Словник української мови

Том 7

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

КИЇВ 2016

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Том сьомий

КВАРТАЛ — КЯХТИНСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

УДК 811.161.2:81'374.3(038)
ББК Ш141.14–420

Сьомий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах охоплює загальновживану лексику сучасної української літературної мови, поширені терміни, діалектизми, усталені словосполучення. Джерела, використані у Словнику, відображають лексику текстів художньої літератури, починаючи з кінця XVIII століття до наших днів, Біблії, народної творчості, публіцистики, науково-популярних і наукових праць, мови засобів масової інформації, мови Інтернету та ін.

Сьомий том Словника містить 8261 словникову статтю.

Словник розрахований на широке коло користувачів, усіх, кого цікавить українська мова.

Рекомендовано до друку вченими радами Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України і Редакційною колегією Словника української мови у 20 томах

Науковий керівник проекту
«Словник української мови у 20 томах» *акад. НАН України В. А. Широков*

Укладачі
В. В. Чумак (квартáл – квартéтний, класти́чний – кліфовий, кри́ти – крóїтися),
І. В. Шевченко (кварти́на – кéрлінговий, коагулогрáма – козачóк, коротáй – кос),
А. П. Загнітко (кéрма – кистьови́й, компáндер – конди́ція, кошт – крéкер),
Л. В. Оліфіренко (кит[1] – клáстися, кондови́й – координувáтися, крéкінг – критéрій),
В. В. Сивокозова (кліше́ – князювáти, крок – круп'я́р),
Н. М. Заїка (козáччина – кóліки),
Л. Л. Шевченко (колімáтор – компáктно, крусéйд – куби́нці),
Г. М. Ярун (копá – корм),
Л. М. Томіленко (кормá – корóстяний),
Г. В. Карнаух (кóса – кошови́й),
О. І. Михальчук, *І. В. Шевче́нко* (кубізм – кя́хтинський),
В. М. Білоноженко, *В. О. Винник* (усталені словосполучення),
Л. О. Симоненко (термінологія)

Науковий редактор *В. В. Жайворонок*

Рецензент *А. А. Лучик*

Наукові консультанти
чл.-кор. НАН України С. Я. Єрмоленко, Н. Г. Озерова, О. О. Тараненко (з лінгвістичних питань),
Л. В. Туник (з редакційної роботи)

Комп'ютерна технологія укладання
акад. НАН України В. А. Широкова, К. М. Якименка

Комп'ютерний супровід і тестування
К. М. Якименка, В. В. Манако, І. М. Кондрачук, Ю. В. Леонтьєва, М. П. Слабковської, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової

Редагування *Л. М. Кудрявкіної, Н. В. Щербакової*

Видання здійснено в межах Державної програми розвитку Національної словникової бази України

ISBN 978-966-00-1050-5
ISBN 978-966-02-8117-2 (т. 7)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Сьомий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах (далі СУМ-20[1]; відповідно Словник української мови в 11 томах[2] позначаємо як СУМ-11) охоплює реєстрові слова на літеру **К** (діапазон **КВАРТА́Л – КЯ́ХТИНСЬКИЙ,** що містить 8261 лексичну одиницю).

Нижче наведено дані лексикографічної статистики щодо сьомого тому й об'єднаного діапазону першого – сьомого томів СУМ-20. У такий спосіб відтворено статистичні параметри процесу лексикографічного розвитку Словника української мови у 20 томах.

У табл. 1 представлено співвідношення лексики за частиномовною належністю в реєстрах СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону сьомого тому:

Таблиця 1

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	3244	61,38	5149	62,32
Прикметник	1139	21,55	1900	23,00
Дієслово	571	10,80	732	8,89
Дієприкметник	71	1,34	133	1,60
Прислівник	132	2,50	226	2,73
Займенник	9	0,13	11	0,13
Інші	119	2,25	110	1,33

Відповідні дані за сумою діапазонів першого – сьомого томів СУМ-20 порівняно із СУМ-11 наведено в табл. 2:

Таблиця 2

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	19854	42,72	34330	46,84
Прикметник	7591	16,33	13290	18,15
Дієслово	13726	29,54	17038	23,19
Дієприкметник	2323	5,00	3917	5,35
Прислівник	2101	4,52	3119	4,26
Займенник	37	0,08	65	0,09
Інші	842	1,81	1555	2,12

Статистичні дані сьомого тому СУМ-20, як і попередніх томів, свідчать про деяке збільшення відносного обсягу іменників порівняно з дієсловами. Це пояснювано активізацією номінаційних процесів у сучасній українській мові, спричиненою суспільно-історичними і глобалізаційними чинниками, а також помітним зростанням у СУМ-20 порівняно із СУМ-11 термінологічної лексики, представленої переважно іменниками.

У табл. 3 наведено статистичні дані щодо відносних пропорцій лексикографічних параметрів діапазону **КВАРТА́Л – КЯ́ХТИНСЬКИЙ** СУМ-20 і відповідного діапазону СУМ-11:

Таблиця 3

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	5285	8261	56,37
Знаки у словникових статтях	1941872	4727960	143,47
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	8066	12330	52,86
— значень	6858	10565	54,05
— відтінків значень	1208	1765	46,11
Ілюстрації	13029	32463	149,16
Усталені словосполучення, у т. ч.:	1397	2646	89,41
— сталі словосполучення	892	552	-38,12
— еквіваленти слів	0	62	–
— термінологічні словосполучення	140	593	323,57
— фразеологізми	365	1439	294,25

З цієї таблиці видно, що обсяг реєстру діапазону **КВАРТА́Л – КЯ́ХТИНСЬКИЙ** у СУМ-20 порівняно із СУМ-11 збільшився більш ніж у 1,56 раза, загальний обсяг – більш ніж у 2,43 раза. У 2,49 раза зросла кількість ілюстрацій, що є свідченням уваги укладачів до текстово-ілюстративного матеріалу. Так само, як і в першому – шостому томах, у сьомому томі простежуємо особливо істотне зростання (більш ніж у чотири рази) кількості термінологічних словосполучень.

[1] Ідеться про другу редакцію Словника. Першу його редакцію, як зазначалося у Передмові до першого тому СУМ-20, було здійснено в період 2002–2007 рр.

[2] Словник української мови в 11 томах. — К.: Наук. думка, 1970–1980.

У табл. 4 подано порівняльні статистичні дані СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону **А – КЯ́ХТИНСЬКИЙ**:

Таблиця 4

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	46474	73314	57,75
Знаки у словникових статтях	16202970	33947879	109,52
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	67061	98553	46,96
— значень	56482	84528	49,65
— відтінків значень	10579	14025	32,57
Ілюстрації	103421	229064	121,49
Усталені словосполучення, у т. ч.:	7541	19005	152,02
— сталі словосполучення	4833	3911	-19,08
— еквіваленти слів	0	320	–
— термінологічні словосполучення	555	3470	525,23
— фразеологізми	2153	11304	425,03

В укладанні сьомого тому СУМ-20 взяли участь: В. В. Чумак (квартáл – квартéтний, кластúчний – клíфовий, крúти – крóїтися), І. В. Шевченко (квартúна – кéрлінговий, коагулогрáма – козачóк, коротáй – кос, кубíзм – кя́хтинський), член-кореспондент НАН України А. П. Загнітко (кéрма – кистьовúй, компáндер – кондúція, кошт – крéкер), Л. В. Оліфіренко (кит[1] – клáстися, кондовúй – координувáтися, крéкінг – критéрій), В. В. Сивокозова (клішé – князювáти, крок – круп'я́р), Н. М. Заїка (козáччина – кóліки), Л. Л. Шевченко (колімáтор – компáктно, крусéйд – кубúнці), Г. М. Ярун (копá – корм), Л. М. Томіленко (кормá – корóстяний), Г. В. Карнаух (кóса – кошовúй), О. І. Михальчук (кубíзм – кя́хтинський). Термінологічну лексику в Словнику опрацювала Л. О. Симоненко, усталені словосполучення – В. М. Білоноженко і В. О. Винник. Керівник колективу укладачів – І. В. Шевченко. Науковий редактор сьомого тому – В. В. Жайворонок. Наукові консультанти сьомого тому – член-кореспондент НАН України С. Я. Єрмоленко, Н. Г. Озерова, О. О. Тараненко (з лінгвістичних питань), Л. В. Туник (з редакційної роботи). Рецензент сьомого тому – А. А. Лучик. Редагування тому виконали Л. М. Кудрявкіна і Н. В. Щербакова. Технологічну підтримку Віртуальної лексикографічної лабораторії «Словник української мови» здійснювали К. М. Якименко (головний технолог-програміст), І. М. Білятинська та комп'ютерні технологи І. М. Кондрачук, М. П. Слабковська. Покажчик словосполучень до сьомого тому сформувала І. В. Остапова. Комп'ютерну верстку здійснили І. М. Кондрачук і М. Ю. Кригін. Менеджери сьомого тому – М. Ю. Кригін, Ю. В. Леонтьєв і В. В. Манако (планування і контроль робіт, розроблення технологічних схем, організація робіт із розроблення та проведення автоматизованого тестування лексикографічної бази даних Словника). Науковий керівник проекту «Словник української мови у 20 томах», голова редакційної колегії Словника – академік НАН України В. А. Широков.

Під час роботи над сьомим томом СУМ-20 його текстово-ілюстративну базу було розширено за рахунок уведення до списку джерел творів таких авторів:

М. Андрусяк
М. Дочинець
В. Єшкілєв
А. Мойсієнко
С. Пиркало.

Крім того, додано такі переклади:

Р. Доценко, пер. з тв. Е. По
О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда
В. Коптілов, пер. з тв. В. Шекспіра
І. Корунець, пер. з тв. О. Уайлда
Леся Українка, пер. з тв. Г. Гауптмана
Ю. Лісняк, пер. з тв. Дж. Лондона
Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса
С. Пінчук, пер. з тв. В. Гюго
Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза
А. Содомора, пер. з тв. Сенеки
М. Терещенко, пер. з тв. Вольтера
П. Тернюк, пер. з тв. В. Гюго.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд
Ее	Єє	Жж	Зз	Ии	Іі
Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн
Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу
Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
Ьь	Юю	Яя			

К

КВАРТА́Л, у, *ч.* 1. Четверта частина року (три місяці). *На весну об'єкт будь-що повинен бути зданий, у другому кварталі здравниця прийматиме на відпочинок першу партію шахтарів* (О. Гончар); *Вони* [дні] *надходили інколи щомісяця, інколи раз на квартал, а бувало, що й цілий рік не прилітала до мене маленька пташка-малинівка, не сідала на мольберт* (Р. Федорів); *Йому було незбагненно, як може хлопець, котрий має ось-ось захистити дисертацію, котрому в першому кварталі наступного року обіцяли дати квартиру, котрий має роботу по серцю, покинути все й піти в світ* (Ю. Мушкетик).

2. Частина міста, обмежена вулицями. *Настя звернула з широкої вулиці, пройшла ще кварталів зо три, потім одчинила хвірточку* (Леся Українка); *Парк розпочинався за кілька кварталів від п'ятиповерхової хрущовки, в якій тоді мешкала ваша родина* (О. Ірванець); // Певна частина міста, мікрорайон, що має свої особливості. *В Парижі, в Латинському кварталі, вона .. забігала з візитами до знайомих студентів* (І. Нечуй-Левицький); *Росте число аматорських гуртків в робітничих кварталах і по селах* (В. Еллан-Блакитний); // *перен.* Про населення такої частини міста. *Її голосні зойки збудили цілий квартал* (Ю. Яновський).

3. *спец.* Ділянка поля, лісу тощо (звичайно прямокутна), чим-небудь засаджена або засіяна. *Ділянку, призначену під ягідник, розбивають на квартали* (з наук. літ.); *У 27 кварталі* [лісництва] *вже розмаркірована площа* (М. Рудь).

4. *іст.* У царській Росії — нижча міська адміністративно-поліцейська одиниця, що входить до поліцейської дільниці. *Квартал складався з декількох вулиць, що межували з поліцейською дільницею на чолі з квартальним наглядачем* (з навч. літ.).

КВАРТА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кварта́л** 1, 2. *Ми там сьогодні з Карлом Івановичем здаємо квартальний звіт* (О. Чорногуз); *За періодичністю проведення аналіз балансу банку класифікують як щоденний, щотижневий, місячний, квартальний та річний* (з газ.); *Квартальні комітети разом із депутатами й домоуправліннями провели загальні збори жителів по кварталах* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **кварта́льний,** ного, *ч., заст.* У царській Росії — поліцейський, під наглядом якого був квартал (у 4 знач.). *Доніс йому* [городничому] *його льокай* [лакей], *— москаль з поліції, — що квартальний чогось прийшов* (Панас Мирний); *— Ходімо швидше .. Квартальний он наставив вуха* (Валерій Шевчук).

КВАРТА́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Журнал, який виходить один раз на три місяці. *До заміни тижневика "Літопис Українського Друку" на квартальник гостро поставилися багато наукових установ* (з наук. літ.); *"Бібліотека рідної мови" — науково-популярний квартальник, видає професор, доктор Іван Огієнко* (з навч. літ.); *На останніх сторінках номера квартальник вміщував інформацію про книги, які нещодавно вийшли друком* (із журн.).

КВАРТЕРДЕ́К, а, *ч., мор.* Підвищена частина верхньої палуби в кормовій ділянці вітрильного або гребного судна. *На старих парусних суднах на квартердеку знаходилися засоби керування судном* (з навч. літ.); *На сплетеній з очерету кушетці, яку спеціально поставили на квартердеку, .. лежав Пітер Блад* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); *Квартердек був надбудовою, де розміщувались каюти командира та офіцерів* (із журн.).

КВАРТЕРО́Н *див.* **квартеро́ни.**

КВАРТЕРО́НИ, ів, *мн. (одн.* **квартеро́н,** а, *ч.;* **квартеро́нка,** и, *ж.), іст.* У Латинській Америці та США назва особи, один із предків якої в третьому поколінні (дід чи баба) був негром. *Квартерон — нащадок мулатного і білого батьків* (з навч. літ.); *Найзнаменитіший квартерон — Олександр Дюма-старший, бабуся якого була негритянкою* (із журн.); *Квартерони, майже завжди брюнети, мають світлішу шкіру, ніж мулати* (з газ.).

КВАРТЕРО́НКА *див.* **квартеро́ни.**

КВАРТЕ́Т, у, *ч.* 1. Музичний твір для чотирьох виконавців. *Всі стають довкола і співають квартет* (І. Франко); *Музики італійського квартету чесно відробляли золоті червінці з намісницької скарбниці, граючи солодкаві квартети* (Д. Білий); *Перші спроби компонувати почав Січинський ще за часів гімназіальних: то були невеличкі хоральні квартети, гармонізації народних пісень* (з навч. літ.).

2. Група виконавців (музикантів або співаків) із чотирьох осіб. *Нечипоренко слухав до того багато прославлених квартетів, секстетів, був присутній на концертах, де виступали так звані унісони, але таке він бачив уперше* (П. Загребельний); *На стінах зашипіли потужні стереоколонки, потім з них полинули хрипкі голоси модного скандинавського квартету, володаря кількох золотих платівок* (В. Шкляр); *У круглій залі миролюбно палав камін, офіціанти розносили напої, грав квартет дримбарів* (І. Роздобудько); *Серед камерних ансамблів найпоширеніший струнний квартет (дві скрипки, альт, віолончель)* (з навч. літ.).

3. Група з чотирьох людей, які виконують разом певну роботу, завдання і т. ін. *Ще є у нас в гостях два чужі хлопчики, тії вже складають тріо з Микосем або, краще сказати, квартет, бо й Дора від них не відступає* (Леся Українка); *Екіпаж* [танка] *діє злагоджено, чітко, впевнено, як високопрофесійний квартет* (Є. Доломан).

4. *спорт.* Група з чотирьох команд, які за результатами попередніх змагань продовжують визначати переможця. *За підсумками поєдинків чвертьфіналів Ліги Європи УЄФА визначився квартет футбольних команд, які продовжать боротьбу за почесний трофей* (із журн.); *На гандбольний чемпіонат Європи виходять дві кращі команди квартету* (з газ.).

КВАРТЕ́ТНИЙ, а, е. Стос. до квартету (у 1, 2 знач.), признач. для нього. *Курс "Квартетний клас." є невід'ємною частиною спеціальних предметів для студентів, що навчаються на відділі оркестрових струнних інструментів* (із журн.); *Суботній концерт квартетної музики відбудеться в залі консерваторії, де прозвучать два квартетні шедеври раннього романтизму Бетховена* (з газ.).

КВАРТИ́НА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **ква́рта** 2. *Випити квартину пива.*

КВАРТИ́НКА, и, *ж., розм., рідко.* Зменш.-пестл. до **кварти́на.** *Любив неборак і яку квартинку в горлянку вилить* (А. Свидницький).

КВАРТИ́РА, и, *ж.* 1. Частина житлового будинку, що складається з однієї або кількох кімнат, кухні, передпокою і т. ін., з окремим ходом; помешкання. *Квартира, де живе Іван Іванович зі своєю симпатичною сім'єю, складається тільки (тільки!) з чотирьох кімнат* (М. Хвильовий); // Житлове приміщення; житло. *По один бік в домі од вулиці була волость, по другий бік — школа й квартира для вчителя* (І. Нечуй-Левицький); // Приміщення, яке наймають на певних умовах для тимчасового проживання. *Сотник та десятник, як навіжені, бігали по хатах, шукаючи квартир* (М. Коцюбинський); *Миша живе на квартирі у одного учителя, у того ж, що жив торік* (Леся Українка); *Дуже рідко він зупинявся на квартирі з кимось удвох, а завжди сам* (Григорій Тютюнник); *— Під квартиру пообіцяли дати цілий поверх, — додав Микола* (Р. Андріяшик).

2. *тільки мн., заст.* Місце розташування військ у населеному пункті. *От розвели їх* [рекрутів] *по квартирах* (Панас Мирний); *Стали ляхи по квартирах — нема ні ладу, ні проходу* (П. Тичина).

3. *заст.* Кватирка (у 1 знач.). *Одсунь, господаре, квартиру, поглянь на небо й на ниву* (Сл. Б. Грінченка).

(1) Комуна́льна кварти́ра — квартира, що належить міському господарству й заселена декількома наймачами. *Жили Жукови в комунальній квартирі* (О. Донченко); *— Маю комунальну квартиру, дві кімнатки* (Б. Харчук); **Става́ти / ста́ти на кварти́ру** *див.* **става́ти.**

КВАРТИРА́НТ, а, *ч.* Той, хто на певних умовах тимчасово наймає житлове приміщення. *Пистина Іванівна ще .. радніша* [більш рада] *була такому квартирантові* (Панас Мирний); *Увійшов досить літній чоловік з вусами, бородою і взагалі зарослим обличчям — постійний квартирант цього помешкання* (В. Підмогильний); *Він повів гостя не до будиночка, а в сад, під шовковицю, з чого Ярослав зрозумів, що хлопець не господар, а тільки квартирант* (Ю. Мушкетик); *Власнику будиночка обридло чекати, доки квартиранти його викуплять* (Н. Околітенко).

КВАРТИРА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **квартира́нт.** *Катюша з своєю сестрою і квартиранткою .. сьогодні все печуть якісь свої вірменські пундики* (Леся Українка); *Скоріше почувала* [Таня] *себе дома квартиранткою, ніж дочкою* (О. Копиленко); *Гості вже почали сходитися. Першою прийшла квартирантка Марія Прохорівна* (Б. Антоненко-Давидович); *— Вона боїться, щоб я на іншу станцію не пішла. Де тепер її мама візьме серед року нову квартирантку? — злорадісно пестить свої думки Дарка* (Ірина Вільде).

КВАРТИРА́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **квартира́нт.** *Зустрічав твердження про квартирантський менталітет наших політиків. Хазяїн в домі дбає і розбудовує, а квартиранту це байдуже* (з публіц. літ.); *Аварійний стан письменницького приміщення, квартирантський статус письменників. Усні обіцянки з боку обласної ради про продовження терміну оренди поки що не знайшли офіційного підтвердження* (з газ.).

КВАРТИР'Є́Р, а, *ч.* Військовослужбовець, якого під час пересування війська висилають уперед для підшукування квартир у населених пунктах, вибору місць для бівуаків і т. ін. *Іноді до хати заскакували квартир'єри з місцевим поліцаєм, що ще не встиг утекти* (І. Багряний); *Дивізія ввійшла до міста без попередніх квартир'єрів, і в переповненому військовими частинами та установами місті вже не було для бійців квартир* (Ю. Смолич); *Обстріляні з кулеметів квартир'єри ствердили, що в селі Рождественському стоїть якась військова частина* (П. Панч).

КВАРТИР'Є́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **квартир'є́р.** *Квартир'єрські обов'язки.*

2. Стос. до квартир'єра. *1765 р. був прийнятий квартир'єрський закон, за яким у північноамериканських колоніях було вирішено розквартирувати десятитисячне англійське військо* (з навч. літ.).

КВАРТИ́РКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кварти́ра** 1. *Вона любила свою затишну квартирку* (М. Чабанівський); *— Уявіть собі — на березі Сени, два кроки до справжнього лісу і квартирка — кілька кімнаток* (О. Іваненко); *Вона жила у маленькій однокімнатній квартирці на п'ятому поверсі* (А. Кокотюха).

КВАРТИРМЕ́ЙСТЕР, а, *ч., заст.* 1. Офіцер, який відав постачанням та розквартируванням військової частини. *Там уже заздалегідь чатував загін гренадерів, і квартирмейстери, відряджені князем, подбали, щоб усе було гаразд* (І. Кулик); *Я, очевидно, наймався першим, бо квартирмейстер від нудьги влаштував мені справжній допит* (Р. Андріяшик); *Квартирмейстер Гілленкрок не радив довірятися Мазепі* (Г. Колісник).

2. В арміях деяких країн — посадова особа, яка очолює оперативний відділ штабу. *Ще в аральській експедиції Т. Шевченко намалював Бутакова; в Оренбурзі зробив портрет Карла Герна, квартирмейстера Окремого Оренбурзького корпусу, та його дружини* (з наук. літ.).

КВАРТИРМЕ́ЙСТЕРСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **квартирме́йстер.** *За Петра І створюють квартирмейстерську частину при генеральному штабі й посади квартирмейстерів* (з наук. літ.); *Квартирмейстерська служба в збройних силах США відає питаннями забезпечення сухопутних військ усіма видами квартирного й речового майна, розквартируванням військ, ремонтом озброєння* (з наук.-попул. літ.).

КВАРТИ́РНИЙ, а, е. Стос. до квартири (у 1 знач.). *Кортіло освітити чарівним світлом і нашу квартиру. Проти цього рішуче заперечила квартирна хазяйка* (Б. Антоненко-Давидович); *Квартирна проблема, виявляється, була й тут* [у Каховці] *гострою* (Л. Дмитерко); *Квартирний злодій, отримав перший строк у двадцять шість, а потім ще припаяли за спробу втечі* (А. Кокотюха); *Вона обіцяє кільком цікавим телефон знайомого квартирного брокера* (О. Забужко); // Який встановлюють у квартирі; признач. для обладнання квартири. *Професор глянув на годинник. Набрав номер квартирного телефону Грицака* (з газ.).

△ **Кварти́рна пла́та (платня́)** *див.* **пла́та**[1].

КВАРТИРОВЛА́СНИК, а, *ч.* Особа, що має юридичне право на володіння квартирою. — *Завдання нашої Комісії якраз і полягає в тому, щоб на основі закону боротися з тими квартировласниками, .. які свавільно завищують ціни на житло* (В. Чемерис).

КВАРТИРОВЛА́СНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **квартировла́сник.** — *Комунальні послуги ми оплачуємо, але до ремонту приступити ми не можемо, — доповнює скаржницю інша квартировласниця* (із журн.); *Квартировласниця не дозволяє проводити Інтернет* (з газ.).

КВАРТИРОНАЙМА́Ч, а́, *ч.* Особа, яка за плату користується квартирою. *Двірник Семен вважав себе у дворі дуже знатною персоною. Так, у всякому разі, Семен говорив про себе місцевим квартиронаймачам* (із журн.).

КВАРТИРОНАЙМА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **квартиронайма́ч.** *Загоряння сталося через 34-річного брата квартиронаймачки* (з газ.).

КВАРТИ́РОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **кварти́рка.** *Пропонується пречудова квартиронька на Осокорках, неподалік метро* (з мови реклами).

КВАРТИРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **квартирува́ти.** *Спочатку про твоє квартирування в моїй хаті. Живи .. Як тільки я вийду, ти одразу ж усе моє, і ліжко в першу чергу, винеси до комори* (Микита Чернявський); *2002 року в селі після квартирування політичної партії згоріла бібліотека* (з газ.); *Кріпакам в обов'язок ставили нічне сторожування, земські натуральні повинності (рекрутські, квартирування маршових солдатів, ремонт доріг та мостів і т. ін.)* (із журн.).

КВАРТИРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *розм.* Жити, мешкати в найманій квартирі. *Мати згодом переїхала на село до брата, а Філько пішов квартирувати до того двірника, що мав опікуватись ним* (Ірина Вільде); — *Будьмо знайомі. Дмитро Кутень, ваш колега — агроном .. Ось уже три місяці квартирую в Маланки* (М. Зарудний); *Незважаючи на пізній вечір, послав* [обер-лейтенант] *цілий наряд — трьох поліцаїв і двох солдатів, — аби зробили обшук у хаті, де квартирував учитель* (Є. Доломан).

2. Розміщуватися, стояти на квартирах (про військо). *З тих пір як радянські війська почали наближатись до Дніпра, німці в будинку вже не квартирували* (С. Голованівський); *Американці квартирували в Полтаві більше року. До 19 вересня 1944 р. вони забезпечували виконання "наскрізних" бомбових ударів по гітлерівцях* (з газ.).

КВАРТИРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. *розм.* Те саме, що **квартирува́ти** 1. *Вийшла хазяйка. Ошатна, ясна. Стоїть, усміхається на порозі. Давно квартируюсь, а от і досі Не знав, що Оляна така чарівна...* (І. Вирган); *В Зіниної тітки квартирувався лікар* (В. Логвиненко); *На брязкіт золота .. відгукнулося небагато й немало — три тисячі готів та герулів, що квартирувалися там-таки, в Константинополі* (Д. Міщенко).

2. *заст.* Квартирувати (у 2 знач.). *У 1920 році в палаці квартирувався штаб Першої кінної армії* (Іван Ле).

КВАРТИ́РЯ, і, *ж., прост.* Те саме, що **кварти́ра** 1, 2. *Грошей часом нема у вас позичити — сім карбованців? За квартирю, бачте, вимагають* (М. Куліш); — *Я хотів був до вас зайти, та пішли-от квартирю дивитися...* (Валерій Шевчук).

КВА́РТОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ква́рта** 1, 2. *Квартове вимірювання спиртних напоїв тепер уже не застосовують* (із журн.); // Який уміщує одну кварту (у 1 знач.). *Налив* [пан] *квартовий пугар і повільними ковтками випив одну третину* (Г. Хоткевич).

2. *муз.* Стос. до кварти (у 3 знач.). *У XX ст. тризвучну основу арпеджіо замінюють квартовою* (з наук. літ.); *Квартова, трохи рідше квінтова інтонація становить основу багатьох обрядових пісень* (із журн.).

КВА́РТОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **ква́рта** 2. *Він сам знайшов дві глиняні кварточки, наповнив їх і виголосив єдиний тост: — За правду, яка б вона не була!* (М. Стельмах); *Мент передав мені від Миколи червону пластмасову кварточку з варенням із перекрученої з цукром смородини* (В. Рубан).

КВАРТПЛА́ТА, и, *ж.* Те саме, що **Кварти́рна пла́та** *(див.* **пла́та**[1]**).** — *Хазяїн квартплату три місяці жде, коли ж я йому віднесу* (М. Шеремет); *Мешкання мало ту незручність, що треба було сплатити за нього .. ще й річну квартплату наперед* (Ірина Вільде); *Мене арештують за спробу вас пограбувати і посадять у в'язницю. А там хоч задарма годуватимуть. Та й квартплату за камеру не беруть* (В. Чемерис).

КВАРТПЛАТНЯ́, і, *ж.* Те саме, що **Кварти́рна платня́** *(див.* **пла́та**[1]**).** *З лютого в Києві значно підвищено квартплатню* (з газ.).

КВАРТСЕКСТАКО́РД, у, *ч., муз.* Друге обернення тонічного тризвуку з квінтовим тоном у басі, коли між басом акорду та його основним тоном утворюється кварта, а між крайніми звуками — секста. *Мелодія завершується точним відтворенням початку циклу сопілкового квартсекстакорду* (з наук. літ.).

КВАРТУПОВНОВА́ЖЕНИЙ, ного, *ч., іст.* Довірена особа, яка має повноваження від мешканців квартири; відповідальний наймач. *У комунальних квартирах квартуповноваженого жильці обирали на зборах. Іноді цю функцію виконували по черзі* (із журн.).

КВАРЦ, у, *ч.* 1. Мінерал, що трапляється у формі кристалів і суцільних зернистих мас; використовують у радіотехніці, оптиці, ювелірній справі і т. ін. *Місцевість ставала кам'янистою. Земля була вкрита дрібними уламками кварцу, по яких не можна було ступати босоніж* (З. Тулуб); *Двоокис кремнію трапляється в природі у вигляді мінералу кварцу, прозорі безбарвні кристали якого мають назву гірського кришталю* (з навч. літ.).

2. *розм.* Опромінення кварцовою лампою, яке застосовується в медицині. *Пацієнти профілакторію можуть приймати тут кварц, солюкс, електрофорез та інші процедури* (з газ.).

△ **Димча́стий топа́з (кварц)** *див.* **топа́з.**

КВАРЦ-ВОЛОСА́ТИК, ~у~а, *ч.* Різновид кремнезему або гірського кришталю з найтоншими голчастими або волосяними включеннями різних мінералів. *У ювелірній справі кварц-волосатик цінують дуже високо й широко застосовують* (з наук.-попул. літ.); *Обробляють кварц-волосатик огранюванням або кабошоном, щоб підкреслити малюнок і колір каменю, оправляють золотом або сріблом* (з наук.-попул. літ.).

КВАРЦИ́Т, у, *ч.* Гірська порода, що складається з цементованого кварцового піску. *Колись Фріц, зібравшись на екскурсію в гори за кварцитами, навіть одвідав цей завод і познайомився з батьком свого колеги* (Д. Бузько); *Сотні й тисячі тонн кварциту було вивезено, перш ніж коронки бурів торкнулися руди* (Д. Ткач); *Кварцит використовують у будівництві, для виробництва вогнетривкої цегли* (з наук.-попул. літ.).

КВАРЦИ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **кварци́товий.** *Куди не піди — скрізь кварцитні насипи та глибокі урвища-кар'єри* (Д. Ткач); *Замовити та купити кварцитний щебінь за привабливою ціною можна через наш інтернет-каталог* (з мови реклами).

КВАРЦИ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **кварци́т.** *Кварцитовий щебінь використовують як заповнювач до бетонних сумішей усіх марок* (з наук.-попул. літ.); *Колекція складається з понад 400 предметів, виготовлених із місцевої вулканічної породи — андезиту та кварцитової гальки* (з навч. літ.); // Зробл. із кварциту. *У Закарпатті в ранньому палеоліті переважали вироби з андезиту та обсидіану, на півночі Донецького кряжа — кварцитові, в інших районах — крем'яні* (з наук. літ.).

КВА́РЦОВИЙ, а, е. Прикм. до **кварц.** *У збірках мезолітичних пам'яток практично всіх регіонів України невеликою кількістю трапляються вироби з обсидіану, гірського кришталю, сланцю та інших кварцових порід* (з наук. літ.); *Май душу черствішу за кварцовий пласт, і її пробуравить совість* (Ю. Мушкетик); // Який містить кварц. *В осьовій частині Нагального кряжа поширені кварцові жили* (з наук. літ.).

△ **Ква́рцова ла́мпа** *див.* **ла́мпа; Ква́рцове скло** *див.* **скло.**

КВАРЦУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кварцува́ти.** *Для запобігання поширенню інфекції повітряно-крапельним шляхом проводиться знезараження повітря методом кварцування* (з наук.-попул. літ.); *Профілактика гнійних захворювань новонароджених полягає в дотриманні гігієнічного режиму. Обов'язковим є також кварцування палат* (з навч. літ.).

КВАРЦУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *рідше* **КВАРЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *що, недок.* Опромінювати кварцовою лампою. *Корисно кварцувати приміщення, в якому найчастіше перебуває маленька дитина* (з наук.-попул. літ.); *Необхідно систематично кварцювати й вентилювати операційно-перев'язочний блок* (з навч. літ.); *Ми в садочку кварцували спальню та ігрову кімнату щоранку в період вірусної інфекції* (з газ.).

КВАРЦЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кварцюва́ти.** *У приміщеннях відділення і палатах новонароджених порушувалися графіки кварцювання, зміни постільної та натільної білизни* (з газ.).

КВАРЦЮВА́ТИ *див.* **кварцува́ти.**

КВАРЦЯ́НИЙ, а, е, *іст.* У Польщі XVI–XVIII ст. — утримуваний за рахунок кварти (у 4 знач.). *На липень було його власними стараннями зібрано й екіпіровано чотири тисячі кварцяної кінноти — гусарів* (В. Малик).

Кварця́не ві́йсько *див.* **ві́йсько.**

КВАС, у, *ч.* 1. Кислуватий напій, який готують із житнього хліба або житнього борошна із солодом. *На те квас, щоб його пити* (Номис); *Зінька квасу принесла повен глечик і кислиць миску* (А. Головко); *Він танцюватиме з найкращими панянками воєводства, питиме не квас, а запашні іспанські вина* (З. Тулуб); // Напій із фруктів, ягід або меду. *Була і вишнівка, і тернівка, і дулівка; .. та був і грушевий квас* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він з жадібністю пив холодний, в міру кислий яблучний квас* (А. Шиян); // Кислий настій із буряків, який вживають для приготування борщу. *В борщі була сама за себе бутвина* [ботвина] *та квас* (І. Нечуй-Левицький).

2. *розм.* Те саме, що **заква́ска** 1. *Трошки квасу все місиво квасить* (П. Куліш); *Мимо сутолоки все ішло ладом: тут зачиняли муку теплою водою і квасом, там варили сочиво й городовину в великих кітлах, пекли поросята і барани* (К. Гриневичева); * Образно. *Моральний союз представників нашої інтелігенції може стати тією дрібкою квасу, яка з часом заквасить усе тісто* (І. Франко).

3. *діал.* Мінеральна вода. *Місцеві жителі називають мінеральну воду квасом. Тож відтепер, шукаючи джерело мінеральної води, ми вже запитували у жителів: — А де можна попити квасу?* (із журн.).

4. *розм.* Те саме, що **кислота́.** *Гаррі знайшов собі посаду на заводі сірчаного квасу близько Лондона* (М. Йогансен); *Родина Олесі не зважала на пахощі сирої і квашеної шкури та дубового квасу* (М. Стельмах).

(1) Хлі́бний квас — напій, виготовлений незавершеним молочнокислим і спиртовим бродінням квасного сусла, виробленого з використанням зернової сировини. *Командуючий 2-м корпусом барон Іван Антонович Мейєндорф .. о десятій годині, після купання в лазні, яку готував денщик, вечеряв, випивав добрий жбан холодного хлібного квасу й ішов спати* (Б. Левін); **(2) Ча́йний квас** — приємний злегка газований кислувато-солодкий напій, що утворюється внаслідок життєдіяльності чайного гриба. *Чайний квас допомагає при нервових розладах, гіпертонії, має протимікробні властивості і містить вітаміни* (із журн.).

△ **(3) Ше́вський (чинба́рський) квас (квасо́к)** — розчин дубильної речовини для вичинювання шкур. *— Все лихо на землі од вас, Чрез ваші зводні, женихання, Не маю я ушановання; Я намочу вас в шевський квас. Або оддам вас на роботу, Запру в смирительних* [гамівних] *домах* (І. Котляревський); *— Маріє, чого це ти стала така жовта, неначе три дні в шевському квасу* [квасі] *мокла? — спитав Мина* (І. Нечуй-Левицький); *На Соболі вона ходила до свого дідуся, .. відомого богодухівського чинбаря. Там її розважав і, звичайно, не запах від кожухів, — "чинбарський квасок".., її розважило там Мерло — річка, що тече у славетне Ворскло, оспіване поетом Щоголевим* (М. Хвильовий).

◊ **Діста́лося пе́рцю з ква́сом** *див.* **дістава́тися; Перебива́тися з хліба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас)** *див.* **перебива́тися.**

КВАСЕНИ́ЦЕВІ, вих, *мн.* Родина квіткових рослин (багаторічні трави, а також кущі, невеликі дерева, деревоподібні ліани), поширених перев. у тропічних та субтропічних регіонах. *Деякі види квасеницевих зустрічаються в регіонах із помірним кліматом, у тому числі і в Україні* (з наук.-попул. літ.).

КВАСЕНИ́ЦЯ, і, *ж.* Рід багаторічних, рідше однорічних трав, іноді напівкущів родини квасеницевих. *У листі квасениць виявлено оксалат калію, який надає кислий смак плодам, наприклад, кислиці звичайній* (з наук.-попул. літ.).

КВАСЕ́ЦЬ, сцю́, *ч., розм.* Щавель. *Вони* [діти] *нишпорили скрізь за молодою кропивою, чубились під тинами за лободу і квасець* (П. Козланюк); *Сергій шваркнув рукою по стеблині кінського квасцю* (О. Гончар); *Він* [Ходя] *трощив листя з дерев, особливо з липи й шовковиці, жував коріння, кору, жолуді, їв слимаків, пташині яйця, часто пасся в траві, вишукуючи там дикий квасець і калачики* (В. Шкляр).

КВА́СИ, ів, *мн., діал.* Незадоволений вигляд; гримаси (у 1 знач.). *Але який же був їх сум, коли на другий четвер він, невважаючи на запросини, не явився. Тисячні здогади, кваси і гримаси* (І. Франко); *— З таких недомовок та родяться потім непорозуміння та кваси* (Л. Мартович); *Ми, еміграція, самі себе не оцінюємо. Ми часто вважаємо, що*

наші кваси вирішують такі проблеми важні, що ми не бачимо самі себе збоку і не усвідомлюємо своїх потенціалів і тієї ролі, яку ми могли б відігравати (І. Багряний).

КВА́СИВО, а, *с., збірн.* Те, що квасять; квашенина. *Закупила я яблук на квасиво* (Сл. Б. Грінченка); *У погребі, крім квасива та картоплі, — діжечка з сиром, а ще отакенний овал масла* (П. Запаренко).

КВАСИ́ЛО, а, *с., розм.* Неодноразово злитий і розбавлений квас, що втратив міцність. *Як був квас, то не було вас, а як настало квасило, то й вас розносило* (Номис).

КВА́СИТИ, ква́шу, ква́сиш; *наказ. сп.* квась; *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Піддавати бродінню, окислювати (овочі, фрукти і т. ін.). *Вона ходила з ним тільки в родини міського духівництва, нудьгуючи з розмов .. й слухаючи поради матушок, як ліпше квасити на зиму яблука й солити огірки* (Б. Антоненко-Давидович); *Мати виходить на город з відром або з великою мискою,назбирає огірків і квасить* (Є. Гуцало); * Образно. — *В кума Олександра таки без надобності* [потреби] *стоять стіжки .. Що він, квасити чи солити буде їх?* (М. Стельмах); // Замочувати у воді, якомусь розчині. *Санька тому Львову щодня прав його замазану білизну.., квасив ту білизну в мисках та носив під пазухою до вмивальні, полоскати* (І. Багряний); // Те саме, що **дуби́ти** 1. *Шкурки білок і ягнят квасять у водному настої вівсяного борошна грубого помелу* (з наук. літ.).

2. *кого, перен., розм., рідко.* Робити кого-небудь пригніченим, незадоволеним. *Все се не то що не поправляло, не підохочувало Івана, а все більше квасило його, знеохочувало до праці, до життя і людей* (І. Франко).

3. *що і без прям. дод., розм.* Розмочувати, розквашувати (землю). *У вересні лили холодні, їдкі, як отрута, дощі, квасили суглинок так, що бик не міг витягнути ратиці* (Григорій Тютюнник); // *безос.* — *Тут роздощилося, щоденно квасить і квасить, а ти мусиш іти* (Ю. Збанацький).

4. *жарг.* Те саме, що **випива́ти** 2. *Вони сиділи в компанії і квасили* (Ю. Покальчук); — *Власне, був* [чоловік] *хронічним алкоголіком. Хоч і дуже любив мене. Але квасити любив ще більше* (Ю. Андрухович); — *Ну, не знаю, страшно йому .. А випити хочеться. Ну, він і бере відразу два літри. Сидить і квасить* (Любко Дереш).

◊ **Розква́сити / ква́сити гу́би** *див.* **розква́шувати.**

КВА́СИТИСЯ, ква́шуся, ква́сишся; *наказ. сп.* ква́сься; *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Ставати квашеним, кислим; киснути. *Чудові літні малосольні огірки! Перекладені в макітрі або в горщику листям хрону, закладені кропом, попроштрикувані ножем, вони квасяться, набираються міцності* (Є. Гуцало).

2. Пас. до **ква́сити** 1. *Заходиш у ванну, хочеш хоч руки помити — а там шкура якась двомісячної давності в розсолі кваситься* (О. Забужко).

3. *перен., розм.* Бути незадоволеним, мати кислий вираз обличчя. — *Адже ти сама бачиш, що зо мною він веселий, розмовляє, жартує, співає, а з тобою все кваситься і сердиться* (І. Франко); *Азов не взятий, військо нудиться, а ти квасишся в роздумах, невгодних ні Богові, ні султану* (Р. Іваничук).

КВАСІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **ква́шення.** *Процес квасіння тривав приблизно 10 днів; при цьому овчини двічі перекладали в розчині* (з наук. літ.); *Йодовану сіль використовують для лікування захворювань щитоподібної залози. А ось маринади, квасіння слід робити зі звичайною* (із журн.).

КВАСНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **квас** 1, 2. *Розросталася, мов квасне тісто в діжі, і таємна ворожнеча між братами каганами. Нікому не хотілося ділити владу на двох* (В. Малик); *Якщо для настоювання квасного сусла використовувати квасні хлібці, їх слід спочатку розрізати й розкришити на дрібні шматочки* (з наук. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **ки́слий** 1, 2, 4. *Борщ був голий, а такий квасний, що аж очі вилазили* (Н. Кобринська); *Бур'ян, падиволос, що росте на вогких квасних ґрунтах, трохи схожий на сосну своїми гіллячками* (Л. Мартович); *Солонину їм, квасним молоком попиваю* [запиваю] (В. Стефаник).

3. *розм.* Прикм. до **квас** 4. *Гаррі вже четвертий місяць працював на квасному заводі в органічній лабораторії* (М. Йогансен).

4. *перен., розм.* Незадоволений, кислий (про вираз обличчя). — *Їду, — сказав панотець з квасною міною* (І. Франко).

△ **Ки́слі (квасні́) ґрунти́** *див.* **ґрунт.**

◊ **Квасни́й (галу́шковий) патріоти́зм** *див.* **патріоти́зм; Квасни́й патріо́т** *див.* **патріо́т.**

КВАСНИ́К, а́, *ч.* 1. Той, хто варить, готує і продає квас. *Я лише потім зрозумів, чому на наш двір ходить стільки калачників, збитенщиків, квасників, шорників, всіляких інших людей, котрі самі набивалися в дружбу* (Ю. Мушкетик); *Квасовар — той, хто варить, готує квас, а квасник — той, хто не тільки варить, готує, але й продає його* (з наук.-попул. літ.).

2. Посуд, у якому подають квас до столу. *Великим попитом у XVIII ст. користувалися так звані кумгани (в Україні їх називають куманцями), квасники (схожі на українські барильця)* (з наук. літ.).

3. Корж, який заливають окропом для приготування квасу. *У давнину квасники зазвичай випікали восени, після збору врожаю, потім зберігали протягом зими в бочках або тканинних мішечках* (із журн.).

4. Діжка, кадіб для квашення або дублення. *Квасники для приготування квасу виготовляли з подвійним дном* (із журн.).

КВАСНИ́НА, и, *ж., збірн., розм.* Те саме, що **квашени́на** 1. *Несподівано розлившись уночі, позаливав* [Псел] *у погребах картоплю та квасниню* (О. Гончар); *Осінь — гаряча пора для господарок: триває заготівля квасниниі, фруктів* (з газ.).

КВАСНИ́ЦЯ[1], і, *ж.* Жін. до **квасни́к** 1. *Огрядна квасниця сиділа біля діжки з квасом під деревами парку* (із журн.).

КВАСНИ́ЦЯ[2], і, *ж., рідко.* 1. Дика яблуня. *Ой зацвіли в саду вишні, зацвіли квасниці* (з народної пісні); *Вилізу я на яблінку* [яблуньку], *на тоту квасницю, Взяли мене люде в зуби та через дурницю* (з народної пісні).

2. *перев. мн.* Яблука з цього дерева. *Носив перше солоденькі* [яблука], *а послі квасниці* (П. Чубинський); *Звари квасниць із медом, щоб було чим звогчити просохле горло* (Юліан Опільський).

КВА́СНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Якість за знач. **квасни́й** 2; кислота (у 1 знач.). *Квасність напою.*

КВАСНІ́ТИ, іє, *недок., рідко.* Те саме, що **ки́снути.** *Засолені огірки кваснІють за 2–3 дні* (з навч. літ.).

КВА́СНО, *розм.* Присл. до **квасни́й** 2–4. *Графиня всміхнулася якось квасно* (І. Франко); // *у знач. пред. У роті було йому квасно, а в голові шуміло* (Л. Мартович).

КВА́СНУТИ, не, *недок., розм.* Те саме, що **ки́снути** 1. * У порівн. *Як гуща в сирівці іграє* [грає], *Шиплять, як квас-нуть, буряки, Як против сонця рій гуляє, Гули сі так небо-раки* (І. Котляревський).

КВАСОВА́Р, а, *ч.* Той, хто варить, готує квас (у 1 знач.). *Квасовар каже, що гарний квас можна дегустувати як благородний коньяк* (із журн.).

КВАСОВАРІ́ННЯ, я, *с.* Варіння, виготовлення квасу (у 1 знач.). *Раніше квас готували у дерев'яних бочках. Нині процес квасоваріння став механізованим. Дещо змінилася й сировина* (з газ.).

КВАСОВА́РНИЙ, а, е. Признач. для варіння, виготовлення квасу (у 1 знач.). *Фірма понад десять років споряджує виноробні підприємства, квасоварні та пивоварні виробництва* (із журн.).

КВАСОВА́РНЯ, і, *ж.* Підприємство або приміщення, де варять квас (у 1 знач.). *До складу лікувального комплексу входили будинки для сестер, аптека, притулок для сліпих, притулок для хронічних хворих, пральні, їдальні, кухні, також були хлібопекарня й квасоварня* (із журн.).

КВАСОВИ́Й, а́, е́. Те саме, що **кmasни́й** 1, 3. *Прихильники квасового бездріжджового хліба твердять, що використання закваски надає йому особливого аромату й присмаку* (із журн.); *Слідом за молочним автоматом у Києві з'явився квасовий. Його встановили біля станції швидкісного трамвая* (з газ.).

КВАСО́К, ску́, *ч.* 1. Пестл. до **квас** 1. [І в а н:] *От би вашого кваску на похмілля* (Панас Мирний); *Почастували мене горілкою — якийсь квасок бабський* (І. Багряний); *Той* [пасічник] *завжди настоював на вощині квасок, приємніший за найкращі сорти портвейну* (П. Автомонов).

2. М'ясна або рибна юшка, зварена з солоними огірками. *Жінки стали поратись, поприставляли казанки та горшки і варять борщі, локшину, квасок* (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. *діал.* Щавель. *Луги, як червінцями, горіли сліпучим квітом латаття, зрідка похитувавсь червоними гордовитими голівками коров'як і мерехтів іскорками зелений квасок* (М. Стельмах).

△ **Ше́вський (чинба́рський) квас (квасо́к)** *див.* **квас.**

КВАСОЛЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **квасо́ля.** *Зрештою, на що може сподіватися, яку надію може плекати засушений, як квасолевий стручок, добре таки підтоптаний дідок?* (Р. Федорів); // Зварений, пригот. із квасолі, з квасолею (у 2 знач.). *Квасолева юшка — це дуже смачно і поживно* (із журн.); *Бурякові, квасолеві, картопляні, грибні котлети дуже смачні із соусами і бульйонами, корисні для здоров'я та фігури* (з газ.); // Який паразитує на квасолі (у 1 знач.). *Насіння квасолі під час його зберігання пошкоджує квасолевий зерноїд* (з наук.-попул. літ.).

КВАСОЛИ́НА, и, *ж.* 1. Зернина квасолі (у 2 знач.). *Шкарубкими пальцями Уляна вилущила дві квасолини* (Григорій Тютюнник); *Зупиняюся, дістаю одну квасолину, обережно надкушую — і аж очі заплющую від нежданої насолоди* (А. Дімаров); * Образно. *Зайченя кумедно ворушить рухливою квасолиною носа* (М. Стельмах); * У порівн. *Дві сльози, наче дві квасолини, викотилися з її очей* (Панас Мирний).

2. *збірн., розм., рідко.* Те саме, що **квасо́ля** 2. *Нащо ж я ту квасолину на базар возила, нащо ту копієчку торгувала, а моїй подружці дорогенькій оченяток не закрила* (В. Дрозд).

КВАСОЛИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **квасоли́на** 1. *Я прибігла додому, піднялася драбиною на горище до тата, розтулила долоньку і простягнула йому квасолинку. З татових очей градом покотилися сльози* (із журн.).

КВАСОЛИ́ННЯ, я, *с., збірн.* Бадилля квасолі (у 1 знач.). *— Прошу, сідайте, — відсуває квасолиння з призьби, звільняє йому місце* (Ірина Вільде); *На вертикально натягнуту сітку лізе щось рослинно-в'юнке — може, квасолиння чи хміль* (із журн.).

КВАСО́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **квасо́ля.** *Я йому незабаром за поміч стала: яблука зібрала, .. квасольку лущу* (Ганна Барвінок); *Трохи картоплі, трохи кукурудзи, квасольки — не пропадем до зими* (І. Муратов); *Зиркнув* [Семен] *по сусідських городах і засолодив молодим, півнячим тенорком: — Квасольку садиш, Нелько?* (В. Дрозд).

КВАСО́ЛЯ, і, *ж.* 1. Городня трав'яниста однорічна рослина родини бобових, що має в стручках овальні зерна. *Із-за тину Вилась квасоля по тичині* (Т. Шевченко); *За коморою низенький тин, зарослий гарбузинням і квасолею* (С. Васильченко); *Орисі важко було перегинатися, але вона все ж таки дістала кущик квасолі* (Григорій Тютюнник); *Завгосп сказав: хто принесе до школи гарних тичок на квасолю, тому практику зразу й зарахує* (Любко Дереш); *Джмелі запилюють багато поширених харчових культур, серед них полуницю, малину та квасолю* (із журн.).

2. *збірн.* Плоди (овальні зерна) цієї рослини, які вживають у їжу. *— Чи квасолі, чи гороху треба буде — беріть, скільки схочете* (Панас Мирний); *Пиріг з квасолею дуже смачний і м'який* (Ю. Яновський); *Хтось з іноків під час обіду має читати Святе Письмо, в той час як братія квапливо ковтає квасолю з оливою чи овечий сир з сухим хлібом* (П. Загребельний); *Плід у квасолі — біб, у поперечному перерізі округлий або сплющений* (з наук. літ.).

КВАСОЛЯ́НИЙ, а, е. Зварений, пригот. із квасолі, з квасолею (у 2 знач.). *Є півкаструлі супу квасоляного, так холодний — не їстимете* (В. Малик); *Тяжка хвороба — виразка шлунка — мучила його. Ще коли б хороше харчування, дієта. А то ж ячник, квасоляна юшка* (Ю. Мушкетик); *Хесус смачно вишкрібав з алюмінієвого кухля квасоляну кашу, не доїдену звечора бідолахою Хорхе* (І. Білик).

КВАТИ́РА, и, *ж.* 1. *заст.* Те саме, що **кварти́ра** 1, 2; помешкання. *Йому здавалося, що він спав в своїй кватирі* (І. Нечуй-Левицький); *Отак розмовляючи, приятелі зайшли на кватиру, де жив Хома* (І. Франко); *Повернувшись до міста, Шаптала не пішов на свою звичайну кватиру до бабусі Одарки* (В. Підмогильний); *Він хитренько всміхнувся і пояснив: — Цей витівник теперички не в кватирі живе, а в млині* (В. Шкляр); [В і д ь м а:] *У Бендери Прийшли ми. Стояли З москалями на кватирах* (Т. Шевченко).

2. *заст.* Фаза (місяця). *На Бойківщині практикувалося передбачення погоди на всі пори року за чотирма фазами місяця грудня ("кватирами"): перша — на весну, друга — на літо, третя — на осінь, а четверта — на зиму* (з наук. літ.); *Перша кватира місяця.*

3. *заст.* Шибка. *Подивися, моя доню, в вишнюю* [горішню] *кватиру: спускаються козаченьки з гори на долину* (Сл. Б. Грінченка).

4. *діал.* Кватирка (у 1 знач.). *Ой одсунув козак Нечаєнко кватиру од ринку* (Сл. Б. Грінченка).

КВАТИРА́НТ, а, *ч., заст.* Те саме, що **квартира́нт.** [К о т я:] *Кватиранти йдуть. Ух, і народ студенти* (І. Микитенко); — *Кімната вільна єсть, — промовив він твердо, — хазяйка не знала, що сьогодні вибрався од нас кватирант* (С. Васильченко).

КВАТИРА́НТКА, и, *ж., заст.* Жін. до **кватира́нт.** *Незабаром попрокидалися і кватирантки. Повставали вони хмурі та невеселі* (Л. Яновська); — *У мене мешкає кватирантка. До неї ходить якийсь лейтенант* (із журн.).

КВАТИ́РКА, и, *ж.* 1. Шибка у вікні, вставлена в раму, яку можна відчиняти для провітрювання приміщення. *Вичуняла Катерина, Одсуне кватирку. Поглядає на улицю, Колише дитинку* (Т. Шевченко); *Коли Деменюк переходив близ* [поблизу] *її вікон, вона відчинила кватирку і закликала його до себе* (І. Франко); *Для того щоб провітрювати приміщення, у віконних рамах роблять кватирки* (з навч. літ.); // Дверцята або віконце у дверях, у воротах. *В глибині перистиля* [перистилю] *вузька брама з кватиркою в одній половинці й з хвірткою в другій* (Леся Українка); *Мерщій розігнулася* [дівчина] *і побачила перед собою у стіні кватирку з жовтими дверцятами. Відти на неї дивився вусатий чоловік у чорному картузі з червоними кантами* (Т. Осьмачка).

2. *заст.* Зменш. до **кватúра** 1. *Займати невелику кватирку.*

3. *заст.* Те саме, що **кватúра** 3. *Подивився козак Нечай у нову кватирку* (Сл. Б. Грінченка); — *Микола постукав у кватирку; я йому одчинила двері* (І. Нечуй-Левицький).

4. *заст.* Четверта частина кварти (у 1 знач.); чвертка (перев. про горілку). *Він усе точив з барильця та подавав половинчики, кватирки, пів-ока* [півока], *ока* (М. Коцюбинський); // Пляшка, кухоль такого об'єму. *Ой, не буду пиво пити, чужі недопивки, Нап'ю я сі горівочки* [горілочки] *з нової кватирки* (з народної пісні).

КВАТИ́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **кватúрка** 1. *Кватирковий вентилятор заводського виготовлення економічніший, менш гучний, добре збалансований і захищений* (із журн.); *Кватиркове скло.*

КВАТИ́РНИЙ, а, е, *заст.* Стос. до кватири (у 1 знач.). *По обіді заніс* [Мирон] *Єрмолкину гроші, вклавши їх у конверт, і передав кватирній хазяйці* (В. Винниченко).

КВАТИ́РОЧКА, и, *ж., заст.* Зменш.-пестл. до **кватúрка** 2, 3. *Найняв я гарну кватирочку в спальному районі* (із журн.); *Ой, ждала я, ждала, Всю нічку не спала, Кватирочки повідчиняла* (з народної пісні); — *А я шовком вишиваю, В кватирочку виглядаю* (Т. Шевченко); — *Мамо! — обізвалась нишком Нимидора, підвівшись з постелі. — Чи чуєте? Хтось стукає в кватирочку...* (І. Нечуй-Левицький).

КВАТИРУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок., заст.* Те саме, що **квартирува́ти** 1. *Тут жив собі міщанин, що в його* [нього] *кватирував о. Яким ще семінаристом* (А. Свидницький); *Кватирував Павло в знайомих і жив добре. Війна мало дошкуляла йому* (У. Самчук).

КВА́ЦАТИ, аю, аєш, **КВА́ЦЯТИ,** яю, яєш, *недок., розм.* 1. *що чим і без дод.* Розмазувати що-небудь. *Ото не їсть, а тільки квацяє* (Сл. Б. Грінченка).

2. *кого.* Попадати в когось м'ячем або торкатися когось рукою, граючи в квача, гилки і т. ін.; мазати (у 6 знач.). *У грі у квача не можна квацати гравця через стільці — вони немовби цільні колони* (із журн.).

◊ **(1) Ква́цати (ква́цяти) дьо́гтем** *кого, що* — ганьбити, обмовляти і т. ін. *Колись він умів гнути чи пригинати добрих майстрів.., а тепер доводилося задовольнятися тим, що їхню славу квацяв дьогтем...* (М. Стельмах).

КВА́ЦНУТИ, КВА́ЦЬНУТИ, ну, неш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Однокр. до **ква́цати, ква́цяти.** *Гра у квачики з будиночком дуже рухлива та весела. Ведучий повинен наздогнати та доторкнутися до кого-небудь із гравців ("квацнути"). Якщо гравець забіг у коло, там ведучий його квацнути не може* (з навч. літ.).

КВА́ЦЬНУТИ *див.* **ква́цнути.**

КВАЦЬОНУ́ТИ, нý, нéш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Підсил. до **ква́цьнути.** *Кинув* [Шугайло] *олівець, схопив пензля і жирно квацьонув просто посеред картини* (Ю. Бедзик).

КВА́ЦЯТИ *див.* **ква́цати.**

КВАЧ, á, *ч.* 1. Намотане на кінець палиці клоччя, ганчір'я і т. ін. для мащення чого-небудь. [Ч о л о в і к *(вибіга з мазницею і квачем):*] *Ось я приніс дьогтю* (С. Васильченко); * У порівн. *Розпух* [м'яч] *од води, хляпотить, наче квач* (Л. Первомайський); // Широка, груба щітка для мазання чого-небудь. *Дарка замахала квачем по стіні, не оглядаючись на Зоню* (Леся Українка); *В кутку малярські козли з відром і квачем, поряд на стільці робоча спецівка маляра* (І. Кочерга); *На столі, на табуретках — слоїки з фарбами та пензлями, починаючи від тих, що скидалися на квачі, і кінчаючи найтоншими, як мишачі хвостики* (О. Шугай).

2. *перен., розм.* Про слабовільну, безхарактерну людину. — *Не буде з його* [нього] *нічого, — каже Назар. — Я одразу побачив, що квач* (Марко Вовчок); — *Як же тебе, квача, примусити робити те, що так необхідно в твоїх же інтересах? — тоном примирення запитав Солод* (М. Руденко).

3. Дитяча гра, за правилами якої треба наздогнати одного з учасників і торкнутися до нього рукою. *Проте — сама нянька — ще дитина, — хочеться з подругами в баштана на шляху погуляти, побігати у ворона, в квача* (С. Васильченко); *Пустують діти в цурки і в квача* (І. Багряний); *В чого тільки за день не нагуляються вони* [хлопці]: *і в високого дуба, і в квача, і в побивачки* (П. Колесник); *На дорозі, в пилюці, хлопчаки в штанцях на одній підтяжці гралися в квача* (І. Білик); // Гравець, який має наздоганяти і квацати (у 2 знач.) інших учасників гри. *Поля, як коршак, .. дрочить вона дівчину, що за квача* (Грицько Григоренко).

◊ **П'я́ний як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **квач (хлющ, хлю́ща)** *див.* **п'я́ний.**

КВА́ЧА, і, *ж.* 1. Грошова одиниця Замбії; дорівнює 100 нгвеє. *Слово "квача" означає місцевими мовами "світанок", що було натяком на гасло замбійських націоналістів "Новий світанок волі"* (із журн.).

2. Грошова одиниця Малаві; дорівнює 100 тамбалам. *При запровадженні в країні нової грошової одиниці в 1971 році обмін проводився за курсом 1 фунт на 2 квачі* (з наук.-попул. літ.).

КВА́ЧИК, а, *ч.* Зменш. до **квач** 1. *Цей, ні слова не сказавши, махнув у столярню і віс .. сирвасер у пляшечці з квачиком* (А. Свидницький); *Нарізали смужок паперу, щоб склеїти всю конструкцію, скрутили квачика мазати смужки клеєм* (В. Собко); *Поміж голобель на кілках тину висіли великі юхтові чоботи, біля них стояв босий кучер Охрім і мастив їх квачиком* (Ю. Мушкетик).

КВА́ША, і, *ж.* 1. Страва з гречаного або житнього борошна з солодом, подібна до густого киселю. *Раз наймич-*

ки, не спитавши Онисі, запарили собі квашу й поставили горщик скраю на печі (І. Нечуй-Левицький); *У мене .. з'явились гречаники, гречані пампушки.., лемішка, кваша та інші страви* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Уже Вулкан розм'як, як кваша* (І. Котляревський); // *перен., розм.* Про що-небудь розмокле, схоже на цю страву. *Все .. змішалося в чорну й липку квашу* (А. Головко); *Під час штормів мул розбовтується, судна брьохаються в густій кваші, канали, прокладені з таким трудом, зникають, знов доводиться місяцями працювати земснарядам* (П. Загребельний); *Кілька наметів таки вціліло. Відкинуті наузбіч, у квашу почорнілого снігу, стоять, як погаслі сопки* (Л. Костенко).

2. *перен., зневажл.* Про нерішучу, кволу, безхарактерну людину. [М о т р я:] *Ну вже ж і парубок: кваша якась, а не парубок!* (М. Кропивницький); — *Коли ти боєць, а не кваша, тоді інша справа* (Ю. Яновський).

◊ **Показа́ти, почо́му лі́коть ква́ші** *див.* **пока́зувати.**

КВА́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **ква́сити** 1. *Капуста, трохи переквашена, розм'якла, видно, не материною рукою квашена* (Ю. Збанацький).

2. *у знач. прикм.* Приготовлений способом квашення (у 1 знач.). *Стіл увесь був заставлений тарілками і блюдами з їжею .. І в центрі всього широко розмістилась глибока полив'яна миска, з горою повна квашеної антонівки* (І. Микитенко); *Квашені опеньки смачні, коли їх полляти олією* (М. Стельмах); *Семен нарізав квашених огірків, налив тарілку меду, м'ясо і білий коровай хліба були на столі* (Р. Андріяшик); *Коли мати вдома, вона лише те й робить, що мацає мій пульс та годує мене яблуками, морквою і квашеною капустою* (В. Нестайко); // *у знач. ім.* **ква́шене,** ного, *с.* Їжа, приготовлена із застосуванням закваски. *Сім днів будете їсти опрісноки. Але першого дня зробите, щоб не було квашеного в ваших домах* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

3. *у знач. прикм., розм.* Кислий (у 2 знач.). *Квашене молоко на сир зсілося* (Сл. Б. Грінченка).

КВАШЕНИ́НА, и, *ж., збірн.* 1. Квашена городина та садовина. *Вона мовчки поставила квашенину на столі* (М. Олійник); *У Пилипівку в пошані квашенина: яблука, кавуни, помідори* (із журн.).

2. Квашений корм для худоби. *Квашенину для зимової годівлі худоби роблять із сірої капусти, качанів, залишків буряку, гички, які солять і заквашують* (з наук.-попул. літ.).

КВА́ШЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **ква́сити** 1. *Місцеві господині ще й сьогодні можуть собі дозволити просто в капцях перебігти перед носом у тролейбуса до сусідки через дорогу позичити солі чи перепитати рецепта квашення огірків* (О. Ірванець); *Головки капусти, які вдарив мороз, погано зберігаються, і їх краще використовувати для квашення* (з навч. літ.); *Багато господинь надають перевагу квашенню овочів і фруктів перед консервацією* (з газ.).

2. *збірн.* Те саме, що **квашени́на** 1. *Бочки з-під квашення й соління для зберігання вина не використовують* (з наук. літ.).

КВА́ШИЦЯ, і, *ж.* Пестл. до **ква́ша** 1. *Наша баба стара Та пішла у млинок, Та набрала крупок, Наробила квашиці* (П. Чубинський).

КВА́ШКА, и, *ж.* Пестл. до **ква́ша** 1. *Для приготування саморобного крему для обличчя беремо півложки меленої кави, розмішуємо з такою ж кількістю м'якого сиру, отримуємо таку собі квашку* (із журн.).

КВЕБРА́ХО, *невідм., с.* Назва декількох субтропічних видів дерев з Південної Америки родини анакардієвих і кутрових, у корі й дуже твердій деревині яких містяться дубильні речовини, що їх застосовують у медицині і в шкіряній промисловості. *Екстракт квебрахо є червонувато-коричневим гігроскопічним порошком, що розчиняється в холодній воді* (з наук.-попул. літ.); *Офіційна медицина запозичила свої знання про властивості дерева квебрахо з народної медицини Аргентини й Болівії* (із журн.).

КВЕБРА́ХОВИЙ, а, е. Прикм. до **квебра́хо.** *Предмети експорту Аргентини — шкіра, вовна, пшениця, кукурудза, квебраховий екстракт* (з наук.-попул. літ.).

КВЕРШЛА́Г, у, *ч.* Горизонтальна або похила підземна гірнича виробка, що проходить пустими породами і не має безпосереднього виходу на поверхню землі. *Спускаємось на наш горизонт .. і йдемо широким квершлагом до штреку* (Ю. Яновський); *Від головної магістралі, від квершлагу розростуться в різних напрямках нові штреки* (Д. Ткач); *Квершлаги використовують для розкриття корисних копалин, відкочування вантажів, вентиляції тощо* (з наук.-попул. літ.).

КВЕСТ, у, *ч.* Тип гри (реальної або комп'ютерної), в якій учасник виконує якусь місію. *Змагання почнеться об одинадцятій годині на вулиці Набережно-Хрещатицькій. Це особливий квест, який триватиме 5–7 годин. Він вимагає доброї фізичної підготовки, розв'язання польових і нестандартних завдань* (із журн.); *Українські націоналісти шахтарського краю підійшли до вшанування пам'яті провідника творчо — замість ходи вони влаштували невеликий мітинг та історичний квест* (з газ.); *Проблема збереження виду карпатських рисей привернула увагу однієї компанії, яка у грудні 2010 року провела квест у Карпатських горах* (з газ.).

КВЕ́СТІЯ, ї, *ж.* 1. *зах.* Проблема; питання. *Боячись наразитися на Ваш гнів, я не буду дальше розмазувати сеї квестії* (І. Франко); *Але донедавна була хоть* [хоча б] *одна партія межи поляками, котра в сій квестії* [польсько-руській] *висказувалася* [висловлювалася] *справедливо* (В. Стефаник); — *Що вам, мамо, сьогодні? — спитав я. — Несу цвіти, то й несу. Чи варто з цього робити квестію?* (О. Кобилянська).

2. *заст.* Допит. *Дати б цього чауса* [чауша] *на кве́стію, допитати червоним залізом: звідки приїхав і де взяв ханську печатку?* (Ю. Мушкетик).

КВЕ́СТОР, а, *ч.* 1. *іст.* У Стародавньому Римі — службова особа — помічник консулів у фінансових, судових, адміністративних справах. *Легати, квестори й військові трибуни сперечалися до пізньої ночі, кожен пропонував чекати тут підходу Аттіли, Ецій же не погоджувався приставати на таку пораду* (І. Білик).

2. У парламентах деяких країн — посадова особа, яка бере участь в організації парламентської роботи. *У Франції квестори відіграють значну роль: вони керують діяльністю адміністративних і фінансових служб парламенту. В інших країнах це переважно молоді депутати, які допомагають підтримувати порядок у залі і здійснювати підрахунок голосів* (з наук.-попул. літ.).

3. В Італії — поліційний чиновник. *У сучасній Італії квестор — вище поліцейське звання. Він очолює державну поліцію в провінції* (з наук.-попул. літ.).

КВЕСТУ́РА, и, *ж.* 1. Посада і обов'язки квестора (у 1, 2 знач.). *Знав Фабій лиш, що Красс перед трьома роками Став квес-*

тором і тую певність мав, Що за той час, уже квестуру відслуживши, В сенаті крісло він займав (І. Франко).

2. В Італії — місцеве поліційне управління. *Респондент продовжив шлях на північ, але не до ортодоксійної* [ортодоксальної] *церкви .. і не поліційної квестури* (Ю. Андрухович); *Відомство квестора в сучасній Італії називають квестурою* (з наук.-попул. літ.).

КВЕ́ЦЯТИ, яю, яєш, *недок., що і без прям. дод., розм.* Мазати, фарбувати щось; наносити на що-небудь шар чогось рідкого (перев. недбало). *Довгенько квецяли* [учні маляра] *щітками мовчки. Потім Федот оглянувся, чи хтось не ходить близько, й промовив пошепки: — Той вірш, який читав недавно Іван Кіндратович, — про декабристів* (Василь Шевчук); *— А скажи мені, юначе, чи доводилося тобі коли-небудь фарбами малювати? Не в школі, на уроках ми всі щось там квецяли* (П. Запаренко).

КВИЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *недок.* 1. Жалібно стогнати, стиха плакати. *І квилить, плаче Ярославна В Путивлі рано на валу* (Т. Шевченко); * Образно. *Не квиліть, не причитайте над мистецтвом* (В. Еллан-Блакитний); // Плачучи, тихенько пищати (про дитину). *Вірте мені або ні, але відколи в колисці стало щось квилити, то в мене ніби якісь резервні сили пробудились* (Ірина Вільде).

2. Видавати звуки, що нагадують плач (перев. про птахів). *Обнялись, як голуб'яточка, і пішли собі; а над ними так і в'ється чайка, .. і квилить, і кигика* (О. Стороженко); *Вив вітер осінній, квилили сичі...* (І. Нехода); *Небо осіннє час од часу хрипло кашляло в сірі хустинки хмар і вітер жалібно квилив навздогін бузькам* (Ю. Винничук); * Образно. *І чого ти, серце моє, квилиш мені в грудях, як покинена пташка?* (В. Стефаник).

3. *перен.* Видавати жалібну мелодію (про музичний інструмент). *Скрипки квилили, мов чайка* (І. Франко); *Десь на кутку розливала жалобу трембіта. Вона квилила й квилила, повідаючи людям ще про одну смерть* (С. Скляренко).

КВИЛІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **квили́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Палкими блискавицями, мечами хотіла б я вас виховать, слова! Щоб ви луну гірську будили, а не стогін, щоб краяли, та не труїли серце, щоб піснею були, а не квилінням* (Леся Українка); *О, так! Ми знаємо твою силу, — силу, що б'є, разить ворога і не зважає на квиління* (П. Тичина); *Літають над берегом чайки, припадають до води, і їх жалібні квиління губляться у клекоті хвиль* (А. Шиян); *Спершись ліктями на поруччя, ми з Петром стали стежити, як шаленіє над нами білокрила завірюха, як птахи, б'ючись, з пронизливим квилінням кидаються на здобич* (О. Гончар); *Солдати вдарили залпом. Нудним квилінням зацівкали кулі* (Р. Андріяшик).

КВИ́СНУТИ, ну, неш, *недок., розм.* Плакати, видаючи неголосні носові звуки; пхикати. *— Одарочко! Чого се ти? Чого ти квиснеш?* (Панас Мирний); *Я квиснути не стану, Хоч як не буде боляче мені, — За нашу землю, дорогу й кохану, Я рад прийнять на себе всі вогні* (В. Симоненко).

КВИТ, а, *ч., розм.* 1. Те саме, що **квита́нція;** розписка. *Він не раз власне через дрібницю, через те, що згубив якийсь квит, забув записати якийсь рахунок.., мусив доплачувати і переплачувати* (І. Франко); *— Зобов'язань проти мене не маєте жодних. Лише квит підпишете, що взяли гроші* (О. Кобилянська); *Пан Роздобудько, лічачи золоті кружальця, нахабно спитав: — Значиться, третина* [грошей]? .. *Чи, може, половина? — Третина, третина! — злякано погодився пан Купа-Стародупський. — Пишіть-но квит* (О. Ільченко); // *заст.* Записка. *— Коли хоч, я напишу до його* [нього] *квит, дам тобі до рук, і він тебе прийме* (І. Нечуй-Левицький).

2. *у знач. пред.* Розрахунки закінчено. *— Ви принесли річ, одержали за неї, що належиться, і квит* (П. Колесник).

3. *у знач. пред.* Усе закінчено; кінець, край. [Я к і в:] *Нема мені кого покидати, нема за ким і жалкувати. І за мною ніхто не пожалкує. Стало буть, кругом — квит* (М. Кропивницький); *— Так і напиши — "все, що я тут написав, є брехня" .. І буде квит. Отак відмовишся, і все буде в порядку* (І. Багряний); *Оця подія розкрила мені очі. Квит!* (А. Шиян).

◊ **(1) І (та й) квит** — і все; та й годі. *— Таке й скажеш! — одмахується од Гнатових слів Христя. — Будь як дома, та й квит!* (І. Вирган); *Хоч як утішали діда, хоч як умовляли його, — він затявся на своєму: буду помирати, і квит* (А. Дімаров); *Фамільярним тоном обірвав його присадкуватий офіцер і рубонув у повітрі рукою. — Стояти, й квит* (Ю. Бедзик); *Залишилося посидіти над дипломною роботою — і квит. Диплом про вищу університетську освіту в кишені!* (О. Шугай); **(2) Квит за квит** — еквівалентно, рівноцінно (про обмін). [Т и м і ш:] *Ти як же це — піший?* [М и к и т а:] *Отут і ввесь!* [Т и м і ш:] *Стій, будем кінними! Ти мені — пістоля, я тобі — коня, — квит за квит!* (М. Кропивницький).

КВИТА́НЦІЙКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **квита́нція.** *— Так. Квитанційку випишу сам: касирка сьогодні захворіла* (О. Донченко).

КВИТАНЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **квита́нція.** *Із кишені впала додолу лише квитанційна нотатка.., яку я нахилився підняти та сховати знову, але сержантові не сподобався мій рух* (Г. Косинка).

Квитанційна кни́жка *див.* **кни́жка.**

КВИТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Офіційна розписка встановленої форми про прийняття грошей, документів, цінностей і т. ін. *Сьогодні я вислала вінок на твоє іменння.., оце посилаю квитанцію* (Леся Українка); *Дівчата ночами стерегли буряки в полі, самі супроводжували машини до заводу, при них важили й записували в квитанцію* (В. Кучер); *Протяг на мисницю гортав сільрадівські квитанції про сплату податків* (Є. Пашковський); *Вадим сказав, що йому би більше пасувало віддавати господині в руки сто доларів і щоби вона сама оплачувала усі квитанції* (В. Хрущак).

(1) Хлібна квита́нція, *іст.* — документ про здачу ким-небудь зерна державі. *Дивилась* [мати] *на ікону в кутку, а бачила за нею Вутаньчину хлібну квитанцію. Добре зробила дочка. Треба, треба помагати .. Був би в неї зараз хоч який-небудь лишок — все б віддала на республіку* (О. Гончар).

КВИТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., розм.* Відплачувати, відомщати комусь за що-небудь. *На світанні звичайно ходили* [повстанці] *"на роботу". Квиталися з ким або ж за контрибуцію з селян, або ж за пошматовану спину чиюсь* (А. Головко); *Олександрі, мабуть, Зайчиків жарт сподобався, бо молодиця без усякого бажання квитатися легенько ущипнула: — Ну, ну, рудуватий!* (В. Логвиненко); *— Ти ж у нас хлопець гарячий. Ще побіжиш квитатися, зіпсуєш перспективні плани щодо твоєї непересічної персони* (Люко Дашвар).

КВИТКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **квито́к** 1, 2. *ФІФА та УЄФА не практикують публічного продажу, а реалізацію*

всіх квиткових програм будують виняткового через інтернет-ресурси (з газ.); *Квитковий номер;* // У якому продають квитки. *Андрій Ананьєв написав на листку з блокнота телеграму професорові Китаєву.., а сам пішов до квиткової каси* (М. Трублаїні); *Британські правоохоронні органи вже заарештували 97 осіб за підпільну реалізацію квитків, створення фальшивих квиткових веб-сайтів* (із журн.).

КВИТКОДРУКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для друкування квитків. *Касовий квиткодрукувальний автомат.*

КВИТО́К, тка́, *ч.* 1. Паперова або картонна картка певної форми з відповідним написом, що дає право користуватися чим-небудь, входити куди-небудь, брати участь у чомусь і т. ін. *Коли б хоч звісточка від тебе з дороги, як ти доїхала до Сімферополя, на яку дорогу видано квиток тобі* (М. Коцюбинський); *Кур'єр .. приніс нам три квитки до театру* (Олесь Досвітній); *Василь зійшов з пароплава на дебаркадер. Хрипкий, незадоволений голос проскрипів: — Квиток* (О. Бердник); *Довідавшись, що до університету — три трамвайні зупинки, почимчикував* [Андрій Васильович] *пішки, аби заощадити на трамвайному квитку* (В. Дрозд); *Вона була щаслива, що нарешті вдалось позичити гроші на візу і квиток* (Г. Тарасюк).

2. Документ, особове посвідчення про належність до організації, товариства, установи і т. ін. *Нарешті залізничники вшанували мене почесним квитком члена спілки* (І. Кулик); *Тиснянчиха уважно слухала прізвища, які читались зі сцени. Вона не знала цих людей, але голосувала за них, піднімаючи свій делегатський квиток* (С. Скляренко); *Коли студбатівцям* [бійцям студентського батальйону] *роздавали довідки та медальйони, було раптом виявлено, що досі в багатьох із них є при собі ще й студентські квитки, і матрикули, і навіть цивільні їхні по різних міліціях видані паспорти* (О. Гончар).

3. Квитанція, розписка. *В руці у панотця ще був квиток на три сажні дров* (А. Свидницький); *Пан Оврам Роздобудько, сховавши в кишеню підписаний рукою обозного квиток, зажадав: — А тепер погуляймо* (О. Ільченко).

4. *заст.* Судова повістка. — *Ти думаєш, це тобі в суді квитки писати. Ну, лишень я тобі поставлю хоч один* [синяк] *під очима...* (Панас Мирний).

5. *заст.* Дозвіл. *Ще покріпився* [Тарас] *трохи й подав прошення до Академії, щоб надала йому звання художника і видала квиток на виїзд на Україну та проживання там* (Василь Шевчук).

(1) Вхідни́й квито́к — який дає право входу до театру, на концерт, виставку і т. ін. — *Квитки вже розпродали. — Що там нема? Вхідні дай. Ми й постоїмо* (А. Шиян); **(2) Кредито́вий (креди́тний) квито́к (біле́т),** *іст.* — боргове зобов'язання державної скарбниці, банку, що замінювало гроші. *До введення .. кредитних квитків золотий полуімперіал* [півімперіал] *на Поділлі коштував вісімнадцять карбованців асигнаціями* (М. Стельмах); * Образно. *Одно слово могло значити смерть. Життя стало кредитовим білетом і ним платилося за кожний невчасний вислів* (У. Самчук); **(3) Перо́нний квито́к,** *зал., заст.* — квиток на право входу на перон. *Автомат на вокзалі викидає перонного квитка, коли всунути в нього гривеник* (В. Підмогильний); *Взявши перонні квитки, ми опинились на платформі* (М. Трублаїні); **Пробива́ти / проби́ти квито́к** *див.* **пробива́ти.**

КВИТО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **квито́к** 1. *Літають довгасті лопаточки, совваються по розписаному столу, перекидають квиточки у тремтючі* [тремтячі] *ручки "щасливчиків" і "нещасливчиків"* (Остап Вишня); *Двісті літ стояла церква та й музеєм стала, Щоб публіка по квиточках її оглядала* (П. Глазовий); *Адам ішов вулицями Києва такий щасливий, наче здав .. звіт непитущому ревізорові. У трамваї він купив два квиточки — один з них теж виявився щасливим* (О. Чорногуз).

КВИЧА́ННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **квича́ти** і звуки, утворювані цією дією. — *Чую, й свиня .. квичить, а я не можу спокійно слухати того квичання* (І. Чендей); * Образно. [Ш е й л о к:] *Замкни всі двері, а як вчуєш бубни І кривошиїх пищавок квичання, То не вилазь же на вікно, небого, Не виставляй на вулицю головки* [голівки] (І. Франко, пер. з тв. В. Шекспіра).

КВИЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *недок., діал.* Кувікати. *В торгові дні на тім ринку й на тісних вуличках та торговицях ішла пекельна гармонія: квичали поросята, ревли воли* (І. Франко); *Не лиш вони боролися з собою, але й їх коні: кусали себе, копали й квичали, як вепри* (Б. Лепкий).

КВІЄТИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Релігійно-етичне вчення, що виникло як течія в католицизмі в XVII ст.; проповідує містико-споглядальне ставлення до життя, відмову від боротьби зі злом, цілковиту покору Божій волі. *Квієтизм орієнтувався на містичну чисту любов до Бога незалежно від майбутніх нагород або покарань, що ставило під сумнів потребу в церковній ієрархії* (з наук. літ.).

2. *перен.* Пасивне, споглядальне ставлення до життя та його проблем. *У байках Глібова .. майже нема й тої відсталої моралі, того воркітливого консерватизму та квієтизму* (М. Драгоманов).

КВІЄТИ́СТ, а, *ч.* 1. Послідовник квієтизму. *Згідно з ученням квієтистів, душа, що змирилася з усіма стражданнями і зреклася світу, повністю занурюється в Божественну любов* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Той, хто дотримується квієтизму (у 2 знач.). *Верлен не був квієтистом, його, як і Бодлера, захоплювали і моральні, й соціальні питання, тільки він довго ні на чому спинитись не міг* (Леся Українка).

КВІЄТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до квієтизму. *Квієтичні погляди.*

КВІКСТЕ́П, у, *ч.* 1. Англійський парний бальний танець вільної композиції, різновид швидкого фокстроту. *Серед обов'язкових танців на європейському чемпіонаті фігуристів за жеребом випали американський вальс, квікстеп і блюз* (з газ.).

2. Музичний твір у розмірі й характері цього танцю. *Музики за непомітним знаком свого керівника заграли симпатичний квікстеп* (С. Андрухович).

КВІ́ЛІНГ, у, *ч.* Мистецтво виготовлення плоских або об'ємних композицій зі скручених у спіралі смужок паперу. *Техніка квілінгу полягає в тому, що смужку паперу звивають у щільну спіраль. Починати потрібно з краю смужки, який накручується на кінчик гострого шила* (з наук.-попул. літ.); *Анна стверджує, що освоїла усі популярні техніки рукоділля: бісер, квілінг, оригамі, декупаж тощо* (з газ.).

КВІЛТ, *ч.* 1. *род.* а. Клаптикова ковдра, яку зшивають з різнобарвних смужок. *Частина сумського квілта була надіслана до Києва і демонструвалася в перших рядах вели-*

чезного національного пам'ятного полотна на Михайлівській площі (з газ.).

2. *род.* у. Мистецтво зшивання таких виробів; печворк. *Квілт є різновидом традиційного декоративного мистецтва США* (з наук.-попул. літ.); *Окремі види квілту характеризуються пришиванням не менше трьох нашарувань тканини, у результаті чого з'являється рельєфний візерунок* (із журн.).

КВІ́НТА, и, *ж., муз.* 1. П'ятий ступінь діатонічної гами. *Характеристика турків подається в опері "Запорожець за Дунаєм" в умовно-орієнтальному .. плані: пусті квінти в басі, коротка мелодична фраза* (з наук. літ.); // Інтервал, що має п'ять ступенів звукоряду. *Мелодійна лінія думи переважно спадного характеру: вгору вона йде скоками, що сягають до інтервалу квінти* (з навч. літ.).

2. Перша струна скрипки (мі) та деяких інших музичних інструментів, що дає найвищий тон. *Квінта є найтоншою з чотирьох струн скрипки* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на квінту],** *рідко* **ву́ха)** *див.* **ві́шати.**

КВІНТАКО́РД, у, *ч., муз.* Акорд, побудований за квінтами (чистими або чистими та зменшеними). *Квінтакорди широко вживають у рок-музиці* (з наук.-попул. літ.).

КВІНТА́Л, а, *ч.* Міра ваги в Іспанії, Португалії, країнах Латинської Америки та деяких інших, що дорівнює 100 фунтам (у більшості країн становить 46 кг). *У деяких країнах, на відміну від традиційної міри ваги, застосовують метричний квінтал, що дорівнює 100 кг* (з наук.-попул. літ.).

КВІНТДЕ́ЦИМА, и, *ж., муз.* Один зі складених інтервалів, який охоплює п'ятнадцять ступенів. *Квінтдецима є одним із найширших інтервалів і охоплює дві октави* (з наук.-попул. літ.).

КВІНТЕСЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* Основа, суть чого-небудь; найсуттєвіше, найголовніше. *Квінтесенція тієї розмови така: партія має одну генеральну лінію, але у практиці може міняти тактику і методи боротьби* (Ірина Вільде); *Сотні розмов проведе із різними людьми син сільського вчителя, і присниться йому квінтесенція передуманого і перебаченого* (С. Процюк); *Юрко встав і пішов геть. Далі від цієї квінтесенції театру абсурду* (Любко Дереш).

КВІНТЕ́Т, у, *ч.* 1. Музичний твір для п'яти інструментів або голосів. *Виникла низка творів з яскраво вираженою тенденцією до жанрової мутації. Це фортепіанний струнний квінтет і камерно-інструментальна соната* (з наук. літ.).

2. *муз.* Група, гурт із п'яти виконавців (співаків або музикантів). *Найчастіше до інструментальних ансамблів входили духова й струнна групи: флейта, кларнет, труба, валторна, тромбон і струнний квінтет* (з наук. літ.); *Відома пісня групи "Бітлз" була написана як пародія на рок-стандарт Чака Беррі п'ятдесятих років. Але аранжування було запозичено в каліфорнійського квінтету "Біч бойз"* (із журн.); *Нова робота квінтету, який склався спонтанно, заснована на поемі В. Хлєбникова і створена на стику академічного авангарду та імпровізаційного джазу* (з газ.).

3. *перен.* Група з п'яти людей, які виконують разом певну роботу, завдання і т. ін. *Квінтети арбітрів будуть працювати завжди разом. Також їм буде допомагати один фахівець — їхній колишній колега* (із журн.).

КВІНТИЛЬЙО́Н, а, *ч.* Число, яке зображають одиницею з вісімнадцятьма нулями (у Великій Британії, Німеччині — з тридцятьма нулями). *Зоря давно погасла, за квінтильйони кілометрів падає .. А світло, що вона послала в просторінь, ще летить і летить* (Ю. Яновський); *Жан-Жак Бабель установив, що вартість руйнувань, заподіяних війнами, досягає 500 квінтильйонів швейцарських франків* (з наук.-попул. літ.); *Японці зібралися створити комп'ютер, здатний виконати квінтильйон операцій за секунду* (із журн.).

КВІ́НТОВИЙ, а, е, *муз.* Стос. до квінти. *Визначено наукову концепцію кобзи як сольного, тембрового народного інструмента, що має квінтовий стрій* (з наук. літ.); *Квартсекстакорд завжди будується від квінтового тону тризвуку* (з навч. літ.); *У септакордах, нонакордах авторка дуже часто не застосовує терцієвий або квінтовий звук, що надає загальному звучанню п'єси таємничої чарівності* (із журн.); *Квінтове звучання скрипки.*

КВІНТСЕКСТАКО́РД, у, *ч., муз.* Перше обернення септакорду з терцією в основі, за якого між першим і третім звуками акорду утворюється квінта, а між крайніми звуками акорду — секста. *Квінтсекстакорд розв'язується в тонічний тризвук тієї тональності, в якій акорд побудовано, з подвоєною тонікою* (з наук.-попул. літ.).

КВІРИ́Т, а, *ч., іст.* У Стародавньому Римі — повноправний римський громадянин. — *Квірити, суду час! Помститься нам пора! Проґавимо той час — не буде нам добра* (І. Франко); *Повноправним громадянином Риму — квіритом — вважався лише глава сім'ї* (з навч. літ.).

КВІРИ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **квіри́т.** *Характерною рисою квіритського права власності були чітко встановлені форми її придбання* (з наук. літ.); *Повна правоздатність передбачала право брати квіритський шлюб, який супроводжувався певними юридичними наслідками* (з навч. літ.).

КВІ́СЛІНГ, а, *ч., політ.* Зрадник, колаборант; той, хто співпрацює з окупантом. *Розгодовані біля корит монополій квіслінги, скороспечені вельможі навчились подавати себе публіці досить ефектно* (О. Гончар); — *Вони, ці квіслінги, подібно до самих нацистських ватажків, — будуть віддані нами на наступний же день після перемоги на справедливий суд трибуналів союзників, — сказав Вінстон Черчилль у своїй промові 22 червня 1941 р.* (з газ.).

КВІТ, *ч.* 1. *род.* а, *перев. мн.* Те саме, що **квітка** 2. *Біліє ромашка, запізніло виставивши на людські очі свій чарівний квіт* (із журн.); * Образно. *Все, все покинуть, до тебе полинуть, Мій ти єдиний, мій зламаний квіте!* (Леся Українка); *Нехай і мій зав'ється скромний квіт В вінок од українського народу* (М. Рильський).

2. *род.* у, *збірн.* Певна сукупність квіток; квіти. *Білі крейдяні шпилі гір лощать на сонці, та між горами котить річка глибока — ні дерева, ні квіту, ні щебетання...* (Марко Вовчок); — *Він насіяв для мене квіту по всьому світу* (І. Нечуй-Левицький); *Дихав* [Микола] *на повні груди і ніяк не міг збагнути, чим же пахне оцей незайманий, повний розкішного квіту вологий придніпровський луг* (Ю. Збанацький).

3. *род.* у, *збірн.* Те саме, що **цвіт**[1] 1. *Над кущами пінилися у квіту розлогі старі липи* (Н. Рибак); *Вишневий квіт осипається на молоді трави, гори чимраз вищають, з лісів пахне листям і джерельною водою* (Ю. Андрухович); * Образно. *За довгим, білим, багатим і повним столом розкіш і квіт молодих, здорових, веселих людей* (У. Самчук); * У порівн. *Ходив Ізмарагд на Сванґільдову заводь, що тягла його, мов липовий квіт бджолу* (Н. Королева).

4. *род.* у, *чого, збірн., перен.* Найкращі люди певного суспільного середовища. *Тоталітарний зашморг душив найкращий квіт нації, найволелюбніших* (з газ.).

Цвіт (квіт, квітка) па́пороті *див.* **цвіт**[1].

◊ **Квітом розцвіта́ти** *див.* **розцвіта́ти; Пи́шним цві́том (кві́том) розквіта́ти (цвісти́, процвіта́ти** *і т. ін.) див.* **розквіта́ти; (1) У квіту́ <У [са́мому] кві́ті>:** а) укритий квітом. *Садів у квіту не бачив* [Іван Каламар], *будинків не знав. Дороги перед ним не стелилися, а сини над ним не стояли...* (І. Чендей); *На обличчі, немов розарій у квіту, буяла дика, непідробна радість. Такі веселощі не пророчать нічого доброго* (Любко Дереш); б) *(перен.)* у розквіті фізичних і духовних сил. *Бачить Остап — лежить при дорозі козак вбитий: молодий, у самому квіті своєму* (Марко Вовчок).

КВІТА́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **квітча́стий.** *На столі стояв квітастий глечик з візерунками в українському стилі* (із журн.); *Він урочисто взяв на руки сухеньку бабусю в квітастій хустині й поніс. — Тепер ми з мамою заживемо!* (О. Тесленко); *31 грудня 1653 року саме Тетеря зустрічав царського посла Василя Бутурліна, вітаючи того довгою квітастою промовою* (із журн.).

КВІ́ТЕНЬ, тня, *ч.* Четвертий місяць календарного року. *Листи Ваші одібрав: від 25 лютого .. і від 2 квітня* (Панас Мирний); *Сьогодні, тридцятого квітня, він мав одержати за півмісяця свою платню, щось коло сорока карбованців* (В. Підмогильний); *То був квітень, бо було цвітіння, Парування та буяння сил* (М. Рильський); *Неймовірно гарна вже сама по собі оця пора — березень перехиляється в квітень* (Ю. Мушкетик); *Луна від співу гостей широко котилася селом, бо столи винесені були надвір, а що був лише кінець квітня, то люди лише вдягалися трохи тепліше* (Ю. Покальчук).

КВІ́ТИ, ів, *мн.* Певна сукупність квіток. *Порозцвітали гарно квіти: Нагідочки, красолі і мачок* (Л. Глібов); *Днями було видно, як красувалась і цвіла земля, розливаючись морем квітів* (І. Багряний); *Біля диванів стояли невеличкі столи, на них — вази з квітами, друкарська машинка* (В. Шкляр).

(1) Живі́ кві́ти — природні квіти, на відміну від засушених і штучних. *Дівчинка в віночку з живих квітів і в строкатій чепурній плахті гнала .. велику круторогу корову* (З. Тулуб); **У кві́тку (у квітки́, у кві́точку, у кві́ти)** *див.* **кві́тка.**

◊ **Шлях, усте́лений кві́тами** *див.* **шлях.**

КВІТИ́НКА, и, *ж., рідко.* Зменш.-пестл. до **кві́тка.** *Він На куща спрожогу впав, За квітинку ухопився Та за пазуху й сховав* (Я. Щоголів); *Все схиляє* [рослинка] *свою дрібну, до мізерності дрібну квітинку, дрібну і такого кольору, як борошно, тільки не біле, а сірувате...* (В. Барка); * У порівн. *Серед безмежних степів, як квітинки, красувалися веселі села, хутори і присілки* (із журн.).

КВІТИ́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **квітча́стий.** *Не хотів* [сотник] *кликати чури, сам підперізувався квітистим золототканим поясом* (Б. Лепкий); *Материнський, маленький, срібний хрестик з великим болем серця зі шиї здіймала* [Роксоляна], .. *темно-цеглястим і квітистим адамашком обкладала, у тверду, срібну парчу поклала й уважно між найдорожчі пам'ятки сховала* (О. Назарук); *Він* [лист] *був писаний трохи старим квітистим стилем, з алегоріями й довгими виробленими періодами* (М. Коцюбинський).

КВІТИ́СТО. Присл. до **квіти́стий.** *Він говорив тихо, скрипучим, монотонним голосом, квітисто і довго* (М. Коцюбинський).

КВІТІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **кві́тнути** 1; цвітіння (у 1 знач.), квітнення. *Скільки принадних чар розкривається перед .. очима! Ласкава блакить неба і ніжний промінь сонця.., квітіння рослин і тихий шепіт дерев — все милує слух, голубить зір* (Г. Коцюба); // Час, пора року, коли квітнуть рослини. *Сюди тільки може раз на рік з'являлися мисливці трохи пополохати дичину, та ще пастушки з раннього квітіння аж до першого жовтня дзвінкими вигуками оглашали тут болота* (Т. Осьмачка); // Місце, вкрите рослинами, що квітнуть. *Чулась у ньому приборкана воля, що котилася перекотиполем по колючих стернищах, забираючись у ковилеве роздолля та воронцеве квітіння* (І. Пільгук).

КВІ́ТКА, и, *ж.* 1. Частина рослини, що виростає на кінці стебла або гілки й складається з маточки, тичинки й пелюсток навколо них; звичайно має різне забарвлення та приємний запах. *Між травою купами жовтіли круглі квітки кульбаби, синів ранній степовий сон* (І. Нечуй-Левицький); *В його невеличкому садочку щороку виростала якась дивна квітка: або величезна багатоколірна жоржина, або ромашки такі завбільшки, як блюдце, або ще щось...* (Остап Вишня); *Понуро дивився Варчук на білу квітку деревію, по якій сонно повзала оса* (М. Стельмах); *Яблуні простягали до нього своє гілля, .. і кожна квітка була ніжна, рожева, як вуста дитини на сході сонця* (В. Дрозд); * Образно. *Пролунав постріл .. У синій високості розпускалася біла квітка вибуху* (О. Гончар); * У порівн. *Леся почервоніла.., як повна квітка в траві* (П. Куліш); *Голубі оченята з-під чорних брів, наче квітки ті, горять-усміхаються* (Панас Мирний); // Ця сама частина рослини, зірвана зі стеблом. *У мене в хаті щодня свіжий букет з літніх квіток* (М. Коцюбинський); *Жасмин, гвоздики і троянди. Кімната тоне у квітках* (Л. Дмитерко); *До грудей йому приліпилася пошарпана, суха квітка, а йдучи, він весь час озирався, ніби страшився переслідування* (Валерій Шевчук); // Ботанічна назва органа розмноження в голонасінних і покритонасінних рослин. *Серед інтродукованих рослин виділялась особина, що мала в суцвітті тільки жіночі квітки* (з наук. літ.).

2. Трав'яниста рослина, що має на кінці стебла утворення, яке складається із серцевини й пелюсток навколо неї. *У їх хаті інша сім'я домувала, господарювала.., у городі інші квітки позасіювані були цієї весни...* (Марко Вовчок); *Яке це щастя — дарувать вологу Квіткам, деревам, травам* (М. Рильський); * Образно. — *Жінка — це кімнатна квітка, Адаме. Вона любить затишок, сонце і нормальну температуру* (О. Чорногуз).

3. Ласкаве називання кого-небудь (перев. жінки, дівчини у звертанні). — *Приходь, моя квітко, обзивайся лісом...* (О. Кобилянська); — *Так чого тобі принести, квітко моя? .. — Нічого. Не треба мене провідувати. Я не в гуртожитку. У подруги. Тут її бабця за мною доглядає* (Люко Дашвар).

(1) У кві́тку (у квітки́, у кві́точку, у кві́ти) — із зображенням квітів, перев. на тканині. *Нові ризи .. з каламайкової тканини у квіти .. я наказав, щоб парохіяни купили цього року* (І. Франко); *Стіни пооббивані блакитним шовком у золоті квітки* (Б. Лепкий); *Її червона, у синю квітку хустка весь час майоріла попереду* (Ю. Мушкетик); *Ось платтячко для Нас-*

туні на літо, .. легеньке, не жарке, у дрібненьку квіточку (В. Шкляр); **Цвіт (квіт, кві́тка) па́пороті** *див.* **цвіт**[1].

◊ **Пришива́ти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку)** *див.* **пришива́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[та] кві́точка (кві́тка)** *див.* **кві́точка.**

КВІТКА́Р, я́, *ч.* 1. Те саме, що **квітника́р.** *Тюльпан Шренка швидко зникає: красиву квітку зривають для букетів, квіткарі викопують цибулини для перенесення у власні садиби* (із журн.).

2. Продавець квітів. *Помер і той квіткар, а зів'яла красуня одержує з квіткової крамниці щоранку букет білих оранжерейних троянд* (Л. Дмитерко); *Вони* [бандити] *прийняли його за багатого квіткаря з передмістя і сподівалися конфіскувати його "дипломат" з денною виручкою* (І. Росоховатський).

КВІТКА́РКА, и, *ж.* Жін. до **квітка́р** 2. — *Все продано, — замість привітання гукала квіткарка двом молодим патриціям, що протискувались крізь юрбу до її крамнички* (Н. Королева); *Крім хризантем.., квіткарки на перехрестях пропонували навіть фіалки* (Ю. Смолич); *Голосно пропонують свій барвистий крам молоді квіткарки* (М. Чабанівський); *Обернена спиною до глядача квіткарка з червоною хусткою на плечах, яка розмовляла з дівчинкою років шести, мала цілковито Мартине волосся* (С. Андрухович).

КВІТКА́РСТВО, а, *с.* Те саме, що **квітника́рство** 1. *Рослинництво включає вирощування зернових, технічних, кормових, овочевих, баштанних культур і картоплі, садівництво, виноградарство і квіткарство* (з навч. літ.); *Місцевий підприємець, який квіткарство вивчав у Голландії, цьогоріч виростив на полі більше півсотні різних сортів тюльпанів* (з газ.).

КВІТКА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **квітка́р** і **квітка́рство.** *Відомий підприємець починав свою кар'єру з квіткарського бізнесу* (з газ.).

КВІТКО́ВИЙ, о́ва́, о́ве́. 1. Прикм. до **квітка.** *Він подякував садівникові, що з радістю показав йому своє квіткове царство, і пішов поблукати садом* (Л. Смілянський); *Місяць світить, все видно. Вулиці квітковими ароматами душу потішають* (І. Волошин); *Було таке враження, що всі квіти зійшлися до цього місця з усього лісу на незвичайний квітковий форум, і те, що потрапили на нього Іван з Марією, не було випадковим* (Валерій Шевчук); *Шершені* [шершні] *живуть у дуплі, а тільки лиш інколи вилітають до світу набрати пилку чи квіткового меду на зиму* (І. Андрусяк); // Зробл. із квіток. *Квітучий газон є дуже ефектним квітковим оформленням* (з наук. літ.); // Утворений намальованими, вишитими або вирізьбленими квітками. *Квітковий орнамент українських килимів відзначається великою різноманітністю форм* (з наук. літ.); // Прикрашений квітами або їхнім зображенням. *Наречений-махаон зі своєю свитою відбув до костелу, куди от-от мали привезти і красуню-наречену у квітковій сукні* (С. Андрухович); // Признач. для квітів і їх вирощування. *До Софіїної кімнати занесла покоївка бузок, поставила в квіткову вазу* (А. Шиян); *Був грудневий морозяний ранок. Парк стояв припорошений снігом. Його квіткові грядки геть порожні* (О. Шугай); *Квіткова оранжерея в парку "Золоті ворота" в Сан-Франциско — це розкішний живий музей рідкісних тропічних рослин* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для продажу квітів. *Із сміхом та жартами вибрався хлопець з дому. Кинувся одразу до найближчого квіткового магазину* (О. Бердник); *Ідучи на роботу, Арлен зайшов у квітковий салон і взяв невеликий букет* (О. Тесленко); // Вигот. із квітів (у 1 знач.). *На берегах Дніпра наче за помахом чарівної палички появлялися декоративні дачі й палаци, тріумфальні арки.., квіткові гірлянди, вигадливої фантазії декорації* (Є. Гуцало).

2. *тільки* **квітко́вий.** Який має квітки як органи розмноження. *Рід примул — складна в таксономічному відношенні група квіткових рослин, до складу якої входить від 500 до 540 видів світової флори* (з наук. літ.); *Від вищих квіткових рослин водорості відрізняються простішою організацією й анатомічною будовою* (з наук.-попул. літ.).

3. *у знач. ім.* **квітко́ві,** вих, *мн.* Рослини, що розмножуються за допомогою квіток (у 1 знач.). *Відомо, що квіткові — наймолодший клас рослин* (з наук.-попул. літ.); *Що за дивовижна мутація мусила відбутися, щоб з голонасінних виникли покритонасінні — квіткові?* (О. Бердник).

КВІТКОГРИ́З, а, *ч.* Жук родини довгоносиків, який пошкоджує хрестоцвіті культури, пуп'янки й квітки садових дерев, кущів. *Шкодять сільськогосподарським рослинам і тваринам квіткогриз яблуневий, шовкопряди, комарі, ґедзі* (з наук.-попул. літ.); *Тепер для нас, садівників, оленка волохата ще більша біда, ніж квіткогриз, бо жук влазить у майже наполовину розквітлу квітку та виїдає її дощенту* (із журн.).

КВІТКОЛО́ЖЕ, а, *с., бот.* Розширена верхня частина квітконіжки. *Для їжі з артишоку використовують квітколоже (денце) і зовнішнє листя (обгортку) суцвіття* (з наук. літ.); *Використання квіткових бутонів та квітколожа дає змогу зберегти материнські рослини й отримати багато регенерантів* (з наук. літ.); *На осі квітки, що є квітколожем, розміщені всі її частини в чіткій послідовності знизу вгору, кільцями, за спіраллю чи ациклічно* (з наук.-попул. літ.).

КВІТКОНІ́ЖКА, и, *ж., бот.* Частина стебла, на якій міститься квітка рослини. *Квітки аґрусу розміщені на пагонах по одній або по дві-три на коротеньких квітконіжках* (з наук. літ.); *У рослин, що побували в космосі, висота квітконоса, діаметр квітки, довжина квітконіжки виявилися на 25 % меншими, ніж у контрольних рослин* (з наук. літ.); *Ділянка між покривним листком і квіткою — це квітконіжка* (з наук.-попул. літ.).

КВІТКОНО́С, а, *ч., бот.* Безлисте стебло деяких рослин, на якому утворюються квітки. *Дорослий кущ суниці має 50–80 листків та 10–20 квітконосів* (з наук.-попул. літ.).

КВІТКОНО́СНИЙ, а, е. 1. Який є квітконосом. *У перший рік звичайно рослина формує розетку прикореневих листків, не виростаючи у квітконосне стебло* (з наук. літ.); *У напівкущів щороку відмирає вся верхня частина річних квітконосних пагонів* (з навч. літ.).

2. Який має, дає квітки. *Квітконосні рослини.*

КВІТНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кві́тень.** *Люблю я й досі присмерки прозорі Квітневих вечорів* (М. Зеров); *Одної темної квітневої ночі я крізь сон почув гуркіт гармат* (Л. Смілянський); *Квітневий Хрещатик — мов крига скресає, і кличе пташиний базар голосів* (О. Забужко); // Який буває, відбувається у квітні. *Коли починалися квітневі дощі, воду з третього дощу зливали в казан, бо цей дощ мав цілющу силу* (П. Загребельний).

КВІ́ТНЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **кві́тнути** 1, 3; цвітіння, квітіння. *Лікарські рослини починають збирати в період квітнення або коли на них з'являються пуп'янки*

(із журн.); *У Японії розпочався сезон квітнення гліциній* (з газ.); *Я щиро раділа буйному квітненню української культури* (О. Кобилянська).

КВІТНИ́Й, á, é, *рідко.* 1. Укритий квітами. *Можна розгуляться в лугах зелених, на квітних луках* (Сл. Б. Грінченка).

2. Який квітне; квітучий. *Всі поля і луг — у квітному цвіту* (П. Тичина); *Зодягла весна землю травами і красно квітними злаками, приємними людському зорові* (Ю. Мушкетик).

Ве́рбна (Квітна́, Шутко́ва) неділя *див.* **неділя; Квітна́ субо́та** *див.* **субо́та.**

КВІТНИ́К, á, *ч.* 1. Ділянка в саду, парку, біля будинку і т. ін., на якій ростуть квіти. *Квітник в садку був і справді гарний* (І. Нечуй-Левицький); *Вище грядок розкидався квітник, повний яскравих квітів* (Н. Кобринська); *Потрібно щось робити з подвір'ям. Треба хоч квітники поробити, розбити на клумби, щоб хоч менше бур'яну було* (М. Івченко); *Іван Кирилович дуже любить квіти .. У нього біля сільської лікарні чудесний квітник: там і гладіолуси, і братки, і айстри, і жоржини, і левкої, і гвоздики* (Остап Вишня); *Марія принесла від сусідки цибулини жоржин і перекопала квітник* (В. Дрозд).

2. *кого, чого, перен.* Про групу людей, які відзначаються красою, молодістю і т. ін. (перев. про жінок, дітей). *Було темно, проте було помітно, що там стояв цілий квітник дівчат* (С. Васильченко); *Досвідчені митці, диригенти, режисери, концертмейстери невтомно виховують цей прекрасний квітник талантів* [творчу молодь] (із журн.).

КВІТНИКА́Р, я́, *ч.* Той, хто вирощує квіти; фахівець з квітникарства. *У цю мить професор нагадував городника, квітникаря, пасічника, селянина. Бракувало йому тільки вишиваної сорочки, тільки бриля* (Олекса Ізарський); *Я веду Едика одним із своїх давніх маршрутів, яким .. перед нами дружними лавами пройшли реставратори, будівельники, садівники, квітникарі* (Ю. Мушкетик); *Цього року захід присвячено 20-річчю незалежності, тому квітникарі вирішили за допомогою квітів передати те, з чим асоціюється Україна* (із журн.).

КВІТНИКА́РКА, и, *ж.* 1. Жін. до **квітника́р.** *Цей талант квітникарки відкрився в Ліни несподівано після переїзду сюди з суворих північних країв* (О. Гончар); *Вона працювала чи то двірничкою, чи то квітникаркою у цьому парку й щоразу, забачивши його, сміялася* (Ю. Мушкетик).

2. Те саме, що **квітка́рка.** *Квітникарки струшували букетами просто перед обличчям жаданих покупців* (Ю. Смолич); *Дівчинка спокійно пояснила, що вона живе у дорослої квітникарки, яка продає квіти на базарі* (О. Іваненко); *Француз затримав свою машину біля одної з квітникарок, взяв у неї букетик синіх .. фіалок* (П. Загребельний); *Божевілля чигає по підземному переході блудними посмішками квітникарок, ромашковим соромом і нудотою пригорілої кави* (Є. Пашковський).

КВІТНИКА́РСТВО, а, *с.* 1. Вирощування квітів як галузь рослинництва. *Коцюбинський добре знався на квітникарстві* (Л. Смілянський); — *Вважаю, що ми відкрили нову сторінку в історії садівництва і квітникарства в Києві, — сказав перший заступник голови міської адміністрації* (із журн.).

2. Господарство, підприємство, яке вирощує квіти. *Де ми квіти брали? Ви хочете точну адресу? Будь ласка: у квітникарстві Мейєра!* (Остап Вишня); *Якось само собою вийшло, що вони відкололися від гурту і опинилися коло каменя, що лежав біля мосту з цього боку квітникарства* (П. Загребельний).

КВІТНИКА́РСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до квітникарства. *То були голландські гвоздики й тюльпани — на квітникарських ринках Амстердама* (О. Ільченко); *Твір вийшов громіздкий і схожий на квітник, навіть на квітникарське господарство* (Олекса Ізарський).

2. Прикм. до **квітника́р.** *Квітникарська бригада.*

КВІТНИКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **квітни́к** 1. *Сніг, як намітка, так само лежав на деревах, на кущах, на голих квітникових грядках, а найбільше його, снігу, здається, було під нашими ногами* (О. Шугай); *З квітникових плантацій зібрано останні коробочки й цибулини, призначені на насіння* (із журн.); *Гордістю села було квітникове господарство* (з газ.); // Признач. для квітника. *Прийшла до могили Македониха, принесла цілий кошик квітникової розсади* (А. Шиян).

КВІТНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **квітника́рство** 1. *У фонді знаходиться цінна література з питань флори, ботаніки, ландшафтної архітектури, квітництва, систематики рослин* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **квітника́рство** 2. *Мій сусіда працює в квітництві. Проте він вирощує кущі гвоздики й у себе вдома* (з газ.).

КВІТНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до квітництва. *Ми працюємо з регіональними оптовиками, роздрібними магазинами, квітницькими господарствами й ландшафтними фірмами* (із журн.).

КВІТНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Муха зеленувато-бронзового кольору, що завдає шкоди сільськогосподарським рослинам. *Квітниця живиться квітковим медом* (з наук. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **квітни́к** 1. — *Що мені в дівчини краще, ніж у княгині, мені в цій квітниці краще, ніж цариці — красую, пишаю, лишенька не знаю!* (Леся Українка); *Розчищення засміченого струмка, доглядання паркової квітниці — добра справа рук юних любителів природи* (з газ.).

3. *розм.* Посудина для квітів. *Серед споруд архітектурно-художнього призначення слід назвати опори для витких рослин, квітниці, шпалери, трельяжі, софіти, фонтани* (із журн.).

КВІТНИЧО́К, чкá, *ч.* Зменш.-пестл. до **квітни́к** 1. — *Прошу, прошу, заходьте, — запросив він, широко відчинивши хвіртку квітничка* (Д. Бузько); *Перед будинком розстилався невеличкий квітничок* (Ю. Смолич); *З кожного двору від віконня висвічували барвисто квітнички; мак жарів, соняшники палахкотіли яскравіші, ніж ткання на ризах, дивина здіймалася, зоріючи м'якими квітами* (В. Барка); * У порівн. *В хаті було чисто та гарно, як у квітничку* (М. Коцюбинський).

КВІ́ТНУТИ, ну, неш; *мин.* квітнув, квітла, ло *і* квітнула, ло, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Розкриватися, розпускатися (про квіти); цвісти. *Матіола квітла на грядках .. І лила лукаво-ніжний пах* (М. Рильський); — *Ось тобі .. перша квітка. Бачиш, як тепло: в степу підсніжники квітнуть, — казала вона* (З. Тулуб); * Образно. *Як ти* [Т. Шевченко] *в неволі нудив світом На чужині, В твоїй душі все квітли пишним цвітом Твої пісні* (В. Самійленко); // Бути вкритим квітом, мати квіти. *Все дужче й дужче натискала весна, кущі квітли, поля дружно зеленіли* (Ю. Яновський); *Зеленіють ниви, ніжно квітнуть у садах яблуні* (Б. Антоненко-Давидович); *Піду селом, де квітнуть вишні* (Н. Забіла).

2. *перен.* Бути в розквіті; мати здоровий, гарний вигляд. *Вона тепер квітла, як калина* (Я. Качура); *Болеслав, як молодший, першим уклонився Данилові. — А ти все квітнеш? — засміявся Данило* (А. Хижняк).

3. *перен.* Процвітати, успішно розвиватися. *Але все поволі, тихо Тоне в річці забуття, І на березі зеленім Квітне радісне життя...* (О. Олесь); *Мусив визнати* [Степан], *що господарство Гнідих квітнуло без нього, отже, квітнутиме й далі* (В. Підмогильний); *Який чудовий кругозір І даль яка барвиста! Ще рік тому тут був пустир, А зараз квітне місто* (М. Шеремет); *Квітне Україна, як весняний сад* (В. Сосюра).

КВІТОГРИ́З, а, *ч.* Те саме, що **квіткогри́з.** *Квітогризи — справжня біда для рослинництва* (із журн.).

КВІТОНІ́ЖКА, и, *ж., бот.* Те саме, що **квітконі́жка.** *Якщо зірвати квітку звіробою, то із квітоніжки досить часто витікає червоний сік, начебто рослина виділяє кров* (з наук.-попул. літ.); *Земляний горіх — трав'яниста бобова рослина. Після цвітіння її квітоніжка із зав'яззю подовжується, нахиляється до землі і заглиблюється в ґрунт, у якому й визріває плід рослини* (з навч. літ.).

КВІ́ТОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **квітка.** *Блакитні квітоньки, дзвіночки, Се ти і я! Кому се ти плетеш віночки, Красо моя?* (Леся Українка); *А Митя .. ще до школи знав, де яка квітонька росте, як називається* (І. Цюпа); *— Катре й Олесю, квітоньки мої розкішні. Як на херувимів у церкві, дивився я на вас* (Б. Лепкий); *— Коли вже ти, квітонько, станеш до мене добріша?* (О. Гончар); * У порівн. *З душі моєї смутки, жалі, мов квітоньки, ростуть* (П. Тичина).

КВІ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **квітка.** *Польова повитиця полізла догори по стеблині жита і розтулила свої білі делікатні квіточки* (М. Коцюбинський); *Уляна нічого їй не говорила, бо була рада вже тому, що вона .. ворушить граблями, а не збирає квіточки на луках* (Григорій Тютюнник); *Часто у самотині він ходив лісом, замріяний, з квіточкою в зубах, і прислухався до лісових звуків* (В. Нестайко); *Такі квіточки називаються жаб'ячим милом, вони зацвітають жовтеньким ранньої весни на луках поблизу річок та озер* (В. Шкляр); *— Голубонько ж ти моя сизенька, квіточка...* (О. Довженко); * Образно. *Його Настуня — бідолашна слабка квіточка, якій не вистачало бодай трохи світла й тепла* (Г. Пагутяк); * У порівн. *— Коли я буду вибирать собі дівчину, то візьму гарну, як квіточка, червону, як калина в лузі* (І. Нечуй-Левицький).

У квітку (квітки́, квіточку, квіти) *див.* **квітка.**

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **[та] квіточка (квітка)** — дуже гарна. *У хаті в неї, як у віночку: хліб випечений, як сонце; сама сидить, як квіточка* (П. Куліш); *А дівчинка, справді, як та квіточка* (Марко Вовчок); **(2) Це [ще] — квіточки́** — про те, що лише починає виявлятися, про початок чогось, перев. поганого, небажаного. *Тяжкі часи для неї ще попереду. Видно, це квіточки, а ягідки ще не дозріли...* (Василь Шевчук); *— А про що "Останнє танго в Парижі"? — Про секс... — Та нічого там такого немає. Це — квіточки! У порівнянні з нинішнім кіно...* (І. Роздобудько).

КВІТО́ЧНИК, а, *ч., діал.* Квітник. *По обох боках* [шляху] *можна видіти дерев'яні домики з квіточниками* (Н. Кобринська).

КВІ́ТТЯ, я, *с., збірн., поет.* Те саме, що **квіт** 2. *Тріпочуться, сиплються пелюстки білого квіття хризантем* (Уляна Кравченко); *Киплять сади під снігом квіття* (Б.-І. Антонич); *І люди серцем прояснялись.., ще й квіттям запашним вбирались в щасливі сонячнії дні* (П. Тичина); *А що тут різного-презірного квіття бриніло веснами й літами, а що тобі птаства всілякого* (У. Самчук); *В сосновім лісі дичка зацвіла, Така собі колюча і мала, Яку раніш не помічали сосни, Розкрила раптом квіття медоносне* (Д. Павличко); * Образно. *На могилах сумного минулого розцвітає пишне й пахуче квіття будучини* (І. Франко).

КВІТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **квітува́ти.** *Зима позаду, зелень буйно пнеться вгору.., повітря сповнене запахів .. квітування* (М. Чабанівський); *Одначе і те зауважмо, Що виникають предмети наново (не тільки-но гинуть) І у призначений термін доходять свого квітування* (М. Зеров); *Це не було звичайне читання. Це була промова схвильована, це було творче квітування його думок і почуттів* (О. Довженко).

КВІТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Викидати квіти; квітнути, цвісти. *Густішою стіною сплелося жито, що почало вже квітувати, — пустило із себе дух свого цвіту* (С. Васильченко); *І всюди, всюди, — аж ніби холодно ставало від білого цвіту! — скрізь квітувала калина...* (О. Ільченко); // Бути вкритим квітами, мати квіти. — *Одначе ваші пейзажі зовсім не позначені меланхолією .. Ваша природа не знає ні бур, ні грози, ні ночі. Все в ній квітує* (В. Підмогильний); *В травні на Україні квітує земля* (Ю. Смолич); *Степ квітував. Незайманий, звіку неораний, високотравний...* (О. Гончар); * Образно. *І хоч життя як зрілий плід, Але серця квітують квітом* (Л. Дмитерко).

2. *перен.* Процвітати, успішно розвиватися. *Нескорена навік хай квітує земля!* (П. Усенко); *Життя не можна стримати. Воно не обривається, Квітує, розвивається* (В. Іванович); // Розквітати, сповнюватися снаги. *Ця сила не помічається в будній день, бо прокидається вона лише перед лицем смертельної небезпеки. Тоді людина квітує, молодіє* (О. Гончар).

КВІТУ́ЧИЙ, а, е. 1. Укритий квітами. *Очима перебігав він квітучі поля округи* (Марко Вовчок); *Пролинувши через квітучу луку, вона піднялась на гору, стала з очей зникати...* (Панас Мирний); // Який квітне; квітконосний (у 2 знач.), квітний. *Лукач засадив подвір'я ґражд привезеними з Македонії квітучими кущами: барбарисом, камеліями, вересом, кизилом* (Т. Прохасько); // Пишно розквітлий, розкішний. *Тільки серце моє крила туга німа, Не втішала квітуча природа* (П. Грабовський); *Біля хат і на городах, де росла раніше сама капуста, стояли й похитували гіллям квітучі дерева* (Валерій Шевчук); *У шовкових загінках квітучої й духмяної пущі хотілося розчинитися, увібрати її пахощі в себе* (Ю. Покальчук).

2. *перен.* Який має прекрасний зовнішній вигляд; повний сил, здоров'я. *Ось вона — найвищий вияв не тільки жінки, а й взагалі людини його крові. Така юна й квітуча — і така сувора, гартована і гонориста* (І. Багряний); *Раптом до їдальні зайшов молодий красень, веселий, квітучий* (Ю. Збанацький); // Свіжий, здоровий (про обличчя, вигляд). *Квітуче, рожеве обличчя з красивими правильними рисами, добродушна усмішка і густий голос — все це говорило про незвичайне здоров'я цієї людини* (І. Микитенко).

3. *перен.* Який успішно розвивається, процвітає. *Райдугою зійдуть сонця ясні релі на квітучі села, на міста веселі*

(В. Сосюра); *У третьому тисячолітті перед Різдвом на території Правобережної України .. була поширена пишна й квітуча* [трипільська] *культура, яка вперше була відкрита наприкінці 19 ст. археологом В. Хвойкою* (В. Домонтович); *Не понівечену вибухами, а квітучу планету зобов'язані ми залишити прийдешнім поколінням* (з газ.).

КВІТУ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **квіту́чий.** *Квітучість і плодоносність землі — це наслідок людської праці* (з навч. літ.); *Мені було дуже приємно спілкуватися з учасниками молодіжного табору. Чарівність і квітучість їхніх душ мене вразила* (з газ.).

КВІ́ТЧАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **квітча́ти.** *Скрізь .. дівочі квітчані волошками голови...* (Ганна Барвінок); *Море гойднулось, зарябіло поспішним безладним рухом, вирівнялось головами, устромилося сотнями тисяч очей у зелену, квітчану золотим колосом гору* (В. Винниченко); *Дощами весняними вмита, По-юному квітчана квітом, .. Лежить — від Дністра до Дунаю — Земля, наче повна чаша* (М. Нагнибіда).

КВІТЧА́НИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **кві́тко́вий** 1. *Так йому* [Івашкові] *легенько дихать; тепленький вітрець зо всього степу несе йому квітчані запахи* (О. Стороженко); *Зложу тобі гімни і піду прочаном* [прочанином], *шлях по мені згине у краю квітчанім* (І. Калинець).

КВІТЧА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **квітча́ти.** [М а р у с я *(взявши у руку кибалку й віночки):*] *Минулося вже дівоцтво. Не буде квітчання!* (І. Нечуй-Левицький); *Тепер вже могла починатися справжня процедура квітчання молодих хрещатим барвінком* (Ю. Смолич); *Виявлено, що квітчання, як і інші види мистецтва, розвивалося двома напрямками: традиційним народним та елітарним, мінливим, залежним від стилю* (з наук.-попул. літ.); *У минулому квітчання було обрядовим атрибутом* (із журн.).

2. *збірн.* Квіти, що використовуються для прикрашання чого-небудь. *На Зелені свята є традиція прикрашати храми й оселю так званим квітчанням, або ж клечанням: духмяними травами, усілякою зеленню на знак того, що природа розквітла й оновлюється після тривалої зими* (з газ.).

КВІТЧА́СТИЙ, а, е. 1. Укритий квітами. *Дітей маленьких двоє .. по квітчастих Лугах підгірських .. Ішли з села* (І. Франко); *Швидко, швидко летить поїзд!.. Високі гори, квітчасті долини, швидкі річки — все так швидко повстає* [з'являється] *і зникає* (Леся Українка); *Під яблунею, що голубливо простерла своє квітчасте гілля, дитяче коло грає в берізоньку* (Б. Антоненко-Давидович); *Гожого червневого дня оживилась зелена Малосадова вулиця, квітчасті садиби якої поволі спускалися в низину широкої балки* (І. Пільгук); // Який зображує квіти, зелень. *Вікна були обкладені квітчастою мозаїкою* (І. Нечуй-Левицький); *В своєму легкому платті, з квітчастими візерунками, вона була подібна до красивої пташки* (О. Гуреїв); // На якому зображені квіти. *На низенькому столику з тонкими вигнутими ніжками парував бронзовий кавник у формі крилатого лева і чекали порцелянові квітчасті горнята* (Ю. Винничук).

2. Різного кольору; різнобарвний. *З-за рогу квітчастим гуртом виткнулися дівчата* (І. Кириленко); // Пістрявий, строкатий. *Дітвора біля нього крутилась — червоні фези, квітчасті халати, аж в очах рябіло* (М. Коцюбинський); *Широка спідниця складками спадала додолу, на чорний тонкий светерок* [светрик], *який щільно облягав стан, була накинута квітчаста хустка* (С. Андрухович).

3. *перен.* Дуже прикрашений; примхливий, пишний (про мову, слова і т. ін.). *Квітчастою мовою він від усього дворянства дякував земців* [земцям] *за ту честь, якою вітали їх* (Панас Мирний); *Догоряє, попеліє дивне щастя... Зажурився день — замріяний і млистий, А думки мої, надхненні* [натхненні] *та квітчасті, Опадають вересневим, жовтим листям...* (О. Теліга).

КВІТЧА́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **квітча́стий** 2, 3. *Очі мандрівників, звиклі до сутіні, .. мимоволі жмурилися від яскравих тонів, майже засліплені фантастичною квітчастістю незайманої дикої природи* (В. Владко); *Поет відкинув квітчастість, пишність риторики; він досяг гармонії почуття і слова, подиху і слова* (із журн.).

КВІТЧА́СТО. Присл. до **квітча́стий** 2, 3. *Його ми чуєм дуже часто, .. пафосно, квітчасто Уміє він поговорить* (С. Воскрекасенко); *Адам Кисіль, управний сеймовий і сенаторський оратор, говорить мудро і квітчасто* (Р. Іванченко); // *у знач. пред. На шкільному дворі було гамірно й квітчасто* (М. Чабанівський).

КВІТЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., кого, що чим, у що і без дод.* 1. Прикрашати, прибирати квітами, зіллям кого-, що-небудь; заквітчувати. — *Моя мати квітчала мене, як рожу, а твоя мати водить мене, неначе старчиху* (І. Нечуй-Левицький); *Він дівчину квітчав і молодою Своєю називав* (Леся Українка); * Образно. *Правда буде квітчати високе чоло славетного Співця-Бояна невмирущим вінком слави* (Панас Мирний).

2. *перен.* Прикрашати кого-, що-небудь чимось. [О л е с я:] *Скільки не квітчай ворону у павине пір'я, а вона все-таки не буде павою, а вороною* (М. Кропивницький); *Безрукий ще продовжував вступ, квітчаючи свою розмову словесними візерунками* (О. Копиленко); *Уже пройшли дощі-хлющі, І сонця промені веселі Квітчали золотом кущі* (П. Воронько).

КВІТЧА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **квітча́стий** 1, 2. [Д з в і н к а:] *Але для мене кращий спокій хати. І коло хати сад квітчатий. І білі вівці в полонині* (Б.-І. Антонич); *І ти, у хусточці квітчатій, така, як я тебе зберіг в моїй уяві* (І. Гончаренко).

КВІТЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* Прикрашатися квітами, зіллям і т. ін. — *Прилучилося те давненько, ще як я дівувала і червоним маком квітчалася...* (Марко Вовчок); *Малий Мирон .. любить упиватися солодким запахом росистої конюшини та квітчатися прилипчастими лопуховими ґудзиками* (І. Франко); *Вона дика, боязка й чудна. Вінки собі з квіток сплітає, квітчається й так ходить у роботі цілий день* (С. Васильченко); * Образно. *Ой, широко лиман Розливається, Верболозом кругом Він квітчається* (Дніпрова Чайка); *Небо зорями квітчалося, розсипаючи сріблясту порошу Чумацького Шляху* (І. Пільгук); *Робилося ясніше, ширшало небо, квітчалася земля цвітом надії...* (Б. Лепкий).

КВОК *див.* **кво-кво́.**

КВО-КВО́, КВОК, КВОК-КВО́К, *виг.* Звуконаслідування, що означає крик квочки. *Ходила квочка Коло кілочка, Водила діток Коло кліток. Квок, квок, Золотий клубок* (з народної пісні); *Ходить квочка Край горбочка: — Квок та квок...* (І. Нехода); *Курка була куцохвоста, підморгувала одним оком, і здавалося, що вона дуже гладка. "Кво-кво", казала вона* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

КВОК-КВО́К *див.* **кво-кво́.**

КВОКТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **квокта́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Сірко ворухнувся, склав трубочкою губи, і з них злетів тихий переливчатий свист, дуже схожий на квоктання чомги* (Ю. Мушкетик); *Прохолодну ранкову тишу порушує тільки сите квоктання дроздів на кораловій горобині в гущавині саду* (Валерій Шевчук); *Аж ось розляглось, наближалось хутко якесь немовби квоктання і щось недалеко від берега шелеснуло по воді, кинувши догори цілий сніп з бризок* (М. Старицький); *Вони* [монголи] *швидко вихопилися нагору і з глухим, грізним квоктанням — кху-кху! — ринули до Золотих воріт* (В. Малик); *З шумливого, різношерстого натовпу виривається квоктання якоїсь старої пані* (П. Колесник).

КВОКТА́ТИ, окчу́, о́кчеш, *недок.* 1. Видавати звуки к в о к - к в о к (про курей та деяких інших птахів). *Під тином Півень, біля хати, Знічев'я смітник розгрібав І квокчучи там дещицю клював* (Л. Глібов); *Квокчуть між кущами дрозди* (М. Рильський); *Капосна курка, що, мабуть, задрімала під деревом, мовби почула, що йдеться про неї, і стала несамовито квоктати* (М. Стельмах); *Вони кружляли один довкола одного, походжали то боком, то околяса, погрозливо квоктали, а потім, як і годиться півням, затіяли бійку* (В. Шкляр); // Видавати такі звуки, готуючись висиджувати яйця та водячи пташат (про курей і самок деяких інших птахів). *Квочка з курчатами кублилась на грядках і, сколошкана, сердито квоктала та стовбурчила пір'я* (М. Коцюбинський); [Д і д:] *Курчата пасла?* [Б а б а:] *Квочки водою обхлюпувала, щоб не квоктали* (Остап Вишня); // *перен., розм.* Видавати звуки, схожі на к в о к - к в о к. *Налапавши білих, — раптово кидались на них, і тоді в степах довго квоктали кулемети, важко кашляли гармати та в'їдливо цінькали кулі* (Г. Епік); *Рибалка сміявся, заплющивши очі і квокчучи, як курка перед тим, як знести яйце* (Ю. Яновський).

2. *перен., розм.* Нерозбірливо говорити, воркотати, бурчати (перев. про жінок). *Біля Луківни ляскотіла лише Крихточка та журно квоктала Килина Макарівна* (Яків Баш); *Той* [поранений] *уже лежить роздягнений, а коло нього квокче мати* (У. Самчук); *Я йду тинятися скверами, прислухаюся, як огрядні .. мами квокчуть коло дітвори* (П. Колесник).

КВОКТУ́ХА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кво́чка** 1. *Усе це — і плескіт цинкового відра в похмурім криничнім провалі, і бабусі з обличчями святих, і квоктуха з ясно-жовтими колобочками курчат — було сповнене для мене зворушливої первісної чарівності* (В. Дрозд).

КВО́ЛЕ́НЬКИЙ, а, е. Зменш.-пестл. до **кво́лий.** — *Покійниця була теж кволенька...* (Марко Вовчок); *Дитинка народилася маленька й кволенька, не сподівалися, що вона й виживе* (Л. Первомайський); *Теплилась надія, та кволенька, така боязка — все труситься: а спізнимось, а інші надійдуть — понаймаються?* (А. Головко); *У підсліпуватому вікні щось майнуло біле, ніби звідти, з середини хати, мертву пустку осяяло кволеньке світло життя* (А. Михайленко).

КВО́ЛЕ́НЬКО. Присл. до **кво́ле́нький.** *Антитютюнова кампанія в Україні розгортається якось кволенько, без креативу* (з газ.).

КВО́ЛИЙ, а, е. 1. Який має неміцну будову тіла, фізично нерозвинутий; тендітний. *Напоїли роменом, Сповили тебе В пелюшки шовкові, Кволе та слабе* (Я. Щоголів); *А яка ж вона тоненька й квола, яка по-дитячому ніжна* (Ю. Яновський); *Часом і їжак пробує нападати на зовсім малих, ще кволих зайченят* (О. Копиленко); *Черв'ячки попадалися різні: товсті і тонкі, прудкі і кволі. Василько складав їх у стару іржаву баночку з-під консервів* (Григір Тютюнник); * Образно. *Всі зрозуміли, що кволі стіни довго не витримають* (А. Хижняк); // Який утратив силу через хворобу, втому і т. ін.; слабкий, безсилий, немічний. *Усе літо я хворіла, і тільки як почалися жнива — я вичуняла; та була така квола, що лікар не пораяв з осені віддавати мене до інституту* (Панас Мирний); *Мати заходила туди, тільки коли лягала спати та ще хіба коли хвороба підтинала їй кволі ноги* (Б. Антоненко-Давидович); *Він* [командир] *лежав на рушницях і кволою вже рукою направляв полк униз, на переправу* (П. Панч); *У кволій ході людини, яка щойно проминула їх, у безвільно провислих руках, трохи кульгавій лівій нозі й їзсутуленій спині лікар відчув недобре* (І. Білик); // Неміцний, слабкий (про здоров'я). *Він був, безсумнівно, кволого здоров'я* (Ю. Смолич); // Який погано росте; негустий, невисокий, прив'ялий (про рослини). *Квола травичка зеленіла вздовж парканів на вулицях* (З. Тулуб).

2. *перен.* Позбавлений душевної стійкості, твердості, сили волі. — *Отож, єдності, яка б робила нас із кволих навіть одиниць незламною силою, потребуємо й ми...* (М. Коцюбинський); // Небадьорий, млявий. *Хто вам сказав, що я слабка, що я корюся долі? Хіба тремтить моя рука, чи пісня й думка кволі?* (Леся Українка).

3. *перен.* Незначний, слабкий ступенем вияву; ледь відчутний, ледь помітний. [Н і н а *(лічить пульс):*] *Кволий пульс. Доведеться масаж серця зробити* (І. Кочерга); *Кволий вітер ледве ворушив важкі оксамитові прапори* (Н. Рибак); *Квола посмішка блукала по його обличчю* (С. Голованівський); *Але я й сам хотів спочити. Боявся, що мій напружений мозок не витримає і втрачу я той кволий слід, що запалився переді мною* (Валерій Шевчук); *Я не можу дочекатися, коли почнуть вилазити маленькі гострі кінчики кволих листочків* (С. Андрухович); // Ледве чутний, неголосний. — *Доміне офіцер,* — *раптом почув Черниш біля себе кволий проникливий голос* (О. Гончар); // Нежвавий, повільний. *Розмова в кабінеті стала зовсім кволою* (Ю. Шовкопляс); // Неяскравий, тьмяний. *Кволе світло запорошеної електричної лампки освітлювало середину складу* (Ю. Яновський).

4. *перен.* Невправний, невмілий. *Так, паперовий ратоборче, Поете кволий та блідий! Лиш гнів могутній, життєтворчий Зачне з землею плід новий* (М. Рильський); *Вона має великий виробничий стаж і показала себе такою кволою перед молодим недосвідченим педагогом* (О. Гуреїв).

◊ **(1) На ро́зум кво́лий** — розумово обмежений, недоумкуватий. *Царський* [син] *серцем був, як звір, .. Незугарний, низькочолий І на розум вельми кволий* (Л. Первомайський).

КВО́ЛИТИСЯ, люся, лишся, *недок., розм.* 1. Почувати себе недужим, хворим; нездужати. — *В мене син чогось кволиться. Жаліється на голову усе* (Марко Вовчок); *Вона боязко, турботно придивлялася до Зінька — як йому: чи легшає? Чи видужує? А він усе кволився, все нидів* (Б. Грінченко); — *Скільки й пам'ятаю, значить,* — *нема ладу в моїй спині, з самого дитинства кволюся...* (Ю. Збанацький); *Він зараз харчувався тільки дієтичними стравами, часто кволився* (Ю. Мушкетик).

2. Скаржитися (на біль, утому і т. ін.). — *Після такої бані не довго покріпишся. Перед товариством сором кволи-*

тись, а дома заляжу до завтрього (П. Куліш); — *Ох! як я наморилася, — кволилася Пріська* (Панас Мирний); // Жалібно стогнати; квилити. *Цілу ніч кволився, квиснув Лаврик, — ще один зубик прорізувався* (І. Вирган).

КВОЛІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **кволі́ти.** *Поряд із ментальним згасанням героїні режисер показує також її фізичне квоління* (із журн.).

КВО́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан і властивість за знач. **кво́лий.** *У Євгенії Григорівни тихо закрутилась голова, незрозуміла кволість тягарем повисла на руках і ногах* (О. Донченко); *Анатолій подолав кволість, що згинала коліна, валила з ніг* (М. Руденко); *Йому боліло, та раптом збагнув, що кашель уже давно не б'є його, і кволості особливої немає* (Н. Околітенко); *Не сподівався, що душевне сум'яття може переходити у фізичну кволість. Мені потрібна була точка опертя* (О. Шугай); — *Помилка!.. Адже тисячі дурнів, отаких, як я, століття повторюють її. А через що? Через косність* [закостенілість] *розуму, через кволість духу* (О. Довженко); *Українська нація не мала своєї буржуазії .. Звідси вже випливала й нерішучість та кволість тої течії, яка тільки ідеологічно готова була заступати інтереси української буржуазії (есефи* [соціалісти-федералісти]*), якої ще не було в дійсності* (В. Винниченко).

КВОЛІ́ТИ, ію, ієш, *недок.* 1. Ставати кволим (у 1–3 знач.), слабким. *Добре відомо, що чим більше ізолюється людина від сонця, тим і більше кволіє вона* (Ю. Смолич); *Дзвони й мелодії Великого посту виснажуються, кволіють і ледве рухають крильцями звуків* (Ю. Яновський).

2. *розм.* Те саме, що **нездýжати;** хворіти, слабувати. *Буде спати — не плакати, буде рости — не боліти, на серденько не кволіти* (Сл. Б. Грінченка); *Воно й те сказати: з якої речі було йому боліти та кволіти? Тяжкої праці він не зазнав; журба верхи на йому* [ньому] *не їздила* (О. Кониський); *Солоха довго-довго кволіла, боліла, та таки вичуняла* (Панас Мирний).

КВОЛІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати кволим (у 1–3 знач.) або кволішим. *Роки дають себе знати — немає давньої сили, менше здоров'я, кволішає рука* (С. Скляренко); *Людина, яка пережила величезні випробування, духовно кволішала й занепадала, через це таких і називали загубленим поколінням — вони вже не могли жити нормально* (Валерій Шевчук).

КВО́ЛО. Присл. до **кво́лий** 2–4. *Заболотний кволо посміхнувся і неохоче повернув назад* (С. Журахович); *Христина кволо з широко розплющеними від якогось внутрішнього здивування очима опустилася на диван* (Р. Андріяшик); *Поплавки з пофарбованого в червоний колір гусячого пера кволо погойдувалися на спокійних хвилях* (М. Руденко); *Особливо кволо протікає реформа в аграрному секторі* (з публіц. літ.).

КВО́РУМ, у, *ч.* Установлена законом, статутом або постановою певної організації найменша кількість членів, присутність яких є необхідною умовою для відкриття засідання чи зборів і визнання їх рішень правочинними. — *Кажеш, перенесли засідання на завтра. Та не буде його. Зірвуть. О, Гудзій — це хитрий лис! Думаєш, він уже не дав вказівки своїм депутатам не з'являтися завтра? От і не буде кворуму* (А. Головко); *Афінам потрібен кворум згідних приватних кредиторів на списання боргу для отримання чергового пакета допомоги міжнародних фінансових інституцій* (із журн.); *Депутати продовжили розгляд і обговорення питань порядку денного, однак голосувати вирішили пізніше, коли буде кворум у сесійній залі* (з газ.); *Запропоновано більш прозорі, демократичні та відкриті засади організації діяльності виборчих комісій — підвищено вимоги до кворуму на засіданнях* (з газ.).

КВО́РУМНИЙ, а, е. Стос. до кворуму. *Рішення комісії приймається п'ятдесятьма відсотками членів кворумного складу* (з мови документів); // Який відбувається за наявності кворуму. *Рішення є правомочним, якщо воно прийнято більшістю присутніх на кворумному засіданні членів профспілкового комітету* (з навч. літ.).

КВО́ТА, и, *ж.* Частка, частина, норма чого-небудь допустимого (у системі податків, виробництва, збуту, при масових обстеженнях населення і т. ін.). *Ще 1994 р. було підписано Угоду про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом, у тому числі про встановлення режиму найбільшого сприяння в торгівлі, скасування імпортних квот* (з наук. літ.); *Квота імміграції щорічно затверджується урядом України за вісьмома категоріями іноземців, серед них кваліфіковані спеціалісти і робітники, в яких наша економіка відчуває гостру необхідність* (із журн.); *Для європейців нормальним явищем є активна участь жінок у політичному та громадському житті. У деяких країнах існує обов'язкова квота на їхнє представництво в державних органах законодавчої та виконавчої влади* (з газ.).

△ **(1) Ви́борча кво́та** — за пропорційної виборчої системи — мінімальна кількість голосів виборців, необхідна для обрання одного депутата. *Виборчу квоту обчислюють шляхом ділення сумарної кількості голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати, включених до виборчих списків партій, на кількість депутатських мандатів, яка дорівнює кількісному складу Верховної Ради* (із журн.); **(2) Е́кспортна кво́та,** *екон.* — установлений обсяг виробництва і поставок на експорт певних товарів. *Експортну квоту використовують для збалансування обсягів поставок товарів, а також платіжних балансів* (з наук. літ.).

КВО́ТНИЙ, а, е. Стос. до квоти. *За кулуарною інформацією, квотний коридор готували під конкретні транснаціональні трейдерські структури* (із журн.); *Основи державності, на думку депутата, зруйнував квотний принцип призначення кадрів, що на центральному, що на місцевому рівні* (з газ.).

КВОТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **квотува́ти.** *Південна Корея скорочує квотовані тарифи для регулювання цін на споживчі товари* (з навч. літ.); *Квотований експорт зерна суперечить інтересам представників агропромислового комплексу* (із журн.).

КВОТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **квотува́ти.** *Урядове нормування (квотування) виробництва та збуту цукру впродовж 1895–1914 рр. надзвичайно ефективно вплинуло на розвиток галузі* (з наук. літ.); *Рішення про запровадження режиму ліцензування та квотування експорту приймається Кабінетом Міністрів України* (з мови документів).

КВОТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Запроваджувати квоти. *Уряди підвищують ввізні мита, квотують імпорт, посилюють санітарний контроль над іноземним товаром для досягнення ефекту імпортозаміщення* (із журн.); *По суті, єдиний спосіб утримати ціни на зерно та хліб на внутрішньому ринку — квотувати експорт офіційно* (із журн.); *Уряд планує квотувати ввезення нафтопродуктів* (з газ.).

КВОТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **квотува́ти.** *Імпортний збір не буде застосовано до імпорту, який ліцензується або квотується* (із журн.).

КВО́ЧЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **квóчка** 1. *Квочечка з курчатами, Жовтими малятами. Пішла мама квочка по зернятка для малят курчаток. А курчата не сумують, пісеньку співають* (із журн.).

КВО́ЧКА, и, *ж.* 1. Курка, що висиджує або водить курчат. *Надворі зозуляста квочка, надувшись та настовбурчившись рябеньким пір'ячком, водила шестеро курчат* (М. Коцюбинський); *Я не раз видавався їй каченям, якого, на подив собі, висиділа простодушна квочка замість сподіваних курчат* (Б. Антоненко-Давидович); — *Сядь, Юрку, хоч на хвилинку. Коли не сядеш, квочка буде тікати з гнізда, курчат не висидить* (М. Томчаній); * Образно. *Одне може сьогодні Леся сказати про себе: не була ніколи затурканою, обмеженою квочкою* (Ірина Вільде); *У порівн. *Стара, мов та квочка, ходила сюди й туди* (І. Франко).

2. *астр. (з великої літери).* Народна назва сузір'я з кількох, розташованих купкою, невеликих зірок; сузір'я Плеяд. *Микола не міг одірвати очей від неба, водив очима за зірками, придивлявсь до густої Квочки, до Воза, до Волосожара* (І. Нечуй-Левицький); *Між зорями купкою срібних цвяшків високо вибралася вже Квочка* (С. Васильченко).

Сади́ти / посади́ти квóчку *див.* **сади́ти.**

◊ **(1) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **квóчка в обича́йці,** *зі сл.* с и д і т и — самотньо, ізольовано від інших. — *Йди до світлиці та побалакай з нами, — почала говорити Соломія, — зачиниться, замкнеться отут в хатині та й сидить, мов квочка в обичайці* (І. Нечуй-Левицький); **(2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **квóчка на я́йцях,** *зі сл.* с и д і т и — невідступно, старанно, дбайливо. — *Козак не на те, щоб возитися з бабами. Ти б сховала їх* [синів] *собі під спідницю та й сиділа на них, як квочка на яйцях!* (О. Довженко).

КЕ, *невідм., розм.* 1. Уживається як присудок у знач. д а й, п о д а й. — *Ось слухай, Павло! Ке сюди твій ціпок, у тебе довший од мого* (О. Кониський); — *Ке мені шматок рибини, — простягаючи руку, каже Яків* (Панас Мирний).

2. Уживається як вигук спонукання в знач. а н у, а н у м о. [У л я н а:] *Оттак, припало діло! та без шапки і ідете?* [П р о к і п:] *Винеси ж ке шапку* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *А ке, лиш, зайдім поспитаємо* (Іван Ле).

3. Уживається як вигук спонукання в знач. г л я н ь, д и в и с ь. *Раптом Дорина випросталась.., подивилася з-під руки на ворота. — А ке, Матвію! Хто це до нас іде?* (І. Микитенко).

КЕБ, а, *ч.* 1. *іст.* У Британії до початку XX ст. — найманий однокінний екіпаж. — *З поїзда я вскочив у кеб, а з кеба попрямував до "Шотландії", де замовив собі ще з Парижа каюту* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. У США — автомобіль-таксі. *Наразі міський таксопарк налічує близько 13 тисяч знаменитих жовтих кебів, які є одним із головних символів Нью-Йорка* (із журн.).

КЕ́БА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кебе́та.** *Нема кеби зробить* (Сл. Б. Грінченка); *Тоді — надія на Бога та на вашу кебу* (І. Микитенко); — *На тобі, Антоне, п'ятьорку* [п'ять карбованців] *та хоч .. випий, бо чортма в тебе хазяйської кеби* (Григір Тютюнник).

Нема́ (нема́є, бракýє, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* **нема́.**

КЕБА́Б, а, *ч., кул.* Те саме, що **люля́-кеба́б.** *Тихо в ханському наметі. Оподалік куряться вогнища, татари смажать на рожнах кебаб* (Р. Іваничук); — *Сьогодні холодно, — пересмикнув плечима Сулейман. — Не завадить анатолійський кебаб. — Не завадить, — охоче згодився Ібрагім. — І чогось зеленого. Без солодощів обійдемося* (П. Загребельний); *Підказав її* [аптеки] *адресу офіціант із ресторанчика, де мій нещасний* [знайомий] *глитав свій кебаб* (І. Карпа).

КЕБЕ́ТА, и, *ж., розм.* Здібність, уміння, хист; розум. *Чи так, батьку отамане? Чи правду співаю? Ех, якби то!... Та що й казать? Кебети не маю* (Т. Шевченко); [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *А ке, принеси мені води, побачу, чи є у тебе до того кебета?* (М. Кропивницький); — *Виміряти ліс — не така вже й проста справа, не у всякого вистачить кебети* (М. Стельмах); *Олегові вистачило кебети зрозуміти, що зараз я ладна прикандичити* [вбити] *його і найкращий вихід у цій ситуації — забратися геть* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **(1) В голові́ кебе́та догори́ дри́ґом ста́ла** *у кого* — хто-небудь збожеволів, утратив здатність чітко мислити. *Одного разу серед ночі .. він будить тих, що поснули, і наказує хутко вдягатись. Коли б він не підморгнув до кожного, можна було б подумати, що в нього в голові кебета догори дриґом стала* (Олесь Досвітній); **[І] ро́зуму (кебе́ти) не стає́ / не ста́ло (не ста́не)** *див.* **става́ти; Ма́ти кебе́ту** *див.* **ма́ти**[2]**; Нема́ (нема́є, бракýє, не ста́ло) кебе́ти (ке́би)** *див.* **нема́.**

КЕБЕ́ТЛИВИЙ, а, е, *розм.* Здібний, умілий; розумний. *Дуже кебетлива дитина* (Сл. Б. Грінченка); *Діяв там однедавна й молодий учень польського музикотворця Мільчевського — кебетливий киянин Микола Дилецький* (О. Ільченко); — *А так, — погодився Драгожил. — Кебетливий ти. Ходімо ж та порадимося гуртом. Чумаки довго радилися й прийняли Сироватчину пораду* (Ю. Мушкетик).

КЕБЕ́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **кебе́тливий.** *Його* [Панаса Мирного] *герої здебільшого своєю вдачею й кебетливістю здіймаються понад загальний рівень* (С. Єфремов); *Жіночка не врахувала однієї речі, якої не могла знати, незважаючи на свою кебетливість: саме в той мент, коли вигулькнула зі свого двору.., пильні очі* [дяка] *вмить засікли Гапку із жупанцем під пахвою* (Валерій Шевчук).

КЕБЕ́ТНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **кебе́тливий.** *Кебетний чоловік* (Сл. Б. Грінченка); *Хлопець був дотепний, кебетний* (А. Кримський); — *Є славна молодь... Перший — Куліш Панько. Кебетний та заповзятий!* (Василь Шевчук); *Малий Макс був на диво кебетним хлопчиною, але занадто вже верескливим* (Ю. Винничук).

КЕ́БМЕН, а, *ч., іст.* Кучер, який править кебом (у 1 знач.). *Богдасика поки що найбільше цікавив кебмен — кучер кеба, який вони найняли. Він був у чудернацькому довгому пальті з численними комірами-пелеринами* (О. Іваненко).

КЕВ, КЕВ-КЕ́В, *виг.* Звуконаслідування, що означає перев. крик кані. *Кев-кев! — зазвучало з гущавини лісу* (із журн.).

КЕ́ВКАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ке́вкати** і звуки, утворювані цією дією. — *А то що таке? Чути шум, але не чути ні кудкудакання курей, ні кевкання кані* (І. Франко).

КЕ́ВКАТИ, ає, *недок., розм.* 1. Видавати звуки к е в - к е в (перев. про каню). *Каня кевкає, кури кудкудачуть...* (І. Франко).

2. Видавати звуки, що нагадують гикавку. *Важко дихав його татарський кінь-бахмат, гучно кевкаючи селезінкою* (З. Тулуб); *Коні цокотіли копитами по льоду, .. ганяли по дворищу, кевкали селезінкою* (Григорій Тютюнник).

КЕВ-КЕ́В *див.* **кев.**

КЕ́ВКНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **ке́вкати.** *Як махнув під бік, то стара й зуби стяла, лиш кевкнула* (А. Свидницький).

КЕВЛА́Р, у, *ч.* Синтетичне волокно, що має високу міцність. *За міцністю кевлар у п'ять разів перевищує сталь* (з наук.-попул. літ.); *Механічні властивості матеріалу роблять його придатним для виготовлення кулепробивних жилетів. Це одне з найвідоміших застосувань кевлару* (із журн.).

КЕВЛА́РОВИЙ, а, е. Стос. до кевлару. *Кевларове волокно використовують для армування змішаних тканин* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з кевлару. — *Панцерний жилет? — Кевларовий. Але я напхав у нього титанових вставок... — Набої? — П'ять магазинів* (Л. Кононович); *Благодійний фонд передав Луцькому прикордонному загону 72 комплекти сучасної амуніції. Це, зокрема, кулезахисні кевларові шоломи, бронежилети, наколінники, окуляри* (з газ.).

КЕГ, а, *ч.* Контейнер циліндричної форми, вигот. із нержавіючої сталі, алюмінію або деревини та признач. для зберігання і транспортування напоїв, які перебувають під тиском. *Пиво у кегах довше зберігає свої смакові властивості завдяки мінімальному потраплянню кисню під час розливу* (з наук.-попул. літ.).

КЕ́ГЕЛЬ *див.* **кегль.**

КЕГЕЛЬБА́Н, у, *ч.* 1. Дерев'яна доріжка для гри в кеглі. *У клубі є ігровий зал з автоматичним кегельбаном* (з газ.).

2. Спеціальне приміщення з такою доріжкою. *Окрім самого будинку господаря маєтку, тут є кегельбан, фізкультурно-оздоровчий комплекс із тенісними кортами, басейн і фонтани, штучне озеро з водоспадами* (з газ.).

КЕ́ГЕЛЬНИЙ[1], а, е. 1. Прикм. до **ке́глі.** *Кегельна куля.*

2. Стос. до гри в кеглі. *Кегельний клуб також має свої норми й правила, як і інші спортивні та розважальні клуби* (із журн.).

КЕ́ГЕЛЬНИЙ[2], а, е. Прикм. до **кегль.** *У класичній книзі, як відомо, зображення було цілком залежним від тексту. У цей час кегельний діапазон шрифту стає вимірювачем тонального діапазону зображення* (з наук. літ.); *Кегельна лінійка.*

КЕ́ГЛІ, ів, *мн. (одн.* **ке́гля,** і, *ж.).* 1. Гра, що полягає у вибиванні розташованих у певному порядку стовпчиків важкими кулями, що їх пускають по кегельбану (у 1 знач.). *По той бік колючого дроту ходили мовби люди з іншої землі: сміялися, причепурювали свої мундири, грали в кеглі. А з цього боку — голоднеча, пригніченість, виснаженість* (П. Загребельний); * У порівн. *Відійдіть, будь ласка, хто боїться бути збитим, наче в кеглі. Смерть — це ще не поразка* (Л. Костенко).

2. Дерев'яні або синтетичні стовпчики для цієї гри. *Ми йдемо пограти в дев'ятку. При цьому не уявляю собі не те що правил гри, а навіть і того, чим у неї грають — картами, кеглями чи шайбами* (Ю. Андрухович); *Кахлі та вафлі, меблі й кеглі, помаранчі і мандаринки, ковбаса, лінолеум, шпроти, авто — усе це вимагало .. багатогодинного вистоювання в чергах* (Ю. Іздрик).

КЕГЛЬ, КЕ́ГЕЛЬ, гля, *ч.* Розмір друкарської літери (з верху до низу рядка), що визначається числом пунктів. *Надрукований був* [заголовок] *сотим кеглем чорного шрифту* (Ю. Смолич); *Я читаю газету вголос, бо для бабці газетний кегль задрібний* (Любко Дереш).

КЕ́ГЛЯ *див.* **ке́глі.**

КЕ́ГОВИЙ, а, е. Стос. до кега. *Розлив кегового пива здійснюється нагнітанням до кега вуглекислого газу, який витискає пиво через розташований на барній стійці кран* (з наук.-попул. літ.).

КЕД *див.* **ке́ди.**

КЕ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **кед,** а, *ч.).* Легке спортивне взуття на м'якій гумовій підошві й верхом із тканини. *Хлопці металися по магазинах за спортивними кедами, готували светри, куртки* (П. Автомонов); — *Гей, хлопче, тебе, може, обікрали? Може, підкинути кеди? — Йому не треба, — знизав плечима Гук. — Він звик так... босоніж...* (О. Бердник); *Чапай худий і зосереджений, .. на ньому стара майка, кеди і спортивні штани, до того ж, він носить окуляри* (С. Жадан).

КЕДР, а, *ч.* 1. Південне вічнозелене хвойне дерево родини соснових. *Лінія берега хвилясто вигиналася, з пологої переходила в скелясту, виступали тіністі, суворі гаї туй, кедрів і смерек* (У. Самчук); *По обох боках на горбах, порослих кипарисами і кедрами, розкинувся чужий край: невеличкі густі села з мінаретними шпилями, форти, замки, башти, апельсинові гаї* (Р. Іваничук); *Це Південь, .. це кедри і сосни, і лаври, і пінії вздовж автостради, це запах кави звідусіль, це алое, мирт і аїр* (Ю. Андрухович); *Полум'я в неї велике палало на вогнищі, й запах Кедра сухого й пахучої туї далеко по всьому Острові линув* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * У порівн. *Мов кедр серед поля Ливанського, — у кайданах Став Гус перед ними!* (Т. Шевченко).

2. Назва деяких видів сосни, зокрема кедрової, що дає їстівне насіння — так звані кедрові горішки. *Круто повернувши од берега, дорога помчала до лісу. Крокуючи ним, Павло дивувався: ялини, берези, кедри в ньому такі, як і скрізь, а модрини й сосни .. зовсім голі, наче пообчухрувані* (М. Сиротюк); *Коли льодовики танули, на поверхні ґрунту, звільненій від льоду, зароджувалося життя. Ліси кедрів, ялин, смерек, сосен вкрили територію України* (з наук. літ.); *У п'ятдесятирічному віці кедр дає перший урожай смачних і поживних горіхів, потрібних для видобування цінної олії* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Сибірський кедр** — народна назва кедрової сосни, що росте в Сибіру. *Зимові спори гриба заражають сибірський кедр* (з наук. літ.).

КЕДРИ́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **Ке́дро́ва со́сна́** *(див.* **со́сна́);** кедр (у 2 знач.). *Уже дихнув* [вітер], *але ще не злобно .. — а вже в'ється кедрина, що високо, вище всіх стала* (Г. Хоткевич); *Є й мигдаль ясно-зелений, .. І акація рожева, І смолистая кедрина* (А. Кримський); *Маленький смугастий звірок, що сидів собі навпочіпки на поваленій кедрині проти сонечка.., раптом нашорошився* (І. Багряний); * У порівн. *Як та кедрина, як та царівна лісів і полонин, стояла Танасійова Марічка в колі дівчат* (А. Крушельницький).

2. Кедровий ліс, кедрові зарості. *Він розставляв сильця проміж гілля кедрини й ожинові корчі* (К. Гриневичева); *Там, у стрімких горах, де поросла кедрина, Стрічає клекотом мене сім'я орлина* (М. Рильський).

КЕДРИ́НОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **кедри́на** 1. — *Ой, умру ж я, моя мати, ой умру, .. Зроби ж мені, моя мати, з кедриноньки труну* (з народної пісні); — *Не хочу я кедриноньку, Не хочу я, сину, Рубай, сину, тополеньку. Роби домовину!* (М. Руденко).

КЕДРИ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кедри́на** 1. — *Ой, де ж мені, мій синочку, кедриночки взяти, Будеш же ти, мій синочку, у смоловій* [труні] *лежати!* (з народної пісні).

КЕ́ДРІ́ВКА, и, *ж.* Невеликий лісовий птах родини воронових темно-бурого кольору з білими плямами, що живиться перев. кедровими горішками. *Засвистів дрізд на своїй тоненькій флейті, затріщала кедрівка* (В. Гжицький); *В Альпах кедрівки харчуються насінням кедра, а на рівнинах — лісовими горіхами. Вони не відлітають на південь, а пово-*

дяться, як білки: улітку роблять запаси на зиму (з наук.-попул. літ.).

КЕДРІВНИ́К, *ч.* 1. *род.* а́. Невелика дерев'яниста рослина родини соснових. *В долині ріки Наватуми кедрівник не стелеться по землі, а росте як звичайне дерево* (І. Багмут); *Повзком поміж кущів кедрівника, а де й на повен зріст, хлопці пробралися туди, звідки не переставала литися свинцева лавина* (із журн.).

2. *род.* у́. Те саме, що **кедри́на** 2. *Кожного дня кількох японських полонених відправляли в кедрівник по горіхи* (із журн.); *Білий сніг замітав сліди, вітер нещадно проривався крізь молодий кедрівник* (із журн.).

КЕ́ДРО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кедр.** *Хліб сіяли* [переселенці], *промишляли звірину, ходили з хурами в Маньчжурію і в Китай, копали золото, ловили рибу, брали ягоди та кедрові горіхи* (І. Багряний); *В кутку лежала ціла купа смачних лісових горіхів та кедрових шишок* (В. Нестайко); *Багато хто мав у руках смолоскипи, які тріщали, порскали іскрами й ширили навколо збадьорливий дух кедрової живиці* (І. Білик); *Золотаво-брунатний відтінок кедрового дерева надавав цьому круглому .. приміщенню особливого тепла* (О. Шугай); // Зробл. з кедра. *А він собі, узявшись в боки, По кровлі* [даху] *кедрових палат В червленій ризі походжає* (Т. Шевченко); *А ми підем з топірцями В зелену діброву, Та витешем домовину Велику, кедрову* (Ю. Федькович); *Іван та й Михайло отак співали за* [про] *молодії літа, що їх на кедровім мості здогонили* (В. Стефаник); *І ладан в золотих кадильницях, мов у церкві Божій, куриться, блакитною хмаркою з ніжних кучериків попід стелю кедрову звивається* (Н. Королева); // Який добувають із насіння кедра (у 2 знач.). *Кедрову олію, вазелін або водний розчин гліцерину вводять між розглядуваним предметом і об'єктивом мікроскопа, щоб підвищити освітленість зображення* (з наук.-попул. літ.).

Ке́дро́ві горі́шки *див.* **горі́шок.**

△ **Ке́дро́ва со́сна́** *див.* **со́сна́; Ке́дро́вий сла́нець** *див.* **сла́нець.**

КЕ́ЙРИН, у, *ч., спорт.* Різновид велоперегонів на треку, в якому фінальному спринту передують кілька кіл з визначеною швидкістю. *Кейрин було започатковано в Японії в середині XX ст. як азартну гру* (з наук.-попул. літ.); *Перегони з кейрину складаються з восьми кіл. Спочатку учасники їдуть за мотоциклістом, який розвиває швидкість до 45 км/год і залишає трек за два з половиною кола до фінішу* (із журн.); *Британець Крис Хой завоював своє шосте олімпійське золото, вигравши кейрин у Лондоні* (з газ.).

КЕЙС, а, *ч.* Тека, перев. для ділових паперів, у формі плоскої валізки. *Чирва вмостився на ліжку поряд з Гончаренком, поставив на коліна невеличкий чорний кейс* (А. Кокотюха); *Дочка була одягнена в темний брючний костюм, у руці вона тримала білий кейс із червоним хрестом* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Аслан клацнув замками кейса* (Л. Кононович).

КЕ́ЙТЕРИНГ, у, *ч.* Вид діяльності, за якого ресторанне обслуговування організується в довільному місці за межами закладу. *Наша фірма надає послуги кейтерингу організаціям і приватним особам* (з мови реклами).

КЕ́ЙТЕРИНГОВИЙ, а, е. Стос. до кейтерингу. *Кейтерингові послуги можуть надаватися практично в будь-якому місці — це може бути виїзний бенкет, фуршет, барбекю на природі, корпоративна вечірка або інша форма обслуговування* (з наук.-попул. літ.).

КЕЙФ *див.* **кайф.**

КЕЙФО́ВИЙ *див.* **кайфо́вий.**

КЕЙФО́ВО *див.* **кайфо́во.**

КЕЙФУВА́ННЯ *див.* **кайфува́ння.**

КЕЙФУВА́ТИ *див.* **кайфува́ти.**

КЕКС, у, *ч.* Кондитерський виріб із здобного тіста з родзинками у вигляді хлібця або булочки. *На столі вже стояли склянки .. й тарілка з кексом* (О. Донченко); *Пані Рената .. винесла для Віктора дивної краси чашку какао і таку ж тарілочку кексу* (Олекса Ізарський); *Коли ви не взяли бутерброд, то жуйте кекс, облизуйте ескімо або лузайте насіння* (О. Чорногуз).

КЕ́КСИК, у, *ч.* Зменш.-пестл. до **кекс.** *Хотілося б поділитися моїм улюбленим рецептом шоколадних кексиків* (із журн.); *Наша пічка розігрілась до 200 градусів і готова прийняти кексик та випікати його до готовності* (з мови реклами).

КЕ́КСОВИЙ, а, е. Прикм. до **кекс.** *Успіх мала рекламна кампанія під назвою "Велика кексова реклама". Велетенське зображення кексу й кількох відрізаних від нього шматків — апетитна картинка забезпечила збут* (з навч. літ.).

КЕ́ЛАР, я, *ч.* У православній і католицькій церквах — чернець, що завідує монастирським господарством. — *Вже пізно, брате, — промовив жорстко келар. — Пора молитися на сон грядущий* (Василь Шевчук); *Одного разу у монастирі спалахнула пожежа. Я на той час був келарем. Я наповнив водою цебра, інші ємності, і всі ми побігли гасити пожежу* (Г. Пагутяк); *Керували господарством ігумени (архімандрити), економи та келарі* (з наук. літ.).

КЕЛА́РНЯ, і, *ж.* Комора в монастирі. *За митрополита Петра Могили в Густинському монастирі були побудовані тепла церква на честь Успіння Богоматері, трапезна і келарня при Успенській церкві, братські келії та дзвіниця* (з наук.-попул. літ.); *У монастирі він спочатку працював у келарні (дрова рубав, воду носив і таке інше), потім пішов на підвищення — його призначили монастирським воротарем* (із журн.).

КЕЛЕБЕРДЯ́НСЬКИЙ, а, е: ◊ **Верства́ келебердя́нська (пиря́тинська, чугу́ївська, мальо́вана** *і т. ін.)* *див.* **верства́**[1].

КЕ́ЛЕП, а, *ч., іст.* Старовинна ручна зброя, що має форму молота-топірця, насадженого на довгий держак. *Так Турн, Палланта підпустивши, Зо всіх сил келепом мазнув* (І. Котляревський); *Тим часом вносять і турецькі гостинці: блискучий кінський наряд і келеп, саджений ізумрудами* (П. Куліш); *Проти усіх — проти панів, проти царя Підняся з свистом келеп бунтаря...* (І. Багряний); *Ремісничі сотні простували через Соборний майдан.., озброєні самопалами, шаблями, келепами, списами* (О. Ільченко); * Образно. *Потираючи руками скроні, в які гупали важкі келепи, султан вийшов через вузькі ґратчасті двері на Золоту Галерею* (Ю. Мушкетик).

КЕЛЕ́РІЯ, ї, *ж.* Багаторічна трав'яниста рослина родини злакових, що вживається як корм для худоби; кипець. *На цілинних ділянках верхньої частини правого схилу річки Молочної головними компонентами травостою є типчак, ковила Лессінга, тирса і келерія струнка* (з наук. літ.); *У трав'яному покриві типчаково-ковилових степів переважають посухо-*

стійкі злаки: типчак, ковила українська, келерія, з різнотрав'я — ферула, будяк, пижмо тощо (з навч. літ.).

КЕ́ЛЕХ *див.* **ке́лих.**

КЕЛЕХОПОДІ́БНИЙ *див.* **келихоподібний.**

КЕ́ЛЕШО́К *див.* **ке́лишо́к.**

КЕ́ЛИХ, *рідше* **КЕ́ЛЕХ,** а, *ч.* 1. Посуд для пиття вина; бокал (у 1 знач.). *Стояли столи, заставлені туровими рогами, келихами і чарками з чистого золота* (О. Стороженко); *Частування було сите, але не вишукане. Гаряче молоко, масний вершковий сир із кмином.., келехи міцного литовського меду* (З. Тулуб); *Темним бордо переливалося в келихах чудове густе вино, і легкий хміль блудив кров'ю* (Г. Тарасюк); *Допивши останні краплі кисло-солодкого трунку, я поставив келих на стіл* (О. Шугай); * Образно. *Зорі .. В келих лілії великий Променисті хвилі ллють* (Леся Українка).

2. Порція вина в такому посуді, пиття якої часто супроводжується тостом. — *А тепер можна й тост придумати, — сказала Аглая після другого келиха* (М. Хвильовий); *Ось ти йдеш по Рамблі, дивишся на живі статуї, сідаєш у кафе, випиваєш 5–6 келихів вина — у Барселоні це роблять навіть непитущі люди* (із журн.).

◊ **Піднíма́ти (підійма́ти, здійма́ти** *і т. ін.)* / **підня́ти (підійня́ти, здійня́ти** *і т. ін.)* **ке́лих (ке́лех, ку́холь, ча́рку** *і т. ін.)* *див.* **підніма́ти.**

КЕЛИХОПОДІ́БНИЙ, *рідко* **КЕЛЕХОПОДІ́БНИЙ,** а, е. Схожий на келих. *На Землі вулкани — здебільшого високі гори, келихоподібні вершини з порівняно невеликими "чашами". Цирки ж на Місяці нагадують собою велетенські тарілки* (С. Плачинда); *Келихоподібні пальники працюють не лише на природному газі, а й на метано-водневій суміші* (з наук.-попул. літ.).

КЕ́ЛИШО́К, ке́лишка́, *рідше* **КЕ́ЛЕШО́К,** ке́лешка́, *ч.* Зменш. до **ке́лих, ке́лех.** *Він підніс свій келишок, а за ним зробили це всі* (І. Франко); *Друг дає допити другу Останню краплю в келешку* (А. Малишко); *Він підняв пляшку коньяку, показавши етикетку з п'ятьма зірочками, і став розливати в келешки* (О. Бердник); *Не цурався* [отаман] *зовсім чарки, — його срібного, з позолотою келишка, сім літ тому придбаного у Козлові, не заснувало павутиння* (Ю. Мушкетик); — *Боюсь, що тепер, люба Рашель, я не зможу випити навіть келишка шампанського на твоєму весіллі* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КЕ́ЛІЙКА, и, *ж.* Зменш. до **ке́лія.** *Келійка старої черниці незвичайно ясно увиджувалась їй* (І. Нечуй-Левицький); — *Січовикові ж, бач, трудніше від ченця.., — звернувся він до куцого* [отця]. — *Вам коли чогось не велено, то ви мерщій до келійки та й... нишком?* (О. Ільченко); *Жовтий вогник непевним світлом осяяв невелику, викопану в сухій глині келійку* (О. Бердник); *Вздовж другого поверху тягнувся коридор, позад якого були невеличкі кам'яні келійки, в кожній два віконця — одне на вулицю, друге в коридор* (П. Загребельний); *Ігумен тим часом зайшов у келійку й уважно її обдивився* (Валерій Шевчук).

КЕЛІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ке́лія.** *Лежачи на свому* [своєму] *вузькому келійному ліжку в слабо освітленій свічкою кімнатці, вона чула в грудях приплив теплої хвилі* (М. Коцюбинський); — *Я добра йому бажала, твоєму Божейкові. Бачила, як мучився в залізі, й хотіла полегшити його долю — зробити келійним служкою в оселі* (Д. Міщенко); *У комплекс монастиря входять два храми, келійний корпус, дзвіниця* (з наук.-попул. літ.); // Власт. келії. *Не вели їй у монастир іти, бо вона мертвеччини не любить, життя бажає, у низьких стінах задихається, келійних настроїв, ніби гробу, боїться* (Б. Лепкий); *Келійна тиша.*

2. *перен.* Прихований від людей, який здійснюється вузьким колом осіб; таємний, потаємний. *Астрономія перестала бути келійною наукою. Вона виходить на площі, поселяється в заводських гуртожитках* (М. Руденко).

КЕЛІ́ЙНИК, а, *ч.* 1. Служник ігумена, архієрея, ієромонаха. *Сагайдачний хотів щось сказати, але ввійшов келійник і, низько вклонившись, щось прошепотів архімандритові* (З. Тулуб); *Келійник вивів його у двір, відчинив ворота. Добриня спритно скочив у сідло і повернув праворуч, до лісу* (В. Малик); *Коли ж утомлювався* [Григорій], *покріпляв себе гускою та медом, а як їх не стало, прикликав до себе келійника і послав купити задимлену шинку та хліба* (Валерій Шевчук).

2. Чоловік, що живе в келії, у скиту. *Келійник дотримувався суворої схими* (із журн.).

КЕЛІ́ЙНИЦЯ, і, *ж.* 1. Служниця ігумені та деяких інших черниць. *Келійниці накрили святковий вечірній стіл. Усі страви, звичайно, були пісними* (з мемуарної літ.); *Ігуменя з келійницею з'явилися під вечір третього дня самі. Так само несподівано, як і зникли* (з газ.).

2. Жінка, що живе в келії, у скиту. *Келійниця кілька десятків років жила усамітнено, у скиту* (із журн.); // *перен.* Самітниця, відлюдниця. — *Чи хотіла я жити коли келійницею і чи думала, що буду одинока у великому го́роді?* (Л. Яновська).

КЕЛІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **келі́йний** 2. *За наявності конфліктних ситуацій в управлінській підсистемі окремі члени організації прагнуть до проведення змін. При цьому зазвичай переважають особисті зацікавлення, має місце групівщина й келійність* (з навч. літ.); *За умов келійності й надсекретності на високі посади могли пробитися люди непідготовлені, негідні, випадкові* (з газ.).

КЕЛІ́ЙНО. Присл. до **келі́йний** 2. *Міністерство келійно визначало найвидатніших з української молоді й посилало їх на Всесвітній фестиваль молоді та студентів* (із журн.); *На жаль, доля Поштової площі визначалась у той період, коли такі питання вирішувалися частіше у "високих" кабінетах келійно, на смак окремих осіб* (з газ.); *Перший проект Союзного договору, опублікований 24 листопада 1991 р., був варіантом, розроблення якого відбулося в органах Союзу РСР келійно і без залучення представників республік* (з газ.).

КЕ́ЛІ́ШОК, ке́лі́шка, *ч., розм.* Те саме, що **ке́лишо́к.** — *Прошу, зайдіть зо мною на снідання! — Дякую, я вже по сніданню* [сніданні]. — *Ну, то вип'єте келішок коньяку. Прошу, не робіть церемонії* (І. Франко); *Франьо підсовує Лялі келішок, теж перед тим витерши рукавом і хукнувши в нього* (Ю. Винничук).

КЕ́ЛІЯ, ї, *ж.* Житло ченця або черниці (окрема кімната в монастирі або будиночок). *Іде чернець у келію Меж стіни німії Та згадує літа свої, Літа молодії* (Т. Шевченко); *Вона не забула своєї келії, тісної та тихої, як домовина* (М. Коцюбинський); *Софія звеліла їм* [монашкам] *розходитися по келіях і ніде на подвір'ї не стояти* (І. Микитенко); *Ігумен закликав Сивоока до своєї келії, посадив на грубий дерев'яний стілець* (П. Загребельний); // *перен.* Невелике робоче

приміщення, де працює одна особа. *Нікого не дивувало, що десь там, сидячи в своїй келії, худенька емтеесівська радистка непокоїлася за колгоспні хліба, хоч трудодень їй не писався, хоч сама вона не орала й не сіяла...* (О. Гончар); *Видавець не кривив душею, на людей у своїй подвійній келії чекав з радістю. І часто пропонував вино* (Олекса Ізарський); // *перен., жарт.* Невелика кімната самітної людини. — *Тепер, мабуть, буде кому подарувати букет, — сказав Чепель .. — А то лежать осінні листочки в капітанській келії без діла* (О. Донченко).

КЕЛО́ЇД, у, *ч., мед.* Пухлиноподібне розростання сполучної шкіри у вигляді рубця, яке утворюється на місці травми або з певних причин розвивається на неушкодженій поверхні шкіри. *Рубці перетворюються на келоїд частіше в тих частинах тіла, в яких шкіра піддається сильному натягу* (з наук.-попул. літ.); *Келоїд формується протягом тривалого часу після загоєння рани* (з навч. літ.).

КЕЛО́ЇДНИЙ, а, е, *мед.* Прикм. до **келоїд.** *У людей з темнішим кольором шкіри келоїдні рубці виникають у десять разів частіше* (з наук.-попул. літ.); *Келоїдний шрам треба лікувати хірургічно, інші методики можуть тільки збільшити його* (із журн.).

КЕ́ЛЬВІН, а, *ч., фіз.* Одиниця термодинамічної температури в Міжнародній системі одиниць, яка позначається 1 ЕК. *Для того, щоб отримати від реакції більше енергії, ніж витрачено на її створення, температура плазми має становити кілька десятків тисяч кельвінів* (із журн.).

КЕ́ЛЬМА, и, *ж.* Те саме, що **ке́льня.** — *А що це таке "кельма"? — запитала Оксанка. — Принесу — побачиш. — А я знаю! — вигукнула Галя. — Це те, чим цемент брати!* (Ю. Мокрієв); *Місяць на сивій скелі — Наче бетону відро. Поблискує тьмяно на кельмі Липуче його серебро* (Д. Павличко); *Кілька молодих жінок у спецівках, співаючи, штукатурили стіни. Дуже ловко накидаючи кельмою на стіну розчин, вони рівняли його довгастими дошками так ритмічно, плавно, у такт пісні, що ми задивилися* (В. Нестайко).

КЕ́ЛЬНЕР, а, *ч.* У Німеччині і деяких інших західноєвропейських країнах — офіціант у ресторані, пивній і т. ін. *Мовчки достала вона гроші, розплатилася з кельнером* (Леся Українка); *В білих кітелях, куртках кельнери метушилися між столиків, запобігливо зазираючи у вічі одвідувачам* (Олесь Досвітній); *У барі було дуже затишно, кожен столик мав окрему нішу, .. а кельнер не дозволяв собі дурних запитань* (В. Кожелянко).

КЕ́ЛЬНЕРКА, и, *ж.* Жін. до **ке́льнер.** *Пані покликала кельнерку, розплатилась і вийшла з офіцером* (У. Самчук); — *Ви англосакс? — нахилившись через плече подружки, простодушно допитується одна з кельнерок, високоросла діва* (О. Гончар); *Повернувся інженер з двома стільцями.., за ним ішла кельнерка, яка несла каву для обох жінок і пляшку коньяку* (П. Загребельний).

КЕ́ЛЬНЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ке́льнер.** *В усі боки сновигали кельнери в накрохмалених манишках, з начищеними до блиску тацями й перекинутими через руку сніжно-білими серветками — обов'язковим атрибутом кельнерської гідності* (І. Білик).

КЕ́ЛЬНЯ, і, *ж.* Ручний будівельний інструмент — металева трикутна лопаточка на вигнутому короткому держаку. *Дроворізи з пилками і сокирами, муляр з кельнею* (І. Франко); *Муляр Михайло Хрущ кладе кельню і, спираючись на палицю, .. шкутильгає до нас* (Р. Андріяшик); * Образно. *Київ тримає кельню у руці, — він у вапні, всякчасно у дії* (М. Рудь).

КЕЛЬТ *див.* **ке́льти.**

КЕ́ЛЬТИ, ів, *мн. (одн.* **кельт,** а, *ч.;* **ке́льтка,** и, *ж.).* 1. Племена індоєвропейської мовної групи, які на початку І тис. до н. е. населяли басейни річок Сени, Рейну, Луари, верхнього та середнього Дунаю. *Давні кельти відганяли злих духів, б'ючи в калатала, танцюючи у страшних масках. Тепер, навпаки, з цього роблять розвагу, шабаш усілякої чортівні, парад скелетів* (Л. Костенко); *Образ Священного Дерева — символу життя — германці запозичили у кельтів* (О. Шугай); *Англійська нація склалася в результаті змішання кельтів з німецькими племенами — англами та саксами, а також із норманами* (з навч. літ.).

2. Люди, які належать до народів кельтської мовної групи. *Корчмар, рудий носатий кельт, задоволений тим, що в його заклад завітали такі блискучі молоді лицарі, вкинув у склянки з товстим дном по дві кульки льоду і налив трохи більше половини жовтого напою* (В. Кожелянко).

КЕ́ЛЬТКА *див.* **ке́льти.**

КЕЛЬТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із кельтології. *Провідні кельтологи вже прийшли до фактичної згоди, що кельтів як таких на Британських островах у І тис. до н. е. не було* (з наук. літ.).

КЕЛЬТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кельтології. *Розвиток кельтологічних студій в Україні пожвавився з часу відкриття проф. Л. Крушельницькою першого кельтського поселення в Галичині* (з наук. літ.).

КЕЛЬТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Сукупність наук, які вивчають мови, літературу і культуру кельтів. *У сучасній кельтології мови кельтської групи поділяють або за географічною ознакою (континентальні й острівні) або за фонетикою* (з наук.-попул. літ.); *Основною сферою зацікавлень німецького лінгвіста Куно Мейєра була кельтологія* (із журн.).

КЕЛЬТОФІ́Л, а, *ч.* Прихильник кельтської культури, усього кельтського; протилежне к е л ь т о ф о б. *Запеклий кельтофіл мріяв відвідати Ірландію* (із журн.).

КЕЛЬТОФІ́ЛЬСТВО, а, *с.* Напрям, склад думок і дій кельтофіла. *Перед 1848 р., коли у нас складались думки членів Кирило-Мефодіївського товариства, скрізь в Європі були "Молода Італія", "Молода Германія", загальне германофільство, кельтофільство, піддаючись котрому, навіть соціаліст Прудон казав, "що вільність — річ кельтська, а деспотизм — франкська"* (М. Драгоманов).

КЕЛЬТОФІ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кельтофі́л** і **кельтофі́льство.** *Рок-група поєднує кельтофільську моду з традиційним фолк-роком* (із журн.).

КЕЛЬТОФО́Б, а, *ч.* Противник усього кельтського; протилежне к е л ь т о ф і л. *Запеклий кельтофоб.*

КЕЛЬТОФО́БІЯ, ї, *ж.* Напрям, склад думок і дій кельтофоба. *Деякі античні автори перебували під впливом кельтофобії* (з навч. літ.).

КЕЛЬТОФО́БСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кельтофо́б** і **кельтофо́бія.** *Кельтофобські настрої.*

КЕ́ЛЬТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ке́льти.** *Проблематичним є виявлення в праслов'янській мові шару кельтських слів* (В. Русанівський); *Після обіду він завів собі за звичай приносити у свій кабінет велику пляшку кельтського віскі* (В. Кожелянко); *В античні часи територію сучасної Швей-*

царії населяло кельтське плем'я гельветів, яких у середині I ст. до н. е. підкорив Рим (з наук.-попул. літ.).

Ке́льтські мо́ви *див.* **мо́ва.**

△ **Альпі́йська (ке́льтська) ра́са** *див.* **ра́са**[1].

КЕ́МБРІЙ, ю, *ч.* Перший період палеозойської ери геологічної історії Землі, що розпочався 570 мільйонів років тому й тривав близько 70 мільйонів років. *Найдавнішим часом, починаючи від якого добре простежується послідовна еволюція тваринного й рослинного світу, є кембрій* (з наук.-попул. літ.).

КЕМБРІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ке́мбрій.** *У кембрійський час продовжується занурення всієї території Волино-Поділля, а на початку силуру вона входить до складу єдиного східного шельфу Західно-Європейського морського басейну* (з наук. літ.).

△ **Кембрі́йський пері́од** *див.* **пері́од.**

КЕ́МПІНГ, у, *ч.* Табір, база для туристів, перев. тих, хто пересувається власним транспортом. *Не хотілося Валерієві згадувати, як вони з товаришем на світанку непомітно покинули кемпінг і махнули в гори. Та так махнули, що потім їх ледве знайшли з допомогою вертольота* (М. Білкун); *У центрі міста на території двадцяти гектарів буде створено паркову зону, з'являться тенісні корти, готелі й кемпінги* (із журн.).

КЕ́МПІНГОВИЙ, а, е. Прикм. до **ке́мпінг.** *Якщо електрика та газ зникнуть, стануть у пригоді кемпінгові пічки чи примуси* (із журн.).

КЕН, а, *ч.* Прийнята в Японії міра довжини, що дорівнює 1,8 м. *Кен у минулому був основною одиницею виміру в японській архітектурі. Це була відстань між опорами* (з наук.-попул. літ.).

КЕНА́СА, и, *ж.* Молитовний будинок караїмів. *Усі караїмські кенаси мають орієнтацію з півночі на південь* (з наук.-попул. літ.); *Раніше вся підлога в центральній частині кенаси була заслана килимами, тому що значна частина богослужіння відбувається на колінах* (із журн.).

КЕНА́Ф, у, *ч.* Південна однорічна трав'яниста рослина родини мальвових, із волокон якої виробляють шпагат, линви, мішковину і т. ін. *Кенаф — однорічна луб'яна рослина, волокно якої використовується для виготовлення мішкової та інших тарних тканин* (з наук. літ.); *Волокно кенафу відоме під назвою бомбейського прядива. Нові скоростиглі сорти кенафу успішно визрівають у ряді районів України* (з наук.-попул. літ.).

КЕНГУРЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля кенгуру. *Як це буває в понеділок уранці, у зоопарку майже не було людей. Перед нашими очима, звісно ж, було кенгуреня. Нам навіть не спадало на думку, що, крім нього, можна дивитись ще на когось* (із журн.).

КЕНГУРИ́НИЙ, а, е. Те саме, що **кенгуро́вий** 1. *Кенгуриний бокс у Сіднеї — один з незабутніх паркових атракціонів, поруч із яким не буває порожнього місця* (із журн.).

КЕНГУРОВИ́ДІ, дих, *мн.* Підряд ссавців з ряду сумчастих, який охоплює 3 родини, 16 родів і 76 видів сучасних тварин. *Кенгурові — найвідоміша родина з підряду кенгуровидих* (з наук.-попул. літ.).

КЕНГУРО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кенгуру́.** *На кожній кенгуровій щелепі розташовані чотири пари корінних зубів, але для їжі використовуються тільки передні* (з наук.-попул. літ.); *З кенгурових шкур виготовлялись плащі та накидки* (із журн.); *Кенгурове хутро;* // Зробл. з хутра кенгуру. *Кенгурова доха.*

2. *у знач. ім.* **кенгуро́ві,** вих, *мн.* Родина рослиноїдних сумчастих ссавців, які пересуваються стрибками. *Задні кінцівки кенгурових значно довші й сильніші, ніж передні, що дозволяє їм робити великі стрибки* (з наук.-попул. літ.); *Кенгурові поширені переважно в Австралії, Тасманії, Новій Гвінеї та на деяких сусідніх островах* (з навч. літ.).

△ **Кенгуро́вий щур (пацю́к)** *див.* **щур**[1].

КЕНГУРУ́, *невідм., ч.* Австралійський травоїдний ссавець родини сумчастих із довгими задніми й короткими передніми ногами, який пересувається стрибками. *Фламінго з Нігеру цвітуть квітками; Сидять, схилившись, кенгуру* (О. Олесь); *Недавно аборигени Австралії наклали прокляття на свого прем'єра — вказали на нього кісткою кенгуру* (Л. Костенко); *Кенгуру — велика тварина довжиною близько 2 метрів, із густим сірим хутром, заради якого на нього полюють* (з навч. літ.); *Поліція Техасу провела операцію затримання кенгуру, який утік від господаря* (із журн.).

КЕНГУРЯ́, я́ти, *с.* Те саме, що **кенгуреня́.** *Коли саме народилося кенгуря, невідомо, оскільки процес його появи на світ залишився не поміченим працівниками зоопарку* (з газ.).

КЕНГУРЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **кенгуря́.** *Кенгурятко, безтурботно бігаючи по землі, повсюди продовжувало викопувати передніми лапками ямки. Здавалось, що це істота, яка не знає нудьги* (із журн.).

КЕНДЕРИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Кукурудза. *На безмежному просторі росте кендериця* (з думи); *Навкруги, Забувши де ті береги, Шумує хвилями пшениця, Густозелена кендериця* (М. Рильський).

КЕНДИ́Р, ю́, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини барвінкових, волокно якої, схоже на коноплі, використовують у текстильній промисловості, а також для виготовлення мотузок. *Близькі родичі барвінку — вічнозелений олеандр та кендир* (з газ.).

КЕ́НДІ, КИ́НДІ, ів, *мн. (одн.* **ке́ндя, ки́ндя,** і, *ж.), діал.* Валянки; повстяні калоші. *Набув* [Латин] *на ноги кинді нові І рукавиці взяв шкапові* (І. Котляревський); *— Думаєш, що я в хутрі й кендях тут стою?* (І. Франко); *Якийсь обшарпаний парубчак у "кендях" .. з цеберками пройшов у сарай і вилив воду в діжку* (А. Головко).

КЕ́НДЮХ, а, *ч.* 1. Перший відділ шлунка жуйних тварин, у якому попередньо перетравлюється їжа; рубець (у 5 знач.). *І виняв* [вийняв] *тельбухи з кишками, Розклав* [піп] *гарненько їх рядами І пильно кендюх розглядав* (І. Котляревський).

2. Начинений м'ясом і приготовлений як страва шлунок тварини; сальтисон. *На ньому* [столі] *вже парувала гречана каша з вишкварками, ковбаса з часником, начинений кендюх і коржі з маком* (П. Панч); *Скіфи оточили вогнище й ножами діставали шматки козулятини з висмалених і порепаних на вогні кендюхів* (І. Білик); *Вже й на весілля кендюх начиняли, гусей ловили і діжу вчиняли* (Л. Костенко).

3. *перен., зневажл.* Про вайлувату людину. *— Ех ти, кендюх! Ну, не кендюх? Сидить собі у хаті* (Панас Мирний); *— А ти знову мене кинув і дома ночував, старий кендюх! — лається Перегуда* (В. Кучер); *— Давай утікати, — сказав Лучук Сивооку. — Давно вже сверблять мені ноги дати драла від цього кендюха* (П. Загребельний).

◊ **Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) пе́льку (ке́ндюх, че́рево** *і т. ін.) див.* **набива́ти.**

КЕ́НДЯ *див.* **ке́нді.**

КЕНІ́ЄЦЬ *див.* **кені́йці.**

КЕНІ́ЙКА *див.* **кені́йці.**

КЕНІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кені́йці** і Кенія. *Фестиваль кенійської музики проходить у серпні в Найробі* (із журн.); *Кенійські підрозділи перетнули кордон Сомалі, щоб атакувати позиції терористів* (з газ.).

КЕНІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **кені́єць,** і́йця, *ч.;* **кені́йка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Кенії. *Кенійці відомі у світі спорту як чудові бігуни на довгі дистанції. Вони виграли чимало медалей на Олімпійських іграх* (з наук.-попул. літ.); *Батьки президента, біла американка Стенлі Енн Данхем і кенієць Барак Хусейн Обама-старший, розлучилися в 1964 році, після чого останній повернувся на батьківщину, де працював на державній службі* (із журн.); *Кенійці, які живуть неподалік від національного парку Цаво, потерпають від нашестя слонів* (з газ.).

КЕНОТА́Ф, а, *ч.* У народів Стародавньої Греції, Риму, Єгипту, Середньої Азії — надгробок у вигляді гробниці, споруджений не на місці поховання померлого. *Поховаємо Марка біля його батька та матері. Марко належить їм. А ви можете вдовольнитися кенотафом, як колись греки* (П. Загребельний); *У головному залі мавзолею Тадж-Махал містяться тільки кенотафи — розкішно прикрашені фальшиві гробниці* (з наук.-попул. літ.).

КЕНОТРО́Н, а, *ч., радіо.* Двохелектродна вакуумна лампа для випрямляння змінного струму. *Застосовуваний для випробування кабелів високовольтний кенотрон є джерелом м'якого рентгенівського випромінювання і має бути екранований* (з навч. літ.).

КЕНОТРО́ННИЙ, а, е, *радіо.* Прикм. до **кенотро́н.** *Було застосовано кенотронну схему випрямлення напруги на блоках живлення* (з навч. літ.); // У якому застосовується кенотрон. *Джерелом постійного струму високої напруги можуть бути кенотронний випрямляч, сухі батареї на 200–300 вольт або напівпровідниковий перетворювач* (з наук.-попул. літ.); *В напруженій тиші чітко цокотіли лічильники кенотронного апарата* (Яків Баш).

КЕНТА́ВР, а, *ч.* У грецькій міфології — істота з кінським тулубом і людською головою та грудьми. *Улюблені сюжети грецької пластики — фавни, сирени, кентаври* (І. Франко); *Ми не знаємо науки кентавра Хірона. Як люди ми не володіємо мистецтвом обдурювання і облудництва* (Р. Іваничук); *Коло брами й головних дверей будинку стояли мармурові грифони та кентаври* (І. Білик).

КЕНТРА́НТУС, у, *ч.* Багаторічна трав'яниста декоративна рослина родини валеріанових, яка вирізняється довгим періодом цвітіння. *Кентрантус вирощують на відкритих ділянках, в альпінаріях, на підпірних стінках, його використовують для декорування сходів, бордюрів, доріжок* (з наук.-попул. літ.); *Батьківщиною кентрантусу є сонячне Середземномор'я* (із журн.).

КЕП[1], а, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **ду́рень** 1. *Було б не кпити з Микити, бо Микита й сам кеп* (прислів'я); *Сказав йому кеп єсь* [ти є кеп], *а він і зуби стяв* (Номис); *Але хіба тому кепові, Борисові, знайоме хоч би почуття звичайного жалю?* (В. Підмогильний).

2. *заст.* Назва гри в карти; дурень (у 2 знач.). *Які ж були до карт охочі, То не сиділи дурно тут; Гуляли часто до півночі .. У памфиля, в візка і в кепа* (І. Котляревський).

КЕП[2], а, *ч., розм.* Те саме, що **капіта́н** 1, 2. — *Він мене вперто величає капітаном, — посміхнувся професор .. — І хоч скільки йому втовкмачую, що ніколи капітаном не був і вже не буду, а він своє: кеп та кеп* (В. Чемерис).

КЕ́ПА, и, *ж., розм.* Те саме, що **ке́пка.** *Стоїть людина. Сумка, бобрикове пальто .. Кепа дуже приношена* (Ю. Яновський); — *Шофер! Шофер! Чого ми так довго стоїмо? — Документи перевіряють, — обзивається із кабіни молодий хлопець у засмальцьованій кепі* (Григорій Тютюнник).

КЕ́ПІ, *невідм., с.* 1. *заст.* Те саме, що **ке́пка.** *Комендант бачить цю людину в кепі вже більше двох годин. Кепі то біля кухні вештається, то блукає чогось по доріжках* (М. Хвильовий); *З Володі зірвало кепі, воно закрутилося над головою і зникло за бортом* (О. Донченко); *Нюся ніяковіла й торгала синє французьке кепі на своїх кучерях* (Ю. Смолич); *До кімнати увійшов у плащі з піднятим коміром, у кепі з великим дашком високий, тонкий, трохи сутулуватий парубок* (П. Дорошко); *Художник розбудив ще якогось цивільного в кепі, в благенькому демісезонному пальті* (О. Гончар).

2. Вид форменого кашкета з прямим дашком і твердим денцем. *Поліцейський в своїй пелерині сидів зігнувшись високо десь на стіні, а його кепі блищало на сонці* (М. Коцюбинський); *Ці Гаврили* [залізничні кондуктори] *вбралися тепер у французькі кепі з червоною стрічкою, але це мало європеїзує їх: атавізм чумацької мажі і безкрайого українського степу міцно сидить у них* (Б. Антоненко-Давидович).

КЕ́ПКА, и, *ж.* Чоловічий головний убір із м'яким дашком, без твердого денця та околички. *Потім підійшов хлопчина типу міського: у штанях навипуск, у піджаці й сірій кепці* (А. Головко); *Синю кепку йому з міста батьки привезли* (О. Копиленко); *Наш провідник .. звернув увагу на високу і струнку людину в кепці, яка крокувала по тротуару паралельно з нашим автобусом* (О. Шугай); *На одному був плащ, голову іншого прикрашала плетена шапочка, третій виділявся кепкою з великим козирком* (А. Кокотюха).

КЕПКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ке́пка.** *Кепковий дашок;* // Признач. для пошиття кепок. *Кепкова тканина.*

КЕПКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кепкува́ти.** *Юрма серед реготу й кепкування підхопила дідові лайки* (М. Коцюбинський); *Сотник удав, що не почув цього кепкування, і скваппо пошкутильгав через перон і колії до свого вагона* (Б. Антоненко-Давидович); *В очах майнуло те, що Таня завжди бачила в його очах: притаєна гострота і трохи злого сміху, і кепкування над співрозмовником* (П. Загребельний).

КЕПКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., з кого — чого, над ким — чим і без дод.* Глузувати, сміятися з кого-, чого-небудь; насміхатися. *Дівчата й молодиці завидували Василині й почали кепкувати з неї* (І. Нечуй-Левицький); [М а р у с я:] *Господи, як-то чудно у світі діється, що кого щиро кохаєш, — одвертається від тебе та ще й кепкує, зневажає* (М. Кропивницький); *Анатолій .. не любив, коли хтось кепкував з його захоплень* (М. Руденко); *Грак дивився на Сідалковського і хотів розібратися, де він кепкує з нього, а де говорить всерйоз* (О. Чорногуз); * Образно. — *Ой, доле моя проклята! — бідкався Іван .. — Коли ж ти перестанеш кепкувати надо мною?* (І. Франко).

КЕПКУ́Н, а́, *ч.* Той, хто любить кепкувати. — *Ти завсігди, Стьопко, був кепкун, — захихикав старий Паплатий* (П. Загребельний); *Коли тема змінюється, уїдливий кепкун одразу ж перетворюється на переконаного конспіролога* (із журн.).

КЕПКУ́ЮЧИЙ, а, е. Який виражає кепкування. *Орися погнала теля, озираючись, поглядаючи Дорошеві вслід. Дорош не розумів, чого в неї такий кепкуючий погляд, і думав, що вона насміхається з нього як з вершника* (Григорій Тютюнник); *Пронизливий, наче кепкуючий вираз карих очей, злегка посивіле волосся та розкуйовджені вуса надавали йому вигляд якоїсь стихійної впертості й незалежності* (І. Пільгук).

КЕ́ПОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ке́пка.** *Парубійко в маленькій кепочці .. нещадно розтягував міхи* (М. Зарудний); *Недовго думаючи, Кузьмич підняв засмальцьовану кепочку і побіг наздоганяти трамвай* (М. Руденко); *Ось вперше бачу такий вид спорту — черепашачі перегони. Маленькі жокеї в кепочках гопали верхи, цьвохкали і погейкували* (Л. Костенко).

КЕ́ПСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **пога́ний** 1–4. *Наші галицькі селяни пристосувалися до кепського харчу* (В. Стефаник); [П р о ф е с о р:] *Така була кепська погода, а зараз чудово* (І. Кочерга); *Кепський господар десять робіт зачинає, жодної не кінчає* (прислів'я); *З мене був кепський юнкер, але мене все одно підвищили* (Ю. Андрухович); [С п а р т а к:] *Надворі темрява. У неї* [Валі] *кепський настрій* (Л. Дмитерко); *— Кепська в тебе, Гордійку, мачуха. Відьма! — сміялась* [Гандзя] *хлопчикові через вії очима, міцно цілувала пухкими устами* (Є. Кротевич).

Ке́пська спра́ва <Ке́пські спра́ви> *див.* **спра́ва**[1].

◊ **Роби́ти пога́ну (ке́пську) по́слугу** *див.* **роби́ти.**

КЕ́ПСЬКО. Присл. до **ке́пський.** *Час сушить навіть могутні дуби, й цей запорожець-велетень кепсько вже бачив і був зовсім глухий* (А. Кащенко); *От жарти-жарти, а тим часом справді кепсько приходиться* (М. Коцюбинський); *Гальма були кепсько відрегульовані* (Л. Первомайський); *Господарі планети мали крила і, судячи з усього, чудово літали. Але ходили вони, мабуть, кепсько* (І. Росоховатський); // *у знач. пред. "Ще дощ буде, — подумав Денис. — Це кепсько: змерзнеш так, що й не висидиш"* (Б. Грінченко); *Голодувати не доводилось, але кепсько було без сірників і без гасу* (О. Донченко); *Грицько мовчить, і те мовчання гусає мені на серці тривогою. Ото попросив раз пити — і все. Мабуть, йому вельми кепсько* (Є. Доломан).

КЕПТА́Р, *рідко* **КИПТА́Р,** я́, *ч.* У гуцулів — верхній, перев. хутряний, одяг без рукавів. *Веселість все розпалялась. Робилось душно, люди пріли у кептарях* (М. Коцюбинський); *Молоді верховинці вдягали кептарі й підтягали цятковані сріблом та міддю широкі череси* (Л. Первомайський); *Леґені в білих гаптованих гачах, у крисанях з чічками, в святкових кептарях* (П. Загребельний); *Хотів би я побуть ще раз на тому стозі, Діждатися тебе в закоханій тривозі, Почути, як прийдеш, як скинеш киптаря, Як затремтиш, немов та сарна чи зоря* (Д. Павличко); *Судячи з розмитих рікою часу світлин, Федькович, попри абсолютно віденську фізіономію, завжди ходив у гуцульському кептарі* (Ю. Андрухович); *— Візьмете маску, чи у вас є своя? — одразу ж підскочив до нього кремезний вахтер, одягнутий у червоний, розшитий золотом кептар* (І. Роздобудько).

КЕПТА́РИК, *рідко* **КИПТА́РИК,** а, *ч.* Зменш.-пестл. до **кепта́р, кипта́р.** *Хустка її клинцем спадає на вишитий кептарик* (М. Стельмах); *Барвисті юрби людей квітли білими й кольоровими жіночими хустками, яскравими вишивками і гаптованими кептариками* (В. Козаченко); *Вона прокинулась, пішла до отари І далі сіла за своє шиття. Вітрик заліз під її киптарик І на грудях у неї заснув, як дитя* (Д. Павличко); *Королева сиділа на низенькому ослінчику в домотканій спідниці й кептарику, у біленькій хустці, на якій зверху була причеплена маленька дерев'яна корона* (В. Нестайко); *З-під стелі на неї дивився суворий смальтовий гуцул. На очі насунута кресаня з пером, на плечі — топірець, на грудях кептарик* (Любко Дереш).

КЕРАМЗИ́Т, у, *ч.* Пористий будівельний матеріал, який виробляють прискореним випалюванням легкоплавких глинистих порід і застосовують як заповнювач легкого бетону, для фільтрування, тепло- і звукоізоляції. *Було досліджено особливості вирощування рослин у теплицях на різних твердих нейтральних субстратах — гравії, піску, гранітному щебені, керамзиті* (з наук. літ.); *Керамзит — екологічно чистий продукт. Саме він і є вихідною сировиною для керамзитобетону* (з наук.-попул. літ.); *Як об'ємні носії для біофільтра застосовують гравій, керамзит, пластмасові вироби різних розмірів і конфігурацій* (з навч. літ.).

КЕРАМЗИТОБЕТО́Н, у, *ч.* Бетон, у якому заповнювачем є керамзит, а в'яжучим матеріалом — цемент, гіпс або синтетичні смоли; різновид легкого бетону. *Для утеплення всіх видів перекрить використовують шлак, тирсу з вапном, керамзитобетон* (з наук. літ.).

КЕРАМЗИТОБЕТО́ННИЙ, а, е. Стос. до керамзитобетону. *На будівництві було застосовано керамзитобетонну технологію* (із журн.); // Зробл., вигот. з керамзитобетону або покритий ним. *У рамках проекту відновлення огороджувального контуру машинного залу 4-го енергоблоку було видалено аварійні керамзитобетонні стінові панелі* (з газ.); *Товариство розпочало випуск керамзитобетонних блоків зовнішніх несучих стін* (з мови реклами).

КЕРАМЗИТОБЛО́К, а, *ч.* Скорочення: керамзитовий блок. *Керамзитоблоки виготовляють методом напівсухого вібропресування на спеціальному обладнанні* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАМЗИ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **керамзи́т.** *1970 року у Вінниці було збудовано завод керамзитового гравію* (з наук.-попул. літ.); // Зробл., вигот. з керамзиту. *Керамзитові конструкції набагато легші від залізобетонних* (з газ.); *Завод займається виготовленням та реалізацією фасованого керамзиту, стінових керамзитових блоків* (з мови реклами).

КЕРА́МІК, а, *ч.* Те саме, що **кера́міст.** *Видавництво хотіло знати, чи Віктор погоджується, щоб його книжку .. оформив Петер Клюге, молодий графік, маляр і керамік* (Олекса Ізарський); *Не тільки кераміки-фахівці працюють з глиною: вона приваблює живописців, графіків, монументалістів* (з наук. літ.).

КЕРА́МІКА, и, *ж.* 1. *збірн.* Матеріали, що їх одержують унаслідок спікання глин і їхніх сумішей з мінеральними домішками, а також оксидів і їхніх сполук. *Двигун виходив з ладу. Тому довелось створити нову жаростійку речовину, особливу пористу кераміку. З неї і зроблені камери згоряння двигунів* (В. Владко); *Сонце б'є у вікна будинків, де попід самими дахами на оздоблених барвистою керамікою фасадах виноград зелений в'ється* (О. Гончар); *Другий поверх був невідомо з чого, бо його облицьовувала важка полив'яна кераміка* (В. Шкляр); *Кераміка з'явилася в епоху неоліту* (з наук.-попул. літ.).

2. *збірн.* Гончарні вироби з таких матеріалів. *Каміння всюди поєднувалося з рослинністю. Це такий вічний занепад Риму темних віків — кози, що скублуть усяке зілля на уламках кераміки* (Ю. Андрухович); *На берегах Норині і Уборті знайдено .. поселення культури шнурової кераміки бронзового віку* (Т. Прохасько); *Квіти ніколи не мовчали й не мовчать, як і трипільська кераміка* (із журн.); *Перші колекції кераміки та старовинних монет майбутній історик розпочав збирати вже в сім років* (із журн.).

3. Гончарне виробництво, мистецтво. *Особливо розцвіло* [українське] *народне мистецтво: килимарство, різьбярство, кераміка* (І. Цюпа); *У статті розповідається про перспективи розвитку українського гончарства, популяризацію народної кераміки як одного з видів мистецтв* (з газ.).

КЕРАМІ́СТ, а, *ч.* Художник, який створює кераміку (у 2 знач.). *Можливо, кераміст хотів їх швидше розпродати, адже ті обереги існували один день* (А. Михайленко); *Пригляньтеся до робіт косівських керамістів — кожному авторові властиві свої, індивідуальні риси* (з наук. літ.); *Син теслі й учень кераміста Доменіко Мастроянні міг неймовірно швидко створювати з пластиліну, глини або воску фігурки й інтер'єри* (із журн.).

КЕРАМІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кераміст.** *За проектом художниці-керамістки виготовлено 100 великих ваз* (з наук.-попул. літ.); *Відома керамістка Єва Зісел каже: — Прагнення відрізнятися будь-якою ціною — негативний мотив, а негативні імпульси не породжують творчих і справді талановитих речей* (із журн.).

КЕРАМІ́Т, у, *ч.* Ізоляційний та покрівельний матеріал, який виготовляють із окису алюмінію, глини та кварцового піску. *Керамiт відзначається міцністю і має електроізоляційні властивості. Застосовується як діелектрик для конденсаторів, як пористий матеріал для очищення газів і рідин, а також у вигляді цегли для брукування* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **кера́міка.** *Він, цей посуд, означає зниження технічного .. рівня, крок назад, а не вперед в розвитку керамічного виробництва* (В. Домонтович); // Признач. для виготовлення кераміки (у 2 знач.). *Доки вони оглянули доробок Вовченка, правда, відімкнуто було навіть його керамічну майстереньку в саду, час настав уже прощатися* (Олекса Ізарський); *Один із керамічних заводів поставляє в США та Канаду оздоблювальну плитку, розписану трипільськими мотивами* (із журн.); // Зробл. з кераміки (у 2 знач.). *Стіни обкладені узорчастою керамічною плиткою* (О. Корнійчук); *Трохи доведеться доплатити за перебільшення ваги, щоправда. А потім ще й посклеювати черепки, на які перетворилися наші керамічні мисочки* (І. Карпа); *Саме до цього весілля Лука і малював бабцин* [бабусин] *портрет, але не закінчив його і подарував того разу молодятам дві керамічні вази* (С. Андрухович).

КЕРАМОГРАНІ́Т, у, *ч.* Штучний опоряджувальний матеріал, який виробляють методом напівсухого пресування з прес-порошку під високим тиском із наступним обпаленням. *Універсальним покриттям підлоги можна вважати керамограніт* (з наук.-попул. літ.); *Наш магазин пропонує керамограніт за низькими цінами* (з мови реклами).

КЕРАМОГРАНІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до керамограніту. *На заводі налагоджено керамогранітне виробництво* (із журн.); // Вигот. з керамограніту. *Керамогранітні фасадні системи — це сучасний і один з найпопулярніших варіантів облицювання фасаду будівлі* (з мови реклами).

КЕРАМО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із керамології. *Ініціатором створення Інституту керамології та його директором є керамолог, етнолог, мистецтвознавець, музеєзнавець Олесь Пошивайло* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до керамології. *У Національному музеї-заповіднику українського гончарства розпочав свою роботу Міжнародний керамологічний симпозіум* (з газ.).

КЕРАМОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ знань, що вивчає гончарство як феномен людської діяльності. *Інститут керамології як відділення Інституту народознавства в системі Національної академії наук України був створений у 2000 році. Розташований в Опішні на Полтавщині* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАРГІРИ́Т, у, *ч.* Мінерал класу самородних металів бурого, жовтуватого або зеленуватого кольору. *Кераргірит є рудою срібла. Це досить рідкісний мінерал, родовища якого відомі в Австралії, Болівії, Чилі* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАТИ́Н, у, *ч., біол.* Білкова речовина з великим умістом сірки, що є складником рогового шару волосся, шерсті, пір'я, нігтів, копит і т. ін. *Стійкість білків до деструкції різна. Найстійкішими є структурні водонерозчинні білки — кератин, еластан, колаген* (з навч. літ.); *Щоранку я з недовірою принюхувався до цих ланцюгових породжень кератину. Волосся пахло нестиглими абрикосами* (Любко Дереш).

КЕРАТИНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Хворобливий процес зроговіння шкіри, слизової оболонки і т. ін. *Нестача вітаміну А викликає кератинізацію. Це робить людину більш вразливою до інфекційних хвороб* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАТИ́НОВИЙ, а, е. Стос. до кератину. *Кондиціонувальна добавка й відвар льону дбайливо пригладжують кератиновий шар волосся, роблять волосся здоровим і доглянутим* (з мови реклами).

КЕРАТИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення рогівки ока. *Кератит виявляється переважно помутнінням рогівки, виразкою, болем і почервонінням ока. Може мати травматичне або інфекційне (грип, туберкульоз та ін.) походження* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАТОДЕРМІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до кератодермії. *Сімейний кератодермічний синдром виявляється в гіперкератозних нашаруваннях на долонях, підошвах і папіломатозі стравоходу* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАТОДЕРМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Зроговіння, розростання рогового шару шкіри. *Кератодермія долонь супроводжується помітними змінами форми пальців* (з наук.-попул. літ.); *Хворі на кератодермію часто скаржаться на сильний біль при ходьбі* (з навч. літ.).

КЕРАТО́З, у, *ч., вет., мед.* Незапальне захворювання шкіри, що супроводиться потовщанням її рогового шару. *Спадкові кератози проявляються в ранньому дитячому віці і можуть поступово прогресувати* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАТО́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до кератозу. *Кератозна форма захворювання;* // Який є наслідком кератозу; зроговілий. *Чищення обличчя в нашому салоні дає чудові результати: пом'якшує шкіру, відлущує кератозний шар епідермісу* (з мови реклами).

КЕРАТО́МА, и, *ж., вет., мед.* Доброякісне новоутворення шкіри, яке характеризується розростанням епідермісу з

надлишковим ороговінням. *Старече кератома спостерігається переважно в похилому віці* (з наук.-попул. літ.).

КЕРАТОПЛА́СТИКА, и, *ж., вет., мед.* Пластична операція з пересадки рогівки ока. *Продовжується розроблення методів лікування тих хворих із більмами, яким застосовувані нині види операцій кератопластики не принесли зцілення* (із журн.).

КЕРАТОПЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до кератопластики. *У разі неефективності консервативного лікування рекомендують проведення кератопластичних операцій* (з навч. літ.); // Який сприяє лікуванню рогівки ока. *Терпентинова мазь має яскраво виражені дезодорувальні, протизапальні, кератопластичні та бактерицидні властивості* (з газ.).

КЕРАТОТОМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Операція розсічення рогівки ока для поліпшення зору при короткозорості. *Рефрактерна кератотомія полягає в надрізанні рогівки в кількох ділянках для зміни кута нахилу світлових променів. Надрізи виконують скальпелем або лазером* (з навч. літ.).

КЕРАТОФІ́Р, у, *ч.* Магматична гірська порода, що складається з дрібнозернистої маси і вкраплених кристалів польового шпату та кольорових мінералів. *Кератофіри поширені на Південному Уралі, у Криму, на Кавказі. Існують поклади в Німеччині, Чехії, Польщі, Норвегії, США* (з наук.-попул. літ.).

КЕРБУ́Д, а, *ч., іст.* Скорочення: керівник будинку (звичайно державного житлового). *Відвідувачам належалось устати й підходити або праворуч до столу платити за комірне, або ліворуч до двох щільно зсунутих столів по довідки до кербуда та голови Житлокоопу* (В. Підмогильний); — *Ні, так не піде... Мені треба точно знати. Довідка від кербуда є?* (Є. Кравченко); *Шофер кудись зник. Потім його дружина принесла кербудові записку, — мовляв, загострення апендициту* (М. Руденко).

КЕРВА́ВИЙ, а, е, *діал.* Кривавий. *Повагом в кервавому освіті* [освітленні] *факелів .. зникала ота сумна процесія* (О. Кониський); [Н а с т я:] *Знаю, небого, знаю! Наслухалась я про твоє керваве дівовання* [дівування] (І. Франко).

КЕРВА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* керва́влять; *недок., кого, що, діал.* Кривавити. *Велів Юріштан повісити униз головою опришка на коня й так везти... Довгий волос землю підмітав, камінє* [каміння] *голову кервавило...* (Г. Хоткевич); *Поле як поле, лише дріт лишився і кервавить ноги* (Мирослав Ірчан); * Образно. *Ні, поперва́х усього цього Одарці Пилипівні ми не могли оповісти, навіщо кервавити мамине серце* (Р. Федорів).

КЕРВА́ВИЦЯ, КИРВА́ВИЦЯ, і, *ж., діал.* Кривавиця. *Опали грубі, зпрацьовані руки в німій розпуці. Пропала гірка праця, тяжка кервавиця...* (Н. Кобринська); *Не даймо загарбати собі своєї кирвавиці. Піднесімо грімкий голос против сього панського замаху на наше добро* (І. Франко); *Йдуть* [парафіяни] *святити царину, аби травицю посуха не спалила, аби град посіви не столочив та до праведної землиці не прибив людську кервавицю* (І. Чендей).

КЕ́РВЕЛЬ, ю, *ч., бот.* Однорічна рослина родини зонтичних, листя якої використовують як прянощі. *За зовнішнім виглядом кервель нагадує петрушку з більш тонкими і ніжними листками, які мають приємний анісовий запах* (з наук.-попул. літ.).

КЕ́РЕ́НКА, и, *ж., іст., розм.* Паперовий грошовий знак вартістю 20 і 40 карбованців, що був випущений за Тимчасового уряду О. Керенського. *Він вийшов.., по хвилі повернувся й подав купу керенок за взятий од нас банкнот на сто крон* (Олесь Досвітній); *"Таке врем'я" позначилось тільки на титаревих стінах: він, неначе шпалерами, обклеїв їх скатертинами керенок вартістю в сорок і двадцять карбованців* (М. Стельмах); *У той час як в обігу перебувала надзвичайно велика маса різноманітних паперових грошових знаків (від рублів думських і так званих керенок до карбованців УНР), сам уряд відчував гостру нестачу коштів* (із журн.).

КЕ́РЕ́НЩИНА, и, *ж., іст.* Політика й панування Тимчасового уряду О. Керенського після Лютневої революції 1917 р. у Росії. *Казали, що у поляків є жіночі кінні загони, — почувалося, що вони переживають нашу керенщину* (В. Сосюра); *Вже німецька війна прокотилась за обрієм, Вже й керенщина чорна зітліла* (А. Малишко).

КЕРЕ́Я *див.* **кире́я.**

КЕРІВНИ́Й, а́, е́. 1. Який здійснює керівництво (у 1 знач.). *Частіше б керівним працівникам отак їздити разом з народом, спілкуватися з ним у тісняві* (О. Гончар); // Пов'язаний з керівництвом. — *Був Сиволап колись відомим бурильником. В славі купався. А потім, як почали висувати його на керівні пости, то наче підмінили людину* (Д. Ткач); — *На яку роботу станеш? Тільки знай, керівної нема...* (М. Зарудний).

2. Який є настановою або містить у собі певні вказівки, що ними треба керуватися. *Розробляючи національне законодавство, європейські країни мають брати до уваги "Керівні принципи щодо свободи мирних зібрань", схвалені Організацією з безпеки і співпраці в Європі* (із журн.).

КЕРІВНИ́К, а́, *ч.* Той, хто керує ким-, чим-небудь, очолює когось, щось; очільник. *Обов'язок фольклористів — усілякими способами виявляти .. таланти, обов'язок керівників самодіяльності .. — якомога сприяти розквіту цих талантів* (М. Рильський); *В одному містечку хлопця було відведено до керівника підпілля — столяра Якова* (Ю. Яновський); — *Керівник усе мусить знати і все передбачати* (А. Шиян); — *Перед вами творець ансамблю, перший його керівник* (О. Гончар).

(1) Кла́сний керівни́к <Кла́сна керівни́ця *(розм.* **керівни́чка)>** — учитель, прикріплений до певного класу загальноосвітньої школи для постійної навчально-виховної роботи з його учнями. *Нещодавно його призначили до нас класним керівником* (Л. Смілянський); *Чи це вже сталося аж у десятому класі, коли класна керівниця обіцяла витягнути й Едика на медаль і не витягла?* (Ю. Мушкетик); *Начебто він випадково підслухав в учительській розмову класної керівнички Ліни Митрофанівни з завучем Вірою Яківною* (В. Нестайко); — *То я вам так скажу, Стратоне Стратоновичу,* — *приймав на себе бій Ховрашкевич і зіщулювався, ніби школяр, що завинив перед класним керівником* (О. Чорногуз).

КЕРІВНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. Дія за знач. **керува́ти** 2; керування (у 2 знач.). [В о р о н ю к:] *Дисертація написана під вашим керівництвом* (З. Мороз); *Усім відомий патріотизм тов. Прокоповича, який проявляється в кожному його виступі й у загальному керівництві наросвітою* (Б. Антоненко-Давидович); *Якщо лаборантки працюватимуть із завзяттям, то швидко надолужать те, чого не дали їм школа та дотеперішнє Петушекове керівництво* (Ю. Шовкопляс).

2. Те, чим керуються; настанова. *Основою та керівництвом для захисту прав інвалідів у світі стала Декларація*

про права інвалідів, проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (з навч. літ.).

3. *збірн.* Керівники, керівний склад якої-небудь установи, організації і т. ін. *Степан Петрович пропонує своєму керівництву дізнатись, чи насправді існує така організація* (В. Винниченко); *Врешті дійшло до того, що на загальних зборах читальні члени більшістю голосів викурили отця Мелетія з керівництва* (П. Козланюк); [Б о й к о:] *Вам, діду Терешко, ніхто, я бачу, з керівництва не подобається* (М. Зарудний).

КЕРІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **керівни́к** і **керівни́цтво.** *Для відповідальної роботи в серйозному професійному колективі необхідні інтелект, професійні знання і керівницький досвід* (із журн.); *Оформити керівницький кабінет у діловому стилі — завжди непросте завдання* (з мови реклами).

КЕРІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **керівни́к.** *Петро, як ми вже знаємо, .. агрономом стане, а Гафійка вихователькою, а то й керівницею дитячого будинку* (Д. Бузько); *Збіса гарною була ця керівниця аматорського драмгуртка і хористка* (В. Шкляр); *Мені згадалося, як ми удвох проводжали керівницю курсів із занять* (О. Шугай).

2. *зах.* Те саме, що **кермо́.** *На цей раз я вів свого потужного "Меркурія" зі спокійною певністю, .. мої руки звично тримали керівницю* (У. Самчук).

Кла́сний керівни́к <Кла́сна керівни́ця (*розм.* **керівни́чка)>** *див.* **керівни́к.**

КЕРІВНИ́ЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **керівни́й** 1. *Він розповів Чайці те, про що міркувала того ж дня невеличка, та дуже відповідальна нарада робітників місцевих керівничих органів* (Д. Бузько); // *у знач. ім.* **керівни́чий,** чого, *ч.* Керівник; начальник. *Хто мій правдешній керівничий у цих справах, та чи й треба мені про це знати?* (Валерій Шевчук).

КЕРІВНИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **керівни́ця** 1. *До нас підійшла жінка у військовій шинелі, мабуть, майбутня керівничка артілі* (Ирина Вільде); *Ми дізналися, уже в аеропорту Гавани, що дві величезні валізи із одягом керівнички нашої делегації помилково завантажені до іншого літака* (В. Дрозд).

Кла́сний керівни́к <Кла́сна керівни́ця (*розм.* **керівни́чка)>** *див.* **керівни́к.**

КЕ́РКНУТИ, не, *док., рідко.* Видати гострий сиплий звук (про птахів). *Коли лісник підходив до своєї оселі, на дубі, вмощуючись на ніч, простудливо керкнув старий кульгавий ворон* (М. Стельмах).

КЕ́РЛІНГ, у, *ч., спорт.* Гра на льоду між двома командами, мета якої розташувати важку гранітну шайбу (камінь) ближче до цілі, ніж шайба команди-супротивника. *Наприкінці XX ст. керлінг став олімпійським видом спорту* (з наук.-попул. літ.); *У Львові планувалося провести змагання з хокею, керлінгу, ковзанярського спорту, фристайлу, шорт-треку й фігурного катання* (із журн.).

КЕРЛІНГІ́СТ, а, *ч., спорт.* Гравець у керлінг. *У міжолімпійський період данський керлінгіст брав участь у двох чемпіонатах Європи та двох чемпіонатах світу* (з наук.-попул. літ.).

КЕРЛІНГІ́СТКА, и, *ж., спорт.* Жін. до **керлінгіст.** *Шостий місяць вагітності не заважає канадській керлінгістці виступати на Олімпіаді* (з газ.).

КЕ́РЛІНГОВИЙ, а, е, *спорт.* Прикм. до **ке́рлінг.** *На околиці міста з'явилися Палац зимового спорту, керлінговий центр та ковзанярський овал* (з газ.).

КЕ́РМА, и, *ж., заст.* 1. Кермо, стерно. *Петро стояв при передній кермі, я вхопився за задню* (І. Франко); *До .. човнів приладжують керми і всяку снасть з давнійших* [давніших] *човнів і так ладять їх в дорогу* (М. Грушевський); *Козак без вірності — що судно без керми, що віз без коліс, що плуг без леміша* [лемеша], *сагайдак без стріл, фузія без пороху і куль* (Б. Лепкий); * Образно. *Пливу на крилах твого туману, Згубила керму, спалила пристань* (О. Теліга); *І все боюсь: скінчиться термін, А я не скінчу завдання І попливу один, без керми, У тьму вмираючого дня* (Є. Маланюк).

2. *перен.* Керівництво (у 1 знач.). *Робота під кермою січовика і козака закипіла* (М. Старицький); *Константин .. енергійно вів керму держави* (І. Крип'якевич).

КЕРМА́НИЧ, а, *ч.* 1. Той, хто править кермом; стерновий. *Журливо мій керманич Керує байдаком* (П. Грабовський); [Г е л е н:] *Мойра так врядила, щоб був і світ, і море, і керманич, і корабель, і бурі, і погода* (Леся Українка); *Скоро з-за хати виплив невеличкий човник, а в човнику й співці — отець Кирило, дяк Яким і керманич за веслом — паламар Лука* (О. Довженко); *Коли всі ми .. забрались у гарбу, новий керманич випроставсь у своїй колісниці, підсвиснув і звелів нам на поворотах триматись руками за небо* (О. Гончар); // *перен.* Тракторист, водій автомашини і т. ін. *В МТС їх зустрічають, сходяться керманичі, друзями їх називають, поплескують по плечі* (П. Тичина).

2. *перен., уроч.* Те саме, що **вождь** 2. *Є різні собі більш-менш постійні групи з часто протилежними інтересами. Завдання ж мудрого керманича повертати всі ці сили так, як повертає віжками шестерню коней добрий візник* (В. Винниченко); *Підступні вороги проникли у серце нашого міста. Вони увірвалися в дослідний центр нашого керманича, улюбленого вождя і вчителя* (Ю. Винничук); *Вуглеводні з морських надр, за задумом керманичів держави, мали б звільнити країну від імпортної газової залежності, забезпечивши промисловість та населення енергоресурсами вітчизняного походження* (із журн.).

КЕРМЕ́К, у́, *ч.* Багаторічна рослина родини кермекових, яку використовують у кам'янистих садах, для бордюрів і як матеріал для аранжування. *По урвищах кущаться барвисті китиці кермеку* (З. Тулуб); — *Кермек цвіте. Цілу осінь синіє до самих холодів. Це такий наш безсмертник* (О. Гончар); *Запорожці лежали під палючим кримським сонцем у заростях кермеку — високого зілля, що нагадувало курай, густо всіяний синьо-рожевим цвітом* (Ю. Мушкетик); *З коріння кермеку добувають дубильні речовини й виготовляють барвники* (з навч. літ.).

КЕРМЕ́КОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **керме́к.** *Кермековий мед надзвичайно корисний при різних захворюваннях нирок* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **керме́кові,** вих, *мн.* Родина дводольних рослин, представлена перев. багаторічними трав'янистими рослинами, кущами та напівкущами. *Лімоніум — багаторічна рослина родини кермекових, використовується у кам'янистих садах, для бордюрів і як чудовий аранжувальний матеріал у свіжому та засушеному вигляді* (з наук.-попул. літ.); *Кермекові мають листки без прилистків, прості з цілісними пластинками* (з навч. літ.).

КЕРМЕ́Т *див.* **керме́ти.**

КЕРМЕ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **керме́т,** у, *ч.).* Одержані методом порошкової металургії особливого класу кераміко-металеві матеріали, з яких виготовляють деталі турбін, авіаційні двигуни, різальні інструменти і т. ін. *Кермети поєднують властивості керамічних речовин (високу твердість, тугоплавкість і т. ін.) і металів (значну теплопровідність, пластичність тощо)* (з наук.-техн. літ.); *Для виготовлення багатьох деталей і пристроїв у літальних апаратах важливе значення мають кермети з широким діапазоном поверхневого питомого опору* (з наук.-попул. літ.).

КЕРМЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **керме́к.** *Кермецькі зарослі тягнулися від початку степу, а потім поступово зникали, поступаючись полину* (із журн.); // У якому використовують кермек. *Сей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької* (Сл. Б. Грінченка).

КЕРМО́, а́, *с.* Пристрій для керування рухом судна, літака, автомашини і т. ін. *Ми плили власне попри громаду дуже неприємних кам'яних брил.., то й у мене при кермі була горяча* [гаряча] *робота* (І. Франко); *Я сів за весла, а вона біля керма* (А. Шиян); *Капітан важкою рукою круто повернув кермо* (Ю. Бедзик); *Марічка у своїй смугастій шапочці вже чекає на мене з протилежного боку, зайнята, як завжди, підкручуванням якихось гайок, регулюванням керма чи впорядкуванням передач* (С. Андрухович); * Образно. *У наших руках твого* [України] *щастя кермо!* (І. Нехода).

◊ **(1) Без керма́ і [без] вітри́л** — не маючи певного спрямування, визначеної мети. *Йому, Огарьову, і Герцену звідси, здалека, зрозуміло, що там* [по всіх шляхах, великих і малих містах і селах України і Польщі], *на жаль, усе діється без керма і без вітрил* (О. Іваненко); *Ті, кому він служив, уміли тримати підлеглих у покорі, а платили так, що їлося й пилося, але не думалося про заощадження. Без керма і без вітрил, як тріска серед бурхливого моря, Чарлз Бертон плив, сам не знаючи куди* (М. Дашкієв); *Здається, одну її, Єльку, життя відтерло, кудись жене без керма і без вітрил* (О. Гончар); *Молодий Кримський ішов в українську літературу з чистими намірами патріотично настроєного неофіта, але, як кажуть, без керма і без вітрил* (із журн.); **(2) Кермо́ вла́ди** — керування, керівництво (у 1 знач.). *Оскільки ж тим "одним винним" є в дійсності той, хто тримає кермо влади в руках, то ребра усіх 200 мільйонів опинилися в небезпеці* (І. Багряний); *Князь Гордомисл розумно розсудив. На твоїй* [Кию] *землі — і кермо влади в твої руки! А ми допоможемо...* (В. Малик); *Кермо влади взяла до своїх рук королева-вдова Хуана Португальська* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(3) Ні керма́, ні вітри́л** *у кого* — хто-небудь не контролює своїх дій, учинків, зовсім не керує ними. *Розумний, здібний з нього хлопець. От тільки витримки завжди було малувато. А тепер і зовсім розгубив її — наче ні керма в нього, ні вітрил* (Ю. Шовкопляс); **Стоя́ти біля керма́** *див.* **стоя́ти.**

КЕРМОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **кермо́.** *У його* [нього] *на грудях витатуіроване* [витатуйоване] *кермове колесо з двома прапорами* (Остап Вишня); *Таке дерево гнуте можна на кермове колесо згинати або на луки брати — летітиме стріла як треба* (Ю. Яновський); *Поміж іншого причандалля на кермовій панельці в нього був іще й компас, тож навіть у випадку негоди напрямок не втратиться* (І. Карпа).

2. *у знач. ім.* **кермови́й,** во́го, *ч.* Моряк, який править кермом. *Від нього перепадало всім: і мотористам, і кермовим, і комендорам* (Д. Ткач); *Кермовий повів свій човен у відкрите море, щоб допомогти тим, хто ще тримався на хвилях* (із журн.).

КЕРМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кермува́ти.** *Сорочка на ньому* [Петрові] *була розхристана, .. руки напружені від кермування стерном, ноги широко розстановлені, щоб хвиля, надавивши на стерно, не звалила стернаря геть з чердака* [носа невеликого човна] (А. Кащенко); *На той час з високого етеру злітає на корабель бог сну; він приймає на себе вигляд одного з товаришів Палінурових, намагається вирвати у нього з рук кермування, але досвідчений стерник не дається, не пускає кормила* (М. Зеров); *Комісія, зав'язана для кермування виборами, іменувала мене своїм агентом* (І. Франко).

КЕРМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *чим, рідко що і без дод.* Кермом спрямовувати рух судна, літака, автомашини і т. ін. *Турчин баркою кермує* (І. Франко); *Вміла* [Вутанька] *лагодити сіті і кермувати баркасом* (О. Гончар); *Я вчив Гуляйвітра мотоциклом кермувати і в добрі хвилини слухав його далекосяжні наміри зробити нашу районну газету найкращою в області* (В. Дрозд); * Образно. *Не забувай за отчий свій поріг, Але й кермуй політ за обрії незнані* (А. Малишко); // Дотримуватися певного напрямку в русі. *Інші* [машини] *звернули і понеслися через кювети по куп'ях висохлого болота до густого переліска. Там уже кермував не водій, а перший його переляк* (Іван Ле); *Чи кермувати в якесь село і вуличками попід хати зайнятися бартером* (М. Вінграновський); *Човняр уже сам припустився помилки: замість кермувати попід самісіньким берегом.., він вирішив до початку бурі перескочити ту затоку навпрошки* (І. Білик).

2. *ким, чим, перен.* Те саме, що **керува́ти** 2. *Знаю, Господи, я, що не в волі людини дороги її, не в силі людини, коли вона ходить, кермувати своїм кроком* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Ф і д е л ь:] *Не може кермувати той людьми, Хто сам не бачить шляху із пітьми* (Д. Павличко); *Найчастіш те серденько* [дівоче] *не зазнавало ще кохання, але бажало його, бажало щастя, було слухняне, і Солосі легко було кермувати їм* [ним] (Л. Яновська); *Клавдія ж не вміє добре ні пояснити, ні кермувати його почуваннями, тільки й знає, що кричати на його* [нього] *або цілувати безглуздо* (В. Винниченко); *На його лиці відбився вираз дикої пристрасті, яка захопила все його єство, кермувала цілим його життям* (А. Крушельницький).

КЕРМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., чим.* Те саме, що **керува́тися** 1. *Він бігав по вулицях без плану, тільки кермуючись криками та стуками, що лунали то поза ним, то з лівої руки, то з правої* (І. Франко); *Дядько Максим належав до тих людей, що хоч .. і кермуються в житті загальними поглядами свого села, та мають іноді дещо зауважити і від себе громаді* (Л. Яновська); *Не знаєте, такі голови кермуються самою уявою й фантазією, а в Мані фантазія неабияка* (О. Кобилянська).

КЕРН, а, *ч.* 1. *спец.* Циліндричний стовпчик, який одержують як спеціальний зразок під час колонкового буріння різних гірських порід, ґрунтів, деревини, криги і т. ін. *Безперервність реєстрації параметрів на геотехнічних модулях дозволяла вивчати літологію розрізу, представленого керном, зробити його розтин на шари, що розрізняються за міцністю, виділити ослаблені зони* (з наук. літ.); *Геологи*

мили у воді круглі стовпчики породи — керни, розкладали їх на траві, розглядали під бінокуляром, вивчали тріщини (з наук.-попул. літ.); *Протягом останніх двох десятиліть інтенсивно застосовуються дистанційні методи аерокосмічного зондування Антарктиди, зокрема і її недоступних районів. Учені беруть поверхневі проби та глибинні керни криги* (з навч. літ.); *Вони* [геологи] *вивчали й детально описували взяті на підвладних їм вишках керни — проби порід і надсилали їх для хімічного аналізу до лабораторії* (Л. Дмитерко); *Вчора, десь о цій самій порі, він був у синхротроні, мав неусвідомлене бажання лягти разом з кернами азіатської глини під удари загадкових космічних часток, відчути їхню наснагу, їхню живлющу енергію, їхню невловимість і незбагненність* (П. Загребельний).

2. *техн.* Позначка, зроблена кернером. *Зварювання труб робили майстри за кернами, щоб пришвидшити їх підганяння на потрібну довжину* (з наук.-техн. літ.).

3. *астр.* Найщільніша частина ядра Галактики. *Встановлення меж галактичного керна в його загадковій субстанції та гіпотетичне виділення окремих його складників є справою не такого вже й далекого майбутнього* (з наук.-попул. літ.).

КЕ́РНЕР, а, *ч.* Інструмент у формі короткого сталевого стрижня із загартованим конічним вістрям, признач. для розмічування деталей. *Кернером роблять розмітки, що виразно помітні в обробленні, а також для уникнення прослизання свердла поверхнею матеріалу на початку свердління* (з наук. літ.); *Щоб підвищити продуктивність процесу розмічання, застосовують механічні й електричні кернери* (з навч. літ.).

КЕРНИ́ЦЯ, КИРНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Криниця. *Стоїть з цебринами керниця; В керниці чистая водиця* (С. Руданський); *На тобі оці білі порошки і йди ти з ними до .. керниці* (Г. Хоткевич); *— Семенку, а тепер гарно вмийся, і Катруся, і Марія най вмиються, і побіжи в збанок води начерпнути, але не впадь у керницю, не схиляйся дуже...* (В. Стефаник); *Наче у вас на подвір'ї кирниці нема, щоб аж до ставка по воду ходити* (Г. Тарасюк).

КЕРНИ́ЧКА, КИРНИ́ЧКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **керни́ця, кирни́ця.** *Ой пив би я та водицю. Водиця не чиста: Нападало у кирничку Яворово* [яворове] *листя* (з народної пісні); *Вовкун промив її* [рану] *водою з поблизької кернички, зав'язав шматкою* (І. Франко); *Очі його помутніли, а чоло його подобало на скаламучену керничку при дорозі* (В. Стефаник).

КЕ́РНІНГ, у, *ч., полігр.* Інтервал між літерами (символами) залежно від їхньої форми. *Для зручності верстки зазвичай використовують таблиці кернінгу* (із журн.); // Процес зміни розмірів інтервалів між літерами. *Кернінг є одним із процесів зміни розмірів міжлітерних пропусків (інтервалів) між сусідніми буквами для поліпшення зовнішнього вигляду та легкості читання тексту* (з наук.-попул. літ.); *Кернінг передбачає індивідуальну роботу з кожною літерою і підбір її місцерозташування залежно від вибраного шрифту, малюнка самої букви та сусідніх букв, смислового навантаження слова тощо* (з навч. літ.).

КЕРНУВА́ННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **кернува́ти.** *Кернування труб є досить трудомістким процесом і вимагає використання спеціальних механізмів для його реалізації* (з наук.-техн. літ.); *Кернування виконується за допомогою спеціального інструмента — кернера* (з навч. літ.).

КЕРНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, техн.* Розмічувати деталі за допомогою кернера. *Перед бурінням обов'язково підганяють труби, для цього їх спочатку кернують, використовуючи кернер* (з навч. літ.).

КЕРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **керува́ти.** *Це був трактор. Зовсім новий, напористий, веселий трактор, керований Василем* (О. Довженко); *Все трапилось так блискавично, що Половець з Гертом опам'ятались лише тоді, коли з тачанки випало двоє людей і коні в тачанці почали кружляти, ніким не керовані* (Ю. Яновський); *Не мавши засобів, Григорій, керований зухвалою, але глибокою вірою в те, що його ніщо не бере, не брало, то ж не візьме й тепер, — наклав на ногу компрес і розпустив ремінь* (І. Багряний).

△ **Геро́вана ракета** *див.* **раке́та; Геро́ваний снаря́д** *див.* **снаря́д.**

КЕРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **кеќований.** *Оскільки огляду пілота заважали плями оливи, а загальну керованість було порушено, літак почав поступово втрачати свою маневровість* (з наук. літ.); *Поворот коліс напівпричепа впливає на керованість і стійкість автопоїзда з великою швидкістю в загальному транспортному потоці* (з навч. літ.); *В умовах непростої ситуації збережено керованість економікою та бюджетною системою країни* (із журн.).

КЕРОГА́З, а, *ч.* Нагрівальний прилад, у якому горить пара гасу. — *У мене в кухні вся техніка у вигляді такої пекельної машини, як керогаз* (О. Копиленко); *Полагодити примус, керогаз, замінити розетку? Біжи гукай Віталика Рясного* (О. Гончар); *В ті дні, коли її не було, Трохим Кіндратович сам розпалював керогаз і підігрівав обід* (М. Руденко); *Вона перекочувала до низенької веранди-коридора, де стояли закопчений керогаз і батарея каструль та глечиків* (О. Бердник); *Галя вже напекла млинців і погасила керогаз* (Валерій Шевчук); *Слово "керогаз" є скороченням від слів "керосин" (гас) і "газ", оскільки паливом є газоподібна суміш — пара гасу* (з наук.-попул. літ.).

КЕРОГА́ЗНИЙ, а, е. Те саме, що **керога́зовий.** *Керогазний ґніт горить тільки під час розпалювання, після займання гасової пари гасне* (з навч. літ.).

КЕРОГА́ЗОВИЙ, а, е. Прикм. до **керога́з.** *Для безпечної роботи приладу керогазовий пальник треба регулярно прочищати* (із журн.).

КЕРОСИ́Н, у, *ч., розм.* Те саме, що **гас.** *Міцно пахне дьогтем, керосином, залежалою рибою* (М. Івченко); *Я не сказав йому, що переважно ночуватиму з вовченятами у лісі, а не у хаті, вогню не розпалюватиму .. Бо повинен стати для вовків своїм, без запахів цивілізації та вогню, газу, керосину, тепла...* (Г. Вдовиченко).

КЕРОСИ́НКА, и, *ж., заст., розм.* 1. Нагрівальний гасовий прилад із ґнотом; гасниця. *Софія Леонівна запалила керосинку й заходилась прягти на їй* [ній] *молоко та готувать дітям на вечерю молочну кашу* (І. Нечуй-Левицький).

2. Гасовий ліхтар. *Тихо на улицях. Блимають подекуди керосинки* (С. Васильченко).

КЕРОСИ́ННИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **кероси́новий.** *У XX ст. для опалювання приміщень інколи використовували керосинні прилади* (із журн.); *Більшість сучасних краєзнавців сходяться на думці, що розшукувана садиба розміщувалася там, де був у післявоєнні роки керосинний магазин* (з наук. літ.).

КЕРОСИ́ННИК, а, *ч., розм., заст.* Продавець гасу, гасівник. *До невеличкої будки, до якої тягнулась довга черга людей із різним посудом, поволі підходив керосинник* (із журн.).

КЕРОСИ́НОВИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **гáсовий.** *Керосинова невеличка лампа без скла блимала на столі* (І. Нечуй-Левицький); *В вечірній тьмі, яку розбивало червоне світло полум'я з лежанки та жовтенький світ від невеличкої керосинової лампочки з розбитим і заліпленим жовтим папером склом, плавав синій дим, наче хмари, попід стелею і гостро щипав у носі й за очі* (В. Винниченко); *Сторож намотував на правицю холодного ланцюга, .. підводився з керосиновим ліхтарем на витягнутій руці* (Є. Пашковський).

КЕРСÉТ *див.* **корсéт.**

КЕРСЕТИ́НА *див.* **корсети́на.**

КЕРСÉТКА *див.* **корсéтка.**

КЕРСÉТНИЙ *див.* **корсéтний.**

КЕРСÉТНИК *див.* **корсéтник.**

КЕРСÉТНИЦЯ *див.* **корсéтниця.**

КЕРСÉТОВИЙ *див.* **корсéтовий.**

КЕРТИ́НА, и, *ж., діал.* Кріт. *Кертина всю озимину порила* (з газ.); * У порівн. *А взимі в криївках, у бункерах сидиш тижнями, мов кертина, задихаючись не лише через нестачу кисню, але й від пітьми* (Р. Федорів).

КЕРТИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Те саме, що **керти́на.** — *Та най мені кертиця вазонки* [вазони] *порицькає* [перерие], *як я вас перебила!* (Ю. Винничук); * У порівн. *Ховаючися тут по ярах, тут виринаючи, мов кертиці, з-під землі, .. всі поспішали до волецького ліска* (І. Франко).

КЕРТОВИ́ННЯ, я, *с., збірн., діал.* Кротовиння. *Якийсь звірок юркнув між кертовинням, киваючи задом в галопі* (Г. Хоткевич).

КЕРУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до керування; признач. для керування. *Система регулювання створює такий керувальний вплив, який забезпечує мінімальне непогодження між керованою величиною та програмованою величиною* (з наук. літ.); *Ідея створення універсальних керувальних кібернетичних машин у 50-ті рр. XX ст. уже витала в повітрі* (з навч. літ.); *Керувальна система автомобіля може інколи складатися з комп'ютера, численних камер, які відстежують вогні світлофорів і перешкоди на дорозі* (із журн.).

КЕРУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто керує колективом, відповідає за певний напрям роботи; керівник. *Умілим керувальником є тільки той, хто сам постійно навчається керувати колективом* (із журн.).

КЕРУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **керувáти** 1. *Це слово* [такелаж] *означає всі як єсть на кораблі приладдя для керування парусами* (Ю. Яновський); — *Керування ходом судна здійснюється з рубки, що утворює виступ у зовнішній частині корабельного корпусу. Ілюмінатори рубки з товстого черепицеподібного скла* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Об'єктом дослідження сучасної механіки космічного польоту є визначення траєкторій та способів керування рухом космічного апарата, які б забезпечували виконання заданого маневру найкращим чином* (з наук. літ.); *Розв'язання проблеми керування термоядерними реакціями відкриває для людства нове могутнє джерело енергії* (з наук.-попул. літ.).

2. Дія за знач. **керувáти** 2; керівництво (у 1 знач.). *Керування справами перебрав на себе зух — компаньйон, якому батько цілком довірився, дарма що підприємство, працюючи на повний хід, давало чомусь самі збитки* (Б. Антоненко-Давидович); *Проблемне навчання на етапі засвоєння нових знань є одним із важливих засобів керування пізнавальною діяльністю студентів, побудованому на зосередженні їхньої довільної та післядовільної уваги на пошукових діях* (з навч. літ.); *Керування університетським хором доручили молодому диригентові, який перейшов на викладацьку роботу з обласного театру опери та балету* (із журн.).

3. *перев. з означ.* Система або сукупність приладів, за допомогою яких керують машинами, механізмами і т. ін. *Я висунув з-під панелі штурвал і активував ручне керування* (О. Авраменко, В. Авраменко); *За допомогою рульового керування повертають передні колеса, і цим самим змінюють напрям руху автомобіля* (з навч. літ.); *Дистанційне керування технологічними процесами дає змогу моделювати процеси в небезпечних зонах та умовах* (із журн.).

4. *лінгв.* Підрядний синтаксичний зв'язок між словами у словосполученні та реченні, при якому залежне слово ставиться в тому відмінкові, якого вимагає головне слово. *Прийменники, допомагаючи у виявленні синтаксичного керування непрямими відмінками іменних частин мови, вносять у відмінкові форми спеціальні смислові відтінки* (з наук. літ.); *До лексико-синтаксичних синонімів належать такі конструкції, які відрізняються лише сполучником, прийменником, часткою або модальним словом, — при збереженні того ж синтаксичного зв'язку — керування* (з навч. літ.).

△ **Автоматизóвана систéма керувáння** *див.* **систéма; Пульт керувáння** *див.* **пульт; (1) Си́льне керувáння,** *лінгв.* — вид керування, коли між стрижневим і залежним словами існує необхідний зв'язок для поширення семантики головного. *Сильне керування охоплює доповнювальні, об'єктні й об'єктно-обставинні відношення* (з наук. літ.); **(2) Слабкé керувáння,** *лінгв.* — вид керування, при якому поширення стрижневого слова відповідною формою залежного слова не передбачено його лексико-граматичними властивостями. *Слабке керування є регулярним у дієслів інструментальної семантики, що передбачають наявність компонента такого значення* (з наук. літ.); **Утрачáти / утрáтити керувáння** *див.* **утрачáти.**

КЕРУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок.* 1. *чим і без дод.* Користуючись кермом та іншими пристроями, спрямовувати рух, хід, роботу чого-небудь. *Пливуть собі, співаючи, Море вітер чує; Попереду Гамалія Байдаком керує* (Т. Шевченко); *Для Віті сьогодні — бенефіс. Без шапки, чорне, як хмара, обличчя, мокрий, розкуйовджений чуб... — він керує машиною, сердиться, лається, як це подобає доброму машиністові* (С. Васильченко); *А все ж таки машиністом, що керує паровозом і паровозним гудком, мабуть, краще бути* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Чує Хо, як сільський учитель обіцяє хитро-мудро керувати поміж підводними камінням сучасних порядків, а таки доплисти куди треба* (М. Коцюбинський); *Чайка, вже давно звиклий керувати своїм словом, говорив добре* (Д. Бузько); // *ким, рідко кого.* Правити (волами, кіньми і т. ін.). *Коня керують уздами, а чоловіка словами* (прислів'я); *Голосу, що він вдень керував волами, — не чули* (Ю. Яновський); // *чим.* Спрямовувати процес, упливати на розвиток, стан чого-небудь. *Хто конкретно керував усім, яка сила направляла всю акцію, кого би треба за іменем підіймати на щит — ніхто не знав докладно* (І. Багряний); *Левадиха знову висмикнула нитку, бо*

трапився ґудз, і засотала вище. — Мене спитай, як Бог усім мудро керує (Р. Андріяшик); *Сучасний рівень знань практично ще не дає змоги людині керувати погодою* (з газ.); // *що, рідко.* Спрямовувати, направляти що-небудь кудись, до чогось. *Каже Еней кораблі керувати на берег* (М. Зеров); * Образно. *Керуй на озеро спокою Свої шукання молоді* (М. Рильський).

2. *ким, чим і без дод.* Спрямовувати діяльність кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; давати вказівки; розпоряджатися. *Чоловік мислить, а Бог керує* (Номис); *Кульжан виявилася надзвичайно здібною .. і могла .. самостійно керувати великим господарством* (З. Тулуб); — *Чому ж ти прагнеш до влади і сили, які зв'яжуть тебе навіки з ділами і пристрастями тих, ким ти жадаєш керувати? Де ж тоді істина, де свобода? — Свобода поза владою — фікція, — суворо сказав Кирило* (О. Бердник); *Створювалося навіть таке враження, що це він усім тут керує* (Ю. Андрухович); *Тут ми з ним і познайомилися у професора, який також керував моїми студіями з української історії* (Д. Білий); // *чим і без дод.* Бути керівником установи, організації, відділу і т. ін. *Треба буде когось з знайомих, що керують у бібліотечному комітеті, розпитати* (Панас Мирний); *Керував студією відомий письменник* (О. Донченко); *Він не раз обирався на різні посади і деякий час керував колективом* (В. Діброва); // *ким, чим.* Спрямовувати чиї-небудь учинки, дії. *Хто собою керувать не вміє, той і другого на розум не наставить* (прислів'я); [С т е п а н:] *Бач, куди їх* [дівчат] *лихе занесло! А все це Текля керує!* (М. Кропивницький); *Ніхто мною не керував, я сам учився* (Ю. Покальчук); *Я не намагався керувати тобою, це неможливо* (В. Шкляр); // *ким, чим, перен.* Зумовлювати чиї-небудь дії, вчинки. *Якась дика, непогамована енергія керувала його рухами* (М. Коцюбинський); *Ми ще не могли зрозуміти, що керує його вчинками* (В. Кожелянко); *Людським життям часто керують саме несподіванки* (І. Білик); *Мене весь час не покидало враження, що хтось ними* [щурами] *дуже розважно керує, визначає їхні вчинки* (Ю. Винничук); *Якась сила керувала його волею, формуючи потребу* (Г. Пагутяк); // *чим.* Диригувати (хором, оркестром). *Керує хором молодий учитель, викладач музики та співів, котрий сам теж пробує дещо компонувати* (О. Гончар).

3. *чим, лінгв.* Зумовлювати відповідний відмінок залежного слова, вимагати після себе певного відмінка підпорядкованого слова. *Якщо дієслово керує іменником, воно визначає його форму й разом із ним утворює словосполучення* (з навч. літ.).

КЕРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. *чим.* Діяти, чинити згідно із чим-небудь, на підставі чогось, залежно від чогось. *Тепер Соломія вагалась, в якому напрямку йти. Найкраще керуватись вітром: треба, щоб він тепер дув у спину, і йти за вітром* (М. Коцюбинський); — *Та є одне мудре правило, яким я завжди керуюся. Не сідати писати, поки сюжет остаточно не викристалізувався* (О. Донченко); *Ми не можемо керуватися особистими почуттями* (О. Бердник).

2. Пас. до **керува́ти** 1, 3. *Коли прийшла допомога, корабель уже не міг керуватись* (Д. Ткач); *Він знав: держава мусить керуватися з одних рук, і всілякими способами саджав на волості й україни відданих людей* (І. Білик); *Знахідний відмінок у функції об'єкта керується перехідним дієсловом* (з навч. літ.).

КЕРУ́НОК, нку, *ч.* 1. Те саме, що **на́прям** 1. *Великими стрибками побіг* [Денис] *озиминою в тому керунку, де впала птиця* (Григорій Тютюнник); *Учора в керунку Лісничівки чулась якась стрілянина* (Р. Андріяшик); *Все змістилось, немає керунків для руху: той в минуле прямує, хто біг в майбуття, і суцільним воланням до круглого слуху беззмістовні слова кільцювато летять* (П. Мовчан); *Ущелина ж раптом повернула круто праворуч — у протилежному від Чорної скелі керунку* (І. Білик); *В одну з парких червневих ночей Терезка вийшла з дому і направилася в керунку телебашти на Високому Замку* (Любко Дереш).

2. *рідко.* Те саме, що **кермо́.** *Третя ж фігура припала до стерна, схилилась на нього та так і заклякла, поклавши голову на керунок, ніби від утоми* (І. Багряний).

КЕРУ́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який керує, керувальний. — *Я, світлий пане, люблю й важу обряд і мову батьків, але признаю керуючу руку* (Н. Королева); *На прощання професор подарував Трофиновському свою книгу про мозок як керуючу систему* (І. Росоховатський); *Він підняв руку-маніпулятор, увімкнув систему зв'язку і попросив керуючого робота дати ізолятор, палату номер дев'ять* (О. Бердник); — *Я, колего, не збираюся на схилі літ ставати посміховиськом для адміністраторів керуючої планети* (В. Єшкілєв).

2. *у знач. ім.* **керу́ючий,** чого, *ч.* Той, хто керує яким-небудь закладом, організацією, відділом і т. ін.; керівник. *До батька вона вже звикла, що цей без кінця дирекцію критикує та керуючого відділком батожить на всі заставки* (О. Гончар); *Уся чиновна братія і підканцеляристи розбіглись, тільки-но годинник у приймальні керуючого пробив п'яту* (Б. Левін); — *А ти знаєш, мені здається, можна, — .. сказав керуючий і натиснув під столом на кнопку* (Микита Чернявський); *Чому це я не можу вигнати свого керуючого!* (М. Циба); *Він уже вчора приїздив, щоб я поїхала з керуючим і глянула на квартиру, яку мені пропонують* (П. Загребельний); *Керуючий трестом почав дорікати за те, що річний звіт лісгосп надіслав на трухлявій палиці з ліщини* (Є. Дудар); *Проблеми з'явилися, коли дійшло до вибору особи керуючого банком* (В. Кожелянко).

КЕРШ, а, *ч.* Національна валюта Саудівської Аравії. *В Ер-Ріяді керш активно використовують в усіх крамницях, особливо в тих, де багато різних сувенірів* (із журн.).

КЕ́САР, я, *ч.* 1. *іст.* Титул імператорів Стародавнього Риму, а також особа, що мала цей титул; цезар. *Віддайте кесареве кесареві, а Богові Боже* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *А в Римі свято. Велике свято!.. І з собором Іде сам кесар. Перед ним Із бронзи литую статую Самого кесаря несуть* (Т. Шевченко); [Є п и с к о п:] *Ми платимо покірно всі податки, ми кесаря шануємо і владу* (Леся Українка); *Віддамо кесареві все, що належить віддати кесареві, але не треба за рахунок Риму відносити те, що сформувалося в Наддніпров'ї незалежно від Риму* (В. Домонтович); *Колись були вої — відважні, безстрашні... А тепер гризуться кесарі між собою, як шакали степові, шматують імперію на частки, божеволіють від жадоби влади* (О. Бердник).

2. *заст.* Володар, монарх. *Ти* [слава] *хоча й пишалась І з п'яними кесарями По шинках хилялась, А надто з тим Миколою, .. Та мені про те байдуже* (Т. Шевченко); [Г а р а л ь д:] *Але як справді ангели в Софії Чи в кесаря співають в терему, Тоді, клянусь, хоч одного зловлю І з вісткою*

до тебе надішлю! (І. Кочерга); *Виїздив із Києва князь — повертався вже й не князь, а казали — кесар* (П. Загребельний).

КЕ́САРІВ, рева, реве. Належний кесареві. *Павло відказав: Я стою перед судом кесаревим, де належить мені суд прийняти* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Напевне видумали свято Патриції-аристократи І мудрий кесарів сенат* (Т. Шевченко); *Хто віддасть податки й інші повинності в казну кесареву?* (С. Скляренко).

△ **Ке́сарів (ке́сарський) ро́зтин** *див.* **ро́зтин; Корпора́льний ке́сарів ро́зтин** *див.* **ро́зтин.**

КЕ́САРСЬКИЙ, а, е, *заст., книжн.* Прикм. до **ке́сар.** [Неофіт-раб:] *По тій крові, немов по багряниці, простеленій для кесарських тріумфів, пройшла богів фаланга незчисленна з землі на небо* (Леся Українка); *— Я не візьму від них ні чина куропалата* [командувача двірцевої сторожі], *ні вінця кесарського; хочу й мушу мати корону василевса* (С. Скляренко); *Правував* [Сарідан] *в своєму царстві, що його дістав у дар, Лиш без кесарської влади, в інших справах — владний цар* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

△ **Ке́сарів (ке́сарський) ро́зтин** *див.* **ро́зтин.**

КЕСО́Н, а, *ч.* 1. Непроникна для води велика камера, що використовують для проведення підводних робіт, проходження тунелю метро, забезпечення водонепроникнення. *Підводну камеру (кесон) використовують для ремонту човнів, особливо тих їхніх частин, що мають постійне зіткнення з водою* (з наук.-попул. літ.); *Учені опрацювали оптимальну технологію для використання кесона під час ремонту опор мостів на великих річках* (з навч. літ.).

2. *мет.* У металургійних печах — сталева коробка, у якій циркулює вода для охолодження. *Кесон для облицювання стінки металургійної печі складається з двох холодильних плит, кожна з яких має лицьову сторону* (з наук. літ.).

3. *ав.* Порожнистий коробчастий лонжерон у крилі літака. *Кесон крила підтримує його конструкцію й оптимізує навантаження, зумовлені різницею тисків або змінами навантаження* (з наук. літ.).

4. *архт.* Художньо оформлена заглибина у формі геометричної (перев. квадратної або багатокутної) фігури на внутрішній поверхні арок або склепінь. *Кесон виконує конструктивну або декоративну роль, застосовується для поліпшення акустичних властивостей приміщення* (з наук. літ.); *У часи Ренесансу кесони прикрашали бордюрами, центральні поля збагачували розетками та іншими рельєфними зображеннями* (з наук.-попул. літ.).

КЕСО́ННИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **кесо́н.** *Кесонна модель; Кесонні стіни;* // У якому застосовують кесон. *Кесонний метод зведення фундаментів глибокого закладення застосовують у тих випадках, коли спостерігається значний приплив води й ускладнюються роботи з осушення, а також коли ґрунти містять значні включення твердих порід* (з навч. літ.); *Кесонну технологію активно використовують у новітній порошковій металургії* (із журн.).

△ **Кесо́нна хворо́ба** *див.* **хворо́ба.**

КЕСО́ННИК, а, *ч.* Фахівець із кесонних робіт. *У сучасному реєстрі професій фах кесонника має узагальнений характер, що охоплює різноманітні спеціалізації — кесонник-апаратник, кесонник-будівельник, кесонник-прохідник та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Після прибуття на об'єкт нас усіх направили в бригаду кесонників* (з публіц. літ.); *Швидко пройшла зміна. За цей час у крові кесонників набралось чимало азоту* (із журн.).

КЕСО́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **кесо́нний.** *Кесоновий метод будівництва фундаментів глибокого монтування застосовують, коли зануренню звичайних опускних колодязів заважає сильний наплив ґрунтових вод* (з навч. літ.).

КЕТ *див.* **ке́ти.**

КЕ́ТА, и, *ж.* Цінна морська промислова риба родини лососевих, поширена в північній частині Тихого океану, яка заходить у річки для нересту. *Перша сіть дала великий улов. Кета й горбуша, сплескуючи хвостами, срібним потоком потекли в трюм* (О. Донченко); *До часу нересту тіло кети сплющується, у самця сильно збільшуються зуби, і риба стає зовсім чорною, з білуватим, не придатним для їжі м'ясом* (з наук.-попул. літ.).

КЕТАМІ́Н, у, *ч., фарм.* Лікарська речовина, яку використовують для анестезії. *Кетамін істотно знижує соматичну больову чутливість, що потрібно враховувати під час порожнинних операцій* (з наук.-попул. літ.); *Для підтримання наркозу введення кетаміну повторюють у половинній дозі від початкової* (з навч. літ.).

КЕТГУ́Т, у, *ч.* Шовний матеріал із властивостями розсмоктування в тканинах живих організмів, вигот. із підслизової основи кишківника великої рогатої худоби або овець. *Шовк, лавсан, кетгут аптеки відпускають у стерильних ампулах* (з наук.-попул. літ.); *Останнім часом більшість хірургів перейшла на застосування хромованого кетгуту* (з навч. літ.); [Булава:] *Ну, як же!.. кетгут... пам'ятаю: нитки такі для зашивання внутрішніх ран* (І. Микитенко); *— Єсть! — відгукнувся доктор Івановський, і хірургічні сестри метнулися до нього з голками, кетгутом, пінцетами та йодом* (Ю. Смолич); *Сава купує кетгут і медичні рукавиці, гентаміцин і окситоцин, бинти і вату* (С. Процюк).

КЕТГУ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **кетгу́т.** *Імпрегнація кетгутової нитки солями хрому призводить до подовження строків розсмоктування і зниження реакції тканин організму* (з наук.-попул. літ.); *Якщо накладають неперервний кетгутовий шов, необхідно накласти ще й вузлуваті кетгутові шви* (з навч. літ.).

КЕ́ТЕ, *невідм., розм., у знач. присудка.* Те саме, що **ке,** але у звертанні до кількох осіб. *Ось кете лишень кабаки, в кого міцніша, та й слухайте* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Кете лиш кресало Та тютюну, щоб, знаєте, Дома не журились* (Т. Шевченко); *— Чи таки наша картопля, чи, може, турецька? а кете лишень дайте сюди, — я подивлюсь! — сказав Мельхиседек* (І. Нечуй-Левицький).

КЕ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **кет,** а, *ч.;* **ке́тка,** и, *ж.).* Народність, що живе в Єнісейському й Туруханському районах Красноярського краю Російської Федерації. *Кети не схожі на своїх монголоїдних сусідів (селькупів, хантів, мансів, якутів) ні зовнішнім виглядом, ні мовою. У них біляве волосся, орлиний ніс, голубі очі, вони трохи нагадують європейців і водночас американських індіанців* (з наук.-попул. літ.); *Кети є одним із малочисельних етносів Півночі, саме ж найменування утвердилось на початку XX століття* (із журн.).

КЕ́ТІ, *невідм., ж.* Одиниця ваги (близько 600 г) у країнах Південно-Східної Азії. *У Малайзії, Бірмі кеті використовують для зважування коштовних матеріалів* (з наук.-попул. літ.).

КЕ́ТКА *див.* **ке́ти.**

КЕТМЕ́НЬ, я́, *ч.* У Середній Азії — схоже на мотику сільськогосподарське знаряддя для сапання, підгортання посівів, а також для копання та очищення ариків і каналів. *Століття будівник Фархад тут з кетменем ходив. І мріяв він: зросте тут сад серед квітучих нив* (М. Терещенко); *Земля була мерзла, кам'яниста. Довелося довбати її ломом, кетменями* (З. Тулуб); *Вийшли селяни з кетменями копати рови* (Р. Іваничук).

КЕТОАЦИДО́З, у, *ч., вет., мед.* Гостре ускладнення цукрового діабету. *Кетоацидоз може виникати внаслідок отруєння алкоголем, водночас причиною можуть також бути гострі та хронічні інфекції, травми* (з наук.-попул. літ.); *Причиною кетоацидозу може бути абсолютна або відносна нестача інсуліну через несвоєчасну діагностику цукрового діабету або недостатнє чи нерегулярне введення інсуліну* (з навч. літ.); *Кетоацидоз у котів та інших домашніх тварин виникає через порушення обміну речовин* (із журн.).

КЕ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **ке́та.** — *Завелика жертва. Інша пропозиція: краби, кетова ікра і сосиски* (У. Самчук); *Побачив Сашко під мікроскопом щось дуже схоже чи то на половинку кетової ікринки, чи на краплю абрикосового варення* (М. Білкун); *Вироби з листкового тіста можна наповнити зернистою або кетовою ікрою й оформити дрібно нарізаною зеленою цибулею або вершковим маслом* (із журн.).

КЕТО́З, у, *ч.* Неінфекційна хвороба високопродуктивних корів, свиней і т. ін., що розвивається при порушенні обміну речовин, спричиненому відхиленнями у вуглеводно-жировому й білковому обміні. *Безприв'язний метод утримання худоби забезпечує правильне її харчування, зменшує кетоз (жирове переродження печінки) та максимально забезпечує здорове вим'я* (з наук.-попул. літ.); // Стан організму людини, обумовлений підвищенням концентрації у плазмі крові кетонових тіл. *Окремі дієти фокусуються на тому, щоб зупинити в людини кетоз* (з навч. літ.); *У стані кетозу в людини основним джерелом енергії є кетонові тіла* (з навч. літ.).

КЕТО́ЗА *див.* **кето́зи.**

КЕТО́ЗИ, о́з, *мн. (одн.* **кето́за,** и, *ж.), біохім.* Моносахариди, у складі молекул яких є кетонова група, — фруктоза, сорбоза і т. ін. *Кетози належать до тих вуглеводів, що не відновлюються* (з навч. літ.).

КЕТО́Н *див.* **кето́ни.**

КЕТО́НИ, ів, *мн. (одн.* **кето́н,** у, *ч.), хім.* Клас органічних сполук, у складі молекул яких є карбонільна група. *Кетони беруть участь у багатьох органічних реакціях, із яких найважливішими є реакції сприйняття карбонільного вуглецю* (з наук.-попул. літ.); *Ацетон — найпростіший кетон, безбарвна горюча рідина з характерним запахом* (з наук. літ.).

КЕТО́ННИЙ, а, е, *хім.* Те саме, що **кето́новий.** *За хімічною характеристикою вуглеводи — це органічні речовини, що містять кетонну або альдегідну групу та декілька гідроксильних груп* (з наук. літ.).

КЕТО́НОВИЙ, а, е, *хім.* Стос. до кетонів. *Збільшення частки важко розщеплюваного протеїну в раціоні корів зумовлює зростання перетравності, посилення концентрації глюкози, оцтової кислоти й кетонових тіл у крові* (з наук.-попул. літ.); *Кетонова дієта — це багате жирами харчування з нормальним рівнем білка та мінімальним вмістом вуглеводів* (із журн.).

КЕТСА́ЛЬ, я, *ч.* 1. Птах родини трогонових із довгим пір'ям, що живе в гірських лісах Центральної Америки; священний птах давніх майя й ацтеків. *Політ кетсаля справляє неповторне враження, настільки сильне, що давні індіанці майя вважали великим щастям побачити цього птаха* (з наук.-попул. літ.).

2. Грошова одиниця Гватемали, що дорівнює 100 сентаво. *Свою валюту гватемальці назвали кетсаль на честь птаха, якого давні індіанці вважали священним* (з наук.-попул. літ.).

КЕ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ке́ти.** *Дослідження кетської мови важливе за її рівнями, тому що дає змогу простежити співвідносність форм, конструкцій з іншими територіально контактними мовами* (з наук.-попул. літ.); *Кетська мова належить до єнісейських загрожених мов* (з навч. літ.).

КЕТЧ, у, *ч., спорт.* Вид професійної боротьби, правила якої дозволяють підніжки, удари, хвати і т. ін. *Забороненими в кетчі є ударна техніка, прийоми удушення, деякі больові прийоми (зокрема скручування та заломлювання малих суглобів), а також неспортивні прийоми* (з навч. літ.); *Правила кетчу й у давнину, й нині різноманітні, тому що цей вид боротьби можна охарактеризувати як вільний — у ньому дозволено широкий спектр технік боротьби* (із журн.).

КЕТЧИ́СТ, а, *ч.* Спортсмен, який займається кетчем. *Кілька спортивних організацій кетчистів виступили з пропозицією проводити щорічні міжнародні змагання із цього виду спорту* (із журн.).

КЕТЧИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кетчи́ст.** *Кетчистка, здавалося, володіла безкінечними силами, які постійно відновлювались* (із журн.).

КЕ́ТЧУП, у, *ч., кул.* Томатний соус зі спеціями, який звичайно додають до м'ясних страв. *Я жду і дивлюсь, як самотня вільшанка походжає на місці базару доброчинного, між паперових тарілок, розкиданих дном догори, в плямах кетчупу та гірчиці, в щипочках булки* (О. Забужко); *Поки я дістаю свою булку, Мікі встигає зробити .. височенну канапку з майонезом, кетчупом, цибулею і якоюсь жирною ковбасою* (С. Андрухович); *На українському ринку стабільним попитом користуються консервовані овочі, кетчупи, фруктові соки та напої* (з газ.).

КЕ́ТЯГ, *рідко* **КИ́ТЯГ,** а, *ч.* Пучок ягід або квітів на одній гілці, стеблині; китиця (у 3 знач.), гроно. *Із-за темного дуба то калинова вітка витягнеться й червоний китяг ягід горить, як жар, то колюча гайова рожа покаже дрібні листочки й пахучу квіточку* (Марко Вовчок); *Кущі винограду облипли блідо-зеленими кетягами, кукурудза по ланах розпустила коси* (М. Коцюбинський); *Попід стелею крутилася виноградова галузка з вусиками. Де-не-де жовті, аж золоті, й сині, аж чорні, китяги геть уділ позвисали* (Б. Лепкий); *Журно схиляв на цвинтарі одцвілі кетяги бузок* (Б. Антоненко-Давидович); *На виноградниках по півпуда кетягів на кожному кущі, в саду — гілля гнеться під плодами, мусимо підпирати* (О. Гончар).

КЕТЯЖИ́СТИЙ, *рідко* **КИТЯЖИ́СТИЙ,** а, е. Який має форму кетяга, китяга. *Вражає .. оце буйне .. бароко кетяжистих акацій та виноградного буйнолистя* (О. Гончар).

КЕТЯЖО́К, *рідко* **КИТЯЖО́К,** жка́, *ч.* Зменш. до **ке́тяг, ки́тяг.** *Повернувся* [дядько Костя] *назад бадьорий, як і вранці, посвіжілий навіть, з кетяжком калини в одній і альбомом*

для малювання в другій руці (В. Козаченко); *Вийме кетяжок калини — сузір'я спечених кровинок* (Є. Гуцало).

КЕТЯШИ́НА, и, *ж., діал.* Кетяжок. *Петрик .. іде в глибінь діброви, обережно зриває дозрілу кетяшину калини* (М. Стельмах).

КЕФА́ЛЕВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кефа́ль.** *Біля кримських берегів щороку можна спостерігати масовий підхід косяків кефалевих риб* (із журн.); *Кефалева ікра.*

2. *у знач. ім.* **кефа́леві,** вих, *мн.* Родина риб ряду окунеподібних, що охоплює 17 родів та близько 80 видів. *Більшість видів кефалевих — морські риби, хоча зустрічаються й прісноводні* (з наук. літ.); *Кефалеві поширені в прибережній зоні тропічних, субтропічних та помірно теплих морів* (з наук.-попул. літ.); *В Україні кефалеві охоплюють п'ять видів, поширені в Чорному та Азовському морях* (із журн.).

КЕФАЛОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Вивчення механізмів збереження пози стояння шляхом графічної реєстрації коливань голови стосовно вертикальної осі тіла. *Кефалографію використовують для встановлення статичної рівноваги тіла, наявних відхилень у його вертикалі* (з навч. літ.).

КЕФАЛОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* В антропології — система вимірів голови людини за допомогою антропометричних інструментів. *Основна вимога до будь-яких вимірів на голові (кефалометрія), на тілі (соматометрія), на черепі й кістяку полягає в їхній точності* (з наук. літ.); *Кефалометрію застосовують для вивчення сучасних рас* (з наук.-попул. літ.).

КЕФА́ЛЬ, і, *ж.* Морська промислова риба родини кефалевих із довгасто-пласким тулубом. *Пожирувавши на плавнях, кефаль вже почала вертатися з озера в море* (І. Нечуй-Левицький); *Поблизу берега вистрибували риби. Це була сріблясла кефаль* (М. Трублаїні); *Оселедець, кефаль, барабуля, хамса не затримуються в протоці, виходять із зарудненої зони й уже через 3–4 дні відновлюються повністю* (з наук.-попул. літ.); *Навесні до лагун заходить на нерест кефаль* (із журн.).

КЕФІ́Р, у, *ч.* Густий поживний молочнокислий напій, для виготовлення якого використовують спеціальний грибок. *Я тепер ходжу пить кефір, може, чули що про його* [нього], *ходжу кожний день і п'ю по два стакани щораз* (Леся Українка); *По-холостяцькому живе* [Володька], *по їдальнях та буфетах бігає, там чаю, там кефіру, бо на роботі коли й до ночі, — час у таких людей не нормований...* (О. Гончар); *Холодний кефір і булка з кремом, яблуками, маком* (С. Андрухович); *Завод виробляє молоко, кефір, ряжанку, закваски, сметану, сири, продукцію йогуртно-десертної групи, масло* (із журн.).

КЕФІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **кефір.** *Кефірний гриб має у своєму складі кілька різних мікроорганізмів, у тому числі оцтовокислі, молочнокислі (лактобактерії) та молочні бактерії* (з наук. літ.); *Кефірний розвантажувальний день матиме користь, якщо вживати лише кефір з використанням інших ефективних дієтичних продуктів* (з наук.-попул. літ.).

КЕЧ, а, *ч.* Невелике двощоглове судно з косими вітрилами. *Кеч відрізняється від шхуни тим, що в нього задня щогла нижча за передню (називається грот)* (з наук.-техн. літ.); *Вітрила кеча косі, тому може бути використано різне озброєння* (з наук.-попул. літ.).

КЕ́ЧУА, *невідм.* 1. *мн., одн., ч. і ж.* Індіанський народ, який живе в Перу, Болівії, Еквадорі, частково в Чилі та Аргентині. *Лінгвісти встановили, що в мові племені кечуа, яка була офіційною в державі інків, налічується понад 1000 коренів священної мови давніх індусів — санскриту* (з наук.-попул. літ.); *Коли на поч. XV ст. на кечуа із заходу напало одне із племен; інкам вдалося згуртувати для відсічі смертельної загрози майже всі кечуанські племена* (з навч. літ.).

2. *ж.* Мова цього народу, що належить до індіанських мов. *Нащадки мешканців імперії інків мають мову кечуа, що широко використовується і має державний статус у Перу й Болівії* (з наук.-попул. літ.); *Перуанський чоло (метис) може бути іспанським монолінгвом, білінгвом або навіть погано володіти іспанською, послуговуючись кечуа, та в будь-якому разі він усвідомлює своє змішане походження, хоч індіанська сутність дещо переважає* (із журн.).

КЕЧУА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ке́чуа.** *У XIV ст. одне з кечуанських племен — інки — завоювали численні індіанські племена, що жили на території сучасних Еквадору, Перу і Болівії* (з наук.-попул. літ.); *Кечуанська мова є сучасним варіантом мови, якою говорили в імперії інків до появи іспанських завойовників* (з наук. літ.).

КЕШ[1], у, *ч., інформ.* Пам'ять електронно-обчислювальних машин, що служить для зберігання проміжних або часто використовуваних результатів, даних і команд. *Під час звертання процесора до адреси пам'яті перевіряється наявність цієї адреси в кеші* (з наук.-попул. літ.); *Кеш зберігає зміст та адресу даних, до яких часто звертається процесор* (з навч. літ.).

КЕШ[2], у, *ч., розм.* Готівка; оплата готівкою. *А ще знімати кеш із банкомата. Щоправда, це траплялося не надто часто* (І. Карпа); *У сучасних фінансових операціях усе менше громадян послуговується кешем* (з наук.-попул. літ.).

КЕШО́ВАНИЙ, а, е, *інформ.* Дієпр. пас. до **кешува́ти.** *У комп'ютерних технологіях опрацьовують методи позначення початку й кінця наповнення сторінок, їхнього змісту, що має бути кешований* (з наук.-попул. літ.); *Не вдалося знайти кешований об'єкт* (з навч. літ.); *Усе зберігається в тому разі, якщо запис кешований* (із журн.).

КЕШУВА́ННЯ, я, *с., інформ.* Дія за знач. **кешува́ти.** *За рахунок кешування провайдери заощаджують десятки відсотків зовнішнього трафіку, а пошукові системи просто живуть на кошти від продажу реклами на своїх сайтах* (з навч. літ.); *Кешування прискорює доступ до даних, які використовують повторно* (із журн.).

КЕШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, інформ.* Розміщувати і зберігати частовживану інформацію в кеші для підвищення швидкості доступу до неї. *Із часом будь-яка гра починає кешувати все більше даних, а тому поглинає дедалі більше відеопам'яті* (з наук.-техн. літ.); *Можливе завантаження новин у фоновому режимі: програма вміє кешувати сторінки для перегляду в офлайні* (з наук.-попул. літ.); *Браузер користувача може кешувати на деякий час сторінку, яка переглядається* (з навч. літ.).

КЕ́Ш'Ю, *невідм.* 1. *с.* Тропічне дерево родини сумахових із їстівними плодами і плодоніжками. *Кеш'ю (вічнозелене деревце з покрученою сучкуватою кроною) за розмірами трошки менше, ніж наша горобина* (з наук.-попул. літ.); *Кеш'ю широко культивують в Індії й Африці* (із журн.).

2. *ч.* Плід цього дерева; горіх. *Кеш'ю, що нагадує формою нирки, стає їстівним після обсмажування* (з наук.-попул. літ.).

КИБА́ЛКА, и, *ж.* Старовинний жіночий головний убір, що має форму півмісяця. *Впрягла* [Юнона] *в триндзолята павичку, Сховала під кибалку мичку, Щоб не світилася коса* (І. Котляревський); *Бісова відьма, Явдоха Зубиха, замість матері сидить у червоних юхтових чоботах з підковами у п'ядь, а на голові кибалка* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Подруга-сусіда наділа Мотрі на голову кибалку, вирізану з товстого паперу, схожу на вінок* (І. Нечуй-Левицький); *Рахуба зяпнула ротом, подивилася на дочку, на суддів, враз опустила голову й почала вдавати, що поправляє кибалку* (Ю. Мушкетик).

КИБА́ЛОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **киба́лка.** *Он глянь на поріг, діво, несуть твоє діло: чіпчичок, кибалочку на твою головочку* (Сл. Б. Грінченка); *Кожній* [дівці] *хочеться, щоб її дружки .. весільних пісень проспівали, .. щоб розплели їй косу, наділи "кибалочку", та все з піснями* (Грицько Григоренко); *Розділивши волосся на дві половини і скрутивши кожну з них у жгут, жінки намотували її на кибалочку, а поверх неї накладали очіпок, який пов'язували наміткою або хусткою* (з наук.-попул. літ.).

КИ́БЕЛЬ, бля, *ч., діал.* Цебер, відро. *Гринь взяв ліхтарню і ступив одною ногою в кибель, а рукою взявся за линву* (І. Франко).

КИБИ́ТКА, и, *ж.* 1. Критий візок у кочових народів; халабуда. *Тоді Віктор Олексійович, осушивши ром во славу Бахуса, завалився у свою кибитку й побажав усім нам доброї ночі* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *А чутка й досі ще жива, Що лісу тут стояла сила, Ще і тоді, як татарва У нас з кибитками ходила* (Я. Щоголів); *Поле з одного боку було вкрите своєрідними кибитками з повсті, що стояли на великих возах* (В. Владко); *І половці посунули до Дону; Мов лебеді сполохані, ячали Кибитки незліченні опівночі...* (Л. Костенко).

2. Легке переносне житло в кочових народів; юрта. *Надвечір вони натрапили на одиноку повстяну кибитку, що стояла на твердому такирі* (П. Загребельний); *Хлібороби орють землю й забезпечують зерном своїх загарбників, а загарбники збирають із них данину й царствують у кибитках* (І. Білик).

3. У середньоазійських народів — невелика хатина з вальків глини або цегли-сирцю. *З Макшеєвим жив Шевченко в одній кибитці й у Раїмі* (з наук. літ.); *Коли журналіст приїхав до кибитки аксакала (у Таджикистані багато простих хатин із вальків), біля неї зібралася вся його родина* (з газ.).

КИВ, у, *ч.* 1. Те саме, що **киво́к.** *Добре дитя боїться і кива* [киву], *а ледаче — не боїться й кия* (прислів'я); *Одпровожали* [відпроваджували] *її хто сміхом, хто кивом, .. а хто дивом щирим* (Марко Вовчок); *На селі коло матінки все робилося по Даринчиному киву* (Ю. Яновський); *Тоді шафар узяв його з собою в ліс, велів нарубати дров і показав на кивах, щоб нав'ючив осла і одвіз дрова додому* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *розм.* Уживається як присудок за знач. **кива́ти** і **кивну́ти.** *Диб, диб на село, Кив, морг на нього* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Мати кив на мене: вийди мов* (А. Тесленко); *Мама сіп мене за руку, кив на мене оком: — Мовчи, вража дитино!* (С. Васильченко); *Уже й шапку надів був — іти, а тут сам Тригубенко — кив головою* (А. Головко).

◊ **(1) На ки́вах і (та) на ми́гах** — жестами, знаками (перев. стосовно спілкування з глухонімими). — *Там такий, що все на кивах та на мигах* (Номис); *Гиря підійшов до глухонімого, на кивах, на мигах йому: — Ну, а ти чого стоїш?* (М. Куліш).

КИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кива́ти** 1–3. *В будівництві повіяло трохи іншим духом, від совітників* [радників] *зажадали справжньої роботи, а не самого кивання головою* (І. Франко); — *Ну що ж, моя історія досить звичайна як на сьогоднішній час, — сказав Богдиль, скручуючи з махорки цигарку й відповідаючи киванням головою на численні відгуки, звернені до нього* (Б. Антоненко-Давидович); *Цар стримано вклонився .. Доброчин і головні воєводи теж уклонились, відповідаючи на кивання царських бояр* (І. Білик); *Прекрасно було навколо, але Йонька не бачив нічого, бо спав. Люлька погасла, .. шапка від безперестанного кивання головою зсунулася на землю* (Григорій Тютюнник); *Часто досить було погляду, жесту, кивання пальцем, щоб передати щось важливе* (П. Загребельний); *Штукарі в дії — це ті ж самі штукарі-гумористи, але вони часто супроводять свої жарти якою-небудь драматичністю: смішною жестикуляцією, химерними мигами, киванням, морганням, перекривлянням* (І. Нечуй-Левицький).

КИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *чим і без дод.* Нахиляти голову на знак вітання, згоди і т. ін. *На тлі синього моря пропливає корона золотого волосся. Морські очі встромлені в мене, і біле обличчя привітно киває* (М. Коцюбинський); *Він підтакував, ухвально кивав головою, компетентно хмикав і орлом позирав навкруги* (Ю. Смолич); *Господарі, уважно прислуховуючись до того, що говорилося, на згоду мовчки кивали головами...* (О. Бердник); *Я примружуюсь, роблю нещасний вигляд і киваю* (С. Андрухович); * Образно. [М а в к а:] *Он бачиш, там питає дика рожа: "Чи я хороша?" А ясень їй киває в верховітті: "Найкраща в світі"* (Леся Українка); // Хитати головою, махати рукою або рухати пальцем, подаючи який-небудь знак. *І кивали вони до товаришів, що були в другім човні, щоб прийшли помогти їм* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Увіходе* [увіходить] *Іван, теж наряджений. Ївга йому киває головою, щоб ішов до Одарки* (Панас Мирний).

2. Рухом голови вказувати на кого-, що-небудь. *І кивають, сміючися, На нас головами* (Т. Шевченко); *Настя мені в вікно показує, на улицю киває* (Марко Вовчок); *А ще частіше Лялю саму питали* [люди]: *що чути там? І кивали на схід* (О. Гончар); *Кива* [дядько] *на груші мені: мовляв, бери, яка на тебе дивиться* (Д. Білоус); *Він киває на розхитаний стільчик, застерігає: обережно, крісло, вважай, допотопне* (В. Близнець).

3. *чим.* Ритмічно хитати чим-небудь; махати. *Там, по луках, .. кивала сірими вітами собача рожа* (М. Коцюбинський); — *Дивіться, дивіться! — вмить закричав хтось недалеко, й Людмила, піднявши голову, побачила: посередині улиці, над буйним, густим потоком голов* [голів] *маяло щось червоне й ніби гордо, радісно кивало всім на всі боки* (В. Винниченко); *На телеграфному дроті кивала хвостом сорока* (О. Донченко).

4. *що, діал.* Брати (чуже); красти. *Коли побачив, що гроші минаються.., перелякався дуже і завзявся — радше зараз згибати* [гинути], *а не кивати більше тих грошей* (І. Франко); *Я не рушив би* [з каси] *зламаного крейцара! Та й нащо мені теє кивати, коли мені люди самі дадуть за вигоду* (Л. Мартович).

5. *на що, діал.* Зазіхати. *Ану хай бідний відважиться рушити трохи хмизу, то зараз б'ють, карають, злодієм тав-*

рують: — Нащо киваєш на чуже добро? — питають бідного в суді... (І. Муратов).

◊ **(1) Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем** — робити певні жести зігнутим пальцем (перев. вказівним), підзиваючи до себе кого-небудь. *Панна в червоній шапочці пішла до хатки і все манила пальцем Уласа* (І. Нечуй-Левицький); *Степана Никифоровича цілувала Паля, а за нею весело сміявся її муж і кивав пальцем до Васютки* (Б. Антоненко-Давидович); *Іноді зупиняється* [Чума], *пальцем киває полоненому, щоб підійшов, щось розпитує через перекладача* (В. Малик); *Пальцем кивну, так десятками побіжать за мною, куди захочу* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(2) Кива́ти па́льцем у чо́боті** — нишком, крадькома погрожувати кому-небудь; гудити когось, не виявляючи відкрито свого невдоволення. *Класний керівник знову сварила хлопця за запізнення на урок, а той слухав і кивав пальцем у чоботі* (із журн.); **(3) Кива́ти / покива́ти голово́ю** *на кого* — засуджувати чию-небудь поведінку, не схвалювати чиїхось учинків. *І громада тебе осудила, Підняла, мов ледащо, на сміх. І регочеться, пальцями тиче, Головою на тебе кива* (І. Манжура); *Ох, якби те сталось, щоб ви не вертались, Щоб там і здихали, де ви поросли! І люди б не знали, що ви за орли, і не покивали б на вас головою* (Т. Шевченко); *Він лише усміхнувся і неоднозначно покивав головою* (А. Дністровий); *Батько зневажливо покивав головою* (О. Бердник); **Накива́ти** *(рідше* **закива́ти) / кива́ти п'я́тами** *див.* **накива́ти.**

КИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., рідко.* Те саме, що **хита́тися** 1. *Ой, п'є Байда та й кивається* (з думи); *Коли робота пекуча, я не киваюсь, а коли нема, я тоді їду* (О. Кобилянська); *Сон зморив старого. Сидячи задрімав. Кивався, кивав, .. аж скотився на сіно і захропів* (Б. Лепкий).

КИВНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., чим і без дод.* Однокр. до **кива́ти** 1, 2. *Мати вечеряти просила — він кивнув головою, що добре* (Марко Вовчок); *Ніхто до осавули не привітався, не кивнув навіть головою* (І. Нечуй-Левицький); *Потоцький задоволено посміхнувся у вуса і ледве помітно кивнув промовцеві* (З. Тулуб); *Лука кивнув, а помітивши, що Фіона змінилася на лиці, потрактував це як бажання поїхати з ним* (С. Андрухович); *Мати кивнула на нього* [сина] *батькові* (С. Васильченко).

◊ **(1) [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворухну́ти, не поворуши́ти** *і т. ін.)* **<Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти>** — зовсім нічого не зробити для здійснення чого-небудь. *В коридорі її ждали Петрусеві батьки .. — Що? Що нам робити?.. Їх же виключать зі школи.. — Робіть, що знаєте, — вона прискорила ходу. — А я — пальцем не кивну* (П. Дорошко); *Чумак полінувався навіть пальцем поворухнути. А ще й господарем величають його* (М. Стельмах); *Удача привалила до рук Гайдукові. Сама привалила — не ворухнув навіть пальцем* (А. Дімаров); **Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем** *див.* **кива́ти.**

КИВО́К, вка́, *ч.* 1. Нахилення голови на знак вітання, згоди і т. ін. *Юнга кивком голови дав згоду* (М. Трублаїні); *Він привітав Дороша кивком голови* (Григорій Тютюнник); *Вони по черзі заходили до залу, під ручки, під звуки вальсу, віталися кивками голови і стриманими посмішками, подавали одні одним руки* (С. Андрухович).

2. Однократний рух головою, рукою, пальцем, яким кличуть когось або вказують на когось, щось. *Кличе* [вершник] *кивком руки хлопця з кухлем* (Леся Українка); *Васильченко знову пройшовся тими очима по камері й зупинився ними на Андрієві, якусь мить дивився пильно, а тоді покликав його тими очима й кивком голови* (І. Багряний); *— Щойно я отримав результати аналізу. — Він кивком вказав на свій термінал* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Почувши кроки по коридору, він схопився, але заспокоївся від легкого кивка лікаря* (Д. Білий).

КИВО́Т, КІВО́Т, а, *ч., заст.* Кіот. *Цареві князі, і всі сили, І отроки, і весь народ, Замкнувши в городі ківот, У поле вийшли, худосилі, У полі бились, сиротили Маленьких діточок своїх* (Т. Шевченко); *За мною в Рим! Там храм наш, там кивот!* (І. Франко).

КИГИ́, КИГИ́-КИГИ́, *виг.* Звуконаслідування, що означає крик чайки. *Ой біда, біда Чайці-небозі, Що вивела діток При битій дорозі. Киги! киги!* (В. Самійленко); *І що кигиче в мертвій цій пустелі? Киги-киги — мов чайка з-над Дніпра* (В. Стус); *А чайка все кричатиме: киги!* (Л. Костенко).

КИГИ́К, у, *ч.* Те саме, що **кигика́ння.** *Не козак і не Галя схаменулися, що вже близько світання, а наддніпровська чайка почула й пронеслася з кигиком понад Дніпром* (Марко Вовчок); *Дітки маленькі, а я їх мати. Кигик, кигик* (Г. Колісник); *Аж дотепер не знав, що так важко буде йому розлучатися з тим життям, з вахтами, запахом канатів, солоністю моря, кигиком чайок* (О. Гончар).

КИГИ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кигика́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Оті старосвітські .. машини .. видавали протяжні, меланхолійні тони, подібні до кигикання чайки* (І. Франко); *Він обернувся, пішов до воріт, і вони тепер озвалися Данилові не чаїним кигиканням, а самим болем* (М. Стельмах); *Як це часто буває, коли довго й напружено ждеш чогось, кигикання чайки і гавкіт лисиці, що почулися одночасно зі степу, не зразу і не всіма сприйнялися як сигнал, що йде ворог* (В. Малик).

КИГИ́КАТИ, и́чу, и́чеш, *недок.* Видавати звук "киги" (перев. про чайку). *Стрибали зайчики, били перепели, десь далеко кигикала чайка* (Б. Лепкий); *На даху Хомашиної клуні кигиче сич* (С. Чорнобривець); *Дівчина йде серед ночі Лісом дрімучим сама .. Сови кигичуть...* (В. Бичко); * Образно. *Ах, вітре осінній, Кигичеш, на різні шумиш голоси* (П. Дорошко); *— Сюди його, сюди, — повторює Тамара занепокоєно, метушливо і ще щось ласкаво кигиче* (О. Гончар).

КИГИ́-КИГИ́ *див.* **киги́.**

КИГИ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **кигика́ти.** *Тільки Дніпро журливо ніс свої хвилі і десь крізь сон кигикнула чайка* (Б. Лепкий); *Півень кигикнув, од болю підскочив* (П. Тичина); * У порівн. *Слава Богу, всі живі і здорові, то як же не взятися за щоку та не кигикнути ташанською чайкою* (Григорій Тютюнник); *І хоч як вони тихо добиралися до зашпоришеного подвір'я Волошина, їх таки почула тітка Ганя, вийшла з хати, пізнала Данила, кигикнула чайкою і кинулась до нього з розпростертими руками* (М. Стельмах).

КИГИ́ТКА, и, *ж., діал.* Чайка. *Змайнули білокрилі перевісники моря — кигитки. Солдати аж посхоплювались у кузові, тримаючись один за одного: — Чайки! Чайки!* (О. Гончар).

КИГУ́ЧИЙ, а, е, *рідко.* Який кигикає. *Пароплав, оточений кигучими альбатросами, весело біг додому* (П. Тичина).

КИДА́ЙЛО, а, *ч., жарг.* Той, хто чинить шахрайство, обман (у 1 знач.); аферист. *Тут підійшов ще один кидайло, щось не подобалось йому в тому, як тривала гра* (з газ.).

КИ́ДАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для кидання. *Сашко вже зовсім прокинувся і, оглядаючись по хаті, шукав якогось кидального інструмента* (М. Йогансен); *Розлючений Самійло кидався на діда, і прохромлював його живіт наскрізь величезними кидальними вилами, і притискав до стерні, мов Георгій Побідоносець змія* (О. Довженко); *На відміну від боспорського війська, яке вело активну польову війну, в херсонеській та ольвійській піхотах, яким доводилося вести переважно протиоблогові дії, підвищилося значення кидальної зброї, поступово зникли захисні обладунки* (з наук. літ.).

КИ́ДАЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що подає снопи, сіно і т. ін. під час скиртування. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику .. і мій кидальнику!* (Сл. Б. Грінченка).

КИ́ДАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ки́дати** 1–3, 5. *Втікачі побігли від хвіртки і завернули за ріг — подалі від нещасливого місця, де розлягалися крики жінок і дітей, тягнутих і киданих на тягарівки* (О. Лисяк); *Успокоював я себе й ходив, мішався майже безцільно між присутніми, неначе шукав за ким, відповідаючи розсіяно на кидані до мене кокетливі запитання дівчат і молодих пань* [пані] (О. Кобилянська); // **ки́дано,** *безос. пред. Кидано* [засланцям] *гроші з усіх боків* (Марко Вовчок).

КИ́ДАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **ки́дати.** *Громада проводжає його* [Річарда] *лютими вигуками і киданням грудок та паліччя* (Леся Українка); *Кожен міщанин чи гість міста мав у визначений час під загрозою кари прибути на тренування в стрільбі з лука, кидання списа, а в пізніші часи, в стрільбі з рушниці, гаківниці та навіть гармати* (Ю. Винничук); *Якось поступово виробилася в нього звичка кидання словом без жодної відповідальності за його дотримання* (з газ.); *Кидання домівки, прощання з усім нажитим — що може бути важчим для людського серця* (з публіц. літ.).

2. Дія за знач. **ки́датися** 2–5. *Коли ж з письменника була людина вдачі нетерплячої, запальної, а життьові її передумови укладалися суворіше, тоді наставало безнастанне кидання з боку в бік, від діла до діла, і письменник сходив зі сцени* (М. Зеров); *Так для Яковенка й запам'яталося те бігання від борту до борту, з одного краю палуби на другий, і хоч прожив ще й не багато, часто потім помічав щось схоже в житті, отаку біганину, отаке кидання від одних крайнощів до других* (П. Загребельний); *Ми відчували це і безрадно кидалися в сітях традиції, забобону, загумінковості й примітивізму. І вже те саме наше кидання тривожило наш інертний загал, і загал реагував на те як міг* (Ю. Андрухович); *Він тільки дивився і тямив тільки зір свій та болісне, стиснуте й голосне кидання свого серця* (В. Підмогильний).

КИ́ДАТИ, аю, аєш, *недок.,* **КИ́НУТИ,** ну, неш, *док.* 1. *кого, що, чим.* Махнувши рукою (руками), примушувати летіти, падати те (того), що (хто) є в руці (в руках). *Злий і спустошений, приходив* [Сафрон] *додому, кидав шапку в куток* (М. Стельмах); *Вогонь знищив побиту дошку, прикриту Заліщиками, в яку ми дозволяли відвідувачам кидати ножі для полегшення* (Т. Прохасько); *— Шабаш! — кинувши шапку об землю, крикнув Грицько* (Панас Мирний); *Чудо-риба вмирає на березі, та надійде казковий рибалка, і пожаліє рибу, і кине її в море* (О. Бердник); * Образно. *Десь на заметах стогнав вітер і кидав у шибки сухим снігом* (П. Панч); // *безос. З перебільшеною увагою струшував солодко-пахучі квіточки акації, що вітром кинуло на парчеву ковдру хворого* (Н. Королева); // Опускати, занурювати в рідину. *Миру над світом сіяє маяк, Тим-то спокійно свій невід рибак Кидає в море, що піниться й грає* (М. Рильський); *Коли ж він* [мішок] *наповнюється до гички, два чоловіки зашивають його шкіряними дратвами, тягнуть на берег і, припнувши на довгий мотуз до човна, кидають у воду* (М. Сиротюк); // Викидати. *Хто ж спокусить одного з малих цих, що вірять, то краще б такому було, коли б жорно млинове на шию йому почепити та й кинути в море!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Надя .. поглянула на черепки, далі зібрала їх всі в одну руку і кинула за вікно геть у садок...* (Леся Українка); // *перев. безос.* Сильно хитати, гойдати; підкидати. *Машину кидало з боку на бік, черкало об стовбури дерев* (Іван Ле); *Астроплан в цей час жорстоко кидало з боку на бік* (В. Владко).

2. *що, перен.* Спрямовувати, поширювати (промені, світло, тінь і т. ін.). *Тепер ще квітка дійсності надією цвіте, не кидає ще тіні дерево зневіри* (Б.-І. Антонич); *Багряне проміння кидало червоні відблиски на завіяні снігом дахи будівель* (С. Добровольський); *Сонце мирно кидало на майдан перед сільрадою жмути світла й тепла* (Б. Антоненко-Давидович); *Так сонце після хмарної години, Коли на землю кине промінь свій, — Радіють люди й звірі, а рослини З'являються в барвистості новій* (В. Самійленко); // *що, чим.* Швидко звертати кудись (очі, погляд); дивитися. *— Не піду, бігма, не піду, — забормотіла та* [жінка], *кидаючи полохливо чорними очима на всі боки* (Леся Українка); *Отаман тільки помаленьку кивнув головою.., кинув гордим оком по всіх бурлаках* (І. Нечуй-Левицький); *Батько знишка шепнув щось матері, і діти бачили знову, як зразу здригнула вона й полохано кинула погляд на гостя* (С. Васильченко).

3. *що і без прям. дод., перен.* Швидко, часом недбало казати, висловлювати (репліку, слово і т. ін.). *— Засукуй рукава! — коротко кидав жандар...* (М. Коцюбинський); *Від бочки сильно пахло нагрітою смолою, і Вертутій поквапливав тих, що підходили, коротко кидав їм: — Отам залягайте, в ровах. З двох боків луговини* (В. Близнець); *Тоді поволі підводжуся, мию горнятко і кидаю: "наразі"* (С. Андрухович); *Цей момент використав Вагилевич і кинув репліку, яка зовсім не стосувалася розпочатої Яковом теми* (Р. Іваничук); *Відступаючи і поправляючи рукою зачіску, він кинув: — Заходь* (Р. Андріяшик); // У сполуч. з деякими іменниками означає — робити те, що виражене відповідним іменником. [Л е с я:] *Перед загрозою смерті вона кидає прокляття цареві* (Л. Смілянський); *Чоловіки реготали, кидали жарти* (М. Томчаній); *Зрідка він кидав униз короткі поради* (О. Гончар); *До нас підходять їхні пастушки, а ми їм жарту кидаєм пучок* (Д. Білоус); *Чужинця шани ждатимеш дарма — В твій слід він кине сміх-погорду!* (Д. Павличко).

4. *кого, що.* Залишати кого-, що-небудь; покидати. *— Ще ніколи не кидав я рідного села* (М. Коцюбинський); *Товариші його не кидали* (І. Багряний); *Ось інший знайомий художник кидає все на світі й опиняється чомусь аж у Таллінні* (Ю. Андрухович); *Не в шовки, але одягалися. Кинути село їй було лячно* (Б. Харчук); * Образно. *Думи мої, думи мої, Ви мої єдині, Не кидайте хоч ви мене При лихій годині*

(Т. Шевченко); [М а р у с я:] *Душа моя знемагає, сила мене кидає* (Панас Мирний); // *перев. з інфін.* Переставати робити що-небудь, займатися чим-небудь. *Чи важко буде обслуговувати цього мирного, культурного інваліда, що не кидає працювати* (Д. Гуменна); *Любий хлопчику..! Кинь обручиком гратися* (М. Шеремет); *Отож кинь летунство* (Р. Андріяшик); *Хворим на виразку шлунка конче потрібно кинути палити* (з наук.-попул. літ.).

5. *кого, що.* Посилати, направляти когось, щось куди-небудь. *Він з розгону кидає снаряд у сизодимчастий гвинтовий отвір* (М. Стельмах); *Лінію кордону виписали так, аби зручно було кидати в наступ танки* (із журн.); *Тепер ми знаємо, хто такі "чорні свитки" — це мобілізовані в 1943–1944 роках українські чоловіки, яких майже без зброї, навіть не переодягнувши, кидали в наступ* (з газ.); *Капітан Чумаченко кинув штурмові групи в атаку* (О. Гончар); // *кого.* Переводити з одного місця в інше. *Він усе ще був напіварештантом, засланцем, якого уряд міг кидати з місця на місце, як йому сподобалося* (І. Франко); *Вчителя кидали з села в село* (Г. Хоткевич); // *кого.* Ув'язнювати; відправляти, саджати (до в'язниці). *Кармалюка не раз кидали у в'язницю, засилали на каторгу в Сибір, звідки він утікав* (з наук.-попул. літ.); *Вартові провели її у вогкий підвал і кинули в одиночку* (В. Кучер); *Давид наказав осліпити Василька й кинути в тюрму, заволодівши його містами й землями* (з навч. літ.).

◊ **(1) [Аж] у піт ки́дати (вдаря́ти) / ки́нути (вда́рити)** *кого* — у когось виникає сильне хвилювання, велике нервове напруження. [К а з и б р і д:] *Громада все знає, Прокопе. І війтівства зараз зречися. А то по хвилі Божій може вже бути запізно.* [Р я б и н а:] *Так ось воно як! Аж в піт мене вдарило* (І. Франко); — *Єсть номери на п'ять, на три, на два карбованці .. Панові слова аж у піт кинули сіромашного Дейнеку* (С. Добровольський); *Хочу сам зрушити з місця — і не можу. Аж у піт кинуло* (А. Головко); *Сошенка аж у піт кинуло* (Н. Околітенко); **Ве́рга́ти (ки́дати) громи́** *див.* **ве́рга́ти; Всипати (ки́нути, вки́нути** *і т. ін.)* **при́ску за очку́р (за па́зуху)** *див.* **всипа́ти[1]; Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув** *і т. ін.),* **на́че (нена́че** *і т. ін.)* **п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув** *і т. ін.)* *див.* **гля́нути; (2) Ки́дає / ки́нуло в кра́ску** *кого* — у когось з'являється почервоніння від хвилювання, збудження, сорому і т. ін. *Галя глянула на хлопця, В краску кинуло її, Й затулила, мов від сонця, Очі дівчина свої* (С. Воскрекасенко); **(3) Ки́дає / ки́нуло в сльо́зи (сльозу́)** *кого* — у когось на очах з'являються сльози. — *Як глянупоглянуна маленьку рослину .. Щось у грудях заворушиться, навіть у сльозу кине* (І. Волошин); **(4) Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів** *і т. ін.)* *кого* — комусь стає від чого-небудь смішно, весело або що-небудь викликає гнів, сердитість і т. ін. *При одній лише думці про те, що донька могла б не пройти по конкурсу, що якісь там інститутські книгогризи могли б завалити її при вступі, майора кидало в лють* (О. Гончар); *Остапа кинуло в сміх, мотало, аж трусило ним* (К. Гордієнко); **(5) Ки́дати (випуска́ти) / ки́нути (ви́пустити) слова́ на ві́тер** — говорити що-небудь несерйозно, безвідповідально або необґрунтовано, безпідставно. [К е м б е л ь *(до Джонатана):*] *Не бійсь, я слів не кидаю на вітер* (Леся Українка); *Відомо всім, що Пронька не звик випускати слова на вітер* (О. Донченко); *Я особисто не знав, що таке імунітет, але погоджувався з професором, бо вірив йому, знаючи, що він не кидає слова на вітер* (І. Багмут); *Він* [керівник] *слів на вітер не кидає .. Коли вже пообіцяв провірити, то дійсно провірить* (І. Рябокляч); *Правда, згодом пожалів, що бевкнув дурницю, та вже було пізно. Бо Майднер... не кидає слів на вітер* (Олекса Ізарський); **(6) Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар** *(рідко* **в пал)**, *безос.:* а) *(кого)* провокувати в кого-небудь чим-небудь ніяковість, сором'язливість і т. ін. *Я так і роблю, як радить тато, а від хвилювання мене аж кидає в жар* (М. Стельмах); *Підходили* [дівчата] *до Черниша і Брянського, .. ласкаво поляпували юнаків-офіцерів по щоках. Йов! Усі приязно сміялись, старі і молоді, не осуджуючи дівчат за їх вільність, від якої обох офіцерів кидало в жар* (О. Гончар); *У ці секунди вона була така прекрасна, що мене кинуло в жар...* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) *(кого)* вражати, хвилювати кого-небудь, викликати велике переживання в когось. *На саму згадку про ті роки Арістодіка кидало в жар* (І. Білик); *Розпухле вухо Тимка, на якому засохла кров, кинуло Орисю в жар* (Григорій Тютюнник); *Те, що Оленка на власні очі побачить його самого за штурвалом, кинуло його просто в жар* (Д. Бедзик); в) кого-небудь охоплює жах, комусь стає страшно, дуже неприємно. *Коли вона виступає.., то не одного з присутніх кидає в жар, не один із відповідальних втягує голову межи плечі, бо знає, що Лукія, піднявшись на трибуну, озиратись не буде, видасть по заслузі хоч кому* (О. Гончар); *Василя усього аж у жар укинуло. Це ж йому і просвітку не буде* (Панас Мирний); *Тут* [у шинку] *в одну ніч .. миналися такі гроші, що хлібороба в жар кинуло б при одному їх називанні* (Г. Хоткевич); *Від цього дошкульного, найдошкульнішого запитання його аж кинуло в пал* (Ю. Смолич); *Від останніх Парфутінових слів Івана Євграфовича кинуло в жар* (Б. Антоненко-Давидович); г) у кого-небудь піднялась температура. *Мабуть, прохопило* [Максима] *в поїздці, бо на ранок у жар кинуло, руками-ногами не ворушить, а язик і зовсім одняло* (Є. Гуцало); **(7) Ки́дати / ки́нути боло́том (боло́то, гря́ззю** *і т. ін.)* **на** *кого і без дод.* — ганьбити, гудити, гостро картати кого-, що-небудь. [Г о р н о в *(до Воронова):*] *Ви кидаєте болотом у моє чесне діло* (М. Кропивницький); *І на найліпшого чернь кидає болото* (І. Франко); *Він* [народ-раб] *на борця величного свойого Грязь кидає, його камінням б'є* (Б. Грінченко); — *Батьку, оцей недоносок гря́ззю кидає на героя. У нас Петлюра — це все одно, що в Італії Гарібальді* (М. Стельмах); *Не могла бачити їх .. Стільки грязюки на мене кинули* (А. Хижняк); **(8) Ки́дати / ки́нути в дрож (в тря́сцю)** *кого* — виклика́ти в кого-небудь стан нервового збудження, надмірного хвилювання, страху і т. ін. — *Братику .. Проклятий прочухан зачинає кидати мене в трясцю* (П. Куліш); *Глухе голосіння, що доходило, немов із могили, навіть мене, людину, яка побувала в самому пеклі, кинуло в дрож* (Ю. Збанацький); — *Дасть Біг, уціліло, — відкинувшись у кріслі, повторив Турбот своїм безголосим манером, від якого юного Тудла знову кинуло в дрож* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса); **(9) Ки́дати / ки́нути ви́клик** *чому* — категорично, різко виступати проти чого-небудь загальноприйнятого або відстоюваного кимсь. *Тепер, розгортаючи книжку, Марта ніби кидала виклик усій історії літератури й людського кохання* (В. Підмогильний); *Словом, я кинув смерті виклик, і вона відступила...* (Р. Андріяшик); **(10) Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґе́дзя (ґе́дза, ґе́дзика):** а) *(кому)* говорити кому-небудь щось обурливе, неприєм-

не. — *Розбери нас: хто з нас правий, хто винуватий? ... Хто кого займав? Хто кому перший ґедза кинув?* (Панас Мирний); б) *(на кого)* грайливо дивитися на кого-небудь. — *У вас, справді, пальчики — чудо! .. Пані кинула на нього ґедзя і ще утішніше усміхнулася* (Панас Мирний); **(11) Ки́дати / ки́нути в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя)** *кому* — говорити відкрито, відверто, сміливо. *Я тобі, світе, кождий* [кожний] *жаль відважно кину в очі!* (І. Франко); *Вона теж кине в вічі катам своє прокляття* (Л. Смілянський); **(12) Ки́дати / ки́нути в сказ** *кого* — те саме, що **Дово́дити / довести́ до ска́зу** *(див.* **дово́дити).** *Те, що він не міг розгадати ідеї та мети цього костюмування, кидало пана полковника в сказ* (Ю. Смолич); *Усе почуте кинуло в сказ командувача фронту, який вимагав не відступу, а наступу військ* (із журн.); **(13) Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди)** *кому і без дод.* — робити натяк на що-небудь. [Л у ч и ц ь к а:] *Як ви вмієте людину збентежити .. жарину кинути в серце* (М. Старицький); — *Чи не забагато* [хлопців], *дівко?* — *знову так говорить мати, що в душі Христини починають ворушитися різні здогадки .. А мати хоч би тобі що: кинула, неначе ненароком, жарину в груди й порається біля мисника* (М. Стельмах); **(14) Ки́дати / ки́нути же́реб (жеребо́к)** — вирішувати що-небудь жеребкуванням. *Коли кидатимуть жереб, вільними залишаться лише чотирнадцять перших і, можливо, ще кілька останніх місць* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Відполювавши ходову вивірку, повернулись і кинули жереб, куди кому йти на місцевого та й на іншого звіра, — чи батькові з Наталкою на Голубу, а Грицькові з Григорієм на Бікін та Іман, чи навпаки* (І. Багряний); — *Може, кинемо жеребок? — несміливо запропонував Тарас* (Ю. Мокрієв); **[Ки́дати / ки́нути] камі́нчики у горо́д** *див.* **камі́нчик; (15) Ки́дати / ки́нути ка́мінь (ка́менем, ка́меня)** *на кого, у кого* — звинувачувати, ганити, ганьбити і т. ін. кого-небудь. *Але ж, Мотре, будь справедлива і не кидай каменем у мене, коли я не завинив* (Б. Лепкий); *Радуйтесь власному прозрінню і не кидайте каменя осуду на тих, хто ще повзає в сутінках...* (О. Бердник); — *Чи осмілишся кинути каменем на мене за те, що я покинула тебе?* (І. Франко);**(16) Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во** *і т. ін.)* — звертатися до кого-небудь із закликом, гаслом і т. ін. *Зоринка лише вряди-годи кидала слово обиди на кревних, більше відмовчувалась* (І. Микитенко); *Чорнобай ніби читав його думки і кидав словами, що ятрили серце* (В. Малик); *Я не забула, Марку, твоєї науки: ти кинув слово, а з нього вродилось десять* (М. Коцюбинський); *Дамо рішучий бій мозолястими руками, як тільки кине гасло нам комітет* (І. Пільгук); — *В науку давай, Вальок! — кинув клич Дормидонт, аспірант* (А. Крижанівський); **(17) Ки́дати / ки́нути кров,** *заст.* — робити кровопускання. *Треба завтра щепія покликати, хай кине кров* (Панас Мирний); *Ката облили водою, але це не допомогло, йому спробували дати ліків з перцю, кинули кров з руки — він не подавав ознак життя* (П. Загребельний); **(18) Ки́дати / ки́нути на ча́шу терезі́в** — робити все можливе, докладати всіх зусиль, щоб добитися успіху, виграшного становища і т. ін. *Ще раз пригадав* [командир] *особиста й подивувався щиро, як можуть люди в оцій ситуації* [війни], *коли все кинуто на чашу терезів, займатися нікчемною справою* (А. Дімаров); **(19) Ки́дати / ки́нути недо́брим о́ком** *на кого* — поглядом виражати осуд кого-небудь за певні вчинки, дії, поведінку і т. ін. *Старі й правовірні кидали на неї* [молодь] *недобрим оком* (М. Коцюбинський); **(20) Ки́дати / ки́нути обвинува́чення [в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя** *і т. ін.)*] *кому* — різко обвинувачувати (у 1 знач.) кого-небудь. *Підмайстри виступали один за одним .. Сміливо кидали майстрам у вічі свої обвинувачення* (З. Тулуб); — *Хто ви такий, сеньйоре, і яке ви маєте право кидати обвинувачення в обличчя чесного патріота?* (Д. Бедзик); **(21) Ки́дати / ки́нути о́ком (очи́ма, по́гляд, зір** *і т. ін.) на кого — що:* а) час від часу дивитися, поглядати на кого-, що-небудь. *Олаф теж робив вигляд, що слухав уважно. Кожний раз, як Вальдберг кидав оком в бік картини, по лиці його проходило щось непокійно-тривожне, змішане, немов Вальдберг ось зараз мав піймати його на чомусь поганому* (В. Винниченко); *Він зрідка кидає на маєток пильний погляд, немов сподіваючись побачити там брата* (О. Гончар); б) швидко, мимохідь оглядати кого-, що-небудь. *Він обійшов машину, бігцем кинув оком, чи чогось не пошкодили, і підійшов до Химочки* (Г. Епік); — *Це ж куди ви? — хтось звернувся й на поклажу кинув зір* (С. Олійник); в) оглядати, роздивлятися навколо, кругом себе і т. ін. *От підійшов* [сотник] *до ставка, кинув оком сюди-туди та й крикнув грізно: — А що?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Роман, не гаючись, рішучим стрибком вискочив з окопу, кинув оком туди-сюди й одразу ж наткнувся на свого командира* (О. Гончар); *Я кинув оком по видноколу* (Р. Андріяшик); *І він знову кинув оком туди й сюди, і вшир, і вздовж, і вдаль, і зблизька, але все було так само* (Валерій Шевчук); г) *(на кого)* звертати увагу на кого-небудь, цікавитися кимсь, залицятися до когось. *Якось, повернувшись з ярмарку, батько застав у хаті далекого материного родича — Мирона Вихристюка, який нібито колись кидав оком на Ганну* (В. Речмедін); *Батько і каже мені: — Іване, поїдемо вдвох на храм. Ти ще ж і між людьми не був. Побачиш дядьків... І може, яка дівка на тебе оком кине чи ти на неї* (Є. Кравченко); *Зо Славком хотіла* [Пазя] *лиш часом пожартувати, а як довідалася, що й Варвара кинула оком на нього, то була б їй очі видерла, якби так сила* (Л. Мартович); ґ) *(тільки док.)* постерегти що-небудь. *Просить* [Василь] *Матвія: — Матвію, ви киньте оком на мою скриньку, доки я вернуся... Бо всякий народ їде* (Мирослав Ірчан); **(22) Ки́дати / ки́нути оста́ннього ко́зиря** — звертатися до крайніх засобів для здійснення чого-небудь. — *Хай цікавляться, — уперто буркнула непокірна. Тоді* [я] *кинув останнього козиря. — Що ж, Парасю. Видно, тобі вчитись заважає вишивання. Доведеться сказати Ярині Іванівні, щоб виключила з свого гуртка* (Ю. Збанацький); — *Я — емтеесівська! У мене своє начальство! — кинула останнього козиря Феня* (М. Циба); **(23) Ки́дати / ки́нути пля́му** *на кого — що* — ганьбити, неславити кого-, що-небудь. *Загроза смерті не кидає плями на нашу честь і совість* (Є. Доломан); — *І отак діє ворог, — сказав він .. Кинути пляму на газетяра-партійця, викликати підозру до нього — ось чого вони хочуть* (С. Журахович); **(24) Ки́дати / ки́нути (поки́нути) ло́ском** — залишати у безладді. — *В котрім лісі? — питано .. Усе, що зачуло про се, кидало роботу лоском і гнало до нещасного місця* (О. Кобилянська); *Як приїхали* [Люборацькі] *звідкільсь та коні випрягли, то так лоском і покинули все — так і лежало* (А. Свидницький); *Олександра кинула все лоском у хаті й побігла на буряки* (М. Коцюбинський); **(25) Ки́дати / ки́нути рукави́чку (рукави́-**

цю) *кому, чому* — вступати в боротьбу з ким-, чим-небудь; виклика́ти когось на поєдинок. *Самійленко кидав рукавичку ворогам, а їх було чимало* (Л. Старицька-Черняхівська); *Коли журбі не піддалась душа, ні серце в грудях не закаменіло, ні впав ти п'яний у безпутнє діло, ні думка не понизилась твоя; ні світові не кинув рукавиці, щоб стати в бій з ним.., а тільки духом линеш до зірниці по силу й світло.., тоді єси великий справді ти* (Уляна Кравченко); **(26) Ки́дати / ки́нути сві́тло** *на що* — розкривати, з'ясовувати, робити ясним, зрозумілим що-небудь. *Його* [Драгоманова] *критичні статті .. кидали нове світло на нашу минувшину* (М. Коцюбинський); *І з інших причинків, що кидають світло на основні питання, порушені в статтях проф. Грушевського, назвемо статтю редактора М. Славінського* (І. Франко); **(27) Ки́дати / ки́нути слова́ [че́рез плече́]** — говорити, казати що-небудь знехотя. *Бурдун зрідка кидав окреслені певністю слова, часто курив із розмальованої коробочки довгі цигарки й більше слухав* (Б. Антоненко-Давидович); — *Ти ще мені, Варко, затанцюєш чардаш і поплачеш у черепок! Я тебе провчу, ти мені не будеш кидати слова через плече!* (М. Томчаній); **(28) Ки́дати / ки́нути то в жар, то в хо́лод (в жар і [в] хо́лод)** *кого:* а) *(безос.)* кому-небудь стає жарко або холодно від сильного хвилювання, великого нервового напруження, збудження і т. ін. *Серце її бралося невгамовними ревнощами, розпалювався розум, малювалися в уяві такі подробиці, від яких Віру кидало то в жар, то в холод* (А. Шиян); *Видавалося, що на цій плівці якийсь мерзенний ворог .. зафіксував наші найважливіші таємниці.. Віктора кидало то в жар, то в холод* (М. Дашкієв); *Пані де Реналь здавалося, що вона занедужала, її кидало то в жар, то в холод, і вона зовсім втратила сон* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); б) виклика́ти в кого-небудь велике хвилювання, сильне нервове напруження чим-небудь. *В обителі ця звістка* [приїзд Саїда] *просто в жар і холод кинула ішанів* (Іван Ле); **(29) Ки́дати / ки́нути я́кір (я́коря):** а) знаходити собі притулок, місце для проживання. *Ставка була одна: невблаганна старість. — Час кидати якір у тихій гавані, — мовив Сідалковський, не спускаючи очей з її зморщеного, як вишня на вершечку дерева, обличчя* (О. Чорногуз); *Де ж кінець цим вічним мандрам? Де той порт, в якому кине він свій важкий життєвий якір, де знайде він свою сім'ю, жінку, діток?* (З. Тулуб); б) тимчасово зупинятися, розташовуватися де-небудь. *Купимо все в гастрономі і в Сімферополі на вокзалі якоря кинемо, — пояснював Павло* (В. Кучер); **(30) Ки́дати (кла́сти) / ки́нути (покла́сти) на зуб (на зу́би)** — їсти, з'їдати. — *От матінку маю, — скаржився Денис, мотузуючи торбу. — Де що в хазяйстві найласіше — зараз же кида собі на зуби* (Григорій Тютюнник); **(31) Ки́дати косяки́** — дивитися, поглядати неприязно, вороже, застережливо; коситися. *Григорій Орестович Мотузяка на мене кидає косяки* (М. Коцюбинський); *Дівчина все частіше ночувала вдома, спала з невісткою на одному ліжку, дарма мати кидала косяки* (І. Чендей); *Сироватка кидав косяки, бачив накібчений профіль виголеного до синяви (коли і де встиг поголитися?), бронзового від засмаги отаманового обличчя* (Ю. Мушкетик); **(32) Ки́дати (накида́ти, кла́сти) / ки́нути (наки́нути, накла́сти) тінь** *на кого — що:* а) поширювати погану славу про кого-, що-небудь, наговорювати на когось, щось; ганьбити. *Справжнім ліриком сьогодні я схвильовано кажу: — Хто посмів його пустити Разом з вами на Парнас? Верхогляд той діловитий — Тінь лиш кидає на вас!* (С. Олійник); *Він не хотів і припускати, що за всім цим стоять люди, які навмисне, з брудною метою, воліють накинути на його ім'я зловісну тінь* (Н. Рибак); — *На панському харчі святі не виростають .. Чи так, до слова, сказав це Корнюша, чи навмисне кинув тінь на Любу, яка й досі працювала покоївкою в пані...* (М. Стельмах); б) негативно позначатися, відбиватися на кому-, чому-небудь, впливати на когось, щось і т. ін. *У нас тепер погано жити, бо дядькове здоров'я значно погіршало, а се кладе тінь на всіх і на все* (Леся Українка); *Це ж, власне кажучи, панну... це кидає тінь на панну... Вона — наша товаришка...* (В. Винниченко); **(33) Ки́дати підозрі́ння** *на кого* — обвинувачувати кого-небудь у чомусь, підозрюючи. *Кидати на когось підозріння за вбійство* [убивство] — *то не жарт* (І. Франко); **(34) Ки́дати (розкида́ти) / ки́нути (розки́нути) на ві́тер,** *перев. зі сл.* г р о ш і — даремно, марно, необдумано витрачати, використовувати. — *Дорош за нашу артіль дбає, не хоче розкидати на вітер трудодні* (К. Гордієнко); *Ось і я вже стою на своїй захололій землі, Наче мальва суха, що насіння кидає на вітер* (П. Гірник); *Якщо ви кмітлива людина, яка не звикла кидати гроші на вітер, спробуйте порахувати, в яку суму вам обходиться неуважне ставлення до свого здоров'я* (із журн.); *Ніколи в житті не доводилось йому кинути на вітер хоча б жменю зерна, а зараз він віддавав на поталу сотні тисяч пудів* (М. Стельмах); **(35) Ки́дати (розкида́ти, си́пати** *і т. ін.)* **компліме́нти (компліме́нтами)** — говорити кому-небудь люб'язні слова, лестощі. *Бонковський сипав компліменти, жартував* (І. Нечуй-Левицький); *Стальський так і сипав компліментами Рафаловичу* (І. Франко); *З нами розмовляли, спеціально запросивши до себе на прийом, самі Хвиля й Кулик, не шкодували сипати нам компліменти* (Б. Антоненко-Давидович); *Я тебе вже покохала, Рибалка, не треба сипати компліментами і дарувати квітку з коробкою недорогих цукерок* (А. Кокотюха); **(36) Ки́дати (скида́ти) / ки́нути (ски́нути) в прі́рву** — рішуче позбавлятися чого-небудь, поривати із чимсь, ліквідувати що-небудь. *Уряд вирішив, що наразі підтримка національної книжкової справи недоречна. І видавничу галузь було кинуто в прірву* (з газ.); **(37) Ки́дати стіг** — укладати стіг. — *Я й орала, я й запрягала, я й громадити, я й кидати стоги* (Ганна Барвінок); **(38) Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камінця́, гру́дкою** *і т. ін.)* **в горо́д** *кого* — зачіпати кого-небудь словами, розмовами, натякаючи на щось. *Олеся догадалась, що Онися шпурляла грудкою просто таки в їх город, схопилась з стільця і почала ходити по світлиці* (І. Нечуй-Левицький); — *Оце жінка. Вогонь! — підморгували, пересміювались у гурті, не зле кидаючи камінці у город чоловіка* (Яків Баш); — *Це він* [Сохацький] *жбурнув камінця в мій город! — сміючись, пояснила його дружина* (Л. Дмитерко); **(39) Ки́нути ві́хоть** — завдати кому-небудь лиха, неприємності. *Забув Грицько й про той віхоть, що Чіпка був кинув* (Панас Мирний); **(40) Ки́нути в небуття́** — забути що-небудь. *А кинеш у небуття батьківське, сину, то й власне життя безплідно впаде* (О. Гончар); **(41) Ки́нути на ка́рти** — спробувати передбачити певну подію. [Т а р а с о в н а *(Кинула на карти, Глянула. За серце взялася):*] *Ой, знову дорога кладеться!..* (М. Куліш); **(42) Ки́нути під ла́ву** *що* — викинути що-небудь як непотрібне; зане-

дбати, забути. *А що на вас вони скажуть? Знаю вашу славу! Поглузують, покепкують Та й кинуть під лаву* (Т. Шевченко); **Куди́ не глянь (не кинь)** *див.* **гля́нути; Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш** *і т. ін.)* **óком <Куди́ [тільки (лиш)] [не] гля́не óко>** *див.* **óко**[1]; **Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти** *і т. ін.)* **бíсер (пéрли) [сви́ням (пéред свиньми́, пéред сви́нями)]** *див.* **мета́ти; Нíде (нема́є де, нíкуди,** *заст.* **нíгде) [й] гóлки (гóлкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути)** *див.* **встромля́ти; (43) Па́лицею (па́лкою) ки́нути** — близько, зовсім недалеко. *Недалеко вже й до базару — палицею кинути. Уже й вози видно* (Панас Мирний); *До хутора зовсім палкою кинути. Гонів з п'ять, мабуть, буде* (І. Цюпа); **(44) Скíльки óком ки́неш (кинь, доки́неш, згля́неш** *і т. ін.)* — поки можна побачити; скрізь до самого обрію. *І дивись: скинув* [Мирон] *рушницю на плече та й потяг подовж поля, скільки оком зглянеш* (Панас Мирний); *Справа і зліва, скільки оком захопиш, чорніли свіжою ріллею зорані на зяблю гори* (М. Коцюбинський); *Округи, скільки оком докинеш, рівний, білий степ* (Л. Яновська); *Геть-чисто вся ріка, скільки оком кинь, праворуч і ліворуч, рясніла бійцями* (О. Довженко); *Навколо них* [переселенців], *скільки оком кинеш, підіймаються засніжені поля* (М. Стельмах); **Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зéмлю** *див.* **ударя́ти; (45) Щу́ку ки́нути у рíчку** — замість покарання створити для кого-, чого-небудь кращі умови, ніж були. *Зараз повсюди створюється безліч комісій, підкомісій, комітетів тощо. Отже, так проводиться боротьба з економічним розвалом. Щуку кинули у річку!* (з газ.); **(46) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **за сéбе ки́дати / ки́нути,** *зі сл.* ї с т и — жадібно, з апетитом, дуже швидко й енергійно. *Казаночок маленький, їмо, як за себе кидаємо, а хоча б на палець над'їли* (Ю. Мушкетик); **Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску** *див.* **хто**[1]; **(47) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **чóртові (чóрту) в зу́би ки́нути** *кого, що* — невідомо куди подіти кого-, що-небудь. *Саранчук помовчав хвилинку, ще зітхнув і додав затим: — Краще б, мабуть, було й зовсім туди не вириватися. А то й чоловіка одвезли — як чортові в зуби кинули* (А. Головко).

КИ́ДАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.,* **КИ́НУТИСЯ,** нуся, нешся, *док.* 1. Швидко йти, бігти, прямувати кудись, до кого-, чого-небудь. *Іде* [пастух] *до воріт і хоче відчинити замок, служебка кидається за ним* (Леся Українка); *Мікі підводиться і .. підстрибом кидається до дверей* (С. Андрухович); *Христя кинулась до надвірних дверей, одчинила їх* (Панас Мирний); *Кури кинулись на зерна метушливою зграйкою* (О. Донченко); *Він вибіг надвір і кинувся до стайні* (К. Гриб); * Образно. *Іноді тупий голодний біль як з цепу зривався, кидався від шлунка в груди, в голову* (А. Головко); // *розм.* Звертатися до когось по допомогу, за порадою і т. ін. *Кидалась я й до знахарів і до лікарів — ніхто нічого не врадив! .. Помер Павло* (Марко Вовчок); *Він підійшов ближче, помітив полонених і, здивований, кинувся до лікаря* (В. Малик); // *на кого — що.* Нападати, накидатися. *Марченко водив в атаку на Синчаки піхоту. З гвинтівкою в руці кидався він на ворога в перших лавах* (Ю. Яновський); *Кинулися всі* [звірі] *на бідолашного Зайчика, розірвали його та й з'їли* (І. Франко); // *до чого, на що, також з інфін.* Поспішно, із завзяттям, запалом братися за що-небудь. *Хлопці до всього того* [роботи в полі] *кидались з гарячим запалом, а найщиріше брався Максим* (Панас Мирний); *Завзято кидались* [делегати] *на двері, а ті, що в вагоні були, муром стояли й не пускали* (В. Підмогильний); *Так було на кожнім привалі: замість їсти, голодні бійці насамперед кидалися кувати коней* (О. Гончар); *Коли наглядач відчиняв двері, всі насторожувалися, мов дикі кішки, і кидалися на згортки* (Р. Андріяшик); *Як ірвоне* [Катря] *з себе коралі дорогі — геть одкинула — тільки вони гур-гур — розкотилися! Я кинулася збирати* (Марко Вовчок); *Часом і досі ще здається мені, що й зараз поклепай хто-небудь косу під моїм вікном, я зразу помолодшав би, подобрішав і кинувся до роботи* (О. Довженко); // У пориві почуттів швидко наближатися й обіймати когось або самому опинятися в обіймах. *Поліксена з плачем кидається в обійми Андромахи* (Леся Українка); *Левадиха у хатчині видзвонює мисками. Іду з планом до неї. — Пречиста Діво Маріє! — кидається старенька* (Р. Андріяшик); *Один з ремісників, ще зовсім мале хлопча, подивився униз, зблід і з плачем кинувся до Васька* (В. Винниченко); *Після отченашу вийшов дворянин з каплиці і раптом спостеріг пропажу. Кинувся з плачем назад і, пропхавшись поміж людей, почав із жалем нарікати* (Ю. Винничук); // *у що, перен., розм.* У сполуч. з абстрактними іменниками означає — починати дію (діяльність), виражену іменником. *І справдилось слово віще; Їм чуже було рицарство: Що один — шинок поставив, Другий — кинувся в лихварство* (М. Шеремет); *Наші герої чимдуж кинулися в мандри* (із журн.).

2. *тільки недок.* Швидко рухатися в різні боки; метушливо ходити, бігати і т. ін.; метатися. *Сполохані і сліпі кури кидались по горищі, падали в сіни на світ* (І. Нечуй-Левицький); *Безщасна кидалася по ліжку, сон утік од неї далеко, зляканий палкими неспокійними образами* (Б. Грінченко); *Цивільний і військовий не вірять, не хочуть, не можуть вірити йому — кидаються по всіх хатах, унизу, вгорі, навіть у льохи зазирають — ані душі* (В. Винниченко).

3. Стрибати куди-небудь. *Лише та шаланда, на якій сидять вечірні знайомі, весь час кружляє, шукає, кидаються у воду з неї хлопці, знову виринають, відпливають, припливають, мовчазні, суворі, стурбовані* (О. Іваненко); *Перший за мною в річку кинувся тоді, як дружина йти не хотіла* (Б. Лепкий); * Образно. *Никодим, так сказати, з головою кинувся в ті спінені, розбурхані хвилі революційного руху* (І. Франко); // Швидко сідати, лягати. *Петро тільки ускочив у свою хату, зараз кинувся на постіль і прикрив подушкою голову* (Панас Мирний); *Зоф'я кинулась в ліжко. Всю її тіпало* (Л. Старицька-Черняхівська).

4. Сильно здригатися. *Дарчин крик покрився голосом Юзі, що впала додолу, трясучись і кидаючись* (Леся Українка); *Коли я несподівано до нього* [сусіда] *звернувся, він аж кинувся* (П. Колесник); * Образно. *Бумблякевич змушений був ступати, мов бузько, спотикаючись на камінні або на якомусь залізяччі, котре від довгого лежання спотворилося до невпізнання і аж кидалося люто* (Ю. Винничук); // Неспокійно перевертатися (уві сні). *Цілу ніч уві сні кидався* [дядько] (М. Руденко); *Климко прокинувся від холодної роси, що впала йому на босі ноги (видно, кидався уві сні), і побачив над собою скам'яніло-бузкове небо* (Григір Тютюнник); // *тільки недок.* Прискорено битися (про серце). *Христя чула, як у неї серце кидалося...* (Панас Мирний); *Серце кидалось швидко в грудях, бажало щастя* (І. Нечуй-Левицький).

5. Сплескувати, піднявшись до поверхні води (про рибу); скидатися. *Під час придухи риба кидається в ці канави дихнути свіжим повітрям, бо там є джерела* (Остап Вишня); *Розбиваючи поранню тишину, Хвостом ударивши об сизувату воду, Враз короп кинувся* (М. Рильський).

6. *тільки недок., ким, чим.* Кидати в когось що-небудь або один в одного. — *Ой лишенько! Хто це кидається поросям! — підняли ґвалт дівчата і розсипались на всі боки* (І. Нечуй-Левицький); *Коли ми дражнимося через балку та кидаємось грудками, всі старші Кирикові брати, дужі, веселі, хоч і батрацької долі хлопчаки, щоразу опиняються по цей бік балки* (О. Гончар).

Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* **/ піти́ (звести́ся, ки́нутися** *і т. ін.)* **в ата́ку** *див.* **іти́; На при́ступ іти́ (ки́датися) / піти́ (ки́нутися) <При́ступом іти́ / піти́>** *див.* **іти́; (1) Не ки́датися** *кого, чого* — не залишати кого-, чого-небудь; не цуратися когось, чогось. *І діло він робить, і хліборобства не кидається* (Ганна Барвінок); *Прийшли вони* [заробітчани] *на місце. Грицько не кидався своїх* (Панас Мирний); *Постерегла теє хлопцева мати і не раз за ті любощі сина лаяла й карала, та, бачивши, що він свого не кидається, стала скаржитись на нього опікунам* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Припада́ти (ки́датися, па́дати** *і т. ін.)* **до ніг** *див.* **припада́ти; Ходи́ти (ї́здити, ки́датися** *і т. ін.)* **/ піти́ (побі́гти, ки́нутися** *і т. ін.)* **по сусі́дах** *див.* **ходи́ти.**

◊ **[Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́** *і т. ін.)* *див.* **кров; Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю** *див.* **ві́шатися; (2) Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах** *чиїх* **(че́рез тру́пи** *чиї)* — не шкодуючи життя багатьох, просуватися до якоїсь мети. *Ідуть братам на допомогу брати по трупах ворогів* (В. Сосюра); *Ворог не шкодував нічого. Він кидався в атаки буквально по власних трупах і докотився до артилерії* (О. Довженко); **(3) Ки́датися / ки́нутися в безо́дню** — доводити себе до загибелі, гинути. *З того дня ходила* [Маруся], *мов затроєна* [затруєна]. *Чула, що вже не має волі, що вже мусить іти, кидатися в якусь безодню з закритими очима* (Г. Хоткевич); *Коли жінка приходила до тями, стан речей видавався їй просто пекельним. Тож іншого виходу не було — кинутися в безодню* (із журн.); **(4) Ки́датися / ки́нутися в сльо́зи** — почати плакати. *У відповідь па перше ж питання слідчого жінка кидається в сльози* (з публіц. літ.); *Обшук тривав, хоч діти кинулися в сльози, а дорослі — тримали мовчання* (із журн.); **(5) Ки́датися на всі бо́ки** — діяти непослідовно, роблячи одночасно кілька справ і не завершуючи жодної. *Він* [Романчук] *щиро бажає добра своєму краю, але не знає за що ухопитись і на яку ступить, через те кидається на всі боки* (Леся Українка); *Саме тоді, як палкіші натури безпорадно борсалися в лещатах неможливих умов, кидалися на всі боки, часто розмінюючись на дрібняки або й зовсім загибаючи — Левицький мав одну дорогу і не ухиляючись ішов нею* (С. Єфремов); **(6) Ки́датися слова́ми (сло́вом, фра́зами** *і т. ін.):* а) говорити, обіцяти що-небудь безвідповідально, несерйозно, необдумано. *Ні, не можна так легковажно кидатися словами, надто вони девальвуються в наш час* (Ю. Мушкетик); б) гратися словами, перемовлятися. *До півночі за столом товклися, млинці наминали, словами кидалися, все розходитися не хотіли* (Люко Дашвар); **(7) Ки́датися (со́ватися) / ки́нутися (су́нутися) з кулака́ми (кулако́м)** *до кого, на кого* — намагатися побити кого-небудь. *До неї з кулаком совався* [Бахус] (І. Котляревський); *Кайдашиха кричала й совалась з кулаками до Палажки* (І. Нечуй-Левицький); *Ось тоді Лютфі-паша й кинувся з кулаками на султанську сестру, так що його насилу відтягнули євнухи* (П. Загребельний); **(8) Ки́нутися в го́лову** *кому* — хто-небудь несподівано, раптово пригадав щось; пригадатися. *Товариська зрада, докора — разом кинулись йому в голову, схопили за серце...* (Панас Мирний); // *безос. Жінка побачила хлопця біля метро, відразу кинулося їй у голову — це ж він приїжджав минулої осені до них у село* (із журн.); **(9) Куди́ не ки́нься** — у кожному місці, всюди. *Бо йому й у банку, й .. куди не кинеться, скорше, ніж другим дадуть* (У. Самчук); *Куди не киньмося — скрізь стрічаємо гаті: тут нам поміщик стоїть поперек дороги, там — становий* (Ю. Хорунжий); **Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг** *і т. ін.)* *див.* **па́дати; Уда́ритися (ки́нутися) вро́зтіч** *див.* **ударя́тися; Ходи́ти (іти́, ки́датися) / піти́ (ки́нутися) в штики́** *див.* **ходи́ти; Шулі́кою (як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **шулі́ка (шуля́к)) налі́та́ти (ки́датися, па́дати** *і т. ін.)* **/ налеті́ти (ки́нутися, впа́сти** *і т. ін.)* *див.* **налі́та́ти[1].**

КИДІ́Й, я́, *ч.* Те саме, що **кида́льник.** — *Дівчата! Дивіться, якого вам кидія привів! Тепер уже не буде утайки за снопами* (Л. Яновська).

КИДКО́М, *присл.* Швидко кидаючись або швидко кидаючи. *Єдиний рятунок для них* [оточених] *в цю мить — кинутись кидком саме вперед* (О. Гончар); *Не нападав, а підходив. Чому ж підходив? А як саме підходив? Крадькома чи кидком?* (В. Фіялко); *Юнак миттєво оцінив всю складність ситуації — кидком випередив усіх* (із журн.).

КИДО́К, дка́, *ч.* 1. Різкий, швидкий помах руки для кидання чого-небудь. *Влучний кидок гранати, і вибух перед автомашиною здибив її і поклав боком у рівчак* (Д. Бедзик); *Кидки її не були такими влучними, та гра вже захопила з головою* (А. Кокотюха); // Відстань, що є результатом кидання чого-небудь. *З лівої руки на віддалі трьох кидків стріли стали вони могутньою стіною, внизу переплівся верболіз* (Ю. Мушкетик).

2. Коротке сильне здригання. *З минулого вечора було воно* [орля] *голодне і з кожним кидком ставало все млявішим* (З. Тулуб).

3. Швидке пересування кого-, чого-небудь, яке здійснюється за один раз. *Лось .. намагався поводитись обачно, але нога боліла, тіло слабло, і сили поступово покидали його. Збирався до свого вирішального кидка і, коли знову не пощастило, лось на хвилю заспокоївся, бо знав, що це не остання його спроба* (Є. Гуцало); *Тільки-но повстанці зготувалися до вирішального кидка, як на мурах весело заграла сопілка* (О. Бердник); *Кидок до стіни привернув би увагу звіра, він неодмінно б покинув своє лігво* (В. Фіялко); *Дружно заходився екіпаж готувати машину до кидка на протилежний берег* (з газ.).

△ **Штрафни́й уда́р (кидо́к)** *див.* **уда́р.**

КИДЬ[1], і, *ж., розм.* Відстань, на яку можна що-небудь кинути. *А він був од мене не більше, як на одну кидь* (Сл. Б. Грінченка); *Гнаний далі поривистим вітром, наскочив він* [корабель] *зо всього розгону на узбережжя острова Майорки і врізався як стій у піщану косу, не більше як на одну кидь од берега* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КИДЬ^2, *виг.* Уживається як присудок за знач. **кѝдати** 1 для вираження однократної дії. *Ухопив та кидь його об землю!* (Сл. Б. Грінченка); *Замітає чернець і на Петра прямо кидь сміття, кидь!* (А. Тесленко); *Тут гарно: сонце пригріває, земля пахне, а ти в неї, в теплу, відволожену, насіннячко кидь та кидь!..* (О. Гончар); *Вона ще раз кидь — і знов камінці на долоні* (В. Близнець).

КИДЬКОМА́, *присл., розм.* Те саме, що **кидко́м.** *Кидькома човен винесло далеко на пісок* (з газ.).

КИДЬМА́, *присл., розм.* Те саме, що **кидко́м.** *Кидьма кинувши сумочку чоловікові, вона нахилилась над збитим* (О. Гончар); // *у знач. пред. В хаті все кидьма. Досі і в печі погасло!* (Григорій Тютюнник).

КИДЬО́К, дька́, *ч., рідко.* Те саме, що **кидо́к.** *Удар по кулі в грі в крокет повинен бути тільки ударом, а не рухом чи кидьком* (з газ.).

КИЄВОРУ́СЬКИЙ, а, е. Стос. до Київської Русі. *На думку деяких дослідників, за часів Київської Русі існував навіть своєрідний культ знання — надзвичайно високо поціновувалися "книжництво", освіченість. Ця риса масової свідомості подає києворуський соціум у доволі вигідному світлі* (з наук. літ.); *У межах києворуської культури склався притаманний українській духовній традиції тип мислення — не схильний до абстрактного, відірваного від життя* (з наук. літ.).

КИЄВОЦЕНТРИ́ЗМ, у, *ч.* Культурно-філософська і світоглядна концепція, за якою Київ є духовним та історичним центром східних слов'ян. *В українській культурній ситуації наприкінці XIX століття києвоцентризм набув особливого теоретичного підґрунтя* (з наук. літ.); *Слов'янофіли висунули теорію трьох Русей: Київської, Московської і Петрівської. Натомість речник української ідеології Михайло Максимович у 1830–1840-х рр. проводить думку про києвоцентризм історичного процесу в Східній Європі* (з наук.-попул. літ.).

КИЗИ́Л, у́, *ч.* 1. Кущова рослина або деревце родини кизилових із жовтими квітками та їстівними ягодами; дере́н. *Частіше траплялися гаї й кущі кизилу та тамариску* (З. Тулуб); *Сербський лісівник Лукач засадив подвір'я ґражд привезеними з Македонії квітучими кущами: барбарисом, камеліями, вересом, кизилом, вовчими ягодами, форзиціями, гортензіями, жасмином, магноліями, рододендронами, клематисами* (Т. Прохасько); // Деревина цієї рослини. *Комонці вже всі перейшли в Європу, й тепер мостом по десять у ряд тяглися пішаки, сотня за сотнею, одні з довгими кінчастими щитами та списами, інші мали плетені з кизилу щити, нап'яті волячою скорою* [шкурою], *та луки* (І. Білик).

2. *збірн.* Кислувато-солодкі ягоди цієї рослини, перев. темно-червоного кольору. *Погляд упав на незасаджений деревами зелений схил, і майнула в Ібрагіма думка засадити його фруктовим садом, в якому гілля вгиналось би від помаранч, цитрин і криваво-червоних грон кизилу* (Р. Іваничук).

КИЗИЛО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кизи́л.** *Листя диких сріблястих олив та кизилові кущі, червоними сережками прибрані, здригнулись в тремтінні, як людське обличчя — дрібним сміхом* (Н. Королева); *З валу було видно їхні обличчя, й одяг, і зброю, вони купчилися на віддалі рушничного пострілу, щось гукали, махали важкими залізними й кизиловими булавами* (Ю. Мушкетик); // Вигот. із ягід кизилу. *Я пив газовану воду з кизиловим сиропом* (Ю. Яновський); *Друзі дивувалися її взаєморозумінню з батьками та відкритості дому, де гостям завжди були раді і намагалися перш за все нагодувати чи бодай напоїти чаєм з кизиловим варенням* (Г. Вдовиченко).

2. *у знач. ім.* **кизило́ві**, вих, *мн.* Те саме, що **дерено́ві.** *Кизилові охоплюють різні види, з-поміж яких найвідомішим є кизил (дерен) звичайний* (із журн.).

КИЗИЛОВОЦВІ́ТІ, тих, *мн.* Порядок квіткових рослин класу дводольних. *Квітки кизиловоцвітих чотиривимірні, часто з редукованою чашечкою* (з наук.-попул. літ.).

КИЗИ́ЛЬНИК, у, *ч.* Кущ, зрідка дерево родини розових, найпоширеніший вид — чорноплідний; вирощують у садах і парках як декоративний. *Кизильник популярний завдяки своїм плодам (червоні або чорні яблучка з кісточкою всередині), а також унікальним можливостям у ландшафтному дизайні* (із журн.).

КИЗЛЯ́Р-АГА́, и́, *ч., іст.* Головний наглядач гарему турецького султана. *Кланяючись і задкуючи, провів кизляр-ага султана в потаємні двері* (Р. Іваничук); *Ібрагім попросився через кизляр-агу на розмову до валіде* (П. Загребельний); *Кизляр-ага належав до вищих посадових осіб у Константинополі, мав істотний вплив на султана* (з наук.-попул. літ.).

КИЗЯ́К *див.* **кізя́к.**

КИЗЯКО́ВИЙ *див.* **кізяко́вий.**

КИЗЯЧО́К *див.* **кізячо́к.**

КИ́ЇВСЬКИЙ, а, е. Стос. до Києва і киян. *Потім Чайка дізнався, що це був усього-на-всього один київський аптекар* (Д. Бузько); *Товариші з Київського мединституту давним-давно пороз'їздилися в різні кінці республіки, країни, а декого химерна доля, може, занесла й далі* (Б. Антоненко-Давидович); *Одягнувшись, я поглянув на годинника. Стрілки показували чверть на дванадцяту за київським часом* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Стос. до Київської Русі. *Великий князь київський Велімир повстав усією Руссю й скинув іго конунга Германаріха готського, й помстився Германаріхові за смерть князя Буса волинського* (І. Білик).

КИЙ^1, я, *ч.* 1. Частина тонкого стовбура або грубої гілки, відрізана від дерева й очищена від пагонів. *Хто схоче пса вдарити, той кия найде* (Номис); // Палиця. *Я справді скуштував кінцем кия, що був у руці моїй, трохи меду* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Усякий братчик, ідучи мимо, зупиниться коло стовпа, вип'є коряк меду чи горілки, калачем закусить, візьме кий, ударить раз виноватого* [винуватого] *по спині* (П. Куліш); *Чабан прокинувся — аж перед ним Гадюка, Він києм бух — і витяглась зміюка* (Л. Глібов); *Кожний тримав у руках якусь зброю. Були сокири, барди, ломи, киї, рогачі* (Ю. Смолич); // Удар палицею. *Крім звичайних дисциплінарних кар, Панталасі присуджено тепер дати в присутності всіх в'язнів 50 київ* (І. Франко); *Декретом нашим і з порадою товариською, при множеству віри гідних осіб учиняємо: злодія Петра Легенького позбавити власного майна, покарати киями і вигнати геть з міста* (Валерій Шевчук).

2. Довга пряма звужена на кінці палиця для гри в більярд. *Розвалившися на софі.., сидів* [Герман] *німо, .. прислухаючися гаморові* [до гамору], *що йшов із сусідніх покоїв, стукові* [до стуку] *більярдових київ о кулі* (І. Франко); *В одній руці Карло Іванович тримав свій важкенький портфель..,*

в другій — парасольку у вигляді більярдного кия, тільки на добру половину обрізаного (О. Чорногуз).

◊ **Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, ки́єм** *і т. ін.*] **спи́ну (пле́чі, ре́бра** *і т. ін.) див.* **грі́ти; (1) Не ки́єм (не кийко́м), то па́лицею** — все одно, все-таки; однаково. *Як буду жениться, то покличу дивиться і віддячу не кийком, то палицею* (прислів'я); *— Не сподівався я; бий мене сила Божа, коли я чекав, щоб оті вояки стільки біди наробили!.. Ну, ми їх візьмемо не києм, то палицею!..* (М. Старицький); **Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник** *і т. ін.) див.* **обла́мувати¹; Па́льцем (ки́єм) не проткну́ти (не проткне́ш) <Проткну́ти па́льцем не мо́жна>** *див.* **протика́ти; Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (ки́я, лози́ни, рі́зок, нага́їв** *і т. ін.) див.* **скуштува́ти.**

КИЙ², *займ., перев. у сполуч. зі сл.* б і с, ч о р т, д і д ь к о *і т. ін., прост.* *Який. — Кий, до лиха, ви батько?* (Олесь Досвітній); *— На кий дідько було купувати цей костюм?* (із журн.); *Ко́го чорта ти тут ходиш?!*

◊ **На яки́й (кий) чорт** *див.* **чорт; Яки́й** *(рідко* **кий) біс!** *див.* **біс¹; Яки́й** *(рідше* **кий) чорт (га́спид, хрін)!** *див.* **чорт.**

КИЙОВИ́Й, á, é. Прикм. до **кий¹** 1. *Трьох із них, як головних привідців, присудили до "гарматного в'язення"... решті ж дано було по кількадесят кийових ударів* (П. Усенко); *Буває, жага доводить козака до сказу, й кидає він Січ, товариство та йде в слободу, хоч і знає, що чекає там на нього сириця, кийове карання й вічна неволя* (Ю. Мушкетик).

КИЙО́К, йка́, *ч.* Те саме, що **кий¹**. *З кийками в руках вони* [школярі] *бігають навколо ямки, в яку треба загнати "свинку" — дерев'яну цурку* (О. Донченко); *Доктор Шанцлер зламав .. вже два більярдні кийки* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Палиця, яка служить опорою при ходінні. *Він підперезався, насунув на очі шапку і, взявши в руки кийок, пішов на вулицю* (М. Коцюбинський); *"А ви ж, дітоньки, куди?" — спитав сивий дідусь, пихкаючи коротку люльку й підпираючи бороду високим кийком* (Б. Лепкий); *Він ішов великою вулицею, мірно довбаючи порох кийком, не зважаючи навкруги, мов не добачуючи людей і землі* (В. Підмогильний).

◊ **Не ки́єм (не кийко́м), то па́лицею** *див.* **кий¹.**

КИЙО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **кийо́к.** *Весна, весна, наша весна, Та що ж ти нам принесла? Старим бабам по кийочку, А дівчатам по віночку!* (з народної пісні); *По обіді, нагодувавши сірого, попрощавшися з ним, Івашко та Любка вибрали в повітці замашні кийочки підбивати горобців і пішли до хати дядька Зозулі* (В. Винниченко); *Під тьмяним ліхтарем край хідника збентежено спиняється маленька згорблена бабця з кийочком у руці і сумкою* (М. Хвильовий).

КИ́КА, и, *ж., дит.* М'ясо. *Як дає дитині м'яса, то каже: нá кики! нá кики!* (Сл. Б. Грінченка).

КИЛ, у, *ч.* Гірська глиниста порода зеленувато-жовтого або світло-жовтого кольору, що добре вбирає луги й жири. *Значні поклади килу є в Криму, хоча промислове освоєння килу та його похідних вимагає нових технологій* (з наук.-попул. літ.); *Кил використовують для очищення нафтопродуктів, мастил та знежирення вовни, а також замість мила для миття й прання в морській воді* (з навч. літ.).

КИ́ЛА́, ки́ли́, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **гри́жа¹**. *— Ах, бідний, — хтось тихо простогнав у кутку. — То він же* [Гопкало], *мабуть, з килою* (М. Руденко); *Ось якось тягне він* [Муравель] *чергову дровиняку разів у ...надцять більшу за себе — надривається, килу наживаючи* (В. Чемерис).

2. Хвороба деяких рослин, що характеризується появою наростів на корінні. *Кила капусти належить до найбільш небезпечних захворювань хрестоцвітих* (з наук. літ.).

КИ́ЛИМ, а, *ч.* Тканий, найчастіше ворсистий, із візерунками виріб для вкривання підлоги, оздоблення стін і т. ін. *Крикнув Гамалія: — Брати, будем жити, — Будем жити, вино пити, Яничара бити, А курені килимами, Оксамитом крити!* (Т. Шевченко); *Над постіллю висів дорогий заморський килим* (І. Франко); *Долівка була застелена благеньким, попротираним у багатьох місцях килимом* (Р. Андріяшик); *Колись давно, можливо, сім з половиною тисяч років тому, .. одне з рахманських племен покинуло Індію на човнах і летючих килимах* (Ю. Андрухович); * Образно. *Мох грубо встелив землю м'яким килимом і манить спочити* (Г. Хоткевич); *Благословен той день і час, Коли прослалась килимами Земля, яку сходив Тарас Малими босими ногами* (М. Рильський); *Весняні води іскрилися під сонцем, ткали впродовж ріки вогнистий килим, ніби готували урочисту зустріч синам, що поверталися з далеких мандрів* (О. Бердник); * У порівн. *Вже поминули сади-виногради рясні, кучеряві, Що покривають підніжжя гори, наче килим розкішний* (Леся Українка).

(1) Ла́маний ки́лим — килим, орнамент якого складається з різнокольорових, з'єднаних під кутом смуг. *Орнамент складається переважно із чорних, голубих, червоних або вишневих смуг, переділених часто білим перетканням, яке утворює ламані лінії. Такий килим називають ламаним* (з наук. літ.); **(2) Туре́цький ки́лим** — килим з особливими візерунками й забарвленням. *Ослони прикриті налавниками, на столі — турецький килим* (Б. Лепкий); *Ці спасенні для моїх вух бесіди здебільшого провадилися не в будинку, а в наметі, який стояв у саду, або гості всідалися просто неба, під яблунею на великому турецькому килимі* (Ю. Мушкетик); *Стіни її* [комори] *були завішані турецькими килимами, посередині стояв невеличкий стіл і широке ліжко, заслане білими вовчими шкірами* (Д. Білий).

КИЛИМА́Р, я́, *ч.* Майстер, що виробляє килими. *Надзвичайно талановиті майстри — килимарі, вишивальниці, різьбярі — жили далеко в провінціях, нікому не потрібні. Наша спілка фактично взяла на себе функцію захисту цих людей* (з публіц. літ.); *Особливу красу творять килимарі на Гуцульщині — з-під їхніх рук виходять у світ неповторні малюнки, справжні витвори мистецтва* (з газ.).

КИЛИМА́РКА, и, *ж.* Жін. до **килима́р.** *Мелькають худі тоненькі пальчики, стукає гребінь, не розгинається затерпла спина — і так години, дні, місяці. І вже здається маленькій килимарці, що червоні фарби килима то не сік марени, а її власна кров, що жовті плями на килимі нагадують колір її змарнілих щік* (П. Загребельний).

КИЛИМА́РНИК, а, *ч.* Те саме, що **килима́р.** *З року в рік залежно від профілю навчання майбутні вишивальники вишивають, килимарники тчуть, живописці малюють півники як символ тяглості традиції* (з газ.).

КИЛИМА́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **килима́рник.** *В Коломиї і Косові .. проживають прославлені різьбярі і килимарниці* (І. Цюпа); *Тонкий орнамент ранівських килимарниць відомий не тільки в Галичині, але й далеко поза її межами. Його намагаються наслідувати, інколи сліпо копіюють* (із журн.).

КИЛИМА́РСТВО, а, *с.* Виготовлення килимів, гобеленів, килимових доріжок і т. ін. ручним або машинним способом. *Високого рівня в XVII ст. досягли різьба по дереву й килимарство, зразки якого так само, як і зразки шовкових тканин цього часу, що збереглися по музеях, чарують наше око своїм високим артистизмом* (з наук. літ.); *У країні є загальновідомі центри народних ремесел. Гончарство здавен розвивається в полтавському селі Опішні, килимарство — у Космачі на Гуцульщині* (з наук.-попул. літ.); *Ручне килимарство існує з тих часів, коли люди навчилися виробляти пряжу і тканини з волокнистих матеріалів* (з наук.-попул. літ.).

КИЛИМА́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до килимарства. *Українське килимарське мистецтво є похідним народного килима, що охоплює різні тематичні простори* (з наук. літ.); // Признач. для вироблення килимів. *У науковій літературі вичерпно висвітлено період створення та повноцінного існування в XVII ст. килимарської майстерні в Києво-Печерській лаврі* (з наук. літ.).

КИЛИМЕ́ЦЬ, мця́, *ч.* Зменш.-пестл. до **ки́лим.** *І лавки були хороші, липові, із спинками, да* [та] *ще й килимцями позастилані* (П. Куліш); *У світлиці тій, не дуже великій, вздовж стін стоять широкі ослони, застелені різнобарвними, дуже красними килимцями місцевого виробу* (М. Коцюбинський); *Біля виходу двоє бадьорих, веселооких священиків, рум'яних, ставних, хутенько розстелюють розкішний товстий килим, а на нього кладуть ще менший кругленький килимець, щоб тільки ногами стати* (М. Малиновська).

КИЛИМКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **килимо́к.** *Особливу увагу відвідувачів у музеї привертав килимковий зал* (із журн.); // Оббитий або покритий килимком. *Килимкова підлога в кабінеті приглушувала звуки* (із журн.); // Схожий на килимок (про тканину або виріб із неї). *Устя принесла маленький .. саквояжик, обшитий килимковою квітчастою матерією* (І. Нечуй-Левицький); *Підійшла* [Мотря] *до вікна і розсунула насамперед білі, з дрібними мережками, а тоді й килимкові важкі занавіси* (Б. Лепкий).

КИ́ЛИМ-ЛІТА́К, ~а-~а́, *ч., фольк.* Чарівний килим, що сам може літати, переносячи персонажів казки в будь-яке місце. — *Все починалося з мрії. Мрія оберталася згодом у легенду про вогонь Прометеїв, у міф про Ікара та його крила, в казку про килим-літак* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Розстелена в повітрі ковдра летіла, наче килим-літак, здіймаючись вище й вище* (Валерій Шевчук).

КИЛИ́МНИЙ, а, е. Те саме, що **килимо́вий.** *Красиве килимне покриття здатне перетворити будь-який інтер'єр, зробити його затишним і неповторним* (із журн.); // Признач. для вироблення килимів. *Мальва розцвіла. Там, у хазяїна-татарина, рідко виходила з-за килимного верстата, ниділа, жовкла, а тут їй привілля* (Р. Іваничук).

△ **Кили́мні росли́ни** *див.* **росли́на.**

КИЛИ́МНИК, а, *ч.* Те саме, що **килима́р.** *Козаки перевелися, а от імена й прізвища турецькі залишилися: драгомани, сагайдаки, бузулуки, килимники, кунтуші тощо* (О. Чорногуз).

КИЛИ́МНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кили́мник.** *Чогось у нас робота йде дляво* [мляво], *як мокре горить: мої килимниці, здається, таки не дуже зручні та здатні до цього діла* (І. Нечуй-Левицький); *Її недурно вважали найкращою килимницею аулу: вона вміла ткати килими, .. але найкраще виходили в неї шатні казахські килими з нашитими на білу повсть аплікаціями з шматків шовку або сукна різного кольору* (З. Тулуб).

КИЛИМО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ки́лим.** *Малуша провела їх першою світлицею й розсунула килимовий заслін, де були двері до внутрішньої одрини* (І. Білик); *Підлога коридорів була встелена пружним килимовим покриттям, стіни та стеля тішили око приємним поєднанням кольорів оббивки* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Признач. для вироблення килимів. *Це датований килим! Він з року 1728, з килимової майстерні Данила Апостола* (В. Домонтович).

Килимо́ва despite

КИЛИМО́К, мка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **ки́лим.** *Через кімнату був простелений вузький килимок* (І. Нечуй-Левицький); *Килимки всюди — морські, справжні, із різаного каната вузлами в'язані* (О. Гончар); *Фіолетовий килимок у формі серця я запакував в окремий пакунок* (С. Андрухович); * Образно. *Глянеш — зелений килимок простелено між вербами* (В. Близнець); * У порівн. *Поля, луки й ліси здавалися різнобарвними килимками* (О. Іваненко).

КИЛИМОТКА́ЦТВО, а, *с.* Виготовлення тканих килимів; килимарство. *Відомі майстри килимоткацтва проживають у деяких районах Івано-Франківської та Львівської областей* (з газ.).

КИЛИМОТКА́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до килимоткацтва; килимарський. *У дослідженнях Поділля завжди розглядалось як килимоткацький регіон* (з наук.-попул. літ.); *Килимоткацьке мистецтво;* // Признач. для вироблення килимів. *Виготовлення килимів механізованим килимоткацьким верстатом — це вже галузь художньої промисловості* (з навч. літ.); *Килимоткацька майстерня.*

КИЛИМО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **килимо́к.** *Попід стінами хатини були прибиті вузенькі килимочки* (Л. Старицька-Черняхівська); *Ох, килими, барвисті килимочки!* (Л. Костенко).

КИ́ЛИМ-САМОЛІ́Т, ~а-~льо́та, *ч., фольк.* Те саме, що **ки́лим-літа́к.** *Тепер ми маємо не килими-самольоти, а реактивні літаки, які випереджають звук, і вертольоти, які піднімають тонни вантажу* (Ю. Смолич); *Як я можу вірити у якийсь там килим-самоліт або летючий корабель, коли зараз ракети в космос літають* (В. Нестайко).

КИЛИ́МЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **ки́лим.** *Тут були різні шовкові ковдри.., різні плетені килимчики* (Олесь Досвітній); *Орися відвернулася лицем до стіни, але й на стіні, на червоному рядняному килимчику, теж гніздилося сонце* (Григорій Тютюнник); *Кутасті райдужні візерунки були скрізь: на плетених кошиках, де зберігалося різне потрібне дядькові приладдя, на маленьких вовняних килимчиках, просто на аркушах паперу* (Н. Околітенко).

КИМВА́Л, КІМВА́Л, а, *ч.* Старовинний ударний музичний інструмент, що складався з двох мідних тарілок або чаш. *З'являються музики з подвійними флейтами, кімвалами, тимпанами* (Леся Українка); *Не зводь у сні Зір свій звучий Дайте мені Кімвал брязкучий* (М. Семенко); *Тоді грали бубни, гуслі, кімвали й арфи, лунали співи, довкола стояв шарварок, проганяли усіх служників, окрім стременних, конюхів і Марка* (Ю. Мушкетик); *Відступили і вклонились всі, що тут зібрались, люди; їй на славу линуть кличі, линуть співи звідусюди, І солодкі звуки сурем, і кімвалів перегуди* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

КИМВА́ЛЬНИЙ, КІМВА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **кимва́л, кімва́л.** *Раптом у кімнаті почувся кимвальний звук, що так нагадував давно втрачений батьківський інструмент* (із журн.).

КИНДЖА́Л, а, *ч.* Холодна зброя у формі гострого з обох боків клинка, що звужується до кінця. *Понад ліжком на стіні висіли шаблі, ятагани, кинджали, рушниці, гвинтівки* (О. Стороженко); *В товариша Машкова може бути при собі револьвер, кинджал, узагалі якась зброя* (В. Винниченко); *Вольдемар побачив заіржавлений кавказький кинджал* (Д. Бузько); *На поясі в нього кинджал-багнет, і я знаю, як він уміє ним орудувати* (О. Гончар); * У порівн. *Відкіля ця динамічна постать, палючий пломінь очей і гартовані, блискучі, як лезо кинджала, слова?* (Б. Антоненко-Давидович).

Оперізувати / оперезáти мечéм (кинджáлом, шáблею *і т. ін.)* *див.* **оперізувати.**

КИНДЖА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **кинджáл.** *Якщо заточують сталь з двох боків, то таке лезо називають кинджальним* (з навч. літ.); * Образно. *Враз скипіло в Ждановім серці, він стиснув кулаки, що лежали на колінах, прямим, кинджальним поглядом сіконув дяка* (Ю. Мушкетик); *Крізь густі шати багатоповерхового тропічного лісу несила продертись навіть кинджальним сонячним променям* (О. Чорногуз); // Завданий кинджалом. *Кинджальна рана була не дуже глибока* (із журн.).

△ **Кинджáльний вогóнь** *див.* **вогóнь.**

КИ́НДІ *див.* **кéнді.**

КИ́НДЯ *див.* **кéнді.**

КИ́НЕНИЙ, КИ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ки́нути.** *Острів шипів, як розпечений камінь, кинутий в воду* (М. Коцюбинський); *Я бачив човен твій у шумі бурунів І котви* [кітви], *кинені край диких берегів* (М. Зеров); *Коні, кинуті піхотинцями напризволяще, розбрівшись долиною, спокійно паслися* (О. Гончар); *Може, іскорка й вашого серця спалахує в тім розпачливім змаганні людської істоти, приреченої на смерть, але бунтуючої — проти всього: проти неминучості, проти світу, проти логіки, проти стихії, проти долі самотньої, киненої напризволяще* (І. Багряний); *Кинений долею в глибоку підземну штольню, він чує сам по собі, що ті давні дні минули без повороту* (І. Франко); // **ки́нено, ки́нуто,** *безос. пред. Людину кинуто в воду* (Ю. Яновський); *Останні дві літери переходили на дальшу сторінку, а сто тринадцяту було так само рішуче видерто і кинуто поруч із канапою на підлогу* (Ю. Андрухович).

КИ́НУТИ *див.* **ки́дати.**

КИ́НУТИЙ *див.* **ки́нений.**

КИ́НУТИСЯ *див.* **ки́датися.**

КИ́ПА, и. 1. *ж.* Пачка або зв'язка яких-небудь предметів, складених один на одний. *Вона швидко перегорнула у сумці велику кипу листів, витягла одного* (В. Нестайко); *Над Валиною головою, на тумбочці з кипою пригнічених червоним олівцем зошитів падає настільна лампа, яку забула вимкнути, перевіривши диктанти* (Є. Пашковський); *Кипа зошитів на класному столі ставала дедалі менше, і скоро там не залишилося жодного* (із журн.); * Образно. *Тільки він спробував упхнутися до пристані, ведучи коня у поводу, як на його голову сипнулася кипа обурених побажань* (Д. Білий).

2. *ж.* Велика пакувальна міра товару. *Завантаження пресувальної камери вовною, пакування кип вовни та її втискування необхідно проводити при вимкненому електродвигуні* (з навч. літ.); *Після первинного оброблення льон подавали кипами до цеху* (із журн.).

3. *ч. і ж., зневажл.* Про неповоротку людину, огрядних жінку або чоловіка. *Оце ще кипа сидить!* (Сл. Б. Грінченка).

КИПАРИ́С, а, *ч.* Південне вічнозелене декоративне хвойне дерево родини кипарисових, перев. пірамідальної форми. *На Цейлоні святому Є кипарис високий, Розкішний, тисячолітній, У світі одинокий* (І. Франко); *Летіли понад морем раз лелеки до вирію, до південних країв. Гаїв, де кипариси* (Б.-І. Антонич); *Берег моря; чорні ланцети кипарисів, скелі, що стали умовним стандартом південної екзотики* (В. Домонтович); *Вечір нині теплий і тихий, кипариси пахнуть гарно, Венеція на тому березі вже засвічує вогні* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Для тебе я був кипарисом, який потребує найбільше вологи і сонця* (В. Владко).

КИПАРИ́СКА, и, *ж.* 1. Сорт груші з високою пірамідальною кроною і середнього розміру плодами літнього достигання. *Саджанці кипариски легко приживаються й досить швидко дають перші свої досить смачні плоди, котрі можна скуштувати влітку* (з наук.-попул. літ.).

2. Плід цього дерева. *Жінка обережно виставила кошик, у якому лежали аж прозорі кипариски* (із журн.).

КИПАРИ́СНИЙ, а, е. Те саме, що **кипари́совий** 1. *Він тісто місить в кипариснім кадовбі* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана); *Путівець пролягає кипарисною алеєю* (Є. Пашковський); * Образно. *Сигар кипарисний пах лишався в повітрі синім* (Ю. Яновський).

КИПАРИ́СОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кипари́с.** *Я виконаю все бажання твоє щодо дерева кедрового та дерева кипарисового* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Відчинювали горішні вікна й кипарисовими гілками навівали прохолоду* (Б. Лепкий); // Зробл. з деревини кипариса. *Він довго блукав по селах на Україні, продавав кипарисові хрестики* (І. Нечуй-Левицький); *Скит вирвав точений кипарисовий стовпчик, що підтримував балдахін над Кінарете й як з рогатиною кинувся на Дайно* (Н. Королева); *Витягнув* [Асаф] *зі схованки у стіні невелику кипарисову скриньку* (В. Кожелянко); *Дошка — звичайно кипарисова для малювання святої ікони — була посвячена й полита святою водою* (з рел.-церк. літ.); // Обсаджений кипарисами. *Ми йшли кипарисовою стежкою вниз по вулиці* (Леся Українка); *Одного разу на кипарисовій алеї до нього підійшов Микола Рамар* (О. Тесленко).

2. *у знач. ім.* **кипари́сові,** вих, *мн.* Родина хвойних вічнозелених дерев і чагарників, до якої належать кипарис, туя, ялівець і т. ін. *Ялівець. Це вічнозелене дерево з родини кипарисових, поширене майже по всій території України* (з наук. літ.).

КИПАРИ́СОВИК, а, *ч.* Південне вічнозелене декоративне дерево роду вічнозелених однодомних хвойних дерев родини кипарисових із пірамідальною кроною. *На ділянках дендропарку добре ростуть і не пошкоджуються морозами кипарисовик, евкомія* (з наук. літ.).

КИ́ПЕНЬ *див.* **ки́пінь.**

КИПЕ́ЦЬ, пцю́, *ч.* Те саме, що **келéрія.** *В урочищі домінують ковила волосиста, костриця, або типчак, житняк гребінчастий, кипець гребінчастий* (з наук.-попул. літ.); *Кипець досить часто можна зустріти в найнесподіваніших місцях Хомутовського степу* (із журн.).

КИПІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **кипі́ти** 1, 2. — *Щось хочете сказати? — Хочу, — відповіла мати, здіймаючи з країв мідного таза рожеву, тремтливу від кипіння пінку* (А. Шиян); *Шум кипіння антифризу нагадував шипіння колонок .. перед тим, як вибухнути* (І. Карпа); *Люблю .. Кипіння сталі* (Л. Забашта); *Це тремтіння зумовлене кипінням розплавленої маси металів та мінералів усередині центрального вогнища* (В. Бабляк); *Потік то віддалявся, то знов біг назустріч. У спокійних місцях він наче завмирав, дрімав на осонні, але досить було йому натрапити на каміняччя, як закипав холодним кипінням, плигав, плескався здичавілими хвилями* (М. Олійник).

2. *перен.* Бурхливий рух, діяльність. *Знов робота, кипіння, тесання. Виростає, всміхається дім, — І змішалися праця й кохання Під наметом умито-дзвінким* (М. Рильський); *Життя — мить, кипіння, вихор* (О. Бердник); *Тепер Федір збагнув інше: перемога теж не перепустка в царство спокою, сну. Вона — лише мить життя. Воно ж — вічне кипіння, поступ* (Ю. Мушкетик).

3. *чого, перен.* Бурхливий вияв яких-небудь почуттів. *Єжов, ставши простішим своєю сидячою постаттю і силою стримуючи кипіння схвильованості, став відповідати, неначе витягаючи слова із свіжого роздумування* (Т. Осьмачка); *Мати, погамувавши кипіння своєї радості, терпляче жде, поки син здоровкається з чабанами та чабанками* (О. Гончар).

△ **То́чка кипі́ння** *див.* **то́чка.**

КИ́ПІНЬ, пеню, **КИ́ПЕНЬ,** пню, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **окрі́п**[1]. *Кипнем її .. спарив* (Сл. Б. Грінченка); *Не кладіть у кипінь свіжі фрукти — вони втрачають вітаміни й смак* (з мови реклами).

2. *перен.* Те саме, що **кип'яті́ння.** *У кипінь хвиль занурюючи носа, Фелюка рветься з якоря* (Є. Плужник); *З-за обрію котилися срібні валуни, і хлопцеві здавалося, що він іде просто в море, у .. кипінь хвиль* (М. Чабанівський); * У порівн. — *Ідеш отим завулком, а тобі На .. бриль спадає Вишневий цвіт, мов білі клапті кипню* (І. Вирган).

◊ **Ки́пнем (ки́пенем) кипі́ти** *див.* **кипі́ти.**

КИПІ́ТИ, плю, пи́ш; *мн.* киплять; *недок.* 1. *перев. 3 ос.* Клекотіти, вирувати, пінитися під час нагрівання, випускаючи гарячу пару (про рідину). *В чорнім котлі кипить вода, дим збивається вгору, під дах, і вилітає крізь ґонти* (М. Коцюбинський); [Г а в р и л о:] *Ви ж підете спочатку в пекло і будете .. дивитись, щоб кипіла добре смола і сірка в казанах* (О. Корнійчук); — *Коли вода кипить, не стромляй пальця у воду, — проказав Стан* (І. Білик); *У закінчених казанах смола кипить, у смолі козаки хлюпостяться, люльки смалять, баляндрасять, регочуться* (В. Дрозд); * Образно. *Земля кипить під кулями. Наче градом б'є на землю з цієї страшної ревучої хмари* (Ю. Яновський); // *безос. Навколо кипіло, клекотало* (І. Багряний); *У казанах кипіло й варилося* (із журн.); // *перев. 3 ос.* Доходити до точки перетворення на пару; закипати. *Вода кипить при 100 градусах Цельсія, потім випаровується* (з навч. літ.); // *перев. 3 ос.* Нагрівшись до відповідної температури, випускати пару (про посудину з рідиною). *В передпокої .. на електричній плитці кипить закрита каструлька* (І. Кочерга); *Хтось побіг у суміжну юрту, де кипів самовар, і не піалу чаю, а весь самовар притяг до хворого* (З. Тулуб); *Чайник кипів на вікні* (В. Владко); // *перев. 3 ос.* Закипівши, варитися. *Риба кипіла в казані, а кругом казана на дзиґликах сиділи рибалки* (І. Нечуй-Левицький); *Поки м'ясо кипить, кришимо стиглі м'яті помідори в невеличку каструльку й ставимо на вогонь* (із журн.); // *перев. 3 ос.* Плавитися (про метал). *Кипів метал, розтоплений до краю, Летіли іскри* (Я. Шпорта); *Багато разів бачив Семен Крутояр, як кипить сталь, і завжди складалося враження, ніби кипить вона по-новому* (В. Собко).

2. *перев. 3 ос., перен.* Бурхливо вирувати, бурхати, клекотіти (про холодні, не підігріті рідини). *Вода кипіла під веслами, човни тремтіли й скакали на воді, як живі* (М. Коцюбинський); *Навколо плоту кипіла білим шумовинням вода* (В. Петльований); * Образно. *В Ташані вода як синькою розведена, і сині хмари киплять у ній, миються гнівною хвилею, яку безупинно гонить свіжий вітер-весняк* (Григорій Тютюнник); // Шумувати (про вино, пиво та інші напої). *Вино з його іскрами било, .. струмочком кипіло* (Я. Щоголів).

3. *перев. 3 ос., ким, чим, перен.* Бути наповненим або вкритим ким-, чим-небудь, що швидко рухається, пересувається, ворушиться. *Лівий берег кипів, клекотав, ревів, скреготав тисячами моторів, гусениць, коліс* (Л. Дмитерко); *Кипіло плесо рибою* (І. Гончаренко); // *безос. Навколо аж кипіло від людей* (А. Дімаров).

4. *перен.* Бурхливо, палко виявлятися (про почуття, переживання). *У місті було тихо. Лише на базарах кипіли оголені пристрасті* (І. Микитенко); *Вартовий кипить, кричить на Васю, а Вася — ніякісінької уваги* (І. Багряний); *Та в мене душа кипить* (В. Владко); *Киплю я на вітрах* (І. Драч); // *чим, від чого.* Бурхливо, палко відчувати, переживати що-небудь. *Хоч всі в родині кипіли злістю і завзяттям.., але ніхто не міг докладно розказати Іванові, звідки пішла ворожнеча* (М. Коцюбинський); *Обидва ще кипіли ненавистю, обидва були ще напівсвідомі* (Мирослав Ірчан); *Любочка, хоч і сиділа нерухомо, вся кипіла від збудження і хвилювання* (В. Собко); // *перев. 3 ос.* Збурюватися (перев. у 3 знач.). *Воно таке молоде, юна ще така, в неї ще серце од кожного слова кипить, в неї ще думки рояться веселі дівочі* (Марко Вовчок); *В грудях* [Макса] *кипить глухе, незрозуміле роздратування, неспокій, образа* (В. Винниченко).

5. *перен.* Відбуватися, здійснюватися дуже швидко, енергійно, бурхливо. *Напрочуд грають кобзарі, Кипить шпарке весілля* (П. Грабовський); *Між друзів ясночолих Кипить розмова* (М. Зеров); *Нудьгувати їм не доводиться, життя кипить і вирує* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Відбуватися, проходити запекло, напружено (про війну, бій, боротьбу). *Бій кипів, скрізь валялися трупи* (П. Грабовський); *Даль ясна, і в голубому небі спокій, а на землі кипить війна* (В. Сосюра); *Вони прийняли бій і самі вдарили на ворога, тепер кипіли береги й поле, ніде не було рятунку* (С. Скляренко); *Звідси .. все ж легше опинятися в долині, там, де творчість і спогади про вересневий пором на Сіверському Дінці, за Білою Калитвою, за курганом, біля якого кипіла битва Ігоря з половцями* (Є. Пашковський); // Вирувати, клекотіти (про роботу, мітинг). *Страйк! Страйк! Площа кипить. Оповіщення Лондоном війни підіймає шанси противників Сонячної машини* (В. Винниченко); *На Майдані кипить робота* (Л. Костенко); *Ви заквапилися, бо вже відчули, як за вікнами починає кипіти площа* (Ю. Андрухович).

6. *тільки 3 ос., перен.* Бути дуже великим, лютим (про мороз). *Ось схопилась хуртовина, Закурилася долина, І кипить мороз у полі На просторі та на волі* (Я. Щоголів);

А час линув. Кипіли морози, завивала хуртовина, царював холод (М. Коцюбинський).

◊ **[Аж] гори́ть (кипи́ть) у рука́х (під рука́ми)** *див.* **горі́ти; (1) Аж кипи́ть** — щось відбувається, здійснюється і т. ін. дуже жваво, на повну силу. *Ярмарок аж кипів. Вироюються і гомонять люди* (Марко Вовчок); *Скрізь аж кипить торгівля й купівля* (І. Нечуй-Левицький); *Качають сніг, втрамбовують, — робота аж кипить* (Н. Забіла); *Хіба мені лякатись грозобою, Коли душа нуртує — аж кипить* (І. Гнатюк); **Все кипи́ть усере́дині** *див.* **весь**[1]**; Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце>** *див.* **душа́; (2) Кипи́ть як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у каза́ні** — відбувається сварка, велика суперечка і т. ін. *Квасюк проганяв старих* [наймичок] *так саме, як вона* [дружина] *молодих. І через те в їх* [них] *у хаті завсігди* [завжди] *кипіло як у казані* (Б. Грінченко); **(3) Кипі́ти в ключ (ключе́м)** — бурхливо кипіти, шумувати. *Мудрий борщ кипів уже в ключ; сичав, стікаючи на черінь* (О. Ільченко); *Личка червоні — не знать тільки, чи то від краски, чи від гарячої крові, що ключем кипить у палкому серці, завжди охочому — хоч половину миру обняти, тільки аби не жіночу* (Панас Мирний); **Кипля́ть сльо́зи в (на) оча́х** *див.* **сльоза́; (4) Ки́пнем (ки́пенем) кипі́ти:** а) здійснюватися, відбуватися дуже енергійно, з великою силою, інтенсивністю. *Кипнем кипить робота на просторих ланах за селом — за погодної днини збирають урожай* (із журн.); б) вирувати, клекотіти. *Бачим кадівби з кірцями: Вік короткий, треба жить! Хай гуде земля під нами Й Січа кипенем кипить* (Я. Щоголів); **Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є** *і т. ін.)* **/ закипи́ть (завиру́є, зануртує** *і т. ін.)* **[у жи́лах (у скро́нях)]** *див.* **кров; (5) На се́рці кипи́ть** *чим, у кого* — хто-небудь хвилюється, переживає і т. ін. *Я умію більше мовчати, у собі гнітити, ніж розказувати перед людьми. Що їм до того, — що на моїм серці кипить?* (Панас Мирний); **При́страсті спала́хують (розпа́люються, кипля́ть** *і т. ін.)* *див.* **при́страсть; (6) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **в окро́пі кипи́ть** — інтенсивно, жваво, енергійно виконується яка-небудь робота, здійснюється якась справа і т. ін. *День у день тобі як в окропі кипить. Полагодив* [Чіпка] *хату, давай погріб обчищати* (Панас Мирний).

КИПЛЯ́ЧИЙ, *рідко* **КИП'Я́ЧИЙ,** а, е. 1. Який кипить, вирує. *На пристані матроси мастили киплячою смолою днище великого катера* (О. Ільченко); *Навіки загрузнете в киплячій смолі і будете лишень смердіти та мучитися* (Ю. Андрухович); *Якщо киплячу сірку обережно вилити тонкою цівкою в склянку з холодною водою, то утвориться гумоподібна пластична сірка* (з навч. літ.); *Бабуся, гукнувши на Йосиповну* [Йосипівну], *щоб нічого не жахалась, узяла другу частку сліду Уласовичевого та й всипала у кип'ячий горщик і стала мішати, а сама аж у піч мов улізла* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Христя не пам'ятає, як ускочила в сіни, як ухопила кип'ячий самовар, як умчала його у хату* (Панас Мирний); *Внесла* [наймичка] *для канцеляристів киплячий самовар* (С. Васильченко); *Розплавлений і киплячий метал викидається назовні дією магнітного поля* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки* **кипля́чий,** *перен.* Який буяє, нуртує; сповнений енергії, пристрасті; палкий. *Вона була якась палка .. Що спочує, то з самої душі, з самого серця, щирого, киплячого...* (Марко Вовчок); *Скочив* [Марусяк] *на коня — і, мов в обійми матері рідної, кинувся в шумливі, киплячі хвилі* (Г. Хоткевич); *Мов неминуча старості сивина, — водяна курява, кипляча, холодна, свіжа* (П. Тичина); *Коли мова йде про киплячі в її душі почуття, Сапфо спокійно вибирає слова для їхнього зображення* (з наук. літ.); *Той день і наша любов пахне для мене мандаринами, а відчуття холодної руки завжди нагадує кипляче серце* (із журн.).

△ **Кипля́чий реа́ктор** *див.* **реа́ктор.**

КИПТА́Р *див.* **кепта́р.**

КИПТА́РИК *див.* **кепта́рик.**

КИПУ́ЧИЙ, а, е. 1. Який піниться, шумує. *Хвилі кипучі, вітри могучі, Вас я благаю, грудь облегчіте, Вість принесіте з рідного краю!* (з народної пісні); *Хто плаває, хто вглиб пірнати взявся, Хто бризкається серед кипучих хвиль* (Б. Грінченко); *Схили міжгір'я перетворилися на суцільні кипучі водоспади* (В. Малик); *Луна веселий гук раптово донесла. Це веслярі гребли. Білясте шумовиння кипучої води їх пісня облягла під перехлюпи хвиль і весел миготіння* (В. Стус).

2. *перен.* Бурхливий, діяльний, напружений, дуже активний. *Не минуло ще й двох літ цієї кипучої праці на волі, як Франка знов арештували* (М. Коцюбинський); *Життя кипучого нікому не зв'язати!* (Б.-І. Антонич); *Гірка усмішка лягає на моє обличчя, коли серед сьогоднішньої кипучої роботи тут — я згадую, що торік на батьківщині я не міг дістати навіть роботи коректора* (Б. Антоненко-Давидович); *Медіатори руху в Степаниди накопичувалися продовж тривалого часу, відтак вона відчувала потребу кипучої діяльності і вносила в професорове життя такий розгардіяш, що він зрештою почав її боятися* (Р. Андріяшик).

3. *перен.* Палкий, гарячий. *Росою Божою кипучу душу Сі сльози холодять, і я твій жаль прощаю* (П. Куліш); — *Вона ж* [земля] *мене обійме й обгорне, і прохолодить моє кипуче змучене серце* (Ганна Барвінок); *Серце у людей було єдиним, Але Бог за злочини старинні Розділив його на половини. І тепер одна одну шукають Половини в почуттях кипучих* (О. Бердник); *Він вихопив із-за паска свою шаблю і з кипучою кров'ю, що садила в серце, побіг на зелені горби, де клекотів бій і вже не вистачало суниць, щоб замазувати рани* (Григір Тютюнник); // Насичений, інтенсивний. *Вони* [теплиці] *поблискували скляними дахами з кипучої зелені вишняків* (Ю. Мушкетик).

4. *діал.* Доведений до кипіння; який кипить. *Стіл застелений, на нім велика лампа, кипучий самовар, горілка і перекуска* (О. Маковей); * У порівн. *Кінь басував під Іваном Остаповичем, гнув набік круту шию, прихкав тонкими дрижачими ніздрями, котрі парували на морозі при ясному сонці, як кипучий казан з водою* (І. Нечуй-Левицький).

КИПУ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **кипу́чий.** *В ньому* [вині] *кипучість Іпокрени; Його прозорий струм шалений* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Він милувався з високої кручі кипучістю хвиль, відчуваючи в них спорідненість своїм почуттям* (із журн.); *Хлопець таки чимось хвилював її, подобались Лесі його енергія, життєрадісність, кипучість, те, чого їй, здається, бракувало самій, так рано підтятій, надломленій втратою* (О. Гончар); *За кипучістю металу фахівці інколи перевіряють його щільність* (з навч. літ.).

КИПЧА́К *див.* **кипчаки́.**

КИПЧАКИ́, ів, *мн. (одн.* **кипча́к,** а́, *ч.).* Те саме, що **по́ловці.** *Оторопілий старий зрештою подав голос: — Ти хто? Кипчак? Що балакаєш по-нашому* (В. Малик); *Мов сон, пройшли сармати, готи, гуни, авари, печеніги, кипчаки* (В. Чемерис); *Половцями наші предки називали кипчаків, тюркомовні племена, що кочували в степу (полі) між Волгою та Дунаєм. Пізніше мешканців степу стали називати степовиками, степняками* (з наук. літ.); * У порівн. *Моргай — невисокий, чорний, як кипчак, стояв глевтякувато, невміло, розкарячивши звиклі охоплювати кінські боки ноги* (П. Загребельний).

КИПЧА́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кипчаки́.** *Людиною, котра вміла розмовляти кипчацькою, був Іштван Варро* (із журн.); // Такий, як у кипчаків. *Раб підвівся, обтрусив з колін сніг, зняв з кудлатої голови стару кипчацьку шапку з облізлого заячого хутра і без страху глянув у вічі можновладному монголові* (В. Малик).

КИП'ЯТИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для кип'ятіння. *У казанах із перегрівом пари пароперегрівач установлюють у першому газовловлювачі після другого-третього рядів кип'ятильних труб* (з наук.-попул. літ.).

КИП'ЯТИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Прилад для кип'ятіння рідини. *Щоб не ходити до чергової по той копійчаний чай, я додумався купити кип'ятильник і готувати його у номері* (Ю. Мушкетик); *А кип'ятильник випадає з рук, бо стогнуть сосни, як в подушку жінка, і дошкуля з-за стінки дятлів стук несамовито впертої машинки* (О. Забужко); *Сидячи навпочіпки на готельній підлозі, вона гріла кип'ятильником молоко, щоби потім залити ним підозрілий кашо-порошок* (І. Карпа); *Найпростішим електронагрівальним приладом є електричний кип'ятильник із відкритим нагрівальним елементом* (з навч. літ.).

КИП'ЯТИ́ЛЬНЯ, і, *ж.* Приміщення для кип'ятіння чого-небудь. *У кип'ятильні навіть у цей зимовий період було тепло, хоча комфорт руйнувала вологість* (із журн.).

КИП'ЯТИ́ННЯ, я, *с., збірн.* Те саме, що **кипі́нь** 2. * У порівн. *Глянула сюди-туди — молоді яблуньки віти до мене простягають. І в такому білому цвіту, наче в молочному кип'ятинні, всі* (І. Вирган).

КИП'ЯТИ́ТИ, ячу́, яти́ш, *недок., що і без прям. дод.* Нагріваючи рідину, доводити її до кипіння. *Олію, дьоготь кип'ятили, Живицю, олово топили* (І. Котляревський); *Іриней .. ходив за ними* [лікарськими травами] *кудись далеко в ліс, а потім кип'ятив, сушив, розтирав* (П. Кочура); *Хотілось їсти та ще більше хотілось пити. Двічі кип'ятили чай, їжі не варили, а просто їли пироги й морожене сире м'ясо* (І. Багряний); *Цілу ніч він кип'ятить буйволяче молоко, знімає з нього жирні шкуринки* (П. Загребельний); *— Ти й вариш тут? — спитала Ревека, ставши при вході до печери і дивлячись на казанок, у якому я кип'ятив відвар з вишневих прутів* (Р. Андріяшик); // Тримати в киплячій рідині для надання певних властивостей, дезінфекції і т. ін. *Кип'ятить Вона укинула стальне начиння* (М. Рильський).

КИП'ЯТИ́ТИСЯ, ячу́ся, яти́шся, *недок., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Те саме, що **кипі́ти** 1. *Було чутно, як в сотах радіатора клекотіла, кип'ятилася вода* (В. Логвиненко); *У нас у дворі тепер часто диміли вогнища, кип'ятилася у відрі смола, і дух смоли став натуральним складником домашніх запахів* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Дуже хвилюватися, сердитися; гарячитися. *Катранникові ж дивно стало: "І чого він кип'ятиться? все одно йому вже ліпше не буде, бо вкрай випасений і ситий; одіж добра; а кругом злидні; ходив би тихо, — ні!.."* (В. Барка); *Чую, Баско кип'ятиться: — Чого ти приплівся до нашої компанії?* (В. Речмедін); *Самі по собі будемо. А там, у світі, хай кип'ятяться, хай шумлять* (В. Дрозд).

3. Пас. до **кип'яти́ти.** *Отриманий розчин із домішками сульфатів кип'ятиться для отримання однорідної суспензії* (з навч. літ.).

КИП'ЯТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кип'яти́ти.** *Ароматичні й смакові речовини чаю, кави, какао леткі, вони руйнуються при кип'ятінні й у разі тривалого зберігання напоїв* (з наук.-попул. літ.); *Кип'ятіння надлишку води в чайниках обходиться багатьом домогосподарствам додатковими витратами* (із журн.); *Майте власні шприц і голки, стерилізуйте їх після вживання методом кип'ятіння й не дозволяйте іншим особам користуватися ними* (з навч. літ.).

КИП'ЯТО́К, тку́, *ч.* Те саме, що **окрі́п**[1]. *Кілька спроб втекти по дорозі, відлучившись ніби за кип'ятком на станцію, кінчились для Прісі лише синяками густими* (О. Гончар); *— Чого дивуєтесь, милостивий пане, така нині молодь пішла, — просторікував літній вже суддівський чиновник, п'ючи з блюдечка чай-кип'яток у прикуску* (Б. Левін); *Білі руки беруть чашку і чайник, наливають заварку й кип'яток, потім кидають дві ложечки цукру* (А. Дністровий); * У порівн. *Вода шуміла круг дому, мов .. у казані кип'яток* (І. Франко).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **линýли (хто линýв) кип'ятко́м (кип'ятку́)** *див.* **линýти.**

КИП'ЯТО́ЧОК, чку, *ч.* Пестл. до **кип'ято́к.** *Жінка набирає дві чайні ложечки темно-коричневої суміші, щоб, доливши туди кип'яточку, смакувати її з медочком* (із журн.); *Підлити в чашку кип'яточку.*

КИП'Я́Ч, у́, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **окрі́п**[1]. *Оленка, хоч як жахалась різанини, зовсім забула про неї, взявши ложку, і спивала кип'яч пожадливо* (В. Барка); * Образно. *До Гальшки ж я ще й слова не промовив, А весь узявся кип'ячем-окропом. У ключ моя лицарська кров кипіла, А серденько немов той жар жахтило* (П. Куліш).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **кип'ячéм обпа́рено** *див.* **обпа́рений.**

КИП'ЯЧЕ́НИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **кип'яти́ти.** *Кип'ячені протягом двох годин медичні інструменти практикантка занесла до маніпуляційного кабінету* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який був доведений до кипіння; прокип'ячений, переварений. *Рождественський і Огнєв бачили, бачив це і доглядач Котляревський: городничий Осьмухін позеленів, потім став червоним, ніби його облили кип'яченою водою* (Б. Левін); *У вагоні пахло вугіллям та прянощами, до всього цього домішувався запах кип'яченої води* (С. Жадан); *Кип'ячене молоко подають гарячим і холодним* (з навч. літ.).

КИП'Я́ЧИЙ *див.* **кипля́чий.**

КИП'Я́ЧКА, и, *ж., діал.* 1. Нафта. *З невидимих джерел підходила кип'ячка ненастанно і спливала блискучими перстенями на поверхність* [поверхню] *каламутної води* (І. Франко); *Він скочив з плити на руру, що лежала над глибоким ровом, наповненим кип'ячкою з поблизької ями* (С. Ковалів).

2. Окріп *(див.* **окріп**[1]*). Доймали блощиці, й ми гріли в казанах воду та обливали кип'ячкою стіни* (Ю. Мушкетик).

КИР, КИР-КИ́Р, *виг.* Звуконаслідування, що означає крик курей. *Аж раптом з далекого кутка вишняку почулося "кир-кир" — хтось злякав курей* (із журн.).

КИ́РА́Т, а, *ч., заст.* Пристрій, за допомогою якого кінь або віл, рухаючись по колу, приводить у дію обертальні частини молотарки, січкарні і т. ін.; кінний привід. *Роблять людиська, як ті коні в кираті, довбають святу земленьку* (І. Франко); *Він якось виманив на двір Хведота* [Федота], *і перше, що вони видумали, це почали крутити кирата молотарки* (У. Самчук); *До Теклі під вікна мене вже не раз навертало. Вона співає, ходячи в хаті по колу, наче запряжена в кират: заклавши за спину руки, згорбившись і виставивши вперед усміхнено-скривлене обличчя* (Р. Андріяшик); * У порівн. *А воно* [чортеня] *довкола него* [нього] *як у кираті бігає та мемекає, ме та ме! Чисто як вівця* (Б. Лепкий).

КИРАТО́ВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **ки́ра́т.** *Дорогою була кожна хвилина — треба було давати лад збіжжю, а молотарка стояла, бо зламався кратовий підшипник* (з публіц. літ.); // Який працює за допомогою кирата. *Стало набагато легше готувати корм для корів, бо киратова січкарня працювала швидко, січка була запашною і свіжою* (із журн.).

КИРВА́ВИЦЯ *див.* **керва́виця.**

КИРГИ́З *див.* **киргизи.**

КИРГИ́ЗИ, ів, *мн. (одн.* **кирги́з,** а, *ч.;* **кирги́зка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Киргизстану. *Десь калмики та киргизи Топчуть степ* (І. Франко); *Ти дивишся, що вона мала? Ха-ха-ха! Та се ж киргизка, сама чистокровна киргизка! Що ж би то й була за киргизка, якби вона не мала була...* (В. Винниченко); *— А чому не припустити, що мені душно на своїй вітчизні? — загадково посміхнулась Аглая. — В таких випадках можна зробитись навіть киргизом тощо... коли в Киргизії є оддушина* (М. Хвильовий); *— Для киргизів — трави перше діло, бо ж вони живуть з самого скотарства* (З. Тулуб); *Етнографічні студії скотарських народів Середньої Азії, Туркестану (киргизи, .. туркмени і т. д.) дають нам яскраву картину архаїчних форм соціальних взаємин, що, склавшись за давнини, лишилися незмінними протягом тисячоліть* (В. Домонтович).

КИРГИ́ЗКА *див.* **кирги́зи.**

КИРГИ́ЗЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кирги́зи** й Киргизстан. *Тоді наші люди на Амур та на киргизькі степи ще не ходили* (О. Кониський); *— Коней розводять і виховують .. кінські заводи: в киргизьких степах, біля Уралу, в Сибіру* (Ю. Яновський); *В місті була, либонь, житлова криза, — на руїнах колишньої церкви стояли величезні брезентові намети, мов колосальні киргизькі юрти, і там жили якісь люди* (І. Багряний); *Киргизька мова отримала писемність — арабську — тільки в 1924 році, але нею зараз користуються лише китайські киргизи* (з наук. літ.).

КИРГИ́К, а́, *ч.* Те саме, що **дери́хвіст.** *Киргик де-не-де гніздиться на узбережжях Чорного та Азовського морів, залітаючи інколи в лісостепову й навіть лісову зони* (з наук.-попул. літ.).

КИРЕ́Я, *рідше* **КЕРЕ́Я,** ї, *ж., заст.* Старовинний довгий верхній одяг із відлогою; кобеняк (у 1 знач.). *А із яру В киреї козачій Хтось крадеться* (Т. Шевченко); *На стіні рясно карток — дівчата у вишиваних сорочках, у намисті, парубки в шапках і киреях* (І. Багряний); *Ми — голови на комина, придивляємось. Сива шапка набакир, керея наопашку, в одній руці суковатий* [сукуватий] *ціпок, у другій — в синіх палітурках книжка* (С. Васильченко); *Чорна керея спускалася до п'ят, а замість обличчя стримів дзьоб. — О, і ви тут? Не боїтеся заразитися?* (Валерій Шевчук); *За годину вони мовчки сиділи біля вогнища, ретельно прикритого від сторонніх очей розтягнутою батьковою киреєю* (Д. Білий); *— Ну, як ти не віриш, що я принесу тобі гроші, то от тобі моя блакитна керея в заставу* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * Образно. *Іскриться під місяцем його* [Дніпра] *золотий панцир, і тихо шарудить темно-зелена кирея* (Е. Андієвська).

КИ́РЗА, и, *ж.* Просочений хімічною речовиною брезент, що не пропускає вологи; уживається як замінник шкіри. *Мені пропотілі онучі військових за верству крізь кирзу і хром смердять* (Г. Тарасюк); *Взуттєва кирза є порівняно твердим штучним матеріалом чорного кольору з великим малюнком, що імітує свинячу юхту* (з наук.-попул. літ.).

КИРЗА́К *див.* **кирзаки́.**

КИРЗАКИ́, КИРЗЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **кирза́к, кирзя́к,** а́, *ч.), розм.* Чоботи з кирзи. *Кирзаки за літо повністю втратили свою форму — зашкарубли, ноги в них не влізали* (з публіц. літ.).

КИ́РЗО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ки́рза.** *Кирзове виробництво було налагоджено в кінці 30-х — на початку 40-х років XX ст., коли в Радянському Союзі бракувало шкіри для пошиття армійських чобіт* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. з кирзи. *Збоку з усієї сили ляпав кирзовими чоботами по мокрій землі сержант з вусами* (Ю. Яновський); *Крізь мигтіння кирзових чобіт, погонів і сорочок на випуск, серед угодованих молодиків, що біля трибун розстрілювали таборян, Ґудзій і пізнав Юхима* (Е. Андієвська); *Оцей господар покинутого обійстя закидав кирзову сумку за спину, підважував і пересовував, переводив на бік ручку з пудовою вагою* (Є. Пашковський).

КИРЗОВИ́К *див.* **кирзовики́.**

КИРЗОВИКИ́, ів, *мн. (одн.* **кирзови́к,** а́, *ч.), розм.* Те саме, що **кирзаки́.** *Я ще був молодий, не так давно скинув із себе солдатську шинель, гімнастерку та кирзовики* (В. Дрозд).

КИРЗЯ́К *див.* **кирзаки́.**

КИРЗЯКИ́ *див.* **кирзаки́.**

КИРИ́ЛИЦЯ, і, *ж.* Одна з двох азбук старослов'янської мови, що є основою деяких абеток, перев. слов'янських мов, у тому числі української. *Писано кирилицею, може, десь у Підкарпатті, тобто на території сучасної України* (П. Загребельний); *За мене пише комп'ютер — кирилицею, латинкою, яким завгодно шрифтом, .. але мій почерк розсипався, від невжитку атрофувався, графологу тут уже нічого робити* (Л. Костенко); *Забуваю кирилицю. Звідси й помилки* (Ю. Іздрик); *— Ми неодмінно зустрінемось, — каже він, ретельно записуючи її адресу латиницею і кирилицею* (І. Карпа); * Образно. *Я знов молюся до пера, я знов пера покірний в'язень. Кирилиці сад вертоград повився золотою в'яззю* (І. Калинець).

КИРИ́ЛИЧНИЙ, а, е. Прикм. до **кири́лиця.** *Нанизу кириличний підпис червонить кіноварʼю з потемнілості* (В. Барка); *А може, виною всьому ця кирилична абетка? І цей східний обряд?* (Ю. Андрухович); * Образно. *Роде мій, ясновісна свічо* [свіче], *світильнице першої нашої академії, невже підуть із димом кириличні очі любомудрів і книгодрукарів,*

перед тим незнаних? (І. Калинець); // Написаний кирилицею. *Послідовність розташування літер в азбуці "Букваря" відбиває більш-менш усталену традицію, особливо щодо місця букв, які притаманні тільки кириличному письму* (з наук. літ.); *Переважна більшість книг кириличного друку були релігійними за змістом; українською мовою видавалися окремі полемічні твори, панегірики, посібники для вивчення грамоти* (з наук. літ.).

△ **Кири́лична гра́фіка** *див.* **гра́фіка.**

КИРИ́ЛІВСЬКИЙ, а, е: △ **Кири́лівський алфа́віт** *див.* **алфа́віт.**

КИ́РКА, и, *ж.* Ручне знаряддя для подрібнення, розколювання твердих порід, льоду і т. ін. у формі загостреного з одного боку молотка або стрижня. *Гурток робочих то нахилявся, то розгинався над купою грузу, і мірно здіймались кирки й ломи* (М. Коцюбинський); *З кожного двора виходив маленький гурт з кирками, сокирами, ломами, лопатами і прямував униз до Дону* (Григорій Тютюнник); *Ось вам тачки, молоти, кирки. Оце ваше місце, а туди возити і скидати в машини* (О. Бердник); *Я в Києві прокидаюсь від гуркоту кирки важкої* (Д. Павличко); *Втрачали нюх вишколені собаки, замерзало рушничне масло, ув'язнені вороги роздовбували собі кирками ноги* (Є. Пашковський).

КИРКАЗО́Н, у, *ч.* Багаторічна трава родини кирказонових із гладенькими прямими і кучерявими пагонами. *Кирказон поширений на території Америки, Африки та Азії і лише зрідка зустрічається в зонах помірного клімату в Росії* (з наук.-попул. літ.); *Після запилення волоски карказону в'януть та опадають* (з навч. літ.).

КИРКАЗО́НОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кирказо́н.** *Кирказонова трава є декоративною, її вирощують у парках та оранжереях* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **кирказо́нові,** вих, *мн.* Родина рослин класу дводольних, поширена головно в тропічних (центральна Індонезія), зрідка субтропічних і деяких помірних широтах. *Кирказонові — вічно- або літньозелені рослини; здебільшого трави і напівчагарники з повзучими або кучерявими стеблами* (з наук.-попул. літ.).

КИ́РКАТИ, ає, *недок.* Видавати звуки "кир-кир" (про птахів). *Кури киркали, поросята кувікали під ножем; розпуджені качки так каххали, що в їх* [них] *трохи горлянки не луснули* (І. Нечуй-Левицький); *Жалібно киркали та розліталися по сусідніх дворах і садах павичі, навіть собаки позабігали невідь-куди* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Не знаю! і малі діти киркатимуть на мене, почувши, що хоч недовго жила у городі, та таку велику суму принесла!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

КИР-КИ́Р *див.* **кир.**

КИ́РКНУТИ, не, *док.* Однокр. до **ки́ркати.** *Палиця влучила в півня; півень киркнув і потяг через тин перебиту ногу* (І. Нечуй-Левицький); *За вікном різко, простуджено киркнув старезний ворон, якому довгий вік змінив голос і покульгавив ноги* (М. Стельмах); *Півень невдоволено киркнув на його руку й тріпонув головою* (І. Білик).

КИ́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ки́рка.** *Лопати відклали вбік, далі була тільки киркова робота — від суцільного вапняку важко було відколювати шматки* (із журн.).

КИРНИ́ЦЯ *див.* **керни́ця.**

КИРНИ́ЧКА *див.* **керни́чка.**

КИ́РПА, и, *ж., фам.* 1. Короткий ніс. *Хома зараз тут свою кирпу тиць! (бо він у нас кирпатий на всю околицю)* (Ганна Барвінок); *І виріс хлопець за літо нівроку, і кирпа в цьому році не взялася лускою* (М. Стельмах); *Він .. навіть за собор наш заступився, дав браконьєрам по кирпі* (О. Гончар).

2. Про людину з таким носом. *Тепер я знову вільний! Поставлю хату біля Дніпра, візьму якусь чорняву кирпу і заживу!..* (Василь Шевчук); *Вагаюся, як його назвати? — Простіше простого! Кирпою! Чому? Ніс у нього такий, з якого б богомази могли змальовувати Спаса* (Г. Колісник).

3. *перен.* Про смерть. *Ні, голубе! Вже не таким тузам Кабаки кирпа втерла! Вже Бонапарт.., Да і того на дно до пекла вперла!* (П. Гулак-Артемовський).

◊ **Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са,** *рідко* **за ки́рпу)** *див.* **води́ти; Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс)** *див.* **гну́ти; (1) Ки́рпа вгóру** *у кого і без дод.* — хто-небудь тримається з погордою, зарозуміло, зверхньо дивиться на кого-небудь. *Тепер, бачиш, у багачі він лізе, кирпа вгору й вітатися не хоче* (з газ.).

КИРПА́НЬ, я́, *ч., фам.* Людина з кирпатим носом. *При сплеску полум'я Єлька встигла загледіти, що один із прибульців був моложавий кирпань, вирлоокий, вдачі, видно, веселої* (О. Гончар); *Кирпань, який, збентежений судьбою, Щось каже духу з добрістю в лиці, Вмираючи, лілеї вкрив ганьбою* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

КИРПА́ТЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **кирпа́тий** 1. *Моя он, бач, русява, що трошки кирпатенька, у свиті та рушником підперезана* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Рудий, кирпатенький селянин почував себе в незвичній обстановці досить кепсько* (Р. Андріяшик); *Гарненьке кирпатеньке личко зникає у вікні* (Ю. Мушкетик); *У хлопчика була стрижена лобата голова з великими відстовбурченими вухами і кирпатеньким веснянкуватим носиком з широким переніссям* (В. Нестайко).

КИРПА́ТИЙ, а, е. 1. Короткий, задертий догори (про ніс). *Семен був веселий, трохи напідпитку. Його кирпатий ніс цвів, як повная рожа* (М. Коцюбинський); *Ніс також кругленький і такий кирпатий, що дві ніздрі, як два меншеньких ока, так і дивилися з лиця на світ Божий* (В. Винниченко); *Йому було років сорок. Безбороде вилицювате обличчя, маленький кирпатий ніс та невисокий зріст не виділяли його з-поміж нойонів* (В. Малик); // Який має такий ніс. *Дівка була чорнява, але немолода, погана, кирпата* (І. Нечуй-Левицький); *Вона, Ганна, — протилежність Явдосі. Та огрядна, ця суха. Та кирпата, ця — пиката* (Д. Бузько); *Начальник спецвідділу був низенький на зріст, такого ж віку, як і Максим, але дрібний, ще й кирпатий, зовсім як хлопчик насупроти Максима* (І. Багряний); // *у знач. ім.* **кирпа́тий,** того, *ч.;* **кирпа́та,** тої, *ж.* Той (та), хто має короткий, задертий догори ніс. *Кирпатий підійшов до гурту, весело почав оповідати вчорашню пригоду в школі* (з публіц. літ.).

2. *у знач. ім.* **кирпа́та,** тої, *ж., перен.* Про смерть. [А н т о с ь:] *Ти не зважаєш, що я боюся смерті. О, я не раз дивився в вічі їй, І не мене кирпатій ізлякати!* (М. Старицький); *Молодий скит всміхається погірдливо: — Хе, кирпата! Хіба ж її обминеш? Таж волфи* [волхви] *навчають, що там — у позасвіттю* [тому світі] *— краще, як на землі* (Н. Королева).

◊ **Кирпа́та сва́шка** *див.* **сва́шка.**

КИРПОНО́СИЙ, а, е, *розм.* Який має кирпатий ніс. *Таке кирпоносе, широколице* [дівча], .. *але... гарне!* (О. Гончар); *Поляки, видно, добре зголодніли, бо рудий, горбоносий, худий, мов жердина, Порадовський і огрядний, кирпоносий Монтковський, знехтувавши своїм шляхетським званням, запихалися смаженою рибою, аж кістки хрумтіли* (В. Малик); *Хома Прядко .. жваво балакав зі своєю дружиною Варварою. Це був сорокатрирічний селянин, невисокий, в тілі, кирпоносий, червонощокий і кучерявий, з довгими козацькими вусами, товариський, говіркий* (Ю. Хорунжий); // *у знач. ім.* **кирпоно́сий,** сого, *ч.;* **кирпоно́са,** сої, *ж.* Той (та), хто з кирпатим носом. *Він Гукнув, напівспинивши коні: "Ну, сідайте, підвезу вас, кирпоносі!"* (М. Рильський).

КИСА́, и́, *ж., заст.* Гаман (у 2 знач.), капшук (у 1 знач.), калитка. *В кого віл та коса, в того й грошей киса* (Номис); *Князь йому кинув дукатів кису* (М. Старицький); — *Піди в мій намет, принеси кису шкіряну. Там є полотно, добудеш і перев'яжеш рану* (В. Малик).

КИСЕЛЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кисі́ль.** *Киселева їда — до порога хода* (прислів'я).

◊ **Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)]** *див.* **ріка́.**

КИСЕЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на кисіль. *Киселеподібну суміш легко приготувати з крохмалю, спочатку розвівши його водою та довівши до кипіння* (із журн.); *Киселеподібна маса.*

КИСЕ́ЛИК, у, *ч.* Пестл. до **кисі́ль.** *Постій, діду, не вмирай, киселику дожидай* (приказка); *Зате в обід ми почастуємо вас варениками й тутешнім киселиком* (М. Сиротюк); — *Тоді привезеш у комору готового киселику,* — *додає інша молодиця* (Є. Доломан).

КИСЕЛИ́ЦЯ, і, *ж.* Драглиста страва зі слив та борошна або крупів. [М а т и:] *Ну, жніте ж, дітоньки, а я піду, зварю вам киселиці на полудень* (Леся Українка); — *Розтовкмачте, пане начальнику, нам, калікам-недорікам, що то за киселиця-печериця і для чого годиться* (М. Сиротюк); *Протерті сливи змішують з відваром, у якому варились ягоди, доводять до кипіння, всипають злегка підсмажене кукурудзяне борошно або манні крупи, цукор і варять. Киселицю подають гарячою* (з наук.-попул. літ.).

КИ́СЕНЬ, сню, *ч.* Хімічний елемент з атомним числом 8, кожна молекула якого містить два атоми, зв'язані неполярним зв'язком; газ без кольору, запаху й смаку. *Головними компонентами біосфери є азот і кисень, які в межах біосфери не утворюють хімічну сполуку* (з наук.-попул. літ.); *Тут немає ваги, тому нагріте повітря не стає легшим, воно лишається біля сірника і не допускає до полум'я свіжого кисню* (В. Владко); *Соковиті рослини, які ще недавно поїли атмосферу киснем, змінювались сухими, колючими травами з довжелезним корінням* (М. Білкун); *Після падіння залишився велетенський стовп космічного водню. А в повітрі водень почав бурхливо з'єднуватися з киснем, учні знають, що з такого поєднання утворюється* (О. Бердник).

КИСЕ́Т, а, *ч.* Те саме, що **капшу́к** 1. *Роздратований мош-Костаки поспішно висмикнув затканий ззаду за поясом кисет з тютюном* (М. Коцюбинський); *Він витягнув з кишені туго набитий оксамитовий кисет і подав Метелиці* (В. Малик); *Тремтячими пальцями дістав* [Юхим] *із шухляди кисет з махоркою (удома він не курив, а тільки на службі), почав на колінах скручувати неоковирну самокрутку, розсипав тютюн на синє галіфе і хромові чоботи* (М. Малиновська); *Полуботок вийняв кисет, перстень з печаткою, кілька срібних монет, все це поклав на столик перед собою* (Ю. Мушкетик).

КИСЕТИ́НА, и, *ж., розм.* Благенький кисет. *Дядько в капелюсі .. почав поважно длубатись у кисетині* (Б. Грінченко).

КИСЕ́ТКА, и, *ж.* Зменш. до **кисе́т;** капшучок (у 1 знач.). *Тягне* [Яринич] *засмальцьовану кисетку, поволі розшморгує, дає на круг* (Я. Качура).

КИСЕ́ТОК, тка, *ч.* Зменш.-пестл. до **кисе́т.** *Ось за пазухою в нього шкіряний кисеток, а там кресало з сизої криці, чорний кремінь і сухий трут — теж подарунок Родимів* (П. Загребельний).

КИСІ́ЛЬ, селю́, *ч.* Драглиста страва з ягідного або фруктового сиропу, молока і т. ін. із домішкою крохмалю. *Після киселю перші встали з-за столу — заторготіли стільцями — жінки* (А. Головко); *Дівчинка кинула проса курям, зварила кисіль з бузини та яблук і спекла пиріг з пасльоном* (О. Донченко); *У грудях щось недобре булькало: видавалось, наче в легені налили добре горнятко киселю* (Любко Дереш); * Образно. *Перевір, виміряй свою душу, — чи вистачить її піднести те, що береш на себе; чи з криці вона, чи з киселю; чи пухир, що так загонисте* [загонисто] *рветься вгору, але від малесенького підколу лускає* (В. Винниченко); *А та грязюка — то кисіль з буйної родючої чорноземлі, розмішаної й розтовченої по коліна* (І. Багряний).

◊ **Да́ти киселю́** *див.* **дава́ти; Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́** *див.* **вода́; За сім верст киселю́ ї́сти** *див.* **ї́сти; Натяга́ння шку́рки на кисі́ль** *див.* **натяга́ння.**

КИСЛЕ́НЬКИЙ, а, е. 1. Пестл. до **ки́слий.** *Соус кисленький, саме як до смаку* (Н. Королева); *Сибірські сестри нам ягід кисленьких з тайги приносили, вітамінів лісових* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **кисле́ньке,** кого, *с.* Що-небудь із кислим або кислуватим смаком. *Кисленького хочеться бабі, капустки або розсолу з-під огірків* (М. Коцюбинський); — *Що їстимеш? — запобігливо спитала вона. — Є вареники, є вертута... Чи, може, чого кисленького з похмілля?* (Д. Бузько); *Взагалі жирного поменше. А ось кисленького і солонцю трішки — це так...* (Ю. Бедзик).

2. Трохи кислий. *Журавлини кисленької заготовили* (В. Лис); * Образно. *Безцеремонні кінодіячі не вагалися і пізньої ночі постукати у двері Юриної кімнати, щоб викласти йому чи то свої сильно напахчені кисленьким херсонським вином творчі ідеї, чи поскаржитись, чи освідчуватися в неймовірній любові до сценарного начальства* (М. Бажан).

КИ́СЛИЙ, а, е. 1. Який має своєрідний гострий смак, схожий на смак оцту, лимона і т. ін. *Чорний терен красувавсь з-під зеленого листу, а покоштував* [покуштував], *такий-то вже кислий прийшовся!* (Марко Вовчок); *Три циганки розвеселені співають: буде, люде, в вас і мамалига й кислий квас* (В. Стус); — *Звідки йдеш? — гукає дядько парубчині. Той скривився, наче з кислого щавлю* (Д. Білоус); // *у знач. ім.* **ки́сле,** лого, *с.* Що-небудь, що має такий смак. *Савка ухопив шматок хліба і, сопучи, почав наминати його; але, пожувавши трохи, поклав на стіл, зітхнув і промовив: — Я б це кислого чого з'їв би... Нема, Килино?* (В. Винниченко); *До страв на весіллі обов'язково подавали кисле* (з наук.-попул. літ.); *Кислим не слід захоплюватися, особливо тим, хто має проблеми зі шлунком* (із журн.).

2. Який утворився внаслідок бродіння. *За нею йшов міцний запах маринованого оцту або кислого молока* (М. Коцюбинський); *Жінки розставляють на майдані столи з білими мережаними скатертями, ставлять борщ, хліб, картоплю, молоко — кисле й солодке* (О. Довженко); *Огрядна, мов писанка, молодиця почастувала нас мамалигою з кислим молоком* (Р. Андріяшик); // Який виділяють бродильні речовини; прокислий (про запах). *В дальньому кінці двору валялася купа діжок. Від них, мов на пам'ятку по давноминулих кращих днях, ледь відгонило кислим духом* (М. Івченко); *В розчинене вікно потягає розталою корою дерева й кислим вохким* [вогким] *духом водянистого, весняного снігу, що ріденько чвакає під ногами* (В. Винниченко); * Образно. *Повіяло кислим духом євнухів, невидимих, але відчутних і присутніх* (П. Загребельний).

3. *перен.* Незадоволений, пригнічений, похмурий, сумний. *Руське прислів'я каже: "Не робися солодким, бо тебе злижуть; не робися кислим, бо тебе обплюють"* (І. Франко); — *Чого ти такий кислий, Яремо? — спитала зразу Надія Василівна, помітивши пригнічений стан свого сусіда* (О. Копиленко); // Який виражає незадоволення, пригніченість, нудьгу, сум (про обличчя, настрій, голос і т. ін.). — *Якове, ти міг би затопити в грубці, .. — почувся з ліжка кислий жінчин голос* (М. Коцюбинський); *Один безвиразно промовив, проносячи налитий ніс над кислими губами: — Працювати не хочуть. Лізуть по хліб* (В. Барка); *На обличчі Ліди — кисла посмішка, але голубі очі вже звеселіли* (Є. Доломан); *Вранці Тимко прокинувся з кислим настроєм і був сам собі огидний* (Григір Тютюнник).

4. Який містить кислоту (у 2 знач.) або вказує на її наявність. *Природна родючість багатьох ґрунтів низька, тому що в них активний промивний водний і повітряний режим, наявна кисла реакція ґрунтового розчину та незначні запаси гумусу* (з наук. літ.).

△ **Ки́сла сіль** *див.* **сіль; Ки́слі (кваснí) ґрунти́** *див.* **ґрунт.**

◊ **Ки́сла мі́на** *див.* **мі́на**[1]**; Поверта́ти на ки́сле** *див.* **поверта́ти**[1]**; Скриви́ти (склеї́ти, зроби́ти** *і т. ін.)* **ки́слу мі́ну** *див.* **скри́влювати.**

КИСЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *недок., що.* Робити що-небудь кислим (у 1 знач.). *Кислити салати найкраще лимонним соком, який дуже корисний для організму людини* (з навч. літ.).

КИСЛИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Дика яблуня, яку використовують як підщепу для культурних сортів; лісова яблуня. *І тепер там, коло скелі, де росте стара кислиця, є прикмета, ніби невеличка западина* (І. Нечуй-Левицький); *Несли щедрі дари і грілися під сонцем рясні від урожаю дикі кислиці та груші* (А. Шиян); // Про яблуню. *Червонуваті небілені окола хатів* [хат] *ледве було видно за старими сливами та кислицями* (І. Нечуй-Левицький).

2. Дрібний, дуже кислий плід лісової яблуні. *Хто кислиці поїв, а кого оскома напала* (прислів'я); *В козубі торохкотіли ще зовсім зелені кислиці, лісові яблучка, щойно назбирані в лісі* (О. Ільченко); *Це вже були добре знайомі Данькові місця, в дитинстві він не раз сягав сюди на лісові свої промисли по хміль та по кислиці* (О. Гончар); *Є така приказка в святому письмі: "Батьки їли кислиці, а оскома в синів на зубах"* (І. Білик); *Значно більше, ніж у наш час, населення Київської Русі використовувало дари лісу: лісові горіхи, гриби, ягоди, кислиці, дикі груші, калину* (з наук.-попул. літ.); // Про яблуко, особливо кисле. *Із'їв Адам із Євою кислицю, А нам прийшлось за їх* [них] *оскому проганять* (П. Гулак-Артемовський); *Німий .. дістав .. холодну червонобоку кислицю і став їсти, важко рухаючи враз отерплими щелепами* (Григір Тютюнник); * У порівн. *Дочка* [Латина] *була зальотна птиця..; Червона, свіжа, як кислиця, І все ходила павичем* (І. Котляревський).

◊ **Мов кисли́цю з'їв** *див.* **з'їда́ти; Насни́ти кисли́ць** *див.* **насни́ти; Про́бувати кисли́ць** *див.* **про́бувати; Розво́дити (розсипа́ти, ква́сити) / розвести́ (розси́пати) кисли́ці** *див.* **розво́дити; Ти́кати [під ніс] кисли́ці** *див.* **ти́кати**[1]**.**

КИСЛИ́ЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **кисли́ця.** *Почала рости в лісовій гущавині дика кисличка* (О. Іваненко); *Перед ґанком яблунька кисличка, бузина і срібний верболіз. А в хатині простудилась пічка, і чадить, і чмихає до сліз* (І. Жиленко); — *Отак, як бач! Хто кислички поїв, а кого оскома напала, — сказав Загнибіда, чухаючи потилицю* (Панас Мирний).

2. *розм.* Те саме, що **я́блучко** 4. *Дідусь було з кисличок дубових чорнило їм робить, соломинкою писати бублички вчить їх було* (А. Тесленко).

◊ **Діста́неться на горі́хи (на кисли́чки, на бу́блики)** *див.* **дістава́тися.**

КИСЛИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **кисли́ця.** *Кисличні саджанці посадили вздовж крутосхилу* (із журн.); // Зробл. із кислиці. *Особливо цінувалося в молотильників кисличне ціпилно, що було тривке і не боялося ані вологи, ані прямих сонячних променів* (з наук.-попул. літ.); // Характерний для кислиці. *Кисличний смак узвару нагадував смак недостиглих плодів, але в чомусь був зовсім іншим — духмяність і терпкість водночас* (з публіц. літ.).

КИСЛІ́ТИ, іє, *недок.* Ставати кислим. *Огірки кисліють недовго, якщо в приміщенні тепло* (з навч. літ.); *Без додавання цукру вино відразу кисліє, тому його обов'язково треба зберігати в спеціальних приміщеннях* (із журн.).

КИСЛІ́ШАТИ, ає, *недок.* Ставати кислим або кислішим. *Будь-який напій кислішає від спеки, особливо ж небезпечним є пряме попадання на нього сонячних променів* (з навч. літ.); *Чим глибше вкопувався він в ще не упрілу кашу, тим кислішали в хлопців обличчя* (Ю. Збанацький); *Хома, слухаючи, журливішав на лиці, й очі його кислішали* (Є. Гуцало).

КИ́СЛО. Присл. до **ки́слий.** *Ліда знову прихильно нагнула головку* [голівку] *.. і розтягла кисло свої широкі, бліді уста* (М. Коцюбинський); *Службовець кисло посміхнувся куточком тонких губів* (Б. Антоненко-Давидович); — *Чому ви сьогодні такий сумний? Що з вами сталося? — запитала вона Чайку, коли той досить кисло відповів на її привітання* (Д. Бузько); // *у знач. пред. Боліла голова. В роті було кисло й гидко* (З. Тулуб).

КИСЛОМОЛО́ЧНИЙ, а, е. Вироблений, отриманий молочнокислим бродінням молока, вершків. *Кумис — кисломолочний напій із кобилячого (рідше коров'ячого або верблюжого) молока — виготовляють здебільшого в країнах Азії, Близького та Середнього Сходу, Латинської Америки* (з наук. літ.); *Кисломолочний сир — унікальний продукт, що перевершує всі молочні вироби за вмістом білка й за ступенем його засвоєння організмом* (з наук.-попул. літ.); *На підприємстві вирішили перепрофілювати потужності на випуск кисломолочної продукції* (із журн.).

КИСЛОО́КИЙ, а, е, *розм.* Який має закислі очі. *Ошелешений такою неповагою до своєї особи, я на якусь мить втратив дар мови, та, оговтавшись, вирішив не лаятись і показати цьому кислоокому грубіянові свою моральну зверхність* (І. Багмут); *Старець Харлампій, кислоокий, вкритий щетиною чолов'яга, .. почав кумедно пританцьовувати* (В. Речмедін).

КИ́СЛО-СОЛО́ДКИЙ, а, е. Який має кислуватий і солодкуватий смак; винний (*див.* **ви́нний**[2] 2). *Він робив тоді в кооперації і, коли починалася косовиця, ставив на воза баняк кисло-солодкого морсу, що його сам набовтував з криничної води та порошку, ящик полив'яних медяників, мішечок із ситцем та заполоччю, саджав між того добра шестилітню Марію і їхав на луги* (В. Дрозд); *Допивши останні краплі кисло-солодкого трунку, я поставив келих* (О. Шугай); * Образно. *Зайнятий справами або приємною розмовою з такою дівчиною, яка не скиглить, не страждає, не розводить кисло-солодкі сентименти, зрозуміло?* (В. Владко).

КИСЛОСТІЙКИ́Й, а́, е́, *спец.* Те саме, що **кислотостійки́й.** *Кислостійкий азбест, потрапляючи в легені людини, може знаходитися й накопичуватися в них протягом усього життя* (з наук.-попул. літ.); *Кислостійкий костюм.*

КИСЛОТА́, и́, *ж.* 1. *тільки одн.* Якість за знач. **ки́слий** 1. *Шовковиці, як я й передбачав, були кисліші від кінського щавлю, .. але коли ти голодний і вже заліз на дерево, мусиш їсти. І я їв .. Від кислоти аж пекло в роті, дерло в горлі, на очах виступали сльози* (І. Кирій); *Кислота ягід малини чи смородини значною мірою залежить від якості ґрунту, на якому ростуть кущі* (із журн.).

2. Хімічна сполука (звичайно кисла на смак), яка містить водень, що може заміщатися металами під час утворення солей. *Кислоти вступають у реакції з основами, утворюючи солі, а також діють як розчинники* (з наук.-попул. літ.); *Читав* [я] *ось недавно, вчені помітили: стали дощі з кислотами випадати* (О. Гончар).

3. *жарг.* Один із напрямів музики (техно), молодіжної моди і т. ін. *Кислота — не зовсім зрозуміла музика для тих, хто не знає молодіжних смаків* (із журн.).

△ **(1) Азо́тиста кислота́** — нестійка хімічна сполука азоту з киснем і воднем із незначним ступенем окиснення. *Азотиста кислота утворюється внаслідок взаємодії води з діоксидом азоту* (з наук.-попул. літ.); *Солі азотистої кислоти називають нітритами* (з навч. літ.); **(2) Азо́тна кислота́** — хімічна сполука азоту з киснем і воднем. *Азотна кислота належить до сильних кислот* (з навч. літ.); *Сайрес Сміт міг би виготовити цю речовину* [селітру], *обробивши азотною кислотою вуглекислу сіль поташу, яку легко добути з рослинної золи* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); **(3) Акри́лова кислота́** — безбарвна рідина з різким запахом, яка розчиняється у воді, спирті, ефірі. *Нітрил акрилової кислоти — безбарвна летка рідина, що кипить при високій температурі, має неприємний запах, її пари важчі від повітря, у взаємодії з ним утворює вибухонебезпечні суміші* (з наук.-техн. літ.); *Акрилову кислоту добувають з пропілену або етилену* (з газ.); **Амі́ди кисло́т** *див.* **аміди; (4) Аскорбі́нова кислота́** — органічна речовина, потрібна організмові для нормального обміну речовин; нестача її в організмі спричиняє цингу; вітамін С. *На вітамін С — аскорбінову кислоту — багаті шипшина, лимони, апельсини, чорна смородина, капуста* (з навч. літ.); *Велика кількість аскорбінової кислоти, що міститься у відварі плодів шипшини, обліпихи, чорної смородини, швидко знімає вияви простуди на її початках* (із журн.); **(5) Ацетилсаліци́лова кислота́,** *фарм.* — лікувальний препарат, застосовуваний як протизапальний, жарознижувальний та знеболювальний засіб. *Ацетилсаліцилова кислота знайшла широке використання в системі профілактики церебральних ішемій та у відновному періоді ішемічного інсульту* (з навч. літ.); *Наприкінці XIX ст. було введено в медичну практику аспірин — ацетилсаліцилову кислоту, яку вперше випустила німецька фірма "Байєр"* (із журн.); **(6) Барбіту́рова кислота́** — органічна азотовмісна сполука; твердий безбарвний кристалічний продукт. *Барбітурова кислота вперше була синтезована Адольфом Байєром у 1864 р. конденсацією сечовини з малоновою кислотою* (з наук. літ.); *На третю декаду березня відважні експериментатори встановлюють, що .. опіати та похідні барбітурової кислоти в поєднанні з краплями спричинюють судоми астматичного характеру* (Любко Дереш); **(7) Бензо́йна кислота́** — найпростіша ароматична одноосновна кислота, безколірні кристали, добре розчинні в ефірі, спирті, хлороформі, мало розчинні у воді. *Бензойну кислоту застосовують для виробництва барвників та ліків* (з навч. літ.); *Завдяки бензойній кислоті журавлина може тривалий час зберігатися у свіжому стані* (із журн.); **(8) Бо́рна кислота́** — слабка неорганічна кислота. *Незв'язана борна кислота трапляється в окремих вулканічних районах, таких як Тоскана, Ліпарські острови й Невада* (з наук.-попул. літ.); *Борну кислоту широко вживають у медицині як антисептичний засіб* (з навч. літ.); *Не могли вони навіть таргана придушити чи отруїти прусака борною кислотою* (Ю. Яновський); **(9) Ви́нна (виннока́м'яна) кислота́** — органічна кислота, що міститься в багатьох ягодах; добувається з винного каменю й використовується в харчовій, хімічній промисловості та медицині. *Сучасний спосіб виробництва винної кислоти був розроблений шведським хіміком Карлом Вільгельмом Шееле у XVIII ст.* (з наук.-попул. літ.); *Якщо винні кислоти в протестованих зразках вин у нормі, такі вина рекомендують до продажу* (з навч. літ.); *Винна кислота є м'язовим токсином, який при високих дозах здатний викликати параліч і смерть* (із журн.); *Підігрівають розчин виннокам'яної кислоти і в нього опускають срібні вироби на 10–15 хвилин* (з газ.); **(10) Ву́гільна кислота́** — кислота, утворена розчиненням вуглекислого газу у воді. *Вугільна кислота утворюється при розчиненні двоокису вуглецю у воді* (з навч. літ.); *Цей газ, а не вугільна кислота, як звичайно, виділяється тепер у шихті через мій реактив* (Д. Бузько); **(11) Гало́їдні кисло́ти** — кислоти, утворені поєднанням водню з галоїдами. *Галоїдні кислоти є продуктами термічного розкладу та гідролізу холодоагенту* (з наук. літ.); **(12) Глютамі́нова кислота́** — амінокислота, що входить до складу білків і може міститися у вільному стані в організмі, відіграючи важливу роль у процесі обміну речовин. *Гречаний мед багатий на глютамінову кислоту* (з наук.-попул. літ.); *Глютамінову кислоту використовують у харчовій промисловості, а також у медицині для лікування психічних і нервових захворювань* (з навч. літ.); **(13) Дезоксирибонуклеї́нова кислота́** — нуклеїнова кислота, яка є носієм спадкових властивостей організму. *Треба згадати про те, хто керує будовою організму. А керує цим молекула дезоксирибонуклеїнової кислоти (ДНК) —*

основа генів (з наук. літ.); *Біологічна функція дезоксирибонуклеїнової кислоти полягає в зберіганні, передаванні й реалізації генетичної інформації* (із журн.); **(14) Жи́рні кисло́ти** — група органічних кислот, частина яких є складниками тваринних і рослинних жирів. *Синтез жирних кислот відбувається в печінці, а також у стінці кишківника, тканині легень, жировій тканині та ін.* (з наук. літ.); *У дітей раннього віку брак жирних кислот в організмі може спричинити екзему* (з наук.-попул. літ.); **(15) Карбо́лова кислотá** — отруйна рідина з характерним гострим запахом, що вживається для дезінфекції; фенол. *Із хімічних дезінфекційних засобів найуживанішими є карболова кислота, лізол, креозол* (з навч. літ.); **(16) Карбо́нові кисло́ти** — клас кислот, що охоплює одно- (мурашина, оцтова і т. ін.), дво- (малонова, щавлева і т. ін.) та багатоосновні (лимонна, саліцилова і т. ін.) кислоти. *Для виконання низки технологічних процесів на транспорті необхідні мила природних та синтетичних жирних і карбонових кислот* (з наук.-попул. літ.); *Альдегіди та карбонові кислоти є продуктами окиснення спиртів* (з навч. літ.); **(17) Лимо́нна (цитри́нова) кислотá** — кислота, що міститься в плодах лимона та інших рослин і використовується для приготування їжі, у медицині і т. ін. *Уперше лимонна кислота була одержана з лимонного соку; вона міститься в журавлині та в інших ягодах і плодах* (з наук.-попул. літ.); *Балоун висловив думку, буцімто цитринову кислоту роздають для того, щоб легше було людей голодом морити* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); **(18) Малонáтна (мало́нова) кислотá** — двоосновна гранична карбонова кислота, що є твердою кристалічною речовиною, розчинною у воді. *Сік цукрового буряка містить малонову кислоту* (з навч. літ.); **(19) Мáсляна кислотá** — одноосновна карбонова кислота, яку використовують при декальцинуванні шкір, для синтезу ароматних речовин в парфумерії і т. ін. *Солі масляної кислоти широко використовують як ефективні кормові добавки у тваринництві та птахівництві* (з наук.-попул. літ.); **(20) Моло́чна кислотá** — хімічна сполука, що утворюється внаслідок молочнокислого бродіння вуглеводів. *Квашення — один із поширених і загальнодоступних способів консервування плодів молочною кислотою, яка утворюється внаслідок життєдіяльності молочнокислих бактерій* (з наук. літ.); **(21) Мураши́на кислотá** — органічна кислота, яку добувають із мурашок, кропиви і т. ін.; застосовують у медицині та хімічній промисловості. *Без додавання сильних окиснювальних агентів мурашина кислота в умовах окиснення циклогексанолу практично не окиснюється* (з наук. літ.); *Відомо, що жалкі волоски кропиви містять мурашину кислоту* (з наук.-попул. літ.); *Цей новий рід мого кита завбільшки з рибу тріску був наділений міхуром з мурашиною кислотою, який мав спеціальний канал* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); **(22) Нуклеї́нові кисло́ти** — високомолекулярні речовини, що відіграють провідну роль у біосинтезі білка та в передаванні спадкових ознак і властивостей організмів. *Без білка нуклеїнові кислоти в живій природі не можуть ні виникати, ні існувати, а тим більше виконувати які б то не було біологічні функції* (з наук. літ.); **(23) Олеї́нова кислотá** — ненасичена жирна кислота — рідина без кольору, запаху і смаку, що входить до складу багатьох рослинних жирів. *До складу твердих жирів входять переважно ефіри пальмітинової та стеаринової кислот, а до складу рідких рослинних олій — ефіри олеїнової кислоти* (з навч. літ.); *Олеїнову кислоту застосовують у миловарінні, для одержання лаків, емалей і т. ін.* (із журн.); **(24) О́цтова кислотá** — одноосновна карбонова кислота. *Із водоростей виготовляють оцтову кислоту, ацетон, спирт, нітроцелюлозу, пластичні маси, поташ тощо* (з наук.-попул. літ.); *Оцтова кислота є органічною безбарвною рідиною з характерним різким запахом* (з навч. літ.); **(25) Пальміти́нова кислотá** — нерозчинна у воді одноосновна жирна кислота без запаху й смаку. *Найпоширенішим методом отримання пальмітинової кислоти є гідроліз жирів* (з наук.-попул. літ.); *Пальмітинову кислоту добувають із пальмової олії та використовують у миловарній промисловості* (з навч. літ.); **(26) Пікри́нова кислотá** — вибухова кристалічна речовина жовтого кольору. *Якої б заспівав панотець Миколай про безпутного Демка, коли б довідався, що той сам з начинки пікринової кислоти і гримучої ртуті готував саморобні бомби* (М. Стельмах); **(27) Плавико́ва кислотá** — водний розчин фтористого водню. *Назва плавикової кислоти походить від плавикового шпату, із якого звичайно добувають фтористий водень* (з наук. літ.); **(28) Рибонуклеї́нова кислотá** — біологічно важлива сполука, яка входить до складу клітин усіх організмів і відіграє велику роль у процесах біосинтезу білків та збереженні спадкових ознак організму. *Задовго до виникнення кібернетики та до пояснення ролі рибонуклеїнової кислоти як носія спадкових ознак організму нікому не відомий талановитий вірусолог Артем Нечипоренко розв'язав це питання самотужки і підтвердив свої логічні умовиводи блискучими експериментами* (з наук.-техн. літ.); *РНК — рибонуклеїнова кислота — переносить спадкову інформацію від хромосом ядра до плазми клітини й передає її білкам* (з наук.-попул. літ.); **(29) Саліци́лова кислотá** — безбарвна кристалічна органічна сполука, яка широко використовується в органічному синтезі і функціонує як рослинний гормон. *Кожен лікар, призначаючи хворому антипірин, саліцилову кислоту, цитостатичні та інші препарати, добре знає, що це може завдати організмові несподіваної, а іноді й дуже серйозної шкоди* (з наук.-попул. літ.); *Саліцилову кислоту використовують у медицині як ліки, у техніці — для виготовлення барвників, желатину, у харчовій промисловості — для консервування* (з навч. літ.); *Захисна реакція рослини на вірусну інфекцію охоплює вияв вірусних генів та індукцію механізмів стійкості, зумовлених саліциловою кислотою* (із журн.); **(30) Сечовá кислотá** — кристалічна речовина, що є продуктом азотистого обміну в організмі людини й хребетних тварин. *У нирках та сечовому міхурі людини під час сечокам'яної хвороби виникають відкладення щавлевої, фосфорної, сечової та інших кислот* (з наук.-попул. літ.); *Сечова кислота є складником сечі* (з навч. літ.); **(31) Сини́льна (ціáниста, ціановоднéва) кислотá** — дуже отруйна безбарвна летка рідина із запахом гіркого мигдалю; ціанистий водень. *У льоновій макусі з недостиглого насіння міститься значна кількість синильної кислоти, яка дуже шкідлива для тварин* (з наук. літ.); *Синильна (ціановоднева) кислота легко змішується з водою та з багатьма органічними розчинниками* (з наук.-попул. літ.); *Синильна кислота — одна з найсильніших отрут, яка навіть у мізерних дозах (менше 0,05 г) діє смертельно* (з навч. літ.); *Як розчинник синильна (ціаниста) кислота має сильну іонізувальну здатність* (із журн.); **(32) Сірчáна кислотá** — сильна неорганічна кислота, що утворюється від взаємодії сірчаного ангідриду та води. *Чиста сірчана кислота є без-*

барвною оліїстою рідиною, що майже удвічі важча за воду (з навч. літ.); [Н а д і й к а:] *Німкеня одна, хазяйка, що купила мене там на базарі, бризнула в очі сірчаною кислотою...* (З. Мороз); *Серед величезної кількості хімічних продуктів, які мають важливе значення для народного господарства, особливе місце займає сірчана кислота* (із журн.); **(33) Сірчи́ста кислота́** — слабка двоосновна кислота; сульфітна кислота. *Сірчистий газ розчиняється у воді і, сполучаючись із нею, утворює сірчисту кислоту* (з наук.-попул. літ.); **(34) Соля́на (хлори́дна) кислота́** — сильна неорганічна кислота; водний розчин хлористого водню. *Технічна хлоридна кислота має жовтий колір, який зумовлений домішками головно солей заліза* (з наук.-попул. літ.); *Найуживанішою паяльною рідиною є травлена соляна кислота* (з навч. літ.); *Соляна кислота — складник шлункового соку* (з навч. літ.); **(35) Фо́лієва кислота́** — вітамін групи В, який має протианемічні властивості, стимулює та регулює кровотворення; міститься в дріжджах, печінці, у зелених листках рослин. *Овочі містять багато фолієвої кислоти, що використовують як ефективний засіб для лікування деяких видів недокрів'я* (з газ.); **(36) Фта́леві кисло́ти** — двоосновні карбонові кислоти ароматичного ряду. *Якось під час експерименту розбився лабораторний термометр, ртуть потрапила до реакційної суміші. І нафталін майже миттєво і з високим виходом окиснився до цільового продукту — фталевої кислоти* (з наук.-попул. літ.); *Синтез фталевої кислоти;* **(37) Хі́нна кислота́** — кислота, яку добувають з кори хінного дерева; у невеликій кількості міститься також в інших рослинах (ялині, сосні і т. ін.). *У свіжій журавлині міститься в середньому 2,5 % лимонної кислоти, а також невелика кількість хінної* (з наук.-попул. літ.); **(38) Хло́рна кислота́** — одна з найсильніших неорганічних одноосновних безводних кислот, що не має кольору і сильно димить на повітрі, у парах мономірна. *Концентрована хлорна кислота є сильним окиснювачем, її прямий контакт з великою кількістю природних матеріалів інколи призводить до займання* (з наук.-попул. літ.); **(39) Щавле́ва кислота́** — кисла на смак кристалічна органічна сполука, легко розчинна у воді. *Високоврожайний концентрований корм дає нут, але на зелений корм він непридатний, бо листя і стебла його містять багато щавлевої та яблучної кислот* (з наук. літ.); *Сприяють виведенню з організму солей щавлевої кислоти яблука, лимони, груші, виноград, кизил, журавлина, айва, настій із листків чорної смородини* (з навч. літ.); *Щавлеву кислоту застосовують у хімічній і текстильній промисловостях* (із журн.); **(40) Я́блучна кислота́** — органічна сполука, що міститься в яблуках та інших рослинах. *У різних фруктах містяться яблучна, лимонна й винна кислоти, а також ароматичні речовини* (з наук.-попул. літ.); *У медицині використовують яблучну кислоту як складник послаблювальних засобів і препаратів від хрипу* (із журн.).

КИСЛО́ТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кислота́** (у 1–2 знач.). *Уживані для розділення радіоактивних металів смоли мають маловиявлені кислотні властивості* (з наук.-попул. літ.); // Який містить у собі кислоту. *В останні десятиріччя в атмосфері відбуваються небезпечні зміни, пов'язані з її складом і властивостями, що призводить до змін клімату, різких температурних інверсій, кисневого голоду міських населених пунктів, кислотних дощів, руйнування озонового шару атмосфери* (з наук.-попул. літ.); *У промисловості особливої ваги набуває синтез кислотних барвників, що належать до різних класів і є різними за кольором* (з навч. літ.); *Головна причина кислотних опадів — надходження сполук сірки й азоту в атмосферу при спаленні викопного палива в стаціонарних установках і двигунах транспорту* (із журн.); // Признач. для вироблення кислоти. *Кислотне виробництво в сучасних умовах вимагає врахування різноманітних напрацювань у галузі біотехнологій, де застосування кислот та їхніх похідних є вагомим для отримання біологічно активних речовин* (з навч. літ.); *Ефективне використання обох кислотних цехів на коксохімічному комбінаті почали контролювати за допомогою спеціально підготовленої програми* (з газ.); // Який діє за допомогою кислоти. *Кислотний, або свинцево-кислотний, акумулятор входить до категорії вторинних батарей, а його робота ґрунтується на електрохімічних реакціях свинцю й діоксиду свинцю в кислому сірчаному середовищі* (з наук.-техн. літ.).

2. *жарг.* Стос. до кислоти (у 3 знач.). — *Зрештою, є варіант монархії. Такий, знаєте, освічений монарх. Прогресивний такий. — Прогресивний? — Ну .. Кислотний такий, коричнево-зелений* (С. Жадан).

КИСЛО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Ступінь вмісту кислоти (у 2 знач.). *Володя хворий! В лікарні. Нульова кислотність і підозра на виразку* (І. Жиленко); *Кожна особа, яка використовує сільськогосподарські угіддя, зобов'язана боротися з підвищеною кислотністю ґрунтів, здійснюючи вапнування й інші землеробські заходи* (з наук. літ.); *Хімічний склад молока дуже часто не відповідає обов'язковим для виробництва якісних йогуртів, кефірів та сирів параметрам жирності, кислотності і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Кислотність ґрунту є важливим показником, який слід брати до уваги, плануючи вирощування овочевих або зернових культур* (із журн.).

КИСЛОТОСТІЙКИ́Й, а́, е́, *спец.* Те саме, що **кислототривки́й.** *Кислотостійкий бетон виготовляють за спеціальною технологією з обов'язковим додаванням в'яжучих компонентів та кварцуванням продукції* (з наук.-попул. літ.).

КИСЛОТОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Властивість за знач. **кислотостійки́й.** *Кислотостійкість — це здатність матеріалу чинити опір дії кислот, яка оцінюється втратою маси зразка матеріалу* (з наук. літ.); *Від пористості виробу залежить водопоглинання, соле- й кислотостійкість. Це основні показники, що впливають на довговічність матеріалу* (з наук.-попул. літ.).

КИСЛОТОТРИВКИ́Й, а́, е́, *спец.* Який витримує дію кислоти; на який не впливає кислота; кислотостійкий. *Кам'яне литво застосовують для дорожнього покриття, кислототривких футеровок (обкладання спеціальною цеглою), виготовлення монументальних архітектурних деталей* (з наук. літ.); *Мідь є доволі кислототривкою, хоча в субтропіках, особливо під впливом хімічних реагентів, може зазнавати часткового окиснення* (з наук.-попул. літ.).

КИСЛОТОТРИ́ВКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Властивість за знач. **кислототривки́й.** *Кислототривкість сталі посилюють покриттям виробів із неї міддю* (з наук.-попул. літ.); *Кислототривкість ґрунту визначають за рівнем наявності в ньому відповідних кислот, унаслідок чого встановлюють можливість використання металевих виробів у проектуванні та будівництві фундаментів* (з навч. літ.).

КИСЛОТОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Хімічне, електро- або біохімічне утворення кислот. *У біохімії налагоджено промислове кислотоутворення, пов'язане з похідними від цинку, азоту* (з наук. літ.); *Час приймання мінеральних вод визначають залежно від основного рівня кислотоутворення в шлунку* (з наук.-попул. літ.); *Кислотоутворення активно використовують у харчовій промисловості для виробництва таких популярних традиційних продуктів, як кефір, різні йогурти та ін.* (з навч. літ.).

КИСЛОТУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Оброблення тканини слабким розчином кислоти для відбілювання. *Для отримання високої стійкості тканини та однорідного білого кольору проводять її кислотування, час якого залежить від різновиду тканини й призначення майбутніх виробів із неї* (з наук.-попул. літ.).

КИСЛУВА́ТИЙ, а, е. Трохи, злегка кислий. *Він сидів розчервонілий весь, не приторкався ні до чого їстівного і тільки пригублював з бокала кислувате вино* (Олесь Досвітній); *На смак майонез маслянистий, ніжний, злегка гострий, кислуватий, без гіркоти* (з наук.-попул. літ.); *Касік Палехо запрошує гостей до себе в хижу, простору, напівтемну, напоєну кислуватим запахом маніокового борошна і прілого листя* (Ю. Бедзик); *І там, і тут, і в цьому густому, кислуватому запахові малин, що йде від купи кущів, і в незрозумілій тузі та в незнаній, теплій ласці, .. — скрізь вона, Шапочка ласкава, Шапочка вередлива, Шапочка байдужа!* (В. Винниченко); *І тільки кислуватий металічний присмак в роті навіював смутні образи чогось задушливого, глевкого, потойбічного* (Любко Дереш); *Бумблякевич відчув, як їжа стає йому впоперек горла, а десь із глибин шлунку починає підніматися кислувате роздратування* (Ю. Винничук).

КИСЛУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кислува́тий.** — *Знайомся, Марку, з моїм гостем .. — Дуже приємно, — з гідністю підводиться гість.., але на його обличчі проходить не приємність, а погано прихована кислуватість* (М. Стельмах).

КИСЛУВА́ТО. Присл. до **кислува́тий.** — *Вам — на панельні, — кислувато посміхається Мордвинцев, — а нам — у духовці. Така спекота, що скоро на сухарі нас висушить* (В. Барка).

КИСЛЮ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Дуже кислий (у 1 знач.). — *Ні,* — *каже* [Лисичка], — *нам не йде* [виноград], *Кислючий-прекислючий: Оскома нападе!* (Л. Глібов); *В кожнім окопчику .. стояли казанки, наповнені цукром, з якого бійці готували собі цукряну саламаху, приправляючи її терпкими кислючими яблуками, щоб не нудило* (О. Гончар); *Отамо штабель портвейну і рислінг на споді, кислючий, давно принесений, пляшки павутинням посивіли* (Є. Пашковський).

КИСЛЯ́К, *ч.* 1. *род.* у́, *розм.* Загусле кисле молоко. *Зоя залізла до комори шукати .. кисляку на вечерю* (О. Кобилянська); — *Їж, мати ще підсипле, їж, у погрібнику є ще кисляк у гладущику, і хліб іще є на миснику, й старе сало в мішку у коморі висить на гаку* (Є. Гуцало); *Їли головним чином хлібні й молочні страви: хліб, пироги із сиром, вареники, галушки, локшину, лапшу, млинці, деруни, коржі, кисляк, варенець, сир, масло, сметану* (Д. Білий); * Образно. *Плаче* [Марла] *за зрадженими мріями своїх колишніх однокласників, що так і не змогли продовжувати віру в диво й перетворювали свої життя на звичайний побутовий кисляк* (І. Карпа).

2. *род.* у́, *жарг.* Сухе вино, перев. біле. *Кисляком, що мав терпкий дух винограду, смакували довго* (із журн.).

3. *род.* а́, *перен., зневажл.* Про в'ялу, нудну людину, що постійно скиглить, жаліється. *Кисляк, мерзотник, от що таке ти!* (Б. Лепкий); *На трибуні — мастак, а на ділі — кисляк!* (І. Рябокляч); *Я знав людей, що вийшли з робітничих чи селянських сімей і, помокнувши в інтелігентському кисляку, поривали зі своїм родом* (Р. Андріяшик).

КИСЛЯ́ТИНА, и, *ж., розм.* Що-небудь дуже кисле. *Нарешті — чи то Котька втратив смак, чи звик до кислятини, — біля однієї яблуні він спинився* (В. Нестайко); *Страва була якась тягучка, немов розведений у воді білок яйця, й відразливо смерділа кислятиною* (І. Білик); [Таратута:] *Ех, жаль, на коньяк не вистачило монети. Доведеться цю кислятину пити* (І. Кочерга); * Образно. *Слідом за рипом дверей вивіялась і кислятина латаного демисезонного пальта з піднятим коміром* (Є. Пашковський); *Вітер полоще прапор, і це власне те, про що не хоче згадувати ні Алік, ні Віка — важке і неприємне, із віддухом кислятини* (Любко Дереш).

КИСЛЯЧО́К, чку́, *ч.* Зменш. до **кисля́к** 1, 2. *Кислячок мати робила за власним рецептом* (В. Дрозд); *Кислячок улітку мати завжди тримала в прохолодному місці, щоб не перекис* (із журн.); *Ми по черзі робимо кілька ковтків (кислячок — мабуть, ще не перебродило)* (Любко Дереш).

КИСНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ки́сень.** *Низький рівень вмісту кисню у воді в межах шару кисневого мінімуму підтримується витратою на окиснення органічної речовини не лише в товщі води й на межі осаду, а й у верхніх кількох метрах осаду* (з наук. літ.); *У зовнішніх сферах Землі існує так звана киснева рівновага* (з газ.); // Який ґрунтується на використанні кисню. *Кисневим полум'ям із домішками ацетилену виконують різання й зварювання металів* (з наук.-попул. літ.); *Особливо збільшилось пилюки після застосування на мартенах кисневого дуття* (О. Гончар); // Признач. для зберігання кисню. *"Розірвалися трубки кисневого приладу!" — з одчаєм вирішив Сокіл* (В. Владко); *Лікарня має свої пральню, котельну, кисневу станцію та оснащена за останнім словом медичної техніки* (із журн.); *Тому, хто одягне гідрокостюм і кисневий балон, відкриється краса невимовна в Червоному морі* (з газ.).

△ **Кисне́ва поду́шка** *див.* **поду́шка; Кисне́ва терапі́я** *див.* **терапі́я; Кисне́ве голодува́ння** *див.* **голодува́ння; Кисне́вий svкокте́йль** *див.* **кокте́йль.**

КИСНЕВМІ́СНИЙ, а, е. До складу якого входить кисень. *Перспективним є використання вуглекислоти як вихідної сировини для одержання корисних кисневмісних сполук* (з наук.-техн. літ.); *Гідроксильна група входить до складу молекул або кристалів багатьох хімічних сполук, наприклад, води, лугів, спиртів, кисневмісних кислот та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Активатори поділяють на три основні групи: водневмісні, кисневмісні та галогеновмісні* (з навч. літ.).

КИ́СНУТИ, *рідко* **КИ́СТИ,** сну, снеш; *мин. ч.* кис, ла, ло *і* ки́снув, нула, ло; *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Ставати кислим (у 1, 2 знач.). *Три неділі кваша кисла, Та й не викисла* (П. Чубинський); *Коли огірки киснуть, розсіл мутніє — тривалість залежить від температури в приміщенні: що холодніше, то триваліший процес* (з навч. літ.); *Квас кисне.*

2. *перен., розм.* Проводити час бездіяльно, одноманітно, нудьгуючи. *От учора була райська днина; а тут сиди дома та кисни при ясновельможній пані* (Леся Українка); *Така гарна ніч, що гріх киснути в хаті* (Б. Лепкий); // Бути в пригніченому стані; журитися, сумувати. *Дарма що так, а був* [Лукаш] *веселий, ускочивши, махав руками й вигукував: — Здрастуйте вам! Чого киснете?* (Б. Грінченко); *Читай, пиши, гуляй — тільки не турбуйся, не сумуй, не кисни* (М. Коцюбинський); *Терентій поснував по подвір'ї, .. зайшов до хати, щось буркнув Дарині, яка все кисла після смерті дитини* (М. Стельмах).

3. *розм.* Довго мокнути (звичайно у воді). *Нема нашого верховода.., подався на свою сторону, а шкури киснуть* (Панас Мирний); *Якось він просидів у криниці півдня, киснучи в воді* (Ю. Яновський); *Наташа згадала, що забула покласти нове мило — залишок зеленого брусочка вже другий день киснув у мильничці* (С. Андрухович).

◊ **Аж молоко́ ки́сне** *див.* **молоко́; (1) Ки́снути в горі́лці,** *зневажл.* — постійно пиячити, надмірно вживати алкогольні напої. *По панських дворах вони* [дворові] *позвикали в горілці киснути* (Панас Мирний); **(2) Ки́снути в чорни́лі,** *зневажл.* — бути чиновником, канцеляристом. *Сміються* [землячки] *та лають Батьків своїх, що змалечку Цвенькать не навчили По-німецькій — а то тепер І кисни в чорнилах!* (Т. Шевченко).

КИСТЕПЕ́РИЙ, а, е. Який має плавці, в основі яких розташована м'язова лопать. *Кистепері риби — давня група кісткових риб* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **кистепе́рі,** рих, *мн.* Підклас костистих риб, які, на відміну від променеперих, мають серединну членисту вісь у парних плавцях та внутрішні ніздрі. *У кистеперих парні плавці слугують не лише для плавання, але й для пересування по крутих схилах вулканічного дна* (з наук.-попул. літ.); *Кистепері мають скелет в основному хрящовий та добре розвинуту хорду* (з навч. літ.).

КИ́СТИ *див.* **ки́снути.**

КИСТЬ, і, *ж.* Частина руки від зап'ястя до кінця пальців. *Він колись так відморозив собі обидві кисті рук, що їх довелось відрізати. Жив милостинею* (В. Барка); *На манжеті сорочки Вадима з'явилася яскраво-червона пляма. І ціла кисть начебто одяглася в червону рукавичку: вино тонким шаром вкрило її* (В. Владко); *Згарячу він не звернув уваги, що кожен рух кисті руки викликає різкий біль* (М. Дашкієв); *Візник Стефан показав тільки кистю руки в бік Салмана* (Ю. Логвин).

КИСТЬОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **кисть.** *Вважають, що в європейців особистий простір — це віддаль простягнутої руки, в латиноамериканців — руки від ліктя до кінчиків пальців, в арабів — руки від кистьового суглоба до кінчиків пальців* (із журн.); *Навіть досвідчений хокеїст не завжди в змозі відбити кистьовий кидок із близької дистанції* (з навч. літ.).

КИТ^1, а́, *ч.* 1. Найбільший морський ссавець ряду китоподібних. — *Найбільший звір на північних морях, — казав боцман, — це, звичайно, кит* (М. Трублаїні); *Предки китів почали пристосовуватися до життя у воді й з часом узагалі перестали виходити на сушу* (з наук. літ.); *Під час занурення китів у воду їхній пульс сповільнюється вдвічі* (з наук.-попул. літ.).

2. *перев. з числ.* т р и, *перен.* Про те, що відіграє дуже важливу роль у якій-небудь галузі, сфері діяльності і т. ін. *Півень* [учитель] *.. у Нікополі — стовп культури, він, власне, єдиний кит, на якому тримається вся освітня робота в Нікополі* (Б. Антоненко-Давидович); *Сучасна астрономія тримається на трьох китах: потужній світлоприймальній техніці, сукупності ідей і методів теоретичної фізики та складному математичному апараті* (з навч. літ.); * У порівн. *Невіра, безнадія, відчай, — де морок мороків густий, — як три кити, на них — мій стиль дописує сумного вірша* (І. Калинець).

△ **(1) Гренла́ндський кит** — великий морський ссавець підряду вусатих китів, що мешкає в полярних районах Північної півкулі. *Навесні гренландські кити мігрують на північ, восени — на південь* (з наук. літ.); **(2) Си́ній кит** — великий ссавець підряду вусатих китів, що мешкає перев. у північно-західній частині Тихого океану. *У синього кита величезне, струнке й витягнуте тіло завдовжки 26–27 м* (з наук.-попул. літ.).

КИТ^2, у, *ч.* Речовина для замазування щілин, тріщин і т. ін.; замазка. *Для одержання білильної замазки киту беруть 4,3 кг готового свинцевого білила, 6 кг меленої крейди й перемішують їх* (з газ.); *Воскові кити; Кити для тріщин у дереві.*

КИ́ТА, и, *ж., діал.* Китиця (у 1 знач.). *Боярин був у повній рицарській збруї: в панцирі з залізної блискучої бляхи, в таких же набедрениках і наголінниках і в блискучім спижевім шоломі з розвіяною поверх нього китою з когутячих косиць* (І. Франко).

КИТАЄ́ВИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **кита́йковий.** *Тимоха козак штепний був:.. не знав, що то є на світі свита, а все жупан, то сукняний, то китаєвий* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Увіходе* [увіходить] *Петро, удягнений у вишивану сорочку, широкі китаєві штани* (Панас Мирний); *Полковник сидів за столом і щось писав. У синьому жупані з шовковим шнуром, китаєвому поясі з китицею...* (Ю. Мушкетик).

КИТАЄЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із китаєзнавства; китаїст, синолог. *На початку XVIII ст. старою школою китаєзнавства в Україні було підготовано ціле покоління молодих китаєзнавців, що прагнули до наукового, а не ідеологічного методу в науці* (з наук. літ.); *На початку XX ст. Київ стає науково-освітнім центром вивчення Китаю, де знову з'являються справжні китаєзнавці* (з наук.-попул. літ.); *Китаєзнавці рекомендують розглядати кожну китайську новорічну листівку уважно, бо суть побажання заховано в деталях* (із журн.).

КИТАЄЗНА́ВСТВО, а, *с.* Сукупність наукових дисциплін, що вивчають Китай, його історію, економіку, політику, філософію, мови, літературу, культуру; китаїстика, синологія. *Як окремий науковий напрям китаєзнавство виникло наприкінці XVI ст. у зв'язку з потребами місіонерської проповіді, тому до середини XIX ст. практично всі китаєзнавці були духовними особами* (з наук.-попул. літ.); *Період між 1701 і 1806 роками вважають початком феномену українського китаєзнавства, про що свідчить спадщина українських дослідників* (з навч. літ.).

КИТАЄЗНА́ВЧИЙ, а, е. Прикм. до **китаєзна́вство.** *Китаєзнавчі джерела поділяють на дві групи: давньокитайські писемні пам'ятки та матеріали археологічних розко-*

пок (з наук. літ.); *Автором китаєзнавчого циклу праць є Борис Курц — український історик, сходознавець та педагог* (з наук.-попул. літ.); *Альбом китайських гравюр, упорядкований Робертом ван Гюліком 1951 р., було розіслано до найбільших китаєзнавчих центрів світу* (із журн.).

КИТА́ЄЦЬ *див.* **кита́йці.**

КИТА́ЄЧКА, и, *ж., заст.* Зменш.-пестл. до **кита́йка**[1]. *Ой того я хлопця люблю, ото моя душка, Що червона китаєчка коло капелюшка* (з коломийки); *Трути-зілля не найшла* [удова], *Та синів двох привела, В китаєчку повила І на Дунай однесла* (Т. Шевченко); *Гуляй, свободо. Козакуй! Жупан, і шапки, і дукати — За жменьку пороху і куль, За мить високої тривоги, За право жити навмання. За ту китаєчку убогу. За того сивого коня* (П. Гірник).

КИТАЇ́СТ, а, *ч.* Те саме, що **китаєзна́вець.** *Сучасні китаїсти не можуть поскаржитися на відсутність надійних джерел із давньої історії Китаю* (з наук.-попул. літ.); *У своїх дослідженнях китаїсти використовують матеріали нумізматики, фольклору, міфології, пам'ятки матеріальної культури* (з навч. літ.).

КИТАЇ́СТИКА, и, *ж.* Те саме, що **китаєзна́вство.** *Найціннішими для китаїстики є писемні джерела* (з наук. літ.); *У науковій бібліотеці Інституту сходознавства імені А. Кримського представлено вітчизняні й зарубіжні видання зі сходознавства — єгиптології, арабістики, гебраїстики, японознавства, китаїстики, індології та тюркології* (з наук.-попул. літ.); *Китайсько-український словник 2004 року — перша в Україні лексикографічна праця в галузі китаїстики* (з газ.).

КИТА́ЙКА[1], и, *ж., заст.* Первісно — густа, перев. синя шовкова тканина, яку завозили з Китаю, потім — бавовняна тканина. *Ой на горі вогонь горить, Під горою козак лежить, Порубаний, постріляний, Китайкою покриваний* (з народної пісні); *Йому Дідона підіслала .. Штани і пару чобіток, Сорочку і каптан з китайки* (І. Котляревський); *Високії ті могили, Де лягло спочити Козацькеє біле тіло, В китайку повите* (Т. Шевченко); *Святкове вбрання козаків складалось із жупана.., каптана барвистого, широких червоних або іншого кольору штанів, пояса з китайки, шапки* (А. Кащенко); *Їжачиться порубана тернина. Тріпоче шмат червоної китайки. Ще далі шмат, і далі, й далі, й далі...* (Л. Костенко); * Образно. *Сплять сповиті у китайку дні минулі* (Б.-І. Антонич).

КИТА́ЙКА[2], и, *ж.* 1. Морозостійкий сорт яблуні з невеликими плодами. *Китайка має густу крону й добре розвинену кореневу систему* (з наук. літ.); *Яблуня китайська, або китайка, відзначається високою морозостійкістю та невибагливістю до ґрунту* (з наук.-попул. літ.).

2. Плоди цієї яблуні — червоні або жовті дрібненькі яблучка. *Китайки більше нагадують маленькі черешеньки, що рясно ростуть на дереві* (з газ.).

КИТА́ЙКОВИЙ, а, е, *заст.* Зроблений, пошитий з китайки *(див.* **кита́йка**[1]*). Десь майже позаду в Максима підвівся і став на весь зріст кремезний чоловік з рушницею в руці, при шаблі на китайковім поясі* (Іван Ле); *Віталій Стратонович .. повертається переодягнений, в шовковій сорочці та синіх китайкових шароварах* (М. Стельмах); *Давило .. поправив на потилиці високу шапку із китайковим шликом, почав закручувати чорний вус, посміхаючись до гарної молодиці* (Д. Білий).

КИТА́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кита́йці** і Китай. *В кімнаті пахло справжнім запашним китайським чаєм* (Ю. Яновський); *У китайських літописах за 1054 рік йдеться про появу дуже яскравої зорі на небі, котру перед тим не було видно* (з навч. літ.); *Китайські студенти говорять, що серед іноземних мов їм найлегше вивчати українську, близьку до рідної мови за фонетичним складом* (із журн.); // Характерний для культури й побуту Китаю. *Вони розташувалися за найкращим столиком. Він був заставлений закусками з десяти-дванадцяти страв китайської кухні* (І. Роздобудько); *У китайському календарі початок нового року падає на перший молодик після зимового сонцестояння* (з наук.-попул. літ.).

2. Уживається як складник деяких ботанічних назв. *Веселий промінь сонця йшов через вікно, розсипався поміж зеленим листом китайської троянди* (І. Нечуй-Левицький); *Лукія на мить кидає роботу й милується півтораметровим віялоподібним листям китайської пальми* (О. Донченко); *Листочки китайського ясена .. дуже добре допомагають від ангіни* (С. Андрухович); *Лимонник китайський розмножується вегетативним способом та насінням* (з газ.).

Землянúй (кита́йський) горі́х *див.* **горі́х; Кита́йський ліхта́рик (ліхта́р)** *див.* **ліхта́рик.**

◊ **[І] до кита́йської Па́ски** *див.* **па́ска; Кита́йська гра́мота** *див.* **гра́мота**[1]**; Кита́йська стіна́ <Кита́йський мур>** *див.* **стіна́; Кита́йські церемо́нії** *див.* **церемо́нія.**

КИТА́ЙСЬКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **кита́йський** 1. *Юрко Кох перераховує трьох китів, на яких стояв світогляд зрілого Чубая, поруч із українськістю називаючи і європейськість, і багатовікової давнини китайськість* (К. Москалець); *У художньому перекладі поезії доби Сун (X–XIII ст.) важливо відтворити загальну китайськість* (з наук. літ.).

КИТАЙСЬКОМО́ВНИЙ, а, е. 1. Який говорить китайською мовою. *У Гонконзі знімають комедійні серіали, що поширюються по всьому китайськомовному світу* (з наук.-попул. літ.); *Європейські готелі, ресторани та дорогі магазини дедалі частіше наймають на роботу китайськомовний персонал* (із журн.); *Прогресивна партія навряд чи зможе здобути масову підтримку, особливо серед китайськомовних робітників* (з газ.).

2. У якому вживається китайська мова; який написаний китайською мовою. *Творчий спадок японського поета Рьокана налічує велику кількість китайськомовних віршів* (з навч. літ.).

КИТА́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **кита́єць,** йця, *ч.;* **китая́нка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Китаю. *Китаєць розуміється на чаю, турчин — на каві, московит — на горілці, а поляк п'є все і хвалить...* (Р. Іваничук); *Як кажуть китайці, "чим вище підіймаєшся в гору, тим більше вона стає"* (Д. Білий); *Кеаве тримав слугу китайця, який цілісінький день витирав порох і наводив на все блиск* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Китайці є найбільш чисельним етносом планети, що має великі громади по всьому світу* (з наук.-попул. літ.); *Для догляду за шкірою китаянки здавна віддають перевагу екстрактові жасмину, настоянкам гліцинії та фіалки* (із журн.).

КИТАЙЧА́, а́ти, *с.* Дитина-китаєць. *Хлопці замовили в японця все, що є в нього ліпшого. По якімсь часі вбігло китайча і поставило перед ними дві великі череп'яні миски*

(І. Багряний); — *Будуть у нас сини, — щебетала вона ночами над вухо Багірову, — будуть такі гарненькі, чорняві, косоокі китайчата* (О. Гончар).

КИТАЙЧА́НИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **кита́йковий.** *А ще, правда, на козакові Постоли в'язові, А онучі китайчані* (з думи); *Гарцюють нетерпляче коні — розпочинається турнір! Цвітуть китайчані попони — гарцюють нетерпляче коні* (І. Калинець).

КИТАЙЧА́СТИЙ *див.* **китайча́тий.**

КИТАЙЧА́ТИЙ, *рідко* **КИТАЙЧА́СТИЙ,** а, е, *заст.* Те саме, що **кита́йковий.** *Іде писар повагом. Ще молодий, шапка набакир, у китайчастій черкесці* (Марко Вовчок); *Підперезані всі* [полковники] *були .. китайчатими поясами з злототканими кінцями* (А. Кащенко); *Вітром підшита свитина, літня китайчата хустка не дуже десь гріли* (М. Коцюбинський); *Схуд* [Калнишевський] *і зсохся від старості, був весь сивий, а вбраний по-козацьки в синій жупан китайчатий, з двома рядами ґудзиків* (М. Грушевський); *Підійшов Тимко — високий, гарний парубок у китайчатім жупані* (Ю. Мушкетик); *Піде, бува, Солоха у свято до церкви, в яскраву плахту з китайчатою запаскою вбравшися* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя).

КИТАЙЧЕНЯ́, ня́ти, *с.* Те саме, що **китайча́.** *Китайченя жваво тупцювало, підстрибувало на одному місці, аж раптом заспівало* (з газ.).

КИТАЙЧУ́К, а́, *ч., розм.* Китайський хлопчик. *Китайчук на килимі робив неймовірні вправи з обручами, склянками й мисками* (С. Скляренко).

КИТАЯ́НКА *див.* **кита́йці.**

КИТАЯ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **китая́нка.** *Ми з приємністю слухали в одному з залів концерт молодих китаяночок* (П. Козланюк); *Дордже .. підморгнув китаяночці зі срібними підвісками в волоссі* (І. Карпа).

КИТЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля кита *(див.* **кит**[1] 1). *У фінвала самка народжує китеня завдовжки до 6 м* (з наук.-попул. літ.); *Операція з порятунку китеняти тривала близько десяти годин* (із журн.).

КИТИЦЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на китицю (у 1 знач.). *Пеларгонія, багаторічна, світлолюбива та відносно холодостійка рослина, має пишні китицеподібні суцвіття* (з наук. літ.); *У китицеподібних помідорів стебла мають бути свіжими, здоровими, чистими і вільними від листків* (з наук.-попул. літ.).

КИ́ТИЦЯ, і, *ж.* 1. Жмуток ниток, шнурків і т. ін., зв'язаних з одного кінця докупи, що є прикрасою, оздобою чогонебудь. *Пишно вив'язала Ганна голову .. червоною великою хусткою з білими та зеленими китицями* (І. Нечуй-Левицький); *Сорочка в мене крамна, .. шнурочок із рожевими китицями* (С. Васильченко); *Нарешті я надибав молодицю. У неї на голові намотана була чорна хустка з зеленими китицями* (В. Винниченко); *На Романові була синя шовкова сорочка з стоячим коміром, кручений пояс з розкішними, барвистими китицями на кінцях* (Д. Ткач); // Тасьма з такою прикрасою біля ручки шаблі, шпаги і т. ін. *Китиця в його* [нього] *була коло шаблі* (Сл. Б. Грінченка); *Хорунжий простягнув до Мартинової шаблі руку й одв'язав червону оксамитову китицю від ефеса* (Н. Рибак); *На верхньому кінці бунчука прикріплювали китиці або волос із кінського хвоста* (з наук.-попул. літ.); // Прикраса у формі стоячого жмутка пір'я чи кінського волосу на головних уборах, звичайно військових, а також подібна прикраса на головах коней; султан *(див.* **султа́н**[2] 1). [Г о с т о м и с л:] *Ся китиця із пір'я — знак Спокою* (І. Франко); *На косоверхих шапках у них* [гусарів] *теліпалися золоті китиці, вкриті блискучими самоцвітами* (А. Кащенко); // Жмуток волосся на кінці хвоста корови, лева і т. ін. *Появляється лев. Голова велична, кудлата грива і довгий з китицею хвіст* (О. Довженко); *Щоб німці в мене не знайшли листа, я його скручував у трубочку і прив'язував корові до хвоста, в самій китиці* (В. Гжицький).

2. Невеликий сніп соломи, очерету і т. ін., зв'язаний біля колосків, що використовують для вкривання даху. *Далі зірвався й вітер, почав бити снігом о шиби, свистіти серед крутих берегів, термосити і виривати китиці в стрісі* (І. Франко); *Що не хата — то витвір мистецтва..! Одна підведена червоним, друга — синім, та вкрита соломою, сусідня — очеретом з чепурними китицями по вуглах* (О. Гончар).

3. *бот.* Скупчення квіток на одній гілці, на одному стеблі; просте суцвіття. *Китиця характерна для черемхи, сурініці, люпину та інших хрестоцвітих* (з наук. літ.); *Маяв* [очерет] *над ними пухнатими китицями та наводив сум одноманітним шелестінням* (М. Коцюбинський); *У розчинені вікна зазирали білі китиці акацій* (П. Панч); * У порівн. *Мій коханий для мене, мов китиця мира: спочиває між персами в мене!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Те саме, що **гро́но.** *Мавка йде до калини, швидко ламає на ній червоні китиці ягід* (Леся Українка); *Високо підіймаючи голову вгору, .. пучками ловила* [дівчина] *китицю горіхів на пригнутій ліщині* (С. Васильченко); *Тут стояла принишкла сутінь, і лише подекуди вгорі жаром світились китиці стиглої калини* (В. Близнець); *Заріділа щетина стовбурів, шапки калини перехильці збігали вглиб, темніючи багрянцем китиць* (Р. Андріяшик).

4. *діал.* Букет (у 1 знач.). *Рано прислав, так чула я, якийсь, казали, великий пан велику китицю квітів* (О. Кобилянська); *Приходжу нині до хати і застаю величаву китицю квітів, а кухарка каже, що се приніс якийсь грубий, кривий пан* (М. Яцків).

КИ́ТИЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ки́тиця** 1, 3, 4. *Блискучі жовтогарячі картузи з чорними китичками зверху засяли ясними фарбами* (І. Нечуй-Левицький); *Глядь — аж воно* [вікно] *одчинене, а на лутці птах стоїть сміливий, вільний.., держить у роті черевички з червоними китичками* (С. Васильченко); *Ось диботить своїми куцими, товстими ногами Хома Ет-Тоє, цьвйогає* [цьвохкає] *по конях сирицевим батогом з червоною китичкою* (У. Самчук); *Вона припала обличчям до бузкової китички, аж губами торкнулася* (Я. Гримайло); *Його очі захопила краса різних барв квітів. Почав збирати їх у китичку* (А. Крушельницький).

КИ́ТИЧНИЙ, а, е. Прикм. до **ки́тиця** 1. *Віконні прорізи в синагозі обрамляють рельєфні мотузки з китичними закінченнями* (із журн.); *Прапор обрамлено китичною тасьмою жовтого кольору* (з газ.).

КИ́ТНИК, у, ч. Кормова багаторічна (рідше однорічна) трав'яниста рослина родини злакових, поширена в помірному та холодному поясах. *Стебла китнику тонкі, заввишки до 80–100 см* (з наук.-попул. літ.); *Суцвіття в китнику — густа циліндрична колосоподібна волоть; колоски стиснуті з боків, мають одну квітку* (з навч. літ.).

КИТОБА́ЗА, и, *ж.* Скорочення: китобійна база *(див.* **ба́за).** *Перша плавуча китобаза діяла в Південній Атлантиці в сезон 1905–1906 рр.* (із журн.); *Уряд незалежної Украї-*

ни продав китобазу "Радянська Україна" на злам до Туреччини (з газ.).

КИТОБІ́Й, бо́я, *ч.* 1. Той, хто займається китобійним промислом. *Так хочеться знать, як живуть китобої І як добувається в надрах руда* (М. Шеремет); *Мелвілл .. проповіді про Йону записував говіркою американських китобоїв* (А. Санченко); *Бувалі китобої розповідають цікаві історії про полювання на океанічного велета з водограєм над головою. Але тепер кити — у Червоній книзі* (із журн.).

2. Те саме, що **китобо́єць** 2. *Очевидно, Ерикові Олаунсену доводилося плавати в південних полярних морях на одному з норвезьких, а може, інших китобоях* (М. Трублаїні); *На водах морів сплять кораблі — криголами, сейнери, траулери, китобої, канонерки, джонки, чайки* (О. Ірванець).

КИТОБІ́ЙНИЙ, а, е. Пов'язаний із полюванням на китів. *Метою китобійного промислу в попередні століття насамперед було отримання ворвані* (з наук.-попул. літ.); *Після двохсот років нещадного нищення китів Міжнародна китобійна комісія заборонила полювання на цих істот* (із журн.); *Японія відновила китобійне полювання у водах Антарктики* (з газ.); // Признач. для такого полювання. *Наш пароплав був не просто китобійне судно, а ціла фабрика* (І. Муратов); *Я читав, що на Далекому Сході є жінка-капітан китобійного корабля* (Г. Усач).

Китобійна ба́за *див.* **ба́за.**

КИТОБІ́ЙНИК, а, *ч.* 1. Те саме, що **китобі́й** 1. *Єремія Окладников, російський китобійник, шість років прожив .. на Шпіцбергені* (Р. Іваничук); *Активісти міжнародної природоохоронної організації перешкоджають китобійникам почати полювання* (з газ.).

2. Те саме, що **китобо́єць** 2. *Стоїть на якорі великий китобійник і його вісімнадцять помічників — швидких траулерів із найсучаснішою технікою* (із журн.).

КИТОБО́ЄЦЬ, бійця, *ч.* 1. Те саме, що **китобі́й** 1. *У Південному океані не припиняється війна між екологами й китобійцями* (із журн.).

2. Судно, признач. для китобійного промислу. *Зараз же ніс китобійця в потоках пінявої води, що збігала, вирвався на поверхню океану* (А. Санченко); *Китобоєць має середні розміри, на його високому напівбаку встановлено гарпунну гармату* (з наук.-попул. літ.).

КИТО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кит**[1] 1. *Як Йона перебув у середині китовій три дні і три ночі, так перебуде три дні та три ночі й Син Людський у серці землі* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Мені .. хотілося знайти в китовім череві дзьоби велетенських кальмарів як доказ того, що я бачив боротьбу велетенського кальмара із китом-кашалотом* (Ю. Логвин); *По всьому світу стає популярним китовий туризм, коли відпочивальники зі спеціально обладнаних суден спостерігають морських гігантів у їхньому природному середовищі* (з наук.-попул. літ.); *Отруєння водоростями є однією з головних причин появи китових туш на суші* (із журн.); // Вигот. з м'яса або кісток кита. *Китове борошно містить біологічно повноцінний протеїн, різноманітні вітаміни та мінеральні речовини* (з наук. літ.); // Добутий із туші кита. *Технічний китовий жир одержують із кісток і внутрішніх органів тварин способом витоплювання в автоклавах* (з наук.-попул. літ.); *Розрізняють ворвань китову, тюленеву, тріскову, дельфінову та ін.* (з навч. літ.).

Кито́вий вус *див.* **ву́са.**

КИТОЛО́В, а, *ч.* Те саме, що **китобі́й** 1. *Під тонкою шкірою кита знаходиться товстий шар жиру (20–45 см), що є головною приманкою для китоловів* (з наук.-попул. літ.); *Ще здавна китоловам, які виходили на промисел у відкрите море, доводилося чути слабкі звуки, ніби якісь співи* (із журн.); *Китолови знають із власного досвіду, що кашалот, захищаючись, завдає човнам удару своєю головою або могутнім хвостом* (з газ.).

КИТОЛО́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **китобі́йний.** *Тубільці майстерно виготовляють зі стовбурів кокосових пальм човни, китоловні боти* (з навч. літ.); *Сергій є одним із найкращих рибалок України, він неодноразово здобував призові місця з різних видів китоловного спорту* (з газ.).

КИТОЛО́ВСТВО, а, *с.* Полювання на китів, китовий, китобійний промисел. *Карл Антон Ларсен — норвезький полярний дослідник і піонер антарктичного китоловства* (з наук.-попул. літ.); *Баски використовували для китоловства довгі, багатовеслові човни* (із журн.).

КИТОПОДІ́БНИЙ, а, е. 1. Схожий на кита *(див.* **кит**[1] 1). *Для перевезення руди в Англії спроектовано китоподібний підводний транспорт дедвейтом 28 тисяч тонн* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **китоподі́бні,** них, *мн., біол.* Ряд водних ссавців, пристосованих до життя у воді, до якого належать кашалотові, дельфінові і т. ін. *Китоподібні є найбільшими з відомих тварин, які коли-небудь жили на Землі* (з наук.-попул. літ.); *Білі акули в дорослому віці харчуються китоподібними та ластоногими* (з навч. літ.); *Косатка — єдиний представник китоподібних, який може їсти теплокровних тварин* (з газ.).

КИТЧА́СТИЙ, а, е. Оздоблений китицями (у 1 знач.). *На свята столи застеляли червоно-білими китчастими скатертинами* (із журн.).

КИ́ТЯГ *див.* **ке́тяг.**

КИТЯЖИ́СТИЙ *див.* **кетяжи́стий.**

КИТЯЖО́К *див.* **кетяжо́к.**

КИТЯ́ТКИ, ток, *мн.* Багаторічні трав'янисті рослини родини китяткових. *Китятки гіркуваті ростуть на Поліссі й зрідка в північній частині лісостепу на вологих і вогкуватих луках, болотяних місцях* (з наук. літ.); *У Карпатах китятки використовують як кормову рослину* (з наук.-попул. літ.).

КИТЯ́ТКОВІ, вих, *мн.* Родина дводольних роздільнопелюсткових рослин. *Китятки звичайні — це багаторічна трав'яниста рослина родини китяткових* (з наук. літ.); *Корінь сенеги, багаторічної трав'янистої рослини родини китяткових, використовують при укусах змій* (з наук.-попул. літ.).

КИХ, КИХ-КИ́Х, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає стримуваний сміх. *Левонтій неспокійно засовався на стільці, потім закихкотів: — Ких, ких, ких, ких...* (І. Білик).

2. *розм.* Уживається як присудок за знач. **ки́хкати.** *Кузьма Трохимович, сеє чувши, та "ких, ких, ких, ких!", та аж за боки брався, регочучи* (Г. Квітка-Основ'яненко).

КИ́ХКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **чми́хати** 2. *Ще тільки Макар пустив під лоба очі, готуючись співати, як Піхтір почув, що в його* [в нього] *починає щось кихкати усередині* (С. Васильченко).

КИХ-КИ́Х *див.* **ких.**

КИХКОТІ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **кихкоті́ти.** *Блуд Асмусович підтримав дядьків смішок — навіть спробував закихкотіти, як у давніші часи. Блудове кихкотіння здавалося несправжнім і наганяло сумні думки* (І. Білик); *Андрій*

здригнувся від моторошного кихкотіння надворі (Є. Пашковський).

КИХКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок., розм.* Підсил. до **ки́хкати.** *Діти розлазяться по хаті, як котенята, припадають до землі, кихкотять, удержуючи сміх* (С. Васильченко).

КИ́ЦЕНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ки́ця.** *Киця лялечку розбила, Мама киценьку побила, Коли ж тато це узнав, Киці вушка натріпав* (дитяча лічилка); // Пестливе називання дівчини, жінки (перев. при звертанні). *Мовив він, .. підсолоджуючи голос: — Не чекай, моя киценько, вони не прийдуть* (І. Франко); *— Яка ти розумна, киценько моя! — вигукнула Ніна, ніжно обнявши сестру* (Олесь Досвітній).

КИ́ЦИН, а, е, *розм.* Прикм. до **ки́ця;** належний киці. *Стоїть цілий кицин дім, Лиш коточок зажуривсь, Бо хвосточок присмаливсь* (з народної пісні); *Матіоли схилили квіточки, натрусили на кицину шерстку свого прекрасного запаху* (В. Багірова).

КИ́ЦІ-БА́БА, и, *ж., етн.* Те саме, що **жму́рки**[1]. *— А колись, каже* [Варка Макотрусівна], *ви так з ними вигравали у хрещика та в киці-баби! їй-богу, й тепер все згадує!* (І. Нечуй-Левицький); *Темно кругом, я наставляю руки (наче граюсь у киці-баби) і навшпиньках ступаю в куток* (В. Близнець).

КИ́ЦЬКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кішка** 1 або **кіт.** *Кицьки дома немає, За мишами ганяє* (П. Чубинський); *— Хочеш, — запитав Юра в Юзека, — ми підемо на кухню, там наша кицька привела шестеро котенят?* (Ю. Смолич); *— Ти б хоч дірку залатав, там така, що кицька пролізе* (Є. Гуцало); *Хижа пантера втягла гострі кігті й перетворилася на миролюбну кицьку, яка ніжно горнулася до господаря* (О. Авраменко, В. Авраменко); * У порівн. *Хлопець спритно, мов кицька, стрибнув і вчепився за гілляку* (І. Франко).

КИЦЬ-КИ́ЦЬ, КИ́ЦЮ-КИ́ЦЮ, *розм.* Вигук, яким кличуть кота. *— Киць-киць, — почувся лагідний голос господаря. Отже, я став котом, а кіт Абель став мною...* (Ю. Винничук); *А ниць упадеш — не підніму, схилюся, вклякну чи присяду навпочіпки, вдам, ніби кицьку шукаю, киць-киць, де ти, кицю?* (Ю. Іздрик).

КИ́ЦЮ-КИ́ЦЮ *див.* **киць-ки́ць.**

КИЦЮ́НЯ, і, *ж., розм.* Пестл. до **ки́ця.** *— Сам кухар сметанку злизав, На мене, кицюню, сказав* (І. Франко); // Пестливе називання дівчини, жінки (перев. при звертанні). *Вважають, як це не дивно, що для кохання й поезії достатньо таких слів, як "зорі", "небо", "синій вечір", "голубий світанок", "липневі ночі", "бруньки на вербах" і "котики". Наприклад: — Ти мій котику! — Ти моя кицюню!* (О. Чорногуз).

КИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* Пестлива назва кішки (у 1 знач.), кота. *Плакала киця на кухні, Аж їй очиці попухли* (І. Франко); *Киця Мурка на вікні сидить і носик миє* (Н. Забіла); *Ми щовечора мили лапи нашої киці* (Т. Прохасько); * У порівн. *Попенко — .. у рябій жилетці, у полосатих штанях, прилизаний, як киця* (Панас Мирний); // Пестливе називання дівчини, жінки (перев. при звертанні). *Скільки проходить часу.., вона* [Гликерія] *не знає. — Годі, кицю, годі вже!..* (В. Винниченко); *Він здивовано пройшовся порожніми коридорами .. На дверях пана Ярослава писано: "Юрко. Я захворів, за мною приїхала моя киця"* (Любко Дереш).

◊ **Зна́є кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'їла <Зна́є кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'їв>** *див.* **кі́шка.**

КИ́ЧЕРА, и, *ж., діал.* Гора, вкрита лісом повністю, за винятком вершини. *Втретє затрембітала трембіта про смерть у самотній хаті на високій кичері* (М. Коцюбинський); *Вигляну́ло веселе* [сонце] *з-за кичери й залило золотом долину* (В. Гжицький).

КИ́ЧКА, и, *ж., розм.* 1. Повстяна прокладка під хомутом (у 1 знач.); підхомутник. *Лимар кичку зашиває* (Т. Шевченко); [П е р ш и й к о з а к:] *Мій хомут зовсім розвалився. Треба нову кичку* (М. Кропивницький).

2. *діал.* Старовинний головний убір заміжньої жінки; кибалка. *З-під кички пробивалося два пасма волосся і тінями облягало високе чоло* (М. Стельмах); *У кички два довгі кінці спадали на спину жінці* (з наук.-попул. літ.).

КИШ, *виг.* Покрик, яким відганяють свійську птицю, птахів. *— Киш, проклята! Де це понабирались у хаті кури?* (І. Нечуй-Левицький); *— О! Вже кульгає... — кряче було стара качка своїм каченятам. — Киш у ситняк!* (О. Довженко); *Дід Мусій розгнівався. — Киш, пустуни кляті! — Горобці не злякалися* (Н. Рибак); // *перен.* Покрик, яким відганяють від себе, примушують іти геть людей. [П а л я н и ч к а:] *Не заважайте працювати! Киш, Харитю, хоч ти не досаждай!* (М. Чабанівський); *Тітка Софія .. говорила нам, хлопцям: — Ану, горобці-бешкетники, киш на урок!* (І. Кирій); *Тут з'явилась матінка і зауважила з усмішкою: — Ото розвели віче, що старе, що мале! Ану киш на двір* (Ю. Логвин).

КИШЕ́НЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кише́ня** 1, 2. *Входить Вася, причесаний .. З верхньої кишеньки виглядає хусточка* (І. Микитенко); *Професор Харловський ліниво добув з кишеньки годинника і, не поспішаючи, відкрив кришку* (Ю. Смолич); *Вандзя .. з потайної кишеньки дістала невеличке металеве дзеркальце* (В. Малик); *На порозі з'явився маленький рудий чоловічок у картатій камізельці. З кишеньки на животі звисав срібний ланцюжок годинника* (Ю. Винничук); *У нього було вже три клясери — такі спеціальні альбомчики з кишеньками для марок* (В. Нестайко); *Саме такий портфель на два відділення, з додатковими внутрішніми кишеньками дуже зручний у дорозі* (О. Шугай).

КИШЕНЬКО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до кишені (у 1 знач.). *Офіцерська драгунська куртка мала підкладку з білої овчини; позаду, нижче талії, спинні шви переходили в кишенькові клапани* (з наук.-попул. літ.).

2. Який носять у кишені (у 1 знач.), маленький за розміром. *Простягши руку, взяла* [Целя] *з круглого столика .. маленький, золотий кишеньковий годинник* (І. Франко); *Микола встав і, присвічуючи собі кишеньковим ліхтариком, пішов у темінь вишневого саду* (Л. Дмитерко); *Криж розрізав кишеньковим ножиком скибку хліба і половинку подав мені* (Р. Андріяшик); * Образно. *Кожен прагне драми в житті. Хоча б кишенькової* (І. Карпа).

3. *перен., розм.* Який із готовністю, беззастережно виконує чиюсь волю, прислужує комусь. *— Розплодили, розумієте, кишенькових активістів!* (А. Крижанівський); *Малочисельні, кишенькові партії у будь-якій країні не мають істотного впливу на населення* (з наук.-попул. літ.).

Кишенькова спра́ва *див.* **спра́ва**[1]; **Кишенько́вий зло́дій** *див.* **зло́дій; Кишенько́ві ви́трати** *див.* **ви́трати; Кишенько́ві гро́ші** *див.* **гро́ші.**

△ **Кишенько́вий комп'ю́тер** *див.* **комп'ю́тер.**

КИШЕ́НЯ, і, *ж.* 1. Частина одягу (штанів, пальта, піджака, сукні і т. ін.) у формі мішечка для дрібних речей і грошей. *У туркені у кишені Таляри, дукати* (Т. Шевченко); *— Ось до тебе лист!.. — сказав Павло, добуваючи з бокової кишені листа* (Леся Українка); *Я засунув руки в кишеню — папери були на місці* (Р. Андріяшик); *Вийшовши з басейну, я накинула халат, відразу шурхнула рукою в праву кишеню, намацуючи .. камінчик* (В. Шкляр); *Кишеня є не тільки практичним атрибутом одягу, але й елементом моди* (з наук.-попул. літ.).

2. Окреме відділення в портфелі, валізі, гаманці і т. ін. *Вона дістала з бокової кишені сумки карту* (В. Лис); *Новий фотоапарат має цілу низку вдосконалень, зокрема задню кришку з кишенею для пам'ятки* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен., розм.* Матеріальний достаток, гроші. *Єдине, що могло зарадити вступникові, — це запрошення Башкуєва в репетитори. Так декотрі батьки й робили, яким дозволяла кишеня* (С. Добровольський); *— Звичайно, з вашими фізіологічними даними можна б ризикнути, але з вашими кишенями...* (О. Чорногуз).

4. *перен., розм.* Западина (у 1 знач.), заглиблення (у 2 знач.) в чомусь. *Свинину обмийте й обсушіть, зробіть у шматку великий розріз — кишеню* (з газ.).

(1) Спі́дня кише́ня — кишеня, що міститься з внутрішнього боку одягу — піджака, пальта і т. ін. *Давид мовчки й обережно сховав листа .. аж у спідню кишеню піджака* (А. Головко); *Вихор розстебнув бушлат і вийняв з спідньої кишені потерту книжку* (В. Кучер); *Ібрагім .. дістав із спідньої кишені піджака портмоне, відрахував гроші* (В. Шкляр).

○ **(2) Не з поро́жніми кише́нями,** *у знач. прикм.* — багатий. *Свирид повернувся додому, коли синові минуло шістнадцять .. Та ще й не з порожніми кишенями, "при червінцях"* (Микита Чернявський).

◊ **[Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях)** *див.* **свисті́ти; Би́ти / вда́рити по кише́ні** *див.* **би́ти; Бряжчи́ть у кише́ні** *див.* **бряжча́ти; Виверта́ти (витру́шувати) / ви́вернути (ви́трусити) кише́ні** *див.* **виверта́ти; Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, віє** *і т. ін.)***]** *див.* **ві́тер; Загляда́ти (зазира́ти) в кише́ню** *див.* **загляда́ти; За сло́вом** *(рідше* **за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню,** *рідше* **у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти** *див.* **лі́зти; (3) Кише́ня не схо́диться,** *зі сл.* г р о ш е й — дуже багато. *Грошей — і кишеня не сходиться* (прислів'я); **Кла́сти / покла́сти до [своє́ї] кише́ні ([собі] в кише́ню)** *див.* **кла́сти; Копі́йка в кише́ню пливе́** *див.* **копі́йка; Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) [собі] кише́ні** *див.* **набива́ти; Наставля́й кише́ню (обидві жме́ні)** *див.* **наставля́ти**[1]**; (4) Не ви́тримає (не ви́держить) кише́ня** — мало коштів для чого-небудь. *Дуже б нам цікаво дістати од Вас оповідання про артистів, це якраз підходить до нашого збірника, та 12 аркушів трохи страшно, не видержить кишеня* (М. Коцюбинський); *— Приїздіть до нашого міста. — Залюбки, але готелю не витримає кишеня* (із журн.); **(5) Не з мое́ю (твое́ю, на́шою** *і т. ін.)* **кише́нею** — у кого-небудь недостатньо коштів для чогось. *В готель — не з моєю кишенею, а знайомих чи родичів у столиці я не мав* (з газ.); **(6) Не по кише́ні:** а) *(кому)* дуже дорогий, невідповідний заробіткам, прибуткам. [Р е д ж і:] *Ти втрачаєш посаду. Такий секретар тепер мені не по кишені* (І. Кочерга); *Артилеристам буфет був не по кишені* (А. Головко); *Фундук виявився хлібобулочним комбінатам не по кишені, і вони почали використовувати дешевий арахіс* (з газ.); б) *(зі сл.* ж и т и, *ірон.)* невідповідно до своїх можливостей, достатків. *Пан Г. дуже багато програє грошей в карти і взагалі живе не по кишені...* (М. Кропивницький); **Переві́ря́ти / переві́рити кише́ні** *див.* **переві́ря́ти; Перепада́ти / перепа́сти у кише́ню** *див.* **перепада́ти; (7) По́вна (непоро́жня, наби́та** *і т. ін.)* **кише́ня (кали́тка)** *у кого і без дод.* — багато грошей. *І дає ж Бог таке щастя людям! Хоч не панського роду, зате непорожня кишеня* (Панас Мирний); *У Панька завжди повна кишеня* (з газ.); **Попливти́ / пливти́ у кише́ню (до кише́ні, у ру́ки** *і т. ін.)* *див.* **попливти́; (8) Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка)** *у кого і без дод.* — хто-небудь бідний, не має грошей. *В молодого господаря порожня кишеня* (І. Нечуй-Левицький); *Добре тому, хто гребе тебе* [золото] *жменею; важко без тебе — з пустою кишенею* (П. Грабовський); *У кого виявилася надто легка кишеня для черепиці, той покривав очеретом "під корінець" або соломою* (М. Циба); **Потруси́ти кали́тку (кали́ткою, кише́ні** *і т. ін.)* *див.* **потруси́ти; Сиді́ти в кише́ні** *див.* **сиді́ти; Схова́ти го́нор до кише́ні** *див.* **схова́ти; Товста́ кали́тка (кише́ня)** *див.* **кали́тка; Трима́ти (держа́ти) в свої́й кише́ні** *див.* **трима́ти; Труси́ти кише́ні** *див.* **труси́ти; (9) [Уже́] в кише́ні** — отримати бажане. *Залишилося посидіти над дипломною роботою — і квит. Диплом про вищу університетську освіту в кишені!* (О. Шугай); *Перемога .. була вже у них в кишені* (В. Хрущак); **У [чужі́] кише́ні ла́зити** *див.* **ла́зити.**

КИ́ШЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ки́шка** 1. *Маленька свинка, золота спинка, крізь тин кишечка тягнеться* (загадка); *Не зосталось* [горобенят], *валялося тільки одно м'ясо та кишечки* (Панас Мирний); *Шапки треба не шити, а клеїти. Клей виготовляти з відходів сировини, скажімо, з кишечок ондатр* (О. Чорногуз); *Танасиха .. спритно перетяла пуповину та зав'язала її зсуканою ниткою, наче то було не живе тіло, а свиняча кишечка для ковбаски* (В. Шкляр).

КИШЕ́ЧНИК, а, *ч., анат.* Те саме, що **кишківни́к.** *Старіння й передчасна смерть настають унаслідок хронічної інтоксикації людей сапрофітними бактеріями кишечника* (з наук. літ.); *Уміст кишечника повільно просувається за допомогою перистальтики* (з наук.-попул. літ.).

КИШІ́ТИ, шить, *недок.* 1. Безладно рухатися в різних напрямах; комашитися, роїтися (у 1 знач.) (про безліч комах, тварин, людей і т. ін.). *Куди не глянь, під кожним кущиком, листочком кишать коники, комашня* (О. Стороженко); *На подвір'ї, в осінній мряці, кишіли люди* (М. Коцюбинський); *Річка там не те що в нас, жабі по коліно, а широка, з піщаним дном, раків повно, кишать, можна руками ловить* (В. Близнець).

2. *ким, чим.* Вміщувати в собі безліч живих істот, що безладно рухаються, бути переповненим ними; бути у великій кількості. *Годин через три будинок Польського знову кишів панством* (Панас Мирний); *Всі почали сідлати коней, і до других півнів увесь табір кишів людьми, мов мурашник* (А. Кащенко); *Озеро настільки кишить рибою, що вода нею аж тхне* (з мемуарної літ.); // *безос. Навколо неї кишіло людьми* (М. Томчаній); * Образно. *Тобі тільки двадцять сім років, .. круг тебе кишить усіма дияволами спокуси, найвитонченішими .. дияволами* (В. Винниченко).

◊ **(1) Аж (так і) киши́ть** *кого, чого* — дуже багато. — *Ну, не кендюх! Сидить собі у хаті. А там баришень аж кишить. Збирайсь та ходімо* (Панас Мирний); — *На галявині попід дубами безліч слуг, аж кишить* (І. Нечуй-Левицький); *Моряки любовно називали його Щуровичем — на честь .. гризунів, якими аж кишить будь-який порт на світі* (О. Авраменко).

КИ́ШКА, и, *ж.* 1. Еластична трубка, що є частиною травного тракту людини, тварини. *Ліпіди, що надходять в організм з їжею, всмоктуються в тонкій кишці в лімфу та кров* (з наук. літ.); *У разі недостачі в їжі вітаміну А розвиваються захворювання очей, печінки, кишок* (з навч. літ.); *Лікар нічого страшного не знайшов у мене, хоч я гадав собі, що у мене рак або які рани на кишках* (М. Коцюбинський); *Блазні спробували увінчати голову Сивоокові баранячими кишками, але він розкидав блазнів* (П. Загребельний); *Скручену кишку овечу з кінців із обох прив'язавши, — Так без зусилля свій лук натягнув Одіссей велемудрий* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. *розм.* Вид ковбаси, начиненої кашею з кров'ю; кров'янка. *Він поклав на стіл дві булки та шмат гречаної кишки з кров'ю* (П. Козланюк); *Кишку відварюють або коптять, потім обсмажують у смальці* (із журн.).

3. *перен.* Гумова або брезентова трубка чи рукав для подавання води, іншої рідини або газу, для поливу і т. ін.; шланг. *По той бік шахти вже лилася з кишки вода* (Б. Грінченко); *Курбала обережно потяг до себе цей свердловий прилад, полагодив кишку від нього* (Олесь Досвітній); *Жінка .. готувалася поливати .. і тягла довгу брезентову кишку* (О. Донченко).

△ **Ви́разка дванадцятипа́лої ки́шки** *див.* **ви́разка; (1) Дванадцятипа́ла ки́шка,** *анат.* — частина тонкої кишки завдовжки близько 25 см, що починається від шлунка. *У дванадцятипалій кишці під впливом ферментів травного соку розщеплюються білки, жири й вуглеводи* (з наук. літ.); **За́воро́т кишо́к** *див.* **за́воро́т; (2) Клу́бова ки́шка,** *анат.* — кінцева частина тонкої кишки між порожньою та прямою кишками. *Клубова кишка з усіх боків вкрита очеревиною* (з наук. літ.); *Довжина клубової кишки в дорослої людини сягає 1,3–2,6 м* (з наук.-попул. літ.); **(3) Ободо́ва ки́шка,** *анат.* — основна частина товстої кишки між сліпою та прямою кишками. *Ободова кишка не бере безпосередньої участі в травленні, але вона всмоктує велику кількість води й солей* (з наук. літ.); *Найбільша кількість бактерій є в ободовій кишці* (з навч. літ.); **(4) Поро́жня ки́шка,** *анат.* — частина тонкої кишки між дванадцятипалою й клубовою кишками. *У стінці порожньої кишки розташовані два шари м'язової тканини — зовнішній і внутрішній* (з наук. літ.); *У жінок порожня кишка коротша, ніж у чоловіків* (з наук.-попул. літ.); **(5) Пряма́ ки́шка,** *анат.* — кінцева частина кишківника людини та вищих ссавців, що має форму короткої трубки. *Пряма кишка є кінцевим відділом товстої кишки й закінченням травного тракту* (з наук. літ.); *Довжина прямої кишки складає 14–18 см* (з наук.-попул. літ.); **(6) Сліпа́ ки́шка,** *анат.* — початковий відділ товстої кишки в людини й вищих хребетних тварин. *Паразита сліпої кишки волосоголовця рідко знаходять у товстій кишці людини* (з наук. літ.); *У зародковій формі невеликий виступ сліпої кишки є в ящірок і крокодилів, а в ссавців вона сягає, особливо у травоїдних, великого розміру* (з наук.-попул. літ.); **(7) Товста́ ки́шка,** *анат.* — частина кишкового каналу людини й хребетних тварин, що складається зі сліпої, ободової та прямої кишок. *У товстій кишці уповільнюється всмоктування води та електролітів* (з наук. літ.); *Хоча товста кишка не належить до фізіологічно найактивніших органів, з нею пов'язана ціла низка захворювань* (з наук.-попул. літ.); **(8) Тонка́ ки́шка,** *анат.* — частина кишкового каналу людини й хребетних тварин, розташована між шлунком і товстою кишкою. *Оскільки тонка кишка всмоктує з їжі залізо, його низький рівень призводить до зменшення насиченості крові киснем* (з наук. літ.); *Тонка кишка є найдовшим відділом травного тракту* (з навч. літ.).

◊ **(9) [Аж] кишки́ боля́ть <[Аж] ки́шка боли́ть>,** *перев. з дієсл.* — надзвичайно, дуже. — *Давайте краще повечеряєм, бо їсти хочеться, аж кишка болить* (І. Микитенко); *Того вечора я сміялася багато, аж кишки боліли* (з газ.); **Виверта́ти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́)** *див.* **виверта́ти; Вимо́тувати (мота́ти, тягну́ти, тягти́) / ви́мотати (ви́тягти) [всі] кишки́** *див.* **вимо́тувати; Ви́пустити / випуска́ти кишки́** *(рідко* **те́льбухи)** *див.* **випуска́ти; Вовк кишки́ догриза́є** *див.* **вовк; (10) Ки́шка тонка́ (коро́тка, слабка́** *і т. ін.) у кого і без дод.* — не вистачає сил, здібностей, уміння, рішучості і т. ін. для виконання, здійснення чогось. — *У тебе був один наказ: стояти на смерть! Так і стій! А ти ворота ворогові навстіж і гайда! Навоювався! Кишка коротка!..* (І. Цюпа); *Еге, кажу, тонка кишка в тебе до науки, сину* (Ю. Збанацький); *Весь монгольський народ знає, що він* [Батий] *вирушив до Останнього моря. І раптом — назад! З якої причини? Кишка тонка?* (В. Малик); **(11) Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш]** *у кого* — хто-небудь дуже голодний. *В Корнія кишки грають і настрій у нього явно підупадає* (О. Гончар); — *А чом так несміливо відповідаєш? Ти, брат, будь зі мною одвертий. Так і так, мовляв: кишки марш грають, товаришу командир!* (П. Запаренко); *У мене .. кишки марш грають, але — тримаюся* (В. Чемерис); **Повимо́тувати кишки́** *див.* **повимо́тувати; Рва́ти / порва́ти кишки́ [зо (від) сміху (від ре́готу)]** *див.* **рва́ти; Сім верст пішки за шмат** *(рідше* **за шматко́м) ки́шки** *див.* **сім; Сота́ти кишки́ (жи́ли)** *див.* **сота́ти.**

КИ́ШКАТИ, аю, аєш, *недок.* Кричати "киш", відганяючи свійську птицю, птахів. — *Зерно стеріг?* — *Атож. На горобців кишкав* (Остап Вишня); *Круки відлетіли лише на мить .. Майка вже не кишкала, припала до гілки, трусилася* (Люко Дашвар); * Образно. *Безупинно швендяли євнухи.., аж Роксолані кортіло кишкати на них, як на курей, відганяючи, як мух, набридливих і нахабних* (П. Загребельний).

КИШКІВНИ́К, а́, *ч.* Частина травного каналу людини або тварини, що починається від шлунка й закінчується відхідниковим отвором. *Крім вилочкової залози, імунні властивості мають кишківник, лімфатичні вузли, мигдалики, печінка й селезінка* (з наук.-попул. літ.); *Бактерії, які живуть у товстому кишківнику, живляться тим, що не може засвоїти організм людини* (з навч. літ.); *Стан мікрофлори кишківника суттєво впливає на наше здоров'я* (з газ.).

КИШКОВИ́Й, а́, е́. Стос. до кишок. *На склад і видову різноманітність кишкової флори впливає дієта* (з навч. літ.); *Наприкінці XIX ст. більшість лікарів вважали кишкові захворювання незаразними* (із журн.); // Зробл. із плівки кишки (у 1 знач.). *Петлю в скрипці виготовляють із грубої кишкової струни або пластику* (з наук.-попул. літ.).

△ **Кишкова́ па́личка** *див.* **па́личка; Кишкови́й сік** *див.* **сік.**

КИШКОВИ́К, а́, *ч.* Те саме, що **кишківни́к.** *Нормальна робота кишковика є запорукою здоров'я всього організму* (з наук.-попул. літ.); *Першою ланкою накопичення токсинів в організмі є кишковик* (із журн.).

КИШКОВО... Перша частина складних слів зі значенням: який має кишківник або порожнину, що виконує функцію кишківника, напр.: к и ш к о в о д и́ ш н і, к и ш к о в о п о р о ж н и́ н н і.

КИШКОВОДИ́ШНІ, них, *мн.* Клас морських червоподібних тварин підтипу напівхордових із сильно витягнутим у довжину м'яким тілом, покритим слизом. *Кишководишними є переважно морські тварини (актинії, коралові поліпи)* (з наук.-попул. літ.); *У світі відомо близько 80 видів кишководишних* (з навч. літ.).

КИШКОВОКОНТА́КТНИЙ, а, е, *хім.* Який знищує комаху за допомогою контакту з будь-якою частиною тіла, зокрема кишківником. *Деякі інсектициди діють кишковоконтактним шляхом і знищують шкідника, впливаючи на його нервову систему* (з наук.-попул. літ.); *Новий препарат біологічного походження має кишковоконтактний характер дії, швидко всмоктується в листя* (з навч. літ.).

КИШКОВОПОРОЖНИ́ННІ, них, *мн.* Тип найпростіших багатоклітинних організмів, що мають радіальну симетрію (корали, медузи і т. ін.). *Серед губок на найнижчому щаблі стоять кишковопорожнинні* (з наук. літ.); *Кишковопорожнинні належать до водних живих ресурсів* (з навч. літ.).

КИШКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до кишки (у 1 знач.); кишкуватий. *У самців скреблянок чотири залози, що мають кишкоподібну форму* (з наук.-попул. літ.); *Кишкоподібний черв'як нематода хризантемна, поширений в Україні, паразитує на рослинах у сухих освітлених сонцем місцях* (з навч. літ.).

КИШКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на кишку (у 1 знач.). *За ним обережно плигає жовторотий, з кишкуватою шиєю перекладач* (М. Стельмах).

КИШЛА́К, у́, *ч.* Сільське поселення в Середній Азії. *За деревами кишлаку скрапно сідало на заході сонце* (Б. Антоненко-Давидович); *Обидві сім'ї перебралися донизу, в кишлак* (А. Дімаров); *Атаназар .. так і зостався у кишлаку, де й досі пасе овець* (В. Шкляр).

КИШЛАКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кишла́к.** *Краще бути першим на селі, ніж другим у місті, — казали колись римляни, і він .. буде цим першим, справді першим, серед кишлакових лікарів Узбекистану!* (Б. Антоненко-Давидович); *Дія кінофільму відбувається в кишлаковій лікарні* (з газ.).

КИШЛА́ЧНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **кишлако́вий.** *Були й такі, що, повернувшись додому, йшли в кишлачну раду й урочисто заявляли: — Пишіть! Виїжджаю в Голодний степ!* (Іван Ле); *Глиняні кишлачні пічки, тандири, топилися кизяками* (з наук.-попул. літ.).

КИ́ШЛО, а, *с., розм.* Те саме, що **житло́;** гніздо (у 2 знач.). *Як жили запорожці у Великому Лузі, то тут було їх кишло* (А. Кащенко); *Ягнич попрямував просто до своєї майстерні. Хоч зазирнути, хоч одним оком глянути — скучив за нею. Бо це ж його кишло, його домівка* (О. Гончар); * Образно. *Микола .. шукав у його товаристві розради, бо був тут* [в інтернаті] *один чужий, непомітний в цьому невгамовному кишлі дітвори* (Ю. Збанацький); // *перен.* Місце зосередження, притулок антигромадських або аморальних, злочинних елементів. *Тут розбійники жили, кишло їх було у цьому яру* (Б. Грінченко); *Кишить Вкраїна кишлами орди, І Бог згортає чорними сувоями твоє терпіння, виткане з біди...* (Л. Костенко); // *зневажл.* Погане житло. *В обідню пору Вовченки повернулися в Пісочин... Така тіснота. Не мешкання — кишло* (Олекса Ізарський).

КИШМИ́Ш, у, *ч.* Сорт солодкого винограду без кісточок. *Білий кишмиш — десертний сорт винограду* (з наук.-попул. літ.); *Згадка про кишмиш збереглася в узбецьких казках і датується 1212 роком* (із журн.); // Сушені ягоди такого винограду. — *А що ж вони* [бусурмани] *сюди привозять? — Багато дечого: тютюн, інжир, ізюм, кишмиш, ріжки, горіхи* (А. Кащенко); *Пиріжками його ще, може, й не вдовольниш, хоч би вони й з кишмишем* (І. Микитенко); *Обидва Ягничі .. привезли подаровані їм чапани.., урюку, кишмишу в рюкзаках* (О. Гончар); *Дещо тут було привезене здалеку, бо серед іншого козаки намацали навіть лантух кишмишу та .. мішок кави* (В. Шкляр).

КИ́ШНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **ки́шкати.** *Він підскочив, кишнув і, ухопивши грудку глини, попер її у тин* (Панас Мирний); *Поставивши відра коло порога, Оксана кишнула на курей, що сокотали .. коло хати* (А. Іщук); *Федько не кишнув на птахів, подумавши, що ті ягоди тепер немає для кого обривати* (Є. Доломан); * Образно. *Господар, смерд Василько, .. дізнавшись, що перед ним князь Ігор і що тікає він з полону, кишнув на замурзаних дітей: — Геть! Щоб і духу вашого тут не було!* (В. Малик).

КИЮ́РА, и, *ж., розм.* Збільш. до **кий**[1] 1. *Узяв* [Денис] *з собою добру киюру й завидна ще подався з дому* (Б. Грінченко); *На світло виступив Махтей, бородатий велетень у свиті, в смушевій з бляхою шапці і з киюрою в руці* (С. Васильченко).

КИЯ́КА, и, *ж., розм.* Збільш. до **кий**[1] 1. *Мани собаку, маючи кияку!* (прислів'я); *Як одважить киякою, то хліба більш не їстимеш* (Номис); *Гулко розкочуються вибухи, наче по бляшаній покрівлі хтось б'є замашною киякою* (Є. Доломан); *Уздрів* [Григорій] .. *фігури, однаково одягнені в чорну одіж і з однаковими киякми в руках* (Валерій Шевчук).

КИЯ́НИ, я́н, *мн. (одн.* **кия́нин,** а, *ч.;* **кия́нка,** и, *ж.).* Жителі Києва. *Серед киян молодих останнього часу починає ширитись європеїзм* (Леся Українка); *По Зелених святах Хмельницький прислав до Києва лист, аби кияни готувалися до його приїзду* (М. Грушевський); *Мабуть, нема киянина, у якого не було б спогадів, зв'язаних з Аскольдовою могилою* (Л. Дмитерко); *Знав* [Борозна], *що вона* [Неля] *киянка, батьки її мешкають у власному будинку на Куренівці* (Ю. Мушкетик).

КИЯ́НИН *див.* **кия́ни.**

КИЯ́НКА[1] *див.* **кия́ни.**

КИЯ́НКА[2], и, *ж.* Столярний інструмент у формі дерев'яного молотка. *Тесля витяг звідкілясь широке долото і дерев'яний молоток, ну точнісінько наша киянка!* (Ю. Логвин).

КИЯ́С, у, *ч.* В ісламі — одна з категорій незалежного судження, провідний принцип раціоналістичного дослідження правових питань. *Уміння вибрати найвідповідніший для зіставлення текст чи факт, застосувати певний кияс, правильно й переконливо побудувати логічний ланцюжок було однією з основних якостей професійного вміння факіха* (з наук.-попул. літ.); *Метод киясу прийнятий основ-*

ними сунітськими правовими школами як четверте джерело фікху (з наук.-попул. літ.).

КИЯ́Х, а́, *ч., розм.* Те саме, що **кача́н** 3. *Посіяти треба стільки* [кукурудзи], *скільки вони зможуть довести до ладу .. від першого боронування .. до останнього, кинутого в корзину кияха* (Ю. Мушкетик).

КИЯШИ́ННЯ, я, *с., розм.* Збірн. до **кия́х.** *Підперлась хата ветхими дверми, обтулена потрухлим кияшинням іще з позаминулої зими* (Л. Костенко); *Поруч із сільськими хатами, обставленими на зиму сухим кияшинням, гордо здіймалися в небо дві триповерхові кам'яниці* (Л. Кононович).

КИЯШО́К, шка́, *ч., розм.* Зменш. до **кия́х.** *Стиглий кияшок.*

КІ́БЕР, а, *ч., розм.* 1. Те саме, що **кіберне́тик.** *Зазвичай кібери, що працювали на Збройні Сили, відразу отримували звання капітана-лейтенанта* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Те саме, що **кіборг** 1. *Заборона людини — непорушний закон для кібера* (М. Дашкієв); *Кібери допомогли нам сконструювати нових механтропів* [роботів] *для важкої праці* (О. Бердник); *Імела підійшла до товстого скла перегородки маніпуляційної. Вона завмерла, мов закам'яніла, як це можуть робити лише кібери* (О. Тесленко).

КІБЕР... Перша частина складних слів, що відповідає слову **кібернети́чний,** напр.: кіберата́ка, кіберзбро́я, кіберкульту́ра, кібермо́зок.

КІБЕРАТА́КА, и, *ж.* Скорочення: кібернетична атака — намагання внести зміни в роботу комп'ютерних систем чи мереж, вивести їх з ладу, зруйнувати або викрасти інформацію чи програми, які в них зберігаються або які вони передають. *Поодинокі дії керівництва приватних компаній не будуть достатніми для боротьби з кібератаками — лише об'єднані й скоординовані зусилля нададуть кращі можливості* (з наук. літ.); *Специфіка кібератак полягає в тому, що їх можна організувати досить легко й дешево* (з наук.-попул. літ.).

КІБЕРБЕЗПЕ́КА, и, *ж.* Скорочення: кібернетична безпека — сукупність засобів, стратегій і принципів захисту національного кіберпростору, а також корпоративних і приватних інформаційних систем від кібератак. *Кібербезпека спрямована на забезпечення захищеності інформації від несанкціонованого доступу* (з навч. літ.); *У сучасному світі кібербезпека є елементом нормального функціонування компаній та цілих держав* (з газ.).

КІБЕРВІЙНА́, и́, *ж.* Скорочення: кібернетична війна — активне протистояння, що передбачає застосування наступальних або оборонних дій у кіберпросторі з метою завдання або протидії завданню шкоди супротивникові. *У зв'язку з розвитком нових технологій рівень кібервійни постійно змінюється* (з наук.-попул. літ.); *Кібервійна полягає у використанні Інтернету й пов'язаних із ним технологічних та інформаційних засобів однією державою для заподіяння шкоди іншій* (з навч. літ.).

КІБЕРВІ́ЙСЬКО, а, *с.* Скорочення: кібернетичне військо — спеціальний підрозділ, що займається кіберзахистом мережі в державі. *Українські кібервійська показали переміщення своєї військової техніки* (з газ.); *Вступайте до Українського кібервійська. В інформаційних військах немає обмежень ні за віком, ні за станом здоров'я. Головне — бажання захищати Україну в інформаційній сфері* (з Інтернету).

КІБЕРДЖЕК, а, *ч.* Злочинець, який займається крадіжкою новітніх комп'ютерних технологій. *Кіберджеки намагалися вкрасти з наукової лабораторії унікальний комп'ютерний вірус* (з газ.).

КІБЕРЗАГРО́ЗА, и, *ж.* Скорочення: кібернетична загроза — дестабілізувальний чинник негативного впливу на об'єкт безпеки, який може бути реалізовано шляхом використання сучасних інформаційних технологій. *Кіберзагроза полягає в можливості вчинення кіберзлочинів, у результаті чого можуть виникнути несприятливі наслідки в реальному чи віртуальному середовищі для життєво важливих інтересів об'єкта* (з наук. літ.); *Команді реагування на кіберзагрози в Україні присвоєно офіційний статус* (із журн.); *Депутати пропонують прирівняти кіберзагрозу до решти загроз національної безпеки* (з газ.).

КІБЕРЗА́ХИСТ, у, *ч.* Скорочення: кібернетичний захист — комплекс заходів правового, організаційного, економічного і т. ін. характеру, спрямованих на нівелювання кіберзагроз. *Забезпечення кіберзахисту — це діяльність у кіберпросторі з охорони певних його об'єктів від злочинних посягань і створення перешкод у реалізації кіберзагроз кримінального характеру* (з наук. літ.); *Кіберзахист містить систему заходів правового, організаційного, ресурсно-фінансового, програмно-технічного та іншого спрямування* (з наук.-попул. літ.).

КІБЕРЗАХИ́ЩЕНИЙ, а, е. Який перебуває під кіберзахистом. *Підписана угода про співпрацю між іноземною компанією та урядом України — важливий крок на шляху до побудови кіберзахищеного простору нашої держави* (з газ.).

КІБЕРЗБРО́Я, ї, *ж.* Скорочення: кібернетична зброя — сукупність інформаційно-телекомунікаційних технологій, що використовуються для досягнення злочинних цілей та нанесення шкоди через кіберпростір. *Різноманітність кіберзброї, форм і засобів її впливу, особливості появи та застосування зумовили потребу розроблення принципово нових підходів до забезпечення національної безпеки* (з наук.-попул. літ.); *Кіберзброя може виявитися реальним асиметричним інструментом протидії тим країнам, котрі ставлять під загрозу існуючий міжнародний безпековий порядок* (із журн.); *Україна сьогодні стала ареною кібервійни, в якій застосовують сучасну кіберзброю* (з Інтернету).

КІБЕРЗЛО́ЧИН, у, *ч.* Скорочення: кібернетичний злочин — дії, спрямовані на вчинення або спробу вчинення кібератаки. *Кіберзлочини полягають у навмисних діях, спрямованих на викрадення або руйнування інформації в інформаційних системах і мережах* (з наук.-попул. літ.); *Поширення комп'ютерних вірусів, шахрайство з пластиковими платіжними картками, крадіжки коштів із банківських рахунків — це не повний перелік кіберзлочинів* (з навч. літ.).

КІБЕРЗЛОЧИ́НЕЦЬ, нця, *ч.* Скорочення: кібернетичний злочинець — той, хто здійснює кіберзлочин. *Групу кіберзлочинців, яка захоплювала сервери та крала банківську інформацію, було зупинено європейською поліцією* (із журн.); *Основною ціллю кіберзлочинця є комп'ютерна система, що управляє різноманітними процесами, та інформація, що міститься в ній* (із журн.); *Кіберзлочинця було затримано на місці злочину в момент зняття ним спеціального зчитувального пристрою з банкомату* (з газ.).

КІБЕРЗЛОЧИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Скорочення: кібернетична злочинність — навмисні дії, спрямовані на розкрадання або руйнування інформації в інформаційних системах і мережах, які виходять із корисливих, хуліганських або інших спонукань. *Кіберзлочинність є загальним найменуванням комп'ютерних правопорушень, а також комп'ю-*

терного хуліганства (з наук.-попул. літ.); *Кіберзлочини можуть скоювати з будь-якої точки земної кулі, а об'єкти кіберзлочинності можуть бути за тисячі кілометрів від правопорушника* (з газ.).

КІБЕРКУЛЬТУ́РА, и, *ж.* Скорочення: кібернетична культура — вид сучасної масової культури, що ґрунтується на використанні технологій віртуальної реальності. *У кіберкультурі Інтернет і технологічні прилади розглядають як нову культурну модель і засіб комунікації* (з навч. літ.); *Кіберкультура англомовна за своєю суттю, тому слова комп'ютерного сленгу використовують як синоніми до професійних англійських термінів* (із журн.).

КІБЕРМО́ЗОК, зку, *ч.* Скорочення: кібернетичний мозок — штучний мозок, що наближається за функціями до людського і діє за математичними алгоритмами. *Кібермозок мав добру пам'ять, в ній зберігалися записи про мільярди ритмів, характерні для живих істот* (І. Росоховатський); *Про створення першого у світі кібермозку повідомили швейцарські нейрофізіологи* (із журн.).

КІБЕРНА́ПАД, у, *ч.* Те саме, що **кіберата́ка.** *Під кібернападом розуміють атаку хакерів на певний ресурс в Інтернеті* (з наук.-попул. літ.); *Міжнародний валютний фонд розслідує кібернапад на свої комп'ютерні системи* (із журн.); *Європейський Союз розглядає кібернапад як одну з найбільших загроз безпеці сучасного світу* (з газ.).

КІБЕРНЕТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Упровадження методів і досягнень кібернетики в інші галузі науки та в практику. *Кібернетизація медицини, тонка хімія, застосування нових синтетичних ліків — усе це значно підвищить рівень сучасної медицини* (з наук.-попул. літ.); *У результаті науково-технічного прогресу, автоматизації, кібернетизації виробництва поступово зникають некваліфіковані та нетворчі форми праці* (із журн.).

КІБЕРНЕТИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кібернетизува́ти.** *Якщо абстрактно зіставити кібернетизовану техніку майбутнього й сучасного "масового" індивіда, то, безперечно, ро́боти майбутнього будуть перевершувати майже всі його здібності* (із журн.).

КІБЕРНЕТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати кібернетизацію. *Світ може кібернетизувати нашу свідомість, а ми, люди, жодним чином не спроможні маніпулювати самим світом* (з наук.-попул. літ.); — *А яка тема* [експерименту]? — *Фізіологічна основа етики. — Ого! Може, й любов кібернетизуєте?* (О. Бердник); *Свідомість і кібернетика: ця проблема набуває особливої актуальності внаслідок спроб ототожнити свідомість із роботою кібернетичних пристроїв, намаганням кібернетизувати явища людської психіки* (із журн.).

КІБЕРНЕ́ТИК, а, *ч.* Фахівець із кібернетики. *І після тебе прийдуть, житимуть на цій Зачіплянці люди іншого складу, інших професій, кібернетики які-небудь, астронавти...* (О. Гончар); *Я вступив до університету, обрав долю кібернетика. Ця наука владно вторгалася у свідомість людства, в техніку, в побут* (О. Бердник); *Навіть для нас, кібернетиків, любовний процес — ніч темна* (В. Дрозд); — *А комп'ютери — це твоє хобі чи фах? — Фах. Я кібернетик* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КІБЕРНЕ́ТИКА, и, *ж.* Наукова дисципліна про загальні закономірності процесів керування та зв'язку в організованих системах (машинах, живих організмах, суспільних формуваннях і т. ін.). *Видатний французький учений Андре-Марі Ампер запропонував називати кібернетикою науку про управління людським суспільством* (з наук. літ.); *Завдяки розвитку кібернетики, біофізики та інших наук було описано загальні закономірності функціонування екосистем* (з наук.-попул. літ.); *Подумай тільки, які чудесні відкриття та винаходи несе людству ера розщепленого атома й кібернетики!* (Б. Антоненко-Давидович); *Перспективи розвитку кібернетики — безмежні* (М. Дашкієв); *Науковий подвиг Вінера .. ніколи не забудеться, але створена ним кібернетика буде розвиватись і без нього* (М. Руденко).

КІБЕРНЕТИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **кіберне́тик.** *Допомагає йому* [заступнику] .. *молода кібернетичка* (А. Крижанівський).

КІБЕРНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кібернетики. *Кібернетичний метод у моделюванні динаміки екосистем полягає в підході до неї як до системи, що сама оптимізується* (з наук. літ.); *Я не забавлявся віртуальними космічними польотами; у вільний час я серйозно вивчав кібернетичні системи* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який діє на основі кібернетики. *Кібернетичний закон внутрішньої динамічної рівноваги полягає в тому, що порушення хоча б одного з параметрів екосистеми неминуче призводить до змін інших показників чи підсистем* (з наук.-попул. літ.); *Використання інформаційних машин для керування енергетичними та робочими машинами спонукало появу кібернетичних машин* (із журн.).

КІБЕРПОЛІ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *збірн.* Скорочення: кібернетична поліція — співробітники поліції, секретних відділів поліції та інших організацій, що відповідають за безпеку Інтернету в деяких країнах. *Головним завданням кіберполіції є боротьба з кіберзлочинністю, а також цензура, пропаганда і контроль громадської думки в мережі* (з наук.-попул. літ.).

2. Структурний підрозділ Національної поліції України, що спеціалізується на виявленні, припиненні кібератак та запобіганні їм. *Міністр поінформував, що перехідним етапом у створенні кіберполіції стане переатестація працівників підрозділів боротьби з кіберзлочинністю* (із журн.); *У Міністерстві внутрішніх справ анонсували появу кіберполіції, яка буде боротися з піратством і мережевим шахрайством* (з газ.).

КІБЕРПРО́СТІР, о́стору, *ч.* Скорочення: кібернетичний простір — віртуальний простір, в якому взаємодіють електронні дані всіх комп'ютерів світу. *Кіберпростір є сферою соціальної діяльності, пов'язаною з обігом інформації в Інтернеті* (з наук. літ.); *Кіберпростір деколи називають віртуальним простором* (з наук.-попул. літ.); *Слово "кіберпростір" уперше було вжито канадським письменником-фантастом Вільямом Гібсоном у 1982 році* (із журн.).

КІБЕРСПО́РТ, у, *ч.* Скорочення: кібернетичний спорт — спортивні змагання з відеоігор. *З кожним роком кіберспорт стає популярнішим, збираючи перед моніторами комп'ютерів мільйони гравців* (із журн.); *У деяких країнах кіберспорт визнано офіційним видом спорту* (з газ.).

КІБЕРСПОРТСМЕ́Н, а, *ч.* Той, хто займається кіберспортом. *Щоб перемогти, кіберспортсмен не потребує особливих фізичних здібностей: швидкість реакції, стратегічне мислення — усе це він реалізує за допомогою комп'ютера, підключеного до Інтернету* (із журн.); *Перша ліга*

кіберспортсменів виникла 1997 року в США, відтоді кіберспорт набув великої популярності (з газ.).

КІБЕРШАХРА́Й, я́, *ч.* Скорочення: кібернетичний шахрай — той, хто займається кібершахрайством. *На комп'ютерному вірусі кібершахраї заробили кілька мільйонів євро* (із журн.); *У Прикарпатті кібершахраї виманили в чоловіка мільйон гривень* (з газ.); *Кібершахраї часто експлуатують популярні теми для поширення вірусів, і, звичайно, величезна кількість користувачів попадається на їхні хитрощі* (з газ.).

КІБЕРШАХРА́ЙСТВО, а, *с.* Скорочення: кібернетичне шахрайство — кіберзлочин, що полягає в заволодінні чужим майном шляхом обману та вчиняється за допомогою комп'ютерно-телекомунікаційних пристроїв, систем чи мереж. *Одним із видів кіберзлочинів, метою якого є ошукування користувачів Інтернету, є кібершахрайство* (з наук.-попул. літ.); *Кібершахрайство полягає в зараженні персонального комп'ютера або мобільного пристрою шкідливим програмним забезпеченням* (з навч. літ.); *Проблема кібершахрайства набирає в сучасному світі значних обертів* (з газ.).

КІ́БЕЦЬ, бця, *ч.* Хижий птах родини соколових, перев. із сірим або рудим пір'ям. *Кібці .. в'ються понад гіллям* (Панас Мирний); *Недалечко дрібно й безсило, як прив'язаний за нитку до небесного шатра, б'ється в повітрі кібець* (В. Винниченко); *Навколо самі птахи. Он кібець поніс у пазурах мишеня* (Л. Юхвід); *У природі кібець живиться переважно різноманітними видами гризунів* (з наук.-попул. літ.); *Кібця здавна використовують для соколиного полювання* (із журн.); * У порівн. *На його обличчі вирізнився гострий, мов у кібця, ніс* (Ю. Бедзик).

КІ́БОРГ, а, *ч.* 1. Скорочення: кібернетичний організм — штучний організм, в якому поєднано фізичні та інтелектуальні здібності людини й технічні засоби автоматики. *Уперше термін "кіборг" використали американські вчені 1960 року в статті про переваги саморегульованої механічної системи в космосі* (з наук.-попул. літ.); *Ці люди не кіборги, не біороботи з фантастичного фільму, не термінатори зі сталевими скелетами. Вони — попри все — звичайні люди з м'язів і кісток, з крові і лімфи* (з газ.).

2. *перен.* Воїн, що відрізняється винятковою стійкістю, відвагою, готовністю до самопожертви і т. ін. *Українські захисники аеропорту стали відомими як кіборги наприкінці вересня 2014 року* (з наук.-попул. літ.); *В Інтернеті з'явилося відео евакуації поранених кіборгів із аеропорту Донецька* (із журн.); *У Кіровограді героїв, яких ворог за незламність прозвав кіборгами, чекали до третьої ночі сотні людей* (з газ.).

КІБУ́Ц, у, *ч.* Вид колективного господарства в Ізраїлі з повним усуспільненням усіх засобів виробництва та комунальною організацією побуту. *Її послали в кібуц.., на село, щоби вона там певний час працювала і мову вчила* (Ю. Покальчук); *Бен-Гуріон, перш ніж творити державу, розкидав гній у кібуці* (М. Матіос); *Містечко мало .. назву Мейлах-га-Мавет і виросло воно .. на місці колишнього кібуцу для репатріантів* (Ю. Іздрик); *Кібуци Ізраїлю не поступаються фермам Голландії за надоями молока* (з газ.).

КІБУ́ЦНИЙ, а, е. Стос. до кібуцу, пов'язаний з ним. *Члени кібуцу займаються різноманітними роботами в кібуцному господарстві* (з наук.-попул. літ.); *1909 року євреї зі Східної Європи заснували в Палестині перший кібуц, що поклало початок кібуцному рухові* (із журн.).

КІ́БЦЕВИЙ, а, е. Прикм. до **кібець.** — *Знаєш, мабуть, що кібець — хижак, еге? Так от, у Лисянці приймають кібцеві лапки... по п'ятдесят копійок* (В. Шкляр).

КІБЧЕНЯ́, я́ти, *с.* Пташеня кібця. *Принесли мені маленьке кібченя, що діти десь видерли з гнізда* (з газ.); * У порівн. *І куди, думаю, такого молодого взяли? Безвусий, кругловидий, як дівчина, тільки очі, мов у того кібченяти* (Іван Ле).

КІ́БЧИК, а, *ч.* Те саме, що **кібець** або невеликий кібець. *Кібчики, неначе гвоздиком прибиті, на однім місці махають крильцями, виглядаючи добичу* (О. Стороженко); *В небі гуляли тужливі кібчики й шуліки* (М. Івченко); *На бабу кібчик сів, бо ніде, .. і полетів шукать поснідать* (М. Вінграновський); *Пташки над головою пурхають, коники в траві цвіркочуть, в піднебессі кібчик кигиче* (П. Запаренко); * У порівн. *Голова застиг за столом, мов кібчик, зіркий, крутошиїй, весело насторожений* (О. Гончар).

КІ́БЧИКІВ, кова, кове. Прикм. до **кібчик.** *На такий самісінький дубок я колись біля В'язового на Полтавщині до кібчикового гнізда дрався* (Остап Вишня).

КІ́ВЕР, а, *ч., іст.* У європейських арміях XVIII–XIX ст. — високий військовий головний убір циліндричної або конусоподібної форми з плоским верхом. *Гусари, легкоозброєні вершники, мали характерний одяг — ківер, ментик, доломан, рейтузи, чоботи* (з наук.-попул. літ.); *Нас обстрілювали з двох боків. Земля, каміння, ківери, каски, уламки лафетів літали в повітрі* (Л. Старицька-Черняхівська); *Муштра замучує: ходиш і ходиш, витягнувши носки, та щоб ківер на голові не хитнувся* (П. Кочура); * У порівн. *Клобук стримів на його голові, неначе великий ківер на солдатові за часів Миколи I* (І. Нечуй-Левицький).

КІ́ВІ¹, *невідм.* 1. *ч. і ж.* Рід нелітаючих безкрилих птахів ряду ківіподібних розміром з велику курку, з довгим дзьобом і чотирипалими ногами, поширений у густих лісах на островах Нової Зеландії. *Мисливці зустрічали тут численні зграї ківі, які трапляються лише зрідка в місцевостях, куди вчащають маорійці* [маорі] (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *У ківі кінчик хорди прямий* (з наук. літ.); *Усі види ківі мають сильні чотирипалі ноги та довгий вузький дзьоб із ніздрями на самому кінчику* (з наук.-попул. літ.).

2. *невідм., мн. і одн., ч. і ж., жарт.* Прізвисько новозеландців. *Прізвисько "ківі" виникло в роки Першої світової війни у новозеландських військовослужбовців, які мали нарукавні емблеми із зображенням однойменного птаха* (з наук.-попул. літ.).

КІ́ВІ², *невідм.* 1. *с.* Субтропічна рослина родини актинідієвих із ароматними соковитими плодами, вкритими коричневою шкіркою. *Після обіду професорові було не до розмов: читав книжки про вирощування ківі* (Люко Дашвар); *Ківі росте в гірських місцевостях Китаю* (з навч. літ.); *Рослина, яку ми знаємо як ківі, була відкрита в Китаї понад 700 років тому, а її плоди довгий час називали китайським агрусом* (із журн.).

2. *ч. і с.* Плід цієї рослини. *На таці яких тільки фруктів не було: виноград білий, червоний і чорний, банани, ананаси, ківі, помаранчі, мандарини* (Ю. Винничук); *Дрібні пухирці газу лоскотали язик та губи, обсідаючи шматочки ківі та апельсина* (Г. Вдовиченко); *Одна ягода ківі після ситного обіду чудово допоможе прибрати неприємні відчуття — важкість у шлунку, печію* (з наук.-попул. літ.).

КІ́ВІ-КІ́ВІ, *невідм., ч. і ж.* Те саме, що **ківі**[1] 1. *Це були зеландські ківі-ківі, що їх природознавці звуть apterix australis, тобто австралійські безкрилі* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Удень ківі-ківі спить у добре замаскованому укритті, а годуватися виходить тільки вночі* (з наук.-попул. літ.).

КІВІПОДІ́БНІ, них, *мн.* Ряд невеликих безкільових птахів, ендемічних для Нової Зеландії. *Ківіподібні — нічні птахи, що живуть у густих заростях* (з наук.-попул. літ.); *Крила ківіподібних редуковані, хвоста немає, ноги короткі, сильні, з гострими пазурами* (з навч. літ.).

КІВО́РІЙ, я, *ч.* Намет у формі дашка над церковним престолом, що підтримується колонами. *Під час досліджень деяких споруд XII ст. у замуровках знайдено численні різьблені капітелі, наріжні камені, фрагменти ківорія та передалтарних перегородок* (з наук. літ.); *У ранньохристиянських базиліках призначенням ківорія було виділити й захистити вівтар, що стояв на могилах мучеників* (з наук.-попул. літ.).

КІВО́Т *див.* **киво́т.**

КІВШ, ковша́ *і* ківша́, *ч.* 1. Кругла відкрита посудина з ручкою для зачерпування води, вина, меду і т. ін. *І я ніби голос почув посеред чотирьох тих тварин, що казав: — Ківш пшениці за динара, і три ковші ячменю за динара, а оливи й вина не марнуй!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Марченко .. поприліплював свічки до ківшів* (І. Нечуй-Левицький); *— Хочеш, почну частувати Медом з нового ківша?* (П. Воронько); * Образно. *Небо над ковшем долини хутко очищалось, ясніло* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Зачерпнув* [Єгор] *великою долонею, мов ковшем, чистої води й хлюпнув нею на Зіньку* (А. Шиян).

2. *спец.* Велика металева конструкція в різних механізмах для зачерпування, розливання і т. ін. *Ківш використовують для захоплювання або відділення частини ґрунту або іншого матеріалу від масиву та перенесення його до місця вивантаження* (з наук.-попул. літ.); *Зубці ківша мають бути міцними, аби забезпечувати високу зносостійкість і тривалий термін служби ковша* (з навч. літ.); *А він — про свій Катеринослав, і як пахне чавун, коли ллється в ківш* (Л. Юхвід); *Ківш екскаватора скреготнув .. пронизливо* (Ю. Винничук).

3. *спец.* Те саме, що **кіш**[1] 4. *Зерно засипається в ківш, звідки воно надходить у подрібнювальну камеру* (з наук.-попул. літ.); *В сінях млин: теліпається ківш, крутиться колесо й шестерня, але борошно сиплеться з-під каміння в довгу шовкову торбу* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки** *і т. ін.*] **[до кра́ю (до дна, до де́нця)]** *див.* **випива́ти; Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші** *див.* **мі́ряти; (1) Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць** *і т. ін.)* **ли́ха,** *зі сл.* з н а т и, у з н а т и *і т. ін.* — багато горя, біди, неприємностей і т. ін. [К о в а л ь:] *Зробимо, мабуть, так, що нехай років зо два по світу* [син] *погуля, спізна, почім ківш лиха* (М. Кропивницький); *Убити б того ненависного управителя .. — Та й графиню отак, як вона тебе за коси та по підлозі, хай знала б, почім фунт лиха* (Н. Рибак); *Я ще тоді не знав, почому фунт лиха, мені було двадцять років* (М. Чабанівський); *Молодий, енергійний гірник не один рік працював у забої, знав, як то кажуть, почому корець лиха* (П. Інгульський); *— Доведеться вам тут узнати, почому ківш лиха, — ніби про щось звичайне й необхідне ліниво говорив Шухновський* (Ю. Збанацький).

КІВШЕ́ВИЙ *див.* **ківшови́й.**

КІ́ВШИК, а, *ч.* Зменш. до **ківш** 1. *Сивушки зараз ковтонули* [троянці] *По ківшику — і не здригнули, І докосились до потрав* (І. Котляревський); *Увагу його привернув чудовий російський ківшик, вразивши невиданим оригінальним візерунком і формою* (О. Ільченко); *Многогрішний зачерпнув у ківшик крижаної води* (В. Малик); *Мені тепер потрібно дуже мало. Миска юшки, окраєць хліба, ківшик джерельної води* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Тимко лив їй воду в рожеві ківшики долонь* (Григір Тютюнник).

КІВШОВИ́Й, а́, е́, **КІВШЕ́ВИЙ,** а, е. Прикм. до **ківш.** * У порівн. *Неначе криця ківшова, кипіла зала гомоном* (М. Упеник); // *спец.* Оснащений ковшем. *Ківшова драга; Ківшевий екскаватор;* // *у знач. ім.* **ківшови́й,** во́го, *ч.* Робітник, який обслуговує ківш (у 2 знач.). *Ківшовий гарячого чавуну.*

КІ́ГОТЬ, гтя, *ч.* 1. Гостре загнуте рогове утворення на кінцях пальців у хребетних тварин, яке виконує захисну функцію; пазур. *Вчепився, як сова кігтями* (приказка); *Мохната лапа* [ведмедиці], *насторожена острими кігтями, грозила її груді* (І. Франко); *Ось, підгорнувши білі крила, Одна* [чайка] *торкнулась до води, Знялась од хвиль, летить сюди, — У кігтях рибка б'ється біла* (Микола Чернявський); *Галченя широко відкрило рота й кігтями намагалося подряпати дівчинці руки* (К. Гриб); * У порівн. *У плоть мою, не навчену літать, Впиваються, неначе кігті, зорі* (Д. Павличко); // *перев. мн., перен., розм.* Про довгі нігті людини. *Так би, здається, схопилася, ускочила до їх* [них] *та й учепилася кігтями в його* [панича] *баньки!..* (Панас Мирний); *Чорна кров ненависті залила її розум, солод помсти розіллявся тілом, і вона сліпою лютою совою кинулась на свого ворога, .. і стиснула на його борлаку сталеві кігті...* (Г. Тарасюк).

2. *тільки мн., спец.* Залізні серпоподібні пристрої, що прикріплюють до взуття для вилізання на стовп або дерево. *Залізні кігті, прив'язані до чобіт, мов дебелі серпи, міцно вгрузли в соснову деревину* (В. Кучер).

◊ **Бу́ти в кі́гтях (в па́зурах)** *див.* **бу́ти; Випуска́ти (розпуска́ти) / ви́пустити (розпусти́ти) па́зури (па́зурі, кі́гті)** *див.* **випуска́ти; Гостри́ти кі́гті (кі́гтики)** *див.* **гостри́ти; Обламá́ти (відруба́ти, урі́зати** *і т. ін.)* **кі́гті** *див.* **обла́мувати**[1]**; Пока́зувати / показа́ти [свої́] кі́гті** *див.* **пока́зувати; Потра́пити в кі́гті** *див.* **потрапля́ти.**

КІ́ГТИК, а, *ч.* Зменш. до **кі́готь** 1. *Миша була ще жива .. Лапки безпорадно сіпалися, шкрябали кігтиками землю* (В. Владко); *Люди — чудернацькі створіння, вони постійно вбивають одне одного, тоді як ворони й кігтиком не зачеплять живої істоти* (В. Шкляр); *Часом вона* [кішечка] *забувається і крізь сон випускає кігтики* (С. Андрухович).

◊ **Гостри́ти кі́гті (кі́гтики)** *див.* **гостри́ти.**

КІГТИ́СТИЙ, а, е. Який має довгі кігті (у 1 знач.); пазуристий. *Хвилинами чує хлопчик чиїсь скрадливі кроки, хтось невідомий і волохатий підкрадається ззаду з темряви й простягає зарослі, кігтисті руки* (О. Донченко); *Ведмедиця підвелася на повен зріст і затупцювала, кумедно піднімаючи криві кігтисті лабети та погойдуючись з боку на бік* (Ю. Логвин); *Лікар коротко блимнув на странного —*

втомлений і байдужий був. Може, тому махнув кігтистою рукою й подався до возів (Валерій Шевчук).

КІГТЬОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **кі́готь** 1. *Кігтьовий валик є перехідною ділянкою зі шкіри в кіготь і формує кігтьову борозну* (з наук. літ.); *На дистальній фаланзі пальців у собаки — кігтьовій кістці — є розширений проксимальний кінець і кігтьовий гачок* (з навч. літ.).

КІГТЯ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **кігти́стий.** *Зглянутись не встигла баба, — Вже кігтяста* [собача лапа] .. *Шкряб її через лице!* (І. Франко); *Підвів оповідач вгору сухий, чорний палець з кігтястим нігтем* (Н. Королева).

КІДЗАЛА́МО, КІЗАРА́МО, *невідм., ж.* і *с.* Мова народу вазарамо в Танзанії, що належить до східної групи банту. *Народ вазарамо, що мешкає у Східній Африці, розмовляє кідзаламо* (з наук.-попул. літ.).

КІДНА́П, у, *ч.* Те саме, що **кідне́пінг.** *Кіднап здійснюють із метою вимагання викупу* (із журн.).

КІДНЕ́ПІНГ, у, *ч.* Викрадення людей, перев. дітей, для одержання грошей, насильницького виконання якихось вимог; кіднап. — *Щоб тобі свободи не бачити!.. Там уже, мабуть, всю міліцію на ноги підняли. Кіднепінг! Викрадення дитини!* (В. Нестайко); *Уперше термін "кіднепінг" було використано 1673 року для опису викрадання дітей у рабство в американських колоніях* (з наук.-попул. літ.); *З-поміж викрадених — двоє ліванців, один грек та один італієць, даних про громадянство інших трьох жертв кіднепінгу влада Нігерії не наводить* (з газ.).

КІЗ, у, *ч., діал.* Кізяк. *Стілько кізу лежить, що у віз не забереш* (Сл. Б. Грінченка).

КІЗАРА́МО *див.* **кідзала́мо.**

КІЗЕЛЬГУ́Р, у, *ч., геол.* Осадова гірська порода, що складається із зерен кремнезему; трепел. *До складу динамітів входять нітрогліцерин (15–90 %) із різними домішками — деревне борошно, кізельгур, а також нітроцелюлоза* (з наук. літ.); *Кізельгур застосовують у будівництві й техніці, для фільтрування й освітлення олій, вин і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Просочивши кізельгур нітрогліцерином, шведський інженер, учений і підприємець А. Нобель добув у 1867 р. динаміт* (з навч. літ.).

КІЗЕРИ́Т, у, *ч., геол.* Безбарвний, сіруватий або жовтуватий мінерал класу сульфатів. *Кізерит використовують для одержання магнію та епсоміту* (з наук. літ.); *Мінерал соляних родовищ кізерит має скляний блиск* (з наук.-попул. літ.).

КІ́ЗКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коза́** 1, 2. *Коли б кізка не скакала, то б і ніжки не зламала* (прислів'я); [П р е т о р і а н е ц ь:] *Дай шнурка, ми спутаємо кізку, щоб не брикала дуже* (Леся Українка); *Корабель ось-ось мав піти на дно, геть пірнути в безодню .. Разом із кізкою й малими козенятами* (І. Багряний); *Ми піймали кількох кізок і досить легко їх приручили, отже, невдовзі мали молоко й масло* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * У порівн. — *О, є всяка жінота в нас в Україні, — кінчив Улас. — А вже найгірша, знаєте, така тонкослізка, що то за хлопцями скаче вам, як кізка* (Б. Лепкий).

КІ́ЗОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **кі́зка.** — *Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?* (з казки); *Маленька кізонька на тонюсіньких .. ніжках дрібно тремтіла всім тілом* (Ю. Збанацький); *Жив-був собі вуйко Лесь .. Тримав лише одну кізоньку, щоб молочко попивати* (В. Багірова); * У порівн. *Пострибав* [товстун], *як кізонька, хоча отакенне черево мав* (Ю. Логвин); // Пестливе називання дівчини, жінки (перев. при звертанні). — *Послухай, кізонько, — сказав я, коли ми зайшли в дім, — а як це ти примудрилася потягти мого пістолета?* (Л. Кононович).

КІ́ЗОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кі́зка.** *Кізочка стала на коліна, перевернулась на бік, лягла на стежці і притиснулась до гори* (М. Коцюбинський); *Браконьєрові закон не писаний, він іде в ліс і винищує і цапів, і кізочок, і маленьких козеняточок* (Остап Вишня); *Стара тим часом оповіла Іванові, що вони спокійні й мирні кізочки, а молока дають стільки, що вона не знає, де його й дівать* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Як була боса, з однією розплетеною кіскою, кізочкою стрибнула вона з лежанки* (В. Козаченко); // Пестливе називання дівчини, жінки (перев. при звертанні). — *Ой ти, моя ангорська кізочко, моє біле ягня! Ти кіпрський виноград, — говорила Зоя до Сані* (І. Нечуй-Левицький).

КІЗЯ́К, *рідко* **КИЗЯ́К,** у́, *ч.* 1. Кал, послід худоби та деяких інших, перев. рослиноїдних, тварин. *Перев'язав Микула пізніше, на березі Дунаю, й тятиву свого лука, на цілу ніч перед тим поклав її, як радили інші вої, в теплий кінський кізяк* (С. Скляренко); *Неподалеку мусив бути ведмежий кізяк, а може, й сам ведмідь* (В. Гжицький); *Полинь, кізяк, очерет та ще щось змішувались у чудовий аромат степу* (О. Іваненко); // *лайл.* Про кого- або що-небудь, хто (що) викликає гостре незадоволення, гнів. — *Ех ти!* — *засміявся дід, наступаючи ногою на подоланого ворога. — Козак! Кізяк ти, а не козак! Тільки звання козаче паскудиш!* (В. Нестайко).

2. *перев. мн.* Висушені у формі цеглинок тваринні випорожнення з домішкою соломи, що використовують у степових районах як паливо, а іноді в будівництві. — *Учора мій Омелько в мене кізяки різав, а завтра, може, сидітиме рядом зі мною, за одним столом...* (Панас Мирний); *Нехай Маруся прийде, то й витопить .. кізяком* (Грицько Григоренко); [Л и з я:] *Зараз ідіть у чулан та запаліть мені в печі! Солома й кізяки у сінях...* (М. Куліш); *Ввійшла Кумиш з чувалом кизяків, розгребла попіл у вогнищі і хотіла вже опустити за собою запону* (З. Тулуб).

КІЗЯКО́ВИЙ, *рідко* **КИЗЯКО́ВИЙ,** а, е. Прикм. до **кізя́к, кизя́к.** *Туди й назад бігають, хустками замотані, хлопці з стільниками. Пахне кізяковим димом* (С. Васильченко); *Дощ ляскотів із металевим дзвоном. Бовдури по хуторі дмухали кізяковим димом, що ішов не вгору, а вниз* (Григір Тютюнник); *Форму для кизяку розташовують у місці, що знаходиться недалеко від кизякової суміші* (з наук.-попул. літ.).

КІЗЯЧО́К, *рідко* **КИЗЯЧО́К,** чку́, *ч.* Зменш. до **кізя́к, кизя́к.** *Іде дід, іде, дивиться: кизячок лежить. – Куди, діду, йдеш? – Тхора бити!* (з казки); *Воском, як відомо, долівку не натирають, а тому сторожиха змазувала її глиною з водичкою, а іноді й кізячку домішувала для моці* (О. Донченко); *Убогий смерд викопує землянку, складає з украденого древа хату або просто плете з лози хижку, обмазує глиною з кінським кізячком, мастить крейдою, підсинюючи її* (С. Скляренко).

КІ́ЙЛО, а, *с., діал.* Ковила. *Часом і межи кропивою росте кійло* (приказка); *Лиш виб'є прузлик дріж тонку у кійло волосінне — на самовпевненім ціпку проб'ється бросга*

осіння (П. Мовчан); * У порівн. *Погляд був соколиний, а ус такий, що вітер маяв їм* [ним], *як кійлом* (Марко Вовчок).

КІКБОКСЕ́Р, а, *ч.* Спортсмен, який займається кікбоксингом. *Виступаючи у трьох видах програми, американці спромоглися перемогти лише в одному з них — бою кікбоксерів* (із журн.); *На чемпіонаті українські кікбоксери здобули призові медалі* (з газ.).

КІКБОКСЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **кікбоксе́р.** *У фінальній сутичці категорії до 55 кг суперницею українки була кікбоксерка з Великої Британії* (із журн.); *Львівська кікбоксерка виборола перемогу на чемпіонаті світу* (з газ.).

КІКБО́КСИНГ, у, *ч.* Різновид боксу, в якому дозволені удари по корпусу противника не тільки руками, але й ногами. *Кікбоксинг зародився в США* (з наук.-попул. літ.); *Кікбоксинг здобув популярність у світі, зокрема завдяки кіно* (з газ.).

КІКЛО́П, а, *ч., заст.* Циклоп. *А я здолав кіклопів, що Всевладному Вогні кували вбивчі — й кару визначив Для мене батько: слугувати смертному* (А. Содомора, пер. з тв. Евріпіда); *Згодом у край гордовитих кіклопів, що правди не знають, Ми прибули* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КІКС, у, *ч.* 1. *спорт.* Невдалий удар у грі в більярд, коли кий лише ковзнув по кулі. *На другій кулі у гравця стався кікс і биток вилетів зі столу* (із журн.); *На гру Юрія психологічно вплинуло кілька невдалих ударів на початку матчу, особливо кікс під час удару з руки* (з газ.).

2. Фальшивий тон під час виконання музичного твору. *Музикант на репетиції в день концерту допустив помилку, фальш, кікс* (із журн.).

КІЛ, кола́, *ч.* Те саме, що **кіло́к** 1. *Там білий домичок стоїть. Наокруга* [навкруги] *густенький пліт І на колах горшки новенькі* (С. Руданський); *Остап опиравсь бистрині з усієї сили, але його кіл мало що помагав: пліт несло серединою річки* (М. Коцюбинський).

○ **(1) До кола́,** *у знач. присл.* — абсолютно все, повністю. — *Хм! — гірко мукнув дід і помовчав. — Ні, вже не ждати добра від Якова. Отак і пусте* [пустить] *усю худобу — коли не казати, то .. німці розтаскають усе до кола* (Панас Мирний).

◊ **Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу]** *див.* **вбива́ти**[1]; **(2) Ні кола́ ні двора́** *в кого і без дод.:* а) хто-небудь дуже бідний, злиденний. — *Як ми з тобою побралися: не було в нас ні кола ні двора* (Г. Квітка-Основ'яненко); *То ледар, волоцюга. Йому* [Василеві] *терями* [втрачати] *нічого, у його* [нього] *ні кола ні двора, а в мене — он город, .. вибудував хату* (Панас Мирний); б) хто-небудь самотній, одинокий. *В друга — ненька старенька! В нього жінка молоденька. А що в мене молодого — ні кола ні двора* (А. Малишко); — *Я же міг посезонно* [батракувати], *бо я... безродний* [безрідний]. *Ні кола ні двора* (О. Гончар); **Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти** *і т. ін.)* / **посади́ти (настроми́ти, насади́ти** *і т. ін.)* **на па́лю (на паль, на кіл)** *див.* **саджа́ти; Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі** *див.* **стоя́ти; [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́** *і т. ін.)* **на голові теши́** *(рідше* **тешіть)** *див.* **теса́ти; Щоб (бода́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) став <Хай (неха́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) ста́не>** *див.* **язи́к; Язи́к стає́ / став ру́ба (коло́м) [у ро́ті]** *див.* **язи́к.**

КІЛЕГРУ́ДІ, дих, *мн.* Надряд класу птахів, що налічує близько 9 тисяч видів — переважну більшість сучасних птахів. *Головна особливість, що відрізняє кілегрудих від безкілевих, — це структура піднебіння* (з наук. літ.); *Найбільшим представником кілегрудих є кондор завдовжки до 1,3 м і розмахом крил до 3,2 м* (з навч. літ.).

КІЛЕ́КТОР, а, *ч., мор.* Судно, оснащене потужними пристроями для піднімання затонулих якорів та виконання інших портових робіт. *Найчастіше хитними порталами обладнують кілектори, судна, які потребують потужних вантажопідіймальних пристосувань* (з наук.-техн. літ.); *На місце аварії прибули підйомний кран, кілектор, буксири з водолазами* (з газ.).

КІЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму півкола або півовала з зовнішнім загостренням над серединою дуги. *Кілеподібна деформація грудної клітки — більш рідкісна патологія, ніж її лійкоподібна форма* (з наук. літ.); *Дах вітряка кілеподібний, на кривих кроквах, критий дошками* (з наук.-попул. літ.).

КІ́ЛЕР, а, *ч.* Злочинець, який здійснює замовні вбивства; найманий убивця. *Це була банда кілерів, яких найняла його колишня дружина* (Г. Тарасюк); *Барабаш стріляв і стріляв, не даючи кілерам і голову виткнути з кущів* (Л. Кононович); *Кілери, вони різні бувають — є, що за гроші по замовленню відправляють до праотців нічого особисто їм не винних людей, є — що за ідею, а є, що убивають людей за службовими обов'язками* (В. Кожелянко).

КІ́ЛЕРКА, и, *ж., розм.* Жін. до **кі́лер.** *Міліція дізналася, що в одній із лікарень лежить кілерка, на рахунку якої кілька вбивств* (із журн.); *Двадцять один мешканець тюрми відбуває довічне ув'язнення. Серед них — молода кілерка* (з газ.).

КІ́ЛЕРСТВО, а, *с.* 1. Заняття кілера; скоєння вбивства за гроші. — *Фірма у нас не зовсім звичайна, — продовжувала Марина. — Я маю на увазі — незвичайна для нашого суспільства .. Зараз ми просто перші. — Що ж це за бізнес? Кілерство? — посміхнувся він* (І. Роздобудько).

2. *перен.* Дія за знач. **зни́щувати** 4. — *Усі намагання опонентів очорнити мене й мою партію — це інформаційне кілерство, — заявив депутат* (з газ.).

КІ́ЛЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кі́лер** і **кі́лерство.** *Ночами він працює на хлібній чи кондитерській фабриці, а вдень виконує кілерські доручення* (із журн.); // Який належить кілеру. *На місці скоєння злочину було знайдено кілерську зброю* (з газ.).

КІЛЕ́ЧКО, *розм.* **КОЛЕ́ЧКО,** а, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **кільце́** 1, 2, 4. *Його погляд упав на щілину замка. З неї стирчало залізне кілечко* (М. Дашкієв); *Завалялась у нього в сундучку маленька блискуча бляшка — уламок колечка, одного з тих латунних, що ними кільцюють птахів* (О. Гончар); — *Я подарую вам на поясок це золоте колечко з бірюзою* (І. Жиленко); *Фрау Шульце з захватом розглядала кожну фігурку, кожне колечко і кольє, підносячи їх то до світла, то до носа, охкала, оцінювала* (І. Роздобудько); *Дав він тій Секлеті кошичок із крашаночками, три колечка ковбаски домашньої...* (Любко Дереш); *Козак .. смоктав цибух і ліниво випускав з рота колечка диму* (Ю. Логвин).

2. *у знач. присл.* **кіле́чком, кіле́чками,** *розм.* **коле́чком, коле́чками.** У формі круга, кругової лінії. *Юра смокче патичок і немовби пускає дим колечками вгору* (Ю. Смолич); *Сироватка закладе у рота кілечком пальця, різоне свистом по осоках і очеретах...* (Ю. Мушкетик); *Я опинився біля*

Яшка. Я б його й не впізнав, якби не волосся кілечками, як у юного Пушкіна на малюнку (А. Михайленко).

КÍЛІК, а, *ч.* Давньогрецька глиняна або металева посудина для пиття вина у формі плоскої чаші на підставці з двома тонкими горизонтальними ручками, часто оздоблена розписом. *За три дні почалось весілля, пишний палац плавав на хвилях пісень Гіменея, гості півлежали .. і піднімали повні розведеного водою вина кіліки за щастя молодят* (І. Білик); *Чорнолакові кіліки, чаші та тарілки прикрашали зсередини штампованим орнаментом у вигляді різноманітних розеток* (з наук. літ.); *Деякі кіліки періоду пізньої архаїки й ранньої класики є шедеврами щодо форми та мистецтва розпису* (з наук.-попул. літ.).

КІЛКИ́Й, á, é. 1. Який легко розколюється. *Відомо, що цегла — кілкий матеріал, пошкоджені кути, тріщини, відколи роблять її непридатною для будівництва* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **колю́чий.** *Я страшенно втомився, кривава поволока застилала мої очі, я падав на кілкий пісок, підводився і волік його* [Бориса] *далі...* (І. Росоховатський); *Хворі на діабет скаржаться на кілкий біль та оніміння пальців рук і ніг, їхнє зблідження та синюшність* (з наук.-попул. літ.).

КÍЛЛЯ, я, *с.* Збірн. до **кіл.** *Навколо городу повигинався на всі боки паркан, а поламані штахети замінено простим кіллям* (Н. Кобринська); *Посеред саду старезна яблуня, всипана райськими яблуками, аж гілля кіллям підважені* (С. Васильченко); *Пішов* [Петро] *за кіллям у ліс* (О. Кобилянська); *Убога рибальська снасть понуро звисала з кілля довкола "веранди"* (Ю. Смолич); *Султан увійшов у твердиню крізь шпалери голів, насаджених на кілля* (П. Загребельний); * У порівн. *Вони* [червоношкірі] *поприколювали своїми томагавками, мов кіллям, до землі її спідницю, тож служниця не могла й ворухнутися* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі).

◊ **Теса́ти кілля (кілки́) на голові́** *(рідко* **на тíмені)** *див.* **теса́ти.**

КІЛÓ, *невідм., с., розм.* Те саме, що **кілогра́м.** — *Од ваших греків тільки й чуєш, почому пуд пшениці та тютюну, почому кіло кукурудзи. Нецікава задля мене розмова,* — *сказала Надя* (І. Нечуй-Левицький); *Буханець важив точно два кіло й 400 гр., але ж той, хто різав, мав зовсім не точне око й руку* (І. Багряний); — *Вага у мене маленька-маленька, всього п'ятдесят шість кіло. І за час подорожі я навіть ще більше схудну, от побачите* (В. Владко); *Шлойма прийняв папку до рук — вона тягла не менше як на півтора кіло, а то й на всі два* (О. Ірванець).

КІЛО... Перша частина складних слів, що означає множник 10^3, напр.: к і л о б á й т, к і л о в á т, к і л о в ó л ь т.

КІЛОБА́ЙТ, а, *ч., інформ.* Одиниця вимірювання пам'яті комп'ютера, що дорівнює 1024 (2^{10}) байтам. *Великими одиницями вимірювання інформації є кілобайт, мегабайт та гігабайт* (з навч. літ.); *Перший персональний комп'ютер мав оперативну пам'ять у 128 кілобайтів* (із журн.).

КІЛОВА́Т, а, *ч.* Одиниця вимірювання потужності електричного струму, що дорівнює 1000 ватів. *Мільйони й більйони кіловатів сонячної енергії линули на землю, яка вбирала в себе цей розкішний подарунок* (В. Владко); *Ми побудували підземні водосховища, в яких зібрали половину водних запасів планети. Навіть для цього треба було затратити мільярди кіловатів енергії...* (О. Бердник).

КІЛОВА́Т-ГОДИ́НА, и, *ж.* Одиниця вимірювання енергії (роботи) електричного струму, що дорівнює роботі, виконаній протягом години за сили струму в 1 кіловат. *В бетонованих гамівних сорочках ретельно діють чотири атомні реактори, кожен з яких щогодини впорскує в енергосистему країни мільйон кіловат-годин* (В. Яворівський); *Вартість електроенергії в США в пустелі Мохаве на одній із перших комерційних наземних сонячних електростанцій довели до 8 центів за кіловат-годину* (з наук.-попул. літ.).

КІЛОВА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **кілова́т.** *Для броньованих машин на шасі автомобіля компанією встановлено кіловатний лазер* (з газ.).

КІЛОВÓЛЬТ, а, *ч.* Одиниця вимірювання електричної напруги, що дорівнює 1000 вольтів. *Під дією світла з фотокатода вириваються електрони, які завдяки прикладеній напрузі (близько 30 кіловольтів) прискорюються в напрямі до емульсії* (з навч. літ.); *Напруга у 8 кіловольтів, яку видає електрошокер, становить пряму загрозу життю людей зі слабким серцем* (із журн.).

КІЛОГРА́М, а, *ч.* Одиниця ваги в метричній системі мір, що дорівнює 1000 грамів. *Колись було впіймано сома вагою на 400 кілограмів! Он який сом!* (Остап Вишня); *Взяла вдова кілограм борошна і пішла годувати сина* (В. Барка); *Маючи сто кілограмів живої ваги, майже двометровий зріст і такі-сякі навички боксера, можна постояти за себе* (М. Дашкієв); *Збирає матуся метал у торбину!.. На п'ять кілограмів зібралася ноша* (С. Олійник).

КІЛОГРА́МÓВИЙ, а, е. Який важить один кілограм. *Я тягав кілограмові і восьмикілограмові гантелі, трохи займався боксом і .. гімнастикою йогів* (В. Рубан); *У неї* [Марини] *в шафі — велика, кілограмова банка доброї голландської кави зі складною назвою* (І. Роздобудько).

КІЛОГРАМОМÉТР, а, *ч.* Одиниця вимірювання енергії, що дорівнює роботі, яку потрібно затратити для піднімання маси в 1 кілограм на висоту 1 метр. *За розміром енергії одиниця теплоти калорія у 4,19 раза більша за одиницю роботи — джоуль, а останній — у 0,427 раза менший, ніж кілограмометр* (з наук.-попул. літ.); *Для кількісної оцінки фізичної працездатності використовують одиниці роботи — кілограмометр, ват, джоуль, ньютон* (з навч. літ.).

КІЛÓК, лкá, *ч.* 1. Палиця (іноді жердина), загострена з одного кінця; паля (у 2 знач.), гострокіл. *Усі вулиці в Вербівці ніби зумисне обсаджені високими вербами: то поросли вербові кілки тинів* (І. Нечуй-Левицький); *Тимон зачепився ногою за свій власний кілок, упав та вже й не підвівся на рівні ноги* (Д. Бузько); *В березі на високих кілках звисав довгий, густий невід* (О. Десняк); *Коли я проходжу через підперту кілком браму, мені здається, що моє життя кінчилось* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Дерев'яний стрижень, закріплений у чому-небудь для вішання одягу, рушника і т. ін. *Він почепив на кілок шапку, роздягся й закинув на жердку свиту* (М. Коцюбинський); *Я ввійшла в хату, побачила на кілку його гімнастерку, на стіні дробовик* (М. Чабанівський); *Крізь відчинені дверцята я побачив там на полицях якісь горнятка, на кілку — сито* (К. Гриб); * У порівн. *Як дома, то до півдня буде* [панночка] *вбиратись, та начіпляє на себе всього, що треба, а чого й зовсім не треба, як на кілок у коморі* (Марко Вовчок).

○ **(1) Ні кілкá ні дрючкá**, *перев. зі сл.* м а т и *із запереч., у знач. присл.* — нічого. — *Я з колишньої шляхти, що не має*

ні кілка ні дрючка (З. Тулуб); **(2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **кіло́к у тин,** *зі сл.* упертися, *у знач. присл.* — дуже, надто. — *Інші всюди заробляють, а ти всюди пробляєш, — підвищує голос Марійка. — Бо уперся, мов кілок у тин, і навіть за медом не нагнешся. — Хе, — знаю твій мед, — підсміюється Іван* (М. Стельмах); *Гризло звелів, щоб той їхав негайно, а Куземко знов за своє: уперся як кілок у тин, не поїду, і все* (В. Шкляр).

◇ **Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу]** *див.* **вбива́ти**[1]; **(3) До оси́кового кілка́** — до кінця життя, до смерті. *Їхня-бо* [панських слуг] *батьківщина — то лакейські передпокої в панських палацах! Там вони житимуть аж до осикового кілка* (Остап Вишня); **(4) З пе́ршого кілка́,** *зі сл.* починати — з самого початку, з нічого. *Все доводилося починати з нуля, з першого кілка, але енергія першопрохідців була воістину невичерпною* (із журн.); *Великої промисловості в Білорусії до революції не було, все доводилось починати, як кажуть, з першого кілка* (з газ.); **Кілко́м стоя́ти / ста́ти** *див.* **стоя́ти; Кілко́м стриміти у душі́** *див.* **стриміти; Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі** *див.* **стоя́ти; Теса́ти кілля (кілки́) на голові́** *(рідко* **на ті́мені)** *див.* **теса́ти; [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́** *і т. ін.)* **на голові́ теши́** *(рідше* **теші́ть)** *див.* **теса́ти; (5) Як (мов, нена́че** *і т. ін.)* **на кілку́,** *зі сл.* теліпатися, висіти *і т. ін.* — дуже вільно (лежати на кому-небудь — про одяг). *"Але ж талія моя не кругла — сукня пообвисала й теліпається, неначе на кілку", — подумала Балабушиха* (І. Нечуй-Левицький); — *А на кого ж вони там міряти* [костюм] *будуть, коли шитимуть? — На кого-небудь! — Що значить — на кого-небудь? Ну пошиють, а ти одягнеш, і висітиме він, як на кілку!* (С. Олійник); **Як соро́ка на тину́ (на кілку́,** *рідше* **на терни́ні)** *див.* **соро́ка.**

КІЛОКАЛО́РІЯ, ї, *ж.* Одиниця вимірювання теплоти, що дорівнює теплоті, яку потрібно затратити для нагрівання 1 кг води на 1°С. *Кілокалорія має широке застосування в біології, хімії, харчовій промисловості та суміжних галузях* (з наук. літ.); *Зазвичай енергетичну цінність продуктів зазначають у кілокалоріях (ккал)* (з наук.-попул. літ.); *У 100 грамах банана міститься 90 кілокалорій. Більше кілокалорій лише в сухофруктах* (з наук.-попул. літ.).

КІЛОЛІ́ТР, а, *ч.* Одиниця об'єму рідин і сипких речовин, що дорівнює 1000 літрів. *Офіційна ціна на нафту на Токійській товарній біржі зросла у вересні на 1,5 % і становила 34,950 тис. єн за кілолітр* (з газ.).

КІЛОМЕ́ТР, а, *ч.* Одиниця вимірювання довжини, що дорівнює 1000 метрів. [Коваль:] *Тут не більше двох кілометрів, а машини одна за другою ходять* (З. Мороз); *Я на мить уявляю собі, як ці самі зорі за кілометр відціля тихо відбиваються в темному плесі озер* (Б. Антоненко-Давидович); — *Тиск — три атмосфери! Температура — п'ятдесят ступенів! — З кожним кілометром падіння ракети показники збільшуються* (В. Владко); *Праворуч, за десятки чи, може, й сотні кілометрів, стоять мовчки темно-сині Карпати в клубках срібних, сліпучо-білих хмар...* (О. Гончар).

△ **(1) Нульови́й кіломе́тр** — у багатьох країнах світу особливий знак у центрі столиці, що символізує початкову точку відліку дорожніх відстаней. *У Києві нульовий кілометр відзначено колоною на Майдані Незалежності перед поштамтом* (з наук.-попул. літ.).

КІЛОМЕТРА́Ж, у́, *ч.* Протяжність у кілометрах. *Кожна* [дошка] *була спрямована на свою дорогу, мала назву того села, до якого вела дорога, і показувала кілометраж* (В. Кучер); *Велосипедний комп'ютер інформує про середню швидкість, загальний кілометраж пробігу, час поїздки* (з наук.-попул. літ.); *Кілометраж ріки вимірюють від крайньої точки дельти в напрямку витоку* (з навч. літ.).

КІЛОМЕТРА́ЖНИЙ, а, е. Який показує кілометраж. *Лікарка уважно стежила за кілометражними тумбами на трасі* (Іван Ле); *З 2009 року легковий автомобіль малого класу з кузовом на зразок седана припинили оснащувати навіть добовим кілометражним лічильником* (з наук.-попул. літ.).

КІЛОМЕТРО́ВИЙ, а, е. Який має довжину, протяжність один кілометр. *Алессандро випав із літака. Під ним було якесь невелике місто .. З кілометрової висоти він уріжеться в землю й повністю увійде в неї* (О. Бердник); *На заході Антарктики на кілометровій глибині під льодом ховається вулкан* (із журн.); * Образно. *Перед ним виносять кілометрове, оздоблене на боках цвітом конюшини й водяними ліліями барвисте тістечко* (Е. Андієвська); // Який указує відстань у кілометрах. *Спеціальні кілометрові стовпи встановлюють із зазначенням протяжності магістралі* (з наук.-попул. літ.).

КІЛОТО́ННА, и, *ж.* 1. Одиниця вимірювання мас, що дорівнює 1000 тонн. *Жоден справжній льотчик не відмовить собі в задоволенні власноруч підняти в небо велетенський корабель у сотню кілотонн і відчути п'янку радість перемоги над всесвітнім тяжінням...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Умовна одиниця потужності ядерного заряду (або енергії вибуху), що відповідає енергії вибуху 1000 тонн тротилу. *Найчастіше у разі штучних ядерних вибухів використовують такі одиниці: 1 кілотонна та 1 мегатонна тротилового еквівалента* (з наук.-попул. літ.).

КІЛО́ЧОК, чка, *ч.* 1. Зменш. до **кіло́к** 1. *По всій довжині його* [ланцюга] *стирчать .. встромлені в землю дерев'яні кілочки* (М. Коцюбинський); *Запхнувши ніби останню річ до чемодана, Саїд Алі угледів на кілочку скрипку* (Іван Ле); *У кімнаті на дерев'яному кілочку, біля одвірка, старенький рушничок з побляклими гаптованими півниками* (Є. Доломан); *Він уже встиг відігрітись, бо скинув шинелю й повісив на кілочку біля одвірка* (П. Запаренко).

2. *муз.* Дерев'яний або металевий пристрій на струнних інструментах, до якого прикріплюють струни. *За допомогою кілочка здійснюють настроювання музичного інструмента* (з навч. літ.).

○ **(1) Як з кіло́чка,** *у знач. присл.* — несподівано, раптово, швидко. *Дід задивився на неї, а далі промовив несподівано, неначе його слово зірвалось як з кілочка. — Сиклето! Чи ти підеш за мене заміж, як я буду тебе сватать?* (І. Нечуй-Левицький); *Ще в під'їзді чекає на нас .. бабця і відразу як з кілочка: .. — Це я вас викликала* [швидку допомогу]. *До сусіда...* (М. Білкун); — *Авжеж, — як з кілочка випалила Оксана* (В. Логвиненко); **(2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **на кіло́чках,** *у знач. прикм.* — дуже занепокоєний, украй схвильований, збуджений і т. ін. *Устя сиділа як на кілочках, чужа й непотрібна* (М. Коцюбинський).

КІЛЬ, я, *ч.* 1. *техн.* Поздовжня балка нижньої частини судна, що є його головним кріпленням. *Пароплав раптом черкнув об щось кілем, втратив хід і широким рухом повер-*

нувся носом проти течії... (Ю. Яновський); *Спочатку підняло корму так, що ніс майже весь занурився у воду, потім корма осіла, а ніс піднявся, оголюючи кіль* (Д. Ткач); *Море .. лишило б, певна річ, досить води під кілем яхти, аби вона могла пройти над небезпечними відмілинами* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Кілі суден торкнулися прибережного піску* (з газ.); // Поздовжня частина дошки (у вейкбордингу). *Кіль, цей оригінальний плавник у днища дошки, потрібен для того, щоб ви могли здійснювати керування дошкою під час різних рухів по воді* (з навч. літ.).

2. *техн.* Вертикальна площина хвоста літака (дирижабля) з прикріпленими до неї поворотними кермами. *Кіль призначений для забезпечення стійкості за кутом ковзання літального апарата* (з наук.-попул. літ.); *Перед кілем юнкерса спалахнув чорний клубок диму* (П. Автомонов).

3. *анат.* Поздовжній виступ грудної кістки в більшості птахів і деяких ссавців, що має форму гребеня. *У страусів кіля немає, але зберігається в птахів, що плавають за допомогою крил, наприклад у пінгвінів* (з наук.-попул. літ.); *Кіль слугує для додаткового прикріплення сильно розвинених грудних м'язів* (з навч. літ.).

◊ **Сім фу́тів під кі́лем** *див.* **сім.**

КІЛЬВА́ТЕР, а, *ч., мор.* Струмінь води по лінії кіля позаду судна, що рухається. *Лінійний трипалубний тришогловий корабель призначено для артилерійського бою з такими самими кораблями в строю кільватера* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Мій новий знайомий важкими чи то стрибками, чи то кидками пересувався по кімнаті, залишаючи по собі кільватер розсунутого тілом сміття* (Любко Дереш).

(1) У кільва́тері, *зі сл.* п л и в т и, й т и, ї х а т и *і т. ін.:* а) вишикувавшись в одну лінію та в одному напрямі. *У кільватері .. пливли есмінці, лідери есмінців, лінкор і два крейсери* (В. Кучер); *Високий.., широкоплечий, він* [Едик] *ступає широко і впевнено, й натовп розбивається об нього, як весняна повінь об хвилеріз. Ми йдемо в його кільватері...* (Ю. Мушкетик); б) спільно, одностайно. *Може, це й дивно, але "володарка морів" і дружні їй Сполучені Штати, які йшли в кільватері стратегічних задумів британських флотоводців, освоїли мінну зброю абияк* (з газ.).

КІЛЬВА́ТЕРНИЙ, а, е, *мор.* Прикм. до **кільва́тер.** *22 вересня Північним морем поблизу входу в Дуврську протоку йшли кільватерним строєм.., один за одним, три англійські крейсери* (М. Трублаїні); *Вони* [яхти] *в кільватерній лінії плавно линуть синіми водами Дніпра* (О. Копиленко).

△ **Кільва́терна коло́на** *див.* **коло́на.**

КІ́ЛЬКА[1], и, *ж.* Невелика промислова риба родини оселедцевих. *Вечеряючи баночкою кільки.., іноді згадую своє далеке та голодне повоєнне дитинство, коли ось така кілечка в томаті нас тільки й виручала* (В. Чемерис); *Тіло кільки витягнуте, овальне у поперечному розрізі, черево має кіль* (з наук.-попул. літ.); *Кілька живиться зоопланктоном, переважно дрібними ракоподібними* (з навч. літ.).

КІ́ЛЬКА[2], ко́х, *числ. неознач.-кільк.* Невизначена мала кількість (у межах від трьох до десяти). *Іноді тікав* [Тарас] *на кілька день* [днів] *аж у друге село до своєї заміжньої сестри Катрі* (Панас Мирний); *Кілька парубків скочило до танцю, потягши за собою дівчат* (М. Коцюбинський); *Мимохіть підніс* [посол] *долоню до чола й доторкнувся до кількох сивих волосинок, що залишилися по боках* (Б.-І. Антонич); *Я склав план реконструкції кількох площ і вулиць міста* (О. Довженко); *Знов листа мені прислала мати, Невеличкий лист — на кілька слів* (В. Симоненко); *Стефа вже аж у старшій групі, ще кілька місяців — і до школи піде* (І. Андрусяк).

[За] кількома́ на́падами *див.* **на́пад.**

◊ **За кі́лька хвили́н** *див.* **хвили́на; Кількома́ (небагатьма́) слова́ми** *див.* **сло́во; Перекида́тися / переки́нутися слова́ми (сло́вом, слівце́м, кількома́ слова́ми)** *див.* **перекида́тися[2].**

КІЛЬКА... Перша частина складних слів, що відповідає слову **кілька[2]**, напр.: к і л ь к а в і к о в и́ й, к і л ь к а г о д и́ н н и й, к і л ь к а д е с я́ т, к і л ь к а р а з о́ в о.

КІЛЬКАВІКОВИ́Й, а́, е́. Який триває кілька віків або розрахований на такий термін. *Старе місто з його кількавіковим українським минулим лишилося поза їх сприйняттям* (М. Зеров); *Передання половини України Польщі, .. проти панування якої у кількавіковій боротьбі український народ пролив багато крові, було справжнім злочином, підступною, чорною зрадою Москви* (О. Апанович).

КІЛЬКАГОДИ́ННИЙ, а, е. Який триває кілька годин або розрахований на такий термін. *В першу мить Горн схопився на ноги, хоч як був зморений цим кількагодинним переходом по бездоріжжю з пагорба на пагорб* (Іван Ле); *Після кількагодинного тиснення, в результаті якого ґудзики обсипалися, черга березневою річкою бурхнула крізь розчинені двері* (В. Барка); *Позаду була безсонна ніч, тривожне кількагодинне забуття з кошмарами на світанку і важка, як баняк, голова* (Г. Тарасюк).

КІЛЬКАДЕ́ННИЙ, а, е. Який триває кілька днів або розрахований на такий термін. *Табір майже в повному складі з керівниками та вихователями повертався з кількаденної екскурсії до гірського озера* (Іван Ле); *Кількаденне перебування Михайла Старицького в Полтаві заповнилося зустрічами, бесідами* (І. Пільгук); *У Кракові на честь Євпраксії влаштовано було кількаденне учтування, були славетні слов'янські каші, меди холодні й гарячі, пива, печені...* (П. Загребельний); *Після кількаденних з'ясувань взаємин між батьками в нашій родині запанувала ніби злагода* (Ю. Покальчук).

КІЛЬКАДЕСЯ́Т, ти́ *і* тьо́х, *числ. неознач.-кільк.* Кілька десятків. *На пристані вже красується морська "забавка"* [флот] *з жерлами у кількадесят сантиметрів, круг тої забавки гідроплани кружляють, а під нею човни підводні...* (Остап Вишня); *Завтра о дев'ятій ранку він повинен бути в кількадесяти кілометрах звідси* (Л. Дмитерко); *Кількадесят реєстровців скочило в сідла і кинулися навперейми, намагаючись відрізати Гуню від фортеці* (В. Чемерис); *Ще кількадесят хвилин тому лунала янгольська пісня* (С. Андрухович).

КІЛЬКАДЕ́СЯТЕРО, тьо́х, *числ. неознач.-кільк., збірн., розм.* Те саме, що **кількадеся́т** (уживається перев. з іменниками, що означають назви істот). *А на тих машинах кількадесятеро хлопців і дівчат сидять та коломийки співають* (С. Журахович); *Для кращого захисту суден Потьомкін наказав адміралу Мордвінову побудувати на березі укріплення, до якого направити кількадесятеро офіцерів* (з наук.-попул. літ.).

КІЛЬКАЛІ́ТНІЙ, я, є. Те саме, що **кількарі́чний.** *Панство Обринські були за життя батька мого нашими кількалітніми мешканцями оцеї от самої "вілли"* (О. Кобилянська);

Лікарі кажуть, що це звичайна недуга нервів від надмірної кількалітньої праці (Мирослав Ірчан); *За кількалітнє перебування в редакції я ні разу не бачив найменшого зазнайства нашого відповідального редактора* (О. Шугай).

КІЛЬКАМЕТРО́ВИЙ, а, е. Який має довжину, висоту і т. ін. кілька метрів. *Телята збились купкою на самому березі, над кількаметровою кручею* (О. Копиленко); *Сахно не могла спинитися. Вона каменем прорізала кількаметрову глибочінь і мало не по коліна вгрузла у мулке днище озера* (Ю. Смолич); *Посередині .. водограю, задерши голову, розлігся кількаметровий крокодил* (О. Шугай); *Навпроти .. могили був зведений справжній кількаметровий пантеон із червоної цегли, з вікнами і навіть вітражами* (Н. Сняданко).

КІЛЬКАМІ́СЯЧНИЙ, а, е. Який триває кілька місяців або розрахований на такий термін. *Він змив з себе кількамісячний бруд і побачив в очах тієї дивної дівчини співчуття* (В. Малик); *Євпраксія знов змушена була поринути в кількамісячну нудьгу і самотність* (П. Загребельний); *Кольорук, покидаючи всіх нас надовго задля якоїсь там кількамісячної переддипломної практики, лишив щось на зразок свого духовного заповіту* (Ю. Андрухович).

КІЛЬКАНА́ДЦЯТЕРО, тьóх, *числ. неознач.-кільк., збірн., розм.* Те саме, що **кількана́дцять.** — *Моя рада така: пришліть наразі хоч кільканадцятеро* [дітей], *щоб я міг школу розпочати* (І. Франко); *Раптом неміцні двері зірвалися з петель, і до хати вдерлося кільканадцятеро ординців* (З. Тулуб); *Назавтра мало хто поспішав до волосної управи. Хіба що Семен Бирка і кільканадцятеро багатирів* (Ю. Хорунжий).

КІЛЬКАНА́ДЦЯТЬ, ти *і* тьóх, *числ. неознач.-кільк.* Кількість у межах від одинадцяти до дев'ятнадцяти. *Широко отворились* [відчинилися] *двері, і з шумом ввійшло кільканадцять молодців у світличку* (І. Франко); *Ми прожили кільканадцять днів, то надіючися кращого* [сподіваючись на краще], *то побоюючись про долю нашої молодої держави* (А. Чайковський); *Меморіальний рибалка у широкополому рибальському капелюсі .. вже кільканадцять років намагався подати кидальний линь із плетеною грушею на кінці на іншу сторону проспекту* (А. Санченко).

КІЛЬКАПОВЕРХО́ВИЙ, а, е. Який має кілька поверхів. *Мали на думці збудувати великий кількаповерховий будинок ось там, на горбі, в парку* (Мирослав Ірчан); *Який же статус дати .. поселенням часів трипільської культури, поселенням, у яких зводилися кількаповерхові будинки й жило до 25000 мешканців?* (І. Білик); *Кількаповерхова Дрезденська картинна галерея не така стрімка, як .. націлені гострими шпилями в небо готичні церкви та собори* (О. Шугай).

КІЛЬКАРАЗО́ВИЙ, а, е. Який повторюється кілька разів. *Та наразі я не взявся до роботи, і треба було аж кількаразових упімнень мого друга Шрейфогля, щоби підбадьорити мою амбіцію і спонукати мене до роботи* (І. Франко); *Офіцери водили піхоту в кількаразові нічні атаки* (О. Гончар); *Вона* [нянька] *.. співала малому, своєму улюбленому пещеникові, з пелюшок призначеному для імперської кар'єри, пісні про правду й кривду та про козацьку волю* (Е. Андієвська).

КІЛЬКАРАЗО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **кількаразóвий.** *Кількаразовість процесу віджиму досягається секціонуванням шнекового екстрактора* (з наук. літ.); *На якість сприймання інформації впливає одноразовість чи кількаразовість презентації* (з навч. літ.).

КІЛЬКАРАЗО́ВО. Присл. до **кількаразóвий.** *Стук у велику дерев'яну колоду скликав кількаразово щодоби все населення обителі до молитви* (П. Загребельний); *Через те, що литовські князі кількаразово ставали польськими королями, ідея унії цих держав наростала поступово і мала свої етапи* (Валерій Шевчук).

КІЛЬКАРІВНЕ́ВИЙ, а, е. Який має кілька рівнів. *Для підтримки малого й середнього бізнесу та його заохочення в країні налагоджено кількарівневий інституційний механізм* (із журн.); *Реформа вийде на завершальний етап, і люди відчують перевагу нової кількарівневої пенсійної системи* (з газ.).

КІЛЬКАРІВНЕ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **кількарівнéвий.** *Кількарівневість в оцінці мовно-культурних інтерпретацій вимагає коректного співвіднесення їх із текстуалізаційною практикою* (з наук. літ.).

КІЛЬКАРІ́ЧНИЙ, а, е. Який триває кілька років або розрахований на такий термін. *Давнє, вже кількарічне змагання за першість у цеху йшло між обома бригадами* (В. Собко); *Дейнека поскаржився про свої судові справи, про кількарічну тяганину по судах* (С. Добровольський); *Усе вже було описане — крім фіналу, якого навіть він у своїх кількарічної давності візіях не зміг передбачити* (Ю. Андрухович); *Я вирушаю в кількарічне плавання* (А. Дністровий); // Здобутий протягом кількох років. *Слідство проводять молоді працівники, люди лише з кількарічним практичним досвідом* (із журн.); // Зароблений протягом кількох років. *Дві тисячі гривень, що складали кількарічний прибуток Новгород-Сіверського князівства і які потрібно було сплатити половцям, тепер залишалися на батьківщині* (В. Малик); *— Я весь свій кількарічний заробіток віддала на дорогу до гробу Господнього* (Р. Іваничук).

КІЛЬКАСЕКУ́НДНИЙ, а, е. Який триває кілька секунд або розрахований на такий термін. *Почувся кількасекундний тонкий звук, після чого пролунав вибух* (із журн.); *Рятувальники продемонстрували гостям кількасекундне піднімання у вікно четвертого поверху навчальної вежі по драбині* (з газ.).

КІЛЬКАСКЛАДО́ВИЙ, а, е, *лінгв.* Який складається з кількох складів. *Якщо префікс кількаскладовий, його можна переносити по складах* (з навч. літ.).

КІЛЬКАСО́Т, кохсóт, *числ. неознач.-кільк.* Кілька сотень. *Передаючи Олександрові Івановичу зарплату та відпусткові, Ходжаєв запропонував позичити ще й від себе кількасот карбованців на всякий випадок* (Б. Антоненко-Давидович); *Корабель першої-ліпшої хвилини міг втратити кількасот метрів висоти і заритися в хмари* (В. Владко); *Нафтоносні шари .. лежать на глибині кількасот метрів* (М. Дашкієв).

КІЛЬКАСОТЛІ́ТНІЙ, я, є. Те саме, що **кількасотрíчний.** *Кремезні кількасотлітні кореневища почали випростовуватися до найтоншого волоття* (В. Стус); *Українське словникарство має кількасотлітню історію* (з наук. літ.).

КІЛЬКАСОТРІ́ЧНИЙ, а, е. Який триває кілька сотень років. *А вже дуби стоять кількасотрічні. А вже і скелі — серце завмира* (Л. Костенко); *За кількасотрічну історію свого існування костел був свідком багатьох подій* (з газ.).

КІЛЬКАТИЖНЕ́ВИЙ, а, е. Який триває кілька тижнів або розрахований на такий термін. *Біль унаслідок вивихнення ноги, як і ушкодження на голові й тілі, .. засудили звичайно енергійну й рухливу жінку на кількатижневе лежання* (О. Кобилянська); *Після кількатижневих дощів, туманів та мряк нарешті стало на годині* (О. Гончар); *Вже давались взнаки наслідки кількатижневої облоги цього міста московським військом* (В. Кожелянко).

КІЛЬКАХВИЛИ́ННИЙ, а, е. Який триває кілька хвилин або розрахований на такий термін. *Кількахвилинна сутичка закінчилася нашою перемогою* (В. Минко); *Між словами траплялися кількахвилинні паузи* (В. Собко); *По кількахвилинній мертвій тиші за дверима вийшов* [Мирон] *і повідомив, що поважне панство зайняте і просить в кількох словах сповістити мету візити* (Г. Тарасюк); *Максим хоче кількахвилинного забуття від тягаря поезії* (С. Процюк); — *От більшість і слухає Моцарта у кількахвилинному рингтоні — і лишається цілком задоволеною* (І. Роздобудько).

КІЛЬКАЯ́РУСНИЙ, а, е. Який має кілька ярусів. *Це була чимала комора, де на кількаярусних стелажах зберігалось обмундирування* (С. Добровольський); *Нетлінна вже підводиться сурма I світла кількаярусні плятформи* [платформи] (Е. Андієвська); *Мало де є такі середньовічні кількаярусні підземелля, як під костелом у Старому Луцьку* (з газ.).

КІ́ЛЬКИ, *рідше* **КІ́ЛЬКО.** 1. *займ., діал.* Скільки. *Не тільки тії браги, кільки тії звитяги* (прислів'я); *І кілько-то було сварів* [сварок], *криків, проклять на тих сільських вигонах* (І. Франко).

2. *присл., діал.* Скільки. — *Кільки пак год буде, як ви, діду, бовтаєтесь отут за рибою?* (І. Нечуй-Левицький); — *Ох, сестрице, скільки нас* [квітів] *погинуло, любий світ покинуло... От було недавно свято, — кільки ж нас було потято!* (Леся Українка); — *Діти, як прийдуть братя* [браття], *то не пустуйте, а тихонько* [тихенько] *сидіть, там .. є медівники і цукор. Беріть собі кілько хочете, лиш будьте чемні* (В. Стефаник); *Там говорили наче греблю прорвало, всі враз, — обчисляли, кілько хто людей дасть для .. потреби, який пай грішми, харчами, спорили* (К. Гриневичева).

3. *числ. неознач.-кільк., розм.* Те саме, що **кілька**[2]. — *До іменин зосталось кільки тижнів* (І. Нечуй-Левицький); *Перейшла* [Левантина] *кільки кварталів і знову притулилась уже на рундучку. Тут посиділа трохи довше* (Б. Грінченко); *Кілько разів я проваловавсь разом з перегнилою гіллякою, на яку сперсь необережно* (М. Грушевський).

КІ́ЛЬКІСНИЙ, а, е. Стос. до кількості. — *Заодно продумайте хоч кількісний склад майбутньої дослідної комісії з технічного боку* (Іван Ле); *Спостерігався інтенсивний кількісний ріст груп козаків, що в документах фігурують як "лучші", "старші", "знатні"* (Ю. Мушкетик); *Зважаючи на свою кількісну перевагу, Богдан Хмельницький організовував численні штурми фортечних валів* (з наук. літ.); *В оферті вказують усі комерційні умови угоди: найменування товару, його кількісні та якісні характеристики, ціну, термін поставки, умови платежу* (з навч. літ.).

△ **Кількісний ана́ліз** *див.* **ана́ліз; Кількісний (довго́тний, квантитати́вний) на́голос** *див.* **на́голос; Кількісний числі́вник** *див.* **числі́вник.**

КІ́ЛЬКІСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кількісний.** *Залежно від критеріїв та ступеня деталізації можуть виокремлюватися різні за структурою, кількісністю та змістом системи функцій комерційних банків* (з наук. літ.); *Категорія кількісності відображає характеристику з погляду однорідних частин, які складають певний предмет* (з навч. літ.).

КІ́ЛЬКІСНО. Присл. до **кількісний.** *За яких чверть години він устиг звалити, мабуть, з десяток качок, і я, щоб він не перевершив кількісно моєї добичі, взявся до діла* (Олесь Досвітній); *Питомий опір кількісно характеризує здатність речовини створювати опір проходженню електричного струму* (з наук. літ.); *Поступово зростаючи кількісно, натовп поповнився новими людьми* (з публіц. літ.); *Результати дзюдоїстів покращилися кількісно й якісно* (з газ.).

КІ́ЛЬКІСТЬ, кості, *ж.* 1. Число, величина, об'єм, маса. *Вона подала докладні відомості про її* [корови] *годівлю, норови, кількість удою та якість молока* (М. Коцюбинський); *А на подвір'ї вражала неймовірно велика кількість варти* (І. Багряний); *Лабораторні дослідження показували: у викачаній з шахти воді міститься певна кількість нафти, — правда, низькоякісної* (М. Дашкієв); *Вранці .. Хаєцький зробив ревізію на возах і доповів командирові роти про наявну кількість мін* (О. Гончар); *Хлопці чергуються безконечну кількість разів: то стоять навколішки, то сидять на траві* (К. Гриб).

2. Філософська категорія, що характеризує предмети та явища зовнішнього світу з погляду обсягу, числа, ступеня розвитку. *Кількість — в арістотелівській логіці друга з десяти категорій, побічна обставина матеріальних речей, за допомогою якої вони поширюються в просторі, вимірюються якоюсь математичною нормою* (з наук.-попул. літ.).

КІ́ЛЬКО *див.* **кільки.**

КІ́ЛЬКОВИЙ, а, е. Прикм. до **кілька**[1]. *Кількове масло подають до холодної закуски, гарячої відвареної картоплі, використовують для бутербродів* (з навч. літ.); *Кільковим засолом консервують різну рибу, але переважно кільку й оселедець* (із журн.).

КІЛЬКО́ВИЙ, а, е, *етн.* Прикм. до **кіло́к** 2. *Рушник для прикрашання хати називається кільковим, бо вішали його в давнину над вікнами, у простінках між вікнами на спеціально вбиті в стіну кілочки* (з наук.-попул. літ.); *Утирач використовували для рук та обличчя, стирку — для посуду, стола й лав, покутник і кільковий рушник — для оздоблення стін, покуті* (з навч. літ.).

КІ́ЛЬКО́РО, кілько́х, *числ. неознач.-кільк., збірн., розм.* Те саме, що **кілька**[2]. *Довкола огню сиділо кількоро людей, малих і великих* (І. Франко); *Кількоро рук шанобливо вмочають у махорці пальці* (Я. Качура); *У відповідь полетіли палиці й каменюки .. Кількоро попало мені в груди, я засичав від болю і більше не церемонився* (Ю. Винничук); *Біля вікна обідало кількоро молодиків з модними зачісками* (Л. Кононович); *На кількоро примарних острівків якщо і набредуть притомні душі — то й там їх не зоставить супокій* (І. Андрусяк).

КІЛЬОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **кіль.** *Коли вона* [шлюпка] *пройшла кільову лінію, Марко розгледів перелякані й розгублені обличчя гребців* (М. Трублаїні); *Шаланда сунулась ближче і ближче, вже чути, як стукається об неї крига, вже видко її засмолене дно, і кільова дошка витикається з води* (Ю. Яновський); *Кільова лінія може бути горизонтальною або похилою в бік носа судна* (з наук.-попул. літ.);

Літак Ан-14 відрізнявся від перших прототипів потужнішими двигунами, прямокутними кільовими шайбами збільшеної площі (з навч. літ.); *Кільового птаха, що жив у ранній крейдяний період, знайшла російсько-монгольська палеонтологічна експедиція 1977 року в пустелі Гобі* (із журн.).

КІЛЬЦЕ́, я́, *с.* 1. Предмет (перев. з металу), що має форму кола *(див.* **ко́ло**[1] 1). *Ведмідь який, а й то кільце в губу вправляють* (Номис); *Розшукавши в кухні великий замок, надів його на кільця, що були в дверях* (І. Микитенко); *Як томить кожна п'ядь! Як давить ранець! Спокій! Де кільце? Затисни й сіпай на рахунок п'ять* (М. Бажан).

2. Те, що схоже на такий предмет. *Вона вся трусилась, трусились на голові кільця локонів* (І. Нечуй-Левицький); *Пускаючи кільця диму, Іван Лук'янович вдоволено дивився на мене* (Я. Гримайло); *Діти жадібно припали до їжі, дружно знищили ціле кільце ковбаси* (О. Бердник); // Коло *(див.* **ко́ло**[1] 2), обвід. *Станцію "Кільцеву" проектували й створювали як тимчасову, це — розворотне кільце, територія якого оточена металевим парканом* (із журн.); // Кінцевий пункт маршруту громадського транспорту з поворотним кругом, звідки транспорт їде у зворотному напрямку. *Тролейбусне кільце в Ботанічному мікрорайоні популярне в автомобілістів* (із журн.); *До автобусного кільця біля магазину доїхали, коли вже було темно* (з газ.); // *перен.* Те, що замкнене круговою лінією чого-небудь; оточення (у 2 знач.). [Спартак:] *Та ми затримаєм противника, аж доки Піхота не прорветься крізь кільце* (Л. Дмитерко); *У кільці ворога опинилось 665 тисяч захисників Києва* (з газ.).

3. *у знач. присл.* **кільце́м, кільцями.** У формі кола, кругової лінії. — *У неї* [гадюки] *крутився хвіст і неначе звивався кільцями* (І. Нечуй-Левицький); *Механік мовчки посміхнувся, пускаючи дим кільцями вгору* (О. Гончар); *Люди збиваються навколо Ганни тісним кільцем* (М. Руденко); *Натовп посунув кільцем до лобного місця, розтрощив поміст* (Р. Іваничук).

4. Окремий складник ланцюга. *Біда за біду чіпляється, як у ланцюзі кільце за кільце* (Номис); *Водій дістав електрозварювальний апарат, увімкнув його й приварив до залізничної рейки ланцюг з грубими кільцями* (із журн.).

5. *тільки мн.* Гімнастичний снаряд, який складається з двох підвішених обручів. *Дерев'яні підвісні кільця з мотузками можуть використовуватися самостійно й зі шведськими стінками* (з наук.-попул. літ.).

6. *бот.* Група з трьох або більше концентрично розміщених листків, гілок, квіток чи інших органів рослин, що відходять на одному рівні від осьового органа. *На гілках хвойних рослин щороку утворюється одне кільце — так звана мутовка* (з наук. літ.).

Зву́жувати / зву́зити ко́ло (кільце́) *див.* **зву́жувати; Змика́ється / зі́мкне́ться ко́ло (кільце́)** *див.* **змика́тися; Змика́ти / зімкну́ти ко́ло (кільце́)** *див.* **змика́ти.**

△ **(1) Річні́ кі́льця,** *бот.* — концентричні шари деревини, які щорічно наростають на стовбурі дерева; річні шари. *Поява річних кілець зумовлена сезонною активністю камбію* (з наук. літ.); *Йому вдавалося чути і кожен листок на кожному дереві, і як лускають бруньки, і дихає мох, і .. як під корою наростають річні кільця* (Ю. Андрухович).

◇ **(2) Кільце́ в ланцюгу́** *чого* — складник чого-небудь цілого, тісно пов'язаного. *Люди й покоління — се тільки кільця в ланцюгу великім всесвітнього життя* (Леся Українка); *Книги академіка Петрова становлять, безперечно, новий етап у розвитку тих дослідів, кладучись на замітне кільце в ланцюгу нашої літературної історіографії* (С. Єфремов); **Щі́льним ко́лом (кільце́м) обступа́ти (ото́чувати, охо́плювати** *і т. ін.)* **/ обступи́ти (оточи́ти, охопи́ти** *і т. ін.) див.* **обступа́ти.**

КІЛЬЦЕ́ВИЙ, а, е. Який має форму кільця (у 1 знач.); круговий. *У кільцевому конструкторі під назвою "Великий колайдер" є чимало українських деталей, виготовлених у стінах київських та харківських науково-дослідних інститутів* (із журн.); // Признач. для руху, перевезення по кільцю, туди й назад. *Чепіга спустився на Поділ, сів у вагон кільцевої лінії трамвая* (С. Журахович); *Тут брешуть і п'ють, лічать гроші й кільцевим трамваєм втікають із дому — щоб знову під'їхать під дім...* (О. Забужко); *У жовтні планується відкриття кільцевої лінії електрички* (з газ.); // *у знач. ім.* **кільце́ва,** вої, *ж.* Лінія автотранспорту, що утворює коло. — *Переходимо на кільцеву? — Так. Поїдемо з Осткройц на Весткройц* (Ю. Андрухович); *У Вахи свій бізнес — біля кільцевої, на самому виїзді з міста, зовсім близько від нас, у нього стоїть кілька кіосків* (С. Жадан).

КІЛЬЦЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на кільце (у 1 знач.). *Залишки плащів представлено знахідками кільцеподібних фібул у дружинних, міських та сільських некрополях* (з наук. літ.); *У зрубній культурі виявлено кілька типів бронзових кинджалів, серед яких одним із поширених був кинджал із кільцеподібним пристосуванням для закріплення руків'я* (з наук. літ.); *Хребет складається з хребців — тридцяти трьох кільцеподібних кісток, послідовно сполучених між собою* (з наук.-попул. літ.); *Повні та кільцеподібні сонячні затемнення називають центральними* (з навч. літ.).

КІЛЬЦЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **кільцюва́ти.** *Завдяки кільцюванню птахів було підтверджено, що ластівки, які проводять літо в Центральній Європі, відлітають на зимування до Південної Африки* (з наук.-попул. літ.); *Пагони коротші 25 см не використовують для кільцювання, оскільки вони погано утворюють адвентивні корені* (з навч. літ.); *Кільцювання дерев мазутом або спеціальним розчином рекомендують проводити рано навесні* (з газ.); // *лінгв.* Спосіб побудови тексту, за якого ту саму тезу чи образ використовують на початку й наприкінці твору. *Логічна послідовність викладу досягається кільцюванням* (з наук. літ.).

2. *спец.* Об'єднання електростанцій в єдину енергосистему. *На початку 1950-х років у Вінниці було споруджено гідроелектростанцію, згодом здійснили кільцювання міських електростанцій* (із журн.).

КІЛЬЦЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., спец.* 1. *кого і без прям. дод.* Насаджувати кільця з номерами на лапки птахів і хвости риб для спостереження за напрямом і швидкістю переміщень, їхнім віком і т. ін. *Уперше кільцювати птахів почали в Данії у 1899 р.* (з наук.-попул. літ.); *Завалялась у нього* [оріонця] *в сундучку маленька блискуча бляшка — уламок колечка, одного з тих ла́тунних, що ними кільцюють птахів* (О. Гончар); *Сигнал безпеки подавав орнітолог, який колись кільцював птахів на Чорногорі, Гриняві і на гуцульському краю світа — у горах* (Т. Прохасько).

2. *що і без прям. дод.* Робити круговий зріз кори стовбура, гілки дерева або насаджувати на них дротяні кільця для уповільнення росту, збільшення плодоношення, надання певної форми кроні і т. ін. *Кілька гілок маточної рослини не кільцюють, а залишають для живлення кореневої системи протягом вегетації* (з наук. літ.); *Не рекомендують кільцювати відразу багато гілок: через недостатній відтік поживних речовин може загинути коренева система, а отже, і все дерево* (з навч. літ.).

3. *що і без прям. дод.* Обмазувати смолою навколо (кільцем) стовбур дерева для захисту від шкідників. *Досвідчені садівники кільцюють переважно яблуні* (з наук.-попул. літ.); *Не можна кільцювати смолою молоді слабкі дерева, а також дерева кісточкових порід* (з навч. літ.).

КІЛЬЦЮВА́ТИЙ, а, е. 1. Схожий на кільце (у 1 знач.). *Внутрішній кільцюватий коридор з численними герметичними дверима та крихітні каютки .. асоціювались хіба з в'язницею чи казармою* (М. Дашкієв).

2. Який має малюнок у вигляді кілець. *В порожній жмені, наче в бубці зрілій, світився кільцюватий халцедон* (П. Мовчан).

3. Те саме, що **кільча́стий** 1. *Сутулуватий службовець, що мав на кільцюватому волоссі кепку з чорної шкіри.., потупотів до дверей* (В. Барка).

КІЛЬЦЮВА́ТИСЯ, юється, *недок.* 1. Ставати схожим на кільця. *Бородища розпущена, грива сивого волосся кільцюється по спині, під кущуватими бровами хтось роздуває горна* (Григір Тютюнник); *І річки, і гілля дерев на Шевченкових пейзажах по-зміїному кільцюються або вигинаються* (із журн.).

2. Пас. до **кільцюва́ти.** *Кількість птахів, що кільцюється щорічно в усьому світі, обчислюється мільйонами* (з наук. літ.).

КІЛЬЧА́СТИЙ, а, е. 1. Який складається з кілець (у 1, 2, 4 знач.). *Осінь розкидала навкруги сріблясті вінки павутиння, .. обмотувала ніжним волокном гостру кільчасту стерню* (Б.-І. Антонич); // Який має форму кільця, кілець (у 1, 2, 4 знач.). *Сплівшися своїми кільчастими галузками, утворили* [кущі] *густу, непробиту стіну* (І. Франко); *Кільчасте тіло* [змії] *було дуже довгим: кільця з'являлися і зникали, з'являлися і зникали* (В. Владко); *Волосся темно-русяве блищало, вільно розкинуте на плечах, кільчасті кінчики його золотились на сонці* (О. Гончар).

2. *біол.* Складник деяких ботанічних і зоологічних термінів. *Типова доросла кільчаста нерпа має 85–160 см в довжину і важить 40–90 кг* (з наук. літ.); *У XIX ст. шавлія кільчаста була найпопулярнішою пряністю* (з наук.-попул. літ.); *Травна система кільчастих червів складається з ротової порожнини, глотки, стравоходу та кишківника* (з навч. літ.).

КІЛЬЧА́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кільча́стий** 1. *Кутикула має тонку кільчастість із дрібних борозен* (з наук.-попул. літ.).

КІЛЬЧА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **кільча́стий** 1. *Бачить Микула, що стоїть під однією з верб батько Ант. Такий батько, яким був і за життя, тільки одягнутий не так, як його поховали, а ніби зібрався на рать: у кільчатій броні, з щитом* (С. Скляренко); *Славута .. весь був закований у залізо — сріблястий шолом, кільчату бармицю, що закривала шию, простору кольчугу з короткими рукавами до ліктів* (В. Малик).

КІ́ЛЬЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кільчитися.** *Проростання дерев, кільчення насіння, вилуплювання пташеняти з яєчка .. — усе говорило про неквап, про вічний спокій, про лагідь і приховану прекрасну силу* (П. Загребельний); *Ученими доведено участь реакцій перекисного окиснення ліпідів у реалізації фізіологічного спокою та кільчення зерна* (з наук. літ.).

КІ́ЛЬЧИК, а, *ч.* Стебло рослини на початку його розвитку з насіння, кореневища, цибулини, бульби; паросток (у 1 знач.). *І, ніби на вечірню знаду, прийшла сосниця прямо з саду і кільчиком своїм зеленим чомусь націлюється в мене* (П. Мовчан); *А може, зернина крізь лід Ще бачить і сонце, і небо, і світ, Та кільчик не може пустити вона, Бо скиба із льоду чистенька, ясна Стискає безжально* (Д. Павличко); *Вивчено зміни ліпідного складу різних органів кільчиків кукурудзи в процесі низькотемпературного загартування на ранньому етапі онтогенезу* (з наук. літ.).

КІ́ЛЬЧИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **кільчик.** *За рахунок кільчикового шару відбувається регенерація й ріст епідермісу* (з наук. літ.); *Кільчиковий спорангій утворюється на кільчиковій трубці зигоспори* (з навч. літ.).

КІ́ЛЬЧИТИСЯ, иться, *недок.* Пускати кільчики, паростки; проростати. *Спасибі, що росте трава і що душа жива, і що біліє голова, і кільчиться трава* (В. Стус); *Маленьке пшеничне зерно кільчиться рожевим, мов дитяче личко, зубчиком* (П. Загребельний); *Дідько слухав, як під містом свавільно пружиться, кільчиться паростя* [парость], *як проростає воно крізь асфальтово-кам'яну скоринку* (В. Дрозд); *Відчув* [Петро] *прохолодний, але виразний подих землі — в ній ось-ось почне кільчитися кинуте з осені насіння* (Валерій Шевчук); *У горіхів ліщини протягом короткого часу зберігається здатність кільчитися* (з наук. літ.).

КІЛЮВА́ННЯ, я, *с., мор.* Дія за знач. **кілюва́ти** 1. *У гавані Севастополя 1782 р. було створено маленьке адміралтейство, що мало майданчик на пологому березі однієї з бухт для кілювання суден* (з наук.-попул. літ.).

2. *іст.* Дія за знач. **кілюва́ти** 3. *Немає достовірних відомостей про те, що кілювання застосовували на торгових або піратських кораблях, однак цей вираз використовують як погрозу або лайку в романах і фільмах, присвячених піратам* (із журн.).

КІЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок.* 1. *що, мор.* Нахиляти судно (для ремонту) так, щоб кіль вийшов із води. *Свою назву Кілен-балка в Нахімовському районі Севастополя отримала через те, що в її гирлі в період парусного флоту кілювали (оглядали, ремонтували, очищали від черепашок і водоростей днища) судна* (з наук.-попул. літ.).

2. *що.* Затуляти стіну вертикально поставленими жердинами (у 1 знач.). *У давні часи будинки не мали фундаментів: дерев'яний каркас стін хати кілювали* (з наук.-попул. літ.).

3. *кого, іст.* У старі часи на флоті — карати винного протяганням на линві у воді під кілем судна. *У XVII ст. голландські та англійські капітани іноді кілювали своїх матросів, проте після 1700 р. таке катування замінили шмаганням батогом* (з наук.-попул. літ.).

КІМБЕРЛІ́Т, у, *ч.* Вивержена магматична гірська порода чорного кольору з синім або зеленим відтінком. *Магнітні властивості кімберліту залежать від умісту в ньому заліза* (з наук. літ.); *Кімберліт було відкрито 1871 р. у Південній Африці біля містечка Кімберлі* (з наук.-попул. літ.); *Кімберліт є джерелом природних алмазів* (з навч. літ.).

КІМБЕРЛІ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **кімберлі́т.** *Поява води в значних кількостях у системі мінералоутворення за високих температур супроводжується плавленням умісних порід, що приводить до появи кімберлітової магми* (з наук. літ.); *Флюїдні включення в цирконі кімберлітового типу розтріскалися внаслідок різкого спаду зовнішнього тиску під час винесення мантійної речовини у верхні горизонти земної кори* (з наук. літ.); // Який містить кімберліт. *Кімберлітова порода.*

△ **Кімберлі́това тру́бка** *див.* **тру́бка.**

КІМВА́Л *див.* **кимва́л.**

КІМВА́ЛЬНИЙ *див.* **кимва́льний.**

КІМЛЯ́, і, *ж., діал.* Сітка для ловлі риби. — *А риба, тату, в нашій річці є? — Є, синок* [синку]. *Щучки, карасі, лини... Як хочеш, то я візьму завтра кімлі в Семена Портнівського, та й підеш з кимось із хлопців повтішаєшся* (Григір Тютюнник).

КІММЕРІ́ЄЦЬ *див.* **кіммері́йці.**

КІММЕРІ́ЙКА *див.* **кіммері́йці.**

КІММЕРІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кіммері́йці.** *Врешті дістались ми течій глибоких ріки Океану. Там розташовані місто й країна людей кіммерійських* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Могили кіммерійських царів знайдено над Дністром* (з наук. літ.); *На місці розкопок знайдено бронзовий кіммерійський меч* (з наук.-попул. літ.).

КІММЕРІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **кіммері́єць,** і́йця, *ч.;* **кіммері́йка,** и, *ж.).* Найдавніше (за писемними джерелами) населення північного Причорномор'я. — *Які племена тут жили до нас — ось що хотілось би з'ясувати, — роздумливо мовить Брага. — Племена таврів чи хто? — І кіммерійці жили, — уточнює професор. — Сучасники Гомера* (О. Гончар); *В наших землях з пра-прадавна кіммерієць жив і скіф* (Д. Білоус); *Найдавнішим із відомих народів, що заселяли чорноморський степ, було плем'я кіммерійців* (з наук.-попул. літ.); *Активне заселення донбаських степів почалося ще в епоху Великого переселення народів, а першим кочовим племенем були кіммерійці, які прийшли з-за Дону в X ст. до н. е.* (з публіц. літ.).

КІМНА́ТА, и, *ж.* 1. Відокремлена стінами або перегородками частина будинку, квартири для проживання в ній; покій (у 1 знач.). *До світлиці притикає скілька бічних кімнат, відділених від неї не дверима, а важкими запонами з дорогих тканок* (Леся Українка); *Спить спокійно у другій кімнаті кароокий, смуглявий синок* (В. Сосюра); *Його пропустили в кімнату директора, який зразу спитав: — Чи ти добрий конюх?* (В. Барка); *Я знімав невеличку кімнату недалеко від Академії* (Д. Білий).

2. *з означ. і чого.* Приміщення спеціального призначення на виробництві, в установі і т. ін. *Класна кімната в сільській школі; по стінах географічні карти, малюнки* (С. Васильченко); *У корпусів інституту характерна особливість: на кожному із семи поверхів є по дві-три семінарських кімнати площею сімдесят квадратних метрів* (з наук.-попул. літ.); *Як правило, навчальна кімната має прямокутну форму з розташуванням вікон уздовж однієї довгої стіни* (з навч. літ.).

(1) Кімна́та відпочи́нку (спочи́нку) — кімната на підприємстві, в установі і т. ін., у якій відпочивають. *Після роботи і обіду Жанна часто залишалася в кімнаті спочинку* (В. Собко); *Ліда зайшла до кімнати відпочинку клініки, де лікарі нашвидкуруч випивали каву* (Люко Дашвар); **(2) Кімна́та ма́тері й дити́ни** — приміщення в будинку вокзалу, автостанції і т. ін. для відпочинку транзитних пасажирів — матерів із дітьми. *На залізничному вокзалі працює кімната матері й дитини. Тут можна і відпочити, і перевдягнутися, і нагодувати дитину* (з газ.); **(3) Мебльо́вані кімна́ти,** *заст.* — готель з обставленими меблями кімнатами, звичайно дешевими, які здавали на тривалий час. — *Я не думаю в тебе шукать притулку! Дай мені мерщій обідать, а ввечері я переберусь в мебльовані кімнати поблизу од Михайлівського монастиря та й житиму там* (І. Нечуй-Левицький); *Жив я якось у Відні, жив дуже бідно, в біднім кварталі, в поганих мебльованих кімнатах* (М. Івченко); **Ми́ти / поми́ти ха́ту (кімна́ту, каза́рму** *і т. ін.)* *див.* **ми́ти; (4) Пере́дня кімна́та** — те саме, що **передпо́кій** 1. *Через передню кімнату випадково саме пробігла Марина* (О. Ільченко); *У невеличкій передній кімнаті він отримав з рук мовчазного ченця-служника свічку, вніс, як годилося, пожертву і ще на кілька секунд затримався, очікуючи благословення* (О. Авраменко).

КІМНАТИ́НА, и, *ж., розм.* Невелика кімната. *Тетяна Панасівна походжала, роблячи кілька кроків з кутка в куток, ніби давно вже обжила цю мініатюрну кімнатину* (О. Копиленко); *У невеликій кімнатині стояв стіл, дві лави, а стіни були завішані шкурами диких звірів* (Г. Пагутяк); *На диво, в кімнатці для відпочинку ще працював телефон, я знов почала було набирати номер .. Саме тут, ось у цій кімнатині, колись померла моя потаємна надія* (В. Шкляр).

КІМНАТИ́НКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **кімнати́на.** *В одній кімнатинці — канапа, журнальний столик, два крісла, торшер, полиці з книжками .. Друга — щось на зразок кухоньки* (О. Шугай); *На столі тісної кімнатинки стояла простенька ікона Пресвятої Богородиці* (з газ.).

КІМНА́ТКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кімна́та.** *Чорні стіни невеликої кімнатки були аж слизькі від цвілі* (М. Коцюбинський); *Кімнатка в бідної вдови робітника цементного заводу завширшки у шість кроків, завдовжки у вісім...* (Г. Пагутяк); *В редакційній кімнатці видавництва "Дніпро" метикують завзятці, кожен гострить перо* (Д. Білоус).

КІМНА́ТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кімна́та.** *Галя одхилила трохи кімнатні двері* (Панас Мирний); *Очі* [гостя] *вже привикли до кімнатного світла* (Т. Осьмачка); *У кімнатній темряві на фоні світла, що лилося у напіввідчинені двері, чітко вирізьблювався Миколин профіль* (А. Хижняк); *Безладом тут і не пахло, не помічалося навіть звичного кімнатного пилу* (А. Кокотюха); // Признач. для кімнати. *Не палю я лампадки кімнатної, Не читаю канону вечірнього* (П. Грабовський); *Герміна був взутий у стоптані кімнатні туфлі на босу ногу* (М. Томчаній); *Я скинув з себе легке махрове покривало, встав з канапи і вступив ногами в кімнатні капці* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Який постійно перебуває, живе або вирощується в кімнаті; хатній (у 2 знач.). *Вся квартира була заставлена вазонами з квітами і рослинами. Тут були й фікуси, й кактуси, і пальми, і китайська троянда, і кімнатні лілії* (В. Нестайко); * Образно. *Вона вела безтурботне існування кімнатного гіацинта* (Ю. Винничук).

Кімна́тна температу́ра *див.* **температу́ра.**

КІМНА́ТОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **кімна́тка.** *Ходить сербин по базарі Та торгує дівчиноньку; Та купивши дівчи-*

ноньку, Схватив її за рученьку Та й повів у кімнатоньку (з народної пісні); *Вчора, пишучи спогади про дитинство, про хату, про діда, про сінокіс, один собі у маленькій кімнатоньці сміявся і плакав* (О. Довженко).

КІМНА́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кімна́тка.** *Уступив я у сінечки біленькі, а з сінечок у біленьку кімнаточку* (Марко Вовчок); *Не вижила я в неї, покинула, найняла собі кімнаточку* (І. Нечуй-Левицький); *Одне лишень тебе молю: Умерти дай на Україні, Під плотом згинути в рові, Але на рідній на траві, Під рідні співи солов'їні! Отак він думав по путі В свою кімнаточку убогу* (Д. Павличко).

КІМНАТЧИ́НА, и, *ж., розм.* Невелика (іноді погана) кімната. *У якійсь задній кімнатчині і жив той, котрого я шукав* (І. Франко); *Вся кімнатчина пахтіла приємним туалетним милом* (Ірина Вільде); *Він починав нервувати і вже придивлявся, чи немає в цій кімнатчині якого-небудь вікна, аби через нього дати драла* (Ю. Андрухович); *Відділ кадрів займав непоказну кімнатчину на першому поверсі* (із журн.).

КІМО́ГРАФ, а, *ч.* Прилад для графічної реєстрації скорочення м'язів, кров'яного тиску і т. ін. *Основні сфери застосування кімографа — вимірювання м'язових скорочень або інших фізіологічних процесів* (з наук. літ.); *Уперше механічний кімограф було використано німецьким фізіологом К. Людвігом 1847 року для запису коливань кров'яного тиску* (з наук.-попул. літ.).

КІМОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **кімо́граф.** *Кімографічна стрічка; Кімографічний запис.*

КІМОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Метод дослідження діяльності певних органів за допомогою кімографа. *З-поміж методів дослідження в психофізіології — спостереження, дослідження потовиділення, кімографія, електроміографія тощо* (з наук. літ.); *Кімографія шлунка.*

КІМОНО́, *невідм.* 1. *с.* Японський національний (чоловічий або жіночий) верхній одяг, схожий на халат, із широкими рукавами й полами, які загортають зліва направо й підперізують поясом. *Він був у темно-сірому кімоно з чорним поясом, у табі — японських панчохах з окремим великим пальцем* (О. Донченко); *Шинеля і фрак, блуза і кімоно, І хтось там у чоботях — всіх не зібрати...* (М. Вінграновський); *У середині XIX століття кімоно стало надзвичайно модним одягом у Європі серед представників різноманітних прошарків суспільства, виступаючи ознакою паризької арт-богеми* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який має крій з невідрізним широким рукавом (перев. про жіночий одяг). *Пропонуємо модні сукні великого розміру, рукав кімоно* (з мови реклами); *Сукня кімоно.*

КІМ'Я́Х, а́, *ч., розм.* 1. Те саме, що **гро́но.** *Звисають на дахи Вишень червоні кім'яхи* (І. Муратов); * Образно. *Князь добрався вже до оленячих нутрощів, його руки натрапляли на загуслі кім'яхи крові* (П. Загребельний).

2. *у знач. присл.* **кім'яхо́м, кім'яха́ми.** Клубком (у 4 знач.), купою. *— Діду! що воно за знак, що бджоли он яким кім'яхом полетіли?* (Панас Мирний); *З-під баского коня летів кім'яхами сніг* (В. Малик); *Сніг швидко танув і одвалювався з нього* [Більбонського] *цілими кім'яхами* (Л. Кононович).

КІН, ко́ну, *ч.* 1. Місце, куди кладуть ставку в азартній грі. *На кону стояли всі гроші* (М. Йогансен); *Партнери відмовилися прийняти його* [перстень] *на кін; на їхню думку, він не мав ніякої реальної цінності* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Одна партія будь-якої гри. *Зіграти один кін.*

3. Спеціальний майданчик, на якому показують вистави; сцена (у 1 знач.). *Посередині кону хата Степана Реви, котра виходить причілком до авансцени* (М. Кропивницький); *На кін перед завісою виїздять батько і син на возі* (Л. Старицька-Черняхівська); *Ввесь акт інколи складається тільки з одної* [однієї] *сцени. Дійові особи на кону майже не міняються* (М. Зеров); *На кін виходять розхвильовані актори* (Ю. Яновський); *Вистава мала відбутися ввечері, але вона* [Галя] *вже на кін не ступить. Вона зморена й по-своєму налякана, хоче заспокоїтись і врівноважитися* (Валерій Шевчук).

◊ **Ста́вити / поста́вити на кін** *див.* **ста́вити.**

КІНА́ЗА *див.* **кіна́зи.**

КІНА́ЗИ, а́з, *мн. (одн.* **кіна́за,** и, *ж.), хім.* Ферменти із класу гідролаз, які каталізують розпад кінінів в організмі. *Роль у контролі клітин робить кінази важливим об'єктом у створенні нових ліків* (з наук. літ.); *Кінази беруть участь у синтезі важливих для організму сполук* (з наук.-попул. літ.).

КІ́НВА, и, *ж.* 1. Великий дерев'яний кухоль. *А трохи згодом Раби вечерю принесли І кінву доброго сикеру* (Т. Шевченко); *Кухарі .. ставлять .. по всіх столах дерев'яні ваганки з потравою, а між ними у великих кінвах .. горілку, мед, пиво* (О. Стороженко); *І та кінва мусить бути Так велика і важка, — Як широка наша слава І як доленька тяжка* (Л. Старицька-Черняхівська); *— Скажи, Оникію, як ти зміг привернути до себе таку князівну чи королівну? — Не князівну і не королівну, а вдовину дочку, — затарабанив пальцями по столу і потягнувся до кінви* (М. Стельмах).

2. *діал.* Відро (у 1 знач.). *Молодичка кароока .. бігла з кінвами по воду* (Ю. Федькович); *Все те* [напої] *подавали до столу в кінвах (невеликі відра) з причепленими на них коряками* (А. Кащенко).

КІНВА́, и́, *ж., розм.* Збірн. до **кінь** 1. *Бач, скільки кінви пасеться* (Сл. Б. Грінченка); *Мимо проїжджають, сунуть кінвою війська* (О. Гончар).

КІНГ, у, *ч.* Вид картярської гри. *Молодість провів* [Степан Степанович] *безпутно, спробував вести таке життя й після одруження, упіймався, злякався, Світлана Кузьмівна його притиснула, зуміла взяти в руки, .. не допускала скільки могла до чарки та кінгу, в який грав на гроші* (Ю. Мушкетик); *Іноді кінг називають дамським преферансом* (із журн.).

КІНГСТО́Н, а, *ч., мор.* Клапан у підводній частині судна, признач. для впускання та випускання забортної води. *З повного ходу, не зупиняючи човна, він відкрив кінгстони* (О. Сизоненко).

КІНГСТО́ННИЙ, а, е, *мор.* Прикм. до **кінгсто́н.** *Тут все розраховано: у кінгстонних відсіках повітря буде стільки, що воно підніме човен майже повністю. Лишиться тільки вихлюпати воду* (О. Сизоненко).

КІНДА́РК, а, *ч., іст.* Розмінна монета Албанії до 1990 року. *Албанське слово "кінд" є запозиченням із латинської, що означає "сто", воно й дало назву розмінній грошовій одиниці Албанії — кіндарку* (з наук.-попул. літ.); *У зв'язку з інфляцією в 1990 році кіндарки в Албанії повністю вилучено з обігу* (із журн.).

КІНДЗА́ *див.* **кінза́.**

КІНЕГРА́МА, и, *ж.* Напівпрозорий фрагмент на паперових грошах та цінних паперах, що створює ефект руху у разі зміни кута нахилу. *Для кінеграми характерні декілька зображень, які плавно переходять одне в одне, коли розгля-*

дати їх під різними кутами (з наук.-попул. літ.); *Новий захисний елемент грошей — локальна кінеграма, що зображує колони* (з газ.).

КІНЕ́МА, и, *ж., лінгв.* Артикуляційна розрізнювальна ознака фонеми. *Кінема — найменша одиниця творення в мовленні, артикуляційна розрізнювальна ознака* (з наук. літ.); *Звук "п" складається з однієї губної кінеми, "б" — із двох, губної і гортанної* (з навч. літ.).

КІНЕМА́ТИКА, и, *ж.* Розділ теоретичної механіки, який вивчає геометричні властивості механічного руху тіл без урахування їхньої маси й сили, що його спричинюють. *Знання законів кінематики, динаміки та законів збереження енергії дозволяє зрозуміти такий вид руху, як механічні коливання* (з наук. літ.); *Опис механічного руху в кінематиці ґрунтується на з'ясуванні характеру змін із часом координат, переміщень, швидкостей* (з наук.-попул. літ.).

КІНЕМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кінематики. *Для спіральних галактик було встановлено, що кінематичні характеристики диска корелюють із повною світністю системи* (з наук. літ.); *Рух об'єкта вчені розглядали в кінематичному та динамічному наближеннях* (з наук.-попул. літ.).

КІНЕМАТО́ГРАФ, *ч.* 1. *род.* у. Те саме, що **кіномисте́цтво.** *З тодішніх міських розваг тут* [у домі Кузьміних-Караваєвих] *віддавали перевагу тільки цирку та кінематографу, надто коли там ішли фільми з Вірою Холодною, Мозжухіним або закордонною красунею Астою Нільсон* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона кінознавець і все на світі бачить через історію кінематографу* (Ю. Андрухович); *Перший секретар обкому відверто тішився своїми знаннями з царини вітчизняного й західного кінематографу* (О. Ірванець).

2. *род.* у, *заст.* Кінотеатр. *На Хрещатику мене вабить до себе яскраве, сліпуче освітлення кінематографу* (В. Винниченко); *Не маючи служжки і маючи двох маленьких дітей, Леся не може збігати навіть до кінематографу* (М. Хвильовий); *Вутанька прийшла в кінематограф в парі з воєнкомом* (О. Гончар); *Молитися-ви не вмієте і думаєте, що ходити до каплиці — це якась комедія, що тут якийсь театр або кінематограф* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

3. *род.* а, *заст.* Те саме, що **кіноапара́т.** *Першим кінематограф винайшов Йосип Тимченко у 1890-х роках* (із журн.).

КІНЕМАТОГРАФІ́СТ, а, *ч.* Той, хто працює у сфері кінематографії (у 1, 2 знач.). *Нині українському екранному мистецтву бракує грошей. Відповідно, кінематографісти не мають коштів на оригінальну музику* (із журн.); *Фестиваль "Молодість" є місцем, де кожен із молодих кінематографістів може спробувати свої сили* (з газ.).

КІНЕМАТОГРАФІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кінематографі́ст.** *Окрилена бажанням знімати кіно, молода кінематографістка завітала до Міністерства культури* (із журн.); *На основі життя свого приятеля кінематографістка написала сценарій і запросила його на головну чоловічу роль* (з газ.).

КІНЕМАТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кінематографу (у 1, 2 знач.) і кінематографії. *Попливла "доля кінематографічна" Олександра Довженкова по буйній воді української .. культури, на прекраснім вінку із "Звенигори" сплетенім...* (Остап Вишня); *Першої хвилини їм здалося, що сліпучі промені різноколірних кінематографічних юпітерів ударили їм звідусіль у лице* (Ю. Смолич).

Кінематографі́чний трюк *див.* **трюк.**

КІНЕМАТОГРАФІ́ЧНО. Присл. до **кінематографі́чний;** виразно, на високому рівні з погляду кінематографії, кіномистецтва. *Несамовито підстрибуючи на вибоїнах і каменях останнього перед станцією неасфальтованого відтинка, врешті кінематографічно гальмує* [автомобіль] *на малесенькій площі* (Ю. Андрухович); *Вступники Інституту екранних мистецтв проходять співбесіду, мета якої — відібрати абітурієнтів із широким світоглядом, схильних до творчої діяльності, а також таких, які мають здатність образно, кінематографічно мислити* (з газ.); *Комп'ютерна гра виглядає дуже кінематографічно: дія в ній відбувається в режимі реального часу й базується на великій кількості битв* (з мови реклами).

КІНЕМАТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Те саме, що **кіномисте́цтво.** *Він за моїми книжками вивчав кінематографію* (Ю. Яновський); *Художня кінематографія існує .. на базі літератури, кінодраматургії* (О. Довженко); *На життєвому переломі, коли ще мучили вагання, хоч плекана роками любов до малярства вже поволі відступала перед захватом кінематографією, Олександра Довженка спіткало велике лихо* (М. Бажан).

2. Галузь культури й промисловості, що виробляє кінофільми та показує їх глядачам. *В Празі нам довелось бачити декілька нових фільмів, випущених останнім часом чехословацькою кінематографією* (О. Гончар).

3. *заст.* Кінотеатр. *В кінематографії грала музика — міщанський мотив: присмерк, будні, зажури* (М. Хвильовий).

КІНЕ́СИКА, и, *ж.* Наука про жести, жестові рухи, жестові процеси та жестові системи. *Комунікативна інтерференція актуалізується через прийоми, представлені засобами кінесики, проксемії та емоційними засобами* (з наук. літ.); *Термін "кінесика" вперше вжив американський антрополог Рей Бердвістел, який вивчав спілкування людей через жести, пози та рухи* (з наук.-попул. літ.).

КІНЕСКО́П, а, *ч.* Приймальна електронно-променева трубка, що перетворює електронний сигнал на світловий. *Раніше срібляста поверхня під шаром скла тепер стала сірою, як екран телевізійного кінескопа в режимі очікування* (О. Авраменко); *Кінескоп складається з катода, анода, вирівнювального циліндра, екрана, регуляторів площини та висоти* (з наук.-попул. літ.); *Кінескоп застосовують у телевізорах, дисплеях комп'ютерів і т. ін.* (з навч. літ.).

КІНЕСКО́ПНИЙ, а, е. Стос. до кінескопа. *Невисока ціна на кінескопні телевізори пояснюється відносною простотою механізмів відтворення зображення* (з мови реклами).

КІНЕСТЕЗІ́Я, ї, *ж., фізіол.* М'язові відчуття, пов'язані з положенням або напрямом руху певної частини тіла людини. *Теорія кінестезії ґрунтується на подразненні особливих механічних рецепторів у м'язах, суглобах, зв'язках і т. ін.* (з наук. літ.); *Кінестезія має важливе значення в навчанні диригуванню та грі на музичному інструменті* (з наук.-попул. літ.).

КІНЕСТЕТИ́ЧНИЙ, а, е, *фізіол.* Стос. до кінестезії. *Під час написання букв і слів кінестетичний контроль підкріплюється зоровим контролем, читанням написаного* (з наук. літ.); *В інвалідів зору посилюється роль слухового, тактильного, кінестетичного аналізаторів* (з наук.-попул. літ.).

КІНЕТИ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **Кінети́чне мисте́цтво** *(див.* **мисте́цтво).** *Живопис, архітектура, скульптура набувають у мистецтві XX ст. динаміки, це динаміка кіне-*

тизму (футуризм, кубізм), синтетизму (абстрактне мистецтво), технологізму (сучасний віртуальний простір) (з наук. літ.); *Кінетизм як напрям сучасного модернізму сформувався в 1950-ті роки* (з наук.-попул. літ.).

КІНЕ́ТИКА, и, *ж.* 1. У широкому розумінні — вчення про явища, процеси, що змінюються з часом, рух тіл у просторі. *Кінетику поділяють на динаміку — вчення про рух тіл під дією сил і статику — вчення про рівновагу тіл* (з наук. літ.).

2. Розділ хімії, в якому вивчають швидкість і механізми хімічних реакцій. *Молекулярну спектроскопію використовують для дослідження кінетики хімічних реакцій* (з наук. літ.).

КІНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кінетики. *В іонній полімеризації носіями кінетичного ланцюга є аніони* (з наук. літ.); *За абсолютної нульової температури кінетичний рух часток матерії припиняється* (з наук.-попул. літ.).

Кінети́чне мисте́цтво *див.* **мисте́цтво.**

△ **Кінети́чна ене́ргія** *див.* **ене́ргія.**

КІНЕТОГРА́ФІЯ, ї, *ж., мед.* Графічна реєстрація рухів окремих органів або їхніх частин. *Кінетографія серця.*

КІНЕТОСКО́П, а, *ч.* Апарат для розглядання фотознімків, які швидко змінюються і створюють враження, що знятий об'єкт рухається. *Кінетоскоп — один із попередників кінотехнічних засобів* (з наук.-техн. літ.); *31 липня 1891 року Т. А. Едісон запатентував свій кінетоскоп* (з наук.-попул. літ.).

КІНЕТОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кінетоскопа. *Зростання популярності парків, атракціонів зумовило відкриття кінетоскопічних салонів* (з наук. літ.).

КІНЕТОТЕРАПІ́Я, ї, *ж., мед.* Метод лікування фізичними вправами, масажем за допомогою спеціальних апаратів і приладів; механотерапія. *Кінетотерапію використовують після ампутації у хворих нижніх кінцівок* (з наук.-попул. літ.).

КІНЕТОХО́Р, у, *ч., біол.* Щільне тільце в ділянці первинної перетяжки хромосоми. *Щоб уникнути неправильного розподілу хромосом, клітини затримуються в метафазі до того часу, поки всі кінетохори не прикріпляться до мікротрубочок* (з наук. літ.).

КІНЕ́ЦЬ[1], нця́, *ч.* 1. Крайній пункт, межа протяглості предмета, площини і т. ін., а також те, що прилягає до такого пункту, межі (у 1 знач.); протилежне п о ч а т о к. *В кінці села, коло самої Роставиці, стояла хата старого Петра Джері* (І. Нечуй-Левицький); *Він просить у Хаецького ножа, щоб зачищати кінці кабеля* (О. Гончар); *Бумблякевич поїхав на другий кінець міста* (Ю. Винничук); // Остання, завершальна частина якогось твору, книжки і т. ін. *Дуже жалкую я, що не маю кінця Вашої книжки "В поті чола"* (М. Коцюбинський); *А тепер — давайте вбрання штукаря, гасіть електрику в театрі: кінець роману буде!* (Д. Бузько); *Кінець твору глибоко символічний: маленька татарка стає сестричкою українському хлопчикові...* (К. Гриб).

2. Останній момент чого-небудь, що відбувається в часі, а також час, пов'язаний із цим моментом. *Край, що про нього дбає Господь, Бог твій, завжди на ньому очі Господа, Бога твого, від початку року аж до кінця року* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *В кінці літа Тасю одвезено до школи* (М. Коцюбинський); *Кінець дня минув у напруженій роботі* (М. Трублаїні); // Завершення, закінчення чого-небудь. *Кінець діло хвалить* (прислів'я).

3. *перен., розм.* Те саме, що **смерть,** загибель (у 1 знач.). — *Тож він завтра із другою Піде під вінець... А я собі під водою Знайду вже кінець!* (Леся Українка); *Зворушення, прощання і подорож прискорили його кінець* (О. Кобилянська); // *невідм., у знач. пред.* Не щастить кому-небудь; хтось незабаром загине. *Насувався голод. Ситуація погіршувалася з кожним місяцем, і все вказувало на те, що це вже кінець* (В. Чемерис); — *Мусимо щось робити. На станції майно двох наших корпусів. Треба його рятувати, інакше всьому кінець* (В. Шкляр).

4. *мор.* Мотузка, канат для причалювання суден. *На кормі стояв з приготовленим кінцем сам боцман* (Д. Ткач).

Боро́тися до кінця́ *див.* **боро́тися; Добіга́ти / добі́гти [до] кінця́** *див.* **добіга́ти; Зроби́ти кіне́ць** *див.* **зроби́ти; (1) Лета́льний (фата́льний) кіне́ць** — смерть. *Я боюся твого ока, твоїх уст, твого лиця, як страшного суду свого, як фатального кінця* (І. Франко); *Він уже готувався до фатального кінця, але й тут доля змилостивилася над ним* (О. Бердник); — *А я хотів сказати, — Олександр Кіндратович витер хустинкою чисто поголену голову, .. — хотів сказати — летальний кінець операції був невідворотний* (Ю. Мушкетик); **Приво́дити / привести́ до кінця́** *див.* **приво́дити.**

○ **(2) Без кінця́,** *з дієсл., у знач. присл.:* а) весь час, безперервно. *Курив* [Яшко] *без кінця* (А. Головко); *Шляхом перекопським без кінця рухаються червоні війська — ті сюди, ті туди* (О. Гончар); б) постійно. *Пишуть хлопці і дівчата, Просять досвід передати, Хвалять жінку без кінця* (С. Олійник); *Скіфи не зможуть утікати без кінця, бо далі на схід з півночі на південь тече широченна й глибочезна, місцями порожиста річка Бористен* [Борисфен] (І. Білик); **(3) Без кінця́ і [без] кра́ю <Без кінця́-кра́ю>,** *з дієсл., у знач. присл.:* а) безмежно, безконечно. *Дівчина була як у гарячці. П'яти її немов прикипали до землі; серце кололо, в голові була одна думка, одне бажання, щоб ця дорога розтяглася без кінця-краю...* (М. Коцюбинський); *По обидва боки шляху без кінця і краю колосилися пшениці* (П. Панч); б) дуже довго. *Йому здавалося, що їхатимуть цілу вічність без кінця і краю* (Олесь Досвітній); *І далі бредеш без кінця і краю* (Люко Дашвар); в) дуже багато. *А в небі летіли гуси з далекого краю.., а нижче летіли і крутились чорногузи, качки і багато різного дрібного птаства без кінця й краю* (О. Довженко); *Синь — без кінця і краю і вабить, і зове* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); **(4) До кінця́,** *з дієсл., у знач. присл.* — зовсім, повністю. *Щоб вас* [В. М. Гнатюка] *до кінця розсердити, то попрохаю ще вислати 1 пр. "Кобзаря" Шевченка* (М. Коцюбинський); **(5) З рі́зних (усі́х) кінці́в,** *у знач. присл.* — звідусіль. *Дзвін загудів. По дворі почали мигтіти ченці молоді, як мухи, зо всіх кінців* (Марко Вовчок); *Гришка гасав по перону, і його голосок лунав з різних кінців* (Б. Антоненко-Давидович); **(6) Кіне́ць кінце́м,** *у знач. присл.* — після всього, нарешті, врешті-решт. *Після неминучих в таких випадках* [вагань] *кінець кінцем розсідаються* [учасники вечора] (О. Гончар); **(7) На (у) всі (рі́зні) кінці́,** *з дієсл., у знач. присл.* — скрізь, усюди, в кожному напрямку. *У нас зійшло вже сонце, його вогні ми шлем на всі кінці...* (В. Сосюра); *Вершники на момент круто збили коней і потім з .. криком кинулись у різні кінці* (П. Панч); *В повіті вже, видно, щось прочули, раз дозори оце порозсилали в усі кінці* (О. Гончар); **(8) Під кіне́ць:** а) *(у знач. присл.)* коли

що-небудь закінчується; наприкінці. *І свято тижнів зробиш собі, і первоплоду жнив пшениці, і свято збору врожаю під кінець року* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Листопад у нас був холодний і сніжний, а під кінець року запахло листопадом, мрякою* (Олекса Ізарський); б) *(у знач. прийм., з род. в.)* уживається на позначення процесу, дії, на останньому етапі яких щось відбувається. *Так пройшло кілька репетицій і під кінець їх Настя робила часом більше помилок, ніж впочатку* [на початку] (Леся Українка); *Він під час всієї розмови мовчав (лише раз був подав репліку), набрякав злістю, супився й під кінець був червоний, як буряк* (І. Багряний).

△ **Віддавáти / віддáти кінці** *див.* **віддавáти.**

◇ **Без почáтку й кінця́** *див.* **почáток[1]; Ви́вести (знайти́, віднайти́) кінці** *(рідше* **кінéць)** *див.* **виво́дити[1]; Від (з) почáтку до кінця́** *див.* **почáток[1]; (9) В оби́два кінці** — туди й назад. — *Скільки ж це буде верстов? — запитав Григорія наш дід Семен .. — А хто їх там лічив, — стримано відповів мандрівник .. — Кажуть, двадцять тисяч в обидва кінці?* (О. Довженко); *Треба дуже далеко ходити. Верстов десять, а то й більше в обидва кінці буде* (У. Самчук); **(10) В усіх кінця́х** *чого і без дод.* — всюди, у кожному місці. *В усіх кінцях палахкотіли пожежі* (В. Малик); *В усі часи й епохи в усіх народів в усіх кінцях землі немовлята кричали й кричать однаково* (В. Нестайко); **Довести́ / дово́дити до кра́ю (до кінця́)** *див.* **дово́дити; Доїхати кінця́** *див.* **доїжджáти; (11) До перемо́жного кінця́** — до повної перемоги. *Адже це відомо кожному, Всім знана істина ця, Що треба до переможного Воювати кінця!* (М. Рильський); *Вранці Віктор Колобко знав, що має робити. Він вирішив боротися до переможного кінця* (В. Кожелянко); **Дохо́дити / дійти́ [до] кра́ю (кінця́)** *див.* **дохо́дити; Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці [з кінця́ми] [доку́пи]** *див.* **зво́дити; (12) З кінця́ в кінéць <Від кінця́ до кінця́>,** *з дієсл.:* а) у різні боки. *Шатнулась-мотнулась* [Оксана] *із кінця в кінець, веде низку дівчат і приговорює: "Та чого ви будете сидіти по хатах?"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *З гір, із далеких лісів ринуть в долину вітри, шарпаються з кінця в кінець* (П. Колесник); б) повністю, весь; по всьому простору. *Він ще раз проходить його* [двір] *од кінця до кінця, самотній і безпомічний* (М. Коцюбинський); — *Цей чолов'яга воював .. він всеньку Анголу пройшов з кінця в кінець!* (Л. Кононович); **Знайти́ кінéць (моги́лу, ві́чний спочи́нок)** *див.* **знахо́дити; (13) І кінці в во́ду:** а) не залишати ніяких слідів злочину, негідного вчинку і т. ін. [Х о м а:] *Отрута подіє не зразу — й кінці в воду!* (М. Старицький); — *Давида й де-небудь підстерегти можна. А чи й просто в хаті* [вбити] — *завжди читає кінець стола проти вікна, — і кінці у воду. Хто? А ясно хто: в кого жінку одбив з ревнощів* (А. Головко); б) усе вирішено. [Н а т а л к а:] *Не довго з ним розв'язаться: не хочу, не піду* [заміж], *та й концi* [кінці] *в воду!* (І. Котляревський); — *З шатра є потайник у балку, про котрий не знає ніхто. Можна вийти, вернути в табір другим боком, і — кінці в воду* (Б. Лепкий); **(14) Кінéць сві́ту** — за деякими віровченнями — загибель усього живого на Землі. — *Ото чули — отець Павло вичитував з Євангелія, що кінець світу скоро* (В. Еллан-Блакитний); *Гуркіт котиться по річці такий, що, здається, настав кінець світу* (Ю. Бедзик); **(15) Кінці [з кінця́ми] не схо́дяться / не зійшли́ся** — важко справлятися з труднощами, нестатками, не вистачає коштів. *Мене дуже тягне на Різдво поїхати на Русь, та якось не сходяться кінці* (В. Стефаник); — *Комору в порядку передав? — Та трохи не зійшлися кінці з кінцями. Нестачу завтра ж донесу* (М. Стельмах); **(16) На яки́й кінéць,** *заст.* — для чого, навіщо. — *Ах, я сама не знаю, на який кінець я люблю його! Чи любить то він мене?* (Олена Пчілка); **(17) Не з того́ кінця́,** *зі сл.* б р а т и, п о ч и н а т и *і т. ін.* — не так як слід, як потрібно. [Д у д а р:] *Не з того кінця береш. Не розумієш української культури.* [К н и ш:] *Я? Не розумію?* [Д у д а р:] *Ані в зуб* (І. Микитенко); — *Ти думаєш, син Стадницького буде кращим від батька? Не з того кінця, хлопче, берешся, не з того. — З якого не берусь, а панові уже не жити* (М. Стельмах); **Немá (немáє, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю)** *див.* **немá; Не мáти ні кінця́ ні кра́ю (кінця́-кра́ю)** *див.* **мáти[2]; (18) Ні кінця́ ні кра́ю** *чому* — що-небудь безмежне, безконечне. *Людство... Людство... Яке слово широке! Ні кінця йому ні краю* (І. Муратов); *Обходили болото кілька день, але не було йому ні кінця ні краю* (П. Загребельний); *Він ловив їх* [птахів] *руками, вивільняв з волосся і відпускав, але прилітали нові й нові птахи, і не було їм ні кінця ні краю* (Ю. Винничук); **Пáлиця (пáлка) з двомá кінця́ми (на два кінці)** *див.* **пáлиця; Погуби́ти кінці (кінéць)** *див.* **погубля́ти; Поклáсти (положи́ти) край (кінéць)** *див.* **поклáсти[1]; Почáтком кінця́ ставáти / стáти** *див.* **ставáти; Почáток і кінéць** *див.* **почáток[1]; Прихо́дить (настає) / прийшо́в (настáв) край (кінéць)** *див.* **край[1]; Раз-двá (раз-рáз) — [вже] і гото́во (і кінéць)** *див.* **раз[1]; Сверби́ть на кінці (на кі́нчику) язикá** *див.* **свербі́ти; Смéртний час (кінéць) <Смéртна мить>** *див.* **час; Ховáти / сховáти (заховáти, поховáти** *і т. ін.)* **кінці в во́ду** *див.* **ховáти[1]; (19) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на кінці сві́ту (сві́та)** — дуже далеко. — *На кого ж ти нас покидаєш? Та як і сам таку даль пройдеш? Се мов на кінці світа* (Г. Квітка-Основ'яненко).

КІНÉЦЬ[2], *прийм., з род. в., розм.* Уживається при вказуванні на місце предмета на краю іншого; край *(див.* **край[2]).** *Старий Сиваш слухав, похилившись кінець столу, про свою ганьбу від рідного сина* (Б. Грінченко).

КІНÉЧНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Який має межу; скінченний. *Але камінь прямолінійний, як нудьга походів, він кінечний, в ньому не відчувається простір, який наповнює душу людини відчуттям безконечності й вічності* (П. Загребельний).

2. Те саме, що **кінце́вий.** *Андрій .. ловить себе на тім, хотів би, щоби кінечний пункт його мандрів був уже на цім поверсі...* (І. Багряний); *У юридичній практиці існують поняття "відповідальність без вини" та "відповідальність за кінечний продукт"* (з мови документів).

КІНЗÁ, КІНДЗÁ, и́, *ж.* Те саме, що **коріáндр.** *Сьогодні я зробила фуа-гра під порічковим соусом .. Виклала, оздобивши зеленню — базиліком, петрушкою, кінзою і краплями соусу* (І. Роздобудько); *Кіндзу культивують на Північному Кавказі та в Україні переважно як ефіроолійну культуру* (з наук. літ.).

КÍНІК, а, *ч.* Послідовник давньогрецької філософської школи, заснованої Антисфеном у IV ст. до н. е. *Антична думка в особі софістів та кініків чітко визначає натуральну, природну єдність людей* (з наук. літ.); *Основою щастя й благодаті кініки вважали нехтування суспільними нормами, відмову від багатства, слави, всіх чуттєвих задоволень* (з наук.-попул. літ.).

КІНІКЛОКАРДІ́Я, ї, *ж., мед.* Те саме, що **тахікардія.** *Кініклокардію називають ще кролячим ритмом* (з наук.-попул. літ.).

КІНІ́Н *див.* **кініни.**

КІНІ́НИ, ів, *мн. (одн.* **кінін,** у, *ч.).* Біологічно активні речовини поліпептидної природи, що містяться в тканинах і рідинах організмів ссавців, плазунів, земноводних, молюсків і комах. *Кініни, що утворюються в нирках, мають істотний вплив на резистентність їхніх судин* (з наук. літ.); *1909 р. Абелоуз та Бардієр повідомили про різке зниження артеріального тиску в щурів за внутрішньовенного введення сечі, багатої на кініни* (з наук.-попул. літ.); *У плазмі крові є глобуліни, синтезовані печінкою, що дають гуморальний чинник регуляції — кініни* (з навч. літ.).

КІНКА́Н, а, *ч.* 1. Рід субтропічних вічнозелених плодових дерев або кущів родини рутових; кумкват (у 1 знач.). *Кінкан культивують у Китаї, Південно-Східній Азії, Японії, на Близькому Сході, у Південній Європі та на півдні США* (з наук.-попул. літ.); *Кінкан японський — невелике деревце з круглими, дрібними, яскраво-помаранчевими плодами* (із журн.).

2. Плід цього дерева. *На вигляд кінкан нагадує мініатюрний овальний апельсин розміром від 3 до 5 см завдовжки й від 2 до 4 см завширшки* (з наук.-попул. літ.); *Кінкан за смаком нагадує мандарин із легкою кислинкою* (із журн.).

КІ́ННИЙ, а, е. 1. Якому надають руху коні. *У Буенос-Айресі є всі види міського транспорту — метро, трамваї, автобуси, тролейбуси, таксі і навіть кінні карети* (Л. Дмитерко); *Артилерія на кінній тязі не знала бездоріжжя* (з наук.-попул. літ.); // Пов'язаний з їздою на конях. *Слідчий вважав його за кінного міліціонера* (Б. Антоненко-Давидович); *У програмі відпочинку — кінні походи за перевал і дегустація вин* (Ю. Андрухович).

2. Який складається з вершників. *Стояло військо тут зальотне, Волове, кінне і піхотне* (І. Котляревський); *Командир полку послав кінну розвідку далеко ліворуч і праворуч від дороги* (О. Гончар); *Щоб устигнути додому перед заходом сонця, коли ще кінні патрулі поліції не почали роз'їжджати на дорогах, Сидір ішов з Турна навпростець Чорнолуцьким лісом* (М. Малиновська).

3. Признач. для розведення коней. *Кінний завод спеціалізується на розведенні, вирощуванні та тренінгу коней різних порід* (з газ.).

4. *у знач. ім.* **кінний,** ного, *ч.* Те саме, що **ве́ршник** 1. *Степовим шляхом тікають пани, чоловіки, жінки, старі, обозні, кінні, піші* (О. Довженко); *Люди розступилися перед вершниками за давнім звичаєм: піший мусить дати дорогу кінному, бо кінний завжди знатніший од пішого* (В. Владко); *— Для кінного тут десять доріг, а для того, хто в машині, — тільки одна* (В. Малик).

△ **Кінний спорт** *див.* **спорт.**

КІ́ННИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **кінно́тник;** кавалерист. — *Тоді .. близько від нас проходив фронт. Щоб не демаскувати себе, я дав розпорядження кінників в піхоту перевести* (М. Шеремет); *Коли той туман ураз розвіявся, неначе з города спало важке козяче рядно, ми побачили повний город кінників* (І. Білик).

КІННИ́ЧИЙ, чого, *ч., у знач. ім., рідко.* Те саме, що **ко́нюх.** *Стояли вони* [коні] *в стайні окремо, і ніхто, крім старшого кінничого, до них близько й приступитися не смів* (І. Муратов).

КІ́ННО, *присл., розм.* На коні, верхи. *Ті, що виходили піші, вертались кінно, на баских конях* (М. Коцюбинський); [Д о л о р е с:] *Як ви могли сюди прибути?* [Д о н Ж у а н:] *Кінно, а потім пішки* (Леся Українка); *Засліплене від люті панство кінно вдарило на козаків* (Я. Качура); *Хай кінно, хай пішо, завше мандрівне, аби тільки пісня, аби тільки рівня у віно* (І. Калинець); *Ні перейти неможливо той рів, ані битися в ньому Кінно* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КІННОЗАВО́ДСТВО, а, *с.* Галузь племінного тваринництва, що вдосконалює старі та виводить нові породи й типи племінних коней на кінних заводах. *Основною метою діяльності інституту конярства є забезпечення якісної підготовки спеціалістів із конярства й кіннозаводства всіх рівнів* (з газ.).

КІННОЗАВОДСЬКИ́Й, а́, е́. Стос. до кіннозаводства, пов'язаний із ним. *На виставці представлено найвідоміші й найпопулярніші породи коней, які вирощують кіннозаводські господарства України* (із журн.); *Кіннозаводськими колись називали селян, приписаних до управління державного кіннозаводства* (з газ.).

КІННОСПОРТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до кінного спорту. *З ініціативи ректора університету створено кінноспортивну секцію, де утримують верхових коней англійської, української верхової та інших порід* (із журн.); *З відкриттям кінноспортивного манежу "Динамо" кіннотники можуть проводити тренування будь-якої пори року, за будь-якої погоди* (з газ.); *Ладижин на Вінниччині вперше приймав кінноспортивні змагання* (з Інтернету).

КІННО́ТА, и, *ж., збірн.* Рід сухопутних військ, у якому для бойових дій та пересування використовували верхових коней; кавалерія. — *Тут, на Пиляві, такі болота, що нашій кінноті неможливо битись...* (А. Кащенко); *Козацькі полки стрімливо вдарили на королівський табір, польська кіннота затримала козаків* (Р. Іваничук); *Військо рухалось похідним маршем, попереду розвідка, далі козацька кіннота, за нею обози й піші загони* (В. Чемерис); *Всі повискакували надвір і побачили, що лісництво оточила ворожа кіннота* (В. Шкляр).

△ **(1) Важка́ кінно́та** — рід ударних кінних військ. *Сучасні археологічні дані дозволяють стверджувати, що важку кінноту використовували ще у скіфський період* (з наук. літ.); *Завдяки вазі своїх коней важка кіннота одним своїм наскоком могла зім'яти ворожу піхоту і легку кінноту* (з наук.-попул. літ.); *Ядром скіфського війська завжди була важка кіннота, озброєна луками, дротиками, списами, бойовими сокирами і довгими мечами* (В. Чемерис); **(2) Легка́ кінно́та** — рід військ, який використовував коней швидких і малих за масою порід, здатних здійснювати тривалі денні переходи. *Військо складалося з легкої та важкої кінноти. До легкої кінноти входили воїни-стрільці* (з наук. літ.); *У чоло знову став Володимир, ліве крило зайняв Рюрик, праве — Всеволод Чермний з киянами, легка кіннота Кунтувдея трималася позаду* (В. Малик); *На чолі клина — важкоозброєна кіннота, праворуч і ліворуч її гостряка — легка кіннота, позад вершників стоять лучники* (В. Чемерис); *Чому Уланов? Може, хтось із його предків належав до уланів — солдатів та офіцерів легкої кінноти у царській армії?* (О. Шугай).

КІННО́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **кінно́та.** *За першим редутом козаки захопили другий, витиснувши звідти кіннотні й піхотні частини та захопивши артилерію* (О. Апанович); *Запоріжці .. навальною кіннотною атакою ударили з тилу* (Р. Іваничук); *У кіннотній атаці головними для неї* [Марусі] *були карабін і наган* (В. Шкляр).

КІННО́ТНИК, а, *ч.* Той, хто служить у кінноті; кінний вояк, кавалерист. *А довгою дорогою їде загін кіннотників, співаючи пісню* (Ю. Яновський); *Тільки кіннотники та зрідка мотоциклісти пролітали іноді стрімливо, та ще галопом гримотіла часом артилерія* (І. Багряний); *Він, Федько, теж може бути юним кіннотником, уже в сідлі добре тримається* (Є. Доломан).

КІНО́, *невідм., с.* 1. Кінематографія, кіномистецтво. *Блискучі переваги кольорового кіно перед чорно-білим очевидні, як очевидні і безмежні перспективи його розвитку* (О. Довженко); *Яновський разом з Олександром Довженком стояв біля самих витоків зародження українського кіно* (О. Гончар); * Образно. *Райдуга — те саме "небесне кіно". Краплі посилають нам різні відбиті кольорові промінчики* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **кінофі́льм.** — *Галоп я прекрасно знаю, бачив його кілька разів у кіно* (В. Владко); — *Зараз буде цікаве кіно!* (В. Кожелянко).

3. *розм.* Те саме, що **кінотеа́тр.** *Злочину не було викрито доти, доки невістка не прибігла на умовлене місце коло кіно і не знайшла там ні свекра, ні сина* (Ю. Яновський); *Понад місяць він забуває про сон та їжу, не відвідує кіно, не читає газет* (М. Дашкієв); *Коли й справді вибирався* [Бумблякевич] *до театру чи до кіно, то потім .. довго обговорював із нею* [Мальвою] *побачене і навіть сперечався* (Ю. Винничук).

(1) Ні́ме кіно́ <Ні́мий фільм>: а) *(тільки* **Ні́ме кіно́)** загальноприйняте позначення кінематографу в перші десятиліття його історії, коли фільми виходили на екрани без синхронно записаного звуку. *Режисери, оператори і художники* [італійського кіно] *вміло користуються культурною спадщиною німого кіно, пам'ятаючи могутню силу його зображальних засобів* (О. Довженко); * У порівн. *Все це було, як в німому кіно: безгучна чорно-біла панорама, де чорна дорога, біле поле — і чорний перелісок* (Л. Кононович); б) неозвучений фільм. *Довгий час, щоб оживити сеанси німого кіно, демонстрування фільмів супроводжувала гра на роялі* (Б. Антоненко-Давидович); *У звуковому фільмі змінювалася функція музики, яка з простої ілюстрації до німого фільму перетворювалася на органічний компонент його образної структури* (із журн.); **(2) Широкоекра́нне кіно́** — спосіб знімання й демонстрування кінофільмів зі збільшеним полем зору (на широкому екрані), що наближає сприймання зображуваного до умов реального бачення. *Перший час, коли ставилось питання про впровадження у нас широкоекранного кіно, ми говорили про те, що широкий екран нелегко використати.., що все це значно ускладнює завдання режисерів-постановників* (О. Довженко); *Ще більше наближення зображення і звуку до справжніх створюється в новому виді широкоекранного кіно, яке стало відомим під назвою "панорамне кіно"* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Крути́ти (пуска́ти) фільм (кінокарти́ну, кіно́)** *див.* **крути́ти.**

КІНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **кіно́** у 1 знач., напр.: кіномите́ць, кінорепорте́р; у 2 знач., напр.: кінока́др, кінолаборато́рія, кінона́рис; у 3 знач., напр.: кіноза́л.

КІНОАКАДЕ́МІК, а, *ч.* Член кіноакадемії. *Продюсер фільму подякував кіноакадемікам за високу оцінку картини* (із журн.); *Кіноакадеміки визначилися з номінантами на "Оскар"* (з газ.).

КІНОАКАДЕ́МІЯ, ї, *ж.* Професійна організація в галузі просування та розвитку кінематографу, перев. у США, Великій Британії та Іспанії. *Члени Американської кіноакадемії відібрали дев'ять картин, які продовжать боротьбу за "Оскар" у номінації "Кращий іноземний фільм"* (з газ.); *Європейська кіноакадемія запрошує до своїх лав українських кінематографістів* (з Інтернету).

КІНОАКТО́Р, а, *ч.* Актор, який знімається в кінофільмах. *Фойє було звичайне, як і всі інші фойє кінотеатрів, тут горіло яскраве світло і висіли на стінах портрети кіноакторів* (Ю. Мушкетик); *Вона, сміючись, міряла чоловічий одяг і пізнавала кіноакторів, яких я не знала* (С. Жадан); *Найчастіше кіноактор грає роль, уособлюючи в собі образ іншої людини (персонажа)* (з наук.-попул. літ.); *Роль молодого Тараса Шевченка у фільмі зіграв найяскравіший кіноактор 1960-70-х років — Іван Миколайчук* (з навч. літ.); * У порівн. — *Диви, який ти популярний! Як кіноактор!* — *сказав Чик Чирикчинський* (В. Владко).

КІНОАКТО́РКА, и, *ж.* Жін. до **кіноакто́р;** кіноактриса. *Ця кругловида і модно як на ті часи підстрижена панянка, що зовні нагадує .. типових кіноакторок другого плану, .. мала стати провідною супутницею Антоничевого життя* (Ю. Андрухович); *Одна з найкрасивіших жінок XX ст., італійська кіноакторка Джина Лоллобріджида, навіть у свої 85 залишається вродливою й доглянутою пані* (з газ.).

КІНОАКТО́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кіноакто́р** і **кіноакто́рка.** *"Тарас Шевченко", "Джіммі Хіггінс", "Нічний візник" — гра Бучми в цих та й ще в багатьох фільмах стала високим зразком кіноакторського мистецтва* (М. Бажан); // Який готує кіноакторів, кіноакторок. *Хлопець відклав трішки грошей і поїхав до Києва вступати на кіноакторський факультет Київського театрального інституту* (з газ.).

КІНОАКТРИ́СА, и, *ж.* Те саме, що **кіноарти́стка.** *Ярослава назвала прізвище відомої кіноактриси* (Л. Дмитерко); *Говорили, що Майола нібито дочка видатного професора математики і знаменитої кіноактриси-красуні, які загинули кілька років тому при загадкових обставинах* (М. Дашкієв).

КІНОАЛЬМАНА́Х, у, *ч.* Кінофільм, що складається з кількох самостійних фільмів, об'єднаних спільною темою, одним жанром і т. ін. *На кінофестивалі було показано кіноальманах про життя молоді в пострадянських країнах* (із журн.); *Італійський комедійний кіноальманах складається з шести новел, знятих різними режисерами* (з газ.).

КІНОАМА́ТОР, а, *ч.* Той, хто займається кінозніманням як непрофесіонал, аматор, а також той, хто знімається в кінофільмах самодіяльних кіностудій. *Завзятий кіноаматор, він миттю дістає кінокамеру, прикидає на око експозицію, накручує пружину, стає трохи оддалік* (Ю. Бедзик); *Для молодих кіноаматорів Рівненщини провели майстер-класи з режисури* (з газ.).

КІНОАМА́ТОРСТВО, а, *с.* Вид аматорської, самодіяльної творчості, що ґрунтується на технічній базі кінемато-

графу й охоплює різноманітні види кінематографії. *У відділі бібліотеки зберігаються видання про окремі види художньої самодіяльності — фотоаматорство, театральну самодіяльність, кіноаматорство тощо* (з навч. літ.); *Фестиваль має на меті відродити кіноаматорство* (із журн.); *Заняття кіноаматорством долучають до кіномистецтва* (з газ.).

КІНОАМА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кіноама́тор.** *Дзвінчин тато був у настільки піднесеному настрої, що під кінець святкування впав у справжній кіноаматорський екстаз: змусив цілу сім'ю переглянути весь кіноархів* (Любко Дереш).

КІНОАПАРА́Т, а, *ч.* Апарат, що застосовують у кінематографії для знімання чи показу кінофільмів. *Я вже хотів зняти на плівку цю верховинну гру, та згадав в останній момент, що це бачу лише я, а об'єктив кіноапарата навряд чи побачить щось подібне* (Ю. Яновський); *Мені доводилось перед кіноапаратом перепливати справжню річку* (Л. Смілянський); *Коло нас лаштує свій кіноапарат оператор Дахно — він спеціально приїхав з Артемівського зафільмувати нашу подорож* (Б. Антоненко-Давидович).

КІНОАПАРАТУ́РА, и, *ж., збірн.* Сукупність різних апаратів (знімальних, проекційних, звукозаписних і т. ін.), машин та устаткування, що застосовують у кінематографії. *Інститут має дорогу звуко- і кіноапаратуру, виряджає експедиції, провадить сесії, конференції* (Остап Вишня); *За день дружної роботи цегляна будка для кіноапаратури була готова* (А. Шиян); *Батько його, інженер, придбав Олегові портативну кіноапаратуру* (В. Петльований).

КІНОАРТИ́СТ, а, *ч.* Те саме, що **кіноактóр.** *Мені здається, що в кольоровому фільмі зовсім інший вигляд має кіноартист* (О. Довженко); *Капітан був чимось схожий на кіноартиста Дружнікова, і тому Еллі він сподобався вчора з першого погляду* (П. Загребельний); *— Я ще вчора подумав, чого мені найбільше хотілося б. І вирішив — мабуть, стати кіноартистом* (В. Нестайко).

КІНОАРТИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кіноарти́ст.** *Заходить Галина Сидорівна, з гарною зачіскою, у шовковому платті — не вчителька, а кіноартистка* (В. Нестайко); *Любонька також належить до мистецького світу. Вона кіноартистка* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

КІНОАРХІ́В, у, *ч.* Сховище, архів, де зберігають кінофільми. *Національний кіноархів Британського інституту кінематографії позиціонує себе як найбільший у світі* (з наук.-попул. літ.); *Наказом міністра культури і туризму реформується Національний центр Олександра Довженка, він же — Державний кіноархів* (із журн.).

КІНОАФІ́ША, і, *ж.* Рекламне або довідкове видання з інформацією про репертуар кінотеатрів або певний кінофільм, що вивішують на видному місці. *Вирішив трохи прогулятися міською вулицею. І небавом опинився в Будинку офіцерів. Покликала кіноафіша* (О. Шугай); *"Волга" закладає поворот ліворуч, повз кооперативний технікум та міськраду, повз кіноафішу на стіні швейної фабрики* (О. Ірванець).

КІНОБІ́ЗНЕС, у, *ч.* Виробництво і прокат кінофільмів, торгівля ними як комерційна діяльність. *На розвиток українського кінобізнесу можуть вплинути два чинники — вихід за зовнішні ринки та державне фінансування кіновиробництва* (із журн.); *Згортання німецько-російських ділових стосунків у кінобізнесі особливо помітне на тлі німецької експансії в кіноіндустрії багатьох країн* (з газ.).

КІНОБІОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Біографія визначної людини, відтворена засобами кіномистецтва. *Кілька років тому в Україні заговорили про необхідність створення художніх кінобіографій Лесі Українки, Івана Франка, Тараса Шевченка* (з газ.); *Фільм "Чаплін" — гумористична й драматична кінобіографія Чарлі Чапліна, що частково базується на його книзі "Моя автобіографія"* (з Інтернету).

КІНОБОЙОВИ́К, á, *ч.* Кінофільм із динамічним, захопливим сюжетом, заснованим на конфлікті, який розв'язується за допомогою фізичної чи військової сили; бойовик (у 2 знач.). *Жанр кінобойовика показує самостійні намагання героя відновити справедливість, що нерідко переростає в маленьку війну* (з наук.-попул. літ.); *На афішних тумбах біліють оголошення, які запрошують у відеосалони на перегляд кінобойовиків американських та західноєвропейських студій* (із журн.).

КІНОБУ́ДКА, и, *ж., розм.* Приміщення для кіноапарата й кіномеханіка. *Біля клубу, супроти кінобудки, він зупинявся і слухав, як там шерхотить — співає кіноплівка* (Григір Тютюнник); *Переповнений зал дружно зітхав і, прикипівши голодними поглядами до квадратного віконечка кінобудки, .. трагічно переживав вимушену перерву, і весь до одного мріяв стати кіномеханіком* (Г. Тарасюк).

КІНОВА́Р, і, *ж.* 1. Мінерал червоного кольору різних відтінків; сірчиста ртуть, цинобра. *Природні вуглеводні утворюють єдиний парагенетичний ряд із ендогенними мінералами — сіркою, целестином, баритом, кіновар'ю та ін.* (з наук. літ.); *Родовища ртутної руди — кіноварі — містяться у відрогах Алтайського хребта* (з наук.-попул. літ.).

2. Червона фарба, яку добувають із сірчистої ртуті. *Швидко змішав* [Аліпій] *охру з біллю, зачепив кіноварі й набрав пензлем "гостро-холодної ясної зелені"* (Н. Королева); *Нанизу кириличний підпис червонить кіновар'ю* (В. Барка); * У порівн. *Далека дамба на обрії полум'яніла, як кіновар* (О. Донченко).

КІНОВА́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кіновáр** 1. *Основні кіноварні методи збагачення — відсаджування та флотація* (з наук. літ.); *Кіноварні родовища є в Іспанії, Словенії, Хорватії та Македонії* (з наук.-попул. літ.).

2. Написаний, намальований кіновар'ю (у 2 знач.). *На першій стороні під дуже примітивним кіноварним орнаментом написано кіновар'ю у два рядки звичайними дрібними буквами: "Книги глаголемая палемая толкованиа с Богом починаем..."* (І. Франко); *Заголовок виконано зеленою фарбою, решта знаків кіноварні* (з наук. літ.).

КІНОВИРОБНИ́К, á, *ч.* Той, хто займається кіновиробництвом. *На ринку з'явилося більш ніж 100 нових кіновиробників, які знімають художні, анімаційні та документальні стрічки* (із журн.); *Кінокритик, історик мистецтв пропонує українським кіновиробникам активно співпрацювати з європейськими країнами, насамперед східноєвропейськими* (з газ.).

КІНОВИРОБНИ́ЦТВО, а, *с.* Виробництво кінофільмів. *В кіно я не був новий. Я знав уже всі таємниці кіновиробництва ще до мого приїзду на фабрику* (Ю. Яновський); *Друге моє повідомлення — це повідомлення про взаємодію техніки кіновиробництва і нашої режисерської роботи* (О. Довженко).

КІНОГЕНІ́ЧНИЙ, а, е. Який має властивість добре відтворюватися на кіноекрані. *Раніш декому не подобалась в Сергієві, скажімо, ота його набута в кіно професійна манера .. грубувато зазирати незнайомому в очі, мовби допитуючись: "Ану, на що ти здатен... Чи хоч трохи ти кіногенічний?"* (О. Гончар); *Фільм вийшов цікавим, адже режисер працював із добре продуманим сценарієм, досвідченими акторами в кіногенічному Львові* (із журн.); *Центр Чернівців видається настільки кіногенічним, що хочеться в нього взяти автограф* (з газ.).

КІНОГЕНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кіногені́чний.** — *Зняли з першого разу. За хвилину .. Подивіться, — сказав оператор. — У цієї, як її? Кароліни... У неї феноменальна кіногенічність. За повної відсутності косметики* (Г. Вдовиченко); *Якщо для телеведучого істотним параметром є зовнішність (фото- й кіногенічність), то для співробітника радіо — це передусім тембр і сила голосу* (із журн.).

КІНОГЕРОЇ́НЯ, і, *ж.* Жін. до **кіногеро́й.** *Жанна Д'Арк, майстерно зіграна Мілою Йовович, стала моєю улюбленою кіногероїнею* (із журн.).

КІНОГЕРО́Й, я, *ч.* Головна дійова особа кінотвору. *Він краватку зняв, повісив на поренча, вибачився, геть тобі кіногерой* (Є. Пашковський); *Бродяга — образ, кіногерой, створений Чарльзом Спенсером Чапліном* (з наук.-попул. літ.).

КІНОГЛЯДА́Ч, á, *ч.* Той, хто дивиться кінофільм. *Хоч би як ми до кінозірок ставились, вони — реальність масового мистецтва, яке є не лише складником кінематографу, а й духовним надбанням кіноглядачів* (з публіц. літ.); * У порівн. — *Я адвокат, — сердився Сідалковський і замахувався на відвідувача дверима з такою силою, що той заплющував очі, як кіноглядач у першому ряду, коли на нього раптом вилітав із-за бруствера танк* (О. Чорногуз).

КІНОГРА́МА, и, *ж., спец.* Відзнятий на кіноплівку послідовний ряд яких-небудь дій, рухів, положень і т. ін. *Єдиним об'єктивним методом реєстрації швидких рухів є спосіб кінограм* (з наук. літ.); *Під час кінематичного дослідження нерухома координатна система відліку може бути співвіднесена з будь-яким відносно нерухомим на кінограмі орієнтиром* (з навч. літ.).

КІНОДЕБЮ́Т, у, *ч.* Перша роль, перший виступ актора (актриси) кіно; перший фільм певного кінорежисера. *Повнометражний кінодебют актора привертає увагу своєю амбіційністю та самобутністю* (із журн.); *У Франції виробництво короткометражних кінодебютів підтримується спеціальними державними установами* (з газ.).

КІНОДИЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Два кінофільми одного режисера, композиційно самостійні, але пов'язані єдністю задуму, сюжету і т. ін. *Лауреатами Національної премії України ім. Т. Шевченка 1993 року стали кіномитці А. Карась, В. Шкурин, В. Кріпченко за документальну кінодилогію "Липневі грози"* (з наук.-попул. літ.).

КІНОДОКУМЕ́НТ, а, *ч.* Документальний кінофільм, окремі документальні кінокадри. *У багатьох архівних кінодокументах знайшли своє відображення події Другої світової війни* (з наук. літ.); *За технікою виробництва кінодокументи 1939–1945 років є винятково чорно-білими, німими або звуковими* (з наук.-попул. літ.); *Під час виробництва звукового кінодокумента, крім оригіналу негатива зображення, виготовляють негатив перезаписаної фонограми* (з навч. літ.).

КІНОДОКУМЕНТАЛІ́СТ, а, *ч.* Фахівець у галузі кінодокументалістики. *Стрічка "Чорнобиль. Хроніка важких тижнів", створена видатними кінодокументалістами І. Малишевським і В. Шевченком, здобула 10 гран-прі міжнародних фестивалів і була придбана для демонстрації 135 країнами* (із журн.); *Працюючи над фільмом, кінодокументалісти стають справжніми дослідниками, вивчають численний різноманітний матеріал, аналізують і зіставляють життєві факти* (з газ.).

КІНОДОКУМЕНТАЛІ́СТИКА, и, *ж.* Жанр кінематографії, у творах якого використовують документальні матеріали, реальні факти і т. ін. *Історики порадили звернутися до архівів, де є кінодокументалістика воєнних часів* (із журн.); *Кінодокументалістика сьогодні дедалі більше справджує своє визначення як образна публіцистика, прагнучи не тільки показати факт на екрані, а й осмислити його, осягнути глибинні процеси життя* (з газ.).

КІНОДОКУМЕНТАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кінодокументалі́ст.** *Фільм було знято польською кінодокументалісткою спільно з відомим публіцистом* (із журн.).

КІНОДРА́МА, и, *ж.* Художній кінофільм, сюжетом якого є драматичні події, переживання в житті його героїв. *"Дорогою ціною" — кінодрама за мотивами однойменної повісті Михайла Коцюбинського* (із журн.); *На екрани вийшла двогодинна кінодрама "Коко Шанель та Ігор Стравінський" спільного виробництва Франції, Японії та Швейцарії* (з газ.).

КІНОДРАМАТУ́РГ, а, *ч.* Той, хто створює кінодрами. *За сценаріями українських кінодраматургів режисери Київської кіностудії здійснили постановку не одного цікавого фільму* (Ю. Збанацький); *Іван Драч — поет, перекладач, кінодраматург, громадсько-політичний діяч* (із журн.).

КІНОДРАМАТУРГІ́Я, ї, *ж.* 1. Теорія і мистецтво побудови драматичного твору, а також сюжетно-образна концепція такого твору в кінематографії. *Василь Симоненко збирався професійно взятися за кінодраматургію* (з мемуарної літ.); *Кінодраматургія належить до вкрай своєрідної галузі літературного процесу, кінцевим продуктом якого є літературний сценарій для кінематографу* (з наук.-попул. літ.); *Уперше в Україні майстер-клас із кінодраматургії створив Богдан Жолдак* (з газ.).

2. *збірн.* Сукупність кіносценаріїв. *Уся творчість Довженка — і проза, і драматургія, і кінодраматургія, і навіть публіцистика — надзвичайно поетичні* (з наук. літ.).

КІНОЕКРА́Н, а, *ч.* 1. Полотно, вкрите особливою відбивальною речовиною, на яке проектують зображення під час демонстрації кінофільму. *Праворуч на стіні висить кіноекран* (Ю. Яновський); *Цікаво було стежити на кіноекранах за бойовими діями наших танків і літаків* (А. Дімаров).

2. Те саме, що **кіно́** 1. *Адам вів Єву крізь стрій екзотичних дерев .. і дивився на неї, як на спокусливу зірку кіноекрана* (О. Чорногуз).

КІНОЕПОПЕ́Я, ї, *ж.* Кінофільм або цикл кінофільмів, у яких розповідається про визначні історичні події, багатопланово висвітлюються суспільно значущі теми. *Жодної з книжок про пригоди маркізи Анжеліки Максим не читав, навіть кіноепопею за їх мотивами ловив лише уривками по телевізору* (А. Кокотюха); *Нещодавно кіноепопея Ж.-І. Кус-*

то збагатилася серією фільмів під загальною назвою "Зниклі цивілізації" (з наук.-попул. літ.).

КІНОЖА́НР, у, *ч.* Жанр фільмів, що відрізняються певними сюжетними, постановочними і т. ін. ознаками. *Серджо Леоне виношував свій задум про знімання гангстерського кіно понад десять років, тож його кінострічка стала яскравим явищем у цьому кіножанрі* (із журн.); *В українському історичному кіножанрі в головній ролі фільму часто виступав Богдан Ступка* (з газ.).

КІНОЖУРНА́Л, у, *ч.* Документально-хронікальний короткометражний фільм. *Освітився екран. Спочатку, як завжди, показували кіножурнал* (В. Собко); *Після короткої перерви присутні в залі знову посідали на свої місця, аби переглянути нові кіножурнали* (О. Шугай).

КІНОЗА́Л, у, *ч.* Зал для демонстрації кінофільмів. *Гігантські кінозали демонстрували захоплюючі* [цікаві] *фільми про подвиги космонавтів, про морські походи прадавніх героїв* (О. Бердник); *Вони вийшли з кінозалу. Надворі вже вечоріло. Дощ ішов сильний* (О. Тесленко); *З відкритого .. кінозалу линули звуки музики з якогось кінофільму* (І. Роздобудько).

КІНОЗБІ́РНИК, а, *ч.* Декілька тематично об'єднаних коротких кінофільмів, які демонструють без перерви. *Бойові кінозбірники допомагали мобілізації сил народу, виховували ненависть до ворога, славили героїзм солдатів* (з наук.-попул. літ.); *У вересні 1941 року Українська студія хронікального фільму випустила перший кінозбірник "З фронтів Вітчизняної війни"* (з навч. літ.); *Відкриває кінозбірник документальна стрічка відомого режисера* (із журн.).

КІНОЗІ́РКА, и, *ж.* Знаменита кіноакторка, рідше кіноактор. *Надто вродлива була Наталонька з дитинства, надто настирливо пророкували їй блискуче майбутнє кінозірки* (М. Дашкієв); *За кілька метрів нижче дядька стояла струнка мальована дівчина з височенною, схожою на копицю сіна зачіскою, — справжнісінька тобі кінозірка* (В. Нестайко); *Вона кіноартистка. Правда, ще не зіграла жодної ролі, але твердо постановила собі, що буде найвидатнішою кінозіркою всіх часів і народів* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

КІНОЗЙО́МКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кінознімáння.** *Вони відчували подвійне задоволення, бо мусили побачити і те, як водолази спускаються на дно моря, і кінозйомку цікавого фільму* (М. Трублаїні); *За селом проводилися кінозйомки* (Л. Смілянський); *Сонце тут сліпуче, настирне, невідступне, як тисячі "юпітерів" при кінозйомках* (Т. Масенко); *Солодке передчуття, що зараз почнеться найцікавіше — кінозйомка, — не давало спокою* (В. Нестайко).

КІНОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із кіномистецтва. *Успіх технічного прогресу кіномистецтва як мистецтва і образів, і звуків, всупереч багатьом тодішнім кінознавцям, радісно передвіщали і Довженко, і Яновський* (М. Бажан); *Кінознавці часто говорять, що справжній фільм можна дивитися без звуку, оскільки в кіно завжди на першому місці картинка* (з газ.).

КІНОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука, що вивчає історичний розвиток і сучасний стан, загальні закономірності й конкретні форми суспільного функціонування кінематографу як мистецтва. *До першочергових завдань, поставлених перед кінознавством творчою практикою, належить вивчення й узагальнення досвіду режисури художнього, науково-популярного та хронікального фільмів* (з наук. літ.); *У наш час робиться чимало зусиль для поліпшення кіноосвіти, розвивається кінознавство, одна за іншою виходять праці з історії кіно* (з газ.).

КІНОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до кінознавства. *Вадим розповів про свою ініціативу введення кінознавчого курсу в школі* (із журн.); *Позитивну роль у розвитку кінознавчої роботи відіграла секція теорії і критики* (з газ.).

КІНОЗНІМА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до кінознімання, признач. для нього. *Перед об'єктивом кінознімального апарата ставлять .. лінзу* (О. Довженко); *Історик кіно, консультант британської Королівської академії наук привіз до України виставку кінознімальної техніки, присвячену 120-річчю першого комерційного показу рухомих картинок в Україні* (з газ.).

КІНОЗНІМА́ННЯ, я, *с.* Знімання на кіноплівку; знімання кінофільму. *Обіч стояв на масивній тринозі апарат для кінознімання* (Ю. Яновський); *Одержані за допомогою фото- й кінознімання матеріали дозволяють аналізувати траєкторію рухів і техніку їх виконання* (з наук.-попул. літ.); *Частота кінознімання — від одиниць до 100 тис. кадрів за секунду* (з навч. літ.).

КІНОЗОБРА́ЖЕННЯ, я, *с.* Зображення, одержане кінематографічними засобами. *Художнє кінозображення має великий вплив на емоції та чуття* (із журн.); *Багато праць, що претендують на прорив звичної картини кінозображення, часто за форматом і манерою схожі на стандартні відеокліпи* (з газ.).

КІНОІНДУ́СТРІЯ, ї, *ж.* Галузь промисловості, що займається виробництвом і розповсюдженням (прокатом) кінофільмів; кінопромисловість. *Хоча виробництво кіно є глобальним явищем, поширеним по цілому світу, про розвинуту кіноіндустрію йдеться лише в декількох країнах, зокрема в США, Індії, Китаї* (з наук.-попул. літ.); *Зазвичай великі лондонські прем'єри відбуваються в кінотеатрі "Одеон" на Лестер-сквер, тут же з червоної доріжки актори та інші представники кіноіндустрії вітають фанатів* (із журн.).

КІНОКА́ДР, у, *ч.* Кадр *(див.* **кадр**[1] 1) фільму. *Один знімок на кіноплівці зветься кінокадр чи — простіше — кадр (початкове значення слова "кадр" у французькій мові — "рама")* (з газ.); * У порівн. *Раптовим спалахом вона* [блискавка] *яскраво освітила .. простір, в якому, наче в уповільненому кінокадрі, майнули безформні шматки перетинчастих крил, білі блискучі дрібні зуби, уривки сухої зморшкуватої шкіри* (В. Владко).

КІНОКА́МЕРА, и, *ж.* Апарат, признач. для знімання кінофільмів. *Клацали націлені на нього затвори фотоапаратів і кінокамер* (Н. Рибак); *Шкільний фотограф Федя в тюбетейці та довготелесий Берестецький з портативною кінокамерою, перебігаючи, як фотокори на параді, вибирають позицію найзручнішу* (О. Гончар); *Пан Юрцьо був великим любителем фільмувати геть усе, що потрапляло в об'єктив його аматорської кінокамери* (Любко Дереш).

КІНОКАРТИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **кінофі́льм.** *Ідучи з школи, хлопці умовилися разом вчити уроки.., а ввечері йти в клуб дивитися нову кінокартину* (О. Копиленко); *Все, що тут написано, в кінокартину, звичайно, не входило, та навряд чи воно там і потрібне* (О. Довженко); *Добре ми всі працювали, а такої відради, як тепер, ніколи не знала: про тебе заговорили, твоя праця в кінокартинах людей веселить і життя веселить* (М. Стельмах); *— У багатьох є па-*

тефони, радіоприймачі, велосипеди. Майже всі виписують газети .. Художню літературу читають не одиниці, а більшість .. Зріє інтерес до кінокартин (А. Кокотюха).

◊ **Крути́ти (пуска́ти) фільм (кінокарти́ну, кіно́)** *див.* **крути́ти.**

КІНОКЛА́СИКА, и, *ж., збірн.* Кінофільми, що засвідчують розвиток кіномистецтва й зберігають своє художнє значення протягом тривалого часу. *1987 року Вім Вендерс поставив найвідоміший свій фільм — "Небо над Берліном", що став кінокласикою* (з наук.-попул. літ.); *Під час створення серіалу було використано документальні матеріали, кадри кінокласики та ігрові епізоди* (із журн.).

КІНОКЛУ́Б, у, *ч.* Самодіяльна організація кіноглядачів і аматорів кіномистецтва, діяльність якої полягає в організації кінопереглядів, лекцій, дискусій і т. ін. *Український глядач, зокрема столичний, нині регулярно споживає закордонні екранні дива. Як колись, за часів кіноклубів і захоплення елітарним кіно* (із журн.); *Головний приз журі федерації Міжнародного кіноклубу отримав фільм "Дон Кіхот" спільного виробництва Грузії та Франції* (із журн.); *Кшиштоф Зануссі, відомий режисер кіно, театру й телебачення, сценарист, викладач, зняв свої перші кінострічки в аматорському кіноклубі* (з газ.).

КІНОКОМЕ́ДІЯ, ї, *ж.* Кінофільм комічного змісту як один із жанрів кіномистецтва. — *Звісно, в мене є вади, я поки що не схожий на позитивних героїв з отих кінокомедій, що їх вожу по кошарах у металевих коробках* (О. Гончар); *Валерій Холод був зовсім не схожий на тих кореспондентів, яких ми звикли бачити на сцені театрів та в кінокомедіях* (М. Білкун).

КІНОКОМПА́НІЯ, ї, *ж.* Приватне або державне об'єднання, метою діяльності якого є виробництво й прокат кінофільмів. *Велика кінокомпанія підписала контракт із письменником для створення сценарію* (із журн.); *Підраховуючи прибутки й витрати кінокомпаній, укладачі рейтингу оцінювали прибутковість фільмів кожного конкретного режисера за останні три роки* (з газ.).

КІНОКО́НКУРС, у, *ч.* Показ фільмів багатьох студій країни або декількох країн для обміну досвідом кінематографістів, визначення кращих їхніх робіт; кінофестиваль. *Низку кінострічок українського письменника Йосипа Струцюка було відзначено на міжнародних кіноконкурсах* (з наук.-попул. літ.); *В Україні заснували Національний кіноконкурс документальних фільмів* (з газ.).

КІНОКОНЦЕ́РТНИЙ, а, е. У якому відбуваються концерти й демонструються кінофільми. *Він приїхав до міста пару тижнів тому, .. винайняв кіноконцертний зал на місяць вперед* (С. Жадан); *13 кінофільмів майстра поетичного кіно О. Довженка, а також репродукції його невідомих малюнків представлено в популярному нью-йоркському кіноконцертному комплексі* (з газ.).

КІНОКРИ́ТИК, а, *ч.* Фахівець із кінокритики. *Кінокритики віднесли серіал "Величне століття. Роксолана" до найкрасивіших історичних серіалів* (з газ.); *Почесним гостем фестивалю в цьому році стане відомий і впливовий британський кінокритик, колишній арт-директор одного з найстаріших у світі кінофестивалів — Единбурзького* (з Інтернету).

КІНОКРИ́ТИКА, и, *ж.* Рецензування фільмів і аналіз сучасного кінопроцесу. *Кінокритика займається тлумаченням і оцінкою творів кіномистецтва з погляду кінознавства та теорії кіно* (з наук.-попул. літ.); *На кінофестивалі — відкритість відбору стрічок і співдружність експертів, запрошених із різних галузей — від кінокритики до режисури* (із журн.).

КІНОЛЕКТО́РІЙ, ю, *ч.* Система проведення публічних лекцій, занять, що супроводжуються показом фільмів або їхніх фрагментів. *У Духовно-просвітницькому центрі діятимуть домовий храм Св. Георгія Побідоносця, недільна школа, проводитиметься кінолекторій духовного спрямування* (з газ.); // Будівля, приміщення, де відбуваються такі лекції, заняття. *У неділю, 15 лютого, о 13.00 у музейному кінолекторії відбудеться перегляд та обговорення двох фільмів, що розповідають про життя й боротьбу відомих українських патріоток — Ольги Басараб та Олени Теліги* (із журн.).

КІНОЛЕКЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до лекції, що супроводжується показом кінофільмів, окремих кінокадрів на якунебудь тему. *Кінолекційні матеріали;* // Признач. для таких лекцій. *У краєзнавчому музеї працюють виставковий та кінолекційний зали* (із журн.).

КІНОЛІТО́ПИС, у, *ч., збірн.* Зібрання документальних або художніх кінокадрів, що відображають важливі події з історії країни, народу; сукупність кінофільмів подібного змісту. *Звільняються від податку на додану вартість обороти з реалізації робіт і послуг із виробництва фільму, виробництва кінолітопису, тиражування, прокату та показу фільму* (з мови документів); // Історія чого-небудь, що має важливе значення для країни, народу, відображена в кінофільмі, низці кінофільмів. *Телесеріалом "Спрут" Д. Даміані започаткував цілий жанр, який вийшов далеко за межі детективного кіно й перетворився на свого роду кінолітопис життя в Італії* (з наук.-попул. літ.); *На жаль, багато важливих фактів із історії України кануло в Лету разом із найжахливішою трагедією — Голодомором, не позначеним у паспорті нації — її документальному кінолітописі* (з публіц. літ.).

КІНОЛІТОПИ́СЕЦЬ, сця, *ч.* Той, хто створює кінолітопис. *1931 року в Харкові засновано Українську фабрику кінохроніки — кінолітописця історії України протягом майже 80 років* (з наук. літ.).

КІНОЛІТОПИ́СНИЙ, а, е. Прикм. до **кінолі́то́пис.** *Кінолітописний матеріал; Кінолітописний сюжет.*

КІНО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із кінології. *Кажуть кінологи, не можна дивитися в очі вівчаркам, бо ті сприймають це як напад і можуть і в горло вчепитися* (О. Забужко); *Жоден дипломований кінолог не вгадав би, що перед ним расовий ердельтер'єр* (І. Карпа); *Кінологи працюють у розплідниках, на майданчиках, в армійських частинах, на митниці, у міліції, кіно і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

КІНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кінолога і кінології. *Його кінологічні знання були зачаткові, і якби не цей наказ з управління поліції, він би ніколи нічого про собак так і не довідався* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Із Києва прибула кінологічна група з виявлення живих постраждалих під уламками залізобетону* (із журн.).

КІНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наукова дисципліна, що вивчає собак, способи їх розведення, догляду за ними, методи їх виховання та дресирування. *Кінець XIX ст. у європейських країнах було ознаменовано розвитком кінології, що сягнула*

наукового рівня (з наук.-попул. літ.); *Кінологія безпосередньо пов'язана з такими науками, як біологія, анатомія, фізіологія, етологія, зоопсихологія та ін.* (з навч. літ.).

КІНОМА́Н, а, *ч.* Любитель, поціновувач кіно (у 1, 2 знач.). *"Сьогодні та весь тиждень у нашому кінотеатрі дивиться..." — чітко вимовляю я, знаючи, що сотні кіноманів щоденно вислуховуватимуть усю нісенітницю, яку я верз у телефонну слухавку* (І. Роздобудько); *Кіномани до останнього сперечалися, кому дістанеться гран-прі* (із журн.); *Сьогодні заробити на кіноманах може кожний, хто вкладе гроші в реконструкцію кінотеатру або збудує новий* (з газ.).

КІНОМА́НІЯ, ї, *ж.* Пристрасна любов до кіно. *Одеса захворіла на кіноманію і величала себе "Голлівудом на березі Чорного моря"* (М. Бажан); *У вісім років Франсуа Трюффо побачив перший у своєму житті фільм Абеля Ганса. Це стало початком його кіноманії* (з наук.-попул. літ.).

КІНОМА́НКА, и, *ж.* Жін. до **кіномáн.** *Тоді Рина натхненно, з викликом: — Не віриш? А хочеш, Улько, і він тебе поведе сьогодні в кіно? Як уська Уля, Уля — кіноманка: — Ти серйозно?* (М. Куліш); *"Ні-ні, — кричала кіноманка біля входу до кінотеатру в трубку, — я тобі за кілька днів зателефоную, у мене поки що фестиваль триває!"* (із журн.).

КІНОМЕРЕ́ЖА, і, *ж.* Сукупність кінотеатрів, кіноустановок у тій чи іншій місцевості або країні. *Учасники акції протестували проти показу фільму "Матч" в українській кіномережі, оскільки вважають його антиукраїнським і таким, що спотворює історичну правду* (із журн.); *Валерій почав працювати помічником кіномеханіка районної кіномережі* (з газ.).

КІНОМЕТА́ФОРА, и, *ж.* Кінематографічний прийом, що постає у фільмі образно-символічним, асоціативним засобом зображення, вираження думки. *Мова кіно володіє різноманітними стилістичними фігурами — кінометафорою, паралелізмом, еліпсом і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Альбом Л. Осики "Камінний хрест" є яскравою кінометафорою українського життя* (з газ.).

КІНОМЕХА́НІК, а, *ч.* Спеціаліст із демонстрації кінофільмів. *Привезли кіномеханіки апарати, стали екран лаштувати у клубі* (П. Козланюк); *І все було б так, як мріяла, якби у наш старий перекособочений клуб та не прийшов новий кіномеханік...* (Г. Тарасюк); *Майже 20 років Михайло Іванович пропрацював кіномеханіком у кінотеатрі. Усі фільми передивився!* (з газ.).

КІНОМИСТЕ́ЦТВО, а, *с.* Вид мистецтва, продукти якого створюють за допомогою кінознімання реальних, спеціально інсценованих або відтворених засобами анімації подій. *Тепер я знову мав щастя побачити на екрані новий крок наперед. Кіномистецтво дійшло апогею* (Ю. Яновський); *Керівництво Спілки крутило грошву для власних проектів задля відродження українського кіномистецтва* (Г. Тарасюк); *У кіномистецтві поєднуються естетичні властивості театру, літератури, образотворчого мистецтва та музики* (з наук.-попул. літ.).

КІНОМИСТЕ́ЦЬ, стця́, *ч.* Те саме, що **кіномите́ць.** *Пан режисер підступив збоку; все на ньому виказувало розхристаність кіномистця: благенькі фірмові недоноски, шапка на потилиці, шарф до колін, засліплене сигаретою око, сива дводенна щетина на обличчі* (Є. Пашковський); *Міжнародний кінофестиваль презентує роботи молодих режисерів зі всього світу — найперспективніші кіномистці представлять свої фільми персонально* (із журн.).

КІНОМИСТЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до кіномистецтва. *Кіномистецькі шедеври Олександра Довженка вічні, як і душа людини!* (із журн.).

КІНОМИСТКИ́НЯ, і, *ж.* Жін. до **кіномисте́ць.** *Журі програми "Особливий погляд" Каннського кінофестивалю очолила видатна французька кіномисткиня* (із журн.).

КІНОМИТЕ́ЦЬ, тця́, *ч.* Те саме, що **кінематографі́ст.** *Не був він* [О. Довженко] *тоді ще ні художником, ні кіномитцем, не мав ніякого голосного імені, а проте на всіх .. справляв враження надзвичайно талановитої, гарячої, закоханої в життя людини* (М. Рильський); *Кінематографічна модель експресіонізму була започаткована кіномитцями Німеччини* (з навч. літ.); *Микола Вінграновський відомий не тільки як український письменник-шістдесятник, а й кіномитець* (із журн.).

КІНОМОНТА́Ж, у́, *ч.* Творчий і технічний процес у кінематографі, на телебаченні або в звукозаписувальних студіях, що дозволяє поєднанням окремих фрагментів вихідних записів отримати єдиний, композиційно цілісний твір. *У "Саду Гетсиманському" автор творить унікальний подвійний фінал — не послідовний, а паралельний, за зразками кіномонтажу* (О. Шугай); *Якщо на світанні кіно існував лише механічний кіномонтаж, то сьогодні застосовують переважно електронний* (з наук.-попул. літ.).

КІНОМОНТАЖЕ́Р, а, *ч.* Фахівець із кіномонтажу. *Наступною жінкою в житті Жана Ренуара стала Маргеріт Матьє, кіномонтажер, що працювала в усіх, крім одного, фільмах французького режисера* (з публіц. літ.); *В інституті кіно і телебачення монтаж викладає найдосвідченіший кіномонтажер країни* (з газ.).

КІНОМОНТАЖИ́СТ, а, *ч.* Те саме, що **кіномонтаже́р.** *Вакантне місце кіномонтажиста; Сучасний кіномонтажист.*

КІНОМОНТАЖИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кіномонтажи́ст.** *Тетяна Прахова спочатку була акторкою у фільмах "Земля" О. Довженка, "Трансбалт" М. Білинського, пізніше — видатною кіномонтажисткою у фільмах О. Довженка, І. Кавалерідзе, І. Анненського, І. Савченка* (з газ.).

КІНОМОНТА́ЖНИЙ, а, е. Стос. до кіномонтажу. *У 1920-х роках Марлен Дітріх першою вирізала з щільного картону шаблони й приклеїла їх до нігтів за допомогою кіномонтажного клею* (з газ.); // Схожий на кіномонтаж. *І. Драч використовує в ліриці кіномонтажну композицію, зміну часових планів* (з наук. літ.).

КІНОМУ́ЗИКА, и, *ж.* Музичний супровід кінофільму, один із важливих виражальних засобів кіномистецтва. *Світ кіномузики є широким і різноманітним: для кіно писали такі відомі всьому світові композитори, як Сергій Прокоф'єв, Дмитро Шостакович, Борис Лятошинський та інші* (з навч. літ.); *Кіномузика надає широке поле для експерименту в царині композиторської техніки* (із журн.).

КІНОМУЗИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **кіному́зика.** *Спільними зусиллями багатьох людей із різних галузей мистецтва було організовано кіномузичний вечір* (з газ.).

КІНОНОВЕ́ЛА, и, *ж.* Невеликий сюжетний кінофільм. *Навряд чи я міг би докладно переказати сюжет. Це була невеличка кіноновела про самотність* (І. Роздобудько); *Кіноновела Інгмара Бергмана "Біля витоків життя" небагата*

на події, але насичена внутрішнім драматизмом (з наук. літ.); *На фестивалі "Молодість" у Києві презентували проект кіноальманаху, присвяченого Тарасові Шевченку. У межах проекту організатори планують створити 10–15 кіноновел* (з газ.).

КІНООБ'ЄКТИ́В, а, *ч.* 1. Об'єктив кіноапарата. *Продаємо унікальні кінооб'єктиви зі змінними кріпленнями* (з мови реклами).

2. *перен., рідко.* Те саме, що **кіно́** 1. *Творчий неспокій залюблених у кінооб'єктив людей вилився в ідею проведення Всеукраїнського фестивалю аматорського кіно* (із журн.).

КІНОО́ГЛЯД, у, *ч.* 1. Приурочене до чого-небудь ознайомлення з кінофільмом (кінофільмами). *Кінооогляд "Летючий голландець" присвячено Вінсенту Ван Гогу, оскільки цьогоріч виповнюється 160 років із дня народження видатного голландського художника* (із журн.).

2. Те саме, що **кінофестива́ль.** *Каннський кінооогляд відкрив біографічний фільм гонконгського кінорежисера Вонг Карвая "Великі майстри"* (із журн.); *Публіка хоче відвідувати різноманітні концерти й фестивалі. Першою такою ластівкою став кінооогляд туристичних фільмів "Вітер мандрів" у готелі "Ореанда"* (з газ.); *На 59-му Берлінському міжнародному кінофестивалі вручено першого "Золотого ведмедя" — вищу нагороду кінооогляду* (з Інтернету).

КІНООПЕРА́ТОР, а, *ч.* Фахівець, який знімає кінофільми. *Це теж Крим, — ота його часточка, яку найохочіше знімають на плівку ласі до південних відряджень кінооператори* (М. Дашкієв); *З досадою кривиться кінооператор: ніяк не впіймає ув об'єктив півтори хвилини їхньої* [піонерів] *натренованої радості* (В. Стус); *Томас уздрів кількох кінооператорів, що прицілювалися об'єктивами камер то з одного боку, то з іншого* (А. Михайленко).

КІНООПОВІДА́ННЯ, я, *с.* Документальний кінофільм, побудований у формі розповіді; кінематографічний жанр, що об'єднує такі фільми. *В сьому короткому нарисі автобіографічного кінооповідання автор поспішає зробити відразу деякі визнання: в його реальний повсякденний світ що не день, то частіше починають вторгатися спогади* (О. Довженко); *Кінооповідання зримо створює відчуття об'ємності розповіді* (з газ.).

КІНООСВІ́ТА, и, *ж.* Сукупність знань, здобутих у процесі навчання в галузі кіномистецтва. *Ізраїльська режисерка перед тим, як здобути кіноосвіту, навчалася в Міжнародному центрі фотографії в Нью-Йорку* (із журн.); *Український режисер Єва Нейман, переможниця кінофестивалю в Карлових Варах, розповіла, що отримала кіноосвіту в Німеччині* (з газ.); // Рівень, ступінь знань, здобутих у процесі навчання кіномистецтву. *Кіноосвіта є запорукою постійного і якісного поповнення спеціалістів у галузі кіномистецтва* (з газ.); // Система закладів і установ, через які здійснюється кіноосвіта. *Провідне місце в системі української кіноосвіти в 1930-х роках посідає Київський державний інститут кінематографії* (з навч. літ.); *Наш Будинок кіно віддавна є центром кіноосвіти* (із журн.).

КІНООСВІ́ТНІЙ, я, є. Стос. до кіноосвіти. *У 1930–1950 роках за допомогою адміністративних і фінансових важелів "Союзкіно" впливало на кіноосвітні процеси в Україні* (з навч. літ.); // Який поширює кіноосвіту. *Перші кіноосвітні заклади на теренах України виникли в 1916–1917 роках* (із журн.).

КІНОПАНОРА́МА, и, *ж.* 1. Кінотеатр для демонстрації панорамних фільмів. *У 1950–60-ті роки з'явилися спеціальні кінотеатри — стереокіно з об'ємним зображенням, кругова кінопанорама* (з наук.-попул. літ.).

2. Кінофільм, який вирізняється широтою охоплення зображуваних подій, людських доль і т. ін. *Актуальна кінопанорама; Гостросюжетна кінопанорама.*

КІНОПЕРЕ́ГЛЯД, у, *ч.* Те саме, що **кіно́гляд** 1. *На кіноперегляд прибули зірки українського та європейського кіно* (із журн.); *У штаб-квартирі Організації Об'єднаних Націй проводять українські виставки, концерти, кінопереглядн, наукові конференції* (з газ.).

КІНОПЕРЕ́КЛАД, у, *ч.* Переклад кінофільму іншою мовою. *Кінопереклад є надзвичайно складним видом перекладацької діяльності, він переносить фільм в інше культурно-історичне середовище* (з наук.-попул. літ.).

КІНОПЕРЕСУ́ВКА, и, *ж.* Пересувне устаткування для показу кінофільмів. *Наступного дня до бригади приїхала кінопересувка, увечері мали демонструвати новий фільм* (Л. Дмитерко); *Романенко ніс у руках високий бляшаний ящик, у яких механіки кінопересувок возять плівку* (Микита Чернявський); *Сидячи за кермом, Дан упевнено намацав інформаційний слід, що його залишила остання кінопересувка, і повіз авто крізь дитячі вигуки "Приїздіть ще, не забувайте!"* (Н. Околітенко); *У комплект кінопересувки звичайно входять кінопроектор, звуковідтворювальний пристрій, кіноекран, іноді автономне джерело електроенергії* (з навч. літ.).

КІНОПЕРІО́ДИКА, и, *ж.* Систематично створювані короткометражні хронікальні фільми. *Кіностудія "Експрес", заснована 1911 року в Києві, випускала кіноперіодику* (з наук.-попул. літ.); *Копії фільмів документального характеру, кіноперіодики зберігають у державному архіві відповідно до закону* (з мови документів).

КІНОПЛАКА́Т, а, *ч.* Те саме, що **кіноафі́ша.** *Кіноплакати кінця XIX ст. створювали на основі перемальовування окремих кінокадрів* (з наук.-попул. літ.); *У 1920-х роках активно розвивався жанр кіноплаката, в якому використовували метод фотомонтажу* (із журн.); *Фестивальні кіноплакати, як правило, експресивні, серійні, з пізнаваними логотипами* (з газ.).

КІНОПЛІ́ВКА, и, *ж.* Гнучка прозора стрічка, вкрита світлочутливою емульсією, признач. для кінознімання та друкування кінофільмів. *Оброблення враженої мікроорганізмами кіноплівки ультразвуком низької частоти не призводить до втрати життєздатності мікроскопічних деструкторів фільмових матеріалів* (з наук. літ.); *Кіноплівку виготовляють у формі стрічки з перфорацією по краях* (з наук.-попул. літ.).

КІНОПО́ВІСТЬ, і, *ж.* 1. Художній кінофільм, який динамічно змальовує події, життєві явища, оповідає про життя дійових осіб. *З появою Голлівуда на початку XX ст. кіноповість у формі художнього фільму домінує в комерційному кіно* (з наук.-попул. літ.); *Кіноповість — фільм, що розповідає вигадану історію; як правило, протиставляється документальним, а також деяким експериментальним фільмам* (з навч. літ.).

2. Повість, у якій використовують певні кінематографічні прийоми оповіді (подрібнення дії на короткі епізоди, лаконічність діалогу та авторських пояснень, монтажний

характер епізодів і т. ін.). *Кіноповість О. Довженка "Україна в огні" — один із найсильніших, найбільш вражаючих творів української літератури про трагедію народу в роки Другої світової війни* (з навч. літ.); *Кіноповість О. Гончара "Партизанська іскра" вперше опубліковано в журналі "Вітчизна" 1956 року* (із журн.).

КІНОПОЕ́МА, и, *ж.* Кінофільм ліричного, поетичного змісту. *В Одесі відбувся показ кінопоеми "Схід: Пісня двох людей" 1927 року, знятої класиком німецького кіно Фрідріхом Мурнау* (з газ.).

КІНОПОЛОТНО́, á, *с.* Кінофільм, що відтворює певні історичні події, широку картину суспільного життя. *Музика з етнічними мотивами зробила епохальне кінополотно О. Довженка "Земля" автентично українським* (із журн.).

КІНОПОРТРЕ́Т, а, *ч.* Жанр документального кіно, пов'язаний із зображенням якої-небудь реально існуючої особи засобами кінематографу. *Один із проектів кіностудії "Контакт" називається "Наші сучасники", це кінопортрети відомих діячів політики, культури й науки сучасної України* (з наук.-попул. літ.).

КІНОПРЕМ'Є́РА, и, *ж.* Перший показ нового кінофільму. *Довгоочікувана кінопрем'єра відбудеться в Чернівцях* (з газ.).

КІНОПРО́БА, и, *ж.* Пробна зйомка актора на виконання ролі в кінофільмі. *У 2007 році в архівах Британського кіноінституту було знайдено раніше невідомий запис кінопроб знаменитої актриси Одрі Хепберн* (з газ.).

КІНОПРОДЮ́СЕР, а, *ч.* Продюсер кінофільмів. *Попри те, що кінопродюсер — професія творча, він насамперед — підприємець* (з газ.).

КІНОПРОЕ́КТ, у, *ч.* Проект створення кінофільму. *Проект "Україно, гудбай!" переміг у першому відкритому конкурсі кінопроектів Державного агентства з питань кіно на отримання фінансування* (із журн.); *16 березня відбудеться офіційна презентація кінопроекту "Солодка Даруся", який є адаптацією однойменного бестселера Марії Матіос* (з газ.).

КІНОПРОЕ́КТОР, а, *ч.* Оптичний прилад для проектування зображення з кінострічки на екран. *Вже наступної хвилини зненацька, швидко-швидко, мов кінопроектор закрутився в зворотний бік, починають .. проступати двадцятилітньої давності .. постаті* (О. Забужко); *Зал заповнився атмосферним гудінням і потріскуванням — запрацював невидимий кінопроектор* (Любко Дереш).

КІНОПРОЕКЦІ́ЙНИЙ, а, е. Признач. для проектування кінофільмів на екран. *Кінопроекційне обладнання.*

КІНОПРОЕ́КЦІЯ, ї, *ж.* Показ на екрані збільшених, попередньо знятих зображень, що послідовно й швидко змінюються. *Цифрова кінопроекція стала можливою після появи технологій, що забезпечують на великому кіноекрані світлові потоки* (з наук. літ.); *Можливість колективного перегляду діафільмів на великому екрані дозволяла замінити дорогу кінопроекцію більш доступним шоу, особливо популярним у дітей* (з наук.-попул. літ.).

КІНОПРОКА́Т, у, *ч.* 1. Випуск кінофільмів для показу на екрані; передача їх у тимчасове користування (у прокат) кінотеатрам, клубам і т. ін. *Екран мій світить вечорами у темряву найдальших кошар. План кінопрокату даю, куди посилають — їду* (О. Гончар); *Кінопрокат у Києві почався з 1897 року в приміщенні "Бергоньє театру"* (з наук.-попул. літ.); *Якісний кінопрокат можна назвати одним із найпривабливіших об'єктів вкладення інвестицій* (з газ.).

2. Підприємства та організації, що займаються прокатом кінофільмів. *Працювати в системі кінопрокату.*

КІНОПРОКА́ТНИЙ, а, е. Стос. до кінопрокату. *Масовий друк, копіювання кіножурналу здійснює студійна лабораторія, яка випускає десятки, сотні примірників фільму й розсилає їх по кінопрокатних базах* (з наук. літ.); *Уникнути скорочення кінопрокатного ринку можна тільки за рахунок створення якісних фільмів* (із журн.).

КІНОПРОКА́ТНИК, а, *ч.* Працівник кінопрокатного ринку, який передає кінофільми в тимчасове користування кінотеатрам, клубам і т. ін. *Не уклавши жодного контракту з кінопрокатниками, Лені Ріфеншталь організувала закритий кіносеанс "Олімпії" в залі на 50 місць для преси та голлівудських кінематографістів* (із журн.); *У Пакистані кінопрокатники й телебачення не показуватимуть фільм американського режисера К. Бігелоу "Ціль номер один"* (з газ.); // Кінопрокатна компанія. *Прокатну плату віддають дистриб'юторові день у день: наприкінці кожного робочого дня кінотеатр перераховує гроші кінопрокатникам* (із журн.).

КІНОПРОМИСЛО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Те саме, що **кіноінду́стрія.** *Найбільша кінопромисловість знаходиться в Індії. У середньому ця країна випускає більше 800 картин на рік* (з наук.-попул. літ.); *1911 року в Україні було створено "Південноросійське акціонерне товариство Сахненко і Ко", що стало початком кінопромисловості як такої* (із журн.).

КІНОПРОЦЕ́С, у, *ч.* Взаємодія виробників продукції кіно (творців), її прокатників (розповсюджувачів) і споживачів (глядачів). *На внутрішню організацію кінопроцесу впливають зовнішні (політичні, економічні, соціальні та ін.) і внутрішні (рівень професіоналізму, наявність матеріальної бази та ін.) чинники* (з наук. літ.); *Новий Голлівуд, французька "Нова хвиля", розвиток кіноосвіти та незалежних кіновиробників — усе це сформувало кінопроцес другої половини XX століття* (з наук.-попул. літ.); *Кінопроцес в Україні має всі шанси активуватися* (з газ.).

КІНОРЕДА́КТОР, а, *ч.* Фахівець із редагування кіносценаріїв. *Кінoредактор є дійовим комунікатором у ланці "творець — глядач — суспільство"* (з наук. літ.); *Професія кінoредактора формувалася разом із розвитком кінематографу* (із журн.).

КІНОРЕЖИСЕ́Р, а, *ч.* Режисер, постановник кінофільмів. *Кінорежисерам не треба рознумерованих авторських сценаріїв* (Ю. Яновський); *— Цей фільм зняв Іван Петрович Кавалерідзе, про якого я вже тобі розказував. Кінорежисер, скульптор і письменник* (В. Нестайко); *— Ви хто? — не впізнає Мирона ошелешений адмірал. — Кінорежисер. Я робив про вас документальний фільм* (Г. Тарасюк); *"Огненне коло", безсумнівно, стане одною з перших постановок кмітливого кінорежисера, такого, що кохається у військовій тематиці* (О. Шугай); *Співці й музиканти, актори й художники, поети й кінорежисери потяглися у всенародному морі на київський Майдан Незалежності, де вирішувалася доля країни* (О. Забужко).

КІНОРЕЖИСЕ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до кінорежисера і кінорежисури. *У кінотеатрі "Київ" відомий актор презентував свій кінорежисерський дебют* (із журн.).

КІНОРЕЖИСУ́РА, и, *ж.* 1. Творча діяльність, професія кінорежисера. *Кінорежисура — це більше, ніж професія, — це діяльність, і дуже складна діяльність, що вимагає неабиякої підготовки* (О. Довженко); *Лені Ріфеншталь була жінкою, що карколомно увірвалася на чоловічу територію — у кінорежисуру* (із журн.).

2. Постановка фільму режисером. *Існує три напрями кінорежисури — ігрове, документальне та анімаційне кіно* (з навч. літ.).

3. *збірн.* Люди, які займаються кінорежисерською діяльністю; кінорежисери. *На Одеському кінофестивалі на червону доріжку вийшли й представники нової генерації української кінорежисури* (із журн.).

КІНОРИ́НОК, нку, *ч.* 1. Сфера обігу продукції кіно як товару. *Китайський кіноринок став найбільшим у світі* (із журн.); *Тепер Україна вже має цивілізований кіноринок як плацдарм для просування вітчизняного кіно у внутрішній та міжнародний кінопрокат* (з газ.).

2. Місце демонстрації відео- та кінофільмів з метою відбору для купівлі-продажу, прокату і т. ін. *27 жовтня в кінотеатрі "Київська Русь" завершився третій Київський кіноринок* (з газ.).

КІНОРО́ЛЬ, і, *ж.* Роль в ігровому кіно. *Актор так успішно виконав свою першу кінороль, що критики назвали його одним із головних претендентів на приз за найкращу акторську роботу Каннського кінофестивалю* (із журн.).

КІНОРОМА́Н, у, *ч.* Художній кінофільм із багатьма дійовими особами, широким охопленням подій, життєвих явищ. *Василько .. скидався на кіногероя з любовного кінороману* (Ю. Покальчук); *Дванадцятисерійний кінороман зроблено не стільки за Шаламовим, хоча в основі й лежать його "Колимські оповідання", скільки про Шаламова* (з газ.).

КІНОСЕА́НС, у, *ч.* Час, протягом якого демонструють кінофільм, а також сам його показ. *Вона дуже поспішає, бо їй хочеться не спізнитись на початок кіносеансу — сьогодні ж бо в клубі показуватимуть "Олексу Довбуша"* (Б. Антоненко-Давидович); *В кінотеатрі .. почався останній кіносеанс* (О. Гуреїв); *Після закінчення кіносеансу ми гуртом поверталися додому* (Ю. Збанацький); *Івана застали посеред клубу: розставляв саме лави перед кіносеансом* (А. Дімаров); *Загатний перестрів мене після кіносеансу, і я згодилась пройтися з ним* (В. Дрозд).

КІНОСЕРІА́Л, у, *ч.* Багатосерійний теле- або кінофільм. *У 1990-х роках кіностудія ім. О. Довженка створила кіносеріал "Тарас Шевченко. Заповіт"* (із журн.).

КІНОСТРІ́ЧКА, и, *ж.* Стрічка із записаними кінокадрами; кіноплівка. *Металічні коробки з кіноплівкою були поперекидані, і з них випало кілька кружалець змотаної кінострічки* (Л. Смілянський); * У порівн. *Події спалахують, розгортаються так швидко, як ото кінострічка, що раптом порвалася і на ній все заметушилося в скаженому темпі* (Т. Масенко); // Окрема копія кінофільму. *Автофургон, біля якого Мамайчук і швець, і жнець, цілими днями гасає по відділках або кушпелить грейдером аж у райцентр за новою кінострічкою чи в якихось інших справах* (О. Гончар); *Колодуб згадав цього хлопця. Це ж він тоді біля клубу звантажував з мотоцикла коробки з кінострічками* (Ю. Бедзик); // Те саме, що **кінофільм.** *Про нього* [Богдана Хмельницького] *написано романи, повісті, оповідання, поеми, драми, створено кінострічки, картини й скульптури* (О. Апанович).

КІНОСТУ́ДІЯ, ї, *ж.* Підприємство, що створює кінофільми. *Вечеряли о годині сьомій, при вечері розмовляли про Одесу, про лиман на Чорному морі, про першу кіностудію з відомою примадонною Вірою Чорною* (У. Самчук); *Перший вузлик до цієї розповіді зав'язався на чужій стороні, на околиці Парижа, на кіностудії "Парнас"* (І. Волошин); *Євграф навіть не оглянувся і пішов геть. Так ходять тільки закохані, що несподівано полаялися, або молоді актори кіностудії, які одержали свою першу роль, але ще її не зіграли* (О. Чорногуз).

КІНОСЦЕНАРИ́СТ, а, *ч.* Те саме, що **кінодрамату́рг.** *Потрібна ця сцена* [падіння з аероплана] *і достатньою мірою умотивована тільки з погляду кіносценариста, що, завваживши певну одноманітність картини, хоче розбити її якимсь "трюковим" номером, якимсь цікавим для ока моментом* (М. Зеров); *Не часто радують читачів новими творами фантасти і пригодники, кіносценаристам теж є простір для роботи* (Ю. Збанацький); *У кіносценариста має бути розвинене сценарне мислення, тобто вміння конструювати життєві ситуації, пов'язувати їх між собою, мотивувати вчинки героїв* (з наук.-попул. літ.).

КІНОСЦЕНА́РІЙ, ю, *ч.* Літературний твір, на основі якого створюють кінофільм. *"Сонячна машина" була задумана спочатку як кіносценарій* (М. Зеров); *Степан зліпив сюжет для кіносценарію й скомбінував кілька тем для дальших повістей* (В. Підмогильний); *Для письменника, який прийшов у кінематографію, дуже важливо зразу ж усвідомити, що створення кіносценарію не менш складна справа, ніж написання будь-якого іншого літературного твору* (О. Довженко); *Петро хотів писати кіносценарії, молився на Достоєвського, .. завжди читав журнал чи якусь модерну книжку, яку щойно взяв у співбесідника* (В. Рубан).

КІНОСЦЕНА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **кіносцена́рій.** *Прийом ретроспекції вказує на тяжіння автора до ліризації кіносценарної оповіді* (з наук. літ.); *Кіносценарний текст є автономним літературним текстом, синтезом усіх трьох літературних родів* (з наук. літ.); *Після армії поет Іван Драч навчався в Київському університеті, закінчив Вищі кіносценарні курси в Москві, працював у сценарному відділі Київської кіностудії ім. О. Довженка* (з наук.-попул. літ.).

КІНОСЮЖЕ́Т, у, *ч.* Сюжет кінофільму. *Місцем, де розгорталися основні події кіносюжету, українські кінематографісти обрали мало кому відомий райцентр на Полтавщині — Пирятин* (з наук.-попул. літ.); // Короткометражний фільм із сюжетною основою. *Фотограф і перший узбецький кінорежисер Худайберген Диванов зняв перший узбецький документальний кіносюжет у 1910 році* (із журн.).

КІНОТВІ́Р, во́ру, *ч.* Твір кіномистецтва, кінофільм. *Кінотвір "Украдене щастя" відразу став предметом пильної уваги критиків* (з наук. літ.); *Кінотвір народжується зніманням камерою фотографічних зображень або за допомогою анімаційної техніки чи візуальних ефектів* (з навч. літ.).

КІНОТЕА́ТР, у, *ч.* Приміщення для публічного показу кінофільмів. *Публіка товпилась коло кінотеатрів та йшла втлумом тротуарами* (Гео Шкурупій); *Біля кінотеатру вирував живий людський потік* (О. Донченко); *Чи ви, читачу, бачили коли-небудь детективний фільм у кінотеатрі, що в ньому, бодай би хоч на один кадр, не промайнула залізниця?* (Б. Антоненко-Давидович); *Він тричі ходив до кінотеатру дивитись "Поему про море" й плювався на сентименталь-*

ні індійські фільми (В. Дрозд); *В очі вдарив сніп яскравого світла. Я закляк, міркуючи, де б це ми могли проїжджати. Либонь, це кінотеатр...* (Л. Кононович); *Найдавнішим кінотеатром у Києві вважають "Жовтень"* (із журн.).

(1) Панора́мний кінотеа́тр — приміщення, пристосоване для демонстрації панорамних фільмів. *Унікальний кінотеатр "Кінопанорама" є одним із найстаріших панорамних кінотеатрів Києва* (з газ.).

КІНОТЕ́КА, и, *ж.* Те саме, що **фільмоте́ка.** *Десь у глибині кінотеки висить щільна завіса, важкими складками спадає на .. підлогу* (І. Карпа); *Завдання кінотеки — зберігати фонд кінотворів, який існує в країні* (із журн.).

КІНОТЕ́ХНІКА, и, *ж.* 1. Галузь техніки, що розробляє засоби виробництва, розмноження та демонстрування кінофільмів. *Кінотехніка базується на досягненнях фототехніки, механіки, світлотехніки, електроніки тощо* (з навч. літ.).

2. *збірн.* Технічне обладнання, технічні засоби для виробництва, розмноження і демонстрації кінофільмів. *Нагороду Гордона Соєра присуджують інженерам-винахідникам, які за допомогою новітніх технологічних розробок та вдосконалення кінотехніки зробили свій внесок у зміцнення авторитету світового кінематографу* (із журн.).

КІНОТЕХНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у галузі кіномистецтва. *На перетині комп'ютерних, телевізійних та кінотехнологій стрімко розвиваються комп'ютерна графіка й анімація* (з навч. літ.); *Україна міцно тримається в авангарді сучасних кінотехнологій* (із журн.); *Великий обсяг казки "Лис Микита" створював проблему: наявна кінотехнологія давала змогу одній знімальній групі виготовляти лише до 10 хвилин анімації упродовж року* (з газ.).

КІНОТРИЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Три самостійні щодо композиції кінофільми, пов'язані між собою спільністю задуму, сюжету, героїв і т. ін. *Кінотрилогія про Олега Ольжича "Я камінь з Божої пращі..." об'єднує стрічки "Ольжич", "Доба жорстока, як вовчиця" та "Незнаний воїн"* (з наук.-попул. літ.); *Кінотрилогія режисера Володимира Шевченка "Україна. Початок шляху", "Вогняний шлях", "Шлях звершень" отримала Державну премію України імені Тараса Шевченка 1978 року* (з газ.).

КІНОТУСІ́ВКА, КІНОТУСО́ВКА, и, *ж., жарг.* Неформальне зібрання любителів кіно або представників галузі кіномистецтва. *Цього року наймодніша кінотусовка світу опинилася під загрозою зриву через страйк французьких працівників культури* (із журн.); *Мета кіноклубу "Лотос" — створення кінотусівки, налагодження комунікації між поціновувачами кіно, позитивне та корисне проведення часу з близькими за духом людьми* (з газ.); *Найбільш неочікувана кінотусовка тижня буде влаштована в ніч проти суботи в кінотеатрі "Кінопанорама"* (з мови реклами).

КІНОТУСО́ВКА *див.* **кінотусівка.**

КІНОУСТАНО́ВКА, и, *ж.* Кіноапарат із відповідним обладнанням для показу кінофільмів. *Після війни в нашому селі пересувні кіноустановки крутили трофейні фільми* (із журн.); *Навесні 1934 р. громада села радісно загомоніла про те, що в нашу місцевість направлено пересувну кіноустановку* (з газ.).

КІНОФА́БРИКА, и, *ж.* Виробничо-технологічна структура кіностудії. *До кінофабрики я приїхав молодий і простий, як солдат з булавою маршала в ранці* (Ю. Яновський); *Рідко можна було здибати одесита, що не хвалився б своїм Чорним морем і своєю кінофабрикою, вперто називаною ним за прізвищем дореволюційного власника ханжонковською* (М. Бажан).

КІНОФЕСТИВА́ЛЬ, ю, *ч.* Конкурсний показ і перегляд творів кіномистецтва. — *Так треба жити... Вони* [найбагатші у світі греки] *скрізь: на похоронах Кеннеді, на коронації грецького короля, на прем'єрі в "Ла Скала", на кінофестивалі в Сан-Себастьяні, на полюванні в Кенії. Снідають в Америці, обідають у Європі, вечеряють в Таїланді...* (П. Загребельний); *Вона щойно повернулася з кінофестивалю, розвезла подарунки близьким і друзям. Прочитала черговий список справ на вересень* (І. Роздобудько); — *Ні, все-таки яка смішна ідея була сумістити кінофестиваль з літературним хепенінгом* (І. Карпа); *Зазвичай кінофестивалі супроводжуються публічним показом кількох фільмів і приїздом їхніх авторів* (із журн.).

КІНОФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Система заходів щодо розгортання мережі кінотеатрів; ступінь оснащеності кіноустановками для обслуговування населення певної території. *На початку 1930-х років між представниками кіногалузі та колгоспами укладали угоди, в яких обговорювали зобов'язання сторін щодо проведення якісної кінофікації на відповідній території* (з наук. літ.).

КІНОФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Створювати кінотеатри й кінопересувки, улаштовувати кіномережу в якій-небудь місцевості. *Кінофікувати село.*

2. Обладнувати для демонстрування кінофільмів. *За роки п'ятирічки планувалося кінофікувати всі робітничі клуби, забезпечити кожне село стаціонарною або пересувною кіноустановкою* (із журн.).

3. Використовувати кіно як засіб навчання. *Немає потреби кінофікувати весь зміст навчального матеріалу, як немає й потреби використовувати кіно, якщо того самого результату можна досягти, застосовуючи значно ефективніші засоби навчання* (з наук. літ.).

КІНОФІКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **кінофікува́ти.** *Місто Зіньків кінофікувалося: воно стало місцем знімання художнього фільму міжнародної кінокомпанії* (з газ.).

КІНОФІ́ЛЬМ, у, *ч.* Твір кінематографії, признач. для показу на екрані; кінокартина, фільм, кіно, кінострічка. *Неясно пригадалися найкращі героїні перечитаних романів, переглянутих кінофільмів* (Іван Ле); *Кожної неділі в клубі .. кінопересувка показує кінофільм* (П. Панч); *У технологічному плані кінофільм є сукупністю рухомих зображень, пов'язаних єдиним сюжетом* (з наук.-попул. літ.).

КІНОФІ́РМА, и, *ж.* Те саме, що **кінокомпа́нія.** *1909 р. у США десять провідних кінофірм об'єдналися в так званий патентний трест для монополізації випуску й прокату* (з газ.).

КІНОФОТОАРХІ́В, у, *ч.* Архів, зібрання кінострічок, фотографій, фотодокументів. *Директор кінофотоархіву продемонструвала унікальні фото- та кіноматеріали про митрополита Андрея Шептицького та Івана Франка* (із журн.); *Документи про Центральну Раду надали для виставки Центральний державний історичний архів, Національний музей історії України, Центральний державний кінофотоархів імені Г. Пшеничного* (з газ.).

КІНОХРО́НІКА, и, *ж.* 1. Жанр кіномистецтва, пов'язаний із відтворенням окремих подій і фактів суспільного

життя засобами кіно. *Що добре — то це і велика, і свіжа завжди кінохроніка, де, разом із цікавими подіями, демонструють і природниче життя* (Остап Вишня); *Чомусь згадався з недавньої кінохроніки про Антарктиду отой останній кадр, коли тракториста Івана Хмару разом з його трактором поглинає — на очах у всіх! — крижана безодня океану...* (О. Гончар).

2. *збірн.* Фільми цього жанру. *З рушницею за плечима, в хвацько збитому набакир береті Бертон чомусь нагадав одного з тих гітлерівських молодчиків, яких не раз доводилося бачити в кадрах трофейної кінохроніки* (М. Дашкієв).

КІНОХРОНІКЕ́Р, а, *ч.* Фахівець із документального кіно, автор кінохроніки. *Режисери й редактори, телеоператори й кінохронікери — працівники більше сорока спеціальностей, які прагнуть різноманітнити жанри й форми кіно* (з газ.).

КІНОШЛЯ́ГЕР, а, *ч.* Фільм, що користується популярністю у глядачів. *Творчий вечір закінчився піснею, яка поєднала знайомі мелодії з багатьох новорічних кіношлягерів* (із журн.).

КІНО́ШНИЙ, а, е, *розм.* Стос. до кіно, кінематографії. *Акула був схожий на кіношного плейбоя: волосся у нього теж було вигоріле, шкіра — дублена водою і сонцем, мускули так і перли з футболки невизначеного кольору* (І. Роздобудько); *Купуєш британський "Vogue" і йдеш на місцевий секонд-хенд. Всі кіношні і шоу-бізові* [шоу-бізнесові] *стилістки так і роблять, тільки не мають душевної сили признатися* (І. Карпа).

КІНО́ШНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **кінематографі́ст.** *Від кіношників відокремився високий чоловік у ще розкішнішому, ніж у майора.., кожушку* (П. Загребельний); *Спритні кіношники притягли на край села фанерного поламаного літака, знімають фільм про війну* (Ю. Мушкетик); *Продюсера Колю Комарницького важко не впізнати. Цього велетня, як я дізнався, в тусівці кіношників дражнять Кінг-Конгом* (А. Кокотюха).

КІНО́ШНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **кіно́шник.** *Наша визнана кіношниця Кучинська тричі дивилася оті "Соняхи" і вже набридла всім своїм захопленим базіканням* (Г. Усач); *А на цариці .. не квітчасте плаття, а джинси, як на отій режисерші-кіношниці* (В. Нестайко).

КІ́НСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кінь** 1. *Тільки іскра з-під копит кінських сипнула та й з очей зникли* [Кармель з товаришами] (Марко Вовчок); *З вулиці, крізь одчинене вікно летіла до кабінету лайка, скрип коліс та хлопання кінських ніг* (Б. Антоненко-Давидович); // Власт. коневі, коням. *Кліпнувши очима від кінського іржання, Максим подивився і здивовано побачив перед собою таку картину: туман зник* (І. Багряний); *Коні бігли клусом. Пахло збіжжям, кінським потом, дорожньою пилюкою, полями* (М. Томчаній); // Такий, як у коня. *Пив він, зажмуривши очі, великими кінськими ковтками* (Григорій Тютюнник); // Признач. для коней. *І потовчене було чавило за містом, і потекла кров із чавила аж до кінських вуздечок, на тисячу шістсот стадій* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Пропонували* [гості] *двосічні мечі, бронзові шоломи, срібні прикраси для кінської збруї* (О. Бердник).

2. Те саме, що **кі́нний** 1. *За вербами заторохтів кінський візок* (І. Нечуй-Левицький); *То були не люди, а кістяки, виснажені, обдерті .. Вони їхали у кінських возах* (А. Чайковський); // Пов'язаний з їздою на конях. — *Іподром* [з літака], *де кінські перегони неділями влаштовуються, — .. не широкий шлях, а кинутий на зеленім килимі мотузок...* (Остап Вишня); *Виступив перший Евмел, численного люду володар, Син славетний Адмета, у кінських змаганнях умілий* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

3. Уживається як складник деяких ботанічних назв. *По берегах і корчах .. кінської м'яти вигрівалися жаби і скакали з плюскотом у воду* (Н. Кобринська); — *Я змішав рослини, одні з яких викликають блювання, а інші — його зупиняють: .. копитняк європейський, копито кінське і сфагн* (С. Андрухович); *Корінь кінського щавлю збирають навесні або восени й використовують для виготовлення ліків* (з наук. літ.).

Кінська торго́виця *див.* **торго́виця; Кінський двір** *див.* **двір**[1].

△ **Кінська си́ла** *див.* **си́ла; Кінська стопа́** *див.* **стопа́**[1]; **Кінський кашта́н** *див.* **кашта́н.**

КІНСЬКОКАШТА́НОВІ, вих, *мн.* Підродина рослин родини сапіндових. *Кінськокаштанові — родина нечисленна, містить всього 2 роди та 15 видів, трапляється на території Євразії, Північної та Південної Америки* (з наук. літ.).

КІНЦЕ́ВИЙ, а, е. 1. Який міститься, перебуває, розташований на кінці, у кінці чого-небудь; останній (у 1 знач.). *Часом вони читали довгі й скучні романи без кінцевих карток, витягнені в коморі з покритої пилом завалі* (М. Коцюбинський); *Степан, Ярина і старий батько стали в кінцевій дії разом з сільським натовпом навколішки й заспівали* (Б. Антоненко-Давидович); *Трамвай, нарешті, обігнувши кільце, спинився на кінцевій зупинці* (Ю. Збанацький); *Потяг "Київ — Кам'янець-Подільський", яким вони мали дістатися до кінцевої точки призначення, прибував не раніше як за дві години* (С. Андрухович); *Із погляду живої давньоруської мови та сучасних української і російської мов, форму "о полку" слід вживати з кінцевим наголосом (о полке)* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **кінце́ва,** вої, *ж.* Останній пункт у маршруті транспорту. *Водій відчинив двері й узявся за мікрофон. — Русанівка, кінцева, — замогильним голосом повідомив він. — Вагон далі не йде* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Завершальний, остаточний. *Понад чверть віку тому познайомився Сергій Альошин з Маратом Кандибою, і майже протягом усього цього часу триває між ними суперництво, кінцевий результат якого покаже майбутнє* (М. Дашкієв); *Нейтронні зорі — це кінцева стадія еволюції зір із не на багато більшою, ніж у Сонця, масою* (з навч. літ.); // Який визначає собою яку-небудь діяльність і завершує її; основний. *Видно було, що він чекав цеї відповіді, а може, навіть і хотів її для чогось. У всякім разі не це, очевидно, було кінцевою метою його приходу* (В. Винниченко); — *Яка проблема перед вами головна, кінцева?.. — Головної проблеми передо мною вже нема. Я її не розв'язав. Не вистачило життя* (О. Довженко); *Прикладна наука має на меті конкретні кінцеві цілі; пізнання ж не має меж або кінцевих точок* (з наук.-попул. літ.).

КІНЦЕ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **кінце́вий** 2. *Час, що раніше символізував кінцевість людської історії, у період романтизму набирає нового аксіологічного звучання* (з наук. літ.); *Визначаючи екзистенцію через її кінцевість, М. Гайдеггер тлумачить її як "тимчасовість", реальна точка відліку якої — смерть* (з наук. літ.); *Важливим момен-*

том у процесі складання моделей витрачання ресурсів є врахування основних відмінностей між моделлю і дійсністю: кінцевість, спрощеність і наближеність моделі (з навч. літ.).

КІНЦІ́ВКА, и, *ж.* 1. Завершальна частина літературного або музичного твору, а також узагалі завершальна частина чого-небудь. *Не можна ж, щоб роман так кволо закінчити. Потрібна така кінцівка, щоб читачеві в останній раз трохи нерви подратувати. На те ж воно й є, красне письменство, — на псування нервів...* (Д. Бузько); *Працюючи над оповіданням "Сім мішків", я ніяк не міг знайти кінцівки — виходило дуже солодко* (О. Донченко); *І. Франко майстерно користується казковим прийомом зачинів і кінцівок* (з наук. літ.); // Закінчення слова. *Він швидко говорив, ковтаючи кінцівки* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *анат.* У людини й тварин — частина тіла, що служить головним чином для пересування або хапання (нога, рука і т. ін.). *У хордових тварин кінцівки можуть бути непарними й парними* (з наук. літ.); *Шкутильгали на милицях солдати в жовтих халатах, гріючи свої покалічені кінцівки на щедрому сонці* (П. Панч); — *Чим досягається політ? Політ досягається активним маханням усіх кінцівок* [у птахів] (В. Нестайко); *Ондатра намагалася круто повернути назад, але нижні кінцівки, очевидно, уже заплутались у сітці* (О. Чорногуз); *В тому просторі проявлялися напіврозмиті постаті — не було в них ані голів, ні кінцівок* (Валерій Шевчук).

3. Графічна прикраса в кінці книжки, розділу і т. ін. *Самобутні художники .. дали багато тисяч оригінальних малюнків для оформлення книг — для обкладинок, форзаців, заставок, кінцівок* (І. Волошин); *У ювілейному виданні повісті "Тіні забутих предків" більшість малюнків розташовані як заставки або кінцівки до певного розділу* (з наук. літ.).

КІНЦЬОВИ́Й, а́, е́. Те саме, що **кінце́вий** 1. *Виявлено різні тілесні ушкодження — синці на обох колінних суглобах, мілкі садна на верхній губі, ранки на кінцьовій фаланзі другого пальця правої кисті* (з мови документів).

КІНЧА́СТИЙ, а, е. Те саме, що **гострокінце́вий.** *Виглянув місяць із хмари і показав .. контури високого будинку з кінчастими вежами* (І. Франко); *Перед моєю душею виринула легко зігнута стать старого тирана, його чигаючий взір, кінчаста борода* (О. Кобилянська); *Була собі мишка. Така, як і другі: сіренька, маленька, кінчасті вушка, довгий, гладкий хвостик* (Б. Лепкий); *Мостом по десять у ряд тяглися пішаки, сотня за сотнею, одні з довгими кінчастими щитами та списами, інші мали плетені з кизилу щити* (І. Білик).

КІНЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **КІНЧИ́ТИ,** чу́, чи́ш, *док.* 1. *що і з інфін.* Доводити що-небудь до кінця; докінчувати, завершувати, закінчувати. *Сими днями кінчаю друге оповідання і радикально міняю життя* (М. Коцюбинський); *При кутку чоловік, зовсім знесилений, копає яму — вже кінчає роботу* (В. Барка); *Звісно, — діло заведено — треба ж його і кінчити...* (Панас Мирний); *Він сидів на лавочці, терпляче дожидаючись, поки йому кінчать забинтовувати голову* (М. Трублаїні); // Завершувати навчання де-небудь. *В той рік, коли починалася Велика Вітчизняна війна, Оля кінчала десятирічку* (Іван Ле); — *Я ж не досить навчений, товаришу майор. Люди для цього кінчають спеціальні училища. А я...* (Є. Доломан); *Перед війною вони стільки чекали з Юрієм, доки кінчать інститут, одружаться, будуть спільно працювати* (О. Гончар); // *з ким — чим.* Завершувати, закінчувати дію, яка не названа, а відома з попередньої розмови. [А н н а П е т р і в н а:] *Кінчайте-бо швидше з дітьми та йдіть до нас!* (М. Старицький); *Двоє саней вже були навантажені .. дровами, гвинтівками .. Артем наказав кінчати з третіми саньми і бути напоготові* (А. Головко); // Допивати, доїдати щось. *Вбіг Матейко і собі в льох, а там уже третю бочку кінчають* (К. Гриб).

2. *що чим, на чому.* Робити що-небудь на закінчення; завершувати чимсь. *Завжди такими словами кінчала свої жалощі перед людьми Параска про Галю* (Панас Мирний); — *Я вже сказав, Воронцов, і давай на цьому кінчимо... Як сказав, так і буде* (О. Гончар).

3. *що.* Припиняти у визначений час роботу, навчання і т. ін.; закінчувати. *Кінчаємо роботу о 8-й годині, а там за обідом, чаєм, спочинком і листом до тебе сходить весь вільний час* (М. Коцюбинський); *Кінчали службу. В церкві стало урочисто, тихо* (С. Васильченко).

4. *кого, з ким, розм.* Позбавляти життя, вбивати. *Ляхів кінча* [Ярема]; *з Залізняком Весілля справляє В Уманщині, на пожарах* (Т. Шевченко); *Атака розпочалася. — Пора нагору, — сказав полковник і подав капітанові диск. — Кінчайте з ним* (Ю. Винничук).

◊ **(1) Кінча́ти / кінчи́ти вік (життя́):** а) доживати останні роки свого життя. *В однім* [листі] *стоїть, що син умер І що зостануться тепер І батько й мати в час лихий Без його* [нього] *вік кінчати свій* (Я. Щоголів); [Е д і п:] *Мене ж нехай не ушанує дозволом Мій рідний город — тут своє життя кінчать* (Борис Тен, пер. з тв. Софокла); б) умирати. *Лев голову підняв, силкується гукнути: "Ой, де ж ти, смерть моя!.. Бодай би був не народився, як так життя своє кінчать!"* (Л. Глібов); *Заможник часом помирає жебраком, а батько великої дружної сім'ї кінчає життя під чужим парканом* (І. Білик); *І я тоді щасливий буду, Спокійно вік кінчу я свій — І, знай, у вдячності своїй Навіки ляпас твій забуду* (М. Терещенко, пер. з тв. О. Пушкіна); **(2) Кінча́ти / кінчи́ти [життя́] на ши́бениці** — бути покараним на смерть через повішення. *Вона весь час була впевнена, що Гриша неодмінно, обов'язково кінчить на шибениці* (А. Головко); **(2) Кінча́ти / кінчи́ти (покінчи́ти) раху́нки** *з ким* — обривати, припиняти які-небудь зв'язки, стосунки з кимсь. *З Когеном я ще раз поважно перебалакаю, хоч чи вийде що з цього? З тим брехуном не дійдеш до ладу. Доведеться, мабуть, через суд кінчити з ним рахунки* (М. Коцюбинський); **(4) Одне́ кінча́ти, дру́ге почина́ти** — говорити непослідовно, безладно, перескакуючи з одного на інше. *Прокопчук — шапка на потилиці, шинеля розстебнута, лупаті очі так і виграють, так і химерять, щоб що-небудь збрехати — цілу дорогу теревенить, одне кінчає, друге починає* (Григорій Тютюнник); **Поча́ти за (во) здоро́в'я** *(ц.-с.* **здра́віє), а кінчи́ти (звести́) за упокі́й** *див.* **почина́ти.**

КІНЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **КІНЧИ́ТИСЯ,** чу́ся, чи́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Приходити, наближатися до кінця; закінчуватися, проходити, минати. *Жнива кінчались, і наставала возовиця* (І. Нечуй-Левицький); *Кінчалися серпневі дні* (Іван Ле); *Зима кінчалася, колись пращури в сей місяць сушили порубаний ліс* (І. Білик); *Кінчиться війна, і я повернусь до неї, я відшукаю її!* (О. Гончар); // Припинятися, переставати. *Дощі кінчаються. Я сьогодні виїду до На-*

вабганджа (М. Дашкієв); *Їх крик зливався в один довгий гук, котрий почався з світом, а кінчиться хіба пізньої ночі* (Панас Мирний); // Наближатися до краю, до межі своєї протяжності. *Там, де кінчаються доріжки та квітники, .. стоять під терниною хлопець і дівчина* (С. Васильченко); *Він іде .. на ту саму вулицю, що кінчалася тим знаменитим сосновим бором...* (І. Багряний); *Скоро вуличка кінчилась, і перед їхніми очима відкрився невеликий .. кам'яний майдан* (О. Гончар); // Вичерпуватися, вихо́дити (у 11 знач.). *Ті гроші, які дав на початок Скалозуб, вже майже кінчалися, а надій на нові було мало* (В. Винниченко); *Борошно кінчається, а де позичиш, як не в Килини?* (І. Багмут); *Картопля кінчалася в Катранників* (В. Барка); *Пшоно й крупа давно кінчилися* (Ю. Яновський).

2. *тільки 3 ос., чим.* Те саме, що **закі́нчуватися** 2; завершуватися. — *Знаю я, чим кінчаються такі твори, — підніс руку, немовби для оборони, Васьок* (Б. Антоненко-Давидович); *Виступи панфутуристів часто кінчалися посвистами, обуреним галасом і навіть образливими вигуками слухачів* (М. Бажан); *В книзі вражень танкісти залишили свій короткий запис, який кінчався рядом підписів на півсторінки* (О. Гончар).

3. *тільки 3 ос., чим, на чому і без дод.* Приходити до якого-небудь наслідку, результату. *Кінчалося на тому, що Раїса брала олівець і робила в рукопису вставки та поправки* (М. Коцюбинський); *Добре те, що добре кінчається* (Я. Качура); *При розподілі копиць ні одна майже косовиця не кінчалася миром* (О. Довженко); *Розпочався жорстокий бій, що кінчився уночі перемогою партизанів* (М. Шеремет).

4. *тільки недок., розм.* Те саме, що **вмира́ти.** *Моя дочка кінчається. Прийди ж, поклади Свої руки на неї, щоб видужала та жила!..* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Ах, як же вона важко диха!.. — То вона вже кінчається* (Л. Яновська).

КІ́НЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кінчи́ти.** *Думалось, щоб до жнив і пошабашити з війною .. Так і було б, цієї весни вся війна була б кінчена, якби не роздмухувала пожежу Антанта* (О. Гончар); // **кінчено,** *безос. пред.* — *Але все ж кінчено — вирішено: цієї ж весни обов'язково виберу час, перегоборю з Інною, виявлю ставлення її до мене, і тоді...* (Є. Кротевич); — *Ну, слава Богу! Нарешті усе кінчено!* (М. Івченко).

КІ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **кіне́ць**[1] 1. *На останнім слові пані Качковська піднесла кінчик фартушка до очей* (Леся Українка); *Одного разу, відкидаючи за плече неслухняну косу, Мері випадково зачепила кінчиком її мою щоку* (Б. Антоненко-Давидович); *Мати з паляничкою в руках присіла на кінчик стільця* (П. Панч); *Кінчик язика вискакує — й ховається, вискакує — й ховається. Тоненький кінчик язика, схожий на жало змії* (Є. Гуцало).

◊ **Ви́сіти на язиці (на язику́, на кі́нчику язика́)** *див.* **ви́сіти; Свербі́ть на кінці (на кі́нчику) язика́** *див.* **свербі́ти.**

КІНЧИ́ТИ *див.* **кінча́ти.**

КІНЧИ́ТИСЯ *див.* **кінча́тися.**

КІНЬ, коня́, *ч.* 1. Велика свійська однокопита тварина родини конячих. *З Чигирину* [Чигирина] *По всій славній Україні Заревли великі дзвони, Щоб сідлали хлопці коні* (Т. Шевченко); *Багіров пропонує: .. вибрати найміцніших коней, запрягти в один віз і тягти його до шосе* (О. Гончар); *Вози на вигоні. Стирчать голоблі. Корови й коні поблизу осель* (Д. Білоус); *Драбанти їхали по четверо в ряд, усі до єдиного на однакових білих конях* (І. Білик); * У порівн. *Дочка не дуже-то й слухає матері: загне голову, як муштрований кінь, та й вийде з кімнати* (Марко Вовчок).

2. Шахова фігура у формі голови коня на довгій шиї. [Перший монах *(виймає шахи з тайничка оправи і, озираючись, відновлює позицію):*] *Тут був король. А тут ось королева. Був хід конем. Я взяв твою туру. Твій хід. Ходи* (Л. Костенко); *Кінь може перестрибувати через фігури суперника* (з наук.-попул. літ.).

3. Спортивне знаряддя — оббита шкірою колода (у 1 знач.) на чотирьох ніжках для гімнастичних вправ; кобила (у 3 знач.). *Ну, яка ж тут справді радість — повертатися до робочого столу.., заваленого листами..: хто був першим, а хто останнім, підтягуючись на канаті, стрибаючи через коня, кидаючи гранату чи долаючи смугу перешкод?* (О. Шугай); *Гімнастичний кінь складається з корпусу, регульованих опор та ручок* (з навч. літ.).

(1) Верхови́й кінь — кінь, на якому їздять верхи. *Посольство мало 65 возів і 15 коней верхових, а весь обоз не мав ні кінця ні краю* (П. Загребельний); *Попереду гнали табуни Дорошенкових коней і худобу, потім вели верхових коней, а вже за ними їхав сам гетьман з жоною* (В. Чемерис); *Гленарван без труднощів знайшов пару прудких верхових коней, і невдовзі вони з Паганелем опинились за мурами цього великого міста* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); **Гра́ти / погра́ти коне́м (на коні)** *див.* **гра́ти; Да́ти коне́ві (коню́) остро́ги** *див.* **дава́ти; (2) Корінни́й кінь** — те саме, що **корінни́к.** *Кучер був вічно напівп'яний, а корінний кінь упряжки завжди сачкував, гризся із пристяжними, змушуючи їх тягнути таратайку* (з публіц. літ.); **(3) Кур'є́рські ко́ні,** *іст.* — коні, яких використовували для термінової доставки секретної, дипломатичної пошти та інших завдань, що потребували швидких перевезень. *Стрілець полетів на пошту, щоб за премію замовити кур'єрські коні* (І. Франко); *Сидячи під суворим наглядом, він розробляв грандіозний план утечі. Від місця заслання до кордону було наготовлено кур'єрські коні* (Валерій Шевчук); **(4) Пошто́ві ко́ні,** *іст.* — коні, яких використовували для перевезення пошти й пасажирів. *Кандидатам до академії були видані скарбові гроші на поштові коні до самого Києва* (І. Нечуй-Левицький); *Років через півтора я їхав на поштових конях через село Уласівку* (В. Винниченко); *Маючи право користуватися не тільки перекладними поштовими кіньми, а й військовим транспортом як особа, що виконує важливе доручення, він вирушив у дорогу через Москву* (І. Пільгук); **Припусти́ти коня́** *див.* **припуска́ти**[2]**; (5) Спі́нений кінь** — кінь, покритий піною, потом. *На спіненім коні, пообдиранім гіллям та колючками, припавши до його шиї, .. їхала .. якась людина* (І. Франко); *Вістовий на спіненім коні приніс новину* (К. Гриневичева); *У стоїще на мокрому, спіненому коні влетів Фока* (В. Гжицький); **Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути остро́гами [коня́]** *див.* **стиска́ти; Уда́рити по коня́х** *див.* **ударя́ти.**

△ **(6) Ара́бський кінь (скаку́н)** — одна з кращих порід верхових коней. *Вивели й Саїбові такого арабського коня, котрому й ціни не можна було скласти* (І. Нечуй-Левицький); *Через кілька хвилин .. з польського боку виїхав дужий та бравий молодий шляхтич, красуючись своїм арабським конем та пишним блискучим вбранням* (А. Кацнельсон); **(7) Кінь Пржева́льського** — ссавець родини конячих, від-

критий російським мандрівником М. Пржевальським; у дикій природі зустрічається в Китаї, Монголії, погано одомашнюється. *Сьогодні близьким до вимерлих тарпанів є кінь Пржевальського, що в незначних кількостях ще зберігається в деяких місцевостях Монголії* (В. Чемерис); — *Грак, у вашій душі сидить раб. Чого ви згинаєтесь? Ви сюди на коні Пржевальського можете в'їжджати, як Калігула в сенат* (О. Чорногуз).

◊ **(8) Залі́зний (стале́вий, стальни́й) кінь** — наземний транспортний засіб (автомобіль, мотоцикл, поїзд і т. ін.). *Кінь залізний важко дихав І вагонами гримів* (В. Сосюра); *Їде Олеся Кулик на тракторі, а за нею жінки правують залізними кіньми, вся ланка гуркотить* (О. Ковінька); *Стальний кінь — так влучно назвав народ мотоцикл* (із журн.); *Відвідувачі податкової служби не поспішають прилаштувати свого залізного коня на численні вільні місця* (з газ.); **Зби́ти коня́ (ко́ней)** *див.* **збива́ти; [І] коне́м (на коні́,** *рідко* **во́зом) не об'ї́деш** *див.* **об'їжджа́ти**[1]; **[І] коне́м не дожене́ш (не догна́ти)** *див.* **доганя́ти**[1]; **І коню́ я́сно** *див.* **я́сно; (9) На коні́,** *зі сл.* б у т и, п о ч у в а т и с е б е *і т. ін.* — бути (почувати себе) у вигідному становищі. *Вона почувала себе на коні і .. глушила своїм ляскотінням усіх* (Яків Баш); *Словом, повертався я з другої в своєму житті учительської конференції на коні* (М. Ю. Тарновський); **На коні́ (на козі́) не під'ї́деш** *див.* **під'їжджа́ти; (10) На коня́,** *зі сл.* п и т и — за благополучну, щасливу дорогу. — *На коня, Сенько, питимемо на станції* (О. Сизоненко); *Я зробив .. жест — момент! — підійшов до бару і замовив ще сто "абсолюту"* [горілки]. *Мені, професійному коневі, у теперішньому стані було б просто гріх не випити "на коня"* (В. Шкляр); **Погра́ти коне́м (кі́ньми, на коні́, на ко́нях)** *див.* **погра́ти; Сідла́ти / осідла́ти свого́ коня́ (ко́ника)** *див.* **сідла́ти; Спа́сти на коня́ (на ко́ней, на ко́ника)** *див.* **спада́ти; Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пирогі́, макогі́н на но́чви** *і т. ін.) див.* **схо́жий**[1]; **(11) Троя́нський кінь** — про хитрі дії, підступні засоби боротьби і т. ін. — *Не пускаймо троянського коня! — каже хтось із козацьких старшин. — Не пускаймо, не треба, пощо!* (Б. Лепкий); — *Я також читав "Іліаду" Гомера! — роздратовано кинув Перікл. — Другого троянського коня нам не треба, треба щось інше* (І. Білик); * У порівн. — *Ви, може, думаєте: наші судна — Мов той троянський кінь, ущерть набитий Вояцтвом кровожерним та ґвалтовним?* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); **Хід коне́м** *див.* **хід; Хоч коне́м грай** *див.* **гра́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **хто на сто ко́ней ви́садив** *див.* **хто**[1].

КІНЬЯРУА́НДА, и, *жс.* Мова народу руанда, що належить до групи банту нігеро-конголезької сім'ї мов. *Кіньяруанда поширена переважно в Руанді, а також на півдні Уганди й на сході Демократичної Республіки Конго* (з наук.-попул. літ.); *Сучасна мова кіньяруанда використовує писемність на основі латинської мови, має офіційний статус разом із англійською та французькою в Руанді* (із журн.).

КІОКУШИНКА́Й, *невідм., ч., спорт.* Один із видів східних єдиноборств, різновид карате. *Кіокушинкай — вид карате, що відзначається силою, простотою й ефективністю прийомів* (з наук.-попул. літ.); *Кіокушинкай був заснований Масутацу Оямою, одним із найсильніших людей XX століття* (із журн.); *Кіокушинкай — надзвичайно видовищний вид спорту* (з газ.).

КІО́СК, у, *ч.* 1. Невелика будівля для дрібної торгівлі; будка, ятка, рундук (у 2 знач.). *На скелях скрізь були поставлені статуї, вазони столітників, кіоски* (І. Нечуй-Левицький); *Біля газетного кіоску хлопець і дівчина роздивлялися листівки з портретами кіноартистів* (Н. Рибак); *Я купив у кіоску одну цигарку* (Любко Дереш).

2. *інформ.* Засіб для отримання певної спеціалізованої послуги. *Кіоск даних, встановлений у громадському місці, забезпечує широкому загалу доступ до інформації* (із журн.).

Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* **ларьо́к** *і т. ін.)*> *див.* **крамни́ця.**

КІОСКЕ́Р, а, *ч.* Продавець у кіоску. *Кіоскер газети продає, І книжки й журнали в нього є* (І. Муратов); *І ось я у Римі, у Флоренції, у затишних сицилійських містечках товчуся навколо газетних кіосків, а виконати замовлення халепського голови не наважуюся, соромно перед кіоскерами* (В. Дрозд); *У кіоскера було жовте, зморщене обличчя* (Валерій Шевчук).

КІОСКЕ́РКА, и, *жс.* Жін. до **кіоске́р.** *У вівторок відбулося судове засідання за позовом кіоскерки* (із журн.).

КІО́Т, а, *ч., рел.-церк.* Складана рама або шафка зі скляними дверцями для ікон; божник. *Кіоти захищають уміщені в них ікони від фізичних впливів, пилу та бруду, створюючи навколо них особливий мікроклімат* (з рел.-церк. літ.); *В кутньому вуглі стояв кіот з образами в срібних позолочених шатах* (О. Стороженко); *Постояв* [Сірко] *перед кіотом, прочитав "Вірую" і повернувся назад у горницю* (Ю. Мушкетик); *Шоломи, мечі, кольчуги, стрій на груди і на плечі; Як ті мощі у кіотах, так лежать в скриньках ці речі* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

КІП, а, *ч.* Грошова одиниця Лаосу. *Кіп було запроваджено 1955 р. замість індокитайського піастра* (з наук.-попул. літ.).

КІ́ПА, и, *жс.* Традиційний чоловічий головний убір правовірних юдеїв. — *У мене мокра голова. — Я позичу тобі кіпу, — каже Ройтман, і вони всі сміються* (Ю. Андрухович); *Ортодоксальні євреї одягають кіпу завжди, консерватори — тільки в синагозі й під час їжі* (з наук.-попул. літ.); *Носіння кіпи є звичаєм, але не законом: ніде у святих книгах євреям не пропонується обов'язково покривати голову* (з газ.).

КІ́ПЕР, а, *ч., розм.* Те саме, що **воротá́р** 2; голкіпер. *Пробити кіпера донецького "Олімпіка" так і не вдалося* (із журн.); *Хуммельс не влучає по м'ячу, але Паласіо, перекидаючи кіпера, промазує по порожніх воротах!* (з газ.).

КІПЕ́ЦЬ, пця́, *ч., діал.* Горбок. *Зійшов* [Петрій] *з дороги і певним кроком подався до невеличкого кіпця, зарослого терням* (І. Франко); *Якби частину врожаю Куликовці не заховали в сусідів або не закопали в кіпці, то їх чекав би голод у чотирьох стінах* (з публіц. літ.); * У порівн. *Ось на подільськім полі бурячник: Немов окопи, кіпці та кагати* (Д. Павличко).

КІ́ПКА, и, *жс.* Зменш. до **копá́** 1. *Поставлю женців сімсот молодців, поставлю кіпок — що на небі зірок* (з народної пісні); *Скільки на небі зірок — стільки у полі кіпок* (приказка).

КІ́ПОТЬ, птю, *ч.* Те саме, що **кіптява.** — *Отут має бути й ваша квартира, — мовив він, засвітивши .. каганчик, чорний од кіптю* (С. Васильченко); *Гляньте, жінки! Бачите — дим, кіпоть і чад Хмарами б'є* (Борис Тен, пер. з тв.

Арістофана); *Крізь кіпоть і пил я побачив: поруч зі мною пригальмувала бойова машина морської піхоти* (із журн.).

КІ́ПОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кіпка.** *В снопочки в'язала, в кіпочки складала* (з народної пісні); *Коли ж хороводи зустрілись, то радості поміж ними не було. Не вітали себе, весело гукаючи: "Скільки на небі зірочок, стільки на полі кіпочок!"* (Б. Лепкий).

КІПРЕ́ГЕЛЬ, я, *ч.* Геодезичний інструмент для топографічного знімання. *Кутові вимірювання здійснюють під час різноманітних геодезичних і топографічних робіт за допомогою теодолітів, тахеометрів, кіпрегелів тощо* (з наук. літ.); *Мензульне знімання — це визначення планових і висотного положень точок у полі за допомогою кіпрегеля* (з навч. літ.).

КІПРІО́Т *див.* **кіпріо́ти.**

КІПРІО́ТИ, ів, *мн.* (*одн.* **кіпріо́т,** а, *ч.;* **кіпріо́тка,** и, *ж.*). Населення острова Кіпр. *Кіпріоти самі воюють із Спартою й нізащо не схочуть воювати й проти персів* (І. Білик); *Як уже світ свінув і небо трохи прояснилося, тоді тільки помітили кіпріоти судно, яке вони зачепили були напередодні* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Прибувши на Кіпр, Кінір, перший міфічний цар острова, заснував місто Пафос, де було святилище кіпріотів* (з наук.-попул. літ.); *У повоєнний період греки-кіпріоти розпочали політичну агітацію за національне самовизначення та об'єднання з Грецією* (із журн.).

КІПРІО́ТКА *див.* **кіпріо́ти.**

КІПРІО́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до кіпріотів. *На відміну від інших арабських діалектів Європи, наприклад кіпріотських, мальтійська мова не вимерла* (з наук.-попул. літ.); *На Кіпрі 1974 року була спроба кіпріотських радикалів, підтримуваних диктаторським режимом Афін, здійснити військовий переворот* (із журн.).

КІ́ПРСЬКИЙ, а, е. Стос. до Кіпру. *Кіпрський діалект відрізняється від стандартної новогрецької мови лексикою, фонетикою, фонологією, морфологією, синтаксисом не лише через історичні причини, але й через географічну ізоляцію* (з наук. літ.); *Кіпрська православна церква заснована апостолом Варнавою 47 року* (з наук.-попул. літ.); *Античне зібрання музею досить цікаве: тут є твори дуже давні, наприклад, кіпрський керамічний посуд, виготовлений у II тис. до н. е.* (з газ.).

КІПТЮГА́, и́, *ж., розм.* Те саме, що **ку́рява;** пил (у 1 знач.). *Марина гримала на батька й на сина, що збив таку кіптюгу коло землянки* (Панас Мирний); *Після того, як він опинився за ворітьми флотської школи, нестерпним стало для нього саме слово "морехідка", уникав і згадки про неї. Бо ж не прийняла твоєї розхристаності, вигнала під паруси кураївської кіптюги!* (О. Гончар); *Окинув зором задимлене, чорне од кіптюги, спустошене подвір'я — його не впізнати* (Є. Доломан).

КІПТЮ́ЖИТИ, жить, *недок., розм.* Утворювати кіптяву. *На колгоспному дворі він знайшов того попелу цілі купи. Вітер кіптюжив і дмухався ним. Конюшня, корівники — все спалено* (Григорій Тютюнник); *Паша засвітила лампу і, поставивши на край столу біля хворої, прикрутила ґніт, щоб полум'я не кіптюжило* (М. Циба).

КІПТЮ́ЖИТИСЯ, жуся, жишся, *недок.* Покриватися кіптявою (у 1 знач.). *Праворуч починалося справжнє страхіття: тут юрмилися чорні, наче вони всю зиму кіптюжились у комині, чорти* (М. Стельмах); *На плиті з чотирьох валунців кіптюжився, парував під зеленою кришкою .. баняк* (Є. Пашковський).

КІ́ПТЯВА, и, *ж.* 1. Осад диму; сажа. *Ці написи, як і взагалі масивні, товстелезні стіни цієї тюрми, були заялożені, вкриті плісінню, кіптявою* (І. Багряний); *На одвірку кіптявою зі свічки було намальовано кілька хрестів* (О. Полторацький); *Остап тримав у руках довгий мушкет, сорочка була скривавлена і чорна від густої кіптяви, яка неспішно пожирала Січ* (Д. Білий); *Вітрила, непотрібні тепер, коли вітер подував з південного заходу, були старанно загорнені в полотняні чохли, що захищали їх від кіптяви* (Т. Вороновис, пер. з тв. Ж. Верна); // Густий чорний дим. [Р у ф і н:] *Більше з нього* [сирого дерева] *кіптяви, ніж світла* (Леся Українка).

2. *розм.* Те саме, що **ку́рява;** пил (у 1 знач.). *Сірі від дорожньої кіптяви піхотинці з радісним галасом накинулися на остовпілих кавалеристів* (О. Гончар); *Які там в городі зорі — дим та кіптява...* (О. Бердник).

КІ́ПТЯВИЙ, а, е. 1. Який коптить. *Вивантаживши товари на берег і розклавши їх рядочками неподалік води, вони* [карфагеняни] *знову сідають на корабель і відпливають далеченько в море, а тоді підпалюють кіптявий смолоскип* (І. Білик).

2. Покритий кіптявою (у 1 знач.); закопчений. *На ньому* [столику] *й був сервований чай — синій кіптявий чайник, чотири чашки, цукор у мисочці* (В. Підмогильний); *Кіптява свічка й ніж щербатий, червінна королева з карт. Змішалась ява з сном крилатим і все недійсне — ніч і чар* (Б.-І. Антонич); *Зв'язковий обходить курінь, знаходить старий кіптявий чайник, який висить над вогнем, кипить* (Ю. Яновський); *Сидячи в кіптявій ізбі* [хаті].., *ми з Ханенком часто згадували ті наші походеньки до Прокоповича* (Ю. Мушкетик).

КІ́ПТЯВИТИ, ить; *мн.* кіптявлять; *недок.* 1. Утворювати кіптяву (у 1 знач.). *Конденсат крапатиме на пальники, і вони почнуть кіптявити. Кіптява осідатиме на мокрі поверхні камери згорання й теплообмінник* (з навч. літ.); *Інтенсивне полум'я починає не тільки кіптявити, але й плавити свічку* (з газ.).

2. *що.* Покривати кіптявою (у 1 знач.). *Блимала гасова лампа, нерівний ґніт кіптявив пощерблене скло* (С. Журахович).

КІПТЯГА́, и́, *ж., розм.* Те саме, що **ку́рява.** *Кіптяга така, що й світу не видно* (Сл. Б. Грінченка); *Гладкі та високі коні важко гупали своїми копитами об суху землю, здіймаючи кіптягу угору* (Панас Мирний).

КІ́ПУ, *невідм., с.* Вузликове письмо давніх інків та їхніх попередників у Південній Америці, в якому кількість і форма вузликів на прив'язаних до мотузки чи палиці шнурках означали числа, а кольори — предмети. *У кіпу може бути від декількох звисаючих ниток до двох тисяч* (з наук.-попул. літ.); *Кіпу вперше в історії людства використовували для такого способу ведення бухгалтерського обліку, як подвійний запис* (із журн.).

КІ́ПЧИК, а, *ч., діал.* Зменш. до **кіпе́ць.** *Темно в ній* [криниці] *було, бо отіняв її оброслий тернами кіпчик* (І. Франко); *Хто зі стрільців мав лопатку, викопав собі кіпчик перед головою, хто не мав, застромив галузку, щоб його ворог не бачив* (із журн.).

КІР[1], ко́ру, *ч., мед.* Інфекційна вірусна хвороба, з характерно вираженою інтоксикацією, катаральними явищами з боку дихальних шляхів, кон'юнктивітом, появою своєрід-

них плям на слизовій оболонці щік і папульозно-плямистим висипом на шкірі. *Кір — одне з найбільш поширених дитячих захворювань, яке майже кожна людина переносить у ранньому дитячому віці* (з наук. літ.); *Повідомлення про хвороби, що нагадують кір, зустрічаються з VI ст. до н. е.* (з наук.-попул. літ.); *Не заносячи цього листа додому, спаліть його, щоб бува кір не передався і до Вашої дітвори* (Панас Мирний).

КІР[2], ко́ру, *ч.*, *геол.* Гірська порода — природна суміш загуслої нафти або асфальту з піщаними або глинистими породами. *Залежно від складу й глибини вивітрювання нафти колір кору змінюється від темно-коричневого до чорного* (з наук. літ.).

КІРА́СА, и, *ж.*, *іст.* 1. До середини XIX ст. у західноєвропейських і російській арміях — металеві лати, що захищали груди й спину воїна від ударів холодною зброєю. *У могилах IV ст. до н. е. знаходять грецькі суцільні кіраси, або пластинчасті панцирі, з наплічниками* (з наук. літ.); *Немов у тумані, не торкаючись землі, пролетіли ескадрони кінної гвардії в залізних кірасах* (П. Кочура).

2. У західноєвропейських і російській (до 1917 р.) арміях — частина парадного одягу деяких гвардійських кавалерійських полків. *Те, що вони були гусарами, можна було здогадатися по блискучих кірасах на грудях, шоломах із довгим павиним пір'ям, які блимали, немов срібні глеки* (Д. Білий).

КІРАСИ́Р, а, *ч.*, *військ.*, *іст.* Вершник важкої кавалерії в західноєвропейських та російській арміях XVII — початку XX ст., який носив кірасу. *У Західній Європі кірасири з'явилися наприкінці XVII ст.* (з наук.-попул. літ.); *Кірасир .. замірився був важким шестипером, уже й рубонув би, коли б в останню мить не вихопився на коні якийсь чужинець* (О. Ільченко); [В і т а л і й Р о м а н о в и ч:] *Може, краще було б іти вам* [синам] *в кірасири?* (Ю. Мокрієв); *До містечка прибуває ерц-герцог Фердинанд у супроводі цілого полку кірасирів* (Ю. Андрухович).

КІРАСИ́РСЬКИЙ, а, е, *військ.*, *іст.* Прикм. до **кірасир.** *На початку XX ст. кіраси було ліквідовано, а назва "кірасирський" збереглася за традицією за окремими полками в деяких арміях* (з наук. літ.); *У XVIII — на початку XIX ст. кірасирські полки, призначені для нанесення вирішального удару, існували в більшості європейських армій* (з наук.-попул. літ.).

КІРЕНА́ЇК, а, *ч.* Послідовник давньогрецької ідеалістичної філософської школи, заснованої Арістіппом із Кірени. *Школа кіренаїків розвинула принципи Сократа в напрямі послідовного гедонізму* (з наук.-попул. літ.); *Гегесій — давньогрецький філософ-кіренаїк із міста Кірени, послідовник Арістіппа* (з навч. літ.).

КІРЕ́ЦЬ *див.* **коре́ць.**

КІРИБАТІ́ЄЦЬ *див.* **кірибаті́йці.**

КІРИБАТІ́ЙКА *див.* **кірибаті́йці.**

КІРИБАТІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кірибаті́йці** і Кірибаті. *Сучасна кірибатійська політична система сформувалася на основі системи колоніального управління, що існувала на островах протягом 87 років* (з наук.-попул. літ.); *Голова кірибатійської держави та уряду — президент, якого обирають на чотири роки всенародним голосуванням* (із журн.).

КІРИБАТІ́ЙЦІ, ів, *мн.* *(одн.* **кірибаті́єць,** ійця, *ч.;* **кірибаті́йка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення острівної держави Кірибаті, розташованої в центральній частині Тихого океану. *Предки сучасних кірибатійців прибули на острови Гілберта зі східної Меланезії на початку I тис. н. е.* (з наук.-попул. літ.); *Кокосова пальма має дуже важливе значення в житті кірибатійців* (із журн.).

КІ́РКА, и, *ж.* 1. Верхній затверділий шар чого-небудь; кора (у 2 знач.). *Мчить олень, але провалюється під ним блискуча кірка — і грузне він у глибокому снігу* (З. Тулуб); *Звертаю на обочину. Тут сніг незайманий, покритий льодовою кіркою* (Є. Доломан); *З-під коліс не вистрибували краплини, колеса шурхотіли по льодяній кірці, яка встигла з'явитися* (Є. Гуцало); *Мама .. мовчки взяла з мисника залізну тертушку, на якій ми терли буряки, провела по "горбу" раз, вдруге, втретє, очищаючи його від крижаної кірки* (П. Загребельний); // *вет.*, *мед.* Затверділий верхній шар ураженої шкіри. *При відторгненні кірки оголюється болюча виразка з нерівними краями* (з наук. літ.); *Кірка уповільнює процес загоєння, і збільшує ймовірність утворення шрамів і рубців* (з наук.-попул. літ.).

2. *біол.* Зменш. до **кора́** 1. *Кірка доростає щорічно зсередини завдяки фелогену, а зовні тріскається, відмирає і злущується* (з наук. літ.); *Первинна покривна тканина з ростом та розвитком рослин замінюється вторинною — корком, а ще пізніше кіркою* (з навч. літ.).

КІРКАЗО́Н, у, *ч.*, *бот.* Те саме, що **хвилівни́к.** *У Бердянському заказнику трапляються куртини кірказону звичайного, череди, водяного перцю* (з наук. літ.); *Багато видів кірказону — декоративні й вирощуються в парках та оранжереях* (з навч. літ.); *Деякі види кірказону вважають лікарськими рослинами в народній медицині* (із журн.).

КІ́РКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кірка.** *За формою лишайники поділяють на накипні, або кіркові, листуваті та кущисті* (з наук. літ.); *Пустеля в центрі Ірану має низку западин, що вкриті кірковими солончаками* (з навч. літ.); *Стовбур волосся складається з серцевини, кіркового шару та шкірки* (з наук.-попул. літ.).

2. *анат.* Прикм. до **кора́** 3. *Кіркова речовина надниркової залози виділяє життєво важливі гормони — мінералокортикоїди та статеві гормони* (з наук. літ.); *Центральний відділ сенсорної системи утворюють різні підкіркові ділянки головного мозку, що підпорядковуються ділянкам кори великих півкуль — кірковим відділам, які сприймають інформацію від рецепторів* (з навч. літ.).

КІРОВОГРА́ДЕЦЬ *див.* **кіровогра́дці.**

КІРОВОГРА́ДКА *див.* **кіровогра́дці.**

КІРОВОГРА́ДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кіровогра́дці** і Кіровоград, Кіровоградщина. *Ми не маємо ніякого сумніву, що наші онуки .. оточать Кіровоградський театр особливою увагою, подбають про те, щоб тут виставляли п'єси наших класиків* (Остап Вишня); *Після поїздки понад Дніпром, повз Черкаси і далі рідними кіровоградськими степами Яновський записував до щоденника вкрай схвильовані слова: "Їдемо по Україні — неймовірна руїна..."* (М. Бажан); *"Мабуть, моя Катерина щаслива", — з вдячністю подумав старшина про свою кіровоградську молодичку* (О. Гончар).

КІРОВОГРА́ДЦІ, ів, *мн.* *(одн.* **кіровогра́дець,** дця, *ч.;* **кіровогра́дка,** и, *ж.).* Жителі колишнього Кіровограда (нині — місто Кропивницький). *Легендарне приміщення українського театру корифеїв — у руїнах. Ця новина неабияк збурила кіровоградців* (з публіц. літ.); *Кіровоградцям зали-*

шається сподіватися на те, що нинішня зима буде такою саме теплою, як і минула (із журн.); *Паспорт кіровоградця запропонували землякам працівники поліграфічно-видавничого центру* (з газ.).

КІ́РОЧКА, и, *ж.* Те саме, що **кірка** 1. *У разі демодекозу на шкірі виникає масляниста водонепроникна кірочка* (з наук. літ.).

КІРУ́НДІ, *невідм., ж. і с.* Державна мова Бурунді, належить до групи банту; рунді. *На кірунді розмовляє шість мільйонів людей у Бурунді та прилеглих районах Танзанії і Конго, а також в Уганді* (з наук.-попул. літ.); *Кірунді дуже близька до мови кіньяруанда, основної мови сусідньої Руанди* (з наук.-попул. літ.).

КІРХ, КОРХ, ко́рха, *ч., заст.* Міра довжини, що дорівнює ширині долоні або чотирьох пальців. *Виріс як ячменик на корх, що тільки на голу косу косити* (Сл. Б. Грінченка); *Підіймись на кірх* (Ганна Барвінок); *Трохи не на корх лежало на шляху пилу* (Панас Мирний).

◊ **На корх заввúшки** *див.* **заввúшки.**

КІ́РХА, и, *ж.* Лютеранський храм. *Хмари низько летіли над гостроверхими дахами будівель і зачіплялися за шпилі веж і тоненькі хрести кірх* (Б. Антоненко-Давидович); *Кірхи німецькі угору Звели, мов багнети, шпилі* (Л. Дмитерко); *— А он кірха вдалині бовваніє...* (О. Гончар).

КІ́СКА[1], и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коса́**[1]. *Тоненький голос співав про милу, про муки серця, .. тонкі дівочі кіски* (М. Коцюбинський); *Дві темні коротенькі кіски з туго вплетеними в них зеленими кісничками стирчали біля вух* (О. Копиленко); *Поруч із чоловіком стояла красива білява жінка моїх років, може трохи молодша, а попереду них прилаштувалася Рашель — із заплетеним в кіску волоссям, одягнена в коротеньке картате платтячко* (О. Авраменко); // Те, що нагадує формою косу. *За допомогою в'язального гачка вив'язуємо чотири кіски завдовжки 15 см* (із журн.); // *у знач. присл.* **кіскою.** У вигляді коси. *Гарно виглядали защипані кіскою вареники* (з газ.).

КІ́СКА[2], и, *ж., діал.* Ніж із куска коси *(див.* **коса́**[2]). *Поробшо було кіскою млинові колеса й шестерні, зовсім як у млині* (І. Нечуй-Левицький); *Я не можу, як інші, одразу хапати гриба; мені треба придивитися, присісти, погомоніти з ним, а потім уже орудувати кіскою* (М. Стельмах); *Він вийняв із-за пазухи жовту пласку кіску, списану дрібною в'яззю. — Тут виписав на тебе ворожбу найученіший ворожбит із Бахчисарая. Ти будеш моєю, я люблю тебе!* (Р. Іваничук).

КІ́СКА[3], и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коса́**[3]. *Пропливли під мостом, обігнули невеличку піщану кіску* (П. Загребельний).

КІСНИ́Й[1], á, é. Признач. для коси *(див.* коса[1]). *Кісна стрічка; Кісний гребінець.*

КІСНИ́Й[2], á, é. Прикм. до **коса́**[2]. *Кісна рукоятка;* // Признач. для виготовлення кіс. *Кісна майстерня.*

КІСНИ́К, á, *ч.* Стрічка для вплітання в косу *(див.* **коса́**[1]). [Сотник:] *А чому ти й досі Ніколи не вплетеш кісники Оті, що тітка привезла?* (Т. Шевченко); *Довга коса з червоним кісником спадала на спину* (В. Минко); *Чорна лискуча коса, заквітчана голубим кісником, важко спадала по спині до самого пояса! Гарна! Дівчина на виданні!* (В. Малик); *Бабуся змила Устинці голову, заплела в коси червоні кісники, котрі ще сама дівкою носила* (К. Гриб); * Образно. *Берези вплітали з самого верху аж до низу жовті кісники в свої ніжні коси* (І. Цюпа).

КІСНИЧО́К, чкá, *ч.* Зменш.-пестл. до **кісни́к.** [Горніг:] *Я маю там на возі гарні кіснички, застіжечки, підв'язочки* (Леся Українка); *Худорлява Сонька .. вплітала блакитний кісничок у косу* (Л. Первомайський); *Дівчинка все це слухає мовчки, а я дивлюсь на її русяву голівку з двома кісками й акуратно заплетеними в них кісничками (так були колись заплетені кіснички в Настусі–Анастасії)* (О. Гончар).

КІ́СОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **кіска**[1]. [Маруся:] *Ой, глянь, матінко, на мене, Чи не болить серденько у тебе, Що розплели кісоньку у мене?* (І. Нечуй-Левицький); *А вона його вже ждала У долині, у гаю, Ніжним гребенем чесала Чорну кісоньку свою* (О. Олесь); *Учитель кличе Пісеньку До дошки, і вона Біжить, гойднувши кісоньку, Рухлива і ставна* (В. Бичко).

КІ́СОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кіска**[1]. *Коло баби на печі сиділа маленька Марійка з заплетеною кісочкою* (В. Стефаник); *Завжди любила* [Катерина] *мати на собі чистесенький фартушок і гладенько причесані кісочки* (Ірина Вільде); *На тебе дивиться заплетена тісно (аж очі вилазять) у чотири білявеньких кісочки щаслива Гапка* (Г. Тарасюк); *— Дарусю, а хто тобі так гарно заплітає кісочки? — Мама Матронка* (М. Матіос).

КІССЯ́, я́, *с.* Держак коси *(див.* **коса́**[2]). *Вийшли ми за ворота, понастромляли коси на кісся, як ратища* (з переказу); *На легенькому його* [діда Євмена] *кіссі біліли новісінькі грабки й вилискувала на бритву виклепана й вигострена коса* (Остап Вишня); *Семен збив свою косу з дерев'яного кісся і .. почав легенько стукати по ній мантачкою* (О. Іваненко); *Ягнич, беручись за кісся, відчуває, як усе його єство затоплює жаром хвилювання* (О. Гончар); *Пройшовши покіс, мантачив* [він] *косу, затиснувши кісся колінами та обхопивши лівицею полотно* (В. Дрозд).

КІСТÁ, и́, *ж., вет., мед.* Патологічна порожниста пухлина в органах і тканинах людини й тварин, заповнена рідиною або кашкоподібною масою. *Кіста сальної залози шкіри, атерома, спостерігається на ділянках шкіри, багатих на сальні залози — волосистій частині голови, обличчі* (з наук.-попул. літ.).

КІ́СТКА, и, *ж.* 1. *анат.* Окрема частина кістяка хребетних тварин і людини, що складається з клітин, мінералізованої основної речовини і колагенових пучків; основний елемент опорно-рухового апарату. *Щоб кістка швидше зрослася після перелому, необхідно точно слідувати порадам фахівця й дотримуватися обережності* (з наук.-попул. літ.); *Знову йому верзеться: .. висунулось дві тіні — страшні, бліді, з переламаними кістками* (Панас Мирний); *Посеред тих звалищ величної природи виднілися медведячі стежки, протоптані від давніх-давен, .. густо засіяні вибіленими кістками баранів, оленів* (І. Франко); *Степанові Никифоровичу пече тіло, ниє кістка і від напруження судомить руку* (Б. Антоненко-Давидович); *Здавалося, що болить у нього кожна кістка, дрижить кожен нерв* (Л. Дмитерко); *Велика рибина світить білими кістками, з яких обсмоктано м'ясо* (Є. Гуцало); * У порівн. *На візку сидів хлопець .. з закарлюченими руками, без пальців, сухий, як кістка* (І. Нечуй-Левицький).

2. *тільки мн.* Останки, тіло померлого; прах. *Усяке багатство, уся слава — усе воно суєта суєт: і шабля, й бу-*

лава з бунчуком, і горностайова [горностаєва] *кирея поляжуть колись поруч із мертвими кістками* (П. Куліш); *Щоб знав старий Коломійченко, робітник залізничний, які в нього сини! Щоб і на тім світі гордо кістки його лежали...* (Остап Вишня); *Вже з автомата не строчить чужим, безжалісним рукам... Мов чую я, як у гаю з крові й кісток росте трава...* (В. Сосюра); *Пухова подушка під головою нагадувала Маринці про давноминуле .. загравання з Йосипом, якого вже десь і кістки зотліли* (А. Іщук); *Тільки пилюга над колишніми імперіями, тільки каркання зловісних птахів над шляхами кривавих завойовників, зотлілі кістки грізних диктаторів* (О. Бердник).

3. *збірн.* Ікла, бивні деяких тварин (слона, моржа і т. ін.), що використовують для різних виробів. *У відділі музею зберігаються експонати, інкрустовані кісткою моржа, коралами, бірюзою* (із журн.).

4. *бот.* Те саме, що **кісточка** 6. *Сливова кістка.*

Змочи́ти до ни́тки (кісто́к) *див.* **змо́чувати; Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика)** *див.* **промо́чувати; Розпа́рювати / розпа́рити кістки́** *див.* **розпа́рювати; Слоно́ва кість (кі́стка)** *див.* **кість; Слоно́вої ко́сті (кі́стки)** *див.* **кість.**

△ **(1) Вели́ка голі́нко́ва (гомі́лко́ва) кі́стка,** *анат.* — більша з двох кісток голінки (гомілки). *Велика гомілкова кістка є найбільшою трубчастою кісткою організму* (з наук.-попул. літ.); **(2) Клу́бова кі́стка,** *анат.* — верхня найбільша частина тазової кістки. *Таз у дітей відзначається тим, що кожна безіменна кістка складається у них із трьох самостійних частин, які прилягають одна до одної, — клубової кістки, сідничної і лобкової* (з навч. літ.); **(3) Лобко́ва кі́стка,** *анат.* — одна з трьох частин тазової кістки. *Лобкова кістка складається з тіла і двох гілок — верхньої і нижньої* (з наук.-попул. літ.); **(4) Малогомілко́ва кі́стка,** *анат.* — менша бічна кістка гомілки. *Одна з основних функцій малогомілкової кістки — участь у формуванні колінного та гоміностопного суглобів* (з наук. літ.); **(5) Ма́монтова (ма́мутова) кі́стка** — бивень мамонта, з якого виготовляють оздоби та інші предмети. *Санников із Нового Сибіру привіз мамонтову кістку, оброблену у формі сокири* (з наук.-попул. літ.); **(6) Промене́ва кі́стка,** *анат.* — у наземних хребетних і людини — одна з двох кісток передпліччя; радіальна кістка. *Здуття ліктьової і променевої кістки над променевозап'ястковим суглобом (рахітичні браслети) є основною ознакою рахіту* (з наук. літ.); **(7) Путова́ кі́стка,** *анат.* — кістка суглоба над копитом кінської ноги. *Кожен палець у коня має три фаланги: перша — путова, друга — вінцева і третя — копитцева кістка* (з навч. літ.); **(8) Сідни́чна кі́стка,** *анат.* — частина тазової кістки. *Анатомічно сіднична кістка розміщена в задньому й нижньому відділах вертлюжної западини* (з наук. літ.); **(9) Стегнова́ кі́стка,** *анат.* — у членистоногих — третій або четвертий від основи членик ноги, рухливо зчленований відросток із сусідніми; у хребетних — верхній відділ тазової кінцівки. *З віком кісткова тканина втрачає міцність, через що часто трапляється перелом шийки стегнової кістки* (з навч. літ.); **(10) Та́зова кі́стка,** *анат.* — парна плоска кістка, утворена при зростанні клубової, сідничної та лобкової кісток. *Анатомічна будова таза людини нагадує велику чашу, утворену двома тазовими кістками, куприком і крижами* (з наук. літ.); **(11) Тара́нна кі́стка,** *анат.* — надп'яткова кістка стопи. *У таранній кістці розрізняють тіло, шийку та головку* (з наук. літ.); **(12) Чуко́тська рі́зьблена кі́стка** — один із видів народного мистецтва, поширений у чукчів та ескімосів на північно-східному узбережжі Чукотського півострова. *У 1930-ті роки промисел чукотської різьбленої кістки поступово зосереджується в Уелені, Наукані та Дежньові* (з наук.-попул. літ.); **(13) Цукро́ва кі́стка** — кістка з губчастою будовою тканини. *У жодному разі не давайте тварині цукрових кісток, які можуть травмувати стравохід і шлунок* (з навч. літ.).

◊ **(14) Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (луща́ть) / затріща́ли (залуща́ли),** *зі сл.* с т и с к а т и, о б і й м а т и *і т. ін.:* а) дуже сильно, міцно. *Вони обіймали Анрі-Жака, аж кістки йому лущали* (Ю. Яновський); *Худий, злий Брун стиснув пальці, аж кістки затріщали* (А. Хижняк); б) надзвичайно завзято. *Боролися* [опришки], *що аж кості тріщали* (Г. Хоткевич); **(15) Аж кістки́ торохтя́ть:** а) *(зі сл.* х у д и й*)* надто, дуже. — *Худюща* [невістка], *аж кістки торохтять, — журилася мати* (М. Стельмах); б) дуже швидко. — *Чеше, втікаючи, аж кістки торохтять* (О. Гончар); **Добува́ти (здобува́ти) / добу́ти (здобу́ти) кро́в'ю [та кістка́ми]** *див.* **добува́ти; (16) До мі́зку (до мо́зку) кісто́к** — найвищою мірою (про людину). *Сам до мізку кісток гуманіст, культурна людина, він ніяк не міг зрозуміти, як це так можна захоронити в собі в XX столітті атавістичну звірячу психологію* (Д. Бузько); **До [са́мих] кісто́к промока́ти (промерза́ти, пройма́ти** *і т. ін.)* *див.* **промока́ти**[1]**; Засіва́ти / засі́яти зе́млю кістка́ми** *див.* **засіва́ти; Зме́рзнути (зме́рзти) на кі́стку (на кість)** *див.* **змерза́ти; [І] кістки живо́ї (ці́лої) не оста́вити** *див.* **оставля́ти; І кісто́к [свої́х] не позбира́ти** *див.* **позбира́ти; (17) Кі́стка (кість) від кі́стки (від ко́сті) <Плоть від пло́ті> <Кров від кро́ві>** *чиєї, кого:* а) який від народження, за походженням і т. ін. належить до певного стану, суспільної групи і т. ін. *Олексій.., молодий козак, кість від кості козацького племені, лежав на вершині кургану в замаскованому кулеметному окопі* (Л. Первомайський); — *Найперше, я — син кріпака, внук гайдамаки. Як кажуть, плоть від плоті і кров від крові свого народу, бідних, простих людей* (Василь Шевчук); *Багряний писав: українському народові потрібні організатори, стратеги й залізної волі проводирі. Кров від крові, кість від кості його сини, до гроба вірні і безоглядно віддані* (О. Шугай); *Мораль цієї давньої історії така, що армія — плоть від плоті народу* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) чия-небудь рідна, кровна дитина. *І промовив Адам: "Оце тепер вона* [Єва] *кість від костей моїх, і тіло від тіла мого"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Синова лайка горіла у ньому, наче він на живому випік її .. І хто? Кістка од його кості і кров од крові* (М. Коцюбинський); *Геннадій відтворив статую Лаокоона з удавом. Права рука .. здирає гада з шиї; ліва — одриває його від стегна.. А все в цілому явилося перед очі батька уже не сином, — плоть від плоті, — а пластичним образом скам'янілої молодості і трагічно скованої сили* (І. Волошин); *Десь там на березі Вісли назавжди лишився двадцятирічний Аркадій Петренко, сержант-артилерист, рідна дитина, плоть від плоті і кров від крові...* (М. Дашкієв); **Кістки́ переломи́ти** *див.* **перело́млювати; (18) Кістки́ траво́ю поросту́ть** *чиї* — мине багато часу після смерті. [К а р м е л ю к:] *Не чекайте ж, люди, добра од них* [панів], *бо й кістки ваші травою поростуть, а ви його не діждетесь* (С. Васильченко); **Кістьми́**

(костьми́, кістка́ми) ляга́ти / лягти́ (полягти́) *див.* **ляга́ти; (19) Коза́цька кі́стка** — про того, хто відзначається силою, міцною статурою, характерними для козаків. — *Гляди лишень не охватися..! — Шевченки усі міцні! Козацька, брате, кістка...* (Василь Шевчук); **Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті,** *рідко* **косте́й) не зано́сить / не занесе́** *див.* **во́рон[1]; Ла́нтух (мішо́к) із кістка́ми (з маслака́ми)** *див.* **ла́нтух; Моро́з (хо́лод) пробира́ється / пробра́вся до ті́ла (до [са́мих] кісто́к, за пле́чі** *і т. ін.)* *див.* **моро́з; (20) На кі́стку (на кість),** *зі сл.* з м е р з н у т и, з а м е р з н у т и *і т. ін.* — дуже сильно. — *Бувало, збудишся ранком, заговориш до товариша, він лежить, мов довбня. Замерз на кість* (Юліан Опільський); **(21) На (по) кістка́х** *чиїх* — ціною життя або великих жертв. *Ти московський цар, а я український гетьман. Ти будуєш нову царську державу на кістках сотні поневолених народів, я рішивсь будувати свою, незалежну від деспотії твоєї* (Б. Лепкий); *Але я певен .. Що щастя всіх — по ваших аж кістках — На землю ступить вільною ногою* (М. Рильський); **О́чі пропіка́ють [на́скрізь (до кісто́к)]** *див.* **о́ко[1]; Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти** *і т. ін.)* **/ переми́ти (перемоло́ти, перете́рти** *і т. ін.)* **[усі́] кісточки́ (кістки́)** *див.* **перемива́ти; Перемо́кнути до кісто́к (до ни́тки, на хлющ** *і т. ін.)* *див.* **перемока́ти; Полама́ти (переломи́ти) / лама́ти ре́бра (кістки́)** *див.* **полама́ти; Пробира́ти / пробра́ти [аж] до кісто́к** *див.* **пробира́ти; Промо́клий до кісто́к (до кісточо́к, до ни́тки, до ни́точки)** *див.* **промо́клий; Прони́зувати до кісто́к** *див.* **прони́зувати; Розмина́ти / розім'я́ти ко́сті (кістки́, кісточки́)** *див.* **розмина́ти; (22) [Самі́ (ті́льки)] кістки́ та шкі́ра (шку́ра)** — дуже, надто худий. — *Нездужають* [підпанки]! *Сухі, як хорти: самі кістки та шкура* (З. Тулуб); *З тим Павлом їй ще буде клопоту. Геть занехаяв себе, кістки самі та шкіра* (Ю. Бедзик); **(23) Своя́ кі́стка** — кровно рідний; рідня. *Надивовижу всім дворовим, винесла та течія і панську горничну Катрю з двору на волю!.. Сказано: своя кістка* (Панас Мирний); **Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка,** *рідко* **го́стрим ноже́м)] попере́к** *(рідко* **впо́перек) го́рла (у го́рлі)** *див.* **стоя́ти; Укрива́ти / укри́ти кістка́ми шлях** *див.* **укрива́ти; Хо́лод пробира́є (пройма́є) / пробра́в (пройня́в) [аж] [до кісто́к]** *див.* **хо́лод; (24) Чужа́ кі́стка** — кровно нерідний. *Ой прийшла я та до брата, а брат мені рад, рад, А невістка — чужа кістка, а я відти назад* (з коломийки); *Катерина не та свекруха, котрій невістка — чужа кістка* (С. Чорнобривець); **(25) Чо́рна кі́стка,** *іст.* — люди не дворянського походження. — *На конюшню, хлопське бидло, батогами запороть! Не давать ні пить, ні їсти, на соломі хай згниє! Буде знати чорна кістка, де його, а де моє!* (В. Сосюра); — *Вона у мене знатиме. До дна Хай вип'є чашу помсти і терпіння. І рід її — уся та чорна мразь, Та дика, непокірна чорна кістка...* (І. Багряний); — *Громада тутошня для мене надто пишна і благородна. Я з козаків, як кажуть, чорна кістка...* (Василь Шевчук); **Шука́ти кі́стки в моло́ці** *див.* **шука́ти; (26) Щоб (бода́й, хай** *і т. ін.)* **йому́ (тобі́, їй** *і т. ін.)* **кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла),** *лайл.* — уживається для вираження великого незадоволення з приводу чиєї-небудь поведінки або чиїхось дій. *На порозі темної комори появилася баба: — Чого ти ревеш, бодай тобі кістка в горло?!* (О. Довженко); *Бурмака .. став тьопати юшку, шпетив тепер і того, хто годував: — Щоб тобі кістка поперек горла стала!* (П. Загребельний); **Язи́к без кісто́к** *див.* **язи́к; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ви́точений [із слоно́вої ко́сті (кі́стки)]** *див.* **ви́точений[1]; Як соба́ка за обгри́зену кі́стку** *див.* **соба́ка; Як соро́ка в (на) го́лу кі́стку** *див.* **соро́ка.**

КІСТКОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **кі́стка** 1. *Плавом пливли у Євпаторію хворі, особливо тяжко хворі на кістковий туберкульоз* (Ю. Збанацький); *За будовою скелета всіх риб поділяють на хрящових і кісткових* (з навч. літ.); // Який добувають, виготовляють із кісток. *Під час реставрації картин досвідчені спеціалісти використовують кістковий клей* (з газ.).

△ **Кісткова́ ткани́на** *див.* **ткани́на; Кісткове́ бо́рошно** *див.* **бо́рошно; Кісткове́ вугі́лля** *див.* **вугі́лля; Кістковий мо́зок** *див.* **мо́зок.**

КІСТКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на кістку. *Зуби, кісткоподібні утворення, входять до складу травної системи більшості хребетних тварин і людини* (з наук. літ.); *Кісткоподібна тканина (дентин) становить основну масу зуба* (з навч. літ.).

КІСТКОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Процес утворення кісток. *Ламкість кісток, або незавершене кісткоутворення, є природженим захворюванням* (з наук. літ.).

КІСТЛЯ́ВИЙ, а, е. 1. Худий, з випнутими кістками. *В ноги упав сердешний Микита Уласович та кістляві руки відьомські цілує* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На кістлявих її плечах сіріє сорочка* (Панас Мирний); *Гетьман .. був ще не старий, високий і сильний чоловік з чорнявим, сухим і кістлявим лицем* (М. Грушевський); *Блідий, кістлявий* [хлопець], *весь аж світиться після хвороби* (О. Гончар); *Її* [княгині] *кістляві жовті пальці, схожі на варені курячі лапки, вкриті лусочками сухої лискучої шкіри, .. — ці пальці не знають милосердя...* (Ю. Андрухович).

2. *у знач. ім.* **кістля́ва,** вої, *ж., перен.* Про смерть. *Іду в робочій лаві, І вже тому радий, Що я, на зло кістлявій, Ще й досі молодий* (С. Крижанівський); *Чого тільки не пережив я після розлуки з тобою, а все-таки кістлява не зачепила мене* (О. Бердник).

3. Те саме, що **кости́стий** 3. *Кістлява риба.*

КІСТЛЯ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **кістля́вий** 1, 3. *Моду на кістлявість ввела супермодель Твіггі. Зі зростом 169 см вона важила 40 кг, об'єм її грудей був 80 см, талії — 55 см* (із журн.); *Багато хто не визнає коропа цінним кулінарним продуктом через його кістлявість* (із журн.).

КІСТОГРА́ФІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Рентгенологічне дослідження кісти після заповнення її контрастною речовиною. *Обов'язковими етапами лікування шляхом пункційного дренування є цитологічне дослідження, кістографія та склерозування вмісту кісти* (з наук.-попул. літ.).

КІСТО́З, у, *ч., вет., мед.* Патологічний стан, виявом якого є кіста. *Кістоз нирок трапляється у 25–50 % дорослого населення* (з наук. літ.); *Лікарські трави є чудовою альтернативою оперативним методам лікування кістозу внутрішніх органів* (з наук.-попул. літ.); *Оскільки кістоз часто виявляють під час обстеження органів тазу, необхідно регулярно проходити профілактичні огляди* (із журн.).

КІСТО́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до кістозу, кісти. *Якщо зрілий фолікул не пройшов овуляцію, утворюється кістозний фолікул* (з наук. літ.); *Кістозний фіброз уражає*

легені, потові залози та травну систему, викликаючи хронічні респіраторні та травні проблеми (з наук.-попул. літ.).

КІСТО́ЗНО, *вет., мед.* Присл. до **кісто́зний.** *Пухлини головного мозку можуть кістозно переродэюуватися* (з наук. літ.).

КІ́СТОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **кістка** 1, 2, 4. *Дивлюся, од курчати тільки кісточки валяються під столом* (І. Нечуй-Левицький); *Не бояться природознавці на підставі однієї кісточки відреставрувати цілий організм вимерлих тварин* (С. Єфремов); *Долі валялись лушпайки з огірків, кісточки з риби, стояли калюжі пива; круг столів сиділи п'яні, спітнілі, червоні лиця; смерділо потом, чобітьми, махоркою* (В. Винниченко); *Гладкий Хіппі .. нервово склав руки на грудях і час від часу покусував кісточки пальців* (Любко Дереш); — *Може ж, його розтерзала вовча зграя і кісточок не знайдемо* (А. Шиян); *Айт неквапно припасовує крихітний навушник до кісточки за вухом, натискує на кнопку приймача в потайній кишені під пахвою* (М. Дашкієв); *Забрали ж тебе, забрали... Куди тебе завезли? Ще живий чи вже й кісточки твої зітліли?* (Є. Гуцало); *Він устигав накидати довкола вази не один недогризок і не одну сливову кісточку* (Валерій Шевчук).

2. Зчленування кісток гомілки з кістками стопи, випнуте по боках ноги, а також місце їхнього зчленування; щиколотка. *Бурки порвалися вже зовсім, і ноги в ступні були босі, лише халявки від бурок прикривали ноги вище кісточок* (І. Багряний); *Опустив* [Франц] *обережно, щоб не стукнути, на підлогу спочатку худезні, як патики, обтягнуті сухою шкірою ноги, потім безвладну голову на тонкій шиї й, узявшись за кісточки ніг, поволік тіло через прохід між тапчанами* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *перев. мн.* Гральні кубики або пластинки (кістяні чи з іншого матеріалу) з вирізаними на гранях очками, цифрами. *На сусідніх вулицях відлунювали удари кісточками доміно об дубові столи* (М. Руденко); *Мальцев виймає з кишені скриньку з мініатюрним доміно і висипає кісточки на стіл* (Я. Галан); *Для дядька Ягора доміно не існує.., а Єльці чомусь до вподоби гравецький азарт, отой міцний перестук кісточок під ліхтарним стовпом* (О. Гончар).

4. Кулька рахівниці; кружальце. *Шеф тряс нею* [рахівницею] *в повітрі, кісточки торохтіли, як горіхи в залізному коробку* (А. Хижняк); *Василько з радістю кинувся допомагати батькові і за хвилину хвацько вицокував кісточками рахівниці* (І. Цюпа); *Вона* [рахівниця] *завжди красувалася в нього на столі. Бесідуючи з працівником редакції, товариш Сукач досить вправно клацав кісточками, що милозвучно крутилися на мідних дротинках* (П. Запаренко).

5. Гнучка пластинка з китового вуса, металу і т. ін., яку вшивають у корсет, плаття. *Нижня білизна для огрядних жінок повинна бути з кісточками, завдяки яким вона краще тримає форму* (із журн.); *Бюстгальтери з жорсткої тканини та ще й зі вставленими кісточками можуть спричиняти подразнення шкіри* (з газ.).

6. *бот.* Насінина з твердою оболонкою в плодах деяких рослин. *Насіння кістянок захищене внутрішнім кам'янистим шаром оплодня — кісточкою* (з навч. літ.); *Ганна Сильвестрівна виколупувала шпилькою кісточки з вишень* (І. Сенченко); *Вертаючися через бур'янисті садиби, хлопець почав збирати старі кісточки з ягід* (В. Барка); *Одного разу заробив* [Ясько] *собі черешні. Сів під Ратушею і їсть разом з кісточками* (Ю. Винничук).

◊ **[І] кісточо́к** *чиїх* **не зібра́ти (позбира́ти)** *див.* **збира́ти; Перебира́ти (розбира́ти) / перебра́ти (розібра́ти) по кісточка́х ([усі́] кісточки́, [усі́] жи́лочки)** *див.* **перебира́ти; Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти** *і т. ін.)* **/ переми́ти (перемоло́ти, перете́рти** *і т. ін.)* **[усі́] кісточки́ (кістки́)** *див.* **перемива́ти; Промо́клий до кісто́к (до кісточо́к, до ни́тки, до ни́точки)** *див.* **промо́клий; Розмина́ти / розім'я́ти ко́сті (кістки́, кісточки́)** *див.* **розмина́ти; (1) [Тро́хи не] по кісточки́:** а) *(чого)* дуже багато. *В хаті було сміття трохи не по кісточки* (І. Нечуй-Левицький); б) дуже мілко. — *Та де ж глибоко, коли тут по кісточки?* (Остап Вишня).

КІСТОЧКО́ВИЙ, а, е. 1. Який у плодах має кісточку (у 6 знач.). *Кісточкові плоди, особливо черешні, вишні, сливи, абрикоси, персики, алича, кизил, найбільш придатні для заморожування* (із журн.).

2. Вигот. з кісточок (у 6 знач.). *Якось, нажлуктившись кісточкового самогону, заблудився* [Столярчук], *неборака, вночі на власній леваді, забрів у болото і — зовсім на мілкому — втопився* (О. Гончар); *Зі шкарлупи кісточок кісточкових культур виготовляють кісточкове активоване вугілля* (з наук.-попул. літ.).

3. *у знач. ім.* **кісточко́ві,** вих, *мн.* Плодові дерева, плід яких має одну кісточку з насіниною. *Осінню посуху та безсніжну зиму із лютими морозами, котрі згубили плантації винограду й кісточкових, змінила така сама посушлива весна* (із журн.); *Через тривалі холоди та малу кількість снігу регіон може втратити від половини до трьох чвертей насаджень лози та кісточкових* (з газ.); *Кісточкові цьогоріч уродили на славу* (з газ.).

КІСТРИ́ЦЯ *див.* **костри́ця.**

КІСТЬ, ко́сті, *ж.* 1. Те саме, що **кістка** 1–3. *Погляньте на руки Мої та на ноги Мої, це ж Я Сам! Доторкніться до Мене й дізнайтесь, бо не має дух тіла й костей, а Я, бачите, маю* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Після бійки Семен лежав на соломі, і всі кості йому боліли* (Леся Українка); *Царю проклятий, лукавий, Аспиде неситий! Що ти зробив з козаками? Болота засипав Благородними костями* (Т. Шевченко); *Головні заняття населення Ольвії — землеробство, скотарство, рибальство; домашнім виробництвом було ткацтво, можливо, оброблення шкір, кості й каменю* (з наук. літ.).

2. *тільки мн.* Те саме, що **кісточка** 3. *В одному місці грали* [татари] *в кості, у другому в карти* (М. Коцюбинський); *Ігри з костями — настільні ігри, де використовують гральні кості кубічної чи іншої форми* (з наук.-попул. літ.); *Гравці по черзі тягнуть і скидають кості, поки не складуть певну комбінацію* (з газ.).

(1) Слоно́ва кість (кістка) — бивні слонів і мамонтів, що використовують як цінний матеріал для виготовлення різних художніх виробів, прикрас і т. ін. *Раз на три роки приходили таршіські кораблі, що довозили золото, і срібло, і слонову кість, і мавп, і пав* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Тонка, струнка, з великими чорними очима в надзвичайно довгих віях, з косами нижче колін, вона здавалася граціозною статуеткою з слонової кістки* (З. Тулуб); *Задовго до з'яви в письмових джерелах Грифона зображали на слоновій кістці, камені, шовку, повсті, бронзі, сріблі і золоті* (Ю. Винни-

чук); * У порівн. [Д о н Ж у а н:] *Сі руки, що були, мов ніжні квіти, тепера стали, мов слонова кість, мов руки мучениці...* (Леся Українка); *Батькова розцяцькована міддю ґирлиґа висіла на гвіздку під хатою.., вона була блискуча, обшмульгана травами, відполірована, як слонова кістка* (О. Гончар); **(2) Слоно́вої ко́сті (кі́стки):** а) жовтуватий (про колір). *Барва її лиця не була й тепер рум'яною, зосталася й досі легкий відтінок слонової кості в загорілім обличчі* (Леся Українка); *Сузанна сьогодні іскриться, пініться красою. Крізь ніжно-бузковий серпанок сукні .. жваво вигинається то в той бік, то в другий оголене, туге, кольору .. слонової кості тіло з ніжно бузковими тінями* (В. Винниченко); б) фарба такого кольору. *Замість слонової кості, що застосовували при відтворюванні Севастопольської панорами, художник брав сепію з охрою для деталей переднього плану картини й ультрамарин — для деталей заднього* (з наук. літ.).

◊ **Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (луща́ть) / затріща́ли (залуща́ли)** *див.* **кістка; (3) Бі́ла кість** — люди знатного походження, привілейованого стану. *Ось і розбіглися всі по степу, і Оверко переміг. Його чорний шлик віявся по плечах. "Рубай, брати, білу кість!"* (Ю. Яновський); *О, то все біла кість наїздить над Збруч!* (Д. Косарик); *Мабуть, тільки Шумкові могло ввижатися, що він, Сава Чалий, біла кість Запорожжя, його кавалер, що перед ним постелялися самі тільки дороги до щастя і слави* (Г. Колісник); **До го́лого ті́ла <До го́лої ко́сті>** *див.* **тіло; Зме́рзнути (зме́рзти) на кі́стку (на кість)** *див.* **змерза́ти; Кі́стка (кість) від кі́стки (від ко́сті) <Плоть від пло́ті> <Кров від кро́ві>** *див.* **кістка; Кістьми́ (костьми́, кістка́ми) ляга́ти / лягти́ (полягти́)** *див.* **ляга́ти; Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті,** *рідко* **косте́й) не зано́сить / не занесе́** *див.* **во́рон[1]; На кі́стку (на кість)** *див.* **кістка; (4) По́ки ко́сті ці́лі** — поки хто-небудь не побитий, не травмований. *А той* [Іван] *йому* [отаману] *каже: "Слухай, забирайся, поки кості цілі"* (з переказу); *Гуляй душа в тілі, поки кості цілі* (приказка); **Почи́слити ко́сті** *див.* **почи́слити; Розмина́ти / розім'я́ти ко́сті (кістки́, кісточки́)** *див.* **розмина́ти; (5) Широ́ка кість <Широ́кий у ко́сті>** — кремезна людина, тварина. *Бовдюг — дядько в кості широкий* (Григорій Тютюнник); *Добре, що був* [Сироватка] *не широкої кості й схуд за зиму, як байбак* (Ю. Мушкетик); *Петро на порозі з'явився, мало не весь дверний отвір собою закривши. Був зросту середнього, але широкої кості, розлогий у плечах — сил не позичати* (І. Нижник); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ви́точений [із слоно́вої ко́сті (кі́стки)]** *див.* **ви́точений[1].**

КІСТЯ́К, а́, *ч.* 1. Сукупність міцних опорних або захисних утворів тіла людини та хребетних тварин; скелет. *Шкільна кімната в Род-Айленді .. Більша частина кімнати зайнята шкільними лавами, кафедрою, дошкою тощо, .. тут же стоїть і кістяк для навчання анатомії та для скульпторських студій* (Леся Українка); *У черепах, в очницях, де колись Містились очі, дороге каміння Світилось, тим очам немов на глум, І вабило в грузький намул безодні, З розкиданих глумилось кістяків* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); *Кістяки диких биків, кабанів, благородних оленів виявлено в давніх геологічних відкладах та палеолітичних поселеннях у багатьох місцях Європи* (з наук. літ.); * У порівн. *Швидко писав щось у пергаментних згортках худий, як кістяк, засмаглий писар* (З. Тулуб).

2. *чого.* Основа, каркас чого-небудь. *Здавалось, якби не те тремтливе синювате марево, то всю країну їм було б видно звідси, як на долоні: і широкі зеленіючі поля, .. і розбиті нескінченні шляхи, захаращені кістяками обгорілих машин* (О. Гончар); *Позад них чорнів обгорілий кістяк будинку* (С. Журахович); * У порівн. *Одесу видко по другий бік морської затоки, це місто .. височіло на березі, мов кістяк старої шхуни, з якої знято паруси* (Ю. Яновський).

3. *чого і з означ., перен.* Те, що є основою, опорою чого-небудь. *Зникали в дворах сани з майном, кухні, спеціальні підрозділи й окремі особи — зв'язкові, старшини, командири, але кістяк колони — піхота — лишався на місці* (І. Багмут); *Кістяк обидвох творів, "Архіпелаг ГУЛАГ" О. Солженіцина та "Сад Гетсиманський" Івана Багряного — доля їхніх авторів під арештом* (О. Шугай); *На сцені театру імені Івана Франка йде репетиція нової вистави. Актори в напрузі шукань. Готовий лише кістяк прем'єри* (з газ.).

КІСТЯКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кістя́к** 1. *Кістякові м'язи є не тільки робочими органами, генераторами тепла, м'язової чутливості, а й самостійними мікронасосами* (з наук.-попул. літ.); *Якщо фізичний тип населення степових культур досить ґрунтовно досліджений на базі великої кількості палеоантропологічного матеріалу, то, на жаль, кістякові залишки населення Північної України (лісостепової і поліської смуги) дуже нечисленні* (з навч. літ.); *У червні 1932 року Олег Ольжич провів розкопки чотирьох кістякових поховань ранньої бронзової доби в Кобилісах біля Праги* (із журн.).

КІСТЯНИ́Й, á, é. 1. Зробл. із кістки (у 3 знач.). *За гарним шкіряним поясом .. застромлений .. широкий мисливський ніж з кістяними черенцями* (І. Франко); *Мамаюк підняла лук і пустила стрілу з кістяним наконечником* (М. Трублаїні); *Тоська вийняв фінку з білою кістяною ручкою і спритним рухом угнав її гострим лезом у стіл* (Григір Тютюнник); *Вона покрутила у руках мельхіорову виделку з довгими зубцями та ніж з кістяною ручкою* (Г. Вдовиченко); *Велика кількість кісток і кістяних знарядь вказують на розвинуте тваринництво зрубної культури* (з наук.-попул. літ.); *Житель Флориди виставив на продаж кістяний мотоцикл* (із журн.).

2. Який добувають, виготовляють із кісток (у 1 знач.); кістковий. *Кістяний клей виготовляють із кісток тварин* (з наук.-попул. літ.); *Кістяне борошно — продукт перероблення кісток тварин, що використовують як фосфорне добриво* (з навч. літ.).

КІСТЯ́НКА, и, *ж.* М'ясистий плід рослин з твердою дерев'янистою кісточкою і соковитим (слива, вишня), сухим (мигдаль) або волокнистим (кокосова пальма) зовнішнім шаром. *Залежно від біологічних особливостей породи плоди поділяють на яблуневі, кістянки, ягоди, горіхи та померанці* (з наук. літ.); *У побуті більшість із кістянок вважають ягодами* (з наук.-попул. літ.); *Прості кістянки мають одну насінину й утворюються з однієї маточки. Складні кістянки утворюються з кількох маточок однієї квітки, як багатокістянка в малини* (з навч. літ.).

КІСТЯ́Р, á, *ч., діал., іст.* Збирач кісток. *Були то по більшій части* [переважно] *капцани-міхонохи, міняйли, шматярі, кістярі та Бог знає які ще зарібники* (І. Франко).

КІТ, котá, *ч.* Свійська тварина родини котячих. *Василько тер мак і все поглядав то на двох сестричок, що бавились з*

котом, то на батька (М. Коцюбинський); *В одного чоловіка був кіт старий, що вже не здужав і мишей ловити* (О. Іваненко); *Знадвору долинають чиїсь голоси, нявчання кота, якийсь хрускіт* (С. Андрухович); * У порівн. *Вони* [діти], *як коти, зіскакували додолу в довгих сорочках, наввипередки прямуючи в куток за скринею, далі від батька* (Р. Андріяшик); // Дикий предок усіх сучасних котів. *Дикий кіт їсть переважно мишей, хоч нерідко нападає на птахів, а також на молодих косуль й оленят* (з наук.-попул. літ.); *Лісовий кіт веде прихований спосіб життя, селиться поодинці* (з навч. літ.); *Предком усіх сучасних домашніх котів є африканський дикий кіт* (із журн.).

Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* **гра́тися; Як кіт з оселе́дцем па́нькатися (вози́тися)** *див.* **па́нькатися.**

△ **(1) Морськи́й кіт** — скат родини хвостоколів. *Тіло морського кота плоске, широке, округле, закінчується воно хвостом, що має форму батога* (з навч. літ.); *Морський кіт гострим хвостом порізав одну підсаку* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Зав'яза́ти котові (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м]** *див.* **зав'я́зувати; Зна́є кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'ї́ла <Зна́є кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'їв>** *див.* **кі́шка; [І] кото́ві на сльо́зи нема́ (нема́є, не ви́стачить** *і т. ін.)* *див.* **нема́; (2) І (ще й) кіт не валя́вся** *у кого* — хто-небудь ще нічого не робив. — *Он люди вже городи копають та орють, а в нас ще й кіт не валявся... — бубоніла стара Кухтиха* (А. Іщук); — *Гой, Боже! День білий, а в Ганьки на обійсті ще й кіт не валявся! А ще ж на базар тра'* [треба]! (Г. Тарасюк); **Кі́шки (коти́) шкребу́ть (скребу́ть, скубу́ться, шкребу́ться) в (по) душі́ (на (в) се́рці)** *див.* **кі́шка; Купува́ти / купи́ти кота́ в мішку́** *див.* **купува́ти; На місці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти** *і т. ін.)* **<Злови́ти, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кота́ над са́лом>** *див.* **спійма́ти; Тягти́ (тягну́ти) сірка́ (кота́, ку́цого) за хвіст (за хвоста́)** *див.* **тягти́; [Чо́рна] кі́шка пробі́гла <[Чо́рний] кіт пробі́г> помі́ж (між)** *див.* **кі́шка; (3) Як кіт таба́ку,** *ірон. зі сл.* л ю б и т и — зовсім не любити. *Дід знав, що смерть його за плечима, і думав своєю смертю спасти від смерті міщан. Вишневецького він ненавидів, а польську панщину любив, .. як кіт табаку* (І. Нечуй-Левицький); **(4) Як кіт у са́ло** *у кого — що, зі сл.* у п и в а т и с я — дуже пильно, невідривно дивитися куди-небудь. *Шестірний уп'явся як кіт у сало у свою книжку* (Панас Мирний); **(5) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кіт до ми́ші (са́ла) / на са́ло** — жадібно, пристрасно. *Допавсь як кіт до сала* (прислів'я); *Коли хто в простенькій одежі, то він на тих і не дивиться, а все поглядає як кіт на сало тільки на жупанних* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Я глип назад себе, аж коло мене парубок молодий. Весело позираючи, кинувся до мене як кіт до миші* (Панас Мирний); *О. Хведор скинув чоботи, підгорнув поли, взяв графин і, тихесенько закрадаючись як кіт до миші, пішов у другу темну кімнату точити горілку з барильця* (І. Нечуй-Левицький); *Квасюк .. був до неї* [Левантини] *добрий, і як не було жінки, то все так поглядав на неї як кіт на сало* (Б. Грінченко); *У політику бавиться* [підсудний] *та все на тоті* [ті] *панські ґрунти як кіт на сало позирає* (Д. Бедзик); **(6) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кіт напла́кав:** а) дуже мало. *Там і цукерок тих як кіт наплакав* (В. Кучер); *В самих, правда, їжі тієї — мов кіт наплакав* (Є. Гуцало); б) дуже незначний, невеликий. — *Така земля! А які нині врожаї дає? Ніби кіт наплакав* (І. Цюпа); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кі́шка (кіт) з соба́кою** *див.* **кі́шка; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ци́ган (кіт, кі́шка) до са́ла (на са́ло, до сальця́)** *див.* **циґа́ни; Як у кота́ сліз** *див.* **сльоза́.**

КІТА́РА *див.* **кіфа́ра.**

КІ́ТВА́, кітви́, *ж.* Металевий стрижень з лапами, що зачіплюється за ґрунт і утримує на місці судно, пливучий маяк і т. ін.; якір (у 1 знач.). *А коли моряки намагались утекти з корабля, і човна спускали до моря, вдаючи, ніби кітви закинути з носа хочуть, то сказав Павло сотникові й воякам: "Як вони в кораблі не зостануться, то спастись ви не зможете!"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Сірий велетень* [корабель] *стоїть на двох кітвах і чотирьох стальних тросах* (О. Донченко).

КІ́ТВИ́ЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **кітва́.** *На гербі Мазепи поряд із зіркою та місяцем була кітвиця — розщеплений хрест у формі якоря* (з наук.-попул. літ.); *Князь Володимир хрестився у Корсуні — Херсонесі. Якір Святого Климента, кітвиця, став прообразом нашого герба — тризуба* (із журн.).

КІТ-ВОРКІ́Т, кота́-воркота́, *ч., фольк.* Ласкава назва кота. *Ой на кота-воркота, На дитину — дрімота! Ой на кота — все лихо. Ти, дитино, — спи тихо* (з народної пісні); *Кіт-воркіт біля воріт Чеше лапкою живіт* (А. Малишко); * У порівн. *Здоровенний, важкий, він* [Михайлик] *ступав напрочуд легко, як величезний кіт-воркіт* (О. Ільченко).

КІ́ТЕЛЬ, я, *ч.* Верхня частина повсякденної, інколи парадної і польової форми одягу в збройних силах, правоохоронних органах та інших силових структурах більшості країн. *Студент махнув рукою і розщібнув кітель* (М. Коцюбинський); *Він був у захисного кольору військовому кітелі* (А. Головко); *Листи з безліччю вирізок — вірші, вірші, вірші. Я ховав їх у нагрудних кишенях мого кітеля* (Ю. Андрухович); *Посередині залу сидів високий чоловік в офіцерському кітелі* (Д. Білий).

КІ́ТКА, и, *ж., діал.* Кішка (у 1, 2 знач.). *Зирк — аж то кітка нявчить з переляку* (П. Грабовський); *Дивіться, .. сьогодні тут знов та чужа кітка. Її не видко, бо вона чорна, лиш зелені очі блищать* (О. Кобилянська); *Дійсна влада є в кітки, яка навіть одвертається від миші, даючи їй повну волю тікати* (В. Винниченко); *На призьбі коло Миколиної хати вигрівається кітка* (А. Крушельницький); * У порівн. — *Чорт їх по голосі пізнає, коли обі пищать, як кітки* (І. Франко).

КІ́ТЛИК, а, *ч., діал.* Казанок. *Прив'язав гуцул свого коня до каменя, а сам із сухих дров наклав ватру, взяв кітлик і пішов набрати води на кулешу* (з легенди); *Тепер побачимо, що вони тут варять у тих кітликах* (І. Франко); *Маркіян зайшов у бліндаж, сів до ящика, .. на якому стояла літрова пляшка спирту, алюмінієві кухлі, вода в солдатському кітлику, м'ясні консерви та печена .. бульба* (В. Кожелянко).

КІТЛИ́НА, и, *ж., діал.* Те саме, що **котлови́на.** *Ось вони минули Тептюж, .. ось бориславська кітлина* (І. Франко); *Наше село було в кітлині між пасовищами* (з мемуарної літ.).

КІТЛОВИ́НА *див.* **котлови́на.**

КІТЛЯ́Р, а́, *ч., іст.* Ремісник, що виготовляв або лагодив мідні вироби (перев. посуд); мідник. *У Львові в другій половині XVII ст., крім ковальського цеху, існували цехи мечників, лучників, слюсарів, кітлярів, годинникарів* (з наук. літ.).

КІТЛЯ́РКА, и, *ж., іст.* Жін. до **кітля́р.** *Стара кітлярка.*

КІТЛЯ́РОЧКА, и, *ж., іст.* Пестл. до **кітля́рка.** *Моя мати не кітлярочка .. Я кітлів не латала, щобим* [щоби] *по грошу брала* (Сл. Б. Грінченка).

КІ́ТНА, *тільки ж.* Яка перебуває в тому стані, коли в її організмі розвивається зародок (про вівцю, козу і т. ін.). *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні* (Сл. Б. Грінченка); *— Нашій теличці уже шостий місяць, а вівця кітна* (О. Гончар); *Потреба кітних вівцематок у поживних речовинах неоднакова в різні періоди вагітності* (з навч. літ.); *Продам хорошу козу, кітна вдруге, гарно доїться, молоко смачне* (з мови реклами).

КІ́ТОЧКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **кі́тка.** *Наївся кіт солонини, а кіточка сала, Ото-с мені, дівчинонько, до серця припала* (з коломийки); * У порівн. *Лестячися до батька, мов кіточка, вона пішла з ним у покої* (І. Франко).

КІТЧ, КІЧ, у, *ч.* Ремісницькі витвори, а також шар масової культури, позбавлені мистецької витонченості, розраховані лише на зовнішній ефект. *Імперія кіосків диктує свою волю, точніше, волить себе. Гуцульська музика вироджується в кіч* (Ю. Андрухович); *Плато було зразком тієї невловимої блискучої краси дикої природи, котра, при перенесенні на полотно, неуникно перетворюється на кіч* (Любко Дереш); *Твори кітчу естетично обкрадені, низькоякісні, зроблені за культурними й мистецькими штампами, розраховані на невибагливих, малокультурних користувачів, експлуатують еротику, зовнішню привабливість дітей або тварин, квітів, фантастику, сумнівні сюжети та ідеї* (з наук. літ.).

КІ́ТЧЕВИЙ, КІ́ЧЕВИЙ, а, е. Прикм. до **кітч, кіч.** *Поль Дюваль у 1870-х, переїхавши з провінційного Фекана до Парижа, майже відразу став кітчевою й одіозною особою* (з публіц. літ.); *Уособленням кічевого поєднання давнього й не такого далекого минулого є центральна площа міста, відремонтована кілька років тому* (з газ.).

КІТЬ, КІТЬ-КІ́ТЬ, *виг., дит.* Уживається в знач. присудка за знач. **котити́ся[1].** *"...Побачать то боги і люде, Що з сватання добра не буде, Всіх, всіх в шматочки потрощу". І перекинулась* [Тезіфона] *клубочком. Кіть-кіть з Олімпа* [Олімпу], *як стріла...* (І. Котляревський); *Марина .. підносить ту іграшку до очей малого, повертає перед ним на всі боки або покотить по долівці. — Кіть-кіть! — забавляє* (Панас Мирний); *Летять пташечки: хвіть-хвіть! хвіть-хвіть! Мені сльозоньки кіть-кіть, кіть-кіть!* (І. Франко); *І знов щось гаряче по щоці — кіть-кіть...* (Б. Грінченко).

КІТЬ-КІ́ТЬ *див.* **кіть.**

КІФА́РА, *рідко* **КІТА́РА,** и, *ж.* У стародавніх греків — струнний щипковий інструмент, подібний до ліри. *Аполлон заспівав у супроводі кіфари, Венера під сю розкішну музику вивела гарний танок* (І. Франко); *Аріон діставав саморобну кіфару й торкався натертими пучками її семи струн* (І. Білик); *Якби йому* [греку] *кіфара семиструнна, то він би і вакхічне щось утнув!* (Л. Костенко); *У Новому Заповіті кіфара згадується як інструмент, на якому гратимуть янголи — переможці над апокаліптичним звіром* (з наук.-попул. літ.); *Атрибутами Аполлона були лук і стріли, кітара, вуж, лебідь, яструб, крук, лавр тощо* (із журн.); * У порівн. *Все шукаю початку й кінця... І несе мене, ніби кіфару Орфея, безжалісний часу потік, І довкола — на хвилях — серця!.. Заклинають і кличуть* (О. Бердник).

КІФО́З, у, *ч., вет., мед.* Природжений або набутий унаслідок певних хвороб вигин хребта опуклістю назад. *Тривалий перебіг кіфозу призводить до появи клиноподібної деформації хребців, руйнування міжхребцевих хрящів* (з наук. літ.); *Кіфоз, що виникає в грудному відділі хребта, клінічно проявляється у вигляді синдрому "круглої спини"* (з наук.-попул. літ.); *Термін "кіфоз" походить від грецьких слів, що означають "горб" і "зігнутий"* (із журн.).

△ **(1) Компресі́йний кіфо́з** — викривлення хребта внаслідок компресійного клиноподібного перелому тіла одного або кількох хребців. *Якщо остеохондроз супроводжується защемленням нервових закінчень, то розвивається компресійний кіфоз* (з наук.-попул. літ.).

КІЧ *див.* **кітч.**

КІЧЕ́, *невідм.* 1. *мн. і одн., ч. і ж.* Індіанська народність, що живе в Гватемалі й належить до групи майя. *Згідно з давніми легендами, кіче прийшли до Гватемали з Табаско в X–XI ст. і завоювали центральне нагір'я зі столицею Кумарках (Утатлан)* (з наук. літ.); *Традиційні ремесла кіче — ювелірна справа, кераміка, плетіння, виготовлення масок, музичних інструментів* (з наук.-попул. літ.); *У свята кіче вдягають національний одяг — чорні брюки до колін, чорну куртку з червоною вишивкою, червоний пояс, сумку через плече, сандалії, капелюх* (із журн.).

2. *ж.* Мова, що належить до мовної сім'ї майя. *Тасумаль, археологічна пам'ятка культури майя, мовою кіче означає "місце спалення жертв"* (з наук.-попул. літ.).

КІ́ЧЕВИЙ *див.* **кітчевий.**

КІШ[1], коша́, *ч.* 1. Те саме, що **ко́шик** 1. *І побачив начальник пекарів, що він добре відгадав, і промовив до Йосипа: — І я в сні своїм бачив: ось три коші печива на голові моїй* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Одного дня трусили в садку яблука в коші* (Марко Вовчок); *Я думаю, масло та яйця Несе вона в коші* (Леся Українка); *Сестри-послушниці вносили .. коші з білими, вже почищеними головами капусти* (Ірина Вільде); // Великий кошик для зберігання борошна, зерна і т. ін. *У сінях стоїть кіш із борошном, на горищі два вінки цибулі* (Ганна Барвінок); *— Ти ж мені дивись, не накидай насипом вогкої кукурудзи в кіш* (Остап Вишня).

2. Короб воза, саней і т. ін. (спочатку плетений). *Візок був набитий соломою, солома висіла з усіх боків через подертий кіш* (Н. Кобринська); *Худий, маленький коник з голосним іменем Буян ледве тягнув старенькі ґринджолята з лозовим кошем, вимощеним житньою соломою* (Є. Кравченко).

3. Кошик конічної форми для ловіння риби та зберігання її у воді живою; рибник. *В'язні помалу ожили, завирували по камері, як риба, що з власної необачності вскочила в рибальський кіш* (Ю. Збанацький); *Якби душа — за душу взяв би, За душу — й криком по душі, Як рибу пальцями за зябра Беруть і б'ють її в коші* (І. Гнатюк).

4. *техн.* Пристосування у віялці, над жорнами у млині для засипання зерна. *Жорна м'яко шамотіли по зерну: кіш трясся, як у пропасниці* (М. Коцюбинський); *З-під .. тарахкотні тихо сіявся на прив'яле листя, на присмажені трави й хліба, як із-під каміння у млині борошно на кіш, дрібний, як роса, холодний дощ* (С. Васильченко); *Він поперед себе підняв мішок, низом поклав його на груди, а розв'язаний гузир нахилив у кіш* (М. Стельмах).

◊ **Наплести́ коші́в** *див.* **наплітати.**

КІШ², кошá, *ч.* 1. *іст.* У Київській Русі і в Україні XIV–XVIII ст. — військовий табір, обоз. *Гайдамаки повертались попід частоколом та й вернулись до коша* (Сл. Б. Грінченка); *Моторно і влучно стріляли в ціль, перепливали Дніпро проти течії — вчинок, за який молодика врочисто приймали до козацького коша* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); // Місце перебування, селище запорозьких козаків, зокрема Запорозька Січ. — *Як же зруйнували кіш, то наш посьолок* [селище] *з землями дostався якомусь пану* (О. Стороженко); — *Ченці звали мене в монастир, бо я таки й письменний собі трошки; низове товариство закликало мене до коша, бо я всі гирла, як свої п'ять пучок, знаю* (П. Куліш); *Козаки, що не хотіли кидати війська, не женилися, але відходили з коша й закладали собі господарства* (з навч. літ.).

2. *іст.* У роки Першої світової війни — військовий підрозділ Легіону українських січових стрільців. *Легіон українських січових стрільців було перетворено на полк, а при ньому створено кіш — запасну частину, що займалася набором новобранців* (з наук. літ.); *Кіш українських січових стрільців існував у 1915–1918 роках* (з наук.-попул. літ.).

3. *іст.* У період українських національно-визвольних змагань 1917–1921 років назва найбільшої військово-територіальної одиниці Вільного козацтва. *Паля Степанівна мало не вийшла заміж за сотника з Чорноморського кошу* [коша] *й трохи-трохи не вискочила з ним укупі за кордон* (Б. Антоненко-Давидович); *На другий день Великодня 1918 року було ліквідовано південно-західний кіш Вільного козацтва в Ревуцькому* (з наук.-попул. літ.).

4. *заст.* Літнє житло кочовиків; кибитка (у 2 знач.). *Скотарі мали собі од вітру .. халабуди, окутані повстьми* [повстю]; *вони кошами прозивались* (О. Стороженко); *Основний склад, який татари своєю мовою називають кошем, поволі, але безупинно пересувається і вдень і вночі* (з мемуарної літ.).

5. Місце розташування під час тимчасових робіт; табір, стан (*див.* **стан²** 1). *На коші третьої бригади він застав бригадира тракторної і Олексу* (С. Добровольський); *Бувало, застане* [грім] *тебе в степу, добіжиш до чабанського коша, станеш і слухаєш із завмиранням серця, як виграє над тобою небесна, якась аж радісна музика* (О. Гончар).

(1) Кіш Запорóзької (Запорíзької) Січі — центральний орган управління, що відав адміністративними, військовими, фінансовими, судовими та іншими справами в Запорозькій (Запорізькій) Січі. *Архів Коша Запорозької Січі, матеріали якого охоплюють 1713–1776 роки, є унікальним документальним комплексом XVIII ст.* (з наук. літ.); *Ім'я Петра Калнишевського згадується в документах архіву Коша Запорозької Січі з початку 50-х років XVIII ст., коли він обіймав вищі старшинські посади* (з наук.-попул. літ.); **Тáбором (кошéм) стоя́ти (ставáти, розташóвуватися** *і т. ін.)* **/ стáти (розташувáтися)** *див.* **стоя́ти.**

КІ́ШЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кішка** 1. *Я* [заєць] *частенько ходжу в князівську капусту, а туди часом прибігає князівнина кішечка, молоденька, рябенька* (І. Нечуй-Левицький); *Під столом сидить кішечка і муркотить про радість морозного дня* (М. Хвильовий); *Сімон сидів осторонь, пасивно спостерігав за грою і спроквола гладив пухнасту .. кішечку Марцію, що мирно дрімала в нього на колінах* (О. Авраменко); * У порівн. *А той, тихий та тверезий, Богобоязливий, Як кішечка, підкрадеться, Вижде нещасливий У тебе час та й запустить Пазурі в печінки* (Т. Шевченко).

КІ́ШКА, и, *ж.* 1. Самиця кота. *Коло нього лежала його вірна кішка з трьома маленькими сіренькими .. котенятами* (Грицько Григоренко); — *Якби не кішка...* — *Яка кішка?* — *Та, що й цієї ночі знов привела мені троє котят...* (М. Куліш); // Те саме, що **кіт.** *Чує кішка, де миша є* (Номис); *Там, у гущавині молодого гілля, .. лісові кішки перегукуються, зозуля кує літа* (Панас Мирний); — *Що таке — гепарди?* — *Це, мамо, дикі навчені кішки... З ними на полювання ходили в степах* (О. Гончар); *Кішка свійська перебуває в тісному співіснуванні з людиною близько 10 тис. років та є найпоширенішою хатньою твариною* (з наук.-попул. літ.);

2. Невелика кітва. — *Сідай, Миколо, в човен та тікай на море; закинь там кішку та й стій* (І. Нечуй-Левицький).

3. *тільки мн., спец.* Те саме, що **кігті** (*див.* **кіготь** 2). *Альпіністські кішки використовують в альпінізмі, гірському туризмі та льодолазанні* (з наук.-попул. літ.); *Кожен уважно продивився і перевірив своє альпіністське знаряддя — підігнав по нозі кішки, приміряв черевики* (М. Шеремет).

◊ **Зав'язáти котóві (котý, кíшці) хвостá [вузлóм]** *див.* **зав'я́зувати; (1) Знáє кíшка (ки́ця), чиє́ сáло з'їла <Знáє кіт (котя́ра), чиє́ сáло з'їв>** — про того, хто винен і почуває свою провину перед ким-небудь. — *Ага, знає кішка, чиє сало з'їла .. Не втечеш моїх рук!* (Панас Мирний); — *Лаяли мене?* — *кивнула* [мати] *на Кіндратовича.* — *Знає киця, чиє сало з'їла,* — *обізвався вже з кухоньки той* (Микита Чернявський); — *Он воно що! Знає котяра, чиє сало з'їв!* (О. Чорногуз); — *Ач як дременув, тільки підківки в жеребця зблиснули!* — *задоволено мовив Хома.* — *Знає кіт, чиє сало з'їв,* — *докинув сусіда* (Ю. Хорунжий); **І кíшки немá чим (нíчим) годувáти** *див.* **годувáти; (2) Кíшки (коти́) шкребýть (скребýть, скубýться, шкребýться) в (по) душí (на (в) сéрці)** *в кого і без дод.* — відчувається тривога, неспокій, хвилювання і т. ін. *Як то було слухати Марусякові? На лиці застигла усмішка — жарти, мовляв, жартуєте — а на серці коти скребли* (Г. Хоткевич); *В самого* [Михайла Хмельницького] *при тих статечних міркуваннях душу кішки скребли* (Іван Ле); *Не вішати носа, коли в серці кішки шкребуться, робити добру міну при зовсім не добрій грі, — на таке здатний не всякий* (Ю. Шовкопляс); *Ніби все правда і все правильно, а десь на серці коти шкребуть* (В. Собко); *Вона* [Лариса] *ганила не його* [Дмитра], *а сучасну архітектуру, але в нього щоразу скублися кішки на серці, коли Рона і Віта на два голоси затягали пісню, мовляв, не можуть дихати у цих бетонних комірчинах* (Є. Кононенко); **Смíшки з бáбиної кíшки** *див.* **смíшки; (3) [Чóрна] кíшка пробíгла <[Чóрний] кіт пробíг> помíж (мíж)** *ким* — хтонебудь посварився з кимсь, між ким-небудь виникла незгода. *Чорна кішка пробігла між ними і сполохнула той лад, який досі був* (Панас Мирний); [С е м е н:] *Між мною і вами, учителю, пробіг чорний кіт* (Я. Галан); *Побачивши Нолу, він повернув у хвіртку, — давно між ними чорна кішка пробігла* (О. Кундзич); — *Скажіть, Євгене Панасовичу, .. чому Настя мене цурається?.. Який це кіт пробіг поміж нами?* (В. Речмедін); *В його* [Ростика] *батьків все чудово, і ніяка чорна кішка між ними не пробігла* (В. Хрущак); **(4) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **кíшка (кіт) з собáкою,** *зі сл.* ж и т и, г р и з т и с я *і т. ін.* — без злагоди, постійно ворогуючи,

сварячись і т. ін. *Живуть як кішка з собакою* (прислів'я); *І Василь не любив Грицька; брати двоюрідні — вони жили гірше чужих, гризлися як кішка з собакою* (Панас Мирний); *— Ви тільки, бува, нічого не скажіть Давиду Онопрійовичу, бо ми й так живемо з ним як кішка з собакою* (С. Добровольський); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ци́ган (кіт, кі́шка) до са́ла (на са́ло, до сальця́)** *див.* **цига́ни.**

КЛА́ВА, и, *ж., жарг.* Те саме, що **клавіату́ра** 2. *Сьогодні вже не маю сил стукати по клаві* (із журн.).

КЛАВЕСИ́Н, а, *ч.* Старовинний струнно-клавішний щипковий музичний інструмент, зовні схожий на фортепіано. *Той клавесин і плакав, і плекав чужу печаль* (Л. Костенко); *Ми слухали сонати Баха для альта з клавесином* (Ю. Андрухович); *Існують клавесини двох типів: крилоподібної форми великого розміру (вертикальний або горизонтальний) і меншого розміру — квадратної, прямокутної або п'ятикутної форми* (з навч. літ.); *Після Першої світової війни настала епоха відродження клавесина* (із журн.).

КЛАВЕСИНІ́СТ, а, *ч.* Музикант, що грає на клавесині. *— Барон Людвіг ван Бетховен, — підвівся червонолиций юнак із великою патлатою головою. — Клавесиніст...* (Р. Іваничук); *Орландо Гіббонс (1583–1625) — англійський композитор, органіст та клавесиніст, один із основоположників таких музичних жанрів, як симфонія і струнний квартет* (з навч. літ.).

КЛАВЕСИНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **клавесиніст.** *Теплий вітрець .. грається кучериками на лобі клавесиністки* (З. Тулуб); *Ванда Ландовська — польська піаністка й клавесиністка, музичний педагог, що відіграла ключову роль у відродженні клавесина* (з наук.-попул. літ.).

КЛАВЕСИ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **клавеси́новий.** *Безтактова прелюдія — вершина французької клавесинної музики XVII–XVIII ст.* (з наук. літ.); *Зірка клавесинного мистецтва сходила саме в той час, коли лютнева й органна культура наближалися до свого занепаду* (з наук.-попул. літ.).

КЛАВЕСИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **клавеси́н.** *У будинках .. стояла темрява, тільки з якогось вікна долинали ледь чутні клавесинові пасажі* (Ю. Андрухович); *Ранній клавесиновий стиль склався під безпосереднім впливом лютневого мистецтва* (з наук. літ.); *Фортепіано винайшов італійський клавесиновий майстер Бартоломео Кристофорі (1655–1732)* (із журн.); *У концерті клавесинової музики вперше прозвучали клавірні сонати Максима Березовського* (з газ.).

КЛАВІАТУ́РА, и, *ж.* 1. Весь ряд клавішів у клавішних музичних інструментів. — *Чудово! — прошептала вона в захопленні, відриваючи руки від клавіатури* (Н. Кобринська); *А граюча сиділа, мов статуя, звернена до нас класичним своїм профілем, не ворухаючися тілом, і лише руки її мелькали по клавіатурі, мов білі листки* (О. Кобилянська); *Довгі сухі пальці бігають по клавіатурі, ніжно, майже без натиску торкаючись клавішів* (Ю. Смолич); * Образно. *З клавіатури ребер добувається звук, що нагадує непомалу вщент розладнане піаніно* (О. Забужко).

2. Сукупність клавішів у якому-небудь механізмі. *Сахно не покидала своєї машинки. Вона зовсім не звернула уваги на того, що прийшов, і далі вицокувала на клавіатурі* (Ю. Смолич); *Тонкі .. пальці вправно бігають по блискучій клавіатурі лінотипа* (В. Кучер); *На письмовому столі, просто на клавіатурі комп'ютера, сидів великий сірий щурисько і мив мордочку передніми лапками* (А. Кокотюха); *У глибині кімнати .. чоловіча постать, схилившись, чаклувала над клавіатурою* (О. Ірванець).

КЛАВІАТУ́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **клавіату́ра.** *У зимову пору року піаніно, потрапляючи з вулиці в житлове приміщення, зазнає впливу різкої зміни температури й вологості. У цьому випадку не слід відкривати клавіатурну й верхню кришки протягом доби, щоб механізм й інші внутрішні частини фортепіано прогрівалися поступово до кімнатної температури* (з газ.); *Гравіс — діакритичний знак, схожий за формою на друкарський клавіатурний знак зворотного апострофа* (з навч. літ.); // Який має клавіатуру. *Кишеньковий клавіатурний персональний комп'ютер легко втримується в руці* (з наук.-попул. літ.); *Клавіатурний монітор отримав можливість екранного редагування командного рядка й запам'ятовування* (з навч. літ.).

2. Стос. до клавіатури. *Більшість технологічних операцій комплектування та каталогізації мають клавіатурний характер* (з наук. літ.).

КЛАВІКО́РД, а, *ч.* Старовинний клавішно-струнний ударний музичний інструмент із довгастим чотирикутним корпусом. *Лемішковський раз у раз танцював з нею під бренькання розбитого клавікорда* (І. Нечуй-Левицький); *У сусідній кімнаті притишено звучала музика, то фрау Єлизавета грала на клавікорді* (Р. Іваничук); *Клавікорд рідко використовували в грі для великих аудиторій; оскільки такі клавішні інструменти досить компактні, на них часто грали вдома* (з навч. літ.).

КЛАВІКО́РДИ, ів, *мн., рідко.* Те саме, що **клавіко́рд.** *Маша теж мала навчитися музики .. Але в Косяровських не було клавікордів* (О. Полторацький); *Він сідав .. за клавікорди І брав на них самі акорди* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

КЛАВІКО́РДНИЙ, а, е. Прикм. до **клавіко́рд** і **клавіко́рди.** *Особливого роду камерність звучання "Четвертої сонати" Ріхарда Вагнера потребує від виконавця вміння видобувати з фортепіано клавікордні ефекти — посилення звука на взятій клавіші* (з наук. літ.); *Виконання опусу 19 Шенберга завжди є випробуванням для артиста на вміння тихої гри, клавікордного прояву звуковедення* (з навч. літ.).

КЛАВІ́Р, у, *ч.* 1. Загальна назва клавішно-струнних інструментів (клавікорда, клавесина, рояля, фортепіано і т. ін.). *В шкатулці був невеличкий клавір з багатьма дрібними клавішами* (Ю. Смолич); *Штукенгайзен добре .. грав на клавірі, а Чиж-Вишенський про себе писав, що досить стерпно грав на лютні та валторні* (Любко Дереш); *У Баха гармонійний кістяк контрапункту особливо помітний у партії "фігурованого басу", що виконувалася на органі або на клавірі* (з навч. літ.).

2. Переклад оперної або симфонічної партитури для співу в супроводі фортепіано або для виконання на фортепіано; клавіраусцуг. *Я недавно У місті композитора зустрів, Він саме ніс квапливо під пахвою Клавір нової опери* (М. Рильський); *Мова — як музика. Хоч музику теж записують на папері. Нотними знаками. Але сам із себе клавір — мертвий. Він мовчить* (О. Шугай); *У бібліотеці зосереджено кращі надбання музичної культури України і Росії кінця XVII — першої половини XIX ст., музична класика різних епох і народів, клавіри вітчизняних опер та інструментальної музики* (з наук.-попул. літ.).

КЛАВІРА́БЕНД, у, *ч., муз.* Сольний концерт піаніста. *У травні 1934 р. Святослав Ріхтер дає перший клавірабенд в Одеському будинку інженерів, виконуючи твори Ф. Шопена* (із журн.); *Серед концертів фестивалю був один, що вирізнявся особливо концептуальною й вивіреною програмою, — клавірабенд піаніста Євгена Громова* (з газ.); *Саме в нашому місті, Харкові, відбувся перший клавірабенд майбутнього видатного музиканта Сергія Рахманінова* (з газ.).

КЛАВІРА́УСЦУГ, у, *ч.* Те саме, що **клаві́р** 2. *У клавіраусцугу вокальну партію записують окремо* (з наук. літ.); *Клавіраусцуги можуть використовувати під час репетицій, а також для ознайомлення широкої публіки та музикантів із творами* (з наук.-попул. літ.); *Перу К. П. Вільбоа належать клавіраусцуг двох опер М. Глінки та перекладена для фортепіано в чотири руки його "Камаринська"* (із журн.); *Жодний клавіраусцуг не замінить звучання симфонічного оркестру* (з газ.).

КЛАВІ́РНИЙ, а, е. Стос. до клавіру. *Дослідження присвячено вивченню невідомих сторінок клавірної творчості Й. Гайдна — ранніх сонат, написаних до 1766 р.* (з наук. літ.); *Доменіко Скарлатті є автором близько 500 клавірних сонат, які вважають зразком старосонатної форми* (із журн.); *Клавірна музика XVI–XVIII ст. відображала особливості національних культур різних країн* (з газ.).

КЛАВІЦИТЕ́РІУМ, а, *ч.* Клавесин із вертикально розташованим корпусом. *Старовинний клавіцитеріум.*

КЛА́ВІШ, а, *ч.* Те саме, що **кла́віша.** *Ще продовжував тремтіти клавіш Від легкого дотику митця... А вже пісня радості і слави В далечінь полинула* (М. Шеремет); *Звуки оживили асоціацію про його першу любов, про тонкі пальці на блискучих чорних і білих клавішах рояля, про душі великих геніїв світу, воскреслих в провінційному місті далекої, чужої для Бетховена й інших землі...* (І. Багряний); *Вона злегка торкнулася клавішів... І залунала музика* (С. Чорнобривець); *Знати, стомилася* [друкарка], *бо спустила руки з клавішів* (А. Головко).

КЛА́ВІША, і, *ж.* 1. Пластинка в музичному інструменті (фортепіано, баяні і т. ін.), по якій ударяють для отримання звука. *Інструмент реагує, відзивається моментально, водночас із відповідною дією артиста, — досить тільки вдарити пальцем по клавіші фортепіано чи провести смичком по струні скрипки* (з навч. літ.).

2. Наконечник важільця в різних механізмах (у друкарській машинці, телефонному апараті і т. ін.), на який натискають пальцями рук. *Коли аналізатори "Зеніта-1", неквапливо й ритмічно клацаючи металевими клавішами, вперше відстукали рівні рядки цифр, ніхто не зміг стримати розчарованого зітхання* (В. Владко); *Батько поставив на стіл портативний магнітофон, показав Ярині на квадратну клавішу* (О. Бердник); *Улині пальці лежали на клавішах друкарської машинки* (В. Дрозд).

КЛА́ВІШНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кла́віша** і **кла́віш.** *Звук у дзвіночків видобувають за допомогою спеціальних молоточків або клавішного механізму* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Тимко вперся в поріг, сяйнув клавішним перламутром зубів* (Григір Тютюнник); // Який має клавіші, із клавішами. *Синтезатор, виконаний у формі корпуса із клавіатурою, називається клавішним* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **кла́вішні,** них, *мн.* Музичні інструменти, які мають клавіші. *Орга́н, найстаріший із клавішних, не має струн* (з наук.-попул. літ.); *Грають на клавішних двома руками, причому права, як правило, виконує мелодію й частину підголосків, а ліва — бас і акорд* (з навч. літ.); *В Одесі сліпий 14-річний хлопчик, що грає на клавішних, виграв музичний конкурс* (з газ.).

△ **Кла́вішні [музи́чні] інструме́нти** *див.* **інструме́нт.**

КЛА́ВІШНИК, а, *ч.* Учасник музичного гурту, який грає на клавішних (перев. електронних) музичних інструментах. *Тепер він* [Цюрук] *закінчував перший курс, мав бакенбарди, жував гумку і, коли був при гітарі, то напинав на лице вираз огиди і повного збайдужіння. Так само, як і їхній клавішник* (В. Діброва); *— Ну що, пацани, лишився ще у нас якийсь фільм? — потягуючись на незручному сидінні, запитав клавішник* (І. Карпа).

КЛА́ВІШНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кла́вішник.** *До основного сценічного складу гурту входять бандурист і дві дівчини — клавішниця та вокалістка* (із журн.); *Марина — шведська співачка українського походження, солістка й клавішниця музичного колективу* (з газ.).

КЛАД, у, *ч., розм.* Те саме, що **скарб.** *Кожний розказував про своє перше життя в Січі і про клади, де, у якім місці їх батьки позакопували від орди та ніяк їх не найдуть* (О. Стороженко); *Там, певне, є клад заритий* (Панас Мирний); *— В нашім саді* [саду], *від головної дороги біля третьої стежки направо, від третьої липи кроків двадцять і три закопаний мій клад: золото й дороге каміння і дещо дзвінкого гроша* (Б. Лепкий); * Образно. *Мир та лад — великий клад* (прислів'я).

КЛА́ДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кла́сти.** *Дістались лісникової хати, коло неї стояв кладений із соснових колод хлівець* (Є. Гуцало); *Вівтар той — рідний брат київським Золотим воротам, з одного каменю, на одному замісі кладені* (Ю. Збанацький); *Будинок був старий, кладений з непаленої цегли, але добре доглянутий і гарний* (І. Білик); // **кла́дено,** *безос. пред. Нову книгу кладено на підставку, і графиня Матільда, запрошуючи всіх гостей, які на той час були в Каноссі, йшла, гортала пергаментні хартії, вичитувала то се, то те* (П. Загребельний).

КЛА́ДЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кла́сти** 2, 5, 7. *Кладення каменів відрізняється від витісування жолобів на колоні, а те й інше — від створення храму загалом* (з навч. літ.); *Із часом розміри поховальних камер збільшилися, перекриття навчилися робити в декілька шарів кам'яного кладення, напускаючи їх один над одним, поки вони не змикалися посередині* (з наук.-попул. літ.); *Технікою кладення вишивають подоли сорочок та кінці рукавів на Львівщині* (із журн.); *Кладення тротуарної плитки виконуємо ефективно й вчасно* (з мови реклами).

КЛАДІ́Й, я́, *ч.* Той, хто складає снопи, сіно, солому і т. ін. у скирти. *Кладієві найважче, бо той скидав снопи, той пхав, а я один* (Сл. Б. Грінченка); *Гомоніли нишком та тишком проміж себе подавальники та кладії, що складали солому в ожеред* (І. Нечуй-Левицький).

КЛАДІ́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **кладі́й.** *— Тільки й чую од мого управителя: Грицько не прийшов на панщину на возовицю, возильників нема, кладільник Петро зник з Махнівки* (І. Нечуй-Левицький).

КЛА́ДКА, и, *ж.* 1. *розм.* Дія за знач. **кла́сти** 7. *Бригада наших мулярів, І я між них, дівчатко, На будівництві з перших днів Вела рівненько кладку* (М. Шеремет); // *з означ.*

Спосіб мурування. *Будинок готелю був .. високий і міцної старовинної кладки* (О. Гончар); *Храм Софії Київської збудовано в техніці мішаної кладки з цегли та каменю на рожевому розчині* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **мурува́ння** 2. *Тільки одинока постать сторожа угадувалася у темному затишку, між цегляних кладок* (В. Собко); *Під час плавлення рідкий бетон розмиває вогнетривку кладку в печі* (з наук.-попул. літ.).

3. Дошка або колода, покладена через річку, струмок, канаву і т. ін. для переходу. *Ой, у полю* [у полі] *річка, Через річку кладка* (С. Руданський); *Ріка шуміла під кладкою, мов скажена* (І. Франко); *Прозорий струмок перетинав стежку, і через нього було перекинуто кладку з сухої деревини* (О. Донченко); *Діва, розпустивши коси, що спадали темним пасмом на білу спину, підійшла до кладки, занурила у воду ногу, як термометр* (О. Чорногуз); * Образно. *Іван Каламар ніби тепер уже хапався за невідому досі рятівну жердку по дорозі на життєву кладку* (І. Чендей); *Тости виникали то там, то там, мали .. локальний характер, об'єднували невеличкі групки, прокладали кладки взаєморозуміння між сусідами* (П. Загребельний); * У порівн. *Мені здається, що саме ми, моє покоління є чимсь переходовим, ніби кладкою між вами і тими "новими", сильними, що прийдуть по нас* (Ирина Вільде); // Невеликий дерев'яний поміст на річці, ставку для прання білизни, полотна і т. ін. *Молодиці, дівчата попід вербами, в холодочку, з жлуктами золять, на кладках з прачами полотно .. перуть* (Ганна Барвінок); *Он при берегу* [березі] *човник стоїть прив'язаний, а близько його* [нього] *на кладці перуть підтикані молодиці...* (Олена Пчілка); *Він дивився скоса, Через плече на берег: там білизну На кладці прала мати* (М. Рильський); *На Горобцевій кладці жінки, виставивши напоказ голі литки, дружно гупали праниками, і те гупання гарматними пострілами віддавалося за Ташанню* (Григір Тютюнник).

4. Спосіб розмноження, за якого розвиток зародка та звільнення його від яйцевих оболонок відбувається поза материнським організмом після відкладення яєць. *Регіональні зміни клімату впливають на строки цвітіння дерев, появи комах, кладки яєць птахами і т. ін.* (з наук. літ.); *Кладка яєць у журавля починається наприкінці квітня — на початку травня* (з навч. літ.).

5. Яйця птахів, плазунів і т. ін., відкладені в певному місці. *Самець і самка великого строкатого дятла висиджують кладку по черзі протягом 12–13 днів* (з наук. літ.).

△ **(1) Полігона́льна кла́дка,** *буд.* — складання й укріплення багатокутних кам'яних плит, поставлених на ребро. *У полігональній кладці Центральних Анд використовували бронзові скріплювальні елементи* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Стоя́ти на двох кла́дках** *див.* **стоя́ти; Ступа́ти / ступи́ти на хистку́ (хитку́) кла́дку (на похи́лу сте́жку)** *див.* **ступа́ти.**

КЛАДКОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **кла́дка** 2. *Основне призначення кладкової сітки — перешкоджання проникненню розчину в порожнину цегли, щоб не знижувалася теплопровідність стін* (із журн.); // Признач. для кладки. *У кладці будівельний матеріал зв'язується між собою за допомогою суміші глини з соломою і піском, піску й цементу, штукатурки, глини, гіпсу, кладкового розчину* (з наук.-попул. літ.); *Гідравлічне вапно застосовують для виготовлення будівельних кладкових і штукатурних розчинів* (з навч. літ.).

2. Стос. до кладки (у 3 знач.) *Сполучення між правим і лівим берегом річки йде через два автодорожні мости й один кладковий перехід* (з наук.-попул. літ.).

КЛА́ДОВИЩЕ, а, *с.* Місце для поховання померлих; цвинтар. *Любка повела батька на кладовище й показала йому могилу над Нимидорою* (І. Нечуй-Левицький); *Знайоме старе кладовище. Ті ж самі стежки поміж могилками, тільки тепер вони заросли моріжком і де-не-де — безсмертники* (Б. Антоненко-Давидович); *Наступного дня поховали Вірцю на тихому сільському кладовищі* (Л. Дмитерко); *Саме тут, на кладовищі, не думалося про смерть, бо тут переплелися безсмертя і життя* (О. Іваненко); *Сучасні кладовища, як правило, розташовані поза містами й мають велику кількість захоронень* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Незабаром частина виноградника виглядала як кладовище, вкрите могилками* (М. Коцюбинський).

КЛАДОВИ́ЩЕНСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **кладови́щний;** цвинтарний. *Біля залізних кладовищенських воріт бабусі продавали квіти* (О. Донченко); *Коли процесія наблизилась до кладовищенської брами, підсліпуватий ветхий сторож за звичкою поспішив на дзвіницю привітати мерців дзвонами* (Б. Антоненко-Давидович); *Комарів — колишнє село біля річки Прип'ять, що мало 304 особи, 42 двори, кладовищенську каплицю* (з наук.-попул. літ.); *У Павлівці є кладовищенська православна церква, школа, постоялий будинок* (із журн.); *На превеликий жаль, усі кладовищенські книжки було знищено під час Другої світової війни в 1941 р.* (з газ.); // Власт. кладовищу. *Ворота мали звичайний, буденний, зовсім не кладовищенський вигляд* (В. Нестайко).

КЛАДОВИ́ЩНИЙ, а, е. Стос. до кладовища; цвинтарний, кладовищенський. *А вона була в тяжі* [вагітною] *вже на крайній порі і завмерла лише, і коли кілька кладовищних злодіїв, бажаючи ограбувати трупа, відчинили її гробницю, то застали графиню зовсім живу* (І. Франко); *Обидві процесії наблизилися до кладовищної брами майже одночасно* (Ю. Смолич); *Кладовищний туризм — це відвідування могил відомих політиків, учених, митців і просто цікавих людей на кладовищах усього світу* (з газ.).

КЛАДОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Один із напрямів органічної еволюції, що спричиняє виникнення внаслідок дивергенції (у 1 знач.) великої кількості відмежованих один від одного видів, родів, родин рослин і тварин. *Процес кладогенезу найчастіше відбувається тоді, коли кілька організмів потрапляють в нові умови навколишнього середовища* (з наук. літ.); *Сучасним прикладом кладогенезу є еволюційні події на Гавайських островах* (з наук.-попул. літ.); *Кладогенез часто протиставляють анагенезу, за якого поступові зміни в предкових видах спричиняють їхню заміну новими видами* (з навч. літ.).

КЛАДО́ДІЙ, я, *ч., бот.* Видозмінений пагін рослин, стебло якого має сплющену листоподібну форму зеленого забарвлення й виконує функції листка. *Листя в холодкоцвітів часто заміняються кладодіями щетинистими, голчастими або пластинчастими* (з наук. літ.); *Аспарагус — кущова або ампельна рослина з голчастими світло-зеленими кладодіями* (з навч. літ.).

КЛАДО́НІЄВІ, вих, *мн.* Родина лишайників, що включає близько 300 видів. *Ріст кладонієвих відбувається повільно — всього по одному сантиметру за рік* (з наук.-попул. літ.); *Кладонієві розмножуються статевим шляхом* (з навч. літ.).

КЛАДО́НІЯ, ї, *ж., бот.* Рід кущистих лишайників родини кладонієвих, що росте на ґрунті, пнях, біля основи стовбурів дерев. *Кладонія — один із найбільших лишайників: заввишки може сягати 10–15 см* (з наук. літ.); *Кладонія є кормом для північних оленів, тому її називають оленячим мохом, або ягелем* (з наук.-попул. літ.); *У Норвегії кладонію використовують як корм для корів, свиней і овець* (із журн.).

КЛАДОСПОРІО́З, у, *ч., бот.* Хвороба рослин, спричинена грибами; темне плісенявіння. *Збудниками кладоспоріозу є гриби* (з наук. літ.); *Кладоспоріоз, що спричиняє знебарвлення та почорніння колосу, має невеликий вплив на врожай, але шкодить хлібопекарним якостям зерна* (із журн.).

КЛА́ДОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кла́дка** 3. *Не піду я на кладочку, Бо кладочка гнеться...* (з народної пісні); *Дарка стоїть на вузесенькій кладочці над цією розбурханою рікою непевна, перелякана, обманена і думає, думає...* (Ірина Вільде); *Марійка невеличка все стоїть на бережку: страшно йти на той бік річки через кладочку хитку* (Н. Забіла); *Того вечора матінка веліла нам із братиком перетягти кладочку мотузкою і ледь-ледь підпиляти поруччя* (Ю. Винничук).

КЛАДЬ, і, *ж., розм.* Те саме, що **покла́жа;** багаж. [В у с т я:] *Татко їдуть ходою, бо з кладдю їдуть* (М. Кропивницький); *Кладь на возі важка, колеса загрузли по маточини* (П. Колесник); * Образно. *Дві тисячі сто дев'яносто днів, — і я не впала, й винесла звідтіль недоторканну кладь надій і почуттів, як здобуток моїх німих зусиль* (М. Бажан).

КЛА́КА, и, *ж., збірн.* Група найманих глядачів для створення штучного успіху або провалу актора, вистави. *Завмерла в чеканні клака зашаруділа вдоволеним смішком* (О. Забужко); *Феномен клаки базується на ефекті соціального доказу, сенс якого полягає в тому, що люди, які перебувають на концерті або в кінотеатрі, тим більше схильні до аплодисментів, сміху тощо, чим більше людей навколо чинять аналогічно* (з наук.-попул. літ.); *Клака може діяти на настрій глядачів або слухачів і певною мірою забезпечити зовнішній успіх спектаклю, концерту* (із журн.).

КЛА́КЕР, а, *ч.* Особа, що входить до клаки. [М а р и н к а:] *Я зараз підслухала, що клакери змовлялися шикати Марусі* (М. Старицький); *Уже в III ст. до н. е. драматург-комедіограф Філемон наймав проти свого суперника Менандра клакерів* (з наук.-попул. літ.); // Особа, найнята для підтримки мітингу, політичних зборів і т. ін. *Хтось виставив білборди за пару днів до початку кампанії, інший привіз із собою в містечко команду клакерів* (з газ.).

КЛА́КИ, ів, *мн., діал.* Клоччя. — *Ей, та й дивні ж ви люди! — сказав пан депутат зі своєю добродушністю. — Мучитеся та турбуєтеся різними справами, а все те не варте фунта клаків* (І. Франко).

КЛА́КСО́Н, а, *ч.* Механічний сигнальний гудок автомобіля, мотоцикла і т. ін. *Під дитячі крики й безнастанне "тутукання" клаксона машина в'їздила у хутір* (Остап Вишня); *Інколи зовсім близько трубив клаксон або бринів трамвай* (Ю. Смолич); *І моряки натисли* [на сигнали]: *з темних кабін галаснули клаксони* (М. Вінграновський); — *Пробачте, сеньйоре начальник. Я забув попередити вас. Мене розбудити можна тільки... клаксоном. Такий я вже сплюх...* (І. Білик).

КЛАКСО́НИТИ, ню, ниш, *недок., розм.* Давати сигнал клаксоном; сигналити. *Шофер автобуса вже клаксонив Павлові* (В. Кучер); *Карета медичної допомоги несамовито клаксонила серед забитого пішоходами, селянськими возами і трамваями міста* (Ю. Андрухович); *Водії з гарячою кров'ю нескінченно клаксонять, всіляко намагаючись випередити один одного* (із журн.).

КЛАКСО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **клаксо́н.** *Водії в місті часто реагували на мене та інших велосипедистів клаксонними сигналами* (з газ.).

КЛАН, у, *ч.* 1. *іст.* Родова громада, рід (спочатку в кельтських племен). *Найкращий в клані чоловік Був Дональд, мій шугай* (М. Лукаш і В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса); *Представники сарматського та меотського світу вливалися до масиву пізніх скіфів, але деякі племена, клани або громади сарматів оселялися окремо* (з наук. літ.); // *жарт.* Родина, сім'я. *Прости, що зараз тут кінчу .. Бувай здорова, люба, дорога мамочко! Міцно цілую тебе і весь наш клан* (Леся Українка).

2. *перен.* Група осіб, об'єднаних родинними або іншими зв'язками, які мають спільні інтереси, перев. корисливі, недобрі. *Високого казнокрада беруть під варту, ведуть слідство — й злодія випускають на волю за недостатністю доказів, бо спрацьовує кругова порука скорумпованого клану* (Є. Гуцало); *Усі досвідчені моряки, всі родом з графства Думбартон, усі діти орендарів, вони створили на борту яхти справжній клан завзятих шотландців* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Сучасна соціологія звертає увагу на формування владних кланів, зрощення їх із криміналом* (з наук. літ.).

КЛА́НДАТИ, аю, аєш, *недок., кого, діал.* Прохати. *Вхопив гроші у його* [нього] *з рук та й заховав. Давай вони його кландать, щоб оддав* (Сл. Б. Грінченка); — *Як .. прохати-кландати — і так як-небудь переб'ємся* [зорати поле] (Панас Мирний); — *Чого я мушу кландати когось, а своє покидати?* (Іван Ле).

КЛА́НОВИЙ, а, е. 1. *іст.* Прикм. до **клан** 1; характерний для клану (у 1 знач.). *У середині V тис. до н. е. в Балкано-Карпатському регіоні існувала кланова організація майстрів-металургів* (з наук. літ.); *Проблема Сомалі в тому, що сомалійці, хоча і є одним плем'ям, але поділені на клани. Усі вони вважають себе сомалійцями, проте кланова ідентичність переважає загальнонаціональну* (із журн.); *Кланові відносини регулюють життя ромського народу. Не можна говорити про існування якогось одного, консолідованого центру управління циганською меншиною* (з газ.).

2. *перен.* Замкнений, вузькогруповий. *Тепер, щоб знайти гарну роботу, бажані добрі родинно-кланові зв'язки* (В. Шкляр).

КЛА́НОВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **кла́новий** 2. *Наявність кланів та їхніх союзів — корпорацій — явище об'єктивне. Клановість і корпоратизм мають чіткі національні риси і традиції* (з газ.).

КЛА́НЦАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Клацати. *Згинає* [кобила] *шию вбік, дістає мордою аж до задньої лопатки, гризе та й кланцає зубами* (Л. Мартович).

КЛАНЦА́ТИЙ, а, е, *діал.* Зубатий. *Мені здавалось, що .. в тій ямі сидять якісь страшні кланцаті звірі* (І. Франко).

КЛА́НЯТИСЯ, яюся, яєшся, *недок.* 1. *кому.* Робити уклін на знак привітання, поваги. *Нікому вона так низько та гордо так не кланялася, як тій бідній Чайчисі* (Марко Вовчок); *Максим кланявся їм* [дідам] *і вітав їх голосно, приязно*

(І. Франко); // *також без дод.* Робити поклони на знак подяки; розкланюватися. *Кланяюсь вам, громадо, за вибори і за ваше довір'я до Василя Палійчука, простого гуцула* (Ю. Яновський); *Стефко .. скоро допив свою каву, вийшов на середину кімнати і, кланяючись,.. з рукою на серці промовив робленим, смішно покірним голосом: "Прости ж мене, моя мила, що ти мене била..."* (Ірина Вільде); // *кому, чому.* Поклонятися кому-, чому-небудь. [Петро:] *Що було колись гоже — тепер негоже; чому ви колись кланялись — тепер від того кращі люди одвертаються!* (Панас Мирний); — *Перед моїми очима кладуть жертви й кланяються Перуну* (С. Скляренко); // Робити поклін (про артистів). *Об'їхавши циркову арену, гусак-рисак везе свій "екіпаж" за лаштунки, а хазяїн на всі боки кланяється* (Остап Вишня).

2. *кому.* Листовно або усно передавати вітання кому-небудь відсутньому. *Просив передати П. П. Гулаку-Артемовському подяку за добрі слова про свої твори, кланявся "всім тим, хто пише по-нашому або про наше" і хто знайомий з його творчістю* (Т. Шевченко); *Так оце й кажу я писарю писати, Що тобі уперше кланяються мати, Кланяються й батько щиро і низенько* (Я. Щоголів); *Привітай від мене спільних знайомих. Садовські тобі кланяються* (Леся Українка); *Наказував* [Василь Опанасович] *кланятися й здоровити іменинника* (О. Полторацький).

3. *кому, перед ким, перен.* Принизливо просити чого-небудь; запобігати перед ким-небудь, підлещуватися до когось. *Краще піду в люди та людям покорюся.., ніж мені її* [Явдосі] *кланятись за шматок хліба, що від тебе заробила* (Панас Мирний); *За документами не прийду — набридло-бо мені кланятись всім вам і бути в ролі казанського сироти, злиднем...* (І. Багряний); — *Ми хоч і бідні, а багатіям не кланяємось!* (І. Багмут).

◊ **(1) Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися** *і т. ін.)* / **уклони́тися (поклони́тися, схили́тися** *і т. ін.)***:** а) кланятися шанобливо, низько, до землі. *Став Шовкун кидатись у вічі старшим: забачить здалека, шапку здіймає, а Василя Семеновича випередить, у пояс кланяється* (Панас Мирний); *Тричі падала навколішки молода, тричі земно кланялася* (Ф. Бурлака); *Вона гаряче шепотіла свою нехитру, але щиру, що виходила з самого серця, молитву і низько схилялася в поклоні* (В. Малик); *Я тільки можу стати на коліна перед народом, уклонитися йому земно та й проказати: — Спасибі тобі, народе, що я єсть я!* (Остап Вишня); *Зібравши всі сили, він встав на повен зріст .. і .. з блідим лицем і суворо стиснутими вустами поклонився в пояс далекому гомонові* (Григорій Тютюнник); б) *(кому)* вітаючись, схиляти голову на знак поваги до кого-небудь. — *Я йому, матінко, низенько кланяюсь у самі ноги* (Марко Вовчок); *Вони ішли і прощалися один з одним, низько, по старому звичаю, кланялись близьким та рідним* (Григорій Тютюнник); *Балабуха привітався, низько поклонився хазяйці й поцілував її в руку* (І. Нечуй-Левицький); *Знявши гостроверху шапчину, низенько поклонився* [Марко] (Григір Тютюнник); в) *(перед ким — чим, кому, чому, уроч.)* віддаючи шану кому-, чому-небудь, схиляти голову. — *Я низько уклоняюся перед усім тим, що козацтво доброго зробило* (Панас Мирний); *Кошовий .. вклонився низенько, поклав булаву і пішов* (О. Довженко); *Він, чолом схилившись земно, їм негайно відповів: "О, коли б я теж достойно вам віддячити зумів!"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); г) *(кому)* виявляти покору. *Так невже у цій хаті вона в пояс вклонялася батькам і людям, ждучи, сподіваючись від них на своє, хай невеличке, але не чаїне щастя* (М. Стельмах); *Юнак не виявив хлопської покори, не зігнувся і не вклонився побожно панові в пояс* (С. Чорнобривець).

КЛА́ПАН, а, *ч.* 1. *техн.* Деталь механізму — накривка, що прикриває отвір, через який проходить пара, газ, рідина і т. ін. *Для надходження повітря до приміщення під час або після встановлення пластикових вікон необхідні клапани припливної вентиляції, які усунуть такі небажані явища, як підвищена вологість повітря, ріст грибка і т. ін.* (з мови реклами); *Старі котли, забиті рурки, погнуті клапани тремтять від напруження* (В. Еллан-Блакитний); *Манометр показував тиск у чотири атмосфери, перегріта пара свистіла, вириваючись з-під клапанів...* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * Образно. *Я часом навмисне пишу листа з тим, щоб потім подерти, — се "одкриває клапан" і лихий настрій вилітає в повітря, як чад* (Леся Українка); * У порівн. *Ми в інституті фізіології вивчаємо футбол як клапан для випускання зайвої психічної енергії в час дозвілля* (О. Бердник).

2. Пристосування в духових музичних інструментах для відкривання бокових отворів у корпусі і змінювання тим самим висоти звука. [Куриця:] *На місця! Увага! Губи на мундштук, пальці на клапани! Кроком руш!* (І. Кочерга); *Голова колгоспу ще перед весняною посівною заявив: — Як почую під час весняної сівби баян, я з тебе самого гармонію зроблю. Ще й клапани поставлю! Так і знай!* (Остап Вишня); // Пластинка, що закриває видувний отвір, а також клавіш в органі, акордеоні, гармонії. *Він прикладає вухо до планки і перебирає пальцями по клапанах, прислухаючись до таємної музики* (Григорій Тютюнник).

3. *анат.* Стулки в серці, що містяться біля отворів із передсердь у шлуночки, а зі шлуночків в аорту та легеневі артерії й запобігають зворотному рухові крові. *Клапани серця забезпечують рух крові в одному напрямку* (з наук.-попул. літ.); *При скороченні передсердя стулчасті клапани відкриті, а серпасті — закриті. При скороченні шлуночка — навпаки* (з наук.-попул. літ.).

4. *крав.* Нашитий шматок тканини певної форми, що закриває отвір кишені, шов на одязі і т. ін. *Звенигора .. розкрив один з клапанів пояса, насипав жменю золотих монет* (В. Малик); *Кітель був вилинялий, .. над клапанами нагрудних кишень темніли плями* [відбитки орденів] (П. Загребельний); *Господар .. був у джинсах і спортивній сорочці з численними ґудзиками та клапанами* (Валерій Шевчук); *На клапанах шапок намерзали бурульки, і задні бачили лишаї власного подиху на спинах приятелів* (Є. Пашковський).

△ **(1) Кла́пан легене́вого сто́вбура,** *анат.* — клапан на початку легеневого стовбура при виході його з правого шлуночка серця. *Функцією клапана легеневого стовбура є запобігання зворотному кровоплину під час діастоли шлуночків* (з наук. літ.); **(2) Мітра́льний кла́пан,** *анат.* — один із клапанів серця. *Мітральний клапан лежить між лівим передсердям і лівим шлуночком та регулює потік крові з лівого передсердя в лівий шлуночок* (з наук.-попул. літ.).

КЛА́ПАННИЙ, а, е. Те саме, що **клапано́вий.** *Чим різкіше зростає протитиск, тим кращим є клапанний ефект* (з наук. літ.).

КЛАПАНО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кла́пан.** *Лицьова частина протигазу складається з гумової маски з окулярами та клапанової коробки* (з навч. літ.); *Розроблено конструкцію випробувача пластів, яка відрізняється від попередніх підвищеною надійністю керування клапановою системою за рахунок наявності фігурного паза в корпусі* (з наук. літ.); *У нормі клапанова система запезпечує циркуляцію крові по венах в одному напрямку: від ніг до серця* (з наук.-попул. літ.).

КЛАПА́НЯ, КЛЕПА́НЯ, і, *ж., діал.* Зимова тепла шапка, перев. з хутра. *При передній кермі працював, зігнувшись у дугу, старший гуцул у лисячій клапані на голові і з люлькою в зубах* (І. Франко); *А які мальовничі на головах парубків стародавні клапані: це гостроверхі .. великі шапки, зшиті з лисячих хвостів* (Т. Масенко); *Кінці клепані можна було стягнути догори і зав'язати на тім'ї* (О. Воропай).

КЛА́ПАТИ, аю, аєш, *недок., чим, розм.* Те саме, що **хляпати** 1. *Якийсь час він силувався при ній грати погано, клапати механічно ті самі обридливі та монотонні етюди* (І. Франко).

КЛАПОВУ́ХИЙ, а, е. 1. Який має відстовбурчені вуха (у 1 знач.); капловухий. *Гостям служили Рустем та хлопець Бекір, тонкий, високий і клаповухий* (М. Коцюбинський); *Гевал .. спробував поворушити зів'ялими вухами, а що йому те не вдалося, сторожко помацав пальцями — висіли клаптями, як у деяких клаповухих собак* (Валерій Шевчук); *Ми бачили діда на ровері, який тримав за повідок смішного клаповухого пса — той щодуху мчав перед ровером, звісивши набік язика* (С. Андрухович).

2. *розм.* З великими вухами (у 3 знач.) (про шапку). *— Ну що ж, синку, — сказав перший конвоїр і стягнув з обличчя оту клаповуху шапку-машкару, — бачу, мене не впізнав. Зрештою, ти мене так рідко бачив* (Валерій Шевчук); *Вода затоплює будку лебідників.., змиває павутиння на щитах техбезпеки, .. піднімає дві клаповухі, забуті шапки поромників, корзину в лусці* (Є. Пашковський).

КЛА́ПОТЬ, птя, *ч.* 1. Відрізана або відірвана частина тканини, шкіри, паперу і т. ін.; обривок, шматок. *Клапті афіші тріпотіли, виривалися з рук, щоб умчати за вітром* (О. Ільченко); *Дідуган причвалав, засідлавши подзьобаного старістю носа двома окулярами, а перед себе сторожко ніс великий клапоть паперу* (Б. Антоненко-Давидович); *— Буде, дівчатонька, чим згадати молодість: ходиш в одній сорочці, поки з хребта по клаптях не спаде* (М. Стельмах); * Образно. *У голові крутилися клапті образів, а розум відмовлявся вірити у побачене* (Любко Дереш); // Клубок, пасмо хмари, туману і т. ін. *Соломія глянула на небо. Поміж очеретяною кунею, що тихо гойдалася вгорі, виднівся клапоть сірих олив'яних хмар* (М. Коцюбинський); *Над річкою ще клубочились рвані, рожево-бузкові клапті вранішнього туману* (В. Козаченко); // Жмут сіна, соломи і т. ін. *Кожний хотів мати до спання хоч клапоть соломи* (Н. Кобринська); *На дорозі знайшли клапоть свіжого, запашного сіна* (Є. Кравченко).

2. Невелика, незначна частина якоїсь поверхні (поля, лісу, країни і т. ін.). *Улас знайшов супряжичів, спрягався з ними й орав клапоть поля наспіл у сусіда* (І. Нечуй-Левицький); *Вдумливими очима він оглянув сумнеє поле, де сіріли недоорані клапті стерні* (С. Васильченко); *Очі її* [машині] *— фари — було замазано чорним і залишено тільки дві щілинки, як у кота, — ті щілинки дивилися вниз, освітлюючи невеликий клапоть землі* (І. Багряний); *Клапоть поля мама продала в голодовий рік* (Р. Андріяшик).

3. *перен., рідко.* Уривок розмови, пісні і т. ін. *Чутке вухо лісовика впіймало клапті тихої розмови* (М. Стельмах).

КЛАПТЕ́ВИЙ, а, е. 1. Вигот. із клаптів (у 1 знач.). *Клаптеве шиття, клаптева техніка, клаптева мозаїка, текстильна мозаїка — вид декоративно-ужиткового мистецтва, коли за принципом мозаїки зшивають цілісний виріб зі шматочків тканини* (з наук.-попул. літ.).

2. Який складається з клаптів (у 2 знач.). *Навколо великих міст поверхня пун перетворена на клаптевий ландшафт, де поля чергуються з гаями із завезених із Австралії евкаліптів* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Палестина являла собою клаптеву ковдру. Головними тут були три провінції: Іудея, Самарія і Галілея* (з публіц. літ.).

КЛА́ПТИК, а, *ч.* Зменш. до **кла́поть.** *Ні, ні, вони з холери повмирали; А то б хоч клаптик переслали Того паперу* (Т. Шевченко); *Слідчий .. дістав із шухляди пачку махорки, одірвав од газети чималий клаптик і відсипав на нього на добру цигарку махорки* (Б. Антоненко-Давидович); *Марта лизькала повільно й легенько, її вузький язик був трошки шершавим, вона відчувала кожен клаптик шкіри, кожну виїмку, опуклість, кожну волосинку* (С. Андрухович); * Образно. *З дому чути тихий стук посуди, Клаптик пісні з поля прилетів* (М. Рильський).

КЛА́ПТИКОВИЙ, а, е. Те саме, що **клапте́вий.** *Головний герой* ["Мобі Діка"], *матрос китобійного судна, спить в нетопленому готельному номері під .. клаптиковою ковдрою* (А. Санченко); *Усі шви сточування клаптикового полотна знаходяться на його звороті* (з навч. літ.); // Який складається з клаптиків. *Порожнини між уламками в туфах заповнені клаптиковим гідрослюдистим матеріалом* (з навч. літ.).

КЛА́ПТИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **кла́птик.** *Тепер я був зовсім самотнім і часто й подовгу розглядав проти сонця клаптичок моєї кінострічки* (Л. Смілянський); *Я порвав листа на дрібненькі-дрібненькі клаптички і, їдучи, потроху викинув по дорозі* (В. Нестайко); *Я почував, що ті усі наші .. шляхтичі, що колись .. сиділи на своїх клаптичках землі, як і той давній дідич Свікліцький, — що усі вони теперечки живцем поховані люде* [люди] *на Україні, поховані великими панами* (І. Нечуй-Левицький); *— Я така рада, що маю клаптичок городця і що можу собі посадити квіти* (Б. Лепкий).

КЛАРЕ́Н, у, *ч., геол.* Літогенний тип викопного вугілля. *За фізичними й хімічними властивостями кларен за однакового ступеня вуглефікації наближається до вітрену* (з наук.-попул. літ.); *У неоднорідному вугіллі кларен утворює смуги різної товщини, іноді складає суцільні пласти вугілля* (з навч. літ.).

КЛАРИ́ЗМ, у, *ч.* Один з напрямів у російській поезії початку XX ст., для творів якого характерні предметність, конкретність, точність образу. *Акмеїсти називали свою школу адамізмом, від імені праотця Адама, або кларизмом* (з наук.-попул. літ.).

КЛАРК, а, *ч.* Число, виражене у вагових атомних або об'ємних відсотках. *Кларк — важливий параметр у геохімії, що дає змогу зрозуміти закономірності розподілу хімічних елементів на Землі та в доступній частині Всесвіту* (з наук. літ.); *На основі складних і численних розрахунків*

розробляють відповідні показники — кларки, що відображають ідеальну ситуацію (з навч. літ.).

△ **(1) Кла́рки елеме́нтів** — система усереднених умістів, що характеризують поширеність хімічних елементів у великій геохімічній системі (у земній корі, літосфері, атмосфері, гідросфері, біосфері, на Землі загалом або в космосі). *Кларки елементів виражають у масових, об'ємних, атомних відсотках, проміле, мільйонних частках або щодо вмісту одного з елементів, найбільш поширеного, наприклад, кремнію* (з наук. літ.).

КЛАРНЕ́Т, а, *ч.* Дерев'яний духовий музичний інструмент, що має форму циліндричної трубки з клапанами у формі ґудзиків і з невеликим розтрубом на кінці. *Голосно покотилися тонкі та різучі вигуки флейт та кларнетів* (Панас Мирний); *Кримов хутко й фасонно пробіг пальцями по ґудзиках кларнета* (І. Микитенко); *Кларнет використовують як сольний інструмент, а також у симфонічному оркестрі* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Тоді в кларнети ще трубив Тичина, І кликав Рильський в сині далечини* (Ю. Клен).

КЛАРНЕТИ́СТ, а, *ч.* Музикант, який грає на кларнеті. *Його сусід — кларнетист, .. граючи, куняв* (М. Коцюбинський); *У XIX ст. композитори звернули увагу на вдосконалений кларнет і створили низку творів, які й досі входять до репертуару кларнетистів* (з газ.); *Свого часу Бенні Гудмена, американського джазмена, кларнетиста, називали королем свінгу* (з газ.).

КЛАРНЕТИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кларнети́ст.** *Елізабет Гантер, відома швейцарська кларнетистка, навчалася грі на кларнеті під керівництвом Еміля Фангхенеля* (з публіц. літ.); *Концерт для кларнета з оркестром виконували ізраїльська кларнетистка і Чеський філармонічний оркестр* (із журн.).

КЛАС, у, *ч.* 1. Сукупність предметів, явищ, що мають спільні ознаки, однакові якості; розряд, підрозділ. *Весь мінеральний світ поділяється на 20 класів* (з наук. літ.); // Сукупність однорідних предметів чи явищ зі спільними істотними ознаками; розглядається як єдине ціле. *Відомі цілі класи синтетичних органічних речовин, здатних змінювати геном живих організмів* (з наук. літ.); *До класу займенників належать групи слів, що є найзагальнішими позначеннями предметів, істот, явищ, понять або ознак* (з навч. літ.); // Тип пасажирських залізничних вагонів чи кают на пароплавах, місць у літаках і т. ін. *За хвилину Софія вже стояла у вікні вагона першого класу* (Леся Українка); [Г л и к е р і я Х в е д:] *Та ти б, дитинко, хоч шапочку скинула, роздяглася. І їстоньки ж хочеш? Господи, такий же світ проїхала!* [С о ф і я *(скидаючи капелюха, жакет):*] *Та ще як, мамуню! У вагоні четвертого класу, двоє суток не виходячи з вагона* (В. Винниченко); *Серед інших у Порт-Саїді до другого класу сіло двоє мужчин* (Ю. Смолич).

2. *соц.* Велика група людей із історично зумовленим місцем у системі суспільного виробництва, об'єднана однаковим, звичайно законодавчо закріпленим, відношенням до засобів виробництва й розподілу та спільністю інтересів. *Його* [І. Франка] *цікавить боротьба двох елементів: гордого, егоїстичного боярства .. з нижчим, біднішим класом народу, який обстоює і боронить громадські інтереси* (М. Коцюбинський); *Дворянин з походження, піднісся Пушкін могутнім помахом крил над своїм класом і над своїм віком* (М. Рильський); *Я не відповідаю за батьків. А втім, що ж: одним судилося бути спадкоємцями свого класу, а іншим — ренегатами* (Б. Антоненко-Давидович); // *заст.* Суспільний стан. *Уважається добрим тоном писати тільки про бояр, князів, з життя вищих класів* (М. Коцюбинський); *Наявність численного класу купців передбачає існування не якихось селищ або городищ общинно-родової формації, а міст, які цілком відповідали вимогам пізньорабовласницького чи ранньофеодального суспільства* (І. Білик).

3. Підрозділ початкової, середньої школи, ліцею, гімназії і т. ін., який охоплює учнів одного року навчання та однакового рівня знань. [Ж е н я:] *Я лінувалася вчитись, і мене не перевели у другий клас* (М. Кропивницький); *Вона колись ходила до нашої гімназії; я тоді була в третьому класі* (Леся Українка); *Школярочка іде у перший клас .. Настав для дівчинки жаданий час Пізнати дивні таємниці світу* (Л. Дмитерко); *Тоді мене учителька забрала. А далі — дитбудинок. Старший клас* (М. Бажан); // Учні такого підрозділу. *Василь з плачем розказав матері, як увесь клас зоставили без обіду* (Панас Мирний); *Клас збуджено заворушився* (О. Копиленко); *Міліціонер і каже: — Оце, хлопці, Історичний музей, де зараз весь ваш клас разом з учителькою. Ходімо пошукаємо їх* (В. Нестайко); // У спеціальних навчальних закладах — підрозділ, де вивчають певний предмет під керівництвом фахівця. *М'язисті й стрункі, вони здалися Шевченкові групою навмисно підібраних натурщиків з класів Академії художеств* (З. Тулуб); *Вчився Богдан* [Хмельницький] *і в єзуїтському колегіумі у Львові, пройшов там класи граматики, поетики й риторики* (О. Апанович); *— Я прийшов до вас, ваше преподобіє, .. дізнатися, чи надасте ви мені клас французької мови* (Р. Іваничук); *Кілька років тому я покинув клас філософії в Київській академії* (Валерій Шевчук).

4. *біол.* Одна з вищих категорій у систематиці тварин і рослин, що складається із ряду (у тварин) або порядку (у рослин). *Метелик-капустянка належить до класу комах* (з наук. літ.); *Жаб відносять до класу земноводних* (з навч. літ.).

5. Кімната в школі, гімназії, ліцеї і т. ін., де відбувається навчальний процес. *До навчання хлопець явно ледачий, приходить у клас на другу, часом на третю лекцію* (С. Васильченко); *Знову фізик наш привітний входить з колбами до класу* (І. Нехода); *Школа вже приготувалася до нового навчального року, класи були відремонтовані* (В. Собко); *Люблю я завзятих хлоп'ят і дівчат за те, що до знань вони ласі; люблю завітати й розмову почать з кмітливими в класі* (Д. Білоус); *Половину танцювального салону забрали під гімнастичний клас* (Ю. Андрухович).

6. *з означ.* Міра якості, ступінь, рівень чого-небудь. *Чи не від початку 30-х років* [XX ст.] *нашій критиці ходило тільки про те, щоб заднім числом перевести поета* [П. Тичину] *із класу Олеся чи Філянського до більш "пролетарського" класу Коцюбинського, Горького чи навіть... Маяковського* (В. Стус); // Ступінь підготовленості; кваліфікація. *Справді, коли б Ви, вельмишановний пане, не були філологом високого класу, Ви могли б бути високого класу публіцистом* (І. Франко); *Шофер першого класу — і на волах їздить. Діти дражнять, хлопці проходу не дають* (В. Кучер); *Якщо ти фахівець абиякий, то тільки електромашинка загуде, овечка в тебе рветься, б'ється під руками, мусиш її в'язати. А найвищий клас — це коли стрижеш і не в'яжеш*

(О. Гончар); *Детектив мого класу знає силу-силенну всяких трюків* (Л. Кононович).

7. *іст.* У дореволюційній Росії — певний ступінь чину в табелі про ранги. *Скинення царя і самодержавства ми, вчителі, селянські сини, чиновники дев'ятого класу, зустріли з величезною стихійною радістю* (О. Довженко); // Певний ранг чи розряд деяких цивільних звань у працівників міністерства закордонних справ, прокуратури, юстиції і т. ін. *Радник юстиції першого класу.*

8. *перев. мн.* Дитяча гра, за правилами якої треба, стрибаючи на одній нозі, пересувати носком камінець з однієї клітки, накресленої на землі, асфальті і т. ін., у наступну. *Гнат Романович роздивлявся дітей, які гралися на тротуарі в класи: дівчинка на одній нозі скакала з клітинки в клітинку, а дві інші стежили, чи не наступить вона де на лінію, проведену крейдою* (Є. Гуцало); // Накреслена на землі, асфальті і т. ін. фігура для такої гри. *У дитинстві всі ми полюбляли малювати класи на асфальті* (з газ.).

9. *у знач. пред., розм.* Виражає захоплення, високу оцінку чого-небудь. — *Ви помітили, як хавбек Костенко м'ячиком грається? Підкине раз, підкине два! Та — бух! Ух, і молодчина! — А пасує як, — додав я. — Клас!..* (О. Ковінька); — *Я ніде так не наїдався винограду, — казав він, — як в Афгані* [Афганістані]. *То був клас!..* (В. Шкляр); *Боже, який це клас, коли бачиш когось дужчого за себе!* (О. Забужко).

10. *розм.* Те саме, що **лайк.** *Наша публікація зібрала понад тисячу класів* (з Інтернету).

◊ **Показа́ти клас** *див.* **пока́зувати.**

КЛА́СИК, а, *ч.* 1. Видатний, загальновизнаний діяч науки чи мистецтва, творчість якого є взірцем у певній галузі. — *От я музику так люблю! — сказала наприкінці розмови Мелася. — І вмію грати, і знаю класиків, але Господь не дав мені таланту до музики* (І. Нечуй-Левицький); *З шостого класу Франко починає збирати свою бібліотеку — і за три роки заповняє велику шафу європейськими класиками* (М. Коцюбинський); *Священна перед класиками дрож, Але не завжди слухати їх треба* (Д. Павличко).

2. Послідовник, представник класицизму (у 1 знач.). *Хай буду класик, а не футурист, Співець рибалок, меду й Навзікаї, Але в житті і я свій, може, хист (Коли він є) не по вітру розмаю...* (М. Рильський); *Творчість класика живопису Ніколя Пуссена перебувала під впливом бароко* (з наук. літ.); *У виробленні своїх загальнотеоретичних програм, особливо в галузі жанру й стилю, класики спиралися на філософію раціоналізму* (з наук.-попул. літ.).

3. Фахівець зі старогрецької і латинської мов та античної літератури. *Він викликав Іова Борецького, вченого класика, земляка й приятеля Сагайдачного, що довгий час стояв на чолі львівської школи* (З. Тулуб).

КЛА́СИКА, и, *ж., збірн.* 1. Сукупність творів літератури, мистецтва, наукових праць, що мають світове визнання і є взірцями національної та світової культури. *Ставши студентом Лейпцизької консерваторії, .. Микола Лисенко поринав у вивчення європейської музичної класики і в мудрощі фортепіанної техніки* (М. Рильський); *Поряд з різнорідними впливами тогочасних модних течій, у Рильського вже й тоді* [у 1911–1918 рр.] *відчувалося рівняння на класику* (С. Крижанівський); *"Оригінальний твір — теж переклад: що лягло на душу, перекладаємо на папір", — процитував античного класика Тіта Лукреція Кара класик українського художнього перекладу Андрій Содомора* (із журн.); *Фільм "Сніданок у Тіффані" з Одрі Хепберн у головній ролі став класикою американського кінематографу* (з газ.).

2. *перен., розм.* Щось відмінне, надзвичайне; щось загальновизнане, безперечне. *Треба навчитися співчувати і чужому болю, а головне — не додавати нового своїм безвідповідальним глупством. Але я забагато хочу, бо отаке співпереживання — це вже класика, вища математика душі, доступна не кожному* (І. Жиленко); *Я витягнув з кишені кульок зі смугами .. і простягнув Дикому. Той підняв з підлоги шматок цегли і придавив ним кульочок. — Класика жанру, — сказав він. — Чорний кульок на підвіконні закинутого будинку. А зверху цегла* (Любко Дереш).

КЛА́СИКИ́, ів, *мн.* Те саме, що **клас** 8. *Дівчинка ніяково знизала худенькими плечима, поправила шлейку шкільного фартушка, проскакала на одній нозі в класиках і побігла додому* (В. Яворівський); *Дорогою Вадим зустрів лише зграйку діток, котрі бавились у класики на клаптику асфальту поблизу шосе* (В. Хрущак); *Коріння гри в класики сягає ще часів Римської імперії: аналогічна гра згадувалася ще Плінієм* (з наук.-попул. літ.).

КЛАСИФІКА́ТОР, а, *ч.* 1. Фахівець із класифікації чого-небудь; той, хто займається класифікацією. *Завзятий класифікатор, він не був натуралістом, і я не впевнений, чи міг би він відрізнити тунця від макрелі* (із журн.); // *чого.* Те, що визначає щось. *Суфікс -ти- в українській мові виступає класифікатором дієслів* (з наук. літ.).

2. Пристрій для механічного сортування подрібненої руди, вугілля і т. ін. за формою, величиною та щільністю. *Класифікатор розділяє мінеральні суміші на класи (під впливом сили ваги, відцентрових сил) залежно від розміру, форми або густини часток* (з наук. літ.); *За способом видалення зернистої частини матеріалу гідравлічні класифікатори поділяють на класифікатори з механічним розвантаженням та з розвантаженням самопливом* (з навч. літ.).

3. Систематизований перелік, за допомогою якого для кожного з наведених у ньому об'єктів визначають місце та позначення. *Класифікаційні дані формуються з використанням державних класифікаторів* (з наук. літ.); *Держстандарт України затвердив та ввів у дію державні класифікатори валют* (з газ.).

КЛАСИФІКА́ТОРНИК, а, *ч.* Робітник, що класифікує продукцію. *Класифікаторник піску та пемзи; Класифікаторник порошків із алмазів та надтвердих матеріалів.*

КЛАСИФІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до класифікації (у 2 знач.). *Дослідники розробили класифікаційну схему степової рослинності для островів Присивашшя* (з наук. літ.); *Запропонований підрозділ ранньопалеолітичних пам'яток України є суто класифікаційним, просторово-описовим* (з наук. літ.); *З класифікаційного погляду австралопітеків характеризують як стійку групу, що складається з чотирьох різновидів* (з наук.-попул. літ.).

КЛАСИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Те саме, що **класифікува́ння.** *Він належав до тих людей, яких буденна класифікація називає "звичайними"* (І. Франко); *Наше міжгір'я само по собі є величезним зібранням всіляких порід — і було б просто соромно не зайнятися їх класифікацією* (В. Владко); *Під класифікацією комах розуміють розподіл їх за тими чи іншими ознаками на групи* (з навч. літ.).

2. Система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи і т. ін. за спільними ознаками, властивостями. *Гості .. побачили розкладені за певною класифікацією .. зразки тих порід, з яких складаються австралійські ґрунти* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Система класифікації рослин А. Жюсьє відіграла важливу роль у розвитку наукової систематики, оскільки відображала родинні зв'язки між систематичними таксонами* (з навч. літ.).

△ **(1) Біологічна класифіка́ція** — уніфікований підхід, який використовують у біології для категоризації існуючих та вимерлих живих істот. *Базовим елементом у білогічній класифікації є вид* (з наук. літ.); *Сучасна біологічна класифікація ґрунтується на засадах, висунутих Карлом Ліннеєм, який першим згрупував види живих істот на підставі спільних анатомічних характеристик* (з навч. літ.); **(2) Бюдже́тна класифіка́ція,** *екон.* — єдине систематизоване функціональне групування доходів і видатків бюджету за однорідними ознаками, що забезпечує загальнодержавну й міжнародну порівнянність бюджетних даних. *Бюджетна класифікація є єдиною, стандартизованою, систематизованою системою для складання, виконання, звітування, контролю бюджетів усіх рівнів* (з мови документів); **(3) Генеалогі́чна класифіка́ція мов,** *лінгв.* — класифікація, побудована на основі спорідненості мов, зумовленої спільністю походження. *Дослідження української мови в порівнянні не лише з іншими індоєвропейськими, а й з мовами інших споріднених родин дозволяє якнайточніше визначити її місце в генеалогічній класифікації мов світу* (з наук. літ.).

КЛАСИФІКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **класифікува́ти.** *Вогнища можуть бути класифіковані на багаття, відкриті кам'яні або глиняні вогнища, печі зі склепінням, переносні вогнища-жаровні* (з наук. літ.); *Інформаційною основою електронних словникових систем стали ретельно опрацьовані філологами формати запису, що містили певним чином систематизовану й класифіковану лінгвістичну інформацію про лексичні одиниці* (з наук. літ.); // **класифіко́вано,** *безос. пред. Унаслідок дослідження виявлено та класифіковано чинники, що впливають на ринок праці та суб'єкти його регулювання* (з наук. літ.); *Усі юридичні факти в цивільному праві класифіковано залежно від їхніх індивідуальних особливостей* (з мови документів).

КЛАСИФІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до класифікування. *На противагу відмінку рід є класифікувальною категорією іменника як частини мови, а тому не може довільно змінюватися* (з наук. літ.); *До класифікувальних належать поняття, що визначаються лише якісно, такі, наприклад, як близький — далекий, гарячий — холодний, правильний — неправильний* (з навч. літ.).

КЛАСИФІКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **класифікува́ти.** *Є різні підходи щодо принципів класифікування фразеологізмів: структурно-семантичний, граматичний та функціонально-стилістичний* (з наук. літ.).

КЛАСИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що і без дод.* Розподіляти кого-, що-небудь на класи, розряди, групи за спільними ознаками, властивостями; групувати. *Вона, лікар, не була фахівцем літератури, але чудово уміла класифікувати мої книжки за їх напрямом та жанром* (Ю. Смолич); *Артур Пепа кривився від думки, що слід накупити якихось блокнотів і диктофонів, старих книжок, військових мап, цифрових фотокамер, ходити в якісь нескінченні експедиції, не повертатися з них, систематизувати і класифікувати зібране...* (Ю. Андрухович); *— В кожному разі, Паганелю, — втрутився майор, — ви ніколи мене не переконаєте, що хижі звірі корисні. Навіщо вони здалися? — Навіщо? — вигукнув Паганель. — А хоча б на те, щоб класифікувати тварин на розряди, види, родини...* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Перші спроби вивчити, дослідити та класифікувати українські народні мелодії були зроблені вітчизняними фольклористами наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.* (з навч. літ.).

КЛАСИФІКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **класифікува́ти.** *Радіоактивні відходи класифікуються за фізико-хімічним складом, питомою активністю, її типом і т. ін.* (з наук. літ.); *Півонія вузьколиста класифікується як причорноморський ендемік* (з наук.-попул. літ.); *За Державними стандартами спецодяг класифікується й має умовні буквені позначення залежно від захисних властивостей* (з навч. літ.).

КЛАСИЦИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Напрям у європейському мистецтві XVIII — початку XIX ст., суть якого полягала в наслідуванні мистецтва Стародавньої Греції, Риму й чіткому дотримуванні системи визначених правил і прийомів відтворення дійсності. *Феофан Прокопович навчався в славній тоді Римській академії, де вчився філософії й богословію, і там він й виховався на найкращих зразках класицизму та гуманізму* (І. Огієнко); *Звідси, з панського дому, вибудуваного в стилі класицизму, на старому фундаменті, поширювались всілякі чутки, що, побувавши на кількох язиках, ставали зовсім неправдоподібними* (Г. Пагутяк); *З усією силою класицизм виявив себе в архітектурних творах Андреа Палладіо* (з наук.-попул. літ.); *Класицизму Гете протистояв романтизм, що зароджувався, а також бароко* (з навч. літ.).

2. Тип, манера художньої творчості, що характеризується стрункою виразністю, ясністю, закінченістю, гармонією між формою та змістом. *Євка байдуже перелистала решту морських пейзажів. Попсово і красиво. Класицизм минулих днів* (І. Карпа).

КЛАСИЦИ́СТ, а, *ч.* Послідовник класицизму (у 1 знач.). *Якщо класицисти оповідали про видатних людей, визначні події та надзвичайні пристрасті, то сентименталісти зверталися до людей простих, пригноблених, слабких* (з наук.-попул. літ.).

КЛАСИЦИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до класицизму. *Постколоніальний підтекст поеми не виходить поза традиційне витлумачення "Енеїди" як явища бурлеску, а пояснюється цілковитою природою класицистичної поетики, що приписує травестії "низьку" мову, "низький" стиль та зміст* (з наук. літ.); // Для якого характерні риси класицизму. *На межі XVIII–XIX ст. на Слобожанщині форми самобутнього бароко змінюються на класицистичні* (з наук. літ.); *Класицистична й ампірна архітектура Львова розвивалася з другої половини XVIII до середини XIX ст.* (з наук.-попул. літ.).

КЛАСИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до класицизму, характерний для нього. *Над самою водою неначе стоїть величезний храм класичної архітектури* (І. Нечуй-Левицький); *На узгір'ї, серед віковічного лісу, здіймався у височінь білий палац з класичними колонами* (Ф. Бурлака); *У виробленні своїх загальнотеоретичних програм, особливо в галузі жанру й стилю, класичні теоретики спиралися на філософію раціоналізму* (з наук.-попул. літ.).

2. Створений класиком (у 1 знач.), класиками; досконалий, зразковий. *Вона змушувала його цілими вечорами слухати музику, переважно класичну — Баха, Гайдна, Бетховена* (М. Коцюбинський); // Який відповідає чітко окресленим принципам, правилам. *Він почав розуміти красу. О, не класичну, а живу, життєву, буденну* (В. Винниченко); *Описуючи явища макроскопічного світу, класична фізика виявилася неспроможною пояснити відкриті на початку XX ст. нові явища (існування електрона, радіоактивність і т. ін.)* (з навч. літ.); // Типовий, особливо характерний для кого-, чого-небудь. *Завтра ще на "Вільгельма Телля" підемо у .. класичний віденський театр* (Леся Українка); *Ні годинник, на якому вже за п'ять четверта, ні галас роздратованих пасажирів — ніщо не може зламати того класичного супокою касира* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона змовкла, очевидно, ще раз уявивши той класичний образ узбека* (Іван Ле); *Українське класичне оповідання ще довго буде правити за високий взірець громадської активності* (з наук. літ.); // *розм.* Найкращий у своєму роді; чудовий. — *Через отаку канаву плигонув! Класичний стрибок!* (О. Донченко).

3. Стос. до світу стародавніх греків і римлян; античний. *Богині класичного світу чогось проти його волі сновигали у його голові одна за другою* (І. Нечуй-Левицький); // Пов'язаний із вивченням старогрецької й латинської мов та античної літератури. *Слухав* [Іван] *лекції з класичної філології у професора Венцлевського* (П. Колесник); *Класичний період латинської мови — період найвищого її розвитку, який у науці прийнято поділяти на два століття — "золоте" й "срібне"* (з наук. літ.).

4. Який відповідає античним правилам пропорції та симетрії, схожий на античні статуї; правильний (про риси обличчя, будову тіла і т. ін.). *Уся її класичної краси голова була оповита волоссям* (І. Нечуй-Левицький); *Вона не мала ні класичного профілю, ні правильного овалу обличчя, ні гордо посадженої голови* (П. Панч).

5. *перен.* Показовий, характерний. *У класичний чоловічий костюм входять піджак і брюки, рідше жилет; костюм доповнюють сорочка й краватка, іноді хусточка в нагрудній кишені* (з навч. літ.).

Класи́чна гімна́зія *див.* **гімна́зія; Класи́чна нау́ка** *див.* **нау́ка; Класи́чна осві́та** *див.* **осві́та;**

△ **Класи́чна (гре́ко-ри́мська) боротьба́** *див.* **боротьба́; Класи́чна механі́ка** *див.* **механі́ка; Класи́чний пері́од** *див.* **пері́од; Класи́чні мо́ви** *див.* **мо́ва.**

КЛАСИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **класи́чний** 1, 2. *Генріх Семирадський серед розпалу боротьби з класичністю та академізмом залишився блискучим академістом* (з наук.-попул. літ.); *Надлишкова класичність фасадів будівлі надолужується майстерністю виконання й розумінням теми* (з газ.).

КЛАСИ́ЧНО. 1. Присл. до **класи́чний** 4. *Обличчя його було класично гарне: біле, як срібло, довге волосся і борода .. надавали ще більшої краси та важності його скульптурно правильному профілю і чудовим синім очам* (Леся Українка); *Макс Штор стомлено, з ненавистю й огидою дивиться в дзеркало на своє смугляве, класично гарне лице з навислим на чоло пасмом чорного, скудовченого, виткого чуба* (В. Винниченко); *Поставали* [заробітчанки] *в ряд понад коритами і миють ноги, високо підбираючи спідниці, не соромлячись своїх білих, незагорілих стегон, свого пругкого, молодого, класично прекрасного тіла* (О. Гончар).

2. *безос. пред.* Досконало, зразково. [К і ч у н о в:] *Це класично, Іване Володимировичу, це чудесно! Яка надзвичайна точність думки!* (О. Довженко); *Їх* [ілюстрації] *назвали формалістичними, і хлопці йшли до Гуцала, щоб той допоміг боротися за них. Мені сподобалося надзвичайно. Такий світлий Божий талант. Так усе тонко, класично, наповнено* (І. Жиленко).

КЛАСІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про класифікацію об'єктів. *Одним із найбільш актуальних питань сучасного синтаксису є класифікація речень, тому варто говорити про сучасну синтаксичну класіологію* (з наук. літ.); *Класіологія є наукою про класифікацію об'єктів будь-якої природи — від сфери інтуїції людини до чітких формально-логічних наукових побудов* (з навч. літ.).

КЛА́СНИЙ, а, е. 1. Стос. до класу (у 3 знач.). *Класна кімната в сільській школі; по стінах географічні карти, малюнки* (С. Васильченко); *Директор переглядав класні журнали* (Л. Смілянський); *Портрет великого українського мореплавця Миколи Миклухо-Маклая .. висів над класною дошкою* (І. Андрусяк).

2. Який має певний клас (у 1 знач.). *Класний поїзд.*

3. Який має певний виробничий або спортивний розряд. *Нагрудний знак "Класний фахівець" вручають військовослужбовцям, які виконали нормативи відповідної класної кваліфікації, передбачені їхньою військово-обліковою спеціальністю* (з мови документів); // Який має певний ранг, чин. *Державний радник юстиції України — вищий класний чин в органах прокуратури України* (з наук.-попул. літ.).

4. *розм.* Який досяг високого рівня майстерності у якій-небудь галузі. *Фронтовиків здивувати важко, але це була класна автоматниця* (Ю. Яновський); *Спортивне щастя всміхається тільки мужнім, вольовим, до кінця загартованим, а отже, класним колективам* (з газ.).

5. *перен., розм.* Дуже гарний; чудовий. — *Я тут вигадав одну штуку. Класна річ! Така штучка, що тут, у школі, і казати тобі не хочу* (В. Владко); — *А дівчина у нього класна! — весело сказав Сторожук. — Кому охота втратити таку!* (Є. Гуцало); — *Молодець, старий! — сказав я, поплескуючи Бо по .. плечу. — Це класна ідея!* (І. Роздобудько).

Кла́сна да́ма *див.* **да́ма; Кла́сний ваго́н** *див.* **ваго́н; Кла́сний керівни́к <Кла́сна керівни́ця** (*розм.* **керівни́чка)>** *див.* **керівни́к; Кла́сний худо́жник** *див.* **худо́жник.**

КЛА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кла́сний** 2–4. *Тамара вдячно посміхнулася Сідалковському і дозволила присунути себе ближче, ніж дозволяла класність водія та асфальт, по якому вони вже їхали* (О. Чорногуз); *На Львівщині пілоти вертольотів армійської авіації підвищують класність* (із журн.).

КЛА́СНО, *розм.* Присл. до **кла́сний** 4, 5. *Боролися ми не дуже класно, а репертуар театрів Садовського і Саксаганського ми знали, мабуть, чи не напам'ять увесь!* (Остап Вишня); — *Вечір проходить класно, гості задоволені* (О. Бердник); — *А ви класно танцюєте, — кажу я біля-вій. — Вам треба на сцену. Серйозно* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); // *у знач. пред. Потім до нас пристав Ростик. З ним теж було класно, але ми воліли з Женькою часом бути собі вдвох, а от коли щось придумували більше, кликали Ростика* (Ю. Покальчук); — *Старий, все класно!*

Хіба тобі не достатньо, що я розумію тебе? (С. Процюк); — *Привіт, моя маленька чарівна Дівчинко, у мене все класно, працюю помалу* (І. Андрусяк).

КЛА́СОВИЙ, а, е. Стос. до суспільних класів, їхніх взаємовідносин. *Його* [І. Франка] *цікавить боротьба двох елементів: гордого, егоїстичного боярства, що живе тільки для себе, для своїх вузьких, класових інтересів, — з нижчим, біднішим класом народу* (М. Коцюбинський); *Сучасна соціологія розглядає класову боротьбу як один із окремих випадків соціального конфлікту* (з наук. літ.); *Анти перебували на стадії розкладу первіснообщинного ладу й формування класових відносин* (з наук.-попул. літ.); // Власт. тому чи іншому класові, його ідеології. — *А на поповнення, Савочко, не надійся... Так що прояви там побільше хоробрості, класової ненависті, чув?* (О. Довженко); *У давнину вуалі використовували для позначення класового чи релігійного статусу, у сучасному світі — як прикрасу для дамського капелюха або зачіски* (з наук.-попул. літ.); *Під люмпенами розуміють представників суспільних прошарків, що в соціальній ієрархії стоять поряд із пролетаріатом, але зазвичай не наділені класовою свідомістю* (з навч. літ.).

КЛА́СОВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **кла́совий.** *Буржуазія не хоче признаватися в класовості свого уряду й своєї преси* (В. Еллан-Блакитний); *Класовість літератури — у соціологічному літературознавстві — одна з псевдоестетичних категорій, що утилізує поняття ідейності літератури, підкреслюючи залежність художніх явищ від класових інтересів основних верств суспільства, зокрема панівного класу* (з наук.-попул. літ.); *Покарання за часів середньовіччя зберігали класовість* (з навч. літ.).

КЛА́СОВО. Присл. до **кла́совий.** *Мені пропонували орден, якщо я здамся, засуджу офіційно, в пресі, своє минуле і всіх своїх соратників, засуджу свою літературну творчість як класово ворожу тощо й напишу велику поему про Сталіна* (І. Багряний); — *Можливо, бухгалтер Семенець і божевільний, але він класово божевільний!* (Б. Антоненко-Давидович); — *Мислити про людину тільки класово — це ще не людинознавство. Це тільки суспільствознавство* (М. Руденко).

КЛАСОКРА́ТІЯ, ї, *ж., соц.* Одна з форм державного управління, яка відзначається рівновагою між владою і свободою. *Науковці вирізняють три типи державних утворень: демократію з республікою, охлократію з диктатурою та класократію з правовою монархією* (з наук. літ.); *Термін "класократія" запропоновано В. Липинським у його теорії українського консерватизму* (з наук.-попул. літ.).

КЛАСТ, у, *ч., геол.* Фрагмент осадової гірської породи, який складається з уламків зруйнованих раніше гірських порід або залишків скелетів загиблих організмів. *Класти глибинних порід.*

КЛА́СТЕР, у, *ч.* 1. Об'єднання декількох однорідних елементів, що їх розглядають як самостійну одиницю з певними властивостями. *У Львові протягом кількох років успішно розвивається кластер туризму* (з газ.).

2. *інформ.* Декілька обчислювальних машин, що використовуються спільно й працюють як одна система для розв'язання тих або тих задач. *Обчислювальний кластер потрібен для збільшення швидкості обрахунків за допомогою паралельних обчислень* (з наук.-попул. літ.); *Для кожного кластеру є виділений сервер — керівний вузол* (з навч. літ.); *Основна мета використання кластеру — забезпечення високої доступності бази даних* (з навч. літ.).

3. *мат.* Клас споріднених елементів статичної сукупності. *У ролі міри відмінності між кластерами використовують квадратичну евклідову відстань, що сприяє збільшенню контрастності кластерів* (з наук.-попул. літ.); *Кількість кластерів, як правило, невідома заздалегідь і встановлюється відповідно до суб'єктивного критерію* (з навч. літ.).

4. *астр.* Група зірок, пов'язаних між собою силами гравітації. *За своєю морфологією зоряні кластери поділяють на два типи — кулясті та розсіяні* (з наук. літ.); *Галактичний кластер складається з декількох галактик* (з наук.-попул. літ.); — *Де ми?* — *запитала Ріта, заворожено дивлячись крізь оглядову стіну.* — *Очевидно, в одному із зоряних кластерів, — відповів їй Агатіяр* (О. Авраменко).

5. *лінгв.* Група близьких мов або діалектів. *Часто трапляється так, що один або декілька ідіомів в одному кластері прийнято вважати мовами, а інші — ні, хоча вони перебувають на однаковому рівні структурної спорідненості* (з наук. літ.).

6. *лінгв.* Послідовність мовних елементів, якими можуть бути звуки або частини мови. *У тексті модерністського роману мовленнєві кластери мають тенденцію до примітивізації мовлення, активізації в ньому спонтанних проявів, оказіональних кліше* (з наук. літ.); *Кластери в грузинській мові з чотирьох, п'яти або шести приголосних не є рідкістю* (з наук.-попул. літ.).

7. *фіз., хім.* Складна сполука кількох атомів або молекул. *Ізольовані кластери мають обмежену поступальну й більш високу обертальну рухливість* (з наук. літ.); *Щільність кластеру звичайно близька до щільності відповідної речовини в рідкому стані* (з навч. літ.); *За відсутності лазерного поля дейтерієвий кластер стає діелектриком* (з навч. літ.).

8. *екон.* Сконцентрована на певній території група взаємопов'язаних компаній; промислова група. *Надійність каналів перерозподілу ресурсів забезпечує стійкість логістичних потоків між підприємствами кластеру* (з наук. літ.); *Кластери варіюють від невеликих мереж малих, середніх підприємств в обмежених географічних зонах до мега-кластерів у Данії або Фінляндії, що становлять значну частину економіки* (з наук.-попул. літ.).

9. *муз.* Поліфонічний звук, що дає суцільне заповнення акустичного простору або утворення шуму. *На фортепіано кластери одержують натисканням кулаком, долонею чи ліктем на клавіатуру* (з навч. літ.); *Музика звучала в голові! Вночі не міг заснути! Навіть придумав собі такий прийом: щоби заснути, коли в голові звучить Ліст, уявляв собі спочатку гучний кластер, а після цього — до-мажор* (з газ.).

КЛАСТЕРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Те саме, що **кластерува́ння.** *Коли необхідно класифікувати великий обсяг інформації в групи, застосовують кластеризацію* (з наук.-попул. літ.); *У маркетингу кластеризацію використовують для виокремлення груп клієнтів, покупців, товарів* (з навч. літ.).

КЛАСТЕРИЗО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* 1. Дієпр. пас. до **кластеризува́ти.** *Кластеризована таблиця.*

2. *у знач. прикм.* Який кластеризувався. *Кластеризовані фірми набагато частіше патентують інноваційні продукти та торгові марки, ніж інші компанії* (з наук. літ.).

КЛАСТЕРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Те саме, що **кластерува́ти.** *Дослідники ставлять за мету*

кластеризувати спостереження за пацієнтами для визначення кластерів пацієнтів із подібними симптомами (з наук. літ.); *Кластеризувавши отримані дані, вчений може розбити їх на декілька компактних груп і досліджувати властивості таких кластерів* (з навч. літ.).

КЛАСТЕРИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., спец.* 1. Утворювати кластери. *Коли концентрація розплаву збільшується, ванадій починає кластеризуватися* (з наук. літ.); *Електростатичні сили змушують дрібнодисперсні частинки кластеризуватися* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **кластеризува́ти.** *Для вивчення різних аспектів діяльності торговельні підприємства кластеризуються в групи* (з наук. літ.).

КЛА́СТЕРНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до кластеру. *Для аналізу емпіричної соціологічної інформації застосовують типологічний, кластерний і кореляційний методи* (з наук. літ.); *Існують три основні моделі утворення зародків нанокристалів із нанокластерів: флуктуаційна, кластерна й флуктуаційно-кластерна* (з наук. літ.); *Кластерний підхід до підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є особливою комбінацією територіального та міжгалузевого принципів управління* (з наук. літ.).

△ **Кла́стерний ана́ліз** *див.* **ана́ліз.**

КЛАСТЕРО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* 1. Дієпр. пас. до **кластерува́ти.** *В. Герінг розділив кластеровані домени дрозофіли на шість класів* (з наук. літ.); *Пилові частинки мають складну внутрішню структуру й складаються з кластерованих площин* (з навч. літ.); // **кластеро́вано,** *безос. пред. Усі гени кератину фолікула кластеровано й визначено, що вони займають у геномі приблизно 5–10 кБ* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який кластеризувався. *Кластеровані мови.*

КЛАСТЕРУВА́ННЯ, я, *с., спец.* 1. Дія за знач. **кластерува́ти.** *Одним із найважливіших напрямів структурної модернізації промисловості є її розвиток на основі кластерування* (з наук. літ.); *Розвиток економіки регіонів шляхом кластерування дозволяє збільшити надходження капіталів та технологій, прямих інвестицій* (з наук.-попул. літ.).

2. Утворення кластеру (у 7 знач.). *Вуглець контролює емісію атомів кремнію та їхнє кластерування і, таким чином, може безпосередньо впливати на форму преципітатів* (з навч. літ.).

КЛАСТЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Об'єднувати декілька однорідних елементів у кластер; узагальнювати, зводячи в одне. *Список слів кластерують для того, щоб сформувати низку груп ключових слів, на які буде зроблено акцент під час створення сайту* (з наук.-попул. літ.); *Науковці кластерували дані опитувальника щодо дитячої грамотності* (з наук. літ.).

КЛА́СТИ, аду́, аде́ш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Поміщати в що-, куди-небудь; розміщувати десь. *Сей* [писар] *давно вже прочитав, що треба, та, зложивши бумагу, кладе у кишеню* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Надходить Лукаш з оберемком хмизу, кладе перед дядьком* (Леся Українка); — *Я ж не який-небудь дикун, скіф, що, даючи дуба, нібито наказував і жінку свою вбивати та класти поруч із собою в могилу* (О. Гончар); *До правої кишені чорної вітрівки кладу ключ від підвалу, до лівої — ключі від дому і рукавиці* (С. Андрухович); // *кого.* Поміщати в лікарню, клініку і т. ін. — *Зося завагітніла, треба було класти в лікарню* (О. Чорногуз); // *що.* Вносити на збереження до ощадної каси, банку і т. ін. (про гроші). *Була війна, і він не хотів свої гроші вкладати в якісь там акції, класти в банки* (С. Скляренко); // *що.* Складати що-небудь в одне місце в певному порядку. *Вилітали запорожці На лан жито жати; Жито жали, в копи клали* (Т. Шевченко); *Вона .. ніколи зроду не клала горсток навхрест* (І. Нечуй-Левицький); *Дядько Онуфрій, що підкову гне, і той .. упрівав, ледве встигаючи снопи приймати та класти в стіжок* (Д. Бузько); *Дівчина дивиться на Кочубея, і він відповідає їй враз повеселілим голосом: — Отам і клади, де стоїш! Ось по їхній інструкції: сніп до снопа — та й буде копа!* (О. Гончар); // *що.* Додавати присмаки до страви. — *Там* [у Полтавщині] *не собачину, а свинятину* [свинину] *в борщ кладуть, а хліб .. не з макухи, ні, ні!* (В. Підмогильний); *Суп я варю в особливому казанчику з мотором. Тільки в ньому немає лопатей (адже вони перетворили б на кришиво все те, що я кладу в суп)* (В. Владко); *Сіль була розкошами, її не клали в страву, а лизали грудку по обіді, про м'ясо й не згадувано* (П. Загребельний).

2. *кого, що.* Надавати кому-, чому-небудь лежачого положення. — *Цу-цу, Рябко! — ще раз сказав один псяюха. Та й хап Рябка за уха! — Кладіть Рябка, — гукнув...* (П. Гулак-Артемовський); *Гострим коси, в ручку йдем, Колос під ноги кладем* (Я. Щоголів); — *Гот-ту-ту! — кладучи дочку, казала мати* (Панас Мирний); // *кого.* Розміщувати на нічліг. *Ми зважили їхати завтра рано, бо раз, що мама не любить там бути уночі, а друге, що нас аж четверо, то де ж нас класти* (Леся Українка).

3. *кого, перен.* Убивати, нищити. *А Ярема — страшно глянуть — По три, по чотири Так і кладе* (Т. Шевченко); *І тільки нові серії оглушливих вибухів, від яких лопалися перетинки в вухах, клали людей знову в сніг* (І. Багряний); *Клав* [Нечай] *ворогів, як снопики* (Т. Масенко).

4. *що, на кого — що і без дод.* Позначатися на чомусь; бути наслідком чогось. *Боротьба* [за волю], *навіть коли закінчується поразкою, кладе невитравну печать на душу й майбутнє народу, закладає в його імунну систему спротив рабству* (І. Дзюба).

5. *що на що.* Накладати шар чого-небудь на якусь поверхню. *Тон її розмови вже був інший, холодніший, як ті фарби в малюванні, котрі кладе маляр на густі затінки під скелями та під високими горами* (І. Нечуй-Левицький); *Джузеппе облизує губи, солоні од моря, а його голі по лікоть руки кладуть тим часом на човен фарби* (М. Коцюбинський); *На низ посудини кладуть шар нарізаного м'яса, додають 2–3 ложки олії* (з газ.); * Образно. *Уже за синіми снігами Заходить сонце вдалині І на покрівлі, мури, брами Багряних плям кладе вогні* (В. Сосюра).

6. *що.* Накладати (їжу). *Самі* [Хведір і батько] *собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть* (Ганна Барвінок); *Співали дами, кладучи собі на тарілку величезні порції страви* (М. Коцюбинський); *Подаючи на стіл, у тарілку кладуть шматочки яловичини, баранячої грудинки, наливають борщ, кладуть сметану, посипають зеленню* (з навч. літ.).

7. *що.* Те саме, що **мурува́ти.** *Клав* [муляр] *хати, ставив печі і мурував склепи* (Б. Лепкий); *З ранку до вечора Катерина носить носилки із цеглою вгору на риштовання, де мулярі кладуть стіну* (С. Чорнобривець); *Щедрий ти, як земля, як Дніпро, Вічно людям робив добро: Хати зводив на рідній землі, Печі клав, щоб жилось у теплі* (П. Дорошко); *Він*

[Адам] *хитро ліпить греблю: кладе загату з одного і з другого берега, а посередині лишає протоку* (В. Близнець); *— Хочу спокою, хочу класти хату, заснувати сім'ю* (Р. Андріяшик); *Міщило .. показував, як і де кластиме яку мозаїку* (П. Загребельний).

(1) Кла́сти на бік (на борт) — дуже нахиляти (про судно, літак і т. ін.). *Він кладе шаланду майже зовсім на лівий борт, переносячи парус і повертаючи шаланду до хвилеріза* (Ю. Яновський); *Літака кидало вгору, і знову він падав униз, ніби в широченну яму. Його клало на один бік і потім несподівано перехиляло на другий* (В. Собко); **(2) Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру)** — розпалювати багаття. *Було вже холодно вночі, багаття клали* (Ганна Барвінок); [2-й повстанець:] *Хіба ж тут можна класти вогонь?* (Мирослав Ірчан); *Блудні вогники по полях ходять? Ні! .. То, може, конюхи кладуть багаття та й бульбу печуть?* (Григір Тютюнник); *Яке щастя, що така якраз погода, що можна жити без вікон, молотити під відкритим небом, спати на скирдах..; вибирати гуртом картоплю, класти огонь з гудиння* (У. Самчук); *Чи не покласти ватру? Побачить* [Марічка] *вогонь і буде знати, куди вернутись* (М. Коцюбинський); **(3) Кла́сти / покла́сти спа́ти** — поміщати в ліжко, у колиску і т. ін. для сну. *Кішка Самійло да угадав: Ляха Бутурлака до ліжка вмісто* [замість] *дитяти спати клав* (з народної пісні); *Вона не спускала їх* [онуків] *з очей цілий день, сама годувала їх, сама клала спати* (І. Нечуй-Левицький); *Ігорка об одинадцятій ти кладеш спати, а сам у цей час виведеш погуляти Бобика* (Остап Вишня); *Трактирник послав гостям на найкращому ліжку й поклав їх спати* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Під замо́к хова́ти (кла́сти)** *див.* **хова́ти[1]**.

△ **(4) Кла́сти я́йця** — відкладати яйця для продовження роду (про птахів, змій, комах і т. ін.). *Комахи кладуть яйця по одному або купками* (з наук. літ.); *— В кінці літа філоксері виростають крила, вона робиться мушкою, перелітає з садка в садок і кладе на кущах яйця* (М. Коцюбинський); *— Того птаха .. люди ще не привчили класти яйця і жити на дворі. Це степовий орел...* (М. Йогансен); *З яйця вилуплюється птиця, ну й гадюка — вона теж кладе яйця* (Б. Антоненко-Давидович); *Страждає все: мати, яка народжує дитя, пташка, що кладе яйце, зерно, котре заперечує себе, щоб стати паростком* (О. Бердник).

◊ **Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти,** *заст.* **поклада́ти, складáти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н)** *див.* **віддава́ти; Відно́сити** *(рідше* **кла́сти) на (за) раху́нок** *див.* **відно́сити; Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, склада́ти) го́лову (життя́,** *рідше* **ду́шу)** *див.* **зложи́ти; (5) [І] в го́лову (в ду́мку, в ду́мці, в думка́х) [собі́] не кла́сти (не поклада́ти)** *що* — не передбачати, не сподіватися і т. ін. чого-небудь, не здогадуватися про щось. [Павло:] *Ха-ха-ха! От ушкварив! Та швидче* [швидше] *в мене на долоні волосся виросте, ніж це станеться; і в думку собі не клади!* (М. Старицький); *Того і в голову собі не кладе, що коли б нас не було, то як би й вони прожили?* (Б. Грінченко); *— Винуватий, товаришу комісар. Дозвольте доповісти, — ми собі й у голови не покладали, що ви почуєте* (Ю. Яновський); *Дівчата не могли ніяк добрати розуму, від чого це їй сталось, і в голову собі не клали, що причина тому коваль* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя); **Ки́дати (кла́сти) / ки́нути (покла́сти) на зуб (на зу́би)** *див.* **ки́дати; Ки́дати (накида́ти, кла́сти) / ки́нути (наки́нути, накла́сти) тінь** *див.* **ки́дати; (6) Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́** *і т. ін.)* *кого:* а) ховати, хоронити (померлого). *Жаль і батька, жаль і матір, І вірну дружину, Молодую, веселую, класти в домовину* (Т. Шевченко); *Серце підказувало їй, що Веремій живий, інакше чого б ото замість небіжчика клали в труну лише його одяг?* (В. Шкляр); *Померлий перед тим, як його клали в домовину, лежав на лавці в повному козачому бойовому вбранні, поруч із ним стояла зброя — піка і рушниця* (з наук. літ.); б) призводити кого-небудь до смерті. *Голод та холод, та ще важкі хвороби безсердечно клали людей у могилу* (Ю. Збанацький); *— Приятелю мій, Кондрате Іванович! Роби, що знаєш, тільки не погуби мого дитяти! Не положи мене живого у яму!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Ти хочеш, щоб рана й тебе в гроб положила? — сердито сказав Потреба* (І. Микитенко); *— Коли ти .. ще покладеш мені дитя в нецьки, то я тебе в домовину вкладу!* (М. Стельмах); **(7) Кла́сти межу́ язи́ку (язико́ві)** — припиняти говорити; замовкати. [Бекінгем:] *Я б міг гіркіші докази навести, Та, тих шануючи, хто ще живий, Межу кладу своєму язикові* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); **(8) Кла́сти наді́ю** *на кого — що* — сподіватися, розраховувати на когось, на щось. *Господь добрий для тих, хто надію на Нього кладе, для душі, що шукає Його!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Всю надію клав на вашу ласку.., батьку* (Марко Вовчок); **(9) Кла́сти на ум** — запам'ятовувати, усвідомлювати що-небудь з певною метою. *Хто величається і других зневажає, Нехай про Дуба казочку читає, На ум собі кладе: Наука в ліс не заведе* (Л. Глібов); **(10) Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти** *і т. ін.)* **/ покла́сти (принести́, скла́сти** *і т. ін.)* **на ві́втар (на олта́р),** *уроч.* — жертвувати чим-небудь найдорожчим, самовіддано працювати в ім'я чогось. *Тобі* [Україні] *несу я сили всі, що маю; І працю тиху, і мої пісні На вівтар твій побожно я складаю* (В. Самійленко); *Сорок літ, все життя, тіло й душу свою несла* [артистка] .. *на вівтар того, що "так безмежно любила"* (Остап Вишня); *В душі Пегасовій сидить мілітарист. Свої індивідуалістичні чуття він гордовито кладе на вівтар військової моці* (Б. Антоненко-Давидович); *У його* [княжича] *становищі приязнь і любов до своєї товаришки дитячих літ була майже одинока річ, котру він міг пожертвувати й зложити на олтар аскетичного самовідречення* (М. Грушевський); **(11) Кла́сти / покла́сти в осно́ву** *чого* — брати що-небудь за вихідне положення. *Другий рукопис, який ми кладемо в основу сього видання, се копія останньої редакції поеми, яка лишилася по Кулішевій смерті* (І. Франко); *В основу сонати Михайло Лукич поклав власні переживання, звісно, певною мірою доповнені та узагальнені* (Л. Дмитерко); **(12) Кла́сти / покла́сти го́лову на пла́ху:** а) з повною відповідальністю ручатися за кого-, що-небудь, запевняючи когось, стверджувати щось. *— Такого батальйону, як наш, ніде нема. Кладу голову на плаху, що нема...* (В. Кучер); б) нести відповідальність за кого-, що-небудь. *— Можете тепер сказати точно: син!.. — А якщо — дочка?.. — Тоді .. вину складете на мене .. Я вгадував, мені й голову на плаху класти* (І. Рябокляч); в) спокутувати вину; страждати. *І чи конало* [покоління] *в таборах, Чи клало голови на плаху — Жило, таміючи і страх, І гнів, народжений зі страху* (І. Гнатюк); **(13) Кла́сти / покла́сти до**

[своєї] кише́ні ([собі] в кише́ню) — привласнювати (чужі гроші, майно і т. ін.). *Він записує .. вартовим та слугам по тридцять три карбованці, а як вони порозписуються в книзі, то видає їм тільки по три карбованці, а решту кладе в свою кишеню* (І. Нечуй-Левицький); *— Ціни тоді на золото і асигнації у нас і на півдні до якоїсь пори були різні, то різницю можна було й покласти до кишені* (М. Стельмах); *Портос усміхнувся: ми добре пам'ятаємо, що в нього було вже сідло, подароване герцогом Бекінгемом, тож ці триста ліврів він просто збирався покласти нишком до своєї кишені* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); **(14) Кла́сти / покла́сти зу́би на поли́цю** — голодувати. *Там* [у степу], *коли зародить, то возами ту пшеницю возять, але вже коли й недорід ущелепкається* [трапиться]*... отоді вже, чоловіче добрий, клади зуби на полицю* (Ю. Збанацький); — *Немає чого їсти... Зима йде, хоч зуби на полицю клади. Кажуть, по селах уже дубове листя з висівками змішують і печуть замість хліба* (В. Чемерис); *Що те панське жалування: сьогодні воно сяк-так годує тебе, а завтра, схоче пан, і покладеш зуби на полицю...* (М. Стельмах); **(15) Кла́сти / покла́сти на папі́р (на папе́рі)** — записувати, писати що-небудь. [Жирондист:] *Я думав би, що ті дрібні стрічки, які щодня кладу я на папері, колись народами здолають править* (Леся Українка); *Різкими рисами, штрих по штрихові наче недбало кидає автор, образ за образом кладе на папір — і в результаті маємо надзвичайно майстерний психологічний малюнок* (С. Єфремов); *Молодші вчилися у старших, щоб нести важливу розповідь далі. Потреби у книгах тому і не було .. А ось відколи давню традицію порушено, .. виникла потреба рядок по рядку усе покласти на папір* (Г. Колісник); **(16) Кла́сти / покла́сти на се́бе хрест (хреста́, хрести́)** — хреститися. *Степан Никифорович важко підводиться з-за столу, обертається до ікон і щиро кладе трьома пучками на себе широкого, по-купецькому, хреста* (Остап Вишня); *Кладе* [Мирон] *на себе широкий хрест і ревно шепоче* (М. Стельмах); *Ми поклали на себе хреста і почали шепотіти молитву* (Валерій Шевчук); *Настоятель перелякався.., бо вважав, що він* [небіж] *помер кілька місяців тому, але за якусь хвилю, заспокоєний доказами розуму і чуючи, що небіж його знов кличе, він поклав на себе хреста святого і підійшов до нього ближче* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **(17) Кла́сти / покла́сти на собі́ честь** — не бажати принижуватися і втрачати свою гідність. — *Сідлай коня! Тебе б треба, взявши за шию, вести до обозу на віроьвці, як собаку, та вже я честь на собі кладу: пограй уже, так тому й бути, в останній раз на коні!* (П. Куліш); — *Я ладна тобі очі видряпати, тільки честь на собі кладу* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Вона впізнала своє полотно на сорочці в осавулиного хлопця, та тільки поклала честь на собі, — не хотіла чіплятись* (І. Нечуй-Левицький); **(18) Кла́сти / покла́сти на ча́шу ваги́** — вважати що-небудь основним, першорядним, надаючи йому перевагу в чомусь. *Історія нас вчить, що там, де на чашу ваги кладуть суб'єктивно-індивідуальні інтереси, там неодмінно спалахує непримирима ворожнеча* (О. Ковінька); **(19) Кла́сти / покла́сти під соки́ру:** а) рубати, вирубувати що-небудь. *Лежить він* [ліс] *на межі трьох сіл, і жодне з них не милує його: кладе під сокиру* (М. Стельмах); б) ручатися з повною переконаністю. *Що він прямує до однієї матеріальності, я за це ладен хоч би й голову під сокиру покласти* (І. Нечуй-Левицький); **(20) Кла́сти / покла́сти під сукно́** — відкладати розв'язання якої-небудь справи на невизначений термін. *Уже півтора року документи знаходяться у Федеральному управлінні юстиції Німеччини. Але цю справу поклали під сукно, тому що батько дитини — їхній громадянин* (із журн.); **(21) Кла́сти / покла́сти поко́си (поко́с)** — косити. *Косарі — рядами, простоволосі, сорочки повипускали; ламають жито-пшеницю, як стіну, покоси кладуть* (С. Васильченко); *Вуйко на всю руку, розгонисто й широко, почав класти новий покіс* (Г. Косинка); *З перекуром, чоловіче, не спіши, тримай ручку, клади покіс на совість, в гурті такий закон...* (О. Гончар); *Він стояв з косою біля свого двору й гордовито посміхався: покласти за ніч стільки покосів не зміг би ніхто* (Ю. Мушкетик);**(22) Кла́сти / покла́сти (положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти)** — створювати музичний твір на який-небудь текст або записувати щось нотною грамотою (перев. про пісню). — *Я, голубчику, вчений, бачиш, усякі пісні записую, на ноти, значить, кладу* (М. Стельмах); *Були ці пісні у пам'яті, поки пощастило стрінути пана Е. Мертке, що оце тепер положив їх на ноти* (Марко Вовчок); *Дещо з своїх вражень вона пробувала покласти на музику* (М. Олійник); **(23) Кла́сти / покла́сти тру́пом** *кого і без дод.* — убивати, нищити. *Тільки воля в них міцна Десь напасти, трупом класти, Грабувати, мордувати* (І. Франко); *Умить вибігло двоє других з двох ворожих таборів і обох на місці трупом поклали* (Н. Кобринська); *Курінний лежав тепер у снігу непорушно і здалеку гукав жандармам, підриваючи їх до атаки. Жандарми не наважувалися. Мабуть, добре розуміли, що поки добіжать, прикордонник покладе їх трупом* (П. Загребельний); **Наклада́ти (кла́сти) / накла́сти (покла́сти) тавро́ (клеймо́, печа́ть, знак, відби́ток)** *див.* **наклада́ти; (24) Па́льця в рот [на зу́би] не клади́** *кому і без дод.:* а) хто-небудь кмітливий, дотепний, тямущий: такий, із яким слід бути обережним, бо може скористатися помилкою, промахом іншого. *Піп у мене — я думав перше — так собі пришелепуватий чоловічок, коли, здається, я помилився — не клади йому пальця на зуби* (С. Васильченко); *Гострий розум у Кузьми Харитоновича: пальця в рот не клади. Не кожний отак швидко зметикує, що й до чого* (Я. Гримайло); *Богдасеві пальця в рот не клади, він із неї пиху швидко збивав, особливо розповідями про хлопчачі витівки в пансіоні* (О. Іваненко); б) хто-небудь уміє обстоювати свою думку, позицію, свій погляд, захистити свої інтереси і т. ін. *"Зубата тітка, — подумав* [Сагайдак], *— цій пальця в рот не клади"* (С. Добровольський); — *Хвацько їздить, бісова дівчина! — захоплено сказав Люстіг. — Дивуюсь, як отой старий сич тримає її за шофера... А бідова — пальця в рот не клади!* (М. Дашкієв); [Заболотний:] *Де ж це Ярошенко?* [Віктор:] *Заява на нього надійшла. Серйозні справи викриваються.* [Заболотний:] *Он воно що!.. І все ж ти йому пальця в рот не клади. Він брат, — ого! Я його знаю...* (О. Левада); **(25) Покла́сти (кла́сти) в лі́жко** — створювати постільний режим у зв'язку з хворобою. *Дома дівчинку зараз роздягли і поклали в ліжко, бо в неї почався напад пропасниці* (Леся Українка); *Тітка Одарка наздогнала хлопця .. Бачачи, що похитується, підхопила попід пахви, аби не впав. Навіть крізь сорочку відчула — весь у жару .. Завела в кімнату і відразу ж поклала в ліжко долілиць* (Є. Доломан); **Розжо́вувати / розжува́ти і в рот (до ро́та, в ро́та) кла́сти / покла́сти (по-**

ложи́ти) *див.* **розжо́вувати; Ста́вити (кла́сти) / поста́вити (покла́сти) на карб** *див.* **ста́вити; (26) Хоч до ра́ни (до болячки, до зубі́в** *і т. ін.)* **клади́ (приклада́й, притуля́й** *і т. ін.)* **/ приклади́ (притули́):** а) надзвичайно, дуже, занадто. [Л и ц а р:] *Поки мене сюди не заманила, була ти добра, хоч клади до рани* (Леся Українка); — *Ніна, коли їй це вигідно, може бути ласкава, хоч до рани тули* (А. Дімаров); б) *(зі сл.* т а к и й*)* добрий, лагідний, податливий і т. ін. *Такий* [Латка] *добрий, улесливий, хоч до болячки клади його* (С. Васильченко); *Такий любий отой Василь, хоч до рани приклади його* (Мирослав Ірчан); *Іван Семенович Підкова Такий, хоч до зубів клади... Насупроти нікому й слова, Лише підтакує завжди* (С. Воскрекасенко); *Батько був закоханий у мою матір, а ця жінка закохана в нього. Вона така, хоч прикладай до рани* (Л. Костенко); **Хоч у ву́хо бгай (клади́)** *див.* **бга́ти; Хоч у ра́мці** *(рідко* **у ря́мця) вправ (клади́)** *див.* **вправля́ти**[1]**; (27) Як лопа́тою кла́сти** — пояснювати, розповідати і т. ін. щось повільно, не поспішаючи. *Йому треба так, як лопатою класти (не хутко розбирає діло)* (Номис); **(28) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у рот кладе́ (покладе́),** *зі сл.* г о в о р и т и, п о я с н ю в а т и *і т. ін.* — дуже чітко, зрозуміло. *Говорить як у рот кладе!* (прислів'я); [Д а н и л о:] *Поки у нас був учителем Олександр Федорович, то, спасибі йому, багато від нього я навчився .. Чудесні книги давав читать, а чого не зрозумієш — розкаже як у рот покладе* (І. Карпенко-Карий).

КЛА́СТИСЯ, кладу́ся, кладе́шся, *недок.* 1. *розм.* Те саме, що **лягáти** 1. *Були тут страшнії гармати, Од вистрілу дрижали хати, А пушкарі то клались ниць* (І. Котляревський); *Дід далі сидів на своїм місці, не думаючи навіть кластися* (І. Франко); *Шелестіли перші жовті листки. Відривалися від гіллячок і тихо клалися на довгий зимовий сон на пожовклу траву* (Б. Лепкий); *Наморені коні клалися на сиру землю* (Іван Ле); *Остап без зайвих хитрощів скидав із себе свитку й клався долі, навіть у думці не маючи прохати помилування* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя); // Розміщуватися, розташовуватися певним чином. *Весла лягли на воду рубом, сіть клалась на самісіньку воду* (І. Нечуй-Левицький); *Чорна рілля рівно клалась скиба за скибою з-під нового плуга* (М. Коцюбинський); *Голова* [у Тетяни] *не запнута, дві укоханих коси вінком клалися по ній* (Іван Ле); * Образно. *На дві чашки ваги людського сумління клалися звичайно на одну чорт, на другу — Бог* (Г. Хоткевич); *Крізь віти груші дене-де просвічує тоненький ретязьок місяця, кладуться мережані на рядно тіні од віття* (С. Васильченко).

2. *розм.* Насуватися, збиратися (у 2 знач.). *Ось день кладеться, ночуй тут, і нехай буде добре тобі на серці!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Дощик сьогодні клався, клався, та й не зірвався* (П. Чубинський); // *безос., на що. Глянула* [Гаїнка] *на небо: хмар не було, — клалося на годину* (Б. Грінченко); *Сонечко сідало, клалося на велику негоду* (Л. Яновська).

3. Пас. до **кла́сти** 1, 5, 7. *Кружало так і тріснуло; залізну примостку, що на ній снопи клалися, вдвоє зігнуло, в землю вгородило* (Панас Мирний); *При заложенні нової церкви в основу клався хрестовидний камінь* (І. Огієнко); *Сивоок став жити в Радогості і вчитися в тітки Звенислави пізнавати не тільки поверхню, але й душу барв. У діда Родима спостерігав тільки, яка краска куди кладеться* (П. Загребельний); *На біле тло стіни кладуться червоно-чорні мережива* (з наук.-попул. літ.).

(1) Кла́стися / покла́стися спа́ти — лягати спати. *Козаки вже повечеряли, але не хотіли ще кластись спати. Всім хотілося б без краю слухати кобзаря* (А. Кащенко); *Одначе дома він і не гадав кластися спати, тільки розбалакався* (О. Маковей); *Мишка був спосібний з'їсти й цілого барана. А потім клався спати і спав два-три дні. І не було тоді такої сили, щоб рушила його* (Б. Лепкий); *Викурувши люльку й не зронивши і далі жодного слова, подлубався* [прибулець] *в торбині, яку приніс.., поклав на землю, поляпав по ній широкою, як праник, долонею, мабуть готуючись покластися спати* (Ю. Мушкетик).

◊ **(2) [І] в го́лову не кладе́ться** *кому* — хто-небудь зовсім не уявляє, не передбачає, не сподівається чогось. *І в голову йому не клалось, Щоб з ним так бачитись мельком* (І. Котляревський); *В голову не кладеться, що все це лише робота моря — без тротилу, без динаміту...* (О. Гончар); *Я розумію, що тим, для кого найбільшим шедевром малярства стала оця русалочка, не кладеться в голови, що на аукціоні "Сотбі" можна продати за сто тисяч картину, на якій намальовано всього-на-всього стерню* (В. Шкляр); **Іти́ / піти́ на (в) лад (до ла́ду) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)>** *див.* **іти́; (3) Кла́стися в провúну** *кому* — бути підставою для звинувачення в чомусь. *Гетьману клалося в провину, що колишній генеральний писар Григорій Шаргородський повернувся з Бендер від Орлика .. і що він тепер сидить в Городищі урядником* (Ю. Мушкетик); **(4) Кла́стися до спі́ву** — про бажання, можливість співати на певні вірші, слова і т. ін. *І хоч, сидячи в карантині, часом навіть дратувавсь* [Порфир], *коли пісня про режим долинала з подвір'я, одначе зараз і це, режимне, клалось йому до співу, бадьорило душу: бо ж на волі опинивсь!* (О. Гончар); **(5) Кла́стися на му́зику (на но́ти)** — підходити, бути придатним для написання музики (перев. про вірші, тексти і т. ін.). *Не кожен вірш співається, і не кожен віршований рядок кладеться на музику* (А. Малишко); **(6) Кла́стися на папе́рі** — записуватися (про думки, слова і т. ін.). *Його думки .. пливли вільно, як прозора течія в зелених берегах, і клались рядками на папері* (М. Коцюбинський); **Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб** *і т. ін.)* **лізь** *(рідко* **клади́сь)** *див.* **лі́зти.**

КЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до класту. *Кластичний матеріал алевритової розмірності розподілений у породі нерівномірно і представлений зернами кварцу, лусками мусковіту, розсіяною глинистою речовиною* (з наук. літ.); *Ступінь механічних деформацій золота залежить від його форми, розміру і складу кластичного матеріалу* (з навч. літ.).

КЛАСТОГЕ́ННИЙ, а, е, *геол.* Пов'язаний з утворенням кластів. *Утворення кластогенних порід відбувається за рахунок випадання уламкового матеріалу з шляхів міграції під впливом сили тяжіння* (з наук. літ.); *За індексом аберацій кластогенного типу мідь займає четверту позицію* (з навч. літ.).

КЛАТРА́Т, у, *ч.* Хімічна сполука, що є наслідком включення молекул однієї речовини в порожнини кристалів іншої. *Клатрати утворюються переважно при змішуванні насичених і перенасичених речовин* (з наук. літ.); *У природних умовах порожнини в клатратах води можуть заповнювати молекули природних газів, утворюючи кристалогідрати* (з навч. літ.).

КЛАТРА́ТНИЙ, а, е., *хім.* Прикм. до **клатра́т.** *Запропоновано та досліджено механізм довготривалої пам'яті води, який базується на клатратній моделі її структури* (з наук. літ.); *Суттєву перспективу має розвиток в Одеському регіоні добування нафти та газу, зокрема, клатратного метану із шельфу Чорного моря* (з наук.-попул. літ.).

КЛАТРАТОУТВО́РЕННЯ, я, *с., спец.* Фізико-хімічний процес утворення клатратів. *Клатратоутворення є ефективним методом пролонгації, а водночас і збільшення стабільності лікарських засобів* (з навч. літ.).

КЛАТЧ, а, *ч.* Невелика сумочка без ручок чи ремінців, яку тримають долонею або під пахвою. *Клатчі існували вже в європейській історії в часи Наполеона, а можливо, і раніше* (з газ.); *Сьогодні клатчі носять жінки і чоловіки* (з газ.).

КЛА́УЗУЛА, и, *ж.* 1. *юр.* Спеціальна умова, передбачена чи обумовлена в договорі, заповіті і т. ін. *Найчастіше клаузула використовується в міжнародних договорах і угодах, де позначає особливі положення й умови* (з наук.-попул. літ.); *Клаузула про націю, якій надається найбільше сприяння, є двосторонньою* (з навч. літ.).

2. *книжн.* У риториці — завершальна частина промови оратора, ретельно опрацьована в стилістичному і звуковому відношеннях. *Йому вдалося закінчити промову прекрасною клаузулою* (із журн.).

3. *літ.* Кінцеві склади віршованого рядка або рядка ритмізованої прози, які йдуть за останнім наголошеним складом. *Виразно виступає в романі також фігура перелічення з двотактною ударною клаузулою* (з наук. літ.); *Якщо віршований рядок закінчується на наголошений склад, то клаузула називається чоловічою* (з навч. літ.).

△ **(1) Ескалаці́йна кла́узула,** *фін.* — умова в колективному договорі, яка вимагає підвищення заробітної плати відповідно до зростання цін. *Ескалаційна клаузула іноді може вноситися у франчайзингові контракти* (із журн.).

КЛАУСТРОФО́Б, а, *ч.* Той, хто хворіє на клаустрофобію. *Клаустрофоб нізащо не сяде в кабіну ліфта: замкнутий простір викликає у нього страх задихнутися* (із журн.).

КЛАУСТРОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Нав'язливий страх закритих приміщень, замкненого простору. *Клаустрофобія вважається одним із найпоширеніших видів страху, що зустрічаються в людей* (з навч. літ.); *Клаустрофобія починається абсолютно непомітно й навіть вправно маскується під інстинкт самозбереження* (із журн.).

КЛАУСТРОФО́БКА, и, *ж.* Жін. до **клаустрофо́б.** *Я взагалі клаустрофобка і елементарно задихаюсь у замкненому просторі* (І. Жиленко).

КЛАЦ, *виг.* 1. Звуконаслідування, що позначає уривчастий звук, утворений клацанням. — *Вісім-п'ятнадцять, клац. Знімай мішки, — пише квиток Гнида старий: вісім-п'ятнадцять, — вираховує, — тридцять фунтів мірчука виходить* (А. Головко); — *Лежачи... по мішенях... заряджай! Клац–клац! — клацають затвори* (А. Дімаров).

2. Уживається як присудок за знач. **кла́цати** і **кла́цнути.** — *Злазь, кажу, — сякий-такий! А! Не хочеш? — та клац курком. Дивлюсь — лізе з дуба* (Г. Хоткевич); *А клямка у мене перед носом стриб-стриб, клац-клац, а сніг у щілини шпак-шпак* (Григір Тютюнник); *Розмовляв по пунктах. Промовить декілька слів і клац на рахівниці. Промовить друге, третє словосполучення — і знову клац, клац!* (П. Запаренко).

КЛА́ЦАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кла́цати** і звуки, утворювані цією дією. *Той гуркіт* [коліс] *і клацання* [копит] *гудуть у вашій голові, одзиваються в спині* (Панас Мирний); *Клацання підків по брукові .. з кожним часом збільшувалось* (П. Панч); *По кімнаті повільно попливли фіолетові іскри, почулося клацання компресора* (В. Владко); *Безбородько почув тільки клацання ключа у дверях* (Ірина Вільде).

КЛА́ЦАТИ, аю, аєш, *недок., чим і без дод.* Утворювати короткий своєрідний звук короткочасним зіткненням рівних поверхонь твердих предметів, дією якого-небудь механізму і т. ін. *Клацає замок, залізна важка хвіртка відчиняється* (О. Донченко); *В повітрі пахне перепаленим порохом, недалеко за дротом клацає затвор* (М. Стельмах); *Я теж мовчки клацав на машинці або писав від руки, намагаючись не дивитися на гостя* (І. Білик); *Одні за одними клацали за моєю спиною четверо залізних дверей* (Ю. Покальчук); // *розм.* Фотографувати кого-, що-небудь. *Заболотний тим часом зосереджено клацає й клацає, робить цікаву серію знімків з тієї пташиної хмари* (О. Гончар); *Жора вже налаштував фотоапарат і тепер клацав, вишукуючи найбільш похмурі кадри* (А. Кокотюха); *Клацали фотокамери, писали диктофони* (І. Роздобудько).

◊ **(1) Кла́цати зуба́ми:** а) дуже мерзнути. — *Що це означає? — клацаючи зубами від холоду й переляку, запитав Золтан Репаші* (С. Скляренко); — *Як ти себе вночі почуваєш... Зубами здорово клацаєш? — Що ти!.. Буває навіть жарко* (О. Гончар); б) *(на кого, грубо)* вороже, недоброзичливо і т. ін. ставитися до кого-небудь. — *Підеш ти не господарем із мого двору, а ланцем-поганцем! — погрожував Йонька, клацаючи зубами на комарів, що хмарою кишіли над ним* (Григорій Тютюнник); *Не живуть* [люди], *а пововчому бродять по світу і клацають один на одного зубами...* (О. Гончар); в) *(фам.)* прагнути домогтися, досягти і т. ін. чого-небудь. [О с т р о ж и н:] *Такий молодий, в такий короткий час ви завоювали собі таке становище в літературі .. Та змилуйтесь! Чи один же цілий вік клацав зубами даремно, ви одразу такий шматок урвали...* (Леся Українка); **(2) Кла́цати на рахівни́ці:** а) займатися підрахунками на рахівниці. *Вдень клацав* [Вольдемар] *на рахівниці в банку, а ввечері тинявся .. по вулицях* (А. Хижняк); б) *(ірон.)* працювати рахівником. [Ц а р:] *Головою був* [Каган], *на машинах їздив, а тепер на рахівниці клацає* (М. Зарудний).

КЛА́ЦНУТИ, ну, неш, *док., чим і без дод.* Однокр. до **кла́цати.** *Вовк клацнув зубами і блимнув очима* (М. Коцюбинський); *Він клацнув закаблуками і обернувся до нас* (Ю. Смолич); *Тоді рішуче клацнула замком, впускаючи нежданого й непрошеного гостя* (А. Кокотюха); *За кілька хвилин магнітофон клацнув, і я дістав касету з гнізда* (Л. Кононович); // *безос. А слідом за тим клацнуло в репродукторі, спалахнули й згасли лампи і настала тиша* (М. Дашкієв); *У трубці клацнуло, і почувся голос: — Слухаю!* (В. Нестайко).

КЛЕВЕЇ́Т, у, *ч.* Мінерал — руда урану й радію, що містить також рідкісноземельні елементи. *Уперше гелій був виділений на Землі в 1895 році Вільямом Рамзаєм із радіоактивного мінералу клевеїту* (з наук. літ.); *Пізніше гелій виявили в повітрі. Але в повітрі і в клевеїті його так мало, що добування сонячного газу коштувало величезних грошей* (М. Трублаїні).

КЛЕВЕ́ЦЬ, вця́, *ч., діал.* Молоток. *Там же* [на дворику] *стовп з почепленою на ньому мідяною дошкою, клевцем і*

великою ліхтарнею на гаку (Леся Українка); *Навіть у сні бачить* [гуцул] *її* [відьму]. *Кров пливе йому в жилах, мов скажена, у висках валить, мов клевцями, і поперед очі ходять іскри...* (О. Кобилянська).

КЛЕВРЕ́Т, а, *ч., книжн.* Прибічник певної особи, який прагне будь-яким способом догодити покровителеві. *Вже все знають, уже роздзвонили папські клеврети повсюди про найбільші таємниці її нещасливого шлюбного життя* (П. Загребельний); *Відданість твоїх клевретів стигне, Й трудитися щодня між небезпек Трудніш усе стає і небезпечніш* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

КЛЕВРЕ́ТКА, и, *ж., книжн.* Жін. до **клевре́т.** *Такі секс-зірки, як клевретка кардинала Рішельє міледі Вінтер, або МартаРіше, що прославила французьку контррозвідку в Першу світову війну, спалахують раз на століття* (із журн.).

КЛЕЄВА́Р, а, *ч.* Робітник, який займається клеєварінням. *Клеєвар на підприємстві займається приготуванням синтетичних клеїв, що містять фенол, формалін, формальдегід та сечовину* (із журн.); *На період відпустки основного клеєвара він отримав завдання від майстра на вариво рідкого скла* (з газ.).

КЛЕЄВАРИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. дляваріння клею. *На підлозі біля клеєварильних апаратів мають бути розміщені дерев'яні настили або гумові килимки з ребристою поверхнею* (з мови документів); *Ще не так давно клеєварильна дільниця була найважливішою на комбінаті* (з газ.).

КЛЕЄВАРІ́ННЯ, я, *с.* Варіння, приготування клею. *Устаткування для клеєваріння має бути розміщене в окремому приміщенні* (з мови документів); *Відповідно до правил безпеки приміщення для клеєваріння обладнане витяжною вентиляцією* (із журн.).

КЛЕЄВА́РКА, и, *ж.* 1. Жін. до **клеєва́р.** *Кілька років жінка відпрацювала клеєваркою на місцевому меблевому комбінаті* (з газ.).

2. Прилад для варіння клею. *Клеєвий розчин необхідно варити у спеціальній клеєварці з подвійним дном і стінами, проміжок між якими заповнений водою* (з навч. літ.); *Клеєварки та інші електронагрівальні прилади розташовують поза приміщенням теслярні* (із журн.).

КЛЕЄВА́РНИЙ, а, е. Те саме, що **клеєвари́льний.** *Клеєварні котли слід обладнати пристроями для видалення продуктів згоряння через димохід та кранами для зливання води* (з мови документів); *Клеєварні заводи випускають столярні клеї у вигляді сухих плиток ясно-жовтого й темно-коричневого кольору* (з газ.).

КЛЕЄВА́РНЯ, і, *ж.* Спеціальне приміщення для варіння клею. *Протягом доби столярному клею дають набрякнути, а потім його розпускають у клеєварні на водяній бані* (з навч. літ.); *Клеєварні мають бути обладнані укриттями, які локалізують шкідливі випари, та місцевою витяжкою* (з мови документів).

КЛЕ́ЄНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **кле́їти.** *Чого тут тільки не було! Мечі руські і шаблі половецькі, луки прості й клеєні, луки-самостріли й тули зі стрілами, бойові сокири...* (В. Малик); *Його Параска в чунях і глибоких, клеєних сільським майстром з трофейної червоної гуми, бахилах* (В. Дрозд); // **кле́єно,** *безос. пред. Бамбукові шпалери у вітальні клеєно спеціальним клеєм* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Вигот. за допомогою клею. — *Я клеєні калоші ще з війни понаравив* [сподобав], *що лавошні* [крамничні] *як узую, так немов тоді зовсім босий* (Григір Тютюнник); // Який прикріплюється за допомогою клею. *На тумбочці, трюмо, етажерці, столику, як розкидані гільзи від різнокаліберного кулемета, виструнчилися пляшечки з парфумами, еліксиром, шампунем, коробочки з кремами, пудрою, рум'янами, клеєними віями* (О. Чорногуз).

КЛЕ́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кле́їти.** *Їх* [хворих] *тут лікують клеєнням великих рудих конвертів, трудова терапія називається* (В. Шкляр); *Перед будинком на лавці дітвора займалася клеєнням паперового змія* (із журн.); *Найбільшим попитом, як і раніше, користуються паперові шпалери передусім через їхню дешевизну й простоту клеєння* (з газ.).

КЛЕЄПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на клей. *Слиз рослин — це клеєподібна речовина, що міститься в насінні злаків, бобових, масляних та інших рослин* (з навч. літ.); *Сьогодні вчені працюють над новими клеєподібними біоматеріалами й біологічними наноплівками для перев'язування ран* (з газ.).

КЛЕ́ЗМЕР, *ч.* 1. *род.* у. Традиційна нелітургійна музика східнослов'янських євреїв, а також особливий стиль її виконання. *У музиці ансамблю чітко прослуховуються мотиви клезмеру й балканської етномузики* (із журн.); *Аранжування в стилі клезмеру має багато прихильників* (з газ.).

2. *род.* а. Музикант, який виконує таку музику. *Клезмерами вперше почали називати в XIV–XV ст. музикантів у єврейських громадах Німеччини й сусідніх країн* (з наук.-попул. літ.); *Єдиним вихідним для клезмерів був шабат* (із журн.).

КЛЕ́ЗМЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кле́змер.** *Тривалий час клезмерська музика, подібно до інших фольклорних традицій, передавалася з покоління в покоління, від батька до сина, таким чином навіть утворювались цілі династії клезмерських музикантів* (із журн.); *Цьогорічний фестиваль відрізнявся від попередніх тим, що тут була лише клезмерська музика* (з газ.).

КЛЕЇ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до клеєння. *Застосування синтетичного клею змінило технологічний процес клеїльних та облицьовувальних робіт* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для склеювання. *Швидкість обертання клеїльних і пресових валів повинна виключати розбризкування й спінювання клею* (з навч. літ.); *Клеїльні машини мають бути оснащені відповідними запобіжними пристроями* (з мови документів).

КЛЕЇ́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто займається клеєнням, обклеюванням. *Протягом року дядько працював клеїльником на виробництві гумового взуття* (із журн.); *Клеїльниками оголошень підліткам простіше влаштовуватися влітку, під час шкільних канікул* (з газ.).

КЛЕЇ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **клеї́льник.** *Під час роботи на конвеєрі клеїльницям не можна відволіктися ні на мить, адже по декілька годин доводиться безперервно приклеювати той самий тип деталі* (із журн.).

КЛЕ́ЇТИ, кле́ю, кле́їш, *недок.* 1. *що.* Виготовляти що-небудь, з'єднуючи окремі частини за допомогою клею, клейстеру. — *Ти зможеш плести корзини з лози .. або клеїти коробочки для аптеки...* (Ю. Яновський); *От Андрійко-Неумійко Клеїть змія малюкам* (Г. Бойко); *Носить* [ластівка] *із берега тугі клубочки грязюки, і не простої грязюки, а добре змішаної з трав'яними корінцями, з волокном; принесе в хлівець і спритно клеїть, дзьобом примазує ті віхті до сволока* (В. Близнець); *Цілісінький вечір з утіхою щось клеїла, фарбувала, вирізала, зшивала і т. ін.* (І. Жиленко); *Знайшла роботу, яка харчувала сім'ю до цього часу, — клеїла*

конверти за копійки (Люко Дашвар); * Образно. *Не клеїв сон панських повік* (І. Франко).

2. *що, на що, на чому, розм.* Те саме, що **наклеювати.** *Феліксу спало на думку, як в одній кінокартині революціонери клеїли ночами відозви на стіні* (Ю. Яновський); *Якийсь лисий чоловік .. клеїв на дошці списки студентів, зачислених до університету* (Григорій Тютюнник); *Думали шпалери клеїти, підлогу перефарбувати... Кат його зна, коли виберуться?* (В. Яворівський); *Учителька пояснила учням, як правильно клеїти поштові марки на конверти* (з газ.).

◊ **Валя́ти (кле́їти, стро́їти** *і т. ін.*) **ду́рня** (*рідко* **дурака́**) *див.* **валя́ти; Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к** *див.* **ві́шати.**

КЛЕ́ЇТИСЯ, кле́юся, кле́їшся, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Прилипати до чого-небудь; приклеюватися. *Я побачив на шибці кілька тремтливих крапель, що клеїлися до скла і боролись із вітром* (Валерій Шевчук); * Образно. *Звички прилипали до Вахраха, клеїлися міцно й надовго* (О. Копиленко); // Піддаватися клеєнню. *Бамбукові шпалери недорогі, легко клеяться, якщо це необхідно, їх легко замінити через пару років* (з газ.).

2. *до кого, перен., жарг.* Настирливо залицятися. *Сказав, що йому треба на роботу, а ввечері буде продовження, інакше все розкаже матері, причому обіцяв наголосити — дівчина сама до нього клеїлася* (А. Кокотюха); — *А про те, як Бурдик до неї клеївся, вона їй не казала?* (В. Діброва); *В мене завжди виникає враження, що котрась із них* [жінок] *обов'язково буде до мене клеїтися* (А. Дністровий).

3. *тільки 3 ос., перев. із запереч.* н е, *перен., розм.* Здійснюватися успішно, злагоджено; вихо́дити. *Робота, що завжди горіла у Васькових руках, того дня не клеїлася* (Б. Антоненко-Давидович); *Це заняття йому подобалося. Вільний, сам собі хазяїн, робота клеїться, а там підуть і добрі гроші* (М. Циба); *Не все виходило, як треба. Не все клеїлося* (В. Нестайко); *Побачивши, що справа клеїться, і знаючи, що не він задаватиме тон цієї розмови, вийняв з шухляди аркуш паперу і .. почав креслити на ньому фігури* (В. Хрущак); *Розмова з таксистом не клеїться* (С. Андрухович).

4. Пас. до **клеїти.** *У кімнаті Якова, і братовій також, не висіли постери, не клеїлись моделі літаків, і стіл не був заляпаний фарбами...* (Г. Пагутяк).

◊ **Не в'я́жеться (не кле́їться)** *див.* **в'яза́тися; О́чі (пові́ки) [аж (самі́)] кле́яться** *див.* **о́ко**[1].

КЛЕЙ, ю, *ч.* 1. Липка речовина, яку використовують для з'єднування, склеювання чого-небудь. *Вони не уважають, що кругом такий бруд і нелад, що одежа, руки в них забруднені фарбою та клеєм* (Леся Українка); *Чулак слухає і мовчки своє діло робить: запарює клей для брошурування бухгалтерських дебетів і кредитів* (П. Запаренко); *Жаростійкий клей використовують для приклеювання вогнетривкого шнура з керамічного волокна до дверцят печей, камінів та інших опалювальних приладів* (з навч. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **ґлей.** *Можна залізти на вишню й обдирати з кори .. золотопрозорий клей* (О. Донченко); *Задушливо пахла лепеха, пахло вишневим клеєм* (Ю. Мушкетик).

△ **(1) Гу́мовий клей** — клей із розчиненого каучуку для склеювання виробів із гуми. *Батько розклав перед собою на лаві ножиці, гумовий клей і заходився ремонтувати верзуни* (О. Сизоненко); *Значний інтерес становлять роботи з вивчення структури і властивостей гумових клеїв, що впливають на якість тонкостінних гумових виробів* (з газ.); **(2) Епокси́дний клей** — клей, виготовлений на епоксидній основі. *Епоксидний клей склеює метал, кераміку, скло, камінь, твердий пластик і т. ін.* (з газ.); **(3) Столя́рний клей** — кістковий або міздровий клей, який застосовують для склеювання деревини. *В майстерні терпко і так смачно пахло сосновими стружками, столярним клеєм* (Ю. Збанацький).

КЛЕЙКИ́Й, а́, е́. Який прилипає, липне. *Він підняв руку, зірвав кілька листочків. Вони були клейкі, запашні і немовби аж просвічувались* (Д. Ткач); *Ярема підвівся, витираючи об поли клейкі від картоплі пальці* (П. Загребельний); *Вона цвіла, ніби свята, — ніжне прядиво огорнуло її тонке віття, призеленене покровом ще клейких листочків* (Валерій Шевчук); * Образно. *Часто я самотній, ніби Крузо, Виглядаю з-за обрію кораблів. І думка безпорадно грузне В клейкім баговинні слів* (В. Симоненко); *Ця лінькувата розмореність воїв наганяла клейкий сон* (І. Білик); // Який містить у собі клей. *Березове листя збирають навесні, як тільки зникне з нього клейка речовина* (з навч. літ.); *Ласощами з вишні є навіть клейка речовина — камедь, що виділяється з пораненого стовбура* (із журн.); // Який виділяє клей. *І силосну башту побачили люди, і скирти з сіном, і голі дерева, що полискували клейкими бруньками* (В. Кучер); *Ніяк не уникнеш клейкої живиці, від якої безрадісно липкими робляться пучки* (Ю. Іздрик); * Образно. *Бруньки ще тільки набубнявіли, але запаморочливо-гіркий, клейкий запах аж дурманив голову* (Ю. Мушкетик).

КЛЕ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **клейки́й.** *При фарбуванні текстильних виробів крохмаль додають до фарби як загущувач, щоб надати їй клейкості та пластичності* (з навч. літ.); *Недоліком ланоліну є його висока в'язкість та клейкість* (із журн.).

КЛЕЙКОВИ́НА, и, *ж.* Клейка білкова речовина, що міститься в зернах злаків і не розчиняється у воді. *Суха пшенична клейковина популярна у виробництві хлібобулочних виробів у всьому світі* (з наук.-попул. літ.); *Визначальною ознакою хлібопекарської якості зерна пшениці є вміст у ньому клейковини* (з навч. літ.); *Велика кількість нерозчинної клейковини є у зерновому хлібі, в булочках з висівками, дикому рисі* (із журн.).

КЛЕЙКУВА́ТИЙ, а, е. Трохи клейкий. *Зірвав галузку явора і став одривати губами клейкуваті листочки. — Гірке, але приємне* (Є. Доломан); * Образно. *До губ тулю дуплянисту дуду, видмухую не голос, а пилюку. Повітря, клейкувате на меду, в суцільний гул посклеювали звуки* (П. Мовчан).

КЛЕЙМО́, а́, *с.* 1. Особливий знак, помітка на виробі, товарі, що вказує на сорт виробу, назву підприємства, яке виготовило товар, і т. ін. *Декотрі сиділи з п'яльцями й гаптували жовтими та червоними нитками береги на сукні та фабричні клейма* (І. Нечуй-Левицький); *На бічній щоці барабана ставлять заводське клеймо, де зазначені заводвиготівник, марка, довжина й вага проводу* (з наук. літ.); *Клеймо для перемаркування накладають виступом на край старого клейма, що означає його погашення* (з мови документів).

2. Знаряддя, яким ставлять цей знак; тавро (у 2 знач.). *Найпростішим способом клеймування деталей є вибивання цифр, букв або знаків на їхній поверхні металевим клеймом* (з навч. літ.); *Організацію виготовлення клейм і штампів*

для товарознавчого маркування м'яса забезпечує головний технолог об'єкта (з мови документів).

3. Мітка на тілі людини (звичайно невільника, злочинця і т. ін.). *Сержант, що супроводив коменданта, наказав в'язням роздягнутись і поставив кожному на лівому плечі клеймо червоною фарбою* (В. Малик); *Міледі ж теж була і гарна, й смілива. Хтозна, чи нема там клейма на плечі* (Л. Костенко); // *перен., чого і з означ.* Ознака, свідчення чогось (перев. ганебного, принизливого). *Життя, яким вона жила досі, було якесь незріле. Було нап'ятноване клеймом якоїсь недостачі й рабства і було випливом брудних обставин* (О. Кобилянська); *У каральні жорна судового механізму потрапило чимало заляканих, дезорганізованих людей, на яких тягарем лягло клеймо "ворога народу"* (з навч. літ.).

◊ **Накладáти (клáсти) / наклáсти (поклáсти) таврó (клеймó, печáть, знак, відбúток)** *див.* **накладáти.**

КЛЕЙМÓВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **клеймувáти.** *Він сідає на обтесану підвалину і гладить рукою клеймований стовбур* (М. Стельмах); *М'ясо повинне бути клеймоване, доброякісне, оброблене відповідно до технології* (з мови документів); *Ювелірні вироби, клеймовані в золотниковій системі, зустрічаються в наш час і цінуються як антикварні* (із журн.); // **клеймóвано,** *безос. пред. Пісну свинину було клеймовано ромбоподібним клеймом* (із журн.).

КЛЕЙМУВÁЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для клеймування. *Ступінь нагрівання клеймувальної головки повинен регулюватися автоматично* (з навч. літ.); *На хутряних комірах, пластинах, манжетах маркування наносять спеціальною клеймувальною фарбою* (з мови документів).

КЛЕЙМУВÁЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що займається клеймуванням чого-небудь. *Клеймування готового прокату здійснює клеймувальник дільниці технічного контролю* (з навч. літ.); *Близько року брат працював клеймувальником птиці на птахофабриці* (із журн.).

КЛЕЙМУВÁЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **клеймувáльник.** *Олеся — одна з кращих клеймувальниць на виробництві* (з газ.).

КЛЕЙМУВÁННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **клеймувáти.** *Ветеринарні спеціалісти проводять клеймування м'яса тільки після ветеринарно-санітарної експертизи* (з навч. літ.); *Клеймування страусів та страусенят проводиться на стегновій частині туші* (з мови документів).

КЛЕЙМУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок., що, спец.* 1. Ставити клеймо на чому-небудь. *Залежно від угодованості тушки птиці клеймують: першої категорії — круглим клеймом; другої категорії — квадратним* (з навч. літ.); *Свинину, яка не відповідає вимогам стандарту щодо категорій угодованості (пісну), клеймують ромбоподібним клеймом* (з мови документів); *Власники тварин зобов'язані клеймувати й реєструвати худобу* (із журн.).

2. *кого, перен.* Засуджувати чиюсь провину чи дію. *Суд, не клеймуючи остаточно Ржевуського, признав, що граф "не мав рації"* (І. Франко).

КЛЕЙМУВÁТИСЯ, ýється, *недок., спец.* Пас. до **клеймувáти.** *Прикраси з благородних металів клеймуються пробою, визначеною в сплаві* (з навч. літ.); *Усі ювелірні вироби проходять апробування і клеймуються державним пробірним клеймом* (із журн.); *У часи деревлян бортні угіддя клеймувалися родовими знаками, а зрубування такого знака вважалося злочином* (із журн.).

КЛЕЙНÓД *див.* **клейнóди.**

КЛЕЙНÓДИ, ів, *мн. (одн.* **клейнóд,** а, *ч.).* 1. *заст.* Коштовності, самоцвіти. *Ліпша мудрість за перли, і не рівняються їй всі клейноди!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Х у с а:] *Мати вражається, коли в її клейноди невісточка кохана не вбереться* (Леся Українка); *З тих багатств, що тут знайшов я, з тих клейнодів і прикрас, Кожен з вас хай стільки візьме, скільки зможе взять за раз* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); * Образно. *Клейнод уроди на губоньках твоїх ще червоніє* (Ганна Барвінок).

2. *тільки мн., іст.* Відзнаки та атрибути влади української козацької старшини XVI–XVIII ст. — корогва, бунчук, булава, пірнач, військова печатка, литаври, духові труби і т. ін. — *Возьміть* [візьміть] *мої гетьманськії Клейноди, панове* (Т. Шевченко); *У січовий круг увійшли кошовий, писар і суддя з усіма клейнодами* (О. Довженко); *Народ вручає обраному полковнику клейноди як символ козацької влади* (І. Пільгук); *Кошовий і старшини у святковому одязі, з клейнодами зустріли посольство на майдані перед фортецею* (В. Малик); * У порівн. *Під пахвою він поважно тримав, як клейнод, брезентового портфеля* (Б. Антоненко-Давидович).

КЛЕЙОВИЙ, á, é. Прикм. до **клей** 1. *У виробництві двостороннього прозорого скотчу використовують адгезивний каучук, який має відмінні клейові властивості* (із журн.); // Вигот. на клеї або з використанням клею. *Клейові кільця використовують для захисту плодових дерев від різних шкідників* (з наук. літ.); *Для виробництва клейових фарб використовують основу водних розчинів з казеїну, крохмалю, ефірів целюлози і полівінілового спирту* (з навч. літ.); *Експлуатація склеєних виробів під водою протягом двох років не зменшила міцності клейових швів* (з газ.).

КЛЕЙÓНКА, и, *ж.* Тканина, покрита з одного або з обох боків особливою речовиною, що робить її водонепроникною; церата. *Плащем з клейонки обвернувся* [Латин], *Циновим ґудзем застебнувся, На голову взяв капелюх* (І. Котляревський); *На столі, засланому новою білою клейонкою, стояв уже готовий обід* (І. Сенченко); *Біля оббитих клейонкою дверей Шавловський пропустив Кардаша поперед себе* (С. Журахович); *Молодесенька білява дівчина одвела його в кабінет лікаря, посадила на тапчан, укритий клейонкою* (О. Бердник).

КЛЕЙÓНКОВИЙ, а, е. Прикм. до **клейóнка;** цератовий. *Ідеальним місцем для зберігання шуби є спеціальний клейонковий мішок з легкими дротяними розпірками* (із журн.); *На відміну від тканинних або клейонкових штор, душові шторки зі скла є набагато гігієнічнішими* (з газ.).

КЛЕЙÓНЧАСТИЙ, а, е. Зробл. із клейонки. *Кілька рибалок обступили чоловіка, що міряв рибу клейончастим метром* (М. Трублаїні); *Він .. витяг із бокової кишені піджака клейончасті палітурочки від записної книжки* (А. Головко); *Штанга — розпирачка для ванної, клейончасту занавіску вішати, щоб вода від душу не розбризкувалася* (В. Нестайко); *У глибокій, незвичній для подібного закладу, тиші було чути тільки стрекіт ножиців* [ножиць] *та шурхіт спадаючого на клейончасті фартухи волосся* (Г. Тарасюк); // Покритий, оббитий, обтягнений клейонкою. *На клейончастому дивані, зігнувшись, неспокійно спав Микола Дмитрович Старов* (О. Ільченко); *Клейончасті матраци пеленальних столиків і каталок необхідно мити гарячою водою* (з мови документів).

КЛЕЙО́НЧАТИЙ, а, е. Те саме, що **клейо́нчастий.** *Руки нервово перебирали хусточку, в якій був замотаний клейончатий червоненький гаманець* (М. Циба); *Кімната теж була напівтемна, умебльована старими меблями. Клейончатий потертий диван з овальним над спинкою дзеркалом* (В. Нестайко).

КЛЕЙОФА́Н, у, *ч., геол.* Мінерал із класу сульфідів, світлобарвний або безбарвний різновид цинкової обманки; руда цинку. *Прозорі кристали клейофану можуть мати відтінки світло-жовтого, рудого, салатового або зеленувато-жовтого кольору* (з навч. літ.); *На відміну від інших сфалеритів у клейофані немає домішок заліза й марганцю* (із журн.).

КЛЕ́ЙСТЕР, у, *ч.* Клей, вигот. із крохмалю або борошна. *Обмазав* [Володя] *стовп клейстером і одним махом розпластав на ньому листок, з якого промовляли нескорені до всіх хотинців* (В. Петльований); *Розвівши клейстер, я густо намазав дашок конверта* (Р. Андріяшик); *Клейстер можна отримати способом підігріву картопляного або кукурудзяного крохмалю чи борошна, розчиненого у воді* (з навч. літ.); *Клейстер — це екологічно чистий вид клею, який не містить смол чи хімічних компонентів* (із журн.).

КЛЕ́ЙСТЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **кле́йстер.** *У результаті прожарювання особливо вологого зерна гречки утворюється клейстерний шар, що не дозволяє одержати під час варіння розсипчасту кашу* (з навч. літ.); *Шовні поверхні стіни очищають, зволожують і змащують клейстерним розчином* (із журн.).

КЛЕЙСТОГА́МІЯ, ї, *ж., біол.* Самозапилення й самозапліднення рослин, що мають нерозкривні квітки, наприклад, арахісу, ячменю, багатьох фіалок, у яких пуп'янок відразу перетворюється на плід. *Клейстогамія характерна для арахісу, гороху й квасолі, дуже поширена серед трав'янистих рослин* (з наук. літ.); *Клейстогамія забезпечує генетичну стабільність рослин, які чітко пристосовані до певного комплексу умов* (з навч. літ.).

КЛЕЙСТОГА́МНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **клейстога́мія.** *Найяскравішим представником клейстогамних рослин є фіалка* (з навч. літ.); *У клейстогамних квітках пелюстки дуже слабко розвинені або взагалі відсутні* (із журн.).

КЛЕЙСТОКА́РПІЙ, я, *ч., біол.* Плодове тіло сумчастих грибів, що має кулясту форму та суцільну оболонку, яка розривається для викидання спор; клейстотецій. *У другій половині літа на листі соняшника з'являються спочатку бурі, а пізніше чорні клейстокарпії* (з навч. літ.); *На винограді клейстокарпії тримаються за допомогою спірально закручених придатків* (із журн.).

КЛЕЙСТОТЕ́ЦІЙ, я, *ч., біол.* Те саме, що **клейстока́рпій.** *Клейстотецій легко здувається вітром, відривається від субстрату та переноситься на інше місце* (з навч. літ.); *Клейстотеції утворюються переважно на верхньому, інколи на нижньому боці листка і є плодовими тілами закритого типу з сумками й сумкоспорами* (з навч. літ.).

КЛЕ́ЙТУХ, а, *ч.* Жмуток прядива, тканини, повсті і т. ін. для забивання заряду у вогнепальну зброю, що заряджається з вихідного отвору дула. — *Видно, вам татарин клейтухом вуха позатикав* (О. Довженко); *З гільзи сиплеться водночас шріт, якась потерть і порох. Василько вражено розчепірив пальці: — А де ж клейтух?* (Б. Антоненко-Давидович); *Паганель з чистої цікавості підняв одного клейтуха й насилу добрав, що там надруковано* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Напевно, з челяддю Граф вирушив кудись; Ще й поспішаючи, бо скрізь лежали долі Ладунки, рушниці і клейтухи, й пістолі* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

КЛЕ́КІТ, коту, *ч.* Дія за знач. **клекоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Орли-чорнокрильці літають, Клекотом звіра на кістки скликають* (Панас Мирний); *Над головами летів якийсь птах з шумом, з клекотом* (А. Головко); *Досвіток приніс далекий голос зозулі і мирний клекіт буслячої сім'ї* (К. Мотрич); *Хоч і як недалеко було від нас до нього, але за ревом та клекотом води ми не могли розібрати ані одного слова* (І. Франко); *Вдалині лунав клекіт баталії між сухопутними арміями* (П. Автомонов); *Жорстокий клекіт бою і дзвін мечів до третьої весни... Моя любове! Я перед тобою. Бери мене в свої блаженні сни* (Л. Костенко); *Вони* [молодиці] *разом верещали, ґвалтували, лаялись. Клекіт у хаті був такий, що не можна було нічого розібрати* (І. Нечуй-Левицький).

КЛЕКІТЛИ́ВИЙ, КЛЕКОТЛИ́ВИЙ, а, е. Який клекоче. *І знову нижче хмар сумує клекотливий пташиний грай, а йому з глибини присілка подає голос самотня сурма* (М. Стельмах); *Ще мить, і він загинув би у клекотливому вирі* (О. Донченко); *Темна, розшарпана, простоволоса постать обдавала його клекітливим хрипом з грудей* (М. Малиновська); *Занадто спокійний, занадто рівний цей голос серед клекітливих, пінистих голосів* (В. Винниченко); // Який має схильність клекотати (у 1 знач.). *Клекотливі птахи, відлітаючи у вирій, виспівували свою прощальну пісню* (із журн.); // *перен.* Бурхливий, який проявляється з надзвичайною силою (про почуття, пристрасті і т. ін.). *Тетяна розмахувала руками, диригуючи в тій потрясаючій бурі звуків, у клекітливому морі мелодії* (І. Багряний); *Сідала за фортепіано й програвала щось нерозсудливе, гаряче, клекотливе — одну із дитячих своїх імпровізацій* (Валерій Шевчук).

КЛЕКІТНИ́Й, а́, е́. Який клекоче, клекотить. *Нарешті вляглося живе, клекітне море, і після шквалу .. настала тиша* (І. Цюпа); *Якась йому неприємність: ліва рука в кишені, в руках розвезеність, лінива одчайдушність, в очах насмішкувата вищість, яка вмить може вибухнути в бурний, клекітний гнів* (В. Винниченко); *Я нині без плаща подався з дому, бо днину обіцяла ти ясну. Попав я в бурі клекітну содому, А ти сховалась в тучу грозяну* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

КЛЕКОТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **клекота́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Чорногузи по стріхах .. одностайним клекотанням вітали ранішнє сонце* (М. Коцюбинський); *Вночі, коли всі, крім вартових, міцно спали по вагонах, розбудило їх клекотання зеніток* (О. Гончар); *Лише подекуди пролетить біла пушинка осоту та вітер донесе ледь чутне клекотання тракторного двигуна за обрієм* (М. Циба); * У порівн. *Туркіт фіакрів долітав сюди тільки здалека, мов глухе, непреривне* [неперервне] *клекотання* (І. Франко).

КЛЕКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **КЛЕКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *рідко* **КЛЕКТА́ТИ,** клекчу́, кле́кчеш, *недок.* 1. Видавати переривчастий звук (про деяких великих птахів). *На могилі ворон кряче, І орли десь клекотять* (Я. Щоголів); *Враз все птаство згомозилось, З трупу геть порозлетілось Та давай у крик клектати, Молодців наших прохати Відпустити орленя, Бо то їхнє царення* (І. Манжура); *На стодолах клекотали бузьки, по плотах скакали горобчики і весело цвірінькали* (Т. Борду-

ляк); *Клекоче вгорі степовий орел, розсуваються на боки колосальні лінії горизонтів, і вже видко, як у долині тінь від самітної хмарки бродить по зеленому лугові, по блискучих візерунках ріки* (Ю. Яновський); *Журавлі в небесах клекотали У чужій, наче в рідній, землі* (Т. Масенко); *Кле-кле-кле! — клекочуть вгорі лелеки* (Ю. Збанацький).

2. Бурхати, вирувати, шумувати (про рідину). *Пливуть собі* [козаки], *а з-за хвилі Сонце хвилю червонить; Перед ними море миле Гомонить і клекотить* (Т. Шевченко); *Вода клекоче, булькотить та все несе Лавріна далі на гостре каміння* (І. Нечуй-Левицький); *Клекоче піна за стерном, — Гей, не дрімай, матросе!* (М. Рильський); *На верховині шумить, клекоче карпатська злива* (П. Воронько); // Кипіти з шумом. *Самовар радісно клекотів і випускав пару* (М. Коцюбинський); *Чути, як в глибині форми клекоче метал* (В. Собко); *Клекотіла у величезних чанах страва для строковиків* (О. Гончар).

3. *безос.* Глухо булькотіти (у горлі, у грудях при хворобливому стані). *Кашель в Марусі ніби перестав, і вже вона, хоч і не стогне і буцімто спить, так у горлі стало дуже хрипіти, а у грудях аж клекотить...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У легенях клекотало, а чоло пашіло* (Любко Дереш).

4. Видавати, створювати переривчасті звуки, схожі на клекіт птахів; шуміти (про мотор, кулемет і т. ін.). *У повітрі клекотали кулемети, цінькали кулі та сухо гарчала денікінська батарея* (Г. Епік); *Міни клекотіли над головою, огидно завиваючи* (В. Кучер); * Образно. *Ночі клекотіли, кипіли й зачаровано блукали по кварталах. Іноді приходили неясні сни* (М. Хвильовий); // *перен.* Голосно виявляти свої почуття, пристрасть і т. ін.; шуміти (перев. про людей). *Клекотіла громада, і заговорили усі, нічого і не розбереш* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Бачила уві сні дівчина безконечний вир святкового люду, що клекотів піснями на широких вулицях і площах* (І. Цюпа); *Я люблю тебе іншу — коли ти бунтуєш, Коли гнівом під кручі клекоче Дніпро, Коли думаєш ти, коли бачиш і чуєш, І несеш од криниці вагоме відро* (В. Симоненко); *Навкруги ревло, клекотало, вирувало людське море* (В. Малик); *Я ж вирішив остаточно покинути цей дім, клекочучи, як окріп, — ще ніхто ніколи не ображав мене так гостро...* (Валерій Шевчук); // *безос. В шинку гуділо і клекотіло* (І. Франко).

5. *перен.* Бурхливо, з незвичайною силою проявлятися (про почуття, пристрасть і т. ін.). *Недоварений, в котрого грудях аж клекотав гнів, обернувся на другий бік* (І. Франко); *Я лаявся, та не міг з лайками викинути злості, що клекотіла у мене всередині* (М. Коцюбинський); *Вербун засміявся і сміх ніби клекотав йому у горлі* (В. Винниченко); *Йому здавалося, що то не вітер вирує, а пекуча образа клекотить у його грудях* (В. Кучер).

КЛЕКОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **клекоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Він владно плив, на клекотіння водні Тяжкі долоні мірно кладучи* (М. Бажан); *Ось ще одна планета. Шаленіючі вихори хмар, клекотіння розжарених газів. Це Венера, зоря світанку, богиня любові* (О. Бердник); *І вулиць викрути та злами, І світлі лінії домів, І люду вічне клекотіння, І вічне марево вітрин, І навіть брукове каміння Любив і ненавидів він* (М. Рильський); *Не втікала більше, відважно стріла його очі на очі, закричала, перекриваючи його хрипке клекотіння: — Чого ти хочеш?* (П. Загребельний).

КЛЕКОТІ́ТИ *див.* **клекота́ти.**

КЛЕКОТЛИ́ВИЙ *див.* **клекітли́вий.**

КЛЕКТ, у, *ч., рідко.* Те саме, що **кле́кіт.** *Орли на кості клектом Звірину скликають. На червоні щити брешуть Степові лисиці* (С. Руданський); *Та жаби, всі в сітках турбот, На клект орлячий не зважали* (О. Олесь).

КЛЕКТА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **клекта́ти** і звуки, утворювані цією дією. *В обагрених хмарах, в димах над пожаром Клектання моторів, свистіння різке І звергнуте з жадібним ревом піке* (М. Бажан).

КЛЕКТА́ТИ *див.* **клекота́ти.**

КЛЕ́МА, и, *ж., техн.* Затискач для з'єднування електричних проводів з машиною, приладом і т. ін. *Свинець, з якого виготовлено клему акумулятора, є досить крихким матеріалом, тому зачищати контакти треба акуратно, щоб їх не пошкодити* (з навч. літ.); *Він прив'язав себе до металевої перекладини, щоб звільнити руки, і заходився приладнувати дріт до клем патрона* (М. Зарудний); *Перед ним невеличкий ящичок з двома ручками, з клемами, гніздами для навушників* (П. Автомонов); *Тільки вискочивши з машини та піднявши капот, щоб зірвати з акумулятора клему, я збагнув, що то не дим — то парував тосол, який закипів у радіаторі* (В. Шкляр); *Бойчук прикріпив два кінці шнура до клем у залізній коробці з поперечною ручкою* (Д. Білий).

КЛЕМА́ТИС, у, *ч.* Те саме, що **ломи́ніс.** *Клематис зустрічається в субтропічній та помірній кліматичних зонах Північної півкулі* (з наук.-попул. літ.); *Клематис — це красиво і рясно квітуча ліана, яка закріплюється на опорі за допомогою черешків листя* (з навч. літ.); *Дівчинка розвела руками, зірвала білу квітку клематису, що звис гадючкою по скелі, і кинула їм* [хлопцям] *униз* (Р. Іваничук).

КЛЕМЕНТИ́Н, а, *ч.* 1. Вічнозелене плодове цитрусове дерево родини рутових — гібрид мандарина і танжерина. *Клементини можна вирощувати в кімнатних умовах, стежачи, щоб не потрапляли на них прямі сонячні промені* (із журн.).

2. Плід цього дерева. *Важливою перевагою клементина перед іншими цитрусовими є майже повна відсутність кісточок* (із журн.); *Клементини їдять переважно свіжими, але часто їх використовують у компотах та як начинку фруктових тортів* (з газ.).

КЛЕ́МНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **кле́ма.** *Клемні колодки складаються з діелектричного корпусу та декількох гвинтів кріплення* (з навч. літ.); *Для електротехнічної промисловості корпорація розробляє, виготовляє та продає широкий спектр продукції, зокрема й клемні блоки для кожного типу пристроїв* (з газ.).

КЛЕН, а, *ч.* Високоросле дерево родини сапіндових із колоноподібним стовбуром, густою розлогою кроною, лапатим листям із гострими кінцями й глибокими вирізами. *Увечері десь тьохнув соловейко на листатому клені* (Марко Вовчок); *За закрутом, на горбочку, з-за великих пишних кленів виглянула біла церква* (М. Коцюбинський); *Вздовж дороги насаджують клени, Ряд за рядом, з села до села* (М. Нагнибіда); *Після рябротіння пролітаючих реклам, після пістрявості вказівних знаків та одноманітної геометрії придорожніх стандартних споруд раптом у відстороні на узгірку — клен! Живий клен!* (О. Гончар); *Ця річечка тече для клена і для мене, її й тоді я бачу, коли сплю. Я річечку оцю в городі в нас під кленом, як тата й маму і як мед, люблю* (М. Вінграновський); *Красива осінь вишиває клени чер-*

воним, жовтим, срібним, золотим. А листя просить: — Виший нас зеленим! Ми ще побудем, ще не облетим (Л. Костенко); // *род.* у, *збірн.* Деревина́ цього дерева. *Бездонний день клечальної суботи горів і голубів над селом, з лісу везли на возах клен-дерево, ліщину, дубове галуззя, терен, зелену траву, хати чепурили до клечальної неділі* (Ю. Яновський); *Сосна, смерека, клен, липа... Все йде у виробництво* (М. Чабанівський).

КЛЕНИ́НА, и, *ж., розм.* Кленове дерево, клен. *Темна соснина почина мішаться з дубом, липою, клениною* (О. Стороженко); // Деревина́ клена. *Я столяр, я можу найтоншої стружки Метр одним рухом зняти з кленини* (П. Дорошко); *Вони* [ковзани] *робляться так: береш по довжині чобота брусочок березини, явора або кленини, вистругуєш з нього копаничку, робиш східчик для каблука, а низом рівненько пропускаєш дріт, чим товщий, тим краще* (М. Стельмах).

КЛЕНИ́ТИ, и́ть, *недок., безос., діал.* Тиснути. *А тут ще у грудях кленить, голову палить...* (А. Тесленко).

КЛЕНО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **клен.** *Той, хто любить паростки кленові, Хто діброви молоді ростить, Сам достоїн людської любові, Бо живе й працює — для століть!* (М. Рильський); *Пахло жовтавим листом кленовим і бур'янами* (А. Головко); *Дівчинка стала радо показувати йому, що збирає кленові листки, і то не всі назагал, а тільки найжовтіші, найгарніші* (М. Малиновська); *Потім з кленового пагінця робила свистки, але всі вони свистали не так, як той, учорашній, який грав тоненьким, наче аж зеленим звуком* (Є. Гуцало); *Кленове листя було таким барвистим, що всі тіні в хатині поховалися під лаву, під ліжко і в найдальший закуток печі* (І. Андрусяк); // Зробл. з клена. *Тут їли різнії потрави, І все з полив'яних мисок, І самі гарнії приправи З нових кленових тарілок* (І. Котляревський); *Грай, дудо моя кленова, як не грала ти давно, щоб для любої розмови мила глянула в вікно* (В. Сосюра); *Вздовж вулиць тяглися паркани соснові й березові, дубові та кленові* (Ю. Логвин).

Кленóвий сиро́п *див.* **сиро́п.**

КЛЕНО́К, нка́, *ч.* 1. Зменш. до **клен.** *Колись невеличкі, замлілі дубки, кленки, бересточки, липи тепер визирали .. здоровенними, .. пишними велетнями* (Панас Мирний); *Круто повернувши на розі біля скверу, машина зачепила молоде деревце .. Це був кленок* (С. Журахович); *Інші вихованці інтернату товпилися біля важкого колеса студебекера, що наїхало на молоденький кленок і не зломило, а тільки нагнуло його* (О. Сизоненко).

2. Те саме, що **клен.** *От доріжка вийшла з-під скелі на маленьку долину, вкриту акаціями та густими старими кленками* (І. Нечуй-Левицький); *Кактуси різні... Алое в ґрунті росте... Кленок японський* (Остап Вишня).

КЛЕНО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **кленóк** 1. *Соловейки в гаї щебетали тоді. На кленочку — зозуля кувала* (Панас Мирний); *Наша тополька здавалася нам найкращою від усіх топольок, яворків та кленочків, що наче позбігалися з лісу та зібралися у веселому гурті* (А. Дімаров).

КЛЕНЬ, я, *ч., діал.* Головень. *Синіється тут прозора вода, гуляють по ній червонопері клені* (І. Франко); *Клені, як шишки, упали, Наїживши луску червону, І сині плавники марени Застигли тінями у спеці Зів'ялих папоротей* (Д. Павличко).

КЛЕП, у, *ч.* Поклепана частина коси. *Це м'яка* [коса], *завернеться жало. Клеп зіб'єш за один покіс* (К. Гордієнко); *— На завтра приготуйте грабки, клеп довгий одпустіть. Хліб треба рятувати* (М. Стельмах); *Дід зішкрябав нігтем з леза землю, спробував пальцем жало. — Еге, та й заплішував ти її. Позагорталася — клеп широкий дав* (Ю. Мушкетик).

КЛЕПА́ЛО, а, *с.* 1. Молот або молоток для клепання. *Ще роса з житів не спала, Ми взяли бруски й клепала і з зорі Гострим коси, в ручку йдем, Колос під ноги кладем* (Я. Щоголів).

2. Шматок заліза (часто забитий у колоду), на якому клепають що-небудь. *Поклавши косу на клепало, Андріяка вдарив по ній молотком* (О. Гончар); *Бувалі косарі кажуть, що легше клепати косу на клиноподібному, плескатому клепалі. Поклепана на такому інструменті коса краще косить* (із журн.).

3. Те саме, що **калата́ло.** *Ще здалеку Василь побачив, що на тому ґанку кошовий Лях бив довбнею в клепало, а якийсь гладкий козак виривав у нього клепало з рук* (А. Кащенко); *Проспівали перші півні, вийшов сторож, ударив раз, удруге в клепало* (Л. Яновська); *Тихо знову. Заткали зорі далечінь шовкову. В клепала б'ють невтомні сторожі...* (М. Рильський); *Десь ударив у клепало нічний сторож, і той удар ніби на сотні верств зарипів у морозному повітрі* (І. Пільгук).

4. *заст.* Било *(див.* **би́ло**[1] 1). *Велів тривогу бить в клепало, Щоб військо к бою виступало* (І. Котляревський); *— Бийте у клепало! І задзвеніла велика мідна плита, прив'язана на ланцюгу поміж двома стовпами* (Б. Лепкий); *Я однак думаю, що клепання на Русі жило іще в дохристиянські часи, клепало, било служило людям замість дзвонів і призначалося, очевидно, для оповіщення, для новин, для розголосу про тривогу* (Р. Федорів).

КЛЕПА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до клепання, признач. для нього. *Клепання виконують за допомогою клепальних молотків чи скоб у гарячому та холодному станах* (з навч. літ.); *Колеса вентиляторів виготовляють найчастіше з листової сталі із застосуванням клепальних і зварювальних пристроїв* (з навч. літ.); *Клепальні гайки можна застосовувати на пофарбованій поверхні* (із журн.).

КЛЕПА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Робітник, що займається клепанням. *Клепальники клепали кожух домни, обшивали її стальними багатотонними плитами* (О. Донченко); *Клепальник в багровому горні Прозоре залізо пече* (М. Бажан); *І я вдячний Решетнякові, який таки спромігся на слово: дораджує нещасному піти он туди, де клепають, де утворився вже цілий цех клепальників* (О. Гончар); *Найбільш шумо- та вібронебезпечними є професії гірника, обрубника, заточувальника, шліфувальника, повальника лісу, клепальника* (із журн.).

2. Інструмент для встановлення витяжних чи різьбових заклепок. *З'єднання виконується за допомогою клепок, які мають форму стрижня з головкою, що кріпляться клепальником* (з навч. літ.); *Клепальник не потребує стиснутого повітря — працює на електричному принципі* (із журн.).

КЛЕ́ПАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **клепа́ти** 1, 2. *Коси нам не затупіють: Клепані гаразд, Руки наші не умліють, Скосим луг зараз!* (М. Кропивницький); *Тут висіла зброя й обладунок перших київських воєвод — залізний, клепаний такими ж цвяхами, шолом без заборола, який колись носив Кий* (С. Скляренко); // **кле́пано,** *безос. пред. Крісло пілота клепано справжніми металевими заклепками* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Вигот. чи відремонтований клепанням. *Тут і дідусь із батьком прийшли і принесли клепаний казан із рештками смоли* (Ю. Логвин); *До нероз'ємних з'єднань відносяться клепані, зварені і паяні* (з навч. літ.).

◊ **(1) Кле́паний на язи́к** — здатний дотепно і влучно говорити. — *Ти, бачу, не по роках клепаний на язик* (М. Стельмах); — *А бідова ж дівка і на язик клепана,* — *захоплювався Омелько* (В. Симоненко); — *Жінку свою ти можеш закликати до порядку? Бо дуже вона в тебе клепана на язик...* (О. Гончар); *Тобі, як бачимо, море по коліна, та й на язик клепаний* (П. Запаренко).

КЛЕПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **клепа́ти.** *Клепання кіс йому піснею здавалось* (Ганна Барвінок); *Коли б спитав мене хто-небудь, яку я музику любив у ранньому дитинстві, який інструмент, яких музик, я б сказав, що більш за все я любив слухати клепання коси* (О. Довженко); *Удень і вночі йде клепання кожуха шахти* (О. Донченко); *Клепання обов'язково пов'язували із Страсною п'ятницею* (Р. Федорів); *За першим варіантом передбачається клепання й зварювання листів ковша* (з наук.-попул. літ.); *Втішно єсть думати, що настав-таки час, коли замовкло всяке глузування та клепання, а вимовилась вголос честь і дяка справді належна тому, хто увесь свій вік дбав, "щоб наше слово не вмирало"* (Леся Українка).

КЛЕПА́НЯ *див.* **клапа́ня.**

КЛЕПА́ТИ, клепа́ю, клепа́єш *і* кле́плю́, кле́плеш; *мн.* кле́плють; *наказ. сп.* клепа́й *і* клепли́; *недок.* 1. *що.* Вирівнювати й загострювати лезо коси, ножа і т. ін., б'ючи по ньому молотком. [К о н о н:] *Хіба ніколи не бачили, як косу клепають?* (М. Кропивницький); *Коси вони вже собі придбали, придбали й бабку коси клепати...* (Остап Вишня); *На другий день уранці Тимко клепав косу, збираючись на жнива* (Григорій Тютюнник); *Коваль кує, не втомиться клепати — мечі, голки, зубила і лопати, цвяхи, ножі, сокири і серпи — на все Пониззя і на всі степи* (Л. Костенко); * У порівн. *Хвилі цвіту кучеряво вкривали зелені кущі, ввечері на цих бузках несамовитіли солов'ї, лящали, плакали й дзвонили, наче коси клепали* (Валерій Шевчук).

2. *що і без прям. дод.* З'єднувати металеві частини чогонебудь заклепками. *Хлопці і під той вітер клепали, рятуючи свою споруду, брали болтами, зв'язували міцніше* (О. Гончар); *Радий-радісінький порався він біля чудної машини: цілий рік удвох з помічником клепав її та виклепував* (М. Дашкієв); *Хлопці по майстернях: кують, столярують, відра клепають* (Ю. Збанацький); *Клепальник 3-го розряду клепає складні та відповідальні деталі заклепками з кольорових металів у важкодоступних та незручних місцях* (з мови документів).

3. *що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **кува́ти**[1] 1. [М а р т и н:] *Гей, куме, пам'ятай приказку: "Коваль клепле, доки тепле!"* (М. Кропивницький); *А в тій кузні коваль клепле* (І. Франко); * Образно. *Треба клепати залізо, поки воно ще гаряче, поки народний запал не остиг* (А. Чайковський); — *Чого ти так завзято хотів її випхати за якогось убогого чоловіка? Щоби клепала біду, як клепле її батько?* (О. Назарук); // Ударяючи молотком, виготовляти або лагодити що-небудь із металу. *Артем послухав це мовчки й знов став клепати — рогача Орисі справляв* (А. Головко); *Неподалік на платформах весь час клепають, клепають, і вже в голові гуде від сталевого того клепання* (О. Гончар); *Устромить в жар товсту негнучку дротину, розпече так, що вона аж біла зробиться, і клепає молотком до обуха* (Григір Тютюнник).

4. *на кого і без дод., перен., розм.* Зводити наклеп на кого-небудь. *Не без ворогів було й в діда Євмена, та нема в світі такої людини, щоб на неї пси не брехали, а люди не клепали!* (О. Кониський); *Вернеться Чіпка додому, стане йому Явдоха викладати, на Мотрю клепати* (Панас Мирний); [З а б р а м с ь к и й:] *Замість радіти успіхові товарища.., йому заважають працювати, лихословлять, плетуть, клеплють* (І. Кочерга).

◊ **(1) Клепа́ти язико́м (язика́ми)** — вести пусті, несерйозні, беззмістовні розмови. *Язиком що хоч клепай, а руки при собі тримай* (Номис); — *Мене тутечки в Києві усякі старосвітські лисини .. вже обсудили, оббрехали, бо ти сам знаєш добре, що їм в Києві нема ж про що язиком в салонах клепать* (І. Нечуй-Левицький); *Чимало жінок з дітьми посідало тут* [коло волості] *таки поблизу, лузали насіння та клепали язиками* (Б. Грінченко).

КЛЕПА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* Пас. до **клепа́ти** 1–3. *Тимко знав, що дядькова коса не клепалася відколи й куплена* (Григорій Тютюнник); *Наша клинкова зброя не клепається сотнями штук на фабриці, а виготовляється вручну* (із журн.); *При обшиванні полотна воріт профлистом, лист або клепається, або вкладається всередину периметра рами* (з газ.).

КЛЕПА́Ч, а́, *ч., діал.* 1. Клепальник (у 1 знач.). *Всі знають — за клепача на буряках він* (К. Гордієнко).

2. Молоток (у 1 знач.). *Весь час у лабіринтах підземних коридорів гриміли кайла й клепачі, блимали кволі вогники ламп, а глибше в коридорах снували присмерки, темнота й холод ночі* (С. Скляренко); *Хоче він бачити, хто ото співає, Взяв долото, клепач і пролупує стіну* (А. Калин); *Заторохтіло дерев'яними клепачами по грабовій дошці з високої церковної вежі, озвався хриплий велетенський деркач* (І. Чендей).

КЛЕПА́ЧКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **калата́ло.** *Стихастиха, порідко, щоб кого не розбудити, вистукує тільки у клепачку десь, ходячи по економії, сторож* (С. Васильченко).

2. Лопатка для гостріння коси. *Косарі повечеряли, випили добре, подякували за хліб-сіль, позбивали коси, взяли клепачки, бруси, мантачки і разом усі рушили* (О. Кониський).

КЛЕПЕ́ЦЬ, пця́, *ч.* Морська риба родини коропових з великими білими очима. *Клепець — риба швидка й обережна, тому снасть має бути максимально чутливою, а наживка міцно триматися на гачку* (із журн.); *Клепець дуже схожий на молодого ляща, ловиться в тих самих місцинах, полюбляє глибини* (з газ.).

КЛЕ́ПКА, и, *ж.* 1. Кожна з опуклих дощечок, з яких складається бочка, діжка і т. ін. *Ой у полі озеречко, Там плавало відеречко, Соснові клепки, а дубове денце* (з народної пісні); *Самий, Один-однісінький, бувало, Сидить собі у бур'яні Та клепку теше* (Т. Шевченко); *На подвір'ї стояла чиясь стара бочка, я позбивав обручі і вийняв дві клепки* (Л. Смілянський); *Щойно привезена бочка, ще з слідами підвальної вологи на клепках і днищі, ще вся холодна, така дивно холодна серед розпеченості серпневого дня* (П. Загребельний); *Бачив бондаря, що стругав клепки для бочок та цебрів, а потім збивав ті клепки, стягуючи обручами* (Валерій Шевчук); * Образно. *Щось таки зрушилось у його розтовченому лобі, можливо, звідти вилетіла остання клепка* (В. Шкляр).

2. Те саме, що **закле́пка.** *Гайкова клепка вставляється в отвір так, щоб з одного боку вона вперлася в заготовку своєю голівкою, а з іншого вийшла назовні на 8–10 мм* (з навч. літ.).

◊ **(1) Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]>,** *зневажл.* — про дурну, розумово обмежену або недоумкувату людину. — *Він став якийсь, мов без сьомої клепки у тім'ї, змарнів геть* (П. Козланюк); — *Хто б подумав: Гриня і в академію! — кинула одна з конторниць, а чабан Бунтій .. мовив неголосно: — Нема таких академій, щоб набирали без клепок* (О. Гончар); **Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (кле́пки́)** *див.* **вставля́ти**[1]; **(2) Кле́пки́ (обручі́) розсо́хлися / розсиха́ються** *у кого, зневажл.* — хто-небудь втрачає здатність розбиратися в чомусь, діяти розумно, розсудливо. [П р о к і п:] *У Ярини дійсно трошки клепки розсохлись. Обруч треба зробити, і воно зразу пройде* (О. Корнійчук); *І в них* [дорослих] *теж чогось вискакували клепки, розсихались обручі, .. не родило в черепку, не було лою під чуприною* (М. Стельмах); **Ма́ти [всі] кле́пки́ в голові́** *див.* **ма́ти**[2]; **Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є** *і т. ін.)* **[однієї (тре́тьої, деся́тої** *і т. ін.)***] кле́пки у голові́** *див.* **нема́; Позбу́тися кле́пки** *див.* **позбува́тися**[1].

КЛЕПКОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **кле́пка.** *Щільність деревини скельного дуба дуже цінується у клепковому виробництві* (із журн.); *Пластмасові затискачі, з'єднані клепковим кріпленням із смугами, просто навішуються на алюмінієві профільні шини без будь-яких допоміжних інструментів* (з навч. літ.); *На виробництві заклепкові з'єднання виконують за допомогою пневматичних клепкових машин* (з газ.).

КЛЕПСИ́ДРА, и, *ж., іст.* Водяний чи пісковий годинник. [В а л е н т:] *Не зійшов ти ще й на трибуну, а вже там стояла клепсидра, той холодний часомір, що краплею по краплі .. відмірює тобі той час короткий, що вділено для оборони правди* (Леся Українка); *Тих кілька годин, так не подібних до спокійного і регулярного життя в дворі, котре хвилина за хвилиною пересипалося, мов пісок у клепсидрі, вивели її з рівноваги* (Б. Лепкий); *Султанові здавалося, що час задержався, хоч клепсидра на його столі пересипала без упину золотий пісок, як завше* (О. Назарук).

КЛЕПТОКРА́Т, а, *ч.* Представник клептократії. *Панування клептократів призводить до погіршення рівня життя практично кожного громадянина* (з навч. літ.); *Клептократ віддаватиме перевагу стратегіям, орієнтованим на надходження більшості ресурсів до його гаманця в умовах збереження продуктивності економіки* (із журн.).

КЛЕПТОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **клептокра́т** і **клептокра́тія.** *Українці відстоюють європейську, а не клептократичну модель розвитку своєї країни* (із журн.); *Наслідки клептократичного режиму або уряду для народу є несприятливими щодо успіхів держави в економіці, політичних справах і цивільному праві* (з газ.).

КЛЕПТОКРА́ТІЯ, ї, *ж.* Система влади, за якої вся її повнота в країні належить вузькому колу осіб, що використовують владу для власного матеріального збагачення. *Клептократія зменшує перспективи залучення іноземних інвестицій та різко послаблює внутрішній ринок і міжнародну торгівлю* (з наук.-попул. літ.); *Для клептократії характерні лобізм, корупція і зневага до виконання довгострокових цілей* (з газ.).

КЛЕПТОМА́Н, а, *ч.* Той, хто страждає на клептоманію. *У більшості випадків клептомани характеризуються низькою самооцінкою, почуттям самотності й підсвідомим бажанням розплати за те, що вони такі погані* (з навч. літ.); *Клептоман схожий на азартного гравця, який, відчуваючи патологічний страх, отримує задоволення від ризику* (із журн.).

КЛЕПТОМА́НІЯ, ї, *ж.* Психічне захворювання, що виражається схильністю до злодійства. *Так цікавився* [дрібничками життя], *що міг, не заставши вдома когось і попросившись записку написати, ритись у його столі, в нотатках, у листах, охоплений усепереможною пронизливістю, якоюсь клептоманією на свідоцтва чужого існування* (В. Підмогильний); *Вона була ідеальним об'єктом клептоманії, оскільки з речами у неї стосунки відверто не складались* (С. Жадан); *Клептоманія реалізується у формі нав'язливих дій, що полягають у нездоланному, імпульсивно здійснюваному бажанні хворого у повній його притомності викрадати різні предмети* (з наук. літ.).

КЛЕПТОМА́НКА, и, *ж.* Жін. до **клептома́н.** *Затримана в супермаркеті клептоманка стверджувала, що просто забула заплатити за товари* (з газ.).

КЛЕПТОФО́БІЯ, ї, *ж.* Нав'язливий страх пограбування. *Я особисто боюся пограбувань, себто в мене насправді клептофобія* (С. Жадан); *Клептофобія переважно виникає в літніх людей, поєднуючись із нав'язливою ідеєю пограбування* (із журн.).

КЛЕРИКА́Л, а, *ч.* 1. Церковнослужитель, що має духовний сан; священнослужитель. *Хотів би не на вигоні просвіщати малечу, а переступити поріг школи. Та чи дозволять клерикали — круги темряви?* (І. Пільгук); *Вихованець духовних навчальних закладів, І. Нечуй-Левицький добре знав життя клерикалів* (з наук. літ.).

2. Прихильник клерикалізму; член клерикальної партії. *Вона й забулась, що хазяйка та й її мама дуже богобоязщі й трохи навіть клерикали* (І. Нечуй-Левицький); *Ті книжки, на які у Вас нападають клерикали, найбільше вподобались мені* (М. Коцюбинський); *Учасники конгресу являли цілковиту суміш думок, переконань, настанов і бажань. Соціалісти різних відтінків, анархісти, буржуазні пацифісти і навіть клерикали* (О. Іваненко)..

КЛЕРИКАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Політичний напрям, прихильники якого прагнуть посилити вплив церкви на суспільно-політичне й культурне життя країни. *Думала, що справді без попівства і крайнього клерикалізму тепер в Галичині нікуди й поткнутись, — але тепер мені це все інакше стало в очах* (Леся Українка); *Його приклад стали наслідувати й інші євреї-кравці, що призвело до звинувачення їх у клерикалізмі, сіонізмі та саботажі, хоч, замість суботи, вони працювали в неділю* (Б. Антоненко-Давидович).

КЛЕРИКА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до клерикалізму і клерикалів. *Барвінський чує, що під ним ґрунт усувається, і збирає собі яку-небудь партію, хоч би клерикальну* (М. Коцюбинський); *На перешкоді розвиткові української мови стояла і західноукраїнська клерикальна інтелігенція, яка відстоювала вчений "руський язик", тобто в основі своїй церковнослов'янську мову* (В. Русанівський); *У боротьбі проти поширення клерикальної літератури Леся Українка створює ряд популярних брошур* (з наук.-попул. літ.); // Власт. клерикалам. *Стась .. мусив провадити дуже пісну церковну*

розмову, підбираючись під клерикальний тон своїх тіточок та пісний тон ксьондза (І. Нечуй-Левицький).

КЛЕРК, а, *ч.* 1. *іст.* У Західній Європі за середньовіччя — духовна особа. *У середньовічній Франції і Англії клерки вагомо впливали на суспільне життя* (із журн.).

2. Конторський службовець, справочинець; діловод; конторник. *Це клерки ідуть по домах, мов правлять безмовний обряд У час, як замкнулись бюро і лампи загасли в конторах* (М. Бажан); *Був час, коли тисячі клерків, усього службового люду поспішали на роботу. Потім обличчя міста змінилося — тяглися парки — скільки зелені! скільки дерев!* (О. Іваненко); *Редька з досадою, жестом баскетболіста закрила дверцята номер "96", натисла кнопку виклику клерка і вже подумки всілася в літаку на місце біля вікна* (І. Карпа).

КЛЕРОДЕ́НДРОН, у, *ч.* Декоративний кущ родини вербенових із витким стеблом та запашними квітками, здебільшого яскраво забарвленими. *Клеродендрон найкраще росте в пухкій земельній суміші з глинистої дернової землі та торфу, куди додають перегній і пісок* (з навч. літ.); *Клеродендрон, чагарник із вологих тропічних лісів Західної Африки, з давніх часів вирощують у кімнатних умовах* (із журн.).

КЛЕРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до клерування, признач. для нього. *Одержаний на етапі центрифугування так званий жовтий цукор потрапляє до клерувального змішувача* (з навч. літ.); *Клерувальний апарат використовують для розчинення цукру у воді або в очищеному соку* (із журн.).

КЛЕРУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто займається клеруванням. *Клерувальник цукру повинен виконувати всі вимоги інструкції з техніки безпеки й виробничої санітарії, виданої йому на руки під розписку* (з мови документів).

КЛЕРУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **клерува́ти.** *Проаналізовано роздільне клерування цукрів проміжної та останньої кристалізацій* (з наук. літ.); *У дубильно-жирувальному цеху підготовлену шкіру обробляють сполуками хрому, проводять повторне дублення, фарбування, клерування жирів із подальшим відмиванням та просушуванням* (з навч. літ.).

КЛЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, спец.* Робити світлим, прозорим; очищати, рафінувати (про олію, цукор і т. ін.). *Заморожене м'ясо небажано використовувати для приготування бульйону, оскільки він буде каламутним і його доведеться клерувати* (з навч. літ.); *Олію можна клерувати, але так ми забираємо частину її смаку* (із журн.); *Щоб скуштувати швидше свого вина, яке ще мутне, його треба клерувати* (з газ.).

КЛЕСА́ЧКА, и, *ж.* Шевське знаряддя для розгладжування швів. *Якби в шевця не клесачка, швець пропав би, як собачка* (Сл. Б. Грінченка); *Паллант і сам був зла брехачка, Язик його тож не клесачка, В брехні Енею не вступив* (І. Котляревський).

КЛЕСТ, а́, *ч.* Яскравий птах родини в'юркових, мешкає в лісах Північної півкулі; шишкар. *Клести харчуються головним чином насінням хвойних рослин* (з навч. літ.); *Клести можуть гніздуватися як влітку, так і взимку* (із журн.).

КЛЕ́СТОВИЙ, а, е. Прикм. до **клест.** *Клестова їжа — насіння з ялинових і соснових шишок* (з навч. літ.); *Клестові гнізда зовні нагадують кошики, ретельно утеплені зсередини* (із журн.).

КЛЕФТ, а, *ч.* Грецький селянин, який у XVI–XIX ст. боровся проти турецьких завойовників. *Імам прочитав молитву, виголосив промову: — Ви гвардія султана.., не забувайте, що найлютіші ваші вороги — болгарські гайдуки, сербські ускоки, грецькі клефти і українські козаки* (Р. Іваничук); *Клефти нападали головним чином на місцевих турецьких феодалів і представників турецької адміністрації* (з навч. літ.); *У грецькій національно-визвольній революції 1821–1829 рр. клефти становили основний кістяк повстанських сил* (із журн.).

КЛЕЧА́ЛЬНИЙ, а, е, *етн.* Стос. до Зелених свят. *Вони* [мирославські дівчата] *її з таким захватом співали, цю клечальну пісню* (О. Ільченко); *Над хижею зеленів клечальний сніп: дяка Дажбогові за весняні дощі й тепле сонечко* (І. Білик); *Клечальне зілля після свят не викидають, його затикають за образи й використовують протягом року від хвороб, зурочення, нечистої сили* (із журн.).

Кле́чана (клеча́льна) неділя <Кле́чані свя́та́> *див.* **неділя.**

КЛЕ́ЧАНИЙ, а, е, *етн.* Те саме, що **клеча́льний.** *На Зелені свята, як і після Великодня, провідували померлих родичів, могили яких обсипали клечаним зіллям* (з наук. літ.); *Вона* [м'ята] *справді була холодною і пахла пляшкою молока в торбині на пастьбі, клечаними святками в бабиній хаті, струшеній різучою осокою...* (Григір Тютюнник).

Кле́чана (клеча́льна) неділя <Кле́чані свя́та́> *див.* **неділя.**

КЛЕ́ЧА́ННЯ, я, *с., збірн.* 1. *етн.* Гілки з листям, якими на Зелені свята прикрашають хату, двір. *Діждалися, Уквітчали* [батько і Ярина] *хату І любистком, і клечанням* (Т. Шевченко); *Наталка ламала клечання і обвішувала ним коні* [коней] (І. Багряний); * Образно. *Євдоким через пліт поглядає на свій город, де вже рясно, і синьо, і біло цвіте картопля, дрімає рожевий, з підмальованими щоками мак, і оживають у золотому клечанні похилі соняшники* (М. Стельмах); * У порівн. *Немов клечанням, листям тютюновим Заквітчані всі хати і двори* (П. Воронько).

2. *поет.* Зелена рослинність, зелень. *Велів* [цар] *тут зараз прибирати Світлиці, сіни, двір мести; Клечання по двору саджати* (І. Котляревський); *Старовинний побут, старосвітське життя всюди вплітається в поетичну тканину греко-римської легенди. Двір царя Латина, обсаджений клечанням, світлиці, пооббивані шпалерами, заслані килимами* (М. Зеров); *Земля вдягла рясне убрання, В клечанні села й городи* (С. Крижанівський).

КЛЕЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., що, етн.* Убирати, прикрашати (зеленню). *Мати приносила завжди з лісу березове гілля, клечала ним кімнатку* (О. Іваненко); *Незабаром ось Тройця, дівчата хати клечатимуть, долівки трруситимуть луговою травою* (О. Гончар); *Всі ми колись повернемось з вирію, спізнавши чужини .. А наразі клечай* [чорногузе] *нашу стріху, вимощуй тернове гніздо* (І. Калинець); * Образно. *Вже дальні далі на меті. Ще варто жити, коли бурі Клечають хмари золоті* (В. Стус).

КЛЕШНЕПОДІ́БНИЙ, *рідше* **КЛІШНЕПОДІ́БНИЙ,** а, е. Схожий на клешню (клішню), який має вигляд клешні (клішні). *Усередині хоботка кліща розташовані клешнеподібні щелепи* (з навч. літ.); *Довгоносики — це жучки з твердим тілом і двома клішнеподібними відростками* (з навч. літ.).

КЛЕ́ШНЯ́, кле́шні, *рідше* **КЛІШНЯ́,** і́, *ж.* 1. Нижня частина кінцівки рака та інших ракоподібних, пристосована для захоплення й тримання поживи. *То чудо, кум, а не раки: одного рака повна торба, і клішня висить* (Номис); *Помалу рухаючи великими і сильними передніми клешнями, краб ди-*

вився просто йому в очі (В. Собко); *Лобода поставив відро з раками просто перед нею, і, лише коли вона взяла верхнього, всі інші теж потяглися до цих ласощів, затріщали в умілих руках клешні та ракові шийки* (О. Гончар); *Раки ворушили клешнями й лунко шелестіли* (І. Білик); *Михводій перехилив чарчину, хукнув і заходився смоктати клешню* (Ю. Логвин); *З п'яти пар ніжок краба особливо масивна передня, вона має міцні клішні, якими тварина добуває собі поживу та захищається від ворогів* (з наук. літ.).

2. *перен., розм.* Рука або нога людини (звичайно велика, незграбна). *Ягельський простягав ноги, а Узуньян відпихав їх назад, підгинаючи їх своїми довжелезними клешнями* (І. Багряний); *Тюха слухняно метнувся до хлопця, вихилився, щоб ухопити своїми чіпкими клешнями, але Сивоок в'юнко проринув у нього попід руками* (П. Загребельний); *Чіпкими клішнями-руками вже гладить* [хан] *коси...* (Л. Костенко); *На сцені стояв знайомий мені горбун і стискав своїми клешнями мікрофон* (Любко Дереш).

КЛЕШНЯ́СТИЙ, а, е, *розм.* Схожий на клешні (перев. про руки). *Перед дівчиною майнули клешнясті безжальні руки Омеляна* (М. Стельмах); *Сивоокові згори видно було їхні голови, а під головами — клешнясті руки і розставлені ноги, позбавлені тулубів, у химерно зрізаному вимірі, бояри нагадували щось павуче* (П. Загребельний).

КЛИ́ГАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Важко, повільно йти. *Стара бабуся ледве клигала, копаючись у своєму городі* (М. Чабанівський); *Разом з усіма, затиснувши зуби, клигав* [Сеспель] *засніженими вулицями за місто* (Ю. Збанацький); *Пораненого намагалися звести з землі, беручи попід пахви, а він клигав на одній нозі* (Є. Гуцало).

КЛИК[1], у, *ч., поет.* Поклик, клич. *Троянство, знаєш, все голодне, Сипнуло ристю на той клик* (І. Котляревський); *Де старшина, де клейноди? Нащо клик войовничий стих? Чом не плине по майдану Лава лицарів твоїх?* (Я. Щоголів); *Коли слова німують на устах .. Не хочу клику ревного, мовчи* (В. Стус); * Образно. *Всюди чую любий глос* [голос], *Клик життя могучий... Весно, вітре, люблю вас, Гори, ріки, тучі!* (І. Франко); // Крик деяких птахів. *А даль шуміла. Лебеді над Доном Ячали кликом довгим і чудним* (М. Бажан); *Не тихне клик чаїний над лиманами, що в них заснули вітри завмерлих бур* (Б.-І. Антонич).

КЛИК[2], а́, *ч., рідко.* Те саме, що **ікло.** *Послухав дурний Кабан. Як запоров кликами, зараз розпоров собі груди* (І. Франко); *Заєць не має ні рогів, ні кликів, ні міцних копит* (В. Багірова); *При світлі вогнища клики* [вовка] *червоніли* (Д. Білий).

КЛИ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кли́кати** 1, 2. *Довго й даремно кликаний сон не злинув на втомлені повіки* (Б.-І. Антонич); *О, по-належному ми зустрічаєм орди Гостей, не кликаних у край наш на ралець!* (М. Рильський); // **кли́кано,** *безос. пред.* — *А чули ви, що на завтра кликано до волості?* (Леся Українка); *Параска уникала гурту, хоч її кликано, не ставала до розмови* (К. Гордієнко); // *у знач. ім.* **кли́кане,** ного, *с.* Те, чого палко бажають, про що мріють. *Та ледве прийде кликане і ждане, Ти кинеш все, щоб на гучні майдани Піти услід за тисячами ніг...* (О. Теліга).

КЛИ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кли́кати** 1–3. *На ніякі її кликання не відзивався* [Владко], *немовби був глухий* (І. Франко); *Кузь не раз хвалився, що у сні чує, як блоха по соломі пролізе, але, видко, брехав, бо Грицуневого кликання зовсім не чув* (В. Винниченко); *Справжній початок кли́кання весни та її зустріч починається з появою перших птахів, близько 23 лютого за старим стилем* (з навч. літ.).

КЛИ́КАТИ, кли́чу, кли́чеш, *недок., кого.* 1. Голосом звертатися до когось, чекаючи на відповідь, розраховуючи на те, що адресат обізветься. *Не виглядай, матусенько, В віконечко в поле. Не клич дарма татусенька: Не вернеш ніколи!..* (П. Гулак-Артемовський); *Стояв він в одному з передніх рядів лицем сюди і на мигах кликав його* [Саранчука] *до себе* (А. Головко); // Відповідним чином гукати (свійських птахів, тварин). — *Одчинила я курник, сипнула зерна і почала кликати курей* (Панас Мирний); *Хтось тонко, пронизливо кликав коня: — Кось! Кось! Кось!* (О. Донченко).

2. Запрошувати когось прийти, з'явитися з певною метою. *Кличе мати вечеряти, а донька не чує* (Т. Шевченко); *Чи буде ж то Одарка кликати на сватання?* (М. Кропивницький); — *І завжди отак ви. Хоч би раз приїхали із чимсь веселим! А я, як побачила вас, так зразу й подумала, .. може, Орисю заміж віддають, з калачем кликати на весілля* (А. Головко); *Навіть візирів не всіх кликали, зоставляючи перед дверима то того, то іншого* (П. Загребельний); *Навіть у святкові дні, коли господарі кличуть до себе убогих на обід, він обідав сам* (Ю. Винничук); * Образно. *Вдарили врочисто дзвони, кличучи святковий люд на вечорову службу* (Василь Шевчук); // *що на кого, розм.* Бажати комусь чого-небудь, накликати якесь нещастя. *Це було майже рівнозначно тому, що хтось став би сам кликати на себе погибель* (О. Гончар); // *кого за (у) кого.* Просити когось бути за кого-небудь, ким-небудь. [С т е п а н:] *Он як! Це чи не за старосту прийшов мене кликати?* (М. Кропивницький); — *В дитячий садок кличуть за старшу няньку...* — *А чого, ставай,* — *повеселішав Чередниченко* (О. Гончар); // *кого, перен.* Вабити, притягати. *Грає кров у нас куманська, Кличе вільний нас простір* (І. Франко); *За ними зеленіло свіже, вимите дощем село. Воно кликало парубка в свою незвично принадну глибінь* (М. Стельмах).

3. *до чого і з інфін.* Пропонувати діяти певним чином; заклика́ти (у 2 знач.). *Бажав би віки працювать, До миру к ичучи, щоб люди Людей спішили розкувать!* (П. Грабовський); *Уже давно ми на порі, давно всіх кличемо: до волі!* (П. Тичина); *В цьому клекоті народжувалася сила, яка кликала до звитяги* (Ю. Мушкетик).

4. *розм.* Те саме, що **назива́ти** 1. — *Клич мене просто Семеном, як я тебе — Андрієм* (М. Коцюбинський); *Івана кликали в селі Переламаним* (В. Стефаник); *Всі ж діти кликали хлопця просто Бициком* (О. Донченко); *Звертайтесь просто: Адам. Так мене хлопці кликали в інституті* (В. Близнець).

(1) Кли́кати / покли́кати на суд (до су́ду) *кого* — виклика́ти до суду, подаючи позов на кого-небудь, обвинувачуючи кого-небудь у чомусь. *А дід співав далі про долю арештанта: Вже й до суду кличуть, зізнання складаю, А мій злісний радник усе мене лає* (І. Франко); *За шовковий щасливий колос, Що під ноги неситим ліг, За примовклий дитячий голос Ми до суду кличемо їх* (М. Рильський); — *Хай же тільки помре син або станеться що йому — я їх на суд покличу, у тюрму запру..!* (Панас Мирний); *Наступного вечора перед полтавським судом .. постали Гапка Дмитриха, Іван Пошивайло, Хлопець, Явдоха і ще кілька колишніх свідків, які як і першого разу сказали, що нічого щодо того діла*

не бачили й не знають, і навіть не відають, чого їх до того суду покликали (Валерій Шевчук); **Проси́ти (кли́кати) в куми́** *див.* **проси́ти; Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл)** *див.* **проси́ти.**

◊ **Руб ру́ба позива́є (кли́че)** *див.* **руб**[1].

КЛИ́КАТИСЯ, кли́четься, *недок., розм.* 1. Те саме, що **назива́тися** 1. *І сказав йому Бог: Ім'я твоє Яків. Не буде вже кликатися ім'я твоє Яків, але Ізраїль буде ім'я твоє* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ті чоловіки і жінки, що держали до хреста чиюсь дитину, всі між собою, а також з батьком і матір'ю дитини кличуться кумами* (І. Франко).

2. Пас. до **кли́кати** 2; запрошуватися. *Кликались на визначений день і гості* (Д. Міщенко).

КЛИ́КНУТИ, ну, неш, *док.* 1. *кого.* Однокр. до **кли́кати.** — *Що се з тобою сталося, доню? Увійшов я у хату — не чуєш, тричі кликнув — насилу розчумалася* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Стать над тобою і кликнуть до бою Злую мару, що тебе забирає* (Леся Українка); *Кликнули хлопчика, котрий був коло возів, вилізаючи то на один, то на другий* (Олена Пчілка); *Не чекаючи до п'ятої години, Юхим кликнув Саранчука й пішли на зміну тим двом* (А. Головко); *Пані впізнала свого наймита по голосу, кликнула, як уже там його звали, і давай просити* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. Те саме, що **кри́кнути.** *Міхонський наблизився аж зовсім до нього і кликнув: — А ти що робиш?* (І. Франко); *Близько неї кликнула перепелиця, захована в житі* (О. Кобилянська); *Хотіла кликнути йому, щоб забирався мерщій до хати, бо ще перестудиться, але подумала: "Не моя це тепер справа"* (Ірина Вільде).

КЛИКУ́Н, а́, *ч., заст.* Той, хто прилюдно оголошував що-небудь; оповісник. *Управителі зганяли народ, послали кликунів по улицях, самі їздили, викликали, але ні одна жива душа не вийшла на майдан* (І. Нечуй-Левицький); *Поїхав у табір князь Володимир, По табору шле кликуна не на пир, А з окликом: "Хай тут зголоситься муж, Щоб був з печенігом боротися дуж!"* (І. Франко); *Брат царя Хтайарші послав до міської брами кликуна, щоб фіванці принесли в дар перському володареві землю та воду* (І. Білик).

КЛИН, *ч.* 1. *род.* а. Загострений з одного кінця шматок дерева або металу для розколювання, розщеплення чого-небудь. *На крутеє дерево треба крутого клина* (примовка); *Для роз'єднання перехідної втулки й свердла користуються клином, який вставляють у вікно втулки* (з навч. літ.); * Образно. *По черепу, мов по ковадлу, бив хтось тяжким молотом, забиваючи клин між світлом і тьмою, між ним і рештою, щоб остаточно відколоти його* (І. Багряний).

2. *род.* а. Про трикутну, часто висунуту гострим кінцем уперед форму чого-небудь. *Тихо кличуть ключі журавлині, І за горами тане їх клин* (Т. Масенко); *Навіть дяк задирав угору клин бороди, дмухав на нього і захоплено хрипів* (М. Стельмах); *Шлях був рябий і танув у синім прогоні верб, ніби верби одразу за мостом сходилися в клин* (В. Дрозд); // Вузька трикутна смуга тканини, що є частиною одягу. *Вона раз у раз відкидала рукою клини своєї благенької кофти* (Г. Косинка).

3. *род.* у. Частина земельного угіддя, що виділяється за певною ознакою (за видом посіву, видом рослин і т. ін.). *Яскраво зеленів обмитий дощами озимий клин на пагорбах за містком* (В. Козаченко); *Прямо перед нами знаходився клин озимого поля, затиснений між березовим гайком і стометровим відрізком ріки* (О. Авраменко, В. Авраменко); *В Україні є ціла низка господарств, у яких овочевий клин займає кількасот гектарів* (із журн.); *За доброї погоди ми не тільки вчасно посіємо увесь ярий клин, але й зможемо висадити в ґрунт ранні овочі* (з газ.); // Ділянка землі взагалі. *Обійшла сівачів, придивлялася скрізь до роботи, перевіряла якість зерна та номери сівалок, що висівали на великому клині ячмінь* (Є. Кротевич); — *На отому клину в сто гектарів, що коло вітряка, нас буде троє в полі* (В. Кучер).

4. *род.* а. Військовий підрозділ, побудований у формі трикутника. *Ворог прорвався колосальними силами на півночі й на півдні, загнав ті клини далеко вглиб, зімкнув їх і відрізав усі шляхи до відступу...* (І. Багряний); *Тривожні відомості про бої вже під Одесою, про танкові клини — прориви ворога в глиб Вітчизни — дедалі ускладнювали евакуацію дітей* (Іван Ле); *Мало не шарпнувши залізними черевцями лісистих пагорбів, промчав понад Дніпром блискавичний клин штурмовиків* (М. Бажан).

5. *у знач. присл.* **кли́ном.** У формі гострокутного трикутника. *Він жив на самому кінці села, там, де глибокий яр входив у ліс вузьким клином* (І. Нечуй-Левицький); *Не ворог, а ми залізаєм в "мішок", Вгризаємось клином, заходимо збоку, На Захід уперто прискорюєм крок!..* (І. Нехода); *Насадження, в якому листяні дерева трапляються тільки де-не-де, клином врізається у буковий масив* (Любко Дереш).

◊ **Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин** *див.* **вбива́ти**[1]; **Вибива́ти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) клин кли́ном** *див.* **вибива́ти; Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я)** *див.* **забива́ти; Підбива́ти / підби́ти кли́нці (кли́на, колодочки́** *і т. ін.)* *див.* **підбива́ти; Світ [не] кли́ном зійшо́вся** *див.* **світ**[2].

КЛИ́НЕ́ЦЬ, кли́нця́, *ч.* 1. Зменш. до **клин.** [Г а р а с и м:] *Ти колов коли дрова? Оце коли клинець не йде, то так його й кинути?* (Панас Мирний); *Великі князівства мали стяги великі, чотирикутні, схожі на велетенські вітрила, часом з двома-трьома довгими клинцями внизу* (С. Скляренко); *В таких свитах* [з "рясами"], *замість клинців, з обох боків вшивають шматок сукна, зібраний у хвилясті складки — ряси* (О. Воропай); *Минули клинець стоптаного жита, збігли на пагорб, перед ними відкрився широкий луговий видолинок* (Ю. Мушкетик); *І знов лелека молиться до зірки. Клинець городу хоче врожаю* (Л. Костенко).

2. *діал.* Те саме, що **клино́к** 4. *Новеньке ситце на клинці, а старе під лавою* (Номис).

3. *у знач. присл.* **кли́нце́м.** У формі невеликого гострокутного трикутника. *Він, цей арештант, був ще не старий, з розумними, трохи монгольськими очима, з борідкою клинцем* (О. Іваненко); *Стрункими пружними клинцями пішла авіація, розгортаючись над дотами* (О. Гончар).

◊ **Би́ти кли́нці** *див.* **би́ти; Підбива́ти / підби́ти кли́нці (кли́на, колодочки́** *і т. ін.)* *див.* **підбива́ти.**

КЛИНКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **клино́к** 2. *Вона* [смерть] *в роз'їзді батька пострічала, Клинковим свистом збила на ріллю* (М. Гірник); *Такого розмаїття ручної клинкової зброї не знало потім жодне століття* (Ю. Логвин); *У сарматів була легка кіннота, озброєна луками, списами та клинковою зброєю* (з навч. літ.).

КЛИНКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на клинок (у 1 знач.). *Він ще раз прорізав його поглядом крізь окуляри і впився йому в рота, де збігались у густих тінях чорні вуса й гостра клин-*

кувата борода (М. Івченко); *Кидалися в очі рясні хустки, клинкуваті бороди, пелехаті шапки* (К. Гордієнко).

КЛИ́ННЯ, я, *с.* Збірн. до **клин** 1, 4. — *Теши, сину, ясенину, добре клиння буде* (П. Чубинський); *Через місяць .. у них буде справжня горіхова олія! Великий дуб-прес накотили, прилаштували клиння, жаровню склепали* (Іван Ле); *Ключами розгвинчують блоки, вибивають молотами клиння* (О. Гончар); *Скільки сот запорожців, повернувши коней, клинням врізались у шведські ряди* (Д. Мордовець); * У порівн. *А пісня розлетілася по світу, мов липове клиння* (Р. Іваничук); *Уперлись погляди, як клиння, ніж ріже ніч і ріже крик* (В. Стус).

КЛИНОВИ́Й, á, é. Який має клин (у 1, 2 знач.). *На рубежі XIII–XIV ст. в Україні з'явилися чотирикутні прапори з клиновими полотнищами на вільному кінці* (з наук. літ.); *Клинові вкладки встановлюють у зазори між гранями колони й стінками склянки фундаменту* (з навч. літ.); *У клинових шпонок робочими є широкі грані; по бічних гранях має бути зазор* (з навч. літ.).

КЛИНО́К, нкá, *ч.* 1. Зменш. до **клин.** *На певних ділянках вагони потрібно гальмувати. В багатьох місцях ще й досі це робиться вручну: під колеса підкладають важкі сталеві клинки* (з газ.); [Є л и с е й:] *Якщо доорали того перелога, що над яром, то нехай починають клинка від шляху* (М. Кропивницький); *Мати плаче та кляне, — клинок жита засіяла, і той витовкли* (К. Гордієнко); *Котрогось дня я сидів за етюдником на березі Золотої Липи й малював незораний клинок поля* (Р. Федорів).

2. Те саме, що **лéзо.** *Брязне клинок об залізо кайданів, Піде луна по твердинях тиранів* (Леся Українка); *Хтось стрельнув із пістоля, але клинок шаблі в ту ж хвилину опустився йому на голову* (П. Панч); *Перевірив, чи заряджений пістоль, чи вигострено клинок турецької шаблі* (Ю. Логвин); *Цього було досить, щоб мене переповнила сила, а срібний клинок моєї шпаги засяяв* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Меч як старовинна холодна зброя у вигляді двосічного довгого клинка з рукояткою з'явився в середині II тис. до н. е.* (з наук. літ.); // Про шаблю, кинджал і т. ін. *О, скільки крові наточили в Дніпро пістолі і клинки!..* (В. Сосюра); — *Годі вже тобі бавитися, Остапе! — гукнув Кривоніс, вкидаючи свій клинок до піхов* (П. Панч); *Клинки блиснули в повітрі. — Рубай!* (В. Владко).

3. *у знач. присл.* **клинкóм.** Те саме, що **кли́нцéм** *(див.* **кли́нéць** 3). *Вже виходячи, стріли на порозі врядника Івана Ілліча, трохи старішого за їх обох чоловіка, непоганого з себе, з підстриженою гострим клинком борідкою* (Б. Грінченко); *Ліхтар здалеку освітлював його лице, його русяву борідку, гостру, клинком* (М. Коцюбинський); *Верби, осики і луг зійшлися .. клинком* (Т. Осьмачка).

4. *діал.* Забитий у стіну кілочок для вішання чого-небудь. *Узяв* [капрал] *з клинка ключ і пішов* (І. Франко); *Над посудом по стінах висять сита, цідила, а на осібних клинках пастуше лудіння, зброя* (Г. Хоткевич); *Коли я узяв у нього плащ й повісив на клинок, щоб стекла вода, незнайомий простягнув руку* (Р. Федорів).

КЛИНОЛИ́СТИЙ, а, е. 1. Який має листя, що формою нагадує клин (у 2 знач.). *Глід клинолистий названий за суттєвими морфологічними особливостями рослини* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **клиноли́сті,** тих, *мн.* Родина вимерлих трав'янистих і деревних рослин із характерними, почленованими на вузли й меживузля стеблами, що мають у вузлах кільця дрібних, часто редукованих листків. *Вважають, що клинолисті рослини в болотистих лісах і довжина їх пагонів не перевищувала кілька метрів при діаметрі 0,1–0,5 см* (з наук. літ.); *На воді клинолисті трималися довгими розгалуженими стеблами* (з навч. літ.).

КЛИНО́ПИС, у, *ч.* Тип письма стародавніх народів Близького Сходу, клиноподібні знаки якого наносили на глину або камінь. *Вже сьогоднішньому вкраїнському городянинові знаковий код предківської писанки чи вишиванки казав би не більше, ніж клинопис шумерських табличок* (О. Забужко); *Спочатку урарти зображали слова малюнками. Потім вони перейняли в ассирійців клинопис* (з навч. літ.); * Образно. *Чи не за нею він і сумує, задумливо задивившись іноді на млинове коло, на клинопис отих зарубок, залишених кимось на граніті?* (О. Гончар); // Текст, написаний таким письмом. *Перестарілого халдея привели попід руки, й він, прочитавши клинопис по-арамейському й по-перськи, переклав його на грецький лад* (І. Білик); *Колись до них* [скіфів] *жили тут кіммерійці, ті, що про них писав іще Гомер, а щонайперш — згадали ассирійці в клинописах ще хтозна-яких ер* (Л. Костенко).

КЛИНОПИ́СНИЙ, а, е. Прикм. до **клинóпис.** *Клинописні знаки зазнали значних змін протягом більш ніж двох тисячоліть* (з навч. літ.); // Написаний клинописом. *Це ж там на розкопках столиці ассирійського царства Ніневії знайшли бібліотеку з клинописних табличок!* (Л. Костенко); *Як відомо ще з клинописної літератури, душа .. таємнича і незбагненна* (В. Кожелянко); *Ключ до дешифрування клинописного письма винайшов учитель німецького ліцею Георг Гротефенд на початку XIX ст.* (з навч. літ.); *До нас дійшли сотні тисяч клинописних текстів, які розповідають науковцям про побут, природу, історію, науку та культуру стародавніх народів* (із журн.).

КЛИНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на клин (у 2 знач.). *Видовжене підборіддя, — як у всіх Турбаїв, — здавалося гострим, клиноподібним, бо Ларивон аж занадто худий* (М. Руденко); *Нещодавно залізну сокиру-чекан клиноподібної форми знайдено на острові Зміїному* (з наук. літ.); *Для складання деталей корпусу ліжка переважно використовують клиноподібні з'єднання* (із журн.).

КЛИНОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **клиноподібний.** *Для визначення величини клиноподібності хребців виміряли кут, що утворився між замикальними пластинками тіл хребців* (з наук. літ.); *Видиму клиноподібність стін можна виправити при їх облицюванні, розподіляючи різницю в розмірах за рахунок швів між рейками* (з навч. літ.).

КЛИНО́ЧОК, чка, *ч.* Те саме, що **кли́нéць.** — *Дійшли ми до того місця, де лиха мати надала ляшкові рубати дерево, дивимось, надрубаний клиночок і сокира біля його* [нього] *лежить* (О. Стороженко); *А придивившись, можна було вздріти маленький кітлик, майже непримітний, котрий висів на клиночку* (І. Малкович); *Руденька рідка борідка розділялася на два довгі клиночки* (І. Нечуй-Левицький).

КЛИНУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **клиноподібний.** *Бачу тільки китицю з пір'я, під нею могутній ніс і звислу по комірі чорну, як смола, клинувату бороду* (І. Франко); *Рот супутника нагадував літеру V, верхня губа була клинуватою*

(із журн.); *Під нижньою частиною кожної ланки лишалася клинувата щілина* (із журн.).

КЛИНЦЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **клинцюва́ти.** *Зруб чи каркас, заповнений деревом, обмазували глиною по клинцьованій поверхні* (з наук.-попул. літ.); *На клинцьовані стіни накидали глину, змішану з половою, білили крейдою або фарбували жовтою глиною* (із журн.).

КЛИНЦЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **клинцюва́ти.** *При використанні колотого каменю проводять ретельне клинцювання й осаджують бруківку легким трамбуванням* (із журн.).

2. *збірн.* Клинці (кілочки), забиті в стіну (з обох боків) перед обмазуванням її глиною. *Глина по стінах давно облупилась, стирчало саме клинцювання* (Ганна Барвінок).

КЛИНЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і док., що.* 1. Забивати клин (у 1 знач.) усередину чогось, між чимсь. *Сталеві обухи сокир клинцювали клиння із розчепіреними голівками* (із журн.); — *Чому, діду, ви казали, що ми цю вербу не розколемо? — Бо клинцюєте з вершечка* (з газ.); * Образно. *На слова веселого манилівця залужанин довго не відповідав, бо саме клинцював сало з хлібом* (Григорій Тютюнник); *Мороз перепалює ліс на вугілля, повітря клинцюють лискучі сталеві ножі, та прорізи враз засипаються сіллю* (П. Мовчан).

2. Забивати клинці (кілочки) в стіну з обох боків, підготовляючи її для обмазування глиною. *Залу заразом і клинцювали і зараз мазальниці й валькували* (І. Нечуй-Левицький); *Спершу стіни клинцюють, або забивають в поліняки клинці, потім обмазують глиною, яка придержується клинцями, а зверху білять крейдою* (з наук. літ.).

КЛИНЦЮВА́ТИЙ, а, е. Схожий на клинець (у 1 знач.). *Всі мимохіть глянули на Коржа, що сидів .. і нервово кошлатив клинцювату борідку* (С. Добровольський); *Варчук подає вузьку руку, похитує клинцюватою головою* (М. Стельмах); *Хаблак знову замислився, обійнявши долонями вузьку, клинцювату голову* (В. Дрозд); *Клинцювате письмо, яким послуговувались перси, знав у Мілеті лише купець-халдей* (І. Білик); *Клинцюваті знаки видавлювали гострими паличками на глиняних табличках, які потім висушували або обпалювали у вогні* (з навч. літ.).

КЛИНЦЮВА́ТО. Присл. до **клинцюва́тий.** *З-під чорної хустки клинцювато окреслюється високий лоб* (М. Стельмах).

КЛИНЧА́СТИЙ, а, е. Схожий на клин (у 2 знач.). *І дня краєчок відбивало море, і заганявся стрімко кипарис клинчастим вістрям в небо ще прозоре* (П. Мовчан); *Ребра хрестового склепіння укріплює арка з тесаних клинчастих каменів* (з навч. літ.); *Поглинальні елементи еквівалентів антен бувають клинчастої, східчастої або конусоподібної форми* (із журн.).

КЛИ́НЧИК, а, *ч.* Зменш. до **кли́не́ць.** — *У мене десять моргів поля, а вдова Варвара нічо* [нічого] *більше не має, лиш маленький клинчик* (Л. Мартович); *Василь Онопрійович слухав, усміхався, погладжуючи срібний клинчик борідки* (Є. Кравченко); *Дощ мив його маленькі гострі вушка, спинку та крила і лоскотав клинчик хвоста* (Григір Тютюнник).

КЛИЧ, у, *ч., уроч.* 1. Заклик до чого-небудь; поклик. *О, недаремно тут лунав до бою клич, Кипіла кров на ранах!* (М. Рильський); *Так само він використовував всі інші кличі й гасла доби. Тими кличами й гаслами було посписуване й пообліплюване все навколо* (І. Багряний); *Клич був звучний, та нічого, крім хвилевої бадьорості, людям не давав* (Р. Іваничук); * У порівн. *Часом несподівано чувсь його голос, пісня, немов клич який...* (Марко Вовчок); // Гукання, кликання. * Образно. *Відкликався душею знову на кожний клич, на кожний подув цього життя* (М. Грушевський); — *Ходіть-но сюди, — махнув косарям. На клич Семена збіглись люди* (І. Цюпа); *Іду на клич гудків, На шахту поспішаю* (Г. Бойко).

2. Крик деяких птахів (перев. журавлів). *Золотіють каштани навколо, В небі клич журавлиних ключів* (І. Муратов); *Мов крізь сиву хмарну оболону, у безмежній далечі сторіч ми вчуваєм буйний тупіт коней, брязкіт зброї і пташиний клич* (Н. Забіла); *Із голубого неба долітав повний жалю журавлиний трубний клич, який то гучнів, то завмирав, танучи в голубій безвісті* (Григорій Тютюнник).

◇ **Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во** *і т. ін.) див.* **ки́дати.**

КЛИ́ЧКА, и, *ж.* 1. Назва, ім'я, дане тварині. *Він одразу згадав, що в нього є автомат, що в нього є кінь з кличкою Мудрий* (О. Гончар); *Один такий діамант носив на золотому ошийнику навіть її пес на кличку Цезар* (О. Чорногуз); *Офіційна кличка собаки може складатися з одного, двох і навіть трьох слів* (із журн.).

2. Прізвисько людини, обране для конспірації. *"Хлопець, видно, бувалий, обережний", — з задоволенням подумав я, але все ж відрекомендувався не своїм власним прізвищем, а кличкою: — Командир Степан Кравець* (Ю. Збанацький); // Прізвисько, під яким людина відома у кримінальному середовищі. *Років з п'ять тому мені довелося висвітлювати судовий процес, окрасою якого (на лаві підсудних) був інтелігентний шулер за кличкою Доцент* (А. Крижанівський); *Деякі правопорушники намагаються позбавитися кличок, змінюючи поведінку, яка стала основою для них* (із журн.).

КЛИ́ЧНИЙ, а, е. Який кличе, містить у собі заклик, поклик. *Їх* [журавлів] *кличний перегук трубно линув з незримої височини* (Н. Рибак); *Голос нічної трембіти був кличний і грізний* (Л. Первомайський); *Сяйнувши міддю, засурмили труби, і кличний звук: "Всі на коней!" — полинув над містечком* (В. Чемерис); *Кличнa інтонація характеризується посиленим наголосом і наявністю паузи після звернення* (з наук. літ.).

△ **Кли́чний відмі́нок** *див.* **відмі́нок.**

КЛИ́ЧНО. Присл. до **кли́чний.** *Тут так багато вогнів, так клично звучали пісні!* (С. Скляренко); *Парубок аж руку підняв рвучко та клично, ніби кликав .. своїх* (І. Цюпа); *Як ступили на пристань, пароплав клично загув* (М. Сиротюк); *А тунель яснів, звабно і клично. — Піду, — вирішив нарешті Юрко* (А. Дімаров).

КЛИ́ШАВИЙ, а, е. Який, ідучи, повертає передню частину стопи досередини. *Валя Іщенко став клишавим дідусем з порепаними губами, з понівеченими п'ястуками. Вигоріли й постаріли навіть очі* (Олекса Ізарський); *Коняка кривоклуба, сапата, .. і клишава, .. і лопатка в неї звихнута, і спина провисла* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); // Із клишавістю (про ноги). *На ній* [стежці] *після нежданого дощу по вже засохлій грязі видніють ген сліди дитячих ноженят, маленьких, клишавих* (О. Ільченко).

КЛИ́ШАВІСТЬ, вості, *ж.* Викривлення передньої частини стопи досередини. *Клишавість посідає перше місце серед інших уроджених захворювань опорно-рухової систе-*

ми (з навч. літ.); * Образно. *Духовна клишавість, ненависть .. Розтануть, як льоди, лиш землю ти зігрій!* (Д. Павличко).

КЛИ́ШАВО. Присл. до **кли́шавий.** *Йосип клишаво побрів до комори* (Б. Харчук); *Він повернувся обличчям до зграї переслідувачів. Першим клишаво біг вожак* (із журн.).

КЛИШОНО́ГИЙ, а, е. 1. Те саме, що **кли́шавий.** *Він тільки й жив з того, що на клишоногій кобилі возив євреїв на вокзал* (М. Коцюбинський); *У темну Різдвяну ніч пронизливий, морозний вітер ледве долали в снігах двоє клишоногих, низькорослих поліських коненят, запряжених у грубі, але міцні селянські сани* (М. Малиновська); *Він клишоногий, з колінами, вгнутими усередину, кремезний* (І. Багряний); *Він завжди поспішає на своїх трохи клишоногих ногах* (О. Копиленко).

2. *у знач. ім.* **клишоно́гий,** гого, *ч., жарт.* Про ведмедя. *Як розсердивсь клишоногий, та й поплентався у ліс* (Н. Забіла); *Ведмедя стали величати: господар, лісник, клишоногий, бурий, а то й зовсім по-людськи — Топтигін, Потапич, Михайло Іванович* (із журн.).

КЛИШОНО́ГІСТЬ, гості, *ж.* Те саме, що **кли́шавість.** *Якби не клишоногість, яку він* [директор гімназії] *прикривав довгополим мундиром, його можна було б і тепер вважати за красеня* (Б. Антоненко-Давидович); *Єдине, на що звернув увагу, була якась їхня* [сімейства] *клишоногість* (Ю. Винничук); *Клишоногість може бути у легкій чи більш тяжкій формі, може бути ураженою одна кінцівка чи обидві* (з навч. літ.).

КЛИШОНО́ГО. Присл. до **клишоно́гий** 1. *Цвьохнув по коню батогом, оглянувся на Бабія, що чолопкав клишоного за плугом, і посміхнувся болісно* (С. Добровольський); *Ярошенко тільки похитав головою, дивлячись на чоловіка, який, клишоного хитаючись, висипав у засік свої злидні* [збіжжя] (В. Речмедін); *Був у нас учень на прізвисько Кожушок. Сам дрібненький, кволенький, не здатний навіть гаразд чобота підняти — все човгає клишоного, на халяві ходив* (П. Запаренко).

КЛІВА́Ж, у́, *ч., геол.* Розщеплення гірських порід густою сіткою тріщин на тонкі пластини й призми. *Аномалії контролюються тектонічними порушеннями, і значний вплив на їх локалізацію мають складчасті й флексурні форми, зони кліважу і розсланцювання* (з наук. літ.); *При кліважі напрям тріщин, якими проходить розщеплення, не збігається з первинною текстурою порід* (з навч. літ.).

КЛІВА́ЖНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **кліва́ж.** *Інтенсивність кліважу визначається за відстанню між двома сусідніми кліважними поверхнями* (з наук. літ.); *Деформації тунелю відбуваються в результаті заповнення підземними водами кліважних тріщин в осьових частинах* (з навч. літ.).

КЛІ́ВЕР, а, *ч., мор.* Косе трикутне вітрило в передній частині судна. *Клівер держи у руці. ... По пояс у морі стоять Ловці, налігши на клівер* (М. Йогансен); *Коли шторм почав вщухати і вітер перемінився, підняли клівер і помалу доплили до свого острова* (М. Трублаїні); *Коли вітер бив у парус, аж над клівером опинявся раптом обрій* (Ю. Яновський); *Напружена, вся сповнена уваги, стояла вона біля щогли за гострим трикутником клівера* (В. Собко); *Попустили фали, підтягли гітови; клівери впали з таким грюкотом, що заглушили ревіння бурі* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КЛІЄ́НТ, а, *ч.* 1. *іст.* У Стародавньому Римі — неповноправний громадянин, що юридично залежав від свого опікуна-патрона. [Р а б:] *Ти знаєш чудо? Сей Руфін прокляв свого клієнта за гріхи — в ту ж ніч, до світа ще умер клієнт* (Леся Українка); *Патронові в ухо Впустить він трохи отрути, звичайної в їхньому роді, І вже замкнулися двері, вся служба моя ні до чого, — Бо ще ніколи не важив так мало клієнт стародавній...* (М. Зеров).

2. *юр.* Особа, що доручила ведення своєї справи адвокатові, нотаріусові і т. ін. *Тут .. клієнти* [адвоката] *перешкоджають Начкові в його праці* (І. Франко); *Адвокат Залуцький .. був незадоволений поведінкою свого клієнта* (П. Козланюк); *Підприємництво у сфері надання юридичних послуг спирається на співробітництво юристів і клієнтів на всіх стадіях консультаційного процесу* (із журн.); *Компанія надає індивідуальні юридичні послуги найвищої якості й здатна задовольнити очікування клієнтів* (з мови реклами).

3. Постійний відвідувач, замовник, покупець і т. ін. *Між офіціантом і клієнтом встановився щирий і дружній контакт* (Л. Дмитерко); *Вони* [водовози] *обслуговували дальні райони міста, беручи по чотири сотики* [копійки] *за відро від постійних клієнтів і п'ять, а то й шість — від принагідних покупців* (Ирина Вільде); *Голярі .. вертілися навколо клієнтів, .. різні одеколони пропонували після гоління* (М. Томчаній); *В нашій фірмі усе дуже дорого, ми робимо ремонти для заможних клієнтів* (Є. Кононенко); *Наше бюро з радістю сповіщає вам про гнучку систему знижок для постійних клієнтів* (С. Жадан); // Особа, організація або установа, що їх обслуговує яка-небудь кредитна, торговельна чи промислова організація. *Інвестиційний банк спеціалізується на фінансуванні інвестиційної діяльності своїх клієнтів через надання їм довгострокових кредитів* (з навч. літ.); *Клієнт повинен увести реквізити своєї організації, номери банківських рахунків, інформацію про контактну особу* (із журн.).

4. *інформ.* Апаратний або програмний компонент обчислювальної системи, який посилає запити серверу. *Сервер працює за завданнями клієнтів та управляє виконанням їхніх завдань* (з наук. літ.); *Термінальні клієнти залежно від їхньої апаратної архітектури можуть не мати інтерфейсів для підключення периферійних пристроїв* (з наук.-попул. літ.).

КЛІЄНТА́РНИЙ, а, е. Який характеризується беззастережним підпорядкуванням певній особистості чи організації у прийнятті важливих рішень. *Нині клієнтели об'єднують представників бізнесу і політики, тому є сенс говорити про клієнтарні адміністративно-економічні угруповання* (з наук. літ.); *Клієнтарні відносини динамічно видозмінюються, адаптуючись до прискорення й ускладнення соціальних процесів* (з наук.-попул. літ.); *Упровадження клієнтарних відносин у розвинених країнах супроводжувалося становленням принципу інформаційної відкритості державного управління* (з навч. літ.).

КЛІЄНТЕ́ЛА, и, *ж.* 1. *іст.* Форма соціальної залежності, започаткована в Стародавньому Римі, за якої клієнт, наділений патроном землею, був зобов'язаний виконувати на його користь різні повинності, насамперед військову. *Клієнтела сягає часів розпаду родового ладу* (з навч. літ.); *Партії античного світу та європейського середньовіччя найчастіше поставали як клієнтели для підтримки певних знатних осіб, сімей* (із журн.).

2. *спец.* Соціальне утворення, яке визначає пріоритети певного угруповання у прийнятті важливих рішень. *У клієнтелі зв'язок між патроном та клієнтом має особистий характер* (з наук.-попул. літ.); *Клієнтели можуть ефективно працювати, вирішуючи завдання зміцнення авторитету свого лідера* (із журн.).

КЛІЄ́НТКА, и, *ж.* Жін. до **клієнт** 2, 3. *Клієнтка на прізвище Канівцівна, вже немолода й убога "дворянська дочка", до нашого батька приходить і просить добути їй нові документи на дворянство, бо вона всі свої бумаги десь загубила* (Олена Пчілка); *— Я моделюю на клієнтці, пригляньтеся, це вам придасться!* (Ірина Вільде); *Офіціантка з тривогою поглянула в бік клієнтки* (І. Роздобудько); *Вона відчинила двері і, не заходячи всередину, повідомила Лідію Павлівну про несподівану клієнтку* (В. Хрущак).

КЛІЄНТООРІЄНТО́ВАНИЙ, а, е, *фін.* Орієнтований на потреби клієнтів. *Клієнтоорієнтований підхід передбачає, що конкурентоспроможність підприємства визначається в першу чергу ступенем відповідності потребам клієнтів* (з навч. літ.); *Сучасна маркетингова стратегія визначає переорієнтацію банку з маркетингу трансакцій на клієнтоорієнтований маркетинг, тобто на реальні потреби клієнтів* (із журн.).

КЛІЄНТООРІЄНТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., фін.* Властивість за знач. **клієнтоорієнто́ваний.** *Головним складником сучасної інноваційної стратегії комерційного банку на ринку банківських послуг України є клієнтоорієнтованість* (з навч. літ.); *Клієнтоорієнтованість — стратегія ведення бізнесу компанії на засадах тісної взаємодії менеджерів із клієнтами* (із журн.); *Клієнтоорієнтованість найчастіше є результатом інтуїції керівника, аніж продуманих його кроків* (з газ.).

КЛІЄ́НТ-СЕ́РВЕР, а, *ч., інформ.* Обчислювальна або мережева архітектура, в якій завдання або мережеве навантаження розподілені між постачальниками послуг, званими серверами, і замовниками послуг, званими клієнтами. *Технологія клієнт-сервера означає таку взаємодію програмних компонентів, за якої вони утворюють єдину систему* (з наук. літ.); *Сьогодні в інформаційних системах використовують дві архітектури технологій клієнт-сервера — дворівневу і трирівневу* (з навч. літ.).

КЛІЄ́НТ-СЕ́РВЕРНИЙ, а, е, *інформ.* Прикм. до **кліє́нт-се́рвер.** *Модель клієнт-серверної взаємодії визначається перш за все розподілом обов'язків між клієнтом та сервером* (з навч. літ.); *Однією з найважливіших переваг клієнт-серверних інформаційних систем порівняно з їхніми аналогами є зниження мережевого трафіку при виконанні запитів* (із журн.).

КЛІЄ́НТСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **клієнт** 1–3. *Поглянь на дарунки, Та й подумай про себе: "То ж наша данина клієнтська"* (М. Зеров); *Управління процесом формування клієнтської бази передбачає постійний контроль за її станом — моніторинг клієнтури* (з навч. літ.).

2. *інформ.* Прикм. до **кліє́нт** 4. *У клієнтському процесі виконується перевірка введених користувачем даних, виконання запиту до сервера та, можливо, виконання завдання* (з наук. літ.); *На одному комп'ютері можуть одночасно працювати програми, що виконують клієнтські й серверні функції* (із журн.).

КЛІЄНТУ́РА, и, *ж.* Збірн. до **кліє́нт** 2, 3. *Басаргін вів статечний спосіб життя: не курив, ніхто не бачив його п'яним. За це користувався пошаною односельчан і клієнтури* (В. Гжицький); *За дві вулиці від них живе доктор Цімерман. Старий, але все ще з широкою клієнтурою* (Ірина Вільде); *Один час Аллочка працювала ресторанним критиком, тож знала не просто усі основні ресторації столиці, а й постійну клієнтуру* (А. Кокотюха); *Для дорослої клієнтури основною причиною навчання на курсах є необхідність досконалого володіння однією чи декількома іноземними мовами* (із журн.).

КЛІЄНТУ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **клієнту́ра.** *Клієнтурні ринки поділяються на споживчий ринок, ринок виробників, ринок проміжних продавців (посередників), ринок державних установ* (з навч. літ.); *Планована реорганізація виробництва і збуту продукції передбачає розширення клієнтурної бази, що суттєво збільшить прибуток* (із журн.); *Компанія розраховує розвинути клієнтурну мережу банку й поширити її функції на інші підприємства* (з газ.).

КЛІ́ЗМА, и, *ж.* 1. Уведення рідин у порожнину прямої кишки через анальний отвір із лікувальною або діагностичною метою. [Л і с о в а:] *Він* [лікар] *прийшов, дав якихось крапель, поставив дівчинці клізму, ще щось, і тепер як рукою зняло!* (І. Кочерга); *Після клізми Петерові стало набагато краще. Температура почала спадати* (О. Тесленко); *— Як ви лежите? Давно слід було приготуватися! Я через вашу клізму хворих залишила!* (В. Дрозд); *Клізми бувають очисні, сифонні, живильні, лікувальні та краплинні* (з наук.-попул. літ.).

2. Пристрій або гумовий балон для введення рідини в порожнину прямої кишки. *Під звуки барабана на лобному місці за кособоким сараєм фельдмаршал Лобода розстрілював із клізми генералісимуса Курочку* (В. Нестайко); *Я мріяв пробути там ціле життя, в тих покоях, заставлених вагами й бронзовими свічниками, заповнених грілками, клізмами, шприцами* (Ю. Андрухович).

КЛІ́ЗМОВИЙ, а, е. Прикм. до **клі́зма.** *До аптечки новонародженого входить балончик клізмовий з м'яким кінцем* (з навч. літ.); *Існує багато послідовників клізмової терапії — простого й доступного методу швидкого очищення кишківника* (із журн.).

КЛІК, а, *ч., інформ.* Те саме, що **клі́кання.** *Після інсталювання програми завантажувати контент можна в один клік зі сторінки, на якій знаходиться користувач* (з навч. літ.); *Кількість кліків використовують для оцінювання відвідуваності сайту* (із журн.).

КЛІ́КА, и, *ж., зневажл.* Група людей, об'єднаних спільними недобрими, зокрема корисливими, цілями; зграя (у 3 знач.). *Доктор Бессервіссер не належить ні до якого сторонництва, ні до якої кліки* (І. Франко); *Ми штучно плодили кліку шахраїв, яка нахабно обкрадала народ* (Є. Гуцало); *На думку народних мас, цей "добрий цар" був відділений від них придворною клікою, чиновниками, місцевою владою, каральними командами* (з навч. літ.).

КЛІ́КАННЯ, я, *с., інформ.* Дія за знач. **клі́кати** і звуки, утворювані цією дією; натискання. *Для вибору масштабу відображення можна використовувати меню, яке з'являється після клікання правою клавішою миші* (з навч. літ.); *Кількісні параметри елементів можна редагувати, викли-*

кавши меню подвійним кліканням на зображенні цього елемента (із журн.).

КЛІ́КАТИ, аю, аєш, *недок., інформ.* Натискати клавішу комп'ютерної миші або активувати покликання. *Далі продовжуємо клікати вздовж контуру, а всі наші точки будуть автоматично з'єднуватися прямою лінією* (з навч. літ.); *Не кожен захоче для перегляду фільму чекати завантаження комп'ютера і постійно клікати мишкою* (із журн.); *Зазвичай мишкою клікають на кнопки, покликання або обирають опції* (з газ.).

КЛІ́КНУТИ, ну, неш, *док., інформ.* Однокр. до **клікати.** *Користувач може й не дописувати фразу, а просто клікнути на одну із запропонованих* (з навч. літ.); *Відвідувач сайту може клікнути на значок посилання і тут же скасувати свою дію, але клік уже зараховується й потрапляє до статистики* (із журн.); *Для відправлення повідомлення потрібно клікнути на кнопку розширення в браузері* (з газ.).

КЛІ́МАКС, у, *ч.* 1. *фізл.* Період згасання діяльності статевих і генеративних функцій на тлі вікових змін організму; клімактерій. *Впливаючи на нервову систему, нагідки понижують її збудливість й уповільнюють ритм серця при гіпертонічній хворобі внаслідок клімаксу в жінок* (з наук. літ.); *Все вона знає і всюди побувала і всього зазнала: і Чехію, і Германію* [Німеччину], *офіцерська дружина, майорша, пенсія в сорок два, надбавка за всі гарячі точки, ранній клімакс, десятки знецінених ощадкнижок* (Ю. Андрухович); *Євка розписала клаптик найпохабнішими зізнаннями в коханні і погрозами настання клімаксу, якщо він, сучий син, не з'явиться* (І. Карпа).

2. *біол.* Кінцевий, відносно стабільний стан рослинності, що є наслідком закономірних змін рослинного покриву й характеризується рівновагою із загальнокліматичними умовами. *До 20–40-х років XX ст. проблему стійкості екосистем розглядали з позицій концепцій клімаксу та сукцесій, розроблених американським екологом Ф. Клеменсом* (з наук. літ.).

КЛІМАКТЕРИ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до клімаксу і клімактерію. *Причиною, яка запускає клімактеричний процес, є сильне зниження вироблення статевих гормонів жінки* (з навч. літ.); *Клімактеричний синдром виникає внаслідок згасання та зупинки гормональної активності яєчників* (із журн.).

КЛІМАКТЕ́РІЙ, ю, *ч., фізл.* Те саме, що **клі́макс** 1. *Процес дозрівання й лопання фолікула повторюється циклічно протягом усього періоду статевої зрілості жінки і припиняється в період так званого клімактерію* (з наук. літ.); *Відомий спосіб оцінки резистентності в період клімактерію полягає у визначенні в крові активних і неактивних нейтрофілів* (із журн.).

КЛІ́МАТ, у, *ч.* 1. Багаторічний режим погоди, характерний для певної місцевості. *Мою хворобу лічити не можна лікарствами, а тільки спокоєм і кліматом* (М. Коцюбинський); *Ти насадив би сто мільйонів фруктових дерев на Україні, ти змінив би її пейзаж і навіть клімат і жив би в саду своєму, оспіваний своїми поетами, прославлений своїми митцями* (О. Довженко); *Сади поліпшують клімат, збагачують киснем повітря, прикрашують наше життя* (О. Гончар); *Не змінився клімат, зими все такі ж довгі, а весни — довгоочікувані* (С. Жадан).

2. *перен.* Обстановка, стан, що склалися де-небудь. *Присутність Лени визначала весь клімат настрою* (У. Самчук); *Талановито грає, втішаю себе, ніхто нічого не запідозрить, і моральний клімат у групі буде на потрібній висоті* (В. Дрозд); *Оскільки психологічний клімат учнівського колективу складається із внутрішніх психічних станів кожного члена колективу, то важливо не пропустити, вчасно помітити зміни цього стану в окремих учнів* (із журн.).

△ **(1) Інвестиці́йний клі́мат,** *екон.* — сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних чинників, які притаманні певній країні та визначають її привабливість для іноземного інвестора. *Інвестиційний клімат безпосередньо впливає на основні показники соціально-економічного розвитку країни* (з навч. літ.); *Іноземні інвестори орієнтуються на оцінки численних консалтингових фірм, що регулярно відстежують інвестиційний клімат у багатьох країнах світу* (із журн.); **(2) Континента́льний (материко́вий) клі́мат,** *метеор.* — клімат суші, віддаленої від моря, що відзначається сухістю, спекотним літом і холодною зимою. *Гольфстрім несе величезну масу теплої води, яка великою мірою впливає на материковий клімат* (з наук.-попул. літ.); *Східна Європа має континентальний (або материковий) клімат із морозною сніжною зимою й теплим літом* (з навч. літ.); — *Прибувши до нас* [з півдня] *в континентальний клімат, відразу, звичайно, зачахла* [яблуня] *на морозі і ледве плодоносила* (О. Довженко); **(3) Морськи́й (океані́чний) клі́мат,** *метеор.* — вологий клімат без різких коливань температури, характерний для приморських країн та островів. *Морський клімат характеризується порівняно високим атмосферним тиском, малими коливаннями температури, високою або помірною вологістю, вітрами* (з навч. літ.); *Клімат Нової Зеландії океанічний, вологий, на півночі — помірно теплий, на півдні — холодніший* (з навч. літ.); *Морський (океанічний) клімат сприятливий для лікування шкірних захворювань, наприклад екземи, псоріазу* (із журн.); *Особливості океанічного клімату властиві відкритим океанічним і морським просторам* (з газ.).

КЛІМАТИЗА́ТОР, а, *ч., спец.* Пристрій, за допомогою якого очищають, охолоджують і зволожують повітря в приміщенні. *Профілактичне значення має поліпшення безпечності кліматизаторів за допомогою бактеріологічних фільтрів і ламп* (з навч. літ.); *Кишенькові кліматизатори, які завбачливо прихопив Чаміно, створюють навколо них непроникну для холоду сферу, що рухається разом з ними* (М. Руденко); *Кліматизатор за декілька годин нормалізує рівень вологості в кімнатах* (з газ.).

КЛІМАТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Комплекс заходів (опалення, вентиляція, кондиціювання повітря і т. ін.), за допомогою яких створюється штучний клімат у приміщенні. *Промислова кліматизація підтримує задані параметри повітряного середовища, необхідні для протікання технологічних процесів, роботи обладнання та приладів* (з навч. літ.); *Кліматизація застосовується на шахтах, кар'єрах, у надшахтних будівлях, приміщеннях збагачувальних фабрик* (із журн.).

КЛІМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до клімату (у 1 знач.). *Ми перелетіли через південний тропік і опинилися чи не в найкращій кліматичній смузі Південної Америки, де не буває такої спеки, як біля екватора, й де протягом року темпе-*

ратура ніколи не падає нижче 20 градусів тепла (Л. Дмитерко); *Після цьоголітньої спеки у світі заговорили про зміну клімату, зміщення кліматичних зон і що планета уже й не кругла, а трохи сплюснута* (Л. Костенко); *Кліматичний моніторинг — система спостережень, оцінювання і прогнозування зміни клімату* (з наук. літ.); *Тривалість зими як кліматичного і фенологічного сезону збільшується від низьких географічних широт до високих* (з навч. літ.); // У якому використовується лікувальний вплив клімату. *Кліматична лічнича* [лікувальна] *станція в сих горах — оце був його ідеал* (І. Франко); *Морські купання — непроста кліматична процедура, тому використовувати її потрібно поступово* (із журн.); *Сучасна Одеса — відомий кліматичний курорт* (з газ.); // Признач. для створення умов, що відповідають життєдіяльності людського організму. *Кліматична установка на літаку регулює температуру, вологість повітря й доступ свіжого повітря* (з наук.-попул. літ.); *Для низьких температур існує спеціальний кліматичний одяг із маскою для обличчя, підігріванням вдихуваного повітря і т. ін.* (з навч. літ.).

КЛІМАТИ́ЧНО. Присл. до **кліматичний.** *Злидарів тисячами вивозять у кліматично смертоносні для людини джунглі* (П. Козланюк); *Одні вчені вважають, що межа поширення граба встановилася завдяки господарській діяльності людини, інші схильні думати, що вона зумовлена кліматично* (з наук.-попул. літ.); *Північне Причорномор'я — географічно, кліматично і культурно особливий регіон Європи* (із журн.); *Учені визначили найбільш кліматично вразливі місця на Землі* (з газ.).

КЛІМАТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кліматографії. *Поряд з ендогенними чинниками великий вплив на імунний стан людини справляє зовнішнє середовище, кліматографічні умови проживання* (з навч. літ.); *Члени "Київської громади" досліджували різні аспекти життя українського народу, кліматографічні умови краю* (із журн.).

КЛІМАТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Розділ кліматології, що описує кліматичні умови різних частин земної кулі. *Географія є комплексом наук, до якого входять такі науки, як картографія, кліматографія, геологія, океанологія та багато інших* (з навч. літ.); *Великого значення в кліматографії набувають характеристики циркуляційних процесів* (з навч. літ.).

КЛІМАТОЛІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **кліматолікува́ння.** *У процесі санаторно-курортного лікування стан хворого може змінюватися, відповідно й змінюється кліматолікувальний режим* (із журн.); *Запропонований кліматолікувальний метод має профілактичний вплив при різних захворюваннях* (з газ.).

КЛІМАТОЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Використання кліматичних чинників із лікувальною й профілактичною метою. *Кліматолікування пов'язане з чутливістю людського організму до зміни погодних умов* (з навч. літ.); *Під впливом курортної терапії з проведенням літнього кліматолікування в організмах дітей спостерігаються кращі можливості терморегуляції* (із журн.).

КЛІМАТОЛІ́Т, у, *ч., геол.* Сукупність гірських порід, що сформувалися під час інтенсивного похолодання або потепління в регіональному масштабі. *Кліматоліти відповідають регіональним горизонтам, які виділяються в четвертинних відкладеннях* (з наук.-попул. літ.); *Кліматоліти теплих етапів представлені елювіальними середніми й важкими суглинками, глинами* (з навч. літ.).

КЛІМАТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із кліматології. *Досвідчені кліматологи Думбадзе й Коломієць одразу оцінили всі вигоди, всю цілющість місцевого клімату* (Ю. Смолич); *Спеціалісти-кліматологи вважають, що треба боротися не з потеплінням, а з викидами в атмосферу газів, які викликають парниковий ефект* (з наук.-попул. літ.); *Історики і кліматологи пояснювали загибель цивілізацій минулого чи докорінні зміни в устрої суспільства кліматичними катаклізмами* (з навч. літ.); *Вітчизняні кліматологи попереджають про ймовірні природні катаклізми протягом кількох років* (з газ.).

КЛІМАТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кліматології. *Копальні Велички є своєрідним кліматологічним курортом, у якому не тільки повітря, а й способи оздоровлення благотворно впливають на стан здоров'я хворих* (з наук.-попул. літ.); *Причорноморські держави готові й надалі розвивати всебічне співробітництво у справі рятування і зберігання природного середовища Азово-Чорноморського басейну, проведення морських і кліматологічних досліджень* (з навч. літ.).

КЛІМАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про клімат, його формування, географічний розподіл та вплив на органічне життя. *Космічні методи спостережень — найсучасніший інструмент кліматології* (з наук.-попул. літ.); *Кліматологія належить до географічних наук, оскільки клімат є географічною характеристикою* (з навч. літ.).

△ **(1) Меди́чна кліматоло́гія** — галузь медицини, яка вивчає вплив на людський організм кліматичних чинників, а також способи використання погодних умов з лікувальною метою. *У медичній кліматології застосовують методи комплексної кліматології, що дозволяє визначати клімат через режими погоди* (з навч. літ.); *Стародавні цілителі прекрасно знали медичну кліматологію* (із журн.).

КЛІМАТОТВІ́РНИЙ, а, е. Стос. до кліматоутворення. *Кліматотвірні процеси визначають характер клімату в межах певної області або всієї Землі* (з наук. літ.); *Головним кліматотвірним чинником є сонячна радіація* (з навч. літ.).

КЛІМАТОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Використання кліматичних умов певної місцевості для лікування та профілактики захворювання. — *О, давно! Вже другий день. І вже занудьгувала: потрапила до компанії почесних курортників, які говорять лише на тему дієти, кліматотерапії та боротьби з ожирінням* (М. Дашкієв); *Гуляти у "священному гаю", відвідувати храм Ескулапа, тобто приймати кліматотерапію, було обов'язком кожного стародавнього грека* (з наук.-попул. літ.); *Кліматотерапія — єдиний "медикамент", що не має протипоказань, він корисний усім* (із журн.); *Кліматотерапія застосовується як самостійний метод лікування в комплексі з іншими видами лікування* (з газ.).

КЛІМАТОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Формування клімату. *Взаємодія чинників кліматоутворення зумовлює кліматичні особливості певної території* (з наук. літ.); *Найважливішими чинниками кліматоутворення є кількість сонячної радіації, циркуляція повітряних мас, характер підстилкової поверхні* (з навч. літ.).

КЛІМАТРО́Н, у, *ч., бот.* Оранжерея зі штучним кліматом для вирощування рослин різних географічних зон. *Важливою частиною будь-якого ботанічного саду є кліматрони та інші подібні споруди, де експонуються теплолюбні рослини* (з наук. літ.); *В оранжерейному комплексі Ботанічного саду ім. академіка О. В. Фоміна в 1977 році*

спеціально для пальм було побудовано найвищий у світі тридцятиметровий кліматрон (з наук.-попул. літ.); *У кліматроні вирощують не окремі види рослин, як у фітотроні, а створюють рослинні співтовариства, типові для певних зон* (із журн.).

КЛІ́НГЕР, а, *ч., спец.* Скляний пристрій, признач. для контролю за рівнем води в парових котлах. *Клінгер має з внутрішнього боку (з боку води й пари) поздовжні канавки, які відбивають світло, завдяки чому вода в склі здається темною* (з навч. літ.); *Клінгер виготовляється з термічно загартованого боросилікатного скла* (із журн.).

КЛІ́НІКА, и, *ж.* Установа лікарняного типу, в якій лікування хворих поєднується з науково-дослідною та педагогічною роботою. *Скінчив* [Темницький] *у Відні медицину і практикував при тамошній клініці* (І. Франко); *— Ні, перше думаю заїхать у Відень: хочу там пройти неділь у шість коротенький практичний курс акушерства, придивитись, поучитись при клініці* (Олена Пчілка); *У стоматологічній клініці — перерва на обід* (А. Крижанівський); *Працює* [жінка] *кардіологом у клініці, де батько лежав з інфарктом* (Л. Костенко); *Ліда покинула роботу в районній поліклініці й пішла працювати у приватну клініку — тут і навантаження менше, і графік прийомів зручніший* (Люко Дашвар).

КЛІНІЦИ́СТ, а, *ч.* Лікар, який працює в клініці та займається, крім лікарської практики, науковими дослідженнями. *М. Д. Стражеско увійшов в історію світової медицини як гігант наукової думки і видатний клініцист* (з наук. літ.); *Медики всього світу — і не тільки клініцисти, а й теоретики — інтенсивно вивчають проблеми сучасної кардіології* (з наук.-попул. літ.); *Клініцисти відзначають, що бджолина отрута благотворно діє на кровотворну систему: підвищується кількість гемоглобіну, збільшується як місцевий, так і загальний лейкоцитоз* (з навч. літ.).

КЛІНІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **клі́ніка.** *З будинку, що сяє великими яскравими вікнами, лунає дитячий плач. Там, у клінічній палаті, народилося нове життя* (М. Дашкієв); *— Угадай, що я знайшла? — Перлину, — сказав я. — З мого намиста. — Правильно. Я знайшла її в реєстраційній книзі Інституту клінічної та експериментальної хірургії* (В. Шкляр); *Новицький працював хірургом в обласній клінічній лікарні, де виконував, по суті, усі найскладніші операції* (В. Хрущак); // Який функціонує при клініці. *Санаторій у нас клінічний, тут не просто відпочивають, а лікуються* (М. Руденко); *Лікувально-діагностичний процес забезпечується в кабінетах фізіотерапії, стоматології, масажу, функціональної діагностики, клінічній лабораторії, камері штучного мікроклімату* (із журн.); // Який проходить, відбувається в клініці. *— У вас грип дуже ускладнений .. Вам потрібне клінічне лікування* (Ю. Мушкетик); *Клінічні випробування лікарських засобів проводять для встановлення або підтвердження їх ефективності та нешкідливості* (з навч. літ.); // Власт. клініці. *Стражеско такої думки, що серце у мене значно поправилось, що на мене тепер погано впливає одноманітність клінічного життя, брак повітря і вражінь* (М. Коцюбинський); *Розуміється, найліпше було б одвезти його до Харкова, де є рентгенівський апарат, належні клінічні умови й досвідченіші за Солодовникова хірурги* (Б. Антоненко-Давидович).

△ **Клінічна смерть** *див.* **смерть.**

КЛІНІ́ЧНО, *присл.* Під час клінічних спостережень, досліджень. *Інфаркти в басейні задньої мозкової артерії клінічно проявляються зоровими розладами* (з наук. літ.); *Порушення скоротливої здатності серця клінічно можуть не виявлятися* (з наук.-попул. літ.).

КЛІ́НКЕР[1], у, *ч., спец.* 1. Дуже міцна, сплавлена під час випалювання цегла, що не вбирає вологи. *По клінкеру дзвеніли ковані колеса важких возів* (Ю. Збанацький); *Існує 13 типів мостіння вулиць. Найдавніший — із ламаного каменю, потім — брук із тесаних блоків, із кістки, лицьовий брук, брусковий, мозаїковий, брук із штучного каменю — клінкеру* (із журн.).

2. Випалена до спікання цементна сировина у вигляді дуже твердих грудок; напівфабрикат для виробництва цементу. *Клінкер розмелюють у тонкий сірувато-зелений порошок, який надходить у продаж під назвою силікатного цементу* (з навч. літ.); *Вапняк багатий на вуглекислий кальцій, а глина є двоокисом кремнію. З їхньої суміші одержують напівфабрикат цементу — клінкер* (з наук.-попул. літ.); *Щоб отримати цемент, клінкер перемелюють, додаючи хімічні компоненти, а потім випалюють у печах* (з газ.).

КЛІ́НКЕР[2], а, ч. Вузький довгий веслувальний човен із дощаною обшивкою. *Його увагу привернув клінкер, який наздоганяв яхту* (із журн.); *Тренери використовують клінкери переважно для опанування техніки веслування молодими спортсменами* (з газ.); // Вид обшивки дерев'яного судна. *Якщо обшивка човна є клінкером (ребро на ребро), то жодні склеювання не застосовують* (із журн.).

КЛІ́НКЕРНИЙ[1], а, е, *спец.* Прикм. до **клі́нкер[1].** *У 1884 році в селі Топчіївка під Черніговом було побудовано перший клінкерний завод в Україні* (з навч. літ.); // Признач. для виготовлення клінкеру. *У виробництві клінкерної бруківки використовується лише чиста клінкерна глина* (з навч. літ.); // Зробл. з клінкеру. *Вони саме спускалися в тунель підрейкового переходу.., було вільно й легко в цьому підземеллі з кахляними стінами й гладенькою клінкерною підлогою* (П. Загребельний); *В очі впадали тільки яскраві плями рекламних плакатів — автівки, красуні, металопрокат, клінкерна цегла* (Люко Дашвар); *Клінкерна продукція має широку кольорову гаму з імітацією під різні текстури* (із журн.).

КЛІ́НКЕРНИЙ[2], а, е. Прикм. до **клі́нкер[2].** *Великі кільові судна з дощаною клінкерною обшивкою, з'єднаною заклепками, відомі в Скандинавії з IV ст.* (із журн.).

КЛІНКЕРУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **клінкерува́ти.** *Залежно від температури й часу її впливу на термічне оброблення ґрунту виділяють періоди прогріву, випалу та клінкерування (вище 1000 °C)* (із журн.).

КЛІНКЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Випалюванням перетворювати цеглу на клінкер *(див.* **клі́нкер[1]**). *Цеглу клінкерували на дуже гарячому вогні* (з газ.).

КЛІНКЕ́Т, а, *ч., техн.* Запірний пристрій трубопроводів на судні. *Клінкет відрізняється від клапана лише тим, що диск, закриваючи отвір, не опускається на гніздо в напрямку його осі, а ковзає, як засувка, по притертій поверхні гнізда* (з навч. літ.); *Клінкети застосовують на військових суднах лише там, де їхні переваги можна добре використати, головним чином, для труб великих діаметрів* (із журн.).

КЛІ́ННО, *присл., діал.* Стоячи на колінах. *Молись хоч і клінно, А де мусить упасти шматок, Там впаде неодмінно* (І. Франко); *Вона молилась клінно перед образами* (із журн.);

// Шанобливо, уклінно. *Клінно прошу тебе, мамо. Все мені, рідна, прости* (з народної пісні).

КЛІНОХЛО́Р, у, *ч., геол.* Породотвірний мінерал класу силікатів зеленого та жовтого кольору із перламутровим блиском. *Поклади клінохлору знаходять на території України в Карпатах, у межах Українського щита* (з навч. літ.); *Колір клінохлору змінюється від трав'янисто-зеленого до оливково-зеленого, жовтого, інколи білого із сіруватим, рожевим, фіолетовим та іншими відтінками* (із журн.).

КЛІНЧ, у, *ч., спорт.* Поширена техніка утримання супротивника в спортивних єдиноборствах, що полягає у взаємному унеможливленні дій з ведення поєдинку. *Залежно від обраної стратегії бійці застосовують клінч у наступі (для проведення кидка чи нанесення удару), в обороні (для обмеження рухливості суперника), а також для відпочинку* (з навч. літ.); *За новими правилами рефері можуть розривати клінч, і боксери більше не мають можливості постійно "в'язати" суперника* (із журн.); *Після другого періоду клінч застосував борець у синьому трико* (з газ.); * Образно. *Протиборчі сторони зчепилися в політичному клінчі* (Л. Костенко).

КЛІОДИНА́МІКА, и, *ж.* Міждисциплінарна галузь досліджень, що займається математичним моделюванням довгострокових соціально-історичних процесів розвитку суспільства. *Завданням кліодинаміки є побудова загальних моделей історичних процесів, що враховують якомога більшу кількість чинників* (з наук. літ.); *Кліодинаміка пояснює, чому історичні повороти в таких різних сферах, як економіка й культура, відбуваються приблизно в один і той самий час* (із журн.).

КЛІОДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кліодинаміки. *Конференція з кліодинамічних досліджень об'єднала вчених, які працюють у різних сферах природничих і гуманітарних дисциплін* (із журн.).

КЛІОМЕ́ТРИКА, и, *ж.* Те саме, що **кліоме́трія.** *Кліометрика створює можливості більш широкого й об'єктивного тлумачення фактів, що містяться в історичних джерелах* (з наук.-попул. літ.); *Доповідь було присвячено історії розвитку кліометрики у світовій та вітчизняній історіографії* (із журн.).

КЛІОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кліометрики і кліометрії. *Суттєвого значення в процесі опрацювання результатів дослідження набувають кліометричні, тобто математичні методи історичного дослідження соціальних систем* (з навч. літ.); *В оцінці історичних фактів і подій неабияку роль відіграють кліометричні дослідження, що проводяться в межах так званої нової економічної історії* (з газ.).

КЛІОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Галузь економічної науки, яка вивчає економічну історію за допомогою сучасних методів статистичного аналізу та математичного моделювання; кліометрика. *Одним із засновників кліометрії є американський історик Роберт Фогель, лауреат Нобелівської премії з економіки 1993 року* (з наук. літ.); *Уперше термін "кліометрія" було використано науковцями у грудні 1960 року* (із журн.).

КЛІП[1]**, КЛІП-КЛІ́П,** *виг.* Уживається як присудок за знач. **кліпати** і **кліпнути.** *І дивиться душа твоя з безодні зірко, одноoко, і мов підморгує: кліп-кліп, мовляв, нічого, не журися* (П. Мовчан); *Раїса сльози втерла, на мамку з татком — кліп-кліп* (Люко Дашвар).

КЛІП[2], у, *ч.* Короткометражний відеофільм, що супроводжує музичний номер, естрадну пісню, рекламу певних товарів, послуг і т. ін.; відеокліп. *Я тут маю касету з моїм... ну, новим кліпом* (Ю. Андрухович); *Із вулиці гамір і чад — там знімають кліп і звучить фонограма* (Ю. Іздрик); *Зірка .. вимагала від Марли негайної фотосесії в тому образі, який потрібен для кліпу* (І. Карпа); *Музичні кліпи використовують на всіх каналах як своєрідну музичну паузу при формуванні програмової сітки* (з наук.-попул. літ.).

КЛІ́ПА, и, *ж.* Монета у формі прямокутника, чотирикутника і т. ін., взагалі не круглої форми. *Дванадцятикутні кліпи було вперше виготовлено у Британії за часів Едуарда VIII* (з навч. літ.); *На початку XVII ст. кліпами оплачувалася служба шведських солдатів* (із журн.).

КЛІ́ПАВКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **повіка.** *Повів він* [Кармалюк] *своїми зіркастими очима на стражників — у тих кліпавки замигали, повів вдруге — долу опустились і як пеленою очі заслонило, повів втретє — позіхати стражники почали* (з легенди); *Вона .. малювала собі якоюсь бідою — не брови і не кліпавки, а попід очима* (Ірина Вільде).

2. Гасова або олійна лампа; каганець. *Мальва ще за дня запинала кухонне вікно ковдрою, світила кліпавку на конопляній олії, а тоді вже догоджала Рузі, як рідна мати* (В. Земляк).

КЛІ́ПАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кліпати.** *Чорні довгі вії аж миготіли й ніби нервово дрижали при кліпанні очима* (І. Нечуй-Левицький); *— День добрий! Як ся маєте, колего? У відповідь — безрадне кліпання очима* (І. Франко); *Сироватка сидів на ліжку, чухав нога об ногу і в такому щирому подиві кліпав на хорунжого ріденькими повіками, що, здавалося, у те кліпання, а заодно і в його повість, повірив би й камінний ідол* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Мене завжди дивує, як в мозку (правда, палаючому) в одну мить, коротку, як кліпання ока, може зразу построїтися ціла теорія, ціла армія думок* (В. Винниченко).

КЛІ́ПАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Мимовільно швидко опускати та підіймати повіки; моргати (у 1 знач.). *Сніг так блищав, що Дмитрик не міг на нього дивитись і кліпав очима* (М. Коцюбинський); *Дмитро Холод видимо нервував, бо очі його часто кліпали повіками* (Г. Епік); *Черниш суворим поглядом, не кліпаючи, дивився в протилежну стіну і не чув Блаженка* (О. Гончар); *Дівчата, ошелешені звісткою, принишклі, злякано кліпають віями, струшуючи росинки* (Є. Доломан); * Образно. *Широке небо неначе кліпало тисячами блискучих очей* (І. Нечуй-Левицький).

2. *рідко.* Те саме, що **морга́ти** 2. *Війтову одежину сховала мовчки у бочку і кліпала на Анничку, аби нічого про одежину Петрові не говорила* (Марко Черемшина).

3. *перен., розм.* Світитися слабким мінливим світлом; блимати (у 1 знач.), мерехтіти. *В чорному небі кліпали зорі* (М. Коцюбинський); *Кліпає каганець-бликун у вікні, мерехтять зірки над селом розсипаною чумацькою сіллю, та нікого нема* (Є. Гуцало); *Небо ніби ворушилось, мов живе, миготіло й кліпало* (В. Нестайко); *Каганець кліпав останніми зблисками полум'я* (Д. Білий); *За нею сунув, кліпав фарами компактний позашляховик* (Люко Дашвар).

◊ **(1) Клі́пати (бли́мати) очи́ма:** а) *(перед ким)* почувати себе ніяково перед ким-небудь, відчувати сором, провину і т. ін. перед кимсь. — *Та й що ж оце, з-за нього* [батька] *нам перед людьми очима блимати?* (Григорій Тютюнник); *Мені, старому, не годиться перед районним секретарем очима кліпати* (В. Козаченко); б) мовчати, нічого не розуміючи або не знаючи, що відповісти. — *Ну, Левонтію Кирило-*

вичу, ти очима не блимай, а пояснюй, як і що (О. Донченко); *Зміркувавши, що Юрко тільки кліпає очима, Луць пояснив йому справу* (П. Козланюк).

КЛІ́ПЕР, а, *ч., мор.* Вітрильне чи вітрильно-моторне швидкохідне багатощоглове судно. *П'ять мачт з вітрилами упали, мов зрізані; прудкобіжний кліпер вийшов з бою* (Ю. Яновський); *Чайні кліпери .. то, кажуть, було чудо з чудес. Не було рівних їм ні в легкості та швидкості ходу, ні в красі ліній та форм...* (О. Гончар); *— Робитиме* [кліпер] *двісті миль на добу. — Це — виняткова швидкість? — Аж ніяк. Кліпери під вітрилами часто йдуть набагато швидше* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Середній американський кліпер міг мчати навіть під час ураганного вітру, несучи різні вітрила* (з газ.).

КЛІПЕРБО́Т, а, *ч., мор.* Складаний гумовий човен. *Подивившись на літак, штурман поставив ногу в кліпербот і ще раз обвів прощальним поглядом потопаючий корабель* (М. Трублаїні).

КЛІ́ПЕРНИЙ, а, е., *мор.* Прикм. до **кліпер.** *У другій половині XIX ст. зросла чисельність англійського кліперного флоту, який почав перевершувати американський за кількістю вітрильних суден* (із журн.).

КЛІП-КЛІ́П *див.* **кліп**[1].

КЛІПМЕ́ЙКЕР, а, *ч., мист.* Спеціаліст зі створення кліпів *(див.* **кліп**[2]**).** *— Ви його все одно не знаєте, це аматор, — так само півголосом відповів кліпмейкер* (Ю. Андрухович); *В Україні є хороші кліпмейкери, є достатня кількість цікавих музичних груп, які можуть реалізовувати свої ідеї* (із журн.); *Український режисер, кліпмейкер, оператор Андрій Приймаченко змонтував фільм про стереотипи іноземців щодо України* (з газ.).

КЛІПМЕ́ЙКЕРСТВО, а, *с., мист.* Заняття, професійна діяльність кліпмейкера. *Кліпмейкерство посідає особливе місце в системі вітчизняного телебачення й кінематографії* (із журн.); *Українське кліпмейкерство активізувало свою роботу лише в середині 1990-х, що збігається з виникненням перших відеохіт-парадів* (з газ.).

КЛІ́ПНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **кліпати.** *Карпо навіть не одхилив голови й не кліпнув очима* (І. Нечуй-Левицький); *Старий лісівник якось зразу зів'яв, стомлено кліпнув віями* (С. Журахович); *Рудий Панас кліпнув оком на сивого Марка* (М. Коцюбинський); *Кліпнула сигнальна лампочка, закрутилась верхня лебідка, намотуючи сталевий трос* (Ю. Яновський); *Сонце не могло пробити своїм промінням молочно-білу пелену й лише на прощання знайшло вузьку щілину на самому схилі неба, кліпнуло на мить і згасло* (К. Гриб).

◊ **Як** *(рідше* **тільки) о́ком моргну́ти (мигну́ти, кліпну́ти** *і т. ін.) див.* **моргну́ти.**

КЛІ́ПОВИЙ, а, е., *мист.* Прикм. до **кліп**[2]. *Картина світу людини з кліповим мисленням складається з невеличких клаптиків, фрагментів у режимі коротких, інтенсивних образів спрощеного змісту* (з наук.-попул. літ.); *Кліповий монтаж не є вже чимось безпрецедентним, його можливості дуже широко використовують у зніманнях музичних відеокліпів і в художньому кіно* (із журн.); *Цікавим був кліповий принцип вистави, а особливо світлова партитура, яка це підкреслювала* (з газ.).

КЛІПС *див.* **кліпси.**

КЛІ́ПСИ, ів, *мн. (одн.* **кліпс,** а, *ч.).* 1. Вид сережок, що їх прикріплюють до мочок вух без проколювання. *Дівчата іноді позирали в маленькі люстерка .. Чи не збилась зачіска, чи добре грають проти такого світла нові кліпси* (В. Кучер); *Розпустила косу й заходилася мостити її заново. Потім довго добирала кліпси й черевички* (І. Білик); *Вона, на диво собі покірна, роздяглася й поклала кліпси скраєчку журнального стола* (Є. Пашковський).

2. Пристрій для кріплення, фіксації чого-небудь. *Існують кліпси різних розмірів, призначені для різних типів розмірів труб* (із журн.); *Кліпси для кріплення плівки на каркас теплиці бувають оцинковані та пластикові з ультрафіолетовою стабілізацією* (із журн.); *Кліпси гірськолижного черевика виготовляють із пластику, алюмінію та магнію* (з газ.).

КЛІР, у, ч., *рел.-церк.* Загальна назва служителів культу якої-небудь церкви; церковний причет (у 1 знач.). [Ізоген:] *До тебе ж я з проханням удаюся від себе і від кліру* (Леся Українка); *Блукав* [Турчиновський], *співав на розмаїті гласи, Втішав дяків і католицький клір* (М. Зеров); *Князь у супроводі бояр, єпископа та кліру рушив до широко розчинених дверей собору — відправляти урочистий молебень* (В. Малик); *Серед духовенства нас також небагато, бо се особи публічні й над ними наглядає старший клір* (Г. Пагутяк); // Церковний хор. *Клір і півча проспівали: "Хай буде так, хай буде так. Амінь!"* (П. Загребельний).

КЛІ́РЕНС, у, *ч.* 1. *техн.* Відстань від найнижчих точок конструкції автомобіля, тролейбуса, автобуса і т. ін. (за винятком коліс) до рівня землі. *Одним із найпростіших способів збільшення кліренсу є збільшення розміру покришок і дисків автомобіля* (з навч. літ.); *Високий кліренс машини дозволяє працювати на високих сільськогосподарських культурах, таких як кукурудза, соняшник, ріпак* (з газ.).

2. *біол.* Показник швидкості очищення біологічних рідин або тканин організму. *У пацієнтів із нирковою недостатністю необхідно коригувати дози препарату відповідно до кліренсу креатиніну* (з навч. літ.); *Препарат знижує рівень азотистих продуктів у крові, сприяє збільшенню ниркової фільтрації, підвищує кліренс азотистих сполук* (з мови реклами).

КЛІ́РЕНСОВИЙ, а, е. Прикм. до **кліренс.** *Кліренсовий параметр є дуже важливою характеристикою прохідності автомобіля* (із журн.); *Кліренсовий метод ґрунтується на реєстрації концентрації індикатора речовини, що вводиться в тканини органа з кров'ю і вимивається потоком крові з нього* (з навч. літ.).

КЛІ́РИК, а, *ч., рел.-церк.* Член кліру; церковнослужитель. *Були в нас свої чини хиротесій (поставлення на церковний ступінь), наприклад, обряд постриження в кліврики* (І. Огієнко); *Магдебурзький клірик Бруно, який не належав до прихильників імператора, склав життєпис його дитинства і юності і вимушений був вдатися до слів прикрих* (П. Загребельний); *Він пішов .. до собору Паризької Богоматері і попросив тамтешніх кліриків охрестити Авраама* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КЛІ́РИНГ, у, *ч., фін.* Система безготівкових розрахунків за товари або послуги, заснована на заліку взаємних вимог і зобов'язань. *Кліринг на біржовому ринку має специфіку, пов'язану з типом самої біржі та проведеними на ній опе-*

раціями (з навч. літ.); *Кліринг і розрахунки на кожній великій біржі організовують самостійно* (із журн.).

△ **(1) Валю́тний клі́ринг,** *фін.* — безготівкові операції в зовнішній торгівлі. *У сфері міжнародних платіжних відносин клірингові розрахунки дістали назву валютного клірингу* (з навч. літ.); *Валютний кліринг спочатку використовували лише для зовнішньоторговельних розрахунків* (із журн.); **(2) Міжба́нківський клі́ринг,** *фін.* — розрахунки між банками шляхом зарахування взаємних грошових вимог юридичних осіб однієї країни. *Міжбанківський кліринг використовують у будь-якій країні з розвиненою банківською інфраструктурою* (з навч. літ.).

КЛІ́РИНГОВИЙ, а, е, *фін.* Стос. до клірингу. *Взаєморозрахунки банки можуть здійснювати й без клірингової системи, відкривши кореспондентські рахунки один в одного* (з навч. літ.); *Ми створили абсолютно нову надійну й ліквідну систему клірингового банку, що займається міжбанківськими міжбіржовими розрахунками* (з мови реклами).

КЛІ́РОВИЙ, а, е, *рел.-церк.* Стос. до кліру. *Він напише в кліpових відомостях, що я "поганого поведенія"* [поганої поведінки] (І. Нечуй-Левицький); *До коротких клірових описів він додавав історичні тексти, документи, свідчення священиків, інші записи* (із журн.); *Клірові відомості є справжньою літописною книгою церкви, з якої черпається багато інформації про парафію, її діяльність, парафіян* (з газ.).

КЛІ́РОС, у, *ч., рел.-церк., рідко.* Те саме, що **кри́лас.** *Цього потребувала його нова служба і доручення, які давав йому хазяїн. Навчився він і церковного співу, бо разом з товаришами ходив співати на кліросі* (Г. Квітка-Основ'яненко).

КЛІСТИ́Р, у, *ч., заст.* Клізма. *Їй клали .. теплую на пуп сервету, Іще клістир з ромну* [ромену] *дали* (І. Котляревський); *Юру примусили виригати Іванову горілку, потім ще для чогось поставили клістир, дали випити якісь краплі* (Ю. Смолич); — *Пишіть: "Швейк, сувора дієта, двічі на день промивання шлунка і раз на день клістир"* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КЛІСТИ́РНИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **клісти́р.** *Клістирний ефект;* // Признач. для клістиру. *Ясь роздобув у розбитій під час бомбардування аптеці клістирні рурочки та бакелітові насадки на гумові спринцівки* (Ю. Винничук); *Поступово нормалізувався тонус стінок кишківника, дефекація стала здійснюватися без допомоги клістирних уливань* (із журн.).

КЛІСТРО́Н, а, *ч., ел.* Надвисокочастотна електронна лампа, яка перетворює постійний струм на змінний за рахунок зміни швидкості руху електронів. *Клістрон збуджує в резонаторі електромагнітні коливання, частота яких залежить від об'єму корпусу камери резонатора* (з наук. літ.); *Дія мікрохвильової печі ґрунтується на швидкому обертанні електронів у клістроні* (з наук.-попул. літ.); *Найвищі частоти, які відповідають міліметровим і сантиметровим хвилям, генеруються клістронами й магнетронами* (з навч. літ.).

КЛІСТРО́ННИЙ, а, е, *ел.* Прикм. до **клістро́н.** *Клістронна трубка генерує рентгенівські промені й може бути джерелом опромінення* (з навч. літ.); // У якому використовується клістрон. *Клістронний генератор містить об'ємний резонатор, у якому коливання збуджуються й підтримуються електронним потоком* (з наук. літ.).

КЛІТИ́НА, и, *ж.* 1. *біол.* Найпростіша одиниця будови, відтворення, розвитку і життєдіяльності організмів, яка складається з протоплазми, ядра та оболонки. *Вірус СНІДу вражає в людини клітини білої крові, які відповідають за діяльність найважливіших ланок захисту організму* (з наук.-попул. літ.); *Більшість живих організмів складається з органів, органи — з тканин, тканини — з клітин* (з навч. літ.); *Рослинна клітина має зовнішню клітинну оболонку, що відрізняє її від тваринної клітини* (із журн.); *Сорт утрачав свою життєву силу, — витривалість біологічної клітини слабнула, клітина марніла* (М. Івченко); *Весною сосна найбуйніше росте — відкладаються нові клітини, вона росте в товщину й угору* (Ю. Яновський); *Вуглекислота, себто сполука вуглецю з киснем, дає рослинам у надмірі необхідний їм матеріал для побудови клітин* (В. Владко).

2. Те саме, що **клі́тка** 3. *Вбиралася Марина в коротку спідничку до колін.., а кохтинку* [кофтинку] *носила картату, з "шотландки", червоних і зелених клітин* (Ю. Смолич); *Ви знаєте давню притчу про винахідника шахів, який забажав "простенької" нагороди: на першій клітині шахової дошки — одну зернину, а на кожній наступній — вдвічі більше* (О. Бердник); *Від того місця і майже до кінця яру дно його посічене великими шаховими клітинами. То — .. калюжі-ставки* (Ю. Мушкетик).

3. Те саме, що **клі́тка** 1. *Він так і протиратиме штани в темній клітині біля прийомної* [приймальні] *свого шефа* (Н. Рибак); * Образно. *О як там кохана? Що тішить її? Лиш спогади здавна колише свої. Маленького птаха в клітині трима, пускає невдаху на волю сама* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (кліти́на)> *див.* **майда́нчик.**

△ **(1) Інтерстиціа́льні кліти́ни,** *біол.* — групи клітин у ссавців, що містяться в сполучній тканині статевих органів і забезпечують вбирання з крові твердих частинок та виділення статевих гормонів. *У деяких кишковопорожнинних інтерстиціальні клітини містяться в зовнішньому шарі та забезпечують формування статевих і жалких клітин* (з навч. літ.); **(2) Стовбуро́ві кліти́ни,** *біол.* — первинні клітини всіх багатоклітинних організмів, які можуть самовідновлюватися поділом клітини, а також диференціюватися в досить велику кількість спеціалізованих типів клітин. *Одним із джерел стовбурових клітин може бути кістковий мозок* (з наук. літ.); *Каліфорнійські вчені стверджують, що "перепрограмували" стовбурові клітини вимираючих тварин, сподіваючись таким чином відновити їхню чисельність* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Не́бо в кліти́ну (в кліти́нку)** *див.* **не́бо.**

КЛІТИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **кліти́на.** *Запліднена клітинка починає ділитися* (з навч. літ.); *Марко розірвав конверт і витяг з нього аркуш паперу в клітинку* (І. Микитенко); *Він сидить у своєму плетеному кріслі-гойдалці, накритий вишневим пледом у клітинку* (С. Андрухович); *Лісові голуби воркотіли вгорі, в своїй клітинці; інші голуби вже спали* (В. Шкляр); * У порівн. *О земле моя, мій ти світе, тобою душа вся сія! З тобою згадками я злитий, як кожна клітинка моя* (В. Сосюра).

◊ **Не́бо в кліти́ну (в кліти́нку)** *див.* **не́бо.**

КЛІТИ́НКОВИЙ, а, е. Прикм. до **кліти́нка.** *У великих нерестових ставах можна проводити не суцільне дерну-*

вання, а застосовувати клітинковий метод створення нерестових майданчиків (з навч. літ.); *Для перенесення малюнка на фанеру використовують копіювальний папір або техніку клітинкового малюнка* (із журн.); *Відомо багато різновидів гри в шашки на 64-клітинкових та 100-клітинкових шахівницях* (з газ.).

КЛІТИ́ННИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **клітина** 1. *У молодих клітинах протоплазма заповнює всю клітинну порожнину* (з наук. літ.); *Доклітинні форми повинні були передувати організмам, які мають клітинну будову* (з навч. літ.); // Який складається, утворений із клітин. *Будова вірусів значно простіша, ніж у клітинних організмів, тому вони є дуже зручними об'єктами для вивчення механізму передачі генетичної інформації* (з наук.-попул. літ.); *У процесі життя клітинні мембрани постійно оновлюються — старі розчиняються, нові виникають* (із журн.); *Наявність твердої клітинної стінки є однією з особливостей рослинних клітин* (із журн.); // Об'єктом якого є клітини. *Вивчення живих об'єктів на клітинному і внутрішньоклітинному атомно-молекулярному рівні дозволило дізнатися про елементарні процеси перетворень, що відбуваються в молекулах живого організму* (з наук. літ.).

△ **Клiти́нна інжене́рія** *див.* **інжене́рія; Клiти́нна тео́рія** *див.* **тео́рія; Клiти́нний імуніте́т** *див.* **імуніте́т.**

КЛІ́ТКА, и, *ж.* 1. Закрите приміщення для птахів, тварин і т. ін. зі стінками з металевих або дерев'яних прутів. *В клітці є пити, їсти і хороше сісти, та немає волі* (Номис); *Я посипав в клітку сім'я, Воду наливав; Але змерз маленький чижик І співать не став* (Я. Щоголів); *Під сараєм, біля клітки з кролями, Серьожа з двома малими — зеленню годують кролів* (А. Головко); *Їй уже ніщо не цікаве, вона ні на кого не дивиться, сидить, як замкнений у клітку дикий птах* (Б. Антоненко-Давидович); *Ґрати — різновид клітки, символ неволі, горя, краху людських надій!* (Василь Шевчук); * У порівн. *Тисячі думок у моїй голові билися, як у клітці* (Мирослав Ірчан); // Про маленьку, тісну кімнату або хату. *В тісній "клітці" під сходами карного суду було напівтемно, вогко, холодно* (І. Франко); *Клітки, в яких сиділи стрільці, замикав сам начальник в'язниці, а ключі ховав у сейфі свого кабінету* (М. Малиновська); *Темрява відступала від очей, сірувате світло рівномірно розплилося по кам'яній клітці* (Р. Іваничук).

2. Те саме, що **кліть** 1. *Пошкодження силового кабелю призвело до обвалу шахтової клітки та завдало значних матеріальних збитків підприємству* (з газ.).

3. Чотирикутник на поверхні чого-небудь, утворений перехресними лініями; клітинка, кратка. *На аркуші з шкільського зошита в клітку стояли стовпчики арифметичних прикладів* (Ю. Збанацький); *Для занять із дошкільниками необхідний зошит в клітку, простий олівець і гумка, щоб можна було виправити неправильне написання цифри* (з газ.).

4. *заст.* Народна міра землі, яка в різних місцевостях становить від 4 до 10 гектарів. *Дві лобогрійки .. викошували клітку в день, тобто десять гектарів* (Ю. Яновський); *Ніяк не може заснути й Терентій Плачинда, який сьогодні в шляхтича-однодворця прикупив до своїх ґрунтів клітку лепського сінокосу* (М. Стельмах).

Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (кліти́на)> *див.* **майда́нчик.**

△ **(1) Грудна́ клі́тка,** *анат.* — верхня частина кістяка людини й тварин, що складається з груднини, грудних хребців і ребер, а також утворена ними порожнина, у якій містяться легені, серце та стравохід; огруддя. *Грудна клітка людини складається з 12 пар ребер і груднини* (з наук. літ.); *В нього перед очима пливли барвисті кола, руки несамохіть стискалися в кулаки, а серце то завмирало, то несамовито билося об грудну клітку* (М. Дашкієв); *Олексій Іванович натягнув рукавички й приступив до процедури. Зробив розтин грудної клітки чоловіка* (Г. Пагутяк).

◊ **Би́тися, як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **птах у клі́тці** *див.* **би́тися.**

КЛІТКОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **клі́тка** 1–3. *Ребра схожі на верх брами, розчиненої так, що туди з низини на картині тягнуться люди без кінця і перерви: люди бідні, — тягнуться під кліткову браму примарця* (В. Барка); *Кліткoвий стелаж відрізняється від стелажа поличного полегшеною конструкцією і тим, що за рахунок додаткових перегородок утворилися окремі гнізда — клітки* (з навч. літ.); // Який утримується в клітках. *Першою особливістю статевого циклу в кліткових хутрових звірів є сезонність їхнього розмноження* (з навч. літ.); // При якому використовують клітки. *Економічна ефективність кліткового звірівництва характеризує рівень використання виробничого потенціалу галузі* (з наук.-попул. літ.); *Комбіноване кліткове утримання полягає в тому, що кролів узимку утримують у приміщеннях, а влітку — надворі* (з навч. літ.); *У промислових умовах використовують кліткoвий і підлоговий способи утримання перепелів* (із журн.).

КЛІТКОВИ́НА, и, *ж., біол.* 1. Органічна речовина, що є основною масою оболонок рослинних клітин; целюлоза. *У білому хлібі немає клітковини, необхідної для створення нормальної мікрофлори кишечника* (з наук.-попул. літ.); *Клітковина, або целюлоза, є основним складником оболонок рослинних клітин* (з навч. літ.); *Нерозчинна клітковина міститься в овочах, фруктах, бобових і зернових* (із журн.).

2. Підшкірна пухка сполучна тканина людини й тварини. *Підшкірна клітковина складається з жирової тканини, яка є "подушкою" для органів, ізолювальним шаром і "складом" поживних речовин та енергії* (з наук. літ.); *Нирки розміщені на рівні XI–XII ребра по обидва боки хребта в принирковій клітковині* (з навч. літ.); *Ураження шкіри та підшкірної жирової клітковини можуть свідчити про захворювання всього організму* (з газ.).

КЛІТКОВИ́ННИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **клітковина.** *Підшкірний клітковинний жир як поганий провідник тепла обмежує тепловіддачу й захищає організм від переохолодження* (з навч. літ.); *Заморожування овочів призводить до утворення кристалів льоду, що після розморожування псують їхню клітковинну структуру* (з газ.).

КЛІ́ТОР, а, *ч., анат.* Жіночий зовнішній статевий орган, розташований у верхньому кутку малих статевих губ. *Клітор має велику кількість судин, а в його шкірі дуже багато нервових закінчень* (з наук. літ.); *Тіло клітора зовні вкрито щільною білковою оболонкою, а сам клітор закінчується головкою* (з навч. літ.); *Клітор забезпечує жіночу сексуальну чутливість* (із журн.).

КЛІТОРА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до клітора. *Клітор має кліторальний капюшон, який має різний розмір у різних жінок* (з наук. літ.); *Для жінок характерними є два різновиди оргазму: вагінальний і кліторальний* (з навч. літ.).

КЛІ́ТОРНИЙ, а, е, *анат.* Те саме, що **кліторáльний.** *Жінки можуть відчувати оргазм не тільки від вагінальної або кліторної стимуляції, але й від впливу на цілий ряд ерогенних зон* (із журн.); *Малі статеві губи, на думку деяких лікарів і сексологів, є частиною кліторної системи* (з газ.).

КЛІ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **клітка** 1–3. *На ньому завжди був новенький костюм і штани в кліточку* (М. Йогансен); *Всі кліточки проти прізвища кожного школяра були давно вже заповнені назвами книжок* (О. Донченко); *Раптом підвівся, невідомо для чого пересунув пішака на дошці, потім стукнув королевою по чорній кліточці і сказав: — Це мені не подобається* (В. Собко); *Ще мама принесли мені костюмчик, пошитий з якоїсь товстої матерії в кліточку* (О. Чорногуз).

КЛІТЧА́СТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **картáтий.** *На лавиці сидів якийсь хлопець у сірих штанях та клітчастій сорочці* (М. Стельмах); *Навіть кепочки клітчастої не скинув, збирався, видно, зараз же кудись бігти, і тільки грошей йому бракувало* (В. Петльований); *Бувало, вечорами вони залазили на канапу, накривали ноги клітчастим пледом і пили чай* (А. Кокотюха).

КЛІТЬ, і, *ж.* 1. *техн.* Пристрій для піднімання та спускання по шахтовому стовбуру людей, вагонеток із копалиною, породою та іншими матеріалами. *Довгі боки клітей у вугільних шахтах повинні обшиватися на повну висоту суцільними металевими листами* (з навч. літ.); *Був дощ і осені злий спів, під вітром облітали рожі, коли на кліті я злетів у шахту темну і тривожну* (В. Сосюра); *І навальники сказали: — Добрі нині наші справи, Раз у шахті Лобода! Ще хутчіше засвистіла На-гора з вугіллям кліть* (С. Воскрекасенко); *Вхопивши дівчину за плече, інженер підвів її до ліфта, сердито штовхнув у кліть, брязнув за нею залізними дверима* (О. Гончар).

2. Клітка (у 1 знач.). *Ось і тивунова кліть, біла як сніг, заквітчана сухим зіллям* (К. Гриневичева); *А ви тепер, мов борсуки у кліті, Сидітимете з хитрістю дурною* (П. Воронько); *Під схвальний гомін розвированого натовпу вступив* [хлопець] *з ґирлиґою до хижака в його смердючу, стерв'ятницьку, кров'ю забризкану кліть* (О. Гончар); *Цар звірів — лев — і той закляк у ланцюзі в залізній кліті* (І. Калинець).

3. *буд.* Прямокутний дерев'яний зруб із покладених одна на одну колод. *Кліть — найпростіша зрубна будівля, яка нагадує квадрат або наближений до нього прямокутник* (з наук. літ.); *В княжому дворі, за високим гостроколом на найвищому пагорбі, теж в усі боки бігали челядники — з терему до клітей, і знову до терему* (І. Білик); *Вивели тих челядинок з покоїв, збудованих кріпко, І поміж кліттю і муром міцним, що круг двору, В закут загнали вузький* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КЛІТЬОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **кліть** 1. *Метрів за п'ятнадцять-двадцять від поверхні .. електрозварник зшивав клітьові провідники* (О. Гуреїв); *На південноафриканських шахтах суміщення функцій скіпового й клітьового підйомів здійснюється механізованою зміною посудин* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **клітьови́й,** вóго, *ч.* Працівник, що обслуговує кліть (у 1 знач.). *Стовбур шахти поглинув кліть з чорненьким, у шкірянці, чоловіком .. Чекали довго, напружено .. Нарешті клітьовий метнувся до держака і енергійним рухом смикнув важіль* (Олесь Досвітній).

КЛІФ, у, *ч., геол.* Прибережна частина морського дна у вигляді урвища. *У відмерлих кліфах, де спостерігаються карстові процеси, напливи, площинний змив під слабким опосередкованим впливом моря, відбуваються певні флористичні відмінності* (з наук. літ.); *Швидкість абразійних процесів на Південному березі Криму змінюється на різних ділянках залежно від порід, що становлять кліф* (з навч. літ.); *Кліф, що утворився в результаті наступу лиману, продовжує руйнуватися штормами, льодоходами, вивітрюванням, зсувами* (з газ.).

КЛІ́ФОВИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **кліф.** *На північ від дельти Дунаю аж до гирла Дніпра простягається стрімкий кліфовий берег Причорноморської низовини, порізаний балками й лиманами* (з навч. літ.); *Кліфове узбережжя формується в місці розмивання водами головного русла корінного піщаного берега* (із журн.).

КЛІШЕ́, *невідм., с.* 1. *поліґр.* Рельєфний малюнок, креслення, план і т. ін., зроблені на металевій або дерев'яній дошці для відтворення в друкові. *Десь у середині XV ст. жив у Німеччині майстер, який виготовляв гральні карти, вирізуючи для них кліше на міді* (з наук.-попул. літ.); *Перед очима в мене встала його хата, закидана ванночками, кліше, об'єктивами* (М. Коцюбинський); *Коли прибула з Стрятина друкарня Балабанів, він так захопився нею, що сам .. розташовував преси, складальні каси, сортував шрифти й кліше* (З. Тулуб).

2. *лінгв.* Стандартизований мовний зворот, регулярно повторюваний у певних умовах. *Вислови ("З глибокою повагою", "Палкий привіт", "Міцно тисну руку") є мовними кліше, без яких практично обійтися не можна, бо вони зумовлені етичними нормами спілкування* (з наук.-попул. літ.); *Барвиста поетика псалмів, їхня малозрозуміла, таємнича лексика відкладалися в свідомості своєрідними кліше* (В. Русанівський); *— Кілька ваших поколінь отруєно перечуленими і безпорадними архаїчними кліше* (С. Процюк); // *перен.* Шаблонна оцінка певної ситуації, події, особи і т. ін. *У тридцятих роках цікавість до Мелвілла дещо підупала. Очевидно, вироблені на той час популярні кліше та схеми життєвого і творчого шляху письменника певною мірою застаріли* (з наук. літ.).

(1) Штрихове́ кліше́, *поліґр.* — кліше, зображення в якому передане штрихами й крапками. *Для друкування великих накладів гальванопластичним методом виготовляють копії з дерев'яного (ксилографічного) або штрихового цинкового кліше* (з наук.-техн. літ.).

КЛІШНЕПОДІ́БНИЙ *див.* **клешнеподі́бний.**

КЛІШНЯ́ *див.* **кле́шня́.**

КЛІШО́ВАНИЙ, а, е. 1. *поліґр.* Дієпр. пас. до **клішувáти.** *У книгодрукуванні першої половини XVII ст. часто використовували клішовані орнаментальні заставки, зокрема набірні виливні оздоби* (з наук. літ.).

2. *лінгв.* Стос. до кліше (у 2 знач.). *Серед риторичних питань є також клішовані одиниці, яким властива відтворюваність, узвичаєність, співвіднесеність із конкретним заперечним значенням* (з наук.-попул. літ.); *У мові ЗМІ часто використовують клішовані мовні звороти* (з навч. літ.).

КЛІШО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **клішóваний** 2. *Паремія узагальнено визначається як стійке в мові та відтворюване в мовленні анонімне висловлення дидактичного характеру, що характеризується клішовані-*

стю, афористичністю та сентенційністю і включає прислів'я, приказки й ідіоматичні вирази (з наук. літ.).

КЛІШО́ГРАФ, а, *ч., полігр.* Електронний гравіювальний автомат. *Рельєфні малюнки можна зробити за допомогою клішографа* (із журн.).

КЛІШУВА́ННЯ, я, *с., полігр.* Дія за знач. **клішува́ти.** *До професій зі шкідливими умовами праці належать такі, що пов'язані з обробленням, градуюванням, клішуванням, контролем, перевірянням та складанням приладів, наповнених ртуттю* (з мови документів); *Під одним із малюнків рукою І. Багряного (простим олівцем) зазначено: "При клішуванні зменшити" .. Це зменшення, одначе, не могло вплинути на викривлення окремих частин і деталей у малюнках* (О. Шугай).

КЛІШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, полігр.* Відтворювати що-небудь друком за допомогою кліше. *У поліграфії зображення клішували, адже така технологія дозволяла зберегти рельєфність зображуваного* (з наук.-попул. літ.); *Боковий колонтитул клішували, повторивши в ньому малюнок з назви газети* (з навч. літ.).

КЛІЩ, á, *ч.* Маленька членистонога тварина класу павукоподібних, що паразитує на тілі (рідше всередині тіла) тварин і людини, а також на рослинах. *— Адже ж вас також укусив кліщ. Як ви себе почуваєте? Чи є симптоми, схожі з тим, що відбувається з Галею?* (В. Владко); *Гілляки боляче били по обличчю, а тут ще якийсь кліщ причепився до носа пана Сулятицького і завдає йому невимовних страждань* (С. Тельнюк); *Кліщі ссуть кров коней, ослів, корів, кіз, свиней, шакалів, собак, барсуків* [борсуків], *їжаків, тушканчиків, пацюків, мишей, кролів і навіть курей* (П. Загребельний); *На відміну від деяких інших членистоногих кліщі мають суцільне тіло, не поділене на сегменти* (з наук. літ.); *Перший симптом пошкодження рослин кліщем — поява окремих світлих цяточок із верхнього боку листка* (з наук.-попул. літ.); *Чисельні види кліщів живуть у ґрунті та прілому листі, відіграють важливу роль у вторинній переробці органічної рослинної речовини* (з навч. літ.); * У порівн. *Втікач не реагував на погрозу, він бачив, що все одно не втече, з рук Копита не вирвешся, вчепився, як кліщ* (Б. Левін).

△ **(1) Га́лові кліщі́** — кліщі, які виділяють ферменти, що зумовлюють утворення галів. *Під час живлення галові кліщі виділяють специфічні ферменти, які спричиняють гіпертрофічне розростання вегетативних і генеративних органів рослин* (з навч. літ.); **(2) Гама́зові кліщі́** — те саме, що **гамази́ди.** *Довжина тіла гамазових кліщів — 0,2–2,5 мм (рідко 5 мм)* (з наук. літ.); *Деякі гамазові кліщі, нападаючи на людину, спричиняють дерматити й переносять збудників інфекційних хвороб* (з наук.-попул. літ.); **(3) Енцефалі́тний кліщ** — кліщ родини іксодових, що живиться кров'ю тварини й людини і є переносником енцефаліту. *Тіло енцефалітного кліща овально-сплющене, звужене спереду* (з наук.-попул. літ.); *Енцефалітний кліщ особливо небезпечний у травні-червні* (з газ.); **(4) Іксо́довий кліщ** — кліщ родини іксодових, який є переносником небезпечних хвороб тварин і людини. *Серед іксодових кліщів є небезпечні кровососи й переносники кліщового енцефаліту* (з наук.-попул. літ.); **(5) Коро́стяний кліщ** — кліщ, що паразитує на тілі теплокровних тварин і людини та є збудником корости. *Березовий дьоготь у народі вживають для знищення коростяних кліщів* (з наук. літ.).

КЛІ́ЩИК, а, *ч.* Зменш. до **кліщ.** *За зниженої вологості повітря огірки пошкоджуються кліщиком, трипсом, попелицею* (з навч. літ.); *Здавалося, що всі оті намальовані кліщики та павучки зараз оживуть і повиповзають зі сторінок підручника* (із журн.).

△ **(1) Павути́нний клі́щик** — комаха родини членистоногих ряду справжніх кліщів класу павукоподібних. *Павутинний кліщик розвивається на багатьох видах культурної та дикої трав'янистої рослинності, кущах і деяких деревних породах* (з наук. літ.); *Одним із найпідступніших і найнебезпечніших шкідників кімнатних рослин є червоний павутинний кліщик* (з газ.).

КЛІ́ЩИКИ, ів, *мн.* Зменш. до **кліщі** 1. *Молодший* [гуцул] *видобув із своєї невідступної дзьобні цирулицькі кліщики* (І. Франко).

КЛІ́ЩИТИ, щу, щиш, *недок., що, діал.* Стискувати, тиснути. * Образно. *Поміж скелі завили вітри, Їх сердитії нути Кліщать душу, мов стогін* (І. Франко).

КЛІ́ЩІ, ів, *мн.* 1. Металевий інструмент у формі щипців із загнутими всередину кінцями для захоплювання, тримання і т. ін. чого-небудь (перев. розпеченого металу). *Унизу вештаються люди. Одні — з довгими кочергами, другі — в рукавицях, з кліщами* (Ю. Яновський); *Помовчав* [коваль], *поправляючи великими кліщами сизо-червоний шматок заліза в горні* (Є. Доломан); *Знайдено кілька бочок пороху. Кілька якорів. Кусків заліза. Сокир, кайданів, .. кліщів, молотів, вітрил, канатів та дроту...* (Г. Колісник); * Образно. *Кліщі, що стиснули серце, відпустили, і я отямився* (Олесь Досвітній); * У порівн. *Його руки, наче залізні кліщі, крутили мідяні труби* (М. Коцюбинський).

2. Розташування військ для охоплення, оточення супротивника з боків. *Лісова армія народних месників потрапила в кліщі і зараз важко відходила з боєм, прориваючи вогняне кільце ворожого оточення* (Ю. Покальчук).

3. *розм.* Клешні (рака, краба і т. ін.). *Стала Лисичка .. поперед Рака, а Рак учепився їй кліщами за хвіст* (І. Франко); * У порівн. *Великі Семенові руки, мов кліщі рака, надаремно шукали, за що б схопитись* (М. Коцюбинський).

4. *спец.* Дерев'яний овал у хомуті. *Там такий кінь, що колінцями кліщі дістає* (Сл. Б. Грінченка); *Хомут перевертають кліщами вгору, розправляють шлею й одягають його через голову на шию коня* (з навч. літ.).

◊ **Бра́ти / взя́ти в клі́щі** *див.* **бра́ти; (1) Зімкну́лися (замкну́лися) клі́щі** — завершилося повне оточення супротивника. *Ворожі кліщі мали от-от замкнутися перед нами. Ми несли на плечах своїх поранених товаришів, падали з ними, проклинали все на світі і йшли далі* (О. Довженко); *Долітала безладна луна канонади від недалекого Чопа, але це було вже конання смертельно пораненого звіра — там зімкнулися кліщі ще одного оточення* (С. Скляренко); **Трима́ти в клі́щах** *див.* **трима́ти.**

КЛІЩОВИ́Й[1], á, é. Прикм. до **кліщ.** *Кліщова павутина може вкривати як окремі частини листя, так і всю рослину* (з наук.-попул. літ.); *Із кліщового яйця вилуплюється личинка, яка, підростаючи, проходить одну, дві або три стадії німфи, після чого линяє в дорослого кліща* (з навч. літ.); // Спричинений кліщами. *Актуальною для сучасної медицини залишається проблема кліщового енцефаліту, активні природні джерела якого поширені в країнах Центральної та Східної Європи* (з наук. літ.); *Симптомами кліщових*

дерматитів є свербіння та висипи на шкірі, що локалізуються навколо місця укусу кліща (із журн.).

КЛІЩОВИ́Й[2], á, é. Прикм. до **кліщі** 1. *Кліщове затискання деталей; Кліщове захоплення труб;* // Який діє подібно до кліщів (у 1 знач.). *Анатолій спочатку працював на кліщовому крані учнем, а за декілька років став кранівником* (з газ.).

КЛОА́КА, и, *ж.* 1. Підземний канал для відведення нечистот у місті; стік (у 4 знач.). *У Римській імперії клоаки спочатку будували для зливання вод із місцевих боліт* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., зневажл.* Про забруднене, запущене із санітарного погляду місце, приміщення і т. ін. *Ми* [арештанти] *ж тут живемо в клоаці* (І. Франко); *На півдвору — клоака, криваве дизентерійне багно* (О. Гончар); *Туга убогості, руйнації дихала в тісних, завалених сміттям і кінським послідом провулках; пишний патриціанський фасад раптом змінився брудною клоакою* (Р. Іваничук); // Про аморальне, нікчемне, розпусне суспільне середовище. *Я відчуваю полегкість і якесь сумне задоволення від того, що рвуться мої останні зв'язки з цією клоакою дворушництва, страху, плазування й нечесного кар'єризму!* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *анат.* Вивідний отвір, спільний для кишківника й сечостатевих органів у птахів, плазунів, земноводних, деяких риб і ссавців. *Стінки клоаки вистелені багатошаровим епітелієм* (з наук. літ.); *У хребетних тварин сечові та статеві протоки відкриваються в клоаку* (з навч. літ.).

КЛОАКА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Те саме, що **клоа́ковий** 1. *У лускатих плазунів клоакальний отвір має форму поперечної щілини* (з наук. літ.).

КЛОА́КОВИЙ, а, е, *анат.* 1. Прикм. до **клоа́ка** 3. *Для діагностування аденовірусу качок використовують сегменти кишківника хворої птиці, клоакові змиви та лейкоцити крові* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **клоа́кові,** вих, *мн.* Ряд ссавців з одним вивідним отвором — клоакою (у 3 знач.). *Клоакові поширені в Австралії, Новій Гвінеї та Тасманії* (з наук.-попул. літ.); *З-поміж ссавців клоакові — єдина група яйцекладних тварин* (з навч. літ.).

КЛОБУ́К, á, *ч.* У православних ченців — головний убір циліндричної форми, що спадає на плечі покривалом чорного або білого кольору; каптур (у 2 знач.). *Ось виходить низка ченців у клобуках* (У. Самчук); *Архімандрит Тризна уже сидів у кріслі .. Чорний клобук до очей прикривав йому рожеве обличчя* (П. Панч); *Йому, Балабанові, замість білого митрополичого клобука приход Миколаївської церкви віддадуть...* (Р. Іваничук); *Із захрестя вийшов сивий, з прямокутною борідкою, у чорній рясі владика Полікарп. Був у єпископському білому клобуку з хрестом* (М. Малиновська).

(1) Чо́рні клобуки́ — тюркомовні племена (торки, берендеї, ковуї, печеніги і т. ін.), які з кінця XI ст. жили в південних і південно-східних володіннях Київської Русі, у XIII ст. були частково асимільовані, а в XIV ст. депортовані ханом Узбеком до Середньої Азії. *Увечері опинились* [брати Горяй, Баян і Орель] *край Полянської землі, над Россю, вночі спочили й проминули селище, де жили чорні клобуки, а до нового світанку були далеко в Дикому полі* (С. Скляренко); *— Чорні клобуки з Росі і наші люди з Княжої Гори та Дівиці повідомляють, що вже майже всіх половців татари перебили або взяли в полон* (В. Малик); *Літописи згадують тюркське плем'я берендеїв, або чорних клобуків, які в XI–XIII ст. кочували на півдні Перепетового поля, на берегах Росі* (з наук.-попул. літ.).

КЛО́ВНЯ, і, *ж., діал.* Малий ятір. *Убраний Лев у полотняну одежу і в ясно-сиву, майже білу свиту; на ногах постоли, в руках кловня* (Леся Українка); *В руках у Лукаша згорнута кловня, на дні якої ворушиться риба* (М. Олійник).

КЛОЗЕ́Т, у, *ч.* Те саме, що **убира́льня** 3. *Прошу не бунтувати, бо, їй-бо, заставимо клозети чистити...* (Я. Качура); *Він зухвало подумав: от встати б, піти в клозет і втопити цю п'яну погань* [Сачка] *в смердючій ямі!* (Л. Дмитерко); *— Ви от що, шановні, йдіть курити в клозет чи надвір* (О. Чорногуз); *Пішов* [Дмитро] *перебудовувати для нових багатіїв старі помешкання, робив усе, що їм хотілося, і по три клозети, і по дві сауни* (Є. Кононенко).

КЛОЗЕ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **клозе́товий.** *У Рафаловича було таке почуття, ніби він потрапив у велику клозетну трубу* (І. Франко).

КЛОЗЕ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до клозету. *Більшість клозетових мийних засобів мають у своєму складі різноманітні кислоти, які з часом псують сантехнічне обладнання* (із журн.); *Представники правоохоронних органів затримали злочинця й вилучили награбовані коштовності, які він ховав за клозетовим бачком* (з газ.).

КЛО́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Видавати короткий, глухий звук під час удару, падіння, зіткнення з чим-небудь, а також унаслідок дії якогось механізму і т. ін. *Хлопець розклепав повіки, — навколо побулькував дощ, пошеберхував, клокав* (Є. Гуцало); // *безос. Кінь під Богданом хропів із надсади, і клокало, кавкало в ритм бігу десь йому в грудях* (О. Гончар).

КЛОКИ́ЧКА[1], и, *ж.* Кущ або невелике дерево родини клокичкових. *Клокичка поширена в південній частині Середньої Європи, Середземномор'ї, на Кавказі, а також у Малій Азії* (з наук. літ.); *У Закавказзі бутони клокички разом із молодими пагінцями збирають і квасять із різноманітними приправами та спеціями* (з наук.-попул. літ.); *Насіння клокички багате на олії й за смаковими якостями дуже схоже на фісташкове* (з навч. літ.).

КЛОКИ́ЧКА[2], и, *ж., діал.* Дерев'яний дзвіночок, який вішають худобі на шию, щоб тварина не загубилася. *По лісі калатають клокички — десь пасеться товар* (Леся Українка); *Іде наша Лиска додому, рогами похитує, клокичкою торохтить* (із журн.).

КЛОКИ́ЧКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **клоки́чка[1].** *Клокичкові гілки мають жовто-буре забарвлення* (з наук.-попул. літ.); *У кулінарії часто використовують клокичкові бутони, які квасять і додають до салатів* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **клоки́чкові,** вих, *мн.* Родина кущів і невеликих дерев до 5 м заввишки, поширених перев. у Північній півкулі. *Клокичкові мають продовгуваті суцвіття білого кольору* (з наук. літ.); *Завдяки декоративній цінності клокичкові часто культивують у садах, парках і лісосмугах* (з наук.-попул. літ.).

КЛО́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **кло́кати.** *Клокнула* [Мотря] *язиком і лукаво прищулила око* (С. Васильченко); *Провалився мох, що виростив незабудки, провалились і незабудки, масно клокнула чорна, мов дьоготь, прогноїна і жадібно почала всмоктувати жандарма* (М. Стельмах).

КЛОН, у, *ч.* 1. *біол.* Сукупність клітин чи особин, що походять від спільного предка внаслідок нестатевого розмноження або нестатевого поділу клітин. *Сорти жимолості їстівної можна розмножувати різними способами, однак технологія кореневласного розмноження, створюючи генетично однорідні клони, прискорює вирощування саджанців, збільшує вихід садівного матеріалу високої якості* (з наук. літ.); *Завдяки успіхам у генній інженерії клоном може бути як окрема клітина, так і багатоклітинний організм* (з наук.-попул. літ.); *Вівця Доллі — перший у світі клон ссавця, отриманий завдяки пересаджуванню ядра соматичної клітини в цитоплазму яйцеклітини* (із журн.); *У Великій Британії вже дозволено клонувати людські ембріони, так що можна буде замовити клон* (Л. Костенко).

2. *інформ.* Апаратна або програмна система чи структуровані дані, отримані повним копіюванням іншої системи. *Сучасні можливості програмування дозволяють створювати клони не лише певних програм, а й онлайн-сервісів* (з наук. літ.); *Створені клони жорстких дисків чи інших накопичувачів значно спрощують процес резервного копіювання даних, забезпечують їх повноту та структурованість, за необхідності дають змогу легко відновити втрачену інформацію* (з наук.-попул. літ.); *Клон вважається легальним, якщо він створений за документацією оригіналу та з офіційного дозволу власника авторських прав певного програмного забезпечення* (з навч. літ.).

3. *перен.* Про однакові або дуже схожі між собою предмети. *Китайські клони смартфонів за зовнішніми параметрами важко відрізнити від оригінальних апаратів, однак програмне забезпечення та технічні показники залишають бажати кращого* (із журн.); *Автомобільні клони, які в більшості випадків є майже повними копіями оригінальних моделей, завдяки привабливій ціні створюють неабияку конкуренцію світовим виробникам автомобілів* (з газ.).

КЛОНИ́ТИ, клоню́, кло́ниш, *недок.* 1. *що.* Нагинати (у 1 знач.) донизу; нахиляти (у 1 знач.). *Буйне жито своє стигле колосся до землі клонить* (М. Старицький); *Димом котиться весна, Вітер гонить, віти клонить, Краплі сонця в воду ронить І рокоче, як струна* (М. Рильський); // *на кого — що, до кого — чого і без дод.* Опускаючи, наближати або притуляти щось до кого-, чого-небудь, класти на когось, щось; схиляти (у 1 знач.). *Ми собі сідали за хатою на припні* [призьбі], *та й я клонила йому голову на плече* (Л. Мартович); *Покотом сплять половчани. Ніч — мов криниця без дна... Клонить обличчя кохане До узголів'я жона* (М. Рильський); *Не чує Тимко ні морозу, ні холоду, клонить у голубій замрії чубату голову* (Григорій Тютюнник); // *безос.* [О л е к с а:] *На серці важко і голову клонить...* (С. Васильченко).

2. *без прям. дод., перен.* Вести у певному напрямку, спрямовувати до чого-небудь (розмову, дії, вчинки і т. ін.). [В о з д в и ж е н с ь к и й:] *Ви куди ж цю розмову ведете, до чого клоните? Балакайте не так широко* (М. Кропивницький); *Несподівано господар запитав: — Будьте вибачні за цікавість: ви діток маєте? — Так, — ствердив я, не розуміючи, до чого він клонить* (М. Олійник).

◊ **Сон хи́лить (кло́нить, змо́рює** *і т. ін.)* / **змори́в (зломи́в, поборо́в** *і т. ін.)* *див.* **сон**[1]; **Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́)** *див.* **схиля́ти; Хи́лить (кло́нить) на (в) сон (до сну)** *див.* **хили́ти.**

КЛОНИ́ТИСЯ, клоню́ся, кло́нишся, *недок.* 1. Те саме, що **нагина́тися;** нахилятися (у 1 знач.), схилятися (у 1 знач.). *Тільки купка огняних мальв .. клонилася на тин під вогкий легіт ночі* (К. Гриневичева); *Клонилась мати при дорозі, Простягши руку в далечінь* (М. Рильський); *Квіти білі на південнім схилі Клоняться, стебло прив'яле гнуть* (П. Дорошко); // *на кого — що, до кого — чого.* Схиляючись головою, обличчям, притулятися до кого-, чого-небудь. *Червоне лице його .. роздалося ушир, полилося потом, голова дальше і дальше важчала, клонилася на груди* (Панас Мирний); // *кому, чому і перед ким — чим, перен.* Коритися, підкорятися. *Та хоч і як ти мучився в неволі, Хоч і якого лиха зазнавав, — Ти не корись і не клонись недолі, Не зневірявсь у боротьбі ніколи, Ні разу зброї з рук не випускав!* (І. Вирган); *Як добре те, що смерті не боюсь я і не питаю, чи тяжкий мій хрест. Що перед вами, судді, не клонюся* (В. Стус); // *перед ким — чим, кому — чому, перен.* Схиляючись, виявляти шану, повагу до кого-, чого-небудь, подяку за щось. *Русалка Польова клониться низько перед Мавкою, дякуючи, і никне в житі* (Леся Українка); *— Інший .. тільки клонився б тому Яворницькому за його невсипущу працю...* (О. Гончар).

2. *на що, до чого, перен.* Наближатися, підходити до певної межі (просторової або часової). *День клонився на вечір* (Панас Мирний); *Короткий зимовий день до заходу клонився* (Б. Лепкий); *У кущах лежав молодий парубок .. Голову мав криту сорочкою .. і все тіло виставив на сонце, що вже клонилось до заходу* (В. Гжицький).

3. *до чого, перен.* Набувати певного напрямку, спрямовуватися до чогось (про розмову, дії, вчинки і т. ін.). *Деякі поговірки клонилися навіть до того, що Солецькі дуже хотіли собі доктора на зятя* (Н. Кобринська).

КЛОНО́ВАНИЙ, а, е. 1. *біол.* Дієпр. пас. до **клонува́ти** 1. *Для створення клонованого ембріона береться ядро клітини й розміщується в незаплідненій яйцеклітині, з якої вилучений власний генетичний матеріал* (із журн.); *Звикнувши до нечуваних раніше речей, на кшталт Інтернету й клонованих організмів, ми дуже невиразно уявляємо собі потенційні наслідки нових наукових відкриттів* (з газ.); // **клоно́вано,** *безос. пред. Нещодавно клоновано нову форму рибосомного білка* (з наук. літ.).

2. *інформ.* Дієпр. пас. до **клонува́ти** 2. *Клоновані жорсткі диски є оптимальним рішенням для дистриб'юторів програмного забезпечення* (з мови реклами).

3. *перен.* Дієпр. пас. до **клонува́ти** 3. *Клоновані моделі телефонів відрізняються від оригіналів якістю корпусу та набором програм* (із журн.).

КЛО́НОВИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **клон.** *Саджанці клонового походження значно стійкіші до вірусних інфекцій та інших хвороб, тому забезпечують стабільну продуктивність і врожай високої якості* (з наук. літ.); *Дерева яблуні на середньорослих клонових підщепах ростуть заввишки до 4–5 м* (з навч. літ.); *У Яблунівському дендрарії заклали перші клонові плантації ялини та смереки* (з газ.).

КЛОНУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *біол.* Дія за знач. **клонува́ти** 1. *Невеликі гени, що складаються не більше ніж із кількох сотень нуклеотидів, можна синтезувати. Більші одержують клонуванням, тобто "знімають копії" з уже існуючих природних* (з наук.-попул. літ.); // Система методів, які застосовують для отримання клонів. *Завдяки ефективному засто-*

суванню біотехнологій генної інженерії, зокрема клонування, удалося підняти рівень сільськогосподарського виробництва, зробити його прибутковішим та ефективнішим (з навч. літ.).

2. *інформ.* Дія за знач. **клонува́ти** 2. *Суттєвою перевагою клонування файлових систем і баз даних є не просто копіювання їх вмісту, а збереження їх структури на відповідних носіях* (з навч. літ.); *Процедура клонування будь-яких даних вважається легальною тільки за наявності офіційного дозволу власника* (із журн.).

3. *перен.* Дія за знач. **клонува́ти** 3. *Сучасний розвиток мобільної індустрії характеризується не тільки появою нових гаджетів, але й швидким їх клонуванням* (з наук.-техн. літ.); *Розколи та клонування політичних партій можуть стати справжньою хворобою партійної системи будь-якої країни* (з публіц. літ.).

КЛОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *кого, що, біол.* Здійснювати копіювання рослин, тварин методами генної інженерії. *Відомий шотландський учений Вілмут клонував вівцю Доллі шляхом перенесення ядра соматичної клітини в яйцеклітину* (з навч. літ.); *Науковці Південної Кореї перші у світі клонували людські ембріони й вилучили з них стовбурові клітини* (із журн.).

2. *що, інформ.* Створювати клон (у 2 знач.) шляхом копіювання якоїсь системи. *Якщо магнітну або штрихову картку хтось украде, підробить, клонує, то в її власника виникнуть труднощі* (із журн.); *Останнім часом значно зросла кількість хакерських атак, під час яких шахраї клонують секретну інформацію* (з газ.); *У сервісному центрі можна попередньо клонувати жорсткий диск та відформатувати його* (з мови реклами).

3. *що, перен.* Створювати клон (у 3 знач.). *На сучасному автомобільному ринку деякі машинобудівні компанії можуть клонувати моделі інших виробників* (із журн.).

КЛОНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* 1. *біол.* Пас. до **клонува́ти** 1. *У процесі клонування потреба в гібридизації виникає лише тоді, коли клонується найперший представник того чи іншого типу іонного каналу або рецептора клітини* (з наук. літ.).

2. *інформ.* Пас. до **клонува́ти** 2. *Часто інформаційні дані клонуються нелегально* (з газ.); *Жорсткі диски легко клонуються за допомогою спеціальних утиліт* (з мови реклами).

3. *перен.* Пас. до **клонува́ти** 3. *Через короткозорість керівників театрів, не здатних побачити щось далі за сцену сусіда, тексти й вистави ходять парами, дублюються, клонуються, наслідуються* (із журн.).

КЛО́НУС, у, *ч., мед.* Швидкі ритмічні мимовільні скорочення окремих м'язів або групи м'язів у тварин і людини. *Причиною появи клонусу є підвищена збудливість рефлексогенних центрів спинного мозку* (з наук. літ.); *Найчастіше розвивається клонус стопи, колінної чашечки та зап'ястя* (з наук.-попул. літ.).

КЛОП, а́, *ч.* Те саме, що **блощи́ця** 2. — *Колонія переповнена, в бараках тіснота, бруднота, воші та клопи поїдом їдять* (І. Кирій); *Лави пахли клопами* (С. Жадан); — *А-а-а...* — *тихо стогну я. Тихо, бо це ще тоді мене високогірні клопи не покусали. Чи то не клопи, не знаю, проте алергія була* (І. Карпа); *Клопи рослиноїдних форм висмоктують соки з рослин* (з навч. літ.).

△ **(1) Водяни́й клоп** — комаха ряду хижих напівтвердокрилих клопів, яка мешкає у воді. *Серед хижих видів, що нападають на інших комах і висмоктують із них кров, трапляються такі, що мешкають у воді, наприклад водяний клоп* (з наук. літ.); *Знищуючи мальків риб, водяні клопи завдають великої шкоди рибному господарству* (з наук.-попул. літ.).

КЛО́ПІТ, поту, *ч.* 1. Неспокій, хвилювання, зумовлені чим-небудь; турбота, тривога (у 1 знач.). *За Вкраїну мою, чи то вдень, чи вночі, Моє серце сповнялось клопотом* (В. Самійленко); — *Та нам це такий оце клопіт, що й вечеря не в вечерю; хлопець десь дівся* (С. Васильченко); *Так починався день, повний клопоту, радощів, тривоги, одчаю, гордості й щастя* (В. Винниченко); // Труднощі, пов'язані з вихованням, доглядом кого-, чого-небудь. *Малі діти — малий клопіт, а підростуть — буде великий* (приказка); *Нещаслива доля випала й їй, моїй матусі, — мати клопіт з двома дітьми, з яких одною дитиною був я, а другою неборака-батько* (Б. Антоненко-Давидович); *Надто багато йому* [Омелькові] *клопоту з квочками, їх аж три, дві рябі і одна чорна, вони, як і всі квочки світу, вреднючі й люті* (Ю. Мушкетик); // Думка про справи, що турбують, хвилюють когось. *Писати ж тоді, коли чоловік перевтомлений і має обтяжену клопотами голову, дуже трудно* (М. Коцюбинський); *Вибіг Денис із школи з повною головою клопоту* (О. Копиленко); *Інші клопоти обсіли наші неспокійні голови, бажання зупинити поїзд потроху віддалилось, зникло на безкінечних рейках часу* (А. Дімаров).

2. Заняття, справа, робота, виконання або здійснення яких пов'язані з труднощами. *Тут ржання кінське з тупотнею, Там разний* [різний] *гомін з стукотнею, Скрізь клопіт, халепа, сто лих!* (І. Котляревський); *Звісно, в будні, сповнені клопоту, до церкви приходили тільки старі — вони побожно слухали палкі молитви священика* (М. Старицький); *В місті менше клопоту: нема там цього клопітливого сільського господарства, тих поганих волів, овець, свиней, курей, гусей* (І. Нечуй-Левицький); *Осінь надворі, дощ у шиби періщить, з господарством менше клопоту — картоплю викопали, брикет і дрова я ще влітку завіз* (В. Дрозд).

3. Обтяжливий, неприємний обов'язок; тягар (у 3 знач.). *Коли Усманові випадало готувати баню, він брався за цю марудну роботу без всякого ентузіазму: один клопіт, мовляв, нічого героїчного* (О. Гончар); *Сестра нічого не може вдіяти: чоловік з батьком у згоді. Вважають, що хлопець їм за клопіт...* (К. Гриб).

4. *розм.* Певна справа, ділова потреба. [М о н т а н ь я р:] *Долізеш вниз, а там вже клопіт мій, як переправити тебе ще й далі* (Леся Українка); *З того боку шляху підійшов Сашко. І до Нагнибіди з якимось клопотом* (А. Головко); [Д і д:] *Учить* [Марія], *кажеш? Що ж, це буває, діло молоде... А в мене, бачиш, клопіт є до неї* (О. Левада).

Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* **завдава́ти; Ма́ти кло́піт** *див.* **ма́ти**[2]**; Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту** *і т. ін.)* *див.* **напи́тувати.**

○ **(1) Без кло́поту,** *у знач. присл.* — без труднощів, не докладаючи зусиль. *Всякому своя доля: один рук не покладаючи працює, а другий його працю без клопоту поїдає!* (Панас Мирний); **(2) За кло́потами,** *у знач. присл.* — будучи зайнятим різними справами, перебуваючи в турботах. — *Розумію, протягив. За клопотами світу білого не бачив* (Б. Левін); *Попервах не знала* [Роксолана] *самотності на-*

віть під час затяжливих походів Сулейманових, не помічала її за клопотами з дітьми (П. Загребельний); **(3) На клопіт,** *у знач. прийм., з дав. в.* — указує на негативні наслідки, клопоти, пов'язані з чимсь. [Степанида:] *Як хирів* [Іван], *як мучився, а не захирів, зріс на клопіт нам* (М. Кропивницький).

◊ **Клопотати клопотами** *див.* **клопотати; Наробити клопоту** *див.* **наробляти; Не обберешся (не оберешся, не обібратися** *і т. ін.)* **лиха (біди, клопоту** *і т. ін.)* *див.* **оббиратися; (4) Не твій (його, ваш** *і т. ін.)* **клопіт <Не твоя (його, ваша** *і т. ін.)* **хвороба (печаль)>** — тебе (його, вас і т. ін.) не стосується, не повинно турбувати що-небудь. — *Де ж ти можеш взяти ті гроші? — .. з підозрінням спитав Ось. — Де візьму, то візьму. Не твій клопіт* (В. Винниченко); *Дядько поправив шапку і недовірливо перехнябив плечима: — Якщо на предмет хлібозакупки* [хлібозакупівлі] *або про м'ясо, то трудно. Не зійдуться. — Це вже не твоя хвороба, а моя. Роби, що кажуть* (Григорій Тютюнник); [Сторчак:] *На мотоциклах катаєшся! Вилетиш колись з тієї коляски...* [Мар'яна:] *Не твоя печаль* (М. Зарудний); *Власне, це мав би бути не її клопіт. Мусила б зараз там порати потерпілих її попередниця по медпункту Варвара Пилипівна* (О. Гончар); **(5) Обсідають / обсіли клопоти** *кого* — хто-небудь дуже зайнятий, обтяжений різними справами, турботами. — *Вдень мене обсідали клопоти — доводилось сперечатися з дипломованими фахівцями* (Яків Баш); **Стягти (стягнути) біду (клопіт)** *див.* **стягати; (6) Який клопіт?** *кому:* а) уживається для підкреслення небажаності чийогось утручання в що-небудь. — *Нервова в мене робота... За всім слідкуй, щоб порядок був... а приїжджі, знаєш які, — водять усяких, прости, Господи... — А вам який клопіт?* (Ю. Винничук); — *Ходив до неї? — Тобі який клопіт? — Вона не любить тебе. — Помовчи* [помовч] *ліпше* (Є. Пашковський); б) уживається для вираження байдужості до кого-, чого-небудь. — *Кому який клопіт, коли я все встигаю, коли працюю чи відпочиваю?* (із журн.).

КЛОПІТКИЙ, á, é. 1. Те саме, що **клопітливий.** *Коло хати садок з сливками та грушками, якими бабуся частує мене, два вулики з клопіткими, як і сама бабуся, бджілками...* (Б. Антоненко-Давидович); *Над усе любив Іван гори, ліси, зелені луки, .. де в густих травах стрибали коники, метушилась клопітка посмітюха* (П. Колесник); *Видно, була вже зовсім хвора й знесилена* [Тетяна Іванівна], *однак, як і раніш, — клопітка та бунтівлива* (М. Сиротюк); *Жителі напівспаленого села .. з'явилися до штабу зі своїми клопіткими справами* (Ю. Бедзик); *З клопітким, хоч і незначним завданням мене направили у віддалений район області...* (Ю. Мушкетик); *Штаб жив своїм клопітким бойовим життям* (Яків Баш).

2. Те саме, що **клопітний** 2; марудний (у 1 знач.). *Видно, всі поспішали, забігаючи на якусь коротку мить, та й знову бігли до своєї клопіткої роботи* (В. Кучер); *Завдяки клопіткій реставраторській праці Софія Київська вражає чи не весь світ зразками монументального живопису XI–XVIII ст.* (з газ.).

КЛОПІТЛИВИЙ, а, е. 1. Стос. до клопоту (у 1 знач.). *Його Хівря — така клопітлива та неспокійна* (Панас Мирний); *Метушаться за віконцем клопітливі ластівки* (Н. Забіла); *Бджоли — клопітливі хазяйки, поспішали по мед до квітів* (О. Іваненко); *Це були не ті жінки, яких вона звикла бачити все своє життя — клопітливих трудівниць* (Ю. Збанацький); *Ніколи нікому не докучав* [Кайдан] *і сам не любив клопітливих докучливих людей* (Ю. Мушкетик).

2. Пов'язаний з клопотами (у 2 знач.), турботами. *Микола Степанович .. вперше за цей тривожний, клопітливий тиждень відчув полегкість* (Б. Антоненко-Давидович); *Оживав вітрячок, і всі знали, що в країні Довгих Озер почалося клопітливе, невсипуще лісове життя* (В. Близнець); *З того вечора до клопітливих материнських обов'язків долучився ще один: розбирати доччину писанину* (М. Олійник); // Незручний, скрутний. *Пан маршалок ставлять мене в клопітливе положення* (І. Франко); *Дивиться* [Довбуш] *визивно в Дзвінчині очі, а ця закриває їх віями й опускає вниз. Хвилину клопітлива мовчанка* (Б.-І. Антонич).

3. Наповнений неспокоєм, тривогою, турботами, різними справами (про час або те, що триває в часі). *Один по одному завмирали всі клопітливі звуки села. Надходила ніч* (М. Старицький); *Перед його очима виводила* [думка] *обстави городського життя, бучного, шумливого, клопітливого* (Панас Мирний).

КЛОПІТЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **клопітливий.** *Цей чоловік міг довести до сказу найлагіднішу людину. І не чим іншим, як своєю .. клопітливістю* (О. Кобилянська); *Вона говорила про це з дочкою; коли намагалася якнайдокладніше представити їй клопітливість свого положення, вона блідла й червоніла* (Н. Кобринська).

КЛОПІТЛИВО. Присл. до **клопітливий.** — *Все ж таки треба б перев'язати і заживити їм рани, — клопітливо говорила Орися* (М. Старицький); *Григор з вішалки зняв пальто старареньке, став одягатися .. Макар Іванович .. клопітливо до нього: — Гришо, так, може б, ти той... моє надяг тим часом, з коміром* (А. Головко); *Ориська якось клопітливо безпорадно сплела пальці рук* (Ірина Вільде); *Позасинали й мурашники, вгамувавшись, — не метушаться вже клопітливо* (Валерій Шевчук); *Вечір тривав, як і всі такі вечори: дуже цікаво для присутніх, радісно й клопітливо для організаторів і трохи стомливо для героя, що був в центрі уваги* (М. Трублаїні).

КЛОПІТНИЙ, á, é. 1. Те саме, що **клопітливий.** *Поміщики вже й самі раді були збутися клопітних Турбаїв* (О. Гончар); *Деякі гості опинилися формально в клопітнім стані супроти цього проекту* (І. Франко); *Дивувався вельми Сивоок дідові Родимові, що той вибрав собі для житла таке клопітне місце коло шляху, на самому краю уділля* (П. Загребельний); *Чи то на мене так вплинула сльотава березнева погода, чи далася взнаки втома після напруженого і клопітного дня — .. почувався я дуже зле* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який тривожить, хвилює. *Кілька ночей йому губився сон від клопітних думок* (Іван Ле); *Він* [античний грек] *був живий, не древній, не міфічний — з тих клопітних для Греції часів* (Л. Костенко); // Який виражає клопіт (у 2 знач.). *Клавдія зустрічає мене з прихованою радістю, яку я підмічаю в її клопітних, піднятих руках, нестриманій балаканині, нервовому сміхові* (В. Винниченко); *Над його довгим тонким носом залягли клопітні зморшки* (С. Добровольський).

2. Який вимагає багато уваги, часу, зусиль, терпіння; клопіткий (у 2 знач.). [Суслаєв:] *Любов... любов... Я не думав, що це така клопітна річ. То в театр, то за місто, то на човні кататись. А коли ж працювати?* (І. Кочерга); *Охо-*

та на тигра, як бачите, небезпечна і клопітна (Остап Вишня); *Служба в Марка легка, не клопітна* (Ю. Мушкетик).

КЛО́ПІТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **клопітни́й.** *Бабуся завжди вражала всіх клопітністю, метушливістю та прискіпливістю навіть у дріб'язкових речах* (із журн.); *Кожна людина втомлюється від буденної клопітності, щоденних турбот і переживань* (з газ.).

КЛО́ПІТНО. 1. Присл. до **клопітни́й** 1. *Кілька разів водій спиняв авто, нашвидкуруч щось клопітно поправляв і знову їхав* (Іван Ле).

2. *кому і без дод., у знач. пред.* Про стан неспокою, тривоги і т. ін. *Остапові чогось було трохи клопітно на душі. Він трохи боявся жінки* (Б. Грінченко); *В біологічному кабінеті .. зараз дуже шумно й клопітно* (О. Копиленко); *З такими цибатими підлітками в завеликих солдатських вушанках завжди клопітно, спробуй здогадатися, що такій голові раптом уроїться* (Е. Андієвська).

КЛОПІТНЯ́, і, *ж., розм.* Те саме, що **кло́піт** 1, 2. *Бабусі з онуком одна клопітня: такий непосидючий, так якусь шкоду і зробить* (із журн.); *Усе життя людина кудись поспішає, бо ж усе хочеться встигнути, а тут і на роботі справи, і вдома клопітня щоденна* (з газ.).

КЛОПОТА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **клопота́ти** і **клопота́тися.** *Ніякі клопотання про Юрчика не врятували його* (Л. Смілянський); *Коло нього біліла невипита філіжанка молока, чув він за спиною звичайне клопотання дружини — стелила ліжка, змахуючи білими простирадлами й наковдрениками* (Валерій Шевчук); *Вона вже стала в Безансоні предметом загальної уваги, коли нарешті, після тижня клопотань, їй удалося добитись аудієнції в пана де Фрілера* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

2. Заява, прохання про що-небудь, які подають до офіційної установи чи організації. *Підніму клопотання перед високими державними органами про повернення з заслання художників Падалки і Садляра* (О. Довженко); *Клопотання про закордонні візи членам нашої делегації на паризький конгрес "водошукачів" підписано ще два місяці тому...* (М. Дашкієв); *Клопотання було віддруковане на гербовому аркуші* (Р. Андріяшик).

Пору́шувати / пору́шити клопота́ння *див.* **пору́шувати.**

○ **(1) За клопота́нням <На клопота́ння>,** *у знач. прийм., кого, чого, чиїм, з род. в.* — указує на особу, завдяки старанням якої досягається успіх. *Згадав* [Павло], *що в нього дома є теличка, яку йому дали в премію за клопотанням Дороша* (Григорій Тютюнник); *Олександр Кіндратович працював тоді хірургом головного партизанського госпіталю. Його перевели туди за власним клопотанням з хірургічної клініки* (Ю. Мушкетик); *1945 року близько ста книжок, що колись належали Мирному, на клопотання Михайла Рудченка було повернуто з пединституту до Полтавського музею письменника* (із журн.).

КЛОПОТА́ТИ, очу́, о́чеш, *недок.* 1. *кого.* Турбувати, тривожити, хвилювати кого-небудь. *Не пишу до нього* [І. Франка], *бо боюсь його клопотати, але Вас прошу написати мені, як тепер його здоров'я* (М. Коцюбинський); *Рушнички шиті лежать у скрині, Вже не клопочуть вони дівчини!* (Леся Українка); *Пріська замислилася: не хотілося їй клопотати чужих людей* (Л. Яновська); *Свейнальдр здвигнув плечима втретє, його явно клопотали інші думки* (І. Білик); // *за кого — що і без дод., також із спол.* щ о б. Звертаючись до кого-небудь, добиватися, спонукати когось виконати прохання, звернення і т. ін.; просити (у 1 знач.). — *Я буду клопотати, щоб наш полк перевели на деякий час у запас* (Д. Бузько); *Якби він знав, що за нього клопотали дві наймогутніші жінки в імперії, він би вжахнувся, та його рятувало незнання* (П. Загребельний).

2. *рідко.* Те саме, що **клопота́тися** 1; поратися (у 1 знач.). [Н а с т я:] *Еге, доню, ти клопочи, порядкуй, душко моя* (М. Кропивницький); *Мама, звичайно, як мама — Біга, підносить, клопоче, Ходить слідом за синами, Нишком втираючи очі* (М. Гірник); *Оддалік, біля димлячої жаровні, клопотало троє хлопців, які нанизували на довгі шампури шматки м'яса* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Хазяйка клопотала біля печі* (Люко Дашвар).

◊ **(1) Клопота́ти / заклопота́ти го́лову** *чию, кому* — турбувати, непокоїти, хвилювати кого-небудь; перейматися чимсь. *Вийшли* [заробітчани] *з міста в поле на битий шлях. Тут уже інші речі клопочуть Грицькову голову* (Панас Мирний); — *Як зробив, так хай і одвічає* [відповідає], *а ти начальникам голови не клопочи* (Б. Грінченко); **(2) Клопота́ти кло́потами** *кого, що* — тривожити, турбувати клопотами кого-, що-небудь. *Врочисте свято клопотало кожну сім'ю своїми споконвічними клопотами* (Панас Мирний); **(3) Клопота́ти собі (свою) го́лову** *чим* — думати про що-небудь, обтяжуючи себе. *Чортзна-чим ти клопочеш свою голову, Карпе!* (М. Коцюбинський); *Маруссяк, раз рішивши собі усю оту справу, більше не клопотав собі нею голови* (Г. Хоткевич).

КЛОПОТА́ТИСЯ, очу́ся, о́чешся, *недок.* 1. *біля (коло) чого і без дод.* Ретельно займатися чим-небудь, старанно робити щось; поратися (у 1 знач.). *Клопоталися чоловіки у тому саду: пісок возили, східці по згір'ю направляли та місточки через рівчаки ладили* (Марко Вовчок); *Княгиня дивилась на дівчину, що клопоталась коло столу* (Н. Королева); *Сагайда .. саме клопотався з лейтенантом Сіверцевим біля рації* (О. Гончар); *Мати клопоталася, готуючи сніданок* (Микита Чернявський); *Довкола снували люди, клопочучись біля халуп, кудись поспішали, щось робили* (Валерій Шевчук); // *біля (коло) кого.* Доглядати когось, ходити біля когось. *Дядина все коло мене клопочеться. — Нічого, тіточко, — кажу їй: .. я дужа, зовсім дужа* (Ганна Барвінок); *Гаїнка, як була вдягнена, лежала на полу, а стара Параска щось клопоталася коло неї* (Б. Грінченко); *У купе лежав німецький офіцер Пельке, біля нього клопотався військовий лікар* (В. Кожелянко).

2. *про кого — що, за що, також із спол.* щ о б. Звертаючись до кого-небудь, добиватися, спонукати когось виконати прохання, звернення і т. ін.; просити (у 1 знач.). *Оці добродії почали клопотатися, щоб прийняти Шевченка до Академії* (Панас Мирний); *Повернувшись із походу, Сагайдачний вирядив запорожців на Січ, городових козаків розпустив по домівках, сам же поїхав у Київ клопотатися за просвітні та релігійні справи* (А. Кащенко); *Митрополит Київський Арсеній тоді дуже клопотався, щоб таки закласти митрополитанську* [митрополитську] *друкарню* (І. Огієнко); *Він побіг до казарми клопотатись про відпустку на вечір собі й Семенові* (Л. Смілянський); — *Я лісу хочу дістати на хату, бо в мене хата згоріла... Про ліс клопочуся* (А. Шиян); // *за кого.* Сприяти кому-небудь у чомусь, просити за когось. *Вдарити не наважувався* [батальйонний]. *Долгов недурно казав, що за поета клопочуться в Пе-*

тербурзі високопоставлені особи. Краще не ризикувати своєю кар'єрою (З. Тулуб).

3. *ким — чим, про кого — що, також без дод., розм.* Те саме, що **турбува́тися** 1; хвилюватися (у 2 знач.). *Уже й мати почали примічати та клопотатись: — Доню моя, доню! що се тобі сталось?* (Марко Вовчок); *Тато Ваші дуже клопочуться Вашою їздою до Варшави* (В. Стефаник); *— А про моїх дітей не клопочися: не ти їх годуватимеш...* (І. Муратов); *Коли князь надто клопочеться жонами, подумав він, це рано чи пізно приведе до лиха, бо князь не належить сам собі, а передусім княжінню* (І. Білик).

КЛОПОТНЕ́ЧА, і, *ж., розм.* Те саме, що **кло́піт** 1, 2. *По городах теж була немала клопотнеча: мазались, білились, чепурились та прибиралися, збираючись уже на зиму* (Панас Мирний); *У тій клопотнечі не зауважили, що той огрядний сивочолий чоловік вже дає поблизу інтерв'ю на камеру* (Г. Вдовиченко); *Осінні вечори минали в буденній клопотнечі, під шарудіння листя та завивання вітру* (із журн.).

КЛОПОТУ́Н, á, *ч., розм.* Той, хто дуже клопочеться. *Скидаєш взувачки, щоб бруду не внести, з кишень ти витрушуєш тертий тютюн... Так чисто .. вдоволений ладом своїм клопотун* (П. Мовчан); *Цілий тиждень не давала клопотунам спокою зима, бо постійно підсипала снігу, замітала його в усі шпаринки* (із журн.).

КЛОПОТУ́ХА, и, *ж., розм.* Жін. до **клопоту́н.** *Після довгожданної весняної зливи усі господині поспішали на город, цим клопотухам треба було і чорнобривці садити, і айстри* (із журн.); * Образно. *Він радів приходу весни і вітав її тихою .. посмішкою, ніби говорив: "Давай, давай, клопотухо, давай, мила, зачекалися ми тебе..."* (І. Рябокляч); * У порівн. *— Як та бідна курка-клопотуха, що знайде зернятко да й те оддасть своїм курчаткам, так і я усе до останнього жупана пороздавала своїм діткам* (П. Куліш).

КЛО́ПФЕР, а, *ч., заст.* Найпростіший телеграфний апарат для приймання сигналів азбуки Морзе на слух. *У першій половині XIX ст. американський художник і винахідник Семюел Морзе запропонував новий приймач, названий клопфером* (з наук.-попул. літ.).

КЛО́ТИК, а, *ч., мор.* Дерев'яний або металевий кружок з коліщатами для пропускання тросів, закріплений на верхньому кінці щогли або флагштока. *На кінці клотика встановлюють сигнальний ліхтар* (з наук.-попул. літ.); *Самітно світились у морі топовий, майже під клотиком, і два бортових, по обидва боки капітанського містка, огні* (М. Трублаїні); *Людині, всі інтереси якої зводяться до того, щоб корабель від клотика і до кіля блищав сонячним блиском, нелегко закохатись* (Д. Ткач); *Висота щогли від кіля до клотика сорок сім метрів* (О. Гончар).

КЛО́УН, а, *ч.* 1. Цирковий артист, який виконує комічні ролі. *Незабаром розпочинає свої гастролі всевідомий і на предиво спритний клоун та акробат* (В. Підмогильний); *На арену вискочили два рудих клоуни* (О. Донченко); *Я вирішив раз і назавжди: буду клоуном .. Сонячним клоуном, який приносить людям радість і втіху, який примушує їх забувати свої неприємності та невдачі* (В. Нестайко); * У порівн. *Мої думки печальні, наче клоуни, що, сміючись, розмазують сльозу* (Л. Костенко).

2. *перен.* Про людину, яка на потіху іншим удає з себе дурника, блазня. *Ти клоун, ти вічний кривляка* (П. Тичина); *Удаваний жах, що відобразив "отець" на своєму обличчі, потім театральний жест руки, якою заслонив очі, додали Нелі відваги. "Комедіант, — подумала, — клоун. Я його не боюсь"* (Ірина Вільде); *Щоб не обговорювати неприємну тему, людина може на мить стати клоуном, клеїти дурня, розважаючи всю компанію, оскільки підсвідомо вона ще не готова до вирішення тих чи тих питань* (з газ.).

КЛОУНА́ДА, и, *ж.* 1. Виступи клоунів у цирковій виставі. *В одній із своїх клоунад Марко роздавав декому з глядачів квіти. Робив він це з жартами та примовками* (Д. Ткач); *Клоунада, яку з нетерпінням чекають діти й дорослі, є невід'ємною частиною циркових вистав* (з газ.).

2. Жанр циркового мистецтва, що використовує прийоми ексцентрики, буфонади, гротеску. *Ансамбль почав працювати над театралізованою виставою, в якій поєднувались спорт, хореографія, клоунада, акробатика, музика, художнє оформлення та світлові ефекти* (із журн.).

3. *перен.* Комічна витівка, блазенство. *— Не люблю, коли ти вдаєшся до словесної клоунади* (О. Донченко); *На сварку сусідок збігалося все село, бо кожному було цікаво подивитися на цю клоунаду* (з газ.).

КЛОУНА́ДНИЙ, а, е. Стос. до клоунади. *Колектив українського цирку відомий неперевершеними, талановитими гімнастами, дресирувальниками, жонглерами, клоунадною групою* (із журн.); *У розважальну програму для дітей були включені клоунадні номери* (з газ.); *Часто клоунадні вчинки та поведінка допомагають людині відволіктися від проблем і стресів* (з газ.).

КЛОУНЕ́СА, и, *ж.* Жін. до **кло́ун.** *Дотепна клоунеса з губками бантиком викликала в залі сміх дітлахів* (із журн.); *На сцені з'явилася кучерява рудоволоса клоунеса, у широчезних штанях, сорочці в горошок, чудернацьких черевиках* (з газ.); *У кожному жіночому колективі достатньо клоунес, проте таких комедіанток завжди недолюблюють* (із журн.).

КЛО́УНСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кло́ун** 1. *Музика, не виходячи з границь артизму, не роблячися клоунською еквілібристикою, може панувати над дуже широкою скалею* [діапазоном] *явищ зверхнього і нашого внутрішнього світу* (І. Франко); *— Авжеж! Я — клоун-фокусник Рудольфо! — сказав він, скинув піджак, під яким виявився барвистий клоунський одяг* (В. Нестайко); *Біля ліжка Анатолій раптом втратив рівновагу, виконав дивний клоунський кульбіт і сів* (А. Кокотюха).

2. *перен.* Комічно-безглуздий, блазенський. *— Тут хата горить, а ви показуєте клоунські штучки, щоб людей відтягнути від пожежі* (Ірина Вільде).

КЛОФЕЛІ́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, якому властива гіпотензивна дія. *Клофелін часто застосовують для лікування артеріальної гіпертензії, а також купірування гіпертонічного кризу, абстинентного синдрому при наркотичній залежності* (з наук.-попул. літ.); *Раптова гіпотонія з непритомністю може бути побічною дією гіпотензивних препаратів, наприклад, клофеліну* (з навч. літ.).

КЛОЧЧА́СТИЙ, а, е. Схожий на жмутики клоччя (у 1 знач.). *Ранком потяг вітер зі сходу, червоніло сонце, визираючи з-за клоччастих хмар* (Іван Ле); *Довго дітвора шукала цуценя, а воно аж надвечір вибралося з чагарників, забрьохане, з клоччастими боками та хвостом у реп'яхах* (з газ.).

КЛО́ЧЧЯ, я, *с.* 1. Грубе волокно, отримане після прядіння мичок льону або конопель. *Докійка клоччя пряде, а літом на хуторі служили обоє* [з Петриком] (А. Головко);

Підпасичі розбрелись по березі, виляскуючи довгими гарапниками, сплетеними з матіркового [матірного] *клоччя* (М. Сиротюк); *Вона подала широку надщерблену гребінку, якою мичуть у селах клоччя* (М. Олійник); *Клоччя використовують для виготовлення канатів, мотузок і т. ін.* (з навч. літ.); * У порівн. *Коси розпатлались і, як клоччя, спускалися з голови на плечі* (Панас Мирний).

2. *чого і з означ., збірн.* Жмутки, клаптики чого-небудь. *Виросли високі стовбури темряви. Виповзли обережно з гущавини, з дуплавин пнів, з клоччя моху й папороті* (Б.-І. Антонич); *Під ноги їм котяться недокурки цигарок і паперове клоччя* (О. Донченко); *Глуха стіна, знайомий з дитинства бабусин погріб — клоччя павутини по кутках, вогкі стіни, відгороджений дошками кут для картоплі* (А. Кокотюха).

3. *у знач. присл.* **кло́ччям (кло́ччями).** У вигляді жмутків (про кілька або багато однорідних предметів), клаптиків. *Перше, що впало йому в вічі, були стіни, обклеєні колись шпалерами, що повідставали, звисаючи клоччям* (В. Підмогильний); *З машин рвалась пара і шипіла; дим тягся — розточувався клоччям* (В. Барка); *Струс повітря порвав павутиння, яке звисало тепер клоччям з дерев* (В. Владко); *Кінь збивав куряву некованими копитами, піна клоччям вилітала з-під вудил і хльоскала* (Р. Іваничук).

◊ **Голова́ не полóвою (не солóмою, не кло́ччям** *і т. ін.)* **наби́та** *див.* **голова́; Набива́ти / наби́ти го́лову (в го́лову) <Набива́ти го́лову кло́ччям>** *див.* **набива́ти; (1) На кло́ччя,** *зі сл.* р в а т и, р в а т и с я *і т. ін.* — ущент або на шматки. [Л у ч и ц ь к а:] *Я почуваю, що .. моя воля рветься на клоччя* (М. Старицький); [С в і ч к а:] *Хай тільки попадеться він мені... Спалю живцем. На клоччя пошматую!* (І. Кочерга); **Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки** *і т. ін.)* *див.* **ва́ртий; (2) Не з кло́ччя** — який має сильну волю і вміє відстоювати щось; наполегливий, заповзятий (про риси характеру людини). *Старшина розсердився. Вони затялися — і він не з клоччя. Най же копають окопи, коли охота, та ночують у "холодній"* (М. Коцюбинський); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з кло́ччя батíг** *див.* **батíг; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **кло́ччя жува́ти** *див.* **жува́ти.**

КЛОЧЧЯНИ́Й, á, é. Зробл. із клоччя (у 1 знач.). — *Візьміть з собою двох-трьох чоловік з люшнями, — кивнув він через плече на гвинтівку, що бовталася ззаду на клоччяному мотузі* (В. Речмедін); *Першу шиту ляльку, з ніжними байковими рученятами та обличчям, клоччяним довгим волоссячком, заплетеним у тугу косу, у штапельному платтячку в горошок, змайструвала мені бабуся* (з мемуарної літ.); *Усі ворони та галки десятою дорогою облітали садибу діда Петра, яку постійно охороняв незнайомець, ще страшніший за господаря, з довжелезними кривими ручищами, чавунною головою, в широчезній сорочці з клоччяним широким поясом* (із журн.).

КЛО́ЧЧЯЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **кло́ччя.** *Я думала, що нагаєчка з клоччячка, А вона, проклятая, з дротичка* (П. Чубинський); *Довгими зимовими вечорами бабуся драла старе ганчір'я на тоненьке клоччячко, змотувала його в клубочки, з яких потім робила різнокольорові доріжки та килимки* (з мемуарної літ.).

КЛОША́Р, а, *ч.* Те саме, що **безха́тник;** бомж. *Сліпим цуценям я тицявся в якісь глухі кути, проходив повз розписані барвистим графіті стіни і вже навіть було подумав, чи не зробитися мені на одну ніч класичним клошаром* (Ю. Іздрик); *Усе, що на екрані, стало досвідом мого життя. І стрибки з парашутом, і кульбіти на водних лижах, і ночівлі з клошарами під мостом* (із журн.).

КЛУА́ТР, у, *ч.* Крита галерея-обхід, що обрамляє прямокутний двір монастиря або великої церкви в романській та готичній архітектурах. *Здавалося, найзавзятіше дощ поливав церковне подвір'я, бо по всьому периметру великі краплі бухкали по клуатру* (із журн.); *Чомусь улюбленим місцем голубів у монастирі був клуатр, де вони завжди збиралися та завзято воркували* (з газ.).

...КЛУ́Б. Друга частина складних слів — назв організацій, закладів і т. ін., перша частина яких визначає їх спрямування, напр.: а в і а к л у́ б, в е л о к л у́ б, к і н о к л у́ б, ф а н к л у́ б.

КЛУБ[1], у, *ч.* 1. Громадська організація, що об'єднує людей певного кола, професії для спільного відпочинку, розваг, занять спортом і т. ін. [М и л е в с ь к и й:] *Та дещо є: нове товариство заснувалось, клуб велосипедистів* (Леся Українка); *Тоді пішли горожани не в академічні колізеї, .. а пішли до цирку, на футбольне поле, в спортивні клуби* (М. Хвильовий); // Будинок, приміщення такої організації. *За цю пісню Андрій колись полюбив Катерину, зустрівши її вперше в спортивному клубі, як вона, зібравши навколо себе гурт хлопців і дівчат, співала з ними цієї пісні* (І. Багряний); — *Післязавтра в клубі оборонців відбудеться мій творчий вечір* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Спортивна організація (перев. прибуткова), що має власну команду спортсменів, особливу інфраструктуру, систему управління та відповідний персонал. *Одному клубу може належати декілька спортивних команд, які виступають у різних лігах та вікових категоріях* (з навч. літ.); *Керівництво баскетбольного клубу "Дніпро" сприяє розвитку дитячого, юнацького та професійного спорту в регіоні, популяризує баскетбол серед молоді, а також пропагує здоровий спосіб життя* (із журн.); *У 2007 році англійська газета "Таймс" назвала легендарного тренера футбольного клубу "Динамо" Валерія Лобановського серед 50 найвизначніших тренерів світу* (з газ.).

3. Заклад для відпочинку та розваг із баром, танцювальним майданчиком і т. ін. — *Ти куди? — запитав я занепокоєно. — До нічного клубу. Хочу розважитись* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я! Звичайний нормальний хлопець, який .. гасав по клубах, упадав за дівчатами* (Люко Дашвар); // Будинок, приміщення такого закладу. *Вирує нічне життя, світяться елітні клуби. Танцює молодь золота і срібна* (Л. Костенко).

4. *іст.* Культурно-освітній заклад, який поєднував політичну й виробничу просвіту з організацією відпочинку. *Нам би хотілося, щоб у кожному селі, при кожнім клубі та був би хороший драматичний гурток* (Остап Вишня); *Тут, у сільському маленькому клубі, де, як у чарівній скриньці, жило справжнє велике нелукаве мистецтво, я зрозуміла, який талановитий народ, до якого належу...* (Г. Тарасюк); // Будинок, приміщення такого закладу. *У клубі охочим до танців було де розгулятися* (С. Чорнобривець); *За хатами й вишняками біля невидного мені сільського клубу розпочалося свято* (М. Вінграновський).

(1) Книжко́вий клуб — організаційна структура, що здійснює продаж книжкової продукції своїм передплатни-

кам поштою або в мережі Інтернет. *Ціни в книжкових клубах зазвичай значно нижчі порівняно із роздрібною торгівлею* (із журн.); *Переважна більшість книжкових клубів має свої умови співпраці з читачами. Це може бути, наприклад, мінімальна сума замовлення, їх періодичність тощо* (з газ.); **(2) Ри́мський клуб** *(з великої літери)* — міжнародна неурядова організація, що об'єднує вчених і громадських діячів понад тридцяти країн світу, стурбованих перспективами розвитку людства. *Римський клуб був заснований у 1968 році за ініціативою видатного італійського економіста й підприємця доктора Ауреліо Печчеї* (з наук.-попул. літ.); *Зусилля членів Римського клубу націлені на вирішення актуальних проблем сучасності шляхом розроблення нового наукового напрямку — глобального моделювання* (з навч. літ.); **(3) Я́дерний клуб** — група держав, які володіють ядерною зброєю. *Після підписання в 1992 році Лісабонського протоколу Україна, відмовившись від ядерної зброї, вийшла з ядерного клубу* (з публіц. літ.); *Стрімкий розвиток ядерної енергетики та ядерної зброї багатьма країнами світу може стати причиною поповнення ядерного клубу* (з газ.); **(4) Якобі́нський клуб,** *іст.* *(з великої літери)* — дискусійний клуб часів Великої французької революції, який установив свою диктатуру у Франції в 1793–1794 рр. *Члени Якобінського клубу очолювали Комітет громадського порятунку, який провадив політику революційного терору* (з наук.-попул. літ.); *Свою назву Якобінський клуб одержав від монастиря Святого Якова, в якому збирався* (з навч. літ.).

КЛУБ[2], а, *ч.* 1. Те саме, що **клубо́к** 2. *Дрезина несамовито загаркотіла й понеслась, завихривши клуби пилюги позад себе* (Іван Ле); *Клуби густого диму повисли над доріжкою, закутавши людей* (І. Пільгук); *По кілька днів тліло оте паліччя та корчумаки* [корчомахи], *огортаючи кузню клубами густого диму* (Є. Доломан).

2. *у знач. присл.* **клу́бом, клу́бами.** У формі кулі *(див.* **ку́ля**[1] 2). *Побачила* [Оксана] *відьму, що клубом котилася* (Г. Квітка-Основ'яненко).

КЛУБ[3], а, *ч.* Те саме, що **стегно́.** — *Я без перини зроду-віку не засну й до світа: все мені щось муляє та й муляє то в клуби, то в литки* (І. Нечуй-Левицький); *Дістав Володько і чоботи, дуже ними радів, але влазив у них по самі клуби* (У. Самчук); *Вона, вирядившись у сіре широке плаття, невідступно ходила за учнями, поважно перевалювала крутими клубами* (Ю. Збанацький); // Верхня частина ноги, таза (у тварини). *Дядько, не відповідаючи, обходить* [коня] *навкруги, підніма ноги, маца боки, тягне за гриву, б'є по клубах* (В. Винниченко); *В коней було знати ребра й гострі клуби* (В. Кучер); — *Ану, повернись,* — *ляснув* [Мартин] *долонею корову по клубах* (К. Гриб).

КЛУБА́ТИЙ, а, е. Із широкими клубами *(див.* **клуб**[3]**).** *Клубата коняка; Клубата корова.*

КЛУБИ́ТИСЯ, и́ться; *мн.* клубля́ться; *недок., розм.* Те саме, що **клубочи́тися.** *В полі хмари клубилися вище і стало ясніше, хоч місяця так само не було видно* (В. Винниченко); *Жовті й червоні попруги, руді цятки, блакитні сутінки, голубі, сизі померки вовтузилися, клубилися, плуталися, переливалися, заходили одне на одне* (Б.-І. Антонич); *Пара клубилась над опуклими ребрами конячини* (О. Ільченко); *Я підняв очі — зверху зловісно клубився туман* (Д. Білий); *В серці бідного Миколи клубилося горе* (І. Франко).

КЛУ́БИЩЕ, а, *с.* 1. Збільш. до **клуб**[2] 1. *Із пащ* [гармат] .. *вибухнули довгими цівками густі клубища білого диму й розіслалися по шляху широкими колами* (М. Старицький); *На небі нависли темні клубища хмар, віщуючи недалекий дощ* (О. Лисяк).

2. *у знач. присл.* **клу́бищем, клу́бищами.** Те саме, що **клу́бом, клу́бами** *(див.* **клуб**[1] 2). *Здається, всі біди, всі лиха цілого світу зібралися разом і впали на нього, пригнули до землі, клубищем холодних змій обплутали його тіло, важким чоботищем наступили на душу!* (В. Малик).

КЛУБКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на клубок, клубки (у 2 знач.). *Але ніде нікого й нічого. Нагріта млосна тиша, мерехтливе повітря, таємнича клубкувата зелень безкраїх виноградників* (О. Гончар).

КЛУБЛИ́ВИЙ, а, е. Який клубочиться (у 1 знач.). *Висоти не було. Вона зникла, від вершини і до самої підошви перетворившись на вируючу клубливу туманність* (О. Гончар); *Увечері мороз сильнішав, дітлахи чимдуж поспішали з ковзанки додому, хекаючи та випускаючи клубливий пар* (з газ.).

КЛУ́БНИЙ, а, е. Прикм. до **клуб**[1]. *Власник клубної картки щомісяця отримує знижки на улюблену продукцію або заохочувальні подарунки від мережі магазинів декоративної косметики* (із журн.); *Навколо клубного столика звивався легкий тютюновий дим* (з газ.); *У залі грав клубний духовий оркестр* (Л. Дмитерко); *Тернівщина вмирала від захвату, коли одного вечора клубна сцена відкрилась очам красою лаштунків: і верби, й ставок, і перелаз, і зірки в небі все, як живе!* (О. Гончар); // Признач. для клубу. *Щоранку Оксана вмикає клубну музику, пританцьовує, збираючись на роботу* (з газ.); // Який відбувається в клубі. *Як сон, пригадую я клубні вечори* (М. Рильський); // Який належить клубу. *Їй подобалась кучерява чорноока вожата, яка працювала бібліотекарем у клубній бібліотеці в колгоспі. Вона завжди вміла вигадати щось цікаве* (О. Донченко).

КЛУ́БОВИЙ[1], а, е. Прикм. до **клуб**[1]. *Що русинам з собою зробити і куди пристати? Наради клубові у Відні не довели ні до чого* (І. Франко); *Клубова політика конфіденційності.*

КЛУ́БОВИЙ[2], а, е. Який міститься між ребрами та черевом. *Одним із основних симптомів апендициту є м'язове напруження під час натискання на черевну стінку у правій клубовій ділянці* (з наук.-попул. літ.).

△ **Клу́бова ки́шка** *див.* **ки́шка; Клу́бова кі́стка** *див.* **кі́стка.**

КЛУБОВИ́ННЯ, я, *с.* Збірн. до **клуб**[2]. *Прапороносці перетинали поле. Покорчоване, перепалене, поруділе, воно ще місцями було затягнуте клубовинням сиво-бурого диму* (О. Гончар); *Над самісінькими вершечками ялин повзло клубовиння синіх дощових хмар* (з газ.).

КЛУБО́К, бка́, *ч.* 1. *чого і без дод.* Кулястий моток (ниток, шерсті і т. ін.). *По нитці й клубка можна найти* (прислів'я); *Висока й ставна, прямувала* [Ольга] *через площу, гордо несла красиву голову з тугим клубком закрученої на потилиці темно-каштанової коси* (Микита Чернявський); *Старенька сидить на ліжку, в неї в руках поблискують металеві спиці. Чорним жированим котеням крутиться біля неї клубок шерсті, втікає по ниточці в дитячу рукавичку* (Ю. Мушкетик); *Омелько витяг із перекидної торби малесенького козубочка. А звідтіля клубок волосіні, сплетеної із*

білого кінського волосу (Ю. Логвин); * У порівн. *Бачу: наче щось по пісках Покотилось, мов клубок* (Я. Щоголів).

2. *чого.* Маса чого-небудь, що має кулясту форму. *Двері розчинились, і в хату спершу влетів сивий, великий клубок морозу, за ним сірий пес Тікай* (В. Винниченко); *В хату вкотилися сріблясті клубки холодної пари* (В. Кучер); *Лука зі смаком потягнув люльку, видихнув клубок зеленого диму* (Б. Левін); // *кого, чого.* Про скупчення істот, рослин і т. ін. *Зараз мати й син дивляться одне на одного, потім на ріку, над якою товчуться клубки комах і пролітають птиці* (М. Стельмах); *Вода в затишку вирувала од мальків. Голодні клубки кидались на кожну крихту хліба, відштовхували один одного, сплітались у чорний вихор* (В. Дрозд); // *чого.* Про зігнуте положення (лежаче або сидяче) людського тіла. *Обережно переступаючи через клубки сонних мокрих тіл, попрямував* [Кармазин] *на Хомин голос* (О. Гончар).

3. *чого, перен.* Нагромадження, накопичення якихось почуттів. *Дика злість, чорний відчай — усе змішалося в один пекучий клубок, який палив усередині, наче всипали туди совок жару* (Є. Доломан); // Заплутане сполучення, поєднання великої кількості думок, складних питань і т. ін. *Цілий клубок думок, смутних і радісних, заворушився в моїй голові* (С. Васильченко); *Який складний клубок протиріч, наносів, нерозв'язаних питань утворився в його рідному селі!* (М. Чабанівський); *Не зміг* [Сивоок] *відразу розплутати весь той клубок подій, що намножувалися сьогодні з досвітку* (П. Загребельний).

4. *у знач. присл.* **клубко́м, клубка́ми.** У формі кулі *(див.* **ку́ля**[1] 2). *Смердючий дим клубками повився під стелею* (І. Нечуй-Левицький); *Праворуч попід лісом клубками котився, сходився й розходився білий туман* (Б. Грінченко); *Над кіньми клубками здіймалася їдка пара* (П. Панч); *Тільки вони* [діти] *поставали навколо столу, порозтулявши роти, як тут і гості на поріг, а за ними — білими клубками холод* (Є. Гуцало); // Зігнувшись і підтягнувши до живота ноги. *Під батьківською катанкою, підібравши під себе ніжки, спить клубком його синок* (М. Стельмах); *Його* [Іваникове] *маленьке тіло зібралося в тугу пружину і метнулося прудким клубком під ноги туркові* (В. Малик).

(1) У клубо́к (у клубо́чок), *зі сл.* з в и в а т и с я, з г о р т а т и с я, с к р у ч у в а т и с я *і т. ін.* — у формі клубка, клубком. *Зараз вони* [слуги] *розкопали нору, аж, бач, у норі, звившися в клубок, лежить величезна чорна гадюка* (І. Франко); *Їжак скрутився в клубок* (О. Копиленко); *Наша кішка в ліжко скік! До Мариночки під бік, вмить згорнулася в клубочок і тихесенько вуркоче* (Н. Забіла); *Внизу на плащ-наметові непорушно лежав Даніялов. Він наче спав: зібгався в клубок* (А. Дімаров); **Язи́к (язики́, клубки́, хви́лі** *і т. ін.)* **по́лум'я** *див.* **язи́к.**

◊ **[Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть** *і т. ін.)* *див.* **ми́ло**[1]; **(2) Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла** *кому* — кому-небудь спазми стискають горло від сильного хвилювання, переживання і т. ін. *Бронкові підкотився клубок до горла. Адже це він запалив їх* [селян] *словом, .. а сам так ганебно потрапив до рук отим шпикам* (Ірина Вільде); *Гіркий клубок підкотився Платонові до горла, й він тихо вийшов на подвір'я* (М. Зарудний); **Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку** *і т. ін.)* *див.* **розплу́тувати; Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла>** *див.* **стоя́ти.**

КЛУБОТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **клубота́ти** і **клубота́тися.** *Досвідчені садівники щовесни обкурюють садки, адже клуботання диму допомагає боротися зі шкідниками* (з навч. літ.); *Клуботання хмар насторожувало селян, віщуючи погану погоду* (з газ.).

КЛУБОТА́ТИ, о́че, **КЛУБОТІ́ТИ,** ти́ть, *недок.* Те саме, що **клубочи́тися.** *Розірвані хмари почали зступатись, клуботали, блискавиці пронизували їх своїми гострими стрілами* (Панас Мирний); *Линув* [Василь] *над селом у хмарці золотавої куряви, збитої могутніми ударами ніг, і довгий курний слід клуботів за ним над тихими завулками* (О. Довженко).

КЛУБОТА́ТИСЯ, о́четься, **КЛУБОТІ́ТИСЯ,** ти́ться, *недок.* Те саме, що **клубочи́тися.** *На протилежному кінці села підіймалися, клубочучись, дві чорні хмари...* (М. Старицький); *Густий туман сірими хмарами клуботався попід горою* (Панас Мирний); *Під ногами в хлопчаків безупинно бігав м'яч та клуботілася пилюка* (із журн.); *Мати з тривогою поглядала на годинник, її серце з кожною хвилиною билося швидше, а в голові клуботілися лихі думки* (з газ.).

КЛУБОТІ́ТИ *див.* **клубота́ти.**

КЛУБОТІ́ТИСЯ *див.* **клубота́тися.**

КЛУБОЧИ́ТИСЯ, и́ться, *недок.* 1. Підійматися, зніматися клубами *(див.* **клуб**[2] 1); клуботатися. *Маланка встає, низько вклоняється, немов образам, і дивиться услід, як клубочиться за бричкою позолочений сонцем пил* (М. Коцюбинський); *Стерні й досі горіли, і моторошно було дивитись, як стелиться, клубочиться по улоговині важкий рудаво-червоний дим* (О. Гончар); *Вдалині клубочилися чорно-багряні хмари, що їх час від часу прорізували і освітлювали блискавиці* (В. Малик); *Туман клубочився й пінився, долина була ним сповита, годі було щось розгледіти* (Ю. Винничук); *На протилежному від нас боці клубочився густезний чагарник* (Любко Дереш); // Текти, вируючи, підіймаючись хвилями (про море, річку, струмок і т. ін.). *Клубочилась* [річка] *піною і з розгону била в чорну скелю* (О. Донченко).

2. *перен.* Бурхливо, сильно виявлятися (про думки, почуття і т. ін.). *На дні дитячих душ клубочилося темне почуття провини, однак свідомість побоювалася зірвати з неї останню заслону* (І. Франко); *Язиком Михайло Бова каявся, а в серці клубочилася ненависть* (Д. Ткач); *Думки його клубочились, підштовхували одна одну, план виникав за планом, намір за наміром* (А. Хорунжий); *Далекі образи спішать мені в безсонні: клубочаться, хвилюються, кричать...* (М. Вінграновський); *Султан і в гадці не мав, що в Роксоланиній голові клубочаться такі безжальні думки* (П. Загребельний).

◊ **Аж (ті́льки) пил [іде́ (клубочи́ться)] хма́рою** *див.* **пил.**

КЛУБОЧІ́ТИ, чи́ть, *недок.* Те саме, що **клубочи́тися** 1. *Вранці лежав негустий туман, .. снувався поміж дерев, клубочів, мов дим* (Ю. Яновський); *Нічний туман наповнював по вінця оболоні, повисав над річкою, а вранці рожево клубочів і танув у високості* (В. Дрозд); *Навколо казана клубочіли червонуваті язики полум'я, потріскували поліна, бризкаючи іскрами* (із журн.).

КЛУБО́ЧОК, чка, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **клубо́к.** *Зиркнуло* [кошеня] *сірими очицями, повело довгими біленькими вусиками і давай лапкою ганяти клубочок* (К. Гриб); *У клубочок тонких конопляних ниток було натикано стільки голок, що він здавався їжачком* (Ю. Логвин); *Перед галявиною плакуча береза сипнула сльозами, як мати, за нею схлипнуло невидиме джерельце і скинуло з себе клубочок туману* (М. Стельмах); *Носить* [ластівка] *із берега тугі клубочки грязюки, і не простої грязюки, а добре змішаної з трав'яними корінцями, з волокном* (В. Близнець); *Це — тільки розплітання смутної канви, що в хвилівні* [хвилюючі] *клубочки зібралася коло серця* (М. Івченко).

2. *у знач. присл.* **клубо́чком, клубо́чками.** У формі кулі (*див.* **ку́ля**[1] 2). *Згори клубочком скотився чоловік* (Григорій Тютюнник); *— Та он придивись — між віхолою темненьке літає клубочком... Так і є: рій відлетів!* (О. Гончар).

3. Поєднання окремих насінин в одне ціле, що має кулясту форму. *У багатонасінних буряків плоди зростаються, утворюючи клубочки супліддя* (з наук.-попул. літ.).

У клубо́к (у клубо́чок) *див.* **клубо́к.**

◊ **Дохо́дити / дійти́ до клубо́чка** *див.* **дохо́дити.**

КЛУБУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., діал.* Клубочитися (у 1 знач.). *На леваді ліниво клубувався туман, нечутно скрапувала роса з верб* (із журн.).

КЛУБЧА́СТИЙ, а, е. Схожий на клубок (у 1, 2 знач.), на клубки; кулястий. *Валка їхала повільно, а за нею здіймалася клубчаста пара — коням важко було йти* (В. Кучер); *Одна хмара стоїть, піднявшись над іншими сторчма. Висока, біла, клубчаста* (О. Гончар); *Три клубчасті хмаринки зависли в небі: одна — над лінією оборони, ліворуч від нас, інші трохи позаду, майже над церквою* (Є. Доломан); *За річкою, в степу, здіймаються клубчасті димки* (П. Автомонов); *Чепурні, вистелені бруківкою вулиці, білі будиночки в невеличких пожовклих садках, далі — грибок водокачки, клубчасті дими понад нею* (Григір Тютюнник).

КЛУ́Б'Я, я, *с., розм.* Те саме, що **клубови́ння.** *Машини летять туди й сюди, збивають колесами клуб'я пилюки, не встигає вона влягтись* (О. Гончар); *То розверзалася бездна* [безодня], *то пливла над світом прозорінь, така чиста й дзвінка, що аж виспівувала в полі кожна бадилина, то накочувалося клуб'я хмар* (Р. Федорів).

КЛУМА́К, а́, *ч., розм.* Те саме, що **клу́нок.** *Од'їхав чумак далеченько .. Другий би так і поїхав з клумаком, а чумак ні, свого ножа збувся, а клумака чужого не захотів* (з переказу); *І ми, штовхаючись чемоданами, клумаками, торбами, рушили на вулицю* (А. Дімаров); *Між пасажирів перебігає якесь пожвавлення, порух — вони беруться за клумаки і чемодани* (О. Ірванець); *Біля кожного лежали кирка й лопата, а також чималий клумак — мабуть, із харчами та одягом...* (І. Білик); *— Магдо, я не із тих, що пильнують тебе і ловлять за клумак буряків* (М. Вінграновський).

КЛУМАЧО́К, чка́, *ч., розм.* Зменш. до **клума́к.** *Марія зібрала невеличкий клумачок з білизною, .. вийшла вночі з хати* (Д. Бедзик); *Мали* [косарі] *при собі клумачок з хлібом і глечик з водою* (Г. Пагутяк); *— Я дійничку взяла і цідилок. А ще в дорогу для нас принесла клумачок кукурудзяної муки* (М. Вінграновський).

КЛУ́МБА, и, *ж.* Квітник (у 1 знач.), перев. у формі кола, квадрата і т. ін. *Перед вікнами було видно клумби, засаджені не гвоздиками та любистком, а левкоями, айстрами та фіалками* (І. Нечуй-Левицький); *На зелених газонах виднілися клумби всіляких квітів* (Н. Кобринська); *На клумбах горіли маки, а ранні левкої тільки що розпускались* (М. Коцюбинський); *Між деревами розкидано багато клумб, і квіти, найрізнобарвніші, найяскравіші квіти, вкривають їх* (В. Собко); *На подвір'ї під парканом й на невеличких клумбах росли маки, бальзаміни, безсмертники* (Ю. Бедзик).

КЛУ́МБОВИЙ, а, е. Прикм. до **клу́мба.** *Чимало клумбових квітів мають слаборозвинене коріння, тому не можуть витримати конкуренцію з іншими рослинами, потребують дбайливого догляду* (з наук.-попул. літ.); *Тато завжди дарував нам волошки, але не клумбові, а з поля, що пахнуть житом, гарячим сонцем і вітром* (із журн.); // Стос. до клумби. *У межах житлового комплексу також заплановано клумбову зону* (з мови реклами); // Признач. для облаштування клумб. *Багряною стрічкою простяглися чорнобривці попід клумбовими бордюрами* (із журн.); *Обирати клумбові огорожі треба з урахуванням висоти рослин та міцності їх кореневих систем* (з газ.).

КЛУ́МБОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **клу́мба.** *Літак піднімався все вище, розмиваючи кольори клумбочок та садків* (із журн.); *На матусиних клумбочках тулилися розкішні троянди й лілії, айстри та чорнобривці, поважні гладіолуси й несамовито червоні жоржини* (з газ.).

КЛУ́НИЩЕ, а, *с.* Місце, де стоїть клуня. *А на той час Антін гній із клунища возив* (Ганна Барвінок).

КЛУ́НОК, нка, *ч.* 1. Наповнений чим-небудь невеликий мішок, пристосований для носіння за плечима. — *Возьми* [візьми] *на плечі з хлібом клунок; Нехай йому лихий прасунок, Як голодом нам помирать* (І. Котляревський); *Заробітчани ввійшли в шинок, поскидали з плечей клунки, посідали вряд на лаві* (Панас Мирний); *Полохливо метушилися між вагонами постаті з клунками, чемоданами, кошиками* (Б. Антоненко-Давидович); *В коридор .. вагона зайшов юнак із клунком і великим чемоданом* (П. Панч).

2. Зав'язана кінцями хустка, шматок тканини і т. ін. з чим-небудь (речами, продуктами і т. ін.); вузол (у 2 знач.). *Любка принесла дідові харч в клунку* (І. Нечуй-Левицький); *В руках у старої клунок, загорнутий у червону хустину* (О. Полторацький); *Поправила* [Настя] *обгорнутий хустиною клунок, закрутила головою* (І. Нижник).

3. *чого, розм.* Приблизна міра чого-небудь, що наповнює це вмістилище. *Півдесяток сомини і клунок тарані* (Сл. Б. Грінченка); *Через три дні він знову прийшов і приніс нові чоботи, клунок солі і платок* (Панас Мирний); *Август присвічує лойовою свічкою своєму батькові.., а той тягне в хату клунок вовни* (Леся Українка); *Боги послали нам клунок жита* (І. Білик); *Під купою битої цегли надибав льох, .. зійшов униз, клунок картоплі й діжечку меду виніс* (Є. Пашковський).

КЛУ́НОЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **клу́нок.** *І внучатам із клуночка Гостинці виймала: І хрестики, й дукачики, Й намиста разочок Яриночці* (Т. Шевченко); *Бабуся з лозиною і клуночком жене каченят на луку* (О. Олесь); *Фролова розв'язала клуночок із пиріжками й поклала перед своїм чоловіком* (Б. Антоненко-Давидович); *Я закотив до печери брилу, розмотав з старої Левадишиної хустки клуночок з їдою* (Р. Андріяшик); *Дядько Матвій щосуботи, коли добре стемніє, бере клуночок яблук, чимчикує городами до крайнього двору* (А. Дімаров).

КЛУ́НЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **клу́ня.** — *От, якби баба твоя дожила до свого часу! От, якби побачила наших воликів та клуньку, повну збіжжя* (Ганна Барвінок); *Над вигоном он берести скупчились, на хлівці напирають. Клунька під кленом чорніє* (А. Тесленко).

КЛУ́НЯ, і, *ж.* Будівля для зберігання снопів, сіна, полови і т. ін., а також для молотьби, віяння і т. ін.; стодола. *На дворах біля клунь стояли гордо, мов князі в золотих шапках, стоги й скирти пашні. В клунях гоготіли ціпи, виготовляючи озиме насінє* [насіння] (О. Кониський); *На другий день добув* [Чіпка] *десь ціпа й молотив у клуні* (Панас Мирний); *День так і минув: біля воза до обіду провозилися, по обіді в клуні віяли зерно* (А. Головко); *Купи запашного збіжжя заповнювали засіки вімбарів, і присадкуваті конуси клунь охороняли полову од осінніх дощів* (В. Домонтович); *Вдихаючи хмільний солод прогрітої клуні, Докія туго і обережно вкладала снопи, мов сповитих дітей* (М. Стельмах).

КЛУП, а, *ч.* Знаряддя для ручного нарізування зовнішньої різьби на металеві труби, стрижні і т. ін. *За формою зовнішньої поверхні розрізняють круглі, квадратні, шестигранні та призматичні клупи* (з наук.-попул. літ.); *Клупи використовують для нарізання різьби на металевих заготовках* (з навч. літ.).

КЛУС, у, *ч.* 1. Швидкий алюр, середній між галопом і кроком; рись *(див.* **рись**[2]*). Спинився* [Дмитро Гуня] *лише за Гострою Могилою, коли пролунав вибух, від якого задвигтіла земля, й кінь мимовільно збився з швидкого клусу* (В. Чемерис); *Йшли* [аргентинські конячки] *повільною ступою, бо, як видно, добрячий клус був їм невідомий* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Боримисл був аж мокрий, і те не належало скидати на швидкий клус* (І. Білик).

2. *у знач. присл.* **клу́са, клу́сом.** Середнім бігом між галопом і кроком; риссю *(див.* **рись**[2]*). Коні біжать клуса (клусом)* (Сл. Б. Грінченка); *Сивко .. легким клусом побіг стежкою* (Я. Галан); *Хто учвал, а хто клусом поспішали жигіти* [джигіти] *з кіньми до табунного стану* (З. Тулуб); *Схарапудився кінь і пішов клусом* (Р. Іваничук); // *розм.* Бігом. *Спочатку йшли юрбою, купно, потім малі рвонули клусом, за ними — бабця з матір'ю, вгамовуючи тих пострибунчиків* (Василь Шевчук).

Труси́ти клу́сом (ри́ссю, ри́стю) *див.* **труси́ти.**

КЛУСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Бігти клусом, риссю *(див.* **рись**[2]*). Із кораблів язичники спустились, Сідають хто на коней, хто на мулів, Клусують враз — такий наказ еміра* (В. Пащенко, пер. з фр. епосу "Пісня про Роланда").

2. *кого.* Примушувати (коня) бігти риссю *(див.* **рись**[2]*). Клусує коня* (Сл. Б. Грінченка).

КЛЬОК, а, *ч., діал.* Свинка *(див.* **сви́нка**[1] 2*). Галасливе золоте дитинство! Воно гомонить, вібрує, заливається. Грає в "кльока"* (І. Багряний); *Коли Василько пригнав гуси на вигін, пастушки вже грались у кльока* (П. Панч).

КЛЬОН, у, *ч., заст.* Те саме, що **клятьба́** 1; прокляття (у 1, 2 знач.). *То не огонь паше* [пашить], *то лице Мотрине; то не іскри сиплються, — то її кльони і прокльони* (Панас Мирний).

КЛЬОЦ, а, *ч., діал.* Колода *(див.* **коло́да**[1] 1, 2*). Пішли кльоци. Вільний сплав. Уся ріка зачервонілася від тисяч ковбків* (Г. Хоткевич); *Він сидів тихо, трохи скулений, на кінці кльоца і якось так залюбки вдивлявся в хлюпання зеленкувато-сірої каламутної води поза дарабою* (І. Франко).

КЛЬО́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кльо́чити.** *Здалеку кльочення глухаря нагадує стрекотання сороки* (з навч. літ.); *Кльочення тетерука проходить поблизу токовища, на узліссях, у перелісках чи поблизу боліт* (із журн.).

КЛЬО́ЧИТИ, ить, *недок.* Те саме, що **токува́ти** 1. *Готур на весну кльочить* (Сл. Б. Грінченка); *Глухарі та інші птахи ряду куроподібних щороку збираються на одному й тому ж токовищі, кльочать, зазиваючи самиць співом, своєрідними танцями* (із журн.).

КЛЬОШ, у, *ч.* 1. Особливий крій спідниці, штанів і т. ін. з розширенням донизу або одяг такого крою. *З-поза брили з'явилася постать у солдатському картузі, .. у ватянці й широкому матроському кльоші* (Ю. Смолич); *Можливо, дівчина бачила такі кльоші десь у порту на польських матросах, то й нас долучає тепер до їхнього товариства* (О. Гончар); *Він і сам колись грав на баяні, римував і носив кльош* (В. Діброва).

2. *у знач. прикм., невідм.* Розширений донизу (про одяг). *Штани — широченний кльош з матроського сукна, гімнастерка підперезана флотською ременякою з масивним якорем на блясі, а під пахвою у хлопця — чорний бушлат* (Є. Доломан); *Вони вдвох з Вітою вибирали фасони для платтів. Йому подобався крій вузький у талії й широкий, у кльош, по боках* (Б. Харчук); *Маленьких принців, того ж типу, що і при вході, в ньому виявилося ще зо п'ять — у тих самих костюмчиках зі штанами кльош та з тим самим пучкувато-солом'яним волоссям* (Ю. Андрухович); *Модельєра надихнули модні тенденції часів його молодості: широкі пальта й плащі, двобортні вільні жакети, широкі спідниці кльош* (із журн.).

КЛЬО́ШНИК, а, *ч., зневажл.* Матрос. *На катер посадовили кількох кльошників з миколаївського псевдоматросського загону* (Ю. Яновський); *Усі хлопці в морському училищі хочуть стати капітанами великих суден, хоча більшість із них на все життя залишаються кльошниками* (з газ.).

КЛЬО́ШОВИЙ, а, е. Прикм. до **кльош.** *Внизу до плаття пришивається волан, викроєний кльошовим способом* (з навч. літ.); *На дівчині було яскраве жакардове плаття до колін з кльошовими рукавами* (із журн.); *Від лінії коліна спідниця розширюється завдяки шести кльошовим клинам* (з газ.).

КЛЮВА́К, а́, *ч., діал.* Дятел. *Зляканий клювак порснув з-під вербового пенька* (Іван Ле); *Із садка долинає стукання завзятого клювака, наче він і не втомлюється, постійно вибирає шкідників із кори дерев* (із журн.).

КЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **клюва́ти** 1–4. *Клювання є природним інстинктом птахів* (з навч. літ.); *У птахів клювання є своєрідним природним відбором, коли самці борються за самицю* (із журн.); *Постійні докори та клювання дитини в школі або вдома можуть стати причиною стресу чи депресії* (з газ.); *Він поклав вудлище на землю, втративши, видно, надію на клювання* (В. Гжицький); *Прив'язані до рам вудлиська вистромлені далеко вперед і погойдуються, наче вже почалося клювання великої риби* (В. Яворівський).

КЛЮВА́ТИ, клюю́, клює́ш, *недок.* 1. *кого, що* і без *прям. дод.* Їсти, хапаючи дзьобом (про птахів); дзьобати (у 1 знач.). *Лелека зразу холоду нагнав І жаб дурних клювати добре став* (Л. Глібов); *Вони* [горобці] *йому велику шкоду робили: випивали соняшники, клювали вишні, псували городину, дірявили дах своїми гніздами* (В. Винниченко); *Збоку щось заквоктало, залопотіло крильми, і чудесний червоний красунь фазан*

із хвостом дугою підбіг до снопа і почав клювати зерно (Остап Вишня); *Насипле* [Василь] *насіння конопляного, синичка і клює його* (О. Копиленко).

2. *кого, що і без прям. дод.* Бити дзьобом; дзьобати (у 2 знач.). *Молоді, задерикуваті півні клювали один одного в голови* (О. Донченко); *Старий папуга недолюблював гостей, тому завжди клював пальці тих, хто тільки насмілиться до нього підійти* (із журн.); * Образно. *Великі краплі дощу дзвінко клюють плесо ріки* (О. Бердник).

3. *кого, що і без прям. дод., перен., розм.* Дошкуляти, допікати комусь чим-небудь. *Навіть Сагайдак ближче переселився, щоб клювати щодня Перегуду* (В. Кучер); *Його весь час обривають, клюють запитаннями та реплікам*и (А. Дімаров); *Влада міста часто клює рекламні агентства за використання скандальних відеороликів* (з газ.).

4. *на що і без дод.* Схоплювати принаду, наживу на вудці (про рибу). *Захаркового запаху боялась навіть риба і тому погано клювала* (О. Довженко); *Теплого серпневого вечора риба у річковій заводі під лісовою галявиною клювала на диво добре* (В. Владко); *Віктор сів поміж хлоп'ят, завівши бесіду про те, на яку приманку яка риба краще клює* (М. Руденко); *Риба плавала навколо, позирала на краківську ковбасу, але не клювала* (П. Загребельний); // *безос.* — *Дідусю, дідусю, клює на вашій...* (В. Земляк); *З першого ж закиду в нього не клювало, а просто потягло линву з рук* (Ю. Логвин).

5. *на що, перен., розм.* Давати себе одурити. — *Та ні, приємно. Всі й клюють на це* [на комплімент] (Ю. Мушкетик); — *Я їх братиму грішми... Бо ні на що так жінка не клює, як на гроші...* (О. Чорногуз).

◊ **[І] ку́ри не клюю́ть** *див.* **ку́ри; (1) Клюва́ти (клю́кати, покльо́вувати) но́сом** — дрімати, засинати сидячи, час від часу опускаючи на мить голову. *Декотрі дрімали, клюкаючи носами* (С. Черкасенко); *Микола підпер важку голову руками, покльовує носом* (В. Кучер); *Чублик не помічав, як він, уже зовсім сонний, хилився, клював носом у коліно* (В. Близнець); *Хлопець сів на лаву і став чекати. Куняв, покльовуючи носом* (Валерій Шевчук); *Я зупинився перепочити. Простелив на камінь складений удвічі светр, присів та й почав клювати носом* (Любко Дереш).

КЛЮВА́ТИСЯ, юється, *недок.* 1. Мати звичку (схильність, інстинкт і т. ін.) клювати (у 2 знач.), ранити дзьобом. *Кожний бережно виймав із лантуха по горобцю і зараз же закручував мішок, горобці пручалися, дряпалися лапками, деякі клювалися* (В. Винниченко).

2. *кого.* Клювати один одного, битися дзьобами. *На подвір'ї клювалися півні, підстрибуючи, скубли один одного так, що аж пір'я летіло в усі боки* (із журн.).

КЛЮВО́К, вка́, *ч.* Удар дзьобом. *Ще й досі на шкірі залишався слід від клювка гуски, яка щипонула мене за литку* (із журн.); *Дятел клювок за клювком роздовбував кору старого дуба, добуваючи поживу* (з газ.).

КЛЮГА́, и́, *ж., іст.* Металевий наконечник списа. [Мартин:] *Я .. в хаті в його* [нього] *потрусив та й знайшов у стрісі оці клюги списові — аж три* (Б. Грінченко); *Один* [розбійник] *засторчив знічев'я списа свого в копицю, де дівчина сховалась, да так, що клюгою в ліву грудь їй ударило, аж сукню роздерло* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КЛЮЗ, а, *ч., мор.* Наскрізний отвір у борту судна для пропускання якірного ланцюга, тросів і т. ін. *Схопившись за товстий ланцюг, червонофлотець з дивовижною спритністю в одну мить дістався до клюза* (Д. Ткач); *Знову перед тобою грає сонцем іржава сталева стіна, який-небудь камбуз, або клюз, або відсік* (О. Гончар); *В супроводі боцмана Грей оглянув корабель, звелів підтягнути ванти, послабити штуртрос, почистити клюзи* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

КЛЮ́ЙДЕРЕВО, а, *ч.* Народна назва дятла. *В очеретах бугай реве, На берестині ворон крюка, Кричить ракша — дружину зве, У кору клюйдерево стука* (Я. Щоголів); *Тишу біля озера порушував тільки сплеск риби та стукіт клюйдерева* (з газ.).

КЛЮ́КА, и, *ж., діал.* Ковінька (у 1 знач.). *Мов стара бабусенька з клюкою, Будова вся пригнулась до землі* (М. Старицький); *До ріки побрела отара товару. Виліз заспаний санаторійний дурень .. Підбіг до ялової й почав ударяти по ній клюкою* (М. Хвильовий); *Доки він виламував клюку — палицю з гачком на кінці, доки обмацував нею дно, доки зумів зачепити шльопанці й повитягати їх на берег, минуло добрих півгодини* (І. Андрусяк).

КЛЮКА́СТИЙ, а, е, *діал.* Схожий на клюку. *Клюкаста жердина; Клюкаста палиця; Клюкаста тінь.*

КЛЮ́КАТИ, аю, аєш, *недок., рідко.* 1. *що, розм.* Те саме, що **клюва́ти** 1, 2; дзьобати. *Малесенькі гусенята пухкими клубочками проходжалися подвір'ям, клюкали молоду соковиту траву* (із журн.); *Качки вирували біля її ніг, кахкотіли, били білими крильми, клюкали по ногах червоними дзьобами, а вона мовби стратила мову* (Ю. Мушкетик).

2. *що і без прям. дод., перен., фам.* Пити спиртні напої, напиватися до сп'яніння. *Козак Мамай також умів .. клюкати й вихиляти* (О. Ільченко); *Козаки мірялися не тільки силою та спритністю, але й умінням горілку пити, клюкаючи одну кварту за іншою* (із журн.).

◊ **Клюва́ти (клю́кати, покльо́вувати) но́сом** *див.* **клюва́ти.**

КЛЮ́КВА, и, *ж.* 1. Те саме, що **журавли́на** *(див.* **журавли́на**[1] 1). *Так, едем, де росте виноград і клюква, коркове дерево і — якщо вірити тобі — полярна береза* (І. Багряний); *Клюква поширена в лісовому поясі, лісотундрі та тундрі Європи, Азії, Північної Америки* (з наук.-попул. літ.).

2. *збірн.* Те саме, що **журавли́на** *(див.* **журавли́на**[1] 2). *На срібних та дерев'яних мисках лежали гори смаженої риби та птиці, свинини та яловичини, вепрятини та оленятини, житнього та пшеничного хліба. Поміж ними стояли широкі чаші з огірками, капустою та клюквою* (В. Малик); *Нонна, вдаючи, що нічого не відає, накриє на веранді стіл, і вони всі троє питимуть чай з варенням або .. морс із клюкви* (Г. Тарасюк); *Хворим на пієлонефрит рекомендують багато пити — морс із клюкви, відвари трав, які мають діуретичні та антисептичні властивості* (з наук.-попул. літ.).

КЛЮ́КВОВИЙ, а, е. Прикм. до **клю́ква;** журавлинний. *Клюквові квітки тримаються на довгих квітоніжках* (з наук. літ.); // Вигот. із клюкви (у 2 знач.). *Завдяки особливому хімічному складу клюквовий сік знижує артеріальний тиск, нормалізує обмін речовин, зміцнює імунітет* (з наук.-попул. літ.); *У кулінарії до м'яса часто пропонують клюквовий соус* (з газ.).

КЛЮ́КНУТИ, ну, неш, *док.* 1. *що, розм.* Однокр. до **клю́кати** 1; дзьобнути. *Курча ще декілька разів клюкнуло пшона і чимдуж побігло за квочкою* (із журн.); * Образно. *Та рап-*

том думка, наче птиця, клюкнула її в голову, .. засвітила у Коропа одну мисль: використати циркуль! (Г. Косинка).

2. *чого і без прям. дод., перен., фам.* Однокр. до **клю́кати** 2; випити спиртного; напитися (у 2 знач.). *Еней оставив із носатку Було горілки про запас, Но клюкнув добре по порядку* (І. Котляревський); *Гості сиділи за трапезою не мовчки: балакали таки й геть-то голосненько..; інші аж реготали: клюкнули вже зранку добре* (П. Куліш); [Д е н и с:] *Ти і зараз вже клюкнув?* (М. Кропивницький); — *Може, клюкнем по рюмочці? Га? За кумпанію!* (О. Бердник); *Видно, за обідом дядько добряче клюкнув перцівки, бо обличчя його аж горіло* (із журн.).

КЛЮ́НУТИ, ну, неш, *док.* 1. *кого, що, чим і без прям. дод.* Однокр. до **клюва́ти** 1, 2. *Спершу птах одверта од неї дзьоба, тоді клюнув раз, удруге — і за хвилю ложка була вже порожня* (Григір Тютюнник); *Орля намагалося стрепенутись і клюнути хлопця своїм дзьобом* (М. Трублаїні); *Дивлюсь — чорний ворон. Клюнув дзьобом у золоті ґрати і обернувся на чорного кота* (В. Нестайко).

2. *чим, перен., розм.* Упасти, вдаритися головою, передньою частиною чого-небудь і т. ін. *Низенький партизан у шинельчині осів на місці, клюнув головою у сніг* (Григорій Тютюнник); *Стрепет клюнув дзьобом донизу і грудкою впав додолу* (В. Малик); *Як клюнули в землю передками, так і згоріли машини* (В. Логвиненко).

3. *на що і без дод.* Однокр. до **клюва́ти** 4. *Та ось клюнула рибка! Витяг її Данилко* (М. Коцюбинський); *Іноді клюне рибина і вмить відійде* (В. Барка); *Вона* [риба] *неодмінно упіймається, бо вважатиме за честь клюнути на таку мастирку на таких снастях...* (В. Чемерис).

4. *на що, перен., розм.* Однокр. до **клюва́ти** 5. *На вигадку Салогана, може, й клюне з пару лісовиків, і як би добре було, щоб усе влагодилось без нових судів* (М. Стельмах); *Як і передбачав хитрий комишанець, комісія справді клюнула на його наживку, повеселішала* (О. Гончар); *Гена картав себе за те, що клюнув на Максимову ідею і прийшов сюди* (Г. Усач); *Сергій клюнув на гачок, явно закинутий лікарем у його бік* (І. Білик); *Ми картали себе за те, що повірили шахраю, клюнули на обіцянки* (з газ.).

◊ **(1) [І] ку́рці ні́де клю́нути (ступи́ти):** а) дуже тісно, мало місця. *Майдан ввесь заставлений возами, так, що й курці ніде клюнути* (І. Нечуй-Левицький); *Весь стіл завалений, ніде курці клюнути, ще не переглянутими .. книжками* (Леся Українка); *Хати ліпились одна побіля одної, а на городі — курці ступити ніде було* (А. Головко); *У кімнаті — з трьома ліжками, спільним столом, шафою для одягу, стільцями, валізами тощо — і так курці ніде ступити* (О. Шугай); б) немає вільного або чистого місця від чого-небудь. — *Панічко.., не женіть тільки Мар'ї з двору .. — Та що ж там з нею? — Збита вся — курці ніде клюнути!* (Панас Мирний); в) дуже багато. — *Приходимо в Зіньків, а там війська — курці ніде клюнути!* (Григорій Тютюнник); *Диких качок було стільки, що ніде курці клюнути* (з газ.); г) дуже мало. *Дочка гроші узяла, а матері сказала: ідіть жити в Бобрицю, до братової, у мене і так ніде курці клюнути* (В. Діброва); *Землі біля хати — курці ніде клюнути* (з газ.); **(2) Клю́нути на прима́нку** — піддатися на обман, навмисне підготовлений ким-небудь з підступними (недобрими) намірами. — *Це був тонко прорахований хід .. Хлопці клюнули на приманку й вирішили пограти з вами* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(3) Клю́нути но́сом** *у що* — упасти обличчям вниз. *Як пихоне* [Галя] *його руками своїми, так Чіпка й клюнув носом у зелену траву* (Панас Мирний); — *Прицілився я — бабах! З одного пострілу поклав усіх п'ятьох. Клюнули фашисти у сніг носом усі підряд* (Ю. Мокрієв).

КЛЮФТ, у, *ч., гірн.* Порожнина, що утворилася між жилою та бічною до неї породою. *Ударна хвиля, що виникає під час вибуху, переміщується за межі котла й викликає зміщення гірської породи, а також утворення клюфтів* (з наук.-попул. літ.); *У гірських породах протягом тисячоліть відбуваються фізичні та хімічні процеси, утворюються клюфти* (з газ.).

КЛЮЧ[1], а́, *ч.* 1. Металевий стрижень з особливою комбінацією вирізів для замикання та відмикання замка. *Сторож брязнув ключами, одмикаючи важкий здоровий замок* (І. Нечуй-Левицький); *Тремтяча рука довго не могла попасти ключем у дірку, щоб відімкнути двері від покою* (І. Франко); *Довго крутиться в замку ключ. Двері відчиняються* (В. Винниченко); *Раптом у коридорі нервово задзвеніли ключі, заскреготав замок* (К. Гриб); *Миколка кинувся до замка, довго не потрапляв ключем* (М. Вінграновський); // Спеціальний стрижень для заведення автомобіля, мотоцикла і т. ін. *Зараз же відступає* [Юркевич] *злякано, бачачи доктора Карфункеля, що стоїть на дверях і тихо сміється, накручуючи ключем годинника* (І. Кочерга); *Біля машини зчинилася метушня, знову чулася лайка, мотор не заводився, десь ключ загубили в соборі...* (О. Гончар); *З першого повороту ключа я завела мотор і плавно виїхала у двір* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Сучасні марки автомобілей мають єдиний ключ, який не тільки заводить мотор, але також відчиняє та зачиняє двері, вмикає та вимикає сигналізацію* (з мови реклами).

2. Знаряддя для загвинчування, відгвинчування, відкупорювання чого-небудь. *Троян зібрав всяке приладдя, що валялося коло молотарки: ключі, шайби, мотузки, молотки й всуміш кинув їх до ящика* (С. Добровольський); *Старанно виголений, чисто вмитий* [Павло], *на плечі торба з протигаза, в якій побрязкують розвідні ключі, гайки й усякий слюсарний інструмент* (В. Кучер); // Деталь музичних інструментів для натягування струн. *Він добре крутнув ключем. Струна тріснула і заверещала* (Д. Бузько).

3. *до чого, для чого, перен.* Засіб для розуміння, розгадування чогось, для оволодіння чимось. — *Ну, добре... То ось, здається, є ключ до розв'язання вашої проблеми* (І. Багряний); — *Світова схематика, походження Всесвіту в світлі релятивізму, — вів далі Сагайдак. — Ключ до цього нам дає теорія відносності* (О. Бердник); *Невже вони не чують, що він знайшов ключ, розгадку всієї справи!* (Ю. Бедзик); *Раптом Петрові верзеться, щойно він захопив ключ до розгадки отамана* (Г. Колісник); *Щось підказувало мені — ключ до таємниці знаходиться в цьому палаці* (Д. Білий); // Умовна система позначення літер, цифр і т. ін., на якій ґрунтується спосіб читання якого-небудь шифрованого тексту. *Сулейман відвертав Хуррем від грубих пісеньок, обережно вводячи її у храм справжньої високої поезії, .. де цілі строфи газелей можна було водночас, знаючи прихований поетичний ключ, читати навперемін то по-перськи, то по-арабськи* (П. Загребельний); *Спроба застосувати для розшифровування пророцтв Нострадамуса спеціальний нумерологічний ключ увінчалася успіхом* (з наук.-попул. літ.); // Додаток до на-

вчального посібника, підручника, що містить правильні відповіді до задач, тестових завдань і т. ін., а також правильна відповідь до задачі, тестового завдання, кросворда і т. ін. *На останніх сторінках збірника можна знайти ключі й самостійно перевірити вправу* (з навч. літ.); *Після виконання тестових завдань усі швидко побігли на перерву, щоб звірити тести з ключами* (із журн.); *Ключі до кросворда опубліковані на останній сторінці газети* (з газ.).

4. У телеграфному апараті або радіопередавачі — пристрій для замикання й розмикання електричного кола на різні відтинки часу відповідно до телеграфного коду. *Під час лабораторної роботи учні почергово розмикали ключі, спостерігаючи за стрілкою міліамперметра та яскравістю світіння лампи* (з навч. літ.); *Другий урок відбувався в класі зв'язку. Столи з телефонними апаратами, телеграфні ключі, .. на стінах схеми різних апаратів* (І. Багмут); *Швидко, майже беззвучно, застукотів телеграфний ключ* (М. Дашкієв); *Одне для нього було ясним — тепер він не зможе добре працювати радіотелеграфістом, бо рука його не чітко вибиватиме знаки на ключі* (П. Автомонов).

5. *муз.* Знак на початку нотного рядка, який позначає висоту ноти. *"Я дивлюсь на стіну, а там від рамки вікна — чисто дієз. Ставте дієзи в ключі!"* (П. Загребельний); *Ноти для скрипки, більшості дерев'яних духових музичних інструментів, частини мідних духових та ударних інструментів подають у скрипковому ключі, а для інструментів із низьким звучанням використовують басовий ключ* (з навч. літ.).

6. *кого, чого і з означ.* Ряд однорідних предметів або істот, які рухаються один за одним, утворюючи кут. *Здалека під небом, В вирій летючи, Голосно курличуть Журавлів ключі* (Я. Щоголів); *Десь ключ птахів небачених летить* (М. Зеров); *Високо десь гусиний лине ключ...* (М. Рильський); *В небі неозорім літаків ключі, і міста, як зорі, сяють уночі* (В. Сосюра).

7. *у знач. присл.* **ключе́м, ключа́ми.** Один за одним, утворюючи кут, кути. *А журавлі летять собі На той бік ключами* (Т. Шевченко); *Серед темної ночі довгим ключем пливли лодії* (С. Скляренко); *Косарі, що, відставши, ішли віддалік розважливим ключем, кричали вслід: — Грицьку, куди ти так похекав?* (В. Дрозд).

8. *архт.* Горішній клиноподібний камінь, який завершує склепіння будинку або арку. *Ключ арки часто виділяється розмірами з-поміж інших каменів, має орнаментальну чи скульптурну форму* (з навч. літ.).

9. Жердина з гачком, за який зачіплюють відро для набирання води з криниці, колодязя і т. ін. *Ой у полі криниченька — і ключ, і відро; Та вже ж моєї дівчиноньки не видно давно* (з народної пісні); *Груша родить, ще й зараз родить, копанка не міліє, і вода близько, ключем достаю* (Григір Тютюнник).

(1) Не́бовий ключ, *діал.* — проліски. *Маковей вступив на вогневу, як молодий королевич, в боковій складці його збляклої пілотки зухвало синів кущик небового ключа* (О. Гончар); **(2) Середо́ви́й ключ** — ключ до замків, умонтованих у середину дверей, до внутрішніх засувів і т. ін. *До сієї комори треба середовий ключ, бо вона запирається зсередини* (Сл. Б. Грінченка).

○ **(3) Під ключ,** *у знач. присл.* — повністю, у повному обсязі (про об'єкти будівництва або комплекси складної техніки, які здають замовникам, споживачам у готовому вигляді). *Забудовники обіцяють уже за рік ввести в експлуатацію житловий комплекс, здавши квартири під ключ* (з публіц. літ.); *Виконуємо під ключ комплекс будівельних і ремонтних робіт на житлових, будівельних і промислових об'єктах* (з мови реклами).

◊ **Дава́ти / да́ти ключ [у ру́ки]** *див.* **дава́ти; Підбира́ти (добира́ти) / підібра́ти (добра́ти) ключ до душі́ (до се́рця)** *див.* **підбира́ти; Підбира́ти (знахо́дити) / підібра́ти (знайти́) ключ (ключа́, клю́чика)** *див.* **підбира́ти.**

КЛЮЧ[2], а́, *ч.* Те саме, що **джерело́** 1. *Вода зашипіла, забилась в ключі і бризнула дрібнесеньким дощиком вгору, ніби густою мрякою* (І. Нечуй-Левицький); *Сутінки спускалися швидко, ніби змагаючись із старим Сірком, щоб не дати йому .. спуститися в якийсь розпадок, де б тік, такий бажаний для змучених мандрівників, благословенний струмочок чи ключ* (І. Багряний); *По крутих схилах балки росли буйні трави, а в самій глибині, то в одному, то в іншому місці били джерельні ключі* (І. Цюпа).

◊ **Би́ти ключе́м (джерело́м, фонта́ном** *і т. ін.) див.* **би́ти; Кипі́ти в ключ (ключе́м)** *див.* **кипі́ти.**

КЛЮЧА́Р, я́, *ч.* 1. Той, хто зберігає ключі від чого-небудь. [П а н с а:] *Я заплатив старшому ключареві, щоб він двох в'язнів випустив смерком* (Леся Українка); *Зупинився поруч з ключарем озброєний вартовий* (Т. Осьмачка).

2. *заст.* Ключник (у 1 знач.). *Не було нікого коло неї, тільки старий недужий ключар панський сидів у хаті* (Марко Вовчок).

3. *рел.-церк.* Духовна особа, що завідує церковним начинням. — *Я раз Усього був у нього для дитини, Як занедужала, а брат ключар щоднини Шле глечик молока через дяка* (І. Франко); *Мастра мені потім розповідала, що ключар перестав давати їй для жертовного узливання оливу, вино та мед* (І. Білик); *Найнижчі ж священнослужителі — приміром, наші диякони й ключарі — благословляють кропилами* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

КЛЮ́ЧЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **клю́чка** 1–3, 5. *Взяла вона ключечку та й виорала. Взяла вона пшениченьку та й посіяла* (П. Чубинський); *Для онучат були на стінах ключечки, щоб самі шубки і шапочки вішали* (з мемуарної літ.); *Біля стільця стояла бабусина ключечка, з якою, здавалося, вона не розлучалася вже стільки років* (із журн.); *І те тільки, щоб жило, котре має сили вхопитися ключечками із землі і дати пагінці, і листочки, і стручечки...* (Т. Осьмачка).

Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* **вкида́тися.**

КЛЮ́ЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **ключ[1]** 1–3, 6. — *А це на тобі золотого ключика од палати* (І. Нечуй-Левицький); *Коробочка замикалася на ключик, а ключик був завсігди зав'язаний у кінчик червоної хустки* (В. Винниченко); *Ключик у замку прокрутився зовсім безгучно* (Ю. Винничук); *Климко ніколи їх не чіпав, бо то були дядькові ключики од паровоза, а лише роздивлявся на них* (Григір Тютюнник); *Крайнєв з невеликим ключиком у руках працював біля літака* (В. Собко); — *Може, там ти знайдеш більше, ніж в гіпотезі Гріна. Тільки не забувай ключик розуміння* (О. Бердник); *Невідомість — ось чарівний ключик до всіх душ* (П. Загребельний); *Я кивнув, думаючи про ключик до цієї чемної пані* (І. Роздобудько); *Почувши уривчате курликання, очі Марії з нетерпінням почали шукати на горизонті журавлиний ключик, що так поспішав із весною* (із журн.).

◊ **Підбира́ти (знахо́дити) / підібра́ти (знайти́) ключ (ключа́, клю́чика)** *див.* **підбира́ти.**

КЛЮЧИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **жерди́на** 1. *Парубки ключин чотири вирубають* (Ганна Барвінок); *Левко сів на гребки коло ключин* (І. Нечуй-Левицький); // Жердина з гаком для діставання води з криниці. *Глибокий колодязь, Не сягне ключина* (П. Куліш); *Молодиця .. тягне воду з колодязя... Скрипить і гуде журавель, підіймаючи угору своє півколесо та чималу довбню під напором дебелої руки на ключину* (Панас Мирний); // Жердина, якою притискують солому на скирті або солом'яній покрівлі. *Очеретяний дах зі сволоком та ключинами тримався на двох товстенних сохах* (Ю. Логвин).

КЛЮЧИ́ТИСЯ, и́ться, *недок.* Проростати, пускати паростки. *Деякі зернята вже набубнявіли й почали ключитись* (М. Івченко); * Образно. *Як пшеничне зерно, що лягло в зорану цілину, вона* [любов] *швидко ключилась* (С. Добровольський).

КЛЮЧИ́ЦЯ, і, *ж.* Парна трубчаста кістка плечового пояса людини та хребетних тварин, що з'єднує лопатку з грудною кісткою. *Ключиця передає фізичні сигнали від верхньої кінцівки до осьового скелета* (з навч. літ.); *Тепер ще й зверху стала шия боліти і до ключиці біль іде* (Леся Українка); *Шабля Потоцького розрубала йому плече, ключицю і перші ребра* (З. Тулуб); *Та й сам він, як хлопчак, маленький, щуплявий, ситцева сорочечка на одному ґудзику, з-під сорочки ключиці проступають гостро* (О. Гончар).

КЛЮЧИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **ключи́ця.** *Ключична кістка особливо вразлива для травм* (з навч. літ.); // Стос. до ключиці. *Різновидом грудного дихання є ключичне, під час якого енергійно рухаються м'язи верхнього відділу грудної клітки й плечового пояса* (з наук.-попул. літ.).

КЛЮ́ЧКА, и, *ж.* 1. Дерев'яний або металевий гак із довгим держаком для діставання, витягування і т. ін. чогось. *Завітрена, запечена жінка в холодну гущину вгрузла, одтягла коноплі з краю .. Діставала, тягла ключкою прикидані землею горстки, викидала на берег* (К. Гордієнко); *Мертва тиша стоїть тут, навіть ключка журавля з навішеним відром не обізвалась ні скрипінням, ні перестуком краплин* (М. Стельмах); *То був старий грек.., що виходив насмикати ключкою сіна для коней* (М. Руденко); *Це була неглибока, обнесена муром криничка у видолинку, з якої воду діставали ключкою* (Р. Андріяшик); *Сюди він колись біг, впавши на ключку, котрою дістають втоплені в колодязі відра* (Ю. Мушкетик); // Металевий прут із загнутим кінцем для вимішування чого-небудь. *Галина в брезентових рукавицях залізною ключкою вимішувала в чані брили старого асфальту* (М. Зарудний).

2. Забитий у стіну кілочок або гачок для вішання чого-небудь (одягу, рушника і т. ін.). *На ключку почепила рушник* (Сл. Б. Грінченка); *Зайшов у хату, мовчки повісив шапку на ключці, скинув сірячину й сів мовчки на лавці* (А. Головко).

3. Палиця із загнутим верхнім кінцем, яку використовують для опори під час ходьби; патериця (у 1 знач.). *Попід городами шкандибає бабисько, погане, перехняблене. Додибало до весільного двору, зіперлося на ключку* (В. Дрозд).

4. *спорт.* Палиця із загнутим кінцем для гри в хокей. *В неділю ми з ключками ходимо на ковзанку* (В. Нестайко); *Перш ніж ступимо ми, ступає він. А поперед нього — довгий хобот дозиметра, схожий на хокейну ключку* (А. Михайленко); *Я .. ховав під канапою грамофонні платівки й хокейні ключки* (С. Жадан).

5. Те саме, що **па́росток** 1. *Ключки пускати* (Сл. Б. Грінченка).

Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* **вкида́тися.**

КЛЮЧКУВА́ТИ, у́є, *недок., мисл.* Тікаючи, навмисне кидатися в різні боки, щоб заплутати сліди (про зайця, лисицю й т. ін.). *Заєць виявився кмітливим, скочувався клубком із пагорба, вправно ключкував між кущами так, що ми тільки вуха його бачили* (із журн.).

КЛЮ́ЧНИК, а, *ч.* 1. *заст.* Особа, яка відала продовольчими запасами дому, маєтку і т. ін. та мала ключі від місць їх зберігання. *Отак-то з того часу Прокіп Іванович став прикажчиком, а я ключником* (О. Стороженко); *Старий ключник ніг собі не чує. Бігає від пивниць до покоїв, сопе і пріє, бо знає, що над ним і над усією службою у дворі спочиває всевидячеє око Любові Федорівни* (Б. Лепкий); *Перед самою дорогою боярський ключник приніс дядькові здорового червоного півня у клітці* (Ю. Логвин).

2. Те саме, що **ключа́р** 1. *Дотиснутись туди й допхатись Та й ключника Петра дозватись Таківському, як я, шкода!* (П. Куліш); *Мовчазний ключник* [в'язниці] *одімкнув дверцята до одної комірки, а після того, як я увійшов, хутко зачинив їх* (Олесь Досвітній); *У кожному відділенні-коридорі два наглядачі й ключник* (Ю. Хорунжий).

3. Те саме, що **ключа́р** 3. *За дерев'яним бар'єрчиком біля високого столу церковний староста і ключник продавали жовті воскові свічки, тоненькі й грубші* (М. Малиновська); *Ключник монастирський, отже, змушений був теж не зауважувати зникнення запасів з комір* [комор] (П. Загребельний).

КЛЮ́ЧНИЦЯ, і, *ж., заст.* Жін. до **клю́чник** 1. *На Хрестителя, саме так як вже спати лягали, — загадує мені ключниця віхтювати підлогу в паничевій світлиці* (О. Кониський); *Через годину ввійшов в пекарню Ястшембський і звелів Василині ставати за горничну, а Одарці за ключницю* (І. Нечуй-Левицький); *Ключниця винувато посміхнулась, що зразу не впізнала гостей, і з низьким поклоном запросила їх сідати* (П. Панч); *Скликала* [Гримільда] *ключниць і давала наказ, що, й як, і де сьогодні робити в дворі* (І. Білик); *Ключниця любила поспати вдень дві-три години, однак за пані графині їй се рідко вдавалось* (Г. Пагутяк).

КЛЮЧОВИ́Й[1], á, é. 1. Прикм. до **ключ**[1] 1–3, 6. *Вона східцями добігла до порога, .. зачинила двері і вже крізь ключовий отвір тихо промовила: — Юрію, на добраніч!* (М. Стельмах); *Ключова фраза розблокувала дверний замок, і до каюти ввійшла Ліна* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Ключові (лінійні) танки дівчата водили, звиваючись довгою лінією — ключем* (з наук. літ.).

2. *перен.* Головний, вирішальний. *Потім відбувся достатньо суворий поділ територій, унаслідок якого метеостанція позбулася кількох ключових функціональних вузлів, з вежею включно* (Ю. Андрухович); *Теза "рух задля руху" була для футуризму ключовою* (з наук. літ.).

3. *військ.* Який дає можливість оволодіти чим-небудь, захопити що-небудь (про об'єкт, місцевість, позицію і т. ін.). *Будемо просити отамана Щупака взяти на себе охорону ключових об'єктів міста: телеграфу, банку, вокзалу...* (А. Головко); *Преса писала, що на Кримському перешийку, на цій ключовій позиції, може бути зведена фортеця, не менша по значенню, ніж Гібралтар чи Суец* (О. Гончар); *Доброчин звелів Претичеві пробиратися до верхів'їв Сану*

та Дністра, щоб захопити ключову для Перемисля [Перемишля] *твердиню Санок* (І. Білик).

△ **Ключові́ слова́** *див.* **сло́во.**

КЛЮЧОВИ́Й², á, é. Те саме, що **джере́льний** 1. *В узголів'ї посадіте* [посадіть] *Квіти-квітоньки червоні, А до ніг ви проведіте* [проведіть] *Чисту воду ключовую* (А. Малишко); *Ілько втратив рівновагу. Його ноги зісковзнули з глинистого виступу і геть провалились у крижану ключову воду* (Ю. Логвин).

КЛЯКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кляка́ти.** *Він вже нахилився для другого клякання, і коли схотів спинитися, то мало не впав* (Ю. Смолич).

КЛЯКА́ТИ, áю, áєш, *недок.*, **КЛЯКНУ́ТИ,** нý, нéш, *док.* Ставати, падати на коліна. *Ніхто його* [обряду] *докладно В повній цілості не знає. Чи клякати, чи стояти* (І. Франко); — *Може, недарма снився ти мені на сивім коні, з золотим хрестом, як перед тобою всі люди клякали, а ти їхав та благословив направо й наліво...* (Б. Лепкий); *Пішки до старої жінки підступала* [Хуррем], *в дорогих шатах своїх на землю біля неї клякала і, плачучи, по руках цілувала* (О. Назарук); *Стара, одійшовши од нього* [Сави Чалого], *клякнула на коліна: молилася на світлу пляму віконця* (Г. Колісник).

КЛЯ́КНЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **кля́кнути.** *Хлопчина так захопливо й нетерпляче дивився на вудку, що навіть не відчував клякнення пальців* (із журн.); *Нестача вологи в ґрунті та його виснаженість стали причиною клякнення вівса* (з газ.).

КЛЯ́КНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* кляк, кля́кла, ло *і* кля́кнув, нула, ло; *недок.* 1. Дуже змерзши, ставати малорухомим, утрачати чутливість; дубіти. *Холодно в хатині, Клякнемо — та й годі* (П. Грабовський); *Важко було в перші роки вчителювати. В класах холод, чорнило замерзає, руки в дітей клякнуть, але на серці в учительки тепло* (В. Кучер); *Тимко довбав довго, щоб зігрітися, але руки його клякли* (Григорій Тютюнник); *Невільникам дали старі діряві каптани та бешмети .. Люди мерзли, клякнучи* (В. Малик); // Утрачати гнучкість. *Вона почувала, як дубіє її тіло, як клякнуть м'язи, як у голові починає туманіти* (Ю. Смолич); *Василь уже давно почував, як йому поколювало литки й клякнули, ніби злипалися в одне, пальці ніг* (Ю. Мушкетик); // Ставати твердим; холонути (про труп). *Часом йому здавалося, що життя вже покидає його й тіло його клякне* (В. Підмогильний).

2. *тільки 3 ос., розм.* Не достигнувши, сохнути від суховію, спеки і т. ін. (про рослини). *Троянда клякла на очах, бо ж не звикла ця тендітна та вибаглива рослина до такого клімату* (із журн.); *Пшениця клякне.*

КЛЯКНУ́ТИ *див.* **кляка́ти.**

КЛЯ́МБРА *див.* **кля́мра.**

КЛЯ́МКА, и, *ж.* Пластинка з важільцем, якою зачиняють і відчиняють двері, хвіртку і т. ін. *Злегка надавив він клямку, щоб не стукнула, одчинив двері* (Панас Мирний); *Ворота були зачинені, і хвіртка на клямці* (Т. Осьмачка); *Старці вже, чую, рипають у сінях і шарять по дверях, шукаючи клямку* (О. Довженко); *Двері були незамкнені, на клямці висів замок без ключа* (К. Гриб); *Прохолодна мідна клямка хворобливо зойкає, двері важко подаються вперед, і я потрапляю в темні сіни* (Ю. Винничук).

КЛЯМКОВИ́Й, á, é. Прикм. до **кля́мка.** *Корпус замка має всередині одну або дві округлі клямкові канавки* (з навч. літ.); *У хату було добре чути, коли хтось іде, бо в сінешніх дверях дзенькала клямкова ручка* (із журн.).

КЛЯ́МОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **кля́мка.** *Вона зараз притягне залізну клямочку з гвіздочком* (Сл. Б. Грінченка); *Сінешні двері було добре зачинено, .. зате хатні лише на клямочку, вже стареньку, стерту* (Є. Гуцало); *Що в домі шули муровані, в тину вориння та точене, його ворота золочені, .. а клямочки — та золочені, а замочечки — серебряні* [срібні] (В. Рубан).

КЛЯ́МРА, *рідко* **КЛЯ́МБРА,** и, *ж.* 1. Металева пластинка для скріплювання чогось, для оздоби і т. ін. *За широким, бляхованим золотом чересом зі срібними клямрами стирчали пістолі й чудової роботи ніж* (В. Гжицький); *Підійшов капітан до важких дверей, окутих мідними клямрами* (О. Полторацький); *Я тим часом замовив Молотковському завіси, клямри, защіпки, цвяхи, стояки під ринви, косинці до вікон* (Р. Андріяшик).

2. *розм.* Те саме, що **скоба́²** 2; скріпа (у 1 знач.). *Перш треба у клямбри взяти, а потім вже шпуги заганяти* (Сл. Б. Грінченка); *Він ременями їй руки й ноги Причепив до кільців* [кілець] *металевих, Прикрутив ще й клямрами* (І. Франко); *Щільно зійшлися під металічними клямрами рівні краї рваної рани чола в парубійка-чабана* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Лучить* [рослинність] *руїни, неначе клямрою, зі щербин звисає зеленими гірляндами* (Уляна Кравченко).

3. *діал.* Пряжка, застібка. *Ті шлейки, нові, блакитні, зі срібними клямрами, притягували до себе заздрісні погляди парубоцтва* (М. Коцюбинський); *Іскри незвичайної краси й величності самоцвітів .. аж до клямр на черевиках підкреслювали, що цей нобіле* [нобіль] *не має природної у старшому віку байдужості до своєї зовнішності* (Н. Королева).

КЛЯ́НЧИТИ, чу, чиш, *недок., що, зневажл.* Настирливо й жалібно просити, випрошувати що-небудь у когось; канючити. *Вони все розуміють самі: живуть у ледь дихаючому будинку, в ньому в хурделицю вітри буйні гуляють, гроші на харчування доводиться клянчити, у деяких взуття нема порядного* (Б. Левін); *Навіть у дитинстві Сашко був серйозним, ніколи нічого не клянчив у батьків, не вередував* (із журн.).

КЛЯП, а, *ч.* 1. Шматок ганчірки, паперу і т. ін., який усовують у рот людині, щоб не кричала. *Турок вийняв кляп з її рота. Галя закашлялася, з очей бризнули сльози, все лице горіло* (С. Тельнюк); *Звенигорі всунули в рота шорсткий смердючий кляп* (В. Малик); *Очі закривала широка чорна пов'язка, а рот був забитий кляпом* (Д. Білий).

2. *діал.* Лацкан. *Робилося гаряче, і свічки плакали, пускаючи свої стеаринові сльози на кляпи фраків* (Б. Лепкий).

КЛЯ́СЕР, у, *ч.* Філателістичний альбом (інколи папка) спеціального дизайну, признач. для зберігання марок та інших філателістичних матеріалів (конвертів, листівок і т. ін.). — *У мене є клясер із запасними марками — флора і фауна, це не моя тема* (Г. Усач); *Це ж так просто: написав коротенького листа, а тобі прийшла відповідь, знову написав — і знову відповідь, і кожного разу на конверті — марка. Тільки одклеюй і складай у клясер...* (В. Нестайко); *Краще, коли поштові мініатюри зберігають у спеціальному клясері, тоді не пошкоджується їх клеєвий бік* (з наук.-попул. літ.).

КЛЯ́СКАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Плескати, бити в долоні. *Дітвора кляскала від задоволення в долоні, бо знала, що бабуся пригостить їх чимось смачненьким* (з газ.); // Ляс-

кати чим-небудь, видаючи специфічні звуки. *Тямка істота* [кобила] *якимсь .. інстинктом відчула в повітрі вологість; вона поривчасто, жадібно втягувала повітря, облизувалась і кляскала язиком* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КЛЯ́СНУТИ, ну, неш, *док., діал.* Однокр. до **кляскати.** *Кляснуло хлоп'я в долоні й так погоже, весело засміялось* (М. Коцюбинський); [К р у с т а:] *Та тільки нащо ж там раба шукати? Ось я пучками клясну — прийде й сам* (Леся Українка); *Біс перистий свиснув, клясн*ув, *— Аж кінь вже басує* (П. Гулак-Артемовський).

КЛЯ́СТИ́, кляну́, кляне́ш *і рідко* клену́, клене́ш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Те саме, що **проклина́ти.** *Поставали* [селяни] *на оборі, дивляться, одні кленуть* [злодія], *другі грозять, треті так собі стоять* (І. Франко); *— А забрано ж, забрано, бодай йому руки покорчило! — кляла стара Сивашиха* (Б. Грінченко); *Не співає чорнобрива. Кляне свою долю* (Т. Шевченко); *Шкапина ні з місця. Тоді стара циганка випускала з сухих грудей дикий, нелюдський крик, підіймала догори кулак із димучою люлькою, трясла їм* [ним] *і кляла так страшно і завзято, що комиші схилялись навколо од страху і сорому* (М. Коцюбинський); *Що тебе клясти, моя недоле? Не клену. Не кляв. Не проклену* (В. Стус).

2. *розм.* Те саме, що **лаятися** 1. *Сплячі сердилися і кляли, але треба було вставати* (Н. Кобринська); *Вони вже чули, що вулицею тупотіли коні, бігли люди, якісь голоси перегукувались, хтось наказував, хтось кликав, хтось кляв* (Ю. Смолич).

◊ **(1) Кля́сти́ в ба́тька, в ма́тір** *кого:* а) проклинати, зачіпаючи честь батьків. *Дуже довго він кляв мужиків в батька, в матір* (А. Кримський); б) дуже лаяти. *Кайдашиха мовчки кляла в батька, в матір і Бієвці, і Балашову хату* (І. Нечуй-Левицький); **(2) Кля́сти́ на чім (на чо́му) світ стої́ть** *кого, що* — не стримуючись, не соромлячись у виразах, дуже проклинати. *Як командир батареї тяжкої* [важкої] *артилерії Петро мав багато клопоту і, вивантажуючись, кляв когось на чому світ стоїть* (І. Багряний); *Кляне* [Марія] *ту війну осоружну на чім тільки світ стоїть* (Є. Гуцало).

КЛЯ́СТИ́СЯ, кляну́ся, кляне́шся, *недок., ким, чим і без дод., також із спол.* щ о. Те саме, що **присяга́тися;** присягати (у 2 знач.). *А Я* [Ісус Христос] *вам кажу не клястися зовсім: ані небом, бо воно престол Божий; ні землею, бо підніжок для ніг Його це; ані Єрусалимом, бо він місто Царя Великого; не клянись головою своєю, бо навіть однієї волосинки ти не можеш учинити білою чи чорною* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Забудь мої сльози, забудь сиротину, Забудь, що клялася; другого шукай* (Т. Шевченко); *Тихін на лаві сидів і не зводив із неї очей .. Винився й клявся, що надалі, коли хоч пальцем торкне її, — руку собі одрубає* (А. Головко); *Мати клялася, що коли вона, бувши ще дівкою, спала в коморі, святий Юрій раз з'явився їй у сні в білих ризах, на білому коні* (О. Довженко); *Ми стояли в кормі човна — Серце в серце і руки в руки. Ми клялися в душі до дна Буть такими на всі розлуки* (М. Вінграновський).

Присяга́тися (кля́сти́ся, присяга́ти) / присягну́тися (покля́сти́ся, присягну́ти, присягти́) Бо́гом (Христо́м, Христо́м-Бо́гом, хресто́м *і т. ін.) див.* **присяга́тися.**

КЛЯ́ТВА, и, *ж.* Те саме, що **прися́га;** присягання. *Не кляніться ні небом, ані землею, і ніякою іншою клятвою!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Гріх божитись, а я от смертельною клятвою побожуся, коли мені не віриш* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Серце ж молодого Івана палахнуло почуттям помсти, і він дав собі клятву, що прикажчик заплатить своїм життям за їхню ганьбу* (А. Кащенко); *Розказали йому батькові товариші, який був у нього отець, і дав собі клятву хлопець відомстити ворогам за батька* (І. Цюпа); *Того, хто порушить клятву, хай покарають земля, вогонь, вода, вітер, хліб, горілка, шабля, Бог і Мати Божа* (П. Загребельний); * У порівн. *Мовчання. Суворий обряд переправи. Величні, як клятва, хвилини й думки* (М. Бажан).

○ **Дава́ти / да́ти кля́тву** *див.* **дава́ти.**

◊ **(1) Аннiба́лова кля́тва,** *заст.* — вислів, що означає непохитну рішучість битися, стояти до останнього. *Після всього, що бачила і що муситиме ще побачити, вона дає аннібалову клятву* (М. Олійник); **Сме́ртна прися́га (кля́тва)** *див.* **прися́га.**

КЛЯ́ТВЕНИЙ, а, е. Стос. до клятви. *Я люблю тебе просто — отак, без надії, Без тужливих зітхань і без клятвених слів* (В. Симоненко); *Носенко прожив у Полтаві три дні і дав клятвену обіцянку знову приїхати* (Б. Левін); *Обмінявшись кров'ю, дружинники виповнили клятвені келихи янтарним вином і мовчки осушили їх, не проливши жодної краплі* (Д. Міщенко); *Спізнав тоді князь усю велич душі дочки своєї, та не гадав, щоб так несхибно дотримала вона тих слів своїх клятвених* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КЛЯ́ТВЕНО. Присл. до **кля́твений.** *Рівність, так урочисто, так клятвено зазначену в Переяславському трактаті, було зразу ж одсунено набік* (В. Винниченко); *— Я можу все! — клятвено запевнив Геракл Генрихович* (Люко Дашвар).

КЛЯТВОВІДСТУ́ПНИК, а, *ч.* Той, хто відступає від клятви, не дотримується її. *Короткий спокій знову порушує клятвовідступник Ізяслав, повернувшись із Польщі, куди забіг* (Г. Тарасюк).

КЛЯТВОПОРУ́ШЕННЯ, я, *с.* Порушення клятви, недотримання її. *— Об'єднаємося із сусідньою Скіфією і згуртуємо силу .. То й буде вона, помста, за все: клятвопорушення, віковий глум і вікові кривди* (Д. Міщенко); *Був це отець його матері, що між людей вирізнявся Клятвопорушенням здавна й злодійством* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КЛЯТВОПОРУ́ШНИЙ, а, е. Стос. до клятвопорушення. [К л е о п а т р а:] *Безумство — Запевненням клятвопорушних уст Знов довірятися* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

КЛЯТВОПОРУ́ШНИК, а, *ч.* Той, хто порушує клятву, не дотримується її. *— Це привілеї, які дав нам король у плату за те, щоб ми йшли своїм військом на Крим. Тож просимо тебе піти разом із нами проти зрадників і клятвопорушників* (Р. Іваничук).

КЛЯТВОПОРУ́ШНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **клятвопору́шник.** *Ніколи Марія не була клятвопорушницею, за будь-яких обставин виконувала обіцяне* (із журн.); *Зовсім необґрунтовано Наталка обізвала клятвопорушницею найкращу подругу* (з газ.).

КЛЯ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **кля́сти́.** *А вже що ті хазяї, яких він коней позбавляв, то ті кляли так, що й кісточки в його* [нього] *не клятої не лишилося* (Б. Грінченко).

2. *у знач. прикм.* Такий, якого клянуть, проклинають; огидний, ненависний. *Недоленька знущалася над нею .. І все через ворога лютого, через тую кляту Настю, що зачару-*

вала Гната (М. Коцюбинський); *За тією клятою панською роботою світу не видно, вгору немá коли глянути* (С. Васильченко); *Наробила вона, ця клята війна, такого наробила, що далі нікуди...* (Ю. Збанацький); *Йшли* [полонянки] *під дощем, по роз'їжджeній, грузькій дорозі, а все ж було краще, ніж у тих клятих вагонах* (А. Хижняк); // *у знач. ім.* **кля́тий,** того, *ч.;* **кля́та,** тої, *ж., лайл.* Про погану, ненависну людину. *Наглядів, клятий! .. Та й ну гостинці засилать. Так і гостинців брать не хоче. Не хоче й пана закохать!* (Т. Шевченко); [П а н а с *(один):*] *З думки не виходить Маруся. Не маю сили забуть кляту...* (І. Карпенко-Карий); *І якось в бою пугачовця Криваві знесилили рани, Його оточили, кляті, В полон потягли бусурмани* (М. Нагнибіда).

3. *у знач. прикм., перен., розм.* Упертий, завзятий. *В роботі він гарячкий, навіть клятий* (Яків Баш); — *Ото кляту жінку маю, — здивувався, мабуть, не вперше, господар. — Немає другої такої ревнющої у селі* (М. Малиновська); // Надокучливий, неприємний. *Дрімаючи, доколисався до Лучок, а в Лучках собаки кляті — мухи не пропустять* (Марко Вовчок); *Кайдан і далі щиро оглядався, не міг нічого втямити, шукав подивованими, цинамоновими очима клятих комарів* (Ю. Мушкетик); // Який вимагає витримки, великих зусиль, наполегливості, терпіння і т. ін. *А я вертаюсь додому й знову сідаю за клятий переклад. Яка ж це пітна робота!* (М. Івченко); *Мої студентські роки виявилися жахливо зіпсутими цим клятим старостством* (Ю. Андрухович); // Сильний за ступенем свого вияву; довготривалий (про явища природи). *Ну й кляті ж морози, коли вже вони пересядуться?* (І. Кириленко); — *Скажи ліпше, як порятуватися від цього клятого морозу?* (В. Малик); *Вітер лютував, І невгавала клята хуртовина* (М. Руденко); — *А хустинки... Звичайну хустинку ви б могли мені дати? Витерти чоло... Цей клятий дощ* (О. Тесленко).

Кля́та бáба *див.* **бáба**[1].

КЛЯТТЯ́, я́, *с., діал.* Клятьба. *Ой згадай про мене, здійми кляття з мене, горлице сивенькая* (Сл. Б. Грінченка); *Дарій мосту не кине по собі, пустить за водою, й усі їхні розрахунки й сподівання пішли прахом, і жодне кляття тепер не важить* (І. Білик).

КЛЯТЬБА́, и́, *ж.* 1. Осуд зі зловісним пророкуванням, недобрим побажанням; прокляття (у 1 знач.). [М о т р я:] *Хай клятьба, гнів і неблагословення. І з ними я кохатиму, й без них!* (Л. Старицька-Черняхівська); *Ті, що його* [злодія] *тримають, клянуть усіми* [усіма] *клятьбами* (Марко Черемшина); *Раптом з-поза штабелів почувся жіночий крик, клятьба, лайка* (І. Муратов); *Не мав я тайн перед Тобою, Перед єдиним на землі. Твоєю гнівною клятьбою Я замінив свої жалі* (Д. Павличко).

2. Те саме, що **прися́га;** клятва. — *Щоб мені волі не побачити.., — поклявся він великою тюремною клятьбою* (С. Васильченко); *Це була хвилина нерушимої клятьби, яку завжди у день вокняжіння давали людям своїм князі Русі* (С. Скляренко); *Коли русин їсть землю, то вже клятьба найстрашніша, й переступити її ніяк* (І. Білик).

3. Те саме, що **закля́ття** 1. *Якою клятьбою чи болем, чи вірою Заворожила мене на віки. Дихає ранок імлою сірою, Свищуть, мов кулі, густі лозняки* (А. Малишко).

КЛЯ́УЗА, и, *ж., розм.* Наклеп *(див.* **нáклеп**[2]*),* перев. у письмовій формі. — *Автор, мабуть, боїться, щоб йому кар'єру Сагайдак не зіпсував, от і написав таку кляузу, — зауважив Кужель* (С. Добровольський); [Б е р е ж н и й *(з іронією):*] *На жаль, ще не перевелися такі люди, для яких строчити кляузи вже стало фахом* (Яків Баш); *Жили в тих хатках вуличні повії, п'яниці та злодії, відставні чиновники, які спилися й заробляли на горілку писанням кляуз, і взагалі найбідніший люд* (Валерій Шевчук).

КЛЯ́УЗНИЙ, а, е, *розм.* Стос. до кляузи; наклепницький. *Директорові постійно хтось надсилав кляузні листи, звинувачуючи підлеглих у всіх смертних гріхах* (із журн.); // Схильний до кляуз. *У кожному колективі завжди є такі кляузні люди, які й дня прожити не можуть, щоб на когось не поскаржитися* (з газ.).

КЛЯ́УЗНИК, а, *ч., розм.* Той, хто пише кляузи; наклепник. *Прохор — це така людина, що сам кляузник писар, котрого він підкупив написати папір, щоб одняти хату в баби, здивувався* (І. Нечуй-Левицький); — *Міхневич — звісний кляузник, і вірити йому — зневажати себе самого* (Валерій Шевчук).

КЛЯ́УЗНИЦЬКИЙ, а, е, *розм.* Стос. до кляузника; наклепницький. *У вихованні дітей важливо не допускати будь-яких кляузницьких вчинків* (із журн.); *У кожному анонімному листі чітко прослідковувався кляузницький почерк усім відомого добродія* (з газ.).

КЛЯ́УЗНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **кля́узник.** *Довгий час я вважав старшу сестру кляузницею, бо вона розказала батькам, як ми з хлопцями ставок перепливали* (з газ.).

КЛЯ́УЗНИЧАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Поширювати про когось кляузу; клепати (у 4 знач.); набріхувати (у 1 знач.). *Він був великим педагогом, бо в його класах учні ніколи не кляузничали, не пліткували й не плели інтриг* (із журн.); *Порядна людина ніколи не дозволить собі кляузничати, не спостерігатиме, як на когось намовляють* (з газ.).

КЛЯЧА́ТИ, КЛЯЧИ́ТИ, чу́, чи́ш, *недок., діал.* Стояти на колінах. *Він довго клячав, похиливши сиву голову і зложивши руки навхрест* (І. Франко); *Коло нього* [теляти] *клячала Марійка із синами і майже плакала* (О. Кобилянська); *Якась черниця Під образом клячить, мов тінь* (Б. Лепкий); *Марія клячить, шепче молитви...* (У. Самчук); *Молодий чоловік у чорному піджаку клячав на кам'яній підлозі. Уста його мовчали, лише серце проказувало молитву* (О. Лисяк).

КЛЯЧИ́ТИ *див.* **кляча́ти.**

КЛЯ́ШТОР, у, *ч.* Католицький монастир. *Багацько вже захопили* [ляхи] *православних церков і монастирів і поперероблювали їх на костьоли і кляштори* (О. Стороженко); — *Я в Луцькому кляшторі вчився; на попа готовився* (О. Кониський); *В церквах і в кляшторі задзвонили в дзвони* (І. Нечуй-Левицький); [Р у ж и н с ь к и й:] *Сховайтесь у завулку коло Бернардинського кляштору* (І. Кочерга); *Згадалася петиція настоятеля кляштору, підписана духовенством усіх трьох костьолів міста* (Д. Бедзик).

КЛЯ́ШТОРНИЙ, а, е. Прикм. до **кля́штор;** належний йому. *Аж ось забовванів перед ними кляшторний вал з парканом на верху* (А. Чайковський); *Розчиненим вікном влетіли в келію-лабораторію срібні каскади звуків, що наскрізь наповнювали старезний кляшторний сад: сотні солов'їв робили свій весняний фестиваль* (Н. Королева).

КМЕТ, а, **КМЕТЬ,** я, *ч., заст.* Селянин, хлібороб. *Два кметі, пан третій* (Номис); — *Така хіба воля небесна була, щоб кмет їв свій хліб тільки в поті чола, а пан їв і дарма й за гроші?..* (Леся Українка); *Десь там орав вже стерню ста-*

рий кметь (К. Гриневичева); // Кріпак, наймит. *Той народ, що з-за Дніпра Колись од лядської неволі Сюди прийшов шукать добра, .. Став кметом пана і потяг Свій піт гарячий в панські скрині...* (Я. Щоголів); *Хан їхав попереду, у супроводі воїв та кметів своїх* (Д. Міщенко).

КМЕТИ́ТИ *див.* **кміти́ти.**

КМЕТУВА́ТИ *див.* **кміти́ти.**

КМЕТЬ *див.* **кмет.**

КМИН, у, *ч.* 1. Трав'яниста дво- або багаторічна ефіроолійна медоносна рослина родини зонтичних. *Навіть тверді бадильці* [бадилинки] *пахучого кмину мусили уступати перед* [будяками] (І. Франко); *Кмином і вереском пахне туман* (М. Бажан); *Сіють кмин широкорядним способом, із відстанню між рядками 45–60 см* (з навч. літ.).

2. Пахуче насіння цієї рослини, яке застосовують у кулінарії, парфумерії і т. ін. *Частування було ситe, але не вишукане. Гаряче молоко, масний вершковий сир з кмином* (З. Тулуб); *Як небо зорями, той мамин хліб Обсипаний був зернятками кмину* (Д. Павличко); *У всіх хатах топиться, у печі стегно свиняче печеться, пахне смаженим часником, підрум'яненим тістом, кмином і настояним на травах медом* (В. Рубан).

КМИ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **кми́новий.** *Кминна олія ефективно регенерує тканини, допомагає зняти подразнення, свербіж і запалення шкіри, зменшує прояви целюліту* (з наук.-попул. літ.); *Батько ще восени закинув на плечі сокиру, по людях теслею заробіткував, надсилаючи до села кминний буханець, сало* (Є. Пашковський); *Кминний квас готується за традиційним рецептом, але з додаванням розтертого насіння кмину* (із журн.); *Кминний чай зміцнює імунну систему, поліпшує засвоєння їжі, запобігає газоутворенню в кишківнику, а також покращує функціонування печінки й нирок* (з газ.); // Характерний для кмину. *Цвіла материнка, наповнюючи галявини на осонні гіркуватим кминним духом* (В. Дрозд).

КМИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **кмин.** *Кминові плоди — двосім'янки, сплюснуті з боків, після достигання розпадаються на вузькі серпоподібні сім'янки* (з наук.-попул. літ.); *Кминові квітки білі, правильної форми, зібрані в складні зонтики* (з навч. літ.); // Добутий з насіння кмину. *Кминова ефірна олія має протизапальну, антисептичну, дезінфікувальну, протигрибкову, імуностимулювальну, спазмолітичну та інші дії* (з наук. літ.); // Пригот. із кмином. — *Я тобі отсеї рицинки ложечку завдам, а потому тобі теплий кминовий окладець* [компрес] *приложимо, .. та й спи собі* (І. Франко); *У народній медицині лактацію підвищують кминовим відваром* (з навч. літ.); *Із кминовою юшкою найкраще смакує чорний житній хліб* (з газ.).

КМІТИ́ТИ, кмічу́, кміти́ш, *рідко* **КМЕТИ́ТИ,** кмечу́, кмети́ш, **КМІТУВА́ТИ,** *рідко* **КМЕТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок.* 1. *розм.* Те саме, що **міркува́ти** 1; розмірковувати (у 1 знач.). *Все на один лад кметуючи, дійшли вони до Волоської* (А. Свидницький); *Сіла вона та й кмітить; вона сподівалась, чи не над'їде хто та підвезе її до другого села* (І. Нечуй-Левицький); — *Та ще так собі своїм бабським розумом кмітую, чи не будуть Мотрині сліди десь недалеко від Мазепиної ходи* (Б. Лепкий); — *Як би вислизнути з-під ласкавої опіки* [отамана]? — *кмітували* [друзі] (Я. Качура); // Розуміти, тямити. *Уже дитина кметить* (Сл. Б. Грінченка).

2. *за ким — чим, діал.* Спостерігати, стежити. *Радюк не зводив очей з Ольги й кмітив за нею* (І. Нечуй-Левицький).

3. *діал.* Зауважувати, помічати. *З тим я й поїхав, а вже кмітую, що мій Савка аж горить з нетерплячки* (І. Франко).

КМІТЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Здатний добре й швидко міркувати, розмірковувати; тямущий. *Кмітливої голови й руки слухають* (О. Донченко); *Новиков став найціннішим розвідником, хоробрим, завзятим, кмітливим* (О. Копиленко); *Аецій був кмітливий отрок і швидко переймав усе гунське: і звичаї, і мову, і військове ремесло* (В. Малик); *Андрусь Бойко був господарем хоч і небагатим, одначе старанним та кмітливим, лад господарству своєму давав* (І. Нижник); // Який виражає тямущість. *У неї такі спостережливі, кмітливі оченята, так вона пантрує ними за маминим обличчям — враз запідозрить, відчує нещирість* (І. Рябокляч); *Обличчя мав* [бортник] *розумне, кмітливе, надто ж очі — в зеленому блиску, хитрі й меткі* (П. Загребельний); // Слушний, доречний (про думки, поради і т. ін.). *Той чоловік, сповнений простоти, розв'язував надто складні питання, давав .. кмітливі поради* (Олесь Досвітній); // Який швидко сприймає, засвоює що-небудь (про тварину). *Біля гравців довкола столика і жабенята стрибають, кмітливі створіння знайшли дотепний спосіб полювання на комашню* (О. Гончар); *Взагалі ж це був кмітливий, сказати б, навіть дотепний пес, тямковитий* (В. Чемерис).

2. Те саме, що **спостере́жливий.** *В кмітливої Мокрієвської були надто гострі очки й вже примітили ті латки* (І. Нечуй-Левицький); *Охрім Залужний пильно вдивлявся в неї чорними кмітливими очима, і усмішка в нього ховалася у чорній бороді* (М. Івченко); *Життя йде своїм порядком, але Дарчине кмітливе око помічає, що не все гаразд у цьому порядку* (Ірина Вільде).

КМІТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **кмітли́вий.** *Якої рішучості, відваги і кмітливості вимагає професія моряка!* (І. Багмут); *Спихальський теж полюбив козака і високо оцінив його за розум, хоробрість і кмітливість* (В. Малик); *Вчився* [Борис] *з першого до десятого класу лише на п'ятірки, схоплював шкільну премудрість на льоту, вражаючи вчителів дивовижною інтуїцією та кмітливістю* (О. Бердник); *Був він малого зросту, та й літами ще не вийшов, а проте відзначався кмітливістю і тямучістю* (Ю. Логвин); *Викохані в океанських водах артисти* [дельфіни] *цілком охоче показують людям своє вміння, красу пластики, поєднану з дивовижною добротою та кмітливістю* (О. Гончар); *Вона дивилась на Огея своїми ясними, дитячими очима, що ховали нез'ясовану кмітливість і волю* (Олесь Досвітній).

КМІТЛИ́ВО. Присл. до **кмітли́вий.** *Він тільки позирнув кмітливо й нічого не відповів. Десь у танці вони знову розірвались* (М. Івченко); *Довготелесий кмітливо присвиснув* (Іван Ле); *Дівчина кмітливо повторювала за хореографом комбінації рухів, наче танцювала все життя* (із журн.).

КМІТУВА́ТИ *див.* **кміти́ти.**

КНА́ЙПА, и, *ж., зах.* Невеликий заклад харчування (кафе, бар), у якому подають насамперед спиртні напої (перев. пиво). *Льоншанівська кнайпа зовсім не змінилася — стояла обіч личаківського тракту така ж облупана, як і була, і стрімкі східці, з яких колись злітали стрімголов непрошені гості, провадили в буфетну кімнату, а простора зала, де частувалися льоншанівці й, розохочені, танцювали під не-

дільні дні аж до ранку, де від натужної гри плавилися в музикантів мідні труби, була порожня, бо надворі ще виднілося (Р. Іваничук); *Врешті вони натрапили на бар, де було повно молоді і гуло, як у вулику, то вже була кнайпа цілком у європейському стилі* (Ю. Винничук); *Я тоді головним чином перекладав бітників, а Стефа сказала, що ця кнайпа якось пов'язана з людьми 1968 року і тому в неї така американська, троxи наче бітницька назва* (Ю. Андрухович).

КНЕ́ДЕЛЬ *див.* **кни́длі.**

КНЕ́ДЛИК *див.* **кни́длики.**

КНЕ́ДЛИКИ *див.* **кни́длики.**

КНЕ́ДЛІ *див.* **кни́длі.**

КНЕ́ЛІ, ей, *мн. (одн.* **кнель,** і, *ж.).* Зварені у воді або на парі кулясті галушки з дрібного м'ясного або рибного фаршу. *Справжній рибалка вміє і вудочку власноруч зробити, і юшку з кнелями приготувати* (з газ.); // Страва з таких галушок. — *Цікаво, чим давляться на сніданням? Кнелі парові... Бр-р... Від такого харчу і здоровий згибіє* (А. Крижанівський); *Для дітей рибні кнелі краще готувати на парі* (з газ.).

КНЕЛЬ *див.* **кне́лі.**

КНЕ́СЕТ, у, *ч.* Назва парламенту в Ізраїлі. *Кнесет має у своєму складі сто двадцять парламентарів, які обираються за партійними списками* (з наук.-попул. літ.); *Кнесет схвалює подані урядом законопроекти* (з газ.).

КНЕХТ[1] *див.* **кне́хти.**

КНЕХТ[2], а, *ч., розм.* Те саме, що **ландскне́хт.** *Унизу київський її воєвода Кирпа зі своїми дружинниками прорубується крізь саксонських кнехтів, мабуть, намагаючись дістатися до графської ложниці, щоб порятувати від наруги недорослу княжну* (П. Загребельний); *Теодорік підохочував своїх райтерів і кнехтів зробити ще один, останній удар, щоб перекинути русів у річку* (І. Білик).

КНЕ́ХТИ, ів, *мн. (одн.* **кнехт,** а, *ч.).* Парні тумби на палубі судна або на пристані для закріплювання швартових тросів. *Андрій і Марко скочили на берег і почали кріпити трос, обмотуючи ним береговий кнехт* (М. Трублаїні); *На пароплав було перетягнено солідний сталевий трос, його приладнали до кормових кнехтів* (Ю. Яновський); — *Було колись, було, — каже роздумливо капітан .. І над кнехтами силкувались, і котли пробували пересувати* (О. Гончар); *Дівчина з червоними, попеченими плечима й облупленим під сонцем носом, у тільняшці взялася за канат, розмахнулася і запустила канат, як ласо, на тупий металевий кнехт* (О. Чорногуз).

КНИ́ГА, и, *ж.* 1. Велика обсягом або важлива за змістом книжка (у 1 знач.). *Книги — морська глибина: Хто в них пірне аж до дна, Той, хоч і труду мав досить, Дивнії перли виносить* (І. Франко); *Як ми з батьком і дідом рятували людей, корів і коней, про це можна написати цілу книгу* (О. Довженко); *Книга має обгорілі палітурки, бо вихоплена з пожежі* (В. Барка); — *Книги — дорожчі за золото!* (В. Малик); *З-поміж іншого було привезено також усе срібло і всі книги цінні з церкви Святого Духа* (П. Загребельний).

2. Зшиті в одну оправу аркуші паперу з якими-небудь записами. *То стукав* [Лубенець] *кісточками на рахівниці, то виписував нові і нові цифри з бухгалтерських книг* (П. Автомонов); *Мама засвітила каганець, тремтячими руками розписалася в якійсь книзі, благально поглянула на суворого поштаря* (О. Бердник); *Молоді розписуються в книзі реєстрації шлюбів* (з наук.-попул. літ.).

3. Те саме, що **кни́жка** 3. *У восьмій книзі "Пана Тадеуша" старий ключник Гервазій, схопивши за комір возного Протазія, вимагає від нього оголосити ввід Соплиц у володіння спірним маєтком* (М. Рильський); *Коли роман складається з кількох книг, він уже тоді буде — "логія". Як з трьох книг — трилогія* (Остап Вишня); *Після Вітчизняної війни, осінню* [восени] *1959 року, я повернувся знову до роботи над романом і в чорновому вигляді закінчив всі три книги трилогії весною 1960 року* (В. Сосюра).

(1) Кни́га вра́жень — журнал, у якому відвідувачі виставки, музею і т. ін. залишають свої відгуки про побачене. *В книзі вражень танкісти залишили свій короткий запис, який кінчався рядом підписів на півсторінки* (О. Гончар); *Саме тут, у цій хаті, виник перший музей Шевченка, тут з'явилася перша книга вражень* (з газ.); **(2) Кни́га життя́,** *бібл.* — у християнстві — символічна назва книги, в якій записано імена спасенних людей, праведників Божих. *Хто не знайшовся написаний в книзі життя, той укинений буде в озеро огняне* (Біблія. Пер. І. Огієнка); **(3) Кни́га Книг** *(з великої літери)* — те саме, що **Бі́блія** 1. *Книга Книг стала першою перекладеною, першою друкованою книгою, зрештою, першою книгою всесвітнього значення* (з публіц. літ.); *Книга Книг — то Слово Боже, тому жодну книгу не можна з нею порівняти* (з рел.-церк. літ.); **(4) Кни́га скарг [і пропози́цій]** — книга, журнал для записування скарг, пропозицій, побажань клієнтів щодо обслуговування в магазині, їдальні і т. ін. *Догадуючись, що спричиняє неуважність продавця до мене, я обурився й зажадав книгу скарг* (Б. Антоненко-Давидович); — *Немов ватяною ковдрою тебе накрили, — пробурмотів брюнет і почав вимагати книгу скарг, щоб записати в неї про непорядки з освітленням* (П. Загребельний); *Книга скарг і пропозицій є дієвим та досить ефективним механізмом у відстоюванні споживачами своїх прав та інтересів* (з газ.); **(5) Ко́рмча кни́га** *(з великої літери)* — збірник канонів і цивільних законів із церковних справ у православних слов'янських церквах. *Кормча книга є одним із джерел церковного права, історії церкви, соціально-економічного та політичного устрою східних та південних слов'ян* (з наук. літ.); *Найдавніша Кормча книга перекладена слов'янською мовою наприкінці X ст.* (з наук.-попул. літ.); **(6) Родові́дна кни́га** — книга з відомостями про походження, родинні зв'язки, службу предків дворянських родів. *У родовідних книгах дворян Подільської губернії немає імен ні прадіда, ні діда, ні батька письменника* [М. Коцюбинського] (з наук. літ.); *Залишається невідомим місце знаходження родовідної книги дворянства Київського намісництва* (з наук. літ.); **(7) Свяще́нна кни́га** — книга духовного змісту, в якій подано історію, основні положення і т. ін. певної релігії. *Над труною гучними голосами безперервно читали священні книги дияконі, на хорах час від часу лунали тужні молитви* (С. Скляренко); *Шейхульіслам .. взяв Коран .. Мусить підказати священна книга, адже іншої мудрості, крім Магометового пророцтва, в них немає* (Р. Іваничук); *До глупої ночі в опочивальні у Ярослава горів трисвічник. Князь читав священну книгу* (П. Загребельний); **(8) Черво́на кни́га** *(з великої літери)* — багаторічне видання Міжнародної спілки охорони природи, яке містить відомості з певної території про види тварин і рослин, які

зникають і потребують охорони. *Для визначення видів, які мають бути занесені до Червоної книги, критеріями є рівень чисельності, розміри й цілісність їх ареалу* (з наук.-попул. літ.); *Близько третини видів океанічних акул занесено до Червоної книги* (із журн.); *Занесений до Червоної книги вузьколистий нарцис можна побачити раньою весною на Закарпатті* (з газ.).

△ **(9) Домо́ва кни́га** — книга для реєстрації мешканців, які проживають у певному будинку. *Домової книги підвал Кривого Джиммі собі не заводив, і тому не завжди можна було точно встановити, хто тут живе* (Ю. Смолич); *Ягор відповів насуплено, що така* [Олена Чечіль] *в домовій книзі не значиться* (О. Гончар); **(10) Каба́льні кни́ги,** *іст.* — рукописні книги для запису боргових зобов'язань, за якими боржник потрапляв у залежність від позикодавця. *Кабали, завірені дяками, були також дійсні за відсутності кабальних книг, у яких вони зареєстровані* (з наук.-попул. літ.); **(11) Метри́чна кни́га** — книга запису актів громадянського стану (про народження, шлюб, смерть), на підставі яких видаються відповідні документи. *Аркадій добре знав, що не побожність змусила Петра хрестити дитину, а формальна необхідність: без акту хрещення новий громадянин не може бути занесений у метричні книги* (Ірина Вільде); *Передивилися усі старі метричні книги: що за біда — ніде Петрана Медведюк не вписана...* (М. Малиновська); *Серед документів архіву А. Тесленка є виписка з метричної книги про народження письменника* (з наук. літ.); **(12) Переписні́ кни́ги,** *іст.* — статистичні документи в Російській державі XVII — початку XVIII ст., складені на підставі подвірних переписів населення. *У Ніжині, за даними переписних книг 1666 р., було 642 податні двори* (з наук. літ.); *Нещодавно було опубліковано переписну книгу Чернігова 1666 р.* (з наук.-попул. літ.); **(13) Подві́рна кни́га,** *іст.* — книга обліку й оподаткування дворів *(див.* **двір**[1] 2). *Тільки тепер згадала, що вона на роботі і повинна сидіти біля телефону за своїм столом, складаючи нову подвірну книгу села Ковалівки* (В. Кучер).

◊ **(14) [І] кни́ги в ру́ки** — хтось досвідчений, найкраще з чимось справиться. *Вченому й книги в руки* (прислів'я); *Я цілком і безумовно згоден з тим, що в справах художньої творчості вам усі книги в руки* (М. Хвильовий); **[Кни́га] за сімома́ печа́тками (печа́тями)** *див.* **печа́тка; Пожира́ти кни́ги (книжки́, журна́ли** *і т. ін.) див.* **пожира́ти.**

КНИГА́Р, я́, *ч.* 1. Працівник книжкової торгівлі. *Грінченко удавався до всіх відомих йому книгарів і видавців, постачаючи матеріал для видання народної української книги* (С. Єфремов); *Із запізненням відкрив свій ларьок книгар* (Ю. Яновський).

2. *заст.* Власник книгарні. *З кожної книжки вони* [видавці] *роблять книгарям уступки 35 коп. та друк книжки щось коштує* (М. Коцюбинський); *Останній витратила гріш на вірші поетеса, — та книгарі їх не беруть, — вони гостріші леза* (М. Терещенко).

3. *заст.* Бібліотекар. *Мишко слухав і не вірив: невже він буде повноправним володарем ключів і, отже, матиме вільний допуск до книжок, буде книгарем пансіону?!* (Б. Левін).

КНИГА́РКА, и, *ж., заст.* Жін. до **книга́р** 3; бібліотекарка. *У старенькому панському домикові була народна книгарня. Стара пані книгаркою* (А. Тесленко).

КНИГА́РНЯ, і, *ж.* Книжкова крамниця. *Побіг я до книгарні і зараз же купив собі Ваші твори* (Панас Мирний); *Проходячи повз книгарню, він спинився коло вітрини й почав розглядати книжки* (В. Підмогильний); *Проходячи мимо великої книгарні, дівчина все ж на хвилину затрималась перед вітриною* (О. Донченко); *В книгарню Галя заскочила через те, що дощ пустився аж надто густий. Тут вона купила том творів Жорж Санд і Мопассана* (Валерій Шевчук).

КНИГО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **кни́га** у 1 знач., напр.: к н и г о д р у к у в а́ н н я, к н и г о о́ б м і н, к н и г о т о р г і́ в л я.

КНИГОВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* Ведення записів у бухгалтерських книгах. *Ольга морочить собі голову над новим способом книговедення, а Мотря мріє* (Ірина Вільде); *Керівник дбає про правильне книговедення та рахівництво* (із журн.).

КНИГОВИДАВЕ́ЦЬ, вця́, *ч.* Власник видавництва. *Була ще в Шевченка мрія поїхати до Італії на малярські студії. Але гонорар за продаж другого видання "Кобзаря" від книговидавця І. Лисенкова виявився замалим* (І. Дзюба); // Те саме, що **видаве́ць.** *Свято книги відбулося за підтримки Української асоціації книговидавців* (із журн.); *Львівський форум — найпрезентабельніший серед українських книжкових ярмарків, на який неодмінно з'їжджаються всі книговидавці* (з газ.).

КНИГОВИДАВНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **вида́ння** 1. *Розвиток книговидавництва залежить від ряду соціально-економічних і фінансово-законодавчих факторів* (з наук.-попул. літ.); *Розвиток книговидавництва можливий лише за сприятливої державної політики* (з газ.).

2. Те саме, що **видавни́цтво** 1. *На книжковому ярмарку у Франкфурті було представлене Ватиканське книговидавництво, директор якого зазначив, що найбільший інтерес у читача викликають роздуми Папи про духовність і святість* (із журн.).

КНИГОВИДАВНИ́ЧИЙ, а, е. Стос. до книговидавництва. *Важливим кроком для розвитку книжкової індустрії стало прийняття урядом програми розвитку книговидавничої галузі* (із журн.); *До 100-річчя Національного художнього музею України побачив світ унікальний подарунковий альбом "Шедеври українського іконопису XII–XIX ст.", який у конкурсі на краще видання отримав найвищу нагороду в книговидавничій справі — диплом ім. Івана Федорова* (з газ.).

КНИГОВИДА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **книговидавни́цтво.** *Чітко намітився невеличкий бізнес — книговидання і книготоргівля* (С. Процюк); *Державна підтримка вітчизняного книговидання — головна умова формування національного інформаційного простору* (з газ.).

КНИГОГРИ́З, а, *ч.* 1. Те саме, що **Книжко́ва во́ша** *(див.* **во́ша).** *Книгогризи можуть псувати гербарії, зоологічні колекції та старовинні книги* (з наук.-попул. літ.); *У природі книгогризи живуть у гніздах птахів і норах гризунів* (з навч. літ.).

2. *перен., ірон.* Те саме, що **буквої́д.** — *Не хочу, щоб такою відпусткою моя праця була принижена. Щоб який-небудь книгогриз ставив її нижче, ніж вона того варта* (О. Гончар).

3. *перен., ірон.* Те саме, що **кни́жник** 1; книгоїд. *Ти написав томів із сотню, книгогризе* (П. Куліш); *Серед травників трапляється чимало книгогризів, які черпають свої знання зі старих книжкових видань* (з газ.).

КНИГОДРУКА́РСТВО, а, *с.* Те саме, що **книгодрукува́ння.** *Митрополит Петро Могила всіляко розвивав книгодрукарство* (з наук.-попул. літ.); *У розвитку книгодрукарства в Україні важливу роль відіграла видавнича діяльність Івана Федорова* (з навч. літ.).

КНИГОДРУКА́РСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **книгодрукува́льний.** *Завдяки майстерності працівників книгодрукарської справи видання стало популярним серед жителів міста* (з наук.-попул. літ.); *Розвиток освіти, наукових знань та загалом культури прискорився завдяки книгодрукарській справі* (з навч. літ.); *Винайдення верстата для друкування книг у сотню разів прискорило книгодрукарський процес* (з газ.).

КНИГОДРУКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до книгодрукування, пов'язаний з ним. *Ще в XVI ст. у Львові було відкрито книгодрукувальну майстерню* (із журн.).

КНИГОДРУКУВА́ННЯ, я, *с.* Друкування книг (у 1 знач.); поліграфія. *Задовго до появи книгодрукування неоціненну роль у розвитку вітчизняної науки, культури й освіти відіграла рукописна книга* (з наук.-попул. літ.); *1864 р. у Коломиї було започатковано світське українське книгодрукування* (з публіц. літ.); *Від Оксфорда й Саламанки до Кракова й Києва ідеї гуманізму гуртували навколо себе найвизначніших діячів того часу, а завдяки винаходу книгодрукування ці ідеї стрімко поширилися Європою* (із журн.); *Визначне місце в історії українського книгодрукування посідає Памво Беринда* (з газ.).

КНИГОЗБІ́Р, бо́ру, *ч., заст.* Бібліотека. *Він уже поперечитував їх* [книжок] *багато з дядькового книгозбору* (Б. Грінченко).

КНИГОЗБІ́РНЯ, і, *ж.* Те саме, що **бібліоте́ка** 1–3. *Виступи панфутуристів часто кінчалися посвистами, обуреним галасом і навіть образливими вигуками слухачів — чи було то десь у клубі, чи в аудиторії університету, чи в читальному залі книгозбірні* (М. Бажан); *— Леоніде Павловичу, я хотів вас попросити .. Ніде в книгозбірні не знайду. Може, у вас є? Книжку з дипломатії* (А. Головко); *Якщо він .. надумає саме в ці дні переїздити на новосілля, то ви з великою охотою пособите йому скласти книгозбірню* (Л. Яновська); *Книгозбірня, яку 1037 року заснував князь Ярослав Мудрий, була першою бібліотекою на Русі, однією з найбагатших у світі — у ній налічувалося 950 томів* (з наук. літ.); *Книгозбірня виявилася таким собі лабіринтом височезних стелажів, між якими завиграшки можна було заблудитися* (Ю. Винничук); *Від книгозбірні вів короткий прохід до невеликої кімнати з комином, яка вочевидь слугувала господарю за кабінет* (Д. Білий).

КНИГОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із книгознавства. *У колективі університетської бібліотеки — і досвідчені, і молоді книгознавці, добрі помічники й порадники студентів* (Ю. Мартич); *Визначний книгознавець, бібліограф і лексикограф Михайло Комаров у 1905 році заснував у Одесі перше українське видавництво "Сніп"* (з наук. літ.); *Вільний доступ до електронних ресурсів бібліотек розширює можливості книгознавців та інших науковців з різних країн світу* (з наук.-попул. літ.).

КНИГОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Комплексна наука про книги й книжкову справу як явище культури, процес їх створення, поширення, використання і т. ін.; бібліологія. *Сучасний розвиток книгознавства, бібліографії та археографії характеризується інтеграційними змінами в галузі дескриптивних методів опрацювання джерел* (з наук. літ.); *Книгознавство в номенклатурі наукових спеціальностей є філологічною наукою* (з наук.-попул. літ.); *У розробленні цілісної концепції історичного розвитку книгознавства в Україні провідну роль відіграв Український науковий інститут книгознавства, заснований 1922 року в Києві (існував до 1936 р.)* (з навч. літ.).

КНИГОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до книгознавства. *Професор І. І. Огієнко ґрунтовно вивчав історію, теорію та методику творення книги, розвивав і поглиблював книгознавчі погляди сучасників* (з наук. літ.); *На книгознавчих читаннях висвітлювалися зміст і структура колекції Софійської бібліотеки* (із журн.).

КНИГОЇ́Д, а, *ч.* Про людину, яка надто захоплюється книжками; книжник (у 1 знач.), книгогриз (у 3 знач.). *Найстарший Коркуд .. оточив там себе поетами, мудрецями, марними книгоїдами, сам складав вірші* (П. Загребельний); *Сучасні аудіокниги перетворюють навіть запеклих книгоїдів на слухачів* (з газ.).

КНИГОЛІКУВА́ННЯ, я, *с., мед.* Лікування книгою, книгами; бібліотерапія. *Книголікування дає змогу добирати індивідуально для кожної людини засоби психологічної корекції, пропонуючи їй літературу певної тематики* (з наук.-попул. літ.); *Наукове обґрунтування книголікування одержало лише на початку XX ст. із розвитком психоаналізу* (з навч. літ.).

КНИГОЛЮ́Б, а, *ч.* Той, хто любить книги; бібліофіл, книжник (у 1 знач.). *Великий книголюб, Купала зібрав близько двадцяти тисяч томів... Тут були книжки переважно російською, білоруською, українською і польською мовами* (Т. Масенко); *Книголюби, які все своє життя проводять у бібліотеках, приходять до бібліотеки з любові до книжок* (В. Домонтович); *Будуар княгині скоріше нагадував кабінет ученого книголюба, ніж кімнату великосвітської дами* (Б. Левін); *Саме того року в місті заснували нове товариство — книголюбів — і приміщення під книгарню віддали йому* (О. Чорногуз).

КНИГОЛЮ́БНИЙ, а, е. Стос. до книголюба. *Книголюбні львів'яни та гості міста поспішали до Львівського палацу мистецтв, де проходила книжкова виставка-ярмарок* (із журн.); *Книголюбна душа молодого вченого не дозволяла йому повертатися з книгарні з порожніми руками* (з газ.).

КНИГОЛЮ́БСТВО, а, *с.* Любов до книг (у 1 знач.). *Був А. Ф. Калита селянином, з наймитів, дивував своїм книголюбством і вражав якоюсь, я б сказав, підкресленою інтелігентністю й натхненним виразом обличчя* (з мемуарної літ.); *Про книголюбство Ярослава Мудрого свідчить заснування князем Софійської бібліотеки, а також його активна просвітницька політика* (з навч. літ.).

КНИГОНО́ША, і, *ч. і ж.* Той, хто продає книги, книжки (у 1 знач.), заносячи їх додому покупцям. *Перед вечором раз трапивсь у хату до нас книгоноша один* (А. Тесленко); *— Сонники! Оракули! Малюнки! .. — вигукував книгоноша* (Олесь Досвітній); // Бібліотекар або працівник на громадських засадах, який носить книжки додому, в установу і т. ін. *У бібліотеці працювало шість книгонош, які розносили книжки в різні райони міста* (з публіц. літ.).

КНИГОО́БМІН, у, *ч.* Обмін книгами (у 1 знач.), книжковою продукцією (перев. між бібліотеками, установами і т. ін.). *Міжнародний книгообмін як важлива форма науко-*

вих і культурних контактів з кожним роком набуває все більшого значення й масштабу (з наук.-попул. літ.); *Постійними джерелами цілеспрямованого поповнення фонду є передплата, купівля в книжкових магазинах і на аукціонах, книгообмін* (з навч. літ.); *Завдяки книгообміну між бібліотеками фонди звільняються від невикористовуваної літератури* (з публіц. літ.).

КНИГООБМІ́ННИЙ, а, е. Стос. до книгообміну. *Розвиток книгообмінних зв'язків між бібліотеками та освітніми установами є важливим складником успішного навчального процесу та якості освіти* (з наук.-попул. літ.); *Бібліотека поповнює також свої фонди за рахунок книгообмінних зв'язків з організаціями та установами близького й далекого зарубіжжя* (з публіц. літ.).

КНИГОПОШИ́РЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **книгорозповсю́дження.** *У сучасних країнах система книгопоширення реалізується роздрібною торгівлею, книжковими клубами, дистриб'юторськими мережами, а також через мережу Інтернет* (з наук. літ.); *Видавництва основних культурних центрів держави повинні відроджувати українське книгодрукування та книгопоширення* (із журн.).

КНИГОПРОДАВЕ́ЦЬ, вця́, *ч.* Той, хто продає книжки (у 1 знач.) та іншу друковану продукцію. — *Уяви, оце зараз, так рано до мене прийшов книгопродавець Звонарьов* (О. Іваненко); *Після визволення до послуг молодого художника* [Т. Г. Шевченка] *була бібліотека його улюбленого вчителя К. Брюллова, величезна книгозбірня книгопродавця і видавця О. П. Смирдіна й, мабуть, університетська бібліотека* (В. Русанівський).

КНИГОРОЗПОВСЮ́ДЖЕННЯ, я, *с.* Розповсюдження книг (у 1 знач.) та іншої друкованої продукції через торговельні мережі, навчальні заклади, мережу Інтернет і т. ін.; книгопоширення. *Ефективне книгорозповсюдження є одним із важливих чинників демократичного поступу країни* (з наук.-попул. літ.); *Книжкова справа включає видавничу діяльність, поліграфічну промисловість, книгорозповсюдження, бібліотечну справу й бібліографію* (з навч. літ.).

КНИГОРОЗПОВСЮ́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до книгорозповсюдження. *У листопаді 2005 року було створено книгорозповсюджувальну корпорацію "Академкнига" НАН України* (з публіц. літ.); *Відділ розповсюдження книжкових видань узагальнює інформацію для укладення угод із книгорозповсюджувальними організаціями та приватними особами, контролює виконання ними угод* (з газ.).

КНИГОРОЗПОВСЮ́ДЖУВАЧ, а, *ч.* Особа або організація, що займається книгорозповсюдженням. *Кожна бібліотека шукає шляхи співпраці з видавництвами та книгорозповсюджувачами, із приватними особами, які можуть дарувати книжки* (з наук.-попул. літ.); *Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів є всеукраїнською благодійною організацією, створеною на засадах законності, гуманності, спільності зацікавлень і рівності прав її учасників, добровільності, самоврядування та гласності* (з публіц. літ.).

КНИГОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Спеціально обладнане приміщення для зберігання книжок, журналів, газет, цінних рукописів і т. ін. *Статечно сів* [Віктор] *на своє місце біля вікна, чекаючи, доки книга надійде з книгосховища* (М. Дашкієв); *Матвій працював у книгосховищі при Софійському соборі* (А. Хижняк); *Він сам уперто вимальовував плани софійських підземель, намагаючись відтворити їх у первісному вигляді й тим самим бодай трохи наблизитися до розв'язання загадки про книгосховище Ярослава Мудрого* (П. Загребельний).

КНИГОТОРГІ́ВЛЯ, і, *ж.* Торгівля книжками (у 1 знач.). *Купуючи книжки, люди дивляться на цю книготоргівлю лише як на матеріальний інтерес продавця, не розуміючи глибше її значення* (О. Шугай); *Відкриваєш для себе можливість побувати на виставці картин Ван Гога, побачити неймовірно високий рівень книготоргівлі* (С. Процюк).

КНИГОТОРГОВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до книготоргівлі. *Видання цієї книжки трохи запізнюється, хоч вона мала вже в квітні потрапити на книготорговельний ринок* (І. Франко); *Протягом XIX ст. на території України в галузі бібліографії працювали окремі наукові установи, вищі навчальні заклади, бібліотеки, видавничі та книготорговельні організації* (з наук. літ.); *Сотні видавництв, книготорговельних організацій і письменників з різних країн узяли участь у Міжнародній книжковій виставці "Зелена хвиля" в Одесі* (з газ.).

КНИГОТОРГО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **книготоргове́льний.** *Автор бестселерів зауважив, що вже за декілька місяців читачі матимуть змогу придбати його новий роман у книготоргових мережах* (із журн.); *Бібліотека має угоди з кількома міжнародними книготорговими фірмами* (з газ.).

КНИ́ДЕЛЬ *див.* **кни́длі.**

КНИ́ДЛИК *див.* **кни́длики.**

КНИ́ДЛИКИ, КНЕ́ДЛИКИ, ів, *мн. (одн.* **кни́длик, кне́длик,** а, *ч.).* Те саме, що **кни́длі.** — *Спочиньте, мамо, — каже дружина. — Куди там, ліпить вареники, всілякі вертутики й кнедлики* (Л. Костенко); *Аж ось нам принесли книдлики з підливою, і ми, вдихнувши їхній п'янкий аромат, спочатку спорожнили кухлі* (Ю. Винничук); *Він так погладшав на моїх зразах і кнедликах* (С. Андрухович).

КНИ́ДЛІ, КНЕ́ДЛІ, ів, *мн. (одн.* **кни́дель, кне́дель,** для, *ч.).* У європейській кухні — кулінарний виріб круглої або довгастої форми, вигот. із тертої картоплі й пшеничного борошна з грибною, овочевою, сирною, м'ясною і т. ін. начинкою. *Скоса* [Мар'ян] *позиркнув на дебелу Каську, що поряд уминала книдлі* (І. Нижник); — *А що будете на Ринку купувати? — Сливки. Мій малий собі книдлі замовив. Зі сливками* (Ю. Винничук); — *Коли нам усім уже набридли кнедлі з повидлом, дав* [пан полковник] *наказ приготувати на обід тушковану картоплю із свинячим м'ясом* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КНИ́ЖЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кни́жка** 1, 2. *Куплю Паперу аркуш. І зроблю Маленьку книжечку* (Т. Шевченко); *Обличчям звернений до нього, стояв священик із малою книжечкою в руці* (О. Лисяк); *Іван повернув книжечку господареві, і той, дмухнувши на неї, поніс, тримаючи в обох долонях, до полиці* (Валерій Шевчук); *Хлоп'я справді прийнялось читати подаровану прохожим книжечку. Книжечка була не що інше, як Шевченків "Сон"* (О. Кониський); *Якимсь побитом дістав я книжечку Нечуя-Левицького і прямо-таки проковтнув чудові оті оповідання* (А. Дімаров); — *А-а, так-так, — згодився він і вийняв із портфеля Куліша. — Прочитав я цю книжечку* (Ю. Винничук).

КНИ́ЖКА, и, *ж.* 1. Зброшурована в одне ціле й оправлена певна кількість друкованих або рукописних аркушів. *Минають дні собі поволі, Петрусь до школи та із школи*

З книжками ходить та росте (Т. Шевченко); *Книжки рядками стоять на поличках, на столі ясно горить лампа* (А. Тесленко); *В кімнаті всі речі були на виду: в кутку стояв рояль з нотами на пульті, .. в другому кутку — етажерка з пожовклими книжками* (П. Панч); *Лялечка сидів під хатою на маленькому стільчику й розглядав стару книжку з малюнками* (Г. Пагутяк); *Марина дістала з шафи кілька книжок й обережно розставила їх на столі, розкривши на тій сторінці, де були портрети авторів* (І. Роздобудько); // Значний обсягом твір, надрукований окремим виданням. *По всіх книжках — романах, віршах, драмах, оповіданнях, — через сторінку-дві її очі надибували на слово "кохання", що її просто ображало* (В. Підмогильний); *— Йоганн, — ласкаво промовив суддя, — я проглянув твої книжки... читав вірші* (Олесь Досвітній); *Сашко збирав дрібні якісь квітки І матері в дарунок їх приносив, Вона ж йому подарувала книжку — "Кобзар" Шевченків* (М. Рильський); *Заходьте коли-небудь! Я привітаю, наче друга. Ах, я давно Вас ждала, ще як над книжкою поезій сміялася, ридала* (П. Тичина).

2. Те саме, що **кни́га** 2. *Все записував* [Прокіп] *в книжку, щоб знали, що куди й скільки пішло* (М. Коцюбинський).

3. Одна з великих частин літературного твору. — *Я вже маю свою Біблію, а це я думаю виписати собі з Москви дві книжки "Житій святих" та одну "Мінею", та не знаю, як писати і куди* (І. Нечуй-Левицький); — *А чи скоро вийде у світ остання книжка трилогії Семена Ковтуна?* (Ю. Андрухович); // Окремий том зібрання творів. *Дехто побажав мати мої твори, а в мене дома мається тільки третя книжка* (Панас Мирний).

4. *анат.* Один із чотирьох відділів шлунка жуйних тварин, слизова оболонка якого утворює багато складок, що прилягають одна до одної. *Після пережовування їжа потрапляє в третій відділ шлунка — книжку. Стінки цього відділу мають численні складки, подібні до аркушів книжки* (з навч. літ.).

(1) Забірна́ кни́жка — книжка, на підставі якої що-небудь видають, одержують. *Мав* [Комаха] *забірну книжку в Церобкоопі й одержував, як і кожен член кооперативу, на місяць чвертку крупи, 100 грам* [грамів] *рижу, півпляшечки олії, кіло цукру, півфунта мила, платив профвнески* (В. Домонтович); **(2) Залíко́ва кни́жка** — документ студента, в який записують оцінки складених екзаменів, відмітки про зарахування заліків і т. ін. *В заліковій книжці студентки Турбай вже стоять чотири п'ятірки — вона їх одержала весною* (В. Собко); *О дев'ятій ранку Віктор стояв уже біля фанерного столика Анастасії Іванівни зі своєю заліковою книжкою в руці* (Олекса Ізарський); *Влітку Гоцик повернувся до Нехаївки із заліковою книжкою — радій, мамо! — і квитанцією на оплату другого року навчання* (Люко Дашвар); **(3) Записна́ кни́жка** — те саме, що **записни́к.** *Я .. додивляюся до капрійської природи й життя і .. в записній книжці маю вже чимало спостережень* (М. Коцюбинський); *Тарас раптом визволив руки, поліз у кишеню й витяг записну книжку* (В. Винниченко); *Гортаючи старі свої папери, що дивом вижили у дні війни, натрапив я на книжку записну* (М. Рильський); *Дорошук протер пенсне і знову схилився над картою, роблячи помітки в записній книжці* (О. Донченко); **(4) Квитанці́йна кни́жка** — зшиті відривні бланки квитанцій. *Квитанційні книжки мають виготовлятися друкарським способом і відповідати типовим зразкам та вимогам щодо їх виготовлення* (з мови документів); *Закінчені квитанційні книжки зберігаються в архіві відповідного органу державної виконавчої служби за правилами зберігання документів суворої звітності* (з мови документів); **(5) Речова́ кни́жка** — книжка військовослужбовця, в якій ведеться облік постачання його обмундируванням. — *Прошу, одержуйте своє обмундирування і речову книжку* (О. Гончар); **(6) Службо́ва кни́жка,** *заст.* — посвідчення, документ, що підтверджує особу. *Продав* [Антін] *хату, взяв собі від війта синю книжку службову та й має йти десь найматися, служби собі шукати* (В. Стефаник); **Телефо́нний дові́дник <Телефо́нна кни́жка>** *див.* **дові́дник; (7) Трудова́ кни́жка** — документ установленого зразка, в якому записані відомості про стаж роботи, про нагороди за працю, заохочення і т. ін. кожного робітника, службовця чи селянина. *Дівчина мовчки розписалася в своїй першій трудовій книжці* (О. Бердник); *Через годину, зібравши необхідні підписи для звільнення, я з трудовою книжкою в кишені вже чалапав сонячною вулицею* (Ю. Винничук).

△ **(8) Че́кова кни́жка,** *фін.* — блок чистих банківських чеків, дійсних після заповнення власником для безготівкової оплати товарів та послуг через банк. *О Господи! Та до її послуг усі його чекові книжки! Всі "бухгалтерські цифри"* (В. Винниченко); *Він повільно, з насолодою розкрив бумажник Сатіапала .. Все, що завгодно, — чекова книжка, листи, фотографії, а конвертика немає...* (М. Дашкієв); *Махнувши рукою, Слуп дістав чекову книжку, мовчки виписав суму, що від нього вимагав Мечислав* (М. Білкун).

◊ **Бра́тися / взя́тися за кни́жку (за книжки́)** *див.* **бра́тися; Над кни́жкою (над книжка́ми) сиді́ти** *див.* **сиді́ти; Пожира́ти кни́ги (книжки́, журна́ли** *і т. ін.)* *див.* **пожира́ти; Посади́ти за кни́жку** *див.* **посади́ти; Хапа́тися до кни́жки (книжо́к)** *див.* **хапа́тися; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з кни́жки (по Псалтирю́) чита́ти (вичи́тувати)** *див.* **чита́ти.**

КНИЖКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кни́жка** 1. — *А це що за книга? — спитала Сташка, сподіваючись про себе, що це не книга, а альбом у книжковій палітурці* (Ірина Вільде); *Переважна більшість книжкових оправ писемних пам'яток оздоблені дорогоцінним камінням* (з наук.-попул. літ.); *Для виготовлення книжкових палітурок використовують переважно ледерин* (з навч. літ.); *На бібліотечній виставці читачі можуть ознайомитися з книжковими новинками року* (з газ.); // Признач. для зберігання книжок. *Стін у кабінеті вченого майже не видно, бо по всьому здовженому чотирикутнику ця кімната заставлена книжковими шафами* (І. Волошин); *Директор підійшов до книжкової комоди, вийняв аркуша* (Р. Іваничук); *Уздовж трьох глухих стін бібліотеки вишикувались високі, майже до стелі, книжкові шафи, вщерть заповнені томами у тиснених золотом шкіряних оправах* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Признач. для торгівлі книжками. *Яворський .. спиняється коло книжкового кіоску.., вибираючи якусь книжку* (І. Кочерга); *Фентезі, якими завалені книжкові прилавки впереміж із кримінальними та любовними романами, зображають безконечні двобої з тінями* (Г. Пагутяк); *Старий є досить поважною в місті людиною, володарем книжкового магазину* (Д. Білий); // Який виготовляє, випускає книжки. — *Це єдиний екземпляр трактату короля .. Рукопис не віддали до друку, коли при дворі з'явилася книжкова майстерня* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Узятий, запозичений із книжок. *Мені хочеться бути разом з Вами* [В. Гнатюком] .. *Побачити, як поздоровшали та як обходитесь без усякої книжкової премудрості* (М. Коцюбинський); *Ніяких книжок не читав* [Тосик] *і про книжкову мудрість розмірковував дуже просто — від неї одна морока: болить голова і клонить на сон* (Б. Харчук); // Не потверджений практикою, відірваний від життя; абстрактний (у 1 знач.). *Робота на семінарах і тренінгах на відміну від книжкових знань — це практичний досвід і наочність, які допомагають швидше засвоїти навчальний матеріал* (з навч. літ.).

Книжкóвий знак *див.* **знак; Книжкóвий клуб** *див.* **клуб**[1].

△ **Книжкóва вóша** *див.* **вóша.**

КНИ́ЖНИЙ, а, е. 1. Характерний для книжки (у 1 знач.), літературно-писемного викладу, не властивий живій мові. *І потекла його мова книжна, школярська, невтямлива народові* (І. Нечуй-Левицький); *Михайло мав звичку послугуватися книжними словами, що їх вислухав з газети* (Л. Мартович); *Ще більшої ваги набуває для історії розвитку української драми не сама шкільна драма, а інтермедії, що додавалися до неї, та вертепна драма. Ці речі писалися вже не книжною українською, а простою тогочасно народньою* [народною] *мовою* (Л. Старицька-Черняхівська); *Леночка розповідала, вживаючи книжних зворотів мови, вона все хотіла потрапити в газетний тон* (Ю. Яновський).

2. Прикм. до **кни́га** 1. *Утворювалось враження велетенської книжної шафи, так що навіть не помічалось ні шкуряного фотелю, ні столу, ні канапи* (В. Винниченко); *По виході з книжної лавки лоцмана ледь не збив з ніг хлопчина-мулат* (Ю. Логвин); *Високі книжні полиці геть усе заступали* (Люко Дашвар).

3. Те саме, що **книжкóвий** 2. *Сам .. Тодось не дуже знався На книжній мудрості* (М. Рильський); [С и л ь в е с т р:] *Найкраще всіх корон твоя дочка Премудростію книжною сіяє* (І. Кочерга); *Щедро трусив книжні й свої образи пан Стадницький, та всі вони, мов петля навколо світла, кружляли біля карбованця* (М. Стельмах); *Книжна мудрість свята, її не потяти шаблею і з гармати не встрілити* (Ю. Мушкетик); *Мені книжна мудрість на користь пішла* (Ю. Винничук).

КНИ́ЖНИК, а, *ч.* 1. Той, хто любить книжки (у 1 знач.) і знається на них. *Ті, що до книжників лестились І книгогризами зробились, Да й стали наших поучать* (П. Куліш); *Серед учнів гімназії Іван мав славу книжника і поліглота* (П. Колесник); *Тут заявлявся .. круглий відмінник Боря Серга, оратор і книжник* (О. Гончар).

2. *ірон.* Про людину, відірвану від життя, від середовища, яка має уявлення про них тільки з книжок. *Він був книжник ще з тих літ, коли непорушно лежав у материних покоях, він ховався від веселих, безтурботних здорових людей зі своїм нещастям за книги, читав про страждання, про великомучеників, про подвиги, про великі діяння, великі пристрасті і великі зради* (П. Загребельний).

3. Учений, знавець релігійних книг. *Зібравши всіх первосвящеників і книжників людських, він* [Ірод] *випитував у них, де має Христос народитись* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Аж глядь, Межи равінами дитина, її хлоп'яточко, сидить і научає, неповинне, Як в світі жить, людей любить, За правду стать! за правду згинуть! Без правди горе! — Горе вам, Учителі архієреї! — І дивувались фарисеї І книжники його речам* (Т. Шевченко); *Сам отець Кирило був великий книжник, але не великий господар* (М. Грушевський); *Погладив* [Славута] *холодну срібну обкладинку Євангелія, торкнувся пальцями Біблії, Псалтиря, що став букварем усіх великих і малих книжників того часу* (В. Малик); *Під 1287 р. волинський книжник уперше записав, що його князь страждає від невиліковної хвороби — ракового захворювання* (з наук. літ.).

КНИ́ЖНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кни́жник** 1. [Г а в р и л о:] *Та ти вже у нас відома книжниця. Мудра та премудра!..* (М. Кропивницький); *Валерія взагалі золото — книжниця, відмінниця, майбутній філолог* (із журн.).

КНИ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **кни́жний** 1, 3. *Відразу нотую більшу книжність першого уривку і разом його більшу стислість* (М. Зеров); *Старшим на острів послано Гієрона, що набрид Агапітові своєю книжністю і задумливістю* (П. Загребельний).

2. Те саме, що **писéмність** 2. *З Києва болгарська книжність пішла на далекий північний край, в Новгород, в Суздаль* (І. Нечуй-Левицький); *В руській книжності XI–XVI ст. віддзеркалились переважно ідеї вродженої долі, долі роду* (Є. Гуцало); *Одним із центрів книжності, політичної й філософської думки на Русі був Києво-Печерський монастир* (з навч. літ.).

КНИ́ЖНО. Присл. до **кни́жний.** *Ні, виходить сухо, педантично, книжно... Лілея моя, здається, я на сей раз втеряла всякий дар слова* (Леся Українка); — *Вдумайся сам, вдумайся не книжно, не з висоти політичних програм і переконань чи покликів громадських, а по-людському, стоячи обома ногами на цій грішній землі* (М. Сиротюк); *Кметь хвилювався, це було видно з його невсидливості, говорив дещо книжно* (М. Олійник); *Ми звикли мислити про подружнє життя книжно: жінка — це товариш по духу, соратник* (В. Рубан).

КНИЖЧИ́НА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кни́жка** 1. *Не був він ні мислителем, ні моралістом, отож і не дивно, що, взявшись за ремесло, що виходило поза межі його здібностей, він видав на світ, крім двох інших, також цю книжчину* (І. Франко); *В нічній Осінній тиші хоч книжчину Ти почитай мені, хлопчино, Світи ліхтарик, хлопче мій!* (А. Малишко); *Темномовну книжчину поволі хлопчик горта* (О. Забужко).

КНИШ, á, *ч.* Обрядовий хліб продовгуватої форми з білого тіста із загорнутими всередину краями. *Поки бабуся спече книші, а у дідуся не буде душі* (Номис); *Ганна всю ніч напередодні, як Василеві виїхати, пекла коржі, книші, пироги та паляниці* (А. Кащенко); *Старий Федір любив згадати, як колись у давні часи борщ їли в свято з сметаною й гарячими книшами* (М. Івченко); *Жила вона з городів, а напередодні свят пекла книші й бублики та продавала біля церкви* (З. Тулуб); *Козак затримав праву руку з книшем, лівою підкрутив вуса* (Ю. Мушкетик); *Селяни носили в церкву книші на Проводи та Поминальницю* (з наук.-попул. літ.).

Надавáти книшíв (поти́личників, *діал.* **плескачíв)** *див.* **надавáти**[1].

◇ **Не з такóго [тогó] тíста [книш]** *див.* **тíсто.**

КНИ́ШИК, а, *ч.* Зменш. до **книш.** *Хто як спомігся..: дають, та все з такою увагою, чи книшик, чи паляничку* (Ганна Барвінок); *Квітчала* [Анна] *калиною святковий книшик, ставила його на покуть* (І. Пільгук).

КНІКС, у, *ч., заст.* Те саме, що **кні́ксен.** *Надезя вивчилась читати й трохи писати; .. вивчилась танцювати й робити кнікси й на тому скінчила свою науку* (І. Нечуй-Левицький); *У світлицю ввійшла невеличка панночка і, зробивши кнікс, промовила: — Мамочка просять пить чай!* (Олена Пчілка).

КНІ́КСЕН, у, *ч.* Легке присідання разом з шанобливим уклоном як традиційне жіноче привітання (перев. учениці в школі, служниці стосовно наймача і т. ін.). *Панночки засмучено простягають руки, роблячи легкий кніксен* (М. Івченко); *— Ти так манірно вклоняєшся, наче наші панни, роблячи свій витончений кніксен* (П. Колесник); *Дівчина з рожевими .. щоками зробила щось на зразок кніксену і разом з теплою усмішкою вручила йому букет гарячо-червоних тюльпанів і троянд* (О. Чорногуз); *Хлопці підскакують з лави, вклоняються, а дівчина, в якої ніяковість на обличчі з припухлими милими вустами і великими терновими очима, робить кніксен* (Ю. Хорунжий); *Імітуючи переляк, панночка підхопилася зі свого складного стільчика і зробила кніксен* (Н. Околітенко).

КНОП, а, *ч., спец.* Плетений вузол у вигляді потовщення на кінці троса. *Простий кноп часто робили на тросових дужках пожежних та робочих дерев'яних відер* (з навч. літ.); *Кожен член екіпажу морського судна повинен уміти шити й ремонтувати паруси, зрощувати кінці тросів, робити кнопи* (із журн.).

КНО́ПКА, и, *ж.* 1. Елемент техніки, певна обмежена поверхня чого-небудь, натиснення на яку зумовлює керування пов'язаним із нею пристроєм. *Сухов слухняно підійшов до кабіни ліфта, натиснув кнопку виклику, і за мить двері прочинилися* (О. Тесленко); *Олег таки почав тиснути на кнопки, але все марно — телефон розрядився ще вранці, зарядити не було коли протягом дня* (А. Кокотюха); *Я простягаю йому телефон. Він намагається натискати на кнопки, але шкіряні рукавиці заважають* (С. Андрухович); *Порівняно зі звичайними кнопками їх сенсорні відповідники механічно не зношуються і не потребують додаткових отворів у корпусі пристрою* (з наук.-попул. літ.); // *інформ.* Елемент графічного інтерфейсу комп'ютерних систем, натиснення на який маніпулятором ініціює виконання певної дії. *Додавати файли до повідомлення можна натисненням кнопки "Прикріпити", яка розташована в правому нижньому куті меню інтерфейсу* (з навч. літ.); *У правому верхньому куті будь-якого діалогового вікна є кнопки, за допомогою яких можна згорнути чи розгорнути вікно на весь екран, змінити його розмір чи зовсім закрити програму* (з навч. літ.).

2. Металеве вістря з широкою плоскою головкою для приколювання паперу, тканини і т. ін. до чого-небудь твердого. *Вона сіла за стіл і, розгорнувши класний журнал, зробила перекличку. Потім приколола кнопками на стіні розклад уроків* (О. Донченко); *Георгій Васильович пришпилив кнопками до фанерної дошки аркуш цупкого паперу ватману* (В. Нестайко); *Гурський кинувся напихати кишені всім, що погано лежало — крейдою, аркушами для нотаток та кнопками* (В. Діброва).

3. Вид металевої застібки для одягу, що складається з двох частин, одна з яких щільно входить в іншу. *Орися швидко пробігла пальцями по кнопках кофтинки і, спіймавши гострий вивчаючий погляд матері, закрила фартухом живіт* (Григорій Тютюнник); *Вже й коси під хусткою виклала* [Наталка] *якось по-міському, і кохта* [кофта] *— ота, що на кнопках, — щільно облягає їй шию* (О. Гончар).

◊ **Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути кно́пку** *див.* **натиска́ти.**

КНО́ПКОВИЙ, а, е. Прикм. до **кно́пка.** *Стаціонарне управління приладом здійснюється за допомогою кнопкової панелі* (з наук.-техн. літ.); *Кнопкова поверхня на нових приладах покрита захисною плівкою* (із журн.); // У якому основною деталлю є кнопка (у 1 знач.). *Над холодильником висів кнопковий телефонний апарат* (О. Чорногуз); *Здається, цей під'їзд. Кнопкова система поламана. Ліфт везе на шостий поверх* (Є. Кононенко).

КНОПКОДА́В, а, *ч., зневажл.* Той, хто займається кнопкодавством. *У багатьох демократичних країнах кнопкодавів штрафують, карають громадськими роботами й навіть позбавляють волі* (із журн.); *Депутати схвалили ідею публічного викриття кнопкодавів міськради* (з газ.).

КНОПКОДА́ВСТВО, а, *с., зневажл.* Протизаконні дії осіб, які на засіданнях голосують замість інших відсутніх осіб за їхньою згодою та/або дорученням. *Відомого політика безпідставно звинуватили в кнопкодавстві* (із журн.); *Народні обранці в першому читанні ухвалили закон, який передбачає відповідальність за кнопкодавство* (з газ.).

КНО́ПОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кно́пка.** *Показала* [дівчинка] *майже непомітну кнопочку під колір дверей* (А. Головко); *Годинник був на вигляд хоч і старомодний, та особливий: натисни на кнопочку збоку — і він продзвонить годину й заграє веселеньку мелодію* (Б. Антоненко-Давидович); *Пам'ять чітко висвітила номер, палець вже тиснув на потрібні кнопочки* (А. Кокотюха); *Луїза натиснула на кнопочку сигналізації* (Г. Вдовиченко); *Ірина швидко опанувала текстовий редактор, напам'ять вивчила всі кнопочки та пункти меню діалогового вікна* (з газ.); *Біля розкладу завуч кнопочками прикріпив список учнів-переможців шкільної олімпіади* (із журн.); *Елегантна жіноча сумочка закривається на кнопочку* (з мови реклами).

КНУР, á, *ч.* Самець свині. *— Як дременув попід хатою та й поперевертав обидва глиняники, — говорила Мотря. — Це, мабуть, рябий Парасчин кнур?.. — промовила мати* (І. Нечуй-Левицький); [Х л о п е ц ь:] *Суне так котре куди попало. Попереду кнури та бугаї, та жеребці, та барани з цапами, я ледве втік* (Леся Українка); *Кнур хапав своєю пащею жмути соломи, тіпав нею на всі боки, як вихор, і трубив* (І. Багряний); *Пріся з серйозним виглядом вказала паличкою на здоровенного старого кнура* (О. Гончар); *Хоч нас і троє, але ж свиней у пана було достобіса. І кнури, і свині, і підсвинки, поросят, як гороху* (Ю. Логвин).

КНУРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* Зменш. до **кнур.** [Г е р а с и м:] *Ти удаси, ніби приїхав на завод купувать свинку і кнурця...* (І. Карпенко-Карий); *Та, гляди, не продай чорного кнурця, що по ліву в сажу, бо то на розплід* (В. Винниченко); *Мати розповідала, що в Павлихи врешті-таки народився син, а в Панасенків іздох* [здох] *кнурець* (В. Підмогильний).

КНУРЯ́ЧИЙ, а, е. Прикм. до **кнур.** *Кислою овчиною пахло і наче якимось звіриним хутром і прогірклим салом кнурячої мездри* [міздрі]! (Ю. Логвин); *Із хліва чулося кнуряче рохкання* (із журн.); *Усю городину було перетоптано кнурячими копитами, перерито й геть зіпсовано* (з газ.); // Такий, як у кнура. *З-під густих брів зловіщо поблискували кнурячі очиці* (із журн.).

КНЯГИ́НИН, а, е. Прикм. до **княги́ня** 1, 2; належний княгині. *Далека княгинина родичка з маленькою головкою* [голівкою] *внесла кубки і здорову пляшку старого меду* (І. Нечуй-Левицький); *Хтось вийшов із княжого двору і попрямував до княгининої палати* (Б. Лепкий); *Покрай дороги басував на лиснючих бахматах райдужний княгинин почот* (К. Гриневичева); *Княгинина рука не хибила — пускала рогатину влучно* (А. Хижняк); *Втрата мужа й дочки за одну ніч вкрила княгинині коси сріблястим інеєм, а очі — тугою* (В. Малик).

КНЯГИ́НЬКА, и, *ж., етн.* Пестл. до **княги́ня** 3. — *Чи ваша княгинька не пряла, не ткала і нічого не придбала?* (М. Стельмах); *На покуті сиділа княгинька, дослухаючись до сміху та жартів під час викупу* (із журн.).

КНЯГИ́НЯ, і, *ж.* 1. Дружина князя (у 1, 2 знач.). *В тому господньому селі, На нашій славній Україні, — Не знаю, де вони взялись, — Приблуда князь. Була й княгиня* (Т. Шевченко); *І воду рідних рік черкав Ваш спів, мій друже славний, Неначе чарівний рукав Княгині Ярославни* (М. Рильський); *Князь і княгиня були вже в літах, а дітей не мали і дуже бідкалися, кому залишити маєток* (Ю. Винничук); *У мережі з'явилися фото та відео княгині Шарлен з дітьми* (з газ.).

2. Жін. до **князь** 1, 2. *Зібралися озброєні чоловіки, переважно старі і юні. Княгиня уздовж валів ходила, перевіряючи частоколи* (Б. Лепкий); *Михало привіз багаті дари княгині Ользі, мав наказ віча поговорити з нею, нагадати про укладений ряд* (С. Скляренко).

3. *етн.* Наречена, молода. *Князь із молодою княгинею сидять високо на тому возі, а навкруги свахи, дружки, світилка з мечем і музики* (П. Куліш); — *Ні, молода княгине, не піду до тебе на весілля: не подобна річ мені, старому, по весіллях гуляти* (Марко Вовчок); *Серед натовпу дівчат стояла у церкві княгиня* (Т. Масенко); *На весіллі почесне місце належало, як правило, молодим. Недаремно наречених величали князем та княгинею* (з наук. літ.); * У порівн. *Подруги-дівчата несли труну. В їй* [ній] *лежала Олеся, убрана, як молода княгиня* (Б. Грінченко).

Вели́кий князь <Вели́ка княги́ня (княжна́)> *див.* **князь.**

КНЯЖА́, а́ти, *с.* 1. Молодий князь (у 1 знач.). *Вихід був єдиний..: спровадити Ярослава з Новгорода .. і назавжди звільнити Новгород від присиланих з Києва княжат* (П. Загребельний).

2. Маленький син князя (у 1, 2 знач.). *В ридвані сидів князь із княжам* (П. Куліш); *Мариця колихала менше княжа, — на ослонах край високих свіч тулився зі шиткою* [шитвом] *гурток жінок* (К. Гриневичева).

КНЯЖА́ТА, а́т, *мн.* Діти князя (у 1, 2 знач.). *Он глянь, — у тім раї, що ти покидаєш, Латану свитину з каліки знімають, З шкурою знімають, бо нічим обуть Княжат недорослих* (Т. Шевченко); *Я дивлюсь на портрети: князь хмурить брови, .. княжата — в темряві столітніх дубів* (М. Хвильовий).

КНЯ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кня́жити;** князювання. *Докоряла* [Предслава], *що він .. чіпляється за якісь чернецькі вигадки, не маючи відваги стати до боротьби за княження для себе і для неї* (М. Грушевський); [В о л о д и м и р:] *На коні і в таборі, у степу та в лісі минали перші роки мого княження на Русі* (Юліан Опільський).

КНЯ́ЖИЙ, а, е. Те саме, що **князі́вський.** *І на тілі, На княжім білім, помарнілім, Омию кров суху, отру Глибокії, тяжкії рани...* (Т. Шевченко); — *Тут живе княжий старий лакей* (І. Нечуй-Левицький); *По смерті Ростислава знову повертається до втраченого княжого столу Гліб* (Д. Білий); *Найповнішим джерелом зразків княжих тризубів є музейні нумізматичні колекції* (з наук. літ.).

КНЯ́ЖИТИ, жу, жиш, *недок.* Правити князівством (у 1 знач.). *Десь думає* [князь], *як тяженько княжить Без війська* (І. Франко); *Розкажу вам, як на горах Славний Київ наш постав .. Як столицею він став... Хто й коли у ньому княжив* (О. Олесь); — *І сів Олег княжити в Києві* (Р. Іваненко); — *Мій брат княжить у полян, а деревляни мають свого князя. Так нас поділив Святослав-князь* (І. Білик).

КНЯ́ЖИЧ, а, *ч.* Те саме, що **князе́нко.** — *І молодого княжича Володимира тоді я бачив, ключниця Пракседа з ним гуляла в саду...* (С. Скляренко); *Сам король частує знатних гостей — королевичів та княжичів* (А. Шиян); *Боярин Мирослав узяв на руки княжича Данила і, держачи поперед себе, гукнув: — Ось князь наш!* (А. Хижняк); *Вершник приніс вістку з несподіваного боку: байдак з княжичем та охороною наближався Сулою від Дніпра, а валка з добром вже минала лубенські брами* (О. Бердник); *Під час походу сіверських князів 1185 року обороною Путивля керував, за дорученням Ігоря, рідний брат Ярославни — опальний княжич Володимир Ярославич* (з наук. літ.).

КНЯЖІ́ННЯ, я, *с.* 1. Те саме, що **кня́ження.** *1471 р. прибув з Києва до Новгорода на княжіння князь Михайло Олелькович* (І. Огієнко); — *Ні, княжіння вашого я не хочу, — відповів Федір* (В. Малик); *Князь не належить сам собі, а передусім княжінню* (І. Білик); *Як Володимир Великий своїм княжінням був зобов'язаний Добрині, так Ярослав зобов'язаний київським столом його синові Коснятину* (з наук.-попул. літ.).

2. Територіальна частина князівства (у 1 знач.). *Великі князівства ділилися на менші княжіння, або князівські волості, центрами яких були менші міста* (з навч. літ.).

КНЯЖНА́, и́, *ж.* Те саме, що **князі́вна.** *І княгиня з дитиною Не тією стала .. І княжні своїй маленькій Сорочечки шила* (Т. Шевченко); *Княжну без поваги й шаноби З палаців князівських старих Прогнали* (В. Еллан-Блакитний); *Дзвеніла зброєю київська дружина, яку великий князь виділив для супроводу княжни Євпраксії* (П. Загребельний).

Вели́кий князь <Вели́ка княги́ня (княжна́)> *див.* **князь.**

КНЯЗЕ́НКО, а, *ч.* Молодий син князя (у 1 знач.). *Лікар Негемія сидів вже довгу хвилину край постелі старшого князенка й мовчав* (К. Гриневичева); *Князенко Зорян послав до князя Омарслава у місто Біла Вежа сватів з уклінним проханням видати за нього Огняну* (В. Рубан).

КНЯ́ЗИК, а, *ч.* 1. *зневажл.* Те саме, що **князьо́к.** *Гирканські пущі та пустині дикі Арабії промощено шляхами Для князиків, що їдуть хоч зирнути На гарну Порцію* (І. Франко, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *етн.* Пестл. до **князь** 3. *За народними звичаями наречений, князик, мав віддати за молоду гарний викуп її родичам, обдарувати їх* (з наук.-попул. літ.); — *Мій орлику, мій князику!..* (Ганна Барвінок).

КНЯ́ЗІВ, зева, зеве. Прикм. до **кня́зь;** належний князеві. *Там лежав князів скарб* (І. Нечуй-Левицький); *У величавій церкві св. Богородиці клали на вічний сон тлінні князеві останки* (К. Гриневичева); *По цей бік ставу, од степу, розляглась по схилі князева економія* (А. Головко); *В останню*

князеву домовину поклали все, що він мав і за життя: й восьмеро коней у чотирьох кутах, і конюших до кожної пари, й по роботі на всіх ріжках корсти, й золоті кубки та братини, й золоті котли та глечики, — все, як і за життя (І. Білик); *Князеве обличчя поволі набирало бурякового кольору* (Ю. Винничук).

КНЯЗІ́ВНА, и, *ж.* Незаміжня дочка князя (у 1 знач.). — *Може, де вгляджу або напитаю таку царівну або князівну, яка мені привиджується у сні* (І. Нечуй-Левицький); *Князівна та закохалася в козака. А князь того не знав, бо якби знав, то і в темницю дочку завдав би...* (Б. Грінченко); *На лавах сиділи князь Володимир, цариця Анна, княжичі й князівна* (С. Скляренко); *Впродовж цілого дня з'являлися на подвір'ї бояри й боярині, воєводи й посадники, князівни й княжичі, королівни й королевичі* (Ю. Винничук).

КНЯЗІ́ВНИН, а, е. Прикм. до **князівна;** належний князівні. — *Але де ми дінемо оце князівнине намисто з дорогих діамантів?* (І. Нечуй-Левицький); *Вдома він роздивився краще, розламав її* [очеретину] *по колінчику і знайшов там князівниного листа* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КНЯЗІ́ВСТВО, а, *с.* 1. Територія, якою управляє князь (у 1 знач.) або княгиня (у 2 знач.). — *Пета обіцяв мені всі гори в дідицтво, велике карпатське князівство* (І. Франко); *Батий через кілька років рушив з великими ордами на теперішню Лівобережну Україну і, поруйнувавши Переяславське та Чернігівське князівства, підступив року 1240 під Київ* (А. Кащенко); *До князівства Острозького належали два Волинські повіти: Луцький і Кременецький* (А. Чайковський); *Київська держава у XII віці розпалася на окремі князівства* (М. Бажан); // Частина офіційної назви деяких сучасних держав. *Князівство Андорра межує із Францією на півночі й Іспанією на півдні* (з наук.-попул. літ.); *Князівство Монако є другою найменшою за розміром, після Ватикану, суверенною державою* (з навч. літ.).

2. *збірн., рідко.* Князі (у 1, 2 знач.). [Л е в:] *Порадь мене, Зірнице-мати, де мені пари шукати; чи межи боярством, .. чи межи князівством, чи межи простим поспільством?* (Леся Українка).

(1) Вели́ке князі́вство, *іст.* — назва найголовніших і найвпливовіших князівств. *Польща мала стати Річчю Посполитою, до складу якої увійшли б землі Корони, Литви і Великого князівства Руського* (Б. Лепкий); *Для зміцнення внутрішнього та зовнішньополітичного становища Великого князівства Литовського та посилення державної влади князь Ягайло уклав Кревську унію з Польщею* (з навч. літ.).

КНЯЗІ́ВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **князь** 1, 2. — *Князівська воля дорога нам, — сказав ігумен, забираючи калиту* (Валерій Шевчук); *Ще коли не було Львова, на горі Городище стояв замок і жила князівська родина* (Ю. Винничук); *У 2014 році в князівській родині народилися близнюки, хлопчик і дівчинка, отримавши титул принца Монако та маркіза де Бо й принцеси Монако та графині де Карладез* (з газ.); // Належний князеві. — *Трудно вам буде доступиться в князівський палац, — обізвався заєць* (І. Нечуй-Левицький); *В долині розкидані хутори й далеко-далеко, як у тумані, мріє князівський цукровий завод* (А. Головко); *Йому, вправному мисливцеві, вдавалось без усяких слідів брати дичину із князівського лісу, з боярського гаю* (Ю. Логвин).

◊ **Взя́ти ца́рський (короле́вський, князі́вський** *і т. ін.)* **віне́ць** *див.* **узя́ти.**

КНЯЗЬ, я, *ч.* 1. Голова монархічної держави або окремого політичного утворення в складі такої держави. — *Вітрило-вітре мій єдиний, .. Нащо на дужому крилі .. На князя, ладо моє миле, Ти ханові метаєш стріли?* (Т. Шевченко); *Це ж тут, над Дніпром, поліг у битві з печенігами хоробрий і великодушний князь Святослав* (М. Рильський); *Перед ними безсило горбився і вростав у землю грибом старовинний замок князів Мазовецьких* (З. Тулуб); — *Найсвітліший князь наш привів народ руський до справжнього Бога нашого — Ісуса Христа* (П. Загребельний); *Міцний паркан з гострих дубових паль обгороджував дідинець князя від окольного міста й був маленькою твердинею в Києвому городі* (І. Білик); *Князь Монако Альбер з дружиною охрестили своїх близнюків* (із журн.).

2. У деяких країнах — спадковий або дарований царем (королем) титул, а також його носій. *Пан Зефірин був простий шляхтич, .. а такі високі титули, як князь і граф, робили на нього якийсь магічний вплив* (І. Франко); *Сього вечора має бути у них сам князь, господар того дому, що ним управляв її батько* (Леся Українка); — *За титул князя Римської держави не продам я України ані вас, мої товариші вірні* (Б. Лепкий); *Мазепа одержував титул князя, у володіння йому відходили, крім Лівобережжя, Полоцьке і Вітебське воєводства* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Казав ячмінь: "Кинь мене в грязь, то будеш князь"* (Номис).

3. *етн.* Наречений, молодий. *Увішедши* [увійшовши] *у хату, помолилися* [старости], *хазяїну поклонилися і почали казати законнії речі про порошу, про князя, про куницю і звели на красну дівицю* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Д р у ж к и:] *Дружечки, панянки! Оступітеся з лавки; Пропускайте дорогу Князеві молодому* (І. Нечуй-Левицький); [О л е н а:] *Мамо, пора молодим князю і княгині постіль слати!* (М. Кропивницький); *Чи на те я виростала, .. щоб я тебе, лиха доле, тепер проклинала? На таку мене доріжку ненька готувала, про такого мені князя в колисці співала?* (Уляна Кравченко).

(1) Вели́кий князь <Вели́ка княги́ня (княжна́)>, *іст.:* а) титул володаря Великого князівства. *Боярин Полуяр впав долу, проповз на колінах кілька кроків, ніби хотів знайти руку Великої княгині* (С. Скляренко); *Великий князь київський Святослав голив бороду й голову й носив тільки вуса та довгу косу на голові, що було ознакою високого роду* (І. Білик); б) титул, що надавався членам імператорської родини в царській Росії. — *В газетах писали, що буде проїжджати в Крим Великий князь* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Цар (князь) тьми** *див.* **цар; (2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **уді́льний князь** — про того, хто, зловживаючи своїм службовим становищем, діє самоправно, не рахуючись з іншими. *Тим часом Іван розкошувався своїм новим становищем. Вступив він на кізли* [козли] *княжого повозу, мов удільний князь на свою столицю, вповні почуваючи свою вартість* (І. Франко); — *Вони себе звикли сприймати яко удільних князів, а тут — опускаються до примітивних тваринних інстинктів* (Ю. Винничук).

КНЯЗЬКИ́Й, á, é, *діал.* Князівський. *Серед ночі в бурю, в годину лихую, Він кинув свій замок, оселю князькую* (П. Куліш).

КНЯЗЬÓК, зька́, *ч., зневажл.* Зменш.-пестл. до **князь** 1. *Смутна Амата пір'я драла, Слізки ронила і вздихала* [зітхала], *Що Турн-князьок не буде зять* (І. Котляревський); *Він зичив гроші не тільки боярам навколо, але й тевтонським*

князькам на їх зарви зі сусідами (К. Гриневичева); *Сама Ізабелла д'Есте приваблювала найбільше поглядів, хоч не була ні королевою, ні великою володаркою, а тільки дружиною дрібненького італійського князька* (П. Загребельний).

КНЯЗЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **князюва́ти.** *О Господи! Вложив ти На мене хрест тяжкий, те князювання!* (І. Франко); *З приходом на князювання Ігоря у Києві утверджується династія Рюриковичів* (Р. Іванченко); *Князювання династії Грімальді в Монако почалося ще в 1419 році й продовжується донині* (з наук.-попул. літ.); *Князювання Володимира відкрило нову сторінку нашої давньої історії* (з публіц. літ.).

2. Час правління князя (у 1 знач.). *В другій половині свого князювання Володимир мало воював, жив в згоді з сусідами, більше дбав про внутрішній порядок* (М. Грушевський); — *Собор споруджено в часи князювання Ярослава Мудрого...* (П. Загребельний); *За князювання Реньє III в Монако було здійснено конституційну реформу, за якою влада князя обмежувалася, а повноваження парламенту розширювалися* (з наук.-попул. літ.); *Київська Русь у другій половині X ст., за князювання Володимира (близько 978–1015 рр.), досягла значного політичного й культурного розвитку* (з навч. літ.).

КНЯЗЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок.* Управляти князівством (у 1 знач.). [Я р о с л а в:] *Тебе до них пошлю я князювати* (І. Кочерга); *Дарма, що князював Роман у Галичі лише п'ять років, та знав його добре люд галицький* (А. Хижняк); — *А найстарший, Володимир, зостався дома, князює в Путивлі, охороняє Сіверську землю, поки ми тут...* (В. Малик); *Однаково син малий, немовля, не князювати йому до шістнадцяти літ, хтось же має сидіти в Новгороді* (П. Загребельний); *Після Кия в Полянській землі князювали його нащадки — Києвичі* (з наук. літ.); *Ганс-Адам II князює в Ліхтенштейні з 1989 року* (із журн.).

КОАГУЛОГРА́МА, и, *ж., мед.* Графічне зображення або цифрове вираження результатів дослідження стану системи зсідання крові. *Розрізняють орієнтовну і розгорнуту коагулограму* (з наук. літ.).

КОАГУЛО́ГРАФ, а, *ч.* Прилад для дослідження динаміки процесу зсідання крові за допомогою реєстрації змін величин загального електричного опору проб крові. *Коагулограф споряджено механізмом подачі порції проби крові з трубопроводу, що йде від барабанного механізму відбору проб крові, а також трубопроводом подачі реагенту* (з наук.-техн. літ.).

КОАГУЛОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Метод медичного дослідження, який ґрунтується на реєстрації змін електропровідності крові в процесі її зсідання за допомогою коагулографа. *Коагулографія є одним із методів оцінки гемокоагуляції* (з наук. літ.).

КОАГУЛОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ гематології, який вивчає фізіологію і біохімію процесу зсідання крові. *Галуззю наукових інтересів ученого є експериментальна та клінічна коагулологія* (з наук.-попул. літ.).

КОАГУЛОПА́ТІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Хворобливий стан, зумовлений порушенням системи зсідання крові. *У корів, схильних до післяродового метриту, розвивається коагулопатія* (з наук.-попул. літ.); *Коагулопатія — важка, небезпечна для життя патологія, причиною виникнення якої може стати генетична схильність або наявність інших хвороб* (з навч. літ.).

КОАГУЛЬО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* 1. Дієпр. пас. до **коагулюва́ти.** *Досліджено процеси осадження коагульованих домішок, побудовано математичну модель процесів накопичення осаду* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який коагулювався. *Якщо коагульований білок не вдається повернути до його попереднього стану, така коагуляція є незворотною і називається денатурацією* (з навч. літ.).

КОАГУЛЮВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **коагулюва́ти** і **коагулюва́тися.** *Розроблено технологію очищення емульсійних і забруднених нафтою стічних вод, яка включає коагулювання, відстоювання, розділення фаз* (з наук. літ.); *Коагулювання відбувається за допомогою солей слабких основ багатовалентних металів і сильних кислот. Результатом коагулювання є осад* (з наук.-попул. літ.).

△ **Коагуля́ція (коагулюва́ння) води́** *див.* **коагуля́ція.**

КОАГУЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок. і док., спец.* 1. *що.* Піддавати коагуляції. *Тонкий промінь лазера, проходячи через тканини і кровоносні судини, коагулює їх у місці опромінення* (з наук. літ.); // Спричиняти коагуляцію. *Механізм дії препарату полягає в його здатності ефективно коагулювати білки* (з наук.-попул. літ.); *Молоко верблюдиці має незвичну властивість — воно коагулює солону воду* (з газ.).

2. Те саме, що **коагулюва́тися.** *При варінні білки, які переходять у розчин, коагулюють і утворюють піну* (з наук.-попул. літ.).

КОАГУЛЮВА́ТИСЯ, юється, *недок. і док., спец.* 1. Зазнавати коагуляції. *При температурі понад 70 °С білки зсідаються (коагулюються), втрачають властивість розчинюватися й утримувати воду, у зв'язку з чим маса риби чи м'яса після теплового оброблення зменшується* (з наук. літ.); *Ракові клітини й мікроби, що зазнають діатермії, коагулюються й гинуть* (з наук.-попул. літ.); *Натуральний латекс має властивість мимовільно коагулюватися через кілька годин після витікання з розрізу, зробленого на каучуконосі* (з мови документів).

2. Пас. до **коагулюва́ти.** *Метал анода під дією постійного струму іонізується і переходить у стічну воду, в якій частки забруднень коагулюються важкорозчинними гідрооксидами* (з навч. літ.).

КОАГУЛЯ́НТ, у, *ч., спец.* 1. Речовина, що спричиняє коагуляцію. *Один з найпоширеніших процесів очищення промислових стічних вод — це оброблення коагулянтами* (з наук.-попул. літ.).

2. Лікарська речовина, яка прискорює зсідання крові. *У випадку розвитку геморагічного інсульту призначають стимулятори гемостазу — коагулянти* (з наук. літ.).

КОАГУЛЯ́Т, у, *ч., спец.* Осад, що утворюється в колоїдному розчині в процесі коагуляції. *Воду зливають у каналізацію, а коагулят направляють на сушіння або додатково зневоднюють пресовим методом* (з навч. літ.).

КОАГУЛЯ́ТОР, а, *ч.* Апарат для коагуляції тканин, застосовуваний під час хірургічних операцій. *Крім скальпеля, для шрамування застосовують гарячий метал, лазер або хірургічний коагулятор* (з навч. літ.).

КОАГУЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до коагуляції. *У Донецькому національному університеті розроблено методику коагуляційного очищення стічних вод гальванічного виробництва* (з наук.-попул. літ.).

КОАГУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Процес зсідання й випадіння в осад частинок речовини з колоїдного розчину. *Розчини соляної та оцтової кислот спричиняють коагуляцію бурових розчинів* (з наук. літ.).

2. *вет., мед.* З'єднання кровоносних судин або м'яких тканин тіла за допомогою термічного або хімічного впливу. *До консервативних методів лікування відносять хімічну коагуляцію шийки матки* (з навч. літ.).

△ **(1) Коагуля́ція (коагулюва́ння) води́,** *спец.* — процес освітлення та знебарвлення води із застосуванням хімічних реактивів-коагулянтів, які, взаємодіючи з водними золями й розчинними домішками, утворюють осад. *Коагулювання води застосовують у процесі очищення водопровідної води перед відстоюванням, фільтрацією і знезараженням* (з наук.-попул. літ.); *Процеси коагуляції води на водопровідних станціях іноді проводять незадовільно, що спричиняє загрозу проникнення бактеріальних і вірусних інфекцій до водопроводу* (з навч. літ.).

КОАДАПТА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Дія за знач. **коадаптува́ти.** *Класичний приклад коадаптації — спільна еволюція квіткових рослин і багатьох комах, гризунів та рослин* (з наук.-попул. літ.).

КОАДАПТИ́ВНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до коадаптації. *Завдяки своєму соціальному способу життя мурашки часто діють в екосистемах як відносно автономний коадаптивний комплекс* (з наук. літ.).

КОАДАПТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **коадапти́вний.** *Коадаптивність господарської і природної підсистем — це ступінь їхньої просторової та функціональної сумісності* (з наук. літ.).

КОАДАПТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. за знач. **коадаптува́ти.** *Упродовж семи поколінь відбору виник і закріпився коадаптований комплекс генотипів, який за мірними ознаками відповідає модальному класу м'ясо-яєчних курей* (з наук. літ.).

КОАДАПТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Абстр. ім. до **коадапто́ваний.** *Розглянуто коадаптованість генів з подальшим їх зчепленням і утворенням блоків коадаптованих генів у процесі філогенетичної адаптації* (з наук. літ.).

КОАДАПТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Взаємно узгоджувати що-небудь із чимось, пристосовувати до чогось. *Філософія й природничі науки прагнуть коадаптувати свої елементи і скорелювати їх* (з наук. літ.); *Сучасна протестанська гносеологія побудована на намаганні коадаптувати науку і релігію* (із журн.).

КОАД'Ю́ТОР, а, *ч., рел.-церк.* У католицькій та англіканській церквах — титулярний єпископ, що служить у єпархії як помічник і наступник єпархіального єпископа. *Він* [митрополит] *вислав свого коад'ютора Кипріяна Жоховського до Берестя, щоб зробив церковну ревізію* (І. Франко); *На паперті каплиці перед архієпископом Соліковським стояли на колінах суперіор і коад'ютори, монах у каптурі тримав піднятий у руці хрест* (Р. Іваничук); *Коад'ютор має обов'язок заступати єпархіального єпископа за його відсутності або якоїсь перешкоди в його діяльності й не має права відлучатися з єпархії на тривалий час* (з наук.-попул. літ.); *Коад'ютора призначають у разі слабкого здоров'я єпископа або великої території єпархії* (з наук.-попул. літ.).

КОАКСІА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Розташований на одній осі з чим-небудь; співвісний. *Прилад, призначений для експериментального визначення швидкостей молекул газу, складався з двох жорстко з'єднаних між собою коаксіальних циліндрів різних радіусів* (з навч. літ.); *У моделі, що випускається обмеженою серією, застосовано коаксіальний калібр, який визначив нові стандарти для механічних годинників XXI століття* (із журн.).

△ **Коаксіа́льний ка́бель** *див.* **ка́бель.**

КОАКТИВАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до коактивації. *Під впливом нейротрансплантації значно зменшується рефлекторна активність у м'язах, збільшується амплітуда пасивних рухів, зменшуються прояви коактиваційного типу взаємодій у м'язах-антагоністах* (з наук. літ.).

КОАКТИВА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Одночасна, спільна активація чого-небудь. *Коактивація генетичних і середовищних чинників у детермінації розвитку є необхідною на будь-якому рівні, навіть фізіологічному* (з наук. літ.); *У процесі навчання надлишкова м'язова коактивація замінюється максимальним використанням балістичних та інерційних сил* (з навч. літ.).

КОА́ЛА, и, *ч.* Невеликий ссавець підкласу сумчастих із густим сірим хутром, який живе в евкаліптових лісах Австралії і живиться тільки листям евкаліпта; сумчастий ведмідь. *Ведмежата в коали народжуються зовсім крихітними — лише 18 мм у довжину* (з наук.-попул. літ.); *Коала, або сумчастий ведмідь, зовнішнім виглядом нагадує плюшевого іграшкового ведмедика* (з навч. літ.); * У порівн. *Вперше він відчув себе не сильним розважливим мужиком, а екзотичною звіринкою. Пандою, коалою* (А. Кокотюха).

КОАЛЕСЦЕ́НТНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до коалесценції. *Стічні води потрапляють у відсік із коалесцентним фільтром, що виконує функцію другого ступеня очищення* (з наук. літ.); *Для досягнення високого рівня очищення дощових стоків у сепараторах використовують коалесцентні касети* (з наук.-попул. літ.).

КОАЛЕСЦЕ́НЦІЯ, ї, *ж., спец.* Злиття крапель або бульбашок при їхньому зіткненні всередині рідини чи газу, а також на поверхні якого-небудь тіла. *Коалесценція за сталої температури супроводжується зменшенням вільної поверхневої енергії системи на величину, пропорційну зменшенню поверхні* (з наук. літ.); *Коалесценція є однією з причин атмосферних опадів* (з наук.-попул. літ.).

КОАЛІЦІА́ДА, и, *ж., політ., ірон.* Довготривалий процес формування парламентської коаліції. *Під час коаліціади 2006 р. відбувся розкол серед трьох "помаранчевих" політсил (БЮТ, "Наша Україна", соціалісти)* (з наук.-попул. літ.); *Коаліціада триває третій місяць* (з газ.).

КОАЛІЦІА́НТ, а, *ч.* Учасник, член коаліції. *Іноді в коаліції не вистачає голосів — як не один, то другий коаліціант або хворіє, або у відрядженні* (з газ.).

КОАЛІЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до коаліції. *Перетлумачення передвиборчих гасел на раціональну мову дій вимагає трохи часу. Коаліційна угода, отож, містить певні пункти, які можна назвати дефінітивними* (з наук. літ.).

2. Утворений на засадах коаліції. *Боротьба ця, зрештою, привела до деякої перемоги: попередній, чисто буржуазний уряд було змінено на коаліційний з участю поміркованих соціалістів* (В. Винниченко); *Серед заходів, які запропонували народні обранці, — сформувати коаліційний уряд народної довіри* (з газ.); // Який входить до коаліції. *Чотири коаліційні фракції домовилися про важливі питання* (з газ.).

КОАЛІЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **коаліційний.** *Принцип коаліційності діє за умов, коли жодна партія самостійно не може отримати підтримку більшості в парламенті для створення уряду* (з публіц. літ.); *Партії вирішили співпрацювати в парламенті на засадах коаліційності* (із журн.).

КОАЛІЦІ́ЙНО. Присл. до **коаліційний.** *Є протистояння між Північчю та Півднем, про яке казав Генеральний секретар ООН. І країни, що входять до цих таборів, виступають в Організації Об'єднаних Націй коаліційно* (із журн.).

КОАЛІЦІОНЕ́Р, а, *ч.* Те саме, що **коаліціа́нт.** *Коаліціонери закликали депутатів від опозиції повернутися до сесійної зали* (з газ.).

КОАЛІ́ЦІЯ, ї, *ж.* Об'єднання, союз, угода держав, партій і т. ін. для досягнення спільної мети. *Данило Галицький і далі продовжував докладати зусилля для утворення коаліції європейських держав проти Золотої Орди* (Р. Іванченко); *Я вірю, що за найгірших умов десь в глибині душі ви все ж таки залишилися колишнім .. волонтером і солдатом антинацистської коаліції* (Ю. Бедзик); *Активну участь у міжусобній боротьбі брали чернігівські князі Ольговичі — Всеволод, Святослав і Ігор, які утворили сильну коаліцію на чолі зі Всеволодом* (з навч. літ.); *Великий внесок у спільну перемогу над ворогом зробили народи й армії держав антигітлерівської коаліції* (з газ.).

КОАРТИКУЛЯТО́РНИЙ, а, е, *лінгв.* Якому властива коартикуляція. *Позиція звукосполучень на стиках слів зумовлює їх коартикуляторний характер* (з наук. літ.).

КОАРТИКУЛЯТО́РНО, *лінгв.* Присл. до **коартикулято́рний.** *Розглядаючи структури зімкнених проривних приголосних, виділяють коартикуляторно залежні та коартикуляторно незалежні сегменти* (з навч. літ.).

КОАРТИКУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Накладання артикуляції, характерної для наступного звука, на весь попередній звук. *У живому мовленні завжди має місце коартикуляція, адже артикуляційні органи, породжуючи один звук, не можуть миттєво перелаштуватися й вимовити інший* (з наук. літ.).

КОА́ТА, и, *ж.* Поширена в Південній і Центральній Америці широконоса мавпа родини коатових. *Коата, або мавпа-павук — мавпа з білими кільцями навколо очей і чіпким хвостом. Живе в тропічних дощових лісах від півдня Мексики до Бразилії* (з наук.-попул. літ.).

КОА́ТОВІ, вих, *мн.* Родина ссавців ряду приматів, поширена в тропічних регіонах Центральної і Південної Америки. *Коатові є однією з чотирьох родин мавп у Західній півкулі* (з наук.-попул. літ.).

КОАЦЕРВА́Т, у, *ч., спец.* Результат коацервації розчину у формі крапель із більшою концентрацією розчиненої речовини, ніж у його решті. *Коацервати перебувають у термодинамічній рівновазі* (з наук.-попул. літ.); *Подумав* [Дьондюранг], *що треба скинути заплічного мішка .. І раптом пригадав, що в мішку — три резервуари з коацерватами* (О. Тесленко).

КОАЦЕРВА́ТНИЙ, а, е, *спец.* 1. Прикм. до **коацерва́ція.** *Система поглядів академіка О. І. Опаріна отримала назву "коацерватна гіпотеза"* (з наук. літ.).

2. Стос. до коацервату. *Дослідники розглядають коацерватні краплі як можливі моделі перших попередників життя* (з наук. літ.); *Біокібер загинув серед коацерватних боліт дикої планети* (О. Тесленко).

КОАЦЕРВА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* У розчинах високомолекулярних речовин — виділення нової фази у вигляді дрібних краплинок. *Коацервації передує утворення асоціатів макромолекул, розмір і тривалість існування яких залежать від концентрації й температури розчину* (з наук. літ.).

КОБ[1]**, КОБИ́,** *спол., діал.* 1. Якби, коли б *(див.* **коли́**[2] 2). *Ой коби я зозуленька, щоб я крильця мала, Я ж би тую Україну кругом облітала* (П. Чубинський); *Славко не мав відваги сам іти до Варвари. Коби його хто туди завів, хоч перший раз, то він би вже змовлявся за кождий раз із Варварою, де й коли вона має на нього ждати* (Л. Мартович); *— Коб знав, що за гості, знав би, як частувати* (В. Козаченко); *— Коби чоловік знав, де впаде, простелив би собі... — значуще .. промовив Сопун* (І. Чендей).

2. Аби (у 1 знач.), тільки б. *Коби зуби, то хліб буде* (прислів'я); *За роботою діло не стало, коби здоров'я, а воно в останні дні взяло та й схибило трохи* (Леся Українка); *Він схопив запалення легенів. Лежить, в очі зазирає смерть. А на устах одне: коби поправитись до заворушення* (Р. Андріяшик).

КОБ[2]**, КОБИ́,** *част., діал.* Коли б *(див.* **коли́**[1] 4), хоч би. *Коб ярмарок хутчій — куплю начиння* (Леся Українка); *— Коби прийшов* [Орядин], *коби прийшов! — така думка вчепилася її і дзеніла в її душі* (О. Кобилянська); *Коб швидше вже той Новий рік наставав!* (Остап Вишня).

КО́БА, и, *ж., діал.* Відлога. *— Здорові! — привітався він, скидаючи разом з кобою й шапку та показуючи ціле руно посивілого волосся на голові* (Панас Мирний).

КО́БАЛЬТ, у, *ч.* 1. Хімічний елемент з атомним номером 27, сріблясто-білий метал із червонястим вилиском, твердіший від заліза. *Надлишок кобальту змінює забарвлення волосся — воно набуває блакитного або синього відтінку* (з наук.-попул. літ.); *Як джерело гамма-випромінювання найчастіше застосовують радіоактивний кобальт або цезій* (з навч. літ.); *Гречана каша — рекордсмен за вмістом заліза й кобальту, які беруть участь у кровотворенні* (з газ.).

2. Темно-синя фарба, до складу якої входить цей метал. *Олійна фарба (кобальт синій спектральний) ідеально підходить для тих, хто вчиться майстерності малювання* (з мови реклами); // Колір, який відповідає цій фарбі. *Велетенський став мерехтів усіми переливами срібла і кобальту, відбиваючи в собі і весняне неспокійне небо, і береги, свіжою зеленню вкриті* (Б. Лепкий); *Підніс* [чернець] *угору очі й поглянув на небо. Воно аж сяяло чистим кобальтом і пашіло, як розпечена емаль* (Н. Королева).

КОБАЛЬТИ́Н, у, *ч.* Мінерал золотисто-сріблястого кольору з металевим блиском, що є рудою для одержання кобальту та його солей. *Добре утворені кристали кобальтину зовнішнім виглядом нагадують пірит* (з наук.-попул. літ.).

КОБАЛЬТИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **кобальти́н.** *Розрізняють типи руд: кобальтиновий з незначним вмістом піриту й молібденіту, арсенопіритовий, пірит-піротиновий* (з навч. літ.).

КОБАЛЬТИ́Т, у, *ч.* Сполука кобальту з оксидом металу. *До найбільш досліджених кобальтитів належить кобальтит лантану* (з наук. літ.).

КО́БАЛЬТОВИЙ, а, е. 1. *хім.* Який містить кобальт (у 1 знач.). *Наведено результати дослідження магнітних властивос-*

тей кобальтових плівок, отриманих за допомогою імпульсного струму (з наук. літ.); *Сировиною для отримання кобальту служать кобальтові руди* (з наук.-попул. літ.); *Оператор добуває спеціальне кобальтове скло, яке обезбарвлює декорацію, і дивиться, ніби запаливши всю зазначену світлову апаратуру* (Ю. Яновський).

2. Який має колір кобальту (у 2 знач.); темно-синій. *З глухим стогоном розпалась надвоє порцелянова ваза з синім кобальтовим візерунком* (Г. Пагутяк); *Єва із задоволенням відзначила, що чашки були такі самі, як колись у її бабусі — трохи пощерблені, із синім кобальтовим обідком* (І. Роздобудько).

△ **Ко́бальтова гарма́та** *див.* **гарма́та.**

КОБА́Н[1], а, *ч.*, *іст.* Старовинна японська золота монета. *Кобан — овальна золота монета періоду Едо, що дорівнювала одній десятій частині обана* (з наук.-попул. літ.).

КОБА́Н[2], у, *ч.* Дільничний відділок поліції у Японії, а також найменша організаційна одиниця японської поліційної системи. *Станом на 2007 рік у Японії налічувалося близько 6000 кобанів* (з наук.-попул. літ.).

КОБЕ́ЛЯ, і, *ж.*, *діал.* Лозовий кошик. *Постав, мати, кобелю, де я мала постелю* (з народної пісні); *Довгим рядом сиділи жінки, держачи на решетах, у кошах і кобелях на продаж яйця, масло, свіжі гриби, полотно, сім'я, курей, качок і інші такі гарні речі* (І. Франко).

КОБЕНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *недок.*, *кого, що і без прям. дод.*, *фам.*, *рідко.* 1. Сильно сварити, лаяти. *Кричав* [Харон], *буцімто навіжений, І кобенив народ хрещений* (І. Котляревський).

2. Те саме, що **кобени́тися** 1. *Вона й горілочки ряди-в-годи* [вряди-годи] *хлисне, Та носом, мов свиня, по улиці не риє, По-сороміцькому не кобенить, не виє, Під лавкою в шинку, мов цуцик, не засне* (П. Гулак-Артемовський).

КОБЕНИ́ТИСЯ, ню́ся, ни́шся, *недок.* 1. *фам.*, *рідко.* Сильно сваритися, лаятися. *Пампушка розсердився. І почав кобенитись* (О. Ільченко).

2. Те саме, що **упира́тися[1]** 3. *Катерина одразу замічала, коли Христя не хотіла її слухати, наче в думках читала, й було каже: — Ну, чого кобенишся, адже ж зробиш по-моєму!* (Грицько Григоренко); *Стасові ввірвався терпець. Кобенитися геть перехотілося. Та нехай! Він сам піде до неї!* (Люко Дашвар).

КОБЕНЯ́К, а́, *ч.*, *заст.* 1. Суконний довгий і широкий чоловічий верхній одяг з відлогою; кирея. — *Чи бачиш, іде ген собі козак по полю? Як цупко він нап'яв на плечі кобеняк* (Є. Гребінка); *Перед ним .. парубок у чорному кобеняку, підперезаний червоним поясом* (О. Стороженко); *Спати під сукняним кобеняком було й м'яко, й тепло* (М. Івченко); *Мефісто вилаяв Вакулу за нечемність і двома пучками гидливо обтрусив те місце, де цупкий кобеняк шморгнув його чепурненького френча* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Темно зробилося, як під кобеняком* (Григорій Тютюнник).

2. Різновид чоловічого плаща з відлогою. *Потім він мене знову посадив на скриньку, вкрив на ніч своїм брезентовим кобеняком і наказав заснути* (Л. Смілянський); *Повечоріє, похолоднішає на Дніпрі .. Палубний люд почне старанніше кутатись у завбачливо прихоплені кобеняки, плащі та макінтоші* (О. Гончар).

КОБЕНЯЧО́К, чка́, *ч.*, *заст.* Зменш.-пестл. до **кобеня́к.** *Он спереду вихопивсь Дем'ян Кізка в обчикриженім кобенячку з різними рукавами* (Є. Кротевич).

КОБЕ́РЕЦЬ, рця, *ч.*, *заст.* Килим. *Постелю я коберець* (Сл. Б. Грінченка); *Прибув купець із Каффи до Бардіїва* [Бардієва]. *І привіз він коберці з індійського пір'я такі гарні, що надивитися не годен ніхто* (Ю. Винничук).

КО́БЗА, и, *ж.* Старовинний український струнно-щипковий музичний інструмент. *Сидить козак на могилі, На кобзі грає-виграває. Жалібно співає* (з думи); *В Шевченка вже в очах стояв мрійний блиск. — А що ж? Навчуся грати на кобзі та й буду ходить по селах, як Перебендя* (С. Васильченко); *Незабаром забриніли струни кобзи, понесли невимовну печаль у сиві присмерки* (І. Пільгук); *Максима аж підмиває попросити, щоб дід що-небудь заграв на кобзі* (М. Стельмах); *На кобзі грають, притискуючи пальцями струни на грифі в поєднанні з щипком відкритих струн на корпусі* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Гомоніла твоя* [Шевченкова] *кобза Гучною струною, В кожнім серці одбивалась Чистою луною* (Леся Українка).

КОБЗА́Р, я́, *ч.* 1. Український народний співець (у 2 знач.), що супроводить свій спів грою на кобзі. *Вітер віє-повіває, По полю гуляє. На могилі кобзар сидить Та на кобзі грає* (Т. Шевченко); *Сліпий кобзар під чиїмсь возом обідає з своїм хлопцем, а другий кобзар чутно, як грає і співає про Морозенка* (Марко Вовчок); *До Панька долучається речитатив кобзаря. У нього тремтять губи від зворушення. Але слова його тверді й роздільні, як докір* (Ю. Яновський); *І враз, коли пісня вже завмирала, старий кобзар гірко зітхнув, припав сивою головою до столу і заплакав* (М. Стельмах); *У XIX ст. в Україні з'явилося чимало талановитих виконавців дум, серед яких найбільш відомим був кобзар Остап Вересай з Полтавщини* (з навч. літ.).

2. *(з великої літери).* Про Тараса Шевченка. *У найважчі часи Кобзаря, зокрема, заслання та обструкції з боку друзів, брати Лазаревські постійно надавали йому матеріальну та моральну допомогу* (із журн.); *До 200-річного ювілею Кобзаря в Івано-Франківську презентували музичний диск "Тарасова криниця"* (з газ.).

КОБЗАРІ́В, ре́ва, ре́ве. 1. Прикм. до **кобза́р;** належний кобзареві. *Верига сів до столу й з зацікавленням почав розглядати кобзареве, чимсь ніби знайоме обличчя* (П. Панч); *Кобзарева пісня будила вже нові думки і почуття* (В. Малик); *На узліссі йому впала в око кобзарева землянка, а біля неї вже підтоптана постать самого Тайноока* (О. Бердник).

2. *(з великої літери).* Прикм. до **Кобза́р;** належний Кобзареві. *Із сфери художньої творчості вона* [літературна мова] *поширилася у публіцистичну й наукову. Допомогла їй у цьому епістолярія, у тім числі і Кобзарева* (В. Русанівський).

КОБЗА́РСТВО, а, *с.* Мистецтво кобзарів (у 1 знач.); кобзарювання. *Історія кобзарства переживала різні етапи свого розвитку: наростання, розквіт і занепад* (П. Тичина); *Кобзарство як соціокультурний феномен є не тільки явищем національної культури, але займає особливе місце серед історико-культурних типів європейської культури* (з наук. літ.); — *Кобзарство сьогодні аж ніяк не архаїчне. Так, ми зберігаємо традиції, але співаємо не лише про минуле, а й про сьогодення* (із журн.).

КОБЗА́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кобза́р** 1. *Страшні будинки клятого Стамбула Ввижались матері й малій дитині. Кобзарська пам'ять їх і досі не забула* (П. Куліш); *Ось прозвучали струни: попідтинню просту кобзарську щиру пісню чуть* (І. Муратов); *Юнак прислухався до кобзарського співу. Такої пісні ще не чув* (І. Пільгук); // Власт. кобзарям. *За кобзарським звичаєм зібралася рада кобзарів, яка обрала нового керівника* (з газ.); *Кобзарські традиції.*

2. Стос. до кобзарства. *На батьківщині Остапа Вересая щорічно вшановують його пам'ять та проводять кобзарські фестивалі* (з газ.).

КОБЗАРЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кобзарюва́ти.** *За довгі роки кобзарювання К. С. Яцик зібрав дуже багато записів народних пісень* (з наук. літ.); *Царська поліція постійно переслідувала Вересая за кобзарювання* (із журн.); *Брати вдалися до кобзарювання в часи складної ситуації у видавничій справі в Україні* (з газ.).

КОБЗАРЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок.* Бути кобзарем (у 1 знач.), займатися кобзарством. *Підступив до мене з другої кімнати, .. директор, ховаючи руки за спиною. — Здорові були, батьку, — він до мене, — кобзарюєте? Новий кобзар!* (з мемуарної літ.); // Грати на кобзі. *Відомі письменники та видавці кобзарювали в Чернігові* (з газ.).

КОБЗИ́НА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **ко́бза.** *Чути, чути козака горло. Як іде з кобзиною* (П. Чубинський); *При кобзині зійшла днина, При скрипочці нічка; А вна* [вона] *собі молоденька, Як у траві чічка* (Ю. Федькович).

КО́БЗОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **ко́бза.** *Сидить козак на конику да й в кобзоньку грає* (з народної пісні); *Бринить кобзонька, а кобзар душевно співає, жене відчай, жалощі розмаює* (із журн.).

КОБИ́[1] *див.* **коб**[1].

КОБИ́[2] *див.* **коб**[2].

КОБИ́З, а, *ч.* Казахський двострунний музичний інструмент. *Лунко співали дудки, і величезним джмелем дзижчав великий старовинний кобиз* (З. Тулуб); *Грають на кобизі, стискаючи його в колінах (як віолончель), коротким смичком* (з наук.-попул. літ.).

КОБИ́ЛА, и, *ж.* 1. Самиця жеребця. *Готова дуга й удила, недостає тільки візочка та кобили* (народний жарт); *Стриножені жеребці дзвінко іржали біля кобили* (О. Довженко); *Нестеренко і його кобила видаються здалека як велетенський силует чорного центавра* (Б. Антоненко-Давидович); *Кінця не видно ярмаркові. Там, чути, циган розхвалює якусь шкапу: — Добра кобила! День біжить — три дні лежить! Море перескочить — хвоста не замочить!* (О. Гончар); * У порівн. — *Вранці буджу, буджу, кричу, кричу, а вона* [невістка] *вивернеться на полу, здорова, як кобила, та тільки сопе...* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен., вульг.* Про високу на зріст огрядну жінку. — *Якби вона* [Марта] *не була така майстерна в роботі, — казала не раз мама, — то я б і однієї години не держала при домі оту циганську кобилу* (Панас Мирний); — *Сусідоньки! Давайте, голубоньки, зборемо її* [Олену] *гуртом. Я сама не в силах шелихвістку повалити. Здорова кобила!* (О. Ковінька); *У Дарці не було сумніву щодо Банзая. Особливо після того, як вона ночувала в нього вдома. Коли ті кобили з гуртожитку прогнали її* (Любко Дереш).

3. Те саме, що **кінь** 3. *Ще, правда, були в степу, крім ракет, спортивний "козел", "кобила", волейбольний майданчик* (О. Гончар).

4. *іст.* Лава, на якій тілесно карали засуджених. *Все добро пропало! Ані щетинки не осталось, Пропав і я; та не в шинку, А на кобилі* (Т. Шевченко); *Кат положив її* [Солоху] *на кобилу й почав прив'язувати голову, руки й ноги* (Панас Мирний).

5. *рідко.* Те саме, що **ко́зла** 3. *Пропонується конструкція розкладної кобили для коління дров* (з Інтернету).

◊ **[Піти́] кобилі (псу, соба́ці** *і т. ін.)* **під хвіст** *див.* **піти́; Приши́й кобилі хвіст** *див.* **пришива́ти; Сон рябо́ї** *(рідко* **вороно́ї) кобили** *див.* **сон**[1].

КОБИ́ЛИНА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кобиля́тина;** конина. — *Ікавко-ікавко, де була? — У Києві. — Що їла? — Кобилину. — Де діла? — Покинула* (народний жарт); *На місці гуків, прокльонів і стогонів запанувала насмішкуватореготлива мова хлопів .. — Гей, вилазь, пане Потоцький! .. Велимо тебе до хана віддати, щоб навчили тебе кримці-ногаї сирої кобилини жувати!..* (Р. Іванченко).

КОБИ́ЛИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Те саме, що **коби́ла** 1. *Він нанявся .. три кобилиці пасти* (з казки); *Немає кобили. Привела вчора лошатко, а сама... Осколок доконав... Пропала кобилиця...* (І. Багмут); *На білому снігу татари скидалися на граків. Декотрі, дужчі, доїли кобилиць, тепле молоко текло просто в жили, воно грітиме довго* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Казиться молодою кобилицею неприборкана плоть, волаючи любові* (Г. Тарасюк); * У порівн. *Підросла донька Мирося. П'ятнадцять літ їй, висока, гарна, прудка, мов степова кобилиця* (О. Бердник).

2. *перен., вульг.* Те саме, що **коби́ла** 2. *Ніхто не брав* [Степаниду], *а вже за двадцять перевалило. Жила-була метелиця, та й годі, огонь, баска, гаряча кобилиця. А взяв її Володька, одружився, та не прожив і років зо три — пішов у повстанці* (М. Хвильовий).

3. *перев. мн.* Те саме, що **ко́зла** 2. *Дівчата обстругували стіни, — які з долу, які з кобилиць угорі* (А. Головко).

КОБИ́ЛКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **коби́ла** 1. *Запряг* [запріг] *він миттю чортопхайку, Черкнув із неба, аж курить! І все кобилок поганяє* (І. Котляревський); *Юрко побачив білу гривасту кобилку, запряжену в кінні граблі з двома високими колесами* (О. Донченко); *Вони вітали Манюню, бо де ще зустрінеш таку, ніби вилиту з міді, справну кобилку, що під червоним прапором і транспарантом тягнула дебелого екіпажа* (М. Вінграновський).

2. Рослиноїдна комаха родини саранових з видовженим тілом, короткими вусиками, двома парами крил. *В коробці торохтіла крильцями і лапками світло-жовта із загорілою спинкою і блідим пузцем мароккська* [марокканська] *кобилка* (Л. Первомайський).

3. Дерев'яна підставка під струни в скрипці, балалайці і т. ін. *На верхній деці вирізують два звукові отвори (голосники), іноді більше, і на ній же ставлять поріжки з вирізами (кобилки), які частину струн ділять навпіл* (з наук. літ.).

4. Грудна кістка в птахів. *Попав* [писар] *півкурятини* [півкурки], *так її й рішив, а гусакову* [гусячу] *кобилку з ногою мерщій у кишеню* (Г. Квітка-Основ'яненко).

5. *перен., вульг.* Пестл. до **коби́ла** 2. *Ота дівуля з журналу "Америка" нахабно ловить мене своїми безсоромними очи-

ськами. Ану, перестань! Не хочеш, кобилко із штату Техас? (В. Яворівський).

КОБИ́ЛОЧКА, и, *ж.* Дрібний птах із широким шилоподібним дзьобом родини кропив'янкових. *Характерною ознакою всіх кобилочок є ступінчастий хвіст із довгими нижніми покривними перами* (з наук.-попул. літ.); *У Європі найбільш поширеними є кобилочка річкова та кобилочка-цвіркун* (з наук.-попул. літ.).

КОБИ́ЛЬНИЦІ, ниць, *мн., діал.* Кóзла (у 2, 3 знач.). *Перед вікнами, ніби скелет якогось доісторичного чудовиська, недоречно стирчали грубі, нашвидкуруч збиті дерев'яні кобильниці* (О. Шугай).

КОБИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., діал.* Те саме, що **коби́льниці.** *Шпарують жінки сарай зокола, деякі з землі, інші з кобильниці* (А. Головко); *Помежи хатами гамір не вгавав. Тут трачі ріжуть тертиці на високій кобильниці, там теслі цюпають* [цюкають], *мов жовни, обтісуючи та ріжучи дерево* (І. Франко).

КОБИЛЬЧИ́НА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **коби́ла** 1. *Аж ось мчить з гори віз. Кобильчина летить галопом* (Остап Вишня); *Йонька вивів із хлівця кобильчину, що за тиждень від добрих мірок вівса поправилася так, аж на ній лискотіла шерсть і тверде тіло вигравало попід шкірою* (Григорій Тютюнник); *Заїхав того дня агроном із сусіднього радгоспу. Верхи на кобильчині пузатій, у брилі сомбреро, схожий на ковбоя із прерій, неголений, у рудій щетині* (О. Гончар).

2. *розм.* Погана, худа й малосила кобила (у 1 знач.). *Маленька, миршавенька кобильчина з довгими ковтунами шерсті плентається повільно* (М. Івченко); *Біля воза під вікном сухоребра кобильчина* (А. Головко); *Мессер* [пан] *Форезе поїхав оглянути свій маєток і вже вертався звідти верхи на плохенькій кобильчині, коли зустрів Джотта, який теж побував у своїх володіннях і брався назад до Флоренції* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КОБИЛЯ́ТИНА, и, *ж.* Кобиляче м'ясо; кобилина. *Запарувала страва на вогнищах, розносячи по долах та улоговинах Паннонії пах свіжої кобилятини, телятини, баранини* (Д. Міщенко).

КОБИ́ЛЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **коби́ла** 1. *Баба кінчала* [розповідати казку] .. *про кобилячу голову* (М. Коцюбинський); *Катерина виглянула у вікно, а перед нею, ніби у казці, з'явилася кобиляча морда* (С. Чорнобривець); *Олександр знав, що кумис — це заквашене дріжджами кобиляче або верблюдяче молоко, але ніколи не пив його* (В. Малик); *Микола Чіп дивився, як Сергій совається на кобилячому хребті, а ледача шкапа ще й спотикається* (І. Білик).

КОБІ́ТА, и, *ж., зах.* Те саме, що **жі́нка.** *Вона дивилася на мене, як страус на фіалку: згори вдолину. Це жахливе відчуття, коли на тебе кобіта дивиться згори* (Ю. Винничук); *Кобіта їла дуже швидко, зігнувшись над своєю тацею, їй, видно, нелегко було втримати столові штрикачі у своїх нелюдських пурпурових нігтях із блискітками* (І. Карпа).

КОБІ́ТИН, а, е, *зах.* Належний кобіті. *Надя ту кобіту одягнула, нагодувала, роботу їй шукала, аж тут приїздить кобітин чоловік і каже: "А я .. буду жити тут!"* (І. Карпа).

КОБІ́ТКА, и, *ж., зах.* Зменш. до **кобі́та.** — *Чи ж варто побиватися за якоюсь там кобіткою? Скільки красунь залюбки віддадуть панові свою прихильність, а коли треба, то й серце* (П. Загребельний); *Виголивши обличчя, заходився* [Цибулька] *намащувати його кремами, пудрами і помадами, а коли намалював очі та насадив на лисину перуку, то аж підскочив від радощів — з дзеркала дивилась на нього цілком пристойна кобітка* (Ю. Винничук).

КО́БКА, и, *ж., діал.* Те саме, що **ко́ба.** — *Та буде тобі з тими щенятами водитися, — суворо промовив Колісник, накидаючи легку кобку свого сірого балахону* [балахона] *на голову* (Панас Мирний); *Була на йому* [ньому] *міщанська одіж, а поверх усього одягнений був великий кобеняк з кобкою* (Л. Яновська); *Всі мовчать. Бовдюг шелестить вусами об кобку брезентового плаща, довго ворушить губами* (Григорій Тютюнник); *Вся старшина стовпилася біля хижі, стояли в киреях, насунутих на чола кобках, схожі на дивовижних німих птахів* (Ю. Мушкетик).

КО́БЛИК, КО́ВБЛИК, а, *ч.* Дрібна річкова риба родини коропових; пічкур. *Сидить* [Мирон] *і вдивляється у плюскітливу воду, .. в ковбликів, що час від часу вилазять зі своїх печер або випливають із глибшого плеса* (І. Франко); *Замість моря творяться калабаньки зі стоячою, гнилою водицею, з зеленою ряскою на плесі, з раками й черепахами в намулі, з ковбликами й головатицями у хвилях* (Б. Лепкий); *На теплий брідок Андрій Сироїжка вийшов .. і ловив руками срібні коблики в горщик* (П. Козланюк); — *І що ж ви стьобали, коли не секрет? — Та все було: окуниці, плотвичка, .. верховодки, коблики. Траплялося, й раки йшли на черв'як, в'юни...* (О. Чорногуз).

КО́БО, *невідм., ж.* Розмінна монета Нігерії. *Спочатку Центральний банк Нігерії запровадив в обіг банкноти номіналом 50 кобо (10 шилінгів), 1, 5 і 10 найр, які нагадували колишні фунти* (з наук.-попул. літ.).

КОБО́ЛЬД, а, *ч.* У німецькій та скандинавській міфології — добродушний домовий або лісовий дух. *Кобольдам приписують кепкування над людьми, вони постійно вовтузяться і галасують* (з наук.-попул. літ.).

КО́БРА, и, *ж.* Велика отруйна змія родини аспідових, що має здатність у разі небезпеки розсовувати грудні ребра, утворюючи подобу капюшона; водиться в Азії та Африці. *Перед полюванням, майте на увазі, треба вам буде вибити довкола себе всі кобри і всі гримучі змії, щоб бува котра не вкусила* (Остап Вишня); — *Не знаю, що це за отрута, бояриие. Може, з якогось зілля зварена, а може, зміїна — з гюрзи чи з кобри...* (В. Малик); — *Їсти, — сказав Барабаш, — можна все! Гусінь, черв'яків, жуків, мишей... але кобри, звичайно, найсмачніші! Я їх так полюбив, що й на базі потім ловив та пік у багатті* (Л. Кононович); *Кобра — одна з найнебезпечніших змій індо-малайської фауни* (з навч. літ.); * У порівн. *Купріян зупиняється. Шабля — блискавкою в сніг і шипить, мов кобра* (Григорій Тютюнник).

КОБУ́З, а, *ч.* Узбецький струнний смичковий музичний інструмент. *Кобза, кобуз, кобиз — назви багатьох, переважно струнних, інструментів у тюркських та інших народів* (з наук. літ.).

КОБУРА́, и́, *ж.* 1. Шкіряна торбина біля кавалерійського сідла. *Спереду сідла висіли дві кобури з пістолями* (О. Стороженко); *Ворон дістав із кобури червону китайку і накрив Коляді очі* (В. Шкляр).

2. Футляр для пістолета, револьвера і т. ін. *Через одне плече в нього висіла сумка, на ремені біля широкого пояса прикріплений револьвер у кобурі* (М. Трублаїні); *Гнат озброєний добряче, так, що може битися з цілим батальйоном: по боках два нагани в брезентових кобурах* (Григорій Тю-

тюнник); *Вродливий юнак років двадцяти недбало кинув на мене синіми очима, поправив поясний ремінь з кобурою і загородив вхід* (Р. Андріяшик).

КОВА́ДЕЛКО, а, *с.* Зменш. до **кова́дло.** *Серед знахідок Бородинського скарбу досить широкий асортимент виробів з каменю, більшість з яких має господарське призначення: товкачі, абразиви, коваделки, сокири* (з наук. літ.); *У порожнині середнього вуха розташовані слухові кісточки: молоточок, коваделко, стремінце* (з наук.-попул. літ.).

КОВА́ДЛО, а, *с.* 1. Залізна або сталева підставка певної форми, на якій обробляють метал, кують металеві вироби. *Добреє ковадло не боїться молотка* (прислів'я); *Гупає молот залізний, Бризка з ковадла огнем...* (П. Грабовський); *Над циферблатом старовинного годинника враз розчинилися дверцята, і я побачив двох маленьких ковалів у червоних фартушках, що у такт маятнику цокали золотими молоточками по золотому ковадлу* (В. Нестайко); *Коли метал розпікся до білого, коваль вихопив його і кинув на ковадло* (Ю. Логвин).

2. *анат.* Одна зі слухових кісточок у середньому вусі (людей і тварин-ссавців). *Ковадло складається з тіла, короткого відростка і довгого відростка* (з навч. літ.).

3. Частина патронної гільзи, об яку розбивається пістон під час пострілу. *Гільза має в капсульному гнізді два капсулі. На бортах заднього капсуля є вирізи, а перед переднім — ковадло* (з наук.-техн. літ.).

КОВАЛЕ́НКО, а, *ч., розм.* Син коваля. *Цекул, пренестський коваленко, В Латію з військом также пхавсь, Так Сагайдачний з Дорошенком Козацьким військом величавсь* (І. Котляревський); *Ой ніхто ж так не заграє, як той коваленко* (П. Чубинський); *Гуп-дзень, гуп-дзень, Рано-пораненьку, Б'є-кує цілий день Бравий коваленко* (І. Нехода).

КОВАЛЕ́НТНИЙ, а, е, *фіз., хім.* Стос. до спільної пари валентних електронів. *Парагенетичні асоціації токсичних елементів пояснюються близькістю ковалентних радіусів атомів, входженням у кристалічні ґратки сульфідів* (з наук. літ.); *На думку авторів роботи, хімічний зв'язок у твердих розчинах бінарних тугоплавких сполук має переважно ковалентний характер* (з наук. літ.).

△ **Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к** *див.* **зв'язо́к.**

КОВАЛЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., фіз., хім.* Властивість за знач. **ковале́нтний.** *Значення ковалентності дорівнює сумі кратностей ковалентних зв'язків, що виникають завдяки наявності спільної пари електронів* (з наук. літ.).

КОВАЛЕ́НТНО, *фіз., хім.* Присл. до **ковале́нтний.** *Фермент, ковалентно приєднаний до будь-якого органічного чи неорганічного полімерного носія, називають іммобілізованим* (з наук. літ.); *Флавоноїди і феноли в клітині зосереджені переважно у вакуолях, однак можуть бути ковалентно зв'язані з мембранами* (з наук. літ.); *Органічними називають сполуки, в основі яких лежить ланцюг із ковалентно зв'язаних томів карбону* (з навч. літ.).

КОВА́ЛИК, а, *ч.* 1. Пестл. до **кова́ль.** [В і д ь м а:] *Скував ковалик голосочок. Ну, нестемітно* [нестеменно] *ж як дзвіночок!..* (М. Кропивницький); *Змія бачить, що нічого не вдіє, та пішла до коваля: — Ковалю-ковалику, скуй голосок, такий, як у матінки* [Телесика] (П. Тичина); *Старий сусіда, який куняв там і не помітив спершу Людоти, тепер схопився, мов ужалений змією, й замахав на нього руками: — Тікай, ковалику!* (І. Білик).

2. Жук родини ковгаликових, який, перевертаючись зі спинки на черевце, видає характерний тріскотливий звук. *Мов маленькі, випадкові кулі, дзенькають над хлібами мідно-зеленаві ковалики* (Ю. Збанацький); *Ковалики мають подовжене тіло, малу голову* (з наук. літ.).

КОВА́ЛИКОВІ, вих, *мн.* Родина жуків з яскравим забарвленням і плоским тілом, що живляться пилком та нектаром квіток, дрібними комахами. *Личинки коваликових завдають шкоди сільськогосподарським культурам і лісовим деревам* (з наук. літ.); *Найголовніші зі шкідників, якими живиться зелена ящірка, — різні саранові, довгоносики, листогризи, коваликові, хрущ травневий та деякі інші* (з навч. літ.).

КОВАЛИ́ХА, и, *ж., розм.* Дружина коваля. *А мені, каже, розказувала про се покійна ковалиха Оксана* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На ранок Давид підвівся, ледве розвиднілось, і зразу ж зібрався йти. Не пускали. Ковалиха ніби щось почула матернім серцем, припадала до нього, як до сина* (А. Головко); *— Прийміть на роботу, — попросився Михайлик і чемно віддав чолом ковалеві й білявенькій цікавій ковалисі* (О. Ільченко).

КОВАЛІ́В, ле́ва, ле́ве. Прикм. до **кова́ль;** належний ковалеві. *Син дивиться на ковалеву роботу* (І. Франко); *Ковалева дочка полюбила молодого молотобійця за чорні кучері і гаряче серце* (А. Іщук); *Баба Вістунка уважно вислухала ковалеве горе, подумала і сказала: — Знаєш, здається мені, що то не твій син* (Ю. Винничук).

КОВАЛІ́ВНА, и, *ж., розм.* Дочка коваля. *Оце ж тобі, ковалівно, .. опівнічне обнімання* (Сл. Б. Грінченка); *Йому було весело. Кинувши свитку на тин, він тримав у руці невеличку тверду долоню Ганни-ковалівни, близько від себе бачив вологі, трохи подовжені й задьористі очі* (Б. Левін); *Родина вся залилася слізьми, та що мали робити — мусили споряджати ковалівну на смерть таки того вечора. Її наречений був мисливцем і відчайдухом таким, що не раз з самою лише рогатиною йшов на ведмедя. Але дракон — не ведмідь* (Ю. Винничук).

КОВА́ЛЬ, я́, *ч.* Майстер, що куванням обробляє метал, виготовляє металеві предмети. *Коваль клепле, доки тепле* (приказка); *Якби кайдани перегризти, То гриз потроху б. Так не ті, Не ті їх ковалі кували, Не так залізо гартували* (Т. Шевченко); *Батько був славний коваль на всі околишні села* (І. Франко); *Здоровенні, напівголі, спітнілі, бронзові ковалі гатили своїми, тільки їм під силу, молотами по ковадлах* (О. Довженко); *Десятки ковалів уночі і вдень кували мечі, рогатини, наконечники стріл, вої* [вояки] *об'їжджали диких коней на широких пасовиськах* (О. Бердник); *Чоловік був заразом ковалем і теслею, майстрував на ґанку сани, а коло нього крутився син-підліток* (Г. Пагутяк); * Образно. *За щасливе майбутнє. Хоч мусимо пам'ятати, що буде воно таким, яким самі його зробимо. Кожен сам коваль свого щастя* (А. Головко).

(1) Холо́дний кова́ль, *заст.* — слюсар. *Холодні ковалі обробляли холодний метал. Що стук у кузні, то гривня в кишені коваля* (із журн.).

КОВА́ЛЬНЯ, і, *ж., діал.* Кузня. *Чвалають до ковальні дядьки, несучи поламані сокири, необшиновані* [без шин] *колеса, ведучи непідкованих коней* (Б. Грінченко); *Клеплять коси по ковальнях, точать ножі та списи по усіх усюдах* (О. Іваненко).

КОВА́ЛЬСТВО, а, *с.* Ремесло, фах коваля. *Ковальство — тяжка робота, бити клевцем цілий день — то не жарт* (Н. Кобринська); — *У праці зріс* [слуга], *у мирі і в ладі, та ще й ковальства в мене ту* [тут] *навчився* (І. Франко); *Саме я закінчив нашу церковно-парафіяльну школу, і треба було думати, куди мене далі поставити, чи в кузню до ковальства привчатися, чи в пастушки овець або телят пасти* (Б. Антоненко-Давидович).

КОВА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кова́ль.** *Шануйте залізо, шануйте вогонь, Те горно, яке об'єднало І мудрість ковальських сивіючих скронь, І юних поривів кресало* (М. Нагнибіда); // Такий, як у коваля, власт. йому. *Головою він відбив двох нападників і, сидячи посеред вулиці, виставив уперед свої могутні ковальські руки* (В. Чемерис); *Очі у Савченка не лише ковальські, а ще й снайперські* (з газ.).

2. Стос. до ковальства. *Кузьма привчає хлопця до ковальської справи* (К. Гордієнко); — *В ковальський цех ідете. У нас на заводі в ковальський ми відбираємо людей особливої проби, ледащо в нас довго не втримається* (О. Гончар); // Признач. для кування, застосовуваний у кузні. *Сопів ковальський міх, тріскотіло вугілля, а коваль старий ще віхтиком покропив його водою* (А. Головко); *Заходило сонце.., його вже давно не було видно, але про те, що воно є, засвідчувало червоногаряче проміння, яке обливало баню дзвіниці, — вона жаріла, мовби розпечена в ковальському горні* (С. Тельнюк); *Серце вистукувало ковальським молотом* (Р. Андріяшик); *Коли він ішов у ковальському фартусі і ніс на свята цеховий знак, і в церкві, коли співав у хорі, я бачила його. Знала-бо, що він моя доля* (Валерій Шевчук); // Вигот. куванням. *Довго говорили про серпи та коси, хто де і коли купив, як купив і що купив, згадували старі ковальські серпи, які то вони були добрі* (У. Самчук).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кова́льський міх (три міхи́)** *див.* **міх**[2].

КОВАЛЬЧУ́К, а́, *ч.* 1. Підмайстер коваля. *Змалку сиротою лишився* [коваль], *змалку по наймах біля череди, потім за ковальчука в кузні, по заробітках* (А. Головко); *Юрко Корж — ковальчуком при дядьку Федосію працює* (Ю. Мушкетик).

2. *розм.* Син коваля. *Молодий ковальчук працював у кузні свого батька* (із журн.).

КОВАЛЬЧУКІ́В, ко́ва, ко́ве. Належний ковальчукові. *Ковальчукова хата стояла на краю села* (із журн.).

КОВАЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ковалюва́ти.** *Школу ковалювання майстер проходив тут же, на підприємстві, тепер і в нього є послідовники* (з газ.).

КОВАЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Займатися ковальством, працювати ковалем. [Я л и н а:] *Тарас ковалює!..* [Є ф р е м:] *А в нас ковалів в слободі не треба?..* (М. Кропивницький); *В єдиній на всю Вербівку кузні, де ковалював Лаврін Перегуда з сином Оноприєм, тепер стояв гук від зорі до зорі* (А. Іщук); *У вільний час Лукич ковалює в кузні нарівні з Ілончиним батьком* (О. Гончар); *Поселився* [Кузьма] *у батьківській хаті край села, став ковалювати* (О. Бердник); — *То це той Кизим, що ковалював у Черкасах? — Авжеж!Ліпшого коваля, ніж він, годі й шукати* (В. Чемерис).

КО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **кува́ти**[1] 1, 2, 5. *Сяючи, йшов по бенкетах веселих З чистого золота кований келих* (Я. Щоголів); *Яка диковина, що собака не кована!* (Номис); *Гулко стугонять у млині давно не ковані жорна* (І. Кириленко); *Він сам має .. піднести дарунки від імені короля Зигмунта: золоту троянду, ковану італійським майстром, .. і ланцюг золотий дротової роботи* (П. Загребельний); // **ко́вано,** *безос. пред. Шаблю, з усього видно, ковано у сільській кузні* (Р. Федорів); * Образно. *На вільне слово ковано кайдани* (Леся Українка).

2. *у знач. прикм.* Вигот., зроблений куванням *(див.* **кува́ння**[1]**).** *Кований .. шолом і голова жовніра розскочилися від того раптового удару* (Іван Ле); *Важкий кований ланцюг .. чорною змією звивається попід лавами і не дозволяє жодному невільникові відступити від свого місця далі ніж на один крок* (В. Малик); *Весь наш чималенький гурт: я з двома дітьми, сестра з дитиною та Геронім — умістився на великому кованому возі* (М. Андрусяк).

3. *у знач. прикм.* Підкований, із підковами. *Кінь бив кованим копитом шлях* (Н. Рибак); * У порівн. — *Давайте! — гукнув Блаженко вгору і подерся по каменю, як кований кінь по льоду* (О. Гончар); // Із підковами, цвяхами (про взуття). *Вийняла Марія ковані чоботи* (В. Кучер); *Ледве я підвівся, як поліцай всадив мені такого копняка, що я знову летів кілька метрів поперед себе, все ще відчуваючи у себе на заді його кований чобіт* (Ю. Покальчук).

4. *у знач. прикм.* Обкований металом. *Розпозичав* [Охрім] *гроші то тому, то іншому, ще й до того погуляти любив, та й не схаменувся, як подвір'я спустіло і ковані скрині спорожніли* (Марко Вовчок); *Як Семен із заходом сонця вернув додому, то застав на своїм подвір'ю п'ять кованих возів* (В. Стефаник); *Це давня опочивальня каганів Болгарії, .. на полицях стоїть посуд, між яким тьмяно поблискує кований сріблом келих* (С. Скляренко); *Уляна .. біжить до комірчини і щиколотками стукає в ковані двері* (М. Стельмах).

5. *у знач. прикм., перен., рідко.* Те саме, що **карбо́ваний** 4. *І кроком кованим піхота гриміла мовчки мимо нас* (В. Сосюра).

Ку́те (ко́ване) срі́бло *див.* **срі́бло́.**

◊ **Ко́ване сло́во** *див.* **сло́во; (1) Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та))** — дуже досвідчений, бувалий. *Шеф секційний .. був чоловік мудрий, бувалий .. і був кований остро на всі чотири копита* (І. Франко); *З Мазепою не легке діло. Він кутий на всі чотири ноги* (Б. Лепкий); *Кругом — мужва репана, на всі ноги наче кована, а насправді неодукована* (М. Сиротюк).

КОВАРІА́НТ, а, *ч., мат.* Функція коефіцієнтів і змінних певної форми, яка при лінійному перетворенні стає функцією коефіцієнтів і змінних перетвореної форми. *Аналітичний вираз кута між двома площинами є коваріантом сферичного кола* (з навч. літ.); *Білінійний коваріант.*

КОВАРІА́НТНИЙ, а, е, *мат.* Прикм. до **коваріа́нт.** *Коваріантна похідна — узагальнення градієнта у випадку криволінійних координат і неевклідової геометрії* (з наук. літ.); *Метричні коефіцієнти в сукупності становлять коваріантний тензор другого рангу* (з навч. літ.).

КОВАРІА́НТНІСТЬ, ності, *ж., мат.* Властивість за знач. **коваріа́нтний.** *Виходячи з коваріантності рівнянь Максвелла щодо перетворень Лоренца, було записано матеріальні співвідношення в нелінійних намагнічуваних і поляризованих рухомих середовищах* (з наук. літ.); *Вимога загальної коваріантності у фізиці — це наслідок того, що будь-яка система координат не є характеристикою самої фізичної системи, а отже, фізичні закони не повинні залежати від того, як вона вибирається* (з наук.-попул. літ.).

КОВАРІА́НТНО, *мат.* Присл. до **коваріа́нтний.** *Якщо потрібно лише читати елементи масиву, то безпечно використовувати його коваріантно* (з наук.-попул. літ.).

КОВАРІАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *мат.* Стос. до коваріації. *У книзі розглянуто коваріаційний аналіз лінійних марковських ітерацій* (з наук. літ.); *Кореляційний і коваріаційний моменти випадкових величин мають розмірність, що дорівнює добутку розмірностей цих величин* (з навч. літ.).

КОВАРІА́ЦІЯ, ї, *ж., мат.* Числова характеристика залежності випадкових величин. *Зібрані дані про норми доходу за тривалі проміжки часу за кожним із великої кількості видів майна можна використовувати в математичних моделях, які описують коваріації вказаних доходів* (з наук. літ.); *Матриця коваріацій.*

КОВА́Ч, а́, *ч., діал.* Коваль. *Ескортовані юрбою обшарпаної малечі, Брянський і Черниш неквапом підіймались вузенькою кривою вуличкою вгору, де, як вказували діти, мав бути ковач* (О. Гончар); *Люди бачать в тих візерунках лише прикраси, а я помітив ще й незриме для вас, що вкладене серцями вишивальниць, ковачів, майстрів та дівчат, котрі схилялися над тим нехитрим шиттям* (О. Бердник).

КОВБА́Н, а́, *ч., діал.* Колода *(див.* **коло́да**[1] 1). *Поклав* [Пригара] *ношу біля печі, недалеко від порога, оглянувся, шукаючи ковбана* (І. Чендей); *Вмостився Ілько на призьбі і знаряддя розклав у рядок. А для дерев'яного денця підкотив ковбан — короткий і товстий обрубок липи* (Ю. Логвин).

КОВБАНЕ́ЦЬ, нця́, *ч., діал.* Зменш. до **ковба́н.** *У дров'янику роками згромаджувалися сучкуваті та довбешкуваті ковбанці, їх не могли поколоти ані Василько, ані старий Пригара* (І. Чендей); *Петро підхопив ковбанець, прилаштував на колоді й одним впевненим ударом з відтяжкою розколов на чотири поліна* (Г. Вдовиченко).

КОВБА́НИТИСЯ, нюся, нишся, *недок., розм.* 1. Качатися в ковбані (у 1 знач.). *Ковбаняться свині в грязюці* (Сл. Б. Грінченка); *— А де ти тоді був? Ковбанився, як кнур, під лісами та під шинками* (З. Тулуб); * Образно. *Привик ти у землі ритися, у калюоці ковбанитися і тобі заздро стає, коли твій брат задихається там і протягає руки, щоб вирватися* (Панас Мирний).

2. Борсатися в ковбані (у 2 знач.). *Передні з лейтенантом уже ковбанилися під мостом, прориваючись на допомогу лівим бійцям саперів* (Іван Ле).

КОВБА́НЬКА, и, *ж.* Зменш. до **ковба́ня.** *Христі заманулося пити, і вона ускочила між дуби до ковбаньки. Круто, мов скрипочка граючи, стікав струмочок у неї* (Панас Мирний); *На тій стежці, невидимій для людини і добре розпізнаваній твариною, навіть траплялися ковбаньки із рештками води і густим буянням пустельних швидкоцвітів* (Ю. Логвин); *Надибавши зразу за верболозом тиху ковбаньку, глянув* [мандрівник] *у неї, мов у люстро* (І. Багряний).

КОВБА́НЯ, і, *ж.* 1. Глибока вибоїна, звичайно на дорозі, перев. з водою, болотом. *Машина заїхала в широку ковбаню, важко, натужно завила мотором і забуксувала* (В. Козаченко); *Марія йшла серединою шляху, підтримуючи Романа, щоб він не шугнув у ковбаню* (Б. Харчук); *Переді мною, в чорній ковбані, крізь дьогтьоватий намул пробивалися зелені голки трави. Виповзав на доріжку спориш* (В. Дрозд); * Образно. *Всією істотою відчувала вона, що на батьківщину їй заказано шляхи, отже, треба або вмерти, або якось видертися з цієї огидної ковбані, де нема і не буває волі жінкам* (З. Тулуб).

2. Глибоке місце, яма в річці, озері і т. ін. — *Та в цьому ставку трудно і втопитись, хіба запливемо аж .. під той ліс, — сказала Ватя, — там-таки чимала ковбаня* (І. Нечуй-Левицький); *Жаба помітила непроханого гостя і шубовснула у воду .. Дівчина стала над ковбанею й дивилась, як поволі осідав намул і вода очищалась* (М. Коцюбинський); *Восени залягає риба в ковбанях* (М. Рильський); *Ковбані там глибочезні є! Там така є ковбаня — сажнів, мабуть, із п'ять завглибшки* (Остап Вишня); *Тут можна було пірнути з висоти заставок у глибоку ковбаню сторч головою* (А. Іщук); * Образно. *Велика блакитна ковбаня неба з мільярдами відтінків настирливо ловить мої очі, й мені хочеться отут, на Козачій горі, .. лягти горілиць і бездумно дивитися на небо* (Б. Антоненко-Давидович).

КОВБАСА́, и́, *ж.* 1. Продукт харчування, приготовлений з м'ясного фаршу, крупів і т. ін., якими начиняють кишку або оболонку зі штучної плівки. [В и б о р н и й:] *Випили по одній, по другій, по третій, холодцем та ковбасою закусили* (І. Котляревський); *Тато готувався до Різдва — свиню зарізав, тож є і кров'янка, і печеня, домашня ковбаса з салом і гречкою* (Люко Дашвар).

2. *розм.* Те, що має таку форму. *Над рейнським постом висіли товсті ковбаси аеростатів повітряного захисту* (П. Загребельний); *Авжеж, він не стріляє з рогатки і не їздить на трамвайній ковбасі... Але ж він не вміє плавати і не вміє кататися на ковзанах* (В. Нестайко).

3. *у знач. присл.* **ковбасо́ю.** Вигнутої форми, що нагадує ковбасу. *Крім речового мішка, боєць несе у поході шанцеву лопату, патронташі, набиті учбовими патронами, протигаз і гвинтівку, а влітку ще й скатану ковбасою шинелю* (А. Дімаров); *Люблю центр, якщо вже в місті .. У Києві — Хрещатик. Особливо отам, де вигинається, і будинок довгий-довгий такою ковбасою* (П. Загребельний).

(1) Лі́верна ковбаса́ — варена ковбаса, яку готують із ліверу — подрібнених субпродуктів (печінка, м'ясо свинячих голів, язики, ніжки, вуха і т. ін.), а також топленого жиру, молока, борошна і яйцепродуктів. *Після того, як змішаний варений фарш наб'ють в оболонку, ліверні ковбаси варять повторно* (з наук.-попул. літ.); **(2) Напівкопче́на ковбаса́** — ковбаса, яку спершу обсмажують, потім варять і піддають копченню. *Напівкопчені ковбаси мають специфічний запах копченостей і прянощів, приємний трохи гострий і солонуватий смак* (з наук.-попул. літ.); **(3) Сирокопче́на ковбаса́** — ковбаса, яку не піддають термічній обробці, а натомість коптять при 20–25 °C, м'ясо піддають ферментації і зневоднюванню. *У пакеті знайшлося кілька великих бутербродів, загорнутих у прозору плівку, шмат сирокопченої ковбаси і плитка чорного шоколаду* (В. Єшкілєв); *На смак сирокопчені ковбаси гострі, пряні, мають чіткий виразний зріз. Зберігатися можуть дуже довго: до 45 діб* (з наук.-попул. літ.); **(4) Суха́ ковбаса́** — ковбаса, виготовлена копченням. *Потім узяв* [чужоземець] *із тарілки тоненький шматочок сухої ковбаси* (П. Панч); *Замовила* [Людмила] *дівчатам із гастроному сухої ковбаси, парникових огірків, сиру, шинки* (В. Яворівський); **(5) Ча́йна ковбаса́** — назва яловичої ковбаси другого сорту, що її вживають до чаю. *А як увійшла пані з мискою вареників і служниця нарешті принесла самовар, булки і традиційну "чайну" ков-*

басу, то я саме описувала "лукуллівський бенкет" (Леся Українка); *На обід Андрій пішов до гастроному купити шматок салистої чайної ковбаси, пакет кефіру і четвертину хліба* (Є. Пашковський).

◊ **Коти́ся ковбасо́ю (ковба́скою)** *див.* **коти́тися**[1]; **(б) Не для пса ковба́са,** *зневажл.* — щось не призначене комусь, надто добре для когось. *Не для пса ковбаса, не для кицьки сало* (Номис); *— І все-таки ваша челядь навіть не мріє про такі житла, в яких живуть вівці. — Бо ковбаса не для пса! — раптом з серцем вихоплюється у Стадницького* (М. Стельмах).

КОВБА́СИТИ, áшу, áсиш, *недок., жарг.* 1. *безос.* Трясти, хитати, розкачувати. *На таких обертах болгарка дає сильні вібрації, від яких аж руки ковбасить* (з Інтернету).

2. *безос.* Сильно збуджувати, викликати нервовий струс, сильні переживання і т. ін. *Мене так ковбасить, що не можу нічого путнього сказати* (А. Дністровий); *Не знаю причин, та мною трусило, як у день нашого знайомства. Гоца з острахом глянула, як мене ковбасить* (Любко Дереш); *У зоні бойових дій нині перебувають кращі наші хлопці, і коли вони приїжджають звідти до Києва і бачать, як здорові чоловіки гуляють і п'ють пиво, їх починає ковбасити...* (з газ.).

3. *кого.* Бити когось. *Спортсмен немилосердно ковбасив знахабнілого хулігана* (із журн.).

4. *кого і без прям. дод.* Збуджувати, запалювати публіку (про музикантів, диск-жокеїв і т. ін.). *Діджей ковбасив більше трьох діб* (з Інтернету).

КОВБА́СКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ковбаса́** 1. *Літаючи по дворах, Гава Шматочок ковбаски добула* (Л. Глібов); *Приятель на мить спинився, зиркнув на жінку, що доїдала ковбаски* (Олесь Досвітній); *Настрій у Сідалковського був бадьорий і життєрадісний. Хотілося любові, тепла і смаженої картоплі на салі, та свіжих червоних помідорів до ковбасок по-львівськи* (О. Чорногуз); * У порівн. *Збоку лежала скручена ковбасками білизна* (Я. Гримайло).

(1) Ві́денські ковба́ски — сорт ковбаси, перев. з яловичини. *На столі пишались риба, кав'яр, віденські ковбаски, шинка і чисельні* [численні], *різних розмірів та кольорів, пляшки* (У. Самчук); *— От якби ти мене спитала, що я люблю їсти, я б тобі відповів, що вчора в гостях у Юрія Винничука приготував фантастичні віденські ковбаски* (С. Жадан).

◊ **Коти́ся ковбасо́ю (ковба́скою)** *див.* **коти́тися**[1].

КОВБА́СНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ковбаса́**. *Торік споживання м'яса склало 54,4 кг на душу населення, 30 % з них було використано у ковбасних виробах, а 70 % — безпосередньо як м'ясо* (із журн.); // Який виробляє ковбаси. — *У нас усе своє: і друкарня, і млин, і дубильня, і олійня, і навіть невеличка ковбасна фабрика* (М. Стельмах); // Признач. для виготовлення ковбаси. *Ковбасний фарш — суміш рубаної пісної і жирної свинини, приправлена спеціями* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **ковба́сна,** ної, *ж.* Крамниця, що торгує ковбасами. *По дорозі додому друзі зайшли до ковбасної* (із журн.).

Ковба́сний сир *див.* **сир.**

КОВБА́СНИК, а, *ч.* 1. Той, хто виготовляє і продає ковбаси. *Їдем до сусіднього села, .. там в одного з хлопців, комескадрону, є добрий знайомий, ковбасник* (Д. Бузько); *Тому що він був ще малий тягати воду, дід віддав його до ковбасника по три карбованці на місяць* (П. Панч); *Йому снилося, ніби він покликав якогось невправного ковбасника і той так невміло начиняв ліверні ковбаси, що вони одразу ж і лопались* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. *заст.* Зневажлива назва німців. *Діди .. ішли поволі, спідлоба позираючи на німецьких солдат: "Іч, ковбасники прокляті, як у себе вдома"* (Григорій Тютюнник).

КОВБА́СНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **ковба́сник** 1. *Крізь двері зазирає якийсь пес, і ковбасниця зі щоками, що лисніють від жиру, гукає: — А пішов звідси, псино!* (із журн.).

2. Пристрій для виготовлення ковбаси. *Продається майже нова ковбасниця на 1,5 кг м'яса* (з мови реклами).

КОВБА́СНЯ, і, *ж.* 1. Те саме, що **ковба́сна** 2. *У Терлецького поросячі губи і білясе* [білясте], *безброве лице. Іноді Миша Чернишов гляне на Терлецького, і тоді йому нараз спаде: ану, коли б узяти як-небудь цю свинячу морду .. на вітрину в ковбасню!* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *заст.* Кустарне підприємство, де виробляють ковбаси. *Поліція зробила вночі наліт на ковбасню, але, крім приготовленого для фаршу м'яса й кишок, нічого там не знайшла* (С. Скляренко); *— Що це горить? — запитала вона по-українськи жінку, що стояла зі зложеними під фартушком руками. — Ковбасня! — відповіли хором люди, що стояли групою* (У. Самчук).

КОВБАСУВА́ТИЙ, а, е, *розм., рідко.* Схожий на ковбасу. *Він поспішав свої опецькуваті й ковбасуваті руки просунути в вильоти* (О. Ільченко).

КО́ВБИК, а, *ч. діал.* 1. Шлунок. *Зганьбив його та тоді знов поклонився і пішов... Доки він схаменувся гукати на людей, я вже геть за брамою був... "Гукай! — думаю собі. — Хоч ковбика свого ввірви, нічого тепер уже не вдієш"* (О. Кониський).

2. Сальтисон. *На столах стояла у великих мальованих тарілках страва; два ковбики в мисках лежали ще не початі* (Г. Косинка); *Вельми йому смакували козацькі страви — холодці та ковбаси, вареники та ковбики, гречані та пшеничні галушки, тушкована з бараниною капуста, локшина і пундики* (Ю. Мушкетик); * У порівн. — *В'яжи його, пся крев! — вилетів наперед Боніфаціуш, і потилиця його стала червоною, як свіжо набитий ковбик* (З. Тулуб).

КО́ВБИЦЯ, і, *ж., діал.* 1. Отвір у передній частині селянської печі. *У ковбиці було ще на казанів три картоплі* (Я. Качура); *В ковбиці, збоку, тліли жаринки в попелі. Сірників не було, і люди вогонь тримали зранку до вечора, цілу добу* (К. Гриб).

2. Колода, на якій рубають дрова. *Став* [пес] *на ковбицю ногами І до сонця морду зносить* (І. Франко); *Він поклав на ковбицю гілку й вдарив по ній сокирою* (Г. Пагутяк).

3. Пень спиляного дерева. *Коли до Віки долучаються Лорна і Жанна, троє панків, що сиділи на ковбицях, зриваються, пропонуючи дамам місця* (Любко Дереш).

КО́ВБИЧКА, и, *ж., діал.* Зменш. до **ко́вбиця** 2, 3. — *Дам тобі коня, дам, лиш почекай трохи, отам на ковбичці посиди* (І. Нижник); *По дорозі трапився потічок. Сіли* [хлопці] *на ковбички біля води, напилися* (І. Пільгук); *До ватри підсідають мовчазні дівчата й хлопці. Алік сідає поруч на ковбичку* (Любко Дереш).

КО́ВБЛИК *див.* **ко́блик.**

КОВБО́Й, я, *ч.* На заході США і Канади — пастух-вершник. *Він перечитував Рідів роман про дивні пригоди відважних ковбоїв* (М. Упеник); *Пообідали в кафе, далі Едика звабила реклама фільму з дженджуристим ковбоєм на осатанілому коні* (Ю. Мушкетик); *Кілька днів тому до залу казино зайшов молодик в одязі ковбоя часів Дикого Заходу: на ньому був крислатий капелюх, куртка з китицями* (В. Чеме-

рис); *Ковбої, або гаучо — так називають пастухів, що пасуть свої отари верхи на конях по всьому континенту від Канади до Вогняної Землі* (з наук.-попул. літ.).

КОВБО́ЙКА, и, *ж.* 1. Картата верхня чоловіча сорочка особливого крою, з відкладним коміром. *Ковбойка з відкритим коміром і стрижена голова Дмитрова показувались йому досить нахабними* (В. Підмогильний); *Його розхристана ковбойка і незалежний вигляд мали б привернути увагу комісії* (Іван Ле); *На ньому легка строката сорочка (такі звуться ковбойками)* (В. Кучер); — *Уявіть тепер, що на ньому яскраво-червона ковбойка, сині тренувальні штани. .. Комір розстебнутий, на могутній шиї — ланцюжок, саморобний, з мідного дроту* (А. Кокотюха).

2. Гостроверхий бриль із широкими загнутими з боків полями та ремінцем під підборіддям. *Продаємо стильні капелюхи, ковбойки. Усі головні убори високої якості* (з мови реклами).

КОВБО́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ковбо́й.** *Кафе заполонили парубки у ковбойських штанях — височенні, розпатлані, переможні* (А. Крижанівський); *Він часто снився Котьці у ковбойському костюмі верхи на корові, яка гарцює по безкрайньому баштані, схожому на американські прерії* (В. Нестайко); *За орлом спостерігала, прикривши очі долонею, сама Глю — у високих чоботах, картатій сорочці і ковбойському капелюсі, відкинутому на спину* (І. Роздобудько); // Такий, як у ковбоя; притаманний ковбоєві. *Вони обидва були надто схвильовані Чайчиним ковбойським трюком* (Д. Бузько); // Який розповідає про життя, пригоди і т. ін. ковбоїв. *Вийшов не психологічний роман, а щось на зразок сучасного ковбойського бойовика* (О. Шугай).

КО́ВБОК, бка, *ч., діал.* Те саме, що **ковба́н.** *Великий ковальський міх .. кидав довкола червоним полум'ям і обливав стоячого з клевцем коваля, що з розгоном підносив його на вбите в дубовий ковбок ковадло* (Н. Кобринська); *Він не годен був ковбка двигнути, бо в грудях грало йому, як на трембіті, а як вийшов наверх до маржини, то довго-довго лежав, мов неживий, заки прийшов до себе* (Б. Лепкий); — *А ти на той ковбок сядь, бо ослонів в мене нема...* (Мирослав Ірчан); *Микола переможно сміється, .. невидимий і нечутний Кібчик розпалює в мангалі ковбки на шашлики* (Г. Тарасюк).

КОВБО́ТА, и, *ж., діал.* Ковбаня (у 1 знач.). *Порося борюкалося в ковботі* (із журн.).

КО́ВБОЧОК, чка, *ч., діал.* Зменш. до **ко́вбок.** *Змахувала* [Анна] *запаскою ковбочок, що лежав збоку, і просила Марисю сісти* (Г. Хоткевич).

КОВБУ́Р, а́, *ч., діал.* 1. Заглибина, вибита падаючою водою. *Під першим ускоком* [уступом] *був ковбур, його вибила вода* (Сл. Б. Грінченка).

2. Ковбаня (у 2 знач.). *Ти повинен пам'ятати це місце над Унявою-річкою, бо ковбури там глибокі й зручні для купання, а вільховий гайок служив гейби сільським парком* (Р. Федорів).

КО́ВБЧИК, а, *ч., діал.* Зменш. до **ко́вбок.** *Млинівка була велика, далеко заходила у берег і вся заросла. Олекса сів на ковбчику біля води й чекав* (Г. Хоткевич); *Зів'яла, зовсім безвольна і навіть байдужа Матронка тепер сиділа на ковбчикові посеред обори, закриваючи хустиною обличчя по самі очі* (М. Матіос).

КОВГА́Н, а́, *ч.* Те саме, що **ко́вга́нка** 1. *Батько вирішив зварити в лісі юшки. Але тут помітив, що забули вдома ковганку. Посилає він за нею наймолодшого сина. А той і каже: — Тату, я доки дійду додому, то забуду, за чим ішов. На що батько відповів: — А ти весь час іди і повторюй "ковган, ковган", то й не забудеш* (з казки).

КОВГАНИ́, ів, *мн., діал.* Саморобні санчата. *Летять з гори санки і ґринджолята, в очах мигтять занесені тини, Тоді у мене не було вже тата, мені зробила мати ковгани* (Л. Костенко).

КО́ВГА́НКА, и, *ж.* 1. Дерев'яна ступка для товчення сала, часнику і т. ін. — *Не знайдете ні товкача, ні ковганки, бо ці .. ледащиці не затовкують салом борщу* (І. Нечуй-Левицький); *Вони обійшли кілька хиж. І недаремно. В одній знайшли добрий окраєць черствого хліба, в другій — шмат солонини в дерев'яній ковганці, а в третій — півмірки пшона* (В. Малик); *Треба буде чимось страву затовкти. Молодиця дала ковганку* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *діал.* Шматок криги або облитий водою й заморожений кізяк, на якому діти для розваги спускаються з пагорбка. *Ми з товаришем, було, підемо на лід, вирубаємо круглу крижину, прорубаємо дірку, просунемо лозину — це ковганка. Помостимо соломи, щоб сидіти ліпше, і катаємось: один іде, а другий везе* (О. Воропай).

КОВДО́БА, и, *ж., діал.* Те саме, що **ковдо́бина.** *Глибока ковдоба.*

КОВДО́БИНА, и, *ж., діал.* Вибоїна, яма на дорозі. *Ніякий би опір не спинив їх смертодайної сталі, коли б не знайшлась несподівано по шляху їм ковдобина, що її не завважила якось погоня; перші коні, що наскочили на неї, попадали, а через них і другі ряди — то перекидались, то плутались, то розбігалися врозтіч* (М. Старицький); *Лука помахав над кіньми батіжком, і вони пішли веселіше, візок гойднуло на кореневищі, кинуло у ковдобину і винесло на рівне* (Б. Левін).

КО́ВДРА, и, *ж.* Тепле покривало, перев. вовняне, яким люди накриваються в постелі. *Юзя лежала, укрита двома ковдрами і хутром, вся посиніла від холоду* (Леся Українка); *Вона стелить їм на канапі, вкладає спати і вкриває ковдрою, щоб не холодно було* (С. Чорнобривець); *Комендантська відтепер іменується штабом — вікна в ній щільно замасковані студентськими ковдрами* (О. Гончар); * Образно. *Спала природа під ковдрою білою* (О. Олесь); *На екрані знову з'явилося чорне провалля Космосу, засіяне мереживом зірок. З нього поволі виростала друга планета, обкутана білою ковдрою непроникливих хмар* (О. Бердник).

◊ **Тягти́ (тягну́ти, перетяга́ти** *і т. ін.)* / **перетягну́ти (перетягти́) ко́вдру на се́бе** *див.* **тягти́.**

КО́ВДРОНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ко́вдра.** — *От тільки пересядьте на цього стільця, я візьму матрасика .. Сидіть покійно. А я тим часом... от... ковдронька нехай поки що тут полежить...* (В. Винниченко).

КО́ВДРОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ко́вдра.** *Я люблю, коли ти пестиш мої білі коси своєю загрубілою рукою, коли ти поправляєш на мені ковдрочку...* (М. Чабанівський); * У порівн. *Мовби море ще не прокинулося, .. хвилі лягали м'яко і лагідно, мов ковдрочка на немовля* (Ю. Винничук).

КОВДРЯНИ́Й, а́, е́. Прикм. до **ко́вдра.** *Я розплющив одне око. Звуки потоком ринули під ковдряний кокон* (із журн.); // Схожий на ковдру. *Поснідавши вранці, вона вдягнула модний ковдряний плащ бурякової барви і готовилася вийти* (з газ.).

КОВЕЛІ́Н, у, *ч.* Синій зі смолистим блиском мінерал із класу сульфідів. *Ковелін зустрічається в зоні вторинного*

сульфідного збагачення. Відомий також у гідротермальних родовищах як первинний мінерал (з наук.-попул. літ.).

КОВЕ́Р, врá, *ч., діал., заст.* Килим. *Од свата до свата доріжка услата шитими коврами* (з народної пісні); *Тут малиновий ковер на всю долівку, малинові дивани і крісла* (Марко Вовчок); *Перський ковер покривав поміст кімнати* (І. Франко); * Образно. *Хтось ізняв пишний ковер цвітистий, що лежав на полонинах, і поклав витерту ковдру руду жебрачу, з дірками й плямами* (Г. Хоткевич).

КОВЕ́РЕЦЬ, рця, *ч., діал., заст.* Зменш.-пестл. до **ковéр.** *Ночувала, моя матінко, під коверцем* (з народної пісні); *На віз посадила та коверцем заслала* (Сл. Б. Грінченка); *На простих санях підвищення, оббите темними коверцями, замаяне смерековими луками з хрестиками* (Г. Хоткевич); *Доньки таки Бог не дав, а баба наткала та нашила стільки, що грядки під полотнами та коверцями вгиналися* (В. Стефаник); *Княгиня сидить півлежма* [напівлежачи] *у кріслі в коверцях* (К. Гриневичева).

КОВЕРЗÁ, и́, *ж., розм.* 1. Вигадка, примха. *Була це людина поважна, довірений гетьманський, котрий затривожився новими коверзами Кочубеїв* (Б. Лепкий).

2. Нісенітниця, дурниця. *Лемішка .. замолов таку коверзу, що тільки сам махнув рукою* (І. Нечуй-Левицький).

КОВЕРЗНУ́ТИ, нý, нéш, *док., розм.* Однокр. до **коверзувáти** 3. *На те Юнона повернула І в голові так коверзнула, Щоб зараз учинить ярміз* (І. Котляревський).

КОВЕРЗУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **коверзувáти** 1, 2. *Знов нудний день, п'яний туман, коверзування* (М. Коцюбинський); *Чайчина голова хилилася набік. Він змучився й від Талоччиного коверзування, й від усіх цих думок, що їх збудила зустріч із Тимоном* (Д. Бузько); *Не знаю, чи за це коверзування на початку судового процесу, чи за пульверизатор з червоним чорнилом Холодному довелось дорого заплатити* (Б. Антоненко-Давидович).

КОВЕРЗУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок.* 1. Те саме, що **вередувáти;** капризувати. [Г о р п и н а:] *Якби моя дочка Оленка так коверзувала, то я б їй .. так наклепала потилицю* (І. Нечуй-Левицький); — *Як не хочеш, пане гетьмане, Замостя обминати, так треба його добувати! — Не буду й добувати... — коверзував Хмельницький, — бо це було б божевіллям!* (А. Кащенко); — *Мама сказали, що, коли ти не слухатимеш мене та коверзуватимеш, вони до тебе зовсім не повернуться* (О. Копиленко); * Образно. *Шульга сказав, що почуває себе погано, щось коверзує серце* (Н. Рибак).

2. *ким, над ким, розм.* Знущатися з кого-небудь, глумитися, збиткуватися над кимось. *Ще гірш надо мною коверзує вона, ще гірш варить з мене воду* (Марко Вовчок); — *Що ж се ти, сину, в ментори мені накинувся, — озвивсь в кінці батько, — яким правом смієш мною коверзувати..?* (І. Франко); *Репетиція почалась. .. Він кричав, лаявся, бундючився, викривлявся і весь час коверзував Петренками, як хотів* (В. Винниченко); *Завжди мені не подобалися в житті і не подобаються ті люди, що, почувши силу над слабшими, коверзують ними* (Т. Осьмачка); — *Як почне командувати та коверзувати мною — хоч із пасіки тікай* (М. Стельмах).

3. *розм.* Мудрувати (у 1 знач.) над чим-небудь; вигадувати (у 1 знач.). *Як уже він не коверзував, щоб вирятувать його і навести на стежку спасіння, а нічого не здужав вигадать* (О. Стороженко); *Оттаке було коверзує Духанка, похожаючи* [походжаючи] *по хаті* (Ганна Барвінок).

КОВЕРЗУ́ЛЯ, і, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **коверзýн** і **коверзýха.** *Дівчина була страшенна коверзуля* (із журн.).

КОВЕРЗУ́Н, á, *ч., розм.* Те саме, що **вередýн;** капризун, комиза (у 2 знач.). *Поет описує типове життя селянки: "Буде бити тебе чоловік-коверзун І свекруха в три погибелі гнути"* (з навч. літ.).

КОВЕРЗУ́ХА, и, *ж., розм.* Жін. до **коверзýн.** *Ковалева мама піднесла руду зміючку до самісінького носика пані Роксолани і так настрахала її, що коверзуха заверещала зовсім несамовито* (О. Ільченко); — *Не будь, Ганнусю, коверзухою і відьмочкою заодно, бо тобі, як побільшаєш, ще треба заміж вийти* (М. Стельмах); *"Взяти б батога та відшмагати, щоб знала, чия жінка, щоб не розпускала язика... Щоб не коверзувала над мужем, коверзуха!.." Та він тут же проганяє ці думки, бо знає, що не зніметься у нього рука на Настю* (В. Малик).

КОВЕРКО́Т, у, *ч.* Сорт густої вовняної або напіввовняної тканини для верхнього одягу. *Довго писали протокола* [протокол]. *Все знайшли: гроші — тридцять п'ять тисяч, шевйот, шовки, коверкот, черевики, чоботи* (Микита Чернявський); *Пальта з плюшу, габардину, коверкоту з хутряними комірами і манжетами застібали посередині на ґудзики або збоку на пряжку* (з наук.-попул. літ.).

КОВЕРКО́ТОВИЙ, а, е. Пошитий із коверкоту. *Я уявив цього кота в образі людини — кандидата наук. Огрядна постать в сірому коверкотовому макінтоші і фетровому капелюсі, поважна хода .. і самовдоволене обличчя* (І. Багмут); *Глухов був у сірому коверкотовому костюмі* (І. Рябокляч).

КОВЕ́РТ, а, *ч.,* **КОВЕ́РТА,** и, *ж., заст.* Конверт. *Целя вспокоїлася, .. підняла лист і розтяла коверту ножицями* (І. Франко); *Він .. заклав руку в кишеню і витяг лист .. Роздер коверту і читав* (М. Коцюбинський); *Потім я вхопила коверт і розірвала його* (В. Симоненко); *Лисенки завагалися, навпрост злякалися врученого їм послання з Пісочина: нікому не захотілося розпорювати коверт* (Олекса Ізарський); *Я чекав від тебе листа. Бодай порожню коверту, але від тебе* (О. Шугай).

КОВЕ́РТА *див.* **ковéрт.**

КО́ВЗАЛКА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **кóвзанка.** *Зійшов* [Грицько] *на став, набрів на ковзалку й почав ковзатися* (С. Васильченко); *На .. ковзалці бігають веселі діти* (Г. Епік); * У порівн. *Йосип Гордієнко .. завжди виголений і свіжий, мов хлоп'яча ковзалка* (М. Хвильовий).

КО́ВЗАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до ковзання. *Пропоновані вправи не лише сприяють оволодінню окремими елементами техніки ковзального стилю, але й дозволяють розвивати фізичні якості* (з навч. літ.); *З огляду на ковзальний ефект мокрої трави він не міг своєчасно загальмувати* (з газ.).

КОВЗÁН *див.* **ковзанú.**

КОВЗАНÉЦЬ *див.* **ковзанці.**

КОВЗАНИ́, íв, *мн. (одн.* **ковзáн,** á, *ч.).* Вузькі сталеві полозки, які прикріплюють до взуття для ковзання по льоду. *Літає малий Микита на ковзанах, як птах* (С. Васильченко); *Гей, кресують наші ковзани із льоду срібні іскри* (Б.-І. Антонич); *Роботи хоч завались. Один на всю школу .. Тому ковзана .. полагодити, тому черенка до ножа* (А. Головко).

Ставáти / стáти на ковзанú (лід) *див.* **ставáти.**

КОВЗАНИ́ЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **кóвзанка.** *Замерзлий ставок перетворився на велику льодяну ковзаницю* (із журн.);

* Образно. *Життя — така велика ковзаниця. Кому вдалось, не падавши, пройти?* (Л. Костенко).

КО́ВЗАНКА, и, *ж.* Місце, де ковзаються (у 2 знач.). *Малий десь вислизнув на вулицю на ковзанку з сусідськими дітьми* (Я. Качура); *Петрик, весело погукуючи на Грицька, помчав, як вихор, до ковзанки і з усього розгону простягся на льоду* (В. Кучер); // Спеціально обладнаний льодовий майданчик для катання на ковзанах. *Вчора мене і ще двох учнів впіймали на тому, що ми замість школи три дні ходили на ковзанку, яка на стадіоні "Динамо"* (Л. Смілянський); *Він знаходить місце для тренування, якусь штучну ковзанку в закритому приміщенні, і наполегливо працює* (С. Андрухович); // *розм.* Ковзке місце. *Його голос прозвучав уже не з шляху, а звідкілясь ізнизу, куди він з'їхав сніговим схилом. Спираючись на гвинтівку, він насилу викарабкався на дорогу. Швейк почув його приглушений сміх: — Ото ковзанка!* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КО́ВЗАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ко́взати і ко́взатися.** *Бобслей — швидкісне ковзання з снігових і льодових гір на багатомісних санях особливої конструкції, що мають стернове керування і гальма* (з наук. літ.); *Тертя, що виникає при ковзанні одного тіла по іншому, називається тертям ковзання* (з навч. літ.); // Катання і біг на ковзанах для пересування по місцевості задля розваги або як вид спорту. *Плавне ковзання, динаміка рухів, величезний простір льодового поля разом з акторською майстерністю дали можливість створити чудове й оригінальне мистецтво — балет на льоду* (з наук. літ.); *Швидкий хокей не тільки в ковзанні, а й, що ще важливіше, швидкий в ігровому мисленні* (із журн.).

△ **(1) Фігу́рне ко́взання (ката́ння),** *спорт.* — ковзання з виконанням певного комплексу рухів, а також танці на льоду. *Командне фігурне катання — нова дисципліна зимових Олімпіад* (з наук.-попул. літ.); *У газетах пишуть про відомого тренера з фігурного ковзання* (П. Загребельний); *Чемпіонат України з фігурного катання, який матиме статус відкритого й збере спортсменів із 20 країн світу, пройде в столичному Палаці спорту* (з газ.).

КОВЗАНЦІ́, ів, *мн. (одн.* **ковзане́ць,** нця́, *ч.).* Зменш.-пестл. до **ковзани́.** *Василь швидко на ковзанцях по чистому льоду летить* (О. Копиленко).

КОВЗАНЯ́Р, а́, *ч.* Той, хто ковзається на ковзанах, займається ковзанярським спортом. *Запеклі ковзанярі рвалися на озеро* (Ю. Збанацький); *Він не буде вже водієм трамваю, не буде ковзанярем* (С. Андрухович); *Найтепліша білизна — з домішками вовни. Її рекомендовано тим, хто збирається підкорити снігові вершини або Північний полюс. Більш легкий варіант, без вовни, підійде лижникам, ковзанярам* (із журн.); *Черговий тріумф голландських ковзанярів на Іграх у Сочі зробив Нідерланди третьою країною, представники якої завоювали більше ста олімпійських медалей в одному виді спорту* (з газ.); * У порівн. *В цих парких водах добре почувається все живе — і пуголовки, й рачки, й довгоногі комахи, що, мов ковзанярі, бігають по воді* (О. Гончар).

КОВЗАНЯ́РКА, и, *ж.* Жін. до **ковзаня́р.** *Доля золотої медалі на півторакілометровій дистанції серед жінок-скороходів вирішилась у першому забігу. Правда, на швидкості ковзанярок позначилась погода* (з газ.); *Нам удалося вихопити 22-річну ковзанярку з виру організаційної метушні й розпитати про підготовку до Олімпіади* (з газ.).

КОВЗАНЯ́РСТВО, а, *с.* Те саме, що **Ковзаня́рський спорт** *(див.* **спорт).** *Улюбленим заняттям було купання влітку та ковзанярство взимку* (із журн.); *Про потребу людей у користуванні таким видом пересування, як ковзання, відомо ще з часів до нашої ери. Тож можемо стверджувати, що ковзанярство належить до найдавніших зимових видів спорту* (з газ.).

КОВЗАНЯ́РСЬКИЙ, а, е. Пов'язаний із ковзанням на ковзанах. *Іноді проводилися незвичайні ковзанярські змагання. Зокрема, в Росії були наддалекі забіги за маршрутом Ростов — Таганрог* (з наук.-попул. літ.); *У разі відсутності умов для лижної, ковзанярської підготовки або плавання навчальні години використовують для вивчення інших складників програми* (з мови документів); // Признач. для ковзання на ковзанах. *Усюди, де встановилася морозна погода, на лижню, на ковзанярські доріжки, хокейні майданчики вийшли шанувальники зимового спорту* (із журн.); *Чи буде збудовано санні, бобслейні траси, ковзанярські стадіони, яких зараз в Україні так бракує для підготовки олімпійців?* (з газ.).

△ **Ковзаня́рський спорт** *див.* **спорт; Ковзаня́рський хід** *див.* **хід.**

КО́ВЗАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Плавно рухатися, посуватися по гладкій, слизькій поверхні. *Ніби важче стало бігти, наче лижі не ковзали вже більше* (О. Іваненко); *По льоду й снігу пінгвіни швидко ковзають на животі, підштовхуючись крилами* (з навч. літ.); // Не втримуватися на гладкій, слизькій поверхні; утрачати стійкість. *Вона щосили вчепилася руками в пасок, виважуючись, ноги її ковзали по слизькому стовбурі, шукаючи, за що зачепитися* (А. Дімаров); *Ковзали на льоду пановані в сталеві панцирі коні* (з навч. літ.); // Вислизати, випорскувати (про гладенькі, слизькі предмети). * Образно. *Йонька був якийсь невдаха, і все йому не в руки потрапляло, а ковзало поміж пальцями* (Григорій Тютюнник).

2. *перен.* Легко, плавно рухатися, злегка доторкаючись до чогось. *Свіжий вітрець ковзав по обличчю, залазив у рукав піджака* (М. Томчаній); *Нижня губа її .. неспокійно ковзала по верхній* (Григорій Тютюнник); *Світле волосся закривало півобличчя, нервові пальці легко ковзали по струнах...* (І. Роздобудько).

3. *тільки 3 ос., перен.* Пробігати, не зупиняючись, не затримуючись довго на чому-небудь (про погляд, зір і т. ін.). *Коли очі* [художника] *ковзали по картині, його серце билося радісно* (В. Гжицький); *Очі ковзають кімнатою, ущерть заставленою книжковими полицями* (Ю. Винничук); // З'являтися на мить і зникати (про усмішку). *Посмішка ніяковості ковзала по її губах* (Ю. Бедзик).

◇ **(1) Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком)** *по кому — чому* — дивитися, поглядати на кого-, що-небудь. *"Одначе обжився ти тут", — подумав Микита, ковзаючи поглядом по цілих горах награбованого майна* (Григорій Тютюнник); *Мовчки оглядав* [Черниш] *пишні окраси стін, ковзаючись по них неуважним, сумним поглядом* (О. Гончар); *Він змушений уже не так читати, як удавати, ніби читає. Отже, він усоте ковзає оком по традиційно крикливих заголовках "Ексцесу"* (Ю. Андрухович); *Не церемонячись, дістав* [Іванчук] *з війтової папки документ і похмуро ковзнув по ньому очима* (Р. Андріяшик); **(2) Ко́взати (ко́взатися) по пове́рхні** *чого* — не вникати глибоко в суть чого-небудь, обмежуватися побіжним, приблизним знайомством із чимось. *Ми ковзаємося по поверхні, помічаємо ли-*

ше те, що впадає у очі, а приховані скарби серця залишаються невідкриті, невикористані, забуті (О. Бердник); *Мистецтво, яке ковзає по поверхні подій, втрачає свою пізнавально-виховну значущість* (з наук. літ.).

КО́ВЗАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* 1. Те саме, що **ко́взати** 1, 2. *Візок підскакував по каміннях, ковзався по верху від вогкої груди* (Н. Кобринська); *Мчить* [Явтух], *ковзається, спотикається* (Ю. Яновський); *Плакала вона взимку, коли везла його на санчатах від лавки, ковзаючись на слизькій вулиці і перечеплюючись об людські погляди* (В. Дрозд); *Бліде сонячне проміння .. ковзалось на сліпучих білих просторах* (О. Донченко).

2. Їздити на ковзанах, підошвах і т. ін. для розваги, прискорення руху тощо. *Пошкрябуючи здоровими чобітьми та інколи ковзаючись, побіг* [Дмитрик] *через лід на місто* (М. Коцюбинський); *Юрко безтурботно почав ковзатися на льоду, розпихаючи і підбиваючи хлопців та дівчат* (М. Стельмах); *Вискакую на вулицю, у вир життя. Бадьорить тіло морозець. Біжу-ковзаюсь разом з людьми. Як хороше!* (А. Крижанівський).

◊ **Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком)** *див.* **ко́взати; Ко́взати (ко́взатися) по пове́рхні** *див.* **ко́взати.**

КОВЗЕ́ЛИЦЯ, і, *ж., розм., рідко.* Ожеледиця; ожеледь. *От ковзелиця, — насилу до хлівчика дійшла* (Сл. Б. Грінченка).

КОВЗКИ́Й, а́, е́. 1. Такий, що не утворює тертя й на якому ледве утримується хто-, що-небудь; слизький (у 1 знач.). *Подовгу стояла Горпина на ковзкому краю безодні* (З. Тулуб); *Набравши в льоху решето яблук та слив, швець без пригод вибрався по ковзких східцях нагору* (В. Бабляк); *Бруківка під ногами ковзка і мокра, прихвачена нестопленою вранішньою ожеледдю* (О. Забужко); // Який має гладку, рівну поверхню. *Ковзкий, відполірований мозолястими руками дубовий рогач вертівся в руках Уляни* (В. Логвиненко); *На глибоких водоймах бажано використовувати снасті з ковзкими поплавками* (з навч. літ.); // У якому важко втриматися на гладкій, слизькій поверхні (перев. про взуття). *Вятичі не могли добре стояти в ковзких личаках на кризі. Взуті в ковані чоботи кияни поперли вперед, зламавши ряди перших сотень* (І. Білик).

2. *перен.* Який може призвести до поганих наслідків; непевний; слизький (у 3 знач.). *Ковзке становище;* // Такий, у якому приховане що-небудь сумнівне або двозначне. — *Ваші пропозиції завжди дуже спрощені. До примітиву. — А ваші — непевні, ковзкі* (Ю. Мушкетик); *Якщо у проекті є ковзкі місця — треба їх відредагувати* (із журн.); — *Ковзке питання. Чи доводилося Вам протягом своєї кар'єри футболіста брати участь у договірних матчах?* (з газ.); *От дивно. Тероризм — така ковзка тема, і при тому ані жодної сварки в дискусії* (з Інтернету).

КО́ВЗКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **ковзки́й.** *Терезка напружила всі свої м'язи і відчула, .. що світ довкола неї враз набув нечуваної слизькості. Спершу вона думає, що ця ковзкість виникає на межі тіла і середовища, наче тіло занурене у надтекучий гелій* (Любко Дереш).

КО́ВЗКО, *пред.* Про відчуття нестійкості на занадто гладкій, ковзкій поверхні. *Дерев'яні зруби взялися льодом, біля колодязів було ковзко* (І. Кириленко); *Тротуари — з квадратових плит чорного каменю. По ньому ковзко ходити* (Ю. Яновський); *Далі стежка знову круто подерлася по відтанулій глині вгору, йти стало зовсім ковзко* (О. Гончар).

КОВЗКУВА́ТИЙ, а, е. Трохи ковзкий. *Після дощу стежка була ковзкувата* (із журн.); *Чесну людину треба було підшукати на такий ковзкуватий пост* (О. Гончар).

КОВЗНИ́Й, а́, е́, *спец.* Який рухається ковзаючись. *Дерев'яні плоскі затвори ковзають у пазах опор, тому їх називають ковзними* (з наук. літ.); // Стос. до ковзання. *Різновидом косого освітлення є ковзне освітлення* (з наук.-попул. літ.); *Зображення рентгенівських джерел отримують за допомогою камери-обскури або дзеркального телескопа з ковзними променями* (з навч. літ.).

КОВЗНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **ко́взати.** *Рушниця, яку Шелемеха поклав на льоду біля себе, несподівано ковзнула й покотилася в ополонку* (М. Трублаїні); *Частина стіни ковзнула вниз, і на ній опинився складний прилад, що висунувся з ніші в стіні* (В. Владко); *Червоне світло сягнуло Волги і раптом ковзнуло по холодній поверхні великої ріки* (В. Собко); *Якась дивна, загадкова усмішка ковзнула непомітно при цих словах по обличчю агронома* (О. Донченко); — *Ви де навчаєтесь, молодий чоловіче? — світлі очі, в яких не було нічого, крім порожнечі, ковзнули по Василеві* (А. Дімаров); // Злегка доторкнутися до чого-небудь, зачепити щось під час лету (про м'яч, осколок і т. ін.). *Воротар стрибнув, але сильно пробитий м'яч ковзнув по його долонях і затріпотів у сітці* (Л. Дмитерко).

◊ **Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком)** *див.* **ко́взати; (1) Ті́нню (ті́нями) ковзну́ти** — швидко і непомітно пройти, проникнути куди-небудь. *Тихенько підвівся Звенигора і тінню ковзнув до куща, де спали дівчата* (В. Малик); *Інна пришвидшила ходу і тінню ковзнула повз сад за дротяною сіткою* (В. Дрозд); *Взявшись за руки, тінями ковзнули* [Ігор і Лариса] *геть звідси* (А. Кокотюха).

КОВЗНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* Однокр. до **ко́взатися.** *Авто ковзнулося загальмованими колесами по асфальту і спинилося біля дверей театру* (В. Собко); *Я двічі ковзнувсь на нерівній стежині* (Л. Первомайський); *Тарас ковзнувсь по стежці, й пташки ураз знялися* (Василь Шевчук); *В ту саму мить .. його ліва нога ковзнулася, поїхала вниз, і він зачерпнув у халяву води* (Ю. Мушкетик); *Йому хочеться розігнатися й ковзнутися, згадати парубоцький хист* (Ю. Яновський).

КОВЗЬ, КОВЗЬ-КО́ВЗЬ, *виг.* 1. Звуконаслідування, що передає звук ковзання. *Леза ковзанів плавно, — ковзь, ковзь, — їдуть по поверхні* (із журн.).

2. Уживається як присудок за знач. **ко́взати** 1 і **ко́взатися.** *А він ковзь з ліжка і побіг до дверей* (з казки); *Вона ж, дрохва, як гуска. Щоб злетіти, їй ще й розбігтись треба, бо важка. А голий лід — ніяк не розбіжиться. Ковзь-ковзь... Руками брали дичину* (Л. Костенко); *Страхи по одному тихо — ковзь... і обсядуть тебе півколом* (із журн.).

КОВЗЬ-КО́ВЗЬ *див.* **ковзь.**

КОВИ́Л, у́, *ч., діал.* Ковила. *Дзеркальна річка потьмарилася й узялася крутою зибінню, а ковил припав до землі.., і здавалося, що його сиве волосся розчісує невидимий гребінець* (З. Тулуб); *Іще туман стоїть над полем, Шумить ковил на вітерці* (Я. Шпорта); *Степ нам насниться і лови пташині. В кожного сокіл сидить на плечі гострозорий, тихне ковил, вистеляється обрій* (П. Мовчан); *Кінь піднявся дибки, і Чіпка впав у ковил* (Д. Білий).

КОВИЛА́, *и́, ж.* Трав'яниста степова рослина родини злакових із вузькими листками та квітками, зібраними в пухнасту волоть; тирса *(див.* **ти́рса**[2]). *А по степу-долині ковила сивіє, А скрізь по ковилі свистун-вітер віє!* (з народної пісні); *В ті лихолітні роки тисячі й тисячі козацьких голів падали в ковилу та пирії, якими поросли українські поля* (Ю. Мушкетик); *Везуть Марусю за далекі гони, за сиве море тої ковили* (Л. Костенко); *На грачиному, довгоносому обличчі дядька Сави пухнасті вицвілі вуса схожі на степову ковилу, що міниться сивими полисками на пружному леготі* (Є. Гуцало).

КОВИЛО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ковила́ і кови́л;** тирсовий *(див.* **ти́рсовий**[2]). *У центральній смузі в умовах недостатнього зволоження розвивається природна ковилова рослинність на чорноземах звичайних* (із журн.); // Порослий ковилою. *Вони* [німецькі штурмовики] *виринали з-за лісосмуги й летіли так низько, що здавалося — ненароком зачеплять черевом якийсь ковиловий пагорб* (М. Циба); *Характерний ландшафт Стрільцівського філіалу Луганського природного заповідника — це цілинний трав'янисто-злаковий ковиловий степ* (з наук. літ.); * У порівн. *І сивіє життя, як поле ковилове* (М. Вінграновський).

КОВІ́НЬКА, и, *ж.* 1. Палиця із загнутим кінцем. *Петрусь, із дивною ковінькою в руках, сів на своїм місці й почав оглядати залу в бінокль* (А. Кримський); *На Невському він ішов, немов прокладав собі шлях в джунглях. Ліва рука закладена була за спину, в правій він тримав велику ковіньку, — такий звичайний собі селянський кілок* (В. Домонтович); *У лівій руці він ніс папку, правою спирався на ковіньку* (Ф. Бурлака); *Кирик, стукаючи ковінькою по тичках, спішить до Дахновцевого обійстя. Я ледве встигаю за ним* (В. Дрозд).

2. *діал.* Вид дитячої гри, що нагадує хокей. *Діти, граючи в ковіньку, ганяють по землі уламок дерева або камінчик* (із журн.).

◊ **(1) Ма́тері (бі́сові,** *рідше* **ті́тці) його́ (її́, і́хній** *і т. ін.)* **ковінька (ко́рінь):** а) *(лайл.)* уживається для вираження незадоволення, обурення, досади і т. ін. з приводу чого-небудь. — *Так не годиться голові. — Овва! Люде почують, будуть тюкати. Ви ж голова, —здержував Чабанця десяцький. — А матері їх ковінька! А що мені до того?* (І. Нечуй-Левицький); *На Полтавськім шляху з гарними шинкарівнами лишив* [червінці], .. *тітці його ковінька!..* (Б. Лепкий); — *Що, дядьку? — Орчики роблю, мат-тері його ковінька! Я, Никодим Динька, роблю орчики* (М. Зарудний); б) уживається для вираження захоплення з якого-небудь приводу. [М а р к о:] *От я й був парубком повного калібру, бісові його ковінька. Ге, та що там згадувати!* (З. Мороз); **(2) На ру́ку ковінька** *кому* — саме це тільки й треба кому-небудь, щось є дуже своєчасним, потрібним. — *Інший побоїться і близько до мого двора підійти. А мені і на руку ковінька!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Це було Кириликові на руку ковінька: він часто і густо тихенько нашіптував учителям на вухо, що школярі іноді затівали зробити* (Панас Мирний); *Може, справді губернатор уважить клопотанню начальника, то нам і ковінька на руку — хоч познайомимося з тутешніми засланцями та побачимо Монастирівку* (М. Сиротюк).

КОВКИ́Й, а́, е́. Який добре піддається куванню. *Цирконій — метал надзвичайно ковкий і гнучкий, що має велике значення для виготовлення й експлуатації тонких і довгих твелів* (з наук.-попул. літ.).

△ **Ковки́й чаву́н** *див.* **чаву́н.**

КО́ВКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **ковки́й.** *Ковкість — властивість металів і сплавів змінювати свою форму під час оброблення тисненням* (з наук.-попул. літ.); *Причиною ковкості металів та їхньої здатності до витягування є ковзання (переміщення) одних шарів іонів металів щодо інших* (з навч. літ.).

КО́ВМО, а, *с., діал.* В'язка конопель або льону. *Ковма льону сушилися на сонці* (із журн.).

КО́ВНІР, а, *ч., розм.* Те саме, що **ко́мір.** *Козак звик червону стрічку в ковнірі носити* (П. Куліш); *З малих і великих пачок випаковувала вона цукрові фігурки: дами в коротких сукнях, паничі в циліндрах і високих ковнірах* (Н. Кобринська); *Максим сів на стілець насупроти й дивився на людину в шинелі наопашки. Судячи зі знаків на ковнірі френча, це був майор військ НКВД* [Народного комісаріату внутрішніх справ] (І. Багряний); *З цієї веселої і теплої копиці* [дітей] *раптом хтось почав мене за ковнір витягати на світ Божий* (М. Стельмах); *Віктор залишив Тартарена з Тараскону* [Тараскона] *з недоказаним словом на губах і збіг у партер, і вскочив у рукава свого пальта з собачим ковніром* (Олекса Ізарський).

КОВНІРЕ́ЦЬ, рця́, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **ко́внір.** *А в нашого Василя Вишивані рукава. Вишиваний ковнірець* (П. Чубинський); *Славко сидів без ковнірця, одягнений у довгу білу полотнянку* (Л. Мартович); *Чисто виголений, з білим ковнірцем, .. він пішов за перегородку* (І. Багряний); *Як злісно уп'явся в шию крохмальний ковнірець нової сорочки!* (О. Полторацький).

КОВНІ́РЧИК, а, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **ко́внір.** *На йому* [ньому] *солом'яний сіренький капелюшок, штанці навипуск, ковнірчики й синенький коротенький піджачок* (В. Винниченко); *Дочка приміряє до чорного пальта білий ковнірчик з заячої шкурки* (Мирослав Ірчан).

КО́ВОРОТ[1], а, *ч., заст.* Ворота, якими перекривали вихідні вулиці села для охорони посівів від свійських тварин. *З поля череда вертає, і десь у ковороті затихає пастухова сопілка* (В. Кучер).

КО́ВОРОТ[2], а, *ч., діал.* Коловорот *(див.* **ко́ло́ворот**[1] 2). *Біля колодязя — ковород з ланцюгом* (із журн.).

КОВПА́К, а́, *ч.* 1. Головний убір перев. конусоподібної форми. *От тепер я козак, що на мені червоний ковпак* (з народної пісні); *То була гарна дівчина, одіта в полотняну, шовковими нитками перетканy одежу, з невеличким бобровим ковпаком на голові* (І. Франко); *Кухар в білому ковпаку різав на машинці свіжу телятину* (Григорій Тютюнник); — *Блазнем будеш у мене. За твої заслуги блазенським ковпаком винагороджу* (Р. Іваничук); *Сухе лице під чорним прокурорським ковпаком* (Ю. Бедзик); *Доктор розгублено зіжмакує свій нічний ковпак і тре ним потилицю* (С. Андрухович); // Фетрова заготівка для капелюхів. *Щоб пофарбувати ковпаки, з яких виготовляють капелюхи, треба натягнути їх на сітчасті головки фарбувальних апаратів* (з навч. літ.); // Предмет, що формою нагадує такий головний убір. — *Треба зняти отого зеленого ковпака, а то се він надає такого сумного вигляду усім .. І куценький в золотих окулярах чоловічок підбіг і разом зняв абажура* (Дніпрова Чайка); *Он — наче келехи на дорогий шампан, Гриби, що лійками їх звуть серед селян; Високі ковпаки — як кубків дно кругляве* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. Накривка, накриття перев. круглої або конусоподібної форми над чимось. *На багатьох дотах вони встановили*

броньовані ковпаки (В. Кучер); *Ковпаки є на більшості АЕС світу* (з наук. літ.); // Накривка на диски автомобільних коліс, признач. для їх захисту, а також застосовувана як декоративний елемент. *Двоє неповнолітніх уночі у дворі будинку намагалися здійснити крадіжку ковпаків з коліс автомобіля* (з газ.).

3. Їстівний гриб родини кортинарієвих, поширений на Поліссі й у Прикарпатті. *Ковпак росте у хвойних лісах; його збирають у серпні-жовтні, використовують свіжим, про запас сушать* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Фригійський ковпа́к <Фригійська ша́пка>** — високий заокруглений головний убір, що походить з давньої Фригії, перев. червоного кольору з вузьким загнутим наперед верхом. *А гості нові ще заходять у дім, — Недавно прибулий корсар із Мореї, У шапці фригійській на чубі рудім* (М. Бажан); *Фригійський ковпак носили звільнені раби в стародавніх Греції й Римі і як символ свободи — французькі патріоти під час буржуазної революції XVIII ст.* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(2) Під ковпако́м** *кого, чиїм* — під постійним наглядом, перев. через певні необережні або підозрілі дії. *Шанкар з Ортеґою з'ясували імена всіх учасників підпілля, яких він знав і які, відповідно, перебували "під ковпаком" у Чужих* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(3) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] під [скляни́м] ковпако́м,** *зі сл.* ж и т и, р о с т и *і т. ін.* — відірвано, ізольовано від реального життя; безтурботно. — *Що ви можете знати про це, коли все життя прожили наче під скляним ковпаком?* (Ірина Вільде); *Випещений Панчішка, здається, ріс під ковпаком. На нього весь час дмухали у районі Печерська і знімали тополиний пух на Володимирській гірці* (О. Чорногуз).

КОВПАКУВА́ТИЙ, а, е. Який має форму ковпака (у 1 знач.), схожий на нього. *На старій купі гною частенько можна знайти ковпакуваті гриби на тонких порожнистих ніжках* (з наук.-попул. літ.).

КОВПАЧКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ковпачо́к.** *Ковпачковий протез встановлюють на пошкоджену поверхню, яку попередньо обробляють* (з наук. літ.); *Кріпити древко стріли до наконечника найкраще, використовуючи так званий ковпачковий метод (наконечник надівається на древко стріли)* (з наук.-попул. літ.).

КОВПАЧКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на ковпачок. *Пропонується ковпачкоподібний виріб, призначений для накриття та захисту соски годувальної пляшки* (з мови реклами).

КОВПАЧО́К, чка́, *ч.* 1. Зменш. до **ковпа́к** 1, 2. *За кілька хвилин легкою ходою підійшов сам завідувач, одягнений у коротку білу куртку та в білий ковпачок* (М. Руденко); *Надя бачила худі в синьому прожиллі професорські руки, галстук кольору павичевого пір'я, три ковпачки жовтих ручок, захромлених у кишені піджака* (Є. Пашковський); *Я набираю воду у ванну. Навіщось, мабуть, радше, за звичкою, доливаю в неї два ковпачки бузкової піни* (І. Роздобудько).

2. Те саме, що **змо́ршок.** *Ковпачок — це умовно їстівний гриб, що росте на узліссі й у садах* (з наук.-попул. літ.).

КОВРОЛІ́Н, у, *ч.* М'яке ткане покриття для підлоги, яке випускається у вигляді рулонного матеріалу. *У куті порожньої кімнати, просто на підлозі, вкритій офісним ковроліном, лежав ортопедичний матрац* (Любко Дереш); *Ковролін добре нейтралізує сторонні шуми, зменшує вібрації, термоізолює приміщення, що важливо для побутового й комерційного використання* (з наук.-попул. літ.); *Загалом практиканти займалися маляркою, штукатуркою, гіпсокартоном, заливали стяжки, настилали ковролін і ламінат* (із журн.).

КОВРОЛІ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **ковролі́н.** *Синтія побудувала просту й елегантну інсталяцію. Червоний хвилястий ковроліновий підйом увінчаний валом чорного пилу* (з газ.).

КОВТ, а, *ч., іст.* Навісна прикраса, підвіска. *Особливо багато знаходимо в українських скарбах різноманітних сережок і ковтів, які були виробами місцевого промислу, про що свідчать знайдені в Києві форми для відливів* (з наук. літ.); *У Кракові знайдено ковти київсько-чернігівського зразка XI–XII ст.* (із журн.).

КОВТА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до ковтання, пов'язаний з ним. *Хижий її дзьоб на ходу схопив з полиці блискучу пробірку .. Уздовж довгої шиї страхіття пройшла хвиля ковтального руху, немов під сухою шкірою перекотився великий жмут* (В. Владко); *Дитина народжується тільки з невеликим комплексом безумовних рефлексів, серед яких основними є смоктальний, ковтальний, захисний та хапальний* (з наук.-попул. літ.).

КОВТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ковта́ти** 1. *Варивода ковтнув слину, намагаючись цим зрівняти внутрішній тиск на барабанні перетинки вуха з зовнішнім, бо при ковтанні відкриваються проходи в євстахієві труби* (М. Трублаїні); *Початок дифтерії часто нагадує ангіну. У разі підвищеної температури, появи болю при ковтанні, головного болю необхідно відразу ж викликати лікаря* (із журн.); *Скорочення, а власне ковтання цілих приголосних, особливо в окриках і окликах, зустрічаємо однаково серед гуцулів і на* [Наддніпрянській] *Вкраїні* (І. Франко).

КО́ВТАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Бити, стукати; битися, стукатися. *Легесенько, ковтала* [баба] *головою в стіну, якби з радості, що сина доброго має* (В. Стефаник).

КОВТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., що і без прям. дод.* 1. Рухаючи м'язами горла, проштовхувати вміст чого-небудь із порожнини рота в стравохід і шлунок. *Ні жувати, ні ковтати не можна, не йде у горло* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *За жменю цих цяцькованих Перлинок Не дав би я* [Півень] *і зернятка пшона. Нехай дурний індик ковтає* (Л. Глібов); *Жодному хворому ні в якому разі не можна вливати в рот їжу насильно, якщо він її не ковтає* (з навч. літ.); // *розм.* Пити або їсти що-небудь жадібно, квапливо; глитати (у 1 знач.). *Батько .. десь під посадкою похапцем ковтав торішні консерви з бляшанки* (О. Гончар); // Втягувати в себе разом з повітрям (дим, газ, куряву і т. ін.). *Цілими днями люди й худоба ковтають гарячу степову порохняву* (О. Гончар); *Шалено бив* [Ісидор] *кулаками по хвилі, ковтав солону воду, випльовував її разом з прокляттями* (О. Бердник); *На другому повороті я шугнув у кювет: неприємна то річ — ковтати газ із вихлопної труби* (А. Крижанівський); *Іван жадібно ковтав дим, ніби це була його остання затяжка* (В. Дрозд); // Вимовляти слова, окремі звуки швидко, нерозбірливо. *Яка може бути розмова, коли дзвонять із Америки і, економлячи гроші, лепечуть похапцем, .. ковтаючи окремі склади, без жодної паузи* (Ю. Винничук).

2. *перен., розм.* Захоплено, не відриваючись, читати у великій кількості книжки, журнали, твори певного жанру і т. ін. *Серед тих авторів, яких я ковтав десятками, найбільше враження справив на мене Марко Вовчок* (М. Коцюбинський); *Тарас запалив свічку і, вмостившись на своєму сін-*

нику, жадібно ковтав сторінку за сторінкою (О. Іваненко); *Я .. детективи ковтаю, мов тюльку* (А. Крижанівський).

3. *перен.* Поглинати, захоплювати що-небудь. *Тихо шуміла трава під бризками, захлинаючись, ковтала воду сухая земля* (С. Васильченко); *Ненажерлива молотарка ковтала .. сніп за снопом, копу за копою* (В. Минко); *Хлопчик встає і прагне до неба. Та не встигає полетіти, бо зривається буря і чорні хмари ковтають сузір'я одне за одним* (О. Бердник); *І тіло, жменьку праху, ковтає зголодніла земля* (Г. Пагутяк).

(1) Ковта́ти / ковтну́ти пові́тря — глибоко вдихати, втягувати в себе повітря. *Ходжу на волі — не дишу, а несито ковтаю свіже повітря, упиваюся й ним, і сонцем, і прохолодою* (М. Коцюбинський); *Теодосій переминався з ноги на ногу, затаїв дихання, тихо ковтав повітря* (А. Хижняк); *Плачинда спочатку оторопів, далі похапцем ковтнув повітря, і його низько опущені вуса заворушились* (М. Стельмах).

◊ **(2) Ковта́ти (глита́ти) сльо́зи (слі́зоньки):** а) стримувати, тамувати плач. *А сам, сердешний, слізоньки ковтає: Є каяття, да вороття немає* (Л. Глібов); *— Терпи й мовчи й... глитай сльози мовчки! – сказала Галецька й одразу заплакала* (І. Нечуй-Левицький); *Мотря ковтала сльози. Кочубей гладив її рукою по голові* (Б. Лепкий); *— Будьте здорові, мамо, — тихо прощався він, ковтаючи сльози* (Д. Бедзик); б) потай плакати. *Він навіть не уявляв собі, як це можна скривдити дівчину, щоб потім гіркі сльози ковтала, дорікаючи за обман та наругу* (А. Головко); *Вона* [смерть] *в роз'їзді батька пострічала, Клиновим свистом збила на ріллю, І мати сльози уночі ковтала Та все просила: лю-лі, спи, лю-лю...* (М. Гірник); **(3) Ковта́ти / ковтну́ти злість (лють, обра́зу** *і т. ін.)* — тамувати, стримувати злість, лють і т. ін. *Розгубивсь* [Василь], *ковтає злість: — Де ж Петро той! Де той гість?* (С. Олійник); *Переконувати його в чомусь? Доводити щось? Мовчки ковтати образи?.. Ні. Залишалось поставити крапку, відплакати своє, відстраждати — і забути* (Г. Вдовиченко); *— Слухайте, юначе, ви .. нахаба, яких не бачив світ! Боб Дарлінг .. мовчки ковтнув образу, а такого з ним не траплялося ніколи* (М. Білкун); *Експеримент самостійного життя Редька успішно завалила. Прийшлося, ковтнувши образу.., іти до сестри і просити її дати ключ від татової хати* (І. Карпа); **(4) Ковта́ти пілю́лі** — мовчки терпіти образу, вислуховувати щось неприємне. *Часто по почерку я пізнавав авторів* [анонімних записок], *але мусив ковтать пілюлі* (М. Кропивницький); *— Дай такому волю, то він назавтра тобі колгосп організує* [в Словаччині], *— думав Воронцов про подоляка. — А ти мав в дивізії за нього пілюлі ковтати...* (О. Гончар); **(5) Ковта́ти сли́ну (сли́нку, сли́нки, сли́ночку):** а) заздрісно, пожадливо дивитися на кого-, що-небудь. *Гості слиночку ковтають, Сміхотворам потурають* (Л. Глібов); *— Закрутила* [Ганна] *Максимові голову. Сидить козак біля неї, як цуцик на ланцюгу, та слину ковтає* (З. Тулуб); б) заздрити кому-небудь у чомусь. *А ти шепни Олені й Варці, Що я од жінки вкрав калганної по чарці .. Заберемося собі в куток, Згадаємо свою родину Та й гукнемо, вони ж нехай ковтають слину!* (П. Гулак-Артемовський); [Іван Степанович:] *Збігаєм до тебе .. та такий задамо банкет, що аж у Полтаві всі судейські ковтатимуть слинки!..* (М. Кропивницький); *Гиготів* [Дусик] *з кабінки до стрічних молодиць, заманював дівчат. — Сідай, підвезу, — однією рукою крутив руля, а другою норовив до недозволеного .. Хлопці тільки слину ковтали, спостерігаючи за вихватками свого шофера* (П. Загребельний); в) жадібно дивитися на щось їстівне, дуже бажаючи його з'їсти. *Яблука й груші, справді, були такі манливі, що .. хлопці сиділи в кущах неподалеку від саду та ковтали слину* (Ю. Збанацький); *Ковтають* [люди] *слину біля шинок у вітринах, а вдома їдять вермішель і ковбасу для собак* (Є. Кононенко); **(6) Ковта́ти слова́** — говорити, читати і т. ін. нерозбірливо, нечітко. *Він заговорив уривчасто, ковтаючи слова, кваплячись, щоб звільнити серце від того гарячого потоку, який бив через край...* (С. Журахович); *— Як ти читаєш? Чому ти ковтаєш слова?* (Ю. Збанацький); *Й Килина, ковтаючи слова, розказала, як то воно все було насправді* (Є. Гуцало).

КОВТА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* 1. Проходити з ротової порожнини через глотку в стравохід. *Дряпучий клубок росте в горлі Кароліни — він не ковтається і не видихається* (Г. Вдовиченко); // *безос. Уже й молоком запивав* [Робінзон Кукурузо], *і різко смикав назад головою, як це робить завжди мати, ковтаючи таблетки, та все марно — не ковталося* (В. Нестайко).

2. *перен.* Пас. до **ковта́ти** 2. *Можливо, великий формат — це якесь порушення журналістського канону (з огляду на те, що газетний матеріал начебто повинен ковтатися читачем на бігу)* (з газ.).

КОВТКИ́, і́в, *мн.. (одн.* **ковто́к,** тка́, *ч.), діал.* Сережки. *Приходила і ся* [Ганна] *сюди .. в намисті і в ковтках* (І. Котляревський); *Вона одягла свій звичайний чорний убір, причесала волосся і вложила маленькі брильянтові ковтки в уха* (І. Франко); *У лівому усі висів ковток із одним карбункулом та двома жемчугами* (Юліан Опільський); *Серед прикрас для вух побутували металеві з підвісками ковтки* (з наук. літ.).

КО́ВТНУТИ, ну, неш, *док., діал.* Однокр. до **ко́втати.** *Затиснутим кулаком ударив* [селянин] *його так сильно зверха* [зверху] *в голову, що Бовдур аж ковтнув головою о стіну* (І. Франко).

КОВТНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, чого і без прям. дод.* 1. Однокр. до **ковта́ти** 1. *Укинула Пріська ложку каші в рот; не пожувавши, ковтнула та й удавилася. З тим устала із-за столу* (Панас Мирний); *Він підійшов до унтера, витяг у його* [нього] *з кишені пакет з хиною* [хіною] *й жадібно ковтнув раз, два, три* (М. Йогансен); *Пані Єля відхилила віконницю, дала йому ковтнути холодного напою* (З. Тулуб); *Грушевич ковтнув диму з різьбленої гуцульської люльки, поклавши її назад на підвіконня, випустив сиву цівку* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Тарас неначе ковтнув щось. — Так... — нарешті тихо, з мукою сорому видушив він з себе* (В. Винниченко).

2. *перен.* Однокр. до **ковта́ти** 3. *Ковтнула ніч під хмарою ракету* (П. Воронько).

3. *розм.* Те саме, що **ви́пити** 1, 2. *Він перечистив за день не менше як пар п'ятдесят* [чобіт і черевиків] *і майже нічого не їв, тільки .. ковтнув склянку зельтерської з сиропом* (Ю. Смолич); *— Не журись, Бороше, — піддержав його Яків, ковтнувши чарку горілки* (Панас Мирний); [Гострохвостий:] *Чи й запіканка й варенуха є? Га? Чи не ковтнути трохи, га?* (І. Нечуй-Левицький); *— Пив оце два тижні, так учора ковтнув, а вона отут стала й не йде!* (Остап Вишня).

Ковта́ти / ковтну́ти пові́тря *див.* **ковта́ти.**

◊ **Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло** *і т. ін.*] **ли́ха (го́ря, го́ренька** *і т. ін.) див.* **випива́ти; (1) Ча́рку ковтну́ти** — випити (у 2 знач.). *Змолоду полюбляв він* [Дахновець] *чарку ковтнути* (В. Дрозд); **(2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ми́ла ковтну́в (з'їв)** — у поганому настрої. *Пішов і пішов — мов мила ковтнув* (приказка); — *Чого це ти, Чіпко, як мила з'їв? — питає* [Лушня]. — *Чого ти журишся?* (Панас Мирний).

КОВТÓК[1], тка́, *ч.* 1. Одноразовий рух м'язів горла під час ковтання. *Він за один ковток чималий водянчик так і висушив* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Двома ковтками спорожнив* [Каргат] *склянку, пересунув свій стілець до вікна й заглибився в свої папери та книжки* (Ю. Шовкопляс); *Хліб був солодкий, як паска. Андрій напхав повен рот і відчував, як молода сила розливається по всьому тілу разом з оцими ковтками* (П. Загребельний); *Пив* [Шептало] *скупими ковтками, цідячи воду крізь зуби і шкодуючи, що втолив спрагу* (В. Дрозд); *Джейн вихопила з його рук пляшку, відкрила її і зробила кілька жадібних ковтків* (О. Авраменко); // Звук при такому русі. *Боячись стукнути виделкою об тарілку, голосним ковтком порушити тишу, приступили гості до вечері* (О. Полторацький).

2. Кількість рідини, яку можна проковтнути одним таким рухом. *Кайдашиха знов притулила губи до чарки і .. вкинула в рот один ковток* (І. Нечуй-Левицький); *Дружина взяла в мене шклянку, хлюпаючи, піднесла до губ професорові. Кілька ковтків якось трапило до рота* (М. Івченко); *Бойченко жадібно відпив з склянки ковток води* (О. Гуреїв); — *Ви знаєте, сподіваюсь, осавуле, що коїться у державі? — спитав президент Котигорошка, зробивши ковток коньяку* (В. Кожелянко); // Незначна кількість їжі, питва. *Самим поки що напитися ніде: кидай агрегат і біжи аж до цих бочок за ковтком води* (О. Гончар).

3. Кількість повітря, яке можна вдихнути, втягнути в себе за один раз. *Володимир Гнатович ледь ковтком повітря не вдавився. Подумки виматюкав старого козла Перепечая, та обличчя не втратив* (Люко Дашвар); // Незначна кількість повітря. *Хтось їх* [голубів] *там ганяє, .. щоб там, у понадхмар'ї, на чистих висотах, добули розумні птахи собі свіжого повітря ковток* (О. Гончар); *Вітрильні кораблі не зіпсують своїм паливом жодного ковтка повітря* (із журн.).

КОВТÓК[2], тка́, *ч., діал.* Ковтун (у 1 знач.). *Диви, які ковтки он на собаці* (Сл. Б. Грінченка).

КОВТÓК[3] *див.* **ковткú.**

КОВТОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, чого і без прям. дод., розм.* Підсил. до **ковтну́ти.** *Сивушки зараз ковтонули* [троянці] *Поківшику* (І. Котляревський); *В рот — вода. Ковтонув раз, другий... У голові запаморочилося, страх паралізував думки, тільки руки-ноги на автоматі відчайдушно молотили — випливемо* (Люко Дашвар).

КОВТÓЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **ковтóк[1].** *Мартоха почала хилити горілку маленькими-маленькими ковточками* (Леся Українка); *Настя маленькими ковточками пила воду* (В. Собко); *Відпивши ковточок, вона довго ловила ротом повітря, поки не відщипнула шкуриночку хліба* (В. Шкляр); *Вона зробила акуратний ковточок і поставила келих на стіл* (Ю. Винничук); — *Я зібрався випити один-однісінький ковточок за здоров'я короля, коли Фурро сказав, що мене кличуть* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

КОВТУ́Н, á, *ч.* 1. Жмут збитого, склеєного, забрудненого волосся, вовни, шерсті і т. ін. *І довгі коси в реп'яхах О поли бились в ковтунах* (Т. Шевченко); *Маленька, миршавенька кобильчина з довгими ковтунами шерсті плентається повільно, жуючи свою власну долю* (М. Івченко); *Матрос .. помацав голову .. На маківці ковтун чуба злипся і зашкаруб* (І. Микитенко); *З їхніх кожухів, як з неострижених баранів, у всі боки ковтунами летіла вовна* (С. Чорнобривець); *Поліщучки бояться обрізати свої ковтуни, бо кажуть, що це дуже шкодить здоров'ю* (М. Малиновська).

2. *вет., мед.* Хвороба шкіри в людей на голові та в коней під гривою, при якій волосся сплутується й злипається; трихома. *Не від надмірної чистоти й охайності з'являлися у людей чиряки, лишаї, парша, короста, ковтун* (з наук.-попул. літ.).

КОВТУНУВА́ТИЙ, а, е. З ковтунами (у 1 знач.). *Коли це біжить собака — такий ковтунуватий, що гидко й глянути* (з казки); *Він був собі ковтуноватий* [ковтунуватий], *.. в космах і пелехатий* (І. Котляревський); *Довгий чорний волос на голові розкуйовданий* [розкуйовджений], *трохи не ковтунуватий, бо Іван розчісував його лиш пальцями* (Л. Мартович).

КОВТЬ, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає звук ковтання. *Він рвучко перехилив чайник і мало не захлинувся водою. Ковть, ковть, буль, буль, буль, кхе, кхе!!!* (із журн.).

2. *розм.* Уживається як присудок за знач. **ковта́ти** 1, **ковтну́ти** 1. *"В дрізочки люльки! На смітник тютюн!" А по тім наказі хто нишком закурить — нехай і сам верховода — то зачує, ніби щось шелеснуло, зараз люльку ковть!* (Марко Вовчок).

3. *у знач. ім.* **ковть,** я́, *ч., розм.* Те саме, що **ковтóк[1].** *Я, зненацька розхоробрившись, налив собі з півкелиха "Метакси" і зробив добрячий ковть* (О. Ірванець); *Вони вперше відчули, що на вулицях нічим дихати. Тому полізли на дахи — кожному тепер хотілося хапнути хоч ковть свіжого повітря* (Валерій Шевчук).

КОВТЬÓБА, и, *діал.* 1. *ж.* Ковбаня. *А вже кабана то шукай де-небудь біля ковтьоби* (Сл. Б. Грінченка).

2. *ч. і ж., зневажл.* Про незугарну, неохайну людину. *Другі дівчата розбирали: то красивий, то ковтьоба, то зух, а для неї вони* [парубки] *всі рівні* (Панас Мирний); *Ковтьобами ж в село забрьохані верталось з обіцяних вершин знетямлені батьки, — пощерблені, важкі, мов камінці з-під рала, по спинах їх шмагали дощані батожки* (П. Мовчан).

КОВТЯ́К, КОВТЯ́Х, á, *ч., діал.* Ковтун (у 1 знач.). *В головах ковтяхи* (Сл. Б. Грінченка); *Благенька борідка .. збивалася в порижілі ковтяки* (Іван Ле); *Коли постать наблизилась, Калинка міг роздивитися високе чоло під копицею сивого волосся, що взялося ковтяхами* (А. Дімаров).

КОВТЯ́Х *див.* **ковтя́к.**

КОВУ́Ї, ів, *мн.* Кочові тюркські племена, які жили на південно-східних кордонах Київської Русі. *Можливо, ще скіфи занесли слово "хата" в Наддніпрянщину або пізніше — чорні клобуки і ковуї* (з наук.-попул. літ.).

КОВЧ, á, *ч.* 1. *рідко.* Те саме, що **ковче́г** 1. *Забрав Ной до свого ковча пару велетів і всякої дихані* [живих створінь] *по парі* (з переказу).

2. *діал.* Верстат для валяння сукна. *У музеї можна побачити унікальні зразки верстатів, наприклад, ковч — для валяння сукна вручну* (з наук.-попул. літ.).

КОВЧЕ́Г, а, *ч.* 1. *бібл.* Корабель, на якому врятувався від усесвітнього потопу Ной із родиною, взявши з собою по парі різних тварин. *І сказав Господь Ноєві: Увійди ти й увесь дім твій до ковчега, бо Я бачив тебе праведним перед лицем Своїм в оцім роді* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Гей, Ноя нам треба з його ковчегом, Щоб вивіз нас з лиха та з горя* (І. Франко); *Великий, обліплений різними прибудовами, з чорними сліпаками мовчазних вікон, він* [дім] *нагадує Ноїв ковчег* (П. Колесник); * Образно. *Зачепивши отця Кирила за золотий ланцюг держаком весла, батько втяг його .. в свій ковчег до корів і овечок* (О. Довженко); *В бункері було повно мешканців — дітей, жінок, старих. — Ноїв ковчег! — зауважив Хома, оглядаючи бункер хазяйським оком* (О. Гончар).

2. *бібл.* Окута золотом дерев'яна скриня, в якій зберігалися скрижалі із заповідями Мойсея. *При ковчезі заповітнім Танцював колись Давид; Танець був служінням Богу* (Леся Українка); // У християнстві — скринька для зберігання предметів, що стосуються обряду причастя; дарохранильниця. *Фельдкуратові треба було їхати ще .. за дароносицею, ковчегом і іншими потрібними для відправи речами* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

3. *перен., ірон.* Про громіздке, старомодне судно, екіпаж і т. ін. *Хвилі доньчиної легковажності заливали родинний корабель Кукуликів, перетворювали його з гордого лайнера на жалюгідний ковчег* (П. Загребельний);* У порівн. *У нашому славному місті спрадавна стоїть на майдані ковчегом рудим будинок цегляний* (Л. Первомайський); *Пливе фортеця, як старий ковчег* (Л. Костенко).

КОВЧЕ́ЖЕЦЬ, жця, *ч.* У християнстві — оздоблена посудина для перенесення потрібних для причащання предметів; дароносиця. *Навалював* [Золоторукий] *на столик коло Ярославових ніг цілі гори золотих і срібних прикрас, посуду, іконок, хрестів, ковчежців* (П. Загребельний).

КОГЕЗІ́ЙНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до когезії. *Наявність на мінеральній поверхні тонкого шару вуглеводнів із жовтим відтінком свідчить про когезійний тип руйнування бітумних плівок під дією води* (з наук. літ.).

КОГЕ́ЗІЯ, ї, *ж., фіз.* Зчеплення частинок того самого твердого тіла або рідини, яке зумовлює поєднання цих частинок в єдине ціле. *Певний вплив на адгезію та когезію має молекулярна маса полімерів* (з наук. літ.); *Міцність здебільшого зростає так само, як і твердість, хоча й істотно залежить від когезії на межах зерен* (з наук.-попул. літ.).

КОГЕНЕРАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до когенерації. *Когенераційний напрям в енергетиці інтенсивно розвивається останніми роками в усіх промислово розвинених країнах* (із журн.); *У 2012 році у Великій Димерці запрацював когенераційний завод, який виробляє електроенергію та пару. Вуглекислий газ, що утворюється в процесі згоряння, тут уловлюється та застосовується у виробництві* (з газ.).

КОГЕНЕРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Комбіноване виробництво електричної і теплової енергії. *Когенерація за допомогою теплових і атомних електростанцій, різних установок на базі газотурбінних та газопоршневих двигунів, паливних елементів тощо забезпечує економію палива на 20–30 %* (з наук. літ.).

КОГЕРЕ́НТНИЙ, а, е, *фіз.* Узгоджений у часі (про коливні та хвильові процеси). *Щоб дістати стійку інтерференційну картину, треба мати джерела хвиль з однаковою частотою і сталою різницею фаз їхніх коливань. Джерела, які відповідають цим умовам, називають когерентними* (з наук. літ.); *Він почав подавати періодичні світлові сигнали, за кілька хвилин перейшов на сигнали когерентним променем, потім пройшовся по всіх каналах радіодіапазону* (О. Тесленко).

КОГЕРЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., фіз.* Властивість за знач. **когере́нтний;** здатність до інтерференції. *Висока когерентність лазерного випромінювання надає йому нових властивостей* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Когере́нтність хвиль,** *фіз.* — наявність незмінної в часі різниці фаз хвиль, які надходять в одну точку простору. *Конденсація Бозе–Ейнштейна призводить до квантової когерентності хвиль* (з наук.-попул. літ.).

КОГЕРЕ́НТНО, *фіз.* Присл. до **когере́нтний.** *Антенна ґратка — сукупність дискретних елементів, кожен з яких здійснює когерентно щодо інших випромінювання або приймання електромагнітних хвиль* (з наук.-попул. літ.).

КОГЕРЕ́НЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Узгодження протікання процесів, фаз, зв'язність елементів, структур, систем. *Теоретики часто не здійснюють когеренцію своїх ідей із реальними економічними процесами, оминаючи проблему критерію істинності економічних знань і стратегій* (з наук. літ.); *Модальність як категорія когеренції тексту співвідноситься в плані структурної зв'язності з вираженням модальних проявів мовців* (з наук. літ.).

КОГЕ́РЕР, а, *ч., техн.* Прилад, який застосовували в перших радіоприймачах як детектор. *Для включення когерера необхідно подати сигнал на вхід, а для виключення — механічно струснути* (з наук.-попул. літ.).

КОГІТА́ЛЬНИЙ, а, е, *філос.* Пов'язаний з пізнанням. *Соціальне знання розглядається в дисертації як когітальний феномен* (з наук. літ.); *Загальна картина світу в Р. Декарта обіймає фізичний і душевний (когітальний) світи* (з навч. літ.).

КОГНА́Т *див.* **когна́ти.**

КОГНА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **когна́т,** а, *ч.,) іст., юр.* У римському праві — кровні родичі, що не перебувають під владою глави родини, але можуть виступати як спадкоємці. *Когнати — це кровні родичі, які вийшли з-під влади батька (наприклад, заміжня дочка, котра пішла в іншу сім'ю)* (з навч. літ.).

КОГНА́ЦІЯ, ї, *ж., іст., юр.* У римському праві – кровна спорідненість по чоловічій або жіночій лінії. *Нащадків різних когнацій можна було порахувати аж до засновника роду* (з наук. літ.).

КОГНЕ́ТИКА, и, *ж., псих.* Вивчення прикладної сфери когнітивних здібностей людини; когнітивне проектування. *Когнетика, як і ергономіка,ураховує статистичну природу відмінностей між людьми* (з навч. літ.).

КОГНІТИВІ́ЗМ, у, *ч.* Філософський напрям, що ґрунтується на засадах когнітивної психології. *Зовнішньомовна парадигма передбачає функціональний аспект дослідження слова на засадах антропоцентризму і когнітивізму* (з наук. літ.).

КОГНІТИВІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із когнітивістики. *Нинішні когнітивісти утверджують інтеграцію мовознавства з сучасною психологією, зокрема фрейдизмом, указуючи на зв'язок лінгвістичного концепту з психологічним архетипом* (з наук. літ.); *Когнітивісти висунули кілька теорій і ввели в науковий обіг нові поняття і, відповідно, терміни* (з навч. літ.).

КОГНІТИВІ́СТИКА, и, *ж.* Міждисциплінарний науковий напрям, що об'єднує теорію пізнання, когнітивну психологію, нейрофізіологію, когнітивну лінгвістику, а також теорію штучного інтелекту. *Когнітивістика використовує комп'ютерну метафору: мозок — це механізм внутрішнього перероблення інформації* (з наук. літ.); *Соціальне значення реклами як важливого елемента суспільного життя і суттєві мовні процеси, які в ній відбуваються, стали об'єктом уваги лінгвістики, когнітивістики, соціолінгвістики* (з наук. літ.).

КОГНІТИВІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до когнітивістики. *Психологічний підхід у розвитку конфліктології розвива-*

ється в рамках психоаналітичної, ситуаційної та когнітивістської теорій (з наук.-попул. літ.).

КОГНІТИ́ВНИЙ, а, е, *псих.* Пов'язаний зі свідомістю, з мисленням. *Для виокремлення та усвідомлення зорового образу на ретині ока необхідний дуже високий аналітичний рівень когнітивних процесів* (з наук. літ.); *Американські вчені знайшли білок, який запобігає старінню клітин мозку та підтримує на певному рівні когнітивні здібності людини* (із журн.).

△ **Когніти́вна психоло́гія** *див.* **психоло́гія.**

КОГНІТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., псих.* Властивість за знач. **когніти́вний.** *На відміну від неотомістів модерністи не визнають за вірою когнітивності, вважають істотним моментом віри не знання, а чуття* (з навч. літ.).

КОГНІТИ́ВНО, *псих.* Присл. до **когніти́вний.** *Розмірковуючи про редукцію, сприймаємо її як когнітивно означену тему досвіду, як акт призупинення дії нашого пізнання* (з наук. літ.).

КОГНІТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із когнітології. *Розроблено комплексну методику набуття й оброблення знань у ході інтерактивного діалогу "експерт — інженер — когнітолог — інформаційна система"* (з наук. літ.).

КОГНІТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до когнітології. *Будь-яка галузь інформаційної науки має безпосереднє відношення до процесу пізнання в усіх його різновидах й опосередкуваннях: когнітологічному, епістемологічному та інших* (з наук. літ.); *Зацікавленість учених структурами представлення знань, що зросла за останні роки з активізацією когнітологічних досліджень, зумовила уважніший розгляд поняття "знання" як когнітивної категорії* (із журн.).

КОГНІТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Інтегральна наука про когнітивні процеси у свідомості людини. *Акцент дослідників зміщується з лексикографічного опису власне мовних одиниць до проблем формалізації мовної та лінгвістичної компетенції, що зближує словникарство з когнітологією* (з наук. літ.); *Когнітологія з філософської перетворилася на інженерну дисципліну* (з наук.-попул. літ.).

КОГНІ́ЦІЯ, ї, *ж., псих.* Процес пізнання, набуття знань. *Когнітивний підхід до вивчення дискурсу нерозривно пов'язаний із соціальним, оскільки когніція притаманна людині в її соціальному бутті* (з наук. літ.); *При контактуванні мов запозичуються насамперед ті одиниці, які містять прозорий образ, бо когніція встановлює межу процесу запозичення внаслідок контактування* (з навч. літ.).

КОГО́РТА, и, *ж.* 1. У Стародавньому Римі — загін війська, що становив десяту частину легіону. *На підмогу вігілам* [військовій сторожі] *прибігають вояки міської когорти і сяк-так утихомирюють люд, загрожуючи зброєю* (Леся Українка); *Полководець Мунд відступає з Далмації, керовані донедавна Велісарієм когорти — від річки По* (Д. Міщенко); * Образно. *Малі Чумаченки виступали залізною чумаківською когортою у всіх хлоп'ячих війнах* (І. Багряний).

2. *перен., уроч.* Згуртована спільними ідеями, метою, прагненнями група людей, перев. визначних. *Там стояв зорельот. В ньому наяву втілювалися багаторічні мрії Тригуба, багатьох інших конструкторів та численної когорти вчених* (О. Бердник); *З роду-племені якого ти, Остапе Вересаю? З чинбарів. Із смолокурів. З пастухів. Із ковалів. Із козацького ти моря. Із чумацького ти краю. Із Сіркової когорти. Батько ти Кармелюків* (Є. Гуцало); *У славній когорті велетів, що їх дала світові Україна, стоять поруч імена великого Кобзаря і славного Каменяра* (з публіц. літ.).

3. Таксон у біологічній систематиці, що стоїть вище ряду. *Вищі звірі — когорта ссавців, що включає всіх сучасних і вимерлих плацентарних ссавців та низку вимерлих ссавців, споріднених до плацентарних* (з наук.-попул. літ.).

4. *біол., вет., мед.* Сукупність людей або тварин, у яких у той самий період часу відбулася подія біологічного (або демографічного) характеру (народження, захворювання, пологи і т. ін.). *У статті викладено сучасні результати епідеміологічних досліджень захворюваності непухлинної етіології в когорті дітей з опроміненою щитоподібною залозою* (з наук. літ.).

КОГО́РТНИЙ, а, е, *біол., вет., мед.* Прикм. до **когорта**·4. *Ефективність лікування хворих оцінюють за результатами когортного аналізу* (з мови документів).

КО́ГУТ[1], ко́гута́, **КУ́ГУТ,** ку́гута́, *ч., діал. ч.* 1. Півень. *Бодай ся кугут знудив, що мене рано збудив* (з народної пісні); *Осел, пес, кіт і кугут у світ пішли* (з казки); *В курнику запіяв когут* (І. Франко); *Когута не різали, бо знали — його любить гетьман* (Ю. Мушкетик); *Крізь шум дощу долинули голоси добромильських когутів, і невдовзі по тому почало сіріти* (Г. Пагутяк).

2. *(тільки* **ко́гут).** Тетеря *(див.* **тетеря́**[1] 1). *Тетеря, або когут, — невеликий, рухливий птах* (із журн.).

3. *(тільки* **ко́гут).** Китиця з півнячого пір'я на капелюсі. — *У нас, знаєте, носять на кресанях дорогі угорські когути* (Ю. Федькович).

КОГУ́Т[2], **КУГУ́Т,** а́, *ч., зневажл.* Про скупу людину; скнара. *На собез* [соцзабез] *перейшов... Кугут!.. Ич... — промурмотів хтось в далекому кутку серед кримінальних* (І. Багряний); *Я упіймав себе на думці: гилять, кугути, за кілограм білого наливу по два карбованці* (Ю. Мушкетик).

2. Про відсталу, обмежену людину. *Признаюсь, мене зворушила така сила почуттів. Куди нашим терехівським кугутам!* (В. Дрозд); // Про людину з провінції. *Марко затих, але в кутку біля груби шепотіли: — Ей, кугут, заліпити тобі бланші?* (Григорій Тютюнник); *Рудий здивовано зміряв мене з голови до ніг. Мабуть, не сподівався на те, що "когут" спроможний ось так з ним, міським, вільно розмовляти* (П. Запаренко).

КОГУ́ТИК, КУГУ́ТИК, а, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **ко́гут**[1] 1, 2, **ку́гут**[1] *(див.* **ко́гут**[1]). *Вони пішли та й гребуться. А курочка найшла шпилечку, а кугутик нічого* (з казки); — *Тобі й когутика зарізати не шкода, бо добре косиш* (М. Томчаній); // Іграшка, цукерка, візерунок, прикраса і т. ін., зроблені у вигляді такого птаха; півник. *Раніше не було ні високочутливих термометрів, ні спеціальних силіконових форм, а карамельні когутики — були* (із журн.).

КОГУ́ТКА, КУГУ́ТКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **когу́т**[2], **кугу́т**[2]. — *То кугутка, — сказала пристрасно теща. — А кугути гроші мають* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Під розпірку потрібні колготки кольору тіла, а я їх забула. Буду, як когутка, в бежевих, буденних* (В. Яворівський).

КОГУТНЯ́, КУГУТНЯ́, і́, *ж., зневажл.* Збірн. до **когу́т**[2] і **когу́тка, кугу́т**[2] і **кугу́тка.** *Юхим розводить притухле за балачкою горно .. і бурмоче: "Реготно їм, реготно, кугутня чортова!"* (Григір Тютюнник); *Когутня з чужих сіл до наших дівчат унадилася, і ніяк не спровадиш!* (Є. Пашковський).

КОГУ́ТСТВО, КУГУ́ТСТВО, а, *с., зневажл.* Поведінка, вчинки когута, кугута *(див.* **когу́т**[2]). *Можливо, це в мені периферійне кугутство гомонить, але такий уже я є і такий помру...* (В. Дрозд); *Навчіться ставитися до співбесідника без образ, а то ваше когутство вже в печінках* (з Інтернету).

КОГУ́ТСЬКИЙ, КУГУ́ТСЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Прикм. до **когу́т**[2], **кугу́т**[2]. *Стефко .. повідомив, що не збирається повертатися в те "кугутське Рівне"* (О. Ірванець); *Від тягаря когутських, хутірських вартостей хотілося б звільнитися назавжди* (з публіц. літ.).

КОГУТЯ́РА[1], **КУГУТЯ́РА,** и, *ч., діал.* Збільш. до **ко́гут**[1] 1, **ку́гут**[1] (див. **ко́гут**[1] 1). *Відколи зарубали кугутяру, не*

мала ні одного яйця від курей (з переказу); *Старий когутяра ганяв молодих півнів по двору* (із журн.).

КОГУТЯ́РА², КУГУТЯ́РА, и, *ч., зневажл., лайл.* Те саме, що **кугу́т²**. — *Знову цей хурщик, цей кугутяра з своїм смаженим поросям на тарілці* (О. Гончар); *Дії обох сторін мають оцінювати відповідні органи, а не бабці і когутяри на відео, які шарпають поліцая* (з Інтернету).

КОГУ́ТЯЧИЙ, КУГУ́ТЯЧИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **ко́гут¹** 1, **ку́гут¹** (див. **ко́гут¹** 1). — *Ов, та то не курча, а василиск* [василіск]! .. *Коли воно виросте, то перетвориться на дракона з когутячою головою* (Ю. Винничук); *Парубки прикрашали капелюхи перами з кугутячого хвоста, дрібними скляними пацьорками, насиленими на нитку чи дріт* (із журн.).

КОД, у, *ч.* 1. Система умовних знаків або сигналів для зберігання, опрацювання та передавання інформації. *Март використовував якийсь потаємний, відомий тільки йому код* (М. Дашкієв); *До хатини серед зеленого саду він прийшов пізно. Постукав умовним кодом у шибку* (К. Гриб); *Розвинені країни перейшли на гармонізовану систему опису товарів, отже, у будь-якій європейській країні товари мають єдиний код* (з газ.); *У синоптиків є спеціальний код, яким різні явища природи позначаються на карті* (з газ.); * Образно. *Сліду зайчачого* [заячого] *немудрі коди Розбирає поволі мисливський пес* (Д. Павличко).

2. Набір цифр або літер, який дає змогу відмикати і замикати замки та запірні пристрої. *Якщо пасажир забув код автоматичної камери схову, здані на зберігання речі повертаються власнику тільки тоді, коли він пред'явить докази того, що ці речі належать саме йому* (з мови документів).

3. *інформ.* Те саме, що **Початко́вий (програ́мний) код.** *Після створення проекту ви можете починати роботу з файлами і писати код. З появою нових файлів їх список автоматично оновлюватиметься у вікні проекту* (з навч. літ.); *Як кажуть програмісти: "Покажи свій код, і я скажу, хто ти"* (із журн.).

△ **(1) Генети́чний код,** *біол.* — система шифрування спадкової інформації в молекулах нуклеїнових кислот. *Розкриття генетичного коду, з'ясування основних принципів структур нуклеїнових кислот і їх функцій — ці та інші досягнення дали змогу вийти біології на передові рубежі сучасної науки* (з наук.-попул. літ.); **Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код>** *див.* **но́мер; (2) Код бухга́лтерського раху́нку** — умовне цифрове позначення рахунку, яке використовують замість словесного позначення для полегшення бухгалтерських записів. *Економічні коди, наприклад, код бухгалтерського рахунку, використовують для представлення техніко-економічної інформації* (з навч. літ.); **(3) Маши́нний код,** *інформ.* — набір команд (інструкцій), які виконуються безпосередньо центральним процесором комп'ютера без транслятора. *Машинний код, написаний для однієї машини, не може бути виконаний на іншій без використання спеціального програмного забезпечення* (з навч. літ.); **(4) Початко́вий (програ́мний) код,** *інформ.* — набір інструкцій, написаних комп'ютерною мовою програмування у формі, що її може прочитати і модифікувати людина. *Початковий код або транслюється в машинний код за допомогою компілятора, призначеного для певної комп'ютерної архітектури, або виконується безпосередньо за текстом за допомогою інтерпретатора* (з наук.-попул. літ.); **(5) Телегра́фний код** — прийнята в телеграфному зв'язку система умовних сигналів, у якій кожній літері, розділовому знаку і т. ін. відповідає певна комбінація імпульсів електричного струму. *Радіотелеграфіст передає та приймає повідомлення по радіо за допомогою телеграфного коду* (з наук.-попул. літ.); **(6) Цифрови́й код,** *спец.* — код, результатом застосування якого є цифровий набір символів. *У системі передбачено фільтрацію перешкоди квантування, що виникає в разі перетворення сигналу на цифровий код* (з наук. літ.); *404 — це прийнятий майже повсюдно цифровий код, який позначає недоступність інтернет-сторінки* (із журн.); **(7) Штрихови́й код** — комбінація послідовно розміщених за певними правилами паралельних штрихів та проміжків між ними, признач. для автоматизованої ідентифікації товару та іншої інформації. *Із спеціальних технічних засобів кожній бібліотеці потрібні сканери, лазерні принтери, настільні ксерокси, факсимільні апарати, пристрої для нанесення й зчитування штрихових кодів тощо* (з наук. літ.).

КО́ДА, и, *ж.* 1. Заключна частина музичного твору або його частини; закінчення. *Своєю конструкцією увертюра до "Чорноморців" нагадує сонатне алегро з повільним вступом, жвавою головною партією, ліричною побічною й урочистою маршоподібною кодою* (з наук. літ.); * Образно. *Це вікно в кабінеті цензора, який саме готується підписати у світ останню газетну шпальту. Ось він її підпише — і настане завтра. Така собі життєствердна кода* (Ю. Андрухович).

2. *літ.* Додатковий вірш у сонеті, рондо та інших віршових формах із точно визначеною кількістю рядків. *Кода в широкому значенні — заключна частина складної строфи, яку відрізняють від основної частини розміщенням рим, кількістю стоп* (з наук. літ.).

КОДЕЇ́Н, у, *ч., фарм.* Білий кристалічний порошок-алкалоїд, який добувають із опію і застосовують як протикашльовий засіб. *Майже всі алкалоїди тим чи тим чином впливають на нервову систему людини, .. наприклад, скополамін — заспокоює, кофеїн — тонізує, кодеїн — збуджує* (М. Дашкієв); *Лікарі й самі до кінця не розуміють, чому анальгетики, створені для боротьби з головним болем, часто його ж і породжують. Можливо, так впливають кофеїн і кодеїн, які є компонентами більшості таких препаратів* (з газ.).

КО́ДЕК, а, *ч.* Пристрій або програма, що виконує перетворення сигналів і використовується для стискання даних при цифровому опрацюванні відеозображень та звуків. *Кодеки дозволяють кодувати відеозаписи для передавання чи збереження, а також розкодовувати — для перегляду* (з наук.-попул. літ.).

КО́ДЕКС, у, *ч.* 1. *юр.* Сукупність законів у якій-небудь галузі права. *Кодекс законів про працю України визначає правові засади і гарантії здійснення громадянами України права розпоряджатися своїми здібностями* (з наук.-попул. літ.).

2. *чого і з означ., перен.* Сукупність правил поведінки, звичок, переконань і т. ін. *Серед війн і гніту .. виривалися колись-не-колись десятиліття, що село українське жило тихим і своїм життям. Співало свою пісню, культивувало свій звичай, творило свій кодекс* (Г. Хоткевич); *Вчинки його цілковито укладалися в кодекс дозволеного* (Н. Рибак); *Маса смакує огріхи великих людей .. У маси власний кодекс законів. Але історія все ставить на свої місця* (В. Дрозд); *Починає формуватися індивідуальний моральний та естетичний кодекс, своєрідна програма подальшого життєвого шляху, яка працює на ідею самоствердження* (з наук. літ.).

3. *спец.* Старовинний рукопис в оправі. *Лежать у великому порядку кодекси, таблиці, сувої і зшитки пергаменту і всякі знадоби до писання* (Леся Українка).

△ **(1) Земе́льний ко́декс** — кодифікований нормативний акт, яким регулюються земельні відносини. *У 1930 році в Китаї прийняли Земельний кодекс, а в 1932 році — Цивіль-*

ний процесуальний кодекс. Таким чином відбулася якісна зміна законодавства Китаю (з навч. літ.); **(2) Ко́декс зако́нів про пра́цю** — кодифікований нормативний акт, що визначає правові засади і гарантії здійснення громадянами права розпоряджатися своїми здібностями до праці. *Верховна Рада внесла поправки до Кодексу законів про працю. Скасовувалися неробочі дні 7 і 8 листопада* (з навч. літ.); **(3) Криміна́льний (ка́рний) ко́декс** — кодифікований нормативний акт, який регулює правовідносини, що виникають у результаті скоєння особою злочину. *У бараці є ще один чоловік, що пише людям скарги, — це колишній адвокат Гостицький, що знається на законах і має навіть маленьку книжечку Кримінального кодексу* (Б. Антоненко-Давидович); *Прийнято закон про внесення змін до статті 66 Кримінального кодексу, де встановлені санкції за порушення рівноправності громадян незалежно від їх расової чи національної належності чи ставлення до релігії* (із журн.); *Згідно з Карним кодексом, судовій відповідальності підлягають правопорушники з шістнадцяти, а в ряді особливо небезпечних злочинів — з чотирнадцяти років* (з газ.); **(4) Ми́тний ко́декс** — кодифікований нормативний акт, установлений для організації діяльності митниці. *Верховна Рада ухвалила закон про зміни і доповнення до Митного кодексу України, що дозволяє не стягувати митний збір у разі тимчасового входу іноземних суден на територію України для ремонту* (з газ.); **(5) Податко́вий ко́декс** — кодифікований нормативний акт, який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів. *Податковий кодекс містить новелу про автоматичне відшкодування податку на додану вартість підприємствам-експортерам* (із журн.); **(6) Сіме́йний ко́декс** — кодифікований нормативний акт, що визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права й обов'язки подружжя, батьків та дітей, усиновлювачів і усиновлених, інших членів сім'ї та родичів. *Суд прийняв до уваги статтю 63 Сімейного кодексу, що дає чоловіку та дружині рівні права на володіння, використання та розпорядження майном, яке належить їм за правом спільної власності* (із журн.); *Сімейним кодексом жодним чином не надається перевага комусь із батьків* (з газ.); **(7) Циві́льний ко́декс** — кодифікований нормативний акт, який містить розміщені за певною системою основні норми правових відносин громадян тієї держави, на території якої він діє. *Відомий Цивільний кодекс Наполеона 1804 р. ґрунтувався на римському праві* (з навч. літ.); *Деякі з тих формулювань правного цивільного кодексу викликали гомеричний сміх в аудиторії* (І. Франко).

КО́ДЕР, а, *ч., інформ.* Пристрій, признач. для кодування інформації. *Кодер виконує чотири операції: розбиття зображення на блоки, перетворення, квантування та кодування* (з наук. літ.); *Як правило, операції кодування і декодування в інформаційно-вимірювальних системах виконують спеціалізовані блоки — кодери і декодери* (з наук.-техн. літ.).

КОДЕРИВА́Т *див.* **кодерива́ти.**

КОДЕРИВА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **кодерива́т,** а, *ч.), лінгв.* Спільнокореневі слова, утворені від одного твірного, які перебувають на одному ступені похідності. *Іменник "посадник" (поселенець) розглядаємо, по-перше, як кодериват із прикметником "посадський", а по-друге, як частковий синонім до іменника "посадський"* (з наук. літ.).

КОДЕРИВА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Утворення кількох похідних слів, синхронно співвідносних із одним твірним. *Між собою члени конкретної словотвірної парадигми перебувають у відношеннях кодеривації, тобто вони є семантично рівноправними величинами* (з навч. літ.).

КОДИКОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кодикографії. *Авторка статті розглядає кодикографічний опис рукописної книги як метод у науково-інформаційній репрезентації джерела* (з наук. літ.).

КОДИКОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Наукова дисципліна, що визначає характер, види та методи опису рукописних книг. *Наслідком розвитку археографії в Україні останніми роками стало обґрунтування та виділення кодикографії як окремої галузі* (з наук. літ.).

КОДИКО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із кодикології. *Кодиколог вивчає історію рукописної книги* (з наук.-попул. літ.).

КОДИКОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кодикології. *У книзі розглянуто кодикологічну модель структури формалізованого опису рукопису* (з наук. літ.); *До структури кодикологічних моделей включено й систематичний опис оздоблення рукописних і стародрукованих книг* (з наук.-попул. літ.).

КОДИКОЛОГІ́ЧНО. Присл. до **кодикологі́чний.** *Мета й завдання дослідження — виявити, кодикологічно та палеографічно описати грецькі рукописи Києва, а також установити історію формування корпусу цих рукописів у Києві* (з наук. літ.).

КОДИКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Історична дисципліна, предметом якої є вивчення написаної на пергаменті чи папері рукописної книги як пам'ятки матеріальної та духовної культури. *Питання кодикології слов'янської кириличної рукописної книги розробляє Міжнародний центр інформації і джерел балканської історії в Софії* (з наук. літ.); *Лише протягом 40–50 років минулого століття кодикологія стала самостійною історико-філологічною дисципліною, відокремившись від палеографії* (з наук.-попул. літ.).

КОДИФІКА́ТОР, а, *ч.* Той, хто займається кодифікацією. *Унікальність Литовського статуту 1529 р. в тому, що його кодифікаторам унаслідок значної теоретичної роботи вдалося створити таку систему права, яка була однаково прийнята в усіх кінцях величезної різномовної держави* (з навч. літ.); *Питання мовного "примусу" і мовної "свободи" є пунктом зіткнення між творцями й рушіями мовного прогресу — письменниками, літераторами та кодифікаторами мови — мовознавцями, лексикографами* (із журн.).

КОДИФІКА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кодифіка́тор.** *У статті про засади кодифікації української мови у 20-х — на початку 30-х рр. XX ст. розглядається питання про критерій нормалізації, який передбачала кодифікаторська практика в цей період* (з наук. літ.); *Особливість кодифікаторської діяльності Й. Добровського полягала в тому, що він орієнтувався не на живе народне мовлення, а на літературну мову класичного періоду* (з наук. літ.).

КОДИФІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до кодифікації. *16 квітня 529 р. кодекс Юстиніана набрав чинності. Але робота кодифікаційної комісії тривала далі* (з навч. літ.); *Дисертація присвячена вивченню процесу стилістичної транспозиції термінологічної лексики сучасної української мови в кодифікаційному аспекті* (з наук. літ.).

КОДИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Систематизація чинного законодавства зведенням різних правових законів, постанов і т. ін. в єдине ціле — кодекс. *Кодифікація різних редакцій "Правди" здійснена за Ярослава київськими адміністраторами*

Коснячком, Микифором Киянином, Чудіним Микулою, які мали ґрунтовні знання в галузі права (з наук.-попул. літ.); *Мойсей-пророк, як давній Батько всіх кодифікацій, Примостивсь, як писар, збоку* (В. Самійленко); *Одним із найважливіших способів міжнародної правотворчості є кодифікація міжнародного права* (з навч. літ.).

2. *лінгв.* Вироблення норм літературної мови. *Кодифікація посідає першочергове місце у функціонуванні термінології як складника наукового функціонального стилю* (з наук. літ.).

КОДИФІКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **кодифікува́ти** 1. *До XVI ст. лицарські правила ведення збройних змагань на Заході були вже досить чітко кодифіковані, а також детально розроблені та формалізовані в приписах, тоді як в Україні існувала лише усна традиція двобою* (із журн.); * Образно. *Закон — це кодифікована совість. Так сказав хтось із великих* (з газ.); // **кодифіко́вано,** *безос. пред. У таких країнах, як Німеччина, Франція, США, комерційне право кодифіковано у формі комерційних кодексів, які діють паралельно з цивільними кодексами* (з навч. літ.).

2. *лінгв.* Дієпр. пас. до **кодифікува́ти** 2. *Живому усному мовленню, як і кодифікованій літературній мові, властива багатоваріантність* (з наук. літ.); // **кодифіко́вано,** *безос. пред. Остаточно норми творення ступенів порівняння кодифіковано в "Українському правописі" 1928 року* (з наук. літ.).

КОДИФІКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Стан за знач. **кодифіко́ваний** 2. *Кодифікація — це насамперед наявність граматик і словників. Чим їх більше, чим ширше ними користуються, тим менше в них розходжень і суперечностей, тим вищий ступінь кодифікованості літературної мови* (В. Русанівський); *Дослідник підкреслює, що характерною ознакою розвитку будь-якої літературної мови є кодифікованість її норм, що сприймаються носіями мови як набір обов'язкових правил* (з наук. літ.).

КОДИФІКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **кодифікува́ти** 1. *Необхідно говорити не стільки про чергові суперечності, скільки про формування правового поля, в якому не було б недоліків. Тут і кодифікування, і формування забезпечення процедур ухвалення рішень* (з газ.).

2. *лінгв.* Дія за знач. **кодифікува́ти** 2. *Кодифікування мовних одиниць має на меті дати писемні приписи, створити правила, рекомендації щодо вживання цих одиниць* (з наук.-попул. літ.).

КОДИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Здійснювати кодифікацію (у 1 знач.). *На відміну від державних законів раннього феодалізму, які кодифікували тільки основи громадянського побуту, звичаєві норми були більш багатогранними* (з наук. літ.); *Принципово важливо, що кодекс повинен лише кодифікувати чинне податкове законодавство, а не змінювати його* (із журн.).

2. *лінгв.* Здійснювати кодифікацію (у 2 знач.). *Виступаючи матеріалом художньої творчості, мова художньої літератури орієнтується на загальнолітературні норми (більше того: нерідко саме на неї покладаються вчені, кодифікуючи ті чи ті мовні явища)* (В. Русанівський).

КОДИФІКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* 1. Пас. до **кодифікува́ти** 1. *Саме в рамках Римського світу вперше усвідомлюється й пізніше кодифікується ідея права як об'єктивного феномену* (з наук. літ.); *Адміністративне право загалом не кодифікувалося. Тільки частина відносин, що регулюються адміністративним правом, увійшла в зібрання законодавчих і підзаконних нормативних актів* (з навч. літ.).

2. *лінгв.* Пас. до **кодифікува́ти** 2. *У "Граматиці" Л. Зизанія вперше кодифікується, нормалізується церковнослов'янська мова східнослов'янської редакції* (з наук. літ.).

КОДІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **кана́тник**[2]. *Артіль кодільників.*

КОДІ́ЛЬНЯ, і, *ж.* Місце для складання кодол. *Це все становище з куренями, очеретяними ятками, .. з кодільнею, з кухарським куренем загалом звалося куренем* (І. Нечуй-Левицький).

КО́ДЛО, а, *с.* 1. *зневажл.* Група людей, об'єднаних спільною ознакою (належністю до певного суспільного прошарку, організації або за віком, особистими якостями і т. ін.); плем'я (у 4 знач.). [П р і с ь к а:] *Я таки зроду не з полохливого кодла* (М. Кропивницький); *Баби та й дівчата знову почали хлипати, але Омелько Корсак глянув на них — і жіноцьке кодло притихло* (Ю. Смолич); *Тарас збагнув, що перебрав, картаючи цю врешті-решт порядну, м'яку людину за зло, содіяне всім панським кодлом* (Василь Шевчук).

2. *заст.* Рідня, нащадки, рід. *Досталося й Одарці, її батькові й матері, погоничам, наймичкам, з усім їх родом і кодлом* (І. Нечуй-Левицький).

3. Зграя, стадо (про тварин). *Заскрекотіла сорока. Почувши її, на цвинтарний її голос позліталося з лісосмуг ціле сороче кодло* (М. Вінграновський).

(1) Відьо́мське (ді́Дькове, і́родове *і т. ін.)* **ко́дло:** а) про нечисту силу. *Певно, що вона відьомського кодла і що вона панича якимсь зіллям причарувала. Бо що в неї хорошого?* (М. Кропивницький); [К и л и н а:] *Я з кодлом лісовим не накладаю так, як твій рід!* (Леся Українка); б) *(лайл.)* уживається для вираження незадоволення, обурення і т. ін. стосовно родини, групи людей або окремої особи. *Звісно, дідькове кодло, як ті великі пани, не турбується втратою, бо гроші не зароблені* (Марко Вовчок); [Ч о р т:] *Чого регочете, бісівське кодло?* (Є. Кротевич); — *Швейку, тварюко, іродове кодло. Заткніть писок. Або ви нечуваний негідник, або верблюд і безглуздий ідіот* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КОДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кодува́ти.** — *Танки є? — запитав Созінов, спираючись ліктями на широко розгорнуту кодовану карту* (М. Стельмах); — *Оснащення .. — бронежилети, подвійний запас боєприпасів, кодований зв'язок, завтра не пізніше дев'ятнадцятої години маєш бути під Одесою транспортними літаками* (В. Кожелянко); *Операція квантування полягає в перетворенні дискретного сигналу на цифровий сигнал, зазвичай кодований у двійковій системі числення* (з навч. літ.); *Хлопець, пошкодивши замок вхідних дверей кімнати в гуртожитку, викрав кодований сейф, у якому знаходились гроші* (з газ.); *Від жінки багато залежить, щоб мала терпіння, — давав поради, прийнявши мене за дружину когось із присутніх, тричі кодований пацієнт* (з газ.).

КОДО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **кодо́ваний.** *Для автора-"ізгоя" характерна герметичність, особлива кодованість тексту, що передбачає вузьке коло адресатів, гру поглядами, поліфонічність і полісемантичність* (з наук. літ.).

КО́ДОВИЙ, а, е. Прикм. до **код.** *Від нашого корабля не лишилось і сліду. А разом з ним зникла і можливість неконтрольованої лінії зв'язку з Землею на кодовій частоті* (О. Тесленко); *Завірюха перейшов і до діла — кожному отаманові*

дав шифр під кодовою назвою "Заповіт", щоб передавати таємну інформацію (В. Шкляр); — *До вашого відома, це кодова фраза, я запустив тридцятисекундний відлік. Біжіть геть, ви ще маєте час для порятунку* (О. Авраменко, В. Авраменко); *У 1850 р. Б. С. Якобі сконструював перший телеграфний апарат, який давав можливість передавати кореспонденції не кодовими сигналами, а буквodрукуванням* (з наук. літ.); // У якому використовують код. *Це була триповерхова кам'яниця, входом до якої слугував один під'їзд, обладнаний на диво новими металевими дверима з кодовим замком* (А. Кокотюха).

КОДО́ЛА, и, *ж.* Дуже грубий і міцний мотузок; линва, канат. *Нанизу, од гатки, ходить по Росі важкий порон на товстій кодолі* (І. Нечуй-Левицький); *Великий курінь над берегом Чорного моря. Рибацький човен; на ньому невід, кодоли. Біля куреня великий казан висить на триногах* (І. Карпенко-Карий); *Повагом почав іти вглиб вагончик, прив'язаний до кодоли, що потроху розмотувалася з барабана* (Б. Грінченко); *Із човна виплигнув чоловік, побіг на пісок, тягнучи за собою довгу кодолу* (О. Десняк); *Півсотні верст за два дні побороли. На третій день ставали до кодоли. І, підкотивши під човни колоди, спустили греків знов на тихі води* (Л. Костенко).

КОДО́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **кодо́ла.** *Підвісна кодолова дорога.*

КОДО́Н, а, *ч., біол.* Одиниця генетичного коду — набір із трьох нуклеотидів; триплет (у 4 знач.). *Якщо кодон з якоїсь причини видозмінено, трагічна розв'язка необов'язкова: гліцин цілком може заступити аланін. Ці амінокислоти хімічно дуже близькі* (з наук. літ.).

КОДОПЕРЕТВО́РЮВАЧ, а, *ч.* Те саме, що **дешифра́тор.** *До позитивних властивостей мажоритарного декодування належить простота схеми приймального кодоперетворювача* (з навч. літ.).

КОДУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до кодування; признач. для кодування. *У нас були валізочки з химерними залізними пластинками, які у певному порядку вкладалися у кодувальний пристрій радіостанції* (Т. Прохасько); *Для контент-аналізу може бути застосована спеціальна кодувальна матриця, у якій один стовпчик означає окремий документ, а рядок — ті чи інші смислові одиниці* (з навч. літ.).

КОДУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Фахівець, який шифрує що-небудь кодом, займається кодуванням; шифрувальник. *Одиниці спостереження контент-аналізу мають бути ясними й недвозначними, щоб не допускати тлумачення їх кодувальниками і звести до мінімуму вплив суб'єктивних думок на процес оброблення* (з навч. літ.); *Майбутній учений проходив строкову службу в армії на посаді кодувальника штабу* (з газ.).

2. *спец.* Пристрій чи програма, що виконує перетворення сигналів і використовується при цифровому опрацюванні інформації. *Відкривши вікно кодувальника, користувач бачить налаштування відео та властивості кодування* (з наук.-техн. літ.).

КОДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кодува́ти.** *Застосування стандарту дозволяє навести чіткий порядок у кодуванні інтернаціональних символів* (з наук. літ.); *Теорія кодування — це вивчення властивостей кодів та їх придатності для специфічних задач* (з наук.-попул. літ.); — *Виробники мають рацію. Підібрати коди, не знаючи, хоча б частково, принципів і системології кодування, — неможливо* (В. Єшкілєв); — *Курс лікування ще не закінчено .. Якщо хочете, я можу закодувати вас на кілька місяців, на рік, на десять.* — *К бісу кодування. Бачив я ваших закодованих. Під парканом і з пляшкою в руках* (Ю. Іздрик); *Одна з найпопулярніших методик кодування від тютюнопаління — голковколювання* (із журн.).

КОДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *що.* Шифрувати що-небудь кодом. *Когнітивна лінгвістика вивчає мову як механізм, що кодує та трансформує наукову інформацію* (з наук. літ.); // Перетворювати інформацію про навколишнє середовище (про живі організми). *Процес відображення навколишньої дійсності в людській психіці можна розглядати як процес кодування інформації про навколишній світ та самого себе в різнорівневих ментальних образах* (з наук. літ.).

2. *кого, що і без прям. дод., мед.* Лікувати від шкідливої залежності шляхом закладання під гіпнозом у підсвідомість хворого несприйняття алкоголю, наркотиків і т. ін. *Вони* [психоаналітики] *вперто й безрезультатно кодують населення від шкідливих звичок* (Ю. Іздрик).

КОДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. *мед.* Лікуватися кодуванням. — *Наробив я справ, підігрітий алкоголем, — скрушно хитає головою Микола. — Ікони продавав, щоб на горілку мати гроші. Клявся, божився не пити — не допомагало. Кодувався, лікувався в клініці* (із журн.).

2. *тільки недок., спец.* Пас. до **кодува́ти** 1. *Будь-яка інформація повинна кодуватися так, щоб система кодифікації та декодифікації була відома всім учасникам спілкування* (з наук.-попул. літ.); *У першому рядку таблиці число та місяць кодуються відповідно до їхніх порядкових номерів, а рік — двома останніми цифрами* (з навч. літ.); *Для управління підрозділами і вогнем призначаються єдині орієнтири та кодуються топографічні карти* (з мови документів).

КОЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до коеволюції. *У праці розглянуто коеволюційний підхід до заповідання антропогенних ландшафтів* (з наук. літ.); *Деякі вчені продовжували шукати коеволюційний взаємозв'язок між суспільними та космічними процесами в їх циклічно-еволюційній динаміці* (з наук.-попул. літ.).

КОЕВОЛЮ́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* 1. Зміна, перетворення біологічного об'єкта, зумовлена зміною пов'язаного з ним іншого біологічного об'єкта; спільна еволюція об'єктів, які взаємодіють в екосистемі. *Коеволюція може стосуватися не лише одиничних видів. Відомі випадки, коли група видів використовує ті самі ресурси середовища, і тоді складно виокремити тиск кожного з них на один із видів* (з наук. літ.); *Прикладом коеволюції може слугувати динаміка розвитку системи "рослина — гусінь, що її поїдає". Рослина виробляє отруйні для гусені речовини, але певні види гусені в процесі еволюції набули нечутливості до рослинних отрут* (з наук.-попул. літ.).

2. Паралельна синхронна еволюція двох різних систем. *Для наукових кіл ідея сталого розвитку означає перехід у нову якість суспільства (коеволюція людини та природи), для економічних і підприємницьких кіл — можливість працювати без політичних потрясінь* (з наук. літ.).

КОЕНЗИ́М *див.* **коензи́ми.**

КОЕНЗИ́МИ, ів, *мн. (одн.* **коензи́м,** у, *ч.), хім.* Різноманітні небілкові сполуки, які в поєднанні з білковою частиною утворюють активні ензими. *Коензими беруть участь у*

багатьох метаболічних процесах (з наук. літ.); *Коензими часто є похідними вітамінів* (з наук.-попул. літ.).

КОЕНЗИ́МНИЙ, а, е, *хім.* Стос. до коензимів. *Комбінований препарат має у своєму складі ефективну формулу амінокислот і коензимних форм вітамінів групи В* (з наук. літ.).

КОЕРЦИТИ́ВНИЙ, а, е: △ **Коерцити́вна си́ла** *див.* **си́ла.**

КОЕРЦИТИ́МЕТР, а, *ч., фіз.* Прилад для визначення коерцитивної сили феромагнітних матеріалів. *Найпоширенішими є коерцитиметри, де коерцитивну силу вимірюють за намагніченістю матеріалу* (з наук. літ.).

КОЕФІЦІЄ́НТ, а, *ч.* 1. *мат.* Числовий або літерний множник в алгебричному виразі. *Виражений цифрами співмножник, поставлений перед літерними співмножниками, називається коефіцієнтом одночлена* (з навч. літ.); *Професорові подавали* [практиканти] *вже обраховані математичні дані — зважені криві, .. покажчики найменших ухилів та таблиці з коефіцієнтами кореляції* (М. Івченко); *Нестор глянув на мене, прицмокнув губами, наче звірився з відповіддю у конспекті й переконався, що коефіцієнти сходяться* (Любко Дереш); // Число, на яке слід помножити яку-небудь величину, щоб отримати величину, потрібну за даних умов. *Рішення запроваджувати передові методи для інтенсифікації нафтовидобутку й досягнення високого коефіцієнта нафтовилучення на той час було дуже сміливим* (з наук.-попул. літ.); *Коефіцієнт використання наявного обладнання визначають як відношення кількості одиниць діючого обладнання до кількості наявного обладнання* (з навч. літ.).

2. *фіз.* Величина, що визначає яку-небудь властивість фізичного тіла. *Головна частина годинника — стрижні, зроблені з особливого металевого сплаву з великим коефіцієнтом розширення* (з наук.-попул. літ.); *Коефіцієнт тертя завжди менший від одиниці й характеризує поверхні обох тіл, що труться* (з навч. літ.).

3. *перен.* Рівень чого-небудь. *Мій бідолашний мозок усе ще відмовлявся вірити в реальність подій. Абсурдність перевищувала допустимий коефіцієнт* (І. Росоховатський); *Коефіцієнт некорисної дії всіх цих закликів — підводитися з колін, прокидатися, читати історію з бромом і т. п. просто вже катастрофічний* (Л. Костенко); — *Як ти вже, мабуть, здогадуєшся, твої здібності та коефіцієнт корисності нашому суспільству — мінімальні* (І. Роздобудько).

△ **(1) Валю́тний коефіціє́нт** — курсове співвідношення в цінах та грошових сумах різних валют. *Валютні коефіцієнти є засобом переведення національної валюти в іноземну й навпаки* (з навч. літ.); **(2) Коефіціє́нт кори́сної ді́ї** — відношення кількості корисної роботи, виконаної яким-небудь механізмом, до кількості витраченої ним енергії; видатність *(див.* **вида́тність**[2]*).* — *Ми звели всі витрати до мінімуму, — пояснював нам екскурсовод. — Коефіцієнт корисної дії в них* [роботів] *дуже високий* (А. Дімаров); *Отто Дізель, винахідник двигуна, що зветься сьогодні його іменем, мріяв про ідеальний двигун на 75 або й 90 відсотків коефіцієнта корисної дії* (П. Загребельний).

КОЕФІЦІЄ́НТНИЙ, а, е. Прикм. до **коефіціє́нт.** *Одержано спектральний та алгебричні коефіцієнтні критерії в середньому квадратичному розв'язків систем різницевих рівнянь* (з наук. літ.).

КО́ЄЦЬ, ко́йця, *ч., діал.* Клітка для птахів, кролів і т. ін. *Йдучи ж працювати в садок чи в город, брав* [чернець] *із собою коєць і привішував його поміж галузками дерев у затінку й біля квітучих рослин, — і соловей веселив старого своїми чудовими співами* (Н. Королева).

КО́ЖА, і, *ж., діал.* Шкіра, шкура. *Добрий пастир овець стриже, але кожі не здира* (прислів'я); *Входе* [входить] *тихо Герасим, а за ним Савка, несе на плечах здоровий мішок з кожі* (І. Карпенко-Карий); *Кожі Микита м'яв* (П. Тичина); * У порівн. *Не злякався Кожум'яка І боротися почав. Повертав борця і важив, Потім, наче кожу, м'яв. І нарешті, наче бочку, Ухопив і кинув вмить. На землі без руху мертвий Печеніг-борець лежить* (О. Олесь).

КО́ЖАНКА, и, *ж., діал.* Шкірянка, шкуратянка. *Вовків така сила була, що їх кийками били, а з їх кож чоботи носили та кожанки робили* (А. Кащенко); *Кир підійшов до Оксена, мовчки розвів поли кожанки: вони були в дірках від куль* (Григорій Тютюнник); — *Коси в Полтаві підріжу, кожух на кожанку проміняю, додому вернусь, щоб і дід не впізнав!* (О. Гончар).

КОЖАНО́К, нка́, *ч., діал.* Кожушок (у 1 знач.). *Найстаріший кожушок був у Тупотуна. Звав він його кожанком* (Ганна Барвінок).

КО́ЖДИЙ, а, е, *займ. означ., діал.* Кожний. *Не кождий слабий, що стогне* (Номис); *Нещасні козаки зовсім були збиті з пантелику царем, королем та двома гетьманами, котрі шарпали кождий до себе нещасну Україну* (І. Нечуй-Левицький); *Не гнівайся на свого сина, що кличе матір кожду мить* (П. Тичина).

КОЖДІ́СІНЬКИЙ, а, е, *займ. означ., діал.* Кожнісінький. *Василь перестав зовсім ходити до церкви, щоби не слухати кождісінький раз ганьби на себе* (І. Франко); *Як вона цього перше не помітила? Адже це мужицьке жито та зродило через ніч ягоди. На кождім листочку, але що називається на кождім, на кождісінькім, на самім кінчику, по ягідці* (Л. Мартович).

КОЖДІ́СЬКИЙ, а, е, *займ. означ., діал.* Те саме, що **кождісінький.** *Сідайте і дивіться .. Яке багатство красок! Особливо тут, де сонце пробивається крізь лісову глушу* [глушину]. *Як там кождіський листок дрижить, ніби тішиться* (Б. Лепкий); *В житті своїм два рази зустрінеш кождіську людину, котру раз узріли ясні очі твої...* (О. Назарук).

КО́ЖЕН *див.* **ко́жний.**

КО́ЖНИЙ, КО́ЖЕН, жна, жне, *займ. означ.* 1. Один з усіх, узятий окремо; будь-який з певного ряду; всякий (у 1 знач.). *Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова* (Панас Мирний); *Кожен кущик, горбок, долинка, кожна стежечка — все це було йому знайоме, промовляло до нього* (М. Коцюбинський); *Українська пісня може Кожне серце полонить* (М. Рильський); *За кожним кроком спостерігали десятки очей, з уст в уста передавалась новина* (Г. Пагутяк).

2. *у знач. ім.* **ко́жний, ко́жен,** жного, *ч.* Будь-яка, всяка людина. *Такий він був тихий, звичайний, до кожного привітний* (Марко Вовчок); *Ми з Жабі не спали, а, пригорнувшись один до одного, мовчки думали кожен свою думку* (Олесь Досвітній).

Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* **обду́мувати; Присі́куватися до ко́жного сло́ва** *див.* **присі́куватися.**

○ **На ко́жному кро́ці <На кожному сту́пені (сту́пні)>** *див.* **крок.**

◊ **Біля ко́жного стовпа́** *див.* **стовп; Зимува́ти на ко́жному (ко́жнім) сло́ві** *див.* **зимува́ти; З ко́жною хвили́ною** *див.* **хвили́на; Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть** *і т. ін.)* / **задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремті́ла** *і т. ін.)* *див.* **жи́лка; Ко́жна хвили́на порахо́вана** *див.* **хвили́на; Ко́жна ця́тка (ця́точка)** *див.* **ця́тка; Ко́жний (ко́жен, вся́кий** *і т. ін.)* **раз** *див.* **раз**[1]**; Ко́жної хвили́ни <Ко́жну (в уся́ку) хвили́ну>** *див.* **хвили́на; Ко́жною жи́лкою** *див.* **жи́лка; Лови́ти (хапа́ти) ко́жне сло́во** *див.* **лови́ти; На ко́жному (ко́жнім) по́ступі** *див.* **по́ступ; У ко́жному (у ко́жнім) ра́зі** *див.* **раз**[1]**; Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка** *див.* **соба́ка.**

КОЖНІ́СІНЬКИЙ, а, е, *займ. означ., розм.* Абсолютно кожний, кожний без винятку. *Мак поспіль вкрив городи коло кожнісінької хатки* (Марко Вовчок); *З тих пір, як Христя збожеволіла, бігала* [кума] *кожнісінький день доглядати її дітей* (Грицько Григоренко); *Згадала все, кожнісіньку дрібничку. І хату нашу, і оту криничку* (Л. Костенко); *Кожнісінького вечора навідувався* [лис] *до сільських курочок, і врешті так розперезався, що люди змушені були відв'язувати на ніч своїх псів й одного разу ті добряче полатали лисові боки* (Г. Пагутяк).

КОЖНІ́СЬКИЙ, а, е, *займ. означ., діал.* Кожнісінький. *Жаркий сироко віяв із-над моря І віддих запирав в здоровій груді, Лягав, мов змора, на кожніське серце* (І. Франко); *А тут Микита, син Самійлишин, як зиркне на нього скоса — то хлопець і далі забубнив із грубецької дякової книжиці, — та сам нашорошив вуха, кожніське слово ловить* (І. Андрусяк); [А в ф і д і й:] *О Марцію! Твоє Кожніське слово з мого серця корінь Ненависті старої вириває* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

КОЖНОДЕ́ННИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **щоде́нний** 2. *Сава строгий і мовчазний, .. не займається дрібними побутовими заувагами, отим кожноденним сичанням — не туди поклала, не так взяла* (У. Самчук); *А чи щасливий був Євгеній, Розцвівши вільно, без тривог, Серед блискучих перемог, У насолоді кожноденній?!* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

КОЖНОДЕ́ННО, *рідко.* Присл. до **кожноде́нний.** *Кожноденно ми зустрічали схід сонця, незалежно від того, видно його чи хмари вкривають небосхил* (О. Бердник).

КОЖУМ'Я́КА, и, *ч., іст.* Майстер, що виробляв сирицю; мнець. *Замість битви зробили поєдинок: випустили борця печенізького, а з нашої сторони виступив хлопець молодий, кожум'яка, і поборов печеніжина, і назвав через те Володимир те місце Переяславом, що наш хлопець "переяв славу" у печенігів* (М. Грушевський); *Дужі кожум'яки сиділи під дашками ґанків на вулицях і м'яли своїми міцними руками волові шкури* (О. Довженко); *Багато віків тому тут* [на Подолі] *працювали київські кожум'яки, гончарі і бровари* (І. Цюпа).

КОЖУМ'Я́ЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **кожум'я́ка.** *Йшла* [Славина] *додому почаївським узвозом, через кожум'яцький, а згодом гончарний кінець* (Р. Іванченко); *У праці досліджено кожум'яцький і шевський промисли в північних і південних губерніях Російської імперії* (з наук. літ.); *За походженням братства були пов'язані з ремісничими середньовічними цехами (купецькими, кожум'яцькими, кушнірськими тощо), але в подальшому розвитку вони поставили на перший план завдання церковні, культурно-освітні, благодійні* (з рел.-церк. літ.).

КОЖУ́Х, а, *ч.* 1. Довга, не вкрита сукном шуба з великим коміром, пошита звичайно з овечої шкури хутром досередини. *Одягнувши нові, кримських смушків кожухи, стали* [козаки] *виходити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А сам сотник у кожусі .. Коло клуні похожає* [походжає] (Т. Шевченко); *Ми розляглися в суміжній нетопленій кімнаті, вкрилися кожухами* (Р. Андріяшик); *Купив* [водяник] *жінці сукні та спідниці, а собі кожуха на зиму, смушеву шапку і пару сорочок* (Ю. Винничук).

2. *техн.* Оболонка, накриття, футляр і т. ін. для ізоляції або запобігання пошкодженню споруд, механізмів чи їх частин. *Клепальники клепали кожух домни* (О. Донченко); *Машина щораз дужче занурювалася у воду. Хвилі вже плюскотіли об кабіну, шкварчали на стінах герметичних кожухів турбін* (М. Дашкієв); *Іноді бої тяглися годинами .. Закипала вода в кожухах кулеметів* (О. Гончар); *Став накрапати ледачий осінній дощик. Спершу такий ріденький, що його краплі було видно лише на дулах рушниць та на кожухові "люйса", якого Дядюра примостив на тринозі поперед себе* (В. Шкляр).

◊ **Виверта́ти / ви́вернути [старо́го] кожу́ха** *див.* **виверта́ти; Реп'яхо́м (як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до штанів, у соба́чий хвіст** *і т. ін.)*] *див.* **реп'я́х; Як во́ша за кожу́х ([за] кожу́ха)** *див.* **во́ша.**

КОЖУХА́Р, я́, *ч.* Той, хто шиє кожухи (у 1 знач.). *Козаки були невдоволені, що Маруся не дозволила потрусити містечко, де можна було забезпечитися теплішою одежиною (Брусилів славився своїми кожухарями), взуттям, цукром і спиртом* (В. Шкляр); *Кожен кожухар мав "свою" визначену територію, де його роботу вже знали* (з наук.-попул. літ.).

КОЖУХА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кожуха́р.** *В Ужгороді нараховувалося 10 цехів: слюсарський, кушнірський, кожухарський, мотузяний, черевичний та інші* (з наук.-попул. літ.); *Бажання шити перейшло до Віктора від бабусі, яка майстерно володіла кожухарським ремеслом* (з газ.).

КОЖУХО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кожу́х.** *Сіни звалися кожуховими, бо там слід було зоставляти верхню одіж, кожухи, корзна, важкі плащі* (П. Загребельний).

КОЖУША́НИЙ, а, е. Прикм. до **кожу́х** 1. *Ходить* [дід], *поли кожушані Підіткнувши під пасок* (А. Малишко); // Пошитий із кожушини (у 2 знач.). *Хурман задоволено б'є об поли кожушаними рукавицями* (В. Кучер); *Чалапає* [син] *валянцями по долівці, стягує заячу шапку, кожушані рукавиці кладе на лежанку* (В. Дрозд).

КОЖУША́НКА, и, *ж.* Шуба з овечої шкури, перев. покрита зверху сукном. *На той гук та на крик собак вибіг Яшка, а за ним і сам суддя у довгій кожушанці* (Панас Мирний); *Вийшла товста старостиха в розхристаній, нашвидку накинутій на плечі кожушанці* (Іван Ле); *Жінка біля нього, бліднюща і тонка, в благенькій кожушанці, латаній і перелатаній, підперезаній мотузком* (В. Барка); *Кожушанки шили переважно з овечих шкур та покривали зверху сукном* (з наук. літ.).

КОЖУША́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кожуша́нка.** *Невеликі скарби були там у мене: кілька сорочок, та спідниць дві, та ще .. кожушаночка* (Марко Вовчок); *Стоя-*

ла біля похилих дощаних воріт тривожна мати. В кожушаночці, зігнута літами (І. Цюпа).

КОЖУШИ́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **кожу́шо́к** 1, 2. — *Та як його без кожушини по такому холоду на роботу бігати!* (Панас Мирний); *Смішний він своїм чудернацьким одягом: у червоних гонведських вузеньких штанцях і в гусарській кожушині, а сам тонкий і високий* (А. Чайковський); *Забрала* [Християна] *сорочки та кожушину, взяла за руку Васька — й мерщій з хати* (Б. Антоненко-Давидович); *Я морозу не боюсь! — В кожушину одягнусь* (Г. Бойко); *До початку XX ст. кожухи й кожушини були білими* (з наук.-попул. літ.); // *зневажл.* Ношений, поганенький кожух або кожушок. *По смітнику* [довелось] *Ходити, нудити, Поки пугач над стріхою В вікно не завиє, А наймичка холодного Трупу не накриє Кожушиною старою* (Т. Шевченко); *Люди минають хлопчину, .. Латану скрізь кожушину Вітер, як ніж, пробива* (Д. Павличко).

2. Вичинена овеча шкура, а також шматки старого кожуха. *Пахло кожушиною і козацькими онучами...* (В. Сосюра); *Терентій .. іде до дверей і зупиняється біля порога, ворушачи перед собою великими, з кожушини рукавицями* (М. Стельмах); *Узутий був* [чоловік] *у великі розтоптані валянці, обшиті рудою кожушиною* (Ю. Збанацький).

КОЖУШИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кожуши́на** 1. *Вбрала* [мама] *його в чобітки, в свою кожушинку, в татів капелюх та й пустила надвір* (В. Стефаник); *На возі сиділи в бабських кожушинках .. Півень і Мітла* (П. Панч).

КОЖУШИ́СЬКО, а, *ч., розм.* Ношений, старий кожух (у 1 знач.). *Все, що де діставав* [командир], — *старі рукавиці, валянки, якийсь кожушисько — все це віддавав людям, особливо тим, що були погано одягнені* (Григорій Тютюнник); *Внучка, внученька, студентонька спить у баби на рядниці, на рядні під кожухом, кожушиськом* (І. Драч).

КОЖУШИ́ЩЕ, а, *ч., розм.* Збільш. до **кожу́х** 1. — *Гей ти, опудало-мужичище! Вдягся в кожушище та насилу повертаєшся, як той медвідь. Ось подивись, який я прудкий та жвавий в куценькому сурдуті* (І. Нечуй-Левицький); *На малім Микиті був той кожух кожушищем* (Л. Мартович).

КОЖУ́ШНИЙ, а, е. Стос. до кожуха. *У Новогеоргіївську (нині — Світловодськ) були розвинуті шевське, кожушне, столярне, бондарне, екіпажне ремесла* (з наук.-попул. літ.); *Кожушні вироби виготовляє Житомирська хутрова фабрика* (з навч. літ.).

КОЖУ́ШНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **кожуха́р.** *Чому ж за часів Северина Наливайка Військо Запорозьке іменувало себе кравчиною? Якщо вірити М. Максимовичу, це можна пояснити тим, що Наливайко сам колись був кожушником, тобто представником кравецького цеху* (з наук. літ.).

КОЖУ́ШО́К, у́шка́, *ч.* 1. Те саме, що **кожу́х** 1. *У другій половині XIX ст. у побут увійшли орнаментовані кожушки* (з наук. літ.).

2. Зменш.-пестл. до **кожу́х** 1. [К о с т ь:] *У нас такий кожушок є, що всі в ньому переходили до школи* (С. Васильченко); *На порозі з'явилася Роксана, тримаючи за руку Ростика, одягненого в кожушок* (А. Хижняк).

3. Зменш. до **кожу́х** 2. *Увесь механізм машинки був закритий чорним жерстяним лакованим кожушком* (Ю. Смолич).

4. Густа плівка на поверхні захололого молока, киселю і т. ін. *Вона старанно зібрала весь кожушок зі сметанки і положила в його філіжанку* (І. Франко).

5. Зовнішній покрив комахи, гусениці, а також шкіра змії, скинута під час линяння. *У змії, коли вона линяє, шкіра злущується вся відразу, вивертаючись, наче панчоха. Забобонні люди безпідставно вважають, що скинутий кожушок має чудодійні властивості* (з навч. літ.).

Карто́пля в кожу́шка́х (в мунди́рах) *див.* **карто́пля.**

КОЗА́, и́, *ж.* 1. Невелика рогата жуйна тварина родини порожнисторогих, що дає молоко, м'ясо і т. ін. — *Учора з кумом ходили на полювання. — Щось вбили? — Аякже! Козу! — Та хіба ж у нашому лісі водяться дикі кози?* (народний жарт); *Паслась Коза з козятком коло хати* (Т. Шевченко); *На аркан ловили козаки ворога, коней, а коли траплялося, то й дику козу, сугака* (А. Чайковський); *До куща прив'язана коза з куцим хвостом і сумними, пукатими очима* (В. Винниченко); *По схилах гір розсипалися отари кіз та овець* (О. Гончар); * У порівн. — *Я тебе всього двічі чи тричі бачив на полі, де ти стрибала, як коза...* (Панас Мирний).

2. *перен., розм.* Про жваву, рухливу дівчину. — *Не знаєш, .. чия ота фата* [дівчина]? — *й показав на Гашицу. — Котра? Ота коза дика в білій спідниці?* (М. Коцюбинський); *Дзвонар сміхотливим поглядом провів дівчину і захоплено подумав: "Коза. Росте ж на чиюсь голову"* (М. Стельмах); — *Цікава коза, — думав Артур Пепа про дівчину з пивом. — Не змигнула й оком* (Ю. Андрухович).

3. *розм.* Те саме, що **воли́нка** 1. *Грають* [пастухи] .. *на своїх інструментах: козі і дерев'яній дудці* (М. Коцюбинський); *Гуня з цікавістю приглядався до дідової музики, то була злуплена з кози і вивернута шкура — дуда, волинка, "коза" — як її називали на Україні* (В. Чемерис); *Серед інструментів, що їх уживають гуцули, є дуже цікаві: флояра та денцівка, зроблені на зразок сопілки, трембіта, коза* (з навч. літ.).

4. *розм., заст.* В'язниця. *Чоловіка та старшого сина за крадіж у козу посаджено* (Ганна Барвінок).

Води́ти козу́ *див.* **води́ти; Ше́вська ла́па (коза́)** *див.* **ла́па.**

◊ **(1) [Всі] ко́зи в зо́лоті** *кому* — комусь здається хто-, що-небудь кращим, ніж є насправді. *П'яному і кози в золоті* (прислів'я); — *У вас, Іване Максимовичу, завжди всі кози в золоті* (Н. Околітенко); **Встига́ти (поспіва́ти) / встиѓнути (поспі́ти) з ко́зами на торг** *див.* **устига́ти; (2) І ко́зи си́ті, і сі́но ціле** — ніхто не зазнав збитків, шкоди. *Його натура була слаба: він хотів, як кажуть, щоб упасти і не забитися; щоб і кози були ситі, і сіно ціле* (Панас Мирний); **Нагада́ти козі́ смерть** *див.* **нага́дувати; На коні́ (на козі́) не під'ї́деш** *див.* **під'їжджа́ти; Не на тій козі́ під'їжджа́ти / під'ї́хати** *див.* **під'їжджа́ти; Показа́ти, де ко́зам ро́ги пра́влять** *див.* **пока́зувати; Су́нутися зі свої́ми ко́зами на торг** *див.* **су́нутися; [Там (туди́),] де ко́зам ро́ги пра́влять <Там, де Си́дір ко́зам ро́ги пра́вить>** *див.* **пра́вити**[3]**; (3) Як си́дорову козу́,** *зі сл.* б и т и, л у п ц ю в а т и, ч и х в о с т и т и *і т. ін.* — дуже сильно, нещадно. [М и т ь к а:] *І били ж мене батько за се, драли як сидорову козу!..* (М. Кропивницький); *Їдуть* [дегустатори] *звідси, їдуть звідти, ведеш їх у підвали, пригощаєш, а декотрий ще й каністру підмостить — наточи й додому! А тоді на всіх активах ще тебе ж і чихвостять як сидорову козу* (О. Гончар).

КОЗА́-ДЕРЕЗА́, *~и́-~и́, ж.* Фольклорна назва кози (у 1 знач.). *Коза сидить на печі та й каже: — Я коза-дереза, За три копи куплена, Півбока луплена* (з казки); * У порівн. — *Ох, пробачте мені, пане, .. старому. .. Від старості дурний став, як коза-дереза* (Д. Мордовець); *Вона тоді .. ніжкою тупнула, як коза-дереза, — аж вони, бач, мало що не родичі з Павлом Івановичем!* (О. Забужко).

КОЗА́К, á, *ч.* 1. В Україні XV–XVIII ст. — вільна людина перев. із селян або міської бідноти, що осіла на південних землях України й брала участь у боротьбі проти загарбників; нащадок такої людини. *У мою хатину Прийшли* [сотники, отамани й гетьмани], *сіли коло мене І про Україну Розмовляють, розказують, Як Січ будовали* [будували], *Як козаки на байдаках Пороги минали* (Т. Шевченко); *Бачу на плесі багато гостроносих чайок, біля них метушаться козаки* (О. Бердник); *1492 роком датується перша згадка про дії козаків-християн, які в гирлі Дніпра, під фортецею Тягинь, напали на турецьке судно* (з наук. літ.); *Зрада батьківщини ганебна, а ганьба для козака була страшніша за катування й смерть* (з навч. літ.); // На Лівобережній Україні з II половини XVIII ст. до 1918 р. — представник соціального стану вільних селян. *Жив у нас у селі козак Хмара* (Марко Вовчок); // У XX–XXI ст. — учасник українських військових та напіввійськових формувань. *Чи козаки гналися за ними, чи самі отакий переполох зчинили* (А. Головко); *Повернувся він на батьківщину навесні 1918 року вже не полоненим, а .. як козак "Синьої дивізії", сформованої в Німеччині з полонених солдатів-українців* (Б. Антоненко-Давидович).

2. У Росії XVI–XVIII ст. — вільна людина з феодально залежних селян або міської бідноти, що втекла на окраїни держави (Дон, Яїк і т. ін.). *Російські збіглі селяни й холопи, що оселились на Дону, теж стали називати себе козаками* (з навч. літ.).

3. У Росії з XVIII ст. — представник військового стану, уродженець військових областей (Кубанської, Оренбурзької, Війська Донського та ін.), який був зобов'язаний служити в армії за пільгове користування землею; нащадок такої людини. *У Харкові .. написав* [Я. Г. Кухаренко] *драму "Чорноморський побит", в котрій зобразив життя та звичаї кубанських козаків межи 1794–1796 роками* (М. Коцюбинський); *Комбат Петров, донський козак і весельчак, і його комісар .. загинули в самій гущавині бою* (О. Довженко); // Військовослужбовець кавалерійської частини, укомплектованої з таких представників. *Крім свого ранця і ранця свого офіцера, який не здався в полон, а втік, він мав ще п'ять ручних валізок різної форми, дві ковдри й подушку .. Скаржився, що козаки вкрали в нього дві валізи* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Учасник сучасних козацьких військових та напіввійськових формувань. *У районі Новоазовська російські козаки заміняють на блокпостах місцевих бойовиків* (з газ.).

4. Парубок, юнак узагалі. — *В тебе, козаче, такі дивні карі очі, яких я ще зроду не бачила* (І. Нечуй-Левицький); — *Хлопці, козаки мої, в четвертій вже школі бурсакують* (О. Гончар); — *Жінкам подобаються красиві, ділові... Отже, роби висновки, козаче!* (Г. Усач); // Молодецький, ставний парубок. *Семен осміхнувся до себе. — Чим не козак? — сказав він голосно* (М. Коцюбинський); — *А повернись-но, синку! Козак хоч куди!* (А. Головко).

5. *розм.* Відважний, завзятий, хоробрий чоловік. *Еней був парубок моторний І хлопець хоть куди козак, Удавсь на всеє зле проворний, Завзятійший од всіх бурлак* (І. Котляревський); *Не той козак, що вік проживає та й на лавці помирає, а той козак, що з ворогом в чистім полі слави здобуває...* (Я. Качура); — *Я тримаюсь... — уже не чуючи пальців, насилу вичавлює хлопчак. — Ти ж у мене козак! — підбадьорює його і голосом, і очима Стах Артеменко* (М. Стельмах).

6. Те саме, що **козачо́к**[1] 3. *Я під тренькіт домашньої музики витанцьовувала козака, метелиці...* (Г. Хоткевич); *Хороводи, метелиці, гопаки, козаки, коломийки, гуцулки разом з новими танцями складають основу хореографічного мистецтва і в наш час* (з наук. літ.); *Козак танцюють на Гуцульщині жінки і чоловіки* (з наук. літ.).

(1) Ви́борні козаки́, *іст.* — привілейована група українського козацтва XVIII ст., до складу якої згідно з указом гетьманського уряду належала заможна верхівка. *Військо стояло постоєм по містах і селах, по кілька солдатів у хаті, ще недавно дозволялося ставити постоєм москалів тільки до підсусідків, тепер же від постою не звільнялися й виборні козаки* (Ю. Мушкетик); **(2) Виписні козаки́,** *іст.* — козаки, вилучені за рішенням уряду Речі Посполитої з козацьких реєстрів. *Виписні козаки не визнали Куруківської угоди і почали боротьбу проти її здійснення* (з наук. літ.); **(3) Ві́льний коза́к:** а) парубок, неодружений чоловік. *Розказує було мені* [матуся], *прядучи, казки, як наші батьки вільними козаками по Дніпрі жили* (Марко Вовчок); *Григорій майже з презирством дивиться на кожну дівчину. Він уважає себе вільним козаком* (М. Стельмах); б) *(іст.)* учасник Вільного козацтва *(див.* **коза́цтво).** *Гайдамаків залишилось щось більше сотні чоловіків. В надії сполучитись з вільними козаками околишніх сіл, вони прямували на велике село Мартинівку, де був збірний пункт вільного козацтва* (В. Підмогильний); **(4) Городові́ козаки́,** *іст.* — козаки, що жили по селах і містах України (крім Запорозької Січі). *Тільки покірливі* [козаки] *та ті, що мали жінок і домівки, жили "на волості", здебільшого в Черкасах і Каневі, .. ті ж, які не мали дружин або не хотіли коритися владі на місцях, мешкали на Низу. Через те перших козаків називали городовими, а других — низовими* (А. Кащенко); **(5) Запоро́зькі (запорі́зькі) козаки́,** *іст.* — те саме, що **запоро́жці.** *Важливу роль у захисті свого краю від руйнівних наскоків турків і татар, у стриманні завойовницьких намірів відіграли запорізькі козаки* (з наук.-попул. літ.); **(6) Реєстро́ві** *(діал.* **лейстро́ві) козаки́,** *іст.* — козаки, що в XVI — першій половині XVII ст. перебували на службі в польського короля. *Сироту Степана Козака лейстрового, Отамана молодого, Турки-яничари ловили* (Т. Шевченко); *Полки поповнювані були обраними з куренів молодими козаками, записаними в реєстр військовий до визначеного на вислугу реченця, і тому названі вони реєстровими козаками* (із журн.); **(7) Черво́ні козаки́,** *іст.* — воїни Червоного козацтва України. *В минулому році хлопчак хотів був утекти до червоних козаків, так не взяли його — не доріс до коня й шаблі* (М. Стельмах).

◇ **Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку** *див.* **виска́кувати.**

КОЗАКИ́Н, а, *ч., заст.* Чоловічий короткий каптан на гапликах із брижами ззаду та стоячим коміром. *Вийняла жінка з скрині мій .. козакин: що порвалось — позашивала та швиденько й випровадила* (О. Стороженко); *Серед сірих*

шапок і присипаних снігом спин впадає в око малиновий козакин комбрига (Н. Рибак).

КОЗАКІ́В, ко́ва, ко́ве. Прикм. до **коза́к** 1–5; належний козакові. *Галя вже знала, що козакова хата стоїть недалечко від церкви* (Марко Вовчок); *Козаків кінь, ніби вчув отаманову команду, притьмом обскочив гайдука наліворуч* [зліва] (П. Панч); *Усміх його був невеселий, ба навіть гіркий. Але він трохи скрасив посуворіле, схудле козакове обличчя* (В. Малик).

КОЗАКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **козакува́ти.** *Багато, мабуть, нагадав їм* [козакам] *Тарас* [Бульба] *знайомого й кращого, що буває в людині, яку зробили мудрою роки горя, праці, козакування і всяких злигоднів* (О. Довженко); *На смерть загнав* [отаман] *коня, а козака врятував .. То був найкращий кінь за все його козакування* (Ю. Мушкетик); — *Бачите, о-он козаки каміння в фортецю носять? Так от ставайте в ряд. З цього й почнеться ваше козакування* (В. Чемерис); *Козакування як побутове явище ставало звичним для українського суспільства XVI ст.* (з навч. літ.); *У 34-річного буковинця історія козакування не така давня. Але відео з вулиці Грушевського зробило його "зіркою"* (з газ.).

КОЗАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Бути козаком (у 1, 2 знач.). — *На Січі добре козакувати, а на займанщині хліб робити!* — *сказав* [Мирон] *сам собі* (Панас Мирний); *Колись він козакував, був у неволі турецькій, але визволивсь відтіля* (Б. Грінченко); *Він колись козакував, а тепер сидів на невеличкім хазяйстві; вітати полковника в своїй хаті .. була для нього велика честь* (Б. Лепкий); *Він давно покинув козакувати і за час моєї служби жодного аулу ханського не зруйнував* (Іван Ле); *Прадід .. прийшов сюди десь із півдня, з пониззя Дніпра, де козакував .. і на турка ходив* (М. Олійник); *Дід промовив, дивлячись кудись повз Остапа: — За Мазепи-гетьмана я на Січі у Полтавському курені козакував* (Д. Білий).

2. *розм.* Те саме, що **парубкува́ти.** — *Чи ви напитали собі яку службу, чи й досі козакуєте та бурлакуєте?* — *спитав в Кованька Дунін-Левченко* (І. Нечуй-Левицький); — *Воно, звісно, для нього та дочки забагато* [двох кімнат], *та не буде ж він до смерті козакувати!* (А. Дімаров).

КОЗАКУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Схожий на козака (у 1–5 знач.) зовнішністю, поведінкою і т. ін. *Матусевич — той козакуватий, чесний, прямий, дещо імпульсивний, але то міцна людина, видно, що не зрадить, пройде всі випробування. Так воно й було...* (з мемуарної літ.).

КОЗАКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., безос.* Про умови, обставини козакування. *Козаки .. згадували минулі походи, полеглих товаришів поминали, щоб земля їм пухом була, аби добре козакувалося ще й на тому світі* (В. Чемерис).

КОЗАКУВА́ТО, *присл., рідко.* По-козацькому, по-молодецькому. *Мундир "генералові" трохи завеликий, але він козакувато випирає груди, грає плечима й твердим, певним, трохи недбалим військовим кроком іде алеєю* (В. Винниченко).

КОЗА́Р[1], я́, *ч., рідко.* Пастух кіз. *Козар сміється очима до своїх кіз* (М. Коцюбинський); *Тут стояв уже старший вівчар.., а біля нього кілька вівчарів до овець, .. козар до кіз* (В. Гжицький); * У порівн. — *Чи, мов козар, що, здершись на стрімчак, Чатує стадо у нічній долині, Щоб не нагнав його якийсь хижак, — Такі утрьох були ми в тій хвилині* (Є. Дроб'язко, пер. з тв. Данте).

КОЗА́Р[2], я́, *ч., діал.* Підберезник. *Там — сім'я порхавок, там козар з бабкою; І ковпак повагом привітавсь шапкою* (І. Качуровський); *Часом баба настолочить сивульку* [наступить на сироїжку] *чи хробачливого козаря* (І. Керницький).

КОЗА́РИК, а, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **коза́р**[2]. *Коли ж наставали хвилини, що здавалося, в цілому лісі нема ні одного козарика, чародійство виводило мене на чисту поляну* (Р. Федорів); *Гриб виростає — козарик у лапатих ліщинах* (із журн.).

КОЗА́РКА *див.* **каза́рка**[1].

КОЗАРЛЮ́ГА, и, *ч., розм.* Великий, міцний, дужий козак (у 1–5 знач.). *Кривоніс сидів біля свого куреня .. Був з нього козарлюга забісований* (О. Стороженко); *Такого листа справді міг скласти якийсь завзятий козарлюга, хоч би й Іван Сірко* (А. Кащенко); *Один козарлюга однак вихопив шаблю і кинувся було на Янкеля, та Бульба вчасно схопив його за руку* (О. Довженко); — *Без охорони хіба залишать такого козарлюгу?* (П. Кочура); *Шамкала* [баба Химка] *беззубим ротом: — Здоровий козарлюга виріс! Здрастуй, онучку! Не забув нас?* (О. Бердник).

КОЗА́ЦТВО, а, *с.* 1. Військово-політична організація, згодом держава українських козаків, відома своїми демократичними традиціями і воєнними звитягами. *Де ж домінанта, де ядро нашого історичного буття? Козацтво, Січ, Хортиця* (О. Бердник); *Пісні у народі народжуються тільки під час славної доби. А українська славна доба — це козацтво* (Люко Дашвар); *Утворення наприкінці XV — на початку XVI ст. центру українського козацтва — Запорозької Січі — сприяло господарському освоєнню пониззя Дніпра і захисту південно-східних кордонів* (з наук. літ.); *До великої сили доходить козацтво в першій чверті XVII ст., коли гетьман Петро Сагайдачний прославив його вдалими походами проти татар і турків, відроджуючи при цьому державні традиції княжої України-Русі* (з наук.-попул. літ.).

2. Збірн. до **коза́к** 1–4. — *Чи на те ж козацтво гинуло в неволі, Побивалось тяжко, шукаючи долі, Чи на те лилися криваві ї ріки, Щоб усе пропало й забулось навіки?* (Леся Українка); *Коли старшина ступала на шлях порушення демократичних норм, рядове козацтво скликало "чорну раду"* (з наук.-попул. літ.); *Тетеря не був і, мабуть, при своєму шляхетському способі мислення, не міг бути демагогом, брататися з рядовим козацтвом і черню* (з публіц. літ.); *В пошуках людських резервів послав* [Врангель] *на Дон загін полковника Назарова, щоб спробував підняти по станицях козацтво* (О. Гончар); — *А це моє козацтво!* — *гукнув Іван, побачивши, як відчинились одні з дверей і на порозі стало одразу двійко діток* (Василь Шевчук).

3. *іст.* Козацький суспільний стан. *Він не крився ні від кого, що сам вийшов з давнього козачого роду, .. що з козацтва викопала його доля* (Панас Мирний); [М а р т и н:] *Хлопам усе козацтва хочеться* (Б. Грінченко); *Еней справді нагадує відомі нам постаті основоположників нового козацтва, і проф. Дашкевич цілком слушно підкреслює його історичність* (М. Зеров).

(1) Ві́льне коза́цтво, *іст.* — добровільні військово-міліцейні формування часів Української революції 1917–1921 років, що діяли в Україні та на Кубані. *Цілком природним шляхом виникає "вільне козацтво". Найбільш свідомий, — політично й національно, — елемент села брав на себе завдання охорони порядку й ладу в своїй околиці* (В. Винниченко); *Ще одну пораду дав Гризло: якщо Чорновус ступив на повстанську стежку, то мусить узяти нове ім'я, інакше москалі помстяться на його родині. Він, Гризло, цього не зробив, бо*

на Звенигородщині його знають усі як кошового Вільного козацтва (В. Шкляр); **(2) Низове́ коза́цтво,** *іст.* — запорізькі козаки, що жили в пониззі Дніпра. *Художнім досягненням II. Панча є детальний опис життя, побуту, звичаїв січового і низового козацтва* (з навч. літ.); **(3) Реєстро́ве коза́цтво,** *іст.* — наймані козаки, які служили у війську, сформованому польським урядом у XVI — першій половині XVII ст. і занесені до особливого списку — реєстру. [Б о г у н:] *Великий гетьман всієї України, старшина війська запорозького та реєстрового козацтва обох берегів верхнього та нижнього Дніпра, хорунжий київський і полковник переяславський Зиновій-Богдан Хмельницький!* (О. Корнійчук); **(4) Черво́не коза́цтво [Украї́ни],** *іст.* — військове з'єднання радянських військ під час громадянської війни, сформоване в Харкові в січні 1918 р. на противагу Вільному козацтву. — *Десь тут мав пройти кінний загін червоного козацтва* (О. Гончар); *Віталій Примаков стає організатором червоного козацтва* (з наук.-попул. літ.).

КОЗА́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коза́к** 1–3. *Де кров текла козацькая, Трава зеленіє* (Т. Шевченко); *Остап зібрав собі гарне військо козацьке потроху і вже був напоготові йти на турка* (Марко Вовчок); *З-за гори доноситься гомін, .. чується маршова козацька пісня...* (Панас Мирний); *Місяць із-за лісу піднявся ощербком пригаслим і світить, мов із давнини. Степові царства бачив, козацькі дозори під цим місяцем пасли своїх коней...* (О. Гончар); *Багатьох козацьких отаманів вважали характерниками* (О. Бердник); *Кутузов зміцнив сили партизанів ще двома козацькими полками, у складі яких були й українці* (О. Шугай); // Належний козакові, козакам. *Перед моїми очима ніби по Дніпрі заворушились козацькі чайки* (І. Нечуй-Левицький); — *А були колись і оці степи вільними степами. Колись і їх тільки козацькі коні топтали* (Г. Хоткевич); *Але у Києві своє Дихання у підземній тиші, Воно свої нитки снує. Снує з легенького проміння Від мідних літер: "Арсенал", Від того сизого каміння, Яке дробилось на кремміння В козацький кріс і самопал* (П. Воронько); // Який походить із козаків. *Душу, тіло ми положим за свою свободу і покажем, що ми, браття, козацького роду* (П. Чубинський); // Який носили козаки, поширений серед козаків (у 1, 2 знач.). *Сидить чоловік у хорошому жупані, і шапка на ньому козацька* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Колись на цій голові буйно розвівався традиційний козацький оселедець* (С. Добровольський); *Старшина зупинився .. очима на старому-старому дідові з козацькими сивими вусами* (І. Багряний); — *Ви відомий спеціаліст, вас скрізь знають. Та ще й, — він засміявся наївно, по-парубочому, — і прізвища ж у вас козацькі: Отава, Паливода...* (П. Загребельний); // Власт. козакові, козакам. [В а с и л ь:] *Зосталося одно Запоріжжя, де ще живуть козацькі звичаї, де воля подає руку то одному безталаннику, то другому...* (Панас Мирний); [Д і в ч а т а:] *Ти думав, як зодягся по-козацькому та пістоль за пояс, то уже й козак? Еге, наберись козацького хисту поперед!* (С. Васильченко); *Нас до бабусь мама з татом для того й привезли, щоб, як тато казав, діти вільним духом надихнулися! І де ж отой вільний дух? Де козацьке роздолля і права дитини?* (І. Андрусяк).

Коза́цька ра́да *див.* **ра́да; Коза́цька старши́на** *див.* **старши́на; Коза́цьке баро́ко** *див.* **баро́ко; Чорномо́рське коза́цьке ві́йсько** *див.* **ві́йсько.**

◊ **Коза́цька кі́стка** *див.* **кі́стка; Коза́цьке (цига́нське) со́нце** *див.* **со́нце.**

КОЗАЦЮ́РА, и, *ч., розм.* Те саме, що **козарлю́га.** *Полковник Андрій — козацюра справжній, він і нині у Терськім поході* (Ю. Мушкетик).

КОЗАЧА́, а́ти, *с.* 1. Дитя козака (у 1, 2 знач.). *Німець байдуже дивився на козачат, що гралися поблизу* (Л. Первомайський).

2. Учасник української дитячої патріотичної організації. *Козачата організовують походи місцями козацької слави, беруть участь в етнографічних експедиціях* (із журн.).

КОЗАЧЕ́НКО, а, *ч.* Син козака (у 1, 2 знач.). — *А захоче студент колегії побачитися з твоїм Мартинком, з простим козаченком?* (Іван Ле); *Книга С. Тельнюка "Грає синє море" розповідає про тринадцятирічного хороброго козаченка Яремка Ціпурину та про його незвичайні пригоди* (із журн.).

КОЗА́ЧЕ́НЬКО, а, *ч., нар.-поет.* Пестл. до **коза́к** 1, 4, 5. *Грає кобзар, виспівує, Вимовля словами, Як .. орда, ляхи Бились з козаками; .. Як ховали козаченька В зеленім байраці* (Т. Шевченко); *Йшла дівчина з козаченьком, — Де те лихо в ката? Любо, мило молоденьким, — Справді голуб'ята* (П. Грабовський); — *Мила пташечко, невеличечка, по доріженьці скаче, дурна дівчинка, нерозумна, що за козаченьком плаче* (В. Дрозд).

КОЗА́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **коза́цький.** *Спасибі, дідусю, що ти заховав В голові столітній ту славу козачу: Я її онукам тепер розказав* (Т. Шевченко); *Стояла собі у полі, коло гаю, одна козача пасіка* (Марко Вовчок); *По шляхах рухались бронетанкові частини й маси кінноти козачого корпусу* (О. Гончар); *Тоді ж од бурятів зазнав поразки отаман Алексеєв, і це тільки роздратувало єнісейських воєвод, було послано каральний козачий загін під орудою Перфир'єва, котрий обклав "тамтешніх дикунів" ясаком* (Є. Гуцало); *Козача вдача гучно одкликалася в старому серці* (Панас Мирний).

КОЗАЧИ́НА[1], и, *ч., розм.* Те саме, що **коза́к** 1, 4, 5 (з відтінком схвалення, симпатії, співчуття). — *Ти хто такий?* — *питав Богун козачину, що, видимо, супроводжував бранців* (Я. Качура); *На попоні козачину з битви винесли бійці...* (М. Рудь); *І очима вже пас Козачина не раз Журавлині ключі молоденький* (І. Манжура); — *А він же з себе і красень! Що за козачина — лицар, справжній лицар* (Панас Мирний); *Усі його шанували, і був би прожив свій вік цей хоробрий козачина вільно, широко й бездумно, коли б не занесла його доля на одну могилу* (Валерій Шевчук).

КОЗАЧИ́НА[2], и, *ж., заст.* Те саме, що **козаки́н.** *Мати хотіла одягти його в козачину, в нові крамні штанці* (І. Нечуй-Левицький).

КОЗАЧИ́СЬКО, а, *ч., розм.* Те саме, що **козачи́ще.** *Біля нього майже невідлучно стовбичив здоровенний придворний козачисько* (Валерій Шевчук).

КОЗАЧИ́ЩЕ, а, *ч.* Збільш. до **коза́к** 1–5. *Славного війська козачище* (Сл. Б. Грінченка); *Цей сотничина* [сотник], *дарма, що багатир на всю губу, просто в лице йому плюнув, ще й воєводу зневажив. І що собі отсей козачище гадає!* (Б. Лепкий).

КОЗА́ЧКА[1], и, *ж.* Дружина або дочка козака (у 1–3 знач.). *А козачка жде милого, Не убитого, живого* (Л. Боровиковський); — *Хто ж і порадить сироту, — одказують старі козачки, — як не ми?* (Марко Вовчок); *Вона була козачкою вільного роду* (Панас Мирний); *В тій хаті, обсадженій го-*

ловатими соняшниками, жила молода козачка з хлопчиком Андрійком (Р. Іваничук); *Дівчина зі станиці, козачка, .. швидко йшла шляхом, несучи у руці маленький клунок* (В. Собко); *Кубанка, козачка ладна була загинути — так прагнула покуштувати боротьби і перемоги* (Олекса Ізарський).

КОЗА́ЧКА[2], и, *ж., заст.* Рід верхнього чоловічого сукняного одягу. *Козачка. Коротка верхня одежа, що ледве доходить до колін .. Комір високий, стоячий, а замість фалд дрібні збори* (О. Воропай).

КОЗАЧКО́ВИЙ, а, е. 1. *іст.* Прикм. до **козачо́к**[1] 2. *Козачкова служба;* // Який носили козачки. *Сміялись з його* [нього] *хлопці, коли побачили у рваній козачковій одежі* (Панас Мирний).

2. Стос. до козачка *(див.* **козачо́к**[1] 4). *Загальна риса, властива більшості епізодів опери "Запорожець за Дунаєм", — ритміка народних танців із частим уживанням козачкових та гопакових зворотів* (з наук. літ.); *За музичними та хореографічними особливостями танці на Бойківщині поділяються на коломийкові, козачкові й такі, що становлять окрему групу* (з наук. літ.).

КОЗАЧКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *іст.* Дія за знач. **козачкува́ти** 1. *— Неси, Андрію, ножиці! — гукнув Тарас, згадавши своє гірке козачкування. — Щоб нам якісь зіньковичі не дозволяли по-людськи стригтись! Дзуськи!* (Василь Шевчук).

2. *перен.* Дія за знач. **козачкува́ти** 2. *Козачкування, навіть неусвідомлене, відрізняється від козакування тільки однією літерою — але ж яка різниця!* (із журн.).

КОЗАЧКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *іст.* Бути козачком *(див.* **козачо́к**[1] 2). *У селі Будище, куди 14-річного Тараса забрали козачкувати, збереглися будинок пана П. Енгельгардта та велетенський дуб, у дуплі якого Т. Шевченко ховав свої малюнки* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Бути козачком *(див.* **козачо́к**[1] 3). *Парламентар може або змусити можновладців виконати їх зобов'язання, або козачкувати в них і вводити в оману наших партнерів* (з газ.).

КОЗАЧНЯ́, і́, *ж., зневажл.* Збірн. до **коза́к** 1–3. *Хіба ж міг новий султан Мустафа пробачити, щоб після його вступу на трон розбійницька козачня нападала на передмістя столиці, палила яничарські казарми та склади з добром* (С. Тельнюк); *— Напирають здорово, чорти. Козачня, офіцерня пре з англійськими отаманами при штабах* (О. Гончар).

КОЗАЧО́К[1], чка́, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **коза́к** 1–4. *— Я не царенко, не короленко: Я ж отецький синок Да панок-козачок* (з народної пісні); *Наче полум'я — лампаси, синє небо — башличок, був з-за Дону, з-за Донбасу заповзятий козачок* (М. Рудь).

2. *іст.* У стародавньому дворянському побуті — хлопчик-слуга. *Козачок Петрушка хвалився .. дівчатам, що він, якось зайшовши в Остапову хату, застав, як той .. перебирав одежу* (Панас Мирний); *Пани було сідають за столи на бенкет. Служники вештаються, козачки-хлопці в червоних штанях бігають, мов несамовиті, коло возів та багаття, ставлять посуд, пляшки й чарки по столах* (І. Нечуй-Левицький); *В двері швидко ввійшов моторний козачок, і Замойський на півслові урвав розмову* (Іван Ле); *У Вільні Шевченко разом зі своїм товаришем і земляком Іваном Нечипоренком почав виконувати обов'язки козачка — сидіти в передпокої і чекати панського наказу* (з наук. літ.).

3. *перен.* Про того, хто залежить від когось, виконує незначні доручення, дрібні послуги і т. ін. *У партіях, які тягнуть на визначення політичних, особистостям нема чого робити! Просто стаєш козачком, хлопчиськом на побігеньках* (з публіц. літ.).

4. Веселий, жвавий український народний танець, спочатку поширений серед козацтва. *М. К. Садовський був надзвичайно оригінальним виконавцем танцю. Козачок він танцював так, як ніхто за моєї пам'яті* (з мемуарної літ.); // Музика до цього танцю. *Ще малим хлопцем він зробив маленьку скрипочку й сам вивчився грати козачка* (І. Нечуй-Левицький); *Не озираючись, грав* [Васько] *козачка, а потім горлицю* (Василь Шевчук).

КОЗАЧО́К[2], чка́, *ч.* Комаха ряду напівтвердокрилих, згори яскраво-червона з плямистим чорним малюнком, а знизу — чорна. *Червоні козачки так ворушаться по землі* (Ганна Барвінок); *Їй* [Галі] *так гарно. Сонечко привітно гріє, козачки коло неї снують по зеленій травиці* (Панас Мирний).

КОЗА́ЧЧИНА, и, *ж.* Доба в історії України (друга половина XV — XVIII ст.), коли козаки вели визвольну боротьбу проти шляхетської Польщі й турецько-татарських загарбників. *— Велике містечко* [Опішня] *і давнє... Ще за козаччини воно славилося...* (Панас Мирний); *Тільки "чорні могили", ці велетні степові, ці єдині свідки давньої бувальщини, славної козаччини, тільки-тільки що мріють* (Л. Яновська); *Вона відвідувала лекції в університеті і залюбки розповідала потім сестричкам про козаччину та Хмельниччину* (М. Олійник); *Давно-давно, ще за козаччини, повертаючись із турецького походу, стояли біля нашого села у долині кошем запорожці* (В. Нестайко).

КОЗЕ́Л, зла́; *ч.* 1. Дика жуйна тварина родини порожнисторогих, що живе перев. у горах. *Далі Олегові трапився гірський козел-теке, похмурий, поважний, оброслий довгою брудною шерстю* (П. Загребельний); *Час від часу дорога взагалі звужувалася до ширини благородного гірського плаю, де тільки тонконогий козел би й пройшов* (І. Карпа); *У середньому альпійський гірський козел досягає довжини до 150 см і висоти в загривку близько 90 см. У самців є великі вигнуті роги довжиною до 1 м, у самиць — короткі, трохи зігнуті ріжки* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **цап**[1]. *З козла ні шерсті, ні молока* (прислів'я); *Розтуляю очі. Наді мною — біла, з легкою просинню стеля нашої хати, під боками — солома і кожух, що пахне старим козлом* (А. Михайленко); *По дорозі мені почали зустрічатися чорні козли, які бігли, наставляючи роги* (Валерій Шевчук); *Кожного дня хтось по черзі у місто козла приганяє. З тих, що вгодовані добре, який виглядає найкраще* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * У порівн. *Тебе тягне на телевізор, немов дурного козла в капусту* (Є. Пашковський).

3. *перен., лайл.* Про вперту, нерозумну, нахабну особу, поведінку, вчинки і т. ін. якої осуджують. *— Багато тут вас вештається, козлів окаянних, — сказала вона ліниво* (П. Загребельний); *— Любов живе три роки. — Точно, — підтвердив я. — Це у козлів три роки, — ледве стримуючи сльози, люто прошипіла Ефіопка, — а в людей любов на все життя!* (В. Кожелянко); // Уживається з метою образити кого-небудь, засудити чиюсь поведінку. *— Козел! За кого ти себе маєш?!* (Люко Дашвар).

4. *розм.* Вид гри в доміно, карти. *В селі оце гуляють, мабуть, у хвильки або в козла* (І. Микитенко); *В перервах .. від-*

бувалися справжні побоїща між видатними майстрами козла (В. Собко); *Молодші ж грали в "дурня", в "козла", а то й у "шалабана"* (А. Дімаров); // Про того, хто програв у такій грі. *Підійшов* [Шмалієнко] *до групи курсантів, що грали в доміно .. — Сідай, сідай. Через п'ять хвилин станеш козлом* (І. Багмут).

5. *спорт.* Гімнастичний снаряд для перестрибування, що має форму короткої колоди на чотирьох високих ніжках, оббитої шкірою або іншим матеріалом. *Один молодий чоловік, утомившись стрибанням через козла, одійшов набік і почав надягати на себе сюртук, скинутий було для легкості рухів* (Леся Українка); *Щоденні стрибки через коня і козла, ходіння по канату, штиковий бій .. робили свою непомітну справу* (І. Багмут).

6. *розм.* Те саме, що **ко́зла** 2. *Стоїть невисокий розкарячкуватий козел, а на ньому — Єфрем, сягає руками до стелі, лівицею підтримує подірявлений картон, а права рука виводить пензлем лінії і овали* (Б. Харчук).

7. *розм.* Електричний обігрівач. *В кутку спальні неподалік ліжка стояв саморобний обігрівач того типу, який у нас чомусь називають "козлом"* (Ю. Іздрик).

8. *техн.* Наріст у печі, ковші і т. ін., який утворився в процесі плавлення і застигання металу. *Найменший прорахунок може спричинитися до утворення в реакторі козла, коли рідкий чавун, остигаючи в печі, перетворюється в моноліт* (з газ.).

Забива́ти / заби́ти козла́ *див.* **забива́ти.**

◊ **(1) Козе́л відпу́щення** <*рідше* **Офі́рний козе́л (цап)**>, *бібл.* — той, на кого звалюють чужу провину, відповідальність за інших; цап-відбувайло. *Льова робився добровільним козлом відпущення для Мартиного чорного настрою, послужливою метою для проявів її гніву* (В. Підмогильний); *— Я бачу, що мені хочуть відвести роль козла офірного, — намагаючись стримувати голос, сказав він* (П. Загребельний); *— Знайшли козла відпущення. Тепер на Адама можна всі гріхи списувати* (О. Чорногуз); *Усі так співчутливо дивилися на мене, ніби я був якимось піддослідним кролем. Або офірним цапом* (Ю. Андрухович); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **бара́н (теля́, козе́л** *і т. ін.)* **на но́ві воро́та** *див.* **бара́н; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з ца́па (з козла́) молока́** *див.* **цап**[1].

КОЗЕ́ЛЕЦЬ *див.* **козе́льці.**

КОЗЕ́ЛЬКИ, льок, *мн. (одн.* **козе́льок,** льку, *ч.), рідко.* Те саме, що **козе́льці.** *Павлик .. бігав по степу, гуляв там в гилки, в цурки, дер горобці в повітках, їв козельки, щавель* (І. Нечуй-Левицький); *З гущини трави гордо підносив свою велику голову козельок* (С. Чорнобривець); *Толока допомогла* [Миронові] *козельками, буркуном, ховрахами...* (Микита Чернявський).

КОЗЕ́ЛЬОК *див.* **козе́льки.**

КОЗЕ́ЛЬЦІ, ів, *мн. (одн.* **козе́лець,** льцю, *ч.).* Рід багаторічних трав'янистих рослин родини складноцвітих із великими жовтими або ліловими суцвіттями; кормові трави і медоноси. *Для них все празники були; .. І ласощі все тільки їли, Сластьони, коржики, стовпці, Вареники пшеничні, білі, Пухкі з кав'яром буханці; Часник, рогіз, паслін, кислиці. Козельці, терн, глід, полуниці* (І. Котляревський); *Он нагнулась тирса біла, Звіробій скрутив стебельці* [стебельця], *.. Як зірки, горять козельці* (Я. Щоголів); *На вогких місцях жовтіли козельці та ясніли незабудки* (Юліан Опільський); *Бігли* [діти] *на левади, а звідти десь у яр на луки, рвали щавель чи козельці, а коли траплялось, то паслися в огірках чи горосі* (М. Івченко); *Стежка була попід самим ровом, зарослим травою, будяками, полинем, нехворощем і козельцями* (Т. Осьмачка); *— Ви бачили сухі козельці? Парашутики у них довгі-довгі. Ну от, ви пускаєте один парашутик, .. а він летить над вами, летить чубком вгору, рівно, тихо летить і сідає неодмінно там, де вогка земля, і неодмінно зернятком у землю* (В. Близнець).

КОЗЕНЯ́, я́ти, *с.* 1. Маля кози (у 1 знач.). *Коло хатини Коза пасеться; а дитина І невеличке козеня У сінях граються* (Т. Шевченко); *На веранді .. окотилася коза Білявка. Вона вродила трьох козенят — і всі кізочки* (І. Багряний); *Весело підплигуючи, бігли козенята* (А. Шиян); *Один з козаків .. тримав на руках маленьке тонконоге козеня, покрите гладенькою, як оксамит, каштанового кольору шерстю, з білими блискучими рогами* (В. Чемерис); * У порівн. *Стрибав, як молоде козеня* (Г. Хоткевич); *Він хотів щось сказати, але не зміг, а тільки промекав, як козеня: — М-меее!..* (В. Нестайко).

2. *перен., розм.* Про жваву, рухливу дитину. *Це дівча, це козеня, бо ж очі й стрибки козині, скакнула і в одну мить усе розвалила, показавши, що життя розуміють якось поінакшому, якось далеко простіше і разом з тим далеко глибше й правдивіше* (М. Івченко); // Уживається як лагідне звертання до дитини. *— От що, козенята, — звернувся до них* [хлопців] *лагідно Никифор. — Біжіть щодуху до нашої хати, попередьте, хто є там, щоб не перелякалися нашої техніки* (Микита Чернявський).

КОЗЕНЯ́ТКО, а, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **козеня́** 1. *Дала мені моя мати козу з козенятком* (з народної пісні); *Є в Лейби, не знать, де він і взяв її, й коза з козенятком* (Панас Мирний); *Іноді козенятко мчало швидше і висувалось головою з-за неї; тоді .. мати напружувала всі свої сили, щоб бігти врівень з козеням* (Олесь Досвітній); *Ягнятка й козенятка вже величенькі, ось-ось своїх мамів зростом наздоженуть* (Остап Вишня); * У порівн. *Гіпатія притулилася звірятком біля колони, припала до подушок, дивиться на нього, ніби козенятко на страшного удава* (О. Бердник).

2. *перен., розм.* Зменш.-пестл. до **козеня́** 2. *Тася .. хутко побігла до господи. — Гарненьке створіння, — сказав я, дивлячись їй вслід. — Козенятко любе, і цілий день пісня і праця* (Л. Старицька-Черняхівська); // Уживається як лагідне звертання до дитини. *Вона приязно всміхнулась до Ізі: — Домінус-магістер вже двічі питав про тебе, козенятко, — і відкинула таблички з Ізіним найменням, не позначивши спізнення* (Н. Королева).

КОЗЕНЯ́ТОЧКО, а, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **козеня́тко** 1. *Підійшла коза до дверей і заспівала: "Діточки мої, козеняточка, Відмикайтеся, відчиняйтеся! Ваша матінка прийшла"* (з казки); *Браконьєрові закон не писаний, він іде в ліс і винищує і цапів, і кізочок, і маленьких козеняточок* (Остап Вишня).

2. *перен., розм.* Зменш.-пестл. до **козеня́тко** 2. *Моє дорогеньке козеняточко, мій маленький синочок, врешті заснув* (із журн.); // Уживається як лагідне звертання до дитини. *— Козеняточко маленьке моє, не сперечайся, будь ласка, — лагідно умовляла бабуся свого онука* (із журн.).

КОЗЕРІ́Г, КОЗОРІ́Г, ро́га, *ч.* 1. Рід ссавців родини бикових; дикий гірський козел із великими рогами. *Альпійських гірських козлів, або козерогів, за середньовіччя нещадно ви-*

гублювали (з наук.-попул. літ.); *У заповіднику водяться сніговий барс, козеріг, бурий ведмідь* (із журн.); * У порівн. *Вони перли яругами й перелісками, дерлися в гори, немов козероги, здається, вже близько, вже трішки, вже зовсім ледь-ледь, але за горами були інші гори, а далі ще інші* (І. Андрусяк).

2. *астр. (з великої літери).* Сузір'я Південної півкулі, а також відповідний зодіакальний знак. *Сонце перебуває в зодіакальному знаку Козоріг із 22 грудня до 21 січня* (з наук.-попул. літ.); *Сузір'я Козерога розташоване між Водолієм і Стрільцем. Це сузір'я найменш яскраве в зодіаку (за винятком Рака). Його найяскравіші зірки утворюють трикутник* (із журн.); *Десь під сузір'ям Козерога горять, мов біль, чертоги Бога* (В. Стус).

3. *розм.* Людина, яка народилася під цим знаком зодіаку. *Козороги дорослішають дуже швидко й рано вирішують, чим хочуть займатися в житті* (із журн.); *Козерогам визначено бути домашнім оберегом* (з газ.).

КОЗЕ́ТКА, и, *ж., заст.* Канапка *(див.* **кана́пка**[1]). *На солом'яній козетці .. лежить підліток* (О. Полторацький); *Біля вікна — канапе, точніше, досить кокетлива козетка з різьбленими позолоченими бильцями і високою спинкою, оббита ніжно-рожевим шовком* (І. Роздобудько).

КОЗИНА́КИ, ів, *мн.* Східні солодощі з очищеного від лушпиння насіння (перев. соняшнику, кунжуту і т. ін.) або горіхи в меду чи цукрі, спресовані в брикети. *Вони стояли біля вікна в коридорі, гризли козинаки і дивились, як у дворі на спортмайданчику старшокласники дерлися вгору по канату* (В. Нестайко); *На відміну від інших солодощів, козинаки не містять хімічних домішок, тваринних білків та жирів, але при цьому смачні та поживні* (із журн.).

КОЗИ́НЕЦЬ, нцю, *ч., вет.* Хворобливе викривлення передньої кінцівки тварини (перев. коня) у колінах. *Козинець є ознакою слабкості ніг коня і його зниженої працездатності* (з наук. літ.); *Козинець — це напівзігнутий стан передньої кінцівки тварини в зап'ястному суглобі, викликаний укороченням сухожиль згиначів* (з навч. літ.); — *Занехаяли ви свої хазяйствечка* [господарства]. *Дуже занехаяли: на скотині он луговий метелик, у свиней козинці...* (Остап Вишня).

КОЗИ́НИЙ, а, е. Те саме, що **ко́зячий.** *Гапка-лапка, козина головка: не боїться ні собак, ні сірого вовка* (Номис); *Дід Маврикій пив тепле козине молоко й не міг нахвалитись: — Густе ж яке та смачне! У-у — мед, чистісінький мед, куди там!* (О. Донченко); *Жінки несли їм фрукти, козиний сир, бринзу* (О. Гончар); *В час той окличники в жертву богам несли через місто Пару ягнят і пліл польовий, що серця звеселяє, Вина в козиних міхах* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

◊ **Козя́ча (кози́на) ні́жка** *див.* **ні́жка.**

КОЗИ́НЯЧИЙ, а, е, *діал.* Козячий. — *Нічого й не бачу, нічого й не чую! Коли хтось по потилиці мені як шарахне, так я своїм лобом об козинячий тільки — лусь!* (Остап Вишня); *Відразу стало тихо й затишно, ущух дитячий плач і козиняче мекання* (І. Багряний); *Її довгі моторні пальці поринають у легку піну розчесаної козинячої шерсті* (О. Ільченко); *До кімнати метеором влетіло пухкеньке дівча з бистрими козинячими очима* (Олесь Досвітній).

КО́ЗИР, я, *ч.* 1. У картярській грі — карта тієї масті, що оголошується старшою та б'є будь-яку карту інших мастей. — *Не завжди і чирва — козир!* (А. Головко); *Козуб узяв карти, поволі розтяг їх віялом і, не побачивши жодного козиря, сказав до В'юна: — Ходи* (В. Шкляр); *Мареку таки справді йшла карта до рук. Тоді як інші били один одного козирями* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. *перен.* Те, що у відповідний момент може дати комусь перевагу в чому-небудь. — *Наближається військо Османове, а пани ще по маєтках сидять. Та ми* [козаки] — *останній козир королівський!* (З. Тулуб); *Він знав: якщо станеться неприємність — Федір змушений буде його виручати. Він звик покладатися на цей свій козир* (М. Руденко); — *Рішучість — наш козир, наша сила, наш рятунок!* (О. Бердник).

3. *перен., розм.* Уживається (перев. як прикладка) на означення сміливої, спритної, гострої на язик людини. *Юнона, козир-молодиця, Юпітеру не піддалась; Бо знала, що стара лисиця На всякі штуки удалась* (І. Котляревський); *А Ївга, вже вона й замужем, вже вона й молодиця, вже і діточок наводила, а в людей усе вона козир-дівка!* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ага. Не я казав? Не я казав? А що, неправда? На лобі місяць, на потилиці зорі! Козир — не дівка!* (Панас Мирний); — *А жінка його? — О, козир-бабуся, хоч і беззуба!* (В. Підмогильний); *До Кузьми пішла Галя Бирківна, дівка-козир, кров з молоком, високий стан, в косах — шовкова стрічка* (Ю. Хорунжий); — *Ви ж бачили? — вигукнув він. — Які вояки! Козир-хлопці!* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

Світи́ти ко́зиря *див.* **світи́ти.**

◊ **(1) Би́тий ко́зир:** а) бувала, з великим життєвим досвідом людина. *Батуллі гаразд обміркував свою розмову* [з Молоканом]. *Він битий козир і на слові не промахнеться* (Іван Ле); б) аргумент, факт і т. ін., який уже не діє. *Належність до вашингтонського істеблішменту виявилася битим козирем, коли суспільство почало відбувати в бажанні змін* (з газ.); **Вибива́ти / ви́бити ко́зирі (ко́зир) з рук** *див.* **вибива́ти; Ви́грати ко́зиря** *див.* **вигрива́ти; Викида́ти / ви́кинути ко́зиря** *див.* **викида́ти; Гну́ти ко́зиря** *див.* **гну́ти; Гра з відкри́тими ко́зирями (ка́ртами)** *див.* **гра; Гра́ти би́тим ко́зирем** *див.* **гра́ти; Диви́тися ко́зирем** *див.* **диви́тися; Ки́дати / ки́нути оста́ннього ко́зиря** *див.* **ки́дати; (2) Ко́зир (усі ко́зирі) у ру́ки (до рук, у рука́х),** *кому, кого і без дод.:* а) у кого-небудь є можливість показати свої знання, уміння, здібності і т. ін. — *Ви хоч би шаховий* [гурток] *узяли на себе. У вас же, здається, третя категорія, Леоніде Артемовичу? .. Вам усі козирі до рук* (Ю. Мушкетик); б) перевага у чому-небудь. — *Коли б я тепер віддав Правобережну Україну, після того, як вона довго борикалася за свою незалежність.., так це був би новий козир у руках моїх ворогів проти мене* (Б. Лепкий); *Дочасне виготовлення днища* [при будуванні Дніпрельстану] *дає деякий козир у руки* (Г. Коцюба); **Ходи́ти (стоя́ти, виступа́ти** *і т. ін.)* **ко́зирем (королє́м, ту́зом)** *див.* **ходи́ти.**

КОЗИРИ́ТИСЯ, рю́ся, ри́шся, *недок., розм.* 1. *безос., карт.* Збільшується кількість козирних карт у гравця. *Не буду дивиться, нехай козириться* (Номис); *Василь Леонтійович попросив, щоб і йому карти дали. Але не брав по одній, чекав, аж дістане всі. — Не буду дивиться, — казав, — нехай козириться* (Б. Лепкий).

2. *перен., розм.* Триматися по-молодецькому сміливо; бадьоритися. *Коло дівки парубонько півнем козириться* (П. Чубинський); *Стояла* [Тоня] *в колі сержантів з полігона і хихи та реготи з ними справляла .. Вихизовувалась безтурботно перед сержантами, а вони перед нею козирились* (О. Гон-

чар); // Бундючитися, хизуватися. *Серед другокласників ходив півником та козирився Володько Гречаний* (М. Зарудний); *Вони, звичайно, знали собі ціну, проте не чванилися; поважали свого ватага .. Та й сам великий майстер не козирився перед простими смертними, а розмовляв і пив та їв, як рівний з рівними, хіба що старший віком* (Василь Шевчук).

КОЗИ́РКА, и, *ж., карт., розм.* Те саме, що **ко́зир** 1; козирна карта. — *Ну навіщо ви пішли козиркою, коли у вас є жировий король? Ви просто не вмієте грати!* (Б. Антоненко-Давидович); *Суддя, що вдарити козиркою хотів, Піднявши карту, враз немов закаменів* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

КОЗИРКИ́, ів, *мн.* Легкі виїзні сани. *Василь чистить конюшню, коней, вимітає сараї, обтирає козирки-сани, — як і вчора, як і позавчора* (Панас Мирний); — *Ще б тільки сани мені одні. — Тобі козирки, бачу, потрібні. На підрізах! — озвавсь Невкипілий. — Мужичі рожнаті тобі не годяться* (А. Головко); *Пара баских коней у золоченій збруї мчала за собою розцяцьковані сани-козирки* (М. Сиротюк); * У порівн. *Обличчя в нього видалося капітану знайомим. Він вже десь бачив і оці темні великі очі, .. і оце круте, як сани-козирки, підборіддя* (П. Загребельний).

КОЗИ́РНИЙ, а, е. 1. *карт.* Який є козирем (у 1 знач.). *Грали вони в підкидного .. Козирного туза приховав* [Рем] (Остап Вишня); *На руках у діда був козирний туз, така ж шістка і зовсім ні до чого не придатна трефова вісімка. Перед ним на столику лежав бубновий король* (В. Собко); — *Пам'ятаєш, як у картах козирною шісткою підмінюють туза, що світить?* (М. Стельмах).

2. *перен.* Який є козирем (у 2 знач.). *Козирним аргументом у пошуку роботи для нього стала вища освіта, наявність кількох сертифікатів міжнародного зразка та вільне володіння англійською* (із журн.).

3. *перен.; розм.* Особливий, найкращий. — *Взяти того ж Карпа. І не знать, як хутір буде без нього. Колірний хлоп'як. Козирний. У багатьох, якщо не у всіх, якась надія на нього. Мені, приміром, від Карпа всяка підмога, тільки-но свисну* (Г. Колісник); — *Бричка! — вигукнув Козуб .. — Козирна? — спокійно спитав Ворон. — Не знаю, але їдуть з боку Кам'янки на Жаботин* (В. Шкляр); *Батько її дитини тоді саме відгуляв армію, прийшов увесь із себе козирний десантник* (А. Кокотюха); *Один художник був козирний* (Є. Пашковський).

◊ **Кози́рна ка́рта <Кози́рний туз>** *див.* **ка́рта.**

КОЗИРНУ́ТИ[1], ну́, не́ш, *док., розм.* Однокр. до **козиря́ти[1]**. *Він зухвало козирнув королем, демонструючи, що гра таки на його користь* (із журн.); *Йому хочеться чимсь козирнути перед Васильком* (О. Донченко); *Ви не боїтесь, що нашу високу романтику може вдушити занадто активний бюрократ? Для цього він і господарчими розрахунками козирне, і відповідними цитатами блисне, і правдоподібністю прикриється* (М. Стельмах); *Невідомо, чи то назви місячних морів надули Васі повні вуха романтики, чи в дитинстві він мріяв стати юнгою, але любив він при нагоді козирнути морськими слівцями* (М. Білкун).

КОЗИРНУ́ТИ[2], ну́, не́ш, *док., розм.* Однокр. до **козиря́ти[2]**. *По-молодецькому злетівши з коня, він козирнув, дзенькнувши острогами* (Ю. Яновський); — *Так точно! — козирнув, засміявшись, Сава* (О. Бердник); *Він* [майор] *вправно козирнув .. і відрапортував, що в штабі корпусу ніяких новин немає* (Ю. Бедзик); — *Майор Кольцов! — гість козирнув, показав документи* (А. Кокотюха).

КОЗИРО́К, рка́, *ч.* 1. Щиток головного убору (кашкета, картуза і т. ін.), який виступає півколом над чолом, захищаючи від сонця, дощу, вітру і т. ін. *Темні очі блиснули на Олесю з-під козирка* (І. Нечуй-Левицький); *Павло просовує крізь риштування руку, здійма з Явдокима шапку і надіва йому свого картуза козирком назад* (М. Кропивницький); — *Драстуйте* [здрастуйте], *мужички, — привітно всміхаючись, промовив, підходячи, Андрій. Декотрі познімали картузи, декотрі тільки потягнули за козирки й одказали разом: — Доброго здоровля* [здоров'я] (В. Винниченко); *Його смугастий тільник і чорний флотський картуз із блискучим козирком здаля виразно виділялися на синьому тлі моря* (В. Малик); *Чоловік натягнув на голову свою плямисту кепку чомусь козирком назад* (А. Кокотюха); // Щиток для захисту очей, що його надягають окремо (без головного убору). *Газорізальник .. в захиснім козирку вправно і впевнено веде язичок полум'я по металу* (О. Гончар); *Козирок від сонця.*

2. *у знач. присл.* **козирко́м.** Перпендикулярно приклавши долоню до чола або над очима. *Дід Остап жваво обернувся, долоню до лоба козирком приклав, посміхнувся* (Г. Епік); *За лісом сідає сонце й сліпить очі. Тому долоні їхніх правиць — козирком над очима* (В. Козаченко); *Гафійка стояла на осонні, приставивши до очей козирком руку* (В. Нестайко); *По той бік озерця, приклавши руку козирком до лоба, стояла молодиця* (Г. Колісник).

3. *розм.* Те саме, що **дашо́к** 1; піддашок. *З козирка високої башти добре видно море, бухту і рівні вулиці Севастополя* (В. Кучер); *Піднявшись вище, вони побачили, що то не стовп, а високий кам'яний хрест, побілений колись вапном і напнутий зверху дощаним козирком; козирок уже почорнів і пожолобився від часу* (О. Гончар); *Побачив я хуторок у полі: хата на дві половини, із сінцями, хліви, скирточка соломи торішньої, дощаті козирки для сіна* (В. Дрозд); *Виїздить* [Грицько] *на тротуар, аж під самий козирок телефона-автомата* (В. Яворівський); *Це був майданчик із низьким козирком гроту чи неглибокої печерки... Якраз, щоб двом чоловікам сховатись від дощу і сонця* (Ю. Логвин).

4. *розм., рідко.* Кашкет, картуз. — *Коли б іще хоч новеньку свитку пошили батько та козирок новий купили* (С. Васильченко).

Бра́ти / взя́ти під козиро́к *див.* **бра́ти.**

КОЗИРО́ЧОК, чка, *ч.* 1. Зменш. до **козиро́к** 1, 3, 4. *Я б свого миленького по шапці пізнала. Хоть по шапці не по шапці, то й по козирочку* (з народної пісні); *Глиняні непоказні будиночки намагалися затулитися від сонця химерними бляшаними козирочками, прилаштованими над дверима на .. кронштейнах* (П. Загребельний).

2. *у знач. присл.* **козиро́чком.** Козирком *(див.* **козиро́к** 2). *Стояла* [бабуся] *на кручі, поставивши козирочком руку над очима, дивилась нам назустріч* (Ю. Збанацький).

КОЗИРЯ́ННЯ[1], я, *с., карт., розм.* Дія за знач. **козиря́ти[1]**. *Його козиряння у двох партіях нашої гри знову закінчилися поразкою* (із журн.).

КОЗИРЯ́ННЯ[2], я, *с., розм.* Дія за знач. **козиря́ти[2]**. *Козиряли офіцерам вони старанно й чітко; і спочатку це навіть розважало їх. Тепер те козиряння вже набридло, але його, певна річ, доводилося дотримуватись* (В. Владко); *Пізніше*

йому стали просто-таки ненависними оті вранішні підйоми .. і оті непотрібні, на його думку, козиряння .. перед командирами (Ю. Збанацький); *Вони навіть у свої рапорти й козиряння старшим уміли вкласти щось особливе, домашнє* (О. Гончар).

КОЗИРЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *недок., розм.* 1. *карт.* Ходити з козиря (у 1 знач.). *Того вечора йому щастило: козиряв дві гри поспіль* (із журн.); // Грати в карти. *На гроші там не козиряли* (І. Котляревський).

2. *чим, перен.* Виставляти що-небудь як свою перевагу; хвалитися, чванитися чимось. *Шурка з особливим смаком козиряв іноземними словами і абстрактним способом мислення* (Ю. Смолич); *Як і кожен дилетант, він полюбляв козиряти латинськими термінами* (І. Росоховатський); *Міф гуляє серед мисливців, вони навіть козиряють цією приписаною вовкові особливістю: не варто, мовляв, озиратися на минуле, застрягати у ньому. Тільки вперед, як вовки!* (Г. Вдовиченко).

КОЗИРЯ́ТИ[2], я́ю, я́єш, *недок., кому і без дод., розм.* Вітати по-військовому, прикладаючи руку до козирка (у 1 знач.). *Мусив* [Карпо Петрович] *витягатися в струнку та козиряти тому шмаркачеві через те тільки, що* [той] *був сином його начальства* (М. Коцюбинський); *Я йшов кудись, здається, по Волхонці, В своїй шинелі, від дощу важкій, І козиряв зустрічним лейтенантам* (Л. Первомайський); *— Товаришу капітане, старшина Кузнецов за вашим наказом з'явився! — уміло козиряє і хвацько пристукує закаблуками* (М. Стельмах); *Дюбарі якраз виходив з кабіни .. Юрій солідно, без поспіху козирнув йому — так, як годиться козиряти рівному за званням і посадою, але старшому за віком офіцерові. — Вітаю вас, адмірале-фельдмаршале* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОЗИ́ЦЯ, і, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **коза́** 1. *Дикі козиці — на горах високих, Звірі — у скелях та норах глибоких* (В. Багірова).

2. Те саме, що **воли́нка** 1. *Гей, луснули дві пістолі, задули* [музики] *в козиці* (з народної пісні); *Король же, що був у доброму гуморі, покликав Тіндара і сказав йому грати на козиці* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *— Ми на заручинах повинні веселиться. Он бачите — скрипаль стискає вже смика, І ходить ходором у того он рука, Що кланяється нам, тримаючи козицю* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

КОЗІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець із козівництва. *Вітчизняні козівники-селекціонери.*

КОЗІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Галузь тваринництва, яка займається розведенням кіз для одержання молока, м'яса, вовни, пуху, шкур, хутра. *Виділяють такі основні напрями козівництва: молочне, пухове, вовнове, молочно-м'ясне, комбіноване* (з наук. літ.); *Козівництво в Україні поширене у присадибних господарствах на Закарпатті, в Одеській, Івано-Франківській та Полтавській областях* (із журн.).

КОЗІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до козівництва. *Козівницька продукція.*

КОЗІ́Й, я́, *ч., розм.* Віл, у якого кінці рогів закручені назовні. *Воли йдуть, сонечко сяє .. Є козії — ті, в яких роги розлогі, гостряками вбоки, космини — один ріг в один бік, другий — в інший, орли — роги вгору, турки мають роги розложисті .. і ще безліч назв за мастю, норовом, ходою, силою* (Ю. Мушкетик); * У порівн. — *Тітонько, а корова ваша жива? Ота, що любила тертися у барбарисі? З рогами, як у вола-козія* (Н. Околітенко).

КО́ЗЛА, зел, **КО́ЗЛИ**, ів, *мн.* 1. Сидіння для візника спереду брички, фаетона і т. ін.; передок (у 2 знач.). *Один циган кинувся до погонича і вдарив його .. Погонич так і покотився з козел* (І. Нечуй-Левицький); *На розі однієї вулиці я зустрів візника, який дрімав на козлах* (М. Івченко); *Нарешті все було налагоджено, він видряпався на козли, цмокнув, і кінь рушив* (Ірина Вільде); *Біля хати карета стоїть, чорні коні копитами б'ють, і їздовий на козлах у чорному* (В. Дрозд).

2. Будівельне пристосування у вигляді дощок, укріплених на збитих навхрест стійках із дерев'яних брусів, яке використовують як підставку для чого-небудь, а також для робіт на невеликій висоті; кобилиця (у 3 знач.). *Влізла* [Настя] *на козли і почала білити стелю* (І. Кочерга); *На Волове до дідича треба йти, стайню будувати. Я вже звів зруб, а козли поставимо разом* (Р. Іваничук); *Шибки заляпані фарбою. У коридорі стояли козли. Мабуть, щойно закінчився ремонт* (В. Нестайко).

3. Підставка для різання дров, що складається зі збитих навхрест жердин, з'єднаних поперечкою; кобила (у 5 знач.). *Все в них виходило незграбно: козла хиталися, пилку заїдало, і самі вони більше сварилися, ніж пиляли* (Яків Баш); *Швидко погострив* [Лесь] *пилу та кинув на козла сукувату грабову колоду* (І. Нижник).

◊ **Ста́вити / поста́вити (зіста́вити** *і т. ін.)* **збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли)** *див.* **ста́вити.**

КОЗЛЕТО́Н, у, *ч., ірон.* Високий неприємний, фальшивий голос співака. — *Починай, хлопці!* — *махнув рукою Євгешка. І перший вивів чудовим голосом, який зветься "козлетон" і якому .. позаздрив би навіть ґалаґан баби Лизавети* (О. Донченко); *Якби не звуки скрипки, ми, мабуть, не навчились би виспівувати навіть нотної гами, бо бридкий козлетон нашого вчителя міг скоріше однадити від співу, ніж навчити чогось* (Б. Антоненко-Давидович); *У вухах відбивається й громовий інспекторів бас, і козлетон панотця Павла* (О. Полторацький); *Ось тільки голос його величність мав той, що непрестижно зветься козлетоном — високий і фальшивий* (В. Чемерис).

КО́ЗЛИ *див.* **ко́зла.**

КО́ЗЛИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **козе́л** 1–3. *Козлик ускочив у капусту* (Сл. Б. Грінченка); [Ф е д і р:] *В його книжці, вибачай, таке, що й слухать неохота: про козлика, про котика та півника — нісенітниця, одно слово!* (І. Карпенко-Карий); *Тут якраз ішла бабуся — Аж не віриться самій: "Бий же мене сила вража, Об'явилася пропажа: Це ж озвався козлик мій!"* (Д. Білоус); *Натка посміхнулась, крізь сльози. Їй чомусь згадався раптом казковий козлик, якого так щиро вони оплакували колись удвох із Вадькою...* (В. Нестайко); // Уживається як лагідне звертання до дитини, хлопчика. — *Мій козлику дорогенький, поступись, будь ласка, послухай батька!* — *просила мати сина* (із журн.).

КО́ЗЛИКИ, ів, *мн.* Зменш. до **ко́зла, ко́зли.** *В кожній палаті було повно різноманітних ліжок, кушеток .. і просто дощаних нар на козликах* (Ю. Збанацький); *За піччю стояв на козликах піл, укритий рядниною, біля полу довга лава й маленький столик о трьох ногах* (І. Білик).

КОЗЛИ́НА, и, *ж.* 1. М'ясо козла або кози; козлятина. *М'ясо кіз (козлина) за якістю не поступається баранині*

та яловичині, містить дещо більше води й менше жиру (із журн.).

2. Шкіра козла або кози. *З козлини пошила чоботи* (Сл. Б. Грінченка); *Повернувшись додому, я віддав Ганні її три карбованці, сукно, сап'ян і козлину* (Валерій Шевчук).

3. *лайл.* Те саме, що **козе́л** 3. — *Ну, цей козлина "швидку" викликав...* (А. Кокотюха).

КОЗЛИ́НИЙ, а, е. Те саме, що **козля́чий.** *Другий брамін приніс кілька старих козлиних шкір* (І. Нечуй-Левицький); *Свинопас же у вічі Вилаявсь добре і, руки здійнявши, уголос молився: "Зевсові донечки, німфи джерельні! Якщо Одіссей вам Стегна козлині палив і баранячі, жиром ще й зверху Пообкладавши їх, то ж уволіть і моє ви благання: Хай той повернеться муж, хай бог приведе його скоро!"* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КОЗЛИ́ЦЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **коза́** 1. *Принесла* [Марія] *Води погожої з криниці, І молоко і сир козлиці їм на вечерю подала* (Т. Шевченко); *"Хай би сказав нам, за віщо так Феб-Аполлон прогнівився — Чи за забуту обітницю гнівний, чи за гекатомбу? Може, лиш диму від здору з козлиць та овечок добірних Він дожида, щоб лиху моровицю від нас одвернути?"* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КОЗЛО́ВИЙ, а, е. Пошитий зі шкіри, хутра козла (у 1, 2 знач.); козлячий. *На голові в неї старенька хустина.., на ногах черевики нові, козлові* (А. Свидницький); *Вона справить собі червоні чоботи, м'які, козлові* (М. Коцюбинський); *Зодягнена Киліяна була пишно: керсетка зі штофу, морева запаска, козлові, українським ладом шиті чобітки* (Ю. Мушкетик); *Ото як вийде* [Галя], *як заграє брівками, очима стрельне і туди, й сюди, у чобітках із модними підківками, зелений верх, козлові переди* (Л. Костенко).

КОЗЛОВИ́Й, á, é, *техн.:* △ **Козлови́й кран** *див.* **кран**[2].

КОЗЛОНО́ГИЙ, а, е. Який має ноги, як у козла (перев. про міфічний персонаж). *У Візантії, купуючи рідкі* [рідкісні] *й дорогоцінні річі* [речі] *мистецькі для прикраси своїх палат і столиці своєї Києва, закупив Володимир доволі й зображень мармурових та мідяних. А серед них — справжнє, ще з поганських часів "ідолище" козлоноге, рогате* (Н. Королева); *На високій спинці* [крісла] *вигравалися козлоногі фавни, з-під різьблених ніжок визирали ще якісь почавлені міфологічні мордяки* (П. Загребельний); — *Он є в греків козлоногий бог Пан* (І. Білик).

КОЗЛОНО́ГІСТЬ, гості, *ж.* Властивість за знач. **козлоно́гий.** *Атрибути бога Пана: козлоногість, роги і свиріль* (з наук.-попул. літ.).

КОЗЛЯ́, я́ти, *с., рідко.* Те саме, що **козеня́;** цапеня. *Ягнята й козлята В стійлах тіснились вузьких* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КОЗЛЯ́ТИНА, и, *ж.* Те саме, що **козли́на** 1. *Учасники гри миттю зарізали покалічену тварину, зварили і почали ласувати козлятиною* (З. Тулуб); *Цілий місяць .. ми давилися козлятиною: суп із козлятиною, борщ із козлятиною, пиріжки із козлятиною, котлети з козлятини. Нам уже здавалося, що козлятині тій не буде кінця-краю, що ми, поки й живем, їстимемо того клятого цапа* (А. Дімаров); *Вода вирувала, бризкала, і разом з парою навколо розпливався гострий запах козлятини* (Ю. Логвин).

КОЗЛЯ́ТКО, а, *с., рідко.* Зменш.-пестл. до **козля́.** [Г о л о с и:] *Прощайте, люди! Йдіть собі здорові! Віддайте партизанам, що є в схові, Овечку чи козлятко десь в ярузі!* (П. Воронько).

КОЗЛЯ́ТНИК, у, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини бобових. *Я тепер уже розбиралася у всякому зіллі. Вміла розпізнавати солодець від козлятнику* (М. Чабанівський); *У багатьох рослинах (траві козлятнику лікарського, цикорію дикого, коренях кульбаби лікарської, оману високого, лопуха великого, листках горіха волоського, кропиви дводомної тощо) виявлено інсуліноподібні речовини, які застосовують для лікування цукрового діабету* (з наук.-попул. літ.).

КОЗЛЯ́ЧИЙ, а, е. Прикм. до **козе́л** 1, 2; цапиний. *Отак він і зачастив у родину чинбаря, з часом привик до поганого духу та навчився чинити волові, кінські і козлячі шкури* (М. Стельмах); *Сап'янці виготовляли з тонкої м'якої шкіри (переважно козлячої)* (з наук.-попул. літ.); // Вигот., пошитий зі шкіри, хутра козла. — *Як на ті часи, я добре шив чоботи: і козлячі, і яловичі* (К. Гриб); *Козлячий комір;* // Такий, як у козла. *Рідренька козляча борідка робила його схожим на старообрядця* (Ю. Бедзик); *Монькін козлячим голосом противно заспівав* (В. Нестайко); *Нема нічого нуднішого, як слухати читання учнів, їхні голоси тоді стають дерев'яні, здобувають козлячі інтонації, всі оті "ме-е-е!" та "е-е!"* (Валерій Шевчук).

КОЗОБА́С, а, *ч.* Смичково-щипковий музичний інструмент, створений на гуцульській фольклорно-етнографічній основі. *З кінця 60-х рр. XX ст. у складі різних фольклорних ансамблів і троїстих музик з'явився незвичний інструмент з дивною назвою "козобас", що є новим видом народного контрабаса* (з наук.-попул. літ.); *Оригінальним народним витвором, що ввібрав у себе низку елементів музичного побуту Гуцульщини, став козобас, звучання якого імітує козу* (із журн.).

КОЗОДІ́Й, до́я, *ч., розм.* Той, хто доїть кіз (у 1 знач.). — *Провчимо харцизів!* — *шипів* [Босаковський], *додаючи собі й іншим відваги.* — .. *Гадали, що на гречкосіїв напали, на свинопасів і козодоїв. Провчимо ми вас!* (Б. Лепкий); — *Козодій! Козодій! От розкажу в школі, як ти козу видоїв, знатимеш тоді, як я не стану відмінником!* (А. Дімаров).

КОЗОЛИ́СТ, у, *ч.* Те саме, що **жи́молость.** *Я знаю місце, де цвіте чебрець, Фіалка никла й жовтий баранець І, сплівшися з шипшиною, навис Над ними запахущий козолист* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра); *Передбачити погоду допомагають і "живі барометри". Сильний запах квітів козолисту — на дощ* (з наук.-попул. літ.).

КОЗОЛУ́П, а, *ч., розм.* Той, хто вбиває відібраних для забою кіз і здирає з них шкуру. — *Бач, це пастух, а то козолуп* (І. Багряний); *І козак, і козолуп пішли до вогнища із вмурованим здоровенним клепаним казаном* (Ю. Логвин).

КОЗОПА́С, а, *ч.* Пастух кіз (у 1 знач.); козяр. *Побачив* [хлопець] *високий зелений горб, на якому сидів на розкладному стільці сивий козопас Іван Шевчук, а довкола розбрелися білі, аж сліпучі здалеку кози* (Валерій Шевчук); *Темерик, син Силімла, юний козопас із Манти, склав долоню козирком і сумовито задивився вдалечінь* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Саме тоді підійшов козопас до них близько, Мелантій. Кози добірні він гнав, щонайкращі з цілої отари* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КОЗОРІ́Г *див.* **козері́г.**

КО́ЗУБ, а, *ч.* 1. Ручний кошик, перев. із лубу (у 2 знач.) або лози (у 1 знач.). *Як не гриб, то не лізь у козуб* (Номис); *В майстерних козубах горіла найчистіша живиця* (І. Франко); *В козубі торохкотіли ще зовсім зелені кислиці, лісові яблучка* (О. Ільченко); *Якби хто чужий, то й не впізнав би, що то Михайло .. За плечима на шлеях велетенський берестяний козуб. На козубі — сніп різного зілля* (Ю. Логвин).

2. *чого, розм.* Міра, що відповідає місткості козуба. *За вечір ми почистили та засолили повний козуб опеньок* (із журн.).

◊ **Ко́зубом ста́ти** *див.* **става́ти.**

КО́ЗУБЕНЬ, бня, *ч.* Те саме, що **ко́зуб.** *Є квіти! І повен грибів козубень!* (І. Нехода); * Образно. *Я висипав цілий козубень запитань, витрусив перед нею кіш ентузіастичних вигуків. Я хотів довідатись од неї про все відразу* (В. Домонтович); *Після першого знайомства Антон Антонович одразу ж, смакуючи, висипав козубень свіжих анекдотів* (М. Стельмах).

КОЗУБЕ́НЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ко́зуб** і **ко́зубень.** *Соснові копистки стругали І до боків поначепляли* [поначіпляли] *На валяних вірьовочках; Із лик плетені козубеньки, З якими ходять по опеньки, Були, мов суми, на плечах* (І. Котляревський); *Радюк побачив, що недалечко од його* [нього] *на вишневій гіллячці висіла луб'яна козубенька* (І. Нечуй-Левицький); *Кожна з молодичок .. тримала на зігнутій руці козубеньку (витвір народного мистецтва) повну черешень — рубінових, жовтих, рожевих і майже червоного кольору* (В. Чемерис); *І хто б у цей час не заглянув у його догідливі очі, ніколи б не повірив, що він .. може .. виривати коси в жінок за козубеньку грибів* (М. Стельмах).

КОЗУБЕ́ЦЬ, бця́, *ч.* Зменш. до **ко́зуб.** *Плетений козубець; Козубець лісових ягід.*

КОЗУ́БКА, и, *ж., діал.* Козубенька. *Хто бодай раз у житті — чи взимку з рушницею за плечем — ходив перелісками по заячому сліду, чи влітку збирав у козубку гриби або ягоди, того назавжди заполонили і задумливий шепіт крислатих дубів, і прохолода лісових озер, незаймана чистота залитих сонцем галявин* (Остап Вишня).

КОЗУБНЯ́, і́, *ж., рідко.* Те саме, що **ко́зуб.** *Гиря-мокутиря собаки дражнила; собаки за нею, вона з козубнею* (примовка); *Стуга — діжка велика, .. бочка, луб'яна козубня, що сидухи носять на базар бублики, буханці і т. ін.* (Номис).

КОЗУБО́К, бка́, *ч.* Зменш. до **ко́зуб.** *Взявши з кислицями козубок та відро з моченими яблуками, таранкувата Хима поплентала далі* (О. Ільченко); *Малята повні жменьки їх* [опеньок] *кладуть у козубок* (Н. Забіла); *Спокійно походжав* [Петро Магурак] *з лозиновим козубком по молодому березняку неподалік від галявини. Гриби збирав...* (І. Нижник).

КОЗУБО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **козубо́к.** *Омелько витяг із перекидної торби малесенького козубочка* (Ю. Логвин); *У кожного з дітлахів був свій невеличкий козубочок, який вони наповнювали ягодами* (із журн.).

КОЗУ́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **козу́ля.** *Маленька козулька не наважувалася підходити близько до годівниці* (із журн.).

КОЗУ́ЛЯ, *рідко* **КОСУ́ЛЯ,** і, *ж.* 1. Ссавець родини оленевих з малорозгалуженими невеликими рогами (у самиць); сарна. *В Карпатських і Кримських горах можна зустріти благородних оленів, диких кабанів, козулю, куницю* (І. Цюпа); *У дібровах та борах бродять вепри, тури, олені, козулі, вовки, гніздяться птахи, у дуплах старезних дерев мирно гудуть бджолині рої* (В. Малик); *Я ждав, коли прийде косуля їсти сіно, Вона приходила щоночі неодмінно, Тремтяча, як зоря, що впала в темнику, Я ж оглядав її, рожеву й боязку...* (Д. Павличко); *Вітрисько приніс .. приглушене туманом на мілині фиркання дикої косулі, якій в ніздрі потрапив водяний павук* (Є. Пашковський); * У порівн. *Фра́нка вибігла наперед, ногами толочила траву і легко, мов козуля, стрибала з пенька на пеньок* (С. Чорнобривець).

2. *тільки* **козу́ля.** Зменш.-пестл. до **коза́** 1, 2. *Маленька наша козуля була улюбленицею всіх сусідських дітей* (із журн.).

КОЗУЛЯ́ТИНА, и, *ж.* М'ясо козулі, яке вживають у їжу. *Смачна козулятина.*

КОЗУ́ЛЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **козу́ля** 1. *По крутому схилу, чіпляючись за кущі, спускалась людина. В хутрянім капелюсі, у ватяних штанах, в жупані з .. козулячої шкіри* (І. Багряний).

КОЗУ́НЯ, і, *ж.* Пестл. до **коза́** 1. — *Козуню-любуню, Пристань до мене, Нічого не будеш робити в мене* (дитяча лічилка).

КОЗЯ́Р, а́, *ч., діал.* Те саме, що **козопа́с.** *В самий час Лицар наш і його чура В їх* [пастухів] *компанію прибули. До своїї їх вечері Запросили козярі* (І. Франко).

КОЗЯ́ТКО, а, *с.* Те саме, що **козеня́.** *Паслась Коза з козятком коло хати* (Т. Шевченко); *Кози спали вже в кошарі, Пастухи пекли козятко На вечерю* (І. Франко).

КОЗЯ́ТОЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **козя́тко.** *Ідуть, Сумуючи собі обоє. І вбогії перед собою Козу з козяточком женуть* (Т. Шевченко).

КО́ЗЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **коза́** 1. *Вона ходила коло нього, варила йому зілля, .. поїла козячим молоком* (М. Коцюбинський); *Марта Еммануїлівна поправила на плечах стареньку сіру хустку з козячого пуху і далі .. слухала Тамілу* (А. Хорунжий); *Тепер доводилося видиратися вгору вузькими козячими стежками* (П. Загребельний); // Зробл. із молока кози. *На столі лежали ранні яблука, козячий сир і щільник* (Г. Пагутяк); // Пошитий зі шкіри, хутра, вигот. з пуху кози. *Кравчий привів того отрока .. Вид у того був у сажі, в руках була козяча гайда з двома дудками* (І. Білик); *На голові в нього гостроверха козяча шапка* (Ю. Логвин); // Такий, як у кози. *Він, не вгаваючи, жебонів своїм козячим голоском, хвалив, сподівався, божився і прохав* (М. Коцюбинський); *— Я... я... я тобі... — затрясся Юхрим, в голосі його з'явилися козячі ноти* (М. Стельмах); *Козячі очі;* // Який пасе кози. *Раптом* [плащ] *зачепився за пакіл, залишений козячими пастушатами* (Н. Королева).

◊ **Козя́ча (кози́на) ні́жка** *див.* **ні́жка.**

КОЇТА́ЛЬНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до коїтусу. *Коїтальний контакт.*

КО́ЇТИ, ко́ю, ко́їш, *недок., що.* Робити, чинити що-небудь (перев. недобре). *Не знаю, мій друже, Чи сатана лихо коїв? Чи я занедужав?* (Т. Шевченко); — *Знай, що коли ти Гаїнку займеш або що проти Зінька коїтимеш, то .. вижену тебе* (Б. Грінченко); *Спочатку я підспівував своїм альтам, та коли вони стали коїти мені всякі прикрощі, я перекинувся до вусатого восьмикласника — баритона, що стояв позад мене* (Б. Антоненко-Давидович); — *Біда! Справжня біда!* — *захрестилася* [Ангеліна]. — *Матінко Божа, Пресвята Богородице Пречиста! Заступися за нас, грішних рабів твоїх... Не відаємо, що коїмо... Не відаємо...* (Люко Даш-

вар); * Образно. *Ой, доле, доле, що з людьми ти коїш?* (Л. Костенко).

КО́ЇТИСЯ, їться, *недок.* Відбуватися, діятися (перев. про що-небудь недобре). *Кругом Пісок тільки й чутки, що про лихі вчинки .. — Мабуть, уже незабаром кінець віку... Недаром таке на світі коїться* (Панас Мирний); — *Чому нічого не говориш? Що знов у тобі коїться? — питає тітка. — Ходиш, якби тобі душу трійлом замулило, очі горять лиховісне* [лиховісно]. *Ой, не гріши, небого, не гріши, не гріши!* (О. Кобилянська); *Якби Василь знав, що в ці роки коїлося в серці Лукії, то співанкою не прикладав би до жару вогню* (С. Чорнобривець); *Сусіди намагалися зазирнути через тин у подвір'я Василя Дем'яновича, дізнатися, що там коїться* (Ю. Мокрієв); *На верхньому Дунаї, власне, між витоками сієї річки та річки Райни, де починається земля латинців, коїлося недобре* (І. Білик); *Щось дивне коїлося в природі. Сутінь то згущувалася, то враз світлішала, набираючи жовтогарячого кольору* (В. Шкляр).

КО́ЇТУС, у, *ч., фізл.* Статевий акт. *Продовжувала Майя, сміючись, .. — ніякого кохання нема, а є тільки потяг до коїтусу* (М. Хвильовий); — *Він питає, чи відбувся коїтус, — пояснив Гриць* (Ю. Андрухович).

КО́ЙКА, и, *ж.* 1. Підвісна постіль із парусини (перев. на судні). *Коли б у таку погоду високопарусний бриг з'явився на морі, ніхто не побачив би на ньому парусів. Тільки щогли гнулися б.., а команда, прив'язавшися до койок, забула б, де в людей стеля і де підлога* (Ю. Яновський).

2. *розм.* Односпальне ліжко (перев. у лікарні, казармі і т. ін.). *В спальні стояла пружинна койка, умивальник, тумба і невеличка гардеробна шафа* (М. Трублаїні); *Коли Карналюка виносили з операційної на койку, йому аплодувала вся палата* (О. Довженко); *Андрій з хлопцями тягає галуззя; всі виснажені і голодні .. Увечері безліч вертає в бараки до своїх нар, тапчанів і койок* (В. Барка); *Стояли дві, прикриті зворушливо голубенькими пледиками койки* (О. Забужко).

КОЙНЕ́, *невідм., с., лінгв.* 1. Загальногрецька мова, що склалася на ґрунті аттичного наріччя й у III–I ст. до н. е. витіснила інші давньогрецькі діалекти, збагатившись за їхній рахунок. *В елліністичний час для полегшення спілкування поширився єдиний варіант грецької мови, який отримав назву "койне"* (з наук. літ.); *Койне написано майже всі тексти Нового Заповіту та велася проповідницька діяльність Апостола Павла та інших апостолів, які ширили Євангелію у країнах Середземноморського басейну* (з наук.-попул. літ.).

2. Будь-яка загальнонародна мова, що виникла на ґрунті одного чи кількох говорів і є засобом спілкування між носіями різних діалектів. *Терміном "койне" ми позначаємо наддіалектну мову, що розвинулася на базі кількох говірок (у тому числі міське чи фольклорне койне) і яка є важливою передумовою формування літературної мови* (з наук. літ.); *За давньоруської доби існували два варіанти літературної мови — церковнослов'янська й давньоруська літературна мова на народній основі. Живомовним підґрунтям літературної мови на народній основі служило київське наддіалектне койне* (з наук. літ.).

КОЙО́Т, а, *ч.* Хижак родини собачих, поширений на більшій частині Північної Америки; луговий вовк. *Десь далеко ліворуч завив койот. Потім його виття перейшло в гавкіт, який підхопила вся зграя* (Ю. Бедзик); *На півдні США та в Мексиці живе луговий вовк, або койот. Зовні і за способом життя він нагадує шакала* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *І чому цей тип дивиться на Мечислава, як койот на верблюда?* (М. Білкун).

КОЙСА́Н *див.* **койса́ни.**

КОЙСА́НИ, ів, *мн. (одн.* **койса́н,** а, *ч.;* **койса́нка,** и, *ж.).* Представники груп автохтонних народів (бушмени, готентоти і т. ін.) Південної Африки, які не належать до групи банту. *Учені підтвердили, що койсани з найдавніших часів були ізольовані від решти людства* (з наук.-попул. літ.); *Землі койсанів поглинули бантумовні племена* (з навч. літ.).

КОЙСА́НКА *див.* **койса́ни.**

КОЙСА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до койсанів. *Готентоти — койсанський народ на південному заході Африки. Розмовляють мовами й діалектами (понад 30) готентотської (центральної) групи койсанської мовної сім'ї* (з наук.-попул. літ.); *Цокаючі звуки койсанських мов частково проникли в мови банту* (з навч. літ.).

КОК[1], а, *ч.* Кухар на кораблі. *Кухнею керував вісімдесятилітній Махтей, найстаріший мореплавець з Лебединого, що колись об'їздив увесь світ матросом та коком, а тепер доживає віку тут, на маяку* (М. Трублаїні); *Колись починав* [Руденко] *свою моряцьку кар'єру корабельним коком* (І. Багряний); *Жінки .. покуштували страву й зауважили кокові, що багатенько кладе у флотський борщ червоного перцю й лаврового листу* (В. Кучер); *Він .. заглянув на камбуз, де матроси під керівництвом низенького товстого кока чистили картоплю* (Д. Ткач); — *Єй-єй, піду вчитись на кока! Є таке училище в Сімферополі... Кок далекого плавання, це ж діло?* (О. Гончар).

КОК[2] *див.* **ко́ки.**

КОК[3], а, *ч.* Зачіска у формі високо збитого або завитого переднього пасма волосся над чолом. *Слово "кок" французьке, означає "півень". Стилісти високо збивали переднє пасмо волосся над чолом, як гребінь півня. Спочатку це була чоловіча зачіска, а в 40–50-ті роки XX ст. вона стала надбанням жінок* (із журн.); // *у знач. прикм., невідм. Знову повертається мода на зачіску кок, прославлену Елвісом Преслі* (з газ.).

КО́КА, и, *ж.* Тропічна чагарникова рослина зі шкірястим листям, з якого добувають кокаїн. *Індіяни* [індіани] .. *виймали з капшучків сушене листя коки й починали жувати. Буено знав, що переконувати їх проти коки — марна справа* (І. Білик); *Кокаїновий кущ, кока — теплолюбний кущ родини кокаїнових* (з наук. літ.); *Серед рослин, що зростають в африканських тропічних лісах, найбільше значення мають пальма, яку використовують для приготування вина і напоїв, та кока, листки якої застосовують як збуджувальний засіб* (з навч. літ.); *У 1860 році німець Альберт Німан виділив із листя коки кокаїн* (із журн.).

КОКАЇ́Н, у, *ч.* Наркотик, який добувають з листя коки. *Якісь підозрілі особи .. нахилялись до вуха тих, що сиділи за столиками, і пошепки пропонували кокаїн і морфій* (В. Домонтович); *Мало хто знав, що торговець був членом потужного наркокартелю й поміж сіллю перевозив контрабандно кокаїн* (Ю. Іздрик); *У медицині солянокислу сіль кокаїну застосовують для поверхневого знеболювання кон'юнктиви й рогівки ока, слизових оболонок рота, носа тощо* (з наук. літ.); *Кокаїн — другий, після опіатів, проблемний наркотик, зловживання яким є значною соціально-економічною проблемою* (із журн.).

КОКАЇНІ́ЗМ, у, *ч., мед.* Вид наркоманії — хвороблива пристрасть до кокаїну. *Систематичне вживання кокаїну призводить до розладу нервової системи, а відтак — до кокаїнізму* (із журн.).

КОКАЇНІ́СТ, а, *ч.* Людина, хвора на кокаїнізм. — *Це той вішатель, кокаїніст? .. Застрелив у ресторані свого ж корнета?!* (О. Гончар); *Гострі токсичні реакції можуть виникнути і в наївного експериментатора кокаїну, і в хронічного кокаїніста* (із журн.).

КОКАЇНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кокаїні́ст.** *За рішучість, за порив прощав* [Врангель] *йому й пиятику, й скандали, і навіть те, що разом із своїми кокаїністками він нібито возить у штабному вагоні бразильського папугу* (О. Гончар).

КОКАЇ́НОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кокаї́н.** *Кокаїнова залежність формується вже після першого вживання наркотиків* (з наук.-попул. літ.); *У 1970-х роках преса заговорила про "кокаїнову епідемію" в Південній Америці* (із журн.); *Кокаїнова наркоманія.*

2. *у знач. ім.* **кокаї́нові,** вих, *мн.* Родина дводольних рослин, що ростуть перев. у тропіках Америки. *До кокаїнових належать невеликі дерева та чагарники, серед яких найвідоміший кокаїновий кущ* (з наук.-попул. літ.).

КО́КА-КО́ЛА, и, *ж.* Безалкогольний тонізувальний перев. газований напій, основними інгредієнтами якого спочатку були листя коки і горіхи коли. — *Можна пити кока-колу, не втрачаючи почуття патріотизму* (Н. Рибак); *За нашими спинами чути регіт Мишки. Обертаємося і бачимо .. радісного Вареного з пляшкою кока-коли у руці* (А. Дністровий); *Люди насторожено ставляться до нових продуктів. Для поширення їх необхідні значні зусилля та реклама, як це було, наприклад, коли вводили в культуру європейців кока-колу й пепсі-колу, жувальну гумку тощо* (із журн.).

КО́КА-КО́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **ко́ка-ко́ла.** *Кокаколовий завод.*

КОКА́РДА, и, *ж.* 1. Металевий значок установленого зразка на форменому головному уборі. *Він не знав, що йому робити, і м'яв у руках свій червонооколий картуз з великою кокардою* (Панас Мирний); *Недалеко від нього у вирві блиснув кокардою офіцерський кашкет* (Григорій Тютюнник); — *Ось вам сонце, — сказав чоловік з кокардою на кашкеті і витягнув п'ятака, схожого на сонечко* (В. Стус); *В нього за спиною стояв високий білобровий хлопець в бушлаті річкового матроса, в кашкеті з кокардою-крабом* (Ю. Мушкетик); *На городі стовбичило пугало в картузі без кокарди* (Є. Пашковський).

2. *заст.* Вид банта на платті, капелюсі і т. ін. *Білі атласові стрічки, срібні шнурочки, з котрих були штучно повироблювані кокарди коло пліч, здавались темнішими врівні з білиною її лиця* (І. Нечуй-Левицький); *Целя в літнім бронзовім пальті і в білім солом'янім капелюсі з широкими крисами і червоно-жовтою кокардою на наголовачі спішила на пошту* (І. Франко).

КОКА́РДОВИЙ, а, е. З кокардою (у 1 знач.). *Кокардовий кашкет.*

КО́КЕР, а, *ч., розм.* Те саме, що **ко́кер-спаніє́ль.** *Кокери завжди були її улюбленцями* (із журн.).

КО́КЕР-СПАНІЄ́ЛЬ, я, *ч.* 1. Назва породи собак групи спанієлів (англійський кокер-спанієль, американський кокер-спанієль) з довгою хвилястою шерстю й обвислими довгими вухами. *Шерсть в американського кокер-спанієля довга, шовковиста й густа. Забарвлення шерсті може бути будь-яким, переважно однотонним* (з наук.-попул. літ.); *Англійський кокер-спанієль трохи більший за американського, і шерсть у нього менш густа* (із журн.); *Кокер-спанієль — мисливська порода: собака витрачає багато енергії, тому потребує збалансованої дієти* (із журн.).

2. Собака цієї породи. *Потім він познайомив гостю зі своїми псами — чорно-білим фокстер'єром Барсієм, або просто Барсиком, і кавовим кокер-спанієлем на ім'я Шоколадний Джо* (В. Кожелянко); *Кокер-спанієлі — дуже активні й віддані своєму хазяїну, готові на самопожертву. Доброзичливі й ласкаві, люблять гратися з дітьми, навіть з маленькими* (із журн.).

КОКЕТЕ́РІЯ, ї, *ж., зах.* Кокетство. — *Я тебе не вчила саме тоді спускати очі, коли мужчина при тобі, щоби він подивляв "довгі" вії!.. Це вроджена кокетерія* (О. Кобилянська); — *Часи змінюються... а в них міняються і методи жіночої кокетерії. Наші прабабуні мусіли* [мусили] *уживати "мушок", нам, сучасним, вистане активна увага* [вистачить активної уваги] *до того, що займає наших хлопців* (Ирина Вільде); — *Я, кокетерії не знавши все життя, Свої незаймані дала тобі чуття, Вщасливила тебе...* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); * Образно. *Хіба ж ти не знаєш, що цвіт — се кокетерія ростини, що всі оті рожі, геліотропи, хризантеми .. кокетують* (І. Франко).

КОКЕ́ТКА, и, *ж.* 1. Жінка, дівчина, яка своєю зовнішністю, поведінкою, манерами, одягом і т. ін. намагається сподобатися, викликати інтерес до себе в чоловіків. *Він зовсім ясно почував відразу до тої кокетки і розпусниці, котра .. старалась заманити його в свої сіті* (І. Франко); — *Ота кокетка в моєму домі не буде...* (М. Коцюбинський); *Сорокалітня кокетка хоче відмолодитися, щоб знову стати красивою, привабною та молодою* (Ю. Смолич); *Марія пирскнула сміхом, вона знову ставала Рибкою, кокеткою, яка вміла й хотіла всім подобатися* (Р. Федорів); * У порівн. *У кабінеті .. він запросив сідати, сів поряд сам і, мружачи, немов кокетка, свої блакитні у білих віях очі, враз запитав: — Чому не візьмеш ти собі якогось стану?* (Василь Шевчук).

2. *крав.* Верхня відрізна частина плаття, блузки, спідниці і т. ін., до якої пришивають нижню частину одягу. *В Тячівському районі Закарпаття .. поширилася сорочка.., в якій станок пришивається до багато вишиваної кокетки* (О. Воропай); *Уже з перших натяків з'ясовуються спільні вподобання: .. сукні молодіжні з поліестеру, по переду і спинці — фігурні кокетки, у швах кокеток переду — кишені з застібкою-блискавкою, по спинці — зустрічна складка, доповнення — пояс* (Ю. Андрухович); *Доповніть блейзер спідницею із фігурною кокеткою ззаду — й у вас з'явиться чудовий костюм* (із журн.).

КОКЕ́ТЛИВИЙ, а, е. 1. Схильний до кокетства, який намагається подобатися. *На балу кокетлива Мадонна В'ється безрозумна, як мотиль* (М. Рильський); *Він по-молодецькому виструнчився і, дзенькаючи острогами, попрямував до кокетливих панянок* (З. Тулуб); *Настасья — гарна кокетлива дама, щоправда, трохи таємнича, але це лише додавало їй шарму* (В. Кожелянко); // Який виражає кокетство. — *Спалося добре й нічого не снилось, — одказала Олеся, скоса поглядаючи на Бонковського кокетливими очима* (І. Нечуй-Левицький); *Знов лунає сміх, а з ним єднається прикрим акомпанементом цинічний регіт підстаркуватої жінки з*

кокетливими жестами (Леся Українка); *В його хрипкому голосі звучали одначе якісь кокетливі інтонації улюбленця жінок, попанькaного життям дармоїда* (М. Йогансен).

2. Який має гарний, привабливий вигляд. *Тіна дуже хвилюється, вигладжує свою зовсім простеньку, скромну (тільки трошечки кокетливу) суконьку* (В. Винниченко); *Мене небезпечно спокушало видовище мого сусідства за річкою, де на очах виростала фантастична споруда зі широкими скляними стінами, розкритими краєвидами, кокетливими терасами...* (У. Самчук).

КОКЕ́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **коке́тливий;** кокетність. *Талочка .. кокетувала на вулиці тому, що сподівалася на рикошет її кокетливості в напрямку цього оригінального хлопця* (Д. Бузько).

КОКЕ́ТЛИВО. Присл. до **коке́тливий.** — *Ви так чудово граєте, а я сяк-так бренькаю, — сказала кокетливо Настя* (І. Нечуй-Левицький); *Майка посміхається, кокетливо опускаючи очі перед зустрічним офіцером* (Ю. Яновський); *Донька кокетливо виглядає з-під білого капелюшка* (Б. Антоненко-Давидович); *Ганна щось весело говорила Сашкові, кокетливо поглядаючи на нього, чарівно всміхалась* (В. Владко); *Вона була привабливою, знала про це і, як усі жінки, намагалася підкреслити цю привабливість навіть ходою, ступаючи ліниво і пругко, кокетливо вигинаючи тонку талію* (О. Сизоненко); *На ньому синій був жупан, шаблюка, шапка волохата і оселедець, як гадюка, звисав кокетливо за вухом* (В. Сосюра).

КОКЕ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **коке́тливий.** — *О, там така кокетна* [Ривка]: *вертить тими очима на всі боки* (І. Нечуй-Левицький); *Кокетним, навиклим рухом поправив він бороду й волосся* (М. Коцюбинський); *Я чую його голос і сміх кокетної пасажирки* (Ю. Яновський).

КОКЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **коке́тний;** кокетливість. *Із легкістю та навіть якоюсь кокетністю дівчата спілкувалися з хлопцями* (із журн.).

КОКЕ́ТНО. Присл. до **коке́тний;** кокетливо. *Мокрієвська знов весело й кокетно засміялась* (І. Нечуй-Левицький); *Лише новенька подивилася на мене своїми широко поставленими ясними очима так, ніби нічого не сталось, і проговорила кокетно, вдаючи з себе маленьку дівчинку: — Тільки я винна, я їх намовила* (І. Росоховатський).

КОКЕ́ТОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **коке́тка** 1. *Мала кокеточка не зводила очей із гостя* (із журн.).

2. *крав.* Зменш.-пестл. до **коке́тка** 2. *Невеличка кокеточка на сукні особливо вирізняє цю модель плаття* (з мови реклами).

КОКЕ́ТСТВО, а, *с.* Неприховане прагнення сподобатися кому-небудь своєю поведінкою, манерами чи одягом, зацікавити когось собою. *Олеся чарувала його ексцентричними позами, кокетством, танцями* (І. Нечуй-Левицький); *В ній бриніли й вабили сміливість, граціозність, жіноче кокетство й майже дитяча зухвалість* (Л. Дмитерко); *Її скромність здавалася кокетством* (Ірина Вільде); *Вона трохи кокетувала з ним (кокетство дається жінці природою, як ластівці уміння літати)* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Сержант Безбородько не вірить морю, безтурботній грайливості хвиль: саме з моря може прийти ворог, і через те Безбородько не любить морського кокетства* (О. Сизоненко).

КОКЕТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кокетува́ти.** *Була вона простою, звичайною сільською дівчиною, веселою, моторною, без витребеньок, без кокетування* (О. Іваненко); *Вона .. дивиться зверхньо і лукаво, кожен порух лише підкреслює її кокетування* (А. Дністровий); — *З дитинства батькові помагаю .. — В усміху не було ні виклику, ні кокетування, лише сердечна, природна ласкавість доброї, пильної господині* (Н. Королева).

КОКЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Своєю поведінкою, манерами чи одягом неприховано намагатися сподобатися кому-небудь, зацікавити когось собою. *Панни кокетували, спідлоба поглядали на велику гарну постать Прушинського й все зачіпали його* (І. Нечуй-Левицький); — *Можете взяти альбом, там є багато моїх "молодих" портретів, можете їх роздивитись, я не бороню, я ж не кокетую з вами* (Леся Українка); *Вона* [Паля Степанівна] *кокетуючи схилила набік голову й хитро примружила вії. Відповіла дражливо й загадково* (Б. Антоненко-Давидович); — *Мене звати Теодозія. Але всі кличуть Лялею. Не знаю чому, хі-хі. — Бачите, Ляля часом вміє кокетувати. Їй дуже хочеться, щоб італієць зацікавився, чому її так кличуть* (Ю. Винничук); * Образно. *Сумовито рипить дуб, замислився перед зимовим сном ясен, тяжко зітхає клен, і тільки берізка .. ген там на узліссі білявим станом своїм кокетує, ніби на побачення з Левітаном жде чи, може, Чайковського на симфонію викликає* (Остап Вишня).

2. *чим і без дод., перен.* Виставляти що-небудь напоказ; хизуватися чимось. *І лекцію читав* [агроном] *нам, неофітам трьом, Ледь кокетуючи ученими словами* (М. Рильський); *Він* [режисер] *різко знімає марево сентименталізму, яким намагається кокетувати дехто з учасників вистави* (Ю. Мартич); — *Знаю: ти кажеш, що думаєш, не лукавиш, не кокетуєш* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОКЕТУ́Н, а́, *ч., розм., рідко.* Чоловік, хлопець, який своєю зовнішністю, поведінкою, манерами, одягом і т. ін. намагається сподобатися, викликати інтерес до себе у жінок. — *Це ж треба, ви — сестри. А я би й не здогадався! — часто міг бовкнути якийсь грайливий кокетун без особливих шансів* (І. Карпа).

КОКЕТУ́ХА, и, *ж., розм.* Те саме, що **коке́тка** 1. *Не любили вони Шовкуна та й саму Христю — кокетуха, та й годі* (Я. Гримайло); *З Федотом їхала дружина Юля, .. кокетуха з лінивим голосом і млосними очима* (Григорій Тютюнник); *Такий незначний факт, як пропажа таблиці, .. виявив .. двоюрідний брат Володьчин, Костя, сліпий танкіст, точніше, його кокетуха Наталка, котру він проводжав до раннього автобуса* (О. Гончар).

КО́КИ, ів, *мн. (одн.* **кок,** а, *ч.), біол.* Кулясті бактерії, поширені в ґрунті, повітрі, харчових продуктах і т. ін. *За формою виділяють кулясті бактерії — коки, витягнуті — палички, або бацили, та звиті — спірили* (з наук. літ.); *Коки спричиняють бродіння вуглеводів з утворенням кислот* (з наук.-попул. літ.); *Існують методики мікробіологічної діагностики патогенних коків (стафілококів, стрептококів, менінгококів, гонококів), кишкових інфекцій і захворювань, спричинених умовно-патогенними мікроорганізмами* (з навч. літ.).

КОКІ́ЛЬ, ю, *ч., техн.* Розбірна форма з чавуну або сталі для відливання металевих виробів. *У дослідженні розроблено конструкцію багатомісних кокілів з горизонтальною*

площиною рознімання для відливання чавунних куль діаметром 40 і 120 мм (з наук. літ.); *Якщо кокілі якісні, то деталі, вилиті в них, є настільки точними, що не потребують оброблення різцями* (з навч. літ.).

КОКІ́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **кокі́ль.** *Кокільна машина;* // Здійснюваний за допомогою кокілю. *Серед різноманітних процесів формоутворення виливків найефективнішими є методи точного кокільного лиття* (з наук. літ.).

КОКІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що обслуговує кокільну машину. *Деякі найменування виробничників співвідносяться з назвами машин, механізмів, на яких або з якими вони працюють (конвертерник, кокільник та ін.)* (з наук. літ.).

КО́КЛЕ, *невідм., с.* Латиський струнний щипковий музичний інструмент, різновид гусел. *На фольклорному фестивалі хлопці виконували латиські народні пісні й акомпанували собі на народних інструментах — кокле, волинці та ін.* (із журн.).

КО́КЛЮШ, у, *ч., мед.* Гостра заразна, перев. дитяча хвороба, для якої характерні напади конвульсивного кашлю; кашлюк. *В Україні, відповідно до Національного календаря щеплень, обов'язковою є вакцинація від десяти інфекційних хвороб: дифтерії, правця, коклюшу, кору, паротиту, поліомієліту, туберкульозу, гепатиту В, краснухи та гемофільної інфекції* (з наук. літ.); *— Еге ж, хіба атомні бомби не людоїдство? Проте це пройде... їй-богу, пройде! Як от кір або коклюш у дітей проходить* (О. Бердник); *Вони колись з мамою щодня ходили вранішнім і підвечірковим берегом ріки в надії позбутися задушливого кашлю, що не давав дитині жити. Сусіди сказали лікувати коклюш повітрям від ріки і чаєм з підбілу, змішаним із висушеним волоссям з кукурудзи* (М. Матіос).

КОКЛЮ́ШКА, и, *ж.* Паличка з потовщенням на одному кінці та з шийкою й ґудзиком на другому для плетіння мережива. *Щоб виплести вологодський комірець, потрібно кілька коклюшок з намотаними на них нитками, барабан, гачок і точна схема виробу* (з наук.-попул. літ.); *— Відвідую гурток мереживоплетіння, — розмотуючи коклюшки з нитками, поділилася дівчина* (з газ.).

КОКЛЮШКО́ВИЙ, а, е. Стос. до коклюшки. *У краєзнавчому музеї експоновано серветки з коклюшковим мереживом* (з газ.).

КО́КЛЮШНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до коклюшу. *Коклюшний кашель на 10–14 день поступово посилюється, переходить у конвульсивний* (з наук. літ.); *Леткі фітонциди хвої ялиці згубно діють на стафілококи, стрептококи, дифтерійну та коклюшну палички* (з навч. літ.); // Хворий на коклюш. *Коклюшна дитина.*

КО́КНУТИ, ну, неш, *док., кого, фам.* Убити, позбавити життя кого-небудь. *— Ти його обдурив, отже, вразив його самолюбство, тому тепер він хоче забрати твоє життя. — Тобто по-простому — пришити мене? — Не зрозуміла? — Ну пришити, кокнути, замочити, .. прикінчити, .. вбити* (В. Малик); *— А хто Єндриховського кокнув? — так собі спитав Йосип. — Я, — відказала Тодорка* (Б. Харчук); *— У пресі тільки й пишуть: того фірмача кокнули, того олігарха прикінчили, того банкіра на той світ відправили...* (В. Чемерис).

КО́КО, а, *с., дит.* Яйце. *Прийде мама — гаму* [їсти] *дасть, А бабуся — коко. — Щоб заснуло око* (дитяча лічилка); *Як хто вкоїть щось недоумкувате — гримають: "І ти вже — благовісне коко!"* (Номис).

КО-КО́, КО-КО-КО́, *виг.* Звуконаслідування, що відтворює сокоріння курки. *На Св[ятий] вечір .. на солому кидаються діти, .. і, лазячи по ній на руках і ногах, кричать: ко-ко-ко! ґе-ґе-ґе! ква-ква-ква! кві-кві-кві! .. се на те, щоб увесь рік худоба так велася і ховалася на господарстві* (І. Франко); *Раптом крик: — Ко-ко-ко! Крг-гр-гр-гр!! Залопотіли крила, і сонний півень зірвався з верби й упав на Гордія Івановича* (Остап Вишня); // *у знач. присудка. А курочка ко-ко, да ко-ко... Полетіла вгору високо* (П. Чубинський).

КО́КОВИЙ, а, е. Прикм. до **ко́ки.** *При абсцесі легень виявляють різноманітну мікрофлору, переважно кокового характеру (стрептококи, стафілококи)* (з навч. літ.); *Кокові види молочнокислих бактерій.*

КО-КО-КО́ *див.* **ко-ко́.**

КО́КОН, а, *ч.* 1. Захисна щільна оболонка з тонких волокон, якою обкутує себе гусениця, переходячи в стадію лялечки. *Лише .. двом із них пощастило побачити на власні очі черв'яка, котрий пожирає листя шовковиці й пряде кокон, що стає згодом шовком-сирцем* (Д. Міщенко); *Деякі личинки перед перетворенням на лялечку обсновують себе коконами й у них заляльковуються* (з наук. літ.); *Окрім комах (метеликів, деяких мурашок, жуків), кокони плетуть також павуки* (з навч. літ.); * Образно. *Огорне тишею, обпеленає снігом, до нитки сивої прив'яже — хилитайсь. Допоки кокона дощу ласкавий ніготь не доторкнеться лагідно до нас* (П. Мовчан); * У порівн. *— Я обожнювала цю гру — загортатись у фіранки й спостерігати за тим, що відбувається у кімнаті. Здавалося, що я ніби в коконі і мене ніхто не бачить...* (І. Роздобудько).

2. Захисна оболонка ззовні кого-, чого-небудь. *Бинт лягав нерівно і рідко .. Врешті рука моя стала нагадувати величезну порудділу балабуху, потворний кокон з кінчиками непорушних, посинілих пальців* (А. Дімаров); *Ночі холодніші. Тіло ніби ціпеніє, зменшується, хочеться згорнутися в кокон і спати, спати* (А. Дністровий).

КО́КОННИЙ, а, е. Те саме, що **ко́коно́вий.** *Оскільки коконна нитка дуже тонка (середня товщина — 25–30 мк), при розмотуванні з'єднують нитки декількох коконів (від 3 до 10), міцно склеюючи їх* (з наук.-попул. літ.); *Коконний корпус для заряду твердого ракетного палива.*

КОКОНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ко́кон** 1, напр.: коконозаготі́вля, кокономота́ння, коконосуша́рня і т. ін.

КО́КОНО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ко́кон.** *Довжина шовкової коконової нитки може досягати 800–1000 м. Вона має трикутний переріз і подібно до призми відбиває світло, завдяки чому характеризується гарним блиском* (з наук.-попул. літ.); *Коконовий метод пакування машин дає змогу надійно транспортувати їх до країн, які різняться кліматичними умовами* (з навч. літ.); *Коконовий чохол.*

КОКОНОМОТА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Стос. до кокономотання, пов'язаний з ним. *Кокономотальне виробництво;* // Признач. для кокономотання. *Кокономотальний автомат.*

КОКОНОМОТА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який займається кокономотанням. *Кокономотальники обслуговують машини з оброблення волокон та перемотування нитки* (з мови документів).

КОКОНОМОТА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кокономота́льник.** *Досвідчена кокономотальниця.*

КОКОНОМОТА́ННЯ, я, *с., техн.* Технологічний процес отримання шовку-сирцю перемотуванням шовкових ниток із коконів на котки. *У шовковій промисловості відходи кокономотання використовують для виготовлення деяких сортів шовку* (з наук.-попул. літ.).

КОКОНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який нагадує кокон (у 1 знач.) формою, виглядом і т. ін., подібний до нього. *Дехто вважає, що над біологічною оболонкою голови людини міститься астральне тіло. Воно нагадує коконоподібний овал* (із журн.); *У новій колекції жіночого одягу з'явилися коконоподібні силуети суконь* (з газ.).

КОКОНОПРЯ́ДОВІ, вих, *мн.* Родина метеликів із товстим волохатим тілом (перев. шовкопрядів), гусінь яких живиться листям деревних рослин. *Близько тисячі видів коконопрядових поширені повсюдно, крім Антарктиди. Найбільше їх — у тропіках. В Україні відомо 18 видів коконопрядових* (з наук. літ.); *Серед коконопрядових багато шкідників лісу та плодових дерев* (з навч. літ.).

КОКОПОДІ́БНИЙ, а, е, *біол.* Подібний до коків. *За формою бактерії поділяють на кокоподібні, паличкоподібні, звивисті та ниткоподібні* (з наук. літ.); *Під час експерименту вдалося виявити два морфотипи клітин: паличкоподібний і кокоподібний* (з навч. літ.).

КОКО́РА, и, *ж.* 1. Нижня частина стовбура дерева з великим коренем. *Кокора — це нижня частина дерева (переважно хвойного) із великим перпендикулярно розміщеним до стовбура коренем* (з навч. літ.).

2. *спец.* Деталь, вигот. з такої частини стовбура, яку використовують для будування дерев'яних суден. *Часто з коріння й стовбура заготовляють полози для саней, роблять кліщі для хомутів та кокори, що йдуть для суднобудування* (з навч. літ.); *Понад берегом на підпорах вимальовувались обриси майбутніх лодій — днища в них довбані, залізними цвяхами прибиті кокори* (С. Скляренко).

КОКО́С, а, *ч.* 1. Те саме, що **Коко́сова па́льма** *(див.* **па́льма).** — *Звідки беруться оці всі екзотичні овочі? — З княжої оранжереї. Там росте манго і папая, дактилі й кокоси. А які птахи там щебечуть!* (Ю. Винничук); *Із плодів кокосів та соку дерев одержують харчові продукти, з деревини та листя виготовляють дрібні вироби* (з наук.-попул. літ.); *Батьківщиною кокосів, імовірно, є Південно-Східна Азія (Малайзія), проте зараз вони повсюдно поширені в тропіках обох півкуль як у культурному, так і в дикорослому вигляді* (із журн.).

2. Плід цієї пальми. *Збивши кокосового горіха, я випивав з нього молоко і поїдав ніжну зелену масу кокоса* (Ю. Яновський); *Кокосовий горіх (або кокос) — це кістянка, завдовжки 15–30 см, масою 1,5–2,5 кг. Ростуть кокоси групами по 15–20 плодів, повністю дозріваючи протягом 8–10 місяців* (з наук.-попул. літ.).

КОКО́СОВИЙ, а, е. Прикм. до **коко́с.** — *Там* [на півдні] *ростуть великолисті пальми, кокосові дерева, мирти, олеандри* (О. Кобилянська); *Новинкою для нас, закоренілих європейців, є кокосові горіхи — завбільшки з невеличкий кавун, з яких випивають солодкувате біле молоко* (Л. Дмитерко); *Кокосові горіхи водонепроникні й вільно тримаються на воді, далеко розносячись океанічними течіями* (з наук.-попул. літ.); // Який добувають із кокосової пальми, з її плодів. *Із сараїв робітники тягли паки кокосового волокна* (Ю. Логвин); *Кокосова олія;* // Який міститься в кокосі (у 2 знач.). *Кокосова вода всередині кокоса настільки стерильна, що під час Другої світової війни її в екстрених випадках використовували для внутрішнього введення замість фізіологічного розчину* (з наук.-попул. літ.); // Який виготовляють із кокоса (у 2 знач.). *Важливим продуктом, який одержують із тертої м'якоті горіха кокоса, є кокосове молоко* (із журн.).

△ **Коко́сова па́льма** *див.* **па́льма.**

КОКО́ТКА, и, *ж., заст.* Жінка легкої поведінки, яка живе на утриманні своїх коханців. — *Я не ремісник, я панич. Люблю псі, коні і кокоток* (І. Франко); — *Так діти "порядних" буржуазних родин не поводяться з незнайомими людьми. Кокотки теж мають іншу манеру зачіпати мужчин* (В. Винниченко); — *Що з вами? — запитую я. — На якій мові ви говорите? На мові паризьких кокоток?* (М. Хвильовий); * Образно. *Він* [граф Вітте] *був спочатку закоханий в самодержавство, неначе у чисту фею, але потім виявилося, що то була не фея, а підмальована кокотка* (М. Стельмах).

КОКО́ТНИЦЯ, і, *ж.* Маленька каструлька у формі ковша з однією довгою ручкою, признач. для приготування і подавання гарячих закусок із м'яса, субпродуктів, птиці, овочів, грибів з соусами і т. ін. *Кокотниці іноді бувають із невеликою мисочкою для підставки; їх діаметр — 60–90 мм, місткість — 90–150 мл* (з навч. літ.); *Жульєн подають порційно, у спеціальних невеликих формочках — кокотницях* (із журн.).

КО́КОШ, а, *ч., діал.* Пі́вень. *Два кокоші жито молотили, дві курочки-чорнушечки у млин поносили* (дитяча лічилка); *Кокош сидить на вишні* (І. Франко).

КОКО́ШИТИСЯ, шуся, шишся, *недок., розм.* Триматися зарозуміло, гордовито; бундючитися, чванитися, хизуватися. — *Таке воно.., що ціпа в руках не годно вдержати, та й ще воно кокошиться* (В. Стефаник); — *А що ж вони можуть мені зробити? — кокошився старий* (З. Тулуб); *Микола смішно кокошився* (Олекса Ізарський); — *Ви занадто цікаві, панове! — Заспокойтеся, бароне, — примирливо сказав Філіп. — Не кокоштеся. Повірте, ми й у гадці не мали втручатися в ваші особисті справи* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОКО́ШКА, и, *ж., діал.* Курка. *Куропатка* [куріпка] *з тетерою* [тетерею] *Снопи молотили, А кокошки .. До млина носили* (дитяча лічилка); *По печені йдуть іще печені кури, надівані яблуками, які стрічає співана похвала: "Сидить кокошка в садку, Будуть курчата в статку"* (І. Франко).

КОКО́ШНИЙ, а, е, *діал.* Чванливий, пихатий. *Кокошний пан.*

КОКО́ШНИК, а, *ч.* 1. Стародавній російський жіночий головний убір з високим оздобленим напівкруглим щитком над чолом. *У північних слов'ян ще донедавна зберігалися гарні вінці-діадеми — кокошники, розшиті різними орнаментами-оберегами та символами подружньої вірності й родючості* (О. Воропай); *Тут і там сновигали рясні високогруді дівчата в російських сарафанах і кокошниках — вочевидь, офіціантки* (Ю. Андрухович); *Кокошник уперше одягали в день весілля, а потім носили у великі свята до народження першої дитини* (з наук.-попул. літ.); *Назва "кокошник" походить від старослов'янського "кокош", що означало "півень" — звідси й така форма кокошника, яка нагадує гребінь півня* (із журн.).

2. *архт.* У російській архітектурі XVI–XVII ст. — прикраса на фасадах будинків, що формою нагадує такий го-

ловний убір. *Кокошник — це декоративна форма в російській архітектурі, вид фронтона з карнизом, загнутим по кривизні склепіння або арки* (з наук. літ.).

КОКО́ШНИЦЯ, і, *ж.* Майстриня, яка виготовляє кокошники (у 1 знач.). *Майстрині-кокошниці виготовляли кокошники з дорогої тканини, яку натягували на тверду (берестяну або картонну) основу, нижній край кокошника часто обшивали сіткою з перлів, а по боках, над скронями, кріпили нитки перлових намист, що низько спадають на плечі* (з наук.-попул. літ.).

КО́КПІТ, у, *ч.* 1. *мор.* Відкрите водонепроникне приміщення для кермового та пасажирів на катері або вітрильній яхті. *У кокпіті маломірного судна на видному місці контрастною фарбою наносять дані про його пасажиромісткість* (з наук. літ.); *Ми сиділи у кокпіті, із жахом дивлячись на величезні хвилі, проте яхта справно долала їх* (із журн.).

2. *спец.* Внутрішня частина автомобіля, літака і т. ін., признач. для керування ними. *У нас було бажання зайти в кокпіт для пілотів та подивитись на кабіну керування сучасним літаком* (з газ.); *Кокпіт авто орієнтований на водія: усі елементи управління розміщені біля кермового колеса чи безпосередньо на кермі* (з мови реклами).

КОКС, у, *ч.* Вид твердого палива, яке одержують з кам'яного вугілля, торфу і т. ін. нагріванням до високих температур без доступу повітря. *Брандспойти свердлять розпечену масу, коцюби розтягають її на всі боки, гасне поволі червінь на робітничих щоках, здіймається остання пара над холодними вже купами коксу* (Б. Антоненко-Давидович); *Залізо, чавун, кам'яне вугілля, кокс, цемент, цегла обернули степ у чорне гробовище. Зникли зелено-сірі неорані перелоги* (В. Домонтович); *Щоб метал виготовляти, Треба кокс заводам дати* (Г. Бойко); *Залежно від виду сировини розрізняють кокс кам'яновугільний, пековий, нафтовий* (з навч. літ.).

КОК-САГИ́З, у, *ч.* Багаторічна трав'яниста каучуконосна рослина родини складноцвітих. *Де пісок шумів, Там сади та ліс, А між смугами Росте кок-сагиз* (П. Усенко); *Коксагиз росте в Середній Азії, на території Казахстану, Киргизстану та Узбекистану, поширений у міжгірних долинах Східного Тянь-Шаню, натуралізований в Австралії на острові Тасманія* (з наук. літ.); *Є серед айстрових каучуконоси, наприклад, кок-сагиз* (із журн.).

КОКСИ́Т, у, *ч., мед.* Запальне захворювання кульшового суглоба в людини, яке виникає як ускладнення після грипу, ангіни, деяких інших інфекційних захворювань, а також травм. *Ознаками кокситу є біль у суглобах, обмеження рухів, припухлість, іноді висока температура, інтоксикація* (з наук. літ.).

КОКСІВНИ́Й, а́, е́, *техн.* Такий, з якого випалюють кокс. *Коксівне паливо.*

△ **Коксівне́ вугі́лля** *див.* **вугі́лля.**

КОКСІ́ВНІСТЬ, ності, *ж., техн.* Властивість за знач. **коксівни́й.** *Коксівність вугілля.*

КОКСО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **кокс,** напр.: к о к с о б е н з о́ л, к о к с о б е н з о́ л о в и й, к о к с о г а́ з о в и й і т. ін.; слову **ко́ксовий,** напр.: к о к с о з а в о́ д, к о к с о к о м б і н а́ т і т. ін.

КОКСО́ВАНИЙ, а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **коксува́ти.** *Технологія коксування вугілля полягає в нагріванні суміші подрібненого вугілля (шихти) у коксових печах без доступу повітря, унаслідок чого отримують коксоване вугілля і коксовий газ та різні побічні продукти (кам'яновугільні смоли, масла, бензол тощо)* (з наук. літ.).

КО́КСОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кокс.** *Коксове виробництво в Україні виникло разом з організацією на Донбасі металургійного виробництва* (з наук. літ.).

2. *техн.* Стос. до коксування, пов'язаний з ним. *Коксовий комплекс для металургійного заводу;* // Признач. для випалювання коксу. *Усі операції з технічного обслуговування коксових печей — завантаження вугілля, закривання дверей і люків тощо — механізовано* (з наук. літ.); *Ви знаєте донбасівські степи й степові яруги, часом річечка протікає в низьких берегах, .. і стоять велетні металургії, курять домни й коксові печі* (Ю. Яновський).

△ **Ко́ксовий газ** *див.* **газ**[1]**.**

КОКСОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із коксохімії. *Коксохіміки використовують певне співвідношення вугілля різних марок для отримання високоякісного коксу* (із журн.).

КОКСОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до коксохімії. *Найбільшими коксохімічними підприємствами в Україні є Авдіївський, Криворізький та Запорізький коксохімічні заводи* (з наук.-попул. літ.); *Коксохімічна промисловість — це галузь важкої промисловості, на підприємствах якої здійснюється хімічне перероблення кам'яного вугілля методом коксування* (з навч. літ.); *Коксохімічне виробництво; Коксохімічне обладнання.*

КОКСОХІ́МІЯ, ї, *ж.* 1. Галузь важкої промисловості, яка займається хімічним переробленням кам'яного вугілля методом коксування для одержання коксу, коксового газу та інших хімічних продуктів. *Підприємства коксохімії внаслідок очищення й перероблення коксового газу, кам'яновугільної смоли, аміакової води і т. ін. одержують висококалорійне газове паливо для промислових печей, азотовмісне добриво — для хімічної промисловості* (з наук.-попул. літ.); *В тісному зв'язку з металургією розвивається коксохімія* (І. Цюпа).

2. Наука, яка вивчає хімічні властивості кам'яного вугілля та методи його коксування. *Наукові дослідження вченого присвячено коксохімії, вивченню структури вугілля, розробленню нових методів його використання та утилізації продуктів коксохімічного виробництва* (з наук. літ.).

КОКСУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для коксування. *На металургійних заводах у спеціальних коксувальних печах виробляється кокс, який служить паливом для доменних печей* (із журн.); *Коксувальний завод.*

КОКСУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець, який займається коксуванням. *Він обрав фах коксувальника, як і його батько* (із журн.).

КОКСУВА́ННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **коксува́ти.** *Коксування кам'яного вугілля відбувається в коксових печах, коксування важких продуктів перероблення нафти — у металевих кубах або спеціальних печах* (з навч. літ.); *Те, що показав нам штейгер, абсолютно не в'язалося з моїм уявленням про коксування* (Я. Качура).

КОКСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, техн.* Перетворювати кам'яне вугілля, торф і т. ін. на кокс, нагріваючи їх до 900–1050 °С у коксових печах без доступу повітря. *Заван-*

тажене в піч вугілля коксують 13–18 годин, а потім одержаний кокс виштовхують із камери в гасильний вагон і заливають водою (гасять) (з наук. літ.).

КОКСУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., техн.* 1. Перетворюватися на кокс. *У басейні Сідней (Австралія, штат Новий Південний Уельс) вугільні пласти тектонічно порушені, вугілля має підвищену зольність, але добре коксується* (з наук. літ.).

2. Пас. до **коксува́ти.** *Скрізь, де плавиться й прокатується метал, коксується вугілля, використовують складне технологічне устаткування* (з наук.-попул. літ.).

КОКТЕ́ЙЛЬ, ю, *ч.* 1. Алкогольний напій, що є сумішшю коньяку, лікеру, вин та інших спиртних напоїв, іноді з цукром, прянощами і т. ін. *Я запропонував коктейль .. Ми пили поволі чері-бренді з домішкою овочевих соків* (У. Самчук); *Раз на тиждень Софрон ішов у салон, щоб пограти у кості та пропустити склянку коктейлю* (Н. Рибак); *Дударевич став перелічувати, які способи приготування коктейлів існують на світі, — їх виявилась безліч* (О. Гончар); *Живеш і жий* [живи]. *Бий закаблуками, Смакуй коктейлі з соломин* (В. Стус).

2. Безалкогольний напій, приготований із суміші молока, фруктових соків, кави і т. ін. з додаванням цукру, ягід, морозива і т. ін. *Ми повечеряли, випили по фужеру безалкогольного фруктового коктейлю* (М. Білкун); *— Залишусь тут, зроблю собі молочний коктейль* (С. Жадан).

3. Прийом, ділова або дружня зустріч, де подають такі напої. *Запросити на коктейль.*

4. *перен., розм.* Суміш, поєднання чого-небудь різнорідного, різноманітного (про різнопланові речі, справи, відчуття і т. ін.); мішанина (у 1 знач.). *Повітря в залі насичене міцним коктейлем із запахів тютюнового диму, поту, .. алкоголю* (В. Малик); *Важка образа на світ, на Любу, на самого себе пекла мені горло, на неї накочувалася інша хвиля — гніву, й творили такий коктейль, що від нього можна було похлинутися* (Ю. Мушкетик); *Наслухавшись новин з радіоточки на кухні, вона .. не може переварити цей інформаційний коктейль і просто кричить: "Та що ж це робиться?!"* (Л. Костенко); *Фламенко не зовсім іспанська музика — це певний коктейль арабських, андалузьких, європейських та інших мелодій* (з газ.).

△ **(1) Кисне́вий кокте́йль** — насичена киснем лікувальна суміш. *Кисневі коктейлі — це соки або трав'яні настої, які насичують киснем до утворення легкої повітряної піни* (з наук.-попул. літ.); *Усі знають про омолоджувальні й оздоровчі властивості кисневого коктейлю* (із журн.).

КОКТЕ́ЙЛЬНИЙ, а, е. Признач. для коктейлю (у 1–3 знач.). *Я поставила на коктейльний столик почату пляшку і налила у дві склянки світло-зеленого шардоне* (В. Шкляр); *Походженням коктейльної сукні ми зобов'язані американським модницям. Сучасне ж коктейльне плаття припускає середню довжину, воно може бути на долоню вище коліна, до середини коліна або на долоню нижче нього* (із журн.); *Коктейльний келих.*

КО́КУС, у, *ч.* У США — збори виборців — прихильників певної політичної партії, приписаних до виборчої дільниці. *На кокусі виборці спочатку обговорюють стан справ і переваги кандидатів, а вже потім голосують за делегатів на партійний з'їзд округу, який, відповідно, обирає делегатів на з'їзд штату, а вже той — делегатів національного партійного з'їзду* (із журн.); *Результати первинних виборів стають відомі вже в день проведення кокусів* (з газ.).

КОКЦИ́ДА *див.* **кокци́ди.**

КОКЦИ́ДИ, и́д, *мн. (одн.* **кокци́да,** и, *ж.).* Комахи ряду рівнокрилих хоботних, що живляться соками рослин. *Багато видів кокцид завдають шкоди сільськогосподарським, лісовим, оранжерейним та іншим культурам* (з наук. літ.); *Навесні та влітку дятли у великих кількостях поїдають різних комах та їх личинок: жуків, гусениць та імаго метеликів (зокрема, рогохвостів, попелиць, кокцид)* (із журн.).

КОКЦИ́ДІЇ, ій, *мн. (одн.* **кокци́дія,** ї, *ж.).* Ряд найпростіших паразитів класу споровиків, серед яких багато збудників хвороб тварин і зрідка людини. *Кокцидії розвиваються в епітелії кишківника, печінки, нирок або інших органів деяких безхребетних, хребетних тварин і людини* (з наук. літ.).

КОКЦИДІО́З, у, *ч., вет., мед.* Заразне захворювання свійських та диких тварин (зрідка людини), спричинене кокцидіями. *Кокцидіози — захворювання курей, індиків, гусей, кролів, великої й дрібної рогатої худоби, які заражаються через корм і воду, забруднені калом хворих тварин* (з наук. літ.).

КОКЦИ́ДІЯ *див.* **кокци́дії.**

КО́ЛА, и, *ж.* 1. Високе тропічне вічнозелене дерево родини мальвових із невеликими дзвоникоподібними квітками, зібраними у волоть, та плодами, які містять кофеїн і теобромін та використовуються в медицині й харчовій промисловості. *Кола поширена в екваторіальній зоні країн Африки, культивується у тропічних країнах* (з наук. літ.); *Плем'я ібо, що живе на сході Нігерії, називає колу священною* (із журн.).

2. Плід цього дерева, схожий на м'ясисту коробочку з насінням. *Ко́ли здавна мали значення в міновій торгівлі народів Західної Африки, тепер їх використовують у медицині та харчовій промисловості, зокрема — у виробництві популярних напоїв (кока-коли і пепсі-коли)* (з наук.-попул. літ.).

3. *розм.* Те саме, що **ко́ка-ко́ла.** *Перед Хедою стояла пластикова склянка з колою* (В. Шкляр); *Колу винайшов американський фармацевт Джон Пембертон 29 березня 1886 р. в Атланті (штат Джорджія, США) як новий лікувальний напій "від усіх нервових розладів". І вже через п'ятдесят років після винаходу кока-кола стала для американців чимось на зразок національного символу* (із журн.).

КОЛАБОРА́НТ, а, *ч.* Те саме, що **колабораціоні́ст.** *Будьте пильними! Не дайте зайдам, солодкоголосим сиренам, фарисеям, популістам, колаборантам, пристосуванцям, зрадникам обдурити вас* (з газ.); // Зрадник, який співпрацював із фашистськими загарбниками в країнах Західної Європи під час Другої світової війни. *Відповідно до загального національного права діяльність колаборантів визнавалась як зрада громадян та як зрада інтересів своєї держави* (з навч. літ.).

КОЛАБОРА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **колабора́нт;** колабораціоністка. *Вона виявилась колаборанткою-зрадницею* (із журн.).

КОЛАБОРА́НТСТВО, а, *с.* Те саме, що **колабораціоні́зм.** *Зі зникненням національної освітньої системи одні не втратили ані патріотизму українського, ані любові до рідної землі, інші ставали несвідомими колаборантами, витворюючи своєрідне явище спадкового колаборантства, яке виховувалось у чужій державі, на чужій культурі й відчувало себе її складником* (з газ.).

КОЛАБОРА́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **колабора́нт** і **колабора́нтство.** *6 травня 1945 р. хорватський колаборантський уряд утік із Загреба, оскільки частини вермахту відступали й були готові капітулювати* (з наук.-попул. літ.); *Колаборантські настрої.*

КОЛАБОРАЦІОНІ́ЗМ, у, *ч.* Співпраця з ворогами своєї країни в інтересах ворога-загарбника на шкоду своїй державі. *— Він лишався в Києві. І знаєте, .. кажуть, що він мав справи з німцями, лікував їх .. Це ж колабораціонізм* (Н. Рибак); *У роки Другої світової війни колабораціонізм був поширеним явищем майже в кожній окупованій країні* (з наук.-попул. літ.); *Від часу Другої світової війни співпраця автохтонного населення із загарбниками (франц. collaboration — співробітництво) отримала стійку однозначність терміна — колабораціонізм* (з газ.).

КОЛАБОРАЦІОНІ́СТ, а, *ч.* Той, хто займається колаборантством. *Співпраця з окупаційним режимом не обов'язково означала солідарність з ідеологією фашизму. Одні колабораціоністи керувалися кар'єристськими амбіціями чи жадобою збагачення, інші ж діяли заради врятування свого життя* (з навч. літ.); *Протестувальники в арабських країнах прагнуть ефективного управління, свободи релігії, економічних реформ, демократичних прав, а також вигнання колабораціоністів* (з газ.).

КОЛАБОРАЦІОНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **колабораціоні́ст.** *Після війни колабораціоністка постала перед судом* (із журн.).

КОЛАБОРАЦІОНІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **колабораціоні́ст** і **колабораціоні́зм.** *У великих містах окупаційна влада почала випускати колабораціоністські газети* (з наук. літ.); *Була Франція Анрі Петена, тобто колабораціоністський режим Віші під час війни, і водночас був рух опору Шарля де Голля* (із журн.); *Колабораціоністський уряд.*

КОЛАБОРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **колабораціоні́зм.** *Класичне поняття колаборації в Другій світовій війні пов'язують із співпрацею французького уряду Петена з гітлерівцями* (з навч. літ.); *Нелояльність українського населення до радянської влади — дезертирство, колаборація тощо — виявилася вкрай дражливою темою для творчої еліти, яка розглядала це як свою особисту трагедію* (із журн.).

КОЛАБОРУВА́ННЯ я, *с.* Дія за знач. **колаборува́ти.** *Колаборування з гітлерівським рейхом отримувало осуд серед співвітчизників* (із журн.).

КОЛАБОРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Займатися колаборантством. *Атенська аристократія колаборувала з мілітарно сильнішими сусідами: Спартою, Македонією, Римом, коли вони здійснювали вторгнення на їхню територію* (з навч. літ.); *— Коли ми досліджуємо документи 1940–1941 років, а потім з 1944-го, то бачимо, що деякі люди були схильні колаборувати з будь-яким злочинним режимом. Миттю пристосуватися, без жодних моральних установок* (із журн.).

КОЛАГЕ́Н, у, *ч., біохім.* Білкова речовина, що є основним складником кісток та хрящів людини і тварин. *Сполучна тканина — плівки, сухожилки, суглобові зв'язки, хрящі, окістя — складається з колагену та еластину* (з наук.-попул. літ.); *Учені десятиліттями не могли зрозуміти молекулярну будову колагену, і перший доказ того, що колаген має постійну структуру на молекулярному рівні, було представлено в середині 30-х років XX ст.* (з навч. літ.); *Лізин бере активну участь у виробленні колагену, який робить шкіру гладенькою та пружною, запобігаючи появі зморщок* (з газ.).

КОЛАГЕ́НОВИЙ, а, е, *біохім.* Прикм. до **колаге́н.** *Колагенові молекули, які складаються з трьох спірально звитих поліпептидних ниток, здатні збиратися у волокна діаметром 100–2000 нанометрів* (з наук. літ.); *Сполучнотканинна строма утворена неоформленою пухкою сполучною тканиною, в якій є багато колагенових волокон і значно менше — еластичних та ретикулярних* (з наук.-попул. літ.).

КОЛА́Ж, у, *ч.* 1. Прийом в образотворчому мистецтві (перев. у графіці) — наклеювання на будь-яку основу матеріалів різного кольору й фактури для одержання зображення. *Почали робити колаж .. Кароліна показувала, як роблять картини з листя* (Г. Вдовиченко); *Колаж (від французького "склеювати") — це прийом в образотворчому мистецтві, який ґрунтується на введенні у твір різних за фактурою та кольором предметів: шматків газет, афіш, шпалер тощо* (з навч. літ.); // Узагалі еклектичне поєднання різнорідних елементів (за формою, змістом, якістю і т. ін.) у літературі, театрі, кіно, музиці і т. ін. для посилення естетичного ефекту. *У літературі колаж виокремився як принцип організації художнього тексту, який посилюють цитати з літературних та позалітературних творів* (з наук. літ.); *Широке визнання здобула одна з ранніх композицій Є. Станковича — симфонієта для симфонічного оркестру. Використовуючи колаж як засіб побудови драматургії твору, композитор цікаво, незвично розкриває зміст його концепції* (з газ.).

2. Твір, виконаний з використанням такого прийому. *У колажі закономірно та інтуїтивно поєднано принцип деталі (навіть річ цілісна і ніяк не дрібна стає деталлю, відламком якоїсь більшої візії) з принципом випадковості, з вибором "навмання"* (із журн.); *Автор визначив жанр свого твору як роман-колаж* (з газ.).

КОЛА́ЖНИЙ, а, е. Стос. до колажу. *На початку XX ст. колажний принцип поширюється як мистецька техніка і використовується в кубізмі, дадаїзмі, футуризмі, сюрреалізмі* (з наук. літ.); *Постмодерний колажний сюжет пересипаний цитатами, іронією, алюзіями, аналогіями, символічними фігурами, сарказмом, містикою, грою у футурологію, зумисними провокаціями, карнавальними масками й ігрищами, перевтіленнями* (з наук. літ.); *Експозиція творів сучасного мистецтва містить фотографії, колажні панно тощо* (з газ.).

КОЛА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **кола́жний.** *Колажність відома в східному народному мистецтві, в авангардизмі, особливо в образотворчому мистецтві* (з наук. літ.); *Якщо минуле століття пропонувало панорамність зображення історико-біографічних подій і документальних фактів, то сьогодні превалює колажність зображення* (з наук. літ.).

КОЛА́ЙДЕР, а, *ч., фіз.* Прискорювальна установка заряджених елементарних частинок, у якій взаємодіють їхні зустрічні пучки. *Колайдер — це система з двох прискорювачів заряджених частинок, у якій два пучки прискорюються назустріч один одному, і тому енергія взаємодії в системі центра мас більша, порівняно з експериментами з фіксованою мішенню* (з наук.-попул. літ.); *Колайдери є необхідним атрибутом сучасних центрів дослідження фізики елементарних частинок* (з навч. літ.).

КОЛА́ЙДЕРНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до колайдера. *Установка колайдерного типу.*

КОЛА́ПС, у, *ч.* 1. *мед.* Раптове зниження кров'яного тиску й різке погіршення серцевої діяльности, що супроводжується загальною слабкістю або втратою свідомости й загрожує життю. *Колапс — одна з форм гострої судинної недостатності, що є наслідком невідповідності між об'ємом (місткістю) судинного русла та масою (об'ємом) крові, яка циркулює в ньому* (з наук.-попул. літ.); *Минуло три доби. Хворий не виходив з колапсу* (О. Бердник).

2. *мед.* Спадання уражених ділянок легені при пневмотораксі. *Уведений у плевральну порожнину газ (повітря) зумовлює спадання (колапс) легені* (з наук.-попул. літ.).

3. *астр.* Катастрофічно швидке стискання зірки під впливом гравітаційних сил. *Гравітаційним колапсом може закінчуватися еволюція зірок з масою понад три сонячних маси* (з наук.-попул. літ.); *Якщо в кожній з галактик колапс зірки трапляється один раз за 30–100 років, то на Землі щороку можна очікувати близько десяти сплесків гравітаційного випромінювання* (з навч. літ.).

4. Раптова зупинка, кризова ситуація чи занепад у суспільних, політичних, економічних та інших системах чи відносинах. *— Нам лишилося півстоліття. — А далі? — Далі — колапс. Сільське господарство захлинеться від нестачі енергії, а земля вмре від хімії* (П. Загребельний); *У рейси можуть не вийти близько 1,5 тисячі маршруток, що призведе до транспортного колапсу в столиці* (із журн.); *Необхідно стабілізувати діяльність усіх органів влади, щоб не допустити економічного колапсу* (з газ.).

КОЛАПСА́Р а, *ч., астр.* Те саме, що **Чо́рна діра́ (ді́рка)** (*див.* **діра́**). *Колапсар утворюються як кінцевий етап еволюції зорі: після повного вигоряння термоядерного палива й припинення реакцій, теоретично, зоря має охолоджуватися, що призведе до зменшення внутрішнього тиску й стиснення зорі під дією гравітації* (з наук.-попул. літ.).

КОЛАПСУВА́ННЯ я, *с., спец.* Дія за знач. **колапсува́ти.** *Зібрана інформація допоможе зрозуміти механіку породження Чорних Дір .. Ми зможемо збагнути, що означає колапсування зірки, чи є це явище катастрофою для зоряної спільноти чи нормальним явищем вселенської динаміки?* (О. Бердник); *Колапсування політичної та економічної системи призводить до негативних наслідків у державі* (із журн.).

КОЛАПСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., спец.* Бути в стані колапсу (у 3, 4 знач.). *У 1930-ті роки при побудові теорії еволюції зір було доведено, що зорі з масою понад 3 маси Сонця на кінцевій стадії своєї еволюції неодмінно повинні колапсувати (стискатися) до гравітаційного радіуса. 1967 року Джон Вілер назвав такі колапсари "чорними дірами"* (з наук.-попул. літ.); *Економіка країни колапсує* (з газ.).

КОЛАТЕРА́ЛЬ, і, *ж., анат.* Обхідна гілка кровоносної судини у людини та хребетних тварин, яка забезпечує приплив або відтік крові в обхід основної судини. *Судинні колатералі існують в артеріальній, венозній і лімфатичній системах* (з навч. літ.).

КОЛАТЕРА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до колатералі. *Біля великих і середніх за діаметром судин проходять у тому самому напрямку дрібніші колатеральні судини* (з наук. літ.); *Колатеральний кровообіг — це обхідне сполучення кровоносних судин* (з наук.-попул. літ.).

КОЛА́ЦІЯ, ї, *ж., бух., фін.* Зіставлення, звіряння бухгалтерських рахунків, установлення адекватності інформації. *Проводити колацію.*

КО́ЛБА, и, *ж.* 1. Куляста або конічна, перев. скляна чи кварцова, посудина з круглим або плоским дном і видовженою шийкою, признач. для застосування в лабораторній практиці. *Куточок лабораторії. Гармаш коло стола з мікроскопом та з колбами* (І. Микитенко); *То була сферична колба з цілою мережею трубок і кабелів. Всередині тієї посудини заграли фонтанчики різнобарвних рідин* (О. Бердник); *Відомо, що експланти більшості видів рослин краще ростуть у колбах на 250 мл* (з наук. літ.); *Водонасиченість зразків порід у лабораторних умовах визначають на апараті, який складається з металевої колби місткістю 500 см³* (з навч. літ.).

2. Деталь, перев. скляна, термоса, телевізора і т. ін. *Двостінна колба, між стінками якої викачане повітря (вакуум має найвищу термоізоляційну здатність), є основною складовою термоса* (з навч. літ.); *Колба для кавоварки; Колба кінескопа.*

КО́ЛБОВИЙ, а, е. Стос. до колби. *Колбовий насос; Колбовий фільтр.*

КО́ЛБОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **ко́лба.** *На дослідній полі був будинок, призначений виключно для агронома. Тихий, начисто вимазаний, з силою зразкового насіння в невеликих колбочках, зразками ґрунту, розмальованими діаграмами* (М. Івченко); *Двоє присіли навпочіпки коло табуретів, що стояли прямо на проходах.., — орудували численними скляночками та колбочками* (Ю. Шовкопляс); *Корецький .. підняв крайню колбочку проти світла, перехилив на один бік. Біла водичка, в якій ледве помітні чотири зони* (Ю. Мушкетик); *Скляна колбочка для невеликого термоса.*

2. *перев. мн., анат.* Один із видів світлочутливих клітин сітківки ока, завдяки яким людина й хребетні тварини можуть бачити вдень і сприймати кольори. *Риби, сови, кажани не мають колбочок у сітківці ока — для них навколишній світ некольоровий* (з наук.-попул. літ.); *У сітківці є два типи нервових світлочутливих клітин — палички і колбочки. Палички дають змогу відрізняти світло від темряви, визначати форму та переміщення об'єкта. Колбочки бувають трьох видів, кожен з яких сприймає певну довжину хвилі (зеленого, червоного або синього кольорів спектра)* (з навч. літ.).

КОЛБУ́Д, у, *ч., іст.* Скорочення: колгоспний будинок (культури). *Колгосп .. взявся причепурити себе: пообмазували колгоспники хати, попідчищали двори, одремонтували хліви, підлагодили колбуд, містки, дороги* (Остап Вишня); *Коли Кандиба прийшов додому, Макар сидів біля столу і голився, збираючись до колбуду* (С. Добровольський); *В колбуді наш четвертий клас Сьогодні ставив п'єсу* (І. Муратов); *В центрі села, над стрімкими пірамідами молодого парку, височіло кілька двоповерхових будинків — колбуд, школа, лікарня, правління колгоспу* (М. Стельмах).

КОЛГО́СП, у, *ч.* 1. *іст.* Скорочення: колективне господарство (форма виробничого об'єднання селян в СРСР для колективного ведення сільського господарства, що ґрунтувалася на усуспільненні основних засобів виробництва). *Колгосп той до хазяйнування в ньому Хапунця був одним з передових не тільки в районі, а й в області, а тепер він захудав, захирів й опинився далеко позаду від інших колгоспів у районі* (Остап Вишня); *Того ж таки дня, ввечері, відбулися*

збори членів колгоспу (О. Донченко); — *Стара в колгоспі свиней доглядає* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли тридцять другого року старого Коляду збиралися розкуркулювати, він притьмом здав усе рухоме й нерухоме до новоствореного колгоспу, а сам став у районі фінагентом* (І. Білик); // *збірн.* Колектив осіб, що були членами такого господарства; колгоспники. — *Такими твоїми друзями — справедливими, міцними, гордими, роботящими, розумними — повинна бути вся бригада, увесь колгосп* (М. Стельмах); — *Весна прийде — не знаєш кого слухати. Колгосп каже одне, МТС друге, а райземвідділ щось третє* (М. Циба); * Образно. *Хома не втрачає надії знайти отак коли-небудь закопану бочку добрячого столітнього вина, щоб почастувати потім увесь свій "колгосп", як він називає жартома свою роту* (О. Гончар).

2. *у знач. присл.* **колго́спом,** *перен., розм.* Разом, колективно. — *Я старий чоловік. Хочу трохи віддихатися в тишині; відпочивати колгоспом я не звик* (В. Барка).

КОЛГО́СПІВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Те саме, що **колго́спний** 1. *Колгоспівське правління тут селиться сьогодні...* (М. Нагнибіда); *На просторім колгоспівськім дворі метушня* (О. Десняк); *З колгоспівського подвір'я долинуло глухе бухкання сокири: Радіон рубав на кормокухні дрова* (Б. Харчук); *Крута балка .. То бачили в ній вовка, що ніс на спині ягня з колгоспівської кошари, то чули, як там щоночі плакав або реготав пугач* (Григір Тютюнник); *Обганяючи бронетранспортери і тягачі, вперед вирвався газик з брезентовим верхом, схожий на наш колгоспівський, на якому їздив голова і який усі звали "бобик"* (В. Нестайко).

КОЛГО́СПНИЙ, а, е, *іст.* 1. Прикм. до **колго́сп.** *Поза селом гаї, дубові, кленові гаї, а поза гаями і перед гаями безкрайні лани золотої пшениці, поля і кукурудзи, і соняшнику, і проса, і бавовнику... Українське колгоспне село. В селі в тому, в колгоспному, живуть чудесні люди* (Остап Вишня); — *Колгоспної справи, за яку я бився, тобі валити не дам...* (Григорій Тютюнник); // Належний колгоспу, колгоспникам. *В саду колгоспному допитливий юнак Опилення тонкі досліджує закони* (М. Рильський); *Вчора в правлінні йому показали плани колгоспних земель* (О. Довженко); *На колгоспний тік звозять снопи і скиртують* (М. Томчаній); *Наша хата в селі була крайньою, далі кілька людських наділів і безкраї колгоспні лани* (Любко Дереш); // Який є членом колгоспу. *Лине пісня в гаю солов'їна, і колгоспні дівчата ідуть...* (В. Сосюра); *Під вікном промайнуло обличчя колгоспного рахівника, завжди тихого й послужливого Івана Сидоровича* (П. Панч); *Це були типові сільські хлоп'яки з бідних колгоспних сімей* (А. Дімаров); // Признач. для колгоспу, колгоспників. *В тісному колгоспному клубі стояв він коло самого екрана і, перестрашений, присідав щоразу, як гриміли на нього поїзди і набігали знавіснілі коні* (П. Загребельний); *Усе тут — і просто по дорозі, позаду й попереду, і праворуч та ліворуч — усе колишнє. Колишній племрадгосп, колишні колгоспи, школи й автовокзали, дитсадки і майстерні, колгоспні контори й лікарні* (А. Михайленко); // Який відбувається в колгоспі. *Обіцяли бути гості і з сусіднього району, Погуляти на дозвіллі На колгоспному весіллі* (Л. Первомайський); // Власт. колгоспові, колгоспникам. *Товариш Ступа красно говорив про майбутнє колгоспне життя: гуртова радісна праця, пісні, на полях трактори та комбайни* (Р. Федорів).

2. Який ґрунтується на колективній формі сільського господарства. *Заброда, без якого до приходу нового голови не обходилась жодна ділянка колгоспного виробництва, раптом відійшов у тил і замкнувся в собі* (Микита Чернявський); *Колгоспний лад;* // Спрямований на створення колгоспів. *Колгоспний рух.*

КОЛГО́СПНИК, а, *ч.* 1. *іст.* Член колгоспу (у 1 знач.). — *Десятки тисяч тракторів щороку обробляють землю, ціла армія колгоспників працює на полях* (О. Донченко); *Біля насіннєвої ділянки стоїть гурт прибулих колгоспників* (А. Головко); — *Хіба у вашій артілі не виступають колгоспники і не критикують недоліків у роботі правління?* (Григорій Тютюнник); *Він тріпнув книгою:* — *Повість про те, як генеральський син покинув столицю і, замість інституту, добровільно й самовіддано поїхав на колгоспну свиноферму, щоб показати відсталим колгоспникам, як треба посправжньому доглядати свиней і виростити мільйон пудів сала...* (П. Загребельний); — *Дорогі товариші,* — *почав Максим Богданович.* — *Загальні збори колгоспників колгоспу "Зоря комунізму" вважаю відкритими* (В. Нестайко).

2. *розм.* Те саме, що **радіото́чка.** *Вона включила радіоколгоспник* (Любко Дереш); *Це була звичайна радіоточка. Наш "колгоспник"* (Ю. Іздрик).

КОЛГО́СПНИЦЯ, і, *ж., іст.* Жін. до **колго́спник** 1. *Миттю зібрався актив, колгоспники, колгоспниці гуртом як узялися: колгоспниці сільраду мажуть, колгоспники гній вивозять, двір чистять, вивіску, вікна миють, двір городять, ворота становлять* (Остап Вишня); *На стрімкій кручі стояла мати Івана Орлюка — немолода колгоспниця Тетяна* (О. Довженко); — *Чудове у нас жіноцтво, коли подумаєш... Якби мені та ваш талант, я всіх би наших колгоспниць виліпив як героїнь сучасної епохи!* (О. Гончар).

КОЛГО́ТИ, о́т, *мн.* Те саме, що **колго́тки.** *Повільно переставляючи ноги (вбрані у вовняні сірі колготи..), Наташа вийшла зі своєї кімнатки* (С. Андрухович); *Тут — усе чоловіче. Сорочки, чоботи .. А тут жіноче: халати й сорочки нічні байкові, колготи для дівчат, черевики й чобітки з підборами, спідниці* (Люко Дашвар); *Вона схожа на старшу Пеппі Довгупанчоху .. Яскрава дівчинка: ластовиння на кирпатому носі, .. грубі колготи, плетені рельєфною "резинкою": одна нога синя, друга синя у тонку зелену смужку* (Г. Вдовиченко).

КОЛГО́ТКИ, ток, *мн.* Дитячі або жіночі панчохи, виготовлені разом із штанцями як єдине ціле. *Малятко в самих колготках сидить на дивані і розглядає якусь книжку* (І. Жиленко); *Дарка запам'ятала — це Ленчині капронові колготки: більшість дівчаток у класі ще носила бавовняні, білі й коричневі, побрижені або пухирями повіддувані на колінах* (О. Забужко); *Біля собачої будки присіло дівчатко не більш як трьох рочків, у самих лише колготках і тоненькій кофтинці* (Люко Дашвар).

КОЛГО́ТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **колго́тки.** *Колготкова крамниця.*

КОЛДО́ГОВІ́Р, колдо́говору, *ч., розм.* Скорочення: колективний договір *(див.* **до́говір).** *Укладання колдоговорів.*

КОЛДОГОВІ́РНИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **колдо́говір.** *Одним із шляхів розв'язання проблеми охорони праці є використання механізму колдоговірного регулювання цих питань і захисту прав та інтересів працівників* (із журн.); *Колдоговірна робота.*

КОЛЕ́ГА, и, *ч. і ж.* Товариш за фахом, місцем роботи (перев. у сфері розумової праці), за навчанням у вищій школі і т. ін. *З Ватаги пи́сьма* [листи] *принесли, І всі тихенько зачитали. А ми з колегою лягли Та щось такеє розмовляли* (Т. Шевченко); *Був один* [Калинович] *в бухгалтерії, бо жоден з його колег не з'явився сьогодні на роботу* (І. Франко); *Галина була досить горда, .. але людини-друга, з якою можна при потребі поділитися горем і радістю, їй бракувало серед шкільних колег* (Б. Антоненко-Давидович); *Найчастіше снилися виробничі сни: дія відбувалася у редакції, діючими особами були колеги* (Г. Вдовиченко); // Форма звертання до особи свого кола. — *Шановні колеги! Ходімо до каплиці й помолимось за молодого княжевича Єремію, щоб Бог подав силу й тяму й хист молодому княжевичеві до наук* (І. Нечуй-Левицький); — *Ну, як спалося, колего? — запитав один із студентів, помітивши, що Роман прокинувся* (В. Минко); — *Я бажаю вам щастя, колего* (О. Бердник); — *О-о, професор Отава, колего! — ще здалеку подав він голос. — Ви до мене? Радий, радий...* (П. Загребельний).

КОЛЕГІА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до колегії (у 1, 2 знач.). *Колегіальний орган якої-небудь організації чи установи називається радою* (з наук.-попул. літ.); *Особливість української держави, що склалася за часів Б. Хмельницького, виявилася, зокрема, у виборності органів публічної влади та їх фактичній підзвітності виборцям з помітною роллю колегіальних установ — рад різних рівнів* (з навч. літ.); *Довіра та взаємоповага в медичному колективі забезпечуються принципами колегіальної етики* (з навч. літ.).

2. Який здійснюється спільно, групою осіб; спільний. *Органи держави відрізняються за територією, на якій вони діють (загальнодержавні й місцеві), за часом дії (постійні й тимчасові), за своїм складом (одноосібні й колегіальні)* (з навч. літ.); *Розгляд справ в апеляційній та касаційній інстанціях відбувається лише в колегіальному порядку* (з мови документів); // В основі якого лежить здійснення чого-небудь спільними силами. *Діяльність на колегіальних засадах.*

КОЛЕГІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **колегіа́льний** 2. — *Ти повідомив братів твоїх, Шиву й Вішну, про свій намір? — Ні. А навіщо? — Як то навіщо? Колегіальність! А то самостійно створив світосферу, замкнув її, щоб ніхто не бачив, що і як. Мало чого ти там натвориш* (О. Бердник); *Участь усіх громадян у прийнятті законів, здійсненні правосуддя, змінність і підзвітність посадових осіб, колегіальність у вирішенні питань, авторитетність і остаточність винесених рішень — усе це разом узяте забезпечувало ефективність афінської системи державного управління* (з навч. літ.).

2. *юр.* Принцип управління, за яким керівництво здійснює група осіб, які мають рівні права й обов'язки або дорадчі права, що належать до їхньої компетенції. *Незалежно від форм колегіальності вирішальною умовою її ефективності є персональна відповідальність* (з наук. літ.).

КОЛЕГІА́ЛЬНО. Присл. до **колегіа́льний** 2. — *Я часто підкреслюю, що моя адміністративна іпостась тимчасова, всі ми, колеги й друзі, повинні радитися, вирішувати все колегіально* (Ю. Мушкетик); *Ми готуємо цей документ із пропозиціями на розгляд керівництва міста і громадськості, щоб можна було колегіально прийняти рішення, де саме зберегти зелені насадження, а де, можливо, і ні* (з газ.).

КОЛЕ́ГІУМ, у, *ч.* 1. *іст.* Те саме, що **коле́гія** 3. *Проти єзуїтського костьолу та страшного корпусу через улицю стоїть прездорове будування давнього єзуїтського колегіуму, чи гімназії* (І. Нечуй-Левицький); — *Гостив у мене недавно брат мій названий, товариш по Харківському колегіуму* (Б. Левін); *Він віддав мене спочатку до бурси, а згодом до колегіуму. Хотів бачити мене священиком...* (В. Малик); *У 1632 році Київська братська школа об'єдналася зі школою Києво-Печерського монастиря й стала називатися Київським колегіумом, який у 1701 р. було перетворено на академію* (з наук.-попул. літ.); *У колегіумах викладали "сім вільних мистецтв" (граматику, риторику, діалектику, арифметику, геометрію, астрономію, музику) і богослов'я, вивчали також латинську і грецьку мови, у невеликому обсязі — літературу, географію та історію* (з навч. літ.).

2. Сучасний навчальний заклад II–III ступеня перев. філологічно-філософського та (або) культурно-естетичного профілю. *Черкаський колегіум "Берегиня", який здійснює поглиблену підготовку за фізико-математичним, гуманітарним та суспільним напрямами, було утворено 1993 року внаслідок реорганізації загальноосвітньої школи № 23* (з газ.).

КОЛЕ́ГІУМНИЙ, а, е. Стос. до колегіуму. *Для поглибленого вивчення історії було відкрито колегіумний клас історико-філософського профілю* (з газ.); *З метою демократизації управління в колегіумі було сформовано органи шкільного самоврядування колегіумного парламенту* (з Інтернету).

КОЛЕ́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Офіційно призначена група осіб, які утворюють певний адміністративний, розпорядчий або дорадчий орган. *Професорська колегія* [Львівського університету] *обрала його* [І. Франка] *доцентом, але адміністрація не затвердила* (М. Коцюбинський); *Перед редакційною колегією було поставлено ряд вимог* (М. Рильський); *Незабаром він став членом ученої ради двох сільськогосподарських інститутів, членом колегії Міністерства сільського господарства* (І. Рябокляч); // Засідання такого органу. *Прождала в черзі битих два дні. То міністр вів колегію, то його кудись викликали, а до заступників Оленці не хотілося йти* (В. Кучер); *На брифінгу, що відбувся після колегії, керівництво області та освітнього відомства продемонстрували зворушливе єднання та порозуміння* (із журн.).

2. Об'єднання осіб деяких професій. — *В Лондоні славний лікар Гарвей записав лікарській колегії цілих 56 фунтів зернят отсеї кави, щоб вона пила й розсліджувала* [досліджувала] *її вплив на жолудок* [шлунок] (Б. Лепкий); *Командуванням військовими силами Ольвії та Херсонеса відали колегії стратегів* (з наук. літ.); *Колегія адвокатів.*

3. *іст.* Назва деяких закритих середніх і вищих навчальних закладів у Західній Європі й Україні в XVI–XVIII ст. та Російській імперії у XVIII — першій чверті XIX ст. *Вони згадували, як колись обоє вчились у бурсі, у Київській колегії* (Д. Мордовець); *Він* [Петро Могила] *тоді заходився заводити в Києві свою власну школу-колегію для науки латинської, против школи братської* [на противагу школі братській] (М. Грушевський); *Поволі, .. в рудій чепурній свитці з широким коміром, не то чернець, не то дяк, не то бурсак, не то чепурний селянин ішов на лекції до колегії* (М. Івченко); *Центром шкільної освіти в Україні була Києво-Могилянська колегія, на зразок якої згодом були організовані колегії в Переяславі, Харкові, Чернігові* (з навч. літ.).

4. *іст.* У Росії XVIII ст. — назва центральних урядових установ. *Колегія дала наказ Овцину наступної весни 1735 р. продовжувати шлях до Карського моря* (з наук.-попул. літ.); *Між колегіями в 1718 р. був проведений точний розподіл справ, так що кожна з них відала якою-небудь однією галуззю управління* (з навч. літ.).

КÓЛЕДЖ, у, *ч.* 1. В Англії, США та деяких інших країнах — вищий або середній навчальний заклад. *Саме в ту пору .. покликали до армії Джозефа, який встиг тільки закінчити технічний коледж у Сан-Франциско* (Н. Рибак); *— Мені дали релігійну освіту. Потім — коледж європейського типу в Бенаресі* (О. Бердник).

2. У сучасній Україні — вищий навчальний заклад другого рівня акредитації або структурний підрозділ вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації. *Коледжі провадять освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у споріднених напрямах підготовки або за кількома спорідненими спеціальностями, і мають відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення* (з мови документів).

КОЛÉЖ, у, *ч.* У Франції, Бельгії, Швейцарії, Канаді та інших країнах — середній навчальний заклад. *До 1959 р. французький колеж — повний середній навчальний заклад, рівноцінний ліцею* (з наук. літ.).

КОЛЕЖÁНКА, *зах.* **КОЛІЖÁНКА,** и, *ж., розм.* 1. Жін. до **колéга.** — *Випадок цей якраз підтверджує наші спостереження, — говорив Валерій Іванович, звертаючись до своїх колег та колежанок* (О. Гончар); *Вона клопоталася .. і щось оповідала — про роботу і своїх колежанок, які з захопленням зустріли її нову кофтину* (Валерій Шевчук).

2. Те саме, що **пóдруга.** *Так складається, що є два квитки, другий був призначений для колежанки* (Ю. Винничук); *Коліжанка цієї дівчини .. коротко пострижена особа* (І. Карпа); *Ганна Іванівна подякувала давній колежанці за турботу, вимкнула зв'язок* (Люко Дашвар).

КОЛЕЖÁНСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **колежáнка.** *Колежанські посиденьки в нас завжди тривали до півночі* (із журн.).

КОЛÉЗЬКИЙ, а, е, *іст.* 1. Стос. до колегії (у 3, 4 знач.). *Колезька система управління.*

2. У Росії до 1917 р. — перша частина складних назв деяких цивільних чинів. — *Служи, корись... Заслужив уже колезького реєстратора, а там і до губернського секретаря дослужишся...* (І. Пільгук); *Малоросійська колегія давно вже свого депутата призначила — колезького радника Дмитра Наталіна* (Р. Іваничук); — *Цареві гроші і хліб збирали колезькі, а не полкові збирачі* (Ю. Мушкетик).

Колéзький асéсор *див.* **асéсор; Колéзький секретáр** *див.* **секретáр**[1].

КОЛЕКТИ́В, у, *ч.* Сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами. *Минуло ще з півгодини мовчання і тиші. Одне стало цілком ясно Марині: залишатися поза роботою, поза колективом вона не може* (В. Собко); *Без колективу людина не знала б ні щастя, ні радощів* (О. Гуреїв); *Не гаразд і те, що втратив* [ти] *віру в колектив. Згадай минуле нашої Землі — лише громада, лише дружба вирішували великі діла* (О. Бердник); // Група людей, пов'язаних спільною діяльністю, працею в одній організації, установі, на підприємстві і т. ін. *Говорив же їй Павло, розраював, що не треба в Ковалівку, а десь далі, де середня школа є, великий колектив учителів* (В. Кучер); *У моєму альбомі є фотографія нашого колективу. Ми стоїмо на редакційному ґанку* (В. Дрозд); *Трудовий колектив; Хоровий колектив.*

КОЛЕКТИВІЗÁЦІЯ, ї, *ж., іст.* Об'єднання одноосібних селянських господарств у колгоспи. *Колись, ще до колективізації, двір і будівлі .. належали заможному баєві* (Б. Антоненко-Давидович); — *Приїхав він у наше село як двадцятип'ятитисячник колективізацію проводити* (Григорій Тютюнник); *Насильницька колективізація;* // Узагалі усуспільнення чого-небудь. *Колективізація господарства.*

КОЛЕКТИВÍЗМ, у, *ч.* Спільність, колективні засади як принцип суспільного життя і діяльності людей. *Хома, який умів з кожного покепкувати, водночас викликав і загальну симпатію до себе своїм гумором та затятим колективізмом, що, здається, вже сидів йому в крові* (О. Гончар); — *Карле Івановичу, ви егоїст. У вас повністю відсутнє почуття колективізму* (О. Чорногуз).

КОЛЕКТИВІЗÓВАНИЙ, а, е, *іст.* Дієпр. пас. до **колективізувáти.** *Тракторна колона орала сокільські колективізовані ниви* (Д. Бузько); *Усі дослідники пов'язують голод в Україні із суцільною колективізацією сільського господарства. Вони не помиляються, але заради точності слід додати: голод спалахнув у вже колективізованому селі* (з наук. літ.); *Колективізоване сільськогосподарське господарство треба було механізувати* (з навч. літ.); // **колективізóвано,** *безос. пред. І щодня, і щоночі в сільраду телефонограми: — Скільки заготовлено? — Скільки протруєно? — Скільки прочищено? — Скільки колективізовано?* (Остап Вишня); *До 1933 р. більшість селян України було колективізовано* (з наук. літ.).

КОЛЕКТИВІЗУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок. і док., кого, що, іст.* Проводити, здійснювати колективізацію. — *Комуна колективізує сарану, голоті — всі права...* (Г. Косинка); *Колективізувати сільське господарство;* // Узагалі усуспільнювати що-небудь. *Землю у власників відібрали, майно колективізували* (з газ.).

КОЛЕКТИВІЗУВÁТИСЯ, ýється, ýємося, ýєтеся, *недок. і док., іст.* 1. Об'єднуватися в колгоспи. [Б а т ь к о:] *Колективізуєте* [села]? [О к с а н а:] *Не ми колективізуємо, а вони самі колективізуються* (Остап Вишня); *Одна комунівська дівчина йому в око впала. Отож і чекає він того щасливого дня, коли Сокільче колективізується й він зі своєю Вівдеєю в одній комуні-сім'ї опиниться* (Д. Бузько).

2. *тільки недок.* Пас. до **колективізувáти.** *Село те колективізувалося повільно* (Ю. Збанацький); *У сільськогосподарських артілях колективізувалися посіви та майно, але залишалася присадибна ділянка та необхідний для її обробітку реманент* (з навч. літ.).

КОЛЕКТИВÍСТ, а, *ч.* Послідовник, прибічник колективізму. *Почувши, що він голова правління, я .. задумався: .. Як же такий, як Володька, міг бути за голову правління кредитового товариства в районі, де стільки комун, де є чимало свідомих, розумних колективістів?* (Д. Бузько); [П а с і ч н и й:] *Запорозькі козаки для свого часу в певній мірі теж були колективісти! .. Факт. Жили артілями, що куренями звались. Артіль рибальська, ковальська, збройна* (О. Довженко).

КОЛЕКТИВІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Який ґрунтується на засадах колективізму. *Колективістичне суспільство;* // Який відповідає принципам колективізму, пройнятий ними. *Кожен життєвий, глибинний твір — колективістичний* (В. Ел-

лан-Блакитний); *М. Грушевський у своїй науковій практиці, поступово еволюціонізуючи від народництва через неонародництво до національно-державного світогляду, створив поліфакторну модель історії нації, підійшов до розуміння історичного прогресу як боротьби індивідуалістичних та колективістичних тенденцій розвитку людства* (з наук. літ.).

КОЛЕКТИВІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **колективіст.** *Ще в школі Світлана була колективісткою* (із журн.).

КОЛЕКТИВІ́СТСЬКИЙ, а, е. Власт. колективістові, колективістам. *Доба Арістотеля характеризується глибокою кризою поліса і самих полісних цінностей, зростанням індивідуалізму, який розкладає традиційну полісну, колективістську етику* (з навч. літ.); *Від народження дитина потрапляє у світ масової культури, де її полонить масова дитяча література, промислово виготовлені іграшки та ігри, дитячі клуби та табори, технології колективістського виховання* (із журн.).

КОЛЕКТИ́ВНИЙ, а, е. Прикм. до **колекти́в;** спільний. *Будучи основою мислення, мова служить засобом пізнання, акумуляції знань і колективного досвіду* (В. Русанівський); // Який належить колективу. [Пасічний *(розгортає план):*] *Яка краса! План колективної землі. Велике поле честі й слави* (О. Довженко); // Який здійснює колектив. *Слухаючи майора, хлопці потай під столом потискують один одному руки, дають напівпошепки колективну клятву, що житимуть правильно* (О. Гончар); *Керівна структура ОУН змінилася: одноосібне керівництво було замінене колективним* (з навч. літ.); // Власт. колективу, який ґрунтується на спільності праці, інтересів та на принципах колективізму. *Музикантська команда комуни, безперечно, вела перед у розумінні виявлення перших ознак колективної солідарності* (І. Микитенко); *Колективний характер народної художньої творчості дає можливість просіювати нові форми через "сито" естетичного досвіду багатьох поколінь, із відкиданням усього невдалого, несуттєвого, невиразного, і відточувати, удосконалювати кожний відібраний елемент художньої форми, образну структуру, прийом тощо* (з наук. літ.); // Признач. для колективу. *Мені треба було запам'ятати цей день назавжди, але "Наддніпрянська правда", яку я перечитав од заголовка до підпису редактора.., не помогла мені, бо, чесно виконуючи заповідану й декретовану їй роль колективного організатора й агітатора, не могла дбати ще й про чиїсь там почуття* (П. Загребельний).

△ **Колекти́вна вла́сність** *див.* **вла́сність; Колекти́вний до́говір** *див.* **до́говір.**

КОЛЕКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **колекти́вний;** спільність, колегіальність. *Фольклор — це усна народна творчість, що характеризується такими ознаками: колективність творення, масовість використання, багатоваріантність текстів, переважна анонімність* (з наук. літ.); *На чайці козаки діяли колективно, і ця колективність виникала із взаємного довір'я, пошани, приязні, фаховості, спільного досвіду й підтримки в боротьбі, а також із суворої дисципліни* (з навч. літ.).

КОЛЕКТИ́ВНО. Присл. до **колекти́вний.** — *Нам приємно бачити ваше благородне обличчя, і ми одноголосно, хоч окремо, не колективно .. зійшлися у вас, щоб потиснути вашу чесну руку* (І. Франко); *Вони звикли колективно жити й діяти... Через це підпілля не можна повністю знищити* (Ю. Яновський); *Тепер усі такі справи — і винаходи, і удосконалення — робляться колективно. Одна людина нічогісінько не варта, у неї ніколи нічого не вийде* (В. Владко).

КОЛЕ́КТОР, *ч.* 1. *род.* у, *спец.* Установа, яка займається збором і розподілом чого-небудь між підвідомчими організаціями. *Для розподілу між бібліотеками поліграфічні підприємства надсилали до Київського обласного бібліотечного колектору Укркниготоргу з першої частини тиражу по 60 примірників усієї книжкової продукції* (з наук. літ.).

2. *род.* а. Працівник, який збирає, складає опис і зберігає певні зразки чого-небудь (гірських порід, ґрунтів і т. ін.). *І ось я в Сибіру. Точніше, на Алтаї. Працюю колектором в геогрупі* (О. Бердник); *Проби порід колектори брали на ходу, не зупиняючись для їхньої обробки, а карти складали при каганці* (І. Білик).

3. *род.* а. Фахівець, який займається стягненням заборгованості з боржників. *Колектор повинен допомогти боржникові розібратися у схемі виплат, спланувати бюджет і схему погашення боргу, знайти варіанти здійснення регулярних виплат для погашення заборгованості* (з навч. літ.).

4. *род.* у, *техн.* Широкий канал або труба для збирання рідин чи газів з інших каналів (труб) і відведення їх у певне місце. *Не встигли отямитись від Суходольська, те саме й у Жовтих Водах .. Знову ж таки, несправний колектор, нечистоти скинуті у ріку* (Л. Костенко); *З усього, що стосується каналізаційних систем, пригадую лише слово "колектор"* (Ю. Андрухович).

5. *род.* а, *техн.* Частина генератора постійного струму, у якій змінний струм перетворюється в постійний. *Щоб дістати в зовнішньому колі постійний за напрямом струм, застосовують спеціальний механічний пристрій для перемикання — колектор* (з навч. літ.).

6. *род.* у, *техн.* Підземна галерея під поверхнею вулиць для укладання кабелів чи труб. *Замовникам будівництва телекомунікаційних мереж дозволено прокладати лінії комунікацій через мости, тунелі, колектори, вулиці* (з наук. літ.); *Підземний колектор на Хрещатику був споруджений у 1946 р.* (з газ.).

КОЛЕ́КТОРНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **коле́ктор** 4–6. *Одним із засобів підвищення надійності роботи електропередач потужних локомотивів з автономною електропередачею (тепловози, газотурбовози) є заміна тягових колекторних двигунів постійного струму на асинхронні частотно-керовані машини* (з наук. літ.); *Колекторний генератор; Колекторний струм; Колекторні труби.*

КОЛЕ́КТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коле́ктор** 1–3. *Колекторські агенції переважно проводять стягнення на досудовому етапі існування заборгованості* (з навч. літ.); *Діяльність колекторських фірм з кожним роком набирає обертів — створюються нові відділи для стягнення боргових коштів як з фізичних і приватних осіб, так і з цілих компаній* (з газ.); *Колекторський відділ.*

КОЛЕКЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до колекції. *Рік випуску тієї монети якимось дивом виявився колекційним, вона була настільки рідкісною, що за виручені гроші в Одесі мене взяли нелегально на пароплав* (В. Шкляр); *Вітчим весь час тягав за собою рушницю, гарну колекційну* (С. Жадан); *Колекційні картини; Колекційні марки.*

КОЛЕКЦІОНЕ́Р, а, *ч.* Той, хто збирає яку-небудь колекцію. *Фотя тепер став завзятим колекціонером, накупив на ярмарку з півдюжини різних плахот* [плахт] (Леся Українка); *У місті .. він* [професор медицини] *був відомий як людина широких мистецьких смаків — меценат театру, колекціонер шедеврів малярства, аматор музики* (Ю. Смолич); *Навколо порожнього фонтана .. колись полюбляли збиратися рівненські колекціонери: філателісти, філуменісти, фалеристи і чого тільки не філи* (О. Ірванець); *Пані Держислава впала в екзальтацію, властиву лише дуже відданим колекціонерам, і сказала, що у неї вдома є рівно 3427 відкриток, ні одною менше, і вона нізащо не понесе їх на продаж* (Любко Дереш).

КОЛЕКЦІОНЕ́РСТВО, а, *с.* Збирання колекцій як заняття; захоплення колекціонуванням. *На зламі XVIII–XIX ст. колекціонерство перейшло в якісно нову фазу і спричинило появу перших публічних музеїв, серед яких одним із перших став Лувр у Парижі* (з наук.-попул. літ.); *Справжнє колекціонерство, зберігаючи й передаючи наступним поколінням витвори культури, має риси елітарності* (із журн.); *Антикварне колекціонерство.*

КОЛЕКЦІОНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **колекціоне́р.** *Почав пан Повондра збирати вирізки про саламандр. Його колекціонерській пристрасті ми завдячуємо дуже багато матеріалів, які інакше згинули б у непам'яті* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); *Колекціонерську діяльність Юрія Меженка треба розглядати як продовження давніх традицій українського колекціонування, традицій В. Тарновського, Д. Щербаківського та ін.* (з наук. літ.); *Колекціонерське хобі.*

КОЛЕКЦІОНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **колекціонува́ти.** *Останнім часом тільки цим і заклопотаний* [Ромка] — *човном та колекціонуванням платівок* (О. Гончар); *Він був добропорядною, тихою людиною, кабінетним ученим, що все своє життя тільки й займався колекціонуванням рідкісних комах* (Ю. Бедзик); *Для дітей з'явилося чимало розваг: мультсеріали, комп'ютерні ігри, колекціонування наклейок* (Г. Пагутяк); *Історія колекціонування марок нараховує майже 150 років* (з наук.-попул. літ.).

КОЛЕКЦІОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Збирати колекцію чого-небудь. — *Я колекціоную інструменти, зокрема — молотки. — Колекція молотків — це дуже добре, — мрійливо мовить Олександер* (В. Барка); — *Ти колекціонуєш таємниці? Навіщо вони тобі?* (О. Бердник); *Сашко Циган захоплювався автомашинами. Він збирав фотографії, вирізки, колекціонував сувенірні іграшкові макетики машин* (В. Нестайко); *Григорій Ґалаґан приязно ставився до Шевченка, купував його твори.., колекціонував твори мистецтва, фінансував деякі українські видання, склав велику книгозбірню, а пізніше заснував славетну колегію Павла Ґалаґана* (І. Дзюба); *Можна подорожувати значно дешевше і цікавіше, колекціонувати не лише краєвиди та екскурсії, а й нові знайомства* (Н. Сняданко); *Зроду вони* [дорослі] *не спитають: "А який у нього голос? Які ігри він любить? Чи колекціонує метеликів?"* (А. Перепадя, пер. з тв. А. де Сент-Екзюпері).

КОЛЕКЦІОНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **колекціонува́ти.** *Який був у нас змалечку лютий голод на барви — пригадай, що колекціонувалося з найбільшим запалом? Фантики, кольорові обгортки від цукерок, — чим яскравіші, тим же рідкісніші були!* (О. Забужко); *Колекціонуються старі українські ікони, стародруки, предмети декоративно-ужиткового мистецтва* (із журн.).

КОЛЕ́КЦІЯ, ї, *ж.* Систематизоване зібрання однорідних предметів, що становлять науковий, художній, історичний і т. ін. інтерес. *Коло величезної шкіряної канапи стояла колекція цибухів і палиць, а над канапою пишалися стрільби і нагайки* (Б. Лепкий); *У тутешнього віце-консула кн. Гагаріна .. є колекція листів Шевченкових до Якова Лазаревського* (А. Кримський); *Батько розірвав конверт і почав уголос читати: "..Обіцяю писати вам з кожного порту, куди будемо заходити, і раджу Грицькові збирати колекцію марок та конвертів"* (М. Трублаїні); *Це була колекція комах, шкідників лісу, яку Демко збирав довго й пристрасно. На дні скриньки рівними рядами було приколото шпильками різноманітних жуків і метеликів* (О. Донченко); — *В моїй колекції світлин ви, певне, знайдете чимало цікавого для себе* (В. Домонтович); — *От у мого родича, .. професора, члена-кореспондента, доктора медичних наук, така колекція картин, ікон — захитаєшся. Всі — оригінали. Унікуми. Дев'ятнадцяте століття, вісімнадцяте... Не квартира — музей* (В. Нестайко).

КО́ЛЕНИЙ, КО́ЛОТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **коло́ти** 1–4. *Ґанок на карбованих стовпах, .. дерев'яні стелі з грубезними сволоками і двері з покою до покою на чопах, колені, не гибльовані і без клямок .. — все воно нагадувало ті часи, коли люди казали собі, що хата є не лиш до мешкання, але й до оборони життя і маєтку* (Б. Лепкий); *Тоді долине до вас і ніжний шелест паперу, і тонке гудіння пляшок, пляшечок, слоїків і пробірок... і дзенькіт колотого скла* (Ю. Винничук).

2. *у знач. прикм.* Вигот. коленням, колоттям. *Я дістав два шматки колотого цукру, твердого, як камінь, і дуже солодкого* (А. Дімаров); — *Минуло безліч літ, що безперервно в прірву скочувались, як колене каміння, і тонули у чорних безвістях глибоких* (Р. Федорів); *Жінка відчайдушно махала малою сокиркою біля дровника, кидала на купу колотих дров* (Люко Дашвар).

КОЛЕНКО́Р, у, *ч.* Тонка бавовняна, дуже накрохмалена або просякнута спеціальною рідиною одноколірна тканина, яку використовують перев. для виготовлення книжкових палітурок, підкладки в одязі і т. ін. *Зиркнув на двері старий .. і, відійшовши в куток, до полички, вийняв том Шиллера в твердих палітурках з червонастим коленкором* (В. Барка); *Після процедури апретування коленкор стає жорстким, вологостійким і блискучим і тому витримує інтенсивне використання в бібліотеках* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Христя проговорила цеє все скоро, одриваючи слова, наче коленкор на сорочку* (Гри́цько Григоренко).

◊ **(1) Інший (не той) коленко́р** — зовсім інша справа. [К р я ч к о:] *А як Петро? Переживає?.. Така робота була, а тепер рядовим інженером .. А Ліди не видно. Кинула? Така красива, їй гроші треба, а рядовий... вже не той коленкор* (О. Коломієць); *То були танкісти, а це — артилеристи. Зовсім інший коленкор* (О. Шугай).

КОЛЕНКО́РОВИЙ, а, е. Стос. до коленкору. *Коленкорове виробництво;* // Пошитий, вигот. із коленкору. *Горпина сама не пішла, а невістку пустила, ще й дала їй свою новісіньку, ні разу не надівану коленкорову сорочку надіти* (Л. Яновська); *Під ялинкою лежать коленкорові червоні й блакитні мішечки з дешевими цукерками, горіхами, яблуками* (О. Іваненко); *Він приніс .. товстий зошит у коленкоровій*

палітурці (О. Бердник); *Парубки, .. поправляючи коленкорові квіти на лацканах, розносили пругку, золотаву, легку .. тирсу на каблуках* (Є. Пашковський).

КО́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **коло́ти** 1–4. *Потім її очі спинилися на поличці креденсу, де лежали сікач і молоток для колення цукру* (І. Франко); *Колення дров.*

КОЛЕНХІ́МА, и, *ж., бот.* Один із видів тканин перев. дводольних рослин, який надає міцності їхнім органам. *Коленхіма властива молодим частинам дводольних рослин (черешкам та жилкам листків, молодим стеблам тощо)* (з наук. літ.); *Коленхіма — жива механічна тканина в рослин, яка розташовується безпосередньо під епідермісом* (з навч. літ.).

КОЛЕНХІ́МНИЙ, а, е, *бот.* Прикм. до **коленхі́ма.** *Первинна кора стебла хризантеми включає паренхімні та коленхімні клітини. Деякі з останніх забезпечують опору стебла, утворюючи під епідермою суцільний циліндр* (з наук. літ.); *Особливістю стінок коленхімних клітин є багатошаровість їхніх потовщених частин* (з навч. літ.).

КОЛЕОІДЕ́Ї, е́й, *мн., зоол.* Те саме, що **двозя́брові.** *Тварин, що відносять до підкласу колеоідей, нерідко називають двозябровими (у сучасних тварин цього підкласу двоє зябер). Це сучасні головоногі: восьминоги, каракатиці, кальмари та ін.* (з наук. літ.); *Основною їжею атлантичних дельфінів є скумбрія й оселедець, а також колеоідеї* (з навч. літ.).

КОЛЕО́ПТИЛЕ *див.* **колео́птиль.**

КОЛЕО́ПТИЛЬ, я, *ч.,* **КОЛЕО́ПТИЛЕ,** *невідм., с., бот.* Перший після сім'ядолі листок у злаків. *Колеоптиль має форму згорненої трубки із загостреною верхівкою, якою він пробиває ґрунт при проростанні зернівки й захищає органи, що розвиваються* (з наук.-попул. літ.); *У злакових спочатку з'являється на поверхні ґрунту колеоптиле, з якого згодом розвивається перший листочок, далі — другий, третій і наступні* (з навч. літ.).

КОЛЕОРИ́ЗА, и, *ж., бот.* Плівчаста захисна тканина, що вкриває первинний корінь зародка в насінні рослини. *З колеоризи кукурудзи, яка має вигляд світлої плямки на загостреній частині насінини, розвивається корінь рослини* (з наук.-попул. літ.); *Під час проростання зерна колеоризу прорива́ють корінці, що розвиваються* (з навч. літ.).

КОЛЕСИ́ТИ, ешу́, еси́ш, *рідше* **КОЛЕСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., розм.* 1. Їздити, ходити і т. ін. непрямим шляхом, роблячи крюк; колувати (у 2 знач.), кружляти (у 6 знач.). *В .. лазуровім, чистім повітрі .. колесує орел-беркут* (І. Франко); * Образно. *Теперішнє, що колесить кругом його* [нього], *таке непривітне, таке темне, безрадісне!..* (Панас Мирний).

2. Багато їздити, роз'їжджати в різних напрямах, скрізь. *Сашко.., либонь, бач, колесує по світу* (Є. Пашковський); *Колесили — куди очі вели, дісталися Вишгорода, зупинили автівку на березі Київського водосховища* (Люко Дашвар); *На Поштовій площі відбулася виставка техніки, що колесувала вулицями столиці довгі роки своєї історії* (із журн.).

КОЛЕСИ́ЩЕ, а, *с., розм.* Збільш. до **ко́лесо** 1, 2. *Тягнуть вони обидва старе колесище на підклад під гніздо бузькам* (С. Ковалів).

КО́ЛЕСО, а, *с.* 1. Коло зі спицями або суцільне, що обертається на осі й надає руху автомобілеві, возові та іншим засобам пересування. *Заклацали .. копита об суху землю, загули колеса, котячись по рівному шляху* (Панас Мирний); *Одноманітно постукують колеса вагона* (Ю. Шовкопляс); *— Мотоцикл на те й винайдено, щоб на ньому їздити, мчати .. Це ж просто здорово: кермо та два колеса, а само їде, не їде — летить!* (О. Гончар); *Зненацька вони почули голосне торохтіння, а за хвилю з провулка вигулькнув візок на чотирьох великих колесах* (Ю. Винничук); // *перев. мн., перен., розм.* Те саме, що **автомобі́ль.** — *Куди по тебе заїхати? — Ти вже на колесах? Нікуди. Приходь сам* (В. Шкляр); *Чим закінчиться продаж "коліс" та інших "цінностей" боржників покаже час, але експерти кажуть, що бюджетові це вже не допоможе, тим паче в умовах фінансової кризи* (з газ.); // *перен.* Акробатичний трюк — перекидання акробата, спортсмена і т. ін. боком чи через голову з короткою опорою на руки або на ноги. *Акробати вправно виконували різноманітні стрибки, колеса, перевороти, перекати, сальто* (із журн.); // *перев. мн., перен., жарг.* Наркотичні таблетки або взагалі таблетки. *Чи кидали вони у чай колеса (пігулки) для сильнішого кайфу, я не знаю* (В. Рубан),

2. *у знач. присл.* **ко́лесом.** По колу. *Закрутилося, заходило колесом все кругом мене...* (Панас Мирний); *Народ оточив колесом огнище* [вогнище] *і в безмовній покорі слухав незрозумілий маніфест* (Б. Лепкий).

3. Деталь машини, механізму чи пристрою у формі кола для передачі або регулювання руху. *Колеса в млині крутились, вода шуміла* (І. Нечуй-Левицький); *Він почув гордість, самоповагу, наче не панич Льольо, а сам він .. пустить в рух колеса, паси машини і людську силу* (М. Коцюбинський); *В довгій майстерні шипить ручний токарний станок, величезне колесо якого крутить хлопчак років дванадцяти* (М. Стельмах); *Крутились, рипіли й чаділи блакитним димом від тертя вали й зубчаті колеса млинового механізму* (Ю. Логвин).

4. *перев. чого, перен.* Про зміну життєвих подій, фактів і т. ін. *Зрана до ночі гуде колесо темних турбот* (М. Зеров); *Як добре, .. що вони* [артисти] *не потрапили під жорстоке колесо війни, що вони живі і здорові* (Н. Рибак); *Колесо часу вертиться, крутиться, біжить... В одних душах ослаблює доброчинності, в інших — додає відваги; ще в інших — додає вад чи убавляє їх; притупляє горе в серці, побільшує мудрості* (Р. Іванченко).

Ї́здити на колеса́х *див.* **ї́здити; Круг колі́с** *див.* **круг**[1]**; Обтяга́ти (обтя́гувати) / обтягти́ (обтягну́ти) ко́лесо** *див.* **обтяга́ти; Форте́ця на колеса́х** *див.* **форте́ця; (1) Чо́ртове ко́лесо** — атракціон, що має форму кола й обертається вертикально з прикріпленими перпендикулярно до нього кабінами для сидіння. *Стоїть те чортове колесо на високій кручі над Дніпром. І таке враження, що ти в справжнісінькому літаку летиш. Далеко внизу Поділ, і Дніпро, і низьке лівобережжя* (В. Нестайко); *У парку знаходився каскад фонтанів, танцмайданчик, кінотеатр, атракціони — всілякі гойдалки з каруселями й чортовим колесом* (О. Ірванець).

△ **(2) Водоналивне́ ко́лесо** — колесо, що діє під вагою води, яка спадає на його лопаті. *У І тис. до н. е. єгиптяни почали використовувати для поливу землі водоналивне колесо* (з наук.-попул. літ.); *Для зрошування невеликих ділянок землі використовували чигир — величезне водоналивне колесо з черпаками* (з навч. літ.); **(3) Махове́ ко́лесо (ко́ло)** — колесо великого діаметра з масивним ободом, що забезпечує рівномірний рух механізму. *Апаратна востаннє здригнулась і стала, а махове коло закрутилось в такому шаленому льоті, що, здавалось, підхопить з собою й машину* (М. Ко-

цюбинський); * У порівн. *Місяць у білому колі, як те махове колесо, по синьому небі котиться* (І. Рябокляч).

◊ **Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са** *див.* **вставля́ти**[1]; **Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са]** *див.* **дава́ти; Деся́та спи́ця в ко́лесі** *див.* **спи́ця; Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові]** *див.* **ду́мка; (4) Закрути́лося ко́лесо** — розпочалася робота, справа, діяльність і т. ін. — *Иди у кам'яницю і нехай сюди зараз же прийде Катря, а Охрім у корчму нехай піде. — Сурина підвівся. Капуста простягнув йому руку і теж встав. — Закрутилося колесо, — тихо мовив він* (Н. Рибак); *Коли ж настав час сівби, Іван Юхимович спершу розгубився. Колесо закрутилося так швидко, без будь-яких зусиль з його боку, що він у перші дні відчував себе зайвим* (М. Руденко); **Зупини́ти (спини́ти, поверну́ти наза́д) ко́лесо істо́рії** *див.* **зупиня́ти; Іти́ / піти́ ко́лесом** *див.* **іти́; (5) Ко́лесо ща́стя (форту́ни)** — про мінливість (зрадливість) долі. *Киселевський не діждався вже тієї хвилини, коли колесо щастя мало обернутись корисно для нього* (І. Франко); *Вона закинута сюди обертанням безжального колеса фортуни, сліпої, позбавленої розуму* (П. Загребельний); — *Відтепер .. ваше життя змінюється на краще! Чи відчуваєте ви, як скрипить колесо фортуни? — засміялася Марина* (І. Роздобудько); **Крути́тися як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **бі́лка в ко́лесі** *див.* **крути́тися; (6) На коле́сах,** *зі сл.* б у т и, п е р е б у в а т и, ж и т и *і т. ін.:* а) у дорозі, у стані пересування, переїзду з одного місця на інше. *Полк Самієва .. робив по півсотні й більше кілометрів на добу, — жоден боєць не відставав. Всі підрозділи були на колесах* (О. Гончар); *А багато заводів, вивезених із західних областей країни, ще перебувало на колесах* (Є. Доломан); б) який супроводжується пересуванням з одного місця проживання на інше; мандрівний. — *Звикла вже, Василинко, до життя на колесах?* (О. Гончар); **Наляга́ти / налягти́ на коле́са (ко́лесо)** *див.* **наляга́ти; Не оста́ння** *(рідко* **ви́дна) спи́ця (шпи́ця) в ко́лесі** *див.* **спи́ця; Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са** *див.* **огляда́тися; Підсу́нути (підкла́сти) го́лову під ко́лесо** *див.* **підсува́ти; (7) Поверну́лося ко́лесо істо́рії,** *книжн.* — сталися зміни в чому-небудь. [Н а з а р П е т р о в и ч:] *Що зробиш? Повернулося колесо історії. Так що тобі, хлопче, мабуть, доведеться схопити гарбуза.* [С е р г і й:] *Хай так. Я хочу почути це від неї самої* (Л. Дмитерко); *Що буде? Невже колесо історії повернеться назад?* (О. Шугай); **Поста́вити на коле́са** *див.* **поста́вити**[1]; **(8) П'я́те ко́лесо до во́за (у во́зі, біля во́за** *і т. ін.), ірон.* — той (те), що є зайвим, непотрібним. *Герман увесь віддався тій погоні за багатством; Рифка тепер стала для нього п'ятим колесом до воза* (І. Франко); *Розмова не клеїлася. Гість був п'ятим колесом у возі* (Б. Лепкий); — *Та я п'яте колесо біля воза! — страждаючи, мовив механік* (Є. Гуцало); *Гриша Фрусін був п'ятим колесом до воза, хоч йому теж кортіло з нами; .. він хотів усе вияснити ще до настання завтрашнього дня, але Шляхтич м'яко погамував його* (П. Загребельний); **(9) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **п'я́те ко́лесо до во́за (у во́зі),** *ірон., перев. зі сл.* п о т р і б н и й — уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного слова "потрібний"; зовсім не (потрібний). — *А може, буду так потрібна, як п'яте колесо в возі* (І. Нечуй-Левицький); *Він говорить скрипучим незадоволеним голосом: — Тобі фізика так потрібна, як п'яте колесо до воза* (О. Іваненко); — *Хіба я не знаю, що ти любила Романа, — вже з серцем промовила Зося. — Потрібний він мені, як п'яте колесо до воза* (М. Стельмах).

КОЛЕСО́ВАНИЙ, а, е, *іст.* Дієпр. пас. до **колесува́ти**[2]. *В салі* [у вітальні] *було так тихо, що чути було стони* [стогін] *колесованих на подвір'ю* [подвір'ї] *людей і рев насаджуваних на палі сердюків* (Б. Лепкий); — *Якщо святі великомученики не боялися бути колесованими й роздертими, якщо пророк Даниїл, покладаючись на Бога, не боявся перебувати в одній ямі з голодними левами, то чим мене злякати?* (Ю. Андрухович); // **колесо́вано,** *безос. пред. Збираючись у похід проти турків або татар, запорожці закликали до себе людей з України, кажучи їм: "Хто хоче за християнську віру на кілку сидіти, хто за святий хрест радий, щоб його четвертовано і колесовано, хто готовий прийняти усякі муки і не боїться смерті, — приставай у козацтво"* (М. Драгоманов).

КОЛЕСОПРОКА́ТНИЙ, а, е. Стос. до виготовлення сталевих коліс способом прокату. *Виробничі потужності заводу включають сталеплавильний комплекс і колесопрокатне виробництво* (з газ.); // Признач. для виготовлення коліс способом прокату. *Колесопрокатний цех Нижньодніпровського заводу було введено в експлуатацію 1935 р.* (із журн.).

КОЛЕСОПРОКА́ТНИК, а, *ч.* Той, хто працює на колесопрокатному виробництві. *Молоді колесопрокатники.*

КОЛЕСУВА́ННЯ, я, *с., іст.* Дія за знач. **колесува́ти**[2]. *Вони* [польські пани] .. *страчували українських народних ватажків, карали їх колесуванням, смертю на палі...* (О. Довженко); — *Щойно був гонець до гетьмана з дороги на Глухів. Сповістив, на власні очі бачив колесування* (Г. Колісник).

КОЛЕСУВА́ТИ[1] *див.* **колеси́ти.**

КОЛЕСУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, іст.* Піддавати дуже жорстокій смертній карі, ламаючи кістки на спеціально обладнаному колесі, що крутиться. *Відьом же тут колесовали* [колесували] *І всіх шептух і ворожок* (І. Котляревський); [Ф и л и м о н *(один):*] *А як гроші однімуть?.. Еге... Чорта лисого знайдуть, заховані добре, не віддам, хоч би колесували* (І. Карпенко-Карий); [Х м е л ь н и ц ь к и й:] *Згадайте гетьмана Остряницю, обозного Сурмила .. Це їх і козаків, славних запорожців, на площі у Варшаві колесували і з живих жили тягли* (О. Корнійчук).

КОЛЕ́Т, а, *ч., іст.* В арміях царської Росії та деяких західноєвропейських країн — короткий приталений без рукавів військовий мундир зі шкіри, сукна і т. ін. *Пролетіли ескадрони кінної гвардії в залізних кірасах, за ними — кавалергарди в білих колетах* (П. Кочура); *У XVI ст. рейтарську роту зменшили до 120–200 коней, відкинули важке озброєння (замість рушниці прийшов короткий мушкет, на місце шаблі – простий палаш) і дали воякам колети – шкіряні кафтани* (з навч. літ.).

КО́ЛЕУС, у, *ч.* Рід багаторічних трав'янистих кущових або напівкущових декоративних рослин родини губоцвітих з темно-червоними, рожевими, рожево-фіолетовими або строкатими листками. *Деякі колеуси культивують у тропіках заради їстівних бульб, що розвиваються на підземних кореневищах* (з наук. літ.); *Колеус — рослина з яскравим забарвленням листя, яке в народі називають "кольорова кро-*

пивка" (із журн.); *Квіткову композицію годинника складено з вересу, бегоній, хризантеми, колеусу та каланхое* (з газ.).

КО́ЛЕЧКО, а, *с., розм.* 1. Зменш.-пестл. до **ко́ло**[1] 1, 2, 5–7. *Під написом — дивна печатка: підківка, до кінців якої домальовали по колечку* (Любко Дереш).

2. *у знач. присл.* **ко́лечком, ко́лечками.** *Дівчата скубли пір'я на перини-лоскоти. Вони сиділи колечком навколо решета* (М. Малиновська).

КОЛЕ́ЧКО *див.* **кіле́чко.**

КОЛЕ́ШНЯ, і, *ж., діал.* Повітка, хлів, перев. під однією покрівлею з хатою. *Пішов до колешні, вишукав добру кривульку, обтесав і заправив істик* (Н. Кобринська); *Петро .. пішов до колешні та вивів Галєну* [кобилу], *та запряг* [запріг] *до старого воза* (Л. Мартович).

КОЛИ́[1], *присл.* 1. *часу, також із частками* ж, т о. В який час. *Співай же їм, мій голубе, Про Січ, про могили, Коли яку насипали, Кого положили* (Т. Шевченко); *Коли, як і чому понесло Коржа з України аж до Сибіру — того ніхто не знав, та й він сам не любив про це розводитись* (Б. Антоненко-Давидович); *Черниш аж тепер помітив, що вдарив його міною, яка не знати коли і яким чином опинилася у нього в руці* (О. Гончар); // Уживається в питальних реченнях. — *Коли ж тебе, матінко, дожидати в гості — чи глибокими снігами, чи зеленими лугами, чи вишневими садами?* (І. Нечуй-Левицький); *І всі його питали, мов пророка: — Коли ж той день? Чи довго ще ся ніч?* (Леся Українка); — *А коли скажеш? — Коли?.. Коли?.. Їй-богу, не знаю* (В. Винниченко); — *А коли відбудеться суд? — Може, завтра. А може, й зараз...* (В. Нестайко); // Уживається в риторичних запитаннях і вигуках, що передбачають негативну відповідь. *Катря, дивлячись у віконце, промовила: — Усе хмари, усе негода! Коли вже те ясно буде!* (Марко Вовчок); — *Забери його* [карбованця] .. *Коли ще в житті таку дурницю матимеш?* (М. Стельмах); *Коли-то він побачить оте пресвітле диво?.. І чи побачить?..* (Василь Шевчук).

2. *неознач., розм.* У який-небудь час; коли-небудь. — *Прощай! — сказав Осел, — навідайсь ще коли, Бувай здоров, небоже!* (Л. Глібов); *Хіба коли забуду я, як плакав він, мій чорнобривий* (В. Сосюра); // Час від часу; іноді, інколи, деколи. *То було коли озветься* [Катря] *до нас із Марусею словом сердечним .. То зовсім одцуралася усіх* (Марко Вовчок); // При протиставленні двох речень або членів речення, повторюючись на початку кожного або перед кожним, означає: і н к о л и... і н к о л и. *Оришка сяде, а Чіпка, — коли сидить, коли лежить...* (Панас Мирний).

3. *відносний.* Уживається як сполучне слово: а) приєднує підрядне означальне речення до головного. *В ті давні часи, коли йде наше оповідання, Запала долина не була поросла лісом* (І. Франко); *Здалося, що вона зовсім не слухала свого супутника і що в той час, коли він говорив, вона й справді .. про щось інше думала і що ставила йому запитання цілком механічно* (М. Хвильовий); *В думках перебирає* [Мірошниченко] *тривожні години, коли він з партизанського лісу навідувався до Бондарів* (М. Стельмах); б) приєднує підрядне додаткове речення до головного. *Жду не діждуся, коли вони* [оповідання] *появляться у "Віснику"* (М. Коцюбинський); *Ніхто не знав, коли й де побудовано цю шхуну* (М. Трублаїні); *Коли і кому стукнуло в голову в цій то випаленій, то заболоченій землі побудувати океанський спа-курорт, сказати було важко* (І. Карпа).

4. *у знач. част.:* а) уживається для вираження раптовості, несподіваності дії у знач. а ж о с ь, я к о с ь. *Заплакав сіромаха... Плаче собі тихесенько... Шелест!.. коли гляне: Попід гаєм, мов ласочка, Крадеться Оксана* (Т. Шевченко); *Розгулявся* [Коник] *на всі боки, Все байдуже, все дарма... Коли гульк — аж в степ широкий Суне злючая зима* (Л. Глібов); *Постояла, постояла Хівря й хотіла вже йти до хати, коли щось темне заявилось .. з-за сусідської клуні* (Грицько Григоренко); *Орлик* [коник] .. *не скручувався калачиком, а влягався на всю свою довжину, бо так уві сні швидше ріс — вранці прокинешся, коли глянь, а ти вже на чверть копиця зробився вищий...* (М. Вінграновський); б) уживається з частками б, ж е, б ж е, ж у простому реченні для вираження побажання або здогадної можливості певного факту чи дії у знач. х о ч б и, х о ч б и ж. *Коли б мені отих дітей Найти де-небудь!* (Т. Шевченко); — *Коли б же хоч попрощатись прийшов — коли б же хоч ще раз його побачити!* (Марко Вовчок); *Розповідали, що на селі такий переполох — і нач-міліції приїхав. Трусять усюди. Коли б ще й сюди не догадались* (А. Головко); *Коли б же він був спроможний примусити свій мозок забути минуле! Назавжди* (Ю. Бедзик); в) уживається з часткою ж у простому реченні для вираження заперечення, виправдання у знач. а л е ж. — *Та не сопіть так, мов ковальський міх .. — Коли ж ноги грузнуть, аж в постолах хлющить, та ще щось .. чіпляється до ніг* (М. Коцюбинський).

Є колі́ *див.* **бу́ти; Нема́ колі́** *див.* **нема́.**

○ **(1) Як коли́** — у деяких випадках; часом, деколи. — *Ви таки, мамо, чудні як коли!* (А. Головко); *Гришка .. мовчки дивиться на Юшку: жартує чи справді. Бо Юшку, як коли, то й не розбереш, чи сміється, чи насправжки* (В. Винниченко).

◊ **Бог зна (зна́є) коли́ (відко́ли, по́ки)** *див.* **Бог; [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су** *і т. ін.) див.* **гля́нути; [І] дихну́ти ні́коли (нема́є коли́)** *див.* **дихну́ти; [І] хоч би (хоча́ б, коли́ б** *і т. ін.)* **на сміх** *див.* **сміх; Коли́ б (якби́) тільки й ли́ха (го́ря, біди́** *і т. ін.) див.* **ли́хо**[1]**; Коли́ попа́ло** *див.* **попада́ти; Коли́ хо́чеш (хоч, хо́чете)** *див.* **хоті́ти; Як (коли́) ба́ба була́ ді́вкою** *див.* **ба́ба**[1]**; Як (коли́) мед, то й ло́жкою** *див.* **мед; Як (коли́) покладу́ть на ла́ву** *див.* **покла́сти**[1]**; Як (коли́) прихо́диться / прийшло́ся до чо́го (до ді́ла)** *див.* **прихо́дитися; Як (коли́) рак сви́сне** *(рідко* **засви́ще)** *див.* **рак**[1]**; [Як (коли́, хоч)] не тепе́р, то (а) в четве́р** *див.* **тепе́р.**

КОЛИ́[2], *спол.* 1. *часу.* Уживається на початку підрядного речення часу: а) для означення одночасності дії головного і підрядного речень у знач. в т о й ч а с я к (іноді із співвідносним словом т о д і в головному реченні). *Коли ми тут сваримося і миримося, у ворота хтось возом уїжджає* (Марко Вовчок); *Я допомагав Жабі виплутатись із складного капелюша, коли постукали в двері* (Олесь Досвітній); *Мати тоді сита, коли діти не голодні* (К. Гордієнко); б) для означення того, що дія, про яку йдеться в підрядному реченні, відбувається в один із моментів дії чи стану, про які говориться в головному. *Коли вона прокинулась, на столі вже горіла свічка, в кімнаті нікого не було* (О. Гончар); в) для означення того, що дія, про яку йде мова в підрядному реченні, відбулася раніше дії, про яку йдеться в головному у знач. п і с л я т о г о я к. *Коли вийшов син, вона здихнула важко та тяжко і схилила свою голову на груди* (Панас

Мирний); *У кабінеті, коли зайшли, Галаган одразу ж важко опустився в .. масивне сап'янове крісло* (А. Головко); г) уживається для означення повторюваності дії (перев. зі словами к о ж е н р а з, з а в ж д и у головному реченні). *Мирон завжди, коли всипав у засік своє зерно, зупинявся перед ним, перебирав його рукою* (М. Стельмах).

2. *умовний.* Уживається на початку підрядного умовного речення (інколи із співвідносними словами т а к, т о, т о д і у головному реченні): а) у знач. я к щ о. *За що мої свині б'єш, коли в твоїм плоті дірка?* (прислів'я); *Серце в'яне співаючи, Коли знає, за що* (Т. Шевченко); *Так, може, батько, Коли не дядько... Або ж хто-небудь з ваших був...* (Л. Глібов); *Коли уся душа тріпоче, Як білий парус на човні, — Тоді рука моя не хоче Пером виводити пісні* (М. Рильський); *До минулого звертаються, коли несила жити сучасним і коли мусиш починати з того, на чому тебе вихопило із колії* (Р. Андріяшик); б) з часткою б у знач. я к б и. *Коли б той і сказився, Хто Божий дар Гнать через жар У винниці навчився!* (П. Гулак-Артемовський); *Хіба скорили б далечінь герої, Коли б не ця уривчаста зоря* [маяк], *Подоба зоряниці світової?* (М. Рильський); *Коли б він* [велетень] *випростався, то найвищий з нас навряд чи сягав би йому пояса...* (М. Білкун).

(1) Коли́ що..., [то...] — якщо (як)..., то... — *Ми всі тут діло бачили й чули; коли що треба буде, то всі будемо свідками, а протоколу нема на що списувати! — рішив старшина* (Б. Грінченко); — *На цьому бувайте здорові. Вибачайте, коли що не так, бо то всяке буває, знаєте* (Ю. Винничук); — *Спробую заснути. Та коли що — не соромтеся, гукайте* (А. Кокотюха).

КОЛИ́БА, и, *ж., діал.* Традиційна гуцульська дерев'яна споруда з колод для відпочинку та ночівлі мисливців, чабанів і лісорубів, які надовго піднімаються в гори. *Ґонтарі ночували в тісній луб'яній колибі, зложеній тільки з даху, покладеного на скісних платвах, одним кінцем вбитих у землю, а з другого кінця підпертих стовпиками, із луб'яних також бокових причілків* (І. Франко); *Сплять в кошарі вівці на горі, а в колибі — чорні вівчарі* (О. Маковей); *На горбку зі сторони, що його гора ніби висадила з себе, ослоненім цілком густим віттям смерек, що тут розрослися, стоїть, а радше заховалась під ними мала хатина-колиба* (О. Кобилянська); *Ватра чаділа, дим не встигав викочуватись через дірку в даху колиби й хмарою висів* (С. Скляренко); *Сплять лісоруби в колибі, Сняться їм сни прості* (П. Воронько); *Там, у лісі, можна буде зробити з гілля колибу — все-таки не під голим небом* (Р. Іваничук); // Така споруда для проживання туристів та відпочивальників. *У нашому комплексі всі колиби самобутні, їхній зруб виготовлено без жодного цвяха — зі смереки, спеціально привезеної з Карпат* (з мови реклами).

КОЛИ́-БУДЬ, *присл., розм.* Те саме, що **коли́-не́будь.** *Шум в голові заглушував усі гадки, переливався у всілякі найвідразливіші, найстрашніші голоси, які коли-будь чув на своїм віці* (І. Франко); *Сну йому не треба було купувати. Спав коли-будь і де-будь. На козлі в кареті, заложивши руки навхрест, в передпокою між панськими хутрами, в їдальні, заки зійдуться пани на обід* (Б. Лепкий); *Чи чули ви коли-будь яблуневий шум? Слухайте його...* (Б. Антоненко-Давидович).

КОЛИВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до коливання (у 1 знач.); який коливає, породжує коливання, пов'язаний із коливаннями. *У природі й техніці майже на кожному кроці ми зустрічаємося з явищами, які мають коливальний характер* (з наук.-попул. літ.); *Розглянемо питання про роботу сили тертя й перетворення енергії впорядкованого коливального руху осцилятора на теплову енергію навколишнього середовища* (з навч. літ.); *Фізична основа роботи годинника — коливальний процес із фіксованим періодом коливань* (з навч. літ.).

△ **Колива́льні ру́хи земно́ї кори́** *див.* **рух; Колива́льні систе́ми** *див.* **систе́ма.**

КОЛИВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **колива́ти** і стан за знач. **колива́тися.** *Я бачу світ пишний і неба сіяння, .. Долину розкішну, квіток коливання* (Леся Українка); *Іван Степанович від несподіваного коливання човна теж ніби прокинувся* (П. Панч); *У кабіні настала тиша .. Ніякого відчуття руху, жодного поштовху чи коливання* (С. Плачинда); *Від коливання полум'я тіні ожили* (Г. Пагутяк).

2. *перен.* Несталість, мінливість. *Найменше коливання в настрої змінювало колір її очей* (С. Скляренко); *Вдячність іде до всіх адміністраторів газети, .. які в ці тяжкі і повні коливань часи існування газети віддали їй свою максимальну увагу, аби забезпечити нормальне функціонування і вихід газети в світ* (О. Шугай).

3. *фіз.* Специфічні рухи або зміни стану систем різної фізичної природи, для яких характерна певна повторюваність у часі. *Коливання можуть мати найрізноманітнішу природу, наприклад, механічні коливання тіл, коливання тиску й температури, сили струму, напруги тощо* (з наук.-попул. літ.); *Вивчення теорії коливань є важливою складовою фундаментальної підготовки інженерів багатьох спеціальностей* (з навч. літ.); — *А ви ж мали на увазі саме отой "пристрій для перетворення електричних коливань", тобто телефон* (О. Чорногуз).

КОЛИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *кого, що.* Змушувати коливатися (у 1 знач.). *Тихі вітри коливали дзвоники, і вони дзвеніли й розливали в небі райські мотиви* (І. Нечуй-Левицький); *Вітер на вулиці коливав віти дерев, вони стукалися одна об одну* (В. Собко); *Вітер коливає бамбукові завіси* (І. Роздобудько); // *безос. Вітром сосни коливало. Поливав дерева дощик* (Л. Первомайський); // *чим.* Ритмічно рухати з одного боку в інший, назад і вперед або зверху вниз. *Він похитує собі голівкою з темним волоссячком, коли сидить на руках, або коливає ніжками, ручками в усі боки, лежучи* [лежачи] *в колисці* (В. Винниченко); *Ішов він якось перевальцем, але прудко і з підстрибом, .. коливаючи з боку на бік головою в червоному брилику* (В. Шкляр).

2. *перен., розм.* Іти, перевалюючись з боку на бік. *Стара пані немов одужала: коливає з кімнати до кімнати* (Марко Вовчок); — *Ти думаєш — може, не втраплю!.. Утраплю! .. — патякав Федір сам з собою, коливаючи у присінки* (Панас Мирний); *Гусенята коливають з ноги на ногу, наче вітер моріжком гонить жовті пушинки* (М. Коцюбинський).

КОЛИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. Ритмічно рухатися з одного боку в інший, назад і вперед або зверху вниз. *Жовте листя, тремтячи й коливаючись у повітрі, тихо раз по раз сідало на землю* (Б. Грінченко); *Пароплав вийшов в океан. Коливаючись на білогривих хвилях і розтинаючи гострим носом прозору блакить, він тримав путь на Європу* (П. Панч); *Невже це вона сидить в літаку? А літак хитається, коливається* (О. Іваненко); // Злегка гойдатися. *Перед образами горіла лампа і коливались голуби та писанки на нитках, приліплених воском до стелі* (І. Нечуй-Левиць-

кий); *Хвилі скрізь коло нас коливались* (Леся Українка); *У затінених вологих місцях тихо коливались білі, воскові чашечки конвалій* (О. Донченко); // Похитуватися (у такт роботи, ходьби і т. ін.). *Жвавіше застукали олов'яні букви об верстаки, жвавіше почали коливатися складачі над своєю роботою* (І. Франко); *Два сірі ведмеді, тяжко коливаючись на коротких лапах, доволі швидко наближались до мене* (М. Грушевський); *Панько, ритмічно коливаючись узад і вперед, крутив корбу, не кваплючись* [кваплячись], *рівномірно* (С. Добровольський); *Попереду, в кипучій білій імлі, коливалося дві постаті* (Є. Кравченко); *Розімлілі хлопці коливаються в сідлах* (А. Хижняк); // Про рух нагрітого повітря, диму і т. ін. *Дим коливався й закручувався і плив угору* (Ю. Яновський); *На луках світанком тумани коливались* (А. Головко); *Хмара диму коливалась у повітрі, розповзалась і танула* (І. Багряний); *Така ж і там* [в Угорщині] *у них спека, таке ж безводдя, такі ж розкішні марева коливаються влітку...* (О. Гончар); // Те саме, що **мига́ти** 1. *Світло коливалось од сміху і чаділо димом* (М. Коцюбинський); *Він* [вогник] *розквітнув, як невідома квітка трясовини, — синюватий, тремтячий язичок то коливався з боку на бік, наче від подиху вітерця, то горів спокійно, рівно...* (О. Донченко); *На столі коливався вогонь свічі, а навкруг нього обертались світло-зелені метелики* (С. Скляренко); *Зображення на екрані весь час трохи здригалося, коливалося* (В. Владко).

2. *перен.* Те саме, що **змі́нюватися** 1. *Хорунжий Левицький залежно від свого настрою, який із зразковою періодичністю маятника коливався від відчаю .. до страшенної люті, .. смикався по купе* (В. Кожелянко); *Межа сірководневої зони в глибинах Чорного моря весь час коливається, то спускаючись, то піднімаючись під впливом погоди та інших природних факторів* (з наук.-попул. літ.); // Існувати в межах певних величин. *Розміри водоростей коливаються від тисячних часток міліметра до десятків метрів* (з наук.-попул. літ.).

КОЛИВНИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **колива́ння** 1. *Ангармонічні коливання — це коливання, за яких коливна величина (зміщення, напруженість) не пропорційна силі, що спричинює коливання* (з наук. літ.).

2. Той, що коливається сам. *Найпростішою нелінійною коливною системою є звичайний математичний маятник* (з навч. літ.).

КОЛИВНУ́ТИ, нý, нéш, *док., кого, що, рідко.* Однокр. до **колива́ти** 1. *О, мій врожаю, світла моя доля, Візьму я колос, тихо коливну* (А. Малишко).

КОЛИВНУ́ТИСЯ, нýся, нéшся, *док.* 1. Однокр. до **колива́тися** 1. *Не доходячи до Макара, раптом коливнулась* [курка] *і повалилася на землю* (С. Добровольський); *Коливнувся — торк-торк — поплавок і нагло, обриваючи щось біля серця, зник у вишневій воді* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **ворухну́тися.** *Якусь часинку щось схоже на зрадливу байдужість коливнулося у серці* (Н. Рибак).

КО́ЛИВО, а, *с.* Українська ритуальна страва, яку подають першою на поминальному обіді після похорону — каша з пшениці, рису і т. ін. із солодкою (перев. медовою) підливою; поминальна кутя. *Царство небесне, пером земля!.. (примовляють, як їдять коливо)* (Номис); *От тільки коржиків та колива з ситою На поминках душа .. лизне!* (П. Гулак-Артемовський); *На вікні стояло коливо — кутя і підсолоджена вода для Олофірової душі* (О. Донченко); *— А як того чоловіка хоронили, і я співала .. Таке солодке коливо давали* (В. Дрозд); *Коливо — грецьке слово, перекладається як "кутя", або "варена пшениця з медом": пшениця означає, що тіло померлого колись воскресне, подібно як зернятко пшениці, посіяне в землю, на якийсь час наче завмирає, а відтак сходить і плід приносить; солодкість меду є символом вічної радості і щастя в небі* (із журн.).

КО́ЛИК, а, *ч., діал.* Кілок. *Далі завернув* [ґазда] .. *і виломив колик* (І. Франко); *Теля .. скочило прямо на пліт і було би пробилося на колик* (Л. Мартович); *Тепер козак взявся варити снідання. Вирубав між корчами над рікою три колики й застромив їх у землю так, що верхом вони сходилися. До цього вершка між коликами прив'язав мідяний казанок* (А. Чайковський).

КОЛИМА́ГА, и, *ж.* 1. *іст.* Старовинний важкий критий чотириколісний екіпаж. *Запряжені, навантажені всяким добром колимаги, які стояли серед двору, свідчили, що він* [Аарон] *збирався їхати зовсім в інший бік* (С. Скляренко); *Перекопати битий шлях, який сотні років вкочували, трамбували колесами мільйони всяких різних возів, колимаг, дормезів та інших засобів пересування, — ой, нелегка справа* (В. Нестайко); *Гетьман подав знак вкочувати екіпаж, вантажити добро. Короля ізнов внесли в гетьманську колимагу* (Г. Колісник).

2. *ірон.* Узагалі громіздкий, важкий, незграбний або в аварійному стані транспортний засіб. *Я завважила, що мене вже не дратував не лише чоловічий дух, а й бензиново-мастильний сморід, що густо сходив од його полатаної колимаги* (В. Шкляр); *На вулиці нас чекає на старенькому чорному "опелі" Вася Булавка. Деколи цю колимагу він бере у свого шваґра* (А. Дністровий).

КОЛИ-НЕ́БУДЬ, *присл.* 1. У будь-який, точно не відомий час (перев. у майбутньому). *Дай же, Боже, коли-небудь, Хоч на старість, стати На тих горах окрадених У маленькій хаті* (Т. Шевченко); *Я малював дома і брав приватні уроки малювання, мріючи коли-небудь потрапити в Академію художеств хоч вільним слухачем* (О. Довженко); *— Я до вас заїду коли-небудь* (М. Стельмах).

2. Хоч коли, хоч би коли. *Доводилось вам коли-небудь польову кашу їсти?* (Панас Мирний); *Щоб коли-небудь виникла серед них, серед сторожів, якась там сварка, — то Боже борони!* (Остап Вишня); *Ви бачили коли-небудь у кіно прискорену зйомку, коли люди рухаються з шаленою, неймовірною швидкістю?* (В. Нестайко); *— Ти кохав коли-небудь? — Так* (І. Карпа).

КОЛИ́-НЕ-КОЛИ́, *присл.* Час від часу. *Марина слухала, коли-не-коли випитуючи то про те, то про друге* (Панас Мирний); *А навколо стояла глибока заніміла тиша, тільки коли-не-коли деркач своїм тріскучим криком лящав в ухах* (М. Івченко); *Море заспокоїлось. Лише коли-не-коли десь вдалині мигтів білий гребінь, нагадуючи помах чайки крилом, і зникав, мов омана* (М. Трублаїні); *Їх* [чабанські ґирлиґи] *злегка коли-не-коли погойдує вітерець* (О. Гончар); // Зрідка, інколи. *Тут і йти нема куди .. Коли-не-коли бувають весілля, заручини, похорони* (Леся Українка); *Палажка ж і сама раніш коли-не-коли бувала в церкві* (А. Тесленко); *Замріє коли-не-коли гайок чи діброва, самотня верба чи груша, .. а то все* [в степу] *трави й трави* (О. Ільченко); *Вітру в спекотливі дні тут майже нема, а якщо він коли-не-коли й дихне, то занесе в житло лиш кізяковий дим і чад* (М. Сиро-

тюк); *Вони пішли через завулок .. Коли-не-коли проїжджали повз них вози й авта, коли-не-коли траплялися подорожні* (Валерій Шевчук).

КОЛИ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **колиса́ти.** *Звільна хитається тростина, колисана легкою хвилею* (І. Франко); *Мужик із Мануї, повільний і смаглявий, З дитинства ніжного колисаний селом, Звеличив кий, і плуг, і мідяний шолом, І знявся до вершин нечуваної слави* (М. Зеров); * Образно. *З просторів польових прибулець, Беріз колисаний гіллям, Як я любив химери вулиць, Що дивним дихають життям* (М. Рильський).

КОЛИСА́НКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **Колиско́ва пісня (пісенька, співа́нка)** *(див.* **пісня).** *Ой співаю колисанку Тихеньку, тихеньку Про кленову колисоньку, Дитину маленьку* (з народної пісні); — *Спи, мій сину, спи, батько тобі добре постелив. Твоя мати заспіває тобі колисанку* (О. Кобилянська); — *Сливчині товариші .. співали разом з ним і самі плакали від цієї пісні, плакали від самої мелодії.., що пробуджувала в їхній пам'яті рідні материнські колисанки* (П. Загребельний); *Жінка взяла дитину на руки і щойно почала співати колисанку, як мале замовкло і незабаром заснуло* (Ю. Винничук); * Образно. *Втопивши в себе погляд зранку, в своє коріння мовчазне, спить джерело під колисанку, розписану осіннім днем* (П. Мовчан).

2. *діал.* Колиска (у 1 знач.). *В колисанці мати присипляла дитя* (з переказу); * У порівн. *М'яко слизнули пухнастим снігом санки й загойдалися колисанкою, загойдавши разом спогади про давній момент* (Д. Бузько).

КОЛИСА́НКОВИЙ, а, е. Стос. до колисанки (у 1 знач.), пов'язаний з нею. *У коло пісень, традиційно виконуваних при колисці, міцно ввійшли деякі твори родинно-побутової тематики. Очевидно, саме наявність у пісні образу матері в поєднанні з образом малої дитини забезпечили цим творам таке стійке входження до колисанкового репертуару* (з наук. літ.); *Колисанковий зворот на зразок "а-а-а", "баю-баю-баю", "люлі, люлі, люлі" є мелодичним розспівом-вокалізацією, який переростає в регулярний приспів, імітує ритм погойдування* (з навч. літ.).

КОЛИСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **колиса́ти** і **колиса́тися.** *Перегукувались* [соловейки], *перегукувались та потім як усі разом укупі защебетали — усе поглушили: ні шороху листя, ні леління води, ані колисання* (Марко Вовчок); *Він .. глядів навкруги, а поперед всього на свою сусідку .. Здавалось, дрімала під нерівне колисання брички, але на ділі думка її працювала* (І. Франко); *А то все було то втомлюся від біганини по якому місті, то спати хочеться від колисання на морі* (Леся Українка); *Стугін і гойдання* [вагона] *здавались тепер якимсь колисанням, конче потрібним для нас, безсилих і безправних, як немовлята* (Олесь Досвітній).

КОЛИСА́ТИ, колишу́, коли́шеш *і рідко* колиса́ю, колиса́єш; *наказ. сп.* колиши́ *і рідко* колиса́й; *недок., кого, що і без прям. дод.* Те саме, що **колиха́ти** 1. *Ми дивились довго, як хмаринка тане, Як хмаринка тане, як синіє синь, Як колише вітер струни павутинь* (М. Рильський); *Вода їх так м'яко й рівно колисала...* (Ю. Смолич); *Легенький вітерець колисав плюмажі над високими ківерами* (Н. Рибак); *Я колишу дитиночку, й вона буде спати, А я піду, молоденька, пшеничeньку жати* (з народної пісні); *Як ми будем, молодий козаче, мандрувати, Хто ж буде наше дитятко колисати?* (П. Чубинський); * Образно. *Якісь солодкі, любі спогади та думи колисали його серце* (М. Коцюбинський); *Колисало небо білу хмару* (М. Вінграновський).

(1) Колиса́ти (колиха́ти, люля́ти *і т. ін.)* **до сну** — присипляти кого-небудь. *Довгі, тужливі пісні, що вона співала тихим, але звучним голосом, колисали його до сну* (І. Франко); *Одностайний ритм смоків та коліс колихав до сну* (Б.-І. Антонич); *Ніч обгорнула біленькі хати, Немов маленьких діточок мати, Вітерець весняний тихенько дише, Немов діток тих до сну колише...* (М. Олійник).

КОЛИСА́ТИСЯ, колишу́ся, коли́шешся *і рідко* колиса́юся, колиса́єшся; *наказ. сп.* колиши́ся *і рідко* колиса́йся; *недок.* Те саме, що **колиха́тися.** *Цариною степовою колишеться ковиль-трава* (М. Терещенко); *Поля колишуться в прибої сутінків* (Любко Дереш); *На колиску більця З явора тесались, Щоб, немов на крильцях, Доня колисалась* (П. Воронько); *Усе ширш розлягалась та роздавалась лука перед ними, усе чутніш плескавсь та колисавсь Дніпро* (Марко Вовчок); *Вогонь горів живо, а по стінах колисалися предивні тіні* (О. Кобилянська); *Похитуючись у фаетоні, що рипів і колисався, Комаха міркував: Що робити?* (В. Домонтович); * Образно. *Приємно колисатися в такій надії, мов у гамаці* (І. Франко).

КОЛИ́СКА, и, *ж.* 1. Невеличке ліжечко для спання і колисання дитини. *Спи, дитино, у колисці До самого рана. Із тобою буде спати Твоя рідна мама* (з народної пісні); *Усе таке веселе в тій хаті було, прибране, осяюще: і кужіль м'якого льону на жердці, і чорний кожух на кілку, і плетена колиска з дитинкою* (Марко Вовчок); *Гарненьке дитинча спить у колисці* (О. Гончар); *Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до хати, Не пущу тебе колиску синову гойдати. Припливайте до колиски, лебеді, як мрії, Опустіться, тихі зорі, синові під вії* (В. Симоненко); * Образно. *Смаглява ніч в колисці гір Гойдала місяця малого* (Д. Павличко); * У порівн. — *А я сплю собі тут, як у колисці* (І. Франко); *Чого ж те море так розхиталося, Мов колиска новенька, Чого ж те серце так розридалося, Мов дитина маленька?* (Б. Лепкий); *Човен гойдався, як колиска, легко і плавно* (О. Донченко).

2. *чого, перен., уроч.* Місце виникнення і розвитку чого-небудь. *А наша рідна Україна — Під сонцем праведним єдина Колиска мови* (П. Куліш); *Колискою віри Христової на нашому Сході був український Київ* (І. Огієнко); — *Ах, срібна, срібна Волинь!.. Колиска мого золотого щастя!* (Н. Королева).

3. *діал.* Гойдалка. *Далі ми співали, на колисці гойдалися, весело так, весело прогуляли* (Панас Мирний).

◇ **(1) З (від) коли́ски** — з дитячих років, з ранніх літ. *Прощай, дівчинонько вірненька, З колиски подруга моя* (І. Манжура); — *Виходить, чумаче, в ранню дорогу зібрався?..* — *Атож ..* — *понуро відповів Чайченко.* — *Нам з колиски уготована і рання робота, і рання дорога...* (М. Стельмах); — *Потрібні заповідники в серці. Ще з колиски відкривати в душі джерела любові. Хай естафету підхопить школа. Сказати дитині: пожалій квітку, дерево, звірятко... Птаха пожалій, мурашку, метелика... Не вбий!* (О. Бердник); *Він не бачив її юною, піднесеною дівчинкою... Хоч, здається, що знає її все життя, від колиски* (Г. Тарасюк); **Сам чорт коли́ску гойда́є** *див.* **чорт; Стоя́ти бі́ля коли́ски** *див.* **стоя́ти; (2) У коли́сці:** а) у віці малої дитини, немовляти. *З рідною мовою мають-бо зв'язок найдорожчі спогади про перше слово, почуте в колисці з материних уст, затишок батьківської хати, веселий гомін дитячого товариства й тихий шелест листя старої верби, під якою вперше зу-*

стрівся юнак із коханою дівчиною... (Б. Антоненко-Давидович); — *Може, десь і виглядає тебе твоя яворина, а може, ще тільки росте. Сказано: хлопець на коні, а дівка в колисці* (М. Стельмах); — *І коли вже ти оженишся? — Моя ще в колисці гойдається, — віджартовувався брат* (А. Михайленко); б) на початковій стадії заснування, організації, підготовки і т. ін. чого-небудь. *Устим .. глянув у синові очі, тихо сказав: — Болить, синку. Скрізь болить. Щоб її, ту війну, в колисці задушило!* (В. Кучер).

КОЛИСКА́Р, *я́, ч.* Майстер, який виготовляє колиски (у 1 знач.). *Простий колискар Ясень .. знав, що колиску треба робити з дерева білого, легкого, як сон, аби легко й щасливо вигойдувалися в таких колисках воїни, хлібороби, люди тямущі, ловці, прості люди й князі* (П. Загребельний).

КОЛИСКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коли́ска** 1. *Вкладав* [Саїд Алі] *у чемодан речі повагом, неначе від'їжджав на все життя і звикав до розлуки з домом, у якому мати співом зичила йому колискове щастя* (Іван Ле); *Можливо, це сон? Один з тих чудових колискових снів, що їх бачило дівча..?* (О. Донченко); // Пов'язаний з віком немовляти. *Думи, думи-зміюки Задушили життя, Мов залізні кайдани Колискове дитя* (А. Кримський); *Навіть "гекати", як колискова дитина, не могла* [Даруся] (М. Матіос); // Признач. для заколисування. *Семен слухав їх мову, як сон чи музику колискову, що навіює розкішні сни* (Л. Смілянський); *Я подумав, що вона втікає від самої себе, від спогадів і, може, від колискової мелодії, яку наспівувала малому Сашкові* (Р. Федорів).

2. *у знач. ім.* **колиско́ва,** вої, *ж.* Те саме, що **Колиско́ва пісня (пісенька, співа́нка)** *(див.* **пісня).** *О північ зимова, о північ казкова! Каганчик мигтить, і звучить колискова* (Л. Первомайський); *І слухав ніжну колискову, І мову матері шовкову На молодій Звенигорі* (А. Малишко); *Я їх питав із щирою душею: — Яку ви любите найбільше мову? — І всі відповідали: — Ту, що нею співала рідна мати колискову* (Д. Білоус); * Образно. *В землі віки лежала мова І врешті вибилась на світ. О мово, ночі колискова! Прийми мій радісний привіт* (О. Олесь).

Колиско́ва пісня (пісенька, співа́нка) *див.* **пісня.**

КОЛИ́СОНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коли́ска** 1. *Ой, колиско, колисонько, Приспи ж мені дитиноньку. Ой щоб спало, не плакало, А щоб росло й не боліло Ні головка, ані тіло* (з народної пісні); *Колисонька кленовая Рипуча, рипуча, Дитинонька малесенька Плакуча, плакуча. А я буду колисоньку Гойдати, гойдати, А я свою дитиноньку Буду колисати* (з народної пісні); * Образно. *Дівчино, дівчино, де твої крильця? Небо весняне в сяйві іскриться. Чи не пора нам летіти, маленька, В ярій пшениці шукати гнізденька? Буде в колоссі воно, як у сонці, Буде гойдаться в моїй колисоньці* (Д. Павличко).

КОЛИ́СОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коли́ска** 1, 3. *Ходи, сонку, в колисочку, Приспи нашу дитиночку* (з народної пісні); *З лози колисочку плете Та плаче праведная мати, Колиску тую плетучи* (Т. Шевченко); — *Чи збереглася колисочка, в якій вигойдалося стільки діточок?* (В. Скуратівський); *Край лісочка на дубочку Прив'язали колисочку* (М. Стельмах).

КОЛИ́СЬ, *присл.* 1. У якийсь час у минулому. *Де колись стояла повітка, там тепер давні вербові кілки стали товстими та здоровими вербами* (І. Нечуй-Левицький); *На ньому широчезні штани, колись оксамитні, тепер засмальцьовані і місцями поперепалювані іскрами* (А. Чайковський); *Я до тебе іду по алеї, де гуляли колись і графині, й князі* (В. Сосюра); — *Хіба це риба! Казна-що, не риба. От колись була риба, щоб ви знали* (О. Довженко); *Поляна біля вишень; нічого нема, а колись був квітник* (В. Барка); *Колись, це було давно, тоді Валерій був ще шестирічним хлопчиком, тато взяв його на виставку пластмас* (М. Білкун); // У якийсь невизначений час; якось. *Сидів колись Дідок під явором густим* (Л. Глібов); *Зайшов я колись до одної жінки в хату — Одаркою звали жінку* (М. Коцюбинський); *Колись-то в запорозьких пущах жив один пустельник* (В. Чемерис).

2. У який-небудь час у майбутньому. *Уляна йде, колись та буде* (прислів'я); *Скажуть колись люди: коли сей народ пережив і такі часи, і не загинув, то він сильний* (Леся Українка); *Були у нас і щастя, й туга... Дороги наші розійшлись... Зустріну я тебе, як друга, Якщо зустрінемось колись* (Л. Дмитерко); *Пам'ятайте, що будь-яка злива колись-то кінчається, навіть потоп* (В. Стус); — *Ліс .. колись дасть людям великі багатства* (Ю. Бедзик).

КОЛИ́СЬ-НЕ-КОЛИ́СЬ, *присл.* Рідко коли. — *В нас у Дніпрі не ловляться оселедці, а тільки якась поганенька плітка та судаки, та часом трапиться колись-не-колись чечуга, — сказав Мишук* (І. Нечуй-Левицький); *Виривалися колись-не-колись десятиліття, що село українське жило тихим і своїм життям* (Г. Хоткевич); *Ледве споглядав* [Орядин] *на мене, лише колись-не-колись кидав на мене поглядом лютим і насмішливим* (О. Кобилянська).

КОЛИ́ХАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **колиха́ти.** *Ви заглиблюєтесь у ліси, колихані вічним вітром, у пущі, де з корінням занурюються в ґрунт дерева* (В. Підмогильний); *Куняв* [Марко] *на возі, колиханий сонним гойданням* (Б.-І. Антонич); * Образно. *Наспіває* [Т. Шевченко] *своїх пісень, Породжених неволею, сповитих Недолею, Колиханих жалем* (М. Рильський).

КОЛИХА́НКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **колиса́нка** 1. *Вечірня колиханка.*

КОЛИХА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **колиха́ти** і **колиха́тися.** *Безнастанне колихання* [пароплава] *хутко навело сон* (Мирослав Ірчан); *Студений вітер б'є в холодні вікна, І олов'яний важко дише став. Так, знов душа замерзне, знов одвикне Од радісного колихання трав* (М. Рильський); *Почало світати .. Ледь рожева зоря над засніженими білими вершинами, тихе сяйво, тихе колихання тонких гілок* (І. Карпа); * Образно. *Мої ви сльози, І мої зітхання, і пестощі короткі, й довгий жаль, надії і зневіри колихання, не перелити вас мені в кришталь поезії* (І. Франко).

КОЛИХА́НОЧКА, и, *ж., рідко.* Пестл. до **колиха́нка.** *Бабуся, виспівавши одну, перейшла на іншу, ще спокійнішу колиханочку* (із журн.).

КОЛИХА́ТИ, колишу́, коли́шеш *і рідко* колихáю, колихáєш; *наказ. сп.* колиши́; *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Злегка гойдати, хитати що-небудь із боку в бік або зверху вниз (перев. гнучке, висяче і т. ін.). *Вітер тирсу колихає, З дерезою гомонить* (Я. Щоголів); *Сон увірвавсь Кончакові, Буря колише намет* (М. Рильський); *Вітер колише трави шовкові, ніч кругом...* (П. Тичина); *Море було чомусь неспокійне. Воно тривожно дихало, глухо стогнало, легко колишучи невелике суденце на своїх могутніх грудях* (В. Малик); // *що і без прям. дод.* Злегка погойдувати полум'я свічки, гасової лампи і т. ін. *Свіже повітря рвалось у мою кімнату й колихало вогненний язичок моєї лампадки* (М. Хвильовий); // *кого і без прям. дод.* Гойдати (дитину) перев. у колисці, заспокоюючи і присип-

ляючи. *Вичуняла Катерина, Одсуне кватирку, Поглядає на улицю, Колише дитинку* (Т. Шевченко); *З колиски матуся очей не зривала; Колишучи, журно пісеньку співала* (П. Грабовський); *Дівчина присіла на лавці поряд з молодою білявою жінкою, котра колихала на руках дитя, яке солодко спало* (О. Бердник); * Образно. *Музика ллється, мов тиха вода, колише мої нерви, заспокоює* (І. Нечуй-Левицький); *Опівночі Лоскотон, Коли всіх колише сон, Йшов собі в бідняцькі хати Їхніх діток розважати* (В. Симоненко).

2. *чим.* Гойдати, здійснювати коливальні рухи чим-небудь. — *Гарно було!* — *зітхав, колихаючи головою, найстарший із селян.* — *Ще й як гарно було, хоч життя не раз висіло на волосочку* (Б. Лепкий); *Конячка ледь котила воза.., часто спинялась, важко дихала, швидко колихаючи запалими боками* (Ю. Збанацький).

Колиса́ти (колиха́ти, люля́ти *і т. ін.)* **до сну** *див.* **колиса́ти.**

КОЛИХА́ТИСЯ, колишу́ся, коли́шешся *і рідко* колиха́юся, колиха́єшся; *наказ. сп.* колиши́ся; *недок.* 1. Злегка рухатися, гойдатися з боку в бік або зверху вниз під дією чого-небудь (перев. про висячі, гнучкі та інші предмети). *Над тим проходом на довгому дроті колихався цілий оберемок цвітних ліхтарів* (Панас Мирний); *Буяла грубою густою верствою зелені .. конюшина; а далі за нею простяглися лани збіжжя, яке легко й ритмічно колихалося під такт подихів леготу* (О. Кобилянська); *Колихаються колоски легко і мило; з ними такий щирий і зворушливий настрій віє!* (В. Барка); *Перед сценою .. колихалась пошита з ряден завіса* (М. Стельмах); // Розгойдуватися на чомусь гнучкому. *На гілках калини пташки колихались* (Я. Щоголів); // Злегка гойдатися на або в чому-небудь для розваги, заспокоєння. *Мавка, зачарована, тихо колишеться, а в очах якась туга аж до сліз* (Леся Українка); *Князь сидів віддалік у кріслі-качалці й колихався, курячи сигарету* (Г. Хоткевич); *І голову до узголів'я гну, і гнусь душею, поглядом, губами туди, де, ніби глечик молока, синок колишеться в своїй колисці, скидаючись вві сні...* (В. Стус); * Образно. *Сад колихався солодко на гойдалці тишини* (І. Драч); // Злегка гойдатися під дією води (про водну поверхню, хвилі, предмети на воді і т. ін.). *Сонце зайшло за гори. Багряне море колихалось на заході* (С. Скляренко); *На рейді колихались кораблі* (І. Муратов); *Колихаючись на гребенях високої хвилі, він* [човен] *минув Чортову скелю, зайшов у малесеньку бухту* (О. Бердник); // Миготіти, мерехтіти (про світло, вогонь і т. ін.). *Колихається полум'я свічок,* — *вони тепер видаються язичками прозорого золота, що зберігають прекрасний металічний блиск* (В. Барка); *Ненко повільно ходив з кутка в куток, від того світло свічки блимало, колихалося, і мерехтливі тіні снувалися довкола* (В. Малик).

2. Похитуватися стоячи або на ходу (від утоми, поштовхів і т. ін.). *Як крюк* [ключ] *журавлів, тихо-помалу сунуть вони* [люди] *уперед та вперед, колишучись-хитаючись* (Панас Мирний); // Хитатися у такт роботи, пісні і т. ін. *Христя .. знову почала кришити зілля, колишучись коло вікна* (Панас Мирний); *Кузь, колихаючись із сестричками то в один бік, то в другий, густим .. голосом заспівав* (П. Тичина); *Почепилися* [хлопці] *руками за рамена й колихалися в крок* (Ірина Вільде); // Хитатися з боку на бік, рухаючись на колесах або їдучи верхи на коні, верблюді і т. ін. — *Так, так,* — *заключив він, уже колишучись в своїй легкій бричці на ресорах долі бориславською улицею,* — *діла мої йдуть дуже добре* (І. Франко); *Похитує вагон, я злегка колихаюсь* (М. Івченко); *Я лежу на возі горілиць і зорі лічу, віз колихається, конюшина пахне* (М. Томчаній); *Колишеться візок з боку на бік, підстрибують колеса на лісовій дорозі* (А. Хижняк).

◊ **[Аж** *(рідко* **білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертí́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором** *і т. ін.)* **[в оча́х (пе́ред очи́ма)]** *див.* **світ**[2].

КОЛИХЛИ́ВИЙ, а, е, *поет.* Який колихається. *Акації. Бджолині дзвони. Пшениці колихливий лан. І маків полотно червоне, Рвучке і ніжне, мов талан* (Д. Павличко); * Образно. *Сосновий шум, дрімливий, колихливий, мов запевняв: хто слуха, той щасливий* (П. Мовчан).

КОЛИХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, чим і без дод.* Однокр. до **колиха́ти.** *Вітер колихнув сонним бором, зашелестів гіллям* (С. Васильченко); *Тихо, навіть вітер не колихне билинки* (К. Гриб); — *Одна я, Мироне, з дітьми своїми, з бабою Веклою та цим ось,* — *колихнула на руках Сергійка* (Микита Чернявський); *До намету зайшов гетьман реєстровців. Колихнувши відвислим черевом, взявся в боки* (В. Чемерис); // *безос. Вітром колихнуло, Марево звелося* (Я. Щоголів); — *Боюсь, що тільки судно колихне, вже він вам і SOS закричить!* (О. Гончар).

КОЛИХНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* Однокр. до **колиха́тися.** *Від подиху передвечірнього вітерця колихнулася фіранка* (О. Донченко); *Він пильно поглядав на траву, але вона не колихнулась* (В. Гжицький); *Двері без стуку вчинились,* — *волосся з жіночих плечей колихнулося злегка* (Є. Пашковський); *Заскрипіли двері темниці, колихнулося полум'я смолоскипа* (О. Бердник); *Юрба лиш колихнулась і пропустила Тихона, .. Матюху й Гниду за ним* (А. Головко); *Уся строката шеренга колихнулася і за три кроки завмерла* (Є. Доломан); * Образно. *Карпо Петрович чує, .. що в голові у нього, як важка хвиля, колихнулася думка* (М. Коцюбинський); *Щось зворушливе і тепле колихнулося в серці* (Н. Рибак).

КОЛИ́ШНІЙ, я, є. 1. Який був колись давно; минулий. *Їм лірник співав про колишню неволю, "Даремщину-панщину" злую* (Леся Українка); — *Ти знаєш, як люблю я свій край, яка дорога мені його колишня слава, та як болить мене його теперішня недоля* (Б. Лепкий); *Сосновий ліс шумів скрізь, від колишньої галявини з пеньками й сліду не залишилось* (А. Михайленко); // *у знач. ім.* **коли́шнє,** нього, *с.* Те, що було колись давно; минуле. *Пролісок пробив листок торішній, Аж зачудувалася трава. Завжди рани дістає колишнє, Як нове бере свої права* (М. Рильський); — *Сидимо.., про колишнє один одному розказуємо* (В. Дрозд); // Який був трохи раніше; попередній. *Я зовсім здоров, їм з апетитом колишнім* (М. Коцюбинський); — *Якби мені знову колишняя сила, Якби мені руки міцнії, Тоді б мене туга оця не гнітила!..* (Леся Українка); *Навпроти неї сиділа пані сорока п'яти років, з залишками, швидше стертими натяками, колишньої краси* (С. Андрухович).

2. Який утратив своє попереднє становище, призначення, назву і т. ін. *Є чимало повітових управ, де за старших колишні голови та писарі засіли* (Панас Мирний); — *Воїни! Згадайте славу римлян, колишніх повелителів світу. Продовжуйте їхню славу* (Р. Іваничук); *Колишня вулиця Сакраменток прилягає до Ринку, тож на ній так само гучно і всюди спалахують відблиски свята* (Ю. Андрухович); *Вона не сподівалася зустрітися з колишніми приятелями, а ось —*

на тобі! — Лілі! Вона одразу впізнала її. Колишні подруги розбалакалися (І. Роздобудько).

КО́ЛІ, *невідм., ч. і ж.* 1. Група порід довгошерстих службових собак з витягнутою мордою, які походять із Шотландії та Північної Англії; шотландська вівчарка. *Руда або чорна шерсть, на грудях і шиї — білий "комірець", на лапах — білі "шкарпетки", біла плямка на кінчику хвоста, витончена голова зі шляхетними лініями, високо поставлені вуха, напівстоячі з ледь-ледь загнутими кінчиками, і відкритий, уважний погляд вівчарки — усе це робить колі справді елегантними та аристократичними собаками* (із журн.).

2. Собака таких порід. *Славні, добротно вгодовані .. сенбернари і колі з сердечною готовністю махають хвостами* (О. Забужко); *До школи за своїми малолітніми хазяями ходили і сусідські колі* (І. Карпа); *Коли підійшли ближче, до них, гавкаючи, кинулося понад десятеро собак, — вівчарки, великий датський дог, прудконога колі й кілька дзявкітливих вертких фокстер'єрів* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Е. Берроуза).

КОЛІБАКТЕРІО́З, у, *ч., вет.* Інфекційне захворювання новонародженого молодняка сільськогосподарських тварин і хутрових звірів, спричинюване патогенними формами кишкової палички. *Розвиток колібактеріозу негативно впливає на функцію нирок та зумовлює їх недостатність* (з наук. літ.); *Колібактеріоз завдає великої шкоди тваринництву. Він виникає внаслідок порушення зоотехнічних та ветеринарних правил утримання, вигодовування та догляду за тваринами* (з навч. літ.).

КОЛІ́БРІ, *невідм., ч. і ж.* Найменший на земній кулі птах родини дрібних птахів з яскравим оперенням, поширений в Америці. — *Є така пташка колібрі, вона здатна літати хвостом наперед* (О. Гончар); *В вольєрах щебечуть колібрі .. Ось грифи — похмурі й величні* (Є. Гуцало); *У нього їх* [троянд] *там багато .. І колібрі над ними, як джмелики, дзьоб тоненький і довгий. Зависне над квіткою, стромить, як зонд, у саму серединку і п'є. Лише крильця фурчать, як пропелер* (Л. Костенко); * У порівн. *Поки вони неспішно розсідаються, верткий офіціант пурхає над ними, наче колібрі, і щось тріщить, сюрчить, цвірінькає* (Ю. Винничук).

КО́ЛІЄВИЙ, а, е, *діал.* Залізничний. *Ми навіть і не помітили, як сонце звернуло з полудня і ми спинилися серед шляху на колієвім переїзді* (Олесь Досвітній).

КОЛІЄПІДІЙМА́Ч, а́, *ч.* Машина, за допомогою якої піднімають колійні секції під час будівництва та ремонту колії (у 2 знач.). *Колієпідіймачі застосовують при будівництві, ремонті, поточному утриманні, а також технологічному переміщенні залізничних і трамвайних колій* (з наук.-попул. літ.).

КОЛІЄРЕМО́НТНИЙ, а, е. Стос. до ремонту колії (у 2 знач.). *Для розвитку залізничного транспорту потрібно створювати виробничі потужності з випуску пасажирських вагонів, електровозів, електро- і дизель-поїздів, контейнерів міжнародних стандартів, колієремонтних машин* (з газ.); // Признач. для ремонту колій. *Конотопський колієремонтний механічний завод.*

КОЛІЄУКЛАДА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до укладання колії (у 2 знач.). *Колієукладальні крани мають бути обладнані ізольованими полозами-відбійниками, які забезпечують захист від повної робочої напруги* (з мови документів); *Колієукладальні роботи.*

КОЛІЄУКЛАДА́Ч, а́, *ч.* Машина, признач. для укладання колійних секцій під час будівництва та ремонту колії (у 2 знач.). *Продуктивність рейкових колієукладачів — до 1200 м за годину, тракторних — до 2000 м за зміну* (з наук. літ.).

КОЛІЖА́НКА *див.* **колежа́нка.**

КОЛІЖА́НСЬКИЙ, а, е, *зах., розм.* Прикм. до **коліжа́нка.** *Коліжанські стосунки між дівчатами зав'язались ще минулого літа* (із журн.).

КОЛІЗІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до колізії. *Серед конституційних норм чимало спеціалізованих: загальних, дефінітивних, норм-принципів, установчих, оперативних, колізійних та інших* (з навч. літ.); *Колізійні питання.*

КОЛІЗІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **колізі́йний.** *Нині невирішеними залишаються проблемні питання колізійності норм вітчизняного законодавства про форми права власності* (з наук. літ.).

КОЛІЗІОГЕ́ННИЙ, а, е. Здатний породжувати колізії. *Колізіогенні правові норми.*

КОЛІЗІОГЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **колізіоге́нний.** *Колізіогенність ситуації.*

КОЛІ́ЗІЯ, ї, *ж.* Зіткнення протилежних поглядів, прагнень, інтересів і т. ін. *Життя мужиків та міщан і життя людей інтелігентних на Україні є зовсім інакше від нашого* [в Галичині], *інакші там інтереси, інакші типи, інакші колізії* (І. Франко); *В щастя своє він уже не вірив, — все життя йому — нині, завтра і на майбутнє — поламане .. Не поламана лишилась тільки воля та жадоба щастя, але гай-гай — в тім-то вся й колізія: між жадобою та неможливістю* (І. Багряний); // Суперечливе, тяжке становище. *Христина несвідомо виручила нас обоїх* [обох] *з колізії* (О. Кобилянська); // *літ.* Зображення життєвих конфліктів і боротьби в художньому творі. *Буває так, що письменник вважає за краще вигаданий сюжет, вигадані колізії і характери, аніж узяті з життя* (О. Донченко); *Сюжет як сюжет, на цьому можна накрутити безліч колізій та пригод, але й тепер, згадуючи свої "писання" в тривожні дні окупації, я віддаю належне ідеалам, що виплекали мою душу* (О. Бердник).

△ **Юриди́чна (правова́) колізія** — розбіжність або суперечність між нормативно-правовими актами, що регулюють одні й ті самі або суміжні правові відносини. *Юридична колізія має суб'єктивну природу і виникає передусім унаслідок помилок законодавця* (з наук. літ.).

КОЛІЇ́ВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до Коліївщини. *На початку осені коліївський загін отамана Шила, який ще змагався з шляхтою на півдні, вдерся в погоні за конфедератами до турецького містечка Балти* (Р. Іваничук); *З Мотренинського монастиря у травні 1768 року вирушила на північ у заселені частини Правобережжя ватага з сімдесяти гайдамаків під проводом Максима Залізняка, запорожця з Лівобережжя, одного з організаторів коліївського народновизвольного повстання* (з навч. літ.).

КОЛІЇ́ВЩИНА, и, *ж., іст. (з великої літери).* Селянсько-козацьке повстання на Правобережній Україні в 1768 році проти кріпосницького, релігійного та національного гніту шляхетської Польщі — найбільше повстання часів Гайдамаччини. *Батько діда просить, щоб той розказав Про Коліївщину, як колись бувало, Як Залізняк, Ґонта ляхів покарав* (Т. Шевченко); *Від ідеалізації давніх часів звертається* [Т. Шевченко] *згодом до реалістичного опису в "Гайдамаках" Коліївщини — однієї з найбільш яскравих історичних подій у житті українського народу* (В. Русанівський); *Як Коліївщина зайнялася, то ляхам та орендарям не солодко прийшлося* (Д. Білий).

КОЛІ́Й[1], я́, *ч.* 1. Той, хто коле, забиває худобу (перев. свиней, свійську птицю і т. ін.) на м'ясо; різник (у 1 знач.). *Колії*

різали й білували корови, барани та птицю на вечерю (І. Нечуй-Левицький); *Я там лементувала, наче порося під ножем у колія, — мабуть, на третій вулиці було чути!* (А. Кримський); *— Ходім та показуйте, — розпорядився колій, щоб не гаяти часу, бо мав сьогодні ще в одного господаря кабанця колоти* (А. Іщук).

2. Ніж, яким колють свиней. *Його здивувало .. те, що такий цінний струмент.., як от поперечна пилка, колій, відра .. та й байда, — так тут лежали і ніхто їх не забрав* (І. Багряний); *Вхопивши однією рукою за ногу, валив* [батько] *і зразу ж вивертав догоричерева найбільшого кабана і .. миттю вбивав у його серце вузького, кров'ю вибіленого колія* (М. Стельмах).

КОЛІЙ², я́, *ч., іст.* Учасник Коліївщини. *Ляхи постерегли, що тільки горстка одна .. коліїв такий розрух вчинила* (М. Старицький); *Всім трьом січовикам пощастило вирватися з оточення коронного війська, що вело останній бій з рештками безстрашних коліїв* (С. Добровольський).

КО́ЛІЙКА, и, *ж.* Зменш. до **ко́лія** 1, 2. *Йшли поруч двома свіжопротертими колійками доріжки* (С. Тудор); *Вона йшла по дощаному настилу, покладеному між рейок вузької колійки* (А. Хорунжий); *Насип, де проходила колійка, зберігся до нашого часу* (із журн.).

КОЛІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **ко́лія** 2. *У XVIII ст. побачила світ перша чавунна колійна дорога, протяжність якої складала 160 м* (з наук.-попул. літ.); // Який обслуговує залізничні колії. *Щойно зупинився поїзд, у колійних робітників враз, замість ломів, у руках опинилися гвинтівки* (П. Панч); *Захар Максимович мешкав з дружиною і дочкою у будці колійного обхідника* (Ю. Мушкетик).

△ **Колі́йні зна́ки** *див.* **знак.**

КОЛІ́ЙНИК, а, *ч.* Робітник, що працює на залізничній колії. *Здавалося, чиясь невидима рука швидко відставляла вбік будиночки, поодинокі дерева, червоні будки колійників* (С. Журахович); *Він познайомився з колійниками, колійники з повагою відгукувались про свого начальника станції* (С. Жадан).

КОЛІЙО́ВИЙ, а, е, *діал.* Колійний. *Чоловік вчора вернув з фронту, напився води і спить. Чути від нього сажу із колійового вугля* (В. Стефаник); *Пригадую, як глибокої ночі опинилися в певному клюбі* [клубі] *на Левандівці. Там все збиралися колійові робітники, було, правда, й пару інженерів, але теж колійових* (Ю. Андрухович).

КО́ЛІКА, и, *ж, вет., мед.* Те саме, що **ко́лька** 1. *Причиною ниркової коліки є проходження сечоводами сечових каменів, печінкової — проходження жовчними шляхами жовчних каменів, кишкової — щільних калових мас, глистів* (з навч. літ.); *Прибиральниця Ліда злягла з печінковими коліками* (Люко Дашвар); *Коліки у немовлят — це комплекс больових симптомів, пов'язаних, очевидно, з незрілістю шлунково-кишкового тракту, які виникають у дітей в перші місяці після народження* (із журн.).

КОЛІМА́ТОР, а, *ч.* Оптичний пристрій для одержання пучка паралельних променів. *Коліматор застосовують у спектральних і вимірювальних оптичних приладах, у контрольній оптичній апаратурі та ін.* (з наук.-попул. літ.).

КОЛІМА́ТОРНИЙ, а, е. Стос. до коліматора. *У деяких коліматорних прицілах наявні змінні прицільні мітки* (із журн.).

КОЛІМАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до колімації. *Кут між напрямком, перпендикулярним до осі обертання труби геодезичного приладу, і фактичним положенням візирної осі називається колімаційною похибкою* (з наук. літ.).

КОЛІМА́ЦІЯ, ї, *ж., фіз.* Формування впорядкованого потоку (пучка) випромінювання за допомогою коліматора. *Колімацію застосовують в оптиці, радіоізотопній діагностиці, променевій терапії та ін.* (з наук.-попул. літ.).

КОЛІНЕА́РНИЙ, а, е, *мат.* Який лежить на паралельних прямих або на одній прямій з іншим вектором. *Колінеарні вектори можуть бути однаково або протилежно направлені* (з наук. літ.); *Нульовий вектор колінеарний усякому вектору* (з навч. літ.).

КОЛІНЕА́РНІСТЬ, ності, *ж., мат.* Властивість за знач. **колінеа́рний.** *Для лінійної залежності двох векторів необхідна й достатня їхня колінеарність* (з навч. літ.).

КОЛІ́НКО, а, *с., розм.* Те саме, що **колі́но** 1. *Настя, вся тіпаючись, скочила з полу і стала на колінки* [на колінка]... (Панас Мирний); *Степан Никифорович захвилювався й почув, як йому підгинаються колінка* (Б. Антоненко-Давидович); *За все життя вона бачила різані рани лише в кіно, а кров — лише з порізаного пальця та на розбитих колінках дітей, тож не знала, чи готова вона реагувати адекватно на вигляд справжньої крові* (А. Кокотюха).

КОЛІНКУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **колінкува́ти.** *Може, доскіпуватися будуть* [прийдешні покоління] *до кожної дрібниці й згадають колишнє колінкування отамана в Петровському... Але тоді, певно, згадають і його добрі, хай і малі, діла* (Р. Іваничук); *Та ні благання, ані зойки тужні, Ні срібних сліз потоки, ні покірне Колінкування перед лютим батьком, — Ніщо йому не зворушило серця!!* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

КОЛІНКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* 1. Повзати на колінах (у 1 знач.). *Коли вранці під повітку прийшов Трохим і почав колінкувати, каятись, .. Мотря заплакала ще гірше* (П. Панч); *Може, він мав незвичайний вигляд, займався нечоловічою роботою — колінкуючи мив рядюгою підлогу* (В. Речмедін); *— Простіть! — По глиняній долівці Гаркуша колінкує від порога на середину хати* (Є. Гуцало).

2. *перед ким — чим, перен.* Принижуватися, плазувати. *До всього й трималися* [тиверці] *достойно: бачили безвихідь свою, почувалися приреченими, а не хилились і не колінкували* (Д. Міщенко); *Той син був трохи недолугий, тонкошиїй, слабкосилий, говорив пискливим голосом, мав лестиву вдачу — колінкував перед дужчим за себе* (Ю. Мушкетик); *Я перед будь-якою владою завжди колінкував і колінкую, таким уже народився* (В. Дрозд).

КОЛІНКУВА́ТИЙ, а, е. Який складається з колін (у 3, 4 знач.). *Степан терпляче йшов уперед, лишаючи місто за виступами колінкуватого берега* (В. Підмогильний); *Мовчки йшли вони вузькою колінкуватою вуличкою* (З. Тулуб); *Од розчиненої кватирки відривається сіро-зелена постать солдата і прожогом кидається до тину, зарослого колінкуватою бузиною* (П. Колесник).

КОЛІ́ННИЙ, а, е. Стос. до коліна (у 1 знач.). *Його коліна вкрилися струпами від неустанних поклонів і всеночного* [всенощного] *колінного стояння на молитві* (М. Грушевський); *Під час перевірки колінного рефлексу оцінюють його силу та симетричність* (з наук.-попул. літ.).

△ **Колі́нна ча́шечка** *див.* **ча́шечка; Колі́нний сугло́б** *див.* **сугло́б.**

КОЛІННЯ, я, *с.* Дія за знач. **колóти.** — *А все ж таки лабораторію ми збудуємо, голубе мій сизий! Не дають коштів — десь роздобудемо своїх. Тільки скінчимо прориву та коління, зараз закладемо лабораторію* (М. Івченко).

КОЛІ́НО, а, *с.* 1. Суглоб, що з'єднує стегнову й гомілкову кістки; місце згину ноги. *Учора середульший* [син] *узяв та з водовозки полетів сторчака додолу і набив чималу ґулю на коліні* (Панас Мирний); *Тоді я впала на коліна, схрестила на грудях руки й мовчки фанатично дивилась на образ Спасителя. Я молилась* (М. Хвильовий); *Вона опустилась перед хлібом на коліна, над силу підводячи вгору голову і руки* (М. Стельмах); // Частина одягу, що прикриває це місце ноги. *Появився Гнат: шкірянка розстебнута, чоботи забризкані багнюкою, на галіфе на колінах і ззаду блищить нашита і вичовгана, мов бубон, шкіра* (Григорій Тютюнник); *Парували нагріті коліна ватяних штанів* (О. Гончар).

2. *перев. мн.* Ноги від колінного суглоба до таза. — *Не плач, Галю! — каже менший брат і бере Галю до себе на коліна* (Марко Вовчок); *На колінах у матері тихо позіхає ще без імені синочок* (О. Довженко); *Бондаренко поклав на коліна диктову дощечку з вирваною із зошита сторінкою і взяв олівця* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Окрема частина чого-небудь, що має форму ламаної лінії, від одного згину чи повороту до іншого. *Обгорнувши .. Ларисину шубку, повісила* [господиня] *у вільному кутку, далі від залізного коліна димової труби* (М. Руденко); *У поршневих машинах число колін колінчастого вала зазвичай дорівнює числу циліндрів; розташування колін залежить від робочого циклу, умов урівноваження машин і розміщення циліндрів* (з наук. літ.); // Самий кут згину, повороту; місце згину, з'єднання частин. *Коліно труби використовують для з'єднання двох водостічних труб між собою під кутом* (із журн.); // Поворот, загин (ріки, дороги і т. ін.). *В далекому коліні річки, під крислатими вербами, тихо посувались за водою плоти* (М. Коцюбинський); *У місці, де річка Бистра .. робила коліно, було "чудодійне джерело"* (Ірина Вільде); // *у знач. присл.* **коліном.** Під кутом. *Вона* [гора] *піднімається круто над набережними нижчими горами, неначе переламується вгорі коліном* (І. Нечуй-Левицький); *Велика річка тут звивалась гострим коліном* (І. Білик).

4. Певна частина, ланка стебла злаків і деяких інших рослин. *Нижня частина стебла огірка (підсім'ядольне коліно, а також нижні вузли стебла) здатна легко утворювати додаткові корені* (з навч. літ.).

5. *розм.* Певна частина, закінчений мотив у музичному творі, пісні і т. ін. *Пісня його була крута в колінах, то стрімких, то журливих, то радісних, то уривчастих* (О. Ільченко); // Фігура в танці, яка виділяється своєю ефектністю. [К о в а л ь:] *Мабуть, за такі танці ніхто тютюну не дасть і на понюшку, .. а колись-то було сам гетьман по таляру жбурляв за кожне коліно* (М. Кропивницький); *Залєтаєв спочатку тільки притоптував ногами, поводив плечима, загонисто скидував головою. Потім раптом на новому коліні дико підгикував і з люттю кидався в танець* (В. Винниченко).

6. Покоління в родоводі. *Родичі .. давали свої мені заповіти: "..Пам'ятай батька, матір шануй", "Не забувай, з якого коліна вийшов"* (С. Васильченко); — *Старі люди розказують, що броди ці сиваські ще запорожці знали. Від них, мабуть, і нам у спадщину перейшло. З коліна в коліно передавалось* (О. Гончар); // *з порядк. числ.* Про ступінь спорідненості. — *Хоч ми й живемо в одному селі, хоч ти мені, десь у сьомому чи восьмому коліні, навіть ріднею доводишся, але від тебе ніколи я й доброго слова не почув* (М. Стельмах); *У третьому коліні в ній проявилися сімейні риси її рідні по материній лінії* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Уживається на позначення належності за народженням до якого-небудь соціального прошарку; рід. *Ясь веде свій рід од панського польського коліна* (І. Нечуй-Левицький); [Х у с а:] *Моя жона не простого коліна, та все ж вона сама те добре тямить, яке належить місце їй при тій, хто всіх матрон переважає родом* (Леся Українка).

Опускáтися (пáдати, ставáти, схилятися, уставáти *і т. ін.)* **/ опусти́тися (упáсти, стáти, схили́тися, устáти** *і т. ін.)* **на колíна (навкóлішки, ниць** *і т. ін.)* **<Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колíна>** *див.* **опускáтися; Плазувáти на колíнах (навкóлішках,** *рідше* **навкóлюшках)** *див.* **плазувáти; Повзти́ на колíнах (рáчки)** *див.* **повзти́; Узя́ти на ру́ки (плéчі, колíна)** *див.* **узя́ти.**

◊ **(1) В деся́тому колíні <З деся́того колíна>** *перев. зі сл.* р о д и ч, н а щ а д о к *і т. ін.* — який перебуває в дуже далеких родинних зв'язках. [Г о с т р о х в о с т и й:] *Для Вас, Єфросино Сидорівно, я готовий познакомитись* [познайомитись] *з вашими родичами, хоч би й в десятому коліні* (І. Нечуй-Левицький); — *А як розколупають, що ми зовсім не з десятого коліна нащадки?* (Григорій Тютюнник); **(2) Вели́кого (висóкого) колíна** — знатного роду. *Ви тоді казали, пані, що ви й самі не з високого коліна; що ваш отець був простий міщанин* (М. Кропивницький); *Здогадався Перікон з багатого вбрання і з шанобливого до неї ставлення інших, що знайдена ним панна, мабуть, якогось великого коліна* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); **Викидáти / ви́кинути колíнця (колíнце, колíнө, колíна, крéнделі)** *див.* **викидáти; Вставáти (піднімáтися) / встáти (підня́тися) з колíн** *див.* **уставáти; Гну́ти (згинáти) колíна** *див.* **гну́ти; (3) До сьóмого (деся́того, трéтього** *і т. ін.)* **колíна:** а) *(зі сл.* к а р а т и, к л я с т и *і т. ін.)* дуже гостро, нестримно, жорстоко. *Фальшива присяга, кажуть, аж до третього коліна карає* (Ірина Вільде); — *Обріза я не боюсь! — блиснули завзяттям батькові очі. — Опасаюсь* [побоююсь] *рідні, яка почне тебе клясти до сьомого коліна* (М. Стельмах); б) *(зі сл.* н е з а б у в а т и*)* тривалий час, дуже довго. *До десятого коліна в селі не забували крадіжки. Хай дід твій колись прокрався, але й ти, онук, мусив на собі нести ганебну печать злодійського роду* (Ю. Збанацький); **[II] мóре по колíна** *(рідше* **по колíно)** *див.* **мóре; (4) Колíно в колíно** — поряд, дуже близько (про вершників). *З кілометр їхали мовчки, коліно в коліно. І навіть це суворе мовчання зближувало їх* (О. Гончар); **Пáдати / впáсти на колíна (навкóлішки, ниць,** *рідко* **на всі чоти́ри)** *див.* **пáдати; (5) По колíна <В колíно>:** а) *(чого)* багато. *У хаті .. сміття по коліна* (Панас Мирний); *Снігу насипало в коліно* (І. Франко); б) глибоко. — *Місце те, де стояли* [економії], *в коліно зоремо. Щоб не зосталося й пам'яті...* (А. Головко); **Роби́ти колíно** *див.* **роби́ти; Стáвити / постáвити на колíна** *див.* **стáвити; (6) [Старíй] жáбі (горобцéві, горобцю́) по колíна** — неглибоко, мілко. — *В Семигорах нема де і втопиться, бо в ставках старій жабі по коліна, — сказав Карпо* (І. Нечуй-Левицький); — *Коли приїхав* [Вовченко] *до мене, то кепкував над тобою, казав, що в тому ставку горобцеві по коліна буде* (М. Чабанівський); — *Річка там не те що в нас, жабі по*

коліно, а широка, з піщаним дном (В. Близнець); **У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися** *і т. ін.) див.* **ла́зити; [Хоч] із колі́на ви́лупити** *див.* **вилу́плювати.**

КОЛІНОПРЕКЛО́НЕНИЙ, а, е, *заст., уроч.* 1. Який стоїть на колінах (у 1 знач.). *Невідривно дивиться* [Дьяконов] *все туди ж, у бік понуро поникли, колінопреклонених .. генералів та високих гостей — представників "її величності Антанти"* (О. Гончар).

2. *перен.* Який підкорився, визнав над собою чию-небудь владу. *Колінопреклонений народ.*

КОЛІНОПРЕКЛОНІ́ННЯ, я, *с.* 1. *заст., уроч., церк.* Стояння на колінах (звичайно під час молитви як вираження поклоніння й мольби). *Починаючи з Діоклетіана, римські імператори стали носити багатий одяг східного зразка, оточуючи себе безліччю придворних, вимагати колінопреклонінь* (з навч. літ.); *У перший тиждень після Великодня Царські врата в храмах лишаються відкритими на знак того, що своєю смертю Господь Ісус Христос відкрив людям дорогу до Царства Небесного. Колінопреклоніння й земні поклони на цей час скасовуються* (з рел.-церк. літ.).

2. *перен.* Покірне схиляння перед ким-, чим-небудь. *Велике бажання головного героя твору вибитися в люди штовхає його на лестощі та колінопреклоніння на догоду сильним світу цього* (з навч. літ.).

КОЛІНОПРЕКЛО́ННИЙ, а, е, *заст., уроч., церк.* Стос. до колінопреклоніння (у 1 знач.). *Після закінчення Божественної літургії розпочалось служіння з читанням колінопреклонних молитв, написаних святителем Василієм Великим* (з газ.).

КОЛІ́НЦЕ, я, *с.* Зменш.-пестл. до **коліно** 1–5. *Одна* [жінка] *якось забачила на лівім колінці* [хлопчика] *невеличку родимку...* (Панас Мирний); *Нап'яла* [Марійка] *сорочку на колінця, до колінця щічкою притулилась, дивилась кудись убік од матері* (С. Васильченко); *Я ставав на колінця, повзав по рядках, виривав бур'янець* (О. Бердник); *Тихо мріє очерет, і в його обіймах звивається .. капризуля-річка — то в один бік заверне колінце, то метнеться навпростець через луки* (О. Донченко); *Пружне стебло* [жита] *в нас, у колінцях міцне* (К. Гордієнко); *Наклали головами будяки, полягли зелені корогви лопухів, переламані в колінцях списи пирію — все-все було вирубане до ноги* (Ю. Винничук); *Справжній соловей тьохкав і виспівував колінця, точно дотримуючись мотиву пісні* (І. Багмут); *Танцюристи на якусь мить завмерли у хвацьких колінцях* (Д. Білий).

◊ **Викида́ти / ви́кинути колі́нця (колі́нце, колі́но, колі́на, кре́ндселі)** *див.* **викида́ти.**

КОЛІ́НЧАСТИЙ, а, е. З коліном або з кількома колінами (у 3, 4 знач.). *Від стіни відокремилася невеличка квадратна панель і плавно опустилася вниз на колінчастих підставках* (В. Владко); *Почали висовуватись довгі колінчасті ноги. Тепер всюдихід став схожий на комаху, яка обмацує все, що лежить на її шляху* (М. Білкун); *Очерет встає стіною, лісом. За хвилину щезають небо, сонце і все на світі, крім колінчастих стебел, вузького листя й пухкої волоті* (Василь Шевчук); *Тріскуче полум'я вихопило з мороку кружало червоної води й світло-зелені колінчасті пагони бамбука* (І. Білик).

△ **Колі́нчастий вал** *див.* **вал**[3].

КОЛІ́НЧАТИЙ, а, е. Те саме, що **колі́нчастий.** *У колінчатих коридорах, де їх повів начальник, вони зустріли чоловіка в цивільному, знати, з тої вищої категорії людей, яку Васьок називав службовці* (Б. Антоненко-Давидович); *Стебло рицини прямостояче, колінчате, порожнисте, розгалужене* (із журн.).

КОЛІ́НЧИТИ, чу, чиш, *недок., кого, діал.* Бити (у 2 знач.). *Вже він мене колінчив, колінчив після сього, а хата все-таки при дітях зосталася* (Ганна Барвінок); *Він згадував з п'яним задоволенням, як бив образника, як душив його, вивертав, колінчив* (В. Підмогильний); *— Я вже його одного разу за це* [знущання над птахами] *колінчив, колінчив, а він, бач, знову* (Л. Юхвід).

КО́ЛІР, льору, *ч.* 1. Світловий тон чого-небудь; забарвлення. *З шиї .. звисало важке глиняне намисто різних яскравих кольорів* (Леся Українка); *Оксані — радість: мати одрізала з полотна хустку, а порошком пофарбувала в червоний колір* (А. Головко); *Зовнішній світ для нього погас, горів тільки вогонь усередині — його власний світ, переливаючись усіма кольорами веселкового спектра* (І. Багряний); *А поміж зорями вже виростає ніжно-блакитна сфера. Та ні — вона зеленаво-золотиста. Чи аквамаринова, кольору морської води* (О. Бердник); *Два кольори мої, два кольори, Оба на полотні, в душі моїй оба, Два кольори мої, два кольори: Червоне — то любов, а чорне — то журба....* (Д. Павличко).

2. *перев. мн., перен.* Виражальні засоби мови, музики, сценічного мистецтва і т. ін. *Громада розписувала темними кольорами панів* (Панас Мирний); *Се перша повість Золя, в котрій майже нема романічної зав'язки і розв'язки, але зате широкими рисами і незвичайно яркими кольорами змальовано типові сцени політичного життя* (І. Франко).

Гра́ти (перелива́тися) всімá кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* **гра́ти; (1) Ко́льору ка́ви [з молоко́м]** — кольору відповідного напою. *Вона жила зі старою, завжди хворою, бурчливою матір'ю та молодим пристойним племінником, студентом медицини, який мав новеньке авто кольору кави* (У. Самчук); *Пухкеньке, кругленьке личко, гладко прилизана каштанова чуприна, старанно напрасований костюм кольору кави з молоком* (М. Сиротюк); *Вода ще не очистилась і відливала кольором слабкої кави* (Р. Андріяшик); **Фарбува́ти в (на) ко́лір** *див.* **фарбува́ти.**

КО́ЛІРНИЙ, а, е. Прикм. до **ко́лір** 1. *Колорит станкової картини та її колірна композиція ще не все говорять кінорежисеру* (О. Довженко); *Зачаровує колірний контраст зовнішньої кладки церкви Покрови Пресвятої Богородиці у Львові: червоні й жовті цеглини викладені таким чином, аби весь фасад церкви був оперезаний маленькими хрестиками* (з газ.).

△ **Ко́лірна сліпота́** *див.* **сліпота́; Ко́лірний зір** *див.* **зір.**

КОЛІ́СНИЙ, а, е. 1. Стос. до колеса (у 1, 2 знач.). *Свіжий колісний слід лишався на дні майже пересохлої Полтавки, праворуч косою тінню проплив костьол, і незабаром останні приземкуваті хатки поховались за чорними осінніми садами* (Б. Левін); *Шерех колісної гуми вже вирував середохрестями, коли Андрій прошкував до річкового вокзалу* (Є. Пашковський); *Новим знаряддям для запалення заряду у стволі рушниці (після фітильного замка) став колісний замок. Посередині замка на осі містилось колесо з нарізною поверхнею* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для коліс. *Сам до них не підходив, бо не в повному був фасоні: у чоботях, у брилі і руки в колісній мазі* (А. Головко); // Признач. для виготовлення коліс. *Кременчуцький колісний завод виробляє колеса до легкових та вантажних автомобілів, мікроавтобусів,*

причепів та напівпричепів, тракторів, комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки (із журн.).

2. Який пересувається за допомогою коліс (у 1 знач.), рухається на колесах. *Для бригади Крутикова виділили два* [трактори] — *гусеничний і колісний* (М. Зарудний); *Перетасовка в колоні скінчилася: колісні машини й бронетранспортери підтягнулися, у хвіст стало кілька танків* (Є. Доломан).

△ **Колі́сна лі́ра** *див.* **лі́ра**[1]; **Колі́сна па́ра** *див.* **па́ра**[1].

КОЛІСНИ́К, а́, *ч.* Колісний майстер. [Вареник:] *Прощавай, треба ще до колісника забігти, і той теж вже четвертий день колесо лагодить...* (М. Кропивницький); *На Подолі самі ремісники — гончарі, кожум'яки, кравці, шевці, колісники, бондарі, ковалі* (В. Малик); *Згодом вечір щедро бавився рожевими фарбами — рум'янив сад, хату, руки колісника* (В. Дрозд).

КОЛІСНИ́ЦТВО, а, *с.* Ремесло колісника. *Городня — містечко маленьке, з півсотні дворів, більша половина селян мали орну землю, ліс і левади, а дехто — тільки городи, наймитували в багатших та на млинах, займалися шевством, колісництвом та бондарством* (Ю. Мушкетик).

КОЛІСНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Відповідно обладнаний двоколісний або чотириколісний візок, яким користувалися в давнину під час боїв, спортивних змагань і т. ін. *Порфир до таких речей має цікавість, кортить йому знати про тих давніх людей, що насипали оці кургани-могили в степах і ходили звідси в далекі походи, а повернувшись, справляли тут свої свята, на колісницях змагались* (О. Гончар); *Камені Вічного міста, здавалося, ще й досі зберігають у собі невигубний запах благородного лавра, що вінчав колись найбільших римських зарізяк, і червоних іскор, викрешуваних обіддям бойових колісниць* (П. Загребельний); *Воїв комонних та їх колісниці вперед він поставив, Ззаду ж — пішого війська хороброго лави численні* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. *міф.* Такий візок як засіб пересування богів. *У Вергілія морський бог Нептун, з тризубцем у руках, проноситься в колісниці по самій поверхні вод; у Котляревського він з'являється не в колісниці — ні!* (М. Зеров); *Йшли побратими крутими стежками, наче одривали щось від душі. Оглядалися, сподіваючись ще побачити в небі зоряну колісницю, казковий корабель Рода й Лади* (О. Бердник); *Під час грози слов'янам здавалося, що Перун носиться на колісниці по небу й побиває вогняними стрілами злих духів* (з навч. літ.); * Образно. *Ніч насувалася .. Мир і спокій стелилися селом, спускаючися з гір в невидимих колісницях* (Г. Хоткевич).

3. *заст.* Багато прикрашений колісний екіпаж для урочистих виїздів. *В браму зараз-таки притюпали Масюкові коні, а за ними сунулась старомодна колісниця Лекерії Петрівни* (І. Нечуй-Левицький); *Був один цар, дуже сильний і великий. Раз якось він їхав на позолоченій колісниці, а довкола нього узброєні бояри, як подоба царям* (І. Франко); *Уся в гірляндах пишна колісниця. На ній стоїть прекрасна Маріелла, вона шпурляє квіти у юрбу* (Л. Костенко).

4. *чого, перен.* Те, що є рушієм, символом, уособленням і т. ін. чого-небудь. *Дівчина — і диви, не скисла, не поклалася під колісницю долі, тримається на бурхливих хвилях життя* (Б. Лепкий); *Я взяв на себе освіту дітей мого слуги. І треба сказати, що мої старання намарне не пішли. Старший, наприклад, десять років сидить у цій келії, нікуди з неї майже не виходячи й поклавши собі виїхати з неї тільки на колісниці всесвітньої слави* (В. Винниченко); *Бігти, бігти, що є сили гнати .. Щоб устигнути до освітленого й людного перону, перш ніж пронесеться по твоїх ребрах безжальна колісниця прогресу* (Ю. Андрухович).

КОЛІСНИ́ЧИЙ, чого, *ч.* Той, хто править колісницею (у 1–3 знач.). *Колісничий почув за спиною в себе те важке зітхання й нишком скосував на володаря всіх, крім скіфів, племен і народів* (І. Білик); *Основним засобом атаки у війську ахейців були бойові колісниці, запряжені парою коней, якими правив візник — колісничий* (із журн.).

КОЛІСНИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **колісни́ця** 1–3. *Найяскравішими виробами із кістки та рогу вважаються деталі кінської вузди. Використання коней поперва у колісничній запряжці, а згодом і для верхової їзди фіксується за знахідками розподілювачів пасків, застібок та декоративних оздоб вузди* (з наук. літ.); *Олімпійські ігри мали також важливе релігійне значення, включаючи поряд із спортивними подіями ритуальні жертвопринесення на честь Зевса й Пелопа. Пелоп був відомий завдяки колісничним перегонам із королем Еномаєм з Піси* (з наук.-попул. літ.).

КОЛІСНЯ́ *див.* **колішня́.**

КОЛІСЦЕ́, я́, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **ко́лесо** 1, 3. *Ми дивилися на різні коліщата, приглядались, як вони крутяться, заздрили дядькові, який годував машину снопами і знав, котре колісце для чого* (М. Томчаній); — *То, мамцю, приймач. Покручу оце колісце, і зараз Москву чути* (В. Бабляк).

2. *перен.* Зменш.-пестл. до **ко́лесо** 4. — *А я на всі боки роздумав. Тут, як у годиннику, колісця за себе заходять. Пусти одно, всі обертаються. Так і труднощі мої і турботи. Одна другу тручає* (Б. Лепкий); *В цій історії мене цікавлять лише основні, конструктивні моменти. Висловлюючись технічно (а я наблизився до техніки, відколи придбав мотоцикла), мене цікавить, чому колісця закрутилися і як вони взаємодіють* (В. Дрозд).

КОЛІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення товстої кишки. *Коліт може протікати як у гострій, так і в хронічній формі* (з наук.-попул. літ.); *Доведено, що харчування відіграє ключову роль у розвитку колітів у собак* (з наук.-попул. літ.); *Причинами колітів можуть бути вживання неякісної їжі, патогенна мікрофлора (стрептококи, стафілококи), вогнищеві інфекції в органах шлунково-кишкового тракту, найпростіші організми (гельмінти, лямблії, гострики) та ін.* (з навч. літ.).

КОЛІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **кля́кнути**[1] 1. *Галки на деревах замерзали і .. падали додолу; горобці по повітках коліли...* (Панас Мирний).

КОЛІШЕ́ННИЙ, а, е. Який іде в задній парі плужного запрягу (про вола). *Запріг він п'ять волів, немає шостого колішенного* (із журн.).

КОЛІШНЯ́, *рідко* **КОЛІСНЯ́,** і́, *ж.* Передня колісна частина плуга. *Воли потягли граділь убік, колішня завернулася* (Б. Грінченко); *Заскрипіли ярма, запищала незмазана коліншня, рушили вперед плуги* (Д. Бедзик); *Ми підходимо до воза, на якому лежить саморобний плуг. І корпус його, і граділь, і коліщня — усе зроблено з дерева. Я уперше бачив такого химерного плуга* (М. Стельмах); *А на возі — чого тільки там не було! І плуг з колісною, і борона, і величезне решето, і ще безліч усякого начиння та залізяччя* (із журн.); * У порівн. *Гнітюче враження справляла дожидальня, з пооббиваними стінами, скрипучою, мов коліщня, лавою* (С. Чорнобривець).

КОЛІЩА́, а́ти, *с.* Невелике колесо (у 1, 3 знач.). *От слуга везе пані в кріслі на коліщатах* (Леся Українка); *Молотарку*

годував снопами незнайомий чоловік .. Час від часу він мастив коліща олією (М. Томчаній); *Та так човни, укупі з вантажем, на коліщатах потягли* [греки] *гужем* (Л. Костенко); *Мати повернула коліща замка і рушила до мене* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Посадивши машину, він засипав його* [Михайла] *цілими ворохами круглих, мов коліщата, слів* (П. Загребельний).

КОЛІЩА́ТКО, а, *с.* Зменш. до **коліща́.** *Хтось мусив подумати про грубку і казав її поставити в себе в хаті (тут грубки на двох ніжках і на двох коліщатках)* (Леся Українка); *З дороги чулося торохкотіння возів, .. пищало коліщатко на колодязі* (Г. Хоткевич); *Садівник швидко закрутив коліщатко пожежного крана* (В. Владко); *Повільно спливали хвилини, цокаючи коліщатками в старому годиннику* (С. Журахович).

КО́ЛІЯ, ї, *ж.* 1. Наїжджене заглиблення від коліс на дорозі. *Драбинястий віз .. раз у раз підскакував і немилосердно трусив, не попадаючи в колію* (М. Коцюбинський); *Вулиця його дитинства... В коліях і канавах повно води після громових дощів* (І. Багряний); *Щодалі доводилося все частіше звертати з колії, щоб дати дорогу машинам* (П. Панч); * Образно. *Думки її одразу біжать своїми коліями до лісу, де росте ще не зароблене дерево* (М. Стельмах).

2. Лінія з двох паралельно прокладених рейок, признач. для руху поїздів, трамваїв і т. ін. *Вже колії трамвая з обох боків .. Хрещатик оживає* (В. Сосюра); *Вони* [дівчата] *котили по коліях вагонетку з стояками* (Д. Ткач); *Бійці деякий час мовчки поглядають на ешелони, що застигли на коліях* (О. Гончар); // *перев. з числ.* Уживається для позначення місця руху, прибуття або стоянки поїзда. *І такою вже радісною звісткою сприйнялось: — Посадка на Київ — Одесу! Третя колія...* (Є. Кротевич); *Тимчасом на другу колію влетів військовий поїзд* (І. Кочерга); *Полковник .. виплигнув із штабного вагона, вирішивши як слід висповідати інтенданта, що відправив пульмани з сіном на запасну колію, в тупик* (М. Руденко).

3. *перен.* Узвичаєний, природний хід життя, звичайний перебіг справ. *Сталася в Стебнях новина.., що на много літ вирвала село та й багато других сіл зі звичайної життєвої колії* (Г. Хоткевич); *Не пішов би я в той вечір у театр, нічого не було б. Іншими коліями покотилось би все життя* (В. Винниченко).

4. *діал.* Залізниця. *У Тернополі Чайка з Талочкою висадовилися остаточно з вагона, спродали всі свої зайві речі, щоб легше далі їхати, і вже не дипломатичними, а звичайнісінькими особами рушили галицькою колією на Чортково* (Д. Бузько); *— Кажуть, що по двох роках "колія" вже щось навіть платитиме хлопцеві за роботу* (П. Козланюк); *— Збереш ватагу добрих хлопців, а дівчата пристануть, то й дівчат, і гайда на колію, — ліс ладувати* (І. Муратов).

5. *діал.* Поїзд. *Я так зажурилася, що не чула, коли й колія надійшла* (Н. Кобринська); *— Сідаймо, синку, на фіру, бо колію* [на колію] *спізнимо* (В. Стефаник).

◊ **Вибива́ти / ви́бити з ко́лії** *див.* **вибива́ти; Вибива́тися (схо́дити) / ви́битися (зі́йти) з ко́лії** *див.* **вибива́тися; Ви́битий з ко́лії** *див.* **ви́битий; Вхо́дити / ввійти́ в [свою́] ко́лію** *див.* **вхо́дити.**

КО́ЛО[1], а, *с.* 1. Замкнена крива, всі точки якої однаково віддалені від центра. *По дзеркальному склу води неквапливо розходилися кола. Коло за колом* (В. Домонтович); *Літак вже набрав чималу висоту і тепер летить, роблячи велике коло над аеродромом* (В. Собко); *Стрілами по черзі падають* [чайки] *униз, на сполохані косяки риби, інші описують коло, а коли ті, що опустилися, йдуть вгору, падають інші* (Р. Андріяшик).

2. Така крива, утворена з різних предметів. *Простягалися стомлені в самоті руки* [Марусі], *заломлюючися в гнучке коло, вигинався в солодких хвилях стан* (Г. Хоткевич); *Цвинтар витискує з кола дерев прадавню, як намальовану, церковицю* (М. Стельмах).

3. *у знач. присл.* **ко́лом.** Утворюючи таку криву. *У блакитному просторі Заходили колом зорі* (П. Грабовський); *Запорожці почали оточувати братів колом* (А. Кащенко); *Соромливо, взявшися за руки, пішли дівчата колом* (О. Іваненко).

4. Частина площини, обмежена такою замкненою кривою; круг. *Вася наблизив ліхтарик до зошита. Ввімкнув. Маленьке світле коло вихопило з мороку червону палітурку* (О. Бердник); // Майданчик, вільна ділянка у формі круга для бігу, танців і т. ін. *Першій парі танцюристів охоче дали коло* (С. Чорнобривець).

5. Замкнений кільцем ланцюжок людей. *Пари почали виступати наперед і утворили величезне барвне коло* (І. Франко); *Йон відділився від купки парубків, підскочив до танцюючого кола, розірвав його, вхопив за руки двох дівчат...* (М. Коцюбинський); *— Ану, розступись! Натовп колихнувся, дорогу дав Матюсі в коло* (А. Головко); *Наступного ранку лужицькі серби потяглися з городу довгою-предовгою валкою, йшли піші й комонні, їхали на возах із жонами, дітьми й старцями, й руська рать, розчепивши коло, беззлобно проводжала їх очима* (І. Білик).

6. Предмет, що має форму круга або кільця. *Піднімається ясне сонечко. З-за гори викочується його іскристе коло і грає широкими кружалами* (Панас Мирний); *— Де та пластинка? — запитує комбат. — Ану, дайте сюди! І, поклавши на коло, сам починає накручувати* (О. Гончар); *На високому залізному стовпі величезне коло, а до того кола на довгих ланцюгах крісельця причеплені. Крутиться коло, і крутяться крісельця на ланцюгах* (В. Нестайко).

7. Те саме, що **ко́лесо** 3. *З потоків летять діаманти, Млиновеє коло шумить* (Леся Українка); * У порівн. *Роман прямує до греблі, біля якої вже дівочі голоси просять, щоб зійшов місяць, як млинове коло* (М. Стельмах).

8. Хороводний танок, виконавці якого розташовуються ланцюжком, у формі замкненої або розімкненої кривої. [П е р е л е с н и к:] *Там мої сестриці, там гірські русалки, вільні Літавиці, будуть танцювати коло по травиці* (Леся Українка); *Для танцю коло характерне розташування танцюристів замкнутим або розімкнутим колом (іноді в центрі — соліст). Виконується під акомпанемент народних музичних інструментів, співу* (з наук.-попул. літ.).* Образно. *Навколо нього* [озера], *над самою водою, взялися за руки чубатенькі верболози та й ведуть навзаводи, мов діти, своє зелене коло* (М. Стельмах).

9. *перен.* Замкнений ланцюг подій, справ, процесів і т. ін., який вичерпує у своїй сукупності розвиток, здійснення чого-небудь. [К р е ч е т:] *Коли життєве коло закінчується нормально і розпад матерії іде природно, то почуття страху зникає і людина спокійно чекає кінця* (О. Корній-

чук); // Етап спортивного змагання. *Українська тенісистка вийшла в третє коло турніру в Чарльстоні* (з газ.).

10. *перен.* Певна ділянка, зона, сфера і т. ін. чого-небудь. *Кожен учасник експедиції мав своє коло обов'язків, заздалегідь розроблене під час підготовки подорожі* (В. Владко); — *Ось те коло питань, що всіх нас не в жарт пече* (Ю. Андрухович); // Перелік таких ділянок, зон, сфер і т. ін. *Коло громадських тем* [у творчості М. Рильського] *поширюється і виходить на обрії загальнонародних інтересів* (А. Малишко).

11. *перен.* Сукупність, група людей, об'єднаних якими-небудь інтересами, зв'язками і т. ін. *Вона могла йому багато дечого розповісти, бо більше за всіх жінок зі свого кола думала, читала, прислухувалася, придивлялася до того, що робилося зараз навкруги* (Д. Бузько); *Були "обмиті" капітанські погони, були проголошені тости за тісним столом в колі друзів у офіцерській їдальні* (Н. Рибак); *До трапези в Триклініі .. запрошувано, згідно з ритуалом, тільки точно визначене коло людей, до яких Агапіт не належав* (П. Загребельний); // *перев. мн.* Певні групи населення чи суспільні угруповання. *Щораз ясніше інтерес читацьких мас і письменницького кола відходить від ліричної поезії до новели, до повісті, до роману* (М. Зеров); *Мічурін, проживши понад сорок з чимось років в злигоднях, став, нарешті, відомий широким народним колам* (О. Довженко).

Вла́дні структу́ри (ко́ла) <Структу́ри вла́ди> *див.* **структу́ра; (1) Вузьке́ ко́ло** — обмежена кількість близьких у чому-небудь людей, об'єднаних спільними інтересами, справами і т. ін. *"Сіль землі" виходила невеликим тиражем, бо друкувала лише біржові новини, статті на економічні теми, які могли зацікавити лише вузьке коло читачів* (М. Білкун); *Це питання* [чорнобильське] *продовжує хвилювати багато тисяч людей, воно досі звучить в довірчих розмовах у вузькому колі* (Ю. Щербак); *Попередньо закалатавши близько п'ятдесяти порцій "плазми", вони знищують усі хімічні рівняння у страху, що їхнє відкриття може вийти за межі їх вузького кола* (Любко Дереш); **Зато́чувати ко́ло (півко́ло,** *рідше* **круг)** *див.* **зато́чувати[2]; Зву́жувати / зву́зити ко́ло (кільце́)** *див.* **зву́жувати; Змика́ється / зі́мкне́ться ко́ло (кільце́)** *див.* **змика́тися; Змика́ти / зімкну́ти ко́ло (кільце́)** *див.* **змика́ти; Оберта́тися в ко́лі (сфе́рі, кружку́** *і т. ін.)* *див.* **оберта́тися; (2) Рятівне́ (рятува́льне) ко́ло <Рятівни́й (рятува́льний) круг>:** а) кільцеподібний засіб для підтримання людини на поверхні води. *Дорошукові вдалося впіймати на хвилях і вдягти на себе рятувальний круг* (О. Донченко); *Катер відчалює від берега. Зв'язковий стоїть, прихилившись до рятувального кола* (Ю. Яновський); *Вода кипить плавцями та ниряльниками, лящать діти, пустують дорослі, блищать тіла, літають м'ячі, яскравіють рятівні кола...* (О. Гончар); б) *(перен.)* те, що служить засобом спасіння, допомагає позбавитись від труднощів, неприємностей і т. ін. *Олесь заговорив швидко. Він ніби хапався за рятівний круг* (Д. Бедзик); *Йому так хотілося розсіяти свій сердечний біль, забути горе, що дальня дорога здавалася рятівним колом, яке поверне рівновагу, внесе спокій в думки і почуття* (М. Стельмах); *Згорблена його* [дяді Філі] *спина, на котрій десь далеко попереду сиділа невеличка голова, просувалася між базарних рядів швидко, звично, натреновано .. І ось саме в цій згорбленій спині, вже не молодій, але повній енергії і пропозицій, Сідалковський і бачив своє рятівне коло* (О. Чорногуз); **Синці́ (кругі́, ко́ла, кружки́) під (попі́д) очи́ма** *див.* **сине́ць.**

△ **(3) Електри́чне ко́ло** — сукупність пристроїв, об'єктів та середовищ, які утворюють шлях для протікання електричного струму. *Електричний струм може протікати тільки по замкнутому електричному колу. Розрив кола в будь-якому місці спричиняє припинення електричного струму* (з наук.-попул. літ.); **За́мкнене (за́мкнуте) [електри́чне] ко́ло** *див.* **за́мкнений; (4) Ко́ло кровообі́гу** — замкнений шлях руху крові в організмі. *Кровообіг відбувається за двома основними шляхами, званими колами: малим і великим колами кровообігу* (з навч. літ.); **(5) Ко́ло схи́лення світи́ла** — велике коло небесної сфери, що проходить через полюси світу і це світило. *Площина кола схилення світила перпендикулярна до площини небесного екватора* (з наук. літ.); **Махове́ ко́лесо (ко́ло)** *див.* **ко́лесо; (6) Поля́рне ко́ло** — земна паралель, віддалена від екватора на 66°33'. *Полярне коло, розміщене в Північній півкулі Землі, називається Північним полярним колом, у Південній півкулі — Південним полярним колом* (з наук. літ.); *Полярні кола вважають кордонами холодних кліматичних поясів* (з навч. літ.).

◊ **(7) [Вогне́нні (те́мні, черво́ні** *і т. ін.)*] **ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують** *і т. ін.)* **/ забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма)** *кого, у кого* — хто-небудь відчуває мерехтіння, запаморочення, утрачає здатність чітко мислити, правильно сприймати щось через сильні емоції, потрясіння, хвилювання, біль і т. ін. *Коли спливала на думку заповітна комірчина з коштовним хутром, темні кола витанцьовували перед очима* [ігумена] *й дужче скрипіли старі й жовті зуби* (О. Донченко); *Огненні кола Забігали рясно в Івана в очах...* (І. Нехода); *В цю мить Тодор відчув страшний, нелюдський біль .. Запаморочилася голова, пішли кола перед очима, загуло у вухах* (С. Тельнюк); **(8) Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг>** — скрутне, безвихідне становище, з якого немає виходу. *Український театр вийшов-таки з заклятого кола балаганщини й гопаків і розцвітає чудовою, своєрідною, культурною квіткою* (С. Васильченко); — *Я розумію тебе і, власне, тому не бачу іншої стежки з того зачарованого круга, як покинути тебе* (Б. Лепкий); *Людська мудрість крутиться мов у завороженому колі* (Н. Королева); *Працювати вона хоче за фахом, а щоб одержати фах, професію, треба раніш здобути вищу освіту. Зачароване коло!* (Л. Дмитерко); *В самому повітрі витала надія на те, що зачаклований круг біди людської нарешті буде розрубано усім миром і настане щастя для усіх* (Г. Колісник); **Пуска́ти / пусти́ти по ко́лу** *див.* **пуска́ти; Пуска́ти / пусти́ти ша́пку по кру́гу (по ко́лу)** *див.* **пуска́ти; Щі́льним ко́лом (кільце́м) обступа́ти (ото́чувати, охо́плювати** *і т. ін.)* **/ обступи́ти (оточи́ти, охопи́ти** *і т. ін.)* *див.* **обступа́ти.**

КО́ЛО[2], *прийм., з род. в.* 1. Уживається на позначення місця із зазначенням особи, предмета, поблизу яких відбувається дія, хтось чи щось міститься, перебуває і т. ін.; біля. *Коло Максима стояв п'ятилітній синок Борис* (І. Багряний); *Праворуч коло стіни стояло за ширмою її ліжко* (Б. Антоненко-Давидович); *Нам було видно щоглу і сонний кораблик, що стояв коло берега* (В. Близнець); // Уживається на позначення незначної відстані від чого-небудь; поблизу. *Жила собі удова коло Києва, на Подолі, та не мала щас-*

тя-долі (Марко Вовчок); *Достеменно знає тільки, що буде це коло берегів кавказьких в зоряну літню ніч* (О. Гончар).

2. Уживається у знач. прийм. н а д, б і л я при дієсловах п о р а т и с я, к л о п о т а т и, д о г л я д а т и і т. ін. та похідних від них іменниках. *Коло свекрухи Галя, як коло рідної матері, ходить; годить їй у всячині* (Панас Мирний); *Гнат порався коло шлеї та часом споглядав на Настю* (М. Коцюбинський); *А в коваля сьогодні вже завізно: Той борону, той кремера притяг, Той коло плуга метикує хитро* (М. Рильський).

3. Уживається у знач. прийм. б л и з ь к о, б і л я при числівниках на позначення приблизної кількості. *Я б ніколи не сказав, що їй було коло ста років* (С. Васильченко); *За три дні наловлено було коло півсотні лірників і кобзарів* (Ф. Бурлака); // При неточному позначенні часу. *Коло осіннього Миколи, Обідрані, трохи не голі, Бендерським шляхом уночі Ішли цигани* (Т. Шевченко); *Коло Різдвяних свят о. Василь трохи занедужав* (М. Коцюбинський); *Пам'ятаю один випадок, що трапився зі мною десь, певно, навесні 1910 року, або ж коло того* (В. Домонтович).

КОЛО́БІГ, у, *ч.* Те саме, що **круго́біг.** *А сад заснув, немов погруз у сніг, під снігом тиша тишу вигріває. Та не спинився вічний колобіг: усе народжене — росте і визріває* (М. Сингаївський); *Тепер вимушена була* [Євпраксія] *звузити межі цілого світу власною особою. Вирватися звідси, не бути залежною, покинути цих людей — імператорів, пап, герцогів, графинь, баронів. Вони закручені в жорстокому колобігу життя навіки, приречені зостатися в невблаганній залежності одне від одного* (П. Загребельний); *Думав я, що все на світі тонко з'єднане у сутнім: все на світі творить в зладі неперервний колобіг* (Б. Олійник).

КОЛОБО́К, бка́, *ч.* 1. Невеликий круглий хлібець. *Дід і просить: — Бабусю! Спекла б ти колобок! — Та з чого ж я спечу, коли й борошна нема?* (з казки); *Винесли* [молодики] *цілу тацю, повну мисок і мисочок з варениками з сиром і маслом, з круглими колобками, що плавали в меду, піріжками з м'ясом і рибою, налисниками* (Е. Андієвська); * У порівн. *Господиня стояла посеред сіней із плескатим віником. Кругла, як колобок* (Є. Гуцало).

2. *перен.* Невеликий предмет круглої форми. *Для вибухових підземних робіт треба заготовляти колобки, цебто глиняні кулі, з яких вибухівники беруть потрібну кількість глини, щоб замазувати отвори в породі або вугіллі перед тим, як зробити вибух* (Б. Антоненко-Давидович); — *Синку! Поки сонце геть не розтопило живицю, повиколупуй її із щілин та скатай у колобок* (Ю. Логвин).

КОЛОБО́МА, и, *ж., вет., мед.* Вроджений або набутий дефект в оболонках ока. *Існують колобоми райдужної оболонки, сітківки, судинної оболонки, диска зорового нерва, кришталика, повіки* (з наук. літ.).

КОЛОБО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **колобо́к.** *А лисички я не хочу, щоб не з'їла колобочок...* (Г. Бойко); *Тимко розгорнув на колінах ганчірку і взяв останній черствий кусник хліба і колобочок, зліплений із залишків жовтого сала* (Ю. Логвин).

КОЛОБРО́ДИТИ, джу, диш; *наказ. сп.* колобро́дь; *недок., розм.* 1. Безцільно ходити, не зосереджуючись ні на чому; бродити, тинятися. *Вирушаючи сюди, він не сподівався, що буде легко. Він колобродив по саду, під смереками* (Б. Харчук); * Образно. *Над морем у небі колобродили хмари* (С. Чорнобривець); // *перен.* Безладно, хаотично змінюючи одне одного, виникати у свідомості (про думки, спогади і т. ін.). *Хоч я вже й намацував ідеї з прочитаних книжок, та все те ще колобродило в страшній плутанині й хаосі, і жодна з ідей ще не встигла осісти в моїй нерозважливій голові* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Шуміти, метушитися, кричати. *З тісної бічної вулички загін нарешті вирвався на площу, заповнену народом. Тут усе кипіло, шуміло, колобродило* (С. Тельнюк); // *безос. пред. В дворі між тим колобродило і сатаніло, жінки кричали всі разом і сучили на Сергія кулаками, а він спокійно собі походжав по хаті, як той чорногуз, не звертаючи уваги на ревіння юрби, робив своє діло* (Григорій Тютюнник); // Учиняти бешкети; бешкетувати. [Т р о х и м:] *Ідіть звідси! Я не дозволю вам тут колотнечу заводить!.. Ідіть додому, там і колобродьте!..* (М. Кропивницький).

КОЛОБРО́ДІННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **колобро́дити.** *Розпиття пива, перегляд кіно й безглузде колобродіння вулицями не потребують значних зусиль, на відміну від навчання, кар'єри, пошуку свого життєвого шляху* (з газ.); *У Києві під час чергового колобродіння на вулиці Коперника, де представники забудовника зносять приватні гаражі, постраждали журналісти, що вели репортаж* (з газ.).

КОЛО́ВЕРТЕНЬ, тня, *ч., розм.* Те саме, що **коло́ворот¹.** *Над картатою людською збірнотою відлунює розтіч голосів, ревище худоби, дзвін кіс, гучання гончарних виробів, сумні переливи сопілки, дрімотне квиління ліри й ще десятки згуків, що має ярмарковий коловертень* (М. Стельмах); * У порівн. *Висока хвиля знову ударила в човен і їх закрутило, немов у коловертні* (Н. Рибак).

КОЛО́ВЕРТКА *див.* **коло́вертки.**

КОЛО́ВЕРТКИ, ток, *мн. (одн.* **коло́вертка,** и, *ж.).* Клас мікроскопічних багатоклітинних тварин, у яких навколо ротового отвору розміщені рухливі війки для живлення й руху. *Личинки всіх земноводних живляться різноманітними дрібними тваринами: інфузоріями, коловертками, невеличкими ракоподібними* (з наук. літ.); *Коловертки — це переважно прісноводні мешканці, також вони водяться в морі й вологих ґрунтах* (з наук. літ.); *За розміром коловертки не перевищують 2 мм* (із журн.).

КОЛО́ВЕРТЬ, і, *ж., розм.* Те саме, що **коло́ворот¹.** *Вони зросли на Тікичі і добре знали, де в цій річці яма чи коловерть* (В. Шкляр); *На горбі — блискавки шабель, страшна коловерть кіннотників* (Є. Кравченко); *Ось вона знову на гомінкій вечірній ковзанці в коловерті парубків і дівчат* (М. Стельмах).

КОЛОВИ́Й, а́, е́. Який має форму кола *(див.* **ко́ло¹** 1). *Рух планет та супутників по коловій орбіті здійснюється завдяки силі всесвітнього тяжіння* (з навч. літ.); // Який здійснюється по колу. *Дівчата, побравшись за руки, водять коловий танець із піснями-веснянками* (О. Воропай); *Навколо голови роблять коловий закріплювальний хід, дійшовши до зав'язки, обертають бинт навколо неї та ведуть косо на потилицю* (з навч. літ.).

КОЛО́ВОРОТ¹, у, *ч.* 1. Сильний обертальний рух води, а також місце, де відбувається цей рух; вир. *Відчайдушно жестикулюючи руками, вона крутилася по хаті, як тріска, що потрапила в коловорот* (С. Добровольський); *Річка, що створилася внизу, .. помітно збільшувалася, її потоки перекочували важке каміння і кружляли його у коловоротах*

(В. Владко); *Старий човен.., трухлявий і замшілий від довгого лежання серед холодного каміння, крутився в пінявих коловоротах води* (П. Загребельний).

2. *кого, чого, який, перен.* Стрімкий, безупинний рух, безперервна зміна кого-, чого-небудь. *Верби, садки, гори наче женуться назад, у село, наче кружаться, обхоплені якимсь шаленим коловоротом...* (М. Коцюбинський); *Перший час після петербурзького коловороту не міг звикнути Тарас до цієї тиші* (О. Іваненко); *Пронизливе іржання, хропіння, вовче рикання й тупіт копит закрутились, закриті стовпом куряви, у несамовитому коловороті* (Д. Білий).

КОЛÓВОРÓТ², а, *ч.* 1. Інструмент для ручного свердління отворів у дереві, іноді в металі. *Якось під мукачівським замком я купив у старої швабки столярний інструмент. Темні лискучі рубанки, стамески, свердла, молотки, коловорот* (М. Дочинець); *Коловорот має ручку у формі скоби та патрон для затискання свердел чи інших знарядь, які під час їхнього використання потребують обертання навколо осі та прикладення осьового зусилля* (з наук.-попул. літ.).

2. Вантажопідіймальний пристрій у вигляді вала з ручкою, на який намотується канат чи ланцюг. *Біля колодязя Олянчина мати тягне воду. І так знайомо рипить коловорот* (А. Головко); *Фараон Сесостріс удруге кинувся до пристрою, щоб опустити кам'яну плиту дверей униз, але схований у стіні коловорот вийшов з ладу, напевно, від вогню, що разом із димом уже вихоплювався крізь отвір у порозі* (І. Білик); *Алі побачив — просто попереду, на схилі берега, стоять два коловороти. А від них тягнуться товстенні линви з дерев'яними блоками до пошарпаного корабля, що притулився попід самісіньким берегом* (Ю. Логвин).

КОЛÓВОРОТ³, а, *ч., заст.* Ворота. *Тільки ступив він у коловорот, як назустріч йому вибіг чоловік* (з казки); *Аж насилу перед вечір До села прибились. Відчиняють коловорот, Аж блукає гуска* (С. Руданський).

КОЛОВОРÓТИТИ, ить, *недок.* 1. Утворювати коловорот *(див.* **кóловорот¹**), крутити, обертати. *Над водою цей вітрюган також був кручений, він не здіймав рівну, ласкаву хвилю, а коловоротив у воді темні виямки — так ніби річкою мчали невидимі коні і залишали на ній глибокі сліди від копит* (В. Шкляр).

2. *перен.* Безперервно, швидко рухатися, шуміти, вирувати. *І де тільки того люду береться на ярмарку?! І як він не загубиться в отій рухливій каші, що розбухає, коловоротить, гуде, сміється, торгується* (М. Стельмах).

КОЛОВОРÓТИТИСЯ, иться, *недок.* 1. Те саме, що **коловорóтити** 1. *Моторошно було дивитись, як, пролітаючи перед тобою у світлі фар, коловоротиться, гуде важка вода, змішана з землею й камінням* (О. Гончар).

2. *перен.* Те саме, що **коловорóтити** 2. *Дівчинка боязко озирнулася назад, ніби там, за деревами, коловоротилась різна погань* (М. Стельмах).

КОЛОВОРÓТНИЙ, а, е. 1. Який обертається. *Вода, виходячи із сопел зі швидкістю 2–3 м/с, рухається вздовж стінок камери, здобуваючи обертальний (коловоротний) рух* (з наук. літ.); *Викрутки поділяються на суцільнометалеві з дерев'яними щічками, дротяні, коловоротні, спеціальні та механізовані* (з навч. літ.).

2. *перен.* Непостійний, хиткий, мінливий. *Чи не цієї ж думки Сковороди .. про волю людини та стали причиною життя його коловоротного* (П. Тичина); *От нам дев'ятий вже рік сповняється коловоротний, Як пробуваємо тут* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КОЛÓДА¹, и, *ж.* 1. Стовбур зрубаного дерева, очищений від гілля. *Він бачив уже валку саней з колодами, брусами, повні лубки червоної цегли* (М. Коцюбинський); *Стали зв'язувать плоти .. з колод, лози й снопів* (П. Тичина); *Звірок добіг і гулькнув у дупло велетенської колоди* (І. Багряний); *За ворота повибігала дітвора й, цікаво дивлячись на воза, несміливо тулилась до старих колод* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. — *Не забувайте, що ви своїми нещасними помилками накидали нам таких колод посеред дороги, що коли б нам ніг не поламати* (І. Франко); * У порівн. *Борис, що колодою лежав на дні тачанки, мусив слухати, як його переможець насвистував якусь веселеньку пісеньку* (В. Земляк); // Обрубок товстої деревини, пристосований для різних потреб (у селянських господарствах, на кустарних промислах і т. ін.). *Широкий ґанок, складений із нетесаних колод, протрух, і поріг його зрівнявся з камінням* (П. Воронько); *Підводи під'їжджали одна за одною, люди втрамбовували землю важкими, короткими колодами* (М. Руденко); *Інколи крізь товсті колоди стін до нього долинали глухі голоси, та слів не можна було розібрати* (І. Білик); // *перен., лайл.* Про неповоротку, незграбну або тупу, нечулу людину. — *Це мені лихо, а не чоловік! Тільки б спав, а нема того, щоб свого добра доглянути! Це не хазяїн, а якась колода, якась сплюга опівнічна!..* (Б. Грінченко); — *В них діти є,* — *хмурніє Матвій.* — *Хоча, що ти тямиш, коли своїх пуцьверинків* [пуцьвірінків] *не маєш? Колода є, колодою і згниєш* (М. Стельмах).

2. Обрубок товстої деревини з видовбаною серединою, який використовують як вулик, човен, ночви і т. ін. — *А первісні люди на колодах плавали* (О. Донченко); *На теплого Олекси сусіда виставляє з льоху бджіл на сонце, .. вилізе тобі таке кволеньке з колоди, обігріється на сонці й літаєлітає* (Ю. Яновський); *Полісся й до цього часу відзначається багатством та своєрідністю виробів з дерева та його кори: величезні кадовби для зберігання зерна, бджолині колоди, різноманітні луб'яні кошики* (з наук. літ.); // Рій бджіл, що живе в такому вулику. *Мав колоду бджіл, а медом смакував цісар* (С. Чорнобривець).

3. Снаряд у жіночій спортивній гімнастиці для вправ з рівноваги. *Вправи на колоді повинні поєднувати артистизм, різноманітні акробатичні елементи, гімнастичні стрибки, повороти, кроки, елементи балансу в положенні стоячи, сидячи або лежачи* (з наук.-попул. літ.); *Гімнастка має використовувати всю довжину колоди, демонструвати елегантність, витонченість, гнучкість* (із журн.).

4. *іст.* Те саме, що **колóдка** 6. *Ледве промовив слово писар, зжахнувшись, що той Левко .. перед ним.* — *Беріть,* — *каже,* — *його та в колоду!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Збереглися перекази, що прадід збунтувався проти панської сваволі і облив розтопленим чавуном наглядача.., забили прадіда в колоду й кинули в монастирську тюрму* (В. Кучер).

◊ **Лежáти колóдою** *див.* **лежáти; Чéрез пень-колóду** *див.* **пень; (1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **колóда:** а) *(зі сл.* л е ж а т и, в а л я т и с я, п р о с т я г а т и с я *і т. ін.)* нерухомо (перев. через недомагання, лінощі і т. ін.). *Голова болить, ходором ходить, не можна мені ні піднятися, ні підвестися .. Лежу як колода* (Панас Мирний); *Людина може лежати як колода, а їй здаватиметься, що вона летить зі швидкістю*

комети (І. Багряний); — *Заходь, заходь, дівко,* — *озвався Гнат.* — *Хех, на рівному місці ногу зламав, бачиш, лежу як колода* (М. Малиновська); *Об одинадцятій ранку валяється* [Дарина] *в ліжку як колода, з мокрими од сліз щоками* (О. Забужко); — *Та підведися вже, ледащо! Що ж ти все сидиш як та колода!* (Люко Дашвар); б) дуже опухлий. — *Подивіться на ногу. Мов колода! Не можна гаяти ні хвилини!* (І. Білик); *Нога вже була як колода, і Павлуші довелося тягнути ліву холошу хвилин з п'ять — обережненько, по сантиметру* (В. Нестайко); **(2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **коло́да (сту́па),** *зі сл.* д у р н и й — дуже, надто. — *Де ви мене в лісі бачили? Де?* — *з викликом глянув на полісовщика.* — *Дурний ти мов колода...* (М. Стельмах); *А то ще подумають про неї: "Дурна вона як ступа!" Соромно ж буде* (із журн.).

КОЛО́ДА², и, *ж.* Комплект гральних карт. *Там серед нього* [садка] .. *стіл, на котрому лежало дві колоди карт* (Панас Мирний); — *Нас, вістових, все було за новими картами в місто ганяють. Марнотратники, скажу я вам, були..: що ніч, то й нову колоду розпечатують* (О. Гончар); *Попель, який досі мовчки спостерігав над столом, витягнув з кишені новісіньку колоду і, побажавши приємної забави, знову кудись вийшов* (Ю. Андрухович); * Образно. — *Авантюра — велике діло: а що, коли з колоди життя вихопиш туза!* (М. Стельмах).

КОЛОДА́Ч, а́, *ч., діал.* Великий ніж з дерев'яною колодкою. *Широкоплечий чоловік .. сидів у велюровім піджаку наопашки, з-під якого біліла вишита сорочка і на стану виднів зелений пояс. До нього був причеплений в піхвах довгий черкеський колодач* (Б. Лепкий); *Вона кинула погляд по хаті, подивилась на стіл, на пучки пахучих трав на стінах, на ослін, де лежав ніж-колодач* (С. Скляренко); *Не встиг Магазаник вирізати колодачем .. стільники, як від оселі почувся дзвін ланцюга і несамовите валування* (М. Стельмах).

КОЛОДА́ЧИК, а, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **колода́ч.** *Пастушок сидів собі під горбочком, щось копирсав у землі колодачиком, а вівці побрели до води* (із журн.); * Образно. — *А ви куди, колодачики? (Всі діти у нього звалися "колодачиками")* (І. Франко).

КОЛО́ДДЯ́, о́ддя́, *с.* 1. Збірн. до **коло́да¹** 1. *Рутульців плющили, як мух. Пускали колоддя, каміння, І враже так товкли насіння, Що у Рутульців хляв і дух* (І. Котляревський); *Загримів трактор, натягся трос, і купка колоддя, кілька разів оповита тросами, рушила по кризі до берега* (Іван Ле); *По вулицях, по каналах, по Неві пливло безліч усілякого колоддя, деревин, плах із розвалених водою хат* (Ю. Мушкетик); *В трепетовому лісі вони розшукали стару хижу, кладену з колоддя* (І. Білик); * У порівн. *Далі — баба з пухлими ногами, як колоддя, — землянка дала* (С. Васильченко).

2. *іст.* Збірн. до **коло́да¹** 4. [К а р м е л ю к:] *Кайдани та батоги та колоддя на шиї бачив я у себе, а не волю* (С. Васильченко).

КОЛО́ДІЙ, ю, *ч.* Густий клейкий розчин клітковини на ефірі та спирті, при випаровуванні яких утворюється тонка прозора плівка. *У медичній техніці колодій застосовується для виготовлення напівпроникних мембран в установках для діалізу та гемодіалізу* (з наук.-попул. літ.); *Колодій використовували у фотографії: фотознімки створювалися на скляних фотопластинах, на які попередньо наносили шар колодію* (із журн.).

КОЛОДІ́Й¹, я́, *ч., діал.* Колодач. *Ся поясина з ножем колодієм у піхві була єдиним скарбом і маєтком Остаповим...* (Ганна Барвінок); *Надвечір Катерина вертала з лісу, куди ходила по суховій. Звісно: оберемок суховію — за плечима, а за пасом — гострий ніж-колодій, що ним віття часом підрізувати доводилось* (Н. Королева); *Клим поклав ножаку (мабуть, колодій) на кабицю. Якось хвацько, по-парубочому, кинув у розтулені губи цигарку* (М. Рудь).

КОЛОДІ́Й², я́, *ч., діал.* Колісник. *Серпанка Василь був колодієм у Чигирині, а до того дуже багатим і загальношановажаним чоловіком* (А. Чайковський).

КОЛОДІ́Й³, я, *ч. (з великої літери).* Те саме, що **Ма́сниця.** *Під час святкування Колодія ходили по селу і прив'язували колодку, тобто загорнуте у полотно полінце, до ноги парубкам та дівчатам, які не скористалися з весільного сезону і не побралися, а також їхнім батькам, що досі не пошлюбили дітей* (з наук.-попул. літ.); *Головний почастунок на Колодія — це вареники із сиром і сметаною, пироги із сиром, гречані млинці* (із журн.).

КОЛО́ДІУМ, у, *ч.* Те саме, що **коло́дій.** *Тут гостріш ударило духом зела й розкопаної та заскороджений землі на грядках. Але це пахтіння швидко забив гострий дух йодоформу й колодіуму, скоро вони обоє підійшли ближче до головного корпусу лікарні* (М. Івченко); *Викинеш на берег, .. тануть* [медузи] *на очах і скоро висихають, лишаючи неприємний слід засохлого колодіуму* (В. Кучер).

КОЛО́ДКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **коло́да¹** 1. *Надворі наймит гарманував пшеницю, тягаючи волами колодку чи вал по розкиданих і розв'язаних снопах* (І. Нечуй-Левицький); *З подвір'я дукача виходить довжелезна чорна свиня, на її шиї погойдується дерев'яна колодка* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **коло́да¹** 1, 2. *Од княгині він раз дістав собі дурнички кілька сажнів дров на паливо та дубових колодок на комору* (І. Нечуй-Левицький); *На колодках сидять собі сусіди І курять мовчки й голосно зітхають* (І. Вирган); *Раз наймит піймав у садочку ройка, так з того одного розроїлось колодок з тридцять* (О. Стороженко); — *Був у нашому селі .. один дядько, Федір Смик: двісті колодок пасіки, п'ять пар волів, п'ятнадцять десятин землі* (Григорій Тютюнник); * У порівн. *Остап повзе. Йому трудно, кожну купину доводиться брати з бою, в грудях коле й спирає дух, ноги важкі, як колодки* (М. Коцюбинський).

3. Покрита орденською стрічкою планка із застібкою, якою прикріплюється до одягу орден, медаль. *Орденська колодка — конструктивна частина нагороди (медалі чи ордена) — прямокутна або п'ятикутна металева пластинка, яка з лицевого боку обтягнута орденською стрічкою, зі зворотного має булавку чи спеціальний болт для прикріплювання до одягу* (із журн.); // *розм.* Така планка, що носиться замість ордена, медалі. *Тільки колодки бойових орденів, що блищали на грудях, і особливий владний погляд викривали в ньому полководця* (О. Довженко); *Густий ряд орденських колодок ряснів на його грудях червоними, жовтими, голубими та білими смужками* (М. Руденко); *Поки я говорив, він вдягнув кітель, що висів на стільці коло ліжка, — з полковницькими погонами іількома рядами орденських колодок на грудях* (В. Нестайко).

4. Шматок дерева, вирізаний у формі ступні людини, який використовують при шитті взуття; копил (у 1 знач.). *Мати справила їй аж двоє платтів з ситцю, заказала ран-*

тові чобітки на колодку (Панас Мирний); *Пара старих дерев'яних чоботарських колодок. Іржавий гайковий ключ — от і все, що я знайшов у маленькій шафі* (Є. Кравченко); // Взуття з дерев'яною підошвою або видовбане з дерева. *Всі вони однакові, ці незграбні черевики на дерев'яній підошві. Колодки!* (А. Хижняк); *Одежа* [в турецьких селян] *домоткана, груба. На ногах дерев'яні видовбані колодки* (В. Кучер).

5. Дерев'яна, металева і т. ін. оправа чи ручка до основної діючої частини певного предмета. *Тільки що обняти, Аж ніж появився І по самую колодку В груди затопився!..* (С. Руданський); *Чіпаріу щосили барабанив у широкі груди колодкою порожнього револьвера* (Ю. Смолич); *Тремтіли пальці, вчепившись в костяну колодку виделки, безпорадно й розгублено він метушився на своєму стільці* (В. Домонтович).

6. *перев. мн., іст.* Масивні дерев'яні кайдани, які в старовину накладали на ноги, руки і шию в'язню, рекруту, щоб запобігти втечі; диба *(див.* **ди́ба**[1] 2). *Старий запорожець в залізах сидить, а товариство в колодках* (з переказу); *Особливо вражали задовгуваті й важкі руки, на яких з обох боків червоніли страшні шрами від арештантських колодок* (Іван Ле); *Він згадав, як призначених в рекрути в'язали, брали в колодки, щоб вони не втекли і не наклали на себе рук, доки не поголять їм чуби* (П. Кочура).

7. Дерев'яний або металевий брусок у гальмі, який притискується до шківа барабана чи обода колеса для гальмування. *Зашипіли пневматичні гальма, посипались іскри з натиснутих колодок* (Іван Ле); *— Ось, здається, і наш поїзд рушає! — Поряд з ними заторохтіли колодки гальм, заляскали буфери* (В. Малик).

8. *діал.* Висячий замок. *Пані Олімпія не любила нікого допускати до своєї спальні, особливо вдень, і, виходячи, замикала віконниці зсередини, а двері на колодку знадвору* (І. Франко); *Навіть баба Гапка й та прийшла до гурту, повісивши на хатні двері колодку* (Ю. Яновський); *— Панове! Повітовий комісар уповноважив мене довести до вашого відома, що збори, толоки, церковні відправи з нинішнього дня припиняються з тої причини, що епідемії. — Себто читальню, церкву і хати — на колодку? — видобувся наперед Микола Трач* (Р. Андріяшик).

◇ **Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку)** *див.* **забива́ти; Позабива́ти в кайда́ни (в коло́дки)** *див.* **позабива́ти.**

КОЛО́ДКО́ВИЙ, а, е. Стос. до колодки (у 7 знач.). *Гальма колодкового типу розміщені на тракторі по обидва боки задньої частини корпусу силової передачі* (з наук.-техн. літ.).

КОЛО́ДНИЙ, а, е. Стос. до колоди *(див.* **коло́да**[1] 2). *Місцеве населення використовує колодні вулики, які укріплюються на деревах. Їх також називають бортями* (із журн.); *Найбільш придатні для колодних вуликів старі сосни: вони добре тримають тепло, тому в них бджолині сім'ї краще перезимовують* (із журн.).

КОЛО́ДНИК, а, *ч., іст.* Арештант, в'язень у колодках (у 6 знач.) або інших кайданах. *— Не втрачайте надії на краще життя! — крикнув світлорусий юнак і, вклонившись колодникам, помахав їм на прощання рукою* (Ф. Бурлака); *Натовп мовчав, деякі хрестилися з жалем, бо колодник був ще молодий і обличчям наче й не подібний до вбивці чи варнака* (Р. Іваничук); *— Забити його в колодку, дати міцну й вірну сторожу, заборонити мовити будь-що, а якщо — понад сподівання — колодник стане промовляти непристойні слова, тоді класти йому в рот кляп і виймати лиш тоді, коли харч даватиметься* (П. Загребельний); *Обідню ієромонах правив довго, колодники стояли, обливаючись потом* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *— Коли ж ми будемо бунтувати, поженуть, мов колодників, у Сибір* (М. Стельмах).

КОЛО́ДНИЦЯ, і, *ж., іст.* Жін. до **коло́дник.** [Р е п и х а:] *Це ж за віщо на тебе напасть? Була полюбовницею, тепер стала колодницею?* (М. Кропивницький).

КОЛОДОТЯГА́Ч, á, *ч.* Пристрій для піднімання, переміщення колод *(див.* **коло́да**[1] 1). *До основних причин виробничого травматизму, аварійних ситуацій у лісопильних цехах відносять падіння колод із колодотягача при їх транспортуванні й подачі на передрамний візок* (з мови документів).

КОЛО́ДОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **коло́дка** 1–5, 8. *Та зацвіли ягодочки* [ягідочки] *коло колодочки* (з народної пісні); *Їдеш, бувало, селом або йдеш — під кожним тином колодочки лежать... Рівненькі та ловкенькі...* (Остап Вишня); *До рідного міста генерал-майор медслужби Шостенко повернувся з чотирма рядами орденських колодочок на грудях* (Ю. Шовкопляс); *На йому* [ньому] *жупан з синього тонкого сукна. Стан оповитий зеленим новим поясом; чоботи пасові, на колодочках, з блискучими халявами до колін* (І. Нечуй-Левицький); *Тут підскочив Касандров, схопив його за руки, змахнув над ним колодочкою нагана* (І. Микитенко); *Слідчий дістав з кишені канцелярський ножик з колодочкою, оздобленою перламутром* (С. Чорнобривець); *Колодочка на дверях у кімнату професора теж подалася легко. Замість ключа до неї підійшла вузенька бляшка* (М. Трублаїні).

2. Вільний від пуху кінець стрижня пера птаха. *Відділковий не переставав повертати їх* [хлопців] *туди й сюди, як дбайлива господиня обпатрану курку, вибираючи на ній останні колодочки* (С. Добровольський).

◇ **Вбива́тися** *(рідко* **вбира́тися) / вби́тися** *(рідко* **вбра́тися) в колодочки́ (в пір'я)** *див.* **вбива́тися**[1]**; Підбива́ти / підби́ти кли́нці (кли́на, колодочки́** *і т. ін.)* *див.* **підбива́ти.**

КОЛО́ДОЧКО́ВИЙ, а, е. Який має колодочку. *Колодочковий ніж плуга складається з держака з лезом і стійки* (з наук.-техн. літ.).

КОЛОДОШТОВХА́Ч, á, *ч.* Пристрій для штовхання колод *(див.* **коло́да**[1] 1). *Тягач має лебідку й колодоштовхач для зіштовхування колод з берега ріки у воду та їх буксирування* (з газ.).

КОЛО́ДЯЗНИЙ, а, е. Прикм. до **коло́дязь.** *Між білими хатами й зеленими вишниками високо вгору підіймались колодязні журавлі* (І. Нечуй-Левицький); *При тьмяному світлі стіни ще тісніше обступали Раїсу, ще більше нагадували колодязну цямрину* (М. Коцюбинський); *Щодня він чистив коня гострою шкребницею, напував його холодною колодязною водою, годував з рук* (М. Чабанівський); *Збираються чабани, по черзі обв'язуються вірьовками, стаючи схожими на затягнутих в лямки парашутистів, і спускаються у вогку колодязну глибінь, щоб вибирати звідти різну нечисть, мул, залізяччя...* (О. Гончар).

КОЛО́ДЯЗНИК, а, *ч.* Той, хто займається викопуванням колодязів. *Кожен* [пастушок] .. *відчув себе таким маленьким і безсилим. Та де ж! Коли он колодязники — великі й то нічого не вдіяли* (А. Головко); *— Звичайна мотузка, — відповів Чуприна. — Я колись працював колодязником* (В. Петльований); *На Буковині існував звичай, коли колодязнику, що за-*

вершував роботу, господар вручав нову сорочку, відро й рушник (із журн.).

КОЛÓДЯЗЬ, я, *ч.* 1. Захищена від обвалів вузька глибока яма, що служить для добування води з водоносних шарів ґрунту. *Чутно, як хтось витягає воду з колодязя: довгий немазаний журавель немилосердно скрипить* (М. Коцюбинський); *Через дорогу од колодязя пройшла з повними відрами боса, у кропив'яній, з мішків, спідниці дівчина і хлюпнула коло воріт водою...* (Г. Косинка); *Серед просторого вільного дворища заглядав у глибочезний і широкий колодязь із суцільним зрубом одноногий журавель* (І. Багряний); *Накопали колодязів, таких глибоких, що в їхніх чорних прірвах навіть удень світилися зорі* (Григорій Тютюнник); * Образно. *І скоро тільки те лишилось по Степані, Що, казано, в тюрмі, в колодязі без дна, Шукав він вічного якогось двигуна* (М. Рильський).

2. Різного розміру й глибини яма, що служить для певних технічних потреб (для спуску в шахту, на рудниках, для проходу до місця закладання міни і т. ін.). *Він бив вугіль, той, що їм* [ним] *топлять, а вугіль той глибоко в землі лежить. Щоб досягти до його* [нього], *копають глибокі колодязі (шахти)* (Б. Грінченко); *Ще в другій половині XVIII ст. стали відомі соляні колодязі в місті Слов'янську* (з наук.-попул. літ.); *Дощоприймальний колодязь — це камера або шахта для приймання поверхневих стічних вод та атмосферних опадів у дощову каналізацію* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен.* Те, що нагадує глибоку яму (звичайно про вузький двір, оточений багатоповерховими будинками). *Кроки людей лунають дзвінко, самотньо у височенних колодязях вулиць — тут панує понура, врочиста тиша. Ще немає, мабуть, третьої години, а тут, на дні цих колодязів, уже вечір* (В. Винниченко); *Прогупавши повз вікно, кроки віддалялися, множені луною, що металась і торохтіла в кам'яному колодязі, утвореному з стін тюрми, управління й комендатури* (І. Багряний); *Вікно виходило в темний колодязь між стінами* (Р. Андріяшик).

Би́ти колóдязь *див.* **би́ти.**

△ **(1) Абісси́нський колóдязь <Абісси́нська свердлови́на>** — трубчастий колодязь з насосом, за допомогою якого підіймають назовні ґрунтові води. — *Поки не викопали абіссинський колодязь, мусили вітряками качати воду* (О. Гончар); *Абіссинська свердловина належить до типу бурових свердловин, у яких підняття ґрунтових вод можливе з невеликої глибини (не більше десяти метрів)* (із журн.); **(2) Артезiáнський колóдязь <Артезiáнська свердлови́на>** — глибока свердловина в землі для забору глибинних вод. — *Ви повинні не лаяти, а вітати рідного зятя. Він таки свого добився: тепер у вашому саду персональний артезіанський колодязь* (О. Чорногуз); *Артезіанський колодязь забирає воду з водоносного шару, обмеженого зверху і знизу водонепроникними ґрунтами. Вода в такому шарі знаходиться під тиском і зветься артезіанською* (з наук. літ.); *Глибина артезіанської свердловини становить більше 50 м, а найчастіше 80 м* (із журн.); **(3) Шáхтний (шáхтовий) колóдязь** — колодязь у вигляді вертикальної шахти з великим розміром поперечного перерізу для забору ґрунтових вод. *Шахтні колодязі здійснюють забір води з глибин до 30 м* (з навч. літ.); *Шахтні колодязі бувають бетонними, залізобетонними, кам'яними (з цегли або бутового каменю) і дерев'яними (зрубовими)* (із журн.).

КОЛОДЯ́ЧЧЯ, я, *с.* Збірн. до **колóда**[1] 1. *Почувши шум гірської річки, він швидко повернув у той бік, іноді продираючись через зарості та перестрибуючи через колодяччя* (із журн.); * У порівн. *Кругом його* [нього] *розляглося сонне грище: п'яні чоловіки, жінки... все те мертвим сном спить, порозкидане, як колодяччя...* (Панас Мирний).

КОЛÓЇД, у, *ч., спец.* Речовина, що не кристалізується (білок, крохмаль, клей і т. ін.) і розчини якої не просочуються крізь тваринні й рослинні перетинки. *Підґрунтям для поділу речовин на колоїди й кристалоїди послужила їх неоднакова поведінка в розчиненому стані* (з наук. літ.); *Типова форма колоїдів — форма холодцю, яка легко приймається багатьма складними органічними тілами, такими як білок, желатин, крохмаль* (з наук.-попул. літ.).

КОЛОЇДÁЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який має властивості колоїду. *Тверді мастила (колоїдальний графіт, фтористі сполуки тощо) використовують для деталей, які працюють у вакуумі* (з наук. літ.); *Реагуючи з мінеральною частиною ґрунту, гумус утворює ґрунтовий вбирний колоїдальний комплекс* (із журн.).

КОЛОЇДÁЛЬНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **колоїдáльний.** *Лікувальні грязі мають високу колоїдальність, теплоємність і теплоутримувальну здатність* (із журн.); *Колоїдальність бентонітів Григорівського родовища після їх оброблення зростає до 98 %* (із журн.).

КОЛÓЇДНИЙ, а, е. *спец.* Стос. до колоїду. *Експерименти з розсіювання світла є одним із найбільш ефективних засобів для вивчення колоїдних частинок і макромолекул* (з наук. літ.); *Властивості колоїдних дисперсій залежать від природи кордону між дисперсною фазою й дисперсійним середовищем* (з навч. літ.); *Серед речовин, що беруть неодмінну участь у кругообігу живлення, на перше місце висунувся отой самий білок, вшанований від науки ім'ям протеїну — колоїдна, драглиста сполука, що трапляється в найрізноманітніших виглядах* (В. Підмогильний).

△ **Колóїдна систéма** *див.* **систéма; Колóїдна хíмія** *див.* **хíмія; Колóїдний рóзчин** *див.* **рóзчин**[1].

КОЛОКÁЦІЯ[1], ї, *ж., лінгв.* Словосполучення, що має ознаки синтаксично й семантично цілісної одиниці. *Вибір одного з компонентів колокації здійснюється за смислом, а вибір іншого залежить від вибору першого (ставити умову, вносити пропозицію, зростання впливу, переважна більшість та ін.)* (з наук.-попул. літ.); *Більшість колокацій має книжний характер і належить до наукового, офіційно-ділового й публіцистичного стилів* (із журн.).

КОЛОКÁЦІЯ[2], ї, *ж., інформ.* Вид сервісу, коли провайдер розміщує сервер клієнта на своїй технічній площі. *Колокація належить до групи послуг, пов'язаних із передаванням даних, і тому потребує ліцензування* (з наук.-попул. літ.); *Крім розміщення обладнання, колокація охоплює резервоване електропостачання, забезпечення кліматичного режиму, віддаленого доступу* (із журн.).

КОЛОКВÍНТ, у, *ч.* Те саме, що **колоци́нт.** *Золотисто-жовті колоквінти.., подібні до малих помаранч, лежали .. між листям, подібним до листя винограду* (О. Назарук); *Плоди колоквінту шароподібні, 7–12 см у діаметрі, жовті, із сухуватою гіркою м'якоттю* (з наук. літ.); *Порошок та екстракт плодів колоквінту застосовують як проносний засіб і стимулятор печінки, також вони входять до складу ліків від водянки* (з наук.-попул. літ.).

КОЛО́КВІУМ, у, *ч.* 1. Бесіда викладача зі студентами для з'ясування рівня опанування ними навчального предмета. *Зранку заняття, нашвидкуруч приготовлений спільними зусиллями майбутніх рятівниць сільського господарства обід, потім — бібліотека, нескінченні конспекти і реферати, колоквіуми і семінари* (С. Процюк); *Колоквіум — одна з форм навчальних занять у системі освіти* (з наук. літ.).

2. Наукові збори з обговоренням доповідей на певну тему. *На науковому колоквіумі будуть представлені книга "Українсько-німецькі діалоги" та проект "Німці й німецька культура в Україні"* (з газ.); *У технологічному інституті легкої промисловості відбувся міський колоквіум із текстильного матеріалознавства* (з газ.).

КОЛОКСИЛІ́Н, у, *ч., хім.* Складний ефір целюлози та азотної кислоти. *Колоксилін застосовують у виробництві вибухових речовин, лаків, емалей, пластмас, кіно- й фотоплівки та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Лаковий колоксилін добре розчиняється в кетонах і складних ефірах. Недоліком колоксиліну й лаків на його основі є висока пожежонебезпечність* (з навч. літ.).

КОЛОЛІТЕРАТУ́РНИЙ, а, е. Який має лише зовнішній стосунок до літератури, літературного середовища. *Я зрозумів, що цей кололітературний осередок за ці роки практично не змінився і, як і раніше, демонструє рідкісне самовдоволення, пихатість і снобізм, густо замішані на містечковості та вбогості* (із журн.); *— До речі, у кололітературному середовищі говорять, що письменниця сама пише свої численні детективи* (із журн.).

КОЛО́МАЗЬ, і, *ж.* Мазь для коліс із дьогтю й смоли. *З Городищ чумак, пішовши в Крим за сіллю, В дорозі нидіє двадцяту вже неділю, Обшарпавсь до рубця, в коломазь обліпився* (П. Гулак-Артемовський); *Один дядько пішов змастити осі коломаззю, другий — ланцюги виносити, в'язанку сіна приготувати в дорогу* (М. Томчаній); *Змастивши коломаззю колеса, Чигирин кинув на воза торбинку з коржем, збиту косу, граблі і почав запрягати коні* (М. Стельмах); *Запах млива був особливий, олійно-густий, приємний, дуже мирський і подобався Жданові. Як і запах коломазі, якою ватаг валки мастив колеса воза* (Ю. Мушкетик).

КОЛОМБІ́НА, и, *ж.* Традиційний персонаж італійської "комедії масок". *Коломбіна — спритна служниця, згодом — елегантна, дотепна субретка, активна учасниця розвитку інтриги п'єси* (з наук.-попул. літ.).

КОЛОМИ́ЙКА, и, *ж.* 1. Українська народна пісенька на зразок частівки. *З гори на гору, з поточка в поточок — пурха коломийка, така легенька, прозора, що чуєш, як од неї за плечима тріпають крильця...* (М. Коцюбинський); *На тих машинах кількадесятеро хлопців і дівчат сидять та коломийки співають* (С. Журахович); *Оксен поривається співати, заводить дотепних коломийок* (О. Гончар).

2. Український гуцульський масовий танець, основною фігурою якого є замкнене коло. — *Чому б то не затанцювати гопака або вашої коломийки .. І рух, і ритм, і чуєш, що кров тобі в жилах жвавіше грає* (Б. Лепкий); *Бралися всі за руки і танцювали в коло гопака, вальця або коломийку на одну й ту саму музику, яку самі собі, хто як міг, робили* (У. Самчук); *Празький — великий і незграбний — звивається у коломийці, як фуркало. Софійка повіває коло нього, як хоруговка* (Ірина Вільде).

КОЛОМИЙКА́Р, я́, *ч.* Той, хто складає коломийки. *На Міжгірщині що не село — то свій казкар і свій коломийкар* (із журн.); *На благодатному ґрунті народнопоетичної творчості й сформувався Микола Савчук як письменник — гуморист і коломийкар* (з газ.).

КОЛОМИЙКА́РКА, и, *ж.* Жін. до **коломийка́р.** *Коломийки про зозулю ми записали від сільської коломийкарки, авторки багатьох поетичних мініатюр, великої шанувальниці народної пісні* (із журн.); *Цікавим був виступ народної коломийкарки та виконавиці гуцульських співанок Ганни Сорохан* (з газ.).

КОЛОМИ́ЙКОВИЙ, а, е. Стос. до коломийки. *Владко через своє коломийкове соло став, справді, свого роду знаменитістю балу* (І. Франко); *Невимовно гарна мелодика коломийкового вірша жила в українській народній творчості дуже давно* (Т. Масенко); *Складовою частиною поеми "Сліпий" ("Невольник") є дума, яку співає Степан, повернувшись із турецької неволі. Окремі строфи думи написані в нехарактерному для неї коломийковому розмірі* (В. Русанівський).

КО́ЛОН, а, *ч.* Група стоп з одним ритмічним наголосом; віршовий рядок. *Для досліджуваних весняних обрядових пісень властиве розмаїття пісенних форм, серед яких найбільш уживаним є колон* (із журн.); // Така ритмічна одиниця в прозі. *У художній прозі можуть бути виділені об'єктивно повторювані первісні ритмічні одиниці — ко́лони. Колони, взаємодіючи один з одним, поєднуються у фрази, ці у свою чергу — в абзаци* (з наук. літ.).

КОЛО́Н[1], а, *ч., іст.* 1. У Римській імперії, країнах Західної Європи та Візантії в період раннього середньовіччя — сільський мешканець, який орендував невелику ділянку землі в багатого землевласника. *Поява такої категорії населення, як колони, була пов'язана з кризою рабовласницького господарства та економічною невигідністю рабської праці* (з наук. літ.); *Колон мав право вступати в шлюб, мати власне майно, однак він був прикріплений до землі не тільки особисто: діти його теж ставали колонами* (з наук.-попул. літ.); *Свого часу тебе навчали, що Римська імперія загинула під ударами рабів і колонів* (Ю. Андрухович).

2. У романських країнах і країнах Латинської Америки — селянин (наймит, напівкріпак, орендар і т. ін.). *Рабство на Кубі було скасовано в 1888 році, але більшість колишніх рабів потрапили до розряду закабалених сільськогосподарських робітників і колонів* (з наук. літ.).

КОЛО́Н[2], а, *ч.* 1. Грошова одиниця Коста-Рики; дорівнює 100 сентимо. *Костариканські колони виготовляють переважно із сталі, плакованої латунню; виняток становить монета номіналом 5 колонів, яку чеканять з алюмінію* (із журн.).

2. Грошова одиниця Сальвадору з 1919 до 2004 року; дорівнює 100 сентаво. *Колон був уведений у Сальвадорі з 1919 року замість песо, у 2004 році був замінений доларом і повністю виведений із обігу* (із журн.).

КОЛО́НА, и, *ж.* 1. Частина архітектурної споруди у вигляді високого стовпа, що служить підпорою фронтонів, внутрішніх частин будови і т. ін. *Минали гімназичний будинок, застиглий в повазі важких колон і чорних холодних вікон* (М. Коцюбинський); *Колосальна двоповерхова зала з круглою банею, з мармуровими колонами, наче з сірої замші, вся залита світлом електрики* (В. Винниченко); *Від монументального палацу культури, з колонами і масивними арками, долинає спів радіоли* (М. Руденко); * Образно. *А тут,*

у ботанічному саду, Екзотика, для нас лиш екзотична, Колони пальм, гущавина одвічна (М. Рильський); // Пам'ятник у вигляді стовпа, споруджений на честь якої-небудь події або для увічнення видатної чи славної ділами людини. *На кожному метрі по праву Народ мій поставити б міг Колону матросу на славу, Що ворога тут переміг...* (М. Нагнибіда); *Будувати тріумфальні колони почали в Стародавньому Римі (у 113 р.)* (з наук. літ.); * У порівн. *Я знаю, що ти виглядала Частенько на мене з вікна, А я, ввесь промінням облитий, Стояв, мов колона сумна* (Леся Українка).

2. Стрій, у якому військовослужбовці або військові підрозділи розміщені один за одним на певній дистанції, причому глибина строю більша за його ширину або дорівнює їй. *Колони за колонами йшли мовчки, і тільки було чути, як бриніли казанки та ляскали й полоскалися в болоті тисячі ніг* (С. Васильченко); *Ми раз у раз зустрічали колони нашого війська, і бувало, що цілими годинами не могли обминути їх* (Л. Смілянський); *Далеко, з-за повороту, виринула колона солдатів і попрямувала назустріч* (К. Гриб); // Група людей чи предметів (тракторів, танків і т. ін.), які розміщені або рухаються витягнутою лінією, ряд за рядом. *По вулиці парадують колони, котяться машини, танки, підводи* (І. Багряний); *Сунуть до переправи через Десну колони танків* (М. Бажан); *Довга колона машин мчала великим шляхом* (В. Собко); // Виробничий підрозділ (шоферів, трактористів і т. ін.), створений для виконання певного завдання. *З одного боку до консульства наближалися зі скандуваннями анархісти .. З іншого боку їм назустріч сунула механізована колона міліції* (Ю. Андрухович); *Указівки чергового диспетчера автопідприємства обов'язкові до виконання для всіх водіїв, начальників колон і лінійних диспетчерів на об'єктах* (з мови документів).

3. Те саме, що **коло́нка** 2. *Почувалося, що план для Сафарова — це не сухі колони цифр, не розпухла папка з паперами* (О. Донченко); *У мозку сколихнулися якісь тіні, трохи згодом вони вишикувалися колонами літер, і я прочитав!* (Р. Андріяшик); // *розм.* Стовпець. *Можна вручну змінити ширину окремої колони або дозволити комп'ютерній системі встановлювати її автоматично* (з Інтернету).

4. *техн.* Назва апаратів циліндричної форми. *Циліндричні колони заповнені спеціальними насадковими тілами, які збільшують поверхню контакту між фазами* (з навч. літ.); *Не впізнати широкого степу. Навколо розкинулися кам'яні корпуси, мов вартові, височать сорокаметрові ректифікаційні колони установки атмосферно-вакуумної трубчатки, переплелися лінії електропередач* (із журн.).

(1) Ростра́льна коло́на — колона з рострами (у 2 знач.). *Спинилися* [Тарас та Іван] *неподалік ростральної колони* (Василь Шевчук); *Ростральні колони часто споруджувалися в епоху Римської імперії на честь перемог у морських боях* (з наук. літ.).

△ **(2) Кільва́терна коло́на** — низка суден, що йдуть одне за одним у кільватері. *У кільватерну колону часто вишиковуються кораблі при проходженні вузьких місць, фарватерів, при форсуванні мінних полів, а також коли йдуть у складі конвою* (з наук. літ.); *Вони* [судна] *йшли кількома кільватерними колонами* (Д. Ткач).

◊ **(3) П'я́та коло́на,** *книжн.* — люди, які діють таємно, зрадницьки, очікуючи зручного моменту для відкритого виступу. *Авторство вислову "п'ята колона" приписують командувачу армії франкістів генералу Еміліо Мола, який, наступаючи на Мадрид, лякав його захисників чотирма армійськими колонами, а також п'ятою, що вже була в Мадриді й мала вдарити з тилу* (з наук.-попул. літ.); *Я не знаю, як згодом повелися англійські підсадні детективи. Зіграли роль п'ятої колони чужими серед своїх?* (Ю. Андрухович).

КОЛОНА́ДА, и, *ж.* Ряд колон (у 1 знач.), які підтримують загальне перекриття. *Найвищу точку горба, порослого кущами повзучої берези та карликовими сосонками, займала невелика кругла колонада з дахом* (М. Трублаїні); *На мить з'явилася широка і простора міська площа з високою колонадою театру* (В. Собко); *Довкола виникли тіні затоплених кораблів, пристроїв, машин, колонади велетенських храмів та палаців* (О. Бердник); * Образно. *Гори темніють, повиті у білі серпанки, Вони так спокійно стоять, Бо їх стереже колонада сумних кипарисів, Поважних, високих* (Леся Українка).

КОЛОНА́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **колона́да;** з колонадою. *В блакитному плесі майданів Віддзеркалюються доми. Патруль колонадних титанів Врочисто виходить з тьми* (М. Бажан); *Коли архітектор Джованні ді Симоні відновив роботи в Пізанській вежі, відхилення верхнього карниза вежі від вертикалі становило 50 см. Оскільки ризик був дуже великий, він, закінчивши п'ятий колонадний поверх, припинив роботу* (з наук.-попул. літ.).

КОЛОНА́Т, у, *ч.* У Римській імперії і за раннього середньовіччя — форма залежності сільського населення — колонів-орендарів від великих землевласників, що послужила основою зародження феодальних відносин. *Поява й розвиток колонату пов'язані з кризою рабовласницького способу виробництва, із вичерпанням виробничих можливостей рабства як панівної системи господарства* (з наук. літ.); *За системи колонату земельні власники здавали дрібні ділянки землі в оренду колонам* (з наук. літ.).

КОЛОНІАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Політика захоплення колоній (у 1 знач.) і встановлення в них режиму гноблення та експлуатації. *Грім оплесків знову сколихнув зал. Делегати схопилися з своїх місць. Почулися вигуки: "Свободу Африці! Геть колоніалізм!"* (В. Малик); *Колоніалізм супроводжується економічною експлуатацією, руйнуванням культури корінного населення, нівелюванням етнокультурних і релігійних особливостей, нав'язуванням офіційної культури метрополії* (з наук.-попул. літ.); *Колоніалізм може бути встановлений насильно (колоніальні війни) чи шляхом відповідного договору* (із журн.).

КОЛОНІАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до колоніалізму. *Якщо колоніалістська експансія поширювалась на народи, що уже мали сформовані літературні мови з давньою традицією, літературна мова колонізаторів поступово витісняла літературні мови пригноблених народів з основних сфер функціонування* (В. Русанівський); *Існувало два головних політичних табори серед французьких правлячих кіл стосовно алжирської політики: колоніалістський та антиколоніалістський* (із журн.).

КОЛОНІА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до колонії (у 1 знач.). *Деяким народам великого континенту* [Африки] *пощастило вирватися з колоніального ярма* (В. Малик); *Кріпосництво трималося на самодержавстві, яке глушило будь-які прояви демократії, на неосвіченості простих людей, на колоніальному гнобленні народів* (В. Русанівський); // Який є

колонією. *Сталось майже неймовірне: держави-колонізатори, котрі спільними силами змогли подолати озброєний найновітнішою зброєю фанатичний фашизм, стали задкувати перед партизанськими загонами своїх підвладних колоніальних народів* (Б. Антоненко-Давидович); *В минулому Закарпаття було колоніальним придатком західноєвропейських капіталістичних країн* (І. Цюпа); // Пов'язаний з володінням колоніями, з наявністю колоній. *Комуністична партія Ямайки, побоюючись репресій з боку колоніального уряду, звернулась до керівництва Комінтерну з проханням дати санкцію на проведення часткової репатріації активістів лівого руху з території Ямайки* (С. Жадан); — *Російські газети, напевно, писали б, що Австрія жене на війну свої колоніальні війська* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Який володіє колоніями. *Після відкриття Америки (1492 рік) і морського шляху до Індії (1498 рік) країни Західної Європи почали перетворюватись у великі колоніальні держави* (з навч. літ.).

2. *біол.* Стос. до колонії (у 6 знач.). *До колоніальних тварин належать переважно морські тварини — безхребетні та нижчі хордові* (з наук.-попул. літ.); *Особливо багато колоніальних видів серед морських птахів, що гніздяться на узбережжі (веслоногі, трубконосі, мартинові, алькові)* (з наук.-попул. літ.); *Вольвокс — це рід колоніальних рослин із відділу зелених водоростей. Колонія вольвоксу схожа на невелику рухливу зелену кулю* (з навч. літ.).

△ **Колоніа́льна війна́** *див.* **війна́; Колоніа́льна імпе́рія** *див.* **імпе́рія; Колоніа́льна полі́тика** *див.* **полі́тика; Колоніа́льна систе́ма** *див.* **систе́ма.**

КОЛОНІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Колоніальний (у 1 знач.) лад; колоніальна організація. *Після вимушеної заміни явної колоніальної системи на колоніальність неявну (економічну), держава шукає способи повернення собі домінуючого положення у світі* (з наук. літ.); *Історіографія як колишніх метрополій, так і колишніх колоній активно включена в дискусії навколо проблеми колоніальності або неоколоніальності політики імперій* (із журн.).

2. *біол.* Колоніальний (у 2 знач.) спосіб існування. *Колоніальність властива найпростішим (деякі радіолярії, джгутиконосці, інфузорії)* (з наук. літ.); *Колоніальність характерна для птахів, що живляться масовими кормами та збирають їх на деякій відстані від гніздової колонії* (із журн.).

КОЛОНІЗА́ТОР, а, *ч.* 1. Той, хто веде політику колонізації (у 1 знач.); прибічник цієї політики. — *Просто не віриться, що десь люди ще їздять на людях. Один двоногий* [рикша] *везе на собі іншого. І не інваліда, а якого-небудь паршивого колонізатора...* (О. Гончар); *З країни вигнали іспанських колонізаторів* (О. Бердник); *Почалось вимирання цілих племен, навіть величезних, густонаселених районів. І причин безліч: не лише зброя колонізаторів, а й хвороби, які вони завезли сюди зі Старого світу* (І. Білик).

2. Той, хто здійснює заселення й освоєння вільних територій; колоніст. *Я був захоплений бистротою ума і дотепністю цього рудого хлопського сина, нащадка німецьких колонізаторів* (Р. Горак); *Заснування греками колоній мало здебільшого організований характер. Звичайно метрополія призначала або самі колонізатори обирали керівника руху — ойкіста, основним завданням якого був розподіл земельних ділянок на місці нового поселення* (із журн.).

КОЛОНІЗА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **колоніза́тор** і **колоніза́ція** 1. — *Скіл був дуже жорстоким гнобителем, ніби прикажчиком або агентом греків-колонізаторів. Бачите, греки використовували Скіла в своїх колонізаторських інтересах* (В. Владко); *Починаючи з XIV ст. колонізаторська політика європейських держав різко загальмувала політичний, економічний та культурний розвиток африканських народів* (з наук. літ.).

КОЛОНІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до колонізації. *У середні віки хрестові походи мали колонізаційний характер* (з наук. літ.); — *Хіба того, що ми добули, не досить для притягнення сюди робочих рук і відважних сердець? Ми дослідили тільки одну долину, а вже маємо що показати колонізаційній управі* (Ю. Яновський); *Згідно з давньогрецькою колонізаційною практикою переселенці, які прибували на нове місце, обране для заснування міста, розпочинали відразу зводити оборонні мури* (з наук. літ.).

КОЛОНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Захоплення якої-небудь країни чи області та насильницьке перетворення її на колонію (у 1 знач.). *Бажаючи не відстати від своїх старших партнерів по майбутній колонізації України, греки до весни прислали на Південь десятки тисяч війська* (О. Гончар); *Хвиля польської колонізації починається із загарбанням у XIV ст. Галицько-Волинського князівства* (з наук. літ.).

2. Заселення й освоєння вільних територій. *Час минав, і настала пора, коли знову почалися розмови про колонізацію інших, безлюдних планет* (М. Білкун); *Дід та батько доктора Анґера були одними з засновників Нойдорфа, куди перебралися з Південної Німеччини в 1783 році, у часи Йосифінської колонізації* (Ю. Андрухович); *Почалася колонізація Закубання. Козаки-чорноморці заселяли нові місця, засновували станиці й хутори* (Д. Білий); // *біол.* Поширення організмів на новій території, у новому середовищі. *Живі організми здійснюють колонізацію територій з іншим кліматом, населених іншими істотами, займають нові екологічні ніші, пристосовуються до незвичної їжі* (з наук. літ.).

КОЛОНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **колонізува́ти.** *Інки, майя, ацтеки — це народи, які населяли Південну і Центральну Америку до того, як цей континент був відкритий і колонізований європейцями* (із журн.); — *Фобос і Деймос — супутники Марса — теж були колонізовані. Там відкриті гігантські будівлі. Вони спостерігаються в телескоп* (О. Бердник); *Безмежні простори східноєвропейської рівнини, колонізовані русичами, були слабко пов'язані між собою і економічно, і політично, слабо відчували і владу Києва* (Р. Іванченко); // **колонізо́вано,** *безос. пред. Після відкриття території Бразилії її було колонізовано Португалією. Корінне населення експлуатувалося на плантаціях цукрової тростини* (з наук.-попул. літ.).

КОЛОНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати колонізацію. *Відторжене Правобережжя годилося повернути в лоно України негайно, поки його не колонізували украй шляхетноуродзоні* [польська шляхта] (Г. Колісник); — *Проклятий край,* — *прошепотів Остюк, кинувши співати,* — *після нашого сонця й багатства сюди тільки вмирати їздити. Коли вже колонізувати його, то посилати таких, котрих не жалко* (Ю. Яновський); *Багато видів альпійської флори не загинули в тривалі за часом льодовикові періоди тільки тому, що їх окремі представники колонізували більш теплі долини чи рівнинні місцевості* (з наук. літ.).

КОЛОНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється. 1. *недок. і док.* Піддаватися колонізації. *Оскільки більшість української феодальної верхівки в XVII ст. уже колонізувалася й не могла очолити національно-визвольну боротьбу народних мас, керівна роль у ній належала козацькій старшині* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **колонізува́ти.** *З давніх-давен територія нинішньої Бразилії була заселена різними індіанськими племенами. З початку XVI ст. почала колонізуватися португальцями* (з наук. літ.); *Далекий Схід почав активно колонізуватися лише на початку XX століття, і першими, хто переселився туди, були українці* (з наук.-попул. літ.); *Зоопланктон активно колонізується холерними вібріонами, які використовують хітин як джерело живлення* (з наук.-попул. літ.).

КОЛОНІ́СТ, а, *ч.* Людина, яка живе, перебуває в колонії (у 2, 4 знач.). *Колонія ся заселена швейцарськими колоністами, що приїхали сюди в 20-х роках розводити виноград* (Леся Українка); *Надвечір шостого дня, як і передбачав Матвій Коляда, підійшли до чималого села. Тут жили українські колоністи. Село так і називалось: Мала Українка* (І. Білик); *Дивного чорноморця бачили статечні німецькі колоністи, що сиділи .. у тіні критих червоною черепицею будинків* (Д. Білий); *Нажебране за день приносив* [Кампіан], *як і всі, до очеретяної халупи бургомістра колонії Тимка Пеньонжека, який порівну розподіляв їжу між прокаженими — не так уже й погано жилося колоністам. Ніхто не був голоден, ніщо нікого не боліло, колонія жила своїм, нікому не знайомим життям* (Р. Іваничук).

КОЛОНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **колоні́ст.** *Сам хазяїн з'явився на люди в якомусь арештантському сіряку, .. а наймичку вирядив у чобітки та в білу пухову хустку, що їх лише багаті колоністки носять* (О. Гончар); *Ксьондз-поет! Це так цікаво для його прихожанок-колоністок. З півсотні збуджених колоністок упадають за ним* (М. Малиновська).

КОЛОНІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **колоні́ст.** *Торохкотіли тачанки, торохкотіли німецькі колоністські фургони, дзеленчали стальними тарілками вози степового краю* (Ю. Яновський); *Чим більше заглиблювався чорноморець у степ, чим далі від'їжджав він від колоністських господарств, тим більше якась старанно прихована туга й розпач огортали його серце* (Д. Білий).

КОЛО́НІЯ, ї, *ж.* 1. Країна, яка була насильницьки захоплена й експлуатована іншою державою (метрополією), позбавлена державної самостійності й управлялася на основі спеціального режиму. *Хоч імперіалістичні європейські держави загарбували й далі та поневолювали дикі й напівдикі народи Азії й Африки і часом гризлись між собою за цей розподіл колоній, та їм і на думку не спадало, що їхньому пануванню прийде кінець* (Б. Антоненко-Давидович); *Кожна країна світу, а найбільше країни — власниці колоній сплатили свій трагічний податок океану* (М. Білкун); *Розпалась імперія, тобто відпала більшість колоній та залежних племен і народів* (І. Білик).

2. Поселення переселенців з іншої країни, області. *Багато степових херсонських сіл поминули бурлаки..; бачили здорові багаті німецькі колонії з довгими рівними вулицями, з домами на два поверхи серед зелених садів та виноградників* (І. Нечуй-Левицький); *Тепер я не над морем, хоч і під ясним небом, тепер я над лиманом Дністровим біля города Акермана у французькій колонії в Шабі* (Леся Українка); *На півдні України вздовж усього терену морського Причорномор'я знаходимо широко розгалужену мережу морських портів, цілу низку грецьких колоній* (В. Домонтович).

3. Товариство земляків у чужій країні; землятцво. — *Ти зрозумій, яка се сила. — Драгоманов!.. Він встановить тісний контакт з емігрантською колонією у Відні* (П. Колесник); *В Берліні виникли цілі колонії тибетців, там живуть монахи, лами* (О. Бердник).

4. Заклади спеціального призначення (лікувальні, виправні і т. ін.). *Він чомусь переконаний, що з усіх умінь вміння медика найбільш вартісне, — медики чи на фронті під час війни, чи навіть в місцях ув'язнення, у виправних колоніях, — всюди вони є людом потрібним* (О. Гончар); *Бургомістр Кампіан .. розпорядився: з ліплянок на Калічій горі, що височить неподалік Сокільницької заміської вулиці, вигнати жебраків і заснувати там колонію для прокажених — за європейським зразком* (Р. Іваничук); *У Львові вони* [сліпці] *траплялися всюди, з першого ж дня. Я так розумію, що там якась сліпецька колонія, цілий інтернат або щось таке* (Ю. Андрухович).

5. *біол.* Сукупність особин, організмів, які співіснують тісною групою. *Хлопець шарпнув гілку і струсив на себе цілу колонію кузьок* (Ю. Бедзик); *Колись молоді дерева розрослись і стали пристанищем для цілої колонії ворон, які невідомо від чого раз у раз і з криком довго кружляють над могилами* (Р. Горак); *Завдяки здатності формувати колонії тварини забезпечують кілька важливих потреб: охорону колоній від ворогів, спільну турботу про нащадків, створення необхідного мікроклімату* (з наук. літ.); *Утворюють колонії різні одноклітинні водорості: синьо-зелені, зелені, золотисті, жовто-зелені, діатомові, пірофітові* (з наук.-попул. літ.).

КОЛО́НКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **коло́на** 1. *Серед лісу колонок, якими були підперті піддашшя, чорніли двері й вікна* (М. Коцюбинський); *Хотіли знести стару альтанку з покришеними колонками, та Труда не дала* (В. Винниченко); *Віз круто завернув до старих східців і почорнілих від довгих літ колонок на ґанку* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Те саме, що **стовпе́ць** 2. *Далі було підверстано на всі п'ять колонок..: Польське телеграфічне агентство повідомляє: 14 березня 1923 року Рада послів у Парижі визнала Східну Галичину за Польщею* (П. Козланюк); *Коли помічник подав відомості про останній район, секретар підрахував колонку цифр, записав суму внизу* (Ю. Смолич); *Тут уже я постарався, щоб газета сподобалась Василеві: намалював поверх заголовка отакенний літак, а внизу — криголам із челюскінцями. Ще й вірша написав. Величезного, на цілу колонку* (А. Дімаров).

3. Назва різноманітних технічних пристроїв звичайно у формі видовженого циліндра. *Влітку Оля вставала рано і, біжучи по воду до колонки, спостерігала життя своєї вулиці* (І. Сенченко); *Він вже готовий був кинутись на кухню, принести їжу, розпалити колонку у ванній* (Н. Рибак); *З кухонних дверей пішли ароматні кулінарні запахи, в кутку кімнати високі стереофонічні колонки скрикували, стогнали і задихалися голосами заокеанських співаків* (О. Бердник); — *Мамо! Дві тисячі гривень! Благаю! У тебе ж є! Квартиранти ж тільки розплатилися... — Сама знаєш. Колонку газову міняти треба. І батареї...* (Люко Дашвар).

(1) Водорозбірна коло́нка — колонка, що виводить водопровідну трубу на поверхню землі й завершується краном. *Біленькі будиночки в садочках на околиці. Криниці й водорозбірні колонки* (В. Кучер).

КОЛО́НКОВИЙ, а, е. Стос. до колонки (у 3 знач.); який має форму колонки. *Подвійні колонкові труби при правильному режимі буріння можуть забезпечити підняття 100 % вугільного керна з непорушеною структурою* (з наук. літ.); *Геологи за зразками породи, що видобувають за допомогою колонкового буріння, визначають будову покладів, фізичні властивості речовин* (із журн.).

КОЛОНКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **колоно́к.** *Колонкове хутро — дуже густе, м'яке, тепле, пишне — використовують для шиття хутряних виробів* (із журн.); // Вигот. із хутра, із шерстин колонка. *Довга шерсть хвоста колонка йде на виготовлення високоякісних пензлів для живопису, які називають колонковими* (з наук.-попул. літ.).

КОЛО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **коло́на** 1; з колонами. *Фасад палацу культури. Він велично виступає на узгір'ї берега світлим колонним входом* (Яків Баш); *Ярмарок було проведено в найпрестижнішому приміщенні мерії столиці — колонному залі* (з газ.).

КОЛОНОВОЖА́ТИЙ, того, *ч.* 1. Той, хто веде колону (у 2 знач.), іде на чолі колони. *Для кращого керування колоною серед офіцерів виділяють колоновожатого й того, хто замикає колону* (із журн.).

2. Молодший чин у російській армії XVIII — початку XIX ст.; офіцер, що йшов попереду колони війська. *Для підготовки колоновожатих (юнкерів, яких готували в офіцери Генерального штабу) було засновано Московське (пізніше Санкт-Петербурзьке) військове училище* (з наук. літ.); *Колоновожатих зараховували на службу у віці від 16 до 18 років* (із журн.).

КОЛОНО́К, нка́, *ч.* Хижий невеликий ссавець родини куницевих із цінним пухнастим хутром світло-рудого забарвлення й білим кінчиком морди й підборіддям. *Іван Іванович полював на колонків, барсука* [борсука], *білку та іншу дрібну тайгову дичину* (О. Довженко); *Де-не-де трапиться слідок — ніби хто потикав трьома пальцями, складеними пучкою, — ланцюжок на снігу — то нишпорив колонок* (Б. Антоненко-Давидович); *Колонок харчується переважно гризунами, рідше — птахами і жабами* (з наук.-попул. літ.); *Довжина тіла колонка близько 40 см, хвоста — близько 20 см* (із журн.).

КОЛОНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до колони (у 1 знач.), який нагадує її. *Мармурові колоноподібні підставки знаходили в Ольвії* (з наук. літ.); *За формою стебла кактуси бувають найрізноманітніші: колоноподібні, кулясті, плескаті тощо* (з наук.-попул. літ.); *Більшість колоноподібних яблунь стійкі до грибкових хвороб* (із журн.).

КОЛОНОСКО́П, а, *ч.* Прилад для виконання діагностичних і лікувальних маніпуляцій у порожнині товстої кишки, обладнаний джерелом світла й відеокамерою, яка передає зображення на монітор. *У колоноскопі є декілька додаткових каналів, через які в порожнину кишківника можуть бути уведені інструменти, з допомогою яких лікарі видаляють поліпи, отримують зразки тканини для дослідження, зупиняють кровотечу та ін.* (із журн.).

КОЛОНОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до колоноскопії. *У госпіталі відкрито кабінети для обстежень із застосуванням електрохірургічного, гастрофіброскопічного та колоноскопічного різновидів сучасного обладнання* (з газ.).

КОЛОНОСКОПІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Візуальне дослідження порожнини товстої кишки і проведення лікувальних маніпуляцій за допомогою колоноскопа. *Колоноскопія є методом ранньої діагностики доброякісних і злоякісних пухлин товстої кишки, неспецифічного виразкового коліту, хвороби Крона та ін.* (з наук. літ.); *Колоноскопія дозволяє взяти зразки тканини для мікроскопічного дослідження* (з наук. літ.); *Процедура колоноскопії практично безболісна, але її проводять під загальною анестезією, для того щоб тварина не рухалася під час дослідження, а в лікаря була можливість ретельно оглянути всі відділи досліджуваного органа* (із журн.).

КОЛО́НСЬКИЙ, а, е, *зах.*: **Коло́нська вода́** *див.* **вода́.**

КОЛОНТИ́ТУЛ, у, *ч., полігр.* Напис у верхньому лівому чи правому кутку сторінки книги, журналу, газети, який повторює заголовок книги або твору, прізвище автора, назву розділу і т. ін. *В енциклопедичних виданнях і словниках колонтитули (назви першої й останньої статей на кожній сторінці або їхні початкові букви) полегшують пошук потрібного матеріалу* (з наук. літ.); *Колонтитули журналів звичайно містять прізвища авторів і назви статей, газет — заголовок, дату випуску й порядковий номер* (з наук.-попул. літ.).

КОЛОНЦИ́ФРА, и, *ж., полігр.* Цифра, яка розміщується внизу, рідше зверху сторінки і показує порядковий номер сторінки книги, журналу і т. ін. *Проставляння колонцифр називається пагінацією* (з навч. літ.); *При оформленні староруської книги колонтитули, колонцифри часто писали червоним кольором, що робило книгу ошатною і святковою* (із журн.).

КОЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до кола, який нагадує його. *Вона сплітає руки у мене на шиї, а її колоподібні рухи нагадують крутіж вихору* (В. Шкляр).

КОЛО́ПОДІБНО. Присл. до **колоподі́бний.** *Вітри дмуть переважно колоподібно по периферії Саргасового моря в напрямку годинникової стрілки* (з газ.).

КОЛОПО́ЛЮСНИЙ, а, е. Який знаходиться, мешкає біля полюса (у 1 знач.). *Метою проекту є збір інформації про стан водно-льодової системи в колополюсному районі канадського сектора Північного Льодовитого океану* (з наук. літ.).

КОЛОПОЛЯ́РНИЙ, а, е. Який знаходиться, живе біля полярного кола. *Біла сова є колополярним птахом, який мешкає в зоні тундри Євразії та Північної Америки, на островах Північного Льодовитого океану* (з наук. літ.).

КОЛОРА́Д, а, *ч., розм.* Колорадський жук. *Торішня весна видалася пізня, картопелька на грядках ще тільки сходить, а .. уже по десяткові колорадів підживає, покуль із земельки випнеться* (В. Дрозд).

КОЛОРА́ДСЬКИЙ, а, е. Стос. до штату Колорадо у Сполучених Штатах Америки. *Одного затятого ворога сільськогосподарських рослин — довгоносика — змінив інший, колорадський. Ще затятіший* (О. Шугай); *1978 року напроти Білого дому була посаджена 14-метрова колорадська блакитна ялина, що стала національною різдвяною ялинкою* (з газ.).

△ **Колора́дський [картопля́ний] жук** *див.* **жук.**

КОЛОРАТУ́РА, и, *ж.* Прикрашування вокальної партії технічно складними, віртуозними пасажами, трелями, ру-

ладами і т. ін., а також здатність голосу виконувати їх. *Найчастіше колоратуру використовують у партіях для високих співацьких голосів, насамперед сопрано* (з наук.-попул. літ.); *Веселі рулади жвавої колоратури заповнили кімнату* (Ю. Смолич); *Мріяла* [Тоня] *про міську олімпіаду, на якій вона сподівалася покорити журі своєю колоратурою* (Ю. Мокрієв).

КОЛОРАТУ́РНИЙ, а, е. Стос. до колоратури; який характеризується колоратурою. — *Що спонукало вас зайнятися колоратурною технікою? — Передусім бажання виконувати арії з опер епохи бароко, насичені карколомною віртуозністю* (з газ.).

△ **Колорату́рне сопра́но** *див.* **сопра́но.**

КОЛОРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Технологія перетворення чорнобілого зображення в кольорове, яку застосовують у кінематографі й фотографії. *Найпершою технологією колоризації стало ручне розфарбовування кіноплівки аніліновими фарбниками, яке застосовувалося в кінці XIX ст.* (з наук.-попул. літ.); *З удосконаленням комп'ютерних технологій робота з колоризації спростилася: студії стали розфарбовувати фільми, визначаючи колір кожного об'єкта в кадрі* (із журн.).

КОЛОРИ́МЕТР, а, *ч.* Хімічний, оптичний прилад для визначення концентрації речовин у зафарбованих розчинах. *Колориметри поділяють на візуальні та фотоелектричні* (з наук. літ.); *Дія колориметра ґрунтується на властивості зафарбованих розчинів поглинати світло тим сильніше, чим вища в них концентрація фарбника* (з наук. літ.); *У мікробіологічній практиці колориметри використовують для визначення кількості клітин у мікробних культурах* (із журн.).

КОЛОРИМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до колориметрії. *Колориметричний метод аналізу базується на зміні поглинання світла речовиною. Порівнюють інтенсивність забарвлення досліджуваного розчину із забарвленням стандартного розчину, концентрація якого відома* (з наук.-попул. літ.).

КОЛОРИМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Методи вимірювання й кількісного вираження кольору. *Колориметрія ґрунтується на визначенні координат кольору у вибраній системі трьох основних кольорів* (з наук. літ.); *Колориметрію широко застосовують у санітарно-гігієнічних лабораторіях і клінічних дослідженнях, зокрема при аналізі крові* (із журн.).

КОЛОРИ́СТ, а, *ч.* 1. Художник, який уміло використовує й поєднує фарби, майстер колориту (у 1 знач.). *Великий колорист Дієго Веласкес звичайно користувався небагатьма фарбами* (з наук.-попул. літ.); *Рідкісний дар колориста виявив Михайло Врубель у своїй картині "До ночі", створеній у 1900 році* (із журн.).

2. Фахівець із добирання кольорів і забарвлення тканини, шкіри і т. ін. *На підприємствах текстильної промисловості колорист розробляє варіанти нових малюнків і оформлення тканин* (з наук.-попул. літ.); *На шкіряних підприємствах колорист змішує фарбники, робить пробне вифарбовування зразків шкіри* (з наук.-попул. літ.); *До рекомендацій колористів прислухаються фахівці у сфері моди, косметології, промислового, графічного та інтер'єрного дизайну* (з газ.).

КОЛОРИ́СТИКА, и, *ж.* Наука про колір. *Колористика вивчає колір, його природу, основні й додаткові кольори, характеристики кольору, кольорові контрасти, гармонію, культуру поєднання кольорів і т. ін.* (з наук. літ.); *У колористиці виділяють ряд характеристик кольору: насиченість, світлість, яскравість, колірний тон* (із журн.).

КОЛОРИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до колориста, колориту (у 1 знач.). *У живописі історично склалися дві колористичні тенденції. Перша пов'язана із застосуванням системи більш чи менш обмежених кольорів, для другої характерне прагнення до повного передавання кольорової картини світу* (з наук. літ.); *Колористична обробка тканини включає фарбування (рівномірне нанесення фарби) і друкування (нанесення і закріплення барвника на окремих ділянках тканини)* (з наук. літ.); *Епілогом творчості Рембранта можна вважати його знамениту картину "Блудний син". Колористична єдність тут вражає* (із журн.); *Кожна картина художника — це своєрідний колористичний експеримент* (з газ.).

КОЛОРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **колори́ст.** *Особливо багато дала Катерині в опануванні технікою і манерою живопису її мати Олена — тонка колористка, що залишила після себе велику кількість чудових краєвидів, етюдів, рисунків* (з газ.).

КОЛОРИ́Т, у, *ч.* 1. Співвідношення фарб, кольорів по тону, насиченості, що створює певну єдність картини, фрески і т. ін. *Лице старшого мужчини живіше, реалістичніше, — то й колорит всього малюнка гарячіший, хоч зовсім не яркий. Лице молодця супокійне, мов сном блаженним навіяне, — колорит картини більше притьмлений, ніжний* (І. Франко); *Колорит українських геометричних килимів відзначається декоративністю, багатством та різноманітністю кольорових сполучень* (з наук. літ.); // Загальний характер забарвлення; співвідношення фарб, тон, що домінує в чомусь; колір, відтінок кольору. *Гарна сторона* [Сицилія], *загальний колорит рожево-золотий, він якось надто гармонізує з мавританським стилем сливе всіх церков і більших будов у Палермо* (Леся Українка); *Очі сліпило мигтючістю неба й води. Оливково-сріблястий, сугубо південний колорит панує на всьому* (О. Гончар).

2. *перен.* Сукупність особливостей, своєрідність, характерна особливість чого-небудь. *Знаєте, я починаю думати, що ми мало дбаємо в оповіданнях з народного життя про український колорит* (М. Коцюбинський); *Сила музики "Запорожця"* [С. Гулака-Артемовського] *— в її простоті, дохідливості, народності, національному колориті* (М. Рильський); *Він* [П. Куліш] *уводить .. таку лексику (частково запозичену з літопису Самовидця), яка дозволяє творити історичний колорит у новій українській літературній мові* (В. Русанівський); *Програма семінару передбачає тільки офіційні акції (доповіді та дискусії), залишаючи учасникам безмежні можливості знайомлення з містом, його мешканцями і мешканками, колоритом* (Ю. Андрухович).

(1) Місце́вий колори́т — характерні особливості (побут, пейзаж і т. ін.) певної місцевості, перев. відображені у творах мистецтва. *Ти знаєш, яка це* ["Тіні забутих предків"] *трудна для перекладу річ, дякуючи місцевому колоритові та гуцульській мові* (М. Коцюбинський); *Відпочинок у Буковелі — це справжня українська казка, яка втілює в собі місцевий колорит, європейський рівень обслуговування й прекрасні, якісні гірськолижні траси* (з мови реклами).

КОЛОРИ́ТНИЙ, а, е. 1. Який відзначається майстерним співвідношенням фарб, кольорів (про картину, фреску і т. ін.). *Перед моїми очима майнули, мов мрія, картини Маккарта, .. картини колоритні, іскряні, свіжі* (І. Нечуй-Левицький);

// Барвистий. *Колоритними хустками обвішані усі ятки знизу доверху, до самих стель* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Своєрідний, характерний, яскравий. *Ви почули б з її густо нафарбованих вуст такий колоритний, такий жахливий суржик, якого навіть у нас на Куренівському птичому ринку не завжди почуєш* (Ф. Маківчук); *Колоритна Ягничева постать дедалі мовби повніше розкривалась капітанові та його замполітові своєю суттю, ця людина чимось важливим імпонувала їм обом* (О. Гончар); *В яскравому козацькому вбранні з блискучою зброєю колоритні запорожці були бажаними гостями у палацах катерининських сановників* (Д. Білий).

КОЛОРИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **колори́тний.** *Я вказую на деякі зразки сорочок .. у жителів Покуття і гуцулів, які люблять чистоту і колоритність* (І. Франко); *Творчу самобутність Яновському, як і будь-якому іншому митцеві, надає яскрава національна поетика, колоритність характерів, неповторних у своїй психологічній структурі, ті соковиті барви, зображувальні засоби, стильові відтінки, завдяки яким він творив свої книги* (О. Гончар).

КОЛОРИ́ТНО. Присл. до **колори́тний.** *Картина написана колоритно, свіжо, широко* (із журн.); *Старинні історики всі, можна сказати, на добру половину белетристи, вони пишуть колоритно і драматично* (І. Франко); *В півбелетристичній формі оповідає далі Мирний свої враження з подорожі, спиняючись на портретах візників, переказуючи колоритно свої з ними розмови* (С. Єфремов).

КО́ЛОС, *ч.* 1. *род.* а. Суцвіття більшості злаків і деяких інших рослин, в якому квітки розміщені вздовж стрижня. *Зінько йде за плугом, руки на чепігах, і радісно йому розкривати землянеє лоно, щоб кинути в його золотеє зерно... Кидає, сіє, і от уже сходи зеленіють, от підбиваються вгору, колос викидають...* (Б. Грінченко); *По один-однісінький колос цієї пшениці люди приїздили до батька з-під самого Херсона!* (Ю. Яновський); * У порівн. *Люди живосилом відірвали Мар'яна від дружини, щось говорили йому, втішали, а він, заплющивши повіки, трусився і гнувся в риданні, мов колос в росі* (М. Стельмах).

2. *род.* у, *збірн.* Те саме, що **коло́сся.** *Жито колосом аж об плечі черкається* (І. Нечуй-Левицький); *Скільки глянеш — вилискують розгойдані вітром хліба .. Викинули колос, наливаються, половіють* (О. Гончар); *На колос, на рясні стеблини, на тиху нехворощ і хвощ сьогодні промінь сонця лине, а завтра йде краплистий дощ* (Д. Білоус); *На голові у Ярила вінок з весняних польових квітів.., а в лівій руці пучок житнього колосу* (М. Стельмах).

(1) Ко́лос у ко́лос — про однаково великі, рясні або густі рівні колоски. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця — така гарна, колос у колос!* (Марко Вовчок).

КОЛО́С, а, *ч.* 1. *заст.* Статуя, колона, обеліск величезних розмірів. *Мій провідник обіруч хопив сокиру і вдарив нею в чорний п'єдестал. Захиталася величезна будівля, затремтів до самого вершка і кам'яний колос* (І. Франко); *Аретіно писав: "Які колоси з срібла й золота, вже не кажучи про колосів, зроблених з бронзи й мармуру, можуть зрівнятися з тими статуями, які я воздвиг папі Юлію, імператору Карлу, королеві Катерині, герцогу Франческо?"* (П. Загребельний).

2. *перен.* Про кого-, що-небудь видатне своєю величиною, важливістю, значимістю і т. ін. *Се був хлопиця* [хлопчище] *величезного росту, плечі як двері, руки як лопати, правдивий колос* (І. Франко); *Син коваля, галицький колос рідного слова .. не побоявся навколишньої рутини* (Л. Смілянський); *Протягом історичного життя виникали могутні держави-колоси, котрі мечем і підступом підкоряли собі чужі народи, й усе ж кінець кінцем розпадались на свої складові частини* (Б. Антоненко-Давидович).

(1) Коло́с Родо́ський — мідна статуя давньогрецького бога сонця Геліоса висотою близько 70 м, поставлена в гавані на острові Родос, зруйнована землетрусом у 227 р. до н. е. *Статуя Колоса Родоського вважалася одним із семи чудес світу: за час свого існування вона була найвищою із статуй* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *На середину зали вийшло чоловік п'ять студентів і між ними, як Колос Родоський, Воздвиженський* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **(2) Коло́с на гли́няних нога́х** — що-небудь зовні величне, а насправді слабке, невитривале, готове зруйнуватися. [М а з е п а:] *Кат сліпий, твій колос На глиняних ногах. А батогом, Кайданами, катівлями будуєш Ти Русь свою і хочеш проглинуть Україну* (Л. Старицька-Черняхівська).

КОЛОСА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Надзвичайно великий за розміром, кількістю; величезний. *Хоч Рим — город колосальний, я собі ходжу, як в Чернігові* (М. Коцюбинський); *Колосальна будівля вокзалу, наскрізь пронизана вранішнім сонцем, здається, пливе у синюватому мареві* (І. Волошин); *— Компанії, зацікавлені в ендокринолі, мають у своєму розпорядженні колосальні ресурси* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Особливий, видатний за ступенем вияву, значенням і т. ін.; надзвичайний. *Земляк читав його* [оповідання] *в гурті волинських учителів, і воно справило на них колосальне враження* (С. Васильченко); *Нам добре відомо, .. що фольклорний елемент відіграв колосальну роль у формуванні творчого методу й світогляду самого Горького* (М. Рильський); *На жаль, не було відеокамери. Ярчик Волшебник відзняв би колосальний сюжет* (Ю. Андрухович).

КОЛОСА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **колоса́льний.** *Після перебування на інших .. підприємствах Надія тепер ще більше відчула могутність і колосальність свого заводу* (Яків Баш); *— А скажіть, захоплюються там колосальністю нашого будівництва? — Це безперечно. Та чимало злобителів, які пророкують, що воно призведе до фінансового, а потім економічного краху нашої держави* (М. Трублаїні).

КОЛОСА́ЛЬНО. Присл. до **колоса́льний.** *Орест Остроградський, колосально велика і масивна людина, бився на рапірах з К. А. Липським — дуже високим на зріст, худим і прекрасним фехтовальником* [фехтувальником] (Л. Старицька-Черняхівська); *— Ви з польської делегації?! Мову знаєте чудово! Виступали — колосально! Ми у захопленні!* (О. Чорногуз); // *у знач. пред. — Те, що я тут сьогодні побачив, .. колосально, — закриваючи блокнот, відповів Такахасі* (О. Гончар).

КОЛОСА́ТИЙ, а, е, *діал.* Колосистий. *Колосате жито.*

КОЛОСИ́НА, и, *ж., розм.* Один колос (у 1 знач.). * У порівн. *Голос чуть, де поле й трави: — Я тебе любила, сину! Тож прилинь хоч на часину: душать ось мене удави, гнуть к землі, як колосину* (П. Тичина).

КОЛОСИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **колоси́на.** *Це ж наші рученьки кожну колосинку кохали та ростили* (М. Шеремет).

КОЛОСИ́СТИЙ, а, е. Який має багато колосків, з великим колосом. *Ой, гарно ж іти широким полем — ланами*

розлогими верству, другу, п'яту, п'ятнадцяту. Йти шляхом битим та путівцями, що втопилися у хвилястому житі, колосистому... (Д. Бузько); *В жнива сонце надолужає; та коли жнеш високе колосисте жито або яру пшеницю, та в гурті, та з піснями, то й те байдуже* (Панас Мирний); *Комбайновий агрегат .. випливає із-за обрію, косить, підтинає смугою червоно-смагляву колосисту пшеницю...* (О. Гончар).

КОЛОСИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **колоси́стий.** *Одним із першочергових заходів весняно-польових робіт є підживлення озимих, яке до завершення формування колосистості здійснюють тричі* (з газ.).

КОЛОСИ́СТО. Присл. до **колоси́стий.** *Нехай буйно та колосисто рости буде .. пшениця!* (А. Головко).

КОЛОСИ́ТИ, ло́сить, *недок., що, поет.* 1. Укривати колоссям. *Вже гілляста пшениця ціле поле колосить* (С. Крижанівський); * Образно. *А літо палає своїм дозріванням, Шумить і співає, і щастя колосить* (П. Усенко).

2. Те саме, що **колоси́тися.** *Пшенице, колосочки колоси* (П. Тичина).

КОЛОСИ́ТИСЯ, ло́ситься, *недок.* Виростаючи, утворювати колосся (про злаки). *Все то панське добро, колись по йому* [ньому] *колосилося жито — тепер тільки будяки червоніють* (Панас Мирний); *Вони опинилися на відкритій сонцю просторій галявині, зарослій пирієм, що починав колоситися* (С. Чорнобривець); *Виростають ліси, квітчаються розмаїтими килимами поля і луки, колосяться ниви, звеселяють людські серця дивовижним багатством* (О. Бердник); // Виднітися колоссям. *Округи мене то жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте; то ячмінь колоситься; оддалеки гайок синіє* (Марко Вовчок); *Далі був глибокий яр, за ним колосились жита, починався лісок* (М. Шеремет).

КОЛОСІ́ННЯ, я, *с.* Фаза розвитку колосових злаків, що характеризується появою колоса. *Ми з бабою Макарихою зникли з Криничан ще до колосіння озимини* (М. Дашкієв); *Не було видно ні вузьких меж у відрубах, ні стежок — саме безкрає, скільки зору, колосіння хлібів* (М. Малиновська); *Період колосіння жита триває 10–12 днів, хоч більшість рослин виколошується за 5–6 днів* (з наук. літ.).

КОЛОСІ́ТИ, іє, *недок., рідко.* Те саме, що **колоси́тися.** *Ячмінь колосіє.*

КОЛОСКО́ВИЙ, а, е. Стос. до колоска. *Зібравши збіжжя з нив і овочі в садах, люди святкували обжинки. Жницізариці з колосковими вінками додому поверталися* (Б. Лепкий); *Сухим металевим дзвоном подзвонює туге колосся; колосковими хвилями переливаються жита* (О. Гончар); // Укритий колосками. *І Колоскова нива зжата — Були, нагадує, жнива, І те, що в серці не почато, Не умира, а ожива* (А. Малишко); // Який має суцвіття у вигляді колоска. *В передвоєнні роки у пресі іноді з'являлися скупі замітки про певні успіхи вчених-селекціонерів, які працювали на тій станції над виведенням нових перспективних сортів озимої пшениці та інших колоскових культур* (Є. Доломан); // *у знач. ім.* **колоско́ві,** вих, *мн.* Те саме, що **колосові́** *(див.* **колосови́й).** *Новий потужний зернозбиральний комбайн збирає за зміну понад 30 гектарів колоскових. Це при тому, що поля — на наддніпрянському узвишші, у посушливій степовій зоні* (з газ.).

КОЛОСКОПІДІЙМА́Ч, а́, *ч.* Те саме, що **колосопідійма́ч.** *Всеньку ніч тут і порались гуртом, ладнаючи до комбайна колоскопідіймач* (А. Головко).

КОЛОСНИ́К *див.* **колоснику́.**

КОЛОСНИКИ́, і́в, *мн. (одн.* **колосни́к,** а́, *ч.).* 1. Чавунна решітка для проходження повітря під паливо і виходу золи з топки. — *Паровоз поки що в депо, колосники міняють* (А. Головко); *Колосники є в більшості шарових топок* (з наук.-попул. літ.).

2. Пристрій у верхній частині сцени для зміцнення декорацій. *Основний елемент колосників — решітчастий настил, що складається з дерев'яних прямокутних брусків. Решітчастість настилу дозволяє піднімати або опускати декорації у будь-якому місці сценічного майданчика* (з наук. літ.).

КОЛОСНИКО́ВИЙ, а, е. Стос. до колосників. *Топка для спалювання майже всіх видів твердого палива повинна мати піддувало і колосникову решітку* (з наук. літ.); *Колосникові решітки паровозів мають прямокутну форму і складаються з окремих елементів* (із журн.); *Обладнання, що встановлюється на колосниках, повинно рівномірно розташовуватися по всьому колосниковому майданчику* (з мови документів).

КОЛОСНЯ́К, у́, *ч.* Багаторічна трава родини злакових із довгим кореневищем і сизими жорсткими листками. *Існує близько 70 видів колосняку* (з наук. літ.); *Листки колосняку 5–10 мм шириною, лінійні, жорсткі, сизо-зелені, покриті восковим нальотом* (з наук. літ.); *Колосняк цвіте у червні-липні. Квітки дрібні, утворюють багатоквіткове колосовидне суцвіття* (з навч. літ.).

КОЛОСОВИ́ДНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **колосоподі́бний.** *Верхівка собачої кропиви увінчана густими квітковими кільцями, розташованими в пазухах приквіткових листків, разом вони утворюють довге колосовидне суцвіття* (з наук.-попул. літ.).

КОЛОСОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **ко́лос.** *У культурних голозерних пшениць колосовий стрижень не ламкий, і зерно при обмолоті легко відділяється від колоскових лусок* (з наук. літ.); // Який має суцвіття у формі колоса. *Під час сівби зернових колосових культур залежно від кліматичних, агротехнічних та інших умов застосовують такі способи: суцільний рядковий, перехресний та вузькорядний* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **колосові́,** ви́х, *мн.* Злакові хлібні рослини. *Колосові уражуються багатьма хворобами, переважно паразитарної природи, їх збудниками є гриби, бактерії, віруси, мікоплазми, нематоди* (з навч. літ.); *До комплексу робіт зі збирання колосових входять комбайнове збирання хлібів, транспортування зерна, збирання соломи й полови, лущення стерні, механізоване доочищення зерна на токах або на зерноочисних агрегатах* (із журн.).

КОЛОСО́К, ска́, *ч.* Те саме, що **ко́лос** 1. *Жито було справді добре: колоски товсті, довгі, повні сухого зерна* (Панас Мирний); *Мати полола, зігнувшись, потонувши в колосках пшениці* (М. Івченко); *Вітрець віє запашними хвилями польових пахощів, шепотить у житі, грається колосками* (Д. Бузько); *Дід Дунай задумано перебирає дрібні зернятка нахиленого, сивого, як і старий, колоска* (М. Стельмах); * У порівн. — *Коли людині здається, що вона самотня, як останній колосок на скошеному полі, то навіть тоді вона помиляється* (О. Гончар).

КОЛОСОПІДІЙМА́Ч, а́, *ч.* Пристрій до комбайна для підіймання колосків при збиранні хліба. *За наявності полеглих хлібів жатку комбайна обладнують паралелограмним мотовилом, а за відсутності — встановлюють колосопідіймачі* (з навч. літ.).

КОЛОСОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який нагадує ко́лос (у 1 знач.); подібний до колоса. *Зернові злакові рослини утворюють кілька типів суцвіть: колос (пшениця, жито, ячмінь, тритикале), волоть (овес, просо, сорго, рис), колосоподібна волоть (чумиза, могар), а в кукурудзи на одній рослині утворюються два суцвіття: чоловіче (тичинкове) — волоть (султан) і жіноче (маточкове) — качан* (з навч. літ.); *Колосоподібна пов'язка названа так через характерний малюнок, що виходить у місці перехрещення ходів бинта* (з навч. літ.).

КОЛОСО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **колосо́к.** *Просушать та обімнуть Марина з Килиною ті колосочки, а на вечір і є в них горщик куті* (Панас Мирний); *Розкажи, розкажи мені, поле: Чого рідко ростуть колосочки?* (П. Тичина); *Вершечки зелених стеблин пирію пожовкли, скоро доспіють, і з волохатих колосочків посиплеться крилате насіння* (К. Гриб).

КОЛО́ССЯ, я, *с.* Збірн. до **ко́лос** 1. *Колосся вже обсмалилось, передиміло, і сніпки лиш чаділи, облиті водою...* (М. Коцюбинський); *Прокіп жене додому свою череду, обвішений торбами з колоссям* (У. Самчук); *За рікою колосся достигає — хилиться на лану, а над ним підіймається сонце* (М. Стельмах); *Врожай достиг багатющий. Важенне колосся просто ламало стебло* (Ю. Логвин); * У порівн. *Тільки ясні, як колосся ячменю, вуса свідчили, що це Роман* (О. Довженко).

КО́ЛОТ, у, *ч., діал.* Колотнеча. *Вона все чула .. і боялась, щоб не вийшло якого колоту через сей случай* (Ганна Барвінок); *Ех, Готлібе, Готлібе! Чи знав ти, чи гадав ти, якого колоту наробив твій лист..!* (І. Франко); *Увійшовши в родину Грицая жінкою його молодшого сина Йосипа, Параска розбиває патріархальний уклад родини, вносить розбрат, деморалізацію, колот* (С. Єфремов).

КОЛО́ТИ, колю́, ко́леш, *недок.* 1. *кого, що чим і без дод.* Натискати або проколювати чим-небудь гострим, спричиняючи біль. *Горе тобі, воле, коли тебе корова коле* (прислів'я); *Вона* [панночка] *мене й щипає, і штирхає, і гребінцем мене скородить, і шпильками коле* (Марко Вовчок); *Вони знущалися над ним: кололи, били, — та нічого їм не сказав юнак* (П. Тичина); — *Слухати уважно! — проголосив Заєць енергійно. — Ножики, олівці, мотузки, черепки, голки й інші металеві й скляні знаряддя, щоб різати, колоти, штрикати, в'язати, писати тощо, — прошу скласти на цей стіл* (І. Багряний); // *кого, що і без прям. дод.* Викликати відчуття болю, що нагадує укол (про мороз, вітер і т. ін.). *Хай мороз не коле так — В мене шапка з кролика* (Г. Бойко); *Гострі сніжинки кололи обличчя* (С. Журахович); // *безос., у чому.* Боліти (про відчуття гострого, різкого болю, кольки). *Пропасниця тіпала ним, гарячка палила вогнем, а в грудях так кололо, що він на превелику силу діставав собі воду* (М. Коцюбинський); *Вова біг, доки не почало колоти в боці* (О. Копиленко).

2. *кого чим і без дод.* Уражати кого-небудь, встромляючи в тіло вістря зброї. *Хто рачки ліз, а хто простягся, Хто був шкереберть, хто качався, Хто бив, хто різав, хто колов* (І. Котляревський); *У сотниковім дворі господаря мало не убили до смерті .. Ганялися за людьми й кололи їх шаблями* (Г. Хоткевич); *Сто тридцять орлів налетіло на німецько-гайдамацький загін .. Врізалися у самий табір на сільській площі, кололи, стріляли впритул, збивали з коней* (О. Довженко).

3. *кого.* Забивати ударами ножа (про свиней). *Кололи свиней, і несамовитий крик їх розносився по всьому селу* (Панас Мирний); *Баба Федора своє порося ще пожаліла колоти, хай підросте* (О. Донченко); *За возовнею, а її згори було найкраще видно, кололи кабана* (Ю. Логвин); *У Каландріна на хуторі під Флоренцією був двір, що він узяв за жінкою; з того двора він мав деякі прибутки і щороку проти Різдва їздив туди разом із нею колоти кабана на солонину* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

4. *що.* Розсікати, подрібнювати на частини що-небудь тверде. — *На дривітні колоддя кололи, у дрова рубали* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Треба знову возити дрова з лісу. Потім пиляти їх, потім колоти* (В. Винниченко); *Біля сарая Галаган колов дрова* (А. Головко); *Двірники кололи на асфальті лід, дрібні крижинки вилітали з-під ломів* (Є. Гуцало).

5. Те саме, що **вко́лювати** 2. *В лікарні ми пробули цілісінький місяць. Нас через день кололи в живіт, і уколи ті були дуже болючі* (А. Дімаров); — *Якби не ця брехня, до вас би, Вікторе, не повернулися найгірші спогади з минулого. Вас не били б по голові, не кололи б шприцом, не накачували б різною гидотою* (А. Кокотюха); — *Психопатка. З десяток швів на руках — не інакше, як жили різала. Не коліть у вену та й не коліть. А що мені робити, коли пульс зникає?* (Ю. Іздрик).

6. *кого чим, перен.* Ображати когось неприємними зауваженнями; в'їдливо дорікати кому-небудь. *П'є* [Максим], *гуляє; з шинкаря насміхається; з кріпаками панібратається, жалкими докорами їх коле* (Панас Мирний); *Для когось у них знаходився і сміх, і доброта, і пестощі, а його* [Тимофія] *вони вічно кололи одним: "За що ми тобі гроші платим?"* (М. Стельмах).

◊ **[Аж] ко́льки ко́лють (спира́ють) <[Аж] ко́лька ко́ле (спира́є)>** *див.* **ко́лька; (1) Коло́ти (випіка́ти, пекти́, вибива́ти** *і т. ін.)* **о́чі** *кому:* а) в'їдливо дорікати, докоряти кому-небудь чимсь, кимсь. [Х у с а:] *То ти мені ще й очі вибиваєш своїм багатством?* (Леся Українка); — *Чого ви мені очі печете?.. Варчук мені, як собаці "добридень", потрібний* (М. Стельмах); *Хотілося стати, вивернути свої долоні всьому майданові напоказ — гляньте: в мозолях, порепані, чорні, як шкуратки! Наймичку тримає? Ще будуть нею очі йому колоти* (О. Гончар); б) *(перев. зі сл.* к о л о т и) дратувати кого-небудь, не давати комусь спокою. *Нам тільки сакля очі коле; Чого вона стоїть у вас, Не нами дана* (Т. Шевченко); *Недоглянута хата коле всім очі, кожне думає: а чому ця господа обдертими стінами чорніє* (Є. Гуцало); **(2) Коло́ти очи́ма** *кого, що* — уважно розглядати (перев. підозріло, недоброзичливо і т. ін.). *Врешті Лазар з'явився. Його обступили, питали, кололи очима* (М. Коцюбинський); *На цареві був важкий коштовний одяг; .. його кололи очима явні і приховані змовники* (Л. Дмитерко); *Одні стояли з виглядом покірливих тварин, другі, ті, що не змирилися з долею, мали печать шаленства на лицях; одні плакали, інші сухими очима гостро кололи своїх мучителів — мали б силу, то вбивали б поглядами* (П. Загребельний); **Пра́вда о́чі ко́ле** *див.* **пра́вда; (3) У ніс ко́ле** — не подобається кому-небудь, не задовольняє когось. — *Чуєте, йому* [Якову] *моя страва у ніс коле?* (Панас Мирний); *Попідростали* [діти] — *в голові туманіє. Тому чоботи, тому крамні штани, тому картуза .. Одежа домашньої роботи вже, бач, у ніс коле...* (А. Іщук).

КО́ЛОТИЙ *див.* **ко́лений.**

КОЛО́ТИСЯ, колю́ся, ко́лешся, *недок.* 1. Спричиняти відчуття болю. *Стерня колеться, ніжка болить... Спать не хочеться, гулять кортить* (з народної пісні); *От Івашко підповз під самий будяк, так що й голови вже не видко. (Будяк — ще молодий, то не дуже колеться)* (В. Винниченко); *Сина веде* [батько] *до копички, до розстеленого сіна, жде, поки син вляжеться. І мати підходить запитати: — Не мулько? Не колеться?* (О. Гончар); // Мати здатність колоти (у 1 знач.). *В променях сонця купається жито, Колються вуса шорсткі* (Г. Бойко); — *Колос дуже чутливий до людської ласки. Він уже втратив вуса, не колеться* (М. Циба); * Образно. *Не знав пан ротмістр, що наші коза́чки колються, як ті рожі* (О. Стороженко).

2. Битися за допомогою холодної (ко́лючої) зброї; колоти один одного. [П е т р о:] *Деколи під музику* [у комедії] *співають, сміються, плачуть, лаються, б'ються, стріляються, колються* (І. Котляревський); *Люди і звірі всі вкупі боролись, Гризлись зубами, .. кололись* (Леся Українка).

3. Зазнавати колення; розщеплюватися, дробитися. *Чорні блискучі боки його* [рояля] *кололись і западались за кожним махом кілка* (М. Коцюбинський); *На річках кололася і ребром ставала аршинна крига* (Іван Ле); *Сокира вправно подзенькує в міцних руках, сухі кругляки колються легко* (М. Чабанівський); *Табір лишився цілий, але геологи пережили кілька моторошних хвилин, коли скелі стали колотися і величезні кам'яні брили із страхітливим гуркотом покотилися донизу* (А. Дімаров).

4. *розм.* Колоти собі наркотики; бути наркоманом. — *Давайте глянемо на його руки. Думаю, він колеться, давно і серйозно* (А. Кокотюха); — *Не колися більше, — сказала я їй того вечора. — Тобі це не потрібно. — Це не твоя справа, — відрубала вона* (Любко Дереш).

5. *розм.* Признаватися в чому-небудь. *Фізичний "вплив" і невблаганна логіка — "признаєшся — житимеш, як розкаяний, не признаєшся — вмреш, як принциповий ворог!" — довершують справу, людина колеться* (І. Багряний); *Ранок знову мав початися з допитів. Христофор Ничипорович .. заявив Вагнерові, що "більшовичок" не колеться і не розколеться* (Б. Харчук); — *Макаре, ти грабонув когось? У рюкзаку бабла... Менти застукали? Ну давай уже... Колися! Мені ж цікаво* (Люко Дашвар).

6. Пас. до **коло́ти** 4. *Найбільшою популярністю для розпалювання каміна користуються березові дрова, які легко колються, добре горять і містять малий процент смол* (із журн.); *Я почав колоти осику. Деревина її була дуже м'яка, тому й кололася вона сокирою легко, рівними вузенькими дощечками* (із журн.).

◊ **[І] хо́четься, і [й] ко́леться** *див.* **хоті́тися.**

КОЛОТИ́ТИ, очу́, о́тиш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Розмішувати що-небудь рідке. *Стась мовчав і тільки колотив ложечкою чай* (І. Нечуй-Левицький); *Жінка колотила на припічку кулешу* (Л. Мартович); *Хату тільки починали будувати, .. ти допомагав майстрові колотити розчин* (Є. Пашковський); // Робити каламутним; каламутити. *Два голуби пили воду, А два колотили...* (з народної пісні).

2. *що.* Певним способом виготовляти (про масло); збивати. — *Мати чогось довго колотила масло, гнітила сир, то й мені не спалося* (М. Стельмах).

3. *що, ким, чим і без дод., перен.* Спричиняти неспокій, незадоволення, незгоду; підбурювати проти кого-, чого-небудь. *Колотила Пилипиха у нас в хаті, а наша Катря так само в неї* (Марко Вовчок); [С и д і р:] *Бачите, не вспів у село увійти, вже й колотить миром* (І. Карпенко-Карий); *Колотить Запорожжям .. Яків Барабаш* (Ю. Мушкетик); // Викли́кати замішання, хвилювання, збентеження. *Кожного* [в'язня] *гріє надія, кожного колотить тривога, кожному вже щемить біля серця* (Ю. Збанацький); *Муки творчості колотили мною* (В. Дрозд); // Трусити від гніву, роздратування, хвилювання і т. ін. *Мене почало колотити усвідомлення того, де я опинився* (Любко Дереш); // *безос. Гната колотило, рвало на шмаття, не вкладалося в береги. "Мені вказувати? .. Так не діждешся!" — шепотів він* (Григорій Тютюнник); *Ярош узяв папірчика, сховав до кишені і вийшов, його колотило від безсилої люті* (Ю. Винничук).

4. *розм.* Викликати дрижання, трусити. *Кожух вийшов надвір, ловлячи ротом свіже повітря, його колотила лихоманка* (Д. Білий); // *безос. Це ж треба такому статися, щоб я звалився з каменя і впав мармизою в потічок! Мною колотило і тіпало, тіло затерпло й кипіло газ-булькою, у вухах дзвеніло* (Любко Дереш).

5. *кого, перен., рідко.* Те саме, що **би́ти** 1, 2. *Володимир повелів звалити ідолів, одних порубати, інших попалити, Перуна ж прив'язати до кінського хвоста і .. на всім тім путі приставив дванадцять мужів колотити його жезлами* (П. Загребельний); — *Не вернусь, милий, не вернусь, друже. Бо ти бив мене, колотив дуже!* (з народної пісні); — *Добре, синку. Отак лупцюй кожного, як мене колотив. Нікому не попускай* (О. Довженко).

◊ **(1) Колоти́ти ду́шу** *чию* — викликати у кого-небудь неспокій, роздратування, обурення і т. ін. — *Господар над господарем .. ще може інколи позбиткуватися, але щоб наймит комизував і колотив мою душу — це вже погибеллю пахне* (М. Стельмах).

КОЛОТИ́ТИСЯ, очу́ся, о́тишся, *недок.* 1. *розм.* Приходити в рух від чого-небудь; коливатися. *Тілеса його жіночки колотились перед ним від поштовхів ридвана* (О. Ільченко); // Нерівно різкими поштовхами битися (про серце). *Добре пам'ятає він, як колотилось його серце, коли старости взялися за клямку й відчинили двері* (М. Коцюбинський); *Небезпеки не було, але однаково в мене дуже колотилося серце і стукало щось у скронях* (Л. Смілянський); *Східці в'юнилися все вище і вище — десь під саме небо. У Борі аж дух захопило. Серце колотилося, очі заливав піт* (О. Бердник).

2. Збиватися (про масло). *Щось масло довго не колотиться* (Сл. Б. Грінченка).

3. Трястися від холоду, страху і т. ін.; тремтіти, дрижати. *Чи змерзла, чи з тривоги вся колотилась, насилу в хату вернулась та й упала на постіль* (Ганна Барвінок); *Розказували* [баби].., *що буває так, що тільки гляне і вже зурочить — зараз нападе на людину пропасниця! так і труситься, так і колотиться!* (Грицько Григоренко); *Хлопці .. од холодної води та напруження аж колотились* (І. Білик).

4. *розм.* Напружувати зусилля для досягнення чого-небудь; бути зайнятим чим-небудь, клопотатися чимось. *До півночі колотився* [Федір], *товкся по місту, .. потім ще й дома довго не лягав, і ось тепер маєш — проспав* (Д. Ткач); — *Як у них там? — Поповнення приймають, всю ніч колотяться* (О. Гончар); *Колотиться Макариха з ранку й до вечора, сама спини не розгинає і Якову з невісткою спочину не дає* (М. Руденко).

5. Те саме, що **хвилюва́тися.** — *Думаєте, пан їм* [сиротам] *пособить своїм хлібом? — ще більше колотився чоловік* (М. Стельмах); // Не давати спокою (про почуття, думки). *Минув тиждень, як поховали ми Степана.., а все мені одне в голові колотиться: чия це куля, чия?* (С. Журахович); *Весь час в голові хурделили і колотилися ті самі роздуми* (М. Стельмах).

6. *перен.* Бурхливо виявляти незадоволення, незгоду. — *Ми ще самі тут у себе колотимось, бродимо, як ота земля повесні, а вони* [інтервенти] *тим часом лізуть, лізуть* (О. Гончар); *Недарма колотяться на подвір'ї заробітчани* (М. Стельмах); // *безос. Ми чекаємо — ждемо: чи смерть, чи воля біволашним буде. Колотилось в нас такеньки аж тиждень* (Марко Вовчок); *Ми* [селяни] *теж пану не спускали... Отак два роки колотилось* (І. Франко).

7. *з ким, за що, про що і без дод.* Зчиняти сварку; сперечатися. *Він* [в'язень] *все буянив, колотився, скандалячи із своїми сусідами в кутку, в якому сидів* (І. Багряний); *Вічно голодні Гранчакові діти: троє босих, а двойко в чобітках, за які щоденно колотилася вся хата* (М. Стельмах); *Що мали б то старі мисливці говорить, Коли б із них который змагання це побачив! Про що колотитесь? Про куций хвіст собачий!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); // *безос. Роман жалівся на батька й на братів. — Чудний ти, Романе Пилиповичу! — відкидав йому писар. — Як отак тобі колотитися за їми* [ними], *то нехай тебе батько віддячить, та й годі* (Б. Грінченко).

КОЛОТІ́ВКА, и, *ж.* Предмет домашнього вжитку у формі палички із сучками на кінці для колотіння, збивання чого-небудь. *Павло завжди догоджав братовій. То стільчик зробить їй під корову, то колотівку нову* (М. Томчаній).

КОЛОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **колоти́ти.** *Ринка і риночка — невисока посудина циліндричної форми для колотіння масла, готування печені тощо* (з наук. літ.); *При колотінні компоненти рецептури рівномірно розподіляються по всьому об'єму* (з наук.-попул. літ.); *Невже не міг плюнути* [я] .. *на всі їхні інтриги, зневажити це брудне колотіння?* (Ю. Андрухович).

КОЛОТНЕ́ЧА, і, *ж.* 1. Безладний рух, гомін людей; сум'яття. *Бував він на своєму віку не раз на ярмарках, бачив колотнечу, а подібного нічого не зустрічав* (Ю. Збанацький); *Десь на протилежнім кінці села знялась раптом страшенна колотнеча, запахкали постріли, дико завалувала собачня* (О. Гончар); *В кузові зчинилася колотнеча. Люди кричали, лаялися, потім почали гупати кулаками об вицвілий верх кабіни* (М. Руденко); // Масовий стихійний вияв незадоволення своїм становищем; заворушення. *Піднялася знову буча та колотнеча... Не в одних Пісках* (Панас Мирний); *Не спинити .. тої колотнечі, як не спинити хуртовини, не спинити зливи, що затоплює землю, клекоче бурчаками, руйнує греблі й все, що на дорозі...* (М. Коцюбинський); *Через ті колотнечі та війни руські городи руйнувалися, людність біднішала* (А. Кащенко).

2. Сварка, суперечка. *Колотнеча в Кайдашевій хаті не переставала* (І. Нечуй-Левицький); — *Зараз же мені, Прохоре, помирися з Вірою, і щоб у моїй хаті більше колотнечі не було, а були мир та спокій* (А. Шиян); *Бурмака не виказував ні страху, ні пошани навіть до цього княжого боярина, йому однаково, на кого роззявляти свого ротяку, він міг зчинити колотнечу поміж найближчими Ярославовими людьми* (П. Загребельний).

КОЛО́ТНИК, а, *ч., діал.* 1. Сварлива людина; забіяка. *У жодному випадку не починайте кричати у відповідь — колотник тільки цього й чекає, адже для таких людей сварка — найкращий спосіб розважитися і привести себе в тонус* (із журн.).

2. Підбурювач, заколотник. *Збагнув* [Ярослав], *що народ, зібраний у городі докупи, набагато страшніший правителеві, аніж розсіяні по всій землі поодинокі ратаї, пастухи, ловчі, бортники й просто волоцюги та колотники* (П. Загребельний).

КОЛО́ТНИЦЯ, і, *ж., діал.* Жін. до **коло́тник.** *Головна колотниця Голлівуду влаштувала розбірки, які вилилися в натуральний мордобій* (з газ.).

КОЛОТНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що.* Однокр. до **колоти́ти** 1. *Каблуков схопив баклажку, колотнув її в руках і вихилив за одним духом усю воду* (В. Кучер).

КОЛОТНЯ́, і́, *ж., розм.* Те саме, що **колотне́ча.** *І не було такого дня, Щоб рук його не доходила Якась замотана й немила Панів з хлопами колотня* (І. Франко); *В п'ятницю ж у Люборацьких така колотня була в двірку, що й не сказати* (А. Свидницький); *Почалася між братами колотня за спадок* (О. Забужко).

КОЛОТОМІ́Я, ї, *ж.* Хірургічна операція розтину поверхні ободової кишки. *Видалення поліпів і ворсинчастих аденом товстої кишки роблять шляхом їх електрокоагуляції через ректоскоп або колоноскоп, а також колотомії* (із журн.).

КОЛОТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **коло́ти** 1, 4. *Десь на середині шляху йому стало страшно, що ступні може звести судома. Бойчук зупинився, — колоття у ступнях посилилося* (Д. Білий); *На тих, хто приїде на фестиваль, чекає конкурс історичних костюмів, лицарські турніри, майстер-класи з гончарства, ковальства, колоття дощок та виготовлення із них різних речей* (з газ.).

КОЛОТУ́ХА, и, *ж., діал.* 1. Ряжанка. — *Гості вже в порожні миски заглядають. Тільки до млинців сметани не внось — із колотухою поїдять. Ниньки невеликі пани зібралися* (М. Стельмах); *На ряднах стояли великі миски з пампушками, макітри з колотухою, горнята з курячою печенею* (Є. Гуцало).

2. Сварлива жінка. *Радуйся, мати, — іде невістка до хати: добрая роботуха, а ліпша колотуха* (з народної пісні).

КО́ЛОТЬ, і, *ж., діал.* Замерзла грудками грязь на дорозі. *З хлібом управились, а одвезти у місто на базар або на ярмарок куди — колоть же така — ні з двору!* (Панас Мирний).

КОЛОФО́Н, у, *ч.* Текст на останній сторінці стародруку, що містить назву книги, відомості про її автора, місце і час переписування або друкування і т. ін. *У 1457 р. у Майнці вийшов Псалтир — перше з відомих друкарських видань, що має колофон* (з наук. літ.); // Така ж інформація на старовинних китайських сувоях, перських мініатюрах і стародавніх стінних розписах. *У XV ст. у Японії вірш і картина міцно поєдналися в одному творі. Японський живописний свиток містить два види знаків: письмові (вірші, колофони, печатки) та живописні (власне картина в європейському розумінні)* (із журн.).

КОЛОЦИ́НТ, у, *ч.* Багаторічна витка трав'яниста рослина родини гарбузових, поширена в Середземномор'ї, Північній Африці й Передній Азії. *Колоцинт — це рослина із*

сильним м'ясистим стеблом, яке стелиться по землі (з наук.-популярн. літ.); *Із плодів колоцинту виготовляють заспокійливі, протизапальні, спазмолітичні та інші препарати* (із журн.).

КОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **колоти́ти.** *Ой тече вода, тече, тече колочена* (з народної пісні).

2. *у знач. прикм.* Товчений. *То я сяду, оплакую макітру стовчену, Що вже мені та й не їсти бульбу колочену* (з коломийки); *Почастував* [скіф] *їх гойно, хоч і просто, завдавши тим жоні переполох, — лемішка із облущеного проса, із часником колочений горох* (Л. Костенко).

КОЛО́ША[1], і, *ж., діал.* Холоша. *А інший, голову .. задравши, Пряменько витягнувсь та й скочив через тин, Та як же врізався об землю, вражий син, Колошу розідравши* (Є. Гребінка); *Я рішуче встаю, підкочую колоші* (Г. Косинка).

КОЛО́ША[2], і, *ж., спец.* Певна кількість матеріалу (руди, палива, вапняку і т. ін.), що засипається за один раз у доменну піч, вагранку і т. ін. *У великий конус через малий конус засипають певну кількість шихтових матеріалів, які утворюють так звану колошу. У процесі опускання великого конуса колоша падає в піч* (з наук. літ.); *Шихту, яку називають робочою колошою, завантажують з колошникової площадки* (з навч. літ.).

КОЛО́ШКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. *кого.* Те саме, що **поло́хати.** — *Я гнав овець до старости, а вони два перебігли та й давай мені колошкати овець: кишкають на вівці, одбивають од мене* (Сл. Б. Грінченка); [П е т р о:] *Торішню* [минулу] *ніч знов щось колошкало телят* (М. Кропивницький); *Баба Химка застудилася була, лежала два тижні, а тепер уже ходить, курей колошкає на городі* (О. Бердник).

2. *кого.* Раптово порушувати чий-небудь спокій, переривати сон і т. ін.; турбувати. — *За що знущаєтесь ви надо мною так!.. — За те, — сказав один Рябкові з наймитів, — Щоб не колошкав ти вночі своїх панів* (П. Гулак-Артемовський); — *Може, до хати зайдемо? — Е, ні, не буду колошкати твоїх — нехай сплять до світу Божого* (М. Стельмах); *Телефонний дзвінок .. колошкає зі сну* (О. Забужко); // *що, перен.* Переривати певний стан; сполохувати. *Хай знають* [партизани], *що тут засідка, набагато небезпечніша від тих, може, поодиноких фашистських стрільців, які колошкають тишу й темряву, гатячи з своїх автоматів* (П. Загребельний); *Тривожні думки мене непокоїли, вривались у мої сни, колошкаючи, і я прокидався серед ночі* (Валерій Шевчук).

3. *що.* Ворушити, кошлатити. *Флегонт стояв за хвірткою на вулиці — у самій тужурці, простоволосий, вітер колошкав йому чуба, сніжком присипало плечі* (Ю. Смолич); *Вітерець лоскоче ковил-траву, колошкає полини, щоб вони дужче пахли* (Григір Тютюнник).

КОЛОШМА́ТИТИ, а́чу, а́тиш; *наказ. сп.* колошма́ть; *недок., розм.* 1. *що.* Розвіваючи в різні боки, кошлати, скуйовджувати що-небудь. *Вітер розкидав йому поли старого, заляпаного оливою піджака і колошматив руду з білими кущами бороду* (І. Микитенко); *Шумів ліс, билась об нього буря вгорі, потроху розгойдувала стовбури, колошматила листя* (Ю. Яновський); *Він колошматив розчепіреними пальцями волосся, воно липло до чола і скроней* (Р. Іваничук); *Бриз морський вам чуба колошматив* (І. Драч); // *кого.* Нападаючи на кого-небудь, смикати його зубами, кусати (про собак). *Якось чуємо на вгороді ґвалт, собаки гризуться. Побігли діти, аж воно Брус колошматить сусідового Рябка* (П. Панч).

2. *кого.* Дуже сильно бити кого-небудь. [А н д р і й:] *То ж хулігани! Обізлилися на Арсена, а підстерегли мене і... давай колошматить. Ледве вирвався!* (З. Мороз); *Вони його били сировицею, колошматили тростинами по п'ятах* (Ю. Логвин); // *перен.* Завдавати ворогові нищівних ударів; громити. — *Чоловік повернеться. От побачите. Фронтів уже немає, так він, мабуть, десь недобитків бандитських колошматить* (В. Речмедін); *Духнович розповів, що знав про Богдана, про те, що розвідка його кінчилась успішно і що в бою з танками Богдан теж відзначився. — І зараз там десь їх колошматить, — закінчив Духнович з гордістю за товариша* (О. Гончар).

КОЛОШНИ́К, а́, *ч., техн.* Верхня частина доменної печі, куди засипають колошу (*див.* **коло́ша**[2]). *Колошник має циліндричну форму і служить для завантаження шихти й відведення газів* (з наук. літ.); *Агломерат, руду, вапняк і кокс завантажують у колошник доменної печі за допомогою спеціального засипного апарата* (із журн.).

КОЛОШНИКО́ВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **колошни́к.** *Основний продукт доменного плавлення — чавун, побічні — шлак, колошниковий газ, колошниковий пил* (з навч. літ.); *Григорій Сидорович підхопив його* [онука] *і потяг нагору, майже до колошникової площадки* (Ю. Яновський).

КОЛТ, а, *ч.* Давньоруська жіноча прикраса XI–XIV ст. у вигляді порожнистої металевої підвіски, яку прикріплювали до головного убору. *Вертаючи з Візантії, конунг-володар привозив з собою коштовні золототкані тканини, .. жовті вузькогорлі конусовидні амфори з міцним і солодким вином, золоті й срібні нашийні кола для своїх жінок, колти з птахом-сирином* (В. Домонтович); — *Давайте згадаємо: в яку прикрасу можна вставити таку перлину? — У колт... — невпевнено сказав Михайло. — Колт — із двох частин. Всередині порожній* (Ю. Логвин); *Колти часто були прикрашені зерню, сканню, емаллю, черню. Імовірно, у внутрішню порожнину закладався шматочок тканини, змочений пахощами* (з наук.-популяр. літ.).

КОЛУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **колува́ти.** *Рівномірне колування часто спостерігається в техніці, наприклад, так рухаються частини обертових механізмів* (із журн.); * Образно. *Блажен, хто з дня у день весь многотрудний вік не випускає з рук чепіг, а у засік по зернятку збира, щоб лан не здичавів, щоб марним не було це колування днів* (П. Мовчан).

КОЛУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Рухатися по колу, по коловій лінії. *Сонце по небі колує, Знають і хмари свій шлях* (І. Франко); * Образно. *Балачка велася навколо нових чуток, що колують між людьми* (У. Самчук).

2. Їхати в об'їзд; об'їжджати. *Хто колує, той дома не ночує* (Номис); *Татари стали напливати. Загони заступили Вишневецькому дорогу у Замостя, і треба було колувати, щоб на них не наскочити* (А. Чайковський).

КОЛУМБА́РІЙ, ю, *ч.* Сховище урн із прахом після кремації. *Маленька урна з написом "Юрій Крайнєв" стояла в колумбарії* (В. Собко); *Колумбарії знаходяться на кладовищах і при крематоріях* (з наук.-попул. літ.); *У Стародавньому Римі для колумбаріїв споруджували спеціальні будівлі з рядами напівкруглих ніш* (із журн.).

КОЛУМБІ́ЄЦЬ *див.* **колумбі́йці.**

КОЛУМБІ́ЙКА *див.* **колумбі́йці.**

КОЛУМБІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **колумбі́йці** і Колумбія. *Насамперед слідчий запропонував мені кави .. До-*

повнюючи аромат колумбійської арабіки, затишно попихкував люлькою (Н. Сняданко); *Колумбійський письменник Габріель Гарсіа Маркес є одним із найвідоміших письменників сучасності, найяскравішим представником літератури "магічного реалізму"* (з наук.-попул. літ.); *Колумбійська кухня багата й різноманітна, вона представлена стравами з птиці, свинини, картоплі, рису, бобових* (із журн.).

КОЛУМБІЙЦІ, ів, *(одн.* **колумбієць,** їйця, *ч.,* **колумбійка,** и, *ж.).* Населення Колумбії. *Я грав за факультет у баскетбол. Я був білим. Ще грали майже синій гвінеєць, шоколядовий* [шоколадний] *мадагаскарець, какаовий колумбієць і жовто-червоний болівієць* (Т. Прохасько); *В етнічному відношенні колумбійці представляють суміш корінних народів Південної Америки і вихідців з Європи, Африки та Близького Сходу* (з наук.-попул. літ.).

КОЛУМБІТ, у, *ч.* Мінерал чорного кольору із класу оксидів; руда ніобію. *Колумбіт утворює кристали розміром від частки міліметра (граніти) до великих, масою до 240–900 кг (пегматити), радіально-променисті агрегати й суцільні маси смолянисто-чорного кольору* (з наук. літ.); *Колумбіт зустрічається в пегматитах і в метасоматично змінених гранітах* (із журн.).

КОЛУМНІСТ, а, *ч.* Автор, який веде постійну колонку в друкованому виданні. *Себастян .. запропонував спробувати трохи пожити у Ялівці колумністам кількох великих газет* (Т. Прохасько); *"Іменне" місце колумніста звичайно пов'язане з певною тематичною сферою, рубрикою, наприклад, "економіка", "нові книги", "спорт", "судова хроніка" тощо* (із журн.); *Серед колумністів багато відомих публіцистів, політичних оглядачів, критиків* (із журн.); *Щоб стати колумністом, спочатку треба заробити собі ім'я* (з газ.).

КОЛУМНІСТИКА, и, *ж.* Різновид журналістики — вихід у друкованому виданні авторської колонки. *Колумністика найчастіше є атрибутом якісної преси, що впливає на суспільство інформованістю, аналітизмом, здатністю передбачати майбутнє, а не величезними тиражами* (з наук.-попул. літ.); *Обов'язковою умовою колумністики є те, що статті повинні з'являтися у виданні з певною регулярністю й розміщуватися на одному й тому ж місці під певною рубрикою* (із журн.).

КОЛУМНІСТКА, и, *ж.* Жін. до **колумніст.** *У Великій Британії у віці 101 року померла найстаріша колумністка країни Роуз Хакер* (з газ.).

КОЛУН, а, *ч.* Важка, з тупим клиноподібним лезом сокира для розколювання колод, корчів і т. ін. *Дядько Микола смачно навпіл розколює березові і грабові кряжі. Робить це він так: підійме над головою колуна, замахнеться, скаже "гех" — і дерево розвалюється надвоє* (М. Стельмах); *Ожигов величезним колуном рубав дрова, що їх Краніхфельд носив до повітки* (М. Сиротюк); *Двоє тупцяли біля колоди — рубали дрова, загнали у в'язовий окоренок по саме топорище колун і тепер не могли його витягти* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Пасмуги світання кололи небо колуном* (В. Стус).

КОЛУПАЛОЧКА, и, *ж.* Фігура в українських народних танцях. *В основі танцювальних рухів лежить той чи інший момент трудового процесу або якоїсь дії людини. Наприклад, "колупалочка" асоціюється в нашій уяві з колупанням землі носком і п'яткою* (з навч. літ.); *У процесі вивчення музично-ритмічних рухів рекомендуємо освоювати з дітьми характерні рухи українських народних танців: присідання, колупалочку, бігунець, голубці, тиночки та ін.* (з навч. літ.).

КОЛУПАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **колупати** і **колупатися.** *Руки дідуся лежали на колінах. Сухі, поморщені, чорні від постійного колупання в землі, вони нагадували дубову кору* (М. Руденко).

КОЛУПАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *що, чим, у чому.* Руйнуючи поверхню, робити заглибини, ямки в чомусь. *Один з Троянської громади .. Ціпком все землю колупав* (І. Котляревський); *Батареї сміливіше пристрілюються до гусениць* [танка], *колупають дорогу, луплять і в лоб* (Ю. Яновський); *Вишата сидів із того боку вогниська й колупав лозинкою в жару* (І. Білик); // Роблячи заглибини, відділяти, відколювати шматки чого-небудь. *Гусари позабирали паннів і почали танцювати, — підковані закаблуки колупали діл, глина летіла на стільці* (І. Нечуй-Левицький); *Не їдять, тільки колупають виделками прохололе м'ясо* (Ірина Вільде); *Завдання моє — колупати, довбати скелі, збирати зразки, складати в рюкзак, перти на спині десятки й сотні кілометрів* (О. Бердник).

2. *чим у чому.* Проникати всередину чого-небудь, видаляючи звідти якісь частинки. *І зараз приступивши к ділу, Він шпеник в рані розглядав; Прикладував припарки к тілу І шилом в рані колупав* (І. Котляревський); *— Не знаю, за кого ви гадаєте мене сватати?.. — Курочка починає колупати в носі* (Ірина Вільде); *Колупаючи сірником у зубах, сів* [слідчий] *за стіл, дістав з шухляди папери і вже тоді подивився на Калинку: — То як, надумались?* (А. Дімаров).

3. *перен.* Ображати, дорікати, картати. *Бо й чого нервувати? Служба така в чоловіка — от він і колупає, як не пальцем, то словом...* (Ю. Винничук).

4. *що, перен., фам.* Одержувати великими сумами (про гроші). *— Вивчися, то й будеш паном, будеш служити, гроші колупатимеш...* (Панас Мирний).

◊ **(1) Колупати душу** — спричиняти кому-небудь душевний біль, страждання, переживання. [І в а н:] *Правда, веселих* [пісень] *мало зосталось у голові, а ті, що йдуть до самого серця, то раз у раз так і колупають тобі душу...* (М. Кропивницький); **(2) Колупати піч (комин)** — виконувати обрядову дію під час сватання (про дівчину). *— Онисю, ставай колупати піч! Приїхав Моссаковський та ще й з братом, певне, з сватом, — гукнув батько* (І. Нечуй-Левицький); *Катруся стояла, соромливо опустивши голову, коло печі й колупала пальцем комин* (О. Іваненко); *Мені, мабуть, довіку буде сниться, як я стою, не піднімаю віч. А ті свати лопочуть про куницю, а та дурепа колупає піч!* (Л. Костенко); **(3) Хоч пальцями колупай** — густий, крутий (перев. про їжу). *— Сметани чверть гладущика.., а кисляк такий, .. хоч пальцями колупай* (М. Стельмах).

КОЛУПАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* 1. Те саме, що **колупати** 1, 2. *Ми з Кукурузом сиділи біля пенька навпочіпки, уткнувшися підборіддям в коліна, і задумливо колупалися в землі* (В. Нестайко); *— Який молодець! Навіть не застогнав, як лікар колупався йому в рані й робив перев'язку...* (О. Донченко); *Спідлоба зиркнув* [слідчий] *нам назустріч, а сам колупався гусячою пір'їнкою у великих жовтих зубах* (Ю. Збанацький).

2. *в чому і без дод., перен.* Довго або невміло поратися біля чого-небудь, налагоджуючи, ремонтуючи. *Найда колупався в моторі. До війни він був трактористом і розбирав-*

ся в техніці (В. Минко); *Одна з них* [машин] *зупинилася, і шофер, відкривши капот, почав колупатися, другий німець-солдат присвічував ліхтариком* (Григорій Тютюнник); *Вони її* [машину] *розвертали, здавали задом у кущі, а тоді підняли капот і колупалися в моторі* (Ю. Мушкетик).

3. *у чому.* Те саме, що **копирса́тися** 1. *Офіцер, вийнявши гаманця, почав колупатись в йому* [ньому] (В. Винниченко); *Човняр колупався в торбі. І серед фініків та горіхів ніяк не міг віднайти всі десять динарів* (Ю. Логвин).

4. *перен.* Займатися справою, яка вимагає копіткої та довготривалої праці. *Вони* [мама] *все колупаються на городі і в саду* (О. Копиленко); *Коваль, взявши зігнуту смугу, пішов до зрубу І щось там довго колупався з нею* (Ю. Логвин); *— А ти надовго? — З тиждень із тим дахом колупатимуся* (Люко Дашвар).

КОЛУПНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* 1. *що, чим і без дод.* Однокр. до **колупа́ти** 1, 2. *Василина .. всипала в миску сирого борщу, колупнула грудку недовареної каші і сіла коло столу обідати* (І. Нечуй-Левицький); *— Ану, колупнути кору цього грубого кореня* [винограду]... (М. Коцюбинський); *Недалеко десь за током Землю колупнув снаряд* (С. Воскрекасенко); *Він колупнув ногою пісок і витяг великим і вказівним пальцем корінь лози* (О. Чорногуз); *Дятел .. колупнув кору, зирк — жучок* (О. Копиленко); *Засунув* [Когут] *палець до рота, — колупнув щось між зубами* (І. Цюпа).

2. *кого, що, чим і без дод., перен.* Однокр. до **колупа́ти** 3. *Ватманові слова колупнули-таки його серце, але він пробував усе ще боротися зі своїм чуттям* (І. Франко); *— І вічно ти нападаєш. Чим-небудь, а колупнеш! — вступилася за зятя Марійка* (М. Стельмах); *Колупнути словом, примастити гірке солодким і примастити так, що той, хто доторкнеться до солодкого, неодмінно відчує гірке, — на це він мастак* (Ю. Мушкетик).

3. *кого, що і без прям. дод., перен., розм.* Глибше пізнати кого-, що-небудь, виявити його суть. *Інший — глянути з боку, — такий уже "страдатель" за нашого брата мужика. А колупни, так панським духом і вдарить у ніс* (А. Головко); *— Еге, ти його глибше колупни... Він усім на світі невдоволений* (О. Гончар).

КОЛЧА́КІВЕЦЬ, вця, *ч., іст.* Учасник колчаківщини. *Спроби колчаківців зупинити частини Червоної армії та самим перейти в наступ на Уфимському плоскогір'ї закінчилися невдачею* (з наук. літ.).

КОЛЧА́КІВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до колчаківщини. *Війська під командуванням М. М. Тухачевського після перегрупування завдали поразки Західній колчаківській армії* (з наук. літ.); *Велике значення мала партизанська боротьба в тилу колчаківських військ* (із журн.).

КОЛЧА́КІВЩИНА, и, *ж., іст.* Військовий режим, установлений адміралом О. В. Колчаком у 1918–1920 рр. у Сибіру, на Уралі й Далекому Сході. *Остаточно колчаківщина була ліквідована на початку 1920 р.* (з наук. літ.).

КОЛЧА́Н, а́, *ч.* Сумка, чохол (із шкіри, дерева, тканини і т. ін.) для стріл. *Також і плечі укрив відвертаючим горе залізом Муж той страшний; на ремені колчан через плечі накинув, В нім стріл багато було страховинних, смерті насіння, Смерті, що голос усім відбира* (І. Франко); *Йшли лучники, сховавши в колчани Рій бистрих стріл — разючий дощ війни* (М. Бажан); *У нашому магазині ви можете придбати спортивний колчан для стріл блочного або олімпійського лука* (з мови реклами).

КОЛЧА́ННИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **колча́н.** *У кургані разом із керамікою, виробами з бронзи виявлено колчанний набір* (з газ.).

КОЛЧЕДА́Н, у, *ч.* Загальна назва мінералів, що є сполуками сірки, іноді арсену і стибію з металами групи заліза, міді, цинку, нікелю, кобальту і т. ін. *Один з гонведських батальйонів, розташований у гімназії, почав грабувати кабінет. Особливо сподобалась гонведам колекція мінералів — строкатих кристалів і колчеданів, — які вони напхали до своїх заплічних мішків* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Утворення колчеданів пов'язане з пізньою стадією вулканічного магматизму* (з наук. літ.); *Були знайдені родовища руд і мінералів (сірчаний колчедан у горі Алтин-Тюбя, бурий залізняк, апатити)* (з наук.-попул. літ.).

КОЛЧЕДА́ННИЙ, а, е. Стос. до колчедану. *Колчеданні родовища бувають сірчано-колчеданні, мідно-колчеданні та поліметалево-колчеданні* (з наук.-попул. літ.); *Колчеданний пояс Португалії простягається на 230 км з півночі на північний захід* (із журн.).

КОЛЧЕДА́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **колчеда́нний.** *В асоціації з базальтовими вулканічними гірськими породами залізо- і мідевмісні колчедани формують великі колчеданові родовища* (з наук. літ.).

△ **Пірі́тний (колчеда́новий) недо́гарок** *див.* **недо́гарок.**

КО́ЛЬБА, и, *ж., діал.* Прикла́д. *Загуділо щось у повітрі з страшенним розмахом, і важка кольба солдатського ружжя* [рушниці], *мов грім, упала йому на плечі* (І. Франко); *В кримінал замкнули їх .. за книжки та за тоту демонстрацію, що жандарми кольбами розігнали* (П. Козланюк); *Олена кольбою рушниці вибила скло і виглянула. В цьому закутні між челядською і стайнею жовнірів не було* (В. Чемерис).

КОЛЬБЕРТИ́ЗМ, у, *ч., екон.* Система практичного меркантилізму в управлінні державними фінансами, яку застосовував державний діяч Франції XVII ст. Жан-Батист Кольбер. *Кольбер не винайшов системи, згодом названої його іменем — кольбертизм, але він її послідовно проводив у всіх своїх заходах* (з наук.-попул. літ.).

КОЛЬДКРЕ́М, у, *ч.* Косметичний захисний і живильний крем на основі жирів і воску. *На носі він вгледів прищик, дістав з несесера кольдкрему, помазав й припудрив* (М. Коцюбинський); *Свою назву кольдкрем отримав через відчуття прохолоди, яке він викликає* (із журн.); *Кольдкрем має одну з найдовших історій у світі косметики* (із журн.).

КОЛЬЄ́, *невідм., с.* Намисто з коштовних каменів, перлів, перев. з підвісками. *Прекрасної роботи кольє, браслети, дорогоцінні обручки .. Це, напевне, дістається їм* [жінкам] *тільки як подарунки* (Ірина Вільде); *З сережок рубіновим сяєвом ллє, На зморщеній шиї — брильянтне* [брильянтове] *кольє* (С. Воскрекасенко); *— Моя люба, як вам подобається це? — він змахнув руками, як фокусник, і в руках його опинилося чудове кольє* (Валерій Шевчук).

КО́ЛЬЗА, и, *ж.* Однорічна олійна рослина родини хрестоцвітих із жовтими квітками; яра форма ріпаку. *Варила* [Настя] *ці дні липку затірку, присмачуючи її замість шкварки жменькою потовченої кользи чи розбитою крашанкою* (М. Стельмах); *Є два види ріпаку: ріпак ярий (кольза) і ріпак озимий, який має основне значення* (з наук. літ.); *Олію кользи*

використовують у миловарній, текстильній, лакофарбовій, металургійній та інших галузях промисловості (із журн.).

КО́ЛЬЗОВИ́ЩЕ, а, *с.* Поле, з якого зібрано кользу. *Просто до кагатів поправували. Не дорогою, а кользовищем* (Ю. Мушкетик).

КО́ЛЬКА, и, *ж.* 1. Різкий, гострий біль (у животі, у боці і т. ін.), який створює відчуття уколу; коліка. *Як побачила я Параску та й не стямилась; як кольнула мене колька в печінки* (І. Нечуй-Левицький); *Болючий струм вже перебігав хребтом раз по раз, перетворюючись в безперервну болючу вібрацію, кольки, зудіння* (І. Багряний); *Катерина .. скаржилася на сина, котрий завдав їй такої образи, що в грудях з'явилася колька* (С. Чорнобривець); *Ранкова роса навіть улітку холодна до кольок* (Ю. Мушкетик).

2. *діал.* Колючка (у 1 знач.). *Швед .. наказав прочистити путь батальйонові через плац, щоб не було під ногами реп'яхів, баранчиків, будяків, кураю й іншої кольки* (Ю. Яновський); *Раптом будяк шпигонув йому колькою в носа* (М. Вінграновський).

◊ **(1) [Аж] ко́льки ко́лють (спира́ють) <[Аж] ко́лька ко́ле (спира́є)>** *кого* — хто-небудь страждає від заздрощів. *Та я тебе поцілую із правого боку, Най ворогів кольки колють хоть півтора року!* (з коломийки); *Посеред дороги він крикне як стій, Оттут йому вродиться страва й напій. Глядітимуть там Епікури, сховавшись за плоти, І буде їх колька колоти. Ой, як би дожити нам доти!* (І. Франко); **[Аж] на ко́льки бере́** *див.* **бра́ти; (2) Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло>** — виникає відчуття різкого болю (перев. у черевній порожнині, у грудях). *Я вже ледве дишу, ледве ходжу: штрикає мене колька день і ніч* (І. Нечуй-Левицький); *Він намагався щось сказати, але в грудях, чи від випитого, чи від хвороби, шпигала колька* (С. Чорнобривець); *Як схопила колька, то мало душа не втекла з тіла* (М. Коцюбинський); *Преображенський різкими кроками підійшов до фельдшериці й прошепотів так, що кольки в неї аж до п'ят зашпигали* (Іван Ле); *— Правдою дихаю. А тебе, Дорохтею, ще від кривди на кольки не схопило?* (М. Стельмах).

КОЛЬКИ́Й, а́, е́. Те саме, що **колю́чий** 1. *Позаростають стежечки і доріжечки Зеленими споришами, .. колькими будяками* (П. Чубинський); *Брели* [моряки] *морем попід скелями, по мулькій гальці, колькому черепашнику* (Ю. Мушкетик); *Пастух обтрусив на холошах колький бур'ян, що нападав, коли проламувались крізь хащі* (Є. Пашковський).

КО́ЛЬКО. Присл. до **кольки́й.** *Холодні й жорстокі пальці* [лікаря] *спокійно й байдуже полізли по животу, якось колько надавили, постукали* (М. Івченко); // *у знач. пред. — Ой, як колько тут! ой, бур'ян б'є по ногах! ой, як колють колючки! — аж сичав Фесенко, підкидаючи ноги вгору* (І. Нечуй-Левицький).

КОЛЬМАТА́Ж, у, *ч.* 1. Природне чи штучне осадження намулів на ділянці землі, внаслідок чого утворюється новий родючий шар або підвищується родючість ґрунту. *При штучному кольматажі ділянку обносять валами й періодично або систематично заливають водою, багатою на мули* (з наук. літ.).

2. Природне або штучне вмивання глинистих або мулистих частинок у пори ґрунту, що зменшує фільтрацію води через стінки каналів, водойм і т. ін. *Для боротьби з втратами води застосовують спеціальні прийоми, з яких найбільш доступними є облицьовування каналів глиною, глиняний кольматаж (замулення) і засолонцювання каналів* (з наук. літ.).

КОЛЬНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що.* 1. Однокр. до **коло́ти** 1, 2. *Його в руку штиком кольнув якийсь француз* (Панас Мирний); *Тільки запальна Варя Кочубей насурмилась, ладна вже була кольнути Сою якимсь гострим слівцем* (Д. Ткач); // *безос. Ганні кольнуло в грудях коло самісінького серця* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Однокр. до **коло́ти** 6. — *Добрий мені обід, — кольнув Фред. — Вечеряти якраз час...* (Ю. Збанацький).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в** *і т. ін.)* **[ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)]** *див.* **хто**[1].

КОЛЬОРАТИ́В, а, *ч.* Прикметник, що позначає колір. *В українській мові лексико-семантична група кольоративів належить до найуживаніших у мовній практиці слів* (з наук. літ.); *Прикметники-кольоративи в мовотворчості В. Винниченка утворюють широкі синонімічні гнізда, які збагачуються головним чином за рахунок відносних прикметників та індивідуально-авторських новотворів* (з наук. літ.); *Специфіка функціонування кольоративів у мовленні визначається особливістю реалізації їхнього значення, а це прямо залежить від стилю тексту, в якому вживаються кольороназви* (з навч. літ.).

КОЛЬОРИ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **барви́стий.** [П а н н а:] *Уві сні я часто бачу себе у таких світлих та кольористих убраннях, яких в дійсності ніколи й не бачила на собі* (С. Васильченко); *Перед будинком розстилався невеличкий квітничок: десяток кольористих клумб і жовті стежки між ними* (Ю. Смолич); *Книжковий скарб, кольористий спинками, збився також по кутках, а далі піднявся, спираючись на вузькі полички, по всіх стінах, аж до стелі* (В. Барка).

КОЛЬОРИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кольори́стий.** *Кольористість тканин помітно зростає наприкінці XIX ст., коли у виробництво їх вводиться все більше фабричних ниток* (з наук. літ.); *Казки навчають дітей бачити прекрасне в навколишньому світі, відчувати кольористість, багатство життя* (із журн.).

КОЛЬОРИ́СТО. Присл. до **кольори́стий.** *Сталось диво тоді: камінець засіяв І промінням ясним всіх людей здивував, І палючим огнем кольористо блищить, І проміння його усім очі сліпить* (В. Самійленко); *В саду були великі озера з такою дивною прозорою водою, що всі квіти й дерева кольористо .. відбивалися в них* (О. Іваненко).

КОЛЬОРО́ВИЙ, а, е. 1. Забарвлений у який-небудь колір (не чорний і не білий). *Я таки справді мушу собі сукню пошити хоч яку-небудь та білу, бо я не хочу бути в чорному на твоєму весіллі, а в кольоровому я просто якось не в стані бачити себе тепер* (Леся Українка); *Спалахує лампа під великим кольоровим абажуром* (І. Микитенко); *Над сонцем синя баня неба, поділена на концентричні кольорові кола — від рожевого над сонцем і до темного ультрамариново-зеленого вгорі, в зеніті* (І. Багряний); *Романенко уважно раз і другий раз прочитав підкреслені кольоровим олівцем рядки в передовій статті* (С. Журахович).

2. Забарвлений у різні кольори; різноколірний. *Заревли десь труби, і увесь цей кольоровий натовп якимось чудом перетворився в живий вінок, що стиха під музику пішов кружить по залі* (С. Васильченко); *Біля одної — білої* [юр-

ти], *з відкритим верхом — стояв Джамбул у кольоровому халаті* (О. Десняк); *На стінах висіли малюнки — і кольорові, і штрихові* (В. Нестайко); // Який відтворює природне забарвлення зображуваного (про кіно, телебачення, фотографію і т. ін.). *Блискучі переваги кольорового кіно перед чорно-білим очевидні, як очевидні і безмежні перспективи його розвитку* (О. Довженко); — *Я чув, Костянтине Фердинандовичу, що вже вигадали кольорову фотографію* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Який належить не до білої раси людей. *Кольорові люди отримали свою назву від різних відтінків коричневого кольору: від молочного до майже чорного* (із журн.); *На вечірку запрошувалися піаніст або невеличкий ансамбль, що виконували танцювальну музику. Ця форма розваг користувалася великою популярністю серед кольорового населення* (з газ.).

4. Який стосується виробництва всіх металів, крім заліза і його сплавів. *Кольорове лиття (сплави алюмінію, міді, цинку, магнію та ін.) завдяки особливим властивостям металів (антикорозійність, електропровідність, мала маса та ін.) використовують у приладобудуванні, виробництві машин і апаратів, у сантехніці тощо* (з наук.-попул. літ.); *Алюмінієва промисловість є однією з основних галузей кольорової металургії України* (з газ.).

5. Те саме, що **ко́лірний.** *У кожного кольору є три основні властивості: кольоровий тон, насиченість і світлота* (з наук. літ.); *Мета уроку — сформувати в школярів поняття про кольоровий спектр, показати значення кольору в житті людини, розвинути естетичний смак* (з навч. літ.).

△ **Кольоро́ві мета́ли** *див.* **мета́л.**

КОЛЬОРОВІДЧУТТЯ́, я, *с., мед.* Здатність ока розрізняти колірні тони. *Кольоровідчуття пов'язане з функцією колбочкових клітин сітківки* (з наук. літ.); *Нормальне кольоровідчуття називається нормальною трихромазією, а люди з нормальним колірним зором — нормальними трихроматами* (з наук. літ.); *При лікуванні захворювань, які спричинили порушення кольоровідчуття, можливе його відновлення; уроджені порушення кольоровідчуття невиліковні* (із журн.).

КОЛЬОРО́ВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Наявність певного кольору в чомусь. *Промені різної кольоровості неоднаково заломлюються призмою* (з навч. літ.); *Щоб установити сортність гасу, бензину та інших продуктів перегонки нафти, необхідно спочатку визначити їх кольоровість* (із журн.).

2. *розм.* Властивість за знач. **кольоро́вий** 2. *Тихий часе надвечірній .. Як ти млою повиваєш Те, що грало пишноцвітно В кольоровості незмірній!* (М. Рильський).

КОЛЬОРОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука про сприймання і розрізнення кольорів. *Кольорознавство охоплює питання, пов'язані з фізикою, психологією, світлотехнікою, медициною, технікою, мистецтвом* (з наук. літ.); *Кольорознавство викладається в художніх та художньо-промислових навчальних закладах* (із журн.).

КОЛЬОРОМУ́ЗИКА, и, *ж.* 1. Вид синтетичного мистецтва, заснований на взаємодії музики і мінливих кольорів; світломузика. *Одним із напрямків дослідження у сфері кольоромузики є розроблення автоматичних світломузичних приладів, які синтезують світлове шоу для супроводу музики* (з наук.-попул. літ.); *Просторові та часові види мистецтва зазвичай можуть органічно поєднуватися за умови повного підпорядкування перших другим. Однак у XX ст. з'явилися їхні об'єднання на рівних основах, наприклад кінетичне мистецтво, кольоромузика* (із журн.); *Кольоромузика отримала широке застосування серед професіоналів, які займаються організацією шоу, концертів, дискотек* (з Інтернету).

2. *розм.* Електронна установка для відтворення музики разом із колірно-світловими ефектами. *Побутова кольоромузика може бути екранно-проекційна, дискретно-променева, світлодіодна та лазерна* (із журн.).

КОЛЬОРОМУЗИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кольоромузики. *Автор проекту сподівається, що згодом тут функціонуватиме унікальний кольоромузичний театр* (з газ.); *Кольоромузична композиція; Кольоромузичний пристрій; Кольоромузичний фонтан.*

КОЛЬОРОПО́ДІЛ, у, *ч., полігр.* Процес поділу зображення на основні кольори для того, щоб зображення було надруковане для кожного кольору окремою друкарською формою. *Автоматичне здійснення кольороподілу й виготовлення електронної друкарської форми збільшує оперативність випуску друкованої продукції, тим самим підвищуючи ефективність роботи друкарських машин* (з наук. літ.); *Нині кольороподіл виконують за допомогою спеціальних комп'ютерних програм* (із журн.).

КОЛЬОРОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Застосування кольору з лікувальною метою. *Кольоротерапія як спосіб лікування використовувалася ще в Стародавньому Єгипті, Індії, Китаї, на Русі* (з наук. літ.); *Кольоротерапія базується на тому, що колір викликає певні біохімічні реакції в тканинах людського організму, стимулює різні залози й деякі відділи головного мозку, у тому числі й гіпофіз* (з наук. літ.).

КОЛЬОРОЧУТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Відчуття, сприймання кольорів. *Треба широко впроваджувати уроки з малювання фарбами з натури, які розвивають у дітей кольорочутливість, окомір і гостроту зору* (із журн.).

2. *фот.* Здатність фотографічних матеріалів відтворювати кольори. *Експозиція залежить від яскравості об'єкта знімання (фотографування), світлосили об'єктива, світло- і кольорочутливості фотоматеріалу тощо* (з наук. літ.).

КОЛЬРА́БІ, *невідм., ж.* Городня дворічна рослина родини капустяних з товстим кулястим стеблом, що виглядом і смаком нагадує ріпу і є різновидом капусти. *Кольрабі холодостійка і швидкостигла рослина, дає урожай раніше, ніж рання білокачанна капуста* (з наук. літ.); *Кольрабі містить білки, кальцій, фосфор, магній і має небагато калорій (у 100 г 43 ккал). Через високий вміст вітаміну С кольрабі називають "північним лимоном"* (з наук.-попул. літ.); *Кольрабі найкраще споживати сирою як салат. Також її тушкують, фарширують, смажать і додають у суп* (із журн.).

КОЛЬТ, а, *ч.* Револьвер або автоматичний пістолет особливої системи. *З кишені її куценької спідниці визирала ручка маленького кольта* (Олесь Досвітній); — *Пане Чайко! Прошу вас не втручатися не в свої справи, — скрикнув він, хапаючися за свій кольт* (Д. Бузько); *Рвучко розчинилися двері. Капітан Горн схопився з дивана, в руках уже був кольт* (Іван Ле); [К у з ь м а:] *А навчити з кулемета стріляти можеш?* [Т а р а с:] *Чого ж, можна. Я й максим, і кольт, і люїс знаю, як своїх п'ять пальців* (О. Корнійчук).

КОЛЬЧУ́ГА, и, *ж.* Частина старовинного захисного військового спорядження у формі сорочки з металевих кілець. [П а н Д у ш е ч к а:] *Ромця гадала, що прийдуть лицарі в шоломах, у кольчугах, а прийшли якісь костурники...* (С. Ва-

сильченко); *Про всяк випадок надів він під сорочку кольчугу й засунув за пояс кинджал* (З. Тулуб); *Хлопці вимагали бронзи візантійської для стріл, кольчуг дрібнотканих з тонкого дроту, легких у поході, мечів двосічних гарту тужавого, збруї для коней бойових* (О. Бердник); * Образно. *І тільки дуб у золотій кольчузі, Як воїн, вийшов зиму зустрічать* (Я. Шпорта); * У порівн. — *Тебе ж і голкою не вколеш. Весь в орденах, мов у кольчузі!..* (М. Руденко).

КОЛЬЧУГАЛЮМІНІЄВИЙ, а, е. Стос. до кольчугалюмінію. *Кольчугалюмінієві профілі застосовувалися протягом багатьох років, поки будували літаки з гофрованою обшивкою* (з наук.-попул. літ.).

КОЛЬЧУГАЛЮМІНІЙ, ю, *ч.* Міцний алюмінієвий сплав, який містить 0,5 % нікелю. *На базі Кольчугінського заводу з оброблення кольорових металів був отриманий кольчугалюміній, що за якістю не поступався німецькому дюралюмінію* (з наук. літ.); *АНТ-2 конструкції А. М. Туполєва — перший суцільнометалевий літак, покритий гофрованою обшивкою з кольчугалюмінію* (із журн.).

КОЛЬЧУ́ЖНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кольчу́га.** *В кольчужні кільця дівчина вплете Свого волосся пасмо золоте* (М. Бажан).

2. Який складається з металевих кілець; кільчастий. *Воронець грудьми, прикритими кольчужною сіткою, розштовхував низькорослих коней степовиків, копитами вдавлював у землю тіла поранених чи вибитих із сідла ворожих воїнів* (В. Малик); *"Ротоблуде, клятволамцю! Хай замовкне твій язик! Твій шолом кольчужний миттю я зімну, немов башлик"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

КОЛЬЧУ́ЖНИК, а, *ч., іст.* 1. Воїн, одягнений у кольчугу. *Брама відчинилася, і виступило військо. Спереду гусари. За ними — кольчужники. Потім панцирники; за ними всі у мідних шоломах* (О. Довженко).

2. Майстер, який виготовляв кольчуги. *У містах жило й працювало багато ремісників: ковалів, гончарів, мулярів, чинбарів, зброярів, кольчужників, ювелірів* (з навч. літ.); *Середньовічні кольчужники виготовляли дріт для кольчуги самотужки — протягували його через металеву пластину з отворами різного діаметра* (із журн.).

КОЛЮ́ЧЕ. Присл. до **колю́чий.** *Рясні сльози колюче лоскотали в горлі й напливали великими горошинами* (М. Івченко); — *На темній вощині бджоли менше споживають меду. Яків колюче посміхається: — А нема такої вощини, щоб зовсім бджоли нічого не їли?* (М. Стельмах); *Дівчина .. колюче дивилась на Кіндрата Дорофійовича* (В. Логвиненко).

КОЛЮ́ЧЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **колю́чка** 1–4. *Деякі огірки були вкриті колючечками й кололи його делікатні руки* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. *Йому було приємно розмовляти з нею, ховатися по словесних схованках, шукати самому. Хоч доводилось і остерігатись: міг натрапити .. на .. шпильку. Але й тут він уже відчув: ті шпильки не дуже тверді. Вони ніби молоденькі колючечки на каштані* (Ю. Мушкетик).

КО́ЛЮЧИЙ, а, е. 1. Яким колють, проколюють кого-, що-небудь. *Тут взагалі не було гострих і колючих предметів, що знагла нагадало про те, де ти є. Так, це .. психушка, дурка* (В. Шкляр); *Отруйних риб поділяють на активно- і пасивнотоксичних. Перші озброєні особливим колючим апаратом, сполученим із отруйними залозами, який риба застосовує для самозахисту* (з наук.-попул. літ.).

2. Який створює відчуття уколу; гострий. *Була вже ніч, коли він спинився, хапаючи ротом повітря і почуваючи колючий біль у боку від неймовірно швидкого бігу* (О. Донченко); *Холодний вітер .. пронизав усе тіло крижаним колючим болем* (В. Нестайко).

КОЛЮ́ЧИЙ, а, е. 1. Який може колоти і колотися (у 1 знач.). *Рука його .. раптом наткнулась на шершаву колючу бороду* (М. Коцюбинський); *Настя спритно сковзнула вздовж колючих снопів, що пахтіли сонцем і степом* (З. Тулуб); *Роздратоване вибухами повітря перекидало мене з горба на горб, через траншеї, сіті колючого дроту* (Р. Андріяшик); // Який має колючки; з колючками. *І стежечка, де ти ходила, Колючим терном поросла* (Т. Шевченко); *Мелькає облита зливою зелень, сивіють величезні, обтяжені росою листки папороті, в'ється низом колюча ожина* (О. Гончар); *Там, де вони стояли, я побачив кущ, геть обшарпаний, з вовчими ягодами на колючих гілках* (В. Близнець); // Який викликає відчуття болю, що нагадує укол (про мороз, вітер і т. ін.). *Колючий вітер обпалював щоки* (А. Шиян); *Він, переможений, присоромлений, .. відчуває, як по шкірі починає противно розтікатися колючий холод* (М. Стельмах); *Руки враз робилися червоними, мокрими, і по кінчиках пальців стрибав колючий мороз* (К. Гриб).

2. *перен.* Який дошкуляє; дошкульний. *Мужича правда єсть колюча, А панська на всі боки гнуча* (І. Котляревський); *Хома встромляє в Андрієві очі свої, каламутні. Гострий колючий сміх креше з них іскри* (М. Коцюбинський); *Гострий був на колюче слово Попович* (О. Довженко); // Проникливо гострий (про очі, погляд). *Ранеску вже вп'явся у крамаря своїми колючими очима, свердлив його наскрізь* (М. Чабанівський); *Погляд її віщує бурю, він колючий, пронизливий* (В. Речмедін); *Воронич відчутно знітився, його колючі очі злякано забігали* (Ю. Андрухович); // Який різко висловлює свої думки, погляди. *От і колюча ти, як їжак, і різка до неввічливості, і все-таки ніби свіжий вітер по наших лабораторіях пройшов* (В. Собко); [Н а т а ш а:] *Якби щастя від плаття залежало, то жодної нещасливої жінки не було б на світі. Плаття!* [С в і т л а н а:] *Колюча ти, Наташо* (М. Зарудний).

△ **Колю́ча аку́ла** *див.* **аку́ла.**

КОЛЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **колю́чий.** *Була шалена клекотнява гірських річок, похмурі верхи гір, хмари вгорі, хмари внизу під ногами, колючість ялиць, загадковість широколистих папоротників* (П. Загребельний); *Лице його було червоне, люте; очі стратили свою гостру колючість і якось похмуро дивились* (Панас Мирний); *Це було вже не те дівча, що тільки-но так уміло та вільно поралось тут: настовбурчилось враз, де і взялася колючість, і повні ті щічки та ягодини губенят надулись* (О. Гончар).

КОЛЮ́ЧКА, и, *ж.* 1. *розм.* Будь-яке невелике колюче вістря. [С а в к а:] *Я тобі правду кажу: оце упав би на колючки та зразу й заснув би!* (С. Васильченко); *На непривітній голій землі, обнесеній колючками іржавого дроту, .. неквапливо метушився понад бруківкою концтабір* (В. Козаченко); *Він гепнувся з коня, і в сідницю йому застряла колючка. — Шип!.. — зашипів гетьман. — Залізний ши-ип!..* (В. Чемерис); // Те саме, що **ска́лка** 3. *Трапилось так, що й бджоли покусали хлопчину, і колючку загнав у ногу* (О. Донченко); *Не підсадиш ти мене на грушу, Колючок не виймеш із ступні...* (Л. Забашта); *Коли у ваше тіло увігнано багато скалок,*

наприклад, колючки кактуса або малини, треба накапати на уражене місце віск і дати йому охолонути. Далі віск забереться разом із колючками (з наук.-попул. літ.); // Тверде голчасте утворення на тілі у деяких тварин. *Рукавиці йому слугували для того, щоб, очевидно, не залишити після себе слідів і щоб не поколотися об колючки їжаків* (О. Чорногуз); *Риба була здоровенна, і коли він просунув обидві руки їй у зябра і потяг на себе, вона вся туго зіпнулась, потім пружно розправилась, боляче зачепила колючкою спинного плавця по грудях* (Ю. Логвин); // Який-небудь орган рослини чи якась частина її стебла, листа і т. ін., що становить загострене утворення. *Чоботи, одежа, лице — все в Запорожця було вимащене в болото, викачане в реп'яхах, у колючках...* (С. Васильченко); *Терен заховав під білими квітами свої гострі колючки* (М. Руденко); *Дереза, колючками чіпляючись за Карпа, хльоскаючи по щоках, поки він проломлювався, враз розступається* (Г. Колісник); // *розм.* Назва деяких колючих рослин. *Балабушин погонич звернув у колючки, на горб і трохи не перекинув Балабухи просто в віз Млинковського* (І. Нечуй-Левицький); *Скінчилися казенні будівлі й почалися звичайні, вбогі обивательські халупи, довжелезні недоламані паркани, тини, порослі буйно колючками й пасльоном* (І. Багряний); *Буйні шовкові трави змінилися сухою колючкою* (Р. Іваничук).

2. *перен.* Колючий погляд. *Вона такими колючками зиркала в бік Лебедя, ніби він і є причиною отих непорядків* (Яків Баш); — *Тільки-но я це промовив, наче підмінив хто румуна. Очі добрі зробилися, зникли з них колючки, усміхнувся* (І. Муратов); *Зеленкувате будяччя Співакових очей впинається у Грицькове обличчя гострими колючками* (Є. Доломан).

3. *перен.* Уїдливе зауваження, злобна насмішка. *Він зараз упивається своєю владою і закругленою, перетиканою колючками лихих натяків мовою* (М. Стельмах); — *Мені боляче, Митрофанівно, вислуховувати твої колючки. Не з того, гадаю, починаєш секретарювання* (Микита Чернявський); *В останніх словах знову почулися колючки, й Годой стримано посміхнувся* (І. Білик).

4. *перен.* Болюче почуття; смуток, туга. *Першою .. колючкою у Чіпчинім житті була смерть бабина* (Панас Мирний); *А ще в серці муляла колючка, що Петрана Медведюк його не хоче...* (М. Малиновська); *На Найдьонова дивилися затуманені хмелем Павлові очі, повні зненависті. Не один рік цей чоловік колючкою сидить у Павловому серці* (М. Циба).

5. Дрібна костиста хижа риба, у якої на животі і на спині замість черевного і спинного плавців розміщені гострі кісткові пластинки. *Є ряд риб, які можуть жити у прісних і в солоних водах, наприклад, колючка триголкова* (із журн.).

6. *розм.* Те саме, що **ко́лька** 1. — *Я стара людина: або ногу підколю, або колючка нападе, то й запізнюся* (Ганна Барвінок).

(1) Верблю́жа колю́чка — пасовищна посухостійка рослина родини бобових, поширена перев. у пустелях і напівпустелях. *Немає на землі пустелі, в якій би не подавало ознак життя. У вигляді верблюжої колючки, павучка, вітру, що рухає бархани* (А. Михайленко); *Коріння верблюжої колючки сягає ґрунтових вод на глибині до 20 м* (з наук.-попул. літ.).

◊ **[Як] (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на голка́х (на шпилька́х, на колючка́х, на те́рню** *і т. ін.)* *див.* **го́лка.**

КОЛЮ́ЧКО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до колючки (у 1 знач.). *В аріокарпусу колючкова частина віддалена від квіткової* (з наук.-попул. літ.); *Нині ринок насичений різними сортами ожини: ранньою, ремонтантною, колючковою, безколючковою — на будь-який смак* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **колю́чко́ві,** вих, *мн., зоол.* Родина риб з веретеноподібним тілом без луски від сріблясто-білого до темно-зеленого забарвлення, рядом кісткових пластинок на боках і гострими колючками на спині й черевному плавці. *Налічується до 16 представників колючкових, які належать до п'яти родів* (з наук. літ.); *Колючкові живуть у прісній воді та солонуватій морській* (з наук. літ.).

КОЛЮЧКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до колючки, схожий на неї. *На ребрах стебла анголюми розміщені колючкоподібні виступи* (з наук. літ.); *Оселедець чорноморсько-азовський з Дніпровського водосховища має стиснуте з боків тіло, черевний край від міжзябрового проміжку до основи хвостового плавця вкритий міцними колючкоподібними лусками* (із журн.).

КОЛЮ́ЧЧЯ, я, *с.* Збірн. до **колю́чка** 1. *З туману вирізуються контури старого й глухого лісу, що густо поріс колюччям та папороттю* (С. Васильченко); *З радісним галасом довго біжимо за тим своїм, що втікає найдалі, вишневим листочком, ладні бігти за ним по колюччю стерні хоч і на край світу!..* (О. Гончар); *Верблюди гордо тримали голови угорі, зріли маленькими мудрими очицями вогкий прохолодний, попри літо, край. Ні піску. Ні смакоти колюччя. Трохи звичніш почувалися буйволи та мули* (Г. Колісник).

КОЛЯДА́, и́, *ж.* 1. *(з великої літери).* Народне свято сонячного циклу; після прийняття християнства — обряд славлення Різдвяних свят піснями (колядками). *Цілий вечір по вулицях їздили оркестри всякої музики, витинали дуже веселі марші .. От який тут Святий вечір і Коляда* (Леся Українка); — *От мороз, Мусію Степановичу, аж пече! Колядникам не повезло сей год... Правда, Совєцька власть Коляди не признає!..* (Г. Косинка); *Василько чекав Коляди, бо вона мала дати заробіток* (А. Турчинська).

2. Те саме, що **коля́дка** 1. — *Приходь коляду доколядувати!* (О. Кобилянська); *Тиша минула. Загулялося, і полилася пісня, коляда* (У. Самчук); *На столі кутя. А я — семилітнє дитя — Біжу ранесенько від хати до хати Колядувати. Під одною хатою коляду Довго й поважно веду* (Д. Павличко).

3. Винагорода за колядування. *Он і пан іде, коляду несе: коробку вівса, наверх ковбаса* (з народної пісні); — *От тобі й на! Поїли свині нашу коляду! — промовив сам до себе погонич* (І. Нечуй-Левицький).

КОЛЯ́ДКА, и, *ж.* 1. Старовинна обрядова різдвяна пісня. *Любий дядьку .. Хочу тільки де про що вас запитати: чи співають у Болгарії колядки і чи похожі вони на українські?* (Леся Українка); — *Пане Лесю! А чи скоро почнуться колядки? Страх як люблю їх слухати* (М. Івченко); *Його молода красуня мати співала йому чарівних пісень-колядок, яких ніхто вже й не знає сьогодні* (О. Довженко); *Святкували Різдво. .. З віршуванням, з колядками* (І. Багряний).

2. Обряд колядування. *Було на вулиці, вечорницях, у досвітки, в колядці, на ігрищах ніхто, як я, перед вела* (О. Стороженко); *Весела пора — колядки. Недаром кожна дівчина, як Бога, дожидає їх; і наспіваєшся, і нагуляєшся, і нарегочешся* (Панас Мирний).

КОЛЯ́ДКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **коля́дка;** який є колядкою. *Почалися веселі колядкові співи* (І. Франко); *Колядковий текст стосується сакрального дійства, що моделює одну з найбільш культово важливих подій християнського віровчення — народження Ісуса Христа* (з наук. літ.); *Чи не найбагатша колядкова традиція — у слов'янських народів, зокрема, у поляків та українців* (із журн.).

КОЛЯ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **коляда́;** який є колядою. *До .. цікавих з етнографічного погляду місцевостей належать також гори, заселені бойками, — тепер головний рудник незвичайно цікавих і важливих колядних пісень* (І. Франко); *Надійшли й прошуміли колядні свята* (І. Білик); *Билини тісно пов'язані з народною обрядовою піснею (звичаєм величання, з колядними і весільними обрядовими піснями), з казковими мотивами* (з наук. літ.).

КОЛЯ́ДНИК, а, ч. Той, хто колядує. *Голоси малих колядників уже розтиналися по селу* (Панас Мирний); *Увечері приходили колядники: Наталка, в гарному дівочому убранні, .. Грицько у своїй святковій парубоцькій одежі* (І. Багряний); *Як господар і князь він мусив сидіти в теремі, ждати колядників, щоб вийти на ґанок, коли вони почнуть співати* (С. Скляренко); * У порівн. — *Оце ж пак заходимось ходить по хатах з жартами, неначе колядники або якісь щедрівники* (І. Нечуй-Левицький).

КОЛЯ́ДНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коля́дник.** *Щозими, шугаючи в снігах з запаленою звіздою вгорі, несли ми крізь ніч голубу до знайомих тополь свою колядницьку радість...* (О. Гончар); // Який складається з колядників. *Якщо "ґазда" хоче, щоб колядницька ватага йому дім "звеселила", він виходить на поріг з калачем у руках, а "ґаздиня" — з повісмом льону* (О. Воропай).

КОЛЯ́ДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **коля́дник.** *Стара Очкуриха .. пирогами годувала, ще й сороківку дала колядницям* (Панас Мирний); — *Не до Коропів іду, а на вечорниці! Треба перед колядками розспіватись. Щоб до ладу був спів! — Теж мені — колядниця! Так вона співає, як наша стара гуска шипить...* (Ю. Логвин); * У порівн. *Вночі дівчата, рознісши листівки, повернулися рожеві, бурхливі, мов колядниці* (О. Гончар).

КОЛЯДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **колядува́ти.** *Після Святого вечора почалися нові радощі — колядування* (Є. Кравченко); *Ні одне весілля, ні одні танці, ні одне колядування не обходилось без неї* [Христі] (М. Стельмах).

КОЛЯДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Співати колядки, брати участь в обряді, пов'язаному з виконанням цих пісень. — *Благословіть колядувати! — крикнула Горпина, зазираючи у вікно* (Панас Мирний); *Заховавшись у природній фортеці міста, козаки дозволили собі домашню розкіш — пішли колядувати* (Іван Ле); *Наближаються свята, і закортіло мені розказати нашій молоді, як то колись гуляли, колядували* (Є. Кравченко); *Навіть Йосько з нами ходив і хоч не колядував, але приграває на скрипці* (Ю. Винничук).

КОЛЯ́КА, и, *ж.* Збільш. до **кіло́к** 1. *Зінько скочив наперед і встиг ухопиться за коляку, що здоровий чоловік уже піднімав удруге. Вирвав коляку і відстрибнув набік* (Б. Грінченко); *Одним зручним скоком Соломія опинилась на березі і з такою легкістю витягла з тину коляку, мовби то була застромлена дитиною ломачка* (М. Коцюбинський); *Дід Гаврило забив над глинищем осикову коляку* (П. Панч); *Незабаром почувся шум, тріск і він повернувся назад з колякою в руці, від якої пахло живицею* (Григір Тютюнник).

КОЛЯ́НДРА, и, *ж.* Те саме, що **коріа́ндр.** *Ароматичні та смакові якості коляндри зумовлені наявністю в ній ефірної олії, головним компонентом якої є ліналоол* (з наук. літ.); *Суцвіття коляндри — складний зонтик із блідо-рожевими квітками* (з наук. літ.); *Молода зелень коляндри — найпоширеніша приправа до їжі жителів Закавказзя, яку вживають сирою, з бутербродами, додають у салати, супи, страви з м'яса, гарніри* (із журн.).

КОЛЯ́СА, и, *ж., заст.* Коляска (у 1 знач.). *Їздять вони* [пани] *у таких колясах, що хитає, як у колисці* (Марко Вовчок); *Козак соромився сідати в колясу. Він їхав поруч на своїм улюбленім коні і перекидався словами з паном генеральним суддею* (Б. Лепкий); *Кінь, почувши воду, збентежено захропів, але Сахнович спинив його й зразу ж зіскочив з коляси* (М. Івченко); *А ось він сам — в труській колясі Чи в торохтливім тарантасі* (М. Бажан).

КОЛЯ́СКА, и, *ж.* 1. Чотириколісний ресорний екіпаж з відкидним верхом. *Гамза і Гамзиха не забарилися покататися: в один з хороших літніх вечорів, перед заходом сонця, легенька коляска .. вивозила їх на гору* (Панас Мирний); *Вона бачила сама не раз у своїх мріях сина лісовим радником, бачила, як він їздив у елегантній колясці, гордими кіньми, біля нього багата жінка* (О. Кобилянська); — *Може, наказати закласти коляску?* (Г. Колісник); *Вранці Яким підготував коляску, і ми здійснили приємну подорож по травневому лісу* (Д. Білий).

2. Невеликий візок спеціального призначення. *За машинами гучними стрілами проносились мотоцикли, здебільшого — з причіпними колясками* (Ю. Смолич); — *Бечак — зветься такий велосипед, — сказав Дорошенко. — З вигляду невинний собі триколісний велосипед з коляскою...* (О. Гончар); *На подвір'ї ящики і мотоцикл з коляскою* (Є. Доломан).

3. Те саме, що **візо́к** 3. *Посередині хати стояла порожня коляска-плетянка, а її мешканець тимчасово переселився у ночви. Парувала купеля* (В. Земляк); *Няньки й матері з колясками прогулювалися алеями* (О. Бердник); *Вже знаю багатьох сусідів (і дітей). Гойдаємо коляски, пліткуємо, хтось в'яже, хтось читає* (І. Жиленко).

(1) Ві́денська коля́ска — старовинний легкий чотиримісний екіпаж. *Панство почало зручніше вмощуватись у легенькій віденській колясці* (М. Стельмах); **Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска>** *див.* **візо́к.**

КОЛЯ́СОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коля́ска.** *Справлю собі колясочку, Проїжджати буду* (П. Чубинський); *Мати стояла біля колясочки, легенько похитувала її за ручку, присипляла немовля* (Г. Коцюба); *Молодь, літні люди і зовсім старенькі бабусі з дитячими колясочками — вся ця весела строката юрба кудись поспішає алеєю та тротуарами* (Микита Чернявський); * У порівн. *На сцену вийшов Боженко в кожусі, шапці і з кулеметом "максимом", який тихо покотився за ним, наче дитяча колясочка* (О. Довженко).

КОЛЯ́СОЧНИК, а, *ч., розм.* Інвалід, який пересувається на спеціальній колясці; візочник. *Члени громадської організації встановили пандус у під'їзді багатоквартирного будинку, де проживає інвалід-колясочник* (з газ.); *У турнірі фехтувальників-колясочників Україна вже в перший день змагань здобула три нагороди — дві золоті й одну бронзову* (з газ.); *На сторінках сайту ви знайдете корисні поради ко-*

лясочників зі стажем, наукові статті та книги спеціалістів з реабілітації та адаптації після травми спинного мозку (з Інтернету).

КÓМА[1], и, *ж., лінгв.* Розділовий знак, що має форму гачка (,); уживається для відокремлення слів, словосполучень і речень. *Читайте Од слова до слова, Не минайте ані титли, Ніже тії коми, Все розберіть...* (Т. Шевченко); *Злита з хвостиком ця крапка, невелика, власне, лапка. Робить паузу, всім знайома. Як вона зоветься? (Кома)* (Д. Білоус); *Розставляючи у реченні коми, слід перш за все орієнтуватися не на інтонацію, а на будову речення, тому що не завжди там, де пауза, ставиться кома, і не завжди там, де кома, робиться пауза* (з навч. літ.).

△ **Крáпка з кóмою** *див.* **крáпка[1]**.

◊ **До тíтли й кóми** *див.* **тíтла.**

КÓМА[2], и, *ж., вет., мед.* Стан глибокого пригнічення функцій центральної нервової системи, що характеризується повною втратою свідомості, реакцій на зовнішні подразники і розладом життєво важливих функцій організму. *Кома може виникати при інсульті, цукровому діабеті, гепатитах, уремії, епілепсії, отруєннях (у тому числі алкоголем), деяких інфекційних хворобах, тяжких черепно-мозкових травмах, пухлинах головного мозку тощо* (з навч. літ.); *Я чув, що при діабеті буває кома, але уявлення про неї мав дуже неясне* (М. Трублаїні); *Усі музиканти кинулись до нього. Вода, штучне дихання, швидка допомога, лікар, уколи, ноші, шпиталь... Кома* (Ю. Покальчук); *Анатолій так і не вийшов з коми* (А. Кокотюха); *Чи може собака сама вийти з коми? Іноді чудеса трапляються, але без кваліфікованої ветеринарної допомоги тварина, як правило, гине протягом максимум двох тижнів* (із журн.).

КОМÁНДА, и, *ж.* 1. Короткий усний наказ командира за встановленою формою. — *Нумо, вдармо на той город!.. І команди не чекали* [половці].., *Жваво рушили до брам* (І. Франко); *Вся армія кинулась штурмом до Лук. — В атаку! — лунала команда Івана* (І. Нехода); — *Без команди не стріляти* (А. Головко); *Чулися викрики команд* (Григорій Тютюнник); *Подали команду рушати* (О. Гончар); *Офіцери подавали різкі, уривчасті команди* (Ю. Андрухович); // Чиє-небудь розпорядження, висловлене коротко, владно. *Хриплий голос режисера кричить словами команди* (Ю. Яновський); *Серед розливу музики чути жартівливу команду директора школи Павла Юхимовича: — Світло! — Єсть світло* (О. Гончар); *Головний наглядач давав команду, цьвохкав батіг* (О. Бердник).

2. Невелика військова частина, виділена в окрему одиницю або сформована для якогось призначення. *З команди похоронної солдати обходять поле бою* (І. Гончаренко); — *Приймеш команду розвідників, — змінив своє рішення полковник* (В. Козаченко); *У Дніпропетровську польові військкомати поспішно формували з прибулих маршові команди і негайно відправляли далі на схід* (Є. Доломан).

3. Керівництво якою-небудь військовою частиною; командування. *Старий поважний Фірлей сам поїхав прохати Єремію прилучити своє військо докупи, просив навіть взяти команду ради добра для Польщі* (І. Нечуй-Левицький); *Петро знову обійняв команду батареєю, а Романа взяв до себе на відділ зв'язку, щоби бути їм укупі* (І. Багряний); *Загін залишився під командою Кіндрата Терена* (Л. Юхвід).

4. Екіпаж судна, особовий його склад. *Кораблі розійшлися так близько, що можна було бачити обличчя команди на зустрічному кораблі* (З. Тулуб); *Уже шепотілися і команда пароплава, і пасажири, поглядаючи на даму в глибокій жалобі* (О. Іваненко); *На загальний подив пасажирів та й самої команди, пароплав підходив до Соболівської пристані аж на півгодини раніше строку* (Ю. Збанацький).

5. Спортивний колектив (звичайно на чолі з капітаном). *Капітани футбольних команд "супротивників" потиснули один одному руки* (Остап Вишня); — *У футбольній команді я був форвардом* (Ю. Яновський); *Команди виявилися однакової сили — коли одна забивала гол, то й друга не лишалася в боргу* (Ю. Збанацький); *Тренерський склад багатьох команд другої, а почасти і першої ліг становили громадяни закавказьких республік, переведені сюди по профспілковій лінії* (С. Жадан).

6. Група людей, сформована для виконання якихось функцій. *Через двадцять п'ять хвилин після того, як з'явилася вода, у шахту спустилася перша рятувальна команда* (М. Трублаїні); *Пожежа була ліквідована без допомоги пожежної команди* (Ю. Смолич); *Машинна команда .. з ранку й до вечора порається біля машини* (Д. Ткач); *Охоронна команда Сашка, озброєна саморобними гвинтівками й шаблями, по кілька разів на день оббігала посадку, відганяючи приблудних кіз* (К. Гриб); // *розм.* Група людей, що становить чиєсь оточення і діє, виконуючи його доручення. *Раптом провладний кандидат заявив, що він уже не провладний, що він грав на чужому полі, і тепер він уже опозиція. Поміняв керівництво штабу, зміцнив свою команду перебіжчиками* (Л. Костенко); *Відчувалося, що всі ті привітні, як розжарена пательня, пані й панове — то його команда, його група статистів* (О. Забужко).

7. Група осіб, товариство, колектив. — *Якщо правду казати, то більше як у мене потомків ні в кого в Чаплинці нема. Ціла боса команда в хаті* (О. Гончар); — *Ми одна команда, залетіли всі разом, разом і викручуємося, — випереджаючи подальші дебати, що ставали дедалі для нього небезпечнішими, Дизель підніс руку* (А. Кокотюха); *Вже в них склалася команда однодумців, які знають, як діяти, щоб зняти з посади ту жахливу людину* (Є. Кононенко); — *Насправді весь бум довкола "плазми" був майстерно організований командою людей, які називають себе "АРХЕ-8"* (Любко Дереш).

8. Автоматично переданий сигнал, що викликає дію якої-небудь системи, механізму. *Приймач команд дистанційного керування містить підсилювач-обмежувач і лічильник-дешифратор* (з наук.-техн. літ.); *Управління мобільним телефоном здійснюється через АТ-команди* (із журн.).

9. *інформ.* Елемент програми, що містить вказівку на певну операцію комп'ютера. *Наявність у комп'ютері декількох процесорів означає, що паралельно може бути організовано декілька потоків даних і декілька потоків команд* (з наук. літ.); *В арифметико-логічному пристрої комп'ютера відбувається перетворення даних за командами програми: арифметичні дії над числами, перетворення кодів та ін.* (з наук.-попул. літ.).

Віддавáти / віддáти комáнду (накáз, розпорядження *і т. ін.)* *див.* **віддавáти; (1) Збíрна комáнда** — спортивна команда, яка складається з відібраних із різних спортивних команд, товариств кращих спортсменів. *Дебют В. Лобановського як тренера збірної команди України з футболу відбувся 26 квітня 2000 року в товариській грі з командою Болгарії, в якій українці перемогли 1:0* (з наук.-попул. літ.); *Се-*

ред студентів університету — заслужені майстри спорту України, члени збірних команд України зі спортивної гімнастики, учасники Олімпійських ігор (із журн.); **Слу́хати (слу́хай [мою́]) кома́нду!** *див.* **слу́хати.**

◇ **Гра́ти в одні́й кома́нді** *див.* **гра́ти; (2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **за кома́ндою (по кома́нді, на кома́нду)** — разом, водночас, дружно. *Ченці наче по команді підвелися, перехрестилися до образів* (І. Нечуй-Левицький); *Хвилю сиділи, як остовпілі, і тілько опісля мов на команду обі жінки заридали вголос* (І. Франко); *В цю мить мов за командою вздовж цілої валки заторохтіли постріли* (Олесь Досвітній); *Денис несподівано рвонув "соб".. Хропіння на возі затихло. Хлопці як по команді кинулися навдьори* [навтікача] (Григорій Тютюнник).

КОМАНДА́НТЕ, *невідм., ч.* Військове звання в іспаномовних країнах. *У 1957 році Че Гевара став керівником партизанської колони у складі 75 осіб і йому було присвоєно звання команданте* (із журн.); *13 серпня 2016 року кубинський лідер, революціонер, команданте Фідель Алехандро Кастро Рус святкує своє 90-річчя* (з газ.).

КОМАНДА́РМ, а, *ч.* Скорочення: командувач армії. *Дивізія чекала на командарма* (П. Панч); — *Командує цією групою, а значить буде командувати і нами, командарм Тухачевський* (М. Циба); *З непам'яті. З пам'яті, з виру морського і суші Солдати, матроси, єфрейтори і командарми Суворо проходять повз нас, і грядущих, і сущих* (Б. Олійник).

КОМАНДИ́Р, а, *ч.* Керівник військової частини, підрозділу, з'єднання, загону, судна, ескадрильї і т. ін. *Коли став* [Іван Андрійович] *на секретарстві, то ніхто й не знає; через це з його* [нього] *один командир (служив він у гусарах) завжди сміявся* (Панас Мирний); *Перед командиром загону молодий хлопець, щойно повернувся з розвідки* (А. Головко); *Десь поблизу гаркнув хрипкий вахмістровий бас: — Стройся-я!.. Це командир кавескадрону Нестеренко* (Б. Антоненко-Давидович); — *Де командири? Збирайте військо!* (В. Малик); // *кого, чого.* Керівник колективу, групи людей, об'єднаних для виконання певного завдання. *Настав час вибирати місце під літній табір. Одного дня Валерій Іванович, взявши з собою кількох вихователів та командирів загонів, вирушив з ними на розвідку* (О. Гончар); *Поки долетіли, від антилопи лишився лише кістяк та браслет з пеленгатором. Про все це нам розповів командир пошукової групи* (А. Дімаров); // *розм., жарт.* Про того, хто любить наказувати, розпоряджатися. — *Хоч не вінчана, та не буде вашою, бо тут я командир, а де командує пан Занудов, там справа йде, як горить* (І. Нечуй-Левицький).

КОМАНДИ́РИХА, и, *ж., розм.* 1. Дружина командира (у 1 знач.). *Головою жінради полку була Ольга, командириха* (із журн.).

2. *жарт.* Жін. до **команди́р.** — *А ви не командуйте тут! Теж мені командириха знайшлася!* (із журн.).

КОМАНДИ́РІВ, рова, рове. Прикм. до **команди́р.** *Від командирового голосу він підхопився на ноги* (П. Панч); *Біля червоноармійців все, було, крутиться смагляве командирове хлоп'я, що так і росло біля полку* (О. Гончар); *У шеренги вишикує крик командирів — і пішли гасати по яругах, по нічних стежках... — Бадьоріше повертайтесь, братіки* [братики], — *генерал, зціпивши зуби, скаже* (В. Стус).

КОМАНДИ́РКА, и, *ж., розм., жарт.* Жін. до **команди́р.** *Жанні Барк сподобалось, що і Франя була не дуже доброї думки про їхню командирку* (Гео Шкурупій); *Дівчина відкинула з чола шовковисте пасмо, повернула до супутників личко. — Як вас звати? — запитала із викликом. — Я — Гоцик, — велетень знітився, хмикнув іронічно, мовляв, кінець моєму правлінню, нова командирка з'явилася* (Люко Дашвар).

КОМАНДИРО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **командирува́ти.** *Він був командирований до вищої школи і мав право на підтримку в першу чергу* (В. Підмогильний); *Ніколи командирована людина не буває так стурбована й знервована, їдучи в командировку, як повертаючись додому* (Остап Вишня); // **командиро́вано,** *безос. пред. Восени 1921 р. у Куп'янському повіті Харківської губернії прокотилася хвиля розбійних нападів, і туди було командировано кінний загін Слов'янської повітової міліції* (із журн.); // *у знач. ім.* **командиро́ваний,** ного, *ч.* Той, хто перебуває у командировці; командировочний. *Дуже рекомендуємо Бессарабку командированим. Ходіть і пробуйте: там сальце, тут огірок, там сир, тут яблучко* (А. Крижанівський).

КОМАНДИРО́ВКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **відря́дження** 2, 3. — *Може, він поїхав кудись? Ну, звичайно, він поїхав у командировку! — зміркував професор* (В. Підмогильний); — *Всього три дні був у командировці, а вже занудьгував за ними* (О. Донченко); *Рано-вранці Явині батьки поїхали на кілька днів до Києва звітувати про свою закордонну командировку на Виставці передового досвіду* (В. Нестайко); [О л ь г а:] *Я піду .. в місто, пошукаю номер в готелі .. Дай мені твій паспорт — про всякий випадок і командировку* (І. Кочерга).

КОМАНДИРО́ВОЧНИЙ, а, е, *розм.* Стос. до командировки. *Сірий повстяний бриль від Вертгайма, на який Ганек покладав деякі надії, був коштував йому чималеньку, як на його командировочне утримання, суму* (М. Йогансен); // *у знач. ім.* **командиро́вочний,** ного, *ч., рідко.* Те саме, що **командиро́ваний**. *Їхали переважно командировочні. Інженери з будівництва везли високі рулони з проектами* (В. Кучер); *Це був, очевидно, один з загартованих бійців незчисленної армії командировочних, за котрими не дістати місця в готелі і не протовпитись до громадських їдалень* (Ю. Мушкетик); *Андрій став обдзвонювати хазяїв — йому відказували, що вселились два командировочних із південного міста* (Є. Пашковський); // *у знач. ім.* **командиро́вочні,** них, *мн.* Гроші, які видають на витрати в командировці. — *Усі витрати вони беруть на себе. Забезпечують мешкання. Сплачують командировочні* (В. Домонтович); — *Тебе викликає сам Цимбалюк, — сказав він. — Зайди в бухгалтерію, візьми командировочні* (Б. Харчук).

КОМАНДИ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **команди́р.** *Немов підхоплені гарячим вітром, звелись дибки командирські коні* (О. Довженко); *Всім студбатівцям, зважаючи на їхнє звання курсантів, видали обмундирування командирське, в тім числі і добренні, з халявами вище колін юхтові чоботи* (О. Гончар); *Коли прокотилася чутка, що нам присвоюватимуть командирські звання, я поспішив порадувати маму, що її син уже старший сержант* (А. Дімаров); // Власт. командирові. *Його манера розмовляти нагадувала командирську* (Л. Смілянський); *Федот сердито кинув косу, напустив на себе ту командирську суворість, яка була властива йому на службі, коли він звертався до нижчих чинів* (Григорій Тютюнник); *Кіндрат Яремний командирською ходою йде до людей* (Є. Гуцало); — *Максові зателефонуй! — вона*

ніби читала його думки. Повернулася до звичного командирського тону (Люко Дашвар).

КОМАНДИРУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **командирува́ти.** *Інженерно-консультативні послуги оформляються договором про командирування спеціаліста для виконання певного виду робіт* (із журн.); *Командирування працівника за кордон відбувається відповідно до наказу керівника підприємства після затвердження завдання* (із журн.).

КОМАНДИРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **відряджа́ти** 1. *Приходите ви, приміром, до будь-якої установи, що має право командирувати вас за кордон, і говорите: — Удосконалитися мені б, знаєте, слід. Так у мене пішла наука, що без закордону як без рук* (Остап Вишня); *Батько почав наполягати, щоб Данило пішов учитися, і його командирували на робфак* (В. Кучер); *— Не заперечую, командируємо. Тільки хай товарняками їде, щоб дешевше обійшовся. Чуєш, Микито? Товарняками дуй* (О. Гончар).

КОМАНДИТИ́СТ, а, *ч.* Вкладник командитного товариства. *Командитистами можуть бути будь-які суб'єкти громадянського права* (з наук. літ.); *Після ліквідації товариства командитисти отримають свої вклади із майна, яке залишилося після розрахунків із кредиторами* (із журн.).

КОМАНДИ́ТНИЙ, а, е, *екон.* Заснований на угоді між учасниками економічного об'єднання про передбачений ступінь відповідальності кожного й частку отримуваного прибутку. *Учасники товариства командитного типу самостійно визначають розмір статутного фонду, який зазначають у засновницькому договорі* (з наук. літ.); *Командитний капітал завіряють акціями* (із журн.).

△ **Команди́тне товари́ство** *див.* **товари́ство.**

КОМА́НДНИЙ, а, е. 1. Стос. до команди. [Н е ч и п о р е н к о:] *Нашого брата на командні слова взяти легко* (О. Левада); *На командній точці помітний рух* (О. Лисяк); *— Серед офіцерів корабля, — сказала вона, — лікар посідає останнє місце в командній ієрархії* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Вони там подуріли... Куди не поткнися: "Ми — команда!", "Наш командний дух переможе!"* (Люко Дашвар); *Вже десятий день чемпіон України львівський футзальний клуб "Тайм" проводить командні збори в перлині української природи — мальовничому карпатському містечку Славське* (з газ.); *Командний апарат є вхідним пристроєм дискретної (перервної) дії* (з навч. літ.); // Признач. для подавання команди (у 1 знач.). *Перед щитами — командний стіл з комутатором. Біля нього лише одна людина — Євдокія Вороненко* (Яків Баш); // Власт. тим, хто подає команду, звик командувати. *Довб озирнув гарбу останнім командним поглядом і поліз у кишеню по тютюн* (М. Йогансен).

2. Стос. до командування. *Марта одягалася у свій атласний злото-жовтий чи вишнево-червоний халат, займала своє командне становище, і чергове випробування моєї терпеливості починалося* (У. Самчук); *На командному містку лишалися цілком спокійними лише командир, комісар і вахтовий начальник* (М. Трублаїні); // Заснований на вольових рішеннях, які приймаються недемократичним шляхом. *Успадкована від радянського суспільства системна криза ще більше поглибилася внаслідок тривалого відкладання на майбутнє ринкових реформ і намагань діяти звичними, тобто властивими для командної економіки, методами* (із журн.).

3. *перен.* Керівний, провідний, головний. *Політична партія — це група людей, які працюють над тим, щоб отримати колективний доступ до державного управління* (із журн.).

Кома́ндний склад *див.* **склад**[1].

△ **Кома́ндна висота́ (пози́ція)** *див.* **висота́; Кома́ндна (пла́нова) еконо́міка** *див.* **еконо́міка; Кома́ндний пункт** *див.* **пункт.**

КОМА́НДНО-АДМІНІСТРАТИ́ВНИЙ, а, е. Який ґрунтується на принципах жорсткого адміністрування. *Характерними рисами командно-адміністративної системи є суспільна (а в реальності державна) власність практично на всі економічні ресурси, монополізація і бюрократизація економіки, централізоване економічне планування як основа господарського механізму* (з наук. літ.); *Командно-адміністративна система панувала раніше в СРСР, країнах Східної Європи і деяких азіатських державах* (із журн.); *Позитивним у командно-адміністративній економіці можна вважати те, що концентрація зусиль на конкретних напрямах забезпечувала досягнення поставленої мети* (із журн.).

Кома́ндно-адміністрати́вний апара́т *див.* **апара́т.**

КОМАНДО́Р, а, *ч.* 1. У середньовічних духовних і лицарських орденах — найвище звання, а також особа, що мала це звання. [К о м а н д о р:] *З банітами ставать до поєдинку не личить командорові* (Леся Українка); *Головний інженер був подібний до статуї командора* (Ю. Шовкопляс); *Двері номера рвучко відчинилися, і офіціант зайшов до номера без запрошення, зайшов важкою, кам'яною ходою. Так командор ішов до Дон-Жуана, так офіціант підійшов до Мечислава* (М. Білкун).

2. *заст.* Керівник загону кораблів без чину адмірала. *Чин командора існував у 1707–1732 і 1751–1827 рр. у російському військовому флоті* (з наук. літ.); *В обов'язки командора входило командування невеликими загонами кораблів, а також тимчасове заміщення контр-адмірала* (з наук.-попул. літ.).

3. *спорт.* Керівник кінних, лижних, автомобільних і т. ін. змагань. *Командор перегонів може не допустити або зняти зі змагань автомобіль, безпека якого викликає сумнів* (із журн.).

КОМАНДО́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **командо́р;** належний командору. *Він .. з великою гідністю носить свій білий командорський плащ* (Леся Українка); *Монсеньйор де Шатоф'єр, гросмейстер ордену Храму Сіонського, безтурботно дрімає в розкішному командорському шатрі на вершині пагорба* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Характерний для командора. *Оченята — дві іскорки хитруваті — жваво нишпорять по сусідах, вишукують комічне щось і в тобі, виховательці, і лише коли зачуються з коридору командорські кроки вартового, аж тоді замруть, стануть одразу святі...* (О. Гончар).

КОМА́НДОС, *невідм., мн.* 1. Формування особливого призначення у збройних силах деяких країн для диверсійно-розвідувальних дій у тилу противника. *Залежно від відомчої належності командос призначені для вирішення таких завдань: розвідка, контррозвідка, диверсійна, антидиверсійна, антитерористична діяльність, забезпечення громадської безпеки, охорона особливо важливих фізичних осіб та ін.* (з наук.-попул. літ.); // Члени такого формування. *У Франції урвався терпець, .. і її командос, захопивши імператорський палац, ледь чи не за ноги стягнули із золотого трону його величність у великій короні з великими брильянтами* (В. Чемерис).

2. *іст.* Спеціальні загони британської армії, які здійснювали рейди в окуповані фашистами регіони Європи. *Британські командос були сформовані за розпорядженням прем'єр-міністра Великобританії Вінстона Черчилля. Існувало 30 окремих підрозділів командос і дві десантні бригади* (з наук. літ.); *Найвідоміші операції командос — рейди на узбережжя Норвегії, Франції, на острів Крит, напад на штаб Роммеля в листопаді 1941 р.* (з наук.-попул. літ.).

3. *іст.* Ополченські загони армії бурів, які діяли проти місцевого африканського населення, брали участь в англобурській війні кінця XIX — початку XX ст. *Уже перші тижні війни показали порівняну відсталість британської армії та її нездатність ефективно воювати з бурськими командос* (із журн.).

КОМА́НДУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **кома́ндувати.** *Артем залишився в заставі, перебравши на себе командування цією групою* (А. Головко); *Він мені одразу полюбився, цей Адаменко, .. я йому передав командування над моїми шахтарями* (Ю. Яновський).

2. *збірн.* Особи, які стоять на чолі військ, військових підрозділів і т. ін.; командири. *Полковник одержав дозвіл командування і негайно вилетів до Києва* (Л. Дмитерко); *Командування розраховувало взяти село комбінованим ударом* (Григорій Тютюнник); *З перших днів командування знало, Що справ нема складних і небезпечних, Яких би уникав солдат Качура І виконать які не був би здатен* (М. Рильський).

Прийма́ти / прийня́ти кома́ндування *див.* **прийма́ти.**

КОМА́НДУВАТИ, ую, уєш, *недок.* 1. Говорити слова команди (у 1 знач.). — *Починати! — командує Тихович* (М. Коцюбинський); *Познімають кресані мужчини, моляться. І потім найстаріший командує: .. — Рушаймо!* (Г. Хоткевич); *Тим часом головний лікар Сара Борисівна командувала: — Медсестру з шприцом і камфорою! Лікпома зі спиртом! Два укривала й ноші!* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *чим.* Бути командиром чого-небудь. *Ще не наблизившись до загадкового автомобіля, офіцер, який командував загоном вершників, вигукнув короткий наказ* (В. Владко); *Ротою тепер командував гвардії старший лейтенант Кармазин* (О. Гончар); *Військом знову командують Потоцький і Калиновський* (Р. Іваничук); *Іван-Владислав, який командував у Самуїла полком, пообіцяв своїм людям тиждень вільного грабунку в Одрині* (П. Загребельний); // *також ким, розм. над ким.* Спрямовувати рух, дію когось, чогось; керувати. *Бурунда командував над стрільцями* (І. Франко); *Капітан дивився в бінокль і командував керманичами та машиністами* (Ю. Яновський); *Генерал, що командував проривом, загинув разом з усім своїм штабом в селі Хильчицях* (І. Багряний).

3. *ким, чим, над ким — чим і без дод., перен., розм.* Порядкувати, наказувати, розпоряджатися. *Баба-повитуха .. командувала молодицями, неначе генерал москалями* (І. Нечуй-Левицький); [П р а п о р щ и к:] *Ану, ви! На цьому параді* [зустрічі міністра] *я командую* (О. Корнійчук); — *Хто ти така? Хто тебе прислав сюди командувати нами, вказувати нам?* (А. Шиян); — *Заходьте. Без фокусів. Ми тут самі фокусники, — той, хто командував, ступив крок уперед* (А. Кокотюха).

КОМА́НДУВАЧ, а, *ч.* Керівник великого військового з'єднання. *Командувач переглядав свій наказ військові фронту* (Ю. Яновський); *Пізно ввечері .. генерал Родко пішов до командувача армії* (В. Собко); *Бійці вже обступили командувача тісним колом* (О. Гончар); *Головним командувачем усіх військ призначено польного гетьмана Миколу Потоцького* (В. Чемерис); *Полковник генштабу Гамалій нещодавно призначений новим командувачем повстанських військ Південної України* (В. Шкляр).

КОМА́НДУЮЧИЙ, чого, *ч., рідко.* Те саме, що **кома́ндувач.** *Командуючий Чорноморським флотом поздоровляв ескадру* (В. Кучер); *Генерал А. Кравченко, командуючий 5-им танковим корпусом, вирішив переправити перші танки своїм ходом через Десну по піщаному броду* (М. Бажан); *Ад'ютант поштиво схилявся над носилками, на яких лежав командуючий, і ввічливо доповідав, що наші просуваються* (Григорій Тютюнник).

КОМАНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Конюшина. *На сім боці на толоці жовта команиця* (з народної пісні); *Як ми тоту команицю сіяли, Тоді ми ся любувати почали. А ще тота команиця не зійшла, Вже ся наша вірна любов розійшла* (з народної пісні).

КОМА́НЧІ, ів, *мн.* Індіанський народ у Сполучених Штатах Америки. *Команчі були найбільш войовничими індіанцями, що проживали на території Південних рівнин. Вони майже два століття наводили жах на іспанських, мексиканських і американських поселенців* (з наук. літ.); *Нині команчі живуть у резервації в штаті Оклахома* (з наук.-попул. літ.).

КОМА́Р, а́, *ч.* Кровосисна комаха ряду двокрилих із тонким довгастим тільцем і хоботком. *Кусає комар до пори* (Номис); — *Ой, чи хутко ви там? Тут комарі заїдають, — протягла немов заспаним голосом Зоня* (Леся Українка); *В малесенькій тісній халупці було вогко і трохи душно. Почали докучати комарі і дрібнюсінька мошка* (І. Багряний); *Рятуючись від комарів, що густо дзвеніли над головами, заробітчани взялися розкладати багаття* (О. Гончар); — *До лісу, в кущі! — гукнув Славко. — Там вони не кусатимуть! Продеремося крізь хащі — комарі відстануть!* (О. Бердник).

◊ **Задуши́ти [в пу́зі] комара́** *див.* **заду́шувати; (1) [І] кома́р но́са не підто́чить** — не буде до чого причепитися, прискіпатися. — *Не в тім питання, що з ним* [Давидом] *зробити, а як зробити? Щоб і комар носа не підточив* (А. Головко); — *Я з своїм активом зроблю все так, що комар носа не підточить* (В. Речмедін); *Документи різні підготуйте, щоб і комар носа не підточив* (М. Стельмах); **Їдя́ть його́ (її́, тебе́** *і т. ін.)* **му́хи [з комара́ми]** *див.* **му́ха; Придави́ти (придуши́ти) комара́ (кома́рика)** *див.* **прида́влювати; Як у горобця́ (у комара́)** *див.* **горобе́ць.**

КОМА́РИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **кома́р.** *Вилетіла муха з хати комарика рятувати* (з народної пісні); *Рої комариків і золотокрилих мушок бриніли .. в тіні дерев* (І. Франко); *Комарики, хай їм всячина, надокучали. Накрився б чоловік з головою, так душно, дихати нічим* (В. Винниченко); *Скнара .. дістав із вуха комарика, що саме заліз туди необачно* (В. Шкляр).

◊ **Придави́ти (придуши́ти) комара́ (кома́рика)** *див.* **прида́влювати.**

КОМАРИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **кома́р.** *Ярмарковий гук затихає, як писк комариного рою* (С. Васильченко); *Обличчя й руки свербіли від комариних укусів* (О. Донченко); *Хлопці ждуть хвилину-другу. Годину-другу... Від комариних укусів тіло взялося пухирями, як у обскубаної курки* (К. Гриб);

// Такий, як у комара. *Здавалось, що в ньому зійшовся гонор всіх його попередніх поколінь, всіх прапращурів цілої Жечі* [Речі] *Посполитої. Але яка неспівмірність! Такий темперамент та такий гонор і такий майже ліліпутний* [ліліпутський] *зріст і комарина сила* (І. Багряний); *Почався повільний танець. До Амальтеї підкотився якийсь дженджик на комариних ногах і запросив її* (Ю. Андрухович).

Комари́ний уку́с *див.* **уку́с.**

◊ **Коро́тший [від] комари́ного хвоста́** *див.* **хвіст; На комари́ний ніс** *див.* **ніс; На комари́ному са́лі** *див.* **са́ло.**

КОМАРИ́ЩЕ, а, *ч. і рідше с.* Збільш. до **кома́р.** *Упав з дуба комарище, Розбив собі головище* (І. Карпенко-Карий); *Це так звір, о Зевс великий! Глянь, який там був комар! Бачиш? Ціле комарище з Трикоріфських драговин* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

КОМАРІ́В, ро́ва, ро́ве. Прикм. до **кома́р.** *Другий варіант Кольберга .. складається з двох частин; перша говорить про комарове весілля з мухою* (І. Франко); // *перен.* Такий мізерний, як у комара. — *Мовчи, дурню, кому .. твого комарового життя потреба!* (І. Франко).

△ **Комаро́ві но́сики** *див.* **но́сик.**

◊ **З комаро́ву ні́жечку** *див.* **ні́жечка.**

КОМАРНЯ́, і, *ж., розм.* Збірн. до **кома́р.** — *В болоті нам очі комарня виїдала* (М. Стельмах); *Поїздка до гаю для мене празник. Знаю, що там оводи, комарні до біса, вужі і навіть гадюки, а все ж тягне туди, вабить* (М. Олійник).

КОМАТО́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Прикм. до **ко́ма**[2]. *Коматозний синдром є наслідком сильного пригнічення трьох основних функцій мозку: свідомості, чутливості та довільної рухової діяльності в разі збереження, але порушення стану вегетативної функції* (з навч. літ.); *Діагностика коматозного стану спрямована не стільки на констатацію самого стану, скільки на уточнення його ступеня, глибини ушкодження та причинних факторів, які його викликали* (із журн.); *На якийсь час нею цілком заволоділа версія про нечувано жахне алкогольне отруєння* [Цупруненка], *галони технічного спирту, параліч, коматозний стан або принаймні самогонний амок* (Ю. Андрухович).

КОМА́ХА, и, *ж.* 1. *мн.* Клас безхребетних членистоногих тварин, до якого належать жуки, бабки, мухи, бджоли, блощиці, мурашки і т. ін. *Що найбільше прив'язує нас до життя? Тварин, людей, комах, все, що рухається, живе й множиться? Їжа, вічна потреба щось знищити, щоб продовжити своє буття, щоб утвердити свою тривалість якнайдовше* (О. Бердник); *Комахи — клас найчисленніших живих істот на Землі, що займає всілякі екологічні ніші* (з наук. літ.).

2. Представник цього класу. *Над кожною квіткою пурхають комахи* (О. Копиленко); *Петер кілька разів проганяв оту муху, але капосна комаха знову поверталася на облюбоване місце* (М. Дашкієв); *По тих квітах повзали золотисті комахи, схожі на бджіл, але набагато більші* (А. Дімаров).

3. *розм.* Мурашка, мураха. *Гусінь, кузочки, комахи, жучки — все нишпорить в траві, як у лісі, кожне собі лізе по своїй справі, поспішає, старається* (В. Винниченко); *В селі хтось роздавив мурашник, і чорні комахи збентежено розлазилися на всі боки* (Д. Бузько).

4. *перен.* Про незначну, нікчемну, принижену людину. *Все робилося для того, щоб довести, що людина, якій стільки ллється на голову бруду, нікчемна пилинка, ніщо, комаха, за якою не стоїть і не стане жоден закон і якій нема на що сподіватися* (І. Багряний); — *Я хазяїн, а ти хто? П'явка! Нещасна комаха, а теж пнеться поміж люди* (А. Шиян); *Хочу відчуватись у нашому світі чимось особливим, а не нікчемною комахою* (Валерій Шевчук).

КОМАХОЗАПИ́ЛЕННЯ, я, *с.* Перенесення пилку з однієї рослини на іншу за допомогою комах; ентомофілія. *Пристосувальні особливості та біологія квітки найтісніше пов'язані з умовами запилення, особливо комахозапилення, властивого більшості рослин* (з навч. літ.); *Комахозапилення здійснюють звичайно такі комахи, як бджоли, джмелі, оси, мухи, метелики, жуки, мурашки та ін.* (із журн.).

КОМАХОЗАПИ́ЛЬНИЙ, а, е. Який запилюється комахами (у 2 знач.). *Квітки комахозапильних рослин мають пристосування для приваблювання комах: великі квітки (якщо дрібні квітки, то вони зібрані в суцвіття), оцвітину яскравих кольорів, клейкі, великих розмірів пилкові зерна, сильний запах, нектарники* (з наук. літ.); *До комахозапильних належить до 80 % видів рослин, поширених у різних кліматичних зонах континентів світу. У нас це калина, гречка, первоцвіт, мак, соняшник, квасоля та ін.* (з навч. літ.).

КОМАХОЇ́ДНИЙ, а, е. 1. Який живиться комахами. *Усі комахоїдні птахи вважаються корисними, бо вони знищують комах, насамперед різних масових шкідників культурних та цінних дикорослих рослин* (з наук.-попул. літ.); *Кропив'янки — птахи виняткова комахоїдні, які знищують багато шкідників деревних та чагарникових порід* (із журн.); *Багато комахоїдних рослин зустрічається в болотистих районах з низьким умістом азоту в ґрунті. Вони задовольняють частину своєї потреби в азоті, уловлюючи комах листям* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **комахої́дні,** них, *мн.* Ряд ссавців, які живляться комахами (білозубка, бурозубка, їжак, кріт і т. ін.). *Комахоїдні включають 9 родин і біля 300 видів* (з наук. літ.); *Із органів чуття в комахоїдних найбільше розвинуті нюх і дотик* (з навч. літ.); *Комахоїдні ведуть наземний, підземний, напівводний або деревний способи життя. Більшість активні вночі, деякі цілодобово* (із журн.).

КОМА́ШЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кома́шка.** — *Яких я бачив там звірюк. Довготелесих та страшних гадюк, Комашечок...* (Л. Глібов); *Нас шанує* [Маруся] *і бережеться якомога, щоб ні в чім нас не прогнівити. Жалослива* [жаліслива] *не то що до чоловіка, та аж до манісінької комашечки* (І. Нечуй-Левицький).

КОМАШИ́НА, и, *ж.* Одна комаха. *Івась.., забачивши на траві .. червононеньку комашину, присів до неї* (Панас Мирний); *Маленькі комашини в траві повзають, стрибають коники-швидкокрильці* (А. Хижняк); *В Індії вперше помітив* [Баглай], *як люди виявляють увагу кожній стеблині чи комашині, прагнуть бути в близькості до всього живого...* (О. Гончар); *Земля ніби люк, що прикриває потужне джерело, з якого всі ми п'ємо, від найменшої комашини — до людини* (О. Бердник).

КОМАШИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **кома́ха, кома́хи.** *Пливли день, пливли другий... та все недалечко од берегів, бачили вони на березі села, але як вони зроду не бачили сіл, то їм здалося, що то якісь могилки або здорові комашині купи* (І. Нечуй-Левицький); *Комашиний бренькіт і сосновий шум зливалися разом в одностайний, текучий гомін, що нагадував тихе дзюрчання малого потока* (Б.-І. Антонич); *Билинка хитнулась, і коник, не втримавшись, розправив райдужні крильця і легко спустився на своєму комашиному парашуті на землю* (О. Донченко).

КОМАШИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **комаши́на.** *Ніколи мені не було так чудно. Я, здається, лежу на землі і бачу тіль-*

ки маленький її шматочок. Трошки трави, комашинку, що сторч лізе по травичці (І. Франко); *До сестричок-полуничок ходять в гості їжаки, комашинки* (Н. Забіла); *Я — маленький чоловічок, мурашка, комашинка в народній величі!* (Остап Вишня); * У порівн. *Воли були здорові, комашинкою здавався біля них Яшко* (А. Головко).

КОМАШИ́ТИСЯ, шу́ся, ши́шся, *недок., розм.* Те саме, що **метуши́тися.** *Того ж самого дня .. на дні котлована комашились уже люди* (Г. Коцюба); *Стояло кілька вкопаних зеніток і біля них комашилась обслуга* (І. Багряний); *Навколо Каленика Романовича комашаться учні, він губиться в цій колотнечі* (І. Сенченко); *Ми вернулися в місто. Воно потроху відбудовувалося після пожежі, в ньому скрізь комашилися люди, щось копали, тесали, вкопували якісь стовпи* (Ю. Мушкетик).

КОМА́ШКА, и, *ж.* Зменш. до **кома́ха** 2–4. *В високій траві гудуть польові комашки, а здалека блищать коси косарів* (Н. Кобринська); *Пташки ущухли, звірина причаїлась, малі комашки завмерли в травиці* (М. Коцюбинський); *Каминецький соломинкою допомагав мурашці видобутись з-під купини тирси. Перелякана комашка сприйняла допомогу як спробу нападу* (Ірина Вільде); *І Всеблаженний зразу десь почує, і Сковороді такий мир у серце ввійде, що він од радості і бігає, і плаче, і кожне дерево вітає, метелику й комашці дякує — за все, за все!* (В. Стус); * У порівн. *Невеличкий на зріст, сухий, як комашка.., дід Оникій був схожий на вусатого жука* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **[Аж] мура́шки (кома́шки) біга́ють (пробіга́ють, лі́зуть** *і т. ін.)* **/ побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́** *і т. ін.)* **по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною** *і т. ін.) див.* **мура́шки.**

КОМА́ШНИ́К, а́шника́, *розм.* Те саме, що **мура́шник.** *Просто від неї лежав великий комашник, а від нього велика руда крилата комашня густо-широкою повитою биндою засипала дорогу до молодого дубка* (М. Івченко); *Він розворушив комашник і довго стежив, як метушиться перелякана комашня* (З. Тулуб); *Семен виглянув з вікна і внизу в людському комашнику відшукав її .. постать* (Л. Смілянський); * У порівн. *Річковий вокзал навіть уночі ворушився, як величезний комашник* (І. Цюпа).

КОМА́ШНЯ, КУМА́ШНЯ, і, *ж., діал.* 1. Обід для кумів. [Ж а н д а р м *(трохи підпитий):*] *Го, го, го! А тут що? Празник якийсь, комашня чи поминки?* (І. Франко).

2. Поминки. *Агітація ведеться двояка, світська .. і церковна по соборчиках, церквах, на хрестинах, комашнях і т. ін.* (І. Франко); *— Ви, домашні, не говоріть багато. Не бігайте одно перед одного, то вам, кажу, не весілля — то комашня, то поминки* (М. Матіос).

КОМАШНЯ́, і́, *ж.* 1. Збірн. до **кома́ха** 2. *Всяка комашня утікає поперед серпами* (І. Франко); *Між оселями пурхали серпокрильці, виловлювали неповоротку після дощу комашню* (О. Десняк); *У вологій траві без угаву стрекотіла якась комашня, в придорожніх кущах щебетали пташки* (Б. Антоненко-Давидович); *Обличчя його було вкрите товстим шаром присохлої глини — давній засіб, який рятував від лютої комашні* (Д. Білий).

2. *розм.* Збірн. до **кома́ха** 3. *Хутко перебігли* [пани] *до міста; наче межи комашню впали* (Марко Вовчок); *Темрява відступила з мого убогого невільницького мешкання; я нібито лежав десь у траві, закусивши бадилину, і стежив, як моторно працює комашня; слухав, як росте трава й дерево* (Валерій Шевчук); * Образно. *Ціль* [у тирі] *— дошка з чорним паперовим колом, на якому розбіглася комашня цифр* (О. Донченко); * У порівн. *Де той народ, що, мов працьовита комашня, оселяв колись родючу землю?* (М. Коцюбинський).

3. *розм.* Те саме, що **мура́шник** 1. *— Якби таку жінку та мені — я б її у комашню втручив, — нехай би пихкала!* (Марко Вовчок); *І врешті ти б попав у темних змій житло, В пекучу комашню, в холодні трясовини* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

4. *перен.* Про значну кількість людей. *Біля входу й під вікнами, з яких ішов дим, метушилась людська комашня, виповнюючи подвір'я безглуздим криком, стогоном, гомоном десятків зляканих різномовних голосів* (В. Винниченко); // Про дітей. *— Одначе, що ж це я тут з тобою розсиджуюсь, братечку. Десь там моя комашня мене жде, — згадала вона про дитсадок* (О. Гончар); *Бобешко повернувся усім тулубом до хлопців: — Ану киш звідси, комашня!* (В. Нестайко).

КОМБА́ЙН, а, *ч.* 1. Сукупність робочих машин, що одночасно виконують декілька різних операцій. *Кухонний комбайн — це побутовий прилад, що виконує певний набір операцій залежно від конструкції (чищення й різання овочів та фруктів, приготування фаршу, рідких і пастоподібних сумішей, віджимання соку та ін.)* (з наук.-попул. літ.).

2. Багатофункціональна машина, признач. для збирання сільськогосподарських культур або для видобування корисних копалин. *Не тільки трактори загули, з'явилися на полях і комбайни* (М. Рильський); *— У нас зараз НТР — науково-технічна революція. Всі трудомісткі процеси механізовано. У нас всюди різні машини, комбайни, трактори, соломорізки, культиватори, електродоїлки* (В. Нестайко).

КОМБА́ЙНЕ́Р, а, *ч.* Той, хто водить комбайн (у 2 знач.), керує ним. *Тут* [у полі] *щойно побував комбайн; комбайнер, видно, дуже старався скосити якнайбільше* (М. Чабанівський); *Тато мій тепер На шахті комбайнер* (Г. Бойко); *— Ну, то як, — питає Кіндратович комбайнерів, — і збирати вам оце золото? — Нам, — гордо відповідає Тимошка. — Завтра, мабуть, і почнемо* (Микита Чернявський); *Почуєш кахикання передових комбайнерів, що в нових піджаках і вперше взуваних туфлях сходяться до колгоспного автобуса біля контори* (Є. Пашковський).

КОМБА́ЙНЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **комба́йне́р.** *— Клопітка робота? — запитав Ягнич. — Клопітка, та й дуже, та все ж легше, ніж комбайнеркою. Отам робота!* (О. Гончар).

КОМБА́ЙНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **комба́йне́р.** *В донецьких степах, в комбайнерськім фургоні .. актори безсонні Готують "Дванадцяту ніч"* (М. Бажан); *Охоче навчав* [комбайнер] *комбайнерському ділу .. хлопців, дівчат* (С. Олійник); *Плечі ворухнулися, як зі сну, голова на міцних в'язах, в кашкеті з захисними комбайнерськими окулярами, що поблискують у незнайомця на лобі* (О. Гончар).

КОМБАЙНОБУДІВНИ́Й, а́, е́. Стос. до комбайнобудування. *У Херсоні працюють суднобудівний та судноремонтний заводи, комбайнобудівний завод та завод карданних валів, електромашинобудівний завод* (з газ.).

КОМБАЙНОБУДІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець із комбайнобудування. *Відома у світі зернозбиральна, дощувальна та інша сільськогосподарська техніка, яку випускають херсонські комбайнобудівники* (із журн.).

КОМБАЙНОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Галузь сільськогосподарського машинобудування з виробництва комбайнів (у 2 знач.). *На початку 1930 року первісток вітчизняного комбайнобудування завод "Комунар" у Запоріжжі випустив перші 10 комбайнів, під кінець року загальна кількість вироблених комбайнів досягла 347* (з наук. літ.); *Для розроблення Стратегії розвитку комбайнобудування і тракторобудування в Україні створено спеціальні робочі групи, до складу яких входять учені, народні депутати, представники відповідних міністерств* (з газ.).

КОМБА́ЙНОВИЙ, а, е. Прикм. до **комба́йн.** *Комбайновий агрегат дедалі виростав, наближаючись, з сухим дзвоном ішов загінкою* (О. Гончар); *— Цокота у вас — молодець! — сказав Кошик, дивлячись на комбайновий агрегат* (П. Автомонов); *За хвилину "Жигулі" та "Волга" мчали вже комбайновим слідом. Догнали колону біля пшеничного поля* (Микита Чернявський); // Який здійснюється за допомогою комбайна. *Нині використовують єдиний спосіб збирання льону-довгунця — комбайнове збирання* (з наук. літ.); // Який виробляє комбайни. *Сучасною продукцією Херсонського машинобудівного комбайнового заводу є самохідні зернозбиральні комбайни "Славутич" і "Скіф"* (з газ.).

КОМБАЙНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **комбайнува́ти.** *Пряме комбайнування — це метод машинного прибирання сільськогосподарських культур за один прохід збирального агрегату* (з наук. літ.); *Правильне поєднання прямого комбайнування з роздільним способом збирання зернових культур зменшує втрати зерна на гектарі мало не на два центнери* (з наук.-попул. літ.).

КОМБАЙНУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок.* Збирати сільськогосподарські культури за допомогою комбайна. *В училище він прийшов навчатися, уже маючи досвід. За три роки вдосконалив уміння, знав різні сільськогосподарські машини, орав, сіяв, комбайнував* (із журн.); *Вони комбайнували до пізньої ночі. Припинили роботу, як мокре збіжжя не стало вимолочуватися* (з газ.).

КОМБА́Т, а, *ч.* 1. Скорочення: командир батальйону. *До побачення, сивий комбате, В батальйон ти прийшов молодим...* (Л. Дмитерко); *Комбата треба більше остерігатися, ніж командира роти, а командирові полку, дивізії чи корпусу і взагалі не слід потрапляти на очі* (А. Дімаров).

2. Скорочення: командир батареї. *— Назад, Лавриненко! — Комбате, інакше не можна! Дай умерти по-справжньому! — стрівся очима з командиром батареї; обливаючись кров'ю і потом, поповз далі* (М. Стельмах); *На вимогу комбата артилерійський .. полк вислав дві самохідні гармати* (О. Гончар).

КОМБАТА́НТ *див.* **комбата́нти.**

КОМБАТА́НТИ, ів, *мн. (одн.* **комбата́нт,** а, *ч.).* У міжнародному праві — особи, які входять до складу збройних сил воюючої країни та беруть безпосередню участь у воєнних діях. *— Зрештою самі знаєте: такі відозви, як та, що її проголосили комбатанти, це вже політикум. А це вже не їх справа!* (О. Лисяк); *Сучасне військове право розглядає комбатантів як воїнів, що беруть участь у національно-визвольних війнах* (з наук. літ.); *Комбатантами є особовий склад сухопутних, військово-морських і військово-повітряних сил; партизани, особовий склад полків та добровільних загонів; екіпажі торгових морських суден та екіпажі літаків цивільної авіації сторін, задіяних у військовому конфлікті* (з наук. літ.).

КОМБАТА́НТСТВО, а, *с.* У міжнародному праві — безпосередня участь вояків у воєнних діях. *Женевські конвенції прямо забороняють розбій, тероризм та інші кримінальні злочини, відділяючи їх від комбатантства* (із журн.).

КОМБАТА́НТСЬКИЙ, а, е. Стос. до комбатанта, комбатантства. *Потрапивши в німецький полон, я пробув там майже всю війну. Опісля активно співпрацював у комбатантських організаціях, вважаючи, що моє покликання — військовик* (О. Шугай); *Український комбатантський хрест є відзнакою, встановленою українським комбатантським з'їздом у Кракові в 1940 р. для українських комбатантів (ветеранів)* (із журн.); *Зображення тризуба є на військових відзнаках українських комбатантських організацій в еміграції* (із журн.).

КОМБІ́Д, у, *ч., іст.* Скорочення: комітет бідноти — орган більшовицької влади на селі в часи "воєнного комунізму". *Комбіди були організовані радянською владою в 1918 р. Вони вели боротьбу проти куркульства, розподіляли поміщицькі землі та сільськогосподарські знаряддя, допомагали виконанню продрозверстки та ін.* (з наук. літ.); *— Голова комбіду саме поїхав на ніч орати* (М. Стельмах); *— Ей, пацан, де тут у вас комбід? — запитав у мене вершник, що їхав попереду* (К. Гриб).

КОМБІ́ДІВЕЦЬ, вця, *ч.* Член комбіду. *Усе здавалось* [Сафронові], *що за ним буде погоня, що хтось із комбідівців довідався, куди він поїхав* (М. Стельмах); *— Біжи скажи комбідівцям і мамі, хай на сполох у дзвін б'ють, людей скликають* (К. Гриб).

КОМБІ́ДІВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **комбі́д.** *Комбідівський переворот на селі означав відсторонення від управління і селян, якщо вони (навіть після земельної реформи) не потрапляли в категорію бідняків* (з наук.-попул. літ.); *Ще не встигли розійтись комбідівські збори, .. як на шибках вікон тихенько затарабанили ті руки, які найбільш поважно клали хрести у церкві* (М. Стельмах).

КОМБІЖИ́Р, у, *ч.* Скорочення: комбінований жир — суміш, яка складається із харчового саломасу, олії та свинячого жиру. *— І віддавна це у вас? — Після війська. Там нам присмачували якимсь гидким "комбіжиром". Як згадаю, відразу знову починає пекти* (Ю. Винничук); *Український суп, навіть зварений напередодні, все одно краще мак-фігні, яку лише три хвилини тому посмажили в комбіжирі* (С. Пиркало).

КОМБІКО́РМ, у, *ч.* Скорочення: комбінований корм — суха кормова суміш для сільськогосподарських тварин. *Мати працювала .. свинаркою. Літо й зиму, будень чи свято, із світку й до ночі тільки приплоди, опороси, запарки, комбікорм...* (О. Гончар); *Чарлз Лі .. вирощував кукурудзу та сою, які за контрактом (як і сотні інших фермерів округи) постачав фірмі по виготовленню* [з виготовлення] *комбікормів для вирощування курчат-бройлерів* (В. Чемерис); *Промисловість виготовляє комбікорми чотирьох видів: повнораціонні, комбікорми-концентрати, комбікорми-добавки та премікси* (з наук.-попул. літ.).

КОМБІКО́РМОВИЙ, а, е. Прикм. до **комбіко́рм.** *Для птиці виробляється комбікормова крупка подрібненням гранульованого комбікорму* (із журн.); // Який виробляє комбікорми. *Комбікормова промисловість виробляє комбікорми*

й білково-вітамінні добавки (БВД) для всіх видів сільськогосподарських тварин (з наук.-попул. літ.); // Признач. для виробництва комбікормів. *Серія комбікормових установок і комплексів "Доза" створена спеціально для приготування комбікормів* (із журн.).

КОМБІНА́Т, у, *ч.* 1. Велике промислове підприємство, що об'єднує кілька різних підприємств, пов'язаних між собою технологічним процесом або адміністративно. — *Я керую великим комбінатом. Ми топимо чавун і варимо сталь* (Н. Рибак); — *На Сиваш їду, там, чув по радіо, хімкомбінат новий будується. Добуватимуть з ропи Гнилого моря всі елементи, які тільки є в таблиці Менделєєва. Знавців техніки тому комбінату тільки дай...* (О. Гончар); *Гартман скупив усі підприємства, де колись по частинах виготовлялися деталі для Мідасів. Зараз усі ці заводи злито в один комбінат* (М. Білкун); // Об'єднання кількох дрібних підприємств місцевої промисловості або комунально-побутового обслуговування. *Жив Альховка з тіткою, та й то не рідною, а троюрідною, худенькою маленькою сором'язливою жіночкою, яка працювала приймальницею у комбінаті побутового обслуговування* (В. Нестайко); *Підійшла офіціантка, озброєна олівцем, блокнотиком і рахівницею для першокласників, що недбало стирчала з кишені фартуха, який давно просився якщо не в хімчистку, то хоча б до банно-прального комбінату* (О. Чорногуз); // Сукупність теплиць, парників і т. ін. для прискореного масового вирощування рослин. *Сьогодні на Уманському тепличному комбінаті експлуатують найсучасніші теплиці європейського зразка. У них реалізовані новітні розроблення та досягнення в галузі вирощування овочів у закритому ґрунті* (з газ.).

2. Об'єднання навчальних або виховних закладів різних ступенів. *Тепер Гена, як і всі старшокласники міста, двічі на тиждень ходить на комбінат трудового навчання і профорієнтації. Великий сучасний центр — не те, що скромна шкільна майстерня...* (Г. Усач); *Велика хата, що біліла серед дерев у сутінках, виявилася дитячим садком. Над входом висіла довга табличка з написом "Дитячий комбінат "Сонечко"* (І. Роздобудько).

КОМБІНА́ТІВЕЦЬ, вця, *ч.* Працівник комбінату. *Не забуває ПАТ "Кривбасзалізрудком" і про дітей комбінатівців, які йдуть до першого класу. На врочистостях було вручено портфелі та глобуси тим першокласникам, які народилися напередодні Дня шахтаря* (із журн.); *Начальник комбінату комунальних підприємств уважає, що ситуація з очищенням міста від снігу залежить не тільки від старань та відповідальності комбінатівців, які в дні снігопадів починали роботу ще з третьої години ночі, а насамперед від достатньої кількості техніки* (з газ.); *Бориспільський міжшкільний навчально-виробничий комбінат є центром трудової підготовки учнів загальноосвітніх шкіл. Наші комбінатівці мають змогу пройти підготовку з таких професій: водій автотранспортних засобів категорії "В", "С", оператор комп'ютерного набору, секретар керівника, кухар, швачка* (з газ.).

КОМБІНА́ТОР, а, *ч., ірон., жарт.* Спритний, хитрий ділок, який досягає мети за допомогою комбінацій (у 2 знач.). *Колгосп має неабиякі грошові прибутки. Звідки? З базару! Щодо базарних справ наш метикований голова великий-таки комбінатор* (Остап Вишня); — *Ніколи б до такого не додумався! Ви — геній. Мені здавалося, ніби я комбінатор, але ви...* (В. Собко).

КОМБІНАТО́РИКА, и, *ж.* Розділ математики, присвячений розв'язанню задач вибору та розташування елементів деякої, звичайно скінченної множини відповідно до заданих правил. *Метою комбінаторики є вивчення комбінаторних конфігурацій* (з наук. літ.); *В основі розв'язання багатьох задач комбінаторики лежать два простих правила — правило суми та правило добутку* (з навч. літ.).

КОМБІНАТО́РНИЙ, а, е. 1. Який ґрунтується на комбінуванні. *Суть комбінаторного проектування товарних знаків полягає у створенні складних форм із однакових, що повторюються, або обмеженого числа різних елементів* (з наук. літ.); *Одяг сірого кольору відкриває можливості прекрасних комбінаторних поєднань із одягом інших кольорів* (із журн.).

2. *лінгв.* Який обумовлений взаємодією звуків у мовленнєвому потоці. *До комбінаторних змін належать акомодація, асиміляція, дисиміляція, дієреза, епентеза, метатеза* (з навч. літ.); *За напрямом усі комбінаторні зміни поділяють на регресивні і прогресивні. Регресивні зміни зумовлені впливом наступного звука на попередній, а прогресивні — навпаки* (з навч. літ.).

3. *мат.* Стос. до комбінаторики. *Найпростішими прикладами комбінаторних конфігурацій є перестановки, сполучення та розміщення* (з навч. літ.); *Окремі комбінаторні задачі з'явилися дуже давно. У працях стародавніх індійських учених знайдено формули кількості перестановок і комбінацій* (із журн.).

КОМБІНА́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до комбінату, належний йому. *Залежно від підрозділу, на основі якого будується структура, розрізняють цехову, безцехову, корпусну, комбінатську виробничі структури* (з наук. літ.); *На території Докучаєвська діють дитячий протитуберкульозний санаторій, спеціалізована школа-інтернат, а також комбінатський будинок-інтернат для одиноких ветеранів похилого віку* (з газ.).

КОМБІНАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до комбінації (у 1–3 знач.). *Простим називають статистичне групування, яке проводиться за однією ознакою. У разі поєднання двох і більше ознак групування є комбінаційним* (з наук.-попул. літ.); *Великі люди силою свойого генія, .. силою врожденого комбінаційного дару і чуття творять зовсім нові образи, могутні імпульси для дальшого історичного розвою* (І. Франко); *Неможливо було грати у жоден з футболів — ані в силовий, ані в комбінаційний. Усе гинуло в нестерпно грузькому місиві під крижаними струменями* (Ю. Андрухович).

КОМБІНАЦІ́ЙНО. Присл. до **комбінаційний.** *Епідеміологія уролітіазу доводить зв'язок між частотою цього захворювання та іншими чинниками (економічний стан і соціальний рівень, вік, стать і фах та ін.), які окремо чи комбінаційно посилюють вплив на метаболічні зрушення, що спричиняють каменеутворення* (з навч. літ.); *Футболіст зіграв комбінаційно і, наблизившись до воріт суперника, пробив упритул* (з газ.).

КОМБІНА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Поєднання, взаємне розміщення чого-небудь. *Се була музика нових поколінь, нечувані комбінації звуків* (М. Коцюбинський); *До вечора вона по-своєму переставляла меблі, .. спробувавши всі комбінації* (І. Микитенко); *Погони ті були, власне, ганчірочками з комбінацією*

зірочок та смужок (І. Багряний); *По екрану поповзли зображення людей, тварин, будівель, різних предметів, гір, річок, океанів. Речі рухались, взаємодіяли, сплітались в різних комбінаціях* (О. Бердник).

2. Складний план, задум або замір для здійснення якоїсь мети. *Ежен переглядав газету. Та, видно, не займала його .. довжелезна вступна стаття з високополітичними комбінаціями та пророцтвами* (І. Франко); *А може, Ви придумаєте якусь іншу комбінацію, тоді повідоміть* [повідомте] *мене* (М. Коцюбинський); *А що, як я запропоную їй такого роду комбінацію: слухай, мовляв, Соню, візьми Андрійка з собою, лиши Василька Дмитрові та йди до мене, будемо разом жити?* (В. Винниченко); *У гострих його очах уже іскряться найсміливіші вигадки й комбінації* (О. Гончар).

3. *спорт.* Низка цілеспрямованих прийомів гри в боротьбі за перемогу над суперником. *У шахах комбінацією називають форсований варіант з використанням різноманітних тактичних прийомів* (з наук.-попул. літ.); *Такі інтересні, складні й хитромудрі розігруються на зеленому* [футбольному] *полі комбінації* (Остап Вишня).

4. Вид жіночої білизни — сорочка, звичайно шовкова, з мереживом. *Тільки за лікарем зачинилися двері, стягла* [модель] *з себе блакитну суконочку, чорну шовкову комбінацію і вмостилась на канапі* (Ю. Логвин); *Він розчахнув халат на грудях, під ним блиснула комбінація, він рвонув її, здираючи разом і ліфчик, приклав вухо до грудей. Серце давало слабенькі поштовхи. Пульс ледь можна намацати. Поки жива, поки жива, поки...* (А. Кокотюха); *Кілька упаковок із новими колготками лежали упереміж із парфумами, на клітці з папугою теліпалася рожева комбінація* (І. Роздобудько).

◊ **(1) Комбіна́ція з трьох па́льців,** *жарт.* — дуля. *Анарх .. ледве стримав себе, щоб не сказати: "А чи не хочете ви комбінації з трьох пальців?"* (М. Хвильовий).

КОМБІНА́ШКА, и, *ж., розм., рідко.* Зменш.-пестл. до **комбіна́ція** 4. *Ліля почала знімати через голову куцу нічну комбінацію, власне кажучи, комбінашку* (Ю. Андрухович); *Таумі, як завжди, була у коротенькій напівпрозорій, цього разу чорно-синій сукні, схожій більше на мереживну комбінашку* (В. Лис); *Вона стоїть переді мною в самій рожевій комбінашці* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

КОМБІНЕЗО́Н, а, *ч.* Костюм, що є поєднанням верхньої частини одежі та штанів. *Я був одягнений в теплий комбінезон льотчика* (М. Трублаїні); *Прийшла Таня в комбінезоні, закурена — просто з борозни, від трактора* (А. Головко); *До кімнати ввійшов високий огрядний чоловік у синьому комбінезоні* (В. Владко); *Цієї миті з великої будівлі вийшли чоловік та жінка в робочих комбінезонах* (О. Авраменко).

КОМБІНЕЗО́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **комбінезо́н.** — *Маргошко, приший мені ґудзика! — раптом втрутився Серафим. — Ось ґудзик, тримай, — і заходився знімати свій блакитний комбінезончик* (О. Тесленко); *Я збирала Русланчика в село, до мами, на кілька днів. Колготки, джинсики, теплий комбінезончик...* (В. Яворівський); *Троє хлопчаків років по сім та дівчинка років шести у джинсовому комбінезончику, вже брудному на колінах, обступили русявого хлопця* (А. Кокотюха).

КОМБІНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **комбінува́ти** 1. *Тонорма є комбінованим антигіпертензивним препаратом. Комбінація атенололу з ніфедипіном зумовлює посилення антигіпертензивного ефекту* (з навч. літ.); *Цей стандарт поширюється на матеріали, комбіновані на основі алюмінієвої фольги, призначені для пакування харчових продуктів* (з мови документів); // Який становить комбінацію (у 1 знач.) чого-небудь. *Сьогодні він мав опромінити ряжанку, щоб дізнатись, як впливатимуть на цвіль мікрохвилі, та ще поєднані з інфразвуком. Ці комбіновані випромінювання за всіма ознаками мали вбити культуру цвілі й не дати їй далі поширюватися* (В. Владко); *Командування розраховувало взяти село комбінованим ударом* (Григорій Тютюнник); *Щоб остаточно ошелешити київських снобів, він підбере собі піщаного кольору штани та елегантні півчеревики .. з комбінованої чорно-білої лакової шкіри* (В. Кожелянко).

КОМБІНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **комбіно́ваний.** *Основним принципом сучасної анестезії є її комбінованість, тобто використання для досягнення адекватного результату різних засобів (препаратів) і методів (маніпуляцій)* (з навч. літ.); *Унікальність роботи керівника передбачає комбінованість методів управління* (із журн.).

КОМБІНО́ВАНО. Присл. до **комбіно́ваний.** *Препарат використовують комбіновано з антибактеріальною терапією* (з навч. літ.); *Процеси розділення компонентів зернової маси в зерноочисних машинах, як правило, відбуваються послідовно, паралельно чи комбіновано* (з навч. літ.).

КОМБІНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **комбінува́ти.** *Розрізняємо кілька головних об'явів душевного життя: пам'ять, .. фантазію, тобто можливість комбінування і перетворювання образів, достарчуваних пам'яттю* (І. Франко); *Для того, щоб зрозуміти, в чому ж "доцільність і співмірність" слова (вислів О. Пушкіна), треба звертатися до макро- й мікроконтексту, до способів комбінування образів* (В. Русанівський); *Комбінування в промисловості є прогресивною формою організації суспільного виробництва, заснованого на технологічному та організаційному поєднанні в одному підприємстві різних виробництв* (з наук. літ.); *Деякі способи комбінування фарбування дозволять привнести в інтер'єр енергію поп-арту, інші допоможуть створити гармонійний фон для розкішного класичного інтер'єру* (з Інтернету).

КОМБІНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Сполучати, поєднувати що-небудь у певні комбінації (у 1 знач.). *Він мовчав кілька хвилин, комбінуючи в душі все, що досі чув і бачив* (І. Франко); *Люди в твоїх снах не були по-дурному прив'язані до своїх тілесних оболонок, і ти міг вільно комбінувати — поміщати кількох осіб в одне тіло або розділяти когось одного на кілька різних* (Ю. Іздрик); *Вона знову почала комбінувати та вигадувати, як би ще інакше переставити речі* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. *також без дод.* Робити комбінації (у 2, 3 знач.). *Хтось насторожений і чуйний каже: "Це вони провокують! Обережно! Вони зумисне про це говорять! Вони знають пружину твоєї душі й щось комбінують, і зумисне говорять про це... Обережно!"* (І. Багряний); *Вона вчора мала теж нічне чергування. Завжди комбінувала так, аби чергувати разом з ним* (Ірина Вільде); — *Я люблю чесно, начистоту, а він крутить, як циган сонцем, .. все щось комбінує* (А. Хижняк); *Задобрював* [Сухомлин], *комбінував, підмазував — весь світ його тоді до цього звівся* (О. Гончар); *Не вміючи правильно комбінувати, не можна досягти успіху в шахах* (з навч. літ.).

КОМБІНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Сполучаючись, поєднуючись, утворювати яку-небудь комбінацію. *Ці два питання комбінувалися в його умі* (І. Франко); *Ґашпер стверджує, що знає тут кілька хороших дешевих готелів, ми відповідаємо, що так не буває, готелі бувають або хороші, або дешеві, зазвичай це не комбінується* (С. Жадан).

КОМБРИ́Г, а, *ч.* Скорочення: командир бригади (у 1 знач.). *Комбрига викликали в штаб корпусу* (Ю. Бедзик); *Комбриг вважав, що мінометники, коли буде треба, не зможуть за короткий час пішки подолати відстань до нового рубежу* (Є. Доломан); *Хоч комбриг і не віддав Світличного до ревтрибуналу, а все ж розжалував у рядові і посадив на десять діб на хліб та на воду* (А. Дімаров).

КОМБУСТІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із комбустіології. *Комбустіологи вивчають реакції організму на термічні травми, розробляють нові ефективні способи боротьби з больовим шоком, масштабними ураженнями шкіри, сепсисом та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Лікарі-комбустіологи працюють в умовах спеціалізованих опікових відділень, в опікових центрах і госпіталях* (із журн.).

КОМБУСТІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до комбустіолога, комбустіології. *Методика лікування опіків під пов'язкою сьогодні залишається однією з головних у комбустіологічній практиці* (з наук.-попул. літ.); *Для пацієнтів комбустіологічних відділень створені спеціальні протиопікові ліжка* (із журн.).

КОМБУСТІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь медицини, що вивчає опікові хвороби та методи їх лікування; опікова медицина. *Сьогодні комбустіологія використовує найновіші розробки в галузі фармакології, трансплантології, пластичної хірургії* (з наук. літ.); *Найновіші дослідження в комбустіології пов'язані зі створенням біошкіри, що вирішує відразу дві проблеми — відторгнення трансплантованих фрагментів і пошуку донорського матеріалу* (із журн.).

КОМВЗВО́ДУ, *невідм., ч.* Скорочення: командир взводу. *А поранений комвзводу, а чи сонце, чи негода, Сниться хлопцям у поході* (А. Малишко); *Комвзводу побіг у темряву* (Григорій Тютюнник); *— Ну й Капа, ну й кулеметниця! — А Чопик! .. — А наш комвзводу Байрачний! Теж не дасть у кашу наплювати. Ай молодці!* (Є. Доломан).

КОМГО́СП, у, *ч.* Скорочення: комунальне господарство. *Він .. зробив хвилин на кілька вступ про тяжке становище орендаря, про величезні видатки на ремонт, якого вимагає комгосп, і про податки, що править фінвідділ* (В. Підмогильний); *Фанери для вікон з великими труднощами довелося дістати на ордер комгоспу* (І. Кириленко).

КОМДИ́В, а, *ч.* 1. Скорочення: командир дивізії. *Під гарматним обстрілом командувач був цілком спокійним. Командарми й комдиви знали випадки, коли він ходив в атаку разом із стрілецькими лавами* (Ю. Яновський); *Там, у штабних коридорах, випадково зустрів генерала, колишнього свого комдива, що добре знав його, Уралова, по спільній службі в окупаційних військах* (О. Гончар); *Кровопролитна битва біля Голої Долини виявилась останньою в житті комдива Батюка* (із журн.).

2. Скорочення: командир дивізіону кораблів. *Командир роти (корабля 4-го рангу) підпорядковується комдиву та є прямим начальником усього особового складу роти (корабля)* (із журн.).

КОМЕДІА́НТ, *розм.* **КУМЕДІА́НТ,** а, *ч.* 1. *заст.* Узагалі артист. *Комедіант, що сурмив, закликаючи глядачів до свого театру, припинив музику* (Н. Королева); *Отак мандрівні кумедіанти й переводили з вистави до вистави Климка та Стецька, змінюючи обставини, життєві подробиці* (О. Ільченко); *Він сидів до кінця спектаклю, не тікав, як це робили інші десь після першої дії; потім довго не полишало почуття невдоволення, а то й вини перед комедіантами, зайнятими у п'єсі* (Б. Левін); // Цирковий клоун; штукар. *Дрімайло .. грався торбами, як от штукар або комедіант бавиться своїм штукарством* (І. Нечуй-Левицький); // *перен., ірон.* Про людину, що своєю поведінкою, учинками схожа на штукаря, фокусника. *Саша поспішає за ним, як песик, з захопленням дивлячись на цього комедіанта. Такі гримаси корчити, так перекривлювати людей — потіха та й годі!* (О. Полторацький).

2. *перен., ірон.* Удавальник, лицемір. *Він не був політичним комедіантом, але прагнув вічно дивувати, всюди бути обожненим і в усьому панувати* (І. Франко); *Чи ти скінчиш, нарешті, нещасний комедіанте! Коли перестанеш брехати бодай собі самому?* (М. Коцюбинський); *Поїзд рушив. Микола Павлович припав до спинки фотеля і вперше на своєму віку заплакав. — Комедіант! — топнула* [тупнула] *з досадою ногою Ганна Михайлівна* (Л. Яновська).

КОМЕДІА́НТКА, *розм.* **КУМЕДІА́НТКА,** и, *ж.* 1. *заст.* Жін. до **комедіа́нт** 1. *Пряженківська не підійшла, осторонь лишилась, лише кивнула здаля, не могла простити Квітці образи: послухав рідню — матір, брата, — які не хотіли, щоб їх Григорій долю свою поєднав з актрисою, сиріч, комедіанткою* (Б. Левін).

2. *перен., ірон.* Жін. до **комедіа́нт** 2. *Комедіантко, прокляття на тебе! Всі твої слова, і сміхи, і сльози — все комедія, все роль..!* (І. Франко); *Слід було прикинутися хворою і кволою. Це було легко для такої комедіантки, як міледі* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

КОМЕДІА́НТСТВО, а, *с.* 1. *заст.* Професія комедіанта. *Виявилося, що Мольєр має схильність не тільки до комедіантства, а й до створення п'єс* (із журн.).

2. *перен., ірон.* Поведінка комедіанта. *Не докоряй мені комедіантством! Не докоряй тим, що я грала ролю* [роль] *перед тобою!* (І. Франко).

КОМЕДІА́НТСЬКИЙ, *розм.* **КУМЕДІА́НТСЬКИЙ,** а, е. 1. *заст.* Прикм. до **комедіа́нт** 1. *Коли юнак з капеланом обминали останній комедіантський намет, нагнали сумний провід: на марах, покритих золотим шитим прапором, несли вбитого на турнірі лицаря* (Н. Королева); *Кидалася Настя по тісному гарему .. Швидше, швидше покинути цю клітку, барвисту, як комедіантські буди на ярмарку* (З. Тулуб).

2. *перен., ірон.* Прикм. до **комедіа́нт** 2. *Чому в твоїх словах бриніло щось нещире, вивчене, не своє, комедіантське?* (І. Франко).

КОМЕДІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до комедії (у 1 знач.), пов'язаний з нею. *Блискавично було розіграно цю невеличку, майже комедійну сцену* (М. Стельмах); *В новому році обов'язково буде спектакль, і не простий, а комедійний* (Б. Левін); *Розвивається художня література комедійного жанру народною мовою* (В. Русанівський); // В основі якого є комедія. *Переключаючись на роботу в кіно, я думав присвятити себе виключно жанру комічних і комедійних фільмів* (О. Довженко); — *Учора в клубі показували чеський фільм*

"Привиди замку Морресвілл". Фільм комедійний, але привидів і різної страшнючої чортівні там стільки, що в залі весь час охали й ахали (В. Нестайко); // Який грає в комедіях. *— Вінкельмане, ви чудесний, знаменитий, позаконкуренційний комедійний артист, це відомо Європі, Америці й Африці* (В. Винниченко); *Він був характерним і неперевершеним комедійним актором з характерною — яковченківською, теж по-своєму симпатичною — зовнішністю і таким же характерним, яковченківським, наче трохи надтріснутим, але теж своєрідним і по-своєму симпатичним голосом* (В. Чемерис); // Власт. комедії. *В "Останній зустрічі" визначилась також характерна особливість поетики п'єс О. Левади — поєднання комедійних ситуацій з гостро драматичними* (з наук. літ.).

2. *перен.* Комічний, смішний. — *Ти не смійся, Ксюхо, не смійся. Не бачу нічого аж такого веселого. Делікатна ситуація, зовсім не комедійна* (А. Кокотюха); *Я стою перед високим судом .. Мені не подобається комедійне забарвлення цього процесу — ніякої тобі врочистості. Приміщення наших провінційних судів просто жалюгідні* (В. Шкляр).

КОМЕДІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **комеді́йний.** [Б е з в е р х и й:] *Колоритна парочка.* [В е р е щ а к а:] *Грандіозно. Комедійність з нього аж пре, розумієш... А тіточка! Ой!* [Л а р и с я:] *Вони сміються з вас, тату... Не смійтесь!* (О. Довженко); // Наявність комедійних елементів у п'єсі, грі і т. ін. *Широчінь гоголівського діапазону, ліричність, комедійність і фантастика його "Вечорів...", пафос "Тараса Бульби" спричинились до того, що, мабуть, нічиї твори не дали стільки сюжетів для опер, як твори Гоголя* (М. Рильський); *В. Вієвський у брошурі "Поетика комедійності "Мартина Борулі" І. Карпенка-Карого" детально виписав засоби та прийоми, якими користувався комедіограф* (із журн.).

КОМЕДІ́ЙНО. 1. Присл. до **комеді́йний** 1. *На сцені юна актриса грала комедійно, гостро, не прагнучи бути модною* (із журн.).

2. *перен.* Присл. до **комеді́йний** 2. *Не обурюйтесь! Бо хіба є у новонародженої дитини вибір? Ми потрапляємо в полон ваших алгоритмів — хай навіть найромантичніших, найбарвистіших — від першого слова до некрологу, що ним так нікчемно, комедійно завершується мізерна земна містерія* (О. Бердник).

КОМЕДІО́ГРАФ, а, *ч.* Драматург, який пише комедії (у 1 знач.). *Своє становище початківця, невідомого комедіографа автор порівнює зі становищем незаміжньої, котра, народивши дитину, не сміє в цьому признатись і віддає її на виховання в чужі руки* (І. Франко); *Всесвітньо відомий французький комедіограф Жан-Батіст Мольєр, справжнє прізвище якого Поклен, народився 15 січня 1622 р. у Парижі* (з наук.-попул. літ.).

КОМЕДІОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до комедіографії. *Микола Гоголь не обмежувався використанням класичних комедіографічних традицій, а, спираючись на відкриття "нової драми", поглиблював їх* (з наук. літ.).

КОМЕДІОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Написання комедій як галузь драматургії. *Сучасна комедіографія характеризується жанровою строкатістю, наявністю широкого жанрового репертуару* (з наук. літ.); *Іван Карпенко-Карий завжди був сміливим експериментатором драматичних форм, у тому числі й у галузі комедіографії* (з навч. літ.); *Комедії В. Шекспіра належать до найкращих зразків європейської комедіографії епохи Відродження* (із журн.).

2. *збірн.* Сукупність комедійних творів. *Неперевершеним явищем у комедіографії О. Коломійця стала п'єса "Фараони"* (з наук. літ.); *Комедіографія Арістофана і його сучасників називається аттичною, тому що вона виникла й розквітала в грецькій області Аттика, центром якої були Афіни* (із журн.).

КОМЕ́ДІЯ, *розм.* **КУМЕ́ДІЯ,** ї, *ж.* 1. Драматичний твір з веселим, смішним або сатиричним сюжетом. *Я ніколи комедій не писав* (М. Коцюбинський); *Левицький береться навіть до драматичної форми й дав .. кілька комедій якраз із міщанського життя* (С. Єфремов); *Всю ніч, читаючи і перечитуючи комедію, Іван Петрович дивувався дотепності автора* (Б. Левін); // Вистава такого твору. — *Сьогодні ще зранку ходить за мною слідком, — розказує далі пані, — скиглить: дайте, мамо, копійку, в театр на кумедію піду* (С. Васильченко); *Нащо вже Зіні і тій не подобалася вистава. На початку першої дії вона стояла коло дверей ложі і з-за портьєри спостерігала "кумедію"* (Б. Антоненко-Давидович); *Ми комедію дивились. Ми сміялись — аж втомились!* (Г. Бойко).

2. *перен.* Забавний випадок, що-небудь смішне; курйоз. *Ізліз мій дядько на дзвіницю Та знай гука: — Оце кумедія яка! Всі люди на землі мов ті перепелиці* (Є. Гребінка); *Суддя спитав четвертого чоловіка, а далі п'ятого. І ті назвали себе синами Миколи Джєрі .. Пан тільки витріщав очі на ту комедію і не знав, чи ті люди жартували, чи зовсім подуріли* (І. Нечуй-Левицький); *— Ех, і тетеря ж ти! — напався за ворітьми Варивон. — Хіба ж так з дівчатами говорять? Штурпак — штурпаком. Ти б їй якусь пісеньку проспівав, кумедію розказав, з віршиком, значить, підсипався* (М. Стельмах); // Про те, що становить жалюгідну пародію чогось. *Захопивши владу, Салаші і його поплічники влаштували в Буді, в королівському палаці, комедію присяги перед короною св. Стефана* (О. Гончар).

3. *перен.* Намагання викликати хибне враження; лицемірне поводження. *Настуся .. одразу втямила цю всю дядинину комедію* (І. Нечуй-Левицький); *— Буває на якім публічнім святі або вечорі хотілося б скинути личину з себе і крикнути, щоб усі почули: люди, я брешу, я комедію граю, моє життя — одна велика брехня...* (Б. Лепкий); *Їй спало на думку, що все це комедія, їй кажуть неправду* (О. Донченко); *— Ні, це мені треба вже давно поговорити з тобою серйозно, а не тобі зі мною! Аж зірвалась з місця. — Раз і назавжди! Чуєш? Раз і назавжди скінчити цю безглузду комедію* (Н. Королева).

△ **(1) Коме́дія ма́сок <Коме́дія дель а́рте>** — вид професійного театру, що існував в Італії з середини XVI до середини XVII ст., спектаклі якого створювалися методом імпровізації на основі певного сценарію за участю акторів, одягнутих у маски. *Скиба побачив старого чоловіка .. з білим, знекровленим обличчям, .. шкіра на якому нагадує машкару арлекіна з комедії масок* (П. Загребельний); *Театр комедії дель арте здійснив значний вплив на подальший розвиток західноєвропейського театру* (із журн.); **(2) Коме́дія хара́ктерів** — комедія, у якій змальовано головним чином людські характери. *У комедії характерів джерелом смішного є внутрішня суть характерів, гіпертрофована риса або пристрасть* (з наук.-попул. літ.); *Комедія характерів як*

жанр була започаткована в аттичній комедії, зокрема Менандром, Філімоном, Діфілом (із журн.); **(3) Музи́чна коме́дія** — музично-сценічний твір на комедійній основі. *Поняття "музична комедія" використовується як узагальнювальне стосовно таких музично-сценічних жанрів, як оперета, комічна опера, водевіль та ін.* (з наук. літ.).

◊ **Гра́ти** *(рідше* **розігрувати, лама́ти** *і т. ін.)* **коме́дію** *(рідко* **куме́дію)** *див.* **гра́ти; Пограти коме́дію** *див.* **погра́ти.**

КОМЕ́ДІЯ-БАЛЕ́Т, ~ї~у, *ч.* Театральний жанр, що об'єднує діалог, танець, пантоміму, інструментальну та вокальну музику, образотворче мистецтво. *У комедії-балеті, уперше створеній Мольєром, танцювально-дивертисментна частина органічно входить у дію, не позбавляючи її побутової правдоподібності та викривальної спрямованості* (з наук. літ.); *Комедія-балет мала значний вплив на подальший розвиток французького музичного театру* (із журн.).

КОМЕНДА́НТ, а, *ч.* 1. Начальник військ фортеці або укріпленого району. *Селяни розказують, що як Текелій руйнував кіш, то звелів комендантові .. все .. знести* (О. Стороженко); *З комендантом фортеці .. відносини запорожців були якнайнапруженішими, доходили до військових сутичок* (А. Кащенко); *— Я арештанта привіз .. Піду до коменданта, а він хай тут залишається, — вів далі фельд'єгер, вказуючи на Тараса Григоровича* (З. Тулуб).

2. Військовий начальник, що наглядає за правильністю відбування гарнізонної служби, дисципліною військових і т. ін. у населених пунктах і військових таборах, а також забезпечує їхню охорону (оборону) й належну діяльність різних служб. *До міністра .. наблизився комендант гарнізону* (Ю. Яновський); *Ходять чутки, що комендант столиці з дня на день може оголосити місто в стані облоги* (І. Багряний); *Артьомов був призначений військовим комендантом села Руського* (С. Чорнобривець); *Стен розшукав коменданта табору і, поговоривши з ним, переконався, що підйом і збори буде проведено вчасно* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Той, хто керує військовими перевезеннями на залізницях та водних шляхах. *Глянувши на його посвідчення, солдат у кожусі й шапці (потім Чайка дізнався, що це був сам комендант станції, а маскарад йому служив для виловлення білих) запропонував Чайці вийти з речами з вагона* (Д. Бузько); *В тому ж листі комендантові давалося зрозуміти, що з багатьох залізничних станцій, розташованих по радянському кордону, тільки ця лишилася цілком неушкодженою. Треба було будь-якою ціною зберегти станцію і мости в цьому містечку* (Іван Ле).

4. Керівник будинку, що належить установі або використовується установою. *Комендант приміщення зайшов, оглянув вікна* (Я. Качура); *Молодцюватий кирпатенький комендант студії Колька Носов, мов школярам, пороздавав студійцям папір, і студія вже налагодилась працювати* (Б. Антоненко-Давидович); *Всім добровольцям комендант гуртожитку запропонував здавати речі на збереження в кладову, як це вони роблять щоліта, роз'їжджаючись на канікули* (О. Гончар).

5. *діал.* Командир. *Молоденький козаченько .. ся просить: "Пусти ж мене, коменданте, з обозу додому, Лишив я дівчиноньку сам не знаю кому"* (з народної пісні); *Начальник колони — вусатий капітан з обмерзлими вусами, замотаний у хустку, схожий на кота, дав наказ зупинитись. Він вирішив переждати і зробити зауваження комендантові загону, щоб той у першу чергу пропустив би колону* (С. Скляренко).

КОМЕНДА́НТІВ, това, тове. Прикм. до **коменда́нт.** *В нічній тиші почувся трохи хрипкий комендантів голос: "Кулемети!"* (Олесь Досвітній); *Комендант п'є коньяк до дна .. Комендантова голова опускається на груди* (Ю. Яновський); *Сяк-так він витлумачив Павлові комендантові слова* (В. Кучер); *Джейн до їдальні повела комендантова донька, юна чорноволоса дівчина на ім'я Мірчія* (О. Авраменко).

КОМЕНДА́НТСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до коменданта. *Ліве крило комендантського дому почало горіти* (І. Франко); *— У мене був земляк Карпо, з комендантського взводу маленький такий чоловічок* (Ю. Яновський); *Вони пропонували нам записатись до Бахмутської комендантської сотні* (В. Сосюра); *Комендантські солдати бігцем віддалялися у вибалочок* (Іван Ле); *Назустріч іде комендантський патруль. Їх п'ятеро, в одного при боці висить кобура* (Є. Доломан).

2. *у знач. ім.* **коменда́нтська,** кої, *ж.* Службове приміщення для коменданта (у 2–4 знач.). *В комендантській .. біля телефона позмінно чергують озброєні комсомольці* (О. Гончар); *До комендантської, поправляючи фамільну шаблю на поясі, увійшов насуплений комісар фортеці шляхтич Пшиядовський* (В. Чемерис).

Коменда́нтська годи́на *див.* **годи́на**[1].

КОМЕНДА́НТША, і, *ж., розм., рідко.* 1. Жін. до **коменда́нт** 4. — *Оце ваше, — показала комендантша на крайнє від дверей ліжко. — Можете відпочивати* (О. Сизоненко); *Комендантша, біліючи платтям супроти заґратованого у вигляді променів вікна, стояла посеред кабінету* (Є. Пашковський); *Майка згадує обшарпаний гуртожиток, сувору комендантшу* (Люко Дашвар).

2. Дружина коменданта. — *То, певно, доля у вас така... — зітхнула комендантша. — Подвижницька, великострадна...* (Василь Шевчук).

КОМЕНДАТУ́РА, и, *ж.* Установа, яку очолює комендант (у 2 знач.). — *Там он, де он той димар, там на станції розташована комендатура. І от ти йди прямо туди!* (І. Багряний); *Голобородькові довелося звернутись до військової комендатури, щоб узнати адресу госпіталю* (Є. Гуцало/Голованівський); *В домі, де розмістилася комендатура, сиділо двоє офіцерів* (Ю. Бедзик); // Приміщення для цієї установи. *Наші вибивали залишки* [фашистського] *гарнізону із села. Горіла комендатура* (Григорій Тютюнник); *Іноді на стінах комендатур хтось малював гасла: "Смерть фашистським окупантам!"* (О. Бердник).

КОМЕНДА́ЦІЯ, ї, *ж., іст.* Акт, що встановлював залежність селянина від феодала в середньовічній Європі. *Звичайним явищем у Франкській державі стала комендація — подібний до патронату інститут особистої залежності, коли селяни потрапляли під покровительство короля, світського чи духовного феодала* (з наук. літ.).

КОМЕНДЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* Командувати. — *Ну, спати! — комендерує Лесиха* (І. Франко); *— Я ними комендерував би інакше, якби я був панотцем* (О. Кобилянська).

КОМЕНДО́Р, а, *ч.* Морський артилерист; матрос-навідник. *Навіть комендори .. — напівголі, богатирського здоров'я матроси — і ті часом не витримували, знеможено падали біля своїх розпечених гармат* (О. Гончар); *Микола Панасюк досконало опанував професію першого комендора гармати — навідника* (П. Автомонов).

КОМЕНСА́Л, а, *ч., біол.* Організм, який живе в тісному взаємозв'язку з особинами іншого виду, не завдаючи їм шкоди. *Коменсалами є багато нешкідливих видів вошей і бліх, які живляться пір'ям птахів чи відмерлими лусками шкіри ссавців* (з навч. літ.); *Коменсали серед риб — це риби-прилипали, які пересуваються, причепившись до акули чи іншої великої риби; вони живляться недоїдками хазяїна* (із журн.).

КОМЕНСАЛІ́ЗМ, у, *ч., біол.* Симбіотичні взаємовідносини між двома організмами, коли один отримує від другого їжу чи іншу користь, не зашкоджуючи йому. *Відносини коменсалізму демонструє риба-клоун: ховаючись між пекучими щупальцями морських анемон, які не завдають їй шкоди, вона отримує надійний захист від хижаків* (з наук.-попул. літ.); *Один із видів коменсалізму — користування іншим організмом як домівкою — виявляють рослини-епіфіти (зокрема, більшість орхідей), які ростуть на гілках дерев, але на відміну від рослин-паразитів живляться самостійно, не висмоктуючи соків з дерева-хазяїна* (із журн.).

КОМЕНСА́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до коменсалізму, коменсала. *Коменсальні відносини часто відбуваються між великим організмом-хазяїном і значно меншим порівняно з ним організмом-коменсалом* (з наук.-попул. літ.); *Цікавий приклад харчових коменсальних зв'язків демонструють деякі види птахів Нового світу, які слідують за колонами мандрівних мурашок і ловлять комах, павуків, багатоніжок, дрібних амфібій і плазунів, що їх сполохує на своєму шляху мурашина навала* (із журн.).

КОМЕНТА́Р, ю́, *ч.* 1. Пояснення, тлумачення до якого-небудь тексту. *Видрукуваний у "Ворсклі" вірш Щоголева справді не сподобався в київських, до українського письменства причетних колах .. Але ще курйозніші ті коментарі, які додає Щоголів до свого вірша* (М. Зеров); *Розпочалося систематичне видання пам'яток української мови з відповідними коментарями і науковим апаратом* (В. Русанівський); *Митрополит Кирило 1262 р. виписує з Болгарії найновішу слов'янську обробку Кормчої .. Вона включала не лише найголовніші візантійські церковні правила та юридичні компіляції, але й коментарі видатних костянтинопольских юристів XII ст. — Іоанна Зонари й Олексія Аристина* (І. Жиленко).

2. *звичайно мн.* Роз'яснювальні або критичні зауваження з приводу яких-небудь подій, явищ. [Г а р м а ш:] *На ваших очах стався випадок, що не потребує особливих коментарів* (І. Микитенко); *— Ну? Чекаю пояснення, — казала вона. — Нема коментарів, — відповів я* (У. Самчук); *Брак подробиць він умів поповнювати своїми гумористичними коментарями* (С. Журахович); *Весь цей час Гагарін сидів мовчки, тільки кивав головою. Не можу сказати, що я розраховував на бурхливе вираження емоцій з його боку, але бодай якийсь коментар мусив послідувати!* (Любко Дереш).

3. У засобах масової інформації — різновид оперативного аналітичного матеріалу про суспільно-політичну, спортивну подію, пригоду, сенсацію і т. ін. *Французька преса у своїх коментарях підкреслює, що дотеперішні кроки не мають іще характеру офензиви* (Ю. Винничук); *Схилившись над тумбочкою, слухав* [офіцер-підводник] *спортивний коментар по "Маяку"* (Є. Пашковський); *Пряма трансляція .. супроводжувалась закадровими коментарями журналістів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

(1) Без коментарів <Коментарі за́йві> — зрозуміло без пояснень, усе ясно. — *Головний інженер Теодор Штерн. Також астрофізик, до того ж доктор наук. Коментарі, як то кажуть, зайві. Кому-кому, а йому давно місце в Департаменті* (О. Авраменко); *Вислів "без коментарів" утвердився після Другої світової війни. 12 лютого 1946 р., після зустрічі з Г. Труменом у Білому домі, В. Черчилль заявив журналістам: "No comment" і пояснив, що цей вираз він запозичив у Самнера Велса, американського дипломата* (з наук. літ.).

КОМЕНТА́РІЙ, ю, *ч.* Те саме, що **комента́р.** *Автор знайшов притчу вже готову в староруськім чи навіть болгарськім перекладі і тільки доробив до неї свій коментарій* (І. Франко); [В а л е н т:] *Мене не ваблять закони й коментарії на їх* [них] (Леся Українка); *Торг провадиться повагом, не хапаючись, не передираючись один перед другим, торгуються спокійно, поважно, де-не-де із смішком, із тонкою іронією, з коментаріями до товару* (В. Винниченко); *Тим часом голова комбіду дістав папір, чорнило, ручку і сів писати характеристику. — Може, тобі пособити коментаріями? — прихилив голову до столу Юхрим* (М. Стельмах); *Реклама на телебаченні та на радіо повинна бути чітко відокремлена від інших програм на початку і в кінці за допомогою аудіо-, відео-, комбінованих засобів або коментаріїв ведучих, щоб її можна було ідентифікувати як рекламу* (з мови документів).

КОМЕНТА́ТОР, а, *ч.* Той, хто коментує що-небудь; автор коментаря, коментарів; оглядач. *В Галичині за сі статті предадуть* [піддадуть] *анафемі і видавця, і перекладачів, і коментатора* (Леся Українка); *Всю дію "Одіссеї" коментатори вкладають в сорокаденний термін* (М. Зеров); *Спортивних коментаторів нагороджують медалями так само, як і спортсменів* (П. Загребельний); *Сучасні коментатори Біблії однозначно довели: під назвою "сини Божі" маються на увазі не якісь надприродні сили, а благочесні нащадки Сифа, які змішалися з нащадками Каїна* (І. Жиленко); *На якийсь час у вітальні запала мовчанка. Тишу порушувало лише приглушене бурмотіння спортивного коментатора* (О. Авраменко).

КОМЕНТА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **комента́тор.** *Камера ще раз повернулася, і екран заполонила велетенська космічна станція, вся поверхня якої була втикана жерлами плазмових гармат і продірявлена шахтами ракетних установок. — Тут розташована наша дром-зона, — знову заговорила коментаторка* (О. Авраменко, В. Авраменко); *У Швеції, яка дуже доскіпливо відстежує гендерний дисбаланс у багатьох сферах, діє спеціальна ініціативна група, що займається моніторингом того, як часто жінки виступають фахівцями-коментаторками у ЗМІ* (із журн.).

КОМЕНТА́ТОРСТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **коментува́ння.** *Всю повноту своєї ерудиції наукові робітники вкладали в верблюжу терплячість праці над примітками. Коментаторство ставало ідеалом дослідження* (В. Домонтович); *Александрійська школа неоплатонізму (IV–V ст.) більше інших виявилася зануреною в коментаторство Платона й Арістотеля* (з наук. літ.); *"Віче" провело експертне опитування, в якому взяли участь авторитетні вчені-політологи, які не вдаються до кон'юнктурного коментаторства* (із журн.).

2. Робота, діяльність коментатора. *Коментаторство — це дуже вузький фах, українські спортивні журналісти приходять до нього часом несподіваними шляхами* (із журн.).

КОМЕНТА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Стос. до коментатора і коментаторства. — *Ваше ставлення до вітчизняного коментаторського корпусу? Кого вважаєте справжнім майстром у цій галузі?* (із журн.); *Легендарний аргентинець Марадона в ефірі венесуельського каналу Telesur, на якому він коментував матчі світової першості з Бразилії, повідомив, що повертається до коментаторської роботи* (з газ.); // Признач. для коментаторів. *У 2010–2011 рр. на Першому національному телевізійному каналі створено спеціалізований комплекс із шести коментаторських місць коментаторського супроводу в прямому ефірі та на запис* (з газ.).

КОМЕНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **коментува́ти.** *Епізод із Євангелія Іванового про Філіппа й Натанаїла дуже часто був коментований* (І. Франко); *В тлумаченні свого, написаного вже твору автор важить не більше за першого-ліпшого читача та що далеко почесніше бути коментованим, аніж самому себе коментувати* (М. Зеров); // *у знач. прикм.* Який супроводжується коментарем (у 1 знач.). *Коментовані видання джерел є великою рідкістю в науці. Особливо це стосується літописів* (з наук. літ.).

КОМЕНТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до коментування. *Типовий абзац складається з трьох частин: абзацного зачину, абзацної фрази й коментувальної частини* (з навч. літ.).

КОМЕНТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **коментува́ти.** *Часи гуманізму не дали нам більш-менш серйозної спроби історії літератури, хоча б тільки античної. Формула розуміння літератури не виходила тоді ще поза біографію і коментування творів — коментування більш абстрактно-філософське, ніж критично-історичне* (І. Франко); *Юридична діяльність Болонської школи виявилася насамперед у викладанні римського права. Викладання полягало в читанні й коментуванні джерел* (з наук. літ.).

КОМЕНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Давати коментар до якого-небудь тексту. *Коментуючи окремі тексти збірки і зіставляючи їх з текстами інших народів, Бенфей прийшов до висновку, що індійська література — єдине джерело казкових сюжетів народів світу* (І. Франко).

2. Роз'яснювати, обговорювати, тлумачити що-небудь. *Кукса почав роздивлятися газету, вголос коментуючи деякі статті* (В. Кучер); *Одного разу Степура випадково почув, як Лагутін, стоячи з хлопцями біля свіжого номера стінгазети і вголос читаючи його вірші, насмішкувато коментував їх* (О. Гончар); — *Хм, — сказав батько, проте не сміявся і не коментував бабиної розповіді* (О. Бердник).

КОМЕНТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **коментува́ти.** *Подія коментується, звичайно ж, у гумористичному тоні, освітлювачі та молоді асистенти зі сміхом намагаються визначити, кого можна підвести під рубрику героїчних натур* (О. Гончар); *Імена, назви, місця тексту, що коментуються, у тексті позначають зірочкою, у коментарях зазначають, до якої сторінки тексту стосуються примітки* (з наук. літ.); *Перебіг виконання домашнього завдання повинен коментуватися вчителем, а також обов'язково перевірятися* (з навч. літ.).

КОМЕРСА́НТ, а, *ч.* Той, хто займається комерцією; підприємець. *В моїй каюті французькі монахи і турецький комерсант* (М. Коцюбинський); *Це були, певне, комерсанти, підрядчики та інші люди, заклопотані комерцією* (Олесь Досвітній); *В столиці* [Угорщини] *почалася паніка. Заводчики і комерсанти тікали на Захід* (О. Гончар); *Своїм одягом вони нагадували відносно заможних представників середнього класу, — державних чиновників, правників, можливо, вдалих комерсантів* (Д. Білий).

КОМЕРСА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **комерса́нт.** *Як прекрасна комерсантка Коко Шанель підрахувала, що влітку продажі її шляпок падають — адже клієнти від'їжджають на море. Так вона відкрила свій магазин у курортному Довіллі* (із журн.); *Працівники державної служби боротьби з економічною злочинністю Чернігівщини за незаконні оборудки затримали комерсантку* (з газ.).

КОМЕРСА́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **комерса́нт.** *У вас є комерсантська жилка, але немає можливості щодня ходити на роботу, тоді бізнес удома — це ваш випадок* (із журн.).

КОМЕРЦІАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **комерціалізува́ти** і стан за знач. **комерціалізува́тися.** *У рамках проекту планують усебічну підтримку молодих спеціалістів із подальшою комерціалізацією їхніх розробок, що дасть можливість молодим підприємцям створювати власні проекти й робочі місця* (із журн.); *Звісно, комерціалізація мистецтва — не страховисько з сімома головами, вирощене в рідних пенатах. Вона давно існує у світі конкуренції* (з газ.).

КОМЕРЦІАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **комерціалізува́ти.** *Генетично модифіковані рослини вперше були комерціалізовані в 1996 р., відтоді площа їх культивування зростає щороку* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. прикм.* Якого комерціалізували. *Саме комерціалізований винахід стає товаром, придатним до користування* (із журн.); *Комерціалізоване підприємство — універмаг "Ювілейний" — викуплено власним колективом у приватну власність* (з газ.).

КОМЕРЦІАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Переходити на комерційну основу, впроваджувати ринкові відносини. *Папа Римський закликав вірян не комерціалізувати Різдво, а більше думати про духовний зміст свята, його глибинне значення* (з рел.-церк. літ.); *Міністерство охорони здоров'я України в процесі реформування галузі планує комерціалізувати лікарні* (з газ.); *Технопарк "Слобожанщина" допоможе комерціалізувати наукові розробки* (з газ.).

КОМЕРЦІАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Ставати об'єктом комерціалізації. *Авіатранспорт усе більшою мірою комерціалізується. Його прибутковість стає найголовнішою задачею* (із журн.); *Нині естрада комерціалізувалася. Погано це слово вимовляється, але саме воно всім заправляє* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **комерціалізува́ти.** *Норми господарського права України будуть комерціалізуватися (зменшуватиметься елемент державного регулювання)* (із журн.).

КОМЕРЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до комерції. *Він надумався поширити свої комерційні справи виданням .. книжок* (С. Васильченко); *Ніхто не може сказати, що він, підтоптаний уже бухгалтер Семенець, — гірший від тих дипломованих бухгалтерів, котрі покінчали комерційні інститути* (Б. Антоненко-Давидович); *З води стирчав цілий ліс щогол комерційних суден* (П. Панч); *Пізніше мені повернули деякі речі, що не мали комерційної цінності, зокрема цей клятий альбом і мамині щоденники* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який займається комерцією. *Роблю таку велику уступку через те, що я людина не комерційна* (М. Коцюбинський); *Приміром, от ви спец. Комерційний спец, що в торгівлі, як у себе вдома* (Остап Вишня); — *Німець — народ комерційний, розуміє зиск* (Ю. Яновський); // Потрібний для комерції,

притаманний комерсанту. *Уперше відчув Замойський широчінь і гостроту державного розуму Сагайдачного і в думках заздрив йому, його знанням, пам'яті, політичному і комерційному нюху* (З. Тулуб).

2. Який здійснює діяльність, розраховану на одержання прибутку. *Зупинився в якімсь комерційнім готелі, брудно, але в доброму пункті на площі Гарібальді і з вікна видко Везувій* (М. Коцюбинський); *Бойові одиниці українських комуністів проводять перші експропріації щойноутворених комерційних банків* (С. Жадан); *Комерційне підприємство призначене для задоволення потреб громадян країни в товарах, роботах і послугах. Метою його створення є отримання прибутку, необхідного для подальшого розвитку комерційного підприємства, підвищення добробуту його працівників та його власників — засновників* (з наук. літ.).

3. Який утримується, оплачується приватними особами; недержавний. *Видання комерційне, читач мусить дістати порцію чужої брудної білизни, інакше її стаття пролежить у планах довго* (А. Кокотюха); *По чотирьох державних каналах скрізь транслювалися новини .. Я перемкнув на комерційні канали* (О. Ірванець).

Комерційна крамни́ця <**Комерційний кіо́ск (магази́н,** *розм.* **ларьо́к** *і т. ін.*)> *див.* **крамни́ця; Комерційна таємни́ця** *див.* **таємни́ця; Комерційний дире́ктор** *див.* **дире́ктор**[1].

△ **Комерційна кореспонде́нція** *див.* **кореспонде́нція; Комерційне учи́лище** *див.* **учи́лище; Комерційний суд** *див.* **суд.**

КОМЕРЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **комерційний.** — *Недарма наші культурники до Німеччини їздять. А німецької комерційності в нас і нема* (М. Хвильовий); *Як спосіб віддзеркалення дійсності кіно швидко продемонструвало свою привабливість і комерційність* (із журн.).

КОМЕ́РЦІЯ, ї, *ж.* Торгівля, торговельні операції. — *Гроші призначені самим Богом нам, купцям, людям комерції, а не вам, ченцям* (І. Нечуй-Левицький); *Переходять вулицю міщани. Вони поспішають на базар по звичці, бо там давно вже ніякої комерції немає* (Ю. Яновський); — *Ліфер Созоненко .. вже рознюхує, чи не можна якоїсь комерції відкрити* (М. Стельмах); *Зиск із тієї комерції був невеликий — ледве вистачало на харчі собі й овес коням, які їли багато й смачно, не зважаючи на статки господарів...* (Ю. Хорунжий); *У Парижі великий купець на ймення Джаннотто ді Чівіньї, чоловік хороший, чесний і правдивий; провадив він добру комерцію сукнами* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КОМЕ́СК, а, *ч.* 1. Скорочення: командир ескадрону. *Через два тижні до нього завітав сам командир кавдивізії. Він розцілував свого комеска і за успішно проведену операцію в районі Зелених хуторів вручив своєму підлеглому іменного годинника* (М. Циба).

2. Скорочення: командир ескадрильї. *Майстерності нашого комеска, з яким я скуштував "чорнобильського хліба", можна позаздрити — льотчик-ас!* (із журн.).

КОМЕ́ТА, и, *ж.* Небесне тіло, що рухається навколо Сонця по витягнутій орбіті; має яскраве ядро в оточенні туманної оболонки, від якої тягнеться довга смуга світла, так званий хвіст. *Я розумію вас, звірята і рослини, я чую, як шумлять комети і зростають трави. Антонич теж звіря сумне і кучеряве* (Б.-І. Антонич); *Миша Чернишов страшенно цікавився колись, чому комета Галлея так і не стукнулась, кінець кінцем, із Землею, як це припускалося* (Б. Антоненко-Давидович); *Ще перед нашим вильотом з Землі астрономи відкрили нову велику комету, яка наближалася до Сонячної системи* (В. Владко); *Стугоніла земля, і затьмилося сонце, і комета всі десять ночей на небі являлася* (Р. Іваничук).

КОМЕ́ТНИЙ, а, е. Стос. до комети. *Ми народилися, коли над селом мала пролетіти вогненна комета. — Дак ось, в цей кометний день ви, дітки, й народилися* (О. Ковінька); *Кометний пил переважно рухається під впливом двох сил: сонячної гравітації й тиску сонячного випромінювання* (з наук.-попул. літ.); *Кометне ядро — це тіло із твердих частинок і льоду, оповите туманною оболонкою, яка називається комою* (із журн.); // Стос. до вивчення комет. *Кометна астрономія займається позиційними, фотометричними, поляризаційними і т. ін. спостереженнями комет; розробленням фізичних теорій комет; вивченням законів руху комет та ін.* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для вивчення комет. *Спеціальна радіоастрономічна та кометна обсерваторія Київського університету розмістилася на мальовничих пагорбах села Лісники Києво-Святошинського району* (з газ.).

КОМЕТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із кометології. *Кометологи передбачають, що нова комета може здійснити ефектний політ мимо Сонця, дозволивши глядачам із Землі спостерігати неймовірно яскраве видовище* (із журн.).

КОМЕТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь астрономії, яка вивчає рух, будову й розвиток комет; кометна астрономія. *У кометології широко використовують методи астрофізики, небесної механіки, астрометрії* (з наук. літ.); *У кометології серед наземних способів досліджень комет почесне місце займає вивчення та інтерпретація розподілу поверхневої яскравості кометних атмосфер* (з наук. літ.); *Дослідженням об'єктів Всесвіту займаються такі розділи астрономії, як фізика Сонця, фізика планет, фізика зір і туманностей, кометологія, метеорна астрономія, метеоритика* (із журн.).

КОМЕТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до комети, який нагадує комету. *Група астрономів завдяки орбітальному телескопу NASA Galex змогла побачити великий кометоподібний хвіст завдовжки в 13 світлових років у однієї з умираючих зірок* (з наук. літ.); *Ще одними об'єктами Сонячної системи є кентаври. Це кометоподібні тіла, що складаються з уламків льоду великого діаметра* (з навч. літ.).

КОМИ́З, у, *ч., розм.* Те саме, що **вередува́ння;** примха, каприз. *Ач як на його* [нього] *комиз напав. Ось я тобі!* (Сл. Б. Грінченка).

КОМИЗА́, и́, *розм.* 1. *ж.* Те саме, що **вередува́ння;** примха, каприз. *Гадаю, кожен із вас певним чином зустрічався із дитячою істерикою, комизою, коли дитина кричить, падає на підлогу, не реагує на прохання, нікого не чує, тупотить ногами, кидається на вас із кулаками і т. ін.* (із журн.).

2. *ж. і ч.* Вередлива людина; вереда. *Вони повинні .. вередувати, перебирати, закатувати істерики й скандали, жбурляти одяг, зривати скатерки, здирати простирадла, здобути врешті реноме комизи й вереди* (Ю. Іздрик).

◊ **Стро́їти комизу́** *див.* **стро́їти**[1].

КОМИЗИ́ТИСЯ, ижу́ся, изи́шся, *недок., розм.* Те саме, що **вередува́ти;** капризувати. — *Та ну-бо, вбирайся швидше! Ще й комизиться!.. — говорив дід, бо його вже брала нетерплячка* (І. Нечуй-Левицький); *Де там йому комизитись*

тепер і вимагати спати з мамою і в Києві! Йому ледве стало сили кивнути головою з заплющеними очима на добраніч, коли Галина нахилилася над ним, дбайливо накриваючи хлопця байковим укривалом (Б. Антоненко-Давидович); *Клацає в сінях пипка умивальника, Петрик комизиться — вода холодна* (Микита Чернявський); // Виявляти впертість; упиратися; норовитися. [С т е п а н:] *Сваха, не комизься, іди в хату!* (М. Кропивницький); *Всі його знайомі дівчата так і бігають за ним, тільки моргни. Не буде комизитись і Варварочка!* (О. Донченко); *Спершу Лиска трохи боялася, комизилася — півтора дні привчала її Даринка ходити в возику смирно* (І. Вирган); *Йому б не завадило костюм новий купити, а він комизиться. Вертає додому всі перекази* (Г. Усач).

КОМИ́ЗЛИВИЙ, а, е, *розм.* Схильний комизитися. [К л а в о ч к а:] *Стійте. Стійте, куди ж ви? І пожартувати не можна... Яке комизливе цвіркуня. Та ну ж бо, не закопилюйте губи* (І. Кочерга).

КОМИ́ЗЛИВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **коми́зливий.** *Тоня не може пробачити собі, що так мучила його різними витівками, комизливістю, вдачею своєю джинджуристою* [дженджуристою] (О. Гончар).

КОМИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Те саме, що **коми́зитися.** — *Гадаєш, як похвалив твою роботу, то можна вже й комизувати?* (Василь Шевчук).

КО́МИН, а, *ч.* 1. Передня (нижня) частина димоходу варистої печі. [С о ф і я:] *От побачите, мамо, як я комин розмалюю* (І. Карпенко-Карий); *Він стояв, заплющивши очі, біля теплого комина й, далебі, дрімав* (І. Багряний); *Федоська запалила і поставила на припічку, під комином, тріскучу скалку* (М. Олійник); *Коли я увійшов з сіней з дровами, молодиця, стоячи на печі, тягнула з-за комина корито* (Р. Андріяшик).

2. Канал з вогнетривкого матеріалу для виходу диму з печі, груби в повітря; димохід. *Каганець чадів. У комині гудів осінній вітер* (О. Донченко); *Золотаво-рожеві язики полум'я облизують закіптявілий уже низ комина, сягають отвору печі, розгойдують загуслу по кутках кімнати темряву* (Є. Доломан); *Небавом у печі застрибав вогонь. Дим під комин заклубочився, теплом дихнули челюсті* (І. Нижник).

3. Горішня частина димоходу над дахом якої-небудь будівлі; дима́р (у 1 знач.). *Два височезні комини стриміли до неба* (І. Франко); *Господарі вертаються з роботи.., а нишком поглядають на димок, що в'ється понад комином низеньким* (Леся Українка); *Над комином .. стояв ясний молодик* (В. Підмогильний); *У селі дим вставав над коминами* (Л. Первомайський).

Труси́ти са́жу (ко́мин) *див.* **труси́ти.**

◊ **Колупа́ти піч (ко́мин)** *див.* **колупа́ти.**

КОМИНА́Р, КОМИНЯ́Р, а́, *ч., діал.* Сажотрус. — *Ти спиш, коминар? — спитав він нараз, обертаючися до Івася, але Івась не відповідав відразу* (І. Франко); * У порівн. *Виглядав* [Хмелинський], *як коминяр. Цілий був покритий сажею, одяг понадтлівав* (Б. Лепкий).

КОМИНА́РСЬКИЙ, КОМИНЯ́РСЬКИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **комина́р, коминя́р.** *Івась кинувся дрижачими руками скидати з себе своє коминарське тісненьке убрання. Хоть воно було й тісне і зовсім замазане сажею, то преці́нь йому чогось стало жаль його* (І. Франко).

КОМИНАРЧУ́К, КОМИНЯРЧУ́К, а́, *ч., діал.* Хлопець-сажотрус. *Малий обмурзаний коминарчук стояв у хвіртці* (І. Франко).

КОМИНКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **комино́к** 2. *Краї зеленуватого люстерка на коминковій поличці відбивалися світлою смужкою в старовинному дзеркалі, оправленому готичною сталевою рамою із золотою насічкою* (Ю. Винничук); *Пальто і капелюх лежать на стільці перед коминком, а пара мокрих черевиків стоїть перед сталевими коминковими ґратками* (із журн.).

КОМИННИ́Й, а́, е́. Прикм. до **ко́мин.** *Далі біля комина — вузька коминна полиця, заставлена блискучими мідними свічниками, кресалами для запалювання люльок і коробками з трутом* (із журн.); // *у знач. ім.* **коминне́,** но́го, *с., іст.* Те саме, що **поди́мне** *(див.* **поди́мний).** *Та заплатиш коминного півкопи грошей* (Сл. Б. Грінченка).

КОМИНО́К, нка́, *ч.* 1. Зменш. до **ко́мин** 1. *Після вечері .. постелила мати на полу, а під коминком — Давидові* (А. Головко); *Спить Лиска. Ніч. А вранці схопилась — та шмиг! — в коминок* (І. Нехода); *За вікнами сердитий вітер ганяє каламутну снігову віхолу, стукотить у замуровані морозом шибки, вовком гуде-виє в коминку* (М. Сиротюк).

2. Кімнатна піч із широким отвором для палива та прямим димоходом; камін (у 1 знач.). *І внесло хлоп'я моторне Хмизу та скіпок; От взяли ми й затопили Теплий коминок* (Я. Щоголів); *В коминку тріщить і гуде веселий огонь* (І. Франко); *Густі тіні огорнули й постать бабуні, що сиділа в кріслі перед коминком* (Л. Старицька-Черняхівська).

КОМИНЯ́Р *див.* **комина́р.**

КОМИНЯ́РСЬКИЙ *див.* **комина́рський.**

КОМИНЯРЧУ́К *див.* **коминарчу́к.**

КОМИ́Ш, у́, *ч.* 1. Висока водяна або болотяна багаторічна рослина родини осокових із волотеподібним або зонтикоподібним суцвіттям із дрібних колосків. *Під тими вербами не було очерету ні комишу* (І. Нечуй-Левицький); *Місцями, в очеретах та комишах, снігу було набито більше, а місцями навпаки — був голий лід, — це по сагах, розливах та допливах Ворскли* (І. Багряний); *Заховавшись у комишах, крізь сутінки Кожух уважно роздивився берег* (Д. Білий).

2. *розм.* Те саме, що **очере́т.** *Чутно було, як шелестить комиш шорстким листом та іноді хрусне під ногою суха очеретина* (М. Коцюбинський); *Сьогодні зранку на ставку скошуватимуть рогозу та комиш* (О. Донченко).

КОМИШЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до комишу. *Було в його тулі ще багато стріл і комишевих — тонких, легеньких, із залізними вістрями* (С. Скляренко); *З комишевої затоки виплила дика качка з каченятами* (Григорій Тютюнник); *Прокинувся* [чоловік] *наступного дня, коли разом із дідами зійшов із здоровенного човна у якісь комишеві зарості* (Ю. Логвин); * Образно. *Йому трудно, кожну купину доводиться брати з бою .. Він спочиває, омліває часом, прокидається і знов повзе на дні комишевого моря* (М. Коцюбинський); // Зробл. з комишу. *Злегка шарудів вітер комишевими матами за вікном* (О. Гончар).

КОМИШИ́НА, и, *ж.* Одна стеблина комишу. *Ант теплими очима подивився на онуку, одіклав набік комишину, до якої готувався ладнати залізце, й погладив дівчину по голові* (С. Скляренко); *Здається, карасик. Є така пташка плавнева, трішки більша горобця, любить жити в комишах. Зв'язує чотири-п'ять комишин, робить над водою підвісне гніз-*

дечко, гамачок такий, у ньому й живе, гойдається ціле літо та дітей виколихує (О. Гончар); *Пискнула на комишині очеретянка, нахилилася разом з комишиною, подивилася на мене цікавим оком, спурхнула й полетіла* (Ю. Мушкетик).

КОМИШИ́ННЯ, я, *с.* Збірн. до **комиш** 2; очеретиння. *Місяць забився в берег, у комишиння, і очерет проростав з ясно-білої, що леліла живим сріблом, ополонки* (В. Дрозд).

КОМИШИ́Т, у, *ч.* Будівельний матеріал із комишу, спресований у плити разом із глиною, гіпсом і т. ін. *А хіба хата з .. комишиту чи з шлакобетону гірша?* (М. Чабанівський); *Комишит використовують як теплоізоляційний матеріал для утеплення стін, підлог, перекриттів* (із журн.).

КОМИШИ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до комишиту. *Комишитові вироби використовують для заповнення стін каркасних будівель, влаштування перегородок, утеплення перекриттів і покриттів у малоповерховому будівництві* (з наук.-попул. літ.); // Який виробляє комишит. *Далися йому ці очерети... Їх, правда, випалюють щороку, це дозволяється комишитовим заводам, але ж тільки ранньої весни, до певного числа* (О. Гончар); // Зробл. із комишиту. *Заповнювачем каркасно-комишитових стін служать комишитові плити* (із журн.).

КОМИ́ШНИК, а, *ч., заст.* Розбійник, що ховався в очеретах і комишах пониззя Дніпра. *Здригнулися комишники, побачивши побитих товаришів, і кинулися навтьоки* (М. Коцюбинський); *Татари не знали, хто на них напав: втеклі солдати — блукали бандами цілі роти, а то й батальйони, — комишники, донці...* (Ю. Мушкетик).

КО́МІ, *невідм., ч. і ж., мн.* Народ, що становить основне населення Республіки Комі Російської Федерації. *Княжі й боярські погости стоять скрізь — на Воді, Неві, Онезі, в племенах саамських, ненецьких, комі* (С. Скляренко); *Комі — народ скупий на слова. Століття серед дикої природи .. зробили цей народ понурим, замкнутим, маломовним* (В. Гжицький); *Мешкали в місті (крім, звичайно, росіян) українці, татари, ненці, ханти, мансі, комі та ін.* (В. Чемерис); // *у знач. прикм., невідм. Мова комі належить до фіно-угорської мовної групи уральської мовної сім'ї* (з наук. літ.).

КОМІВОЯЖЕ́Р, а, *ч.* Роз'їзний агент підприємства або комерційної фірми, який укладає торговельні угоди та збирає замовлення на товари. *Коли поїзд рушив, .. якийсь німчик-комівояжер .. розпочав розмову* (І. Франко); *Люди заходили .. і питали непевним голосом: може, потрібний .. комівояжер?* (Ірина Вільде); *Рамон-Бартоломео-Лопес Осандра не збирався нічого купувати, він з цікавістю розглядав зразки нових товарів. І цей комівояжер .. зовсім його не дратував, навпаки, викликав до себе деяку симпатію* (М. Білкун).

КОМІВОЯЖЕ́РСТВО, я, *с.* Заняття комівояжера. *У 70-х роках XX ст. почалася перша хвиля польського комівояжерства не лише до Львова, але й до інших міст, де поляки мали рідню* (з газ.).

КОМІВОЯЖЕ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до комівояжера, комівояжерства. *Експортери вивчають товаропровідну мережу в країні збуту, роль оптових і роздрібних фірм, роль посередників, комівояжерський апарат* (з наук. літ.); *Роз'їзні представники торговельних фірм виконують комівояжерські функції. пропонуючи покупцям товари за наявними зразками* (із журн.).

КОМІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Смішне, комічне в чому-небудь (у подіях, учинках людини і т. ін.). — *Старі комедії цікаві не тільки тому, що вони талановиті, несуть у змісті багато комізму, а ще й тому, що цілий ряд старовинних прийомів зараз здаються нам смішними* (О. Довженко); — *Невже прибіг сам генерал-губернатор? — У тому-то і весь комізм пригоди* (Василь Шевчук); *Тон кастильського принца залишався суворим, а проте відчувалося, що його розважає комізм ситуації* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Засіб, прийом зображення чого-небудь у смішному, комічному вигляді. *Остап Вишня часто вдається до змалювання парадоксальних ситуацій, що й є одним із головних засобів комізму* (В. Русанівський); *Основним джерелом мовного комізму сатири І. Франка була жива народна і фольклорна мова* (з наук. літ.).

КО́МІК, а, *ч.* 1. Актор, який спеціалізується на виконанні комічних ролей. *Заведено говорити про Саксаганського як про актора-коміка* (М. Рильський); *Найталановитіший із акторів (ну ясно ж — комік!) грав роль слуги, на манір Омелька з "Борулі". Талант!* (Остап Вишня); *Я був визнаний надзвичайним коміком, і навіть сам директор гімназії потис мені після спектаклю руку і порадив іти на сцену* (Ю. Смолич).

2. *перен., розм.* Той, хто має хист розвеселяти когось, викликати сміх. *Омелько вважав себе за надзвичайного коміка, і не раз увесь клас сміявся з його витівок* (О. Донченко); — *Ох і комік! — сплеснула в долоні Катря і кинулась до Павла та й ну куйовдити йому чуприну* (В. Кучер); *Іще довго б козаки реготались, так уже пора було поїть коней та одганять у табун, а комікам спать лягать, бо завтра знов рано побудять* (Д. Білий).

3. *заст.* Автор комедій. *Українці ставили дуже високо сі інтермедії, прирівнювали до творів світових коміків Гілявта і Мольєра* (М. Грушевський).

КО́МІКС *див.* **ко́мікси.**

КО́МІКСИ, ів, *мн. (одн.* **ко́мікс,** у, *ч.).* Популярні серії малюнків з коротким супровідним текстом перев. пригодницького змісту; книжечки з такими малюнками. *Ті роки були справді злі: всі ці галереї в Сого, неможливість нікуди втиснутися, невдалі спроби стати кічмейкером, фотографом ілюстрованого тижневика, автором коміксів* (Ю. Андрухович); *Ці зміни так приголомшили певну частину населення, що вона з дня на день чекала появи коміксів* (В. Діброва); *З'являються різні герої коміксів час від часу* (С. Жадан).

КОМІКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **комікува́ти.** *У більшості англійських комедій епохи Відродження на рівних співіснують високий комізм і низьке комікування, витончений гумор і грубий фарс, романтизм і реалізм* (з наук.-попул. літ.).

КОМІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Вдаватися до прийомів зовнішнього комізму, щоб ви́кликати сміх у глядачів або у присутніх. *Порфира ніби якийсь веселий ґедзь укусив, уже він пішов комікувати* (О. Гончар); *Вона дозволяла собі кривлятися, корчити будь-які гримаси, комікувати* (В. Нестайко).

КОМІЛЬФО́, *невідм., книжн.* 1. *у знач. присл.* Як треба, як належить, пристойно. *Мітелик використав цю мить, щоби зазирнути за низький виріз Анжелиного халатика. Там усе було комільфо* (В. Єшкілєв).

2. *у знач. прикм.* Який відповідає правилам світської пристойності; такий, як треба. *Вибір одягу, вчинків, правил поведінки безпосередньо залежить від обстановки. Те, що в од-*

ній ситуації вважається комільфо, в іншій перетворюється в моветон (із журн.).

3. *у знач. ім., ч.* Той, хто відповідає правилам світської пристойності. *Зачувши прізвище на зразок Пупопуза, випливала* [Наталя Миколаївна] *з кімнати..: то було щось зовсім непристойне для вух світської дами, веселощі Олександра видавалися їй зовсім не гідними комільфо* (О. Полторацький).

КОМІЛЬФО́ТНИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **комільфо́** 2. *Не смійтесь, що починаю листа, се того, що я тут на селі вибилась з паперу комільфотного* (Леся Українка); *Вишукана, витончена Рита .. сходиться з парикмахером* [перукарем], *весь час уважаючи його за комільфотного світського кавалера* (М. Зеров).

КО́МІНГС, а, *ч.* 1. Облямовування по периметру вирізу в палубі судна (вантажного або схожого люка, отвору для вентиляції і т. ін.). *На сталевих суднах комінгси великих люків роблять у формі підкріплених ребрами листів або коробчастого перетину* (з наук. літ.).

2. Поріг каюти. *Люда закам'яніло стояла в дверях своєї каюти, переступивши однією ногою комінгс* (М. Трублаїні).

КОМІНТЕ́РН, у, *ч., іст. (з великої літери).* Скорочення: Комуністичний Інтернаціонал *(див.* **інтернаціона́л).** *Вони перевіряли коректуру видань Комінтерну, що його бюро на той час перебувало в Уфі* (М. Бажан); *Тільки ступив* [Ягнич] *на палубу — одразу і в рейс, виконувати відповідальне доручення Комінтерну* (О. Гончар); *Від початку тридцятих років наркомат зовнішніх справ, за посередництвом Комінтерну, спробував налагодити зв'язки з розрізненими марксистськими гуртками Кінгстонського університету, намагаючись перешкодити поширенню серед місцевих студентів ідей троцькізму* (С. Жадан).

КОМІНТЕ́РНІВЕЦЬ, вця, *ч., іст.* Член Комінтерну. *Редактор товариш Поліщук, попросивши уваги, поздоровив "славного комінтернівця" від імені колективу "Червоного степу", нагадав нам про міжнародну солідарність* (О. Гончар).

КОМІНТЕ́РНІВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до Комінтерну. *Основною офіційно зазначеною метою комінтернівського руху була світова пролетарська революція, яка, країна за країною, мала охопити весь світ* (з наук. літ.).

КО́МІ-ПЕРМ'Я́К *див.* **ко́мі-перм'яки́.**

КО́МІ-ПЕРМ'ЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **ко́мі-перм'я́к,** а́, *ч.;* **ко́мі-перм'я́чка,** и, *ж.).* Народ, споріднений з народом комі, переважна більшість представників якого живе в Комі-Перм'яцькому окрузі Пермського краю Російської Федерації. *Предки комі та комі-перм'яків жили в басейнах середніх і верхніх течій річки Ками* (з наук. літ.); *Віруючі комі-перм'яки — православні, також є старообрядці* (із журн.).

КО́МІ-ПЕРМ'Я́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ко́мі-перм'яки́.** *Комі-перм'яцька мова є однією з фіно-угорських мов пермської групи* (з наук. літ.); *Серед комі-перм'яцького населення здавна поширені ткацтво, різьблення на дереві, в'язання, вибійка* (із журн.).

КО́МІ-ПЕРМ'Я́ЧКА *див.* **ко́мі-перм'яки́.**

КО́МІР, а, *ч.* Певної форми смужка тканини, хутра і т. ін., пришита в одязі до країв вирізу для шиї. *Карпо Петрович .. розщібнув мундир .. Суконний комір тер шию* (М. Коцюбинський); *Степан Петрович, розв'язавши клуночка, почав витягати з нього гостинці. Юхимові — добру, синю, з пришитим коміром сорочку, яку й на свята не сором одягти* (В. Винниченко); *Гучко ішов, ховаючи обличчя у хутряний .. комір* (В. Собко); *Славко натягнув комір куртки на голову, намагався зігрітися* (О. Бердник).

◊ **За ко́мір (за ши́ю, за спи́ну** *і т. ін.)* **ллє́ться** *див.* **ли́тися; Залива́ти / зали́ти за ко́мір** *див.* **залива́ти; За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір** *і т. ін.)* **не ллє (не ка́пає)** *див.* **ли́ти; Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір]** *див.* **ли́ти; На́че (немо́в** *і т. ін.)* **сні́гом сипоне́ (сипону́в) за ко́мір (по́за шкі́рою** *і т. ін.)* *див.* **сипону́ти.**

КОМІРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **ко́мір.** *У чорному кожушку, з червоним комірцем ходив* [справник] (Марко Вовчок); *Над вузьким комірцем кожуха волохатим колесом плівла голова Ларіона Денисенка* (М. Стельмах); *Коли Сиз пройшов між рядами до стіни і сів на м'який диванчик, він зразу розстебнув комірця, блаженно зітхнув і сказав: "Ну от і все — як дома!"* (В. Близнець); *Юнак був зодягнений у вицвілий бавовняний костюм, у білу сорочку, широкий комірець якої покірно лежав на комірі піджака* (М. Руденко); *На розі, де вони домовились, в елегантному пальті з норковим комірцем .. стояла та сама жінка* (Є. Кононенко); * Образно. *Там, де починалась шапочка, ніжку гриба охоплював білий комірець* (О. Донченко).

2. Комір, пристебнутий чи приметаний до чоловічої сорочки, жіночої сукні і т. ін. *Вона почала вишивати собі комірець, але й та робота їй остогидла* (І. Нечуй-Левицький); *Ранком рушив* [Василь] *на завод у начищених .. черевиках, із свіжим комірцем на гімнастерці* (Ю. Яновський); *Обидва вмилися, переодяглися, пришили білі, випрасовані комірці* (В. Собко); *Катя сиділа на чільному місці — в святковому червоному платті з білим мереженим комірцем* (Н. Забіла); *Надя прала затягані комірці сорочок* (Є. Пашковський).

◊ **(1) Бі́лі комірці́** — працівники розумової праці, апарату управління, службовці, чиновники, менеджери, інженерно-технічний персонал. *Вислів "білі комірці" приписують американському письменникові Ептону Сінклеру, який називав так образно клерків, адміністраторів й управлінців у 1930-ті роки* (з наук.-попул. літ.); *Близько 10 % українських "білих комірців" здобували освіту за межами нашої держави* (із журн.).

КОМІ́РКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **комо́ра.** *Часто бачила вона у комірці скриню з книжками; було, як порається в комірці мама, то й вона загляне в ту скриню* (Олена Пчілка); *Борщ у величезнім залізнім баняку під покривою докипає на кухні. Гижки* [холодець] *і кутя в комірці* (Б. Лепкий); *Платон рвучко метнувся до комірки й за момент повернувся з пузатою пляшечкою* (Олесь Досвітній); *— В комірці біля гаража ви знайдете все потрібне* (Ю. Смолич); *Ендрю в тому ж самому приміщенні мав невелику комірку для інструментів* (М. Руденко).

2. Маленьке, тісне приміщення; кімнатка. *Комірка .. була маленька, збита з дощок і обліплена глиною* (І. Франко); *Степан зазирнув йому через плече в невеличку комірку. Це була маленька столярня* (В. Підмогильний); *Рибалка .. одвів Володю в приміщення на шхуні для матросів та робітників-рибалок. Це були мініатюрні комірки, схожі на клітки* (О. Донченко); *Він забрався в свою комірку і ліг на дерев'яний тапчан* (Н. Рибак).

3. Заглиблення, ямка; гніздо. *Вона була така наївна і така хитра, так мало і так багато знала, як та мурашка, що будує пишні палати і живе в темних комірках* (М. Коцю-

бинський); *На столах лежали скриньки з безліччю клітинок. Очевидно, то були окремі комірки для літер* (Ірина Вільде); // Невеликий отвір, вічко (у системі подібних). *Приходить їй на думку (мозок любить інколи в найсерйозніші хвилини відчиняти такі комірки) те, що колись оповідав о. Підгірський про юрбу* (Ірина Вільде); *Стільниковий зв'язок так називається тому, що його структура нагадує бджолині комірки* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Комірка па́м'яті,** *інформ.* — сукупність елементів запам'ятовувального пристрою комп'ютера для зберігання одного машинного слова (числа) або його частини. *Загальне число комірок пам'яті всіх запам'ятовувальних пристроїв визначає ємність пам'яті комп'ютера* (з наук.-попул. літ.).

КОМІРКО́ВИЙ, а, е. Стос. до комірки (у 3 знач.). *Коміркові шафи (камери зберігання) нашого виробництва — чудовий вибір для вашого супермаркету* (з мови реклами); *Носити телефони їм не заважає навіть те, що Мідні Буки з трьох сторін оточені горами, та ще й лежать у природній улоговині, від чого всі коміркові телефони тут не працюють* (Любко Дереш).

КОМІ́РНИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **кварти́рний.** *До листа додані були рахунки плати комірної, яку зміг зібрати Турковський* (Леся Українка).

2. *у знач. ім.* **комі́рне,** ного, *с.* Наймана кімната, куток. *Батько Олексин був такий бідняк, що не мав навіть своєї хати і жив у комірнім* (Г. Хоткевич); — *Піду, бо я, так сказати, в комірнім живу. Підсусідок* (Б. Лепкий); *Мойшем, вислухавши мене, .. погодився на те, що за комірне й харчування будемо платити йому за добу з душі "царськими" по п'ять карбованців* (Олесь Досвітній).

3. *у знач. ім.* **комі́рне,** ного, *с.* Плата за найману кімнату, куток. *Землі зроду не було, комірне плати, кругом злидні* (М. Коцюбинський); *Попередній посідач кімнати жив собі .. щось із півроку, не заплатив комірного ні шеляга й нарешті зник невідомо де* (В. Підмогильний); *Господар дому підвищив комірне* (Ірина Вільде); — *Селися — де хочеш! Ніхто не братиме з вас ні подушного, ні комірного, ні млинового, ні шляхового, як це ви платите тут!* (В. Малик).

Бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) в комі́рне *див.* **бра́ти; Іти́ / піти́ в комі́рне** *див.* **іти́; Сиді́ти в комі́рному** *див.* **сиді́ти.**

КОМІРНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **комо́ра.** *Сонячний пил просівався крізь комірне віконце* (Григорій Тютюнник); — *У вас на комірних дверях добра сітка висить* (Ю. Логвин); // Який живе в коморі. *Антон уперше побачив комірного шкідника* (С. Чорнобривець); *Комірний довгоносик.*

2. *у знач. ім.* **комірни́й,** но́го, *ч., рідко.* Те саме, що **комірни́к.** — *Чи не бояться люди йти на посаду комірного, адже робота пов'язана з матеріальною відповідальністю, до того ж вона не зовсім престижна?* (із журн.).

КОМІ́РНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **квартира́нт.** *Шостий комірник, ученик сьомого класу гімназіального, Микола Демидів, лежав також на ліжку біля вікна* (О. Маковей); *Живу я сама, відокремлена від своїх комірників більше якимсь духом, як стінами або муром* (О. Кобилянська); — *Усе війна забрала. І тепер я комірником живу* (Б. Лепкий); *Доля моїх комірників не конче ідеальна — не мали дітей, забагато претензій, екзальтовані настрої, напружене шукання виходу* (У. Самчук).

Іти́ / піти́ в комі́рники *див.* **іти́.**

КОМІРНИ́К, а́, *ч.* Той, хто завідує коморою, складом. — *А воно ж, мабуть, і ревізія буде! — нудив комірник* (Остап Вишня); *Був він літ п'ятдесяти, невиразного соціального стану й фаху — не то колгоспний рахівник чи комірник, не то сільський кооператор* (І. Багряний); *Приїхавши додому, Варивон розшукав комірника, і пізнього вечора обоє пішли до зерносховища* (М. Стельмах); *Поки комірник бабрався з мішками, Лобода зазирнув у засіки* (В. Дрозд).

КОМІ́РНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **комі́рник.** *Хазяйська курка комірницькій корові ногу переломила* (народний жарт).

КОМІРНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **комірни́к.** *Рогиня .. з подивом розглядав недоладну постать хитрющого пролази, який, певне, і в самому пеклі не розлучиться із комірницькими ключами. Ох і фігура!* (М. Стельмах).

КОМІ́РНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **комі́рник.** *В тій хвилині почувся був сварливий голос жіночий.., і незадовго по тім відмкнулися двері моєї кімнати та увійшла моя комірниця* (О. Кобилянська); *Таки побачить вона в цьому році свою сім'ю, своїх дітей у новій, на дві половини хаті і поставить їм страву на стіл, як господиня, а не комірниця* (М. Стельмах).

КОМІРНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **комірни́к.** *Через кілька хвилин комірниця підмела натрушене з міхів зерно — перший хліб визволеної землі* (М. Циба).

КОМІ́РЧАСТИЙ, а, е. Який має багато комірок (у 3 знач.). *Звукопоглинальна комірчаста конструкція містить багатокомірчастий каркас з ребрами і поперечинами* (з наук.-техн. літ.); *Комірчастий бетон — це штучний будівельний матеріал, структура якого характеризується наявністю рівномірно розподілених сферичних пор, заповнених повітрям або газом* (з наук.-попул. літ.).

КОМІ́РЧАСТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **комі́рчастий.** *Комірчастість плацентарної тканини відображає кровонаповнення ворсинчастого дерева* (з навч. літ.).

КОМІ́РЧИК, а, *ч.* Зменш. до **комі́ре́ць.** *А там ще як почнуть* [дочки] *вигадувати свої витребеньки, якісь комірчики та стьожечки* (І. Нечуй-Левицький); *Часом він стає перед широким вікном магазину, під брезентовим дашком, і довго стоїть та дивиться на комірчики, кравати дешевої галантереї* (В. Винниченко); *Попереду шкандибав старикан* [стариган] *у чорному пальто* [пальті] *з оксамитовим комірчиком* (М. Йогансен); *Комірчик світлої, дбайливо випрасуваної сорочки вибивався з-під піджака* (В. Собко).

КОМІРЧИ́НА, и, *ж.* Зменш. до **комі́рка.** *Зерно, раз уже провіяне з полови, в комірчині лежало ворохом* (А. Головко); *Зброю і весь вантаж склали до комірчини, а звідти повикочували великі кадовби* (І. Багряний); *Втікачі сторожко вступили до хатини. Оглядали притулок .. В комірчині американець знайшов з десяток копчених баранячих тушок* (О. Бердник); *Параска .. з комірчини робить другу хату* (Панас Мирний); [Ж і н к а:] *Я тут служу на кухні. Се ж над вами моя комірчина* (Леся Українка); *По стінах його тісної комірчини .. бовваніли лубочні картинки* (О. Ільченко).

КОМІРЧИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **комірчи́на.** *Маруся побігла на місто і незабаром вернулась з провізією. Внесла вона ті закупки в невеличку комірчинку* (І. Нечуй-Левицький); *Єдина вільна кімната, невеличка комірчинка, знайшлась на п'ятому поверсі, вікнами на задвір'я* (Ю. Лісняк,

пер. з тв. Р. Стівенсона); *Я відчував, що вона впускає мене лише в одну малесеньку комірчинку свого серця* (Ю. Винничук).

КОМІСА́Р, а, *ч.* 1. *іст.* Посадова особа, наділена урядом особливими повноваженнями. *Комісар закордонних справ стояв на березі й дивився в синю морську далечінь* (Ю. Яновський); *— Комісари від Речі Посполитої! Брацлавський воєвода Адам Кисіль, пан Смяровський і секретар Мясковський...* (Р. Іванченко); *Громадський виконавчий комітет .. розпочав свою діяльність з того, що скинув отамана Бабича і звільнив з посади комісара уряду Бардіжа* (Д. Білий).

2. *іст.* У 1918–1942 рр. (із перервами) уповноважений партії та уряду СРСР, який разом із командиром відповідав за боєздатність і політичний стан військової частини. *У Червоній армії нашого М'яла, як людину з середньою освітою, але без усякої військової підготовки, призначили комісаром піхотного полку, що вирушав на денікінський фронт* (І. Багряний); *— Тепер той коваль працює комісаром всього фронту на Далекому Сході, — говорив під кінець політрук* (І. Цюпа); *В наметі, крім Гордія Семеновича, сиділи на ящиках для набоїв комісар, інструктор-підривник Явтушенко, а біля приймача — радистка з навушниками* (К. Гриб).

3. У деяких країнах, зокрема в Росії XVIII — початку XX ст., чин поліцейського начальника, а також особа, що має цей чин. *Як .. почула* [генералиха], *що він кріпаків бунтує, то жалілася комісарові* (Панас Мирний); *Повітовий комісар щодня засилав телеграми* (Я. Качура); *Біля воєводського комісара поліції весь час крутився гімназист Євген Пух, стараючись впасти йому в око* (М. Малиновська); *У другій кімнаті біля стола сидів комісар поліції* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

4. *іст.* Під час Великої французької революції кінця XVIII ст. — уповноважений Національного конвенту, якого направляли з дорученнями в департаменти або війська. *Комісари Конвенту мали надзвичайні повноваження. Вони могли робити в районі воєнних дій реквізиції в багатих громадян, міняти цивільних чиновників і командний склад армії* (з навч. літ.); *В армії велася політична робота, яка покладалася на комісарів, яких призначав Конвент із депутатів* (із журн.).

5. Спеціальний уповноважений якої-небудь міжнародної організації. *Верховний комісар ООН у справах біженців виконує обов'язки з надання міжнародного захисту біженцям, правове положення яких регулюється міжнародними угодами, а також Статутом Міжнародної організації у справах біженців* (з наук. літ.); *Європейський комісар — це один із 28 членів Європейської комісії. Кожен комісар призначається державою-членом ЄС у консультації з головою Європейської комісії, який самостійно розподіляє між призначеними комісарами напрями їхньої роботи* (з наук.-попул. літ.).

(1) Батальйо́нний (дивізі́йний, полкови́й *і т. ін.*) **коміса́р** — персональне звання військово-політичних працівників Червоної армії в 1935–1942 рр.; особа, яка мала це звання. *Генерал наказав ад'ютантові викликати лікаря, а сам, не гаючи часу, попрямував до кабінету полкового комісара Дмитрієва...* (Іван Ле); *Батальйонний комісар стояв на воротах* (Л. Первомайський); *Стоять групою старші командири, серед них і той із шпалами в петлицях, з сивиною на скронях..: батальйонний комісар Лещенко* (О. Гончар); **(2) Військо́вий коміса́р** — особа, яка очолює військовий комісаріат. *Часто військові коменданти й комісари сварились між собою за владу в місті й повіті, бо межі й компетенції тої влади для них не були точно зазначені* (В. Винниченко); *Військовий комісар побачив високу патріотичність Чопика, бо, обмінявшись поглядом з іншими членами комісії, бадьоро мовив: — Гаразд, товаришу Чопик! Зараховуємо вас до складу добровольчої бригади* (Є. Доломан); **(3) Наро́дний коміса́р** — член уряду СРСР або союзної республіки, який очолював один із народних комісаріатів, що існували з 1917 до 1946 року. *— Ти знаєш, що народний комісар — це ділова людина, ти прекрасно уявляєш його, тобто реально, який він є, зрештою, портрети його можна побачити, почитати його промови...* (В. Підмогильний); *Народні комісари мали право видавати в межах своєї компетенції відповідні нормативні акти (накази, інструкції тощо) і контролювати їх виконання* (з наук. літ.); **Ра́да Наро́дних Коміса́рів УРСР** *див.* **ра́да.**

КОМІСАРІА́Т, у, *ч.* Назва державної або адміністративної установи, яку очолює комісар. *Ми видавали часопис "Наддністрянські Вісті", орган повітових комісаріатів в Самборі* (А. Чайковський); *В регентському комісаріаті .. цілий день тільки й було розмов, що про статс-секретаря і мету його приїзду* (С. Скляренко); *Йосиф готує відповіді на питання, які можуть йому ставити в комісаріаті поліції* (Ірина Вільде); *Документів Франко з собою не мав, а тому показав залізничний квиток на ім'я Карла Срочинського. Однак для жандарма цього було замало і він забрав Франка з Геником в комісаріат* (Р. Горак); *Його заарештували і передали найближчому патрулю в районі комісаріату на Сальмовій вулиці* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

(1) Військо́вий комісарі́ат — орган місцевого військового управління в державі, який здійснює військово-мобілізаційну та обліково-призовну роботу. *В тій заяві було палке прохання до військового комісаріату, аби послали її на Ленінградський фронт* (П. Автомонов); *Розпитавши в людей, де військовий комісаріат, я під'їхав до цегляної будівлі, пофарбованої в червоно-рудий колір* (В. Шкляр); *У районах Києва, на збірному пункті міського військового комісаріату проходять мітинги, присвячені проводам молодих наших земляків на ратну службу* (з газ.); **(2) Наро́дний комісарі́ат** — центральний орган державного управління однією з галузей господарського, культурного та ін. будівництва в СРСР з 1917 до 1946 р. (до утворення міністерств). *Найважливішими галузями, переданими радянськими республіками до виключного відання СРСР, керували загальносоюзні (єдині для СРСР) народні комісаріати: воєнний і морський, іноземних справ, зовнішньої торгівлі, шляхів сполучення, пошт і телеграфів* (з наук. літ.); *Народні комісаріати мали право видавати постанови, розпорядження, інструкції, циркуляри й накази* (з наук. літ.).

КОМІСАРІА́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до комісаріату. *У листопаді Генеральне секретарство військових справ Української Народної Республіки ухвалило рішення створити Генеральний військовий штаб, до складу якого входило кілька управлінь, зокрема військово-політичне та інтендантське, і відділів (організаційний, загальний, військово-комісаріатський, артилерійський, зв'язку)* (з наук. літ.).

КОМІСА́РІВ, рова, рове. Прикм. до **коміса́р.** *Раптом комісарові руки затремтіли від гніву* (Д. Бузько); *Він* [директор] *дуже боявся, що хтось з учнів не встане або ж неша-*

нобливо відповість на яке-небудь комісарове запитання. Він знав, як ненавидять його вихованці фашистів (О. Довженко); — *Так, пане. Але я хочу просити вас... як комісарового повіреного...* (Ю. Хорунжий).

КОМІСА́РКА, и, *ж.* Жін. до **коміса́р** 2. — *Комісарка?* — *І чийсь палаючий свіжою кров'ю клинок вже звився над дівочою головою* (О. Гончар); *Матрос причинив двері, думаючи про комісарок і про вечірній патруль, гребнув соняшникового насіння з кишені, пару бубок розлущив і .. глянув на стіл президії під урочистим кумачем* (Є. Пашковський).

КОМІСА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коміса́р.** *Кругом метушня, біганина, сполохані крики, а він .. один не втратив самовладання, стоїть, не ховаючись, у своїм комісарськім кашкеті* (О. Гончар); *На мені була шинеля з комісарськими петлицями та форменний кашкет із червоною пентаграмою на околиші* (В. Шкляр); *Я тицьнув в обличчя командиру охорони комісарський мандат* (Д. Білий).

КОМІСІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до комісії. *Йому, щоправда, іноді траплялись різні дрібні доручення завдяки колишнім зв'язкам, випадкові комісійні виїзди на периферію, здебільшого спекулятивного характеру, але все це не могло, звісно, розрадити його після улюбленої кооперативної праці та сталої платні* (В. Підмогильний); *Я мусив би ще нагадати про нашу угоду з патроном щодо терміну та комісійного процента* (М. Куліш); // Який виступає посередником, бере товари на комісію. *Степан Якович купив у комісійній крамниці копію картини Шишкіна* (О. Донченко); — *Але ж ваша посада...* — *не втримався я.* — *Так, я скромний оцінювач комісійного магазину* (А. Крижанівський).

2. *у знач. ім.* **комісі́йні,** них, *мн., екон., фін.* Гроші, які отримують за комісію (у 2 знач.). — *А Франьо?* — *Гадаю, від комісійних він не відмовиться* (Ю. Винничук); *Райський за більш ніж пристойні комісійні перетворював антикварні цінності та коштовності знайомих, знайомих знайомих і знайомих знайомих знайомих на долари* (А. Кокотюха).

△ **Комісі́йний збір** *див.* **збір.**

КОМІСІОНЕ́Р, а, *ч.* Посередник у торговельних операціях, особа, яка виконує комісійну послугу за певну винагороду. *Тут щодня ходить комісіонер до Ялти* (Леся Українка); *Він підрядив комісіонера й виклав йому свої бажання: простора, світла й окрема кімната у великому будинкові десь у центральному районі* (В. Підмогильний); *Альберт Сю їхав з повноважною ревізійною комісією за її технічного секретаря, стенографіста, архіваріуса, діловода, машиніста, агента для доручень, поштаря й комісіонера* (Ю. Смолич).

КОМІСІОНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **комісіоне́р.** *Він завів власну торгівлю, але не полишав комісіонерської діяльності* (із журн.).

КОМІСІО́НКА, и, *ж., розм., рідко.* Комісійний магазин. *Вони замовкли, слухали музику. Тепер магнітофонні поламки були ще помітніші ..* — *Добре, що хоч якось працює. Я його мало не щодня лагоджу, а що толку?* — *Коли ж це ми його купили?* — *Три роки вже. У комісіонці...* (Г. Усач).

КОМІ́СІЯ, ї, *ж.* 1. Група осіб, якій доручено розв'язувати певні питання. *Комісія розібрала діло вербівських селян і звеліла наділить їх кращою землею* (І. Нечуй-Левицький); *На третій рік — чуємо, якась комісія їде в село, пасовисько розмірювати* (І. Франко); — *Мені дано наказ моментально скликати наукову комісію й представити їй вашу працю, дорогий Руді. Комісія представників уряду й науки вже чекає на вас* (В. Винниченко); — *Ходять чутки, що якась комісія з Харкова приїде обслідувати. Забере млин, годі вам орендувати* (А. Шиян); *Я .. сміливо пішов на медичну комісію* (Ю. Винничук); // Засідання такої групи, присвячене вирішенню певних питань. — *А ви, товаришу, вже пройшли приймальну комісію?* (В. Підмогильний); *Після комісії хлопців, уже пострижених, прилучили до команди, що складалася з одних молодиків, і перевели в лівий закуток двора* (Григорій Тютюнник); — *Сьогодні була комісія її чоловікові, він у неї без руки ще з фронту* (О. Гончар).

2. Посередництво в якійсь операції, звичайно пов'язаній із купівлею або продажем. *І Гапон, і кожне інше товариство, продавши коні, зоставляли собі звичаєм установлену частку грошей за "комісію", а все інше передавали тому, від кого мали коні* (Б. Грінченко).

3. Посередницька послуга, яку спеціальні магазини надають приватним особам у продажу їхніх речей. *Він цілий рік надурочно пиляв дрова, щоб купити саме цього зауера, що вже цілий рік стояв на комісії у барселонській магазині* [барселонському магазині] (М. Йогансен).

Бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) на комі́сію *див.* **бра́ти; (1) Ви́ща атестаці́йна комі́сія,** *іст.* — державний орган, який керував атестацією наукових кадрів — присудженням наукових ступенів, присвоєнням наукових звань працівникам науково-дослідних установ, а також контролем якості дисертаційних робіт. *Вища атестаційна комісія України — колишній центральний орган виконавчої влади України, підвідомчий Кабінету Міністрів України. ВАК займався атестацією наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації* (з наук.-попул. літ.); **Здава́ти / зда́ти на комі́сію** *див.* **здава́ти; (2) Манда́тна комі́сія** — виборний орган, що займається перевіркою повноважень делегатів з'їзду, конференції і т. ін. *Приїздили з найнесподіванішими мандатами: від сільських старост, від "Просвіт", від "Селянських спілок". Мандатна комісія спробувала була анулювати такі мандати* (А. Головко); **(3) Ревізі́йна комі́сія** — постійний або тимчасовий орган для проведення ревізії (у 1 знач.). — *Тільки ж кладіть гроші на стіл: не можу ж я дурно комунівське добро витрачати. Потім ревізійна комісія схопить: де це, скаже, вино поділося?* (Д. Бузько); *Тобі як членові ревізійної комісії добре відомо, що в нашій артілі відносно порушень статуту все в порядку* (О. Гончар).

КОМІСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **комісува́ти.** *Із 1982 року він служив в армії, згодом був комісований за станом здоров'я* (із журн.).

КОМІСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **комісува́ти.** *Ув'язнені лікарі жаліли цього іноземного інтелігента .. й всіляко намагались допомогти йому, то кладучи Франца в стаціонар, то призначаючи йому дієтичне харчування, але чергове комісування .. знову спускало Франца в шахту* (Б. Антоненко-Давидович).

КОМІСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого.* 1. Унаслідок огляду спеціальною медичною комісією вирішувати питання про чию-небудь дієздатність, придатність до виконання певних фахових обов'язків або військової служби. *Наступного дня нас комісували у сусідньому чепурному будиночку* (Є. Доломан); *Нараз, пригадавши, що не так давно він випадково комісував у районній лікарні начальника станції, Олександр Іванович мерщій кинувся до нього* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *розм.* Звільняти кого-небудь від військової служби, виконання певної роботи на підставі висновків медичної комісії про стан його здоров'я. — *У тім-то й річ, Хомо, що я зовсім не воював, — зітхнув Дмитро Волосюк .. — Не воював, бо комісували лікарі* (Є. Гуцало); *Комісували лише мене одного .. І хоча я врятувався від війська, але не врятувався Львів од війни* (Ю. Винничук).

КОМІСУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док., розм.* Звільнятися від військової служби, від певної роботи на підставі висновків медичної комісії про стан здоров'я. *Якщо його відпустять, він одразу комісується за станом здоров'я, поїде на свою Смоленщину, і тут ноги його більше не буде* (В. Шкляр).

КОМІСУ́РА, и, *ж., анат.* Те саме, що **спа́йка** 3. *У передній частині тіла круглих червів, на головному кінці, є навкологлоткова комісура, що охоплює передню частину травної трубки* (з наук. літ.); *Анатомічним субстратом взаємодії великих півкуль мозку є мозкові спайки (комісури)* (з навч. літ.).

КОМІСУРА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до комісури. *Комісуральні волокна зв'язують симетричні частини обох великих півкуль, більша частина яких проходить через мозолисте тіло* (з наук. літ.).

КОМІСУРОТОМІ́Я, ї, *ж.* Операція роз'єднання стулок клапанів серця, що зрослися. *Комісуротомію найчастіше застосовують у разі митрального порока серця* (з навч. літ.).

КОМІТА́Т, у, *ч., іст.* Адміністративно-територіальна одиниця в Угорському королівстві в період з X ст. до 1920 р. *Комітати відігравали важливу роль в організації угорської держави, надаючи можливість досить широкого самоуправління регіонам країни й виражаючи інтереси угорського дворянства* (з наук. літ.); *В кількох північних комітатах Угорщини живе до 500 000 русинів* (І. Франко); — *Нам відомо, що ви спустились на території Хустської округи, біля гори Менчул. — Я, пане суддя, — посміхнувся Василь, — не дуже вчений на те, як називати рідні місця. Отож, бачите, і плутаю. За цісаря були в нас ніби комітати, за чехів — жупи, тепер, кажете, округи?* (С. Скляренко).

КОМІТЕ́НТ, а, *ч.* Юридична або фізична особа, що доручає комісіонерові здійснити за винагороду певну операцію (купівлю, продаж і т. ін.). *Згідно з договором комісії одна сторона — комісіонер — бере на себе зобов'язання перед іншою стороною — комітентом — за винагороду укласти з третьою особою або особами угоду в інтересах і за рахунок комітента, але від свого, комісіонера, імені* (з наук.-попул. літ.).

КОМІТЕ́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **комітéнт.** *У комісіонера податкові зобов'язання і валові доходи від суми комісійного повинні відображатися в періоді отримання коштів в оплату комітентських товарів* (із журн.).

КОМІТЕ́Т, у, *ч.* 1. Колегіальний виборний орган, який керує певною роботою, діяльністю. *Мене переведено в Кримський комітет філоксерний* (М. Коцюбинський); *Його нові товариші — члени міського комітету українських есерів — незадоволено хмурилися* (Д. Бузько); *В полку утворився комітет солдатських депутатів, куди вступили й кілька молодих офіцерів* (Б. Антоненко-Давидович); *У Комітеті охорони пам'яток старовини й мистецтва, де я працював тоді за сумісництвом на посаді консультанта, секретар Комітету Стрижиус, Петро Йванович, мене зустрів, підвівшись назустріч* (В. Домонтович); *Я сам не вирішую нічого, для цього є комітет, обраний патріотами* (В. Владко).

2. Орган державного управління, який виконує певні функції. *Саверій знову дивиться на її сусіда. Ось він який — Броніслав Бортковський, член Політбюро Центрального Комітету Компартії Польщі!* (М. Малиновська); *Розповідали, що до війни Марина Миколаївна, тоді ще — сімнадцятилітня чарівна Марина, працювала у Центральному Комітеті українського комсомолу* (В. Дрозд); *За рішенням Державного комітету оборони 12 жовтня спішно почала створюватися ще одна лінія оборони — вже на самісіньких підступах до столиці* (В. Чемерис); *Антимонопольний комітет України є державним органом зі спеціальним статусом, який забезпечує державний захист конкуренції в підприємницькій діяльності* (з мови документів).

(1) Ба́тьківський комітéт <Ба́тьківська ра́да> — виборний орган при школах, дитячих садках і т. ін. *Другого дня Женя з першої парти розповіла мені все, що говорили про мене на батьківській раді* (Л. Смілянський); *Були батьківські збори, на яких обирали батьківський комітет* (В. Нестайко); **(2) Біржови́й комітéт** — орган управління біржею, який обирається загальними зборами членів біржі на певний термін. *Основні функції біржового комітету: контроль за дотриманням статуту біржі, прийом до членів біржі, визначення правил проведення біржових операцій, контроль за допуском біржових цінностей і випуском біржових бюлетенів та ін.* (з наук. літ.); *При біржовому комітеті фондової біржі функціонує спеціальна комісія, яка вирішує питання про допуск цінних паперів до котирування, випускає біржові бюлетені* (із журн.); **(3) Комітéти бідноти́,** *іст.* — у Росії й Україні 1918–1920 рр. — організації сільської бідноти. *У січні 1919 р. на Всеросійському з'їзді земельних відділів, комітетів бідноти й комун було прийнято резолюцію "Про колективізацію землеробства"* (з наук. літ.); **(4) Комітéти незамо́жних селя́н,** *іст.* — в УРСР 1920–1933 рр. — організації незаможного селянства. *Комітети незаможних селян як штучно створені більшовиками класові політичні організації сільської бідноти виступили соціальною опорою більшовиків при насадженні радянського режиму на селі* (з наук. літ.); *Щоб сприяти реквізиціям, партія організувала комітети незаможних селян (комнезами), члени яких мали переваги при розподілі землі, звільнялися від податків і діставали 10–20 % "здобичі"* (із журн.); **(5) Місце́вий комітéт** — колишня назва виборного керівного органу місцевої профспілкової організації — профкому; місцевком. — *Ти он як, гм, забуваєш, що ти член професійної організації. Я як голова місцевого комітету маю право цікавитися настроями в колективі* (В. Барка); — *Тоді я це питання виношу на місцевий комітет, — і Ковбик підійшов до стіни, оглянувся на Нещадима, приклавши палець до кнопки електродзвоника* (О. Чорногуз).

КОМІТЕ́ТНИК, а, *ч., розм.* Член комітету. — *Перше своє виїзне засідання ми провели в Івано-Франківську, — розповідає перший заступник голови бюджетного комітету Верховної Ради України. — Очільник області подав комітетникам низку пропозицій щодо добудови перинатального центру, очисних споруд, розвитку кооперативного руху на селі тощо* (із журн.); *Коли головний комітетник доповідав про виконану роботу, складалося враження, що звітує не громад-

ський активіст, а щонайменше керівник районного масштабу (з газ.).

КОМІТЕ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коміте́т.** *Регулярне й ефективне проведення комітетських слухань з окремих питань дозволяє покращити ефективність законотворчої роботи, виконання контрольної функції парламенту* (з мови документів).

КОМІ́ТЬ: ◊ **(1) Комі́ть голово́ю:** а) стрімголов, сторчголов. *Ось-ось впаде* [Панталаха] *вниз коміть головою* (І. Франко); *Чимало-таки поганих* [печенігів] *повалилося коміть головою у траву* (Юліан Опільський); *Високий дід, утративши рівновагу, полетів коміть головою у воду* (Б. Лепкий); *Буффальмакко підійшов до краю одної ями, схопив зненацька лікаря за ногу і скинув його з себе вниз коміть головою* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); б) *(перен.)* не так як треба, шкереберть. — *Але потім, братя* [браття], *пішло все коміть головою* (В. Стефаник); *Звої білизни, поскладані в копички, й собі ждуть на ту проклятущу синьку. Так, якби світ перевернувся коміть головою, якби один раз розвішено білизну непосинену* (Ирина Вільде).

КОМІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Пройнятий комізмом; який викликає сміх; смішний. *Вона незграбним і дуже комічним рухом перехилилася на один бік* (І. Франко); *Тут сталась комічна пригода в суто українському провінційному дусі* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона була і комічна і зворушлива у своєму хвилюванні* (В. Собко); *Він у всьому вмів знаходити комічний бік і відразу веселився* (І. Жиленко); // *у знач. ім.* **комі́чне,** ного, *с.* Те, що викликає сміх. *Поважне і комічне, велике й мализна вигадливо сплутались і попереплітались у цій оригінальній натурі* [І. С. Нечуя-Левицького] (С. Єфремов); *Нічого не було вже комічного в тому, що Піня з строгим і заклопотаним виглядом замикав у шкафу цукор, тютюн і взагалі всю маєтність* (В. Винниченко).

2. Стос. до комедії (у 1 знач.). *Степан Писаревський, Квітка, Гоголь-батько, Я. Кухаренко — всі вони стоять на ґрунті комічної оперети та оперети-водевіля і розробляють по суті один і той самий сюжет* (М. Зеров); *Комічні ролі посідають в його* [П. Саксаганського] *репертуарі чільне місце* (М. Рильський); *Наступного дня афішка, писана від руки, запрошувала подивитися комічну оперу* (Б. Левін).

3. Стос. до коміка (у 1 знач.). *Антін Радивиловський, безперечно, дужий комічний талант самородний, самосійний* (І. Нечуй-Левицький); *Він мав комічний хист; він умів передражнювати всіх* (Грицько Григоренко).

КОМІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **комі́чний** 1. — *Як розлучать нас, то я .. голову об мур розіб'ю, — сказав .. Начко спокійним, але до комічності рішучим голосом* (І. Франко); *Незважаючи на комічність свого становища, Гладун, здається, теж був вдоволений, що справа обернулася так* (О. Гончар); *Усвідомивши комічність ситуації, я усміхнувся* (І. Росоховатський).

КОМІ́ЧНО. Присл. до **комі́чний** 1. *Ломачевський .. комічно став на траву одним коліном і подав Олесі поганенькі квітки* (І. Нечуй-Левицький); *Вона сказала це так комічно, що ми мимоволі розсміялися* (О. Кобилянська); *Теличко розреготався: видно, Сагайдина скарга прозвучала для нього зовсім комічно* (О. Гончар); *Чоловік, набалакавшись досхочу, .. комічно віддає честь* (Любко Дереш).

КОМКО́Р, а, *ч.* Скорочення: командир корпусу. *Вперед виступають комкори* (П. Усенко); — *Товаришу полковник! — просунулося в двері .. обличчя телефоніста, — вас викликає комкор Бєлов* (Є. Доломан).

КОМНЕЗА́М, у, *ч., іст.* Скорочення: комітет незаможних селян — орган більшовицької влади на селі в Україні в 1920–1933 рр. *Він уже пометушився, послав того туди, а того туди: подивитися, чи йде народ. Дізнатися, чи вжив комнезам усіх заходів. Чи оповіщено всіх, чи попереджено* (Д. Бузько); *Павло Галушка організував комнезам, почав землю ділити* (В. Кучер); *Привільно живеться Сафронові, хоч і відрізав комнезам у нього в 1920 році двадцять десятин біля Бугу* (М. Стельмах).

КОМНЕЗА́МІВЕЦЬ, вця, *ч.* Член комнезаму. *Прибулі комнезамівці не дуже сміливо розміщувались на краєчках незвичних для них крісел* (А. Шиян); — *Щодо наділу, звертайтесь до комнезамівців. Вони відають наділами* (М. Циба); *На санях за погонича сидів надутий, як сич, комнезамівець, а по обидва боки йшло, ніби в почесній варті, по двоє червоноармійців* (В. Шкляр).

КОМНЕЗА́МІВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до комнезаму. *Твій батько .. держатиме і надалі шкільні коні для мого комнезамівського хазяйства* (Т. Осьмачка); *В класі стало ще тихіше. Що ж то скаже Ярошенко?! Ох, не дасть він спуску Вариводі, не дасть! Не з таких комнезамівський голова* (В. Речмедін).

КОМО́Д, а, *ч.* Невисока шафа з висувними шухлядами, перев. для білизни. *Пальто лежить у комоді* (М. Коцюбинський); *Маруся дістала з комода рушник, повісила на цвях біля умивальника* (А. Головко); *Вони зайшли до кімнати, умебльованої круглим столом, кількома кріслами з високими увігнутими спинками і комодом* (М. Малиновська); *Тим часом Аліса розвинула бурхливу діяльність, стала вигрібати з шаф та комода свої речі й складати їх на ліжку* (О. Авраменко).

КОМО́ДА, и, *ж., заст.* Комод. *Тут же комода стояла, на ній всякі коробочки, пляшечки* (А. Свидницький); *В ній* [хаті] *два вікна, .. два столи, шафа, комода, умивальник* (Леся Українка); *Те, на що вказала тепер пані, була старомодна комода. Стара, пережита й байдужісінька до всього, що кругом неї діялося* (Ирина Вільде); *Директор підійшов до книжкової комоди, вийняв аркуша* (Р. Іваничук).

КОМО́ДИК, а, *ч.* Зменш. до **комо́д.** *На комодику розташувалось господарство: примус, чайник, каструлі, шклянки і тарілки* (Ю. Смолич); *У нижній шухляді рипучого дерев'яного комодика лежала чорна лакована шкатулочка з маминим скарбом* (Люко Дашвар).

КОМО́ДКА, и, *ж., заст.* Зменш. до **комо́да.** — *Нехай пан капітан зараз ідуть додому! Нехай пан капітан добре перешукають усі шухлядки, шафки, коробки і комодки пані капітанової. І нехай пан капітан повибирають усі папери, листи, білети* (І. Франко).

КОМО́ЛИЙ, а, е, *діал.* Безрогий. *Комолий віл і ґулею б'є* (прислів'я); — *Ну, певна річ, скіфи мали не тільки коней, — додав він. — Були у скіфів також і воли, до речі сказати, безрогі... — Комолі, — задоволено втрутився Артем, якому дуже кортіло довести свою обізнаність* (В. Владко).

КОМО́ЛІСТЬ, лості, *ж., діал.* Властивість за знач. **комо́лий;** безрогість. *При схрещуванні абердин-ангуська худоба передає в спадковість комолість, високу плодючість, скороспілість* (із журн.).

КОМОНДО́Р, а, *ч.* 1. Порода вівчарок високого зросту з довгою білою шерстю. *Собаки породи комондор були завезені в Європу половцями* (із журн.).

2. Собака такої породи. *Комондор слухняний і поважає свого власника, бездоганний охоронець довіреного йому гурту тварин від вовків і ведмедів* (з наук.-попул. літ.); *Комондори чудово пристосовуються до життя в міських умовах і дуже звикають до своїх господарів, люблять дітей і можуть бути для них гарною нянькою* (із журн.).

КОМО́ННИЙ, а, е, *заст.* 1. Стос. до комоня. *Анастас Дмитрієв виміркував комонну вилазку через Бершадську браму — з того боку турки майже перестали пильнувати* (Ю. Мушкетик); *В спину його між плечима Евфорб, син Пантоя, ударив, Воїн дарданський. З усіх ровесників він виділявся Списом метким, проворністю ніг і мистецтвом комонним* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. Який їде на коні. *Піші та комонні мирославці крок за кроком відганяють нападників од брами* (О. Ільченко); *В аварів понад сто тисяч комонних воїв* (Д. Міщенко).

3. Який складається з комонників. *Наблизилося комонне, гарно вбране в сині чумарки військо, й Пріся ще здалеку пізнала, що то були реєстрові козаки* (А. Кащенко); *Князь уже приїхав з комонним воїнством до Києва* (С. Скляренко); *За шеренгами, далі рівно тріпочуть по вітру прапори комонних полків Івана Самойловича* (Д. Білий).

4. *у знач. ім.* **комо́нний,** ного, *ч.* Те саме, що **ве́ршник** 1. *Обурені комонні готові були ринутися у ворота і вчинити розправу над султаном* (Р. Іваничук); *На гребені горба вже з'явилося кілька десятків комонних* (І. Білик).

КОМО́ННИК[1], у, *ч.* Дика трав'яниста рослина родини черсакових із синьо-фіолетовим суцвіттям, яка використовується в медицині. *Галенові препарати комоннику застосовують при набряках, хворобах нирок, гастриті, виразковій хворобі шлунка, бронхітах та ін.* (з наук. літ.); *Стебло комоннику прямостояче, просте, волосисте, до 80 см заввишки, з двома супротивними квітконосними пагонами на верхівці* (із журн.).

КОМО́ННИК[2], а, *ч., заст.* Вершник. *По полю мчались козаки. Поперед усіх поспішав Сомко; за ним паволоцький Шрам; за ними ще з півдесятка комонників* (П. Куліш); *Старий патрицій пускає її* [матрону] *на своє місце, сам сідає коло комонника* (Леся Українка); *Піше військо Ярополка ховається у лісах над кручами, а комонники розтяглись півколом у полі* (С. Скляренко); *Щільним кільцем обступали його хозарські комонники — хочуть взяти князя живого... Та не бути сьому!* (Р. Іванченко).

КОМО́ННО, *присл., заст.* На комоні, верхи. *Ярополк справді зібрав багато воїв, частину яких посадив на лодії, а багато їдуть комонно й посуваються пішо берегами* (С. Скляренко); *Коли вступив у Київ я комонно — Після Пиляви, після Жовтих Вод — мене ж вітали малиновим дзвоном, мене ж Мойсеєм називав народ!* (Л. Костенко); *Ті попи, які заявилися комонно в наш закутень із Любеча попереду оружних дружинників і хрестили нас усіх поспіль, старих і малих, водою з лісового джерельця, були старші роками чужинці* (Г. Тарасюк).

КОМО́НЬ, я, *ч., заст.* Кінь. *Він кричав: "Не руште з місця! .. Я ж не винен, Що мій комонь спотикнувся!"* (І. Франко); *Комоні ржуть, почувши дим війни* (І. Кочерга); *Комусь .. доводиться пильнувати за вогнищем, як і за комонями, що пасуться там десь, поодаль* (Д. Міщенко); *Русичі були всі на білих комонях, чорногривих і чорнокопитих, і Боримисл мимохіть милувався з краси руського походу* (І. Білик).

КОМО́РА, и, *ж.* 1. Окрема будівля перев. для зберігання зерна. *Один купець хороший дворик мав. Щоб де було свій крам складати.., Він у дворі комору збудував* (Л. Глібов); *Чіпка став широко розказувати, як він поліз у комору, як наткнувся на сторожа* (Панас Мирний); *Снідати* [Гафійка] *не схотіла й пішла з дівчатами до комори — віяти зерно* (Д. Бузько); *Між коморою та будиночком ворота й хвіртка* (О. Довженко).

2. Приміщення в житловому будинку, де тримають продукти харчування, хатні речі і т. ін. *Весело вам, дітки, В горницях просторих; Їстоньки чи питки — Всього є в коморах* (П. Грабовський); *Там були кімнати адміністрації, і акторські вбиральні, і просто комори, захаращені всяким мотлохом* (М. Бажан); *Парамон приніс з комори старого солдатського чемодана і почав складати свої пожитки* (М. Зарудний).

3. *рідко.* Те саме, що **склад**[1] 1. *Сомко має в Переяславі свої крамні комори в ринку* (П. Куліш); *У коморі селекційної станції лежать десятки тисяч мішечків* (В. Минко).

КОМО́РЕЦЬ *див.* **комо́рці.**

КОМО́РИТИ, рю, риш, **КОМОРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., діал.* Жити в найманій квартирі. *Він коморить у мене* (Сл. Б. Грінченка); *Добра жінка .. мене до себе прийняла, — ту* [тут] *коморую я й донині* (І. Франко).

КОМО́РКА[1], и, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **комі́рка** 1, 2. *Я побіг у наші сінці, прочинив тихо двері до коморки й схопив там з добрий десяток яєчок* (Б. Антоненко-Давидович); *Босий турок з одним-однісіньким оком провів його до мізерної коморки — це була Майбородина каюта* (М. Йогансен).

2. Те саме, що **комо́ра** 2. — *Хіба місця мало? Та ж маємо дві зайві кімнати й коморку теплу...* (Н. Околітенко).

КОМО́РКА[2] *див.* **комо́рці.**

КОМО́РНИЙ, а, е. 1. Стос. до комори. *Коморне приміщення для сухих продуктів повинно бути сухим, добре вентилюватися та мати природне освітлення* (з мови документів).

2. *у знач. ім.* **комо́рний,** ного, *ч.* Сторож або працівник при коморі (у 2 знач.). *Коморний звечора вивалив з комори добрий клунок цукру* (М. Івченко).

КОМО́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **комо́рці** і Комори. *Грошовою одиницею Комор (офіційна назва — Союз Коморських Островів) є коморський франк, що дорівнює 100 сантимам* (з наук. літ.).

КОМОРУВА́ТИ *див.* **комо́рити.**

КОМО́РЦІ, ів *(одн.* **комо́рець,** рця, *ч.;* **комо́рка,** и, *ж.).* Населення Союзу Коморських Островів. *Коморці переважно займаються землеробством (рис, маніок, городні культури; поширені плантації ванілі, гвоздики, іланг-ілангу)* (з наук.-попул. літ.); *Більшість коморців говорить коморською мовою (відгалуження суахілі із сильним впливом арабської)* (із журн.).

КОМОСЕРЕ́ДОК, дку, *ч., іст.* Скорочення: комуністичний осередок. *Комосередок .. збирається регулярно кожного тижня* (М. Хвильовий); *Секретар комосередку, покинувши мітинг, прийшов додому й, щоб не проминути чого, знову уважно розглянув "Діло"* (І. Багряний).

КОМПА́КТ, *ч.* 1. *род.* а. Те саме, що **компа́кт-диск.** *Вдень Марла із Х'ялмаром уже встигли накупляти собі прапорців-нашивок усіх країн, де побували цього року, кілька компактів автентичної непальської й тибетської музики* (*І. Карпа*); *Вона взяла собі за звичку вмикати перший-ліпший компакт і співати так голосно, як тільки могла, пісню за піснею* (*С. Андрухович*).

2. *род.* а. Загальна назва предметів компактної конструкції. *Представлений на виставці новий компакт орієнтований у першу чергу на європейський ринок, багатий на малолітражні автомобілі* (із журн.); *Компакт, який економить простір у туалеті, – це модель, дуже затребувана останнім часом серед покупців унітазів* (з газ.).

3. *род.* у., *мат.* Топологічний простір з певними властивостями. *Прикладами компакту є відрізок, коло, куб, сфера, куля та ін.* (з навч. літ.).

КОМПА́КТ-ДИ́СК, а, *ч.* Переносний оптичний диск для збереження й відтворення інформації в цифровому вигляді. — *Ось ваша презентація, — простягнув він Саві компакт-диск* (С. Жадан); *Компакт-диск використовують для запису значних обсягів інформації — аудіо-, відеопродукції, даних тощо* (з наук. літ.); *Спочатку компакт-диски розробляли для запису музики, пізніше стало можливим використовувати їх для іншої інформації* (із журн.).

КОМПА́КТНИЙ, а, е. 1. Розміщений тісно, без проміжків; щільний. *Коли шрифт буде компактний, то мій лист не займе й 6 сторінок друку* (І. Франко); *Вони йшли цілісінький день. Спочатку колона була компактна, всі батальйони, відділи й підвідділи трималися досить щільно купи* (І. Багряний); *Багато робітників прийшло на вечір просто з роботи .. Сиділи вони компактними групами* (В. Минко); *Молекулярно-кристалічна структура твердої речовини відносно незмінна й компактна* (О. Бердник); // *перен.* Стислий, лаконічний. *Оповідання вийшло компактне, сюжет стрункий* (з наук. літ.).

2. Який займає мало місця; невеликий. *Перед Комахою розкритий том .. Великий грецький словник, компактне видання англійського словника, стопка паперу* (В. Домонтович); *Він почав щось шукати по всіх кишенях, нарешті видобув зі своєї компактної торбинки .. вчетверо згорнутий проспект* (Ю. Андрухович); *Покрученою гірською дорогою від містечка геть мчав старенький SEAT Arosa 1999 року народження — компактний для лояльних, затісний для категоричних жовто-гарячий хетчбек з трьома дверцятами* (Люко Дашвар).

△ **Компа́ктний про́стір** *див.* **про́стір; Компа́ктний шрифт** *див.* **шрифт.**

КОМПА́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **компа́ктний.** *Велике значення в сільському будівництві має компактність забудови* (з наук. літ.); *Компактність, невелика вага, малогабаритність роблять складані меблі максимально зручними для транспортування та зберігання* (з мови реклами).

КОМПА́КТНО. Присл. до **компа́ктний.** *Ось і весь його літературний доробок! Друкуючи компактно, його можна вмістити в не дуже великих* [великі] *4–5 томів* (І. Франко); *Приписка на березі листа зроблена так дрібно і компактно, що Іван з величезним трудом прочитав її* (П. Колесник); *Всі подруги мешкали у їхньому районі, компактно* (А. Кокотюха); *Роми .. заселились масово, але разом з тим компактно* (С. Жадан); *Завдяки спеціальним підставкам можна компактно розмістити кімнатні рослини на невеликій площі* (із журн.).

КОМПА́НДЕР, а, *ч.* Електронний пристрій, спроможний реалізовувати операції компресування та розширення сигналу для зниження шуму під час звукозапису. *Компандер із широкими смугами має одну особливість — при його застосуванні рівень шуму залежить від вхідного сигналу* (з наук.-техн. літ.); *Для покращання звучання в системах запису й передавання звуку здійснюють попередню корекцію звукового сигналу з використанням компандера* (з наук.-попул. літ.).

КОМПАНІ́ЄЦЬ, ійця, *ч., іст.* В Україні XVII–XVIII ст. — козак легкокінного гетьманського полку. *Ой, над Бугом над рікою, На турецькій границі, Там стояли пікінери, З ними компанійці* (з думи); *В похід* [похід] *у дорогу славні компанійці До схід сонечка рушали* (Т. Шевченко); *Знаючи місцевість, хоч і була висока вода, з бігу проводить* [Гнат Ґалаґан] *кінноту по сідла у воді і перешийком, наче по тайній стежці.., вводить компанійців на зовнішню частину* (Г. Колісник); *Ще мить — блисне булава, і гупне залп по Дорошенку й старшині його, а далі понесуться лавою компанійці звично дорубувати в капусту недоляшків з правого берега* (Д. Білий); * У порівн. *У вікна деякі гляділи, А інший був наверх ворот* [воріт]*; Аж ось прийшов і перебієць, Убраний так, як компанієць, І звався молодець Дарес* (І. Котляревський); // *тільки мн.* Наймані кіннотні козацькі полки, що виконували функції нагляду за порядком. *Перші полки компанійців сформовано в 1668 р., а гетьман І. Мазепа мав у своєму розпорядженні п'ять "охочекомонних" і п'ять "охочепіхотних" таких полків* (з наук.-попул. літ.); *У 1728 р. царський уряд обмежив кількість компанійців до трьох полків* (з навч. літ.).

КОМПА́НІЙКА, и, *ж.* Зменш. до **компа́нія.** *У шкільній канцелярії я побачила ту саму елегантну компанійку, яку стрічала по дорозі* (Уляна Кравченко); *Ціла компанійка опинилася в самому серці, святая святих ресторану, на фантастичній кухні з її несамовитими шкварчаннями й булькотіннями, з розпеченими пательнями* (Ю. Андрухович); *А ще знаменитіше, що .. приватні компанійки охороняє така непролазна зона шпигів, жандарів, поліції й війська, що за десять кілометрів до них не можна наблизитись чоловікові з чужого міста* (В. Винниченко).

КОМПАНІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **компа́нія** 2. *Викинули чоловіка з роботи, хоча йому бракувало щось менше року до компанійної пенсії* (М. Олійник); *Компанійні акції швидко піднімалися в ціні, тому що зростав попит на товари* (із журн.).

КОМПАНІ́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. *розм.* Те саме, що **това́риський.** *Характеристику на Доната Карповича Прийменка, компанійську людину веселої вдачі, що любив сам посміятись і насмішити інших, Іван Євграфович також написав того ж вечора, не відволікаючи надалі* (Б. Антоненко-Давидович); *Саме там, у глухій глушині, в рідної тітки Ольга й знайшла собі прихисток, — яка була компанійська, а зараз відлюдно живе, таючи вражене самолюбство, заліковуючи рани пережитого* (О. Гончар); *Далебі, мені й прикидатись не доведеться. Цей дракон таки досить компанійський* (Ю. Андрухович).

2. *іст.* Прикм. до **компані́єць;** який належить до компанійців. *Везуть труну мальовану, Китайкою криту. А за нею з старшиною Іде в чорній свиті Сам полковник компанійський* (Т. Шевченко); *Біля гетьмана осталися самі близькі до нього: миргородський полковник Данило Апостол, лубенський — Зеленський, компанійські полковники Кожухівський і Андріяш, генеральний хорунжий Іван Сулима і найближчі з усіх Орлик і Войнаровський* (Б. Лепкий); *Проти Петрика вислав Мазепа чотири городові полки й один компанійський* (з наук. літ.); *Орендна плата, призначена на щорічну платню компанійським і сердюцьким полкам та на інші військові видатки, вважалася всією людністю роксоланською, козаками і посполитими надто обтяжливою, а постій компанійців і сердюків — нестерпною завадою* (з наук.-попул. літ.).

КОМПАНІЙЩИНА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **групівщина.** *І я до вас звертався неодноразово і ще раз хочу звернутися, як кажуть, щоб не було компанійщини* (із журн.).

2. *іст.* Податок на утримання компанійських полків. *В городових полках на базарах та ярмарках люди гомоніли, що гетьмана Самойловича їм не треба, бо ж побільшала компанійщина та інші побори, стало гірше, як за Демка Многогрішного* (Ю. Мушкетик).

КОМПА́НІЯ, ї, *ж.* 1. Те саме, що **товари́ство** 1. *Раз в Білій Церкві вночі зібралася весела компанія молодих паничів гімназистів і зайшла в винарню* (І. Нечуй-Левицький); *Компанія сіла відпочивати* (М. Хвильовий); *Перехожі озиралися на таку компанію мимохідь і удавали, що, власне, нічого не відбувається, що все в порядку* (І. Багряний); *Зв'язався* [хлопчик] *з компанією маленьких волоцюг, навіть взимку десь у цистернах ночував* (О. Гончар); *Діда дратував бабцин* [бабусин] *голосний і дзвінкий сміх та її любов до галасливих компаній і тривалих забав* (С. Андрухович); *За столом під темними, аж чорними від довгих літ образами сидить з компанією Семен Іванович* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Торговельне або промислове товариство, що об'єднує підприємців; спілка. *Пізніше, коли з'явилась пароплавна компанія і відбила у поромщиків перевіз, перенесли Кабашні всю свою діяльність на Каховку* (О. Гончар); *Одні компанії приділяють особливу увагу редакційним проблемам, інші — фінансовим, маркетинговим* (з наук. літ.); *З історії відомі випадки, коли країнами управляли приватні компанії (скажімо, Ост-Індська компанія в Індії), але це прецеденти минулого* (з наук. літ.); // Назва членів такого товариства (на письмі скорочено К°), що додається до імені офіційного його керівника або власника. *Компанія Тимчук і К° великі кошти вкладає в розвиток агропромислового комплексу держави, зокрема у створення фруктових садів за сучасними європейськими стандартами* (з наук.-попул. літ.).

Пристава́ти / приста́ти до гу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.) див.* **пристава́ти.**

○ **(1) За компа́нію,** *у знач. присл.* — разом, заодно з іншими; тільки тому, що інші роблять те саме. — *Цього гривастого, — кивнув він на Василя, — краще зв'яжіть, безпечніше... Ну, а хлопчик хай біжить за компанію!* (Д. Косарик); — *А може, ліпше кинути марудне діло? — мучився страхами унтер, що за компанію прийшов сюди* (Василь Шевчук); *Ті, хто історії вислухав, ввічливо підсміювалися за компанію і до вечора забували як всяку інформацію, котра не потребує зберігання* (А. Кокотюха).

△ **(2) Акціоне́рна страхова́ компа́нія,** *фін.* — організація, капітал якої утворений внаслідок об'єднання кількох індивідуальних капіталів завдяки випуску і продажу акцій. *Розрізняють акціонерні страхові компанії відкритого й закритого типу, а також за напрямками діяльності — прямих страхувачів і перестрахувачів* (з наук.-попул. літ.); *У XVII ст. у багатьох європейських країнах виникли акціонерні страхові компанії* (з навч. літ.); **(3) Енергети́чна компа́нія** — суб'єкт (об'єкт) електроенергетики у складі об'єднаної енергетичної системи країни, який здійснює керування, регулювання та інспектування в енергетиці. *З представниками однієї з енергетичних компаній Америки, що збирається заходити на інвестиційний ринок України, говорилося про можливість відкриття західноукраїнського офісу цієї компанії в Івано-Франківську* (із журн.); *Нова технологія обліку дасть можливості енергетичним компаніям і споживачам детально відстежувати динаміку використання електрики* (з газ.); **(4) Лі́зингова компа́нія** — установа, що здійснює посередницьку діяльність із надання в оренду майна на умовах лізингової угоди. *Розвиток республіканської мережі лізингових компаній є важливим складником транспортного комплексу, без неї в сучасних умовах неможливо сформувати завершений цикл на ринку автотранспортних послуг* (з наук.-попул. літ.); *Уряди більшості зарубіжних країн надають пільги в оподаткуванні лізинговим компаніям, визнаючи, що вони уможливлюють доступ до інвестицій для малих та середніх підприємств* (з газ.).

◊ **Води́ти компа́нію** *див.* **води́ти; Держа́ти компа́нію** *див.* **держа́ти; Підтри́мувати / підтри́мати компа́нію** *див.* **підтри́мувати; (5) Те́пла компа́нія (кумпа́нія),** *ірон.* — група знайомих людей, які разом пиячать, гуляють, розважаються і т. ін.; гоп-компанія. *Отже, збиралась хоч невелика, але солідарна, тепла компанія, на яку спирається Івгушенко, тепер уже одверто домагаючися дисциплін Савлутинського* (М. Івченко); *Перегуда все ходив та ходив, поки й природнувся біля якоїсь теплої компанії* (В. Кучер); *Незабаром він сидів у теплій кумпанії за столом і прямо на заіржавлені оселедці вибивав із кременю іскри ще й виводив свою улюблену* [пісню] (М. Стельмах); *О шостій ранку, коли починає їздити транспорт, тепла компанія подалася на автобус* (Ю. Винничук); **(6) Че́сна компа́нія (кумпа́нія),** *ірон.* — група людей, об'єднаних спільними інтересами, справами і т. ін. *Вчора невеличка кумпанія, але чесна — Коген, Еф, Лубенець, Кошлаков і любка Когена — цілий вечір пиячили в ресторані Мінеля* (М. Коцюбинський); — *Хліб-сіль чесній кумпанії!* (Ю. Яновський); *Чорне клинцювате обличчя Сафрона побіліло від хвилювання і прихованої злості на Феська: знали ж, кого покликати в чесну кумпанію. Тепер не обберешся лиха з ним* (М. Стельмах); *Сидоров підскочив чортом, узяв рушницю навперевагу, так ніби звідси можна було втекти посеред дня, при всій чесній компанії жандармів та чиновника* (Василь Шевчук).

КОМПАНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., з ким, діал.* Товаришувати. — *Компануй зі мною, Маю брата єдинака, будеш братовою* (з народної пісні); *Грицько з Іваном компанували* (Сл. Б. Грінченка).

КОМПАНЬЙО́Н, а, *ч.* 1. Товариш, співучасник чого-небудь. *Мій компаньйон погано знав німецьку мову і добре упрів, поки ми покінчили наші справи* (М. Коцюбинський); *Кінчилося це* [керування] *тим, що через три роки батько збанкрутував, тоді як компаньйон та мірошник у млині тихенько розжилися* (Б. Антоненко-Давидович); *Перейняв його* [лоша] *і натурив прямо на компаньйона, який тільки того ждав* (В. Барка); *Він не був відлюдьком, ходив на танці, був веселим компаньйоном на товариських вечірках* (А. Хижняк).

2. Співвласник, який має фіксовану частку в загальному капіталі. *Я ризикую своєю науковою репутацією. Щоб підняти її, візьміть мене в компаньйони виробки "Альбо"* (М. Йогансен); *Міністр фінансів відкрив Браницькому секрети біржової гри на пониженні та підвищенні вартості акцій, .. і компаньйони за короткий час заробили по мільйону карбованців* (Ф. Бурлака); *Англійські компаньйони нової*

промислово-фінансової групи вирішили розмістити цінні папери на фондовій біржі (із журн.).

3. *заст.* Той, кого наймали в багатий дім розважати гостей або виконувати їхні доручення. *Василя часто запрошували компаньйоном, коли збиралося багато гостей у панському маєтку, аби уміло вів бесіду* (із журн.).

КОМПАНЬЙО́НКА, и, *ж.* Жін. до **компаньйо́н** 1, 3. *Її компаньйонка, молода куркулівна, кінчила, згідно з своїми планами, курси машинопису й уже півроку шукала собі посади* (В. Підмогильний); *Компаньйонка баронеси підпирала Швейка, що сидів у ліжку, і теж пускала сльози* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); — *Пустив я твою компаньйонку чи економку додому на тиждень, а вона от і забарилась* (І. Нечуй-Левицький); *І компаньйонка вміє бути вірною, а за дізнані добродійства, за щире прихильне серце — вдячною* (О. Кобилянська); * У порівн. *В товаристві двох гусей, Що були мов компаньйонки І в літанні помагали, Пелікан слабий прилинув* (Леся Українка).

КОМПАРАТИ́В, а, *ч., лінгв.* Форма вищого ступеня порівняння прикметників і прислівників. *Компаратив прислівників має специфічне навантаження в складнопідрядних реченнях із підрядними порівняльними частинами* (з наук. літ.); *Компаратив уживають для вираження більшого вияву ознаки, що особливо поширене серед якісних прикметників* (з навч. літ.).

КОМПАРАТИВІ́ЗМ, у, *ч.* Порівняльний, порівняльно-історичний методи, які виникли на початку XIX ст. і застосовуються у вивченні споріднених предметів і явищ. *Лінгвістичний компаративізм опрацьовує процедури реконструкції походження мов від прамов, визначення й опис типологічних рис мов світу, мовних універсалій, установлення еволюційних змін і закономірностей розвитку споріднених мов шляхом їх порівняння на різних етапах* (з наук.-попул. літ.); *Метод порівняльного правознавства, чи компаративістський метод (метод компаративізму), полягає у вивченні норм кримінального права далекого й близького зарубіжжя для зіставлення, порівняння з нормами кримінального права України* (з навч. літ.); // Розділ історії літератури, який вивчає схожість і відмінності, взаємодію, зв'язки і впливи літератур різних країн. *Розглядаючи національну специфіку українського сюжетного репертуару, дослідники переважно дотримуються методології компаративізму й наголошують на важливості аналізу взаємовпливів східної, західної та власне української традицій* (з наук. літ.).

КОМПАРАТИВІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із компаративістики, компаративізму. *На початку XX ст. компаративіст О. Веселовський розробив теорію первісного синкретизму різних видів мистецтва й родів поезії, вважаючи первісний обряд основою цього синкретизму* (з наук. літ.); *На думку більшості компаративістів, індоєвропейська етномовна спільнота проіснувала до III тис. до н. е., після чого розпочався її активний розпад на споріднені етноси* (із журн.).

КОМПАРАТИВІ́СТИКА, и, *ж.* 1. *лінгв.* Порівняльно-історичне мовознавство. *Уведене Г. Курціусом поняття "розширювачі" займає чільне місце в дослідженнях індоєвропейської лексики та фонетики (у сучасній вітчизняній і зарубіжній компаративістиці)* (з наук. літ.); *Услід за Ф. Боппом та іншими засновниками компаративістики середньоазійської теорії в другій половині XIX ст. дотримувався, наприклад, Ф. Енгельс, а у XX ст. євразійські або східноєвропейські витоки слов'ян визнавали С. Младенов, К. Мошинський та ін.* (з наук. літ.).

2. *літ.* Дослідження зв'язків, спорідненості та аналогії літературних фактів (мотивів, сюжетів, стилів) різних національних літератур. *Компаративістика довела, що вся світова література — це всього 12 сюжетів. Нині без філософського контексту не існує літератури* (з наук. літ.); *М. Драгоманов як основоположник літературознавчої та фольклорно-етнографічної компаративістики послуговувався широким спектром порівняння різних фольклорних традицій* (з наук. літ.).

КОМПАРАТИВІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до компаративістики, компаративізму. *У компаративістичних слов'янознавчих студіях шевченківська тема посідає значне місце* (з наук.-попул. літ.); *Якщо раніше найуживанішими в аналізі творів М. Коцюбинського були біографічний, компаративістичний методи, традиційно-інтерпретаційні підходи, то зараз методологію дослідження урізноманітнили елементи психоаналізу* (з наук. літ.).

КОМПАРАТИВІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **компаративіст.** *Відома компаративістка.*

КОМПАРАТИВІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до компаративізму і компаративіста. *Метою дослідження є компаративістський аналіз соціально-філософських ідей, виражених в основних творах Ф. М. Достоєвського, як однієї з важливих сходинок у визначенні найбільш вірогідних шляхів вирішення сучасних проблем посттоталітарного суспільства* (з наук. літ.); *На сучасному етапі розвитку вітчизняного літературознавства спостерігається активізація компаративістських методів дослідження* (з наук.-попул. літ.); *Компаративістський погляд на походження слов'янських мов активно обстоював Ю. Шевельов* (з навч. літ.); *Теоретичне обґрунтування наукової доцільності компаративістської методи знаходимо в працях І. Франка, Ф. Вовка, В. Гнатюка, у численних рецензіях етнологічних праць українських та зарубіжних учених* (із журн.).

КОМПАРАТИ́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **порівня́льний** 1. *Міфи були предметом поважних теоретико-аналітичних, компаративних, інтерпретаційних праць Івана Франка* (з наук. літ.); *До компаративних висловів належать стійкі образні та метафоричні порівняння народнорозмовного характеру* (з наук.-попул. літ.); *Завдяки компаративному методу дослідник порівнює та історично зіставляє різноманітні соціально-економічні, політичні й культурні чинники соціальної життєдіяльності спільноти в її змінюваності* (із журн.); *Компаративний підхід.*

КОМПАРАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **компарати́вний.** *Характерною рисою граматичної структури болгарської та македонської мов, яка відрізняє їх від усіх інших слов'янських мов, є наявність елементів категорії компаративності в іменнику* (з наук. літ.); *Сьогодні науковці розглядають історизм, компаративність, історіографію культурних процесів та їхній діалог як новий напрям сучасної культурології та історії культури* (з наук. літ.); *Інтеркультурна рефлексія спирається на принцип компаративності в усвідомленні власної та чужих культур* (із журн.).

КОМПАРАТИ́ВНО. Присл. до **компарати́вний.** *Серед компаративних фразеологічних одиниць у творах О. Гончара чітко вирізняються ті, образ яких компаративно мотивований, і ті, образ яких компаративно не мотивований* (з наук.

літ.); *Погляд на розвиток сюжетних ліній романів О. Слісаренка й Т. Манна дослідник подав компаративно* (із журн.).

КОМПАРА́ТОР, а, *ч.* Вимірювальний прилад, що діє за принципом порівняння вимірюваної величини з еталонною. *Компаратори забезпечують формування вихідних імпульсів реєстрації рухів кінцівки тварини та розташування харчової кульки* (з наук. літ.); *Рівень вихідної потужності пристрою визначає підсилювач потужності, характеристику рівня якої відслідковує ланцюжок: детектор, операційний підсилювач, компаратор* (з наук. літ.); *Компаратор містить порогову схему, вихідна напруга якої різко змінюється при перевищенні певного визначеного рівня амплітуди вхідних імпульсів* (з наук.-техн. літ.).

КОМПАРА́ТОРНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **компарати́вний.** *Здійснено оцінку екологічного стану регіонів України методом компараторної ідентифікації* (з наук. літ.); *Розроблено і досліджено метод структурної ідентифікації лінійних динамічних систем (компараторний метод)* (з наук. літ.); *Розглянуто застосування методу компараторної ідентифікації при управлінні трудовими ресурсами* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до компаратора. *Компараторні вимірювання доцільно застосовувати для встановлення рівня напруги електромагнітного поля випромінювачів* (з наук. літ.).

КОМПАРТІ́ЄЦЬ, іїця, *ч.* Член компартії. *Революція котиться по землі хвилями. Друга хвиля змиває першу. Так змили разом з барикадами опритомнілі компартійці і романтиків відродження* (Г. Тарасюк); *До вашої газети я пройнявся більшою прихильністю, коли почув про тиск на газету з боку компартійців* (з газ.).

КОМПАРТІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **компа́ртія.** *Легітимною в Радянській Україні була лише компартійна еліта* (з наук. літ.); *Мене завжди зворушували в компартійних документах простодушні, схожі на застільні тости, побажання, аби кожен громадянин Союзу будь-де, в будь-якому його куточку, незалежно від національності й місця проживання, почувався як удома* (О. Забужко); *В архівах і музеях працювало багато ерудованих і талановитих людей, справжніх українських інтелігентів, які не йшли на співпрацю з компартійними силами* (з публіц. літ.); *Компартійний апарат у СРСР завжди був зрощений із радянським* (з газ.).

КОМПА́РТІЯ, ї, *ж.* Скорочення: комуністична партія. *Я не хочу сказати, що завтра піду записуватися до компартії* (М. Білкун); *Кожна компартія має незмінних "безгрішних" вождів, яким усі засоби партійної інформації й усі партійні функціонери творять повсякденний "намаз"* (М. Руденко); *Одні ще цілком серйозно вважають, що можна повернути милі серцю часи, коли .. компартія не знала меж у своєму пануванні* (Л. Кононович).

КОМПА́РТМЕНТ, а, *ч., біол.* Відокремлені частини в клітині, що оточені подвійним шаром мембрани. *Адекватне енергозабезпечення клітинних компартментів може бути проблемою, особливо в умовах підвищеного метаболізму чи обмеженого доступу до субстратів окиснення та кисню* (з наук. літ.); *Адаптація щурів до сірчанокислої міді супроводжується зміною характеру розподілу іонів міді між компартментами клітин печінки* (з наук. літ.).

КОМПАРТМЕНТАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Те саме, що **компартмента́ція.** *Функціональна компартменталізація виявляється у формуванні трансляційних компартментів, що необхідно для оптимального функціонування апарату білкового синтезу в клітинах із ядром, яке оточене мембранною оболонкою* (з наук. літ.); *Клітинна компартменталізація — це здатність кожної вільно переміщуваної частини клітин із ядром, покритих мембранною оболонкою, концентрувати субстрати та ферменти* (з наук. літ.).

КОМПАРТМЕНТА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Розмежування іонів та низькомолекулярних сполук у живій клітині на окремі ділянки (компартменти), що відрізняються функцією в обміні речовин. *Компартментація має велике значення для внутрішньоклітинної організації, обміну речовин і регуляції* (з наук. літ.); *Компартментація як просторове розмежування клітини внутрішніми мембранами на відсіки уможливлює перебіг багатьох біохімічних реакцій (часто протилежно спрямованих) одночасно й незалежно одна від одної* (з навч. літ.).

КО́МПАС, а, *ч.* Прилад для визначення сторін світу, намагнічена стрілка якого завжди показує на північ. *Відстань вимірюють кроками й на око, а напрямки (азимути) — за допомогою компаса, прокладаючи азимутальний хід* (з наук.-попул. літ.); *Максим керувався не компасом і не мапою. Він мав те шосте чуття, що властиве не так людям, як тваринам, і що він його витренував у собі в час ув'язнення в Сибіру* (І. Багряний); *Павлик підійшов до гурту й собі спрагло, з затаєною заздрістю розглядав справжній морський компас* (Б. Антоненко-Давидович); *Безнастанно перевіряючи .. напрям за компасом, юнак переконався, що шлях стійбища весь час поступово звертає праворуч* (В. Владко); *Якщо я через дві доби не з'явлюся, за компасом відходьте на південний захід, повернетеся в криївку* (Д. Білий).

△ **(1) Гіромагні́тний ко́мпас** — навігаційний прилад, що вказує курс судна, літального апарата відносно магнітного меридіана. *Гіромагнітний компас забезпечений азимутною й горизонтальною системами корекції, чутливим елементом яких є магнітна стрілка* (з наук. літ.); *Авіаційний гіромагнітний компас.*

КО́МПАСНИЙ, а, е. Прикм. до **ко́мпас.** *Колосовський з Решетняком стояв, дививсь, як вітер намітає снігу біля стовпа, як росте поволі пагорб замету, схожий на величезну компасну стрілку, повернуту вістрям... невідомо куди* (О. Гончар); * Образно. *Бездарний слинявий віршомаз і боягуз — скільки лицарів погубив* [Бегадир-Хан] *марно під Азовом лише для того, щоб ні на штрих не зрушитися з компасного кола послуху султанові* (Р. Іваничук); *І серце, мов компасна стрілка, весь день здригалось, торкаючись ребер* (П. Мовчан); // Який визначається за допомогою компаса. *Хлопці завжди заздалегідь планували свій компасний маршрут* (із журн.); *Компасний курс пароплава капітан визначав за 2–3 дні до плавання* (з газ.).

КОМПАТРІО́Т, а, *ч., книжн.* Співвітчизник; земляк. *Якби не компатріоти, то прийшлося б загинути* (Леся Українка); *Потреба була втамувати жагу, начитатися свіжих картин війни й перехопити в цьому тексті засекречені послання земляків, компатріотів* (Олекса Ізарський); *І коли я сьогодні пишу про "психологічну Америку" й закликаю своїх компатріотів до "світового горожанства* [громадянства]*", то .. тому, що мене притьмом палить жадоба міжнародного престижу для своєї культури* (О. Забужко).

КОМПАТРІО́ТКА, и, *ж., книжн.* Жін. до **компатріо́т.** *Надзвичайно зраділи, що раптом в Одесі, далеко від рідних берегів, зустріли свою .. компатріотку* (Ю. Смолич); *Якийсь*

час Надя жила сама, а потім підібрала десь на вулиці компатріотку із Західної України .. Тій жіночці було 30 років (І. Карпа).

КОМПА́УНД, *ч., спец.* 1. *род.* а. Машина для подвійного розширення пари. *Багато уваги О. П. Бородін приділяв дослідженням застосування компаунда в паровозних машинах* (з наук. літ.); *У компаунді високотемпературна пара з парового котла надходила в циліндр високого тиску, а після цього відпрацьована в ньому пара з нижчою температурою і тиском надходила в циліндр (або циліндри) низького тиску* (з навч. літ.).

2. *род.* у. Суміш яких-небудь речовин, яка не є хімічною сполукою. *Компаунди на основі лужних цементів характеризуються достатньою міцністю* (з наук. літ.); *Для виготовлення компаунду придатний будь-який вузол змішування, що створює інтенсивне перемішування й безперервно підтримує його протягом чотирьох годин* (з наук.-попул. літ.).

3. *род.* у. Ізоляційний матеріал на основі епоксидних та поліефірних смол, який застосовують для герметизації різних приладів та пристроїв. *Попередній вибір і компаундування вуглеводневої сировини, за умови забезпечення однорідності компаунду, уможливлює отримування якісної сировини для виготовлення комплексних окиснених органічних в'язких із підвищеними показниками водостійкості бітумних плівок* (з наук. літ.); *Компаундами є ізоляційні суміші, рідкі на момент їх застосування, що потім тверднуть* (з навч. літ.).

4. *род.* а. Динамо-машина з обмотками послідовного й паралельного збудження водночас. *Компаунд має за основу перемикання струму на обмотках котушок, коли послідовність регенерована активністю його паралельного подавання* (з навч. літ.).

КОМПА́УНДНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **компа́унд.** *Правильне використання компаундного розчину на будівництві гарантує уникнення значної кількості пилу* (з навч. літ.); *Воскоподібний компаундний розчин із високим умістом лаку використовують для звукоізоляції* (з навч. літ.); *У сучасному виробництві використовують компаундні генератори постійного струму, що працюють при змінній кількості обертів і забезпечені додатковою системою енергозбереження* (з наук.-техн. літ.); *Компаундний двигун.*

КОМПАУНДУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **компаундува́ти.** *Важливим є компаундування сировини для поєднання гудрону з пеком і кам'яновугільною смолою* (з наук. літ.); *Завод має оригінальну установку чіткої ректифікації, за допомогою якої отримує вузькі нафтові фракції з подальшим їхнім компаундуванням* (із журн.).

КОМПАУНДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Змішувати різні види палива, мастил, полімерів і т. ін. для одержання продуктів заданих якостей. *Первинні полімери компаундують через додавання пластифікаторів, що вулканізують агенти отверджувачів, стабілізаторів, наповнювачів, барвників і мастильних речовин* (з наук. літ.); *Компаундують нафту для підвищення коефіцієнта її густини* (з наук.-попул. літ.); *Якщо компаундувати різні марки бензину з присадками, то отриману суміш необхідно помістити в герметичну цистерну* (з навч. літ.).

КОМПЕ́НДІЙ, ю, *ч., книжн., заст.* Те саме, що **компе́ндіум.** *Перша систематична проба історії німецької літератури Гагена і Бішинга — досить сухий компендій біографічних та бібліографічних дат* (І. Франко); *Господарська секція Наукового товариства імені Т. Шевченка наголосила на потребі видання загального господарського компендію* (з наук. літ.); *Найбільшу популярність мали компендій, приписуваний Василію Великому (IV ст.), та "Шестиднев" Іоанна, екзарха болгарського (X ст.)* (з наук.-попул. літ.).

КОМПЕ́НДІУМ, у, *ч., книжн., заст.* Стислий виклад основних положень якої-небудь науки, результатів дослідження і т. ін., праця такого змісту. *Вся світова література вміститься на компакт-дисках. Увесь компендіум знань можна буде взяти через інтернет* (Л. Костенко); *Джерелами покажчика стали всі без винятку спеціальні публікації з етимології української фразеології. Розписані найвизначніші компендіуми української пареміології М. Номиса та І. Франка* (з наук. літ.); *Видання є компендіумом і водночас енциклопедією китайської літератури, відображенням особливого східного способу мислення* (з наук. літ.).

КОМПЕНСА́ТОР, а, *ч.* Прилад для зрівноважування умов праці яких-небудь механізмів або для вимірювання різниці між чимсь. *На шахтах установлюють компенсатор висоти — транспортний пристрій, що компенсує висоту при переміщенні вагонеток у надшахтній будові клітьового підйому* (з наук. літ.); *Розрізняють компенсатори з механічним приводом (застосовують в оптичних мікрометрах, далекомірах, лазерних покажчиках і т. ін.) і компенсатори, дія яких зумовлена впливом сили тяжіння (застосовують у нівелірах, теодолітах тощо)* (з наук.-попул. літ.); *Про те, що ми приземлилися, свідчило незначне зменшення сили тяжіння, коли було вимкнено інерційні компенсатори* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Прилад для визначення різниці проходження двох пучків променів чи кута обертання площини поляризації. *Лінійний компенсатор різниці ходу променів належить до оптичних приладів, призначених для вимірювання заломлення променя в оптично прозорих тілах* (з наук. літ.); // Деталь чи пристрій, яким зрівноважують відхилення в розмірах деталей при складанні чи експлуатації машин, механізмів і т. ін. *До нерухомих компенсаторів належать такі деталі, підбором або зміною яких сумарна похибка складових ланок зводиться до мінімуму* (з наук.-попул. літ.); *Пружні компенсатори забезпечують безперервну компенсацію відхилень деталей під час їх експлуатації* (з навч. літ.); // Автоматичний вимірювальний прилад, дія якого ґрунтується на порівнянні двох напруг струмів чи компенсації зсуву фаз струму й напруги. *Якщо за рахунок додавання вольтів збільшити амплітуду напруги живлення, у цьому разі статичний тиристорний компенсатор із примусовою комутацією буде генерувати більше активної потужності* (з наук. літ.); *Статичний компенсатор реактивної потужності належить до високовольтних регульованих електротехнічних комплексів і може використовуватися у високовольтних електричних мережах* (з навч. літ.); // Пристрій для зменшення похибок кроку робочого гвинта у вимірювальних приладах і металорізальних верстатах. *Як судновий рушій гвинт регульованого кроку є видозміною звичайного гребного гвинта, удосконаленого компенсатором для уникнення можливих похибок у роботі* (з наук. літ.).

КОМПЕНСА́ТОРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **компенса́тор.** *Для підвищення точності регулювання гвинта застосовують різьбу із дрібним компенсаторним кроком* (з наук.

літ.); *Новий бетоноукладач із внутрішніми лопастями на пневматичному ходу вдосконалений компенсаторною пружиною запобіжної муфти* (з наук.-попул. літ.); *Компенсаторний механізм.*

КОМПЕНСАТО́РНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до компенсації (у 2 знач.). *Тривала трудова діяльність, яка не припиняється до глибокої старості, сприяє підвищенню компенсаторних можливостей усього організму, зокрема серцево-судинної системи* (з наук.-попул. літ.); *Значний гіпотензивний ефект протипоказаний хворим із компенсаторним підвищенням кров'яного тиску в разі атеросклерозу судин* (з навч. літ.); *У процесі реадаптації ефект активізації поздовжнього росту трубчастих кісток нівелюється, що слід розглядати як мобілізацію компенсаторних резервів кісткової тканини* (із журн.); // Спричинений компенсацією (у 2 знач.) процес. *Видалення однієї надниркової залози спричиняє більш або менш виражену компенсаторну гіпертрофію залишеної залози* (з наук. літ.); *У разі крововиливу виникає компенсаторна реакція, що має наслідком підвищення серцебиття та збільшення кровопостачання мозку* (з наук. літ.).

Компенсато́рний проце́с *див.* **проце́с.**

КОМПЕНСА́ТОРНО. Присл. до **компенса́торний.** *Компенсаторно ритмовий хід кермових колонок регулюють за допомогою спеціальних приладів, дія яких основана на відповідному програмному забезпеченні* (із журн.).

КОМПЕНСАТО́РНО. Присл. до **компенсато́рний.** *У хімічному складі трубчастих кісток виявлено зменшення загального вмісту неорганічних речовин, кальцію і фосфору. У результаті експерименту в них одночасно компенсаторно збільшується кількість гідрофільних елементів — калію і натрію* (з наук. літ.); *Під дією великої кількості статевих стероїдів, які послаблюють чутливість судин до певних речовин, компенсаторно активізується функція мозкового шару надниркиків* (з навч. літ.).

КОМПЕНСАЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до компенсації (у 1, 2 знач.). *Встановлення системи компенсаційних платежів за втрати, заподіяні господарству порушенням правил користування природними ресурсами, має відіграти важливу роль у справі охорони природи* (з наук. літ.); *Нікотин послаблює функціональні й компенсаційні можливості молодого організму* (з газ.).

2. Признач. для компенсації (у 2, 3 знач.). *Одягнувши компенсаційні костюми "пінгвін", космонавти провели цикл фізичних вправ* (з газ.); *Компенсаційна кварцева пластина знайшла ефективне застосування у визначенні поляризації променів* (з наук. літ.); *Якщо амплітуда й фаза вихідної напруги компенсаційного підсилювача дорівнюють амплітуді й фазі ключового підсилювача, така напруга є рівною за контуром* (з наук.-попул. літ.).

△ **Компенсаційні ви́плати** *див.* **ви́плата.**

КОМПЕНСАЦІ́ЙНО. Присл. до **компенсаційний.** *Відновлення феодальних відносин на Лівобережжі відбулося за царювання Катерини II, коли одночасно зі скасуванням особливого адміністративного устрою Гетьманщини місцева еліта компенсаційно набула прав російського дворянства* (з наук. літ.).

КОМПЕНСА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *фін.* Відшкодування, зрівноважування, винагорода за що-небудь, а також сума, яку сплачують як відшкодування, винагороду; покриття витрат, утрат. — *Чи, може, ви жадаєте якоїсь матеріальної компенсації?.. Я все зроблю, щоб загладити перед вами свою вину!..* (П. Колесник); *Робітники спершу одержували деяку компенсацію* (М. Білкун); *Злощасні соболині шкурки залишились у панночки, справжньої винуватиці інциденту, як компенсація за завдані їй моральні збитки* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я вважав, що доля подарувала мені як компенсацію декілька приємних днів* (Д. Білий); — *Я сподіваюся все мирно закінчити: Землі належний шмат, сусіде мій, візьміте Як компенсацію* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); *Моряки відмовилися назвати суму виплаченої компенсації, сказавши, що це є комерційною таємницею* (з газ.); // Грошові виплати працівникам, крім основної заробітної плати, за особливі умови праці, невикористані відпустки і т. ін. *Робітники, які працюють у надзвичайних умовах, користуються пільгами та отримують компенсацію* (із журн.).

2. *біол.* Вирівнювання порушених функцій в організмі, заміна пошкоджених або загиблих клітин і т. ін. *Компенсація порушень енергетичного забезпечення клітин відбувається різними шляхами, одним із яких є активна взаємодія із сусідніми клітинами та клітинами — носіями відновлювальної сили* (з наук.-попул. літ.); *Індивідуальний підбір оптимальної післяопераційної компенсації лікарі здійснюють з урахуванням складності операції та загального стану здоров'я хворого* (із журн.).

3. *техн.* Усунення зовнішніх впливів, які перешкоджають правильній дії точних механізмів. *Розроблено систему компенсації викривлень магнітного поля промислової частоти* (з наук. літ.); *У магнітиків у точці компенсації магнітного моменту ефект стабілізації далекого порядку зникає* (із журн.); *Компенсація магнітного маятника.*

КОМПЕНСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **компенсува́ти.** *На тепловий баланс планети дедалі істотніший вплив починає справляти діяльність людини. То, може, природне остигання Землі буде компенсоване її підігріванням?* (з наук. літ.); *При відкритті робочих місць для молодих спеціалістів підприємствам повністю будуть компенсовані витрати, за винятком податків* (із журн.); // **компенсо́вано,** *безос. пред. Посередництво США в досягненні перемир'я між Ізраїлем та Організацією визволення Палестини було компенсовано згодою ліванського уряду на перебування багатонаціональних сил західних країн у Бейруті* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм., мед.* Який супроводжується компенсацією (у 2 знач.). *За оптимальних умов недостатність кровопостачання є компенсованою, однак ця компенсація ненадійна, а механізми саморегуляції мозкового кровообігу працюють у нестійкому режимі* (з наук. літ.); *Аритмію вважають компенсованою, якщо немає симптомів порушення серцевого ритму* (з наук.-попул. літ.); *Хронічний компенсований тонзиліт починається з порушення та зниження імунітету* (з навч. літ.).

КОМПЕНСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **компенсо́ваний.** *Компенсованість хребта хворих на сколіоз є важливою біомеханічною характеристикою, що визначає механізми регуляції вертикального стояння* (з наук. літ.); *Важливим моментом розвитку людських здібностей є їх компенсованість* (з навч. літ.).

КОМПЕНСУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для компенсування. *Компенсувальний пристрій обмеження параметрів електромагнітних процесів у високо- та низьковольтних мережах активно використовують для уникнення різких*

перепадів напруги (з наук. літ.); *Генератор компенсувального сигналу містить лічильник, блок пам'яті й аналоговий перетворювач* (з наук.-техн. літ.).

КОМПЕНСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **компенсува́ти** і **компенсува́тися.** *Поточні платежі фізичним особам у грошовій формі, передбачені для збільшення їхнього доходу, можуть призначатися для компенсування певних видів витрат, наприклад на харчування, комунальні послуги, оплату проїзду тощо* (з навч. літ.); *Випробувальний стенд оснащено допоміжною системою підживлення, призначеною для компенсування втрат рідини* (з наук. літ.); *Варто законодавчо регламентувати вимоги й умови компенсування шкоди, завданої здоров'ю хворих унаслідок невиправданого й некваліфікованого втручання* (з наук.-попул. літ.).

КОМПЕНСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Давати компенсацію (у 1 знач.) за що-небудь; відшкодовувати. — *До речі: корона зможе компенсувати панові сотнику збитки і все пережите* (З. Тулуб); *Щоб якось компенсувати збитки, яких я завдав дружині Письменника, я стрибнув їй на руки і почав потихеньку муркати* (І. Багмут); *Кожна українська сім'я може компенсувати витрати на придбання будівельних матеріалів для утеплення свого житла за своєчасного подання відповідних документів* (з газ.).

2. Поповнювати, вирівнювати, зрівноважувати що-небудь. *Штангей намагався компенсувати всякі недоробки в його роботі великою активністю місцевкому в справі призову робітників-ударників у літературу* (Б. Антоненко-Давидович); *Скільки ще наївного теоретизування було в його виступі! Але молодечий запал компенсував усе* (П. Колесник); *Нестачу калорій компенсував* [полковник] *фруктами із власного саду, який вони з Наташею постійно підсаджували молодими щепами* (Г. Тарасюк); *Розбивши пенсне Корвинові, Ірця компенсувала б своє незадоволення* (В. Домонтович); *Дефіцит калію здатні компенсувати лікувальні каліємісні препарати* (з наук.-попул. літ.).

КОМПЕНСУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Поповнюватися, вирівнюватися, зрівноважуватися. *Досліди, проведені на еритроцитах і лімфоцитах, показали, що протилежні впливи на мембрану справді компенсуються і не призводять до її трансформації* (з наук. літ.); *Випадкові помилки під час метеорологічних спостережень зумовлені збігом обставин (неуважність, неправильне положення спостерігача, описка тощо). За значного обсягу спостережень вони мають різні знаки і взаємно компенсуються* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **компенсува́ти.** *Я помітив, що характерною рисою тупих людей, що займають іноді відповідальні посади, є уміння швидко приймати радикальні рішення з усякого питання. Тут актом компенсується пустота* (О. Довженко); *Зоня не має гарної шкіри, але вона має зате вроджене почуття елегантності, і одне одним компенсується* (Ірина Вільде); *У середньому за рік випаровування води в атмосферу повністю компенсується атмосферними опадами* (з наук. літ.).

КОМПЕТЕ́НТНИЙ, а, е. 1. Який має достатні знання в якій-небудь галузі; який із чим-небудь добре обізнаний; тямущий. — *Я довідався про це від компетентної особи* (І. Франко); *Тепер вряди-годи з'являються в пресі статті компетентних .. юристів про те, що підсудного не можна вважати за винного до кінця судового процесу* (Б. Антоненко-Давидович); *В галузі хімії Хінчінбрук вважав себе досить компетентним* (М. Дашкієв); *Борис Савович виявився досить компетентним у ділах виноградарських, він з півслова вхоплював те, про що йшлося* (О. Гончар); *З'ясування деталей у компетентного фахівця, яким був Смирнов, Маріка відклала на потім* (О. Авраменко); // Який ґрунтується на знанні; кваліфікований (у 2 знач.). [М и к о л а:] *Дякую .. за компетентну допомогу* (І. Микитенко); *Реставровані роботи потребували компетентної думки знавців від штуки, тобто мистецтва. І тому власники робіт зверталися по допомогу до музею* (із журн.).

2. Який має певні повноваження; повноправний, повновладний. *Лікар Нен-Сагор віддав на суд компетентних і високих зборів своїх колег плоди всієї своєї .. діяльності* (Ю. Смолич); *Право встановлюється не більшістю або всіма вірними, а тільки єдністю думок компетентних, офіційно уповноважених на це осіб* (з рел.-церк. літ.); // *у знач. пред. Європейський суд компетентний приймати скарги лише на ті держави, які є безпосередньо державами-учасницями Конвенції* (із журн.).

КОМПЕТЕ́НТНІСНИЙ, а, е. Стос. до компетентності. *Компетентнісне формування особистості школяра можливе за умови врахування його інтелектуальних, психічних та інших особливостей* (з навч. літ.).

△ **Компете́нтнісний підхі́д** *див.* **підхі́д.**

КОМПЕТЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **компете́нтний.** [З о р і н:] *Олег Миколайович* [Олегу Миколайовичу], *мене ще зранку непокоїть поведінка восьмого сектора.., бажано, щоб ви оглянули. Разом з Бережним.* [С в і т л о в и д о в:] *Для цього цілком досить компетентності Грабчака* (Яків Баш); — *Мушу віддати справедливість вашій компетентності,* — *казав на це я* (У. Самчук); *Вона* [платівка] *засвідчуватиме підданим і всьому світові його* [імператора] *грамотність та компетентність в ділах імперії* (Д. Міщенко); *Професійна діяльність учителя, компетентність, а згодом — педагогічна майстерність і творчість можливі лише на творчому рівні самореалізації особистості* (з наук.-попул. літ.).

КОМПЕТЕ́НТНО. Присл. до **компете́нтний.** *Він підійшов до Вагнера, коротко й цілком компетентно поінформував його* (І. Микитенко); — *Героїчна, подиву гідна робота,* — *компетентно протягує людина в штатському* (В. Стус); — *Цікаво говорите, хлопці, компетентно* (А. Крижанівський); — *І яка ж у вас виборча система?* — *компетентно спитала я.* — *Пропорційна, мажоритарна чи змішана?* (В. Шкляр).

КОМПЕТЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* 1. Добра обізнаність із чим-небудь. *Хто з приємністю і сяким-таким зрозумінням прочитає літературний твір на чужій мові, особливо близькій до рідної.., береться до перекладання. Особливої компетенції до сього, здається, непотрібно* (І. Франко); *Не секрет, що на вищих управлінських щаблях є люди з належною компетенцією, які можуть дати вичерпні відповіді на будь-які складні питання законодавства* (з газ.).

2. Коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи. *Сонячний хліб! Це ж порушення порядку самої природи, це втручання в компетенцію самого Бога* (В. Винниченко); — *Гадаю.., що це не стосується ні вашої, ні моєї компетенції...* (Ю. Яновський); *Комендант рішуче заявив, що то не входить до його компетенції* (В. Кучер); *Звання та посади молодшого офіцерського складу цілком у компе-*

тенції командира бригади (О. Авраменко, В. Авраменко); *Питання законодавчого регулювання громадянства в Україні належить до виняткової компетенції Верховної Ради України* (з газ.).

КОМПІЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **компілюва́ти.** *Компільований текст легко впізнати за навантаженням у ньому відповідних ключових слів і конструкцій* (із журн.); *Компільована мова програмування — це мова програмування, в якій початковий код перед виконанням повністю перетворюється в машинний і записується у файл* (з наук.-попул. літ.); *Програма, яка збирає в єдине ціле незалежно компільовані об'єкти, є редактором зв'язків і вміє виконувати налаштування на реальні машинні адреси, з якими вона буде працювати для їхньої взаємодії з компільованими модулями* (з навч. літ.); *Незалежно компільований програмний модуль;* // **компільо́вано,** *безос. пред. Рекламний ролик від торгової марки енергетичного напою вдало компільовано з декількох режисерських робіт* (із журн.).

КОМПІЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е, *інформ.* Признач. для компілювання. *Компілювальний транслятор використовують для швидкого перетворення чи іншого оброблення текстів програм* (із журн.); *Компілювальний механізм; Компілювальний модем.*

КОМПІЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **компілюва́ти.** *Авторська гра в тексті виявляє себе у створенні романтизованого та реалістичного шарів оповіді, у компілюванні фрагментів, виконаних у різних стилістичних манерах* (з наук. літ.); *Якщо компілювання не відбулося, видаліть файли, створені під час запуску програми* (із журн.); *Автентичне компілювання.*

КОМПІЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., що і без прям. дод.* Робити компіляцію (у 1, 3 знач.), займатися компіляцією. *Знання, змодельовані в середовищі гіпертексту, є гнучкими інтерактивними моделями, що характеризуються значним ступенем аналітизму, тобто можливістю компілювати різні тексти з різних фрагментів* (з навч. літ.); *Бундестаг схвалив закон, що зобов'язує сайти, які передруковують і компілюють новинні замітки, платити авторам новин* (із журн.); *Ти спілкуєшся з комп'ютером на рівні елементарних операцій, тобі не треба складати програми, потім компілювати їх, переводити в машинний код...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОМПІЛЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок.* Пас. до **компілюва́ти.** *Бароко — та епоха, зміст літературних творів якої визначається не тільки внутрішнім, а й внутрішньоструктурним аналізом тексту. Образ Богородиці компілюється за допомогою моделей риторичних фігур, догматичних схем та використання принципів екзегези Святого Письма* (з наук. літ.); *Компілятор сприймає програму, написану мовою високого рівня. Текст цієї програми називається початковим кодом. Різні частини програми можуть компілюватися незалежно* (з наук. літ.).

КОМПІЛЯТИ́ВНИЙ, а, е. Який ґрунтується на компіляції (у 1, 3 знач.); який становить компіляцію (у 2 знач.). *Пізніше виявилося, що ця стаття наполовину компілятивна, наполовину просто списана з іншої* (Ю. Мушкетик); *Книги його* [Мирона] *згоріли, проповіді згинули разом із тими, хто їх колись чув, фільми або не народилися, або зотліли на полицях кіносховищ, і навряд хто повірить спогадам про нього, схожим на компілятивну брехню* (Г. Тарасюк); *П'єса Е. Шаховського "Кармелюк" має компілятивний характер. Автор використав повість Марка Вовчка "Кармелюк" та деякі фольклорні твори про народного героя* (з наук. літ.); *Одночасно зі складанням кращих оригінальних літописів, до яких належать Львівський літопис і Літопис Самовидця, у тому ж XVII ст. появилися і найбільш цінні компілятивні зведення з південноруської (української) історії, як, наприклад, Синопсис та дві хроніки — Густинський літопис і літопис, відомий під ім'ям літописця Леонтія Боболинського* (з навч. літ.).

КОМПІЛЯТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **компілятив́ний.** *Компілятивність житій, запозичення різного характеру — обов'язкова риса цього жанру* (з наук. літ.); *Творчість багатьох письменників сформувалася в межах ціннісного списку модернізму, тому їй властива широка ерудованість і доволі творча компілятивність* (з наук.-попул. літ.); *Компілятивність твору.*

КОМПІЛЯ́ТОР, а, *ч.* 1. Той, хто займається компіляцією; автор компіляції. *І от з'являється якийсь індивідуум і починає мене з якоїсь нагоди лаяти. Він називає мене інтриганом, компілятором, неуком, а я сиджу собі й посміхаюся* (Б. Антоненко-Давидович); *Якби він не знав Томаса.., він би сприймав його книгу як спробу спритного компілятора* (Н. Рибак); *Мінливі умови життя змушували компіляторів права відкидати норми місцевого значення, відходити від казуального характеру творів і наближатися до універсалізму правових норм* (з наук. літ.).

2. Програма або технічний засіб, що виконує компіляцію (у 3 знач.). *Перші компілятори з'явилися на початку 1950-х років. Відтоді теорія й техніка побудови компіляторів істотно розвинулися* (з наук. літ.); *Забезпечення кожного комп'ютера компіляторами для всіх мов програмування належної стандартизації уможливлює швидку взаємодію всіх програмних модулів комп'ютера* (з навч. літ.); *Розроблено програмну систему, яка включає в себе компілятор із повного стандарту мови та засоби розв'язання задач планування, розміщення, генерації маршруту даних* (із журн.).

КОМПІЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **компілятив́ний.** *У 1781–1782 рр. у Варшаві було видано компіляційну працю — двотомний підручник із мінералогії й геології* (з наук. літ.); *Компіляційний характер мають науково-популярні твори, деякі види коментарів, словників та ін., що не знижує їхнього значення й вартості* (з навч. літ.); *За час свого існування людство створило чимало способів збереження даних, інформації в упорядкованому вигляді — енциклопедії, підручники тощо, які втілюють різні методи розміщення даних, інформації. Прикладом їх є й компіляційні бази даних, що стали стрімко розвиватися* (з наук.-попул. літ.).

КОМПІЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *тільки одн.* Писання твору на підставі чужих матеріалів без самостійного дослідження й опрацювання джерел; компілювання. *Займатися компіляцією творчих ідей в інформаційно ущільненому просторі легко, тому що вони доступні будь-кому, хто володіє комп'ютером* (з наук. літ.); *Прикладом компіляції може бути збірка найвідоміших музичних творів* (з мови документів); *У новому творі легко можна помітити компіляцію колонади й Бранденбурзьких воріт посередині з додаванням трьох арок* (з газ.).

2. Твір або документ, написаний таким способом. *У мене ж тим часом один план, .. се навіть не дає мені нічого свого*

писати, а тільки переклади та компіляції (Леся Українка); *То була компіляція, в якій я вивів і п'яничку.., і павука-багатія та бідного сироту, і парубків* (В. Минко); *На Лівобережжі вісімнадцяте століття багате на рукописні збірники історичного змісту. Серед них — збірники, що містять козацькі літописи Самовидця і Грабянки або коротші компіляції, створені на їх основі* (Ю. Іздрик); *Навіть при створенні великих компіляцій звичаєвого права останні не могли претендувати на всебічне, всеохопне регулювання суспільних відносин* (з наук. літ.).

3. *інформ.* Перетворення комп'ютерної програми, написаної мовою програмування високого рівня, в програму з мовою низького рівня, близькою до машинних кодів. *Результатом компіляції є об'єктний файл, виконання якого забезпечується операційною системою* (з навч. літ.); *Залежна компіляція — це компіляція вхідного модуля з використанням інтерфейсу й додаткової інформації, взятої з відповідних вхідних модулів* (з навч. літ.).

КОМПЛАНА́РНИЙ, а, е, *мат.* Який міститься на одній площині або на паралельних площинах. *У тримірному просторі компланарними будуть кожні два вектори, оскільки через них можна провести паралельні площини* (з наук. літ.); *Орбіти планет тільки приблизно компланарні. Площини, в яких знаходяться орбіти планет, трохи нахилені одна до одної* (з наук. літ.); *Три вектори називаються компланарними, якщо всі вони паралельні одній площині* (з навч. літ.).

КОМПЛАНА́РНІСТЬ, ності, *ж., мат.* Властивість за знач. **компланá́рний.** *Необхідною й достатньою умовою компланарності трьох векторів є рівність нулю їхнього мішаного добутку* (з наук. літ.); *Поняття лінійної залежності узагальнює поняття колінеарності та компланарності* (з наук. літ.); *Іноді компланарними називають ті точки (або інші об'єкти), які знаходяться на одній площині. Три точки визначають площину і, тим самим, завжди компланарність* (з наук. літ.).

КО́МПЛЕКС, у, *ч.* 1. Сукупність предметів, явищ, дій, властивостей, що становлять одне ціле. *Сучасний автомобіль — це комплекс складних вузлів і механізмів* (з наук.-попул. літ.); *Щоб історичні факти розкривали суть явищ, їх треба вивчати в комплексі, в усій їхній сукупності* (з навч. літ.); *Вплив на психіку вагітної потрібно поєднувати з фізичною підготовкою. Для цього використовують спеціальний комплекс гімнастичних вправ, які проводять спеціально підготовані акушерка або лікар* (з навч. літ.); *На станції запроваджено комплекс заходів, що гарантує безпечне й екологічно чисте виробництво електроенергії* (з газ.).

2. Група споруд єдиного призначення. *Шпиталь у львівськім карнім закладі — се невеличке крило просторого будинку, відділене тісним і темним коридором від головного комплексу тюремних келій* (І. Франко); *Стартовий комплекс забезпечив чітку й надійну передстартову підготовку й запуск космічних кораблів* (із журн.); *Усі роботи виконують професійні реставратори меморіального комплексу* (з газ.).

3. Сукупність виробничих галузей, пов'язаних між собою технічно та організаційно. *Регіональна економіка — галузь економічної науки, що вивчає закономірності регіональної організації суспільного виробництва й механізм їхньої дії, економічні явища й процеси, пов'язані з розвитком господарства окремих регіонів і територіально-виробничих комплексів* (з наук. літ.); *Україна має близько 4 млрд тонн розвіданих запасів бурого вугілля .. На їх основі необхідно створити енерготехнологічні комплекси для виробництва електроенергії, побутового палива, хімічної сировини* (з наук.-попул. літ.).

4. Те саме, що **Ко́мплексна сполу́ка** *(див.* **сполу́ка).** *Схвалено перелік додаткових робіт з дослідження фізико-хімічних властивостей сполук вуглецю та амонію, їхніх комплексів із біологічно активними речовинами при створенні рідких добрив* (з наук. літ.); *Волокнистий субстрат, органомінеральні добрива, кремнієорганічні сполуки, комплекси металів, біологічно активні речовини можна використовувати для підвищення продуктивності рослин, стабілізації хімічного балансу кореневого середовища* (з наук. літ.).

5. У психології — група психічних чинників, які людина підсвідомо асоціює з конкретною темою і які впливають на настанову та поведінку людини. *Він знов замкнувся в коло своїх переживань, знов його терзав комплекс нижчості, від якого не було рятунку в цій клятій країні* (П. Загребельний); *Можна лише побажати футболістам сконструювати виїзну модель гри так, щоб позбутися "комплексу чужого поля"* (з газ.).

△ **(1) Агропромисло́вий ко́мплекс** — сукупність галузей народного господарства, пов'язаних із виробництвом продовольства та предметів народного вжитку з сільськогосподарської сировини. *Економічна співпраця України з країнами Європейського Союзу спрямована на розвиток промисловості й кооперації, агропромислового комплексу, активізацію зв'язків у галузі науки та освіти і т. ін.* (з наук. літ.); *Зміни, які відбуваються в агропромисловому комплексі України, вимагають нових підходів в розвитку сільськогосподарської науки, підготовки і використання спеціалістів, формування нових суспільних відносин, різних форм власності на землю* (з наук. літ.); **(2) Військо́во-промисло́вий ко́мплекс** — сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних промислових підприємств, науково-дослідних центрів, підрозділів збройних сил та державних установ і організацій, що забезпечують військові потреби держави, виготовляють озброєння, усе необхідне для його виробництва. *Твій батько витрачав і продовжує витрачати значну частину прибутків від торгівлі ендокринолом на кораблі й озброєння, а паралельно з цим в авральному порядку створює на Ютланді потужний військово-промисловий комплекс* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Потреби військово-промислового комплексу, передусім ракетно-космічної техніки, диктують необхідність створення принципово нових зразків озброєнь, здатних працювати в екстремальних умовах теплових і механічних навантажень* (з наук. літ.); **(3) Еді́пів ко́мплекс** — несвідомий потяг дитини до батьків протилежної статі й агресія до батьків своєї статі (одна із провідних категорій психоаналізу, назва якої походить від міфічного героя Едіпа, який убив свого батька та одружився з матір'ю). *Я дитина вихована і позбавлена збоченських фантазій, едіпових комплексів* (Ю. Винничук); *Едіпів комплекс відшукує З. Фрейд і в міфі, котрий розуміє як штучний засіб задоволення прагнення людини до насолоди* (з наук. літ.); **(4) Енергопромисло́вий ко́мплекс** — сукупність промислових підприємств з великою енергетичною базою. *У контексті розвитку атомного енергопромислового комплексу України основними завданнями визначено*

забезпечення високої конкурентоспроможності вітчизняних проектів енергозбереження, розвиток сировинної бази, зокрема уранових родовищ на території України, і т. ін. (з навч. літ.); *Оптовий ринок електроенергії України працює на реформування вітчизняного енергопромислового комплексу* (із журн.); **(5) Кóмплекс неповноцíнності (меншовáртості),** *псих.* — хворобливе відчуття власних, часто уявних вад або неповної адекватності особи чи групи, спільноти, яке виникає від проявів переваги навколишніх людей або спільнот. *Невдоволення собою — гарна річ. Але погано, коли таке невдоволення перетворюється на комплекс неповноцінності* (Є. Гуцало); *Ми завжди на когось або на щось приречені. Від того й комплекс меншовартості* (Л. Костенко); *Одного разу в припадку відвертості батько поскаржився мені, що сам зіпсував Амадіса, вселивши йому сильний комплекс неповноцінності, придушивши ініціативу та самостійність* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *Ти* [Руслана] *перемогла на Євробаченні, незважаючи на тогочасний загальнонаціональний комплекс меншовартості* (І. Карпа); *Переважна більшість українського населення розуміє свою належність до Європи, хоча частина українців подекоди впадає в комплекс меншовартості, не сміючи ототожнювати себе з Європою* (з публіц. літ.); **(6) Наукóво-технíчний кóмплекс** — об'єднання науково-технічних і дослідних установ та промислових підприємств, організоване для прискорення наукових і технічних розробок великого масштабу. *У зв'язку із здійсненням Україною власної науково-технічної політики і визначенням нових державних пріоритетів відбувається процес організаційної і структурної перебудови наукових досліджень і проектно-конструкторських розробок, відмирають старі і створюються нові структури українського науково-технічного комплексу, включаючи його регіональні ланки* (з навч. літ.); *У прискоренні темпів упровадження наукових напрацювань значна роль належить науково-технічним комплексам, що складаються з інституту, дослідно-конструкторського бюро й дослідного заводу* (з навч. літ.); *В окремих областях держави діють промислові та науково-технічні комплекси* (із журн.).

◊ **(7) Без кóмплексів** — про впевнену в собі людину. — *Такі, як Андрій, цінують перспективних, розумних, цілеспрямованих... Вільних. Без комплексів* (Люко Дашвар); *Очевидь матеріалізувалася моя потаємна мрія про знайомство саме з такою дівчиною, можливою супутницею життя — простою і в той же час ерудованою, без комплексів, але не вульгарною* (В. Лис); **(8) З кóмплексами** — про незадоволену собою людину. *Хай він виявиться якимось блідим до прозорості хворобливим підлітком, окулярником з комплексами шкільного відмінника-вундеркінда, злим комп'ютерним генієм* (Ю. Андрухович).

КОМПЛЕКСÁТОР, а, *ч., спец.* Програма, признач. для об'єднання програм, написаних різними мовами програмування. *Адаптований комплексатор; Новий комплексатор.*

КÓМПЛЕКСНИЙ, а, е. Який охоплює групу предметів, явищ, дій, властивостей; який становить комплекс (у 1 знач.) чого-небудь. *Тут не пропонували меню і не приймали замовлень, а просто годували комплексними сніданками, обідами й вечерями* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Науковий пошук дедалі більше набуває комплексного характеру* (з наук. літ.); *На сьогодні ще не проведено комплексного дослідження політичної історії Галичини й Буковини в роки Першої світової війни* (із журн.).

Кóмплексна механізáція *див.* **механізáція.**

△ **Кóмплексне чи́сло** *див.* **чи́сло; Кóмплексні сполу́ки** *див.* **сполу́ка.**

КÓМПЛЕКСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кóмплексний.** *Комплексність та багатоаспектність досліджень, безперечно, роблять їх і перспективними, і продуктивними* (з наук. літ.); *Увага до психології людини, до її внутрішнього життя потребувала передачі комплексності світовідчуття в М. Коцюбинського, адже рефлексії героя виникають під впливом асоціацій* (з наук.-попул. літ.); *У процесі формування макроструктури національного господарства приділяють увагу раціональному розміщенню виробництва, ліквідації територіальних диспропорцій, комплексності розвитку районів* (з навч. літ.).

КÓМПЛЕКСНО. Присл. до **кóмплексний.** *Мислити комплексно, інтересами всього району, Кузь не вмів* (М. Руденко); *Кормча з'явилась у нас разом із Хрещенням — в X ст. З того часу і провадилось і поступове її редагування українськими книжниками. Проте лише в XIII ст. цю справу було здійснено комплексно, і .. на науковій основі* (І. Жиленко); *Суміші асфальту із полімерами, бетоном є комплексно модифікованими, для них характерне легке укладання* (з наук. літ.); *Принцип системності державного контролю означає, що він проводиться послідовно та комплексно* (з наук.-попул. літ.).

КОМПЛЕКСОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до комплексометрії. *Комплексометричне титрування ґрунтується на реакціях утворення розчинних комплексів* (з наук. літ.); *До хімічних методів належить комплексометричний метод визначення кальцію та магнію* (з наук.-попул. літ.).

КОМПЛЕКСОМÉТРІЯ, ї, *ж.* Сукупність способів хімічного аналізу, в основі якого утворення комплексних сполук. *Комплексометрію використовують для визначення щільності й жорсткості води, вмісту свинцю й нікелю в рудах* (з наук. літ.); *Методи комплексометрії, засновані на реакціях комплексоутворення катіонів металів з особливими органічними реактивами-комплексонами, широко застосовують у лабораторній практиці* (з навч. літ.).

КОМПЛЕКСÓН, у, *ч., мед., хім.* Група молекул або окрема молекула, що має негативний заряд або містить кисень у своєму складі й здатна реагувати з позитивно зарядженими іонами металів, утворюючи стійкі комплекси. *У сучасній хімії оперують поняттями кількох поколінь комплексонів, які активно використовують у комплексометрії* (з наук. літ.); *У медичній практиці комплексони частіше використовують як засоби, що прискорюють виведення з організму багатьох токсичних важких і рідкоземельних металів, радіонуклідів, а також серцевих глікозидів у випадках їх передозування* (з наук.-попул. літ.).

КОМПЛЕКСОНОМÉТРІЯ, ї, *ж., хім.* Те саме, що **комплексомéтрія.** *Метод комплексонометрії має застосування в аналітичних визначеннях фармацевтичних препаратів, природних та промислових об'єктів* (з наук. літ.); *Комплексонометрія відіграє значну роль в аналізі промислових відходів і стічних вод, а також у характеристиці екологічної чистоти природних об'єктів* (з наук.-попул. літ.); *Непрямою комплексонометрією, методами зворотного й замісного титрування можна визначати аніони (сульфати,*

фосфати і т. ін.), що утворюють малорозчинні сполуки з катіонами комплексонів (з навч. літ.).

КОМПЛЕКСОТВІРНИЙ, á, é, *хім.* Те саме, що **комплексоутвóрювальний.** *Величезна кількість комплексотвірних речовин надходить у природні води як продукти метаболізму живих організмів, переважно як продукти біогеохімічної деструкції залишків рослинних і тваринних тканин, плазми мікроорганізмів* (з наук. літ.); *Цезій відрізняється незначною власною комплексотвірною здатністю, проте входить у комплексні сполуки як позасферний катіон* (з наук. літ.).

КОМПЛЕКСОУТВÓРЕННЯ, я, *с., хім.* Утворення комплексів. *Хімічне комплексоутворення постає в результаті виникнення донорних та акцепторних зв'язків між центральним атомом і координованими навколо нього безпосередньо зв'язаними з одним або декількома центральними атомами металу* (з наук. літ.); *Гумінові кислоти виявляють підвищену здатність до комплексоутворення з іонами полівалентних металів* (з навч. літ.); *Комплексні сполуки та реакції комплексоутворення мають широке застосування в аналітичній хімії, у методах якісного й кількісного аналізу, насамперед завдяки таким властивостям комплексних сполук, як стійкість, інтенсивність забарвлення, низька розчинність* (із журн.).

КОМПЛЕКСОУТВÓРЮВАЛЬНИЙ, а, е, *хім.* Пов'язаний із комплексоутворенням, здатний утворювати комплекси. *Показано ефективність використання різних вуглецевих сорбентів і комплексоутворювальних смол, що містять обмін аніонів, для роздільного вилучення металів платинової групи* (з наук. літ.); *Чимало мінералів зазнають деструкції при взаємодії з комплексоутворювальними речовинами мікробного походження* (з наук.-попул. літ.); *Як антидоти використовують натрію тіосульфат, комплексоутворювальні сполуки (комплексони, або азотовмісні полікарбоксильні кислоти та їхні солі)* (з навч. літ.).

КОМПЛЕКСОУТВÓРЮВАННЯ, я, *с., хім.* Те саме, що **комплексоутвóрення.** *Досліджено комплексоутворювання в системі вищих сполук заліза з аліфатичними амінами й розраховано константи стійкості похідних комплексів* (з наук. літ.); *Опрацьовано пакети програм для розрахунку ряду констант процесів комплексоутворювання, а також реакції в розчинах* (з наук. літ.); *Найменш характерним комплексоутворювання є для елементів підгрупи скандію й титану* (з наук.-техн. літ.).

КОМПЛЕКСОУТВÓРЮВАЧ, а, *ч., хім.* Елементарний або складний іони, які, координуючись, утворюють хімічні комплекси. *Активними комплексоутворювачами є амінокислоти, ароматичні сполуки, жирні кислоти, гетероциклічні сполуки* (з наук. літ.); *Стронцій з меншим іонним радіусом та електровід'ємністю має бути слабшим комплексоутворювачем, ніж кальцій* (з навч. літ.); *Комплексоутворювач координує частинки комплексу, безпосередньо зв'язуючи й утворюючи внутрішню його сферу* (із журн.).

КОМПЛЕКСУВÁННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **комплексувáти[1].** *Комплексування, а також розгубленість можуть свідчити про певні психічні порушення людини* (з наук.-попул. літ.); *Розвиток комплексування дитини можна помітити, аналізуючи особливості її поведінки в окремих ситуаціях протягом одного місяця* (з навч. літ.).

КОМПЛЕКСУВÁННЯ[2], я, *с., спец.* Дія за знач. **комплексувáти[2].** *Для достовірного вивчення покладів вуглеводів необхідне комплексування різних методів дослідження із застосуванням даних геофізики і т. ін.* (з наук. літ.); *Синтезований оптимальний алгоритм виявлення контрольованого об'єкта через комплексування двох датчиків реалізують у вигляді багатоканального пристрою* (з навч. літ.); *Комплексування інформації робить карти інструментом цілеспрямованого комплексного географічного дослідження, оскільки вони демонструють просторове поєднання і взаємозв'язки кількох показників* (із журн.).

КОМПЛЕКСУВÁТИ[1], ýю, ýєш, *недок.* Почувати себе невпевнено, страждати на комплекси (у 5 знач.). *Не певний, що вістрюжани від того в захваті. Вони явно комплексують від власної провінційності* (Н. Околітенко); *Він дурний, що комплексує через свою зовнішність* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Не комплексуй з цього приводу. Ми з тобою однієї крові* (І. Роздобудько); *Він не комплексує у спілкуванні з іноземцями* (І. Карпа); *Як навчитися не комплексувати. Ідеальних людей не існує. І це головна думка, яку треба запам'ятати людям із комплексами* (із журн.).

КОМПЛЕКСУВÁТИ[2], ýю, ýєш, *недок.* Створювати комплекси з окремих компонентів або елементів. *Дистанційні дані багатоспектральної космічної зйомки комплексували з одержаною наземною інформацією* (з наук. літ.); *Концентратор має можливість комплексувати локальну мережу з концентраторами інших мереж* (з наук. літ.); *Для кожної галузі характерним є своєрідний розподіл виробничих потужностей на певній території, який залежить від розташування ринків збуту, джерел сировини й можливостей розміщення виробництв, що комплексують у відповідних географічних точках* (з наук.-попул. літ.); *Комплексувати виробництво — це встановлювати ефективні виробничі зв'язки між окремими підприємствами різних галузей* (з навч. літ.); *За пріоритетними програмами розвитку в районі вирішили комплексувати всі розрізнені фірми з виробництва й продажу питної води в цілісну структуру* (з газ.).

КОМПЛÉКТ, у, *ч.* 1. Повний набір предметів, що становлять одне ціле або мають однакове призначення. *Зробіть у книгарні наказ, щоб вони вислали .. 4 комплекти (том 1, 2, 3-й, 4-й) моїх оповідань* (М. Коцюбинський); *Небагато там речей було: кілька комплектів білизни, дбайливо загорнений новий смокінг* (М. Дашкієв); *Історик, зіпершись плечима на стіну, розмотував струни для Ганиша — музикант натягував на скрипку новий комплект* (Р. Андріяшик); *Тоді ж я піднімаюся драбиною на верхні поверхи, до складів і беру собі свіжий комплект солдатської білизни* (О. Ірванець); *До комплекту лічильно-аналітичних машин входять сортувальна машина й табулятор* (з наук.-попул. літ.).

2. Визначена кількість осіб за штатом, розписом і т. ін. *Товариство було в комплекті, отже господарі .. попросили гостей до наставленої вечері* (І. Франко); *Комплект пасажирів був повний, і серед них небагато було з квитками ближче Бомбея* (Ю. Смолич); *Для повного комплекту бракувало ще одного льотчика — може, він просто був відсутній* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОМПЛЕКТÁЦІЯ, ї, *ж.* 1. Те саме, що **комплектувáння.** — *Останнім часом він почав здавати, — засумнівався інший голос, здається, начальника відділу комплектації. — Нічого не вдієш, роки беруть своє — йому ж за шістдесят* (І. Росо-

ховатський); *Вона дивилася на Сідалковського крізь шпарку між двома, колись чистими, фіранками на вікнах автомашини так, як дивиться з клітки зоопарку домашня кішечка, котру для повної комплектації посадили разом з дикими тваринками* (О. Чорногуз); *Під час виборчої кампанії були проблеми з комплектацією виборчих комісій* (із журн.).

2. *збірн.* Те саме, що **компле́кт** 1. *Покупець має право протягом чотирнадцяти днів з моменту передання йому непродовольчого товару неналежної якості, якщо триваліший строк не оголошений продавцем, обміняти його у місці купівлі або інших місцях, оголошених продавцем, на аналогічний товар інших розміру, форми, габариту, фасону, комплектації тощо* (з мови документів); *Загальна кількість місць у швидкісному електропотязі в дев'ятивагонній комплектації становить 579, із них 168 місць першого класу й 411 — другого* (із журн.); *Базова комплектація автомобіля — наріжний камінь для будь-якого потенційного покупця* (з мови реклами).

КОМПЛЕ́КТНИЙ, а, е. Який становить комплект (у 1 знач.); який виробляють комплектами. *Чернігівська друкарня була добре обладнаним підприємством — мала два комплектні верстати* (з наук. літ.); *Закупівля та застосування в 1960 р. комплектних екземплярів кернових коронок дали змогу здійснювати безперервний відбір керна без підняття бурового інструмента* (з наук.-попул. літ.); *Комплектне бортове обладнання, а також матеріали й запаси, що знаходяться на борту повітряних суден авіапідприємств будь-якої сторони угоди, можуть бути вивантажені на території іншої сторони тільки за згодою митних органів* (з мови документів); *Підприємство виготовляє комплектні бурові крани різних систем* (з газ.); * Образно. *То хто ж я в такому разі? Комплектне ніхто* (Л. Костенко); *Ідеальна .. змова, яка потребує комплектної таємності, вимагає і цілковитого мовчання* (Ю. Іздрик).

КОМПЛЕ́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **компле́ктний.** *Розроблено новий державний стандарт на ремонтні документи, що встановлює стадії підготовлення, види й комплектність документів, їхній зміст* (з наук. літ.); *Характеристика предмета договору поставки іноді пов'язана з визначенням комплектності продукції* (з навч. літ.); *Обов'язок перевіряти кількість, асортимент, якість, комплектність, тару та (або) упакування товару може бути покладений на продавця* (з мови документів); *Товариство виграло тендер і в повному обсязі виконало свої зобов'язання щодо комплектності приймачів, які постачає* (з газ.).

КОМПЛЕКТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **комплектува́ти.** *Розвиток системи глобальних інформаційних ресурсів за умови впровадження нових комп'ютерних технологій у бібліотечній сфері може урівнювати можливості традиційних бібліотек з потужними фондами, комплектованими протягом століть* (з наук. літ.); *Завод був комплектований представниками кращих на той час порід коней — арабської, датської, голландської, мекленбурзької, чистокровної верхової та ін.* (із журн.); *Ефективні професійні армії, комплектовані найманцями, дуже часто з'являлися там, де основою збройних сил були загальні ополчення громадян — мешканців країни, регіону чи навіть окремого міста* (із журн.); *Комбайн у відмінному стані, комплектований жаткою, січкорізкою, а також є кабіна, підготовлена до встановлення* (з мови реклами); // **комплекто́вано,** *безос. пред. Стоматологічний кабінет комплектовано новим обладнанням* (з газ.).

КОМПЛЕКТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до комплектування. *Застосування неякісних комплектувальних деталей та матеріалів здебільшого є основною причиною технічних збоїв у роботі сільськогосподарської техніки* (із журн.); *Цех налагодив випуск комплектувальних пластмасових деталей для пензлів, щіток і йоржів* (із журн.); *Підприємці провели імпортозаміщення комплектувальних частин зразками українського виробництва* (з газ.); // Який займається комплектуванням. *Комплектувальний цех підприємства регулярно опрацьовує зразки нових деталей, завдяки яким можна легко замінити оригінальні імпортні вироби продукцією власного виробництва* (із журн.); *У комплектувальному відділі механік перевіряє розміри деталей* (з газ.); // *у знач. ім.* **комплектува́льні,** них, *мн., спец.* Деталі, необхідні для повного укомплектування чого-небудь. *Точкова приватизація може очікувати підприємства, що виробляють залізничну техніку та комплектувальні* (із журн.); *Держава отримає вигоду тільки тоді, коли в ній автомобіль буде не просто складатися, а вироблятися разом із комплектувальними до нього* (із журн.); *Для випуску нових моделей вітряних електростанцій потрібно дуже багато комплектувальних, тому тут не обійтися без допомоги різних фірм* (з газ.).

КОМПЛЕКТУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Працівник, що займається комплектуванням. *Комплектувальник кабелів легко розпізнає кожний із них за можливим використанням* (із журн.); *Маркування та облік укомплектованих деталей має здійснювати комплектувальник* (з газ.).

КОМПЛЕКТУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **комплектува́льник.** *Продуктивність конвеєрних ліній їдальні залежить від ритму подачі обідів, розташування місць, кількості комплектувальниць тощо* (із журн.); *У зв'язку з уведенням в експлуатацію нового цеху з'явилися вакансії для комплектувальниць* (з газ.).

КОМПЛЕКТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **комплектува́ти.** *Створивши чотири-п'ять бібліотек депозитарного зберігання відповідно до профілю комплектування, можна вирішити чимало проблем із книгосховищами* (із журн.); *Коли ми спробували торік прийняти спеціаліста у відділ комплектування на конкурсній основі, подали заявки вісім осіб, усі з вищою освітою та вмінням роботи на комп'ютері* (з газ.); *Зачекай, хто такі купці? Офіцери, які відбирають новобранців до своїх частин. Відповідальні за комплектування. Скажімо, комусь потрібні водії, комусь штукатури, а комусь тромбоністи* (Ю. Андрухович); *Я прикинув, що навіть з урахуванням Павлова для повного комплектування трьох груп по шість льотчиків бракує однієї людини* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОМПЛЕКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Складати комплекти чого-небудь. *Замовлення найдорожчого готелю Лоці комплектував сам, відповідно до .. оказії* (Т. Прохасько); *Переважну більшість карт сучасні комп'ютерні технології перетворюють у цифрові моделі, а їхні тематичні набори або шари починають комплектувати в електронні атласи* (з наук. літ.); *Кам'янець-Подільська міська бібліотека комплектує літературу чеською, німецькою та польською мовами* (з газ.).

2. Набирати потрібну кількість кого-, чого-небудь; доповнювати до комплекту. *Першокласний тракторист і бульдо-*

зерист з сталевим здоров'ям і спортивним гартом не міг не зацікавити людей, які комплектували екіпаж космоплана (М. Білкун); — *Комплектувати катери екіпажами від вас не вимагається — весь особовий склад дивізіону, від інженерів і техніків до пілотів і командирів я привіз з собою* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Серед верболозу й ситнику засновували запорожці табори-січі, чужим недоступні й важкі для відшукання, схвалювали рішення про морські походи, обирали отаманів та комплектували екіпажі чайок* (з наук.-попул. літ.).

КОМПЛЕКТУВА́ТИСЯ, у́ється, у́ємося, у́єтеся, *недок.* 1. Забезпечуватися працівниками, особовим складом; ставати повним комплектом (у 2 знач.). *Відразу ж після визволення України від німецьких загарбників обласні і народні суди відновили свою роботу, комплектуючись з реевакуйованих суддів та резерву, створеного шляхом підготовки судових працівників на тримісячних юридичних курсах* (з наук. літ.); — *Ми не тільки вирішуємо соціальну проблему, ми при цьому ще комплектуємося патріотично налаштованими, фізично підготовленими, психологічно міцними працівниками, — сказав начальник департаменту поліції* (з газ.).

2. Пас. до **комплектува́ти.** *Військо комплектується переважно з селян і робітників і тепер уявляє з себе* [являє собою] *дисципліновану армію* (В. Винниченко); *Поряд з основними, суто римськими військами існували допоміжні, які приєднувались до легіонів і комплектувалися сенатом із союзників Риму та провінціалів* (з наук.-попул. літ.); *Біблія має гарні палітурки, комплектується електронною версією на компакт-диску* (із журн.); *Моточовен "Дніпро" додатково комплектується сигнальними вогнями (два бортових і клотиковий)* (з газ.).

КОМПЛЕКТУ́ЮЧИЙ, а, е. Те саме, що **комплектува́льний.** *Уряди багатьох держав створювали різні стимули для розвитку місцевих виробництв із виготовлення комплектуючих виробів для транспортного машинобудування* (із журн.); // *у знач. ім.* **комплекту́ючі,** чих, *мн.* Те саме, що **комплектува́льні** *(див.* **комплектува́льний).** *Складається враження, що частина комплектуючих нашої оптики взята за інерцією звідти, з колишньої метрополії* (Л. Костенко).

КОМПЛЕ́КЦІЯ, ї, *ж.* Будова тіла; статура. *Владюша був трохи вищий за Чета, а комплекції приблизно такої ж* (М. Івченко); *Торба побіг, скільки йому дозволяли комплекція й ревматичні ноги* (М. Трублаїні); *Його могутня комплекція навіває спогади про гоголівського запоріжця* [запорожця] *Кирдягу* (О. Довженко); *Все Андрієві пояснив сусід зліва — волохатий, буквально саженного зросту й тяжкої комплекції велетень* (І. Багряний); *Все ж Заболотний обережно перевернув важке тіло незнайомця лицем догори. Огрядний, могутньої комплекції степовик* (О. Гончар).

КОМПЛЕМЕ́НТ, у, *ч.* 1. *біол.* Група білків свіжої сироватки крові, чинник природного імунітету людини й тварин. *Титр антитіл у цитотоксичних сироватках визначають за реакцією зв'язування комплементу* (з наук. літ.); *Система комплементу активується, якщо в організм потрапляють бактерії, віруси, деякі токсини або утворюються модифіковані клітини* (з наук.-попул. літ.).

2. *мат.* Доповнення множини до певної сукупності елементів. *Комплемент класу об'єктів; Комплемент множини.*

3. *лінгв.* У генеративній граматиці — складник вершини в структурі дерева безпосередніх складників; внутрішній обов'язковий аргумент вершини. *Комплементом перехідного дієслова є його прямий додаток, комплементом прийменника — іменна група* (з навч. літ.).

КОМПЛЕМЕНТА́РІЙ, я, *ч.* Повний член товариства, який відповідає за його зобов'язання усім своїм особистим майном. *Учасник (комплементарій) товариства відповідає за борги товариства незалежно від того, виникли вони після чи до його вступу до товариства* (з навч. літ.); *Відповідальність за зобов'язання компанії несе щонайменше один її учасник (комплементарій) усім своїм майном без обмежень* (з мови документів).

КОМПЛЕМЕНТА́РНИЙ, а, е, *книжн.* Те саме, що **взаємодопо́внювальний.** *У Данії планування має комплементарний характер. Держава та ринкові гравці виробляють стратегію існування в залежному світі* (з наук. літ.); *Факти мови свідчать про те, що категорії сексуальності й гендерності не завжди відбивають відношення контрарності: вони комплементарні, у більшості випадків взаємодіють, взаємозумовлюють і взаємодоповнюють одна одну* (з наук. літ.); *Комплементарний інвертор відрізняється тим, що навантажувальний елемент має ізолювальний шар з боку консолей* (з навч. літ.).

КОМПЛЕМЕНТА́РНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **комплемента́рний.** *Сучасні філософи говорять про загальну кризу сучасної світової філософії, про втрату образного й аналогічного мислення, про необхідність комплементарності культур* (з наук. літ.); *Комплементарність може підсилити, змінити або заблокувати дію навіть домінантного мутантного гена* (з навч. літ.).

КОМПЛЕМЕНТА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Дія двох форм (алелей) одного гена або різних генів одного хромосомного набору, що доповнюють один одного. *Для боротьби з проявами мутацій існує алельна комплементація* (з наук. літ.); *Генетичний аналіз показує, що мутанти належать до іншої групи комплементації* (з наук. літ.); *Побудовано карту алельної комплементації в локусі з мінімальним числом винятків із лінійності* (з наук. літ.).

КОМПЛІКА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Ускладнення, заплутаність. — *Ясна панночка перебули хоробу без комплікації, і довше лежати нема рації* (Б. Лепкий); *Негайне здійснення його* [універсалу] *основ вносить нові величезні комплікації в державне життя, грозить витворенням національної ворожнечі* (В. Винниченко); — *Панове, не хвилюйтеся, все буде, сподіваюся, гаразд, хоча, не стану приховувати, виникають деякі комплікації, але це вже стосується роботи нашого управління* (П. Загребельний).

КОМПЛІМЕ́НТ, у, *ч.* Приємні, люб'язні слова; похвала, лестощі. *Тут* [на Капрі] *всі зацікавилися українською літературою, дякуючи перекладам моїх оповідань, і говорять мені компліменти* (М. Коцюбинський); *Мені здавалось, що вона напрошується на компліменти, але тон у неї був щирий* (Леся Українка); *Мігель Хуанес невимушено увійшов до кабінету начальника поліції, заздалегідь готовий вислухати нову серію заслужених компліментів* (В. Владко); — *Ви ж знаєте, Ніночко, я компліментів не говорю. Це непристойно* (О. Бердник); *Він такий ласий до компліментів, для нього найкращі ті, котрі солодше йому проспівають про його талант і геніальність* (Ю. Андрухович).

◊ **Ки́дати (розкида́ти, си́пати** *і т. ін.)* **компліме́нти (компліме́нтами)** *див.* **ки́дати.**

КОМПЛІМЕНТА́РНИЙ, а, е. Який є компліментом, містить компліменти; приємний, люб'язний. *Розпаливши мій неспокій, Вже хтось шепоче синьоокій. Хай щось бездарне — їй же смішно! Компліментарне — їй утішно!* (І. Муратов); *Помітивши "кочегарів", дівчина .. привітно помахала в наш бік рукою, а наблизившись до вмить зашарілого сябра, одним духом випалила йому в вічі цілу тираду чогось явно компліментарного* (О. Гончар); *Він, вискакуючи на сходи, вживав щодо вдови далеко не компліментарні слова* (Валерій Шевчук).

КОМПЛІМЕНТА́РНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **компліментáрний.** *В етнічних контактах позитивна компліментарність етнічних систем може привести їх до симбіозу або злиття із заснуванням нової цілісності, а негативна — до химери з усіма негативними наслідками такого контакту* (з наук. літ.).

2. Зловживання компліментами, похвалою; захвалювання. *По-своєму страждають від компліментарності досить добрі, навіть визначні книги, коли їх не стільки аналізують, скільки просто прославляють* (з навч. літ.); *Компліментарність господаря просто вражала — ще кроку не ступили гості, а він уже хвалив їх за приїзд, вихованість* (із журн.).

КОМПЛІМЕНТА́РНО. Присл. до **компліментáрний.** *Цей реверс був сприйнятий на тому кінці дроту суто компліментарно, оскільки, що таке дарунок, кожен розуміє по-своєму* (Ю. Іздрик); *Бабуся ж із боку тата пройшла Угорщину, дісталась Австрії і так само не надто компліментарно висловлювалась щодо цілої низки центральноєвропейських народів* (С. Жадан); *Не утримується Домонтович від такої характеристики Огієнка, яка б в іншому контексті прозвучала геть компліментарно: "блискучий діамант бездоганної ерудиції"* (з наук. літ.).

КОМПЛІМЕ́НТНИК, а, *ч., розм.* Той, хто любить говорити компліменти. *Компліментник був сьогодні в доброму гуморі: нікого з присутніх не залишив без слів підтримки* (із журн.).

КОМПЛО́Т, у, *ч., заст.* Змова. *Твори, великий світе, мною. Я не проти перенести обмови і комплоти* (В. Стус); *Якщо він поступиться інтересами бізнес-еліти, йому швиденько влаштують комплот* (із журн.).

КОМПО́ЗИТ а, *ч., лінгв.* Слово, утворене способом поєднання основ, здебільшого за допомогою сполучного голосного. *Найбільшу кількість композитів в англійській мові зафіксовано серед іменників та прикметників* (з наук. літ.); *Поняття "композит" в українському мовознавстві має вузьке й широке розуміння. У вузькому розумінні композит — похідне складне слово, утворене способом основоскладання, в широкому розумінні композити витлумачують як складні слова, утворені з двох або кількох слів, основ чи коренів* (з наук. літ.); *Чималий відсоток українських фізичних термінів становлять терміни-композити, які з'явилися внаслідок осново- та словоскладання* (з наук. літ.).

КОМПОЗИ́Т, у, *ч.* Штучно створений неоднорідний суцільний матеріал, що складається з двох або більше компонентів із чіткою межею розділення між ними; композиційний матеріал *(див.* **матеріáл).** *Композити зазвичай отримують поєднанням двох або більше компонентів, що нерозчинні або малорозчинні один в одному й мають різні властивості* (з наук.-техн. літ.); *У більшості композитів компоненти можна розділити на матрицю та включені до неї армувальні елементи* (з навч. літ.); *Широковідомими композитами є склопластики* (з газ.).

КОМПО́ЗИТНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **компóзит.** *Словотворення композитних прикметників-термінів зумовлене типом і семантикою базових синтагм та особливостями поєднання основ різних частин мови й певних афіксів* (з наук. літ.).

КОМПОЗИ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **композúт.** *Сформульовано й розв'язано задачу лінійного деформування композитних матеріалів різної структури з насиченими пористими компонентами* (з наук. літ.); *На орбіті планують виростити монокристали високої частоти, одержати армовані особливо міцними "нитками" або "вусами" композитні матеріали* (з газ.).

КОМПОЗИ́ТОР, а, *ч.* Автор музичних творів. — *Хоч тут і село.., але в нас можна почути найкращих італійських і німецьких композиторів* (І. Нечуй-Левицький); [О с т р о ж и н:] *Заграйте що-небудь, з ласки вашої. Ви, певно, граєте новітніх композиторів?* (Леся Українка); *У мене нема хисту ні композитора, ні художника* (Р. Андріяшик); *Респондент .. поцікавився, чи не з'являється іноді над його зеленими столами привид композитора Вагнера* (Ю. Андрухович); *Після "Місячної сонати" донька майже без переходу почала "Еліз" — ще одну п'єсу геніального композитора* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОМПОЗИ́ТОРІВ, рова, рове. Прикм. до **композúтор.** *Партія смичкових робилась дедалі нервознішою й вимогливішою. На щастя, звідкілясь із надр композиторового задуму видерся самотній у своєму всепрощенні гобой* (Ю. Андрухович); *Існували записи Гната Яструбецького — товариша композитора Миколи Лисенка, убитого в батьковій хаті в селі Марківцях. Яструбецький наводить прізвища свідків, розповіді композиторових сестри Вікторії та дочки Галини* (з наук. літ.).

КОМПОЗИ́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **композúтор.** *То грає .. композиторка* (Леся Українка); *Я вражений обдарованістю цієї композиторки, її ставленням до музики, персональним баченням світу* (із журн.); *Моїм викладачем із композиції є відома львівська композиторка* (з газ.).

КОМПОЗИ́ТОРСТВО, а, *с.* Діяльність, творчість композитора. *Я могла до 13 років вигадувати будь-яку мелодію, це дуже часто в поетів. Якби я мала школу композиторства, я б компонувала також симфонію, музику, але оскільки в мене не було змоги, то ця музика увійшла у поезію* (Е. Андієвська); *Леся Українка страшенно любила музику, була до неї дуже здатна, здатна навіть до композиторства, бо часто грала свої власні, дуже хороші, імпровізації-композиції* (з мемуарної літ.).

КОМПОЗИ́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **композúтор.** *Лисенко тепер якраз в силі віку і в силі буйного розцвіту свого композиторського талану* (І. Франко); — *Ось я приніс нові зошити нот. Хочу познайомити вас, Миколо Віталійовичу. — Ваші композиторські обробки народних мотивів, Алоїзе Вячеславовичу, мені відомі. Хотілося б почути, як звучать записані тут. Шкода, що нема на чому грати* (І. Пільгук); *Полікультура Львова в композиторській творчості найяскравіше відобразилась в українсько-польській площині* (з наук. літ.); *Микола Лисенко — основоположник національної композиторської школи в Україні* (з навч. літ.); // Який готує композиторів. *Різноманітні життєві зацікавлення*

молодої дослідниці — геологічний факультет університету, композиторський факультет консерваторії — згодом звелися до одного знаменника — академічної музики (із журн.).

КОМПОЗИЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до композиції. *Композиційна побудова творів Богдана Лепкого нескладна* (з наук. літ.); *Композиційні переходи в багатьох музичних творах М. Лисенка стилістично нагадують мелодику народної пісні* (з наук.-попул. літ.); *Композиційна тональність музичного твору має містити внутрішню гармонію* (із журн.); *Композиційні переходи в шахових задачах часто нагадують майстерно виконані неординарні ходи великих гросмейстерів* (з навч. літ.); *У центрі уваги сучасних дослідників перебувають композиційні закономірності творів образотворчого мистецтва* (з наук. літ.).

Композиційні матеріа́ли *див.* **матеріа́л.**

КОМПОЗИЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **композиційний.** *Структурна композиційність твору співвідноситься з його змістовою організацією* (з наук. літ.); *Дж. Верді надавав великої ваги композиційності своїх творів* (із журн.); *Композиційність шахових партій інколи вражає своїми несподіваними поворотами* (із журн.); *Класифікацію композиційності матеріалів на полімерній металевій та неорганічній керамічній матриці розробляють з урахуванням коефіцієнта їхньої гнучкості* (з навч. літ.).

КОМПОЗИЦІ́ЙНО. Присл. до **композиційний.** *Компоненти сюжету в поемі "Сон" лише своєрідно композиційно подані Т. Шевченком і майстерно оформлені в цілісність* (з наук. літ.); *Документ як твір має бути чітко продуманим, композиційно бездоганним і смислово завершеним* (із журн.); *Опери Ш. Гуно композиційно довершені — вражає його уміння будувати кожну частину твору* (з навч. літ.); *Композиційно гра молодих шахістів нагадувала каскад уже відомих ходів, але захоплювала оригінальністю кожного наступного ходу* (із журн.); *Матеріали, що ґрунтуються на тій чи тій матриці, композиційно вбирають у себе елементи обох складників, що універсалізує їх використання* (з наук. літ.).

КОМПОЗИ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *тільки одн.* Будова, структура, розташування та взаємний зв'язок складників художнього твору, картини і т. ін. *Композицією літературного твору називається така побудова, яка об'єднує всі його частини в єдине ціле* (з наук. літ.); *Малюнок художника привертає увагу своєю динамічністю, майстерним виконанням і переконливою композицією* (з наук.-попул. літ.); *Композиція вишивки — це творчо обдумане поєднання різних елементів узору* (з наук. літ.); *Моя історія не відзначалася стрункістю композиції, місцями я квапився, перестрибуючи з одного на інше, місцями вдавався в зайві подробиці, але дід не перебивав мене* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Твір (музики, живопису і т. ін.), що характеризується визначеною будовою, цілісністю. *Моя улюблена композиція* [увертюра до "Вільгельма Телля" Д. Россіні] *вводить мене звичайно в поважний та притім бадьорий настрій* (І. Франко); *Особливо велике зацікавлення викликала робота К. Білокур "Цар-колос". У центрі композиції на темному фоні зображено золотисті колоски жита й пшениці* (з наук. літ.); *Талановитий художник не боїться перенавантажувати композиції картин символічними образами* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Стоїмо, .. притулившись одне до одного на вузькому виступі, ніби кам'яна композиція* (Ірина Вільде); // Твір, який складається з літературної та музичної частин, об'єднаних однією темою, сюжетом. *Найкраще самобутній талант С. Людкевича, розмах його мистецької думки виявився у двох монументальних композиціях на слова Тараса Шевченка — кантаті-симфонії "Кавказ" і кантаті "Заповіт"* (з наук. літ.).

3. *муз.* Теорія складання музичних творів. *Шкода, що Лисенкові не можна друкувати нових композицій до Шевченка* (Леся Українка); *Тоді ще не було плеєрів, я сам носив у собі десятки композицій і вони самі собою вмикалися, часом усі водночас* (Ю. Андрухович); *Ще навчаючись у класі композиції Анатолія Коломійця, учня Левка Ревуцького, Олександр Яковчук почав записувати пісенний фольклор рідного Поділля* (з газ.); // Складання музичних творів. *Збоку легко було помітити, скільки сил віддає композиції М. Лисенко, як кладе кожну ноту в загальну структуру музичного твору* (з публіц. літ.).

4. Складання шахових задач і етюдів. *Шаховий етюд як один із різновидів композиції ґрунтується на тому, що одна зі сторін (звичайно білі) має виконати завдання (виграти чи зробити нічию) без зазначення кількості ходів, необхідних для досягнення цієї мети* (з наук.-попул. літ.).

5. *перев. мн., спец.* Поєднання матеріалів, ліків і т. ін. у певному співвідношенні. *Вже створено нові антибіотики, композиції для розчинення ниркових каменів* (з наук. літ.); *Композиції лікарських рослин хмелю й меліси відрізняються тим, що додатково містять адоніс, вереск, шавлію, материнку, чабрець, глуху кропиву, пустирник* (з наук.-попул. літ.); *Для регулювання властивостей лаків у композиції вводять різні смоли* (із журн.).

△ **(1) Ша́хова компози́ція** — одна з категорій шахової гри. *У звичайних шахових композиціях домінує шахова позиція з обов'язковим дотримуванням правил одного гравця* (з наук.-попул. літ.); *Для вдосконалення майстерності часто гравець штучно вибудовує шахову композицію та шукає її шляхи розв'язання* (з навч. літ.).

КОМПО́ЛКУ, *невідм., ч.* Скорочення: командир полку. *Комполку подумав і повторив ще раз своїх два загиби* (Ю. Яновський); *Смаглявий дід підходить до комполку, Вруча, як дар, дорідні колоски* (А. Малишко); *Я й видав — старшій Сашуні карточку начальника гарнізону, а Зіньці .. буде фізіономія комполку* (В. Шкляр).

КОМПОНЕ́НТ, а, *ч.* Складник чого-небудь. *У свідомості інтелігенції української був .. один значущий компонент — мрія про національне визволення* (Д. Бузько); *Галли полишили по собі величезний арсенал матеріальних пам'яток, хоч і втратили мову, а половці, ставши компонентом інших, у тому числі й української нації, віддали нам тисячі й тисячі своїх слів* (І. Білик); *Надсвітлові компоненти ходової системи корабля .. спокійно витримували тижні й місяці безперервного польоту* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Народнорозмовні синонімічні ряди відносно вільно формуються на базі спільних морфемних компонентів та шляхом використання однотипних словотворчих моделей* (з наук. літ.); *Дія компонентів середовища на регуляторний апарат клітини є опосередкованою* (з наук. літ.); *Рослини як компоненти фітоценозу в процесі своєї життєдіяльності впливають на ґрунт і клімат, формуючи внутрішній фітоклімат* (з наук.-попул. літ.).

КОМПОНЕ́НТА, и, *ж., спец.* Те саме, що **компоне́нт.** *У теорії графів компонента зв'язності неорієнтованого графа — це підграф, у якому будь-які дві вершини зв'язані одна з одною й не зв'язані з ніякими додатковими вершинами* (з наук. літ.); *Прикладні інтелектуальні системи можна розглядати як розрахунково-логічні системи, доповнені експертними підсистемами, або як розподілені експертні системи із сильною обчислювальною компонентою* (з наук. літ.); *Контекстна інформація є компонентою повідомлення і містить інформацію про відношення його об'єктів* (з навч. літ.); *— Бракує третьої компоненти, — зауважив Колін. — Можливо, найголовнішої — метафізики* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОМПОНЕ́НТНИЙ, а, е. Прикм. до **компоне́нт** і **компоне́нта.** *Важливою характеристикою водного об'єкта є загальний вміст і компонентний склад розчинених у воді органічних речовин, а також сезонні варіювання цих показників* (з наук. літ.); *Семантика фразеологізму та його компонентний склад становлять нерозривну єдність, оскільки вони разом проходять через процес фразеологізації* (з навч. літ.); *В Інституті програмних систем НАН України основним підходом до вирішення проблем створення програмних систем є компонентний, суть якого полягає в конструюванні програмних систем із готових програм-компонент* (з наук. літ.).

△ **Компоне́нтний ана́ліз** *див.* **ана́ліз.**

КОМПОНЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **компоне́нтний.** *Низка термінів судової медицини нечітко називають поняття, окремим із них властива велика компонентність синонімічних рядів, наявні непоодинокі випадки різного трактування тих самих судово-медичних понять представниками судово-слідчих органів і судово-медичними експертами* (з наук. літ.); *Леонардо да Вінчі перший припустив компонентність повітря* (з навч. літ.); *Компонентність загальної анестезії завжди визначають лікарі за співвідношенням застосовуваних у ній препаратів* (із журн.).

КОМПОНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **компонува́ти.** *Драматичного дійства .. в шкільній драмі звичайно нема ані сліду; натомість є тут довгі дискурси, компоновані по правилам* [за правилами] *схоластичної логіки* (І. Франко); *Я вірив у світ, що він компонований Творцем досконало й що треба жити за тими законами, які існують* (Ю. Мушкетик).

КОМПОНУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до компонування. *Однією з причин розроблення нетрадиційних обмоток є спроба зміни компонувальних схем електричних машин, намагання спростити конструкцію обмоток, технологію їх виготовлення й укладання* (з наук.-техн. літ.); *Встановлення оптимальної відстані між осями дає змогу вибрати найраціональнішу для технічних умов компонувальну схему та кути нахилу осі шкворня коліс цієї осі* (з навч. літ.); *Компонувальний модуль моделі містить раму, стакан, механізм рульового управління* (із журн.).

КОМПОНУВА́ЛЬНИК, а, *ч., інформ.* Програма, що виконує компонування — приймає на вхід один або кілька об'єктних модулів і збирає у виконуваний модуль. *Робота компонувальника полягає в тому, щоб у кожному модулі конкретизувати покликання на невизначені імена* (з наук. літ.); *Для кожного імпортованого імені, визначення якого перебуває в інших модулях, згадування імені компонувальником замінюється на його адресу* (з навч. літ.).

КОМПОНУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **компонува́ти** 1, 2. *Людина неспроможна продумати всі можливі варіанти компонування деталей* (із журн.); *Арістотель .. зі звісних йому грецьких літературних творів висновував правила, які буцімто кермували поетами при компонуванню* [компонуванні] *тих творів* (І. Франко); *В прийомах компонування роману .. я використовував якнайширше всі жанри публіцистики* (Ю. Смолич).

2. Те саме, що **компози́ція** 1. *Сам Віктор до світанку не міг заснути. Його надило компонування слів і образів* (Олекса Ізарський); *Житловий масив "Виноградар" у Києві є оригінальним за компонуванням і декоративно-кольоровим вирішенням* (з газ.).

КОМПОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Складати з окремих частин що-небудь ціле. *Послідовно компонувати номер газети полегшує врахування навантаження її сторінок, колонок* (з навч. літ.); *Компонувати мозаїку, велике панно можуть тільки вмілі майстри, які бачать її цілісність в окремих частинках* (із журн.).

2. Створювати композицію картини, мелодію і т. ін. *Дід і співав, і компонував пісні й думки* (О. Стороженко); *Я вальса власного якраз компонував* (М. Рильський); *— Тема цікава, що й казати, — відповів Ломов. Він уже почав навіть компонувати картину, уже уявляв деякі деталі її* (В. Гжицький); *Олекса вуглем компонував нову картину* (Р. Андріяшик); *Для того, щоб компонувати кадр, необхідно правильно будувати композицію, уникати дисбалансу між частинами фото, не допускати переважування однієї його частини* (з навч. літ.); // Писати художні твори, складати вірші. *Балабуха .. записував часом свої думки, свої погляди, навіть компонував вірші* (І. Нечуй-Левицький); *Вільде компонує свої "Метелики" технікою записника, мемуарним ладом* (Б.-І. Антонич); *— Наш поет, здається, саме зараз компонує в голові чергову поемку, — вколов Юрка дель Кампо* (Ю. Андрухович); *Емі Тан компонує роман за законами китайської головоломки* (О. Забужко).

3. *розм.* Те саме, що **вига́дувати**[1] 1. *Тут думу довгую держали, І всяк компонував своє* (І. Котляревський); *Іван Франко почав компонувати свого "Лиса Микиту", радився з М. Коріневичем* (із журн.); // Мати намір зробити щось недобре; задумувати. *— А я начитала, що як виросте той Ґонта, Все наше пропало. Так от бачите, сестриці, Що тут компонують! На катів та на все добре Кайдани готують!* (Т. Шевченко); *— Мені здається, що ти щось недобре на нашого пана полковника компонуєш* (П. Куліш).

КОМПОНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **компонува́ти.** *Інтер'єр храму компонується за живописним принципом: у його внутрішній простір включаються лоджії над притворами або відкриті отвори внутрішніх галерей* (з наук. літ.); *У зв'язаному тексті речення компонуються так, що кожне наступне виходить з тієї інформації, яка в попередньому була ядром висловлення* (з навч. літ.); *Коли б іще під сю заверюху* [завірюху] *сам Тетеря не переліз через Дніпро; бо в них з ляхами щось таке вже компонується* (П. Куліш).

КОМПО́СТ, у, *ч.* Органічне добриво, що складається перев. із суміші землі, торфу, мінеральних речовин із рослинними й тваринними рештками. *Одержання компосту за традиційною технологією потребує кількох тижнів і навіть місяців* (з наук.-попул. літ.); *В одному .. кутку* [двору]

височіла купина компосту... (Ірина Вільде); *Від кожної ями йшов до ставка невеликий рівчак, а на дні ями лежала купа компосту* (І. Багмут); *Восени насамперед треба завершити згрібання опалого листя. Згорнути його в купу й час від часу поливати водою, щоб перегнивало на компост — навесні буде поживне добриво не лише для дерев, а й для грядок* (з газ.).

КОМПО́СТЕР, а, *ч.* Прилад, яким пробивають або витискають знаки контролю на залізничних квитках, талонах на проїзд у міському транспорті, банківських чеках і т. ін. *Раніше я завжди плутав компост з компотом і компостером, але це зовсім різні речі* (І. Багмут); *Клацав компостер, гомоніли люди. — А це чий парубок? — запитав кондуктор* (Є. Кравченко); *Дата на компостері свідчила про те, що власник квитка вилетів до Аргентини ще за добрих два тижні до початку великих дощів* (І. Білик).

КОМПО́СТЕРНИЙ, а, е. Зробл. компостером. *У багатьох європейських містах для проїзду в міському транспорті необхідно зробити компостерну відмітку на заздалегідь купленому талоні* (із журн.); *Компостерний відбиток на квитку виявився не зовсім чітким — треба було підійти до водія* (з газ.).

КОМПО́СТНИЙ, а, е. Те саме, що **компо́стовий.** *На дачних ділянках листя й зрізані гілки дерев найкраще скидати в компостні ями* (з наук.-попул. літ.); *Коли ото в компостну яму впала* [я] *та п'five годин у ній топилася, застудилася навіки* (Люко Дашвар); *Залишки після внесення їх у компостну купу треба засипати шаром компостного матеріалу в 15 см* (із журн.).

КОМПОСТО́ВАНИЙ¹, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **компостува́ти¹.** *Хвою засипають шаром торфу або землі й кладуть компостований матеріал, не ущільнюючи, зверху знову покривають торфом або землею* (з наук.-попул. літ.); *Компостовані розчини є ефективним засобом підживлення ранніх овочів* (із журн.).

КОМПОСТО́ВАНИЙ², а, е. Дієпр. пас. до **компостува́ти².** *Компостований квиток є підтвердженням оплати за проїзд* (з мови документів); *Вчасно компостований одноразовий талон у трамваях швидкісної лінії гарантує пасажирові поїздку до будь-якої станції його маршруту* (із журн.).

КОМПО́СТОВИЙ, а, е, *с. г.* Прикм. до **компо́ст.** *Для підживлення суниць або інших ягід компостову масу слід робити однорідною, щоб вона розливалася рівномірно* (із журн.); // Признач. для компосту. *Компостову яму використовують для утилізації органічних відходів* (із журн.).

КОМПОСТУВА́ННЯ¹, я, *с., с. г.* Дія за знач. **компостува́ти¹.** *У практиці світового птахівництва застосовують різні способи підготування пташиного посліду: компостування, оброблення хімікатами і т. ін.* (з наук. літ.); *Хвоя — прекрасний матеріал для мульчування ґрунту та виробництва органічного добрива через компостування* (з наук. літ.); *Компостування належить до природних аеробних процесів розкладання органічних відходів за участю ґрунтових бактерій* (з навч. літ.).

КОМПОСТУВА́ННЯ², я, *с.* Дія за знач. **компостува́ти².** *Після посадки на поїзд і відправлення від станції проводять повторну перевірку на наявність і дійсність залізничних квитків і їх компостування* (з навч. літ.); *Компостування квитків є обов'язковим — на них відбивається дата проїзду* (з мови документів); *У всіх вагонах швидкісних трамваїв встановлюватимуть електронні зчитувачі проїзних квитків, які одночасно виконуватимуть функцію компостування разових талонів* (з газ.).

КОМПОСТУВА́ТИ¹, у́ю, у́єш, *недок., що, с. г.* Перетворювати на компост. *Харчові відходи й садове сміття компостують для отримання органічного добрива* (з навч. літ.); *Компостуйте рослинні решітки, прибирайте листя — тоді сад буде чистим і здоровим* (із журн.); *Восени можна компостувати опале листя, щоб зменшити кількість шкідників на наступний рік* (з газ.).

КОМПОСТУВА́ТИ², у́ю, у́єш, *недок., що.* Робити компостером певний знак. *— А де тут касир, що компостує білети?* (С. Журахович); *Ревізор компостує квитка, повертається до Штиря* (О. Ірванець); *Нинішні кольорові квитки обов'язково слід компостувати: без отворів компостера такі талони вважаються недійсними* (із журн.); *У громадському транспорті обладнано спеціальні апарати, що компостують квитки* (з газ.).

◊ **(1) Компостува́ти / закомпостува́ти мізки (мо́зок),** *жарг.* — докучати набридливими розмовами, претензіями. *— Чого мені мізки компостуєш турботою про народ? Я цю турботу твою, голубе, на власній шкурі відчув...* (Г. Тарасюк); *Телефон розрядився ще вранці, зарядити не було коли протягом дня, а потім не до того стало, Алка зовсім мізки закомпостувала* (А. Кокотюха); *— Тітка ця... Що сьогодні нам тут мозок компостувала* (Люко Дашвар).

КОМПОСТУВА́ТИСЯ¹, у́ється, *недок.* Пас. до **компостува́ти¹.** *Напівзгниле листя, трава й гілки повинні компостуватися в купах і в перепрілому стані разом із мінеральними добривами знову вноситися в ґрунт* (з навч. літ.); *Компоненти сміття, залежно від того, чи можна їх застосувати як вторсировину, будуть або брикетуватися, або компостуватися, або спалюватися* (з газ.).

КОМПОСТУВА́ТИСЯ², у́ється, *недок.* Пас. до **компостува́ти².** *Є проект, за яким паперові квитки для проїзду в громадському транспорті будуть компостуватися за допомогою принтера з оптичною й акустичною сигналізацією* (із журн.).

КОМПО́Т, у, *ч.* Солодкий напій зі свіжих фруктів, ягід і т. ін., зварених у воді. *Тільки Гриня, насупившись, взявся за компот, як до зали, прослизнувши десь через кухню, розбентежено влетіла Тамара-зоотехнічка* (О. Гончар); *— Зараз вона почне частувати тебе компотом із райських яблучок, — сказав Марек. — Ти їй сподобався* (М. Малиновська); *Коли нянька поставила перед нею склянку холодного компоту, розсудливо повідомила: — Від завтра, Ангеліночко, ти не потрібна мені* (Люко Дашвар); // Те саме, що **узва́р** 1. *Христя почастувала всіх справжніми варениками з сиром та сметаною, потім запропонувала компот з сушні* (Ю. Яновський).

КОМПО́ТИК, у, *ч.* Пестл. до **компо́т.** *— Зараз я тобі компотику дам або молочка* (І. Цюпа); *Смачний компотик із будь-яких ягід легко втамовує спрагу* (із журн.).

КОМПО́ТНИЦЯ, і, *ж.* Посуд, у якому тримають або подають компот, кисіль і т. ін. *Зі столу швидко все прибрали — залишилася тільки одна компотниця* (із журн.); *Компотниця з чорного дуба дивувала око гостя своєю формою й кольором* (з газ.).

КОМПРАДО́Р, а, *ч., екон., політ.* В економічно відсталих країнах — місцевий комерсант, який займається зовнішньою торгівлею й отримує прибутки за рахунок посеред-

ництва між іноземним капіталом та місцевим ринком. *Свого часу компрадори відігравали важливу роль в економіці Південного Китаю, де купували й продавали чай, шовк, бавовну та пряжу для іноземних корпорацій і працювали в іноземних банках* (з наук.-попул. літ.); *Особливий статус мають компрадори в багатьох країнах Африки, де вони спираються на місцевих підприємців* (із журн.).

КОМПРАДО́РСЬКИЙ, а, е, *екон., політ.* Прикм. до **компрадо́р.** *У багатьох країнах вісь владно-політичної напруги пролягла між бізнес-кланами, що спираються на компрадорський за характером і спекулятивно-кримінальний за походженням капітал, та держноменклатурою, в руках якої не менший скарб — влада* (з публіц. літ.); *Питання про те, яким є характер розвитку буржуазії — національним, наднаціональним, космополітичним, компрадорським, — постало ще на етапі інтернаціоналізації господарського життя* (з газ.).

КОМПРЕ́С, у, *ч.* Пов'язка, перев. змочена водою або певним лікувальним розчином, яку накладають на хворе місце. *Вона десь певно лежить у себе з компресом на голові* (М. Коцюбинський); *Нарешті Тоня впорала себе і запропонувала йому кілька відомих засобів проти шлункового захворювання: краплі Іноземцева, рицину, гарячий компрес* (В. Підмогильний); *Прибита мати билася, мов муха в павутині. Примочки, компреси, молитви, лікарі — все дарма* (У. Самчук); *Катерина лежала на диванчику, вся обкладена .. компресами* (Ю. Збанацький); *Вдень я збивав татові температуру, накладаючи на чоло і зап'ястя оцтові компреси* (Т. Прохасько).

КОМПРЕСІ́ЙНИЙ, а, е, *техн.* Стос. до компресії, пов'язаний з нею. *Магнітні холодильники компактніші від компресійних і завдають менше шкоди навколишньому середовищу* (із журн.); *Компресійні технології дозволяють мовникам передавати відеозаписи, менше завантажуючи наявні мережеві канали, з мінімальними втратами якості* (з наук. літ.); *Компресійні висловлення поширені в усному мовленні* (із журн.).

△ **Компресі́йний кіфо́з** *див.* **кіфо́з.**

КОМПРЕ́СІЯ, ї, *ж.* 1. *техн.* Стиснення повітря, газу або пальної суміші в циліндрі поршневої машини. *Одержаний у процесі компресії приріст початкового тиску затрачують частково на подолання гідравлічних опорів під час протікання газу в газопровід* (з наук.-попул. літ.); *Яка має бути компресія на автомобілі, зазвичай вказує виробник* (із журн.).

2. Скорочення обсягу написаного чи висловленого без шкоди для його розуміння. *Компресія змісту знаходить своє відображення в граматичній структурі речення: вилучається будь-який член чи одразу кілька членів речення, які є тематичними елементами повідомлення* (з наук. літ.); *Інформаційна компресія ґрунтується на стисненні плану оповіді* (із журн.).

КОМПРЕ́СНИЙ, а, е. Стос. до компресу, признач. для нього. *Нерозлучна польова сумка теліпалася при боці розстібнута, і з неї визирав клапоть сірої компресної вати* (С. Добровольський); *Для компресу беруть складену в кілька шарів марлю, компресний папір (у марлі й папері роблять посередині розріз), вату та широкий бинт* (з наук.-попул. літ.).

КОМПРЕСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **компресува́ти.** *У реченнєвій структурі факультативні прислівні компоненти економно відтворюють компресовані ситуації* (з наук. літ.); *Існують архіватори, що стискують цілі диски. Такі диски називають компресованими, а самі програми — програмами динамічної компресії дисків* (з навч. літ.); // **компресо́вано,** *безос. пред. Усі первинні вислови компресовано у вторинні зі збереженням їхнього змістового наповнення* (з наук.-попул. літ.).

КОМПРЕ́СОР, а, *ч.* Машина для стискання повітря, газу, пари. *Подаючи стисле повітря, гуркотіли компресори* (О. Донченко); *Біля бічної стіни здіймався високий компресор, з'єднаний шлангами з інфразвуковою сиреною в закритому металевому футлярі* (В. Владко); *Ліс аж двигтів од ляскоту компресорів, неначе в джунглях точилася запекла війна* (І. Білик); *Під час прання в новій пральній машині частинки бруду і волокон тканини роз'єднуються за допомогою мільйонів дрібних повітряних мікрокульок, що нагнітаються в мийний розчин спеціальним компресором* (з наук.-техн. літ.).

КОМПРЕ́СОРНИЙ, а, е. Прикм. до **компре́сор.** *Завдяки компресорній потужності вдалося під'єднати до блоку ще один апарат для прокачування газу* (із журн.); // Оснащений компресорами. *Підвищену екологічну небезпеку становлять трубопроводи, резервуарні парки нафтопродуктів, зливно-наливні естакади, газонаповнювальні компресорні станції* (з наук. літ.); *Модернізації потребують очисні споруди, основними недоліками в яких є перебої їх енергопостачання, відсутність резерву насосного й компресорного обладнання* (із журн.); // Признач. для компресора. *Визначено залежність між вібраційними параметрами й технічним станом основних вузлів механізму від якості компресорного мастила* (з наук. літ.).

КОМПРЕ́СОРНИК, а, *ч.* Той, хто працює на компресорі. *Сьогодні компресорників готують у кількох технічних коледжах України* (із журн.); *Найкращим компресорником є той, хто своїми руками уміє розібрати й зібрати увесь агрегат* (з газ.).

КОМПРЕ́СОРНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **компре́сорник.** *Компресорниця П'ятихатського вагонного депо захоплюється незвичайним, дуже трудомістким видом мистецтва — вона створює картини-мозаїки* (із журн.); *Не так уже й багато дівчат прагнуть стати компресорницями* (з газ.).

КОМПРЕСОРОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Виробництво компресорів. *Центрами сучасного компресоробудування в Україні є Дніпро, Запоріжжя, Львів і Харків* (із журн.); *Флагмани вітчизняного компресоробудування сьогодні працюють над модернізацією компресорної техніки* (із журн.).

КОМПРЕСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **компресува́ти.** *Автомобіль оснащений компресором, призначеним для компресування атмосферного повітря* (з наук.-техн. літ.); *Проблема необхідності компресування газу виникла на початку будівництва перших транспортних систем* (з наук.-попул. літ.).

КОМПРЕСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. *техн.* Здійснювати компресію (у 1 знач.). *Щоб компресувати й зберігати повітря, машині потрібно трохи додаткової енергії від спалювання бензину* (з навч. літ.).

2. Застосовувати компресію (у 2 знач.). *Якщо в повідомленні є можливість компресувати інформацію, то для цього необхідно застосувати відповідний модуль* (з наук. літ.); *За необхідності доречніше компресувати, мінімізувати оглядові теми, а вивільнений час заповнити уроками текстуального вивчення творів* (із журн.).

КОМПРИНЦИПА́Л, а, *ч., заст.* Співробітник, помічник якої-небудь посадової особи. — *Крім того, ми вже так тут заморочені, — сказав суддя, — що ще не з'ясували, а чи були у неї в тому злочині помічники, чи пак компринципали?* (Л. Костенко).

КОМПРОМА́Т, у, *ч., розм.* Скорочення: компрометаційний матеріал; факти, публікації і т. ін., признач. для підриву чиєїсь репутації. *Такі статейки Звуться компроматом. Ти подякуй тим писакам* (П. Глазовий); *Я чудово розумію, що ви маєте на мене компромат, проте не збираюсь піддаватися на шантаж і ставати зрадником* (О. Авраменко, В. Авраменко); *А це вже, як кажуть, компромат... не на твою користь* (Ю. Іздрик); * Образно. *Прохіндеї продукують ідеї. Компромат фонтанує, як у Долині Гейзерів* (Л. Костенко).

КОМПРОМА́ТНИЙ, а, е, *розм.* Стос. до компромату. *Я знову розсортував весь компроматний матеріал за розділами, бо здалося мені, що я назбирав факти не сумнівних порушень, а справжньої діяльності певних осіб* (із журн.).

КОМПРОМЕТА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **компрометува́ти.** *Тут і компрометація, і втрата посади, і допити, і таке страхіття, що й малим дітям не сниться* (М. Коцюбинський); — *Ти, урядовець на вищім становиську, внук владики, їдеш у товаристві своєї матері. Яка тут грозить компрометація?* (О. Кобилянська); *Сахно глянула на нього й прочитала..: "Всі мої виступи були тільки вигадкою і наклепом на шановного доктора В. Г. з метою його компрометації"* (Ю. Смолич); — *Це компрометація нашої установи, Страт Стратич. Це ганьба* (О. Чорногуз).

КОМПРОМЕТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **компрометува́ти.** *Компрометований новими фактами, нехай ще і не підтвердженими, голова наглядової ради університету вирішив подати у відставку* (з публіц. літ.); *Поведінка підсудного була компрометована неправдивими словами свідка* (з газ.).

КОМПРОМЕТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Який компрометує, містить компромат на кого-, що-небудь. *Новий фінансовий інспектор проводить арешти директорів банків, а самі банки опечатує магнітною стрічкою з компрометувальним записом* (із журн.); *Проти керівництва підприємства спеціально поширено компрометувальні матеріали в мережі Інтернет* (з газ.).

КОМПРОМЕТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **компрометува́ти.** *Упродовж року в різних регіонах Греції регулярно спалахували внутрішні конфлікти в місцевих організаціях політсили — і влада радо користувалася ними для компрометування опозиції* (із журн.); *Компрометування політичних діячів у минулому й сьогодні завжди ґрунтовано на поданні певного явища, вчинку однобоко* (із журн.).

КОМПРОМЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* Виставляти кого-, що-небудь у непривабливому світлі; шкодити добрій славі когось, чогось. — *Ти компрометуєш мене в очах працівників управління і навіть вище* (М. Коцюбинський); — *Я не хочу більш компрометувати ваш чесний дім своєю присутністю!..* (П. Колесник); *Не можна порядній людині компрометувати себе розмовою з такою людиною* (В. Владко); — *Ти, мабуть, навмисне це все вигадуєш, щоб компрометувати нас* (О. Гончар).

КОМПРОМЕТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Компрометувати себе. *Франція бистро* [швидко] *охолола до своїх воєнних планів і не захотіла компрометуватися, а шведських полковників просто було арештовано* (Г. Хоткевич); *Дмитро Іванович не міг повірити, що Михайло ухилявся од зустрічі через те, що це йому невигідно, що може цим скомпрометувати себе, що він чогось злякався. Бо й компрометуватися нічим, і лякатися нічого* (Ю. Мушкетик).

2. Пас. до **компрометува́ти.** *Поділяючи погляди своїх недавніх соратників — мазепинців, І. Скоропадський, перебуваючи під пильним оком царських наглядачів, мусив підписувати універсали, документи, в яких їхні дії компрометувалися чи піддавалися сумніву* (з наук. літ.); *Непрофесійними або заангажованими діями деяких журналістів компрометується не тільки видання, в якому вони працюють, а й сама ідея незалежної журналістики* (з наук.-попул. літ.); *Громадські організації інколи активно компрометуються в засобах масової інформації* (із журн.).

КОМПРОМІ́С, у, *ч.* Угода, якої досягають взаємними поступками; поступка заради досягнення мети. *Лібералізм держиться тільки компромісами з різнорідними, ворожими собі силами* (І. Франко); *Ніяких компромісів, ніяких примирень не може бути. Боротьба до повної перемоги* (В. Винниченко); *Франц і сам не знає, як він ... не пішов на компроміс зі своєю совістю* (Б. Антоненко-Давидович); — *Я пропоную вам компроміс: я відкриваю вам вільний вихід з маєтку й зобов'язуюся не переслідувати вас, а ви... ви за це даруєте мені життя...* (Ю. Смолич); *Він відкидає будь-які компроміси і твердо наполягає на шлюбові як неодмінній умові примирення* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю)** *див.* **іти́.**

КОМПРОМІ́СНИЙ, а, е. Який є компромісом. *Знаходжу компромісний варіант — беру ще три пачки печива, дві пачки вафель, кладу три карбованці і йду в номер* (Ю. Мушкетик); *Без компромісної фігури ми не можемо, у нас головний рушій прогресу — компроміс* (Л. Костенко); *Не допомогла і Карлова готовність змінити назву на дещо більш компромісну* (Ю. Андрухович); *Зрештою, розумні люди завжди можуть знайти компромісний варіант* (О. Забужко); *Якщо парламент не спроможний знайти компромісного рішення, такий парламент приречений* (з газ.).

КОМПРОМІ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **компромі́сний.** *Науковий аналіз ранніх релігійних вірувань протоукраїнців показує, зокрема, їх буденну поміркованість — ці вірування були органічно вплетені в канву господарського, побутового, суспільного життя, що сприяло розвитку розсудливості, розважливості, компромісності, прагматизму* (з наук. літ.).

КОМПРОМІ́СНО. Присл. до **компромі́сний.** *Досягненням граматистів першої половини XIX ст. є усвідомлення звичаю мовлення як критерію нормування. Про це одним з перших почав твердити І. Могильницький, компромісно об'єднавши в понятті узусу сучасну йому мовленнєву практику із писемною до XIX ст.* (з наук. літ.); *Багатовікова українська традиція дає надію на те, що багато конфліктів будуть вирішуватися компромісно* (із журн.).

КОМПТО́МЕТР, а, *ч.* Рахувальна машина для здійснення арифметичних дій над числами. *Комптометр використовують для роботи з великими числами та здійснення відразу кількох арифметичних дій із ними* (із журн.); *Для виробників комптометрів поява перших настільних електричних*

калькуляторів стала сигналом про моральне старіння їхньої продукції (із журн.).

КОМПУЛЬСИ́ВНИЙ, а, е, *псих.* Якому властиві нав'язливі тривожні думки про постійну небезпеку, загрозу і т. ін. *Компульсивний розлад у хворого реалізується в постійному й безуспішному намаганні звільнитися від викликаної думками тривоги за допомогою настільки ж нав'язливих і виснажливих дій* (з наук. літ.); *Компульсивні дії й думки взаємопов'язані — психіка хворого порушена постійною тривогою про своє здоров'я* (із журн.).

КОМПУЛЬСИ́ВНІСТЬ, ності, *ж, псих.* Властивість за знач. **компульси́вний.** *Компульсивність має кілька рівнів, на кожному з них інколи пацієнт сам добре усвідомлює всю безглуздість своїх дій, але не може впоратися з ними одним лише зусиллям волі* (з наук. літ.); *Компульсивність відрізняється від імпульсивності тим, що перша психічно мотивована, постійно провокує дії, остання ж є довільною* (із журн.).

КОМПУ́ЛЬСІЯ, ї, *ж., псих.* Синдром, що засвідчує нав'язливу поведінку, яка виникає періодично, через довільні проміжки часу. *Компульсії часто пов'язані з нав'язливими думками, що мотивують виконання певних ритуальних для пацієнта дій: миття рук, тіла, посуду, прибирання в будинку тощо* (з наук. літ.); *Компульсії корелюють з думками й бажаннями, які пацієнт відкидає як несумісні з власним уявленням про себе або які є засобом для того, щоб заборонені думки залишалися забутими* (з наук.-попул. літ.).

КОМПУ́Т, у, *ч., іст.* Реєстр козацького війська періоду гетьманщини; мав значення правового акта. *Першим компутом, що дійшов до наших днів, є козацький реєстр 1581 року* (з наук.-попул. літ.); *Батько поклав будь-що вернутися в козаки. Заплатив полковому писарю, і той вписав його в козацький компут* (Ю. Мушкетик).

КОМП'Ю́ТЕР, а, *ч.* Програмно керований електронний пристрій опрацювання інформації. *Щоб якось Ліду зацікавити, Дударевич придбав їй іграшку підвищеної складності — портативний японський комп'ютер, що здатен, однак, виконувати й зовсім не іграшкові програми* (О. Гончар); *Були тут передусім: якісь комп'ютери, ксерокси з факсами, принтери, симулятори й синтезатори* (Ю. Андрухович); *У Швеції сконструювали комп'ютер, який за фотографією людини малює її обличчя з усіма характерними особливостями* (з наук.-попул. літ.); *Група програмістів електронного концерну в Сполучених Штатах Америки створила новий комп'ютер для гри в шахи* (з наук.-попул. літ.); *Усні екзамени з математики уже може приймати комп'ютер* (з газ.).

△ **(1) Ква́нтовий комп'ю́тер** — обчислювальний пристрій, що працює на основі квантової механіки. *Повноцінний квантовий комп'ютер є поки гіпотетичним пристроєм, сама можливість побудови якого пов'язана із серйозним розвитком квантової теорії* (з наук. літ.); *Квантовий комп'ютер принципово відрізняється від класичних комп'ютерів, що працюють на основі класичної фізики* (з навч. літ.); **(2) Кишенько́вий комп'ю́тер** — мініатюрний персональний комп'ютер. *Кишеньковий комп'ютер має необмежені функції для використання — від читання довідкових книг до дистанційного керування усією побутовою технікою* (із журн.); **(3) Персона́льний комп'ю́тер** — комп'ютер, призначений для індивідуального користування; персональна ЕОМ. *Мене завжди приголомшувало, як це в дев'ятнадцятому столітті, де не було навіть друкарських машинок, не те що персональних комп'ютерів, люди примудрялися писати десятки грубезних томів — гусячим пером при свічці!* (О. Забужко); *До сучасних технічних засобів, використовуваних в організаціях, належать персональні комп'ютери з включенням у локальну або світову мережу, мобільні й стаціонарні телефони з апаратами факсимільного зв'язку, відеотехнічні, копіювальні засоби тощо* (із журн.); **(4) Планше́тний комп'ю́тер** — клас ноутбуків, обладнаних планшетним пристроєм рукописного введення, об'єднаним з екраном. *Планшетний комп'ютер дає змогу працювати за допомогою спеціального пера, стилуса або пальців без використання клавіатури й миші* (з навч. літ.).

КОМП'ЮТЕРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Процес запровадження комп'ютерної техніки в різні сфери людської діяльності. *Він доктор наук, .. прихильник комп'ютеризації не лише промисловості, а й усього життя* (П. Загребельний); *Комп'ютеризація суспільства... Вперше з'явився інструмент, що покращує не фізичні якості людини, а її розум, інтелект* (В. Нестайко); *Нині на порядку денному стоїть завдання комп'ютеризації школи* (з наук.-попул. літ.).

КОМП'ЮТЕРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **комп'ютеризува́ти.** *Комп'ютеризована дитяча бібліотека на сьогодні виконує особливу місію — забезпечує юним читачам оперативний доступ до інформаційних ресурсів і одночасно є центром виховання інформаційної культури нового покоління* (з наук. літ.); *Створено низку комп'ютеризованих методик діагностування, у тому числі й мережних технологій телемедицини* (із журн.); *Більшість сучасних торговельних центрів комп'ютеризовані, увесь товар занесений до комп'ютерного переліку* (з газ.); // **комп'ютеризо́вано,** *безос. пред. У шкільній бібліотеці комп'ютеризовано обслуговування читачів* (із журн.); *Більшість сучасної побутової техніки комп'ютеризовано* (з газ.).

КОМП'ЮТЕРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати комп'ютеризацію. *Усі господарські процедури необхідно максимально спростити й автоматизувати (комп'ютеризувати)* (з наук.-попул. літ.); *Для того, щоб задовольнити читацький попит, треба розширити сферу послуг, комп'ютеризувати роботу бібліотеки* (із журн.).

КОМП'ЮТЕРИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Запроваджувати комп'ютерну техніку. *Суспільство поступово комп'ютеризується, паперові документи замінюються електронними* (із журн.); *Ми живемо в переломні часи. Світ комп'ютеризувався. Книжок читають набагато менше. Майже всі засіли в Інтернеті* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **комп'ютеризува́ти.** *На заводі з виробництва щебеню проводиться автоматизація дробильно-сортувального цеху, механізується завантаження продукції, комп'ютеризується внутрішній облік* (із журн.).

КОМП'Ю́ТЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **комп'ю́тер.** *До об'єктів права інтелектуальної власності віднесено такі результати науково-технічної діяльності: комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); наукові відкриття; винаходи і т. ін.* (з навч. літ.); // Признач. для роботи з комп'ютером. *У вересні 2008 року в Британії зникли три жорсткі комп'ютерні диски з персональними даними на кілька тисяч діючих і колишніх військовослужбовців Королівських військово-повітряних сил* (із журн.); *Комп'ютерний папір;* // Який діє, здійснюється, створюється за допомогою комп'ютера. *Позаяк у мене комп'ютера не було, на комп'ютер-*

ні ігри я ходив до Ромки (В. Нестайко); *Не встиг Містер Марпл увійти до свого кабінету, як до нього занесли комп'ютерну розпечатку* [роздруківку] *про те, що трапилось у місті минулої доби* (О. Забужко); *За допомогою комп'ютерної томографії визначають зони підвищення щільності мозку* (з наук. літ.).

△ **Комп'ютерна ве́рстка** *див.* **ве́рстка; Комп'ютерна гра́фіка** *див.* **гра́фіка.**

КОМП'Ю́ТЕРНИК, а, *ч., розм.* 1. Той, хто працює з комп'ютером. *Шлойма розгледів на підлозі те, що він спершу прийняв за килимок під ногами в комп'ютерника — великого світлої масті .. тер'єра* (О. Ірванець); *Через помилку комп'ютерника сотням пасажирів на одній із залізничних станцій у Китаї довелося перевіряти свої квитки* (з газ.).

2. Фахівець із комп'ютерної техніки. *Хоча стаж комп'ютерника в нього невеликий, він уміє діагностувати будь-які моделі комп'ютерів* (із журн.); *Хлопець залюбки працював із кожною деталлю електронних машин — був справжнім комп'ютерником* (з газ.).

КОМП'ЮТЕРОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука про комп'ютери. *Комп'ютерознавство перебуває на перетині кількох наук — інформатики, лінгвістики, психології і т. ін.* (з наук. літ.); *Комп'ютерознавство належить до тих галузей знань, що займаються різними аспектами розроблення й застосування комп'ютерної техніки* (з навч. літ.); *У самостійній роботі учнів із навчальним тлумачним словником з комп'ютерознавства можна виділити два основні види — засвоєння понять та осмислення багатства комп'ютерної лексики* (із журн.).

КОМП'ЮТЕРОФО́БІЯ, ї, *ж.* Страх перед комп'ютером. *Комп'ютерофобія не належить до поширених захворювань, здебільшого вона властива людям старшого віку* (з навч. літ.); *Соціологи констатують, що серед вірян поширюється комп'ютерофобія* (із журн.).

КОМРО́ТИ, *невідм., ч.* Скорочення: командир роти. *Перший кавалерист пролетів повз комроти* (В. Сосюра); *— І комроти там* [на мітингу]? *— Комроти в полку. Пішли з гвардії лейтенантом відбирати поповнення* (О. Гончар); *Біжу до своєї обслуги, бо комроти Суниця уже нетерпляче позирає на свій великий, наче пухкий оладок, кишеньковий годинник* (Є. Доломан); *Не стрибаючи навіть у траншею, комроти побіг до взводного, а ми поспішали за ним* (А. Дімаров).

КОМСКЛА́Д, у, *ч.* Скорочення: командний склад *(див.* **склад**[1]**).** *Комсклад був із російських офіцерів, які повтікали од більшовиків* (В. Сосюра); *Зібрався комсклад в партизанському штабі* (І. Нехода); *Сухорлявий, приблизно Дорошевого віку громадянин у гімнасться́рці* [гімнастерці] *із слідами трьох кубиків на петлицях встряв у розмову і висловив припущення, що сюди викликано переважно середній комсклад і що їх заберуть на літо на перепідготовку* (Григорій Тютюнник); *Колишній учитель наш ходив там уже в комскладі* (О. Гончар).

КОМСОМО́Л, у, *ч., іст.* Скорочення: комуністична спілка молоді — молодіжна політична організація в СРСР та деяких інших країнах. *Михась .. вступив у лави комсомолу, став активістом молодим* (В. Сосюра); *Ось скінчився мітинг і стрункими рядами проходить комсомол* (Б. Антоненко-Давидович); *Дівчата пішли в міськком комсомолу, попросились на роботу, на будь-яку* (О. Гончар); *У центральний комітет комсомолу викликали редколегію* (І. Жиленко).

КОМСОМО́ЛЕЦЬ, льця, *ч., іст.* Член комсомолу. *Коло воріт заспівала група комсомольців* (Б. Антоненко-Давидович); *Наближається комісія, і з нею комсомольці, яких люди знають з обличчя і прізвища* (В. Барка); *— Мені тоді було років вісімнадцять. Комсомолець був, портупею через плече носив, за радянську владу в огонь і в воду готовий був кинутися* (Григорій Тютюнник); *— Он вони стоять, уже чекають, — кивнув Гриць у напрямку пам'ятника першим комсомольцям, що бовванів серед площі* (Ю. Андрухович).

КОМСОМО́ЛІЯ, ї, *ж., збірн., іст.* Комсомольці. *На широкому полі, під колонадами весняних дерев, запальні проводирі комсомолії виголошували короткі й гучні, як постріли, промови* (І. Микитенко); *— Доповідай, комсомоліє, про ваші справи, — запрошує Семенович Славка Зарайського з нотками неприхованої симпатії у голосі* (Микита Чернявський); *Зінька Федорівна бачила в Дашуньці власну молодість, передвоєнні роки, коли в неї закохувалася вся районна комсомолія* (П. Загребельний).

КОМСОМО́ЛКА, и, *ж., іст.* Жін. до **комсомо́лець.** *Он чорнява комсомолка піонерів повела* (В. Сосюра); [Т е т я н а І в а н і в н а:] *А ти думав, що дочка моя .. кашку їстиме на печі, коли дощ зриває роботу? Моя дочка — комсомолка!* (І. Микитенко); *— Свідок є: одна комсомолка; випадково чула, як Катерина, та, що втекла, розказувала про Катранників* (В. Барка); *Та ось як іде час, ось які сліди повідкладало життя на колишніх його комсомолках* (О. Гончар).

КОМСОМО́ЛЬСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **комсомо́л** і **комсомо́лець.** *Я ходжу на комсомольські збори, всім цікавлюсь* (В. Сосюра); *Двері раптом відчинились, і до хати ступив секретар комсомольської організації* (О. Довженко); *Через стіну, із комсомольського клубу, долітав гамір і сміх* (Б. Антоненко-Давидович); *На джемпері в променях фар виблискував малесенький комсомольський значок, що його юнак так старанно зберігав у полоні, ховаючи від жандармів, і тепер надів* (В. Владко); *Старшим тут Спартак Павлущенко, член факультетського комсомольського бюро* (О. Гончар); *Показала* [Марина] *комсомольського квитка* (Микита Чернявський); // Власт. комсомольцеві, комсомольцям. *— Я дав комсомольське слово* (Л. Забашта); *Комсомольський запал новообраного секретаря факультетського бюро в організації різних громадських заходів і дивував, і насторожував* (із журн.).

КОМСОМОЛЯ́ТА, я́т, *мн., іст.* Молоді комсомольці. *— Я зараз так своїх комсомолят .. настрою, що ранком і копиці, як із пушки, стоятимуть* (М. Стельмах); *Комсомолята, хоч народ і молодий, а кмітливий* (І. Цюпа); *Навіть .. світське життя так бісило місцевих більшовиків-комнезамівців та затятих комсомолят, що вони строчили доноси до Черкаської повітової церковної ради* (В. Шкляр).

КОМСО́РГ, а, *ч., іст.* Скорочення: комсомольський організатор — керівник первинної комсомольської організації або комсомольської групи. *І так за дівчину взялися, що якби не парторг із комсоргом, то, дивись би, й той і... ланку б одібрали!* (Остап Вишня); *Ліда поговорила з комсоргом і нарешті одержала завдання* (О. Донченко); *І хлопець нічого, добрий виробничник, комсорг цеху, а вірші...* (О. Гончар); *Із жінками у готелі залишився комсорг делегації* (В. Дрозд).

КОМУ́З, а, *ч.* Киргизький струнний щипковий музичний інструмент. *Кохана його почула, Почули всі дев'ять муз: То грає комуз Токтогула, Повстанця й поета комуз* (Д. Пав-

личко); *Комуз має дерев'яний корпус грушоподібної форми, що переходить у довгу шийку* (з наук.-попул. літ.); *На комузі акомпонують співу* (із журн.); // У тюркомовних народів — металевий язичковий щипковий музичний інструмент. *Залежно від матеріалу, з якого виготовляють інструмент (метал, дерево, бамбук, кістка), до слова "комуз" додають найменування цього матеріалу: наприклад, темир-комуз означає "залізний варган"* (з наук. літ.).

КОМУ́НА, и, *ж.* 1. Колектив осіб, що об'єдналися для спільного життя на засадах спільності майна та праці; форма об'єднання такого колективу. *Ще є двоє пожильців цього дому, але вони поїхали з возиком по свіжу траву для комуни — сьогодні їхня черга* (В. Винниченко); *Робітники гідрометричної станції що два місяці навідувались до Іркутська за своїм пайком, а привізши його сюди, здавали в комуну — своїй куховарці* (М. Трублаїні); *Живем комуною, працюєм* (П. Тичина); *Юра подумав, подумав і згодився. Почали жити одною комуною* (М. Бажан); *Якось я прийшов трохи пізніше і застав комуну, розділену на два табори* (Р. Андріяшик); // Дитяча установа, організована на засадах спільної праці та суспільно-корисної діяльності вихованців. *В спустілих будинках маєтку цієї весни .. було влаштовано дитячу комуну для безпритульних сиріт* (О. Гончар); *29 грудня 1927 р. у селищі Новий Харків для боротьби з дитячою безпритульністю було створено дитячу трудову комуну, яку згодом очолив А. Макаренко* (з наук.-попул. літ.).

2. *іст.* Форма сільськогосподарського кооперування, при якій усуспільнювалися всі засоби виробництва, а споживання та побутове обслуговування здійснювалися на громадських засадах. *Значна увага в Радянському Союзі у 20-ті роки XX ст. приділялася організації радгоспів, сільськогосподарських комун, артілей, товариств із спільного оброблення землі* (з наук. літ.); [Максим:] *Та батько ж .. такий, що й зараз у комуну, мати не хочуть.* [Мотронька:] *Не хоче, й не треба! Тебе й без землі .. комуна прийме* (М. Куліш); *Були ми навіть у першій комуні, де хлібороби .. в поля виїжджають із зброєю* (М. Стельмах).

3. *іст.* За середньовіччя в Західній Європі — міська громада, що домоглася незалежності від феодала й права на самоврядування. *Перші комуни постали в Північній Італії в XI ст., коли мешканці міст, скориставшись боротьбою між папами й імператорами, проголошували своє самоврядування* (з наук.-попул. літ.); *Найважливіший здобуток комун — досягнення особистої незалежності їхніх мешканців* (із журн.).

4. Адміністративно-територіальна одиниця місцевого управління у Франції, Бельгії й деяких інших країнах; поселення міського чи сільського типу. *Як найменша адміністративна одиниця Бельгії комуна має свої органи самоврядування* (з наук.-попул. літ.); *Кожна комуна у Франції має мера й муніципальну раду* (з навч. літ.); *Сучасні комуни в Бельгії були започатковані 1795 року, під час її перебування під владою Франції* (із журн.).

5. *розм.* Те саме, що **комуні́зм** 2. *Ліхтарі, немов янтарні сльози, розливають золото руде, І кричать у вікна паровози, що Комуна близько, вже іде* (В. Сосюра); *Микола Васильович, по-юнацькому розійшовшись, давав собі волю, з його пісень ми дізнались і про небачений той паровоз, що вперед, у комуну, летить, і про те озеречко, де плавало відеречко* (О. Гончар).

(1) Пари́зька комýна *(з великої літери)* — перша пролетарська революція, а також перший робітничий уряд, який проіснував у Парижі з березня до травня 1871 року. *Хіба не можна "помарити в минулих віках" і взятись за вивчення днів Паризької комуни або Великої французької революції? Хіба не можна про них писати твору* [твір]*?* (М. Хвильовий); *У галасі мені хтось показав Край столу місце і значуще мовив: Тут за часів Паризької комуни Промову виголосив Клемансо* (М. Рильський).

КОМУНАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. В Індії та деяких інших азіатських країнах — політика, ґрунтована на кастових і націоналістичних зацікавленнях. *Комуналізм — політика протиставлення релігійних громад — увійшов у практику багатьох політичних організацій, у тому числі й таких впливових, як Мусульманська ліга і "Великий союз індусів"* (з навч. літ.).

2. Низка сучасних рухів і соціальних теорій, орієнтованих на місцеве самоврядування. *Прибічники лівого комуналізму вважають, що суспільство потребує необмеженої свободи й соціальної рівності* (з наук.-попул. літ.); *Муніципалізм як один із різновидів комуналізму є сучасним напрямом у теорії анархізму* (із журн.).

КОМУНА́ЛКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **Комуна́льна кварти́ра** *(див.* **кварти́ра).** *Жінка .. тепер живе сама, займає кімнату в комуналці, працює секретаркою в якійсь заготконторі* (А. Кокотюха); *Жили вони в двох кімнатах великої комуналки, в центрі, в старому будинку, в якому час від часу гасло світло і з якого виселились майже всі, навіть таргани* (С. Жадан); *Добре пам'ятаю ті часи, коли я приходив в одеську комуналку й падав від утоми* (з газ.).

2. Те саме, що **Комуна́льні по́слуги** *(див.* **по́слуга).** *Одразу після Нового року, у січні, витрати на комуналку (житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива) тішили своєю стабільністю* (з газ.); *Піднімати тарифи на комуналку вирішили з квітня, адже в цей місяць помітно збільшується світловий день і температура повітря підвищується* (з газ.).

КОМУНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який належить до міського господарства, пов'язаний з ним. *Зникне разюча відмінність між містом і селом. І станеться це не за рахунок механічного перенесення комунальних зручностей міста в село, а завдяки взаємному обміну кращими можливостями обох способів громадського життя* (О. Бердник); *Перетнувши майдан, дівчина подалась до центру міста... Ось нарешті і той цегляний комунальний будиночок блимав освітленими вікнами...* (Є. Гуцало); *На основних маршрутах перевезення в місті здійснюються комунальним транспортом* (із журн.); * Образно. *О, комунальний віршопис! Ти смачно п'єш і м'яко спиш* (І. Багряний).

2. Прикм. до **комýна** 4. *Комунальне управління мають і багатомільйонний Париж, і село з десятьма жителями* (із журн.).

Комуна́льна кварти́ра *див.* **кварти́ра; Комуна́льні по́слуги** *див.* **по́слуга.**

△ **Комуна́льне господа́рство** *див.* **господа́рство; Комуна́льний банк** *див.* **банк**[1].

КОМУНА́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто працює в комунальному господарстві. *Іван Губа начальникував в одному з райжитлоуправлінь .. Дніпрослава. Несподівано для себе і знайомих в ньому збудився хист комунальника* (М. Рудь); *Якось почув* [Свирид] *про сміттєсховище, закладене світло-*

градськими комунальниками біля Харцизького гаю (Микита Чернявський); *Традиційно раз на рік збирають побутовиків та комунальників, вітають із професійним святом* (з газ.).

КОМУНА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **комуна́льник.** *Для зручності містян комунальниця працює ще з досвіта — з шостої ранку* (з газ.).

КОМУНА́Р, а, *ч., іст.* 1. Учасник Паризької комуни. *Ударом зрушив комунар Бетонно-світові підпори* (В. Еллан-Блакитний); *Ішли паризькі комунари На смертні грані барикад* (А. Малишко); *Нічого, що всі малі. Між комунарами були й такі... А Жанна д'Арк хіба набагато старша?* (М. Олійник).

2. Член комуни (у 1, 2 знач.). *Комунари збились докупи й пильно вдивлялись уперед* (Б. Антоненко-Давидович); *Комунари одягали звірячі машкари, вивертали вовною догори кожухи, прироблювали до голови чортячі роги* (О. Бердник); *З жорстокими боями відступав степом до Дніпра загін Леоніда Бронникова, уже в ході боїв сформований з олешківських комунарів, матросів берегових застав та сільських ревкомівців* (О. Гончар).

КОМУНА́РКА, и, *ж., іст.* Жін. до **комуна́р.** *Комунарка Таранова скаржилася, що працює ударно двадцять один день, а трудоднів записано шість* (з наук. літ.).

КОМУНА́РСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **комуна́р.** *Імперія .. вступала у свою пізньоримську, дещо елліністичну, стадію — на зміну .. комунарському аскетизмові .. приходила цілком гедоністична мода на пишність і яскравість* (Ю. Андрухович); *За Е. Гіденсом, кожний чоловік був жонатим на кожній жінці, і вони вважалися батьками, що виховували комунарських дітей* (з навч. літ.).

КОМУНГО́СП, у, *ч.* Скорочення: комунальне господарство *(див.* **господа́рство).** *Ви визнали, що митар з комунгоспу, закриваючи церкву й вкочуючи до неї діжки з гасом, олією й оселедцями, був би далеко послідовніший, ніж ми з вами, ніж кожен з нас* (В. Домонтович); *Пишете лист в одну з вищих інстанцій. Якщо начальник — директор лазні, пишете завідуючому комунгоспу* (О. Чорногуз); *У штаті кожного комунгоспу є столярі, теслярі, мулярі, покрівельники* (з наук.-попул. літ.).

КОМУНГО́СПІВСЬКИЙ, а, е. Стос. до комунгоспу, належний йому. *Для очищення доріг від заметів використовують дві одиниці техніки: комунгоспівський бульдозер та комбіновану дорожню машину* (із журн.); *Комунгоспівський трактор із самого ранку прогорнув широку стежку на алеї до адмінприміщення* (з газ.).

КОМУ́НІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кому́на** 1–3. *Перші десять родин комуни поставили собі .. спільну хату, щоб було справді нове комунівське життя* (Ю. Яновський); *Море не лякало її своєю глибиною, бо вона знала, що комунівські жінки, які працюють по той бік на птахофермі, щоранку перебродять його* (О. Гончар); // Належний комуні (у 1, 2 знач.). *Комунівські городи спускаються поволі до невеликої балки* (О. Донченко); *У своїх гостропубліцистичних виступах-монологах Д. Бузько правдиво описує комунівський побут* (з наук. літ.).

КОМУНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. У марксизмі — вчення про теорію і практику пролетарської революції та побудову безкласового суспільства; політика й ідеологія комуністичної партії. *Шкіл і гуртків у місті ставало все більше. І все більше виходило з них не стільки вмілих майстрів, як відмінних пропагандистів нового, початого Марксом і Енгельсом вчення про комунізм* (М. Олійник); *Велика кількість селянства, що лишалася запеклим ворогом комунізму, продовжувала вперту, хоч і неузгоджену, партизанську війну з більшовиками* (з навч. літ.).

2. Суспільно-політична формація, яка, за марксистською теорією, ґрунтується на суспільній власності на засоби виробництва та співробітництві, взаємодопомозі вільних від класового й національного гноблення трудящих. *Згідно з уявленнями основоположників марксизму, комунізм як суспільна формація передбачає наявність високорозвинених продуктивних сил, відсутність поділу на соціальні класи, скасування держави, зміну функцій і поступове відмирання грошей* (з наук. літ.); * Образно. *Вона щедрою рукою ділилася з Пшеничкою, а той з нещасними товаришами, бо скаредою він ніколи не був. Однак цей своєрідний комунізм тривав недовго* (Д. Бузько); * У порівн. — *Сухомлин за човна ж лаятиме .. — За це не турбуйсь, — заспокоює Віталій .. — У нас із ним уже як при комунізмі: твоє — моє, моє — твоє...* (О. Гончар); // Вища стадія такої формації (після перемоги соціалізму), яка характеризується принципом розподілу суспільних благ "від кожного — за його здібностями, кожному — за його потребами". *Комунізм буде ще не скоро, а соціалізм Васька цілком улаштовував, коли б тільки мануфактуру давали та хліба трохи більше на картки* (Б. Антоненко-Давидович); // Практика побудови такого суспільства в СРСР та країнах соціалістичної співдружності; економічний і соціальний лад, який утвердився в результаті цієї практики. *За сімдесят років комунізму (в СРСР чи за сорок у країнах-сателітах) практично кожному довелося піти на такий чи такий компроміс із режимом* (з публіц. літ.).

△ **(1) Воє́нний комуні́зм** — економічна політика радянської держави в період громадянської війни 1918–1920 рр. *Найважливішим елементом політики воєнного комунізму була продрозверстка* (з наук. літ.); *Йому стало здаватись, ніби він сидить, як за часів воєнного комунізму, на глухій залізничній станції і тягуче чекає поїзда, що невідомо коли прийде* (Б. Антоненко-Давидович); **(2) Науко́вий комуні́зм** — навчальний предмет у вишах Радянського Союзу — вивчення створеної основоположниками марксизму теорії пролетарської революції та побудови безкласового суспільства. *Добрі наміри батька "наукового" комунізму через незнання законів природи обернулися для нас неймовірною трагедією* (М. Руденко); *Я трохи читала науковий комунізм, потім встала, пішла на кухню, поставила варитися лапшу, щось мугикала собі під ніс — буденно і звично* (із журн.); **(3) Пе́рвісний комуні́зм** — докласовий суспільний лад первісної родової общини, за якого власність на засоби й продукти виробництва була спільною. *Думбадзе був надміру вражений. — Значить, тут збереглися форми первісного комунізму?* (Ю. Смолич); *В ідеалі Вишенський бачить суспільство, складене з громад, подібних до ранньохристиянських, заснованих на засадах первісного комунізму, без приватної власності або з дуже обмеженою, заробленою власною працею* (Валерій Шевчук); **(4) Утопі́чний комуні́зм** — вчення про справедливу перебудову суспільства, в якому відбивалися прагнення людства до ідеального суспільного ладу. *У романі "Утопія" англійський письменник Томас Мор змоделював утопічний комунізм* (з наук. літ.).

КОМУНІКА́БЕЛЬНИЙ, а, е. Який легко знайомиться, спілкується і співпрацює з іншими людьми; товариський.

Перша [жінка] *була привітна й комунікабельна* (Л. Костенко); *Усі вважають мене комунікабельною, веселою людиною — треба поводитися відповідно* (І. Роздобудько); *Місцева молодь була дуже милою. Активні, зацікавлені, комунікабельні* (І. Карпа); *Філософська антропологія доводить, що творчою, моральною, соціальною, комунікабельною може бути тільки людина діалогічна* (з наук. літ.); // Для якого характерна комунікабельність. *У комунікабельному XX ст. ми стикаємося із ситуацією, коли люди гостро відчувають недостатність спілкування, необхідність "виговоритися", відкрити, як кажуть, душу* (з газ.).

КОМУНІКА́БЕЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **комуніка́бельний.** *Бойчук, всупереч своїй звичайній комунікабельності, досить стримано поставився до знайомства з італійцями* (Д. Білий); *Ользі Яківні Кусенко з її темпераментом, душевністю, комунікабельністю завжди найближчими були образи сучасниць* (з газ.).

КОМУНІКА́НТ, а, *ч., книжн.* Той, хто бере участь у комунікації (у 2 знач.). *До особливостей текстоутворення у сфері приватного листування належить формування епістолярного тексту на основі тематичних і дискурсивних характеристик мовного узусу, властивого безпосередньому спілкуванню двох комунікантів* (з наук. літ.); *Фразеологія поступово втрачає свої позиції в мовленнєвій компетенції сучасних комунікантів* (з навч. літ.).

КОМУНІКА́НТНИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **комуніка́нт.** *Комунікантні властивості; Комунікантні ознаки.*

КОМУНІКА́Т, у, *ч.* 1. *книжн.* Повідомлення, оповіщення; ділове повідомлення. *У відділі "Хроніки", де не раз друкувалися обік коротших також досить просторі комунікати, полеміки, некрологи та критики, брали участь, окрім письменників, що виступали в попередніх відділах, численні принагідні або постійні кореспонденти, що не писали нічого до попередніх відділів* (І. Франко); *А ще на тій-таки останній газетній шпальті "Українських вістей" — повідомлення, оголошення, звернення, привіти, комунікати, подяки тощо* (О. Шугай); *Урядом в екзилі було видано спеціальний комунікат французькою та англійською мовами про голодомор в Україні, який привернув до цього лиха увагу світової громадськості* (із журн.).

2. *лінгв.* Відносно незалежне висловлення. *Єдності, що утворюються в результаті сполучення речень, у сучасній лінгвістиці, як відомо, дістають різні найменування: складне синтаксичне ціле, надфразова єдність, прозаїчна строфа, висловлювання, абзац, приєднувальні конструкції, комунікат, дискурс, група речень і т. ін.* (з наук. літ.); *У мовній комунікації значну роль відіграють синтаксичні утворення, які не відповідають певному реченнєвому зразку й не підлягають граматичному членуванню. До таких конструкцій належать нечленовані питальні комунікати, які реалізують, окрім модальних, різноманітні емоційно-оцінні та спонукальні значення* (з навч. літ.).

КОМУНІКАТИВІ́СТИКА, и, *ж.* Наука, що вивчає системи засобів і гуманітарних функцій масових інформаційних зв'язків. *Особливо важливими є сьогодні дослідження комунікативістики в системі гуманістичного розвитку сучасної бібліотеки* (з наук.-попул. літ.); *Комунікативістика вивчає основні теорії комунікації, досліджує системи засобів масової комунікації, їхні фундаментальні властивості та вплив на різні суспільні верстви* (з навч. літ.).

КОМУНІКАТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до комунікації (у 2 знач.). *З комунікативною функцією мовлення тісно зв'язані функції вираження й впливу* (з наук. літ.); *Сьогодні художнє середовище — це могутній комунікативний процес, у якому треба володіти сучасними мовами* (із журн.).

△ **Комунікати́вний бар'є́р** *див.* **бар'є́р; Комунікати́вний си́нтаксис** *див.* **си́нтаксис; Комунікати́вний форма́т** *див.* **форма́т**².

КОМУНІКАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **комунікати́вний.** *До функціонального спрямування обряду належать комунікативність, обмін різноманітними цінностями і т. ін.* (із журн.); *Комунікативність дитини активно розвивають у межах соціального колективу* (з газ.).

КОМУНІКА́ТОР, а, *ч.* 1. Той, хто здійснює комунікацію (у 2 знач.). *За умов діалогу, коли послідовно змінюються ролі учасників комунікації (комунікатор перетворюється на реципієнта й навпаки), зворотний зв'язок допомагає збагаченню й розвиткові інформації* (з наук.-попул. літ.); *У міжособистісній та міжгруповій комунікації неважко визначити, хто є комунікатором* (з навч. літ.); *Американські вчені розробили загальну комунікативну модель ефективної рекламної кампанії, у якій беруть участь рекламодавець (комунікатор), рекламна агенція, засоби масової інформації (носій звернення) та цільова аудиторія (реципієнт)* (із журн.).

2. Пристрій, що поєднує функції кишенькового персонального комп'ютера та мобільного телефона. *Встановлення додаткових програм дозволяє значно поліпшити функціональність комунікаторів порівняно зі звичайними мобільними телефонами* (з наук.-попул. літ.); *Комунікатори відрізняються від звичайних мобільних телефонів наявністю досить розвиненої операційної системи* (з навч. літ.); *Вимкнувши комунікатор, я відкинувся на спинку пілотського крісла і став розминати затерплі м'язи шиї* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОМУНІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до комунікації. *Штурмбанфюрер Шнурре .. в Німеччині вже знав про цей собор і, видно, рвався до нього не менше, ніж генерали до всіх отих важливих комунікаційних схрещень і стратегічних пунктів* (П. Загребельний); *Інтелектуал приречений жити в ситуації постійного комунікаційного розриву* (О. Забужко); // Признач. для комунікації. *Воно* [вершництво] *розв'язує проблему простору в інший спосіб, ніж хліборобство. І справа сходить не лише до різниці комунікаційних засобів і навіть не до відміни господарчих форм, а саме до того, що скотар, як кіннотник, є в першу чергу грабіжник* (В. Домонтович); *Ми без вагань штурмували Марс, Венеру, Меркурій, Місяць..; ми не дбали про збереження їх космодромів, військових баз, заводів, житлових куполів, інших споруд та комунікаційних систем* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Перш ніж робити революцію в масштабах усієї країни, треба провести експеримент в одній із вільних економічних зон, зокрема, в галузі комунікаційних та інтернет-технологій, що не вимагають великої уваги з боку держави* (з газ.).

КОМУНІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Шляхи сполучення, лінії зв'язку і т. ін. *Одна її лекція завела мене в один із найглухіших закутків наших гір, до села, позбавленого всякої комунікації* (І. Франко); *Пан Німанд, мій добрий друг, трошки запізнився через деяку недосконаленість* [недосконалість] *сучасної комунікації. Він просить вибачення* (В. Винниченко); *Заліз-*

ниця — це не тільки засіб комунікації, а й одна з найкращих розваг (Б. Антоненко-Давидович); *Восени першого року війни його закинули як підривника на Полісся. І всю війну він провів тут, висаджуючи поїзди, знищуючи комунікації* (Б. Харчук).

2. Те саме, що **спілкува́ння.** *Мовна система забезпечує комунікацію між користувачем і компонентами комп'ютерної системи* (з наук. літ.); *Матеріали ранніх землеробів Сходу показують, що схематичні зображення існували в культурах із дописьмовими засобами комунікації* (з наук. літ.); *Механізм комунікативної організації речення зрозумілий в умовах реальної комунікації* (із журн.).

Ву́зол комуніка́цій *див.* **ву́зол**[1].

КОМУНІКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **комунікативі́стика.** *На лідерство в системі наук про сучасні технології спілкування претендує комунікологія, яка охоплює весь спектр знань про комунікацію* (з наук. літ.); *Теоретичні основи комунікології були закладені дослідженнями Н. Вінера, К. Шеннона, У. Вівера, а також філософськими працями Д. Белла, Г. Блумера* (з наук.-попул. літ.); *Сьогодні дослідники пропонують розробити не метатеорію комунікації, а комунікологію — науку, яка б не лише висвітлювала сутність явища, а й пропонувала реальні шляхи підвищення ефективності комунікації* (з навч. літ.).

КОМУНІКУВА́ННЯ, я, *с., книжн.* Дія за знач. **комуніку́вати.** *Спілкування як комунікування стає умовою самоусвідомлення особи, а отже, її самоідентифікації* (з наук. літ.); *В організації роботи підприємства варто передбачати витрати, пов'язані з підготовкою до комунікування персоналу* (з навч. літ.); *У просторі комунікування постає екзистенційне ядро людини — її самоідентичність* (із журн.).

КОМУНІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що і без дод., книжн.* Обмінюватися інформацією; спілкуватися. *Шлойма розрізнив постать Облину у світлому халатику, яка, перехилившись через мотузки з білизною, щось намагалась комунікувати йому* (О. Ірванець); *Успішні люди знають, як правильно комунікувати і що в розмові велике значення має не тільки те, про що розмовляють, але й те, як будують діалог* (з навч. літ.); *Клуб вичерпує себе, якщо стає відкритим для всіх, коли там збирається надто багато різних людей і вони не здатні комунікувати на рівних* (із журн.); *Журналіст може й мусить спілкуватися на різні теми, формулювати запитання, комунікувати й писати* (з газ.).

КОМУНІКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док., книжн.* Те саме, що **комуніку́вати.** *Мова — спосіб комунікації людей з людьми, і, маючи до вибору* [вибір], *я беру ту, яка дає мені можність* [можливість] *комунікуватися з більшим числом людей* (І. Франко); *Анонімний жертводавець закупив для нас два комп'ютери, тому з нами вже можна комунікуватися не лише поштою, телефоном і факсом, а й електронною поштою* (із журн.).

КОМУНІ́СТ, а, *ч.* 1. Член комуністичної партії. *На засідання ячейки* [осередку] *прийшли всі чотири комуністи і шість кандидатів* (І. Микитенко); *Комуністи школи обрали його секретарем партійної організації* (О. Донченко); *Вадим Успенський, студент-філолог, приклав усіх зусиль, щоб якнайменше одеситів знало, що він подав заяву до партії, і тому уникав зустрічі з комуністами на людях* (П. Панч); *— Ми, комуністи і комсомольці, повинні знати, де наше місце в поході і в нічному бою* (О. Гончар); *Мій батько був комуністом, членом КПРС за переконанням, а не заради кар'єрного зросту* (з газ.).

2. Той, хто має комуністичні переконання, прихильник ідей комунізму. — *Це не писар, а якийсь пройдисвіт, бунтовщик* [бунтівник]! *Я догадуюсь, що це якийсь соціаліст, комуніст, бунтовщик!* (І. Нечуй-Левицький); *Комуніст з переконання, інженер з освіти, Франц двічі сидів у чеській тюрмі за президента Масарика* (Б. Антоненко-Давидович); *Загальновідомо, що комунізм своїм корінням сягає ідей комуністів-утопістів Т. Мора, Т. Кампанелли, філософії К. Маркса* (з газ.).

КОМУНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до комунізму. *Двадцять однакових реляцій вплило до староства в Дрогобичі про якихось таємничих людей, що голосять по селах комуністичні засади* (І. Франко); *Націоналізація економіки, яка є невід'ємною особливістю комуністичного ладу й походить з напряму його ідеології, обмежує право приватної власності* (з навч. літ.); *У багатонаціональній країні опір суспільства комуністичному будівництву неминуче забарвлювався в національні прапори* (із журн.); // Який ґрунтується на принципах комунізму, керується його ідеями. — *Всі, хто вступає в полк, повинні добре володіти зброєю і розуміти політику комуністичної партії. Тільки за цих умов ми будемо страшні для ворога* (О. Довженко); *Комуністичний батальйон виступив назустріч дроздовцям, щоб ліквідувати прорив* (П. Панч); *Вася дотримується якихось своїх комуністичних принципів і ділитись не хоче* (С. Жадан); *Теоретики й апологети комуністичної моралі репрезентували її як мораль пролетаріату, антипод моралі буржуазної* (із журн.).

Комуністи́чний інтернаціона́л *див.* **інтернаціона́л; Комуністи́чний субо́тник** *див.* **субо́тник**[1]; **Уда́рник комуністи́чної пра́ці** *див.* **уда́рник**[2].

КОМУНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **комуні́ст.** *Ні, то не своячениця, то — чеська комуністка* (С. Скляренко); *Словом, я безпартійна комуністка* (М. Хвильовий).

КОМУНІТАРИ́ЗМ, у, *ч.* Напрям соціальної філософії й політичної ідеології, що пропагує об'єднання індивідів на ґрунті спільних цінностей, які сприяють розвитку суспільних відносин. *Комунітаризм виникає як реакція на процес універсалізації ліберальних цінностей і починається з критики ліберальної концепції індивідуалізму* (з наук. літ.); *Прихильники комунітаризму критикують індивідуалістичну ліберальну антропологію, яка не враховує того, що соціальна спільнота є умовою й запорукою реалізації соціальної свободи* (з наук.-попул. літ.); *Особлива увага до комунітаризму наприкінці XX сторіччя зумовлена розчаруванням у сучасному лібералізмі* (із журн.).

КОМУНІТАРИ́СТ, а, *ч.* Прихильник комунітаризму. *Ідеал комунітаристів — асоціативна мікроспільнота общинного типу, яку держава не повинна ні опікувати, ні контролювати і яка існує як самодостатнє об'єднання індивідів* (з наук.-попул. літ.); *Комунітаристи є прихильниками ліберальної ілюзії, що ґрунтується на вірі* (із журн.).

КОМУ́НІЯ, ї, *ж., розм.* 1. Те саме, що **кому́на** 2. *Перейшли до колективізації. Я вже трохи втомився від суперечки, й перед вів Іван Федорович. Та йому й легше було, бо він уже знав напам'ять усі дядьківські напади на "комунію"* (Д. Бузько); *— Домагаймось, щоб на хутір, сюди, виселитись, до землі ближче. Хоч у землянках жили б та завжди б її під руками, на очах мали. Та куди тобі — комунія!* (А. Го-

ловко); — *Хай хоч комунія настає, а я сама собі хочу бути господинею. Скільки мені того віку залишилося, щоб ламати життя* (М. Стельмах); — *Машини одноосібникам продавати забороняється! Ось таке воно! Хочеш машину — йди в комунію!..* (М. Циба); *А ще комуністи! Усі вони агітують за комунію, за неї ж і вбивають* (А. Кокотюха).

2. *збірн.* Комуністи *(див.* **комуніст).** — *Як же ви налякали. А ми подумали — і справді комунія наскочила* (М. Хвильовий); *Молодший син — в плечах аршин, закутаний по самі очі в башлик — стоїть біля дверей, шкіриться, як вовкодав. "Шукай, — каже, — батьку, пиво-меди, комунія прийшла". — "А ти, я бачу, жартівник, — говорить до нього Сазон. — Тільки жартувати будеш іншим разом, а зараз у нас друга балачка з тобою буде"* (Григорій Тютюнник); — *Що за комунія зібралася? — крикнув Ронкер, підвівшись у бричці* (М. Малиновська).

КОМУНЯ́КА, и, *ч. і ж., розм.* Зневажлива назва члена комуністичної партії. *Усі ці партії з їхніми маленькими фюрерами, .. фарбованими комуняками — це суцільні нетрі для нашого народу* (Ю. Винничук); — *Революція, — кивнув я задоволено, — діло не ледаче! Ану веди нас до цього комуняки!..* (Л. Кононович); — *Ти мене, Славику, не суди, бо життя мені так переламали ці чортові комуняки, так поламали!* (з газ.).

КОМУНЯ́ЦЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **комуня́ка.** *Груди пекла червона краватка, захована під сорочкою у смужечку, якою так зганьбив його пан Покукальський, прийнявши за комуняцьку фану* (Г. Тарасюк); — *Ці всі комуняцькі промовці — лабуззя, бур'ян сухий. Хочуть свою владу, то хай працюють, інших не чіпають* (А. Кокотюха).

КОМУТАТИ́ВНИЙ, а, е, *мат.* Переміщувальний, пов'язаний із переміщенням. *Комутативний закон охоплює незмінність суми або добутку від переставлення доданків або співмножників* (з наук. літ.); *Комутативна операція завжди бінарна* (із журн.).

КОМУТАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., мат.* Незмінність суми або добутку при переставленні доданків або співмножників. *В елементарній математиці комутативність додавання й множення чисел називають також переміщувальним законом* (з наук. літ.); *Комутативність не поширюється на векторний добуток* (з наук. літ.); *Закон комутативності для декартового добутку не виконується* (із журн.).

КОМУТАТИ́ВНО, *мат.* Присл. до **комутати́вний.** *Множина є кільцем, якщо в ньому визначено операції додавання й множення як асоціативні й дистрибутивні, а додавання є комутативно здійснюване* (з навч. літ.).

КОМУТА́ТОР, а, *ч., спец.* 1. Пристрій для вмикання, вимикання й перемикання електричних кіл. *В інформаційних і вимірювальних системах часто використовують комутатори електричних сигналів, аналого-цифрові й цифро-аналогові перетворювачі* (з наук. літ.); *У сучасних автомобілях комутатори не підлягають ремонту, а тільки заміні* (із журн.).

2. Пристрій для ручного або автоматичного з'єднування телефонних ліній. *Для диспетчерського зв'язку використовують телефонний комутатор* (з наук. літ.); *Крізь маленьке віконечко у стіні було видно жінку, що куняла біля комутатора на півсотню абонентів* (М. Трублаїні); *На столі три військових телефони, польовий комутатор* (О. Корнійчук); *Я в міру чутливо засинав при своєму столі у вартівні, про всяк випадок безпосередньо перед комутатором* (Ю. Андрухович); // Місцева телефонна станція. — *Тепер нові порядки, все треба через НКВД* [НКВС]. *Хвилинку... Зняв рурку з настільного апарата і, викликавши "комутатор НКВД", назвав номер* (І. Багряний); — *Комутатор слухає, — мовила жінка. — Дайте управління генераторами, — коротко кинув Грат* (В. Владко); *Вона чергувала на комутаторі, коли подзвонив Петренко* (С. Журахович); *Дзвінок надійшов через банківський комутатор* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Пристрій для з'єднання декількох вузлів комп'ютерної мережі в межах одного сегмента. *Комутатор передає дані безпосередньо отримувачу, що підвищує продуктивність і безпеку мережі, вивільняючи інші сегменти мережі від необхідності (і можливості) обробляти дані, що їм не призначалися* (з наук.-попул. літ.); *Комутатор працює на канальному рівні, а тому може з'єднувати вузли тільки однієї мережі за їхніми адресами* (з навч. літ.).

КОМУТА́ТОРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **комута́тор.** *1879 року в США запатентовано першу автоматичну телефонну комутаторну систему* (з газ.); *Безліч дротів з'єднувало той голос із комутаторним серцем міста* (Є. Пашковський).

КОМУТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до комутації. *Контактний комутаційний апарат здійснює комутаційну операцію через механічне взаємне переміщення контакт-деталей, унаслідок чого відбувається комутація електричного струму* (з наук. літ.); *Комутаційний апарат призначений для комутації електричного кола через подачу або зняття напруги з електроустановки або її частини* (з навч. літ.); *Комутаційні панелі монтуються в апаратних, призначаються для оброблення на них кабелів різних підсистем і для ручного підключення окремих сегментів кабельної системи один до одного комутаційними шнурами* (із журн.).

КОМУТА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Зміна напряму струму в секціях обмотки якоря колекторної електричної машини. *Комутація в машинах постійного струму ґрунтується на особливостях магнітного поля індукційних котушок* (з наук.-попул. літ.); *Останніми пішли Журавльов і Гук. Вони трохи забарились, обговорюючи систему комутації* (О. Гуреїв); // Підключення абонентів до лінії телефонного зв'язку. *Для комутації абонентів замість звичайних поворотних використовують так звані хрестові перемикачі* (з наук.-попул. літ.); *Мережі з динамічною комутацією вимагають попередньої процедури встановлення з'єднання між абонентами* (з навч. літ.); *У мережах із комутацією каналів можуть встановлюватися комутовані й виділені з'єднання* (із журн.).

2. *інформ.* Виконання всіх з'єднань між елементами аналогової обчислювальної машини, необхідних для розв'язання певного завдання. *У комутації пакетів усі передані користувачем дані розбиваються передавальним вузлом на невеликі частини — пакети, кожний з яких має заголовок, де вказано адресу вузла одержувача й номер пакета* (з наук. літ.); *Найновіший цифровий комутатор для аналогових обчислювальних машин поєднує функції маршрутизації й комутації з додатковими сервісними можливостями* (з наук. літ.).

3. *лінгв.* Метод дослідження, що ґрунтується на врахуванні відповідності між змінами у формі й змісті мовних одиниць. *Такі глосематичні терміни, як схема, комутація, детермінація, кореляція, реляція, план вираження, план змісту, конкретні типи функцій та інші увійшли в лінгвістику* (з наук.-попул. літ.); *Комутацію анлійські лінгвісти відріз-*

няють від субституції, оскільки остання зв'язана тільки з елементами структури, а комутація охоплює зміст і форму (з навч. літ.).

4. За феодалізму заміна панщини і натурального оброку експлуатованих селян грошовою рентою, що відбувалася в результаті і в міру проникнення товарно-грошових відносин у село. *XIV ст. увійшло в історію Франції, Англії, ряду інших країн як час переходу до комутації ренти* (з наук.-попул. літ.).

КОМУТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **комутува́ти.** *Запропонований комплекс має архітектуру клієнт-сервера, що забезпечує високу надійність і гнучкість системи, зокрема роботу через комутоване з'єднання в умовах тимчасової втрати зв'язку* (з наук. літ.); *Послуги комутованого доступу до Інтернету надаються під своїми товарними знаками* (із журн.).

КОМУТУВА́ННЯ, я, *с., спец. Дія за знач.* **комутува́ти.** *Спеціальний кабель застосовують для комутування з'єднань на головних станціях кабельного телебачення, широко використовують його для передання відповідного сигналу* (з наук.-техн. літ.); *Пакетний кулачковий перемикач зазвичай призначений для ручного комутування електротехнічного обладнання* (з навч. літ.); *Інтелектуальний контролер здійснює комутування каналів передачі та керує потоками даних* (із журн.).

КОМУТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, з чим, спец.* Установлювати зв'язок; перемикати, переставляти. *Комутатор уміє будувати велику кількість віртуальних каналів зв'язку між портами (тобто комутувати порти один з одним), роблячи паралельне оброблення кадрів, які надходять від різних портів* (з наук. літ.); *Новий вимикач здатний комутувати електричні ланцюги, напруга в яких досягає 1,2 млн вольтів, тому його використовують на трансформаторних підстанціях для підключення до мережі або відключення від станції певних ліній електропередач* (з наук.-техн. літ.); *До залежних у реченні належать усі субстантивні елементи, що можуть комутувати із суб'єктом, зокрема прямий і непрямий додаток та ін.* (з наук. літ.).

КОМФО́РТ, у, *ч.* Найбільш зручні побутові умови, сукупність побутових зручностей; виго́да (у 1 знач.), затишок (у 3 знач.). *Касино було уряджене хоч і не з комфортом, то все-таки досить чисто й вигідно* (І. Франко); *Це чудесний готель, в центрі острова, абсолютна чистота і комфорт* (М. Коцюбинський); *Господар здивований: я перший якийсь чудило, що не хочу користуватися комфортом* (Б. Антоненко-Давидович); *— Нам, поколінню, за яким фронти і недостатки, природно було бажати, щоб хоч діти наші виростали серед краси і комфорту* (О. Гончар); *Дуже багато кнопок, пристроїв, засобів комфорту, транспорту (аж до трансміграції через простір і час)* (О. Бердник); *Вони з сестрою були з заможної родини і змалку звикли жити в комфорті* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОМФОРТА́БЕЛЬНИЙ, а, е. Який має комфорт, із комфортом; вигідний, зручний (у 1 знач.). *В кращому з готелів для мене був замовлений великий комфортабельний номер* (В. Домонтович); *Об'єктив повів їх у підземні міста. То були комфортабельні мешкання, величні зали, щедро освітлені площі, безконечні метрополітени* (М. Руденко); *Сьогодні йому вперше подумалося, що в цьому комфортабельному купе спального вагона їде зовсім не він, Андрій Приймак, а хтось інший* (В. Дрозд).

КОМФОРТА́БЕЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **комфорта́бельний.** *Сучасні автомобілі вдало поєднують високу прохідність із комфортабельністю салону* (із журн.); *Комфортабельність автобусів полягає насамперед у зручності пасажирських сидінь, входу й виходу* (з газ.).

КОМФОРТА́БЕЛЬНО. Присл. до **комфорта́бельний.** *Після дня в задушній каюті, хоч як не комфортабельно її спорудив Рінс, треба було набратися свіжого вітру* (М. Йогансен); *Два десятки комфортабельно обладнаних кімнат, віта́льня, спортивний зал і певний режим, якому підкорялись усі, — все це робило цей готель подібним до невеликого, добре організованого санаторію* (М. Трублаїні); // *у знач. пред. Поміж машинами мчать житла людські — цілі будиночки на колесах, з фіранками на вікнах. Комфортабельно і весь час у русі, в гонитві, певне ж, за щастям* (О. Гончар); *Тут справді комфортабельно — працівники готелю усе роблять для зручності гостей* (із журн.).

КОМФО́РТНИЙ, а, е. Прикм. до **комфо́рт.** *Довго бідний січовик не міг примиритись з тим, що я міг спати долі на пледі .. і таки, аж розбудивши мене, перевів на якесь .. більше комфортне ліжко* (М. Драгоманов); *Князь Антал зрозумів, що його комфортний нейтралітет закінчився* (О. Авраменко); *Твоє перебування .. буде максимально комфортним* (А. Кокотюха); *Головна мета вуличного освітлення — створення комфортного середовища нічного міста* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Григорій комфортний і емоційно* (І. Жиленко).

КОМФО́РТНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **комфо́ртний.** *Насправді ніякої комфортності — навіть пониженої — там не водилося* (Ю. Андрухович); *Наявність різноманітної побутової техніки сьогодні посилює комфортність квартир* (із журн.).

КОМФО́РТНО. Присл. до **комфо́ртний.** *Вдома я живу більш комфортно, бо маю все ж гарячу воду* (І. Жиленко); *У просторі Гоци мені було комфортно, довкола неї було свіжо й чисто* (Любко Дереш); *Завдання кожного будівельника — працювати так, щоб мешканцям було приємно в'їхати до нового будинку й комфортно в ньому почуватися* (з газ.); // *у знач. пред. Люди прагнуть до того, щоб в оселях було комфортно, радісно, спокійно* (із журн.); *У такий спекотний день у кімнаті прохолодно, комфортно* (з газ.).

КОМФРО́НТУ, *невідм., ч.* Скорочення: командувач фронту. *Комфронту провів термінову нараду з координації дій усіх військових підрозділів* (з публіц. літ.); *Комфронту вільно йшов на контакт із бійцями різних підрозділів, намагаючись уловити загальний моральний дух війська* (із журн.).

КОМЮНІКЕ́, *невідм., с.* Офіційне урядове повідомлення, здебільшого про наслідки або перебіг дипломатичних переговорів. *В офіційному комюніке говорилося, що все .. сталося через злочинну байдужість головного інженера будівництва чи навіть було наслідком його зради* (О. Бердник); *Ми не розробляли програм і маніфестів, не підписували жодних комюніке чи меморандумів* (Ю. Андрухович); *Україна та Казахстан підписали в Алмати комюніке про розширення контактів міністерств оборони обох держав* (з газ.); * Образно. *Навіть до телефоністок почав* [я] *піддобрюватися, цукерки і горіхи носити, щоб вони, коли ти*

подзвониш, не твоєму батькові, а мені сердечне комюніке передали (М. Стельмах).

КОНА́К, у, *ч., іст.* На Балканському півострові і в Туреччині — палац князя; урядовий будинок, державна установа. *Соломія на другий день уранці побігла у конак* (М. Коцюбинський); *Одержавши бакшиш, стражники повернули назад, а Арсен і Драган кривими вуличками пройшли до базарного майдану, поминули конак і завернули в хан, заїжджий двір, де можна було попоїсти і переночувати* (В. Малик); *Пишний конак було видно здалеку — високі дерева тільки підкреслювали його красу* (із журн.).

КОНА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кона́ти.** *Дивлюся я на смерть натури і благання Я посилаю доленьці моїй, Щоб і мені дала кінець такий, Щоб я була спокійна в час конання* (Леся Українка); *В кігтях у нього* [шуліки] *тріпотіла в останньому конанні якась необачна пташина* (О. Копиленко); *І прийдуть часи, запишніє на світі, І ваші конання великі Не згинуть даремно, і слава вам стане, Великая слава довіку!* (Б. Грінченко); *"І що, як далі, може, завтра ж, почнеться те саме конання, неперестанна мука з ранку до ночі? Та яку ж, яку жертву і кому принести її, щоби те все минулося, щоби знову найти щастя?"* (Г. Хоткевич); — *О, ти не знаєш, Олесю, що таке повільне конання на каторжній роботі, коли в тебе попереду немає анінайменшого просвітку, сама чорна безнадійність* (В. Владко); * Образно. *А на гілці лист пожовклий Затремтить в конанні, І впаде, і тихо ляже, і засне востаннє* (О. Олесь); *Бура трава без води В гарячім конанні зляглa* (О. Гончар).

КОНА́Р *див.* **кона́ри.**

КОНА́РИ, КОНА́РІ, ів, *мн. (одн.* **кона́р,** а, *ч.), діал.* Великі гілки, що ростуть від стовбура дерева. *Вікові дуби .. сплітаються своїми потужними крутими конарами докупи* (І. Франко); *Велети-дуби й буки витягали свої безлисті конарі високо вгору* (А. Чайковський); *Переходив* [свист] *хвилями у дике, невловиме виття — вихру чи звірів? А з ними у парі йде скрипіт та стогін грабових конарів та плач смерекових велетнів* (А. Крушельницький); *На фоні побліднілого блакиту Конари чорні й ніби неживі* (Д. Павличко); * Образно. *Музики дмухають у .. порожні стовбури і конарі — самі в себе* (І. Калинець).

КОНАРИ́СТИЙ, а, е, *діал.* Гіллястий. *Одно було в нім* [у саду] *найцікавіше для нас .. — се .. грубий, високий і дуже конаристий дуб* (І. Франко); *І слухали те калатання конаристі дерева і зрідка зітхали* (І. Нижник).

КОНА́РІ *див.* **кона́ри.**

КОНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. Бути в передсмертній агонії; умирати (у 1 знач.). *Вже десять тухольців було ранених; вони конали від страшної гадючої отрути* (І. Франко); *Дехто з людей упав коло гармат і хрипів, конаючи* (Ю. Яновський); *Видно було, що товариш конає* (І. Багряний); *Винен я чи не винен у тому, що Марина конає від сухот* (Р. Андріяшик); *У своїх спогадах Артур Пепа сидітиме посеред цієї кімнати на табуреті і конатиме від власного серцебиття* (Ю. Андрухович); * Образно. *Сиділи ми при згаслому багатті усі гуртом.., дивилися, як вогники блакитні тремтіли і конали* (Леся Українка); *Конає в корчах всесвіт-вир В чеканні блискавки-удара* (В. Еллан-Блакитний); *В хаті корчилась, беззвучно конала тиша* (Є. Гуцало).

2. Зазнавати нестерпних мук; страждати. *Бачив він* [Т. Шевченко].., *як його рідні брати та сестри конали на панщині, в неволі...* (Панас Мирний); [К о з а к и:] *Ой лучче б ми, запорожці, Круту гору лупали, .. Круту гору лупаючи, Сіли б, одпочили, А у тюрмі конаючи, Трохи не згинули* (І. Нечуй-Левицький); *Чи зможу я,.конаючи в неволі, Тобі хоч краплю щастя принести?* (І. Гнатюк).

КОНА́ЮЧИЙ, а, е. Який перебуває в передсмертній агонії, умирає. *Закон чи звичай забороняє їм дивиться на лице конаючої, вмираючої людини, і євреї в останню годину живоття вкривають помираючу людину простирадлом і виходять з хати* (І. Нечуй-Левицький); *З гнітючим чуттям пробирались хлоп'ята вподовж кладовищенського рову, заповненого конаючими людьми* (О. Гончар); *На мить усі заціпеніли. Анти дивилися на конаючого Калегула, обри — на їхнього князя* (Д. Міщенко); // *у знач. ім.* **кона́ючий,** чого, *ч.* Той, хто вмирає. *Стоять чумаки .. круг конаючого, похиливши сумно голови* (М. Коцюбинський); *Навколо лунали крики, стогін поранених змішувався з хрипом конаючих* (В. Малик); *Нечепа розповідав про ті міста так, неначе сам побував у них, звідтам долинали навіть запахи, навіть духмянощі* [пахощі], *й брязкіт мечів, і зойки конаючих, і гуркіт колісниць, і ніжна музика* (Ю. Мушкетик).

КОНВА́ЛІЄВИЙ, а, е. Те саме, що **конвалі́йний.** *Конвалієва квітка; Конвалієва олія; Конвалієве листя; Конвалієвий настій.*

КОНВА́ЛІ́ЙКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **конва́лія.** *Гордовита конвалійка загортається у звої свого листя, хотіла би сховати там також і чарівний свій солодкий запах* (Уляна Кравченко).

КОНВАЛІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **конва́лія;** ко́нвалієвий. *Знов пахне подув конвалійний, насичується медом кров* (Б.-І. Антонич); *Конвалійний запах посилювався в гущавині лісу* (із журн.); * Образно. *Морозний дух стане конвалійним запахом* (Є. Пашковський); // Вигот. із конвалії. *Вона вгамувала серце конвалійними краплями* (Ю. Яновський); *Конвалійну воду можна вживати для регулювання діяльності серця* (із журн.).

△ **Конвалі́йне де́рево** *див.* **де́рево.**

КОНВА́ЛІЯ, ї, *ж.* Багаторічна трав'яниста рослина родини лілійних, що цвіте дрібними білими квітками, схожими на дзвіночки; застосовують у медицині, парфумерії. *З Великого Лугу віяло холодком і пахло конвалією* (О. Стороженко); *Скрізь росли гриби, ягоди й горіхи, скрізь цвіли фіалки й конвалії* (Б. Лепкий); *Максові здається, що звідти тонко заносить запахом конвалії* (В. Винниченко); *Білі рухливі дзвоники конвалій висять на тонесеньких ніжках. Пахучі, чудові конвалії* (О. Копиленко); *Вони пробиваються крізь набряклі бруньки, стебельця трави, що встеляє широкі надстирські береги, крізь зарості конвалій* (М. Олійник); *За спиною в Сергія сухо зашарудів шовк, ледь чутно повіяло лісовими конваліями* (І. Білик); * Образно. *Війнуло смутком зранених конвалій* (І. Драч).

КОНВЕ́ЄР, а, *ч.* 1. Пристрій для безперервного пересування деталей виробів від одного робітника до іншого, для транспортування вантажів і т. ін. *На конвеєрі до його робочого місця подавалися нескінченним потоком невеликі гостроверхі балони* (Н. Рибак); *Нескінченні конвеєри забезпечують їх* [людей] *усім необхідним* (О. Бердник); *Стоячи за конвеєром, я кваціяв щіткою підошви взуття* (В. Стус); *Йому* [продавцеві] *головне виконати рознарядку, скинути з конвеєра* (Л. Костенко).

2. *інформ.* Апаратна структура в обчислювальних пристроях ЕОМ, признач. для прискорення виконання машинних команд шляхом суміщення певних стадій у часі. *Для повного завантаження та максимальної ефективності необхідно, щоби на кожному циклі роботи конвеєр був завантажений командами, які можуть виконуватись незалежно одна від одної* (з наук.-попул. літ.).

3. *у знач. присл.* **конве́єром.** Від одного до одного, один за одним. *Цегляну стіну мурував Карпо Чумак, а доярки з Яриною подавали йому конвеєром цеглу* (В. Кучер); *У цеху все йде конвеєром, тому треба пильнувати за тим, щоб відповідні форми вчасно подавали для автоматичного наповнення* (із журн.).

△ **(1) Зеле́ний конве́єр,** *с. г.* — планове використання зелених соковитих кормів для годівлі худоби протягом усього пасовищного періоду. *У зелений конвеєр треба вводити такі культури, які дають найбільше поживної зеленої маси й особливо білка* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Схо́дити / зійти́ з конве́єра** *див.* **схо́дити.**

КОНВЕЄРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **конвеєризува́ти.** *Конвеєризація у виробничих процесах стає особливо помітною в застосуванні транспортувальних машин безперервної дії* (з наук. літ.); *Конвеєризація виробництва товарів із великою кількістю конструктивних елементів призводить до складності й зайвої протяжності конвеєрів* (з наук.-техн. літ.); *Основою концепції конвеєризації обчислень є твердження про те, що процес оброблення машинної команди можна розбити на декілька практично незалежних етапів, які потім можна суміщати в часі для декількох команд у відповідній апаратурі* (з навч. літ.); *Конвеєризація всіх етапів виконання команди (вибірка з пам'яті, дешифрація, вибірка операндів, виконання, запис результатів) забезпечується спеціальною програмою* (із журн.).

КОНВЕЄРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **конвеєризува́ти.** *Транспорт шахти повністю конвеєризований* (із журн.); *За останні роки фабрика стала суцільно конвеєризованим підприємством* (з газ.); *Довгі конвеєри стають вкрай неефективними при виконанні конвеєризованих команд, які змінюють хід виконання програми (тобто команд умовних та безумовних переходів)* (з наук.-попул. літ.); // **конвеєризо́вано,** *безос. пред. Транспортування гірничої маси від очисних і підготовчих вибоїв до скіпового стовбура повністю конвеєризовано* (із журн.); *Усі складні операції з монтування агрегатів у цеху конвеєризовано* (з газ.).

КОНВЕЄРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Механізувати виробничі процеси за допомогою конвеєрів, конвеєрних систем. *Конвеєризувати подання вугілля з нових лав удалося завдяки впровадженню нового облаштування конвеєрної стрічки* (з наук.-техн. літ.); *На підприємстві конвеєризували випуск кількох сортів морозива* (з газ.); *Конвеєризувати технологічний процес.*

2. *інформ.* Прискорювати виконання команд у комп'ютерних системах шляхом суміщення певних їхніх стадій у часі. *Щоб конвеєризувати певну схему, можна просто розбити виконання команд на відповідні фази* (з навч. літ.).

КОНВЕ́ЄРНИЙ, а, е. Прикм. до **конве́єр.** *До схеми керування конвеєрними лініями висуваються технологічні й електромеханічні вимоги* (з наук.-попул. літ.); *Конвеєрна стрічка — один із основних елементів конвеєра* (з навч. літ.); *Виготовлення конвеєрного обладнання налагоджено в новому цеху Львівського механічного заводу* (із журн.); *Виконання однієї окремої команди на послідовному процесорі (де команда виконується зразу за один машинний цикл) може бути швидшим, ніж у конвеєрній організації* (з наук.-попул. літ.); // Який здійснюється конвеєром. *Інженер влаштував конвеєрну подачу води з Катуш. Він вишикував дві шеренги чоловіків і жінок* (В. Гжицький); *Кожний етап конвеєрного обчислення виконується за один машинний цикл* (з наук.-попул. літ.).

КОНВЕ́ЄРНИК, а, *ч.* Той, хто керує роботою конвеєра (у 1 знач.). *Робота конвеєрника досить відповідальна — необхідно постійно стежити за всіма механізмами конвеєра* (з навч. літ.); *Конвеєрник повинен добре знати увесь технологічний процес роботи конвеєра, щоб уміти вчасно відреагувати на відхилення в його експлуатації* (із журн.).

КОНВЕ́ЄРНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **конве́єрник.** *Начальник цеху ознайомив конвеєрницю з правилами техніки безпеки роботи на конвеєрі* (з газ.).

КОНВЕКСБО́РД, а, *ч.* Рекламоносій, розміщений на опорі міського електротранспорту й вуличного освітлення. *Конвексборд — один із носіїв зовнішньої реклами* (з навч. літ.); *Особливістю реклами на конвексбордах є те, що вона доступна для багатьох пасажирів, які сприймають її мимовільно* (із журн.).

КОНВЕКСИТА́ЛЬНИЙ, а, е, *мед.* Який стос. до склепіння черепа. *Перебіг менінгіту зачіпає конвекситальну сферу черепа, де можуть на тривалий час локалізуватися його рецидиви* (з наук.-попул. літ.); *Ознаками конвекситального арахноїдиту є епілептичні напади та асиметрія рефлексів* (з навч. літ.); *При конвекситальних гематомах процес лікування хворих може бути різним* (із журн.).

КОНВЕ́КСНИЙ, а, е, *спец.* Опуклий, склепистий, дугоподібний. *При використанні конвексних датчиків отримують зображення завширшки на кілька сантиметрів більше, ніж розмір самого датчика* (з наук. літ.); *Конвексний перетворювач високоінтенсивного фокусованого ультразвуку містить конвексну антенну решітку* (з навч. літ.).

КОНВЕ́КСНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **конве́ксний.** *Конвексність ін'єктора; Конвексність конструкції.*

КОНВЕКТИ́ВНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **конвекці́йний.** *Конвективний теплообмін, що відбувається в рухомому середовищі (рідині або газі), легко спостерігати в лабораторних умовах* (з наук. літ.); *В інженерних обрахунках здебільшого визначають конвективний процес між рідиною і твердою стіною, який називають тепловіддачею* (з навч. літ.); *Конвективні хмари.*

КОНВЕКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **конвекти́вний.** *Конвективність струмів або завихрень сприяє швидкому перенесенню речовин усередині турбулентно рухомого середовища* (з наук. літ.).

КОНВЕКТИ́ВНО, *спец.* Присл. до **конвекти́вний.** *При турбулентному перебігу основну роль у процесі перенесення тепла потоку відіграє пульсаційне переміщення турбулентних вихорів упоперек перебігу рідини, що часто відбувається конвективно* (з наук. літ.).

КОНВЕ́КТОР, а, *ч., спец.* Обігрівальний пристрій (прилад), що створює потік тепла, поширює, нагнітає тепло. *Для опалювання приміщення найкраще використовувати довершені типи конвекторів, обладнані нагнітальним вентиля-*

тором із регулюванням обертів і термостатом (з наук.-попул. літ.); *Електричний конвектор є одним із різновидів теплового обладнання, що застосовують для опалення (обігріву) приміщень* (з навч. літ.); *Настінний конвектор.*

КОНВЕ́КТОРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **конве́ктор.** *Конвекторне опалення ґрунтується на тому, що повітря проходить у конвекторі через перешкоди нагрівача й випаровується вгору* (з навч. літ.); *Істотні зміни в опалення будинку вносить звичайний конвекторний обігрівач, що за хвилини наповнює кімнату теплом* (з газ.); // Який виготовляє конвектори. *Конвекторний завод.*

КОНВЕКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до конвекції. *Конвекційне переміщення частинок рідини чи газу зумовлене різницею температур, а отже, і різницею густини* (з наук. літ.); *Вітри в атмосфері — це конвекційні потоки величезного масштабу* (з навч. літ.).

△ **Конвекці́йний струм** *див.* **струм.**

КОНВЕКЦІ́ЙНО, *спец.* Присл. до **конвекційний.** *Для досліду було спеціально сконструйовано конвекційно стійку комірку, що дало змогу проводити випромінювання з високою напругою на концентраційний розчин* (з наук. літ.).

КОНВЕ́КЦІЯ, ї, *ж.* 1. *фіз.* Перенесення тепла або електричних зарядів самим середовищем. *Вільна конвекція виникає в полі сили тяжіння: якщо наявна неоднорідна щільність в окремих місцях середовища, вона зумовлює рух частинок* (з наук. літ.); *Прикладами примусової конвекції є рух повітря в приміщенні під дією вентилятора, рух рідини в трубі* (з навч. літ.).

2. *гідр.* Водообмін між верхніми та нижніми шарами в озерах, морях і океанах унаслідок різниці їх температури, густини і т. ін. *Існує природна конвекція, що виникає в речовині мимоволі за нерівномірного нагрівання в полі тяжіння* (з наук. літ.); *У природній конвекції нижні шари речовини нагріваються, легшають і спливають вгору, а верхні шари, навпаки, вистигають, стають важчими й занурюються вниз, після чого процес повторюється знову й знову* (з наук.-попул. літ.).

3. *метеор.* Обмін повітря між верхніми та нижніми шарами атмосфери, що відбувається внаслідок нерівномірного їх нагрівання. *Конвекція в атмосфері, вертикальні переміщення об'ємів повітря з одних висот на інші зумовлені архімедівською силою: повітря тепліше, менш щільне переміщається вгору, а повітря холодніше і щільніше — вниз* (з наук. літ.).

КОНВЕ́НТ, у, *ч.* 1. У деяких країнах — назва виборних органів з особливими законодавчими повноваженнями. *Люди бачили в членів конвенту всякі гріхи* (М. Драгоманов); *Франція скинула короля, утворила конвент і оголосила безсмертні слова — братерство, рівність, воля* (Л. Старицька-Черняхівська); *Якобінці Робесп'єр і Дантон розвинули величезну діяльність, вимагаючи скинення короля й скликання народних зборів — конвенту, обраного загальним голосуванням* (з навч. літ.); // Установчий орган, створений для укладання або зміни конституції. *Конституційний конвент, котрий почав працювати у Філадельфії над текстом Конституції США, створив її за кілька місяців і передав на затвердження штатів* (з наук.-попул. літ.); *Для розроблення програмних положень Європейського Союзу було створено тимчасовий орган — конвент із провідних політичних діячів Євросоюзу в складі 105 осіб* (з навч. літ.).

2. Католицький монастир, а також збори членів чернечого ордену в межах монастиря. [В о є в о д а:] *Пан* [Пане] *писарю, негайно напиши В конвент домініканський, до абата, Отця Ієроніма, що його Ми просимо прийнять дружину нашу* (І. Кочерга); — *Між іншим, — сказав Ярош, отут, де ми сидимо, ігуменя конвенту бенедиктинок Йозефа Кун збудувала альтанку з гострим дахом і верандою, назвавши її "Святинею Аполлона"* (Ю. Винничук); *Дерев'яними свердленими трубами вода з місцевих гір самопливом "добиралася" до домініканського конвенту Святого Миколая та Київської духовної академії (нині це Контрактова площа)* (з наук.-попул. літ.).

(1) Націона́льний конве́нт *(з великої літери)* — під час Великої французької революції кінця XVIII ст. — національні збори, найвищий представницький орган. *Національний конвент був спадкоємцем Законодавчих зборів і був обраний всенародним голосуванням, у якому брали участь лише чоловіки* (з наук. літ.); *Національний конвент дав Франції надзвичайно демократичну конституцію, яка ніколи не набула чинності у зв'язку з воєнним станом* (з наук.-попул. літ.).

КОНВЕНЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. *дипл.* Установлений конвенцією (у 1 знач.). *Конвенційний механізм захисту прав людини Європейським судом із прав людини має чітко визначені процедури* (з навч. літ.); *Конвенційний тариф.*

2. *книжн.* Унормований; загальноприйнятий, традиційний. *Вибір поезій і зміна конвенційної норми перекладу зумовлює обмеження й водночас удосконалення методів перекладання* (з наук. літ.).

КОНВЕНЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **конвенці́йний** 2. *Діловий лист є особливою формою офіційного тексту, якому притаманні об'єктивність, інформативність, конвенційність, стандартизованість* (з наук.-попул. літ.); *Конвенційність відіграє помітну роль у таких сферах нашого життя, як, наприклад, мовне спілкування, ігри, прийняття їжі* (з навч. літ.).

КОНВЕНЦІ́ЙНО. 1. *дипл.* Присл. до **конвенці́йний** 1. *З метою безпеки у воєнний і в мирний час був звичаєво, а згодом і конвенційно закріплений принцип державного суверенітету над повітряним простором держави* (із журн.).

2. *книжн.* Присл. до **конвенці́йний** 2. *Результати вторинної номінації — це прийняті мовою і конвенційно закріплені значення словесних знаків* (з наук. літ.).

КОНВЕНЦІОНАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Філософська концепція, за якою наукові теорії й поняття є не відображенням об'єктивного світу, а наслідком довільної угоди, конвенції між ученими. *Давид Гурамішвілі був далекий від аристократичного конвенціоналізму й тяжів у своїй творчості до емоційної безпосередності й простоти* (з наук. літ.); *Ідея конвенціоналізму зустрічається вже в античності та в епоху Відродження (інструменталістська інтерпретація теорії Коперника)* (з наук.-попул. літ.).

КОНВЕНЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* Те саме, що **конвенці́йний** 2. *Я вірив, мріяв, любив. Тонув душею в рожевім тумані, будував золоті замки на вітрі, вважав окрасою життя те, що було лише конвенціональною брехнею...* (І. Франко); *Старицький відразу відкидає .. конвенціональний стиль* (М. Зеров); *Зв'язок між змістом і формою елементарних мовних одиниць довільний, конвенціональний* (В. Русанівський).

КОНВЕНЦІОНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **конвенціона́льний.** *Драматична конвенціональність дозволяє переступити рамки реальної дійсності* (І. Франко); *Конвенціональність мовного знака сприймається всіма носіями мови* (з наук. літ.); *Конвенціональність — загальна характеристика знаково-символічних засобів* (з навч. літ.).

КОНВЕНЦІОНА́ЛЬНО, *книжн.* Присл. до **конвенціона́льний.** *Позаяк уживання мови завжди є певною діяльністю, яка пов'язана з певним прагматично визначеним контекстом, правила не можуть установлюватися виняткково конвенціонально* (з навч. літ.).

КОНВЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* 1. *дипл.* Договір, угода між державами з якого-небудь спеціального питання. *1973 р. було прийнято Міжнародну конвенцію про торгівлю зникаючими видами дикої фауни і флори, за якою всі орхідеї оголошені національним багатством країн* (з наук.-попул. літ.); *Експерименти з людськими генами повинні бути заборонені на рівні міжнародних конвенцій* (О. Гончар); *28 грудня 1783 р. річка Кубань за Константинопольською конвенцією стала кордоном між Росією і Туреччиною* (Д. Білий); * Образно. *В ярмі конвенцій хай осли біжать!* (І. Франко).

2. *книжн.* Правило або загальноприйнята угода, домовленість. *Майже ніхто не пам'ятає моменту появи на світ, а власний день народження сприймається як початок біографії лише під тиском суспільних конвенцій* (Ю. Іздрик); *Не лише значення знаків залежить від правил їх вживання, але й смисл правил вживання залежить від конвенцій* (з наук. літ.).

КОНВЕРГЕ́НТИ, ів, *мн., лінгв.* Елементи однієї або декількох мов, які зближуються в процесі їх історичного розвитку; мови, що зближуються внаслідок беспосередньої взаємодії. *Конвергентами є звуки, що в процесі історичного розвитку мови збіглися в одному звукові; напр., сучасний український "и" виник унаслідок збігу давньоруських "ы" та "и"* (з наук. літ.).

КОНВЕРГЕ́НТНИЙ, а, е. 1. *біол.* Який має ознаки подібності внаслідок конвергенції (у 2 знач.). *Конвергентна еволюція зумовлює формування комплексу схожих ознак у представників неспоріднених груп* (з наук. літ.); *Останнім часом дедалі більше груп тварин, що їх вважали спорідненими, виявляються конвергентними, тобто пов'язаними не генетично, а спільними умовами життя* (з наук.-попул. літ.); *Наслідком конвергентної еволюції є конвергентна схожість, тобто схожість організмів, заснована не на їхній спорідненості, а на близькому наборі ознак, що сформувався незалежно в різних групах* (з навч. літ.).

2. *лінгв.* Який зазнав конвергенції (у 3 знач.). *Дивергентне та меншою мірою конвергентне моделювання історії звуків і форм, а також історії мови взагалі на певному етапі її розвитку спостерігається в працях українських мовознавців* (з наук. літ.); *Конвергентні омоніми.*

3. Такий, що зближається з чимось, сходиться. *Конвергентні технології ґрунтуються на взаємодії нанонауки й нанотехнологій, біотехнологій та біомедичних технологій, включаючи генну інженерію, інформаційні технології* (з наук. літ.); *Конвергентні можливості особистості виявляються в ефективності процесу перероблення інформації, насамперед у показниках правильності й швидкості пошуку єдино можливої (нормативної) відповіді щодо ситуації* (з наук. літ.); *Конвергентні здібності характеризують адаптивні можливості індивідуального інтелекту з погляду успішності індивідуальної інтелектуальної поведінки в регламентованих умовах діяльності* (з навч. літ.).

КОНВЕРГЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конверге́нтний.** *Конвергентність біологічних видів закладена в їхній природі, але вона відбувається надзвичайно повільно* (із журн.); *Конвергентність відмінків легко простежити в історичному розвитку, зокрема за зменшенням кількості їхніх закінчень* (з наук. літ.); *Одним із результатів конвергентності нанотехнологій та біологічних технологій є створення основ модифікації генів* (з наук. літ.); *Часто буває, що людина не знає видів логіки, а діє виважено й послідовно, тобто конвергентність — це універсальна закономірність свідомості людини* (з наук.-попул. літ.).

КОНВЕРГЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* 1. *книжн.* Сходження, зближення. *Технологічна конвергенція приведе до революційних наукових відкриттів та інноваційних технологічних упроваджень, з-поміж яких особливо знаковими є створення високошвидкісних прямих інтерфейсів (зв'язків) між людським мозком і машинами* (з наук. літ.); *Конвергенція є не тільки взаємовпливом, але й взаємопроникненням технологій, коли межі між окремими технологіями стираються, а найцікавіші результати з'являються в рамках міждисциплінарної роботи на перетині наук* (з навч. літ.); *Конвергенція політичних поглядів; Конвергенція правових систем.*

2. *біол.* Поява в неспоріднених організмах подібних ознак унаслідок пристосування цих організмів до однакових умов життя. *Конвергенція зумовила схожість будови скелета і передніх кінцівок іхтіозаврів і дельфінів із формою тіла й плавниками риб* (з наук. літ.); *Сумчастий кріт є яскравим прикладом конвергенції, тобто набування зовнішньої подібності з плацентарними тваринами, що виробилася внаслідок еволюційного розвитку в однаковому навколишньому середовищі* (з навч. літ.); // Наближення в процесі природного добору властивостей системно споріднених груп до їхнього злиття в один ряд. *Явище конвергенції найпоширеніше у світі тварин, воно зумовлює в споріднених тварин появу спільних ознак, що є показником їхнього еволюційного наближення* (з наук.-попул. літ.).

3. *лінгв.* Збіг ознак, властивостей у явищах, між собою не пов'язаних, незалежних. *Конвергенція охоплює або окремі фрагменти мовної системи (наприклад, фонологічну систему чи лексику), або всю мову загалом* (з наук. літ.); *Ареал дії конвергенції є конвергентною сферою, де формуються так звані мовні союзи* (з наук.-попул. літ.).

4. *мед.* Зведення зорових осей очей під час розгляду розташованих близько об'єктів. *Що ближче розташований предмет, то більшою мірою виявляється оптична конвергенція* (з наук.-попул. літ.); *Конвергенція й акомодація очей швидко вдосконалюються протягом перших трьох місяців життя* (з навч. літ.); *Лікар швидко глянув в Альошині очі, затулив потім рукою одне з них і стежив, як поширюється чоловічок другого. Реакція цілком задовольнила його. Він спробував на акомодацію і конвергенцію. Чудово* (І. Микитенко).

КОНВЕРЗАЦІ́ЙНИЙ *див.* **конверсаці́йний.**

КОНВЕРЗА́ЦІЯ *див.* **конверса́ція.**

КОНВЕРСАЦІ́ЙНИЙ, КОНВЕРЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. *зах., заст., книжн.* Стос. до конверсації і конверзації. *Він* [автор] *пише попросту, тоном конверзаційним, підкрашеним легким гумором, та де доходить до запалу* (І. Франко); *— Я до*

вас з поважною просьбою, — сказав [Йоганес]. *— Уділяйте мені тричі в тиждень конверзаційні лекції в українській мові* (О. Кобилянська).

2. *тільки* **конверсаці́йний,** *лінгв.* Стос. до особливостей вербальної взаємодії та методів її аналізу. *До транскрибованих текстів був застосований конверсаційний метод аналізу мовлення* (з наук. літ.); *Оцінні мовленнєві жанри займають проміжне положення між метадискурсивними та конверсаційними жанрами мовлення* (з наук.-попул. літ.); *Сучасна лінгвістична прагматика тісно пов'язана з філософією мови, соціолінгвістикою, психолінгвістикою, теорією мовленнєвих актів, функціональним синтаксисом, лінгвістикою тексту, дискурсивним аналізом, конверсаційним аналізом, етнографією мовлення* (з навч. літ.).

КОНВЕРСА́ЦІЯ, КОНВЕРЗА́ЦІЯ, ї, *ж., зах., заст., книжн.* Бесіда, розмова, діалог. *Голос могутньої пристрасті, гіркого насміху, гризької іронії, легкої конверзації, тихих пестощів, відгуки найделікатніших рухів людської душі — все те знаходить у нашій мові влучний і повноважний вираз* (І. Франко); *Бавлячись табакеркою, він підтримував невимушену конверсацію з вельможами* (М. Старицький); *Ціла моя конверзація складалася з коротких відповідей* (О. Кобилянська); *Поки так тривала наша люб'язна конверсація, тихо, непомітно увійшла Лена* (У. Самчук); *Я припускаю, що за наявності відповідного ситуативного контексту емоційне забарвлення нашої імовірної конверсації могло б набути позитивного імпульсу* (Н. Сняданко).

КОНВЕРСІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до конверсії. *Під час заміни облігацій внутрішніх державних позик 1997 та 1998 років конверсійними облігаціями не сплачується державне мито* (із журн.); *Конверсійний маркетинг пов'язаний із наявністю негативного попиту на товари та послуги* (із журн.); *Розглянуто особливості творення конверсійних прикметників у сучасній анлійській мові* (з наук. літ.); *Конверсійний розлад проявляється в біологічних видах відповідними симптомами або випаданням тих чи тих функцій, які розвиваються несвідомо й мимоволі* (з навч. літ.).

КОНВЕ́РСІЯ, ї, *ж.* 1. *фін.* Зміна умов обслуговування випущених раніше державних позик. *Прикладами конверсії у фінансовій системі країни є зменшення позикового відсотка державних облігацій, подовження тривалості його виплати і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Методами управління державним боргом є конверсія, консолідація, уніфікація, обмін за регресивним співвідношенням, відтермінування погашення* (з навч. літ.); *Євгеній зачав доказувати можність рятунку, радив подумати про конверсію селянських довгів на нижче опроцентовані* (І. Франко); // Те саме, що **конверта́ція** 1. *Конверсію однієї безготівкової іноземної валюти в іншу здійснюють за найвигіднішими для клієнтів курсами світових фінансових ринків* (з навч. літ.).

2. *екон.* Переведення промислових підприємств на випуск якісно нової продукції. *Конверсія як форма організації виробництва визначає напрями докорінної зміни ринкового середовища або глобальних чинників розвитку економіки* (з наук. літ.); *Конверсія — процес не новий. Майже після кожної війни відбувалася конверсія або реконверсія* (з навч. літ.).

3. *лінгв.* Спосіб словотворення, при якому єдиним словотворчим засобом є система закінчень похідного слова (наприклад: операційний — операційна; кум — кума). *Утворюване внаслідок конверсії слово набуває нових морфологічних категорій і починає виконувати нові синтаксичні функції* (з наук. літ.); *Найпродуктивнішим різновидом конверсії в сучасній англійській мові є субстантивація, найчастіше від дієслів, потім уже від прикметників* (з наук. літ.).

4. *інформ.* Те саме, що **конверта́ція** 2. *Конверсію даних з одного формату в інший здійснюють зі збереженням основного логічно-структурного змісту інформації* (з наук. літ.).

5. *біол.* Зміна ознак бактерії при ураженні бактеріофагом. *Конверсії здебільшого зазнають досить віддалені генетично й еволюційно бактерії (сальмонели, стафілококи, стрептококи і т. ін.)* (з наук.-попул. літ.).

КОНВЕ́РТ, а, *ч.* 1. Пакет із паперу, певним чином складеного й склеєного, у який вкладають лист, документи і т. ін. для пересилання поштою або для передавання кому-небудь. *— Куди пошлють з конвертом, миттю збігаю* (Ганна Барвінок); *По хвилі вернувся* [Начко] *з цілою зв'язкою .. заклеєних конвертів і звитків телеграм* (І. Франко); *Людина не певна, чи вона встигне розпечатати конверта з листом від коханої* (І. Багряний); *Його* [листа] *згорнули вчетверо і поклали в конверт — без марки, бо на фронт, — і виписали адресу: номер польової пошти* (Ю. Смолич); *Сергій навіщось акуратно посклaдав конверти* (І. Білик).

2. Ковдра для немовлят, що має форму такого пакета. *Конверт для новонароджених — необхідна річ при виписці немовлят, для прогулянок на свіжому повітрі* (з навч. літ.); *Конверти для немовлят — один із важливих атрибутів дитячого комфорту* (із журн.).

КОНВЕРТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *фін.* Прикм. до **конверта́ція.** *У кінці 80-х років XX ст. в Аргентині введення нової конвертаційної системи дало змогу перейти поступово від інфляції до дефляції* (із журн.); *Для організації конвертаційної схеми було створено та придбано 8 фіктивних фірм, через рахунки яких і проходили фінансові потоки* (з газ.); *Конвертаційні програми забезпечують перекодування одного формату файлів мультимедіа в інший* (з навч. літ.).

Конвертаці́йний центр *див.* **центр.**

КОНВЕРТАЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж., фін.* Те саме, що **конверто́ваність.** *Внутрішня конвертаційність валюти є однією з ознак її економічного навантаження* (з наук. літ.); *Штучні адміністративні перепони створюють бар'єри вільному руху міжнародного капіталу, дискримінують діяльність іноземних фінансових операторів, позбавляють валютний ринок конвертаційності, гарантованості, передбачуваності* (з наук.-попул. літ.); *Важливою умовою функції світових грошей має бути їхня конвертаційність* (з навч. літ.).

КОНВЕРТА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *фін.* Обмін валюти й цінних паперів певної країни на іноземні. *У багатьох банках діє спеціальна програма з конвертації кредитів в іноземній валюті в національну валюту за пільговою відсотковою ставкою* (з навч. літ.); *У низці країн Азії на основі хитромудрих схем обігу цінних паперів та їхньої конвертації в гроші зробили свій статок деякі великі корпорації, особливо в паливно-енергетичному комплексі* (із журн.).

2. *інформ.* Перетворення даних з одного формату в інший. *Конвертація пов'язана з різницею в логічних структурах даних, у довідниках, класифікаторах і в системах кодування інформації* (з наук.-попул. літ.); *Багато сучасних програм забезпечують конвертацію файлів одного формату в інший* (з навч. літ.).

КОНВЕ́РТЕР, КОНВЕ́РТОР, а, *ч.* 1. *спец.* Обертова піч грушоподібної або циліндричної форми, у якій виплавляють сталь продуванням повітря чи кисню через розплавлений чавун. *Розроблено математичну модель теплового стану горловини сталеплавильного конвертера* (з наук. літ.); *Батько вуйка Андрія був ливар. Він міг, не дивлячись на полум'я, а тільки слухаючи гудіння в конверторі, варити сталь* (А. Турчинська).

2. *фін.* Інструмент для конвертації грошей із однієї валюти в іншу. *Конвертер валют дає змогу розрахувати суму переведення однієї валюти в іншу при операції купівлі-продажу валюти в банках* (з наук.-попул. літ.); *Конвертор валют в автоматичному режимі встановлює коефіцієнт національної валюти до рівня обігу світових грошей* (з навч. літ.).

3. *інформ.* Програма переведення даних з одного формату в інший. *Застосування окремих конвертерів, навіть найпростіших, уможливлює, наприклад, конвертацію відео з одного формату в інший для перегляду його на персональному комп'ютері* (з наук. літ.).

КОНВЕ́РТЕРНИЙ, КОНВЕ́РТОРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **конве́ртер, конве́ртор.** *Конверторний спосіб отримання сталі ґрунтується на продуванні розплавленого чавуну киснем, що окиснює домішки, які містяться в чавуні* (з наук.-попул. літ.); *Конверторна сталь містить більшу кількість кисню, ніж мартенівська* (із журн.); *Діяльність конверторних центрів валют повинна ґрунтуватися на відповідних нормативних актах* (із журн.); *Конвертерне переведення баз даних вимагає застосування певних функцій конвертера* (з навч. літ.).

КОНВЕ́РТЕРНИК, КОНВЕ́РТОРНИК, а, *ч.* Робітник, який працює біля конвертера, конвертора (у 1 знач.); сталевар. *Підготовку конвертерників технічні коледжі здійснюють у тісній співпраці з великими металургійними комбінатами* (з навч. літ.); *Для отримання високоякісної сталі конверторникам потрібна руда найвищого класу* (з газ.).

КОНВЕ́РТИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **конве́рт.** *Того ж вечора сам господар Вайз передав Якову конвертик* (У. Самчук); *Оксен мовчки подав йому листа. Дорош узяв блакитний конвертик і похапцем розірвав* (Григорій Тютюнник); *Прощаючись, вона дала мені маленький заклеєний синій конвертик* (В. Нестайко); *Молода дама трохи отямилась, витягла з сумочки візитну картку, написала кілька рядків олівцем, уклала в гарненький конвертик* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); * Образно. *На конвертики хат літо клеїть віконця, як марки* (Л. Костенко).

КОНВЕРТИ́Н, у, *ч. біол.* Фермент, що бере участь в утворенні активного тромбопластину, необхідного для зсідання крові. *Конвертин синтезується в печінці за участю вітаміну К* (з наук. літ.); *Спадкова недостатність конвертину зумовлює розвиток деяких неврологічних захворювань* (з наук.-попул. літ.).

КОНВЕ́РТНИЙ, а, е. Те саме, що **конве́ртовий.** *На підприємстві вирішили модернізувати конвертний цех у зв'язку зі зниженням попиту на традиційну продукцію* (із журн.); *Конвертні ламінатори використовують в офісах, рекламних агенціях, копіювальних чи друкарських центрах та інших підприємствах* (з мови реклами).

КОНВЕРТО́ВАНИЙ, а, е, *фін.* Дієпр. пас. до **конвертува́ти.** *Конвертований цінний папір — облігації або привілейовані акції, які власник може обміняти (конвертувати) на певну кількість звичайних акцій* (з наук.-попул. літ.); *Після завершення конвертування інформації обов'язково треба зробити резервну копію конвертованої бази* (з навч. літ.); // **конверто́вано,** *безос. пред. Кошти, залучені на пенсійні рахунки Національного банку України, конвертовано в кредит на будівництво житла терміном до 30 років* (з газ.).

△ **Конверто́вана валю́та** *див.* **валю́та.**

КОНВЕРТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., фін.* Здатність національної валюти до конвертації (у 1 знач.). *В умовах золотого стандарту гарантується повна конвертованість національної грошової одиниці в золото* (з навч. літ.); *Обмежуючи конвертованість своєї валюти, Китай уникає втручання валютних ринків, які могли б упорядкувати економічні проекти всередині країни* (з газ.); *Слід використати виручені від приватизації кошти на зміцнення власної грошової системи й забезпечення рівня її конвертованості* (з газ.).

КОНВЕ́РТОВИЙ, а, е. Признач. для виготовлення або оброблення конвертів (у 1 знач.). *Сучасне конвертове обладнання обов'язково має програмне забезпечення* (з навч. літ.); *Для надійної роботи конвертової машини придбали спеціальний папір* (з газ.); // Надісланий у конверті. *Окремим різновидом є конвертові листи, які надсилають поштою* (із журн.).

КОНВЕРТО́ВНИЙ, а, е, *фін.* Який можна конвертувати. *Період конверсії здебільшого охоплює час, протягом якого конвертовний цінний папір може бути обміняний на інші активи* (з наук.-попул. літ.); *Конвертовна гривня.*

КОНВЕРТОПЛА́Н, а, *ч.* Літак, що перетворюється в польоті з апарата вертикального зльоту й посадки на апарат горизонтального польоту, поєднуючи властивості вертольота й літака. *Конвертоплани поєднують переваги літака й вертольота: для зльоту й посадки їм не потрібна злітна смуга, разом із тим під час горизонтального польоту вони розвивають більшу швидкість і здатні підніматись значно вище, ніж гелікоптери* (з наук.-техн. літ.); *Під час зльоту двигуни конвертоплана спрямовані вгору і працюють як підйомні — конвертоплан злітає подібно до вертольота* (з наук.-техн. літ.); *У середині квітня 2013 року відбулася презентація проекту перспективного конвертоплана в США, який зможе виконувати польоти на швидкості до 518,6 км/год* (із журн.).

КОНВЕ́РТОР *див.* **конве́ртер.**

КОНВЕ́РТОРНИЙ *див.* **конве́ртерний.**

КОНВЕ́РТОРНИК *див.* **конве́ртерник.**

КОНВЕРТУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **конвертува́ти.** *На конвертування національної валюти впливають економічний потенціал країни, стабільність її внутрішнього грошового обігу та ін.* (з навч. літ.); *Оскільки не існує точних методів конвертування просторової інформації в скалярну й навпаки, для цього використовують евристичні підходи* (з наук. літ.); *Конвертування вхідних даних у формат зберігання інформації в електронних бібліотеках певною мірою пришвидшить у майбутньому пошук відповідної інформації* (із журн.).

КОНВЕРТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Здійснювати конвертацію. *Суттєво зріс обсяг продажу валюти, що, найімовірніше, пов'язано з приватизацією промислових об'єктів і необхідністю конвертувати валюту в гривню для внесення застав* (із журн.); *На щастя, вона не встигла придбати на них* [гроші] *діаманти, які Аліса потім*

продавала в Единбурзі, конвертуючи таким чином імперські золоті в фунти (О. Авраменко); *Усі матеріали архіву зберігатимуть в оригіналах, що надійшли, і час від часу конвертуватимуть в актуальні формати відповідно до чинних технічних вимог* (із журн.).

КОНВЕРТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., спец.* Пас. до **конвертува́ти.** *Валютні вклади громадян можуть примусово конвертуватися в національну валюту лише за спеціальним розпорядженням уряду* (з навч. літ.); *Відомості про обсяг емісії цінних паперів, що конвертуються в акції, повинні міститися в статуті акціонерного товариства* (з навч. літ.); *Інформація, що передається до автоматизованої інформаційної системи "Інтегрований національний банк даних про транспортні засоби" з обласних баз даних, конвертується у відповідний формат й електронною поштою виділеними каналами зв'язку передається до центрального управління* (з наук.-попул. літ.).

КОНВІСА́Р, а, *ч., заст.* Майстер із виготовлення олов'яного литва. *Біля коваля стояли озброєні пекарі, конвісари, римарі — ремісний люд визнав Йосипа ватажком* (Р. Іваничук); *Конвісари ллють посуд і .. мугичуть при цьому теплу мелодію, що дає їм натхненний спокій* (Валерій Шевчук).

КОНВІСА́РСТВО, а, *с., заст.* Виготовлення ліхтарів, свічників, посуду та інших виробів з олова; заняття конвісара. *В Україні конвісарство відоме з XV ст., розквіт його відбувся в другій половині XVI ст.* (з навч. літ.).

КОНВОЇ́Р, а, *ч.* Той, хто супроводить кого-, що-небудь для охорони або запобігання втечі; вартовий (у 1 знач.), конвойник. *Конвоїр нікого не взяв, а побіг десь шукати в інших камерах* (І. Багряний); *Коли Корж супроводив з конвоїрами й собаками в'язнів до лазні, Петя йшов поруч батька* (Б. Антоненко-Давидович); *Спереду, позаду і з боків* [Остапа] *їхало четверо конвоїрів* (П. Панч); *В дворі в'язниці вже чулися окрики конвоїрів* (С. Чорнобривець); * Образно. *Пораненим білим звіром, Арештована, виє зима. Білі ідуть конвоїри, Біла тьма* (О. Гончар).

КОНВО́Й, ю, *ч.* 1. Група озброєних людей, що супроводять кого-, що-небудь для охорони або запобігання втечі; варта (у 1 знач.). *Котрі ж були з польської держави.., З Гонтою до Браніцького тих конвой заганяє* (І. Франко); *А що шляхи були дуже небезпечні від татар.., то приставляли* [козаки] *до кожного каравану конвой* (З. Тулуб); *Оточені конвоєм, ми стоячки чекали, коли заявиться Большаков* (Б. Антоненко-Давидович); *Слід було обганяти цілі ешелони з депортованими, засудженими, непомітно для конвою передавати крізь ґрати хлібини й цигарки* (Ю. Андрухович).

2. Група військових кораблів, які супроводять транспортні або торговельні судна, охороняючи від ворожого нападу. *Малі кораблі конвою зав'яжуть нерівний бій з ворожими торпедоносцями* (В. Кучер); *Якої трудності то був перехід! Хоч супроводили їх кораблі конвою і хоч усі транспорти їхні були пофарбовані під колір айсбергів, все-таки одного дня фашистська авіація виявила той дивний караван "айсбергів"* (О. Гончар).

Під ва́ртою (під конво́єм) *див.* **ва́рта.**

КОНВО́ЙНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **конво́й.** *Закон України "Про війська внутрішньої та конвойної охорони" ухвалено в 1992 році* (з мови документів); // Який відноситься до конвою. *Транспорт не може маневрувати .. Його повинні захистити конвойні кораблі* (Д. Ткач).

2. *у знач. ім.* **конво́йний,** ного, *ч.* Те саме, що **конвої́р.** *На ґанок .. виходять декілька конвойних* (В. Винниченко); *З обох флангів колону охороняли конвойні* (Ф. Бурлака); *Йдучи в супроводі конвойного до ешелону, Грабовський побачив Митусу* (М. Сиротюк); *Прибіг Попов. Віддав пакет конвойному й, не глянувши на арештанта, пішов назад* (Василь Шевчук); *Конвойні підійшли до полонених, почали знімати наручники* (О. Бердник).

КОНВО́ЙНИК, а, *ч.* Те саме, що **конвої́р.** *В одному місці вже йде міньба, в іншому — бійка, а біля вагонів здоровезні мордані-конвойники з Вовчої сотні .. дудлять* [спирт] *з бутлів* (О. Гончар); *Минула якась там година, аж заходять до камери конвойники* (В. Шкляр).

КОНВОЙО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **конвоюва́ти.** *Здається, він і тих застиглих край шляху колгоспниць тільки в дні горя по-справжньому зрозумів, як пізніше зрозумів і себе, уже конвойованого німцями* (О. Гончар).

2. *у знач. ім.* **конвойо́ваний,** ного, *ч.* Те саме, що **арешта́нт.** *Він не прислухався до прізвищ ув'язнених, що їх вигукував начальник етапу: його діло не прізвища, а кількість конвойованих* (Б. Антоненко-Давидович).

КОНВОЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конвоюва́ти.** *Двох стражників, Квасила й Дригайла, чомусь залишили коло ями, тепер охорону й конвоювання взяли на себе печерні* (В. Близнець); *Почували, що передбачається щось більше, ніж звичайне і звичне конвоювання судна* (Д. Ткач); *Конвоюванням іспанських суден пояснювалася присутність у водах Атлантичного океану об'єднаного флоту коаліції* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КОНВОЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., кого, що.* Супроводити кого-, що-небудь конвоєм. *Свідки гусари розповідають, що конвоювали вони валку на півтораста возів* (З. Тулуб); *Порфирій Іванович намагався не відставати й ішов насуплений і невдоволений, що .. має конвоювати новий етап* (Б. Антоненко-Давидович); *Конвоювало нас* [заарештованих] *ще менше поліцаїв, ніж учора* (Ю. Збанацький); *Вони конвоювали засудженого* (В. Кожелянко); *Він* [корабель "Швидкий"] *безперервно конвоював транспорти і танкери до лінії фронту* (Д. Ткач).

КОНВОЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок.* Пас. до **конвоюва́ти.** *При пішому конвоюванні затримані та взяті під варту особи конвоюються по одному з обов'язковим фіксуванням рук у наручники* (з навч. літ.); *Якщо затриманий конвоюється без наручників, працівник міліції повинен йти позаду нього й голосом віддавати команди щодо зміни маршруту руху* (з мови документів); *Полонені конвоювалися посиленою охороною* (із журн.).

КОНВУЛЬСА́НТ, у, *ч., вет., мед.* Будь-який засіб, що спричиняє конвульсії. *Досліджено механізми епілептичної дії деяких конвульсантів на активність нейронів кори мозку* (з наук. літ.); *До конвульсантів здебільшого зараховують стрихнін та інші лікувальні препарати* (з навч. літ.).

КОНВУЛЬСИ́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **конвульсі́йний.** *У нього по горлу пробігла конвульсивна спазма* (Ю. Збанацький); *Сіт впав головою на пульт, плечі його затряслися від конвульсивних ридань* (О. Бердник); *Конвульсивними рухами дістав* [Бабенко] *сірники, черкнув об коробку* (М. Руденко); *Сантиметр за сантиметром, невпинними конвульсивними рухами просувалося гілля вперед* (А. Дімаров).

КОНВУЛЬСИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **конвульси́вний.** *Незважаючи на широке визнання принципу катастрофізму, деякі вчені взагалі відкидали уявлення про конвульсивність природи* (з наук.-попул. літ.); *Конвульсивність дитячого плачу інколи є сигналом прихованого психологічного розладу* (із журн.); *Хлопець сховав руки в кишені, щоб стримати їхню конвульсивність* (з газ.).

КОНВУЛЬСИ́ВНО. Присл. до **конвульси́вний.** *Льоня мовчить, тільки руки його цупко, конвульсивно ходять по спинці стільця і пошерхлі, смаглі уста розкрилися, як у гарячці* (В. Винниченко); *Яків .. конвульсивно ворухнув головою* (С. Скляренко); *Довго вчитувався* [Мухтаров] *в наказ. Потім відірвався, папірець конвульсивно затис у жмені* (Іван Ле); *Еміль Стенуа .. конвульсивно стиснув поручні крісла* (В. Владко); *Жінка тихо зойкнула і впала. Востаннє конвульсивно піднялися й опустилися груди* (О. Бердник); *Опухлі повіки конвульсивно напливали на очі* (Р. Андріяшик).

КОНВУЛЬСІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Спричинюваний конвульсією, конвульсіями, який є конвульсією; судомний. *Конвульсійне дрижання повік;* * Образно. *Білий серп розгулявся на дні Борисфена, Випливають підняті химери зелені, Конвульсійними пальцями дряпають плесо* (П. Мовчан); // Який супроводиться конвульсією, корчами. *Щось встає зсередини у нього й конвульсійним сміхом вилітає крізь горло...* (М. Коцюбинський); *Її* [Галини] *напружені до краю нерви не витримали, й вона, кинувшись у постіль, уткнулася лицем у подушку, щоб приглушити конвульсійні ридання* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Напружений, поривчастий, різкий (про рух). *Вона конвульсійним рухом поклала на себе великий хрест і вдарила поклона* (М. Коцюбинський); *Пішла Мотря і собі в танець. Були це навіжені, конвульсійні рухи в супроводі неартикульованих вигуків дикуна* (Ирина Вільде); * Образно. *Останнім конвульсійним рухом він* [кленовий лист] *поривається вгору, до світла, до сонця* (Остап Вишня).

КОНВУЛЬСІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конвульсійний.** *Конвульсійність сміху у хворого була спричинена неадекватним сприйняттям почутого* (з наук. літ.); *Конвульсійність рухів юнака насторожувала, відчувалась якась неприродність його стану* (із журн.); *Нервова конвульсійність, збудженість, безсилля, вибух відчаю й безмірний біль знаходять свій вияв у відповідній синтаксичній структурі творів Т. Осьмачки* (з наук. літ.).

КОНВУЛЬСІ́ЙНО. Присл. до **конвульсійний.** *Його обличчя поблідло, а уста задрижали конвульсійно* (І. Франко); *Кадичок конвульсійно смикається кілька секунд, ковтає слину, щоб прочиститись для докладнішої інформації* (І. Багряний); *Його* [Василя Григоровича] *тіло, мов від ударів батога, раз за разом конвульсійно здригувало* (Б. Антоненко-Давидович); *Береговенко конвульсійно проковтнув слину і скорботно опустив додолу очі* (Ю. Збанацький); *Головний інспектор конвульсійно перехрестився* (В. Владко).

КОНВУ́ЛЬСІЯ, ї, *ж.* Сильна судома всього тіла; корчі. *Матрос пручався, як в'юн, але згодом забився в конвульсіях, як спіймана риба...* (Олесь Досвітній); *Йти вона не могла й сяк-так доповзла до лікарні, де й пролежала десять днів, здригаючись від конвульсій* (Б. Антоненко-Давидович); *Голова його була опущена на руки, все тіло здригалося в конвульсіях* (О. Бердник); *Бумблякевич театрально змахнув руками, випускаючи рушницю, і весь аж підскочив, вдаючи, наче одноріг здригнувся в конвульсіях* (Ю. Винничук); * Образно. *В гарячому світлі, вкритий мухами, увесь стіл був ніби живий, ворушився і здригувався в конвульсіях* (І. Нечуй-Левицький).

КОНВУЛЬСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Те саме, що **ко́рчитися.** *Руки юнака конвульсували, стискуючи велосипедне кермо* (із журн.); *Під час і після землетрусу людина, яка потрапила під завали, конвульсує під уламками* (з газ.).

КО́НГА, и, *ж.* Латиноамериканський ударний інструмент зі шкіряною мембраною. *Грають на конзі руками або застосовують палички від малого барабана чи литавр* (з наук.-попул. літ.); *Конги використовують у звичайних ритмових танцях і під час проведення карнавалів* (з навч. літ.); *Нова конга видавала дивовижні звуки, наповнювала ритмом запальний танець* (із журн.).

КОНГЕНІА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* Споріднений, близький духом, розумом, талантом і т. ін.; відповідний. *"Пан Тадеуш", не раз перекладений на російську мову.., чекає ще, на моє переконання, конгеніального перекладача* (М. Рильський); *Повість М. Коцюбинського "Тіні забутих предків" дала життя конгеніальним творам образотворчого мистецтва, кіно, балету* (з наук. літ.); *Комп'ютерне моделювання мови виявляється конгеніальним, майже ідентичним до моделювання інтелекту* (з наук. літ.); *Виконані І. Франком переклади шедеврів світової літератури визнані конгеніальними* (із журн.).

КОНГЕНІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **конгеніа́льний.** *Конгеніальність перекладів М. Лукаша легко пізнати, якщо порівняти їх з оригіналами творів* (з наук.-попул. літ.); *Цікавими є такі проекти, в яких можна виявити ідеал конгеніальності джерелу натхнення* (із журн.).

КОНГЕНІА́ЛЬНО. Присл. до **конгеніа́льний.** *Конгеніально зроблені переклади видатного митця є досконалим зразком роботи майстра з оригіналом* (із журн.); *Це ж просто конгеніально — поставити копірайт не на книжку, статтю чи винахід, а на себе самого!* (з газ.).

КОНГЕ́РО, *невідм., ч.* Музикант, який грає на конгах. *Молодий конгеро вибивав якісь чудернацькі ритми на конгах* (із журн.); *Конгеро знав ціну власному інструменту, дбайливо доглядав його* (з газ.).

КОНГЕСТИ́ВНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до конгестії. *Чинниками, що зумовлюють розвиток конгестивного синдрому в тазових венах, є гіподинамія, тривале сидіння, переохолодження і т. ін.* (з наук. літ.); *Конгестивний простатит найчастіше виникає в тих чоловіків, яким властивий малорухомий спосіб життя* (з наук.-попул. літ.).

КОНГЕ́СТІЯ, ї, *ж., мед.* Приливання і ненормальне накопичення крові в якому-небудь органі. *Передумовами до розвитку хронічного запалення є венозний стаз, компресія вивідних протоків, конгестія* (з наук. літ.); *Венозна конгестія — це синдром, для якого характерне застоювання крові в тазових венах* (з навч. літ.).

КОНГЛОМЕРА́Т, у, *ч.* 1. *книжн.* Механічне, випадкове об'єднання чого-небудь різнорідного. *Так усе переплетено, перегнуто, погнуто, а йому ж треба .. з цього "конгломерату"* [металоконструкцій] *змонтувати стрункоажурне плетиво чудесних цехів* (Остап Вишня); *Кожна імперія — конгломерат народів* (В. Домонтович); *Світ — конгломерат причин і наслідків* (О. Бердник); *Величезний кельтський конгломерат, сформувавшись у центрі Західної Європи й од-*

ним із перших там озброївшись залізними обладунками, потім занепав (з наук. літ.); * У порівн. *Саме тут* [у в'язниці] .. *довідався* [Федір Пилипович] *про існування в країні багатьох різних партій .. та про багато іншого, що лягло конгломератом у голову і потребувало осмислення* (А. Іщук).

2. *екон., юр.* Об'єднання фірм; юридична особа, до складу якої входить кілька компаній. *Конгломерати утворюються шляхом поглинання великою компанією кількох десятків малих і середніх фірм різних галузей і сфер діяльності, що не мають між собою виробничих, збутових чи інших функціональних зв'язків* (з наук. літ.); *Конгломерати є публічними компаніями, акціями яких торгують на фондових біржах* (з навч. літ.).

3. *геол.* Осадова порода з різних мінералів, зв'язаних іншою породою. *Серед гальок у конгломератах часто зустрічаються заокруглені уламки польового шпату та граніту* (з наук. літ.); *За розміром уламків розрізняють конгломерат бриловий, валунний, гальковий* (з наук.-попул. літ.); *Конгломерат найчастіше є зцементованою галькою з домішкою тоншого матеріалу — алевриту, піску, гравію* (з навч. літ.).

КОНГЛОМЕРАТИ́ВНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **конгломера́тний.** *Конгломеративне злиття відбувається під час об'єднання фірм різних галузей за умови, що вони не мають прямих технологічних і торгових зв'язків* (з наук. літ.); *Конгломеративна диверсифікація робить фірму стійкою та недоступною щодо поглинання* (з наук.-попул. літ.); *До штучних матеріалів конгломеративного зразка належать різноманітні розчини й бетон* (з навч. літ.).

КОНГЛОМЕРА́ТНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до конгломерату. *Конгломератна інтеграція ґрунтується на змішаній формі горизонтальної й вертикальної інтеграцій* (з наук.-попул. літ.); *Конгломератні особливості породи легко побачити на вертикальних зрізах ґрунту* (з навч. літ.).

КОНГЛОМЕРА́ТОВИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **конгломерати́вний.** *Конгломератовий різновид злиття фінансових фірм є досить поширеним у світі* (з наук. літ.); *Біля останнього перепаду в товщі пісковику простежується конгломератовий горизонт із численними піритовими вкрапленнями* (з наук. літ.).

КОНГЛОМЕРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *книжн.* Поєднання окремих предметів, об'єктів в одне ціле, в якому вони зберігають свої риси й властивості. *Вершництво скотарів — кочове, воно імперіалістичне, призводить до конгломерації народів і до поширення теренових меж* (В. Домонтович); *Створення потужних комунікаційних медіа-систем, або глобальних систем масової комунікації, відбувається завдяки концентрації й конгломерації* (із журн.).

2. *екон., юр.* Те саме, що **конгломера́т** 2. *Конгломерацією може бути сукупність фірм, які не мають яких-небудь виробничих основ, але об'єднані організаційними або фінансовими зв'язками* (з навч. літ.).

КОНГЛЮТИНА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Імунологічна реакція склеювання еритроцитів або бактерій. *Реакцію конглютинації застосовують для діагностики запалення легенів великої рогатої худоби* (з наук.-попул. літ.); *Конглютинація відбувається під дією відповідних антитіл* (з навч. літ.).

КОНГОЛЕ́ЗЕЦЬ *див.* **конголе́зці.**

КОНГОЛЕ́ЗКА *див.* **конголе́зці.**

КОНГОЛЕ́ЗЦІ, ів, *мн. (одн.* **конголе́зець,** зця, *ч.;* **конголе́зка,** и, *ж.).* Населення Конго. *Мій приятель Перфецький, потрапивши до якогось помешкання на Швабінгу.., зненацька побачив у тому помешканні їх усіх: курдів, пакистанців, палестинців, маврів, кхмерів, гаїтян, таїтян, тайців, алтайців, конголезців, бангладешців* (Ю. Андрухович).

КОНГОЛЕ́ЗЬКИЙ, а, е. Прикм. до **конголе́зці** і Конго. *Конголезький рух був єдиним фронтом, який зосередив зусилля різних політичних сил задля здобуття незалежності* (з наук.-попул. літ.); *Конголезький довгокрилий папуга має черевце з блакитними штрихами, лоб, згин крила і штанці — помаранчево-червоні* (з навч. літ.); *Конголезький франк було введено в обіг у 1998 р.* (із журн.).

КОНГРЕ́В, у, *ч., поліг.* Нанесення тисненням рельєфного зображення на палітурки та інші поліграфічні вироби. *Конгрев застосовують для виготовлення візитних карток, фірмових бланків, запрошень та ін.* (з наук.-попул. літ.); // Зображення, отримане таким способом. *При конгреві зображення наносять за допомогою штампа з поглибленим малюнком та опуклим тисненням* (з навч. літ.).

КОНГРЕ́ВНИЙ, а, е, *поліг.* Прикм. до **конгре́в.** *Конгревне тиснення широко використовують у рекламі, дизайні, у виготовленні сувенірної чи іміджевої продукції* (з наук.-попул. літ.); *Для конгревного друку застосовують спеціальні кліше* (з навч. літ.).

КОНГРЕГАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до конгрегації. *Конгрегаційне жіноче відгалуження бенедиктинок, а також бенедиктинці східного обряду, організовані за сприяння митрополита Андрея Шептицького, повністю визнають основний статут ордену* (з газ.); *Конгрегаційна церква була призначена для вузького кола освічених людей* (з навч. літ.); *Конгрегаційна ухвала є обов'язковою для виконання в чернечих і парафіяльних громадах* (із журн.); // Зала, признач. для конгрегації (у 2, 3 знач.). [М а з е п а:] *Одержали вже з скарбу все, що треба, На новий зал конгрегаційний?* [Ч е р н е ц ь:] *Так!* (Л. Старицька-Черняхівська); *У конгрегаційній залі відбувається урочисте посвячення в студенти* (з газ.).

КОНГРЕГАЦІОНАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Радикальна гілка англійського кальвінізму, що стверджувала автономію кожної помісної спільноти (конгрегації). *Конгрегаціоналізм відстоює організацію управління християнською церквою, в основу якої покладено принцип незалежності кожної помісної громади вірян (конгрегації) від світських або церковних властей і повна їх самостійність* (з наук.-попул. літ.); *Конгрегаціоналізм заперечує необхідність не тільки вселенської, а й загальнонаціональної церкви, оскільки подібні організації мають велику бюрократію* (з навч. літ.).

КОНГРЕГАЦІОНАЛІ́СТ, а, *ч.* Прибічник конгрегаціоналізму. *Ієрархії в конгрегаціоналістів немає: покликаючись на приклад першої християнської громади, вони не визнавали між мирянами й духовними тієї різниці, на якій наполягали інші церкви* (з наук.-попул. літ.); *Конгрегаціоналісти стверджували, що священнослужителі мають обиратися помісною церквою (конгрегацією)* (з наук.-попул. літ.).

КОНГРЕГА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Об'єднання католицьких монастирів, що додержуються одного статуту. *Бенедиктинські конгрегації усього світу ґрунтуються на одному статуті* (з наук.-попул. літ.); // Помісна протестантська церква, громада; релігійне об'єднання, що охоплює служителів та членів церкви. *Феодальна Європа в часи Реформації ініціювала гоніння на представників протестантської релігійної конгрегації* (з навч. літ.).

2. Адміністративний орган, що входить до складу Римської курії. *Можемо і мусимо — увзглядними* [сприймати] *лише переміни, заведені провінціальним собором руським Замойським і потверджені конгрегаціями римськими та папою* (Г. Хоткевич); *Свята конгрегація вимагає, щоб він якнайшвидше перейшов до іншої родини* (З. Тулуб); *Конгрегацію очолює префект, яким зазвичай є кардинал* (з наук.-попул. літ.); *Конгрегація для східних церков є однією з дев'яти конгрегацій Римської курії, яка відповідає за зв'язки зі східними католицькими церквами* (з навч. літ.).

3. Академічні збори, які є дорадчим органом в англійських університетах. *Конгрегація університету запропонувала наглядовій раді навчального закладу переглянути можливість участі студентів першого курсу в наукових проектах* (із журн.).

КОНГРЕ́С, у, *ч.* 1. З'їзд, нарада з широким представництвом, перев. міжнародного характеру. *Матушки .. сиділи рядком попід стінами, неначе поважні дипломати на конгресі* (І. Нечуй-Левицький); *Я пропоную скликати конгрес світових держав і ухвалити на ньому — поставити в певних пунктах земної кулі потужні електростанції* (Б. Антоненко-Давидович); *Зберігаючи у свої сімдесят п'ять тверду бездоганну пружність, він часто пускався в подорожі по всіляких конгресах і конференціях на всіх материках і континентах світу* (Ю. Андрухович); *Щоп'ять років у столиці однієї зі слов'янських країн збираються міжнародні конгреси славістів, організатором яких виступає Міжнародний комітет разом із національними комітетами багатьох країн* (з газ.).

2. Законодавчий орган (парламент) у США та більшості латиноамериканських країн. *Американський конгрес постановив вибити на честь свого першого військового капітана бронзову медаль* (В. Малик); *Починаючи з 1960-х років, Національний конгрес засідає в новій столиці країни — Бразиліа* (з наук.-попул. літ.); *Американський парламент — конгрес — складається з двох палат* (з навч. літ.); *Контрольно-фінансова функція конгресу США за діяльністю органів адміністрації реалізується головним контрольним управлінням шляхом проведення перевірок, ревізій, аналізу й оцінки діяльності виконавчих органів* (із журн.).

КОНГРЕСВУ́МЕН, *невідм., ж.* Жінка — член конгресу (у 2 знач.). *Конгресвумен запевнила, що в американському уряді є достатньо прихильників України* (із журн.); *Конгресвумен з українським корінням Марсі Каптур багато уваги приділяє посиленню співпраці Сполучених Штатів Америки з Україною* (із журн.).

КОНГРЕСИ́СТ, а, *ч.* 1. Учасник конгресу, конференції. *Для урочистого відкриття зібрання конгресисти зібралися у великій актовій залі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки* (із журн.).

2. Те саме, що **конгресме́н.** *На погоджувальній нараді конгресисти двічі обговорювали доповнення до бюджету Сполучених Штатів Америки на майбутній рік* (із журн.).

3. Член Індійського національного конгресу (політичної партії Індії). *Значний внесок у формалізацію руху за незалежність Індії зробили ліві конгресисти, які свого часу почали створювати регіональні ліги незалежності* (із журн.).

КОНГРЕСМЕ́Н, а, *ч.* Член конгресу (у 2 знач.). *В Сполучених Штатах якраз у розпалі передвиборна кампанія, конгресменам доводиться маневрувати між двох вогнів...* (О. Гончар); *Франклін Делано Рузвельт здійснював свої реформаторські кроки через опозиційний йому конгрес, фактично шантажуючи конгресменів* (із журн.); *Найемоційніше американський президент закликав конгресменів проголосувати за закон, що посилює контроль за вогнепальною зброєю* (з газ.).

КОНГРЕ́СО́ВИЙ, а, е. Стос. до конгресу (у 2 знач.), пов'язаний з ним. *Конгресові комітети заздалегідь обговорюють і деталізують усі пункти бюджетного кодексу на майбутній рік* (з наук.-попул. літ.); *Засідання конгресових комітетів підготовчий комітет організовує відповідно до тематичних напрямків* (із журн.).

КОНГРУЕ́НТНИЙ, а, е. 1. *спец.* Який при накладанні на інший об'єкт повністю збігається з ним відповідними кутами, відрізками і т. ін. *Поділом ребер на три рівні частини куб розбивають на 27 конгруентних кубиків, після чого центральний кубик та шість прилеглих до нього кубиків вилучають* (з наук. літ.); *Дві фігури конгруентні, якщо вони мають однакову форму та розмір* (з навч. літ.).

2. *мат.* Який пов'язаний з іншим алгебраїчним об'єктом стабільним відношенням еквівалентності на алгебраїчній основі. *Конгруентна матриця; Лінійний конгруентний метод.*

3. Такий, у якого думки, слова й учинки не суперечать одні одним. *Із конгруентною людиною дуже приємно спілкуватися, коли вона конгруентна у своєму вияві доброзичливості, але також можна відчути глибокий страх, коли вона конгруентна у вияві гніву* (з наук.-попул. літ.).

4. *лінгв.* Зіставний, порівнюваний. *Для конгруентних синонімів властиве регулярне зміщення чи заміщення їхньої сполучуваності* (із журн.).

КОНГРУЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **конгрує́нтний.** *Теорема Коші про багатогранники – це ознака конгруентності опуклих багатогранників* (з наук. літ.); *В евклідовій системі конгруентність — наріжне поняття, еквівалентне рівності для чисел* (з навч. літ.); *Конгруентність або її відсутність у власній поведінці не завжди усвідомлюється індивідом, але практично завжди відчувається в поведінці іншого через його лестощі, брехню, коли хтось із сумним виглядом говорить про те, як йому весело* (з наук. літ.); *Автор робить висновок про конгруентність у легенді й казці тотемних образів (вовка, собаки, кішки), числової символіки, хатнього інтер'єру, образу трьох доріг, гіперболізації богатирської сили, мотивів випробовування коня* (з наук.-попул. літ.).

КОНГРУЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Сукупність ліній у просторі, для якої справедлива умова, що через будь-яку точку простору можна провести тільки одну лінію з цієї сукупності. *Конгруенцією променів є така сукупність ліній у просторі, особливістю якої є відсутність перетину ліній між собою* (з наук. літ.).

2. *мат.* Відношення еквівалентності на алгебричній основі, що зберігається при основних операціях. *Будь-яка конгруенція породжує відповідну систему — розбиття алгебраїчної системи на певні класи еквівалентності* (з наук. літ.); *У лінійній алгебрі дві речові (комплексні) матриці A і B називаються конгруентними, якщо існує невироджена матриця* (з наук. літ.); *Питанням конгруенції займалися Л. Ейлер, П. Ферма, Б. Паскаль* (з навч. літ.); // Збіг геометричних фігур при накладанні одна на одну. *Конгруенція фігур указує на збереження незмінності відстані між їхніми двома відповідними точками* (з наук. літ.).

3. *біол.* Відповідність у будові й поведінці особин, що розвиваються в їх внутрішньовидових взаємовідношеннях. *Конгруенція є визначальною в поведінці самиць і самців багатьох тварин у їхній шлюбний період* (з наук. літ.).

КОНДА́К, á, *ч.* Коротка церковна пісня, що славить Бога, Богородицю або святих. *Пішов він* [Заєць] *до Микити, Той, бач, мав його навчити Тропарів і кондаків* (І. Франко); *Дід Андрій завернув у село, розпочинаючи акафіста далі від того кондака, на якім зупинився, розмовляючи з козаком* (А. Чайковський); *Доокола дві тисячі літ кипить життя, все змінилося, само обличчя землі стало іншим, а тропарі й кондаки співають усе на тих же вісім гласів* (Г. Хоткевич); *Богослужби, воскресний канон, тропарі, кондаки, церковні книги — усе те треба було знати добре* (Б. Лепкий).

КОНДАКА́Р, я́, *ч.* Збірник церковних співів-кондаків із музичною системою запису: безлінійного нотопису й знаменною нотацією. *Наукове дослідження кондакарів почалося з середини XIX ст.* (з наук. літ.); *Кондакар є суто жанровою нотованою книгою, що використовувалася для навчання церковного співу* (з навч. літ.).

КОНДАКА́РНИЙ, а, е. Стос. до кондака і кондакаря. *Кондакарна мелодика за походженням є візантійською, що активно використовувалася в Київській Русі* (з наук. літ.); *Для відбиття особливостей виконання кондаків використовували кондакарний лінійний запис, який існував на Русі в XI–XIV ст. поряд із крюками* (з наук.-попул. літ.).

△ **Кондака́рна нота́ція** *див.* **нота́ція²; Кондака́рний спів** *див.* **спів.**

КОНДВИ́РОБИ, ів, *мн.* Скорочення: кондитерські вироби. *Доручаємо купувати все знавцю кондвиробів Кірі* (О. Копиленко); *Значною популярністю користуються серед дітей кондвироби екзотичної форми* (із журн.); *В обласному центрі відтепер щодоби буде на дві тонни кондвиробів більше* (з газ.).

КОНДЕНСА́Т, у, *ч.* Продукт, який утворюється внаслідок конденсації (у 1 знач.). *Розглянуто випадок, коли аварія відбувається в період інтенсивного випадання опадів, унаслідок чого потрапляння шкідливих речовин (паливно-мастильних матеріалів, нафти, вуглеводневого конденсату, попутно-пластових вод) у поверхневі води стає найвірогіднішим* (з наук. літ.); *Молекула пари, зіткнувшись із поверхнею конденсату, може перейти в конденсований стан* (з наук. літ.); *Для стікання конденсату у фундаменті закладено спеціальну канавку з боковими відводами* (з наук.-техн. літ.).

КОНДЕНСА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **конденса́т.** *Надано рекомендації щодо конструювання теплообмінної поверхні з ребристих труб за умов утворення на них конденсатної плівки* (з наук.-техн. літ.); *Процес витіснення нафти водою намагалися вдосконалити, застосовуючи конденсатну облямівку на контакті вода — нафта й нагнітання теплої води* (з наук.-попул. літ.).

КОНДЕНСАТОПРОВІ́Д, во́ду, *ч.* Провід для перекачування газового конденсату. *Конденсатопровід використовують для перекачування стійкого газового кондесату з району видобування на газопереробний завод або нафтохімічний комбінат* (з наук.-техн. літ.); *Діаметри конденсатопроводів обирають залежно від теплових навантажень ділянок, характеристик конденсату* (з навч. літ.).

КОНДЕНСА́ТОР, а, *ч.* 1. Апарат, у якому відпрацьована пара будь-якої рідини охолоджується й перетворюється на цю рідину. *Треба було б звернути увагу на конденсатори, де пара масла .. стає рідиною* (Ю. Шовкопляс); *Особливі прилади, конденсатори, виловлюють з повітря ту вологу, яка випаровується нашими тілами під час дихання чи крізь пори тіла* (В. Владко); *Представники компанії зазначили, що з кожуха конденсатора системи кондиціонування волога може потрапити в модуль контролю подушок безпеки й спричинити там коротке замикання* (із журн.).

2. Прилад для нагромадження електричних зарядів, що складається з двох або кількох ізольованих провідників. *У новому пристрої нейрони замінюються особливими пристроями — резисторами, конденсаторами й котушками* (з наук. літ.); *Будь-який фрагмент гірської породи можна уявити у вигляді електричного ланцюга, де конденсатори — зерна кварцу, мінерали-діелектрики — опори високих омів* (з навч. літ.); *Проводи, що йдуть до конденсатора, мають бути такого ж діаметра, як і дроти підсилювача* (із журн.).

3. *перен.* Те, що конденсує (у 3 знач.), зосереджує що-небудь. *Кожна мова як засіб формування і вираження думки має потенційні можливості бути конденсатором усіх здобутків людської цивілізації* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Холоди́льний конденса́тор,** *спец.* — теплообмінний апарат, признач. для охолодження й конденсації пари холодильного агента після його стиснення в компресорі. *За видом охолоджувального середовища холодильні конденсатори поділяють на вертикальні й горизонтальні* (з наук.-попул. літ.); *Для відведення теплоти в холодильному конденсаторі використовують повітря або воду, відповідно розрізняють конденсатори з повітряним або водяним охолодженням* (з навч. літ.).

КОНДЕНСА́ТОРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **конденса́тор.** *На Миколаївському конденсаторному заводі розпочато виробництво телевізорів за новітніми технологіями* (з газ.); *Конденсаторна волога; Конденсаторні дроти;* // До якого входить конденсатор. *Дія конденсаторного мікрофона ґрунтується на використанні електричного конденсатора* (з наук.-техн. літ.); *Параметри режиму електричної мережі практично не впливають на чутливість роботи захисту конденсаторних батарей* (з навч. літ.); // Признач. для конденсатора. *Конденсаторне обладнання (комутаційні й фільтрові конденсатори) має обмежену номенклатуру* (з наук.-техн. літ.); *Конденсаторне мастило застосовують для просочення паперової ізоляції конденсаторних котушок* (з навч. літ.).

КОНДЕНСАЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до конденсації (у 1, 2 знач.), пов'язаний з нею. *Основною особливістю конденсаційних електричних станцій є забезпечення умов максимально повного перетворення енергії пари, виробленої в котлі, у механічну енергію обертання турбогенератора, а потім в електричну енергію* (з наук. літ.); *Конденсаційні аерозолі утворюються під час конденсації пари* (з наук.-попул. літ.); *Конденсаційна система опалення має основою конденсаційний газовий котел* (з газ.); // Признач. для конденсату. *Конденсаційний насос використовують для перекачування конденсату в системах охолодження* (з навч. літ.); // Одержаний шляхом конденсації. *Конденсаційні води утворюються внаслідок конденсації пароподібної води в порах та тріщинах гірських порід здебільшого в зонах аерації* (з навч. літ.); *Літальний апарат залишає після себе конденсаційний слід на великій висоті* (із журн.).

2. Стос. до застосування конденсаторів (у 1–2 знач.). *На всіх великих теплових і атомних електростанціях для приводу електричних генераторів застосовуються конденсаційні турбіни* (з навч. літ.); *Конденсаційні одноконтурні котли стали основним типом газових котлів у сучасних опалювальних системах* (із журн.).

КОНДЕНСА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Перехід пари, газу в рідинний або кристалічний стан. *Для конденсації необхідно, щоб повітря перебувало в стані насичення або навіть перенасичення, що досягається відповідним пониженням температури повітря* (з наук. літ.); *В атмосфері перебуває велика кількість аерозолів, на яких конденсація перенасиченої водяної пари з подальшим формуванням опадів практично не обмежена* (з навч. літ.).

2. Згущення, ущільнення, нагромадження чого-небудь. *Пластичні властивості металів істотно залежать від щільності дислокацій та їх взаємодії з атомами домішок, конденсації цих атомів на дислокаціях* (з наук. літ.); *Вологий режим зовнішніх огороджень пов'язаний із теплотехнічним, яким визначається й процес конденсації вологи з повітря приміщення* (з наук.-техн. літ.); *Краплі і кристали хмар та опадів, виникаючи на іонах як на ядрах конденсації, можуть бути носіями електричних зарядів — блискавок різної сили* (з наук.-попул. літ.); *Моя машина набула ближчого до дійсності вигляду. З конденсації сонячного тепла перейшла до електрики, бо ж наш край незабаром матиме джерела електричної енергії надзвичайної потужності* (Д. Бузько); *У світі негативних енергій всі процеси відбуваються по законах* [за законами] *Античасу. Там здійснюється конденсація енергії* (О. Бердник).

3. *перен.* Про стислість вислову, лаконічність викладу і т. ін. *Афористика у творах Великого Кобзаря є не лише засобом конденсації думки, а й засобом розкриття особливостей поетичної мови взагалі* (з наук. літ.); *Безсполучниковий виклад характеризується виразнішим інтонаційним малюнком, ніж сполучниковий, дозволяє досягти місткої емоційної конденсації та експресії* (з наук. літ.).

КОНДЕНСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **конденсува́ти.** *Конденсований фосфор у коронках добре шліфується й полірується вакуумним методом* (з наук.-попул. літ.); *Взяли іншу лампу, всю вкриту зовні нікелевою листвицею з конденсованою відтулиною для променів, і стали наводити на книжку* (М. Івченко); *Нафта, торф та інші види палива — все це конденсована енергія, яку ми безжалісно витрачаємо сторіччями* (В. Владко); *Паралельні форми, коли прикметник вимагає після себе прийменника або виступає без нього, треба знати, особливо літераторам, коли розмір і ритм тексту потребують конденсованого вислову: "близький смерті", "цікавий знати" тощо* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *у знач. прикм.* Який сконденсувався (у 1 знач.). *Велетенські вікна, здається, всотують у себе світло потужних електроламп і конденсованими пасмами передають його на майдан* (І. Кириленко); *Дуже часто молекули в конденсованому стані можуть виконувати броунівський поворотний рух* (з наук. літ.).

3. *перен.* Стислий, лаконічний. *Усі свої .. спостереження зібрав .. Мирний, скупчив ув одну картину, синтезував у конденсованому образі, який вартий того, щоб зайняти почесне місце в .. літературі всіх часів і народів* (С. Єфремов); *Прислів'я — конденсований художній твір, підпорядкований ритмові логічному й зовнішньому, твір, що подобається своєю закінченістю, влучністю й можливістю різноманітного життєвого застосування* (з наук. літ.).

КОНДЕНСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конденсо́ваний** 3. *Конденсованість смислового наповнення загадки досягається влучністю її висловлення* (з наук. літ.); *Багатьох у мовленні П. Целана завжди вражає конденсованість думки й почуттів, його намагання продертись крізь матерію мови до свого читача* (із журн.); *Люблять В. Стефаника читачі за конденсованість і силу слова* (з газ.).

КОНДЕНСО́ВАНО. Присл. до **конденсо́ваний** 3. *Усний спосіб життя пісні вимагає, щоб думка в ній була висловлена коротко, конденсовано* (з наук. літ.); *Я не поет, але читаю чимало віршів і думаю, що є певний поетичний уплив на мою прозу, на якому й тримається конденсовано весь текст* (із журн.).

КОНДЕ́НСОР, а, *ч., спец.* Оптичне скло, що збирає проміння від джерела світла й направляє його на освітлюваний предмет. *Конденсор є обов'язковим складником діаскопів, фотозбільшувачів, мікроскопів, кінопроекційних апаратів* (з наук.-попул. літ.); *При роботі з денним освітленням конденсор потрібно підіймати до рівня предметного столика* (з навч. літ.); *При дослідженні незабарвлених препаратів конденсор опускають* (із журн.).

КОНДЕ́НСОРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **конде́нсор.** *Вузол освітлювача складається з конденсорної лінзи в нерухомій оправі, яка за допомогою перехідної втулки монтується на ковзній оправі, що її можна рухати вздовж тубуса та фіксувати стопорним гвинтом* (з наук. літ.); *У новому мікроскопі є електронна гармата, низка конденсорних лінз, об'єктивна лінза й проекційна система, що відповідає окуляру* (з наук.-техн. літ.).

КОНДЕНСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конденсува́ти** і **конденсува́тися.** *В далекі часи .. вживали шліфовані поверхні, які відбивають світло. Такі речі використовували, крім побуту, в астрономії, для конденсування променів далеких світил* (О. Бердник); *Засоби від конденсування вологи застосовують у тому разі, коли в атмосфері відсоток вологості перевищує допустимі норми* (з наук.-попул. літ.).

КОНДЕНСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Перетворювати пару, газ у рідинний або кристалічний стан. *Екологічною умовою перебігу обмінних процесів у ґрунті є те, що верхні шари його поглинають і утримують атмосферні опади, конденсують пароподібну вологу* (з наук. літ.); *Атоми титану випаровують і спрямовують на реакцію з газоподібним вуглеводнем. Потім одержану речовину конденсують* (з наук.-попул. літ.); *Співробітники місцевого університету машинобудування та технологій розробили спеціальну установку, здатну збирати вологу з повітря й конденсувати її в питну воду* (із журн.); * Образно. *Я мріяла: винайти б таку машину, що конденсувала б спеку, розтоплювала б цей гидкий пісок і обертала його на скляний брук* (Д. Бузько); *Кольори, звуки. Їх можна конденсувати. Як каву* (У. Самчук).

2. Нагромаджувати (електричні заряди, силові потоки і т. ін.). *У батареях, що перезаряджаються, перебіг хімічних реакцій може бути зворотним основному напряму — тоді батарея буде конденсувати електрику* (з навч. літ.).

3. *перен.* Згущувати, скупчувати, ущільнювати. *З Києва він повернувся, конденсуючи в своєму настрої темні вра-*

ження від рішучих лікарських діагнозів, від жахливої загибелі Надії Загірної (Л. Смілянський); *Трапляються такі години й місця, коли світлоносний час, конденсуючи досвід і уяву, пронизує непродихним щастям, мов обхукує, замовляє від злих зашпорів нетлінну душу* (Є. Пашковський); // Зосереджувати. *Чимало відносних прикметників конденсує в собі значення цілих описових зворотів* (з наук. літ.); *Найбільшу силу таланту Б. Лепкий засвідчив у малих прозових творах (новела, оповідання, поезія в прозі), які найповніше конденсують у собі глибоке знання автором народного життя, уміння письменника по-своєму його художньо осмислити* (з наук.-попул. літ.); *Це був час мітингів, декларацій, лозунгів, листівок, час крилатого слова, що максимально конденсувало в собі потреби дня* (з публіц. літ.); // Досягати стислості, максимальної змістовності. — *Іди!* — *сказав Зеленко, ніби конденсуючи в цьому слові вирок і висновок всієї групи солдатів* (Гео Шкурупій); *Мовлення завжди індивідуальне, а культурний простір для осмислення події формується соціумом через використання традиційних форм, які конденсують досвід попередніх поколінь і доносять цінності* (з наук. літ.); *Заголовки мають інколи інформаційний характер і містять здебільшого вказівку на жанр твору або ж є авторськими образними визначеннями, що конденсують провідну ідею проповіді* (з рел.-церк. літ.); *Конденсувати виклад.*

КОНДЕНСУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Перетворюватися в рідинний або кристалічний стан (про пару, газ). *Конденсуючись, пара віддає ту кількість теплоти, яка пішла на її утворення* (з наук.-попул. літ.); *При низькій температурі аміак конденсується, і з нього, очевидно, складаються видимі хмари Юпітера* (з навч. літ.); *Точка роси — це температура, до якої повинно охолонути повітря, щоб водяна пара, що міститься в ньому, досягнувши стану насичення, почала конденсуватися в росу* (із журн.).

2. Нагромаджуватися, ущільнюватися (про електричну енергію, силові потоки і т. ін.). *Заряди статичної електрики можуть конденсуватися на людях при користуванні взуттям із підошвами, що не проводять електричний струм, білизною й одягом із шерсті, шовку й штучних волокон* (з наук.-попул. літ.); *Атоми вуглецю, концентрація яких у газовій оболонці навколо зірки може несподівано зростати, дуже швидко конденсуються в пилинки, які й послаблюють її світло* (з навч. літ.); *Конденсуватися електрика може в будь-якій речі й у будь-якому місці* (із журн.).

3. *перен.* Збиратися, згущуватися, скупчуватися. *Простір скупчується, конденсується й зсувається з будівлі літер* (Гео Шкурупій); *Якось інстинктивно відчула* [Надійка]: *в кімнаті конденсується таке незвичайне, таке високе напруження, що від нього аж у вухах дзвенить* (В. Козаченко); // Зосереджуватися. *У фотографіях так само конденсується людська думка, як і в усьому, до чого доторкується людина* (П. Загребельний); *Зараз уся Філаретова злість, густа й чорна, як дьоготь, увесь його страх перед світом, що вирвався з-під сильних рук і мчиться хтозна-куди, конденсується на Іванові* (В. Дрозд); *Кожне речення Сверстюкове змістовне й невипадкове — у ньому конденсується не просто інформація, а енергія вистражданої думки* (з наук. літ.).

4. *тільки недок.* Пас. до **конденсува́ти** 1. *У конденсаторах пара конденсується при низькому тиску за наявності газів, які не конденсуються* (з наук. літ.); *Гаряча плазма в короні охолоджується й конденсується під дією сильних магнітних полів, які змушують її рухатися певними лініями* (з наук.-попул. літ.); *Під дією теплового ефекту водяна пара конденсується на стінках другого теплообмінника газового котла й віддає приховану теплову енергію воді* (із журн.).

КОНДИКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **конди́кція.** *У разі зникнення зданих на зберігання речей мешканці, пасажири могли заявити кондикційний позов до господарів заїжджих дворів, готелів і кораблів* (з наук.-попул. літ.); *Кондикційні зобов'язання — інститут зобов'язального права, норми якого регулюють відносини, що виникають із набуття та/або збереження майна* (з навч. літ.).

КОНДИ́КЦІЯ, ї, *ж., заст.* У римському праві — абстрактний особистий позов у формулярному процесі, спрямований на певну грошову суму або річ. *У класичному праві набула поширення кондикція про повернення украденого, яка подавалася, поряд із штрафною кондикцією, лише власникові речі й переходила до спадкоємців* (з наук.-попул. літ.); *До кондикції вдавалися також у випадках неправомірного збагачення однієї особи за рахунок іншої* (з навч. літ.).

КОНДИЛО́МА, и, *ж., мед.* Місцеве вузликувате розростання шкіри або слизових оболонок у людини, спричинене вірусним ураженням. *Гострі кондиломи, часто іменовані статевими бородавками, є новоутвореннями шкіри й слизових тканин статевих органів, спричинені вірусом папіломи* (з наук. літ.); *Зливна кондилома утворюється, коли відбувається злиття окремих кондилом в одну, що має вигляд цвітної капусти* (з наук.-попул. літ.); *Кондиломи мають тілесний або рожевий колір* (із журн.).

КОНДИ́ТЕР, а, *ч.* Майстер, що виготовляє кондитерські вироби (цукерки, тістечка, торти і т. ін.). *Їхали на возах дворові слуги гетьманші: кондитер .. і кравець васильківський* (І. Нечуй-Левицький); *Хтось хрипким голосом розповідав про те, як працював колись кондитером у Москві* (П. Загребельний); *На щастя, кондитер, як родинну пам'ятку, зберіг і милиці* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Ліцеїсти — майбутні кухарі, кондитери, пекарі, продавці продовольчих і непродовольчих товарів, бармени, офіціанти* (із журн.); *Професія кондитера — надзвичайно затребувана на Закарпатті, адже маємо багатовікові кулінарні традиції* (з газ.).

КОНДИ́ТЕРКА, и, *ж.* 1. Жін. до **конди́тер.** *Кондитеркою вона стала нещодавно, але зовсім не шкодує, що життя так склалося* (із журн.); *У новому цеху працювали кондитерки — справжні майстрині* (з газ.).

2. *збірн., розм.* Кондитерська продукція. *Навіть після зняття митних обмежень вітчизняна кондитерка лишається значно дешевшою порівняно з європейською* (із журн.).

КОНДИ́ТЕРСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до солодощів (у 1 знач.). *Завдяки солодкому смаку глюкозу застосовують у кондитерському виробництві* (з навч. літ.); // Який виробляє солодощі (у 1 знач.). — *В мене дядько на кондитерській фабриці працює — в нього хіба ж такі шоколадні торти?* (Ю. Збанацький); *Чудові вироби випускала кондитерська фабрика "Фортуна нова" (теперішня фірма "Світоч")* (М. Андрусяк); *Різні види паток використовують переважно в кондитерському виробництві* (з наук. літ.); *Коли на тиждень зупинили для поточного ремонту кондитерський цех та пекарню, люди чи не щодня запитували, коли знову буде хліб та печиво нашого заводу* (з газ.); // Який торгує солодощами (у 1 знач.). *Для продажу власної продукції керівництво*

фабрики ініціювало відкриття спеціалізованого кондитерського відділу в супермаркеті (з газ.).

2. *у знач. ім.* **конди́терська,** кої, *ж.* Крамниця, в якій продають цукерки, тістечка, торти і т. ін., а також кав'ярня з ласощами. *О. Артемій .. забіг в кондитерську за паляницями та .. тістечками, накупив ласощів* (І. Нечуй-Левицький); *Дальшу зупинку зробив він коло вітрини кондитерської* (В. Підмогильний); *Талочка часто спиняла Чайку перед вітринами кондитерських* (Д. Бузько); *По дорозі зайшла* [Ніна] *до кондитерської, купила цукерок* (О. Донченко); *Він поводив себе, як багатий ласун у кондитерській* (М. Білкун).

Конди́терські ви́роби *див.* **ви́ріб.**

КОНДИЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який відповідає кондиції (у 1 знач.). *Поступове зниження кондиційного мінімуму вмісту урану в рудах пояснюють виснаженням родовищ багатих руд, різким зростанням попиту на уран* (з наук. літ.); *Кукурудза мала надто високу вологість, тож орендарі вирішили не витрачати чималі кошти на доведення зерна до кондиційних стандартів, сподіваючись, що це за них зробить морозна та суха погода* (із журн.); *У цьому році плануємо останній енергоблок звільнити від кондиційного ядерного палива й приступити до робіт із пошкодженим паливом* (з газ.); *Рівень цін на кондиційні партії соняшнику, напевне, перевищить торішній* (з газ.); *Решітки* [коньяку], *змішані зі слізьми, уже не мали кондиційної міцності* (В. Кожелянко).

КОНДИЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кондиційний.** *Ураховуючи весь комплекс показників посівної якості насіння, визначають його кондиційність* (з навч. літ.); — *Кондиційність твоєї гречки найвища* (М. Стельмах); * Образно. *Я розхвалював свій "товар"* [сина], *а те, що Аркадій Васильович міг не повірити у його високу кондиційність, мабуть, усі батьки отако вихваляють при вступі дітей, вирішив мазнути сірішою фарбою, яка б правдивіше відтінила ту, яскраву* (Ю. Мушкетик).

КОНДИЦІЙО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кондиціюва́ти.** *Майже всі заперечували Макаренкові, коли він запропонував герметичні вагони з кондиційованим повітрям* (М. Трублаїні); *Для визначення особливостей перебігу окремих метеорологічних процесів кондиційоване повітря подають у кільцеву порожнину, звідки воно через численні дрібні отвори, рівномірно розташовані колом, потрапляє у внутрішній канал, утворюючи низхідний потік* (з наук. літ.).

КОНДИЦІОНА́Л[1], а, *ч., книжн.* Прибічник, послідовник кондиціоналізму. *Кондиціонал заперечує поняття причини внаслідок того, що воно надто аморфне та ненаукове, і заміняє його поняттям сукупності умов* (з наук.-попул. літ.).

КОНДИЦІОНА́Л[2], а, *ч., лінгв.* Умовний спосіб. *Форми кондиціонала беруть активну участь у вираженні синтаксичної модальності речення* (з наук. літ.); *Кондиціонал існує в окремих індоєвропейських мовах, що успадкували його з індоєвропейської прамови* (з навч. літ.).

КОНДИЦІОНАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Ідеалістична філософська течія у природознавстві, головним чином у біології, представники якої заперечують поняття причини, зводять її до комплексу умов, створюваних спостерігачем. *Основоположником кондиціоналізму вважають німецького фізіолога Макса Ферворна* (з наук.-попул. літ.); *Кондиціоналізм виник у кінці XIX ст. у надрах ідей філософського позитивізму* (з навч. літ.).

КОНДИЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який обумовлений чим-небудь. *Засоби кондиціональної техніки призначені для створення умов, що сприяють виникненню інформації, яка може стати оперативно-розшуковою* (з наук. літ.); *Кондиціональна форма; Кондиціональний механізм.*

2. *лінгв.* Стос. до кондиціонала *(див.* **кондиціона́л**[2]*).* *Виражений умовно-наслідковий зв'язок, який називає причину наслідку, створює кондиціональний сегмент із каузальністю, яку мовець розглядає як активний чинник перетворення* (з наук. літ.); *Предметом кондиціональної логіки є вивчення істинності умовних пропозицій (зокрема умовного способу)* (з навч. літ.).

КОНДИЦІОНЕ́Р, а, *ч.* 1. Апарат, за допомогою якого повітрю в закритих приміщеннях надають потрібної температури й вологості. *Густі сади дихали ароматами стиглих плодів, з отворів кондиціонерів в обличчя віяв свіжий вітер* (О. Бердник); *Кондиціонер підтримував у кабінеті сталу температуру, повітря тут було свіже* (П. Загребельний); *У просторому холі працював кондиціонер, було сухо і прохолодно* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Штучний клімат у цехах підприємств, чисте, прохолодне повітря в кінотеатрах, літаках — усе це досягається завдяки використанню кондиціонерів* (із журн.); *Кабіна водія зернового комбайна має кондиціонер, там завжди чисте повітря й прохолодно* (з газ.).

2. Засіб для догляду за волоссям, який змінює його текстуру і зовнішній вигляд. *Сучасні кондиціонери були створені на початку XX ст.: в 1900 році на Всесвітній виставці в Парижі було представлено кондиціонер для пом'якшення волосся й бороди в чоловіків* (з наук.-попул. літ.).

КОНДИЦІОНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кондиціонува́ти.** *Розглянуто кондиціонований добривний матеріал, що містить похідну молочної кислоти, спосіб його одержання й використання* (з наук. літ.); *Усе більшою популярністю користуються автомобілі з кондиціонованим салоном* (із журн.); *До послуг гостей нового готелю кондиціонований більярдний зал на п'ять столів, розташований поруч із баром і рестораном* (з мови реклами).

КОНДИЦІОНУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для кондиціонування. *Особливою увагою гостей міста користується кондиціонувальний фонтан* (з газ.); *Погіршення взаємозалежних енергетичних і екологічних умов визначає доцільність заміни компресійної техніки в холодильних і кондиціонувальних установках* (із журн.); *Кондиціонувальний простір.*

КОНДИЦІОНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кондиціонува́ти;** кондиціювання. *До інженерних систем належать електро-, тепло-, водопостачання, кондиціонування та вентиляція, ліфтове обладнання, протидимовий та протипожежний захист, контроль загазованості* (з наук. літ.); *Неможливо експлуатувати великий супермаркет чи торговельний центр без пристроїв розпилювання ароматів, які часто-густо вбудовують у системи кондиціонування* (із журн.); *Вагони обладнані автоматичними розсувними дверима, апаратами для кондиціонування повітря з функцією підігрівання в зимовий період, буфетом* (з газ.).

КОНДИЦІОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що і без прям. дод.* Доводити до кондиції (у 1 знач.), до певної норми, до стандарту; кондиціювати. *Розроблена гідрофітна споруда здатна ефективно працювати й кондиціонувати малозабруднені зворотні води з меліорованих, сільськогос-*

подарських та урбанізованих територій, шахтні води після їх попереднього освітлення (з наук. літ.); *Питання про те, як правильно кондиціонувати квартиру, є досить складним, і його вирішення вимагає обов'язкового консультування з фахівцем* (із журн.).

КОНДИЦІОНУВА́ТИСЯ, ýється, *недок.* Пас. до **кондиціонува́ти.** *Існує кліматичне обладнання, в якому до одного зовнішнього блоку підключають декілька внутрішніх, тоді кожна кімната може кондиціонуватися індивідуально* (з навч. літ.); *Якщо ви вирішили облаштувати свою квартиру кондиціонером, треба врахувати об'єм приміщення, яке буде кондиціонуватися* (із журн.).

КОНДИЦІЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кондиціюва́ти.** *Енергію сонячних батарей можна було б використовувати для створення в кабіні нормальної температури та кондиціювання повітря* (М. Білкун); *Розпрощавшись із шикарною віллою на Грюн-стріт, він підшукав собі непогану і не дуже дорогу квартиру в тому ж районі, обладнав її досконалим апаратом для кондиціювання повітря* (М. Дашкієв); *Зовнішнє повітря має надходити у сховища очищеним від пилу відповідними системами кондиціювання* (з мови документів); *Багато виробників рекомендують для великих приміщень (наприклад, котеджів) двокамерний склопакет з енергозберігальним склом — поки що це найдієвіший спосіб зменшення витрат на опалення взимку й на кондиціювання — улітку* (із журн.); *Кондиціювання насіння.*

КОНДИЦІЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., що.* Те саме, що **кондиціонува́ти.** *Можна було встановити на всюдиході холодильні установки, які заодно кондиціювали б і озонували повітря* (М. Білкун); *Кондиціювати приміщення допомагають універсальні автономні системи, які повинен установлювати фахівець* (із журн.).

КОНДИЦІЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок.* Пас. до **кондиціюва́ти.** *Після механічної фільтрації вода кондиціювалася шляхом фільтрування через різні види активованого вугілля* (з наук.-техн. літ.); *Центральні промислові кондиціонери встановлюються за межами приміщень, що кондиціюються* (з мови документів).

КОНДИ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Якість, норма, яким повинні відповідати товар, матеріал і т. ін. *Весь вирощений молодняк реалізують на м'ясо при досягненні ним відповідних кондицій* (з наук. літ.); *Насіння зернових доведено до посівних кондицій і перевірено на схожість* (з газ.); *Тільки на сьомий день силос доходив до належної кондиції* (М. Дашкієв); [Дід Саливон:] *Гречка! Бачиш яка!? Таку кондицію знайдеш тільки в академії і в діда* (М. Стельмах); * Образно. *Пригадую, що писав листа кілька днів — перечитував написане, рвав і знову писав. Нарешті, коли лист був доведений до найвищої кондиції, я вручив його адресатці* (В. Минко).

2. *заст.* Умова договору, угоди. *— Якби я був якийсь авантюрний, не було б нічого легшого, як прийняти ваші кондиції, а потім обдурити вас* (Ю. Смолич); *За якимись хитрими кондиціями воєвода київський спровадив кілька .. бунтарських загонів за межі воєводства* (Іван Ле).

3. *тільки мн., заст.* Тимчасові підробітки домашніх учителів, репетиторів; приватні уроки. *Пішов до університету, і от, перші три роки, ані заглядав додому... він виїжджав на кондиції (до речі сказати, таким способом Микита зробився зовсім незалежний од батька з матеріального погляду)* (А. Кримський); *І ось він їде. Не в Північну Пальміру, куди одного разу влітку, коли він був — може, на щастя — на кондиціях, хотіли послати його і ще кількох семінаристів* (Б. Левін); *У четвертій інтермедії до драми Довгалевського зображено бурсаків-пиворізів, що мандрують Україною, шукаючи кондицій* (з навч. літ.).

КОНДОВИ́Й, á, é, *спец.* Який має щільну, міцну деревину й невелику кількість сучків (про хвойні дерева). *Деревина кондової сосни шарувата, смолиста* (з наук.-попул. літ.); *Сосна, що росла на височині з піщаним ґрунтом, матиме максимальну щільність, вона важка й смолиста, а деревина її має насичений темний червоно-бурштиновий колір. Такий найцінніший ліс називають кондовим* (з навч. літ.); // Який складається з дерев із такою деревиною. *Бальнеологічні властивості кондових деревостанів були відомі людям із давніх часів* (з наук. літ.).

КОНДОЛЕНЦІ́ЙНИЙ, а, е, *зах.* Який містить, виражає кондоленцію. *По смерті батька я вислав до неї кондоленційне письмо* (О. Кобилянська); *Сьогодні вичитав я у Вашому часописі про раптову смерть визначного письменника й незламного борця у визволенні України Івана Багряного. Замість кондоленційної телеграми надсилаю 100 франків у Ваш фонд* (з публіц. літ.); *Уляна Дячук запропонувала вислати до парафії кондоленційного листа* (з газ.).

КОНДОЛЕ́НЦІЯ, ї, *ж., зах.* Те саме, що **співчуття́** 1. *— Ваш шваґер лишився там, — головою кивнув* [Розстрига] *на захід. — Під Головчином були великі втрати. Кондоленція, мій пане...* (Б. Лепкий); *Прийміть мою кондоленцію з приводу смерті великої прихильниці й добродійки патріархату* (з рел.-церк. літ.).

КОНДО́М, а, *ч.* Те саме, що **презервати́в** 1. *Заходи, спрямовані на запобігання поширенню ВІЛ/СНІДу, містять інформування населення про природу захворювання, широке впровадження кондомів і профілактику ВІЛ-інфекції за допомогою препаратів, що застосовують місцево* (з наук. літ.); *Сучасні кондоми найчастіше виготовляють із латексу* (з наук.-попул. літ.); *Там, де раніше приймали та продавали книжки, тепер торгували всім, від чобіт до кондомів* (В. Діброва).

КОНДОМА́Т, а, *ч.* Різновид торговельних автоматів, признач. для продажу презервативів або засобів гігієни для жінок. *Традиційні місця розміщення кондоматів — громадські вбиральні, гуртожитки, нічні клуби* (з наук.-попул. літ.); *Як працює кондомат? Як і будь-який торговельний автомат: приймає купюри — видає продукцію* (із журн.).

КОНДОМІ́НІУМ, у, *ч., юр.* Спільне, колективне володіння якоюсь власністю. *У США та Канаді кондомініуми зводять у великих містах для розв'язання проблеми дефіциту земельних ділянок та забезпечення населення житлом* (з наук.-попул. літ.); *Різні форми кондомініумів є об'єднаннями власників житла — некомерційними споживчими організаціями* (з наук.-попул. літ.).

КО́НДОР, а, *ч.* Великий хижий птах родини американських грифів із головою та шиєю без пір'я, який живиться переважно падлом. *Стоїть закутий У клітку лев. А поруч з ним кондор розправив крила І гріє їх на сонці веснянім...* (О. Олесь); *Кондора було чудово видно. Його могутні крила сягали завширшки понад п'ятнадцять футів, він плавно линув у просторі, ледь змахуючи ними, бо великим птахам властива у льоті спокійна велич* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Кондор поширений у Південній та Північній*

Америці (з наук. літ.); *Самець кондора помітно більший за самку, що є рідкістю серед хижих птахів* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Тепер, як кондор над рябцями, він* [літак] *кружляв .. над ворожими головами* (П. Панч).

КОНДОТЬЄ́Р, а, *ч.* В Італії XIV–XV ст. — ватажок найманого військового загону, що служив різним європейським володарям. *На країну .. сильне військо наступило, — за французькими полками з різних сторін кондотьєри* (Леся Українка); *Це ж не якась кульгава конячина, що возить камінь із гірських кар'єрів. І не арабський огир сарацина, і не квадратні коні кондотьєрів* (Л. Костенко); *Поблизу церкви його увагу надовго .. прикував кінний пам'ятник кондотьєру* (Ю. Андрухович); *Кондотьєр скликав і розпускав загін на свій розсуд, укладав договори на ведення військових операцій, отримував гроші й розплачувався з найманцями* (з наук.-попул. літ.); *Серед кондотьєрів було чимало авантюристів. Часто вони після отримання плати за свою роботу переходили з одного табору в інший і шантажували своїх наймачів* (із журн.).

КОНДУЇ́Т, у, *ч., заст.* Журнал із записами про поведінку учнів у навчальному закладі або про реєстрацію виконаних робіт. *— Русин... Русин... Русин, — муркотів святий Петро. — Чекай хвилину, нехай я лише загляну до твойого* [твого] *кондуїту* (І. Франко); *Відсутність такої довідки* [про говіння] *записувалась у кондуїт, і подібний запис у кондуїті розцінювався при вступі до університету як політична неблагонадійність* (Ю. Смолич); *Уперше кондуїти було запроваджено в середині XIX ст. у Німеччині* (з наук.-попул. літ.); *До кондуїту передусім робили записи про різні проступки, що було причиною для внесення учня до списку неблагонадійних* (із журн.).

КОНДУЇ́ТНИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **кондуї́т.** *Кондуїтний лист заводили при вступі учня до гімназії* (з наук.-попул. літ.); *У квартирі-музеї видатного українського вченого-патофізіолога Олександра Богомольця представлено кондуїтний список учня ніжинської гімназії* (з газ.).

КОНДУЇ́ТОВИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **кондуї́тний.** *Кондуїтовий журнал.*

КОНДУ́КТ, у, *ч., муз.* Середньовічна пісня латинською мовою (перев. на християнську тему). *Ранні кондукти — одноголосні, написані в строфічній формі (іноді з рефреном)* (з наук. літ.); *Кондукти трапляються в нотних рукописах і музично-теоретичних трактатах переважно французького походження у XII–XIV ст.* (з наук.-попул. літ.); *Зацікавлення кондуктом згасло до середини XIII ст., імовірно, у зв'язку з бурхливим розвитком жанру мотету* (з навч. літ.).

КОНДУКТИ́ВНИЙ, а, е, *спец.* Який має властивість або здатність проводити тепло, звук, електричний струм. *Тепловий потік може мати різне походження: конвективне, радіаційне та кондуктивне* (з наук. літ.); *У разі концентрації частинок їхні кондуктивні тепловтрати не відрізняються від таких самих тепловтрат для поодиноких частинок* (з навч. літ.).

△ **Кондукти́вна тугову́хість** *див.* **тугову́хість; Кондукти́вний теплоо́бмін** *див.* **теплоо́бмін.**

КОНДУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **кондукти́вний.** *Вилучення специфічно зв'язаних білків проводять, використовуючи ступінчастий градієнт у разі збільшення кондуктивності розчину* (з наук. літ.).

КОНДУКТО́МЕТР, а, *ч.* Прилад, яким вимірюють електропровідність рідини або пари. *У роботі використовували стандарти калібрування солемірів, методики перевіряння солемірів та кондуктометрів морської води* (з наук. літ.); *Розчин в об'ємі 10 мл вивчають на наявність білків та вимірюють кондуктивність проб на кондуктометрі* (з навч. літ.).

КОНДУКТОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до кондуктометрії. *Кондуктометричний аналіз ґрунтується на зміні концентрації провідної речовини або хімічного складу середовища в просторі між електродами* (з наук. літ.).

КОНДУКТОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., спец.* Метод визначення концентрації розчинів солей, кислот, лугів вимірюванням їхньої електропровідності. *Кондуктометрія полягає у вимірюванні загальної провідності зразка* (з наук. літ.); *Кондуктометрію застосовують для швидкого визначення концентрації розчинів солей, кислот, для контролю складу деяких промислових розчинів* (з наук.-попул. літ.).

КОНДУ́КТОР¹, а, *ч.* Працівник залізничного транспорту, який супроводить поїзд і стежить за безпекою його руху, збереженням вантажу і т. ін. *Кондуктор свистів .. Експрес не рушав доти, доки не чіплявся останній пасажир* (І. Багряний); *Кондуктор помітив мене тільки тоді, коли поїзд ішов майже повним ходом* (Л. Смілянський); *Батько .. працює старшим кондуктором на залізниці* (Ірина Вільде); // Працівник міського транспорту, який продає квитки й стежить за порядком у трамваї, тролейбусі, автобусі. *Він почав якусь сварку з кондуктором, зчинився крик, трамвай зупинився* (І. Франко); *На пляжі почали з'являтися робітниці в червоних хусточках, чоловіки й жінки з портфелями, трамвайні кондуктори, робітники* (В. Домонтович); *У підлітка жевріє слабенька надія: опівночі проходить автобус, на якому працює кондуктором щирий і людяний дядько Крісті* (М. Дашкієв).

КОНДУ́КТОР², а, *ч.* 1. *техн.* Пристосування з постійними упорами, гніздами та кріпильними пристроями для збирання та фіксації оброблюваних деталей. *У роботі з кондуктором деталь розташовують так, що його напрямні визначають положення різального інструмента щодо оброблюваної деталі* (з наук.-попул. літ.); *Кондуктор накладають на оброблювану деталь і міцно скріплюють із нею* (з навч. літ.); *Четвертини кілець стали поруч, міцно закріплені в .. кондукторі* (В. Собко).

2. *гірн.* Елемент конструкції свердловини; колона обсадних труб, признач. для кріплення верхнього інтервалу свердловин із метою перекриття гірських порід, схильних до обвалення або поглинання промивною рідиною. *Кондуктор — перша обсадна металева колона, яку цементують. Глибина її спускання залежить від товщини зони аерації на площі буріння* (з наук.-техн. літ.); *У свердловині передбачено спуск кондуктора діаметром 426 мм на глибину 250 м* (з наук. літ.).

КОНДУ́КТОРКА, и, *ж.* Жін. до **конду́ктор¹.** *У вагоні .. головний інженер знайшов .. кондукторку Катерину* (І. Сенченко); *Кондукторка, чомусь суворо глянувши на неї* [Єльку], *оголосила, що автобус іде на Скарбне* (О. Гончар); *— Центральна! — оголосила кондукторка. Дмитро вийшов з вагона* (П. Автомонов); *Незважаючи на штовханину, у людей був добрий настрій і вони весь час весело перегукувались і з кондукторкою, і між собою* (В. Нестайко).

КОНДУ́КТОРНИЙ, а, е. 1. *техн.* Прикм. до **конду́ктор² 1.** *Кондукторна втулка, встановлена з можливістю обертан-*

ня та осьового переміщення, має різальну частину (з наук.-техн. літ.).

2. *гірн.* Прикм. до **конду́ктор**[2] 2. *Довжина кондукторних колон для надглибоких свердловин може перевищувати 2000 м* (з наук.-попул. літ.).

КОНДУ́КТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **конду́ктор**[1]. *Кондукторська бригада оглядає весь состав* (Н. Забіла); *На мене дивилась зморена від кондукторської роботи жінка* (із журн.); // *у знач. ім.* **конду́кторська,** кої, *ж.* Приміщення для кондукторів (див. **конду́ктор**[1]). *Йду до знакомого* [знайомого] *кондуктора: "Пусти на Кубань!" Посадовив у кондукторську, а на другий поїзд другому кондукторові здав... От я вже й на Кубані...* (Б. Грінченко).

КОНДУКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до кондукції. *Кондукційні насоси використовують для неагресивних рідких металів* (з наук. літ.); *У виробничих умовах кондукційна тепловіддача не має істотного значення* (з наук.-попул. літ.).

КОНДУ́КЦІЯ, ї, *ж., фіз.* Поширення тепла у твердому тілі від розташованого в ньому теплообмінника; теплопередача (у 1 знач.). *Кондукцію умовно можна уявити як передачу тепла в тілі від однієї частинки до іншої, коли немає переміщення цих частинок* (з наук.-попул. літ.); *Віддача тепла тільки кондукцією відбувається лише тоді, коли температура поверхні тіла вища від температури довкілля* (з навч. літ.).

КОНЕЗАВО́Д, у, *ч.* Конярське господарство, що займається розведенням коней, перев. племінних та спортивних, а також удосконаленням існуючих і створенням нових порід. — *Зверху над нами степ ковилою та воронцями цвіте, табуни коней бігають, бо якраз над нашими штреками конезавод. Молодняк вигулюється...* (О. Гончар); *Елементи конезаводів були ще в давні часи, наприклад, в арабів, які протягом трьох тисяч років розводили арабських скакунів* (з наук.-попул. літ.).

КОНЕЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із конезнавства; гіполог. — *Чи правду кажуть, що кінь — жорстока тварина? — запитую начальницю конюшні, досвідченого конезнавця* (із журн.).

КОНЕЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука про коней; гіпологія. *У період з 1921 до 1930 року в складі Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту існувала кафедра конезнавства* (з наук. літ.); *Конезнавство вивчає походження, анатомію, фізіологію, генетику, біологію розмноження, породоутворення, захворювання, харчування та тренування коней* (з наук.-попул. літ.).

КОНЕ́КТ, у, *ч.* 1. *інформ., жарг.* Зв'язок між віддаленими комп'ютерами за допомогою модема або іншими способами. *Сподіваюсь, що конект не обірветься і зв'язок з комп'ютером буде хорошим* (із журн.).

2. *перен.* Те саме, що **зв'язо́к** 1. *Обирайте наш сайт для конекту з мільйонами людей з усього світу* (з Інтернету).

КОНЕКТИ́В, а, *ч.* 1. *біол.* Поздовжній стовбур нервових волокон, що зв'язує між собою ганглії та гангліеві маси послідовних сегментів тіла. *Нервова система тихоходів складається з чотирилопатевого надглоткового ганглія, навкологлоткових конективів та черевного нервового ланцюжка з п'ятьма гангліями* (з наук. літ.).

2. *лінгв.* Мовна форма, або логічний символ, який використовують для зв'язку слів. *У традиційній лінгвістиці конективи часто називають сполучними голосними* (з наук. літ.); *Голосний, що виникає в англійській перед флексією у слові "fishes", може бути кваліфікований як конектив* (з навч. літ.).

КОНЕ́КТИТИ, кчу, ктиш, *недок., що і без прям. дод., інформ., жарг.* Установлювати зв'язок між віддаленими комп'ютерами за допомогою модема або іншими способами. *Застосовуючи деякі програми, можна читати електронну пошту, приймати дзвінки, конектити комп'ютери* (із журн.).

КОНЕ́КТИТИСЯ, кчуся, ктишся, *недок., інформ., жарг.* Установлювати зв'язок із віддаленим мережевим ресурсом. *Проблема в тому, що якщо конектитися з локальним сервером – все працює як належить, а якщо з віддаленим – то ні* (з Інтернету).

КОНЕ́КТОР, а, *ч., техн.* Те саме, що **з'єднувач.** *На обох кінцях кабелю обов'язково є відповідні з'єднувальним пристроям конектори* (з наук.-попул. літ.); *Астронавти підключили до конектора оптоволоконний кабель, яким передають відеосигнал* (із журн.); *Флешка має висувний конектор* (з мови реклами).

КОНЕМА́ТКА, и, *ж.* Кобила, яка дає приплід. — *Ребрами світить тяглова сила на конефермі. Конематок лишаї заїдають — ні разу їх у річці не купали...* (О. Гончар); *У конематок на 11-му місяці вагітності вміст загального білка в сироватці крові знижується за рахунок альбумінів* (з наук. літ.).

КОНЕНЯ́, я́ти, *с.* 1. Маля коня; лоша. *Коли Тимна гукнув ще раз, із гурту вийшла струнка кониця* [лошиця] *й легким клусом побігла вздовж берега. Слідом їй гасало цибате коненя* (І. Білик).

2. *перев. мн.* **коненя́та, я́т.** Дорослі, але малі на зріст або слабосилі коні. *Була і в нас пара коненят: .. кобила та чалий кінь* (О. Кониський); *З острахом бідний орач позира на незорану ниву, На коненята свої, на мозолі на руках* (І. Франко); *Вдома впріг* [Тимон] *пару коненят, узяв тільки хліба в дорогу та й подався до міста* (Д. Бузько); *Німці розпрягають коней, свіжих, дебелих, і хочуть їх замінити своїми шкапами, маленькими коненятами, реквізованими десь в українських селян* (І. Багряний).

КОНЕПОГОЛІ́В'Я, я, *с., збірн.* Загальна кількість коней у якому-небудь господарстві або табуні; коні. *Конепоголів'я обстежують один раз на рік упродовж періоду оздоровлення господарства* (з наук. літ.); *У неблагополучному господарстві все конепоголів'я старше шестимісячного віку досліджують клінічно* (із журн.); *Найбільше конепоголів'я в західних областях України* (з газ.).

КОНЕФЕ́РМА, и, *ж.* Ферма, на якій розводять коней. *На кінних заводах та племінних конефермах жеребців-плідників і конематок, а в спортивних школах усе поголів'я оглядають один раз на рік* (з наук. літ.); *У селі функціонували вівцеферма, свиноферма, птахоферма, конеферма* (із журн.); *Могла Сумщина колись похвалитися й значними успіхами в розведенні коней: у селі Піщане діяла одна з найкращих в Україні конеферм* (з газ.).

КОНЕ́ЧНЕ, КОНЕ́ЧНО, *заст.* Присл. до **коне́чний;** конче. *Юрій Ярославович дуже просився, висилаючи з города послів до Ізяслава, щоби погодився з ним, але Ізяслав не хотів того, бо конечно хотів відібрати йому Турів* (з легенди); *Звір, не маючи іншого виходу, мусив конечно попастися в їх руки і на їх ратища* (І. Франко); *Він* [спокій] *мені був ко-*

нечне потрібний після втоми сього дня (Леся Українка); *Страшно, але як конечно, то нічого не вдієш* (Б. Лепкий); *Хоч раз на рік, а вже конечне скличе. Сусідів він і родичів своїх На верхогони* (М. Рильський).

КОНЕ́ЧНИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **доконе́чний.** *Праця — се не тільки твердий обов'язок чоловіка, але прямо условина* [умова] *його життя, конечна для життя так, як повітря до дихання* (І. Франко); *Зігварт .. вмів лише три, конечні для кожної "вихованої людини" речі: по-мистецьки їздити верхи, бездоганно розрізувати печеню й гарними великими літерами підписувати своє наймення* (Н. Королева); *Він кляв своє воєнне щастя. Се не значило, однак, що він не вірив у своє щастя чи вірив у конечне щастя ворога* (О. Довженко).

Коне́чна потре́ба *див.* **потре́ба.**

КОНЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., заст.* Крайня потреба (у 1, 2 знач.); доконечність. *Важкі обставини життя, конечність заробітку спонукували мене кидатися на різні поля* (І. Франко); *Я, взагалі, на свою критику в російських журналах ані надій, ані ваги великої не покладаю, .. а заходжу туди більше з конечності, ніж з охоти* (Леся Українка); *Хіба не він, Головатий, ще в 1775 році .. застерігав царських вельмож і самого Потьомкіна про конечність і доцільність існування Запорозької Січі?* (С. Добровольський); *Чи це була фізична конечність для нього, чи просто ідея-фікс, але він виявив у цьому подиву гідну стійкість* (І. Багряний); *Він задумується над конечністю, за моїм прикладом, кинути Україну й податися кудись у мандри...* (Б. Антоненко-Давидович).

КОНЕ́ЧНО *див.* **коне́чне.**

КОН'ЄКТУ́РА, и, *ж., спец.* Відновлення зіпсованих місць у тексті або розшифрування тексту, який неможливо прочитати. *Я, звичайно, вважаю можливим і незабороненим у перекладі заповняти такі прогалини своїми, як то кажуть, кон'єктурами, або догадками, але поклав собі правило класти їх у грапчастих скобках* [дужках] *(для відрізнення від оригіналу)* (І. Франко); *Пропонований переклад "Слова про похід Ігорів" здійснено за текстом першодруку 1800 р. Тому в ньому немає кон'єктур пізніших видань XIX–XX ст.* (з наук. літ.); *Кон'єктура перебуває десь між наукою і мистецтвом і вимагає, щоби текстолог став на місце автора, пройнявся його духом і манерою* (з наук.-попул. літ.).

КО́НИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **кінь** 1. *Ой там, в степу, при дорозі, Шумлять-гудуть дрібні лози. Ой там молод козак блудить, Під ним сивий коник нудить* (з народної пісні); *Ой конику воронику, конику каштанку, Ой як їдеш до дівчини, постій коло ґанку* (з коломийки); *Їхав я день і ніч — серед степу ночував і коника попасав* (Марко Вовчок); *Сів Іван на коня. — Но, конику, но!.. В лісі стрінем світання...* (І. Нехода); *Шух свиснув собак і заскочив на свого мишастого татарського коника* (Д. Білий); * У порівн. *Галя .. постояла, послухала читання, уперто заломивши брови і роздимаючи ніздрі, як норовистий коник, зиркнула на покуть і вийшла собі* (І. Багряний).

2. *перен.* Те саме, що **ви́брик** 2. [А н д р і й:] *Охочий же був покійний до балачок та до всіляких коників* (З. Мороз); *Коляда впав на ліжко і забився в істериці .. Фросина вийшла з хати. Бачила вона вже не раз ці коники* (М. Зарудний).

3. *перен.* Улюблений предмет розмов якоїсь особи; пристрасть до чогось. [З о я:] *Це батькова смерть отак на неї вплинула. Батькове ім'я — це її коник. Вона навіть не вірить, що він застрелився* (І. Кочерга); *Козел, почувши серед лекції чийсь кашель, несподівано сідав на свого улюбленого гігієнічного коника і заводив мову про всякі хвороби та як від них устерегтись* (Б. Антоненко-Давидович); // Те, що приносить комусь успіх, вигоду. *Точність була його коником, на якого він ставив і завжди вигравав* (Н. Рибак); *Коник цього банку — кредити на поточні потреби* (із журн.).

4. Вид дитячої гри — їзда верхи на паличці. *Отож воно, мале, взяло Другую паличку у Йвася — Івась у коники грався — Зробило хрестик* (Т. Шевченко).

5. Вид комах ряду прямокрилих, що далеко стрибає, відштовхуючись довгими ногами, і видає сюркотливі звуки. *Обізвалась трава голосами тисячі своїх жильців: коників, метеликів, жуків* (Панас Мирний); *Десь блищить водиця тиха, Край струмка цвірчить десь коник* (Леся Українка); *Уже останній коник степовий затих, І вітер ліг на луках спати* (О. Олесь); *Пронизливими металічними голосами стрекотали коники* (В. Владко); *Коники шкодять сільськогосподарським культурам та деревним рослинам* (з навч. літ.); * У порівн. *Мов велетенські коники, стрекочуть .. трактори* (М. Рильський).

6. Пряник або іграшка, що має форму коня. — *На, Маріє, медяника та не плач,* — *сказав Михалчевський, осміхаючись, .. витяг з кишені коника і подав Марії* (І. Нечуй-Левицький); *Він .. знає, що тато привезе гостиниця, і вже наперед тішиться дерев'яним коником або цукровою сопілкою* (Н. Кобринська); *На ній* [ялинці] *золоті та срібні горіхи, .. коники, ведмеді, зайці* (І. Багмут); *Деякі з людей зосереджено скніли над вирізьблюванням усіляких вигадливо-райських узорів, ще інші виструґували дерев'яних коників* (Ю. Андрухович); *Вони з'їли по кілька гуцульських коників, виліплених зі сиру, і зварили чай з листя всіх ягід* (Т. Прохасько); // Різьблена деталь у формі кінської голови як прикраса меблів, начиння і т. ін. *Стіл на кониках* (Сл. Б. Грінченка).

7. Верхнє ребро двосхилого даху. *Голуби спурхнули вгору, повсідалися на конику будинку* (Ю. Збанацький); *Коник даху призначений не тільки для того, щоб перешкодити проникненню дощових і талих вод в підпокрівельний простір, друге його призначення — це вентиляція покрівлі* (із журн.); // Підставка в нижній частині даху. *Хата Полтавщини мала свою місцеву форму, звислу на кониках* (з наук. літ.); *Рублена хата під тесом, на кониках, спиналась на верху Йванової гори — різьбленими вікнами до світу* (з газ.).

8. Дерев'яна пластинка з вирізами й загнутим верхом, яку вставляють вертикально в кожний із чотирьох кінців витушки, мотаючи пряжу в клубок. *Сюрчала міцна нитка в дерев'янім юрку.., і коники .. кружляли раз по раз від швидкого обертання* (І. Цюпа).

△ **(1) Морськи́й ко́ник** — риба, голова якої схожа на кінську. *Морські коники не мають лусок, а лише тонку шкіру* (з наук.-попул. літ.); *Самець морського коника гнізда не будує, а носить ікринки з собою в особливій сумці на череві* (з навч. літ.); *Мовчки й зосереджено пливуть риби. Викручуються морські коники* (О. Іваненко).

◊ **Викида́ти / ви́кинути ко́ника (ко́ники)** *див.* **викида́ти; Зла́зити зі свого́ ко́ника** *див.* **зла́зити**[1]; **Сіда́ти / сі́сти на свого́ ко́ника** *(рідко* **конька́)** *див.* **сіда́ти; Сідла́ти / осідла́ти свого́ коня́ (ко́ника)** *див.* **сідла́ти; Спа́сти на коня́ (на ко́ней, на ко́ника)** *див.* **спада́ти; Хоч ко́ники ліпи́** *див.* **ліпи́ти.**

КО́НИК-СТРИБУНЕ́ЦЬ, ~а-~нця́, *ч.* Те саме, що **ко́ник** 5. *Як і колись, шастали з-під ніг коники-стрибунці* (І. Пільгук); *Ганяв* [жеребчик] *обіч воза і вмить ціпенів, коли з-під його копитець зривалися коники-стрибунці...* (М. Вінграновський); *Знову настала тиша. Навіть коників-стрибунців не було чути* (В. Нестайко); * У порівн. *Поява худого високого чоловіка середнього віку, котрий скидався на коника-стрибунця либонь через те, що його довгі й тонкі ноги були обтягнуті панталонами, що защіпалися попід колінами і зникали в чоботях, — викликала пожвавлення* (Ю. Винничук).

КОНИ́НА, и, *ж.* 1. Кінське м'ясо; конятина. *Татари споживали конину й баранину* (П. Панч); *У великих бронзових казанах варилася юшка з конини* (В. Владко); *Черниш наздогнав двох дівчат. Одна з них несла шмат мерзлої конини* (О. Гончар); *В Лідиній сумці, крім .. в'яленої конини, яку так полюбляв Стас, лежав ще й диск із музикою Альфреда Шнітке* (Люко Дашвар).

2. *розм.* Заморений, слабосилий кінь; конячина. *Малі сани тягнула рудава конина* (О. Кобилянська); *Лиш конині дав* [Чюрей] *їсти, лиш перехрестився, аби похарчувати* (М. Зеров); *А ще далі, далі .. чалапав на довгохвостій конині латинський монах* (К. Гриневичева); *— Конина смирна, якраз для такого кіннотника, як ти* (Григорій Тютюнник).

КОНИ́СЬКО, а, *ч., розм.* 1. Збільш. до **кінь** 1. *Тільки вибіг чоловік за крайню хату — жене йому назустріч чорний конисько: грива довга розвівається, копита цокотять, форкає голосно* (з легенди); *Що то за кінь стоїть коло повітки? .. Величезний, осідланий, військовий конисько* (У. Самчук).

2. Заморений, слабосилий кінь (у 1 знач.). *— От-от, здавалося мені, .. приїхав віз, приволікся конисько* (О. Кобилянська); *Старий конисько пощипував пирій на межі* (Г. Колісник).

КОНИЧЕ́НЬКО, а, *ч., нар.-поет.* Пестл. до **кінь** 1. *Ой пущу я кониченька в саду, А сам піду к отцю на пораду* (з народної пісні); [П а в л о:] *Осідлаю кониченька, Коня вороного, Нехай несе чистим полем Мене молодого* (М. Кропивницький); *— Я не пущу тебе! — сказала вона і взяла повід в свої руки. — Хай повертає кониченько у двір* (В. Чемерис); *Заіржав над пересохлими криницями Кониченько в дикім полі за Стефаником...* (П. Гірник); *Все жду, щоб хто кониченьком доскочив, тільки от коні всі підупали...* (О. Забужко).

КО́НИЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **ко́ник** 1. *В нього шабля і рушниця, Ще й коничок сивий* (з народної пісні); *Грає, несучи дівчину, Коничок буланий* (А. Метлинський); *Уже видно було й окремих коней, що випереджали гурт, гасаючи одне одному навперейми. То були молоді конички й жеребчики* (І. Білик).

КОНИ́ЩЕ, а, *ч., розм.* Те саме, що **кони́сько.** *— І конища помучив, і сам утепенився* [втомився] (І. Франко); *Не встиг конище .. проскочити й десятка кроків, як раптом тріспа* [тріснула] *зарані кимось підрізана підпруга* (О. Ільченко).

КОНІ́ВКА *див.* **коно́вка.**

КОНІДІЄНО́СЕЦЬ, сця, *ч., бот.* Гілка міцелію, на якій утворюються конідії. *Екзогенні спори нестатевого розмноження грибів утворюються на конідієносцях* (з наук. літ.); *Конідієносці або виникають безпосередньо на грибниці, або згуртовуються, утворюючи своєрідні форми* (з наук.-попул. літ.); *Утворення великої кількості конідієносців дозволяє грибам витримувати зміни довкілля, тривалий час зберігати життєздатність* (з навч. літ.).

КОНІ́ДІЇ, ій, *мн. (одн.* **коні́дія,** ї, *ж.), біол.* Спори безстатевого розмноження в багатьох грибів, що утворюються на гілках міцелію. *Улітку на міцелії утворюється величезна кількість конідій* (з наук. літ.); *У полі конідії поширюються вітром, дощовою та поливною водою і заражають рослини* (з наук.-попул. літ.); *Конідії бувають одно- та багатоклітинні, кулясті, нитчасті або серпоподібні, безбарвні або забарвлені* (з навч. літ.).

КОНІ́ДІЯ *див.* **конідії.**

КОНІЇ́Н, у, *ч., біол.* Алкалоїд, який міститься в болиголові та деяких інших рослинах і є сильною отрутою нервово-паралітичної дії. *Коніїн було синтезовано 1886 р. німецьким хіміком А. Ладенбургом* (з наук. літ.); *Коніїн легко всмоктується шкірою, слизовими оболонками порожнини рота й кишківника* (з наук.-попул. літ.); *Ознаками отруєння коніїном є головний біль, запаморочення, важкість у голові, слинотеча, нудота, блювота, сонливість* (з навч. літ.).

КОНІКОПУ́НКЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Проколювання конічної зв'язки у верхніх дихальних шляхах за допомогою голки. *За допомогою конікопункції створюють додатковий штучний дихальний шлях* (з наук.-попул. літ.); *Показанням до конікопункції є повна механічна закупорка верхніх дихальних шляхів* (з навч. літ.).

КОНІКОТОМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Хірургічна операція, що полягає в серединному розсіченні гортані. *Показанням до конікотомії є стеноз гортані різної природи з різким порушенням дихальної функції, коли немає часу або умов для трахеотомії* (з наук. літ.); *Після конікотомії можливе порушення голосу, тому до неї вдаються вкрай рідко* (з навч. літ.).

КОНІО́З, у, *ч., мед.* Загальна назва хвороб, що спричиняються дією пилу на організм. *Коніоз легень може бути виявлений за допомогою мікроскопічного дослідження* (з наук. літ.); *У багатьох галузях промисловості, де є вплив високих концентрацій пилу на людей, деякі робітники страждають на коніоз легень* (з навч. літ.).

КОНІХАЛЬЦИ́Т, у, *ч.* Мінерал, що формується в зонах окислення мідних руд і трапляється в складі бурих залізняків. *Зазвичай коніхальцит буває у формі гроноподібних утворень, напливів та кіркових мас* (з наук. літ.); *Знавці лікувальних властивостей каміння вважають, що коніхальцит допомагає при захворюваннях шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Коніхальцит належить до сполук, що мають у своєму складі арсен* (з навч. літ.).

КОНІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **ко́нус.** *У школі Монжа було розроблено уявлення про прямолінійні обертання конічних перерізів, що відкрило можливості обстеження таких поверхонь, на яких евклідова геометрія не діє* (з навч. літ.); // Який має форму конуса. *Апаський маяк був білий, стрункий, з конічною головкою, що обертається неспинно* (Ю. Смолич); *Жрець щез у пекельно-червоному полум'ї. Там, де він стояв, з'явилася в підлозі конічна вирва з гладенькими, немов відполірованими, стінками* (О. Авраменко); *Розглянуто явище деформації ділянки нитки, що набігає на поверхню конічної бобіни, та визначено закон зміни деформації цієї ділянки* (з наук. літ.).

КОНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **коні́чний.** *Для центрування рухомого складу рейкам надають ухил усередину колії, що дорівнює показнику конічності коліс* (з наук.

літ.); *Незначна конічність сопілкових інструментів сприяє м'якості їхнього тембру* (з наук.-попул. літ.).

КО́НКА, и, *ж., іст.* У XIX ст. — рейковий міський транспорт із кінною тягою. *З'їздила Петербург вздовж і впоперек .. на конках* (Леся Українка); *За моєї пам'яті вже не було славетної київської "конки" — незграбної споруди на колесах, що пересувалась по рейках, тягнена худющими шкапами* (М. Рильський); *В нашому губернському місті Харкові пішов по одній колії електричний трамвай, загрожуючи витіснити з вулиць стару конку — металеві вагони, яких підтюпцем тягли по рейках впряжені коні* (Б. Антоненко-Давидович); *На Невському з дзенькотом пробігали новенькі вагончики трамвая, який .. змінив конку* (Ф. Бурлака); *Першим громадським транспортом у Києві була конка* (з наук.-попул. літ.).

КОНКАТЕНАТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до конкатенації (у 1 знач.). *У системах конкатенативного синтезу мовлення синтез здійснюється засобами конкатенації звукових елементів* (з наук. літ.); *До фундаментальних психолінгвістичних стереотипів у носіїв індоєвропейських мов належить властивість морфем виступати в почерговому конкатенативному порядку* (з наук. літ.).

КОНКАТЕНА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Операція з'єднання об'єктів лінійної структури, звичайно рядків. *Довжина конкатенації слів дорівнює сумі довжин операндів* (з наук. літ.); *Конкатенація слів "мікро" і "світ" дає слово "мікросвіт"* (з наук.-попул. літ.); *Конкатенація визначається послідовним записом символів виразу, що розділяються одним або більше пробільними символами* (з навч. літ.); // Результат такої операції. *На окремому рисунку складний орнамент розкладено на базові елементи і показано їх конкатенацію* (з наук. літ.)

2. *муз.* Стилістична фігура, для якої характерні звукове чи словесне повторення кінця віршового рядка на початку наступного. *Конкатенація постає під час хорового співу, коли переплітаються хорові партії з партіями заспівувача* (з навч. літ.).

КОНКАТЕНО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Якого піддали з'єднанню з іншими символами. *Замість компонентів двовимірної метрики C і R використовується одновимірний вектор, конкатенований з двох послідовностей C і R* (з наук. літ.); *Результатом операції з'єднання рядків символів є конкатенований рядок* (з навч. літ.) // **конкатено́вано,** *безос. пред. Якщо розмістити два рядки поряд, то їх буде автоматично конкатеновано* (з навч. літ.).

КОНКАТЕНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Сполучати, з'єднувати декілька ланцюжків символів в один. *Значення, що відповідають цілим числам, можна підсумувати, але не можна конкатенувати, а значення, що відповідають символам, можна конкатенувати, але не можна підсумувати* (з навч. літ.).

КОНКАТЕНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., спец.* Пас. до **конкатенува́ти.** *Результати викликів усіх хеш-функцій конкатенуються в єдину 36-байтову стрічку, яка повертається з бібліотеки як результат* (з наук. літ.); *Результати функцій конкатенуються в єдине 288-бітове поле (кожна функція генерує 4-байтове число, отож при конкатенації результатів дев'яти функцій утворюється поле завдовжки у 36 байт)* (з наук. літ.).

КОНКВІ́СТА *див.* **конкіста.**

КОНКВІСТАДО́Р *див.* **конкістадо́р.**

КОНКІ́СТА, *рідко* **КОНКВІ́СТА,** и, *ж., іст.* Період завоювання іспанськими і португальськими колонізаторами Центральної та Південної Америки наприкінці XV — у першій половині XVI ст. *340 іспанських вояків та 4000 індіян* [індіанців] *зібрав Пісарро для великої конкісти* (Ю. Бедзик); *Конквіста розпочалась 1492 р. із відкриття іспанським мореплавцем Х. Колумбом перших островів Карибського моря, які іспанці тоді вважали частиною Азії* (з наук.-попул. літ.).

КОНКІСТАДО́Р, *рідко* **КОНКВІСТАДО́Р,** а, *ч., іст.* 1. Учасник конкісти. *Коли ми чуємо: Іспанія, іспанці, — які це у нас викликає асоціації? Ну, звичайно ж, Лопе де Вега, Кальдерон, Сервантес, Гойя, музей Прадо, Федеріко Гарсіа Лорка. Але ж дозвольте, а вогнища інквізиції, а Торквемада, а конкістадори, а вигнання євреїв з Іспанії, а диктатура генерала Франко?* (Л. Костенко); *Томати були вперше відкриті південноамериканськими індіанцями, від яких ця культура поширилася в Центральну Америку та потрапила до Європи разом із конкістадорами в XVI ст.* (із журн.).

2. *перен.* Загарбник, завойовник узагалі. *Десь, в якімсь нечуванім столітті, Властитель моря і земель шукач, Конкістадор блукатиме по світі Під регіт бур і щогли тихий плач* (Є. Плужник); *Не хижі конквістадори — Працівники морів Краюють сині простори Грудьми кораблів* (М. Рильський); *Арсеньєв .. панує тут, як ніколи не панував там — у тій неймовірно казковій, відкритій ним країні, що зробила його ім'я девізом і прапором всіх мандрівників і всіх — ось таких — конкістадорів* (І. Багряний).

КОНКЛА́В, у, *ч.* Засідання ради кардиналів, що обирає Папу Римського. *У кріслах сидять недвижно .. кардинали .. Має відбутися конклав* (П. Колесник); *Під час конклаву кардиналам заборонено зноситися з зовнішнім світом* (О. Авраменко); *Сьогодні конклави проводять у Сикстинській капелі* (з наук.-попул. літ.); *Папа Римський обирається конклавом — зборами кардиналів — на все життя* (з навч. літ.); * Образно. [А н т і о х:] *Колись, у час Луціниної влади, У час зачаття, їй* [дочці] *сама природа Прещедрий склала дар: конклав планет На небі засідав, щоб, нам на радість, їй передать свої найкращі риси* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

КОНКЛЮДЕ́НТНИЙ, а, е, *юр.* Який виражає волевиявлення особи на встановлення правовідносин. *Юридичні наслідки здатні викликати адміністративні акти, виражені в будь-якій формі — письмово, усно, конклюдентними діями* (з навч. літ.).

КОНКЛЮ́ЗІЯ, ї, *ж.* 1. У риториці — остання частина в промові, перев. з патетичним зверненням до слухачів. *Студенти Києво-Могилянської академії в диспутах використовували конклюзію* (з наук.-попул. літ.); *Конклюзію часто застосовують у промовах під час судових процесів* (з навч. літ.).

2. *заст.* Висновок. *"Моя спрагнена душа бажала пити з цілого моря красоти, але захопила ледве кілька крапель" — така є меланхолійна конклюзія, що її висловлює поет у отсій книжці, мов здобуток своєї оптимістичної доби* (І. Франко); [Г е т ь м а н:] *Хрещениця?.. Та чи ж їй теє в голові? Та вже, де наше не пропадало, пообіцяв, то поїдемо завтра з хлібом святим, може, хрещениця нас при старості літ не осоромить. Хо-хо-хо! Конклюзія несподівана* (Л. Старицька-Черняхівська).

КОНКОРДА́НС, а, *ч., лінгв.* Алфавітний перелік слів чи понять із вказівкою на всі випадки вживання в тексті; слов-

ник такого типу. *В Українському мовно-інформаційному фонді НАН України сформовано конкорданси, в яких межі контекстів визначалися початком і кінцем речень, що містять досліджувані мовні одиниці* (з наук. літ.); *Ідіолекти поетів, прозаїків, драматургів набувають багатоаспектної параметризації в різножанрових лексиконах — конкордансах, частотних словниках, глосаріях і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

КОНКОРДА́НСНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **конкорда́нс.** *Нові похідні одиниці входитимуть до правої частини словникової статті конкордансного типу* (з наук. літ.); *Програмне забезпечення навчального корпусу дозволяє будувати повні конкордансні списки* (з наук. літ.); *Конкордансна методика є відомим прийомом, який використовують у лінгвістиці вже досить давно* (з навч. літ.).

КОНКОРДА́НТНИЙ, а, е, *біол.* Схожий за генотипом. *Близнят вважають конкордантними, якщо в обох є певна генетична ознака* (з наук.-попул. літ.).

КОНКОРДА́НТНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Властивість за знач. **конкорда́нтний.** *Для визначення ролі генотипу чи умов середовища порівнюють конкордантність партнерів за різними ознаками* (з наук. літ.); *Установлено, що при біполярному афективному розладі конкордантність у монозиготних близнюків становить майже 67 %, а в дизиготних — 23 %* (з навч. літ.).

КОНКОРДА́Т, у, *ч., юр.* Угода між урядом якої-небудь держави й Ватиканом, що визначає статус католицької церкви в цій державі. *Провідна роль церкви в політичному житті переважної більшості західноєвропейських держав була затверджена Вормським конкордатом XII ст.* (з наук. літ.); *— Напевне Пачеллі буде належати честь підписати з нами історичний конкордат...* (М. Стельмах); *— А хто ж мене вигнав з моєї землі? — провадив розлючений газетяр. — Попи, яких Наполеон повернув своїм конкордатом, замість того щоб тримати їх так, як у державі тримають лікарів, адвокатів, астрономів* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

КОНКОРДА́ТНИЙ, а, е, *юр.* Прикм. до **конкорда́т.** *Конкордатна система надає суттєві привілеї певним церквам у різних напрямах їхньої діяльності* (з наук. літ.); *У французьких регіонах Ельзасі та Лотарингії церква має конкордатний режим; тут застосовують положення кримінального кодексу до священнослужителів* (з наук.-попул. літ.); // В якому вивчають, досліджують конкордати. *Архієпископ Микола Етерович має чимало публікацій з теології й права, зокрема, конкордатного права* (з наук. літ.).

КОНКОРДА́ЦІЯ, ї, *ж., рел.-церк.* Узгодженість текстів, перев. церковно-релігійного змісту. *Вагомим доробком у галузі теології стали праці С. Яворського "Конкордація Святого Письма", "Про Церкву", "Про Святу Трійцю"* (з наук.-попул. літ.).

КОНКРЕМЕ́НТ *див.* **конкреме́нти.**

КОНКРЕМЕ́НТИ, ів, *мн. (одн.* **конкреме́нт,** а, *ч.), вет., мед.* Тверді органічні тіла, що утворюються в організмі з солей та колоїдних речовин унаслідок порушення обміну речовин; камені (у 9 знач.). *Установлено, що варіабельність біохімічного складу жовчі спричинює різні механізми процесу утворення конкрементів у пацієнтів, хворих на жовчнокам'яну хворобу* (з наук. літ.); *В утворенні конкрементів певну роль відіграють спадковість, природжені зміни сечовивідних шляхів, переломи кісток, порушення обміну речовин* (з навч. літ.).

КОНКРЕТИЗА́ТОР, а, *ч.* Те, що конкретизує що-небудь. *Виразником часового значення в дієсловах є префікс по- (наприклад, попрацювати, поспівати). Нерідко його посилюють часові конкретизатори на зразок "недовго", "трохи", "якийсь час" (напр., попрацювати недовго, поспівати трохи)* (з навч. літ.).

КОНКРЕТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **конкретизува́ти.** *Маркіян сам, без чиєїсь спонуки, дійшов до такої думки давно, .. але то було тільки визначення своєї симпатії, конкретизація погляду на речі* (Р. Іваничук); *Читаючи їх* [вірші Тичини], *мимоволі ловиш себе на думці, що поет свідомо уникав належної конкретизації* (В. Стус); *Надмірна конкретизація призводить до збіднення байки. Вона втрачає свою багатозначність* (з наук. літ.).

КОНКРЕТИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **конкретизува́ти.** *Відповідно до потреби активність людини спрямовується не на кожний об'єкт (предмет або процес) її задоволення, а на один із багатьох можливих, конкретизований вибраною метою й засобом її досягнення* (з навч. літ.); // **конкретизо́вано,** *безос. пред. Франція вирішила запропонувати своє бачення подальшого розвитку відносин із членами Альянсу, що було конкретизовано в меморандумі 17 вересня 1958 року* (з наук.-попул. літ.).

КОНКРЕТИЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **конкретизо́ваний.** *Чим більша законодавча конкретизованість оцінного поняття, тим більше об'єктивного в процесі встановлення його змісту* (з наук.-попул. літ.); *Головна ознака будь-якої фабули — конкретизованість змісту того, про що в ній ідеться* (з навч. літ.).

КОНКРЕТИЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **КОНКРЕТИЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що і без прям. дод.* Надавати чому-небудь конкретного вираження; визначати конкретно, точно, предметно. *У листах просимо конкретизовувати інформацію, чітко вказуючи на необхідність проходження стажування або спеціалізації* (з мови документів); *— Перш ніж конкретизувати, треба зважити на деякі об'єктивні фактори* (М. Чабанівський); *— Ну, я просто не заперечую, що сміх теж може нести очищення і що веселість і драйв також можна узагальнити, а смуток — конкретизувати* (І. Карпа); *Попри загальне формулювання потреби українців у "Всеслов'янській спілці", М. Драгоманов намагався конкретизувати засади творення цієї грандіозної організації* (з наук. літ.).

КОНКРЕТИЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **конкретизо́вувати.** *У відомчих актах конкретизовуються загальні положення адміністративного оскарження* (з мови документів).

КОНКРЕТИЗУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Який конкретизує, уточнює що-небудь. *Предикатні конкретизувальні уточнення репрезентують співвіднесеність двох дій або процесів, реалізованих у компоненті, що уточнюється, та уточнювальному компоненті* (з наук. літ.); *У наведеному зразку реферату пункти плану виділені напівжирним шрифтом, а конкретизувальні частини — курсивом* (з навч. літ.).

КОНКРЕТИЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конкретизува́ти.** *Головним принципом створення художнього образу в уяві дошкільнят було передусім конкретизування й уточнення задуму під впливом результатів образотворчої діяльності* (з наук. літ.); *Езоповою називають замасковану але-*

горичну мову, коли думки висловлюють, не вдаючись до прямого конкретизування (з наук.-попул. літ.).

КОНКРЕТИЗУВА́ТИ *див.* **конкретизо́вувати.**

КОНКРЕТИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **конкретизува́ти.** *Домашнє завдання до уроків автори підручника наводять у максимальному варіанті, що має конкретизуватися вчителем* (з наук.-попул. літ.).

КОНКРЕ́ТИКА, и, *ж., розм.* Сукупність конкретних фактів, справ, дій. *Картина так точно передавала справжню конкретику, що я відчув мимовільний страх* (Є. Гуцало); *Від нас чекають плодів не абстрактного пізнання, а — конкретики* (Н. Околітенко); *І нехай вона* [інформатика] *позбавлена будь-якої конкретики, хай ми не знаємо жодних деталей, суті справи це не міняє* (О. Авраменко); *— Ось список тем для перших випусків програми, — перейшла до конкретики Луїза і подала своєму мовчазному візаві аркуш з друкованим текстом* (Г. Вдовиченко).

КОНКРЕ́ТНИЙ, а, е. Який існує реально; цілком точний, предметно визначений; протилежне а б с т р а к т н и й. *Воля, воля і воля! Це чарівне слово .. з літами, під впливом витворених панщиною умов, прибирало* [у сприйнятті хлопця] *більш конкретну форму* (М. Коцюбинський); *— От я й прийшла до вас з конкретною пропозицією. У мене є добрі коні .. Візьміть їх і зоріть своє поле* (І. Микитенко); *Дилема.., яка ще місяць тому видавалася Павлові абстрактною, зараз ставала аж надто конкретною і муляла, як гвіздок у чоботі* (М. Дашкієв); *Ми .. здійснили ваші загальні настанови, втіливши їх в конкретні дії...* (О. Бердник); // Який виражає цілком точні, предметно визначені поняття. *Конкретні, або речовинні, іменники називають предмети, явища, що пізнаються органами чуття людини (наприклад, книга, олівець, нога, вітер, цукор, зоря)* (з навч. літ.).

КОНКРЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **конкре́тний.** *Учені виявляють загадкові об'єкти в безмежних космічних просторах і надають їм конкретності* (з наук. літ.); *Народній пісні властиві яскрава сюжетність і конкретність змісту* (з наук. літ.); *Необхідною, суттєвою ознакою об'єктивної істини є її конкретність* (з навч. літ.).

КОНКРЕ́ТНО. Присл. до **конкре́тний.** *Хто конкретно керував усім, яка сила направляла всю акцію, кого би треба за іменем підіймати на щит — ніхто не знав докладно* (І. Багряний); *— Товаришу, нема часу. Кажіть конкретно: що вам треба?* (П. Загребельний); *Горбатюк відчував і ставлення до Сергія з боку директора, й ту разючу зміну, що відбувалась у Стефанії, хоч конкретно нічого й не знав* (І. Білик); *Я навіть не міг конкретно визначити, що я перед собою бачу* (Любко Дереш); *Поняття якості товару дуже розпливчасте, хоча функціональні властивості товару можуть бути визначені конкретно* (з навч. літ.).

КОНКРЕЦІ́ЙНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до конкреції. *Саме в Україні було розроблено спеціальну методику вивчення й використання конкрецій — конкреційний аналіз* (з наук. літ.); *Результати застосування конкреційного методу тим вагоміші, чим більш детально й усебічно вивчаються різні групи й типи конкрецій і конкреційні комплекси* (з наук. літ.).

КОНКРЕЦІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Міждисциплінарна галузь природознавства, наука про конкреції. *Важливу роль для вивчення осадових порід і генетично пов'язаних із ними корисних копалин відіграють конкреціологія та конкреційний аналіз* (з наук. літ.); *1979 р. П. В. Зарицький обґрунтував створення нової міждисциплінарної галузі природознавства — конкреціології* (з наук.-попул. літ.).

КОНКРЕ́ЦІЯ, ї, *ж.* Мінеральне утворення округлої форми в осадових гірських породах. *Увагу геологів привернуло те, що, крім заліза й мангану, у конкреціях містилася значна кількість кольорових металів* (з наук.-попул. літ.); *Центрами конкрецій можуть бути зерна мінералів, уламки порід, мушлі, зуби й кістки риб, залишки рослин* (з навч. літ.).

КОНКУБІ́НА, и, *ж., іст.* Жінка, що жила з чоловіком у відкритому, неприхованому і звичайно тривалому статевому зв'язку (перев. у римському праві); коханка (у 1 знач.). *Плебейку не сватають .. Їй тільки розказують: — Беру тебе за жінку! — якщо припала їй на долю така честь: жінкою шлюбною бути, не конкубіною* (Н. Королева); *Конкубіна й народжені від неї діти не мали права на спадок батька* (з наук.-попул. літ.); *Конкубіна — це не дружина: вона не могла претендувати на спадщину свого чоловіка* (з навч. літ.).

КОНКУБІНА́Т, у, *ч.* 1. *іст.* Тривале позашлюбне співжиття з незаміжньою жінкою, що допускалося давньоримським правом. *Наприкінці другого періоду розвитку римського права набув поширення конкубінат* (з наук. літ.).

2. *книжн.* Незареєстровані шлюбні відносини. *Твердження про дозволений конкубінат і многоженство* [багатоженство], *оперте, здається, тільки на свідоцтві найстаршого літопису про конкубінат та многоженство* [багатоженство] *у князів Святослава та Володимира, не вказує ще на загальне правило і загальний народний звичай* (І. Франко); *Сучасний конкубінат містить потенційну загрозу нівелювання такої превентивної функції шлюбу, як заборона одруження між близькими родичами* (із журн.); *Найчастіше конкубінат виникає в середовищі забезпечених людей: офіційно одружений чоловік перебуває також у союзі з іншою жінкою* (з газ.).

КОНКУБІНА́ТНИЙ, а, е. 1. *іст.* Стос. до конкубінату (у 1 знач.). *Конкубінатні відносини згідно з римським шлюбно-сімейним правом розривалися за простою згодою сторін або шляхом односторонньої відмови* (з наук. літ.); *Конкубінатними в Давньому Римі вважали відносини лише між патрицієм і плебейкою* (з наук.-попул. літ.).

2. *книжн.* Стос до конкубінату (у 2 знач.). *Держава не може захистити в повному об'ємі сімейні права людей, які перебувають у конкубінатних відносинах* (із журн.)

КОНКУ́Р, у, *ч., спорт.* Подолання штучних і природних перешкод у змаганнях із кінного спорту. *Залежно від кількості перешкод та їхньої висоти конкур поділяють на легкий, середній, важкий та вищий* (з наук.-попул. літ.); *Перші змагання з конкуру було організовано в манежі в Лондоні 1869 р.* (з наук.-попул. літ.); *Глядачі з зацікавленням спостерігали скачки, заїзди рисаків, конкур, національні ігри* (з газ.).

КОНКУРЕ́НТ, а, *ч.* 1. Той, хто конкурує з ким-небудь у чомусь. [У б и й б а т ь к о:] *Хто ж цей, сказати б, мій конкурент на лавровий вінок, мій злий суперник?* (І. Микитенко); *Мені довелося витримати певну облогу з боку жіночої половини балу, не рахуючи досить відвертих поглядів місцевих бретерів, для яких я відразу став небезпечним конкурентом* (Д. Білий); *Наші купці добре знають, що означає краща якість полотна в змаганні з флорентійськими конкурентами* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта).

2. Те, що конкурує з чим-небудь. *Серйозним конкурентом Боспору в хлібній торгівлі в 30-х роках V ст. до н. е. була Феодосія* (з наук. літ.); *Щоб стати ефективними конкурентами, європейські університети повинні максимально посилити свою дієвість на місцях і поліпшити свою організацію* (з навч. літ.); *Коли дерева однієї породи ростуть густо, вони не конкурують поміж собою, але добре протистоять своїм конкурентам — іншим видам рослин* (з газ.).

КОНКУРЕ́НТКА, и, *ж.* Жін. до **конкуре́нт** 1. *Юхимині солодко стислося серце, що вибуває* [її] *конкурентка* (Ю. Яновський); *Дивні вони, Афра з донькою. Замість, щоб відбити конкурентку, ще й самі її й проводять* (Н. Королева); *Місцеве жіноцтво зустріне її* [Тамару], *ще одну конкурентку, багнетами* (О. Шугай); *Скоро наш перший літній бал, на якому в мене не буде конкуренток* (І. Роздобудько).

КОНКУРЕ́НТНИЙ, а, е. Стос. до конкуренції. *Американська земля сприяє ростові нової велетенської продукції, стає до боротьби із старою землею континенту, заповнює її своїм збіжжям, нищить її та її плем'я у завзятій конкурентній боротьбі* (І. Франко); *Економіка базується на засадах вільного ринку, конкурентного змагання та приватної власності, зокрема на землю* (В. Кожелянко); *Розвинена інфраструктура закладів освіти та їхня чисельність сприятиме конкурентним відносинам між ними* (з наук. літ.); *Від 1615 р. у Києві на Подолі функціонувала братська школа з доволі традиційною й не вельми конкурентною на той час навчальною програмою* (із журн.).

КОНКУРЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **конкуре́нтний.** *Відповідно до економічної теорії будь-який товар характеризується двома ознаками, перша з яких — його конкурентність* (з наук. літ.); *Одним із чинників розбудови українського освітнього простору повинен стати принцип конкурентності навчальних закладів* (з наук.-попул. літ.).

КОНКУРЕ́НТНО. Присл. до **конкуре́нтний.** *Продаж пакетів акцій повинен здійснюватися відкрито й конкурентно* (з газ.).

КОНКУРЕНТОЗДА́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **конкурентоспромо́жний.** *Для зміцнення соціолінгвістичних позицій мови важливо, аби цією мовою створювалося якомога більше інтелектуального продукту, культурних і духовних вартостей – усього того, що робить її незамінною, конкурентоздатною на "мовному ринку"* (з наук. літ.); *Старі напрями в електроніці не відмирають одразу: вони продовжують існувати поряд із новими, доповнюючи їх там, де вони ще конкурентоздатні* (з наук.-попул. літ.); *Позитивним слід вважати процес створення в Україні кількох десятків цілком конкурентоздатних газет* (з навч. літ.).

КОНКУРЕНТОЗДА́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конкурентозда́тний.** *Молоді люди, виходячи на ринок праці, відчувають свою нижчу конкурентоздатність порівняно зі старшими віковими групами, що зумовлено відсутністю професійного досвіду, соціально-правових знань* (з наук. літ.); *Значення промислових зразків полягає в підвищенні споживчих якостей виробів, їхньої конкурентоздатності на внутрішньому й на зовнішньому ринку* (з навч. літ.).

КОНКУРЕНТОСПРОМО́ЖНИЙ, а, е. Наділений властивостями, якостями, які дозволяють успішно конкурувати з ким-, чим-небудь. *Такий інформаційний продукт, як академічна електронна бібліотека наукової періодики, має всі підстави бути конкурентоспроможним на світовому інформаційному ринку* (з наук. літ.); *Українську асоціацію кіно створено провідними кінокомпаніями України для захисту інтересів національного кінобізнесу й розвитку сучасної конкурентоспроможної кіноіндустрії* (з наук.-попул. літ.).

КОНКУРЕНТОСПРОМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конкурентоспромо́жний.** *Інформатизація суспільства й посилення високих технологій у загальному виробництві суттєво підвищують престиж невеликої групи інтелектуальних професій, а отже, і конкурентоспроможність відповідних навчальних закладів* (з наук.-попул. літ.); *У сучасних умовах конкурентної боротьби інтелектуальний капітал дає змогу створювати цінності та забезпечує конкурентоспроможність окремих підприємств* (з газ.).

КОНКУРЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* 1. Суперництво в якій-небудь галузі, боротьба за досягнення кращих результатів; змагання (у 1 знач.). *Талановитих — бояться, і щоб не було з ними конкуренції, їх оминають* (А. Кримський); *— Вона й ту дівчину, що була перед вами, вижила, бо боялася конкуренції* (М. Чабанівський); *Конкуренція була не тільки серед художників, але й серед продавців* [картин] (Л. Дмитерко); *Поруч із живим пейзажем, який змінюється день за днем, жодна картина не витримала б конкуренції* (Г. Вдовиченко); *Кожен член мандрівної зграї синиць шукає їжу на своїй ділянці. Конкуренції між ними немає* (з наук.-попул. літ.).

2. Суперництво між виробниками за вигідніші умови виробництва і реалізації товарів. *Треба лише винайти місце для станції, таке місце, що відповідало би вимогам науки та заразом тому планові, який він виробив своєю довголітньою практикою і яким надіявся побити конкуренцію деяких подібних закладів* (І. Франко); *— Зрозумійте, що при сьогоднішній скруті і цій шаленій конкуренції у світі .. жодний директор та взагалі ніхто не схоче взяти службовку, яку треба ще підучувати* (Ірина Вільде); *Ринку без конкуренції не буває* (з наук. літ.); *Навіть зараз, коли сфера вільного бізнесу різко розширилася, вакуум конкуренції існує, особливо у сфері виробництва* (з газ.).

3. *біол.* Форма взаємовідносин між організмами того самого виду (внутрішньовидова) чи різних видів (міжвидова), що борються за одні й ті самі ресурси довкілля. *Конкуренція між особинами одного виду тварин тим сильніша, чим більша щільність* (з наук. літ.); *Конкуренція зростає зі збільшенням популяції виду* (з навч. літ.).

◊ **(1) По́за [вся́кою] конкуре́нцією:** а) *(у знач. прикм.)* набагато кращий за інших. *— Чай у вашому домі, професоре, стоїть поза всякою конкуренцією, — сказав Славенко* (В. Підмогильний); *Тичина періоду "Вітру з України" поза всякою конкуренцією перший український поет* (В. Стус); *— Ціни поза всякою конкуренцією, оскільки все робиться на місці* (В. Нестайко); б) *(у знач. присл.)* набагато краще за інших. *Фактично ми опиняємось поза конкуренцією* (С. Жадан).

КОНКУРИ́СТ, а, *ч.* Спортсмен, що займається конкуром. *Цього року всі конкуристи країни зібралися на одній арені в Києві на відкритті сезону рейтингових змагань з подолання перешкод* (із журн.); *Львівські конкуристи закрили весняно-осінній сезон* (з газ.); *Український конкурист виборов путівку на Олімпійські ігри в Лондоні* (з газ.).

КОНКУРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **конкури́ст.** *Перемогу в найбільшому маршруті отримала українська конкуристка* (з газ.); *Серед переможців — досвідчені конярі та конкуристка з Тернополя* (з газ.).

КОНКУ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **конку́р;** пов'язаний із конкуром. *Змагання з подолання перешкод верхи на коні проходять на конкурному полі* (з наук.-попул. літ.); *У практичних мисливських класах коні долають конкурну дистанцію з перешкодами природного типу* (з навч. літ.); *Найвідомішим конкурним конем був сірий Абдулла, що виступав за збірну США та виграв Олімпіаду 1984 року* (з газ.).

КО́НКУРС, у, *ч.* Змагання, яке дає змогу виявити найбільш гідних із його учасників або найкраще з того, що представлено на огляд. *Оповідання з життя молдаван скінчив уже і послав до "Зорі". На конкурс нічого не посилав, не встиг* (М. Коцюбинський); *Бабця співала мецо-сопрано, дідо ж — баритоном. Їхній хор виступав у міській філармонії кілька разів на рік, постійно брав участь у конкурсах і фестивалях* (С. Андрухович); *У перший же рік існування гуртка його вихованці посіли перше місце в районному конкурсі художньої самодіяльності* (з газ.).

[Не] пройти́ за ко́нкурсом *див.* **прохо́дити.**

◊ **(1) По́за ко́нкурсом** — *(у знач. прикм.)* набагато кращий, який за своїми якостями значно перевищує інших. — *У мене вища* [освіта] *незакінчена, Іє, і я не можу тебе так всебічно оцінити, як це зробив би, скажімо, будь-який кандидат наук. Я вже мовчу про докторів, професорів. Там ти поза конкурсом* (О. Чорногуз).

КОНКУРСА́НТ, а, *ч.* Учасник конкурсу; конкурсник. *Гену вирішили висунути на міжшкільний конкурс юних майстрів, кращих учнів центру професійної орієнтації .. — Андрій Іванович вважає, що найбільш перспективний конкурсант...* (Г. Усач); *Складаючи проект, намагайтеся якомога повніше з'ясувати, якою є мета конкурсу, яких результатів очікують його організатори від конкурсантів* (з навч. літ.); *У музичному змаганні свою майстерність продемонструють понад 200 конкурсантів із 16 країн світу* (із журн.); *Організатори й суддівська рада першого фестивалю "Червона рута" були приголомшені величезною кількістю конкурсантів та їхнім високим рівнем* (з газ.).

КОНКУРСА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **конкурса́нт.** *Конкурсантка "Міс Всесвіт — 2014" з України закликала світ підтримати її державу у важкі часи* (із журн.); *Першу премію на "Слов'янському базарі" отримав співак із Грузії; другу поділили конкурсантки з Вірменії та України* (з газ.).

КО́НКУРСНИЙ, а, е. Прикм. до **ко́нкурс;** пов'язаний із конкурсом. *Зараз тверезо оцінював* [Захар] *труднощі конкурсних іспитів* (Іван Ле); *Потрібні були кадри з людей свіжих, вишколених, а головне — перевірених. Із тих, що свідомо, а не волею випадку обирали свій життєвий шлях. І, либонь, ще й на конкурсній основі* (О. Шугай); *Під час передачі земельної ділянки фермерському господарству місцева державна адміністрація чи рада, крім заяви, розглядає також висновки конкурсної комісії* (з наук.-попул. літ.); *Проектування майбутньої бібліотеки відбувалось на конкурсних засадах* (з газ.); // Поданий на конкурс. *Сідалковський читав як молодий актор свій перший конкурсний вірш* (О. Чорногуз); *— Я голосувала за вашу конкурсну сукню, — почула ошелешена Ірина голос свого кумира. — У ній витримано точне співвідношення вишуканості та кічу* (Г. Вдовиченко).

КО́НКУРСНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **конкурса́нт.** — *Чи ви знаєте, товариші, що серед наших конкурсників тримає іспити чудовий баритон з українського народного хору?* (Іван Ле).

КОНКУРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конкурува́ти.** *Товарна функціональна конкуренція полягає в конкуруванні різних товарів, що задовольняють однакові потреби* (з навч. літ.); *Тільки вільне конкурування ідей і є тим природним відбором, який допомагає суспільству знайти оптимальний шлях розвитку* (з газ.).

КОНКУРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Те саме, що **змага́тися**[1] 1, 2. *Українська економіка розвивається двома шляхами: кооперативним і приватним, при обопільній згоді не конкурувати між собою* (Ірина Вільде); *Широкоплечий дужий красень, невтомний веселун і жартівник, хоробрий і незрадливий товариш, — хіба можна конкурувати з таким чи навіть хоч мріяти наблизитися до його рівня* (М. Дашкієв); *Синтезувальні лабораторії успішно конкурують з природою, і сучасна людина може так само користуватися їхніми дарами, як користується вона дарами природи* (М. Білкун); *Кажани пристосувалися до нового способу життя — літання й почали конкурувати з птахами* (з наук.-попул. літ.); // Витримувати конкуренцію з ким-, чимнебудь. *Українська шкільна система готує майбутніх студентів, чий рівень базового вишколу, серйозність і бажання вчитися дають їм змогу вільно конкурувати зі студентами Канади, США та Західної Європи* (з наук.-попул. літ.); *У всьому світі захоплюються білизною й прозорістю поліського фарфорового посуду, який успішно конкурує з витворами кращих зарубіжних майстрів* (з газ.).

2. Брати участь у конкуренції (у 2 знач.). *З жахом пригадувала вона, як ставилися цехи до вільних ремісників, що наважувались із ними конкурувати* (З. Тулуб); *У Харкові в другій половині двадцятих років існували дві могутні торговельні .. організації: "Ларьок" і "Церобкооп". Вони запекло конкурували між собою* (Т. Масенко); *Велика ресурсомісткість продукції робить її нездатною конкурувати з іноземними аналогами не тільки на світовому, але й на внутрішньому ринку* (з наук. літ.); *У регіонах київські фірми продають вікна з меншою рентабельністю, щоб мати можливість конкурувати з регіональними виробниками* (з газ.).

КОНКУРУ́ЮЧИЙ, а, е. Який бере участь у конкуренції (у 1 знач.). *Побільше техніки, кращу техніку, найгеніальнішу техніку! Це зойк конкуруючих міщан* (В. Винниченко); *Постать гаранта конституції вмить обросла мікрофонами конкуруючих телеканалів* (І. Роздобудько).

КОНОВА́Л, а, *ч.* 1. *заст.* Людина без спеціальної ветеринарної освіти, яка займалася каструванням і лікуванням коней та інших тварин. *А вже який .. був коновал: і скотину лічив* [лікував], *і свиней, і болячки на людях вигоював* (О. Стороженко); [2-й ч о л о в і к:] *Він тобі і знахар, і ворожбит, і коновал, і все на світі!..* (М. Кропивницький); — *Оце вважаєте за грип? Ускладнення? Вам коновалом бути, а не лікарем!* (О. Копиленко); *Одного разу лопнула на лузі корова Лебедцева. Обжерлась конюшини, здуло її й лопнула. Навіть коновал не встиг прибігти* (У. Самчук); *Мистецтво лікування свійських тварин традиційно передавалося з покоління в покоління або за традиціями учнівства: від коновала — його помічникам* (з наук.-попул. літ.); *Походження слова "коновал" пов'язане з процедурою кастрування: для здійснення кастрації тварин, зокрема коней, їх треба було повалити на землю* (із журн.).

2. *перен., зневажл.* Поганий лікар; неук (у 2 знач.) у медицині. *Їх* [полонених поранених] *розміщують, вірніше за-*

штовхують абияк у найгірші госпіталі при різних монастирях, у яких більшість лікарів, вірніше коновалів, не дуже замислюються над діагнозами та лікуванням (О. Іваненко); *— До мене люди здалеку їдуть, щоб зцілитися, а ти підеш до якогось коновала* (В. Шкляр).

КОНОВÁЛЬСТВО, а, *с., заст.* Діяльність коновала (у 1 знач.). *Людина, яка займалася коновальством, ходила по селах неподалік своєї домівки, пропонуючи послуги селянам* (з наук.-попул. літ.); *Через специфіку коновальства як ремесла, пов'язаного з протистоянням відтворюванню життя, робота коновалів обростала міфами та небувальщинами містичного характеру* (із журн.).

КОНОВÁЛЬСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **коновáл** 1 і **коновáльство.** *Цехи: різницький, коновальський .. Кипіли в пеклі всі в смолі* (І. Котляревський); *Вирлоокий, нахмурений, бовтав* [Верещака] *по радгоспу своєю засмальцьованою ветсанітарською торбою з різними коновальськими причандаллями, розледащіло валявся по холодках біля або під лозами на острові* (О. Гончар).

КÓНОВИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **кін** 3. *Шкода, якщо конове ремество посяде такий великий талант!* (Панас Мирний).

КОНÓВКА, КОНÍВКА, и, *ж., заст.* 1. Те саме, що **відрó** 1. *Почав* [пан] *іти поруч зо мною, хоч я несла коновки в обох руках* (І. Франко); *До ріки городом зійшла молодиця .. — десь, видко, прала в садку, зачерпнула коновкою води* (Р. Андріяшик); *Грядки хтось поливав недавньою порою. Коновка бо в траві стояла із водою* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); * У порівн. *Надворі ллє дощ немов із коновки* (О. Кобилянська).

2. Висока, здебільшого звужена вгорі кварта (у 2 знач.). *Зачепила* [княгиня] *рукавом срібну коновку, повну вишнівки, да й розлила по всій скатерті* (П. Куліш); *Випивали скілько мочі Аж до самої півночі... Мужики — то конівками, А баби — то все чарками* (І. Манжура); *Дівчина .. внесла на таці куманці й карафки з горілками і ковані з срібла коновки* (П. Панч); * Образно. *Світ нахилився й ллється із коновки* (Е. Андієвська).

КОНОВКÁР, я́, *ч., заст.* Майстер, що робить коновки. *Коновкар увійшов у хату, скинув з плечей бесаги і споглянув задубілими очима на жінку й на діти* (Марко Черемшина); *Назавжди зникли з гірських і підгірських доріг оті знайомі мені з юності вічні пролетарі-злидарі — коновкарі, дьогтярі, решетарі* (П. Козланюк).

КОНОВÓД, а, *ч., розм.* 1. Те саме, що **конокрáд.** *І чого то на тих ярмарках не було? .. Коноводів, мошенників* [шахраїв], *що обдурюють народ, так і не розминешся!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Невеликий рудобородий жидок .. — то був попросту отаман цілої шайки злодіїв-коноводів* (І. Франко); *Тепер вона знала, чим зробився Роман і хто брав у їх* [них] *на селі коні... Коновод!.. Злодій!..* (Б. Грінченко); *Ночами ж чорними на вежі в вишині Горіли вогники — то гасло коноводам* (І. Багряний).

2. Людина, яка доглядає за кіньми вершників, що спішилися. *Галат стояв перед Шахаєм, тримаючи в лівій руці повід. Комдив кинув йому кілька слів. Галат ізсадив бригаду на землю, і коноводи відвели коней* (Ю. Яновський); *Коноводи підводили коней тим, хто спішився для бою в лісі* (із журн.).

КОНÓВОНЬКА, и, *ж., заст.* Пестл. до **конóвка.** *Закувала зозуленька В стодолі на розі, Заплакала дівчинонька В батька на порозі. Ой візьму я коновоньки Та й піду по воду, А там хлопці-риболовці З козацького роду* (з народної пісні); [Р у с а л к а:] *Ронила сльози дрібнії, збирала в кінви срібнії, без любої розмовоньки сповнила вщерть коновоньки...* (Леся Українка).

КОНÓВОЧКА, и, *ж., заст.* Зменш.-пестл. до **конóвка.** *Встав наймит... Та бере він коновочки, Та іде по воду* (з народної пісні); *Ой Матію та Матію, відколи тя прошу. Зроби мені коновочки, най співанки ношу* (з коломийки); *Несе з торбиною на плечах Нову коновочку старий* (Т. Шевченко); *Я дивився, як люди тягнуть руки до коновочки, щоб кинути гроші на відбудову храму, як ставлять свічки з тремтливими пелюстками вогників* (з рел.-церк. літ.).

КОНÓВ'ЯЗЬ, і, *ж.* Стовп або жердина, до яких прив'язують коней на відкритому місці. *Біля конов'язі він побачив прив'язаного одного з своїх коней* (Л. Смілянський); *Не розсідлуючи, кинув* [Гаркуша] *коня біля конов'язі* (О. Гончар); *Прив'язавши змиленого вороного до конов'язі, Федько з пакетом у руці кинувся до сільради* (Є. Доломан); *Біля конов'язі було вже припнуто з десяток різномастих коней* (В. Шкляр); *Він прив'язав коня до конов'язі, а сам побрався нагору* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КОНОГÍН, гóна, *ч., заст.* Погонич коня на шахті, який возив вагонетки з вугіллям. *Тепер, розуміється, Донбас не такий, горобці й сирівець у ньому не чорні, коней, мабуть, уже під землею зовсім нема, тепер уже замість коногонів "електрогони" вагончики гонять, хоч вагончики і тепер іноді забурюються* (Остап Вишня); *Їв він* [цап] *у стайні біля коней — стайня глибоко під землею була, спав по забоях і так наловчився звертати з дороги коногонам, що ми його прозвали "шахтарем"* (Ю. Яновський); *Немов пройшли весняні грози у штреках темних і глухих... Гуркочуть там електровози, де коногона свист затих* (В. Сосюра); *Був Іван Андрущенко спочатку лампоносом, потім коногоном, а зрештою — врубмашиністом* (Л. Дмитерко).

КОНОГÓНИТИ, ню, ниш, *недок., заст.* Працювати коногоном. *Повернули праворуч. Парамон Пархомович розповідав, як колись тут коногонив* (Ю. Яновський); *Ходив він в лампоносах, стояв на плитах, коногонив і рубав антрацит* (М. Рудь); *— Було, як попотягаєш саночки дванадцять годин та вийдеш після того на-гора, глитнеш повітря і непритомнієш. Коногонив. Кайлом рубав...* (Микита Чернявський).

КОНОГÓНКА, и, *ж., розм.* Шахтарський ліхтарик, який кріплять до каски. *Однорукий кочегар.., присвічуючи під ноги коногонкою, піде на шахту повз терикони* (Є. Пашковський); *Якщо посвітити шахтарською коногонкою, то поміж стояками кріплення можна помітити, як заманливо блищить смуга вугілля* (із журн.).

КОНОКРÁД, а, *ч.* Той, хто краде коней; коновод (у 1 знач.). [А н т о н:] *Та чи не конокрад ти, що так плутаєш?* (М. Кропивницький); *Так і не довелось Гнатові звести рахунки із степовими конокрадами* (Григорій Тютюнник); *Конокради знають, коли приходити. Поміж ніччю й світанком є такий проміжок часу, коли сонна людина, звір чи худоба западають в інші світи і собі не належать* (М. Вінграновський); *Дядько .. дістався до острівця на болотах. Там конокради ховали коней* (Ю. Логвин).

КОНОКРÁДСТВО, а, *с.* Крадіжка коней. *Конокрадством .. він ніколи не бавився* (І. Франко); *Коли щастило чоловікові, ставав ліверантом, а розтікалися гроші, — знову брався за*

конокрадство (М. Стельмах); *— А де візьмемо коней? Поцупимо в тутешніх циганів? — Та ні, обійдемося без конокрадства* (О. Авраменко); *Покарання в Київській Русі застосовували за розбій, окремі види крадіжок, підпал і конокрадство* (з наук.-попул. літ.).

КОНОКРА́ДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **конокра́д** і **конокра́дство.** *Менші два сини провчили Конокрадське ремесло, — Ну, й зростало їх багатство І поважання росло* (І. Франко); *Найбільше спокутував Вася свої конокрадські гріхи боєм. З бою він виходив амністованим за все* (О. Гончар); *А той самотній кінь Біжить в степи холодні. Хорти його женуть Чи конокрадський свист?* (В. Терещук).

КОНОПА́ТИТИ, а́чу, а́тиш, *недок., що, чим і без дод.* Забивати, затикати дірки, щілини клоччям, мохом і т. ін. *Застукотіли у Великому Лузі сокири, і запорожці почали лагодити та конопатити великі чайки* (А. Кащенко); *Козаки конопатили човни, обладнували борти протиштормовими зв'язками очерету* (С. Добровольський); *Пірога, що нею Сергій досі їздив, зовсім розсохлася .. Він заходився конопатити її ликом, якого в березі багато* (І. Білик).

КОНОПА́ТКА, и, *ж.* Залізна лопатка з ручкою для конопачення. *Під час конопачення використовують конопатку та дерев'яний молоток, як ущільнювальний матеріал застосовують просочену в оліфі бавовну або клоччя* (з наук.-попул. літ.).

КОНОПА́ТНИК, а, *ч.* Робітник, що займається конопаченням. *Конопатник Андрій Єрмолаєв намагається забити розщілини, через які струмує в трюм вода* (О. Довженко); *У 20-х роках XIX ст. навколо перших поселенців Одеси гуртувалися італійці, пов'язані з обслуговуванням порту, — вантажники, конопатники, ремісники, будівельники та ін.* (з наук. літ.).

КОНОПА́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конопа́тити.** *На конопачення* [пироги] *пішло добрих три години* (І. Білик); *Довгі труби донного водоспуску розчленовують на секції, а стики роблять еластичними: муфти з конопаченням і чеканенням стиків свинцем* (з наук. літ.); *Паклю застосовують для конопачення, упакування* (з наук.-попул. літ.); *Грубе, коротке волокно використовують для конопачення суден, стін будинків і т. ін.* (з навч. літ.).

КОНОПЕ́ЛЬКИ, льок, *мн.* Зменш.-пестл. до **коно́плі.** *Занадився журавель, журавель До бабиних конопель, конопель. Сякий-такий журавель, Сякий-такий довгоногий, Сякий-такий дибле, Конопельки щипле!* (з народної пісні); *Полю я конопельки, Дрібні, зелененькі* (П. Чубинський); *Знайшов* [Прокіп] *конопельок, плете, нічого нікому* (А. Тесленко); *— Вночі мені мусить хтось приснитися, — казала Олена. — Хто прийде конопельки жати, той і буде моїм судженим* (В. Чемерис).

КОНОПЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **коно́пля́ний.** *Конопельна нитка* (Сл. Б. Грінченка); *Пельменями в татарській кухні називають вареники з різною начинкою — з сиру, конопельного насіння чи гороху* (з наук.-попул. літ.); *Усім гостям смакували картопляні оладки, що випікалися на конопельній олії* (із журн.).

КОНОПЕ́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **коноплянка.** *Конопельник — перелітний птах, навесні прилітає рано, у березні — першій половині квітня* (з наук.-попул. літ.); *Харчуються конопельники насінням багатьох трав'янистих рослин — реп'яха, лопуха, кінського щавлю, чемериці й інших* (з наук.-попул. літ.).

КОНО́ПЛЕВІ, вих, *мн.* Родина рослин, що входить до порядку розоцвітих. *Коноплеві — багаторічні або однорічні трави, дерева та чагарники* (з наук.-попул. літ.); *Хміль звичайний — багаторічна культурна й дикоросла дводомна рослина з родини коноплевих* (з навч. літ.).

КОНОПЛЕВОЛОКНО́, а́, *с.* Прядиво, вигот. з конопель. *З коноплеволокна як сировини для виготовлення прядива роблять нитки, мотузки* (з наук.-попул. літ.); *Коноплеволокно антистатичне, а тому не накопичує пилу* (із журн.); *Альтернатива традиційному пластику — коноплеволокно* (з газ.).

КОНОПЛЕЗАВО́Д, у, *ч.* Завод первинного оброблення конопель. *До вересня вся плоскінь була вимочена й здана на коноплезавод* (з газ.); *Наш коноплезавод спеціалізується на виробництві волокна з конопель* (з мови реклами).

КОНОПЛЕЗБИРА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для збирання стебел і насіння конопель. *Коноплезбиральний комбайн зрізує стебла, відділяє насіння від полови, зв'язує обмолочені стебла в снопи* (з наук.-попул. літ.); *Наукова спільнота відзначила 100-річний ювілей одного з відомих конструкторів коноплезбиральної техніки* (з газ.).

КОНОПЛЕПРЯДИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для прядіння ниток із конопляного прядива. *Віталія прийняли робітником на коноплепрядильний завод* (з газ.).

КОНОПЛЕПРЯДИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що займається прядінням конопляної пряжі. *Досвідчений коноплепрядильник.*

КОНОПЛЕПРЯДИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **коноплепряди́льник.** *Молода коноплепрядильниця.*

КОНОПЛЕПРЯДІ́ННЯ, я, *с.* Прядіння ниток із конопляного прядива. *Коноплепрядіння здавна побутує в наших поліських селах* (з газ.).

КОНОПЛЕТІПА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для коноплетіпання. *З промислових підприємств у селі працювали коноплетіпальний та маслоробний заводи* (з газ.).

КОНОПЛЕТІПА́ННЯ, я, *с.* Тіпання конопель, очищання їхнього волокна від костриці та короткого волокна. *Займатися коноплетіпанням.*

КОНОПЛИ́НА, и, *ж.* 1. Одна рослина конопель. *Між капустою пишалася темно-зелена коноплина* (І. Франко); *Пахне .. листям гарбузів після першого приморозку, цибатим дудником, кількома коноплинами в горідчику, прикритим соломою силосом на подвір'ї, картоплею в мішках на двоколісному возику* (Є. Пашковський); * У порівн. *Така втомлена йшла* [черниця], *що вітер нею, мов коноплиною, хитав* (Б. Лепкий); *Мені стало страшно, бо любив її* [Грету] *— струнку, мов коноплина, жону, з чорним волоссям* (Р. Іваничук).

2. Насінина конопель. * Образно. *— Марто, батьки дома? — витираючи піт з рудого обличчя, усіяного великими коноплинами ластовиння, старий Созоненко подав дівчині ржаву руку* (М. Стельмах).

КОНОПЛИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коноплина.** *У городі коноплинка стояла, Да догори ветєчко* [стебло] *махала* (з народної пісні); * У порівн. *Малий, як коноплинка, а дужий, як дерево* (загадка).

КОНО́ПЛИСЬКО, а, *с., рідко.* Те саме, що **коно́плище** 1. *Поруч з коноплиськом, через межу, лежало широке поле кукурудзи* (В. Гжицький).

КОНО́ПЛИЩЕ, а, *с.* 1. Місце, ділянка, на якій росли коноплі; коноплисько. *Яка паша на коноплищі? Як брали коноплі, то й повиривали погану травицю* (Сл. Б. Грінченка); // Ділянка землі для вирощування конопель. *Батько з Наумом тим часом засівали в леваді коноплище, де завжди сіяли коноплі на низині* (І. Нечуй-Левицький).

2. Те саме, що **коно́плі** 1. *Надвечір'я було теплим .. Коноплища розливали над оселями цибулячий дух* (Григорій Тютюнник); *Батько проводжав його суворим поглядом, аж доки хлопець не зник за високими коноплищами, що росли на березі річки в кінці Устименкової садиби* (І. Цюпа).

КОНО́ПЛІ, пе́ль, *мн.* 1. Рід однорічних трав'янистих рослин родини коноплевих, зі стебел яких виготовляють прядиво, а з насіння видобувають олію. *Листатий любисток тут побратавсь з жменькою конопель* (Марко Вовчок); *Тепер вони* [печеніги] *пасли коней у наших житах, а льон та коноплі випалювали й толочили* (І. Білик); *У деяких рослин велика кількість олії зосереджена в насінні та плодах, наприклад, у соняшника, конопель, волоського горіха* (з навч. літ.).

2. Підготовлене на прядиво волокно цієї рослини. *Другого дня молодиці поприходили .. й розібрали все прядиво, всі повісма конопель та льону, скільки їх лежало на підрях в коморі* (І. Нечуй-Левицький); *Вона серед бутафорії Палацу розшукала прядку, десь узяла пасмо конопель* (Л. Смілянський); *Дрібненький купчик .. в дорозі приєднався до них з цілою хурою тіпаних конопель* (Н. Околітенко).

Би́ти коно́плі (льон) *див.* **би́ти.**

◊ **Ви́скочити (ви́стрибнути, ви́хопитися) як (мов, ніби** *і т. ін.)* **Пили́п** *(рідко* **Кузьма́)** **з конопе́ль** *див.* **виска́кувати; Натіпати конопе́ль** *див.* **натіпувати.**

КОНО́ПЛЯ́НИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коно́плі.** *Літали вони* [горобці], *гралися, по смітничку громадили, та й знайшли три коноплянí зернятка* (Леся Українка); *Засунувши гвинтівку в коноплянy горстку, він подався городами до річки* (І. Цюпа); *Для виконання державного замовлення на одержання макової та конопляної соломи Мінагрополітики щорічно видає спеціальні свідоцтва на право культивування снотворного маку та конопель* (з наук. літ.); // Вигот. з волокна конопель. *На парканах сушилася випрана білизна та довге конопляне полотно, що його виткали за зиму* (М. Томчаній); *На Бойківщині для вишивання використовували фарбовані, міцно прядені лляні чи конопляні нитки* (з наук. літ.); *Конопляна макуха відома як дуже багатий на білкові речовини цінний корм для тварин* (з наук.-попул. літ.); // Власт. коноплям. *У нас там, на городах, пахне кропом У сизі ранки; конопляний дух Аж голову туманить* (М. Рильський); // Який видобувають із конопель. *Господар .. з пляшечки наточив конопляної олії на блюдце* (В. Барка); *Колись українці на Багату кутю готували гречану кашу з конопляним молоком* (з наук.-попул. літ.).

2. Який має колір прядива з конопель (перев. про волосся). *Ясен тріпнув вицвілим на сонці конопляним волоссям, підстриженим під макітерку* (В. Малик); *Анатолій гучно регоче, аж пасма густого конопляного волосся здригаються на голові* (М. Руденко); *У Флора здійнялося на тім'ї рідке конопляне волосся, і він ледве не закричав* (М. Малиновська).

△ **Коно́пля́на блоха́** *див.* **блоха́.**

КОНОПЛЯ́НКА, и, *ж.* Співочий птах ряду горобцеподібних, що живиться насінням, перев. бур'янів. *На різні голоси славлять весну дрозди, коноплянки, вівчарики, щиглики та інше голосисте птаство* (О. Копиленко); *На бур'яни .. впали зграйки щиглів і червоноголових коноплянок* (М. Стельмах); *На тім гарбузі коноплянка гніздо звила, а в гнізді — жменька зелено-блакитних яєчок* (В. Дрозд); *У домашніх умовах більшість коноплянок залишаються полохливими птахами: часто б'ються об клітку при різких рухах людини або свійських тварин* (з наук.-попул. літ.).

КОНОПЛЯ́Р, а́, *ч.* 1. Фахівець із коноплярства. *Хороший урожай отримали коноплярі Чилі: найбільша в Латинській Америці ферма медичної марихуани дала першу продукцію* (з газ.).

2. *розм.* Той, хто займається вирощуванням конопель для приготування наркотичної речовини. *У Запоріжжі затримали п'ятьох коноплярів, що продавали марихуану* (із журн.); *Оперативники натрапили на площу близько 0,6 га, на якій росли коноплі, але слід було встановити й особу самого конопляра* (з газ.).

КОНОПЛЯ́РКА, и, *ж.* 1. Жін. до **конопля́р** 1. *По всіх морях-океанах, ріках-озерах плавають судна, оснащені продукцією працьовитих городищанських коноплярок* (з наук. літ.); *На виставці сільськогосподарської продукції львівські коноплярки посіли перше місце* (з газ.).

2. *розм.* Жін. до **конопля́р** 2. *В обласному центрі затримали коноплярку: на її городі правоохоронці виявили чотирнадцять кущів наркотичних конопель* (з газ.).

КОНОПЛЯ́РСТВО, а, *с.* Галузь сільського господарства, що займається вирощуванням та оброблянням конопель. *Аби знову повернути коноплярство в Україну, учені-селекціонери підготували програму селекції, вирощування, первинної та поглибленої переробки безнаркотичних конопель* (із журн.); *Суттєве поліпшення умов ведення промислового коноплярства в Україні дозволило не тільки стабілізувати ситуацію в галузі, але й дати поштовх для її розвитку* (з газ.).

КОНОПЛЯ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **конопля́р** 1 і **конопля́рство.** *У коноплярських сівозмінах, щоб збагатити ґрунт, ще за рік-два до сівби конопель вносять основну кількість органічних і мінеральних добрив* (з наук.-попул. літ.); *У Празі відкриють черговий міжнародний коноплярський ярмарок* (з газ.).

КОНОПЛЯ́СТИЙ, а, е, *розм.* Укритий ластовинням; веснянкуватий, ластатий. *Симпатяга, цей військком, хоч і коноплястий, все тіло в ластовинні* (О. Гончар); *Я був руденький, коноплястий, весь у ластовинні* (В. Нестайко); *Бронвен була .. коноплястою, що не додавало привабливості її й без того негарному обличчю* (О. Авраменко).

КОНОСАМЕ́НТ, а, *ч., юр.* Документ, що засвідчує укладення та умови договору про морські перевезення. *До товарних цінних паперів належать коносамент, накладна, деякі приватизаційні папери* (з наук. літ.); *Коносамент виписує капітан або агент перевізника тільки в момент прийняття вантажу на борт* (з наук.-попул. літ.).

КОНОТАТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до конотації. *За лексемою "рожевий" у мові закріпилося позитивне конотативне значення* (з наук. літ.); *Повноцінна інтерпретація лексичної одиниці залежить від поєднання денотативного та конотативного змістів* (з наук. літ.).

КОНОТАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **конотати́вний.** *З огляду на повторюваність та коно-*

тативність основоположних образів у сучасному європейському літературознавстві означилася тенденція ототожнювати їх із топосами архетипного характеру (з наук. літ.); *Однією з найвиразніших ознак поетичної онімії є конотативність — здатність виявляти в контексті потенційні семантичні нашарування* (з наук. літ.).

КОНОТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *лінгв.* Те саме, що **конотати́вний.** *Зменшення домінування аспекту денотаційного перед конотаційним стало виявом принципів постструктуралізму* (з наук. літ.); *Питальні речення виражають модальні та конотаційні значення залежно від типу адресата й вияву його функціонування в художньому творі* (з наук.-попул. літ.).

КОНОТА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Семантичні чи стилістичні відтінки, які додаються до основного значення слова й створюють емоційно-експресивне забарвлення висловлювання. *Негативну конотацію слова "баба" відображено у фразеологізмах із цією лексемою, наприклад "бабське це діло"* (з наук. літ.); *Слово "лис" має такі конотації, як хитрість, підступність, лукавство* (з наук.-попул. літ.); *У різних мовах конотації того самого слова можуть бути однаковими, різними або навіть протилежними* (з наук.-попул. літ.).

КОНСА́ЛТИНГ, у, *ч.* Консультування з питань економічної та юридичної діяльності фірм, підприємств та організацій з метою визначення концепції, шляхів, заходів і т. ін. підвищення ефективності їхньої діяльності і перспектив подальшого розвитку, яке здійснюється фахівцями спеціалізованих компаній. *Мета консалтингу — допомогти системі управління в досягненні заявлених цілей* (з наук.-попул. літ.); *До послуг зовнішніх консультантів звертаються переважно ті організації, які опинилися в критичному стані, проте допомога в критичних ситуаціях — зовсім не основна функція консалтингу* (із журн.).

КОНСА́ЛТИНГОВИЙ, а, е. Стос. до консалтингу. *Консалтингові компанії спеціалізуються за окремими напрямами діяльності — фінансовим, кадровим, організаційним, стратегічним* (з наук.-попул. літ.); *В Україні з'явилися консалтингові та юридичні фірми, які супроводжують побудову франчайзингових мереж* (з газ.).

КОНСЕКВЕ́НТ, у, *ч., лог.* Те саме, що **на́слідок** 1. *Відомо, що матеріальна імплікація істинна, якщо істинний її консеквент або хибний її антецедент, а також якщо вони хибні одночасно* (з наук. літ.).

КОНСЕКВЕ́НТНИЙ, а, е, *книжн.* Те саме, що **послідо́вний.** *Одні естетики, консеквентні в своїй доктрині, сміло замикають* [заплющують] *очі на дійсні факти* (І. Франко); *Будьмо консеквентними, не відділяймо слова від діла...* (М. Коцюбинський); *— Вона вам мусить віддати належний поклін, якою б і не була консеквентна в своїх почуваннях і постановах з давнішніх літ* (О. Кобилянська); *Як би то не було, він мусить бути консеквентним* (М. Хвильовий).

КОНСЕКВЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **консекве́нтний.** *Метод гомогенізації ґрунтується на принципі ідеогенної консеквентності, послідовного проведення певної ідеї* (з наук. літ.); *Плетиво красномовних художніх фактів, деталей, епізодів та мовних партій засвідчує консеквентність утіленої в "Лісовій пісні" ідеї збереження природи* (з наук. літ.); *Поет живе не тільки правдою ума та консеквентністю мислення, а значно більше — правдою серця* (з публіц. літ.).

КОНСЕКВЕ́НТНО, *книжн.* Присл. до **консекве́нтний.** *— Ви демократ, плебей і консеквентно Робили те, що мусили, мій друже* (І. Франко); *Другий шлях .. перш усього консеквентно вимагав: викинути на смітник історії Інструкцію й провадити організацію української державності тільки своєю волею й своїм розумінням* (В. Винниченко); // *у знач. пред. Він тепер знає, що йому треба робити .. Це так просто, це так ясно і, головне, це консеквентно* (М. Хвильовий).

КОНСЕ́НСУС, у, *ч., книжн.* Загальна згода, порозуміння, що досягається з обговорюваного, перев. спірного, питання. *Якщо важливі справи у Європейському Союзі будуть вирішуватись більшістю голосів, а не консенсусом, то малочисельні нації потраплять у залежність від великих числом народів* (Д. Павличко); *Мова вмирає тоді, коли в суспільстві відсутній поняттєвий консенсус, домовленість про єдине, загальноприйняте значення публічно вживаних слів і термінів* (О. Забужко); *Депутати так і не знайшли консенсусу щодо другої поправки до закону* (із журн.).

КОНСЕ́НСУСНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до консенсусу, який ґрунтується на консенсусі. *Коаліційна діяльність характерна переважно для консенсусних демократій* (з наук. літ.); *Політичну владу, яку характеризує консенсусний механізм прийняття рішень за рахунок ширших, ніж у державної влади, рамок відповідальності перед суспільством, забезпечує підтримування різних верств населення* (з наук. літ.); *Еліта центру імперії та еліта периферії пов'язуються між собою в структурі імперії через низку механізмів спілкування — агресивний, насильницький або консенсусний* (з навч. літ.).

КОНСЕ́РВА *див.* **консе́рви.**

КОНСЕРВА́НТ, у, *ч.* Речовина, яка забезпечує тривале зберігання (консервацію) харчових продуктів і деяких матеріалів. *— У паперових пакетах молоко й за місяць не скисає. Бо з консервантами!* (Г. Вдовиченко); *Традиційними консервантами для харчових продуктів є оцет, цукор і сіль* (з наук.-попул. літ.); *Хімічні консерванти можуть накопичуватися в продукції тваринництва та в залишковій кількості потрапляти в організм людини* (з навч. літ.).

КОНСЕРВАТИ́ВНИЙ, а, е. 1. Який спирається на традиції, зберігає старе, що надійно зарекомендувало себе. *Певне се вже така наша вдача жіноча консервативна, але я не люблю "хозяйственных"* [хазяйновитих] *чоловіків* (Леся Українка); *Якось... неприємно було їй руйнувати старий консервативний стрій гадок свого батька та матері* (Г. Хоткевич); *Людське мислення .. консервативне від природи; ми свідомо і півсвідомо чіпляємося за закони, проголошені кимсь і колись* (М. Дашкієв).

2. Який виявляє ворожість щодо всього нового, прогресивного. *Консервативні елементи галицького громадянства, священики і урядники, чули свою безсильність, щоб розбудити народне життя* (М. Грушевський); *Карл Євстахійович .. притримується суворих консервативних поглядів* (С. Андрухович).

3. *мед.* Який обходиться без оперативного втручання. *Термін виконання хірургічного втручання при гострому холециститі має враховувати клінічні вияви захворювання та ефективність здійснюваної консервативної терапії* (з наук. літ.); *Існує багато методів консервативного лікування хронічного тонзиліту* (з наук.-попул. літ.).

КОНСЕРВАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **консервати́вний** 1, 2. *Не вважаючи на консервативність поляків та старочехів, на потяг їх літератури до антикварності, в масі вони стоять високо по культурі* (І. Нечуй-Левицький); *Наука .. безсила проти консервативності людської натури* (В. Підмогильний); *Не всі хлібороби з довірою ставилися до нового .. Давалися взнаки консервативність мислення, безліч "сільськогосподарських" забобонів і т. ін.* (Остап Вишня); *Політичному лідерові та його команді треба працювати над тим, щоб позбутися таких рис в іміджі, як консервативність, непринциповість, нерішучість, емоційність і впертість, самовпевненість, пасивність* (із журн.).

КОНСЕРВАТИ́ВНО. 1. Присл. до **консервати́вний** 1. — *Бачу, бачу, хлопче, — озвався старий кобзар, пильно глянувши на Гриця, — ти прийняв мою думку прямолінійно й консервативно* (О. Бердник).

2. Ворожо до всього нового, прогресивного. *Його гнітили всякі особисті невиправдані претензії консервативно настроєних людей* (Н. Рибак); *І. Франко та М. Павлик очолили інтелектуальне та ідеологічне повстання проти ідейно обмеженого й консервативно мислячого західноукраїнського проводу* (з публіц. літ.); *За різними оцінками, марш консервативно налаштованих громадян, що виступають проти одностатевих шлюбів, зібрав у Парижі від 70 до 500 тис. учасників* (із журн.).

3. *мед.* Без оперативного втручання. *У США міастенію лікують переважно консервативно, за допомогою гормонів* (з газ.).

КОНСЕРВАТИ́ЗМ, у, *ч.* Прихильність до старого, віджилого, обстоювання його. *Я .. волію держатись мужицького ґрунту, котрий, попри свій консерватизм, щонайменше є здоровий* (О. Кобилянська); *Ілюстрацією .. консерватизму в мистецтві старих авторів може послужити .. листування межи Коцюбинським і Панасом Мирним на початку 1900-х років* (М. Зеров); *Син коваля* [І. Франко], *галицький колос рідного слова теж не побоявся навколишньої рутини, консерватизму і висловив своє поважне слово дружби й приязні до людини* [Максима Горького] *з серцем Данко і бунтівливим почуттям буревісника* (Л. Смілянський).

КОНСЕРВАТИ́СТ, а, *ч., заст.* Консерватор (у 1 знач.). *Граф .. причисляв* [зараховував] *себе до консерватистів* (І. Франко); *Динаміка — життя, рух — кожної живої нації полягає в обороні сильними консерватистами традиційної існуючої форми національної влади і в постійнім реформуванні цієї влади поступовцями* (В. Липинський); — *Він чоловік без серця.., а до того консерватист до смішності* (О. Кобилянська).

КОНСЕРВАТИ́СТКА, и, *ж., заст.* Жін. до **консервати́ст.** *Вона консерватистка, навіть обскурантка, ненавидить нові ідеї* (І. Нечуй-Левицький); *Слова тітки з повісті "Царівна" О. Кобилянської — це закид консерватистки у м'якості, слабості характеру не тільки її чоловіка, але закид українському чоловікові взагалі* (з публіц. літ.).

КОНСЕРВА́ТОР, а, *ч.* 1. Прихильник консерватизму, людина консервативних поглядів. *З двох у мене лишився тільки один син, який, увійшовши в літа, не проминув вилаяти мене безнадійним консерватором і людиною, яка нічогісінько не тямить у житті* (В. Підмогильний); — *Оце говорила я з Ременем, .. він мені видався не таким уже й консерватором* (М. Чабанівський); — *Послухайте, друже! — скипів Письменник. — Ви, зубні лікарі, найстрашніші з консерваторів!* (М. Дашкієв); — *Той, хто боїться ламати застарілі норми, — консерватор* (М. Руденко).

2. Член консервативної партії; прихильник консервативних переконань у політиці. — *А хіба ви не ліберальний чоловік? Може, ви консерватор?* (І. Нечуй-Левицький); *На засіданнях Національної Асамблеї праворуч від спікера розташовувалися консерватори, що виступали за збереження монархії, а ліворуч — радикали, котрі відстоювали ідеї загальної рівності* (з наук.-попул. літ.); *Більшість консерваторів підтримують суверенітет своїх держав, патріотично ідентифікуючи себе зі своїми народами* (з навч. літ.).

КОНСЕРВАТО́РЕЦЬ, рця, *ч., розм.* Студент консерваторії. *1978 року на Всесоюзному конкурсі композиторів-консерваторців у Москві В. Івасюк отримав дипломи II ступеня за "Сюїту-варіації для камерного оркестру" та "Баладу про Віктора Хару"* (із журн.); *Колона консерваторців, проходячи Софійською вулицею в напрямку Майдану Незалежності, зупинилася* (із журн.).

КОНСЕРВАТОРИ́СТКА, и, *ж., заст.* Консервато́рка. *Вона .. пошукає собі кусень хліба на підставі своїх студій і іспитів, на підставі своєї музичної освіти, на котру вона (хоч вона не укінчена консерватористка) є гордою* (О. Кобилянська); *Серед учительського складу Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка в 1900-х роках — Олена Ясеницька, віденська консерватористка, учитель сольного співу та фортепіано* (з наук.-попул. літ.).

КОНСЕРВАТО́РІЯ, ї, *ж.* Вищий музичний навчальний заклад. — *Я, Льольо, не скінчила консерваторії — і я не передам тонких нюансів моєї симфонії* (М. Хвильовий); *З часом Юра полюбив музику, в нього виявилось справжнє обдарування, вже шістнадцяти років він поїхав навчатися до консерваторії, і багато хто пророкував йому блискуче майбутнє* (П. Загребельний); *Найвірніший шлях до сцени, звичайно, консерваторія. Але у консерваторію п'ятикласників не беруть* (В. Нестайко); *Ковбик, як ніхто, відчував музикальність слова, хоч ніколи консерваторій не кінчав* (О. Чорногуз); *Першу консерваторію як вищий навчальний заклад засновано в Неаполі 1537 р.* (з наук.-попул. літ.); *З 1867 р. Микола Лисенко навчався в Лейпцизькій консерваторії, де студіював як піаніст* (з навч. літ.).

КОНСЕРВА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **консерва́тор** 1. *В Каралаєвій в натурі сидить дві баби: одна ліберально-модна, а друга старомодна консерваторка* (І. Нечуй-Левицький).

КОНСЕРВАТО́РКА, и, *ж., розм.* Жін. до **консервато́рець.** — *У мене сестра консерваторка, мучилась, мучилась, виламувала пальці.., а тепер навіть не грає* (Леся Українка); *Тиха розмова кількох гімназистів, інституток та консерваторок, що вже зібралися тут, лише зайвий раз підкреслювала урочистість моменту* (Гео Шкурупій).

КОНСЕРВАТО́РНИЙ, а, е. Прикм. до **консервато́рія.** *Твори Лесі Дичко зустрічали неабиякий опір у колах консерваторних хористів* (з навч. літ.); *Уперше наші артисти, а вони всі з консерваторною освітою, доброю вокальною підготовкою, співали нову музику — і для себе, і для глядачів* (із журн.); *Зовсім недавно мандрувала Інна з буковинським літературно-мистецьким гуртом до Києва на виступ у столичній консерваторній залі* (з газ.).

КОНСЕРВА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **консерва́тор.** *Розчарування в консерваторській позиції привело В. Черчилля 1904 р. до ліберальної партії* (з наук.-попул. літ.); *Олександр Чоловський — один із найактивніших учасників консерваторського уряду Галичини кінця XIX ст.* (з навч. літ.); *Дев'яності роки для одного з трьох найпопулярніших телеканалів США стали періодом певного консерваторського мовлення* (з газ.).

КОНСЕРВАТО́РСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **консервато́рний.** *1893 р. Соломія Крушельницька отримала консерваторський диплом* (з наук.-попул. літ.); *Іще з консерваторських років Леонід Коган давав багато концертів, у тому числі за кордоном* (з навч. літ.); *У театрі є багато молоді, яка має консерваторську освіту* (з газ.).

КОНСЕРВА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Дія за знач. **консервува́ти.** *До моменту прибуття нової партії робітників завод ще був на консервації* (Ф. Бурлака); *Гріх казати: Тичинині попередники не були самі нездари. Але їхня природна енергія, хоч яка часом і значна, витрачалася на консервацію втраченої старовини, спробу створити якийсь паралельний світ* (В. Стус); *У разі необхідності консервації будівництва з незалежних від сторін обставин замовник зобов'язаний сплатити підрядникові виконані до консервації роботи та відшкодувати йому витрати, пов'язані з нею* (з мови документів).

2. *збірн.* Те саме, що **консе́рви** 1. *Наприкінці 1960-х років почали входити в ужиток консервація, нові салати, скажімо, вінегрет, прянощі* (із журн.); *Якщо хтось має бажання допомогти солдатам, то волонтери приймають усі речі, починаючи з бритв, засобів гігієни та закінчуючи консервацією* (з газ.).

КОНСЕ́РВИ, ів, *мн. (одн.* **консе́рва,** и, *ж., розм.).* 1. Харчові продукти тваринного або рослинного походження, відповідно оброблені (сушінням, стерилізацією, солінням і т. ін.) та вміщені в герметично закриті банки для тривалого зберігання. *Заряд армії запотребував незвичайної маси .. консервів* (І. Франко); *Гастрономічні крамниці спокушали зір бляшанками різних консервів* (О. Донченко); *— А ми консерву поїмо .. і знову марш-марш вперед* (О. Гончар); *Ми розпалили вогнище і розігріли консерви* (Д. Білий).

2. *тільки мн., рідко.* Окуляри з темними скельцями для захисту очей від яскравого світла, пилу і т. ін. *Чорні консерви.*

КОНСЕ́РВНИЙ, а, е. Прикм. до **консе́рви** 1. *На рибальському улові й урожаях овочівників постав консервний промисел* (Ю. Смолич); *— А наїдків зібрано в вагоні: риба консервна і корейка.., курятина і масло; скільки чого хочеш! — помаранчі і виноград...* (В. Барка); *Тамара побачила звалені безладною купою на підлозі миски, консервні бляшанки, кухлі* (А. Хижняк); // Який виробляє консерви. *Володя крутив банку в руках, розглядаючи наліплену на неї етикетку японської консервної фабрики* (О. Донченко); *З консервного заводу завернули кілька ящиків з черешнею, де було виявлено фальш: знизу підкладено гілочок з листям та груддя землі* (О. Гончар); // Признач. для відкривання консервів. *Розкрити її* [коробку] *не було змоги, хіба розбити або розпороти консервним ножем, мов бляшанку* (І. Роздобудько).

КОНСЕ́РВНИК, а, *ч.* Робітник консервної промисловості. *З моменту заснування до сьогодні на комбінаті навчально-виробничу освіту отримали приблизно 60 тисяч учнів за такими спеціальностями, як консервник, кухар, маляр, монтажник* (із журн.); *Одну трудову перемогу за однією завойовує славний колектив консервників* (з газ.); // *розм.* Торговець консервованою продукцією. *Консервника вирішили зустріти вранці, коли той буде виїжджати на роботу з власного гаража* (із журн.).

КОНСЕ́РВНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **консе́рвник.** *Відповідальна консервниця.*

КОНСЕРВО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **консервува́ти** 1, 2. *Посміхнувшись, він* [Григорій] *підкликав кельнера і замовив чотири рази консервовані абрикоси* (І. Багряний); *Павло сів відпочити і пригадав, як колись він ніс цією стежкою консервовану кров* (В. Кучер); *На відміну від консервованої їжі, всі мої запаси тютюну давно зіпсувалися від вологи* (О. Авраменко, В. Авраменко); *На кухні працював справжній китаєць, він рубав зелень і заправляв салати консервованими кукурудзою й морквою* (С. Жадан); *Для приготування пряної рибної юшки беруть томатну пасту або томати, консервовані у власному соку* (з навч. літ.).

КОНСЕРВУВА́ЛЬНИЙ, а, е Признач. для консервування. *Ацетат калію використовують у складі консервувальних розчинів, закріплювачів і для муміфікації* (з наук. літ.); *У харчовій промисловості оцтову кислоту застосовують як консервувальний засіб та смакову приправу* (з наук.-попул. літ.); *Консервація згущеного молока відбувається за рахунок видалення значної кількості води й додавання цукру як консервувальної речовини* (з навч. літ.).

КОНСЕРВУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **консервува́ти.** *Вішання різних предметів над димом належить .. до дуже давніх способів консервування тих предметів, заховання їх від зіпсуття, гниття* (І. Франко); *Найпоширеніший спосіб консервування крові — додавання до неї цитрино-кислого натрію* (Ю. Смолич); *Нація .. для самого свого буття вимагає задержування і консервування (а не повсякчасного винищування!) цієї вже витвореної національної культури* (О. Шугай).

КОНСЕРВУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що і без прям. дод.* 1. Перетворювати в консерви (у 1 знач.). *Гриби консервують у скляних банках зі скляними або металевими кришками* (з наук.-попул. літ.); *Консервувати овочі та фрукти потрібно не пізніше 1–2 годин після того, як їх зірвали* (з навч. літ.); *Літо пересягнуло свій апогей — настав серпень. Тільки встигай поратися — збирати, варити, консервувати* (із журн.).

2. *спец.* Спеціально обробляти, створювати відповідні умови, щоб запобігти псуванню, розкладу і т. ін. *Болота консервують вуглець у вигляді торфу* (з наук. літ.); *Деколи дощану підлогу в житлових будинках фарбують темно-коричневою або червоною фарбами, що консервує дошки й допомагає підтримувати гігієну приміщень* (з наук.-попул. літ.); *Срібло консервує воду на вісім-десять місяців* (з навч. літ.); // *перен.* Зберігати, не давати змінюватися. *Жінки якось краще вміють консервувати поезію свого почуття серед життьової прози, ніж чоловіки* (Леся Українка); *Всі зелені, порохливі діди, всі оці Канти, Толсті, Маєри, всі нею* [філософією] *зашіптують свої молоді пакості, всі нею консервують свої немощні літа* (В. Винниченко); *Емігранти схильні консервувати мову, що була привезена ними з історичної батьківщини* (з газ.).

3. *перен.* Тимчасово припиняти перебіг, розвиток, діяльність чого-небудь. *Учасники ринку можуть консервувати у*

зберігачів цінні папери й фактично конвертувати їх у бездокументарну форму (з газ.).

КОНСЕРВУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Зберігатися від псування, розкладу і т. ін. *Дрібні тварини, які випадково заблукали до піраміди і там загинули, не знайшовши виходу з лабіринту, не розкладаються, а консервуються* (з наук. літ.); *Системи, подібні до природного газу, газоконденсатів і нафти, консервуються в зоні стабільного метану* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **консервува́ти.** *Тіло оперованої людини консервувалося, і його клітини зберігалися від розпаду* (Ю. Смолич); *Як другорядні, менш важливі, відкладалися на майбутнє надзвичайно потрібні проекти, консервувалися величні будови, припинялися найтерміновіші дослідження* (М. Дашкієв); *Ембріони, не перенесені до матки, консервуються заморожуванням* (з наук. літ.).

3. *перен.* Зупинятися в розвитку, дії, діяльності. *Стара структура промислового виробництва не лише не оновилася, але й консервувалася, зміцнилася* (з наук. літ.).

КОНСИГНА́НТ, а, *ч., екон.* Власник експортного товару, признач. для продажу за кордон через консигнатора. *Господарча операція консигнанта передбачає експорт матеріальних цінностей до складу іншого суб'єкта підприємницької діяльності з дорученням реалізувати зазначені матеріальні цінності на комісійних засадах* (з навч. літ.).

КОНСИГНА́ТОР, а, *ч., екон.* Посередник в експорті товарів. *Міжрегіональний агропромисловий дім може виконувати функції консигнатора, який реалізує імпортну продукцію* (з наук. літ.); *Консигнатор здебільшого працює на комісійних засадах* (з наук.-попул. літ.); *Товар, який не був реалізований у вказаний проміжок часу, переходить у власність консигнатора, але з обов'язковою оплатою* (з навч. літ.).

КОНСИГНАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *екон.* Стос. до консигнації. *Агент виготовлювача може зберігати й матеріально доробляти його товари на підставі консигнаційного договору, не стаючи їхнім власником* (з наук.-попул. літ.); *Якщо покупець лише зберігає товар постачальника, така схема роботи має бути передбачена консигнаційною угодою* (з навч. літ.).

КОНСИГНА́ЦІЯ, ї, *ж., екон.* Різновид комісійної торгівлі, за якої експортер (консигнант) на певних умовах доручає іноземній фірмі (консигнатору) продати свій товар. *Консигнацію застосовують у тих випадках, коли важливо не втратити час продажу, оптимальний з погляду ефективності угоди, або коли чинник негайної поставки товару має значення* (з наук. літ.); *У разі консигнації одна сторона бере на себе обов'язок за винагороду протягом певного часу продати від свого імені товари, передані їй іншою стороною* (з навч. літ.).

КОНСИ́ЛІУМ, у, *ч.* Нарада лікарів для визначення характеру хвороби й засобів лікування хворого. *Мене оглядали два лікарі, а після того був консиліум* (М. Коцюбинський); *Консиліум найвидатніших лікарів визначив: терміново потрібна здорова нирка для пересадки* (М. Дашкієв); *Така вона* [медичка] *була тямуща у справі зцілення хворих. І за складних випадків лікарі кликали її на консиліум* (В. Нестайко); *Консиліум може проводитися в медичному стаціонарі, амбулаторному закладі, у санаторії, вдома у пацієнта і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); * Образно. [В а с и л ь:] *Здається, для літературного консиліуму досить людей* (В. Самійленко).

КОНСИСТЕ́НТНИЙ, а, е, *спец.* Який має значну консистенцію; густий (у 2 знач.). *Вал поміщають в еластичну захисну оболонку, котра обмежує й направляє його, захищає від ушкоджень і забруднень, зберігає на ньому консистентне змащення* (з наук.-техн. літ.); *Для надання еластомеру потрібної текстури й консистентних властивостей, жувальної здатності й тактильних відчуттів від гумки в роті використовують пом'якшувачі, пластифікатори та емульгатори* (з наук.-попул. літ.).

КОНСИСТЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* Ступінь щільності або густини речовини. *Служить нам* [дотик] *до пізнання не тільки форми тіл, їх консистенції, поверхні і температури, але також їх віддалення* (І. Франко); *Скло, .. доведене до дуже рідкої консистенції, насосами вибиралося й через труби наливалося у різні стандартні форми* (Д. Бузько); *Після борщу дано ще .. по одній ложці каші, звареної з ячної крупи. За своєю консистенцією це було щось середнє між кулішем і нормальною кашею, як її варять у кожного вдома* (І. Багряний); *Смоли мають напіврідку консистенцію* (з наук. літ.); * Образно. *Здіймається туман, мляво горять чужі багаття, ніч розпливається на різні консистенції і кольори...* (І. Карпа).

КОНСИСТО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення консистенції речовин. *Консистометр застосовують, коли використання віскозиметрів або реометрів неможливе, особливо в умовах високих температур і тиску* (з наук.-попул. літ.); *Принцип дії консистометра полягає у вимірюванні сили опору або часу руху твердого тіла в середовищі, яке випробовують (керамічні маси, пасти, полімери, цементні суміші)* (з навч. літ.).

КОНСИСТО́РІЯ, ї, *ж.* 1. У Стародавньому Римі — державна рада при імператорі. *Засідання консисторії були як "малі", тобто засідання самої імператорської ради, так і "великі", спільно з сенатом* (з наук. літ.); *Консисторією називалася таємна імператорська рада в Давньому Римі, що займалася законодавчими питаннями* (з наук.-попул. літ.); *Консисторія приймала представників провінцій і могла виступати в ролі суду за звинуваченням у державній зраді* (з навч. літ.).

2. У православній церкві — установа з церковно-адміністративними й судовими функціями, підпорядкована єпархіальному архієреєві. — *Коли б ще часом діло не дійшло до консисторії, бо тоді доведеться продати й воли, й коники,* — *сказав отець Харитін* (І. Нечуй-Левицький); *Написали* [селяни] *листа до консисторії, і отцю Миколаю, кажуть, трохи перепало від архієрея .. за треби* (М. Стельмах); *Батюшка поскаржився на непокірного і його приятеля до Київської духовної консисторії* (Ю. Хорунжий).

3. У католицькій церкві — нарада кардиналів під головуванням Папи Римського. *22 листопада 1839 року Папа Григорій XVI виголосив промову на консисторії кардиналів, у якій обійшов мовчанкою дії царського уряду, а натомість критикував "руських уніатських єпископів, які піддалися схизмі"* (з наук. літ.); *Перші відомості про консисторію як про зібрання кардиналів сягають I половини IX ст.* (з наук.-попул. літ.); // Церковно-адміністративний орган. *Кілька листів від батька і брата повідомляли мене про зацікавлення консисторії щодо мого способу життя після закінчення теології. Щоб припинити ці питання, я пішов до ксьондза-префекта Малиновського* (І. Франко); *Уніатські митрополити укоренилися в Радомишлі, завели тут свою кон-*

систорію й почали поширювати унію до самого Дніпра (А. Кащенко); *На заголовку панегірика стояв хрест, і це не вподобалося католицькій львівській консисторії* (І. Огієнко).

4. У лютеранській церкві — орган окружного церковного управління. *Уведення на початку XIX ст. єпископського управління викликало протест багатьох протестантських консисторій на місцях, що обстоювали систему общинного церковного самоуправління* (з наук.-попул. літ.); *Усі місцеві лютеранські консисторії доби Реформації були підпорядковані князівській владі й фактично перетворилися на складову управлінських органів князівської адміністрації* (з навч. літ.).

КОНСИСТО́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **консисто́рія** 2–4. *Він* [о. Сава] *часто їздив до Києва, бував часто в консисторії і розказував консисторським урядникам багато дечого про сусід батюшок* (І. Нечуй-Левицький); *Мельхіседека помістили в невеличку консисторську хатину, і в першу годину, відчувши, що під ним не дриглять колеса, відчув утіху...* (Г. Колісник); *1820 р. уряд скасував традиційне самоврядування церковних громад в Україні і водночас зреформував духовні школи. Тепер не громада обирала собі священнослужителів та вчителів у духовних школах, а їх призначало консисторське начальство* (І. Дзюба).

КОНСКРИПЦІ́ЙНИЙ, а, е, *військ., іст.* Стос. до конскрипції. *Комісар фінансовий Мареш .. і офіцер конскрипційний Зіберт з командою .. патролювали* [патрулювали] *по повіті і арештували звиш 20 зачинщиків* [заколотників] (І. Франко).

КОНСКРИ́ПЦІЯ, ї, *ж., військ., іст.* У деяких європейських країнах до запровадження загальної військової повинності — набирання чоловіків до армії на підставі військової повинності, але з правом відкупу чи заступництва. *Конскрипція була загальнообов'язковою повинністю, але не особистою* (з наук.-попул. літ.); *Способи комплектування військ, подібні до конскрипції, називають загальною військовою повинністю* (з наук.-попул. літ.).

КОНСОЛІДАЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до консолідації (у 1 знач.). *Визначною подією в розвитку діаспорної України, в її значенні для України, було створення Української Національної Ради як партійного консолідаційного об'єднання* (О. Шугай); *Після успішного завершення англо-американської війни 1812–1815 рр., коли американці зуміли захиститися від іноземного вторгнення, консолідаційні події всередині країни прискорилися* (з навч. літ.).

2. *фін.* Прикм. до **консоліда́ція** 2. *Консолідаційний процес між банками полягає в купівлі портфелів активів інших банків, що сприяє укрупненню банківського бізнесу* (з наук. літ.).

КОНСОЛІДА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Дія за знач. **консолідува́ти** 1 і **консолідува́тися** 1. *XX століття розпочалося у нас досить значним піднесенням духу, зростом ентузіазму, зростом праці на різних полях, виясненням мети, консолідацією сил* (І. Франко); *Визвольна боротьба може бути своєрідним політичним чинником, що сприяє етнічній консолідації* (з публіц. літ.); *Держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури* (з мови документів).

2. *фін.* Обліковий процес зведення фінансових звітів споріднених компаній в єдиний фінансовий звіт. *Консолідація фінансової звітності є необхідністю для реального визначення фінансового становища підприємства, отримання достовірної інформації про його активи, зобов'язання й капітал* (з наук.-попул. літ.).

КОНСОЛІДО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **консолідува́ти** 1. *Для енеолітичного населення України базовою одиницею суспільства була велика патріархальна сім'я. З таких сімей складалися первісні громади, консолідовані в племена* (з наук. літ.).

2. *фін.* Дієпр. пас. до **консолідува́ти** 2. *Перевірку консолідованої фінансової звітності фірми здійснювала іноземна компанія* (із журн.).

3. *у знач. прикм.* Який консолідувався (у 1 знач.); згуртований, міцно об'єднаний. *Року 2004-го в Україні сталося диво: суспільство, яке упродовж цілого десятиліття здавалося млявим, пасивним і роз'єднаним, раптом спромоглося на консолідований, ненасильницький і красивий виступ* (Ю. Андрухович); *Українські громади в Канаді й США є організованими й консолідованими* (з газ.).

КОНСОЛІДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **КОНСОЛІДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *кого, що.* Зміцнювати, укріплювати що-небудь; об'єднувати, згуртовувати когось. *Літературна мова — засіб спілкування, який консолідовує етнос в одне ціле, виступає знаряддям творення єдиної духовної культури* (з наук. літ.); *Консолідувавши сили християнської демократії на боротьбу з комунізмом та соціалізмом, Лев XIII вивів із кризи і зміцнив становище католицької церкви та її найвищого органа* [органу] (І. Франко); *Громадська думка сьогодні напружено шукає ідеї, принципи й цінності, здатні консолідувати в єдиному русі різні соціальні верстви й політичні сили* (із журн.).

2. *що, фін.* Перетворювати короткострокові боргові зобов'язання в довгострокові або безстрокові. *Державне казначейство України ухвалило рішення консолідувати бюджетні рахунки в установах Національного банку України* (з навч. літ.).

КОНСОЛІДО́ВУВАТИСЯ, ується, уємося, уєтеся, *недок.*, **КОНСОЛІДУВА́ТИСЯ,** у́ється, у́ємося, у́єтеся, *недок. і док.* 1. Зміцнюватися, укріплюватися; об'єднуватися, згуртовуватися. *За античної доби в I–V ст. по Різдві Україна консолідується .. в тих самих територіальних межах, що згодом стануть етнографічними межами українського народу* (В. Домонтович); *Що не кажіть, а в тяжкі часи варто об'єднуватися, консолідовуватися* (з публіц. літ.); *Українцям потрібно консолідуватися в прагненні зробити свою країну сучасною, цивілізованою, європейською* (із журн.).

2. *тільки недок., фін.* Пас. до **консолідо́вувати** і **консолідува́ти** 2. *Короткострокові зобов'язання консолідуються в довгострокові й середньострокові за взаємної згоди позичальника і кредитора* (з наук. літ.).

КОНСОЛІДУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Який консолідує (у 1 знач.). *Основою для формування системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднувального, консолідувального чинника в суспільному розвитку* (з наук. літ.); *Поляни виступили як консолідувальна сила, що зібрала слов'янську спільність навколо Києва* (з навч. літ.); *У питанні єдності літературної мови Іван Франко виходив із того, що вона є важливим об'єднувальним, консолідувальним чинником будь-якої нації* (з публіц. літ.).

КОНСОЛІДУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **консолідува́ти** 1. *Завданням статистичної організації Європейської*

комісії є координування діяльності статистичних організацій країн — членів ЄС — для стандартизації методики досліджень та консолідування даних цих організацій (з наук.-попул. літ.).

2. *фін.* Дія за знач. **консолідува́ти** 2. *Консолідування державного боргу є результатом рефінансування* (з навч. літ.).

КОНСОЛІДУВА́ТИ *див.* **консолідо́вувати.**

КОНСОЛІДУВА́ТИСЯ *див.* **консолідо́вуватися.**

КОНСО́ЛЬ[1], і, *ж.* 1. *архт.* Виступ у стіні будинку, що підтримує карниз, балкон, архітектурні прикраси і т. ін. *Консоль застосовують для опори частини конструкції, що виступає, наприклад балкона* (з наук. літ.); *Вікна першого поверху, делікатно обрамлені, пропорційні та напівкруглі, розміщено на балюстраді підвіконня й увінчано пишним карнизом, спертим на консолі* (С. Андрухович); // Виступ у якій-небудь конструкції для підіймання вертикального навантаження. *Відповідно до конструкції консоль можна вкручувати в елемент дерев'яного кріплення гірничої виробки* (з наук. літ.).

2. Пересувна підставка для статуеток, квітів і т. ін. *Високі дзеркала на .. консолях ніби потопали в меланхолічному сутінку* (І. Нечуй-Левицький); *Дія перша. Хата Гощинської, салон .. Піаніно трохи в глибині, ліворуч; .. біля нього консоль з тропічною рослиною* (Леся Українка); *Громада мармуру лисніла на консолі проти вишуканого каміна* (Н. Рибак).

КОНСО́ЛЬ[2], і, *ж.* У Великій Британії — облігація державних довготермінових (консолідованих) позик. *Консолі вперше було запроваджено у Великій Британії ще у XVIII ст. Вони існують і досі* (з навч. літ.); *Із вічних облігацій найбільш відомі британські консолі — облігації державної позики, що багато разів згадуються героями "Саги про Форсайтів" як еталон безризикового активу* (з газ.).

КОНСО́ЛЬ[3], і, *ж., інформ.* Пристрій, що забезпечує взаємодію користувача з комп'ютером. *Дисплей і клавіатуру використовують переважно як консоль* (з наук.-попул. літ.); *Уміле поєднання консолі з графічним рядком надає користувачеві значні можливості* (з навч. літ.).

КОНСО́ЛЬНИЙ[1], а, е, *архт.* Прикм. до **консо́ль**[1]; який має консоль. *Консольні (настінні) годинники з'явилися в XVII ст.* (з наук.-попул. літ.); *Літній театр розраховано на дві тисячі місць. Близько половини з них матиме консольне укриття для захисту глядачів від дощу* (з газ.).

КОНСО́ЛЬНИЙ[2], а, е, *інформ.* Прикм. до **консо́ль**[3]. *Інтерфейс завжди дає змогу додавати свої консольні команди* (з наук.-попул. літ.); *Програми з текстовим інтерфейсом називаються консольними* (з навч. літ.).

КОНСОМЕ́, *невідм., с.* Міцний м'ясний бульйон, перев. з дичини. *М-р О. Кенан почав обмірковувати свою справу. В багажі він мав консерви м'яса, супу консоме, супу з черепахи, каву, шоколад і все інше, що мусить мати культурний чоловік у країні голодних дикунів* (М. Йогансен); *Вивчаю кулінарну книгу, дивлюся "Шоу самотнього холостяка". Якось же треба годувати малого. Курку по-гавайськи чи консоме я, звісно, не втну, мені б щось елементарніше* (Л. Костенко).

КОНСОНА́НС, у, *ч.* 1. *муз.* Гармонійне поєднання звуків; співзвуччя; протилежне д и с о н а н с. *У сучасній теорії музики до консонансів належать такі інтервали: прима, мала та велика терції, кварта, квінта, мала та велика сексти та октава* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Всі трагедії й драми — врешті є консонанси* (П. Тичина); *Юнаки взяли частування, випили .. Їм здалося, що мозок, серце, все єство розкривається у таємничу суть природи, співзвучить у дружньому консонансі з кожною билинкою, з небом, червоним сонцем* (О. Бердник).

2. *літ.* Неповна рима, в якій співзвучні приголосні за часткової або повної розбіжності голосних. *Поезії Емми Андієвської притаманний особливий спосіб творення тексту — поєднання сюрреалістичної образності з пругкою емоційною архітектурою віршованого тексту, будованого на ущільненому потоці асонансів та консонансів* (з наук.-попул. літ.); *Якщо співзвучними є тільки приголосні звуки за розбіжності наголошених складів, така рима називається консонансом: кадр — кедр, москіт — мускат* (з навч. літ.).

КОНСОНА́НСНИЙ, а, е. Стос. до консонансу. *У музичному мистецтві термін "мінімалізм" стосується музики, для якої характерні або часті повтори, або стан спокою. При цьому відчувається консонансна гармонія, стійкий ритм* (з наук.-попул. літ.); *Сьогодні, коли отримав повноправне життя білий сонет (згадаймо творчість Пабло Неруди, Дмитра Павличка), чи треба вважати ґанджем консонансне, асоціативне римування?* (з наук. літ.).

КОНСОНА́НТ, а, *ч., лінгв.* Приголосний звук. *У південно-західних говірках території Київської Русі приблизно в XIII–XIV ст. (після ствердіння приголосних перед [е]) сталася повна асиміляція [j] до попереднього приголосного, унаслідок чого в більшості їх виникли подвійні консонанти* (з навч. літ.); // Нескладовий звук; протилежне с о н а н т. *Походження більшості праіндоєвропейських часток не з'ясоване: вони подібні до основ без закінчень. Це окремі сонанти або частіше консонанти* (з навч. літ.).

КОНСОНАНТИ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Система приголосних звуків мови. *У консонантизмі слід відзначити появу нового звука [ґ], який прийшов в українську мову разом зі словами іншомовного походження; передавався він буквосполукою "кг", наприклад "буркгомистр"* (з наук. літ.); *Вона* [українська мова] *має кілька засобів до урівноваження вокалізму з консонантизмом, себто кількості голосівок з шелестівками* (В. Самійленко).

КОНСОНА́НТНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **консона́нт.** *Ненаголошені голосні, як і наголошені, можуть стояти в найрізноманітнішому консонантному оточенні* (з наук. літ.); *Класичній латині були властиві спрощення в консонантних сполуках, а також гармонійність і рівномірність у звучанні складу* (з наук.-попул. літ.); *В українській мові всі прикметникові суфікси за будовою консонантні (закінчуються на приголосний)* (з навч. літ.).

△ **Консона́нтна писе́мність** *див.* **писе́мність.**

КОНСО́РТ[1], а, *ч.* У європейських монархіях — чоловік королеви, який не є монархом; принц-консорт. *Сучасними прикладами консортів є принц Філіп, герцог Единбурзький (чоловік королеви Єлизавети II) і принц Хенрік Датський (чоловік королеви Маргрете II)* (із журн.).

КОНСО́РТ[2], а, *ч., біол.* Елемент консорції. *Один генеративний пагін щавлю альпійського продукує до 1,6–2,0 тис. зрілого насіння. Усе це створює сприятливі умови для консортів — гризунів, які поїдають корені щавлю* (з наук. літ.); *Консортами можуть бути паразити й напівпаразити, ліани, птахи, комахи, тварини-фітофаги, за винятком хижаків* (з наук.-попул. літ.); *Консорти живуть на едифікаторі й усередині нього* (з навч. літ.).

КОНСОРТИ́ВНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **консо́рт**[2]. *Об'єктом вивчення екосистемології є екосистеми всіх розмірів і ступенів складності — від консортивної до біосферної* (з наук. літ.); *Консортивні зв'язки гризунів, як і інших тварин, детально вивчено на прикладі щавлю альпійського* (з навч. літ.).

КОНСОРЦІ́ЙНИЙ, а, е, *біол.* Те саме, що **консорти́вний.** *Людський організм є гетеротрофною консорційною екологічною системою* (з навч. літ.).

КОНСО́РЦІУМ, у, *ч., екон., фін.* Об'єднання банків, промислових підприємств і т. ін. *Фінансування інвестиційних проектів у консорціумах здійснюють шляхом проектного кредитування* (з наук.-попул. літ.); *Діяльність консорціумів в Україні регламентується Господарським кодексом України та іншими нормативно-правовими актами України* (з навч. літ.).

КОНСО́РЦІУМНИЙ, а, е, *екон., фін.* Прикм. до **консо́рціум.** *Консорціумні кредити ґрунтуються на тих самих правових підставах і правилах, що й інші види банківських кредитів* (з навч. літ.); *У ФРН 1974 р. було створено спеціальний консорціумний банк для підтримки ліквідності* (з газ.).

КОНСО́РЦІЯ, ї, *ж., біол.* Група організмів, пов'язаних із певною популяцією інших рослин або тварин. *У лісовому біогеоценозі ядром консорції може бути ялина, консортами — різні комахи, що харчуються за рахунок ялини, гриби, що паразитують на ялині, птахи, що гніздяться на ній* (з наук.-попул. літ.); *За походженням консорції можуть бути первинними й вторинними, за складом консортів — повночленними й неповночленними* (з навч. літ.).

КОНСПЕ́КТ, у, *ч.* Короткий писаний виклад змісту чого-небудь. *— Що ж се ви написали? — спитала я. — Конспект лекції на завтра* (Леся Українка); *В інституті весна позначилась іспитовою лихоманкою .. Починається вона поволі, і латентний період її можна характеризувати підвищеною посидючістю, нахилом складати конспекти й підкреслювати в книжках рядки* (В. Підмогильний); *Сидять над конспектами студенти, готуються до останніх екзаменів* (О. Гончар); *Бубон підвів очі. Повз нього проходили студенти університету з конспектами під пахвами і привітно, по-студентськи посміхалися* (О. Чорногуз); *Зсутулена над конспектом дівчина назвалася Раєю* (Є. Пашковський).

КОНСПЕКТИ́ВНИЙ, а, е. Який передає основний зміст чого-небудь у стислій формі, нагадує конспект; короткий (у 3 знач.), лаконічний. *Праця В. Коцовського "Огляд національної праці галицьких русинів" 1887 року .. містить цікавий, хоч і конспективний дуже перегляд літературних фактів на громадській основі у Наддністрянщині* (С. Єфремов); *Автор задовольнився коротким конспективним викладенням матеріалу та відсиланням читачів до відповідних джерел* (з наук. літ.).

КОНСПЕКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **конспекти́вний.** *В повісті нема зайвої, не виправданої задумом авторським риси, і коли б не уривчата конспективність останніх, нібито наскоро писаних розділів, — "Люборацькі" можна було б назвати міцним і старанно виконаним побудуванням* (М. Зеров); *Побут села, його дихання, інтереси, турботи й тривоги відтворено в романі М. Томчанія "Жменяки" цікаво й свіжо. Можна б лише закинути авторові деяку конспективність викладу в третій частині роману* (з наук.-попул. літ.).

КОНСПЕКТИ́ВНО. Присл. до **конспекти́вний.** *Потім перейшов думками* [Грицько] *на географію і став конспективно повторяти її* (С. Васильченко); *— Це довга історія, але я розкажу конспективно* (М. Стельмах); *Людмила зосередилася, конспективно передала Рибалці зміст пропозиції Жигуна* (А. Кокотюха); *Проходить рік. І лише конспективно можна перелічити все, пережите тобою за цей проміжок часу* (С. Процюк).

КОНСПЕКТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конспектува́ти.** *Я похапцем розгорнув підручник з діалектології, намагаючись згадати, а що саме було задано для конспектування* (Є. Гуцало); *Марина намагалася довести самій собі, що випросталася з-під гніту .. виховання, густо замішаного на цитатах класиків, конспектуванні творів Шопенгауера та статей Добролюбова* (І. Роздобудько); *Опрацювання рекомендованої літератури бажано проводити у формі конспектування інформації, яка розкриває або ілюструє питання плану* (з навч. літ.).

КОНСПЕКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод.* Складати конспект чого-небудь. *Довго просиджувала* [Ніна] *за столом, конспектувала уроки* (О. Копиленко); *Сучасна жінка, в скверику на лаві, похитує коляску на ресорах, щось конспектує з книжки, мимоволі півголосом повторює слова* (Л. Костенко); *У невеликому затишному читальному залі панувала мертва тиша, за столами працювало лише троє читачів, .. двоє з них щось конспектували* (Ю. Винничук); *Я .. нишпорив у підворіттях і під'їздах, назбирував візуальний матеріал, конспектував тексти .. поезії* (Любко Дереш).

КОНСПЕКТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **конспектува́ти.** *Слід привчати студентів-екстернів до того, щоб матеріали, рекомендовані програмою, вивчалися й конспектувалися в суворій відповідності з графіком самостійної роботи* (з наук.-попул. літ.); *Лекція може конспектуватися слухачами майже повністю, наприклад, лекція із садівництва, городництва, тоді її слід читати як навчальну* (з навч. літ.).

КОНСПІРАТИ́ВНИЙ, а, е. Пов'язаний з конспірацією; таємний (у 1, 2, 5 знач.). *Нарада суто конспіративна, бо ж окупаційна влада за такі інтриги могла б і шибеницею почастувати* (Д. Бузько); *— Постукала війна і в наші двері. Зараз нам треба розійтися по конспіративних квартирах* (М. Стельмах); *Серед конфіскованих Крохмалевих паперів був конспіративний лист Лесі Українки* (М. Олійник); *— А коли рада? І де вона відбудеться? — Скоро. Конспіративне місце її проведення ми планували в Києві* (В. Шкляр).

КОНСПІРАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **конспірати́вний.** *У голосі Рибалки чулося полегшення, та й конспіративність кудись здиміла* (А. Кокотюха); *Конспіративність вимагає від розвідників спеціальних способів комунікації — безособового агентурного зв'язку* (з наук.-попул. літ.).

КОНСПІРАТИ́ВНО. Присл. до **конспірати́вний.** *Звичайно, що свої приготовани* [приготування] *до втечі ми робили дуже обережно, конспіративно* (В. Винниченко); *Зв'язки налагоджувалися поволі, хлопці діяли дуже конспіративно* (О. Іваненко); *Колись, ще коли радіо "Свобода" слухали конспіративно під ковдрою, серед всіляких одкровень демократії мене здивував один журналіст, що говорив про свободу звичаїв, як тоді казали, там, "за бугром"* (Л. Костенко).

КОНСПІРА́ТОР, а, *ч.* Той, хто вдається до конспірації. *Польські конспіратори раз у раз обертали погляди свої на*

Україну, і змагання [намагання] *їхні тут, серед місцевого польського громадянства, знаходили велике спочуття й відгуки* (С. Єфремов); * У порівн. *Вийшовши на волю, він діяв обережно, як досвідчений конспіратор* (І. Цюпа); *Він гаявся з відповіддю, оглядаючи всіх, як справжній конспіратор* (О. Гончар); // *перен., ірон.* Той, хто намагається зберегти щось у таємниці, приховати що-небудь. [Л ю б о в:] *Ну, от і проговорились. Ех, конспіратор з вас!..* (Леся Українка); — *А ви, Петре, справді конспіратор неабиякий і артист!* (А. Головко); *Богдан промимрив: — От, конспіратор. Півроку коло мене спить, і анічичирк...* (О. Лисяк).

КОНСПІРÁТОРКА, и, *ж.* Жін. до **конспірáтор.** — *Валентина — велика конспіраторка* (Олесь Досвітній); *Скільки їх, отих усіляких комітетів, у благословенній Монії! Конспіраторка Тессі!.. Тьху! Ні, вже хай буде як буде, але таємницю доведеться передати Мей* (М. Дашкієв); *"Конспіраторка", — осміхнувся Ґастон, згадавши, як вони нишком прокрадалися темними переходами, і покоївка раз по раз здригалася і блідла зі страху, зачувши здаля найменший шурхіт* (О. Авраменко).

КОНСПІРÁТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **конспірáтор.** *Конспіраторський детектив можна вважати різновидом і шпигунського, і політичного детективів* (з наук.-попул. літ.); *Офіційні дані щодо вбивства Дж. Ф. Кеннеді досить суперечливі. З приводу цієї справи існує особливо багато різних конспіраторських версій* (з газ.); // Власт. конспіраторові. *Конспіраторські здібності командира оцінили навіть його запеклі вороги* (з газ.).

КОНСПІРАЦÍЙНИЙ, а, е. Те саме, що **конспіратúвний.** *Він .. провадив .. конспіраційну та організаційну діяльність* (І. Франко); *Оті хлоп'ячі, буцім конспіраційні вечорниці зворушували нас і настроювали на вищу ноту* (Б. Лепкий).

КОНСПІРÁЦІЯ, ї, *ж.* 1. Система методів, яку застосовує нелегальна організація для збереження в таємниці своєї діяльності, убезпечення своїх членів. *Андрій прочитав записку. З мотивів конспірації вона була не заадресована нікому й не було вжито його ім'я взагалі* (І. Багряний); *Умови підпілля вимагали суворої конспірації, і треба було гарантувати безпеку на кожній ланці зв'язку* (Ю. Смолич); *Розходились полтавці по одному, дотримуючись всіх правил конспірації* (О. Гончар); // *заст.* Таємний замір, змова. *Ваш лист прийшов у той час, як ми сиділи вкупі з дядьком і я не могла не дати йому сього листа, то от вже тепер мені трудно бути в Вашій юбілейній* [ювілейній] *конспірації проти нього* (Леся Українка).

2. *перен.* Поведінка, спрямована на приховування чогось, збереження таємниці. — *Та плював я на тебе й на твою конспірацію, горобеня ти паршиве!* (В. Винниченко); *Знали, що пов'язує Башкирцева з розбитною Катериною. Такі речі нічим не приховаєш, ніяка конспірація Башкирцеву не допомогла* (М. Слабошпицький).

КОНСПІРÓЛОГ, а, *ч.* Фахівець із конспірології. *Конспірологи вважають, що вибух на бостонському марафоні міг бути організований супротивниками жорсткого контролю над зброєю* (із журн.).

КОНСПІРОЛОГÍЧНИЙ, а, е. Стос. до конспірології. *Більшість конспірологічних теорій, імовірно, є хибними й не мають достатніх надійних доказів, щоб сприймати їх серйозно* (з наук.-попул. літ.); *Прихильники конспірологічної концепції світового джихаду пророкують стрімку ісламізацію Європи* (із журн.); *Теорія світової змови — нова генерація старої конспірологічної ідеї про таємні товариства* (з газ.).

КОНСПІРОЛÓГІЯ, ї, *ж.* Сукупність гіпотез, що намагаються пояснити послідовність суспільно значущих подій, певні історичні явища як результат змови з боку певної групи людей. — *Конспірологія? — зацікавився професор. Нахилився до нього і тихо спитав: — Скажіть, то є таємний уряд, все-таки, чи немає?* (Любко Дереш); *Конспірологія пояснює важливі історичні події і тенденції таємними змовами* (з наук.-попул. літ.); *Конспірологія — це наука про таємні, приховані явища, факти й процеси як складові всеохопного глобального історичного процесу* (із журн.).

КОНСПІРУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конспірувáти** і **конспірувáтися.** *Скликання засідання обласкому* [обласного комітету], *конспірування його .. було покладено саме на Олександра Столярова* (Ю. Смолич); *Співробітники радянських карально-репресивних органів доручали своїм інформаторам вивчати діяльність керівництва ОУН і УПА, для конспірування своєї діяльності обов'язково надавати їм притулок, їжу та виконувати всі доручення* (з наук. літ.).

КОНСПІРУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Застосовувати конспірацію щодо кого-, чого-небудь. — *За спиною владарів ти можеш конспірувати ім'я Панаса Мирного або й захистити його в небезпечний час* (І. Пільгук); *Свої приватні зустрічі старанно конспірували* [опери] (А. Кокотюха).

2. *рідко.* Те саме, що **конспірувáтися.** — *Здоров був! — промовив Хома з серцем і озирнувся, якось немов затурбований. — Конспіруєш і боїшся шпигів?* (І. Франко).

КОНСПІРУВÁТИСЯ, ýюся, ýєшся, *недок.* Дотримуватися конспірації. — *Що з вами? Що ви конспіруєтесь? — запитав Михайло Юлія, коли ми опинились самі без жандармів у просторім бараку* (Олесь Досвітній); *Французька контррозвідка була спантеличена демонстративною поведінкою шпигунки Мати Харі. Вона ніколи не конспірувалася, нічого не боялася й нічого не приховувала* (із журн.); // *перен.* Намагатися зберегти щось у таємниці, приховати що-небудь. *На відміну від тутешньої публіки, був* [Сашко] *без маски. Вочевидь, не мав потреби конспіруватися* (Ю. Андрухович); * Образно. *Іван* [Світличний] *нічого не робив тайкома. Його духовний бунт був повністю відкритий суспільству і державі. Хіба що не санкціонований офіційно. Може, тому й арештували його найпершим, що кентаври не вміють конспіруватися та заплутувати сліди* (І. Жиленко).

КОНСТÁНТА, и, *ж.* 1. *спец.* Стала величина (у математиці, фізиці, інформатиці, хімії і т. ін.). *Сталість фізичних констант встановлено й підтверджено сучасними найбільш досконалими й точними методами досліджень* (з наук. літ.); *Дослідники розробили математичні моделі динаміки утворення агрегатів тромбоцитів і визначили величини кінетичних констант агрегації за різних температур* (з наук. літ.); *Прикладами констант є число "пі", коефіцієнти многочленів, температура під час ізотермічного процесу* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., книжн.* Щось незмінне за будь-яких обставин. *Мотив волі серця стане однією з констант Шевченкової поезії* (І. Дзюба); *Ще О. Ф. Лосєв переконливо показав, що головною константою всякого міфу є чудо* (О. Забужко); *Наскрізними в драматургії Лесі Українки є християнські мотиви гріха, покарання, спокути, використання яких умож-*

ливило розкриття найважливіших духовних констант — любові, віри, свободи (з наук. літ.).

КОНСТАНТА́Н, у, *ч.* Сріблясто-білий сплав міді, нікелю й мангану. *Константан використовують для виготовлення термопар, електронагрівальних елементів із температурою до 400–500 °С, високоточних вимірювальних приладів* (з наук. літ.); *Є спеціальні сплави, в яких опір майже не змінюється при підвищенні температури; це, наприклад, сплави константан, манганін та ін.* (з навч. літ.).

КОНСТАНТА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **константа́н.** *Константановий дріт.*

КОНСТА́НТНИЙ, а, е, *книжн.* Який не змінюється; постійний, сталий (у 1 знач.). *У творах А. Крушельницького напрям розвитку духовності людини — стала, константна категорія* (з наук. літ.); *Елементи народної казки стали одним із константних сегментів і перекладної, і оригінальної літератури Київської Русі* (з навч. літ.); *Сутнісно національна ідея витворюється з національного буття, акумулюється в національній свідомості і є від доби творення нації її константною реальністю* (з публіц. літ.).

КОНСТА́НТНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **конста́нтний;** незмінність. *На ґрунті мінливих сенсорних вражень перцептивна константність продукує стійкий, стабільний і константний образ світу* (з публіц. літ.).

КОНСТАТА́ЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **констатува́ння.** *Франко не обмежується .. самою констатацією фактів, а дає й широкі узагальнюючі штрихи* (М. Рильський); *Беззаперечна констатація майбутнього факту: директора ще не видно за кущами, але через кілька секунд він підійде сюди, коротко зоро примружиться, стримано привітається* (М. Дашкієв).

КОНСТАТИ́В, а, *ч., лінгв.* Твердження як поняття комунікативної лінгвістики. *Комунікативно-інтенціональний зміст констатива полягає у ствердженні* (з наук. літ.); *Типовою прагматичною одиницею вираження раціонально-оцінювального змісту, яка належить до основних функціональних типів висловлення про події або явища об'єктивної дійсності, є констатив* (з наук. літ.).

КОНСТАТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до констатива. *Ефективність комунікативного акту залежить від осіб адресата й адресанта. Саме мовець визначає, яким буде мовленнєвий акт: перформативним чи констативним, прямим чи непрямим* (з наук. літ.).

КОНСТАТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **констатува́ти.** *— Тепер не до жартів. У неї був констатований струс мозку, але без внутрішніх пошкоджень* (О. Бердник); // **констато́вано,** *безос. пред. У статті 8 Конституції України констатовано, що Конституція України має найвищу юридичну силу* (з мови документів); *Прийнято постанову, в якій констатовано виконання планів вуглевидобутку* (з газ.).

КОНСТАТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до констатування. *Констатувальне дослідження; Констатувальний експеримент.*

КОНСТАТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **констатува́ти.** *Всі в нас кажуть, що зле жити у нашому світі, а як же воно має бути ліпше, коли всі задовольняються констатуванням того факту, і то тільки в приватних розмовах* (Леся Українка); *Промовистим фактом, промовистим щодо констатування Квітчиного впливу вважає А. Шамрай саме панування жіночих тем у прозі 60-х рр.* (М. Зеров); *Всякий закон, всякий трактат є тільки констатування й фіксація взаємовідношення сил двох контрагентів* (В. Винниченко).

КОНСТАТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Установлювати, відзначати наявність чого-небудь. *Констатую факт, що в тебе енергії .. нема* (В. Стефаник); *Я чую все, що відбувається в паралельному світі за стіною, з приємністю констатуючи, що навіть провідниця забула про моє існування* (С. Андрухович); *Лікарі констатували звичайну втому горла* (Іван Ле); *— Ну що ж, рішення ухвалене, — він* [імператор] *констатував це як незаперечний факт* (О. Авраменко).

КОНСТАТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Те саме, що **відзнача́тися** 4. *У договорі констатується необхідність реальної процентної ставки* (з мови документів); *На початку року констатувалося кількавідсоткове зростання внутрішнього валового продукту країни* (з газ.).

КОНСТЕ́БЛЬ, я, *ч.* 1. Один із найвищих придворних чинів у Англії та Шотландії часів середньовіччя. *У середньовічній Європі констеблі були придворними службовцями* (з наук.-попул. літ.); *Згідно з Вінчестерським статутом 1285 р., констеблі повинні були стягувати штрафи, боротися з бродяжництвом, організовувати допомогу біднякам, ремонт доріг тощо* (із журн.).

2. Найнижчий поліцейський чин у США, Канаді, Великобританії, Новій Зеландії та інших англомовних країнах. *Двері розчинилися, і увійшов тюремний доглядач. За ним у дверях стояв констебль* (М. Йогансен); *Суддя визнав за свій обов'язок послати двох констеблів, щоб ті обшукали кімнату обвинуваченого в дядьковому домі* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По); *Поширений у США розмовний синонім слова "поліцейський" — коп — історично виник із абревіатури COP — Constable On the Post, що в перекладі означає "констебль на посту"* (з наук.-попул. літ.).

КОНСТЕЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *астр.* Взаємне відношення небесних світил та їхній позірний вплив на долю людини; сузір'я. *Сім ясних зір, які завжди однаково віддалені одна від одної, тобто творять т. зв. констеляцію, в Україні називають Великий Віз, або Велика Ведмедиця* (з навч. літ.); *Добував із-за пазухи вузьку стяжку пергамену та і зачіпав очі, як кігті, об кострубаті хальдейські* [халдейські] *фігури, що виснювали взаємини небесних констеляцій* (К. Гриневичева); *1523 рік був тяжкий повсюди. В Європі очікували нового потопу, .. і хоч астролог Паоло де Бурго переконував папу Климента, що небесні констеляції не вказують на кінець світу, землю й далі роздирали війни, а на небесах лютували стихії* (П. Загребельний).

2. *перен.* Збіг обставин. *При цій політичній констеляції нас чекає приблизно така сама доля, як, наприклад, наших .. співгромадян* (У. Самчук).

КОНСТИТУА́НТА, и, *ж.* У Франції та деяких інших країнах — установчі збори, які скликають для розроблення конституції *(див.* **конститу́ція**[1]*). 18 жовтня 1918 р. у Львові зібралася Українська конституанта, що мала розв'язати питання державно-правового становища українських земель Австро-Угорщини* (з наук.-попул. літ.); *1789 р. конституанта Франції ухвалила рішення про розпуск парламенту на невизначений термін* (з навч. літ.).

КОНСТИТУЙО́ВАНИЙ, а, е, *книжн.* Дієпр. пас. до **конституюва́ти.** *Ментальність не може бути конституйованою у формі суспільних інститутів* (з наук. літ.); *Здається,*

період перетворення ситуативної більшості в конституйовану політичну одиницю дещо затягнувся (з газ.).

КОНСТИТУТИ́ВНИЙ, а, е, *книжн.* Який становить основу чого-небудь; визначальний. *Міфологи звертали увагу на конститутивну роль образу землі в міфології українців* (з наук. літ.); *Шістдесятники протиставляли підвалинам режиму конститутивні засади нової ментальності, а відтак і нового суспільства* (з наук.-попул. літ.); *Президентські вибори відіграють роль конститутивного чинника в усіх сферах суспільного життя* (із журн.).

КОНСТИТУЦІ́ЙНИЙ[1], а, е. Стос. до конституції *(див.* **конститу́ція[1]**). *Конституційна освіта є важливою для кожної людини незалежно від її політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання тощо* (із журн.); // Який ґрунтується на конституції. — *І це ж все було так недавно: всього якихось пiввіку тому назад. Австрія тоді вже була конституційною державою, і десь там засідав парламент* (Г. Хоткевич); — *Ніякої загрози конституційному ладові, державній незалежності та територіальній цілісності ваш Леопольд не становить* (О. Авраменко, В. Авраменко).

△ **Конституці́йна мона́рхія** *див.* **мона́рхія; Конституці́йне пра́во** *див.* **пра́во; Конституці́йний суд Украї́ни** *див.* **суд.**

КОНСТИТУЦІ́ЙНИЙ[2], а, е. Прикм. до **конститу́ція[2]**. *Проблема оцінки тварин різних конституційних типів є однією з найскладніших у селекції молочної худоби* (з наук. літ.); *У сучасній психології поширені різні конституційні теорії. Популярними є ті, в яких властивості темпераменту пов'язують із індивідуальними особливостями будови тіла, пропорціями* (з наук.-попул. літ.).

КОНСТИТУЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конституці́йний[1]**. *Зрілою і теоретично підготовленою спробою створити державу на засадах станового демократизму й визнання принципу суверенітету народу була конституція Пилипа Орлика як зразок конституційності* (з наук. літ.); *Спрощений порядок провадження застосовують під час перевірки конституційності законодавчих актів* (із журн.).

КОНСТИТУЦІ́ЙНО. Присл. до **конституці́йний[1]**. *Сучасна Україна розвивається на конституційно визначених засадах демократичної, соціальної і правової держави* (з публіц. літ.); *Принцип охорони власності закріплений в Україні конституційно* (з мови документів).

КОНСТИТУЦІОНАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Політична система, що спирається на конституцію *(див.* **конститу́ція[1]**), конституційні методи правління. *Становлення конституціоналізму у світі пов'язане з конституційним ладом у розвинених країнах Європи й Америки в період боротьби проти феодального абсолютизму (XVII ст.)* (з наук.-попул. літ.); *В історії європейської демократії Конституція Пилипа Орлика є одним із видатних правових документів XVIII ст., що поклав початок вітчизняному конституціоналізму* (з навч. літ.).

КОНСТИТУЦІОНАЛІ́СТ, а, *ч.* Прибічник конституціоналізму. *Ми повинні виразно собі сказати, що для нашого діла нам треба конституції і що кожен свідомий русин-українець повинен бути конституціоналістом* (М. Драгоманов); *Анархістам, звичайно, закон не писано, але після того як трохи не дійшло до бійки з конституціоналістами, вони для власного спокою перестали учиняти занадто великий гамір* (В. Винниченко); *Революційні погляди Софії Дондукової мали деяку традицію. Мати її походила з польської революційної сім'ї, батько під її впливом став конституціоналістом* (Ф. Бурлака).

КОНСТИТУЦІОНАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до конституціоналіста і конституціоналізму. *На основі визначення місця та ролі конституціоналістських ідей у драгоманівській ідеології, його політико-світоглядній системі автор розкриває конституційну теорію М. Драгоманова як розв'язання комплексу суперечностей між владою і громадянином* (з наук. літ.); *Модель права в США конституціоналістська* (із журн.).

КОНСТИТУЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до конституції *(див.* **конститу́ція[2]**). *В кожному, найобмеженішому навіть племені завжди можна спостерігати конституціональні відхилення від середнього типу* (Ю. Смолич); *Теорія конституціональної схильності вказує на прямий зв'язок між будовою тіла та психологічними рисами особи* (з наук. літ.); *Найчастіше буває статична плоскостопість, яка розвивається внаслідок перевантаження стоп у поєднанні з конституціональною недостатністю сполучної тканини* (з навч. літ.).

КОНСТИТУ́ЦІЯ[1], ї, *ж.* Основний закон держави, що визначає суспільний і державний лад, виборчу систему, принципи організації та діяльності державних органів, основні права й обов'язки громадян. *Маємо тільки конституцію* [1905 р.] *на папері, скасовану фактично* (М. Коцюбинський); *Іван Степанович* [Мазепа] *всміхавсь. Раптом для себе він викрив, що його писар, Пилип Орлик, займається укладанням конституції для тієї України, яка настане ось-ось, не сьогодні-завтра* (Г. Колісник); *Конституція як основний закон усякої демократії зорієнтовує політиків на поважання права тих, хто ще не народився* (з наук. літ.); // *перен.* Домовленість, угода про розв'язання певного кола проблем або про правила поведінки в певному колективі. *Не сміялись* [ув'язнені] *також і з того, що Піня в певні години, коли по конституції камери установлено було "тиша", чіплявся до тих, хто порушував цей пункт* (В. Винниченко); *Наспіх виробляємо нашу подорожню конституцію. Вона коротка, але промовиста: жодної груповості й жодних особистих рахунків, цього неодмінного аксесуару співжиття кількох українців* (Б. Антоненко-Давидович); *Чинний правопис – це мовна конституція, і, поки не прийнята інша, законослухняний громадянин мусить жити за її правилами* (з наук. літ.).

День конститу́ції *див.* **день; День Конститу́ції Украї́ни** *див.* **день.**

КОНСТИТУ́ЦІЯ[2], ї, *ж.* Анатомо-фізіологічні й морфологічні особливості організму людини і тварин, що зумовлюють його будову. *Ступінь розвитку, сили та витривалість м'язів у різних людей неоднакові, оскільки залежать від особливостей конституції, статі, професії, віку та інших чинників* (з навч. літ.); *Марченко зауважив, що в Михайла черевце, що в нього конституція така, що здається він хлопчиком, та ще маленьке і вельми жваве обличчя* (Ю. Мушкетик).

КОНСТИТУЮВА́ННЯ, я, *с., книжн.* Дія за знач. **конституюва́ти.** *Конституювання науки про взаємодію суспільства й природи, безперечно, сприяло б конструктивності висновків, узагальнень і практичних рекомендацій* (з наук. літ.); *Поняття "політична нація" та "етнічна нація" не є характеристиками різного типу націй, а відображають*

лише специфіку конституювання (західну та східну) однієї з форм цивілізаційної зрілості народів (з наук.-попул. літ.).

КОНСТИТУЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і док., що, книжн.* Установлювати, визначати склад, зміст чого-небудь. *Свої претензії на чільне місце в українській громадсько-політичній еліті П. Скоропадський намагався конституювати шляхом створення партії, яка б ідейно й організаційно консолідувала певні сили суспільства правоцентристського спрямування* (з наук.-попул. літ.); *Коли автори проекту Конституції конституюють проблему оперативного управління, то необхідно було подбати й про стратегічне управління, що набагато важливіше* (з публіц. літ.); *Т. Шевченко широко використовував старослов'янізми та біблеїзми, інші ресурси староукраїнської книжної мови, конституювавши їх у системі мови новолітературної* (з наук. літ.).

КОНСТИТУЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок., книжн., рідко.* Пас. до **конституюва́ти.** *У статті вивчалися валентно-інтенційні моделі тих реченнєвих структур в українській і чеській мовах, які конституюються на базі дієслівно-ад'єктивних предикатів* (з наук. літ.).

КОНСТРУЙО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **конструюва́ти.** *Інженер-конструктор бере участь у монтажі, налагоджуванні, випробуваннях експериментальних зразків, а також у роботах, які включають удосконалення, модернізацію, уніфікацію конструйованих виробів та їхніх елементів* (з навч. літ.).

КОНСТРУ́КТ, у, *ч.* Логічне або інтелектуальне утворення; поняття (у 2 знач.). *Термін "дискурс" належить до модних мовних конструктів у сфері наукової комунікації, хоча його змістовне наповнення потребує відповідної рефлексії* (з наук. літ.); *Якщо існування демократії як суто теоретичного конструкту налічує не одну сотню років, то її практичне втілення за мірками історії відбулося не так уже й давно* (із журн.).

КОНСТРУКТИ́В, у, *ч.* 1. *розм.* Те, що є основою, містить конструктивні (у 3 знач.) пропозиції для успішної роботи, прийняття рішень і т. ін. *Стас .. спробував налаштуватися на позитив і конструктив* (Люко Дашвар); *Відносини між Україною та Кубою ніколи не мали декларативного характеру, а завжди мали серйозний конструктив* (із журн.).

2. *техн.* Елемент конструкції технічної системи. *Під конструктивом друкованої плати розуміють ділянку певної конфігурації, де розташовані корпуси конструкції, що входять до складу електричної принципової схеми* (з наук.-техн. літ.); *Витяжку виготовлено в окремому конструктиві з кріпленням до стіни* (з мови реклами).

КОНСТРУКТИВІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Поширений на початку XX ст. напрям в архітектурі, мистецтві та літературі, заснований на зближенні з досягненнями науки й техніки, практикою індустріального побуту. *Мистецькою ідеєю футуризму є рух, кубізму — первісні спрощені, отже геометричні обриси реальних предметів (праформа дійсності), конструктивізму чи супрематизму — гармонія ("лірозм") чистих геометричних зразків* (Б. Антоненко-Давидович); *В архітектурі конструктивізм обстоює раціональну доцільність, економність, лаконізм у засобах вираження* (з наук. літ.); *Ставши кращою спорудою країни часів конструктивізму, Будинок Держпрому в Харкові був тривалий час взірцем творчого пошуку в архітектурі* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **конструкти́вність.** *Конструктивізм і відкритість у питаннях боротьби з тероризмом передбачають консолідацію провідних держав, відповідальних за долі людей, що населяють нашу планету* (з наук. літ.); *Електоральний тиск на депутатський корпус наростає, і це плідно впливає на почуття відповідальности та конструктивізм у законотворчій роботі парламенту* (із журн.).

КОНСТРУКТИВІ́СТ, а, *ч.* Прибічник, послідовник конструктивізму (у 1 знач.). *Він і справді плакав, — поволі вистогнував: "А, О, У, Е, І!" — наслідки наполегливої праці таборового режисера, драматурга, конструктивіста, — так він сам себе титулував* (Е. Андієвська); *Футуристи, конструктивісти намагалися максимально скоротити дистанцію між високим і низьким, урочистим і звичайним* (з наук. літ.); *Залучення чільних митців-конструктивістів до сценографії мало позитивний вплив на розвиток українського модерного мистецтва* (з наук.-попул. літ.).

КОНСТРУКТИВІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до конструктивізму. *Г. Грабович як науковець і логік не зважився на аналіз "кларнетного" Тичини, а зосередився на більш придатній для раціонального "розтину" його конструктивістській спадщині* (з наук. літ.); *Розуміння наукової реальності як певного артефакту, як конструкту, що формується в процесі наукової діяльності, є найважливішою прикметною особливістю конструктивістської концепції науки* (з навч. літ.); *Силует Мадрида складався протягом десяти століть. Тут можна побачити багато споруд у стилі бароко, готики, конструктивістського напряму й сучасних форм зі скла та бетону* (з газ.).

КОНСТРУКТИ́ВНИЙ, а, е. 1. Стос. до конструкції (у 1, 3 знач.). *Машинально всі нахилилися до апарата, роздивляючись його портативні, конструктивні форми* (Ю. Смолич); *Напівземлянки зберегли архаїчні конструктивні елементи — сохи, на яких тримався сволок* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **конструктиві́стський.** *На розі, на колишньому пустирі, кінчили тепер новий будинок, в конструктивному стилі* (В. Домонтович); *Іван Іванович не визнає конструктивного театру і визнає тільки батально-героїчні та мажорно-реалістичні фільми* (М. Фішбейн); *Забудова вулиці Балкової у Львові складається з одноповерхових конструктивних будинків 1930-х рр.* (з наук.-попул. літ.).

3. Який створює умови для успішної роботи, є основою для наступних рішень і т. ін.; творчий (у 1 знач.); протилежне д е с т р у к т и в н и й. *Завжди хочеться сподіватися цього конструктивного становлення, прогресу...* (Є. Гуцало); *В цій історії мене цікавлять лише основні конструктивні моменти* (В. Дрозд); *По праву руку згори .. розіп'яли свої шатра .. люди, налаштовані загалом на все оптимістичне, конструктивне і життєстверднe* (Любко Дереш).

КОНСТРУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конструкти́вний** 1, 3. *В епоху бароко архітектурний ордер утрачає конструктивність: його трактування підкреслено декоративне та пластичне* (з наук.-попул. літ.); *Засадничий показник конструктивності опозиції — наявність соціальної бази, опертя в масах, потенційно здатних підтримати опозиційність панівному режимові* (з публіц. літ.).

КОНСТРУКТИ́ВНО. Присл. до **конструкти́вний** 1, 3. *Конструктивно пульт — звичайно невеличка коробка, що містить електронну схему, кнопки керування і джерело автономного живлення* (з наук.-попул. літ.); *Порівнюючи карти давнього й сучасного Сибіру, бачиш, як конструктивно попрацювала природа* (із журн.).

КОНСТРУ́КТОР, а, *ч.* 1. Той, хто конструює що-небудь, створює конструкції (у 1, 2 знач.). *Уже два дні підряд невтомно працюють над своїм літальним апаратом двоє завзятих конструкторів* (О. Копиленко); *— Про яку жінку ви кажете? — одкрила зморшкувате обличчя сусідка Ібра-*

гімова. — Про оту? Хороша жіночка! Чоловік же в неї конструктор суднобудівного заводу в нашому місті (О. Сизоненко); *Коли боїнг зробив розгін і майже непомітно відірвався від землі, я подякував будівничим-конструкторам, котрі придумали таку добру штуку* (В. Шкляр).

2. Набір частин і деталей, з яких діти будують іграшкові споруди або складають різні конструкції. *Відчинив другу шафу. Там стояли різноманітні конструктори, з яких можна було зробити різноманітні моделі машин* (О. Іваненко); *Щоб колись любили* [діти] *будувати, конструктори вигадую для них* (С. Голованівський); *Будівельний конструктор — набір із брусків, кубиків, пірамідок, конусів, з яких можна створювати складніші будівельні конструкції* (з навч. літ.).

3. *інформ.* Спеціальний метод створення об'єкта. *Призначення конструктора — встановити початковий стан об'єкта ініціалізацією атрибутів об'єкта та визначити інваріант класу* (з наук. літ.); *У більшості мов програмування конструктор може бути перевантаженим, що дозволяє використовувати кілька конструкторів в одному класі* (з навч. літ.).

КОНСТРУ́КТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **констру́ктор** 1. *Тася .. жила недалечко від конструкторського бюро, в якому працювала кресляркою* (Л. Дмитерко); *В Україні є значний науково-дослідний і конструкторський потенціал щодо металургійного виробництва* (з газ.).

КОНСТРУКЦІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Придатний для конструкцій (у 2 знач.). *До основних критеріїв оцінки якості конструкційних матеріалів належать такі параметри опору до зовнішніх навантажень, як міцність, ударна в'язкість, витривалість, довговічність тощо* (з наук.-попул. літ.).

2. Пов'язаний із конструюванням. *У дисертації розроблено схеми захисту від підтоплення територій великих міст, представлено проектні та конструкційні рішення захисних споруд* (з наук. літ.); *Вітрина у вигляді склопакету та три глухі стіни-перегородки — такий собі конструкційний мінімалізм* (із журн.).

КОНСТРУ́КЦІЯ, ї, *ж.* 1. Будова, взаємне розташування частин машини, апарата, приладу і т. ін. *Словаки везуть туристів на човнах назад сливе до самої Щавниці. Ці човни допотопної конструкції* (І. Нечуй-Левицький); [І в а н:] *Маємо машини найновішої конструкції* (І. Франко); *Перед Олд-Боєм поступово, повільно зростала дивна, своєрідна, не бачена досі конструкція. Спеціаліст сказав би, що то було навіть поєднання кількох установок* (В. Владко); *У районах землетрусів будують невисокі будинки особливої конструкції, здатні витримувати підземні поштовхи* (з навч. літ.).

2. *перев. мн.* Споруди складної будови, а також окремі їхні частини. *Залізні конструкції ковальського цеху ще лежали на землі* (В. Собко); * Образно. *Люблю я таких людей, завзятих і проклятих, щоб душа в них була не з лопуцька, щоб оглядали життя з високої конструкції* (Ю. Яновський).

3. Будова лінгвістичних, логічних, математичних, розумових, суспільних структур і т. ін. *Пращури глибоко й болісно замислювалися над походженням і долею Всесвіту. І хоч їхні перекази, міфи, космогонічні конструкції видаються нам дитячими, примітивними, ненауковими, слід якнайсерйозніше прислухатися, придивитися до знаків духовної алгебри, викарбуваних на скрижалях віків* (О. Бердник); *Мовна конструкція — словосполучення, якому властиві певні граматичні зв'язки, певна граматична будова* (з наук. літ.); *Усі події основного сюжету відбуваються не "насправді", а є екстраполяцією вигадки, розумовою та словесною конструкцією* (із журн.).

△ **(1) Армокам'яні констру́кції,** *архт.* — будівельні конструкції, зробл. з посиленого кам'яного мурування. *Армокам'яні конструкції застосовують у конструкціях тонких або облегшених стін для посилення їхньої опірності* (з наук.-попул. літ.); **(2) Приє́днувальні констру́кції,** *лінгв.* — частини речення або окремі неповні речення, що приєднують до основного як додатковий елемент висловлення. *Найширше виявлені в Шевченка приєднувальні конструкції зі сполучниками "і", "а"* (з наук. літ.).

КОНСТРУЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конструюва́ти.** — *Тепер я не знаю, що мені робити, — гірко жалілася Марина. — Мабуть, доведеться перекваліфіковуватися на конструювання м'ясорубок або примусів* (В. Собко); *Кожне нове покоління українських письменниць змушене мовби розпочинати заново конструювання свого літературного родоводу* (О. Забужко); *Будь-яка суспільна пам'ять — результат конструювання минулого заради пошуків шляхів у майбутнє* (з публіц. літ.).

КОНСТРУЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., що.* 1. Робити конструкцію (у 1, 2 знач.) чого-небудь. *Я конструюватиму тільки такі моделі, які захочу сам* (В. Собко); *Знаю, друже, що ти конструюєш тепер літаки* (І. Гончаренко); *Фінікійці першими у світі стали конструювати військові кораблі* (з наук.-попул. літ.).

2. *книжн.* Створювати що-небудь. *Творець моди — модельєр — повинен знати технологію одягу, уміти креслити ескізи й конструювати моделі* (з наук.-попул. літ.); *У сценариста-драматурга має бути розвинене сценарне мислення, тобто вміння конструювати життєві ситуації, пов'язувати їх між собою, мотивувати вчинки героїв* (з навч. літ.).

КОНСТРУЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок.* Пас. до **конструюва́ти.** *Я працював у відділі видатного вченого, де конструювалися найновіші моделі логічних машин* (О. Бердник); — *Історія не конструюється, не будується по наперед уложеному* [складеному] *плану, як будівничий будує дім, а інженер міст* (І. Франко); *Соціальна та психологічна реальності значною мірою конструюються за допомогою мовних засобів* (з наук.-попул. літ.).

КО́НСУЛ, а, *ч.* 1. Урядова особа, що представляє й захищає інтереси своєї держави та її громадян у якомусь пункті іншої держави. — *Німецький консул не повинен знати нічого з таємниць доктора Гальванеску* (Ю. Смолич); *Виголошена Генеральним консулом України доповідь про екологічну ситуацію в Карпатському регіоні та шляхи її поліпшення, запропонована стратегія і практика в цих питаннях здобули високу оцінку та схвалення* (із журн.).

2. У Стародавньому Римі — титул кожної з двох виборних найвищих урядових осіб, а також той, хто мав цей титул. — *У двісті шістнадцятому році до нашої ери геніальний карфагенський полководець Ганнібал, маючи п'ятдесят тисяч війська, знищив під Каннами сімдесятитисячну римську армію консула Теренція Варрона* (Ю. Яновський); *Посада консула в Давньому Римі була колегіальною, тобто консулів було відразу двоє* (з наук.-попул. літ.); *У римській системі літочислення роки позначалися іменами консулів* (з навч. літ.).

3. Титул кожної з трьох осіб, які мали необмежену виконавчу владу у Франції в період консульства (у 3 знач.), а також той, хто мав такий титул. *1799 р. у революційній Франції набула чинності Конституція, згідно з якою вища виконавча влада знаходилася в руках трьох посадовців, що мали титул консулів* (з наук.-попул. літ.); *Наполеон I Бонапарт проголосив себе першим консулом Франції* (з навч. літ.).

△ **(1) Поче́сний (нешта́тний) ко́нсул,** *юр.* — особа, яка виконує деякі консульські функції, не перебуваючи на дипломатичній службі держави, яку вона представляє. *Діяльність нештатних (почесних) консулів України здійснюється відповідно до "Положення про нештатних (почесних) консулів України"* (з мови документів); *Вирішення питання про доцільність призначення почесних консулів у тих чи інших державах є виключною компетенцією Міністерства закордонних справ України* (з мови документів); *Почесні консули можуть займатися будь-якою професійною або підприємницькою діяльністю, якщо це не суперечить законодавству держави перебування та загальновизнаним нормам міжнародного права* (з публіц. літ.).

КОНСУЛА́Т, у, *ч., заст.* Те саме, що **ко́нсульство** 1. — *Ще тут бої йдуть, а він* [консул] *уже в Одесі свою лавочку прикрив .. і гайда в путь. У Києві, мовляв, американський консулат відкриває...* (О. Гончар); — *Правом недоторканності консула! — вигукнув Массарі .. — Пане бургомістре, я сьогодні ж виїду з консулатом зі Львова, якщо ви не припините цю бійню!* (Р. Іваничук); *Хай тим, що добре дурнів можуть грати, Належать почесті і консулати* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

КО́НСУЛЬСТВО, а, *с.* 1. Представництво однієї держави в якому-небудь пункті іншої держави, очолюване консулом. *Сашко роздумав секунду й полетів на схід. Ще рано, він ще встигне повернутися до консульства* (М. Йогансен); *Вийшовши з приміщення чехословацького уряду, де його* [Бродія] *призначено було прем'єром, він сів у кур'єрський поїзд і помчав до Братислави, в угорське консульство* (С. Скляренко); // Приміщення, де перебуває таке представництво. *Ось уже авто проминуло на Великій Підвальній німецьке консульство і наблизилося до вулиці Леонтовича* (Т. Осьмачка).

2. *іст.* У Стародавньому Римі — час управління консулів у добу республіки. *Сенат надав Помпеєві надзвичайні повноваження для встановлення спокою в столиці. Він уперше зосередив у своїх руках, усупереч звичаям, різні магістратури (консульство, намісництво в Іспанії, повноваження з постачання Риму харчами)* (з наук.-попул. літ.); *На пропозицію народного трибуна Публія Ватинія Цезар після консульства взяв під своє управління Галлію та Іллірію, завдяки чому набув воєнної сили, слави й багатства* (з навч. літ.).

3. *іст.* Період в історії Франції від перевороту Наполеона 9 листопада 1799 р. до проголошення імперії в 1804 р. *Відомий історик Роберт Б. Холтман назвав французьке консульство одним із найважливіших періодів усієї французької історії* (з наук.-попул. літ.); *Поліцейські переслідування політичних противників вирізнялися у Франції в часи консульства (а згодом і за часів імперії) крайньою грубістю* (з навч. літ.).

КО́НСУЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ко́нсул** 1 і **ко́нсульство** 1. *Президент, поруч інших питань, поцікавився моїм консульським стажем* (І. Кулик); *Ірину залишили у столиці, в інтернаті для дітей консульських працівників, дипломатів та військових аташе, які працювали за кордоном* (Г. Вдовиченко).

КОНСУЛЬТА́НТ, а, *ч.* Той, хто дає консультації з питань свого фаху. *Досвідчений творець і знавець мистецтва, особливо українського, Василь Кричевський був запрошений на Одеську кіностудію як художник і консультант для постановок фільмів на історичні теми* (М. Бажан); // Лікар, що бере участь у консиліумі. *Вона тут і лікар, і консультант, і консиліум; виважувала своїми руками людські життя і смерті* (Ю. Мушкетик); *Залучення консультантів може бути або з ініціативи лікаря, що лікує, або адміністрації закладу охорони здоров'я, або з ініціативи пацієнта, що нормативно гарантовано* (з мови документів).

КОНСУЛЬТА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **консульта́нт.** *Консультантка Ради Європи з ромських питань стурбована ситуацією зі збереженням циганських таборів* (з газ.).

КОНСУЛЬТА́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **консульта́нт.** *Спеціалісти з управління щодня здійснюють свою консультантську діяльність* (із журн.); *Наша фірма є лідером у консультантських та агентських послугах* (з газ.).

КОНСУЛЬТАТИ́ВНИЙ, а, е. 1. Стос. до консультації (у 2 знач.). *Ми з Ліною пройшли в консультативний відділ, де знаходився один лише літній аптекар, увесь до наших послуг* (О. Авраменко); *У педагогіці існує проблема зацікавленості, яку треба вирішувати за допомогою індивідуальних або консультативних занять* (з газ.).

2. Який має дорадчі права. *Міжнародну консультативну групу з ядерної безпеки було створено як авторитетний орган, що має здійснювати незалежну оцінку безпеки на всіх ядерних об'єктах* (з наук. літ.).

КОНСУЛЬТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до консультації (у 1, 2 знач.). — *Консультаційний день у мене завтра* (Ю. Мушкетик); *Унаслідок двосторонньої співпраці було отримано навчальну й консультаційну допомогу проекту* (з газ.); // Признач. для консультацій. *При президенті було введено посаду радника з науки, а також створено консультаційний комітет* (із журн.); *Семінар на тему відповідального батьківства та природного планування сім'ї відбудеться в консультаційному центрі* (з газ.).

КОНСУЛЬТА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Порада фахівця з якого-небудь питання. *Варто було б в наших газетах і літературних журналах систематичніше давати консультації людям, що "пробують перо"* (М. Рильський); *На початку березня Черкашин зайшов до професора за черговою консультацією* (В. Добровольський).

2. Надання порад з яких-небудь питань; консультування. [К р и н и ц ь к а:] *Ну, бажаю. (Потиснула руку). Думаю, що тут моя консультація не буде потрібна* (І. Микитенко); — *Я тобі сказав, де товар збути, а ти ще й губи дмеш. Гроші за консультацію положено* [належить] (В. Кучер); — *Без консультації з нами ви не здійсните жодного значного заходу* (О. Бердник); *Після консультації з нашим керівником я отримав дозвіл більш докладно дізнатися про історію цього документа* (Д. Білий).

3. Установа, в якій фахівці допомагають порадами з яких-небудь питань. — *У всякому разі, треба звернутися до консультації вагітних або до нашого гінеколога, він завтра приймає з десятої* (Б. Антоненко-Давидович).

△ **(1) Дитя́ча консульта́ція** — лікувально-профілактична установа для дітей. *Як тільки породілля з немовлям випи-*

суються з пологового будинку, лікар і медична сестра найближчої дитячої консультації відвідують їх удома (з наук.-попул. літ.); **(2) Юриди́чна консульта́ція** — відділення колегії адвокатів, завданням якого є надання допомоги населенню з правових питань. *Хоч Ольга Тарасівна, по суті, й заборонила йому втручатися в Юркову справу, він без її відома звернувся до юридичної консультації* (П. Дорошко).

КОНСУЛЬТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **консультува́ти.** *Американські вчені одержують значний додатковий прибуток від зовнішніх замовлень, скажімо, за наукове консультування* (з наук.-попул. літ.); *На рекламних агентів покладають функції рекламування страхових послуг і консультування страхувальників з різних питань* (з навч. літ.); *У багатьох країнах світу розвинута практика наукового консультування керівництва країни з важливих питань внутрішньої та зовнішньої політики* (з газ.).

КОНСУЛЬТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що і без прям. дод.* Давати поради, консультації з якого-небудь питання. *Макаренко .. був впевнений у флагманській машині і стежив, головне, за іншими, консультуючи механіків та водіїв* (М. Трублаїні); *Старий дідуган стільки надивився за життя, стільки думав над усім і розумів навіть, чим що дише, що міг би консультувати багатьох вчених і професорів* (І. Багряний); *Ми з головою сільради часто консультували своїх учителів, підбадьорювали, підучували* (Є. Кравченко); — *До вівторка у мене жодної вільної хвилини. Я консультую дипломників по вівторках. Хай тоді й приходить* (В. Нестайко).

КОНСУЛЬТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* Звертатися до кого-небудь за порадою, консультацією з якогось питання. *Така репутація Івана Івановича спричинялася до того, що бійці ніколи не консультувалися в нього у важливих справах.., зате охоче зверталися у питаннях, що мали для них суто академічний інтерес, приміром: чи можливе міжпланетне сполучення* (І. Багмут); *Наталя інколи консультувалася в Сухова як у лікаря* (О. Тесленко); *Коновалюк завжди застосовував один хід — оголошував перерву, протягом якої наполегливо шукав вихід з цієї безвиході. Інколи консультуючись із замовниками, а то і з іншими суддями* (В. Хрущак).

КОНСУМЕ́НТ *див.* **консуме́нти.**

КОНСУМЕ́НТИ, ів, *мн. (одн.* **консуме́нт,** а, *ч.), біол.* Організми, що живляться органічною речовиною безпосередньо або через інші організми. *Рослинами живляться тварини, які в процесі свого існування утворюють вторинну органічну продукцію. Тому їх назвали споживачами, або консументами* (з наук.-попул. літ.); *Серед консументів є травоїдні тварини, що живляться рослинною їжею, всеїдні, що споживають рослинну й тваринну їжу, м'ясоїдні, а також паразити* (з навч. літ.).

КОНСЬЄ́РЖ, а, *ч.* Сторож біля вхідних дверей перев. житлового будинку; швейцар, вахтер. *Бабці при вході в під'їзд навіть описали чоловіка, котрий почав учащати в квартиру до банкірші — так чомусь охрестили Людмилу консьєржі* (А. Кокотюха); *Консьєрж запитав, до кого вона* [Олеся], *і коли почув, то вказав на сходинки — ліфт до мсьє д'Артуа не ходить* (В. Кожелянко); *Красива пара сіла в авто під цікавим поглядом консьєржа, що виглядав зі свого віконечка* (І. Роздобудько).

КОНСЬЄ́РЖКА, и, *ж.* Жін. до **консьє́рж.** — *Консьєржка навіть говорить, що нікого не бачила, щоб приходив до нас* (В. Винниченко); *Малий з Борькою застрягли у ліфті, годину сиділи, поки хтось викликав майстра. Консьєржки не докличешся, вона дивиться телевізор* (Л. Костенко).

КОНТА́ГІЙ, ю, *ч., вет., мед.* Те саме, що **зара́за** 1; інфекція. *Джироламо Фракасторо (1478–1553) розробив учення про "живі контагії" як причину захворювання* (з навч. літ.).

КОНТАГІО́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Те саме, що **зара́зний** 1; інфекційний. *Деякі захворювання можуть передаватися від інфікованих здоровим людям через повітря, укуси комах та іншими шляхами. Ці недуги називають контагіозними* (з навч. літ.); *Африканська чума свиней — контагіозне вірусне захворювання свійських та диких свиней* (із журн.).

КОНТА́КТ, у, *ч.* 1. *спец.* Стикання двох електричних провідників, що створює умови прохідності струму, а також місце такого стикання. *Найпоширенішим типом реле є електромагнітне, в якому контакти замикаються або розмикаються під час зміни стану релейного елемента* (з наук.-попул. літ.); *Залізні половинки розійшлися, і контакт був порушений* (Ю. Смолич); *Можна жити, покірно місити свою непокірну глину, міняти перегорілі контакти в недопаяному апараті й чекати, коли з протилежного кута кімнати пролунає буденний голос Славка Костельника: — Василю, тебе до телефону* (І. Андрусяк); // Прилад, що здійснює стикання електричних провідників. *Завдяки шаруватій будові графіт слугує змащувальним матеріалом, а його електропровідність дає змогу виготовляти електричні контакти й електроди* (з наук. літ.); *Ніна кинула пускову ручку .. Знову перевірила контакти, заміряла пальне* (Є. Кравченко).

2. Спілкування, зв'язок, тісні стосунки. *В живому контакті з читачем письменник починає краще бачити саме життя і суворіше оцінювати свої власні книжки* (Ю. Смолич); *Віталій тут почуває себе, як господар, бо дядько Сухомлин йому далекий родич по батьковій лінії, і хлопець давно підтримує з ним контакти* (О. Гончар); *До мене батько був байдужий, бо коли б і справді хотів зі мною контакту, то шукав би його* (Валерій Шевчук); * Образно. *Сідалковський глянув на Грака. Той майже не реагував: почав звикати чи вступав у тісний контакт з вірменським коньяком* (О. Чорногуз); // Взаємна узгодженість у роботі. *Був той дивний контакт, який виникає між справжніми друзями в роботі* (В. Собко); // *перен.* Взаєморозуміння, згода між ким-, чим-небудь. *Між ним* [промовцем] *і слухачами .. встановився той контакт, що допомагає промовцеві* (Ю. Шовкопляс); // Близькі інтимні стосунки. *Поет не мав жодного передшлюбного статевого контакту зі своєю нареченою* (Ю. Андрухович); *Якщо провести санацію в перші півгодини після контакту, це значно знизить ризик інфекції* (з газ.).

3. *спец.* Максимальне наближення, стикання, дотик (у 1 знач.). *Потрапляючи на рослини, рідкий аміак і аміакати спричиняють у них опіки. Тому ці добрива можна використовувати тільки тоді, коли вони не мають контакту з рослинами* (з наук.-попул. літ.); *Для кращого контакту зварюваних поверхонь заготовки перед зварюванням очищають від окалини, бруду й мастила* (з навч. літ.); // Стикання людини або тварини з хворим на інфекційну хворобу, що є підставою для їх карантину або обсервації. *Консиліум лікарів так і не дав відповіді на каверзне запитання: чому інфекція не передалася тому, хто до самої смерті дослідників-єгиптологів перебував з ними в контактах?* (з наук. літ.).

4. *геол.* Поверхня стику гірських порід, з яких утворюються суміжні ділянки земної кори. *На поверхні контакту гірських порід розвивається тріщинуватість* (з наук. літ.); *На контакті між гірськими породами різного віку утворюється розтерта маса тектонічної брекчії* (з навч. літ.).

КОНТАКТЕ́Р, а, *ч., розм.* Той, хто вступив або вступає в контакт із гіпотетичними мешканцями інших планет, галактик, представниками потойбічних світів. *Наприкінці 70-х, особливо на початку 80-х, у нашому суспільстві посилилась тяга до окультизму. З'явилися ворожки, провидці, контактери, чаклуни .. і просто шахраї* (Б. Олійник); *В кожному суспільстві задля його ж безпеки існують своєрідні .. гальмівні сили, .. які і займаються .. розрядженням можливих соціальних ексцесів. Це такі люди, як ви: провісниці, провидиці, пророчиці, народні цілительки, екстрасенси, контактери* (Г. Тарасюк).

КОНТАКТЕ́РКА, и, *ж., розм.* Жін. до **контакте́р.** *Повертались у свій відьомський блуд різні народні цілительки, покидали сцену біснуваті, контактерки з космосом і прибульці звідти ж...* (Г. Тарасюк).

КОНТА́КТНИЙ, а, е. 1. Стос. до контакту (у 1–3 знач.), пов'язаний із ним. *Куїр усадовив мене в глибоке крісло, припаштував до рук та ніг контактні пластини* (І. Росоховатський); *Сьогодні проведення турнірів із контактних бойових мистецтв — комплексний бізнес* (з газ.); // Признач. для контакту. *На колії стояли темні трамвайні вагони. Поблискувало скло, чорніли вгорі контактні дуги і проводи, по яких вже не проходив струм* (Л. Первомайський); *Фонд "Відродження" щорічно публікує вичерпні звіти про надані за рік гранти з контактною інформацією про організації, що їх отримали* (з газ.).

2. Який працює, впливає, діє внаслідок дотику, під час дотику (у 1 знач.). *Тримаючи руку на контактній кнопці, я вже без бінокля стежив за рухом машини* (В. Владко); *Контактні електрозварювальні машини мають високі технічні якості* (з наук.-попул. літ.).

3. Який легко вступає в контакт, без зусиль зав'язує дружні або ділові стосунки. *До цих аж надто контактних поетів .. липне ще якийсь підозрілий тип в .. плащі* (О. Гончар).

Конта́ктний телефо́н *див.* **телефо́н; Конта́ктні лі́нзи** *див.* **лі́нза.**

КОНТА́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конта́ктний** 3. *Досить потужна епістолярна контактність вітчизняних письменників у 20–50-х роках XX ст. значною мірою заповнила вакуум, штучно створений відсутністю в підрадянській Україні вільної від цензурних обмежень та заборон фахової періодики* (з наук. літ.); *Відносини в групі психологи визначають через певні поняття. Це, зокрема, відповідальність, колективізм, згуртованість, контактність, відкритість, організованість, інформованість та ін.* (з наук.-попул. літ.).

КОНТА́КТОВИЙ, а, е. Те саме, що **конта́ктний** 1. *За співвідношенням із цементувальним матеріалом різновиди цементу осадових порід бувають такі: базальтовий, контактовий, поровий, плівковий* (з наук. літ.).

КОНТА́КТОР, а, *ч.* Прилад, за допомогою якого приводять у рух і зупиняють електричні двигуни й автоматизують виробничі процеси. *Контактори належать до комутаційних апаратів, їх використовують для замикання або розмикання електричних кіл, якими проходить великий струм* (з наук.-техн. літ.); *Контактори розрізняють залежно від середовища, в якому знаходяться головні контакти, — повітряні, газові, вакуумні тощо* (з навч. літ.).

КОНТАКТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **контактува́ти.** *Циліндри ротаційного друкарського преса пов'язані між собою зубчастою передачею й мають фрикційний зв'язок через взаємне контактування їхніх поверхонь* (з наук. літ.); *Контактування мов є обов'язковою умовою розширення їхніх суспільних функцій* (з наук.-попул. літ.).

КОНТАКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., з ким — чим.* Установлювати контакт (у 2, 3 знач.), діяти в контакті з ким-, чим-небудь. *Галочка й Свєточка уособлювали в собі все дівчаче, що тільки можна було уособлювати. І на перший погляд здавалося просто дивним, як Макароніна могла з ними контактувати* (В. Нестайко); *Близнюки з матір'ю контактували значно більше, ніж їхні жінки з батьками своїми* (Валерій Шевчук); *Єдиний спосіб, в який вона цього літа контактувала з ідеями цивілізації, був календарик* (Любко Дереш); *Педіатри оглядають дітей, які могли контактувати з хворими дітьми* (з газ.).

КОНТАКТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* Те саме, що **контактува́ти.** *Ірина Іванівна Стешенко .. контактувалась із Горожаніним, дістаючи від нього дозвіл на передачі своїй тітці Л. Старицькій-Черняхівській, коли та сиділа під слідством* (Б. Антоненко-Давидович); *Самотні дипломати, які не хочуть ні з ким контактуватися, блукають від бару до бару* (П. Загребельний).

КОНТАМІНА́НТ *див.* **контаміна́нти.**

КОНТАМІНА́НТИ, ів, *мн. (одн.* **контаміна́нт,** а, *ч.).* 1. *хім.* Речовини, що надходять до організму з навколишнього середовища й мають токсичну дію. *Найпоширенішими є контамінанти хімічної природи, особливо солі важких металів, нітрати та радіонукліди* (з наук. літ.); *Контамінанти належать до так званих сторонніх шкідливих речовин їжі людини* (з наук.-попул. літ.).

2. *лінгв.* Новоутворені слова, форми, вислови поєднанням частин двох слів, форм, висловів. *При створенні контамінанта відбувається зміна плану вираження вихідних слів, так що один із елементів виступає в новій формі: клептократія = клептоманія + демократія* (з наук. літ.).

КОНТАМІНАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **контаміна́ція.** *Контамінаційна внутрішньоутробна інфекція відбувається через інфіковані навколоплідні води* (з навч. літ.); *І. Стравинський звертає увагу на контамінаційну техніку в одному фрагменті цитат із музики П. Чайковського та своєї музики* (з наук. літ.); *Контамінаційний спосіб словотвору полягає в тому, що з морфем або складів двох близьких за значенням або й однозначних слів утворюється третє слово, наприклад, діалектне "хилитати": "хилити"+"хитати"* (з наук. літ.).

КОНТАМІНА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *книжн.* Змішування, суміщення, поєднання чогось із чим-небудь. *Постмодернізм утворює контамінацію зі стилів попередніх епох, викликаючи алюзії з найрізноматнішими класичними творами, використовуючи цитату як художній прийом* (В. Неборак); *Епістолярний жанр є своєрідною контамінацією усної і писемної форм мовлення* (з наук. літ.); *Дослідження підтвердило контамінацію язичницьких та християнських вірувань із перевагою перших серед православних слов'янських народів* (з наук.-попул. літ.).

2. *літ.* Поєднання текстів різних редакцій одного твору, а також складений у такий спосіб текст. *Знання багатьох сюжетів дає можливість казкареві вдаватися до їх контамінації* (з наук. літ.); *Особливо багато контамінацій серед пісень родинно-побутових* (з наук. літ.).

3. *лінгв.* Виникнення нового слова, його форми або словосполучень унаслідок зближення, поєднання частин двох слів, форм, виразів. *Особливістю ідіостилю П. Загребельного є частотні оказіоналізми, утворені способом контамінації (прозеліто — прозелень+літо; псевдонімка — псевдонім+анонімка; монстральний — монстр+астральний)* (з наук. літ.).

4. *хім.* Забруднення чого-небудь патогенними мікроорганізмами (найпростішими, мікоплазмами, грибками, вірусами і т. ін.). *Зі збільшенням хімічної контамінації ґрунту рухливість міді та свинцю зростає* (з наук. літ.); *Маточні рослини рододендронів вирощували 1–2 місяці в теплиці для зниження контамінації* (з наук.-попул. літ.).

5. *псих.* Хибне відтворення слів, що характеризується об'єднанням в образі чи понятті частин, які належать різним предметам. *Семантична організація матеріалу, який потрібно запам'ятати, як правило, перешкоджає появі контамінації* (з наук.-попул. літ.); *Контамінація спостерігається в разі різних порушень пам'яті* (з навч. літ.).

6. *геол.* Процес забруднення або зміни складу магматичних гірських порід. *Контамінація можлива, якщо температура магми достатня для переплавлення захоплених шматків (ксенолітів) вмісних порід* (з наук. літ.); *Виверженi породи можуть формуватися під час контамінації основної магми більш кислими породами* (з наук.-попул. літ.).

КОНТАМІНО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Який є наслідком контамінації. *"Заздалегідь" — контаміноване слово, утворене з двох близьких за значенням: "загідь", "загодя" і "здалека", "здаля"* (з наук. літ.); *Ртутні руди, що часто залягають у контамінованих вулканічних породах, зв'язані з ювенільним джерелом* (з наук. літ.).

КОНТАМІНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **контамінува́ти** і **контамінува́тися.** *У музейних умовах пошкоджені ділянки стін — це потенційно небезпечні зони з джерелом інфекції для відвідувачів та контамінування й псування музейних експонатів* (із журн.); *Кукурудза, яку полюбляє дикий кабан, має високу ймовірність контамінування вірусом* (з навч. літ.).

КОНТАМІНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. *книжн.* Поєднувати щось із чимсь. *Жанровий підзаголовок поеми "Христос", названий В. Сосюрою легендою, дозволяє авторові контамінувати події* (з наук. літ.); *Апулей контамінував дві приказки, поставивши другу на першому місці, а першу — на другому* (із журн.).

2. *літ.* Украплювати елементи одного літературного твору до іншого. *Виражальні засоби 18-ї пісні "Саду" належать до української народнопісенної традиції: Г. Сковорода контамінує тут старовинні українські пісні "Ой ремезе, ремезоньку" та "Ой не стій, вербо, над водою"* (з наук. літ.).

3. *лінгв.* Утворювати нові слова, форми, вислови поєднанням частин двох слів, форм, висловів. *Дитина контамінує форми слів: "най" у значенні "дай" — результат контамінації форм "на" у значенні "візьми" і "дай"* (з наук. літ.).

4. *хім.* Забруднювати, заражати (у 1 знач.); згубно впливати. *Мікроорганізми можуть контамінувати харчовий продукт під час пакування* (з наук.-попул. літ.).

КОНТАМІНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., спец.* Зазнавати контамінації. *Переказ про Дітріха з Берна контамінується з циклом "Пісня про Нібелунгів"* (з навч. літ.); *Мотив слави* [у Т. Шевченка] *контамінується з мотивом волі, правди, справедливості, що є суто шевченківською контамінацією* (І. Дзюба); *Система словозміни займенника має змішаний характер, оскільки в ній контамінувалися елементи іменникової, прикметникової і займенникової систем* (з навч. літ.).

КОНТА́НГО, *невідм., с., екон.* Надбавка в ціні, яку стягує продавець за відтермінування розрахунку за угодою. *У минулому на Лондонській фондовій біржі контанго було митом, що сплачується покупцем продавцю, коли покупець бажає відкласти врегулювання торгової угоди* (з наук.-попул. літ.).

КОНТА́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., з ким — чим, розм.* Те саме, що **контактува́ти.** — *Дмитре Івановичу, підпишіть характеристику Бабенку, — сказала Неля. — Нехай іде од нас. Ми з ним не зможемо далі контачити...* (Ю. Мушкетик); *Заїхав* [Стас] *за Олегом, приятелем ще зі студентських часів, — контачили рідко, але вже як контачили, то так потужно, що й перед смертю буде що згадати* (Люко Дашвар).

КОНТЕ́ЙНЕР, а, *ч.* 1. Знімне пристосування (великий ящик або кузов) для перевезення вантажів різними транспортними засобами, використовуване для механізованого завантаження й вивантаження. *Під універмагом .. з контейнерів розвантажували імпортні кофти* (Є. Пашковський); *Контейнер ставили на причалі, відкривали, і якісь мужички .. починали вантажити лантухи з цибулею до автобуса* (А. Санченко); // Кількість чого-небудь, що вміщує таке пристосування. *Сухомлин .. починає повагом розповідати про те, як на автомобільних скатах погорів, на тих скатах, що незаконно закупив був їх цілий контейнер десь аж на сибірській новобудові* (О. Гончар); *Він .. повертався з контейнером різного зілля, переважно з .. секвоєю, йому подобався її запах* (О. Тесленко); // Бак для сміття. *Машини, в'їжджаючи, маневрують між сміттєвим контейнером і трансформаторною будкою* (Л. Костенко); *Я трохи прибрав на кухні, зібрав усі порожні пляшки .. та виніс до сміттєвого контейнера* (В. Кожелянко); — *О! Які чудові смітнички, — каже Майнес. — Угу, — кажу я і затримую погляд на різнокольорових бомжах, що діловито порпаються у черевах зелених контейнерів* (І. Карпа); // Місткість для зберігання будь-чого (харчових продуктів, ліків і т. ін.). *Контейнери для харчових продуктів зазвичай роблять із поліпропілену, силікону* (із журн.); *Купуйте контейнер для таблеток із таймером для нагадування* (з мови реклами).

2. Відділ космічної ракети. *Художник зобразив внутрішню частину другого радянського штучного супутника Землі. За прозорою стінкою контейнера видно було мордочку всесвітньо відомої Лайки* (О. Бердник); *Вантажний контейнер ракети має зовнішній паливний бак, заповнений кріогенними компонентами палива* (з наук.-техн. літ.).

3. *інформ.* Файл, признач. для зберігання даних різного виду (наприклад, аудіо та відео). *Є контейнери, побудовані*

на основі шаблонів, проте існують і реалізації у вигляді бібліотек (з навч. літ.).

КОНТЕЙНЕРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Запровадження контейнерів (у 1 знач.) у виробничі процеси та для перевезень вантажів. *Контейнеризація дає можливість перевозити продукцію без тари й зберігати її під час транспортування в такому стані, в якому вона була відвантажена* (з наук.-попул. літ.); *На овочевих базах велику увагу приділяють контейнеризації виробничих процесів* (з газ.).

КОНТЕ́ЙНЕРНИЙ, а, е. Стос. до контейнера (у 1 знач.). *Великий круїзний пором, відходячи від порту польського міста Ґдиня, зачепив величезний контейнерний кран* (з газ.); // Який здійснюється за допомогою контейнерів. *На транзитні контейнерні відправлення знижують тарифи* (із журн.); *Однією з ключових тенденцій розвитку світової морської торгівлі є зростання контейнерних перевезень* (з газ.); // Признач. для перевезень у контейнерах. *Роботу з контейнерними вантажами в порту вважають дуже перспективною* (з газ.).

КОНТЕЙНЕРОВО́З, а, *ч.* Судно типу баржі для перевезень вантажів у контейнерах. *Поряд із першим військовим кораблем "Орел" вишикувалися в музеї суднобудування і флоту уславлені панцерники минулого, сучасні контейнеровози* (з наук.-попул. літ.); *Ось із великого, ні — величезного, наче хмарочос, контейнеровоза розвантажують, судячи з усього, товари широкого вжитку* (із журн.).

КОНТЕ́КСТ, у, *ч.* 1. *лінгв.* Закінчений за змістом уривок тексту, що дає змогу встановити значення слова або речення, які входять до його складу. *Розрізнити омонімічні утворення допомагає контекст, зокрема синтаксичні зв'язки, граматична та лексична сполучуваність* (з наук.-попул. літ.); *У художньому творі естетичне навантаження кожного елемента тексту визначає близький контекст — фрази, епізоду, ситуації, та широкий контекст — твору, творчості письменника* (з навч. літ.).

2. *перен.* Сукупність різних чинників, необхідних для розуміння, пояснення якого-небудь явища дійсності. — *Слухай, — сказала дружина. — Ми випали з культурних контекстів. А й справді, коли ми були останній раз в театрі чи в якійсь галереї?* (Л. Костенко); *Карл-Йозеф і тут блискуче вніймав контекст* (Ю. Андрухович); *Звичайно, не знаючи контексту, важко побачити в ній* [чернетці] *панораму епохи* (В. Діброва).

КОНТЕ́КСТНИЙ, а, е. 1. *лінгв.* Те саме, що **конте́кстовий.** *В українській мові не збереглися інфінітивні сполуки з допоміжними дієсловами "починати", "хотіти", "стати" на позначення майбутньої дії. Лише в певних контекстних умовах вони можуть мати значення, наближене до футурального* (з наук. літ.); // За якого береться до уваги контекст. *У віртуальній бібліотеці має бути передбачено проведення не лише бібліографічного та тематичного пошуку, що є традиційними для більшості інформаційно-пошукових систем, а й контекстного пошуку* (з наук. літ.); *Стилістично нейтральне значення слова "атомний" під впливом екстралінгвальних факторів та контекстних умов набуває однозначного негативно-оцінного змісту* (з наук. літ.).

2. *перен.* За якого враховують усю сукупність деталей, обставин і т. ін. *Контекстне навчання.*

КОНТЕ́КСТОВИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **конте́кст.** *На контекстовій семантиці образів виразно позначився синтез образного фольклорного мислення і традицій поетичної мови* (з наук. літ.); *Загальномовний тлумачний словник покликаний лаконічно й повно донести до користувача інформацію про слово в лексико-семантичному, граматичному, стилістичному аспектах, дати поняття про правописні, контекстові норми його вживання* (з наук. літ.).

КОНТЕКСТУАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Співвіднесення мовного вираження з конкретною ситуацією. *За способами контекстуалізації культури поділяють на дві групи: культури високого та низького контексту* (з наук. літ.); *Контекстуалізація використовується індивідом у його взаємодії з навколишнім світом* (з наук. літ.).

КОНТЕКСТУА́ЛЬНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до контексту (у 1 знач.). *Значення слів змінюються під впливом їхніх контекстуальних зв'язків, які можуть зумовлювати зникнення одних сем, активізацію потенційних і розвиток нових* (з наук. літ.).

КОНТЕ́МПОРАРІ, *невідм., с.* 1. Стиль сучасного сценічного танцю, що розвинувся на межі XX–XXI ст. зі стилів модерної та постмодерної хореографії. *Для контемпорарі характерна відмова від традиційних атрибутів балету* (з наук.-попул. літ.); *Контемпорарі — це свого роду вираження особистості в танці, театральна постановка, заснована на рухах, що випливають із почуттів і таємних бажань танцюриста* (з газ.).

2. Сучасне мистецтво взагалі. *Контемпорарі тяжіє до відсутності естетичних та технічних обмежень у художньому вираженні* (з наук.-попул. літ.); *Ще зовсім недавно потрапляння контемпорарі в музейні простори сприймалося як щось виняткове* (із журн.).

КОНТЕ́МПОРАРІ-АРТ, у, *ч.* Те саме, що **конте́мпорарі** 2. *Інтер'єр у стилі контемпорарі-арту, мабуть, найпопулярніший напрям у дизайні сьогодення* (із журн.); *Контемпорарі-арт — це сучасний стиль, який постійно розвивається, у ньому ще тривають пошуки форм виразності* (з газ.).

КОНТЕ́НТ, у, *ч., інформ.* Зміст будь-якого видання, телепередачі і т. ін. *Студенти факультету журналістики — непересічні читачі, які не лише стежать за улюбленим виданням від номера до номера, а й використовують газетний контент для своїх наукових досліджень* (із журн.); *Перший Національний канал має всі шанси стати суспільним телебаченням, адже він існує на гроші платників податків. Це означає, що контент буде дуже цікавим* (з газ.); // Зміст, інформаційне наповнення сайту *(див.* **сайт**[1] 1). *Контент охороняється законом про авторське право, оскільки він є продуктом інтелектуальної праці й має своїх авторів і власників* (з мови документів); *Окрім якості контенту, одним із важливих критеріїв є його доступність* (із журн.).

КОНТЕ́НТ-АНА́ЛІЗ, у, *ч.* Метод вивчення документів, який полягає у кількісно-якісному обробленні тексту з подальшою інтерпретацією результатів і характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури. *Предметом контент-аналізу можуть бути проблеми соціальної дійсності та внутрішні закономірності самого об'єкта дослідження* (з наук. літ.); *На відміну від опитувань контент-аналіз оцінює не те, що люди говорять, що вони зробили чи зроблять, а те, що вони справді зробили* (з наук.-попул. літ.); *У вивченні реклами основні методи отримання соціальної інформації — контент-аналіз, опитування, інтерв'ю* (з навч. літ.).

КОНТЕ́НТНИЙ, а, е, *інформ.* Прикм. до **конте́нт.** *Сайт, що належить до категорії контентних, містить сховище різнотипної інформації (статті, документи, відеоматеріали, фотографії, підручники і т. ін.) і призначений для інформування, залучення та розваги користувачів* (із журн.); *Контентний блог публікує первинний авторський контент* (з Інтернету).

КОНТЕ́НТ-ПРОВА́ЙДЕР, а, *ч., інформ.* Компанія або приватна особа — правовласник будь-якого контенту, що займається реалізацією належного йому контенту або прав на його використання абонентам стільникового зв'язку, Інтернету самостійно або через сервіс-провайдера. *Контент-провайдер надає абоненту можливість протягом одного дня переглядати відеоролики та трейлери* (з мови реклами).

КОНТЕНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, заст.* Годувати, харчувати. *Жінки обіцянку дали глину місити, воду носити, людей контентувати* (Ганна Барвінок); *— Найясніший обіцяв мене познайомити сьогодні з моїм народом, якого я ще досі не бачила, — сказала блакитноока пані, цікаво розглядаючи запорожців. — Чи добре вас тут контентують? — провадила вона далі, підходячи ближче* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя).

КОНТЕНТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., заст.* 1. Годуватися, харчуватися; їсти. [Х о т и н а *(усаджуючи гостей і рідню):*] *Контентуйтеся, милості просимо! Годуйтеся!* (М. Кропивницький).

2. Задовольнятися чим-небудь. *— Чого ти кидав каменем до тільної корови? Ну, та вже шпурив-єсь раз, але нащо було далі шпурляти? Коли ж бо він одним разом не контентувався. Доти шпурляв, доти бив, аж доки не зіпсував худобини* (Л. Мартович).

КОНТЕРФЕ́КТ, а, *ч., заст.* Образ *(див.* **о́браз**[1] 1); портрет (у 1 знач.). *Нехай би й сам генеральний суддя приглянувся був до його тарілки, то сказав би певно, що це ніби живий "контерфект" пані Кочубеїхи* (Б. Лепкий); *Прийшов до канцелярії полковий обозний і поскаржився, що замовив знайомому портретистові свій контерфект і дав завдатку п'ять кіп, портретист контерфект зробив, але він, обозний, не схожий на ньому на самого себе* (Ю. Мушкетик).

КОНТИНГЕ́НТ, у, *ч.* 1. Сукупність людей, що становлять однорідну з певного погляду групу, категорію; склад осіб певної категорії. *Головний контингент прохожих становили діти, що спішили до шкіл* (І. Франко); *Кав'ярня ця обслуговувала певний, постійний контингент відвідувачів — крамарів Старого Пасажу* (Д. Бузько); *Основний контингент його* [експреса] *пасажирів — Україна, ота зірвана з місця і кидана по всіх світах* (І. Багряний).

2. Установлена для певної мети визначена кількість кого-, чого-небудь, норма. *Жолкєвський таки примусив козаків 17 жовтня 1619 р. на річці Растовиці скласти умову, підписану їхньою старшиною на чолі з Сагайдачним про те, що вони мають зредукувати свій контингент до 3 000 козаків* (з мемуарної літ.); *Контингенти ввозу товарів до країни можуть встановлюватися шляхом укладення двосторонніх угод. У такому разі контингенти дійсні тільки для країн, що підписали цю угоду* (з навч. літ.).

△ **(1) Тари́фний континге́нт,** *екон.* — дозвіл на ввезення певної кількості товарів за зниженим митом або без нього. *Контингент тарифний відкривають, як правило, для сировинних товарів, в імпорті яких за якомога нижчими цінами зацікавлені національні виробники* (з наук. літ.).

КОНТИНГЕ́НТНИЙ, а, е. Стос. до контингенту. *На відміну від ситуаційного контингентний підхід в управлінні спрямовано на підтримку системи та пошук такого рішення в конкретній ситуації, яке б удосконалювало систему менеджменту одночасно з розв'язанням ситуаційних завдань* (з наук. літ.); *З другої половини 1943 р. погіршилось економічне становище сільського населення Західної України. Контингентні поставки окупаційним властям, допомога націоналістичному підпіллю та інші чинники вичерпали його ресурси* (із журн.).

КОНТИНЕ́НТ, у, *ч.* Одна з основних великих частин суші, оточена з усіх або майже з усіх боків морями та океанами; материк (у 1 знач.). *Думка творча не спить, сміливо проектує вже гігантські парусні судна майбутнього — та й чому б їм не бути? Через океани гнатимуть величезні вантажі, єднатимуть континенти* (О. Гончар); *Усе своє життя Сундстрем мандрує, перетинає континенти, вперто шукає якихось великих таємниць* (Ю. Бедзик); *Контури континентів змінювалися внаслідок розкриття океанів і зіткнення літосферних плит* (з наук.-попул. літ.).

КОНТИНЕНТА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **континéнт.** *Унаслідок занурення великих ділянок континентальної земної кори виникли океани* (з наук.-попул. літ.); // Який розташований, міститься на континенті. *То були золоті дні для торгівлі, промисловості й сільського господарства континентальної Європи* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); *Проникнення морських організмів у континентальні водойми відбувалось неодноразово* (з наук. літ.); *Хоч Україна — континентальний край, тут у червні випадає найбільше дощів* (з наук.-попул. літ.); // Власт. континенту. *— Що ви зараз можете протиставити суворості наших континентальних зим?* (О. Гончар).

△ **Континента́льний (материко́вий) клі́мат** *див.* **клі́мат.**

КОНТИНЕНТА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **континента́льний.** *Формування байрачного варіанта дібров у пониззі ріки Ворскли є характерним для смуги степових дібров в умовах підвищеної континентальності* (з наук. літ.); *В Україні континентальність клімату збільшується з заходу на схід, відповідно континентальність більш виражена в східних областях* (з наук.-попул. літ.).

КОНТИНУА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Безперервний; постійний (у 1, 2 знач.). *У середні віки філософи розвивали вчення про свідомість, визначали лінійне та континуальне мислення* (з наук. літ.); *Коефіцієнти в'язкості, які вивчають під час механічних експериментів для макроскопічних ділянок поверхні, відбивають континуальні властивості цього середовища* (з навч. літ.).

КОНТИНУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **континуа́льний.** *Кінець історії ознаменовує її новий початок. Таким чином, циклічна історія має форму кола чи замкненого циклу — континуальність* (з наук. літ.); *Континуальність лінійної моделі історії К. Ясперса доповнюється ним самим "можливими" елементами дискретного* (з наук. літ.).

КОНТИНУА́ЛЬНО, *спец.* Присл. до **континуа́льний.** *Світло Сонця випромінюється в простір континуально, тобто безперервно* (з наук. літ.).

КОНТИНУЇТЕ́Т, у, *ч., книжн.* Безперервність історичного розвитку, безпосередній перехід від одного історичного етапу до іншого. *Принцип континуїтету спрацьовує в разі кардинальних політичних змін у державі* (з наук.-попул. літ.).

КОНТИ́НУУМ, у, *ч.* 1. *книжн.* Безперервність, нерозривність явищ і процесів. *В англійській мові є великий континуум дифтонгів, що значно розширює діапазон англійських вокальних фонем* (з наук. літ.); *За матеріалами гідронімії, Надросся в давнину становило єдиний континуум, який характеризувався етнічною цілісністю населення* (з наук. літ.).

2. *мат.* Безперервна математична сукупність. *Пряма між двома точками континууму дає максимальну тривалість власного часу* (з наук. літ.); *Континуум можна представити у вигляді будь-якого відрізка або безперервної лінії поверхні* (з навч. літ.).

3. *фіз.* Суцільне середовище з безперервно змінними в просторі властивостями. *Безперервним континуумом можна вважати як звичайні матеріальні тіла, так і різні поля, наприклад електромагнітне поле* (з наук. літ.).

△ **(1) Просторо́во-часови́й конти́нуум** — фізична модель, що описує середовище, в якому відбуваються всі фізичні явища. *За сучасними уявленнями, просторово-часовий континуум є чотиривимірним, причому три виміри є просторовими і один — часовим* (з наук.-попул. літ.).

КОНТИ́НУУМНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до континууму; безперервний. *Континуумний, безперервний світогляд є для людської психіки вихідною, архаїчною формою ставлення до світу* (з наук. літ.); *Учені спостерігали континуумне інфрачервоне випромінювання, що походить від пилу, який накопичується в оболонках бульбашок* (з наук.-попул. літ.).

КО́НТО, *невідм., с., бухг.* Те саме, що **раху́нок** 4. *Залежно від об'єкта обліку конто поділяють на активні, пасивні та активно-пасивні* (з навч. літ.); *Тепер я також мав конто в друкарні* (І. Франко); *В'язні, що були багатші, .. мали гроші на конто* (І. Багряний); *В банках Цюріха, Женеви, Берна відкривали конто французи, німці, італійці, навіть японці* (П. Загребельний).

КОНТОКОРЕ́НТ, у, *ч., бухг.* Єдиний рахунок, який відкривають установи банку своїм постійним клієнтам для взаємного розрахунку. *В англо-саксонських країнах застосовують форму короткострокового кредитування — овердрафт, яка має спільні риси з контокорентом* (з наук.-попул. літ.); *За контокорентом передбачається автоматичне продовження кредитування протягом усього контокорентного періоду* (з навч. літ.); *Банк позбавлений змоги відкрити окремий контокорент офіціального агентства* (І. Кулик).

КОНТОКОРЕ́НТНИЙ, а, е, *бухг.* Стос. до контокоренту. *Контокорент є особливою формою кредитної угоди, згідно з якою кредитна операція передбачає відтермінування платежу, який мав би бути здійсненим за відсутності контокорентної угоди* (з наук.-попул. літ.).

△ **Контокоре́нтний раху́нок** *див.* **раху́нок.**

КОНТО́РА, и, *ж.* Загальна назва адміністративно-канцелярських відділів підприємств, закладів, установ або окремої установи з господарськими, фінансовими і т. ін. функціями; офіс. *Микола й його товариші прийшли в контору, де сиділи директор та писарі* (І. Нечуй-Левицький); *П'ятницький .. прохав контору друкувати II том, не гаючись, як тільки поступить од Вас перше оповідання* (М. Коцюбинський); *Начальник пошти навіть запишався, що в його конторі служить такий уславлений патріот* (Б. Антоненко-Давидович); *Тепер мушу пояснити, що я з газової контори...* (Ю. Винничук); // Приміщення, де перебуває такий відділ або установа. *Женька .. перестрів Віктора біля контори будівництва і завів розмову* (М. Дашкієв); *Був час обідньої перерви, і все живе поховалося в затінки, вщухло, принишкло. Лише в конторі хтось поцокував зрідка на рахівниці* (О. Гончар); *За час марних подорожей від готелю до контори Сергій устиг ознайомитися з містом* (І. Білик).

(1) Букме́керська конто́ра — установа, яка приймає грошові ставки на іграх у тоталізатор (перев. на перегонах) та сплачує виграші. *Ми .. працювали в рекламній агенції, в газеті безкоштовних оголошень, в прес-секретаріаті Конгресу націоналістів і навіть у власній букмекерській конторі* (С. Жадан); *Букмекерські контори приймали ставки на прогнозовану дату наступного виходу* (Н. Сняданко); *Щоб відкрити букмекерську контору з однією касою — пунктом приймання ставок і виплати виграшу, потрібно оплатити патент* (з наук.-попул. літ.).

КОНТО́РКА, и, *ж.* 1. Невелике приміщення для майстра, начальника цеху і т. ін. *Біля прохідної конторки стояло багато людей і тривожно дивилися на відозви з чорними великими літерами* (В. Сосюра); *Він з'явився в точно визначений час до своєї конторки* (А. Хорунжий); *Проїхав* [Капшук] *туди, у бік бригадної конторки, куди викликав Андруху* (В. Яворівський); *Мене привели до засклененої конторки з лівого боку холу, де мої папери прийняла сліпучо красива, вогненно-руда лікарка* (В. Рубан).

2. *зневажл.* Зменш. до **конто́ра.** — *Відкривайте конторку в офшорі на підставних осіб, — зневажливо повчав Август далі, ніби й не помічав обуреного Максового погляду* (Люко Дашвар); — *Мій чоловік працював не в якійсь там конторці, а служив у військовій частині, був офіцером!* (із журн.).

3. Високий письмовий стіл із похилою поверхнею й шухлядами, за яким працюють стоячи; бюро. *На конторках, на полицях .. лежали цілі штуки усякої матерії* (І. Нечуй-Левицький); *Крім круглого стола .. та невеличкої конторки, тут не було меблів* (Ю. Смолич).

КОНТО́РНИК, а, *ч.* Службовець контори. *В конторі хаос.., конторники нічого не роблять* (М. Коцюбинський); *Зустрів я коло ставка мою дорогу дружину й товариша — в образі чорнявої дівчини стрункої постави, доньки конторника заводу* (Ю. Яновський); *Микола Степанович не боявся чистки. Що вона йому? Його минуле — ні блискуче, ні ганебне: син колишнього конторника поміщицького маєтку* (Б. Антоненко-Давидович); *В квартирі конторника все ще світилося* (П. Панч).

КОНТО́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **конто́рник.** *Відвідувачі вештаються в коритарях і розмовляють тихо, боючись голосною розмовою порушити хід праці. Ось у кутку конторниця нишком фліртує з рахівником чи діловодом* (Гео Шкурупій); — *Хто б подумав: Гриня і в академію!* — *кинула одна з конторниць* (О. Гончар).

КОНТО́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до контори. *Хтось подав Альоші шмат конторської книги* (О. Гончар); *Трамвай гірко-зелений заскрипів, і клей конторський виступив з долоней — я до чиєїсь спини прикипів, а до дверей очима прихолонув* (П. Мовчан); // Признач. для контори. *Там, у стіні, містилося кілька високих ніш, закритих зверху донизу рухомими шторними кришками, які бувають на конторських столах* (В. Владко).

КОНТР..., КОНТРА... Префікс, що вживається для творення слів із значенням "протилежний чомусь", "який протидіє комусь, чомусь", напр.: контрага́лс, контрапо́ст, контрмане́вр, контрпропози́ція.

КО́НТРА, и, *ж., заст., зневажл.* 1. Контрреволюціонер, контрреволюціонерка. — *І що ти йому сказав? — А що мені з ним говорити? Сказав, що він суча контра і щоб не любувався нашими зборами* (М. Стельмах); — *Батьку! Та що ми з ним антимонію розводимо? Одразу ж видно — контра, ворог повстанства...* (О. Гончар); *Селянин, який приховав півпуда борошна для своїх дітей, вже був гад, контра. Його поставили спиною до тину й убивали на очах у дітей* (М. Руденко).

2. *збірн.* Контрреволюціонери. *В ньому оживало завзяття громадянської війни, згадувалися бої з контрою* (Ю. Яновський); — *А ви погане місце вибрали для маневрування, — тихо сказав Савченко. — Гарматний вогонь переносимо до лісу. Свириде, відсікай відступ контрі, поки вони до пам'яті не прийшли* (М. Стельмах); *Його двічі знаходила ворожа куля. Але нестерпне, жагуче прагнення вижити й розквитатися з контрою було сильніше за смерть* (Є. Доломан).

3. Контрреволюційна діяльність. — *Сказав твоєму слідчому, що ти розводиш у камері контру, агітуєш за Гітлера... — Як же ви могли таке сказати, коли нічого подібного не було й не могло бути?! — прошепотів Герасимов, потерпаючи від жаху й обурення* (Б. Антоненко-Давидович).

КО́НТРА... *див.* **контр...**

КОНТРАБА́НДА, и, *ж.* 1. Незаконне переміщення через державний кордон товарів, коштовностей і т. ін. [Долорес:] *Я бачила його в останній раз, як ми були в Кадіксі, він жив тоді, ховаючись в печерах... Жив контрабандою* (Леся Українка); *Зустрічались і такі, хто .. здуру вчинив незначний, але карний злочин, на зразок спроби підробити на дрібній контрабанді або перевезенні нелегальних пасажирів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *збірн.* Товари, коштовності і т. ін., які незаконно, таємно переміщають через державний кордон. — *Гарні оці стрічки. Це з Бердичева контрабанда, — сказала Вольчиха Балабушисі на саме вухо* (І. Нечуй-Левицький); *Ніхто не повірив би, що ми вантажимо контрабанду* (Ю. Яновський); *Скільки люду мотається по світу, скільки всякої контрабанди ввозиться, не виключено, що й живності з африканських лісів* (Л. Костенко); * У порівн. *Не скорились ворогові* [козаки], *звили собі гніздо в Туреччині й возили звідти на Україну, мов контрабанду, палкі заклики у кіш на волю* (М. Коцюбинський).

3. *у знач. присл.* **контраба́ндою.** Потай від влади, митного контролю, митних органів. *Перед від'їздом із Галичини я зустрівся тут з Арабажиним, з котрим і умовились вертати разом і перевезти контрабандою кілька українських книжок* (В. Самійленко); — *Не бійся, контрабандою сюди ніхто алкоголю не пронесе, — задоволено зареготав генерал-майор* (О. Бердник); * Образно. *І контрабандою світання йде, мов перламутр, холодне й каламутне* (В. Стус).

КОНТРАБАНДИ́СТ, а, *ч.* Той, хто займається контрабандою (у 1 знач.). [Долорес:] *Абатиса та держала таверну для контрабандистів* (Леся Українка); — *Пане ротмістре, — озвавсь до мене Сошальський, — далі панові їхати не можна: контрабандисти свідків не люблять* (Л. Старицька-Черняхівська); *Він був .. колишній моряк торговельного флоту й контрабандист* (Ю. Яновський); *Легкий флер розпусти, що панує у стійбищі, викликає в мені відчуття, ніби я попав на бенкетування контрабандистів* (Любко Дереш).

КОНТРАБАНДИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **контрабанди́ст.** *Вася і виходить слідом за контрабандисткою на якійсь безіменній станції* (С. Жадан); *Торговка зброєю і контрабандистка вирішили заволодіти скарбом* (із журн.).

КОНТРАБАНДИ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **контрабанди́ст.** *Половець .. повернув носа шаланди в море, притримав за корму, потяг її до себе, люди позіскакували, відбувся діалог, з човна вивантажили важкі пакунки, старому Половцю згадалися контрабандистські справи сина Панаса. "Може, динаміт?"* (Ю. Яновський); *Шахраї придумали нову схему для своєї контрабандистської діяльності* (з газ.); // Признач. для такої діяльності. *На кордоні зі Словаччиною правоохоронці виявили контрабандистський тунель* (із журн.).

КОНТРАБА́НДНИЙ, а, е. Який є контрабандою (у 1, 2 знач.). *Ми зайшли удвох в якусь пивницю Чи їдальню. Фуксія, й герань.., І горілки чарка контрабандна — Все навіки в пам'ять увійшло* (М. Рильський); *Панас привозив* [матері] *контрабандні хустки й серги, шовк і коньяк* (Ю. Яновський); // Стос. до контрабанди. *Контрабандними каналами в країну доставлено тонни технічного обладнання — факси, .. відеокамери, ксерокси, телекси, комп'ютери* (Б. Олійник); // *перен.* Старанно приховуваний; таємний, заборонений. *Молоді товаришки Мурашкової сходились частенько в домі старої Зої, щоб читать в гурті нові наукові книжки. Тут вони на волі перечитували усякі нові книжки, й наукові, й контрабандні* (І. Нечуй-Левицький).

КОНТРАБА́НДНО, *присл.* Таємно, нелегально. *Торговець був членом потужного наркокартелю й поміж сіллю перевозив контрабандно кокаїн* (Ю. Іздрик); *Сухий закон виявився неефективним — алкоголь виготовляли підпільно або доставляли контрабандно* (із журн.).

КОНТРАБА́С, а, *ч.* Найбільший струнний смичковий музичний інструмент низького регістру. *В кутку стояла величезна шафа, в котрій .. були інструменти на цілий оркестр: і контрабаси, і валторни, і скрипки* (В. Самійленко); *Раптом заплакало небо, заскавучало надривно й відразливо, наче хто сіпнув струну на велетенському контрабасі* (Ю. Бедзик); * У порівн. *Він був страшний — боки позападали, щетина на спині наїжилася, а трубив кнур, як контрабас: брав у октаву, то нижче, то вище* (І. Багряний).

КОНТРАБАСИ́СТ, а, *ч.* Музикант, що грає на контрабасі. *Скрипалям і контрабасистові не личить сидіти під час гри. Закінчать грати, сядуть відпочити* (М. Томчаній); *На фестиваль приїхали відомі музиканти — контрабасист із Америки та саксофоніст із Франції* (з газ.).

КОНТРАБАСИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **контрабаси́ст.** *Співачка разом із контрабасисткою виконували авторські версії відомих музичних творів* (із журн.); *Французька контрабасистка, імпровізатор і композитор — одна з головних фігур нової європейської музики* (з газ.).

КОНТРАБА́СНИЙ, а, е. Те саме, що **контраба́со́вий.** *У партитурі для симфонічного оркестру контрабасну партію пишуть нижче за всі інші партії* (з наук.-попул. літ.); *Прийоми контрабасної гри такі самі, як і на скрипці, але великий розмір інструмента ускладнює переходи та швидкі пасажі* (з навч. літ.).

КОНТРАБА́СО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **контраба́с.** *Безпосереднім попередником контрабаса була контрабасова віола* (з наук.-попул. літ.); *Контрабасова аплікатура значно відрізняється від скрипкової: на контрабасі найчастіше використовують тільки три пальці — перший, другий та четвертий* (з навч. літ.).

КОНТРАГА́ЛС, у, *ч., мор.* Курс корабля щодо вітру, протилежний тому, яким іде судно. *Після старту краще за все взяти контрагалс для того, щоби мати чистий вітер та свободу маневрів* (з навч. літ.); *Іноді вдається піти на контрагалс, якщо на самому початку пожертвувати відстанню* (із журн.).

КОНТРАГЕ́НТ, а, *ч., юр.* Кожна зі сторін у договорі, кожен із суб'єктів, що взаємодіють між собою, беручи участь у спільній роботі. *Партнери, що укладають контракт, є контрагентами* (з навч. літ.); [Р е д ж і:] *Ну, скажи — твій .. контрагент виконає цей договір, якщо я переміню ім'я?* (І. Кочерга); *Останню частину справи провадила сама дружина Ананія, щоб не вдаватися до послуг контрагентів* (Ю. Яновський); *Мокієнко був з людей старого гарту — гостинний і привітний, з чуттям власної гідності. Сірки були і не його контрагенти, однак Мокієнко, знавши добре Сірків.., шанував їх і охоче взявся виконати доручення, допомогти* (І. Багряний).

КОНТРАГЕ́НТСЬКИЙ, а, е, *юр.* Прикм. до **контраге́нт.** *Зовнішній контроль поділяють на позавідомчий і контрагентський, а внутрішній — на відомчий і такий, що здійснюється структурними підрозділами підприємств* (з наук. літ.); *Контрагентський ризик — ризик того, що контрагент стане неспроможним після того, як виникло платіжне зобов'язання* (з навч. літ.).

КОНТРАДИКТО́РНИЙ, а, е, *філос.* Те саме, що **супере́чливий.** *Часто у творах усної народної творчості є міфологічний персонаж, який перебуває в контрадикторній позиції щодо головного героя* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРАДИКТО́РНІСТЬ, ності, *ж., філос.* Властивість за знач. **контрадикто́рний.** *Відношення контрадикторності існують між загальностверджувальними й частковозаперечними висловлюваннями* (з наук. літ.).

КОНТРАДИ́КЦІЯ, ї, *ж., філос.* Суперечливе судження, нелогічний вислів. *Система, яка містить внутрішні суперечності та контрадикції, не може функціонувати нормально й вирішувати завдання* (з наук. літ.).

КОНТР-АДМІРА́Л, а, *ч.* Молодше адміральське звання або чин у флоті, а також особа, що має це звання. *Чорнобаєнко-середульший сягнув був навіть чину контр-адмірала, — недавно помер у Владивостоці* (О. Гончар); *На Одещині в зоні стихійного лиха за святого Миколая був контр-адмірал, який звелів розконсервувати дизельні електрогенератори і встановити у школах-інтернатах, щоб діти не мерзли* (Л. Костенко).

КОНТР-АДМІРА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **контр-адміра́л.** *Тримаючи свій контр-адміральський прапор на шлюпі, американський адмірал прорвав блокаду британських фрегатів і вирішив шукати щастя біля берегів Англії* (із журн.).

КОНТРА́КТ, у, *ч., юр.* 1. Письмова угода, договір, за якими сторони, що їх уклали, мають взаємні зобов'язання. *Контракт укладають у двох примірниках — по одному для кожної сторони* (з навч. літ.); — *Заглянь в контракт свій зі мною, — Яка там умова?* (П. Гулак-Артемовський); — *Я .. покличу писаря, зробимо контракт при свідках.., і я вам зараз дам гроші* (І. Франко); *Батько й донька уважно слухали Груберову чудну розповідь про першу ніч виробництва нового скла і про несподіваний контракт з чужоземним агентом* (Д. Бузько).

2. Особлива форма трудового договору, за яким наймають на роботу працівників. *У разі прийняття працівника на роботу на термін один рік і більше з ним може бути укладено трудовий контракт* (з навч. літ.); *Непомітно, швидко минатиме час, наближаючи той день, коли я подам заяву про звільнення. Навіть не дочекавшись виконання умови річного контракту* (О. Шугай).

△ **(1) Верба́льний контра́кт <Верба́льна уго́да>** — договір, що укладають в усній формі. *Найдавнішим із римських контрактів був вербальний контракт — усний договір, який набував юридичної чинності після проголошення певних слів* (з навч. літ.); **(2) Лі́зинговий контра́кт** — угода, на підставі якої в тимчасове користування надають об'єкти рухомого та нерухомого майна. *Формальними критеріями класифікації лізингових контрактів є суб'єктний склад, об'єкти, терміни та різні умови операцій, сегменти й характер ринку та ін.* (з наук.-попул. літ.); **(3) Ф'ю́черсний контра́кт** — документ установленої форми, який засвідчує зобов'язання придбати (продати) базовий актив у визначений час та на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією цін на момент укладення зобов'язань сторонами контракту. *Будь-яка сторона ф'ючерсного контракту має право відмовитися від його виконання лише за наявності згоди іншої сторони контракту або у випадках, визначених цивільним законодавством* (з навч. літ.).

КОНТРАКТА́НТ, а, *ч., юр.* Юридична або фізична особа, що бере на себе певні зобов'язання за контрактом. *У разі якщо біржова торгівля сільгосппродукцією ще не налагоджена, продукція може закуповуватися заготівельниками та іншими контрактантами безпосередньо у виробників за договорами контрактації* (з наук. літ.); *Виробник повинен не пізніше як за п'ятнадцять днів до початку заготівлі продукції повідомити контрактанта про кількість і терміни здавання сільськогосподарської продукції* (з мови документів).

КОНТРАКТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *юр.* Стос. до контрактації. *Серед одноосібників-контрактантів було розгорнуто відповідну роботу й досягнуто виконання контрактаційних умов* (з наук. літ.); *У діяльності сільськогосподарської кооперації в Україні протягом 20-х років XX ст. практикувалися контрактаційні угоди між нею, союзами, товариствами й державою та окремими державними підприємствами* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРАКТА́ЦІЯ, ї, *ж., юр.* 1. Дія за знач. **контрактува́ти.** *Договірні відносини між сільськогосподарськими товаровиробниками й державою у сфері реалізації сільськогосподарської продукції для державних потреб регулюються спеціальними нормативними актами та особливим видом договору — договором контрактації сільськогосподарської продукції* (з наук. літ.).

2. Форма державної заготівлі сільськогосподарської продукції та худоби на основі договорів, які укладають заготівельні організації з сільськими виробниками. — *А якщо скажуть теля на контрактацію здати?.. — Може й таке бути... — зітхнув Пуцик* (Є. Гуцало).

КОНТРА́КТНИЙ, а, е, *юр.* Те саме, що **контракто́вий.** *Контрактну форму трудового договору застосовують у випадках, передбачених чинними законами* (з навч. літ.); *Про контрактну форму наймання на роботу зараз точиться чимало розмов* (з публіц. літ.); // Який відповідає умовам контракту. *Собівартість суден перевищила їхню контрактну вартість* (із журн.).

△ **Контра́ктна ціна́** *див.* **ціна́.**

КОНТРА́КТНИК, а, *ч.* Той, хто працює, навчається або служить в армії за контрактом. *Розмір оплати контрактника залежить від звання та вислуги років* (з навч. літ.); *На навчання студента-бюджетника йде в рази більше грошей, ніж платить контрактник* (з газ.).

КОНТРА́КТНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **контра́ктник.** *Все більше жінок змінюють шпильки на берці та стають контрактницями, підписавши контракт зі Збройними силами України* (із журн.).

КОНТРАКТО́ВАНИЙ, а, е, *юр.* Дієпр. пас. до **контрактува́ти.** *Увесь газ, закачаний у підземні сховища в Україні, контрактований підприємством паливно-енергетичного комплексу країни* (з мови документів); *За два роки поголів'я поповнилось контрактованим у населення району молодняком* (В. Козаченко); *Контрактований студент, він після захисту дипломної знову повернеться сюди, звично зайде крізь цю заводську прохідну, одягне свою синю інженерську спецівку — і то вже, мабуть, на ціле життя* (О. Гончар); *Майбутній врожай уже контрактований в іноземній валюті* (з газ.); // **контракто́вано,** *безос. пред. Більше половини виставкової площі вже контрактовано, адже до проведення виставки залишилося дев'ять місяців* (з газ.).

КОНТРАКТО́ВИЙ, а, е, *юр.* Прикм. до **контра́кт.** *Створено мережу недержавних агроторговельних домів, контрактових і страхових компаній, бізнес-центрів, консультативних фірм, що надають послуги господарсько-фінансової діяльності* (з наук. літ.); *Фінансування прикладних досліджень здійснюють, як правило, на договірній або контрактовій основі* (з мови документів).

Контракто́вий я́рмарок *див.* **я́рмарок.**

КОНТРАКТУВА́ННЯ, я, *с., юр.* Дія за знач. **контрактува́ти.** *Основне завдання контрактування — узгодження етапів і змісту роботи, взаємних прав, обов'язків і відповідальності* (з наук. літ.); *Наприкінці 1920-х років спостерігається активне контрактування зернових* (з навч. літ.); *Усі опитані спортсмени оцінюють контрактування досить позитивно й вважають за необхідне розширення й удосконалення його застосування у сфері фізичної культури* (з газ.).

КОНТРАКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що, юр.* Укладати угоду, контракт на одержання або використання кого-, чого-небудь; наймати, зобов'язувати контрактом. *Щоб забезпечити необхідну робочу силу, англійський уряд у 1930-х роках почав контрактувати робітників у Китаї і ввозити їх до Південної Африки* (з навч. літ.); *Державна продовольча корпорація почала контрактувати зерно врожаю поточного року за форвардними контрактами* (із журн.); *Усе частіше цукрові заводи не контрактують посівні площі під буряк із сільськими господарствами, що працюють за договорами* (з газ.).

КОНТРАКТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., юр.* 1. Брати на себе певні зобов'язання за договором. *На черзі новий урожай сої в Південній Америці, й імпортери не поспішають контрактуватися дорогою українською соєю* (з газ.).

2. *тільки 3 ос.* Пас. до **контрактува́ти.** *Першим об'єктом договору контрактації історично вважають бавовну, що контрактувалася з Середньої Азії* (з наук.-попул. літ.); *Здебільшого контрактується майбутній урожай, якого ще немає на момент укладення договору* (з навч. літ.); *Восени й навесні контрактується та продається насіння сільськогосподарських культур (кукурудза, цукровий буряк, соняшник, соя)* (з газ.).

КОНТРАКТУ́РА, и, *ж., вет., мед.* Значне зменшення рухомості в суглобі через ушкодження м'яких тканин (шкіри, м'язів, зв'язок) або нервів. *Наслідком гнійного запалення суглоба може бути контрактура* (з наук. літ.); *Контрактури класифікують на вроджені та набуті* (з наук.-попул. літ.); *У разі контрактури спочатку вражається одна тканина, далі патологічний процес охоплює всі тканини, що прилягають до суглоба* (з навч. літ.).

КОНТРАКТУ́РНИЙ, а, е, *вет., мед.* Прикм. до **контракту́ра.** *Наявність контрактурних уражень у групах м'язових волокон свідчить про розвиток дегенеративних змін у них* (з навч. літ.).

КОНТРАКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до контракції. *У гранітному масиві проявилася система мікро- і макротріщин, що має переважно контракційну природу* (з наук. літ.).

КОНТРА́КЦІЯ, ї, *ж., спец.* Стискання, стягання. *Під час твердження цементний камінь вступає в якісно новий стан, об'єм його починає змінюватись по всій масі практично без зміни розмірів. Таке явище отримало назву контракції* (з наук. літ.); // *геол.* Тектонічне стискання й деформація земної кори через охолодження внутрішніх оболонок земної кулі. *Гіпотеза контракції ґрунтувалася на космогонічних побудовах Канта — Лапласа, згідно з якими Земля на початкових стадіях свого розвитку була розплавленою* (з наук. літ.); *Гіпотеза контракції панувала в геології до початку XX ст. і підтримувалася відомими геологами — Е. Огом, Г. Штілле, О. Карпінським, І. Мушкетовим та ін.* (з навч. літ.).

КОНТРА́ЛЬТО, *невідм.* 1. *с.* Найнижчий жіночий голос. *Спокійна й бадьора, Олена Петрівна почала .. арифметику. Під впливом її оксамитного контральто обісмілилися й дівчата* (Дніпрова Чайка); *Дама голосно з ним розмовляла по-французьки грубим контральто* (Леся Українка); *Горпина дужим контральто заспівала пісню* (Ю. Яновський); * Образно. *Раптом десь ізнизу, збоку, несміло, самотньо бенькає ніжне контральто вечірнього дзвона* (В. Винниченко).

2. *ж.* Співачка з таким голосом. *Пливли згадки про модних тенорів і баритонів, сопрано і контральто, критики модних опер і оперових будинків, вирази ентузіазму до голосів і для співацьких гонорарів* (М. Грушевський).

КОНТРА́ЛЬТОВИЙ, а, е. Стос. до контральто, властивий контральто. — *Ви мене кликали? — спитала вона, стоячи в дверях, мов у великій рамі. Голос був низький контральтовий, м'який, як кошача лапка, і переливався, мов у вивільги* (Г. Хоткевич); *Раптом дзвінкий владний контральтовий голос. Бадьорий, веселий рип піску по доріжці* (В. Винниченко); * Образно. *Пахощі ночі, стрекіт цикад, контральтове булькотання води в ариках...* (О. Гончар).

КОНТРАМА́РКА, и, *ж.* Документ, що дає право безплатно відвідати виставу в театрі, цирку і т. ін. *Можна було*

одразу вгадати, що вона прийшла в театр по контрамарці (Леся Українка); *Ходім до Рейнгарда, бо в оперу спізнились. Тільки беріть грубі гроші, щоб попасти в театр. Тут абонементної системи немає, контрамарок не дають* (Остап Вишня); *Мала .. вільну контрамарку до театру імені Франка* (А. Малишко); *— Григорій Іванович дві контрамарки до театру приніс. На вихідні підемо. — У маминому голосі зазвучали нотки гордощів* (Люко Дашвар).

КОНТРАМА́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **контрама́рка.** *Співачка увійшла. Зал збентежено підвівся з дорого оплачених і контрамаркових місць* (з газ.).

КОНТРАПО́СТ, у, *ч., мист.* Зображення фігури людини, при якому положення однієї частини тіла протиставлене положенню іншої. *Контрапост дає змогу передати рух постаті або її напруження, не порушуючи загальної рівноваги форм, посилює тривимірність зображення* (з наук. літ.); *Контрапост був відомим ще в Стародавньому Єгипті і Греції* (з наук.-попул. літ.); *Завдяки контрапосту в глядача створюється враження безперервного руху, спрямованого до центру композиції — вершника на здибленому коні* (з навч. літ.).

КОНТРАПУ́НКТ, у, *ч., муз.* 1. Те саме, що **поліфоні́я.** *Я буду Вам грати.., окрім того, українських пісень масу у власній транскрипції, вільній від контрапункту і всякої теорії* (Леся Українка); *Вершиною мистецтва контрапункту вважають інструментальну й хорову творчість Й. С. Баха* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Не лірична лінія, а головна боротьба незмиренностей — це контрапункт фільму, його рушій, його двигун* (О. Гончар); *Контрапункт, який дає кохання, раптом зникає і починається будень* (Ю. Покальчук).

2. Розділ теорії музики, присвячений вивченню поліфонії. *М. Леонтович викладав хоровий спів, основи техніки диригування, теорію музики і контрапункт* (з навч. літ.).

КОНТРАПУНКТИ́ЧНИЙ, а, е, *муз.* Який ґрунтується на правилах контрапункту (у 1 знач.). *Початково музична теорія згідно з практикою контрапунктичного письма розглядала багатоголосся, зокрема тризвуки, як комплекс інтервалів* (з наук. літ.); *Граючи в групі ансамблю або оркестру, джазовий музикант часто створює контрапунктичний голос, що доповнює партії інструментів* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРАПУ́НКТНИЙ, а, е, *муз.* Те саме, що **контрапункти́чний.** *Перший розквіт контрапунктної практики припадає на XVI ст.* (з наук.-попул. літ.); *У компонуванні в контрапунктному стилі перед композитором постає проблема поєднання окремих голосів так, щоб вони контрастували один з одним ритмічно й кожен з них мав при цьому свою мелодійну виразність* (з навч. літ.).

КОНТРАРГУМЕ́НТ, у, *ч.* Підстава, доказ, які наводять для обґрунтування, підтвердження думки, що суперечить поглядам співрозмовника, чиїмсь аргументам. *Хоч неприступне для нашої свідомості, все те добро не перестає жити, раз у раз сильно впливає на наші суди, на нашу діяльність і кермує нею не раз далеко сильніше від усіх контраргументів нашого розуму* (І. Франко); *Гетьман переходив у гадках .. всі аргументи, які можуть видвинути* [висунути] *Кочубеї проти його з Мотрею подружжя і заздалегідь шукав контраргументів на них* (Б. Лепкий); *Що більше їх* [життєвих втрат] *набиралося, то дужче наростало в ньому заперечення. Це вже була властивість його вдачі — накопичуючи аргументи, приховано збирати й контраргументи* (Ю. Мушкетик).

КОНТРА́РНИЙ, а, е, *лог.* Протилежний, супротивний (у 3 знач.). *Головним у визначенні антонімії є поняття протилежності. Розрізняють два види протилежності — контрарну й комплементарну* (з наук. літ.); *Одне з контрарних суджень є неминуче хибним, друге може бути або істинним, або хибним* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРА́РНІСТЬ, ності, *ж., лог.* Властивість за знач. **контра́рний.** *У контрарності судження не можуть бути одночасно істинними, але можуть бути одночасно помилковими* (з навч. літ.).

КОНТРАСИГНА́ЦІЯ, ї, *ж., юр.* Підпис міністра (чи іншої офіційної особи) на акті, виданому головою держави, який означає, що міністр бере на себе відповідальність за цей документ. *Призначення контрасигнації, що має давню історичну традицію, започатковану ще у феодальні часи, виявляється насамперед у тому, щоб зняти з голови держави політичну (конституційно-правову) відповідальність за прийняті ним рішення і покласти її на уряд та його окремих членів* (з навч. літ.); *Частина 4 статті 106 Конституції України передбачає необхідність скріплення деяких актів Президента України підписами прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання. Таку процедуру називають контрасигнацією* (з мови документів).

КОНТРАСИГНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, юр.* Стверджувати власним підписом документ, виданий головою держави. *Разом із правом контрасигнувати акти Президента Кабінет Міністрів України й особисто прем'єр-міністр України отримали можливість реально впливати на їхній зміст і спрямованість* (з наук.-попул. літ.); *Контрасигнувавши акт, прем'єр-міністр і відповідальний міністр не лише взяли його до виконання, а й перебрали на себе відповідальність за нього* (із журн.).

КОНТРА́СТ, у, *ч.* 1. Гостро виражена протилежність. *Владко .. сміливий, рішучий, вродливий, а його брат якийсь ніби наполоханий .. — ось який контраст являли обидва брати* (І. Франко); *Серед білих або злегка жовтавих домів ростуть групами кипариси, що збільшує контраст між білим і чорним* (М. Коцюбинський); *Максим говорив, заплітаючи язиком, але доброю українською мовою, і, може, саме це — контраст між тією мовою й жахливим виглядом зовнішнім — змусило старого господаря зацікавитись* (І. Багряний); *Між чорною .. ніччю і неймовірно ясним палючим днем тут існує різкий контраст* (Л. Дмитерко).

2. *спец.* Різка відмінність між темними та яскравими місцями зображення. *Контраст негатива виражається різницею між максимальним і мінімальним його почорнінням* (з наук. літ.); *Завдяки двом протилежним принципам — контрасту та нюансу — художнику вдалося органічно вписати зображення в площину обкладинки, поєднати його з конструктивним гротескним шрифтом та зі скупими набірними елементами* (з навч. літ.).

КОНТРАСТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Який стосується зіставного вивчення різних мов. *Контрастивна прагматика досліджує вияви прагматичного чинника, насамперед функції і побудову мовленнєвих актів* (з наук. літ.); *Важливим аспектом контрастивних лексикологічних досліджень є з'ясу-*

вання ступеня полісемантичності міжмовних корелятів (з наук. літ.).

КОНТРА́СТНИЙ, а, е. Який становить контраст (у 1 знач.); різко протилежний. *Цвіркун і Клавочка являють собою контрастну пару — вона величава, .. висока, він же жвавий, маленький* (І. Кочерга); *"Козаченьку, куди йдеш". Ця пісня .. завжди дивувала мене контрастною суперечливістю свого мотиву: починалася журно і враз, без особливої на те внутрішньої причини, переходила на веселий, майже грайливий приспів* (Б. Антоненко-Давидович); *Я зробив негаданий захід у життя. Щось настільки контрастне по відношенню до моїх звичок і поведінки, якби, приміром, з цього льоху, зажмурившись, вилетіти на сонце і розплющити очі* (Р. Андріяшик); // Який характеризується використанням контрасту. *Не здивуюся, якщо він приймає контрастний душ і перестав їсти жирне і смажене* (С. Андрухович); // *спец.* Який має різку відмінність між темними та яскравими місцями зображення. *Коли зображення має в межах від білого до чорного 7–10 тонів, то його сприймають як контрастне* (з навч. літ.).

КОНТРА́СТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **контра́стний.** *Навіть якщо просвітити сейф ультразвуковим інтроскопом — буде надто мала контрастність, не сфокусуєш промінь точно...* (М. Дашкієв); *Звичайно, білою як сніг поверхня Місяця не була. Вона мала попелясто-бурий колір, але лавина сонячних променів і контрастність чорних тіней вибілювали її до болю в очах* (М. Білкун); *У композицію вводять шрифтові надписи, які гармонують із зображенням і чітко читаються за принципом контрастності — чорні літери на білому тлі й, навпаки, — білі на чорному тлі* (з навч. літ.).

КОНТРА́СТНО. Присл. до **контра́стний.** *Дьогтярно-чорні очі її серед усього білого виділялися різко, контрастно* (І. Волошин); *У сяйві прожекторів, що освітлювали кулясту поверхню астероїда, вельми контрастно випливла людська постать у скафандрі* (М. Руденко); *На чистому, .. жовтуватому, наче пергамент, обличчі Ховрашкевича контрастно виділялися, мов краватка-метелик, густі й руді вуса* (О. Чорногуз); *Тамуючи подих, витяг котушку з бачка. Ура! Проявлено нормально — кадрики проступають чітко й контрастно!* (М. Дашкієв).

КОНТРА́СТОВИЙ, а, е. Стос. до контрасту; який характеризується контрастами; контрастний. *Все навколо — це колишні запорозькі вольності. Але одлетіли .. забуті тривожні дні, і не знати вже коли пішли світовими мандрами чубаті запорожці. І "вольності" їхні затопили рябою масою інші зайди. Через те й край цей якийсь чудний, контрастовий* (Б. Антоненко-Давидович); *Ще хвилинку гуде-шарудить гучномовець, а потім чути раптовий різкий і контрастовий до тиші, що царювала тут іще перед хвилиною, голос* (О. Лисяк); *Я мовчазно дивився на одну з картин, що висіла напроти, не конче розумів її зміст, але інтригувала співгра контрастових кольорів* (У. Самчук).

КОНТРАСТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **контрастува́ти.** *Антитезу будують на експресивному контрастуванні ознакових характеристик* (з наук. літ.).

КОНТРАСТУВА́ТИ, у́є, *недок., з ким — чим.* Бути контрастним, протилежним до кого-, чого-небудь, становити контраст до когось, чогось. *Неприродна лагідність прикро контрастувала з попереднім диким і грізним тоном* (І. Франко); *Темний абажур залишав обличчя .. чоловіка в тіні, що різко контрастувала з сяючою поверхнею стола* (В. Владко); *Його ясно-блакитні, майже безбарвні очі дивно контрастували з обвітреним червоним обличчям* (В. Собко).

КОНТРАТА́КА, и, *ж.* 1. *військ.* Зустрічна атака, яку здійснюють для того, щоб відбити наступ ворога або перейти в наступ. *Батальйон проводить контратаку, як правило, разом із контратакою бригади (полку)* (з навч. літ.); *Наш підрозділ уперто відбивав контратаки численного ворога* (О. Десняк); *Загули мотори, вдарили наші бронебійники, ворог пішов у контратаку* (О. Гончар); *В степу ще вирував бій; вже козаки, готові щойно вмерти, бігли в контратаку за перемогою* (Д. Білий); * Образно. *Тут у нас обшибка* [помилка] *організаційна вийшла: рогачів ми не поховали. Ех! — вона за рогача і в контратаку!* (Остап Вишня); // *спорт.* Атака у відповідь гравців однієї з команд. *У середині першого тайму Осянін забив нам гол на контратаці* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Рішучий швидкий виступ у відповідь (у дискусії, суперечці і т. ін.). *Вони удвох товклися на колегіях та комісіях, запекло атакуючи "ворога" і стійко відбиваючи його контратаки, і кінець кінцем перемогли* (М. Дашкієв); *Це була відверта атака, і я так само відверто рушив у контратаку: "Соню, та звідки ж у письменника гроші? Ось я два роки цей роман писав, а заробив — і не питайте"* (В. Дрозд).

КОНТРАТАКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *військ.* Стос. до контратаки (у 1 знач.). *Військові сили антитерористичної операції вживають контратакувальні заходи в районі села Гранітне Донецької області* (з газ.).

2. *спорт.* Прикм. до **контрата́ка** 1. *Особливе місце в підготуванні дзюдоїстів займає тренування контратакувальних дій* (з навч. літ.).

КОНТРАТАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що і без прям. дод.* Здійснювати контратаку. *Підбадьорені допомогою і присутністю головнокомандувача, кірасири зупинилися, почали контратакувати* (В. Малик); *Наступного дня козаки, контратакуючи, проникли в турецький табір, що викликало в ньому чималу паніку* (В. Чемерис); *Удари Горлача були сильні і досвідчені, але чернець граючись увертався і сам блискавично контратакував* (Д. Білий); *Спортсмени легко зупиняли всі атаки суперників, захищаючи підступи до своїх воріт, а потім дружно контратакували* (з газ.).

КОНТРАТЕ́НОР, а, *ч.* 1. Найвищий із чоловічих оперних голосів. *Контратенор за висотою відповідає жіночому контральто, меццо-сопрано або сопрано* (з наук.-попул. літ.); *Контратенор володіє діапазоном від "до" малої октави до "мі" другої* (з навч. літ.).

2. Співак із таким голосом. *Як правило, контратенори виконують партії героїв-чоловіків, написані для кастратів в епоху бароко, чоловічі партії, написані для жіночих голосів, а також фольклор, зокрема англійський* (з наук.-попул. літ.); *Деякі композитори XX ст., наприклад Бенджамін Бріттен, писали партії спеціально для контратенорів* (з навч. літ.).

КОНТРАТИ́П, а, *ч.* Копія кіно- чи фотодокумента, вигот. з проміжного позитива або безпосередньо з негатива для друкування кіно- та фотодокументів. *Контратип призначений для подальшого копіювання на позитив* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРАФАГО́Т, а, *ч.* Найнижчий за регістром дерев'яний духовий музичний інструмент, який звучить на октаву нижче від фагота. *Перший контрафагот сконструйовано 1620 р., проте лише після суттєвого вдосконалення наприкінці XIX ст. він увійшов у музичну практику* (з наук.-попул. літ.); *В оркестрі контрафагот використовують переважно для дублювання басової лінії* (з навч. літ.).

КОНТРАФА́КТ, у, *ч.* Новий продукт, створений на основі існуючого оригіналу з порушенням інтелектуальних прав; фальсифікований споживчий товар. *Контрафакт у наш час трапляється на ринку досить часто, наприклад алкогольний контрафакт* (з газ.).

КОНТРАФА́КТНИЙ, а, е. Стос. до контрафакції (у 1 знач.) і контрафакту. *Зважаючи на особливу актуальність питань захисту об'єктів інтелектуальної власності, Міністерство внутрішніх справ України здійснює заходи з виявлення і знешкодження джерел нелегального ввезення, виготовлення та розповсюдження контрафактної продукції в Україні* (з наук. літ.); *Під час розгляду цивільних справ, пов'язаних із виробництвом контрафактних товарів, виносять ухвалу про знищення таких товарів, а також обладнання й матеріалів, що використовувалися для їх виробництва* (з навч. літ.).

КОНТРАФА́КЦІЯ, ї, *ж.* 1. Протизаконне розповсюдження або копіювання твору без дозволу автора. *Термін "контрафакція" виник зі становленням національних систем захисту прав інтелектуальної власності, прийняттям перших відповідних міжнародних актів* (з навч. літ.); *Центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень здійснюють заходи щодо недопущення недобросовісної конкуренції, контрафакції* (з газ.).

2. *заст.* Літературна підробка. *Ще більше розширилася мода на .. контрафакції в перших віках християнства: багата література апокрифів, немало творів т. зв. отців апостольських .. та апологетів були як на теперішній осуд фальсифікатами* (І. Франко).

КОНТРАФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Страх гострих відчуттів і одночасне прагнення до них. *У випадку контрафобії виникає прагнення отримати певні, зазвичай гострі, переживання, при цьому без емоцій* (з наук.-попул. літ.); *У психоаналізі контрафобію розглядають як спосіб подолання тривоги, неврозу* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРАЦЕПТИ́В, а, *ч., фарм.* Протизаплідний засіб. *До механічних контрацептивів належать презервативи й діафрагми, що перешкоджають потраплянню сперми в шийку матки* (з наук.-попул. літ.); *То були не вітаміни. Радикальні контрацептиви, що після них у жіночому лоні, як у В'єтнамі після напалму, нічого життєдайного* (Люко Дашвар).

КОНТРАЦЕПТИ́ВНИЙ, а, е, *фарм.* Прикм. до **контрацепти́в.** *На здоров'ї молочних залоз негативно позначаються забруднена екологія, гормональні порушення, неконтрольований прийом контрацептивних препаратів, незбалансоване харчування, алкоголізм* (з наук. літ.); *Заборони уряду на вживання контрацептивних засобів, оголошення поза законом абортів і решта подібних заходів не принесли бажаного ефекту* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОНТРАЦЕ́ПЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Запобігання вагітності за допомогою спеціальних методів. *Первинним неплідцям називають відсутність вагітності протягом одного року регулярного статевого життя без застосування контрацепції* (з наук. літ.).

2. *розм.* Засоби запобігання вагітності. *Прогнозується, що з метою мінімізації виплати податку на додану вартість постачальники контрацепції обов'язково знизять ціну її реалізації на українському ринку* (з газ.)

КОНТРБАЛА́НС, у, *ч.* Таблиця, розроблена на основі даних бухгалтерського обліку для перевірки та аналізу балансу. *Укласти контрбаланс.*

КОНТРВАНТА́Ж, у́, *ч., техн.* Вантаж, признач. для повного або часткового врівноважування сил і моментів, що діють у машинах або їхніх частинах; противага (у 1 знач.). *Основними елементами однокабінних ліфтів є кабіна, підіймальна лебідка, канати, контрвантаж, електродвигун, гальмівний пристрій і прилади керування* (з наук.-попул. літ.); *Для запобігання перекиданню візка кантувача балок на ньому встановлюють контрвантаж* (із журн.).

КОНТРГА́ЙКА, и, *ж., техн.* Додаткова гайка, нагвинчена біля основної для її фіксації. *Відносно корпусу коромисла гвинт фіксується контргайкою* (з наук.-техн. літ.).

КОНТРГАМБІ́Т, у, *ч.* Прийом шахової стратегії, коли одна зі сторін пропонує у відповідь зустрічну жертву; зустрічний гамбіт. *У зв'язку з розробленням надійних методів захисту в сучасній практиці контргамбіт трапляється рідко, хоча можливості сторін вивчено не до кінця* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРГРА́, и́, *ж.* Зустрічна активність у відповідь на дії супротивника (перев. у грі в шахи). *Як правило, партія не повинна починатися шахом, розв'язок повинен бути неочевидним, суперникові необхідно надати можливість активної контргри* (з навч. літ.).

КОНТРДА́НС, у, *ч.* 1. Англійський народний, пізніше бальний танець, який виник у XVI ст. *Я танцював контрданс, моя партнерка була мила мені, я хвилювався, у мене вливався струм її тіла, і .. я раптом подумав: щастя людське не така вже марниця* (Валерій Шевчук); *Виникненню кадрилі посприяв контрданс із його різновидами, популярний у XVII ст. серед англійських селян* (з наук.-попул. літ.).

2. Музика до такого танцю. *Скрипаль (до чого ж вправний, хай йому грець! Так, не нам з вами його вчити, він знав свою справу!) заграв стародавній контрданс* (І. Андрусяк, пер. з тв. Ч. Діккенса); *Диригентові-постановнику вдалося об'єднати в чітку й виразну музичну композицію 34 моцартівські фрагменти різних творів, зокрема ранніх і маловідомих симфоній, танців, контрдансів, серенад* (з навч. літ.).

КОНТРЕ́ЙЛЕР, а, *ч., техн.* Рухомий контейнер на автомобільних колесах. *Зазвичай контрейлер — це автомобільний напівпричіп із відкритим або закритим кузовом* (з наук.-техн. літ.); *Вантажопідйомність контрейлера, як правило, від 6 до 20 т* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРЕ́ЙЛЕРНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **контре́йлер.** *Контрейлерні перевезення сприяють створенню більш збалансованої транспортної системи* (з наук. літ.); *Перевезення вантажних автомобілів в Україні здійснюють два контрейлерні потяги — "Ярослав" та "Вікінг"* (із журн.).

КОНТРЕСКА́РП, у, *ч., військ.* 1. Найближча до ворога пологість зовнішнього рову укріплення. *Кілійська фортеця була повністю оточена кам'яною стіною з контрескарпом* (з наук.-попул. літ.); *За двісті кроків від контрескарпу виднілися свіжі, вириті вночі траншеї. В них залягли яничари* (В. Малик).

2. Штучно зрізаний під великим кутом край схилу або берега річки заввишки 2–2,5 м, обернений передньою части-

ною до тих, що обороняються. *Контрескарпи застосовували для обладнання оборонних рубежів на нерівній місцевості як протитанкову перешкоду, розраховану на перекидання бойової машини противника* (з навч. літ.).

КОНТРЗА́ХІД, ходу, *ч.* Захід, що вживається на противагу заходам супротивника. *Полковник достеменно знав про всі контрзаходи свого супротивника — генерала Вінце* (С. Скляренко); *Репресалії допускаються сучасним міжнародним правом як контрзахід у разі правопорушення* (з наук.-попул. літ.).

КО́НТРИ, ів, *мн., розм.* Напружені стосунки, великі суперечки. — *Які це ти контри проти нас усіх затіваєш?* — *підхопив Петро.* — *Як мій прапрадід був сербом, а його прапрабаба циганкою, то ми вже тобі — що? Не українці?* (Н. Околітенко).

◊ **Ма́ти ко́нтри** *див.* **ма́ти**[2].

КОНТРИБУ́ТОР, а, *ч.* Партнер, особа, що долучається до чогось і робить свій внесок у справу. *Україна виступає як активний контрибутор миротворчих зусиль ООН у країнах Африки* (з газ.).

КОНТРИБУЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до контрибуції. *У середні віки прянощі нерідко заміняли собою золото в штрафах та контрибуційних платежах* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРИБУ́ЦІЯ, ї, *ж.* Грошова сума, яку накладає держава-переможець на підкорену державу. *На .. Німеччину покладено не моральну, ні, справжню грандіозну контрибуцію* (В. Еллан-Блакитний); *Виникнення контрибуції стосується найдавніших часів. Це поняття існує стільки ж століть, скільки ведуться війни* (з наук.-попул. літ.); // Грошовий або натуральний податок, який примусово стягує переможець із населення території, зайнятої ним під час війни. *По сплаченню контрибуції у всіх .. мов гора з плечей зсунулася* (І. Франко); *Зміст промови його — просто перелік контрибуції, накладеної на село* (А. Головко).

КО́НТРИК, а, *ч.* Зневажл. до **ко́нтра** 1, 2. *Чмир, обурений, що з нього роблять контрика, не вважав за серйозне обвинувачення в убивстві* (Б. Антоненко-Давидович); *Він вже не ненавидить політичних контриків взагалі, а диференціює їх і має сантимент до певної категорії* (І. Багряний); — *Хто контра? Це я — контра? Це Кирик — контра? Це ми контрики, що п'ять років з коней не злазили, воюючи за нашу владу?* (М. Циба); *Їх вивезли в напрямі до Обухова. Та навряд завезли далеко від київських околиць, щоб розстріляти й закопати в землю. Подумаєш, чергова партія контриків...* (А. Кокотюха).

КОНТРКУЛЬТУ́РА, и, *ж.* Сукупність суспільних течій різної ідейно-політичної орієнтації, які прагнуть протистояти офіційним культурним цінностям. *На балконі у відчинених навстіж дверях стояла якась дівчина. Вона прислухалася до кожного звуку з тим самим виразом зосередженості на лиці, що й у старого меломана з диктофоном. Поціновувачі сучасної контркультури, — вирішив я* (Любко Дереш); *Нігілістичне ставлення до культурної спадщини яскраво виявилося в широкому політичному й ідеологічному русі західноєвропейської та північноамериканської молоді, що на початку 60-х рр. XX ст. дістав назву контркультури* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРКУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. Стос. до контркультури. *Взаємодія між контркультурними групами є безперервним діалогом* (з наук.-попул. літ.); *Контркультурні кола в Європі XIX ст. включали представників романтизму, богеми та денді* (з навч. літ.).

КОНТРМАНЕ́ВР, у, *ч.* Військовий маневр, який застосовують для протидії маневру ворога. *Завдяки контрманевру командувача австро-угорської армії австрійці змогли утримати свої позиції* (з наук.-попул. літ.); *Французьке командування організувало контрманевр проти обхідного правого крила німців, позбавленого корпусів наступних ешелонів* (з публіц. літ.).

КОНТРМА́РШ, у, *ч.* 1. *військ.* Марш-маневр, до якого вдаються, щоб протистояти маршу-маневру ворога й завдати йому поразки. *Контрмарш можна здійснювати не лише назад, але й уперед, і до флангів* (з навч. літ.).

2. *перен.* Різка відповідь на певну дію. *Коли опоненти почали протестувати проти політичного переслідування, уряд організував контрмарш* (з газ.).

КОНТРМІ́НА, и, *ж., військ.* 1. Міна, яку застосовують для захисту від ворожого мінування на найближчих підступах до оборонних споруд. *Контрміни в Кримській війні 1853–1856 рр. значно перешкоджали просуванню військ противника* (з наук.-попул. літ.).

2. Підземний хід, що веде в бік противника, для пошуку та знищення закладених ним мін. *Козаки заздалегідь розставили попід валом тимпани, насипали на них проса, що від ударів сокирянок під землею осипалося, вказувало на небезпеку. В тих місцях провели контрміни й вигребли порох з підкопів* (Ю. Мушкетик).

КОНТРМІНОНО́СЕЦЬ, сця, *ч., заст.* Ескадрений міноносець. *Командувач Чорноморського флоту удостоїв героя-матроса особливої честі — за ним було спеціально послано контрміноносець і караул із 7 офіцерів та 60 солдатів* (з публіц. літ.); *Кораблі виходять із серпанку Чорного моря, з'являються на рейді Одеси, англійський контрміноносець стає поруч з французьким крейсером* (із журн.).

КОНТРНА́СТУП, у, *ч.* 1. *військ.* Зустрічний наступ, що є відповіддю на наступ супротивника. *Підготовка до контрнаступу передбачає вибиття з лав противника найбільш боєздатних та мобільних частин за рахунок використання переваг, які надає завчасно підготовлена позиція* (з навч. літ.); *Полк кинувся в контрнаступ* (О. Довженко); *Останній, шостий резервуар мав завершити створення грандіозної захисної смуги вздовж східного кордону країни. Смугу готували на випадок успішного контрнаступу ворожих військ у майбутній війні* (О. Бердник).

2. *перен.* Дія у відповідь. *Допитували київського лікаря Барбара. Цей тримався гідно й на всі підступно-дошкульні запитання прокурора Любченка давав добру відсіч, сам іноді переходячи в контрнаступ* (Б. Антоненко-Давидович); — *Я знаю, що ти хочеш сказати, Богдане,* — *почав, немов попереджуючи контрнаступом атаку, Роман ..* — *я знаю, що ти думаєш і я знаю, що я роблю* (О. Лисяк).

КОНТРНАСТУПА́ЛЬНИЙ, а, е, *військ.* Прикм. до **контрна́ступ** 1. *Підготовка до контрнаступальної операції передбачає вибиття з лав противника найбільш боєздатних та мобільних частин за рахунок переваг, які надає завчасно підготовлена позиція* (з наук.-попул. літ.); *Збройні сили України здатні вести контрнаступальні бої тактичного характеру* (з газ.).

КОНТРОВЕ́РЗА, и, *ж., книжн.* Суперечка, розбіжність думок, спірне питання; контроверс. *Він* [козак Гук] *справ-*

ляв на Січі уряд підписаря, й Сироватці вдивовижу, звідки взявся тут, у степу. Неначе з хмари впав. Без контроверзи ворога погнав (Ю. Мушкетик); *Дослідження спричинило жваве обговорення, в якому було чимало контроверз і тенденційності, національної пихи та обмеженості, з одного боку, і суб'єктивізму та нерозуміння справи, з іншого* (з публіц. літ.).

КОНТРОВЕРЗІЙНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до контроверзи. *Письменник Вільям Стайрон залишив по собі романи контроверзійні, в яких відверто торкався складних проблем і ніколи не пропонував простих рішень* (з наук. літ.).

КОНТРОВЕРЗІЙНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **контроверзійний.** *У попередні епохи творчість М. Гоголя, попри її контроверзійність для польського читача, користувалася популярністю серед польських дослідників* (з наук. літ.).

КОНТРОВЕРС, у, *ч., книжн.* Те саме, що **контроверза.** *Даремне гадаєте, що наш публіцистичний контроверс мав такий фатальний вплив на мої відносини до Вас* (Леся Українка); *Свою дискусію з І. Франком, котра, зрештою, не вплинула на погіршення їхніх особистих стосунків, Леся Українка назвала незабаром публіцистичним контроверсом* (з наук. літ.).

КОНТРОВЕРСІЙНИЙ, а, е, *книжн.* Той, що викликає різне сприйняття; спірний, неоднозначний. *Ілля був особою не менш контроверсійною, ніж сама Марла* (І. Карпа).

КОНТРОВЕРСІЙНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **контроверсійний.** *Ґабріель Марсель, попри контроверсійність тези про віру як єдине виправдання людини і єдиний можливий шлях до Бога, висловлює думку, що людина тільки вірою вступає у сферу істинного* (з наук. літ.); *Деякі твори Д. Донцова свідчать про певну суперечність, контроверсійність* (з навч. літ.).

КОНТРОВЕРСІЯ, ї, *ж., книжн.* 1. Вправа в давньоримській риториці. [В о з н и й:] *Вір — без дані, без пошлини, кому хочеш, позов заложу і контроверсії сочиню* [складу], *— божусь в том — єже-єй! єй!* (І. Котляревський); *Вправи з риторики в давньоримській школі мали дві форми: були промови, що виголошувалися однією людиною на певну тему, а контроверсії поєднували промови обвинувача й захисника, тобто готували до майбутніх виступів у суді* (з наук.-попул. літ.).

2. Протиставлення своєї версії події будь-якій іншій версії; протилежна версія чогось. *Тут говорили свідки й очевидці. По вислуханню всіх цих контроверсій суд має перейти до пропозицій* (Л. Костенко); *Квантова механіка постає як контроверсія до багатьох фізичних і філософських ідей* (з наук.-попул. літ.); *Студенти отримують завдання підготувати свою контроверсію щодо думки: космос може дати відповідь на проблему перенаселення та виснаження ресурсів Землі* (з навч. літ.).

КОНТРОВЕРСНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до контроверсу. *Між учасниками з різних регіонів України протягом конференції виникали контроверсні дискусії* (із журн.); *Проблема досягнення європейських життєвих стандартів має яскраво виражений контроверсний характер: яким чином можна ліквідувати соціальний розрив на рівні країн при достатньо драматичному поглибленні розриву між громадянами всередині самих молодих демократій?* (з газ.).

КОНТРОЛЕР, а, *ч., техн.* 1. Пристрій для пуску й управління роботою електродвигуна транспортних засобів, підіймальних механізмів і т. ін. *Зоя сиділа в своїй кабіні. Праворуч і ліворуч від неї були круглі коліщата, ручки контролерів — вимикачів моторів, які приводять в рух всі вагонетки, мотори і важелі складного портального крана* (В. Собко).

2. Пристрій управління в електроніці та обчислювальній техніці. *Мікропроцесорні контролери координують роботу різних блоків і підсистем електростанції* (з наук.-техн. літ.).

3. Спеціалізований компонент системи, признач. для управління зовнішніми пристроями комп'ютера (відеосистемою, дисплеєм, принтером і т. ін.). *Контролер забезпечує взаємодію комп'ютера та іншого пристрою* (з навч. літ.).

КОНТРОЛЕР, а, *ч.* Особа, що контролює чи перевіряє кого-, що-небудь. *От хоч би й їхня невеличка сім'я: і він, і вона працювали на одному заводі, .. він токарем, а вона контролером у збиральному цеху вимірювальних приладів* (Б. Антоненко-Давидович); *Я поліз. Картуз поглибше на вуха, зошити й книжки до грудей — і поміж ногами контролерам назустріч. Тут тільки до того кінця вагона добратись, до отих дверей...* (А. Дімаров); *Туся живе без тата, тільки з мамою та з бабусею, яка працює контролером у заводському Палаці культури* (В. Нестайко).

КОНТРОЛЕРКА, и, *ж.* Жін. до **контролер.** *Тоня вихором злетіла вниз по сходах .. і встигла підійти до каси, коли контролерка вже підписала свої рахунки* (В. Собко); *— Я колись контролерку в трамваї зустрів, так вона зі своїм компостером ходила* (С. Жадан).

КОНТРОЛЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **контролер.** *— Контролер сказав: зараз прийде і буде питати, чи маєте ви право на пільговий білет! Він сів поважний і стрункий на своє місце чекати справедливого контролерського розсуду* (Б. Антоненко-Давидович); *Сєрий застеляв газетою заплювані сходи, закладав нога на ногу, лучив цівкою диму на контролерську кокарду* (Є. Пашковський).

КОНТРОЛІНГ, у, *ч.* Функція менеджменту, що полягає в систематичній перевірці виконання завдань та аналізі стану справ підприємства. *Контролінг забезпечує інформаційно-аналітичну підтримку процесів прийняття рішень в управлінні організацією (підприємством, корпорацією, органом державної влади)* (з наук. літ.); *Практику контролінгу було запозичено з Великої Британії як частину загальноприйнятої практики бізнесу* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРОЛЬ, ю, *ч.* 1. Перевірка, облік діяльності кого-, чого-небудь, нагляд за кимсь, чимсь. *Коли він виходив із хати, його одежа підлягала контролю, на нього намотували стільки хусток, наче він збирався за тридев'ять земель* (М. Коцюбинський); *Держава здійснює контроль за експортно-імпортною діяльністю* (з наук. літ.); *Дріб'язкова опіка, зайвий контроль породжують пасивність дітей* (з наук.-попул. літ.); *Об'єктами управління й контролю на полігоні залізниці є поїзди, вагони, локомотиви, системи залізничної автоматики та телемеханіки* (з навч. літ.); *Науковці проводять контроль біотехнологічних процесів у лабораторній практиці та промисловості* (з газ.).

2. Установа або орган, що здійснює перевірку, нагляд за ким-, чим-небудь. *— Інтендантство видало наказ, що квитанції, підписані хрестиками, передаються польовим ревізорам. А цих жевжиків з контролю у нас було повно*

(С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *На початок 1918 р. робітничий контроль був запроваджений мало не на всіх промислових підприємствах* (з навч. літ.).

3. *збірн.* Контролери. *Ви говорите контролерові, що це всі ваші сини, що ваша дружина мати-героїня. Контроль регочеться і цілком слушно зауважує: — Що ваша дружина — мати-героїня, може, й так! А те, що вона в один рік народила дванадцятеро синів-соколів, щось, мабуть, не так!* (Остап Вишня); — *Так тому й бути: за рахунок станції зіграєм весілля, хай уже потім налітає контроль...* (О. Гончар); — *Роботу їхню вже не перевіряє контроль* (П. Автомонов).

4. Влада, можливість розпоряджатися чим-небудь, регулювати щось. *Тримати думки свої цілими днями під контролем волі важко* (Л. Смілянський); *Я зробив над собою зусилля й опанував почуття, що .. вийшли з-під контролю* (Б. Антоненко-Давидович).

5. Необхідний елемент будь-якого експерименту, що є стандартом для порівняння з дослідним варіантом. *У досліджених рослин зменшення асиміляційної поверхні однорічних пагонів складає 127 см^2, а в контролі — 156 см^2* (з наук. літ.); *У варіанті з 30-хвилинною експозицією показник пружності тканини залишається зниженим порівняно з контролем* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Ми́тний контро́ль** — контроль, здійснюваний митниками, на митниці. *Зони митного контролю розташовують у пунктах пропуску через державний кордон, на територіях морських і річкових портів, аеропортів, залізничних станцій тощо* (з наук.-попул. літ.); *Вони блискавично пройшли паспортний і митний контроль в аеропорту* (П. Загребельний); *Митний контроль, сценарні запитання, сценарне завмирання серця, все більше й більше людей у формах* (І. Карпа); **(2) Техні́чний контро́ль** — нагляд за якістю промислової продукції, за відповідністю її встановленим зразкам. *Для збільшення довговічності деталей і машин необхідно переглянути й поліпшити їхню конструкцію, розробити й упровадити досконаліші технологічні процеси, посилити технічний контроль* (з навч. літ.).

КОНТРО́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до контролю; який здійснює контроль (у 1 знач.). — *Ми проголосимо на весь світ, що ця контрольна комісія — шпигуни, прислані для саботажу.., для зриву миру* (В. Винниченко); *Ми пройшли через контрольну будку на широке подвір'я цукроварні* (Б. Антоненко-Давидович); // Признач. для контролю (у 1, 5 знач.). *Пройшовши до кабіни, я влаштувався в зручному кріслі першого пілота й уважно оглянув контрольну панель* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Контрольне насіння проростало на дистильованій воді в чашці Петрі* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **контро́льна,** ної, *ж., розм.* Перевірна письмова робота в школі. *Льоні враз стало страшенно нудно. Контрольна з геометрії... Певна річ, він її не боявся* (В. Владко); *Галя згадала, що на сьогодні ж контрольну з арифметики призначено* (О. Іваненко); *Вчора давала* [Клава] *Раї списувати контрольну з хімії* (М. Дашкієв); // *у знач. ім.* **контро́льний,** ного, *ч., розм.* Те саме, що **контроле́р.** *Двоє контрольних і кондуктор лазили з вагона в вагон. На ходу. А з другого боку стрибали на насип безбілетні. Спасались* (І. Багряний).

Контро́льні ци́фри *див.* **ци́фра.**

△ **Контро́льний паке́т а́кцій** *див.* **паке́т.**

КОНТРО́ЛЬНО-ВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для контролю й вимірювання. *На сьогодні недостатньо розроблено методику проведення лабораторних експериментів із використанням необхідної для їх реалізації контрольно-вимірювальної техніки* (з наук.-техн. літ.); *Крім типового набору робочого інструменту, слюсар повинен мати такий необхідний контрольно-вимірювальний інструмент: масштабну лінійку, рулетку, штангенциркуль, транспортир, кутомір, перевірну лінійку* (з навч. літ.).

Контро́льно-вимі́рювальний при́лад *див.* **при́лад.**

КОНТРОЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **контролюва́ти.** *Всі пасажири .. мали приблизно однакові шанси щодо небезпеки бути контрольованими (на предмет квитків та на предмет ревізії підозрілих спекулянтських клунків з картоплею чи буряками)* (І. Багряний); *Усі ви .. народилися і провели своє дитинство на контрольованих Чужими планетах, вам не з чуток знайомі реалії поневолених світів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОНТРОЛЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **контрольо́ваний.** *Критичне мислення характеризується усвідомленістю, самостійністю, рефлексивністю, цілеспрямованістю, обґрунтованістю, контрольованістю та самоорганізованістю* (з наук. літ.); *Однією з особливостей масової комунікації є обмеженість доступу та контрольованість засобів передачі повідомлень* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРОЛЬО́ВАНО. Присл. до **контрольо́ваний.** *Щуп мікроскопа можна використати для того, щоб контрольовано пересувати наноскопічні об'єкти в потрібне місце* (з наук. літ.); *Зазвичай нафтові плями локалізують і збирають або навіть контрольовано спалюють* (з газ.).

КОНТРОЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **контролюва́ти.** *Шульга, разом з фізиком Мезенцевим, підводили підсумки заключної серії випробувань однієї важливої деталі, зв'язаної* [пов'язаної] *з контролюванням* (Н. Рибак); *Перехльостін .. був переконаний.., що йому дали на контролювання найнебезпечніших державних злочинців, яких треба мучити голодом і холодом* (Григір Тютюнник); *Регулятори кислотності використовують для зміни або контролювання кислотності й лужності продуктів харчування* (з наук.-попул. літ.).

КОНТРОЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., кого, що.* Здійснювати контроль (у 1, 4 знач.) або нагляд (у 1 знач.). *Богдан знайшов чудовий спосіб контролювати вплив опромінення міліметровими радіохвилями й інфразвуковими коливаннями на корів* (В. Владко); *Коли Степан вдень міг контролювати себе й підкоряти свою волю, то вночі довго стримуване бажання виривалося на волю* (М. Дашкієв); *Бої штурмових груп він контролював особисто* (О. Гончар); *Петро I призначив у 1709 р. резидента для контролю за діяльністю гетьманського уряду. Царський резидент контролював економічну, фінансову, військову, зовнішньополітичну діяльність гетьманського уряду* (О. Апанович); *Стас роздратовано повідомив, що прийшла фура з мийними засобами і він контролюватиме розвантаження до останнього* (Люко Дашвар).

КОНТРОЛЮВА́ТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **контролюва́ти.** *Пункт той був не звичайний. З нього контролювалась єдина в цьому районі переправа через водний рубіж* (Іван Ле); *Від'їхали кілометрів з п'ять чи й більше від шляху, що контролювався німцями, і зупинилися в невеличкому*

гайку біля ставка (Є. Доломан); *Мій будинок прослуховується, а може, і проглядається, а всі операції з комп'ютером контролюються* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОНТРОФЕ́РТА, и, *ж., екон.* Згода на укладення договору, але на відмінних від запропонованих умовах. *Контроферту застосовують переважно в зовнішньоторговельних відносинах* (з наук.-попул. літ.); *Сторона, що одержала контроферту, повинна діяти як особа, котрій адресовано оферту* (з навч. літ.).

КОНТРПА́РА, и, *ж., техн.* Струм пари, яку випускають із циліндра парової машини, щоб швидко загальмувати її. *Іноді необхідно швидко зупинити потяг унаслідок небезпеки, що йому загрожує, або в разі раптової вимоги зупинки. У такому випадку, крім гальм, використовують контрпару* (з наук.-техн. літ.); *Машиніст другого ешелону теж побачив небезпеку, він .. устиг дати контрпару* (П. Загребельний); *Машиніст, помітивши попереду робітників і розібраний шлях, дав контрпару та став сигналити кондукторам* (із журн.).

КОНТРПРИЙО́М, у, *ч.* 1. *спорт.* Прийом, який здійснюють у відповідь на дії суперника. *Завершити контрприйом можна ударом знизу вільною рукою* (з навч. літ.); *Оксана наштовхнулася на серію контрприйомів і вирвалася з-під тиску опонентки надто пізно, коли суддя засвідчив перемогу суперниці* (з газ.).

2. *перен.* Виступ у відповідь (у дискусії, суперечці і т. ін.). *Контрприйомом проти підміни понять, їх нечіткого і довільного тлумачення є чітке визначення понять, перерахування їхніх основних ознак* (з навч. літ.).

КОНТРПРОДУКТИ́ВНИЙ, а, е. Непродуктивний; шкідливий (у 1 знач.). *Некритичне застосування до України всіх термінів і положень європейських документів на межі XX і XXI ст. щодо культурного різноманіття є контрпродуктивним* (з наук. літ.); *Цензура в її класичному розумінні є контрпродуктивною* (із журн.).

КОНТРПРОДУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **контрпродукти́вний.** *Недостатня ефективність, а іноді й контрпродуктивність чинного міжнародного права у сфері протидії терористичним злочинам обумовлена тим, що воно охоплює лише деякі види тероризму* (з наук. літ.).

КОНТРПРОДУКТИ́ВНО. Присл. до **контрпродукти́вний.** *Важливо захищати й зберігати інтернет-свободу, щоб уряд не впливав на Інтернет контрпродуктивно* (з газ.); // *у знач. пред. Таємні в'язниці — це не лише неправильно. Це ще й контрпродуктивно* (із журн.).

КОНТРПРОПАГА́НДА, и, *ж.* Діяльність, спрямована на відвернення впливу на суспільство загалом, на певні суспільні прошарки зокрема, небажаних чи ворожих поглядів, ідей і т. ін. перев. шляхом використання засобів масової інформації. *Порівняння громадянського статусу європейця і росіянина не залишало офіційній контрпропаганді шансів, крім одного: оголосити, що та свобода, яка вимагає громадянських прав, — фальш, а істинна свобода — та, що полягає у безправ'ї* (І. Дзюба); *Через якийсь час він дізнався, що клубам цим конче потрібні диск-жокеї. Щоб юнацтво не було ліхтарів і не тяглося в політику, а пило "пепсі" й між танцями слухало контрпропаганду* (В. Діброва); *У 1932–1933 рр. для контрпропаганди влада масово публікувала чутки про голод не в Україні, а, наприклад, у Німеччині та США* (з публіц. літ.).

КОНТРПРОПАГАНДИ́СТ, а, *ч.* Той, хто займається контрпропагандою. *Кожен пропагандист, контрпропагандист, поет, співак, лицедій має послужити перемозі добра* (із журн.); *Успіх Музею плаката пояснюють тим, що його очолює досвідчений журналіст, контрпропагандист, редактор журналу "Музеї України"* (з газ.).

КОНТРПРОПАГАНДИ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **контрпропага́нда** і **контрпропаганди́ст.** *49 % мешканців України підтримують ідею створення якісного контрпропагандистського телеканалу для мовлення за кордон* (із журн.); *Телекомпанія намагалася зробити пропагандистський і контрпропагандистський вплив на виборця в інтересах своїх власників* (з газ.).

КОНТРПРОПОЗИ́ЦІЯ, ї, *ж.* Порада, вказівка з певного питання, висунуті у відповідь на зроблену пропозицію. — *Еге! При такій течії врятуєш... Тут і сам незчуєшся, як опинишся на шлюзах. Грицько, котрий за десять років роботи на станції не навчився ні плавати, ні веслувати, висунув контрпропозицію: — А треба з кожного пляжника брати не менше як сто тисяч купонів* (Н. Околітенко); // Те, що пропонується кому-небудь замість чогось як угода, умова і т. ін., висунуте у відповідь на пропозицію. *Згода, яка супроводжується застереженнями та контрпропозиціями, не може вважатися акцептом* (з навч. літ.).

КОНТРРЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ, а, е. Скерований проти революції, ворожий їй; протиреволюційний. *Виходило зі слів Охрименка, що "вербовка" — це записування до вигаданої контрреволюційної організації всіх, кого ти хочеш, власне, кого звелить слідчий* (І. Багряний); *З своїми поглядами, симпатіями й антипатіями Кузьма Іванович не крився ні тут, у сізо, ні на волі, тому було дуже дивно, що в перші ж дні війни він одхопив тільки п'ять років за контрреволюційну агітацію* (Б. Антоненко-Давидович).

КОНТРРЕВОЛЮЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **контрреволюційний.** *Марія спитала: — Скажіть мені, де кінчається ваша дурість і починається контрреволюційність?* (М. Хвильовий); *Все своє життя він не міг тікати, і ось тепер він тут, і навіть ікона Святого Юрія конфіскована як незаперечний доказ його контрреволюційності* (Д. Білий).

КОНТРРЕВОЛЮЦІОНЕ́Р, а, *ч.* Той, хто допомагає або сприяє контрреволюції. *Ім'я С. Петлюри славилось серед революційних елементів, а надто серед пролетаріату, як ім'я відомого контрреволюціонера* (В. Винниченко); — *Якщо я писав допис, то робив це в інтересах справедливості. За правду стояв. — А я за що стою? — вирячився Гнат. — Не за правду? Ти що, контрреволюціонера з мене хочеш зробити?* (Григорій Тютюнник); — *Всі завали, що їх нагромадив минулий режим, ми негайно ж розчистимо найпотужнішими бульдозерами! — урочисто пообіцяв президент Василій I. — А всі .. репресовані як контрреволюціонери будуть переатестовані в революціонерів і вознесені до рангу борців з проклятим минулим* (В. Чемерис).

КОНТРРЕВОЛЮЦІОНЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **контрреволюціоне́р.** [П а н а с:] *Крім того, у мене є ще дві тітки, старі контрреволюціонерки, селянки, також балакають по-українськи, живуть у другому селі. Читають українські книжки* (В. Винниченко); *Захворіла Спиридонова .. саме після однієї зустрічі з Марченком на .. зібранні, де він її публічно назвав "контрреволюціонеркою"* (М. Хвильовий);

[Л а р и с а:] *Так, я була у Шметелюка .. Це було після нашої неприємної розмови, коли ти доводив, що я контрреволюціонерка* (І. Микитенко).

КОНТРРЕВОЛЮ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Активна протидія революції, спрямована на її придушення, знищення її завоювань, відновлення дореволюційного ладу. *В р. 1848 пан Годієра був урядовим агентом-провокатором, який дурив шляхту і заохочував її до повстання, а рівночасно нашіптував селянам проти шляхти і готовив до кровавої контрреволюції в разі шляхетського бунту* (І. Франко); — *Тільки одна Україна заплатила за свою потенціальну контрреволюцію ста чотирнадцятьма тисячами двадцять однією душею* (Т. Осьмачка); * Образно. *Відвідини тюрми жінками нагло припинилися. Четвертий вартовий підняв галас, "ударив на сполох", сподіваючись, певно, заробити ордена таким "викриттям контрреволюції"* (І. Багряний); // Діяльність, агітація проти революції та встановленого нею устрою. *А взяти хоча б факт приховування від населення евакуації. Заборона навіть говорити про евакуацію. Контрреволюція!* (О. Довженко); — *Хто тобі сказав, що коли ти будеш критикувати недоліки нашого життя, так це буде розцінюватися як контрреволюція?* (Григорій Тютюнник).

2. *збірн.* Контрреволюціонери. *Вся наддніпрянська й наддністрянська контрреволюція наступала .. пліч-о-пліч з білополяками* (О. Довженко); *Підводила голову контрреволюція по містах* (О. Гончар).

КОНТРРЕ́ЙКА, и, *ж., техн.* Пристрій на залізниці для запобігання сходженню поїздів із рейок, а також для коригування напрямку руху колісної пари під час стрілкового переводу. *Контррейка є додатковою рейкою, встановленою всередині колії поряд із основною рейкою* (з наук. літ.); *Контррейки застосовують на кривих малого радіуса для безпечнішого проходження ними поїздів, а також для зменшення підрізу гребенів колісних пар і бічного зносу зовнішньої нитки рейок* (з наук.-техн. літ.).

КОНТРРЕЛЬЄ́Ф, у, *ч., архт.* Різновид заглибленого рельєфу, що є негативом барельєфа. *Авангардистський контррельєф мав форму тривимірних, часто абстрактних, композицій із металу, скла, дерева, що знаменували перехід від зображення речі до її реального виготовлення* (з наук. літ.); *Контррельєф був відомий ще мистецтву давнього світу* (з наук.-попул. літ.); *У стародавні часи контррельєфи використовували як печатку для отримання опуклих відбитків* (з навч. літ.).

КОНТРРО́ЗВІДКА, и, *ж.* 1. Діяльність, спрямована на боротьбу проти розвідок інших держав, шпигунства, диверсій і т. ін. *Контррозвідку відносять до діяльності розвідувальних організацій із запобігання успішному збиранню інформації про них ворожими розвідувальними організаціями* (з навч. літ.).

2. Організація, що здійснює таку діяльність. *Він помітив, що за ним стежать.. На станції вже розгортала свою працю білогвардійська контррозвідка* (Д. Бузько); *Їй пригадалися потаємні кімнати контррозвідки* (І. Микитенко); *Кивком відпустивши Маковського, я підійшов до старшого офіцера зв'язку, який одночасно представляв на кораблі військову контррозвідку* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Незабаром після приходу білих кубанці відчули на собі всі особливості денікінської диктатури — грабунки, насильство, розстріли, терор білогвардійської контррозвідки, хабарництво, здирництво* (Д. Білий).

КОНТРРОЗВІ́ДНИК, а, *ч.* Той, хто працює в контррозвідці (у 2 знач.). *Контррозвідник, очевидно, до неї щось тихо промовляв, бо згодом ми зачули її голос* (Олесь Досвітній); *Гречкун чомусь подумав, що ця людина зовсім не має нічого спільного з тими сухарями-контррозвідниками, які ладні наперед вбачати в кожній людині злочинця* (Ю. Бедзик); — *Його заява пролежала у відділі контррозвідки аж чотири місяці, поки випадково не потрапила на очі нашому співробітникові. Контррозвідники кепкували з фантазій бідолашного дідуся, та нам було не до сміху* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОНТРРОЗВІ́ДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **контррозві́дник.** *Вона солдат своєї армії, вона її контррозвідниця* (І. Микитенко); [Т а м а р а:] *То наша розвідниця і контррозвідниця... Вона безстрашна, її ненависть до фашистів інколи перетворюється на таку лють!* (О. Коломієць).

КОНТРРОЗВІ́ДУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до контррозвідки, пов'язаний з нею. *У травні 1922 р. у контексті реорганізації особливих відділів у складі Секретно-оперативного управління в Києві було сформовано новий підрозділ — контррозвідувальний* (з наук. літ.); *Служба безпеки країни відповідає за контррозвідувальний захист і убезпечення першої особи держави та її службового кабінету* (з навч. літ.).

КОНТРТЕРОРИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Спрямований проти терору, терористів. *Закон передбачає збільшення асигнувань на розвідку, що дозволить розширити контртерористичну діяльність, посилити кадровий склад розвідки та приділити більше уваги агентурному збору розвідувальних даних* (з наук.-попул. літ.); *У речах 13-річного хлопчика з Німеччини службовці аеропорту знайшли предмет, схожий на гранату. Перевіряти потенційно небезпечну річ викликали понад 80 фахівців — офіцерів із контртерористичних підрозділів і пожежників* (із журн.).

КОНТРТИ́ТУЛ, у, *ч., поліγр.* Додатковий титул, уміщений на лівій сторінці розвороту книги, перев. у багатотомних та перекладних виданнях. *У багатотомних виданнях на контртитулі розміщують дані, що стосуються всього видання, а на титулі — лише окремого тому* (з наук.-попул. літ.); *У дорогих та подарункових виданнях контртитул роблять "дзеркальним", тобто він повторює титульний аркуш* (з навч. літ.).

КОНТРУДА́Р, у, *ч* 1. *військ.* Удар, що завдають військами оперативного об'єднання (фронту, армії, армійського корпусу) в оборонній операції. *Контрудар готують відповідно до наміченого задуму бою і проводять з урахуванням обстановки, що склалася під час бою* (з навч. літ.); *Війська Франції та П'ємонту, об'єднавшися в Турині, підготувались до контрудару* (І. Пільгук); *Німецьке командування, збагнувши, яка загроза нависла над його військами, кинуло сюди нові танкові й піхотні з'єднання для контрудару* (Є. Доломан).

2. Удар у відповідь. *Я .. поставив жорстокий блок, потім ще один, .. а затим наніс такий контрудар, що зарізяка заточився назад, безпорадно плутаючи ногами* (Л. Кононович); * Образно. *Ряжанка завдав контрудару: — Ви, докторе, комуніст?* (І. Білик).

КОНТРФО́РС, а, *ч., архт.* Вертикальний виступ стіни, що надає їй міцності та стійкості. *Контрфорси будували ще*

давні римляни, але майже винятково для підпирання кам'яної оболонки платформ, побудованих на схилі пагорбів (з наук.-попул. літ.); *Бережанська стара церква була невеличка, з грубезними стінами й вузькими, довгими вікнами .. Дебелі контрфорси, мов у фортеці, підпирали її стіни* (Б. Лепкий); *Ззаду до веж .. тулилося присадкувате приміщення собору, підтримуване химерним плетивом контрфорсів* (П. Загребельний); * Образно. *Небес душив контрфорс і оніміла пісня пахла і полином і чебрецем* (В. Стус).

КОНТРФО́РСНИЙ, а, е, *архт.* Прикм. до **контрфо́рс;** який має контрфорс. *Проміжні стояки, які спираються на розкісні конструкції, що підтримують одночасно прогони службового та проїзного мостів, називають контрфорсними* (з наук. літ.); *Контрфорсні греблі складаються з низки розташованих на деякій відстані один від одного контрфорсів (стінок) із напірним перекриттям у формі плит, арок, консольних потовщень контрфорсів та ін.* (з наук.-техн. літ.).

КОНТРХІ́Д, хо́ду, *ч.* Хід у відповідь на певну дію. *Кампанія на контрхід вимагає доброго знання свого головного конкурента, уміння спрогнозувати його поведінку, чітко вибудуваної лінії інформаційного впливу на маси* (з навч. літ.).

КОНТУ́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **конту́зити.** *Теорію викладав підполковник Страхов, контужений на початку війни* (Б. Антоненко-Давидович); *Тяжко контужений ворожою міною майор Захар Билина був підібраний селянами* (Іван Ле); *Григорій був контужений і поранений в ногу* (М. Стельмах); *Якийсь контужений сержант .. розповідав дуже голосно, як він підкладав вибухівку під дот і як нею ж його оглушило, бо не встиг далеко відповзти* (О. Гончар); *Матроси ледь трималися на ногах: один поранений, другий контужений* (К. Гриб); * Образно. *Народ, натхненний змінами партійного курсу, контужений несподіваною свободою, й собі намагався брати в тому рейваху найактивнішу участь* (Г. Тарасюк); * У порівн. *Штабс-капітан Черноусов, відповідаючи на запитання поручника, затинався, немов контужений* (В. Шкляр); // **конту́жено,** *безос. пред. На фронті Віктора було двічі поранено, важко контужено, а кінець війни він зустрів у гіпсі* (з газ.); // *у знач. ім.* **конту́жений,** ного, *ч.* Той, кого контузило. *Треба було поспішати. Удар був не сильний, і контужений міг хутко очуняти* (Ю. Смолич).

КОНТУ́ЗИТИ, у́жу, у́зиш, *док., кого.* Завдати комусь контузії. *Сержант не був поранений, але удар важкого снаряда по танку оглушив, контузив його* (В. Собко); *Рвалися міни. Одна з них вибухнула так близько, що контузила старшого лейтенанта* (А. Шиян); // *безос. На пропускному пункті чергував Стефан Сідлецький .. У війну Сідлецького контузило* (Р. Андріяшик); *Думали, що Льоню вбито. Однак його лиш контузило* (Ю. Покальчук); * Образно. *Рогачем його* [кума] *таки контузило, але з ніг не збило!* (Остап Вишня).

КОНТУ́ЗІЯ, ї, *ж.* Загальне ураження організму людини й тварин, що виникає внаслідок раптової дії механічної сили (при розривах снарядів, завалах і т. ін.) на всю поверхню тіла або більшу його частину. *Молодий шахтар .. після аварії на шахті дістав контузію* (Ю. Смолич); *Верхня його губа тремтіла, коло правого ока нервово тіпалася щока — наслідок севастопольської контузії* (В. Кучер); *Кухар і солдат Кирило Сотник, який після лікування в шпиталі був у нього за помічника, дістали контузії* (М. Циба); *Пам'ятник-цвинтар. На ньому впокоїлося 20 тисяч душ! Усі загинули при штурмі Берліна. Тут міг лежати й дядько-фронтовик, якби його не оминула зловорожа куля. Він мав справжнє щастя — не зазнати жодної подряпини. (Хоч контузію все-таки мав)* (О. Шугай).

КО́НТУР, у, *ч.* 1. Лінія, що окреслює форму кого-, чого-небудь; обрис (у 1 знач.). *М'які, делікатні контури її обличчя вирівнялись, стали ще лагіднішими* (М. Коцюбинський); *В ранковій імлі бовваніли суворі контури вкритих тайгою гір* (О. Донченко); *Зображення на екрані майже зовсім розпливлося. Потім знову з'явилися контури дерев, стовбурів* (В. Владко); *В глибині хуртовинного валу затемніли контури кам'яниць* (Р. Андріяшик); // Графічне окреслення предмета. *Профіль нашкіцував* [намалював] *професор Академії мистецтв, і по тому контурові Андрій вишивав нитками з розпущеної скарпетки* [шкарпетки] (І. Багряний).

2. *тільки мн., перен.* Загальний вигляд, зміст і т. ін. чого-небудь, що постає в уяві, у планах тощо; обриси (у 2 знач.). *Коли ті образи, все більше й більше викристалізовуючись, не давали вже Олесеві навіть спати, він брав папір і накреслював перші контури майбутнього твору, складав його план* (О. Донченко).

3. *ел.* Замкнений ланцюг провідників. *У трансформаторі струм у кожному з кіл впливає на потік магнітного поля через інші контури* (з наук. літ.).

КО́НТУРНИЙ, а, е. Прикм. до **ко́нтур** 1; який має вигляд контуру. *Чорна довга сукня різкіше підкреслила контурну суворість цієї простоти* (В. Домонтович); *Контурне різьблення з геометричними орнаментальними мотивами і плетивом використовували для речей масового вжитку: накладок, гребенів, шахових фігурок, ґудзиків тощо* (з наук.-попул. літ.); *Малюнок виконано без попереднього контурного розмічення* (з газ.).

△ **Ко́нтурна ка́рта** *див.* **ка́рта; Ко́нтурна лі́нія** *див.* **лі́нія.**

КО́НТУ́Ш *див.* **ку́нту́ш.**

КО́НУНГ, а, *ч., іст.* 1. У скандинавських народів за середньовіччя — військовий вождь племені. [Г а р о л ь д:] *Спасибі, конунг. Виклик твій приймаю І доведу, що справжній я варяг!* (І. Кочерга); *Конунги очолювали окремі племена або населення певної території, деякі керували походами вікінгів* (з наук.-попул. літ.); *Конунгів, що мали власні кораблі й мандрували морем, називали морськими конунгами* (із журн.).

2. Король у скандинавських країнах. *Коснятин з дарунками й ошатним почтом вирушив у посольство до шведського конунга Олафа просити руки його доньки для князя Новгородського* (П. Загребельний).

КО́НУНГСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **ко́нунг.** *Говорили* [посли] *про любов і приязнь до Русі, .. на знак чого привозили з собою імператорські й конунгські грамоти й дари* (С. Скляренко).

КОНУ́РА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **бу́да**[1] 2. *Собаки .. позалазили в свої конури* (Панас Мирний); *Але тепер він вирішив остаточно: скільки можна! Тільки й чути: "Ваш Валько вдарив Борю", "Ваш Валько обірвав вірьовку з білизною!", "Ваш Валько заліз у собачу конуру й гавкав..."* (В. Нестайко); *Собаці місце в конурі, а людям — у квартирі!* (І. Жиленко).

2. *перен.* Тісне, темне й брудне приміщення, житло. *"Не в таких замках жили славні лицарі на Рейні, не в таких конурах жили і їх славні діди та прадіди, в яких жили мої", — подумав Єремія* (І. Нечуй-Левицький); *Мене здивувало те, що тут, у цій темній конурі, були люди* (Ю. Збанацький); *Я юності не знав. Нудотно і похмуро Пройшли мої, можливо, кращі дні У тісноті і сутінках конури З думками власними наодинці* (В. Симоненко).

КОНУ́РКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **конура.** *Цуценя лизнуло Тимкові руку. — Я тобі зроблю конурку, спатимеш у ній* (із журн.); *Крізь щілини пробивався місячний промінь у його* [Василеву] *темну конурку, мережав ясними поясами його постіль і долівку* (Панас Мирний); *Він волів краще півгодини пересидіти в тісній, напівтемній конурці, ніж .. докоряти собі за поспішність* (М. Руденко); *У маленькій сирій конурці, яку Тарас зміг зняти за свою невеличку зарплату, його весь час переслідувала думка, що він вже ніколи не виреться з цього містечка і знайде свій останній спочинок на його кладовищі* (В. Хрущак).

КО́НУС, а, *ч.* Геометричне тіло, що утворюється обертанням прямокутного трикутника навколо одного з катетів. *— В голові так і миготить: периметр, трикутник, гіпотенуза, конус...* (О. Донченко); *Земля відкидає тінь у формі конуса в бік, протилежний до Сонця* (з навч. літ.); // Те, що нагадує таке геометричне тіло. *Присадкуваті конуси клунь охороняли полову од осінніх дощів* (В. Домонтович); *Поміж узгір* [узгір'їв] *.. Піднісся конус голої гори* (М. Бажан); *Дерев'яні дахи гострими конусами височіли над хатами* (С. Журахович); *Сенатор Мецілій .. насолоджувався тихим спокоєм у своєму галльському маєтку на березі мальовничого озера, звідки видно було гострий конус давно згаслого вулкана Канталум* (І. Білик).

КО́НУСНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ко́нус.** — *Одна грань* [різця], *скажімо, обточує банку, друга здіймає стружку з конусної частини* (О. Донченко).

2. Який має форму конуса; конічний. *До його робочого місця подавалися нескінченним потоком невеликі гостроверхі балони, і Софрон мусив швидким рухом насадити на балон конусну голівку* [головку] (Н. Рибак); *Конусний та сферичний електроди використовують у кабінеті фізики загальноосвітнього навчального закладу під час проведення демонстраційних та лабораторних дослідів з електростатики* (з наук.-попул. літ.).

КО́НУСНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **ко́нусний** 2. *У сокирах отвір для топорища має невелику конусність* (з наук. літ.); *У країнах із дюймовою системою мір конусність задають у формі приросту діаметра поперечного перерізу конуса на одиницю зміни висоти* (з навч. літ.).

КОНУСО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **ко́нусний.** *Конусова втулка; Конусовий вулкан.*

КОНУСОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на конус; який має форму конуса. *Велике, округле й високе конусоподібне приміщення — ось якою була всередині кибитка скіфського вождя* (В. Владко); *Удалині, з-за горизонту, витикалася конусоподібна верховина, і над нею непорушно стояв густий чорний дим* (А. Дімаров); *Вдалині забовваніли конусоподібні будівлі* (Ю. Бедзик).

КОНУСОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **конусоподібний.** *Конусоподібність шийки вала визначають як різницю її діаметрів, вимірюваних в одній площині* (з наук.-техн. літ.).

КОНФА́ЙНМЕНТ, а, *ч., техн.* Сховище для ізоляції шкідливих речовин, певних матеріалів для експериментів і т. ін.; саркофаг (у 2 знач.). *43 країни виявили бажання профінансувати зведення нового конфайнмента над четвертим енергоблоком Чорнобильської АЕС* (з наук.-попул. літ.).

КОНФЕДЕРА́Т, а, *ч.* Учасник, член конфедерації (у 2 знач.). *Один тільки під лавою Конфедерат п'яний Нездужа встать* (Т. Шевченко); *Підтримуючи уніатів збройною рукою, конфедерати силою примушували православних приймати унію, мордуючи й караючи непокірливих* (А. Кащенко); *Наприкінці 60-х рр. XVIII ст. конфедерати чинили масові розправи над українським населенням, що й стало причиною національно-визвольного повстання на Правобережній Україні — Коліївщини* (з наук. літ.).

КОНФЕДЕРАТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до конфедерації (у 1 знач.), пов'язаний з нею. *Князь Ягайло став польським королем (1383 р.), прийняв католицизм і створив конфедеративну польсько-литовську державу* (Д. Павличко); *— А чим конфедеративний устрій відрізняється від федеративного? — Я не можу вам нічого сказати, бо цілком не цікавлюся політикою, — .. пояснив доктор* (Ю. Андрухович); *Кожний член конфедеративного союзу зберігає незалежність* (з наук.-попул. літ.); *Частина кирило-мефодіївців схилялася до конфедеративного устрою майбутнього слов'янського союзу* (з навч. літ.).

КОНФЕДЕРА́ТКА, и, *ж.* Польський національний чоловічий головний убір із чотирикутним верхом, без козирка. *Замість шапки він сам пошив собі щось таке, що походило на польську конфедератку* (О. Кониський); *Дівчина тільки в кіно бачила поліцейські мундири й конфедератки уланів* (Б. Антоненко-Давидович); *П'єро стояв дещо розгублений, намагаючись зсунути тісну конфедератку з своєї голови* (Ю. Смолич); *— Смушкову сиву? Чорну? З шликом, пшепрашам* [перепрошую], *чи без шлика? — затупцював нервово маляр. — Пшепрашам пана, конфедератку, — крутнув гайдуцькі вуса панок* (Василь Шевчук); * У порівн. *Важне було військо в Гетьманщині, народ, знаєш, усе здоровий, на добрих конях, .. у кожного — мушкет, ратище, шабля і чотири пістолі, а шапки якісь чудні, о чотирьох вуглах, з ріжками, неначе у ляхів конфедератки* (О. Стороженко).

КОНФЕДЕРАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **конфедерати́вний.** *Під захистом російського війська конфедерація графа Потоцького в Тарговицях оприлюднила конфедераційний акт, під яким першим підписався граф Станіслав Щенсний* (з наук.-попул. літ.); *США були засновані як конфедераційна держава, але пізніше перетворилися на федерацію* (з навч. літ.); *Швейцарія, де конфедераційний устрій існує з XIII ст., останнім часом дедалі більше тяжіє до федерації* (із журн.).

КОНФЕДЕРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Об'єднання, союз самостійних, суверенних держав. *Європейський Союз — конфедерація, оскільки це насамперед економічний союз, який складається з ряду країн, що зберігають свій суверенітет* (з наук.-попул. літ.); // Об'єднання, спілка яких-небудь громадських організацій. *1999 року Конфедерація національних това-*

риств Західної України із центром у Львові об'єднала 49 організацій (з наук. літ.); *Данська промислова конфедерація звернулася до уряду з пропозицією створити незалежний інвестиційний фонд для фінансування заходів зі скорочення викидів двоокису вуглецю* (із журн.).

2. *іст.* У феодально-кріпосницькій Польщі XVI–XVIII ст. — тимчасові військово-політичні союзи шляхти для захисту своїх станових інтересів. *На початку XVIII ст. істотним елементом політичного життя Речі Посполитої стали конфедерації — об'єднання шляхти окремих земель чи воєводств, скріплені присягою* (з навч. літ.); *На ґвалт Пулавського і Паца Встає шляхетська земля, І — разом сто конфедерацій* (Т. Шевченко); *Польський круль* [король] *тільки було оглянувсь на козаче безголов'я, так зараз і закопошилась проти його* [нього] *Барська конфедерація* (О. Стороженко); *Пан гетьман зрадів і почав збирати шляхту на конфедерацію, а війська стягати на Поділля* (Г. Хоткевич).

КОНФЕКЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **конфе́кція.** — *Тут іще поки що конфекційної крамниці для героїв не відкрили. Можете звідси піти до Комітету на Розенгаймштрасе...* (О. Лисяк).

КОНФЕКЦІÓН, у, *ч.* 1. Крамниця або відділ готового одягу та білизни, а також майстерня, в якій шиють ці речі на продаж. *У довіднику — все: й авто, і конфекціони різноманітні, і мобільні телефони, і розважальні клуби* (із журн.); *За словами директора великого нью-йоркського конфекціону, наразі від 10 до 15 % усіх модних виробів належать до попси, а в одязі для молоді панує стиль навмисної вульгарності* (з газ.).

2. Готовий одяг і білизна. *Відповідно до місячного плану виробництва конфекціону уточнюють наявність конфекційних карт на моделі виробів, передбачені для випуску* (з навч. літ.); *Гідність народного депутата — не в каратах, яхтах і конфекціоні, а в рівні життя народу, який його обрав* (з газ.).

КОНФЕ́КЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **конфекціóн** 2. *Окрім авторських виробів, розроблених індивідуально для клієнта, фірма виготовляє конфекцію, яку продають безпосередньо в ательє* (з газ.).

КОНФЕРА́НС, у, *ч.* Жанр естрадного мистецтва; виступ на сцені, пов'язаний із веденням програми естрадної вистави, концерту і т. ін., а також текст такого виступу. *Боровому вдалося слушно вмонтувати у свій конферанс гумореску* (Я. Гримайло); *Концерт не був надто добрим, а конферанс і зовсім нікудишнім, патетичним і надмірно солодкавим* (Н. Сняданко); *Конферанс співачки неодноразово супроводжував локальні та масштабні заходи, у тому числі концерти на головній площі України — Майдані Незалежності* (із журн.).

КОНФЕРАНСЬЄ́, *невідм., ч. і ж.* Артист, що веде концертно-естрадну виставу, концерт і т. ін. і розважає присутніх між номерами. *Пролунав голос конферансьє, вибухли оплески, Оксана пішла на сцену* (Л. Смілянський); *Маринка — конферансьє — оголошувала номер за номером* (Ю. Збанацький); *Батько Борі Жабського був артист філармонії. Колись це називалося конферансьє, тепер — ведучий програми, майстер розмовного жанру* (В. Нестайко); *Конферансьє, Ніна Олександрівна Ситникова, за лаштунками, не стримавшись, навіть поцілувала мене, молодшого сержанта строкової служби, в щоку!* (О. Шугай).

КОНФЕРЕ́НЦ-ЗАЛ, у, *ч.,* **КОНФЕРЕ́НЦ-ЗА́ЛА,** и, *ж.* Зал (зала) для урочистих зборів, нарад, конференцій і т. ін. *В конференц-зал Академії наук у день відкриття наради* [фізиків] *Шульга прийшов .. задумливий* (Н. Рибак); *Конференц-зал заповнювався помалу й переважно .. молодими лікарями* (Ю. Шовкопляс); *Конференц-зал університету знову заповнили вчені* (О. Бердник); *Проминувши пост додаткової охорони, ми увійшли до просторого конференц-залу.., де вже перебувало десятків зо два хлопців та дівчат років шістнадцяти-сімнадцяти* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Конференц-зала завжди заповнена під час зустрічей, а це найкращий доказ того, що дискусії та презентації є цікавими* (із журн.).

КОНФЕРЕ́НЦ-ЗА́ЛА *див.* **конфере́нц-зал.**

КОНФЕРЕНЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до конференції. *Об'єктами дослідницької уваги дисертанта стали жанри конференційного спілкування та електронної наукової комунікації з галузей прикладної лінгвістики і прикладної математики* (з наук. літ.); // Признач. для конференції. *Колоніальні народи стали вільними націями і засіли за конференційний стіл із колишніми поневолювачами* (О. Шугай); // Признач. для виголошення на конференції (про доповідь, реферат і т. ін.). *Для того, щоб підготувати наукову статтю або конференційну доповідь, треба проаналізувати купу різноманітної літератури* (із журн.).

КОНФЕРЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* Збори, нарада представників яких-небудь держав, громадських, наукових і т. ін. організацій для обговорення та розв'язання певних питань. *В суботу вранці товаришці Петровій треба було головувати на комісії, що мала відредагувати резолюції конференції* (Ю. Смолич); *Москва передавала про конференцію в Потсдамі. Три пункти щодо Німеччини: демократизація, денацифікація, демілітаризація* (П. Загребельний); *Кожен новий рік, кожна нова наукова конференція приносять нові докази, нові уявлення, які часом ламають старі, відкидають до порога, змушують починати спочатку...* (Ю. Мушкетик).

Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* **відкрива́ти; Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію** *і т. ін.) див.* **склика́ти.**

КОНФЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Виконувати обов'язки конферансьє. *Він репрезентує нас у всяких наших зовнішніх зносинах, він читає про нас лекції, він конферує нам на вечорах* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Серце стискається. Воно стискається від сказаного, а ще більше від недоказаного. Так мусив би конферувати початок тижня української культури конферансьє перед лицем цивілізованого світу* (О. Шугай).

2. *заст.* Радитися, вести перемови з ким-небудь. — *Він все з Манею конферує, бо пані Міллер більше зайнята кухнею* (О. Кобилянська); *Ні конферувати, ні змагатись не було вже з ким, "грізна" влада розлетілась на всі боки, як купка злодійкуватих горобців* (В. Винниченко).

КОНФЕСІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до конфесії. *Відокремлення релігії від держави необхідне для забезпечення свободи особистості, рівноправності конфесійних меншостей, а також для запобігання конфліктам на релігійному ґрунті* (з наук. літ.); *Конфесійні об'єднання мають право володіти, користуватися й розпоряджатися культовими будинками й спорудами лише для здійснення богослужінь, інших ре-*

лігійних обрядів і церемоній, передбачених внутрішніми статутами (із журн.).

△ **Конфесі́йний стиль мо́влення** *див.* **стиль**[1].

КОНФЕСІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. *до* **конфесі́йний.** *Конфесійність є засобом чіткої релігійної ідентифікації позицій індивідів чи груп одновірців* (з наук. літ.); *Конфесійність корелює з етнічністю* (з наук.-попул. літ.).

КОНФЕСІ́ЙНО. Присл. до **конфесі́йний.** *У науковій роботі підкреслюється важливість для України підтримання й розвитку добросусідських відносин з етнічно та конфесійно близькими до неї народами держав Балканського регіону* (з наук. літ.); *Література бароко переживала ідейну трансформацію, мігруючи від літератури суто теоцентричної, іманентно церковної до літератури релігійної, але конфесійно емансипованої* (з навч. літ.).

КОНФЕСІОНАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Державний лад, в основі якого лежить принцип розподілу найвищих державних посад між релігійними громадами пропорційно кількості їхніх членів. *У Лівані діє особлива політична система, так званий конфесіоналізм, що припускає організацію державної влади відповідно до поділу суспільства на релігійні громади* (з наук.-попул. літ.).

2. Політична ідеологія, яка ґрунтується на релігії (на певній конфесії). *Сучасне виховання не має замикатися на конфесіоналізмі однієї релігійної доктрини, як колись панувало церковне виховання, відірване від історично-життєвої та національно-суспільної реальності* (із журн.).

КОНФЕСІОНА́ЛЬНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **конфесі́йний.** *Кардинал Григорій з церкви святого Віталіса, наділений .. подвійними дипломатичними повноваженнями — матримоніальними й конфесіональними. Мав просити в князя Всеволода руки його доньки для германського імператора Генріха і повести переговори про возз'єднання руської церкви з латинською* (П. Загребельний).

Конфесіона́льні шко́ли *див.* **шко́ла.**

КОНФЕСІОНА́ЛЬНО, *рідко.* Присл. до **конфесіона́льний.** *Більшість християнських культових споруд на сході України конфесіонально належить до православних* (з наук.-попул. літ.).

КОНФЕ́СІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **віроспові́дання.** *Приїзд Папи Римського до України має особливе значення, адже католицизм — це не лише певна конфесія, особливості віросповідання, це ще й зв'язок із Заходом, Європою* (з рел.-церк. літ.); *Сніг падав з нічного неба. Над Майданом, теж наче з неба, на великому екрані з'являлися священики всіх конфесій — православний, греко- й римо-католицький, рабин, муфтій і пастор — відбулася спільна молитва усіх церков* (Л. Костенко); *Антирелігійна боротьба 20–30-х років означала, по суті, війну конфесій і утвердження справді-таки загальнорадянського поганства — із своїм пантеоном богів і героїв* (О. Забужко); // Об'єднання віруючих, послідовників певного релігійного вчення. *У Західній Україні в 1925–1939 рр. конфесія Української євангельсько-реформованої церкви намагалася стимулювати ріст національної самосвідомості та державницького менталітету в середовищі своїх прихильників, будувала свою культову практику на основі українських релігійних традицій, звернення до рідної мови* (з наук. літ.).

КОНФЕ́ТА, и, *ж., розм.* Те саме, що **цуке́рка.** *Хлопчики вже спали суспіль покотом на килимі, покриті одежею. А пунші пилися, а вино лилося. Паничі поштували паннів* [панн] *гостинцями, апельсинами, горіхами, конфетами* (І. Нечуй-Левицький); *На тих парашутах дарунки-пакети: Смачний шоколад і найкращі конфети* (С. Олійник); *Микола Кондратович мені панчохи імпортні дарував .. й конфети, і на машині возив з ресторану* (Ю. Андрухович); *Не можуть люди лишити Дарусю на саму себе. Але з людьми вона не хоче говорити, бо тоді вони можуть дати їй конфету* (М. Матіос).

КОНФЕТІ́, *невідм., с.* Різнобарвні паперові кружечки, якими обсипаються на балах, маскарадах, святах і т. ін. *Там, певне, будуть тільки квітки та конфеті* (Леся Українка); *— В клуб? Ага! Сьогодня* [сьогодні] *ж там наші патріоти когось святкують. Концерт, бал, конфеті й приз за найкраще національне убрання* (В. Винниченко); *Весь зал оповитий нитками серпантину і засипаний барвистими кружечками конфеті* (В. Собко); * У порівн. *З неба тихо сіявся сніжок, наче біле конфеті* (О. Гуреїв).

КОНФЕ́ТНИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **конфе́та.** *Дурень так пильно дивився на цей нікчемний папірець, що можна було з певністю сказати: конфетна обгортка викликала для нього якісь неясні асоціації* (М. Хвильовий).

КОНФІГУРА́ТОР, а, *ч., інформ.* У комп'ютерних програмах засіб налаштування класів, їхніх полів, методів і подій. *За допомогою інструментів, що входять до конфігуратора, розробляють індивідуальні інтерфейси користувачів системи, а також задають параметри адміністрування системи* (з навч. літ.); *Конфігуратор задається за допомогою формальних мов* (з навч. літ.).

КОНФІГУРАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до конфігурації (у 2 знач.). *Учений запропонував спектроскопічний підхід до вивчення конфігураційних взаємодій у кристалах* (з наук.-попул. літ.); *Принцип найменшої дії стверджує, що з усіх можливих шляхів системи в конфігураційному просторі реалізується той, який відповідає мінімальному значенню дії* (з навч. літ.).

КОНФІГУРАЦІ́ЙНО, *спец.* Присл. до **конфігураці́йний.** *Конфігураційно стійкі сполуки стабільні, конфігураційно нестійкі — лабільні* (з наук. літ.); *Дослідники побудували та реалізували прості та надійні алгоритми чисельного аналізу процесів розсіювання несинусоїдних хвиль конфігураційно простими й складними періодичними структурами* (з наук.-попул. літ.).

КОНФІГУРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Обрис зовнішньої форми чого-небудь. *Віктор лазив по дахах, по всіх закутках, обчислюючи площі найрізноманітніших конфігурацій* (П. Автомонов); *Нам вдавалося спати в будь-яких позах і конфігураціях. Спати сидячи. Спати стоячи* (Ю. Андрухович); *Виразно було видно вночі освітлені міста. За їхньою конфігурацією космонавти впізнавали найбільші міста світу* (з газ.).

2. *спец.* Взаємне розташування, розміщення певних предметів або їхніх частин. *Період головного циклу просторового зсуву центру Сонячної системи, коли приблизно повторюється конфігурація стояння Сонця, Юпітера й Сатурна, становить близько 60 років* (з наук. літ.); *У панно, розміщеному на стіні панельного будинку, створено багатообразну просторову конфігурацію* (з наук.-попул. літ.); *Періодичність властивостей елементів зумовлена періодичним повторенням конфігурації зовнішніх електронних оболонок атомів* (з навч. літ.).

3. *інформ.* Сукупність налаштувань програми, що задається користувачем. *Для зберігання конфігурації програмного забезпечення використовують спеціальну базу даних* (з навч. літ.).

(1) Конфігура́ція плане́т — положення планет відносно Землі та Сонця. *Конфігурація планет на небосхилі корелює з певним рівнем сонячної активності* (з наук. літ.).

КОНФІГУРО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **конфігурува́ти.** *Завдяки конфігурованим аналоговим та цифровим блокам стає можливим створення всередині мікросхеми такої функції, як температурний датчик* (з наук.-попул. літ.); // **конфігуро́вано,** *безос. пред. Усю тисячу слів конфігуровано в пам'ять даних* (з наук.-попул. літ.); *Маршрутизатори можуть працювати залежно від того, як конфігуровано адміністратором їхнє програмне забезпечення* (з Інтернету).

КОНФІГУРО́ВНИЙ, а, е, *спец.* Який можна конфігурувати. *Запропоновані засоби дають змогу розробити повністю конфігуровний та адаптивний інтерфейс користувача, здатний до розвитку відповідно до найчастіше використовуваних функцій* (з наук. літ.); *Багатопроцесорні комп'ютерні системи з конфігуровною архітектурою дозволяють налаштуватися на інформаційну структуру кожного конкретного завдання, яке вирішують у певний момент часу на цьому комп'ютері* (з навч. літ.).

КОНФІГУРО́ВНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **конфігуро́вний.** *Конфігуровність програмних компонентів забезпечує зручність їх використання, тобто їхню зрозумілість, освоюваність, керованість і т. ін.* (з наук. літ.).

КОНФІГУРУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **конфігурува́ти.** *Мережева система зберігання даних має перевагу за швидкістю введення в експлуатацію, простотою конфігурування, вартістю експлуатації* (з наук.-попул. літ.); *З консольного комп'ютера, як правило, здійснюють конфігурування та тестування апаратного забезпечення основного комп'ютера* (з навч. літ.).

КОНФІГУРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Надавати чому-небудь взаємного розташування (у 2 знач.); налаштовувати. *Фахівці, які професійно вміють конфігурувати всі елементи обчислювальної інформаційної системи, завжди в ціні, мають хороші можливості для кар'єрного зросту* (з газ.); *Брандмауери необхідно конфігурувати для захисту всіх протоколів і доступів* (з наук.-попул. літ.); *Спеціальна опція дозволила конфігурувати пароль, який запобіг несанкціонованому читанню / перезапису конфігураційних даних ретранслятора* (з навч. літ.).

КОНФІГУРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., спец.* Пас. до **конфігурува́ти.** *Клієнтське програмне забезпечення системи консультування конфігурувалося з урахуванням специфіки роботи консультанта або користувача* (з наук. літ.); *Цифрові радіорелейні системи конфігуруються різними способами, що дозволяє будувати десятки прольотів радіолінії зі складною системою керування і резервування* (з навч. літ.).

КОНФІДЕ́НТ, а, *ч., заст.* Особа, якій можна довіряти секрети, конфіденційну інформацію. [В о й н а р о в с ь к и й:] *Це серце вмре — не зрадить, але берла Не утрима моя рука, бо тут Іще кипить вогонь юнацький. Орлик Твоїм шляхом іде... він віда все, Він конфідентом був твоїм іздавна, А я свій меч і голову складу У боротьбі* (Л. Старицька-Черняхівська); // Секретний агент поліції, органів безпеки. *Стали до мене находити різні людці. То .. австрійські старшини, дипломати, торговельні посередники з різними офертами від Мадярщини та Чехословаччини, детективи, конфіденти, чортзна-хто* (А. Чайковський); *Хіба його заманювала поліцейська перспектива? Фу — конфідент! Фу, фу — сексот!* (Б. Харчук); *Його обличчя не було видно, він заслонився газетою .. "Шпик", — зрозумів Любимський .. Приглянувся до титульної сторінки — газета стара як світ. Він тицьнув у неї пальцем, продерши дірку, і сказав сторопілому конфідентові: — Давно студіюєте це число? Радив би вам купити свіже* (Р. Іваничук).

КОНФІДЕ́НТКА, и, *ж., заст.* Жін. до **конфіде́нт.** *Незнайомка починає мені довіряти. Найда, Полянський і навіть Юліан запідозрили, що це конфідентка* (Р. Андріяшик).

КОНФІДЕНЦІА́ЛЬНИЙ, а, е, *заст.* Конфіденційний. *— Стривайте, пане графе. Візит, підкреслюю, має бути цілком конфіденціальний* (В. Винниченко); *Розмова мала бути конфіденціальна* (Л. Смілянський); *— Бачите, місіс, ми маємо до вас і до лікаря Нен-Сагора .. невеличку справу. Але справу конфіденціальну. Коли ваша ласка...* (Ю. Смолич); *— Маю зробити вам конфіденціальну заяву, — вихопився протоієрей, — прошу записати до протоколу* (М. Сиротюк).

КОНФІДЕНЦІА́ЛЬНО, *заст.* Присл. до **конфіденціа́льний.** *Полковник Чарота — саме той, що мав приємну розмову з Сахно й Чіпаріу, — конфіденціально повідав агентові й про події з цими людьми* (Ю. Смолич); *Заздрісні багатозначні погляди, які кидали товариші на бінокль, сприймав* [Олег] *без гордування. Тут же конфіденціально повідомив: — Певне, тут є ще і не такі речі. Задраєно все, затоплено. Навіть радіорубка...* (Іван Ле); *— Миколо Дмитровичу, я хотів би поговорити з вами. Конфіденціально* (Ю. Шовкопляс).

КОНФІДЕНЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який не підлягає розголосові; довірчий, таємний (у 2 знач.). *Вибравши вільний час, Юрко по-панібратськи взяв Івана під руку й попросив на конфіденційну розмову* (С. Чорнобривець); *Господиня кав'ярні .. глянула на двері й сказала зовсім іншим, довірливим, конфіденційним тоном: — Можете бути спокійні, я одразу пізнаю людей, зайві люди до нас не заходять* (О. Іваненко); *— Моя експедиція цілком таємна. І місія конфіденційна* (В. Нестайко).

△ **Конфіденці́йна інформа́ція** *див.* **інформа́ція.**

КОНФІДЕНЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **конфіденці́йний.** *Інформація зберігає конфіденційність, якщо дотримуються встановлені правила ознайомлення з нею* (з наук.-попул. літ.); *Сторони повинні погодити умову щодо збереження в конфіденційності зазначених відомостей чи визначити відкритий характер подібної інформації* (з мови документів).

КОНФІДЕНЦІ́ЙНО. Присл. до **конфіденці́йний.** *— Я думав, що ми її не застанемо вдома, — конфіденційно зауважив Павлов* (Ю. Яновський); *Листа сховав у кишеню, а в голові промайнули найрізноманітніші версії. Виходить, листа написано цілком конфіденційно* (О. Шугай); *— Ще наприкінці минулої осені Філіп звернувся до Святого Престолу за згодою на шлюб з вами і отримав його. Ваш батько також дав свою згоду — щоправда, лише в усній формі й конфіденційно* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КО́НФІКС, а, *ч., лінгв.* Афіксальна морфема (афікс), що складається з двох компонентів, розташо́ваних перед коренем і після нього. *Прикладом слова, утвореного конфіксом, є слово "суглинок", бо "су-" та "-ок" долучаються до слова "глина" в одному словотворчому акті* (з наук. літ.); *Специфіка конфікса полягає в тому, що його компоненти беруть участь у процесі словотворення одночасно* (з навч. літ.).

КОНФІКСА́ЛЬНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до конфікса. *Конфіксальні ойконіми відапелятивного походження — це деривати семантичного способу назвотворення від відповідних апелятивів* (з наук. літ.).

КОНФІРМАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до конфірмації. *1 липня 1650 р. король Ян Казимир затвердив земельні пожалування у вигляді конфірмаційного привілею* (з навч. літ.); *У моєї бабусі зберігся конфірмаційний хрестик, на якому було вирізьблено її ім'я* (із журн.); *Під час літніх канікул німецька євангельсько-лютеранська громада України проводить для підлітків виїзний тижневий конфірмаційний табір на березі Чорного моря* (з газ.).

КОНФІРМА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *юр.* Затвердження найвищою державною владою судових вироків у деяких країнах. *Засуд пішов на конфірмацію цісаря — тепер уже був не в польських руках. Газетярські авгури ворожили на тельбухах, чи затвердить цісар приговір* [вирок], *чи ні?* (Г. Хоткевич); // Судовий вирок, затверджений найвищою державною владою. *З документа урядового, властиво з конфірмації над Шевченком, Костомаровим і іншими, виходить, нібито товариство те* [Кирило-Мефодіївське] *"існувало тільки кілька місяців"* (О. Кониський); *Тарас не знав, як бути. І конфірмація, і переміна стану, й далекий шлях, і ця неждана зустріч змішалися в його душі* (Василь Шевчук).

2. *рел.-церк.* У католиків — таїнство миропомазання дітей 7–12 років; у протестантів — обряд прийняття юнаків і дівчат, що досягли 14–16 років, до церкви. *Католицизм має низку культових особливостей, наприклад, діти проходять конфірмацію — акт приєднання до церкви* (з наук.-попул. літ.); *До причастя допускають тих членів церкви, які пройшли обряд конфірмації* (з рел.-церк. літ.); *Це була старовинна каблучка з вирізьбленою літерою "L". Лейстон подарував їй цю каблучку в день конфірмації* (М. Йогансен).

КОНФІРМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **конфірмува́ти.** *Вибори Петра Могили були конфірмовані 14 березня 1633 р. Владиславом IV* (з наук.-попул. літ.); *Преосвященний владика просить нас про внесення в губернські книги копій з грамот і привілеїв королів польських про вольності благочестя, а також копії з грамоти нині царствуючого короля, якою грамоти попередніх королів конфірмовані* (М. Старицький); *— Що за солдат? — Новенький, ваше благородіє. Із конфірмованих по височайшому указу* (Василь Шевчук); *Вольності* [козацькі] *утверджені за царя Олексія Михайловича та гетьмана Хмеля й .. при наставленні на гетьманство гетьмана Скоропадського конфірмовані* (Ю. Мушкетик); *Восени 1804 року німецький філософ Артур Шопенгауер був конфірмований в тій самій церкві Святої Марії, в якій його 1788 року хрестили* (з наук.-попул. літ).

КОНФІРМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *що, юр.* Затверджувати ієрархію, проект, судовий вирок і т. ін. *В українсько-білоруській митрополії спостерігалося обмеження релігійної свободи, привласненої польськими королями в 1498 р., що дозволяло їм призначати та конфірмувати ієрархію православної церкви, а польським магнатам — контролювати духовенство* (з наук. літ.); *Їх* [великих панів] *назви і особи були знайомі цареві Миколі, а сей мав добру пам'ять і сам конфірмував засуди на шляхту* (І. Франко); *1805 р. імператор Олександр І конфірмував проект перерозпланування Новгорода-Сіверського, на той час уже повітового містечка Чернігівської губернії* (з наук.-попул. літ.).

2. *кого, рел.-церк.* Здійснювати обряд конфірмації (у 2 знач.). *Кам'янець-Подільська громада лютеранської церкви налічує близько 70 осіб. Із них 30 конфірмували за п'ять неповних років діяльності церкви* (з рел.-церк. літ.); *Сучасні данці дбають про те, щоб їхніх дітей хрестили в церкві, а після досягнення чотирнадцяти років конфірмували* (з газ.).

КОНФІРМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док., рел.-церк.* Приймати обряд конфірмації (у 2 знач.). *Коли я готувався конфірмуватися членом церкви, то відчував сильне занепокоєння через те, що не знав, чи правильний шлях я обираю* (з рел.-церк. літ.); *— Ти вимазаний із списку цехових, пане Юрку... А втім, я тебе ще можу вписати, але тільки після того, як конфірмуєшся в костьолі* (Р. Іваничук).

КОНФІСКА́Т, у, *ч.* Конфісковане майно. *Після оцінювання й судового відчуження конфіскатів у їхніх колишніх власників конфіскат потрапляє до Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей, і вже фахівці визначають, до яких держзакладів передати вилучене* (з навч. літ.).

КОНФІСКА́ТА, и, *ж., зах.* Конфіскація. *Я післав уже мойого* [мого] *комісара, щоб доконав конфіскати* (І. Франко); *І далі, немов у якомусь шаленому танці, мерехтить усе в мозку... Одна і друга революція, конфіската маєтків* (П. Козланюк); *Маркграф Деді говорив про незаконну конфіскату в нього королем спадкових володінь* (П. Загребельний).

КОНФІСКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **конфіска́ція.** *Конфіскаційний податок, упроваджений владою Кіпру, має пом'якшити поточну кризову ситуацію* (з газ.); *У законопроекті щодо пенсійної реформи економісти не бачать позитивних моментів: це, по суті, конфіскаційний підхід, коли в людей конфіскують десять років трудового стажу* (з Інтернету).

КОНФІСКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Примусове вилучення майна, грошей і т. ін. у приватної особи у власність держави. *Боявся* [бай] *почути страшну відповідь — слова про конфіскацію його табунів* (О. Донченко); *— Як його звуть? — Звуть: Катранник Мирон, злісний підкуркульник; приховує предмети церкви, коли підлягають конфіскації і здачі державі* (В. Барка); *— Багато не дадуть, бо не доведуть.., але неодмінно — з конфіскацією майна* (В. Дрозд); // Вилучення з ужитку друкованих творів, накладання на них арешту. *Сконфіскував* [прокурор] .. *заледве десять* [чисел газети], *а й з них трьох конфіскацій суд не затвердив* (І. Франко); *Панна читала, як били в честь Польщі українські штаби, як кинули посуд з чорнилом у вікно української книгарні, як саджали до тюрми за похвалювання вчинку, як конфіскували газети за цитати з Міцкевича* (Г. Хоткевич); *Іван стояв коло столу і читав вирок суду в справі конфіскації першого номера журналу* (П. Колесник).

КОНФІСКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **конфіскува́ти.** *Небіжчикові дала казна на виплат .. конфісковане на Волині*

в польського повстанця дідича ще друге село (І. Нечуй-Левицький); *У комунівській їдальні, вона ж і червоний куток, і книгозбірня, взагалі — клуб, стояв досить побитий, конфіскований, потім реквізований панський рояль* (Д. Бузько); // **конфіско́вано,** *безос. пред. Твори Гоголя конфісковано за те, що Микола Васильович писав про свиняче рило на Сорочинському ярмарку* (Остап Вишня); — *Не пізніше ніж за годину ви маєте підняти вітрила і залишити порт, бо інакше ваше судно буде заарештовано, а весь товар конфісковано за несплату мита* (О. Авраменко).

КОНФІСКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **КОНФІСКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати конфіскацію чого-небудь. — *Одним рубають голови, інших зсилають за тридев'ять земель, а майно, землі їхні конфіскують на користь імператора і церкви* (Д. Міщенко); *У нього й конфісковувати катма! Бідний, як... як церковна миша* (В. Чемерис); *Але яке майно з тобою? Що тут конфісковувати? Хіба твої недолугі рукописи!* (С. Процюк); *Вони ведуть себе, як розбійники з великої дороги. Захоплюють помешкання, які їм подобаються, а людей вивозять. Конфіскують меблі й речі* (Ю. Винничук); *Українські часописи ще не виходять, бо їх би зараз конфіскували* (М. Коцюбинський); [І з о г е н:] *Як ти схибнешся, .. розвалиться наш дім, єпископа засудять на вигнання, церковні добра конфіскують* (Леся Українка); *Податкова інспекція несподівано виявила у нього величезну заборгованість і конфіскувала усю його нерухомість: квартири, будинки, дачі, вілли і навіть лицарський замок у Карпатах* (В. Кожелянко).

КОНФІСКО́ВУВАТИСЯ, ується, **КОНФІСКУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок.* Пас. до **конфіско́вувати, конфіскува́ти.** *За декретом конфіскується поміщицька земля* (А. Головко); *Тільки увільнився* [Мазепа] *з ради, наказав негайно узятися до опису маєтностей колишнього гетьмана Самойловича. Конфіскувалося рухоме й нерухоме* (Г. Колісник); *У 1940-х роках у Норвегії сільськогосподарська продукція в місцевих селян не конфісковувалася, а закуповувалася за досить високими цінами* (з наук.-попул. літ.).

КОНФІСКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конфіскува́ти;** конфіскація. *Чи не найжахливіші сліди конфіскувань та знищень високих мистецьких цінностей полишила за собою доба пореволюційна...* (О. Шугай); *На думку багатьох біографів Джордано Бруно, він, можливо, і не загинув би на вогнищі, якби не виступав проти монастирських прибутків та маєтків, не вимагав їх конфіскування* (з наук.-попул. літ.); *У 1950-х роках народи Кенії повстали проти конфіскування британцями їхніх земель* (з газ.).

КОНФІСКУВА́ТИ *див.* **конфіско́вувати.**

КОНФІСКУВА́ТИСЯ *див.* **конфіско́вуватися.**

КОНФІТУ́РА *див.* **конфіту́ри.**

КОНФІТУ́РИ, ів, *мн. (одн.* **конфіту́ра,** и, *ж.), зах.* Конфітюр. — *Ми пили чай на веранді. Пробували свіжі смородинові конфітури, що я наварила* (І. Франко); *Тася присіла перед грубкою, запустила в неї руки, щось довго порпалась там і витягла врешті звідти слоїчок із конфітурами* (М. Коцюбинський); *Дарка збирала малину панам на конфітури* (Леся Українка); *Ми сідаємо на широченну руду канапу. На столику неминучий чайник, конфітури* (В. Винниченко); *Ніхто більше не варить йому його улюбленої конфітури з полуниць і ніколи не зварить...* (Б. Антоненко-Давидович); *Шкода, що дівчина утекла. Мені здалося, що в неї вишнева конфітура на губах* (Ю. Андрухович).

КОНФІТУ́РНИЙ *див.* **конфітю́рний.**

КОНФІТЮ́Р, у, *ч.* Різновид джему, желе з плодів (ягід), уварених із цукром і желейними речовинами. *Для конфітюру краще використовувати сировину, багату на пектин — яблука, айву, сливу, смородину, порічки* (з наук.-попул. літ.); *Як і варення, конфітюр готують зі свіжих зрілих плодів* (з навч. літ.); * У порівн. *Одна поп-зірка все співає: "У слов'янки губи, як рахат-лукум". Ну співала б — як малина, як горобина, як конфітюр, як мед* (Л. Костенко).

КОНФІТЮ́РНИЙ, *зах.* **КОНФІТУ́РНИЙ,** а, е. Прикм. до **конфітю́р** і **конфіту́ри.** *Полуничне варення — конфітюрна класика всіх часів і народів, улюблені ласощі родом із дитинства* (із журн.); *Аромат червоних ягід, ожини, смородини в поєднанні з оксамитовим смаком, який переходить у довгий конфітюрний післясмак, роблять вино потенційним до довготривалої витримки у пляшці* (з мови реклами); * Образно. *Пароплавні колеса роблять сердито з води конфітурну піну, й ми рушаємо* (Б. Антоненко-Давидович).

КОНФЛІ́КТ, у, *ч.* 1. Зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка. *По селах де-де почали прориватися різні місцеві конфлікти* (І. Франко); *В душі я нишком радію, що конфлікт .. розв'язався для мене щасливо* (М. Коцюбинський); *Власного дворника* [двірника] *Опанаса я почав боятись і не балакав з ним, бо говорити "ви" після "ти" не мав сили, а говорити "ти" — се значить ввійти в конфлікт з Полею* (В. Винниченко); // Ускладнення в міжнародних відносинах, що може призвести до збройної сутички. *Подавалося повідомлення про черговий конфлікт на маньчжурському кордоні* (І. Багряний); *Втішало також, що Швеція обіцяла зберігати нейтралітет і не втручатись у конфлікт між Росією і Францією* (П. Кочура); *Пресинг уламків імперських структур, інші історичні обставини призводять до того, що національно-визвольний рух розвивається у важких умовах, імперські сили розв'язують криваві збройні конфлікти* (О. Апанович).

2. *літ.* Суперечність як принцип взаємовідносин між персонажами літературного твору. *Головний конфлікт роману "Дон Кіхот" М. Сервантеса — зіткнення ідеальних уявлень про дійсність із самою дійсністю* (з навч. літ.); — *Біда, Гордію! Конфлікту треба, хоч скисни. Як же так, щоб патентований роман та без особистих страждань і всякої такої психології?* (Д. Бузько); *Виставу "Кайдашева сім'я" можна дивитися по кілька разів, бо в ній порушується тема, яка лишається актуальною завжди — конфлікт батьків і дітей* (з газ.).

КОНФЛІ́КТНИЙ, а, е. Стос. до конфлікту. *Поговоривши у всяких професійних справах, вони незабаром перейшли до пекучого конфліктного питання* (М. Івченко); *Ваплітяни* [члени Вільної академії пролетарської літератури] *глибше й глибше вгрузали в конфліктні взаємини з суспільством* (М. Бажан); *Через конфліктні ситуації кілька видатних учених змушені були кинути дослідження і перейти на іншу роботу* (М. Дашкієв); // Признач. для розгляду конфлікту (у 1 знач.). *Відбувалися засідання конфліктної комісії* (І. Микитенко); // В основу сюжету якого покладено гострий конфлікт. *Фільми М. Скорцезе завжди гостро конфліктні* (з газ.).

КОНФЛІ́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **конфлі́ктний.** *Після підпорядкування Ігорем тиверців та уличів конфліктність побільшувалась* (Р. Іванченко); *Гадаю, що конфліктність в людині виникає внаслідок завищених (або занижених) самооцінок* (І. Жиленко); *Загальноприйнятою є думка, що велике мистецтво неможливе без конфліктності, без драматизму* (С. Крижанівський).

КОНФЛІ́КТНО. Присл. до **конфлі́ктний.** — *В чому річ, товариші? Звичайно, дуже шкода, що так конфліктно стоїть справа з оплатою поденним і тимчасовим, але, на жаль, тут нічого не можна подіяти!* (М. Івченко); *Колективізацію в Україні здійснювали насильницьким шляхом, конфліктно, нацьковуванням найбідніших верств населення на заможних* (з наук. літ.); *Переговори між представниками двох країн проходили конфліктно й безплідно* (із журн.).

КОНФЛІКТОГЕ́Н, у, *ч., спец.* Дія, заява, вислів і т. ін., що можуть призвести до виникнення чи ескалації конфлікту. *Конфліктогеном може бути будь-який предмет, річ, ідея, погляд, слова чи дія, що виявляють розбіжності, які можуть призвести до конфліктної ситуації і переростання її в конфлікт* (з навч. літ.); *Ми часто бездумно використовуємо фрази, що провокують конфлікт. Учені називають їх конфліктогенами* (з газ.).

КОНФЛІКТОГЕ́ННИЙ, а, е, *спец.* Стос. до конфліктогену. *Наразі однією з конфліктогенних проблем міжнародної міграції вважають інститут біженців* (з наук.-попул. літ.); *Конфліктогенна поведінка провокує конфлікт, який виникає, коли потреби однієї людини заважають задоволенню потреб іншої* (з навч. літ.).

КОНФЛІКТОГЕ́ННІСТЬ, ності, *ж., спец.* Абстр. ім. до **конфліктоге́нний.** *Розроблення детальних регламентів парламенту, вищих судових органів, уряду, деталізація конституційних процедурних норм є важливим кроком до зниження конфліктогенності основних законів* (з наук. літ.).

КОНФЛІКТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із конфліктології. *Конфліктологи виступають як консультанти з різних проблем. Це вимагає від них компетентності й знань профільних наук, життя в усіх його виявах* (з наук.-попул. літ.); *Особлива роль у виконанні завдань профілактики тероризму належить представникам суспільних наук — політологам, конфліктологам, соціологам, психологам* (з наук.-попул. літ.).

КОНФЛІКТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до конфліктології. *Для аналізу сучасних соціальних трансформацій застосовують конфліктологічний підхід з елементами функціоналізму* (з наук. літ.); *Конфліктологічна компетентність як вид соціально-психологічної компетентності забезпечує успішність розв'язання фахівцем завдань щодо управління конфліктом під час здійснення професійної діяльності* (з наук. літ.).

КОНФЛІКТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наукова дисципліна, що досліджує соціальні конфлікти. *Конфліктологія вивчає практичні методи розв'язання конфліктів мирним, ненасильницьким шляхом* (з наук. літ.); *Конфліктологія пропонує п'ять стратегій виходу з конфлікту: протиборство, співпраця, компроміс, запобігання, пристосування* (з наук.-попул. літ.).

КОНФЛІКТОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ, а, е. Небезпечний щодо можливості конфлікту (у 1 знач.). *Найбільш конфліктонебезпечним чинником, здатним дестабілізувати етнополітичну ситуацію в країні, є нерівномірний рівень соціально-економічного розвитку її регіонів* (з наук. літ.); *Менеджери постійно перебувають під тиском різноманітного й часто конфліктонебезпечного спілкування* (з наук.-попул. літ.).

КОНФЛІКТОСТІЙКИ́Й, а́, е́. Стійкий до конфліктів; здатний протистояти конфліктним ситуаціям. *Соціалізація є важливим етапом у навчанні конфліктостійкої рольової поведінки* (з наук. літ.); *Чим вищий у людини соціальний інтелект, тим вона більш конфліктостійка, тим важче її втягти в конфлікт* (з навч. літ.).

КОНФЛІКТОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **конфліктостійки́й.** *Конфліктність і конфліктостійкість перебувають на різних полюсах одного континууму* (з навч. літ.); *Психологічна стійкість, або конфліктостійкість, людини здебільшого залежить від стану її здоров'я* (із журн.).

КОНФЛІКТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **конфліктува́ти.** *Типовим прикладом міжрелігійного конфліктування може слугувати багатовікова ворожнеча між іудейською та християнською релігіями, між іудаїзмом та ісламом* (з наук.-попул. літ.); *Існують певні закономірності конфліктування: у конфлікті не буває переможців — програють завжди обидві сторони, багато конфліктів між людьми ускладнюються наявністю невисловлених думок та почуттів і т. ін.* (з навч. літ.).

КОНФЛІКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., з ким — чим і без дод.* Вступати в конфлікт. *Є в нього ще дві дочки, теж від першої дружини, .. але з ними він більше конфліктує тепер, ніж живе в миру* (О. Гончар); *Вони з Макаровим .. були друзями дитинства. Доволі часто конфліктували, але, зрозуміла річ, їхня дружба мала й тривалі світлі періоди* (М. Руденко); — *Конфлікт? З пацаном? Невже ви думаєте, що я конфліктую з пацанами? Виріс я з того віку* (В. Нестайко); // Мати збройне протистояння; ворогувати. *Конфліктуючи з половцями, Ігор збурює ворожнечу замість того, щоб віднайти спільну основу взаєморозуміння* (О. Бердник); *Країни, що конфліктують, втягують у протиборство сусідні регіони* (із журн.); // *перен.* Вступати в суперечність. — *Коли живе слово конфліктує з урядовим тупоумством, то його потрійно треба ширити. Історія оцінить те слово і збереже для нащадків* (І. Пільгук); *Учора читала розмірковування Канта про внутрішній суд — так він називає сумління. І про суд зовнішній — закони суспільства. І про те, що вони не повинні конфліктувати між собою* (Г. Пагутяк); *Оскільки ми не конфліктуємо із законом, — не використовуємо вогнепальну зброю, не вбиваємо і навіть особливо не калічимо людей, .. — то для чого ж органам займатися зайвою роботою?* (Л. Кононович).

КОНФЛЮЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* 1. *геогр.* Точка на місцевості, в якій з'єднуються кілька річок, потоків в один, основний потік. *Шлях по вузькій ущелині може привести до конфлюенції двох річок* (з навч. літ.).

2. *псих.* Захисний механізм психіки, що полягає в "розмитті" психологічних меж суб'єкта. *Конфлюенція проявляється в неможливості розрізнити власні потреби та бажання* (з наук.-попул. літ.); *Про конфлюенцію говорять тоді, коли індивід не відчуває меж між собою та середовищем, коли він вважає, що він і середовище — одне ціле, і він перебуває в злитті з ним* (з навч. літ.).

КОНФОКА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який має спільний фокус *(див.* **фо́кус**[1] 1–3). *Спектрометр, що має перший клас*

захисту від лазерного випромінювання, розташовують на платформі конфокального оптичного мікроскопа (з наук. літ.); *Конфокальним називають відкритий резонатор, утворений однаковими сферичними дзеркалами, осі й фокуси яких збігаються* (з навч. літ.).

КОНФОКА́ЛЬНО, *спец.* Присл. до **конфока́льний.** *Турбулентність конфокально розщеплює нестаціонарний атом* (з наук. літ.); *Будь-яке збурення згасає, якщо резонатор конфокально стабілізує гідродинамічний удар* (з наук.-попул. літ.).

КОНФО́РКА, и, *ж.* 1. Приставка на самоварній трубі для чайника. *На столі стояв самовар, а на йому* [ньому] *на конфорці стирчав чайник* (І. Нечуй-Левицький); *Незважаючи на різноманітність форм, усі самовари влаштовані однаково. Самовар має стінку, глек, коло, шийку, піддон, конфорку і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

2. Круглий отвір у кухонній плиті (у газовій — пальник, прикритий решіткою), на який ставлять каструлю, сковороду тощо, коли щось варять, смажать і т. ін. *В кухні гула .. плита, на конфорці стояло відро з водою, на другій — похідний чайник* (Ю. Яновський); *Газ із шипінням виривається з конфорок* (Любко Дереш); *Бора стоїть біля плити, газ вимкнутий, усі конфорки вільні, жодного банячка* (Г. Вдовиченко); // Диск, що закриває отвір на кухонній плиті, паяльнику і т. ін., а також сам отвір. *Поставила* [Ликера] *на конфорку праску, якою прасувала білизну* (С. Добровольський).

КОНФО́РКОВИЙ, а, е. Прикм. до **конфо́рка** 2. *Конфорковий паяльник має насадку конічної форми з ковпачком для підведення вторинного повітря* (з наук.-попул. літ.); *Газова конфоркова плита складається з робочого стола з чотирма конфорками, духової шафи, висувного піддона, ніжок* (з навч. літ.).

КОНФОРМАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *хім.* Стос. до конформації. *Для багатьох об'єктів і процесів температурозалежні конформаційні зміни та функціональні особливості ще не з'ясовані* (з наук. літ.); *Для оцінювання впливу середовища та конформаційного аналізу нових хімічних сполук застосовують методи молекулярної динаміки* (з наук. літ.).

КОНФОРМАЦІ́ЙНО, *хім.* Присл. до **конформаційний.** *Білки можуть мати різний амінокислотний склад або бути конформаційно нестабільними, що приводить до нездатності білка виконувати свої функції* (з наук. літ.); *Молекулу білка, як правило, вважають нерухомою, або конформаційно лабільною* (з навч. літ.).

КОНФОРМА́ЦІЯ, ї, *ж., хім.* Певна форма мікро- і макромолекул, що виникає без розриву хімічних зв'язків унаслідок поворотів окремих ланцюгів молекули. *Кожний білок має певну просторову структуру — конформацію* (з наук.-попул. літ.); *Просторова конформація макромолекул білка підтримується переважно слабкими хімічними зв'язками* (з навч. літ.).

КОНФО́РМЕР, у, *ч., фіз., хім.* Конформаційний ізомер. *Перехід одного конформеру в інший супроводжується змінами електропровідності* (з наук. літ.); *У результаті обертання певних атомних груп молекул навколо хімічних зв'язків чи деяких осей обертання утворюються просторові ізомери, названі конформерами* (з навч. літ.); *Конформери різняться просторовими формами однієї і тієї самої молекули* (з навч. літ.).

КОНФОРМІ́ЗМ, у, *ч., книжн.* Пасивне, пристосовницьке прийняття готових стандартів у поведінці, безапеляційне визнання наявних порядків, норм і правил, безумовне схиляння перед авторитетами. *Марлина мама, до якої та заїхала на два дні в гості, виявляла якийсь непередбачуваний конформізм і пластичність стосовно видимої аморальності доньки* (І. Карпа); *— А ще гірше: якщо ти .. робиш так, як і всі інші; хоч ти ніби й не схожий на інших, але це теж конформізм* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Дж. Селінджера); *Для розчленованих, роз'єднаних колективів і колективів із низьким рівнем згуртованості характерні такі риси, як конформізм, схильність до чуток та панічного настрою, емоційна нестійкість* (з навч. літ.).

КОНФОРМІ́СТ, а, *ч.* 1. *книжн.* Особа, схильна до конформізму; пристосованець. *Радянська дійсність аж кипіла і булькала перевертнями і конформістами* (І. Жиленко); *Якщо це духовний пастир, то мусить бути пастирем, коли учений — то людиною з чітко окресленим світоглядом, а не пристосованцем, конформістом* (з наук.-попул. літ.); *Ю. Бадзьо поділяв поетів-шістдесятників на безкомпромісних борців за волю України — В. Симоненко, В. Стус, І. Світличний — та конформістів* (із журн.).

2. *біол.* Холоднокровна тварина, фізіологічний стан якої змінюється відповідно до умов зовнішнього середовища. *Усі пойкілотермні тварини — конформісти* (з наук.-попул. літ.); *До конформістів належать усі безхребетні, риби, земноводні та плазуни* (з навч. літ.).

КОНФОРМІ́СТКА, и, *ж., книжн.* Жін. до **конформі́ст** 1. *Ставлення читача до героїні твору стає ще теплішим, коли, витримавши спокусу підкупу владою, жінка не стає конформісткою навіть заради матеріальних благ дочки й онуки* (з наук. літ.).

КОНФОРМІ́СТСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до конформізму; який характеризується конформізмом. *Конформістський світогляд ґрунтується на бажанні не відрізнятися від оточуючих своєю поведінкою* (з навч. літ.); *Шістдесятники відкидали стереотипи мислення та загальнопоширений спосіб пристосовницької, конформістської поведінки* (з публіц. літ.).

КОНФО́РМНИЙ, а, е. 1. *мат.* Подібний, відповідний. *Конформна теорія поля має особливе значення у двовимірному просторі, де локальні конформні перетворення становлять нескінченну групу* (з наук. літ.); *Конформні перетворення — криві, що заповнюються послідовним рядом їхніх парних точок, у яких дотичні стають паралельними або складають між собою рівні кути* (з навч. літ.).

2. *псих.* Який пристосовується до обставин, до думки оточення і т. ін. *Конформний тип особистості характеризується конформністю до оточення, такі люди прагнуть "думати, як усі"* (з наук. літ.); *За допомогою соціального контролю суспільство гарантує конформну поведінку його членів щодо рольових вимог і сподівань* (з наук.-попул. літ.).

△ **Конфо́рмне відобра́ження** *див.* **відобра́ження.**

КОНФО́РМНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *мат.* Властивість за знач. **конфо́рмний** 1. *Конформність відображення в точці z=0 порушена: кути в цій точці при відображенні збільшуються в n раз* (з навч. літ.).

2. *псих.* Властивість за знач. **конфо́рмний** 2. *Люди виявляють більше конформності не через страх ізоляції, а через бажання ідентифікувати себе з переможцем* (з навч. літ.).

КОНФО́РМНО. 1. *мат.* Присл. до **конфо́рмний** 1. *Контур поперечного перерізу некругового циліндра є достатньо гладким й описується на основі конформно відображувальної функції* (з наук.-попул. літ.).

2. *псих.* Присл. до **конфо́рмний** 2. *Чим менше людина впевнена у своїх поглядах, тим більш конформно вона себе поводить* (з навч. літ.).

КОНФРОНТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до конфронтації, пов'язаний з нею. *Новий рівень політичного мислення характеризується подоланням конфронтаційного підходу до міждержавних, міжнаціональних відносин і взаємин між різними верствами населення* (з публіц. літ.); *Не бажаючи займати конфронтаційну позицію в протистоянні з офіційною владою, значна частина організації відмежувалася від радикально налаштованих активістів* (із журн.).

КОНФРОНТАЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **конфронтаці́йний.** *Неоднозначно впливає на транзитарні умови регіонів такий чинник, як конфронтаційність регіональної еліти з центром* (з наук. літ.); *Нинішнє покоління має подолати в собі тенденції до авторитаризму й конфронтаційності, виховати терпимість і довіру до опонента, проявляти психологічну еластичність, високий інтелект, професіоналізм* (із журн.).

КОНФРОНТАЦІ́ЙНО. Присл. до **конфронтаці́йний.** *Ліберальні ідеї, якими переймається весь світ, частина сучасного суспільства сприймає як декларації та риторику, бо в її уяві світ побудований конфронтаційно, у ньому панує культ сили, за допомогою якої ніби лише й можливо підтримувати порядок* (з наук. літ.); *Не все так просто і не все так конфронтаційно в міжетнічних відносинах у країні, як це часом зображають засоби масової інформації* (із журн.).

КОНФРОНТА́ЦІЯ, ї, *ж.* Становище, коли якісь особи, групи або держави опиняються перед загрозою зіткнення, конфлікту; протистояння (у 1 знач.). — *Колеги, прошу — не доводьте себе до конфронтацій,* — *мовив він повчально й примирливо* (О. Гончар); [І в а н В а с и л ь о в и ч:] *Люблю молодь. І вважаю, що нічого гіршого бути не може, ніж ота конфронтація між батьками й дітьми* (В. Нестайко); *Орієнтованим на реформи членам уряду найчастіше доводиться вступати в конфронтацію зі своїм власним кабінетом і парламентською більшістю для стабілізації економіки* (з наук.-попул. літ.); *У 49 р. до н. е. Октавіан не відважився правити державою одноособово, тим паче, що умови для єдиновладдя в країні не склалися — знову настав період конфронтацій, громадянських воєн, дестабілізації* (з навч. літ.); *Конфронтації, коли інтереси різні, неможливо уникнути* (з газ.).

КОНФРОНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., з ким — чим і без дод.* Перебувати в стані конфронтації з ким-, чим-небудь. *Недоречні перестрахування .. спричинили напругу в середовищі тієї частини української інтелігенції, яка не мала жодного наміру конфронтувати* (М. Матіос); — *Рікард був його улюбленцем, і після того, як він помер, батька ніби підмінили. Бідний татко...* — *Гелена зітхнула.* — *Тому, власне, я й намагаюся не конфронтувати з мамою і ношу цю кляту жалобу* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОНФУ́З, у, *ч.* Стан ніяковості, сорому; замішання, незручне становище. — *Трапляються, звісно, конфузи, коли замість цапа дивиться на тебе печальними очима кізочка...* (Остап Вишня); *У другій дії вийшов конфуз .. Наталка повинна була падати мені на груди, обнімати й цілувати, промовляючи: — За що вони тебе вбили? А вона стоїть, ще й сміється* (Є. Кравченко); *Яреськові від такого конфузу аж рум'янець виступив на .. обличчі* (О. Гончар); *Як не уважний ти до слова, то може трапитись конфуз* (Д. Білоус).

КОНФУ́ЗИТИ, у́жу, у́зиш, *недок., кого.* Завдавати сорому, соромити. — *Ти, будь ласка, не конфузь Оксентія Пилиповича, а то він ще втече* (М. Івченко); — *Я вас дуже прошу не конфузити мене...* (М. Хвильовий); *Щоб не конфузити хлопців перед медициною, мусив* [Петро] *навіть на хитрість піти: до тридцяти дев'яти нагнав температуру* (А. Головко); *Конфузить його лиш те, що зі мною, як із рівним, розмовляє капітан Сідлецький, родовід якого губиться на шляхах польського невільничого сторіччя і повстанчих еміграцій* (Р. Андріяшик).

КОНФУ́ЗИТИСЯ, у́жуся, у́зишся, *недок.* Те саме, що **ніякові́ти;** соромитися. *Всі .. гості конфузились, метушились, примітивши Лемішок в жупанах* (І. Нечуй-Левицький); *Єлена конфузилася немилосердно. Якби не ласкава лагідність їмості, то прямо хоч скачи з-за столу й тікай* (Г. Хоткевич); *Андрій Карпович співає, схиливши лице до Карпа Федоровича, той конфузиться, але тягне за ним* (В. Винниченко); *Геолог помітно конфузився і уникав розмов* (В. Владко).

КОНФУ́ЗІЯ, ї, *ж., заст.* Конфуз. [М а з е п а:] *Так, чулисьмо, — конфузія немала Там сталася* (Л. Старицька-Черняхівська); — *Не хотілося б мені відступати з чималою конфузією...* (П. Загребельний); *Вони жаліли мене. Вони думали, що я переживаю, що сталась така конфузія, як каже дід Салимон* (В. Нестайко).

КОНФУ́ЗЛИВИЙ, а, е. Який часто ніяковіє, бентежиться (у 2 знач.); соромливий. *Довгаль соромливо закутався по шию в покривало, повернувся й з несмілою конфузливою цікавістю глянув на неї* (В. Винниченко); — *Несміливий, кажете, конфузливий? А я знав його по фронту, по нічному бою на островах. І нічого конфузливого ми за ним тоді не помітили...* (О. Гончар).

КОНФУ́ЗЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **конфу́зливий.** *Поет, усміхаючись, спрямував погляд кудись мимо тебе, і нема зла на його обличчі, нема тої конфузливості та безпорадності, про які ти сьогодні так не до речі розбалакував...* (О. Гончар).

КОНФУ́ЗЛИВО. Присл. до **конфу́зливий.** *Музики, співаки й співачки .. кволо й конфузливо поспішали виконати свою частину програми й зразу ж виходили* (М. Івченко); — *Вибачте, ми без вас розпорядилися тут,* — *сказала Ганна Якимівна. Робочий дивився на неї з подивом, конфузливо посміхався і мовчав* (С. Воскрекасенко, пер. з тв. А. Чехова).

КОНФУ́ЗНИЙ, а, е. Стос. до конфузу. *Пан Каспрович — майстер марнослів'я і невпинного потоку конфузних калейдоскопічних фраз* (І. Франко); *Маковей не втримався, щоб не розповісти товаришам про свою конфузну пригоду* (О. Гончар); — *За кілька днів Різдво,* — *після конфузної паузи різко змінив тему Гельмут,* — *а там і сороковий рік прийде, як ти думаєш, що він нам принесе?* (В. Кожелянко).

КОНФУЦІА́НЕЦЬ, нця, *ч.* Послідовник учення Конфуція, конфуціанства. *Конфуціанці не тільки керували державою і суспільством, а й піклувалися про те, щоб конфуціанські норми й цінності стали загальновизнаними, перетворилися на символ "істинно китайського"* (з наук. літ.); *Стан споконвічної природності, незайманості, необробленості конфуціанці поціновують украй високо — як своєрід-*

ну незіпсованість (з наук.-попул. літ.); *Конфуціанці вірили в чесноту людини, її здатність узгоджувати свою поведінку з моральними принципами* (з навч. літ.).

КОНФУЦІА́НСТВО, а, *с.* Система морально-філософських поглядів, розроблена в V ст. до н. е. китайським мислителем Конфуцієм. *Витоки біосферології слід шукати серед учень китайських філософів (конфуціанство) та індійських жерців (брахманізм), що беруть початок у I тис. до н. е.* (з наук. літ.); *Конфуціанство не дуже високо оцінювало право, оскільки воно не відкриває шляху до духовного самовдосконалення* (з навч. літ.); *У конфуціанстві зобов'язання перед родиною (якщо не брати до уваги відданості імператорові) переважає всі інші* (із журн.).

КОНФУЦІА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до конфуціанця і конфуціанства. *Виокремлюють західну, слов'янську (православну), конфуціанську (китайську), ісламську, індуїстську, японську, латиноамериканську та африканську цивілізації* (з наук. літ.); *У конфуціанській теорії держави важливу роль відводять народу* (з навч. літ.); *Конфуціанська етика за своєю суттю не є релігійною. Ідеал конфуціанства — побудова гармонійного суспільства, в якому шанують старших за віком і посадою* (з газ.).

КО́НХА, и, *ж., архт.* Півкупол для перекриття півциліндричних частин будівлі. *У візантійських храмах склепіння бані та конхи оздоблювали мозаїками та фресками* (з наук. літ.); *У соборі було порожньо, луна кроків виривалась з темних переходів, билася в конхах, повторювалась у високих куполах, наповнила весь собор* (С. Скляренко); *На величезній увігнутій поверхні конхи головної абсиди — зображення Марії, що молиться за рід людський* (П. Загребельний); *Колись у куполі Михайлівського Золотоверхого собору в Києві розміщувалось зображення Пантократа в оточенні архангелів, у консі головного вівтаря — Богоматері* (із журн.).

КОНХІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до конхіології. *Для визначення видової належності молюсків використовують конхіологічний метод ідентифікації тварин* (з навч. літ.).

КОНХІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ зоології, який вивчає особливості будови мушель сучасних і вимерлих молюсків, плечоногих і т. ін. тварин; мушлезнавство. *Молюсків вивчає наука, що має назву малакологія, а їхні мушлі — конхіологія* (з наук.-попул. літ.).

КОНЦЕ́НТР, *ч.* 1. *род.* а, *перев. мн., мат.* Одне з кіл різної величини зі спільним центром. *Визначати радіуси концентрів; Креслити концентр.*

2. *род.* у, *біол.* Група організмів, пов'язана з центральним організмом — ядром консорції. *Більшість видів хребетних тварин пов'язані з сосною трофічними та топічними зв'язками. Перший концентр утворюють 13 їхніх видів* (з наук. літ.); *Запас фітомаси слугує базою консорції і забезпечує нормальне існування організмів першого концентру, який, у свою чергу, є основою життєдіяльності консортів другого концентру* (з навч. літ.).

3. *род.* у, *геол.* Велике геологічне утворення кільцевої, округлої або овальної форми в кам'яній оболонці Землі. *Зовнішні концентри часто зумовлені розсіяними зонами тріщин сколювання* (з наук. літ.); *Загальноприйнято поділяти концентри на тектонічні, магматичні та метаморфічні* (з наук.-попул. літ.).

4. *род.* у, *пед.* Ступінь навчання, який пов'язаний із попереднім єдністю змісту та відрізняється від нього більшою складністю та обсягом. *Інтегровані знання, уміння та навички об'єднано в концентри й співвіднесено з кінцевим результатом навчання інтегрованого курсу у вигляді освітньо-кваліфікаційних вимог* (з наук. літ.); *У 1917–1919 рр. в Україні семирічна школа поділялася на два концентри — нижчий із чотирирічним і вищий із трирічним курсом* (з наук.-попул. літ.).

КОНЦЕНТРА́Т, у, *ч.* 1. Зневоднена суміш харчових продуктів і напівфабрикатів із доданими жирами, цукром, приправами та прянощами. *Харкевич сидів на своїй колоді і їв гречану кашу з концентрату* (С. Голованівський); *Кілька банок консервів, кілька пачок галет, концентратів, може, дві-три пляшки віскі й двадцятилітрова каністра з прісною водою — ото й усі припаси* (М. Білкун); *Ліна розім'яла пшоняний концентрат, висипала в окріп* (О. Бердник); // Вид продукції, в якій уміст основного компонента вищий, ніж у вихідній сировині. *Ефірна олія — це насамперед природний концентрат фітонцидів ефірноолійних рослин, які в рідинному стані містять значну частину летких фракцій* (з наук. літ.); *На станціях переливання крові одержують еритроцитарну масу, еритроцитарну завись, плазму крові, суху плазму, тромбоцитарний концентрат* (з навч. літ.); * Образно. *Гаряча піч, мало кисню, концентрат дратівливості, що виливається у безпідставну ненависть і почуття образи* (І. Карпа).

2. Корм для худоби, що містить багато поживних речовин (зерно, висівки і т. ін.). *До продуктів біотехнології належать штами мікроорганізмів, а також білково-вітамінні концентрати, кормові дріжджі, кормові білки і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Найбажаніишми кормами в дні перед отеленням є сіно й пійло з послаблювальних концентратів (висівки, дерть вівсяна)* (з навч. літ.); *Концентрати включають у раціон худоби лише в разі дефіциту поживних речовин в об'ємистих кормах* (з навч. літ.).

3. *гірн.* Руда, збагачена високим умістом металу спеціальним обробленням. *В Україні освоєно 35 родовищ залізних руд, що дає можливість не лише розвивати власну чорну металургію, але й вивозити рудні концентрати в інші країни* (з наук. літ.); *Брикетування використовують під час термомеханічного перероблення дрібних слабкоструктурних руд, концентратів та відходів виробництва* (з наук.-попул. літ.); *На гірничозбагачувальних комбінатах із добутої руди отримують концентрат* (із журн.).

КОНЦЕНТРА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **концентра́т** 1, 2. *Беручи в долоню порцію чорної концентратної гречки, я бачу інше — бачу, як біліли нам чугуївські гречки, коли ми відправлялись на фронт* (О. Гончар); *Концентратні комбікорми — це суміші різних сухих подрібнених зернових кормів з добавками мінеральних речовин, вітамінів, антибіотиків та інших біологічно активних речовин* (з навч. літ.).

КОНЦЕНТРА́ТОР, а, *ч.* 1. Пристрій, за допомогою якого концентрують енергію, інформацію і т. ін. *Для досягнення необхідного рівня надійності пропонується підключати робочі станції комп'ютерних мереж одночасно до кількох концентраторів* (з наук. літ.); *У будинку, що підключається до Інтернету, встановлюють концентратор трафіку* (з наук.-попул. літ.); *Стаціонарні концентратори збирають інформацію і зі встановленою циклічністю передають її мережею Інтернет або мережею мобільного зв'язку до диспетчерського комп'ютера* (із журн.).

2. Те, що концентрує (у 1 знач.) що-небудь. *Під час експлуатації автомобіля в умовах порохових бур до радіатора потрапляють великі частинки пороху, які є концентраторами забруднень* (з наук.-техн. літ.); *Береза є звичним концентратором мангану, тобто поглинає й накопичує цей елемент у значній кількості незалежно від умов оточення* (з навч. літ.).

3. *інформ.* Мережевий прилад, признач. для об'єднання приладів мережі в сегменти. *Основний принцип роботи концентратора полягає в трансляції пакетів, що надходять на один із його портів, на всі інші порти* (з навч. літ.); *Концентратор об'єднав окремі робочі місця в робочу групу в складі локальної мережі* (із журн.).

4. Апарат для отримання чистого кисню високої концентрації зі звичайного атмосферного повітря. *Кисневий концентратор використовують при кисневій терапії: пацієнту подають кисень у більш високій концентрації, ніж в атмосферному повітрі* (з навч. літ.).

КОНЦЕНТРАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до концентрації. *Після медикаментозного, хірургічного або комбінованого лікування поліпшуються концентраційна й видільна функції печінки та концентраційна — жовчного міхура* (з наук. літ.); *Дифузія водню в металах є спрямованою міграцією його атомів у неоднорідних концентраційних, температурних, пружних та інших полях* (з навч. літ.).

△ **Концентраційний та́бір** *див.* **та́бір.**

КОНЦЕНТРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *тільки одн.* Дія за знач. **концентрува́ти** 1 та дія і стан за знач. **концентрува́тися** 1; зосередження (у 1 знач.). *Минулі доби воєн, революцій, доби струсів, нищення й розпорошування вікових надбань загартували наступників, викликали протилежну страшну енергію збирання, скупчування, концентрації* (В. Винниченко); *Обмін думками на відстані потребував значних зусиль і цілковитої концентрації уваги* (О. Авраменко); *Значну роль у визначенні основних тенденцій розвитку сфери малого підприємництва відіграє чинник інноваційно-інвестиційної політики, процес концентрації виробництва* (з наук. літ.); *Логічне мислення, здатність до концентрації, готовність та вміння навчатися стають тим базисом, який очікують від випускників навчальних закладів роботодавці в усьому світі* (з наук.-попул. літ.).

2. *хім.* Ступінь насиченості чим-небудь, густини якогось розчину. *У підземних водах низької мінералізації концентрація брому в порових розчинах невисока* (з наук. літ.); *Павло ще збільшив концентрацію кислоти в активаторі, знизив до межі напругу струму* (М. Дашкієв); *Концентрація кисню через високу вологу різко впала* (Любко Дереш).

3. *гірн.* Збагачення корисних копалин виділенням найпридатнішого складника для подальшого оброблення. *Відсаджування застосовують для концентрації руд чорних металів* (з наук.-техн. літ.); *Державний інститут мінеральних ресурсів України вивчає проблеми концентрації руд благородних металів та алмазів, проводить еколого-геологічні дослідження* (із журн.).

КОНЦЕНТРИ́ЗМ, у, *ч., пед.* У навчанні — система викладання, за якою ті самі питання або розділи програми вивчають кілька разів, причому кожного наступного разу глибше й ширше. *Подальше вдосконалення освітніх програм і методів навчання приводить до зменшення концентризму в навчанні* (з наук. літ.).

КОНЦЕНТРИ́ЧНИЙ, а, е. 1. *спец.* Який має спільний центр; протилежне е к с ц е н т р и ч н и й. *Кільця планети — система плоских концентричних утворень із пилу й льоду, що обертається навколо планети в екваторіальній площині* (з наук. літ.); *Над сонцем синя баня неба, поділена на концентричні кольорові кола* (І. Багряний); *Неправильної форми концентричні кола на озері, нанесені на ту карту, свідчили про те, що озеро глибшає чи не відразу, наче провалля* (В. Владко); *З-за шахти "КІМ" підводився круглий місяць, облямований світлими концентричними колами* (О. Гуреїв); * Образно. *Ще й ще постаті — концентричними кільцями оточують матір-дівчину, що породила їх в муках творчого змагання* (О. Бердник).

2. *пед.* Стос. до концентризму. *Концентрична система викладання.*

КОНЦЕНТРИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **концентри́чний.** *Навіть незначні відхилення від концентричності внутрішньої та зовнішньої обмежувальних циліндричних поверхонь зумовлюють появу коливань у кругових кільцях* (з наук. літ.); *Концентричність виступає як властивість навчального процесу, яка функціонує для взаємозбагачення, взаємодоповнення з іншим його аспектом — циклічністю* (з наук. літ.).

КОНЦЕНТРИ́ЧНО, *спец.* Присл. до **концентри́чний** 1. *Досить поширеними на гончарній кераміці черняхівської культури є сюжети, виконані фігурними штампами: зіркові розетки, концентрично вписані одне в одне циркульні кола* (з наук. літ.); *Основний елемент пальника — дві концентрично розміщені труби* (з навч. літ.).

КОНЦЕНТРО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **концентрува́ти.** *Я фізично відчуваю .. концентровану могутність людського духу* (О. Бердник); // **концентро́вано,** *безос. пред. Драматургію опери "Алеко" Сергія Рахманінова концентровано, життя героїв подано в нерозривному зв'язку з навколишньою природою* (з наук.-попул. літ.); *У вірші Івана Франка "Беркут" концентровано всю ненависть до хижацтва тиранів* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм., перен.* Зосереджений на кому-, чому-небудь, спрямований на когось, щось. *Він .. тлів і чадів від концентрованої, роз'їдаючої ненависті...* (І. Волошин); *Хмельницький проводив лінію активного, рішучого наступу і концентрованого удару, що вирішило долю битв на користь повстанців під Корсунем, Пилявцями, Збаражем і Зборовом* (О. Апанович).

3. *у знач. прикм.* Який містить багато цінних поживних речовин. — *Це — знаменитий лік на запалені очі! Помагає дивовижно! — А, виходить, то — концентрований сік з гарбуза? — вже до самого Бертольда звернувся Цірінус* (Н. Королева); *Трудівники щороку закладають міцну кормову базу для худоби, завжди мають удосталь сіна, силосу, зеленої маси, концентрованих кормів* (з газ.).

4. *у знач. прикм., хім.* Який відзначається високою концентрацією (у 2 знач.). *Якщо водний баланс не відновлюється, виникає дегідратація; кров при цьому стає більш концентрованою* (з наук. літ.); *Срібло розчиняється лише в таких кислотах, які є сильними окисниками (азотна кислота, гаряча концентрована сірчана кислота та ін.)* (з наук. літ.); *Не можна застосовувати концентровану оцтову кислоту в нерозбавленому вигляді* (з наук.-попул. літ.); *Досліди з*

амоніаком і його концентрованим розчином необхідно проводити у витяжній шафі й дуже обережно (з навч. літ.).

5. *у знач. прикм., гірн.* Який зазнав концентрації (у 3 знач.); збагачений (про корисні копалини). *Концентрована мідь має достатньо високу стійкість до корозії* (з наук. літ.); *Концентровану сировину отримують шляхом її збагачення* (з навч. літ.); *Залізницею в Україну або з України переміщують концентровану руду, лісоматеріали, сталеплавильну продукцію* (з газ.).

КОНЦЕНТРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **концентро́ваний** 1, 2. *Лаконічність повинна бути пов'язана з конкретністю, а конкретність — це своєрідна концентрованість інформації* (з навч. літ.); *Мистецтво театру, засноване на умовній концентрованості дії і часу — важке для сприйняття нерозвиненою свідомістю* (із журн.); *Організаційне рішення розповсюджується на різноманітні організаційні зв'язки, унаслідок чого управлінський вплив на організацію та її зовнішнє середовище починає характеризуватися упорядкованістю, цілеспрямованістю, оформленістю, концентрованістю* (з наук. літ.).

КОНЦЕНТРО́ВАНО. Присл. до **концентро́ваний** 1. *Концепція мистецтва Василя Стефаника звернена на індивідуальність. Він зондує причину, концентровано аналізує наслідки процесу буття* (з наук. літ.); *Експериментально перевірена дидактична модель концентровано визначає педагогічні дії, що відповідають психолого-педагогічним особливостям навчання дорослої людини* (з навч. літ.).

КОНЦЕНТРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **концентрува́ти** і **концентрува́тися.** *В планах начальства були бронетранспортери на вулицях, патрульні машини спеціальної секретної поліції, великі підземелля для концентрування населення* (Любко Дереш); *Висока щільність населення потребує інтенсивного виробництва, а отже, концентрування виробництва та споживання енергії* (з наук. літ.); *Як відомо, платина — один із найдорожчих металів, тож її збір і концентрування з технологічних відходів економічно вигідні* (з наук.-попул. літ.).

КОНЦЕНТРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *що.* Збирати, скупчувати, зосереджувати що-небудь в одному місці. *Двигуни кожної машини працювали майже безшумно, але відлуння концентрувало в собі всі звуки* (М. Дашкієв); *На Поліссі внаслідок великомасштабної осушувальної меліорації в минулі десятиліття було завдано значної шкоди природним територіям, які концентрують багатство флори й фауни* (з наук. літ.); // *що, на чому, перен.* Зосереджувати на чому-небудь, спрямовувати на щось. *Ханчук зітхнув, провів рукою по голові, ніби концентруючи думки* (Олесь Досвітній); *Щоб не думати про Любу.., я намагався концентрувати увагу на пунктах свого плану* (С. Андрухович); *Україна має концентрувати свої зовнішньополітичні зусилля на створенні й розбудові надійних міжнародних механізмів безпеки* (з наук. літ.).

2. *що.* Насичувати, згущувати який-небудь розчин, видаляючи з нього частину рідини, розчинника і т. ін. *У технології перероблення використовують плівкові процеси: молоко та соки концентрують у тонкій плівці* (з наук.-попул. літ.); *Дифузійний фруктовий сік концентрують, а потім відновлюють* (з навч. літ.).

3. *що, гірн.* Збагачувати корисні копалини для подальшого оброблення. *Сьогодні у світі понад 90 % залізних руд, що відправляють у доменну плавку, концентрують* (з наук.-техн. літ.); *У 1990-х рр. Японія почала концентрувати уран* (з наук.-попул. літ.).

КОНЦЕНТРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Збиратися, скупчуватися, зосереджуватися в одному місці. [К р и ш т о ф:] *Дрібна продукція пережила свій вік — капітал концентрується* (І. Франко); *"Тут працюють без скарг", — прочитав я гасло-кредо. І відчув, як уся моя нервова система концентрується в кулаці* (А. Крижанівський); *У зв'язку з повільним, але постійним поширенням пустелі на прикордонні райони населення Єгипту часів палеоліту почало концентруватися вздовж родючих берегів Нілу* (з навч. літ.); // *перен.* Зосереджуватися на чому-небудь. *Офіцери скерували свої сили проти заводу, бо там концентрувалася воля до боротьби* (Ю. Яновський); *За що я себе поважаю, а часом навіть люблю, так це за здатність максимально концентруватися в саме абсолютно безнадійних ситуаціях* (В. Бабляк).

2. *тільки 3 ос.* Ставати густішим, згущуватися (про рідину). *Слиз в окремих клітинах концентрується над їхніми ядрами* (з наук. літ.); *У жовчному міхурі жовч концентрується, стає темною, в'язкість її збільшується* (з навч. літ.).

3. *тільки 3 ос., гірн.* Збагачуватися (про корисні копалини). *Уранові мінерали концентруються у дрібних фракціях, їхнє відносне збагачення збільшується в 5–6 разів* (з наук. літ.).

4. Пас. до **концентрува́ти** 1. *У висновках до дисертаційної роботи концентруються основні наукові положення, підсумовуються результати проведеного дослідження на теоретичному та практичному рівнях* (з наук. літ.); *Ресурси концентруються на рахунках компаній і банків у максимально сприятливих і політично стабільних юрисдикціях* (з навч. літ.).

КОНЦЕ́ПТ, *ч.* 1. *род.* у, *книжн.* Загальне поняття, узагальнення (у 2 знач.). *Концепти є когнітивними структурами, що виступають посередниками між мовною та позамовною реальністю твору, а вивчення їхнього вживання та значення надає ключ до розуміння головної мети художніх творів* (з наук. літ.); *Методика вивчення ціннісних домінант у мові базується на понятті "концепт"* (з навч. літ.); *У художньому світі Лесі Українки Україна постає образом-концептом, наділеним багатовимірним значенням* (із журн.).

2. *род.* у, *зах.* Думка, ідея, вигадка. — *Значить, я арештований? — запитав я. — Арештований! — скрикнув він, немов переполошений. — Що се знов за концепт!* (І. Франко); *Часом добрі концепти так несподівано приходять у голову. Коби ж я подумав о тім раніше* (Г. Хоткевич); — *Така мудра жінка, а іншого концепту в своїй голові не має. Аж дивно* (Б. Лепкий).

3. *род.* а, *спец.* Те саме, що **конце́пт-кар.** *Компанія розробила тримісний концепт у двох версіях — з бензиновим та електричним двигунами* (з газ.); *Автоконцерн презентував на виставці концепт автомобіля* (з Інтернету).

КОНЦЕПТИ́ЗМ, у, *ч.* Літературний стиль, для якого характерні гра слів, витончені асоціації, неочікувані порівняння, афористичність і т. ін. *Як і гонгоризм, концептизм*

став наслідком кризи ренесансного мистецтва Іспанії й формування літератури бароко (з наук.-попул. літ.); *Концептизм виник в Іспанії в XVII ст.* (з навч. літ.).

КОНЦЕ́ПТ-КАР, а, *ч., спец.* Прототип майбутнього автомобіля, признач. для демонстрування нового стилю, дизайну та технології. *Концепт-кари створюють для відпрацювання дизайнерських і технічних рішень* (з наук.-попул. літ.); *Нікому раніше не відома швейцарська компанія створила безпілотний концепт-кар із найсучаснішою технікою і функціональним дизайном* (із журн.).

КОНЦЕ́ПТНИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **конце́пт** 1. *Щоб виявити концептний план сновидіння, слід розшифрувати структуру сну* (з наук. літ.); *Концептний аналіз полягає в тому, щоб визначити всю парадигму культурно значущих концептів письменника й окреслити їхню концептосферу* (з наук. літ.).

КОНЦЕПТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до концептографії. *Концептографічний опис мови.*

КОНЦЕПТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Розділ когнітивної лінгвістики, що вивчає систематизований опис концептосфери мови. *У межах нового лексикографічного напряму — концептографії — ураховують граматичну репрезентацію найважливіших для певної мовної культури концептів* (з наук. літ.).

КОНЦЕПТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до концептології. *Антропоцентрична парадигма лінгвістичного дослідження одним зі способів вивчення вербалізованих ментальних структур проголошує концептологічний* (з наук. літ.); *Концептологічне вивчення роману Ф. Кафки "Замок" виявляє в ньому два основні концепти, що розвиваються паралельно, — підпорядкованість і керування* (з наук. літ.).

КОНЦЕПТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Окремий напрям у лінгвокультурології, що вивчає концепти як культурні константи, їхній зміст, а також взаємовідношення концептів у межах концептосфери — національної, художньої або індивідуальної. *Предметом дослідження концептології є етнічний менталітет носіїв певних природних мов, зокрема сукупність групових поведінкових і когнітивних стереотипів* (з наук. літ.); // *збірн.* Сукупність концептів окремої концептосфери. *Серед багатьох концептуальних досліджень, які помітно активізувались останнім часом, особливе місце посідають студії з концептології сакральних текстів, насамперед Біблії* (з наук. літ.).

КОНЦЕПТОСФЕ́РА, и, *ж., лінгв.* Сукупність концептів, пов'язаних зі знанням і культурним досвідом людей. *Концепт є багатовимірним смисловим утворенням, детермінованим моделюванням таких концептосфер, як складна структурна одиниця з великим набором вербалізаторів, організованих в асоціативно-семантичний простір* (з наук. літ.).

КОНЦЕПТУАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *книжн.* Дія за знач. **концептуалізува́ти** і **концептуалізува́тися.** *У другій половині XVII ст. в Україні з'являються праці "історичного стилю", в яких домінують літописні традиції. Ці праці характеризуються певним ступенем концептуалізації історичних подій, спробами узагальнення історичних фактів* (з наук. літ.).

2. *лінгв.* Процес пізнавальної діяльності людини, орієнтований на осмислення вхідної інформації. *Мовна концептуалізація здійснюється як сукупність прийомів семантичного представлення плану вираження лексичних одиниць* (з наук. літ.); *Концептуалізація включає як нові концепції (тобто нові концепти), так і концепти зафіксовані (уже наявні в ментальному лексиконі)* (з наук. літ.); *Мовна картина світу — це концептуалізація світу, відбита в мові* (з наук.-попул. літ.).

КОНЦЕПТУАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Філософська теорія в середньовічному номіналізмі, представники якого доводили, що загальні поняття не існують поза розумом суб'єкта, а є особливими формами пізнання дійсності. *Концептуалізм є синтезом емпіризму та раціоналізму* (з наук.-попул. літ.); *Концептуалізм близький до Арістотеля, для якого ідеї є формами матеріальних речей і людського мислення* (з наук.-попул. літ.); *Концептуалізм відстоює ідею самостійного існування загальних понять завдяки людському розуму* (з навч. літ.).

2. Напрям у літературі та мистецтві XX ст., який визнає наявність у творах абстрактних, алогічних, абсурдних за формою художніх ідей, змістів. *Концептуалізм як мистецький рух постмодернізму виник наприкінці 1960-х років під впливом дадаїстів, майстрів поп-арту та мінімального мистецтва* (з наук.-попул. літ.); *Шедеврами світового концептуалізму вважаються пізні новели Х. Л. Борхеса, романи Х. Кортасара* (із журн.).

КОНЦЕПТУАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е, *книжн.* Дієпр. пас. до **концептуалізува́ти.** *Предмет феноменології концептуалізований, тобто розгорнутий у поняття* (з наук. літ.); *У працях Дж. Локка та Г. Лейбніца аспект субстанції концептуалізований у понятті сили або здатності* (з наук. літ.); // **концептуалізо́вано,** *безос. пред. Поняття "людська безпека" було вперше концептуалізовано в Доповіді Програми розвитку ООН 1994 р., яка виділила сім основних елементів людської безпеки* (з наук. літ.).

КОНЦЕПТУАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **КОНЦЕПТУАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що, книжн.* Визначати концепт (у 1 знач.); виробляти концепцію (у 1 знач.) чого-небудь. *Людина наділена здатністю узагальнювати та концептуалізовувати факти, тим самим створюючи джерело мисленнєвої референтності (наприклад, пам'ять про прочитане, побачене)* (з навч. літ.); *Філософія релігії як наука намагається концептуалізувати релігію, її природу та функції, філософськи обґрунтувати уявлення про божества* (з наук.-попул. літ.); *Ефект ореолу в масовій комунікації можна концептуалізувати як тип зв'язків із громадськістю* (із журн.).

КОНЦЕПТУАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **КОНЦЕПТУАЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док., книжн.* 1. Ставати визначеним щодо концепту (у 1 знач.). *Поширюючись у тексті, ономасіологічне узгодження може набувати глобального характеру, концептуалізуватися, ставати основою формування образів, типів та характерною рисою авторської чи персональної мовної особистості, сприяти ефективності дискурсу* (з наук. літ.); *Фундаментальне значення має той факт, що знання, аби бути переданим іншій людині, має концептуалізуватися в мовні форми* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **концептуалізо́вувати, концептуалізува́ти.** *На зламі XX–XXI ст. проблема наслідків козацьких походів на Туреччину й Крим плідно концептуалізовувалася українськими вченими-істориками* (з наук. літ.).

КОНЦЕПТУАЛІЗУВА́ТИ *див.* **концептуалізо́вувати.**

КОНЦЕПТУАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **концептуалізо́вуватися.**

КОНЦЕПТУАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник концептуалізму. *Ще в 1960-ті роки талант Я. Дашкевича як історика-концептуаліста, систематизатора й аналітика був оцінений архівістом І. Бутичем* (з наук. літ.); *Концептуалісти ставлять своїм завданням перехід мистецтва від виконання художніх творів до вільних від матеріального втілення художніх ідей* (з наук.-попул. літ.).

КОНЦЕПТУАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до концептуаліста і концептуалізму; пов'язаний із концептуалізмом. *Концептуалістський етап розвитку епістемології привів до акцентів на відмінностях чоловічого та жіночого в соціокультурі, зафіксував їхню нерівність* (з наук. літ.); *Поетична збірка ввібрала в себе концептуалістський досвід вісімдесятих, але крізь призму світобачення дев'яностих* (із журн.).

КОНЦЕПТУА́ЛЬНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до концепції і концепту (у 1 знач.). *Концептуальні ідеї В. Вернадського про ноосферу знайшли своє відображення в його монографії "Наукова думка як планетне явище"* (з наук. літ.); *О. О. Потебня розробив такі концептуальні гіпотези, які до цього часу істотно впливають на розвиток світової філологічної думки* (з наук.-попул. літ.); *Добровільний вибір як основа природної гармонії середовища й індивідуума осмислюється В. Винниченком у п'єсі "Великий Молох", де проблема збереження особистісного "я" від "ми" маси стає концептуальною* (з навч. літ.); *Інтерес Д. Павличка до жанру сонета знайшов свій концептуальний вияв у поетичній творчості, перекладацтві, науковій праці* (із журн.); // Який має серйозну самостійну концепцію, ґрунтується на ній. *Концептуальна програма розвитку Академії наук України.*

△ **Концептуа́льна моде́ль** *див.* **моде́ль.**

КОНЦЕПТУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **концептуа́льний.** *Особливістю романо-германського права є його виразна доктринальність та концептуальність* (з наук. літ.); *Твори епохи просвітницького класицизму характеризуються концептуальністю, вони глибоко філософські* (з наук.-попул. літ.); *Політична система К. Меттерніха не відрізнялася особливою концептуальністю: вона була продиктована перш за все інтересами моменту* (з навч. літ.).

КОНЦЕПТУА́ЛЬНО, *книжн.* Присл. до **концептуа́льний.** *Уже на початку XX ст. М. Грушевський концептуально сформулював доктрину національно-територіальної децентралізації Росії і створення культурно-національних автономій, у тому числі України* (з навч. літ.); *Суспільство відчуває потребу в альтернативній, концептуально новій для більшості населення системі знань про демократичний політичний устрій* (із журн.).

КОНЦЕ́ПЦІЯ, ї, *ж.* 1. Система доказів певного положення, сукупність поглядів на те чи інше явище. *Ми серйозно засперечалися .. І, мабуть, в запалі десь якимсь словом чи й цілою концепцією зачепив гонор друга* (Іван Ле); *Настала пора відкинути відчужені концепції буття і обняти зоряний простір власної душі* (О. Бердник); *Усвідомлення місця людини у складній системі "природа" знайшло своє відображення в сучасній концепції екології людини* (з наук.-попул. літ.).

2. Загальний задум, основна думка художнього твору, проекту і т. ін. *Основну ідею .. соціально-політичної й мирної концепції .. я виклав у загальних рисах у попередній моїй праці, що вийшла під заголовком "Нова заповідь"* (В. Винниченко); *Важливу роль в ідейній концепції повісті "Довбуш" відіграє образ Михайла, такий незвичний серед гуцульського типажу Г. Хоткевича* (з наук. літ.); *Концепція твору, як правило, спирається на відкриту автором цілісну модель світу* (з навч. літ.); *За концепцією вірша "Сигла" Василя Герасим'юка, земне начало є передумовою, передосновою небесних поРухів, усе земне потенційно сповнене небесної ваготи* (із журн.).

КОНЦЕ́РН, у, *ч.* Статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на основі їхньої фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного й виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. *Його* [Грубера] *запрошує до Європи найбільший концерн хімічної промисловості* (Д. Бузько); *Якщо концерн запрошує з Європи німця, то тільки обдарованого і на керівну посаду* (М. Дашкієв); *По плечу міг поплескати* [Ізотоп], *але для пікніків, для прогулянок на яхтах у нього було інше товариство — директори концернів, власники уранових копалень...* (О. Гончар); *Концерн .. витратив на дослідження* [формули] *понад тридцять мільярдів* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Основною перевагою концерну є концентрація фінансових та інших ресурсів* (з навч. літ.).

КОНЦЕ́РТ, у, *ч.* 1. Прилюдне виконання музичних творів, балетних, естрадних і т. ін. номерів за певною програмою. — *Я буду давати концерти на фортепіані* [фортепіано], *як правдива артистка* (І. Нечуй-Левицький); [М и л е в с ь к и й:] *Дозвольте провести вас на концерт і бути там вашим сусідом* (Леся Українка); *Концерт ще не починався. Всі товклися в коридорах* (В. Нестайко); *Вечорами ми частенько ходимо втрьох на симфонічні концерти* (І. Жиленко); *Вона приходила на його концерти, сідала в порожньому ряду й пильно вдивлялася в нього* (Ю. Винничук); * Образно. *Ще сонце не зійшло, а вже пташиня Гучний концерт за вікнами вчиняє* (Л. Дмитерко).

2. Великий музичний твір для одного інструмента, що виконують у супроводі оркестру. *Паузу заповнили Третім концертом для скрипки Паганіні* (Л. Костенко); — *Я забрав останній концерт Майка Олфілда. Послухаємо?* (Ю. Андрухович); *Перші згадки про жанр концерту датують початком XVI ст.* (з наук.-попул. літ.); *Визначні шедеври в жанрі хорового концерту XVIII ст. належать М. Березовському, Д. Бортнянському, А. Веделю* (з навч. літ.).

(1) А́вторський (тво́рчий) конце́рт (ве́чір) — концерт (вечір), присвячений творчості діяча культури, мистецтва, в якому бере участь сам автор. — *Післязавтра в клубі оборонців відбудеться мій творчий вечір* (Б. Антоненко-Давидович); *Прислали .. запрошення на чийсь .. авторський вечір* (О. Забужко); *Авторський концерт композитора Я. Степового. У програмі композиція "Місяць ясненький" на слова Лесі Українки* (з мемуарної літ.).

◊ **Дава́ти / да́ти конце́рти (конце́рт)** *див.* **дава́ти; (2) Жа́б'ячий конце́рт** — кумкання багатьох жаб одночасно. *Після зими уперше на ставку Був жаб'ячий концерт* (Л. Дмитерко); *Обіцяно було казкове електричне місто над Дніпром, життя культурне та веселе, а замість того — годуй плавневих комарів та слухай щовечора жаб'ячі концерти* (О. Гончар); **(3) Котя́чий конце́рт** — безладні співи, музика. *У вуличних збіговищах .. та котячих концертах* [Калинович] *участі не брав* (І. Франко).

КОНЦЕРТА́НТ, а, *ч.* Артист, що дає концерт або бере в ньому участь. *Перед нами з'явився не відсторонений академічний концертант, який повчально виконує сувору класику, а живий оперний персонаж зі своїми пристрастями й слабкостями* (з газ.); * У порівн. *Пан Амбрози усміхався, як концертант, що готовиться до сольного виступу* (Г. Хоткевич).

КОНЦЕРТА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **концерта́нт.** *Віртуозна концертантка.*

КОНЦЕРТИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **концерти́но** 1. *Концертина має хроматичний звукоряд, без готових акордів* (з наук.-попул. літ.); *Винайшов концертину Чарльз Вітстон у Лондоні 1829 року* (з навч. літ.).

КОНЦЕРТИ́НО, *невідм., с.* 1. Язичковий пневматичний музичний інструмент у формі шестигранної гармонії *(див.* **гармо́нія**[2]*).* *Іноді ввечері в суботу, охоплений неймовірною тугою, я чув за вікнами спальні веселі звуки концертино, вигуки хлопців, хихотіння дівчат* (з мемуарної літ.).

2. Менший за обсягом і складністю віртуозний музичний концерт (у 2 знач.). *Український композитор Жанна Колодуб — автор концертино "Зникаючі образи"* (з наук.-попул. літ.).

КОНЦЕРТМЕ́ЙСТЕР, а, *ч.* 1. Той, хто керує групою виконавців в оркестрі (перший скрипаль, альтист і т. ін.). *В обов'язки концертмейстера входить перевірка правильності налаштування всіх інструментів оркестру* (з навч. літ.); *Концертмейстер першим виходить на сцену, ведучи за собою весь колектив* (з газ.).

2. Музикант, який виконує соло в симфонічному або оперному оркестрі. *Марія грала стоячи .. Але від того звуки не стали слабішими .. Була в них пристрасть, і гнів,.. і кохання, яких не звідував жоден концертмейстер світу* (Ю. Бедзик); *Під час концертів концертмейстер виконує сольну партію, якщо така є у творі* (із журн.).

3. Піаніст, який допомагає співакам розучувати партії та акомпанує їм під час концертів. *У музичних навчальних закладах у концертмейстерських класах студенти навчаються мистецтва акомпанементу й після складання іспиту отримують кваліфікацію концертмейстера* (із журн.); *Концертмейстер бере участь у записі концертних номерів, виконує нові музичні твори* (з газ.).

КОНЦЕРТМЕ́ЙСТЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **концертме́йстер.** *Богдан Дрималик, український піаніст, фольклорист, композитор, мав високий концертмейстерський рівень* (з наук.-попул. літ.).

КОНЦЕ́РТНИЙ, а, е. Прикм. до **конце́рт.** *Вже через місяць після першого виступу концертна програма групи стала доволі насиченою* (Н. Сняданко); — *Ваш концертний номер чути аж на площі* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); * У порівн. *Немов концертна яма — кочегарка. Ти — диригент* (В. Стус); // Признач. для концертів. *Виступали* [аматори] *на концертній естраді* (І. Франко); *От до концертної ми вирушили зали* (М. Рильський); *Переодягнена в чорне концертне вбрання.., вона зберегла загальну стриманість камерного стилю* (В. Домонтович); *Тут були найкращі ресторації. Концертні зали, крамниці, перукарні, фотосалони...* (Г. Вдовиченко).

Конце́ртний роя́ль *див.* **роя́ль.**

КОНЦЕРТО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **конце́ртний.** — *Я й забув спитатися в вас, — казав він, — як вам подобалася концертова музика?* (О. Кобилянська); *От вона і в концертовій залі, зала невеличка, та людей чимало* (Леся Українка); *Після цієї зустрічі всі присутні перейшли до великої, заповненої людьми концертової зали* (О. Шугай); // Пов'язаний із концертом; святковий. *Вже чувся там* [у залі] *настрій концертовий* (П. Тичина).

КОНЦЕРТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **концертува́ти.** *Французький королівський двір XVII століття був осередком концертування віртуозів-інструменталістів* (з наук. літ.); *Угорський композитор, піаніст і музикознавець-фольклорист Бела Барток поєднував педагогічну діяльність із концертуванням і вивченням селянського фольклору* (з навч. літ.).

КОНЦЕРТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Давати концерти; виступати на концертах (у 1 знач.). — *Вечорами концертуємо з Манею* (О. Кобилянська); *Поряд у вагоні зародок української опери до Києва вертає. Артисти М. І. Литвиненко-Вольгемут, Микиша й Луб'янцов. Концертувати їздили! Демонстрували в столиці українську пісню* (Остап Вишня); *Вона обіцяла концертувати восени в Харкові* (В. Домонтович); *Зноско-Конче-Засипальський склав для арфи ліричний шедевр, який виконує тільки в день янгола своєї колишньої нареченої, коли в той день концертує* (Валерій Шевчук).

КОНЦЕСІЄДА́ВЕЦЬ, вця, *ч., юр.* Орган виконавчої влади чи відповідний орган місцевого самоврядування, уповноважений на укладення концесійного договору. *Концесієдавець зобов'язаний передати концесіонеру об'єкт концесії у строки, передбачені договором* (з мови документів); *У разі припинення концесійного договору концесієдавець не відшкодовує концесіонерові вартість збудованих об'єктів* (з газ.).

КОНЦЕСІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **конце́сія.** *Сфери господарювання, в яких дозволяється концесійна діяльність, визначаються законом* (з навч. літ.); *Комаха був такий же, як і кожний ліпший, носив .. строкатий в'язаний рудувато-брунатного кольору жилет концесійної фірми "Бернгард Альтман", Відень–Москва* (В. Домонтович).

КОНЦЕСІОНЕ́Р, а, *ч.* Той, хто володіє концесією (у 2 знач.). *Для здійснення концесійної діяльності концесіонеру надають в оренду земельні ділянки* (з мови документів); *Закон визначає, що концесіонером може стати будь-яка компанія — українська, іноземна чи зі спільним капіталом* (з газ.).

КОНЦЕСІОНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **концесіоне́р.** *Концесіонерський капітал.*

КОНЦЕ́СІЯ, ї, *ж.* 1. Договір, на основі якого уряд або місцеві органи самоврядування передають на певних умовах громадянам своєї країни, іноземцям або іншим державам право експлуатування лісів, надр, підприємств і т. ін. *Договір комерційної концесії передбачає використання комплексу наданих користувачеві прав, ділової репутації і комерційного досвіду правовласника* (з навч. літ.); *В селі були вже чотири шинки, і на п'ятий годі було дістати концесії* (І. Франко).

2. Підприємство, організоване на підставі такого договору. *Порадив ще мені купець знайти собі солідного напарника до концесії* (П. Козланюк); *Ще не загоїлася рана, як його примусили працювати на бавовниковій плантації англійської концесії* (Ф. Бурлака); *Створення концесій дасть змогу значно розширити коло як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів, увести в обіг акціонерний капітал, кошти населення* (з наук. літ.).

КОНЦЕ́СОР, а, *ч., юр.* Юридична чи приватна особа, яка бере в концесію державно-комунальне господарство. *Законодавство України дозволяє вибір концесора на аукціоні* (з мови документів).

КОНЦТА́БІР, бору, *ч.* Скорочення: концентраційний табір *(див.* **та́бір).** *Нелюдські катування витримав лише Марко Іваненко, якого було заслано на каторжні роботи до північного концтабору* (В. Винниченко); *То нічого, що людина сидить два роки без виклику. Не біда. З концтабором чи з кулею вона все одно не розминеться* (І. Багряний); *Одного дня через Київ проходила велика партія радянських полонених з Бориспільського концтабору* (Л. Смілянський); *Відправка політв'язнів до концтабору Берези Картузької була майже рівнозначною страті* (С. Чорнобривець); *У професора Ортеля сейфи, повні золота. Його есесівські родичі за час війни понавозили з концтаборів мішки вирваних золотих зубів і кольє зі смарагдами...* (Ю. Бедзик).

КОНЦТА́БІРНИЙ, а, е. Прикм. до **концта́бір.** *З того дня почалися наші концтабірні дні* (Ю. Збанацький); *Тому судитиметься подвиг на полі бою й золота весна Перемоги, а іншому концтабірна мученицька смерть* (О. Гончар); *Він з'являвся на концтабірнім плацу рівно десять хвилин на десяту* (П. Загребельний); *Кволіють діти на концтабірних харчах* (Є. Пашковський).

КОНЦТА́БІРНИК, а, *ч., розм.* В'язень концтабору. *Порт завалений паливом, що заготували концтабірники, їх там загинуло тисяч з двадцять серед болота* (В. Барка); *До мене з'явилися майор Михно і старший лейтенант Коляда. Були, як і всі наші люди тут, з учорашніх концтабірників, — страшна доля, яку годі збагнути таким благополучним людям, як я* (П. Загребельний).

КО́НЧЕ, *присл.* 1. Неодмінно, обов'язково. *Треба йому було конче когось при собі мати* (Марко Вовчок); *Цим літом ми вже конче побачимось в Криворівні* (М. Коцюбинський); *Сьогодні вони конче повинні були прибути на Січ* (З. Тулуб); *У Водяній башті випили по пиву; на Замковому мості висловили припущення, що комусь із них або й усім відразу може стати зле, але не конче* (С. Андрухович).

2. Дуже, вкрай. *Побоююсь тільки, чи доволі буде сонця в горах, а мені сонце конче потрібне і то сонце велике, гаряче, немилосердне навіть* (М. Коцюбинський); *Йому навіть аж руку засвербіло бажанням обвинути по-простому її стан .. Озирнувшись, він побачив, що нема для цього конче потрібних атрибутів: тихих верб понад ставом або вишневого саду* (Д. Бузько); *Мені треба було конче відверто поговорити з Павлюком* (Р. Андріяшик).

КОНЧИ́НА, и, *ж., уроч.* Те саме, що **смерть** 2. — *Люди добрі, — рече їм владика, — коли він* [отець Іван] *такий вам любий, то я не бороню йому стояти при престолові Божому й до кончини його віку* (Марко Вовчок); *У поезіях Лесі* [Українки] *до самої кончини її стрічаємо ми фольклорні елементи* (М. Рильський); [Я р о с л а в:] *І ось тепер з кончиною Мстислава В моїх руках вся Руськая держава Знов зібрана, єдина і міцна* (І. Кочерга); *Пригадується мені тиха кончина мого предка, що сталась улітку 1930 року під яблунею в садку* (О. Довженко); — *Ще-бо не суджено вмерти тобі й досягнути кончини. — Голос такий від богів, що живуть споконвіку, почув я* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КОНЬЯ́К, у́, *ч.* Міцний алкогольний напій, який виготовляють із виноградних вин, переганяючи їх і тривалий час витримуючи в дубових бочках. *Він сам поставив на стіл .. коньяк* (М. Коцюбинський); *Через хвилину Чиж сидів у кабінеті і просив чарку коньяку або чаю, бо й замерз, і намучився* (Л. Смілянський); *Коньяк затуманив йому голову* (Ю. Бедзик); *На вечерю ви замовили горілку і дивовижний коньяк* (Ю. Андрухович); *Назва "коньяк" походить від назви округи міста Коньяк у регіоні Пуату-Шаранта у Франції* (з наук.-попул. літ.).

КОНЬЯКО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **коньячний.** *Стиль життя Луї XIV та його двору у Версалі надихнув Жана Мартеля 1715 р. започаткувати коньякове виробництво* (із журн.); *У парламенті було зареєстровано законопроект про державну підтримку коньякової галузі України* (з газ.); // Вигот. із додаванням коньяку. *Для приготування коньякового сиропу до коньяку додають воду, желатин, цукрову пудру та лимонну кислоту* (з навч. літ.); *Косметологи для пом'якшення сухого волосся використовують коньякову маску* (із журн.); // Признач. для витримування чи зберігання коньяку. *Коньякова бочка.*

КОНЬЯ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **конья́к.** *Спирт коньячний і плодовий виготовляють на державних підприємствах, а також на інших підприємствах незалежно від форми власності* (з наук. літ.); *До кінця поточного року ставки акцизного збору на українську й молдавську коньячну продукцію буде зрівняно* (із журн.); *Це був справжній магістр астрології, а не який-небудь пройдисвіт, що бачив у своєму житті тільки п'ять зірочок, та й то на коньячній етикетці* (з газ.); // Признач. для виготовлення, зберігання, продажу коньяку. — *Що там веземо, ви вже і не цікавтеся, коньячні пляшки...* (Іван Ле); *Він тільки й встиг .. до Каховки на коньячний завод зганяти за бочкою коньяку* (А. Санченко); // Такий, у якому чути запах коньяку. *Іван Петрович покосився на другого — на шофера, густо обдавши його коньячним духом: — Чи це, може, ти?* (О. Гончар); *О четвертій ранку ти.., на всі боки видихаючи коньячне амбре, вилітаєш на вулицю* (Ю. Андрухович); *Важке дихання Алика, змішане з коньячними випарами, обдавало мені щоку* (А. Кокотюха); * Образно. *Захмелів землею дуб, Захмелів коньячним духом, Почорнівши од натуги, Золотавіє од дум* (В. Стус); // Кольору коньяку. *Вона загіпнотизувала обидвох своїми очима коньячного кольору, напором і чітким баченням того, що робитиме* (Г. Вдовиченко).

КОН'ЮГА́Т, а, *ч., хім.* Молекула, через яку зв'язуються дві інші різні молекули. *Спектроскопічними методами досліджено взаємодію синтезованих кон'югатів із нуклеїновими кислотами* (з наук. літ.); *Чим більша кількість гормону міститься в тестованій пробі, тим менше кон'югат зв'язуватиметься з антитілами* (з наук. літ.); *У клітинах печінки білірубін утворює водорозчинні кон'югати* (з навч. літ.).

КОН'ЮГА́ТИ, ів, *мн.* Клас зелених водоростей. *Кон'югати характеризуються особливим типом статевого процесу — кон'югацією* (з наук. літ.); *Кон'югати трапляються в прісних водоймах у бентосі на різному ґрунті* (з наук.-попул. літ.); *У кон'югатів немає зооспор* (з навч. літ.).

КОН'ЮГАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до кон'югації. *За допомогою ворсинок бактерія приєднується до клітини рослини, формуючи кон'югаційний місток, і за допомогою білка переносить комплекс ДНК у клітину рослини* (з наук. літ.).

КОН'ЮГА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Тип статевого процесу, характерний для бактерій, водоростей, інфузорій, деяких грибів. *У деяких одноклітинних і багатоклітинних існує форма статевого розмноження — кон'югація, особливістю якої є відсутність гамет* (з навч. літ.).

КОН'ЮНКТИ́В, а, *ч., лінгв.* Умовний спосіб дієслова. *У латині розрізняють три способи дієслова — індикатив, кон'юнктив та імператив* (з наук.-попул. літ.); *Кон'юнктив означає передбачувану, можливу, бажану, але не реальну, тобто не обов'язкову дію* (з навч. літ.).

КОН'ЮНКТИ́ВА, и, *ж., анат.* Слизова оболонка, що вкриває внутрішню поверхню повік і передню частину очного яблука. *Прогресуюча витрішкуватість може призвести до патологічних змін у кон'юнктиві та рогівці, а тому треба регулярно промивати очі, накладати на повіки мазі* (з наук.-попул. літ.); *У глибині очної порожнини кон'юнктива змінює свій напрямок і переходить на передню частину очного яблука* (з наук.-попул. літ.); *Розроблено техніку ін'єкцій препаратів безпосередньо під кон'юнктиву ока* (з газ.).

КОН'ЮНКТИВА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **кон'юнкти́ва.** *Кон'юнктивальний мішок — простір, обмежений двома частинами кон'юнктиви* (з наук. літ.); *Кон'юнктивальний перехід верхньої повіки розподіляє слізну рідину по рогівці* (з наук.-попул. літ.).

КОН'ЮНКТИВІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення кон'юнктиви. *Алергічний риніт часто поєднується з алергічним кон'юнктивітом* (з наук. літ.); *Встановлено, що кон'юнктивіт у собак та кішок зумовлений гіперплазією поверхневої слізної залози третьої повіки* (з наук. літ.); *Кон'юнктивіт є заразним і легко передається від однієї людини до іншої через безпосередній контакт* (з наук.-попул. літ.); *Сержант Касатонов мав хронічний кон'юнктивіт* (Т. Прохасько); *У народній медицині міцний охолоджений настій чорного чаю — добрий засіб для промивання очей при кон'юнктивітах* (з газ.).

КОН'ЮНКТИ́ВНИЙ, а, е, *лог.* Те саме, що **кон'юнкці́йний.** *Кон'юнктивна нормальна форма є основою для використання правила резолюції в логіці* (з наук. літ.); *Фраза "Я склала залік з логіки і судової медицини" — кон'юнктивне судження* (з наук.-попул. літ.).

КОН'ЮНКТИ́ВНО, *лог.* Присл. до **кон'юнкти́вний.** *Щоб записати логічну функцію, користуючись таблицею істинності в кон'юнктивній нормальній формі, необхідно об'єднати логічні суми кон'юнктивно* (з навч. літ.).

КОН'ЮНКТУ́РА, и, *ж.* 1. Сукупність певних умов, збіг обставин, стан речей, здатних впливати на вирішення якої-небудь справи, розв'язання якогось питання і т. ін. *За п'ять хвилин роз'їжджаються нечисленні пасажири, порожніє вокзал, і тепер кон'юнктура міняється. Кілька порожніх візників завзято сперечаються між собою, .. врешті найближчий везе мене за вісімдесят копійок* (Б. Антоненко-Давидович); *Кон'юнктура стала такою, що за один день можна було заробити на півроку спокійного життя* (Ирина Вільде); * Образно. *Я дуже тонко вловлюю настрій, атмосферу в товаристві, навіть "кон'юнктуру атмосфери", й тоді можу розвеселити товариство до знемоги* (Ю. Мушкетик).

2. *екон.* Сукупність ознак, які характеризують стан товарного господарства (рух цін, розміри випуску продукції і т. ін.). *Глобалізація обертається ростом залежності країн від міжнародної кон'юнктури* (з наук. літ.).

КОН'ЮНКТУ́РНИЙ, а, е. 1. Стос. до кон'юнктури (у 1 знач.). *Газета тимчасово припиняє свою діяльність, це воля інвесторів, які, очевидно, вичерпались у виборчому марнотратстві, та я знав, що ті акули невичерпні, однак газету вони створювали під кон'юнктурний момент* (В. Шкляр); // Який визначається кон'юнктурою. *Освіта й наука, що динамічно розвиваються, потребують свободи від кон'юнктурного впливу політики, економіки та міжнародної сфери* (з наук. літ.); *Протягом десятків років Ньютон займався алхімією, хоча й не публікував своїх досліджень із кон'юнктурних міркувань* (з наук.-попул. літ.); *Від нас, художників, вимагають швидкого реагування, але ж хорошу картину, а не кон'юнктурну мазанину за місяць не напишеш, і за два, і за три* (з газ.).

2. *екон.* Стос. до кон'юнктури (у 2 знач.). *Кон'юнктурні ризики пов'язані з непередбачуваністю зміни закупівельної ціни товарів, зростанням обігових витрат і т. ін.* (з навч. літ.).

КОН'ЮНКТУ́РНИК, а, *ч., зневажл.* Безпринципна людина, що спритно використовує збіг обставин, змінює свою поведінку залежно від кон'юнктури (у 1 знач.). *Раїса враз притихла й сказала втомлено, але так само безкомпромісно: — Кон'юнктурник він, та ще й безграмотний. Вже в першому реченні слово "Союз" написав з маленької літери. І ще... кілька помилок* (Ю. Мушкетик); *Його машина з російськими номерами, замотана у помаранчеві стрічки, лякала би лякливого .. кон'юнктурника і додавала би ентузіазму сміливцеві* (І. Карпа).

КОН'ЮНКТУ́РНИЦТВО, а, *с.* Поведінка, ставлення когось до кого-, чого-небудь залежно від кон'юнктури (у 1 знач.), що склалася на поточний момент. *Уникаючи конформізму й кон'юнктурництва, Леонід Талалай у своїй ліриці повернувся до ідеї мистецької чистоти, яку почав не обстоювати, а реалізувати* (з наук.-попул. літ.); *Революційна концепція українського націоналізму рішуче відкидає будь-яке кон'юнктурництво й пристосуванство, зокрема ідеологічне* (з публіц. літ.).

КОН'ЮНКТУ́РНИЦЯ, і, *ж., зневажл.* Жін. до **кон'юнкту́рник.** *Виявляється, ніякий вона не борець із корупцією. Ніякий не журналіст, який може провести об'єктивне розслідування. Ніякий не народний трибун, а звичайна кон'юнктурниця!* (із журн.).

КОН'ЮНКТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кон'юнкту́рний.** *Творчість Олександра Корнійчука поряд із майстерністю позначена й політичною кон'юнктурністю* (з наук.-попул. літ.); *Мистецтво переорієнтовується на покупця. Звідси епатажність, кон'юнктурність тематики й неординарна формотворчість* (з навч. літ.).

КОН'ЮНКТУ́РНО. Присл. до **кон'юнкту́рний.** *Небезболісний процес державотворення стимулював інтерес до історії Центральної Ради, Гетьманщини, Директорії, яка в недалекому минулому висвітлювалася кон'юнктурно чи взагалі замовчувалася* (з наук. літ.); *Група гуманітаріїв поставилась до справи засвоєння нових світових методологій кон'юнктурно* (з публіц. літ.).

КОН'ЮНКТУ́РЩИНА, и, *ж., зневажл.* Те саме, що **кон'юнкту́рництво.** *Перечитавши це інтерв'ю, розумію, що такої кон'юнктурщини ще мій лептоп* [портативний

комп'ютер] *не бачив* (І. Карпа); *Науці протипоказані як схоластичні розумування, так і пасивна реєстрація фактів, що цурається сміливих теоретичних узагальнень, кон'юнктурщина* (з наук. літ.).

КОН'ЮНКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *лог.* Прикм. до **кон'ю́нкція.** *Значення істинності складного кон'юнкційного висловлення залежить від істинних значень простих висловлень, що входять до його складу* (з наук.-попул. літ.).

КОН'Ю́НКЦІЯ, ї, *ж.* Логічне висловлювання, яке утворюється поєднанням двох простих тверджень за допомогою сполучника "і". *Кон'юнкцію часто використовують у двійкових операціях* (з наук. літ.); *На відміну від кон'юнкції диз'юнкція буває двох типів — слабка й сильна, або сувора* (з навч. літ.).

КО́НЮХ, а, *ч.* Той, хто доглядає коней. *Лакеї, конюхи і слуги, Всі кухарі і скороход, Побравшись за руки, ходили І все о плутнях говорили* (І. Котляревський); *Було нікому не дам і одного коня вичистить, сам усіх вискребу; а конюхи .. ніколи за се на мене не сердились* (О. Стороженко); *Його пропустили в кімнату директора, який зразу спитав: — Чи ти добрий конюх? — Все життя біля коней; як їх ліпше знати можна* (В. Барка); *На дворі конюхи виводили засідланих коней* (І. Багмут); *Одгонив* [Федько] *з хлопцями колгоспних коней у нічне. Раніше їх ганяли туди цілим табуном конюхи. Та коли конюхів забрали до армії, то це діло доручили їм, підліткам* (Є. Доломан).

КОНЮ́ШИЙ, шого, *ч., заст.* Головний конюх; стайничий (у 1 знач.). *Конюший доглядав, як поєно з дубових відер панські цугові коні* (І. Франко); *Конюший кілька разів стукнув залізним кільцем у ворота. Ні звуку* (В. Малик); *Возив та й возив молоду свою жону, показував та й показував: і коней, що їх ростили для нього конюші, і угіддя в долині та підгір'ї, все багатство, що мав у обводах свого володіння* (Д. Міщенко); *За старшиною — полк при зброї — сотня за сотнею; йшли глухівські школи та цехи, їхав конюший в чорному одіянні* (Ю. Мушкетик).

КОНЮШИ́НА, и, *ж.* Рід багаторічних і однорічних трав'янистих рослин родини бобових, що мають трійчасті листки й квітки, зібрані в суцвіття кулястої форми. *Літом густа, пахуча трава та квітки .. конюшини нависали з берегів аж над саме водяне дзеркало* (І. Франко); *Червоні помпони конюшини, немов їжачки, стовбурчили щетину з трилистих підставок* (М. Коцюбинський); *Розспівались таємно: дзінь-дзелень цвіркуни в конюшині пахучій* (Б.-І. Антонич); *Побачила* [Мілена] *вітер, .. почула .. затишне гудіння джмеля, який збирається вмоститися на товстій квітці конюшини* (С. Андрухович); *Любо стебла конюшини торкатися вліті* [влітку] *ногою або рукою, відчути овечої вовни руно* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

△ **(1) За́яча конюши́на** — цінна кормова рослина родини бобових, яку використовують у народній медицині для загоювання ран. *При епілепсії, переляку дітям призначають настій заячої конюшини* (з навч. літ.).

КОНЮШИ́НИСЬКО, а, *с.* Те саме, що **конюши́ни́ще.** *Плита глибоко зарилася в тверде, проросле міцним корінням конюшинисько* (У. Самчук); *Вийшов* [Микола] *на широкі панські лани скошеної конюшини. Тут вже упевнився остаточно, що йде правильно. Він знав ці конюшиниська* (В. Гжицький).

КОНЮШИ́НИ́ЩЕ, а, *с.* Поле, що було під конюшиною або засіяне нею. *Як доїхав до конюшиниця (конюшину вже було викошено) — побачив оддалік табунець якихось .. птахів* (Остап Вишня); *Володько.., коли пас корови поблизу конюшиниця, то чатував, ніби найкращий вояк порохівні* (У. Самчук); *Сад був великий і родив через рік. Гілля лягало на конюшинище, вдавлювало в землю дубові підпірки* (В. Дрозд).

КОНЮШИ́ННИЙ, а, е. Те саме, що **конюши́новий.** *Сирота лежав під ожередом, на боці .. Тіло просякало хлібною тишею, конюшинний дух похлюпувався навколо* (Є. Гуцало).

КОНЮШИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **конюши́на.** *В стодолі на купі конюшинового сіна лежала драбина...* (Ю. Винничук); *Конюшинове насіння дрібне, видовженої овальної форми* (з наук.-попул. літ.); *Конюшиновий мед має світлу, прозору консистенцію, вирізняється вишуканим смаком і ніжним ароматом* (з газ.); // Признач. для обмолочування конюшини. *Конюшинова молотарка.*

КОНЮ́ШНЯ, і, *ж.* Те саме, що **ста́йня.** *Василь мерщій повів коней у конюшню* (Панас Мирний); *В розчинені двері конюшні чути було Маріїн .. голос* (А. Головко); *Мартин .. скинув з себе паска, зашморгнув на шиї в лошати і вивів його з конюшні* (К. Гриб); *Він .. взяв на конюшні четверо коней, щоб мати змінних у довгій дорозі* (П. Загребельний); *Другого боку дворища пусткою стоять вівчарня, возовня, телятник, конюшня й комірчина для інструментів* (П. Запаренко).

◇ **Авгієві ста́йні (конюшні)** *див.* **ста́йня.**

КОНЯ́, я́ти, *с., перев. мн., розм.* Те саме, що **коненя́.** *На півдороги від Кам'янця до Гайсина тюпали коната в подертій бричці* (А. Свидницький); *Коната вкрились піною, задихались .. Та хоч як мучаться, саней не рушать з за́токи й на п'ядь* (І. Франко); *Доктор Ріпецький присилає мені два возики з малими конятами, на які абсолютно не можемо забратися* (А. Чайковський); *Коната рушили підтюпцем* (Олесь Досвітній); *Ось іде свято, а в хаті голодно. У хліві одна хвостина і пара малих конят. І як тут жити і з чого ситим бути* (У. Самчук).

КОНЯ́ГА, и, *ч. і ж., розм.* Слабосилий кінь. *Зюзь .. не відав гноблення і покори, не знав запрягу і з неприхованою зневагою дивився на тих жалюгідних коняг, що тягли по розмоклій дорозі купецькі повози* (П. Загребельний); // Те саме, що **коня́ка.** *Лукава коняга вже пощипує траву і намірясться скинути мене* (М. Стельмах); *— Ти не знаєш мене в роботі, Прока, — хвалиться Ремез. — Коли зі мною по-доброму, я за двох коняг витягну* (Микита Чернявський); *Флелаф сів на конягу й урешті-таки розшукав уподобане вередливе дівча* (І. Білик).

КОНЯ́КА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **кінь** 1, **кобила** 1. *Гей, у мене був коняка, Був коняка-розбишака* (Я. Щоголів); *Раптом зовсім зблизька форкнула коняка* (М. Коцюбинський); *— Це такий дід, що коли б не коняка, він би до ночі тут гомонів, — промовила Бондариха* (С. Васильченко); *Вагонетки тягне вже коняка. Мовчазна, флегматична, покірна, вона слухняно тягне рейками вагонетки з вугіллям* (Б. Антоненко-Давидович); *Від коняки несло потом і ремінною збруєю* (Григорій Тютюнник).

КОНЯ́Р, а́, *ч.* Фахівець із конярства; той, хто займається конярством. *Предки мої славилися як видатні конярі. Ех,*

яких струнких арабських красенів вони викохували! (Т. Масенко); *Порода фризьких коней двічі перебувала на межі вимирання, але була врятована нідерландськими конярами* (із журн.).

КОНЯ́РСТВО, а, *с.* Галузь тваринництва, що займається розведенням коней. — *Хто такий цей самий Дьєсегей, що йому така шана? — питає стиха Грабовський Байбала. — Наш великий бог, — відповідає той. — Покровитель коней, всього конярства* (М. Сиротюк); *До них* [тарпанів] *ще жоден скіф — навіть з тих, що знаються на конярстві, — не зміг доторкнутися бодай рукою* (В. Чемерис); [Г а л і л е й:] *І нащо то вам вивчати саме фізику. Чому не конярство?..* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта); *В арійців був високий рівень конярства, широке військове застосування та існування культу коня* (з наук. літ.).

КОНЯ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до конярства. *Структура й розміри конярських ферм визначаються особливостями природно-кліматичної зони та наявністю кормової бази* (з наук.-попул. літ.); *Мирогощанський коледж — єдиний у країні навчальний заклад, де готують фахівців для роботи в конярській галузі* (з газ.).

КОНЯ́ТИНА, и, *ж.* Те саме, що **кони́на** 1. *Вийняв* [Юдун] *ковбасу.., що .. конятиною начинена* (Г. Квітка-Основ'яненко); *В таборі почалася пошесть, почався голод .. Пани почали їсти конятину, пили гнилу воду з боліт* (І. Нечуй-Левицький); *Сафар нарізав конятини довгими, тонкими смугами* (З. Тулуб); *Попід будинком, злодійкувато оглядаючись, двоє козаків несли щось у мішку. Мабуть, одбатували шмат конятини або доп'яли якусь іншу живність* (Ю. Мушкетик).

КОНЯ́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кінь, коня́ка;** кінський. *Раптом щось дихнуло в лице мені гарячим, і перед самим своїм носом я бачу конячі голови* (С. Васильченко); — *Не можу переносити запаху конячого поту* (Б. Антоненко-Давидович); *Вершники вловили конячий біг, повернули на гамір бою* (Іван Ле); — *З Лугу єсте* [ви є]? — *З Лугу, — відповів йому кремезний козак із довгим копієм* [списом], *до якого був прив'язаний густий чорний конячий хвіст* (І. Білик); *Стасьо .. попестив рукою мудрий конячий писок* (Ю. Андрухович); // Такий, як у коня. — *Волячими нервами, конячими носами не почути цих тонких, делікатних пахощів* (І. Нечуй-Левицький); *Сам він — черговий — мав несимпатичну, конячу щелепу, білі вії й червоні (від безсоння чи від пияцтва) очі* (І. Багряний); *Гайдук закрутив рукою верхні вуса й пропустив крізь зуби щось схоже на коняче іржання* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

2. *у знач. ім.* **коня́чі,** чих, *мн.* Родина ссавців ряду непарнокопитих. *Родина конячих містить один нині існуючий рід — коні, а також декілька десятків вимерлих родів* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Коня́ча до́за** *див.* **до́за.**

КОНЯЧИ́НА, и, *ж., розм.* Малий або худий, слабосилий кінь. *Поволі наближається віз, запряжений ребристою конячиною* (В. Барка); — *Їде вуйко конячиною по шляху. А вона старенька, не тягне* (О. Бердник); *В одній руці з батогом, в другій — зі скрипкою, в жовтій сорочці і зеленому капелюсі, на .. возі.., запряженому сухоребрюю конячиною, замерехтів і сам Йона* (М. Вінграновський); // Те саме, що **кінь** 1. — *Пірнув і я з конячиною та з візком в ту гущавину* (І. Нечуй-Левицький); *Конячина дідова, постоявши в задумі кілька хвилин, з власної ініціативи нап'ялась і рушила* (С. Васильченко); *Малини пахнуть тепло й густо. На березі віз в одну конячину* (В. Винниченко); — *Ех, коли б це худоби більше, — задумався Свирид Яковлевич. — Щоб кожен бідняк по конячині мав* (М. Стельмах).

КОНЯЧИ́НКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **конячи́на.** *Стомлені спекою конячинки стоять, похнюпившись і притулившись головами одна до одної* (В. Винниченко); *Було вигідніше продати або проміняти цю конячку і купити щось корисніше і потрібніше. Тільки на що б таке? — Ну, на цьому ти, старий, більше розумієшся! — сказала жінка, — якраз ярмарок у містечку, їдь туди та й продай конячинку або вигідно виміняй!* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

КОНЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **коня́ка.** *Іцик запрягав конячку до візка, накупував в місті всілякого подріб'я* [дрібниць], *якого потребують селяни, і гайда з тим добром по селах!* (І. Франко); *Раз Андрійко .. пас худобу: пару конячок, корову та двоє телят* (М. Коцюбинський); — *Господар велів, аби ви, панночко, спершу призвичаїлись до своєї кобилки! — каже Пауль, наближаючись до чистенького стійла, де стоїть невелика гніда конячка* (Г. Пагутяк).

КООПЕРАТИ́В, у, *ч.* 1. Організація, заснована на принципі об'єднання власності її членів-пайовиків. *Селяни вже давно, з кінця XIX ст., організовували різноманітні сільськогосподарські кооперативи — збутові, постачальницькі, переробні, кредитні* (з наук. літ.); // Така організація, створена для будівництва житла своїм членам. *Будинок, споруджений або придбаний житловим кооперативом, є його власністю* (з мови документів); *Сім років тому близько двадцяти гектарів території колишньої бази відпочинку дісталося будівельному кооперативу* (з газ.); // *розм.* Житлове приміщення, побудоване на пайові внески. — *Між іншим, — сказав сусід, — ви могли б приєднати до своєї ще й мою квартиру. Побудуйте мені однокімнатний кооператив, а собі забирайте мою* (П. Загребельний); — *Встигнеш мій курінь пропити. — Е, бабо, ви такого не кажіть: як продамо ваш курінь, гроші покладемо старшій дочці на кооператив* (В. Дрозд).

2. *розм.* Те саме, що **коопера́ція** 3. — *Ви хіба винороби? — Атож... і те вино, що п'є Методій у кооперативі, — теж наше...* (Олесь Досвітній); *Він заскочив до кооперативу, купив конверт і папір* (Л. Смілянський); *В кооперативі було що завгодно: бочки гасу, ковбаса, мило, горілка, книги...* (Б. Харчук); *Череп — це був наш колега, ще з тих часів, коли ми .. займалися охороною кооперативів* (Л. Кононович).

КООПЕРАТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до кооперації, кооперативу. *Наприкінці XIX — на початку XX ст. земський і кооперативний рух зазнав значного розвитку в Україні* (з наук. літ.); *Демократизація суспільства нерозривно пов'язана з розвитком багатоманітних колективних форм власності, таких як муніципальна, державна, корпоративна, кооперативна* (з газ.); // Побудований, створений на засадах кооперації. *Об'єднати цих дрібних продуцентів пшениці могла виключно кооперативна організація* (І. Кулик); *Я збудував для старшого сина кооперативну квартиру* (Ю. Мушкетик); *Коло кооперативної крамниці — гурт селян* (С. Васильченко); *Від темного кооперативного кіоску .. люди щось несуть, тримаючи в папірцях* (В. Барка).

КООПЕРА́ТОР, а, *ч.* Той, хто працює в галузі кооперації (у 2, 3 знач.); є членом кооперативу. *Фабричні робітники,*

учителі, кооператори, студенти, прикащики [прикажчики], *урядовці — всі гуртувались національно, всі домагались свою галузь діяльності українізувати* (В. Винниченко); *Кооператор доходив висновку, що ніякої кооперації в нас немає, тим більш коли скорочують її найкращих представників* (В. Підмогильний); *Всім відомо, що кооператори не дуже пнуться в партію, тим-то не було чогось особливого в тому, що директор філії Качеровський був безпартійний* (Б. Антоненко-Давидович); *Технікум готував кооператорів: крамознавців та бухгалтерів* (С. Олійник).

КООПЕРА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **коопера́тор.** *Як .. мало ще знає вона людей! І що далі робитиме кооператорка?* (В. Підмогильний); *До львівського шпиталю ім. А. Шептицького було прийнято відому активну кооператорку* (із журн.).

КООПЕРАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до кооперації, характерний для неї. *Створення міждержавних об'єднань є одним із привабливих методів інтеграції вітчизняних підприємств із зарубіжними партнерами, з якими склалися давні кооперації зв'язки* (з наук. літ.).

КООПЕРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *тільки одн.* Особлива форма організації праці, за якої багато людей бере спільну участь у тому самому або в різних пов'язаних між собою процесах праці; співробітництво (у 1 знач.). *Спочатку Аркадій думав, що селяни, охоплені духом кооперації, не хочуть віддати лікувальних джерел у приватні руки, бо самі задумують будувати кооперативний санаторій* (Ірина Вільде); *Прикладами кооперації між людьми, що має негативні наслідки, можна назвати злочинні угруповання, екстремістські та терористичні організації* (з навч. літ.); // Форма зв'язку між промисловими підприємствами і різними галузями виробництва, науки і т. ін. *Учасники форуму представлять інвестиційні проекти, нові технології та обладнання, високоякісні товари й послуги, обговорять питання виробничої кооперації* (з газ.).

2. Масове виробниче, торговельне і т. ін. об'єднання, створене його членами-пайовиками. *Бергман знову почав довге оповідання про те, як виноградарі коректно тримали себе в час громадянської війни, з якими вони зусиллями організували виноградну кооперацію* (М. Хвильовий); *Паля Степанівна пише, що її чоловік служить у кооперації членом правління* (Б. Антоненко-Давидович); *— Наша кооперація приймає його* [липовий цвіт] *на ліки* (М. Стельмах).

3. *розм.* Кооперативна крамниця. [Маша:] *А скажи, справді, для чого тобі влада?..* [Мати:] *Щоб у кооперації було повно товару* (І. Микитенко); *— Зима йде, обносилися, а в кооперації мотузяні шлеї та горщики стоять* (В. Кучер); *Яковенки закололи кабанчика, закупили того-сього в кооперації, а дещо й самі зварили, щоб міцніше було* (П. Загребельний).

△ **(1) Креди́тна коопера́ція** — об'єднання дрібних товаровиробників для забезпечення потреб його членів у кредитах. *Кредитна кооперація є формою фінансової самодопомоги населення* (з наук. літ.); **(2) Спожи́вча коопера́ція** — вид кооперації, яка обслуговує масових споживачів для спільних закупівель і частково виробництва споживчих товарів із подальшим продажем. *Споживча кооперація виникла наприкінці XVIII — на поч. XIX ст.* (з публіц. літ.); *Споживча кооперація забезпечує сільське населення виробами міської промисловості, а місту постачає сільськогосподарську продукцію* (з газ.).

КООПЕРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **коопер́увати.** *Наприкінці 1930-х років в Україні кооперoване селянство становило переважну частину сільського населення* (з наук.-попул. літ.); *До кінця року основна частина діючих кустарів і ремісників була кооперована* (із журн.); // **коопер́овано,** *безос. пред. Маєте, отже, армію бердянських рибалок — 500 чоловік .. Кооперовано з них тільки 180 чоловік, та й то так кооперовано, що тільки 35 % здають рибу до кооперативу* (Остап Вишня).

Коопер́овані поста́вки *див.* **поста́вка.**

КООПЕРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кооперува́ти** 1 і **кооперува́тися** 1. — *Особливо відзначилося село Сокільче,* — *казав він.* — *От де йде кооперування!* (Д. Бузько); *Якнайплiднішим є тісне кооперування етнографів з мовознавцями, мистецтвознавцями, істориками літератури та ін.* (М. Рильський); *У районі ведуться розмови про міжгосподарське кооперування та спеціалізацію, і молоді бригади голосують за нього* (Микита Чернявський); *Така форма кооперування сільських трудівників, як колгосп, з часом утратила кооперативну сутність* (Б. Харчук).

КООПЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* 1. Об'єднувати на засадах кооперації (у 1, 2 знач.). *Численні знаряддя та предмети побуту, необхідні в повсякденному житті, виготовляли в общинах, кооперуючи працю, або в кожній родині* (з наук. літ.); * Образно. *Треба "кооперувати" мислення кожного органа (шкіри, вуха, носа, ока, язика, внутрішніх органів) з мисленням мозку, щоб він не змушував робити те, що тілу шкідливе або що воно заперечує* (О. Бердник).

2. Залучати до участі в кооперації (у 2 знач.). *У 1923–1934 рр. на Житомирщині було організовано споживчі, кредитові, молочарські товариства, які кооперували жителів села для збуту сільськогосподарської продукції* (із журн.).

КООПЕРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. Об'єднуватися на засадах кооперації (у 1, 2 знач.). *Як правило, етнографи в своїх експедиціях кооперувалися з фольклористами* (М. Рильський); *Довелося в 1924 році бердянським рибалкам удруге кооперуватися. Так вони взяли й скооперувалися, маючи 8 карбованців 70 копійок основного капіталу...* (Остап Вишня); — *Нам же .. кооперуватися треба, а ми ввесь час лише боремося один з одним* (І. Карпа); *Нарешті друзі кооперувалися й здійснили свої мрії* (з Інтернету); * Образно. *Клітини почали кооперуватися, включилися в еволюцію. Зрештою через якийсь там мільярд років виникла й людина...* (М. Руденко).

2. *тільки недок.* Пас. до **кооперува́ти.** *В інноваційному концерні кооперується виконання багатьох функцій інноваційної інфраструктури, що дає змогу суб'єктам інноваційного підприємництва повністю зосередитися на проведенні дослідження й забезпечує економію ресурсів* (з навч. літ.).

КООПТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до кооптації. *У банківському середовищі часто використовують кооптаційний спосіб формування персоналу банку — запрошують на роботу особисто знайомих керівникам людей* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою координаційних та кооптаційних засобів можна впливати на різні суспільно-політичні системи* (з навч. літ.).

КООПТА́ЦІЯ, ї, *ж.* Уведення до складу якого-небудь виборного органу нових членів (або кандидатів) без проведен-

ня додаткових виборів. *Кооптація може затверджуватися на загальних зборах організації, якщо того вимагають її установчі документи* (з наук.-попул. літ.); *Більшість членів комітету мають бути членами місцевих рад, хоча інколи дозволяється кооптація — залучення зовнішніх експертів* (із журн.).

КООПТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кооптува́ти.** *У Києві академік О. Новицький активно включився в наукову та організаційну роботу академії. Невдовзі був кооптований до Археологічного комітету* (з наук.-попул. літ.); // **коопто́вано,** *безос. пред. Несподівано для самого Чайки про нього побігла слава як про гарного промовця. Його телефоном повідомили, що його кооптовано в краєвий комітет* (Д. Бузько); // *у знач. ім.* **коопто́ваний,** ного, *ч.* Той, кого ввели до складу якого-небудь виборного органу. *Кооптація може створити проблеми, якщо кооптовані використають свої можливості впливати на організацію й реалізацію змін шляхом, що не відповідає інтересам організації* (з наук.-попул. літ.).

КООПТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кооптува́ти.** *Потрапити до ради в Карфагені могли лише найзаможніші громадяни, бо існував майновий ценз, а вибори здійснювали спеціальні комісії, що самі поповнювали свій склад кооптуванням* (з наук.-попул. літ.); *Головними питаннями порядку денного є: обрання заступників голови обласної партійної організації, зміна юридичної адреси та кооптування складу бюро* (з мови документів).

КООПТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* Здійснювати кооптацію кого-, чого-небудь до певного органу (у 3 знач.), інституції (у 1 знач.). *Рада Товариства української мови Київського національного університету імені Т. Шевченка має право кооптувати за потреби до свого складу до третини від числа обраних членів* (з наук.-попул. літ.); *Всеукраїнський конгрес надав Центральній Раді право кооптувати до свого складу 15 % нових членів* (з наук. літ.); * Образно. *Тебе кооптують до лику святих як царя* (В. Кожелянко).

КООПТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **кооптува́ти.** *Сенат за часів Наполеона Бонапарта складався з 24 чоловіків старше 40 років, що призначалися довічно, нові члени кооптувалися* (з наук.-попул. літ.); *В Афінах існував ареопаг — орган влади, що здійснював державний контроль, суд та інші функції. Його члени кооптувалися на довічний термін із середовища афінських аристократів* (з навч. літ.).

КООРДИНА́ТА *див.* **координа́ти.**

КООРДИНА́ТИ, а́т, *мн. (одн.* **координа́та,** и, *ж.).* Числа, якими визначають положення точки на прямій або кривій лінії, на площині, у просторі і т. ін. *З наближенням астероїда до Землі потрібні дедалі точніші відомості про його координати* (з наук. літ.); — *Негайно встановіть координати поля і киньте туди оперативні .. загони!* (О. Бердник); — *А які координати Туфолдської затоки? — попитав Гленарван. — Сто п'ятдесятий градус довготи, — відповів Паганель* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * Образно. *Хтось придумав, закопав біля двору* [скіфську бабу], *і тепер навіть вночі, якщо п'яний, йдучи з чайної, наткнеться на цей прикметний стовпчик, то одразу визначить свої координати* (О. Гончар).

△ **(1) Біпо́лярні координа́ти,** *мат.* — числа, які визначають положення точки на площині відносно двох вибраних точок — полюсів. *Широкий спектр досліджень концентрації напружень у біполярних координатах для ізотропних пластин провів Я. Уфлянд* (з наук. літ.); *Залежно від характеру вирішуваних завдань місцезнаходження точок на поверхні Землі найчастіше визначають у системах географічних, плоских прямокутних, полярних та біполярних координат* (з наук.-попул. літ.); **Вісь координа́т** *див.* **вісь; (2) Дека́ртові координа́ти,** *мат.* — система координат на площині або в просторі, звичайно із взаємно перпендикулярними осями й однаковими масштабами по осях. *Координатними поверхнями в декартових координатах є взаємно перпендикулярні площини, за допомогою яких можна поділити весь простір на шестигранні частинки* (з наук. літ.); *Усі точки в системі декартових координат утворюють так званий декартовий простір* (з наук.-попул. літ.); **(3) Поля́рні координа́ти,** *мат.* — координати, що визначають положення точок відносно фіксованого в деякій точці початку (полюса) і променя, що виходить із нього (полярної осі). *У просторі як полярні координати використовують радіус-вектор (відстань від початку координат до заданої точки), вертикальний кут і азимут* (з навч. літ.).

КООРДИНА́ТНИЙ, а, е. Стос. до координат. *Координати небесних світил є основою для побудови координатних систем у космічному просторі* (з наук. літ.); *Проекція суми двох або декількох векторів на координатну вісь дорівнює алгебраїчній сумі проекцій цих векторів на цю вісь* (з наук. літ.); *Дійсні числа зручно зображати точками на координатній прямій* (з навч. літ.).

КООРДИНА́ТОР, а, *ч.* Особа або організація, що здійснює координацію (у 2 знач.). *Микола .. запросив мене до організації .. Цілком зненацька я виявився координатором* (Ю. Андрухович); *Найпершими жертвами авторитарного режиму падають аж ніяк не поети як такі, а власне мислителі, інтелектуальні координатори, і розгром українського шістдесятництва .. це тільки потверджує* (О. Забужко); *За якийсь час Валюня взяв увесь відзнятий матеріал, сказав чекати й не хвилюватись і полетів у Мілан на зустріч із координаторами програми* (С. Жадан).

КООРДИНА́ТОРКА, и, *ж.* Жін. до **координа́тор.** *Позитивні зрушення в українській освітній системі є, принаймні, на етапі вступу до вишів, говорить координаторка освітньої програ́ми громадського об'єднання* (із журн.).

КООРДИНАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до координації. *У нього* [апарата] *.. був досконалий пристрій для м'якого приземлення... А от координаційна система розладналась* (І. Білик); *За сигналом з координаційного центру дві планети вийшли зі своєї орбіти і взяли курс на систему Центавра* (О. Бердник); *Він прийшов на перше засідання координаційної ради* (В. Кожелянко).

КООРДИНА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Узгодженість рухів, дій і т. ін. *Бачив* [тренер] *.. чудову координацію рухів дівчини, бачив, як доцільно застосовується зусилля кожного м'яза* (В. Собко); *На вигляд йому було років п'ятдесят, але його атлетична фігура й чітка координація рухів свідчили про неабияку фізичну силу та блискавичну реакцію* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Під впливом алкоголю порушується координація рухів, наприклад, руху очей (предмети починають двоїтися), хода стає незграбною, хитливою* (з наук.-попул. літ.).

2. Погодження, зведення до відповідності, встановлення взаємозв'язку, контакту в діяльності людей, між діями, по-

няттями і т. ін. — *Координація дій в таких умовах — блеф! І я вирішив... здійснити невеличкий проект* (О. Бердник); — *Товаришу майор, мене послано до вас для координації дій по форсуванню Дніпра* (Ю. Бедзик); *Необхідна чітка регламентація процедури координації діяльності органів контролю* (з наук. літ.); *Сучасні наукові дослідження немислимі без широкої і добре організованої координації багатьох закладів і підприємств* (з газ.).

КООРДИНО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **координува́ти.** *Європейська метрологія, координована Європейською асоціацією національних метрологічних інститутів, намагається досягти вищого рівня метрологічних досліджень* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який координується (у 1 знач.); узгоджений (у 2 знач.). *Ходіння, біг і т. ін. є складними координованими рухами* (з наук. літ.); *Координована діяльність системи органів травлення досягається завдяки регуляторним змінам моторної та евакуаторної активності шлунка й кишківника* (з навч. літ.).

КООРДИНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **координо́ваний.** *Порушення плавності та координованості, неодночасне, неточне виконання рухів, загальна незграбність та руховий неспокій спостерігалися в більшості дітей експериментальної групи* (з наук. літ.); *Однією з функцій маркетингового менеджменту є координованість й узгодженість дій окремих підрозділів і виконавців* (з наук.-попул. літ.).

КООРДИНО́ВАНО. Присл. до **координо́ваний** 2. *Для того щоб розвернутися, латимерія притискає до тіла один грудний плавець і розправляє протилежні, при цьому плавці працюють чітко й координовано* (з навч. літ.).

КООРДИНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **координува́ти.** *Ми стоїмо на тому, що не можемо успішно крокувати до свободи соціальної і національної без координування своїх змагань* (О. Шугай).

КООРДИНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати координацію; погоджувати (у 2 знач.). *Сергій Ряжанка працював, як віл .. Віддавав розпорядження колекторам, координував їхні пошуки* (І. Білик); *Держава повинна мати глибоко продуману політику, створювати механізми ефективного впливу, координувати зусилля своїх вчених і митців* (Л. Костенко); *Діоніс, з яким я координував свою втечу, дав мені знати, що вже спускається в підземелля на іншому ліфті* (О. Авраменко, В. Авраменко); *1918 р. Тимчасовий робітничо-селянський уряд поширив свій вплив в Україні, спрямував військові дії проти Києва, координувавши їх із повстаннями проти Директорії* (з навч. літ.).

КООРДИНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Зазнавати координації (у 1 знач.); узгоджуватися. *Дитя вело себе якось дивно, рухи не координувалися з поглядом, втопленим в одну точку* (О. Бердник); *Після медикаментозного лікування хворі на струс мозку відчувають, що їхні рухи координувалися, артеріальний тиск нормалізувався* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **координува́ти.** *Дії* [окремих загонів] *координувалися через спеціальні штаби партизанського руху* (П. Воронько); *Співпраця між учасниками експерименту координувалася головним психологом району* (з наук. літ.); *Складна робота мовного апарату відбувається, в основному, рефлекторно, координуючись спеціальними центрами вищої нервової системи, мовним та слуховим* (з навч. літ.).

КОПА́, и́, *ж.* 1. Стіжок із 60 снопів хліба, складених колоссям усередину й прикритих одним снопом зверху. *Сніп до снопа, та й буде копа* (приказка); *Панський хліб був вже вижатий. Все поле було вкрите копами та стайками* (І. Нечуй-Левицький); *Поле. Ось жито стоїть у копах. Скот пасеться в стерні. А ось гречка біліє-цвіте. Мед пахне-пахне, а бджоли тільки джж!..* (А. Тесленко); *Оголені поля сумовито жовтіли стернями, тільки де-не-де стирчали копи й полукіпки* (А. Дімаров); // Кількість колосся для такого стіжка. *Микола зарані нажав копу жита й почав жати для Нимидори* (І. Нечуй-Левицький); *А як нажали копу, то спочивали* (В. Стефаник); // Те саме, що **копи́ця** 1. *Де ж Катрусю пригорнула* [ніч]: *Чи в лісі, чи в хаті? Чи на полі під копою Сина забавляє..?* (Т. Шевченко); *Уже й сонце в потилицю припекло, а Роман усе сидів і сидів під копою недвижно, як та каменюка* (Люко Дашвар).

2. *розм.* Одиниця лічби, що дорівнює 60 (снопів, яєць і т. ін.). *Латин по царському звичаю Енею дари одрядив: Лубенського шмат короваю, Корито опішнянських слив, Горіхів київських смажених, Полтавських пундиків пряжених І гусячих п'ять кіп яєць* (І. Котляревський); *Продавала їх* [раки] *на копи або й на штуки* (І. Франко); // *перен.* Велика кількість чого-небудь; копиця (у 3 знач.). *Про цього лікаря взагалі можна розповісти з десять кіп казок* (О. Іваненко); *Було приготовано сто вісім видів наїдків: гори найкращого білого рису, политого пряженим маслом, великі казани з паруючими рагу та супами, .. копи свіжого домашнього хліба, пирогів зі солоною, гострою та солодкою начинками* (Любко Дереш).

3. *заст.* Одиниця лічби грошей, що дорівнює 50 копійкам. *І день і ніч працювала, Подушне платила... І синові за три копи Жупанок купила* (Т. Шевченко); *Пан Барановський .. вмів тільки рахувати копи* (Г. Хоткевич); *Щоб гарно озброїти своїх козаків, обклав* [Мазепа] *побором кожного сільського коня, кожного трудягу-вола. По таляру мали платити йому з кожної голови коня. По копі з кожного хвоста...* (Г. Колісник).

4. В Україні в XV–XVIII ст. — збори сільської громади для вирішення судових або громадських справ. *Копа переможе й попа* (Номис); — *На копу скликають, на раду громадську, — сказав Максим* (І. Франко); — *Ти хіба не знаєш, що́ копа рішить, як узнають, що зброя нашого Івана із грабунку?!!* (Ю. Логвин).

Поста́вити копу́ *див.* **поста́вити**[1].

◊ **(1) Не твоя́ копа́ моло́титься** — це тебе не стосується. — *Ти спи отам, — цикнув Артемович на сина. — Не твоя копа молотиться* (О. Гончар); **Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні]** *див.* **сім**; **Уклада́ти / укла́сти в ко́пи** *див.* **уклада́ти**[1]; **Уложи́ти в ко́пи** *див.* **уложи́ти**[1]; **[Як (мов, ні́би** *і т. ін.*)**] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в** *див.* **чорт.**

КОПА́Л, у, *ч.* Тверда, важкоплавка викопна жовта або червонувата смола рослинного походження, схожа на бурштин. *З проточених комахами дірочок у корі деяких дерев сочилася запашна смола копал, скапуючи додолу, де її потім збирали тубільці* (П. Соколовський, пер. з тв. Ж. Верна); *Із природних смол у виробництві електроізоляційних лаків і компаундів широко застосовують каніфоль, значно менше копали* (з навч. літ.).

КОПА́ЛИНА *див.* **копа́лини.**

КОПА́ЛИНИ, ин, *мн. (одн.* **копа́лина,** и, *ж.).* Природні мінеральні утворення, які видобувають із надр землі; поклади *(див.* **по́клад¹** 1). *Учителька довго й цікаво розповідала про те, .. як в Альпійських горах вони стануть табором і шукатимуть дикі рослини та копалини* (О. Донченко); *Гальванеску заглядає в майбутнє. Він вважає, що людство витрачає загрозливо швидко запаси копалин* (Ю. Смолич); *Всеньке життя шукає* [Іван Семенович] *коштовні копалини* (В. Владко); *Стриножених коней і биків пустили* [мандрівники] *пастися поміж кварцовими брилами, які всівали землю довкола. Це не був іще район золотих копалин* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * У порівн. *Душа моя обпалена, і як ти ще жива? Шукаєш, мов копалини, — слова, слова, слова!* (Л. Костенко).

△ **(1) Кори́сні копа́лини** — мінерали, мінеральні речовини неорганічного та органічного походження (руда, вугілля, нафта і т. ін.), використовувані в народному господарстві. *Розвиток і вдосконалення методів інтерпретації даних магніторозвідки значно підвищать ефективність пошуків корисних копалин* (з наук. літ.); *Україна належить до багатих на корисні копалини держав світу та посідає провідні місця у світових запасах залізної руди й мангану* (з наук.-попул. літ.); — *Згадай, Александре, скільки війн точилося в минулому за володіння планетами з багатими покладами корисних копалин* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Приємно, .. коли тебе хвалять. Та ще коли це робить гарна дівчина. І хвалить .. розумно, підносить тебе над тобою самим, викопує в тобі такі корисні копалини, що й сам про них не мав уявлення* (П. Загребельний).

КОПА́ЛОВИЙ, а, е. Вигот. із копалу. *Копаловий лак має бути золотистого кольору* (із журн.).

КОПАЛЬНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **копа́льня.** *Безумовно, це не був копальневий газ, бо він не горів і не вибухав од вогню карбідок* (В. Владко); *Копальневий транспорт.*

КОПА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Признач. для копа́ння. *В одному з поселень первісних металургів пізньої бронзової доби знайдено копальні знаряддя, виготовлені з кісток тварин* (з навч. літ.); *Сучасна копальна машина дає змогу збирати коренеплоди з мінімальними втратами й максимальною якістю за будь-яких погодних умов, навіть найнесприятливіших* (із журн.).

2. Стос. до копа́ння. *Ми стояли з ним на пагорку серед чистого поля, за півкілометра від ділянки, де відбувалися копальні роботи* (Ю. Смолич).

КОПА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто копає, викопує що-небудь; копач (у 1 знач.). *Подаленів стукіт лопат, то копальники пішли провулком* (Є. Пашковський); *Під час земляних робіт копальники натрапили на велику кам'яну брилу, яку підірвали за допомогою порохових зарядів* (з газ.).

КОПА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **копа́льник.** *Рубан вибирає за копальницями картоплю* (А. Шиян); *Лопаточкою копальниці легенько підкопують сіянці* (із журн.).

КОПА́ЛЬНЯ, і, *ж.* 1. Система підземних споруд для добування корисних копалин (руди, солі, благородних металів і т. ін.). *Надворі поночіло .. Здавалось, що ми під землею, в якихось велетенських копальнях, котрі несподівано освітив зверху каламутний смерковий світ* (І. Нечуй-Левицький); *Якось занесло мене до Велички, і я оглядав копальні солі* (В. Стефаник); *З шестисот тисяч сирійських дукатів триста тисяч .. йде на військо, триста тисяч має прибувати до Стамбула. З копалень золотих, срібних, залізних, соляних — півтора мільйона* (П. Загребельний); — *Ви маєте на увазі рудопрояви попід горою? Я гірничий інженер і можу детально вас поінформувати про наші копальні* (М. Воробйов); * У порівн. *Ночі бувають різні: темні, як глибока копальня, ясні, як полярний день* (М. Трублаїні).

2. Гірничо-промислове підприємство, що здійснює видобування корисних копалин. *Будучи чоловіком багатим, власником многих тисяч десятин землі, заводів і копалень, він прапор своєї європейськості ніс досить певною рукою* (В. Винниченко); *Як відкрили там золоті копальні, пішов* [старий удегеєць] *десь геть блукати по нетрях. Переселився сюди...* (І. Багряний); *Скільки з діда-прадіда хліборобів, переважно молоді, відірвала вона* [залізниця] *від чепіг предківського плуга, потягла на заробітки до дрогобицьких фабрик та бориславських копалень* (І. Нижник); *Якби він повертався із золотих копалень, то, напевно, привіз би в бляшанці з-під халви трохи самородків* (В. Кожелянко).

КО́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **копа́ти** 1–3. *Земля, копана та перекопана поколіннями, стала особливо дорогою* (О. Гончар); *Під Києвом дальня долина Вся окопами копана* (А. Малишко); *Колись всім миром копана у полі і висвячена духом чудотворця, вона* [криниця] *цвіла, мов крин, на видноколі, по цямрини налита небосонцем...* (П. Мовчан); *Трикутний, викладений цеглою дашок льоху височів біля хати, за сараєм .. Звідти війнуло сумішшю запахів сирої землі, недавно копаної картоплі* (А. Кокотюха); // **ко́пано,** *безос. пред. Малому Максимові все здавалося, ніби тому він* [янгол] *так ридав, що недалеко біля нього все було копано великі ями та й роблено в них братські могили для розстрілюваних над ними людей...* (І. Багряний); *На стінах катакомб видно довгасті сліди — відбитки знарядь, очевидно долїт, якими копано поховальні камери* (з наук.-попул. літ.).

КОПАНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Ручне знаряддя — вид заступа або мотики. *Земля замерзла — довбати копаницями руду було так важко, що довелося запрошувати односельчан на поміч* (В. Малик).

2. *перев. мн., діал.* Полози саней. *Неблискуча намерзла колія за ніч наволохатилась намороззю, і її чітко прорізали сліди копаниць* (М. Стельмах); *З-під копаниць .. саней черкав сріблястий сніжок, слід блищав, як вогонь, утікаючи у білу завію* (Б. Харчук).

3. *діал.* Викривлене дерево, викопане з коренем, для виготовлення полозів. — *Господар сам післав мене украсти з лісу копаниці, а як зловив лісничий і подав на штроф* [штраф], *прийшлось платити — він тоді давай мене періщити!* (І. Франко).

4. *діал.* Санчата. *Марина пустила мотузок і стала на узбіччі, як посторонні* [сторонні], *якій немає діла ні до мене, ні до копаниць з дровами* (Р. Андріяшик).

КОПАНИ́ЧКА, и, *ж. діал.* Зменш. до **копани́ця** 2. *Другого дня по обіді я .. стругав копанички до санок* (І. Франко); *Усі на санчатах або на дерев'яних ковзанах. Вони робляться так: береш по довжині чобота брусочок березини, явора або кленини, вистругуєш з нього копаничку, робиш східчик для каблука, а низом рівненько пропускаєш дріт, чим товщий, тим краще* (М. Стельмах).

КО́ПАНКА¹, и, *ж.* 1. Невелика водойма з ґрунтовою водою, викопана для господарських потреб. *Недалеко від землянки .. чорніла яма, обставлена очеретом. То — копанка*

для води (Панас Мирний); — *Чому мокрий? — Я, бабусю, в копанку впав, хотів щуку впіймати!* (К. Гриб); *По обіді Тіна мила в копанці миски* (Ю. Мушкетик); *Розхазяйнувався* [Ілько] *на всю губу — на його обійсті була й клуня, й повітка, і загорода для худоби, і навіть копанка з карасями* (В. Шкляр); *Води текли прудко вигинистим річищем і в самій середині долини розливались у невеличке озеречко, схоже на копанку чи на сажалку, які ото часом улаштовують по своїх садах городяни* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Верба сприяє очищенню й відродженню джерел, тому нею обсаджували ставки і копанки* (із журн.).

2. Криниця без зрубу. *Узяв хліба шматочок, а води таки не брав: була там у лісі копанка* (Сл. Б. Грінченка); *Добрі люди викопали ямку і вправили кадіб, та й стала копанка* (А. Свидницький); *Було тихо, і тільки вітер із рипінням хитав над копанкою зависле на жердині цебро* (Д. Білий); * У порівн. *Я, чуєш, скромно прикриваю долонею очі і зітхаю, що, мовляв, не збагнеш душі поета... моя ж душа повна любові, як копанка води* (Р. Федорів).

3. Шахта для кустарного видобутку вугілля. *Специфікою вуглевидобувних регіонів, де вугільні пласти виходять на поверхню, стали сотні копанок, у яких із порушенням правових та гірничотехнічних умов безпеки ведеться кустарний видобуток вугілля* (з наук. літ.); *Зніматимемо фільм у Карпатах і в степах Бессарабії, у копанках Донбасу і в Чорнобильській зоні відчуження* (із журн.).

4. *заст.* Яма для добування нафти. *З офіційних джерел відомо, що ще в 1771 р. на Коломийщині почали видобуток нафти, а в 1792 р. у районі с. Нагуєвичі на Львівщині з копанок вилучили сім тонн нафти* (з наук. літ.); *Особливістю міста Борислава є копанки, з яких видобували поверхневу нафту, і вона досі там є* (із журн.).

5. *розм.* Те саме, що **копа́ння.** — *А ходитимеш до мене на роботу ціле літо й осінь на копанку буряків? — спитав пан. — Буду, — сказала молодиця. — Їй-богу!* (І. Нечуй-Левицький).

КО́ПАНКА², и, *ж., зах.* Футбол. *Фотографії, афіші, вимпели, унікальні значки розповідають про зародження львівської копанки* (з газ.).

КО́ПАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ко́пати.** *У корфболі заборонено копання м'яча та вдаряння його кулаками* (з наук.-попул. літ.).

КОПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **копа́ти** 1–3. *В неї зникла потреба писати янголів і квіти, а більше нічого (окрім хіба миття посуду, прибирання, копання городу) вона не вміє* (В. Лис); *Він копав та копав* [рів], *не розгинаючись .. Вона також узялась до копання, але більше стояла та розглядалась* (М. Коцюбинський); *Він похвалив за копання ставка* (Ю. Яновський); *Війна почалася для нас не посвистом куль, не вибухами мін та снарядів, а нескінченними маршами, копанням траншей і окопів* (А. Дімаров); *Хорунжий стояв під деревом і чекав на кінець копання ями, докурюючи нашвидку цигарку* (О. Лисяк); *Михайло Ісайович мерщій пішов до кабінету: сьогодні треба переглянути хоч газети, бо завтра гаряча робота з копанням буряків* (М. Івченко).

КО́ПАНОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ко́панка¹** 1, 2. *Ой у городі копаночка, Там купалася ластівочка* (з народної пісні); *Кінь пив з копаночки воду. По копаночці плавав туман* (Ю. Мушкетик); *Джерельце розчистили, зробили копаночку, і відстояна вода здавалась майже солодкою на смак* (Ю. Покальчук).

КО́ПАНЬ, і, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **ко́панка¹** 1. *А як далеко річка, то щоб був колодязь або копань при коші. З них* [отара] *напивається щоденно* (Сл. Б. Грінченка).

2. Те саме, що **котлова́н** 1. *В копані довкола крана юрмився великий натовп* (Яків Баш).

КО́ПАТИ, аю, аєш, *недок., кого, що чим і без дод.* Ударяти, бити, штовхати ногою. *Отаман не жалував нагайки, бив, копав ногами, аж кості у старого тріщали* (І. Франко); *Серце крається дивитись, як акуратно посортовані, позщеплювані, підшиті квитанції, архівні матеріали .. під руками тих барбосів* [поліцейських] *змішуються в одну купу паперів, .. яку топчуть, копають ногами* (Ірина Вільде); *Малий одразу в мене викликав підозру .. Я змушував себе не звертати уваги на те, як це неспокійне створіння щоразу копало мене під столиком в коліно* (А. Дністровий); // Брикати, хвицати (про тварин). — *Купив* [батько] *коня такого, що копає й кусає, та й підкував на всі чотири ноги* (Л. Мартович).

КОПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Розпушувати землю заступом, лопатою і т. ін. — *Я звеліла їм копати .. город* (І. Нечуй-Левицький); *Нема нікого в саду, тільки Макс страшенно копає під вікном, готує місце для квіток* (В. Винниченко); *Тут його раптом як підмінили. Мов додалося в Зайчика сили. Грядку копає хвацько, на славу!* (І. Андрусяк).

2. *що і без прям. дод.* Робити заглиблення, виймаючи, відкидаючи землю заступом, лопатою і т. ін. *І здалека Запорожці чули... Як діточки на Орелі Лінію копали І як у тій Фінляндії В снігу пропадали* (Т. Шевченко); *Мисливці копали яму на диких кіз* (О. Донченко); [Сашко:] *Бабусю, скажіть дідові, що я тут копатиму ямки для грушок* (З. Мороз); *Данило Горинич .. говорив дуже лагідним голосом, викидаючи заступом землю з окопу і раз за разом звертаючись до жандарма: — Копаємо, длубаємо, чи чуєш, ласкавий пане? Мусимо копати* (С. Скляренко).

3. *що, чим.* Добувати що-небудь із землі за допомогою заступа, кирки і т. ін.; викопувати (у 2 знач.). *Вона ходила копати буряки і з того добувала прожиток для себе* (М. Коцюбинський); — *Золоті багаті руди Все копають* [карлики] *та збирають* (Леся Українка); *Коли копають картоплю, — стелеться дим над землею* (М. Рильський); *Багаття палало, а дівчата танка вели, співаючи про калину, біля якої дівчина ходила, ножем зілля копала, своєї неньки питала: — Кого, мати, чарувати?* (Р. Іваничук).

4. *що і без прям. дод.* Знімаючи шари землі, добувати, виявляти, знаходити що-небудь (перев. заховане, невідоме і т. ін.). *Вириті яйця лежали на піску. Дослідники копали далі, але більше нічого не знайшли* (В. Владко); — *Я з археологічної експедиції, — каже гість. — Копаємо тут і на горі, й під горою...* (Є. Гуцало); *Хто в дитинстві, мріючи, .. не копав землю під старою вербою, шукаючи неіснуючий таємничий скарб!..* (В. Нестайко); *Дідич прочув, що під землею зберігаються королівські скарби і заповзявся їх добути. Зігнав свою челядь, щоб копали землю у тім місці, де, казали, має бути підземний прохід* (Ю. Винничук).

5. *проти кого, перен., розм.* Підступно, таємно діяти на шкоду кому-небудь. *Як розсердиться* [Панас], *то вже злий*

буде хто й зна поки і все проти того чоловіка копатиме (Б. Грінченко).

6. *що і без прям. дод., перен., розм.* Розмірковуючи над чим-небудь, аналізувати (критично, глибоко і т. ін.). *Доспівавши свою дивну пісню, кобзар замовк .. Вишневецький скупо кивнув .. — Бачу, що глибоко копаєш ти, старче* (О. Бердник); *Справді, ніби в археологів: чим глибше копаєш, тим цікавіше стає. Здається, ось-ось сягнеш суті всіх речей* (В. Дрозд); *— Ти насправді щось іще копаєш? — Так. Але чисто для себе. Я ж казав — слідчому не вірю, та ви читали мою писанину...* (А. Кокотюха).

◊ **(1) Копа́ти я́му** *кому, на кого, під кого* — підступно, таємно готувати кому-небудь неприємність, шкодити. [Я р е м ч у к:] *Поки Рогуля домагався високої посади, під .. директора яму копав, то скрізь доводив, що .. реконструкція до зарізу потрібна* (І. Муратов); *Циганки лізуть до Гната, відьмують очима, чорними косами сідло вистелюють: — .. Вороги на тебе копають яму, та самі туди впадуть* (Григорій Тютюнник); *З молодим агрономом Семен ніяк не міг порозумітися і потайки почав йому копати яму* (М. Стельмах); *— Так, так, — зітхав Теneника. — .. Сказано ж: шлях беззаконних — це шлях у темряві, не знають вони, де спіткнуться. Хто на іншого копає яму, той сам туди впаде* (Ю. Хорунжий).

КОПА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. *у чому і без дод.* Копаючи, робити заглиблення в землі; ритися. *Чоловік у землі копається, як той черв'як* (Н. Кобринська); *Щоб досягти до його* [до нього — вугілля], *копають глибокі колодязі (шахти) та й копаються на всі боки попід землею* (Б. Грінченко); *Вона спитала, що він тут робить, на якій дільниці працює, який має фах? Він неохоче відповів: — Яка вже там робота. Копаюсь у ямі. Працюю в котловані гідростанції* (Г. Коцюба); // Працювати на городі, в саду, звичайно копаючи землю. *Карався* [Іван] *нестачею робочих рук у колгоспі. Умовляв Пилипа, лаявся з ним.., однак нічого не допомогло. Досить, каже, що ти цілий вік у землі копаєшся* (Микита Чернявський); *Я б краще вороном копався у ріллі, Ніж у негідника живився при столі* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма); // *безос. Зігнані з усього села люди рили окопи. Дедалі копалося легше — земля вже була м'яка, тхнула сухим перегноєм* (Є. Гуцало); *І так їм у цю мить гарно копалося й співалося, що, здається, ще трохи — і серця повискакують з грудей від радості* (В. Нестайко).

2. *у чому, розм.* Те саме, що **копирса́тися** 1. *Копається Луценко в клунковi .. Те положить, те вийме* (А. Тесленко); *В хаті вдовині дітлахи щось копалися в кучі старого лахміття, привезеного із степу* (С. Добровольський); *Гордий нукає й зничев'я копається в купі книг* (І. Багряний); *— Прибув .. ревізор. Тиждень .. у паперах копався, кожний документик перевірив* (А. Шиян); *Одного дня прибігли хлопчики й почали копатися в канаві, витягали старі гвіздки, мідяки й інші подібні речі* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); // *перен.* Надмірно аналізувати, обдумувати що-небудь. *Терешко ні з сього ні з того поліз в історію, довго там копався, а покопавшись, почав виносити на денне світло "діла давно минулих днів", як казав один поет* (У. Самчук); // *перен.* Займатися пошуками чого-небудь, досліджувати щось. *Покаюсь перед вами, Що склад моїх пісень і книг Рябіть не так би густо міг Іноплеменними словами, Хоч я й копався на віку В Академічнім словнику* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

3. *у чому, коло чого, перен., розм.* Із замилуванням весь час поратися біля чого-небудь. *Дядько в іншій постанові зріс, коло землі копався* (Панас Мирний); *— Ми з сестрою дуже любимо квітки; так і копаємось тут у садку, — промовила Степанида* (І. Нечуй-Левицький); *— Раніше я теж думав, що нема в світі нічого милішого, як копатися в машинах, у різній апаратурі* (О. Гончар); *Юрко — шостий син — будівничий. Ще змалечку він копався в пісочку над рікою. Ліпив паски, городив фортеці, мурував палаци* (О. Бердник); // Займатися якою-небудь копіткою роботою. *Другого нічого і не розпочинаю, все коло неї* ["Повії"] *копаюся* (Панас Мирний); *З автомобілем щось сталося, і він спинився. Шофер почав копатися в моторі* (В. Минко); *Професор твердив, що все це чистісінькe божевілля, але з великим захопленням копався в кресленнях* (В. Собко); // Робити що-небудь повільно або невміло; вовтузитися (у 2 знач.). [Ш е в ц о в:] *Швидше сюди давай! сюди!.. Ну, що ти там так довго копався?* (Б. Грінченко).

4. *під кого, перен., розм.* Підступно, таємно готувати кому-небудь неприємність, нещастя. *— Он воно що? — протяжно вимовив Захар. — Значить, копаються під Заруб!* (В. Кучер).

5. Пас. до **копа́ти** 1–3. *Та чи можна засипати в рік, у десять, у двадцять років яругу, яка копалася не десятки, а цілі сотні літ?..* (Панас Мирний); *На перешийку копалися ямки, .. замасковувалися бур'яном, очеретом, кугою... Мисливці сідали в ті ямки і чекали, коли качки пролітатимуть над ямками* (Остап Вишня); *— Ми з мамкою картоплю копали, — виправдовувалася Катерина. — А після школи картопля не копається?.. — запитувала Марія Іванівна на уроці фізики* (Люко Дашвар).

КОПА́Ч, а́, *ч.* 1. Робітник, що копає землю; землекоп (у 1 знач.). *Чув розмову невгавущу, бачив купок дітей шумливих, бачив двох копачів з заступами* (Марко Вовчок); *До ночі не відходив* [Ілія] *від копачів, що рили навколо тополі метрової глибини рів під фундамент каплиці* (Люко Дашвар); * Образно. *— Де ж таких копачів узяти, звідки їх скликати, аби вони мені доленьку мою відкопали?* (Г. Хоткевич); // Той, хто займається копанням могил. *Дітей у нас було п'ятеро.., усі померли. Треба було мені тії одбутки робити самому. То дошки на труни, то копачам, то людей одбувати* (Ганна Барвінок); *Взяв* [батько] *труну на плечі й пішов на кладовище .. Він ще здаля побачив копачів, які тепер тут, здається, й жили* (В. Кучер); *Доки люд сорок днів прощався з царем, копачі, поставивши собі юрти для ночівлі, взялися до роботи. Яму копали простору, глибоку — до білої глини* (В. Чемерис); *Ми кинули по пригорщі землі, а тоді за діло взялися копачі, і за мить виросла могила* (І. Жиленко); *Музейник, уже не розуміючи, нащо взяв інструмент, роззирнувся круг себе, немов .. намагаючись опанувати нову для себе професію копача могил* (А. Кокотюха).

2. Знаряддя, яким копають, викопують що-небудь. *Сенько припав до землі з залізним копачем і став рити землю* (І. Франко); *Вона взялася за копач, шукаючи очима буряк, що міг залишитися біля комбайна* (П. Автомонов); // Машина для копання, викопування. *Нам тепер не доводиться копати буряк: тракторним копачем підорюють, а ми за гичку легко виймаємо і чистимо* (К. Гордієнко); *Ями для саджан-*

ців плодових дерев копають діаметром 80–100 см і глибиною 60–70 см. У великих господарствах для копання використовують тракторні копачі (з навч. літ.).

КОПА́ЧКА, и, *ж.* Вид невеликого заступа або садового совка. *На піддослідну ділянку .. прийшли інститутські дівчата з копачками* (І. Волошин); *Руки* [Зосі] *поступово чорніли і репалися .. Навіть півгодинне тримання копачки для бульби, держака дерев'яної лопати чи вил у цих ніжних ручках призводило до почервоніння, пухирців, а потім лопання шкіри* (В. Лис).

КОПЕНГА́ГЕНЕЦЬ *див.* **копенга́генці.**

КОПЕНГА́ГЕНКА *див.* **копенга́генці.**

КОПЕНГА́ГЕНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **копенга́генці** і Копенгаген. *Незабаром після опублікування повідомлення про наявність у Гарвардській бібліотеці львівського "Букваря" 1574 р. у копенгагенській Королівській бібліотеці знайдено ще один стародрукований церковнослов'янський буквар* (з наук. літ.); *Копенгагенські критерії, яким мають відповідати країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу, були схвалені на засіданні Європейської ради в 1993 р.* (з публіц. літ.).

КОПЕНГА́ГЕНЦІ, ів, *мн. (одн.* **копенга́генець,** нця, *ч.;* **копенга́генка,** и, *ж.).* Жителі Копенгагена. *Типовий копенгагенець досить байдужий до матеріального багатства, але вміє радіти життю й насолоджуватися спілкуванням* (із журн.); *Копенгагенці — прихильники здорового способу життя: туристам тут пропонують безкоштовні велосипеди для подорожі містом* (з газ.).

КОПЕ́Р, пра́, *ч., техн.* 1. Машина для за́бивання паль. *Робота механічного молота виконується із копра або крана, обладнаного підвісною копровою стрілою* (з навч. літ.); *Малюнок .. показував спорудження невеликої гідростанції — паровим копром забивають палі поперек річки* (І. Волошин); *Он похапки на самий верх копра Здирається важка залізна баба... Зоглядітись не встигнеш, як вона, В дубову палю гуркнувши, вже знову Побралася угору* (І. Вирган); // Пристрій для подрібнювання металевого лому. *Випробування процесів пластичної деформації металів проводять на маятниковому копрі, визначаючи ударну в'язкість, яка є характеристикою опору матеріалу руйнуванню за умов динамічних навантажень* (з наук.-техн. літ.).

2. Споруда над стовбуром шахти, де встановлено механізми шахтового підіймання. *Істотно зросли обсяги ремонтних робіт у надшахтному копрі, у поверхневих спорудженнях будинку і шахтному стволі* (з наук.-техн. літ.); *Поруч фарбою новою сіяв небачений копер — такий, що небо головою, здалось, над шахтою підпер* (М. Упеник); *Чергова зміна шахтарів допалювала цигарки, хлопці кидали в калюжу бички, по двоє, по троє йшли до копра* (Ю. Мушкетик).

КОПЕ́РТ *див.* **копе́рта.**

КОПЕ́РТА, и, *ж.,* **КОПЕ́РТ,** а, *ч., діал.* Конверт (у 1 знач.). *Лист сей вложу до коперти І на пошту сам подам* (І. Франко); *Марія слухала, і кожне слово ранило її у серце. Пішла зараз до лавки, купила паперу, синього коперта і сусідському школяреві гостинця, щоб відписав "отвіт"* (У. Самчук).

КОПЕ́ЦЬ, кінця́, *ч.* Насипаний або викопаний межовий знак. *Вовкун силою потяг Ґаву на .. високий копець із каміння, що означував границю села Н.* (І. Франко); *— Ех, діду Охріме, не пізнати вже вам тоді і з свічкою своїх двох із половиною десятин, хоч і підкопували все літо кінці. Бо межі зоремо ж* (А. Головко); *На половині мандрівки, де схрещуються дороги, стоїть великий копець, що відмежовує дерманські поля від лебедських, і Володько присів на ньому* (У. Самчук).

КОПИ́Л[1], а́, *ч.* 1. Дерев'яне шевське знаряддя у формі ступні для виготовлення взуття. *На сирій від осінньої вогкості землі виразно витискалися сліди пари городянських чобіт на кривий копил, з високими корками* (Б. Грінченко); *— Я бачив у шевця такий самий копил. Він був теж потиканий шпильками* (І. Микитенко); *Вискочило* [на арену] *трійко хлопаків .. — гнучких, метких, ніби вивірки. Обличчя в них були разюче подібні, наче зняті з одного копила* (О. Бердник); * Образно. *Тремтіть, убивці! Думайте, лакузи! Життя не наліза на ваш копил* (В. Симоненко).

2. Короткий брусок, закріплений у полоз саней для зв'язку полозів з коробом. *Сани йшли у затоки, стукались копилами, а він одставляв ногу і упирався в тверді краї дороги* (М. Коцюбинський); *Накрутивши на копил віжки, дбайливо поправивши збрую на конях, бригадир .. підійшов до Марка* (І. Кириленко); *Кучер, збочивши з дороги, наскочив на приметений снігом пеньок і зламав копила* (В. Малик); *Сани часом гребли кошелем замети, бо копили не були розраховані на таку глибоку колію* (М. Циба).

[Збі́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* **зби́тий.**

○ **(1) До копила́,** *у знач. присл.* — остаточно, до кінця. *— При Осташкові кінці з кінцями не зводили, а при Гаркуші останній лад загинув. До копила добиває колгосп* (Ю. Мушкетик); **(2) На свій копи́л,** *у знач. присл.* — по-своєму, на свій лад. *Крок за кроком він* [І. Котляревський] *іде за Вергілієм, на свій копил переробляючи кожен його епізод, .. не пропускаючи нічого більш-менш важливого, не минаючи "ні титла, ніже тії коми"* (М. Зеров); *Ще не встигло захолонути тіло, а вже пам'ять покійного зневажена: його ідею завтра ж перетягнуть на свій копил славолюбці* (Р. Іваничук); *Враз став* [Кирило] *серйозний: — До всього, Ваша Величносте, там* [в академії] *засіли самі німці і гнуть науку на свій копил* (Ю. Мушкетик); *Варвари й елліни все споконвіку міряли на свій копил* (І. Білик).

◊ **На оди́н арши́н (копи́л)** *див.* **арши́н.**

КОПИ́Л[2], а́, *ч., діал.* Позашлюбна дитина. *На Закарпатті й тепер старші жінки кажуть про дівчину, яка народила поза шлюбом і сама виховує дитину, "найшла собі копила"* (з наук.-попул. літ.).

КОПИЛЕ́ЦЬ[1], льця́, *ч.* Зменш. до **копи́л**[1] 1. *Копильці використовують для меншого взуття* (з навч. літ.).

КОПИЛЕ́ЦЬ[2], льця́, *ч., діал.* Зменш. до **копи́л**[2]. *Всі .. зійшлися на тім, .. що в селі нічого доброго Сук по собі не залишив. Хіба п'ятьох копильців-байстрюків* (І. Чендей).

КОПИ́ЛИТИ, лю, лиш, *недок., що, розм.* Випинати, надувати (звичайно губи). *Степанида ледве осміхалась і копилила свої тонкі губи* (І. Нечуй-Левицький); *Губи в нього розтулилися, він чудернацько якось копилив їх, випинав* (П. Загребельний); *На першому перехресті стояв бородатий дід з безрогим цапом на мотузку. Цап копилив губу й смішно кивав до киян, мовби глузував з них чи нахвалявся* (І. Білик); *Дівчина йшла на кроків два попереду, все оберталась, .. всміхалася і говорила, говорила. То копилила пухкі вишневі вустонька, то вони розпливались у посмішці* (Ю. Логвин).

◊ **(1) Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би,**

но́са, ніс *і т. ін.)*: а) пишатися, зазнаватися. *Декому здавалося, що молодий інженер почав копилити губи. Але ж хіба на всіх догодиш?* (І. Сенченко); *І зразу видно, що людина має освіту, бо не копилить носа перед іншими і душевна простота в ньому є* (С. Чорнобривець); *Дівчина одразу поважніє, закопилює губки, манірно подає пухкеньку руку з рожевими нігтиками* (В. Кучер); *Лесь, аби не накликати батькового гніву, знехотя прогугнявив: — Та добре, допоможу, якщо вже конче... — Відразу б так, — докинув Андрусь. — І дивися мені там, не копиль носа перед Пилипом* (І. Нижник); *— Задерла* [титарівна] *кирпу, закопилила спідню губу, ще й пику одвернула* (І. Нечуй-Левицький); *— Пхі, красу знайшли, — сказала крамарева дочка й закопилила губу* (Грицько Григоренко); б) ображатися, сердитися. *— Я до неї і звідтіль, і звідсіль, а вона тільки, було, спідню губу копилить* (І. Нечуй-Левицький); *Хай же носа не копилить Любий мій читець, коли він В Атта Тролевій печері Не згада арабських спецій* (Леся Українка); *Усі сміялися, тільки Охрім світив очима і презирливо копилив губи* (Григорій Тютюнник); *— Я не граю! — одрубав Семенченко, що мав бути Карлом XII. Його забули помістити в програмі .. — Грайте самі, а я не хочу. Мені що? Скажіть, будь ласка!.. Задер голову, закопилив губи й пішов* (Б. Антоненко-Давидович); *— Поговір ми переживемо, — бадьоро відповів я. — А от Ковальця мало не втратили. Якоїсь півгодини, і хлопця не було б. — Я в тому не винна, — зашпилила губи Пишна* (Ю. Збанацький).

КОПИ́ЛЛЯ, я, *с.* Збірн. до **копи́л**[1] 1. *Розгубивсь, як швець з копиллям* (Номис); *Молодіж двигалась, мов хвиля, Кидали ткачі верстати, а шевці копилля* (М. Макаровський).

КОПИЛО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **копи́л**[1] 1. *Копиловим упором користуються для фіксування клина копила* (з навч. літ.); // З якого виробляють копил. *Копиловий кряж призначений для виготовлення заготівок взуттєвих копилів* (з наук.-попул. літ.).

КОПИ́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Той, хто складає в копи сіно або скошений хліб. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копильнику* (Сл. Б. Грінченка).

КОПИЛЬЧАКИ́, ів, *мн., розм.* Те саме, що **ґринджо́ли.** *Ніхто .. краще за нього не змайструє саней. Чи прості — копильчаки з ріжками, чи місткі — козирки* (О. Донченко).

КОПИРСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **копирса́ти** і **копирса́тися.** *Пишне волосся ніби іскрилося від .. копирсання пальців у ньому* (Іван Ле); *Руки болять. Цікаво, чого: від копирсання вилкою в сухій, загрітій в мікрохвилях, гречці, чи від переписування чужого, нікому не потрібного конспекту* (І. Карпа); *Висиджувати довгі години, мордувати себе копирсанням над кожною рисочкою, прожилками кожного листочка .. виявилося йому .. не під силу* (Я. Гримайло); *Мені довелось повністю стати в комин. Я вже остаточно вирішив кинути це копирсання в сажі* (Д. Білий); *В колі молодих Данилових і Харитонових товаришів взагалі не було особливої схильності до копирсання в політичних справах* (Ю. Смолич); * Образно. *Зараз почнуться душевні копирсання .. Кажу, що мушу йти. Ліду це шокує* (А. Дністровий).

КОПИРСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *що, чим, у чому і без дод.* Те саме, що **колупа́ти** 1, 2. *Старий Брус .. усе щось по піску паличкою копирса* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Почав* [Русин] *працювати щосили, копирсаючи та вибиваючи дрюком діру в помості* (І. Франко); *Над головою в Арсеня свистіли кулі, копирсали землю, обсипали його порохом* (Іван Ле); *Він нашвидкуруч з'їв принесену служником-індійцем вечерю і, копирсаючи в зубах сірником, розлігся в кріслі* (М. Дашкієв); * Образно. *Жаль розростається в його душі дужче, копирсає в серці глибше* (Панас Мирний); *Скільки не пишіть про нього* [Дніпро], *як не хваліть, як не копирсайте пером у його далекому тепер, мулкому дні, він і без вас суне на південь, повногрудий, могутній і прекрасний* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *чим і без дод.* Те саме, що **копирса́тися.** *Дівчина з серйозним схвильованим лицем засовує в торбу руку й довго копирсає там* (В. Винниченко); *Йоганн чув, як його приятель копирсав ключем залізо. Він одімкнув двері, відчинив їх, і обидва ввійшли до кімнатки* (Олесь Досвітній).

КОПИРСА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. *чим, у чому.* Проникаючи в середину чого-небудь, перебирати, перевертати, перекладати щось. *Дівчина коло нього копирсалася в засміченому поросі* (В. Домонтович); *Марія копирсалася в гаманці, поки натрапила на фотокартки* (С. Чорнобривець); *Дорош приніс вила, став копирсатися ними у твердому настилі гною* (Григорій Тютюнник); *Я щодня бігаю на згарище та длубаюсь там, копирсаюся, усе щось цікаве знаходжу. То цвяха, то каліщатко, то зливок розтопленого свинцю* (В. Шкляр); * Образно. *— Хто їм дав право копирсатись у моїй душі, вивертати її перед усіма?* (О. Донченко); // Встромляючи що-небудь гостре в середину чогось, відокремлювати шматки, частинки. *Він довго копирсається дротиною в своєму цибухові, заглядаючи в середину люльки* (Л. Смілянський); *Дивлюся на бідну Галинку, як вона нудьгує, позіхає і копирсається виделкою в голубцеві* (А. Дністровий).

2. *у чому, коло (біля) чого і без дод., перен., розм.* Займатися якою-небудь копіткою роботою; копатися (у 3 знач.). *Максим .. вийшов з хати та .. довго копирсався коло хазяйства* (Панас Мирний); *На виліплених до половини стінах копирсалися мурувальники* (С. Добровольський); *Він дні і ночі копирсався в лабораторіях, ставив досліди* (Н. Рибак); *Замкнеться* [Валерій] *в своїй однокімнатній квартирці і копирсається цілими ночами в книжках* (Микита Чернявський); *Нона заповзято копирсається в Інтернеті* (І. Карпа).

КОПИРСНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, чим, у чому і без дод.* Однокр. до **копирса́ти.** *— Як хтось почне* [розкопувати гору], *то й я копирсну заступом скільки там разів, — сказав Карпо і пішов у хату* (І. Нечуй-Левицький); *Мамут потоптався ще трохи в неприємній ямі, копирснув землю великими .. бивнями й ліг на бік* (Ю. Яновський); *Кілька куль з вискотом залетіли в камеру, копирснувши стелю* (І. Багряний); *Вони .. знайдуть човен .. Пливтимуть за водою, щоб не ворушити її веслом, зрідка хіба хто з них копирсне за бортом рукою, і так допливуть* (С. Скляренко); *Гострим носком свого чобітка вона копирснула грудку сухої глини* (О. Гуреїв); *Лука копирснув нігтем у люльці, потягнув разок, і вона ожила, задиміла* (Б. Левін).

КОПИ́СТКА, и, *ж.* Дерев'яна лопатка для розмішування чого-небудь. *Соснові копистки стругали і до боків поначепляли* [поначіпляли] *на валяних вірьовочках* (І. Котляревський); *Кипіло* [в казанку] *якесь запашне зілля. Його помішував кописткою старий сивовусий запорожець із золотою сережкою в правому вусі* (В. Малик); *Кухар кописткою вирівняв густу кашу і віддилив кожному його частку* (Ю. Логвин); *Серце в дяка Комарницького .. голосно колотилося в*

грудях, десь так, як копистка, якою збивається рідке тісто .. капосною Гапкою (Валерій Шевчук); * У порівн. *Карпо промовив: — Вже й знайшов красуню! Та в неї лице, як тріска, стан, наче копистка, руки, як кочерги, сама, як дошка, а як іде, то аж кістки торохтять* (І. Нечуй-Левицький); — *Ти й дівкою була, як копистка* (В. Яворівський).

КОПИ́СТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **копи́стка.** *Грицько наструже кописточок* (Панас Мирний); *Мати щедро відламала аж дві* [пампушки] *та .. перекинула їх на вискоблену стільницю. Вмочила віхоть у масленицю* [маслянку] *і помастила згори конопляною пахучою олією. Та ще кописточкою додала згори товченого часнику* (Ю. Логвин); * У порівн. *Руки як кописточки* (Номис).

КОПИ́Т, á, *ч., діал.* Копи́то (у 1 знач.). *Кінь в'ється в небеса.., ніби хоче взять увесь видимий світ Під свій копит дзвінкий, підкований копит* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

КОПИ́ТЕНЬ, тню, *ч., розм.* Те саме, що **копитня́к.** *На землі .. почала вже показуватись довга зелена трава, круглі листочки копитню* (В. Гжицький); *У народній медицині копитень уживають внутрішньо як відхаркувальний засіб* (із журн.).

КОПИ́ТЕЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **копи́то** 1. *Телятко .. зацокотіло слюдяними копитечками по долівці* (Григорій Тютюнник).

КОПИ́ТИЩЕ, а, *с.* Збільш. до **копи́то** 1. *Кінь ударив копитищем, під ним зойкнула, хруснула і мов з щедрої пригорщі бризнула в обличчя крижаною гречкою передвесняна земля* (М. Стельмах).

КОПИ́ТКА, и, *ж.* Те саме, що **саджа́.** *Оперення копитки — жовтувате з чорно-бурими смужками* (з навч. літ.); *Копитка живиться насінням, вегетативними частинами рослин, комахами* (із журн.).

КОПИ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **копи́то** 1. *Задріботів* [ослик] *своїми чорними, господарем пильно підбарвленими й вичищеними копитками* (Н. Королева); — *Та ви їжте, пригощайтеся на здоров'я. Холодець у мене, як пісня, — з копитків* (А. Крижанівський).

КОПИ́ТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **копи́то** 1. *Я ще не бігав так ніколи, душа — неначе дзвін — гула, і, як громи, копитний цокіт за мною мчав* (В. Сосюра); *Багаті ридвани, карети, легкі прольотки і брички, просто гарби утворили ціле місто з вулицями і завулками на ще недавно зеленій луці поблизу Ворскли, а тепер витолоченій до копитного сліду* (Б. Левін); *Якийсь час тільки м'який копитний перестук і поскрипування коліс порушували польову тишу* (І. Нижник); // Який має копита. *У зимовий період вовки прихитряються заганяти копитну тварину на лід, по якому ті не можуть бігти* (з наук.-попул. літ.); *Для отримання посвідчення мисливця необхідно знати особливості полювання на копитних тварин, зокрема й умови їх добування, якщо вони пораненими перейшли в сусіднє мисливське господарство* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **копи́тні,** них, *мн.* Велика нетаксономічна група ссавців (кінь, олень і т. ін.), що мають копита. — *Така здібна учениця — і говорить, що пес належить до копитних!* (Ирина Вільде); *А чи відомо їй.., що листя того бузку не їсть жодне з копитних* (О. Гончар); *Вовча зграя на моїх очах .. гнала копитних гоном по усьому фронту, поки від стада не відставали слабкі тварини* (Г. Вдовиченко); *Найхарактернішими з копитних для африканських саван є антилопи гну, великі стада яких мігрують щороку на сотні кілометрів відповідно до змін вегетації рослинного покриву* (з навч. літ.).

КОПИ́ТНИК, у, *ч.* Те саме, що **копитня́к.** *А всякого зілля, квіток! і копитник хрещатий, папороть розрослась купою* (Марко Вовчок); *Скрізь у очі полізло різне зілля: копитник і ракова шийка, .. деревій і ромен* (М. Стельмах); *Копитник — одна з небагатьох вічнозелених рослин у наших лісах* (із журн.).

КОПИТНЯ́К, ý, *ч.* Багаторічна трав'яниста квіткова рослина родини кирказонових, що має копитоподібні листочки. *Трохи вище, на схилі, починався вже ліс, де у тіняві з-під крайніх кущів виглядала трава-копитняк* (І. Муратов); *У трав'яному ярусі Феофанії домінують яглиця, осока волосиста (переважно на схилах), зеленчук жовтий, зірочник ланцетолистий, підмаренник запашний, копитняк європейський* (з наук.-попул. літ.); *Трав'яний покрив широколистяних лісів формують переважно тіньолюбні анемона, копитняк, зеленчук, медунка, яглиця* (з навч. літ.).

КОПИ́ТО, а, *рідко* **КОПИТО́,** á, *с.* 1. Рогове утворення на кінцях пальців деяких ссавців (коня, слона, носорога і т. ін.). *Ой у полі жито Копитами збито* (з народної пісні); *Ведуть коня вороного, Розбиті копита... А на йому* [ньому] *сіделечко вкрито* (Т. Шевченко); *Б'ють копита рівно, дзвінко, Вершники рушають* (Т. Масенко); *Щілина була вузька й глибока, і десь внизу, між камінням, кінь намертво застряв копитом* (В. Близнець); *Кожен камінь на цій землі политий козачою і ворожою кров'ю, кожна п'ядь пам'ятає копито козацького коня* (Р. Іваничук).

2. *діал.* Копил *(див.* **копи́л**[1] 1). *Коли сь* [ти є] *швець, пильнуй свого копита* (Номис); *Господар дратвою обтягував на копиті нового чобота* (Я. Качура).

○ **(1) З копи́та (з копи́т,** *рідко* **з копита́):** а) відразу, галопом (рушити) (про коней). *Коні невдоволено крутнули головами, шарпнули з копита і понеслись вулицею, збиваючи густу куряву* (М. Коцюбинський); *Вороний з копита рвонув у галоп, і по шляху тільки дим-пилюга клубком послалася за вітром* (Іван Ле); *Вийшли на двір. Сіли в бричку .. Проць верескнув. Кобили хвости — вгору, і з копита — в провулок!..* (В. Бабляк); б) зразу ж, не готуючись (про людину). — *Почекайте, він так із копита не може. Йому треба подумати* (І. Микитенко).

◊ **[Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю** *див.* **рва́ти; Бра́ти / взя́ти з копи́та** *див.* **бра́ти; Відки́нути / відкида́ти но́ги** *(вульг., жарт.* **копи́та, ра́тиці** *і т. ін.) див.* **відкида́ти; Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та))** *див.* **ко́ваний; Повідкида́ти но́ги** *(вульг., жарт.* **копи́та, ра́тиці** *і т. ін.) див.* **повідкида́ти; Уда́рити з копи́та** *див.* **ударя́ти.**

КОПИТО́ *див.* **копи́то.**

КОПИТО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **копи́тний** 1. *Копитова облямівка — це вузька (0,5 см) безволоса смужка шкіри, розташована на межі шкіри та рогової капсули копита* (з наук.-попул. літ.); *Копитова підошва має лише два шари шкіри — епідерміс і дерму, яка зростається з окістям копитової кістки* (з навч. літ.).

КОПИТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на копи́то (у 1 знач.), подібний до нього. *Більшість трутовиків розвивається на деревах. На стовбурах, гілках і коренях утворюються пло-*

дові тіла різної форми, зокрема й копитоподібної (з наук. літ.).

КОПИ́ТЦЕ, я, *с.* Зменш.-пестл. до **копи́то** 1. *Еге ж, бачив я його* [чорта] *добре.., намалював би вам і ріжки, і копитце* (Марко Вовчок); *Побачив* [Сироватка] *великий табун сайгаків, котрі мчали просто на нього. Були добряче налякані — летіли, не помічаючи людини .. Бризкала з-під копитець роса* (Ю. Мушкетик); *— Ага, їде, їде, голубок-яструбок. Цокають, чую, цокають копитця по асфальту* (В. Лис); * Образно. *Крижаними копитцями продзвенів за ним* [за листопадом] *грудень* (А. Дімаров); *Він посмоктав люльку, випустив із кутика вуст білий дим — і маленькі пухнасті коники побігли в небо. Мчали весело, врізнобій, побрикуючи кумедними копитцями, куйовдячи довгі прозорі гривки* (І. Андрусяк); * У порівн. *Перші краплі крихітними копитцями промерехтіли затокою — починався дощ* (В. Дрозд).

КОПИТЦЕ́, я́, *с., рідко.* Зменш.-пестл. до **копито́.**

КОПИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Невеликий стіжок сіна, соломи і т. ін. *Дівчата на луці гребли, А парубки копиці клали* (Т. Шевченко); *Я ліг під копицею сіна, заснув і не чув, як шляхом пройшла кіннота* (А. Кащенко); *Швидко ширилася щетиниста смуга стерні, підростали копиці. А стіни пашні розсувалися, розбігалися* (С. Добровольський); *По той бік річки прослався луг з копицями сіна* (А. Шиян); *Посеред двору височіла копиця сіна. До копиці були прихилені весло, граблі* (В. Нестайко); * У порівн. *Старець сидів на окопі, неначе стриміла копиця сіна* (І. Нечуй-Левицький); *— Витріщаю очі — суне мій Вуйко* [ведмідь], *мов копиця сіна в темноті* (І. Франко); *Сонце хилилося на західний пруг. І хмара, мов чорна копиця, забовваніла над Васевицьким лісом* (І. Нижник).

2. *рідко.* Те саме, що **копа́** 1. *Он у вибалочку затишний гайок, а за ним густо розкидані копиці хліба* (О. Копиленко).

3. *перен.* Велика кількість, купа чого-небудь. [П р і с ь к а:] *Моя матінко рідна! Яка велика копиця грошей!* (Панас Мирний); *— Гаразд, гаразд! — бадьоро вигукнув доповідач, .. витягуючи копицю паперів з товстого портфеля* (Олесь Досвітній); *З'ясувалося, що, крім значної кількості грошей, треба було розділити шість скринь срібла, багато копиць дорогого одягу, сукна, шовку, оксамитів, інших речей і оздоб...* (Г. Колісник); *Дорогою до хибарки ви мовчите, Марія тобі повідомляє, що заледве вирвалася; копиця справ* (С. Процюк).

4. *перен., розм.* Про густе пишне волосся. *Крамар нахилив голову над касою й чогось там шукав, так що передо мною була лиш копиця чорного волосся* (М. Коцюбинський); *Смерд Векша — здоровий, молодий ще, широкоплечий чоловік із копицею волосся, що нагадує стигле жито* (С. Скляренко); *Тоненька і гнучка, з копицею густого волосся, вона годинами сиділа на узліссі, стежачи за квітами і комахами* (І. Росоховатський).

◊ **(1) За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася** — хто-небудь безпідставно перебільшує небезпеку, загрозу чогось. *— Я ще не переконаний, та маю підстави гадати: у вашого хворого закупорена якась глибока вена або капіляри .. — .. Я й так бачу, що вам, дорогий колего, за сім вовків копиця сіна показалася!* (Ю. Шовкопляс).

КОПИ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **копи́чити.** *Закінчили копичення сіна* (А. Головко).

КОПИ́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., що.* 1. Складати в копиці, копи. *Бітумний дух напам'ятовував* [нагадував] *Андрієві серпневу задуху на критих бляхою вишках, де копичив отаву, запихаючи-затрамбовуючи її колінами* (Є. Пашковський); *21 липня — день Прокопія, коли час копичити та скиртувати сіно* (із журн.).

2. *розм.* Складати купою, нагромаджувати. *Позбавивши січовиків пільг, хан почав обкладати їх різними податками. Особливо великі витрати козаків були під час наїздів "гостей" із Бахчисараю: після них доводилося місяцями копичити гроші, запасати харч* (із журн.); * Образно. *Мене аж обгортає ляк, Коли згадаю про поетів, Що без дороги, без признак Ідуть у хаосі сюжетів, Главу копичать на главу* (М. Рильський).

КОПИ́ЧИТИСЯ, иться, *недок.* 1. Лежати купою, копицею. *Коло печі копичилась солома і соняшникові шапки* (В. Логвиненко).

2. *розм.* Те саме, що **нагрома́джуватися** 3; збиратися (у 2 знач.). *У хмарі .. росла громовина — копичилась грізная сила* (Дніпрова Чайка); *Обіч нас стугонить величезний контейнер-автомобілевоз: новісінькі, щойно з заводу легкові останньої моделі ярусами копичаться на ньому* (О. Гончар); *На спинах у тварин копичилися не звичайні в'юки, а незграбні предмети* (П. Загребельний); * Образно. *Загадки копичилися на загадки, і не годен я був їм дати ради* (Г. Хоткевич).

КОПИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **копи́ця.** *— І ти б, — кажу, — Хведорку, копичку накосив, — продали б* (Ганна Барвінок); *Праворуч від озеречка уже лежали росою прибиті покоси, але ще ніде не манячили копички* (М. Стельмах); *Олесь, охоплений дрімотою, вмощується в кутку на копичці сухої трави* (Ю. Бедзик); *Покликав він до себе батрака, На стіл насипав золота копичку І каже: Справа ось яка: Потіш мене — придумай небиличку* (І. Нехода); *Даша побачила міцного в плечах, широколицього юнака з копичкою каштанового волосся* (С. Журахович); * Образно. *Каштани .. цвіт згребли у тисячі копичок, що хилиталися і пахли між листків* (І. Малкович); * У порівн. *Хати на пагорбі, мов копички при місяці* (Григір Тютюнник).

КОПИ́ЧНИК, а, *ч.* Машина для збирання сіна, соломи в копиці, а також навісний причіп до комбайна, що відокремлює солому від полови. *Копичник обладнаний механізмом автоматичного вивантаження копи та звуковим сигналізатором, що сповіщає про відкриття задньої стінки й початок виходу копиці з машини* (з наук.-попул. літ.); *Зернозбиральний комбайн скошує та обмолочує хліб, зсипає зерно в бункер, збирає солому й полову в копичник або скидає на полі* (з навч. літ.).

КОПІГО́ЛЬД, у, *ч.* 1. У феодальній Англії — форма селянського землеволодіння. *Після буржуазної революції в Англії зміцніли буржуазні відносини в промисловості й торгівлі, зберігався копігольд, усі феодальні платежі були на користь землевласника* (з наук. літ.); // Землеволодіння за такою формою. *Право на копігольд поширювалося на 60 % безземельних селян, які були змушені орендувати у феодалів наділи, щоб себе прогодувати* (з навч. літ.).

2. Документ у формі копії протоколів манорiального суду, що засвідчує орендне право селянина на землю. *Орендне володіння земельною ділянкою засвідчувалося копігольдом* (з наук.-попул. літ.).

КОПІГО́ЛЬДЕР, а, *ч.* У феодальній Англії — орендар землі на правах копігольду (у 2 знач.). *Копігольдери не мали*

права на розпорядження копігольдом, зокрема не могли передавати його в спадок (з наук. літ.); *У XV ст. копігольдер став центральною постаттю в англійському селі* (з навч. літ.).

КОПІ́ЄЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **копійка.** — *Та й ткне* [пан] *мені копієчку в руку* (Панас Мирний); *Коли б знав раніше, що доведеться мандрувати, то .. не витрачав би грошей на кіно та морозиво, збирав би копієчку до копієчки* (Ю. Збанацький); *Пішов я на страсті, купив свічечку за копієчку* (В. Стус); *Іваньці не відмовляли в копієчці або й годували* (В. Лис).

○ **До копійки (копієчки)** *див.* **копійка; Ні копійки (ні копієчки)** *див.* **копійка.**

◊ **Влетіти в [до́бру] копійку (копійчи́ну, копієчку)** *див.* **вліта́ти; У білий світ, як у копійку (у копієчку)** *див.* **світ**[2].

КОПІ́ЗМ, у, *ч., рідко.* Дуже точне, близьке до оригіналу відтворення, повторення і т. ін. чого-небудь (звичайно в художній творчості, митецькій манері); копіювання. *Слов'янофіли критично й досить різко оцінювали мистецтво XIX ст. за відрив від давньоруських коренів, провінційне повторення французької моди та копіїзм* (з наук.-попул. літ.).

КОПІ́СТ, а, *ч.* 1. Той, хто копіює оригінальні твори художників або представників інших видів мистецтва. *Художником Залеський ніколи не був, але любив живопис і вчився малювати ще з шкільної лави. Упертий і наполегливий, він став прекрасним копіїстом. У нього добре виходили складні орнаменти, маски й голови* (З. Тулуб); *В артиста повинен бути талант. Коли дару цього немає, артист стає звичайним копіїстом-ремісником* (з мемуарної літ.).

2. *заст.* Переписувач, що робить копії з ділових паперів. *Маючи неабиякий хист копіїста, підробляв* [Бохановський] *підпис священика, без нього не допускають до іспитів в університеті* (А. Хорунжий); *Я обтираю лікті за широким кленовим столом полкової канцелярії. Поки що ходжу в копіїстах, .. суддя обіцяє (чи страхає) незабаром покласти на мене першу справу* (Ю. Мушкетик).

КОПІ́ЙКА, и, *ж.* 1. Грошова одиниця — одна сота гривні, а також дрібна монета такої вартості. *Розмінявши десятку (копійок на здачу в продавщиці не виявилось, тож вона округлила суму до семи гривень), Шлойма вийшов назовні* (О. Ірванець); *Тисячу гривень щомісяця відкладати можна, як ані копійки не протринькати* (Люко Дашвар); *Своїх підлеглих він тримає у чорному тілі, платить скупо, економить на кожній копійці, бо впевнений, що інакше фірму на плаву не втримаєш* (Г. Вдовиченко).

2. Грошова одиниця — одна сота карбованця в Російській імперії та СРСР, а також дрібна мідна монета такої вартості. *По копійці заробляла* [вдова], *Копу назбирала* (Т. Шевченко); *В руках у нього вічно біліла книжка. Він заводив у неї кожну народну копійку, кожне стебло* (М. Коцюбинський); *Коли почнеш плакати, дід .. чи мати дають зразу мідну копійку* (О. Довженко); // Грошова одиниця — одна сота рубля в Російській Федерації, а також дрібна монета такої вартості. * У порівн. *Останнім часом Савицький дивний, наче три копійки однією монетою* (А. Кокотюха).

3. *тільки мн.* Про дуже малу, мізерну кількість грошей. *Типографія кричить без грошей, різні кредитори лазять, а в касі — копійки* (М. Коцюбинський); *Він працював, як шалений, кілька разів викручував від поту сорочку, а заробляв копійки* (С. Чорнобривець).

4. *збірн., розм.* Те саме, що **гро́ші.** *Кожум'яка, здавши синам ремество, не малу копійку має* (Ганна Барвінок); *Де лиш мав* [Дон-Кіхот] *яку копійку, Чи продав горох, чи просо, Чи воли, чи гурт овечок, Все в книгарню так і пер* (І. Франко); *Державна копійка любить точний облік* (В. Логвиненко).

○ **(1) Без копійки,** *у знач. присл.* — зовсім без грошей. — *Спішіть і ви звідси, бо роботи ремісникам не буде. Звільнять, аби зоставити без копійки* (В. Барка); *Досить було тільки виповісти проникливу легенду про те, як їхали вони зі своїм ремісничим училищем десь на екскурсію та ненароком відстали, відбилися від своїх без копійки в кишені* (О. Гончар); **(2) До копійки (копієчки),** *у знач. присл.* — повністю, все, нічого не залишаючи (про гроші). — *Ні, я звідси не піду, поки мені до копієчки не буде заплачено* (Панас Мирний); *Посилав* [Багіров дружині] *усе, до копійки, що платила йому армія* (О. Гончар); — *Багатства свої тобі передаю. Усі. До копійки. Прийшов час* (Люко Дашвар); **(3) [І] на копійку,** *у знач. присл.* — дуже мало, трохи. *На копійку вип'є, а прийде додому — усе догори дном переверне...* (Панас Мирний); — *Ех, Денисе, Денисе! Нема в тебе розуму і на копійку* (Григорій Тютюнник); — *Фашистам і на копійку вірити не треба, — промовив Віктор* (П. Автомонов); — *Ти мені, братику, допоможи на копійку, а Дзвонар віддячить тобі на сто карбованців!* (В. Малик); **(4) Ні за копійку,** *у знач. присл.* — даремно, марно, ні за що. *Пропадеш ні за копійку* (прислів'я); — *Лячно стало. Не хотілося саме зараз* [наприкінці війни] *згинути ні за копійку* (із журн.); **(5) Ні копійки (ні копієчки),** *у знач. присл.* — зовсім нічого. [Х и м к а:] *Він, — Бог його знає! — де свої заробітки діває, додому ні копієчки не приносе* [приносить]... (Панас Мирний); *Прикажчик вилаяв його на всі боки і при рощоті* [при розрахунку] *не дав ні копійки* (С. Васильченко); — *Повір, я не брав ні копійки. — Ревізія була. Все визначено* (О. Бердник); **(6) Ні на копійку,** *у знач. присл.* — зовсім мало. *В нього ні на копійку авторитету* (Д. Бедзик); — *Коли ти тремтиш за власну шкуру, то зроби милість і забирайся геть з усіма своїми однодумцями .. Все одно з вас користі ні на копійку* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

◊ **(7) Аби́ сві́жа копійка** — аби торгувати. *Часом він було й втратиться здорово, а станують йому те доводити: "то що, що втратився! аби свіжа копійка!"* (Марко Вовчок); **Влетіти в [до́бру] копійку (копійчи́ну, копієчку)** *див.* **вліта́ти; Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копійок** *див.* **вставля́ти**[1]**; Гна́тися за копійкою** *див.* **гна́тися; Гріш (копійка, шаг) ціна́ [в база́рний день]** *див.* **ціна́; Збива́ти / зби́ти копійку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копійку (на копійчи́ну)>** *див.* **збива́ти; [І] над копійкою тру́ситься** *див.* **труси́тися; [І (ні, ані́)] копійки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю** *див.* **нема́; (8) Копійка в кише́ню пливе́** — є гроші, прибуток від чогось. — *Таксі, — повторив Кость, — то, дядьку Миколо, живе діло. Колесо крутиться — копійка в кишеню пливе...* (М. Рудь); **Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копійки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день]** *див.* **ва́ртий; Не ви́тягнеш і копійки** *див.* **витяга́ти; Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копійки (копійчи́ни, [ла́маного** *(рідко* **зла́маного)] гроша́) за душе́ю** *(рідко* **при душі́)** *див.* **ма́ти**[2]**;**

Перебива́тися з копі́йки на копі́йку *див.* **перебива́тися; (9) Сві́жа (жива́) копі́йка** — дрібний прибуток з продажу чого-небудь. *— Так чому ж ти не кинеш своє мертве діло канцеляриста? — Маю за нього живу копійку* (М. Стельмах); *Любить* [тьотя Фрося] *свіжу копійку, все перепродує в містечку на ярмарку і складає гроші в панчоху* (В. Земляк); *Свіжа копійка була для нас такою рідкістю, як яблуко на Новий рік або дуже добра оцінка в щоденнику* (А. Дімаров); *— Чим я віддячу вам за молоко? От ніяк не дочекаємося своєї годувальниці, тоді б ви вже перестали носити... Продали б та свіжу копійку мали за це молоко* (Є. Гуцало); **У бі́лий світ, як у копі́йку (у копі́єчку)** *див.* **світ[2]; (10) Щерба́та копі́йка** — дуже малі, мізерні гроші. — *Замулила їм очі та щербата копійка, що лежить в кишені бідного чоловіка* (Панас Мирний); **(11) Щерба́тої (зла́маної, ла́маної** *і т. ін.)* **копі́йки,** *зі сл.* н е д а т и, н е з а п л а т и т и, н е м а, н е м а т и *і т. ін.* — зовсім нічого (про гроші). — *Заплатіть мені, — каже наймит. — Заплатити? Та я тобі, злодію, щербатої копійки не дам!* (Марко Вовчок); *Годі тепер вчитись! Буде... і так розуму набрався* [син]. *Копійки щербатої не дам* (Панас Мирний); *В дядька Володимира, як він казав, не було за душею і щербатої копійки* (М. Стельмах); **(12) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **нова́ копі́йка (копі́єчка)** — чепурний, охайно одягнений, чистий. *Він був увесь як нова копійка* (Л. Первомайський); *На радощах Семен Федорович купив собі нового костюма, зайшов до перукарні і вийшов звідти як нова копійка* (М. Зарудний); *Після реставрації 1730 р. замок став мов нова копієчка і представляв поєднання трьох стилів — готичного, ренесансного та барокового* (з газ.); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ци́ган копі́йки** *див.* **ци́гани.**

КОПІ́ЙКОВИЙ, а, е. Прикм. до **копі́йка.** *Копійкові монети 1992 р. номіналом 1 (одна) копійка виготовлені на Монетному дворі Італії* (з наук.-попул. літ.); *Загалом крадуть у магазинах усе — від копійкових дрібниць до ноутбуків* (з газ.).

КОПІЙО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **копіюва́ти.** *Маємо відомості, що вже в перших роках XIX в. в Галичині відомі були друковані або копійовані примірники "Слова о полку Ігореві"* ["Слова о полку Ігоревім"] *і "Енеїди" Котляревського* (І. Франко); *Т. Шевченко не міг підписувати портрет В. Жуковського тому, що він був автором лише копії, а не оригіналу. Він також не підписував і решти своїх копійованих робіт* (із журн.); *Для того, щоб замінити поточні записи копійованими, необхідно виділити замінюваний фрагмент і натиснути на панелі інструментів кнопку "вставити"* (з навч. літ.); // **копійо́вано,** *безос. пред. Кому бодай трохи цікаво, знайте, що одяг якщо не зроблено в Японії, то принаймні копійовано за японськими зразками* (із журн.).

КОПІЙЧА́НИЙ, а, е. 1. Прикм. до **копі́йка** 1. *Копійчана монета;* * Образно. *Зашелестіло пожовкле копійчане листя осики під ногами. Лужінський зайшов у гущавину лісову* (Іван Ле); // Вартість якого одна копійка. *Захар сухий і такий тонкий, як копійчана свічка* (Грицько Григоренко); *Він не ламається, коли для діла, то тут нічого ламатися, як копійчаний бублик* (В. Собко).

2. *перен., розм.* Який коштує дуже дешево; малоцінний. *І люди є такі ледачі, Мудрують по-собачи: .. — Ми громадяни, — А то все суччя копійчане, Бадилля світове!..* (Л. Глібов); *Раділа раденька, що за вторговані .. гроші мати куплять їй копійчані сережки або поганенький кісник!* (Л. Яновська); *Щоб не ходити до чергової по той копійчаний чай, я додумався купити кип'ятильник і готувати його у номері* (Ю. Мушкетик); *Вона знайшла копійчані авіалінії .. і одного ранку почала збиратись* (С. Жадан); // За який мало платять (про роботу, послуги і т. ін.); низькооплачуваний. *Де не підеш, скрізь тобі в очі цвікають: — Ага! Ковалівка? Копійчані трудодні* (В. Кучер); *— Як згадаю хоча б гуртожиток в .. інституті, — усі завжди голодні, холод, бруд .. А ця гонитва за копійчаними уроками! Та що там казати, мабуть, і всі мої хвороби ще звідти* (О. Іваненко); // Який не дає доходів. *Петро Папарук добрався до невеличкого капітальцю і став власником перонних кіосків по* [з] *продажу газет од Києва до Одеси. Копійчана комерція, копійчані бариші* (П. Загребельний); *Син священика, він почав службу в губернській канцелярії писарем, дістаючи копійчану платню* (Валерій Шевчук); // Те саме, що **дрі́бний** 2. *Микола Степанович зайшов до аптеки й, незважаючи на свою ощадність навіть у копійчаних витратах, купив пляшечку валер'янки* (Б. Антоненко-Давидович); // Не вартий уваги; дрібний (у 6 знач.). — *Копійчана справа, — вставив своє Хоменків шуряк, — не варто звертати уваги...* (Л. Смілянський).

3. *перен., розм.* Надмірно дріб'язковий. *На зламі століття життя під степовим сонячним небом було копійчане, бездумне, без примушених днів* (В. Домонтович); — *Зрозумій, нарешті, як ти здрібнюєш честь свого і мого роду копійчаними рахунками* (М. Стельмах); *Це вже були не жарти, не копійчана пригода, другові загрожувала серйозна небезпека* (М. Білкун).

КОПІЙЧИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **копі́йка.** *Микитка виканючив швидко три копійчини* (Грицько Григоренко); *Ви мовчки плентаєтеся, наче .. робите (за останні гроші) закупи на ринку продуктів, і вам слід торгуватися, економлячи кожну копійчину* (С. Процюк); — *Я кинув службу, продав свій апарат, дорогу панську одіж, склав якусь копійчину і рушив на село* (М. Коцюбинський); *Не дорікала* [мати], *коли випадали нестатки, не пишалася, .. коли в хаті заводилась яка зайва копійчина* (Б. Антоненко-Давидович); *Бідняки літо й зиму тільки й думали про те, де б заробити копійчину* (П. Панч).

◊ **Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку)** *див.* **вліта́ти; Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)>** *див.* **збива́ти; Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного** *(рідко* **зла́маного)] гроша́) за душе́ю** *(рідко* **при душі́)** *див.* **ма́ти[2].**

КОПІ́Р, а, *ч.* 1. Те саме, що **ксе́рокс** 1. *На копірах великого формату, які вважають інженерними системами, можна робити й маленькі копії* (з навч. літ.); *В Індії повертають до життя старі копіри, деталі для яких перестали виробляти на "рідних" фабриках* (із журн.); *Користувачі дедалі частіше віддають перевагу копірам з дешевшими витратними матеріалами, якщо навіть сам апарат коштує дорожче* (з газ.).

2. Деталь копіювального верстата, що передає рух інструмента, який відтворює за заготівкою профіль, заданий шаблоном, кресленням і т. ін. *Принцип роботи копіювально-фрезерного верстата полягає в тому, що переміщення виконавчого механізму жорстко узгоджено з переміщен-*

ням чутливого елемента (щупа, наконечника) копіювального пристрою, траєкторія руху якого визначається профілем копіра (з наук.-техн. літ.); *Купити готовий верстат із копіром не завжди можливо, тому його нерідко виготовляють самостійно з підручних засобів* (з навч. літ.).

КОПІРА́ЙТ, *ч.* 1. *род.* у. Право, яке регулює відносини, пов'язані зі створенням, виданням та використанням творів літератури, науки, мистецтва і т. ін.; авторське право. *Всі публікації з зарубіжних джерел подаються .. без зазначення дати, — причина, як неважко здогадатися, вельми тривіальна: за інформацію (читай "копірайт") .. треба платити* (О. Забужко); *— Цікаво, чи прилетить до них коли хто .. з корпорації судитися за копірайт* (І. Карпа); *Ніхто не може гарантувати, що легально придбані програми створено без жодного порушення копірайту* (з наук.-попул. літ.); *Єдино можливим способом контролю порушень копірайту на пошукових серверах Інтернету є усунення тексту на вимогу автора* (із журн.).

2. *род.* а. Спеціальний конвенційний знак, який засвідчує охорону авторського права і вказує на його власника. *Правила про порядок застосування копірайта видано більшістю країн, які приєдналися до Всесвітньої конвенції про авторське право, розробленої за участю ЮНЕСКО і підписаної 6 вересня 1952 року в Женеві* (з наук.-попул. літ.); *Знак копірайта ставлять на авантитулі разом із прізвищем автора* (з навч. літ.); *Копірайт на операційних системах чинний протягом п'яти років* (із журн.).

КОПІРА́ЙТЕР, а, *ч.* Автор рекламних текстів, слоганів і т. ін. *— Нам потрібен копірайтер. Ти людина широкої ерудиції і прекрасно підходиш для цього* (С. Пиркало); *Вона* [Кася] *й сама копірайтер. Вигадуючи рекламу "кока-колі", погано спала через усвідомлення того, що її роботодавець роз'їдає печінку наївним споживачам фосфорною кислотою* (І. Карпа); *Орієнтуючись на конкретного споживача, реклама набуває оригінальності й динамічності, за допомогою яких копірайтер змушує читача до розшифрування прихованого повідомлення та привертає його увагу до товару* (з наук. літ.).

КОПІРА́ЙТЕРСТВО, а, *с.* Заняття, діяльність копірайтера. *Ера Інтернету й сайтобудування перетворила копірайтерство на мистецтво написання оригінальних, динамічних і цікавих текстів за певною тематикою, ключовими словами та обсягом* (з навч. літ.).

КОПІРА́ЙТЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **копіра́йтер** і **копіра́йтерство.** *У створенні рекламного звернення творчі складники, зокрема копірайтерський креатив, поєднуються із професіоналізмом та досвідом* (з навч. літ.); *Копірайтерські конференції — це спалах нових ідей* (з газ.).

КОПІРА́ЙТИНГ, у, *ч.* Написання рекламних текстів, слоганів і т. ін. на будь-яку тематику. *Історія копірайтингу віддзеркалює процес розвитку рекламних текстів* (з наук.-попул. літ.); *Копірайтинг — це мистецтво цікавого, яскравого та ефективного рекламування товарів та послуг* (з навч. літ.).

КОПІРА́ЙТНИЙ, а, е. 1. Стос. до копірайту (у 1 знач.), пов'язаний з ним. *Розвинені демократичні держави наполягають на посиленні копірайтного законодавства* (з наук. літ.); *Копірайтна ідеологія вже досить глибоко вкоренилася у свідомості людей* (з газ.).

2. Який має копірайт (у 2 знач.). *Холдинги диктують монопольні ціни й умови на ринку замовлення авторських здобутків і на ринку збуту копірайтної продукції. Так утворюється копірайтний конвеєр, що видає на-гора "авторський" продукт за бажаною ціною* (із журн.).

КОПІРЕФЕ́КТ, у, *ч., спец.* Спотворення сигналу носієм інформації, зумовлене взаємодією близько розташованих доріжок перев. магнітного запису. *Консервувально-профілактичне обробляння фонодокументів на магнітних носіях передбачає усунення копірефекту, внутрішньої напруги, електростатичних зарядів* (з наук.-попул. літ.); *При відтворенні звуку копірефект сприймається як випереджальна чи звичайна луна* (з навч. літ.).

КОПІ́РКА, и, *ж., розм.* Копіювальний папір. *Літери, які вона ставила на папері і які перебивалися під копіркою, складалися в слова, а слова в інформацію* (Б. Харчук); *Бруханда обережно розкривав папку, слинив м'які, червоно-сині папірці з темними тріщинками від копірок* (В. Дрозд).

○ **(1) Під копі́рку,** *у знач. присл.:* а) використовуючи копіювальний папір. *— Директив тут та циркулярів різних зібралася ціла гора. Сідайте та під копірку переписуйте, треба по колгоспах порозсилати...* (Остап Вишня); *Очі його знову наштовхнулися на віддрукований під копірку папірець* (Н. Рибак); *Стефанія вперше бачила, щоб люди так нагадували одне одного, наче дві сторінки, надруковані під копірку* (І. Білик); * У порівн. *Сторінки, що стосувалися навчання в старших класах, були про уроки, про вибір парфумів, про цікавість до балів .. Ми перезирнулися: це ж треба! Всі писали, немов під копірку! І про мрії. І про майбутнє життя* (І. Роздобудько); б) *(перен., розм.)* за трафаретом; шаблонно. *— Головне — ніколи не жити під копірку. — Як це — під копірку? — А так. Коли всі дні — близнюки, новий день схожий на минулий. Навіть гірший, бо чимдалі — копірка дає все блідіші відбитки...* (Г. Усач).

КО́ПІТ, поту, *ч., розм.* 1. Те саме, що **ку́рява.** *— Антосьо їде! — стали кричать* [хлопці]. *І вискоком за бричкою .. Аж копіт збили дорогою* (А. Свидницький); *Копіт сірим серпанком поснувався по дорозі. Надбіг вітер від сходу й копоти ці розвіяв* (Б. Лепкий).

2. *рідко.* Те саме, що **кіптява** 1. *Гас у лампочці вигорів, і вона ледве-ледве блимала і чаділа нагорілим копотом* (В. Винниченко).

КОПІТКИ́Й, á, é. Те саме, що **мару́дний** 1; клопітний. *Руками виривали бур'янини, розпушували міжряддя, обережно підгортали кожен корінець... Копітка то була праця, якого терпіння вимагала!* (Я. Гримайло); *Їй* [Галі Рижко] *здавалися .. зайвими всі ці копіткі виміри глибини озера, висоти скелястої греблі, ширини міжгір'я — та хіба мало ще промірів робив геолог?* (В. Владко); *Була щедра вереснева неділя. Перший артільний відпочинок після безсонних копітких жнив* (Микита Чернявський); *Після копіткого, напруженого дня добре розслабитися і розвантажитися від набраної напруги* (Валерій Шевчук); *Олімпійський рух охоплював територію всієї країни, тож усюди відбувалися копіткі й мозольні пошуки молодих талантів* (Ю. Андрухович).

КО́ПТКО. Присл. до **копітки́й.** *— Сюжет — це струмок .. Йдеш за течією цього струмочка і копітко прибираєш із шляху все, що заважає його швидкому й вільному рухові* (О. Донченко); *Він попросив дати йому знаменний доку-*

мент і копітко, ретельно, довго його вивчав (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КОПІЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до копіювання. *Копіювальні роботи, які виконують на ризографах і малопримірникових копіювальних апаратах, є найбільшими за обсягом у видавничому відділі Чернігівського державного технологічного університету* (із журн.); // Признач. для копіювання. *Я не помітила, щоб він розв'язував теку .. Як це можна взагалі визначити — третій чи, скажімо, п'ятий* [примірник]? *Це ж бо залежить від якості копіювального паперу та міри його спрацьованості* (М. Руденко); *Ми годинами, цілими вечорами читали вголос Булгакова — це була навіть не ксерокопія "Майстра і Маргарити" .. Тоді ще не існувало ксероксів, зате існувала копіювальна машина "Ера"* (Ю. Андрухович); *У статті характеризуються програмні продукти для комп'ютерних видавничих систем, копіювальна техніка, нові види телеінформаційного обслуговування* (з наук. літ.); *Копіювальні машини, або копіри, дають студентам змогу ознайомитися з дефіцитними підручниками* (з газ.).

КОПІЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Той, хто виготовляє копії (у 1 знач.). — *Гроші потрібні, щоб розрахуватися з копіювальниками проекту .. — .. Що будувати збираємось? .. — Палац прекрасної Мельпомени. Перший театр у Полтаві! На Україні — перший!* (Б. Левін); *Багато знаних сімдесятників-вісімдесятників довго не могли звільнитися від сяйнистого неводу своїх попередників, а ось явних копіювальників письма Бориса Олійника висіялося менше: манера автора була яскрава, примітна, і найменше наслідування негайно вловлювалося* (із журн.).

2. *заст.* Те саме, що **копі́ст** 2. *Імператорським указом Петра І від 29 квітня 1722 р. у резиденції гетьманів створено Малоросійську колегію, у складі якої була канцелярія, очолювана секретарем, а також нотаріус, реєстратор, перекладач і канцеляристи, підканцеляристи й копіювальники* (з наук. літ.).

КОПІЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **копіюва́льник** 1. *Інвалідність та пенсію Маргарита одержала 2002 р., а доти протягом двадцяти років працювала копіювальницею на заводі з виробництва хімічного волокна* (з газ.).

КОПІЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **копіюва́ти.** *Маловивченим є питання про майстрів-мандрівників, з якими, можливо, пов'язаний феномен "масового виробництва" зі специфічною технікою копіювання речей* (з наук. літ.); *Давньоруські митці книги не обмежувалися механічним копіюванням царгородських зразків* (з наук.-попул. літ.); *Це був перший прихований потяг до словесної творчості, що в першій своїй стадії заміняється копіюванням і вибором чужих творів...* (С. Васильченко); *Він хотів ще хоч раз подивитися на ту незвичайну ходу, гідну всілякого наслідування і копіювання* (О. Чорногуз); *Він робив самвидавний "Четвер", часопис тексту і візії, причому .. саме робив — усе власноруч, технології здавалися приблизно такими ж, як і в нашій підпільній газеті — друкування на машинці і двостороннє копіювання* (Ю. Андрухович); *Власник розробленої комп'ютерної програми, використовуючи законодавчу систему, перешкоджає несанкціонованому копіюванню інформаційних матеріалів і документів* (з навч. літ.).

КОПІЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок.* 1. *що.* Робити копію (у 1 знач.) з чого-небудь. *Написав я йому* [слова] *на грифельній дощці, звелів копіювати* (С. Васильченко); *Бохановський найнявся до археографічної комісії і після лекцій в університеті копіював давні акти* (Ю. Хорунжий); // Точно відтворювати оригінальний твір (звичайно про твори художнього мистецтва). *Роботи* [Тараса Шевченка] *1839–1840 рр. постійно дістають високі або найвищі оцінки. За порадою Брюллова він копіює його малюнки, а водночас створює власні композиції та акварельні портрети* (І. Дзюба); *Їхня ноша* [етюдник, палітра], *а також напрям руху підказали мені, що вони прямують до музею, де дівчина, без сумніву, копіює якусь картину* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

2. *кого, що, перен.* Наслідувати кого-, що-небудь, точно відтворюючи його рухи, мову і т. ін.; удавати. *Янош .. копіював на своїм лиці кождий вираз, чи то сміх.., який бачив на лиці свого пана* (І. Франко); *Широкою рукою черпають з народного джерела наші поети, користуючись елементами народного стилю, а не копіюючи той чи інший пісенний зразок* (М. Рильський); *Марія абсолютно точно копіювала стару Закревську* (О. Іваненко); — *Я не копіювала ні твою зовнішність, ні вдачу, ні поведінку, хіба що вивчила під гіпнозом вашу мову* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *що і без прям. дод.* Відтворювати що-небудь за допомогою спеціального обладнання, засобів і т. ін. *Вірус копіює всю інформацію про банк безпосередньо з клавіатури, що є принципово новим методом перехоплювання конфіденційних даних* (з наук.-техн. літ.); *Таблицю як єдиний об'єкт текстового документа можна переміщувати і копіювати* (з навч. літ.).

КОПІЮВА́ТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **копіюва́ти.** *В першій чверті XI ст. закладає* [Ярослав] *при київському соборі бібліотеку, в якій працювало багато переписувачів книг та перекладачів. Навряд, щоб тут копіювались тільки грецькі кодекси, бо .. всі грецькомовні документи (циркуляри, канонічні та полемічні твори), які дійшли до нас, збереглися і в староруських перекладах* (І. Франко); *Ясно одно: "Слово"* ["Слово о полку Ігоревім"] *не могло дійти до нас, існуючи в одному примірнику. Воно, безперечно, копіювалося, переписувалось багато разів* (В. Малик); *У реформуванні різних сфер нашого буття нерідко сліпо копіюється все, на перший погляд, привабливе, що є в інших країнах* (із журн.); *Я сполучив обидва відеомагнітофони шнурами, до одного вставив касету Ярка, а до другого чисту і запрограмував. Три години .. буде копіюватися касета* (Ю. Винничук); *Можливо, всі записи стеження паралельно копіювалися на резервний ресурс* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КО́ПІЯ, ї, *ж.* 1. Точно відтворені текст, документ і т. ін., що цілком відповідають оригіналові; список (у 3 знач.). *Це була переписана рукою Жені копія листа її тата* (Л. Смілянський); *Охайно склав* [Микола Степанович] *копії документів і чітко написані його каліграфічним письмом тези своєї промови* (Б. Антоненко-Давидович); *Креслярі вже знімали копію з топографічної карти* (О. Гончар); *Звідки ж мені було знати, що він підсунув мені лише копії, а оригінали* [документів] *півгодини тому продав моєму конкурентові О'Келлі?!.* (М. Білкун); *Згідно із законодавством потрібно засвідчити печаткою чинність підпису на документах і відповідність копій документів оригіналам* (з наук. літ.); // Твір мистецтва (картина, скульптура і т. ін.), який точно відповідає оригіналові. *Тільки дві гарні копії з портретів козацьких полковників .. були прикрасою в залі* (І. Нечуй-

Левицький); *Картину ми отримали, велике спасибі за неї! Копія зовсім гарна* (Леся Українка); *Підійшла* [Віра] *до стінки й уважно почала розглядати якийсь малюнок .. — Це оригінал чи... копія? — раптом звернулась до Мирона .. — Оригінал... — У вас є талант...* (В. Винниченко); *— Змальовуючи, я тільки намагався більш-менш точно передати вирізані на стінах нашої печери малюнки стародавніх людей .. Саме їхні копії ви й бачите тут* (В. Владко); // Відбиток з негатива; знімок (у 1 знач.). *То була копія фотокартки, подарованої колись мені братом* (Д. Ткач); *Сищик поліз до кишені піджака і поклав перед капітаном кілька знімків — точні копії тих, що лежали на столі* (О. Чорногуз); // Документ, книга і т. ін., відтворені за допомогою спеціального технічного обладнання. *Електронні бібліотеки як сучасні інформаційні системи мають забезпечити через глобальні мережі зручне та оперативне надання інформації, електронних документів та копій першоджерел* (з наук. літ.); *У фонді з'явилося чимало машинописних, а пізніше й ксерографічних копій листів П. Тичини* (із журн.).

2. *розм.* Про того або те, хто (що) дуже подібний (подібне) до кого- або чого-небудь (звичайно зовні або рисами характеру). *Ся Регіна — то не була його Регіна. То була якась вибл́ідла .. копія його ідеалу* (І. Франко); *Вони* [примуси] *точна копія своїх господарів — дражливо, набурмосено гарчать один на одного* (Я. Качура); *Слова, інтонації, навіть вираз на Вадимовому лиці — все це копії неповторного Семена Івановича* (Б. Антоненко-Давидович); [Хмара:] *Характер у вас — точнісінька копія. Штормовий...* [Клеопатра:] *Це все від мого діда, адмірала...* (О. Корнійчук); *— Діти не можуть бути копіями батьків .. — Хтозна... — Нема людей, які були б однакові. Близнята й ті лиш зовні схожі* (Василь Шевчук); // *у знач. пред.* Про того (ту), хто дуже схожий на кого-небудь. *— Господи мій, Боже! Народилося дитя, на сусіда схоже. — А Оришка: — Ти пильніш придивись, Денисе! Точна копія твоя: без зубів і лисе* (П. Глазовий); *— Весела картинка. Гарна молодиця. Як нема баби — мені сумно. То я дивлюся на плакат, згадую молодість. Моя баба — як була дівкою — точна копія!* (О. Бердник); *У всьому мавпує* [Заріна] *Ліліану. Тільки-но подивись на її сукні й зачіску — маленька копія начальниці!* (І. Роздобудько).

КОПКИ́Й, á, é. 1. Який легко копати; пухкий (про землю). *Піщаний ґрунт копкий, а глинистий — твердий і щільний* (із журн.).

2. *розм.* У якому грузнуть ноги; пухкий (про сніг). *Стежки зовсім заметені. Сніг глибокий, копкий. Ноги грузнуть і ховзаються. Втомився старий, поки вийшов на гору* (У. Самчук); *Шпортаючись драними чоботятами в копкому снігу, побігла* [Христя] *геть* (В. Речмедін).

КО́ПНИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **копа́** 4. *Копні сходи і віче визначали обсяг натуральних продуктів або кількість грошей, що повинен був внести кожен член громади відповідно до величини чи якості земельного наділу, яким користувався* (з наук. літ.); *— У нас коли скликають на копу, то скликають потиху, передаючи з хати до хати копне знамено* (І. Франко).

Ко́пний суд *див.* **суд.**

КОПНИ́Й, á, é, *розм.* Не в'їжджений після снігопаду (про шлях). *Великі сани, .. накриті шкуратяною будою, посунулися по копній дорозі* (Б. Лепкий); *За лісом він не повернув до свого села, а пішов копною дорогою до тієї самотньої хатинки, де жила Мар'яна* (М. Стельмах).

КОПНИ́СТИЙ, а, е, *розм.* Не зовсім уїжджений після снігопаду (про шлях); копни́й. *Дорога була копниста, сніг — твердий, хрусткий, як цукор-пісок, і Люба скоро впріла* (В. Бабляк); *Ступають* [олені] *неквапно, ледве переставляючи ноги в копнистому снігові, і нарти повзуть за ними, мов черепаха* (М. Сиротюк).

КО́ПНУТИ, ну, неш, *док., кого, що чим.* Однокр. до **ко́пати.** *Замість відповіді Бовдур ногою щосили копнув селянина в живіт, хоть сам при тім такий почув біль у нозі, що аж йойкнув* (І. Франко); *Він ще раз копнув його під ребра ногою* (Г. Косинка); *Прудивус копнув Покивана чоботищем у бік* (О. Ільченко); *Всі на Хрещатику здаються .. радісними і святковими. І .. чемними, ввічливими. І всі усміхаються .. Я не бачив, щоб хтось когось копнув ногою, ударив ліктем або навіть просто вилаяв* (В. Нестайко).

КОПНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що чим і без прям. дод.* Однокр. до **копа́ти.** *Гнат поставив сторчма пальці і копнув ними землю* (П. Панч); *Копнеш, підважиш і вивернеш набік буряк* (О. Донченко); *Її клітка .. зеленіла прибитою морозом гичкою .. Приходила* [Ганна] *з лопатою і корзиною, одначе копне кілька разів, а розправитися вже не може* (Ю. Мушкетик); *Під час земляних робіт хтось копнув і наткнувся на щось тверде .. Викликали саперів, ті знайшли снаряд часів Другої світової війни* (Л. Костенко); *А ти, о земле, ти... Якби в тобі копнути, Які б коштовності вдалося віднайти!* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма); *Ніхто не копнув у душі так глибоко, як оцей чудний німець* (П. Колесник); *Іван замовк, а допитуватись було марно — за першої ж моєї спроби копнути глибше він надовго ховався в себе* (В. Дрозд).

КОПНЯ́К, á, *ч., розм.* Удар ногою. *Кидав* [Никанор Ферапонтович] *напасників, як снопи, ломав* [ломив] *їм ноги копняками своїх здоровенних чобіт* (І. Франко); *Танцювальним кроком, голосно приспівуючи, вирушав* [Ясь] *на Ринок. А за ним бігла ціла компанія дітлахів, від яких він мусив відбиватися копняками* (Ю. Винничук); *Не втримав міцного копняка лисий здоровань — упав, покотився стежкою, заволав щось незрозуміле* (А. Кокотюха); *Добрячий копняк ногою значно прискорив би справу, але Кейт продовжував працювати дуже обережно, не створюючи шуму* (О. Авраменко); *Я відкотився від чергового копняка і зірвався на ноги, пробуючи бігти* (Любко Дереш).

КОПОВИ́К, á, *ч., заст.* Те саме, що **копá** 3. *— Тривайте* [гуси], *прийдуть празники. — І ваша славонька минеться: Хазяйка побере за вас коповики* (Л. Глібов); *На другий день Василь знову приносить семигривеника.., на третій — сороковку, на четвертий — коповика* (Панас Мирний); [Суховій:] *Та ось тобі п'ятизлотник, а як знайду коня та грамоту, то ще накину коповика* (М. Кропивницький); *Написав і я! .. Так ото карток на тридцять Книжечку й зліпив. І віддав, кажу, в книгарню (Коповик — ціна). Тільки ж лихо: із книгарні Не пішла вона!* (Б. Грінченко).

КОПОВИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **возови́ця** 1. [Тульчинський:] *Се так москаль ступає важко .. Насилу вдвох ведуть його під руки. Силкуючись, дяки аж попотіли, Мов ті воли у коповицю, впріли* (П. Куліш); *Коповиця була, люди мов бджоли гудуть.., копи возять* (Ганна Барвінок).

КОПОВІ́З, во́зу, *ч.*, *рідко.* Те саме, що **возови́ця** 1. *Як зайде коповіз, багато роботи волам буде* (Сл. Б. Грінченка); *Я пізно прибув, невчасно. Одгримів огневий коповіз. На межі, серед квітів пригаслих, Бачу втиснений слід коліс* (В. Свідзинський).

КОПОВО́ЗИЦЯ, і, *ж.*, *діал.* Коповіз. *Ночі не досипа, сам і скотина день і ніч тягає, — от як у жнива, або в коповозицю* (Сл. Б. Грінченка).

КОПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок.*, *розм.* Стукаючи, тупаючи, іти, бігти дрібними кроками. *Ой ще зілля не кипить, А вже милий копотить* (з народної пісні); *— Діду! Діду! — гукав хлопчик, чимдуж копотячи з гори* (Панас Мирний); *Вони* [повстанці] *вже переїхали через браму і копотять горі дорогою* (І. Франко); // Стукати, тупати, ідучи, біжучи дрібними кроками. *Летить наш кінь! Він копитами на цілий всесвіт копотить...* (П. Тичина).

КОПОШИ́ТИСЯ, шу́ся, ши́шся, *недок.*, *розм.* Те саме, що **ворушитися** 2; метушитися. *Народ за військом копошився, Всяк товпився, всяк ліз, тіснився, Побоїщу щоб зріть кінець* (І. Котляревський); *На березі копошилася дітвора* (Ю. Збанацький); *Чмель виніс .. миску свіжого щільника, де копошилося з десяток чорно-жовтих ос* (З. Тулуб); *Петро винаймав стару дерев'яну хату.., там протікав дах, а під підлогою копошилась галаслива щуряча колонія* (С. Андрухович); * Образно. *Сумні думки, як черва, копошилися в голові Когута, не давали спати* (І. Цюпа).

КОПОШІ́ННЯ, я, *с.*, *розм.* Дія за знач. **копоши́тися.** *Безнастанне копошіння так затягує людей, що вони бачаться мені бігунами .. Кожен біжить доти, поки під ним не розверзається безодня* (Валерій Шевчук); *Часом його переймала відраза до сонного копошіння істоти, яка лаштує собі нору, бо хоче вижити, він кидав усе як стій і сідав до мольберта* (Н. Околітенко); *Урбаністичне київське сонце пропікало байдужим вогнем, мовби насміхалося із нікчемного копошіння людського мурашника, розметаного під його недосяжним спопеляючим царством* (С. Процюк).

КОПР, а, *ч.* Жук родини пластинчастовусих із чорним овальним тілом завдовжки 10–25 мм; гнойовик. *За спостереженнями відомого французького ентомолога, у тихі теплі вечори копри з голосним гудінням літають, розшукуючи купи гною, а в холодну або навіть у теплу погоду перед похолоданням чи дощем залишаються у своїх нірках* (з наук.-попул. літ.); *Копри харчуються гноєм* (з навч. літ.); *Серед гнойовиків у степовій зоні нашої країни найбільш цікавим є місячний копр, якого занесено до Червоної книги України* (із журн.).

КО́ПРА[1], и, *ж.* Висушений м'якуш плодів кокосової пальми, з якого добувають кокосову олію. *Незабаром я сидів посеред справжнього музею рідкісних речей — весел, бойових палиць, .. білосніжних плюмажів, зроблених з копри, та безлічі інших зразків і свідоцтв культури невідомого мені світу* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Копру використовують як корм для худоби, сировину для приготування маргарину* (з наук.-попул. літ.); *Під час Першої світової війни попит на індонезійську продукцію — нафту, олово, каучук, цукор, тютюн, копру, каву — збільшився* (з навч. літ.).

КО́ПРА[2], и, *ж.*, *діал.* Гній в очах. *— Вичисти копру, Іванку* (В. Бабляк).

КОПРА́ВИЙ, а, е, *діал.* Каправий. *Наведене в Етимологічному словнику української мови діалектне "коправий" витлумачено як продовження праслов'янського субстантива* (з наук. літ.).

КОПРІ́Й, ю, *ч.* Ефіроносна рослина, олію з якої використовують у харчовій, парфумерній промисловості та медицині; фенхель. *Копрій вимогливий до якості й родючості ґрунту, потребує вологи й найкраще росте на глибоко оброблених ґрунтах з органічними добривами* (з наук.-попул. літ.).

КОПРО́ВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **копе́р.** *Лабораторні експерименти проведено на ударному стенді копрового типу* (з наук.-техн. літ.); *Інструментальний контроль гальмових пристроїв підіймальних машин та осей копрових шківів деталізовано у спеціальній технологічній інструкції* (з навч. літ.).

КОПРОВИ́К, а́, *ч.* Робітник, що працює на копрі (у 1 знач.). *Індивідуально навчають тільки машиніста копра і старшого копровика* (із журн.); *Найбільше травмуються водії, охоронці, провідні інженери, рідко — вакуумники, копровики, машиністи крана* (з газ.).

КОПРОЛІ́Т, у, *ч.* 1. *палеонт.* Скам'янілий кал викопних хребетних тварин. *Однією з родзинок найпрестижнішої виставки майстрів годинникової та ювелірної справи у Базелі 2010 р. стала презентація унікального годинника швейцарської фірми, зробленого з копроліту* (із журн.).

2. *вет.*, *мед.* Щільні калові утворення в кишківнику та сліпій кишці. *Копроліти можуть спричиняти небезпечне ускладнення стану організму — непрохідність кишківника* (з наук.-попул. літ.).

КОПРОСТА́З, у, *ч.*, *вет.*, *мед.* Застій вмісту в товстому відділі кишківника. *Основною причиною розвитку синдрому копростазу є порушення діяльності товстої кишки* (з наук.-попул. літ.); *Копростаз виникає внаслідок тривалої годівлі тварин грубими малопоживними кормами* (з навч. літ.).

КОПРОФА́Г, а, *ч.* Тварина, що живиться екскрементами інших тварин, перев. ссавців. *У лісовій зоні серед копрофагів переважають жуки-гнойовики* (з навч. літ.).

КОПРОФА́ГІЯ, ї, *ж.* 1. *вет.* Поїдання екскрементів. *Позбавлення кролів копрофагії негативно впливає на перебіг обмінних процесів у їхньому організмі, що спричиняє зниження приросту маси тіла й погіршення загального фізіологічного стану* (з наук. літ.); *Копрофагія нерідко зумовлена нестачею в організмі тварин будь-яких мікроелементів і вітамінів* (з навч. літ.).

2. *мед.* Порушення психіки, пов'язане з прагненням поїдати кал. *Лікарі пов'язують явища копрофагії в людини із психічними розладами, спричиненими порушенням харчового інстинкту* (з наук.-попул. літ.).

КОПРОФЕМІ́Я, ї, *ж.*, *спец.* Використання непристойних слів у присутності осіб іншої статі з метою викликати зніяковілість, сором і т. ін. *Копрофемію більшість учених уважає одним із видів статевого збочення й варіантом сексуального садизму* (з наук. літ.); *Уперше явище копрофемії описав Ф. М. Достоєвський* (з наук.-попул. літ.).

КОПРОФІ́Л, а, *ч.* Рослина, яка росте перев. на екскрементах тварин, ґрунтах з великим умістом внесеного гною. *Копрофіли як специфічна екологічна група грибів, що мають своєрідну екологічну нішу, звичайно недоступну для інших організмів, недостатньо вивчені в Україні* (з наук. літ.).

КОПРОФІЛІ́Я, ї, *ж.*, *спец.* Статевий потяг до спостереження за дефекацією та до копрофагії. *Копрофілія є фор-*

мою збочення в сексуальній поведінці, коли статеве збудження й задоволення досягаються під час маніпуляцій з екскрементами партнера (з навч. літ.).

КОПРОФІ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **копрофіл.** *Під час дослідження копрофільних аскоміцетів виявлено нові для мікобіоти України види* (з наук. літ.).

КОПРОЦИТОГРА́МА, и, *жс.* Цитологічне дослідження екскрементів. *Копроцитограма дає змогу виявити порушення травлення в організмі людини* (з навч. літ.).

КОПТ *див.* **ко́пти.**

КО́ПТИ, ів, *мн. (одн.* **копт,** а, *ч.).* Етноконфесійна група єгиптян, що сповідують християнство. *Марія найнялася прясти У копта вовну. А святий Іосиф взявсь отару пасти, Щоб хоч козу ту заробить На молоко малій дитині* (Т. Шевченко); *Котигорошка зустрів сотник .. — середнього віку копт з великим хрестом на грудях* (В. Кожелянко); *Живуть копти переважно в містах Верхнього Єгипту в долині річки Ніл* (з наук.-попул. літ.); *Нинішні корінні єгиптяни — копти — і досі роблять собі на руках татуювання у формі так званого коптського хреста — символу своєї віри* (із журн.).

КОПТИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для ко́пчення. *Харчові продукти (переважно м'ясні й рибні) обробляють у коптильній печі* (з навч. літ.); *Правильно спроектована система розподілу димо-повітряної суміші всередині коптильної камери дає змогу швидко й рівномірно закопчувати рибу* (із журн.); *Разом із директором ми ходили майбутніми цехами м'ясокомбінату — забійним, м'ясним, ковбасним і коптильним* (з газ.).

КОПТИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, що займається ко́пченням харчових продуктів (риби, м'яса і т. ін.). *Державним класифікатором професій передбачено професію коптильника, яка стосується сектора діяльності в харчовій промисловості* (з навч. літ.); *Вища професійна школа в Хелмі запрошує на навчання з гарантією працевлаштування за спеціальностями перукар, кухар, коптильник і кравець* (з газ.).

КОПТИ́ЛЬНЯ, і, *жс.* Спеціальне підприємство, цех чи приміщення для ко́пчення риби, м'яса і т. ін. *З господарчого двору долітав гомін, дерев'яне калатання, брязкотіння. Там на всю потужність працювала новенька винниця .. й коптильня, медоварня та пивоварня* (Ю. Мушкетик); *— Беріть заступи та починаймо, — буркнув старий. — Тут і викопаємо коптильню* (І. Білик).

КОПТИ́ТИ, пчу́, пти́ш, *недок., кого, що.* 1. Приготовляти продукти харчування (рибу, м'ясо і т. ін.), пров'ялюючи їх у диму або використовуючи відповідні хімікати; закопчувати (у 2 знач.). *Чоловік .. одно* [свиняче м'ясо] *варить, інше в димах коптить, начиняє ним ковбаси* (І. Франко); *Олександр оповів, як вони* [алтайці] *приготовляють сирки* [рибу], *як їх коптять над вогнищем на прутті* (В. Гжицький); *— Чому ж сам не коптиш м'яса, коли знаєш усі хитрощі? — допитувався Лучук* (П. Загребельний); *— Ти мені .. сам недавно розповідав, що у вас будуть різати й коптити свиню* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. Укривати кіптявою; закопчувати (у 1 знач.). *Опритомнів* [Яресько] *вночі .. Лежить та дивиться, як щербата лампа в газетному абажурі всю ніч стелю над ним коптить!* (О. Гончар).

◊ **(1) Копти́ти не́бо,** *зневажл.* — жити без певної мети, без користі для людей, для суспільства. *Без діла жить — тільки небо коптить* (прислів'я); *— Князь Куракін, думаєте, чого кулю собі в лоб пустив?.. вийшов порох увесь, чого йому було небо коптити?!* (А. Головко); *— Давай скажемо комісії, що ми — здорові .. Коли вже війна, то краще воювати, ніж задарма коптити небо* (Є. Доломан); *— Так ось що, дорогий пане директор: або — роль у "Полтавці", або — розрахунок. — Він віддихався трохи і продовжував тим же підвищеним тоном. — Зрозумійте ж, мене просять і в Тулу, і Воронеж, а я тут сиджу, небо копчу у вашій Полтаві!* (Б. Левін).

КОПТИ́ТИСЯ, и́ться, *недок.* Пас. до **копти́ти** 1; закопчуватися (у 2 знач.). *Напівкопчені ковбаси коптяться й сушаться, тому вони містять менше води, ніж варені* (з наук.-попул. літ.); *Відчув* [Олізар] *їхню ненависть .. Її зварено, як смолу, в глибині землі, адже ненависть — смола! Крутиться звідтіль, знизу, і дим отой повиває людські очі, закопчуючи душі й серця, як коптяться шинки* (Валерій Шевчук); // *безос. В далеких борах ловлено дич* [дичину], *в'ялилося, коптилося й засолювалося м'ясних припасів, щоб стачило для війська* (П. Загребельний).

КОПТІ́ЙСЬКИЙ, а, е, *зах.* Те саме, що **ко́птський.** *Супроти грецького тексту повісті про Варлаама і Йоасафа, що стався вихідною точкою для цілої маси переробок на всіх важніших європейських мовах, маємо на сході групу арабських версій, далі одну перську.., дві вірменські, дві коптійські і одну грузинську* (І. Франко); *— Поведу вас до келії захожих, де зупинився оден знатний світовий проходимець... — Чи не цей з головою в полосатих веретах, як коптійський жрець над курильницею* (К. Гриневичева); *Вона хотіла знати, що це таке коптійські жінки, перегортала енциклопедії, докопувалась, що це нащадки давніх єгиптян* (У. Самчук).

КОПТІ́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **копти́ти** 1; ко́пчення. *Не раз мокне вона по коліна в ріці — аж шкіра на ногах морщиться, як сушениця після коптіння* (М. Матіос); *Смолисті речовини, нагромаджені під час коптіння плодів, частково їх консервують, тому плоди добре зберігаються* (з навч. літ.); *Коптіння додає неповторний аромат м'ясу* (з газ.).

КОПТІ́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **копті́ти.** *Для населення держава напасла гасові лампи, тож їх щоденне коптіння тривало й через десятки років після визволення краю від гітлерівців: проблему забезпечення потреб Кіровоградської області в електричній енергії вирішили тільки в 60-х рр. XX ст.* (з наук. літ.).

КОПТІ́ТИ, ти́ть, *недок.* Утворювати кіпоть; чадити. *Найкраща спілка і товариство при писанні оригінальних белетристичних речей — се робоча лампа (коли не коптить) і чотири стіни* (Леся Українка); *Вечір. Стіл, каламар, перо .. Коптить зіпсута лампа* (У. Самчук); *В дальньому кутку на столі коптів недогарок свічки* (В. Малик); *Ще коптить каганець на столі, Та під стелями йдуть проводи... Буде світло в гуцульськім селі!* (Д. Павличко).

КО́ПТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ко́пти.** *Бен Сахл на звороті написав листа своєму братові у Місір. І написано його коптською мовою* (Ю. Логвин); *Шалено гарна мелодія, вишукана, суміш кельтського та коптського з додатками бразилійського, вірменського, магребінського* [магрибського] *і румунського* (Ю. Андрухович); *Копти, нащадки єгип-*

тян, пильнують і досі як мову релігії коптську мову, незважаючи на те, що вона перестала існувати як розмовна з XVI ст. (з наук. літ.); *Копти, так само як і українці, люблять вишивати рушники і кодують на них свою сакральну історію. А головний герой коптських вишивок — Геракл* (з газ.).

КО́ПУЛА¹, и, *ж.* 1. *лінгв., лог.* Те саме, що **зв'я́зка** 5. *Слово "є" розглядалося Арістотелем не як зв'язка, копула, а як повноцінний присудок* (з наук. літ.).

2. *біол.* Під'язикова кістка. *У воронових під'язиковий апарат складається з копули* (з наук. літ.).

3. *мат.* Спільний багатовимірний розподіл ознак. *Копулу використовують для оцінювання довгострокових багатовимірних корелятивних зв'язків у мультиваріативних розподілах за отриманими результатами аналізу даних* (з навч. літ.).

КО́ПУЛА², и, *ж., зах.* Кругла верхівка споруди (вежі, церкви і т. ін.); маківка (у 4 знач.), баня *(див.* **ба́ня²** 1), купол (у 1 знач.). *Задзвонили маленькі церковні дзвінки, відтак обізвалась тонка сигнатурка у церковній копулі* (І. Франко); *Золотилася* [далеч] *вже п'ятьма копулами святого Івана в Перемишлі* (К. Гриневичева); *Маліє Соколина вежа, що підвелась копулою-юртою над будовами палаців* (Р. Іваничук).

КО́ПУЛЬНИЙ, а, е, *мат.* Прикм. до **ко́пула¹** 3. *Розвиток програмного забезпечення та стохастичного моделювання дає змогу фінансовим менеджерам компаній використовувати найсучасніший інструментарій для аналізу фінансових ринків — копульне моделювання* (з наук.-попул. літ.).

КОПУЛЬО́ВАНИЙ, а, е, *бот.* Дієпр. пас. до **копулюва́ти** 1. *У копульованого пагона зробили поперечний розріз у місці зростання з іншим пагоном* (з навч. літ.).

КОПУЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е, *бот.* Признач. для копулювання (у 1 знач.). *Копулювальний ніж.*

КОПУЛЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. *бот.* Дія за знач. **копулюва́ти** 1. *Щеплять виноград способом косого копулювання* (з наук. літ.); *Копулювання використовують переважно тоді, коли підщепа й прищепа мало різняться за діаметром, а також за анатомічною будовою* (з навч. літ.); *Копулювання — надійний і простий спосіб щеплення* (із журн.).

2. *біол.* Дія за знач. **копулюва́ти** 2. *Унаслідок копулювання тварин з'являється перша клітина нового організму* (з наук.-попул. літ.).

КОПУЛЮВА́ТИ, юю, ю́єш, *недок. і док.* 1. *що, бот.* Прищеплювати рослини, з'єднуючи навскіс зрізані гілки. *Копулювати дерева найкраще навесні* (з навч. літ.); *У березні в плодовому розсаднику висадили підщепи груш-дичок, які наступного року копулюють живцями груш районованих сортів* (з газ.).

2. *біол.* Здійснювати статевий акт (про нижчі організми, тварин, людину). *Гніздовий період сорокопуда — це насамперед утворення пар: він співає, здійснює на самицю "напади", удаючи намагання копулювати, сідає на верхівки дерев під час огляду самицею ймовірних місць розміщення гнізда* (з наук.-попул. літ.); *Самиця плавунця, що восени копулювала, зимує і відкладає яйця в березні-квітні* (з навч. літ.).

КОПУЛЯТИ́ВНИЙ, а, е, *біол.* Те саме, що **копуляці́йний.** *У Західній Африці виявлено вісім видів моногенетичних сисунів, дуже подібних морфологічно. Вони різняться лише будовою копулятивних органів, що унеможливлює схрещування видів* (з наук. літ.).

△ **Копуляти́вний цикл** *див.* **цикл.**

КОПУЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е, *біол.* Пов'язаний із копуляцією (у 1 знач.). *Копуляційних органів як таких у нематод немає, натомість розвиваються допоміжні органи, які полегшують надходження сім'яної рідини до піхви самиці* (з наук. літ.); *Клітини водорості, що мають копулювати, зближуються, вкриваються спільним слизом, а потім кожна з них утворює копуляційний відросток, спрямований до іншої* (з навч. літ.).

КОПУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* 1. Статевий акт; спарювання. *У статевозрілих молюсків копуляція відбувається вже при температурі 9 °C* (з наук. літ.); *Копуляція котів має сезонний характер* (з навч. літ.).

2. Злиття двох гамет у нижчих організмів. *У рослинних джгутикових копуляція гамет буває двох типів — ізогамія та анізогамія* (з навч. літ.).

КО́ПЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **копти́ти.** *Спробувала якось у гостях скумбрію, копчену в рідкому димі. Тепер готую її постійно* (з Інтернету).

КОПЧЕ́НИЙ, а, е. Який виготовляють ко́пченням. *Мати .. присувала мені .. копчений волячий язик* (М. Коцюбинський); *У нього* [механіка] *можна дістати свіжих лобстерів і копчених вугрів* (О. Гончар); *В комірчині американець знайшов з десяток копчених баранячих тушок* (О. Бердник); *Боронь Боже було доручити йому купить на п'ятнадцять крейцерів копченого ошийка, неодмінно по дорозі зжере* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *у знач. ім.* **копче́не**, ного, *с.* Те, що виготовлене ко́пченням. *Наштовхнувся* [Сашко] *поглядом на тацю з наїдками — так і стирчала посеред вітальні. Чай, сир, копчене, ікра...* (Люко Дашвар).

КОПЧЕНИ́НА, и, *ж., збірн.* Копчені м'ясні продукти; вудженина. — *Дід Кіптілій робить копченину для самого князя і для бояр та воєвод* (П. Загребельний); *Повінь затопила .. комори — новгородці лишилися без запасів зерна, солоної риби, грибів, копченини...* (Р. Іванченко).

КО́ПЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **копти́ти** 1. *З Ладоги везли бочки засоленої риби посполитої, цебрики просольного лосося й осетрину для копчення* (П. Загребельний); *М'ясо було добре прокопчене, певне, домашнього копчення, з домашньої свині* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Рибу коптимо димом від тління натуральної сировини (трісок вільхи, дуба або вишні), тому отримуємо екологічно чистий продукт із тонким ароматом копчення* (із журн.).

КОПЧЕ́ННЯ, я, *с., збірн.* Те саме, що **копчени́на.** *У період загострення хронічних хвороб із харчового раціону дітей вилучають продукти з гострим смаком, а також м'ясні, рибні, грибні бульйони, копчення* (з навч. літ.).

КОПЧЕ́НОСТІ, ей, *мн.* Те саме, що **копчени́на;** вудженина. *Технологічна схема виготовлення копченостей передбачає такі етапи: розбирання туш, соління, вимочування та промивання, термічне обробляння, коптіння, сушіння, пакування, маркування* (з навч. літ.); *Варення, консерви і копченості холодильника не потребують* (із журн.); *Усі продукти варто ділити на три групи: корисні страви (супи, борщі, каші), "продукти здоров'я" (корисні овочі, зелень тощо) і "продукти задоволення" (зокрема, копченості, чипси, торти, які наповнені хімічними домішками та смаковими підсилювачами)* (з газ.).

КОПЧЕ́НЯ, і, *ж.* Копчені м'ясо або риба. *Брати Сячени радо зустріли дорогого гостя, відразу знайшли десь схований окіст копчені, поставили кілька пляшок самогонки* (М. Чабанівський).

КОП'Я́К, а́, *ч., діал.* Копиця (у 1 знач.). *Загорівся коп'як сіна* (з думи).

КОП'ЯЧО́К, чка́, *ч., діал.* Зменш. до **коп'я́к.** *Нема сіна, хиба* [хіба] *десь-не-десь коп'ячок побачиш* (Сл. Б. Грінченка).

КО́РА, и, *ж., мист.* Тип скульптури раннього періоду в розвитку давньогрецького мистецтва (VII–VI ст. до н. е.) — статуя стрункої молодої жінки на повен зріст у довгому хітоні; жіночий аналог куроса. *Одухотвореною скульптурою кори митці створювали ідеальний образ жінки, так само як і скульптурою куроса — ідеальний образ чоловіка* (з наук. літ.); *Кору зображали з витким волоссям та загадковою посмішкою на вустах* (з наук.-попул. літ.); *Скульптурні зображення юнацької (курос) і дівочої (кора) фігур — це гімн людській тілесній довершеності, вогнистій молодості й життєвій сназі* (з навч. літ.).

КОРА́, и́, *ж.* 1. Верхня, здебільшого легко відокремлювана оболонка, що вкриває стебла, гілки, стовбури, коріння рослини. *Білі поплавці з березової кори біліли разками по лозах* (І. Нечуй-Левицький); *Зелена жовна, причепившися до пня.., довбала своїм залізним дзюбом кору* (І. Франко); *Кора на стовбурі була шершава, з неї легко відколупувались невеличкі кусочки* (О. Донченко); *Сумирні сосни та ялини .. всипані густо пухнастим снігом, .. й серед застиглої тиші тільки дятел цокає десь дзьобом по корі: одстукує примерзлий зимовий час...* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Дід зводиться з колоди на причілку хати і, в одній руці тримаючи .. саджалку, другу кладе на твою теплу голову, гладить шкарубкою долонею, що дере так, наче дубова кора* (Є. Гуцало); *Поміж шафами були проходи, захаращені купами книг. Там — розгорнутий альбом..; там — .. насип мініатюрних томиків, які тріщали, немов кора, коли їх розгортали* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна); // Тверда оболонка овочів, плодів; шкірка (у 2 знач.). *Кора більшості сучасних сортів кавуна пристосована до далекого транспортування, тож ранкову свіжість хрускоту кавуна на ринку вам не почути* (із журн.).

2. Верхній затверділий шар чого-небудь. *Буду сіять квітки на морозі, Буду лить на них сльози гіркі, І від сліз тих гарячих розтане Та кора льодовая, міцна* (Леся Українка); *Натужно переставляв* [Мирон Данилович] *ноги в глибокому снігу, що, стверднувши корою, кришився з лускотом і провалювався* (В. Барка); * Образно. *Все, що було доброго та живого в душі* [Катрі], *так перетрухло та перетліло, такою корою покрилося, що нічому вже не проломити її* (Панас Мирний); *І ти сумуєш, і тобі недобре. Дуже ми тепличні, Володю. Уже ж, здається, потріпало нас трохи життя, а ми все не обростаємо корою* (І. Жиленко).

3. *перен.* Те саме, що **шкі́ра** 1. — *Холод .. сковує тіло. Усі життєві соки змерзаються, перестають текти. Люди вмирають від холоду швидше: їхня кора, тобто шкіра, тонша й чутливіша* (Г. Пагутяк).

△ **(1) Земна́ кора́,** *геол.* — верхня тверда оболонка земної кулі. *Консолідована земна кора Східноєвропейської платформи має неоднорідну шарувато-блокову будову* (з наук. літ.); *Земна кора фрагментована тектонічними процесами, включаючи зсуви, розломи, місця стикування* (з навч. літ.); — *А сам ти на карту дивився? Чи розломи в земній корі там не зазначені?* (І. Карпа); **Колива́льні ру́хи земно́ї кори́** *див.* **рух; (2) Кора́ вели́ких півку́ль [головно́го мо́зку],** *анат., фізл.* — верхній шар головного мозку у вищих хребетних тварин і людини. *Доведено, що всі внутрішні органи мають представництво в корі великих півкуль* (з наук.-попул. літ.); *У регуляції дихання може брати участь кора великих півкуль головного мозку. Людина може довільно (за своїм бажанням) на деякий час затримати дихання, змінити його ритм і глибину* (з навч. літ.); *Володів* [Письменник] *чудесною здатністю матеріалізувати своїх героїв, і особливо це вдавалося йому уві сні, коли .. кора головного мозку загальмована майже повністю, зате неймовірно активізована підкірка* (М. Дашкієв).

КОРАБЕ́Л, а, *ч.* Те саме, що **суднобудівни́к.** *Судно на підводних крилах .. було добре знайоме корабелам* (В. Собко); *Всі корабели зібралися по той бік причалу довкола отамана біля купи велетенських кітвиць, які стояли стійма* (Ю. Мушкетик); *Козаки з давніх-давен були не лише добрими мореплавцями, а й майстерними корабелами* (В. Чемерис); — *Я, Стьопа, щоб ти знав, корабел! Ми на заводі знаєш, які кораблі строїмо! Я слюсар-складальник! — гордо сказав Валерка* (В. Шкляр); *Миколаїв — це місто корабелів* (з газ.).

КОРАБЕ́ЛЬ, бля́, *ч.* 1. Велике морське або річкове судно. *Мала діра топить і великий корабель* (прислів'я); *Страшні хвилі кидали вгору кораблі, мов тріски* (І. Нечуй-Левицький); *Корабель наш розрізує воду І дорога блакитно-перлиста Зостається широка за нами* (Леся Українка); *Улітку він з товаришами майстрував вітрильний корабель і лагодився пливти відкривати якийсь невідомий острів* (О. Донченко); *Десь аж на самім виднокрузі димів чужий корабель* (О. Гончар); — *Вам і вашим людям буде відшкодовано всі збитки, пов'язані з втратою корабля, вантажу й особистої власності* (О. Авраменко); * У порівн. *Біжать вгорі рожеві хмари, Мов легкокрилі кораблі* (В. Сосюра).

2. Літальний апарат (великий літак, аеростат, дирижабль і т. ін.). *Знову налетіли вражі бомбовози, сторони чужої кораблі* (В. Сосюра); *Прислухаючись, Саша помічає, що корабель уже вирівнявся, він іде тепер у хмарах на повний хід* (О. Кундзич).

На борту́ корабля́ (літака́, раке́ти *і т. ін.)* *див.* **борт; (1) Степови́й корабе́ль** — комбайн, що працює в полі, у степу. *Шостий раз уже пропливав я на мостику* [містку] *степового корабля по золотому хлібному полю* (С. Олійник); *Відчалюючи від степового корабля, вив газик, навантажений зерном* (П. Автомонов).

△ **(2) Космі́чний (міжплане́тний) корабе́ль** — апарат для польотів у космічному просторі. *Космічні кораблі з космонавтами на борту запускають на орбіти, розташовані нижче від радіаційних поясів* (з наук. літ.); *Щоб міжпланетний корабель подолав земне тяжіння, йому потрібна висока початкова швидкість* (з наук.-попул. літ.); *Я й не збираюся бути вченим: водитиму космічні кораблі. Спочатку міжпланетні, а там і міжзоряні* (А. Дімаров); **(3) Ліні́йний корабе́ль** — велике, добре озброєне військове судно, яке використовують для нанесення могутніх, руйнівних ударів; лінкор. *У травні–червні 1916 р. між англійським і німецьким флотами відбулася найбільша в історії*

морська битва, у якій з обох сторін брали участь дредноути, лінійні кораблі, крейсери, міноносці (з навч. літ.); *У Галіфаксі вивантажилися з лінійного корабля два піші полки* (І. Кулик); **(4) Фла́гманський корабе́ль** — головний, ведучий корабель, на борту якого перебуває флагман (у 1 знач.); найкращий або найбільший корабель флоту, пароплавства, флотилії. *Сидір Білий, Антон Головатий та Поль Джонс піднялися на флагманський корабель, щоб домовитися про спільні дії* (В. Малик); *Взяті на абордаж і налякані холодною сталлю піратських клинків, команди .. не чинили ніякого опору. Пожежа на флагманському кораблі так приголомшила їх, що вони визнали себе переможеними і склали зброю* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); *14 жовтня 2014 р. ЮНЕСКО оголосила про підготовку нової міжнародної операції з пошуку потерпілого крах флагманського корабля експедиції Христофора Колумба "Санта-Марія" біля берегів Гаїті в 1492 році* (із журн.).

◊ **(5) З корабля́ [та] на бал** — відразу, без затримки, не зволікаючи. *Я приїхав до Куп'янська 9 травня... Справа іще в тому, що я прибув, як то мовлять, прямо з корабля на бал* (Т. Масенко); — *Вчора приїхав та й знову у дорогу? А хто буде сталь катать? — Підмінимо. — Отаке! З корабля та на бал, — бурчав Радивон* (В. Кучер); — *Де ви зупинилися? — Поки ще ніде. З корабля на бал, вірніше, просто з воза на "Наталку Полтавку" в чернігівському театрі* (О. Іваненко); **Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́)** *див.* **пали́ти**[1].

КОРАБЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **корабе́ль** 1. *На помості корабельнім розгорілося багаття, то матроси розпалили, щоб закляклі руки гріти* (Леся Українка); *Вахтові на палубі пильно оглядали морський простір, відмічали в корабельному журналі все, що помічали в морі* (М. Трублаїні); *Нищівний вогонь корабельної артилерії не дав змоги прорвати укріплення* (О. Гончар); *В якомусь фантастичному фільмі .. герої теж рухались .. довгим коридором у примарному відблиску корабельних світильників* (В. Лис); // Який служить, працює на кораблі. *Іменини відбувалися за всіма правилами. Було зроблено навіть... торт! Зробив Руденко, що колись починав свою моряцьку кар'єру корабельним коком* (І. Багряний); *До боцмана підбіг корабельний лікар* (Д. Ткач); *З палуби доносилися стурбовані голоси корабельних старшин* (В. Малик); // Признач. для будування та ремонту кораблів. *Говорили люди, що Петро .. на корабельному заводі працював* (Є. Кравченко); [Б е о т і є ц ь:] *Ти свідчити зібрався й про світильник цей?* [Н і к а р х:] *Майстерні корабельні нам попалить він.* [Б е о т і є ц ь:] *Майстерні... цей світильник?* (А. Содомора, пер. з тв. Арістофана); // Стос. до корабля, пов'язаний з ним. *Погано переносила* [Сара] *умови корабельного побуту, страждаючи від морської хвороби та цілковитого виснажливого безсоння* (С. Жадан); // Який використовують для будівництва корабля. *Корабельне дерево.*

Корабе́льний ліс *див.* **ліс.**

КОРАБЕ́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Той, хто будує кораблі; кораблебудівник. *Будинок цей звів колись .. Ярема Ярило.., що був і будівничим, і корабельником, і меблярем* (О. Ільченко).

2. *розм.* Той, хто плаває на кораблі; моряк. *Я білішої солі в мажару насипав, а перебірки разом з рибою на берег витрусив. Накинулися і корабельники, і піші .. на мій вилов* (В. Дрозд); [М а р ц е л л:] *Тож сядьмо, й той, хто знає, хай розкаже: .. Для чого .. завозять в край знаряддя до війни; Чом корабельників женуть силком На труд важкий, який не зна неділь* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

3. *заст.* Власник торговельного корабля. *Усе море було пусте: сусідство обох флотів відстрашило купців та корабельників* (Юліан Опільський).

КОРАБЕ́ЛЬНЯ, і, *ж.* Сукупність споруд для будування та ремонту кораблів; верф. *Здавна знає* [капітан] *ту степову корабельню. Весь величезний берег у високих кранах, а в їхньому чорному лісі жевріють .. закладені кораблі* (О. Гончар); *Із пагорбів аж до моря спливають будівлі і згук корабелень* (І. Калинець); *У XVIII ст. з початком російсько-турецької війни 1736 р. було закладено запорозьку верф на острові Мала Хортиця і фортецю. Ця корабельня стала найбільшою базою Дніпровської військової флотилії* (із журн.).

КОРАБЛЕБУДІВНИ́Й, а́, е́. Стос. до кораблебудування. *Син і онук пов'язали життя з морем, закінчивши кораблебудівний виш* (з публіц. літ.); *Нове судно відповідатиме не лише сучасним вимогам безпеки й комфорту, але й кораблебудівним технологіям* (із журн.); // На якому будують кораблі. *Коли зварювальники одного з кораблебудівних підприємств Миколаєва приїхали на фінську верф, місцеві фахівці приходили дивитись, як вони працюють* (з газ.); // Признач. для будування кораблів. *X–XV ст. — період поступового відродження Західної Європи, зокрема з'являються технічні новинки, пов'язані з винаходом механічних годинників, артилерії, друкарського преса Й. Гутенберга, розвивається кораблебудівна техніка* (з навч. літ.).

КОРАБЛЕБУДІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець із кораблебудування. — *Я дуже люблю фізику, — каже Леся, — адже не можна бути кораблебудівником, не знаючи фізики* (О. Іваненко); *Величезний колектив кораблебудівників, друзів твоїх, знайомих і незнайомих, невтомно, день за днем будує це судно, що його вести крізь бурі, крізь шторми та урагани — тобі* (О. Гончар); *1687 р. І. Ньютон написав латинською мовою працю "Математичні основи натуральної філософії", яку переклав російською видатний російський механік і кораблебудівник академік О. М. Крилов* (з навч. літ.).

КОРАБЛЕБУДУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Будування кораблів. *За терміналом сиділа рудоволоса Кортні Прайс — окрім диплома пілота, вона мала також ступінь бакалавра з кораблебудування і попросилася з нами на планету* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Кораблебудування відрізняється від цивільного суднобудування і технологічно, і за умовами функціонування* (з наук.-техн. літ.); *Катер "Гюрза-М" спроектовано інженерами Миколаївського дослідно-проектного центру кораблебудування для патрулювання й охорони кордонів* (з газ.).

2. Галузь важкої промисловості з будування кораблів. *Проекти переобладнання кораблів і суден 50-х — початку 60-х рр. XX ст. — важлива сторінка в історії кораблебудування* (з навч. літ.).

КОРАБЛЕ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **корабе́льний.** *Алі .. хапався за бік баркаса і піднімався разом з ним догори, мов краб, приліплений до кораблевого облавка* (М. Коцюбинський); *Оцей кораблевий бір ніби чиєюсь чародійною рукою перенесений на нашу грішну землю з відомої шишкінської картини* (із журн.).

КОРАБЛЕВОДІ́ННЯ, я, *с.* Сукупність наукових дисциплін, що вивчають теоретичні засади керування караблем.

На ньому [судні] *вчилися суворого і тяжкого мистецтва кораблеводіння молоді сміливці, майбутні мореходи* (М. Бажан); *Кораблеводіння передбачає керування кораблем, визначення його курсу та швидкості, здійснення маневру, буксирування та ін.* (з навч. літ.); // Керування кораблем під час плавання. *Правила кораблеводіння передбачені актами міжнародного та внутрішнього права* (з навч. літ.).

КОРА́БЛИК[1], а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **корабе́ль** 1. *Ніхто з моря кораблика До берега не привертає* (Л. Боровиковський); *До скали — вже рукою подать. Ще хвилина — й скіпки полетять Від кораблика нашого* (П. Воронько); *Ім'я цій річечці — Супій. Тоді вона була ще судноплавна. Туди якраз кораблик завертав* (Л. Костенко); * Образно. *Ми пливемо на хисткому кораблику материнської планети вируючим потоком буття до океану таємниці* (О. Бердник); * У порівн. *Вітер хльоскав дощем по голій нехворощі, хата з тьмавим світлом у віконечках безпорадним корабликом билась у безмежному просторі чорного мороку* (Микита Чернявський).

2. *розм.* Дитяча іграшка — човник із паперу, кори і т. ін. *Унизу .. біг .. потік води, і хлопчаки наввипередки пускали паперові кораблики* (В. Собко); *Він* [восьминіг] *добре запам'ятовував предмети і завжди, коли його просили подати палицю, — подавав палицю, просили пластмасовий кораблик — подавав його* (І. Росоховатський); *Яка була течія! Паперовий кораблик коливався, нахилявся і кружляв так швидко, що олов'яний солдатик аж тремтів* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

3. *перев. мн., біол.* Те саме, що **наути́луси.** *Черепашка переважно редукована й добре розвинена лише в найдавніших форм — корабликів* (з навч. літ.).

КОРА́БЛИК[2], а, *ч., заст.* Старовинний жіночий головний убір. *Не надіну я серпанка .. Одягнуся, як міщанка, У кораблик і керсет* (Я. Щоголів); *Кочубеїха поправила на голові парчевий кораблик, погладила рукою складки кунтуша* (Б. Лепкий); *Ярина .. надівала на голову кораблик* (П. Панч); *Кораблик — це невелика шапочка продовгастоокруглої форми. Передні та задні кінці кораблика іноді бувають подвійні, а через це на голові виходить щось на зразок чотирьох вушок, чи ріжків* (О. Воропай); *Убрані герої "Енеїди"* [І. Котляревського] *звичайно ж в український одяг. Особливо багато представлений гардероб української шляхтянки: .. запаска, капот, ковтки, кораблик, .. корсет, кунтуш* (В. Русанівський).

КОРА́ЗІЯ, ї, *ж.* Процес руйнування гірських порід уламковим матеріалом, який переносять вода, лід, вітер і т. ін. *Коразія найбільш інтенсивна в приземній частині повітряного потоку (до двох метрів)* (з наук. літ.).

КОРА́Л *див.* **кора́ли.**

КОРА́ЛЕВИЙ, а, е. Прикм. до **кора́лі.** — *Не вір гадюці, хоч коралевими барвами міниться!* (І. Франко); — *Ні, не так у нас на далекій півночі вітають гостя. Приложи, красуне, свої коралеві уста і випий кілька крапель* (Юліан Опільський); — *Я тут знайшов, панове урядові, ще й своє дзеркало, кунтуш синівський тонкого сукна, коралевий, а в ньому капшучок грошей* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Зброя випала з рук амазонки .. З рани розірваним добрим коралевим намистом падали краплі крові й зливались в струмочки* (Н. Королева).

КОРА́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **кора́л**, а, *ч.).* 1. Клас морських осілих кишковопорожнинних поліпів, що живуть колоніями на морських та океанських підводних узвишшях і мають масивний вапняковий кістяк. *У південних морях фауна досить багата й різноманітна: морські їжаки, корали, молюски* (з наук. літ.); *Вивчення річних кілець у коралів дало змогу встановити, що близько 500 млн років тому тривалість земної доби становила приблизно 21 годину* (з навч. літ.); * Образно. *Які ж бо вогні твою душу навпіл роздирали, зараз сльози вогненні досягають на дні у корали* (І. Драч); * У порівн. *Несміливо стриміла* [гілочка] *збоку, ще по-зимовому чорна, кострубато-незграбна, мов .. небачений корал, що виринув із темних океанічних глибин* (П. Загребельний).

2. Вапнисті відклади деяких видів поліпів — червоний, рожевий або білий камінь, що після оброблення використовують як прикрасу. — *Таке намисто ще лише Дзвінка має, а більш ніхто на всі гори, — не раз говорила Анничка, милуючись разками червоних, великих, правдивих коралів* (В. Гжицький); — *Що це? — спитав Саша. — Це мені подарував лікар. Бачиш, малесенький бичачий ріг виточений з корала* (О. Іваненко); *Вони мовчки дизайнували .. нові прикраси зі срібла, яшми, .. корала, хризолітів, бурштину, бірюзи, малахітів* (І. Карпа); * Образно. *Підчаший раптом слово брав за ніжну шийку — і чикрижив, і добував собі корал з фонем, з тирад, як чорнокнижник* (П. Мовчан); // *розм.* Прикраса з такого каменя. *Богун прибув з походу до Умані .. Його радо привітала чарівної вроди молодиця .. з червоними коралами та перловим намистом на білій шиї* (А. Кащенко); *Заки чоловік ходив до церкви, жінка поприбирала в хаті, сама вдяглася у щонайліпше, корал та перстені начепила, причепурилася* (Ю. Винничук); * У порівн. *І знов те саме тихе дихання води й очерету, і знов, як корали, роти зелених жаб* (М. Коцюбинський); *Милозвучний плач і стогін в Автанділа витис шал: .. Тяжко молотом з алмазу розбивав гранчастий лал, Звідти ринули потоки, що багріли, мов корал* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

3. *перен.* Про що-небудь яскраво-червоного або рожевого кольору. *Таріел .. ридає, Автанділ же, сміючись, Розтуляє вуст корали, сяють зуби, перлів низь* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

КОРА́ЛИК *див.* **кора́лики.**

КОРА́ЛИКИ, ів, *мн. (одн.* **кора́лик**, а, *ч.).* Зменш.-пестл. до **кора́лі** 1. *Бо багачка, вража дочка, Не хоче робити, Начіпляє кораликів, Щоб її любити* (П. Чубинський); *Невелика була вартість срібних та мідяних прикрас і бурштинових кораликів, бо ж цінніші взяла з собою мати у могилу* (Юліан Опільський); * У порівн. *Він струшує з пухнастої гілочки сніг, але намерзлі бурульки льоду, наче кришталеві коралики, тримаються міцно* (Є. Доломан).

КОРАЛИ́НА[1], и, *ж.* Намистина з коралів (у 2 знач.). *Чи я тобі не казала, мій любий Василю, Купи мені коралини на біленьку шию* (з коломийки); *Велика, груба коралина блиснула срібним кільцем* (Н. Кобринська); *Сіла* [Лідулька] *на лаву, тримаючи у стиснутій руці коралі .. Сиділа принишкло, стискаючи коралини .. Глибоко в собі таки відчувала тривогу* (Валерій Шевчук).

КОРАЛИ́НА[2], и, *ж.* Декоративний кущ родини жимолостевих з овальним або яйцеподібним листям і перев. білосніжними ягодами; сніжноягідник. *Дрібні біло-рожеві квітки коралини зібрані в густі короткі суцвіття* (з навч.

літ.); *Коралина — дуже витривала рослина, яка добре росте на сонці й у півтіні* (із журн.).

КОРÁЛІ, ів, *мн.* 1. Намистини з коралів *(див.* **кора́ли** 2). *Зінька зірвала з себе .. очіпок, рвонула намисто — і коралі, і дукачі посипались на землю* (О. Стороженко); *Старшенька* [Яринка] *— біленька, носик тупенький, а брів то й не видно, очі — як ті незабудки, намисто з коралів на шиї* (П. Тичина); * У порівн. *Жіноцтво обриває налиті сонцем, настояні на вранішніх росах темно-червоні ягоди. Вони, переливаючись, іскряться в промінні, наче дорогоцінні коралі* (Є. Доломан); // Намисто з коралів. *Маруся, мов зоря красна, то в одну, то в другу хату .. — на дівич-вечір дружок збирати. Вся в золоті, в шовках .. А кораям і ціни нема* (П. Куліш); *Султанов і досі стояв перед картинкою .. Дівчина у плахті, вінок із квіточок на голові, біла сорочка гаптована, коралі на високій шиї* (П. Загребельний); // Узагалі намисто. *Староміський .. видобув із своєї шкіряної торби кілька .. ліктів різнобарвних скиндячок і блискучих скляних коралів* (І. Франко).

2. *перен.* Те саме, що **кора́ли** 3. *Коралями між листям запалає Дозрілий овоч — тиха осінь йде* (Б. Лепкий); *Підміські сади сміялися коралями черешень та вишень* (Б.-І. Антонич); *Калинові кущі .. вже видзвонювали почервонілими коралями* (Р. Федорів).

3. *розм.* Нарости червоного кольору на шиї індика. *Аж тут нараз ізчепляться два індики за коралі, тягаються завзято* (Л. Мартович); *Довгошиїй індик з червоними коралями все вище й вище задирає голову* (Є. Гуцало).

КОРÁЛОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кора́ли** 1. *Даруючи матері коралову гілку, капітан сказав тоді: — Є вони рожеві, голубі, а це, бач, білий... Багато на таких суден гинуло... Бо це зверху він у квіточках, а внизу — моноліт* (О. Гончар); *"Актинії, — прочитав він, розкривши книжку посередині, — .. належать до класу коралових поліпів, але не мають вапняного кістяка"* (І. Роздобудько).

2. Утворений з вапнистих відкладів коралів *(див.* **кора́ли** 2). *Нічне місто виглядало однією суцільною істотою, здавалося зрослим докупи, як кораловий острів серед широкого темного моря* (В. Підмогильний); *Коралові рухливі городи́, Підводні скелі, й дикі чорториї, І всі омани темної води Він, як дитина матір, розуміє* (М. Рильський); *Є в Тихому океані, закинутий далеко від материків і великих островів, маленький кораловий атол Бікіні* (П. Загребельний); *Судно .. не затонуло лише тому, що в пробоїну випадково потрапив кораловий уламок і майже заткнув її* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Зробл. з коралів. *На стіні .. висіла в поцяцькованій піхві шабля з чудовим срібним держалном з кораловими намистинами* (І. Нечуй-Левицький); *Мати носить воду, а Орися віджимає* [білизну], *коралове намисто з побрязкуванням плигає на грудях* (Григорій Тютюнник); *Батько за корінного віжкував його* [Антона]. *Кров по двору — наче хто коралове намисто розсипав* (В. Дрозд); *Перед його* [Матвія] *очима на таці лежали перлові намиста, кульчики з рубінами, коралові нашийники, каблучки зі смарагдами, браслети зі срібного мережива* (Г. Пагутяк).

3. Який має колір коралів *(див.* **кора́ли** 3); яскраво-червоний або рожевий. *Повні коралові уста неначе осміхнулись до його* [нього] (І. Нечуй-Левицький); *Зуби блищали, мов перла з-під вуст коралових* (Дніпрова Чайка); *Світанок тривав недовго. Розжарена куля сонця, вияснюючи коралову небесну гладінь, швидко підіймалася над обрієм* (Любко Дереш).

△ **Кора́лові ри́фи** *див.* **риф**[1].

КОРАЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на корали (у 1 знач.), подібний до них. *Коралоподібні камені заповнюють внутрішні порожнини нирки у вигляді великого зліпка* (з наук. літ.); *У нішах, невеликих куполах і тріщинах печери увагу привертають красиві, бездоганної форми сталактити і сталагміти, коралоподібні "квіти" й інші утворення* (з наук.-попул. літ.); *Кореневище імбиру має характерний коралоподібний вигляд* (із журн.).

КОРÁЛЬ, ю, *ч.* Збірн. до **кора́ли** 2. — *В мене віночок з чистого злота, З перлів дрібних та коралю* (Леся Українка); *Хризіс байдуже розглядала свої рожеві, мов з блідого коралю, нігті* (Н. Королева); * Образно. [Б а б у с я:] *Кажуть, в них* [плотарів] *були залізні руки, .. А кров густа з червоного коралю* (П. Воронько).

КОРÁН, у, *ч. (з великої літери).* Головна священна книга ісламу, що містить зібрання проповідей, виголошених засновником ісламу Мухамедом, а також релігійні, правові й обрядові приписи мусульманської релігії. *Він .. у богомільнім настрої довбав з Корану святі слова* (М. Коцюбинський); *"Вчений-бо мудрістю, як праведний святістю, служить Всемогутньому", — так говорить приказка, але ж і в Корані стоїть: "Не меншу має ціну атрамент ученого, як кров мученика"* (Н. Королева); *Священний Коран .. кілька віків зберігався в самаркандській мечеті* (Іван Ле); *В Корані присутні прадавні уявлення, в яких смерть ототожнюється зі сном, а воскресіння з мертвих — з пробудженням* (Ю. Винничук).

КОРАНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до Корану, пов'язаний з ним. *У своїй поезії Рудакі звертався до коранічних образів і сюжетів, зокрема до образу Ісуса, який входить у пантеон шести найголовніших пророків ісламу* (з наук. літ.); *Суфії багато уваги приділяли розмірковуванням над таємним змістом коранічних текстів* (з наук.-попул. літ.); *Коранічні науки є складовою частиною теології ісламу* (з навч. літ.).

КÓРБА, и, *ж.* 1. Пристрій з ручкою, яку крутять для надання обертального руху чому-небудь (звичайно валу), для заведення машини і т. ін. *Василь крутив корбу, в діжці шуміло, і в дірочку товстою цівкою плинув свіжий вишневий мед* (С. Васильченко); *Самоскид здригнувся — мотор завівся. Шофер кинув під сидіння заводну корбу* (Б. Харчук); *Витягали човна ручною лебідкою. І то було найважче. Корбу лебідки могли крутити максимум двоє чоловіків, а сили двох .. було замало* (В. Нестайко).

2. Те саме, що **колóворóт**[1] 2. *Меланхолійно поскрипували корби, якими спускано робітників у глибінь* (І. Франко); *Десь у селищі брязнуло об цямрину відро і, немов чайка спросоння, закигикала корба* (Д. Ткач); *Парубки повставали і .. почали тягати з колодязя воду корбою і носити до нового чана* (Ю. Логвин).

КОРБÁР, я́, *ч., заст.* Робітник, що працює біля корби (у 2 знач.). *Герман із сином ішов поміж ямами, поміж довгими рядами отих корбарів* (І. Франко).

КОРБОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **кóрба.** *Під час копання криниці впав на дно корбовий вал* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **корбови́й,** вóго, *ч., заст.* Корбар. — *Та я, — кажу, — знаю добре той рахунок .. У магазинників лишиться вісім шісток, а у корбових два ринські. — Ну, як гадаєш, — ци*

то не дарма робота, — тиждень мучитися у такім пеклі за вісім шісток? (І. Франко).

Корбове́ жо́рно *див.* **жо́рна.**

КОРВАЛО́Л, у, *ч., фарм.* Лікувальний заспокійливий і спазмолітичний препарат. *Седативні засоби, зокрема корвалол, потенціюють ефект снодійних, ненаркотичних анальгетиків, транквілізаторів і полегшують настання сну* (з навч. літ.); [Колчанов:] *Його виходили... Він живий...* [Колчанова:] *Ні!.. Не може бути... Ні!.. (Сідає, прикриває очі рукою.) Накапай мені корвалолу... Будь ласка...* (В. Нестайко); *Зненацька підвищилася температура, кинуло в жар, серце то зупинялося, то калатало, мов божевільне. Я ковтав пігулки, пив корвалол* (І. Роздобудько).

КОРВЕ́Т, а, *ч.* 1. *іст.* Військовий корабель вітрильного та вітрильно-парового флоту в XVII–XIX ст. для розвідки, зв'язку і т. ін. *Англійські .. корвети .. стояли всуміш із сирійськими* (З. Тулуб); *Капітан Джонс на власний страх і ризик на своєму 18-гарматному корветі сам відправився в небезпечний рейс до північних берегів Англії* (В. Малик).

2. Корабель для протичовнової та протиповітряної оборони, дозорної служби, супроводження транспортів. *Корвет нападного флоту втратив фок і грот, на палубі паніка, борт пробито ворожою бомбою* (Ю. Яновський); *Живокіст прикипів очима до екрана. "Бригантина, каравела, фрегат, корвет?" — гарячково гадав він. Але визначити клас судна було не так легко* (М. Білкун); * У порівн. *Курсують* [старенькі бабусі] *під моїм вікном, ніби сторожові корвети, протягом дня по кілька разів* (А. Дністровий).

КОРВЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **корве́т.** *Корветний корабель, побудований у Трієсті 1874 р., мав водотоннажність 1430 т, парову машину потужністю 230 кінських сил, яка давала можливість розвивати швидкість 11 вузлів, і трищоглове парусне оснащення* (з наук.-попул. літ.); *Україна має багатий досвід у створенні суден усіх класів, зокрема й корветного* (з газ.); // Стос. до корвета, пов'язаний з ним. *Відповідно до корветної програми, ухваленої урядом, у Миколаєві передбачено будівництво чотирьох корветів* (із журн.).

КОРД[1], у, *ч., спец.* 1. Міцна кручена нитка з бавовняного прядива та хімічних волокон для виробництва автопокришок, шнурів, гуми і т. ін. *Підприємства легкої промисловості України виробляють товари виробничого призначення, зокрема корд, канати, штучну шкіру* (з навч. літ.); *Інноваційною технологією в машинобудуванні є використання нового компонента — сталевого корду для автомобільних покришок* (із журн.).

2. Сорт вовняної тканини з поздовжніми ворсовими рубчиками. *Спецодяг із корду зберігають на стелажах у приміщеннях при температурі від 5 до 20 °С* (з наук.-техн. літ.).

КОРД[2], а, *ч., діал.* Короткий меч. *Пан Фількевич, побачивши колекцію шабель, .. ахкав, цмокав, похитував головою: очі йому горіли — так би й забрав усі із собою, щоб без кінця любуватися усіма тими .. палашами, кордами, .. ординками* (Г. Хоткевич).

КО́РДА, и, *ж., спец.* 1. Довгий мотузок, на якому ганяють коней по колу під час навчання та виїжджування. *Жокеї з самого ранку, повиводивши зі стаєнь породистих жеребців, нещадно ганяли їх на корді* (О. Гончар); *Прогін коня за допомогою корди є важливим етапом його тренування, під час якого дресирувальник має змогу спостерігати за рухами, станом і природною поставою тварини* (з наук.-попул. літ.).

2. Міцна нитка або струна для керування літальними моделями. *Корда повинна бути міцною та прозорою* (з навч. літ.); *Регламентом змагань з авіамодельного спорту передбачено параметри довжини й ширини корди* (із журн.).

КОРДЕБАЛЕ́Т, у, *ч.* Колектив танцюристів, які виконують групові танці в балетних, естрадних виставах і т. ін. *— Були ми вчора на іменинах у моєї двоюрідної сестри. Вона вчиться у хореографічному училищі на балерину. І вже в спектаклях виступає в кордебалеті* (В. Нестайко); *Я уявляв собі рідний ресторан, кордебалет* (О. Чорногуз); *Він присів на високому бордюрі .. біля Золотих воріт якраз навпроти кафе, де не так ще давно збирався столичний бомонд: забігали на чашку кави хлопці з видавництв, всілякий оперний люд, дівчата з кордебалету, студенти театрального* (Г. Тарасюк); // Танець, що виконується таким колективом. *Як хороше було у Студента на душі! .. Перспективи!.. Збірна команда країни... Першість Європи... Першість світу... А він .. стягався на оті секунди в хорі та в кордебалеті!* (М. Дашкієв); *Дівчатам запропонували виконати нові елементи з кордебалету* (із журн.); * Образно. *Але ж, життя! Які кордебалети вигинає життя, призвівши ще й до цієї, такої дошкульно щирої розмови* (Іван Ле).

КОРДЕБАЛЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **кордебале́т.** *Чудово ставить відомий балетмейстер Ю. М. Григорович масштабні кордебалетні ансамблі, піднесені ліричні дуети головних героїв, їх індивідуалізовані варіації-монологи* (з навч. літ.); *Піднялася роль кордебалетного танцю, в єдине ціле злилися танець і пантоміма, сольний, кордебалетний і ансамблевий танці* (з газ.).

КОРДЕГА́РДІЯ, ї, *ж., іст.* У XVII–XIX ст. — приміщення для військової варти, а також для ув'язнених. *Приходять тлумач і стражник, обидва сміються: "Магда прибігла" .. Я зрадів: всі побачать, що я не брехав .. Піднімаємося в кордегардію* (Ю. Логвин); *Розгорілася* [сварка] *на східцях церкви.., яку Блад безцеремонно пристосував під кордегардію* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні); *Зголоднілі друзі вкупі зі своїми слугами шастали по набережних і кордегардіях, сподіваючись, що хоч хто-небудь з колишніх приятелів запросить їх на обід* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

КОРДЕЛЬЄ́Р, а, *ч., іст.* Член політичного клубу періоду Великої французької революції, що офіційно іменувався "Товариство прав людини і громадянина". *Радикалізація революції стимулювала появу радикальних кордельєрів та якобінців, які заперечували помірковану конституційну монархію* (з наук. літ.); *Кордельєри були представниками найдемократичніших кіл, що в соціальній сфері стояли на позиціях радикального егалітаризму* (з навч. літ.).

КОРДЕЛЯ́С, а, *ч., заст.* Довгий простий мисливський ніж із роговою рукояткою. *Несподівано легким черком, як на її п'ятдесятку, всіла* [пані] *в сідло. Мимохідь помацала рукою: корделяс — при поясі, але ж з коня — нема ліпше над спис!* (Н. Королева); *Корделясом послуговувалися мисливці у XVIII–XX ст.* (із журн.).

КОРДІЄРИ́Т, *ч.* 1. *род.* у. Безбарвний або синього кольору мінерал із класу силікатів. *Кордієрит характерний для порід з надлишком алюмінію й малим умістом лугів та кальцію* (з наук. літ.).

2. *род.* а. Окремий камінець цього мінералу, що використовується як ювелірна прикраса. *Відповідно до ст. 1 Закону України "Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними" від 18 листопада 1997 р., дорогоцінними вважаються аквамарин, благородний білий та вогняний опали, рожевий топаз, кордієрит, хризоліт* (з навч. літ.).

КО́РДНИЙ, а, е. Те саме, що **ко́рдовий**[1]. *Унаслідок хімічного оброблення деревини одержують сировину, з якої виготовляють кордні волокна для шинної промисловості* (з наук. літ.); *На комбінаті виробляють кордну тканину з капронового й анідного волокна* (з навч. літ.).

КО́РДОБА, и, *ж.* Грошова одиниця Нікарагуа. *Золота кордоба дорівнює 100 сентаво* (з газ.).

КО́РДОВИЙ[1], а, е, *спец.* Прикм. до **корд**[1]. *Кордовий плетений шнур — один з найбільш надійних типів шнурів: стійкий до впливу вологи й сонячного проміння, не гігроскопічний* (з наук.-техн. літ.); *Кордові покришки мають значний ресурс* (з навч. літ.); *У кордову тканину вплетено посилені нитки основи, які укладають з урахуванням прогнозованого навантаження на вироби з неї* (з наук. літ.); // Зробл., пошитий з корду *(див.* **корд**[1] 2). *Він був уже в чистій сатиновій сорочці.., в нових кордових штанях* (В. Кучер).

КО́РДОВИЙ[2], а, е. Прикм. до **ко́рда** 2. *Кордова модель літака літає по колу та утримується й керується двома тонкими сталевими тросами* (з наук.-попул. літ.); *У Києві на чемпіонаті світу з кордових авіамоделей завершилася перша "земна" частина змагання* (з газ.).

КОРДОДРО́М, у, *ч.* Майданчик, обладнаний для випробувань і змагань кордових авіамоделей. *На околиці Жовкви підготовлено земельну ділянку для спорудження кордодрому* (із журн.); *На кордодромі Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва відбулись обласні відкриті змагання учнівської молоді з авіамодельного спорту* (з газ.).

КОРДО́Н, у, *ч.* 1. Лінія, що розділяє території сусідніх держав. *— Тебе зранено, синку, чи не з ляхами бився? — Ні, дідусю, то мене москаль встрелив, як я кордон переходив* (М. Коцюбинський); *Відтоді, як передові частини перейшли кордон і зникли за горбатими висотами чужої землі, минуло вже кілька днів* (О. Гончар); *Загін блукав в околицях озера Комо біля швейцарського кордону* (Ю. Винничук); *Я трохи очухався щойно перед австрійським кордоном* (Ю. Андрухович); // Умовна лінія, що розділяє суміжні території (області, володіння, ділянки і т. ін.); межа між чим-небудь. *Річка Сугаклей .. була кордоном поміж двома районами* (Ю. Яновський); *Зв'язавши личчям чоботи і перекинувши їх через плече, Юстинка знову бреде босоніж по кордону між полем і лісом* (В. Бабляк); *Сухий .. звук* [клацання] *стоїть у вухах: шлагбаум опустився, переділивши кордоном дотепер спільну територію* (Г. Вдовиченко); *Природна відкритість і незахищеність етнічних кордонів України робили її територію об'єктом зазіхань далеких та близьких сусідів* (з наук. літ.).

2. *перен.* Те, що відділяє, відрізняє і т. ін. одне від одного, розмежовує що-небудь; грань *(див.* **грань**[1] 1). *Що таке славнозвісний тверезий чи здоровий глузд? Де провести кордон між глуздом і безглуздям?* (О. Бердник); // Те, що обмежує поширення, вплив, розвиток чого-небудь. *Скільки часу буде потрібно космічній плісені, щоб подолати .. відстань? .. Вона не знатиме меж і кордонів, як ота атомна радіація. І вона загрожуватиме вже всьому людству!..* (В. Владко).

3. Прикордонна або інша військова сторожа; варта (у 1 знач.). *Тим часом Василь, проскочивши крізь москальський кордон, кинувся прямо у горниці* (Панас Мирний); *Козаки й січовики .. мали "уходи", місця для промислів .. Боронились "уходи" кордонами козаків в дві зміни (осінню й весняну)* (Леся Українка); — *Навколо зловісного міста виставили ми надійні кордони, але, боюся, мертва вже сторожа* (Д. Білий); *Коли, бувало, їде якась персона з цісарського палацу, тоді .. крізь військовий кордон нікого не пропускали* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

4. *біол.* Спосіб формування плодових дерев, коли стовбуру та основним гілкам надають виразної витягнутої форми. *Переваги кордону стосовно інших форм полягають у тому, що він дає змогу саджати дерева дуже щільно одне до одного і розташовувати їхню крону нижче до землі* (з наук. літ.).

Пору́шник кордо́ну *див.* **пору́шник; Пору́шувати / пору́шити кордо́н** *див.* **пору́шувати.**

○ **(1) За кордо́н** *(заст.* **за грани́цю),** *у знач. присл.* — за межі батьківщини, в іноземну державу. *В Насті на очах виступили сльози, неначе вона вже збиралась виїжджати з Густавом в далекий край, за границю* (І. Нечуй-Левицький); *Не знаю, як в Англію, але куди-небудь за границю в гори я таки, може, зберусь* (Леся Українка); — *Знаєте, скільки хліба вивозили ми за кордон?* (А. Головко); — *Князь Костянтин надумав вирядити мене за кордон як найкращого учня* (З. Тулуб); **(2) За кордо́ном,** *у знач. присл.* — в іноземній державі; за межами батьківщини. *Запізнився з одповіддю через те, що живу зараз за кордоном* (М. Коцюбинський); *Для Креве був приготований закордонний паспорт з усіма візами. Крім того, незнайомець запропонував йому вигідну посаду за кордоном* (М. Йогансен); [Л і д а:] *Відомий художник. Його роботи експонуються на виставках, навіть за кордоном. Талант!* (О. Коломієць); **(3) З-за кордо́ну,** *у знач. присл.* — з іноземної держави; з-за меж батьківщини. *Примх, іграшок і розкошей З-за кордону не везли* (Я. Щоголів); — *Звідки прибув її син? — З-за кордону. І не намагайтеся вивідати щось більше — це велика таємниця* (Ю. Винничук); [Г л о с т е р:] *Що чути з-за кордону?* [Г а с т і н г с:] *Новин немає гірших там, ніж дома: Король хворіє, слабне і нудьгує, Бояться вже за нього лікарі* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

КОРДО́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кордо́н** 1; який позначає лінію кордону. *Це — кордон!.. Який же це кордон! А де ж смугасті шлагбауми, де вартові, де кордонні стовпи?* (Б. Антоненко-Давидович); *Вони спізнилися: домовлені люди, що повинні були провести через кордонну смугу, десь зникли* (В. Барка); // Такий, як на кордоні. *Доля, що стільки бачила і терпіла глум, .. змусить узріти годину, від якої вони так ховались, розширювали збройні союзи, посилювали кордонну суворість* (Є. Пашковський).

2. Прикм. до **кордо́н** 3. *Місце було небезпечне — тут раз у раз вешталась кордонна сторожа* (М. Коцюбинський); *Холодний зброї блиск, от перше привітання, Кордонні вартові непривітні...* (Леся Українка); — *Мене сюди завели,* — *зауважив спокійно Чайка. — Хто? — А я знаю? Хлопці. Ваші ж, певне.. — Ото лихо! Заводять, не питаючись. А тут*

зараз кордонна варта. Як попадешся, лиха не оббере́шся... (Д. Бузько).

КОРДОЦЕНТРИ́ЗМ, у, *ч.* У філософській думці, перев. українській, — світогляд, відповідно до якого почуття домінують над логічним міркуванням, образ — над поняттям. *Визначальною тенденцією українського філософського кордоцентризму є подолання духовного відчуження, відчуження між людиною і Богом* (з наук. літ.); *У класичній українській філософії кордоцентризм є світоглядною парадигмою, що ґрунтується на ідеї провідної ролі серця як творчої сили в життєдіяльності особистості* (з наук.-попул. літ.); *Кордоцентризм передбачає первинність духовного досвіду (містичного переживання, інтуїтивного осягнення) перед раціональним мисленням* (з навч. літ.); *В українському культурному просторі справжня поезія завжди була своєрідною формою релігії та кордоцентризму в шатах своєрідної "релігії серця"* (із журн.).

КОРДОЦЕНТРИ́ЧНИЙ, а, е, *філос.* Стос. до кордоцентризму, пов'язаний з ним. *У статті висунуто тезу про те, що кордоцентрична традиція зумовила входження української філософської думки в концептуальні виміри світової інтелектуальної культури* (з наук. літ.); *В українській філософській думці кордоцентрична проблематика сягає часів Київської Русі* (з навч. літ.).

КОРДОЦЕНТРИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., філос.* Абстр. ім. до **кордоцентри́чний.** *У постіндустріальну епоху науковий загал усвідомлює важливість досвіду, мудрості, споглядання в діяльності людини, що відповідають принципу кордоцентричності* (з наук.-попул. літ.); *Гуманістичні тенденції становлення й розвитку системи соціальної роботи з дітьми та молоддю в Україні закладені в українській ментальності, кордоцентричності родинних відносин, "філософії серця" Г. Сковороди та філософії громадянськості В. Сухомлинського* (з навч. літ.); *Кордоцентричність виявляється в чутливості, емпатії, любові до природи, у пісенному фольклорі, в яскравій обрядовості* (із журн.).

КОРДОЦЕНТРИ́ЧНО, *філос.* Присл. до **кордоцентри́чний.** *Сучасний митець сприймає світ кордоцентрично, палким серцем, усім єством, без прагматизму та утилітаризму* (із журн.).

КОРДУБА́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **кордуба́тий** 2. *Між деревами колихнулась кордубаста постать Безбородька* (М. Стельмах).

КОРДУБА́ТИЙ, а, е. 1. Який має кривий стовбур; сукуватий (про дерево). *Дужі гілляки* [дубів] *в цвілих кордубатих узлах покривали зверху місцину шатром* (П. Тичина); *Суху толоку підмивала грузька низовина. Посеред неї доживав віку кордубатий ліс* (Олекса Ізарський); *Баба Катря жила довго .. Вона була ще старіша, ніж груша під хатою, ніж кордубата яблуня в саду* (А. Михайленко).

2. *перен.* Незграбний (про людину). *Коли він увійшов до церкви, там .. наполохано заметушилась кордубата постать отця Хрисантія* (М. Стельмах); *Чистив* [Сергій] *картоплю своїми великими кордубатими руками, але так зграбно, наче робив це щодня* (В. Шкляр).

КОРЕГО́ВАНИЙ *див.* **коригóваний.**

КОРЕГУВА́ЛЬНИЙ *див.* **коригува́льний.**

КОРЕГУВА́ЛЬНИК *див.* **коригува́льник.**

КОРЕГУВА́ННЯ *див.* **коригува́ння.**

КОРЕГУВА́ТИ *див.* **коригува́ти.**

КОРЕГУВА́ТИСЯ *див.* **коригува́тися.**

КОРЕ́ЄЦЬ *див.* **коре́йці.**

КОРЕЇ́СТ, а, *ч.* Фахівець із кореїстики. *Наші кореїсти ще не розробили усталеної системи передавання імен і прізвищ кирилицею на відміну, наприклад, від китаїстів* (з наук. літ.).

КОРЕЇ́СТИКА, и, *ж.* Сукупність наук, які вивчають мову, літературу та культуру корейського народу. *Наш співрозмовник успішно захистив кандидатську дисертацію з кореїстики* (з газ.).

КОРЕ́ЙКА, и, *ж.* Спинна частина туші м'ясних тварин (перев. свині, корови). — *Наїдків зібрано в вагоні: риба консервна і корейка — .. нарізати і на булку класти; курятина і масло; скільки чого хочеш! — помаранчі і виноград...* (В. Барка); *Бомбою, але калорійною, обіцяла стати канапка номер два з тієї ж кишені — корейка, маслини, гірчичне масло* (Ю. Андрухович); *Корейку використовують переважно для смаження цілою або порційно* (з навч. літ.).

КОРЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коре́йці** і Корея. *Стежкою в горах ішов корейський хлопчик* (О. Донченко); *Пісня була про неї, про зозулю, і співав її трагічно загиблий російський бард з корейським прізвищем* (В. Чемерис); // Такий, як у корейців, характерний для них. *Підлога, слизька і мокра, була вкрита тонкою аплікацією з цибулі в корейському стилі* (Любко Дереш); // Вигот., зробл. корейцями, у Кореї. *За ці панелі вони серйозно переплатили, купили китайські за ціною корейських* (В. Хрущак).

КОРЕ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **коре́єць,** е́йця, *ч.;* **корея́нка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Кореї. *На шхуні працювали японці, корейці та двоє росіян* (О. Донченко); *З водою буде веселіше! Ще й рис сіятимем, як у Тарасівці. В них там, кажуть, дуже добре вродив, корейці постарались...* (О. Гончар); *Любила* [Редька] *українські села — особливо навесні. Коли все цвіте і південні корейці приїздять до нас знімати красиві свої фільми* (І. Карпа); *Іммігранти з тих чи інших країн виявляли себе вправними професіоналами у конкретних сферах зайнятості, як, наприклад, корейці — у вирощуванні та продажу овочів* (з газ.).

КОРЕ́КТА, и, *ж.* 1. Відбиток друкарського набору для виправляння помилок. *Прийшла інша робота для газети, потім треба було йти додому на обід, потім до друкарні по коректи* (І. Франко); *Сьогодні дістав звістку з редакції, що мені посилають сюди коректу* (М. Коцюбинський); *Мірошниченко .. поспішив прощатись: — У мене вдома ще ціла купа непрочитаної коректи* (Б. Антоненко-Давидович); *З ранку до вечора він працював у себе за столом, читаючи, пишучи, правлячи коректи, редагуючи* (В. Гжицький); *Правити коректу, писати листи, продумувати зміст відповідей, складати тези для виступів, вести протоколи на зборах, — ні, все це було більше за мене* (В. Домонтович).

2. Те саме, що **коректу́ра** 1. *Всі видатки, які треба — мої, чи на коректу, чи на що слід* (Леся Українка); *По вечері він* [І. Франко] *.. робив коректу своєї збірки оповідань "В поті чола"* (В. Стефаник); *Буває і так, що .. правиш і кромсаєш, бо не можеш виконувати коректу упівсили чи на чверть совісті* (С. Процюк).

3. *розм.* Те саме, що **коректи́в.** *Він делікатно повернув справу до теми. А коли йому це пощастило, .. заявив, що він має намір прийняти її пропозицію, лишень з маленькою коректою* (У. Самчук); *Як навігатор він неперевершений.*

Коли .. я займав місце штурмана, Вебер давав мені просто фантастичні коректи. Завдяки їм я ні на йоту не збився з курсу (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОРЕКТИ́В, у, *ч.* Часткова зміна або виправлення чогонебудь. *Вже бачу, як ти хмуришся там здалека на мене .. Але не бійся за мене, тут у мене є корективи. Одно, що моя природа тепер досить швидко каже "годі!", і то досить енергічно: заболить шия, та й лягай, а друге, що по тутешній конституції в 11 вже треба лягати спати .. Можна писати тільки до обіду* (Леся Українка); *— Внесіть коректив, якщо на нараді представників всіх наших суден з вашою іноземною колегією стане очевидною і невідворотною якась перешкода* (Ю. Смолич); *Андрій ознайомився з планом наведення переправи, вніс деякі корективи, і робота закипіла з новою силою* (О. Гуреїв); *Слушнішого часу для його* [повстання] *початку ніхто б вибрати не зумів. Саме життя внесло свої корективи* (В. Малик).

КОРЕ́КТНИЙ, а, е. 1. Який тактовно та ввічливо поводиться (про людину); ввічливий. *Трохи згодом і немов по хвилевій задумі додала я: — Мені такі цілком старенькі дами симпатичні. В своїй тихій простоті і побожності були такі коректні і великі* (О. Кобилянська); *Василюшка був завжди з нею бездоганно коректний* (Ірина Вільде); *На уроках* [професор] *такий важний, коректний, знаючий, — а тут* [біля річки] *— наче мала дитина* (П. Колесник); // Характерний для такої людини; витриманий. *Хоменко розумів, що коректній вдачі письменника багато чого в цьому колі не подобається, і це вражало гонор фабриканта* (Л. Смілянський); *Каринський не хотів порушувати коректну офіціальність у своїх взаєминах з чехом* (Ю. Шовкопляс).

2. Який відповідає чому-небудь; правильний (у 1, 2 знач.), точний (у 3 знач.). *Бос згодився з Реріхом і подякував за прекрасний урок всеохопного співробітництва в живій природі, .. яке одне лише може дати коректні, точні відповіді про той чи інший бік таємниці* (О. Бердник); *Ризикованість номера доповнювалася не зовсім коректною американською вимовою Соломії, що породжувало змішаний жахливо-комічний ефект* (Ю. Андрухович); *Отримано підтвердження прийому пароля. Пароль коректний* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Мовознавча наука (теоретична і прикладна), театр, радіо, школа велику увагу віддають справам коректної (орфоепічної) літературної вимови, наголосу, ритмомелодики рідної мови* (з наук. літ.).

КОРЕ́КТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **коре́ктний.** *Мені не містилося в голові, щоб той Солонина, якого я досі звик бачити в товаристві провінціальної "золотої молоді", пишного своєю бездоганно модною одежею, коректністю та аристократичними звичками, .. опинивсь раптом на селі в ролі сільського крамаря!..* (М. Коцюбинський); *Тактовності й коректності він не втратив* (Ю. Шовкопляс); *Крякучін тримався з підкресленою коректністю, і тоді його особа стояла в надзвичайно симпатичному світлі* (В. Барка); *Роман .. збирає з усіх сіл свідків, що мають довести політичну коректність його промов* (М. Зеров); *Ошпарювати кип'ятком рослину .. Чим Бакстеру може прислужитися такий експеримент? Хіба тут бодай пахне науковою коректністю?* (О. Бердник).

КОРЕ́КТНО. Присл. до **коре́ктний.** *Лорен досить коректно поцікавився нашими справами, але, не дочекавшись відповіді, почав виказувати ознаки хвилювання* (І. Багряний); *Фон Лібіх у своїх лекціях, хоч би яким гострим було вістря дискусії, завжди коректно відгукувався про опонентів* (Любко Дереш); *Одягався він завжди дуже коректно, — сам невеличкий, тоненький, у чорному сюртуці, він похожий був на маленький чорненький олівець з записної книжки* (В. Винниченко); *Природа відповідає людині на будь-яке запитання, якщо воно поставлене коректно й осмислено* (О. Бердник); // *у знач. пред. Київ — офіційний, церемонний, .. стриманий. Він підібраний, можливо, навіть дещо педантичний .. Усе дуже коректно й пристойно* (В. Домонтович); *— Згодом — це коли..? — Дуже грамотне запитання .. Справа в тому, що вживати категорію "час" коректно лише стосовно матеріального плану* (В. Кожелянко).

КОРЕКТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **коректува́ти.** *У санаторії передбачене чотириразове збалансоване харчування, кореговане з урахуванням індивідуальних особливостей стану здоров'я людини* (з наук.-попул. літ.); *У 1847 р. були частково кореговані або зовсім заборонені видання Т. Г. Шевченка, зокрема збірка поетичних творів "Кобзар", надрукована ще 1840 р.* (з наук. літ.); *Вогонь есмінця по ворогу, коректований з берега, був точним* (із журн.).

КОРЕ́КТОР, а, *ч.* 1. Працівник видавництва, редакції і т. ін., який читає й виправляє коректуру. *Коректор під час якоїсь надто живої суперечки кинувсь на нього з кулаками* (І. Франко); *— В митрополичій друкарні перекладають з церковнослов'янської Євангеліє. Потрібні коректори* (Р. Андріяшик); *Коректор відповідав за остаточну версію, отже, за всі внесені під час роботи над шпальтою виправлення* (Ю. Андрухович); *Рідкісний автор знаходив для коректора Магди Курич кілька слів щирої подяки, розуміючи, наскільки зусилля цієї жінки покращили його текст* (Г. Вдовиченко).

2. Ручка з білою речовиною або пензлик для виправлення помилок. *На масивних, перекошених дверях білим коректором хтось написав: ОСТАННЯ ТЕРИТОРІЯ* (Любко Дереш).

3. Лікувальний препарат для нормалізації хворобливого стану в організмі. *Коректори згортання крові особливо важливі в разі гострих ситуацій (гострий інфаркт міокарда, тромбоз, тромбоемболія, фібринолітична кровотеча)* (з наук. літ.); *Ацетилсаліцилова кислота, що протягом майже п'ятдесяти років була єдиним протизапальним засобом, утратила первинну значущість як коректор запалення через достатньо високу токсичність у протизапальних дозах* (з наук.-попул. літ.); *Як ефективні коректори розладів сну тепер широко застосовують ноотропні засоби* (з навч. літ.).

4. Косметичний засіб для усунення вад на обличчі й тілі людини. *Тон і текстуру коректора потрібно підбирати з урахуванням того, який дефект шкіри обличчя ви бажаєте приховати* (із журн.).

КОРЕ́КТОРКА, и, *ж.* Жін. до **коре́ктор** 1. *Колектив редакції був переважно жіночий: коректорки, літредакторша, художниця, кур'єрша, друкарки, технічний редактор* (В. Дрозд).

КОРЕ́КТОРСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коре́ктор** 1. *Мені було б пожадано, щоб за переклади та видання своїх писань одержати хоч що-будь, може би, хоч на старі літа міг позбутися коректорського хліба* (І. Франко); *Зауваження Івана Огієнка до авторів підручників та навчальних, навчально-методичних і методичних посібників можна об'єднати*

в кілька груп: невиправдане поширення діалектизмів; використання архаїзмів, не вживаних у літературній мові; коректорські помилки; недбале зовнішнє оформлення (з наук. літ.); *Усі електронні версії текстів (переважно англомовні тексти класиків англійської та американської літератури, публіцистика, біографії, листи, словники) підлягають ретельній редакторській та коректорській перевірці на відповідність оригіналу* (з наук.-попул. літ.); *Архімандрит узяв лаврську друкарню під свій контроль і навіть запровадив особисту цензуру, не цураючись коректорської роботи* (з рел.-церк. літ.).

2. Стос. до коректури (у 2 знач.). *Те, що він* [І. Нечуй-Левицький] *виправляв у коректі, молодь або іноді повертала обережненько назад до давнього тексту (щодо стилю), або ж і зовсім не зважала на дивацтва старого письменника (щодо правопису). Спершу він не помічав цієї німої боротьби коректорськими засобами. Нарешті помітив — і обурився* (С. Єфремов).

3. *рідко.* Прикм. до **коре́ктор** 3. *Частина пошкоджень, спричинених опроміненням, може призводити до послаблення коректорської функції деяких ДНК-полімераз* (з наук. літ.).

КОРЕКТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для коректування. *Коректувальні пристрої можуть включатися до системи автоматичного керування послідовно, паралельно, зустрічно-паралельно* (з наук.-техн. літ.); *Коректувальні коди дають змогу виявляти й виправляти спотворені символи (помилки), які виникають під час обміну інформацією* (з навч. літ.); *Екіпажі розвідувально-коректувальних вертольотів здатні вести розвідку візуально й за допомогою приладів* (з наук.-попул. літ.).

КОРЕКТУВА́ЛЬНИК, а, *ч., військ.* Те саме, що **коригува́льник** 2. *Коректувальники в стереотруби побачать своїх, — і по своїх артилеристи не будуть стріляти* (Ю. Смолич); *Принесли з передової артилерійського коректувальника Замошкіна. Він сидів з рацією на високій горі й керував вогнем цілого полку* (В. Кучер); *Із передовою групою десантуються дозорне й зенітне відділення, підрозділи розвідки, артилерійські коректувальники, авіаційні навідники* (з навч. літ.).

КОРЕКТУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **коректува́ти** 1. — *Навігатор — передавати коректування курсу кожні дев'яносто секунд. — Графік коректувань прийнято* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Функції, пов'язані з технологією формування й кодування зображень (баланс білого, коректування кольорів тощо), тепер можна покласти на спеціалізований процесор цифрового оброблення інформації* (з наук.-попул. літ.); *Доступ до мовних одиниць в електронній формі сприятиме постійному збагаченню ресурсів словника, даватиме можливість коректування, удосконалення лексикографічного опису реєстрових слів* (з навч. літ.).

2. *полігр.* Дія за знач. **коректува́ти** 2. *Літературні гроші .. зароблені твоїм талантом. Це хоч і копійчана оплата, але все ж не коректування графоманських зшитків, не переписування .. розбухлих рукописів, котрі відсилають тобі поети-початківці* (С. Процюк).

3. *військ., рідко.* Дія за знач. **коректува́ти** 3. *У навчальній програмі із захисту Вітчизни головну увагу приділено виявленню учнями цілей та визначенню дальності до них, коректуванню стрільби, техніці метання гранат* (з навч. літ.).

КОРЕКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Те саме, що **коригува́ти** 1. *Психоаналіз коректує ставлення особистості до життєвої практики, відкриваючи їй власні глибинні методи гармонізації внутрішнього світу* (з наук.-попул. літ.); *Галузь освіти покликана коректувати свої пріоритети й цінності з урахуванням актуальних і перспективних, довготривалих питань у розвитку людини та суспільства* (з навч. літ.); * Образно. *Вперто не погоджувалися соціологи "коректувати" рейтинг губернатора в офіційному прес-релізі* (В. Єшкілєв); // Змінювати що-небудь у діяльності, творчості, розвитку і т. ін. відповідно до ситуації. *Людина в повсякденному житті є виконавцем та інтерпретатором культурних настанов суспільства, яке формує й коректує основні параметри її свідомості, поведінки і діяльності* (з наук.-попул. літ.); *Національні особливості коректують універсальні принципи економічної історії* (з навч. літ.); *Імідж дає змогу коректувати поведінку, адаптувати людину до соціальних комунікацій* (із журн.).

2. *полігр.* Виправляти текст чого-небудь у коректурі. *До темна просиджував він* [Юрій Яновський] *у пропахлих свинцем і гасом цехах друкарні, продивляючись і коректуючи аркуші свого журналу* (М. Бажан); *Він .. горячково* [гарячково] *коректував свою першу збірку повоєнних віршів* (Олекса Ізарський).

3. *військ., рідко.* Те саме, що **коригува́ти** 2. *Командир дивізіону коректує вогонь під час стрільби* (з навч. літ.).

КОРЕКТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **коректува́ти.** *Три основні пріоритети Європейського банку реконструкції і розвитку на найближчі роки в Україні — це інвестиції в енергетику, аграрний сектор та енергозбереження, які можуть коректуватися відповідно до ситуації в державі й на світових майданчиках* (з газ.); *Комп'ютерний набір тексту не відповідав машинописному оригіналу, тому коректувався за визначеними правилами* (з наук. літ.); *Вогонь коректувався за допомогою безпілотників, що практично безупинно кружляли над розташуванням штабу* (із журн.).

КОРЕКТУ́РА, и, *ж.* 1. *тільки одн.* Виправлення помилок у відбитках друкарського набору. *Чому ти не спитала його* [Славинського], *як думає він з коректурою перекладів з Гейне* (Леся Українка); *Він став переглядати гранки. Читав, механічно правив коректуру* (А. Головко); [М и х а й л о:] *Я закінчу коректуру і тоді піду додому* (Л. Смілянський); * Образно. *Життя іде і все без коректур, і як напишеш, так уже і буде* (Л. Костенко).

2. Те саме, що **коре́кта** 1. *Я хотів би переглянути перед друком рукописи. В коректурі трудніше* (М. Коцюбинський); *За столом, заваленим книжками.., коректурами й рукописами, сиділи двоє: Драгоманов і Павлик* (П. Колесник); — *Не турбуйтесь, все гаразд буде, Маріє Олександрівно, дорогесенька ви наша. Себе тільки бережіть, одужуйте. А я коректуру вичитаю і одразу книжки надішлю* (О. Іваненко); *Треба було поспішати — можна внести останні виправлення в коректуру своєї книги "Проблеми лікування раку"* (М. Дашкієв).

Держа́ти / ви́держати (продержа́ти) коректу́ру *див.* **держа́ти.**

КОРЕКТУ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **коректу́ра** 2. *Доктор Тіле озирається: на стільцях, на канапці, на всіх фотелях купами лежать книжки, брошури, газети, коректурні шпальти — сісти ніде* (В. Винниченко); *Мушу я зробить*

поправку, Тому, що знаю справу всю практично: Й писання, друк і коректурну правку... (В. Еллан-Блакитний); *Входить Криницька. На ходу читає і править коректурні аркуші* (І. Микитенко).

КОРЕКЦІЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до корекції (у 1 знач.). *У телескопах системи Шмідта перед сферичним дзеркалом поміщають спеціальну скляну корекційну пластинку, внутрішня поверхня якої має профіль для усунення сферичної аберації* (з навч. літ.); — *У нашому спеціальному загальноосвітньому закладі проводять корекційні заняття з лікувальної фізкультури, ритміки, розвитку мовлення, соціально-побутової орієнтації* (з газ.).

2. *мед.* Прикм. до **корекція** 2. *Корекційні окуляри мають бути призначені впродовж двох тижнів після операції* (з наук. літ.).

КОРЕКЦІЯ, ї, *ж.* 1. Виправлення, усунення чого-небудь (у системі, явищі і т. ін.). *Арлен заблокував системи автоматичної корекції* (О. Тесленко); — *Навігаторе, корекція курсу потрібна?* — *Схоже, що ні, шкіпере* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Поетичний талант чи його відсутність, Максиме, є лише прерогативою Божої волі .. І ти лише зможеш вносити певні примітивні корекції у відмірену і зафіксовану на високих чертогах твою літературну долю* (С. Процюк); *Зміни в житті Платона вимагали корекції методів лікування* (Люко Дашвар).

2. *мед.* Виправлення зору за допомогою окулярів. *Наш малий вже потребує корекції зору. Йому вже лікар прописав окуляри* (Л. Костенко).

КОРЕЛОГРАФ, а, *ч.* Те саме, що **корелометр.** *Електронні корелографи широко застосовуються в апаратурі радіозв'язку, радіолокації, гідроакустики та радіоастрономії, а також у медичних діагностичних пристроях* (з наук.-техн. літ.).

КОРЕЛОМЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання (обчислювання) кореляційних функцій випадкових процесів; корелограф. *Цифровий корелометр дасть змогу оцінити стан пацієнта* (з наук.-техн. літ.); *Для розшифрування нерегулярних біологічних процесів створено корелометр* (з наук.-попул. літ.).

КОРЕЛЬОВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **корелювати** 2. *Цілі енергозбереження та зменшення загальних матеріальних витрат не ідентичні, хоча й корельовані* (з навч. літ.); // **корельовано,** *безос. пред. Статистична оцінка інформативності комбінації спектральних каналів повніше відповідає реальним випадкам, коли сигнали окремих спектральних каналів суттєво корельовано* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який перебуває у відношеннях кореляції, корелюється (у 1 знач.). *Поняття суб'єктності як здійснення єдності буття є чітко корельованим з ідеєю світу людини* (з наук. літ.); *Розсіяне світло складається з корельованих попарно фотонів і є "стисненим"* (з наук.-попул. літ.); *У фізико-механічному інституті створено теорію періодично корельованих випадкових процесів, яку застосовують до практичних завдань вібродіагностики* (із журн.).

КОРЕЛЬОВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **корельований.** *Надійність тесту визначають як корельованість результатів, отриманих під час експерименту* (з наук.-попул. літ.); *Перехід від рівнянь структурної форми моделі до скороченої усуває проблему корельованості, однак породжує проблему ідентифікованості окремих рівнянь системи, а також системи загалом* (з навч. літ.).

КОРЕЛЬОВАНО. Присл. до **корельований.** *Частинки в кристалічних твердих тілах розташовані впорядковано, взаємно корельовано* (з навч. літ.).

КОРЕЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.* 1. *тільки 3 ос., з чим.* Бути у відношеннях кореляції. *Ширина крони дерев фісташки на південному схилі зворотно корелює з їх висотою* (з наук. літ.); *Формування великих самодостатніх національних держав відбувалося внаслідок бурхливого розвитку капіталістичних відносин, тобто безпосередньо залежало від економічної системи чи корелювало з нею* (з наук.-попул. літ.); *Позитивна динаміка клінічної картини захворювання корелювала з нормалізацією функціонального стану системи кровообігу* (з навч. літ.).

2. *що з чим, рідко.* Порівнюючи, зіставляючи і т. ін. що-небудь із чимось, співвідносити. *Першу додніпровську ґрунтову світу, що сформувалася протягом першого додніпровського теплого етапу, корелюємо із сьомою ізотопно-кисневою стадією* (з наук. літ.).

КОРЕЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.* 1. Те саме, що **корелювати** 1. *Синоніми-іменники є й засобом вираження ставлення письменника* [Т. Шевченка] *до поняття, передаваного словом. Так, поряд з нейтральним "сміх" виступає знижене "регіт (регот)", поряд з простонародними "святки" і "празник" — трохи урочистіше "свято" (бо корелюється із "святим, святістю")* (В. Русанівський); *У найбільш загальних вимірах фізико-географічні та природоресурсні характеристики України корелюються з відповідними показниками таких країн, як Франція, а також північної частини США і південних районів Канади* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **коригуватися, корегуватися.** — *Динаміка сонячних пульсацій, спалахів, протуберанців дуже точно корелюється щільністю міжзоряного середовища, крізь яке проходить Сонячна система. Ви розумієте, що це може означати?* (О. Бердник).

КОРЕЛЯТ, а, *ч.* Елемент, поняття і т. ін., співвідносні зі своїми відповідниками. *Обрядовий дискурс, як ніякий інший, демонструє функціональні можливості ментального корелята (об'єднувального концепту) слова й речі* (з наук. літ.); *Життєвий світ виступає тим постійним і найефективнішим корелятом свідомості, завдяки якому ми й можемо одержати адекватну картину її смислової структури* (з наук.-попул. літ.); *Лише в екстраординарних випадках, коли жінка бездоганно виконує дефінітивно "не жіночу роботу", у жіночому кореляті чоловічої назви за професією чи родом занять свідомо акцентується на статі суб'єкта* (із журн.).

КОРЕЛЯТИВ, а, *ч.* Те саме, що **корелят.** *Підрядні речення часової послідовності зі сполучниками "коли", "як", "перш ніж" мають корелятиви в головних реченнях "після того", "до того", "по тому", "перед тим"* (з наук. літ.); *У системі мотиваційного механізму встановлено основні корелятиви відповідальної поведінки працівників та їх ставлення до праці* (з навч. літ.).

КОРЕЛЯТИВНИЙ, а, е. Стос. до корелята, пов'язаний з ним. — *Але ж так звана сьома корелятивна алель існує лише в нашій уяві, гіпотетично* (О. Тесленко); *Порівняння розмірів крони досліджуваних видів і площі листків свідчить про наявність досить чіткої прямої корелятивної за-*

лежності між цими показниками (з наук. літ.); *Дослідженнями встановлено, що між морозостійкістю рослин і їх продуктивністю не існує прямої корелятивної залежності* (з наук.-попул. літ.); *Корелятивні пари в прізвищах не завжди чітко диференціюють стать* (із журн.).

КОРЕЛЯТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **корелятивний.** *Поняття співвіднесеності в онтологічних системах означає корелятивність об'єктів з концептуальними схемами* (з наук. літ.); *Корелятивність функцій, пов'язана з потребами соціалізації індивідуальних властивостей та поведінки людини, зумовлена в мистецтві розширенням сфери соціального життя суспільства* (з навч. літ.); *Привертають увагу словники, які відбивають семантичну корелятивність реєстрових слів, загальну інтегративність їх смислових векторів* (з навч. літ.).

КОРЕЛЯТИ́ВНО. Присл. до **корелятивний.** *Кальцій і фосфор у кістках домашніх собак перебувають у зворотній залежності: зі збільшенням концентрації кальцію корелятивно зменшується вміст фосфору* (з наук. літ.); *Протиставлення значень слів можливе лише в корелятивно співвідносних одиницях, які належать до одного рівня* (з навч. літ.).

КОРЕЛЯ́ТОР, а, *ч.* Те саме, що **корело́метр.** *Сигнали від кожної з антен, розташованих на протилежних точках Землі, записують в електронному форматі, а потім їх зіставляють за допомогою спеціального корелятора* (з наук. літ.); *Для характеристики роботи корелятора за різними співвідношеннями сигнал–шум у каналі зв'язку застосовують умовний показник рівня шумів у радіоканалі* (з наук.-техн. літ.); *Корелятор містить матрицю обчислювальних комірок для визначення кореляційних коефіцієнтів сигналів* (з навч. літ.).

КОРЕЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до кореляції, пов'язаний з нею; співвідносний. *У науковій праці обґрунтовано кореляційний зв'язок між розмірами голосової щілини та рівнем шуму, що генерується в ній під час акту дихання* (з наук. літ.); *На основі кореляційного аналізу розроблено метод визначення конкурентоспроможності видів у багатовидових фітоценозах* (з навч. літ.); *У науковій статті встановлено зміст кореляційних відношень між прагматикою речення та мовленнєвим портретом суб'єкта висловлювання* (із журн.).

КОРЕЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Взаємна залежність, взаємний зв'язок; співвідношення. *Гриць засміявся. Яка точна кореляція сну й дійсності* (О. Бердник); *Уільямс виявив подиву гідну кореляцію між положенням цих небесних тіл і циклами ділового життя* (П. Загребельний); *Спостерігаються зворотні кореляції між кількістю населення в місті та рівнем психологічного комфорту молодіжної підгрупи: чим більше місто, тим гірше почуваються в ньому підлітки* (з наук.-попул. літ.).

КОРЕНА́СТИЙ, а, е. 1. Який має міцне, велике, розгалужене коріння (у 1 знач.). *В огородь* [огорожу] *загородив козак аж сім високих, старих коренастих дубів* (Марко Вовчок); *У відчинене вікно .. простягла гнучку галузку коренаста вишня* (Л. Дмитерко); *Ліс здавався їй, отроковиці, що виросла в степу, похмурим, чужим і ворожим: коренасті, порослі мохом дерева .. нагадували їй старезних сивих чаклунів* (В. Малик); * Образно. *Все кругом мовчало, терпіло, слухало й робило на коренастий рід панів Польських* (Панас Мирний).

2. Який має невисокий зріст, але міцну статуру; кремезний (у 1 знач.). *Була се приземкувата, коренаста .. постать* (І. Франко); *Князь був малого зросту, коренастий, з хитрими і рухливими очима* (Б. Лепкий); *Дід був коренастий, розкарячкуватий, короткоший і довгорукий* (Ю. Збанацький); *Діти побачили коренастого літнього чоловіка з густою кудлатою бородою, в кептарі* (О. Бердник).

КОРЕНЕБУЛЬБОПЛІ́Д *див.* **коренебульбопло́ди.**

КОРЕНЕБУЛЬБОПЛІ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **коренебульбоплі́д.** *В Україні з коренебульбоплідних і баштанних культур вирощують кормові буряки, кормову моркву, брукву, турнепс, картоплю, кормові гарбузи, кабачки та кавуни* (з навч. літ.).

КОРЕНЕБУЛЬБОПЛО́ДИ, ів, *мн. (одн.* **коренебульбоплі́д,** ло́ду, *ч.).* Загальна назва для коренеплодів і бульбоплодів. *До соковитих кормів належать силосовані корми, сінаж, коренебульбоплоди та баштанні культури* (з навч. літ.).

КОРЕНЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ко́рінь** 1. — *Не жилець воно* [дерево]. *І дупляве, і коренева шийка підгниває* (О. Донченко); *Коренева система урболандшафтів є потужним бар'єром, який затримує надходження токсичних концентрацій важких металів у надземну частину* (з наук. літ.); * Образно. — *Не хочеться нам товариша кидати позаду напризволяще .. Знаємо, що коренева система розвинута в ньому добре, треба лиш правильно сформувати Мелешкову крону* (О. Гончар); // Який міститься на корені. *Кореневі волоски мають стійкі внутрішні механізми підтримання напрямку росту* (з наук. літ.); *Кінчик кореня рослини вкритий кореневим чохликом, який захищає верхівку кореня від пошкоджень твердими частинками ґрунту* (з навч. літ.); // Який паразитує на корені рослин, уражає його. — *Піски — як вогонь, навіть найживучіша філоксера, ота, пробачте, воша коренева, не витримає, гине* (О. Гончар); *При посіві озимої пшениці після стерньових попередників протягом багатьох років підряд зростає небезпека ураження рослин кореневими гнилями* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до кореня (у 2 знач.). *Унаслідок лабораторних мікробіологічних досліджень обґрунтовано доцільність використання ультрафіолетових променів для знешкодження мікрофлори кореневих каналів зубів* (з наук. літ.).

3. *лінгв.* Належний до кореня (у 5 знач.); який є коренем слова. *На основі східнослов'янського кореневого й афіксального складу в мові українських грамот розвиваються і набувають поширення такі слова, як борзость "швидкість"* (В. Русанівський); *Експресивне подовження ("іконічний перезвук") кореневого голосного було притаманне балто-слов'янській мові* (з наук. літ.); *Моделі морфемних ланцюжків, що мають у своєму складі більше ніж одну кореневу морфему, характеризуються невисокою частотою вживання* (з навч. літ.); // Основа якого не містить інших морфем, крім кореня. *Словотворча потенція основ кореневих прикметників досліджується з погляду словотворчої активності, продуктивності, валентності* (з наук.-попул. літ.).

КОРЕНЕВИ́ЩЕ, а, *с.* 1. Підземне стебло багаторічних трав'янистих рослин, що має рудиментарне листя у вигляді лусок буруватого кольору й забезпечує запасання поживних речовин, вегетативне поновлення та розмноження. *Очерет*

звичайний має надземні пагони заввишки до п'яти метрів, а кореневище — завдовжки до десяти метрів (з наук.-попул. літ.); *Сучасні хвощеподібні розмножуються за допомогою спор і кореневищ* (з навч. літ.).

2. Головний корінь дерева, що є продовженням стовбура. *Дуба не повалила холодна сталь сокир, хоч .. видно було внизу, при самому кореневищі, давні сліди заліза* (І. Цюпа); *Бук, хоча вже й надрізаний наполовину, міцно стояв собі на дебелому стовбурі, байдужий до того, що відбувалося біля його кореневища* (В. Малик); *Ніяких видимих змін, все звичне, непорушне, — і кореневище старої верби, .. і човен, прип'ятий іржавим ланцюгом* (М. Руденко); * Образно. *Українська мова була і, мабуть, ще довго залишатиметься політичною зброєю народу, кореневищем його державності* (Д. Павличко).

КОРЕНЕВИ́ЩНИЙ, а, е. Який має кореневище (у 1 знач.). *Якщо поле забур'янене кореневищними чи коренепаростковими бур'янами, проводять лущення дисковими чи лемішними знаряддями* (з наук.-попул. літ.); *У багатолітніх кореневищних видів цибулі слід ретельно відділити залишки кореневищ від цибулини, бо вони заважають росту експланту* (з навч. літ.).

КОРЕНЕВЛА́СНИЙ, а, е. Який росте на власному корені (у 1 знач.); не прищеплений. *Технологія кореневласного розмноження дає змогу прискорювати вирощування саджанців, збільшувати вихід садивного матеріалу високої якості* (з наук. літ.); *Сорти фундука розмножують старими, давно перевіреними способами (відсадками, кореневими паростками і поділом куща), тому здебільшого вони є кореневласними рослинами* (з навч. літ.).

КОРЕНЕВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить коріння рослин. *Утримання ґрунту в зрошуваних садах під чорним паром погіршує водний і повітряний режими кореневмісного шару* (з наук.-попул. літ.); *Велика кількість радіонуклідів унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС акумулювалася в приповерхневому кореневмісному горизонті* (з наук. літ.).

КОРЕНЕДРОБА́РКА, и, *ж.* Машина, що подрібнює корені (у 1 знач.). *Схема виробництва лікерів і наливок представлена такими машинно-апаратурними складниками: коренедробарка, траворізка, насос, екстракційний апарат, дефлегматор, холодильник, контрольний фільтр* (з наук.-техн. літ.).

КОРЕНЕЗБИРА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для збирання коренеплодів. *Коренезбиральна самохідна машина зрізує гичку, викопує цукрові буряки й вантажить їх у машини* (з навч. літ.); *Коренеплоди, зокрема цукрові буряки, викопують коренезбиральними комбайнами* (із журн.).

КОРЕНЕЇ́Д, у, *ч.* Хвороба сходів буряків, спричинювана мікроорганізмами. *Розвиток коренеїду можуть зумовлювати близько ста видів грибів і бактерій* (з наук.-попул. літ.); *Проростки цукрового буряку можуть бути уражені коренеїдом* (з навч. літ.).

КОРЕНЕНІ́ЖКА *див.* **коренені́жки.**

КОРЕНЕНІ́ЖКИ, жок, *мн. (одн.* **коренені́жка,** и, *ж.).* Найпростіші тварини класу саркодових, що утворюють тимчасові вирости з цитоплазми для пересування й захоплення їжі. *На ділянці завглибшки 12 м з мулистим дном, що прилягає до території сміттєспалювального заводу, зафіксовано високу щільність черепашкових кореневіжок* (з наук. літ.); *Представники кореневіжок мешкають переважно в прісноводних та рідше морських водоймах* (із журн.).

КОРЕНЕПА́РОСТКОВИЙ, а, е. Із паростками на корінні. *Коренепаросткове відновлення осокора й тополі іноді дуже ефективне — нерідко від одного пня відходить 50 паростків* (з наук.-попул. літ.); *Акацію білу як коренепаросткову, швидкорослу й маловибагливу до ґрунту рослину висаджують для закріплення еродованих схилів* (з навч. літ.); *У боротьбі з осотом та іншими коренепаростковими бур'янами відчутні результати дає дворазове лущення лемішними знаряддями* (із журн.).

КОРЕНЕПЛІ́Д *див.* **коренепло́ди.**

КОРЕНЕПЛІ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **коренепло́ди.** *Цукрові буряки — результат схрещування листкових форм із коренеплідними, у яких було виявлено сахарозу* (з наук.-попул. літ.); *Життєвий цикл розвитку коренеплідних рослин триває два роки* (з навч. літ.).

КОРЕНЕПЛО́ДИ, ів, *мн. (одн.* **коренеплі́д,** ло́ду, *ч.).* 1. Рослини, вирощувані для господарських потреб (буряк, морква, редька, ріпа, петрушка і т. ін.). *Коренеплоди сортують вручну залежно від форми, розміру, забарвлення* (з навч. літ.); *Коренеплоди використовують як продукт харчування, для годівлі худоби, а також для технічних потреб* (із журн.).

2. *перев. одн.* Потовщений головний корінь, у якому відкладаються поживні речовини. *Коренеплід буває здебільшого у дворічних рослин* (з наук. літ.); *Люди знали моркву лише як солодкий і соковитий коренеплід, а виявилося, що в насінні моркви є цінні лікарські речовини* (з наук.-попул. літ.).

КОРЕНЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Який нагадує корінь (у 1 знач.), подібний до нього. *Коренеподібні ризоїди зосереджуються у верхніх горизонтах ґрунту* (з навч. літ.); *За допомогою коренеподібних виростів плющ може прикріплюватися до ідеально вертикальної плоскої поверхні* (із журн.).

КОРЕНЕРІ́ЗКА, и, *ж.* Пристрій для різання коренів (у 1 знач.). *На більшості кормокухонь установлені кормозапарники, коренерізки* (з наук.-попул. літ.); *Картоплю та інші коренеплоди нарізають коренерізками різних систем* (з навч. літ.).

КОРЕНЕРО́Т, а, *ч.* Медуза класу сцифоїдних з великими лопатями навколо маленького рота, що мають жалкі клітини й численні ротові пори, через які їжа потрапляє в глотку; ризостома. *Купол коренерота має напівсферичну форму* (з навч. літ.); *У Чорному й Азовському морях мешкає звичайна ризостома, або коренерот* (із журн.).

КОРЕНЕУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Утворення кореня (у 1 знач.). *Свіжі квітки білої акації виділяють летючі речовини, які стимулюють коренеутворення у сім'ядоль огірків* (з наук. літ.); *Фенологічні спостереження за коренеутворенням зелених живців жимолості свідчать про різну швидкість регенерації адвентивних коренів залежно від сорту* (з наук.-попул. літ.); *Вивченню фізіології коренеутворення та оволодінню цим процесом у практиці живцювання значно сприяло застосування синтетичних ростових речовин* (з навч. літ.).

КОРЕНИ́СТИЙ, а, е. 1. Те саме, що **корена́стий.** *На вгороді бузина коренистая — Чортова дівчина норовистая* (з народної пісні); *Герб м. Корюківки Чернігівської області має форму геральдичного щита, у золотому полі якого коренистий дуб із червоним стовбуром і зеленою кроною*

(з наук.-попул. літ.); *Здавалося, був* [чоловік] *сильний, коренистий, грубий* (І. Франко).

2. У якому міститься коріння (у 1 знач.); з корінням. *У доріженьку виряджай мене. Бо вже нічка та темненькая. Доріженька та далекая. Їхать лісом та все коренистим* (з народної пісні); *Зрідка, десь під лісом, на коренистій дорозі, мов у бубон, били вковані колеса возів* (М. Стельмах).

КОРЕНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *недок., кого і без прям. дод., розм.* Ущипливо, дошкульно докоряти комусь за що-небудь; дуже лаяти когось; ганити (у 2 знач.). *Було поки лає, коренить — несила моя, сльози ринуть, а наплачуся добре — утрусь .. — жартую* (Марко Вовчок); [М и х а й л о:] *Корени мене за ледарство, за панські звички, але не чіпай моєї честі* (М. Старицький); [Г а н н а:] *Мало їм було знущатись над нами, ще й бідну дитину почали ганити та коренити* (М. Кропивницький).

КОРЕНИ́ТИСЯ, и́ться, *недок.* 1. Пускати коріння (у 1 знач.); укорінюватися. *Усе теє пригодиться, що на полі кореniться* (Номис); *Дуб, що вище виростає, То глибинніш* [глибше] *кoрениться* (В. Мисик); * Образно. *Горе все глибше коренилося в серці матері* (Л. Яновська).

2. *у чому, перен.* Мати що-небудь своїм коренем (у 3 знач.), джерелом; походити від чого-небудь, спричинятися чимось. *Що п'янство кoрениться не в злій натурі .. народу, а в його цілім економічнім і родиннім життю* [житті], *се доказують і многі пісні та приповідки народні* (І. Франко); *Гафурі своє патріотичне почуття .. подає в таких образах, що коренятьcя в образах народної творчості* (П. Тичина); *Він не говорив мудрі слова, але мудрість його коренилася в добрих очах і уважному серці* (М. Дочинець); [Я г о:] *Я казав тобі часто й кажу знов і знов, що ненавиджу мавра; моя на те причина кoрениться глибоко в моєму серці* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

КОРЕНИ́ЩЕ, а, *с.* Збільш. до **ко́рінь** 1. *Багнистою вулицею йшов мужик, немов дубове коренище котилось по дорозі* (М. Коцюбинський); *Я .. сів на погорблене коренище верби, .. а школярка обома ручатами вчепилась у чобіт, стягла його і вилила брудну юшку* (М. Стельмах); *Тільки згодом Сергій здогадався — десь далеко над джунглями, вивертаючи з коренищем дерева, сунув ураган* (І. Білик); *Ведмеді люблять облаштовувати собі осідки в коренищах старих тополь* (М. Дочинець); * У порівн. *Дядько ішов сам: глухо покашлюючи, .. з залізними вилами в руках, з кудлатою головою, як коренище* (С. Васильченко).

КОРЕНЮ́КА, и, *ж.* Збільш. до **ко́рінь** 1. — *А щоб тебе тристенний* [клятий] *з такою коренюкою, мало чоловік не впав!..* (І. Франко); *Людота пірнув і швидко з'явився на поверхні, тримаючи товсту й слизьку коренюку* (І. Білик).

КОРЕО́ПСИС, у, *ч.* Одно- або багаторічна трав'яниста декоративна рослина родини складноцвітих. *Квіти кореопсису жовтого кольору із зубчастими краями* (з навч. літ.); *Кореопсис поширений у Північній Америці* (із журн.).

КОРЕПЕТИ́ТОР, а, *ч.* 1. Помічник диригента — піаніст, який розучує з виконавцями сольні партії опер і балетів. *Відомий австрійський диригент Карлос Кляйбер розпочав свою кар'єру 1952 року корепетитором у театрі в Мюнхені* (з наук.-попул. літ.); *Корепетитор повинен мати велике терпіння, оскільки не всі музиканти можуть похвалитися однаковим талантом* (з навч. літ.).

2. *заст.* Домашній учитель, репетитор (у 1 знач.). *Пан Білінський виконував не лише домашню опіку, але надто й працю корепетитора, перероблював лекції, випитував, доглядав писемних вправ* (І. Франко); *"Професор Лодій, — закінчував листа Любимський, — поставився до мене, як рідний брат. Тепер я .. займаю скромну посаду корепетитора русинської мови"* (Р. Іваничук).

КОРЕСПОНДЕ́НТ, а, *ч.* 1. Той, хто листується з ким-небудь. *Оце вже виплатила всі задавнені листовні довги.., а тепер уже писатиму тільки постійним кореспондентам* (Леся Українка); *Окремо стоїть справа з листами Коцюбинського. З його* [нього] *був дуже ретельний та акуратний кореспондент, і листи його .. часто мають і неабияку художню вартість* (С. Єфремов); *Один із кореспондентів моїх, твердячи про "потребу вигнати з мови церковнослов'янські слова", не влучає в ціль: виганяти треба насамперед ганебні факти з життя* (М. Рильський).

2. Співробітник газети, журналу, радіо, телебачення або приватна особа, що надсилає свої інформації з місць. *В мене був знайомий кореспондент телеграфного агентства* (В. Самійленко); *Він був у поході за кореспондента й фотографа, тому в його рюкзаку .. було ще п'ять широких блокнотів, "Щоденник походу" й чимало конвертів з марками* (Б. Антоненко-Давидович); *Кореспондент був у розпачі. Це був зовсім молодий журналіст, йому бракувало настирливості* (Ю. Винничук).

(1) Робітни́чий кореспонде́нт, *іст.* — робітник, який систематично писав замітки, статті до газет і журналів. *У 20-30-х р. XX ст. були організовані гуртки з вивчення української мови, робітничі кореспонденти стали писати українською мовою* (з наук. літ.); **(2) Сільськи́й кореспонде́нт,** *іст.* — мешканець села, який систематично писав замітки, статті до газет і журналів. *1926 р. часопис "Червона газета" побачив світ. Через рік вона, на той час перша і єдина українська газета в РСФРР, уже мала сталий редакційний апарат і понад 200 сільських кореспондентів* (з наук. літ.); **(3) Спеціа́льний кореспонде́нт** — співробітник газети, журналу, радіо і т. ін., якого редакція посилає кудинебудь із певним завданням. — *Набридло сидіти й морочитись з кореспонденціями. Сам хочу писати кореспонденції. Домовився з Антоном Павловичем, що поїду на Урал спеціальним кореспондентом "Зорі"* (М. Трублаїні); [К р и к у н:] *Я з радістю і жив би на передовій. Але я спеціальний кореспондент по фронту і мушу бути, на жаль, у штабах, щоб освітлювати все* (О. Корнійчук).

КОРЕСПОНДЕ́НТКА, и, *ж.* Жін. до **кореспонде́нт.** *Дуже скоро я дістав листівку від Лени, що свідчило, що вона тепер стала значно стараннішою кореспонденткою, ніж в минулому* (У. Самчук); *Ферт привів кореспондентку просто на вогневу* (П. Загребельний).

КОРЕСПОНДЕ́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кореспонде́нт** 2. — *Вчися, голубе мій, — це до мене, — кореспондентської справи* (О. Донченко); — *Вам треба терміново випустити стіннівку. Мобілізуйте увесь свій кореспондентський актив* (Д. Ткач); *В роки війни, незважаючи на тяжку недугу, письменник* [Ю. Яновський] *не раз виривався з кореспондентським квитком на фронт, в діючу армію, де в окопах намагався осягнути солдатську душу* (О. Гончар); *До цеху набігли кореспонденти, .. кореспондентські блокноти, білі й рожеві, звішувалися довкола, мов язики спраглих тварин*

(П. Загребельний); // Власт. кореспондентові. *На фронті О. Довженко ніколи не занотовував свої враження на ходу, з кореспондентською поспішністю, а завжди уважно слухав, роздивлявся і вже потім, уночі записував щось у невеличкий блокнот* (з мемуарної літ.).

Кореспонде́нтський пункт *див.* **пункт.**

△ **Кореспонде́нтський раху́нок** *див.* **раху́нок.**

КОРЕСПОНДЕНЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до кореспонденції (у 1, 3 знач.). *Вельмишановний добродію! Лист Ваш, посилку і картку кореспонденційну отримав* (І. Франко); *Се справжні образки з натури, сливе дописи, тільки що мені не подобається форма кореспонденційна, то я собі їх писатиму в напівбелетристичній формі* (Леся Українка); *У з'їзді взяло безпосередню участь 59 митців слова і 53 кореспонденційним шляхом. Були репрезентовані на ньому українські письменники із США, Канади й Європи* (О. Шугай).

КОРЕСПОНДЕ́НЦІЯ, ї, *ж.* 1. *тільки одн., заст.* Листування між окремими особами або установами. *За останній час я запустила кореспонденцію і тепер маю багато листів написать* (Леся Українка); *Я остаточно втратив надію розрухати її* [Зоню] *до переписки зо мною, і всяка кореспонденція між нами урвалася* (О. Кобилянська).

2. *збірн.* Сукупність поштових відправлень (листів, телеграм і т. ін.). — *Ви погляньте, скільки кореспонденції приніс. Вся пошта аж гуде, — радів Буренкін* (О. Довженко); *З важким зітханням Філіп акуратно склав листа і сховав його в скриньці з іншою кореспонденцією* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції* (з мови документів).

3. Окреме поштове відправлення (лист, телеграма і т. ін.). — *О-ох! — з пільгою зітхнув Макар Іванович, вертаючись до покою з пачкою кореспонденцій* (М. Коцюбинський); — *Можна? — запитала вона. — Зайди, зайди, — кивнув Сагайдак. — Що там, Валю? Якась кореспонденція? — Лист з-за кордону. З Індії* (О. Бердник).

4. Замітка, допис, повідомлення, надіслані кореспондентом (у 2 знач.) до газети, журналу і т. ін. *Вона .. помістить кореспонденцію в місцевій газеті* (І. Нечуй-Левицький); *Дон Хозе Перейра став вигадувати текст кореспонденції до італійської газети* (М. Йогансен); *Прочитавши кореспонденцію Віктора, Оксана з серцем жбурнула газету на стіл і вийшла з цехової конторки* (П. Автомонов); *Два попередні розділки скоріше на п'єску скидаються, аніж на серйозну, газетного рівня прозу .. Напиши я колись таким манером зарисовку чи кореспонденцію, Гуляйвітер догану б мені вліпив* (В. Дрозд).

△ **(1) Комерційна кореспонде́нція** — сукупність документів, пов'язаних із підготуванням до оформлення та укладання комерційних угод. *Основною одиницею комерційної кореспонденції є комерційний (діловий) лист* (з навч. літ.); *Укрпошта знизила тарифи на перевезення вантажів поштовим транспортом (майже на 28 %), пересилання міжнародної комерційної кореспонденції з відповіддю (більш як на 13 %) і на міжнародний купон для відповіді (на 33 %)* (з газ.); **(2) Кореспонде́нція раху́нків,** *бухг.* — взаємозв'язок між бухгалтерськими рахунками внаслідок відображення на них господарських операцій. *Порядок ведення аналітичного обліку та кореспонденції рахунків установлює підприємство, виходячи з положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інших нормативно-правових актів із бухгалтерського обліку та управлінських потреб* (з навч. літ.).

КОРЕСПОНДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кореспондува́ти** 2. *Форма сонця в язичницькій обрядовій і художній культурі, розмаїті пантеїстичні символи предметів і живих істот, міфологічно-релігійні символи кореспондовані в різні періоди розвитку культури й мистецтва* (з наук. літ.); *Спочатку слід описати права та обов'язки перевізника, а потім висвітлити кореспондовані права та обов'язки замовника* (з навч. літ.).

КОРЕСПОНДУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *заст.* Дія за знач. **кореспондува́ти** 1. *Відібрали Ви мені .. своїм листом охоту до дальшого кореспондування* (І. Франко).

2. Дія за знач. **кореспондува́ти** 2. *Одна з найбільш узагальнених екзогенних загроз для України зумовлена відсутністю кореспондування між її зовнішньою і внутрішньою політикою, підміною прагматичних мотивів зовнішньополітичної та безпекової діяльності ідеологічними* (з наук. літ.); *Поети випробовують різну художню аргументацію кореспондування часів* (з наук.-попул. літ.).

КОРЕСПОНДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *з ким і без дод., заст.* Листуватися. — *Ви, пані, кореспондуєте з ним. — Помиляєтеся, пане. Я одержала від нього пару листів, се правда, але на жадний не дала йому відповіді* (І. Франко); *Знов кореспондую з земляками в справі відшукування посади* (В. Самійленко); — *За твоєю спиною піддержувала вона любовні зносини, кореспондувала, а ти була сліпою й глухою!* (О. Кобилянська).

2. *чому, чим, з чим.* Відповідати чому-небудь; співвідноситися з чимсь. *Навряд чи можна заперечити, що образ із фрагмента, окресленого пророком Ісаєю і перекладеного І. Франком, кореспондує певними рисами з образом героя збірки "З вершин і низин", з умонастроями поета, особливо кінця 70-х — першої половини 80-х рр. XIX ст.* (з наук. літ.); *Різні підходи вітчизняних дослідників до вивчення культури мають певну наукову базу й перегукуються, а то й безпосередньо кореспондують із деякими західноєвропейськими новітніми науковими пошуками* (з наук.-попул. літ.); *Кожному обов'язку неодмінно кореспондує право, адже правова норма має двосторонній характер: установлюючи обов'язки, вона водночас надає і повноваження* (з навч. літ.).

КОРЕСПОНДУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Те саме, що **кореспондува́ти** 2. *Нічого дивуватися ментальності буковинців, яка не завжди кореспондується із ментальністю східного українця. Якщо на Сході українську душу гнуздало одне лихо, то Буковиною гарцювала колісниця багатьох імперій* (М. Матіос); *Залежно від того, наскільки встановлені державою норми, права й свободи кореспондуються з "природними" правами людини, визначається ступінь демократичності й справедливості суспільного ладу* (з наук. літ.); *Найбільше кореспондуються з соціологією міжнародних відносин проблеми конфліктології* (з наук.-попул. літ.); *Стратегічний зовнішньополітичний вибір України має кореспондуватися з відповідними цінностями та принципами її внутрішньої політики* (із журн.); *Загалом у системі ліцензування й акредитації є норми, які ніяк не кореспондуються із сучасними реаліями* (з газ.).

КОРЕФЕРЕ́НТ, а, *ч., лінгв.* Мовний знак, співвідносний з іншим мовним знаком за тим самим референтом (у 3 знач.). *У науковій праці досліджено семантико-синтаксичні спів-*

відношення та структурні особливості кореферентів у художній мові сучасних письменників (з наук. літ.); *У прозових творах нерідко використовують діалектизми як кореференти для найменування дітей* (з навч. літ.).

КОРЕФЕРЕ́НТНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до кореферента, пов'язаний з ним. *Емоційна експресивність поезії М. Бажана нерідко побудована на витонченому, хоч і досить простому, підборі синонімічних понять, які в синтаксичній структурі речення творять напружений кореферентний ряд: "Це батько мій, це наш Василь, мій тато"* (з наук. літ.); *Динаміка кореферентних рядів у публіцистиці та художніх творах зумовлена структурними і стилістичними особливостями текстових лексичних одиниць* (з навч. літ.); *Кореферентні явища виразно простежуються насамперед в ідіостилі письменників* (із журн.).

КОРЕФЕРЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **кореферéнтний.** *У мистецьких ідіостилях парадигма засобів кореферентності відзначається семантичною різноплановістю та численними структурними видозмінами* (з наук. літ.); *Дослідження кореферентності в когнітивному плані передбачає встановлення омосемічних відношень між мовними знаками, які позначають той самий позамовний об'єкт, ознаку й дію* (з наук.-попул. літ.); *Кореферентність вибраних прикладів легко перевірити тотожністю денотата* (з навч. літ.).

КОРЕФЕРЕ́НЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Співвідношення мовних знаків за тим самим референтом (у 3 знач.). *Вербальний аспект кореференції досліджують переважно за структурними й функціональними особливостями вторинних найменувань у межах авторського тексту* (з наук. літ.); *Засоби кореференції вказують на ідентифікацію об'єкта дійсності* (з навч. літ.).

КОРЕХІДО́Р, а, *ч., іст.* Урядовець в Іспанії та її колоніальних володіннях, який виконував функції адміністратора й судді в містах і провінціях. *Схема управління іспанськими колоніями відповідала ладу іспанської абсолютної монархії: вища влада в колонії належала віце-королю чи генерал-капітану, містами та сільськими округами правили корехідори* (з навч. літ.).

КОРЕ́ЦЬ, *рідше* **КІРЕ́ЦЬ,** рця́, *ч.* 1. Кухоль чи ківш із держаком. *Бачим кадівби з кірцями* (Я. Щоголів); *Старша дружка в сінях ухопила з відра корець і пирснула мені в вічі погожої води* (Ганна Барвінок); *Стер усмішку Тарас із лиця. Випив трохи ракії з кірця* (П. Воронько); *Зачерпують цей екзотичний напій* [саморобне ячмінне пиво] *грубими дерев'яними корцями, .. неодмінно такими корцями, це давній рибальський звичай* (О. Гончар); *— Став! — розпорядився князь, і роб гримнув дубовим корцем об стільницю. — Й страви якоїсь!* (І. Білик); *Корець до губів прикладався, як човен* (І. Андрусяк); // *чого.* Кількість чого-небудь, що вміщується в такій посудині. *Брат Іван позичив кілька корців проса та ячменю — товкли в ступі і варили кашу* (В. Малик).

2. Давня міра сипких тіл, що дорівнює 100 кг; центнер. *От він .. на другий день забрався до Дрогобича, закупив кілька кірців жита* (І. Франко); *Кирило Кухта повернувся зі зборні додому веселим, наче йому хтось там корець муки пообіцяв* (А. Іщук); *— Мужицьке тіло швидко розпирає. Угадай, скільки важу. — Корець з гаком* (Р. Андріяшик); *То таке красне поле!.. Ще на ньому за жодної посухи й стебельця не всохло, за жодної сльоти нічого не зогнило. Що й говорити, тут жменю посій — корці збереш* (І. Нижник); *— Ти знаєш цих галицьких бабусь, які і в дев'яносто легко піднесуть на спині два корці пшениці* (Н. Сняданко).

◊ **Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць** *і т. ін.*) **ли́ха** *див.* **ківш.**

КОРЕЯ́НКА *див.* **коре́йці.**

КОРЖ, á, *ч.* Плоский перев. круглої форми виріб із прісного тіста. *Там лакомини разні* [різні] *їли* [боги], *Буханчики пшеничні білі, Кислиці, ягоди, коржі* (І. Котляревський); *Хомиха качала корж, а очей не зводила з сина* (І. Нечуй-Левицький); *Уранці й надвечір невелика родина сідала навкруг вогнища .. Їжа в них була одноманітна, убога — юшка з в'яленої риби з прісними коржами, спеченими на камінням вогнища* (С. Скляренко); *Юлка подала на стіл ще теплого пшеничного коржа, посипаного сіллю і натертого салом* (М. Томчаній); *На столах під крислатими вербами парували шматки вареної та печеної риби, духовито пахтіли житні коржі, бурштиново іскрився мед в щільниках* (О. Бердник); * Образно. *Дощ прибив його* [листя] *до землі, спресував рудим коржем* (В. Козаченко); *Хмари білі .. пливли тим морем спокійні, ошатні й осяяні. А ще стирчав там жовтий корж сонця* (Валерій Шевчук).

КО́РЖИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **корж.** *У холодочок завела* [сина] .. *Та коржиком погодувала, Свіженьким коржиком* (Т. Шевченко); *Мати ще влила йому свіжого кок-чаю* [зеленого чаю] *і розломила сьогодні спечений коржик* (Іван Ле).

2. *Див.* **ко́ржики.**

КО́РЖИКИ, ів, *мн.* (*одн.* **ко́ржик,** а, *ч.*). Печиво з тіста (з цукром або на меду), перев. у формі кружечків. *І ласощі все тілько їли* [праведники], *Сластьони, коржики, стовпці* (І. Котляревський); *Вона поставила .. у великій синій вазі на високій ніжці жовтих солодких та крихких коржиків* (Т. Осьмачка); *Коли гості впоралися з ними* [стравами], *подали десерт — .. всякі солодкі тістечка, мазурки, пляцки та коржики з коринкою* (З. Тулуб); *З тією думкою пішов* [Мирон Данилович] *від Самохи, маючи подарунок: два коржики* (В. Барка).

КОРЗИ́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **ко́шик** 1; кошіль (у 1 знач.). *Мерщій одяглася вона, ухопила корзину і — готова* (Панас Мирний); *Виплів я .. йому дві корзини* (Остап Вишня); *— Ти зможеш плести корзини з лози, — сказав він похмуро* (Ю. Яновський); *Підійшовши до обійстя, побачив, що Ярина вибирає огірочки в корзину, зігнувшись біля гудини* (О. Бердник); *Старий Пічкур ішов до річки з корзиною, яка закривалася накривкою* (Валерій Шевчук).

2. *чого, розм.* Те саме, що **ко́шик** 2. *Наш чоловік підсадив цілу корзину солі старому на голову. І той з такою вагою подріботів, мов молодий* (Ю. Логвин).

КОРЗИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **корзи́на.** *В руках інспектор ніс корзинку, замкнену на колодочку* (М. Трублаїні); *Уранці маленька дівчинка, червона шапочка — встає, встає... Умилась там чи ні — корзинку — і в ліс голубий!* (П. Тичина); *Де-не-де в корзинках притулилися скибочки чорного хліба з кружальцями ковбаси* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *— Дивіться, матусю, скільки я набрала грибів, — сказала Соня, висипаючи на траву повну корзинку грибів* (О. Кописький).

КОРЗИ́НКОВИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **корзи́нка.** *Корзинкові денця плетуть окремо* (з навч. літ.).

КОРЗИ́ННИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **кошика́р.** *Корзинники з Ізи привезли найбільше виробів* (із журн.).

КОРЗИ́ННИЦЯ, і, *ж., рідко.* Жін. до **корзи́нник;** кошикарка. *Корзинниця Морішка розповіла, як в їхньому селі заготовляють лозу* (із журн.).

КОРЗИ́НОВИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **корзи́на.** *Корзинове виробництво;* // З якого виготовляють корзини. *Корзинова лоза.*

КОРЗИ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **корзи́на.** *Убігла* [Оленка] *в хату, вхопила корзиночку, що привезла з собою, вийняла яєчко якесь позолочене, сестричці маненькій Парасі дає* (А. Тесленко); *За корзиночку вишень німкеня подарувала кишенькового солдатського пісенника* (Б. Харчук).

КО́РЗНО, а, *с.* Старовинний верхній одяг, схожий на плащ. *Мстислав .. стояв стрункий, мов юнак, у червоному корзні, у блискучому шоломі* (А. Хижняк); *Печерун ляпнув руками об поли корзна* (О. Бердник); *Невловимий дід з кручі наставляв на мене хитрі вуса, за ним чаїлася Назимка, в сизому, як паморозь, корзні, з непокритою головою* (П. Загребельний); *Киян вітер шалено підганяв у спину, хльоскаючи краями корзен по щоках* (І. Білик).

КОРИГО́ВАНИЙ, *рідше* **КОРЕГО́ВАНИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **коригува́ти, корегува́ти.** *Людство має керуватися ідеєю не керованого, а корегованого розвитку — з урахуванням могутніх сил природи й законів її розвитку, з використанням досвіду західних і східних цивілізацій* (з наук.-попул. літ.); *Пацієнт у період адаптації ока, корегованого контактною лінзою, потребує диспансерного спостереження офтальмолога* (з навч. літ.); // **кориго́вано, корего́вано,** *безос. пред. За більш ніж 75 років в українській академічній історико-літературній науці було неодноразово обговорено й випробувано вартість літературного явища, кореговано основний літературний ряд, детально з'ясовано перебіг літературного розвитку* (з наук. літ.).

КОРИГУВА́ЛЬНИЙ, *рідше* **КОРЕГУВА́ЛЬНИЙ,** а, е. Признач. для коригування, корегування. *Перехід до ринкової економіки посилює значення евристичних коригувальних впливів держави на економічні структури всіх рівнів* (з наук. літ.); *Економіко-математична модель оптимального розподілу дефіцитних ресурсів дає змогу визначити ефективність їх розподілу між виробничими процесами й виробити корегувальні впливи в системі управління підприємством* (з наук.-попул. літ.); *Учні, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, виконують корегувальні вправи* (з навч. літ.); *Багатокомпонентність змісту мистецької освіти зумовлює багатофункціональність оцінювання досягнень учнів у цій галузі, єдність діагностичної, коригувальної, навчальної, виховної, розвивальної, прогностичної функцій* (із журн.).

КОРИГУВА́ЛЬНИК, *рідше* **КОРЕГУВА́ЛЬНИК,** а, *ч.* 1. *поліґр.* Той, хто коригує, корегує (у 1 знач.) текст. *Студенти Вінницького державного педагогічного університету за спеціальністю "комп'ютерні технології в управлінні та навчанні" опановують навички роботи з інформаційними середовищами як системні програмісти, програмісти-розробники й коригувальники* (із журн.); *Коригувальник текстів має володіти мовою оригіналу, зокрема орфографією, граматикою, стилістикою та семантикою, і якісно редагувати документи* (з газ.).

2. *військ.* Той, хто коригує, корегує (у 2 знач.) вогонь. *Артилерист-корегувальник безперервно кричав у телефон* (Л. Первомайський); *Він сам напросився у Сагайди коригувати вогонь, і Сагайда згодився, бо в глибині душі вважав Черниша кращим за себе коригувальником* (О. Гончар); — *Який з тебе кореспондент? Ти — коригувальник вогню* (Л. Кононович); *У кожну механізовану роту призначають артилерійського корегувальника для управління вогнем артилерійської батареї* (з навч. літ.); // Літак, з якого коригують, корегують вогонь артилерії. *Під час Другої світової війни спочатку літаки використовувались як розвідники й корегувальники артилерійського вогню* (з навч. літ.).

КОРИГУВА́ННЯ, *рідше* **КОРЕГУВА́ННЯ,** я, *с.* 1. Дія за знач. **коригува́ти, корегува́ти** 1. *Він закінчив корегування польоту і включив автопілот* (О. Бердник); *На основі теоретичних постулатів Л. С. Паламарчука простежено розвиток сучасних мовних тенденцій, які доцільно враховувати під час створення, перевидання, удосконалення й коригування українських словників* (з наук. літ.); *У літакобудуванні створюють точну копію (макет) системи й відпрацьовують з необхідним коригуванням усі режими її роботи* (з наук.-техн. літ.); *Основна увага в експериментальному дослідженні надавалася коригуванню вимови школярами свистячих, шиплячих, а також сонорного (р) і фарингального (г)* (з навч. літ.); *Зберігання, корегування та оброблення даних здійснюють за допомогою сучасних засобів обчислювальної техніки* (з наук.-попул. літ.).

2. *військ.* Дія за знач. **коригува́ти, корегува́ти** 2. *Могли й навмисне залишити його* [фашиста] *для корегування вогню по наших вогневих точках* (О. Підсуха); *Цього разу маємо стріляти ближче, по самому пругу висоти, де рудіє перша полоса окопів противника. Пристрілюємось. Івченко передає коригування Суниці* (Є. Доломан).

3. *поліґр.* Дія за знач. **коригува́ти, корегува́ти** 3. *Ті місячники* [періодичні видання] *.. можуть держати при собі цілий штаб письменників, референтів, не говорячи про таких, що роблять усю чорну роботу корегування, яка у нас спадає також на редакторів* (І. Франко).

КОРИГУВА́ТИ, *рідше* **КОРЕГУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод.* 1. Вносити корективи, виправлення в що-небудь. *Талочка .. захоплено допомагала йому, хоч .. йому доводилося її весь час коригувати* (Д. Бузько); *В Адаменка був гострий розум, план того бою цілком постав у його голові, я лише корегував і переводив на практичні рейки* (Ю. Яновський); *Команда корабля мусила тільки стежити за роботою автоматів і, в разі потреби, корегувати її* (В. Владко); *Ми були у складі імперії, вона робила свій імідж на експорт, коригувала систему ідеологічних дзеркал, створювала ілюзію своєї, а відтак і нашої, присутності у світі* (Л. Костенко); *Дискутуючи між собою, "ядерники" і "зелені" під тиском громадської думки вимушені були коригувати свої позиції, йти на поступки одне одному* (з наук. літ.); *Правопис — система, що саморозвивається. Тому цей процес необхідно досліджувати, упорядковувати, коригувати* (з наук.-попул. літ.).

2. *військ.* Вносити поправки під час стрільби. *Офіцер командував через паркан, щось показуючи та корегуючи* (І. Багряний); *Поручик Туманов, щоб було зручніше корегувати стрільбу, услід за піхотою теж кинувся з телефоністами до першої лінії* (П. Панч); *Черниш стояв на спосте-*

режному пункті, виритому цієї ночі просто в полі за маєтком. Він сам напросився у Сагайди коригувати вогонь (О. Гончар); *— Був би оце зв'язок з командиром мінроти Суницею, ми б йому підказали, куди кидати мінами, — зітхає Губа. — Самі б коригували* (Є. Доломан); *Подумки похвалив Імар молодого .. ватажка архарських бунтівників. Зараз він мав переховуватися в одному з будинків поблизу й коригувати політ ядер* (О. Авраменко).

3. *полігр.* Те саме, що **коректува́ти** 2. *Можна признати рацію моєму бажанню корегувати самій, бо таки автор завжди має гостріше око* (Леся Українка).

КОРИГУВА́ТИСЯ, *рідше* **КОРЕГУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок.* Пас. до **коригува́ти, корегува́ти.** *Леся органічно не могла стати ні покірною міщанкою, ні людиною, що в ній любов до чоловіка ніяк і нічим не корегується* (М. Хвильовий); *Всі наші передачі .. або ж коригуються, або ж узагалі не виходять в ефір* (О. Тесленко); *Важливо окреслити коло потенційно архаїчних форм, щоб мати приблизний реєстр праслов'янської гідронімії Словенії, який буде поповнюватися, корегуватися, уточнюватися* (з наук. літ.); *Вогонь коригувався безпосередньо з безпілотника* (з газ.).

КОРИ́ДА, и, *ж.* Традиційне видовище, поширене перев. в Іспанії, Португалії та країнах Латинської Америки — бій тореадора з розлюченим биком. *Дідусь Карлос .. про кориду йому, малому, розповідав та образки пікадорів й еспад* [матадорів] *внучкові малював* (Н. Королева); *Солдата, як червоний плащ бугая на кориді, дратувала мова Осадчого* (Б. Антоненко-Давидович); — *"Танець смерті"! Так в Іспанії називали кориду! Для справжнього тореро немає більшої честі, ніж загинути в бою* (І. Роздобудько); * У порівн. *Публіка заохочує, стрижена братія аж реве, мов десь на кориді, по криках Порфир почуває, що в нього більше уболівальників, ніж у Тритузного* (О. Гончар).

КОРИ́ДО, *невідм., с.* У Мексиці та інших країнах Латинської Америки — народна пісня іспанського походження на актуальні теми, яку виконують під гітару. *Найбільшого поширення коридо набуло під час Мексиканської революції 1910–1917 рр.* (з наук.-попул. літ.); *Сюжети всіх коридо взято з реального життя, тому вони не мають жодних ознак вимислу* (із журн.).

КОРИДО́Р, у, *ч.* 1. Вузький (перев. довгий) прохід у середині будинку, який з'єднує окремі його кімнати, квартири і т. ін. *Кухня була аж на другому краї дому, відділена від горниць довгим коридором* (Панас Мирний); *Двері у передпокій нарозтіж, в тіснім коридорі повно людей* (М. Коцюбинський); *Публіка затопила фойє, коридори. Обличчя всім пашіли, очі блищали... стояв живий гамір... дзвеніла українська мова* (Л. Старицька-Черняхівська); *І шум, і співи в коридорі — курсанти з лекції ідуть* (В. Сосюра); *З вікна коридору, яким ми щоранку йшли до їдальні, було видно замкову церкву з ренесансними вікнами* (Н. Сняданко); * У порівн. *Кабінет був вузький і довгий, наче коридор* (Л. Дмитерко); // *перен.* Обмежений з обох боків вузький довгий простір; прохід (у 2 знач.), хідник (у 1 знач.). *Комбриг дав наказ батальйонам відходити через село на схід, єдиним коридором, в якому ще не замкнулося вороже кільце* (Ю. Бедзик); *Обабіч нашого шляху тяглися кущі букшпану* [самшиту] *і, підпаливши їх, я створив дві довгі стіни вогню, подолати які щури були не в силі, їм залишалося .. атакувати нас у вузькому коридорі алеї* (Ю. Винничук).

2. *перен., розм.* Вузький простір (землі, води і т. ін.). *Лежала* [Альчеста] *на бушприті й дивилася в воду. Химерне зілля коливалося й вигиналося під струмом, витягалося в гаї, а між ними розривалися провалля і коридори .. Дно коридорів світило золотим піском* (М. Йогансен); *Дністром, ще широким, вільним од льоду коридором, плили крижини і купи коричнюватої піни. Кружляли чайки* (Р. Андріяшик); *Біля самої скелі справді було дуже цікаво. Порослі водоростями камені утворювали плутані підводні коридори* (В. Нестайко); *От ми й вийшли на проспект Свободи. Брели самісіньким вершечком гірського хребта в нерукотворному коридорі* (Любко Дереш).

(1) Зеле́ний коридо́р — визначена на території аеропорту смуга руху, де митний контроль та митне оформлення здійснюються за спрощеним порядком для громадян, що переміщують через митний кордон предмети, які не підлягають обов'язковому письмовому декларуванню чи обкладенню митними й іншими платежами та зборами і на переміщення яких через митний кордон не встановлено заборон чи обмежень. *Громадяни, які проходять (проїжджають) через зелений коридор, звільняються від подання письмової митної декларації* (з мови документів); *В аеропорту не було й натяку на зелений коридор, і мені довелося пройти найсуворіший митний контроль* (В. Шкляр); **(2) Черво́ний коридо́р** — визначена на території аеропорту смуга руху, де митний контроль та митне оформлення здійснюються в установленому чинним законодавством порядку для громадян, які переміщують через митний кордон предмети, що підлягають обов'язковому декларуванню та обкладенню митними й іншими платежами і зборами та на переміщення яких через митний кордон установлені заборони чи обмеження. *Для зручності пасажирів у міжнародних аеропортах запроваджено двоканальні смуги руху — зелений та червоний коридори* (з мови документів).

△ **(3) Валю́тний коридо́р** — визначена державою та підтримувана центральним банком межа коливання валютного курсу національної грошової одиниці до твердих валют провідних країн. *Валютний коридор уводять, як правило, в умовах відсутності вільного капіталу на фінансовому ринку, внаслідок великого бюджетного дефіциту, значного внутрішнього й зовнішнього боргу* (з навч. літ.); **(4) Еколо-гі́чний коридо́р** — територія певної довжини, яка містить у своєму складі природні або рекультивовані елементи природних екосистем відповідного регіону. *Екологічний коридор призначений для міграції видів та їх поширення* (з наук.-попул. літ.); *Особливістю Дніпровського екологічного коридору є наявність на його території міст із розвиненою промисловістю, зокрема це Київ, Запоріжжя, Херсон, Черкаси* (з навч. літ.); **(5) Повітря́ний коридо́р** — виділений у повітряному просторі коридор, оснащений радіотехнічними засобами і признач. для руху літальних апаратів, який з'єднує між собою два райони з особливим повітряним режимом або контрольні зони аеропортів. *На внутрішніх авіалініях повітряний коридор завширшки 10 км, на міжнародних — 20 км* (з наук.-попул. літ.); *Викрадачі вимагали надати їм повітряний коридор до Афганістану* (з газ.); **(6) Транзи́тний коридо́р** — перевезення вантажів з однієї держави до іншої без перевантаження або зупинки в проміжних пунктах. *Транзитний коридор надають за спеціального дозволу* (з навч. літ.); *Держави з максимальною кількістю транзит-*

них коридорів мають велику політичну вагу (з газ.); **(7) Тра́нспортний коридо́р** — сукупність магістральних транспортних комунікацій різних видів транспорту з відповідною інфраструктурою, що забезпечують перевезення вантажів і пасажирів на напрямках їх найбільшої концентрації. *У науковій праці описано перспективи формування транспортних коридорів між західноєвропейськими та азійсько-тихоокеанськими промисловими й транспортними центрами, які необхідні для забезпечення оптимальних умов перевезення вантажів і пасажирів* (з наук. літ.); *Транспортні коридори виконують роль кровоносних судин у світових інтеграційних процесах* (з наук.-попул. літ.).

КОРИДО́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коридо́р** 1. *На тлі коридорного вікна йому було добре видно, як падають і знов підводяться німці* (О. Гончар); *Час відкривати камери .. Фроленко підійшов до коридорних дверей* (Ю. Хорунжий); *Дійшли до коридорних ґрат із хвірткою, охоронець відімкнув їх ключем* (Валерій Шевчук); *Я не міг не зауважити в певному коридорному відгалуженні дверей з табличкою "Видавництво"* (Ю. Андрухович).

2. Який обслуговує номери в готелі. *Навіть коридорна покоївка здивовано подивилася на неї, хутко підійшла і турботливо запитала: — Вам недобре?* (О. Бердник); // *у знач. ім.* **коридо́рний,** ного, *ч.;* **коридо́рна,** ної, *ж.* Той (та), хто обслуговує номери в готелі. *Я мало не збив з ніг коридорного, коли повертав за ріг. Коли б не м'яка доріжка, що приглушувала мій тупіт, то я, мабуть, сполошив би весь готель* (М. Трублаїні); *Чемодани до автомашини взявся віднести коридорний* (Л. Дмитерко); *Її зустріла коридорна. — Вам куди? — У тридцять сьомий, — відповіла просто* (М. Ю. Тарновський); *Якось, повечерявши в трактирі, що був при готелі, де я жив, я наказав коридорному приготувати мені самовар* (Валерій Шевчук); *Коридорний, що провів мене в кімнату, мав років шістдесят п'ять, як не більше, — дід, та й годі!* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

3. *у знач. ім.* **коридо́рний,** ного, *ч.* Те саме, що **вартови́й** 1; наглядач (у 1 знач.). *За дверима нудиться коридорний, чути його кроки, як він мляво човгає повз двері — сюди й туди* (І. Багряний); — *Чому мені не говорять, за що заарештували? — спитав* [Павло] *у тюремника. Коридорний здивовано витріщив очі і мовчки рушив до дверей* (М. Сиротюк).

△ **Коридо́рна систе́ма** *див.* **систе́ма.**

КОРИДО́РЧИК, а, *ч.* Зменш. до **коридо́р** 1. *Дівчина швиденько йде вперед коридорчиком* (В. Винниченко); *Батайль провів його через вузький коридорчик у велику затишну кімнату* (Н. Рибак); *Дмитро переступив поріг, зупинився у напівтемному коридорчику* (Ю. Збанацький); *Він пройшовся казармою й оглядівся. Дві величезні кімнати, розділені вузьким коридорчиком* (Ю. Хорунжий).

КОРИ́НА, и, *ж.* Деревна кора. *На мокре каміння впала корина берези* (із журн.).

КОРИ́НКА, и, *ж.* Сорт чорного винограду без кісточок. *З Грецією пов'язаний початок культивування коринки — сорту винограду без кісточок, який вирощували біля міста Коринф* (з наук.-попул. літ.); // Дрібні родзинки з цього винограду. *Подали десерт — .. всякі солодкі тістечка, мазурки, пляцки та коржики з коринкою* (З. Тулуб).

КОРИ́НОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **кори́на.** *На яворі коринонька* (Сл. Б. Грінченка).

КОРИ́НФСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коринфя́ни** і Коринф. *Одна пташина тримає у дзьобі нагай, друга — пальмову гілку. Над цим малюнком намальовані п'ять коринфських колон. Кожна пофарбована у певний колір* (В. Єшкілєв); *Попереду всіх верхи на коні їхав грецький, коринфський, митрополит Іосаф* (з рел.-церк. літ.).

△ **Кори́нфський о́рдер** *див.* **о́рдер²**.

КОРИНФЯ́НИ, я́н, *мн.* (*одн.* **коринфя́нин,** а, *ч.;* **коринфя́нка,** и, *ж.*). Мешканці, населення Коринфа. *У Троянській війні коринфяни брали участь під проводом Агамемнона* (з навч. літ.).

КОРИНФЯ́НИН *див.* **коринфя́ни.**

КОРИНФЯ́НКА *див.* **коринфя́ни.**

КОРИ́СЛИВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Той, хто зацікавлений тільки у власній ви́годі. — *Не повірила б раніше, що ти станеш таким корисливцем. А як прикидався! Як грав! То тобі теж власна шкура?..* (Ю. Мушкетик).

КОРИ́СЛИВИЙ, а, е. 1. Який прагне до власної ви́годи, наживи (*див.* **нажи́ва²**). *Єпископ мусить бути бездоганний, як Божий доморядник, не самолюбний, не гнівливий, не п'яниця, не заводіяка, не корисливий, але гостинний до приходнів* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Я не всіх* [учнів] *міг переважити на свій бік .. Одиниці такими й зосталися — оглядними, корисливими* (В. Кучер); *Хитрий, підступний.., він, крім того, ще був владолюбною і корисливою людиною* (В. Малик).

2. Який ґрунтується на користі (у 2 знач.); який робиться заради власної ви́годи. *За Ясногорську Шовкун піклувався з таким же самозабуттям, як колись за її Юрася. Робив це він не з якихось корисливих міркувань, це було його внутрішньою потребою* (О. Гончар); *Мати наша, княгиня Ольга Юріївна, дочка київського князя Юрія Долгорукого, була віддана батькові не по любові, — їх подружили батьки у корисливих цілях* (В. Малик); *Владика посидів ще трохи за столом .. Прикро стало, що .. шана й страх корисливі, нещирі, бо шанують не його самого, а ту силу, владу, які має* (М. Малиновська); — *Може, слово для них* [людей] *стало лише зручним інструментом виправдання корисливих намірів і сподівань?* (Люко Дашвар).

КОРИ́СЛИВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Властивість за знач. **кори́сливий** 1. — *Хочу доповісти вашому сіятельству про корисливість купців Вижигіна та Руденка; купуючи хліб, вони всіляко занижують ціни, а казні продають у два рази дорожче* (Б. Левін); *Перед ним стояв чоловік жахливого практицизму, точного розрахунку, виміряної до міліграма корисливості* (Ю. Мушкетик); — *То що найбільше дратує вас у людях? — Невдячність! І корисливість... І брехливість...* (Люко Дашвар); [Т і р е с і й:] *Властива і тиранам всім корисливість* (Борис Тен, пер. з тв. Софокла).

2. Якість за знач. **кори́сливий** 2. *Нас багато — людей, які жадають нового, чистого, ясного життя, не засміченого прибутком і корисливістю* (О. Бердник).

КОРИ́СЛИВО. Присл. до **кори́сливий.** — *Я знаю напевне, що працюю з людьми чесними, відданими науці. — Ти ототожнюєш .. свою мораль з технічними відкриттями, які рухають вперед так званий прогрес, але не людину. А цей прогрес привчає людину думати машинно, корисливо* (Ю. Мушкетик); *Почував* [Гарась] *себе грішником, бо чинив корисливо, і не раз через його хитрощі священик не міг поїхати до сповіді* (Г. Пагутяк).

КОРИ́СНИЙ, а, е. 1. Який дає, приносить добрі наслідки. *Усе Писання Богом натхненне і корисне до навчання, .. щоб Божа людина була досконала, до всякого доброго діла готова* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Я все коло того господарства. Робота це корисна, але дуже монотонна,* — *сказала Ватя* (І. Нечуй-Левицький); *Морська подоріж корисна мені не тільки сама по собі (лікар радить тижнів два, а то й довше побути на морі), а ще й тим, що скорочує час їзди залізницею* (Леся Українка); *Його завжди короткі зауваження були корисні* (О. Донченко); *Максим .. насипав три ложечки цукру: він вважав, що солодке корисне для роботи мозку* (А. Кокотюха); // *у знач. ім.* **кори́сне,** ного, *с.* Те, що дає користь (у 1 знач.). *А скільки корисного для себе знайде український етнограф у творах Котляревського, Гоголя, Квітки* (М. Рильський); *Господь не облишить тих, хто бажає корисного* (І. Жиленко); *Філіп вирішив скористатися зручною нагодою, щоб поєднати корисне з приємним — залагодити необхідні формальності й побачитися з друзями* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Здатний приносити користь (у 1 знач.). — *Я мав щастя бути учнем дорогої Ганни Антонівни. Дуже поганим учнем, коли хочете знати. І коли вона з мене зробила корисну людину, то це не було легко* (Ю. Яновський); — *Златка якраз може нам бути корисна більше, ніж будь-хто інший. Вона прекрасно знає турецьку мову, — вже одно це багато важить* (В. Малик); *Воно* [зло] *проростає усюди, як бур'ян на полі .. Нам треба дбати про своє поле, щоб бур'ян не заглушив корисної рослини, яка має стати нашим насущним хлібом* (Г. Пагутяк); [Ш е й л о к:] *Чому є люди, що терпіть не можуть Одні свиней, а дехто .. кішки, Корисної тварини в господарстві?* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); // Придатний для певної мети. *Годі було йти далі. Треба було у якомусь корисному місці підождати на ворога і з ним розправитись* (А. Чайковський).

2. Який дає кому-небудь матеріальну ви́году, прибутки. *Батьки та матері гострили на його* [нього] *зуби, як на корисного жениха, особливо убогші* [убогіші] (Панас Мирний); *Він дістане почесну й корисну посаду, потім старосто і закінчить свій життєвий шлях принаймні сенатором* (З. Тулуб).

3. *спец.* Який становить ту частину цілого, що використовується за певним призначенням. — *Як це вам сподобається?.. Твір високого мистецтва* [церкву] *розглядати як ординарний звичайний будинок, як приміщення, що має таку-то й таку кількість квадратових метрів корисної площі* (В. Домонтович); *Фізикам відомо, що кожен додатковий кілограм корисної ваги, яку потрібно запустити у космос, обходиться у додаткові тонни палива* (Любко Дереш); *Будь-яка прибудова вимагає докорінного перепланування всього будинку задля ефективного використання корисної площі* (Люко Дашвар).

△ **Коефіціє́нт кори́сної ді́ї** *див.* **коефіціє́нт; Кори́сні копа́лини** *див.* **копа́лини.**

КОРИ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **кори́сний** 1, 2. *Краківські вчені не розуміють, що через таке недбальство вменшують наукову корисність своїх видань* (І. Франко); *Не ставало* [у Тиховича] *певності в корисності діла* (М. Коцюбинський); *Лікувальні властивості сміху, корисність його для здоров'я доведені зараз медициною незаперечно* (В. Нестайко); *Переживань не вибирав* [Марко], *сприймав усі, як приносило їх життя, схоплював усі без огляду на їхню справжню вартість і корисність* (Б.-І. Антонич); *Якби у неї* [Бори] *був свій сад-город, він ніколи б не став територією суцільної корисності. Там обов'язково знайшлося б місце для зайвого, єдина втіха від якого полягала б у радості* (Г. Вдовиченко).

КОРИ́СНО. Присл. до **кори́сний** 1, 2. *Не можу сказати, щоб полеміка впливала на нерви корисно* (Леся Українка); *Слухати книгу треба, як слухаєш оповідь звичайної людини, щоб приємно і корисно провести час* (Г. Пагутяк); *Анна казала, що заколисується в транспорті й зараз корисно гуляти на свіжому повітрі* (Є. Пашковський); *Жваво й корисно працювала віленська друкарня аж до часу церковної унії (9 жовтня 1596 р.)* (І. Огієнко); *Сюди* [у Варшаву] *зібралися і крамарі, сподіваючись корисно розпродати свої товари* (З. Тулуб); // *у знач. пред.* Про корисність чого-небудь (впливу, дії і т. ін.); ви́гідно (у 2 знач.). *Це дуже корисно, коли передивляєшся свою річ удруге* (М. Коцюбинський); — *Спати вночі на свіжому повітрі мені буде навіть корисно, отож ти не турбуйся!* (В. Владко); [Г о л о в а н ь:] *Розкажіть їм про себе. Це дуже корисно. Молодь треба виховувати на подвигах ветеранів* (М. Руденко); — *Не відмовляюся, жінко, послухати доброї ради — Руки здіймати до Зевса корисно, щоб зглянувсь на нас він* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КОРИСТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **користа́ти** і **користа́тися** 1, 2. *Андрій добре нагострив залізячку, надав їй вигляду ножа й кожного разу після користання ховав* (І. Багряний); *Взаємовідношення розповіді і реплік, користання діалектом, нарешті, ритм і побудування фрази у обох авторів* [Марка Черемшини і Василя Стефаника] *має дуже багато спільного* (М. Зеров); — *Зрозуміння природи для сучасного людства менш істотне, ніж користання з неї. — І шанування її законів, — нагадав Шляхтич* (П. Загребельний).

КОРИСТА́ТИ *див.* **кори́стува́ти.**

КОРИСТА́ТИСЯ *див.* **кори́стува́тися.**

КОРИСТОЛЮ́БЕЦЬ, бця, *ч.* Корислива людина. *Не обманюйте себе: ні розпусники, ні ідоляни, ні перелюбники, ні блудодійники, ні мужоложники, ні злодії, ні користолюбці, ні п'яниці, ні злоріки, ні хижаки Царства Божого не вспадкують вони!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Користолюбець щохвилини Торочить про свої права, А от про те, що сам повинен Зробити людям, — забува* (С. Воскрекасенко); [П л а т о н:] *Є такі, синку, що мене по-всякому прозивають: і "жмикрут", і "користолюбець", і "скнара"... нехай собі. Іноді побачиш: труби валяються поржавілі, купа цементу під дощем пропала... І мені жаль, повір, як свого, аж у грудях пече... Бо воно таки наше... спільне...* (О. Коломієць).

КОРИСТОЛЮ́БКА, и, *ж.* Жін. до **користолю́бець.** *У селі її називали користолюбкою, бо з усього прагнула мати вигоду* (з газ.).

КОРИСТОЛЮ́БНИЙ, а, е. Те саме, що **кори́сливий** 1. *Всі Кавулі скупі, неприхильні до людини, користолюбні, хитрі* (Ірина Вільде); *Цареві мужі .. були дуже збентежені, скривджені в своїх користолюбних намірах* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КОРИСТОЛЮ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **користолю́бний.** *Кинь користолюбність, слугуючи Господу ревно: Нікчемний, хто вигоду звик чатувати недремно* (І. Франко); *Сам Хитрово розколупав Голубенка до дна душі; його невпевненість, хисткість, захланність, користолюбність були бояринові вочевидь* (Ю. Мушкетик).

КОРИСТОЛЮ́БНО. Присл. до **користолю́бний.** *Свій природний талант і поміркованість багато хто користолюбно використовує заради свого збагачення* (із журн.).

КОРИСТОЛЮ́БСТВО, а, *с.* Прагнення до користі (у 2 знач.); користолюбність. *Він міг забагатіти.., якби піддався спокусі диявола користолюбства, але той не мав над ним сили* (Б. Антоненко-Давидович); *Грабунки й крадіжки, зрештою, перейшли у нього на своєрідну психічну хворобу користолюбства, наживи для наживи* (В. Козаченко); *Безсоромне користолюбство заволоділо серцями всіх* (П. Загребельний); *Сірко удатний. Ніхто так славно не воював з ватажків.., як він .. Чтив битву святом. Гнушався* [гребував] *найменшим користолюбством* (Г. Колісник).

КОРИСТУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для користування, використання. *У практиці сільського господарства найпоширенішою є промислова гібридизація для одержання робочих користувальних тварин* (з навч. літ.).

КОРИ́СТУВА́ННЯ, я, *с., чим, з чого і без дод.* Дія за знач. **кори́стува́ти** і **кори́стува́тися** 1, 2. *Леся взяла в тимчасове користування піаніно* (М. Олійник); *— Скільки вже сотень доларів накрутив лічильник? .. А ще ж оренда котеджа професора Джонса, а додаткові витрати, зв'язані з користуванням університетським комп'ютером* (П. Загребельний); *Вона не могла забути свою соцкартку в багажі, адже тоді не мала б чим заплатити за користування камерою схову* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вона* [земля] *має належати всьому народові і роздаватися порівну в користування тим, хто обробляє її* (М. Стельмах); *А якої ваги надавав користуванню рідною мовою й дбанню за її чистоту класик російської літератури І. Тургенєв!* (Б. Антоненко-Давидович).

КОРИ́СТУВА́ТИ, и́стую, и́стуєш, **КОРИСТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок., чим, з чого і рідше що.* Те саме, що **кори́стува́тися.** *Восени я вернув до Львова, щоб користати з бібліотек* (І. Франко); *Наказав Довбуш поскладати все панське добро, що в кого було, докупи, бо не любив він, щоби хто сам користав з добутого* (Б. Антоненко-Давидович); *Бордюр виявився вельми зручним для сидіння, і бабці, котрі продають молоко, успішно з цього користали* (Любко Дереш); *Користаючи з нагоди, відсиплялися козаки по куренях, гомоніли* (Р. Іваничук); *Користую милим часом* (Леся Українка); *Чоловік в окулярах, користуючи момент, .. продерся між дітьми і, нашвидку витираючи на лиці піт, югнув у двері* (С. Васильченко).

КОРИ́СТУВА́ТИСЯ, и́стуюся, и́стуєшся, *рідше* **КОРИСТА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.* 1. *чим і з чого.* Уживати, використовувати що-небудь для власних потреб. *Довелося їм користуватись тією хатою* (Панас Мирний); *Бекір користувавсь з кожної вільної хвилини і приносив слабому свіжі новини з вулиці* (М. Коцюбинський); *Ключа від нього* [чорного ходу] *мав батько і користався інколи* (Ю. Смолич); *Ратники десятками й сотнями прибували з низових городів і сіл, користаючись іще не розгрузлими дорогами* (І. Білик); *З редакційним посвідченням я справді відчиняв усі двері, — до речі, я ним користуюся й досі* (В. Шкляр); // Застосовувати що-небудь. *Сідла Брянського, введені спочатку в мінроті, швидко дістали визнання, і тепер ними користувалися всі полки дивізії* (О. Гончар); *Поезія — не хитромудра іграшка, а меч духовний; разючий, гострий в руках умілого і шмат простої криці в руках того, хто не навчився користуватись зброєю* (Василь Шевчук); *А що таке, врешті, цивілізація, коли не вміння користуватися тим, що винайшов хтось інший?* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

2. *чим і з чого.* Використовувати що-небудь у своїх інтересах, діставати ви́году з чогось. *Пани почали наймати на рік строкових за малу ціну в зимній* [зимовий] *час, користуючись народним голодом та холодом* (І. Нечуй-Левицький); *— Писарець, користуючись з твоєї темноти, навмисне напише так, щоб воно не помогло, щоб ти й удруге йшов до нього та ніс карбованця* (М. Коцюбинський); *Галат .. виклав фантастичний план: послати вночі всі кулемети в середнє село, де стоїть штаб.., користуючись панікою, дезорганізувати ворога і пройти крізь нього* (Ю. Яновський); *Кожен, хто якоюсь мірою свого часу користався з ласки старого вождя, був підозрілим для Дорбатая* (В. Владко); *Елісон знає: Грегорі безсоромно користується її м'якістю і добросердістю, але вона нічого не може з собою вдіяти* (А. Кокотюха); *Темнота сприяла втечі. Користаючись з неї, треба було якнайшвидше покинути небезпечні місця, прилеглі до озера Таупо* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

3. *чим.* У сполуч. з абстр. ім. означає: мати що-небудь. *З давніх-давен у всіх війнах парламентери користалися правом недоторканності* (О. Гончар); *— Нікому не вадить чесно користатися своїм правом. Природним же правом кожного нарожденного є підтримувати, охороняти і обороняти якомога своє життя* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

(1) Кори́стува́тися (користа́тися) / скориста́тися *(рідко* **скори́стува́тися) по́слугами (по́слугою):** а) *(кого)* залучати когось до виконання якої-небудь роботи. *І до того сподобалося господарям планети користатися послугами механічних рабів, що вирішили вони сформувати власних двійників...* (О. Бердник); *Я .. з чистим сумлінням міг тепер користатися послугами перекладача* (П. Загребельний); *— Гей, люде, зупиніться! Хто такі й куди мандруєте? — Фарбувальники! — з готовністю обізвався Дебогорій і обернувся на владний голос: гадав, що то якийсь міщанин хоче скористатися їхніми послугами* (Ю. Хорунжий); *Композитор М. Лисенко скористувався послугою Яворницького і записав мелодії українських пісень, які останній співав, коли бував у композитора* (із журн.); б) *(чого)* використовувати щось з певною метою. *Було б дуже добре, коли б ми могли користатися послугами ощадкаси часу. Тоді, бачачи майбутнє, ніхто, певна річ, не зробив би жодного поганого вчинку* (В. Владко); *У мешканців .. глухих сіл ще збереглася доцивілізаційна звичка не користуватися послугами пошти, телефону чи телеграфу, а просто заходити на вогник, якщо треба побачити когось із родичів* (Є. Кононенко); *Батьки мають можливість користуватися безплатною послугою "Батьківський контроль", яку мережа Інтернет надає для захисту дітей від негативного контенту* (із журн.); *Скористатися послугами, скажімо, трамвая, я не міг, бо словосполучення "громадський транспорт" викликало в мене спазми* (С. Жадан).

КОРИСТУВА́ЦЬКИЙ, а, е, *спец.* Стос. до користувача, пов'язаний з ним. *Користувацький звук дає можливість налаштувати параметри телевізора для забезпечення оптимальної якості звуку* (з наук.-техн. літ.); *В операційній системі використовують графічний користувацький інтерфейс* (з навч. літ.).

КОРИ́СТУВА́Ч, и́стувача́, *ч.* Той, хто користується чим-небудь, використовує що-небудь для своїх потреб. *Суперечність між загальномовним та індивідуальним сприяє подальшій нормалізації літературної мови, спонукає її користувачів шукати нові, досконаліші форми виявлення думки і почуття, що важливо для розвитку всіх функціональних стилів, особливо найвпливовіших — художнього і стилю масової інформації* (В. Русанівський); *Ми збиралися в одному з підвалів на Валах, то була майстерня, що належала спілці художників. Одним з її користувачів був художник Микола Я.* (Ю. Андрухович); *Стефан краєм ока продовжував читати її повідомлення, відшукуючи настроювання блокування користувача* (Любко Дереш); *Можливо, саме численна армія мобільних телефонів й викликає ці буревії, бо ж загальна кількість користувачів та ще й кількість мобілок у багатьох вже перевищує усі межі розумного* (Г. Вдовиченко).

△ **Ідентифіка́ція користувача́** *див.* **ідентифіка́ція; Інтерфе́йс кори́стувача́** *див.* **інтерфе́йс.**

КО́РИ́СТЬ, і, *ж.* 1. Добрі наслідки для кого-, чого-небудь; протилежне ш к о д а. *Яка ж користь людині, що здобуде ввесь світ, але душу свою занапастить? Або що дасть людина взамін за душу свою?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Од того вийшло більше шкоди, ніж користі* (І. Нечуй-Левицький); *Діти однієї школи посадили у себе в дворі невеличкий фруктовий садок. Потім цей садок виріс, і діти мали користь — на сніданок свою власну садовину* (О. Копиленко); — *Коли б вам пощастило втекти з цього пекельного рабства, то на волі ви могли б з задоволенням і користю для себе віддатися професії, прикрасою якої ви є* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

2. Матеріальна ви́года для кого-небудь; прибуток (у 2 знач.). *Любітесь, діточки, весною. На світі є кого любить І без користі* (Т. Шевченко); — *Була фабрика, а хто мав користь з неї?* (М. Коцюбинський); *Відважні вони, хоробрі .. Але ж .. вони своєї власної користі шукають, про загальне добро їм байдуже...* (Б. Лепкий); *Даремно Ліда думає, що Кузьмич не розуміє користі від її* [Валентини] *винаходу* (М. Руденко); *Користі в цьому спільному бізнесі від Христини було небагато, Соломія могла б заробити більше, якби працювала сама* (Н. Сняданко).

Витяга́ти (витя́гувати) / ви́тягти (ви́тягнути) ко́ри́сть *див.* **витяга́ти.**

○ **(1) На ко́ри́сть,** *у знач. прийм., з род. і дав. в.:* а) *(чого, чому)* заради блага, ви́годи кого-, чого-небудь. *Спасибі Вам .. за Вашу невсипучу працю на користь рідній мові* (Панас Мирний); *Хай важка дорога; Хай похмурі днини, — Все зроби, що мога, На користь країни!* (П. Грабовський); *Справу було вирішено на їхню користь* (Ирина Вільде); б) *(кому, чому)* уживається для вказівки на того (те), з ви́годою, зі сприятливим наслідком для кого (чого) відбувається дія. *Чи він продає, чи він купує, то все не на користь собі, усяке його ошукає, аби хто схотів* (Марко Вовчок); — *Ми, захопившись процесом підпорядкування стихійних сил собі на користь, механізували процес життя, створили собі механічну формулу відношення до дійсності* (М. Івченко); в) *(кого, чого)* уживається для вказівки на те, на захист, підтримку кого або чого висловлюють думку, судження і т. ін. — *Сперечаються, де бути губернії: у Полтаві чи в Лубнах? Але ваги все ж схиляються на користь Полтави* (Б. Левін); *На користь Ігоря можна привести хоча б те, що не злякався він сонячного затемнення, мужньо пішов у похід* (В. Чемерис); *Їй .. здавалося, що чим більше вона знайде аргументів на користь того, що їхати таки треба й іншого виходу немає, .. тим швидше й легше знайдуться відповіді на запитання, що ж робити далі* (Н. Сняданко).

◊ **Говори́ти на ко́ри́сть** *див.* **говори́ти; Іти́ / піти́ на ко́ри́сть** *див.* **іти́; Схиля́тися / схили́тися на бік** *(рідко* **на руч, на ко́ри́сть)** *див.* **схиля́тися.**

КОРИТА́Р, я́, *ч., діал.* Коридор. *Сіни були невеликі і вели з одного боку на довгий .. ґанок, а з другого — на коритар* (І. Франко); *Нарешті вже під вечір приїжджаємо до Дрогобича. Заїжджаємо до готелю, наші речі зложені на коритарі* (А. Чайковський); *На коритарі почулися кроки вартових і заблимало світло нафтових ламп* (Мирослав Ірчан); *Пристав був розчарований, коли до нього в коритар вийшов Голуб'ятніков* (Гео Шкурупій).

КОРИ́ТЕЧКО, а, *с.* Зменш. до **кори́то** 1, 3. *Взяла Харитя коритечко та й пішла до худоби* (М. Коцюбинський); *Найпоширеніші хлоп'ячі саморобні цяцьки виготовляють із доволі м'якої соснової кори, з якої легко стругати візочки, човники, коритечка* (з навч. літ.).

КОРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *недок.* 1. *кого.* Те саме, що **карта́ти;** докоряти, дорікати комусь. *Видко було, що тим сміхом корив він Зіньку за те, що вона прийняла подарунок од чужого чоловіка* (О. Стороженко); *Ой, не кори мене, любий, за мрії про славу* (Леся Українка); *Корила* [княгиня] *думками Мстиславичів, які недолюблювали Володимира* (К. Гриневичева); *Коли посідали вечеряти, Остап корив батька за необачність* (К. Гордієнко); — *Либонь чи не всі за те не раз та й не два мене корили, що вчора я про смутнії речі розповідати загадував і тим до плачу вас доводив* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *кого і без прям. дод.* Примушувати покоритися; скоряти. *Що більше корило кріпаків — чи речі, чи арапник Олексія Івановича? Певно, що одно другому допомагало* (Панас Мирний); [І н г і г е р д а:] *Як непомітно старість наступила... Уста ще свіжі, очі молоді, А вже нема в душі тієї сили, Яка колись людей мені корила, Коли сама судила я вождів...* (І. Кириленко); *Тільки людський закон, освячений тим урочистим вінчанням, настійливо переконував, що вона дружина лікаря, і це корило* (Іван Ле).

3. *що, діал.* Схиляти в покорі (голову, чоло). *В серці твоїм хай горить Огнем могутнім гордість благородна, Перед ніким чола щоб не корить* (І. Франко).

КОРИ́ТИСЯ, рю́ся, ри́шся, *недок., кому, чому і без прям. дод.* Беззаперечно слухатися кого-небудь, підлягати комусь, чомусь; підкорятися. *Улас .. не любив нікому кланяться та кориться* (І. Нечуй-Левицький); — *Ну, то що ж? Коли так випало, — треба коритися. Кождий покірно мусить нести свій хрест* (Г. Хоткевич); *Волелюбний український народ не корився чужинцям* (І. Цюпа); *З малих літ* [Петро Дорошенко] — *серед низового лицарства, серед вольниці військової, що нікому не корилася і яку ніхто не міг перемогти* (В. Чемерис); * Образно. *Сміливих, дужих любить море, Хвилі коряться хоробрим* (М. Нагнибіда); — *Це мій меч. Я маю на нього повне право! Як ніхто інший — бо ж більше нікому він не кориться, не робить нікого сильнішим* (О. Авраменко); // *чому.* Робити, чинити, поводитися відповідно до чого-небудь, згідно з чимсь. *Сором хилитися, Долі коритися: Час*

твій прийде З долею битися (Леся Українка); *Я не збираюся, пишучи мемуари, коритися практиці писання романів* (Ю. Яновський); *Він служив ченцем у Києво-Печерській лаврі. Знався на історії, філософії, краснописьменстві. А ще не потурав владі, не корився княжому примусу* (Д. Білий).

КОРИ́ТО, а, *с.* 1. Дерев'яна довгаста посудина для годівлі або напування тварин, птиці. *Посеред пасіки стояло корито з водою, прикритою різаною соломою* (Панас Мирний); *Гуси з кабаном їдять щось з одного корита* (О. Довженко); *Встромляю лоба у воду, довго стою над коритом, час од часу торкаючись набитого місця, — чи не стухає гуля* (А. Дімаров); // Довга дерев'яна посудина біля криниці, з якої напувають коней, худобу; жолоб (у 1 знач.). *Привів я до колодязя напувать коней, дивлюсь, нема цебра, нічим в корито натягать води* (О. Стороженко); *Він дивиться на всі боки, бачить чепурні хати з вишневими садками, іноді зустрінеться хтось із людей, якась баба у червоній хустці, криниця-журавель з довгим коритом* (У. Самчук); *Ось уже корови воду Із корита попили* (І. Вирган).

2. *розм.* Те саме, що **річище** 1. *Частина ґрунту, по котрій тече річка, зветься річище, або корито* (Сл. Б. Грінченка); *Збігши з шумом і шелестом із гір, вийшла* [ріка] *на рівнину і тече тихо, широко в гладкім, глинкуватім кориті* (І. Франко); *Тут у кориті висхлого бурчака, облямованого по високих берегах червоним польовим маком, було безпечніше* (М. Коцюбинський).

3. Те саме, що **но́чви.** *Руки мив ще тоді, як мати в кориті купала* (приказка); *Вже дід доглядав того кабанця: неначе дитину було в кориті викупає й вичеше...* (О. Кониський); *Дебелі пружні голі руки товклись у кориті, викидаючи лікті та .. розгортаючи шмат білизни* (Олесь Досвітній); *З кельмами, цеберками й коритами, паруючим розчином, люди .. у якійсь нестямі клали цеглу, місили бетон* (М. Рудь).

4. *перен., розм.* Про старе, непридатне для використання судно, човен і т. ін. *Зробили .. тупоносого човна, схожого на корито. Ну, щоб гуртом плавати й купатися. Так той човен, гуртовий, був для Глипи як сіль в оці. Мовляв, нащо їм корито?* (В. Близнець); *Бриг ледве посувався вперед. Завелика носова частина, широке днище, важка корма уповільнювали його ходу й робили з нього достеменний взірець тих суден, що їх моряки називають зневажливо "корито"* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

◊ **(1) Ко́ло (бі́ля) розби́того кори́та,** *зі сл.* з о с т а т и с я, з а л и ш и т и с я *і т. ін.* — без того, на що розраховував, на що сподівався; ні з чим. — *Ну, тоді хай вона одбиває в тебе Павла, хай тішиться, а ти .. зостанешся коло розбитого корита, — з серцем кинула Соломія* (В. Кучер); *Саме з Філіпом пов'язані всі мої плани на майбутнє, але якщо він одружиться з пані Бланкою, я залишуся біля розбитого корита* (О. Авраменко, В. Авраменко); **Підверну́ти під кори́то** *див.* **підверта́ти.**

КОРИТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на корито (у 1, 3 знач.), подібний до нього. *Мікроколивання, за розрахунками Олд-Боя, повинні були з'явитися проміж двома краями коритоподібного анода* (В. Владко); *Сепарувальний пристрій картоплезбиральної машини містить коритоподібний леміш* (з наук.-техн. літ.).

КОРИ́ТЦЕ, я, *с.* 1. Зменш. до **кори́то** 1, 3. *Біля куреня .. сидить Кирило, довбає коритце для води* (Панас Мирний); *Господиня .. винесла сухе коритце* (Олесь Досвітній); *Наступного дня старшокласники в години виробничого навчання уже готували біля майстерень водопійні коритця для чайок* (О. Гончар); *Човники, коритця, ковганки видовбують носиком ножа* (з навч. літ.).

2. *у знач. присл.* **кори́тцем.** У формі такої посудини. *Починався* [базар] *старцями, що густо сиділи й стояли попід вицвілим зеленим парканом .. Кухлики, картузи, пелени, простягнуті коритцем жмені...* (Григір Тютюнник).

КОРИФЕ́Й, я, *ч.* 1. У давньогрецькій трагедії — керівник і заспівувач хору. *Коли хор скінчив співати, Меценат злегка кивнув головою корифеєві* (Леся Українка).

2. *рідко.* Танцівник кордебалету, який виконує сольні партії. *Корифей виступає в першій лінії кордебалету, а також виконує невеликі сольні танці* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен.* Провідний, видатний діяч науки, мистецтва і т. ін. *Серед хитрих багатоповерхових формул і обчислень в книжках були вміщені портрети корифеїв науки* (Д. Ткач); *Народний* [артист] *був для Ярослави першим наставником, і він же, цей сивогривий корифей театру, перший напророкував їй непересічне мистецьке майбутнє* (О. Гончар); *90-ті роки XIX ст. — перші два десятиліття XX ст. багаті знаменними подіями, які сприяли розвиткові і зміцненню соціального престижу української мови .. Ці роки .. наповнювала творчість корифеїв української літератури* (В. Русанівський).

КОРИ́ЦЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кори́ця** 1. *Мелений цинамон має своєрідний тонкий корицевий аромат* (із журн.); // Який добувають із коричного дерева. *Із цинамону одержують не лише популярну кондитерську пряність, але й корицеву олію* (з навч. літ.); // Кольору кориці (у 2 знач.); коричневий. *Робітники, робітники, робітники... В своїх "прозодежах"* [у своєму спецодязі], *здебільшого синіх або корицевих, труджені сірі обличчя, у кепках .. Вони з чверть години заповнюють вулиці* (Остап Вишня); *У системі кольоративів турецької мови вчені виокремлюють лексеми на позначення різноманітних відтінків жовтого кольору, зокрема корицевого — жовтого із червонуватим відтінком* (з наук. літ.).

КОРИ́ЦЯ[1], і, *ж.* 1. Невелике вічнозелене дерево родини лаврових із циліндричними гілками та ягодами фіолетового кольору; цинамон (у 1 знач.), коричне дерево *(див.* **де́рево).** *Біло-жовті дрібні квітки кориці зібрані в суцвіття — волоть* (з навч. літ.); *Корицю вирощують протягом двох років, далі зрізують під корінь* (з наук.-попул. літ.); *Фіолетові ягоди кориці діаметром один сантиметр мають одну-єдину насінину* (із журн.).

2. Висушена кора цього дерева, що містить ефірну олію, дубильні речовини; цинамон (у 2 знач.). — *Кориці додайте у тісто, кориці, Луківно!* (Яків Баш); *Ми швиденько зімпровізували глінтвейн, додавши до вина гвоздики й кориці і мандаринових шкуринок* (Л. Костенко); — *Кава у Львові інакша! Не така, як усюди! — Я трохи кориці додаю .. — А цинамон додаєш? .. — Кориця — це ж і є цинамон! — задоволено виправила сестра* (Г. Вдовиченко); *Кориця зменшує запальні процеси в організмі та нормалізує вміст цукру в крові* (з наук.-попул. літ.).

КОРИ́ЦЯ[2], і, *ж.* Пестл. до **кора́** 1, 2. *В нашої берізки Білая кориця* (П. Воронько); *Вдарила ожеледь .. В лісах стояв скляний дзвін — то на стовбурах лопалася льодяна кориця* (Григорій Тютюнник).

КОРИ́ЧНЕВИЙ, а, е. 1. Кольору кориці або смаженої кави; брунатний. *Біла намітка обвивала шию й голову, коричнева юбка була облямована срібною парчевою стрічкою* (Леся Українка); *Псалтир всередині був не чорний, а білий, а товста шкіряна палітурка — коричнева, як гречаний мед чи стара халява* (О. Довженко); *З низенької, заметеної по самі віконця хати вийшов на ґанок Флор Медведюк без кожуха, у коричневому галіфе і френчі, грубих .. чоботях* (М. Малиновська); *Ліщина шепотіла про спілі коричневі горіхи* (Ю. Покальчук); *Пакет був із грубого коричневого паперу, запечатаний сургучем* (В. Лис); // *у знач. ім.* **кори́чневе,** вого, *с., розм.* Фарба такого кольору. *Чув* [шкільний сторож] *голоси дітей у класах, чув, як відкриваються й закриваються двері, рипить дощата підлога, пофарбована у коричневе* (І. Карпа); // *у знач. ім.* **кори́чневе,** вого, *с., розм.* Те, що має такий колір (перев. про одяг). *Входить якась панночка в коричневому; за нею й студент* (А. Тесленко); *— Джентльмени не носять коричневого, як кажуть англійці. Але в Німеччині це найлояльніший колір* (П. Загребельний); *Золотокоса мадам Реналь, в зеленому з коричневим, на тлі понуро-сірих стін в'язниці. І її коричнево-золота шаль. Така вишуканість, витонченість, стриманість. Шляхетна кольорова класика!* (І. Жиленко).

2. Брунатний (про колір обличчя, шкіри людини). *Перед хлопцем з'явилася висока чорна постать .. Видно кістляві жовті руки, коричневе сухе обличчя, запалі очі під густими бровами* (О. Бердник); *Згори з вітрильника перехилилося бородате, зовсім коричневе обличчя, з носом кривішим, ніж дзьоб папуги* (Ю. Логвин); *Від тютюнового диму пальці в нього були такі коричневі, ніби Козуб те й робив, що лущив молоді волоські горіхи* (В. Шкляр); *Висушений сонцем та просмалений .. вітрами, був старий* [дід Чорнояр] *жорсткий, як воляча шкіра, з обличчям коричневим, немов руків'я бувалої шаблі* (Д. Білий); // Карий, темно-карий (про очі). *Арсен підійшов до старого, привітався. Той підвів на незнайомця вицвілі коричневі очі, що сльозилися від диму* (В. Малик).

3. *розм.* Стос. до представників громадсько-політичних сил і рухів, що є близькими до нацизму, фашизму. *Його лист не дійшов до Ейнштейна. І великий друг, мабуть, вирішив, що Рудольф теж захворів на коричневу пошесть* (Н. Рибак); // *у знач. ім.* **кори́чневі,** вих, *мн.* Ті, хто є представниками таких сил і рухів. *Багато хто з експертів уважає, що прихід коричневих до влади в будь-якому суспільстві можливий або внаслідок перевороту, або внаслідок демократичних виборів* (з газ.).

Кори́чнева чума́ *див.* **чума́.**

КОРИ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **кори́це́вий.** *Ефірну коричну олію використовують як антисептичний засіб під час епідемії грипу* (із журн.).

△ **Кори́чне де́рево** *див.* **де́рево.**

КОРИ́ЧНИК, у, *ч.* Рід рослин родини лаврових, до якого належить близько трьохсот видів, зокрема коричне дерево, камфорний лавр. *Коричник поширений у тропічній і субтропічній Азії, на островах Полінезії, в Австралії, а також у тропічній Америці* (з навч. літ.); *З різних видів коричника одержують корицю, камфору, ефірні та жирні олії* (із журн.).

КОРИЧНЮВА́ТИЙ, а, е. Трохи коричневий (у 1 знач.), із коричневим відтінком. *Палій насупився, глянув йому в чорні, з коричнюватим відтінком очі* (В. Малик); *Підняв* [Корецький] *крайню колбочку проти світла, перехилив на один бік. Біла водичка, в якій ледве помітні чотири зони. Одна — зеленого відтінку, друга — коричнюватого, решту .. могло розрізнити тільки досвідчене око* (Ю. Мушкетик); *Легко можна переплутати шампіньйони з блідою поганкою. Відрізнити їх можна по тому, що в шампіньйона пластини коричнюватого кольору* (з навч. літ.).

КОРІА́НДР, у, *ч.* Однорічна трав'яниста ефіроолійна рослина родини зонтикових (окружкових) із галузистим стеблом заввишки 30–60 см; кінза. *Коріандр використовують у парфумерії, горілчаній та консервній промисловості* (з наук.-попул. літ.); *Коріандр — холодостійка рослина: його насіння проростає при температурі 3–4 °С, сходи витримують невеликі заморозки* (з навч. літ.); *Цвіте коріандр у червні-серпні, а плоди достигають у серпні-вересні* (із журн.).

КОРІА́НДРОВИЙ, а, е. Прикм. до **коріа́ндр.** *Коріандровий мед бджоли збирають із білих чи рожевих квітів коріандру* (з наук.-попул. літ.); *Олія з коріандрового насіння важлива для лікування інфекційних захворювань* (з газ.); // Вигот. із коріандру. *Коріандрова олія має антибіотичні властивості* (з навч. літ.).

КОРІ́ВКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **коро́ва** 1. *— Чи багато корівок та воликів думаєте дати? — спитала сваха* (І. Нечуй-Левицький); *Корівки додому йдуть, головами покивують, хвостами помахують... Телятка за корівками біжать, помукують...* (Остап Вишня); *Два роки доглядала* [телицю], *раділа — корівка, думала, буде...* (А. Головко); *На вигинах Сули, де більше паші, розкошували наші корівки* (Д. Білоус); *Баба Химка приносить теплого молочка з-під корівки* (О. Бердник).

2. *у сполуч. зі сл.* б о ж а. Маленький перев. червоний жучок із чорними цятками; сонечко (у 3 знач.). *Я довго лежу і слухаю, як дзвонить у такт дзвонів степу моє серце. Лізе божа корівка, беру її ніжно на руку і запитую: "Хочеш на коліна, до сонця?"* (Г. Косинка); *Він уздрів на тлі хмари білі стіни своєї старенької хати, .. з потрісканою низькою призьбою, по якій спантеличено снували червоненькі божі корівки, ховаючись від негоди у призьб'яні шпарки* (Григір Тютюнник); *Літо застало мене в квітнику, де я полола красолі й айстри. Позолотило плече і щоку. Божу корівку послало на щастя* (І. Жиленко); * У порівн. *До воріт підкотила жовта, кругленька, мов божа корівка, іномарка* (В. Шкляр); // *перен., розм.* Про довірливу, лагідну й сумирну людину. *Він добре знав, що перед ним сидять такі божі корівки, що пойняли б віри, якби він назвав своїми навіть Пушкінові вірші: через те він і був такий нахабний в брехнях перед дамами* (І. Нечуй-Левицький); *Клайд мимоволі подумав: "Чудова ж ти божа корівка, милий Коротун! Ось тебе трошки підтримали, а ти вже й розчулився"* (В. Владко); *— Думаєте, директор музею, ця божа корівка, не посміявся з вас? Ще одні шукачі скарбів!* (А. Кокотюха).

КОРІ́ВНИК, а, *ч.* Приміщення, хлів для великої рогатої худоби; корівня. *Поруч хаток ліпилися крихітні вівчарні, корівники, стояли височенні ожереди сіна* (З. Тулуб); *Від корівника Устина несла в дійниці молоко, що смачно пахло* (С. Чорнобривець); *Пройшла до корівника зміна доярок, і через кілька хвилин вийшли ті, яких змінили, — втомлені, виснажені непосильною працею* (В. Владко); *Павло водив товариша по довжелезних хлівах, де окремо стояли періс-*

ті, попелясті й невеличкі бурі корівки .. Казав, що поїде за кордон і розвідає, які там корівники і які породи (М. Циба).

КОРІВНИ́К, а́, *ч.* Той, хто доглядає або пасе корови. *Сивий старенький корівник Десь на леваді в сопілку, пасучи корови, дударив* (О. Влизько); — *Десятий рік я старшим корівником* (Остап Вишня).

КОРІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **корівни́к.** *Одну дочечку мала, та й ту утеряла* [втратила]: *із поля робітницю, .. од корів корівницю* (Сл. Б. Грінченка); *Була ще тільки сьома година ранку, але в маєтку давно всі були на ногах. Корівниці до корів, конюхи до коней, орендарі до картоплі, кухарка до плити...* (Г. Пагутяк); [К л е о п а т р а:] *Я — Звичайна жінка, почуттям підвладна Так само, як корівниця убога, Приставлена до чорної роботи* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

КОРІ́ВНЯ, і, *ж.* Те саме, що **корівник.** *Софія вимагала у завгоспа ремонту корівень* (Д. Бедзик); *Господар на всі Лубни! Обійстя — багате, одне з кращих в околиці: дім просторий.., двір — ще просторіший: корівня, волівня* [воловня], *конюшня, свинарня, повітка для возів* (В. Малик).

КОРІ́ВОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **коро́ва** 1. [Д р у ж к и *(співають):*] *Ой дай, мати, масла, Я ж твою корівоньку пасла* (М. Кропивницький); — *Корівоньку, корівоньку спершу! Корівоньку, люди добрі! — загукала баба Мокрина .. Від горища до машини було метрів півтора, не більше, та корова .. стрибати не вміє, і за карк її не візьмеш, щоб зсадити вниз* (В. Нестайко).

КОРІВЧИ́НА, и, *ж., розм.* Невелика або поганенька корова. *Мотря коло печі та в хаті або за корівчиною ходить* (Панас Мирний); *Батько змирився, що йому й далі доведеться вбожіти — продав корівчину, а я пішов учитися...* (М. Стельмах); *В нас була за лісом десятина. Ну, звичайно, шкапа й корівчина* (П. Воронько); — *Молоко .. не від чужої кози? — Жартуєш... Кози — то худібка для злидняків, а я дві корівчини тримаю* (І. Нижник).

КОРІНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* 1. Зменш. до **ко́рінь** 1. *Раз якось хмара наступила, Схопилась буря і зломила Деревце бідне з корінцем* (Л. Глібов); *Корінець таємничо смокче соки землі...* (О. Копиленко); *Бачив* [Іван] *крота, який риє нору, і тисячу корінців, що сплели мережу у горішньому шарі землі* (Валерій Шевчук); *Ми з братом садимо чорнобривці .. Брат лиє слоїком воду в ямку, а я втискаю в неї корінець розсади* (Любко Дереш); *Багато придонних мешканців живиться корінцями рослин, водною органікою та мулом* (з навч. літ.); * Образно. — *Найліберальніша конституція в нашій імперії не здатна змінити економічні стосунки між вершками і корінцями...* (Ю. Хорунжий); * У порівн. *Григорій довго і уважно вдивлявся в дзеркало. Чорна борода, товсті вуса, що двома корінцями вростали в бороду, постаріле обличчя — все було дивним і чужим* (М. Стельмах); *Йому здавалося, що .. касир надто повільно працює сухими, як корінці калгану, пальцями* (М. Руденко); // *тільки мн.* Коріння деяких рослин, що використовується перев. як ліки. *Усю худобу попереводила* [Пріська] *на зілля та корінці та на усякі ліки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Чи трав шукає* [рибалка] *й корінців для чар, Готуючи на ворога напої? Ні ратища, ні лука, — тільки й зброї, Що біля крайки вузької висить Сокира гостра, що як дзвін дзвенить* (М. Рильський); *Потім "лікарка" надсипала корінців Василеві, сказала настояти на горілці* (Ю. Яновський); *Відьма посеред покоїв розіклала своє начиння, витягла з торби корінці, трави, горщечки, бронзову таріль* (О. Бердник); // Ніжка гриба. — *Лише сеї ночі виклюнувся* [грибок] *з землі. Та й корінець здоровий* (І. Франко).

2. Зменш. до **ко́рінь** 2. *Гупало для годиться трохи покрутив носом, почухав корінець оселедця* (В. Шкляр); *У Френні високо на лобі, аж біля корінців волосся, тьмяно заблищали крапельки поту* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Дж. Селінджера).

3. Місце, де зшиті аркуші книжки, зошита, папки, а також частина палітурки, що закриває це місце. *Ольга пішла в батьків кабінет і почала переглядать книжки: взяла в руки філософську книжку, .. потім достала .. книжку з червоним корінцем* (І. Нечуй-Левицький); *Ляля стояла перед своєю книжковою шафою, торкаючи поглядом знайомі корінці томів* (О. Гончар); *З-під подушки стирчав корінець книжки* (В. Нестайко).

4. Частина аркуша, яка залишається після відривання квитанції, ордера тощо у квитанційній, ордерній і т. ін. книжці. — *Гроші, на жаль, повернути не можна, я вже виписав вам квитанцію й у корінець записав... Так само й білет; він, бачите, як доказ до корінця* (Б. Антоненко-Давидович); *Кривлячись від уїдливої цигарки в зубах, він* [рахівник] *неохайно кидав корінці ордерних книжок товстому .. помбухові* (Іван Ле).

КОРІНИ́ТИСЯ, и́ться, *недок., у кому — чому.* 1. Мати щось своїм джерелом, своєю причиною, ґрунтуватися на чомусь; коренитися (у 2 знач.). — *Єсть Бог і єсть він Богом моїм! .. На нього я покладаю надію, І все, що дію, з ним я дію; Що мовлю, в ньому кориниться, Всіх мислей він криниця* (І. Франко); *Вічні рефлекси з приводу своєї творчості коріняться у Коцюбинського як у високих вимогах до письменства й письменника взагалі, так і в надзвичайній, скрупульозній його скромності індивідуальній* (С. Єфремов).

2. Міститися, глибоко критися. *Усе, що було припадкове й нарочно* [навмисно] *ним придумане, кудись дівалося, а наверх добувалося все те гарне й добре, що в тій простій, лицарській душі корінилося глибоко* (Б. Лепкий); *Боявся Зевс, вельми боявся. Страх корінився в ньому від народження* (О. Бердник); *Що таке життя? .. Де кориниться духовність?* (Ю. Покальчук).

КОРІННИ́Й, а́, е́. 1. Споконвічний, постійний (про населення певної місцевості, представників певного середовища і т. ін.). *Старий дядько, корінний полтавець, пам'ятав усі найдрібніші звичаї рідної гостинності* (О. Афанасьєв-Чужбинський); — *Е, та що там говорити! Ви сам городянин і захищаєте. — Не вгадав, — усміхнувся Дорош. — Я корінний селюк* (Григорій Тютюнник); *Дивною була ця любов до степових рослин і запахів у нього, корінного поліщука, який народився і виріс у суворих пущах, під шум вікових поліських дібров* (О. Гончар); // Власт. певній мові з найдавніших часів її розвитку. *Корінна лексика української мови становить 90 % її словникового складу: це слова, успадковані з індоєвропейського, спільнослов'янського, спільносхіднослов'янського періодів і періоду формування мови української народності та української нації* (з наук. літ.).

2. *геол.* Який залягає на місці свого утворення, не зазнавши дії процесів вивітрювання. *Перспективними в розвитку й освоєнні мінерально-сировинної бази України є родовища рідкісних металів, титанових руд у корінному заляганні, міді, фосфоритів та базальтів* (з наук. літ.); *Корінний схил*

Київського плато глибоко порізаний активними ярами, борти яких ряснiють дрібними зсувами (з наук.-попул. літ.).

3. Який стосується основ, коренів чого-небудь; істотний (у 1 знач.). *Хоч я знав, що корінної, найпотрібнішої ради ти мені не даси, але я вже не почував себе самотнім* (Леся Українка); *Настав у війні корінний перелом: Б'ємо окупантів зимою і літом* (І. Нехода); *Кріпосництво було тією корінною проблемою, від розв'язання якої залежав весь подальший розвиток суспільства* (В. Русанівський); *Без корінного підвищення екологічної культури населення неможливо сподіватися на позитивні зміни в навколишньому природному середовищі навіть при використанні значних матеріальних ресурсів* (з навч. літ.).

4. *спец.* Головний, основний. *У будь-якому механізмі або машині корпус двигуна, підшипники корінного вала разом утворюють одну нерухому ланку* (з навч. літ.).

5. *у знач. ім.* **корінни́й,** но́го, *ч.* Те саме, що **корінни́к.** *Вуздечки на конях і дуга корінного були обвішані бронзовими дзвіночками* (М. Руденко); *Коні .. помчали, самі себе випереджаючи, на містку через рівчак упали, корінний ногу зламав* (В. Дрозд).

Корінни́й кінь *див.* **кінь.**

◊ **Крути́й (корінни́й, вели́кий** *і т. ін.)* **перело́м** *див.* **перело́м.**

КОРІННИ́К, á, *ч.* Кінь, запряжений у голоблі (якщо є підпряжні), середній кінь у трійці. *Поторгав* [погонич] *гриву корінника і вже потім поважно усівся на високі козла* (П. Кочура); *Кучер .. шмагав по черзі то корінника, то бив ліворуч по харапудистій* [харапудливій] *в сірій піні кобилці, то праворуч — по чорній, лискучій від поту, хребтині коня, і все даремно: карета ані руш* (Б. Левін).

КОРІ́ННЯ, я, *с.* 1. Збірн. до **ко́рінь** 1. *Буря .. вирвала кілька дубів з корінням* (Панас Мирний); *Дужий .. организм, іноді саме в розквіті сил, раптом, мов підтята в корінні рослина, — підтята нишком, крадькома, десь у глибині ґрунту, — починає занепадати, в'янути, всихати* (Б. Антоненко-Давидович); *Масна земля оживляла коріння, гнала по стовбурах соки* (А. Шиян); * Образно. *Як же ж я терня туги рвійне з корінням вирву з штольні серця?* (Б.-І. Антонич); // Те саме, що **коренеплóди** 2; прянощі до страв, напоїв і т. ін. *Отаман виніс із кімнати здорову пляшку горілки, настояну на жовтому корінні* (І. Нечуй-Левицький); *Радіє* [бабуня] *корінню надбаному, м'ясу в'яленому, рибі сушеній* (Н. Королева).

2. *перен.* Те саме, що **ко́рінь** 3. *Між Рудим і Лукашевичем багато літ ішла судова тяганина за границю їх маєтностей. Спір той перейшов до них від колишніх власників і мав своє коріння ще в XIX столітті* (М. Рильський); *В оцих краях життя його коріння* (М. Нагнибіда); *Писав ще в давнину літописець про нашу, про Київську Русь, ту Русь, у якій наше коріння і звідки ми всі походимо* (В. Чемерис).

3. Те саме, що **ко́рінь** 4. *Цю б книжку та на Україну, в кожну хату, щоб кожен знав, хто він, звідки його коріння, хто його предки, і які герої серед них були* (В. Малик); * Образно. *В тобі росте велике дерево роду. Хребет духу твого. Проникай внутрішнім зором у його коріння і піднімайся з живими соками вгору і вгору...* (М. Дочинець).

◊ **Виривáти (викорчóвувати) / ви́рвати (ви́корчувати) з ко́ренем (з корі́нням)** *див.* **виривáти**[1]; **Докóпуватися / докопáтися до ко́реня (до корі́ння)** *див.* **докóпуватися; Іу́дине (ю́дине) пле́м'я (порíддя, корі́ння** *і т. ін.)* *див.* **пле́м'я; Пускáти / пусти́ти корі́ння (кó́рінь)** *див.* **пускáти; Сягáти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в)** *див.* **сягáти.**

КОРІ́ННЯЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **корі́ння** 1, 3. *Щоб то тії сади висхли аж до корінячка, Щоб мені було видно аж до подвір'ячка* (з народної пісні); — *Яке коріннячко, таке й насіннячко... У батька .. вдалися* (Я. Качура); * У порівн. *Від клопотів і вічної тривоги Йонька висох, як вербове коріннячко, зробився легкий на ходу* (Григорій Тютюнник).

КОРІННЯ́ЧЧЯ, я, *с.* Збільш. до **корі́ння** 1. — *Плечима оперся о сплетене коріннячча* (І. Франко); *Біля хрону — розлаписте листя петрушки, .. біліє розгалужене, худе коріннячча* (Є. Гуцало); *Ось дуб-нелинь, якого і вп'ятьох не обхопиш, ось коріннячча з-під землі визирає* (В. Шкляр).

КОРІНЦЕ́ВИЙ, а, е. 1. Зробл. із корінця (у 1 знач.). *Корінцева цигарниця.*

2. Прикм. до **коріне́ць** 2. *Порушення кровообігу спинного мозку нерідко спричиняє компресія корінцевих вен грижею внаслідок остеохондрозу міжхребцевого диска* (з наук. літ.); *Корінцеві болі.*

3. Стос. до корінця (у 3 знач.). *Досвід художньо-технічних редакторів, художників і теоретиків книжкового мистецтва дав змогу зробити розворот книги врівноваженим і пропорційним, хоча поля її сторінки мають неоднакові розміри: найменшим є корінцеве поле, трохи більшим — верхнє, ще більшим — бокове й найбільшим — нижнє* (з наук.-попул. літ.).

КОРІ́НЧАСТИЙ, а, е. Який має велике, розгалужене коріння (у 1 знач.). *Як той хрін корінчастий: де вже розкорениться, то й посіяти за ним доброго нічого не можна* (Марко Вовчок).

КОРІ́НЧИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **ко́рінь** 1. *За кожним листочком і корінчиком доглядали, як тільки зійшли буряки* (В. Кучер); *Шаман сів коло жарівниці, підібгавши обидві ноги, взяв до рук дудку, кинув на жар кілька корінчиків, линув туди з кожного горняти по кілька крапель якоїсь рідини — аж засичало* (І. Білик); *Хлопчинка викопав ямки, втиснув у них три корінчики — три зелені кущики, і нитку довкола них натягнув* (В. Багірова); * У порівн. *Простенькі сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова* (І. Франко).

2. *перен., рідко.* Зменш.-пестл. до **ко́рінь** 3. *Кожен, хто мислить, щомиті повинен прагнути не помилятися навіть у дрібницях, бо навіть у найкращих пориваннях, у найчистіших помислах чаяться непомітні корінчики зла. Біймося не помітити їх* (О. Тесленко).

КО́РІНЬ, реня, *ч.* 1. Частина рослини, що міститься в землі й за допомогою якої рослина всмоктує з ґрунту воду з поживними речовинами. *Дніпро берег риє-риє, Яворові корінь миє* (Т. Шевченко); *Кожен раз, коли сокира рубнула по виноградному корені або тріснула галузка, Замфір відчував біль у голові та серці* (М. Коцюбинський); *Дід довго протяжно позіхав, потім перехрестив рота, корінь дуба, Десну і, обклавшись хрестами, заснув* (О. Довженко); * Образно. *Таємнице буття — моя болісна рано. Прадавній мій зболений кореню, де ти? Сонця вибухають ранісінько-рано Й народжують бджіл, і людей, і планети* (І. Драч); *Якось я почув од бабусі: — Мати і батько — два сонця, два корені,*

дві гілки (В. Лис); * У порівн. — *Іване Васильовичу, .. твоєму поколінню не доводилося, неначе кореню, входити в ґрунт. Ви буйним зелом на вільній землі виростали* (М. Стельмах); *Вона* [вогнева позиція], *розгалужуючись, як корінь, на всі боки, розкинулась попід насипом ячейками і ходами сполучень* (О. Гончар); // Деревина́ або речовина цієї частини рослини. *Калган-корінь м'якшив гіркоту горілки* (Н. Рибак); // Підземна частина деяких рослин (моркви, буряків, петрушки і т. ін.), яку вживають у їжу. *На буряках вона застала Христю Кавунову, що дочищала останні накопані корені* (В. Кучер); *Біліють довгі й кістляві корені хрону, викопані з тою думкою, що нічого не пропаде, все згодиться* (Є. Гуцало); // Підземна частина деяких трав, що вживається як лікарський засіб, приворотне зілля і т. ін. *Знає* [ворожка] *толк в травах. Колись мій батько на ладан дихав, а вона дала йому настойку на якомусь корені — і пішов старий через тиждень з ціпком по чужих клунях* (М. Стельмах).

2. Частина зуба, волоса, нігтя і т. ін., яка міститься в тілі. — *Хоч сама тонкорука, а як вхопила* [зуб] *за корінь, то так скрутила, мов добрий дядько* (О. Гончар); *Вона пішла (цілком задоволена своєю біозавивкою із частковим прорідженням волосся біля коренів)* (І. Роздобудько); — *Моя пам'ять про себе нагадує статтю у Вікіпедії — самі лише дати й факти, жодних емоцій .. Це як видерти лише шматок зуба, залишивши корінь усередині* (Н. Сняданко); * Образно. *Коли б його, Терентія, сила, він би за насмішку судив би, як за задавнені борги, сам язики з коренем вишарпував би* (М. Стельмах).

3. *перен.* Основа, джерело, головна причина чого-небудь. *Ось він корінь усіх нещасть — ми колись переконали себе, що наші лісові багатства невичерпні, і тому так нерозважно рубаємо їх* (М. Чабанівський); *Все на світі може згинути: царства і королівства, монархи і президенти, .. а торгівля залишиться, бо вона корінь усього* (М. Стельмах); — *Ми пізнаємо суть цього світу, його початок, походження, його долю і прагнемо до втаємниченого кореня справжнього буття* (О. Бердник).

4. Походження кого-, чого-небудь; чийсь рід. *Бодай його корінь звівся* (приказка); [Я в т у х:] *Добре було б, синку, щоб ти в розмові згадав прадідів своїх. Про корінь, про рід свій* (О. Корнійчук); — *Комишанські, вони дуже самолюбиві .. А він же того кореня... Може, скіфських царів нащадок... Бач, який амбітний* (О. Гончар); *Що не розповіла Ада Перфецькому про себе? Що її родинні корені також із Чортополя* (Ю. Андрухович).

5. *лінгв.* Головна частина слова (без афіксів), що виражає його основне (лексичне) значення й не поділяється на морфеми. *У родовому відмінку однини словам ді́во, мі́сто, мі́сце, мо́ре, по́ле, се́рце, сло́во властивий наголос на корені: ді́ва, мі́ста, мі́сця, мо́ря, по́ля, се́рця, сло́ва* (з наук. літ.); *Слово "маятник", я думаю, можна так залишить, бо корінь сього слова український* (Леся Українка); — *Піддубний? .. — Закінчення в мене "ий". — Добре! А що ото за "н", що стоїть у твоєму прізвищі між коренем "дуб" і закінченням "ий"?* (Б. Антоненко-Давидович).

6. *мат.* Величина числа, що при піднесенні її до певного степеня дає шукане число. *Для швидкого обчислювання виразів зі степенями і коренями бажано знати напам'ять степені деяких чисел* (з навч. літ.); — *Ти їй листа напиши,* — *сказав він.* — *Мовляв, .. живу так і так, ходжу в школу, протираю на парті піфагорові штани та гризу квадратні й кубічні корені з алгебри...* (В. Земляк).

(1) Ко́рінь рівня́ння — дійсне або комплексне число, що перетворює рівняння на тотожність. *Знаходження коренів рівнянь — одна з найдавніших математичних проблем* (з навч. літ.); **(2) Ми́льний ко́рінь** — народна назва коренів деяких рослин родини гвоздикових, що містять органічну речовину — сапонін, розчин якого дає піну. *Мильний корінь містить близько 10 % сапоніну, а тому й досі його використовують у текстильній промисловості* (з навч. літ.); **(3) Соло́дкий ко́рінь** — те саме, що **соло́дка;** лакриця. *Солодкий корінь збирають восени або рано навесні, зрідка літом* (з навч. літ.); **(4) Фіа́лковий ко́рінь** — кореневище деяких видів рослин із роду ірису, що містить ефірну олію. *Відвар фіалкового кореня розсмоктує затверділі щільні пухлини* (з наук.-попул. літ.); *Фіалковий корінь використовують як ароматичний засіб* (з навч. літ.).

○ **(5) До ко́реня,** *у знач. присл.* — повністю, остаточно. — *Я дам десять, щоб до кореня знищити цю гидь, цю банду вбійників!* (В. Винниченко); — *Хорсе всесильний! І ти, Перуне! .. За муки наші, за горе наше .. спаліть і спопеліть! Усіх і вся! Дотла, до кореня, до того гніздечка, в котрім проростає їхній корінь!* (Д. Міщенко); **(6) На ко́рені,** *у знач. присл.:* а) у незжатому, нескошеному або незрубаному вигляді (про хліб, траву, дерево). *Так гниє деревина на корені: уже й віти її посохли, і середина випала, а вона все стоїть* (Панас Мирний); *Був тут і .. хліб, куплений на корені* (М. Стельмах); *Я дивився на цього мученика* [Теофіла] *.. Думав про дерева, які .. раптово сохнуть на корені, про живу траву, по якій пройшов вогонь, і про квіти, які посохли, не видавши плоду* (Валерій Шевчук); б) *(перен.)* на самому початку, не даючи розвинутися. — *Половці — сила грізна, та все ж не така, що зламає нас на корені! Ми зуміємо протистояти їй!..* (В. Малик); **(7) Під ко́рінь,** *у знач. присл.* — біля самого кореня. *Сіпнув — ялинка нахилилась, він за гілочку — ялинка із землі виштрихнулась. У членів комісії обличчя затіпались. Оточили бідну ялинку, а вона під корінь зрубана* (В. Дрозд); *Мати стояла самотиною посеред великого майдану, як поцілене під корінь дерево* (В. Чемерис); **(8) У ко́рені,** *у знач. присл.* — у суті, в основі, цілком. [К а л и н о в и ч:] *Трудно там правду насадить, де споконвіку у корені лежить неправда!* (І. Карпенко-Карий); *Майбутній рік мав розв'язати .. нестерпучі сумніви, лишивши його* [Городовського] *спосіб життя таким, який він є, або змінивши його в корені* (В. Підмогильний); — *Постараюся, щоб змінитись у корені. Даю зобов'язання: місяць, од сили два, і ви мене не впізнаєте* (О. Гончар); — *Моя душа знемагала й плакала, коли зустрічалося горе, нещастя, каліцтво, недуга .. В корені життя — любов і радість для всіх...* (О. Бердник).

△ **Добува́ння ко́реня** *див.* **добува́ння; Добува́ти / добу́ти ко́рінь** *див.* **добува́ти.**

◇ **Вирива́ти (викорчо́вувати) / ви́рвати (ви́корчувати) з ко́ренем (з корі́нням)** *див.* **вирива́ти**[1]; **Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь** *див.* **диви́тися; Доко́пуватися / докопа́тися до ко́реня (до корі́ння)** *див.* **доко́пуватися; (9) Ко́рінь спра́ви** *(заст.* **спра́ві)** — головна причина чого-небудь; суть. *А Бертольд сидів і думав. Далі так промовив стиха: "Маєм свого отамана!" — Ось де корінь цілій справі!* (Леся Українка); **Ма́тері (бі́сові,** *рідше* **ті́тці) його́**

(її, їхній *і т. ін.)* **ковінька (ко́рінь)** *див.* **ковінька; Пуска́ти / пусти́ти корі́ння (ко́рінь)** *див.* **пуска́ти; Руба́ти (різати) під ко́рінь** *див.* **руба́ти.**

КОРІНЬКО́ВИЙ, а, е. 1. Зробл. з кореня (у 1 знач.). *У руці* [гетьмана Самойловича] *— довженний костур з корінькового наголовкою* (Д. Мордовець); *Дід запалить корінькову люльку і довго ще дивитиметься вслід* (Л. Костенко).

2. Настояний на корінні (у 1 знач.). *Усякі горілки .. стояли .. Була .. і полинькова, і корінькова* (Г. Квітка-Основ'яненко).

КОРІНЯ́КА, и, *ж.* Збільш. до **ко́рінь** 1. *Свіже повітря пахло опарою і прісним духом вербової коріняки* (Григорій Тютюнник).

КОРІНЯ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **корена́стий** 1. *Взяли* [Олекса і Андрій] *ключ у старого і відімкнули замок на ланцюгу, яким човен був прив'язаний до коріняcтого пенька* (В. Барка).

КО́РІУМ, у, *ч., анат.* Те саме, що **де́рма.** *Коріум розташований під епідермісом і відділений від нього базальною мембраною* (з навч. літ.).

КО́РКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ко́рок** 1, 2. *Товщина коркового шару неоднакова в різних рослин* (з навч. літ.); *Коркове виробництво дуже раціональне й ощадливе* (із журн.); // Зробл. з корка (у 1 знач.). *На голові в чоловіків і жінок широкополі тропічні брилі або коркові шоломи* (П. Козланюк); *Пораненого поклали на корковий матрац* (Д. Ткач); *Пістолет випав з рук офіцера, з голови злетів сірий шолом з корковою прокладкою. Ця прокладка врятувала його від смерті...* (В. Малик); *Казьо викінчує маленькі жіночі туфлі на корковому каблуку* (Р. Іваничук); // Який виробляє корки (у 2 знач.). *Кричущий акт непослуху трапився на корковому заводі* (Ю. Смолич).

2. Із підборами (про взуття). *Бере чоботи коркові* (Сл. Б. Грінченка); *— Що ж тобі, Парасочко, подарувати? — Коркові черевики! — каже* (Ганна Барвінок).

△ **Ко́ркове де́рево** *див.* **де́рево; Ко́рко́вий (про́бковий) дуб** *див.* **дуб.**

КОРКОТЯ́Г, а, *ч.* Те саме, що **што́пор** 1. *Ніж теж буде вельми придатний у поході: в ньому є шило, коркотяг, долото, маленькі ножиці, навіть одкривачка на консерви!..* (Б. Антоненко-Давидович); *— Жінки — вічні діти. Це ваш день. Зараз його й відсвяткуємо. Де наш коркотяг?* (Г. Вдовиченко).

КОРКО́ШІ, ів, *мн., діал.* Плечі. *Андрусь .. приніс мене на коркошах* (І. Франко); *Під гору взяв дід внука на коркоші* (Марко Черемшина).

КОРМ, у, *ч.* Їжа тварин. *Аж баба хліб Бровку шпурнула.., То він за кормом і погнавсь* (І. Котляревський); *На придолинку росла конюшина, пирій — ситний корм скотині* (К. Гордієнко); *Зима .. видалась люта, навіть море замерзло, мільйони птахів лишились без корму* (О. Гончар); [П р о т е й:] *Баран заради корму бігає за пастухом, але пастух заради поживи не бігатиме за бараном* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

(1) Гру́бі корми́ — рослинні корми (солома, полова і т. ін.), які містять порівняно малу кількість поживних речовин. *Непогано налагоджена заготівля грубих кормів, що складаються в основному з сіна конюшини, стебел кукурудзи, соломи, вівса, проса і ячменю* (з наук. літ.); **(2) Дріжджо́вані корми́** — корми, заправлені кормовими дріжджами. *Дріжджованими кормами слід насамперед годувати поросят, що відстають у рості* (з наук.-попул. літ.); **(3) Зеле́ний корм <Зеле́на ма́са>** — трав'яниста рослинність, яку згодовують свіжою худобі і свійським птахам. *Слухає* [агроном] *і в голові прикидає: на гектарі п'ятдесят центнерів у зерні, шістсот центнерів у зеленій масі!* (Остап Вишня); *Колгоспні грузовики возять з поля зелену масу на силос* (О. Гончар); *Почали зелений корм підвозити й готувати січку з кукурудзи...* (Микита Чернявський); *На баштанищах ми щороку сіємо кукурудзу на зелений корм, а минулого року овес косили до самих морозів* (М. Циба); *Улітку корів утримують у таборах, годуючи зеленою масою кукурудзи, багаторічних трав та інших культур зеленого конвеєра* (з наук.-попул. літ.); **(4) Підні́жний корм** — трава для худоби на пасовищах. *Крім підніжного корму, курчат у полі підгодовують вуглеводними, білковими, вітамінними й мінеральними кормами за раціонами* (з наук. літ.); **(5) Сокови́ті корми́** — рослинні корми з великим умістом (70–95 %) води (коренеплоди, гарбузи, силос, сінаж і т. ін.). *Соковиті корми мають дуже важливе значення у свинарстві* (з наук. літ.); **(6) Токові́ корми́** — відходи при молотьбі, що використовують для годівлі худоби. *Щоб барда́ не псувалася, рекомендують силосувати її з токовими кормами* (з навч. літ.).

◇ **Іти́ / піти́ на підні́жний корм** *див.* **іти́.**

КОРМА́, и́, *ж.* Задня частина судна. *Судно стояло кормою до Лукаса, і він не міг прочитати назви* (П. Загребельний); *Ніколи ще наша плоскодонка так не мчала, як на цей раз. Вода аж вирувала за кормою* (В. Нестайко); *Наш корабель тепер тільки кормою торкався води — навколо вже був пісок* (Ю. Логвин); *Човен так швидко зносило, що мені довелося ще й підгрібати проти вітру кормою* (В. Шкляр).

КОРМИ́ГА, и, *ж.* Насильницьке панування; неволя, ярмо. *То як же мені свого чоловіка забути хоч на хвилинку? Він мене з пекла, з кормиги визволив!..* (Марко Вовчок); [А н д р і й *(до Олени):*] *Нехай умру в ярмі, пропаду у кормизі, а тебе не покину!..* (М. Кропивницький); *Він бачив сам, як животіють люди під польською кормигою — ві Львові, в Дубні, в Корці* (О. Ільченко); *Україно моя, казкова земле, пісенна мати наша! Не здолала тебе кормига шляхетська, не задушила каторга оттоманська, не стоптала твого рясту в'язниця царська, не переїхали орди ногайські* (О. Бердник); *Я їм скажу: вибирайте гетьмана, визволяйте край з-під кормиги* (Л. Костенко).

КОРМИ́ЛО, а, *с.* 1. *поет.* Весло або кормове стерно, за допомогою якого керують судном. *І попливе човен З широкими вітрилами І з добрим кормилом* (Т. Шевченко); *Побратим, звичний до моря, сидів на кормі, міцно тримаючи кормило* (О. Бердник).

2. *перен.* Влада, керівництво. *Росла й зросла народна сила. Народний випростався стан. Коли у Січі до кормила Став непокірливий Богдан* (М. Рильський); *"Ми згодилися на просьбу й обіцянки сина вашого, які здавалися нам справедливими, .. й передали йому кормило управління над вашим королівством"* (П. Загребельний).

КОРМИ́ТЕЛЬ, я, *ч., заст.* Годувальник. *Уцілувавши .. руку свого кормителя, пішла* [Мільця] *в Божу путь* (І. Франко); *— На голос сопілки злітаються слова, як голуби на голос кормителя свого* (Н. Королева); *— Так оце ви так стрічаєте свого кормителя? — буркнув до жінки й сина. — Навіть ворухнутися лінько?..* (В. Логвиненко).

КОРМИ́ТЕЛЬКА, и, *ж., заст.* Жін. до **корми́тель.** *Наш Петро, зверхник апостолів, воскресив відразу молитвою оту кормительку вбогих, удову Тавіту* (І. Франко); *Трудно було означити, хто любив більше малу Тетянку, чи вона, мати, чи циганка-сирота, позбавлена власної дитини, .. всього, до чого була привикла — і прив'язалася всім серцем .. до дитини своєї доброї опікунки і кормительки* (О. Кобилянська).

КОРМИ́ТИ, кормлю́, ко́рмиш; *мн.* ко́рмлять; *недок., кого, що і без прям. дод., рідко.* Те саме, що **годува́ти** 1, 2. — *Пистина Іванівна яким смачним борщем кормила, — не їси, було, а п'єш!* (Панас Мирний); *Птах пташаткам в тихім кутку Гніздечко звиває, .. зерном кормить, До сну їм співає* (Уляна Кравченко); — *На якого чорта нам тут на замку кормити стільки голоти?* (А. Чайковський); — *Десь є сад великий, як родив, весь світ кормив, а тепер самих сторожів не прокормить* (О. Іваненко).

◊ **Пої́ти, годува́ти (корми́ти, зодяга́ти** *і т. ін.) див.* **пої́ти.**

КОРМИ́ТИСЯ, кормлю́ся, ко́рмишся; *мн.* ко́рмляться; *недок., рідко.* Те саме, що **годува́тися.** *Вони кормились самі в стравниці* [їдальні], *батько з царицею Анною снідали й обідали наверху* (С. Скляренко); *Головацький — з москвофілів, що кормляться з царської ласки* (Р. Андріяшик).

КОРМЛІ́ННИК, а, *ч.* У Московській державі XIV–XVI ст. — князівський намісник, який виконував судово-адміністративні функції на засадах кормління. *У середині XVI ст. замість намісників-кормлінників були повсюдно запроваджені губні органи* (з навч. літ.).

КОРМЛІ́ННЯ, я, *с.* У Московській державі XIV — першої половини XVI ст. — система винагородження князівських намісників, які, виконуючи судово-адміністративні функції, одержували право стягати з населення податки, мита і т. ін. на свою користь. *Тіуни, що були помічниками князівських намісників, зникли в середині XVI ст. у зв'язку з ліквідацією системи кормління* (з наук. літ.); *Намісники управляли дорученими їм областями й чинили суд. За це вони за старим звичаєм діставали право на кормління, тобто на збір на свою користь певних доходів з населення* (з навч. літ.).

КОРМО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **корм,** напр.: кормовиробни́цтво, кормодобува́ння, кормозапа́рник, кормороздава́льний.

КОРМОВИ́Й[1], а́, е́. Прикм. до **корм.** *Ми виведемо нові сорти планктону, але з пониженим вмістом білка. Кормової маси буде більше, та її поживність погіршиться* (І. Росоховатський); // Який служить кормом, вирощується для відгодівлі тварин. *Кількість бур'янів значно більша, ніж кормових, лікарських, декоративних рослин* (з наук. літ.).

Кормова́ ба́за *див.* **ба́за; Кормови́й буря́к** *див.* **буря́к.**

△ **Кормові́ культу́ри** *див.* **культу́ра; Кормові́ (сухі́) дрі́жджі** *див.* **дрі́жджі.**

КОРМОВИ́Й[2], а́, е́. Прикм. до **корма́.** *Лампа під скляним ковпаком ледь висвітлювала кормову будову і снасті* (Ю. Логвин); *Я встав з лави й подався до кормової частини корабля, де розташовувалися наші каюти* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який міститься на кормі. *Вітрець, який весь час дув на палубі, враз ущух. Безсило повиснув на флагштоці кормовий прапор* (О. Донченко); *Ворожий снаряд розірвався недалеко від кормової гармати* (Д. Ткач); *В золотистому сяйві великого кормового ліхтаря, де яскраво горіли три лампи, самотньо походжав капітан Блад* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

КОРМОВИРОБНИ́ЦТВО, а, *с.* Виробництво кормів для забезпечення потреб тваринництва. *Підвищення продуктивності в тваринництві пов'язують саме зі здобутками зоотехнічної науки та з високоякісним процесом кормовиробництва* (з навч. літ.).

КОРМОВИРОБНИ́ЧИЙ, а, е. Пов'язаний із кормовиробництвом. *Кормовиробничі підприємства мають функціонувати на виділеній для них землі, на якій можна розташувати пасовищне господарство та прифермські сівозміни* (з наук. літ.).

КОРМОДОБУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Добування собі корму (про тварин). *Важливою у функціонуванні кожного виду тварин як однієї зі складових біоценозу є його здатність пристосовуватися до кормодобування під впливом постійних змін природного середовища* (з наук. літ.); *Водойми необхідні водоплавним птахам як місця кормодобування, відпочинку, розмноження* (з навч. літ.).

2. Виробництво й заготівля всіх видів кормів для сільських тварин. *Вважається, що кормодобування виникло раніше, ніж землеробство, або одночасно з ним* (з навч. літ.).

КОРМОДОБУВНИ́Й, а́, е́. Стос. до кормодобування. *Тривалість активного способу життя плямистих оленів (переміщення, кормодобувна діяльність) займає понад 10–11 год на добу* (з наук. літ.); *Для забезпечення тваринництва кормами в господарстві працювала кормодобувна бригада* (з наук. літ.).

КОРМОДОБУВНИ́К, а́, *ч.* Працівник кормодобувної галузі. *За день треба встигнути скрізь: і на ферму, і до кормодобувників, і до трактористів, що кукурудзу прополюють біля Великого яру...* (Микита Чернявський); *Кормодобувники постійно навчаються, оволодівають передовими технологіями, удосконалюють організацію праці* (із журн.).

КОРМОДРОБА́РКА, и, *ж.* Машина, що подрібнює корм. *Кормодробарки призначені для подрібнення всіх видів зернових кормів, кукурудзяних качанів, макухового шроту тощо* (з навч. літ.); *Електрична кормодробарка зарекомендувала себе як надійний інструмент для приготування кормів* (з мови реклами).

КОРМОЗАГОТІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **кормозаготі́вля.** *Травень — місяць, що пахне молоком і травою, адже саме в цей період розпочинається відповідальний кормозаготівельний сезон* (з газ.); // Признач. для кормозаготівлі. *Сучасна кормозаготівельна техніка має високу продуктивність та дає можливість найефективніше використати короткий період заготівлі якісних грубих кормів* (із журн.).

КОРМОЗАГОТІВЕ́ЛЬНИК, а, *ч.* Працівник, який заготовляє корми. *Лише з першого укосу місцеві кормозаготівельники закладали в сховища понад 600 тонн сіна* (з газ.).

КОРМОЗАГОТІ́ВЛЯ, і, *ж.* Заготівля кормів для тварин. *Експерти детально охарактеризували показники якості кормів та надали рекомендації щодо годівлі корів і кормозаготівлі в майбутньому* (з газ.).

КОРМОЗАПА́РНИЙ, а, е. Признач. для запарювання кормів. *Кормозапарний агрегат.*

КОРМОЗАПА́РНИК, а, *ч.* Пристрій для запарювання соломи та інших кормів. *Солома здрібнюється й запарюється в спеціально обладнаних кормозапарниках* (з навч. літ.); *Устиг* [Воронок] *уже і настрій собі зіпсувати; на од-*

ній фермі не працював кормозапарник, на другій було брудно, неприбрано (І. Рябокляч); * У порівн. *Мій знайомий музикант, джазівський ударник, Мав такого живота, як кормозапарник* (П. Глазовий).

КОРМОЗБИРА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для скошування й підбирання з валків підсушених трав та зернових культур. *Фермери-тваринники за кошти гранту можуть придбати доїльне й охолоджувальне обладнання, устаткування для контролю якості та перероблення молока, кормозмішувачі, кормозбиральну техніку* (з газ.).

КОРМОЗМІ́ШУВАЧ, а, *ч.* Пристрій для змішування різних кормів. *Кормозмішувачі необхідні для того, щоб худоба не могла поїдати корм вибірково* (із журн.); *Після дріжджування суміш кормів надходить до лопатевого кормозмішувача* (з газ.).

КОРМОКОМБА́ЙН, а, *ч.* Складна багатофункціональна машина для приготування кормів. *Кормокомбайни бувають причіпними й самохідними, з пристроями для самонавантаження та без них* (з наук. літ.); *Гості зайшли на свиноферму, де побачили досконале устаткування — кормокомбайни. Розумна машина сама миє, мне картоплю, змішує її з половою й дертю* (із журн.).

КОРМОКУ́ХНЯ, і, *ж.* Окреме або суміжне з оборою приміщення, у якому переробляють і готують корми за допомогою спеціальних машин. *Радіон .. варив на кормокухні картоплю* (Б. Харчук); *Знеструмлене обладнання на кормокухні після приготування кормів необхідно очищати від залишків корму і промивати гарячою водою* (з мови документів).

КОРМОНАВАНТА́ЖУВАЧ, а, *ч.* Машина або пристрій для навантаження на транспортні засоби, у кормороздавачі сіна, сінажу, силосу та інших кормів у місцях їх зберігання. *Обслуговують плавучі автогодівниці за допомогою кормонавантажувачів* (з навч. літ.).

КОРМОПЕРЕРО́БНИЙ, а, е. Признач. для перероблення різних продуктів на корми. *Застосування електричних двигунів у кормопереробних машинах давало можливість без особливих утруднень проектувати дробарки підвищеної продуктивності* (з наук. літ.); *Механізатори спускаються в кормопереробний цех, вивчають розподільник кормів* (І. Волошин).

КОРМОПОДРІ́БНЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій для механізованого подрібнення кормів. *Кормоподрібнювачі призначені для перероблення зернових (пшениця, ячмінь, овес і т. ін.), кукурудзи в качанах, а також коренеплодів (буряк, гарбуз, картопля і т. ін.)* (з мови реклами).

КОРМОПРИГОТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для приготування різних видів кормів. *Кормоприготувальний цех розміщується в найзручнішому для транспортування кормів місці* (з наук. літ.); *Кормоприготувальний агрегат призначений для подрібнення стеблових кормів, зернофуражу та коренебульбоплодів із їх одночасним змішуванням та (за необхідності) запарюванням* (з наук.-техн. літ.).

КОРМОПРИГОТУВА́ННЯ, я, *с.* Приготування різних видів кормів. *Створено досконалі машини для очищення зерна, силосування кормів, кормоприготування тощо* (з наук.-попул. літ.); *Технологію кормоприготування вибирають залежно від виду, властивостей та якості корму, виду, віку й господарського призначення тварин* (з навч. літ.).

КОРМОРІ́ЗКА, и, *ж.* Пристрій для нарізання кормів. *Держать на роботі, бо я кожну корморізку полагоджу, як годиться, і всяку машину* (В. Барка); *Компресор у корівнику, електродоїння. Корморізка, січкарня* (В. Кучер).

КОРМОРОЗДАВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для роздавання кормів тваринам. *У кормороздавальних відділеннях обладнують групові стаціонарні, а для поросят-сисунів і відлучених — групові переносні годівниці* (з наук.-попул. літ.); *Силос і концентрати тваринам згодовують усередині корівника із загальної годівниці, обладнаної кормороздавальними транспортерами* (із журн.).

КОРМОРОЗДАВА́Ч, а́, *ч.* Машина або пристрій для роздавання кормів тваринам. *Концентровані корми розкладають у самогодівниці тракторним кормороздавачем* (з наук.-попул. літ.).

КОРМОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Відповідно обладнане приміщення для зберігання кормів. *Уведено в дію кормосховище баштового типу, розраховане на одночасне закладання тисячі тонн сінажу* (з газ.); *Біля мисливського будиночка кормосховище. Тут зерно кукурудзи, сіль-лизунець, тюки сіна та інші припаси для звірини* (з газ.).

КОРМОТРАНСПОРТЕ́Р, а, *ч.* Устаткування для механізованого транспортування кормів від місця їх зберігання чи кормоцехів до приміщень тваринницьких ферм, а також у цих приміщеннях. *У пташниках мають бути поперечні кормотранспортери для подачі кормів від бункера до кормороздавача* (з наук. літ.).

КОРМОФІ́Т *див.* **кормофіти.**

КОРМОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **кормофіт,** а, *ч.).* Листостеблові рослини, тіло яких розділене на корінь, стебло й листя (папоротеподібні, голонасінні й квіткові рослини). *Мохи займають проміжне місце між талофітами й кормофітами* (з навч. літ.).

КОРМОЦЕ́Х, у, *ч.* Відділення тваринницької ферми, признач. для перероблення і приготування кормів. *Праворуч .. височить щойно пущений в роботу кормоцех. Не все в ньому до ладу, бо новинка, ще не вистачає спеціального обладнання, колгоспним умільцям доводиться до всього доходити своїм розумом і руками, одначе корми вже переробляються* (Микита Чернявський).

КО́РМУС, а, *ч.* Тіло вищих рослин — кормофітів. *Кормусом інколи називають сукупність стебел і листків* (з навч. літ.).

КО́РМЧИЙ, а, е. 1. *заст.* Стос. до корми; пов'язаний із керуванням судном. *Я сидів у човні близько коло діда Платона. Я дивився на тиху чарівну річку, і на берег, і на суворого кормчого діда* (О. Довженко); // *у знач. ім.* **ко́рмчий,** чого, *ч.* Той, хто керує судном; стерновий. *Хвилі набігали збоку й щораз сильніше били в лівий борт. Та кормчі знали своє діло: взяли глибше в море і далі йшли уже, не міняючи галса* (Д. Міщенко); *Оскольдів кормчий і собі завернув до берега* (Р. Іванченко); *На судні зчинилась тривога. Кормчий вже більше не захоплювався величчю смерчу, а, бігаючи палубою, охриплим голосом віддавав команди* (В. Чемерис).

2. *у знач. ім.* **Ко́рмча,** чої, *ж. (з великої літери).* Те саме, що **Ко́рмча кни́га** *(див.* **кни́га).** *З XII віку лишилося 59 рукописів, із них богослужебних 43, четьїх 13 і одна Кормча* (І. Франко); *Кормча з'явилась у нас разом із хрещенням — у X ст. З того часу й провадилось поступове її редагування українськими книжниками* (з наук. літ.).

Ко́рмча кни́га *див.* **кни́га.**

КОРН, у, *ч.* 1. *спец.* Вага чистого благородного металу в монеті. *Маса дорогоцінного металу в монеті називається корн, у перекладі з німецької мови — зерно* (з наук.-попул. літ.); *Корн використовують для розрахунку ціни монет, якщо вони містять домішки інших металів* (із журн.).

2. *полігр.* Зерниста, шорстка поверхня каменю та корнпаперу в літографії, металевої пластини в офсетному друці. *Якщо робота планується тільки під туш, то камінь має бути гладеньким або з дуже малим корном* (із журн.).

3. Німецька хлібна горілка. *Увечері ми з капітаном таки опинилися в ресторації. Перед нами стояла пляшка корну і закуска* (О. Шугай).

КОРНЕА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **рогівко́вий.** *Герпесний кератит є головною причиною корнеальної сліпоти (сліпота через помутніння рогівки)* (з наук.-попул. літ.).

△ **Корнеа́льний (рогівко́вий) рефле́кс** *див.* **рефле́кс.**

КОРНЕМЮ́З, а, *ч.* Французький духовий музичний інструмент. *Існували такі різновиди корнемюза — малий, альтовий, теноровий і басовий* (з наук. літ.).

КО́РНЕР[1], у, *ч., спорт.* Штрафний кутовий удар у футболі. *А ви прислухайтесь до тих хлоп'ят. Тут вам і "офсайт", і "корнер", і "пенальті", і "аут", і все, все...* (Остап Вишня); *На десятій хвилині капітан, сам заробивши корнер, ледь не повторив подачі, яка тиждень тому дозволила забити у ворота суперника* (з газ.).

КО́РНЕР[2], у, *ч., екон.* Форма тимчасового об'єднання підприємців, що уклали угоду про скуповування товарів або цінних паперів для подальшого спекулятивного перепродажу, створення штучного дефіциту. *Корнер є формою прояву монополістичної діяльності* (з навч. літ.); *Найпростішими формами монополій є пул, конвенція, корнер, ринг; більш зрілими — картель, синдикат, трест, концерн* (з навч. літ.).

КОРНЕ́Т[1], а, *ч.* 1. Військове звання в арміях багатьох країн, перев. у кавалерії, а також особа, яка має це звання. *Його перевели у флот, де він дослужився до корнета* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Д'Артаньянові, який ще нікого не знав у столиці, пощастило тільки раз випити шоколаду в земляка-священика та раз пообідати у гвардійського корнета* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

2. У російській царській армії — перший офіцерський чин у кавалерії, що відповідав підпоручикові в піхоті, а також особа, що мала такий чин. *Корнет Штокке в третьому ескадроні — чисто тобі чорногуз. Ноги довгі та тонкі — стукни ломачкою — і поламались би враз* (Б. Антоненко-Давидович); *Антін Кравс ще не знав, що всі ці корнети Оболенські й поручники Голіцини перевершать у грабунках і мародерстві большевиків* [більшовиків] (В. Шкляр).

КОРНЕ́Т[2], а, *ч.* Духовий мідний музичний інструмент у вигляді вкороченої труби. *Біля піаніно притулилась оркестра "найкраща", як казав один тубілець, в окрузі... Скрипка, кларнет, корнет і бубна* [бубон]... (Остап Вишня); *Попереду ступав стрункий парубійко і грав на скрипці, за ним ішло кілька хлопців, несучи цимбали, стругані фуяри і гнуті корнети* (Валерій Шевчук).

КОРНЕ́Т-А-ПІСТО́Н, а, *ч.* Мідний духовий мундштуковий музичний інструмент із конічним розтрубом та поршневим вентильно-пістонним механізмом. *З розчинених вікон другого поверху неслися хрипкі голоси тромбонів, і веселий корнет-а-пістон глузував з мандрівника* (Л. Первомайський); *— Ось, — сказав Ціммер, — це — тромбон, не грає, а смалить, як із гармати. Ці двоє безвусих молодців — фанфари .. Потім кларнет, корнет-а-пістон і друга скрипка* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

КОРНЕТИ́СТ, а, *ч.* Музикант, що грає на корнеті. *Наперед вийшли два корнетисти. Вони високо підняли свої труби .. і голосно й урочисто протрубили, як на параді* (В. Кучер); *У XVI–XVII ст. у багатьох німецьких містах виникли посади баштових музикантів — корнетистів і тромбоністів, які трубили щогодини з церковних споруд* (з наук. літ.).

КОРНЕ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **корне́т**[1]. *Князя Романа Сангушка судили в листопаді 1831 року, позбавивши корнетського чину, княжого й дворянського звань, і вислали в Сибір на поселення* (з наук.-попул. літ.).

КОРНІ́ЛОВЕЦЬ, вця, *ч., іст.* Учасник корніловщини. *Хоча Тимчасовий уряд і захитався під натиском корніловців, а більшовики набирали сил, посилилися анархія й економічна криза* (з наук. літ.); *Завдяки спільним зусиллям більшовиків і Тимчасового уряду до 30 серпня (12 вересня) 1917 р. рух корніловців було зупинено* (з наук. літ.).

КОРНІ́ЛОВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **корні́ловець** і **корні́ловщина.** *Після невдачі корніловського виступу деструктивні тенденції суспільного життя різко загострилися й набули величезного розмаху* (з наук. літ.); *Через корніловську авантюру гойдалка революції гойднулась у другий бік. Всі дійсно революційні елементи затурбувались, заворушились, .. стали шукати засобів міцніше збитися в єдиний фронт* (В. Винниченко); *Петро розповів про корніловський льодовий похід по кубанських степах, де він теж узяв участь у частині генерала Дроздовського* (Б. Антоненко-Давидович).

КОРНІ́ЛОВЩИНА, и, *ж., іст.* Збройний виступ військових сил на чолі з генералом Л. Г. Корніловим у серпні 1917 року проти політики Тимчасового уряду й за встановлення в Росії військової диктатури. *Після розгрому корніловщини різко прискорився процес визрівання загальнонаціональної кризи* (з наук.-попул. літ.); *На чолі Уряду лишився все той самий гнучкий, легкий .. національний герой Керенський. Корніловщина тільки злякала, а не навчила* (В. Винниченко).

КО́РНІШ, а, *ч.* Порода м'ясних курей, виведена в Англії; поширена у країнах, де розводять бройлерів, зокрема в Україні. *Найбільше значення для промислового птахівництва мають три породи курей — корніш, леггорн і плімутрок* (з наук. літ.); *Корніш та її гібриди відзначаються добре розвиненою мускулатурою на грудях і стегнах* (з наук.-попул. літ.).

КОРНІШО́Н, а, *ч.* Дрібний огірок особливих сортів завдовжки 3–5 см, знятий незабаром після цвітіння рослини; використовують для маринування або засолювання. *Вона розгортає пакуночок. У йому* [ньому] *трошки шинки, корнішони, булочка* (В. Винниченко); *У Ніжині всі стежки ведуть до Миколи Гоголя, навіть коли ви шукаєте лишень популярні мариновані корнішони* (із журн.).

КОРНПАПІ́Р, пе́ру, *ч., полігр.* Сорт паперу із зернистою поверхнею, вкритою спеціальним клейовим шаром. *Для створення вихідного зображення можна використовувати спеціальний літографічний папір — корнпапір, з якого малюнок уже переносять на підготовлений літографський камінь або пластину* (з навч. літ.).

КО́РНЦАНГ, а, *ч.* 1. Хірургічний інструмент — схожі на ножиці щипчики із зазублинами з різального боку. *Сестра брала ці тампони довгими щипцями-корнцангом і подавала Сатіапалові. А той видавлював рідину з тампонів у рану, вимивав і витирав її* (М. Дашкієв).

2. Пінцет, яким користуються годинникарі та ювеліри. *Корнцанги призначені для захоплювання дуже дрібних деталей і вигинання дроту* (із журн.).

КОРО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **кора́** в 1 знач., напр.: к о р о о б д и р а́ л ь н и й, к о р о о ч и с н и́ й.

КО́РОБ, а, *ч.* 1. Виріб із лубу, бересту, лози і т. ін. для пакування, перенесення або зберігання чого-небудь; козуб. *Назвався грибом — лізь у короб* (Номис); *Я обережно поскладала тістечка до великих коробів* (С. Андрухович); * Образно. *В цей момент йому дуже хотілося вірити, що доля відміряла йому здоров'я щедрим коробом* (Ю. Збанацький); // *іст.* Козуб, у якому носили товар коробейники. *Щоб одвернуть руїну і проруб, Нащадок взявся за крамарський короб, Пішов, як дід, по селах* (М. Зеров).

2. Верхня частина воза, саней з боковими стінками й сидінням. *Сивоок поволі наблизився до візка.., заліз у луб'яний короб* (П. Загребельний); *Тісні кайдани здавлювали ноги так, що підвестися, щоб сісти у воза, він уже не зміг. Двоє козаків .. вкинули його на сіно в коробі* (Г. Колісник); // Кузов автомобіля. *Половняк гримів об залізний короб самозвала* [самоскида] (Л. Первомайський); *Ми в'їжджаємо у браму капепе* [КПП] *і вистрибуємо з короба вантажівки* (Ю. Андрухович).

3. *розм.* Те саме, що **жо́лоб** 1. *Побрязкуючи прив'яззю, коні гризуть дерев'яні короби й щаблі ясел* (І. Кириленко).

КОРОБЕ́ЙНИК, а, *ч., іст.* У дореволюційній Росії — мандрівний крамар, що розносив по селах у коробі дрібний крам. *Собаки .. зразу посхоплювались і загавкали, мов на вовка або на коробейника* (Ганна Барвінок); *Під шатрами торгували .. коробейники стрічками, ситцем* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. — *Дядьку-капітане, а що там іще у вашому сундучку? Винесе .. свою таємничу скарбівню .. й, напіввідхиливши віко, почне, мов коробейник, длубатися всередині, шукати для хлоп'ят нових див* (О. Гончар).

КОРОБЕ́ЦЬ, бця́, *ч., рідко.* Зменш. до **ко́роб** 1. *В місті об'явилися грабіжники, вбивали людей за коробець борошна, і впіймати їх не могли* (Ю. Мушкетик).

КОРО́БИТИ, бить, *недок., кого, розм.* Негативно впливаючи, викликати неприємні відчуття, емоції. *В усіх цих батькових повчаннях їй чулося щось таке, що внутрішньо раз у раз коробило її* (О. Гончар); *"Насміхаєшся наді мною, монаше, зневажаєш за службу — відплачу ж я тобі сторицею", — коробила злоба Барона* (Р. Іваничук); // *безос. Бланка зніяковіла. Її коробило від таких розмов* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Люди, яких коробить від міцних слів, це боягузи, бо реальне життя лякає їх своїми несподіванками* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КОРО́БКА, и, *ж.* 1. Виріб — умістище різної форми й величини з картону, пластмаси, фанери і т. ін., перев. із кришкою. *Софія несла несесер та коробку з капелюшем* (Леся Українка); *Плівка лежить на столах і шухлядах .. у металевих круглих коробках* (Ю. Яновський); *Кузнецов .. вийняв з кишені коробку сірників* (А. Головко); *З антресолей витягнув* [Джо] *довгасту картонну коробку з синтетичною ялинкою* (В. Чемерис); // Кількість чого-небудь, що вміщується в такий виріб. *Я знов закурив — останню сигарету. Цього дня я викурив уже, мабуть, коробок три* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); *Дівчина з апетитом з'їла коробку сардин* (з газ.).

2. *розм.* Те саме, що **мі́рка** 2. *Дають мені, матусенько, жита по коробці* (Сл. Б. Грінченка); *Надійшов, нарешті, й такий день, що довелося замісити останню коробку борошна* (Л. Яновська); *Погодились на тому, що баба дасть коробку вівса та прийде попрясти вовни на п'ять день* [днів] (М. Івченко).

3. Кістяк, основа якої-небудь будівлі. *Задимлені коробки з'єднаних один з одним будинків вражали своєю спустошеністю* (А. Хижняк); *Баштові крани .. поралися біля цегельних коробок майбутніх будинків* (М. Руденко); *Їхній будинок будувався дуже повільно. Бетонну коробку зібрали швидко, але інтер'єрні роботи йшли мало не три роки* (Є. Кононенко); *Коробки хат, часто навіть некриті, мокли під дощами, цемент потроху розсипався, й хати заростали лободою* (Любко Дереш); // Основа вікон і дверей. *Скільки потрібно виміняти, дістати тієї дерті, щоб вигодувати тих бичків, які, здані на заготпункт, обернуться цвяхами й шифером, цементом і цеглою, .. дверними коробками* (Є. Пашковський); *У верхній частині віконної коробки над стулками встановлюють горизонтальну раму-фрамугу* (з наук. літ.).

4. *розм.* Каркас транспортного засобу. *Задушлива коробка кузова, набита полоненими, наскрізь просякла випарами десятків тіл* (О. Бердник); *Кована мідним листом коробка колісниці лунко деренчала — аж гула* (І. Білик).

5. *спец.* Умістище для різних механізмів, приладів і т. ін. *Він прожогом цокнув ще раз затвором. Вистрибнула бляшанка. Магазинна коробка порожня...* (Б. Антоненко-Давидович); *Юрій поклав трубку і погладив рукою чорну блискучу коробку телефона* (В. Собко).

6. *заст.* Старовинний головний убір заміжніх жінок. *На голові коробка велика.., шовковою хусткою вив'язана* (Дніпрова Чайка); [М а р т а:] *Надінуть на голову коробку, волю дівочу закажуть, світ зав'яжуть...* (С. Васильченко).

З коро́бки (за коро́бку) молоти́ти *див.* **молоти́ти.**

△ **(1) Коро́бка шви́дкостей (переда́ч)** — механізм для зміни швидкості, іноді й напрямку руху в автомобілях, верстатах і т. ін. *Христина відразу зрозуміла, що тут щось негаразд з муфтою зчеплення або коробкою передач* (Ю. Збанацький); — *Де пан тримає свої авта? — сікався він до мене. — І чи є в пана авто з автоматичною коробкою переключення швидкостей?* (Ю. Мушкетик); *Машинка в білявки була, як на лихо, з механічною коробкою передач...* (І. Карпа); **(2) Черепна́ (мозкова́) коро́бка** — кісткове утворення, у якому міститься головний мозок. *Мозкова коробка в пітекантропів була невелика, а мозок значно менший, ніж у сучасних людей* (з наук.-попул. літ.); *Знову дзвін у вухах і різкий, пронизливий біль всередині черепної коробки* (А. Кокотюха); *Коли Гнат Юрович говорив, то десь у районі черепної коробки хижо поскрипувала вставна щелепа* (С. Жадан).

КОРОБКА́Р, я́, *ч.* 1. Робітник, що виготовляє коробки (у 1, 5 знач.). *До найменувань осіб за назвою предмета, що визначає їхню професію, належать, наприклад, такі: голкар, коробкар, лялькар, ложкар, чоботар* (з наук. літ.).

2. *іст.* Те саме, що **коробéйник.** *Стали тексти у свої далекі прихилища коробкарі з пестрими* [пістрявими] *лишками непроданої марфи* [непроданого товару] (К. Гриневичева).

КОРÓБКОВИЙ, а, е. Прикм. до **корóбка** 1, 3–5. *Поліз* [брюнет] *помаленьку, .. зачіпляючись пальцями за кутасті виступи фігурних окрас, що густо розсипані на фасаді старовинного будинку, не так, як на новітніх коробкових витворах архітектурного мистецтва* (В. Барка); // Признач. для виготовлення коробок. *Коробковий картон поставляється в рулонах, бобінах (завтовшки 0,9 мм) і листах (завтовшки понад 0,9 мм)* (з навч. літ.).

КОРÓБОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **корóбка** 1. *А до мене Яків приходив, коробочку раків приносив* (Сл. Б. Грінченка); *Кінчивши говорити, підійшов голова району до Марти і підніс їй маленьку-маленьку коробочку, сірники мовби* (І. Рябокляч); *Пальці намацали бляшану металеву поверхню. Судячи за розміром, там лежала прямокутна коробочка* (А. Кокотюха); *На дні коробочки лежав справжнісінький, вміло огранений діамант* (В. Лис).

2. Сухий плід рослини, у якому міститься насіння. *На полі вже дозрів бавовник білосніжний, свої коробочки розкрив* (Н. Забіла); *Пахли бур'яни, готуючись розкрити коробочки з насінням і розсіяти їх по землі* (Валерій Шевчук); *Червоні та рожеві квіти гойдалися на тонких волохатих ніжках... та й облітали, оголивши зелені коробочки* (Г. Вдовиченко).

КОРÓБЧАСТИЙ, *рідше* **КОРÓБЧАТИЙ,** а, е. Схожий на коробку (у 1 знач.). *Ви вже, мабуть, здогадалися, що то був змайстрований нами величезний коробчастий повітряний змій* (В. Нестайко); *Станина має коробчату форму з двома діафрагмами на торцях і однією посередині, які суттєво впливають на форму й величину її прогину* (з наук. літ.).

КОРÓБЧАТИЙ *див.* **корóбчастий.**

КОРÓВА, и, *ж.* 1. Велика парнокопита свійська молочна тварина родини порожнисторогих; самиця бика *(див.* **бик**[1] 1). *Котра корова багато реве, то та молока мало дає* (Номис); *На просторному* [просторому] *дворі мекали вівці, стояли потомлені воли. Молодиця доїла корову* (І. Нечуй-Левицький); *На вулиці помукували корови — господині вигонили їх у череду на пашу* (Ю. Мушкетик); *— Ми там корову купили. Майку. Гарна така була корова, червоної масті, а роги рівненькі, чисті, як два молоденькі місяці* (В. Шкляр); * У порівн. — *Ось я виплакалась (ревла, їй-богу, як корова), і тепер мені легко* (Дніпрова Чайка); // Самиця деяких порід великих рогатих тварин (лося, оленя і т. ін.). *Корова з виводком тримається найвіддаленіших, здебільшого болотистих, ділянок лісу або тайги* (з наук. літ.).

2. *перен., зневажл.* Про незграбну, товсту або нерозумну жінку. *Жінка його не сподобалась мені: неінтелігентна, нецікава, суща корова (вибачай за вислів!)* (М. Коцюбинський); *Бумблякевич не відчув до неї жодного жалю. Навпаки, тепер дуже прискіпливо оглянув її і побачив ще чимало недоліків. Корова. Натуральна корова. Уся різниця лише та, що Фрузя не дає молока* (Ю. Винничук).

(1) Голендéрська корóва — корова голландської породи. *Дивляться вони, аж на степу пасеться велика череда: голендерські корови, здорові коні, круторогі чумацькі воли, цілі табуни шпанських овець* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. *Вона, наприклад, ніяк не могла уявити собі, що той рудий, як голендерська корова, .. семінарист .. носить тепер камилавку* (М. Коцюбинський).

△ **(2) Морськá корóва** — вимерлий водяний ссавець родини дюгоневих. *Зовні морські корови дещо нагадують великих тюленів. Але замість задніх ластів мають риб'ячий хвіст* (з наук. літ.); *Із морських тварин .. зазначу таких-о: дельфін, .. морський кінь, морська корова, краб* (Остап Вишня); *Там цар морський Нептун живе у курені, пасе морських корів зникаючого виду* (Л. Костенко); **(3) Фурáжна корóва,** *с. г.* — дійна корова, що одержує додатковий фураж. *На досягнутому вони не зупинялися та й надоїли від кожної фуражної корови літрів по 293 молока на рік* (Остап Вишня); *— Я коротко... — заговорив він .. — Наш показник на фуражну корову на триста з чимось літрів нижчий від середньообласного* (І. Рябокляч).

◊ **(4) Дíйна корóва,** *ірон.* — джерело прибутку. *Поки дійна корова — панщина — давала великі доходи, аристократія вважала шкільну освіту зайвою* (І. Франко); *Для нього його завід — то лиш дійна корова* (О. Кобилянська); **(5) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **корóва язикóм злизáла** *кого, що* — хто-або що-небудь безслідно зник (зникло), пропав (пропало) і т. ін. *Бог покарав мене: я погорів; Уся худібонька пропала, Неначе язиком корова ізлизала...* (Л. Глібов); *Покарали в тресті Сагуру карбованцем. Місячну зарплату як корова язиком злизала* (І. Цюпа); *Коли вщухла радісна буря зустрічі з давнім другом, Ярошенко обернувся, щоб далі наступати на ворога, але отця Софронія мов корова язиком злизала* (В. Речмедін); *Чоловікові гарний настрій — як корова язиком злизала. Став посеред кабінету вимріяного, ногою цеглину жбурнув* (Люко Дашвар); **Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **корóві сідлó** *див.* **сідлó.**

КОРОВÁЙ, ю, *ч., етн.* Великий круглий здобний хліб із прикрасами з тіста, який печуть на весілля або на якісь інші урочистості чи свята. *Хорошії коровайниці хороший коровай бгають* (Номис); *Починався весільний обряд .. печенням короваю* (І. Франко); *На середньому столі стояв .. великий, спечений на всю піч з різними фантазіями коровай* (Я. Качура); *Художня програма була дуже насичена. Співали, танцювали й ходили колесом .. Тягли здоровенний коровай. Ровесниці Незалежності, десятирічні дівчатка, випустили в небо голубів* (Л. Костенко); *Дівчатка в національних костюмах встигли вишикуватися в рядок. Одна з них, тримаючи двома руками коровай.., несміливо рушила назустріч Марселю* (А. Кокотюха).

КОРОВÁЙКА, и, *ж.* Дикий птах родини ібісових із бурнатно-червоним (з металевим блиском) оперенням, що гніздиться колоніями в очереті або плавнях. *Коровайку занесено до Червоної книги України* (з наук.-попул. літ.); *Коровайка й косар гніздяться в нас на півдні країни* (з навч. літ.).

КОРОВÁЙНИЙ, а, е, *етн.* Прикм. до **коровáй;** який є короваєм. *Молода з дружками сидить за столом .. над коровайним калачем* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Коли батьки вернулися* [з весілля], *Володько дістав коровайну гуску, калача і білу батистову хустинку* (У. Самчук); // Стос. до весільного обряду з короваєм. *В Україні коровайному обряду відводилося значне місце, оскільки без нього не відбувалося жодного весілля* (з наук. літ.); — *Діли* [передачу], *Іване. Щасний кумедно насупився .. — Та що я? Коровайний батько, чи що? Хіба сам не розділиш?* (Ю. Збанацький).

КОРОВÁЙНИЦЯ, і, *ж., етн.* Жінка, що виготовляє коровай. *У суботу зібрала Ївга коровайниць: бгають коровай, пісень співають, шишки ліплять* (Г. Квітка-Основ'яненко);

Заспівала найстарша коровайниця, приступаючи з ножем до великого весільного короваю (Я. Качура); *Число коровайниць має бути непарним: три, п'ять, сім* (В. Рубан).

КОРОВА́ЙНИЧКА, и, *ж.* Пестл. до **корова́йниця.** *А в нас усе гаразд: Хорошії коровайнички Коровай бгають Та сиром поливають* (з народної пісні); *Заходячи в хату, сват говорить: — Молодички-коровайнички, будьте здорові при доброму ділі* (В. Рубан).

КОРОВА́ЙЧИК, а, *ч., нар.-поет.* Зменш. до **корова́й.** *Не вій, вітре, вгору, Та повій по роздолу, Та на наші коровайчики, Розмай серпаночки* (з народної пісні).

КОРОВА́РНЯ, і, *ж.* Те саме, що **корі́вник.** *Чути було, як два артезіани дзвенять колесами, женучи воду в короварню і стайню* (В. Кучер); *Сонце поклало багрець на бідони, що стоять біля корoварні* (І. Цюпа); — *Чого у вас гній не вивезений подалі од корoварні? Всяку нечисть, мух біля молока розводите* (М. Стельмах).

КО́РОВИЙ, а, е, *мед.* Стос. до кору. *В осіб, що страждають на суху екзему, уражені місця за один або навіть два дні до появи корового висипу можуть набувати вигляду червоних плям* (з наук. літ.); *Корова інфекція відома з глибокої давнини. Проте її вірусна природа була встановлена тільки в 1911 р.* (з навч. літ.).

КОРОВИ́Й, á, é. Стос. до кори́ (у 1, 2 знач.). *Клітини корової паренхіми картоплі багаті на білок* (з навч. літ.); *Сейсмічність Паміро-Гімалайського регіону, як корова, так і мантійна, зумовлена переміщенням блоків по розломах* (з наук. літ.); *Кожна надниркова залоза складається з двох частин: зовнішньої — корової, жовтувато-коричневої, і внутрішньої — мозкової, світлішої* (з навч. літ.).

КОРОВИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **коро́ва** 1; невелика, поганенька корова. *Вуйко Андрій дуже нас укривдив; і послідню коровину з загороди займив* (Ю. Федькович); *Не скоро діждалася вона з неї* [телички] *коровини, бо вона не мала багато поля* (О. Кобилянська); *Роман стає під хлівом. Йому чути, як Федоська доїть корови .. Ніколи не сердиться, не крикне на коровину* (Б. Харчук).

КОРО́ВИЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **коро́ва** 1. *А я гадав, пане брате, що то зоря ясна, А то моя дівчинонька коровицю пасла* (з народної пісні); [М а т и:] *Пора ж тобі коровицю здоїти* (Леся Українка); — *Я свою коровицю вигнала на поле...* (Б. Лепкий); *Ту здохлу коровицю Лису Петрана дуже жаліла. Так уже дівчина відпоювала її теплим пійлом, щіткою чистила, що сива корова, як срібло, заблищала* (М. Малиновська).

КОРОВ'Я́К, ý, *ч.* 1. Те саме, що **дивина́**[2]. *Сьогорішні* [сьогорічні] *коров'яки зеленіли між жовтими торішніми* (Панас Мирний); *Мов свічки, горіли жовтим цвітом високі коров'яки, ніжно білів ромен* (П. Панч); *Позаростали старі окопи брудною жовтою травою, в якій на високих м'язистих стеблах прижився тільки коров'як* (М. Малиновська).

2. Кал великої рогатої худоби. *Поживний розчин для огірків виготовляють із 10 л води, у якій розчиняють 1 кг коров'яку або 0,75 кг пташиного посліду і 30 г аміачної селітри* (з навч. літ.).

КОРОВ'ЯКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **коров'я́к.** *Коров'яковий відвар; Коров'яковий розчин.*

КОРО́В'ЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **коро́ва** 1. *М'ясо її* [ведмедиці] *смачніше від коров'ячого* (В. Гжицький); *Коров'яче ревіння з правого боку з улоговини за пшеничним ланом посилювалось. Наближалось. Ніби хто гнав корови навперейми подорожнім* (Ю. Логвин); *Провела* [жінка] *рукою по коров'ячому боці, обмила дійки* (Г. Вдовиченко); // Вигот. із молока корови. *Гречана каша хвалилась, ніби вона з коров'ячим маслом родилась* (прислів'я); *Сир* [козиний] *не гірший коров'ячого, а може, й кращий* (Валерій Шевчук); // Власт. коровам. — *Думаєте, я не зауважив, що епідемія коров'ячого сказу в Гощанському районі розпочалася одразу ж після відвідання району вашою .. делегацією з гуманітарною допомогою?* (О. Ірванець); // Такий, як у корови. *Вона сміхотливо морщить носика, світить на мене закоханими коров'ячими очима* (О. Забужко).

КОРОГВА́, ú, *рідше* **КОРОГО́В,** гвú, *ж.* 1. *заст.* Прапор. — *А корогву принесли? — Ось вона! Є! — обізвався Мажуга і, розгорнувши, підняв* (М. Коцюбинський); *Увіходять одна по одній стрункі групи цехів — кожен із своєю корогвою .. На корогвах гаптовані шовком і золотом емблеми відповідного ремества: черевик, ножиці, стріла, риба і т. ін.* (І. Кочерга); // *іст.* Військовий бойовий прапор. *У руках Сомко держить золоту булаву Богданову; над ним розпустили хорунжі і бунчукові військову корогов і бунчук* (П. Куліш); *З рук Владислава козацька старшина отримала бойову корогву кармазинового кольору, булаву й інші військові клейноди* (А. Кащенко); *Хвала безсмертним Жовтим Водам, Огням козацьких корогов!* (М. Рильський); — *Не всі чоловіки стали під військові корогви. Я вчора й сьогодні об'їхав Поділ — половина їх сидить дома* (В. Малик).

2. *іст.* Підрозділ у польсько-литовській армії XVI–XVII ст. та в козацькому війську. *Кілька кінних корогов .. раптом повернули знову через річку, до правого берега* (Я. Качура); *Виринуло раптом польське військо.., зашуміли залізними крилами, втиканими білим пір'ям, королівські гусари і стали шахівницею, вийшли панцирні корогви в гартованих кольчугах* (Р. Іваничук); *Тягнули* [полковники] *собі на корогов або й на довічне володіння млини, хутори, села, ґрунти* (П. Загребельний).

3. *рел.-церк.* Прикріплене до довгого держака полотнище чи бляха із зображенням Христа або інших святих, яке несуть під час хресного ходу, похорону і т. ін. *Прийшли попи з корогвами, Задзвонили дзвони. Поховали громадою, Як слід, По закону* (Т. Шевченко); *Ми увійшли в церковцю .. Двома рядками стоять корогви* (І. Нечуй-Левицький); *З відчиненої брами Січової Покровської церкви виходив столітній батюшка з причтом, півчими, корогвами і святою водою* (О. Довженко); *Один із них* [священиків] *ніс великого позолоченого хреста, а троє високо здіймали багряні церковні корогви* (В. Шкляр).

4. *етн.* Прикріплений до держака шматок тканини, що має символічне значення в обрядах весілля, поховання і т. ін. *Весілля, либонь, було невдачливе, на другий день корогва на воротях не розвівалася, та й молоді не знать куди скрились* (Панас Мирний); *Корогов було зроблено з двох почеплених на тичці хусток: білої й чорної. То був знак, що в хаті є мрець* (М. Коцюбинський).

КОРОГВОНО́СЕЦЬ, сця, *ч., іст., рел.-церк.* Той, хто носить корогву (у 1, 3 знач.). *Випровадити свого паламаря в останню путь зібралася майже вся слобода. Попереду процесії йшли корогвоносці, піп, дяк, півча* (М. Сиротюк).

КОРОГО́В *див.* **корогва́.**

КОРОГО́ВКА, и, *ж.* Зменш. до **корогва́** 1, 3 і **корого́в** 1, 3. *Пішло військо, короговки сяють. Попереду музиченьки грають* (П. Чубинський); *Йшли козаки проти хана, блискали списами. Гей, іржали ситі коні, вороні й булані, Майоріли короговки у густім тумані* (В. Симоненко); *Не дуже ремствував* [Терентій] *і тоді, коли старий купляв для церкви короговку* (М. Стельмах); *Сірко стояв.., обіпершись рукою об щоглу, на вершечку якої майоріла синя короговка з образом Христа* (Ю. Мушкетик).

КОРО́ДИ́ТИСЯ, о́джу́ся, о́ди́шся, *недок., розм.* 1. Скаржитися, жалітися на біль, нездужання; кволитися (у 2 знач.). *Як прийшла косовиця, то й жінка кородиться; прийшли жнива, ходить жінка, як нежива, а як прийшла Покрова, то й жінка здорова* (Номис); *Незабаром мати почала кородитись на груди, сохнуть та в'янути* (І. Нечуй-Левицький); *— Що це ти, зроду не кородився на печінку, а такий жовтий? — питає теща* (Л. Костенко); // Корчитися (від болю). *Полизкають* [людці] *борщу, ковтнуть галушок із шість, — Уже й кородяться, що й бабка не порадить* (П. Гулак-Артемовський); *Аж кривився* [Захар], *кородячись від якихось рефлективних болів у зовсім загоєній рані в плечі* (Іван Ле).

2. Не погоджуватися із чим-небудь; упиратися, пручатися. [Т е т я н а:] *Та нуте лиш перестаньте кородиться; випийте кубочок меду, то горло і прочиститься* (І. Котляревський); [Х и м к а:] *Як же почав він мене умовляти та улещати! І кучер, що панича віз, теж каже: та чого ти, дурна, кородишся? Їдь: добре тобі буде* (Панас Мирний); *— А ти не кородися! — осавул схопився і враз надувся. — Ще губа в тебе боса, вусів не маєш, а вже хвоста перед старшиною задираєш?* (В. Чемерис).

КОРОДО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* 1. Дієпр. пас. до **кородува́ти** 1. *Поверхня зерен піропів кородована гіпергенними процесами й не має ознак механічного зносу* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який кородував (у 2 знач.). *Артефакти вкриті досить інтенсивною молочною патиною, іноді мають кородовану поверхню* (з наук. літ.); *Невеликі кородовані ділянки поверхні кузова зачищають до металу шліфувальною машинкою (можна вручну)* (з навч. літ.).

КОРОДУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який спричиняє корозію. *Нафтенові кислоти чинять значну кородувальну дію на метали, особливо на свинець і цинк* (з навч. літ.).

КОРОДУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **кородува́ти.** *Якщо бетон карбонізується по всій товщині захисного шару арматури, то інертність сталі порушується і процес кородування прискорюється* (з навч. літ.).

КОРОДУВА́ТИ, у́є, *недок. і док., спец.* 1. *що.* Спричиняти корозію чого-небудь (про дію хімічних сполук, газів, вологи і т. ін.). *Галеніт наростає на сфалерит та кородує його в зонах дроблення* (з наук. літ.); *Активні сірчані сполуки здатні кородувати метал за нормальних умов* (з навч. літ.).

2. Зазнавати корозії. *Унаслідок безперервної подачі кисню залізо може кородувати до повного руйнування* (з навч. літ.); *Життєдіяльність агресивного угруповання бактерій активується поблизу металевих споруд, які кородують* (з навч. літ.).

КОРОЗІЄСТІЙКИ́Й, а́, е́, *спец.* Який не зазнає корозії (у 1 знач.), стійкий до шкідливих впливів середовища. *Чистий нікель достатньо міцний і корозієстійкий, але ще вищих властивостей він набуває в сплавах із міддю, залізом та магнієм* (з навч. літ.); *З кам'яного литва можна виготовляти різні зносостійкі та корозієстійкі вироби: деталі трубопроводів, облицювальні плити* (з газ.).

КОРОЗІЄСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Властивість за знач. **корозієстійки́й.** *Одним зі шляхів ефективного підвищення корозієстійкості титанових сплавів є легування* (з наук. літ.); *Велику корозієстійкість мають нержавіюча сталь і сплави нікелю, хрому, кобальту та ін.* (з навч. літ.).

КОРОЗІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до корозії. *Негативний вплив на надійність підземних металевих газопроводів мають корозійні пошкодження* (з наук. літ.); *Під дією бактерій можуть починатись або прискорюватися корозійні процеси металевих підземних споруд* (з навч. літ.); *На поверхні кристалів досить добре видно корозійні западини* (з наук. літ.).

КОРОЗІЙНОСТІЙКИ́Й, а́, е́, *спец.* Те саме, що **корозієстійки́й.** *Корозійностійкі сплави є дорожчими й дефіцитнішими, ніж звичайні промислові* (з наук. літ.).

КОРОЗІЙНОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Властивість за знач. **корозійностійки́й.** *Сталеві труби мають суттєвий недолік: низьку корозійностійкість* (із журн.).

КОРО́ЗІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Руйнування поверхні різних тіл під впливом фізико-хімічних і біологічних чинників. *Неприпустимим є тривале зберігання порожньої скляної тари на складах, оскільки навіть досить висока хімічна стійкість скла не в змозі захистити його поверхню від корозії* (з наук. літ.); *Мікробіологічна корозія цементних бетонів трапляється в житлових і промислових будинках, транспортних і гідротехнічних спорудах* (з навч. літ.); // Руйнування поверхні металів унаслідок хімічної взаємодії із зовнішнім середовищем; іржавіння. *Бор додають до сталі для підвищення її міцності й жароміцності, насичують ним поверхні сталевих виробів для захисту від корозії* (з наук. літ.); *Людство щороку втрачає від корозії близько 30 мільйонів тонн різних металів* (В. Владко); *Принципу роботи машин зрозуміти не можна, бо корозія повністю роз'їла майже всі деталі* (О. Бердник).

2. *перен.* Руйнування, занепад чого-небудь, утрата позитивних рис. *Великі українці .. боролись проти рабства, внутрішньої корозії національного характеру, а отже, за вільний народ* (І. Жиленко); *Олесь Терентійович Гончар — один із тих непокірних, які в умовах тоталітарної системи вистояли, зберегли людську гідність, не побоялися заявити про корозію й лицемірство радянського суспільства* (з наук. літ.).

3. *геол.* Руйнування гірських порід під впливом повітря та води. *Корозія спричиняє утворення порожнин у земній корі, тріщин, лійок, жолобів тощо на поверхні землі* (з наук. літ.).

4. *вет., мед.* Руйнування живої тканини внаслідок виразкових процесів або під дією їдких речовин. *Під дією кислот відбувається руйнування, корозія тканин* (з навч. літ.).

КОРОЇ́Д, а, *ч.* 1. Невеликий жук-шкідник родини короїдів бурого або чорного кольору, що живе під корою, рідше — у деревині та корі дерев. *Для короїдів лісники готують принаду — ловчі дерева. Зрубують десь на галявині дерево і залишають його на деякий час лежати* (О. Донченко); *Вона* [жінка] *була худа і висока, наче висохле дерево, сточене короїдом* (Н. Рибак); *— Ми не можемо жити в болоті! — ска-*

зали пташки. — Ми мусимо працювати, жуків-короїдів з-під кори добувати, інакше загинуть ліси (В. Багірова); * У порівн. *Страх, задавлений і задавнений генетичний страх ще точив, мов короїд, душу* (Г. Тарасюк).

2. *мн.* **короїди,** ів. Родина жуків ряду твердокрилих — шкідників дерев, які перед відкладанням яєць утворюють під корою ходи. *Жуки родини короїдів — дрібні комахи, розмір їх коливається від 2 до 8 мм* (з наук. літ.).

КÓРОК, рка, *ч.* 1. Кора коркового дуба, яку використовують для різних потреб (закупорювання пляшок, як ізоляційний матеріал і т. ін.). *На чималій відстані одне від одного стояли висхлі дерева з голими споконвіку стовбурами чи, точніше, дерева, з котрих здерли кору, як з коркових дубів під час здирання корка* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // Зовнішній шар вторинної покривної тканини рослин, що міститься під корою або шкіркою; пробка (у 1 знач.). *Корок надійно захищає рослину в несприятливі періоди (наприклад, узимку або під час посухи)* (з навч. літ.); *У багаторічних рослин шкірка через певний час може заміщуватися корком* (з навч. літ.).

2. Затичка для пляшки та іншого посуду з кори коркового дуба. *Стара хвацько вибиває корок з пляшки, переливає горілку до карафки* (Ю. Яновський); *Скрізь бринів сміх. Хлопали корки з пляшок* (Ю. Смолич); *Закручую штопор у корок і повільно тягну на себе* (А. Дністровий); // Узагалі будь-яка затичка для посуду, трубок і т. ін.; пробка (у 2 знач.). *Степан Федорович бере пляшку, одкидає корок з кукурудзяного качана* (В. Козаченко); — *Ніщо так не зближує людей, як коньяк. — Білий пластмасовий корок глухо вдарився об підлогу* (О. Чорногуз).

3. *заст.* Підбор (перев. обтягнутий шкірою); каблук. *Сотничиха дивиться, усміхається, встає, стукає корками і теж пускається у танець* (О. Стороженко); *Чоботи з високими лиснючими халявами були на корках* (І. Нечуй-Левицький); *Софія не дуже висока, .. ходить на високих корках* (Леся Українка); *На струнких ногах — капронові панчохи і спортивні туфлі на низеньких корках* (В. Кучер).

4. *перен., розм.* Те саме, що **затóр** 1. *Вулиці перекриті, машини сигналять, люди запізнюються на роботу, скрізь корки, вже сталося кілька аварій* (Л. Костенко); *На вулицях панував величезний рух, міліцейські будки опустіли, авта стояли в корку* (Ю. Винничук); *Корок на дорогах потроху розсмоктувався* (І. Роздобудько).

◊ **Наступáти / наступúти на прóбку (кóрок, кóрка)** *див.* **наступáти.**

КОРОЛÉВА, и, *ж.* 1. Жін. до **корóль** 1. *Він став англійським лордом і адміралом її величності королеви Великобританії* (М. Білкун); *Обдурені спритними місіонерами, ватажки племен підписали одного дня листа до королеви Вікторії, прохаючи її високої опіки* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); // *кого, яка.* Про казкову істоту. *Віночки виходили в неї дуже зграбненькі та маленькі, мов для королеви ельфів* (Леся Українка); *Другого дня мала відбутися коронація нової королеви — Бабки* (В. Багірова).

2. Дружина короля (у 1 знач.). *Король Владислав V стояв на дверях палацу й дожидав королеви* (І. Нечуй-Левицький); *Вмерла наша королева, а король не встиг жалоби доносити, а вже посватався* (Леся Українка); *Ізабелла залюбки піде за нього, щоб стати королевою. Яка б жінка відмовилася від такої честі!* (П. Загребельний).

3. *перен.* Про жінку, яка захоплює своєю красою, поставою, величчю. *"Королева! Правдива лицарша! Вона одна варта бути княгинею Вишневецькою", — подумав Єремія* (І. Нечуй-Левицький); *Усі кинулися по місцях. Зайшла вчителька. Висока, струнка, гарна. Не вчителька — королева* (В. Нестайко); // *чого.* Про жінку, яку визнають найкращою в чому-небудь. *На тридцять сьомому році життя Таумі Ремпбелл перебувала на піку слави. Почувалася справжньою супермоделлю і королевою подіуму* (В. Лис); *У чому прийде у Букінгемський палац королева епатажу? Це питання хвилювало багатьох* (Г. Вдовиченко); *Успіх її був неймовірний. Вона була королевою балу, відчувала це, але залишалась байдужою* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); // *чого.* Про те, що вирізняється серед подібних найкращими якостями. *Ніяке дерево не витримує в цім безводнім солончаковім краю, на палених вітрах, і тільки вона, жилава акація, цупка та колюча королева півдня, веселить людський зір* (О. Гончар); *Троянда не тільки королева квітів, а й королева парфумерії* (з газ.).

4. Те саме, що **дáма** 4. *Бурлаки грали в карти, такі засмальцьовані, що на їх* [них] *ледве червоніли безталанні королі й королеви* (І. Нечуй-Левицький); *Кіптява свічка й ніж щербатий, червінна королева з карт. Змішалась ява з сном крилатим і все недійсне — ніч і чар* (Б.-І. Антонич).

5. Те саме, що **ферзь.** *Партнер Бронка торкнув його під столом ногою. .. — Краще пильнуй королеву, бо заберу в тебе з-під носа* (Ірина Вільде); *Надто глибоко в тил зайшла чорна королева* (В. Собко); [П е р ш и й м о н а х:] *Тут був король. А тут ось королева. Був хід конем. Я взяв твою туру. Твій хід. Ходи* (Л. Костенко).

КОРОЛÉВИЙ, а, е: △ **Королéвий (королів) цвіт** *див.* **цвіт**[1].

КОРОЛÉВИН, а, е. Прикм. до **королéва** 1, 2. *Як настав нарешті час спочинку, всі розійшлись на королевине веління по своїх покоях* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Належний королеві. — *Яка прекрасна тканина! Вона горіла на сонці, як вбрання королевине* (М. Івченко); *В столиці порядкував дядько Броґан, який .. виставив біля королевиних покоїв посилену охорону* (О. Авраменко).

КОРОЛÉВИЧ, а, *ч.* Син короля (у 1 знач.). *Ой поїхав королевич на прогуляння* (П. Чубинський); *Цісар образив нашого короля і всіх нас, .. відмовившись видати заміж за королевича Якова свою дочку* (В. Малик); *Ерік незаконно захопив стіл свого померлого брата, законного ж королевича Олафа потай продав заїжджим купцям* (І. Білик); *Я дізнався, що патрон монастиря був королевичем, але зрікся корони й прожив понад шістдесят літ в пустелі* (Г. Пагутяк).

КОРОЛÉНКО, а, *ч., нар.-поет.* Те саме, що **королéвич.** *Дасть тобі король червоную корогов, .. А короленко — вороного коня* (П. Чубинський); *Нараз Доброчин замовк і глянув на Володимира, якому короленко розповідав щось смішне, бо Володимир зрідка порскав у кулак і крутив головою* (І. Білик).

КОРÓЛИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **корóль** 1. *Маючи вроджене почуття шляхетності й, сказати б, чоловічої делікатності, він розумів, що негоже отак навпростець посилати цього маленького королика під три чорти* (П. Загребельний); — *Були шведи... — Безумно сміливий, авантюрний королик... Дав під Лісною побити корпус, який ішов до нього. Коб з'єднався з ним, ударив на царя — пір'я б з нього посипалося* (Ю. Мушкетик).

2. Дрібний лісовий птах родини короликових із сірувато-зеленим пір'ям та оранжевим або жовтим тім'ям. *Малі королики в гнізді як розкричалися, то вже кричали невгаваючи, поки батько й мати не прилетіли* (І. Франко); *Птаха, меншого за королика жовтоголового, ви не зустрінете. Живе ця крихітка у хвойних лісах Карпат* (з наук.-попул. літ.).

КОРО́ЛИКОВІ, вих, *мн.* Родина птахів ряду горобцеподібних із м'яким жовто-зеленим опеpенням і червонястою шапочкою в дорослих птахів; корольковi. *Короликові належать до найдрібніших птахів української фауни* (з навч. літ.).

КОРОЛИ́ХА, и, *ж., розм.* Те саме, що **короле́ва** 2. — *А короля нема вдома, Королиха сама вдома* (з народної пісні); *Дасть тобі король червоную корогов, А королиха — полумисок червінців* (П. Чубинський).

КОРОЛИ́ЦЯ[1], і, *ж., розм.* Королева (у 2, 3 знач.). *З'їла* [змія] *царя й царицю, короля й королицю* (з казки); *Була гарна вбога панна, Краля-королиця: Як ясна зоря рум'яна, Як сніг білолиця* (П. Куліш).

КОРОЛИ́ЦЯ[2], і, *ж.* Багаторічна дика трав'яниста рослина родини складноцвітих, що має жовті або білі квітки із жовтими осередками. *Літо ще не встигло прив'ялити буйну зелень весни, але вже жбурнуло на луги понад Ворсклою повні жмені жовтогарячих королиць* (Л. Дмитерко); *Королиця — рослина багаторічна, взимку відмирає лише надземна частина стебла, а кореневище живе багато років, кожної весни даючи нові пагони* (з наук.-попул. літ.); *Королиця дуже схожа на ромашку* (із журн.).

КОРОЛІ́В, ле́ва, ле́ве. Прикм. до **коро́ль** 1; належний королю. *Королеву одвідали королів брат Карл, що був біскупом Вроцлавським, та королева сестра Ганна Констанція* (І. Нечуй-Левицький); *Одні кричали, інші сміялись і казали: "Подивись лиш на того Тово, на ньому королів одяг"* (М. Йогансен); *Іншого ябедника в королевому дворі не було* (І. Білик); *Страшенним гнівом закипіло королеве серце* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

△ **Короле́вий (королів) цвіт** *див.* **цвіт**[1].

КОРОЛІ́ВНА, и, *ж.* 1. Дочка короля (у 1 знач.). *Поміж лицарів блискучих, поміж дам препишно вбраних королівна йде поволі у буденних чорних шатах* (Леся Українка); *Розсердився-розгнівався під кінець король і сказав королівні: — Доки це я буду приймати твоїх гостей, харчувати й частувати, .. доню моя мила?* (Грицько Григоренко); — *Чи буде твоя згода на шлюб княжича Ростислава з королівною Анною?* (В. Малик); *Здивувався Алессандро, почувши, що дружина його — королівна англійська, і серце його сповнилось таємною радістю* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *перен.* Про красиву, привабливу, незвичайну дівчину. *Митя .. спитав: — А ти що, з своїм Опанасом їдеш? От шкода, що я молодший од тебе на сім років, краще б ти за мене вийшла .. Хіба він вартий, цей Опанас, тебе — королівни?* (О. Іваненко); — *А я й не знав, що в твоєму купе така королівна їде! .. Якби я був парубком, то...* (О. Бердник).

КОРОЛІ́ВСТВО, а, *с.* 1. Монархічна держава, яку очолює король (у 1 знач.) або королева (у 1 знач.). — *А коли ти англійській короні Віддаси королівство своє, Знай, що в тую ганебну годину Пропаде й панування твоє* (Леся Українка); *Козацький край — найкраща, найкоштовніша перлина королівства — горить в огні найлютішого повстання* (Я. Качура); *Я б теж міг вигадати королівство і стати королем* (В. Дрозд); *Перед кардиналом тремтіли всі в королівстві, починаючи з самого короля* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

2. *рідко.* Правління короля (у 1 знач.) або королеви (у 1 знач.); королювання. *Побувши рік на королівстві, зробив* [Нерва] *наступником своєї власті Траяна* (І. Франко).

◇ **Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (волода́рство,** *рідше* **королі́вство)** *див.* **ца́рство.**

КОРОЛІ́ВСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коро́ль** 1 і **короле́ва** 1. *Сім уже літ .. Висіла туга й печаль над двором королівським Ойнея* (І. Франко); *Перед ним здіймався королівський замок з невеликою вежею* (З. Тулуб); // Який є атрибутом влади короля. *З його* [Вишневецького] *рук вислизнув великий та значний момент, котрий міг би одразу підняти його .. на королівський трон* (І. Нечуй-Левицький); *Август зложив королівську корону, на польському престолі засів царський супротивник Станіслав Лещинський* (Б. Лепкий); // Який входить до оточення короля, перебуває в нього на службі. — *Грошей на коронне королівське військо ми не дамо .. Навіщо нам і справді підсилювати короля?* (І. Нечуй-Левицький); *Залунала гучна сурма Королівського герольда* (Леся Українка); *Та в парку буть не можна Йвану, Він королівський паж коханий, І од зорі і до зорі Він мусить буть при королі* (В. Сосюра); // Власт. королю або королеві. *Добре.., що шовкові брови удались, хода павина да вид королівський, — дак і козака доскочила!* (Ганна Барвінок); *Вона різко звелася, і Галя аж горішню губу закусила, така величава й недоступна стала бабця. Щось справді королівське було в її поставі, щось особливе* (Валерій Шевчук); // *перен.* Гідний самого короля або королеви; вишуканий, найкращий. *Кулеша вийшла королівська* (Г. Хоткевич); — *У вас їх* [грошей] *стільки, що ви мені навіть сьогодні королівський подарунок зробити можете* (Д. Бузько); — *Ох, Сашко, як тут чудово! — промовила вона, зупинившись. — Я завжди хотіла бодай трохи пожити в таких королівських покоях* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *шах.* Який на початку партії займає на шахівниці поле перед королем. *Гравці швидко провели розіграш. Володі дісталися чорні. Гольбах задоволено хмикнув і походив королівським пішаком* (В. Малик).

3. Уживається в складі назв деяких рослин і тварин. *Ми їх витягали на сонце, .. червоних чортів і кардиналів, собачих рибок і королівських* (М. Коцюбинський); *В імператорських та королівських пінгвінів .. самці висиджують яйця й переносять їх на лапах, вигріваючи під шкірною складкою черева, а от простим, не титулованим пінгвінам без гнізда не обійтися* (В. Чемерис); *Над головою в Чапаки, з сичанням роззявивши пащеки, піднялися прекрасні королівські кобри* (Любко Дереш).

△ **Королі́вський фланг** *див.* **фланг.**

◇ **Взя́ти ца́рський (королі́вський, князі́вський** *і т. ін.)* **віне́ць** *див.* **узя́ти.**

КОРО́ЛЬ, я́, *ч.* 1. Титул монарха (перев. феодальної країни), а також особа, що має цей титул. *На сеймі обібрали таки за короля того, кого бажали козаки, але миру та злагоди все-таки не було між козаками та Польщею* (І. Нечуй-Левицький); *У палаті королівській темний смуток і тривога серед челяді двірської — щось король сьогодні гнівний* (Леся Українка); *Сімнадцять років тому король Зігмунт III переніс сюди з Кракова столицю і свою резиденцію, і з того часу Варшаву не можна було впізнати* (З. Тулуб); — *У Львові, я*

читав, є навіть пам'ятник Данилу, галицькому королю (А. Кокотюха).

2. *перен.* Про чоловіка, що перевершує інших, відзначається чимсь особливим. *В куховарстві він король* (М. Томчаній); — *Всі дають мені дорогу, .. Бо везу я хлібоздачу, Бо на трасі — я король!* (С. Олійник); // *чого, який.* Про великого монополіста в певній галузі промисловості, торгівлі і т. ін. *Біля вітрини крамниці взуттєвого короля — Баті товпився гурт селян, придивляючись до реклами* (М. Томчаній); *Порт молодий .. Перед самою війною відкрили його для себе степові мільйонери, овечі королі* (О. Гончар); *Десь у гарячих аравійських пісках напівголі люди добувають нафту... Але та нафта ще поки ніщо. Вона не матеріальна, її не існує в природі аж доти, доки вона не доплиде до біржі й не підстрибнуть акції нафтових королів* (М. Білкун); // *чого.* Про те, що визнають найкращим із-поміж подібних. *У країні монарших традицій народився король спорту — футбол* (із журн.); *Алмаз — король твердих тіл* (з газ.).

3. Гральна карта, на якій зображена чоловіча постать із короною на голові. *Бурлаки грали в карти, такі засмальцьовані, що на їх* [них] *ледве червоніли безталанні королі* (І. Нечуй-Левицький); *Ярина .. розкладає карти.* [Я р и н а:] *Бубновий король сумує за бубновою дамою* (О. Корнійчук); — *Мені треба було грати, пане кадете, бубнами, — провадив він, — старшими бубнами, а після цього зараз же вийти піковим королем...* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

4. Головна фігура в шахах. — *Справді, справді! — відгукнувся Коротков, дуже зайнятий поганим становищем свого короля. — Тобі мат!* (В. Собко); *Хоча професор .. чіплявся за найменшу можливість, щоб відтягнути фатальну хвилину, коли його королеві буде оголошено шах, ніщо вже не могло врятувати партію* (В. Малик).

5. Весняна танкова забава молоді. — *Ну лиш у хрещика або в короля! Зчеплюються руками і мене вхоплять та й понесуться, регочучись, аж земля гуде* (Марко Вовчок); *Дівчата в різнобарвних спідницях, у вишиваних сорочках, у намисті й стрічках, у новеньких хусточках — водять короля, співаючи пісень під гармошку* (С. Черкасенко); [1 - ш а д і в ч и н а:] *Розводьте огнище, скакать будем!..* [Д е к о т р а і з д і в ч а т:] *Е, ні! Краще будем короля водити!* (С. Васильченко).

(1) Некороно́ваний коро́ль (мона́рх, принц *і т. ін.)* — особа, що офіційно не наділена владою, але фактично має її. *Фітельберг не знав, як закінчувалися аудієнції у некоронованих королів* (Н. Рибак); *Стен був фактично некоронованим королем. Його вплив зростав із року в рік, і тепер він міг без особливих зусиль змінити свою булаву земельного воєводи на королівський вінець* (О. Авраменко); * У порівн. *Лілі командувала усім господарством Шартена, як некоронований монарх* (В. Собко).

◊ **Кум королю́** *див.* **кум**[1]; **Кум королю́ і сват міні́стру** *див.* **кум**[1]; **Ходи́ти (стоя́ти, виступа́ти** *і т. ін.)* **ко́зирем (короле́м, ту́зом)** *див.* **ходи́ти.**

КОРОЛЬКО́ВІ, вих, *мн.* Те саме, що **коро́ликові.** *Корольковi — це дрібні лісові птахи, схожі на синиць або вівчариків* (з наук.-попул. літ.); *Корольковi живляться комахами, узимку — також дрібним насінням* (з навч. літ.).

КОРОЛЬО́К, лька́, *ч.* 1. *розм.* Король незначної, невеликої держави. *Всі сусідні корольки .. Пішли в поход* [похід] *з своїм народом* (І. Котляревський); // *ірон.* Особа, що має значні повноваження на певних територіях держави. — *Битимемось, доки не переможемо Річ Посполиту з усіма її сенаторами, князями, корольками і шляхтою!* (Р. Іванченко).

2. Те саме, що **коро́лик** 2. *У прибережних чагарниках стрибали корольки, весело щебетали жайворонки* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КОРОЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **королюва́ти.** *Він і уві сні бачить королювання* (Іван Ле); *В перші роки свого королювання він* [Стефан Баторій] *воював на півночі з непокірними гданськими німцями та з Москвою і через те мусив жити у злагоді з турками й татарами* (А. Кащенко).

КОРОЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* 1. Бути королем (у 1 знач.), правити королівством. *Багатий дуже був той край, Де він* [Лев] *королював* (Л. Глібов); — *Ти — простолюдин! Байстрюк! Від челядниці народжений! Тобі челядником і бути. А ось він — від королівни урманської кров має. Йому й королювати!* (Р. Іванченко); [П р о с п е р о:] *Ти хотів королювати на острові?* [С т е ф а н о:] *Який би з мене міг бути король?* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *перен., розм.* Мати владу над ким-, чим-небудь; володарювати. *Моїй Насті не буде над ким королювати, хіба над .. німою француженкою* (І. Нечуй-Левицький); *Я був як ніколи близький до того, щоб погодитися із .. твердженнями інших кухарів про те, що жінки можуть готувати нудні щоденні обіди, але в ексклюзивній кулінарії їм не місце, тут королюють чоловіки* (Н. Сняданко).

КОРО́МИСЛО, а, *с.* 1. Дерев'яна вигнута палиця із зарубками або гачками на кінцях, за допомогою якої переносять на плечах відра з водою або інші вантажі. *Несучи на коромислі коновки з водою, вона твердо ступала по розмоклій глині босими, червоними ногами* (І. Франко); *Параскіца набрала води й скинула коромисло на плечі* (М. Коцюбинський); *Зінька, .. не кваплячись, заходилася складати на коромисло виправу білизну* (А. Шиян); *Носив я воду, як і всі хлопці, в руках: коромислами користувалися жінки та дівчата, і ми зневажали жіночий той "пристрій"* (А. Дімаров); * У порівн. *Позаду нього теліпався вигнутий коромислом вовчий хвіст* (П. Панч).

2. Вид важеля з точкою опертя посередині, який застосовують у вагах, паровій машині і т. ін. *Я минав мовчазні корпуси фабрик. Колись у них весело поблискували шківи, вимахували коромисла шатунів, захоплено сплескували паси* (Р. Андріяшик); *Карпо .. виставив на нього* [стіл] *невеличку шкатулку чи то із світлого дерева, чи з темної кістки. Клацнув віком і видобув звідти малесенькі терези з мідним коромислом і двома маленькими шальками* (Ю. Логвин).

3. Дитяча забава, учасники якої стають упритул спинами і, переплівши руки, по черзі нахиляються вперед, відриваючи один одного від землі. *У коромисло грають парами* (із журн.).

◊ **Дим [стої́ть] коро́мислом (стовпо́м)** *див.* **дим.**

КОРО́МИСЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **коро́мисло** 2. *Кулачковий механізм має обертовий кулачок та коромисловий роликовий штовхач* (з наук.-техн. літ.); *Верстат складається з двох основних вузлів: станини з двигуном та коромислового механізму з пилочкою* (з навч. літ.).

КОРОМО́ЛА, и, *ж., заст.* Крамола. *А у княжих сварах, коромолах Навіть людські літа скоротились* (І. Франко); *Олег мечем ковав* [кував] *коромолу, сіяв стріли по землі* (М. Грушевський); — *Може, серед дзенькоту мечів про на-*

ші коромоли забуду, про сварку повсякчасну (Б. Лепкий); *Греція й досі борсалась у коромолах, такою слабкою вона вже дуже давно не була* (І. Білик).

КОРОМО́ЛЬНИЙ, а, е, *заст.* Крамольний. *Сором тепер обпалює Мацька — як смів так розмовляти з мужем, який не боїться вголос вимовляти коромольні слова?* (Р. Іваничук); *Воєвода сторожової сотні .. доповів головному воєводі, що за Окою вештається чимало якихось людей. Претич наказав вислати кількох піших вивідників, і коли ті за годину повернулися назад, стало ясно, що то коромольний Вятицький полк* (І. Білик).

КОРО́НА[1], и, *ж.* 1. Вінець із коштовними прикрасами, що його носять на голові монархи як символ влади. *Там лежав князів скарб.., золоті корони, обсипані діамантами* (І. Нечуй-Левицький); *Цар старий давно помер, Замість нього вже тепер Син його сидів на троні В царськім одязі й короні* (Л. Первомайський); *Імператриця дивно схитнула головою, тьмавий блиск од корони вдарив кудись угору* (П. Загребельний); * Образно. *Так! пастух у полі — владар, Трон йому — гора крута, Сонечко над головою — То корона золота* (Леся Українка); // Зображення такого вінця на гербах, орденах і т. ін. *Слуги повиймали з возів стільці та дзиґлики, оббиті червоним та жовтим сап'яном з видавленими золотими гербами та князівськими коронами Заславського* (І. Нечуй-Левицький); *У центрі герба сяяв білизною здиблений одноріг із золотою короною* (Ю. Винничук); // Прикраса у вигляді такого вінця. *Я .. вбиралася в мамину сріблясту сукню, розплітала коси й одягала на голову саморобну корону* (І. Роздобудько); // *чого, перен.* Те, що своїм виглядом нагадує такий вінець. *Раптом на тлі синього моря пропливає корона золотого волосся. Морські очі* [жінки] *встромилися в мене, і біле обличчя привітно киває* (М. Коцюбинський); *Марійка .. трусонула короною каштанових кіс* (О. Донченко); *Редька нарешті помітила білосніжну корону з льодовиків і вершин, що колом обступили це забуте всім світом село* (І. Карпа); // *у знач. присл.* **коро́ною.** У вигляді корони. *Не так давно ще вона вплітала кісники, .. носила коси двома зв'язаними перевесельцями на потилиці, а цієї весни почала викладати по-дівочому — короною* (О. Гончар); *Сивіючі коси її були заплетені короною навколо голови* (О. Бердник).

2. *перен.* Влада монарха. *Шотландське лицарство усе перейшло Служити в англійському війську, Пішло боронити мечем і щитом Корону і владу англійську* (Леся Українка); *Тішився король із своїх синів, але й журився, бо все думав, котрому із них передасть корону* (В. Королевич); // *заст.* Держава, уряд, влада (у 2 знач.). *Старий Кодак був колись городом і належав до польської корони* (О. Стороженко); *Пан гетьман подався на поклін до графа Заремби, посланця корони польської* (О. Ільченко); *Щоб віддячити доблесному піратові за службу на благо корони, вона одарувала того титулом і гербом з трьома ящірками* (С. Андрухович).

3. Вінець, який тримають над головами молодих під час вінчання. *Ритуальні рухи священика, шлюбні корони на головах молодят, во ім'я Отця і Сина* (С. Процюк); *Вона чомусь уже стоїть за вікном — Северинина пишна Панна, ніби щойно з-під вінчальної корони* (М. Матіос).

4. *астр.* Світлий ореол навколо Сонця або інших небесних тіл. *Корона — це дуже розріджена верхня частина атмосфери Сонця* (з наук.-попул. літ.); *Недалеко від місячного серпа загорілася яскрава зоря, запульсувала, огорнулася туманною короною* (О. Бердник); *Навколо місяця утворилась матова корона, пронизавши небо велетенською сонно-незворушною нічною веселкою* (Р. Андріяшик).

5. Те саме, що **кро́на**[1]. *Понесло холодом.., й старі дуби та липи почули його і стрепенули своїми коронами* (І. Франко); *Завжди хвилююсь, коли бачу агаву: сіру корону твердого листу, зубатого по краях* (М. Коцюбинський); *Лапате дерево розкинулося широко над головою, заслонивши небо й сонце густою зеленою короною* (І. Багряний).

Прийма́ти / прийня́ти коро́ну (булаву́) *див.* **прийма́ти.**

△ **(1) Со́нячна коро́на,** *астр.* — найвіддаленіші та найрозрідженіші шари атмосфери Сонця, які під час його повних затемнень сприймаються як сяйво, що оточує диск Сонця. *Над хромосферою міститься найпротяжніший шар сонячної атмосфери — сонячна корона. Вона має сріблясто-білий колір і простягається на висоту в кілька сонячних радіусів, поступово переходячи в міжпланетний простір* (з навч. літ.); *Хоча наш фрегат мав дуже потужні телескопи, користі від них поки було небагато, бо планету від нас затуляла сонячна корона* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОРО́НА[2], и, *ж., зах.* Крона *(див.* **кро́на**[2]*). Чув, що йому ліпше, руки й коліна перестали трястися, а йти до лікаря, то знов треба наслухатися проповіді та й заплатити хоч корону* (І. Франко); — *Він харчувався в мене два місяці та й завинив мені три корони* (Л. Мартович); *Йому* [панові Бадовському] *залишилося тільки .. шляхетство, 12 корон пенсії і велике точило* (П. Козланюк).

КОРОНА́ЛЬНИЙ, а, е, *астр.* Стос. до корони *(див.* **коро́на**[1] 4*). Розсіяне в атмосфері Землі і в оптичній системі телескопа сонячне світло повністю "забиває" корональне випромінювання* (з наук.-попул. літ.); *Корональний промінь — характерний елемент великомасштабної структури сонячної корони з підвищеною густиною плазми* (з навч. літ.); // Признач. для спостережень за сонячною короною. *Корональна станція з 1955 року проводить регулярні спостереження сонячної корони* (з наук.-попул. літ.).

КОРОНА́РІЯ, ї, *ж.* Декоративна рослина родини гвоздикових із рожево-червоними або білими квітками і прикореневою розеткою листків. — *Тут є .. пигва* [айва] *звичайна, листочки китайського ясена, які дуже добре допомагають від ангіни, трава коронарія зозуляча — настій з неї п'ють як чай від безплідця* (С. Андрухович).

КОРОНА́РНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до живлення серцевого м'яза; вінцевий. *Кров, що проходить через камери серця, не досягає м'язових клітин, тому серцеві м'язи мають окрему мережу кровоносних судин — коронарну систему* (з навч. літ.); *Серце не витримало, і в мене почалися спазми коронарних судин, а потім досягла свого апогею гіпертонія* (В. Сосюра); // Стос. до кровоносних судин, що живлять серцевий м'яз. *"Коронарний спазм", — почув Артур Пепа десь угорі над собою .. Обережно розмотувала* [Рома] *йому той брудний посірілий бинт, а потім витирала чоло і скроні мокрою губкою* (Ю. Андрухович).

△ **Корона́рна недоста́тність** *див.* **недоста́тність; Корона́рний кровоо́біг** *див.* **кровоо́біг.**

КОРОНАРОГРА́МА, и, *ж., вет., мед.* Зображення серцевих судин, отримане внаслідок коронарографії. *Коронарограма дає можливість об'єктивно оцінити особливості коронарного русла та стан коронарного кровообігу* (з навч.

літ.); *Під час аналізу коронарограм ураховують тип коронарного кровопостачання, особливості зони кровопостачання враженої артерії* (з навч. літ.).

КОРОНАРОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до коронарографії. *Коронарографічне обстеження дозволяє визначити необхідність хірургічного лікування судин серця* (із журн.).

КОРОНАРОГРА́ФІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Дослідження серцевих судин способом рентгенографії з попереднім уведенням у них контрастних речовин. *У разі важкого перебігу стенокардії з прогресуванням і частими загостреннями, які не піддаються медикаментозному лікуванню, показана коронарографія з подальшим оперативним втручанням* (з навч. літ.).

КОРОНАРОСКЛЕРО́З, у, *ч., вет., мед.* Ущільнення артерій серця. *Дослідження показало, що вирішальним чинником розвитку коронаросклерозу є куріння (майже 70 % хворих)* (з наук. літ.); *Коронаросклероз найчастіше зумовлений атеросклерозом* (з навч. літ.); *Коронаросклероз може варіювати від ледве помітної пристінкової бляшки до повної оклюзії судини* (з навч. літ.).

КОРОНАРОСПА́ЗМ, у, *ч., вет., мед.* Спазм коронарних судин. *Коронароспазм зумовлює динамічну обструкцію коронарної артерії* (з навч. літ.).

КОРОНАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до коронації. *Щодня йшли коронаційні бенкети, щодня короля одвідували чужоземські посланці* (І. Нечуй-Левицький); *— Анна в час церемонії коронаційної присягалася на Євангелії, вивезеному з Києва, писаному по-руськи* (П. Загребельний).

КОРОНА́ЦІЯ, ї, *ж.* Урочиста церемонія коронування монарха, що вступає на престол. *Замойський запросив до себе на заручини .. усіх значних панів коронних та литовських, що поз'їздились до Варшави на весілля короля та коронацію королеви* (І. Нечуй-Левицький); *Троцький повів старого на місце коронації царів* (У. Самчук); *Незабаром, кажуть, буде коронація. Може, новий цар видасть маніфеста про нашого брата, засланця політичного, і мене переведуть звідси в якесь інше місце* (М. Сиротюк); *Катерина, незважаючи на те, що її суперника вже немає серед живих, кваплиться з офіційною коронацією у білокамінній Москві* (Р. Іваничук).

КО́РОНЕР, а, *ч.* У Великій Британії, США та деяких інших країнах — службова особа, що проводить слідство в разі підозрілої або наглої смерті. *Коронер самостійно проводить огляд трупа, опитує свідків, розшукує підозрюваних осіб та має право навіть заарештовувати підозрюваного без санкції суду* (з наук. літ.); *Коронер дійшов висновку, що причиною смерті співака стала "смертельна комбінація препаратів"* (з газ.).

КО́РОНЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ко́ронер.** *Висновки коронерського розслідування називаються вердиктом. У ньому зазначено, чи мало місце вбивство, яка медична причина смерті, коли, де і яким чином було здійснено вбивство, а також ім'я винного, якщо воно встановлене* (з навч. літ.).

Ко́ронерський суд *див.* **суд.**

КОРО́НКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **коро́на**[1] 1, 5. *На голівці* [у дівчинки] *малесенька золота коронка* (Леся Українка); *Коси заплела* [Катерина] *в дрібні сталки, в коронку виклала їх на голові* (С. Чорнобривець); *Зелень тихо схиляється з пагорбка, погойдує коронки* (В. Барка).

2. Зовнішня частина зуба. *Якщо уражений карієсом зуб не лікувати, то коронка зуба руйнується* (з навч. літ.).

3. Металевий, пластмасовий або керамічний ковпачок, який насаджують на ушкоджений зуб, щоб зберегти його. *В роті у нього тьмяно блищали золоті коронки* (О. Донченко); *Офіцер широко посміхнувся, блиснувши ще й золотими коронками* (В. Шкляр); *Не всі зуби були свої, частина мала сталеві коронки* (О. Шугай); *Крім лівого різця, вбраного у золоту коронку з фарфоровою пластинкою, всі зуби на місці* (В. Кожелянко).

4. *техн.* Обідок різальних частин бура. *Ресурс роботи алмазних коронок збільшується в 1,5–1,8 раза, а швидкість буріння — в 1,2–1,36 раза* (з наук. літ.); *Сотні й тисячі тонн кварциту було вивезено, перш ніж коронки бурів торкнулися руди* (Д. Ткач).

5. *зах.* Мереживо (у 1 знач.). *Була* [Целя] *тільки в сорочці, що обшита вгорі коронкою* (І. Франко); *Батько приступив до ліжка, застеленого біленьким простиралом із коронками* (О. Маковей); *У ванній на мотузці — тонкі шкарпетки з мереживною коронкою, згодом вони стали найулюбленішою деталлю у гардеробі Кароліни* (Г. Вдовиченко).

КОРО́НКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коро́нка** 2, 3. *Протези виготовлені з використанням коронкових частин видалених природних зубів* (з наук. літ.); *Навіть якщо коронкова частина зуба суттєво або повністю зруйнована, але збереглися корінь, зуб можна відновити* (з наук.-попул. літ.); *Коронкова частина вкладки виготовлена з конструкційного термопласту* (з наук. літ.).

2. *техн.* Який має коронку (у 4 знач.). *Універсальні коронкові бури підходять для водопровідників, електриків, теслярів і будівельників* (з мови реклами).

3. *зах.* Зробл. з коронки (у 5 знач.), оздоблений коронкою; мереживний. *Убираю чорну коронкову сукню, прибираю її лише густо гірляндами блідо-рожевого цвіту акацій* (Уляна Кравченко); *Обі* [пані] *мають коронкові коміри й манжети, в обох золоті ланцюжки* (Б. Лепкий).

КОРОНКУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Який має форму коронки (у 1 знач.), подібний до неї. *Самоха .. взявся знов крутити верхній пеньок, сухий і коронкуватий* (В. Барка).

КОРО́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коро́на**[1] 1. *Коронна прикраса.*

2. *заст.* Стос. до корони *(див.* **коро́на**[1] 2); державний, урядовий. *Статкевич був чоловік заможний, довго служив на коронній польській службі* (Леся Українка); *Королева .. увічнювала свою коронну власність покордонною фортецею* (Іван Ле); *Звістку про те, що Потоцький стягає проти нього* [Довбуша] *коронне військо, він сприйняв зовсім не так безжурно, як хотів показати товаришам* (В. Гжицький); *Землю над Тясьмином подарував батькові ще чигиринський староста Данилович, який був тут коронним державцем* (П. Загребельний).

3. *перен.* Найважливіший, визначальний. *Поети, як і століття тому, співають .. про півтора десятка людських чуттів, серед яких кохання посідає коронне місце* (В. Підмогильний); // Вдалий, пов'язаний з незмінним успіхом. *Я вирішив продемонструвати свій .. коронний номер* (Л. Смілянський); *На закінчення заклинателі показали свій коронний номер — бій мангусти з коброю* (В. Минко); *Якби я досі не знав цього письменника, мені відразу ж захотілося б його*

слухати. Особливо цю його коронну лекцію про повернення деміургів (Ю. Андрухович).

Коро́нний ге́тьман *див.* **ге́тьман; Коро́нний суд** *див.* **суд; По́льний [коро́нний] ге́тьман** *див.* **ге́тьман.**

◊ **Коро́нна фра́за** *див.* **фра́за.**

КОРОНО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **коронува́ти.** *Десятилітнім був коронований на царство* [Лайош] *без влади, яку розсмикали собі то могутні магнати, то єпископи й священики* (П. Загребельний); *Перший принц Беарнський, Філіп Войовник, був коронований тут, в абатстві Святого Бенедикта* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Лада в шаті сніжно-білій, Коронована вінком* (Я. Щоголів); // **коро́новано,** *безос. пред. Помер король французький, учинивши з німцями довге замир'я, а на його місце короновано сина* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. *у знач. прикм.* Який має владу монарха, вінчаний на царювання. *Чим же гірша моя королева від інших коронованих осіб?..* (Леся Українка); *Алімові випало щастя, яке трапляється раз на десяток років одному з тисяч: він подав коронованому султанові чашу щербету* (Р. Іваничук); // Який має корону (у 1 знач.), увінчаний короною. *До чого воно доходить! Та ж ті обідранці важаться навіть на короновані голови!* (Ірина Вільде); *Коронований гриф скам'янів на старому гербі* (Л. Костенко).

КОРОНО́ГРАФ, а, *ч.* Телескоп для спостережень і фотографування корони Сонця. *Раніше сонячну корону можна було побачити лише під час повного сонячного затемнення. У наш час її спостерігають також за допомогою коронографів* (з навч. літ.).

КОРОНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **коронува́ти** і **коронува́тися.** *Погоджуючись на коронування, Данило мав інше на думці — здобути військових спільників на заході, щоб стати гуртом проти татар* (А. Хижняк); *Стамбул напружено очікував коронування нового султана* (Р. Іваничук); *За останні чотирнадцять років тамтешні мешканці звикли, що Чеслав править ними, і його самовільне коронування сприймуть за цілком природну річ* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОРОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого.* Здійснювати коронацію; робити монархом. *Оповістили, що король буде коронувати Цецилію другого дня в соборі Святого Яна* (І. Нечуй-Левицький); *Оттон I пише папі Іоанну XII, що він .. не піде на Рим, але вимагає, щоб папа коронував його як імператора Німецької імперії, що віднині називатиметься Священною Римською імперією* (П. Загребельний); *Страшне знамення було в Єгипті того пізнього зимового пообіддя, коли жерці коронували на царство сина померлого самодержця — п'ятдесятирічного Псамменіта: раптом випав небачений тут сто років дощ...* (І. Білик); * Образно. *От і спочинок настав за бенкетом. Столи відсувають, Чаші великі становлять і квітами їх коронують* (М. Зеров); *Ролі розподілили, на суфлера урочисто коронували .. Івася Литвиненка* (І. Кириленко).

КОРОНУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* Приймати корону як символ монаршої влади; вінчатися. *Хлопці раненько встали і пішли дивитись, як цар коронується* (А. Калин); — *Я коронуюся першого місяця осені, Микито Івановичу, і ви, як мій обер-гофмейстер, подбайте про підготовку і порядок* (Р. Іваничук); *Згідно з давньою регулою, Єлизавета коронувалася в Москві* (Ю. Мушкетик); *Владислав, коли коронувався, то не втерпів, щоб не прийняти сан короля шведського, згадавши, що походить з шведської династії Вазів* (П. Загребельний); * Образно. *Нерозумні глупоту вспадковують, а мудрі знанням коронуються* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

КОРООБДИРА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для обдирання кори зі стовбурів дерев. *На лісопильні є верстати, які розпилюють колоди на бруски, корообдиральна машина здирає з них кору* (з навч. літ.).

КОРООЧИСНИ́Й, а́, е́. Те саме, що **корообдира́льний.** *Корочисний верстат.*

КО́РОП, а, *ч.* Прісноводна (перев. ставкова) костиста риба родини коропових із темно-золотою лускою. *В березі є човни.., на котрих рибалки ловлять коропи* (І. Нечуй-Левицький); *Стис удлище* [вудлище], *підсік... Ого, нівроку! Немов струна, співає волосінь, І короп кидається у глибінь, Згинає вудлище в дугу широку* (М. Рильський); *Важко, ліниво плавали вгодовані коропи, ніби знали, що до осені, як і до спуску води, ще далеко...* (В. Чемерис); *Миколі тенькнуло серце: .. це ж тріщить його спінінгова котушка, тріскотить, мов кулемет, бо її розмотує дужа рибина, короп, тільки він здатний вимотувати волосінь із загальмованої котушки* (В. Шкляр); *Ми йшли в кав'ярню чи бар, де замовляли прохолодну горілку, пиво, запечених перепілок або ж смажених коропів* (А. Дністровий).

△ **(1) Дзерка́льний ко́роп** — риба родини коропових із великою блискучою лускою; розводять в озерах, ставках і річках. *Вибрав собі Сафрон спокійну роботу: став сторожем біля рибних ставків. Відгодовував дзеркальних коропів, перегонив їх з ставка в ставок, косою очищав дно від зілля* (М. Стельмах); *Постановило колгоспне правління трохи нижче Гнаткового городу загату насипати, щоб розводить дзеркальних коропів* (В. Дрозд).

КОРОПА́НЯ, і, *ж., діал.* Земляна жаба. *На рожен встромила* [баба] *якесь паскудне жабище й хоче його пекти. Мирко пече солонину, а баба жабу-коропаню* (В. Королевич).

КОРОПЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля коропа. *З ікринок через дватри дні вилупляться коропенята, і для них тут приготували їжу — червонуваті дафнії шастали туди й сюди по ставочку* (І. Багмут).

КОРОПЕ́ЦЬ, пця́, *ч.* Зменш.-пестл. до **ко́роп.** — *Тільки дивіться, щоб коропець вас не вловив! Коропці в нас такі!.. — Та ми тільки так, щоб поборюкатися з коропом! — гукнули ми* (Остап Вишня); *Нарешті моряк таки знайшов обидві рибини і до кожної радісно вигукнув: — Ось де ви, мої милі коропці!* (С. Голованівський); *Далі почалося щось неймовірне: тільки закинеш немудру снасть, то й вже тягнеш чи коропця, чи краснопера, чи пліть. Ох, і видався ж день!* (М. Стельмах); *Жирні коропці ліниво ходом, тягнучи за собою хвилю, пішли по течії. Вони плавно й поважно вихляли хвостами, луска на їхніх боках відсявала золотом* (В. Близнець).

КОРОПИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **ко́роп.** *На столі перемішалися чарки, тарілки, коропині недобитки* [недоїдки] *і недопалки сигарет* (Л. Первомайський); *Таких чудових карасів я не бачив ніколи! Та й не дивно, адже вони росли тут на коропиних харчах* (І. Багмут); // Такий, як у коропа. *Нагадючився дядечко, і нагадючились його товсті коропині губи* (М. Стельмах); // У якому розводять коропів. *Пригадуєте коропиний став У Сосонці, у зелені долини?* (М. Рильський).

КОРОПИ́СЬКО, а, *ч.* Те саме, що **коропи́ще.** *Зате риба, — сказати вам? — пішла в скажений нагул, отакенні корописька, не дам збрехать* (Є. Пашковський).

КОРОПИ́ХА, и, *жс., розм.* Самиця коропа. *Ніч кінчалася, і скоро мав початися нерест, бо ж коропиха випускає ікру лише тоді, коли сонячний промінь пригріє воду* (І. Багмут).

КОРОПИ́ЩЕ, а, *ч.* Збільш. до **кóроп.** [В л а с:] *На вудку йде риба прохана. (Розмотує вудки і закида). Ач який коропище вивернувся* (М. Кропивницький); *Гірше, .. коли попадеться такий коропище, що з вашої ліски залишиться тільки клаптик* (Остап Вишня); *Закипіла піна, забилась риба, хвостами аж молотить по воді. Один коропище як хвиснув, так і вилетів на берег* (В. Близнець).

КО́РОПІВ, пова, пове. Прикм. до **кóроп.** *З вашої ліски залишається тільки клаптик, а гачок ваш прикрашає коропову верхню губу...* (Остап Вишня); *Не можна пропустити нагоди побродити в теплій ставковій воді. Іншого разу це було суворо заборонено заради коропового спокою* (О. Донченко).

КОРОПЛА́СТ, а, *ч.* Фахівець із коропластики. *Майстерні коропластів були в античних державах Північного Причорномор'я (Ольвія, Херсонес Таврійський, Боспорське царство)* (з наук. літ.); *Сотні маленьких глиняних фігурок, знайдених під час розкопок, свідчать про тонкий художній смак місцевих скульпторів-коропластів* (з навч. літ.).

КОРОПЛА́СТИКА, и, *жс.* Поширене в Давній Греції ремесло виготовлення різноманітних (перев. жіночих) фігурок із випаленої глини, воску і т. ін. *Північнопричорноморські митці створили цілу галерею оригінальних образів грецьких божеств у коропластиці, скульптурі й торевтиці* (з наук. літ.).

КО́РОПО́ВИЙ, а, е. 1. Признач. для ловіння та розведення коропів. *У коропóвому ставку не повинно бути надводних жорстких рослин (очерет, рогіз, аїр тощо), їх потрібно знищувати* (з наук. літ.); *Коропові вудилища зазвичай оснащені двома короткими рукоятками* (з мови реклами).

2. *у знач. ім.* **кóропóві,** вих, *мн.* Родина костистих прісноводних риб, які мають промислове значення (короп, сазан, лящ, вобла і т. ін.). *Серед коропових багато видів, які не досягають значних розмірів, тому не мають промислового значення. Проте чимало серед них і таких, що є важливими об'єктами промислу* (з наук.-попул. літ.); *Ми тоді їхали ловити в'язів — славна риба родини коропових* (В. Чемерис).

КОРОПОПОДІ́БНИЙ, а, е. 1. Подібний до коропа. *На тлі глибокого ранкового неба ледь мерехтіла височезна світлова колона. Її коропоподібна капітель підносилася до самої височіні* (В. Єшкілєв).

2. *у знач. ім.* **коропоподібні,** них, *мн.* Ряд костистих рослиноїдних, хижих і всеїдних, перев. прісноводних, риб (піранья, лин, лящ, карась і т. ін.). *У водоймах України найпоширенішими представниками коропоподібних є плотва, ялець, жерех, лин, лящ, рибець, уклейка, чехоня, сазан, карась, амур. Усі вони мають велике промислове значення* (з навч. літ.).

КОРОПЧА́К, á, *ч., розм.* Те саме, що **кóроп;** коропчук. *В корчаках линки кубляться, а бува, що й коропчаки* (Григір Тютюнник); *Юз шарпнув вудку, чималий коропчак вихопився, засвітився свіжою лускою* (Є. Гуцало); *Недавно волоком перецідили ставок, ватагою вибовтали .. найледачіших коропчаків, два міхи улову на возі прикрили брезентовим плащем* (Є. Пашковський).

КОРО́ПЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **кóроп.** *Ближче до вечора я все-таки зловив рибу: то був коропчик грамів на 100* (із журн.).

КОРОПЧУ́К, á, *ч., розм.* Те саме, що **кóроп;** коропчак. *Коропчуки були товсті, міцні, на півметра підкидалися в повітрі* (І. Багмут); *Спіймався коропчук вагою приблизно в півкілограма* (О. Гуреїв); *— Ого, якого коропчука вхопив* [шуліка] (О. Гончар); *— Ми ж на рибалці з ним і зійшлися. Він якби вгледів оце коропчука, то сам би сюди приїхав...* (В. Шкляр).

КОРО́СТА, и, *жс.* 1. Заразна шкірна хвороба людини й тварин, що виникає внаслідок проникнення в шкіру коростяних кліщів. *Короста не проста: на кого схоче, на того й нападе* (Номис); *Всі* [в'язні] *в концтаборі люто шкребли ноги і ребра — поширилась така короста, що люди аж плакали від люті й безсилля* (Ю. Збанацький); *Тіло* [жінки] *було вкрите виразками і коростою, страхітливо смерділо* (В. Лис); *Медвежа тулилось до матері, щоб зализала пекучу коросту на лопатках* (Є. Пашковський).

2. *розм.* Уживається як лайливе слово. *— Невже і він за мною пазить? От короста!* (Р. Андріяшик); *— Ах, ти ж короста! — обурився мєнт* [міліціонер]. *— Я ж тобі чотириста гривень давав, щоби ти мені ту хату на дрова продав* (Люко Дашвар).

КОРО́СТЯВИЙ, а, е. Уражений коростою. *Спросоння стогнала коростява коняка* (Іван Ле); *Обережно провела* [еллінка] *чутливими пальцями по щоках, шкіра на них була груба й коростява* (О. Бердник); *Сани тягнуть коні з облупленими боками. Три пари тяглових і ті наче коростяві* (Б. Харчук); *За кілька тижнів на подвір'ї садиби Прокіп зустрів принижену, коростяву, вкриту виразками і нечистотами Яринку, яка стала за ці півроку старою бабусею* (В. Лис).

КОРО́СТЯНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **корóста** 1. *Коростяний свербіж;* * У порівн. *Світ тупотів. Метушливий, як муравлисько, марнославний, мов грозові бурчаки, непізнаний і таємничий, наче макрокосм, оголений і бридкий, як коростяні болячки* (Р. Іваничук); // Уражений коростою. *Візник сам обшарпаний і залатаний, замість коней у нього — кістяки, всунуті в коростяну брудну шкіру* (Б. Антоненко-Давидович); // *лайл.* Поганий, нікчемний. *— Я тебе встрілю, я тебе встрілю, пес ти коростяний* (М. Білкун); *— Гарапниками їх треба вчити, сволота темна, громада коростяна!* (Р. Андріяшик).

2. Стос. до кліща — збудника корости. *Запліднена самиця формує в роговому шарі шкіри коростяний хід, у якому відкладає по 2–4 яйця за ніч* (з навч. літ.).

△ **Кóростяний кліщ** *див.* **кліщ.**

КОРОТА́Й, я́, *ч., розм.* Низька на зріст людина. *Пахол сильно шкутильгав .. Він був зовсім калічний коротай!* (Ю. Смолич); // Мала дитина. *За допомогою дорослого дитина самостійно помічає в довкіллі незвичне, нове, незнайоме. Охоче слухає коротай пояснення дорослого з приводу цих речей* (з наук.-попул. літ.).

КОРОТА́ТИ, áю, áєш, *недок., що, у сполуч. зі сл., які означають час, розм.* Проводити час, намагаючись подолати нудьгу і одноманітність. *Засміялась* [Маруся]. *Пішла .. Стою, дивлюсь услід, зачудований, помалу напливає ра-*

дість: "Ну, здається, буде з ким коротать осінні дні..." (С. Васильченко); *Клекотіло у ньому .. від спомину жахливого примусу, під яким він, Рюрик, коротав свої дні й ночі у мниськім* [монашім] *скельнім затворі, скований без ланцюгів одним непохитним словом Мстишиного сина* (К. Гриневичева); *Довгі зимові вечори коротали лісні робітники в своїх дерев'яних будах* (Мирослав Ірчан); *Цілий день кожен* [в'язень] *.. коротав свій час у суперечках, у розмовах та грі в карти* (Ю. Збанацький); *Іван Котляревський в дні літніх вакацій, розпрощавшись з семінарією, кидав отчий дім і мандрував з цією людиною на дорогах рідного краю, коротав з ним серпневі ночі у відкритому степу* (Б. Левін).

◊ **(1) Корота́ти вік (літа́)** — жити в журбі, безрадісно, без інтересу до життя і т. ін. *Лучче ж мені, мати, тяжкий камінь зняти, Ніж за нелюбом та вік коротати* (з народної пісні); *Та не дай, Господи, нікому, Як мені тепер, старому, У неволі пропадати, Марне літа коротати* (Т. Шевченко); *Палію, лицарю невгнутий, як жаль тебе! У снігах коротаєш свій вік* (Б. Лепкий).

КОРОТЕ́НЬКИЙ, а, е. Коротший від звичайного; досить короткий. *При коротенькій гладкій фігурі студента товариш його здавався мізерним та тендітним* (М. Коцюбинський); *Він ішов десь удаль, коротенькі шароварчики підсмикувалися за кожним кроком, і зблискували його голі литочки* (В. Шкляр); *Коли вони бігли мостом, посипав мокрий сніг. Точніше, була коротенька хвилина, упродовж якої він спершу був просто холодним дощем* (Ю. Андрухович); *Панкратов зробив коротеньку доповідь* (О. Донченко).

КОРОТЕ́НЬКО. Присл. до **коро́тенький.** *Ксана коротенько випиналась із суфльорської* [суфлерської] *будки, підказуючи монолог, і шикала до лаштунків* (Б. Антоненко-Давидович); *Виберіть хвилинку часу і напишіть до мене хоч коротенько* (М. Коцюбинський); — *Шановні товариші! Сьогодні ми спинимося коротенько на одній з галузей використання ультракоротких хвиль, зокрема мікрохвиль* (В. Владко).

КОРОТЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **коро́тенький.** *На призьбі сидить молодий ще тато Орисин; .. в зубах коротесенька люлька* (М. Старицький); *Величезні фабричні димарі здаються коротесенькими недокурками цигарок. Широченні шосе — наче мотузочки* (В. Винниченко); *Невисока людина всміхається на короткий, коротесенький, як свист кулі, момент, а її чорні очі звужуються на вузесенькі шпарки* (О. Лисяк).

КОРОТЕ́СЕНЬКО. Присл. до **коротесенький.** *Бувало часто, що приступав* [професор] *цілком непроханий до незнайомого собі студента, якого бачив на вулиці в подертому сурдуті або взимі в легкій загортці* [піджаку], *й коротесенько говорив з ним* (І. Франко).

КОРОТИ́ТИ, очу́, о́тиш, *недок.* 1. *що.* Робити коротшим; укорочувати. [Я в д о х а:] *А гріх же воно так сердитись, та й негаразд, для усіх негаразд... Все ж то воно на серце ваше сідає, життя коротить* (Панас Мирний); — *От і кінець нашим митарствам. Отут, де вже коротив земне життя якийсь раб Божий, вириємо собі печерку* (Г. Тарасюк); *Він сильно коротить тексти, часом переписує їх наново, добирає ілюстрації, придумує інтригуючі заголовки та наполягає на оперативному висвітленні скандальних подій* (Н. Сняданко).

2. *ел.* Спричиняти коротке замикання *(див.* **замика́ння)** в електричному колі; закорочувати (у 1 знач.). *Зовнішня перевірка всіх рознімів у цьому ланцюгу нічого підозрілого не виявила. А лампочка може так коротити* (із журн.); // *безос. У цій схемі десь коротить, бо вибиває струм* (з навч. літ.).

КОРО́ТКИЙ, а, е. 1. Який має малу довжину; протилежне д о в г и й. *У садочок входить молодий хлопець в солом'яному брилі, в короткому синьому жупанку* (Т. Шевченко); *Шия в його* [нього] *була така коротка, ніби голова лежала на самих плечах* (І. Нечуй-Левицький); *Обидві ноги його були прикуті до каменя залізними короткими ланцюгами* (О. Гончар); *Сам боярин — статний, лисий, над очима двома гострими ножами чорніли брови, борода була коротка, але густа, як хащі дерези* (Ю. Мушкетик); *Першою до Ейрін підступила невисока жінка з коротким русявим волоссям* (О. Авраменко); // Близький, недалекий (про відстань, шлях). [З а в і р ю х а:] *Дорога на Чигирин є навпростець коротка, за ніч ми будем там* (Л. Дмитерко); *Я пройшов вулицею, пірнув під темні яблуневі гілки, звернув коротким шляхом і незабаром знову опинився коло лікарняної стіни* (С. Жадан); *У бігу на коротку дистанцію дуже важливу роль відіграє старт* (з наук.-попул. літ.); // Невисокий, низький. *Ось показалась коротка й сита фігура* [Івана] (М. Коцюбинський); // Невеликий обсягом, розміром. *Тобі ніколи возиться з довгими листами, то нехай вже буде короткий* (Леся Українка).

2. Який триває недовго; короткочасний; протилежне т р и в а л и й. *І сказав їм Ісус: Короткий ще час світло з вами. Ходіть, поки маєте світло, щоб вас темрява не обгорнула* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Короткий був роман старого канцеляриста й бідної, бездомної сироти* (І. Франко); *Нарада була коротка, але палка* (О. Донченко); *Короткі промови — найкращі завжди* (Т. Масенко); *Байбаки гріються на піску біля нір, обережно спинаються на задні лапи, коротким свистом вістують про небезпеку вгорі* (Є. Пашковський); *Найкоротші ночі бувають у червні* (із журн.); // Недостатній за часом. *Старому жениться й ніч коротка* (Номис); *Нарікаю тільки, що дні короткі, не стає мені часу* (М. Коцюбинський); // Уривчастий (про мову, звуки і т. ін.). *Часом чутно окремі вигуки, короткі розмови тих, що ближче до авансцени* (Леся Українка); *Хворий лежав на лівому боці .. І з сухого рота ледве виривалося коротке й часте дихання* (Ю. Шовкопляс); *В темряві лунали короткі команди, шикувались підрозділи* (О. Гончар); // Швидкий (про рух, дію і т. ін.). *Море несло на собі хвилю і, докотивши, коротким, навиклим рухом скидало її на берег* (М. Коцюбинський); *Не треба сліз і не потрібен сміх, — Лише удар, разючий та короткий, Що опече безжально, як батіг* (М. Рильський); *Вона заходить в коридор, кинувши на мене лише один короткий, але повний ненависті і зневаги погляд* (С. Андрухович).

3. Стисло викладений, висловлений; небагатослівний. *Далі йшло коротке описання життя на селі* (Леся Українка); *Коротка звістка, але скільки в ній глибокого політичного змісту* (В. Еллан-Блакитний); *Він узяв у руки зшиток із кількох аркушів, — короткий звіт про мету експедиції та маршрут* (А. Кокотюха); *Вибач за такий короткий лист, але я відчуваю, що часу залишається дуже мало* (Д. Білий).

○ **На коро́ткий час** *див.* **час.**

△ **Коро́тка (нечле́нна) фо́рма прикме́тника** *див.* **фо́рма; Коро́тке замика́ння** *див.* **замика́ння; Коро́ткі хви́лі** *див.* **хви́ля**[1].

◊ **Жа́рти пога́ні (коро́ткі)** *див.* **жарт; За [яку́сь (одну́, коро́тку** *і т. ін.)*] **мить** *див.* **мить; Ки́шка тонка́ (коро́тка, слабка́** *і т. ін.) див.* **ки́шка; Коро́тка (закоро́тка, ку́ряча) па́м'ять** *див.* **па́м'ять; Ку́рячий (коро́ткий) ро́зум** *див.* **ро́зум; Ма́ти коро́тку (ку́цу) па́м'ять** *див.* **ма́ти**[2]; **Мо́ва (розмо́ва) коро́тка** *див.* **мо́ва; На коро́ткій (дру́жній) нозі** *див.* **нога́; Ру́ки коро́ткі** *див.* **рука́; Спра́ва коро́тка** *див.* **спра́ва**[1]; **Ста́ти на близьку́ (коро́тку) но́гу** *див.* **става́ти; Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому нали́гачі)** *див.* **трима́ти.**

КОРО́ТКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **коро́ткий.** *Незважаючи на короткість і одноманітність написів, удалося встановити деякі важливі граматичні риси протоіндійської мови* (з наук.-попул. літ.); *Короткість життєвого свого шляху якось дивовижно передчував юнак Лермонтов* (М. Рильський); *Дорн почав говорити сам. Він говорив про короткість і ненадійність людської пам'яті* (В. Собко); *Жарти його немногословні* [небагатослівні], *а уривчасті, часто лаконічні, але гострі і влучні по короткості й згорнутості* (І. Нечуй-Левицький).

КО́РОТКО. Присл. до **коро́ткий.** *З ними* [входять] *Годвінсон і Джошуе Кембль, обоє коротко обстрижені* (Леся Українка); *Сонце світить коротко, бо небо — вузеньке над міжгір'ям* (М. Коцюбинський); *Пароплав прогудів тричі — коротко, уривчасто, потім ще раз — протяжно* (С. Журахович); *Про сутичку в лісі під Манівцями мені коротко переповів по телефону Калязін* (А. Кокотюха); *Так, я ходила на танці, але дуже коротко, відповіла я, десь півроку* (С. Андрухович); *Сахно витягла листа й передала його господареві. — Коли дозволите, я коротко розповім, у чому справа* (Ю. Смолич); *Мама зітхала, мов важко їй було покидати свій закуток скорботи, батько коротко лаявся* (Р. Андріяшик).

○ **Ко́ротко ка́жучи** *див.* **каза́ти.**

КОРОТКО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **коро́ткий** у 1 знач., напр.: к о р о т к о в о л о́ с и й, к о р о т к о в у́ с и й, к о р о т к о г р и́ в и й; у 2 знач., напр.: к о р о т к о т р и в а́ л и й.

КОРОТКОВОЛОКНИ́СТИЙ, а, е. Який має коротке волокно. *Розроблено вовно- та бавовноподібні синтетичні волокна для одержання нових видів пряжі із коротковолокнистого льону* (із журн.).

КОРОТКОВОЛО́СИЙ, а, е. Який має коротке або коротко підстрижене волосся. *З веранди, заплетеної виноградною лозою, повною великих рожевих грон, вийшла коротковолоса кучерява дівчина* (Н. Королева); *Коротковолосий парубок пошкандибав ріллею* (О. Авраменко); // Який має короткі ворсини. *Слуги з'являються, кошики з хлібом і воду розносять I рушники подають із коротковолосої вовни* (М. Зеров).

КОРОТКОВУ́СИЙ, а, е. 1. Який має короткі вуса. *Філіпп — коротковусий, кучерявобородий, — тримає високий хрест, змайстрований з тонкого обструганого деревця* (В. Барка).

2. *у знач. ім.* **короткову́сі,** сих, *мн.* Підряд двокрилих, характерною ознакою представників якого є укорочені вусики. *До коротковусих належить приблизно 120 родин* (з навч. літ.); *У нижчих двокрилих (комарі) голова розвинена і є ротові органи гризучого типу. Ряд поділяється на два підряди: довговусі (мошки, москіти, комарі) та коротковусі (мухи, ґедзі)* (з навч. літ.).

КОРОТКОГОЛО́ВИЙ, а, е. 1. Який має коротку голову. *Йшла мовчазна змаганина* [змагання] *між генеральним обозним Чарнотою і генеральним писарем Виговським, один на величезному коні вороному, сам великий і грізно красивий, а другий на золотистому румаку, тонконогому, високому, короткоголовому* (П. Загребельний).

2. *антр.* Якому властива короткоголовість. *Як і всі слов'яни, українці належать до короткоголового типу* (В. Домонтович).

3. *перен.* Малотямущий, недалекоглядний. *Кассій до себе притягав люд короткоголовий* (І. Франко).

КОРОТКОГОЛО́ВІСТЬ, вості, *ж., антр.* Форма черепа, за якої відношення його ширини до довжини перевищує 75 %; брахіцефалія. *Динарському антропологічному типові (українці, серби, хорвати, словаки, чехи) властиві високий зріст, темне волосся, короткоголовість* (з навч. літ.); [М о к і й:] *Ще не ймете віри? Так ось! Брахікефальності* [брахіцефалії] *пересічний індекс, себто короткоголовість, у поляків 82,1* (М. Куліш).

КОРОТКОГО́ЛЧАСТИЙ, а, е. Який має короткі голки (у 3, 5 знач.). *Короткоголчасті хвойні рослини мають специфічну вегетацію* (з навч. літ.); *Матеріал ілювіального горизонту, як і весь ґрунт, — з короткоголчастими кристалами гіпсу* (з наук. літ.).

КОРОТКОГРИ́ВИЙ, а, е. Який має коротку або коротко підстрижену гриву (у 1 знач.). *Різьблені тіні, плямисто перемежовані із сонячним сяйвом, швидко мерехтіли, грали на міцно натягнутій короткогривій шиї коня* (М. Стельмах); *Він побіг, збуджено форкаючи та загрібаючи копитами пісок, схожий на короткогривого стригунця* (В. Дрозд).

КОРОТКОДЕ́ННИЙ, а, е. 1. *біол.* Пристосований до короткого світлового дня (про тварин і рослини). *Відомо, що тривалість світлового дня, крім пори року, залежить від географічної місцевості. Короткоденні види тварин і рослин живуть і ростуть переважно у низьких широтах, а довгоденні — у помірних і високих* (із журн.).

2. *рідко.* Недовговічний, нетривалий. *Людина, що від жінки народжена, короткоденна та повна печалями* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

△ **Короткоде́нні росли́ни** *див.* **росли́на.**

КОРОТКОДІ́ЙНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до короткодії. *Оцінено внески короткодійних та далекодійних сил у резонансну динамічну міжмолекулярну взаємодію* (з наук. літ.); *Потенціальною ямою, в якій енергія матеріальної точки (частинки) набирає значень, менших, ніж поза нею, є короткодійний потенціал взаємодії частинок, який відповідає їх притяганню* (з наук.-попул. літ.).

КОРОТКОДІ́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який триває недовго; нетривалий. *Короткодіюче знеболювальне краще приймати перорально* (з навч. літ.); *Зовнішня мотивація студента має сильніший, але короткодіючий ефект, тоді як фактори внутрішньої мотивації виявляють довготривалу дію* (з наук. літ.).

2. *фіз.* Те саме, що **короткодійний.** *Між нуклонами діють короткодіючі сили притягання — ядерні сили* (з навч. літ.).

КОРОТКОДІ́Я, ї, *ж., фіз.* Взаємодія між матеріальними об'єктами, яка передається за допомогою особливих мате-

ріальних посередників та зі скінченною швидкістю. *Основною властивістю ядерних сил є їх короткодія — вони швидко зменшуються зі зростанням відстані між частинками, коли ця відстань перевищує так званий радіус взаємодії* (з наук.-попул. літ.).

КОРОТКОЖИВУ́ЧИЙ, а, е. 1. *фіз.* Схильний до розпаду через дуже короткий відтинок часу (про атомні ядра, елементарні частинки і т. ін.). *Дочірній короткоживучий радіонуклід, що утворюється в результаті розпаду материнського радіонукліда, вимивають із генератора* (з навч. літ.).

2. Який недовго живе. *В Австралії знайшли найбільш короткоживучих комах* (з газ.).

КОРОТКОЗАМИКА́Ч, а́, *ч., техн.* Електричний апарат, признач. для створення штучного короткого замикання на землю в мережах електропостачання. *Короткозамикачі спільно з віддільником застосовують у спрощених схемах підстанцій замість дорожчих силових вимикачів* (з наук.-попул. літ.).

КОРОТКОЗА́МКНЕНИЙ *див.* **короткоза́мкнутий.**

КОРОТКОЗА́МКНУТИЙ, КОРОТКОЗА́МКНЕНИЙ, а, е, *техн.* Який використовує коротке замикання в обертових частинах електродвигуна. *У цих системах з успіхом використовуються асинхронні виконавчі двигуни з короткозамкненим ротором* (з наук.-техн. літ.); *Для згладжування вібрації на сердечнику електромагніту поміщають мідний чи латунний короткозамкнутий виток* (з навч. літ.).

КОРОТКОЗО́РИЙ, а, е. 1. Який погано бачить на далекій відстані (про очі); близькозорий; протилежне д а л е к о з о р и й (у 1 знач). *Пані Наталя говорила .. притишеним голосом сливе на вухо Варварі, а її ясні короткозорі очі неспокійно тоді блукали* (М. Коцюбинський); *Лікар зняв окуляри і подивився на неї своїми прищуреними короткозорими очима* (Д. Бедзик); *Слід сподіватися, що його короткозоре око професійно уважніше від багатьох інших присутніх тут очей* (Ю. Андрухович); // Який має цю ваду зору (про людину). *До того ж був* [Калиновський] *короткозорий, уже через вулицю не міг впізнати людини* [людину] (П. Панч); *У Комахи була непропорційно велика голова з опуклинами на чолі, а на м'язистому широкому носі він, надто короткозорий, замість окулярів носив складні лінзи* (В. Домонтович); // *у знач. ім.* **короткозо́рий,** рого, *ч.* Короткозора людина. *Він, як усі короткозорі, задумливо мружив проти сонця .. очі* (Ю. Збанацький).

2. *перен.* Нездатний правильно передбачити, розрахувати; недалекоглядний, непроникливий; протилежне д а л е к о з о р и й (у 2 знач.). *Чесний у душі, ти хочеш шахрувати, — а в тебе виходить незграбно і відштовхує від тебе короткозорих людей* (Г. Хоткевич); *Я не така короткозора, як ти, що дивишся і не бачиш, ніби заяць* [заєць], *з незамкненими очима спиш* (Б. Лепкий); *Лунали голоси з низин і з верховин .. А я, сучасності короткозорий син, Котився по життю глухим покотиполем* (М. Рильський); // *у знач. ім.* **короткозо́рий,** рого, *ч.* Недалекоглядна, непроникліва людина. *Тільки короткозорі можуть припускати, що всі чари жінки — у зовнішній красі чи модному платті* (Ірина Вільде).

КОРОТКОЗО́РІСТЬ, рості, *ж.* 1. Вада зору, внаслідок якої людина погано бачить на далекій відстані; міопія. *Ні в білих, ні в червоних він і близько не був, не служив навіть у царській армії через плоскостопість та велику короткозорість* (Б. Антоненко-Давидович); *Десь аж до п'ятого класу я нічого не знала про свою короткозорість* (М. Руденко); *Чорноус зняв окуляри, — він рідко лишався в них на людях, чомусь ніби соромився своєї короткозорості* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Властивість за знач. **короткозо́рий** 2. *Мимоволі пригадав він* [Сагайдачний] *слова старого Повчанського про те, що козацькі походи накликають татарські наскоки, і гірко дорікав собі за короткозорість* (З. Тулуб); *Як може Самієв недооцінювати значення їхньої присутності там, у самому пеклі* [на передовій]? *Адже це з його боку короткозорість...* (О. Гончар).

КОРОТКОЗО́РО. Присл. до **короткозо́рий.** *Короткозоро мружачи очі, Олена Петрівна схилилася над кліткою* (М. Дашкієв); *Заброда короткозоро нахилився над затужавілою малесенькою ранкою* (Микита Чернявський); *Лопатін зняв окуляри, короткозоро примружився* (М. Олійник); // *у знач. пред. Сподіватися, що в більшості людей такі міцні нерви, що їх можна тиснути, як сир, поки не вичавиш сироватку, — це короткозоро* (із журн.).

КОРОТКОМЕТРА́ЖКА, и, *ж., розм.* Короткометражний кінофільм. *Режисерам-початківцям треба давати не тільки короткометражку і не обов'язково тільки документальний фільм, а, головне, треба давати хороші сценарії* (О. Довженко); *Короткометражки можуть потрапити на широкі екрани тільки в межах фестивалів* (із журн.).

КОРОТКОМЕТРА́ЖНИЙ, а, е. Розрахований на 40–50 хвилин екранного часу (про кінофільм). *Свою акторську кар'єру Кел Пенн розпочав 1998 року, знявшись у короткометражному фільмі "Експрес: вихід до слави"* (А. Кокотюха); *Уві сні мотив розростався, міцнів, могутнішав, обростав кольорами й образами і згодом перетворювався на кліп, на короткометражний фільм* (С. Андрухович).

КОРОТКОМО́ВНИЙ, а, е. Виражений невеликою кількістю слів; лаконічний. *Хоч як пан Бжеський вчитувався в короткомовний текст позову, він нічого не добрав* (З. Тулуб); // Який висловлюється коротко, лаконічно. *Поводився* [Тадей Петрович] *просто, щиро, натурально..; приязно всміхався, був коректний, короткомовний, співчутливий до кожного* (В. Барка).

КОРОТКОНАДКРИ́ЛІ, лих, *мн.* Родина жуків з вузьким, довгастим, перев. сплющеним тілом, що живляться дрібними безхребетними, деякі — рослинами. *Коротконадкрилі — природні регулятори чисельності сільськогосподарських шкідників* (з навч. літ.).

КОРОТКОНО́ГИЙ, а, е. Який має короткі ноги. *На возі він здавався вищим, тепер — це коротконогий, крем'язний і незграбний чоловік* (В. Винниченко); *Стьопа Шандрук ледве встигав за товаришем, а опецькуватий і коротконогий Омелько зовсім відстав* (О. Донченко); *На нього загавкав з глибини двору коротконогий лахматий пес* (Валерій Шевчук); *Пригода тут-таки знайшла мене: присадкувата й червоногуба мулатка, коротконога і в короткій спідниці, .. обвішана брязкальцями, в обшитому блискітками тісному декольте* (Ю. Андрухович); // Який має короткі ніжки (у 1 знач.). *Коротконогий стілець.*

КОРОТКОНО́ГІСТЬ, гості, *ж.* Властивість за знач. **коротконо́гий.** *Ген, відповідальний за коротконогість у котів, має домінантний характер* (з наук.-попул. літ.); *Через коротконогість вівці ангорської породи потребують менших витрат з догляду на пасовищі* (з навч. літ.).

КОРОТКОПА́ЛИЙ, а, е. 1. Який має короткі пальці, з короткими пальцями. *Він мав дуже ніжні, випещені, короткопалі руки й, власне, ці руки Андрієві особливо не подобались* (І. Багряний); *У цього птаха* [зеленяка] *сильний стіжкуватий дзьоб, короткопалі ніжки, довгі крила й мілко викроєний кінчик хвоста* (В. Гжицький); *— Хто людина? — вигукував латиніст, картинно розкинувши короткопалі руки. — Та це ж глина, милостивий пане!..* (Б. Левін).

2. Який має короткопалість. *Короткопалий чоловік.*

КОРОТКОПА́ЛІСТЬ, лості, *ж., анат.* Аномалія розвитку, яка полягає в укороченні пальців рук або ніг. *Короткопалість відмічена у представників багатьох рядів ссавців: у великої рогатої худоби, овець, собак, людини* (з наук.-попул. літ.); *Якщо поява третьої хромосоми в 21-й парі спричиняє хворобу Дауна, то поява третьої хромосоми у восьмій парі призводить до не дуже значних порушень (косоокість, короткопалість, збільшення розмірів вух і носа)* (з навч. літ.).

КОРОТКОПО́ЛИЙ, а, е. З короткими полами (про одяг). *Тепер* [Колісник] *у короткополому сертуку, штани не сині китаєві в чоботях, а рябі якісь навипуск, чобітки невеличкі, скрипучі* (Панас Мирний); *Короткополі плащі стають дедалі моднішими в теплих країнах* (з газ.).

КОРОТКОРУ́КИЙ, а, е. Який має короткі руки, з короткими руками. *Був він клишоногий, .. кремезний, грубо витесаний з суцільної тяжкої брили, рябий з обличчя, ніс картоплиною, короткорукий, червоновидий і блакитноокий* (І. Багряний); *Окоренкуватий, короткорукий Сергунько, широко ступаючи міцними ногами, приніс гармошку* (Є. Гуцало).

КОРОТКОСТВО́ЛЬНИЙ, а, е. Який має короткий ствол (у 1 знач.), дуло. *Я подав йому короткоствольний ізраїльський автомат. — Тримай. Знайома зброя?* (Л. Кононович); *Короткоствольні гвинтівки легше сховати під одягом* (з навч. літ.).

КОРОТКОСТЕ́БЛИЙ, а, е, *с. г.* Який має коротке стебло. *Снопи довгостеблого і короткостеблого льону сушать, обмолочують, замочують і обробляють на волокно окремо* (з наук.-попул. літ.); // Для якого характерне коротке стебло. *На дослідній станції вивели новий сорт короткостеблого жита* (з газ.).

КОРОТКОСТЕ́БЛІСТЬ, лості, *ж., с. г.* Властивість за знач. **короткосте́блий.** *Селекціонери прагнуть порушити кореляцію між короткостеблістю і зимостійкістю* (з газ.).

КОРОТКОСТРОКО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **короткотерміно́вий.** *Три свої короткострокові відпустки я проводив неподалік від Бішкека* (І. Роздобудько); *Категорію розвіданих запасів мінеральних вод часто встановлюють під час короткострокових дослідних робіт* (з наук. літ.); *Ціни на довгострокові облігації чутливіші до змін відсоткових ставок, ніж ціни на короткострокові* (з навч. літ.).

△ **Короткотерміно́вий (короткостроко́вий) креди́т** *див.* **креди́т.**

КОРОТКОСТРУМЕНЕ́ВИЙ, а, е, *техн.* Який забезпечує короткий струмінь (у 1 знач.). *До дощувальних установок належать короткоструменеві, середньоструменеві та далекоструменеві установки* (з навч. літ.).

КОРОТКОСТРУМИ́ННИЙ, а, е, *техн.* Те саме, що **короткострумене́вий.** *Короткоструминний двоконсольний дощувальний агрегат призначений для поливу дощуванням овочевих, технічних і зернових культур* (з мови реклами).

КОРОТКОТЕРМІНО́ВИЙ, а, е. 1. Який триває протягом короткого терміну. *Цього разу доза горілки не викликала звичної, хоча й короткотермінової ейфорії* (В. Кожелянко); *Йоган Берн вважав мене за агента поліції, особливо після мого короткотермінового ув'язнення в зв'язку з процесом Траумана* (Н. Сняданко); *Діяльність Державної думи першого скликання (1906 р.) була короткотерміновою* (з наук. літ.); // Розрахований на короткий термін. *Скінчили* [допризовники] *короткотермінову військову підготовку* (В. Еллан-Блакитний); *Якщо одержання другої вищої освіти є для вас занадто довгим і дорогим процесом, то слід повчитися на короткотермінових курсах, взяти участь у семінарах, почитати професійну літературу* (з навч. літ.).

2. Виданий або наданий на короткий термін. *З єдиного казначейського рахунка на покриття тимчасових касових розривів надано короткотермінові позики* (з газ.).

△ **Короткотерміно́вий (короткостроко́вий) креди́т** *див.* **креди́т.**

КОРОТКОТЕРМІНО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **короткотерміно́вий.** *Система шестимісячної ротації президентства країн-членів у Раді Європейського Союзу вже давно зумовлювала нарікання через свою короткотерміновість* (з наук.-попул. літ.); *З огляду на короткотерміновість оренди керівники агроформувань вкладати чималі кошти в розроблення проектів сівозмін не поспішають* (з газ.).

КОРОТКОТРИВА́ЛИЙ, а, е. Який триває, існує і т. ін. протягом короткого періоду. *Він волів жити постійно в монастирі й хіба лише літньої пори дозволяв собі короткотривалі відвідини зимових резиденцій у Сумах і Кемі* (Р. Іваничук); *— Мовою лікарів це називається?.. — Короткотривале запалення легенів* (П. Загребельний); *Він запитав, чи не хотів би я поїхати у короткотривалу відпустку додому* (Ю. Андрухович); *Леся Українка мала жаль, що короткотривалими були її контакти з селянами і це не дало змоги студіювати їх мову так, як робила це Марко Вовчок* (з наук. літ.); // Розрахований на короткий період. *Після короткотривалих курсів почалася його шахтарська біографія* (з газ.).

КОРОТКОТРИВА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **короткотрива́лий.** *Прості і зворушливі* [квіти] *в беззахисності і короткотривалості свого існування* (Н. Сняданко); *Якщо монголи внаслідок короткотривалості свого панування над Китаєм принаймні збереглися як народ, то маньчжури як народ фактично перебувають на межі зникнення* (з наук. літ.); *Серцево-судинна система в новонароджених тварин погано адаптована до вимог навколишнього середовища. Про це свідчать короткі систола та діастола, короткотривалість серцевого циклу в ранньому віці телят* (з наук. літ.).

КОРОТКОФО́КУСНИЙ, а, е, *спец.* Який має короткий фокус *(див.* **фо́кус**[1] 1, 2). *Конденсор — короткофокусна лінза або система лінз, використовувана в оптичному приладі для освітлення предмета* (з наук.-попул. літ.); *Короткофокусні об'єктиви краще використовувати для макрознімання* (з навч. літ.); *Зображення на фотознімках, зроблених звичайними аматорськими короткофокусними фотоапаратами, має спотворення, які відразу помітні на краях фотографій* (з навч. літ.).

КОРОТКОФО́КУСНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **короткофо́кусний.** *Перевага нового окуляра — не-*

затінення поля зору й короткофокусність, що дає можливість отримати велике збільшення і високу точність вимірювання (з навч. літ.).

КОРОТКОХВИЛЬОВИ́Й, á, é, *спец.* Який має хвилі *(див.* **хви́ля**[1] 3) малої довжини. *У метеорології прийнято виділяти короткохвильову та довгохвильову радіацію* (з навч. літ.); *Короткохвильове випромінювання Сонця;* // Який працює або ведеться (у 7 знач.) на коротких хвилях. *Як відомо, короткохвильовий радіозв'язок здійснюється через іоносферу, що простягається над поверхнею Землі на висоті від 150 до 300 кілометрів* (з наук.-попул. літ.); *За наших часів уже треба брати і короткохвильову радіостанцію* (Остап Вишня); // Який охоплює короткі хвилі. — *Містере Вінтерс, — розпорядився принц. — Відкритий канал зв'язку в широкому короткохвильовому діапазоні. Максимальна інтенсивність сигналу* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОРОТКОХВИЛЬОВИ́К, á, *ч., розм.* Радіоаматор, що займається передаванням та прийманням радіосигналів на коротких хвилях. — *Пеленг, пеленг бери! — закричав радист своєму помічникові короткохвильовикові* (М. Трублаїні); *Яцуба накрив цього дикого короткохвильовика... — Якщо вже в ефір не можна, то куди ж можна? — скрушно каже Гриня* (О. Гончар).

КОРОТКОХВÓСТИЙ, а, е. Який має короткий хвіст. *Десь писне синичка, їй ніжно відповість маленький короткохвостий корольок* (В. Гжицький); *Ржавіють жовті кості. Живуть у ньому* [підбитому танку] *ящірки, Вужі короткохвості* (Д. Павличко).

КОРОТКОХВÓСТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **короткохвóстий.** *Американський бобтейл відрізняється від японського тим, що ген короткохвостості в собак цієї породи є домінантним* (з наук.-попул. літ.).

КОРОТКОЧÁСНИЙ, а, е. Який триває, існує і т. ін. недовго, короткий час. *Дощ пройшов несподіваний, рясний і короткочасний* (Л. Дмитерко); *Фронтовий наш університет, дарма що такий короткочасний, .. багато на що мені очі відкрив* (О. Гончар); *Респондент виявив короткочасне занепокоєння, властиве всім його співвітчизникам при перетині кордонів* (Ю. Андрухович).

КОРОТКОЧÁСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **короткочáсний.** *Коли людина опиняється на лоні природи, вона стає мрійливою, вона задумується про великі відстані та інші планети, про неосяжність світу і короткочасність життя людини...* (М. Чабанівський); *Короткочасність знеболювальної дії деяких препаратів зумовлена швидким руйнуванням їх у печінці* (з навч. літ.).

КОРОТКОЧÁСНО. Присл. до **короткочáсний.** *Сказати, що я в той час не думав своєї улюбленої думи про свободу і щастя, не скажеш. Думав. Але якось притуплено, поверхнево й короткочасно* (В. Кожелянко); *На вул. Петлюри світлофори можуть короткочасно працювати в режимі зеленої хвилі* (з газ.).

КОРОТКОШÉРСТИЙ, а, е. З короткою шерстю. *У затінку магнолій та ліан прогулювались німецькі короткошерсті лягаві* (Є. Гуцало); — *Яка вам шапка найбільше до вподоби: чорна, біла, каракулева короткошерста, довгошерста?* (О. Чорногуз).

КОРОТКОШИ́ЇЙ, я, є. Який має коротку шию. *Його сірі очі блищали, у їх* [них] *світилася глибока думка; вона скрашала його оливкувате лице.., його постать широку-розвалькувату, короткошию, мов аж сутулу* (Панас Мирний); *Сусід мій, грубий, короткошиїй купець, одщібає комірчик, бо йому душно* (М. Коцюбинський); *Спробував* [Марко] *подратувати короткошийого, з гострими і довгими, наче штилі, рогами бугая, що ходив у міцній загорожі* (Ю. Мушкетик).

КОРОТКУВÁТИЙ, а, е. Трохи короткий; коротший, ніж треба. *На йому* [ньому] *була .. смушева шапка, сіра, трохи короткувата чумарка* (Л. Яновська); *Я став на лижі. Вони були трохи короткуваті* (Ю. Збанацький); *Одягнула* [Віта] *рожеве плаття, те, що найбільше любив Йосип. Воно було завузьке й короткувате* (Б. Харчук); *Потім вирішив я, вона — косоока татарочка, з тонкою талією, важкими стегнами і трохи короткуватими ногами* (І. Роздобудько).

КОРОТКУВÁТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **короткувáтий.** *Серед найтиповіших представників орловської рисистої породи є високоногі коні з недостатньо глибокими грудьми, розкидом передніх кінцівок і короткуватістю бабок* (з навч. літ.).

КОРОТÝН, á, *ч., розм.* 1. Низькоросла людина або тварина; куцан. *Коротун Джеймс Марчі працював механіком авторемонтної станції* (В. Владко); *Першим на злітну смугу зістрибнув коротун Ніколаїч* (С. Жадан); *Дрібних, закучерявлених цуциків можна було прийняти за ягнят .. Коротунів, що не вилізали з гущавника* [гущавини], *ми водили вночі в Паланок, і при тьмавих каганцях ті принюхувалися до підлоги й стін* (М. Дочинець); *Довгань кульгав на праву ногу, коротун — на ліву* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. *рідко.* Видовжений предмет або рослина, коротші за звичайні або коротші за інші. *Дим — добрий провідник електрики. Бували випадки, коли блискавка била в низьку трубу, хоча поряд стояла висока. А все тому, що коротун щосили димів* (з наук.-попул. літ.).

КОРОТÝНКА, и, *ж., розм.* Жін. до **коротýн.** *Кремезна коротунка, схожа на барило, з вислими м'ясистими щоками, ненавиділа собак* (із журн.); *В Лоська була в руках велика порожнява тиква-коротунка з прорізом* (І. Білик); *На ялинкових базарах продають здебільшого сосни: коротунка по плече — 30 грн, у зріст людини й вища — 60* (з газ.).

КОРОТÝНЧИК, а, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **коротýн** 1. *Головний герой книги — коротунчик Незнайко, потрапляє на маленьку планетку й поринає в безжальний світ* (з наук.-попул. літ.).

КОРОТÝХА, и, *ж., розм.* Жін. до **коротýн** 1. *Жінка-лілея тендітна, має витончену фігуру. Переважна більшість жінок цього типу середнього зросту, але трапляються й коротухи* (із журн.).

КОРОТÝШЕЧКА, и, *ж., розм.* Пестл. до **коротýха.** *Ой жінко моя, коротушечко! Чи нічого повечерять, моя душечко?* (П. Чубинський).

КОРÓТШАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **корóтшати.** *Після укладання арматурних стрижнів у жорсткі упори силової форми вони напружуються до проектної величини в процесі остигання і коротшання* (з наук.-техн. літ.); *Причиною коротшання дня є особливості обертання Землі* (з навч. літ.).

КОРÓТШАТИ, ає, *недок.* Ставати коротшим. *Дні все коротшають* (Леся Українка); *День устає. Із сходу день іде. Коротшають і утікають тіні* (М. Рильський); *М'яко вистелив іній український обік. Все коротшають тіні, і ко-*

ротшає вік (В. Стус); *День все коротшав і люди боялися: Дарбог зовсім перестане зігрівати Землю* (В. Рубан).

КО́РОЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **корок** 2, 3. *Сувенір .. — маленький білий будиночок, що поміщається на долоні, .. з якого стримить біленький комин, і якщо витягти з того комина корочок, то можна налити собі п'ятдесят грамів якогось особливого напою* (В. Шкляр); *Хороша була та Катря .. Черевички на корочках висококеньких; сорочка тонесенька* (Марко Вовчок).

КО́РПАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Порпатися. *Ремісники змушені спеціалізуватися на одній .. роботі, а корпаючи над нею день у день, тиждень за тижнем і рік за роком, тратять еластичність духа* [духу], *енергію* (І. Франко); // *що.* Писати або малювати щось ретельно, без поспіху. *Як полегшало, то взяв до себе на припічок заповітного зошита .. і почав корпати рядок за рядком* (А. Михайленко).

◊ **(1) Ко́рпати о́чі** *кому* — докоряти, дорікати комусь. *Як побачить було, що хто їде на коняці, то так і заздрить очима, і ну корпать очі чоловікові своєму* (Сл. Б. Грінченка).

КО́РПАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **по́рпатися.** *Антосьо все корпавсь у капшуці; далі вийняв цілу паку бумажок* (А. Свидницький); *Ворушити старе — все одно, що корпатися у капшуку, повному старих листочків* (із журн.).

КО́РПІЯ, ї, *ж., заст.* Перев'язувальний матеріал — висмикані зі старого полотна нитки. *Стрепетнулась* [стрепенулася] *тривога в серці Ольги, яка стояла поблизу з наготовленими медикаментами, ватою, корпією для перев'язки* (В. Барка); *Майор, обмивши краєчки рани свіжою водою, наклав щільний тампон з трута й корпії, міцно перев'язав* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КОРПОРА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до тіла; тілесний. *Корпоральний масаж найкраще робити з кремом* (з газ.); *Пропонуються стерильні корпоральні сталеві голки для рефлексотерапії* (з мови реклами).

△ **Корпора́льний ке́сарів ро́зтин** *див.* **ро́зтин.**

КОРПОРАТИ́В, у, *ч., розм.* Вечірка співробітників підприємства, компанії, установи, фірми. *Ніч. За вікном хтось пускає у небо ракети. Корпоратив? Гуляють круті?* (Л. Костенко); *Зростання попиту на етнічність спостерігає одна із засновниць гурту. Якщо не весілля, то корпоратив в етностилі їм замовляють усе частіше* (із журн.).

КОРПОРАТИВІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *екон., політ.* Те саме, що **корпорати́зм.** *Спроби ліквідації еліти в суспільстві, створення замкнених систем рекрутування політичного керівництва призводять до корпоративізму* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **корпорати́вність.** *Корпоративізм консервативної політичної еліти, попри всі свої негативні риси, виконує і дуже важливу функцію — він є гарантом стабільності суспільного життя* (з наук. літ.).

КОРПОРАТИ́ВНИЙ, а, е. 1. Стос. до корпорації. *Він зачинився у своєму кабінетику, пив чай, мандрував корпоративним Інтернетом* (А. Кокотюха); *Вишгородські гончарі, певно, також об'єднувалися в свої корпоративні організації* (з наук. літ.); *Працедавці мають бути зацікавлені у створенні корпоративних велопаркувань біля офісних будівель для своїх співробітників* (з газ.); // Власт. корпорації (у 1 знач.). *Гусари — легка кіннота в російській та ще деяких європейських арміях. Мали яскраву, розцяцьковану форму на угорський зразок, були своєрідним втіленням військових корпоративних доблестей* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Вузькогруповий, відокремлений, замкнутий у межах корпорації (у 3 знач.). *Суспільству корпоративного типу не властива опозиція як соціальна інституція, воно придушує її в самому зародку — але не шляхом відторгнення дисидентів, а через включення їх у свою систему* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Україна зможе вийти з кризи лише після того, як її верхівка навчиться жертвувати корпоративними інтересами заради національних* (з газ.).

△ **Корпорати́вне управлі́ння** *див.* **управлі́ння; Корпорати́вний се́ктор** *див.* **се́ктор; Корпорати́вні опера́ції** *див.* **опера́ція; Корпорати́вні права́** *див.* **пра́во.**

КОРПОРАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і якість за знач. **корпорати́вний.** *Філософія корпоративності лише на перший погляд лежить у площині суто професійних стосунків. Насправді, корпорація лишається з тобою, навіть коли ти про неї не думаєш* (С. Жадан); *В Італії, Німеччині, Іспанії панування фашистських режимів затверджувалося під вивіскою корпоративності* (з навч. літ.); *Станова корпоративність, на кшталт західноєвропейської, не зустрічалася у візантійському суспільстві* (з наук. літ.); *Традиції журналістської корпоративності діють, незважаючи на державні кордони* (з газ.).

КОРПОРАТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **корпоратизува́ти.** *Платниками дивідендів є господарські товариства, створені в процесі приватизації та корпоратизації державних підприємств, у статутному капіталі яких є частка державного майна* (з навч. літ.); *Визначено роль і місце приватизації великих державних підприємств шляхом їх корпоратизації та акціонування в розвитку ринкових відносин в економіці України* (із журн.).

КОРПОРАТИ́ЗМ, у, *ч.* 1. *екон., політ.* Система прийняття рішень через групи інтересів, перев. професійні організації працедавців та найманих робітників, для координації дій у певному секторі економіки та розв'язання конфліктів. *Корпоратизм почав домінувати в умовах високої конкуренції* (з наук. літ.); *Німецька модель взаємин профспілок і політичних партій характеризується функціонуванням у межах системи корпоратизму* (із журн.).

2. *псих.* Прихильність, захист інтересів певної спілки чи організації, створеної на основі професійних або інших інтересів. *Поведінка страйкарів стала проявом високого корпоратизму* (з газ.).

КОРПОРАТИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **корпоратизува́ти.** *Під час приватизації підприємств, корпоратизованих з додержанням графіків, директори, їхні заступники, головні спеціалісти мають право на додаткове придбання акцій товариства за номінальною вартістю* (із журн.); *Корпоратизовані гіганти борються за вплив у парламенті* (з газ.); // **корпоратизо́вано,** *безос. пред. Рентабельні шахти буде корпоратизовано, або ж їх передадуть в управління на конкурсній основі* (з газ.).

КОРПОРАТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Надавати певній організації, установі і т. ін. структури корпорації (у 2 знач.). *Уряд пропонує корпоратизувати низку державних підприємств* (із журн.); *Ми вирішили компанію корпоратизувати, акціонувати і, можливо, погодитися на приватизацію* (з газ.).

КОРПОРАТОКРА́ТІЯ, ї, *ж.* Форма управління державою або політична система, за якої владний контроль здійснюється через могутні, впливові компанії; влада корпорацій. *За оцінкою американських економістів, корпоратократія — союз урядів, банків і корпорацій — призводить до все більшої невідповідності між системою управління і фундаментальними цілями суспільства, до збагачення небагатьох і зубожіння більшості* (із журн.).

КОРПОРА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Договірне об'єднання організацій, фірм, створене на основі спільності виробничих, наукових і комерційних інтересів. *Увійшовши в цю корпорацію, підприємство, згідно з законодавством, делегувало тільки окремі повноваження органам корпоративного правління* (з газ.).

2. Торгова або виробнича компанія великих розмірів та потужностей, що складається з кількох підрозділів. *А нинішні цивілізатори — що вони залишать по собі? Руїни, корпорації, синдикати?* (Л. Костенко); *Нашій корпорації зовсім невигідно розпочинати в сибірській тайзі якесь виробництво* (А. Кокотюха); *Вирішальною для успіху капіталістичних країн була не лише діяльність гігантських корпорацій, але й наявність динамічної маси зазвичай малих, класичних приватних фірм* (з публіц. літ.).

3. *кого.* Спілка, група осіб, об'єднана фаховими, становими та іншими інтересами. *Свою належність до вільної корпорації чистильників взуття Сашко мусив старанно приховувати* (Ю. Смолич); *Він увесь час говорив від імені всієї корпорації будівельників і, що ближче до кінця наради, то все більше мав однодумців* (Іван Ле).

КОРПУЛЕ́НТНИЙ, а, е, *жарт.* Товстий, опасистий, огрядний. *Розроблений метод дозволяє за короткий час скинути зайву вагу огрядним молодим чоловікам. Надалі медики збираються провести експерименти з корпулентними молодими жінками* (із журн.).

КОРПУЛЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., жарт.* Якість за знач. **корпуле́нтний.** *І у пишних дам можуть бути ідеальні пропорції. Наприклад, якщо в дівчини обхват талії дорівнює 80 см, а грудей і стегон — 130 см, вона буде виглядати цілком гармонійно й привабливо, незважаючи на свою корпулентність* (із журн.).

КОРПУЛЕ́НЦІЯ, ї, *ж., жарт.* Властивість за знач. **корпуле́нтний.** *Людина чималенької корпуленції.*

КОРПУ́НКТ, у, *ч.* Скорочення: кореспондентський пункт *(див.* **пункт).** *Це був ризикований крок навмання, але я на нього відважився .. і вранці подзвонив до московського корпункту агенції "Франс Прес"* (В. Шкляр); *— Я, між іншим, в корпункті "Комсомолки" працювала* (А. Кокотюха); *Організаційним проривом стало створення та досить успішне розгортання спочатку Пресового бюро України, а в 1921 р. Радіотелеграфного агентства України — РАТАУ та його корпунктів — відділень на місцях, які не тільки постачали інформацію в центр, а й почали випускати власні бюлетені* (з наук.-попул. літ.).

КО́РПУС, *ч.* 1. *род.* а. Те саме, що **ту́луб** 1. *Подавалася* [Галя] *.. цілим корпусом назад, щоби бути рівною й стрункою* (Л. Мартович); *Він схопивсь з місця і, плентаючись ногами, всім корпусом рішуче подався до дверей* (С. Васильченко); *З заводей ..* [туману], *немов із казки, виринали іноді коні — спершу тільки гриваcті голови, а далі й корпуси чуйно насторожених .. огирів* (Д. Міщенко); *Опісля розвернувся* [гравер] *усім своїм колись могутнім корпусом і чорним брудним пальцем почав крутити диск телефонного апарата* (О. Чорногуз).

2. *род.* у. Кістяк, основа чи оболонка машини, механізму і т. ін. *Рухались також усі інші частини машини, зуби зачіплялись за зуби, блискучі залізні дрюки то висувались наперед, то подавалися в глибину корпусу* (І. Франко); *В темряві не було видно корпусу автомобіля, здавалося, що з густого мороку насуваються самі сліпучі фари* (В. Владко); *Вибух потряс увесь корпус мартенівської печі* (М. Руденко); *— А то я машинку швейну купила .. Оверлок тягне трохи, корпус покоцаний, а так — нічого* (Люко Дашвар); // Кістяк судна разом з обшивкою. *Високий, ніби багатоповерховий будинок у риштованнях, стояв корпус майбутнього лінкора* (В. Собко); *— Корпус майже неушкоджений. У носовій частині пробій. Це сталося, мабуть, тому, що судно різко всунулося носом у пісок* (М. Білкун); *Один з перших підводних човнів був схожий на дирижабль. Потім форма змінилась, корпус став більш витягнутим* (з наук.-попул. літ.).

3. *род.* у. Один із кількох будинків, що мають спільне призначення й розташовані поблизу. *Вертепом звали один номер в старому корпусі, де жили скінчивші* [ті, що закінчили] *курс* (І. Нечуй-Левицький); *На ґанок вийшов начальник тюремного корпусу сержант Сиволапов* (Б. Антоненко-Давидович); *Встають заводів корпуси бетонні* (П. Дорошко); *Він потяг Уласа до головного корпусу університету, на ходу розказуючи, що його викликають на розмову до ректорату* (Григорій Тютюнник); *Зостались позаду корпуси нового житлового масиву* (О. Гончар); *Санаторій оточений був рідким лісом .. Ми проїхали крізь браму, завернули до головного корпусу* (С. Жадан); // Відокремлена частина великого будинку. *Всі ці покої .. містилися в одному з .. багатьох корпусів будинку* (Ю. Смолич).

4. *род.* у. Військове з'єднання, що складається з кількох дивізій або бригад. [В а т у т і н:] *А німці з Вишгорода удару не ждуть. Подавити б їхню оборону масованим вогнем артилерійського корпусу* (Л. Дмитерко); *По шляху рухались бронетанкові частини й маси кінноти козачого корпусу, що прорвалися десь зліва* (О. Гончар); *Фортуна підморгнула їм і з Білої Церкви — там большевиків* [більшовиків] *розтрощив Запорозький корпус разом із Дніпровською дивізією отамана Зеленого* (В. Шкляр).

5. *род.* у. Сукупність осіб якогось одного фаху, службового становища і т. ін. *Правового поля нема. Є загроза навіки втратити Україну. І тоді сивий чоловік, старійшина депутатського корпусу, просить нашого лідера негайно скласти присягу на святій Книзі* (Л. Костенко); *Кореспондентський корпус.*

6. *род.* у, *іст.* Середній військовий навчальний заклад закритого типу в царській Росії та деяких інших країнах. *Мене готували до інституту, а брата до корпусу* (Панас Мирний); *Він тепер, окрім жіночої гімназії, має уроки ще й в корпусі* (Леся Українка).

7. *род.* у, *лінгв.* Повна збірка яких-небудь текстів. *У семитомному корпусі спадщини Панаса Мирного два томи відведено новим, уперше опублікованим матеріалам* (із журн.); // Те саме, що **Лінгвісти́чний ко́рпус.** *Виконання функції інформаційно-лінгвістичної підтримки корпусом текстів можливе лише за умови, що він лінгвістично маркований та репрезентативний за обсягом* (з наук. літ.).

8. *род.* у, *поліґр.* Назва одного з розмірів (на 10 пунктів) друкарського шрифту. *Корпус був використаний у друку Corpus Juris Civilis — кодифікації римського цивільного права. Цей шрифт найчастіше застосовують для набору текстів книг* (з наук.-попул. літ.).

(1) Жанда́рмський ко́рпус, *іст.* — утворена 1827 р. царем Миколою I військово-поліцейська організація. — *Можна собі взяти охорону з жандармського корпусу, а не грати .. в лібералізм: мене ніхто не охороняє... Я вас, графе, охороняю* (М. Стельмах); **(2) Каде́тський ко́рпус,** *іст.* — у дореволюційній Росії та деяких інших країнах — закритий військово-навчальний заклад для хлопчиків з дворянських родин. *Він, кажуть, вже тоді напитав собі якусь службу в кадетському корпусі* (І. Нечуй-Левицький); — *Скрізь у Європі панує німецька наука. Ось Фрідріх, він увів спеціальні курси фізики навіть у кадетських корпусах* (Ю. Мушкетик); *Київський кадетський корпус славився рівнем викладання точних наук* (із журн.); **(3) Па́жеський ко́рпус,** *іст.* — у старій Росії — привілейований середній військово-навчальний заклад для дворян. *Гетьман Павло Скоропадський був царським генералом, вихованим у московському Пажеському корпусі, загартованим у російсько-японській війні* (із журн.).

△ **(4) Дипломати́чний ко́рпус** — акредитовані при уряді якої-небудь країни дипломати інших країн. *Неприродна любов старої розпусної жінки шокувала петербурзький двір і дипломатичний корпус, але разом з тим свідчила, що стан її здоров'я добрий і що вона не думає про вічний спочинок. Це й заспокоювало Безбородька* (В. Малик); **(5) Лінгвісти́чний ко́рпус** — у мовознавстві — зібрання мовних одиниць за заданими параметрами. *Лінгвістичний корпус англійської мови Вебстерського словника — один з найбільш розбудованих* (із журн.).

КОРПУ́СКУЛА, и, *ж., фіз.* Узагальнена назва дрібних частинок матерії. *Крім променів, Сонце викидає в простір велику кількість так званих корпускул: електронів, протонів, нейтронів, атомних ядер тощо* (з наук.-попул. літ.); *Гіпотеза про те, що матерія складається з корпускул, була популярна в XVII–XVIII ст. Поняття корпускули близьке до поняття атома, але атоми вважалися неподільними, тоді як корпускули могли ділитися* (з наук.-попул. літ.); *Квантова механіка вивчає лише миттєвий зріз реальності, отже, має справу з частками, корпускулами, дискретностями* (О. Бердник); * У порівн. *Думка бігала по колу, мов корпускула в циклотроні* (М. Руденко).

КОРПУСКУЛЯ́РНИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **корпу́скула.** *Потоки сонячного вітру — корпускулярних частинок, які вільно досягають поверхні Місяця, виключають існування там життя* (з наук.-попул. літ.); *Вони* [астрологи] *нічого не знали про термоядерний цикл розвитку Сонця, не догадувалися про електромагнітні бурі та корпускулярні потоки, які обрушуються на кожного з нас* (М. Дашкієв).

△ **Корпускуля́рна тео́рія сві́тла** *див.* **теорія; Корпускуля́рна терапі́я** *див.* **терапія.**

КО́РПУСНИЙ, а, е. Прикм. до **ко́рпус** 2–4, 7, 8. *Особливий попит мають набори корпусних меблів* (з газ.); *Хоч тут люди були й письменніші за начальника корпусного відділу, але ж, як і той, суворі революціонери* (Д. Бузько); *Особливе місце посідає проблема створення лінгвістичних корпусів та розвиток корпусної лінгвістики* (з наук. літ.); *Краще донести думку автора до читача допомагають елементи матеріального втілення книги. Тут відіграє роль курсивний або корпусний шрифт, нормаль чи петит, ілюстрації тексту і змісту* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **ко́рпусний,** ного, *ч.* Командир корпусу (у 4 знач.). *Корпусний стояв на пероні. Круг нього штаб: усі ці люди, непогані офіцери, були під Верденом* (Я. Качура).

КО́РПУСНИК, а, *ч.* Фахівець, який проектує та виготовляє корпуси (у 2 знач.). *Графіки регламентують роботу корпусників, теслів, малярів для цехових умов і в теплий період року* (з мови документів); *Корпусників підприємства відправили на стажування за кордон* (з газ.).

КОРРАХУ́НОК, нку, *ч., фін.* Скорочення: кореспондентський рахунок *(див.* **раху́нок).** *Для комерційних банків коррахунок у Національному банку України за призначенням є поточним рахунком* (з навч. літ.); *Компанія користується коррахунками для забезпечення діяльності працівників* (з газ.).

КО́РСА, и, *ж., діал.* Полоз *(див.* **по́лоз**[1] 1). * У порівн. — *Видно пана по халявах,* — *сказала Мася і показала Антосьові на чоботи. А вони в його, як собаки, руді і набік, як корси* (А. Свидницький).

КОРСА́Ж, а, *ч.* 1. *заст.* Корсет (у 1 знач.). *Марина в платті до лиця. Плаття коротке з корсажем* (І. Карпенко-Карий); *Може, це випадок? Може, стелила вона ліжко, а за корсажем була в неї квітка й упала* (Г. Хоткевич); *Санда витягла з-за корсажа записку і подала її Анжелі* (М. Чабанівський); *І птиці лісові над нею щебетали. Спустившись, об корсаж черкалися крильми* (В. Стус).

2. Твердий пояс спідниці або штанів. *Гість ходив по корчмі.., легко несучи на коротких тонких ногах великий, ледь стягнутий корсажем .. живіт* (Н. Рибак); *Звужені штани в старовинному китайському костюмі мали дуже широкий, майже під пахви, корсаж, а також просторіший крій у талії* (з наук.-попул. літ.).

КОРСА́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **корса́ж.** *Модельєр робить акцент на корсажній сукні, виділяє лінію талії і зону декольте* (із журн.); *Корсажна декорація з'являється на останньому етапі виготовлення* (з газ.).

КОРСА́ЖНИЦЯ, і, *ж.* Кравчиня, що шиє корсажі. *Підприємство оголошує вакансію корсажниці* (з газ.).

КОРСА́К, а́, *ч.* Невеликий хижий ссавець роду лисиць родини собачих, що живе в степах і пустелях Азії та Південно-Східної Європи. *Жовтий корсак — степова лисиця — ось що було на думці в наймита-пастуха* (О. Донченко); *Серед трофеїв експедиції також дикобрази, сіра туркменська лисиця — корсак* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. — *Ощасливте нашу оселю. Може, й ми розумнішими станемо.* — *Ох, і лестун ви, Семене, прямо лис-корсак!* — *подобрішав Ступач* (М. Стельмах).

КОРСА́Р, а, *ч.* 1. *заст.* Пірат, морський розбійник. *На злото в трюмі — жде казна. Тебе, корсара, — зла тюрма* (Ю. Яновський); *Сервантеса, закутого в кайдани, корсари просто з палуби продали в рабство* (О. Гончар); *Та й зрадили нас у битві морські косарі-корсари* (Ю. Андрухович); *Немов щось торкнуло старого — пригадав він у ту ж мить сина свого, що його схопили корсари п'ятнадцять років тому на узбережжі Лаясси і чутка про нього запалася* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); * У порівн. *Хлопці у чорних масках, наче корсари, грізно дивляться крізь вузькі прорізи для очей* (Л. Костенко).

2. *іст.* Те саме, що **ка́пер** 2. *Флот свій виставили* [рицарі] *в гавані так, що він не давав прорватися туди кораблям турецького корсара Курдоглу, якому Сулейман надав адміральський титул капудан-паші* (П. Загребельний).

КОРСА́РСТВО, а, *с., заст.* Корсарський промисел; піратство. *Ніколи ще за всю історію корсарства пірати не знали такої суворої дисципліни, і ніколи ще ними не керувала така залізна рука* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

КОРСА́РСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **корса́р** і **корса́рство.** *Купив собі* [Ландольфо] *невеличке корсарське суденце, устаткував його добре всім, що треба для того промислу, та й почав шарпати проїжджий торговий люд* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Безбожне ж дівоцтво Єлизавети Англійської тимчасом буяло в блиску зсипаного їй до ніг корсарського золота* (О. Забужко); *Одним з перших документів, яким офіційно регулювалися відносини держави з корсарами, королівським едиктом передбачаються "листи відзнаки для господарів тих кораблів, які озброюють до участі в корсарській справі"* (з наук. літ.); // Власт. корсарові, характерний для корсарів. *Диво дивне! Логічні висновки серйозних учених не приваблюють юні душі так, як захоплює в полон безпідставне, буквально корсарське, розбійницьке, так би мовити, фантазування!* (О. Бердник); *Вища державна рада, звісно, могла б засудити корсарські дії адмірала. Але що могло це значити для людини, яку і так уже засудили, без всякої надії на прощення?* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

КОРСАРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., заст.* Займатися корсарством. *Подався він з ними в море та й став по узбережжю берберійському корсарувати: де, було, спобіжить кого слабшого, то зараз і сплюндрує* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КОРСЕ́Т, *розм.* **КЕРСЕ́Т,** а, *ч.* 1. Широкий пружний пояс, який носять під сукнею для стягування талії, надання стрункості фігурі. *На другий рік приїздить друга дочка* [генеральші], *на третій — третя .. Хто стягатиме дівоцькі керсети? Хто буде вишивати спідниці..?* (Панас Мирний); *Олеся .. стояла серед кімнати в білих спідницях, в білому корсеті, котрий не сходився на її повному стані* (І. Нечуй-Левицький); *Львів жиє* [живе] *зовсім іншим життям, і там не зосталося й сліду по паннах в корсетах, по паннах, що сидять рівно-рівнюсенько, мов попроковтували кілки* (Ю. Винничук); *Завдяки щасливому випадку, а ми скажемо — завдяки спритності міледі, ніж ковзнув по одній зі сталевих планшеток корсета, які за тих часів, подібно до панцира, захищали груди жінок* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); // Деталь сукні, яка щільно прилягає до тіла, підкреслюючи жіночність форм. *Уявлення про вечірню моду як про довгі сукні з корсетом і стразами давно час міняти* (з газ.); // *тільки* **корсе́т.** Твердий лікувальний бандаж для верхньої частини тулуба. *Я сама допоможу йому роздягнутися, розшнурую корсет, на якому тримається протез* (М. Руденко).

2. Те саме, що **корсе́тка.** *Плахта на їй* [ній] *шовкова, хустка з золотими квітами, з золотою габою .. Корсет зелений з байки або з сукна* (Марко Вовчок); *Не надіну я серпанка; Геть кожух і свиту геть! Одягнуся, як міщанка, У кораблик і керсет* (Я. Щоголів); *Привіз* [Сергій] *їй усяких гостинців коштовних, не тільки черевики, та й на корсет черкасину* (Ганна Барвінок); *Коли Галина, сховавши цидулку за комір керсета, зійшла униз, на вулиці вже чекав її стурбований батько* (А. Кащенко); *Стара заметушилась на печі, поправила хустку на голові, обтрусила крейду з свого керсета* (Грицько Григоренко).

КОРСЕТИ́НА, КЕРСЕТИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **корсе́тка, керсе́тка** *Була* [Любка] *в тонкій лляній сорочці з вишиваними вуставками* [уставками], *без керсетини* (В. Минко); // Стара або ветха корсетка. *Старенька хустка, руді запаски, драна корсетина — ото було все Оксанине вбрання* (Л. Яновська); *І така — в керсетині латаній, в платочку в старенькому, а гарненька така — брівки чорненькі, а оченята карі* (А. Тесленко).

КОРСЕ́ТКА, *розм.* **КЕРСЕ́ТКА,** и, *ж.* Верхній жіночий одяг — безрукавка, пошита в талію з кольорової тканини. *Продає тут маківники якась огрядна молодиця у синій корсетці* (Марко Вовчок); *Як надіне Марина сорочку тонку лляну, затягнеться поясом шовковим та обстебне на собі керсетку, .. то хто втерпить не глянути на неї?* (Панас Мирний); *Зробивши в хаті лад, Маріора перед дзеркалом .. поправила здоровий золотий дукач на шиї та глянула на свою коротеньку корсетку із шнуровицями* (М. Коцюбинський); *Він іде далі і бачить — по ташанському мосту йде мати у білій сорочці, чорній керсетці, боса і з ціпком* (Григорій Тютюнник); *Настуня сидить собі на возі, в .. намисті дорогому та в корсетці шовковій, їсть яблуко й гадки не має, що пан красносільський здалеку за нею умліває* (Г. Тарасюк); *Я люблю твої руки, очі, корсетку, сукню з ліфом, сорочку, кавтан* [кофту], *запаску* (Ю. Андрухович).

КОРСЕ́ТНИЙ, *розм.* **КЕРСЕ́ТНИЙ,** а, е. Те саме, що **корсе́товий, керсе́товий.** *Об'єктом дослідження є конструктивна будова і методи проектування корсетних виробів* (з наук. літ.); *Перший вихід моделі в укороченому жакеті, що нагадує куртку матадора, й ультракоротких шортах з високою корсетною талією задав настрій усьому показу* (із журн.).

КОРСЕ́ТНИК, *розм.* **КЕРСЕ́ТНИК,** а, *ч.* Кравець, який виготовляє корсети, корсетні вироби. *Корсети шили не прості швачки, а корсетники* (з наук.-попул. літ.); *Т. Пейн служив матросом на кораблі, був корсетником у Лондоні й Дуврі* (з навч. літ.).

КОРСЕ́ТНИЦЯ, *розм.* **КЕРСЕ́ТНИЦЯ,** і, *ж.* Жін. до **корсе́тник, керсе́тник.** *Всі мої листи він перехоплює. Сестрі, мабуть, наказав не відходити від мене ні на крок. Тепер вона в корсетниці, тут, біля твого будинку. А я ніби пішла в магазин* (В. Винниченко); *Корсетниця Віра працює у дві зміни* (з газ.).

КОРСЕ́ТОВИЙ, *розм.* **КЕРСЕ́ТОВИЙ,** а, е. Прикм. до **корсе́т, керсе́т.** *Корсетова тканина; Корсетові вузли й бретелі;* // У якому виготовляють корсетні вироби. *Корсетова майстерня.*

КОРСИКА́НЕЦЬ *див.* **корсика́нці.**

КОРСИКА́НКА *див.* **корсика́нці.**

КОРСИКА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **корсика́нці** і Корсика. — *Моя книга перекладена у нас і курдською. Тут і видрукувана. Зараз ми готуємо переклади чеченською, тібетською і корсиканською мовами* (Ю. Винничук); *Корсиканські сепаратисти склали зброю* (з газ.); // Який походить з Корсики. *У Карпатах добре прижились японська вишня-сакура, американська райдужна форель, корсиканські муфлони* (з наук.-попул. літ.).

КОРСИКА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **корсика́нець,** нця, *ч.;* **корсика́нка,** и, *ж.).* Корінне населення Корсики. *Коли наслідком революції того ж року розв'язано* [розпущено] *королівську армію, він* [Наполеон] *удався до Корсики, де станув* [став] *у рядах корсиканців, що противилися французькій зверхності* (І. Франко); *Братався в ці дні і Яресько з французькими матросами, .. алжирцями, корсиканцями* (О. Гончар).

КО́РСТА, и, *ж., заст.* Труна. *Над головами людей коливалась, пливла вкрита знаменом корста з прахом воєводи Рубача* (С. Скляренко); *Видовбана з дуплистої липової колоди корста стояла на санях, запряжених парою волів* (В. Малик); *Був похований* [князь Володимир] *у церкві святої Богородиці в приділі святого Клемента, в мармуровій корсті, під молитви, сльози, ридання й сум усього Києва* (П. Загребельний).

КОРТ[1]**,** у, *ч.* Майданчик для гри в теніс. *Тенісний корт заллятий сонячними променями. День для змагання був чудовий* (М. Томчаній); *Машина вже вирвалася з запруджених військовою технікою вулиць, тепер дорога зав'юнила серед приміських вілл, садів, городів, рибних ставків, тенісних кортів з червоним піском* (П. Загребельний); *За вікном, на тенісному корті, його ранкова "співрозмовниця" фліртувала з якимось хлопчиною* (С. Процюк); *Лопату знайшов* [Гоцик] *за домом, де Ілія примірявся розбити чи то тенісний корт, чи то вертолітний майданчик* (Люко Дашвар).

КОРТ[2]**,** у, *ч., заст.* Бавовняна тканина для верхнього одягу. *Це таки пальто. Справжнє, куповане, доброго, чорного корту* (У. Самчук); *У 20-х роках XX ст. було популярним просте, грубе сукно, корт* (з наук.-попул. літ.).

КОРТЕ́Ж, у, *ч.* 1. Урочиста процесія, виїзд. *До них прилаштувався піший сотник Заблудовський і собою завершував гоноровитий гетьманів кортеж* (Іван Ле); *На площу міста вступило близько трьох тисяч інків — уся верхівка імперії. Це був мирний, беззбройний кортеж, спокійна, урочиста демонстрація пошани й вітання* (Ю. Бедзик); // Те саме, що **кавалька́да** 2. *Кортеж автомашин спинився біля огорожі собору* (Н. Рибак); *Суботнього пополудня в околицях Цоо проїздив цілий кортеж автомобілів і всі вони несамовито клаксонили* (Ю. Андрухович); // Машини охорони офіційної або важливої особи. *Його завжди супроводжували двоє охоронців у окремій машині, яку шеф відпускав, коли невеличкий кортеж під'їжджав до будинку і охоронці перевіряли, чи все в околицях гаразд* (А. Кокотюха).

2. *мат.* Упорядкована та скінченна сукупність елементів. *Головною властивістю кортежу, яка відрізняє його від множини, є те, що, по-перше, кортеж може містити декілька екземплярів одного об'єкта, по-друге, об'єкти в кортежі впорядковані* (з наук.-попул. літ.).

КОРТЕ́ЖНИЙ, а, е. 1. Стос. до кортежу (у 1 знач.). *Є різні варіанти оформлення весільного авто й кортежних автомобілів* (із журн.); *Румунський генпрокурор подав у відставку через кортежний скандал* (з газ.).

2. *мат.* Стос. до кортежу (у 2 знач.). *Розглянемо сингулярний розклад кортежного оператора* (з наук. літ.).

КОРТЕ́СИ, ів, *мн.* 1. У середньовічних державах Піренейського півострова — станово-представницькі законодавчі збори. *Прообразом сучасних парламентів були становопредставницькі установи XII–XIII ст., зокрема англійський парламент та іспанські кортеси* (з навч. літ.).

2. Двопалатний парламент сучасної Іспанії. *Іспанські кортеси в період диктатури фактично не були законодавчою владою, а виконували лише дорадчі функції при голові держави* (з наук. літ.); *Франція вислала до Іспанії своє військо 1823 р. Тоді кортеси закликали народ до спротиву й партизанської війни* (з навч. літ.).

КОРТИЗО́Н, у, *ч.* 1. *фізл.* Один із гормонів кори наднирковиx залоз. *Кортизон — це ключовий гормон стресу* (з навч. літ.).

2. *фарм.* Лікувальний препарат, який використовують як замінник такого гормону. *Тепер кортизон одержують синтетично й широко застосовують у лікувальній практиці* (з наук. літ.); *Срібний призер Олімпіади розповів, що використовував заборонені препарати еритропоетин і кортизон протягом майже всієї кар'єри* (з газ.).

КО́РТИК, а, *ч.* Вид холодної ко́лючої зброї — вузький, короткий кинджал, який носять на поясі офіцери військово-морського та військово-повітряного флоту. *Адмірал .. поправив кортик, зібрався йти* (О. Гончар); *Я не нажив маєтків за час воєн, у яких довелося мені ризикувати життям, тому залишаю тобі на пам'ять скромний подарунок — мій адміральський кортик* (В. Малик); *З того дня, як він назавжди відстебнув од шитого офіцерського пояса кортик і пішов на трактор, теща зненавиділа його* (Григір Тютюнник); *Кент завів їх у низенький білий будиночок, і за хвилину вони вибігли звідти з мушкетами, кортиками та патронташами* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

КОРТИКА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* 1. Стос. до зовнішнього шару певного органа живого організму. *В окремих зонах кортикальні кісткові пластинки замінюються губчастою кісткою* (з наук. літ.); *Незважаючи на те, що гриби ушкоджують стінки кортикальних клітин, плазматична мембрана рослин залишається неушкодженою* (з наук. літ.).

2. Стос. до кори головного мозку; кірковий. *Розглянуто кальцієву сигналізацію в кортикальних та таламічних нейронах щурів* (з наук. літ.).

△ **Кортика́льний шар** *див.* **шар**[1]**.**

КО́РТИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ко́ртик.** *В інтернет-магазині продаються кортики і кортикове спорядження* (з мови реклами).

КОРТИКОСТЕРО́ЇД *див.* **кортикостеро́їди.**

КОРТИКОСТЕРО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **кортикостеро́їд,** у, *ч.).* 1. *фізл.* Специфічні гормони кіркової речовини наднирковиx залоз, що впливають на обмін речовин. *У людському організмі є три групи кортикостероїдів* (з наук. літ.).

2. *фарм.* Лікувальні препарати, які використовують як замінник таких гормонів. *Кортикостероїди виробляють також і синтетично. Їх використовують при лікуванні деяких хвороб (лейкозів, артритів тощо)* (з наук.-попул. літ.).

КОРТИКОСТЕРО́ЇДНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до кортикостероїдів. *Кіркова речовина наднирковиx залоз виробляє кортикостероїдні гормони* (з наук. літ.); // Вигот. на основі кортикостероїдів. *Кортикостероїдні препарати є високоефективними лікарськими засобами, що впливають на різні ланки патогенезу багатьох хронічних дерматозів* (з наук. літ.).

КОРТИКОСТЕРО́МА, и, *ж., вет., мед.* Пухлина кори надниркової залози. *Зазвичай хворі на кортикостерому скаржаться на різку м'язову слабкість. Особливо складним для них є піднімання сходами й утримання предметів у витягнутих руках* (з наук. літ.).

КОРТИ́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат із надниркових залоз великої рогатої худоби або свиней, який містить гормони кіркової речовини. *Лікувальний кортин не має постійного гормонального складу, оскільки є сумішшю багатьох кортикостероїдів* (з наук.-попул. літ.).

КОРТИНА́РІЄВІ, вих, *мн., бот.* Родина їстівних і неїстівних грибів різноманітних форми і вигляду. *Іноцибе піщаний — отруйний гриб родини кортинарієвих* (з наук. літ.).

КО́РТІЇВ, ієва, ієве: **Ко́ртіїв о́рган** *див.* **о́рган.**

КОРТІ́ТИ, ти́ть, *недок., безос., кому, кого чого, з інфін. і без дод., розм.* Дуже хотітися, бажатися; тягти до чогось. *Кому кортить, тому й болить* (Номис); *Кортіло сердешного забалакать до дівчини, та з чого почати?* (А. Свидницький); *От якось-то й одважилось* [щеня] *вхопить Шматок м'ясця, щоб не кортіло* (Л. Глібов); *Уже довідалися вони .. про всі подробиці, які їм кортіло знати* (Дніпрова Чайка); *Було що їсти, не доїдав, а як не стало, аж трусишся, дуже кортить* (В. Барка); *Катерина побачила, що на автостанції майже немає людей, кому ж кортить їздити в такий мороз, та ще й у будень* (В. Шкляр).

КОРТО́ВИЙ, а, е, *заст.* Пошитий із корту *(див.* **корт**[2]**).** *Найбільше займає місця .. кортова куртка, цупка і неестетична* (М. Коцюбинський); *В солом'яному брилі, полотняній сорочці, кортових штанях дід Клим брів за возом* (К. Гордієнко); *Батько об траву, а потім об кортові штани обтирав ножичка, крекнувши, важко розгинав спину* (Є. Пашковський).

КОРТЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Сильне, нестримне бажання. *Бідного парубка Тимофія напала кортячка женитися* (з казки); *Хоч він не заспокоїв хвилевої кортячки, то все ж таки вона скоро відступила від нього* (Марко Черемшина); *— От мене звідтоді й прозивають Летючим. — І не кинув своєї мрії? — Ще дужче кортячка розбирає літати* (В. Чемерис).

КОРУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для корування *(див.* **корува́ння**[1]**).** *Щоб підняти продуктивність праці, майже два роки тому підприємство закупило спеціальну корувальну машину, яка звільняє товстий стовбур від кори за сім-десять секунд* (із журн.).

КОРУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який займається коруванням *(див.* **корува́ння**[1]**).** *За день вправний і досвідчений корувальник міг обчистити максимум десять кубометрів деревини* (з газ.).

КОРУВА́ННЯ[1]**,** я, *с.* Дія за знач. **корува́ти**[1]**.** *Якби використовувалася лише ручна праця, для корування такого обсягу колод необхідно було б п'ятдесят робітників* (з газ.); *Підприємству потрібні робітники для корування деревини* (з мови реклами).

КОРУВА́ННЯ[2]**,** я, *с., діал.* Дія за знач. **корува́ти**[2]**.** [Л ю б о в:] *Що ж кажуть лікарі?* [М и л е в с ь к и й:] *Перевтома — .. заборонили писати...* [Л ю б о в:] *Заборонили писати! Се варварство, а не корування!* (Леся Українка).

КОРУВА́ТИ[1]**,** у́ю, у́єш, *недок., що.* Обдирати кору. *Ті стяте дерево корують, Ті ріжуть пилами, чвертують, Кладуть у стоси* (І. Франко); *Два* [лісоруби] *пилили, два корували, він мав суччя стинати* (А. Крушельницький); *Господар вирішив спиляти ялинки у дворі, і ми мусили корувати стовбури дерев* (із журн.).

КОРУВА́ТИ[2]**,** у́ю, у́єш, *недок., кого, що і без прям. дод., діал.* Лікувати. [П с и х і а т р:] *Невеличкі розривки теж були б корисні .. Ми не коруємо нудотою* (Леся Українка); *— Що ж ви будете робить? — Як що? — засміялась Люба. — Буду людей корувать! Тож на те вчилась!..* (Олена Пчілка); *— Доки це я буду приймати твоїх гостей, харчувати, й частувати, й корувати..?* (Грицько Григоренко).

КОРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., діал.* Лікуватися. *Мені сказав* [лікар], *що я зовсім недаремне їду в Сан-Ремо, бо мені таки ще треба коруватись* (Леся Українка); *Жінка перестрашилася на вид вигулькливих* [які вигулькнули] *із гущавини "бандьор" так, що зомліла, й муж потім висилав її на місяць до Львова на Кульпарків — коруватися од нервів* (О. Забужко).

КОРУ́ГВА, и, *ж., діал.* Корогва (у 1–3 знач.). *Людей недохват. Ллється наша кров. А тут погиб... У вас ще на спідниці не перешили ваших коругов?* (Л. Костенко); *Завзятцям даю Я волю і киччу в коругву свою!* (М. Старицький); *Сулиму й Верещака на шаблях рознесли, а гетьман ледве з душею спасся, дякуючи своїм коругвам* (Б. Лепкий); *Тільки що винесли маму на кладовище, з коругвами, з попами* (М. Коцюбинський).

КОРУМПО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **корумпува́ти.** *Фільм жанру нуар показує світ, корумпований у самій своїй суті* (із журн.); *У ряді латиноамериканських країн армії продовжують бути інструментом репресій. Їхнє вище офіцерство повністю корумповане* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який корумпувався. *Новий закон про закупівлі, що насилу пройшов через старий корумпований парламент, закрив лазівки, що дозволяли раніше розкрадати щорічно 15 мільярдів доларів* (із журн.); *Діями корумпованих чиновників повинно займатися Антикорупційне бюро* (з газ.).

КОРУМПО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **корумпо́ваний** 2. *У самому запрошенні .. йшлося .. про героїв бізнесу, які в екстремально скрутних умовах податкового тиску і владної корумпованості примудряються не забувати про героїв культури і в міру скромних можливостей підтримувати їх своїми ініціативами* (Ю. Андрухович); *Скільки разів доводилось розповідати про корумпованість у вищих ешелонах української влади та відмінності у вимовлянні російських та українських імен* (С. Жадан); *146-те місце України за рівнем корумпованості — погана візитівка для молодої демократії* (із журн.).

КОРУМПУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *кого, що.* Робити продажним; розкладати (у 7 знач.). *Росія чудово користується просто-таки архетиповою схильністю українських еліт до внутрішніх конфліктів і легко та ефективно корумпує їх* (Ю. Андрухович); *"Невидима рука" ринку є анонімним механізмом, який за самою його суттю неможливо корумпувати* (з публіц. літ.).

2. Те саме, що **корумпува́тися** 1. *Ми тонемо в потоках слів і спокійно спостерігаємо, як корумпує і розкладається в суцільних зловживаннях наша влада* (П. Загребельний).

КОРУМПУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Ставати продажним; розкладатися (у 5 знач.). *У разі слабкого контролю установа швидко корумпується* (з навч. літ.); *Якщо церковна ієрархія корумпувалася й не може бути прикладом для віруючих, то віруючий має спробувати змінити ситуацію, залишаючись формально в межах церковного співтовариства* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **корумпува́ти.** *Правосуддя корумпується бізнесом задля своїх меркантильних інтересів* (з газ.).

КОРУ́НА[1], и, *ж., діал.* Корона *(див.* **коро́на**[1] 1). *Там* [у палаці] *надінеш ти коруну Із каменів самоцвітних* (Я. Щоголів); *Хапнули турки-татари свою коруну тоту та й ісховали* [сховали] *разом із скарбами у потайну свою комору* (Г. Хоткевич).

КОРУ́НА[2], и, *ж., діал.* Те саме, що **кро́на**[2]. — *Окупанти давали сто тисяч корун за голову Пепи!.. Його імення гриміло в наших горах, гейби весняний грім!..* (О. Гончар).

КОРУ́НД, у, *ч.* Дуже твердий мінерал — кристалічний глинозем з домішкою заліза, хрому або титану; різновидами його є рубін, топаз, сапфір. *Червоний корунд називають рубіном, блакитний і синій — сапфіром* (з наук.-попул. літ.); *Корунд — кристалічний окис алюмінію. З нього виготовляють точильні круги, порошки для шліфування* (з навч. літ.).

КОРУ́НДОВИЙ, а, е. Прикм. до **кору́нд.** *Годинникові заводи застосовують латунну оправу, в яку вмонтований корундовий камінь з конусоподібною заглибиною* (з навч. літ.); *Корундові родовища;* // Зробл. з корунду. *Трубка має два електроди, що з'єднані з металевими частинами вакуумної оболонки, та високотемпературний корундовий циліндричний розрядний канал* (з наук. літ.); *Корундова голка для програвача.*

КОРУПТИ́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **корупці́йний.** *Беручи участь у корупційних стосунках, клієнт сподівається одержати додаткову вигоду, яка була б недоступна йому без незаконного сприяння з боку представника держави* (із журн.).

КОРУПЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до корупції. *Почастішали катастрофи — аварії на транспорті та корупційні скандали серед державних службовців* (В. Кожелянко); *Ідеальна держава, як відомо, не має потреби в поетах. І корупційній, далекій від ідеальної, державі теж поети ні до чого* (С. Жадан); *Корупційний скандал розгорівся в міністерстві* (з газ.).

КОРУПЦІ́ЙНО. Присл. до **корупці́йний.** *Якщо є скарги на діяльність конкретного судді, який приймав корупційно або з інших причин завідомо неправові рішення, його кандидатура ще раз розглядається Верховною Радою* (з газ.).

КОРУПЦІОГЕ́ННИЙ, а, е. Який створює сприятливі умови для виникнення корупції. *Профільний комітет Верховної Ради рекомендує відхилити законопроект як корупціогенний* (з газ.).

КОРУПЦІОГЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **корупціоге́нний.** *Депутат наголосив, що сьогодні реальна корупціогенність свідчить про суттєві прогалини як у законодавчому забезпеченні, так і в практичній реалізації антикорупційних приписів* (з газ.).

КОРУПЦІОНЕ́Р, а, *ч.* Чиновник, політичний діяч і т. ін., причетний до корупції. *Україну більше знають у світі через її спортсменів і корупціонерів, ніж через те, що є її суттю* (Л. Костенко); *Підприємцям доводиться працювати не так за законом, як за неписаними правилами корупціонерів* (із журн.).

КОРУПЦІОНЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **корупціоне́р.** *Міліція зловила корупціонерку на гарячому* (з газ.).

КОРУ́ПЦІЯ, ї, *ж.* Використання посадовими особами свого службового становища для власної вигоди; підкупність, продажність урядовців і політиків. *Чи в XVI столітті діяв закон Івана Васильовича про боротьбу з тодішньою організованою злочинністю й корупцією?* (Є. Гуцало); *Рим був нездоланною цитаделлю, яка, проте, давно вже виявилась підточена тотальною корупцією й давно перестала створювати матеріальні й духовні вартості* (І. Білик); *В умовах трансформації суспільства та переходу на ринкові відносини існує небезпека зростання корупції в ешелонах влади* (з наук. літ.); *Там, де є дефіцит, там відбуваються зловживання. Якщо був дефіцит м'яса, то процвітала корупція у м'ясних відділах. Якщо є дефіцит грошей у банку, то підвищується попит на гроші і хабарі* (з газ.); // Розкладання економічної і політичної систем у державі, що виражається в продажності посадових осіб і громадських діячів. *Особливо зміцніла ця традиція останнім часом, коли бюрократична корупція і відвертий криміналітет досягли свого апогею* (з газ.).

КОРУ́ЧКА, и, *ж.* Рід багаторічних рослин родини зозулинцевих. *Коручки — це трав'янисті рослини, що мають декілька прямих стебел, укритих численними дрібними листками* (з наук.-попул. літ.).

КОРФБО́Л, у, *ч., спорт.* Командна гра з м'ячем, у якій кожна з двох команд, що складаються з чотирьох чоловіків і чотирьох жінок, намагається закинути м'яч у кошик, розміщений на стовпі. *У корфбол можна грати у спортивному залі, а також на відкритому повітрі. Гра не потребує дорогого інвентарю* (з наук.-попул. літ.); *Україна стала шістдесятою країною, яка практикує корфбол* (з газ.).

КОРХ *див.* **кірх.**

КОРЧ[1], а́, *ч.* 1. Пень, викорчуваний, вивернутий з корінням. *Всюди в воді пливли колоди, корчі й дошки* (О. Ільченко); *Врубав* [Павло] *дров з старого дубового корча* (В. Кучер); * У порівн. *Сухорлявий, низенький, немов вирваний з землі корч, він стояв біля Марії* (Ю. Бедзик); // Розгалужене коріння дерев, кущів. *Кінь спотикався на корчах лісової дороги* (Ю. Яновський); [О с т а п:] *Ходім, Тарасе, до старого млина, там глибоко, на дні корчі, і риби там багато* (О. Корнійчук); *Покручене, корчами зведене коріння вп'ялося в білий, перемішаний з гнилою торішнєю* [торішньою] *хвоєю пісок* (В. Собко); *Котька перечепився об якийсь корч і з усього розмаху гепнувся на землю...* (В. Нестайко).

2. Те саме, що **кущ** 1, 2. *Тільки при долині два корчі калини* (П. Чубинський); *Недалечко під корчем ліщини горить ватра* (Марко Черемшина); *У затишному ярочку, в густих корчах калини хлопці несподівано спинилися* (П. Колесник); *Дмитро сів, роззирнувся довкола і, не знайшовши нічого, схожого на міцний корч, спробував вибратися з байраку в інший спосіб: повільно та впевнено звиваючись усім тілом, наче змія* (А. Кокотюха); *Залізла* [Катруся] *під пліт у корчі великого бур'яну* (Н. Кобринська); *Северко .. залишився дома на господарстві і рвав для телят берізку, що плелась, на його горе, між корчами картоплі* (А. Іщук).

КОРЧ[2], у, *ч., розм.* Те саме, що **ко́рчі.** *В горлі корч хапав; я затиснула зуби сильно, бо мені виривався зойк з уст* (О. Кобилянська); *Сивоокові видно було, як після кожного ковтка ніби корч проходить по Ситниковій спині* (П. Загребельний); * Образно. *В жорстокому ході війни, в останньому корчі напруження всіх сил обидва вороги впадуть знесилені й вичерпані, впившись один одному в горлянку* (О. Шугай).

КОРЧА́ГА, и, *ж., заст.* Велика глиняна посудина з вузькою шийкою, у якій зберігали перев. зерно або рідини. *По-*

серед підлоги, недалеко від вогнища, стало видно .. яму-піч, у якій пекли хліб, різний посуд біля неї — череп'яні з вузькими шийками корчаги, .. ночви, миски (С. Скляренко); *Горщики-корчаги Дармограїха поставила не на лаві й не на столі, а прямісінько на долівці* (Є. Гуцало); // Обплетена лозою велика посудина для зберігання вина. *Легіні посідали, розпили корчагу старого вина* (В. Королевич); *У корчагах чекало вино червоне і п'янке* (І. Чендей).

КОРЧА́ЖКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **корча́га.** *Свої корчажки з старовинними монетами вона .. поховала в комірчині поміж сулій та діжечок, накривши лахміттям* (Є. Гуцало); *Мати принесла корчажку прохолодного меду* (Ю. Логвин).

КОРЧА́КА, и, *ж.* Збільш. до **корч**[1] 1. *В печері біліла вербова корчака, що весною була занесена водою* (І. Нечуй-Левицький); *За вигоном бовванів ліс, звідки ріка гнала по течії вузлакуваті корчаки* (Є. Пашковський).

КОРЧА́СТИЙ, а, е. 1. Який має дуже розвинене, покручене коріння. * У порівн. *Сутулуватий, з товстими .. ногами, він стояв біля столу, мов корчастий пеньок* (А. Шиян).

2. Який має дуже розвинені гілки; густий (у 1 знач.). *Із заростів корчастої ліщини Там і донині зрубом порохнявим Біліє* [криниця] (І. Вирган); *Раз на ловах із Фрідоном ми пройшли корчастим бором Аж до скелі, що стриміла над примор'ям неозорим* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

КОРЧЕ́МНИЙ, а, е. 1. *іст.* Прикм. до **ко́рчма́;** корчмарський (у 2 знач.). *В тій хвилі отворилися* [відчинилися] *корчемні двері* (І. Франко); *Велить* [Гервазій] *од кунтушів подати пояси, І ними із льохів корчемних три барила Поквапно добува* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); // Власт. корчмі, пов'язаний з нею. *Ціле її життя минуло от у сім корчемнім чаду, серед п'яних, .. грубих людей* (Г. Хоткевич); *Пани вже геть поникли головами. А хто й на Краків нищечком потяг. Король їх кляв корчемними словами. А Єремія кликав до звитяг* (Л. Костенко).

2. *заст.* Те саме, що **корчма́рський** 3. *Виявилось, що то були об'їждчики, котрі у проїжджаючих трусили корчемну горілку* (М. Кропивницький).

КО́РЧИК, а, *ч.* Зменш. до **корч**[1]. *Зненацька Лаврін спіткнувся на корчику, подивився вниз і відсахнувся, здавалося, наткнувся на хитро замаскованого капкана* (Ю. Мушкетик); *Небажано брати для акваріумних композицій корчики з хвойних порід дерев. Придатним деревом, з котрого найчастіше готують корчі, є верба. Можна використовувати вимочені корчики вільхи* (з наук.-попул. літ.); *Пішов любко у рекрути, за нього не чути, — Лишив мені у городці три корчики рути* (з народної пісні); *Звила собі* [синиця] *гніздо на самім березі моря на невеличкім корчику* (І. Франко); *Рано-ранесенько, ще кури не піли, тумани постали, а густа мрячка на ялівцевих корчиках осіла та й інеєм стала...* (Р. Іваничук); *Він присів на ґанку, сухому й аж наче теплому. До його правого боку тягнувся корчик шипшини* (Г. Пагутяк).

КО́РЧИТИ, чу, чиш, *недок.* 1. *тільки 3 ос., кого, що.* Спричиняти корчі, примушувати напружуватися, скручуватися. *Страх його кривить та корчить* (Панас Мирний); *Льодовий жах .. розростався, заволодівав усім Ванею, стискував груди в своїх міцних холодних обіймах і корчив руки* (В. Підмогильний); *Дивиться Огир — аж Тихін як затруситься та — геп, на ріллю прямо, навзнак, а з рота кров, і судороги його корчать* (А. Головко); *Голод душив, голод корчив їхні тіла* (С. Журахович); *Відчай корчив його обличчя, низьке чоло рясніло краплинами поту* (Р. Іваничук).

2. *кого, що, кому, безос.* Викликати судоми (у 1 знач.), корчі; судомити. [М и х а й л о:] *Їсти хочеться, аж живіт корчить* (І. Котляревський); *Раз у раз його* [хворого] *корчило, пекла згага* (Б. Грінченко); *Тиснячиха прала чужу білизну і заходила у воду, їй корчило ноги* (С. Скляренко).

3. *що.* Викривляючи обличчя, надавати йому неприродного, перев. смішного виразу. *Хаджі Мухамедов намагається бути якомога ласкавішим до хлопця. Він корчить на своєму обличчі привітну усмішку* (О. Донченко); *Гнат дивиться, корчить приємну усмішку, оббігає зо всіх сторін Марію і дитину, а натішившись, вертається знов до роботи* (У. Самчук); *Свою веселість він проявляв тим, що корчив смішні міни* (Григорій Тютюнник).

4. *кого, що, перен., розм.* Удавати кого-небудь, прикидатися кимсь. *Письмоводитель здавна по земських, так там такого знавця корчить: і цьому й тому вчить пана* (А. Тесленко); — *Нічого! Ми її розколемо. Корчить із себе принцесу* (А. Хижняк); — *Він, здається, й досі з себе незайману корчить..? Ні анекдота путнього від нього не почуєш, ні спиртяги з ним не потягнеш* (О. Гончар); *Вахтер їхньої спеціалізованої лікарні все вивчав і вивчав її посвідчення. Знає ж її в обличчя, а корчить із себе прикордонну заставу* (В. Яворівський).

5. *зах.* Корчувати, викорчовувати. *Корчити пні.*

◊ **(1) Ко́рчити [з се́бе] ду́рня (ду́рника, бла́зня** *і т. ін.)* — робити вигляд, що нічого не розумієш, не знаєш. *Хлопчина дивиться в небо, усміхається й не поспішає... "Та що ти дурника з себе корчиш? До сховища!" — гукає йому під саме вухо редактор* (Т. Масенко); — *Це тип хитрий і підступний .. Він і раніше на весіллях, на хрестинах блазня з себе корчив* (П. Автомонов); — *Думала, Іване, — сказала* [Явдоха] *тепло, — що ти дурніший! Але ні, ти мудрий, тільки дурня із себе чомусь корчиш...* (В. Шкляр); *Цей головозий клаповухий довгань не був таким ідіотом, якого з себе корчив* (А. Кокотюха); **(2) Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати)** — ледарювати, байдикувати. — *Знаємо, що берегти і як. Ледаря не дамо корчити. Ми цей бандитизм іскорінимо* [викоренимо], *не турбуйтеся* (І. Микитенко); *Умовляла-умовляла* [дівчина] *і вмовила: дав слово — перестану ледаря корчити. У суботу піду на роботу* (О. Ковінька); — *Посиділи з Олькою-сторожихою, .. і подалася* [Олька] *собі під кожухом ледаря празнувати...* (А. Крижанівський); *Холопи .. спочатку обережно, а потім відверто почали справляти ледаря. Бувало, що дехто зовсім на роботу не виходив* (Ю. Логвин); — *І не соромно тобі ледаря святкувати, коли стільки роботи?* (із журн.).

КО́РЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок.* Вигинатися, кривитися в корчах, перев. від болю. *Клубком із рота піна билась; Сама ж* [Сивілла] *вся корчилась, кривилась, Мов дух вселився в неї злий* (І. Котляревський); *Кожна зморшка на безвусому виді скакала у нього, і видко було, як під старою свиткою корчилось тіло, наче пружина* (М. Коцюбинський); *Бідний поранений чоловік навіть у непритомності корчиться від болю* (В. Винниченко); *Хлопець .. через силу йде до своєї оселі, падає, мов сніп, у клуні на сіно і корчиться на ньому від болю* (М. Стельмах); * Образно. *Підірвані на мінах танки й танкетки корчилися, мов дивовижні плазуни* (І. Багряний).

КО́РЧІ, ів, *мн.* Мимовільне скорочення м'язів (від болю, холоду, при деяких захворюваннях і т. ін.); судома (у 1 знач). [Річард:] *Я досі знав лиш бідність артистичну, ощадність бачив, працю невсипущу, та корчів голоду я ще не бачив, не чув його спотвореного крику* (Леся Українка); *Серце то шалено колотилося, то зовсім завмирало в болісних корчах* (Ю. Смолич); *Я трохи остерігатимуся можливості корчів чи судоми від крижаної води, але це не більше, аніж обережність колись наляканої людини* (Ю. Іздрик).

(1) Хапа́ють (напада́ють, кру́тять *і т. ін.)* **/ вхопи́ли (напа́ли, скрути́ли** *і т. ін.)* **ко́рчі** *кого* — корчить кого-небудь. *Про моїх дітей, зовсім не таких, як він, з цілком іншою генеалогією, забули, — коли подумаю це, то мене зараз корчі беруть!* (О. Кобилянська); *Вірі ставало все гірше і гірше. Вже три дні вона пила лише чай. А починала їсти рибу, її одразу нудило, хапали корчі* (І. Багмут); *— Вари галушки, та тільки пошвидше, бо таки добре мені живіт корчі зводять* (Григорій Тютюнник); *Гонця корчі крутять: всю траву, куди руки сягають, повидирав* (Ю. Логвин); *Ломака випала йому з рук, а потому гримнувся на втоптане подвір'я і почали ломити його корчі* (Валерій Шевчук); *На Німого нападали корчі — і той качався по землі чи від болю, чи від миттєвого безпам'ятства* (М. Матіос); *— Якийсь чоловік прийшов у пекарню, розмовляв з нами, а потім несподівано й раптово на його напали дрижаки та корчі* (І. Нечуй-Левицький); *Нові корчі вхопили його, і він забився в матері на руках* (Б. Грінченко); *З ногами робилось таке, що я гадав, чи не корчі вхопили славного, палкого артисту* [артиста] (В. Винниченко).

КОРЧІ́ВКА, и, *ж.* Місце, де викорчувано ліс. *Се корчівка: тут були колись грабки — він вирубав, після викорчував та й почав сіяти* (Сл. Б. Грінченка); *Вже й ліс порубали. Корчівку нову Покрила хвиляста родюча рілля* (П. Воронько).

КО́РЧМА́, ко́рчми́, *діал.* **КО́РШМА́,** ко́ршми́, *ж.* 1. *іст.* Шинок, заїзд, де продавалися спиртні напої. *На верстовім шляху в полі Корчма під вербою Стоїть собі в холодочку* (Т. Шевченко); *Гнат почав учащати до корчми. В корчмі за чаркою він забував своє лихо* (М. Коцюбинський); *У неї по вечорах збиралися ті з молодших сотенних старшин, що не хотіли забігти в коршму, хоч, звісна річ, що доброго коршма не попсує так само, як злого церква не направить* (Б. Лепкий); *Костобобрівська коршма видна була на острому сугорбі, опертому одним боком об Перуновий гай* (К. Гриневичева); *Примчав гайдук і передав наказ ставати на ніч. Ночували біля корчми за верст п'ятнадцять од Києва* (Василь Шевчук); *— Чоловіче, але ж то корчма на познанській дорозі. І перша станція, де можна перемінити коней! — вигукнув Спихальський* (В. Малик).

2. Сучасний ресторан, стилізований під такий заклад. *У Музеї люблінського села діє справжнісінька корчма, де подають велетенські вареники зі шкварками та старопольський жур — суп на житній заквасці* (із журн.).

◊ **(1) Аж ко́рчма́ дудні́ла (дудни́ть)** — про велику силу вияву якої-небудь дії. *Пани гуляли, мужики їх колесом обступали і реготалися, аж корчма дудніла* (В. Стефаник); **Тиня́тися по шинка́х (по ко́рчма́х, з ши́нку до ши́нку, з ко́рчми́ в ко́рчму́)** *див.* **тиня́тися.**

КОРЧМА́Р, *діал.* **КОРШМА́Р,** *я́, ч.* 1. *іст.* Власник корчми (у 1 знач.), який сам обслуговує відвідувачів; шинкар. *Старий, аж трухлявий, корчмар .. налив Миколі півкварти горілки* (І. Нечуй-Левицький); *Коршмар тільки підсміхався з-під лоба. Він не любив ні декана, ні доктора, .. бо відтягали молодших господарів від горілки. Називав їх мудрагелями* (Б. Лепкий); *Ні корчми, ні корчмаря тут уже не лишилось* (О. Ільченко); *Сам корчмар приніс глек горілки і глиняні чарочки та ще на таці цілу купу пересмажених, засохлих карасиків* (Ю. Логвин); *Народ заздалегідь тішиться, шиє собі убрання, а корчмарі торгують винами й іншими напоями* (Ю. Винничук).

2. Той, хто обслуговує відвідувачів у корчмі (у 2 знач.). *Підприємливі люди поруч з тюльпановим полем розмістили імпровізовану корчму, де з колонок лунає буковинська музика, а колоритний корчмар в червоних окулярах наливає по двадцять грамів настоянки для проби* (з газ.).

КОРЧМАРІ́ВНА, и, *ж., іст.* Дочка корчмаря (у 1 знач.). *Корчмарівна була вдатна, вся у батька* (Іван Ле).

КОРЧМА́РКА, *діал.* **КОРШМА́РКА,** и, *ж., іст.* Жін. до **корчма́р, коршма́р** 1; шинкарка. *Із коршми в коршму тинялась. Робота денно і нічно, Коршмарка зла і лінива, Коршмар побожний, та злодій* (І. Франко); *І побігла враз корчмарка І Андрія розбудила* (П. Тичина); *— Мені також галушок, — сказав чоловік. — Але не з перцем, а з медом. — Зараз замішу тісто, — відказала корчмарка* (Ю. Мушкетик).

КОРЧМА́РСТВО, а, *с.* 1. *іст.* Заняття корчмаря (у 1 знач.). *Розвиток корчмарства в Україні спричинив формування специфічного шинкарського орендарського соціального прошарку* (з наук. літ.); *Коло занять єврейського населення лишалося традиційним — торгівля, лихварство, орендарство, корчмарство і нецехове ремесло* (з наук.-попул. літ.).

2. *заст.* Таємний продаж алкогольних напоїв. *У Російській імперії було прийнято 2344 законодавчих акти, які захищали виробництво й продаж алкогольних виробів, регламентували діяльність питних закладів. І тільки 57 з них сприяли руху за тверезий спосіб життя і були спрямовані на боротьбу з корчмарством* (з наук.-попул. літ.).

КОРЧМА́РСЬКИЙ, *діал.* **КОРШМА́РСЬКИЙ,** а, е. 1. *іст.* Прикм. до **корчма́р, коршма́р** 1; стос. до корчмарства (у 1 знач.). *Тут Марін упав мені до ніг І скрикнув: "Отче, всяку кару нині Вкладай на мене, хоч живцем у гріб Вели зарить, лиш на коршмарський хліб Не шли"* (І. Франко); *— Не козацький дух! — гукнув Іван Вогонь. — Корчмарська жила у тебе!* (О. Бердник); *Брат лише причісував і пригладжував свою пещену корчмарську борідку, театрально і нарцисично хрускаючи пальцями* (С. Процюк).

2. *іст.* Прикм. до **ко́рчма́, ко́ршма́** 1. *В Андрія голова ходором ходила. Він нікого не бачив навколо себе, тільки тих п'ятдесят крон, що лежали на довгому корчмарському столі* (М. Томчаній); *— Але ви, пане голово, говорите це так, наче то ваша партія вже програла на виборах, — де не взявся з баночкою на дьоготь пан Мірча — штатний корчмарський полеміст* (Г. Тарасюк); // Власт. корчмі. *Корчмар запропонував Панасові ослінчик, вкритий грубезною вовняною ковдрою, що увібрала в себе всі корчмарські пахощі разом з вологою* (І. Пільгук); *Корчмарська задуха.*

3. *заст.* Який продають таємно, без патенту (про алкогольні напої). *Корчмарська горілка.*

КОРЧМАРЧУ́К, а́, *ч., іст.* Помічник, слуга, учень корчмаря (у 1 знач.); шинкарук. *Корчмарчук розносив напої* (із журн.).

КОРЧМУВА́ННЯ, я, *с., заст.* Таємна, незаконна торгівля спиртними напоями. *У Галичині поширеною була така форма торгівлі, як корчмування. Торгували горілкою, пивом, медом* (з наук.-попул. літ.).

КОРЧО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **корчува́ти.** *Простяг* [старий] *вузлуваті чорні руки, схожі на покручене коріння старих корчованих ним пнів* (І. Цюпа); *Опісля, на корчованій землі, садили іммігранти буряки, капусту, моркву, петрушку, цибулю, огірки й бараболю* (із журн.); // **корчо́вано,** *безос. пред. Збирано бавовну, рубано дерева, корчовано поля* (з мемуарної літ.); * Образно. *Невмирущий, неминущий же люд! Морено його, плюндровано, стріляно-вішано, здавалося, під самісінький корінь корчовано, а він осьдечки!* (М. Олійник).

КОРЧОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **ко́рчі;** судомний (у 1 знач.). *Дум'як остовпілими очима дивився на остатні корчові рухи своєї жертви* (І. Франко).

КОРЧОМА́ХА, и, *ж., розм.* 1. Збільш. до **корч**[1] 1. *Учитель уже забрьохався по вуха. Він важко дихав, плутаючись по підводних корчомахах* (О. Гончар); *Жінка звертала на мене уваги не більше, аніж на яку-небудь корчомаху, яка пливе озером* (Л. Кононович).

2. Груба, крива або сучкувата палиця. *Не роздумуючи, Михайло пірнув під одне з ліжок, умостив біля себе корчомаху й причаївся* (П. Загребельний); *Я теж роззувся, почепив наплічник на корчомаху* (М. Дочинець).

КОРЧО́МКА, *діал.* **КОРШО́МКА,** и, *ж., іст.* Зменш. до **ко́рчма́, ко́ршма́** 1. *Що п'ять верстов, то й корчомка. Нічого й лічити! Бо п'ять верстов як проїдеш — Треба й відпочити* (С. Руданський); *Через холоднечу побільшало різного люду в пристанційній корчомці* (М. Стельмах); *Хоч би яка коршомка біля шляху .. Тобі, голубко, хоч води напиться. Підійдеш перша, може, не злякаються* (Л. Костенко).

КОРЧУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для корчування. *Корчувальна машина призначена для розчищення зрубів смугами під час підготовки площ під лісові культури* (з навч. літ.); *Пропонується корчувальна фреза за найкращими цінами* (з мови реклами).

КОРЧУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Те саме, що **корчува́ч.** — *До нас їдуть люди, ще виділені трактори, корчувальники, лісосівалки...* (Іван Ле); *Ручний корчувальник бур'янів виготовляють з обрізка металевої труби діаметром 25–40 мм* (із журн.).

2. Робітник, що займається корчуванням. *Корчувальник другого розряду викорчовує пні за допомогою механічних пилок і найпростіших пристроїв* (з мови документів).

КОРЧУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **корчува́ти.** *Звалив їх важкий сон після пекельної праці на рудниках та на соляних варницях, на млинах, на рубанні й корчуванні лісів* (З. Тулуб); — *Незабаром станемо до масового корчування пнів* (Іван Ле); *Сюди, на корчування дніпровських плавнів, приїхала вона по оргнабору з партією закарпатських лісорубів* (О. Гончар); *Найбільше зусилля витрачається на корчування пнів свіжої рубки* (з навч. літ.).

КОРЧУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод.* Виривати із землі разом з корінням (дерева, кущі, пні). *Вона сама було й барила робить, діжки, кадовби набиває .. і хлопцями орудує, дуби корчує* (Ганна Барвінок); *Корчували* [Данищуки] *в поті чола шість років, доки вибороли стільки землі, що могла прокормити їх* (Мирослав Ірчан); *Петро корчує пень. Уже чуприна мокра* (А. Головко); // Очищати від пнів, корчів ділянку для господарського використання землі. *Він рубає ліс, корчує поле* (Ю. Смолич); *Батько корчує пні за лісом на вирубі — гейби не заважали на тому шматку такого дорогого поля* (У. Самчук); — *Мочарів на Довгій балці не корчую, в'юнистих вибалків не псую* (І. Волошин); * Образно. [Я р о с л а в:] *Як дикий ліс мотиками, роками Державне поле треба корчувать* (І. Кочерга).

КОРЧУВА́ТИЙ, а, е. 1. Те саме, що **корча́стий.** *Понад Дніпром з обох боків зеленими мурами тяглись плавні.., де сплітались у непроникливу сітку корчуваті дуби, липи, вільшина, верби й лози* (С. Скляренко); *Корчуваті присадкуваті сосни хоронять спокій старого кладовища* (Б. Антоненко-Давидович); *За високим корчуватим пнем стояв Люцифер у чорній сутані, з крученими, мов у волоського барана, рогами* (Р. Іваничук); // Густо вкритий корчами *(див.* **корч**[1]). *Ніс човна глухо вдарився об корчуватий, вкритий чагарником берег* (Л. Дмитерко); *Пісня спотикається на корчуватих стежках, падає й знову підводиться* (П. Колесник).

2. *перен., розм., рідко.* Кремезний, вузлуватий (у 3 знач.). *Оленчук ще довго сидів, .. і в темряві ночі корчувата постать його непорушно темніла під навислим зоряним небозводом* (О. Гончар); *За ним дибуляв уповноважений Кандигін, корчуватий чоловік на тоненьких ніжках* (В. Шкляр); // Нерівний, покручений (про руки, пальці і т. ін.). *Наш двоногий предок тисячі літ тому роздирав корчуватими пальцями закривавлене, духмяне м'ясо впійманого звіра* (Б. Антоненко-Давидович); *Затиснуті корчуваті кулаки були страшні і безпощадні* (В. Малик); *Добігаєш до діда Гордія, що лагодить саджалку на рибу, береш за суху корчувату руку* (Є. Гуцало).

КОРЧУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **корчува́ти.** *Рідко раніше проходила цим лісом людина. Бурями, зливами і часом корчувались тут дерева* (Ю. Збанацький); * Образно. *Цей простий, без хитрощів світ і сторожує Мина, удень і вночі чатує це врівноважене степове життя, що проросло на тому місці, де воно колись корчувалось, ламалось, а тепер знов і зорями світить, і садом родить* (О. Гончар).

КОРЧУВА́Ч, а́, *ч.* Машина або пристрій для корчування; корчувальник (у 1 знач.). *Для землерийних робіт під час будівництва гідротехнічних споруд застосовують одноковшові екскаватори, бульдозери, терасери, скрепери, грейдери і автогрейдери, корчувачі та збирачі* (з навч. літ.).

КО́РШАК, ко́ршака́, *ч.* 1. Те саме, що **шулі́ка** 1–3. *Коршак за голубом ганяється, бо живою кров'ю впивається* (прислів'я); *Прометею, Прометею! Одлетів твій коршак хижий, Не допив живої крові, Плоть живу не доклював* (М. Рильський); *Над кранами в небі поволі коршак плаває чи орел, — чи не дідусів це орлик так виріс уже?* (О. Гончар); *Стара прокинулась і гострим зглядом У вічі, мов ножем, йому* [татарину] *штирхає .. "Де, коршаку, ти дів мою голубку?" — Промовила, і знов погасли очі* (П. Куліш); — *При такій погоді можна й німецьких коршаків* [літаків] *чекати,* — *позирає на небо Чопик* (Є. Доломан).

2. *у знач. присл.* **ко́ршако́м, ко́ршака́ми.** *Я коршаком злетів з коня* (Ю. Мушкетик); *Наглядач ніби збісився, коршаком налетів на нового весляра* (В. Чемерис); *Але назавтра, ні світ ні зоря, прилітають коршаками дядькові хлопці і кажуть: — Ми прийшли тебе фотографувати* (Г. Тарасюк).

КО́РШМА́ *див.* **ко́рчма́.**

КОРШМА́Р *див.* **корчма́р.**

КОРШМА́РКА *див.* **корчма́рка.**

КОРШМА́РСЬКИЙ *див.* **корчма́рський.**

КОРШО́МКА *див.* **корчо́мка.**

КО́РЮШКА, и, *ж.* Невелика промислова риба родини оселедцеподібних, поширена перев. у басейнах Північного Льодовитого й північної частини Атлантичного і Тихого океанів. *В'ялена корюшка відрізняється дуже високими смаковими якостями, а свіжа — і приємним ароматом, що нагадує запах свіжих огірків* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Кілька десятків дрібної рибки мохарас, ніжної, мов корюшка, тріпотіло в полі його пончо, даючи на здогад, як буде ласувати нею за вечерею!* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КО́РЮШКОВІ, вих, *мн.* Родина костистих риб ряду корюшкоподібних, поширена у морських і прісних водах Північної півкулі. *Корюшкові — це невеликі стрункі риби з темною спинкою й сріблястими боками й черевцем* (з наук.-попул. літ.).

КОРЮШКОПОДІ́БНІ, них, *мн.* Ряд кісткових риб, що налічує чотирнадцять родин у двох підрядах. *Практично всі корюшкоподібні відкладають ікру в прісній воді* (з наук.-попул. літ.).

КОРЯ́ВИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **коструба́тий** 1; нерівний, вузлуватий. *Ліси закінчилися. Все рідше траплялися коряві сосни, що корінням цупко вхопилися за стрімкі скелі* (О. Іваненко); // Шорсткий, шкарубкий. *На полі яра пшениця його корявих рук дожидає* (Панас Мирний); *Марія сіла допомагати. Взяла в руку коряві пальці червоноармійця й виводила букву "чи"* ["че"] (М. Хвильовий).

2. Те саме, що **коструба́тий** 2; негарний, невмілий, незграбний. *Звичайнісінький зошит у клітинку. Почерк справді корявий... Я розгорнув зошит так, щоб бачила Валентина* (А. Кокотюха).

КОРЯ́К[1], а́, *ч.* 1. Кругла посудина з ручкою для зачерпування й виливання рідини (води, молока, вина і т. ін.); корець (у 1 знач.), ківш (у 1 знач.). *Повитягав* [кухар] *з казана .. зварену рибу і склав її в стябло, чи здоровий коряк, в котрому навіть держално було видовбане* (І. Нечуй-Левицький); *Треба коряк який взяти до рук, Напиться води-джерелівки* (І. Франко); *— Не знаю, з чого їли та пили б, як тарілок та чарок не було би. Хіба з корит та з коряків, як на Січі* (Б. Лепкий); *У здоровенних барилах пінилося бурштинове пиво, жбани та коряки із хлібною горілкою здавалися невичерпними* (Д. Білий); // Черпак для вихлюпування води з човна. — *Човен, сказати правду, .. тече, та там коряк лежить, — будете вихлюпувати* (Остап Вишня); *Дістав* [Нестор] *з-під корми коряк і, поки не вичерпав воду до дна, не розігнувся* (В. Шкляр); * У порівн. — *Оце так щука! — в захопленні вигукнув Варивон, коли велика риба, напівпересічена остям, почала дужими ударами хвоста, неначе коряком, вихлюпувати воду з човна* (М. Стельмах).

2. Дерев'яний черпак для набирання зерна, борошна і т. ін. [К у к с а:] *Піди у млин, нехай Антон візьме коряк з якого там купецького лантуха* (М. Кропивницький); *Сипав* [піп] *курям пшеницю з коряка і рокотав басом: — Ціпоньки-ціпоньки, путь-путь-путь...* (Григір Тютюнник); * У порівн. *Підставляє* [мірошник] *пальці під мучник, підносить чорну, мов старий коряк, руку до носа, підіймає голову до коша: — Левку, засипай!* (М. Стельмах); // *заст.* Міра сипких тіл (як плата за мливо). *Моє діло мірошницьке — підкрути та й сядь, а коряки бери!* (Номис); *Як тільки млина я поставив, Коряк непомірний помольцям приправив* (І. Манжура).

КОРЯ́К[2] *див.* **коряки́.**

КОРЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **коря́к,** а́, *ч.;* **коря́чка,** и, *ж.).* Народність, що живе перев. на Камчатці; основне населення Корякського округу Камчатського краю Російської Федерації. *Він* [Лісовський] *переконаний, що порівняльне вивчення зразків народної творчості різних національностей має велике значення.., що італійську оперу не можна збагнути без мелодій коряків чи алеутів* (М. Стельмах); *Північний схід Сибіру, Чукотку і Камчатку населяють палеоазіатські народи — чукчі, коряки та ітельмени* (з навч. літ.); *Поему Тараса Шевченка "Кавказ" переклав Михайло Попов (справжнє прізвище Татха) — письменник, перекладач, літературознавець, кандидат наук, за походженням коряк* (з газ.).

КОРЯ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коряки́.** *Коряцька мова належить до чукотсько-коряцької гілки чукотсько-камчатської сім'ї* (з наук.-попул. літ.); *Коряцька народна казка про хитру лисицю надрукована в перекладі Миколи Сидоренка* (із журн.); *Шанувальники мистецтв північних народів побачили новий балет "Емем Кутх" у виконанні коряцького національного ансамблю "Менго"* (з газ.).

КОРЯ́ЧКА *див.* **коряки́.**

КОРЯЧКУВА́ТИЙ, а, е. 1. Який має кривий, сучкуватий стовбур (про дерево). *Таке корячкувате* [дерево], *що й на палицю не вибереш* (Сл. Б. Грінченка); *На скелях росли низенькі корячкуваті сосни, скарлючені бурями* (О. Донченко); * Образно. *Дім мій наповнювався дивними істотами, їх я бачив по кутках покою, дивилися вони на мене більмистими очима і простягали корячкуваті, як коріння, лаписька* (Валерій Шевчук).

2. *перен., розм.* Незграбний, із кривими ногами (про людину). *Низька корячкувата постать спинилась на хатнім порозі* (М. Коцюбинський); *Рогатинець прискочив до корячкуватого чоловіка, який термосив за оборки Потія, і відштовхнув його в юрбу* (Р. Іваничук).

КОРЯЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **коря́к[1].** *Оверко .. сам вихилив повний корячок сирцю* (К. Гордієнко); *Буено підніс йому до губів корячок води. Сергій ковтнув кілька разів* (І. Білик); *Княжі люди щедро підносили співакам чималі корячки хмільних медів — тож співали й не вмовкали* (В. Чемерис); *Ватя встала і гукнула на паничів: — Та візьміть з собою корячок, щоб вичерпати воду з човна* (І. Нечуй-Левицький).

КОС, а, *ч.* В Індії — одиниця довжини, що дорівнює 1,829 км. *В Індії міряли відстань косами ще з ведичних часів. І зараз селяни, особливо похилого віку, застосовують цю міру довжини* (з навч. літ.).

КО́СА, *невідм., мн., одн., ч. і ж.* Південноафриканський етнос, що належить до групи народів банту. *За генеалогічними переказами, коса є нащадками легендарного вождя Коса, від імені якого й походить назва етносу* (з наук. літ.); *У 1886 році британський дослідник Георг Тіль видав збірку казок і байок коса* (з наук.-попул. літ.); *Як і в інших народів банту Південної Африки, головним скарбом і мірилом майнового стану для людей коса є худоба* (з навч. літ.).

КОСА́[1], и́, *ж.* 1. Заплетене волосся. *Якраз під старою вишнею .. стояла дівчина, хороша, як зоря ясна; руса коса*

нижче пояса (Марко Вовчок); *Очі в неї були великі, дві чорні коси, перекинуті наперед, обрамляли лице* (І. Сенченко); *Це вперше він побачив її без шапки, побачив гладенько зачесане на проділ волосся, заплетене в тугу золотисту косу, що спадала на груди через плече* (В. Шкляр).

2. *перев. мн.* Довге волосся. *Хто се, хто се по тім боці Рве на собі коси?..* (Т. Шевченко); *Густі, золото-жовті коси буйними хвилями спадали на її груди і плечі* (І. Франко); *Дівча біжить в тяжкім одчаї, Коса їй плечі устеляє* (М. Стельмах); *Побачив* [Сід] *дівчину — випростану, з гордо зведеною головою.., її довгі коси були розпущені поверх білосніжного вбрання* (Н. Околітенко); * Образно. *По один бік глибокого темного шляху білокорі берези в розпущених зелених косах* (С. Васильченко).

Розпуска́ти / розпусти́ти ко́су́ (ко́си) *див.* **розпуска́ти; Уклада́ти воло́сся (ко́си)** *див.* **уклада́ти[1].**

◊ **(1) До си́вої (сідо́ї) коси́** — до старості. — *Тепер ти* [Марусе] *людей цураєшся, а там станути і тебе люди цуратись, і досидишся до сідої коси* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Я ждатиму Йвана хоч до сивої коси* (Леся Українка); *Годі Мотрі Кочубеївні в тому безлюдді до сивої коси сидіти* (Б. Лепкий); — *Зустрінеш його* [судженого] *де-небудь у дорозі, в чужому місті чи селі. Хіба я знаю? Чекай... — Так можна дочекатися й до сивої коси* (Н. Околітенко); **Зав'яза́ти ко́су́ (ху́стку)** *див.* **зав'язувати; Покрива́ти / покри́ти го́лову (голі́воньку, ко́су́ [ху́сткою])** *див.* **покрива́ти; Світи́ти / посвіти́ти косо́ю** *див.* **світи́ти.**

КОСА́[2], *и́, жс.* Сільськогосподарське знаряддя для косіння трави, зернових і т. ін., що має форму вузького зігнутого леза, прикріпленого до кісся дерев'яного держака. *Свідок слави, дідівщини З вітром розмовляє, А внук косу несе в росу, За ними співає* (Т. Шевченко); [К о н о н:] *Косарі косять, А вітер повіває, Шовкова трава На коси полягає* (М. Кропивницький); *Ти пам'ятаєш, як косили ми в полі жито, як порвав я косу, бо косив невміло* (В. Сосюра); *Зупиняється* [Антон], *підіймає косу лезом догори, струшує з нього налиплі травинки, з жалем озирає недокінчений покіс* (Г. Пагутяк); // Ніж косарки. *В обід Тимко приїхав у село за нагостреними косами для косарки* (Григорій Тютюнник).

Коси́ не потягну́ти (не потягти́) *див.* **потягну́ти.**

◊ **Мов з косо́ю пройшла́ смерть** *див.* **смерть; Наско́чила (найшла́, натра́пила** *і т. ін.)* **коса́ на ка́мінь** *див.* **наска́кувати[2]; Смерть занесла́ [свою́] го́стру ко́су́ (ру́ку)** *див.* **смерть; Смерть [з косо́ю] за плечи́ма <Смерть трясе́ / потрясла́ косо́ю>** *див.* **смерть.**

КОСА́[3], *и́, жс.* Піщана вузька, довга частина суходолу, що відокремлює від відкритого моря бухту, озеро або затоку; мис. *Човен повернув за гострий ріг піскуватої коси і вступив у Чорне море* (І. Нечуй-Левицький); *Скільки оком скинеш — леліє Дніпро, вигинаючись поміжи горами, тихо миючи піскуваті коси* (М. Коцюбинський); *На піщаній косі, що кинджалом врізалась у море, стояв маяк* (А. Шиян); *Доля була милостива до нього .. Не потопила в хвилях, не розбила на каменях Чортового Горла, винесла на білу косу.., розпластаний, він лежав на березі* (Ю. Мушкетик).

КОСА́[4], *и́, жс., діал.* Селезінка. *Коса свиняча, що коло печінки, довгенька* (Номис).

КОСА́Р[1], *я́, ч.* Той, хто косить траву, зернові і т. ін. *Гей, нуте, косарі! Хоч не рано почали, та багацько утяли* (Номис); *У косовицю став* [Чіпка] *за косаря, — викосив дванадцять копиць сіна* (Панас Мирний); *Вправним, відпрацьованим рухом доброго косаря дядько махнув своїм щербатим знаряддям* (Ю. Логвин); *Пан Миколай стояв на пагорбі й дивився на копиці, які обступила вода, гублячи працю косарів* (Г. Пагутяк); * Образно. *Баба замовкає, поринувши в минуле. І час, страшний косар, ледве чутно повіває над її старечою головою* (Ю. Яновський).

КОСА́Р[2], *я́, ч.* Великий білий птах родини ібісових, з довгими ногами й шиєю та характерним лопатоподібним дзьобом. *Косар живиться безхребетними, личинками комах, земноводними, пуголовками та дрібною рибою* (з наук. літ.); *В Україні косар гніздиться вздовж Чорноморського узбережжя* (з наук.-попул. літ.).

КОСА́Р[3], *я́, ч.* Те саме, що **коса́рик[2]** 1. *Косарі — здебільшого хижаки: полюють на невеликих комах, павукоподібних; є і такі, що живляться рослинною їжею* (з навч. літ.); * У порівн. *Розкидає* [Антін] *ногами то назад, то вперед, то брикається вбік, наче прудкий павук-косар* (І. Нечуй-Левицький).

КОСА́РИК[1], а, *ч.* Зменш.-пестл. до **коса́р[1]**. *За горою за крутою Косарики косять* (з народної пісні); *Люди ридали і довго жаліли, що ні рибалок не вийде вже з нас, ні косариків у лузі, ні плугатарів у полі* (О. Довженко); *Сонце вже підбилося височенько, і косарики звалили чимало трави. Косили без відпочинку* (Григорій Тютюнник).

КОСА́РИК[2], а, *ч.* 1. Членистонога безхребетна тварина класу павукоподібних з вісьма довгими кінцівками, що тримають тулуб високо над поверхнею при русі, тіло якої поділяється на головогруди та сегментоване черевце. *По дну тільки коли-не-коли пробіжить довгоногий павук-косарик чи проповзе чорний блискучий жук* (І. Нечуй-Левицький); *Косарик охоплює лапкою стебельця рослин, що дозволяє йому міцно триматися в траві. Лапку згинають спеціальні м'язи, а розгинає тиск гемолімфи* (з навч. літ.); *Мабуть, кожному відома павукоподібна істота, яку звуть косариком. Спробуйте її впіймати! От уже начебто вона в руках. Та де там!* (із журн.).

2. *тільки мн.* Ряд членистоногих тварин класу павукоподібних. *В Україні косарики малодосліджені, описано всього близько 50 видів* (з наук.-попул. літ.); *Не слід плутати косариків із павуками, від яких вони відрізняються відсутністю павутинних бородавок і нездатністю виробляти павутиння* (з навч. літ.).

КОСА́РИК[3] *див.* **коса́рики.**

КОСА́РИКИ, ів, *мн. (одн.* **коса́рик,** а, *ч.).* 1. Багаторічна рослина родини півникових з лінійно-мечоподібним листям, квітками різного кольору та підземним пагоном у формі бульби; гладіолус. *Рід косариків налічує близько 250 видів, з яких 163 походять із південної частини Африки, 10 — з Євразії, 9 ростуть на Мадагаскарі* (з наук.-попул. літ.); *У вазі три жоржини і косарик* (Е. Андієвська).

2. Те саме, що **соки́рки́.** *Поле на землі з пшеницями та житами саме у красуванні, і межі, зарощені шпоришем, косариками, молочаєм, безсмертником .. і звіробоєм, були такі спокійні і несхвильовані* (Т. Осьмачка); *Лежить командир, а кров його яскраво червонить зелену траву та бузкові косарики* (М. Стельмах); *Степура розморено сидить біля окопу, курить. Оці будяки, та сині косарики, та собача рожа — це все друзі його дитинства* (О. Гончар).

КОСА́РКА, и, *ж.* Сільськогосподарська машина для скошування трав'янистих рослин. *Косарі, у білих сорочках, обкошували береги, на рівнині косили косарками* (О. Десняк); *Пшениця через борт косарки перевисає, крило з напругою скидає зернисті снопи* (К. Гордієнко); — *Я оцими руками гори залізяччя перекував. Скільки косарок та комбайнів чи плугів од мене пішло на поля* (О. Бердник).

КОСА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **коса́р**[1]. *Грицько між косарями перед вів, а Палажка з наймичкою коло страви косарської поралась* (Ганна Барвінок); *Денис Ісакович був звичайний селянин-хлібороб .. Замолоду навіть славився косарським мистецтвом* (М. Рильський); *Ударив Остап Вересай по струнах — залунала в росяному повітрі косарська пісня* (Ф. Бурлака); *Дід несе косу на плечі, а в торбині через плече — всякий свій косарський надібок* (Є. Гуцало).

КОСАРЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок.* Бути косарем; брати участь у косовиці (у 1 знач.). *Ми з Петром косарюємо вдвох* (Сл. Б. Грінченка); *Вона бере косу .. Кладе ручку так, наче вона все життя косарювала* (М. Чабанівський); *Сорок три отави скосив Лука в лузі — косарювати пішов з п'ятнадцяти років* (Ю. Мушкетик).

КОСА́ТИЙ, а, е. Із косами, перев. довгими або товстими *(див.* **коса́**[1] 1). *Дві дівки косатих та два парубки усатих* (з народної пісні); *Тремтить* [Орися] *плечима, жалісно зігнувшись, опустивши на груди косату голову* (Григорій Тютюнник); — *Придумаємо щось оригінальне. Ну, таку собі пазухату-ротату Одарку Карасиху... Або косату та цнотливу роботягу Наталку Полтавку .. Ні... Жоден образ не підходить...* (Г. Тарасюк); * Образно. *На розі .. височить здоровенна, косата береза, вся подовбана дірками, бо з неї кожної весни сочать її цінний сік* (У. Самчук).

КОСА́ТКА, и, *ж.* Морський ссавець родини дельфінових підряду зубатих китів з чорними спиною та боками, білими горлом і поздовжньою смугою на череві. *Форма плям у косаток настільки індивідуальна, що дозволяє ідентифікувати окремих особин. Крім того, у Тихому океані зустрічаються повністю чорні й білі особини* (з наук. літ.); *Косатка має таку назву тому, що її спинний плавець заввишки до 1,5 м нагадує гостру косу* (з наук.-попул. літ.); *У неволі косатка поводиться миролюбно та легко піддається дресируванню* (із журн.).

КОСА́ТКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коса́тка.** *Косаткові зуби масивні (завдовжки до 13 см), оскільки пристосовані до розривання великої здобичі* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **коса́ткові,** вих, *мн.* Родина прісноводних донних риб ряду сомоподібних, що водяться в тропічних і субтропічних водоймах. *У косаткових, як правило, подовжене тіло, спинний і грудний плавці мають гострі, нерідко зазубрені колючки* (з наук.-попул. літ.); *Близько 15 родів родини косаткових водяться в прісних водоймах Африки та Азії* (з навч. літ.).

КОСА́Ч, á, *ч.* Те саме, що **те́терев.** *На лісових проталинах токували вже ранніми ранками глухарі і косачі* (В. Гжицький); *У Західній та Центральній Європі косачі найчастіше трапляються в гірських лісах та на вересових пустищах* (з наук.-попул. літ.); *Узимку ланцюжки лисячих слідів тягнуться, як правило, тими місцями, де особливо охоче ночують косачі* (із журн.).

КОСЕ́КАНС, а, *ч., мат.* Одна з тригонометричних функцій — відношення гіпотенузи прямокутного трикутника до катета, протилежного відповідному кутові. *Тригонометричні функції — спільна назва для функцій кута — синуса, косинуса, тангенса, котангенса, секанса й косеканса* (з наук. літ.); *Секанс гострого кута прямокутного трикутника дорівнює косекансу другого гострого кута цього трикутника* (з навч. літ.).

КОСЕ́НЬКИЙ, а, е. Трохи косий (у 1–4 знач.); косуватий. *Цілісінький день було розкладає* [Марта] *тії клаптики — косенькі, вузенькі, довгі* (Грицько Григоренко); — *Та так, косенький на одно око, — каже староста* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сєня Кацман — симпатичний молодик, тільки сухоребрий і косенький на одне око* (В. Шкляр).

КОСЕНЯ́ТА, я́т, *мн.* Зменш.-пестл. до коси *(див.* **коса́**[1]). *Вона сквапно встала, і обтрусилася від соломи, і обібрала косенята від остюків, і, заплівши їх знов, зійшла із скирти* (Т. Осьмачка); *Заново переплела доньку з одної у дві коси і сплакнула, притулившись устами до косенят* (В. Бабляк); — *Прочитайте казочку. — Добре, добре, — пестив* [дядько Павло] *її, підбираючи з чола неслухняні косенята* (М. Сиротюк); *Прийшла Пушинка в дім, а дівчинка в ліжку сидить, косенята розчісує. Мама дівчинку гладить по голові, допомагає стрічки вплітати* (В. Багірова); // Коротенькі або тоненькі коси. *Було заплете ті косенята, достоту так, неначе кішка позасмоктує* (І. Нечуй-Левицький).

КО́СИЙ, а, е. 1. Який розташований під кутом до горизонтальної або вертикальної площини; похилий. *Виноградний лист закривав гостей од косого проміння сонця* (І. Нечуй-Левицький); *Біжить* [дівчина] *темною вулицею, шльопаючи по калюжах, Косий дощ і вітер підганяють її* (О. Іваненко); *Увечері Теплов, покусуючи кінчик гусячого пера, писав дрібними косими літерами* (В. Нестайко); *Небо зробилося важким, похмурим — хмари вже не просвічувалися згори, а освітлювалися знизу косими променями* (Ю. Іздрик); *Інтер'єр ставав схожим на власну проекцію, ніби хтось зробив на стіні креслення кімнати, спеціально наголошуючи на тому, що всі кути обов'язково повинні бути гострими, а лінії косими, жодних перпендикулярів* (Н. Сняданко); // Який проходить, лежить не посередині, а збоку. *Рідке волосся його було старанно зачесане на косий проділ* (В. Собко); *За півкілометра вище по течії рибаки перегородили частину ріки на мілині косим насипом* (Р. Андріяшик).

2. Зроблений, прикріплений, вирізаний і т. ін. криво (про предмети); скривлений, перекошений (у 2 знач.). *Спинявсь* [Бакун] .. *І довго думав, на віконця косі Утупившись недобре* (В. Мисик); *Стане вона на косому порозі.., прикладе руку до лоба і довго з надією дивитиметься на вулицю* (В. Козаченко); *Стара фортеця з косими бійницями — камінний череп рицарських часів — тут феодали з бронзовими лицями жили, укриті шкурами лісів* (Л. Костенко).

3. Який має неоднаково спрямовані зіниці (про очі з такою вадою); косоокий (у 1 знач.), зизий. *Якось без тямку дивився* [Ларченко] *вниз своїми косими очима* (Панас Мирний); *Відомо, скільки дає йому батько-монопольщик викупного за надзвичайно великі зуби, за косі очі, за 28 літ своєї дочки* (В. Винниченко); *Очі Левченкові — невеличкі, різного кольору й косі, що давало можливість йому під час розмови дивитись водночас і на свого співбесідника, і десь поза ним* (А. Головко); *Очі косі, розбігаються в усі боки, тому кожному ремісникові здається, що директор дивиться саме на нього — і всім трохи не по собі* (Григір Тютюнник); // Про

людину з такою вадою очей; косоокий (у 1 знач.), зизоокий. *Як вийшла бабище старая, Крива, горбатая, сухая, .. ряба, беззуба, коса* (І. Котляревський); // *у знач. ім.* **ко́сий,** сого, *ч.;* **ко́са,** сої, *ж.* Людина, яка має косоокість. *Один з поденщиків високий, худий.., з похмурим носом і одним косим оком .. Однімаючи пляшку од рота.., говорить Вася до косого: — Може, й ти хочеш спастись?..* (В. Винниченко); // *у знач. ім.* **ко́сий,** сого, *ч., розм.* Про зайця (у 1 знач.). *Денис .. рушницю в руку — бах-бах! І є заєць .. Лежить бідний косий і не ворушиться* (Григорій Тютюнник).

4. Який має негоризонтальний розріз (про очі). *Він косоокий, тому що у матері красуні Юлі теж косі очі. Вона кореянка* (О. Довженко); *В кутку перед суворим, з косими довгастими очима образом жевріє лампадка, ворушить важкими незграбними тінями* (М. Стельмах); *Іляш Караїмович, високий і худий,чорний, як циган, з вузькими, трохи косими очима і різко випнутими вилицями та гострим, хижим носом, зберігав цілковиту рівновагу* (В. Чемерис).

5. *перен.* Який виражає неприязнь, ворожість (про очі, погляд і т. ін.). [А н н а:] *Та чи могли б ви шпагою відтяти всі косі погляди.., шепти, моргання.., що скрізь мене б стрічали й проводжали?* (Леся Українка); *На косі погляди тих, що осуджували його, він волів не зважати* (С. Журахович); *Знає Дорошенко: нехай тільки косим оком хтось кине на нього, миттєво ляжуть залізні пальці на горло відчайдуха* (Д. Білий).

Ко́сий стіл (сто́лик) *див.* **стіл**[1].

КОСИ́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для косіння. *Зовнішні диски косильних брусів оснащено спеціальними елементами, що подають транспортувальну скошену масу всередину косарки* (з наук.-техн. літ.); *Косильний механізм косарки з двома ножами, розташованими під кутом, забезпечує чистий і якісний зріз* (із журн.).

КОСИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **волоси́на.** *Хто Юлі оббере з коміра плаття обсічені білі косини?* (Є. Пашковський).

КОСИНА́, и́, *ж.* Те саме, що **кривина́** 1. *Уночі розгвинчували* [ватаги] *рейки й грабували потяги, що йшли шкереберть під косину* (В. Підмогильний); *При пошитті одягу, перш ніж з'єднувати окремі деталі, потрібно перевірити їх на косину* (з навч. літ.).

КОСИ́НЕЦЬ, нця, *ч.* 1. Лінійка у формі прямокутного трикутника для креслення й перевіряння прямих кутів. *Якого тільки слюсарного інструментарію не побачила вона в чемодані..! Ціла купа різних лінійок і мікрометрів, .. косинців і штангенциркулів* (І. Чендей); *Під пахвою він затис якусь книгу, а в руках тримав калам, каламар, пісочницю, косинці та загашений світильник* (Ю. Логвин); *На вітрині від подиху тускніли скарби: олівці.., дерев'яні лінійки і пластмасові косинці, фотоплівка, фонарик* (Є. Пашковський); *Учні набувають навичок вимірювання довжини відрізка й градусної міри кута, побудови геометричних фігур за допомогою лінійки, косинця, транспортира й циркуля* (з навч. літ.); * Образно. *Тимко .. часто задирав голову, проводжав даленіючі косинці журавлів* (Григорій Тютюнник); *Під сукнею вибивалися косинці її кістлявих лопаток* (М. Стельмах).

2. Пристрій для вимірювання земельних наділів, що складається з двох планок, з'єднаних кінцями вгорі та скріплених поперечкою; кроківка (у 2 знач.). *Землю почали ділити. Гречка сам узяв у руки косинець на три аршини — і пішов триаршинними кроками і по луках, і по ріллі, і по толоці* (Ю. Смолич).

3. Накладка (іноді оздобна), якою скріплюють кут рами, оправи і т. ін. *Поїхав директор в область на якусь нараду, а повернувся в село з новісіньким портфелем — із свинячої шкіри, з блискучими металевими косинцями на згинах* (Є. Гуцало); *Стояла в світлиці незнана дівчина-українočка.., проста й вишукана: .. запаска.., крайка.., вся низана самоцвітами, гаптовані золотом сап'янці з срібними косинцями на закаблуках* (П. Загребельний).

4. Трикутна поличка або шафка. *Встала* [Юля], *пройшлась по хаті і зупинилася біля косинця, де валялися заполоч, нитки та всяка всячина* (Григорій Тютюнник); *Над столиком висить фарбований косинець* (М. Стельмах).

КОСИ́НКА, и, *ж.* Трикутна хустка, яку носять на голові або шиї. *Косинка, зв'язана вузликом під бородою, зливалась з її лицем* (М. Коцюбинський); *З-під зав'язаної на голові білої косинки спадають на плечі чорні й густі, як смола, коси* (О. Десняк); *Вранці, як тільки пройшла череда, Феня в білій кофті, запнута шовковою косинкою, поспішала до контори* (М. Циба); *Молода жінка в червоній косинці винесла йому повнісіньку миску чи то кулешу, чи то каші* (П. Запаренко).

КОСИ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коси́нка.** *Дівчатка ходили в спідничках з блузочками, в босоніжках і косиночках* (Григорій Тютюнник); *Біляві кучерики* [Марійки] .. *постійно вибивалися з-під косиночки чи мереживного чіпка* (Н. Околітенко).

КО́СИНУС, а, *ч., мат.* Одна з тригонометричних функцій — відношення катета, прилеглого до відповідного кута, у прямокутному трикутнику до гіпотенузи цього трикутника. *Коефіцієнт корекції для кожного пікселя зображення обчислено як відношення косинусів зенітного кута Сонця на момент знімання до косинуса кута падіння сонячного променя на земну поверхню* (з наук. літ.); *Відношення синуса числа до косинуса того самого числа називають тангенсом цього числа* (з навч. літ.); *Ми товкли мертві, хоч і милозвучні, латинські слова, читаючи Овідія і Горація, морочилися над синусами й косинусами тригонометричних задач* (Б. Антоненко-Давидович); *Він розчаровано гортав книжку .. Вступ був цікавий, то так. А далі починалася нудота: всякі логарифми та косинуси, таблиці та формули* (М. Дашкієв).

КО́СИНУСНИЙ, а, е, *мат.* Прикм. до **ко́синус.** *Для стиснення візуальних даних (зображень і відео) широко використовують дискретне косинусне перетворення* (з наук. літ.).

КОСИНУСО́ЇДА, и, *ж., мат.* Графік тригонометричної функції косинус. *Терміна "косинусоїда" практично немає в науковій літературі: науковці звичайно використовують поняття "синусоїда" для обох функцій — синуса й косинуса* (з наук. літ.).

КОСИ́НЧИК, а, *ч.* Зменш. до **коси́нець** 1, 4. *Для зручності, а також з метою дотримання правил безпеки молодші школярі на уроці математики використовують невеличкі косинчики* (з навч. літ.); — *Дивлюсь, аж в одному куточку на косинчику чи на поличці ніби образ* (І. Нечуй-Левицький); — *Забула сказати тобі: он у косинчику лежить книжка, що вчора передала хутірська жінка* (С. Васильченко); * Образно. *Дивився* [Ждан] *на невеликий косинчик двору і уявляв широкий, безмежний світ* (В. Малик).

КОСИ́ТЕНЬ, тню, *ч., діал.* 1. Назва багатьох видів рослин роду півники. *Місця зростання коситнів дуже різноманітні — від холодних регіонів до трав'янистих гірських схилів, лук та берегів струмків* (із журн.).

2. Народна назва рослини лепехи звичайної. *В Україну рослину занесли татаро-монголи в XIII ст. За переказами, кореневища коситню ординці вважали талісманом, ним освячували воду* (із журн.).

КОСИ́ТИ[1], кошу́, ко́сиш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Зрізувати, стинати траву, збіжжя і т. ін. косою, косаркою і т. ін. *Улітку дощ іде не там, де ждуть, а там, де жнуть, не там, де просять, а там, де косять* (приказка); — *Завтра чоловіки з косами на лан косити овес, а молодиці з серпами панське жито жать! — закричав осавула* (І. Нечуй-Левицький); *Допомагав хлопець батькові пасти ягнят, готувати на зиму паливо, косити сіно на луках* (О. Бердник); *Діда турбує одне-єдине: чи я не хочу зігнати його з чужого облогу, де він косив ріпакове бадилля* (Р. Андріяшик); *Останніми роками ніхто не косить траву під горбом, бо люди майже не тримають корів* (Г. Пагутяк); * У порівн. *Сміх розкотився по хаті, з кутка в куток. Цілі ряди коливались од нього. Сміх косив наче та клав людей в покоси. Пан в постолах! Ха-ха!* (М. Коцюбинський).

2. *кого, перен.* Позбавляти життя; нищити, вбивати. *Наче хмари, бідний Київ Печеніги облягли .. Став людей косити голод, Став в могили їх нести* (О. Олесь); *Я єсть народ, якого правди сила ніким звойована ще не була. Яка біда мене, яка чума косила! — а сила знову розцвіла* (П. Тичина); *Не можна й підвести обличчя до кулеметного щита. У нім є проріз для прицілу, смерть крізь нього нас косила* (В. Сосюра); *Ходили по землі пророки — Закони Божі на устах .. Ми поважаєм тільки силу І солодко смакуєм гріх. Пророче нас біда косила, Бо слів не шанували їх* (В. Багірова); *Люди вмирають з голоду, косить їх моровиця, убивають на війні, а проте, як хтось просить собі смерті, вона не приходить на їхній поклик* (Г. Пагутяк); // *безос. Пішла на людей пошесть та хвороба всяка: різачка та пропасниця, а найбільше — обкладки. Скільки від них дітвори перемерло! .. За малими почало й великих косити: не проходить того дня, щоб двох або трьох не ховали* (Панас Мирний).

Заробля́ти (жа́ти, коси́ти *і т. ін.)* **за сніп** *див.* **заробля́ти; (1) Коси́ти на грабки́** — косити косою з грабками. *І косять жито на грабки. Бува, під інший рік, як очерет, уродить* (П. Гулак-Артемовський).

КОСИ́ТИ[2], кошу́, ко́сиш, *недок.* 1. *що, чим.* Дивитися, поглядати збоку, скоса; скошувати (очі, погляд). *Кукса підозріло косив запалі очі на вікно* (О. Донченко); *Вдивляючись у Кравчука, вона весь час косила оком на його сусіду* (В. Собко); *Лікар одним оком косив на професора. "Що за неймовірний чоловік! Весь вік уникає переслідувань, а дивиться, що за спокійні мудрі очі"* (Р. Андріяшик).

2. Бути косим (у 3 знач.). *Олександра Іванівна кинула на мене своїми прекрасними сірими очима. Ліве око косило, але погляд був живий, пронизливий і гарячий* (Ю. Смолич); *Він, здавалося, навіть трохи косив, бо, звертаючись до дівчини, дивився кудись повз неї, в простір* (В. Козаченко); *В неї був задовгий ніс, криві ноги вгадувалися навіть під довгою спідницею. Одне око помітно косило* (А. Кокотюха).

3. *на кого — що, чим, перен.* Дивитися, поглядати неприязно, вороже. *Неспокійно переступає* [дід] *з ноги на ногу, косить на бабу сердитими очима* (Є. Кравченко); *Тихоня обнюхала свого нового господаря, недовірливо .. косила вогняними очима, бо, окрім гострого скребка і дошкульного батога, іншої ласки не бачила* (В. Земляк); *З-під лисячої шапки* [вершника] *злісно косили очі, в руці недбало погойдувався цупкий канчук* (Б. Левін).

4. *жарг.* За допомогою неправомірних дій ухилятися, звільнятися від чого-небудь; відкошувати *(див.* **відко́шувати[2]**). *Хлопці, що досі косили від армії, оголосили свій осінній призов, щоб захищати Україну* (Л. Костенко); *Сам він уже кілька місяців переховувався у друзів, косячи від служби в збройних силах республіки* (С. Жадан).

5. *під кого — що, жарг.* Удавати когось, симулювати щось. *Тільки й чую: добре тобі, ти вільний, у нас от родини, клопоти.., вже ось на пенсію скоро, а ти все косиш під молодого* (Ю. Покальчук); *Міліції я нічого не пояснював, косив під дурника* (А. Кокотюха); *Петро Степанидович подивився на Шлойму знизу вгору.., як справжній експерт-психіатр на пацієнта, котрий косить під дурочку* (О. Ірванець); *Подруги на дачах, завели моду копатися в землі, під село косять* (Є. Пашковський); *Він косить під вождя пролетаріату — восени носить кашкета й одяг індустріальної доби, а ще відрощує борідку* (А. Дністровий); *Вийшли з аеропорту, сіли до таксівки марки "Амбассадор". — Косять під антикваріат навіть тут... — пізніше скаже Марла* (І. Карпа).

КОСИ́ТИСЯ[1], ко́ситься, *недок.* 1. Зрізуватися, стинатися косою, косаркою і т. ін. *Укрита росою трава легше коситься* (із журн.); // *безос.* [Н е д о р о с т о к:] *На, випий, Юхиме, чарку, щоб краще косилося* (С. Васильченко); *Легко коситься на горі* (Г. Хоткевич).

2. Пас. до **коси́ти[1]** 1. *На полянах і пролісках росла висока трава і ніколи не косилась, бо людей тоді було небагацько* (О. Стороженко); *Збіжжя звозилося з поля, тут і там косилося ще дещо — і праця не уставала* (О. Кобилянська).

КОСИ́ТИСЯ[2], кошу́ся, ко́сишся, *недок.* 1. *тільки 3 ос., розм.* Ставати викривленим, перекошеним; скривлятися (у 1 знач.). *Шапка з дорогою кичкою косилася на підголеній, з чорним чубом, голові* [юнака] (К. Гриневичева); *Вліво заплива Моя кімната. Коситься вікно* (В. Стус); *Тут і справді після ремонту панував специфічний вологий запах. Книги на стелажах косилися в різні боки* (Ю. Винничук).

2. Дивитися, поглядати збоку, скоса. *Хотів, щоб і не дивитись* [на Марту], *так як вже не сторожився — очі мої косяться та й косяться у той бік, де вона* (Марко Вовчок); *Крокуючи за Дерзким, Данько час від часу з затаєною гордістю коситься на свій трофей* (О. Гончар); *Віка коситься на Жанну, ще раз тихо, приязно так, просить її сісти* (Любко Дереш); *Раїса байдуже сиділа біля тіла чоловіка, шепотіла щось собі під ніс, а шанівці на неї косилися й хитали головами* (Люко Дашвар); * Образно. *Ми йшли з нею вулицею, обминаючи калюжі; на нас косилось оком сонце* (Р. Федорів).

3. *на кого — що, перен.* Дивитися неприязно, вороже. *Ще весною на луках вона помітила надмірну Юркову увагу до Франки й косилась на неї очима* (С. Чорнобривець); *Коб'як теж схуд, гострі вилиці кістляво випирали з-під шкіри, вузькі очиці люто косилися на князів та боярство* (В. Малик); * Образно. *За спинами мандрівників підозріло косилася Угорщина, привітно всміхалася мініатюрна Словенія* (Люко Дашвар).

КОСИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Те саме, що **коса́**[1] 1. *Малуша розгублено озиралась на здорових,червонощоких, вусатих хлопців, що обступали її колом, сміялись, сіпали за руки, навіть за косиці* (С. Скляренко); *Їй заплітає дві косиці Ласкава матері рука* (А. Малишко); *Коли вона говорила, косиці її метлялися в повітрі, а права рука з вимазаними в чорнило пальцями витягалася вперед* (В. Собко); *Темно-русе волосся заплетене в тонку косицю* (Любко Дереш); * Образно. *Зелені сивуваті верби .. посхилялись косицями в воду* (Ганна Барвінок).

2. *розм.* Те саме, що **ву́са** 3; остюк. *А в пшениці золоті косиці* (Сл. Б. Грінченка); *Ярових пшениць косиці Збиті копитами* (А. Малишко).

3. *нар.-поет.* Те саме, що **квітка** 1, 2. *Ой ішов я через поле, загубив косицю, Тікаючи од милої через ораницю* (з народної пісні); *Ой зацвіли черешеньки, зацвіли косиці* (Сл. Б. Грінченка); *І рідна пісня, як бджола з косиці, Бере з душі напої для віків* (Д. Павличко); *Не вищий я за дерево, не мудріший за ведмедя, не чистіший за рибину, не гарніший за косицю* (М. Дочинець).

4. *рідко.* Загнуте перо у хвості птаха. *Сидить півень на криниці, спустив крильця ще й косиці* (Сл. Б. Грінченка); *Начальник містовий .. Високий і блідий .. На мундирі хрестів чимало, На шапці з когута косиця* (І. Франко).

5. *діал.* Цівка (у 1 знач.). *Кров бризнула у три косиці, Василь повалився до землі* (Ю. Федькович); *Теля почало кидатися, поки гаряча кров косицею била з його рани* (І. Франко).

△ **(1) Шовко́ва коси́ця** — те саме, що **едельве́йс.** *Майже зникли в лісах купальниця, любка дволиста, конвалія. У горах щезає шовкова косиця — едельвейс* (з наук.-попул. літ.); *Я вклав у холодні пальці шовкову косицю.., за якою цілий день дерся на альпійський кряж* (М. Дочинець).

КОСИ́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **коси́чити.** *Косичене польовими квітками волосся;* * Образно. *Ходить смуглявочка, .. Щастям насичена, Сонцем косичена* (А. Малишко).

КОСИ́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., кого, що, розм.* Те саме, що **заквітчувати.** *Ледве помітний в лісовім зелі, збирав* [Іван] *квітки і косичив ними свою кресаню* (М. Коцюбинський); *Батько брав нас на прохід до лісу, збирати ягоди. Він косичив нам волосся сойчиними голубими перами* (Віра Вовк); * Образно. *Вийде сонце і довше постоїть над землею .. Ліси косичить, .. хором могутнім несеться клич: — Весна! Весна!* (Г. Хоткевич).

КОСИ́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок., розм.* 1. Те саме, що **заквітчуватися** 1. *В купальський день, коли гуцули скрізь Косичаться чорнобилем, квітками.., — Олекса був уже з нафтовиками* (Л. Забашта).

2. Пас. до **коси́чити.** *На свята дівчата завжди заквітчували коси. Наприклад, на Благовіщення волосся косичилося квітками маку, щоб було міцним і не випадало* (з наук.-попул. літ.).

КОСИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **коси́ця** 1. *Довгу косу одрізали і зоставили невеличкі пацьорочки, завивши їх у густі косички* (Панас Мирний); *Тіна, неслухняна, галаслива, нестримана, щодня губить стрічки із своїх .. кучерявих косичок* (О. Іваненко); *Хоч було темно, а він дивився на скуйовджену голівку з двома товстими косичками* (К. Гриб); *З-під плоскодонної шапочки, вишитої золотом, спадали змійками на плечі тоненькі косички* (Р. Іваничук); *Дівчатко виростало. В товсті косички банти заплітало* (І. Жиленко); * Образно. *У щілину між дверима впала косичка світла* (П. Панч).

КОСИ́ЩЕ[1], а, *с.* Збільш. до **коса́**[1]. [О л е н к а:] *Я все було дивуюсь, чого в тих багатих паннів* [панн] *такі здоровецькі косища, неначе в кожної куделя на голові або повісмо конопель* (І. Нечуй-Левицький).

КОСИ́ЩЕ[2], а, *с.* Те саме, що **кісся́.** *Антон вкосив трави у леваді, приволік кошіль, зирк — а теля газету дожовує .. Як уперіщив косищем — теляті аж ноги в колінах підломилися* (В. Дрозд).

КОСІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **коси́ти**[1] 1. *Уявляє її* [Павліну] *на тому попелищі .. із старою шовковицею серед двору, на якій висіли козубці з вишневої кори, кушки, коси, коли приходили з косіння на полуденок* (У. Самчук); *— Залишимо при косінні ромашковий бордюр, смужку нескошених диких квітів* (О. Гончар); *Ніде нікого. Мабуть, усі на полі панському. Пора гаряча, літня, час полоття, косіння трав...* (Василь Шевчук).

КОСМАКИ́, ів, *мн., фам.* Те саме, що **ку́дли;** патли (у 1 знач.). *— Ось постій, — каже, — суча дочко, дай мені тебе за космаки піймати* (П. Куліш).

КОСМА́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **кошла́тий;** пелехатий. *Неслися з долини дивні голоси .. стоячих при огнищах чорних, косматих людей* (І. Франко); *Космата рука вхопила її за руку і здавила до болю* (Юліан Опільський); *Його лице було сіре й зім'яте, мов стара ганчірка, вуха мав позатикані ватою,череп лисий та жовтий.., космату бороду* (І. Керницький); *Ротате, з пуголовком плескатого носа й крихітними жаринками очей під косматими бровами лице* [Домовика] *дитинно усміхалося* (В. Дрозд); *Наварила Мелюзина зілля таємного. Довго степом й лісами ходила .. Але таки знайшла й бабу вузьку, й бабу космату, й бабу зелисту, й бабу безлисту* (Н. Королева); *Чітко вирізьблювалося на тлі неба космате орляче гніздо* (З. Тулуб); *Казились вітрюгани степові, І вили пси косматі* (І. Муратов); *Од дощу в походах носили* [запорожці] *з вовни косматі бурки* (О. Стороженко).

КОСМЕ́ТИКА, и, *ж.* 1. Сукупність дій, методів, спрямованих на покращення зовнішнього вигляду людини. *— Синьйори і синьйорини! Ви бачите тут одно з дійсних чудес сучасної косметики!* (М. Коцюбинський); *Симпатичне дівча, може, й не таке бліде, як тепер здавалось Миколі, але диво косметики перетворило сіреньке каченя на прекрасну діву* (В. Шкляр).

2. *збірн.* Засоби для надання свіжості й краси обличчю та тілу людини. *— Вона не змінилася. Або, може, була й добре напудрована й позакривала зморшки. — Може й так .. Але що це може нас обходити, .. чи хтось там вживає косметики чи ні* (О. Кобилянська); *На ній було стільки косметики, що навіть виразні блакитні очі, здавалось, були намальовані пензлем живописця* (Л. Дмитерко); *Християна сушила волосся, намащувала кремом суху шкіру на всьому тілі, наносила косметику, рівняла нігті, поправляла лінію брів* (Н. Сняданко).

КОСМЕТИ́ЧКА, и, *ж., розм.* 1. Жінка-фахівець з косметичного догляду за обличчям і тілом. *Перукарі й кравці, кінозірки й манекенщиці* [манекенниці], *косметички і просто дівиці невизначеного фаху аж захлиналися з люті, ладні розтерзати жалюгідного Винахідника* (М. Дашкієв); *А в той час від косметички .. Важно вийшла, наче пава, Та ж*

знайома наша: Граціозна і цікава, Знов блондинка... Маша! (С. Олійник); — *Ми заїдемо в один розкішний готель, де Роуз хоче показати мене так само розкішній косметичці!* (П. Загребельний).

2. Сумочка для косметики та інших предметів туалету. *Я дістала із сумочки косметичку і стала чепуритися* (В. Шкляр); *Офіціант підбігав до мене, у руці в нього теліпалась моя косметичка* (Любко Дереш); *Які яскраві тюбики та баночки, яке чудернацьке люстерко на підставці витягала вона зі своєї косметички* (Г. Вдовиченко).

КОСМЕТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до косметики. — *Ця мазь на вагу золота! Більше! Її ніде зараз не дістанеш! Її нема в жодному косметичному кабінеті!* (І. Багмут); *Даремно Платон доводив сам собі, що всі жінки користуються однаковими косметичними засобами, — цей запах дратував, нагадуючи про Ангеліну* (М. Дашкієв); *Фірма .. процвітала, розросталася, розгалужувалася, поглинала інші косметичні і парфумерні фірми, ставала монополією* (С. Андрухович).

2. *перен.* Який поліпшує що-небудь тільки поверхово, не зачіпаючи основ. *Якщо немає діалогу між політиками й населенням, реформи відбуваються на рівні косметичних перетворень* (з газ.).

Космети́чна ма́ска *див.* **ма́ска; Космети́чний ремо́нт** *див.* **ремо́нт.**

КОСМЕТИ́ЧНО. 1. Присл. до **космети́чний** 1. *Активний розвиток новітніх біотехнологій спричинив появу косметично-лікувальних засобів, спроможних значно уповільнити процеси старіння шкіри людини косметично (без хірургічного втручання)* (із журн.).

2. *перен.* Присл. до **космети́чний** 2. *Цією шпаклівкою можна працювати тільки косметично, оскільки вона не усуває тріщини стіни* (з навч. літ.); *До 215-річчя Одеси команда українсько-німецьких волонтерів вирішила не просто косметично прибрати легендарні Потьомкінські сходи, а віддраїти від багаторічного бруду буквально кожну сходинку* (з газ.).

КОСМЕТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із косметології. *Фісташки, які віддавна вважаються способом .. затримання старіння, про що знають і сучасні косметологи з фармацевтами, насправді володіють секретом безсмертя* (Ю. Іздрик).

КОСМЕТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до косметології. *Очищення та зволоження сьогодні є основними косметологічними процедурами для відновлення здоров'я обличчя* (з навч. літ.); *Гумові красуні, створені зусиллями косметологічної промисловості, як і раніше, не приваблювали мене* (І. Роздобудько); // Признач. для надання послуг з поліпшення стану обличчя й тіла людини. *Косметологічні кабінети повинні проходити санітарну перевірку, аби відвідувачі не ризикували своїм здоров'ям* (з навч. літ.); *Сьогодні в деяких косметологічних клініках України пропонують лікування ембріональними стовбуровими клітинами* (з газ.).

КОСМЕТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь клінічної медицини, яка розробляє й досліджує лікувальну косметику, а також засоби й методи поліпшення стану обличчя й тіла людини, усунення або маскування різних вад. *Терапевтична косметологія містить у своєму арсеналі методики використання зовнішніх косметичних засобів для очищення, живлення, зволоження й тонізації шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Косметологія активно послуговується досягненнями дерматології, фізіотерапії, відновлювальної медицини, косметичної хімії* (з навч. літ.).

КОСМЕ́Я, ї, *ж.* Одно- та багаторічна трав'яниста рослина родини айстрових з білими, рожевими, червоними, пурпуровими квітками. *Густо кучерявились укропчастим* [кроповим] *листям рожевоцвітні космеї* (А. Шиян); *Космея — невибаглива, світлолюбна та холодостійка рослина, що розмножується насінням* (з наук. літ.); *Космею звичайно використовують у простих букетах польового типу* (із журн.).

КО́СМИ, ів, *мн., розм.* Довгі скуйовджені пасма волосся, шерсті і т. ін.; патли, кудли. *Панотець був ще не старий. Косми чорного волосся, подекуди з білими нитками сивини, просто спадали на плечі* (М. Коцюбинський); *Піднятий на задніх ногах велетенський ведмідь ішов мовчки, розкривав пащеку, наставляв бриласті передні лапи, з яких звисали брудні косми* (П. Загребельний); *Діти на межах обламували кукурудзяні качани, обскубували руді косми, пробуючи, чи цвиркає молочко* (Є. Пашковський); * Образно. *Із косм осінніх хмар летіла мжичка* (В. Стус).

КОСМІ́ЗМ, у, *ч.* Філософська природничо-наукова теорія, що розглядає Землю як частину космосу зі спільними універсальними законами розвитку. *До космізму можна зарахувати численні вчення від Платона до Соловйова* (з навч. літ.).

КОСМІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до космосу, пов'язаний з ним. *В статтях авторитетно запевнялось, що цього разу, внаслідок зменшення швидкості космічного тіла, будинкам і людям не буде заподіяно ніякої шкоди* (М. Дашкієв); *Несемо з собою дивну певність, що з усіх витворів природи, з усіх світів, що десь блукають в космічній безмежності, немає кращої, як оця наша — тепла, зелена планета* (О. Гончар); *Максим Іванович сказав весело: — Гроза, справді, рідкісна. Мені здається, що вона космічного походження* (О. Бердник); *Календарна обрядовість постає своєрідним виявом адаптації людської діяльності до космічного ритму природи* (з наук. літ.); *Комети, астероїди й інші космічні тіла все частіше відвідують Сонячну систему* (з навч. літ.); // Який відбувається в космосі. *Після космічного вибуху Сонце мало стати жовтим карликом, його енергії вже не вистачило б для Ра* (О. Бердник); *Зороастризму властиве вчення про страшний суд, про потойбічне життя, про кінець світу внаслідок космічної катастрофи* (з наук. літ.); *Тривала космічна подорож вимагає подолання численних небезпечних для людини впливів* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Землетрус, космічна катастрофа, циклон і цунамі — все що завгодно, тільки не чудо-цех побачили ми, прийшовши вперше на нове місце роботи* (П. Загребельний); // Признач. для польотів у космос, дослідження космосу. *Космічна ракета летить у напрямі Хмарної планети, і хто знає, що станеться?* (В. Владко); *Посередині космодрому здіймався високо в небо дивний космічний апарат* (О. Бердник); *Розвиток ракетної та космічної техніки приводить до розроблення та створення багатофункціональних космічних апаратів* (з наук. літ.).

2. *перен.* Величезний, всеосяжний, глобальний (у 1 знач.). *Відбувалася якась історія, учасниками якої були Кулаківський і ця жінка, але мені резонно здалося, що не буде вона цікава: дрібні сусідські незлагоди, які набирають космічних розмірів* (Василь Шевчук); *Все не йде з голови думка про всеосяжність живої природи .. Якщо вона має космічні*

масштаби й виміри, тоді людина повинна змінити сам принцип "вивчення" довколишнього світу (О. Бердник); *Специфіка науково-фантастичної літератури полягає в тому, що вона завжди тяжіє до воістину космічної універсальності узагальнень* (з наук.-попул. літ.).

Космі́чна доба́ (е́ра) *див.* **доба́.**

△ **Космі́чна шви́дкість** *див.* **шви́дкість; Космі́чне випромі́нювання** *див.* **випромі́нювання; Космі́чне зніма́ння** *див.* **зніма́ння; Космі́чне промі́ння <Космі́чні про́мені>** *див.* **промі́ння; Космі́чний (міжплане́тний) корабе́ль** *див.* **корабе́ль; Космі́чний пил** *див.* **пил.**

КОСМІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., перен.* Абстр. ім. до **космі́чний** 2. — *Я повернуся до проблеми космічності Людини. Уяви собі: вже тисячі літ тому почала реалізовуватися ідея тотожності* (О. Бердник); *Коли Едуардас Межелайтіс проспівав свій натхненний гімн людині, поезія одержала якісь нові, додаткові ноти, мотиви і виміри, космічність масштабів* (з наук. літ.).

КОСМІ́ЧНО, *перен.* Присл. до **космі́чний** 2. *Треба мислити космічно — тобто мати перед очима не десятиліття, а принаймні століття* (М. Руденко).

КОСМО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **космі́чний** у 1 знач., напр.: к о с м о б і о л о́ г і я, к о с м о м і к р о ф і з и к а, к о с м о ц е́ н т р.

КОСМОБІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із космобіології. *Вивчаючи фізіологію та генні зміни організмів, космобіолог розробляє стійкі космічні екосистеми для орбітальних станцій, тривалих перельотів тощо* (з навч. літ.).

КОСМОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Комплекс наук, що вивчають можливості життя в умовах космічного простору й при польотах на космічних літальних апаратах, а також принципи побудови біологічних систем забезпечення життєдіяльності членів екіпажів космічних кораблів і станцій. *Серед завдань космобіології — вивчення питання про відсутність впливу сили тяжіння на організми, можливість їхнього існування у вакуумі* (з навч. літ.); // *чого.* Біологічні особливості певних ареалів у космосі. *Космобіологію Місяця досліджують за допомогою спеціальних зондів та роботів* (з навч. літ.).

КОСМОБОТА́НІК, а, *ч.* Фахівець із космоботаніки. *Експерименти космоботаніків дають надію на те, що в майбутньому стане можливим вирощувати рослини в космосі або на інших планетах* (із журн.).

КОСМОБОТА́НІКА, и, *ж.* Розділ космобіології, що вивчає можливість і умови існування рослинності за межами Землі, на різних космічних об'єктах у космосі. *Створення системи дистанційного зондування Землі з космосу, удосконалення ракетоносіїв і розвиток космічної науки (у тому числі космоботаніки) є головними пріоритетами розвитку космічної галузі України* (з наук. літ.); *Микола і Євген використали все своє красномовство, щоб переконати декана. Вони запевняли, що космічна ера відкриває широку дорогу в космос для всіх наук, що космохімія й космоботаніка — це лише перші ластівки* (М. Руденко).

КОСМОГЕ́ННИЙ, а, е. Який виник, утворився в космічних, позаземних умовах. *Крім космічного пилу, на Землю постійно випадає "дощ" із космогенних нуклідів, тобто ядер елементів космічного походження* (з наук.-попул. літ.).

КОСМОГЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **космоге́нний.** *Зацікавленість практиків викликали, здавалося б, суто наукові проблеми: вік древніх порід, метеорити, космічний пил, ступінь космогенності глибоководних океанічних осадів, радіовуглецевий вік молодих утворень тощо* (з наук. літ.).

КОСМОГОНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космогонії. *Про можливість утворення Місяця в результаті катастрофи неодноразово йшлося в космогонічній і геологічній літературі* (з наук.-попул. літ.); *Філософи старшої доби подають свої поучення та космогонічні поняття в віршованій формі* (І. Франко).

КОСМОГО́НІЯ, ї, *ж.* Розділ астрономії, що вивчає питання, пов'язані з походженням Сонячної системи, зірок, зоряних скупчень. *У сучасній космогонії широко використовують закони фізики й хімії, оскільки ідеї еволюції небесних тіл тісно пов'язані з уявленнями про природу цих тіл узагалі* (з наук. літ.); *У царині мистецтва Мікові не пощастило. Але коли він брався за фізику чи космогонію — отут він завжди чув від академіка тільки приємне* (М. Дашкієв); *Безперервно й невідхильно впливають* [припливні сили] *на еволюцію систем небесних тіл.., їх роль в космогонії з'ясував і математично обґрунтував Д. Дарвін* (М. Руденко); *Ранні праці Канта присвячені космогонії* (Г. Пагутяк).

КОСМОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космографії. *Характерними ознаками Початкового зводу є відсутність вступних космографічних розділів, відмінна початкова хронологія та відсутність згадки про русько-візантійські договори* (з наук. літ.); *Розбирає* [автор статті] *детально космографічні та фізіографічні відомості, які є в давніх писаннях, таких як "Шестоднев" Івана Екзарха* (І. Франко).

КОСМОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Опис Всесвіту. *Візантійські літописи Малали і Георгія Амартола були взірцями нашого літописця — його безпосередніми джерелами для космографії і многих* [багатьох] *інших відомостей* (І. Франко); *Як мені вчитати ту космографію?До вечора моє чоло морщилось над цією книгою, .. та щось второпати ніяк не вдавалося. Одначе все-таки збагнув, скільки і яких є планет і яка відстань од Землі до Місяця і Сонця* (М. Стельмах).

2. Навчальна дисципліна, що дає загальні відомості з астрономії та фізичної географії. *Ціла низка рукописних книг відтворює навчальні процеси та студіювання духовними особами обов'язкових дисциплін: теології, анатомії, фізики, космографії, поетики та ін.* (з навч. літ.); *Навіщо-бо, справді, вивчати докладно всі планети й сузір'я космографії, коли незабаром у бою тобі померкнуть усі світи!* (Б. Антоненко-Давидович).

КОСМОДИНА́МІКА, и, *ж.* Розділ механіки, що вивчає особливості руху тіл у космосі. *Важливим завданням космодинаміки є побудова математичних теорій руху конкретних небесних тіл як природних, так і штучних (планет, супутників, комет тощо)* (з наук. літ.); // *чого.* Фізичні особливості руху тіл у космосі. *Динаміка космічного польоту враховує космодинаміку штучних небесних тіл, вплив різних чинників на характер цього руху* (з наук. літ.).

КОСМОДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космодинаміки. *Дисертація була присвячена розв'язанню нелінійних космодинамічних задач окремих класів* (з наук. літ.); *Космодинамічні параметри супутників Землі моніторить багато лабораторій* (із журн.).

КОСМОДРО́М, у, *ч.* Комплекс споруд і технічних засобів для запуску космічних кораблів, штучних супутників

Землі та інших космічних апаратів. *Плюючись вогнем, безшумно причалює до космодрому величезна ракета* (М. Дашкієв); *Корабель сів на космодромі штучного супутника* (І. Росоховатський); *Півкілометровий аквамариновий сфероїд важко одірвався від майдану космодрому, низьке потужне гудіння магнітно-гравітаційних двигунів сколихнуло гори* (О. Бердник); *Найвигідніше розташування космодрому — на екваторі: тут носій, що стартує, може якнайповніше використовувати енергію обертання Землі* (з наук. літ.).

КОСМОДРО́МНИЙ, а, е. Прикм. до **космодро́м.** *Тож цього разу їй* [Валерії] *теж забракло сил, щоб утриматися на досить крутому бетонному космодромному схилі* (П. Загребельний); // Пов'язаний із космодромом. *Космодромний гул.*

КОСМОЕКОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космоекології. *Значна кількість перспективних космоекологічних програм, розроблених у провідних лабораторіях світу, покликана захищати навколоземний простір від космічного сміття* (з наук. літ.); // Признач. для досліджень із космоекології. *Космоекологічне обладнання.*

КОСМОЕКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ екології, що вивчає взаємодію живих організмів із довкіллям у плані співвідношення явищ життя з космічним простором, а також учасників біокомплексів космічного апарата з навколишнім середовищем у його герметичній кабіні. *Космоекологія розглядає поверхню нашої планети, природне середовище Землі як частину планетарного космічного тіла* (з наук. літ.); // *чого.* Умови існування живих організмів у космічному просторі. *Космоекологія позаземного середовища, яке допомагає задовольнити матеріальні, енергетичні та інтелектуальні потреби людства, суттєво впливає на екологічну ситуацію на нашій планеті* (з навч. літ.).

КОСМОЗНІ́МОК, мка, *ч.* Фотографічний знімок, зробл. із космічного літального апарата. *Дешифрування космознімків штучного супутника виявило невідомі раніше контури морфоструктури дна Азовського моря* (з наук. літ.); *Спираючись на дані контрастно-аналогового дешифрування космознімків, результати геолого-геофізичних досліджень, здійснено тектонічне районування території Рава-Руської зони* (з наук. літ.).

КОСМО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із космології. *У віддаленій частині Всесвіту, де, як вважалося, немає ані зірок, ані галактик, космологи з Гавайського астрономічного інституту виявили вуглець — хімічний елемент, який утворюється всередині зірок* (з наук. літ.); *Було створено спеціальну комісію, до складу якої входили і ракетчики, і космологи, і, звичайно, мікробіологи* (М. Білкун); *Варто започаткувати щорічне проведення міжнародних фахових конференцій філософів, космологів .. та інших науковців з метою інтенсифікації розвитку української наукової школи* (М. Руденко).

КОСМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космології. *За часів правління перших князів на Русі існували не тільки примітивна забобонність села, а й державна язичницька релігія міста й соціальних верхів з розробленим космологічним епосом, з уявленням про божественне походження великокнязівської влади* (з навч. літ.); *Основою нашого спору нехай буде .. атеїзм, хоч би сказати, космологічний, котрий .. каже: "Раніше від усього був атом.."* (Г. Хоткевич); *Більшість сучасних космологічних моделей основані на космологічному принципі, який стверджує: наше місце розташування у Всесвіті ніяк особливо не виділяється* (з наук. літ.).

КОСМОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Учення про Всесвіт як єдине ціле. *Скіфська космологія становила частину індоіранської. Їй притаманне таке уявлення: упорядкований Всесвіт (на відміну від невпорядкованого хаосу, що його оточує) має форму квадрата* (з навч. літ.); *Саме з землі постали міфологія, космологія і т. д. І ми, слов'яни, не посилали за кордон за богами та за філософськими уявленнями, а знайшли їх готовими у нашому світі* (І. Франко); *Ми справді виводимо для Метагалактики (Всесвіту) величину маси, котра близька до прийнятої в ейнштейнівській космології* (М. Руденко); // Розділ астрономії, присвячений цьому вченню. *Теорія відносності, в основі якої лежить скінченність швидкості світла, спричинила перегляд багатьох теоретичних аспектів космології* (з наук.-попул. літ.); *Методи нової науки — археологічної космології — дають змогу виділити календарні записи в рунічних, шумерських та інших системах забутих писемностей* (з навч. літ.); *Сучасна наука .. починається лише тепер, коли астрономія, астрофізика, космогонія та космологія озброєні найповнішою технологією дослідження світобудови* (О. Бердник); *Юнак .. закінчив Оксфордський університет, займався космологією та квантовою гравітацією, зробив у цих царинах чимало цікавих відкриттів* (І. Роздобудько).

КОСМОМІНЕРАЛО́Г, а, *ч.* Фахівець із космомінералогії. *Пошуки давніх кратерів — справжніх лабораторій для космомінералогів — інтенсивно ведуться у багатьох країнах* (з наук.-попул. літ.).

КОСМОМІНЕРАЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космомінералогії. *Космомінералогічні дослідження активно розпочалися в другій половині XX ст.* (з наук. літ.); // Признач. для досліджень із космомінералогії. *Космомінералогічне обладнання.*

КОСМОМІНЕРАЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ мінералогії, який вивчає космогенні мінерали та їх зв'язок із земними мінералами. *Космомінералогія ґрунтується на інтердисциплінарному перетині мінералогії та космофізики* (з наук. літ.).

КОСМОНА́ВТ, а, *ч.* Той, хто здійснює політ у космічний простір, проводить науково-дослідну роботу й експлуатує спеціальну техніку в космічному польоті; астронавт (у 2 знач.). *І космонавт, і жайворон згори Милуються ранкової пори Безмежжям молодого оксамиту* (В. Бичко); *Певно, в недалекому майбутньому наші космонавти зможуть дослідити найкрупніші осколки* [уламки] *загиблої планети* (М. Руденко); *За першим космонавтом, росіянином Юрієм Гагаріним, злетів у небесну далечінь теж росіянин Герман Титов, а слідом і мій земляк, українець Павло Попович!* (О. Шугай); * У порівн. *Карналь поставив валізу на тротуар, трохи постояв, відчуваючи, ніби молодшає, стає якимсь майже невагомим, ніби космонавт у польоті* (П. Загребельний); *По той бік вікна сиділи, наче космонавти перед запуском, ровесниці Бубона і сушили собі голови після .. завивки* (О. Чорногуз).

КОСМОНА́ВТИКА, и, *ж.* Теоретичні й практичні галузі науки і техніки, що забезпечують можливість освоєння космічного простору з використанням літальних апаратів; астронавтика. *Космонавтика дала змогу вивчати верхні шари земної атмосфери, ультрафіолетове проміння Сонця, магнітосферу Землі* (з наук.-попул. літ.); *Розтина блакить гостроголова* [ракета], *Аж до зір готова досягти; Космонавтики вона основа, Екіпаж споряджено — лети!*

(Д. Білоус); — *У верхніх шарах земної атмосфери температура також дуже висока .. Але земна атмосфера там надто розріджена — і тому цей факт у космонавтиці ніхто не бере до уваги* (М. Руденко); *У кабінеті професора Галушки серед інших матеріалів з космонавтики натрапив* [я] *на цікаву книжку, посібник із астрономії* (Любко Дереш).

КОСМОНА́ВТКА, и, *ж.* Жін. до **космона́вт.** *Валя через п'ять-шість років стане космонавткою, і хто знає,чи не доведеться .. вирушити в міжзоряний рейс тривалістю на все життя?* (М. Дашкієв); — *Ти теж готуйся з нами, добре? .. І, можливо, ти будеш другою в світі космонавткою. Після Терешкової. Хочеш?*(В. Нестайко).

КОСМОНА́ВТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **космона́вт.** *Космонавтський тренажер;*// Належний космонавтові, космонавтам. *Дмитрик взяв у руки важкого, поточеного іржею меча, одягнув на голову космонавтський скафандр* (В. Яворівський); *У фільмі про Чорнобиль я бачив, як кілька чоловік в обладунках, схожих на космонавтські, бігли по чорному даху станції до тої неприступної труби* (А. Михайленко).

КОСМО́НІМ, а, *ч.* Власна назва природних космічних об'єктів; астронім (у 2 знач.). *Характерним для Ліни Костенко є використання космонімів для надання поетичному мовленню образності, неповторності* (з наук. літ.); *Чумацький Шлях — один із найпоширеніших космонімів* (з газ.).

КОСМОПЛА́ВАННЯ, я, *с.* Теорія і практика пересування в космічному просторі на спеціальних літальних апаратах. *Етапи розвитку космічної генетики — це етапи космоплавання: кулі, ракети, космічні кораблі-супутники* (з наук.-попул. літ.); *Голова* [Валерія] *була набита найрізноманітнішими знаннями з кібернетики й біології, медицини і міжнародного права, криміналістики, геології, космоплавання* (І. Росоховатський).

КОСМОПО́ЛІС, а, *ч.* 1. *філос.*У стоїків — єдина світова держава. *Постання космополіса, за стоїками, повинно відбутися після всіх необхідних інтеграційних процесів* (з наук. літ.); *На думку стоїків, світ незмінний, але його можна покращувати. Вони створили теорію космополіса — світової держави, у якій усі люди мають рівні права* (з навч. літ.).

2. *перен.* Велике місто, у якому проживають представники різних націй, культур і традицій. *Нью-Йорк можна вважати справжнім космополісом: населення міста становить 8,4 млн мешканців, які дотримуються різних традицій, вірувань тощо* (із журн.).

КОСМОПОЛІ́Т, а, *ч.* 1. Прибічник космополітизму (у 1 знач.). *Таку стару історичну пам'ятку та дзюбаками, та ломами, та в багно? Зрадники! Нігілісти! Космополіти!* (І. Франко); *Космополіти .. заперечували самобутність української мови* (М. Рильський); *Позанаціональна людина — .. потенційний зрадник.., готовий до паразитування в лоні будь-якого народу. Що може створити космополіт? Якою мовою? Для кого?* (О. Бердник); — *Я взагалі-то не космополіт, але я зрозумів тут таку річ: насправді простір не поділяється на свій або чужий, простір буває або вільний, або контрольований* (С. Жадан).

2. *біол.* Рослина або тварина, поширена в усіх частинах земної кулі; протилежне е н д е м. *Космополіти, поширення яких зумовлене діяльністю людини, переживають несприятливі умови довкілля в спеціальних господарських будівлях* (з наук. літ.); *Найтиповішими космополітами є водяні й болотяні рослини, птахи — берегова ластівка, болотяна сова* (з навч. літ.); // Гідробіонт, який має широку екологічну валентність, здатність до адаптації різних параметрів середовища акваторії Світового океану. *Деякі гідробіонти внутрішніх водойм (річок, прісноводних озер) є космополітами, наприклад, види рдесників, ряски, з прибережних рослин — очерет* (з навч. літ.).

КОСМОПОЛІТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *книжн.* Посилення космополітизму (у 1 знач.). *Останнім часом у всьому світі посилюються тенденції космополітизації культури, що призводить до відмови від національних традицій і самобутності* (з наук.-попул. літ.); *Відомий американський політолог зазначав, що демократія за своєю суттю є процесом, спрямованим на захист вузькомісцевих інтересів, а не на космополітизацію* (з навч. літ.).

2. *біол.* Посилення космополітизму (у 2 знач.). *Процес космополітизації урбанофлори відбувається в результаті взаємообміну видами-мігрантами синантропних елементів флори* (з наук. літ.); *Завезення людиною організмів на острови різко пришвидшує процес колонізації видів і сприяє космополітизації флори й фауни* (з навч. літ.).

КОСМОПОЛІТИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Ідеологія, що полягає у відмові від національної самобутності, національних традицій і культури, у зневазі до власних національних інтересів і висуває ідеї єдиної світової держави й громадянства. — *Космополітизмом таки часто в нас прикривається лінивство та апатія, щоб викрутиться од діла, од праці для свого краю* (І. Нечуй-Левицький); *Космополітів у нас не знайшли, хоч як старалися, бо всі ми селянські діти, а в українських селах, відомо ж гаразд, космополітизму ніколи не було* (П. Загребельний); *Який космополітизм, пожили б ви .. у мовному і духовному гето, супроводжувані плебейськими насмішками та ізоляцією .. А може, весь християнський світ є .. вітчизною?* (С. Процюк).

2. *біол.* Поширення представників виду чи таксона вищого рангу по всій території земної кулі; протилежне е н д е м і з м. *Типовий космополітизм властивий і найпростішим* (з навч. літ.).

КОСМОПОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до космополітизму (у 1 знач.), пройнятий ним. *Гурток Сані та Мурашкової був не націоналістичний, а космополітичний* (І. Нечуй-Левицький); *І не забувайте, що ніякі репресії, ні націоналістичні, ні космополітичні, не спинять законів руху й розвитку* (В. Винниченко); *Впродовж тисячоліть всілякі сили тягнуть людину .. до космополітичних поєднань в денаціоналізовану спільноту .. Які то сили? Передусім — імперії* (О. Бердник).

2. *біол.* Стос. до космополітизму (у 2 знач.); протилежне е н д е м і ч н и й. *До космополітичних видів належить хижий ссавець — косатка* (з навч. літ.).

3. *перен.* Який охоплює весь світ, стосується всіх, поширений усюди; глобальний. *Космополітичний характер буддизму, християнства та ісламу сприяв їхньому поширенню по всій земній кулі* (з наук. літ.).

КОСМОПОЛІТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **космополіти́чний** 1. *Аналізуючи "космополітичність" Володимира Самійленка, Борис Грінченко був переконаний, що це "не перешкоджа йому стояти на національному ґрунті"* (з наук. літ.).

2. *біол.* Властивість за знач. **космополіти́чний** 2. *Космополітичність властива синантропним видам (формують у*

створеному людиною штучному або напівприродному середовищі стійкі та життєздатні популяції) (з наук. літ.).

3. *перен.* Властивість за знач. **космополіти́чний** 3. *Запорукою багатства та різноманітності музичного життя в Європі є, зокрема, космополітичність і мобільність віртуозів топ-класу, а також пересічних оркестрантів* (із журн.).

КОСМОПОЛІ́ТКА, и, *ж.* Жін. до **космополі́т** 1. — *Він докоряв мені, що я космополітка, не знаю й не люблю народу, що я не національна людина* (І. Нечуй-Левицький).

КОСМОПОЛІ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **космополі́т** 1. *Виступ доповідача більшість із присутніх потрактували як космополітський маніфест* (із журн.).

КО́СМОС, у, *ч.* Те саме, що **все́світ** 1. *В космосі .. Земля — Всього лише зернина невелика* (В. Бичко); *Космос включає в себе міжпланетний, міжзоряний і міжгалактичний простір з усіма об'єктами, що є в ньому, — Сонцем, Землею, Місяцем, зірками, кометами* (з наук.-попул. літ.); // Космічний простір за межами земної атмосфери; всі зорі, планети і т. ін., крім Землі. *Людина — в космосі!.. Давно жадана мить хвилює світ* (М. Терещенко); *Нас кличуть до себе Марс, Венера, весь космос!* (Б. Антоненко-Давидович); *Вночі, коли з глибин космосу проступають зорі, пробиваються скупим світлом до нас, ми відчуваємо, що йдемо не просто по землі, йдемо по планеті* (О. Гончар); *Ракетний корабель понесе трьох товаришів, надовго відірваних від Землі, у невідомі простори космосу* (В. Владко).

△ (1) **Відкри́тий ко́смос** — космічний простір за межами атмосфери Землі. — *Розумію, у ваші роки виходити у відкритий космос... Дозволяю використати автономну телескопічну систему* (М. Руденко); *Належало змонтувати трансформатор на обшивці корабля — у відкритому космосі, а це було, мабуть, ще складніше* (О. Бердник); *Сонячне випромінювання, падаючи на поверхню планети, частково відбивається назад у відкритий космос* (з наук. літ.).

КОСМОФІ́ЗИК, а, *ч.* Фахівець із космофізики. *Відомий в усьому світі космофізик Анатолій Борисович Михайловський досконало володів математичним апаратом теорії плазми* (з навч. літ.).

КОСМОФІ́ЗИКА, и, *ж.* Розділ фізики, що вивчає корпускули та інші частинки матерії позаземного походження, фізичні явища в космосі. *Дослідження природи полярного сяйва — форми світіння іонізованих газів в іоносфері Землі — є одним із завдань космофізики* (з навч. літ.); // *чого.* Фізичні властивості космічних матерій, процесів і явищ. *Космофізику води вивчали на орбітальній станції "Мир" — складному багатоцільовому науково-дослідному комплексі* (з наук. літ.).

КОСМОФІЗИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космофізики. *Початковий етап космофізичних досліджень пов'язаний з ім'ям Михайла Ломоносова* (з навч. літ.); *Важливим завданням космофізики як науки є вивчення космофізичних властивостей еволюції Всесвіту* (з наук. літ.); // Признач. для досліджень із космофізики. *До космофізичного приладдя відносять унікальні ядерно-фізичні прилади для досліджень на автоматичних космічних апаратах й орбітальних станціях* (з навч. літ.).

КОСМОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із космохімії. *1990 року космохімік Алан Хілдебранд відкрив кільцеподібну структуру (кратер) віком 65 млн років, яку все ще можна розрізнити під осадовими шарами на півострові Юкатан у Мексиці* (з наук.-попул. літ.).

КОСМОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космохімії. *Кларки елементів виражають середній уміст хімічних елементів у земній корі, гідросфері, Землі в цілому, космічних тілах та інших геохімічних або космохімічних системах* (з навч. літ.); *Дистанційний космохімічний аналіз підтвердив наявність води на Марсі* (з газ.); // Признач. для досліджень із космохімії. *Космохімічна лабораторія.*

КОСМОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Наука про космос, що вивчає хімічний склад космічних тіл, а також міжпланетного й міжзоряного середовища, поширеність хімічних елементів у космосі і т. ін. *Одним із найважливіших завдань космохімії є вивчення еволюції космічних тіл і пояснення їх походження* (з навч. літ.); *Польоти автоматичних станцій до планет Сонячної системи, людини — у навколоземний простір і на Місяць відкрили перед космохімією широкі можливості* (із журн.); // *чого.* Особливості хімічного складу космічних тіл. *Аналіз космохімії метеоритів і спектра видимого випромінювання Сонця показали, що в космосі наявні ті самі хімічні елементи, що й на Землі* (з наук. літ.).

КОСМОЦЕ́НТР, у, *ч.* Центр підготовки й проведення космічних польотів. — *Мені подобається, — щебече Волошка, тулячись до матері, і Гук бачить, як ласкаво посміхаються оператори космоцентру, милуючись дівчинкою-дюймовочкою* (О. Бердник).

КОСМОЦЕНТРИ́ЗМ, у, *ч.* Напрям античної філософії, за яким світ — це космос, різноманітний, гармонійний і, водночас, здатний вселяти жах. *Упродовж VI–I ст. до н. е. виникло нове неміфологічне мислення, нова картина світу, центральним елементом якої стало вчення про космос, — космоцентризм* (з наук. літ.).

КОСМОЦЕНТРИ́СТ, а, *ч.* Прибічник космоцентризму. *На відміну від представників антропоцентризму, які вважали людину головною цінністю світобудови, космоцентристи розглядали її як невід'ємну частину космосу* (з навч. літ.).

КОСМОЦЕНТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до космоцентризму. *Давньогрецька філософська думка наскрізь космоцентрична: філософи переконані, що, лише збагнувши таємницю буття космосу, ми можемо наблизитися до істини* (з наук. літ.).

КО́СО. 1. Присл. до **ко́сий** 1–4. *Голубі дощі спадають косо* (М. Стельмах); *Ворон косо падав на заріччя у вогні гарматних випалів, і били польські військові бубни та сурмили до побіди сурми* (Ю. Мушкетик); *Жриця мовчки кивнула, дивлячись на красиві, підсвічені сонцем потоки небесної води, які косо падали з низьких розпатланих хмар* (В. Єшкілєв); *Косо, криво, аби живо* (прислів'я); *Вбрана в грубо-тканий, косо зшитий одяг зеленавого кольору, стискала* [дівчина] *брудними пальцями срібно-костяне намисто* (І. Карпа); *Трохи косо посаджені очі пильно бігали по дрібних рядках сторінок* (В. Гжицький); *Недоброзичливо озирнула* [жінка] *його прегарними, косо прорізаними на лиці очима* (Валерій Шевчук); * Образно. *Косо напнуті струни* [дощу] *заблищали в багряних відсвітах від пожежі і з плюскотом забилися об каміння* (В. Барка).

2. *перен.* Присл. до **ко́сий** 5; неприязно, вороже. — *Ти, курсанте, вже й вуха перед ним розвісив, мов який-небудь беззубий пацифіст... — От, бач, уже й ярлик, — косо по-*

сміхнувся Духнович (О. Гончар); *— Хочемо допомоги в тебе просити. Так-так, не посміхайся косо. Ти на рибі знаєшся добре* (В. Шкляр).

Позира́ти ско́са (ко́со) *див.* **позира́ти.**

◊ **Диви́тися ко́со (кри́во, бо́ком) <Погляда́ти криви́м о́ком>** *див.* **диви́тися.**

КОСОБО́КИЙ, а, е. Те саме, що **кривобо́кий.** *Малий на зріст і трохи кособокий чоловік розповідав репортеру про свої травми, отримані під час несанкціонованого мітингу водіїв* (із журн.); *Ось і містечко, замерехтіли кособокі хатки міщан з барвистими віконницями* (І. Кочерга); *Зупинився* [Короленко], *тоскно дивлячись у вікно на кобищанські краєвиди з обвітреними хижами та кособокими курятниками* (І. Пільгук); *Край нього* [села] *сторожею стоять сірі скирти, кособокі, самітні на чорних скибах пооранаго поля* (К. Гриб); *Жив скляр у невеликій кособокій хатині* (А. Дімаров).

КОСОБО́КО. Присл. до **кособо́кий.** *Ворон кособоко .. піднявся врівень з чорноліссям; і він чогось тривожився в передгроззя* (М. Стельмах); *У передній кишені її кособоко зашпиленої куртки стримів гострий кут листівки* (І. Карпа); * Образно. *Тече з долоні віск гарячий, і кособоко свічка спить* (П. Мовчан).

КОСОБО́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., розм.* 1. Дивитися, поглядати збоку, скоса; косити *(див.* **коси́ти**[2] 1). *Кінь ще більше подався назад. Його вогнисті очі кособочили в ліс* (В. Земляк).

2. Падати, литися навскіс, під кутом до горизонтальної площини (про дощ, сніг і т. ін.). *Поле в золотих житах колише вітер, а восени по стерні кособочить мряка* (Н. Рибак).

КОСОБО́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок., розм.* 1. Приймати косе, несиметричне положення; коситися *(див.* **коси́тися**[2] 1). *Намагалися* [товариші] *не помічати, як норовисто кособочилися і непокірно виривалися дурні вила з її ніжних і невмілих рук* (І. Волошин); *Закручені лютими віражами, кинуті гармати, мертві танки кособочаться, а ще далі чудом уцілілі ожереди соломи де-не-де маячать у полях* (О. Гончар); *Зрадливо кособочилась* [краватка], *жмакала випрасуваний комірець* (М. Ю. Тарновський); *Під кущем бересклету кособочився мертвий турок, за кілька кроків від нього в траві лежала шабля* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Ставитися до кого-небудь вороже, зневажливо, з презирством. *Миронець зціпив зуби і .. вирішив не здаватися. Люди довірили йому господарство, перед людьми й звітуватиме. А що начальство почало на нього кособочитись, то дарма* (Д. Бедзик).

КОСОВА́Р *див.* **косова́ри.**

КОСОВА́РИ, ів, *мн. (одн.* **косова́р,** а, *ч.;* **косова́рка,** и, *ж.).* Жителі Косова. *Косоварка Любиця втекла з батьківщини й живе у Відні більше десяти років* (із журн.); *Майбутнє краю може бути побудовано тільки руками самих косоварів — албанців і сербів* (з газ.).

КОСОВА́РКА *див.* **косова́ри.**

КОСОВА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **косова́ри.** *У 1944 р. багато в чому завдяки зусиллям косоварських партизанів територія краю була звільнена від гітлерівських військ і знову ввійшла до складу Югославії* (з навч. літ.).

КОСОВИ́Й[1], а́, е́. Те саме, що **кісни́й**[1]. *Віночок, сплетений із квіточок і трав, оздоблений яскравими косовими стрічками, прикрашає голову дівчини-україночки* (з навч. літ.).

КОСОВИ́Й[2], а́, е́. Прикм. до **коса́**[2]. *В Україні для косіння зернових до кісся паралельно до косового сталевого полотна прилаштовували ще грабки* (з навч. літ.); // Який виготовляє коси. *Косовий цех.*

КОСОВИ́Й[3], а́, е́: **Косови́й са́жень** *див.* **са́жень.**

КОСОВИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Косіння та збирання трави, зернових. *Цілою громадою стали вони* [заробітчани] *на косовицю сіна, а потім хліба* (Панас Мирний); *Зліплюються повіки, він стомився за день на косовиці. Помахай косою тисячу тисяч разів!* (Т. Масенко); *— Я думаю завтра вже почать косовицю. За Ташанню вже сіна готові* (Григорій Тютюнник); *— Ви ж не були на останній нараді і, мабуть, не знаєте установки на роздільну косовицю?* (М. Циба); *— Слухайте, невже на Опіллі жінок примушують косити? У наших краях, на Підгір'ї, косовиця — не жіноча справа* (Р. Федорів).

2. Час, коли косять та збирають траву. *Коли ще косовиця, а вже сіно возимо* (прислів'я); *Все йшло, як треба; по косовиці жнива наставали, як і щороку* (А. Свидницький); *Се було так у жнива, здається, чи в косовицю* (Ганна Барвінок); *В косовицю допомагали Кошу на військових луках косити сіно для січової кінноти* (В. Чемерис); *Через рік з хвостиком він отримав відпустку. У Загорянах якраз була пора косовиці* (В. Лис).

КОСОВИ́ЩЕ, а, *с.* Те саме, що **кісся́.** *Похилившись на киї або на косовище, старі гольтіпаки слухають кобзаря* (П. Куліш); *Кинулись на допомогу нашим і косарі на лузі, сторч переставляючи жала кіс на косовищах* (О. Ільченко); *Косовище лежало в чоловіка на колінах, а щербате полотно звисло писком униз* (Ю. Логвин).

КОСОВОРО́ТКА, и, *ж.* У росіян — чоловіча сорочка зі стоячим коміром, що застібається збоку. *Зім'ята льняна косоворотка недбало розхристана, з-під неї видно спітнілі волосаті груди* (Ю. Збанацький); *Мусій вдягнувся у крамну з синього сатину сорочку-косоворотку* (В. Речмедін); *Траплялися й ті, хто був одягнений у нове галіфе та гімнастерку або ж у суконні штани й сорочку-косоворотку* (А. Кокотюха); *Носить* [Теобальд] *червоні шаровари.., як носили в давнину козаки. Доповнює цей імідж жовто-блакитна косоворотка, пошита за класичними російськими зразками* (Н. Сняданко).

КО́СОВСЬКИЙ, а, е. Стос. до Косова — регіону на Балканах. *Косовське керівництво не приховує, що саме відсутність контролю над північчю регіону є головною перешкодою становлення державності в краї* (з газ.).

КОСОГІ́Н, го́ну, *ч., розм.* Кривошип у косарці. *Косогін бринить, як коник у покосі* (А. Головко); *Сінокосарка — ще довоєнна, щоразу в ній щось ламалося, то рвало косу, то "летів" косогін* (П. Загребельний).

КОСОГІ́Р, го́ру, *ч.* Схил гори, горба і т. ін. *Село стояло на косогорі, то все видно, як на тарілці* (А. Свидницький); *Старі дуби на косогорі Шумлять під вітром навісним* (А. Малишко); *Почалося Залісся. Облуплене, вилиняле, розкидане на косогорах містечко* (Р. Андріяшик); *Раптом провалилася земля підо мною, і покотився я по крутім косогорові, та все швидше й швидше, ніби падав з печі на долівку* (В. Дрозд); *Косогір був устелений нетовстим шаром проморожененого снігу* (І. Білик).

КОСОДЕРЕВИ́НА, и, *ж., діал.* Карликова сосна, що росте на гірських вершинах. *Отак минув він ліс непрохідимий, Минув і пояс ялівців колючих Та косодеревини і піднявся*

ся На полонину (І. Франко); *Густа мряка окутала гори, звідкіля виднілися тільки незграбні контури косодеревини...* (Я. Галан); *Чимдуж ломлюся вбік, чвалом через жереп та косодеревину, й не зупиняюся, аж поки не вибираюся на полонину* (Любко Дереш).

КОСОКУ́ТНИЙ, а, е, *мат.* Який має гострі й тупі (непрямі) кути. *Напрямки відповідних осей (орієнтація) двох систем координат розрізняються, до того ж система виміряних координат може бути косокутною* (з навч. літ.); *Всесвіт божественного Арістотеля з його містичною музикою сфер .. і косокутним нахилом сонячної орбіти.., з його ясною будовою небесного глобуса — це витвір .. точності і краси* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта).

КОСОКУ́ТНИК, а, *ч., мат.* Фігура або тіло з косими (непрямими) кутами. *Кристали мідного купоросу схожі на косокутники (ромбоедри)* (з навч. літ.); *Будинки, які в плані є криволінійними або складаються з більш ніж трьох прямокутників чи косокутників (театри, церкви тощо), відносять до III категорії складності* (з мови документів).

КОСОО́КИЙ, а, е. 1. Який має косоокість; зизоокий, косий (у 3 знач.). *Чи на добро, чи на лихо, росло в тій хаті невеличке дівчатко — Явдошка, що найшлася через рік після того, як косоока Меланія зійшлася з кривоногим Терьохою* (Панас Мирний); *Гайченко перестав коситись, глянув співбесідникові прямо в очі, і той тільки тепер збагнув, чому Федір Петрович весь час дивився спідлоба — він був косоокий* (Ю. Збанацький); *Дядечко Ясь скоса глянув на нього. Та це зовсім не означало недовір'я, просто дядечко Ясь інакше дивитися не міг, бо був косоокий від народження* (В. Нестайко); // *у знач. ім.* **косоо́кий,** кого, *ч.* Людина, яка має косоокість. *Косоокий не міг дивитися прямо, для цього йому треба було повертати голову трохи набік* (Б. Харчук).

2. *розм.* Який має негоризонтальний розріз очей; косий (у 4 знач.). *Він косоокий, тому що у матері красуні Юлі теж косі очі. Вона кореянка* (О. Довженко); *Завдавав тут спустошення і завойовницький меч Аттіли, який вів косооких гунів на грабунки степових скотарів* (І. Пільгук); *Зайчик косоокий Сіяв лан широкий* (М. Стельмах); *Чотири вершники з брунатно-сірими обличчями, косоокі, люті, стоять над ним, щось викрикують незрозумілою мовою* (Р. Іваничук).

3. *у знач. ім.* **косоо́кий,** кого, *ч., розм.* Про зайця (у 1 знач.). *Косоокий здивовано повів головою і, ніби неохоче, поплигав у кущі* (О. Гончар); *Грабовський ще постояв трохи, чекаючи появи зайця й орла по той бік видолинка, але вони так і не з'явились. Видно, загинув косоокий, і орел смакує свіжину* (М. Сиротюк).

КОСОО́КІСТЬ, кості, *ж.* Вада зору — неоднакова спрямованість зіниць; зизоокість. *Пам'ятає* [Сарона] *біле, як тісто, обличчя бібліотекарки дитячого зросту із опухлими ногами і дуже виразною косоокістю* (Н. Сняданко); *Ураження або розвиток вторинного дислокаційно-стовбурового синдрому за умови набряку мозку супроводжується косоокістю* (з наук. літ.); *Косоокість позначається на розвитку дітей, обмежує професіональні можливості дорослих* (з газ.).

КОСОПРИЦІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який ведеться під косим кутом до цілі. *Щодо напрямку стрільби кулеметний вогонь може бути фронтальним, фланговим, косоприцільним і перехресним* (з навч. літ.).

КОСОША́РИЙ, а, е, *спец.* Який має косошарість (про дерево, деревину). *Косошарі дошки погано обробляються, більше жолобляться й тріскаються* (з наук.-техн. літ.); *Косошарі дерева погано ростуть* (з навч. літ.).

КОСОША́РІСТЬ, рості, *ж., спец.* Вада деревини — гвинтоподібне розташування волокон. *Найпоширенішими вадами деревини, що знижують якість виробів, уважають сучки, косошарість, тріщини, червоточину, грибні ураження* (з наук.-попул. літ.); *Косошарість властива всім породам дерев (частіше зустрічається в дуба й сосни) і розпізнається по спіральному розташуванню тріщин* (з навч. літ.).

КОСТАРИКА́НЕЦЬ *див.* **костарика́нці.**

КОСТАРИКА́НКА *див.* **костарика́нці.**

КО́СТА-РИКА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **костарика́нці** і Коста-Рика. *Твори коста-риканських письменників перекладені українською мовою. Зокрема, у київському журналі "Всесвіт" у різні часи друкувалися Хоакін Гутьєррес, Фабіан Доблес та ін.* (з наук.-попул. літ.); *1917 року коста-риканська еліта підтримала режим Тіноко, проте США відмовилися його визнати* (з навч. літ.).

КОСТАРИКА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **костарика́нець,** нця, *ч.;* **костарика́нка,** и, *ж.).* Жителі Коста-Рики. *Я й пішов за нею. По набережній Іст-Рівер .. Боявся втратити костариканку* (О. Чорногуз); *Середня тривалість життя костариканців — понад 76 років. Це найкращий показник у Центральній Америці* (з наук.-попул. літ.); *Більшість працездатних костариканців зайнята в сільському господарстві* (з навч. літ.).

КОСТЕ́Л, КОСТЬО́Л, у, *ч.* Римо-католицький храм. *Вона* [церква] *була вже повернута панством на костел* (М. Старицький); *Кальварійський костел увесь горів у рожевім світлі* (І. Франко); *За мигтючими озерами біліло якесь село з високою гранчастою баштою костьолу* (О. Гончар); *Костел отців Бернардинів збудував на початку XVII віку славний будівничий Павло Римлянин* (Ю. Винничук); *Після обіду до костелу хтось прийшов і нашумів. А потім зазвучав орган* (С. Андрухович).

КОСТЕ́ЛЬНИЙ, КОСТЬО́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **косте́л, костьо́л.** *На костельній вежі пробив годинник* (С. Тудор); *Костьольний дзвін мене збудив сьогодні* (Д. Павличко); *Церковні і костьольні дзвони стихли разом. Очищені молитвою прихожани розійшлися по домах* (Р. Іваничук); *Як жінка була полька, то брали шлюб і дітей хрестили в костелі. І в костельних книгах ті шлюби і хрестини записували* (Н. Сняданко).

КОСТЕНІ́ННЯ, я, *с.* 1. Стан за знач. **костені́ти** 1. *У курчат костеніння черепа продовжується протягом майже трьох місяців після вилуплення* (з навч. літ.).

2. *перен.* Стан за знач. **костені́ти** 3. *Порушення чи уповільнення процесів еволюційної трансформації інститутів громадянського суспільства в органи держави спричинює костеніння й застарівання інститутів державного управління* (з наук. літ.).

КОСТЕНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Перетворюватися на кістку (про хрящі, рогові відростки і т. ін.). *У старого коня м'якушеві хрящі можуть костеніти й зростатися з копитовою кісткою* (з навч. літ.); * Образно. *Піднімала* [трава] *на моїх очах стебла, гонячи, як кров по тілу, сік. Уздрів, як лучиться той сік із сонячним промінням і як за-*

пліднюється та костеніє в зернятках насіння (Валерій Шевчук).

2. Утрачати гнучкість, чутливість від холоду; клякнути (у 1 знач.), коцюбнути. *Костеніють руки* [Мотрі], *в ноги теж зимно, бо чобітки тонкі* (Б. Лепкий); *Мороз обпалював обличчя, костеніли руки на зброї, наливалися втомою ноги* (І. Багмут).

3. *перен.* Зупинятися у своєму розвиткові, застигати в певних формах. — *Усе життя нидію, костенію і заклякаю на службі у тебе, а ти од моїх онуків батька, а ти од мене сина забрав!* (І. Чендей); *Форми національної культури не костеніють, а вдосконалюються* (з наук. літ.); *Коли гранично закручено гайки, державний механізм не рухається, утрачає гнучкість, костеніє* (із журн.).

КОСТЕ́Р, трá, *ч.* 1. *діал.* Стіс дров або купа очерету, складена з тридцяти кіп. *Стояв у неї на городі В кострі на зиму очерет* (І. Котляревський).

2. *гірн.* Кріплення в шахті з дерев'яних, металевих і т. ін. брусків, покладених у формі трикутних або квадратних колон, які підпирають стелю в лаві. *Для полегшення розбирання дерев'яних кострів застосовують металеві замкові балки, які розміщують у верхній частині костра* (з наук.-техн. літ.); *При похилому та крутому падінні стелі лави костри викладають між заздалегідь поставленими стійками* (з навч. літ.).

КОСТЕ́РНИК, а, *ч., гірн.* Робітник-шахтар, що ставить костри (у 2 знач.). *Костерники збирають костри з дерев'яних брусів або металевих рейок завдовжки від 0,7 до 1,2 м* (з наук.-техн. літ.).

КОСТИ́ЛЬ, я́, *ч., спец.* 1. Металевий стрижень, загострений з одного кінця й розширений або загнутий під прямим кутом із другого. *Костиль залізничний забивають у шпалу вручну або спеціальними машинами* (з навч. літ.); — *Тут, здається, і вдень можна розшивати полотно, — приміряється Роман до присмолених шпал і заіржавілих костилів* (М. Стельмах); *Рейки вилискували на сонці, як живі змії, прикуті до шпал іржавими костилями* (В. Земляк).

2. Пристосування для опертя в деяких машинах, механізмах і т. ін. *Торкнувся* [літак] *колесами землі, стукнувся костилем і, прокотившись з сотню кроків, зупинився* (М. Трублаїні).

КОСТИ́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **кости́ль.** *Страйк охопив усе місто. Припинили роботу залізничі майстерні, .. костильний і навіть військовий* [заводи] (П. Панч); // Признач. для забивання костилів (у 1 знач.). *Костильний молоток використовують для забивання та підбиття костилів під час колійних робіт* (з навч. літ.).

КОСТИ́РНИК, а, *ч., заст.* Гравець у кості (у 2 знач.). *Которі* [котрі] *п'яниці, которі* [котрі] *костирники не хочете в кості програвать, ідіть до мене в охотне військо погулять* (Сл. Б. Грінченка); *Красти і грабувати було йому так, як побожному чоловікові милостиню давати; жерун і п'янюга був із нього такий, що часом самому вадило; махляр, картяр і костирник неприторенний* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КОСТИ́РСТВО, а, *с., заст.* Гра в кості (у 2 знач.). *Добра свого на кабацьких служебок, на костирство, на танці-музики не прогайнували* (Сл. Б. Грінченка).

КОСТИ́СТИЙ, а, е. 1. Який має широкі, великі, випнуті кістки; ширококостий. *Він був високий на зріст, широкий в плечах, костистий, навіть трошки сухорлявий* (І. Нечуй-Левицький); *Подовгасте, сильно костисте лице свідчило про енергічну* [енергійну] *вдачу і сильну волю* (І. Франко); *Рудяво-сивий, великий, як костистий старий віл, важко ходить старий граф по кімнатах* (В. Винниченко); *Увечері прийшов у казарму якийсь робітник — вилицюватий, костистий, з допитливими очима і твердою ходою* (П. Панч); *На землю зійшов* [з вертольота] *високий костистий чолов'яга в цивільній формі* (О. Бердник).

2. Те саме, що **кістля́вий** 1. *Дід строїть бандуру; пробіг по струнах — І струни говорять в костистих руках, — І старець співа про Богдана* (Л. Боровиковський); *Януш Острожський відкидає крісло і люто стукає по столу костистими пальцями* (З. Тулуб); *Біла, підперезана тонким плетеним поясом сорочка облягала худе, костисте тіло Сафрона* (М. Стельмах); *Чомусь виринув йому з пам'яті Григорій Поліщук, його немислимо худе, костисте обличчя* (І. Нижник).

3. Який має багато дрібних кісток. *Вважається, що короп — одна з найбільш костистих прісноводних риб, але м'ясо коропа дуже смачне й ніжне* (із журн.).

4. *у знач. ім.* **кости́сті,** тих, *мн., зоол.* Інфраклас променеперих риб, осьовий скелет яких складається з двоввігнутих хребців, а череп має сильно виражене окостеніння. *Деякі види костистих, наприклад лососеві, здатні протягом життя переходити з морів у прісні водойми та навпаки* (з наук.-попул. літ.).

КОСТИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кости́стий** 1–3. *Костистість щелеп, висунуте уперед роздвоєне підборіддя, худорлявість гарно заголених щік .. — там, де бував Петрусь, любити могли тільки його* (Г. Колісник); *Костистість риби обов'язково потрібно враховувати при приготуванні страв для дітей* (із журн.).

КОСТИ́ТИ, кощу́, кости́ш, *недок., кого, що і без прям. дод., фам.* Дуже лаяти. *Тихон .. і не слуха, як його Стеха і костить, і коренить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона кляла на чім світ стоїть і їх, і їх жінок, і їх дітей, і увесь рід костила* (Панас Мирний); — *Уже як тільки вона не костила, чого тільки не накликала на його голову! І пранці, і чуму, і чорну віспу* (А. Головко).

КО́СТНИЦЯ, і, *ж.* Декорована скринька, урна або приміщення для зберігання мощей святих. *Йому стало так страшно, немов ось завтра-позавтра мав умерти і його закопають .. на крихітному монастирському цвинтарі, .. а потім, через кілька років, викопають його кістки, відокремлять од них череп, зсиплють у довгий дубовий ящик — "костницю", а на черепі напишуть над очними западинами ім'я власника і виставлять поряд з іншими в каплиці* (П. Загребельний); *Костниця храму декорована золотом і самоцвітами* (із журн.).

КОСТОГРИ́З, *ч.* 1. *род.* у, *розм.* Народна назва кількох хвороб (карієсу, туберкульозу кісток і т. ін.), що вражають і руйнують кістки й зуби людини та хребетних тварин. *У давнину костогриз лікували прополісом та настоянкою з лепехи* (із журн.).

2. *род.* а, *розм.* Те саме, що **костолу́за.** *Сміюся до сонця, до червоних маків, до крикливих костогризів на самітній яблуні серед поля* (І. Керницький).

3. *род.* а, *заст., зневажл.* Про бідняка. — *Що се ти ще кепкуєш із мене, старий костогризе? — силувався крикнути, але тільки пропищав Іван* (І. Франко); — *Як ту зиму перези-*

мувати? — Хліб підмели. Ні чобота, ні лаха .. Де б його [ранта] *костогризу дістати та мила зварити* (Б. Харчук).

КОСТОГРИ́ЗА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **костогри́з** 1, 2. *Симптомами костогризи є зниження маси тіла, фізична втома, зменшення апетиту* (із журн.); *Нехай костогризи та сорокопуди черешні об'їдають — він ані не бачить, ані не чує* (І. Франко).

2. *ч. і ж., заст., зневажл.* Те саме, що **костогри́з** 3. *Той волоцюга, костогриза ще дитиною тебе зводив!* (Ганна Барвінок);

КОСТОКРИ́ЛИЙ, а, е, *заст.* Рукокрилий (у 1 знач.). *Людей не чуть; через базар Кажан костокрилий Перелетить; на вигоні Сова завиває. А де ж люде* [люди]? (Т. Шевченко); *Фортеця спить, і сни її сумні. І костокрилі кажани із пітьми над головою шурхають мені* (Л. Костенко).

КОСТОЛО́М[1], а, *ч., розм.* 1. Той, хто здійснює тілесні покарання, бере на тортури; кат (у 1 знач.). *Сказати ж, що Златку він відправив у подарунок великому візирові — це означало або померти зараз від шабель цих шибайголів.., або ж загинути в лютих муках від костоломів великого візира* (В. Малик); — *Ти раптом годен підтримати будь-які репресії й каральні операції, .. вболіваєш .. за генералів зі ставки і костоломів із особливих відділів* (С. Жадан).

2. *перен., лайл.* Той, хто зловживає своєю силою, жорстоко поводиться з іншими, перев. супротивниками. — *Та що ж то ви дитині руки ламаєте, костоломи! — зрозгінці* [з розгону] *накинулась вона на Тритузного та Степашка. — Та куди ж ви його ведете, людохвати?* (О. Гончар); — *Невже вони будуть так само валандатися і в другому таймі? — .. А ти бачив, які вони костоломи? Отож-то. Кому охота, щоб підкували вже в першій половині?* (В. Лис).

КОСТОЛО́М[2], у, *ч., розм.* Народна назва живокосту. *В античні часи коріння костолому широко використовували при лікуванні переломів кісток для кращого їх зрощення* (із журн.); *Костолом — медоносна рослина* (з газ.).

КОСТОЛУ́ЗА, и, *ж.* Невеликий співочий птах родини в'юркових із міцним та масивним дзьобом; костогриз (у 2 знач.), дубоніс. *Дзьоб костолузи пристосований для розгризання кісточок плодових дерев* (з навч. літ.).

КОСТОМА́ХА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **кістка** 1. *Всю ніч ока не стулив, Костомахи надавив* (І. Франко); *Доки собака вдячно розгризав костомаху, Андрійко, повеселівши, говорив* (О. Бердник); — *Венеція помирає, пане Перфекцій. Я відчуваю це всіма своїми старими костомахами* (Ю. Андрухович); // Велика кістка. *Вовк покинув костомаху* (М. Стельмах); *Вранці захотів* [Махтей] *закурити люльку, поліз до кишені... й вийняв звідти велетенську костомаху* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Про смерть. *А як прийде, браття, костомаха, Та як прийде, браття, з косою, То я крикну: "Чи здорова, свахо!? Нумо, свахо, разом ізі мною!"* (Ю. Федькович); — *Як будуть .. казати* [люди] *про тебе добре слово, тоді вже й клич до себе костомаху та й починай з нею грати в підкидного* (В. Кучер); — *Не треба відкладати, бо прийде ота костомаха з косою — і дрантя не поскладаєш, щоб на той світ зладнатись* (Є. Гуцало); — *Довелося мені взяти страшний гріх на душу, але тільки в такий спосіб я міг вирватися із обіймів костомахи...* (Ю. Логвин).

КОСТОПА́ЛЬНЯ, і, *ж., заст.* Спеціальна будівля або приміщення в цукроварні, де спалювали кістки для очищання цукру. *Коло самого ставка ..* [стояли] *костопальні з високими чорними стовпами. За сахарнею здоровий двір був закиданий сажнями дров* (І. Нечуй-Левицький).

КОСТОПРА́В, а, *ч.* У народній медицині — людина, що вміє вправляти вивихи, правильно складати переламані кістки. [Г а в р и л о:] *Либонь і ребер скількохсь* [скількись] *переламано .. Прийдеться по знахарку посилать або й по костоправа!* (М. Кропивницький); *Лікували тоді по селах не так лікарі, як ворожбити, костоправи й шептухи* (М. Стельмах); *На окремому возі їхав старий князівський знахар і костоправ Гук* (В. Малик); *Я пішов назад до бочки з квасом, за якою й досі сидів рідний брат шофера-костоправа* (Валерій Шевчук); // *ірон.* Про хірурга. [Л і д а:] *І де цей костоправ, що примушує вас чекати і так мучитись!* (О. Корнійчук).

КОСТОПРА́ВКА, и, *ж.* Жін. до **костопра́в.** *Отож-бо й воно, що мої баба Тетяна знались не тільки на нечистій силі, а й на цілющій. Знахаркою були та костоправкою* (Г. Тарасюк).

КОСТОРІ́З, а, *ч.* Майстер, який займається різьбленням по кістці, виготовляє вироби з кістки. *Із дорогоцінного для косторіза матеріалу — слонової кістки — слов'яни виготовляли гральні кості* (з наук.-попул. літ.); *Косторізи бронзової доби не ставили перед собою завдання відтво́рити у своєму улюбленому матеріалі образи реального світу* (з навч. літ.).

КОСТОРІ́ЗАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до мистецтва різьблення по кістці. *Косторізальний промисел народився поблизу Білого моря в XVI столітті разом із самим Архангельском* (з газ.).

КОСТОРІ́ЗНИЙ, а, е. Те саме, що **косторі́зальний.** *Традиції косторізної справи сягають в Україні верхнього палеоліту. Відтоді навички оброблення кісток та рогу передавалися від покоління до покоління* (з навч. літ.).

КО́СТРА, и, *ж.* Те саме, що **костри́ця.** *Костру використовують у хімічній та інших галузях промисловості для виготовлення будівельних плит, паперу, целюлози, віскози тощо* (з навч. літ.).

КОСТРИ́ЦЯ, КІСТРИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Внутрішня здерев'яніла тверда неволокниста частина стебла прядивних рослин (конопель, льону і т. ін.), що залишається у вигляді дрібних колючих трісочок під час попереднього оброблення цих рослин; терміття. *Вогка кістриця більше лущала, ніж горіла, і, щоб піддержувати вогонь, Одарка раз по раз бігала до печі підкидати сухої соломи* (Панас Мирний); *Сиплеться костриця на землю під ноги. Під терницями її вже цілі купи* (А. Головко); *Я смикав за цупкий, з кострицею мотузок — вузол не піддавався* (Ю. Мушкетик); *Висихало* [прядиво] *до того, що аж пирскало з-під терниці сухою кострицею, перетворюючись на м'які, золотаві, як дівочі коси, пачіски і збите на овечу вовну клоччя* (Г. Тарасюк).

2. *бот.* Те саме, що **вівся́ниця** 1. *Костриця дуже швидко відновлюється після різноманітних механічних пошкоджень, добре переносить регулярне скошування* (з навч. літ.); *Береги ставу й уся балка нижче вкриті були суцільним трав'яним килимом. Саме цвіли костриця, тимофіївка, білі ромашки* (В. Минко).

Пересо́хнути на костри́цю *див.* **пересиха́ти.**

КОСТРИ́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Виділяти кострицю й ставати колючим унаслідок цього

(про прядиво, волокно). *І прядиво костричиться На терниці* (П. Усенко).

2. Те саме, що **наїжа́чуватися** 1. *Хлопчик чимось був схожий на .. сільських пастушків, у нього так само костричився на голові чуб* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Прив'язав* [Мовчун] *віжки до сухого стовпа, що в усі боки костричився кілками для сушіння глечиків* (М. Циба).

3. *перен., розм.* Те саме, що **наїжа́чуватися** 2, 3. *Генерали все ж на нього подіяли, інакше він би промовчав і не костричився, як горобець у попелі* (П. Загребельний); *Хоч як костричилися дівчатка, а переляк зборов і їх* (В. Нестайко); *— А що ж би ви хотіли? — раптом костричиться Хома. — Одразу все не впорядкуєш!* (Ю. Яновський); *— От бачиш, я правду сказав, а ти вже й накостричилась. І так усякий костричиться, бо .. має в душі такі недомірки чи закапелки, в які не хоче й сонце допустити, не те що когось із правдою* (М. Стельмах).

КОСТРИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **костри́ця.** *Кострична трісочка;* * Образно. *З того гуркоту* [агрегата], *з того клацання, з костричної хурделиці народжувалось, витікало, починало світитись невеличке прядив'яне джерело* (Є. Гуцало).

КОСТРИ́ЩЕ, а, *с., розм.* Те саме, що **во́гнище** 1, 2. *— У плавнях, бувало, навіть глибокої осені таке кострище розведем, аж гоготить полум'я вище верб* (О. Гончар); *За будинком лунають голоси й потріскує могутнє кострище* (Ю. Мушкетик); *Він спробував підвестись, але заклякле на холоді тіло не підкорилося, Настас упав у згасле кострище й засопів* (І. Білик); * Образно. *Ти — моє святе кострище, То ж бери мене ще ближче В пломінь молоду* (Д. Павличко).

КОСТРОБЕТО́Н, у, *ч.* Будівельний матеріал з костричним заповнювачем. *Костробетон має низьку тепло- і звукопровідність, зручний для оброблення, є несприятливим середовищем для гризунів та комах* (з навч. літ.).

КОСТРОБЕТО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **костробето́н.** *Для виготовлення 1 $м^3$ костробетонної маси потрібно 135 кг цементу, 60 кг лляної або конопляної костри, 500 кг піску, 250 л води* (з навч. літ.); // Зробл. з костробетону. *У приміщеннях костробетонні перегородки застосовують для тепло- та звукоізоляції* (з наук.-техн. літ.).

КОСТРОБЕТО́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **костробето́нний.** *Костробетоновий матеріал виготовляють у такий спосіб: костру перемішують з піском, потім додають цементне молоко, ретельно перемішують, після чого укладають суміш шарами по 10–15 см й утрамбовують* (з навч. літ.); *Костробетонові блоки.*

КО́СТРОВИЙ, а, е. Прикм. до **ко́стра.** *У кострових волокнах, які не використовують для прядіння, уміст чистої целюлози сягає 80 %* (з наук.-попул. літ.).

КОСТРО́ВИЙ, а, е, *гірн.* Прикм. до **косте́р** 2. *Кострове кріплення.*

КО́СТРУБ, а, *ч.* 1. *діал.* Яструб. *Коляда, коляда, Не страшна нам біда, Ані коструб кострубатий, Просим коляду до хати* (колядка); *Кружляють у небі кігтисті коструби, коршаки-кругавці, крижні, кані. Казкова картина!* (із журн.).

2. *етн.* Весняна танкова гра дівчат. [2 д і в ч и н а:] *Ні, краще* [гратися] *в женчика!* [3 д і в ч и н а:] *Чи в коструба!* (І. Кочерга).

3. *діал.* Неохайна людина; нечепура. *Сидів коструб на припічку, я не подивився* (Сл. Б. Грінченка).

КОСТРУБА́ТЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* 1. Трохи кострубатий (у 1, 3 знач.). *В'яз шорсткий отримав таку назву через шерехату кору з тріщинами й лущенням, а також не менш кострубатеньку поверхню листя* (із журн.); *Юля у відповідь знизувала плечима і підводила вгору чорні кострубатенькі бровенята* (О. Донченко).

2. *перен.* Трохи кострубатий (у 2 знач.). *Переклад, на жаль, виявився кострубатеньким: текст містить багато русизмів, синтаксичні конструкції не відповідають нормам літературної мови* (із журн.).

КОСТРУБА́ТИЙ, а, е. 1. Який має нерівну поверхню; шорсткий (у 1 знач.). *Одарка вийшла з хати і простягла руку до старого кострубатого стовбура сухої груші* (І. Нечуй-Левицький); *Він* [берег] *має вигляд сірого коржа, спеченого на сонці, порепаного й кострубатого* (О. Донченко); *Передо мною лугова Вузенька стежка, тільки не гладенька, А кострубата* (І. Вирган); *Розташувались тут же, біля річки, під дощем, на кострубатому камінні* (О. Гончар); *Мати поклала свою кострубату долоню на моє спітніле чоло, погладила шершавими пальцями* (К. Гриб).

2. *перен.* Невправний, незграбний, недоладний (про стиль, мову і т. ін.). *Лист вийшов трохи кострубатий, зате правильний* (І. Микитенко); [П е р е д р я г і н:] *Ми з Зоєю перекладаємо п'єси для театру .. Ну, мова в мене, звісно, важка, кострубата, я ж математик* (І. Кочерга); *Невідредагований, кострубатий стиль, виправлення, закреслення та інші помітки в тексті наводять на думку, що "Біографічні дані" — це чернетка* (О. Шугай); *Назви більшості з предметів посуду я знаю лише німецькою, тому мушу вживати якісь кострубаті конструкції* (Н. Сняданко).

3. Кошлатий, розкуйовджений, наїжачений (про волосся, брови і т. ін.). *З-під білих кострубатих брів .. визирають добрі, а лукаві очі* (М. Коцюбинський); *Злегка пригорблений, з мутними, пивними очима, їжакуватим, твердим, кострубатим волоссям, грубими губами .. Його вік годі було збагнути* (Б. Антоненко-Давидович); *Рука командира лягла мені на кострубату голову* (І. Цюпа).

4. Кривий, покручений (про кінцівки перев. людини). *По якійсь хвилині взяв* [Петро] *своєю кострубатою рукою за хлопців чуб і повернув до себе* (І. Багряний); *Плутаючись кострубатими пальцями в довгих шинельних рукавах, почав* [єфрейтор] *незграбно розгортати наші папери* (Б. Антоненко-Давидович); *Стара пані примостилася на самий краєчок і обома руками досить зворушливо допомогла своїм кострубатим ніжкам прийняти відповідну "світську" позу* (І. Роздобудько); // Нерівний, покручений. *Скоро вишикувалась колона — довга, темна, кострубата* (А. Хорунжий).

КОСТРУБА́ТІСТЬ, тості, *ж.* 1. Властивість за знач. **коструба́тий** 1, 3, 4. *Попелястий колір, що появився зразу тільки на заході, розлився, наче ріка, .. по всьому небі, вирівняв кострубатість .. скуйовджених хмар* (Б. Антоненко-Давидович); *Постане перед тобою* [місто] *як пекло віадуків, переїздів, чорних допотопних трущоб.., скаже тобі про себе двиготом землі, кострубатістю проваленого бруку* (О. Гончар); *Кострубатість пальців.*

2. *перен.* Властивість за знач. **коструба́тий** 2. *Мова, котрою він писав, як небо від землі, відрізнялася від заялożених правил стилістики і відзначалася надзвичайно нерідко дитячою простотою, аж до кострубатості* (І. Франко); *По-*

тім усмішкою ніби пригладила [дівчина] *кострубатість останньої розмови* (Іван Ле).

КОСТРУБА́ТО. 1. Присл. до **кострубáтий** 1. *Прикритий* [стіл] .. *білою скатертю, з-під якої кострубато заломлюються контури посуду* (Ірина Вільде); *Поет перший вчепився поглядом у гілочку, що несміливо стриміла збоку, ще по-зимовому чорна, кострубато-незграбна, мов уламок абстрактної скульптури* (П. Загребельний); *Панелі були брудносірі, різного відтінку, шви між ними кострубато, нерівно чорніли* (В. Нестайко); *Вона йшла за Сірим зі зв'язаними, витягнутими вперед руками, з розтріпаним, кострубато обрізаним волоссям* (В. Шкляр).

2. *перен.* Присл. до **кострубáтий** 2. *Як умів (хоч, може, часом не дуже переконливо виходило та кострубато трохи), сперечався з Павлом* (А. Головко); *Раптом в очі впала цитата з лекції, яку я досить кострубато переклав з німецької* (Д. Білий); *Він намагався якось жартувати, але це виходило кострубато* (А. Кокотюха); *За півгодини ошалілий Сьомка читав текст, кострубато написаний на цупкому картоні* (Люко Дашвар).

КОСТРУБА́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., що, розм., рідко.* Те саме, що **кошлáтити;** куйовдити (у 1 знач.). *Вона з радощів почала кострубачити його голову, бороду* (Панас Мирний).

КОСТРУ́БОНЬКО, а, *ч., етн.* Пестл. до **кóструб** 2. *У кострубонька як грати, так треба пісню голосно викликати* (Г. Квітка-Основ'яненко); [П р і с я:] *Ба ні! В кострубонька гуляти не годиться, Веснянка це, а зараз осеніє* (І. Кочерга).

КОСТУМБРИ́ЗМ, у, *ч.* Один із головних стильових напрямів у літературі та образотворчому мистецтві Іспанії та Латинської Америки XIX ст., що виражав піднесення національної самосвідомості, характеризувався особливим інтересом до національного колориту. *Зацікавленість романтиків детальним описом побуту простих людей сприяла виникненню костумбризму* (з навч. літ.).

КОСТУМБРИ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник костумбризму. *Костумбристи нерідко ідеалізували патріархальні звичаї* (з наук.-попул. літ.).

КО́СТУР, а, *ч.* 1. Груба палиця, перев. із загнутим верхнім кінцем; ціпок (у 2 знач.). *Онися взяла свого костура й .. вийшла з кімнати на оглядини* (І. Нечуй-Левицький); *Вийшов Хо на галяву, сперся на сучкуватий костур* (М. Коцюбинський); *Він гнав думки про сон і спочинок від себе геть. Кинув малий костур і виламав собі більший* (І. Багряний); *Був він без зброї, тільки з костуром в руці* (В. Гжицький); *Бабуся зайшла у воду, зачепила костуром човен, притягла його до берега і висадила Герду* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. Те саме, що **ми́лиця.** *Невеличкий на зріст чоловічок, нашкандибуючи на костурі, кинувся до столу президії* (С. Добровольський); *Гаряче втрутився до цієї справи редактор місцевої газети Красицький, інвалід війни, що здалеку давав знати про себе гучним стукотінням костурів* (С. Журахович); *Віддалялися від станції .. жінка в чорному з костуром в одній руці й дерев'яною валізою в іншій та безногий чоловік на коліщатах* (Ю. Андрухович).

КОСТУРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* Зменш. до **кóстур.** — *Я собак боюся. — Ой з костурцем, бабко (з народної пісні); В кожного* [з подорожніх] *костурець або кілок, вихоплений з недопаленого тину* (В. Барка); *По стежечці неквапливо ступав головатий, худий ченчик, спокійно налягаючи на костурця* (Валерій Шевчук).

КОСТУРЯ́КА, и, *ж. і ч.* Збільш. до **кóстур.** *По дорозі він костурякою збивав траву* (Панас Мирний); *Стояв на ґанку й Тягнирядно із здоровенним костурякою в руці* (А. Головко); *Став* [Яків] *на ноги, тримаючись за ліжко .. Слухалися ноги, хоч і були, як ватяні.., стіну намацує лівою долонею. А в правій руці костуряка* (В. Лис).

КОСТЬО́Л *див.* **костéл.**

КОСТЬО́ЛЬНИЙ *див.* **костéльний.**

КОСТЮ́М, а, *ч.* 1. Комплект верхнього одягу, що складається в чоловіків — з піджака (іноді й жилетки) і штанів, у жінок — з жакета (іноді й жилетки) і спідниці або штанів. *Ішла* [Марта] *назустріч, затягнена в синій новий костюм, що був їй так до лиця* (М. Коцюбинський); *Павло, уже одягнутий — в чорному елегантному костюмі, .. — не одразу озвавсь на Чумакові слова* (А. Головко); *На лавочці .. сидів чоловік років шістдесяти, в білому полотняному костюмі* (Є. Гуцало); *На ній був якийсь вельми офіційний костюм, щось на кшталт жіночої уніформи* (Ю. Андрухович); *Пан, який терпляче слухав ті всі розповіді, був статечним і бездоганним, з порядним сивим волоссям, у елегантному костюмі, з гвоздикою в петлиці* (С. Андрухович).

2. Одяг різного призначення, перев. з двох і більше частин. *Бачачи сумний стан їх костюмів і їх босі ноги, .. чесний чоловік пішов із ними просто на торг і покупував їм дешеві чоботи й убрання* (І. Франко); *На фронті мені повитягувало руки, і мій підмайстрівський костюм прикуців* [став закоротким] (Р. Андріяшик); *До палати зайшов Валерка у своєму незмінному синьому спортивному костюмі з лампасами* (В. Шкляр); // Театральний або маскарадний одяг. *У мене був костюм Діани-мисливиці: золотий лук, сагайдак і туніка по коліна* (З. Тулуб); *Драмгурток провадив останні репетиції вже в костюмах* (М. Руденко); *Загадковості надавали й костюми вистави, які автор вирішив в етнографічно-африканському стилі* (із журн.); // *для чого і з означ.* Одяг спеціального призначення або такий, в якому зручно щось робити. *Купила собі дуже порядний костюм для гуляння* (Леся Українка); *Стюардеса Соня просить пасажирів ознайомитися з технікою одягання рятувального костюма* (Л. Дмитерко); *Вона була в осінньому пальті поверх кошлатого лижного костюма* (О. Гончар); *Моруга на березі швиденько перебрався у водолазний костюм, почепив балони з аквалангами і пірнув* (А. Кокотюха).

(1) Англі́йський костю́м <Англі́йська кóфточка (сорóчка)> — про вироби вишуканого, лаконічного крою. *Синя шевйотова спідниця й біла англійська кофточка надають її* [Ірени] *постаті стрункості й інтимності* (В. Підмогильний); — *Ти не могла б купити собі англійський костюм? Знаєш, строгий стиль, трошки консервативний смак — саме те, що потрібно в торгівлі антикваріатом* (О. Забужко); *Я вперше уважно могла її роздивитися, перед тим як назавжди позбавити її цього елегантного англійського костюма, цієї батистової блузки* (І. Роздобудько); **(2) Піджа́чний костю́м <Піджа́чна пáра>** — верхнє чоловіче вбрання, до якого входить піджак. *Він не бував у пивницях і цікаво роздивлявся на рундук із їстівним, грубенького господаря в піджачній парі та чоботях, на плакати броварських товариств по стінах і на соковитий малюнок свіжого рака перед себе* (В. Підмогильний); *Все життя він*

ходив у синіх сорочках; тепер на ньому була біла сорочка в рубчик і піджачна пара з бавовняної тканини в смужку (І. Сенченко); *На сцені з'являється Кіндрат Антонович Балтиз-Кропивницький. Він у широкому парусиновому піджачному костюмі та вишиваній сорочці* (з мемуарної літ.).

КОСТЮ́М-ДВІ́ЙКА, ~а-~и, *ч.* Костюм, що складається з двох предметів — піджака й штанів. *На світлі вже було видно, що вбрані вони* [гості] *у не вельми зграбно пошиті костюми-двійки та сорочки з краватками* (О. Ірванець).

КОСТЮМЕ́Р, а, *ч.* Працівник театру, кіностудії, який відповідає за виготовлення, стан і зберігання костюмів, використовуваних у театральних спектаклях, при кінозніманні і т. ін. *Костюмер тримав напоготові дорогий царський одяг* (Л. Дмитерко); *Міллер намагався створити на сцені потрібну таємничість: всі хитромудрі спроби його декораторів і костюмерів не давали бажаного ефекту* (В. Владко); *Навчаючись, Ліза підробляла в театрі костюмером* (І. Роздобудько); — *Завтра в нас репетиція .. У студентському театрі. Я ж казав тобі, нам потрібні костюмери* (Г. Вдовиченко).

КОСТЮМЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **костюме́р.** *Коли я був малим, мені дуже подобалося, що мама костюмерка. Я приходив до неї в театр, як у казку* (Г. Усач); *Не купилась на дешеві театральні штучки і не начепила на себе той дурнуватий капелюшок з чорною вуаллю, знайдений для мене костюмеркою Лізою серед реквізиту* (Г. Тарасюк); *Коли батькові виповнилося вісім, костюмерка їхнього цирку .. почала щовечора вчити його читати* (Н. Сняданко).

КОСТЮМЕ́РНИЙ, а, е. Стос. до театрального або маскарадного костюма, до їх виготовлення та зберігання. — *Ви б сіряка взяли! — Не дає зав костюмерного цеху* (Остап Вишня); *Тадик сидів за столом у .. опереточному циліндрі, роздобутому у костюмерному цеху зіньківського клубу* (Григорій Тютюнник); // *у знач. ім.* **костюме́рна,** ної, *ж.* Приміщення для зберігання театральних і маскарадних костюмів. *Часто після уроків завертала* [дівчина] *до "Вагабундо".., щоб просто пошвендяти цирковими коридорами, покрутитися біля костюмерних* (Ю. Іздрик); *Костюмерна — один із небагатьох цехів, які безпосередньо обслуговують акторів* (з наук.-попул. літ.).

КОСТЮ́МНИЙ, а, е. Прикм. до **костю́м.** *Каленик Романович, з чорною, дбайливо підстриженою бородою, .. у новій костюмній парі, нагадував багатих синків з кінофільмів про старе життя* (І. Сенченко); — *Ходили ж люди колись в гори з рюкзаками-колобками, в штанах костюмних, із кирками по сорок кілограм* [кілограмів] *і палатками брезентовими* (І. Карпа); *На відміну від костюмних брюк строгого покрою, окремі брюки шиють помітно розширеними донизу* (з газ.); // Признач. для костюма. *З волокнистих сумішей виготовляють костюмні, пальтові, платяні тканини, трикотажні полотна* (з наук.-попул. літ.).

КОСТЮМО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **костюмува́ти.** *Замість недвижних фігур картонових впровадили маріонетки (кукли костюмовані), котрими можна було відіграти цілу сцену* (І. Франко); *Усі учасники конкурсу були костюмовані одним майстром, якому, однак, вдалося підкреслити індивідуальний образ кожного* (із журн.); // **костюмо́вано,** *безос. пред. Для останньої сцени актрису було костюмовано в стилі ретро* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який костюмувався, одягся у театральний, карнавальний або маскарадний костюм. *Всі костюмовані і замасковані гості підходили до неї* (О. Кобилянська); *Я сів поруч із вишукано костюмованим джентльменом, розуміючи, що це, нарешті, і є Ібрагім* (В. Шкляр).

3. *у знач. прикм.* Учасники якого одягнені в театральні, карнавальні або маскарадні костюми. *Того дня на підступах до палацу графа Воронцова знімали костюмоване кіно зі щемкою назвою "Поема двох сердець"* (Ю. Андрухович); *Його ретельно розчесане сивувате волосся було розкладено на плечах, як у тих акторів, що грають тамплієрів у костюмованих фільмах* (В. Єшкілєв); *Нема спокою в цьому домі .. Карнавал на карнавалі: бал техніків у театральній залі.., у казино — академічна вечірка, костюмований раут* (С. Андрухович).

Костюмо́ваний бал *див.* **бал**[1]; **Костюмо́ваний ве́чір** *див.* **ве́чір.**

КОСТЮ́М-ТРІ́ЙКА, ~а-~и, *ч.* Костюм, що складається з трьох предметів — піджака, штанів і жилетки. *Він був у новенькому синьому пальті, розстебнутому, аби видно було костюм-трійку* (А. Кокотюха); *День був сонячний, весняний. Я надів новий сірий костюм-трійку в густу білу смужку. Як сказала матуся, такий завжди знадобиться!* (І. Роздобудько); *На канапі у вільній, невимушеній позі сидів, заклавши ногу за ногу, дивний пан, зодягнутий у легкий чорний костюм-трійку* (Любко Дереш).

КОСТЮМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **костюмува́ти** і **костюмува́тися.** *Костюмування учасників проекту коштувало організаторам чималих грошей* (із журн.); *Про необхідність костюмування для вечірки-маскараду гостей попередили заздалегідь* (з газ.).

КОСТЮМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого.* Одягати в театральний або маскарадний костюм. *Костюмувати артистів для вистави запросили відомого модельєра* (з газ.).

КОСТЮМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* Одягатися в театральний або маскарадний костюм. *Щоби вдало костюмуватися для маскараду, потрібно заздалегідь ретельно продумати весь образ* (із журн.).

КОСТЮ́МЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **костю́м.** *Молодий сільський учитель Антін Вова одягся в свій новенький костюмчик* (С. Васильченко); — *Я тоді, до речі, велику посаду обіймала в оленячій індустрії... Костюмчик собі справила* (І. Роздобудько); *Він був у старенькому зношеному спортивному костюмчику* (І. Рябокляч); *Із двору пролунав радісний дитячий погук, і по стежці до воріт покотився чудовий простоволосий хлопчик, одягнений у матроський костюмчик* (Валерій Шевчук); *Литовченко так і не перевдягнув свій коричневий шкільний костюмчик, під яким була блакитна трикотажна сорочка* (А. Кокотюха).

КОСТЯНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Те саме, що **кам'яни́ця** 2, 3. *Стебло й черешки листків костяниці волохато-опушені з тонкими прямими шипиками* (з наук.-попул. літ.); *У широколистяних лісах серед розкішних заростей орляку спалахнули рубінові грона костяниці* (із журн.); *Достатня кількість вітаміну С міститься в плодах барбарису, брусниці, граната, динях, кизилі, костяниці* (з навч. літ.).

2. Тварина ряду багатоніжок з рудувато-коричневим тілом. *Глибоко в ґрунт костяниці не закопуються, а ховаються під укриття, що лежать на поверхні* (з навч. літ.).

КОСТЯНИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **костяни́ця** 1. *Костяничні зарослі легко ідентифікувати за червоними ягодами* (з навч. літ.); // Вигот. з ягід костяниці. *Костянична настоянка.*

КОСТЯ́НКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **костяни́ця** 2. *Костянки швидко бігають і, якщо їх вдень витягти на поверхню, намагаються швидше забратися в яку-небудь щілину* (з навч. літ.).

КОСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* 1. Дивитися, поглядати скоса; скошувати (очі), косити *(див.* **коси́ти**[2] 1). *Задніпровський слухав, затамувавши подих. Од хвилювання поблід чоловік, а погляд його не раз косував на двері* (М. Стельмах); *Косував* [Вася] *очима, намагався визначити, де вони перебувають, і ніяк не міг второпати* (О. Бердник); *Коні насторожено косували очима* (М. Олійник); *Старий Вербень лише косував на мою усмішку, він знав потаємну силу свого краю* (Р. Федорів).

2. *перен.* Ставитися до кого-небудь насторожено, з недовірою; косити *(див.* **коси́ти**[2] 3). *Хлопці на нього* [новенького] *косували потихцем* [потай], *вдавали, що не помічають* (Ю. Збанацький).

КОСУВА́ТИЙ, а, е. Трохи косий *(див.* **ко́сий** 1–4). *Зеленкуваті цупкі аркуші паперу, списані твердим, трохи косуватим почерком, всіяли увесь стіл* (Б. Левін); *Голову мав* [чоловік] *величезну, шкіру обвітрену, майже спечену, очі чорні й трохи косуваті, як у татарина, а над вузькими устами звисав тонкий вус* (П. Загребельний).

КОСУ́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **косу́ля**[2]. *Там мох скубе косулька ще не вбита. У пнях живуть древлянські ще боги* (Л. Костенко); *Косульки тиждень залишаються там, де народились, затаївшись у траві. Через 7–8 днів вони починають ходити за матір'ю* (з навч. літ.).

КОСУ́ЛЯ[1], і, *ж., заст.* Вид сохи (у 2 знач.). *Еволюція сохи закінчилася косулею, що мала три плужних частини: леміш, полицю та відріз* (з наук. літ.).

КОСУ́ЛЯ[2] *див.* **козу́ля.**

КОСЬ-КО́СЬ, *виг.* Уживається для підкликання коней. *Він набрав у капелюх вівса, ходив за жеребцем і кликав: кось-кось...* (С. Чорнобривець); — *Кось-кось! Коні попіднімали голови, нашорошили вуха, довірливо рушили на той поклик* (В. Малик); — *Соколику, кось-кось! Почулося м'яке тупання копит і кінське форкання* (К. Гриб); *Іван прикликав їх* [лошаток] *"кось-кось-кось!", поклав на свої широкі .. долоні по грудочці цукру, вдоволено приплющив очі від м'якого вологого тицяння йому в жмені* (П. Загребельний).

КО́СЯ, і, *ч. і ж., дит.* Коник. — *Що, косі, і ви впізнали старого? Чого вам? Питки?* (Д. Мордовець); *Скочив* [Панталаха] *до коней. — .. Стій, косю!* (І. Франко); *Надя щебетала до малого Євгенка — диви, який кося, — а Сашуня гладила його оксамитовий храп, заглядала в очі, не відходила від коня* (В. Шкляр).

КОСЯ́К[1], а́, *ч., розм.* 1. Те саме, що **одві́рок** 1. *Виходячи кудись, я непомітно для Олафа став щоразу наліплювати воском на двері й на косяк чорну ниточку* (В. Винниченко); *Васюренко спинився й узявся рукою за косяк дверей; вся хата .. поплила від нього далеко геть* (В. Підмогильний); *Остюк зіперся об косяк дверей* (Ю. Яновський); *Вона добрела до дверей і, тримаючись руками за косяк, пожадливо хапала гарячим ротом свіже морозне повітря* (Григорій Тютюнник).

2. Те саме, що **лу́тка** 1. *Той харчав, звалившись під лавкою; той сидів, обпершись спиною об косяк вікна* (Панас Мирний); *Спершись плечем об косяк вікна, на нас дивився блідий Макаренко* (М. Трублаїні).

3. Те, що має форму трикутника. *Коло широкого, суворого і масивного під'їзду будка в білих і чорних смугах косяками* (В. Винниченко); *Косяки юнацьких бакенбардів злиплись від крові* (О. Гончар); *Двері до хати були трошки відхилені, й тонкий, як дошка, косяк жовтого світла падав на широке Гаврилове обличчя* (К. Гриб).

КОСЯ́К[2], у́, *ч.* 1. Скупчення риб у період нересту. *Рибалки сподівалися натрапити на косяки скумбрії* (М. Трублаїні); *Стрілами по черзі падають* [чайки] *униз, на сполохані косяки риби, інші описують коло* (Р. Андріяшик); *Косяки риб, стада китів мігрують з моря в море, на сотні тисяч кілометрів, розмножуються в одному місці, нагулюються — в іншому* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **згра́я** 1. *Татари натовпом кинулися до коней, що паслися косяком оддалеки, але кілька сот козаків вже заняли* [зайняли] *татарський косяк* (А. Кащенко); *Над палаткою час від часу пролітали косяки диких гусей* (І. Багмут); *Може, саме на цьому принципі* [телепатичного зв'язку] *об'єднуються й косяки риб та зграї звірят?* (М. Дашкієв); *Над землею прошуміли птахів довгі косяки* (М. Рудь); *Вівці збивалися докупи великим чорним косяком* (В. Козаченко); *Він зовсім не бідний — у нього косяки коней вигулюються в степу і отари овець випасаються* (В. Малик); * У порівн. *Таж з блакитних обріїв косяком баских коней наскакує вітер* (Н. Королева); // Табун кобил і лошат з одним жеребцем. *Кожен косяк, що налічує кілька сотень кобил з лошатами, має свого вожака* (П. Загребельний); *Буйні молоді жеребці з налитими кров'ю очима, із загрозливо-ревнивим іржанням стерегли косяки своїх молодих гладких кобилиць* (В. Чемерис).

3. *кого і без дод., перен.* Те саме, що **згра́я** 2. *Зупиняється* [Шимонович], *відстає від косяку запрошеної на архієпископський обід знаті* (Р. Іваничук); *Косяки наших тіл потрапили знов у цей каламутний час* (В. Неборак).

4. *у знач. присл.* **косяко́м, косяка́ми,** *розм.* У великій кількості, безперервно. *Гнали* [солдати] *косяками полонених, несли якісь трофеї* (О. Гончар); *А машин! Тролейбусів! Суцільними косяками сунуть* (І. Рябокляч); *Ополонка зарябіла, зашумувала: риба пішла до неї густими косяками* (В. Малик); *Мирон ледь не луснув від досади та спокуси викласти Лящику все, що він думає про нього і таку, як він, безталанну сірятину, що пре сьогодні косяками у мистецтво та літературу* (Г. Тарасюк); — *Чому від нього артисти йшли косяками? Людина професійна, досить успішна, своє діло знає, "зірок" штампує* (А. Кокотюха); *Двері відчиняються й звідти виходить знайома нам співачка з радіомікрофоном, а за нею, мов щури з підземелля, косяком сунуть глядачі* (С. Жадан).

КОСЯ́К[3], а́, *ч., розм.* Неприязний, несхвальний, підозріливий погляд. *"Не так! Не знаєте!" І заходився сам розказувати: плів-плів, а сам отакі косяки на Зіну Василівну подає* (Дніпрова Чайка); — *Все в руці Божій. — І в своїх руках, — не витримав необачний тато, але перехопив від матері такого косяка, що аж пригнувся, неначе від грому* (М. Стельмах); *Вона метушиться, удає, ніби всю увагу приділяє синові, а сама крадькома ловить батькові косяки*

(Микита Чернявський); *Сільський гармоніст грає не за гроші .. За своєрідну працю він одержує вдячні погляди дівчат і заздрісливі* [заздрісні] *косяки хлопців* (М. Циба).

◊ **Де́рти косяка́** *див.* **де́рти; Ки́дати косяки́** *див.* **ки́дати.**

КОСЯ́К[4], а́, *ч., жарг.* Цигарка з наркотичною травою. *Я писав твори на "відмінно" і розкурював косяки з Грузином та його компанією* (Ю. Андрухович); *Мох забиває на всіх, забиває косяк самостійно, бурмочучи при цьому щось про човен* (Ю. Іздрик); *Іноді, під ранок, до лавки приходили охоронці з банку, сиділи й забивали довгі, як травневі світанки, косяки* (С. Жадан); *Коли косяк був готовий, Смоковнік смачно розкурив його* (Любко Дереш).

КОСЯКА́, *присл., заст.* Навскіс, навскоси. *То взад, то вбік, то косяка* (Сл. Б. Грінченка).

КОСЯЧО́К[1], чка́, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **культура** **кося́к**[1] 2, 3. *Вольга, на косячку віконнім сидячи, слухав ті речі-розмови таємнії* (В. Рубан); *Вітер почав заходити від західних румбів, косячок паруса брав повністю той вітер* (М. Трублаїні).

КОСЯЧО́К[2], чку́, *ч.* Зменш.-пестл. до **кося́к**[2] 1, 2. *Видно було .. рибку дрібненьку, що стояла косячками проти тихої, ледь помітної течії* (Григір Тютюнник); *Гнат наглядів у лощині, за верству від могили, невеликий косячок коней* (А. Кащенко); *До озерця невеличким косячком прилетіло кілька чирят* (М. Стельмах); *Омелько .. назвав їй урочище, де мав випасати свій косячок* (Ю. Логвин).

КОСЯЧО́К[3], чка́, *ч., жарг.*Зменш.-пестл.до **кося́к**[4]. *Треба заспокоїтися, викурити косячок, прийти до тями, розслабитись* (А. Кокотюха); *Клавішник .. покурював анашу й обіцяв, що колись дасть і Цюруку потягнуть косячок* (В. Діброва); *На столах поряд із залишками шампанського з'явилися пляшки горілки, в повітрі запахло косячками, художники скупчилися біля ватри* (І. Роздобудько); *Марла притоптала щойно викурений косячок* (І. Карпа).

КОТА́НГЕНС, а, *ч., мат.* Одна із тригонометричних функцій — відношення катета, прилеглого до відповідного кута прямокутного трикутника, до протилежного катета. *Синус, косинус, тангенс і котангенс називають тригонометричними функціями. Ця назва походить від назви давньої науки тригонометрії* (з наук. літ.); *Котангенс гострого кута прямокутного трикутника дорівнює тангенсу другого гострого кута цього трикутника* (з навч. літ.).

КОТА́Р, я́, *ч., фольк.* Те саме, що **кіт**. *Ой ти, коте, котарю, Та замітай кошару* (з народної пісні).

КОТЕ́ДЖ, у, *ч.* Житловий, перев. заміський одноквартирний будинок з невеликою ділянкою землі. *Близько свого котеджу вона зупиняється: десь грає віолончель* (І. Микитенко); *Марійка навіть не помітила, як проїхали центр і околицю з присадкуватими котеджами* (О. Донченко); *У нас був прекрасний котедж на березі океану* (О. Бердник); *На цій вулиці тільки з одного боку, за парком, — білі котеджі з червоними дахами в садках* (Б. Харчук); *Табір являв собою селище на сотню котеджів з усіма вигодами* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КОТЕ́ДЖИК, а, *ч.* Зменш. до **коте́дж.** *Мчить авто. Обіч машини з'являються будиночки переселенців — стандартні котеджики, що ними розростається в степ садиба Центральна* (О. Гончар); *Нарешті він побачив її дім. Ще вчора це був гарний такий котеджик* (В. Кожелянко); *Контрасти чатували на кожному кроці: просторі вулиці з адміністративними монументальними будинками .. й ідилічні приватні котеджики за вишуканими низенькими парканами* (І. Роздобудько).

КОТЕ́ДЖНИЙ, а, е. Стос. до котеджу, котеджів. *Рієлтори прогнозують, що високі ціни в багатоповерхівках зумовлять справжній котеджний бум та стрімке зростання вартості землі в регіонах* (із журн.); *Забудовники планують створити ціле котеджне містечко* (з газ.).

КОТЕ́Л, тла́, *ч.* 1. Те саме, що **каза́н** 1. *В чорнім котлі кипить вода* (М. Коцюбинський); *Кухар великим ополоником мішав у котлі похідної кухні* (К. Гриб); *Посеред подвір'я ще стояла, запряжена парою коней, похідна кухня, і Адам звалював у котли начиння* (Р. Андріяшик); *Дівер мусив гріти воду в надвірному котлі* (І. Білик); *Між хутором і гробками розтаборилася кухня. В котлах варили юшку, осетрину* (Г. Колісник); *Спускалася* [Буркманка] *сходинами в долину і опинялася біля котла, в якому постійно варилося вариво* (Ю. Винничук).

2. *спец.* Закрита посудина складної конструкції для перетворення води на пару; казан (у 2 знач.). *В машині стрілки манометрів свідчили, що котли ущерть повні пари* (М. Трублаїні); *Водячи паровоз, Мармура вчив свого помічника підтримувати у котлі потрібний тиск пари* (С. Чорнобривець); *Людство навчилося широко вживати атомну енергію, яка покірно працює на нас у котлах атомних електричних станцій та інших промислових установок* (В. Владко); *Вся кочегарка — чорна, аж руда. Уже й ломаччя слід було б підвезти. Топлю котли* (В. Стус); *Зайчики з усіх боків гріють котел, вода в ньому кипить, і пара рухає машину* (В. Нестайко); *Зупини я котли — охолоне топка* (С. Жадан); *Валерій Петрович увімкнув котел і пішов до ванної* (В. Єшкілєв).

3. *перен.* Складна, важка ситуація, напружені обставини, перебіг подій. *В котлі соціальних пертурбацій формувалися такі страхітливі тирани, котрі ім'ям грядущих благ навіть винищували цілі народи* (О. Бердник); — *Між іншим, я вас повинен попередити, якщо ви не викинете білий прапор у вигляді заяви до загсу, з цього котла вам неушкодженим не вирватися* (О. Чорногуз); *На три тижні випала вона тоді з газетярського киплячого котла* (Г. Вдовиченко).

4. *перен.* Те саме, що **каза́н** 4. *Орлюк вибрався з вогневого котла якимсь чудом. Коли оглянувся, кілька ворожих танків уже горіло* (О. Довженко); *Охоплений раптовим жахом (справжнім жахом уперше за весь час боїв у брідському котлі), Петро кинувся шукати свого вірного товариша* (І. Багряний); *Як йому розказати, що таке стотисячний котел, що таке ліс, де людей більше, ніж дерев, а чагарники по узліссі викошені кинджальними кулеметними чергами?* (Ю. Мушкетик); — *Якби Дзюба не почав громити цукерні, то ви б усі разом прорвалися на Хрещатик і там, у середмісті, потрапили б незабаром у котел?*(А. Кокотюха).

5. *перев. мн.* Військовий барабан; литаври. *Коли ж сонце весняне розсипало по всім піднебессі своє вогненне ясносяйне проміння, вдарено в котли на раду* (П. Загребельний); *Задуділи труби, вдарили котли. Козаки весело перегукувались, висміювали комісарську місію* (Р. Іванченко); *Трубили труби, били бубни, в козацькому таборі гриміли котли* (Ю. Мушкетик); *Йому приснилися військові музики, що дують у труби і б'ють у котли* (Валерій Шевчук).

△ **(1) Димога́рний коте́л** — паровий котел у формі циліндричного барабана, між днищами якого розміщені димогарні труби. *Висока швидкість потоку газів у трубах запо-*

бігає засміченню димогарних котлів (з наук.-техн. літ.); **(2) Жаротру́бний коте́л** — паровий котел у формі циліндричного барабана, між днищами якого розміщені жарові труби. *Твердопаливні жаротрубні котли застосовують для опалення об'єктів великої площі: адміністративних будівель, виробничих цехів тощо* (з навч. літ.); **(3) Опа́лювальний коте́л (каза́н)** — установка для нагріву теплоносія (перев. води). *Задану температуру води на виході з опалювального казана підтримують регулюванням піддування повітря, що забезпечує необхідну інтенсивність горіння палива* (з наук.-техн. літ.); *Опалювальні котли мають різну класифікацію, але прийнято розділяти їх за типом використовуваного палива* (з навч. літ.); **(4) Парови́й коте́л (каза́н)** — установка, признач. для генерації насиченої або перегрітої пари, а також для підігріву води. *Навіть паровий казан лопається від перегріву, а він же чавунний!* (В. Підмогильний); *І українець, і далекий слов'янський брат з Балканських гір — .. мовби разом зустрілися тут, в підземеллях Будапешта, біля цих замерзлих парових котлів* (О. Гончар); *Паровий котел зникне, як вавилонська вежа, лиш десь через кілька тисячоліть нащадки спохватяться, що й колись були несогірші речі* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Здавалося, всередині скрині клекоче пара, як у паровому казані* (В. Владко); *Жінка наразі з жахом відчула, що маса негативних емоцій в її душі от-от сягне критичного рівня і вона вибухне, як перегрітий паровий котел* (Г. Тарасюк).

◊ **Вари́тися в котлі́** *див.* **вари́тися; Повари́тися в котлі́** *див.* **повари́тися.**

КОТЕЛО́К, лка́, *ч.* 1. Те саме, що **казано́к** 3. *На лопаті, що лежала на пустих кулеметних коробках, висів котелок* (Григорій Тютюнник); — *В одному ескадроні служили, з одного котелка їли, однією голкою обшивалися* (М. Стельмах); *Їжу подавали не в тарілках, а в звичайних солдатських котелках* (Ю. Збанацький); *Кімната. Стіл без скатертини, на столі чотири котелки, ложки.., солдатська фляга* (О. Коломієць); *Чай з м'ятою зварили у солдатському плескатому котелку, що був у Івана Сидоровича* (М. Циба); *Він лежав самотній під землею, пив з солдатського котелка теплу дощову воду* (П. Загребельний).

2. *розм.* Твердий чоловічий капелюх з опуклим верхом і невеликими полями. *Зсунув* [перукар] *на потилицю котелок і скучно, як щодня, розглядав вітрину приладів електричних* (М. Коцюбинський); *Єврейка недовірливо глянула на цього чепурного панича у візитці й котелкові* (Д. Бузько); *Елегантно придержуючи котелка правою рукою, він у лівій покручував паличку з монограмою* (М. Йогансен); *Мсьє Енно .. мав на голові легенький котелок з муаровою стрічкою* (Ю. Смолич); *Озираючись, пригинцем підкрадався до куреня якийсь панок у котелку* (В. Нестайко); *Я носив би лайкові рукавички, краватку-метелик і котелок на голові. Це мені теж би личило* (О. Чорногуз).

КОТЕ́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **коте́л** 2. *Через порушення правил експлуатації котельного обладнання стався вибух котла на твердому паливі* (з газ.); // Признач. для котла. *Мазут використовують як котельне паливо* (з навч. літ.); // Який обслуговує котел, котли. *Котельний машиніст Сабінов сорок хвилин працював у котлі при температурі близько дев'яносто градусів, відремонтував пошкодження* (Д. Ткач).

КОТЕ́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **казаня́р.** *В Севастополі раптом усе затихло. Так довго гриміло й нестерпно гуло, наче у велетенському корабельному казані, якого клепають з усіх боків сотні котельників* (В. Кучер); *Директор цукрового заводу, знаючи, які руки у котельника, поламавшись, таки прийняв його на завод* (М. Стельмах).

КОТЕ́ЛЬНЯ, і, *ж.* Приміщення, будівля, споруда чи їх комплекс, де розміщено сукупність обладнання та пристроїв, признач. для вироблення теплової енергії та передавання її теплоносію (водяна пара або гаряча вода) для теплозабезпечення споживачів; казанна. *Буре вугілля спалюють у топках електростанцій, на паровозах, у промислових котельнях, а також у побуті* (з наук.-попул. літ.); *Він жив на горищі старого п'ятиповерхового будинку, в темнім закапелку між димарем котельні і іржавими ночвами* (В. Дрозд); *Виглядав* [Василько], *чи не пройде Руфка .. мимо котельні* (В. Лис).

КОТЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля кішки; кошеня. *Петрусь бігав по хаті, грався з котеням, щебетав, пустував* (І. Нечуй-Левицький); *Коло нього лежала .. кішка з трьома маленькими .. котенятами* (Грицько Григоренко); — *Котеня, граючись з клубком, теж накрутить такого з нитками, що не дай Боже!* (О. Бердник); *Цей під стелю заввишки велетень нагадував щойно натовчене носом у калюжу котеня, й Доброчинові несподівано стало смішно* (І. Білик); * У порівн. *Ночами рідко спить* [Грабовський], *їсть трошки-трошки, мов котеня, висох на тріску, з кожним днем тане* (М. Сиротюк).

КОТЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **котеня́.** *Тепер він найнявся до храму .. Там чистить помешкання священних котів і доглядає котеняток* (Н. Королева); *Котенятко плаче, до господаря тулиться* (В. Багірова).

КОТЕРІ́Я, ї, *ж.* 1. *іст.* У Західній Європі епохи Середньовіччя — озброєний загін найманців. *Це угруповання нагадувало скоріше середньовічну котерію, ніж спільноту правдошукачів* (з газ.).

2. *заст.* Група людей, об'єднаних спільною таємною метою. *Доктор Бассервісер не належить .. ні до якої кліки, ані котерії, він понад "усе те"* (І. Франко).

КОТЕ́ЦЬ, кітця́, *ч.* Риболовне знаряддя — напрямне крило з кількома відкритими згори дерев'яними або очеретяними пастками. *Положенням про полювання й мисливське господарство заборонено виловлювати звірів, риб і птахів пастками, петлями, сітками, кітцями та гачками* (з газ.).

КОТИ́, ів, *мн., діал.* Вид теплого, перев. жіночого, взуття. *Якось так чудно було бачити ноги в чоботях, а не в котах, .. що Лазар не радів зміні* (М. Коцюбинський); *У цьому вбранні, та ще в котах на ногах, легко впізнати, хто вона* (О. Донченко).

КОТИ́ГОРО́ШКО *див.* **коти́горо́шок.**

КОТИ́ГОРО́ШОК, КОТИ́ГОРО́ШКО, шка, *ч.* 1. *(з великої літери), фольк.* Казковий персонаж — невеличкого зросту, але надзвичайної сили. — *Бабусю, розкажіть про жар-птицю, — благає Олеся. — Ліпше про Бову-королевича або Котигорошка, — просить Павло* (М. Сиротюк); *Я захоплювався маленьким Котигорошком, який визволяв народ рідний з лютої зміячої неволі* (О. Бердник); *Змій шугає угору, підсвічений смолоскипом, семиголовий, зубатий, страшний, зовсім як отой, що з ним бився Котигорошко* (В. Дрозд); * Образно. *У намисті, у росах дорожка* [доріжка] *Засиніє в*

зеленім саду, І, притомлений Котигорошко, Я на груди землі упаду (А. Малишко).

2. *перен., жарт.* Про невисоку людину, маленьку дитину. *Остапові згадався котигорошок. — Хіба я боюсь смерті? — чув він його цапиний голос* (М. Коцюбинський); *Ти був іще малий котигорошок .. І от тебе розумники спитали (Можливо, й сам слова сказав я ті): Чим хочеш бути, хлопчику, в житті?* (М. Рильський).

КО́ТИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **кіт.** *Білий котик спав на лаві серед нашого двора* (Н. Забіла); *— Не махай хвостом! — хочеться крикнути Петрусеві до котика* (К. Гриб); *Всі ці чудасії витворяє мила бабуся, в якої, здавалося, тільки й було турбот, що нагодувати своїх тридцять три котики* (Ю. Винничук); *Вітас сидить, котика до грудей притискає. Котик виривається, нявчить* (Любко Дереш); * У порівн. *Стрибнув* [Івась], *як котик* (Панас Мирний); // Пестливе називання когось (перев. при звертанні). *— Який же з тебе буде академік, дитино, котику! — насміхалися з мене* (Б. Лепкий); *Я почав пояснювати, що зовсім не хотів обізвати її, вибач, вибач, просив я. Будь ласка, не сердися* [сердься], *котику, давай забудемо* (Любко Дереш).

2. Морський ссавець родини вухатих тюленів із цінним хутром; водиться в північній частині Тихого океану. *Тихо спадали малі купки снігу. Ми ліпили голими руками верблюдів і морських котиків, руки ставали червоними й гарячими* (С. Андрухович); *Середня глибина занурень морського котика становить 68 м* (з наук. літ.); // Хутро цієї тварини. *Ви можете серед білого дня підійти до кожного одесита — хай на ньому буде каракуль і котик — і запропонувати йому участь у фільмові* (Ю. Яновський).

3. *перев. мн.* Суцвіття верби та деяких інших односім'ядольних рослин. *На вербі сріблятся котики, І став холодний посинів* (М. Зеров); *На придорожніх вербах сіріли оксамитові котики* (З. Тулуб); *Зупинився* [хлопчик] *біля куща червонолозу* [червоного верболозу], *що не в пору рясно бризнув ніжними сріблясто-синюватими котиками* (М. Стельмах); *Хоча верби вже красувалися в жовто-зелених котиках, придеснянська весна була не тепла* (В. Малик); *Кожну вітку з котиками бджоли Обліпили з ніг до голови* (І. Гнатюк).

КО́ТИКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ко́тик** 1. *Через суцільний морок у кімнаті не можна було нічого розгледіти, у темряві світилися лише котикові очі* (із журн.).

2. Прикм. до **ко́тик** 2. *Котикові лежбища поділяють на два різновиди: репродуктивні (для розмноження), холостяцькі (для відпочинку)* (з наук. літ.); // Вигот. із хутра котика. *Двері* [вагона] *з гуркотом відсунулись, і на порозі .. бачить* [Огей] *в розкішному котиковому манто молоду жінку* (Олесь Досвітній); *Вона спокійно може піти вибрати котикове або каракулеве манто* (Остап Вишня); *Плакала вона вже не по-дитячому, — беззвучно, здригаючись, притиснувшись щокою до м'якого маминого котикового пальта* (М. Дашкієв); *Як ви їх* [жінок] *відрізните, якщо всі три в котикових шубках і замшевих, пошитих за останньою модою, чобітках?*(О. Чорногуз).

3. Який має котики (у 3 знач.). *У народі свяченій вербі приписували магічну силу: як уперше навесні виганяли скот на пасовисько, то конче котиковою гілкою — щоб нечисть не чіплялася до тварин* (з наук.-попул. літ.).

КОТИЛОЗА́ВР *див.* **котилоза́ври.**

КОТИЛОЗА́ВРИ, ів, *мн. (одн.* **котилоза́вр,** а, *ч.), палеонт.* Підклас викопних хижих тварин класу рептилій палеогенового періоду, які мали багато спільних рис із земноводними. *На початку свого існування котилозаври були м'ясоїдними тваринами відносно невеликих розмірів* (з наук.-попул. літ.); *Знахідки решток котилозаврів відомі в Північній Америці, Південній Африці, а також у європейській частині Росії* (з навч. літ.).

КОТИЛЬЙО́Н, у, *ч.* 1. Старовинний бальний танець, фігури якого перемежовуються вальсом, полькою та іншими танцями; кадриль. *Букетом, який .. подав* [Роман] *Стефанії при котильйоні, він зовсім здобув собі її серце* (О. Маковей); *Все бачив Ленський. У грудях Огонь ревнивий розгорівся; Проте, стримавши гнівний тон, Він кличе Ольгу в котильйон* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

2. Музика до такого танцю. *До того як починає звучати котильйон, учасники шикуються в колону парами, проходять маршем і потім розходяться по лініях* (з наук. літ.).

КОТИ́НГА, и, *ж.* Птах родини котингових з яскравим оперенням, поширений у тропічних лісах Центральної та Південної Америки. *Котинги живляться плодами, ягодами, комахами та іншими безхребетними тваринами* (з наук.-попул. літ.); *Гніздяться котинги в дуплах дерев, деякі приліплюють гнізда до скель* (з навч. літ.).

КОТИ́НГОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **коти́нга.** *Кінчик верхньої половинки котингового клюва крючкуватий і має невеличку заглибину* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **коти́нгові,** вих, *мн.* Родина птахів ряду горобцеподібних з великим дзьобом, довгими гострими крилами та коротким хвостом. *Деякі котингові здатні видавати незвичні для птахів звуки, що нагадують дзвін, ревіння, мукання тощо* (з наук.-попул. літ.).

КОТИРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *фін.* Признач. для котирування. *Котирування здійснюється котирувальним комітетом товарної, фондової або валютної біржі й публікується в біржових бюлетенях оптових цін товарів, курсів цінних паперів і курсів валют* (з мови документів); // Отриманий унаслідок котирування. *До біржового реєстру в котирувальний список першого рівня лістингу включені Депозитні сертифікати НБУ* (з мови документів); *Котирувальну ціну визначають аналізом цін біржових угод, цін продавців, покупців на підставі єдиних критеріїв та спеціальних методів* (з навч. літ.).

КОТИ́РУВАНИЙ, а, е, *фін.* Дієпр. пас. до **коти́рувати.** *Обсяг позики, що надається під заставу державних цінних паперів, установлюється в розмірі 90 % їхньої заставної вартості, під котирувані цінні папери підприємницьких структур — на рівні 60–70 % їхньої заставної ціни* (з мови документів); // **коти́рувано,** *безос. пред. Якщо цінні папери котирувано офіційно, про ціну повідомляють засоби інформації поза біржею, а дані використовують для позабіржових розрахунків* (з навч. літ.).

КОТИ́РУВАННЯ, я, *с., фін.* Дія за знач. **коти́рувати** і **коти́руватися.** *Повне котирування передбачає встановлення цін продавцями й покупцями* (з навч. літ.); *Котирування валюти — це встановлення ринкового валютного курсу або курсу, що визначається центральним банком і нормативно-правовими актами уряду країни* (з мови документів).

КОТИ́РУВАТИ, ую, уєш, *недок. і док., що, фін.* Визначати біржовий курс цінних паперів, іноземної валюти, това-

рів. *У багатьох розвинених країнах потрібно в обов'язковому порядку частину своїх акцій котирувати на біржі* (з навч. літ.); *Німецькі марки та австрійські крони .. одеська біржа вже не котирувала* (Ю. Смолич).

КОТИ́РУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.* 1. *тільки 3 ос., фін.* Перебувати в обігу на біржі. *Індекс Доу-Джонса — найвідоміший у світі фондовий індекс, який враховує ціни акцій найбільших американських компаній, що котируються на Нью-Йоркській фондовій біржі* (з наук. літ.); *Від розміру фірми-емітента залежить, на якій біржі буде котируватися акція* (з навч. літ.).

2. *тільки 3 ос., фін.* Мати певну ціну (про валюту, цінні папери, товари). *Приватна колекція творів мистецтва й предметів старовини котирується так само, як відповідного класу автомобіль або помешкання* (з мови документів); *На ресурсному ринку дещо вище котирувалися місячні ресурси (12–15 %), однак угоди за ними мали епізодичний характер* (із журн.); *Аси, повноцінні грошові знаки, високо котирувалися в Ольвії* (з газ.).

3. *перен.* Заслуговувати на перев. позитивну оцінку в певному колі суспільства. *Ганс котирувався на біржі НКВД* [НКВС] *дуже високо й відповідно до цього багато витерпів* (І. Багряний); *Вона не знала, що на "базарі життя" не котируються такі далекі від утилітарного призначення речі, як портрет Шевченка* (Б. Антоненко-Давидович).

КОТИ́СЬКО, а, *ч.* Збільш. до **кіт**. *Котисько в одну мить схопив рибину, завурчав загрозливо* (Ю. Збанацький); *Бідний котисько вельми злякався, натрапивши на людей, що могли відібрати і з'їсти риб'ячу голову, яку йому пощастило роздобути* (Г. Пагутяк); *З чорної груші, прямо з того місця, де раніше сидів крук, до Майчиних ніг плигнув котисько* (Люко Дашвар); * У порівн. *Був визрілий, лінивий, як котисько, ранок* (Р. Андріяшик).

КОТИ́ТИ, кочу́, ко́тиш, *недок.* 1. *що.* Пересувати круглий предмет у певному напрямі, обертаючи його. *Галя помагала йому, то котила м'яча, то підставляла свою паличку* (Панас Мирний); *Панські діти обручики котять, м'ячиками перекидаються, усі такі біленькі, чистенькі, в черевичках гарнесеньких* (В. Винниченко); *Вони тягали міхи, клумаки, горнці, корчаги, котили барила* (С. Скляренко); *Зігнувшись, котила* [шинкарка] *чималу бочку з горілкою, їй допомагав босий наймит у жилетці* (Ю. Мушкетик); *У селі розповідають, що, коли напали татари, місцеві люди котили на них з Ласок каміння* (Г. Пагутяк); *Вона тяжко видихнула, ніби скинула камінь, що котила вгору* (І. Роздобудько); // *кого, що.* Везти, переміщати на колесах. *Біженці котили на двоколках убогий свій скарб* (О. Довженко); *Солдати в повному лаштунку стікалися на Городецьку, котили гармати, везли скрині з амуніцією* (Р. Андріяшик); *Позаду новгородських піщців котили грецькі вози* (І. Білик); *Порожнім коридором молодий кремезний медбрат котив каталку* (Люко Дашвар).

2. *що.* Рухати силою течії, вітру і т. ін. *Вітер в гаї нагинає лозу і тополю, Лама дуба, котить полем Перекотиполе* (Т. Шевченко); *Котить .. безодня безмірні вали, І від жаху всі снасті в човні загули* (Леся Українка); *Внизу котив Дніпро свої хвилі* (З. Тулуб); *Море незмінно котить грізні чи ласкаві хвилі у невимірність* (О. Бердник); *Вітер котить вулицею якийсь пожмаканий шматок газети. Шарудить листя* (В. Лис); * Образно. *Чути, котить прохолоду В плавнях вітер легкокрилий* (М. Шпак).

3. *розм.* Те саме, що **ї́хати** 1. *Панни засумували та все поглядали на вікна, чи не котять гості з гори у двір* (І. Нечуй-Левицький); *Звільна котили* [вози] *по селу, викликаючи своєю появою з усіх хат купки цікавих* (І. Франко); *Кілька разів шофер зупинявся в селах.., скидав ящики з посудом і залізом і, весело наспівуючи, котив далі* (В. Кучер); *Уже в машині, коли вони котили по темному нічному шосе, Лукас спитав..: — Чи то не ти наслав на мене цього містера Ора?* (П. Загребельний); *Автобус котить по свіжонастеленому асфальті в напрямку Сум* (О. Авраменко).

4. *розм.* Те саме, що **коти́тися**[1] 2–4. *Темні, аж сині* [хмари], *клекочуть, здіймаються здоровенними клубками і котять одно проти другого* (Панас Мирний); *Коли вийшли з хати на подвір'я, по небу котив повновидий місяць* (П. Панч); *Сніговій і далі котив, завивав над полями, але вже не сік обличчя* (В. Малик); *Іван був справді розчулений,сльози котили у нього з очей* (В. Лис).

5. *розм.* Те саме, що **текти́** 1. *Між горами котить річка глибока* (Марко Вовчок); *Котить, грюкає велетенська хвиля* (Ю. Яновський); *Багнюка з верхів'їв летіла ракетно, котила потопом, трощила все на своєму шляху* (О. Гончар).

◊ **(1) Коти́ти / покоти́ти бо́чку** *на кого, жарг.* — наговорювати щось на кого-небудь, безпідставно звинувачувати когось у чомусь. *Начальник управління котив на нього, Грека, бочку. Це спочатку здивувало Василя Федоровича, а далі обурило* (Ю. Мушкетик); *Стосенко вдачі був доброї, товариської: коли ти з ним ладком, то й він на тебе не покотить бочку* (Є. Гуцало); *— Поясни тепер, — вимогливо сказав він, — чому це ти на полковника Урилова бочку покотив? Хіба те, що він казав, було неправдою?* (Л. Кононович); **(2) Хоч гарма́ти коти́:** а) міцний, з надійною опорою. *Лід кріпкий, хоч гармати коти* (Номис); б) *(зі сл.* с п а т и, з а с н у т и *і т. ін.)* дуже міцно (про сон). *А вже підпилий як засне, То хоч коти гармати, І усом не моргне* (Т. Шевченко); *Я на лихо сплю так міцно, що хоч гармати коти, то не прокинусь* (І. Нечуй-Левицький); *Коли ж тепер забула про зневагу, то заснула .. таким твердим сном, що хоч гармати коти, то не добудишся* (Л. Мартович).

КОТИ́ТИСЯ[1], кочу́ся, ко́тишся, *недок.* 1. Обертаючись, пересуватися в певному напрямі. *Давай* [Оксана] *матері брехати, буцімто Домахи не застала та, йдучи назад, побачила відьму, що клубом котилася* (Г. Квітка-Основ'яненко); *То не бочка котиться.., це отець Кабанович не то качається, не то йде...* (Л. Мартович); *І котилося каміння аж туди .. в безодню...* (П. Тичина); *Закінчені писанки котилися столом уздовж спеціального похилого жолобу, встигаючи при цьому обсохнути, а потім потрапляли до просторої, вcтеленої ватою скрині* (Ю. Андрухович); * Образно. *Ниви то поволі котились в долину, то підіймались на похилі горби* (М. Коцюбинський); // Їхати, переміщатися (про віз, автомобіль і т. ін.). *Віз котився поволі, коні ледве лізли* (Н. Кобринська); *Автобус знову котився .. такою ж рівною, зеленою і веселою трасою* (Яків Баш); *Під'їхав до станції, поміняв акумулятор — і котися хоч за тисячу кілометрів* (А. Дімаров); // *перен., розм.* Іти, пересуватися (про юрбу). *Горою котилась юрба* (С. Тудор); *Жахлива татарська орда котилася на захід* (А. Хижняк); // *перев. наказ. сп.* коти́сь, *фам.* Уживається як наказ іти геть, залишити когось, щось. *— Он і мої товариші — вибрали собі панське діло — сидять*

та пишуть, а ти, Колісниче, котися (Панас Мирний); — *Котися звідси, поки не пізно!* (П. Загребельний).

2. Рухатися силою течії, вітру і т. ін. *З високої вежі вівчарику видко, Як котяться хвилі лиманові швидко* (Леся Українка); *Дим котився по сонних господах, затуманював голе гілля* (Т. Масенко); *Над містом котились валунами сірі, як каміння, хмари* (О. Гончар); *Він побачив лише хмару куряви, що котилася за підводою* (В. Шкляр); // *перен., розм.* Поширюватися в просторі (про звуки, запахи і т. ін.). *Стук сокири по сухому дереву далеко котився у рожевому морозному повітрі* (М. Коцюбинський); *Десь пісня котиться дзвінка, Цвіте веселкою тугою* (В. Сосюра); *Вам відрадно від того, що котяться тріскучі із дзвоном громи, слухаєте, як за вікном цівкотить вода* (Р. Андріяшик); // *перен., розм.* Поширюватися, ставати відомим (про чутки, звістки і т. ін.). *Йон не мав одбою од настирливих людей: вони .. вкладали йому всі поголоски, що котилися по кутку про його дочку* (М. Коцюбинський); *Котилася чутка світом, і невідомо було, хто пустив її перший* (І. Муратов).

3. *розм.* Рухатися по небосхилу (про небесні світила). *Котилося сонечко за гору, Гонила я череду в ту пору* (Я. Щоголів); *Місяць в небі, як підкова, безумно котиться у світ* (А. Малишко); *Котилося собі сонечко вічною своєю небесною дорогою до заходу, щоб уранці з'явитися на сході* (В. Чемерис); // Падати по кривій (про метеорити). *Глянула на небо, аж над Кишиневом котиться з неба зоря* (І. Нечуй-Левицький); *З небес зірки котилися поволі І гасли в хвилях чорної Двіни* (М. Стельмах).

4. Спадати краплями додолу (про сльози, піт і т. ін.). *Буйні краплі поту котилися .. по його чолу й падали на землю, як горох* (М. Коцюбинський); *Плакала* [Хуррем], *щоб ніхто не бачив, щоб очі не червоніли, щоб і сльози не котилися з очей* (П. Загребельний); *З очей його котилися сльози, з чола — піт* (С. Андрухович).

5. Минати, проходити спокійно. *Цілим морем лились найсолодші пиття, Поїдались розкішниї страви, І котилось щодень безтурботне життя На могилах дідівської слави* (П. Грабовський); [А р х и п:] *Доки лічив я свої літа, котились вони, як зорі з неба. Я перестав рахувати, спинились* (Л. Дмитерко).

◊ **[Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть** *і т. ін.) див.* **ми́ло[1]; [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є** *і т. ін.)* **/ покоти́лася (потекла́, набігла** *і т. ін.) див.* **сли́на; (1) Коти́ся ковбасо́ю (ковба́скою),** *жарг.:* а) уживається для вираження незадоволення, обурення ким-небудь і побажання позбутися його. — *Херсонський катюга, англійської королеви холуй, .. — відчалюй, поки не пізно! — неслись веселі погрози на море. — Котись ковбасою за горизонт!* (О. Гончар); б) поспішати кудись, не затримуючись. [Д у д к а *(до Хапчука):*] *Сенька! А ти йди за ним* [машиністом] *та дивись, щоб він там часу не гаяв. Ну, марш!* [Хапчук:] *Кочуся ковбаскою!* (І. Микитенко); **(2) Коти́тися / покоти́тися уни́з** — утрачати авторитет, визнання і т. ін. — *Мене прорвало, що якийсь Вовчик робить нову погоду на всю "Розсипну", а я покотився униз* (М. Рудь); **Ко́тяться го́лови** *див.* **голова́; Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі** *і т. ін.)* **сльо́зи [гра́дом]** *див.* **сльоза́; (3) Хоч коти́ся:** а) пусто. *Зайдеш Часом до хатини — Хоч котись, не знайдеш Ані стебелини* (П. Грабовський); б) рівний, гладенький. *Тепер дорога гарна, хоч котися* (Панас Мирний); — *О, то були б добрячі шляхи! — захоплено каже Хома. — І гладенькі, хоч котись... Як оцей* (О. Гончар).

КОТИ́ТИСЯ[2], ко́титься, *недок.* Народжувати малят (про котів, овець та деяких інших тварин). *Весь час, всі думки* [Івана] *займала турбота.., щоб вівці щасливо котились* (М. Коцюбинський); — *Вівця кітна... Хай котиться на здоров'я* (О. Гончар).

КО́ТИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **ко́тик** 1. *Бом-бом, дзелень-бом, Щоб гасити кицин дом* [дім] .. *Біжить котик з помелом .. Стоїть цілий кицин дом, Лиш котичок зажуривсь. Що хвостичок присмаливсь* (із журн.).

КОТИ́ЩЕ, а, *ч.* Збільш. до **кіт.** *Дикий котище .. учепився пазурами в спину одному з козаків* (О. Ільченко); *Щойно ми пройшли нашу вулицю і повернули на іншу, як попереду, так кроків за двісті, вийшов із двору величезний чорний котище* (А. Дімаров); *Котище розплющив на неї* [жінку] *жорстко засклені золоті очиська з чорними прорізами зіниць* (О. Забужко); *Величезний котище лежав на циновці — очі розплющені, паща роззявлена* (Люко Дашвар); * У порівн. *Місто.., зморене працею, літньою спекою, цілоденною напругою, муркоче, ніби велетенський стародавній котище, котрий влігся на горах Дніпра* (О. Бердник).

КОТІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **ко́чення.** *У статті дослідник розглянув нові конструкції шпинделів із шарнірами на тілах котіння, проаналізував їх переваги порівняно з іншими типами шпинделів* (з наук. літ.); *Одержано рівняння регресії зміни радіуса кола котіння колеса й тангенса кута нахилу дотичної в точці контакту від положення колісної пари в рейковій колії для різних сполучень профілів коліс і рейок* (з навч. літ.).

КОТКИ́Й, а́, е́. 1. Який легко котиться *(див.* **коти́тися[1]** 1). *Коткі валики;* * Образно. *Не марнуй чеканням плинних днів і не гніви Господнього веління. Життя — то кара. Кара — благостиня. А ми — коткі, мов валуни віків* (В. Стус).

2. Зручний для кочення; добре вкочений. *Котка доріжка; Коткий ґрунт.*

КОТКО́, а́, *ч., фольк.* Те саме, що **ко́тик** 1. *Танцювали миші По бабиній хаті .. І котко-баламут, Нам без його* [нього] *не пробуть* (П. Чубинський).

КОТКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **коткува́ти.** *Ґрунт, коткований культиватором, має компактну структуру, яка, однак, дозволяє волозі проникати на глибину загортання насіння* (з наук.-техн. літ.); *Коткований ґрунт не містить брил і великих грудок, тому забезпечує рівномірне загортання і, як наслідок, швидке набухання й проростання насіння* (з навч. літ.).

КОТКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кото́к[2]** 1, 2, 5. *Головною котковою деталлю є валець — циліндр, що виконує роль колеса й своєю масою здавлює та утрамбовує речовину* (з наук.-техн. літ.); *Чим більше котків на причепі у трактора, тим продуктивнішою й економічно вигіднішою буде робота коткового агрегата* (з навч. літ.); *Ультратонка коткова пряжа для в'язання (203 м важать усього 20 г) забезпечує високу якість виготовленої з неї продукції* (з мови реклами).

2. *техн.* Прикм. до **кото́к[2]** 3. *При проходженні струму через первинну коткову обмотку у двигуні внутрішнього згоряння утворюється магнітне поле* (з навч. літ.).

КОТКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **коткува́ти.** *Створений коткуванням ущільнений прошарок є своєрідним фільтром, що зменшує рух пароподібної вологи й дещо затримує її*

(з наук. літ.); *При нестачі вологи в ґрунті відразу після посіву здійснюють коткування поля* (з навч. літ.).

КОТКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Вирівнювати й ущільнювати котком поверхневий шар ґрунту. *Восени за недостатнього зволоження ґрунту посіви коткують, обробляють хімічними засобами захисту проти шкідників та хвороб* (з навч. літ.).

КОТКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **коткува́ти.** *Цукрові буряки сіють широкорядним або пунктирним способом спеціальними рядковими сівалками. Після сівби поле коткується* (з навч. літ.).

КОТЛА́СІЯ, ї, *ж., палеонт.* Примітивна викопна земноводна тварина з напівкруглим черепом, довгим тулубом та короткими кінцівками, перехідна форма від земноводних до наземних хребетних — плазунів. *Рештки котласії знайдено у верхньопермських відкладах Північної Двіни поблизу міста Котласа* (з наук. літ.).

КОТЛЕ́ТА, и, *ж.* Харчовий виріб із посіченого чи молотого м'яса або риби, перев. довгастої форми. *Страва була чудово приготована: котлети вийшли пухкі, .. не засушені* (І. Нечуй-Левицький); *Дівчина сповістила юнгу, що вона знає, як готувати рибу смажену, рибу з підливою, відварну з картоплею, риб'ячий холодець, рибу мариновану, рибу фаршировану, риб'ячі котлети* (М. Трублаїні); *Замовив* [Арсен] .. *котлети з макаронами — це був його обід, сніданок і вечеря* (Л. Дмитерко); *Метушилася дружина на кухні, зав'язуючи фартух на поясі: — Одна секунда. Котлети курячі, картопелька. Свіженькі помідори...* (О. Бердник); *— На шахівниці, мов на підносі, я носив би голубці і рибні котлети.., — зітхав Микола* (Є. Пашковський); *Горлицю довелося годувати залишками курячої котлети* (Ю. Іздрик); *Щосуботи .. батьки разом ходили на стихійний м'ясний ринок, купували яловичий ошийок, аби ритуально накрутити з півтора кілограма фаршу, щоби вистачило котлет на весь тиждень* (І. Роздобудько); // Страва такої форми з овочів, крупи і т. ін. *Каші вона не вживала.., їла тільки морквяні котлети чи капустяні зрази із запеченими грушами* (О. Чорногуз); *Друзі сміються з тебе, Кажуть на тебе — ланець, Мрійник, вегетаріанець. Кажуть, о жах, на свято Їв ти котлети з м'яти* (І. Жиленко); *Зварити гриби, краще білі. Дрібно посікти і змішати з рисом, який варимо на солі й петрушці. Зліпити котлети* (М. Дочинець).

(1) Котле́та по-ки́ївськи — різновид котлети, вигот. з відбитого курячого філе, в яке загорнуто шматочок холодного вершкового масла. *З горя я вирішив хоч добряче повечеряти в ресторані "Театрального"* [готелю], *випив чарку, з'їв солянку і котлету по-київськи* (П. Загребельний); *Назар не хоче придбати для сімейного столу київського торта чи котлет по-київськи, йому байдужі кулінарні візитівки столиці* (С. Процюк); *В глибині душі був певен, що .. американці .. чули про Київ (здебільшого через Чорнобиль та котлети по-київськи)* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Ходили зі Стефаном у ресторан, — доповідає вона, дістаючи із сумочки загорнені в серветку котлети по-київськи* (І. Роздобудько).

КОТЛЕ́ТКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **котле́та.** [І в д я:] *Котлеток курячих було не хочуть. Киселику — не хочуть .. Одне желе мої голуб'ята й їли* (М. Куліш); [А г а:] *Я з'їла... котлетку, бутерброд з ікрою* (О. Корнійчук); *Ми приготували котлети з жереха. Ціла каструля котлеток вийшла — смачні!* (В. Чемерис); *Про домашню кухню взагалі хтось з чиїхось слів почув, ніхто звідти ані котлетки не покуштував* (А. Кокотюха); *Для вечері з гостею .. були зарубані курочка й качечка, зроблені котлетки із м'яса* (В. Лис).

КОТЛЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **котле́та.** *Пахне котлетним жиром, а ще смачніше рум'яниться і потріскує цибуля на сковорідці* (Є. Пашковський); // Признач. для котлет. *Вимочену рибу варять, а також використовують для приготування котлетного фаршу й холодних закусок* (із журн.).

КОТЛОАГРЕГА́Т, а, *ч.* Комплекс пристроїв для отримання під тиском гарячої води і пари. *Енергоблок — це не тільки власне котлоагрегат, турбіна й генератор: це ще й комплекс систем авторегулювання, дистанційного управління, технологічних захистів* (з наук. літ.).

КОТЛОБУДІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **котлобудівни́й.** *В останнє десятиліття котлобудівельна галузь зазнала істотних змін: створено нові досконалі системи регулювання, що дозволяють управляти котлами залежно від погодних умов і програмувати температуру в приміщенні на декілька місяців уперед* (з наук.-техн. літ.).

КОТЛОБУДІВНИ́Й, а́, е́, *спец.* Стос. до котлобудування. *У котлобудівному виробництві використовують сучасні методи проектування та технології виготовлення котельних агрегатів різної потужності й призначення* (з наук.-техн. літ.).

КОТЛОБУДІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець із котлобудування. *Кваліфікований котлобудівник.*

КОТЛОБУДУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Галузь енергетичного машинобудування, що виготовляє котли (у 2 знач.). *Досягти енергетичного самозабезпечення Україна може, якщо візьме курс на модернізацію наявних і спорудження нових сучасних екологічно чистих вугільних та газотурбінних електростанцій, на розвиток власного енергетичного машино- та котлобудування* (з наук. літ.); *Створення й широке впровадження котлів з киплячим шаром при атмосферному та підвищеному тиску із циркуляційним киплячим шаром є важливим складником сучасного котлобудування* (з наук.-техн. літ.).

КОТЛОВА́Н, у, *ч.* 1. Штучне заглиблення в ґрунті для фундаменту будівель, гідротехнічних споруд і т. ін. *Протягом минулого літа й ранньої сибірської осені ми не тільки викопали добрячий котлован, але й звели з цегли капітальні стіни* (Б. Антоненко-Давидович); *Як тільки зійде повінь, треба приступати до створення котловану на одній з ділянок Трубежа* (Л. Дмитерко); *Невеличкий екскаватор .. копав котлован під фундамент майбутнього будинку* (В. Собко); *Ми жили тоді в куренях, але вже готувалися до зими: копали котловани для землянок, заготовляли ліс* (Є. Доломан); *Ігор Дмитруха повів хлопців у сусідній двір на будівельний майданчик, де екскаватор рив глибокий котлован під фундамент нового будинку* (В. Нестайко); *Розмова відбувалася на пустирищі, біля будівельних котлованів* (А. Кокотюха).

2. Те саме, що **котлови́на.** *Село з усіх боків оточене пасмами .. гір, і тільки в цьому котловані буяють рясні сади, городи, виноградники* (О. Гончар); *Війська силоміць виводили з котловану останніх жителів долини* (О. Бердник); *Хлопчик спинився й подивився на урочище оком господаря .. Озера не було — лиш трохи розрівняний котлован та залишки верболозу нагадували про нього* (Н. Околітенко); *— То вас в пивниці тримали! Чи, не дай Бог, в котловані якому чи карпатських печерах, що в скалах тисячоліттями та водою бистрою видовбані?!!* (Г. Тарасюк).

КОТЛОВАНОКОПА́Ч, á, *ч.* Землерийна машина, механізм для копання котлованів (у 1 знач.). *Котлованокопач на базі залізничної платформи призначений для копання котлованів під опори контактної мережі на залізницях* (з наук.-техн. літ.).

КОТЛОВИ́Й, á, é. Прикм. до **коте́л** 1, 2, 5. *З'єднання котлових стиків, а також трубопроводів для подальшого зварювання здійснюють у спеціальних центрувальних установках* (з наук.-техн. літ.); *Котлові звуки, як ніякі інші, наводили жах на ворога своїм громоподібним звучанням, були засобом зв'язку між козацькими загонами* (з навч. літ.); // Признач. для виготовлення котлів (у 1, 2, 5 знач.). *Кухонні котли виготовляють з атестованого котлового чавуну завтовшки 6 мм* (з навч. літ.); *Котлова сталь відрізняється від звичайної підвищеною пластичністю, що дозволяє кувати деталі складної форми, а також отримувати герметичні ковані шви* (з наук.-техн. літ.).

КОТЛОВИ́НА, *діал.* **КІТЛОВИ́НА,** и, *ж.* Велика западина на поверхні землі. *Було, як почують хуторяни, що йде татарва, то .. ховаються по байраках і котловинах* (О. Стороженко); *Високі, стрімкі береги тухольської кітловини покриті були темним смерековим лісом* (І. Франко); *Понад потоком є добре витоптана стежка, яка приводить до кітловини, оточеної величезним камінням* (Г. Хоткевич); *Перед очима Анатолія відкрилася вечірня панорама міста, що лежало в гігантській котловині* (М. Руденко); *Скеля струсонулася від вибухів. Над котловиною кучерявилася хмара пилюки* (О. Бердник); *Гаряча підземна жила, що випорснула в розколину, гріла цілу межигірну котловину* (М. Дочинець).

КОТЛОВИ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **котлови́на.** *У кожній природній зоні переважає певний тип боліт. Зокрема, для зони мішаних лісів характерні заплавні та котловинні болота* (з навч. літ.).

КОТЛОНА́ГЛЯД, у, *ч.* Державний нагляд за додержанням правил виготовлення й експлуатації парових котлів, посудин, що діють під тиском, та підіймальних споруд (кранів, ліфтів, ескалаторів, канатних доріг і т. ін.). *Котлонагляд передбачає попередній розгляд проектів котельних установок, видачу дозволів на встановлення котлів, а також їх випробування* (з навч. літ.); *Територіальні управління Держгірпромнагляду здійснюють нагляд за об'єктами котлонагляду та підіймальними спорудами* (з газ.).

КОТЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до котла (у 1 знач.), схожий на нього. *Литаври мають котлоподібний корпус із міді, латуні чи алюмінію, обтягнутий зверху телячою шкірою* (з наук.-попул. літ.).

КОТЛОПУ́НКТ, у, *ч.* Пересувна кухня, яка обслуговує працівників безпосередньо на місці роботи. *Минув час, коли не було тут цього котлопункту і жилося механізаторам всухом'ятку* (О. Гончар); *На лісосіки організовано доставку гарячих страв, створено котлопункти* (із журн.).

КОТЛЯ́Р, á, *ч.* Те саме, що **казаня́р.** [Ж і н к а:] *Проводжаючи, питала: ти ж котляр, Овраме, на заводі став глухий, недочуваєш* (М. Куліш); *Поодинокі ворожі постріли з невеликих гармат лунали над Дніпром, наче удари молота котляра, що клепає залізний бак чи паровий казан* (С. Голованівський).

КОТЛЯРЕ́ВЩИНА, и, *ж.* Наслідування стилю Івана Котляревського. *Найбільш талановитого, "найлітературнішого" представника котляревщина придбала в особі П. П. Гулака-Артемовського* (М. Зеров); *Знижені слова, досить вдало використовувані в пародії, передаваній народною мовою, у творах наслідувачів "Енеїди" стали однією з ознак стилю, який утвердився в літературознавстві під назвою "котляревщина"* (В. Русанівський).

КО́ТО, *невідм., с.* Старовинний японський щипковий музичний інструмент на зразок гусел, перев. з тринадцятьма струнами. *Гра на кото є одним із традиційних японських національних видів мистецтва й одержала поширення, насамперед, при імператорському дворі* (з наук.-попул. літ.); *На кото грають за допомогою накладних нігтів-медіаторів, які надягають на великий, вказівний та середній пальці правої руки* (з навч. літ.).

КОТО́К[1], тка́, *ч., фольк.* 1. Те саме, що **ко́тик** 1. — *Півникубратику, відчини!.. — Токок-токок, не велів коток!* (з казки); * У порівн. *І старесенький дідок Тут мурлика, мов коток* (Л. Глібов); *Тихий, ніжний сум, як котки, безшумно підходить і треться об серце, муркоче* (В. Винниченко); *Коли мати, над колискою схилившись, сумними очима на майбутнього академіка, стомлена, дивиться та: "Ой ну, котку, котів два. Сірі, білі обидва..." Отакий академік знатиме аромат рідної мови...* (Остап Вишня); — *Якимцю, послухай мене, котку! — підлещувалась Зося, — поїдь ти з панною Теодозею в місто і покупи* [купи], *що нам потрібно до балу* (І. Нечуй-Левицький).

2. Назва колискової пісні. *В сповиточку малому ти* [муза] *співала котка надо мною* (Панас Мирний); *Погодувала* [мати] *вже, стала заколихувати, котка стиха співаючи* (А. Головко); *Примостилася* [Тіна] *напівлежачи в ліжку й, схилившись над Ярком, тихенько наспівувала йому котка* (В. Чемерис).

КОТО́К[2], тка́, *ч.* 1. Машина з масивним циліндром, що обертається навколо осі, для вирівнювання та вкочування ґрунту, шляхового покриття. *Чорно-бура земля, змішана ніби з побитим склом та дрібненькими камінцями, була вкочена котками* (Олесь Досвітній); *Він розповідав, що дуже цікавиться машинами, але за своє життя бачив лише паровоз, автомобіль, літак та котки, якими утрамбовують шляхи* (М. Трублаїні); *Він працював у райцентрі, вминав залізним котком гарячий асфальт* (О. Гончар); * Образно. *Дмитру Івановичу враз стало так важко, неначе по душі проїхав дорожній коток* (Ю. Мушкетик); *Завдяки "геніальному" військовому керівництву страшний коток війни проїхав нашою землею двічі* (з публіц. літ.).

2. Сільськогосподарське знаряддя для ущільнення ґрунту, руйнування ґрунтової кірки. *Звертала* [Горленко] *пильну увагу .. на роботу борін, котків, культиваторів* (Є. Кротевич); // *заст.* Кам'яне або бетонне знаряддя для молотьби. *Дехто молотив кам'яними котками, тягаючи їх самотужки по розстелених .. снопах* (Ю. Яновський); *Де стукотить коток на золотім гармані.., там в сонячнім меду цвіте платок Оксани* (В. Сосюра); *Як багато вмістило життя! Ще ж він застав, як хліб гармanували на токах — молотили кам'яним котком,знаряддям кам'яного віку* (О. Гончар); *В нас колись молотили волами .. Утрамбовували тік і забивали посередині добрий пакіл, а потім прив'язані до пакола воли ходили кругом нього й тягали за собою важкий кам'яний коток* (І. Білик).

3. *техн.* Пристрій для намотування дроту, кабелю і т. ін.; котушка (у 1 знач.). *Маслюк витягає з куща телефонний апарат, коток з дротом* (І. Багмут); *Здається, що смиче він той червоний провід не з котка, почепленого на грудях, а з самих грудей* (О. Гончар); *Десь там глибоко в нутрощах брами зарипіли котки й шестерні, й важкий зеленавий ланцюг почав спроквола опускатись у воду* (І. Білик).

4. Кругла дерев'яна колодка, по якій перекочують важкі предмети. *Вої* [воїни] *виймали з них* [човнів] *приготовані ще з Києва волоки — дерев'яні котки* (С. Скляренко); *Всіх із сокирами Доброчин кинув рубати колоддя для котків, які треба було підмощувати під ладді* [лодії] *та дракари, щоб поперекочувати їх суходолом до наступної води* (І. Білик).

5. Порожнистий стрижень із кружечками на кінцях для намотування ниток, стрічки і т. ін. *Бронзовий невеличкий коток із залишками ниток знайдено в Ольвії; знахідка датується II–III ст.* (з наук. літ.); *Учені підрахували, що довжина ДНК однієї хромосоми людини може сягати 5 см, та в клітині вона компактно вкладена й намотана на білки-гістони, як нитка на коток* (з навч. літ.).

КОТОЛЎП, а, *ч., розм.* 1. Той, хто відловлює котів. *Хоч і котолуп, та гроші має* (Номис).

2. *лайл.* Негідник, шибеник. [П е т р о:] *Ах ти, котолуп, вівця ти кручена!..* (І. Карпенко-Карий); *— Ах ти, п'янюго, котолупе якийсь, а тобі яке діло до мене!.. — кинувся він до дверей* (М. Коцюбинський); [Л о з к а *(розлютований, схоплюється і виймає шаблю):*] *Ах ти, собако, пся віро, котолупе поганий! Я тобі покажу..!* (І. Кочерга).

КОТО́Н, у, *ч.* Бавовняне прядиво, а також тканина з бавовни. *Найбільш якісною бавовняною матерією є котон, виготовлений з довгих волокон бавовни* (з навч. літ.); *Полірований котон дуже приємний на дотик, а одяг з нього виглядає розкішно, витончено й елегантно* (із журн.).

КОТОНІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *текст.* Пов'язаний з котонізацією. *Котонізаційне обладнання.*

КОТОНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., текст.* Перероблення на спеціальних машинах луб'яних волокон (льону, конопель і т. ін.) у бавовноподібну масу. *На відміну від механічної, електроімпульсна технологія котонізації волокна є вибухонебезпечною* (з наук.-техн. літ.); *Недоліком хімічної котонізації є руйнування певних корисних речовин, що містяться у волокнах* (з навч. літ.).

КОТОНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, текст.* Здійснювати котонізацію. *Якщо котонізувати волокно хімічним способом, утворюється побічний продукт — діоксин* (з навч. літ.).

КОТОНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., текст.* Пас. до **котонізува́ти.** *Лляне волокно котонізується трьома способами: хімічним, фізико-хімічним та механічним — серед яких найбільш розповсюдженим є останній* (з навч. літ.).

КОТОНІ́Н, у, *ч.* Бавовноподібне волокно, застосовуване в прядінні окремо чи в суміші з бавовною або вовною. *Виявлено залежність параметрів котоніну, отриманого механічним способом, від заправних параметрів чесальної машини, а також зв'язок між параметрами котоніну й пряжі* (з наук. літ.); *Сучасні технології котонізації короткого лляного волокна дозволяють отримати котонін з незначним засміченням* (з навч. літ.).

КОТО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **кото́н;** бавовняний. *Котонові тканини не люблять світла: під впливом ультрафіолету вони стають жовтими й менш міцними* (із журн.); // Виготовлений з котону. *Майка купила яскраво-червону легку курточку.., два котонові реглани, джинси, десяток футболок* (Люко Дашвар).

КОТОПОДІ́БНІ, них, *мн.* Підряд ряду хижих ссавців. *Усі представники підряду котоподібних є довершеними хижаками, які контролюють і регулюють чисельність багатьох видів диких тварин* (з наук. літ.).

КОТО́ЧОК[1]**,** чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **кото́к**[1]**.** *— А-а, а-а, коточок засів собі в куточок! Спи, мій наречений, спи!* (І. Франко); *Будемо ми спати, а мати співати. І ти, наш коточку, задрімай в куточку* (М. Вінграновський); *— Повернеться батько з бою. Звеселиться вся земля... Спи, коточку, спи, маля!* (М. Рильський); *А стара мати сидить дома, потроху пряде, та шиє, та колише в запічку маленького онучка Івася, виспівуючи коточка* (І. Нечуй-Левицький).

КОТО́ЧОК[2]**,** чка, *ч.* Зменш. до **кото́к**[2] 2, 5. *При руйнуванні ґрунтової кірки на невеликій території застосовують причіпні коточки, щоб не пошкодити посіви* (з наук.-техн. літ.); *Нитки, намотані на невеличкі коточки, маркуються етикетками, наклеєними з обох торців котка, намотані на циліндричні гільзи — круговою етикеткою по поверхні циліндра намотування* (з навч. літ.).

КОТРИ́Й, а́, е́, *займ.* 1. *пит.* Означає питання про кого-, що-небудь, коли треба уточнити, який саме, який за порядком. *— В котрому вікні він сидів? — знов спитав Микола* (І. Нечуй-Левицький); *Дев'ять таких бочок, повних вина, повипинали боки і розляглись підковою .. попід стінами льоху. — Котре біле? — збудив тишу Йон* (М. Коцюбинський); *— Це добре, що ти приїхав, Курт... Котра година? — Десять хвилин на шосту* (М. Дашкієв); // Який із двох або кількох. *— Котра — Гашіца? — питав себе Йон, водячи очима по рядкові закутаних фігур* (М. Коцюбинський); *Конвоїри говорили перед тим, що є тут нібито між захопленими важливий комісар, тільки не знають — котрий* (О. Гончар); *— Ви щось чули про Конора МакКоя? — Про котрого з них? У наших хроніках згадується кілька людей з таким ім'ям* (О. Авраменко).

2. *неознач.* Один із кількох; який-небудь, будь-який. [К р у с т а:] *Анакреон старіший був над тебе в той час, коли складав веселі оди. От якби нам хто заспівав котру!* (Леся Українка); *Треба ж все те оберігати, щоб у такій метушні хтось .. не поцупив котрої сулії* (В. Кучер).

3. *означ., розм.* При переліку (перев. на початку речень) означає о д и н, д р у г и й. *Дітвора, которе біжить, которого на руках несуть* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дітвора так і сипнула в сад .. Коли се, зненацька, як гримне пані: — А то що? Перелякались діти. Котрі в плач, а хто в ноги* (Марко Вовчок).

4. *відносний, у знач. спол.* Те саме, що **які́й** 6, 7. *— Невже я зраджу того, котрого кохаю, як свою душу?* (І. Нечуй-Левицький); *Онисько .. у своєму довгому кожусі, котрий трохи не волочився по землі, смішив дівчат* (Панас Мирний); *Чується .. Шум океану, Луною котрого ця річка Воркоче* (М. Рильський); *Мамі, як і мені, теж конче потрібне оце дивнеє світло, котре не згасло під брудом і під століттями, що від цього світла ставало моїй мамі затишніше на душі* (Р. Федорів).

Котри́й хо́чеш *див.* **хоті́ти.**

○ **У котри́й раз** *див.* **раз**[1]**.**

КОТРИ́Й-БУДЬ, а́-будь, е́-будь, *займ. неознач., розм.* Те саме, що **будь-які́й.** — *Ану! Нехай котрий-будь із твоїх пасемців* [пасинків] *спробує зо мною порівнятися, побачимо, хто дужчий* (І. Франко); *Те саме змагання завоювати Італію, з яким виступив Пірр, могла повторити котра-будь із східних держав — Македонія, Єгипет, Сирія* (І. Крип'якевич).

КОТРИ́Й-НЕ́БУДЬ, а́-не́будь, е́-не́будь, *займ. неознач.* 1. Те саме, що **які́й-не́будь.** *І Радюк, і Кованько залицялись до Ольги, до неї обертались з розмовою, до неї обертали жарти, а як не до неї, то до котрої-небудь матері. Катерина сиділа, мов сирота* (І. Нечуй-Левицький); — *Як від вас, панове, чого довідаюсь, то радо послухаю і гетьманові передам. — Що ж ми знаємо? Піди, козаче, до котрого-небудь костьола, то почуєш на казанні* (А. Чайковський).

2. Те саме, що **хто-не́будь.** *Коли ж було куди дитина побіжить, чи до сусідів, чи на вулицю, то вже котрий-небудь, або батько, або мати, так слідком за нею й ходять* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Спину ломить, руки болять, — старий роблюся вже!.. Треба, мабуть, женити котрого-небудь з хлопців та й хазяйство з рук передати. Нехай хазяйнують молоді* (С. Васильченко); *Ряджені їхали по селу. Зупинялися там, де просила котра-небудь із дівчат. Тоді вона йшла до хати і виносила макітру млинців* (В. Малик).

КОТРИ́ЙСЬ, а́сь, е́сь, *займ. неознач.* Те саме, що **які́йсь** 1, 3. — *Це котрась тітка добувається, до твоїх покоїв* (І. Нечуй-Левицький); *Котрогось дня потрапила Бронкові до рук розтріпана, засмальцьована, заяложена на ріжках сторінок книжка* (Ірина Вільде); *Котрийсь із парубків зненацька починав голосно співати коломийку до танцю* (Т. Масенко); *Наталки шепотіли до Катрусь: — Він, може, має в городі котрусь* (Л. Костенко); *Була сподіванка, що Орік потрапив у полон до котрогось із тамтешніх племен* (В. Чемерис).

КОТУ́РНИ, ів, *мн.* 1. *іст.* Взуття на зразок сандалій з високими дерев'яними підошвами, яке під час вистави взували давньогрецькі й давньоримські актори для збільшення зросту, надання постаті величі, ході — урочистості. *Котурни стоять осторонь — їх швидко будуть прив'язувати до ніг* (Ю. Яновський); *Щоб лишатися до кінця самим собою, Ґулі бракувало хіба ще двох речей, котурнів і театральної трагічної маски* (В. Домонтович).

2. *перен.* Про неприродний спосіб триматися, поводитися; пихатість, бундючність. [М о н т а н ь я р:] *Подумай щиро, без котурнів, без пафосу фальшивого* (Леся Українка); *Режисер вистави наголосив, що в образі Дон Кіхота його насамперед цікавила історія про живу людину, а не абстрактного героя на котурнах* (з газ.).

◊ **Підніма́ти / підня́ти на коту́рни** *див.* **підніма́ти; Спина́ння на коту́рни** *див.* **спина́ння; Става́ти (п'ясти́ся, лі́зти** *і т. ін.)* **на коту́рни** *див.* **става́ти.**

КОТУ́СЬ, я́, *ч.* Пестл. до **кіт.** *Узяла* [відьма] *жаб'ячої сметанки та кобилячого сиру .. і, поскладавши на тарілочку, поставила перед свого котуся* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Рудий котусь показав себе дужчим і спритнішим навіть від такого проворного спритника, як київський жонглер Іван Покиван* (О. Ільченко); *Коти .. злякано мружилися на березі. — Ходи до мене, котусю! — сказав Каспар і згріб Фелікса в обійми* (Г. Пагутяк).

КОТУ́ШКА, и, *ч.* 1. *техн.* Те саме, що **кото́к**[2] 3. *Він шукав собі транспорту, щоб везти котушки з кабелем* (О. Гончар); *Він пригальмував рукою котушку і плавно, намагаючись не шарпнути, потяг на себе спінінг* (В. Шкляр); // *ел., радіо.* Прилад, що складається з порожнистої циліндричної основи з намотаним на неї дротом. *Уведення залізного сердечника підсилює магнітне поле котушки* (з навч. літ.); *Вовився* [хлопець] *з контурними котушками, конденсаторами і дротами, з яких хотів змонтувати приймач для бабусі* (П. Автомонов).

2. Те саме, що **кото́к**[2] 5. *Кумедно підстрибує котушка ниток на сталевому стержневі* [стрижневі] — *бабця зшиває торбинку для гречаної крупи* (Є. Пашковський).

3. Черевоногий молюск зі спірально закрученою в одній площині черепашкою. *У молодих котушок раковина виразно завита наліво, у дорослих здається завитою направо* (з наук. літ.); *Дихальний, задній і статеві отвори у котушок розташовані на лівій стороні раковини* (з навч. літ.).

◊ **(1) На всю (по́вну) коту́шку,** *фам.* — на повну силу, у повну міру і т. ін. *Щоранку майор Швечик виводив свою групу на берег затоки .. і муштрував на повну котушку* (Ю. Збанацький); *Вилітаю на дорогу і газую на всю котушку* (Є. Доломан); *Сонце вже давно зійшло, світить на повну котушку* (В. Нестайко); *Цього разу я без роздумів ввімкнула звук на повну котушку* (Любко Дереш).

КОТУ́ШКОВИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **коту́шка** 1, 2. *Сівалка шестирядна касетна з подвійними котушковими висівними апаратами забезпечує повністю автоматизовану сівбу на ділянці* (з наук.-техн. літ.); *При пакуванні котушкових ниток не допускається м'яке намотування* (з навч. літ.).

КОТЮ́ГА[1], и, *ч., розм.* Збільш. до **кіт.** *Невідь-звідки на терасі взявся антрацитово-чорний котюга, задерши хвоста, йшов між столиками* (О. Забужко); * Образно. — *Куди ж тебе тягне серце? — спитав Петро. — Невже котюга знов думає про сало, дармо що натовкли вже пикою об лаву?* (П. Куліш); * У порівн. *В червленій ризі походжає, Та, мов котюга, позирає На сало* (Т. Шевченко).

КОТЮ́ГА[2], и, *ч., діал.* Собака (у 1 знач.). *Привітав його старий котюга веселим гавканням* (В. Гжицький); *Дарославич, сам не свій, говорив із веселим видом..: — Двацять* [двадцять] *чотири соколи у мене, ватага лягавих котюг* (К. Гриневичева); * У порівн. *Стар* [старий], *як котюга, а бреше, як щеня* (Номис).

КОТЮ́ЧИЙ, а, е. 1. Який котиться *(див.* **коти́тися**[1] 1). *Іноді вона* [стежка] *мені Здається раптом схожа на котючий Клубочок сірий* (І. Вирган); *Осінній сад... Де слідьма* [слідами] *яблуко котюче вминає дощовий пісок* (П. Мовчан).

2. Який котить що-небудь. *Лист червонів, жовтів, в'янув і обсипавсь, і котючий вітер низався поміж деревом безлистим* (Марко Вовчок).

КОТЯ́, я́ти, *с.* Маля кішки. *В кухні пищали котята, в столовій батько допивав чай* (М. Коцюбинський); *Через хвилину біла кулька сховзнулася* [сковзнулася] *проміж листя вниз і сіла, отрясаючи дрож... Це було котя* (К. Гриневичева); * Образно. — *Я не котя, Фанні, я — вовк, я вмію кусати! Він почервонів, як буряк, його очі почали заливатися кров'ю, лютість затамувала йому дух* (І. Франко); * У порівн. *І тихо, мов ті котята, рачки покрались хлопці* (Панас Мирний).

КОТЯ́РА, и, *ч., розм.* Збільш. до **кіт.** *Аж тут котяра в мішку .. страшенно занявчав та й зіпсував Климкові торг* (О. Ільченко); *Слідом за нею ходив оранжево-рижий котяра*

(Григорій Тютюнник); *Троє хлопців .. опікувалися підібраним на смітнику сліпим кошеням Феліксом, до якого протягом тижня вставали вночі, а потім відгодували здоровенного котяру* (Є. Кононенко); *За весь час пересування Винниками я перестрів лише одного котяру, та й той був відгодований неначе на забій* (Ю. Іздрик); * У порівн. *Вася встигає згрупуватись, вивертається у вікні і цілком прицільно, як потяганий дворовий котяра, спланосує з вікна* (С. Жадан).

◊ **Зна́є кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'ї́ла <Зна́є кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'ї́в>** *див.* **кі́шка.**

КОТЯ́ТИНА, и, *ж.* М'ясо кота. [Г и р я:] *Стямся, Йване! Де ж таки видано було, щоб християнська душа вживала коли котятину... Та краще вже вмерти, як ото їсти котів чи собак* (М. Куліш); *Скільки могли протримати наші нову облогу? Хай місяць або два — допоки поїдять рештки сухарів і візьмуться до котятини та собачини* (І. Білик).

КОТЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **котя́.** *Досталось тоді не одній Мокрині, й не за одні котятка* (Панас Мирний); — *Моє котятко все й затонуло в молоці* (І. Франко); * У порівн. *Це була примітна пара: високий, ставний, плечистий, запальний князь і невеличка, гарненька, мов котятко, княгиня Ольга* (В. Малик).

КОТЯ́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кіт.** *Завелось у палаці ціле котяче царство* (Панас Мирний); *Раптом чути жалісне котяче нявкання* (І. Кочерга); *Почулося люте котяче шипіння, блиснули вогнисті очі* (О. Бердник); // Такий, як у кота. *Він сів на лавці .. і водив довкола своїми котячими очима* (І. Франко); *Веренчук круто повернувся до неї, ворухнув своїми ріденькими котячими вусами* (С. Журахович); *Доброчин зареготав із свого кутка — хижий котячий вигляд здичавілої княжни його втішив* (І. Білик); // Вигот. із шкіри, хутра кота. *Він одним рухом руки розперезав .. свій черес із котячої шкіри, туго напханий банкнотами* (І. Франко).

2. *у знач. ім.* **котя́чі,** чих, *мн.* Родина хижих ссавців, до якої належать кіт лісовий, лев, тигр, леопард, рись євразійська, домашня кішка і т. ін. *Язик котячих покритий дрібними, загостреними роговими сосочками, які допомагають вишкрябувати м'ясо з кісток здобичі й чистити власне хутро* (з наук.-попул. літ.); *Дрібні види котячих розмножуються щорічно або частіше, наприклад домашня кішка, а великі — раз на 2–3 роки* (з навч. літ.).

△ **Котя́ча ла́пка (ла́почка)** *див.* **ла́пка; Котя́ча м'я́та** *див.* **м'я́та; Котя́чий лему́р** *див.* **лему́р¹.**

◊ **Котя́чий конце́рт** *див.* **конце́рт.**

КО́УШ, а, *ч., техн.* Частина підвісного пристрою для закріплення каната на підіймальній посудині. *Коуш вкладають у петлю троса, щоб уникнути його стирання, у сам коуш вставляють скобу або валик для з'єднання з блоком або іншим тросом* (з наук.-техн. літ.).

КО́ФЕ, *невідм., с., розм.* Те саме, що **ка́ва¹.** *Пішла* [Марта Кирилівна] *в пекарню, заглянула в каструлі, навіщось вилаяла куховарку, понюхала кофе і чогось причепилася до Марусі* (І. Нечуй-Левицький); *Марфа Галактіонівна допиває свою склянку кофе, допомагає Явдосі поставити посуд в буфет і нарешті сідає проти вікна* (М. Хвильовий); *Вона справно пила щоранку кофе з сухариками* (О. Донченко).

КОФЕЇ́Н, у, *ч.* Речовина (алкалоїд), що міститься в зернах кави, листках чаю і т. ін.; застосовують у медицині як лікувальний і тонізувальний засіб. *Запасливий мисливець бере з собою із ліків: аспірин, пірамідон з кофеїном, сульфатіазол* (Остап Вишня); — *Що! Серце? Дайте мені кофеїну, камфори.., я повинен діяти* (Ю. Яновський); *Аналіз на нікотин, звичайно ж, зразу дав позитивний результат. Виявився також кофеїн* (М. Дашкієв); *У терапевтичних дозах кофеїн стимулює центральну нервову систему, у високих — пригнічує* (з навч. літ.).

КОФЕЇНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Форма токсикоманії, що розвивається при тривалому зловживанні кофеїном. *Для профілактики кофеїнізму слід обмежувати вживання продуктів, що містять кофеїн, а приймання таких ліків здійснювати тільки за призначенням лікаря* (з наук. літ.).

2. Кофеїнова інтоксикація. *Кофеїнізм спричинює такі психофізіологічні розлади: тривожність, психомоторну ажитацію, занепокоєння, дратівливість, безсоння, м'язові посмикування, почервоніння обличчя, нудоту, діарею тощо* (з навч. літ.).

КОФЕЇ́НОВИЙ, а, е. Стос. до кофеїну. *Кофеїнова кислота є одним з найефективніших антиоксидантів і має противірусну та протизапальну дію* (з навч. літ.); // Який містить кофеїн. *Під час відряджень ми звикли до кофеїнових драже. У Франківську тоді було дуже сутужно з кавою* (Т. Прохасько); // Викликаний, спричинений кофеїном. *Більшість експертів упевнені, що кофеїнову залежність можна подолати впродовж місяця* (із журн.).

КОФЕ́ЙНИЙ, а, е, *розм.* 1. Прикм. до **ко́фе.** *Трава росте так буйно, що її не встигають виполювати між кущами кофейного дерева* (Ю. Яновський); *Є ворожіння на кофейній гущі, а є... А втім, що б там не казали скептики чи ортодоксальні науковці, а щось-таки незнане нами .. є у вищому світі* (В. Чемерис); // Який містить кофе, з кофе. *Мама п'є каву трошечки теплу, а я, поки вмиюся і приведу себе в належний стан, випиваю свою, подібну до кофейного крему* (Леся Українка); // Признач. для пиття кофе. *І от удвох вони в кофейнім домі, Немов у хаті рідного села* (М. Рильський); *На столі стояло кілька пляшок вина, кофейний сервіз, фрукти* (О. Бердник); *Роззирнувшись на всі боки, раптом швидко закрокував* [ад'ютант] *до кофейного будиночка, який стояв за два десятки кроків ліворуч від церкви* (Ю. Мушкетик).

2. Кольору кофе, темно-брунатний. *Зайшов високий, інтелігентної зовнішності дідуган .. у широкому, кофейного кольору макінтоші* (О. Гончар).

КОФЕ́ЙНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **ка́вник.** *Грицько .. вніс здоровий лиснючий кофейник і поставив на застеленому під стіною столі* (І. Нечуй-Левицький); *Гарно пахло кавою, стояв заварений кофейник і на японській тарілці лежало кілька сендвічів з шинкою і сиром* (У. Самчук); *Мій улюблений кофейник! Порцелянова посудина, біла, як лебідь, розмальована розкішними, немов щойно зірваними трояндами!* (А. Дімаров); — *Яєчня "бомба-генерал"! — вигукнув весело Поль і опустив на стіл великий білий кофейник* (П. Загребельний).

КОФЕ́ЙНИЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **кавни́чка.** *Металева або дерев'яна кофейниця набагато краще зберігає натуральний аромат кави, аніж пластикова* (із журн.); *Нині, у час розвитку новітніх технологій, механічна кофейниця є справжнім антикваріатом* (з газ.).

КОФЕ́ЙНЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **кав'я́рня.** *Мавродін покликав служника, котрий вибіг з кофейні, гарної, як мавританська капличка* (І. Нечуй-Левицький); *Надвечір, коли*

не йдемо до театру, то або сидимо вдома, або йдемо в .. кофейню (Леся Українка); *У Марселі і в Парижі є окремі доми, кофейнями звані, куди сходиться інтересний народ, письменники, комедіанти та ін.* (Б. Лепкий); *Я бачив, як переглядалися наші старшини, пітерські вельможні пани також зиркали один на одного, було невтямки, чого подався до кофейні цар* (Ю. Мушкетик).

КОФЕРДА́М[1], у, *ч.* 1. Відсік на торговельних суднах між танками *(див.* **танк[2]**) або танками й іншими судновими приміщеннями. *На торговельних суднах кофердам запобігає просочуванню газів із цистерн в основні приміщення* (з навч. літ.).

2. На військових кораблях застарілої конструкції — водонепроникні відсіки вздовж бортів. *У конструкції бронепалубних крейсерів кофердам розташовувався при ватерлінії, між похилою броньовою палубою та зовнішнім бортом* (з наук.-техн. літ.).

КОФЕРДА́М[2], а, *ч., мед.* Пластина з латексу, признач. для ізоляції одного або декількох оброблюваних зубів від решти порожнини рота під час їх лікування. *У червні 1864 року на засіданні товариства дантистів у Нью-Йорку Сенфорд Крісті Берні продемонстрував використання кофердама перед колегами* (з наук.-попул. літ.); *Застосування кофердама запобігає виникненню перехресної інфекції* (з навч. літ.).

КОФЕРМЕ́НТ, у, *ч., біохім.* Небілкова група молекул деяких ферментів, стійка до температурних впливів. *Збагачення тканин коферментами, які беруть участь у вуглеводному обміні, деякою мірою поповнює відносну їх нестачу* (з наук. літ.); *До ферментних препаратів належать коферменти та інгібітори ферментів* (з навч. літ.).

КОФЕРМЕ́НТНИЙ, а, е, *біохім.* Прикм. до **кофермéнт.** *Один вітамін може брати участь у перетвореннях іншого (на шляху утворення з нього коферментної форми абощо)* (з наук.-попул. літ.).

КО́ФІЙ, ю, *ч., розм., заст.* Кава *(див.* **кáва[1]** 3). *Приїжджі задовольняли свої потреби всякою всячиною: хто гарячим чаєм чи кофієм, а хто смачною стравою* (Панас Мирний); *Килина оббігала половину жидівських хат, доки знайшла вершечків до кофію* (І. Нечуй-Левицький); *Калниш, обраний знову депутатом, повіз од Коша на подарунки петербурзьким вельможам найкращих коней, верблюдів, рибу, кофій і гроші* (А. Кащенко); *Микола кілька разів гостював у своїх братів, їв там і смакував добрі страви панські, кофій пив там, добрі вина куштував* (М. Івченко).

КОФІШО́П, у, *ч.* Заклад, перев. в Голландії, у якому легально продають марихуану. *Я повернувся до річки і пішов якимись набережними, допоки не почалися суцільні кофішопи* (Ю. Андрухович); *Діяльність кофішопів регулюється "Опіумним законом" і нідерландською політикою щодо наркотиків* (із журн.); *У Берліні розглядають можливість відкриття першого кофішопу* (з газ.).

КОФР, а, *ч.* 1. Скриня або валіза з кількома відділеннями. *З сусідньої кімнати виходить Любовицька.., несучи ворох дамського вбрання, яке вона починає влаштовувати у великому кофрі, що стоїть праворуч на підлозі* (І. Кочерга); *Йому доручили того дня не дуже й важкий кофр однести до найдальшого в гавані корабельного пришибу* (О. Ільченко); *— У мене в кофрі є шмат буженини, — сказав Йосиф, — однак немає жодного шматка хліба. А яка ж то їжа — буженина без хліба?* (В. Малик); *З-під ліжок стирчали кофри, ще якісь валізи, коробки, окремі предмети* (О. Шугай).

2. Те саме, що **футля́р** 1. *Фотограф зробив крок убік, до свого кофра, який стояв трохи осторонь на землі* (А. Кокотюха); *Дан .. відкрив багажник, дістав кофр, розпакував камеру і професійним рухом здійняв її на плече* (І. Роздобудько).

КО́ФТА, и, *ж.* 1. Короткий (перев. нижче талії) жіночий одяг. *Лишившись у в'язаній кофті і в шерстяній хустці.., бабуся сіла на диван* (О. Донченко); *Біля яблуні стояла .. Марина Василівна. На ній сліпучо-біла батистова кофта* (І. Сенченко); *Побачивши господаря, зі стільця поволі підвелася стара повновида жінка в червоній святковій кофті і темно-синьому очіпку* (В. Малик); *Анна-Марія заривається обличчям у пухнасту кофту жінки й заплющує очі. — Сонечко, ну, не плач, не плач, — шепоче мама і гладить її по голові* (І. Роздобудько).

2. *заст.* Коротке тепле жіноче пальто. *Кофта була обшита малиновим оксамитом* (І. Нечуй-Левицький); *На низеньких вішалках — багато .. одежі: свитки, кожушки, материні кофти* (А. Головко).

КОФТИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кóфта** 1. *У давнину, коли в людини ще ґудзики не повелись, була в сорочці чи кофтині на шиї зав'язка колись* (Д. Білоус); *На ній була сіра кофтина* (А. Дімаров); *Стефа красувалася в новеньких бриджах, а Ліза — в новенькій кофтині* (І. Андрусяк); *Тайчина мати уже теплу кофтину вдягла, поверх фуфайку* (Люко Дашвар); // Про поганеньку, поношену кофту. *На ній кофтина старенька .. з сукна домотканого й чоботи-шкарбуни на ногах* (А. Головко); *Лесі боляче стало, коли вона .. глянула на матір — маленьку, зсутулену і таку безпорадну в благенькій .. кофтині* (А. Хижняк); *Повнувата жінка у плетеній темно-синій кофтині з провислими кишенями перелякано витріщається на неї з порога* (Г. Вдовиченко).

КОФТИ́НКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **кофти́на.** *Під ліхтарем .. стояла дівчина .. в білій кофтинці — і простоволоса* (Ю. Смолич); *Волосся було зав'язане квітчастою хусточкою, рукава легенької кофтинки закачані* (В. Собко); *Марта слухняно пішла до хати. Незабаром вийшла в теплій кофтинці і черевиках* (В. Малик); *Іноземок я вирізняв одразу за мінімумом макіяжу на обличчі й непоказними кофтинками* (І. Роздобудько).

КОФТИ́НОЧКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **кофти́нка.** *На рейках лежала закривавлена дівчина .. Швидко Олександра зірвала зі своєї голови хустку і перев'язала дівчині руку. Далі скинула свою кофтиночку, перев'язала ногу* (І. Пільгук).

КО́ФТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кóфта** 1. *На Галецькій .. була .. чистенька чорна кофточка* (І. Нечуй-Левицький); *Вона раптом оглянулась довкола саду і витягла з-за кофточки папірець* (Л. Смілянський); *Оленка .. була одягнена картинно: жовта атласна кофточка, чобітки на високому підборі, світлий фартушок і квітчаста штапельна косинка* (М. Циба); *— У Ризі можете дістати для жінки й дочки гарні кофточки, для себе — пошити чудовий костюм* (О. Чорногуз); *Вона вже забула, коли собі кофточку нову купляла! Все — в заштопаному та перелицьованому* (Г. Тарасюк).

Англі́йський костю́м <Англі́йська кóфточка (соро́чка)> *див.* **костю́м.**

КОХА́НЕЦЬ, нця, *ч.* 1. Чоловік, що перебуває в позашлюбному зв'язку з жінкою або дівчиною. [А н н а:] *Мені не*

байдуже, щоб тут мене взивали подвійною вдовою — і по мужу, і по коханцю! (Леся Українка); *Олена .. вже міцно схопила довгожданого коханця за огривок і струсонула його при цьому, мов добрий дядько* (О. Гончар); *Після пізньої весни літо надолужувало спекою, горіло, як рано овдовіла жінка в обіймах несподіваного коханця* (Р. Андріяшик); *Вони мріяли побратися. Але якось .. обставини не складалися належним чином, тому солодка парочка голуб'ят так і залишалася коханцями* (С. Андрухович).

2. *заст.* Те саме, що **коха́ний** 2. *Нещасний коханець край брами У розпачі голову стиснув руками. ".. Не любить мене чарівниця-дівчина!"* (Леся Українка); *Коли Талочка його проводила, після одужання до Києва, між ними ніби чорна кицька перебігла дорогу — світлу дорогу коханців до щасливого шлюбу* (Д. Бузько); *Кохана вмирає, не знісши сили любовного почуття, яке висловив їй коханець* (О. Полторацький).

3. *розм.* Те саме, що **песту́н** 1. — *Араб! — каже Шахай, сідаючи в сідло. — Не араб! — кричить збоку Соса, б'ючи по гриві свого коханця* (Ю. Яновський); * Образно. [М е ц е н а т:] *Та ближче приступи. Коханцю музи в порога перестоювать не личить* (Леся Українка); *Пливла* [Гіпатія], *задихаючись від нез'ясовного передчуття туги й радощів. Море гралося з нею, .. і вона шалено віддавалася тому одвічному коханцеві сонця і вітру, землі і неба — вічноплинному морю* (О. Бердник).

КО́ХАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **коха́ти** 3. *Звитий* [вінок] *з мирту дорогого, З щиро коханих квіток* (Я. Щоголів).

2. *у знач. прикм.* Якого пестять, дбайливо, старанно доглядають. *Далеко ясніло кохане та ніжне лице* [панни], *мармурові неробочі руки* (С. Васильченко).

КОХА́НИЙ, а, е. 1. Якого кохає (у 1 знач.) хто-небудь; любий (у 2 знач.). *Коли вмерла перша жінка, він сказав собі, що не ожениться, бо не знайде вже такої вірної та коханої дружини* (М. Коцюбинський); *Йому, видно, хотілося зараз говорити і говорити про неї, далеку кохану дівчину* (О. Гончар); *Будуть коси блискучі й духмяні, Задзвенять весілля і заручини, Цілуватимуть хлопці кохані перемиті дощами кучері* (Л. Костенко); *Жінка відчуває в собі сили для боротьби, тому що з нею поряд він, її коханий чоловік* (Є. Кононенко).

2. *у знач. ім.* **коха́ний,** ного, *ч.;* **коха́на,** ної, *жс.* Той (та), кого кохають. [М а в к а:] *Заграй мені, коханий, у сопілку, нехай вона все лихо зачарує!* (Леся Українка); *Ти мене, кохана, проведеш до поля* (М. Рильський); — *Посейдоне, володарю! Зупини проклятих піратів, розвій мару, об'єднай мене знову з коханою!* (О. Бердник); — *Чому ти плачеш, коханий? — запитала вона. — Це я від щастя, рідна... Справді від щастя* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *Коли це ви встигли завести собі коханого? Раніше ви про нього мовчали, — здивувалася я* (С. Андрухович).

3. Те саме, що **лю́бий** 1. *Думаю собі: "Як-то тепереньки небожата мої кохані? Чи згадують мене?"* (Марко Вовчок); *"Для нас у ріднім краю навіть дим солодкий та коханий..."* (Леся Українка); *Як тебе та не любити, мій коханий край!* (В. Сосюра); — *Даруй, даруй мені, моя дитино кохана! Даруй, що так гірко з тобою поводився! — і батько бере Володька на руки* (У. Самчук); *Мій коханий батьку! Твій лист воскресив мене. Радію, живу, дихаю* (О. Бердник).

КОХА́НКА, и, *жс.* 1. Жінка або дівчина, що перебуває в позашлюбному зв'язку з чоловіком. *Як він ненавидів того урядовця .. за те, що він чоловік його коханки, за свою ганьбу, за свою полохливість!* (М. Коцюбинський); *Прибігла Сафарова мати й троє дівчат, чи то бідних родичок, чи то Омирових коханок* (З. Тулуб); *Вона залишатиметься коханкою, навіть на подружньому ложі. Вона не здатна відчувати обов'язку перед сім'єю* (Р. Андріяшик); *Пані, яка так віддано зазирає йому в очі і яку він час од часу десь там пощипує, думаючи, ніби того ніхто не бачить, — теперішня його коханка Леокадія Фоґель* (Ю. Андрухович).

2. *заст.* Жінка, що кохає; жінка, яку кохають; кохана *(див.* **коха́ний** 2). *Гарний козаченко Крадеться тихенько, На сопілку сумно грає У коханки під вікном* (П. Грабовський); *Про батька з матір'ю чи про далеку коханку думає кіннотник, їдучи в нічне діло?* (Л. Первомайський); *Тепер залишається знайти собі коханку з місцевих шляхетських красунь, потім ввійти до всіх господарських справ, і так до кінця життя* (Д. Білий); * Образно. *На зеленій гілці примостився голосний соловей і щирим співом своїм вабив до себе свою коханку* (Л. Яновська).

3. *розм.* Те саме, що **песту́нка.** *Мали вони дочку, і вона була в їх така коханка, що виросла, вже пора й сватать, а вона не вміла діла робить* (Сл. Б. Грінченка); *Жила в мене пташка в цяцькованій клітці, Було їй доволі зерна і водиці; Співала коханка, себе розважала І томлену душу мою звеселяла* (Л. Глібов).

КОХА́ННЯ, я, *с.* 1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; любов (у 1 знач.). *Сильне кохання, як смерть, .. його жар — жар огню, воно — полум'я Господа!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Кохання обняло її палку душу ніби полум'ям* (І. Нечуй-Левицький); *Не кажи, що без кохання Твої літа проминуть, Що дівчачі почування Марно в серденьку заснуть...* (П. Грабовський); *І в серці моєму займалося тихе світання, Я знав, що у ньому давно уже зріє кохання* (Л. Первомайський); *Він уже не вперше говорив їй про своє кохання, і щоразу Маріка відчувала якусь солодку муку, коли чула від нього це слово* (О. Авраменко); // Про особу, що викликає таке почуття; кохана людина. [В а с и л ь:] *Он-он де те віконечко, .. там моє вірне кохання сидить, мене дожидає* (Панас Мирний); *Сідлає коня молодий партизан, і дівчина зброю йому подає: — До стрічі нової, кохання моє!* (В. Сосюра); *Перше своє кохання А. зустріла в цирку. То був нащадок ще однієї знаменитої циркової династії, династії жонглерів, акробатів* (Ю. Іздрик).

2. Те саме, що **любо́в** 2. *Ненька з радощів великих, з великого свого кохання аж заплакала, побачивши* [сина] (Марко Вовчок); *Хо стрівається очима з худою, мізерною людиною і не витримує того погляду, повного віри, повного кохання до своєї країни* (М. Коцюбинський); *Петро не наважився признатися про своє кохання до старого панського рояля* (Д. Бузько).

3. Дія за знач. **коха́ти** 1, 3 і стан за знач. **коха́тися.** *Зміст його* [роману "Трістан та Ізольда"] — фатальне та нещасливе кохання лицаря-васала Трістана і його королеви Ізольди Злотокосої (Леся Українка); *Любіть у коханні, в труді, у бою, як пісню, що лине зорею... Всім серцем любіть Україну свою, — і вічні ми будемо з нею!* (В. Сосюра); *Банальне для чоловіка бажання зайнятися сексом із привабливою жінкою переросло у щось більше — у бажання займатися з нею коханням* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Настали роки ко-*

хання в полі та в худобі (Панас Мирний); *Ростеш ти в коханні у батька дитина* (Я. Щоголів).

(1) Неща́сне коха́ння — кохання без взаємності. *Чому все має право на сльози: і туга материнська, і нещасне кохання, і громадський жаль, а тільки душа поета .. мусить мовчати?..* (Леся Українка); *Література стала ніби за нову Січ, куди линуть і "слави добувати", і "ворогові помститись", і від нещасного кохання та всякої журби рятуватись* (Б. Антоненко-Давидович); *Нещасне кохання .. перевернуло всі його життєві інтереси. Він дивився на все тільки з тої точки зору, як складуться його взаємини з мадемуазель де Ла-Моль* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

◊ **Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в)** *див.* **закру́чувати; (2) Ча́ри коха́ння (любо́ві)** — магічна сила кохання. *Чари кохання! Їм підвладні всі, підкорялись їм і імператори ромеїв* (С. Скляренко); *Вся батарея знала, що жодна дівчина ще не обнімала, не цілувала Усмана — всі чари першого кохання для нього були попереду* (О. Гончар); *Їм здавалося, що сором'язливість почуттів найкраще прикрити від чужого ока шкаралупиною насмішки чи й масним словом, щоб ніхто не подумав, що парубок має м'яке серце чи не розуміється на чарах любові* (М. Стельмах); *Хочеш в усій чистоті чарів кохання зазнати? Тоді зухвальство й суворість геть з свого серця жени* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

КОХА́ННЯЧКО, а, *с.* Пестл. до **коха́ння.** *Серденько щось Рибалочці віщує: Чи то тугу, чи то переполох, Чи то коханнячко?.. Не зна він — а сумує!* (П. Гулак-Артемовський); — *Чого ти нидієш?! Ти що — сліпа? Чи не бачиш, що твориться? Люди гинуть, справа наша гине, а тобі коханнячко?* (В. Чемерис); *Цілую тебе, друже мій, серденько моє, коханнячко солодке* (М. Коцюбинський); [М а р у с я:] *Спасибі тобі, мій батеньку, За твоє коханнячко!* (І. Нечуй-Левицький); — *Нас з моєю пан оженив. Покликали мого старого до управителя — і все тобі коханнячко та залицяннячко* (Василь Шевчук).

КОХА́НО, *присл.* 1. Кохаючи, виявляючи кохання (у 1, 2 знач.). *Ті хороші білі руки Знов кохано обіймають* (Леся Українка); *Як я лише ввійшла в літа дівочі, То був у мене милий, Що заглядав мені кохано в очі, Які його уяву полонили* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Осяяний тріпотливим світлом лик богочоловіка дивився згори лагідно на сп'янілі і розсатанілі від злоби обличчя, позирав кохано на дітей своїх, за яких і розпинавсь на хресті* (М. Старицький).

2. Лагідно, ніжно. *Тьохкає кохано соловейко* (М. Старицький); *Сонце так сіяло, Пісня з лісу так лилась, Віти пишні так кивали Нам кохано у той час* (Б. Грінченко); // *ірон. Любо та кохано Прийшли, взяли сіромаху Та й повезли з дому .. Прямо до прийому* (Т. Шевченко).

КОХА́НОК, нка, *ч., розм.* Те саме, що **коха́нець** 1, 2. *Смутний вечір, смутний ранок: Десь поїхав мій коханок* (з народної пісні); *Шлюбна жінка покинула Сенька перед кількома роками й утекла з своїм коханком до Америки* (Л. Мартович); — *І муж, і коханок її люблять і так шанують, що хоч і довго жили з нею, а вже не впізнають її* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Мала нахил до гістеричности* [істеричності] .. *Вона могла летіти за своїм коханком до Каїра, .. гірко плакати, писати розпачливі листи і благати ласки* (У. Самчук).

КОХА́НОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **коха́нка** 1, 2. *Ой галочко, Коханочко! Отруй, серце, свого брата, Тоді буду тебе свата́ть* (Л. Боровиковський); *Прилинь човном серед ночі У той захисток, коханочко, Де в воді зірки горять* (П. Грабовський); — *Стук-грюк в віконечко, Вийди, вийди, коханочко, Дай коню води...* (П. Загребельний).

КОХА́НОЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **коха́нок.** *В'яне сестра ізраночка: — Нема ж мого коханочка!* (А. Малишко); *Вона шепоче до нього таким теплим шепотом, як вітер у спечний день: — Ти зморений, ти зболений, коханочку мій!* (Василь Шевчук).

КОХА́НЧИК, а, *ч.* Пестл. до **коха́нець.** *Чиясь непримиренна й по смерті душка шастає попід стінами колиби. Ніби підглядає .. Чи погрожує потайним коханчикам. Проте надливає в їхню кров хіба що гостроти небезпеки й шалу* (М. Матіос); — *Коханий мій, забери мене з собою .. Романе,* — *вона притиснулася до нього щока до щоки,* — *коханчику мій, як я люблю тебе* (Л. Старицька-Черняхівська); *Тепер, коли не стало обох його коханчиків-синів, .. яким же круглим сиротою почув себе Василь!* (І. Франко).

КОХА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *кого.* Почувати, виявляти глибоку сердечну прихильність до особи іншої статі. — *Коли вподобав Олену, бери Олену, а мені кожна невістка буде люба, аби тебе кохала, мій сину* (Марко Вовчок); *Так ніхто не кохав. Через тисячі літ лиш приходить подібне кохання* (В. Сосюра); — *Мені випало велике щастя кохати найкращу жінку в світі* (О. Авраменко).

2. *кого, що.* Те саме, що **любити** 1, 3. *Як це добре, що вільні ми люди. Що кохаєм Вітчизну свою* (Я. Шпорта); *Добра донька дуже кохала свого батька* (М. Коцюбинський); *Хто кохав життя ледаче, Непереливки тому* (Л. Глібов); *В тюрмі я, мов дитя у школі, Навчивсь кохати сонце і життя* (Ю. Клен).

3. *що.* Дбайливо вирощувати, плекати що-небудь, ходити коло чогось. *Лукаш усе садовину ростив та кохав* (Марко Вовчок); — *Останні роки бачили мене з бородою, на фронті ніколи було її кохати, — ну, пізнали тепер?*(Ю. Яновський); // *що.* Старанно доглядати що-небудь. *Запустіє та оселя, що цілий рід кохав її та доглядав* (Панас Мирний); // *кого.* Виховувати, ростити кого-небудь, старанно доглядаючи. — *Доню моя, доню моя, Цвіте мій рожевий! Як ягідку, як пташечку, Кохала, ростила На лишенько...* (Т. Шевченко); [Г а л я *(соромливо):*] *Хотіла б я своє стулить гніздечко, Хотіла б я діток маленьких мать, Їх пестити, кохати* (Л. Старицька-Черняхівська); // *що, перен.* Виношувати, плекати (намір, думку і т. ін.). *Прохав, молив... Що більше вдію? Хоча б хто на сміх написав... То все б кохав дурну надію, Все б долі привид не згасав* (П. Грабовський); *Вони .. вкупі кохали свої молоді заміри* (Дніпрова Чайка); *"О Максе, два роки я берегла своє тіло для тебе, .. з одчаєм і незрозумілою любов'ю я кохала мрію віддати него* [його] *тобі, єдиному"* (В. Винниченко).

КОХА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. *з ким і без дод.* Почувати, виявляти один до одного глибоку сердечну прихильність. *Страшно .. Увесь вік свій дівувати, Ні з ким не кохатись* (Т. Шевченко); *Сходились коло церкви або десь у лісі, щоб старина не знала, як кохаються діти ворожих родів* (М. Коцюбинський); *Ото ще біда — людям треба кохатися, а тут війна!* (Ю. Бедзик); * Образно. *Кохаюся з лихом, привіту не знаю* (М. Петренко); // Бути в інтимних стосунках з іншою особою. *Австріяки окопалися уздовж Дністра, рибалили, спостерігали за росіянами за рікою, яка пере-*

шкоджала брататися, а вечорами кохалися з молодими буковинками (Р. Андріяшик); *Я саме в цю вирішальну хвилину відчув до неї такий непереборний потяг, що готовий був мчати на дах і там під кулями кохатися з нею на зло ворогам* (Ю. Винничук).

2. *у кому — чому, рідше ким, чим і на кому — чому.* Виявляти замилування до кого-, чого-небудь, захоплюватися, любуватися кимсь, чимсь; любити (у 3 знач.). *Жить би, жить, хвалити Бога, Кохатися в дітях, Так же ні* (Т. Шевченко); *Вибіжимо, бувало, на яку-небудь могилу і кохаємось просторим круговидом* (М. Кропивницький); *Змалку кохайтесь в освіті* (П. Грабовський); *Ніколи удові вбогій кохатися на рожах* (А. Головко); *Гуцули кохаються в народному мистецтві з предку-віку* [з давніх-давен] (І. Волошин); *— Ви, мабуть, у старовині кохаєтесь? Таку бороду відпустили, — сказала .. дівчинка* (І. Цюпа); *Гості знали Софіїну слабість: здавна кохалася в конях* (О. Гончар); *Нема більшої сили, ніж вогняне, любляче серце, та ще й таке, яке кохається в казці* (О. Бердник).

3. *у кого, у чому, де, розм.* Виховуватися, рости (звичайно, у достатках, у розкоші). *Мов яблучко у садочку, Кохалась дитина* (Т. Шевченко); *— Ой, того ж я красивіша усіх на виду, Що кохаюсь у батенька, мов бджілка в меду* (І. Манжура); *Галя далі бачила, ширше сягала своїм розумом: він у неї кохався при достатках* (Панас Мирний); *Яничари вбралися у подарований їм Роксоланою новий розкішний одяг, сподіваючись ще й цим вразити грека, який кохався у розкоші* (П. Загребельний).

КОХІНХІ́НА *див.* **кохінхіни.**

КОХІНХІ́НИ, ін, *мн. (одн.* **кохінхіна** *і* **кохінхінка,** и, *ж.).* Порода великих м'ясних курей з маленькою головою, густо опереними тулубом і кінцівками, виведена в південній частині В'єтнаму, а також курка такої породи. *Найбільше тут акліматизованих гуданів* [порода курей] *.. Але є тут також для певного досліду та порівняння і кохінхіни* (Є. Кротевич); *Оскільки кохінхінка виведена в умовах жарких вологих тропіків, молодняк теплолюбний та оперяється повільно* (з навч. літ.); *Кохінхіни — спокійні, флегматичні, схильні до ожиріння птахи. У самиць добре розвинений інстинкт насиджування* (з наук.-попул. літ.).

КОХІНХІ́НКА *див.* **кохінхіни.**

КОХІНХІ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кохінхіни.** *Великий кохінхінський когут .. залопотів крилами* (О. Маковей); *Молодий кохінхінський когут дужим помахом крил силкувався розбити стіни своєї несподіваної в'язниці, щоб вернути до своїх курей* (Б. Лепкий).

КО́ХІЯ, ї, *ж.* Однорічна декоративна рослина родини амарантових з пірамідальною кроною й листям, яке під осінь червоніє; віниччя (у 2 знач.). *Традиційно кохію вирощували як технічну рослину для виготовлення віників, але поступово селекціонери вивели й декоративний різновид* (з навч. літ.); *Завдяки великій кількості дрібних вузьких листочків салатового кольору, спрямованих угору, кохія справді нагадує невеликий кипарис* (із журн.).

КОЦ, а, **КОЦЬ,** я, *ч.* 1. Ковдра з грубої вовни з начосом. *Довго я качалась в постелі, загорнувшись коцем з головою, щоб зогрітися* (Панас Мирний); *Ярема і Кемпер їхали в одних санях. Лежали на сіні, вкритім теплим гуцульським коцем* (П. Загребельний); *Царя перенесли од вікна до постелі, вкрили вовняним коцом* (О. Бердник); // Покривало на ліжко з будь-якої тканини. *У .. кутку .. — ліжко, заслане м'яким шовковим коцем* (Панас Мирний).

2. Однобічний килим з підстриженим ворсом. *Лави і над ними стіни були вкриті коцем* (О. Стороженко); *Підлога застелена цареградськими килимами, під вікнами ослони й ослінчики, вкриті .. коцами* (Л. Старицька-Черняхівська).

КО́ЦИК, а, *ч.* Зменш. до **коц.** *Банзай узяв із ліжка коцик — крім того, що з відкритого вікна тягнуло гірською зимною вогкістю, у квартирі було студено через відмикання* [вимкнення] *опалення* (Любко Дереш); *Донька спала у візочку під яблунею, сповита у дитячий коцик та накрита зверху ще й тонким вовняним пледом* (Г. Вдовиченко); *Встигли* [Редька і Дордже] *втомитися до півсмерті й увесь ясний день проспали, не знімаючи одягу, поверх заквітчаних коциків на ліжках* (І. Карпа); *В куті біля дверей умивальник, насупротив нього великий куфер* [скриня], *застелений барвистим коциком* (І. Франко).

КО́ЦНУТИ, ну, неш, *док., фам.* 1. *кого.* Те саме, що **ко́кнути.** *— Моя Тамара на фронті, а я лишився в тилу. Потопав би за чотириста кілометрів, щоб перейти фронт, щоб знайти її, знаючи: мене в цій подорожі можуть коцнути* (О. Коломієць); *— Йому, бачиш, стріляти не дозволяє дворянська честь, а я — то ніби уже й не людина, а худобина. — Та, видно, тварюками нас і вважають, — підтакнув напарник. — Дивись, аби нас після того... самих не коцнули* (В. Лис); // *безос. — Воно як у першому бою не коцнуло, то дечого навчишся... А цей хлопчина ще й справжнього бою не бачив* (Є. Доломан).

2. *кого, що і без прям. дод., по чому, у що, об що.* Те саме, що **уда́рити** 1, 2. *Семен коцнув хлоп'я під підборіддя. Кров показалася з уст* (Г. Хоткевич); *На нього налетіла стінка й ударила його по голові. Майборода одсахнувсь, та друга стінка коцнула його в коліно* (М. Йогансен); *Гоцик усміхнувся дияволом, коцнув носаком по табурету, що він між ним і Бронькою стояв* (Люко Дашвар).

КО́ЦУР, а, *ч., зах.* Те саме, що **кіт.** *Привітно муркнув великий смугастий коцур, що грівся на печі, яка займала майже всю кімнату* (Г. Пагутяк).

КОЦЬ *див.* **коц.**

КОЦЮБА́, и́, *ж.* 1. Знаряддя у формі залізного прута перев. з дерев'яним держаком і загнутим кінцем для перемішування палива в печі й вигрібання з неї жару, попелу; кочерга (у 1 знач.). *Гриць з тихим усміхом дивиться в огонь, держачи в руках коцюбу* (І. Франко); *Дружина коцюбою з печі вигрібає присок* (М. Стельмах); *Біля печі, стримано покашлюючи, клопоталась мати, закопченою коцюбою жар на припічок вигрібала* (І. Нижник); *Вражена Марія, що на той час совала порожні баняки під припічком, випустила з рук коцюбу й підбігла до Машталерки* (М. Матіос).

2. *техн.* Довгий металевий прут, розплесканий на кінці у формі ложки, для розмішування розтопленої сталі, чавуну в печі. *Він же* [сталевар] *бере коцюбу у руки, Знову стає при вогні* (Я. Шпорта); *З молотками й коцюбами здружені, зміни йдуть до печей* (М. Рудь).

◊ **[До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не діста́ти** *див.* **дістава́ти; (1) На дві коцюби́** — досить високо. *Поки Іван дігнав худобу з села до ліса* [лісу], *вже сонічко* [сонечко] *на небі підійшло на дві коцюби* (І. Франко); **Ні Бо́гу (Бо́гові) свíчка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень** *і т. ін.) див.* **свíчка.**

КОЦЮ́БИТИ, бить, *недок., кого, безос., до чого, на що, фам.* Те саме, що **ва́бити** 2; тягти (у 5 знач.). [О п а р а:] *Мене вже так і коцюбить до танців* (М. Кропивницький).

КОЦЮ́БИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* коцю́бляться; *недок., фам.* Опинатися, упиратися, комизитися. *То вже вір сьому — чого ще ти коцюбишся!* (Номис); *— Годі, Герасиме, коцюбитись, нехай вже так, начальство хоче..; я твою вдачу знаю: тихенько гомонітимеш, а громада тебе слухатиме* (О. Кониський); *— Ну-ну, чого б я ото коцюбився? Ось побачиш, ми з тобою не тільки в цьому порозуміємось* (Ю. Шовкопляс).

КОЦЮ́БКА, и, *ж.* Зменш. до **коцюба́** 1. *Залізною коцюбкою став* [Бальзак] *згрібати попіл* (Н. Рибак); *Марко підсунув коцюбкою у грубці попіл, одяг батькового військового мундира.., прислухався і тихенько вийшов надвір* (К. Гриб); *Притула так само з цікавістю розглядав купку попелу в каміні, приглядався до металевої коцюбки* (В. Шкляр).

КОЦЮ́БНИК, а, *ч.* Місце біля припічка, де стоять коцюба, рогач і т. ін.; кочережник. *Настя вихопила з його рук віника і почала сама швидко зганяти до коцюбника більше сміття* (У. Самчук); *В коцюбнику, перевертаючись, граються котята* (М. Стельмах).

КОЦЮ́БНУТИ, ну, неш; *мин.ч.* коцю́б, ла, ло *і* коцю́бнув, нула, ло; *недок., розм.* Те саме, що **кля́кнути**[1] 1; дубіти. *Шинелі погано захищали від холоду, люди коцюбли, але не робили жодного руху, щоб зігрітись* (М. Трублаїні); *Вічно на собачому холоді, коцюбнуть руки, здається, навіть кров холоне в жилах* (О. Гуреїв); *Довго сидів Ярослав над озеречком, ноги йому зовсім коцюбли в просиненій першими осінніми прихолодками* [приморозками] *воді* (П. Загребельний); *Пальці коцюбли від холоду й списали, й Богдан ухопився за гострий край і другою рукою* (І. Білик).

КОЦЮ́РБИТИ, блю, биш; *мн.* коцю́рблять; *недок., що, розм.* Гнути, кривити, скручувати щось. *Вона вся дрібно трусилась, коцюрбила ноги, щільно тулилась до доктора всім тілом і насувала на себе майже все пальто* (В. Винниченко).

КОЦЮ́РБИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* коцю́рбляться; *недок., розм.* Гнутися, кривитися, скручуватися. *У неї* [баби] *лице, як дубова кора, а пальці на руках вузлами коцюрбились і тремтіли* (А. Іщук); *Марко підходив до прогнутого мосту, над яким коцюрбились старі, з підмитим корінням верби* (М. Стельмах); *Сонце мліло над випаленим двором, .. коцюрбились пелюстки красоль на клумбах* (В. Дрозд); // Скорчуватися від старості, болю, страху і т. ін. *Добре зодягнений воєводський дозорець .. ногами тусав якусь дівчину, що, мов їжак, коцюрбилася, ховаючи від грізних чобіт своє лице* (Іван Ле); *Микола Васильович теж коцюрбиться між нами від холоду, сидить, піднявши комір шинелі, і невідомі думки хмурять його чоло* (О. Гончар); *Тримаючись розведеними хрестом руками зеленої могили, Іван ницьма коцюрбився, клячав і плакав* (І. Чендей).

КОЧ, а, *ч., заст.* Вид коляски, фаетона. *Із коча пан мій вилізає I посила за молодим* (Т. Шевченко); *На англійськім кочі візник-кацап: Кожух його обсипав іней* [иній] *білий.., Він ляска батогом* (І. Франко); *— Антоні скаже викотити коч, поїду на прохід! — А ми підемо до лісу, — додав граф і глянув на доньку, сина і на доктора* (Б. Лепкий); *— Негайно, присланим кочем, під почесною охороною княжих дружинників має вирушити до князя Святослава ігумен Теодосій* (Н. Королева).

КОЧЕГА́Р, а, *ч.* Робітник, що обслуговує печі парових котлів. *Бувши за кочегара на винокурні, не стерпів* [Павло Никодимович] *якоїсь образи й люто побив поміщицького управителя Северина Ярошевського* (Є. Кротевич); *Ішов* [пароплав] *повним ходом. Без перепочинку працювали кочегари, намагаючись підтримувати високий тиск пари* (О. Донченко); *Кочегар жбурляв його* [вугілля] *в криваву горлянку паровоза* (І. Микитенко); *За кілька днів Лосс .. під вигаданим прізвищем поступив на вантажне судно кочегаром* (О. Бердник).

КОЧЕГА́РИТИ, рю, риш, *недок., розм.* Працювати кочегаром; виконувати обов'язки кочегара. *Катерина таким запам'ятала Гната ще в Ільнику, як він кочегарив біля паровика* (С. Чорнобривець); *Мати чистить картоплю, зігнулась над мискою, але губи у неї злегка тремтять і в очах сміхотливі блищики .. Присів я і знехотя взявся кочегарити* (В. Близнець); *Кочегарив* [Василь] *і жив там же, при кочегарці, у маленькій кімнатці, де тико* [тільки] *й добра всього, що топчан, вішак та тумбочка* (В. Лис).

КОЧЕГА́РКА, и, *ж., техн.* Те саме, що **кочега́рня.** *Лагодили каюти і камбуз, наводили порядок у машинному відділі та в кочегарці* (М. Трублаїні); *Кілька ранків я крадькома приходив на подвір'я кочегарки* (Л. Смілянський); *Від нестачі води ледь не вибухнули котли в кочегарці. Добре, що вчасно прибіг двірник* (П. Загребельний).

КОЧЕГА́РНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **кочега́р** і **кочега́рня.** *Під час прийняття паровоза наступною зміною перевіряють наявність необхідного для роботи кочегарного інструменту та його стан* (з навч. літ.).

КОЧЕГА́РНЯ, і, *ж., техн.* Приміщення, де містяться печі парових котлів. *Першою спробою промислового використання нафтового газу було транспортування його трубою до пальника кочегарні на промислі Східниця в 1898 році* (з навч. літ.); *Йому було і тісно і незвично У трюмі, в корабельній кочегарні* (П. Воронько).

КО́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **коти́ти** 1 і **коти́тися**[1] 1. *Для забезпечення чистого кочення обох ведучих коліс зовнішнє колесо має обертатися швидше, ніж внутрішнє* (з наук.-техн. літ.); *Силу, яка діє з боку опори на тіло, що котиться по ній, називають силою тертя кочення* (з навч. літ.).

КОЧЕРГА́, и́, *ж.* 1. Те саме, що **коцюба́** 1. *Кочерга до печі хазяйка — вона своє діло зна, жар загріба* (Номис); *Саме став топитися тол. Партизани залізними невеличкими кочергами почали вибирати його в дерев'яні скриньки* (М. Стельмах); *У хаті коваля було повно залізних речей..: кочерга, щоб ворушити дрова, гаки для одежі та в'язанок цибулі й часнику, металеве окуття печі* (Г. Пагутяк).

2. *тільки мн.* Сукупність знарядь, якими пораються біля печі (коцюба, рогач, дерев'яна лопата і т. ін.). *Мар'я ходила, як сова, насуплена — мовчазна, торохтіла кочергами, мисками, горшками* (Панас Мирний); *Кинулась* [мати] *деркач з-під печі.., закладений кочергами, витягати* (П. Тичина); *За грози на Русі хутчій виносили на двір кочерги, помело, лопати і складали все те навхрест* (В. Чемерис).

3. *тільки мн.* Те саме, що **кочере́жник.** *Забившись у глухий куток хати, — між піччю і кочергами, стояла* [Галя] *і неутішно плакала* (Панас Мирний); *Як ішов у хату, взяв вила-трійчатки й поставив у кочергах* (А. Головко); *— Мок-*

рино, йди ж до столу. Чого ти там, у кочергах? — Та, може ж, подати що... — Все є, — загукали гості (О. Бердник).

◊ **[До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не діста́ти** *див.* **дістава́ти; Ні Бо́гу (Бо́гові) свічка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень** *і т. ін.) див.* **свічка.**

КОЧЕРЕ́ЖКА, и, *ж.* Зменш. до **кочерга́** 1. *Розпечений прут заліза в руках Каленика Романовича обертався в красиву кочережку* (І. Сенченко); *Я й забув про вогонь! Кочережкою притоптую попіл, щоки аж горять від жару* (В. Близнець); *Удавав* [Мовчун] *з себе заклопотаного й ворушив металевою кочережкою вугілля* (М. Циба).

КОЧЕРЕ́ЖНИК, а, *ч.* Місце біля припічка, де стоять коцюба, рогач і т. ін. *Кинула* [молодиця] *сапу в кочережник* (І. Вирган).

КОЧЕРЖИ́ЛНО, а, *с.* Держак кочерги (у 1 знач.). *Рубай, сину, ясенину, буде кочержилно* (П. Чубинський); * У порівн. — *В тебе язик випаде такий завдовжки, як кочержилно .. Допекла ти й батькові до живих печінок* (І. Нечуй-Левицький).

КО́ЧЕТ, а, *ч.* Пристосування на човні для кріплення весла; гніздо для весла. *Важкий човен помаленьку й мляво сунувся по воді. Бабайки тихо ворушились в кочетах* (І. Нечуй-Левицький); *Весла без діла лежали в кочетах, бо посудину несло водою і без того надто хутко* (П. Панч); *Скриплять кочети, шумлять весла, хлюпоче за бортом тепла вода* (В. Малик); *Веслярі спали в трюмі цілий день і цілу ніч, а тепер дружно зарипіли кочетами* (І. Білик).

КОЧЕТО́К, тка́, *ч.* Зменш. до **ко́чет.** — *Та воно можна й до Прорізі, — вставляючи весло в кочеток, роздумливо мовив дід Петро* (П. Загребельний).

КОЧІ́ВЛЯ, і, *ж.* 1. Те саме, що **кочува́ння** 1, 2. *Час класти край кочівлі. Доки тинятимуться по світу та шукатимуть ліпшого місця на землі?* (Д. Міщенко); *Україна розташована на перехресті кількох міграційних шляхів перелітних видів птахів, а її приморські регіони є місцем кочівлі великих скупчень водоплавних птахів* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **кочови́ще.** *Татари набігали, козаки їм віддячували — нападали на кочівлі татарські й міста турецькі* (з наук.-попул. літ.).

КОЧІВНИ́Й, а́, е́. 1. Те саме, що **кочови́й** 1, 2. *Я з Алматовою листувалася багато років .. Знала всі пересування кочівних юрт її батьків, що випасали радгоспних коней на безмежних просторах казахського степу* (А. Кащенко); *Чим більша кочівна група птахів, тим довшим буде її міграційний шлях, оскільки швидше витрачаються корми, що є на цій території* (з навч. літ.); * Образно. *Повноводний, спокійний батько Дністер полоще у глибинах своїх кочівні хмари* (І. Нижник).

2. *перен.* Те саме, що **кочови́й** 3. *Хрестини відбувалися зовсім не в соборі, а десь на селищі, підпільно, в кочівного приблудного попа* (О. Гончар).

КОЧІВНИ́К *див.* **кочівники́.**

КОЧІВНИКИ́, і́в, *мн. (одн.* **кочівни́к,** а́, *ч.;* **кочівни́ця,** і, *ж.).* 1. Народ, плем'я, що кочує. — *В давні часи, коли цей осокір був ще маленьким деревцем, на Україну нападали кочівники* (О. Донченко); *Вільні скіфські племена, особливо кочівники, відступаючи на північ, билися з греками* (В. Владко); *Яка ж у мене численна рідня! Вона розросталася, сягала коренями у інші племена і народи, вихлюпнулася до старовинних кочівників, перекинулася до Індії* (О. Бердник).

2. Про тварин, птахів і т. ін., які переходять або перелітають з одного пасовища, місця годівлі на інше. *Великі австралійські птахи ему є кочівниками, у посушливі періоди вони об'єднуються в багатотисячні зграї і у пошуках їжі долають величезні відстані* (з наук.-попул. літ.); *Мурахи-кочівники — типові представники хижих комах. Вони живляться виключно тваринною їжею* (з навч. літ.).

3. *перен.* Про людей, які часто змінюють місце проживання, праці. *Віддалік притулились два біотуалети, котрі кочівники, вочевидь, тягали за собою в довгих транссибірських мандрах* (С. Жадан).

КОЧІВНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. Життя кочівників (у 1 знач.); кочове життя. *Часто переїжджає* [плем'я] *з місця на місце зі своїми житлами, майном .. Кочівництво пов'язане із частою зміною пасовища, стоянок тощо* (В. Чемерис); *Кочівництво поділяється на три типи: меридіональне (степове), вертикальне (гірське) і колами (пустельне і напівпустельне)* (з наук. літ.).

2. Спосіб існування тварин, птахів і т. ін., пов'язаний із пересуванням від одного місця годівлі до іншого. *З кочівництвом табунів зебр у Серенгетті пов'язаний цікавий факт: у сухий сезон вони займають ділянку в 400–600 км^2, а у вологий період (коли більше кормів) площа скорочується до 300–400 км^2* (з наук.-попул. літ.).

КОЧІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кочівни́к** і **кочівни́цтво.** *Хан Сагіб-Гірей звелів поламати кочівницькі вози і визначив усім місця замешкання, давши кожному доволі землі* (П. Загребельний); *Кочівницький спосіб життя пов'язаний із міграцією тварин, їх постійним або періодичним пересуванням своєю та чужими територіями в пошуках корму* (з навч. літ.).

КОЧІВНИ́ЦЯ *див.* **кочівники́.**

КОЧІ́В'Я, я, *с.* Те саме, що **кочі́вля** 2. *Ці напівдикуни, не маючи ніяких пристроїв для експериментів, відрізані від світу, замкнуті в невеликому просторі кочів'я, .. зуміли відкрити один з найголовніших генетичних законів* (І. Росоховатський); *Мета походу та ж сама — перейти Ворсклу, знайти половецькі кочів'я і погромити їх!* (В. Малик); — *Ти готовий нам показати дорогу до кочів'я хана Кзи?* (В. Чемерис).

КОЧОВИ́Й, а́, е́. 1. Який кочує (про народ, плем'я і т. ін.); мандрівний. *Півтори тисячі років тому з'являються у приазовських степах грецькі факторії, висунуті для торгівлі з кочовими народами* (Л. Дмитерко); *Горипал вів лицарів потаємними стежинами, обминаючи відомі кочовим племенам перевали* (О. Бердник); *Лад — це .. залізний порядок, вироблений протягом цілих століть володарювання, та ще й помножений на тисячолітній досвід кочових орд* (П. Загребельний); // Власт. кочовикам; неосілий. *Всі листи від 1877 до 1881 р. пропали в тривожних роках мого кочового життя* (І. Франко); *Ми знаємо, що кочове тваринництво існувало за рахунок диких трав* (М. Руденко); *Знайдено й археологічне підтвердження того, що вони* [гуни] *попутно засновували свої кочові держави то в Північній Монголії, то й ще ближче до нас* (І. Білик); // Признач. для проживання кочовиків. *Галявина .. нагадувала собою кочовий табір, густо уставлений шкіряними наметами, куренями, купами риби* (М. Сиротюк); *Пропахлий після походу кінським потом і ди-*

мом кочових вогнищ, він швидко ввійшов до жіночої половини будинку (В. Малик); *В глухій Молдавії печальній По вбогих шатрах кочових Вона* [Муза] *зо мною гостювала, І серед диких дика стала* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

2. Пов'язаний із частою зміною пасовища, місця годівлі (про тварин, птахів і т. ін.). *Розрізняють стаціонарні пасіки, які в місцевостях з багатою медоносною рослинністю використовують взяток на місці, і кочові, які перевозять протягом сезону до масивів медоносів* (з наук. літ.); *Кочові зграї саранчі завдають найбільшої шкоди* (з газ.).

3. *перен.* Пов'язаний із частою зміною місця проживання, праці. *Бражиха не минає нагоди накинутись на нього із скаргами на безквартир'я, на злигодні кочового життя та на те, що діти її вже вчаться в четвертій школі* (О. Гончар); *Молодий радянський суперетнос, покликаний залюднити колосальні простори шостої частини земної тверді, від самого початку мислився як рухливий, кочовий* (О. Забужко).

КОЧОВИ́К *див.* **кочовики́.**

КОЧОВИКИ́, ів, *мн. (одн.* **кочови́к,** а́, *ч.;* **кочови́чка,** и, *ж.).* 1. Те саме, що **кочівники́** 1, 2. *Танки вдосвіта палали по туманному полю, як вогнища кочовиків* (О. Гончар); *Не чіпали сліпців навіть розбійники гірські, люті кочовики східні, що інколи, мов безжальна рогатина, пронизували землі слов'янські з краю в край* (О. Бердник); *Теплий клімат, багато риби й дичини завжди приваблювали сюди людей. Безмежна степова зона була справжнім раєм для кочовиків* (Д. Білий); *Дроздів-горобинників біологи називають кочовиками, бо, на відміну від перелітних, вони не відлітають далеко від постійних місць свого мешкання* (з навч. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **кочівники́** 3. — *От нас, будівельників, часто називають кочовиками* (Яків Баш).

КОЧОВИ́ЧКА *див.* **кочовики́.**

КОЧОВИ́ЩЕ, а, *с.* Стоянка кочовиків (у 1 знач.) і територія, якою вони кочують. *Далі бранця не питав він, Всіх половців навертав він, В кочовища поспішив* (І. Франко); *Обважнілий ясиром, .. повертається* [ширинський бей] *до своїх кочовищ* (З. Тулуб); — *Ми кочували за Перекопом степами Узухри. Одного дня на наші кочовища напав Сагайдак із козаками* (Р. Іваничук); *Панівний народ Великої Скіфії мешкав у кочовищах понад Чорним морем* (І. Білик).

КОЧУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **кочува́ти** 1, 2. — *Сам виїхав* [король Бела] *нам назустріч, на прикордоння, привітав мене, як брата, і надав вільні землі для кочування* (В. Малик); *Кочування поодиноких особин пов'язане із загрозою загибелі від хижаків, тому кочують тварини групами (стадами, зграями, табунами)* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Дія за знач. **кочува́ти** 3. *Контраст того безжурного .. життя з пізнішим еміграційним бідуванням та циганським кочуванням з города в город глибоко врізався в його молоду душу* (І. Франко).

КОЧУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Часто переїжджати з місця на місце зі своїм майном (про народи, племена і т. ін.). *Вже сім день* [днів], *як під горою ми стоїмо, кочуєм караваном* (Сл. Б. Грінченка); *Вождь Іданфірс відповів цареві Дарію таке: — .. Мій народ кочує, як робить те завжди. І я зовсім не поспішаю битися з тобою, бо в мене й без тебе є чимало діла* (В. Владко); *Був би я циганом, кочував вкупі з жінкою й дітьми в спеки й морози і рік, і два й усе весняне, літнє, осіннє й зимове життя на килимі під брезентом* (М. Вінграновський); // *розм.* Здійснювати мандрівку; мандрувати (у 1 знач.). *Хто в пустині кочує, Край криниці ..* [радий] *спочивать* (І. Франко); *Експедиція кочувала десь поблизу Тальталя, і Буено зміг ночувати в батьківській оселі мало не щовечора* (І. Білик); * Образно. *Хай же грім нас почує, що в хмарах кочує, Хай наш голос по світу, по вітру несе* (М. Зеров).

2. Переходити, пересуватися, перелітати з одного пасовища, місця годівлі на інше (про тварин, птахів і т. ін.). *Різне птаство кочує по Скарбному .. Пташата з'явились були якісь дивовижні, яскраво-сині, наче з тропічних лісів сюди залетіли* (О. Гончар).

3. *перен.* Часто переходити з одного місця на інше, змінюючи місце проживання, праці. *Шукає* [Кузьма] *роботи, кочує: То в трест, то на шахту він — тиць...* (С. Олійник); — *Ми, воїни, не встигаємо обжитись, як уже трублять похід... Правда, у вас, купців, те ж саме: рідко буваєте дома, все кочуєте по світу* (В. Малик); *Справжній генерал.., першу половину свого трудного офіцерського життя він кочував по Союзу* (С. Жадан); *Берлінці жували смажені каштани.., засідали по барах і кав'ярнях, незліченими годинами жаліючись на те, скільки стресу припадає на їхню замордовану душу населення, а потім кочували до наступного бару* (І. Карпа); // Часто передаватися, міняти місце перебування (про неживі предмети); перекочовувати (у 2 знач.), мандрувати (у 3 знач.). — *Де твої "самовари"? — Скрізь: два на подвір'ї, два тут зі мною, один десь кочує* (О. Гончар).

КОШАНИ́ЦЯ *див.* **кошени́ця.**

КОША́РА, и, *ж.* 1. Загорода або хлів для овець, кіз; вівчарня. *Було собі Ягня, потішненьке таке, В кошарі не було такого* (Л. Глібов); *В кошарі його обливало ціле море овець* (М. Коцюбинський); *А отут стоїть кошара, В ній живе овець отара* (М. Познанська); *Раннього недільного ранку .. вівчарі виманювали з кошар баранів із великими мідними дзвонами на шиях* (І. Білик); // *рідко.* Хлів для великої рогатої худоби. *На подвір'ях і* [в] *кошарах ремигали лежма воли* (О. Довженко); *Як приємно простягнутися на лежанці, коли корова заведена до кошари, і кінь по сусідству з нею хрупає сіном* (Н. Околітенко); // *перен., зневажл.* Про будь-яке приміщення, переповнене людьми. *Еней, ввійшовши в сю кошару, Побачив там багацько душ* (І. Котляревський); *З цієї кошари* [в'язниці] *ще ніхто не виходив* (Ю. Збанацький).

2. *заст.* Дерев'яний фабричний будинок. *Тут і там поміж ямами здіймалися кошари або великі шопи, що були складами .. добутого матеріалу* (І. Франко); *Вузенькі вулички роїлися робітничим людом, по кошарах фурчали млинки* (С. Ковалів); // Житловий будинок для робітників біля фабрики, на промислі і т. ін. — *До мене підемо? .. — У вас же й сісти ніде, — мовив Грабовський. — А у нас з Миколою цілісінька тобі кошара. Та й хазяїн не стане на заваді* (М. Сиротюк).

КОША́РНИЙ, а, е. Прикм. до **коша́ра.** *Кошарний паркан; На околиці міста були будинки кошарного типу — дерев'яні, прості, без стильового оздоблення* (із журн.).

КОША́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **котя́чий** 1. *Володя глянув угору і побачив круглі кошачі очі. Придивившись, він розглядів і саму кішку* (О. Донченко); *Походив* [Фрей] *мовчки по кімнаті нервовою, кошачою ходою, так, ніби сам збирався кинутися на жертву* (І. Багряний); *Мері треба було показати, що хай, мовляв, не дуже заноситься своїми кошачими, зеленими, очима, які тепер для мене ніщо* (Б. Антоненко-Давидович).

КОШЕ́ЛИК, а, *ч.* Зменш. до **ко́шіль** 1, 2. *Баба Одарка пошкандибала до повітки, нагорнула в кошелик глиці, понесла до хати* (О. Бердник); *Стежкою до будиночка прямував .. Іван Іванович. В руках він мав невеликого кошелика* (М. Олійник); *Кочубей приніс їм спорий збанок меду, великий півмисок вуджених гусячих ніг, кошелик сушених сливок* (Б. Лепкий); *Маленька дівчинка, з кошеликом писанок у почервонілих на холоді руках, жде коло брами, поки у неї візьмуть і передадуть усе те нені* (М. Зеров).

КО́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **коси́ти**[1] 1. *Здрастуй, сонячний килиме Ще не кошених трав!* (М. Рильський); *По землі у густій, сухій, ніколи не кошеній траві, догнивали купи яблук* (У. Самчук); *На лугах іще трава не кошена, У полях красуються жита* (П. Воронько); *Косарі наші ген-ген далеко серед трав гострять коси, .. а потім, один за одним ключем журавлиним, знов рушають, заглиблюючись в ніколи раніше не кошений простір* (О. Гончар); // **ко́шено,** *безос. пред. Пройшло два роки після того; от, він розпух з голоду і вночі в поле вийшов, де кошено хліб* (В. Підмогильний); * У порівн. *Щосуботи Петро з Осипом косили траву, а де не могли попхати косу, виривали кропиву й лопухи руками. А вже до наступної суботи було, ніби не кошено* (Г. Пагутяк).

КОШЕНИ́ЦЯ, *рідше* **КОШАНИ́ЦЯ,** і, *ж., розм.* Скошені вруна чи недостигле зелене збіжжя на корм худобі. *Ну, каже кінь, пусти мене .. на пшеницю, на зелену кошеницю* (з казки); *Ой пшениця, кошаниця — товарові паша* (Сл. Б. Грінченка); *Сей та той перейде один-півтора перекосу, кине косу на землю, зітхне важко-важко та й лягає на вогку холодну кошеницю, щоб дрібку освіжитися, спочити* (І. Франко); // Місце, де косять траву, збіжжя. *Побіг* [Штефан] *до другої хати. Там йому сказали, що всі мужчини на панській кошениці, там, мабуть, і заночували* (Г. Хоткевич).

КОШЕНІ́ЛЕВИЙ, а, е. Прикм. до **кошені́ль.** *Якщо кошенілеві личинки не виходять з яйця до кінця серпня — початку вересня, вони залишаються всередині до кінця зими* (з навч. літ.); *З появою синтетичних барвників кошенілеве виробництво різко скоротилося, проте натуральний кармін досі використовують у харчовій, парфумерній та інших галузях* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. із кошенілі (у 2 знач.). *У XV — першій половині XVI ст. кошенілева фарба була одним із головних товарів експорту з Польщі, Литви та України* (з наук.-попул. літ.).

КОШЕНІ́ЛЬ, і, *ж.* 1. Загальна назва кількох видів комах, із тіла самиць яких добувають червону фарбу; червець *(див.* **черве́ць**[2] 1). *Кармін — червоний барвник, який добувають із кошенілі, застосовують у живописі, парфумерній і харчовій промисловостях* (з наук. літ.).

2. Барвник, який міститься в тілі цих комах; кармін, червець *(див.* **черве́ць**[2] 2). *Як натуральний барвник кошеніль офіційно дозволена для використання в харчових продуктах та медикаментах* (з наук.-попул. літ.).

КОШЕНІ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **кошені́левий.** *Кошенільні комахи живуть на трав'янистих рослинах, що ростуть на піщаних і посушливих ґрунтах Центральної Європи* (з наук.-попул. літ.); *Кошенільна фарба є нестійкою: під дією прямих сонячних променів упродовж шести днів кармін в акварелі знебарвлюється* (з навч. літ.).

КОШЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля кішки; котеня. *Діти гралися в хаті з кошенятами* (І. Нечуй-Левицький); *На траві сиділа чорнявенька дівчинка років півтора-двох і бавилася з пухнастим білим кошеням* (І. Білик); *Кішка привела кошенят, гніздо під ліжком. Чути її муркотіння* (Ю. Винничук); * У порівн. *Козеня, Неначе теє кошеня, І не пручалось, не кричало, На лоні пестилося, гралось* (Т. Шевченко); // *перен., зневажл.* Про малу на зріст, кволу, але задирливу людину. [Трохим:] *Ах, ти кошеня! Хто це про мене таке сміє говорити?* (В. Собко).

◊ **Хоч пацюки́ (цуценя́т, кошеня́т) бий** *див.* **би́ти.**

КОШЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **кошеня́.** *Іде раз Мокрина, а за нею кошенятко. Вона й не догляділа, придавила якось дверима* (Панас Мирний); *Є в садку* [дитячому] *ще й цуценятко, є ласкаве кошенятко* (Н. Забіла); *Я прокидаюсь, а хтось облизує мої щоки жорстким язичком — це біленьке кошенятко з рожевою стрічкою на шийці* (І. Роздобудько).

КОШЕНЯ́ТОЧКО, а, *с.* Пестл. до **кошеня́тко.** *Хоч ти його* [дитя] *і зобидиш, пхнеш, поскубеш, воно заплакало, відійшло, побачило кошеняточко, іграшку яку-небудь, вже воно і там, вже возиться коло нього* (Г. Квітка-Основ'яненко).

КОШЕ́РНИЙ, а, е. Дозволений іудейською релігією для споживання. *Готували зранку в п'ятницю м'ясо яловиче чи телятину, а свинину заборонялось їсти. М'ясо мусило бути кошерне* (М. Малиновська); *До кошерних тварин зараховують таких, що мають роздвоєні копита і жують жуйку, тобто корів, овець і кіз* (з наук.-попул. літ.); // Який готує продукти і страви відповідно до настанов іудейської релігії. *Кошерний м'ясник відповідає за те, щоб усі м'ясні продукти були двічі позначені печаткою, що стверджує кошерність* (з наук.-попул. літ.); // У якому готують або продають такі продукти. *Кошерна крамниця;* // *у знач. ім.* **коше́рне,** ного, *с.* Дозволені іудейською релігією страви, продукти. *Це, певне, стара патріархальна єврейська сім'я, де збереглися ортодоксальні звичаї, де, навпевне, їдять тільки кошерне* (Олесь Досвітній).

КОШЕ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **коше́рний.** *Згідно з основами єврейської віри закони кошерності одночасно є і правовими нормами, і релігійними* (з навч. літ.); *На кошерній м'ясній фабриці або бійні завжди є спеціаліст, який слідкує за кошерністю відповідної продукції* (із журн.).

КО́ШИК, а, *ч.* 1. Виріб, різний за формою та розміром, виплетений із лози, стебел рогозу, дранки і т. ін., який використовують у побуті для зберігання або перенесення чого-небудь. *Сухорляві, але міцненькі руки держали на плечі великий кошик, повний малини* (Леся Українка); *Жінки в лозяних кошиках зносили огірки до .. куреня* (М. Руденко); *Восени горіхи сипалися градом, а взимку шурхотіли скрізь: на теплій печі, в мішках у холодній хаті, на веранді в кошиках* (Г. Тарасюк); * У порівн. *За дощем град сипнув, як з кошика* (Марко Вовчок).

2. *чого, розм.* Міра, що відповідає місткості кошика. *Ключниця .. винесла з льоху два кошики яблук і всіх частувала* (М. Коцюбинський); — *Ми зранку назбирали* [малини] *з дівчатами. Три кошики принесли* (З. Тулуб); — *Носили мені цілими кошиками і сало, і пампушки, і сир, і яйця, і пироги, і горщики вареників, і глечики сметани* (Ю. Логвин).

3. *бот.* Суцвіття рослин родини складноцвітих, соняшника та інших кошикоцвітих. *Брідка зустрічаються дрібні кошики айстрових (наприклад, у пижма), зібрані в складні суцвіття — складний щиток* (з навч. літ.).

△ **(1) Спожи́вчий ко́шик <Ко́шик споживача́>** — мінімальний набір продуктів і товарів першої необхідності, які забезпечують прожитковий мінімум. *Згідно із законодавством України вміст кошика споживача має переглядатися що 5 років, адже змінюються ціни, економічна ситуація й загалом смаки споживачів* (з навч. літ.); *Від вартості споживчого кошика залежать мінімальна заробітна плата та пенсія, обсяг соціальної допомоги, формування бюджету України та місцевих бюджетів* (з мови документів).

◊ **Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика]** *див.* **тягти́ся; [Усе́] гро́шика [і] з ко́шика** *див.* **гро́шик.**

КОШИКА́Р, я́, *ч.* Майстер, що плете кошики. *Тепер від першого Данькового враження про кошикаря не зосталося й сліду* (О. Гончар); *Надлетить* [дим] .. *від казана кошикарів, що виварюють на березі свіжу лозу. Хоч той димок і дере горлянку, але мені він проситься в груди, як майський мед на язик* (М. Дочинець); *Густе віття, переплутане, перехрещене, немов сплетене рукою кошикаря, створювало непроникний надійний захисток* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КОШИКА́РКА, и, *жс.* Жін. до **кошика́р.** *Талановита кошикарка.*

КОШИКА́РСТВО, а, *с.* Плетіння з лози кошиків. *В Україні вже за перші пореформені десятиліття набув підприємницької форми стародавній селянський промисел — кошикарство* (з навч. літ.).

КОШИКА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кошика́р** і **кошика́рство.** *У давні часи у Львові та інших містах і містечках Галичини були розташовані кошикарські школи, у яких навчали виготовляти з лози меблі та різноманітні деталі для інтер'єрів* (з навч. літ.).

КОШИКІ́ВКА, и, *жс., зах.* Баскетбол. —*Для мене всі українці — як рідні брати, .. свого часу я заложив тут студентський клюб* [клуб], *дружину* [команду] .. *з кошиківки, .. збирав гроші на рушник з образом Шевченка!* (В. Діброва); *Члени першого українського фізкультурно-спортивного та протипожежного товариства "Сокіл", створеного у Львові в 1894 році, займалися різними видами спорту: футболом (копаним м'ячем), волейболом (сітківкою), баскетболом (кошиківкою) тощо* (з наук.-попул. літ.).

КО́ШИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ко́шик** 1. *Кошикове ремесло яскраво відтворене в плетених виробах майстрів народної творчості села* (з газ.); // Характерний для плетення кошиків. *Стіни клуні дбайливо виплетені кошиковим способом* (з наук. літ.).

КОШИКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до кошика (у 1 знач.), схожий на нього. *Шотландський палаш є клинковою зброєю з прямим клинком та складним кошикоподібним ефесом* (з навч. літ.); *У кав'ярнях та ресторанах, оформлених в етностилі, популярне використання глиняного кошикоподібного посуду* (із журн.).

КОШИКОЦВІ́ТІ, тих, *мн.* Родина рослин із суцвіттями у формі кошика (соняшник, ромашка, осот, будяк і т. ін.); складноцвіті. *Кошикоцвіті мають пагони з почерговим розміщенням листків, рідше — листки розміщені у формі прикореневої розетки* (з наук. літ.); *До складу кошика представників кошикоцвітих входять від кількох до тисячі й більше квіток, наприклад, у соняшника їх близько півтори тисячі* (з навч. літ.).

КО́ШИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **ко́шик.** *Маленький кучерявий хлопчик несе повний квіток кошичок* (М. Коцюбинський); *Опія перелякано сахнулася, мало не впустила кошичок із ягодами* (І. Білик); *Кошички квітки кмину піскового оперезані гладенькими блискучими лимонно-жовтими або оранжевими листочками* (з наук. літ.).

КОШІ́ВКА, и, *жс., рідко.* Те саме, що **ко́шик** 1, 2. *Чорний мордатий чоловік, як ведмідь зарослий, ухопив здоровенну кошівку з рибою і з натугою поніс її у курінь* (Панас Мирний); *Савка зазирнув у свою кошівку, поправив у ній захований між огірками та хлібом пакуночок і виглянув з-за куща* (Д. Бедзик); *По селах тітки на ослінчиках продавали картоплю в кошівках* (Є. Пашковський); *Після дощу в лісі було багато грибів, тож ми назбирали їх повні кошівки* (із журн.).

КОШІ́ВОЧКА, и, *жс., рідко.* Зменш.-пестл. до **кошівка.** — *А ти чого, Маївочко, така весела йдеш? Повнісіньку кошівочку* [грибів], *напевно, нам несеш?* (Н. Забіла).

КО́ШІЛЬ, ко́шеля́, *ч.* 1. Те саме, що **ко́шик** 1. *Вкладається* [дядько Лев] *проти вогню на траві, поклавши кошеля під голову* (Леся Українка); *Дід Гордій .. складав* [товари] *до великого лозинового кошеля, з яким уже десяток літ ходив на рибу* (Є. Гуцало); *Дядько витяг свої припаси — два глеки меду, голову воску і ще щось у м'якому липовому кошелі* (Ю. Логвин).

2. *чого, розм.* Те саме, що **ко́шик** 2. *Він вихапував рибу руками без ніяких приладів, а як наловив повний кошіль, то виліз з води* (В. Стефаник); — *Івасю, набери торбу борошна, налий у пляшку олії, вкинь у лантух кошіль буряків та кілька головок капусти на борщ* (В. Малик); *Він справді ходив по ясеню з довбнею та сокирою, наглушив два кошелі щук* (Ю. Мушкетик).

3. Виплетений з лози або соломи великий круглий виріб для зберігання зерна; солом'яник (у 3 знач.). *Вибирали* [пшеницю] *з кошелів у мішки і десь по подвір'ю ховали просто в сніг* (А. Головко).

◊ **Ко́шелі носи́ти** *див.* **носи́ти.**

КО́ШЛАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ко́шлати** і **ко́шлатися.** *Тонке волосся схильне до кошлання, тому потрібно використовувати спеціальні шампуні та бальзами для укріплення структури волосини* (з навч. літ.); *Нова формула прального порошку запобігає ворсуванню та кошланню бавовняних тканин* (з мови реклами).

КО́ШЛАТИ *див.* **кошла́тити.**

КОШЛА́ТИЙ, а, е. 1. З розкуйовдженим, розкошланим волоссям. *Музика спинилась. З-за фортепіано підвелася з кошлатою головою людина* (Олесь Досвітній); *Між густими бородами та кошлатим волоссям виділялися тільки колючі чорні очі* (О. Бердник); // З розкуйовдженими волосинками. *У діда шорсткі кошлаті брови, а очі, сірі, з хитруватими вогниками, глибоко сидять в орбітах* (І. Кириленко); *То був кремезний дядько під п'ятдесятку, з буйним сивим волоссям і кошлатими довгими вусами* (Ю. Винничук); // *перен.* З густим віттям, рясним листям і т. ін., що нерівно виступає, стирчить. *Гойдались кошлаті віти* (М. Коцюбинський); *За дорогою широкою, Де верба стоїть кошлата, Йшли з мамою, з синьоокою, Із Марусею хлоп'ята* (А. Малишко); // *перен.* Який розповзається клаптями, клубами в різні боки (про хмари, дим, туман і т. ін.). *Під місяцем, наче дим, пропливали кошлаті осінні хмари* (О. Гуреїв); *Вже вечір западає, поміж деревами табуняться кошлаті сутінки*

(Є. Гуцало); *Чорний кошлатий дим здіймався до неба* (П. Загребельний).

2. Який має густу відстовбурчену, розкуйовджену вовну, шерсть (про тварин). *Кошлаті коники, низько схиливши голови, тягли вози* (К. Гордієнко); *Далі на її шляху копирсалися схожі на ведмежат кошлаті тварини* (В. Владко); *Ота сухоребра кошлата корівчина .. мала просто таки неймовірний характер* (Ю. Збанацький); *Ловити треба час, бо швидко все старіє: За літо козеня стає кошлатим цапом...* (Василь Шевчук); // Густо покритий переплутаними волокнами; ворсистий (про тканину, килим і т. ін.). *Він сів на вузенький тапчан .. і якийсь час мовчки дивився на кошлатий темний килим на стіні* (Олесь Досвітній); *Румун .. всунув їх* [чоботи] *у свій кошлатий ранець і подався наздоганяти своїх* (В. Петльований); *З-під кошлатої смушевої шапки* [комонника] *виглядав оселедець чорного чуба* (І. Білик); *Акуратно розв'язувала* [Анна-Марія] *кошлатий джгут* (І. Роздобудько).

КО́ШЛАТИСЯ *див.* **кошла́титися.**

КОШЛА́ТИТИ, а́чу, а́тиш, **КО́ШЛАТИ,** аю, аєш, *недок., кого, що.* Робити кошлатим. *Вона гладила йому волосся, затоплювала в ньому руку й кошлала* (В. Підмогильний); *Русяву, недбало розчесану чуприну кошлатив легкий вітерець* (О. Шугай); *На призьбі дід старий — як сон. Кошлатить йому брови внук* (П. Тичина); *Батько .. кошлав бороду і здіймав руки до неба* (Ю. Смолич); *Молоді яблуньки стоять запилені, гарячий вітер кошлатить їм листя* (О. Донченко); *Одяг з липучкою потребує особливого догляду, адже під час прання, наприклад, липучка може кошлатити тканину* (із журн.).

КОШЛА́ТИТИСЯ, иться, **КО́ШЛАТИСЯ,** ається, *недок.* Бути, ставати кошлатим. *Він* [Доман] *був худий, .. борода кошлатилася, як віхоть, у грудях хрипіло, але очі .. мали живий блиск і дивилися на Батия з цікавістю* (В. Малик); *Комиші кошлатились, і здавалося, що в їхній таємничості хтось живе* (Григорій Тютюнник); *Від частого прання бавовняний одяг починає кошлатися* (із журн.); * Образно. *На верхах високих верб .. кошлатиться паморозь* (М. Стельмах).

КОШЛА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кошла́тий.** *Сп'яніла від рослин, від листя, від кошлатості кущів, від спраглості росту, вона зіскакувала з коня, припадала до якоїсь стеблинки* (П. Загребельний); *В княжих людей які ж гарні були коні! Високі, стрункі, тонконогі й зовсім без кошлатості* (Ю. Логвин).

КОШЛА́ТО. Присл. до **кошла́тий.** *Над водою, над плавнями кошлато висів туман* (О. Гончар); *Чорний костюм кошлато теліпається на ньому, і здається, що то не жива людина, а напіврозбитий манекен* (М. Івченко).

КОШЛАТОБРО́ВИЙ, а, е. З кошлатими бровами. *Я звертаю з дороги, щоб дати дорогу коням, і радісно стрічаюсь з поглядом кошлатобрового діда Данила, рідного брата моєї бабусі, який теж їде на вітряк* (М. Стельмах); *На сходах ґанку .. пахтів люлькою сивий кошлатобровий господар* (Є. Пашковський).

КОШМА́, и́, *ж.* Те саме, що **повсть.** *Він загорнув книжки в овечу кошму, ткану народним гуцульським узором* (Ю. Смолич); *В перші роки сирітства діти ніколи не розлучалися, навіть спали на одній кошмі* (З. Тулуб); *Старший син Атея .. просить господаря шанувати гостей і простелити для них кошму, на якій так гарно сидіти скіфові* (В. Чемерис); * У порівн. *Як дивовижно змінився наш степ! Навесні, коли зійшов сніг, він був рудий і кошлатий, мов стара кошма* (А. Хорунжий).

КОШМА́Р, у, *ч.* 1. Важке, страшне, гнітюче сновидіння. *Кошмар скажений У гарячковім сні, мабуть, Не давить так, як тут у мене* (І. Франко); *Іноді просто не віриться, що це дійсність, а так — немов заснув і душить кошмар* (А. Головко); *Позаду була безсонна ніч, тривожне кількагодинне забуття з кошмарами на світанку, і важка, як баняк, голова* (Г. Тарасюк); *Ранком Мельник прийняв холодний душ, проганяючи нічні кошмари* (А. Кокотюха); *Вдень вона завжди була спокійна, і тільки вночі її сон пронизували кошмари* (Д. Білий); * У порівн. *Думки виринали тривожні й безладні, як кошмари* (З. Тулуб).

2. *перен., розм.* Що-небудь жахливе, огидне, гнітюче. *Ми пішли до старої хати .. Повіяло кошмарами поникли руїн* (С. Васильченко); *Страшним кошмаром вставала перед ним тюрма* (П. Колесник); *Тут не фронт, не війна, вже мирний час, треба забувати про всі ті кошмари, тепер маємо право на людське життя* (П. Загребельний); *Те, що побачили посланці Ордену за мить після попередження Майстра, здалося Фанеронові і Янгелю справжнім кошмаром* (В. Єшкілєв).

3. *у знач. пред., розм.* Про вищий ступінь, надмірний прояв чого-небудь (перев. поганого, неприємного, жахливого). *Я кажу про страшний, їдкий, сверлячий* [свердлячий] *сморід і... паразитів. Це кошмар..!* (В. Винниченко); *Не здумайте завтра на вокзалі мене проводити. Знайомий на вокзалі — це ж кошмар!* (В. Підмогильний); — *Відчуття душі — це відчуття єдиного комплексу всіх частин системи. — Кошмар... — Та ні, — сміявся Лігосов* (О. Бердник).

КОШМА́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кошма́р** 1. *Усе це майнуло одне за одним у свідомості юнака... Чи то була вже не свідомість, а божевільне, кошмарне марення?* (В. Владко); *Що це з ним сьогодні? Говорить ніби в маренні, ніби кошмарне сновидіння якесь розказує...* (О. Гончар); *Отямившись, я спершу був подумав, що все ще сплю й бачу кошмарний сон* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Туманіють під місяцем кострубаті будяки, раз по раз кидаються .. од свого кошмарного сну* (С. Васильченко).

2. *перен., розм.* Дуже поганий, жахливий, огидний. *Ті дні кошмарними були, був наступ дикий і невпинний* (В. Сосюра); *Їх владно захопила романтика зоряного світу, неосяжні для свідомості відстані, приголомшуючі пригоди на страшних планетах, поєдинки з кошмарними потворами* (О. Бердник); *Уяви собі ту автостанцію — кошмарний котел, долину сліз і скреготу зубовного, переповнену всяким заробітчанським людом, усі з незліченними торбами* (Ю. Андрухович).

3. *перен., розм.* Який має вищий ступінь прояву, більший за міру, норму (перев. про щось погане, неприємне). *В рівчаку піднявся кошмарний, повний непотрібної ненависті, страху, безпорадності гомін* (В. Винниченко); *Кошмарну ціну заплатив польський народ за два десятиріччя панування поміщиків і шляхти* (П. Козланюк).

КОШМА́РНО. 1. Присл. до **кошма́рний** 2, 3. *Навіть там, на краю життя, де, здавалось, кінчається самий рід людський, самознищуючись так безглуздо й кошмарно, — навіть там природа людська .. виявляла себе з кращого боку...* (О. Гончар); *Дивлюся в стелю й думаю про своїх друзів і про те, як усе швидко й кошмарно закінчилося* (А. Дністро-

вий); — *Ти перебільшуєш, Миколо. Ти, як завжди, просто кошмарно перебільшуєш!* (П. Загребельний).

2. *у знач. пред.* Дуже страшно, тяжко, погано; жахливо (у 2 знач.). *Степан, обхопивши голову руками, сидів у кутку. Те, що він зараз почув, було неймовірно, кошмарно* (М. Дашкієв); *Одного разу на її шляху трапився божий чоловік, пастор, .. і він сказав їй — сестро! .. зупинись, це кошмарно — ти сама закриваєш двері, через які міг би увійти до тебе Ісус* (С. Жадан).

КО́ШНИЦЯ, і, *ж., діал.* Висока й вузька повітка, виплетена з лози, куди зсипають кукурудзу в качанах. *Параскіца влізла в кошницю, яку .. наполовину виповняли качани* (М. Коцюбинський); *Проти стодоли — комора, за коморою кошниця на кукурудзу* (В. Гжицький); *Двір садиби доповнюють господарські будівлі: стайня зі стодолою, кошниця для зберігання кукурудзи, комора, курник, криниця* (з наук.-попул. літ.).

КОШОВИ́Й, á, é, *іст.* 1. Прикм. до **кіш**^{2} 1, 2. [2-й в а р т о в и й:] *Щоб сонця я не вздрів, коли я сам візьму або кому дозволю взять хоч шаг один із грошей кошових* (І. Карпенко-Карий); *Усі побачили високу постать із лискучою головою та довгим чубом оселедця над чолом. То був луганський кошовий князь Годечан* (І. Білик).

2. *у знач. ім.* **кошови́й,** вóго, *ч.* Отаман козаків на Запорозькій Січі. *У неділю вранці-рано Синє море грало, Товариство кошового На раді прохало* (Т. Шевченко); *Хлопець знав уже, що паланкою в Січі звався будинок, де жив кошовий з старшиною* (А. Кащенко); *Останній кошовий запорозький Петро Калнишевський .. був чоловік дуже розважний і обережний* (М. Грушевський); *Стояв кошовий і дивився на своє військо, як на розбурхане море* (О. Довженко).

Кошови́й отáман *див.* **отáман; Кошови́й суддя́** *див.* **суддя́.**

КОШТ *див.* **кóшти.**

КО́ШТИ, ів, *мн. (одн.* **кошт,** у, *ч.).* 1. Гроші, капітал, матеріальні цінності. — *Чого вже я не робив, як не побивався, скільки й кошту стратив, а все-таки нічого не вдіяв* (О. Стороженко); — *Шкода й коштів на шибениці різним гультяям* (Леся Українка); *Я роблю переклади, це дає мені можливість жити на власні кошти* (В. Домонтович); *Можна було купити і до нудоти солодкі східні ласощі, але в мецената не завше вистачало на цю розкіш коштів* (М. Бажан); *Кошти на будівництво газоочисних споруд їм відпускали щороку, на, бери, будуй, а хто ті кошти освоює повністю?* (О. Гончар).

2. *рідко.* Те саме, що **ви́трати;** видатки *(див.* **видáток** 2). *Шумне, легке життє* [життя] .. *тягло за собою немалий кошт* (І. Франко); *Пришліть мені (коли можна — скоріше) таку етнографічну програму.., яку я переглядав у Вас у Криворівні .. Кошти поверну* (М. Коцюбинський).

3. *у знач. присл.* **кóштом.** За чийсь рахунок, за чиї-небудь гроші. *Коштом монастирським Плетеницький купує друкарню Балабанів — заведену владикою Гедеоном в його маєтку Стрятині (коло Рогатина)* (М. Грушевський); *Коштом земства побудовано шкільні приміщення в Пушкарному та Кириківці* (М. Сиротюк); *Музей зведено коштом мецената* (з газ.); // Використовуючи що-небудь; за рахунок чогось. *Акторський склад змінювався постійно коштом припливу нових сил з Києва і Одеси* (Ю. Смолич).

4. *заст.* Забезпечення, постачання. *Торгується* [Кузьма Трохимович] *і требує* [вимагає] *багацько: дай йому і кошту, і грошей скільки забажа* (Г. Квітка-Основ'яненко).

(1) Влáсним (своїм) кóштом — за власний (свій) рахунок, за власні (свої) гроші. *Максим заходився своїм коштом усе, що треба, робити* (Б. Грінченко); *Він сам, своїм власним коштом спече на продаж у театрі пиріжки та пряники* (Б. Антоненко-Давидович); *Ми все будували своїми силами, своїми руками, своїм коштом, не чекаючи на допомогу із закордону* (І. Цюпа); *Я мав заощадження, цілком достатні для того, щоб навчатися власним коштом* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *Я знав,що ви не власним коштом катаєтеся* (Люко Дашвар).

○ **(2) На кóшти (на кошт)** *чиї (чий), у знач. прийм., з род. в.* — указує на об'єкт, за рахунок якого досягається певна мета. *Дома пояснили йому, що магістрат прислав віз, і цей вивозив сміття цілий день на кошт Гершка* (О. Маковей); *І він, один з найвидатніших, .. був посланий на кошти держави до спільниці в боротьбі з німецькою навалою — до Франції* (Олесь Досвітній); *Кожний магнат держить своє військо, скільки спроможеться на свій кошт його держати* (І. Огієнко); *Левко здибав потім якогось благодійника, що на свої кошти утримував студентів-українців* (І. Білик).

△ **Балáнс обігóвих кóштів** *див.* **балáнс**^{1}**; Відмивáння [брудни́х] грóшей (кóштів)** *див.* **відмивáння; Відмивáти / відми́ти [брудні́] грóші (кóшти)** *див.* **відмивáти.**

◇ **Хи́тро-мýдро та невели́ким (недороги́м) кóштом** *див.* **хи́тро.**

КОШТОВИ́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **коштóвний** 1. — *Ой і справ же мені, мати, та шальовий платок, А ще к тому* [до того ж] *на голівку коштовитий цвіток* (з народної пісні).

КОШТО́ВНИЙ, а, е. 1. Який має високу вартість; дуже цінний (у 2 знач.), дорогий (у 1 знач.). *Покої були пустісінькі, всі коштовні оздоби були позабирані* (І. Франко); *І додому приніс, і гарненько, як знав, Обробив, обточив дивний той камінець, І уставив його у коштовний вінець* (В. Самійленко); *Все це коштовне майно ніхто не хоче ніде приймати в сотника* (Б. Антоненко-Давидович); *Вертаючи з Візантії, конунг-володар привозив з собою коштовні золототкані тканини* (В. Домонтович); *Я не наважився б підняти якесь тендітне коштовне плетиво не для моїх замозолених рук* (Р. Андріяшик).

2. *перен.* Який має важливе, істотне значення. *Бажаю Вам якнайскоріше одужати та збагатити нашу не дуже то родючу ниву своїми коштовними творами* (Панас Мирний); *Ти брешеш, Бруте, ти брешеш, Кассію, .. коли запевняєте, ніби мій жарт вимірений* [націлений] *проти тих ідей, що складають коштовний здобуток людськості* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне); *Карпенко-Карий був коштовним самородком у своїй натуральній, мало що обробленій формі* (С. Єфремов).

△ **Коштóвне (дорогоці́нне) камі́ння** *див.* **камі́ння.**

КОШТО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **коштóвний.** *Були то коралі зі срібними дукачами, але Ліза здогадувалася, що коштовність намиста не в коралях і сріблі, а в чомусь такому, про що вона дізнається згодом* (В. Шкляр).

2. Річ, що має високу вартість; дорогоцінність. *Він дістав годинника з золотим ланцюжком, стріпнув ним, показуючи, яку мав у себе коштовність* (С. Чорнобривець); *Напали на Рогатин волохи. Палили й грабували, як татари і турки, вивезли з Рогатина всі коштовності, аж сам польський король розгнівався і примусив волоського воєводу Стефана по-*

вернути награбоване (П. Загребельний); // *перев. мн.* Дорогоцінні ювелірні вироби, дорогоцінності. *Степан несміливо взяв у руку коштовність і роздивлявся на неї, поклавши на долоню. Брильянти, міняючись, кидали іскри в рубін, і він, поглинувши їх, займався тьмяним, кривавим сяйвом* (В. Підмогильний); *Коли настала нарешті ніч од'їзду, сестри добулись до великої батькової скрині, взяли з неї силу-силенну грошей і всяких коштовностей* (М. Білкун); *Вдень, коли сонце пробивалося крізь щілину під поріг, там усе сяяло, як у казковій скриньці з коштовностями...* (Григір Тютюнник); *З імперії надходять каравани з коштовностями* (Ю. Бедзик); // Те, що становить для кого-небудь цінність з певного погляду. *Ось кладу Я на Сіоні Каменя вибраного, наріжного, дорогоцінного, і хто вірує в Нього, той не буде осоромлений! Отож бо, для вас, хто вірує, Він коштовність, а для тих, хто не вірує, камінь, що його занедбали були будівничі* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Мій світ не схований в бездонні катакомби, Але коштовності безцінні в ньому є* (П. Воронько); *Саме тоді, напередодні приїзду поляків, я повернувся із Степового, з науково-дослідної станції, привіз звідти повний портфель коштовностей — насіння різних південних рослин* (О. Гончар).

КОШТÓВНО. Присл. до **коштóвний** 1. *Коштовно обставлені апартаменти нерідко викликали заздрість* (А. Кащенко); *Хан просить тебе теж іти по багатий ясир, а на знак високої поваги до вождя і воїна велить віддати тобі цю коштовно оздоблену шаблю* (Р. Іваничук).

КОШТÓРИС, у, *ч.* Фінансовий документ, у якому в плановому порядку визначено обсяги коштів на фінансування певних об'єктів, програм і заходів із визначенням їх цільового призначення і розподілом за окремими періодами фінансування. — *Ви мені поручіть сю будову, я вам дешевенько достарчу робітників і всього потрібного матеріалу. А ви собі тільки план виробіть, кошторис тощо* (І. Франко); *Кошторис я накидаю, але ті, хто за вашим замовленням будуватимуть цю дорогу, можуть не труситися над кожним центом* (М. Білкун); *Вся справа залежала тепер від .. складання кошторису на будівництво* (І. Роздобудько); *Кошторис потрібний для нормальної діяльності підприємства, установи, організації* (із журн.).

△ **(1) Коштóрис ви́трат** — зведений план усіх витрат підприємства на плановий період виробничо-фінансової діяльності. *Кошторис витрат узгоджує всі витрати за основними розділами річного плану діяльності підприємства в грошовій формі* (з навч. літ.); **(2) Локáльний коштóрис** — первинний кошторисний документ, за яким визначають вартість робіт. *Ліва половина локального кошторису містить описову частину, в якій наведено шифр та перелік робіт і витрат, необхідних для виконання будівельних, ремонтно-будівельних, монтажних та інших робіт* (з наук.-попул. літ.); *Права половина локального кошторису охоплює прямі витрати у грошовому вимірі з виконання частини робіт на зазначену одиницю вимірювання, кількість одиниць вимірювання і добуток одиниць вимірювання на їхню кількість* (з навч. літ.).

КОШТÓРИСНИЙ, а, е, *фін.* Стос. до кошторису; передбачуваний кошторисом. *На стадії опрацювання проектних завдань за показниками та нормативами визначають кошторисні витрати на будівництво об'єктів* (з наук. літ.); *Включення в кошторисну оцінку будівництва промислового підприємства вартості сільськогосподарських угідь значно збільшить витрати на його спорудження* (з навч. літ.); *Кошторисна вартість будівництва є кошторисним лімітом його фінансування* (із журн.).

КОШТÓРИСНИК, а, *ч.* Будівельник, який водночас виконує обов'язки бухгалтера. *Досвідчений кошторисник допомагає будівельникам не тільки мінімізувати витрати, але й передбачити майбутні ризики в закупівлі матеріалів* (з наук.-попул. літ.); *Кошторисники відповідають за складання актів та довідок про вартість виконаних робіт, звітів про витрачання матеріалів* (з навч. літ.); *Професійний кошторисник повинен бути будівельником і бухгалтером в одній особі* (із журн.).

КÓШТУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **КОШТУВÁТИ,** у́ю, у́єш, *недок.* 1. Мати певну ціну, вартість у грошовому вираженні або іншому еквіваленті. *Груші були здорові і дорого коштували на ярмарку* (І. Нечуй-Левицький); *Одна лише біда, що кошик з ягідками коштував аж цілих десять крейцерів* (Н. Кобринська); [Прочанин:] *А дорого либонь земля коштує коло Єрусалима?* (Леся Українка); *Калоші коштують цілісінький пуд борошна!* (І. Багряний); *Квиток третього класу до Нікополя коштує, здається, 1 крб 80 коп.*(Б. Антоненко-Давидович); *Скільки ж у вас пуд жита коштує?* (М. Стельмах); *Хоч мало коштує хлібина, Насправді ж їй ціни нема!* (М. Гірник).

2. Потребувати певних грошових витрат; обходитися в якусь суму. [Храпко:] *Це діло трудне, забарне та й грошей багато коштує* (Панас Мирний); *Грошей у нього в запасі було не дуже багато, а дві ями відразу копати і цямрувати, то день у день коштує* (І. Франко); *Оті переносини* [друкарні] *й нове поповнення в обладнанні мусило коштувати не менше трьох тисяч злотих* (Ирина Вільде); // *чого і з інфін., перен.* Потребувати певних зусиль для свого здійснення. *Тоді тільки Кирило побачив, скільки сил коштувала гонитва* (М. Коцюбинський); [Зет:] *Заспівав би краще. Ну, що коштує спробувать?* (Леся Українка); *Коли б вона знала, скільки зусиль коштувало Чайці в такі щирі й теплі хвилини гідно витримати тон цілковитої незацікавленості нею як жінкою!..* (Д. Бузько); *Про те, щоб взяти перевал в лоб, не могло бути й мови. Це коштувало б занадто багато жертв, але успіху не гарантувало* (О. Гончар); *Кожна крупинка нашого досвіду коштує здоров'я, навіть років життя* (Р. Андріяшик).

◊ **Що б там (то) не булó (не кóштувало)** *див.* **що**[1].

КОШТУВÁТИ *див.* **кóштувати.**

КОШУ́ЛЕНЬКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **кошу́ля.** *Сестра брату кошуленьку шила* (Л. Первомайський); *Ой пошила ненька Мені кошуленьку* (П. Мовчан).

КОШУ́ЛЬКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **кошу́ля.** *Навіть з останків оцього вбрання, яке мали* [полонянки] *на собі, навіть із тоненьких кошульок, що визирали з-під широких вирізів суконь на грудях, знати було, що це не селянки й не козачки-хуторянки, лиш жінки з родів знатних та багатих* (Б. Лепкий); *Вже й не голюсь. Кошулька моя драна. Свистить моя гетьманська калита* (Л. Костенко).

КОШУ́ЛЯ, і, *ж., діал.* Сорочка. [Вількомирська:] *Гельця в одній кошулі вибігла в парк і одразу ж потрапила в руки .. гайдамаків* (І. Кочерга); *Сидить Талестрис, схилившись: на бойову Боризесову кошулю пришиває костяною голкою тонкі листки* (Н. Королева); *Пішов* [Гриць], *забрав-*

ши випрані кошулі. Пішов і довго звістки не було (М. Бажан); *Голови у шапках, хустинах; розмаїття блузок, піджачків, кошуль різало око* (Б. Харчук).

КОЩА́ВИЙ, а, е. Сухорлявий, худий, кістлявий (про людину). *Був* [Михайло] .. *високого зросту, кощавий, похіпливий, жвавий* (Марко Вовчок); *Кощавий, жилавий, без жодної натуги Остап хилиться в лад із косою* (К. Гордієнко); *Кощавий грек уклякнув перед царем* (І. Білик); // Який має кістляві (у 1 знач.) частини тіла. *Кощаве обличчя старого було спокійне, брунатне, мовби вирізане з дерева* (М. Стельмах); *Ще одна золота монета лягла в кощаву чіпку руку* (Б. Левін); *Кощава рука потягнулася до зброї* (А. Камінчук).

КОЩА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **кощáвий.** *Єгер Верба тут як тут, сухоребрий та довгов'язий, що виділяється з-поміж інших своєю кощавістю* (О. Гончар); *Кощавість може стати у пригоді, якщо ти розвідник* (з газ.).

КПИ: ◊ **Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин,** *діал.* **на кпи)** *див.* **бра́ти.**

КПИ́НИ, кпин, *мн.* Те саме, що **кепкува́ння.** *Нута був спокійний, любив жарти і кпини* (І. Франко); *Мене образив такий грубий тон і оці кпини, але я змовчав* (М. Чабанівський); *Він, ніби нічого не сталося, дозволяв собі кпини над доглядачем* (Б. Левін); *Цей день починався невдало для Анатолія. Ота несподівана зустріч у машині. Тепер кпини начальника цеху* (П. Загребельний); *Маргаритині кпини були такі ущипливі, несправедливі і навіть непристойні, що він досі дувся на неї* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин,** *діал.* **на кпи)** *див.* **бра́ти.**

КПИ́НИТИ, кпи́ню, кпи́ниш; *мн.* кпи́нять; **КПИ́ТИ,** кплю, кпиш; *мн.* кплять; *недок., з кого — чого, над ким — чим і без дод.* Те саме, що **кепкува́ти.** *З громади кпили* [борці], *хлопців били* (Т. Шевченко); *Лис Микита кпив собі з них* [стрільців], .. *ще й інших .. остерігав* (І. Франко); — *Що тобі сокира винна, чоловіче? — кпить Німчук* (У. Самчук); *Козаки виказали все, що накипіло на бояр та воєвод, і банітували, й кпили, а посли мусили слухати* (Ю. Мушкетик); *Почав пан над хлопом кпинити, вкотре забуваючи обіцянки, якими приманив обов'язковий труд багатьох, той, без якого і пан, навіть з замком, не пан* (Г. Колісник); —*Хто ти нині? Жінка удільного князя, який уже не князь, а половецький раб! — Мовчи! Не смій... каркати! — Жінка раба, — кпинив він, рідний її брат* (В. Чемерис); *Приємно, коли старший чоловік не кпинить з тебе, а уважно слухає* (Г. Пагутяк); *А у моїх батьків прізвище Матіос — також рідне для обидвох. Мама довго кпинила з тата: "Ото, якби, борони, Боже, розходитися, то й прізвище не треба було б міняти"* (М. Матіос).

КПИ́ТИ *див.* **кпи́нити.**

КПИ́ТИСЯ, кплю́ся, кпи́шся; *мн.* кпля́ться; *недок., з кого — чого, над ким — чим і без дод.* Те саме, що **кепкува́ти.** *Поглядає відьма вкосом, Кплячись посміхає* (І. Вагилевич); *Женися, козаче, женися, З мене, молодої дівчини, не кпися* (П. Чубинський); *Не впору був твій плач і сміх не впору, То й кпились люди з сліз і сміху твого* (І. Франко); *До сусідів не хочеться. Там з нього тільки кпляться та висміюють* [висміюють] (У. Самчук).

КПРС, *невідм., ж., іст.* Скорочення: Комуністична партія Радянського Союзу. *Бабкін відразу згадав історію про Львів, помитий шампунем з нагоди приїзду Генерального секретаря ЦК КПРС Михайла Горбачова* (А. Кокотюха); — *КПРС була нетерпимою до окультних знань, про це свідчить багато джерел, — стверджував Костик* (Є. Кононенко); *Закінчилася війна, помер Сталін. У 1956 р. на XX з'їзді КПРС новий генсек Хрущов завзято розкритикував "культ особи" свого попередника* (Д. Білий).

КПУ, *невідм., ж., іст.* Скорочення: Комуністична партія України. — *Не прочитав ти виступу одного з секретарів ЦК КПУ Попова* (Б. Антоненко-Давидович); *Після затвердження на засіданні секретаріату ЦК КПУ зробився я серйозною номенклатурною персоною* (В. Дрозд); *Він витягнув із шухляди тригранного терпуга, розстелив на столі орган обкому КПУ і люто почав спилювати значок* (В. Кожелянко); *Всю відповідальність за зухвалу акцію бере на себе КПУ* (С. Жадан).

КРАА́ЛЬ, ю, *ч.* Тип поселення у скотарських народів Південно-Східної Африки, коли обнесені спільною огорожею житла розташовують колом. *Поставивши машину так, що фари освітлювали весь крааль, він наказав полісменам знайти .. Джомо і схопити його* (В. Малик); *Центральна частина краалю є загоном для худоби* (з навч. літ.).

КРАБ, а, *ч.* 1. Морський десятиногий короткохвостий рак ряду ракоподібних. *Коли море рябіло, Джузеппе капав у нього оливу. Тоді ми дивились крізь жовту пляму .. Бачили білі піски, .. життя їжаків, ліниве повзання крабів* (М. Коцюбинський); *Ловили* [дівчата] *в затоці драглих медуз і виганяли з шкарубин полохливих крабів* (З. Тулуб); *Із морських тварин, що я їх бачив на власні очі, зазначу таких-о: дельфін, султанка, камбала, морський кінь, морська корова, краб* (Остап Вишня); *Зеленкуватий краб, схожий на гігантського павука, поспішав до моря* (О. Донченко).

2. *тільки мн.* Консерви з крабового м'яса. *Вони собі пили й замовляли всякі витребеньки, як от консервовані абрикоси або краби* (І. Багряний); *В магазині продавалися тільки краби з іноземними написами на бляшанках* (П. Загребельний); *Випуск таких продуктів, як консервований зелений горошок, краби, полегшив виготовлення багатьох страв* (з наук.-попул. літ.).

3. *жарт.* Кокарда на кашкеті моряків. *Павло .. рвонув з жердки матроського бушлата, нову мічманку з блискучим крабом і вмить став перед Миколою* (В. Кучер); *В мундирі, із "крабом" на білім кашкеті. Стоїть він* [капітан] *завжди на своїм кораблі* (С. Олійник); *Я дістав з діжечки пляшку віскі і вклав її Дузеві в ліву руку, бо права його рука, віддаючи мені честь, посмикувалася на скроні біля мічманського з крабом кашкета* (М. Вінграновський).

КРАБЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля краба. *Малюк намагався спіймати маленьке крабеня, але воно швидко сховалося між камінням, а набігла хвиля забрала його у воду* (із журн.).

КРА́БИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **краб.** *Вода здавалася занадто холодною, але плавалося в ній легко: то було таки нормальне море, хоч і маленьке, по його дну, поміж кущиків деревію та споришу вже сновигали крабики, а над ними гойдалися якісь невиразні тіні* (Н. Околітенко); *Крабик сховався за великим камінцем* (із журн.).

КРА́БОВИЙ, а, е. Прикм. до **краб** 1. *Крабове м'ясо завдяки тонкій волокнистій масі багате білком і має високу поживну цінність* (з навч. літ.); // Вигот. із м'яса крабів. *Я вимикаю все світло, закручую крани, закидаю під крісло пульт*

від телевізора і падаю в своє, наповнене жахіттями, страхами і крабовими консервами, тепле двомісне ліжко (С. Жадан); *Потім ми всі разом сиділи за одним столиком до закриття ресторану й щедро оплачували дівочі забаганки — шоколад, крабовий салат* (І. Роздобудько); // Пов'язаний із добуванням крабів. *Крабовий промисел біля берегів Примор'я почав розвиватися в 70-х роках XX ст.* (із журн.).

Кра́бові па́лички *див.* **па́личка.**

КРАБОЗАВО́Д, у, *ч.* Морське судно, пристосоване для ловлення крабів та їх перероблення. *Нещодавно у води Атлантичного океану вийшов новий крабозавод* (з газ.).

КРАБОЛО́В, а, *ч.* 1. Той, хто ловить крабів, полює на них. *Професія краболова — одна з найбільш небезпечних у світі* (з газ.).

2. Те саме, що **крабозаво́д.** *Коли краболови повертаються з уловом, порт умить оживає* (із журн.).

КРАБОЛОВЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Те саме, що **краболо́вний.** *Краболовецькі судна не повинні мати велику водотоннажність* (з навч. літ.).

КРАБОЛО́ВНИЙ, а, е. Признач. для ловлення крабів. *У деяких районах Атлантичного узбережжя Північної Америки краболовний промисел організовано на березі* (з газ.).

КРАБОПОДІ́БНИЙ, а, е. 1. Подібний до краба, схожий на нього. *Крабоподібний масажер, що складається з електродвигуна, черв'ячного редуктора з шестернями зворотного обертання, досить зручний у користуванні* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **крабоподі́бні,** них, *мн.* Надродина ряду десятиногих ракоподібних. *Серед крабоподібних камчатський краб відомий як промислова тварина, мешканець північної частини Тихого океану* (з навч. літ.).

△ **Крабоподі́бна тума́нність** *див.* **тума́нність.**

КРАБОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **крабоподі́бний.** *Крабоподібність характерна для окремих істот глибинного підводного царства Індійського океану* (із журн.).

КРАБЧА́, а́ти, *с.* Те саме, що **крабеня́.** *Якщо крабча ховається під камінь, значить недалеко пропливає риба-хижак* (із журн.).

КРАБЧА́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **крабча́.** *Лише одне мале крабчатко тікає зовсім в інший бік, бо крабик цей ще немовлятко і маму слухатись не звик* (Н. Забіла).

КРАВА́ТКА, и, *ж.* Стрічка, смужка тканини, яку пов'язують під коміром сорочки, блузи і т. ін. вузлом або бантом; галстук. *Йшли .. похмурі робітники, і їх суворість наче замикали чорні костюми аж до краваток з крепу* (М. Коцюбинський); *Соня зняла дбайливо з шиї червону краватку* (С. Васильченко); *Довго стояв* [Іван] *перед дзеркалом, вив'язуючи краватку* (М. Зарудний); *Я озирнулася й побачила в дверях бібліотеки незнайомого чоловіка, одягненого в елегантний сірий костюм із краваткою на золотій шпильці* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Зу́стріч (розмо́ва, перегово́ри *і т. ін.)* **без крава́ток** *див.* **зу́стріч; Піоне́рський га́лстук <Піоне́рська крава́тка>** *див.* **га́лстук.**

КРАВА́ТКА-МЕТЕ́ЛИК, ~и-~а, *ч.* Стрічка, смужка тканини, зав'язана навколо коміра таким чином, що два протилежних кінці формують петлі, схожі на крила метелика. *За величезним столом .. сидів дуже гарний сивий чоловік з несподівано чорними бровами і чорними, по-молодецькому закрученими догори вусиками, у білій накрохмаленій сорочці, з краваткою-метеликом* (В. Нестайко); *— Я носив би лайкові рукавички, краватку-метелик і котелок на голові. Це мені теж би личило, я в цьому не сумніваюсь. Але ж не та епоха, Грак!* (О. Чорногуз); *Умостившись за столиком у першій-ліпшій кав'ярні, я замовив кирпатому хлопчикові, чий фірмовий костюм із краваткою-метеликом різко контрастував із зовнішністю підпаска, чайник заварного зеленого чаю з м'ятою* (А. Кокотюха); *Юліан мав купу різних рекомендацій .. Проте найліпше рекомендувала його камера в дорогому шкіряному футлярі, біла сорочка з краваткою-метеликом, а часом шовкова хустка на шиї й артистичний капелюх* (Г. Пагутяк); *Мені трохи ніяково дивитися на його халат та картаті капці. Йому пасував би твідовий піджак із краваткою-метеликом...* (І. Роздобудько).

КРАВА́ТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **крава́тка.** *Комір сорочки має бути такого розміру, щоб краватковий вузол не піднімався над грудьми* (з навч. літ.); // Признач. для пошиття краваток. *З-поміж найпопулярніших краваткових тканин перше місце належить шовкові* (із журн.); // Який шиє краватки. *Багато спеціалізованих швейних підприємств мають власних краваткових майстрів* (з газ.).

КРАВЕ́ЦТВО, а, *с.* Кравецьке ремесло; заняття кравецьким ремеслом. *Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайся* (Номис); *Глоба .. промишляв кравецтвом* (О. Стороженко); *— Хто шив? — питаю. А вона — ляп! що панна. — Як? — кажу і чинюся, ніби дурна, — вона уміє* [знає] *кравецтво?* (О. Кобилянська); *Симпатичний і наївний професор, як великий дітлах, побивався: як же він вчитиме кравецтво, коли невідомо, як там, з чого там і що там треба буде шити* (І. Багряний).

КРАВЕ́ЦЬ, вця́, *ч.* Фахівець із пошиття одягу. *Хазяїн огрядний чоловік, кравець сивий, ходить у синіх шароварах і у чорній свитці і шиє сам усякі кожухи й свитки* (Марко Вовчок); *До голови йшли .. ткачі з клубками в руках, кравці з ножицями, мірошники* (І. Нечуй-Левицький); *Я не кравець, а скортіло мене пошити собі одежу* (М. Коцюбинський); *Шевці, кравці та всякі нижчі фахівці, зачувши ім'я конкурента, роблять одверті, зневажно-жалісливі гримаси* (В. Винниченко).

КРАВЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **крavéць.** *Збомбардувавши бісиками бухгальтера* [бухгалтера] *в окулярах, схожих на ручки кравецьких ножиць, молодиці зневажливо відвернулись від нього* (В. Барка); *Кравецьке ремесло передавалось у родині з покоління в покоління* (із журн.); *Кравецькі підмайстри, не бажаючи більше зносити важкі умови праці, вирішили вночі втекти з міста* (із журн.); // Признач. для пошиття одягу. *Закрутилося блискуче коліща кравецької машинки* (А. Шиян); // Який шиє або ремонтує одяг. *Синє вбрання .. надавало* [дівчині] *вигляду молоденької школярки з кравецької майстерні* (Олесь Досвітній); *Довго думав Павлюк і нарешті аж розсердився: та кравецької майстерні в нас порядної нема!* (Д. Бузько); *Всі цехи проходять під музику за браму на плац. Останнім іде кравецький цех* (І. Кочерга); *Я зустрів єврея-кравця Барона, котрий, дотримуючись вимог своєї релігії, не ходив суботами працювати до кравецької артілі в Прилуці* (Б. Антоненко-Давидович).

△ **Краве́цький м'яз** *див.* **м'яз.**

КРАВЦІ́ВНА, и, *ж., заст.* Дочка кравця. *Парубок поглядав, як кравцівна вишиває рушника* (із журн.).

КРАВЦЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кравцюва́ти.** *Йонька вийшов за хутір, побив об вербу і закинув ножиці. На цьому і скінчилося його кравцювання. Тепер він нудився в хаті без роботи* (Григорій Тютюнник).

КРАВЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Займатися кравецтвом. *Взяв мене батько од череди й почав вчити кравцювать* (І. Нечуй-Левицький); *Згодом скитники покинули ліси, тут на якийсь час залишився був один, та й той перегодя подався в село кравцювати* (М. Стельмах); *І я, нічого не поробиш, беру голку, нитку та й сідаю кравцювати* (А. Дімаров).

КРАВЧЕ́НКО, а, *ч., заст.* 1. Син кравця. *Кравець і його кравченко пішли до міста* (А. Любченко).

2. Учень кравця; кравецький підмайстер. *Шили козацьку одежину кравчики з кравченками та кравчихами* (О. Ільченко); *Які ж імена, які прізвища стоять у тім першім списку мого народу? Були шевці й шевченки, гончарі й гончаренки, ковалі й коваленки, бондарі й бондаренки, мельники й мельниченки, теслі й тесленки, стельмахи й стельмашенки, кравці й кравченки, ткачі й ткаченки, шаповали й шаповаленки* (П. Загребельний).

КРА́ВЧИК[1], а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **краве́ць.** *Коли б то коханка на сукню набрала, А я — щоб був кравчик* (А. Кримський); *Бондар, кравчик, селянин — Всі працюють як один* (Л. Первомайський); *Ну, й чоловіка собі знайшла. Такий собі кравчик — по хуторах ходить і шиє* (Ю. Логвин).

2. *заст.* Учень кравця; кравецький підмайстер. *То наступало парубоцтво: шевчики, кравчики .. зібралися на ярмарок погулять* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І шевчик або кравчик посила їй* [Катрі] *навздогінці .. солодкомовні привіти* (Панас Мирний).

КРА́ВЧИК[2], а, *ч.* Те саме, що **голова́ч** 3. *Для боротьби з кравчиком посіви соняшнику обкопують ловильними канавками* (з наук. літ.); *Були раз три кравчики, Відважні, як і слід, Побачили слимака, Та й гадали, що медвідь* (І. Франко).

КРАВЧИ́НА[1], и, *ч., розм.* Молодий кравець; недосвідчений кравець. *До нас почав вчащать захожий парубок кравчина, — прийде з шиттям було й сидить...* (І. Франко).

КРАВЧИ́НА[2], и, *ж.* Назва козацько-селянського війська, яке в кінці XVI ст. очолив Северин Наливайко. *Кравчина запорізька До Хотиї поспішала* (з думи); *Обізвався Наливайко — Не стало кравчини!* (Т. Шевченко); *Майже нечутно сказав Крук, але його почули всі, і здригнулися, напевно, в цю мить поки що живі польські і єврейські мешканці в тій стороні прикордоння, куди відправлявся Крук зі своєю кравчиною* (Д. Білий); // Гайдамацькі загони в Україні у XVIII ст. *Вже Гнатко з кравчиною коники сідлають* (з народної пісні); *Кравчина Гната Голого діяла в Чорному лісі* (з навч. літ.); // Козацьке братство. *Кравчину козаки цінували за взаємопідтримку і взаємовиручку в бою* (з навч. літ.).

КРАВЧИ́НЯ, і, *ж.* Жін. до **краве́ць.** *Для київських .. кравчинь та модисток не було більшого авторитету, як .. Смирнов* (Ю. Смолич); *— Я недовго, півгодини, до кравчині їду* (В. Винниченко); *Я не бачив, як вона обернулася до мене, як глянула, я тільки почув її голос, звернутий до кравчині* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона до всього придивилася і остаточно вирішила: буде кравчинею!.. Пішла працювати в кравецьку майстерню* (М. М. Тарновський).

КРАВЧИ́ХА, и, *ж.* Те саме, що **кравчи́ня.** *Вона рішуче зреклася бігати по кравчихах* (М. Івченко); *Господиня хотіла показати нову спідницю, яку вона пошила сама — знайома кравчиха тільки допомогла їй викроїти* (С. Журахович); *Надягла* [Марія] *це темне плаття, шите паризькою кравчихою* (О. Іваненко).

КРАВЧУ́К, а́, *ч., заст.* Те саме, що **кравче́нко.** *Було у старого кравця три сини. І покохав молодший кравчук принцесу* (з казки).

КРА́ГА *див.* **кра́ги.**

КРА́ГИ, краг, *мн. (одн.* **кра́га,** и, *ж.).* 1. Накладні шкіряні халяви до черевиків. *Сержант помацав краги і по тих словах поклав їх назад під стіну* (І. Багряний); *Сотник роздратовано цьвохнув себе стеком по крагах* (П. Панч); *Проти сонця Генріх аж виблискував у жовтих черевиках і крагах* (С. Чорнобривець); *Старий німець, у картузі з навушниками і в цупких чорних крагах, виповз із погреба і пошкутильгав до хлопців* (П. Загребельний).

2. Розтруби (у 2 знач.) рукавиць (у 1 знач.). *Зварювальні краги — це спеціальні робочі рукавиці, в яких працюють в основному зварники* (з навч. літ.).

КРАГУ́ЛЕЦЬ, льця, *ч., діал.* Яструб. *Он крагулець метнувся* (Дніпрова Чайка).

КРА́ДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кра́сти.** *Якби взять І всю мізерію з собою, Дідами крадене добро, Тойді* [тоді] *оставсь би сиротою З святими горами Дніпро!* (Т. Шевченко); *Мужики везли крадену пшеницю* (І. Нечуй-Левицький); *Старий Щербина, бувало, обдурював на ярмарках .. кучматих румунських циган.., які нерідко з краденими кіньми перебиралися з королівства на Поділля* (М. Стельмах); *Проклятий Замбул, хай почорніє його лице, купив з відома Аззем-паші у капудана* [командувача флоту] *галеру і поплив на ній до Мекки з краденим у султана добром* (Р. Іваничук); *До рахманських наметів неперервними ріками потекла крадена птиця й городина* (Ю. Андрухович); // *у знач. ім.* **кра́дене,** ного, *с.* Чужі речі, привласнені таємно. *Плавні були добрим місцем до схованки краденого* (М. Коцюбинський); *Горобенко, ще не позбувшись першої одубілості, глянув на недбалі, розкидані рядки і за першим словом жадібно, мов по краденому, пробіг очима по краю анкети* (Б. Антоненко-Давидович); *Чого б ото без певного діла їздити вночі, та ще й на краденому чи позиченому, без відома хазяїна?* (Є. Доломан).

◊ **Кра́дене весі́лля** *див.* **весі́лля.**

КРАДІ́Ж, дежу́, *ч.* Те саме, що **краді́жка.** [К н я з ь:] *Розбоям, крадежам не дам ширитись* (І. Франко); *З шинку не вилазить* [Бовкалиха], *як чоловіка .. за крадіж у козу посаджено* (Ганна Барвінок); *Коли Мустафі донесли про втечу Павлуся та ще про крадіж найкращого коня, він зараз розіслав гінців* (А. Чайковський); *Кругом по селах крадіж, і нікого піймати не можна* (В. Барка); *Бачить він, що поліція веде .. вісімнадцятилітнього хлопця за крадіж* (А. Калин).

КРАДІ́ЖКА, и, *ж.* 1. Таємне привласнення чужих речей, грошей і т. ін.; злодійство. *Пшептинський .. кричав, совався до їх* [них] *з кулаками, винуючи* [винуватячи] *їх у недавній крадіжці сусідських коней* (І. Нечуй-Левицький); *Суд .. визнав Явдоху .. винною в крадіжці зерна з громадського гамазею* (О. Донченко); *Євген відчув, ніби в чужому гостинному домі вчинив підлу крадіжку, й стало так соромно, що він одразу ж поквапився піти геть* (Б. Антоненко-Давидович); *Містечко було невелике, і коли він їхав на своїй машині по вузьких вулицях, то встигав розкрити пару квартирних крадіжок* (Д. Білий).

2. Украдені речі; крадене. *Безневинних б'ють, а він собі нишком крадіжку поживе та й сміється потайно* (Панас Мирний); — *Витрусили крадіжку, а вона, бач, ще й невинна! — викрикувала кума* (Л. Яновська); *Один похвалявся своїми крадіжками по супермаркетах — шматок мила, бляшанка сардин, складаний ножик* (Ю. Андрухович).

КРАДІ́Й, я́, *ч.* Те саме, що **злóдій** 1. [Т о н я:] *Ви знову дверей не зачинили? А ще крадіїв боїтесь* (І. Кочерга); — *Крадії не приходили?* (О. Гончар); *Нарешті вигулькнув зі сміття й крадій* (Ю. Винничук); *Поки крадій у достойного пана Пантелеймона не втік, його треба шукати у чернівецьких готелях* (В. Кожелянко).

КРАДІ́ЙКА, и, *ж.* Жін. до **крадій.** *Мабуть, думає* [білочка], *що ніхто й не помітив хитрощів маленької крадійки* (О. Копиленко); *Якби я вчасно не з'явився, вона би стала .. дрібною крадійкою!* (Є. Кононенко); *А що як вона крадійка? Чи просто нехлюйка?* (Люко Дашвар).

КРАДІ́ЙСТВО, а, *с.* Те саме, що **крадíж.** *Я завжди на сторінках газети захищала робітників і час до часу "цапалася" з начальством. Переважним чином — через питання соціального характеру, приписки та крадійство* (М. Матіос); *У Карному кодексі передбачено покарання за шахрайство, зловживання службовим становищем, розкрадання державного майна, крадійство — не кажучи вже про насильницькі злочини* (з наук.-попул. літ.).

КРАДІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **крадій.** *У глибині душі я вірю, що цей ксилофон таки вміє видавати чарівну музику. Правда, не від моїх крадійських корявих пальчиків* (І. Карпа); *Зловмисника затримали на місці злочину, у нього вилучили крадійський інструмент* (із журн.).

КРА́ДЬКИ, *присл., розм.* Те саме, що **крадькомá.** *На землі рухається щось. Несміливо, крадьки підносить голову — чоловік* (Б. Лепкий); *Грек позіхав крадьки* (К. Гриневичева); *Сіла* [Мар'яна] .. *на полу й крадьки зиркнула блискучими очима на Гната* (І. Вирган); *Мамця йому ночами носила крадьки їсти* (В. Кожелянко).

КРАДЬКОМА́, *присл.* Непомітно для інших; нишком (у 2 знач.). *Діти .. полізли крадькома на грушу* (І. Нечуй-Левицький); *Жвавій Прісьці обридла така повільна їда, і вона вже крадькома від матері дала Гапці штурханців зо два* (Леся Українка); *Гусак нервово крутився на стільці, витягував угору шию, мов йому муляв там комір, і крадькома зиркав на Горобенка* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона боковим зором чи шостим чуттям помічає, що він крадькома зазирає до книжки* (С. Жадан); * Образно. *За басами — тенори; далі крадькома увійшло сопрано, вибралося над усіма і раптово згори, з-під церковних верхів, сипнуло на людей дощем гарячих іскор* (С. Васильченко).

КРАЄВИ́Д, у, *ч.* Місцевість, що відкривається перед очима; пейзаж (у 1–2, 4 знач.), ландшафт (у 1 знач.). *Очі його розбігалися по неширокім, але розкішнім гірськім краєвиді* (І. Франко); *З скелі одкривається чудовий широкий краєвид на море* (М. Коцюбинський); *Пильно глянув на Чайку, що ніби й не бачив його, милуючися собі краєвидом* (Д. Бузько); *Навколо чудесні краєвиди, клімат майже південний* (В. Домонтович); *Рухливі велосипеди перетинають степовий краєвид* (С. Жадан); *Мотивувати опис краєвиду сюжетними моментами наважився вперше в модерному українському романі Майк Йогансен* (з наук. літ.); // Художнє зображення природи на картині. *Ходив* [Саранчук] *по крамниці і розглядав картини по стінах. Було їх чимало тут. Справді, як виставка, — краєвиди, жанрові картини* (А. Головко); *Краєвид в українських художників є одним із найпопулярніших жанрів* (із журн.).

КРАЄВИ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **краєвúд.** *Міська влада на прохання громади побудувала декілька краєвидних майданчиків* (із журн.); *Краєвидна тераса на горі була найпопулярнішою серед туристів* (з газ.); // У якому зображуються краєвиди. *Я й сам запитую: чому не було досі краєвидних фільмів, чому ми не показуємо країну?* (О. Довженко).

КРАЄВИДОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Галузь фізичної географії, що вивчає наземні й водні природні комплекси; ландшафтознавство. *Краєвидознавство досліджує походження, структуру, динаміку й поширення ландшафтів на земній кулі* (з навч. літ.).

КРАЄВИДОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до краєвидознавства. *П. Тутковський чітко сформулював краєвидознавчий принцип пізнання навколишнього середовища* (з навч. літ.).

КРАЄЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Той, хто займається краєзнавством. *Позалишалося в цьому краї чимало різних урочищ .. Антон Герасимович запевняє, що було тут колись навіть урочище під назвою Тритузне, назву таку зустрічав у якихось стародруках, бо він запеклий краєзнавець* (О. Гончар); *Я прозаїк, драматург, літературознавець, критик, історик літератури, гуморист, етнограф, краєзнавець і, врешті, поет-демократ* (Ю. Винничук); *Славний запорозький кошовий отаман Кость Гордієнко ходив з військом на Кубань. Саме про цей похід, як вважають деякі кубанські краєзнавці, була складена пісня: "Понад лугом лежить шлях-доріженька"* (Д. Білий).

КРАЄЗНА́ВСТВО, а, *с.* Сукупність наукових дисциплін, що займаються вивченням краю *(див.* **край**[1] 5), досліджують його природу, історію, економіку, побут і т. ін. *Значну роль у розвиткові історичного краєзнавства на Полтавщині відіграли архівні установи* (з наук. літ.); *Він ще дещо хотів сказати.., але тут втрутився директор місцевого музею краєзнавства, людина вчена й вельми до всього цікава* (О. Довженко); *Я купив цю енциклопедію краєзнавства у Сімсона за три доляри* [долари] *і дев'ятдесят дев'ять центів* (У. Самчук); // Навчальна дисципліна про рідний край. — *Ви ж знаєте курган, що між Шанівкою та Килимівкою?.. це ж не просто купа землі. Ви ж пам'ятаєте, я вам на уроці краєзнавства колись розповідала* (Люко Дашвар).

КРАЄЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до краєзнавства. *В експозиціях і фондах краєзнавчих музеїв збирають геологічні, ботанічні, зоологічні, палеонтологічні, археологічні, етнографічні та інші колекції, знаряддя праці, вироби місцевих промислів різних історичних періодів, твори мистецтва, літератури, народної творчості* (з наук. літ.); *Краєзнавча експедиція в тайгу .. потребує багато вантажу* (О. Донченко); *Він потрапив у хвіст якоїсь краєзнавчої екскурсії, що складалася з кількох десятків людей* (Ю. Андрухович); *Цікаво, як тепер виглядає цей будинок. Я чув, що у ньому відкрили краєзнавчий музей* (Н. Сняданко).

КРАЄ́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **край**[1] 1. *Станеш на краєчку Шевченкової гори — і перед очима розстилаються дивно гарні картини за Дніпром* (І. Нечуй-Левицький); *Якраз на виду, на самому краєчку колиски, висіла .. шапочка й сорочка* (Л. Яновська); *Через розчинені двері я бачу: блакитний параван, краєчок мармурового вмивальника й широ-*

кий жовтогарячий промінь вечірнього сонця на стіні (В. Винниченко); *Богдан узяв малого Юрка й стомлено сів на ближній краєчок столу* (І. Білик).

◊ **Кра́єм (крає́чком) ву́ха** *див.* **край[1]; Кра́єм (крає́чком) о́ка** *див.* **край[1].**

КРА́ЖА, і, *ж., розм.* Те саме, що **краді́жка.** *За кражу платив той курінь, до якого належав злодій* (О. Стороженко); *— Я цілу ніч на обході, — вихвалявся сторож, радіючи, що все добре і немає ніякої кражі* (Григорій Тютюнник); *За порушення міського спокою, за потурання злочинцям, які наклеюють над вікном .. пасквілі, за відьомство і кражу золота Абрекову посадили в Пекарську вежу* (Р. Іваничук); *Сусіда саме, прихова́вши кражу, Уже до сну збирався* (Б. Олійник).

КРАЇ́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **держа́ва** 1. *"Дружня зустріч представників сусідських держав" — назвав я фільм. Далі йшли .. написи інформаційні. Крейсер "Ісмет" — "салютує прапорові нашої країни"* (Ю. Яновський); *Семенюк дуже скептично, якщо навіть не вороже, ставився до всього, що відбувалось не тільки в колі, а й у всій країні* (Б. Антоненко-Давидович); *Оркестр славився тим, що був єдиним коректним оркестром на всю країну* (М. Бажан); *Там, куди ти їдеш, жде тебе трон і країна, якої ти не бачила навіть у снах* (О. Бердник).

2. Територія, що становить єдність з погляду історії, природних умов, населення і т. ін. *Той неситим оком — За край світа зазирає, Чи нема країни, Щоб загарбать* (Т. Шевченко); *Було колись в одній країні: сумний поет в сумній хатині рядами думи шикував* (Леся Українка); *Навряд чи десь по інших країнах співають так гарно й голосисто, як у нас на Україні* (О. Довженко); // *кого, чого.* Місцевість, що характеризується наявністю в ній великої кількості кого-, чого-небудь. *Пустелі й вітер... Пустелі й вітер... І піраміди на тлі зорі... Країна сонця й ієрогліфів* (В. Сосюра); *Усе .. нагадувало дитячі уявлення про те, як мала б виглядати казкова країна ельфів* (Н. Сняданко); *Коли сонце піднялося вище, Еліза побачила, як у повітрі пливе країна гір з блискучими сніговими вершинами* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); *Замбію часто називають країною мідних гір* (з газ.).

3. Те саме, що **край[1]** 5. *Налетіли птахи з теплих країн, заспівали, защебетали* (Марко Вовчок); *Гарна країна* [Буковина]! (Леся Українка); *Моя країно верховинна, — ні, не забуть твоїх черемх, коли над ними місяць лине вівсяним калачем!* (Б.-І. Антонич); *Засмалені матроси співають на палубі .. про зелені тропічні країни* (О. Гончар); * Образно. *Цвітіння дерев найніжніша пора, найвище зусилля краси і добра, як чуйно ступаю в зелену країну, де соком дощів пахне тепла кора* (Ю. Андрухович).

(1) Краї́на Рад, *іст.* — Радянський Союз. *Уявім собі, що він інженер, або хімік, або — взагалі фахівець якоїсь потрібної Країні Рад галузі* (Д. Бузько); *Львів — остання брама до виходу наших військ на державний кордон Країни Рад* (Є. Доломан); *Країна Рад — яскравий приклад утопізму* (з наук. літ.); **(2) Рі́дна (моя́, своя́** *і т. ін.)* **краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край>** — батьківщина, вітчизна. *Їдуть, їдуть чорноморці, Та й занози гнуться. Ой, як глянуть в край родимий, З очей сльози ллються* (з народної пісні); *Подивіться на рай тихий, На свою країну, Полюбіте щирим серцем Велику руїну* (Т. Шевченко); *Чи знайоме вам те гостре, до фізичного болю гостре почуття нудьги за рідною країною, яким обкипає серце від довгого пробування на чужині?* (М. Коцюбинський); *Давно .. в далекім рідній краю я чула казку* (Леся Українка); *Дуже вона* [мати] *тужила за рідною стороною та з того, мабуть, і померла* (І. Багряний); *Захвилювалися* [переселенці], *загомоніли: — Ось вона, родима сторона!..* (В. Бабляк); *Він перебуває не в рідному краю, а мандрує далекими шляхами чужини* (О. Бердник); **Те́плі краї́ (краї́ни)** *див.* **край[1].**

◊ **Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край>** *див.* **земля́.**

КРАЇНОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із країнознавства. *Країнознавець знає все про певну групу країн у межах своєї спеціалізації* (із журн.); *Людина, що подорожує — бізнесмен, учений, спортсмен, країнознавець — це насамперед особистість, яка прагне розширити власний світогляд* (з газ.).

КРАЇНОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука, що займається комплексним вивченням природи, історії, населення, економіки, культури й політики країн та великих територій. *Фактичний матеріал дисертаційної праці, її висновки та положення можуть знайти подальше практичне використання при підготовленні нових підручників, розробленні нормативних і спеціальних курсів з проблем сходознавства, класичної історії, країнознавства* (з наук. літ.); *На сучасному етапі країнознавство орієнтоване на дослідження природно-історичного та соціально-економічного спрямування* (з наук.-попул. літ.).

КРАЇНОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до країнознавства. *Для кожного перекладача абсолютно необхідні широкі, енциклопедичні знання культурологічного й країнознавчого характеру* (з навч. літ.); *Дедалі більшої популярності набуває туристичне країнознавче вивчення народів* (із журн.).

КРАЙ[1], ю, *ч.* 1. Лінія, яка обмежує поверхню чого-небудь, а також те, що прилягає до цієї лінії; кінець *(див.* **кіне́ць[1]** 1). *— Бери, Іване, невід за один край та закидай, — порядкував пан* (Панас Мирний); *Він підбіг до краю покрівлі і скочив униз зручно й легко, як кіт* (М. Коцюбинський); *Відчувши величезну втому, сідає* [Володимир] *на край постелі* (О. Довженко); *Узвіз перед мостом було тільки з одного краю вталовано, а з другого — лежала брилами свіжа земля* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона* [пустеля] *впирається в небо мертвотними жовтими тонами, і, здається, там і є край світу* (М. Стельмах); * Образно. *Краєм думки тішив себе: може, то міліція по бандитах стріляла!* (І. Муратов); // Верхній зріз стінок посудини, яких-небудь заглиблень і т. ін. *О. Хведор* [Федір] *зареготавсь, наливаючи горілки в чарку, аж горілка перелилась через край* (І. Нечуй-Левицький); *Упевнено дерлись* [татари] *на гори, .. ставлячи на край бездні ноги з певністю гірських мулів* (М. Коцюбинський); * Образно. *А ранок наливає В прозору чашу, що країв не має, Рожевого цілющого вина* (М. Рильський); // Найвіддаленіша від центру частина якої-небудь місцевості; околиця. *Пункт спостереження й захисту знаходився під шматком паркану, як під щитом, що, вцілівши, стояв на самісінькому краю села* (І. Багряний); *Сюди, на край Галичини, він доплівся з необхідності, а ця обставина — перша ластівка банкротства моди та ідей* (Р. Андріяшик).

2. *розм.* Те саме, що **шмато́к** 1, 2. *Коли єсть хліба край, то й під вербою рай* (Номис); *От ми купимо будинок, Добрих коней, поля край* (Я. Щоголів).

3. *чому.* Закінчення, припинення якоїсь дії, стану. *Пора й перестати, бо є кінець сльозам, є край і лементові* (Панас Мирний); [Г е л е н:] *Люди не стихії, і лиху й гніву людсько-*

му є край (Леся Українка); // *кому, чому і без дод.* Закінчення чийогось життя; існування, смерть. *І зігнувшись під вагою, Хирна шкапа краю жде* (П. Грабовський); *Створення Верховного Суду в березні 1923 року поклало початок становленню та розвитку всієї судової системи України на чолі з її вищим органом, що поклало край існуванню революційних трибуналів, які право та законність підміняли лозунгами революційного правосуддя* (з газ.); // *у знач. пред.* Усе закінчено. *Крик нестримного відчаю вирвався з чиїхось грудей: — Край! Ми — оточені!!!* (О. Гончар).

4. Те саме, що **краї́на** 1, 2. *В чужім краю звичаю не знаю* (прислів'я); *Усіх кличе* [Остап]: *— Ходім, браття, за край воювати!* (Марко Вовчок); *Як щирі народу свого громадяни, За край ми повинні гадать!* (П. Грабовський); *Після великоднього сніданку слід обов'язково викинути яєчні лушпайки до найближчої річки чи навіть струмка. Збігаючи вниз разом із водою, лушпайки неодмінно потраплять .. на край світу* (Ю. Андрухович).

5. Місцевість, область, район і т. ін., що мають певні природні та кліматичні особливості; сторона (у 3 знач.). *Легенький вітрець подихає з теплого краю* (Панас Мирний); *Звенигородський повіт — пишний куточок України, край садків* (І. Нечуй-Левицький); *Летіли понад морем раз лелеки до вирію, до південних країв* (Б.-І. Антонич); *Там журавлиний ключ летить, Озерний край вітаючи* (М. Нагнибіда); // *тільки мн., у сполуч. з присв. займ.* Про місцевість, у якій хтось проживає, з якої хтось походить. *Він мав заїхати в ваші краї і казав, що завезе Вам книжки* (В. Самійленко); *І Давид кинувся: — Що, встаєте* [дівчата]? *— Та ми до Вербівки брали квитки, бо до Ганівки ж дорого. А тут уже свої краї — пішки підемо* (А. Головко); *Тут* [Галлія, Іспанія] .. *безліч топонімів, які свідчать про довге перебування в цих краях слов'ян* (І. Білик).

6. Велика адміністративно-територіальна одиниця. *Зараз багато географічних назв Краснодарського краю мають татарське походження: річка Чолбаси — ківш води, Бейсу — головна річка* (Д. Білий).

(1) Край не́ба — те саме, що **крайне́бо** 1. *Темрява скрізь панувала; зоря ж освітила край неба і до живих завітала* (Леся Українка); *Край неба запалав червоною загравою. Сходило сонце* (О. Іваненко); *На сході піднімався край неба* (В. Малик); **Рі́дна (моя́, своя́** *і т. ін.*) **краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край>** *див.* **краї́на; (2) Те́плі краї́ (краї́ни)** — південні краї, куди відлітають на зиму перелітні птахи; вирій (у 1 знач.). *Налетіли птахи з теплих країв, заспівали й защебетали* (Марко Вовчок); *Тільки вітер прилине нізвідки і знову сховається в теплі краї* (І. Андрусяк); *— Полетимо над горами і теплими країнами, де сонце ще прекрасніше, де завжди літо і весь рік цвітуть квіти* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

○ **Без кінця́ і [без] кра́ю <Без кінця́-кра́ю>** *див.* **кіне́ць**[1]**; (3) Без кра́ю:** а) *(у знач. присл.)* дуже, надзвичайно. *Тодозя вгадала, що її краса втратила силу, втратила чари, котрими вона колись .. без краю так чарувала князя* (І. Нечуй-Левицький); *Левантина ще не спала, знеможена без краю своїми думками* (Б. Грінченко); *— Панно Анельо... Скажу відразу: я вас кохаю... кохаю щиро, без краю, цілим серцем кохаю...* (М. Коцюбинський); *Ну, бувайте здорові, а то я розбазікалась без краю* (Леся Українка); *Цей автограф звеселив мене без краю!* (О. Іваненко); б) *(у знач. прикм.)* суцільний, безконечний. *І ти, білолиций. По синьому небу вийдеш погулять — .. і будеш сіять, Як над Вавилоном, над його садами І над тим, що буде з нашими синами. Ти вічний без краю!..* (Т. Шевченко); *Нудьга без краю, серце гасне* (П. Грабовський); *З неба темного невпинно ллється дощ без краю* (Леся Українка); *Найкрасномовніший із Ромулових чад .. Мій Марку Туллію! Хвала тобі без краю* (М. Зеров); в) *(у знач. присл.)* безперестанку, безперервно. *Час тягнувся мляво, без краю* (І. Багряний); *Вже з годину торохкотіли друкарські машинки, торохкотіли одноманітно, монотонно і без краю нудно* (Б. Антоненко-Давидович); г) *(у знач. прикм.)* який не має видимих меж (у просторі, часі), безмежний. *Синь і синь над полями, без краю* (В. Сосюра); **(4) Від (з) кра́ю [і] до кра́ю (в край),** *у знач. присл.:* а) *(з дієсл.)* по всій території, на всьому просторі; скрізь. *І дивлюсь я округ себе Од краю до краю* (Я. Щоголів); *Богдан пройшов по тій землі від краю і до краю* (Леся Українка); *Літери випливали з-під олівця химерні й кострубаті, заповнюючи листок від краю і до краю* (Валерій Шевчук); *Зала та була велетенська, але мала дірявий дах і вибиті вікна, вітер вільно гуляв із краю в край* (Ю. Винничук); б) звідусіль, з усіх місць. *Кругом, од краю і до краю ідуть полки богатирів* (В. Сосюра); *— Всі на Сиваш! Море гатити! — лунало з краю в край села по нічних вулицях, по дворах* (О. Гончар); в) повністю весь (вся, все). *Заґвалтувало село від краю до краю* (Панас Мирний); [Ф е д і р:] *Ось наше царство Від краю в край* (І. Франко); *Вся підлога від краю до краю і від ріжка до ріжка лежала під жовто-червоним килимом* (Т. Осьмачка); *Та вперто я тебе шукаю й шукатиму ще безліч літ, Пройду від краю і до краю Усю Москву і цілий світ* (Л. Дмитерко); *Плацдарм закипів на десятки кілометрів, забульбився від краю до краю вибухами* (О. Гончар); г) абсолютно, без винятку. *Від краю до краю усім добра бажаю* (прислів'я); **(5) До кра́ю,** *у знач. присл.:* а) зовсім, повністю, остаточно. *— Та й не до краю я певен, що ми утекли від загину* (М. Зеров); *Він з'явився в найважчі дні, коли припадки виснажили мене до краю* (І. Росоховатський); *І як тепер тебе забути? Душа до краю добрела. Такої дивної отрути я ще ніколи не пила* (Л. Костенко); б) дуже сильно, надзвичайно. *— Вийшло маленьке непорозуміння: на Маковія за бороду батю посмикав у церкві. Трошки, — додав він скромно. Зітхнув: — Ех, огидло все це мені до краю* (С. Васильченко); *Я був стомлений до краю* (Ю. Яновський); *В цей ранок тривога в старовірському селі зросла до краю. Багато хто не склепив очей у цю ніч* (О. Довженко); *Троян, до краю напруживши увагу, зупинився біля одвірка* (У. Самчук); *Нерви напружені до краю, рука міцна, погляд ясний* (О. Гончар); в) скільки стане сил. *Він беззбройний! Вона те знала. Ну, а коли прийдуть до них? Що ж, коли прийдуть, захищатись до краю* (М. Коцюбинський); **(6) І (та й) край,** *з дієсл., у знач. присл.* — більше нічого, і все. *Дід усе впевняв Гаїнку, а вона все не зважувалася. Якби це вона хвора була, то зараз би хильнула та й край, — і не думала б!* (Б. Грінченко); *Не можемо ми так просто повестися з Мелешком — заголосувати, та й край* (О. Гончар); *Тямущий, чортяка, а от не хоче вчитися. Казав йому, казав: як горохом об стіну. Ірже, як жеребець, та й край* (В. Логвиненко).

◊ **(7) [Аж (хоч, геть)] на край сві́ту (сві́та,** *рідко* **землі́),** *зі сл.* з а с л а т и, п і т и, з а ї х а т и *і т. ін.:* а) дуже далеко. *— Ти, Гризельдо, не думай, що ми оце заїхали аж на край світу* (І. Нечуй-Левицький); [М а к с и м:] *А я піду на край*

світу: на чужій сторонці Знайду долю або згину, Як той лист на сонці! (М. Кропивницький); *Невже ніхто не відгукнеться? Маковей раптом відчув себе закинутим геть на край світу* (О. Гончар); б) *(зі сл.* далеко *та словоспол.* як можна далі) дуже, надзвичайно (далеко). *Їм* [бурлакам] *так допекли пани, що вони були ладні втекти од їх* [них] *як можна далі, хоч на край світу* (І. Нечуй-Левицький); *Забилися ми аж на край світу, додому далеко* (В. Малик); *Вона й подумати б не могла про те, щоб запалювати в печі вогонь. Вже ніч, то це було б видно ген-ген далеко, аж на край світу!* (Є. Гуцало); в) *(з ким, за ким, зі сл.* піти, іти *і т. ін.)* будь-куди, куди завгодно. — *Благослови мене, матусю, іти за ним на край світа* (П. Куліш); — *Нехай скаже — я за їм* [ним] *на край світу піду!* (Марко Вовчок); *Боже милий, ніхто ще в житті ні разу не поцілував її в руку.., і тільки за цю велику жалість вона могла б піти за Свиридом на край землі* (М. Стельмах); [Світлана:] *Він* [батько] *хороший... Я з ним і на край світу піду...* (М. Зарудний); *Я піду на край світу, аби тобі догодити!* (О. Бердник); **Би́ти че́рез край** *див.* **би́ти; Взя́ти (перехопи́ти) ли́шку (че́рез край)** *див.* **узя́ти; Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки** *і т. ін.*] **[до кра́ю (до дна, до де́нця)]** *див.* **випива́ти; Да́ти че́рез край** *див.* **дава́ти; Довести́ / дово́дити до кра́ю (до кінця́)** *див.* **дово́дити; Дохо́дити / дійти́ [до] кра́ю (кінця́)** *див.* **дохо́дити; (8) [І] на краю́ (на край) сві́ту:** а) у дуже віддаленому, глухому, необжитому місці. *Коли б у нього скінчились патрони, він сконав би тут* [у горах] *страшною повільною смертю .. Кому спало б на думку шукати живу людину тут, на краю світу?* (О. Гончар); — *Для тебе я хоч на край світу полечу* (Ю. Винничук); б) де завгодно, всюди, скрізь. — *Є в одній державі золотоволоса дівка. Мені ту дівку приведеш, то я тобі одпущу вину, не приведеш, то я тебе знайду і на краю світу* (з казки); **(9) Кра́єм (кра́єчком) ву́ха:** а) *(зі сл.* чути, почути *і т. ін.)* трохи, не повністю. *Ґазди топталися один одному по ногах, аби йти ближче до нового попа та хоч краєм вуха чути, що там він таке говорить* (Г. Хоткевич); *Збігалися* [люди] *до того місця, де маячіли вершники, щоб хоч краєм вуха почути слова, що провіщали волю козацькому роду* (С. Добровольський); *Мізкував я того різдвяного дня, тиняючись руським кварталом і краєм вуха слухаючи тихі зітхання людей* (Р. Іваничук); б) *(зі сл.* чути, почути *і т. ін.)* мимохідь або випадково. *Коли хлопчик краєм вуха почув, що командування училища має намір присвоїти Маслюку звання віце-сержанта, Ігор щиро зрадів* (І. Багмут); *Він якось навіть чув слова (краєчком вуха — це бува), що він Тамарі пара* (П. Дорошко); *Рибалка схопить лиш краєчком вуха Розтягнутеє ідольське прокляття* (П. Мовчан); *Краєм вуха він почув, що на березі відбувається незрозуміла метушня* (Любко Дереш); в) *(зі сл.* слухати*)* неуважно, незосереджено. *Русевич слухав лише краєм вуха* (Ю. Шовкопляс); *Олюня щось товкла, журналістка слухала її краєм вуха, намагалася роздивитися глухоніму* (Люко Дашвар); **(10) Кра́єм (кра́єчком) о́ка:** а) *(зі сл.* помічати*)* між іншим, мимохідь. *Ставлячи вечерю на стіл, мати помітила краєм ока, як загорілись у нього очі на гарячу страву* (О. Гончар); *Краєчком ока помічаю, що в моєї Віти, як і в мене, вже визирнула сивина* (з газ.); б) *(зі сл.* бачити, помічати *і т. ін.)* не повертаючи голови до об'єкта, що знаходиться збоку. *Марія шанобливо, але з гідністю здоровкається з Терентієм і краєчком ока помічає,що в другій кімнаті сидить над книгами Яків* (М. Стельмах); *Глухенький дивився в поле, проте бачив Марину краєм ока* (О. Гончар); *Краєчком ока помічаю на кухні заклопотану Інгу* (А. Дністровий); в) *(зі сл.* глянути, позирати *і т. ін.)* непомітно для інших, крадькома. *Ольга ніби непритомна, а сама краєчком ока позирає, а серденько трохи з грудей не вискочить* (Григорій Тютюнник); *Краєчком ока я спостерігаю за ними* [прапрадідами] (М. Білкун); *Німкеня .. краєчком ока глянула в дзеркальце і, не виявляючи ніяких ознак неспокою, повільно потягла до себе дверцята* (П. Загребельний); г) *(зі сл.* глянути, позирати *і т. ін.)* хоч трохи. *Що б він дав, щоб ще хоч краєчком ока побачити те діло* [справу] (І. Багряний); *От би Крайнюкові чаїні крила хоч на день! Полинув би він у Севастополь краєм ока глянути, що там діється на полях битви* (В. Кучер); *Я згадав про листівку. Захотілося глянути бодай краєчком ока* (Р. Андріяшик); **(11) На краю́ (на край) моги́ли** — перед смертю, близько до смерті. *І не бачив він* [сліпець] *нічого особливого в тому, що, будучи сам на краю могили, почав рятувати чужу якусь людину* (Г. Хоткевич); *Стародуб мимоволі, сам не бажаючи цього, носив у душі якесь дивне почуття невисловленого жалю. Надто довго він писав цей твір, початий ще в дні юних мрій і закінчений вже на краю могили* (Л. Дмитерко); *Своїм непослухом ти довів мене на край могили* (О. Гончар); *Мазепа чи справді підупав на здоров'ї, чи тільки удав, що стоїть на краю могили* (Г. Колісник); **(12) На краю́ (на край) прі́рви** — під загрозою загибелі, краху. *Космос ставить нас на край прірви, як дорослі птахи своє пташеня на край гнізда* (О. Бердник); *Я хочу служити істині! .. Не щоденним потребам, не продажним політиканам, які привели людство на край прірви, а істині, яка може людство порятувати* (П. Загребельний); *Він, хоч і сильна людина, але злою іронією долі його викинуто з життя, і він раптом опинився на краю прірви* (з газ.); **(13) На пере́дньому краї́** — серед найактивніших учасників чого-небудь; попереду. *Недавній волжанин був завжди на передньому краї, вів за собою перші ударні бригади* (П. Інгульський); *Раз чи двічі Ягнича окликали кураївські, — отже, й тут односельці та родичі на передньому краї* (О. Гончар); *Леся Українка до останнього подиху була на передньому краї битви ідей свого часу* (із журн.); **Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю)** *див.* **нема́; Не ма́ти ні кінця́ ні кра́ю (кінця́-кра́ю)** *див.* **ма́ти[2]; (14) Непоча́тий край** *чого* — дуже багато. *В одному Кам'яному Броді непочатий край роботи* (В. Земляк); — *Мене більше цікавить школа. От де непочатий край* (М. Олійник); *Глина усе ще не готова, усе ще рано загрібати її в форми і ліпити з неї вальки, роботи ще непочатий край* (І. Андрусяк); *Матеріалу для критичного дослідження, для теоретичних узагальнень непочатий край* (із журн.); **Ні кінця́ ні кра́ю** *див.* **кіне́ць[1]; Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край>** *див.* **земля́; Перебра́ти / перебира́ти че́рез мі́ру (че́рез край)** *див.* **перебира́ти; (15) Пере́дній край:** а) частина лінії оборони, найближча до ворога; передова. *Не допитуйтесь у живих,що кожний із них в ті страшні часи робив: чи стояв у бліндажі переднього краю, чи підносив на передній край набої* (Остап Вишня); *В місті і в казармах все ніби вимерло, в штабі у командира полку залишилося всього кілька чоловік. Всіх, кого тільки можна, кинуто на передній край*

(В. Козаченко); — *Підступи до переднього краю не прикриті, — каже худорлявий червоноармієць, котрий веде нашу групу* (Є. Доломан); — *Опустився я ледве не на голови фашистам — в окоп переднього краю* (В. Малик); б) найбільш важлива ділянка роботи, господарства, науки і т. ін. *Розповідаючи про передній край лінгвістики, фон Лібіх, як завжди, мислив широко і глобально* (Любко Дереш); *Передній край сучасної науки;* **Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця)** *див.* **перелива́ти; Перелива́тися / перели́тися че́рез кра́й (че́рез ві́нця)** *див.* **перелива́тися; Перехо́дити / перейти́ межу́ (мі́ру, че́рез край** *і т. ін.)* *див.* **перехо́дити; Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) завісу (край завіси)** *див.* **підніма́ти; Покла́сти (положи́ти) край (кіне́ць)** *див.* **покла́сти[1]; Привести́ на край безо́дні** *див.* **приво́дити; (16) Прихо́дить (настає) / прийшо́в (наста́в) край (кіне́ць):** а) *(чому)* що-небудь закінчується. *Вже ж хоч і як довго час той тягся, а таки й йому край приходив* (Б. Грінченко); *Бесіда вкорочує час і все ж не так швидко, як хотілося б. Та всьому настає край* (Д. Міщенко); *На берегах Сиваша лунає залізний гомін будівництва, прийшов край віковій тиші і дрімоті* (І. Цюпа); *Роби і роби, а що заробила?.. Та не вічна ж вона йому полонянка, коли-небудь мусить таки прийти цьому край!* (О. Гончар); *Невже усім моїм материнським стражданням настав край?* (В. Логвиненко); б) *(кому)* хто-небудь помирає. — *Тоді певний був, що мені настав край, бо машина моя вся взялася вогнем* (Ю. Яновський); *Вже не раз важка хвороба валила комісара в ліжко. Іноді злі язики плескали, що це вже прийшов йому кінець* (Ю. Збанацький); в) *(кому)* хто-небудь опиняється в скрутному або безвихідному становищі. — *Час мені, мамо, .. подаватись десь із Вітрової Балки. На завод чи на шахту.* — *.. Думаєш, туди люди йдуть щастя шукати? Ідуть, як уже край прийде* (А. Головко); **Стоя́ти над безо́днею (край безо́дні)** *див.* **стоя́ти; Сяга́ти че́рез кра́й** *див.* **сяга́ти; Хоч з ха́ти (на край сві́ту) тіка́й** *див.* **тіка́ти; (17) Че́рез край** — понад міру, дуже багато. [Виборний:] *Не стидно, хоть на сватанні і через край смикнув окаянної варенухи* (І. Котляревський); *Горілки не вживав* [Кузьма Трохимович] *так, щоб через край* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Співай* [поете], *та тільки щоб несумно, Бо в вік наш поступу журитись через край І непрактично, й нерозумно* (В. Самійленко); *Моє обурення росте через край* (С. Васильченко); *Зараз в цій скруті він став ще дорожчий для неї, ніжність до нього росла, гаряче почуття вихоплювалось з душі через край* (О. Гончар); *Марлі було нудно через край* (І. Карпа); **(18) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] з голо́дного кра́ю** — дуже голодний. *Для мене, здається, готувався .. справжній бенкет, так наче я .. приїхав з голодного краю* (М. Коцюбинський); — *Ясно, — басовито сказав Юрко, — чого там. Що ми, з голодного краю, чи що?* (Г. Усач).

КРАЙ[2], *прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на місцезнаходження предмета поблизу іншого; біля (у 1 знач.), коло *(див.* **ко́ло[2]** 1). *За морем степ, край моря степ, В степах волох з шатрами ходить* (Л. Боровиковський); *Хата була третя од кінця й стояла край вишневого садочка* (І. Нечуй-Левицький); *Там лірник сидів собі долі, — край нього Поводар, хлоп'ятко малеє* (Леся Українка); *Сини по наймах, по заробітках розійдуться. І знов сама, одна-однісінька, як трухлява верба край дороги* (А. Головко); *Край берега стирчала трухлява гілка, чорнильно-чорна* (В. Близнець).

КРАЙВИКОНКО́М, у, *ч., іст.* Скорочення: крайовий виконавчий комітет. *В центрі міста, поруч з модерним будинком крайвиконкому, що стояв на одному розі бічної вулиці, на другім розі стояв цей "хмародряп", гордість Хабаровська, — шестиповерховий, сірий будинок американського стилю, на лобовій стіні — великі бетонові рельєфні літери "ДеВеБанк"* (І. Багряний); *Улітку 1936 року під тиском крайвиконкому сільські вчителі та пожежники вимагали припинення роботи дзвіниць, тому що їхній звук лякає дітей* (із журн.).

КРАЙГОРО́ДДЯ, я, *с., рідко.* Те саме що **передмістя.** *Уперто не погоджується* [Панас] *на друкування своїх творів у Галичині, замкнувшися в собі і перебравшися на тихе крайгороддя Полтави* (М. Зеров); — *Йой! — скрикнув пан Бринчак, коли ми виїхали із його крайгороддя* (В. Діброва).

КРА́ЙКА, и, *ж.* 1. Край чого-небудь. *Крокуючи по крайці автостради, солдат сказав, що до Франції ще дуже далеко* (Ю. Яновський); *Раптом один з горобців, найменший від усіх, худий і дуже жвавий, зупинився біля самої морської крайки, за якийсь сантиметр від тієї лінії, якої сягав невеликий морський прибій* (В. Бичко); *Ти майнула і зникла — тоді, у дитинстві, а тепер повернулася фантомом, відбитком сліду на піску біля самої крайки берега* (І. Роздобудько); // Крайня лінія чогось; край *(див.* **край[1]** 1). *Він одвіз Сироїжкіна в приморське селище, поселив у маленькому білому будинку, й господиня, нагодувавши гостя обідом, показала з обриву, як пройти вузенькою крайкою берега до бухти* (С. Васильченко); *Ми втрьох лíземо вгору до крайки лісу* (Любко Дереш).

2. *техн.* Поздовжній край *(див.* **край[1]** 1) дерев'яної дошки, листа *(див.* **лист[2]** 1) металу, фанери і т. ін., оброблений певним способом. *У меблевій промисловості освоїли нові технології оброблення деревини, виготовлення дощок необхідної товщини й крайки* (із журн.).

3. Те саме, що **пруг** 2. *Непідрублену крайку завіси тріпало .. вітром* (Ю. Смолич); *Крайка відрізняється від основного полотна — вона щільніша, не має малюнка* (з навч. літ.).

4. *заст.* Вузький пояс, за допомогою якого утримувався стегновий не зшитий, а пізніше зшитий одяг. *Ні ратища, ні лука — тільки й зброї, Що біля крайки вузької висить Сокира гостра, що як дзвін дзвенить* (М. Рильський); *Любили ми бігати на Ринок і дивитися на гуцулів у чорних капелюхах, обв'язаних крайками, в грубих полотняних портках* (Ю. Винничук); // Жіночий такий пояс із грубої (переважно вовняної) кольорової пряжі. *Ось підвелася одна молодиця.., підперезана червоною крайкою* (Панас Мирний); *Гандзя була лише в одній сорочині, .. підперезаній .. крайкою* (І. Франко); *Підбігає друга* [жінка], *в запасці, червоною крайкою підперезана* (Остап Вишня); *До діда й Максима поволі в святешній, підперезаній крайкою запасці підходить баба Ганна* (М. Стельмах).

КРА́ЙКОВИЙ, а, е, *техн.* Стос. до крайки (у 2 знач.). *Крайковий матеріал подається в зону склеювання і відтинається за допомогою пневматичних приводів* (з навч).

КРАЙКО́М, у, *ч., іст.* Скорочення: крайовий комітет. *Командував на місцях член політбюро; роз'їжджав повсюди і, сидячи в кабінеті секретаря крайкому чи обкому партії і стукаючи олівцем об стіл, навіжено кричав: "Забрати хліб до останньої зернини!"* (В. Барка).

КРАЙКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для крайкування. *Для зручності й прискорення процесу обклеювання прямолінійних деталей на крайкувальному верстаті передбачено режим роботи від кінцевих вимикачів* (з наук.-попул. літ.).

КРАЙКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крайкува́ти.** *Крайкування меблів слід проводити до їх монтування* (з навч. літ.); *У сучасній меблевій індустрії найпоширенішим способом захисту матеріалу є крайкування* (із журн.); *Технологія крайкування металу залежить від його марки, товщини, щільності і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

КРАЙКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Наклеювати крайку на деревностружкові плити. *Крайкувати окремі види плит досить важко* (з газ.).

2. *техн.* Зміцнювати край чого-небудь за допомогою спеціальної речовини. *Крайкувати метал; Крайкувати сталь.*

КРАЙНЕ́БО, а, *с.* 1. Частина неба над лінією горизонту; небосхил. *Мені видалося, що геть далеко на тлі рожевого крайнеба заманячіли обриси якогось величезного птаха* (І. Франко); *Синіми хмарами підпирали крайнебо буковинські верхи* (М. Коцюбинський); *Догорів літній день. Щирим золотомприснуло сонце з-під високих .. чорних ялин, .. вирізалось на крайнебі* (Дніпрова Чайка); *Вечір обсипував крайнебо сивим попелом присмерку* (Б.-І. Антонич); *Починало блілнути крайнебо* (В. Барка).

2. Лінія горизонту. *Сонце все раніше й раніше випливало з-за крайнеба вранці* (Ю. Яновський); *Далеко, на самому крайнебі, паслися гуртиком гіллясторогі олені* (О. Гончар); *Слободан стояв конем ліворуч Осмогруда й теж посміхався, дивлячись, як тане на крайнебі маленька постать утікача* (І. Білик).

КРА́ЙНІЙ, я, є. 1. Який знаходиться скраю, на межі чогось. *Гашіца вирвалась з обіймів Йонових і шуснула в крайню хату* (М. Коцюбинський); *Біля крайніх хат повкопувано дошки і чорним написано, що нема нікого* (В. Барка); *Ліс .. порідшав: крайні його буки стояли поодинці* (М. Томчаній); *Крайнім сидить Оксен* (Григорій Тютюнник); // *у знач. ім.* **кра́йній,** нього, *ч.;* **кра́йня,** ньої, *ж.* Той (та), хто знаходиться скраю. *Коли віз порівнявся з ними, крайній підморгнув до дядька-візниці* (Б. Антоненко-Давидович).

2. З яким далі не можна зволікати, якого неможливо переносити; останній (у 3 знач.). [Ч а п л я:] *Крайній час починати оранку* (І. Франко); *Як крайній термін* [присилання рукописів] *— визначаю два місяці* (М. Коцюбинський); *— Ідіть, панно Маню, до спочинку, вам уже крайня пора... — промовив я до неї півголосом* (О. Кобилянська); *Він знову поглянув на Ізабеллу. — Ну, гаразд. Крайній термін — друга попівночі* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Який досяг найвищого ступеня; надзвичайний, надмірний, граничний (у 2 знач.). *— Царю, всі ми .. зведені до крайньої недолі* (І. Франко); *Середа розводить руками і в крайньому незадоволенні зникає* (І. Микитенко); *Люди цілими групами, разом із вартою, сідали на землю, дійшовши до крайньої межі втоми* (І. Багряний); *Турки висловлювали своє крайнє невдоволення з того, що імперія прихистила в себе аварів* (Д. Міщенко).

4. *перен.* Який найбільш різко виражає певні суспільні погляди (про політичні напрями, партії або їх представників). *Казенна обмежованість науки та крайній клерикалізм кладуть видиме клеймо на молодих людей* (Леся Українка); *Молодші члени ради Всеукраїнської організації рішуче налягають взятися не лише за культурницьку, а й за політичну роботу, інакше через нашу дядьківську млявість верх в усьому візьмуть крайні соціалістичні елементи* (М. Стельмах); // Найрадикальніший (про думки, переконання і т. ін.). *Я пригадав собі, що стрічався з ним і в іншому товаристві, де він держався крайніх поглядів та виставляв себе демократом* (М. Коцюбинський).

Кра́йні за́ходи *див.* **за́хід**[1]**; Кра́йня (Дале́ка) Пі́вніч** *див.* **пі́вніч**[2]**; Кра́йня потре́ба** *див.* **потре́ба; (1) Лі́вий кра́йній,** *спорт.* — один із гравців футбольної команди, що грає зліва. *Він сам, цей молодий Перебийніс, грає лівого крайнього* (М. Йогансен); *У нас спорт організовано, .. в кожній сім'ї — чи стрибун, чи бігун, чи штангіст, чи воротар, чи крайній правий, чи крайній лівий* (Остап Вишня); **(2) Пра́вий кра́йній,** *спорт.* — один із гравців футбольної команди, що грає справа. *Хто повірить, що ви дружина правого крайнього й гасаєте, як і всі, між м'ясо-молочними рядами* (О. Чорногуз); *У цей час правий крайній .. гарматним пострілом з кута штрафного майданчика забив шостий .. м'яч у ворота суперника* (О. Авраменко).

△ **Кра́йня плоть** *див.* **плоть.**

◇ **Зроби́ти / роби́ти кра́йнім (кра́йніми)** *див.* **зроби́ти; На кра́йній ви́падок** *див.* **ви́падок; У кра́йньому (у кра́йнім) ра́зі** *див.* **раз**[1]**.**

КРА́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Те саме, що **кра́йнощі;** надмірність. *Він покличе його листом на поєдинок, тільки лист той мусить пройти перше через Антонінині руки — і вона не допустить до крайності ні в той, ні в другий бік* (М. Коцюбинський); *Крайність науки социніанів кинула проти них навіть колишніх братів їх — кальвіністів, що стали тепер боротися з їхньою наукою* (І. Огієнко); *— Для вас подвиг — це риск, якась крайність* (Д. Ткач); *Штабс-капітан розумів: у такому становищі бригадир здатний на крайність* (Б. Левін).

2. *перен.* Те, що докорінно відрізняється від іншого. *Мені так збридло усяке крутійство і замилювання очей своїм та чужим, що, здається, хутко вже в другу крайність вдамся* (Леся Українка); *Досить часто зустрічаються у виступах деяких критиків дві крайності .. Перша з них — схематизм і поверховість .. Друга крайність — дифірамбічна мелодекламація* (О. Левада); *Думки напливали, як море, кидали його з однієї крайності в іншу* (Д. Міщенко); *— Ти кидаєшся із крайності у крайність* (Ю. Винничук).

3. *розм.* Дуже велика потреба, крайня необхідність. *Їхати з ними учителькою .. рішитись не могла б без великої крайності* (Леся Українка); *Коли .. тобі крайність у мене служити, то я вже .. найму тебе* (Л. Яновська).

○ **(1) До кра́йності,** *у знач. присл.* — дуже, надзвичайно. *Андрій аж затрясся з жалю і ображення* [образи], *побачивши тоту до крайності занедбану і здичілу людську істоту* (І. Франко); *Всі почуття були напружені до крайності* (Г. Хоткевич); *Панкрат Крякучін був до крайності суб'єктивний в поглядах на речі, і мстивий* (В. Барка); *Часом навіть найприємніші, найзахопливіші думки, почуття, переживання, убрані в слова, виглядають до крайності вульгарно та банально* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◇ **Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (ді́йти) до кра́йнощів (до кра́йності)>** *див.* **впада́ти**[1]**; Дово́дити / довести́ до кра́йнощів (до кра́йності)** *див.* **дово́дити.**

КРА́ЙНОЩІ, ів, *мн.* Надмірність у якійсь дії, діяльності, у вчинках, а також найвищий ступінь вияву певних поглядів, переконань і т. ін. *Між силами добра і зла зберігай рівновагу, крайнощів уникай* (О. Гончар); *Власне, й любив* [Дмитро Іванович] *їх за молодечий запал, сміливість, безоглядність. Він-бо знав,що на тому тримаються всі відкриття, всі шукання, всіляко стимулював їх, тільки намагався утримати од крайнощів* (Ю. Мушкетик); *Мама за такі крайнощі сильно ображалася і надовго переставала з ним розмовляти* (Ю. Андрухович); *Чіткий правовий розподіл повноважень різних видів влади має не допустити крайнощів — надмірної концентрації прав у руках однієї посадової особи у сфері національної безпеки й колегіальної безвідповідальності при прийнятті рішень у надзвичайних ситуаціях* (з наук. літ.).

◊ **Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (дійти́) до кра́йнощів (до кра́йності)>** *див.* **впада́ти[1]; Дово́дити / довести́ до кра́йнощів (до кра́йності)** *див.* **дово́дити.**

КРА́ЙНЬО, *рідко.* Присл. до **кра́йній.** *По ночі, проведеній серед крайньо напружених ожидань* [очікувань], *засвітав ранок* (І. Франко); *Кочубей стояв крайньо на тім, що він хазяїн у своїй хаті і що хазяйських прав навіть гетьманові не поступить* (Б. Лепкий).

КРАЙОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **край[1]** 4–6. *Коли вступили до університету, їх обставини ще поправились: обидва дістали крайові стипендії* (І. Франко); [Д р е й с і г е р:] *Треба щось почати для рятунку нашого крайового промислу від повної згуби* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гауптмана); *Віра Павлівна попросила крайовий відділ охорони здоров'я призначити її до якоїсь клініки* (Б. Антоненко-Давидович); *Архікнязь Франц-Фердинанд, прибувши з Відня, керував маневрами четвертої бернської дивізії проти віденської дивізії крайової оборони* (Ю. Андрухович); *Органам крайової влади приписується в двотижневий термін перейменувати всі назви населених пунктів* (В. Кожелянко).

2. *спец.* Який міститься на краю чогось. *В окремих видів черепах крайові щитки раковини виступають назад у формі зубчатих лопат* (з наук. літ.); *Збирають крайові віночки квіток волошки синьої, вириваючи їх із кошиків* (з наук.-попул. літ.); *Каміння по краях льодовика утворює так звані крайові морени* (з навч. літ.).

КРАЙО́К, йкá, *ч.* Зменш. до **край[1]** 1. *Колісник примостився на самому крайку лави* (Панас Мирний); *Рана нагадувала своєю формою серце. Крайки її були сині, трохи бузкові* (Ю. Яновський); *Голова стомлено падає на крайок подушки* (Г. Косинка); *Катря ще хлипнула. Потім крайком хустки витерла очі* (А. Головко); * Образно. *Переді мною відтулився крайок чужої таємниці, одначе якої я ще не знав* (Ю. Мушкетик); *Останнім крайком свідомості Местиша почув багатократний тріск* (І. Білик).

КРА́ЙСЛЕР, а, *ч.* Марка легкових автомобілів американського виробництва; автомобіль такої марки. *Вулиця Бей — це вулиця фордів, крайслерів, доджів, шевролетів, кадилаків, їх розміщено там за склом, як ікони святих* (У. Самчук); *Ми виходили з крайслера, лунко клацаючи його — ні, не дверцятами — дверима!* (Ю. Андрухович).

КРА́ЙСЛЕРОВИЙ, а, е. Прикм. до **кра́йслер.** *Мружачись від вітряного світла, що тепло і боляче різонуло по очах, трохи безпорадні й сильно заспані, Артур Пепа і Рома Воронич, після кількох .. спроб відчинити крайслерові двері, все-таки спромоглися повилазити — через переднє сидіння* (Ю. Андрухович).

КРАЙСЛЯ́ЙТЕР, а, *ч.* Керівник районної адміністрації в органах гітлерівської окупаційної влади під час Другої світової війни. *Відповідно до принципу вождизму на чолі кожної організаційної одиниці стояв гауляйтер, крайсляйтер* (з навч. літ.).

КРА́ЙТОН, КРЕ́ЙТОН, а, *ч., с. г.* Машина для розпушування бавовни. *На вертикальному валі крайтона насаджено ножі* (з навч. літ.); *Крейтони легкі в експлуатації, але в них досить складно ремонтувати рухомі механізми* (із журн.).

КРА́ЙЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **край[1]** 1–2. *Остап .. бачив частинку неба ясного й променя сонячного удень, а вночі — купку зірочок.., крайчик .. місяця* (Марко Вовчок); *Лиш крайчик сонця ще світив, Мов зірка з-над лісів темнавих, Як хмари пурпуром спаліли* (І. Франко); *З кошика крайчиком лисніла червонаста воловина* (В. Барка); *Ви знаєте, що я вам крайчик неба прихилив би* (Ірина Вільде); *Горовиць .. присів на крайчик стільця* (Ю. Смолич); *Тут не винесуть грошей із хати, Тут приймають мене за горобця, Дають пампушок або крайчик хлібця* (Д. Павличко); *Якийсь крайчик, острівець, що міг би стати материком, охоплений жахом* (Г. Пагутяк).

КРАК[1], а, *ч., діал.* Кущ. *У нас, де крак, там і козак* (Номис); *Пан з небораком чатують за краком* (М. Старицький); *Оцей старий дотепник і штукар — Відомо всім — колишній вовкулака. Було, засяє місяця пожар, І він крадеться з-за густого крака* (М. Рильський); *Влітку сонце палить квіти, сушить пагонці гілляк, Але соловей не тихне, сівши на трояндний крак* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

КРАК[2], а, *ч., діал.* Крук. *Полети ж ти, краче, де матінка плаче* (з народної пісні).

КРАКЕЛЮ́Р, а, *ч., жив.* Тріщинки, які з часом утворюються на витворах мистецтва, перев. в олійному живописі, а також на кераміці. *Під час реставрації кракелюр на картині залишають, втручання реставратора потрібне лише у випадку лущення й обсипання часток фарби* (з наук.-попул. літ.); // Штучно створені тріщинки, які надають старовинного вигляду витворам мистецтва. *Кракелюр з'являється в непросохлому шарі тільки що виконаного твору* (з наук.-попул. літ.); *Київські спеціалісти багато зробили для вдосконалення реставраційних засобів. Вони вперше застосували новий спосіб укладання кракелюру за допомогою вакууму* (з газ.).

КРАКЕЛЮ́РНИЙ, а, е, *жив.* Прикм. до **кракелю́р.** *Штучний кракелюр можна одержати за допомогою спеціального кракелюрного лаку, що в процесі засихання утворює дрібні тріщинки* (із журн.).

КРА́КІВСЬКИЙ, а, е. Стос. до Кракова і краків'ян. *Відвідували царя у Жовкві навіть такі вельможі, як краківський каштелян Януш Вишневецький* (Б. Лепкий); *Я не найшов у саду жадної кав'ярні або навіть буфету з парою бляшаних стільців і столиків під деревом, щоб мати змогу замовити собі .. порцію краківської ковбаси на двісті грамів* (В. Домонтович); *Життя на хребті мусило здаватися нормальним, нічим не відрізняючись від варшавського, краківського чи навіть і львівського* (Ю. Андрухович).

КРАКІВ'Я́НИ, я́н, *мн. (одн.* **краків'я́нин,** а, *ч.;* **краків'я́нка,** и, *ж.).* Мешканці Кракова. *Далі* [у книжці Б. Ліманов-

ського] *йде характеристика краків'ян* (І. Франко); *Коли краків'янин почав сурмити, то був убитий татарською стрілою* (із журн.).

КРАКІВ'Я́НИН *див.* **краків'я́ни.**

КРАКІВ'Я́НКА *див.* **краків'я́ни.**

КРАКЛЕ́, *невідм., мист.* 1. *с.* Візерунок із тонких тріщинок на полив'яній поверхні керамічних виробів. *Керамікам відомий свій особливий вид прикрашання керамічних виробів, який називається кракле* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Стос. до такої техніки декорування. *Техніка кракле належить до декорування предметів* (з навч. літ.).

КРАКОВ'Я́К[1], у, *ч.* Польський народний танець у швидкому темпі. *Він танцював вальс, краков'як* (М. Трублаїні); *На одному кінці столу хапалися за рапіри, а в іншому пили здоров'я самодержця і за впокоєння Малоросії; там танцювали краков'як* (Д. Білий); // Музика до цього танцю. *Музики вдарили краков'як* (В. Кучер); *Та який без барабана Краков'як, гопак чи вальс?* (С. Воскрекасенко); *Гармоніст Петя награвав бадьоро і голосно, але знав лише краков'як* (М. Циба); // Польська народна пісенька на зразок коломийки. *Зоня знала стільки веселих, дотепних краков'яків, уміла так гарно танцювати* (Леся Українка).

КРАКОВ'Я́К[2], а, *ч., зах.* Те саме, що **краків'я́нин.** *Автор віршів був, очевидно, краков'як і гордився працею та заслугою свого земляка міщанина, не шляхтича* (І. Франко).

КРА́ЛЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кра́ля** 1. — *А ти, голубонько, ти, кралечко моя, Поки співаєш на калині, То й весело мені* (Л. Глібов); [Д з в о н:] *А тебе таки справді, кралечко, ґедзь .. напав* (М. Старицький); [К а р п о:] *Дивіться, ото ж вона і є, кралечка моя* (В. Собко); *Він попросив мене залишитися з ним, поки наша незрівнянна кралечка Дейдра зволить зайняти моє місце* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Я не без .. зверхності глипаю на кралечку* (І. Карпа).

КРА́ЛЯ, і, *ж., розм.* 1. Те саме, що **красу́ня** 1, 2. — *Чи ви бачили коли нашу сотниківну? — Як не бачить, — одказують брати, — бачили, на всю околицю краля* (О. Стороженко); *Була гарна вбога панна, Краля-королиця: Як ясна зоря, рум'яна, Як сніг, білолиця* (П. Куліш); *Над Прутом у лузі не місяць зійшов, То хлопець до кралі-дівчини прийшов* (С. Воробкевич); *А чия то дівчинонька-краля?* (В. Винниченко); *За Лісовськими спустилася з підгір'я пишногруда сільська краля Ганна Лавренко в супроводі своїх дядьків — Оникія та Левонтія Сердюків, що в останній момент приєдналися до заробітчан* (О. Гончар); *Ти ніколи не замислювався про природу дівочого натхнення, яке робить їх кралями?* (Р. Андріяшик); *Потім пісня лилася про кралю весну, яка будила все живе зі спанку* [сну] (І. Чендей); *Весна-краля шле свої вітання вже в лютому, даруючи чудові сонячні промені як символ пробудження енергії* (із журн.).

2. *заст.* Королева (у 1–3 знач.). *Король і краля не знали, як шанувати Колумба* (Сл. Б. Грінченка); *Веди мене зараз до кралі тієї, Що король заховав тут від помсти моєї* (І. Франко); * У порівн. *Дивітесь, вийшла погуляти, Мов краля, пані молодая З двома маленькими дітьми* (Т. Шевченко); — *Чи в тобі кров замерзла, а уста заніміли, що ти ніколи ані всміхнешся і ходиш, мов та ледова* [льодова] *краля? — загомонить тітка насмішливо на мене* (О. Кобилянська).

3. *карт.* Те саме, що **да́ма** 4. *Кощавим пальцем вона мовчки показала Вірі на стільця проти себе, прискалила око, певно, визначаючи масть нової клієнтки, й витягла з колоди чирвову кралю* (Б. Антоненко-Давидович); *Дівчина почала розкладати карти, і в першому ряду випала дзвінкова краля і туз* (Ю. Винничук); * Образно. *Іч, як нарядилася!.. У буденні дні .. — боса, підтикана. А тепер, бач, яка краля чирвова* (І. Рябокляч).

КРАМ, у, *ч.* 1. *збірн.* Предмети торгівлі (звичайно фабричного виробництва). *Там* [у місті] *ціла вулиця кам'яних крамниць, де видимо-невидимо понапихано всякого краму* (Панас Мирний); *В кінці вулиці стояв високий будинок, а під ним були крамниці з усяким крамом* (І. Нечуй-Левицький); *Вона стоїть коло вікна магазину й непорушно, застигло, дивиться на крам, не бачачи його* (В. Винниченко); *Я допоміг Олексі винести оберемки хрестів під ратушу, захопився, розхвалюючи крам* (Р. Андріяшик); // Те саме, що **това́р**[1] 2. *Залізницею ми самі можемо їхати, залізницею перевозять збіжжя, крам, пошту, залізницею приставляють* [доставляють] *зброю і навіть транспортують ідеї* (Б. Антоненко-Давидович); *Голосно пропонують свій барвистий крам молоді квіткарки* (М. Чабанівський); *Не йдуть більше його товари, перестали покупці помічати крам славного ювеліра* (Р. Іваничук).

2. *розм.* Те саме, що **ткани́на** 1. *В перший ярмарок набрала* [мати] *їй у найбагатшого крамаря найкращого краму* (А. Свидницький); *Є* [в селі] *магазин, у якому продається вакса, хомути, горілка, сіль, гас, .. сковороди і крам на кофточки* (Григорій Тютюнник); *Зодягли його в дубову сорочку, застелену зсередини білим крамом* (Є. Гуцало).

3. *заст.* Крамниця. [К у п е ц ь:] *Приходь до мого краму, я мила дам без грошей* (Леся Українка); *Ходив по місту, зазирав до крамів, розмовляв із знайомими* (А. Крушельницький).

◊ **Показа́ти това́р (крам) лице́м** *див.* **пока́зувати.**

КРА́МА́Р, кра́маря́, *ч.* 1. Те саме, що **торго́вець.** *Пану чоботи він краяв Та купця корив і лаяв: "Взяв я в крамаря товару, Щоб, як слід, пошити пару"* (Я. Щоголів); *У відчинених крамницях посідали заспані крамарі* (І. Франко); *Складають товари крамарі. Вечоріє...* (Остап Вишня); *Аж ось на продаж Свій товар Несе на голові крамар* (Л. Первомайський); *Прийшли крамарі, яким через страх не сидиться в крамницях* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Філософи здалися мені спритними крамарями* (В. Дарда).

2. *зневажл.* Гендляр, спекулянт (у 1 знач.). *Крамар — як комар: де сяде, там і п'є* (прислів'я); *Сатана, перекинувшись у крамаря, Наші душі не зманить на діло криве* (Б. Олійник); // *перен.* Про безпринципну людину, що заради власної вигоди готова поступитися своєю совістю, переконаннями і т. ін. *Розступилось коло крамарів, що хотіли правого судити, Та ганьби із себе їм не змити* (М. Рильський).

КРАМАРЕ́НКІВ, кова, кове, *заст.* Прикм. до **крамаре́нко.** *Начувайтесь тепер крамаренкові книги — не минете моїх рук!* (М. Стельмах).

КРАМАРЕ́НКО, а, *ч., заст.* Син крамаря (у 1 знач.). *Коли Чайка їм розповідав, що він українець, вони співчували; вони інстинктом обурювалися проти національного пригнічення .. А тут — крамарі, крамарчуки, крамаренки... Навіть робітництво якесь міщанське* (Д. Бузько); — *Мені* [шляхтичеві] *довелося сидіти на лаві поруч .. крамаренка!* (З. Тулуб).

КРАМАРИ́ХА, и, *ж., розм.* Дружина крамаря (у 1 знач.). *Загнибіда, слухаючи крамариху, совав ногами то сюди, то*

туди (Панас Мирний); *На станції по платформі йде назустріч Грицькові пані крамариха* (С. Васильченко).

КРА́МАРІ́В, кра́марева, кра́мареве. Прикм. до **кра́ма́р;** належний крамареві. *Крім Наталки та Ніни, сиділа ще дочка крамарева* (А. Головко); *Абдурахман спокійно описав, як виглядало його намисто, і крамарева жінка сплеснула руками: — Так і є! Воно!* (Ю. Винничук).

КРАМАРІ́ВНА, и, *ж., заст.* Дочка крамаря (у 1 знач.). *Найду тобі рівню Хоч за морем синім, Або крамарівну, Або сотниківну* (Т. Шевченко).

КРА́МА́РКА, и, *ж.* Жін. до **кра́ма́р.** *Вже стояли .. декілька стільців перекупок, крамарок* (Панас Мирний); *Сердита Стручиха була така добра проти цієї худої, як суха тараня, носатої, рудої крамарки, розпаленої заздрістю й невірою до чоловіка* (Б. Грінченко); *Приїсться садовина, заманеться цукру чи булки — то є на світі ще крамарка Мелашка* (С. Васильченко); *Він хвилину постояв, але по тому все ж заїхав до шопи й продав першій борошняній крамарці пуд борошна* (М. Івченко); *Мала дитина рюмсала, тикаючись коло ніг крамарки* (В. Домонтович); *Грудаста крамарка у білій свиті кидала на неї недобрі позирки* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Було* [Охрім Шеляха] *прибере свою молоду жінку, мов тую крамарку багату* (Марко Вовчок).

КРАМА́РНЯ, і, *ж., заст.* Крамниця. *Завтра день базарний, Петру Лукичеві треба рано в крамарні бути. "Людей труїти гнилою чехонею!" — подумала Христя* (Панас Мирний); *Кооперативна крамарня будувалася, щоб збити ціни по лихварях, та й щоб громада мала зиск з торгівлі, не самі тільки зайди* (І. Чендей); — *Торгуєш у крамарні, торгуй, а за позичку не лазь. Попадешся вдруге, не так погомонимо* (Б. Харчук).

КРА́МА́РОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кра́ма́рка.** *Ой крамарко, крамарочко, скажи ж мені всю правдочку* (з народної пісні).

КРА́МА́РСТВО, а, *с.* 1. Діяльність, заняття крамаря (у 1 знач.); торгівля. *І в писарстві, і в крамарстві йому .. пощастило* (Б. Грінченко); *Вони мали тут свою мечеть. Займалися крамарством, хліборобством, а князеві платили невеликий чинш* (А. Чайковський); *Не часто буває з селянами, що від хліборобства переходять .. на крамарство, візникування* (В. Гжицький).

2. *перен., зневажл.* Поведінка крамаря (у 2 знач.); прагнення до наживи; гендлярство. *Крамарство совістю знецінює людину, її душа деградує* (із журн.); *Я прийшов до великого спорту не зі світлих кафедр психології, а з бруду та пилу власного тренерського крамарства* (з газ.).

3. Збірн. до **кра́ма́р.** *Це тобі не ярмаркове купецтво та крамарство, що в одну хату по п'ять душ влазить* (Панас Мирний); *Він запанщанив* [закріпачив] *багацько й міщан та вольних українських козаків, з котрих в Білій Церкві могло б виникнуть українське купецтво й крамарство* (І. Нечуй-Левицький); *Вірші на містечкове крамарство, сатири на міщанство .. — такий .. зміст журналу* (С. Васильченко).

КРА́МА́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кра́ма́р.** *Білі крамарські руки тільки мигтіли перед рудими бородами* (М. Коцюбинський); *Поки жива земля, поки на ній живуть.., Клопоти крамарські її* [поезію] *ще не заб'ють* (В. Самійленко); *Взявся він до крамарської родини хтозна-звідки* (В. Підмогильний); *Нащадок взявся за крамарський короб, Пішов, як дід, по селах і лісах* (М. Зеров); *Крамарських суден запорожці.., треба гадати, захоплювали чимало* (І. Карпа); // Власт. крамареві, крамарям. *Червоні кролячі очі видавали лукаву душу... Писарська каверза побраталася у них з крамарськими хитрощами* (Панас Мирний); *Крамарську вдачу ніяк не могла заховати так легко набута коштовною сукнею удавана аристократичність* (Гео Шкурупій); *Такої міри любові до життя і подвигу, такої пристрасті перемоги не видавити вам із своїх крамарських душ і не купити ні за яке золото* (О. Довженко).

2. Стос. до крамарства (у 1, 2 знач.). *Крамарське заняття хлопчина успадкував від батька, тому й так легко вдавалося йому передбачати зміну в цінах товарів* (із журн.); *Загнибіда говорив про свої крамарські діла, кого і коли накрив, як і його накривали* (Панас Мирний); // Признач. для торгівлі. *Була то .. звичайна крамарська буда, яких безліч в Італії* (Леся Українка); *На ринку виростали шатра крамарські, наче гриби по дощі* (А. Чайковський).

КРАМАРУ́К, а́, *ч., заст.* Те саме, що **крамарчу́к.** *Як запрагнеш гордим стать Народом, А не наймитом крамарука, Доведеться у Яру Холоднім Вибрать нового Залізняка* (Б. Олійник).

КРАМАРЧУ́К, а́, *ч., заст.* 1. Дрібний, бідний крамар. *Сина свого в писарі або в крамарчуки віддавати не думає* (Б. Грінченко); *Він з цікавістю прислухався до розмови двох хлопчаків типу крамарчуків* (Д. Бузько); *У білій чистенькій сорочці ввійшов недавній крамарчук мануфактурної крамниці* (Б. Антоненко-Давидович); *На вулиці юрмились люди. Сновигали крамарчуки з тацями в руках* (Н. Рибак).

2. Те саме, що **крамаре́нко.** *Батько-крамар привів на уроки свого крамарчука* (із журн.).

3. Учень, помічник крамаря (у 1 знач.). — *До моєї Улясі вже лицяється багато молодих крамарчуків.., але вони їй не до пари* (І. Нечуй-Левицький); *Мусили розступатися перед Савкою каховські крамарчуки, знали уже його норов* (О. Гончар).

КРАМАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Те саме, що **торгува́ти** 1. *У заулочку по правім боці .. той грек крамарює* (Марко Вовчок); [К о н о н:] *Я відкрив би лавочку, як Тіпка, та й сидів би собі та крамарював* (М. Кропивницький); *Хоч козакові погано крамарювати, та для святої справи нічого не шкода* (А. Чайковський); — *Такому панові, як оце я, крамарювати?!* (О. Ільченко); *Не можна одночасно крамарювати й воювати* (В. Домонтович).

КРА́МБОЛ, а, *ч., мор.* Пристосування з кількома блоками для підіймання якорів на судно. *На окремих парусних човнах замість крамбола використовують спеціальні поворотні балки* (з навч. літ.); *Існують стаціонарні й переносні крамболи, які використовують для підіймання якорів у складних умовах* (із журн.).

КРАМНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **крам;** признач. для краму. *Сомко має в Переяславі свої крамні комори в ринку* (П. Куліш); *З крамного базару вихопилися вершники карального загону осавула Ногая* (Р. Іваничук).

2. Придбаний у крамниці (про товар фабричного виробництва). *Вийшов з хати дід Грицай, в одній сорочці, в крамних синіх штанях* (І. Нечуй-Левицький); *Сорочка в мене крамна* (С. Васильченко); *Христина ще живе у тих щасливих роках, коли здається, що дуже легко росте дівоча краса: досить одягнути щось нове крамне, запнутися гарною хусткою* (М. Стельмах); *Гандзюк крадькома, ніби справжній*

злодій, легко рушив до клуні: йому треба зодягти чорну, крамну сорочку (Г. Колісник).

КРАМНИ́К, á, *ч., заст.* Продавець. *Не встиг крамник відімкнути двері, як крамницю заповнили чоловіки, молодиці, дівчата* (І. Кириленко); *Привітний крамник тільки й чекав того, щоб почути, який потрібен Глафірі крам* (С. Чорнобривець); *Після молебня крамники мені виставлять чоботи* (М. Стельмах); *Такі вуса були колись у сільського крамника Кузьми Кириловича* (П. Загребельний).

КРАМНИ́НА, и, *ж., розм.* Тканина фабричного виробництва. *Де ж тобі, мила, крамнини шукати?* (П. Чубинський); *На столі, в розгорнутім газетнім пакунку, лежала крамнина* (Ю. Мушкетик).

КРАМНИ́ЦЯ, і, *ж.* Приміщення для роздрібної торгівлі; магазин (у 1 знач.). *В найбага́тшії* [найбагатшій] *крамниці Два купці сиділо, І туди чумак заходить З мазницею сміло* (С. Руданський); *На базарі стоять рядками малесенькі крамниці* (І. Нечуй-Левицький); *Ось бульвар Шевченка — ще не так давно, за часів непу, він пишався розкошами майже столичних крамниць* (І. Багряний); *Коло великої вітрини пономарьовської крамниці завжди людно* (Б. Антоненко-Давидович); *Між ділом він мав на меті зайти до крамниці й купити книгу* (С. Чорнобривець).

(1) Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* **ларьо́к** *і т. ін.)*> — торговельне підприємство, в якому товари та продукти продають за вільними цінами. — *Та ж ринок! Відкривай комерційний ларьок, бери в оренду землю, фермерствуй* (Н. Околітенко); *Бажання сміятися зникло так само несподівано, як і з'явилося, і я знову дивлюся у вікно на вогні ліхтарів та освітлені вивіски комерційних кіосків* (А. Кокотюха); *Важко собі навіть уявити, скільки заробляє хазяїн комерційного кіоску* (Л. Кононович); *Коли вона все-таки додому прибувала, то привозила з собою дражливі запахи ментолових цигарок.., що з'явилися в новопосталих комерційних крамницях* (В. Кожелянко).

КРАМНИЧИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **крамни́ця.** *Пі-і-і-і, — запищало у крамничині* (Б. Жолдак).

КРАМНИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **крамни́ця.** *Учора я зайшов собі в крамничку, Щоб на вечір запастися — Лойову купити свічку* (В. Самійленко); *Коли він матиме багатого зятя, він, диви, зможе й покинути остогидлу крамничку* (Д. Бузько); *Ходить поміж рядами крамничок .. дід-сторож* (А. Шиян); *Я перечекав, поки й решта вирядить посланців до Шехтманової крамнички* (Р. Андріяшик).

КРАМНИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **крамни́ця.** *Калинович зі своїм тягарем опинився в темних, тісних крамничних сінях* (І. Франко); *Власники крамниць поспішали спустити залізні штори на вітринах, щоб .. ощадити свої крамничні багатства* (Ю. Смолич); *Марія давно спала за прочиненими дверима крамничної комори на мішках з борошном* (В. Дрозд); *Зойки та крики змішалися з брязкотом скла, що сипалося з вікон і крамничних вітрин* (В. Шкляр).

КРАМО́ЛА, и, *ж.* 1. *заст.* Бунт *(див.* **бунт**[1]**)**; заколот (у 1 знач.). [Я р о с л а в:] *Хто сміє тут крамолу учиняти І сварами бентежити народ?* (І. Кочерга); *Проростала усобицями Руська земля, погибало життя Дажбожого внука, у княжих крамолах вік людський укорочувався!* (В. Малик).

2. Антидержавні погляди, висловлювання і т. ін. *Молодик стрепенувся, з панічним жахом подивився на парторга, мовби Зарічний висловив якусь страшну крамолу* (М. М. Тарновський); *Боже, до чого ж були дурні цензори, коли пропускали таку одверту крамолу!* (Б. Антоненко-Давидович); *В Угорщині повстання — і хоч Косів За тридев'ять земель, але мене, Аби я тут крамоли не розносив, Страшний закон у безвістя жене* (І. Гнатюк).

КРАМО́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до крамоли; антидержавний, заборонений. *Петро дивиться на заґратовані вікна* [церкви] *і думає: мабуть, ґрати зроблено для того, щоб ніхто не вкрав оцих дорогих окрас .. Та зразу ж відгонить од себе такі крамольні думки* (М. Чабанівський); *Посипались в усі кінці імперії таємні розпорядження збирати і знищувати його* [Т. Шевченка] *крамольні твори* (П. Колесник); *Сергій цілком пройнявся .. Богдановим настроєм, цілими днями декламував рядки крамольного поета* (О. Гончар); *Вона вже й Бога забула, молитов у школі не учить, а тільки пісень крамольних співає з дітьми!* (К. Гриб).

КРАМО́ЛЬНИК, а, *ч., заст.* Бунтівник, бунтар, заколотник. *У старовину грішників або крамольників .. палили при повному зборі найвищого духовенства, адміністрації й війська* (В. Самійленко); *Голуб'ятников добре зважив, де він зможе, нарешті, позбутися крамольників, що розкладають армію* (Гео Шкурупій); *А воєвода вже кричить: — Це ж баламут! Чому він вчить! Таких крамольників за ґрати Давно уже пора саджати* (Л. Забашта); *Доки тиран і крамольник смертні, життя існує* (В. Дрозд).

КРАМО́ЛЬНИЦЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **крамо́льник.** *Навіть зовнішній вигляд окремих сатириків (М. Є. Салтиков-Щедрін та ін.) інколи вважали крамольницьким* (із журн.).

КРАМО́ЛЬНО. Присл. до **крамо́льний.** *Крамольно міркую собі: особистість для свого становлення має усвідомити себе* (з газ.); // *у знач. пред.* — *Ти, я і наші друзі мислимо, а мислити — протизаконно, крамольно, грішно* (Василь Шевчук).

КРАМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., чим і без дод., заст.* Торгувати. *Княже Дмитро, пан Корецький, Чи воюєш, чи крамуєш, Чи нашого Царигорода розглядаєш?* (з думи); *Приїхала Галя крамом крамувати* (П. Чубинський); [К и р и л о:] *Він, кинувши писарство, крамує* (Панас Мирний); *Ти заспівай.., Як братом брат крамує без сорому* (П. Грабовський).

КРАН[1], а, *ч.* Пристрій, прикріплений до водопроводу, газопроводу, якогось резервуару для виливання рідини, випускання газу, а також для перекриття трубопроводу. *Ватя ледве встигла поставити чайник на стіл і закрутити кран самовара* (І. Нечуй-Левицький); *Господарка раптом побачила, що з крана тік тоненький, блискучий струмочок води, і похапцем закрутила колісце* (Олесь Досвітній); *Працювала електростанція, у кранах появилась вода* (Р. Андріяшик); *Він трохи повернув вентиль на мідному крані, і звідти тонкою цівкою полилася вода* (О. Авраменко); *Перед заміною крана в газопроводі потрібно запалити газ, потім перекрити його краном біля газового лічильника* (з навч. літ.); *Для перекриття газу газогін забезпечений запірними кранами* (із журн.).

КРАН[2], а, *ч.* Механізм для підіймання й переміщення вантажів. *Для переміщення дуже важких деталей застосовують мостові крани* (з навч. літ.); *Навколо виднілися колосальні підіймальні крани* (М. Трублаїні); *Весь величезний берег у високих кранах, а в їхньому чорному лісі жевріють, мов червоні велетенські вогнища, закладені кораблі* (О. Гон-

чар); *Великий кран підняв Голубу Стрілу і поставив її на рейки* (І. Корунець, пер. з тв. Дж. Родарі).

△ **(1) Ба́штовий кран** — установлений на високій металевій опорі механізм для підіймання й переміщення вантажів. *Баштові крани — ці однорукі залізні велетні — подавали бетонні плити кудись під саме небо* (М. Руденко); *Муратов ще здаля побачив ліс баштових кранів, стіну, що перегородила Дніпро на всю широчінь* (О. Сизоненко); * Образно. *Нарешті увімкнули дня рубильник і краном баштовим підняли сонце* (В. Стус); **(2) Козлови́й кран** — підіомне обладнання мостового типу, в якому несучі елементи кріпляться на чотирьох опорах. *У козловому крані опори дещо схожі на ноги тварини, звідки й назва цього типу кранів* (з наук.-попул. літ.); *Козлові крани встановлюють на відкритих майданчиках для вантажно-розвантажувальних і будівельних робіт, навантаження великих контейнерів тощо* (з навч. літ.); *По долині, відгородженій дамбою від русла, іржавіли сейнери, брухт козлового крана, обручі на пропахлих рибою діжках* (Є. Пашковський); **(3) Підіо́мний (підійма́льний, підніма́льний) кран** — вантажопіднімальна машина для підіймання й переміщення вантажів у вертикальному і горизонтальному напрямках. *Навколо виднілися колосальні підіймальні крани* (М. Трублаїні); *Ми вдень і вночі власноруч — бо підіомних кранів не було — стягували ті кількатонні верстати* (Є. Доломан); *Стріли підіомних кранів переносили грона мішків і бочок з корабельних трюмів на берег* (І. Росоховатський); *Під чорним куполом ночі лунали радісні вигуки, сміх, крики матросів, стук і брязкіт підіомних кранів* (В. Малик); *Залежно від сфери використання вертольоти можна поділити на: повітряні піднімальні крани, засоби для гасіння пожеж, санітарні гелікоптери, військові та ін.* (з газ.); * У порівн. *Річка тут вузенька, а в Адама ходулі довженні, він стоїть над водою, як підіомний кран* (В. Близнець).

КРА́НЕЦЬ, нця, *ч., мор.* 1. Колода або набитий клоччям мішок, який вивішують за борт судна для пом'якшення ударів об інше судно, причал і т. ін. *Кранець швартовий є пристроєм, який застосовують для уникнення пошкоджень корпусу судна* (з наук.-попул. літ.); *Ми наставили повний трюм кошиків з ікрою і, як кажуть моряки, віддали кінці і кранці* (І. Багмут); *Червонофлотці з боцманської команди .. в'яжуть мати, кранці і швабри* (Д. Ткач).

2. *тільки мн.* Місце на палубі військового корабля для зберігання снарядів. *Наші кранці пусті* (М. Трублаїні).

КРА́НИК, а, *ч.* Зменш. до **кран**[1]. *В кожному купе були краники, якими пасажири могли регулювати температуру повітря в досить широких межах* (М. Трублаїні); *Батько засопів, підійшов до умивальника під деревом і, сердито брязкаючи краником, почав мити руки* (О. Гончар); *А ось і краник самоварний серед різного мотлоху* (В. Дрозд); *Продавчиня, якій повертали використані склянки, відразу ж мила їх, перевертаючи догори дном і накриваючи спеціальний краник, що з нього фонтанувала холодна вода під сильним напором* (Н. Сняданко).

КРАНІА́ЛЬНИЙ, а, е, *анат.* Черепний або розміщений на поздовжній осі тіла людини чи тварини ближче до голови; протилежне к а у д а́ л ь н и й. *Фронтальна поверхня тіла, звернена в бік голови, називається краніальною* (з навч. літ.).

КРАНІА́ЛЬНО, *анат.* Присл. до **краніа́льний.** *На тілі 2-го грудного хребця краніально розміщена половинка ямки для 2-го ребра* (з наук.-попул. літ.); *Глотка розміщена краніально щодо голови* (з навч. літ.).

КРАНІВНИ́К, а́, *ч.* Робітник, що працює на крані *(див.* **кран**[2]**).** *Йому при його професії взагалі треба триматися подалі од цього зілля. — А чого? — запитав Марченко, відчуваючи, як гаряче побігла по жилах горілка і як в одну мить мовби легшим стало тіло. — Він кранівник. Один неточний рух, — і вічна вам пам'ять, дядьку Миколо* (Ю. Мушкетик); *Високий* [монтажник] *піднятою догори рукою у лапатій брезентовій рукавиці подавав кранівникові сигнали* (В. Нестайко).

КРАНІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кранівни́к.** *Тут, на робочому місці, кожна в неї хвилька на обліку, і ніхто її, кранівницю, звідси відірвати не смій* (О. Гончар); *Збронзовілі леви і Лаври старезної бані наслуховують — лине ранкове співання. Кран прислухавсь — на ньому присіла золочена птиця і завмерла — стріли не схитне кранівниця* (П. Мовчан).

КРАНІОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до краніографії. *Краніографічне дослідження виявило у хворого ознаки підвищеного внутрішньочерепного тиску* (з наук. літ.); *Локальні краніографічні зміни при захворюваннях головного мозку легко встановити через томографічне обстеження* (з навч. літ.).

КРАНІОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Рентгенографічне дослідження черепа без застосування контрастних речовин. *Методика краніографії охоплює стандартні оглядові бокові, прямі та інші рентгенограми* (з наук.-попул. літ.); *Краніографію застосовують при травмах черепа або захворюванні його кісток* (з навч. літ.).

КРАНІОДИСПЛАЗІ́Я, ї, *ж.* Аномалія розвитку черепа. *Краніодисплазію діагностують у спеціальних лабораторних умовах* (з навч. літ.).

КРАНІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до краніології. *Визначити величину виступання носа можна тільки на краніологічному матеріалі* (з наук. літ.); *Окремі особини з-поміж пізньопалеолітичних людей мали краніологічні особливості, властиві різним сучасним расам* (з наук.-попул. літ.).

КРАНІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ антропології та зоології, що вивчає будову черепа людини і тварин, їх формування у процесі розвитку та філогенезу. *Праці науковців XIX–XX ст. із питань краніології давнього населення були спрямовані переважно на з'ясування етнічної історії* (з наук.-попул. літ.).

КРАНІО́МЕТР, а, *ч.* Спеціальний інструмент для вимірювання черепа. *Перший рентгенографічний краніометр був розроблений у 1924 р.* (з наук.-попул. літ.).

КРАНІОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до краніометрії. *Краніометричний метод використовують для вивчення анатомії черепа та його індивідуальної мінливості* (з наук.-попул. літ.); *Використовуючи краніометричні дані, судові медики, антропологи і палеоантропологи мають можливість провести реконструкцію обличчя* (з навч. літ.).

КРАНІОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Вимірювання черепа для вивчення варіації його будови. *Основна передумова краніометрії полягає в тому, що розмір і форма черепа визначають розмір мозку, який зумовлює інтелект* (з наук. літ.); *Краніометрія була дуже популярною наприкінці XIX — початку XX ст., коли було зроблено багато досліджень у цій галузі* (з наук.-попул. літ.).

КРАНІОПА́Г *див.* **краніопа́ги.**

КРАНІОПА́ГИ, ів, *мн. (одн.* **краніопа́г,** а, *ч.).* Близнюки, що зрослися в ділянці голови. *Краніопаги часто мають окремі тулуби* (з навч. літ.).

КРАНІОСАКРА́ЛЬНИЙ, а, е. Який стосується черепа і крижів (у 3 знач.). *Краніосакральна система була відкрита Вільямом Гарнером Сазерлендом* (з наук.-попул. літ.); *Слово "краніосакральний" утворилося в результаті поєднання латинських назв двох анатомічних структур людського тіла — черепа і крижів* (з навч. літ.); *Вплив краніосакральної терапії на людський організм є дуже широким* (із журн.).

КРАНІОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до краніоскопії. *Унаслідок тривалого вивчення фізичного типу представників різних східнослов'янських племен науковці отримали можливість групової ідентифікації їх за основними краніологічними, краніоскопічними та дискретно-варіативними ознаками* (з наук. літ.).

КРАНІОСКОПІ́Я, ї, *ж.* В антропології — візуальне дослідження черепа. *Краніоскопія — це перший етап діагностики після травми голови* (з навч. літ.); *Краніоскопію активно використовують в етнографії та дослідженні рас* (із журн.).

КРАНІОСПІНА́ЛЬНИЙ, а, е. Який стосується одночасно черепа і хребта. *При краніоспінальних пухлинах розвиваються симптоми внутрішньочерепної гіпертензії із застоєм на очному дні* (з навч. літ.).

КРАНІОСТЕНО́З, у, *ч., мед.* Патологічне формування черепа, яке проявляється розладами зору і різними симптомами недостатності функцій головного мозку. *Розрізняють прості форми краніостенозу, коли наявне закриття одного шва, коронарне, і складні, коли поєднувано закриття декількох або всіх швів черепа* (з наук. літ.); *Описано наслідки черепно-мозкової та хребетно-спинномозкової травм, краніостеноз* (з наук. літ.); *Краніостеноз інколи розглядають як уроджену ваду розвитку організму, що полягає в передчасному заростанні швів черепа, унаслідок чого спостережувано невідповідність місткості черепної порожнини об'єму мозку* (з навч. літ.).

КРА́НІУМ, а, *ч.* Частина черепа, в якій міститься головний мозок. *Діагностику захворювання краніума слід проводити комплексно — через вивчення аналізів, рентгенологічних зображень і т. ін.* (з навч. літ.).

КРАНОВА́, во́ї, *ж., розм.* Те саме, що **кранівни́ця.** *Ось цей квартал, .. і кранова у будці синьоока* (В. Сосюра).

КРА́НОВИЙ[1], а, е. Прикм. до **кран**[1]. *Кранові ексцентрики продають у ремонтному комплекті* (з газ.).

КРА́НОВИЙ[2], а, е. Прикм. до **кран**[2]. *А на греблі, на найвищій будівельній точці.., працює крановий машиніст* (О. Довженко); *Вірунька знову була у своїй крановій кабіні, де скло від здвиготів ніколи не тримається* (О. Гончар).

КРАНОВИ́Й, во́го, *ч., розм.* Те саме, що **кранівни́к.** *Такелажник Микита Сидорович Водоп'ян, задравши голову, гукає до кранового Томи Старчая, що сидить угорі на машині* (І. Микитенко); *Крановий, підморгнувши хлопцям, погнав свій вертлявий .. кран прямо на Миронову* (М. Руденко).

КРАНТ, а, *ч., діал.* Кран *(див.* **кран**[1]*). Свиридон Зайченко .. завжди мився до пояса під крантом* (Ю. Яновський); *— По воду Далеко вже не ходимо. З-під кранта!* (І. Вирган); *Олександер сумирно дожидався, поки лейтенант брав два кухлі з-під кранта* (В. Барка).

КРАНТИ́, *пред., кому, чому, жарг.* Кінець, загибель когось або чого-небудь; сумні перспективи для когось; безрадісний кінець чогось. *Як Василь дізнається, будуть кранти і мені, і тобі* (С. Процюк); *Вона покидає мене, я повільно сідаю на підлогу під стіною. Невже — кранти?* (А. Дністровий); *Між нами повинна бути тільки правда. Інакше — кранти!* (Люко Дашвар).

КРАП[1], у, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **кра́пання.** *Гомонить великий ліс густим весняним крапом, пахне вологою і терпкими солодощами живиці* (Ю. Збанацький); * Образно. *А за ним студеним крапом позначався кожен крок, і ходила косолапо біла тінь чи холодок* (П. Мовчан).

2. *спец.* Забарвлення у формі дрібних цяток на чому-небудь. *Крап, нанесений на папір набризком, швидко висихає* (з наук.-попул. літ.); // Малопомітні позначки, що роблять на зовнішньому боці гральних карт для їх розпізнавання. *Крап наносять так, аби він був помітний тільки тому, хто його наніс* (із журн.); // Те, що виглядає на відстані маленькою крапкою. *А й справді далеко, я тільки зараз угледів. Ми на самій горі, кругом небо, а там унизу-унизу маленька хата, така маленька й біла, як грибок; і не видно ні вікон, ні дверей, лише темні крапочки — крап, крап, крап* (В. Близнець).

КРАП[2], у, *ч.* Барвник, який добувають із коріння красильної марени. *Марена — давня красильна культура. З неї добували цінну високоякісну червону фарбу — крап* (з наук.-попул. літ.).

КРАП[3], **КРАП-КРАП,** *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає звук крапання; кап *(див.* **кап**[1] 1). *Крап-крап-крап — кран випорожнює воду* (О. Гаврилюк); * Образно. *У краплинку капелюхи — крап! крап! крап! Ну а мухи, справжні зухи — шасть! шасть! шасть!* (І. Андрусяк).

2. Уживається як присудок за знач. **кра́пати.** *Хмари із пахощів неба! Ось покапало з них, крап, крап! — і дощик полився; П'є рослинка досита* (І. Франко); *З темних хмар дощик крап, крап на дорогу* (Д. Бузько); *Час плинув повільно. Крап, крап, крап — як рідина з крапельниці* (Ю. Мушкетик).

КРА́ПАНКА, и, *ж., діал.* Великодня писанка, при фарбуванні якої роблять крапки за допомогою воску. *Коли яйце зафарбувалося, можна зняти з нього віск, під яким збереглася інша фарба, тоді й з'являється крапанка* (із журн.).

КРА́ПАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кра́пати.** *Кілька миль їзди болотистою, хоч мурованою дорогою, крапання осіннього дощу, якби хто тарабанив по буді, .. і під вечір відчинив Антоні браму* (Б. Лепкий).

КРА́ПАТИ, кра́паю, кра́паєш, кра́пає *і* кра́плю, кра́плеш, кра́пле, *недок.* 1. Падати, литися краплями; капати (у 1 знач.). *Галецька говорила, а сльози крапали з очей* (І. Нечуй-Левицький); *Кривавий піт з нас крапле, ллються сльози* (П. Грабовський); *Зранку крапав дощик,і сонце не встигло ще випити росу* (Ірина Вільде); *Крапали заблукані дощинки; вітер проносив потоки безконечно свіжого шуму в зелених верхів'ях на фоні ночі* (В. Барка); * Образно. *Сину людський, зверни ти обличчя своє до Єрусалиму, і крапай словами на святині* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *По горбатому носі скотилась сльоза і впала на личко — іскорка загнаної любові крапає з очей* (І. Багряний); // *безос. Від наглої завірюхи нема вже й сліду, тільки на пішоходах лишилися калюжі і з дахів крапає* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Наливати по краплі що-небудь. *Я напувала його водою, крапала в ложку заспокійливу настоянку з синьої пляшечки* (С. Андрухович).

3. *тільки 3 ос., перен.* Сипатися (у 4 знач.), текти (у 3 знач.). *Він доставав на рік кілька тисяч карбованців, але ці тисячі теж якось розставали в його гарячих руках і крапали дрібним дощем крізь пальці та золоті перстні* [персні] (І. Нечуй-Левицький); *— Якби я пішов на завод, — розійшовся батько, — то плюсом до окладу мені б щомісяця крапали й премії, і прогрес* (В. Діброва); *Почав крапати сніг, спершу дрібний і мокрий* (Любко Дереш); *Слова вже починали крапати в Оксанину душу* (Валерій Шевчук).

КРАПЕЛИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **крапли́на.** *Удвох ішли в рясній долині, Де сонце в кожній крапелині — Роса квітчала сінокіс* (Т. Масенко); *З горіхового неба стало накрапати. В гусенятка на дзьобику зависла крапелина* (М. Вінграновський); *Дахи ще виблискують після нічного дощу, і крапелина, мов ягода, тремтить на іржавій ринві* (О. Гончар); *Як у крапелині відбивається море, так у пам'яті людини відображається рід і народ* (із журн.); *Ти плачеш. Ти, що відіпхнула любов мою, як сиротину, Тепер надармо просиш, ловиш Любові хоч би крапелину* (І. Франко); *Твори українських майстрів слова здебільшого — це крапелини почуттів, роздумів, філософських узагальнень. А ще — крапелини добра, радості* (із журн.).

КРАПЕЛИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **крапели́на.** *Всі сплять, як побиті. Порозкривані роти, обличчя вкриті крапелинками поту, тіла скоцюрблені в фантастичних позах* (І. Багряний); *Листя молоде на платані переблискує кожною завислою крапелинкою — безліччю малюсіньких сонць* (О. Гончар); *— За спання не купиш коня .. Вставай. — Діду, хоч крапелинку... — Нічого тобі ця крапелинка не пособить* (М. Стельмах); *Приростала до тіла сорочка зелена, рідна ж земля повертала мені крапелинки тепла* (П. Мовчан); *Село — це поезія простору, це відчуття безмежності, це переживання, це крапелинка пам'яті кожного з нас* (із журн.).

КРАПЕЛИ́НОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **крапели́нка.** *Серед .. дрібен-крапель знайдеться бодай одна крапелиночка живої води* (Д. Міщенко); *Він дозволив собі ще придрімнути, ну бодай одну крапелиночку* (В. Близнець); *— Якщо Ви, мій володарю, моє найвище райське дерево, бодай на крапелиночку зволите подумати або спитати про цю Вашу сиротину, знайте, що всі, крім неї, перебувають під шатром милості Всемилостивого* (П. Загребельний); *Серце .. хоче, щоб ти хоч крапелиночку шкодувала за минулим* (Ю. Мушкетик).

КРА́ПЕЛЬКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **кра́пля** 1. *Червона глина бризнула трьома кров'яними крапельками на білу Карпову сорочку* (І. Нечуй-Левицький); *Мряка обсіла кожух і капелюх Паньків дрібними крапельками* (Л. Мартович); *Світанкова прохолода судомила кості, на обличчя сідали крапельки роси* (О. Бердник); *Промені сонця ще не мали того сліпучо-білого блиску, що влітку, і нагадували золоті стріли, забарвлені блакитом, мовби скупані в крапельках ранкової роси* (П. Загребельний).

2. *тільки одн., перев. чого, перен.* Зменш.-пестл. до **кра́пля** 2. *Слізоньки ллються дрібні: Крапельку власної долі, Власного щастя крихітку... Просять дурні* (П. Грабовський); *Він не міг відмовитись хоч від невеличкої іронії, хоч від крапельки ущипливості* (В. Гжицький); *Ще крапелька — і я зіпсував би її настрій* (Р. Андріяшик); *Сили в мами — й крапельки немає* (І. Гнатюк).

◊ **Кра́пля (ка́пля, крапли́на, кра́пелька** *і т. ін.)* **в кра́плю (в ка́плю, в крапли́ну, в кра́пельку** *і т. ін.) див.* **кра́пля; Ні (ані́) кра́плі (крапли́ни, ка́плі, кра́пельки, ка́пельки** *і т. ін.) див.* **кра́пля.**

КРА́ПЕЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **крапли́нний.** *Терапію небезпечних передчасних пологів можна проводити за допомогою внутрішньовенного крапельного введення розчину сульфату магнію відповідної дози протягом однієї години* (з наук.-попул. літ.); *Системи крапельного зрошення — найбільш прийнятний спосіб зрошення з погляду збереження родючості ґрунту та екології* (з навч. літ.); *Основою крапельної системи поливу є крапельна трубка, яка дозує воду по всій довжині трубки однаково* (із журн.).

КРА́ПЕЛЬНИЦЯ, і, *ж.* 1. Пляшечка з пристосуванням у шийці для відраховування крапель. *Щодня Максимкові ставлять крапельниці (хлопчик бачить пляшечки з розчином різного кольору, з яких поволі крапає рідина), роблять уколи — його посмішка переконує, що стан покращується* (з газ.).

2. Скляна трубочка з гумовим наконечником, за допомогою якого набирають рідину й випускають її по краплі. *Крапельницею може бути зігнута під кутом скляна паличка* (з навч. літ.).

3. Прилад для дозованого введення рідин в організм при крапельному вливанні. *Делікатні лікарі приватної клініки метушилися навколо все ще непритомної Марти, виміряли тиск, вкололи якийсь укол, від якого жінка здригнулася і прийшла до тями, поставили крапельницю* (Люко Дашвар); *Сучасні крапельниці влаштовані таким чином, що після закінчення речовини в резервуарі або пляшці повітря не потрапить у вену — трохи розчину завжди залишається в сполучній трубочці* (з навч. літ.); *Найчастіше ставлять внутрішньовенні крапельниці* (із журн.).

КРАПИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кра́пка**[1] 1. *Навіть темні крапинки на них* [очах] *віддають .. блиском* (М. Стельмах); *Олександр носив рипливий ремінний картуз, пошитий із клинців, спортивні френчі, целулоїдні комірці, галстуки з крапинками, лискучі жовті краги* (П. Загребельний); *На квітці на вершечку гілки сиділа червона в чорних крапинках комаха* (В. Лис); * Образно. *Без краю чиста блакить і живі крапинки птахів по ній — оце такий тепер світ над нами* (О. Гончар).

КРА́ПКА[1], и, *ж.* 1. Невеличка цятка на певному тлі; плямочка. *Коли сонце вже скотилось до самого обрію, далеко в морі з'явилася чорна крапка* (О. Донченко); *Внизу, за левадами, річка белькоче щось уві сні під залізничним мостом. Вище — червона крапка семафора* (А. Головко); *Зорі знову стали яскравими крапками на чорному оксамиті космосу* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *З самої глибини обличчя дивилися дві темних і холодних широко розкритих крапки, повних жаху й безодні* (М. Івченко); *Каламутними крапками розсипалась по стерні наша лава* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Розпластавсь орел на крилах, В небі крапкою дрижить* (Я. Щоголів).

2. *перен., розм.* Певний пункт; точка (у 4 знач.). *— Я маю тут поруч таку спостережну крапку, з якої видно півміста!* (Ю. Андрухович).

3. Графічний знак (.) як умовне позначення чого-небудь (в алгебрі, нотному письмі, телеграфному ко́ді, на географічних картах і планах). *Кожна крапка на карті має свій порядковий номер* (О. Донченко); *Крапки і тире поринають в галоп, Проскакують .. лінії знаків: "Чернігів залишено... Наш Конотоп..."* (М. Бажан); *День у день Бурдик під магнітофон вивчав крапки, лінії, плями та інтуїтивним шляхом пізнавав сутність кола та паралелепіпеда* (В. Діброва).

4. *лінгв.* Розділовий знак, яким позначають на письмі кінець розповідного речення, відокремлюють речення одне від одного, а також уживають для скорочення слів. *Крапка ставиться в кінці розповідного і спонукального речень, коли вони вимовляються без окличної інтонації* (з навч. літ.); *Крапка є розділовим знаком для відображення найбільшої паузи в усному мовленні* (з навч. літ.); *Беремось обробляти сількорівські дописи, редагуємо ще один фейлетон товариша Пісні, якого він нам залишив без крапок і ком, лише зі своїми дивовижними знаками запитання* (О. Гончар); *Тут уже не допоможуть ані коми, ні крапки* (Д. Білоус); * Образно. *А лють його сваволі З оскалом на лиці — То крапка в протоколі, Поставлена в кінці* (І. Гнатюк).

5. *невідм., у знач. пред.* Кінець, завершення розмови, роботи, справи і т. ін. *Ач, як хлопець улучив! Просто в око... А як неспроможні, то краще тимчасово відступити на другу оборонну лінію шанців. І крапка* (Д. Бузько).

△ **(1) Кра́пка з ко́мою** — розділовий знак (;), яким відокремлюють на письмі структурно ускладнені частини речення. *Крапку з комою вперше запровадив у письмо італійський друкар Альд Мануцій* (з навч. літ.); **(2) Три кра́пки** — розділовий знак (...), яким позначають на письмі незакінченість висловлення. *Заголовки романів, повістей були гучні, красиві, багатозначні, закінчувалися трьома крапками і дуже подобались редакційним жінкам* (В. Дрозд); *Я все одно допишу цього листа до останніх трьох крапок* (Ю. Андрухович); *Три крапки у його прямій мові були тверді і об'ємні* (О. Ірванець); *Три крапки траплялися ще в давньокиївських пам'ятках* (з навч. літ.).

◊ **(3) До оста́нньої кра́пки** — абсолютно, зовсім. — *Цей тиждень я багато їздила по околицях Мілана .. з одним італійцем, красивим і дурним до останньої крапки* (Ю. Яновський); **(4) На цьо́му кра́пка** — все, кінець. *В той липневий ранок 1945 року, коли всі радіостанції світу все ще вели мову про капітуляцію Німеччини, старший лейтенант Максим Нерчин спокійно виключив приймача. Досить! На цьому крапка* (Н. Рибак); *Я збився з ритму — тільки ти не лайся, Недоліків технічних не шукай. На цьому крапка* (В. Симоненко); **Поста́вити (розста́вити) / ста́вити кра́пку ([всі] крапки́) над "і"** *див.* **поста́вити¹; Ста́вити / поста́вити кра́пку** *див.* **ста́вити.**

КРА́ПКА², и, *ж., діал.* Кисломолочний напій, поширений на Лемківщині. *На Лемківщині нас частували крапкою, яку слід пити дуже обережно, щоб не обпекти собі слизову* (із журн.).

КРАПКО́ВИ́Й, о́ва́, о́ве́. Який має форму крапок (*див.* **кра́пка¹** 1). *Катаракта — часткове або повне помутніння кришталика, тому крапкові штрихи видно по всій його периферії* (з наук. літ.).

КРАП-КРА́П *див.* **крап³.**

КРАПЛА́К, у, *ч., хім.* Суміш алюмінієвих і кальцієвих солей алізарину, яку використовують для виготовлення художніх і поліграфічних фарб. *Краплак був відомий ще в античному Єгипті* (з навч. літ.); // Фарба з такої суміші. *Я хотів покласти ще краплаку на палітру і мимоволі оглянувсь* (П. Тичина); *З бляшаного тюбика повзе, хробаком згортається червоний краплак* (О. Забужко).

КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ *див.* **краплеуло́влювальний.**

КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАННЯ *див.* **краплеуло́влювання.**

КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАЧ *див.* **краплеуло́влювач.**

КРАПЛЕМІ́Р, а, *ч.* Стандартна піпетка зі спеціальним внутрішнім діаметром випускного отвору. *Краплемір тримають у строго вертикальному положенні, для чого закріплюють його у штативі, що захищає від можливих струсів* (з наук. літ.); *Краплемір спочатку очищають від забруднення, жиру хромовою сумішшю, потім промивають водою і висушують* (з навч. літ.); *Показники краплеміра варто переводити в мілiграми* (з навч. літ.).

КРА́ПЛЕНИЙ, а, е. Позначений крапом (*див.* **крап¹** 2). *Інші три* [судді] *в синіх стихарях, краплених білими крапками, в червоних мантіях, вишитих ліліями* (П. Загребельний); *Знову вона грає проти мене краплеными картами* (І. Росоховатський); *Автор цих рядків не шахрай, щоб махлювати картами в грі, він не вміє ні пересмикувати, ні грати краплеными* (Є. Гуцало); * Образно. *Кримські гори червоніють, кров'ю краплені* (В. Домонтович); * У порівн. *Тамара діставала звідкись із зап'ястка носові хусточки, ніби краплені карти, й старанно витирала сухі очі* (С. Жадан).

КРАПЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на краплю (у 1 знач.). *Окремі різновиди горщиків мають широке горло з краплеподібними й довгастими вінцями та рельєфними валиками на шийці* (з навч. літ.); *Краплеподібний щит був поширений у Київській Русі з X ст.* (із журн.).

КРАПЛЕПРИЙМА́Ч, а́, *ч.* Посудина, признач. для відділення рідини перед надходженням газу в пробовідбірник. *Краплеприймач обов'язково має вхідну та вихідну арматуру* (з наук.-попул. літ.).

КРАПЛЕУЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ (КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ), а, е. Признач. для краплеуловлювання. *Новий краплеуловлювальний пристрій було встановлено в лабораторії* (із журн.).

КРАПЛЕУЛО́ВЛЮВАННЯ (КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАННЯ), я, *с.* Уловлювання крапель рідини за допомогою спеціальних пристроїв, посудини і т. ін. *Краплеуловлювання в апаратах контактної системи охолодження шахтного турбокомпресора забезпечувано при контрольованій швидкості повітря в прохідних вентиляційних трубах* (з наук. літ.); *Для краплевловлювання застосовують спеціальні апарати — краплевловлювачі* (з навч. літ.).

КРАПЛЕУЛО́ВЛЮВАЧ (КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАЧ), а, *ч.* Пристрій для уловлювання крапельної рідини. *Краплеуловлювачі не дають воді текти на підлогу під час годівлі курчат* (з навч. літ.); // Контактна конструкція, що монтується в різні вентиляційні установки для вловлювання крапель. *Вторинний пар у системах нагрівання проходить сепаратор і далі інерційно потрапляє в краплевловлювач* (з наук.-попул. літ.); // Паперова серветка, яку одягають на ніжку пивного бокала для збирання конденсату. *У баварських пабах пиво подають тільки з краплевловлювачами* (із журн.).

КРАПЛЕУТВО́РЕННЯ, я, *с., фіз.* Процес утворення крапель рідини з речовини, яка перебуває в газоподібному

стані. *Для інтенсифікації тепломасообміну застосовують високошвидкісні відцентрові апарати, що належать до групи апаратів з поверхнею контакту і з поверхнею, яка розгортається за рахунок інтенсивного краплеутворення* (з наук. літ.); *Краплеутворення найчастіше відбувається внаслідок перепаду температур* (з навч. літ.).

КРАПЛЕУТВО́РЮВАЧ, а, *ч.* У нафтовидобуванні — лінійний пристрій, вигот. із відрізків труб різного діаметра, що збільшуються в напрямку руху емульсії від секції до секції і в яких відбувається руйнування оболонок на краплях пластової води. *Зруйнована нафтова емульсія через краплеутворювач надходить у паралельно встановлені термовідстійники, де відбувається остаточне розділення води й нафти* (з наук.-попул. літ.).

КРА́ПЛИКИ, ів, *мн., діал.* Мініатюрні вареники з грибами або оселедцем. *Краплики — страва суто святкова. Її готують винятково на Святий вечір* (М. Матіос); *На Івано-Франківщині до пісного борщу з грибами подають краплики* (з газ.).

КРАПЛИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **кра́пля** 1, 2. *Важкі краплини гойдалися на колоссях, легенька пара знялася над нивами* (М. Коцюбинський); *Лице матері вкрите краплинами роси* (О. Довженко); *Гривастюк був зодягнений у новий сардак і чорну, поспіль вкриту краплинами талого снігу шапку* (Р. Андріяшик); *Немирич відчув, як краплини холодного поту вкрили його чоло і плечі* (Ю. Андрухович); *Орися вперше відчула, що в тому бою є якась краплина і її допомоги* (П. Автомонов).

◊ **До [оста́нньої] кра́плі (ка́плі, краплини** *і т. ін.) див.* **кра́пля; До оста́нньої кра́плі (ка́плі, краплини** *і т. ін.)* **кро́ві** *див.* **кра́пля; [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової краплини** *і т. ін.)* **в ро́ті не ма́ти** *див.* **ма́ти²; Кра́пля (ка́пля, краплина** *і т. ін.)* **в мо́рі** *див.* **кра́пля; Кра́пля (ка́пля, краплина, кра́пелька** *і т. ін.)* **в кра́плю (в ка́плю, в краплину, в кра́пельку** *і т. ін.) див.* **кра́пля; (1) На краплину (на краплинку)** — трохи. — *Все робиться, як сотні років тому назад, і хоч би тобі хоч на краплину змінилось* (М. Івченко); *Коли ваш попередник .. спробував завести нову систему сільськогосподарських кооперацій і бодай на краплину допомогти бідним пеонам, північний сусід вельми розгнівався* (Ю. Бедзик); *Мати гаряче молилася, щоб хоч на краплинку радості й щастя послала доля її дорогим, далеким від неї, синам* (із журн.); **Ні (ані) кра́плі (краплини, ка́плі, кра́пельки, ка́пельки** *і т. ін.) див.* **кра́пля; (2) Ні на краплину (на краплинку)** — анітрохи, ніскілечки. [Ш е в ч е н к о:] *Караюсь, мучусь я, але не каюсь. І не змінивсь ні на краплину* (П. Тичина); *Боюсь пересудів та клинів, поважності ні на краплину* (П. Мовчан); *Фальшивим плакатам і лозунгам люди в Горопахах ні на краплинку не вірять* (Р. Федорів); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **дві кра́плі (краплини) [води́] <Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кра́пля (краплина) води́>** *див.* **кра́пля.**

КРАПЛИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **краплина.** *На чолі рясно виступили дрібненькі краплинки поту* (С. Васильченко); *Дивився в неї, мовби в очі. В очі, що, загораючись все більше, наближались до нього з краплинками крові на віях* (І. Багряний); *Самоцвітами заграли краплинки на чудовому тканні павутини* (О. Бердник); — *Головне, щоб в таких папірцях побільше було правди. Коли сходиться правда, то краплинка брехні б'є в груди смертельною отрутою* (М. Стельмах); *Як мало треба — лиш краплинку сонця* (І. Андрусяк).

◊ **На краплину (на краплинку)** *див.* **краплина; Ні на краплину (на краплинку)** *див.* **краплина.**

КРАПЛИ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **краплина.** *Крізь краплинне плетиво холодне я побачу — йдеш назустріч ти* (Н. Забіла); *Безумовна окупність витрат на краплинне зрошування за 5–6 років зробить його вигідною стратегією розвитку виноградарства України* (з наук.-попул. літ.); *Краплинний полив — сучасний ефективний метод догляду рослин, коли воду порційно подають у їх прикореневу зону* (з навч. літ.).

△ **Краплинна інфе́кція** *див.* **інфе́кція; Краплинний ана́ліз** *див.* **ана́ліз.**

КРАПЛИ́ННО. Присл. до **краплинний.** *Окремі лікувальні препарати призначають внутрішньом'язово або внутрішньовенно (струминно, краплинно)* (з навч. літ.); *Краплинно розпорошена рідина швидко вбирається рослинами* (із журн.).

КРАПЛИ́НОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **краплинка.** *Пий, козаче, пий, соколе, ще краплиноньку!* (з народної пісні); *Україна воскресне й оживе. Хоч би одну краплиноньку надії* (Л. Старицька-Черняхівська).

КРАПЛИ́НОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **краплинка.** *Лиш на* [віях] .. *золотистих Дві-три краплиночки зависли* (І. Франко); *Де ж ти, голубонько? Де? На хвилиночку Глянь з отим усміхом милим, чаруючим, Втіхи, надій принеси хоть краплиночку* (П. Грабовський); *Сьогодні Тіна й зачесана скромно, гладенько, як до школи колись. Губи без краплиночки фарби* (В. Винниченко); *Все, що мали ви, віддали дітям, усе до краплиночки, до крихітоньки* (Ю. Мушкетик).

КРАПЛИ́СТИЙ, а, е. 1. Який виступає, падає великими краплями (про дощ, росу, піт і т. ін.); крапчастий (у 2 знач.). *Перлами ясними он під тополями Грає краплиста роса* (М. Старицький); *Краплистий дощ товкся, немов горох до долівки* (Л. Мартович); *Ще мить, і вони* [сльози] *покотилися б по щоках — рясні і краплисті* (О. Донченко); *Учитель витер краплистий піт з лиця* (Ірина Вільде); *У безлистому верховітті понурих берестів зашарудів краплистий дощ* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Думки застрибали в Андрієвій голові, рясні й швидкі, мов краплистий дощ* (П. Загребельний).

2. Те саме, що **крапча́стий** 1. *Мостила вона ближче до себе дві великі подушки у краплистих темних пошивках* (Марко Вовчок); *Навіть цивільний піджак, білий комірець та краплиста краватка не могли змінити вигляду задумливого, завжди зосередженого обличчя начальника штабу дивізії* (Н. Рибак).

КРАПЛИ́СТО. Присл. до **краплистий** 1. *Згодом вітер знову зірвався, хмара густіш посунула, і краплисто вдарило дощем* (М. Івченко); *Роси лягли краплисто, рясно, цвітуть склом і сріблом* (В. Бабляк); *Дише степ і теплом, і росою краплисто, і тоненький вітрець у обличчя свіжить — і темнішає сад, і злипається листя* (П. Мовчан).

КРА́ПЛЯ, і, *ж.* 1. Маленька частинка якої-небудь рідини, схожа на кульку. *Посипались рідкі краплі дощу* (І. Нечуй-Левицький); *Руки її пообвивані шматами, на фартусі червоні краплі крові* (Н. Кобринська); *Відро накрив покупець щільно, ні крапля не проціджується* (В. Барка); *На бур'янах біліло павутиння, обнизане краплями роси* (Є. Гуцало); *Почався проливний дощ, вітер задував у підворіття січу дрібних крапель* (Р. Андріяшик); * У порівн. *День, мов крапля у криницю, У глибоку ніч упав...* (М. Рильський).

2. *тільки одн., перев. чого, перен.* Дуже мала кількість, частинка чого-небудь; трошки, дуже мало. *Земле, .. Сили, що в твоїй живе глибині, Краплю, щоб в бою сильніше стояти, Дай і мені* (І. Франко); *З жорстокого слова хтів* [хотів] [Рустем] *видушити краплю надії* (М. Коцюбинський); [Страйколам:] *Можна б і працю тяжку скоротить, Більше б хоч краплю годилось платить* (М. Рильський); * Образно. *Суворий вирок став останньою краплею, що перелилась через вінця* (Б. Антоненко-Давидович); *Він був хмаркою, Краплею в Океані, просто краплею, крапкою, часткою місячного світла* (Ю. Андрухович).

3. *тільки мн.* Рідинні ліки, які для вживання відраховують такими частинками. *Я вигадав, що заслаб .. Підняв тривогу, мусив приймати краплі од живота* (М. Коцюбинський); — *Я б порадила тобі краще валеріанових крапель прийняти* (В. Винниченко); *Довелося .. попросити доктора.., щоб дав Олені краплі для заспокоєння* (Ірина Вільде); *Муся зрозуміла, що ще кілька таких хвилин — і вона взагалі втратить можливість говорити: заспокійливі краплі, певно, виявилися зовсім заспокійливими* (І. Роздобудько).

4. Те саме, що **кра́пка**[1] 1; цяточка. *Матерія була убога, темненька, з червоними краплями* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **(1) До [оста́нньої] кра́плі (ка́плі, крапли́ни** *і т. ін.)* — повністю. *Кавун заплакав, але в його* [нього] *вже сліз не було: його сльози висохли, бо вже його живоття висохло до решти, до останньої краплі* (І. Нечуй-Левицький); *Присмоктався* [Товстань] *до вина .. Пив, поки до останньої каплі не видудлив* (Б. Лепкий); *Вмерти так, як умирають комети, — згоріти до краплі, до решти, лишивши по собі ще вогненний слід* (І. Багряний); *Олекса розумів тракториста. Не раз йому самому доводилося відчувати, що таке сон. Це тоді, коли солдатом сидів у шанцях, коли безперервні атаки ворога виснажували до краплі всю силу* (С. Добровольський); *І любов, і надію, і ніжність, Ірено, переллю до краплини в серденько твоє* (М. Упеник); *Вона всоте переживала останній день у Ніцці, все до краплинки, кожне слово, погляд, рух* (О. Іваненко); *Велика радість ворухнулась у думках Поцілуйка. Він підняв чарку, випив до крапелинки й поцілував Безбородька* (М. Стельмах); **(2) До оста́нньої кра́плі (ка́плі, крапли́ни** *і т. ін.)* **кро́ві**, *зі сл.* битися, боротися, захищатися *і т. ін.* — до кінця життя, поки живий. *Були готові* [троянці] *до останньої каплі крові свою свободу боронить І нову Трою захищати* (І. Котляревський); *Отямившись від першого страшного удару, він тепер був готовий боротися за свій винахід, за своє дитя до останньої краплі крові* (Д. Бузько); *Які це чудові люди, що до останньої краплини крові і до останнього удару серця боролись і борються за щастя народу* (С. Скляренко); — *Ми до останньої краплі крові захищаємо вільних і чесних людей у їхніх мандрах шляхами смутку й горя* (В. Єшкілєв); **(3) Кра́пля за кра́плею <Кра́пля по кра́плі>** — потроху. — *Ти викрав з мого серця любов крапля за краплею* (І. Нечуй-Левицький); *У грудях, на самому дні, зерно по зерні, крапля по краплі, збирається сила* (М. Коцюбинський); *Крапля за краплею точиться письменницька кров, раніше ніж потрапить твір у друкарську машину* (О. Іваненко); *Мружиться місяць у сні. Луска наростає на склі, — крапля за краплею мовкне розмова* (М. Воробйов); *Рік за роком, крапля за краплею ця отрута дедалі глибше проникала в його душу* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(4) Кра́пля (ка́пля, крапли́на, кра́пелька** *і т. ін.)* **в кра́плю (в ка́плю, в крапли́ну, в кра́пельку** *і т. ін.), зі сл.* схожий *на кого, до кого;* піти, вдатися *у кого* — повністю, дуже. *У Василя три сини, — парубки, що маків цвіт. Здорові... капля в каплю у вітця вдалися* (І. Франко); *Чотири сини подарувала Маруся родові Ляша. І всі, як крапля в краплю, пішли в бабу, в Алісу* (У. Самчук); *Ні його сила, ні його прості риси обличчя не передалися дітям — обоє, крапля у краплю, пішли в матір* (М. Стельмах); *Якби йому ще зняти зо три десятки років, — став би він краплина в краплину схожий на Боба* (Є. Гуцало); *Одного разу він наснився мені крапелька в крапельку схожим на дядька Ничипора* (Н. Тихий); **(5) Кра́пля (ка́пля, крапли́на** *і т. ін.)* **в мо́рі** — дуже мізерна, незначна частина чогось великого, цілого. *Усе те* [культурна робота в народі] *крапля в морі, та все ж, може, і ся крапля камінь точить* (Леся Українка); *Вуфку* [Всеукраїнське фотокіноуправління] *має дати кіно на село, сто штук, чи що... Сто кіно — це капля в морі, а чекати, доки кіно розкине свою мережу на селі, — довгенько* (Остап Вишня); *Крутояр добре знав, що їхні відкриття були тільки краплиною в морі того багатства, яке ховала від людини нерозгадана земля Орінокського басейну* (Ю. Бедзик); *Грошовий обіг у нас такий значний, що порівняно з ним усі ваші активи — лише крапля в морі* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Економію навряд чи можна вважати доцільною завжди, тому що зекономлені гроші — крапля в морі. Значно відчутніший економічний результат мало б реформування в різних галузях* (із журн.); **(6) Ні (ані) кра́плі (крапли́ни, ка́плі, кра́пельки, ка́пельки** *і т. ін.)* — анітрохи, ніскільки, зовсім. — *І вам не шкода було кидати свого добра? — спитала Христя. — Ані капельки, — одказала Марія спокійно* (Панас Мирний); *Вони все-таки мають людські ідеї, добрі заміри і ні краплі крутійства* (Леся Українка); — *А якщо вона* [народиться] — *так само любитиму. Ні краплиночки не менше* (П. Дорошко); [Кряж:] *Думаєш, я шкодую, що мене не обрали головою? Ні краплини* (М. Зарудний); *Мисливці тільки захоплено дивилися на журавлика .. — Воно зовсім ручне, хлопці! — вражено вигукнув молодий бородань. — Ані крапельки не боїться. Хтось його, мабуть, приручив* (В. Нестайко); **(7) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **дві кра́плі (крапли́ни) [води́] <Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кра́пля (крапли́на) води́>:** а) *зі сл.* схожий, подібний *і т. ін.* — дуже, зовсім, абсолютно. [Березня:] *Ти молодим як крапля води на нього схожий був* (Є. Кротевич); *Тюремний ескулап .. був як дві краплі води схожий на нашого Хлипала* (Ю. Збанацький); *Степка, — як дві краплини схожа з обличчя на свою безпутну матір* (М. Зарудний); *Біля ніг володаря бавилися два хлопчики, подібні один на одного, як дві краплі води, — певно, то були близнюки* (О. Бердник); *Єдине, що я можу для тебе зробити, це розповісти свою історію, яка, наче дві краплі, подібна до твоєї* (Г. Пагутяк); б) такий же, як хтось інший; копія когось. *Та вже ж і синок у Василя Семеновича .. — батько як дві краплі води* (Панас Мирний); *Та ж вони як дві краплі води, ті близнюки* (Валерій Шевчук).

КРАПЛЯ́СТИЙ, а, е, *діал.* Краплистий (у 1 знач.). *За кілька хвилин краплястий піт холодний покрив Явдохине чоло* (О. Кониський); *Тим часом подужчав вітер, полив ще густіший та краплястіший дощ* (Л. Яновська).

КРА́ПНУТИ, не, *док., чим і без дод.* 1. Однокр. до **кра́пати.** *Дощ і не крапнув ні разу* (О. Кониський); *Крапнула крапля і друга — І полились течії!* (Б. Грінченко); *Дощ крапнув*

на пил гарячий... (П. Тичина); *Місяць нагадував намальовану на темному тлі золоту монету, на яку з кінчика пензля крапнула червона й синя акварель* (В. Бабляк); // *безос. Дощу й не крапнуло, здається, ніхто й хмари не бачив* (О. Кониський); *Злива таки відчутно вибила нас із графіка, проте за кілька десятків миль дорога під шинами раптом зашуміла зовсім суха, тут, виявляється, й не крапнуло, дощ потягло стороною* (О. Гончар); *Скрізь ідуть дощі, а в нас хоч би крапнуло* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Сипну́ти (у 1 знач.); потекти. *Чи не крапнула й у її панський келех маленька простенька крапля степової мудрості?* (В. Винниченко); *Я бавився, і тут мені крапнула в голову осіянна мисль* (Ю. Винничук).

КРАПО́ВИЙ[1], а, е, *рідко.* Те саме, що **крапча́стий** 1. *Хто червоного пояса прохає, а хто крапового пояса хоче* (Марко Вовчок).

КРАПО́ВИЙ[2], а, е. Кольору крапу *(див.* **крап[2]**) (відтінок червоного). *З-за рогу, гримаючи шаблями, вимаршурувало двійко вояків у кепі крапового кольору* (Ю. Андрухович); *Крапове сукно використовували в одностроях деяких полків військ Української Народної Республіки* (з навч. літ.); *Історично краповий колір вважається символом пролитої у бою крові, звитяги, мужності* (із журн.); *Близько п'ятдесяти бійців внутрішніх військ отримали право бути в еліті спецпризначення і носити крапові берети* (з газ.).

КРАПОТІ́ТИ, ти́ть, *недок.* Підсил. до **кра́пати** 1. *Біжить він до Ольги, вода з нього схлюпує, крапотить* (В. Барка); *Тим часом дощ напускався, крапотів, наче з ясного неба* (О. Гончар); *Сльози крапотіли з носа і падали на тарілочку* (Ю. Винничук).

КРА́ПОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кра́пка** 1, 3. *Марта виходила в повному наряді — білий з чорними крапочками, новенький плащик, яскраво підмальовані уста і чорний, легкий, солом'яний капелюшок* (У. Самчук); *Я згадав, як одного разу приніс з поля четверо сіреньких з крапочками яєць і кілька цибулин* (Р. Андріяшик); *— Я випадково бачив список вступників в одного знайомого декана, а там проти прізвищ крапочки* (Ю. Мушкетик); *Ноти, які були в нас перед очима, мали певні знаки, які були зрозумілі лише нам, то могли бути якісь крапочки* (Ю. Винничук); *Незрячі читають руками за спеціальною методикою Брайля, де букви і цифри записані випуклими крапочками* (з газ.).

(1) У кра́почку — крапчастий (у 1 знач.). *На голові її була у крапочку хустинка* (С. Голованівський); *На ній було простеньке вбрання, дешевий матерія́л* [матеріал] *у крапочку й фасон* (Олекса Ізарський); *І дощ не той, хоч дуже-дуже схожий. І золоті обличчя перехожих, і чудернацькі, в крапочку, плащі* (І. Жиленко).

КРАПЧА́СТИЙ, а, е. 1. Укритий крапками *(див.* **кра́пка[1]** 1), цяточками. *Бринить дідок, Як той мачок, Крапчастий і повнесенький* (Л. Глібов); *Небо тепер густо-темне, бузовим крапчасте, а тому й тепле* (М. Івченко); *В вибої жайворон змостив собі гніздечко, У нім крапчастеє .. яєчко* (І. Вирган); *Вітер розвіває на ній крапчасту хустку* (І. Цюпа); *На снігу за вершниками лишались крапчасті чорні сліди* (І. Білик); *Онищенко сидів,потупивши маленькі крапчасті очі у дзеркало в кутку* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Вечір крапчастий В деревах моркву гризе* (М. Воробйов).

2. Те саме, що **краплі́стий** 1. *Ще дрімали каштани в крапчастій росі, а Василь поспішав до лікарні* (Є. Кравченко).

△ **Крапча́стий ховра́х** *див.* **ховра́х.**

КРАПЧА́СТІСТЬ, тості, *ж.* 1. *біол., вет., мед.* Назва хвороб людини, тварин і рослин, основною ознакою яких є наявність дрібних крапок. *Ураження насіння збудником крапчастості виявляють при лабораторному аналізі* (з наук. літ.); *Крапчастість льону проявляється на сходах у вигляді червоних штрихів і крапочок, які часто зливаються, утворюють плями на стеблах, корінцях, сім'ядолях* (з наук.-попул. літ.); *До крапчастості зубів належать ендемічний флюороз і різні помутніння емалі* (з навч. літ.).

2. Властивість за знач. **крапча́стий.** *Крапчастість яєць допомагає жайворонку уберегти їх від різних ласунів* (із журн.); *Крапчастість дощу інколи вважають прикметою його посилення* (з газ.).

КРАСА́, и́, *ж.* 1. Властивість, якість гарного, прекрасного. *Парубок постояв на згірку, помилувався красою околиці* (Панас Мирний); *Як я люблю тебе, мій рідний краю, Як я люблю красу твою, твій люд* (І. Франко); *Боротьба за чистоту, красу і багатство української мови .. — це наша спільна справа* (М. Рильський); *Люди відвикають од сонця, пам'ять не сприймає краси міста* (Р. Андріяшик); *Цвітіння дерев — найніжніша пора, найвище зусилля краси і добра* (Ю. Андрухович).

2. Те саме, що **окра́са** 2. *Ви* [Панас Мирний] *найбільш шанований мною письменник український, сила й краса літератури нашої* (М. Коцюбинський); *Шумить, шумить тайгою чорний бір, .. В дрімуче лоно радо він приймає: Тут нації краса і гордий квіт* (Ю. Клен); *Амвросій Бучма, друг наш Бронек — Народу гордість і краса!* (М. Рильський); *З кріпосної брами вилетів гусарський полк, краса всіх кінних полків* (О. Довженко).

3. Гарна, приваблива зовнішність; урода (у 2 знач.). *Нащо ж мені краса моя, Коли нема долі?* (Т. Шевченко); *Під деревом .. стояла дивної краси висока молода красуня в білому убранні* (І. Нечуй-Левицький); *Стрункий, весь зітканий із м'язів, він їй здавався живим втіленням сили й краси...* (М. Руденко); *— Я бачила .. невиданої краси дівчину* (Р. Іваничук); *Жила в їднім* [однім] *селі дівчина краси неписаної* (В. Лис).

4. *заст.* Красуня (у 1 знач.). *А Катря й не чує: — Чому не прийшов? Чому його нема? — Не знаю, не знаю, моя красо!* (Марко Вовчок); *Групи незайнятої молоді стояли по обох боках входу, .. обіймаючи критичними поглядами кожну нову .. красу* (І. Франко); *Краса несказанна була та цариця* (Дніпрова Чайка).

(1) В усі́й (по́вній) красі́ — в усій величі, в усьому блиску або виявленні. *Коли він зійшов на горбок, перед ним встали в повній красі всі ниви* (М. Коцюбинський); *— Хіба не буває, що в одному-єдиному вчинку людина розкривається в усій своїй душевній красі!?* (А. Головко); *Інна твердо вирішила з'явитися перед гостями в усій своїй красі* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Леви та тигри грілися на сонці, виставивши себе в усій красі* (А. Кокотюха).

◊ **Набира́тися / набра́тися краси́** *див.* **набира́тися; Наво́дити / навести́ красу́** *див.* **наво́дити; Хто з ним (з не́ю, з ни́ми** *і т. ін.)* **зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́** *і т. ін.) див.* **хто[1].**

КРАСА́ВКА, и, *ж.* Те саме, що **беладо́на.** *Я навіть для міцності підпустив красавки. Її вивареної смоли магрибінці як насмокчуться, то не тільки дурні стають, а й ні чорта не бачать!* (Ю. Логвин); *Він сказав, дивлячись у вікно, заставлене горщечками з геранню, красавкою та ще якимись вазонами: — Питають: про бандерівців чи мельниківців хочете фільм... фільмувати?* (Г. Тарасюк); *Слід пам'ятати про неприпустимість самостійного застосування красавки* (з наук.-попул. літ.); *У 1813 р. французькі солдати армії Наполеона отруїлися ягодами красавки, і багато хто з них загинув* (із журн.).

КРА́СЕН *див.* **кра́сний.**

КРА́СЕНЬ, кра́сеня *і рідко* кра́сня, *ч.* 1. Уродливий хлопець, чоловік. *Смільчака такого, такого красеня, .. як цей хлопчик удався, пошукати по цілім широкім і великім світі* (Марко Вовчок); *Се був високий, вродливий парубок .. — ідеал сільського красеня* (І. Франко); *Чорний чуб і невеликі темні вуса робили з нього красня* (І. Микитенко); *Ось сидить пошарпаний трохи колишній лев міських панночок — учитель географії, красень Борисенко* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Про того (те), хто (що) виділяється своєю красою, про щось гарне. *Огнем тремтячим блиснула луска, — Але .. правиця відпуска У темну воду красня золотого* (М. Рильський); *Добре тобі, місяцю ясний, Добре тобі, красеню світлий* (І. Муратов); *Спочатку нічого не бачила* [Софія] *там, окрім круторогих красенів-волів* (О. Гончар); *Дім, що стояв на підгірку, здавався проти селянських хат красенем, хизувався ліпними карнизами* (Б. Левін); *Красень Київ немислимий без золотих бань і каштанів* (із журн.).

КРАСИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **га́рний** 1. *Хороші зірочки на небі, та вечірня зірочка красивіша над усім* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Високий, красивий, він прямо поступив у двір* (Панас Мирний); *Нафарбовані красиві губи одкрили низку чудових зубів* (М. Йогансен); *Невістка Федора з червоним красивим обличчям увесь час вороже з-під лоба слідкувала за Панасом* (М. Івченко); *Десь за садом співали дівчата. В однієї з них був особливо сильний і красивий голос* (Я. Гримайло); // *у знач. ім.* **краси́ве,** вого, *с.* Те, що має приємний зовнішній вигляд, відзначається гармонією барв, ліній і т. ін. *У щастя людського два рівних є крила: Троянди й виноград, красиве і корисне* (М. Рильський); *Бурдик не марнував часу і за кілька .. років встиг опанувати основи науки й життя, знання й сили, корисного і красивого* (В. Діброва).

◊ **За краси́ві (прекра́сні, прега́рні** *і т. ін.)* **о́чі** *див.* **о́ко**[1].

КРАСИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **краси́вий.** *Ні смаку, ні здорового глузду в плануванні* [будинку] *нема, але є претензія на розмах і красивість* (М. Чабанівський); *Викинуто красивості, банальні діалоги, які видавались йому багатозначними* (В. Дрозд); *На красивості ми мастаки* (В. Шкляр).

КРАСИВІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Робитися, ставати красивим, кращим. *Дівчина потихеньку розцвітала й красивішала* (М. Дашкієв); *Чим їдкіше він нападався в думках на Бондарівну, тим кращим ставав її образ. Ясніше світилися очі, красивішало невелике округле обличчя* (М. Стельмах); *Коли співає* [Ольга], *вона красивішає, особливо тепер, коли після прощання з Степурою в таборі зблиснула їй якась надія* (О. Гончар); *Київ знову стає красенем, і красивішає наша українська земля* (В. Лис).

КРАСИ́ВО. Присл. до **краси́вий.** *Тонка лінія окреслювала обличчя незвичайно м'яко і красиво* (М. Івченко); *Його обличчя з високим і чистим чолом, трохи випнутими вилицями і красиво окресленими губами було привабливим* (В. Собко); *Маріка .. навчилася вдягатись не просто красиво, а елегантно* (О. Авраменко); // *у знач. пред. Перед сном мені так палко захотілось розвести левів і слонів, щоб було красиво скрізь і не зовсім спокійно* (О. Довженко); *Я прагну, аби все було красиво, вишукано* (Ю. Винничук).

КРА́СИЙ, а, е, *діал.* Строкатий, барвистий. *Очі його розбігалися .. від тих овець, що, немов красими ряднами, накидані були по полонині, аж до .. кришталевого плеса* (І. Франко); // Рябий (про тварин). *Надибав по дорозі красу корову* (Л. Мартович).

КРАСИ́ЛО, а, *с.* 1. *заст.* Барвник. *У давнину барвники називали красилами* (з газ.).

2. *діал.* Червона фарба. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила, червоного красила: дідам бороди білити, хлопцям пояси красити, дівчатам запаски чорнити* (Сл. Б. Грінченка).

КРАСИ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *рідко.* Те саме, що **фарбува́льний.** *Паша забігала в чесальний, снувальний .. і красильний цехи і кликала всіх на вулицю* (Ф. Бурлака); *З-поміж технічних культур особливе місце належить красильним культурам, із яких добувають багато природних барвників* (з навч. літ.).

2. Уживається в складі назв певних рослин. *Язичкові квітки сафлору красильного використовують для отримання нешкідливих барвників жовтого, червоного та шафранового кольорів* (з наук. літ.); *Препарати суцвіття цмину піскового, приймочок зі стовпчиками кукурудзи звичайної, коренів кульбаби лікарської, трави парила звичайного, коренів марени красильної, трави полину гіркого посилюють секрецію жовчі, сприяють відходженню її, очищають жовчні протоки* (з наук.-попул. літ.); *Резеда красильна містить жовту речовину, яку використовують як барвник* (із журн.).

△ **Дрік краси́льний** *див.* **дрік**[1]; **Краси́льна речовина́** *див.* **речовина́; Краси́льні росли́ни** *див.* **росли́на.**

КРАСИ́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **фарбува́льник;** фарбар. *Стефанович заходився навчати Дебогорія і Бохановського ремеслу красильника* (Ю. Хорунжий).

КРАСИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., рідко.* Жін. до **краси́льник.** *Молода красильниця намагалася підібрати новий відтінок для пофарбованої стіни* (з газ.).

КРАСИ́ЛЬНЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **фарбува́льня.** *Їдемо оглядати 1-шу державну красильню, яка є найбільшою красильнею в усьому Китаї* (О. Гончар); *На початку XIX ст. у красильні порцелянового виробництва в Полонному працювало близько двадцяти місцевих художників* (з наук.-попул. літ.).

КРА́СИ́ТИ[1], кра́шу, кра́сиш, *недок., кого, що, розм.* Робити гарним; прикрашати. *Горе тільки рака красить* (прислів'я); *Всю світлицю дуже красила нова картина, вишита гарусом* (І. Нечуй-Левицький); *О ви, чуття самовіддані й прості, Як красите ви бідний людський рід!* (М. Зеров); *Він був у тому настрої діяльного натхнення, що завжди так осяює, красить людину перед боєм* (О. Гончар); *Образом товариша Хаблака я твердржу, що не талант, не здібності красять людину, а скромність* (В. Дрозд); *Дотепні слова*

красять добрі звичаї та любу розмову (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРАСИ́ТИ[2], крашу́, кра́сиш, *недок., що, рідко.* 1. Те саме, що **фарбува́ти.** *Хазяїн Тарасів, маляр Ширяєв, посилав його красити на будинках покрівлю, стелі, підлоги та інше що* (Панас Мирний); *Крашанки на Великдень красять* (В. Шкляр).

2. Забарвлювати, перев. у червоний колір. *Блідий Блиск поранку красить каміння, Красить хмар стада, що немов Плащем м'яким зірницю вкрили* (І. Франко); *Сонце заходило й червоним промінням красило гребені снігу* (С. Васильченко).

КРА́СИ́ТИСЯ[1], кра́ситься, *недок.* Пас. до **кра́си́ти**[1]. *Діло краситься кінцем* (І. Котляревський); *До світу .. тягли її молоді літа; там дитячі забави, людський гомін, все те, чим краситься і з чого складається життя* (Панас Мирний); *Все дали йому боги, Чим людська жизнь* [життя] *краситься: красоту, Здоров'я, силу, розум і талант, Високий рід* (І. Франко).

КРАСИ́ТИСЯ[2], крашу́ся, краси́шся, *недок., рідко.* 1. Пас. до **краси́ти**[2]. *Степи на величезному просторі красились пожежами* (О. Гончар).

2. Те саме, що **малюва́тися** 1; підфарбовуватися (у 1 знач.). *Дівчина красилася, не звертаючи уваги на парубка* (із журн.).

КРАСІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* 1. *розм., рідко.* Те саме, що **красува́тися** 1, 4. *Світло .. яріло .. на дівочих та молодичих білих, синіх, червоних, зелених та рябих убраннях, що красіли, як весняний цвіт* (Леся Українка).

2. *діал.* Червоніти, шарітися. *Красіє, як рак в окропі* (приказка); *Ой там на горі, на красі, красіє кукіль у овсі* [вівсі] (П. Чубинський).

КРА́СКА, и, *ж.* 1. *рідко.* Те саме, що **фа́рба** 1, 2. *Думаєте, що він так малював собі просто, абияк, що тільки розміша краску.., та так просто й маже..? Е, ні* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Передо мною були просто цятки краски* (Леся Українка); *Солом'яні, руді, мутні краски вже осінь пензлем сонця по городі розкидує* (Б.-І. Антонич); *На голові старенька фуражка, котрої краску давно вже годі було означити* (Г. Хоткевич); — *Я берусь, а ви тільки скажіть, якою краскою значити* (В. Винниченко).

2. *розм.* Те саме, що **рум'я́нець** 1. *Непокірна краска залила обличчя до самої хмари чорних кучерів* (Леся Українка); — *Я хотіла перед вами коритися без краски на лиці* (О. Кобилянська); *Краска залила хлопцеві щоки* (К. Гриб); *Осавул почав наливатися краскою* (В. Чемерис).

(1) Кра́ска со́рому — рум'янець, спричинений почуттям сорому. *Своїми дрібними руками* [маркіза] *затулила своє лице, облите краскою сорому* (І. Франко); *По моїм лиці перебігла гаряча краска сорому* (О. Кобилянська); *Краска сорому залила обличчя* (Ю. Збанацький); *Філіп промовчав і тільки міцніше обняв дівчину, відчуваючи, як на обличчя йому набігає пекуча краска сорому* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **Вганя́ти / ввігна́ти в кра́ску** *див.* **вганя́ти**[1]**; Ки́дає / ки́нуло в кра́ску** *див.* **ки́дати.**

КРАСНЕ́НЬКИЙ, а, е, *нар.-поет.* Пестл. до **кра́сний** 1. *Ой красненький мій миленький, красненький, красненький, В коршмі* [корчмі] *сидить, грішми дзвенить, а сам тверезенький* (з народної пісні).

КРАСНЕ́НЬКО, *нар.-поет., присл.* Підсил. до **кра́сно.** *Так миленько та красненько в нашій полонині* (з народної пісні); *Він гримав не там, де слід, і співчував не тому, кому годилося; сприяв мерзотнику, який міг красненько правити теревені, і відштовхував від себе правдошукача, який не вмів поводитися чемно* (М. Дашкієв); *У світі все таке двояке — пий воду і красненько дякуй, що ти прожив хоч стільки днів* (П. Мовчан); — *Дякую, пані! Красненько вам дякую. Ви врятували мене* (О. Авраменко); *Увійшовши Рінальдо в горницю і побачивши господиню, шанобливо оддав їй чолом і подякував красненько за ласку* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Досхочу, вволю. *Виплакавшись красненько, всмак, Хима потроху розбирає, про що читає батюшка* (М. Коцюбинський).

КРА́СНИЙ, а, е, **КРА́СЕН,** сна, сне. 1. *нар.-поет.* Те саме, що **га́рний** 1; прекрасний, чудовий. *Мені здається, що тим і наш світ красний,що він не однаковий* (Панас Мирний); *Жити й працювати, робити щось гарне — таке, як оці поля красні!* (Б. Грінченко); *Вздовж стін стоять широкі ослони, застелені різнобарвними, дуже красними килимцями* (М. Коцюбинський); *Він собі тепер суддя, всюди його поважають; має красні доходи, живе безжурно, і то ще як живе!!* (О. Кобилянська); *Знову літо у краснім цвіті, В колиханні ясних комет* (А. Малишко); // Який має привабливу зовнішність; уродливий (у 1 знач.). *Не родися красна, та родися щасна* (Номис); *Хто його* [Кармеля] *уперше стрічав.., потім ніколи вже не зміг забути його обличчя красного* (Марко Вовчок); *Стояв син її в сріблі місяця такий красний.., що в мами серце защеміло* (Ірина Вільде); *Була вона вельми красна з виду, чорнява й стрункa* (І. Білик); // Приємний, утішний. *Одної ночі мав він красний сон* (з казки); *Над сонним містом легкокрилим роєм Витають красні мрії, давні сни* (Леся Українка); // Радісний, щасливий. *Нащо собі марно жалю завдавати, Нащо свої красні літа загубляти!* (з народної пісні); *Іноді й віри не доймаємо, що доля наша така красна* (Ганна Барвінок); *Чи не так, як і .. весну, Я бачила кохання й молодощі І все, чим красен людський вік убогий?*(Леся Українка); *Світи повстануть ясні, красні, І многолюдні, многогласні, — Життя їх зродить в вічнім вирі* (Б. Лепкий); // Погожий, сонячний. *День був красний, люди по городах, по полях працювали* (С. Ковалів); *Прокіп ішов з самого заду. Не знати, чи він справді забув дома Богу помолитися, чи то сей красний, літній ранок так зворушив .. поетичну душу* (Т. Бордуляк); *Тоді ще красне літо горіло, а зараз, бач, осінь все мряками затягла* (О. Гончар); // Уживається як постійний епітет у складі народно-поетичних словосполучень. *Почали казати* [старости] .. *про порошу, про князя, про куницю і звели на красну дівицю* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І знов прийшла весна-красна, І знов зазеленіло поле* (Л. Глібов); *Так і зима мине; на весну красне сонце загріє...* (Панас Мирний); — *Я бачу в твоїх очах красен місяць* (В. Чемерис).

2. *спец.* Який має особливу цінність (перев. про породи риби, звірів). *Ні зоряних небес мандрівні хори, Ні вітрокрилі в морі байдаки, Ні в полі збройних лицарів полки, Ні звіра красного глибокі нори, .. — Ніщо мого вже серця не торкне* (М. Зеров).

Кра́сна мо́ва *див.* **мо́ва; Кра́сна ри́ба** *див.* **ри́ба; Кра́сне мі́сце** *див.* **мі́сце; Кра́сне писа́ння** *див.* **писа́ння; Кра́сне сло́во <Кра́сні слова́>** *див.* **сло́во.**

◊ **Для (за́для, ра́ди** *і т. ін.)* **кра́сного сло́ва (слівця́)** *див.* **сло́во; Кра́сна то́ня** *див.* **то́ня; Кра́сна ціна́ (платня́)** *див.*

ціна́; Кра́сне письме́нство *див.* **письме́нство; Кра́сне слівце́** *див.* **слівце́; Кра́сне со́нце** *див.* **со́нце; Кра́сний торг** *див.* **торг**[1].

КРА́СНО, *нар.-поет.* 1. Присл. до **кра́сний** 1; гарно. *Красно при долині Квітонька цвіла* (П. Грабовський); *Він не знаходив уже міркувань, що вчора так красно висловлював* (В. Підмогильний); *Було дуже красно так іти і виспівувати .. уволю* (А. Турчинська); *Я розтягнувся в бункері на оберемку соломи, прикидаючи, як то в мене все красно вийде* (Р. Андріяшик); *Товариш Ступа красно говорив про майбутнє колгоспне життя* (Р. Федорів); // *у знач. пред. І всюди гарно, і всюди весело, і всюди красно!* (Марко Вовчок); *Вона стала і дивиться на нього, чудується бровами. — Ти не бачиш, що мені в них* [у квітах] *красно? — питає* (О. Кобилянська).

2. Щиро, сердечно, люб'язно. *Кланяюсь тобі, роде, найперше — і вам, мир, красно дякую* (Ю. Яновський); *Прийшов* [Іванко] *до царя, красно привітався* (А. Калин).

Говори́ти (мо́вити, виголо́шувати *і т. ін.)* **кра́сно** *див.* **говори́ти.**

КРАСНОГОЛО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Їстівний гриб із червоною або коричнево-червоною шапинкою; підосичник. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку! сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця* (Номис); *Ми збирали красноголовці, червонюки, опеньки* (Олесь Досвітній); *Пройшовши ще трохи, весь час підтинаючи то красноголовця, то боровика, а то й білого гриба, Дмитро Іванович наштовхнувся на зелене диво* (Ю. Мушкетик); *Грибів хоч косою коси. Є просто гігантські, і боровички, і польські, й красноголовці* (Л. Костенко); *Ларіон десь надибав красноголовців і солить на зиму* (В. Шкляр).

КРАСНОМО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Той, хто вміє гарно говорити, майстерно володіє словом; оратор. [Р і ч а р д:] *Лукавий Рим зовсім не винен з того, що майстер Годвінсон не красномовець* (Леся Українка); *Поляки вперед* [попереду] *мали красномовців, поетів та істориків у своїй мові, ніж граматиків* (І. Франко); — *Я вас розумію!.. Ваше речення здалось би навіть іншому вигадливому красномовцю!* (Олена Пчілка); // *ірон.* Любитель виголошувати пишномовні, але беззмістовні промови. *Вони спочивали від учорашніх брудних, лайливих промов, благодушно слухаючи красномовця* (Іван Ле).

КРАСНОМО́ВНИЙ, а, е. 1. Який володіє красномовністю. *Нестямний ляск у долоньки привітав красномовного пана за його річ* (Панас Мирний); *Красномовний лісник оволодів увагою аудиторії* (Л. Дмитерко); // Який характеризується доладністю, майстерністю (про мовлення). *Нічна пізня доба, чарка горілки .. додають красномовності навіть не красномовній розмові мовчуна о. Мойсея* (І. Нечуй-Левицький); // *іорн.* Який відзначається пишномовністю; беззмістовний. *На простих селянських щитах не було Девізів гучних красномовних* (Леся Українка).

2. *перен.* Зрозумілий без слів. *Буває час, де потрібніше красномовне мовчання, ніж говірке слово* (І. Нечуй-Левицький); *Сам радісний і схвильований вигляд Нерчина був далеко красномовнішим за всякі вдячні слова* (Н. Рибак); *Народ давав назви річкам красномовні, сповнені великого змісту* (М. Чабанівський); *Вигуками й красномовними жестами вони розповідали, що тут уже були руські* (О. Гончар); *Він зробив красномовний жест, обвівши страви на столі розкритою догори долонею* (Г. Вдовиченко).

3. *перен.* Переконливий, яскравий (у 4 знач.). *Ти рости, пшенице повна, — красномовна наша міць!* (П. Тичина); *Він — Інокентій Петрович. З цим прізвищем і увесь такий, як він є — це красномовний показник, символ всього його племені* (І. Багряний); *Нам приклади свідчать рясні й красномовні: Поспішність — успішності ворогом є* (Л. Первомайський); *Він, ткнувши пальцем угору, зробив красномовну паузу і мрійливо глянув на безхмарне чисте небо, ніби збирався і сам туди злетіти* (В. Малик); *Роль перевізника була найпочеснішою прерогативою державної влади. Згаданий Нестором факт сам по собі дуже красномовний* (І. Білик); *Після переконливих аргументів Люльки бути більш красномовним той повідомив, що незабаром повинен підійти посилений загін, щоб забрати документи* (Д. Білий).

КРАСНОМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Здатність, уміння гарно, майстерно говорити; ораторський хист. *Гордий своїм розумом та красномовністю, він хотів бути скрізь приводцем* (І. Нечуй-Левицький); *Голова мала добрий голос, руду бороду, але мало красномовності* (В. Винниченко); *Хоч красномовністю не відзначалася* [Марія Іванівна], *але цього разу була немов у натхненні* (О. Полторацький); *Він був .. одним із керівників підготовки до рухавки — повстання, але це ніколи не було видно з його поведінки — ані тіні, ані натяку на якусь зверхність, право на владу, честолюбність, ніякої пози й красномовності* (О. Іваненко); // Майстерність, доладність мови. *Вона оповідала з таким палом та красномовністю, неначе писала язиком цікаві газетні фейлетони* (І. Нечуй-Левицький); *Думка Сагайдачного, підтримана красномовністю Собєського, перемогла* (О. Маковей).

КРАСНОМО́ВНО. Присл. до **красномо́вний.** *Ніна говорила переконливо й красномовно* (О. Донченко); *Аделя завжди вміла красномовно висловлюватись* (С. Андрухович); *Павлюк з Дудником красномовно переглянулись* (Я. Качура); *Розбурхані, як буря на морі, козаки простягали руки, і стиснуті пальці красномовно говорили про їхні настрої* (Іван Ле); *Обличчя вболівальників красномовно свідчать про напругу й драматизм подій, що розгортались на льодовому полі* (Б. Антоненко-Давидович); *Старовинний герб Харкова красномовно говорить про багатство і родючість краю* (з наук.-попул. літ.).

КРАСНОМО́ВСТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **красномо́вність.** *Одні дивувалися красномовству чиновника, другі підхвалювали Кряжова* (Панас Мирний); *Повправлявшись в красномовстві, товаришка Клава пішла до столу* (І. Багряний); — *Я чув, що серед молодих дияконів Софії відзначається своїми талантами Лев, сам з Азії, простого роду, але красномовством знаменитий...* (С. Скляренко); *Взагалі студенти сердечно ставилися до Антона Никандровича, знали: щирий він і справедливий. Як лектор, був позбавлений красномовства* (В. Барка).

2. *заст.* Риторика (у 1 знач.). *Пан Сулятицький недаремно вчився красномовству* (С. Тельнюк); *Отам — сам університет. Тут будуть кафедри: філософії, юриспруденції, красномовства, історії, математики, теоретичної і практичної фізики* (Ю. Мушкетик); *Визначним зразком урочистого красномовства XI ст. є "Слово про закон і благодать" Іларіона* (з навч. літ.).

КРАСНО́ПИС, у, *ч.* Те саме, що **каліграфія.** *Це був урок краснопису* (О. Іваненко); — *Тарасе! Ти дряпаєш, як курка лапою, — оцінювала мій "краснопис" Ніна Іванівна* (П. Ав-

томонов); *У музейному залі, котрий відчиняють лише під час великих урочистостей, зберігаються вицвілі документи, написані специфічним, розробленим ще черницями ордену Слухняних Дружин, краснописом* (І. Роздобудько); [Г а м л е т:] *Колись я сам, як і вельможі наші, Вважав краснопис за негожу річ І намагавсь забути цю науку* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

КРАСНОПИ́СЕЦЬ, сця, *ч., рідко.* Те саме, що **калігра́ф.** *Спокійний краснописець Франсуа нерівно дихає до Франсуази* (Я. Качура).

КРАСНОПИ́СНИЙ, а, е. Прикм. до **красно́пис;** каліграфічний. *Краснописного почерку не учать у сучасних школах* (з газ.).

КРАСНО́ПІР, *ч.* 1. *род.* пера. Те саме, що **красно́пірка.** *Я розмотав вудку і почав ловити красноперів. Вони жадібно хапали моїх коників і ловились цього ранку напрочуд добре* (О. Копиленко); *Ми, діти, любили гратися на схилах під нею* [Лаврою]. *Уривки образів: прозоро-жовта течія могутньої ріки, зграї красноперів край берега, безжурні купальщики* (О. Бердник); *Дідок смикнув вудку й витяг чималенького краснопера* (В. Нестайко); * У порівн. *Крізь іскристі бризки сміху слова прориваються, мов срібні краснопери проти річкової течії* (Є. Гуцало).

2. *род.* перу, *збірн.* Краснопірки. *На продуху, бокуючи, почали спливати плітки і краснопір, далі з'явилися щупаки* (М. Стельмах); * Образно. *Намисто красноперу усріблює річку* (П. Мовчан).

КРАСНО́ПІ́РКА, и, *ж.* Річкова риба родини коропових, яка має червонуваті плавники; червоноперка. *Жабі з криком підхопила своє вудлище і, мов дитя, стрибонула до золотистої краснопірки, що плюскалась на траві...* (Олесь Досвітній); *В іншій діжці — засолена риба: коропці, краснопірки та карасі* (Є. Гуцало); *В капроновій сіточці поплюскували .. дві краснопірки, густірка та окунь* (Ю. Мушкетик).

КРАСНОТА́ЛЬ, ю, *ч.* Те саме, що **шелюга́;** червоний верболіз. *Він присів біля куща красноталю, скрутив цигарку* (Григорій Тютюнник); *Коли ж розлилася повінь, В город нанесло красноталю, Прибився трухлявий човен* (П. Воронько); *Кущі красноталю .. щедро обдарували Гордого і Валентину прохолодними дощовими краплями* (М. Руденко).

КРАСНУ́ХА, и, *ж., вет., мед.* Інфекційна хвороба вірусного характеру, що супроводиться червонуватим висипом на шкірі; червона висипка. *Краснуха є інфекційною хворобою, що дуже поширена серед свиней, ставкових риб і т. ін., ознаками її виступають запалення шкіри й внутрішніх органів, специфічні виразки на тілі* (з наук.-попул. літ.); *Вудження й соління продуктів тваринного походження (свинини) не вбивають вірусу краснухи* (з навч. літ.); *Страшна хвороба краснуха, від якої гине зараз короп* (І. Багмут); *Словник розгорни — і зразу побачиш, що значать вони* [слова]: *красуля — красуня, красоля — цвіток. І тут же: краснуха — хвороба діток* (Д. Білоус).

КРАСНЮ́К, á, *ч., діал.* Красноголовець; підосичник. *В тазику шляпками доверху лежали .. опеньки, краснюки* (Є. Пашковський); *Багаті поліські ліси на ягоди — чорницю, брусницю, суницю, малину, горобину та гриби — боровики, краснюки, підберезники* (з газ.).

КРАСОВИ́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **краси́вий;** гарний (у 1 знач.). *Стебло ж оздобиться у колос красовитий І визернить його у млосні літа дні* (М. Зеров); *І такої, як ти, Красовитої дівчини, .. в світі ніде не знайти* (І. Вирган); *Красний козак і з себе красовитий — хоч і заріс .. бородою!* (В. Чемерис).

КРАСОВИ́ТО, *розм.* Присл. до **красови́тий.** *В цій старій пам'яті ховалася сила побутових подробиць з минулого, які красовито розгорталися перед зачарованим слухачем* (С. Єфремов); *Раптом моє серце тенькнуло, опустилось трохи вниз і радісно завмерло: невдалік од отруйного стебла воронячого ока красовито стоять два близнюки-червоноголовці* (М. Стельмах); *Розквітла* [Тоня], *красовито вирівнялась дівочим станом, налилася тугенькими груденятами* (О. Гончар).

КРАСОВИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Красуня (у 1 знач.). *Що то вже за молодиця була красовиця!* (Марко Вовчок).

КРАСОВУ́ЛЯ, і, *ж., заст., жарт.* Велика чарка. *Троянці .. Одважних стали обнімати .. І красовулю піднесли* (І. Котляревський); *— Для братії ж по чину монастирському положено в великі свята по красовулі вина, — сказав Копронідос* (І. Нечуй-Левицький).

КРАСО́ЛЕВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **красо́ля.** *Красолевий корінь може витримати досить сильні морози* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **красо́леві,** вих, *мн.* Родина рослин з гіллястим, соковитим стеблом та яскравими, барвистими суцвіттями. *Квітки у красолевих поодинокі, двостатеві, приємно пахнуть. Кожна квітка складається з п'яти (рідко більше) пелюсток* (з наук.-попул. літ.); *Красолеві часто зустрічаються у вигляді ліан* (із журн.).

КРАСО́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **красо́ля.** *Прогнилий балкон тримається ще й досі, але красольок на ньому нема* (Б. Антоненко-Давидович); *В неї на голівці жовті чорнобривці .. і листок красольки, наче парасолька* (Н. Забіла); *Дрібний ромен, як вижовкла мережка, красолька, мак і королевий цвіт, — усе цвіте і кланяється літу* (Л. Костенко).

КРАСО́ЛЯ, і, *ж.* Однорічна декоративна рослина родини красолевих із розгалуженим стеблом і великими запашними квітками яскравого (перев. жовтогарячого) кольору; настурція. *У городі і в саду ясніли свіжі, живучі осінні квіти: .. палка красоля, гвоздики, .. королевий цвіт* (С. Васильченко); *Буйними кущами росли тут жоржини, слалась по землі красоля* (А. Шиян); *Вона* [земля] *славно думає півоніями й красолею, ружами й чорнобривцями* (Є. Гуцало); *І нагідки, красоля, чорнобривці — м'які й барвисті, як шовк* (П. Загребельний); *Хата розкривалася, неначе квітка нічної красолі* (В. Дрозд); *Красоля цвіте в травні-вересні* (із журн.).

КРАСОТА́, и́, *ж., розм.* Те саме, що **краса́** 1, 3. *Поглянь-мо: всюди красота; Холодну землю сонце гріє* (Л. Глібов); *Чи вік же її продівувать? Зносити брівоньки ні за що. Хіба за те, що сирота? А красота то, красота!* (Т. Шевченко); *Ніколи так жадібно не вбирав Я красоту весняного одіння, Пісок обмілин, жовтобоке ріння, Брунатні лози і смарагди трав* (М. Зеров); *Дівчина не здатна зрозуміти красоти полювання!* (В. Владко); *Висохлі створіння рухалися, мов паралітики на морозі, притому в них вистачало сил обмінюватися захопленими репліками про довколишні красоти й дивовижну свіжість повітря* (Любко Дереш).

КРАСОТІ́Л, а, *ч.* Жук родини жужелицевих. *Красотіл великий живе на рослинах і знищує гусінь непарного кільчастого шовкопряда* (з навч. літ.); *Красотіл належить до активних винищувачів деревних лускокрилих шкідників* (із журн.).

КРА́СОЧКА, и, *ж.* 1. *заст.* Пестл. до **краса́** 4. *На порозі .. дівчинка — сама красочка; кучерявенька, плечички голі і ручечки голісінькі, а білі, як молоко* (Марко Вовчок).

2. *діал., пестл.* Квіточка. *Зійду я на гору, Аж красочки грають. Не грайте, красочки .. Мені в батька не жити, Мені віночків не вити* (П. Чубинський).

КРА́СТИ, кра́ду, кра́деш, *недок., кого, що і без прям. дод.* Привласнювати чуже. *Осавула .. пішов до пана й розказав, що молотники крадуть із панського току жито* (І. Нечуй-Левицький); — *Такого батька син — і пішов дубка красти! Пху!..* (Г. Хоткевич); *Ми порічки крали в старого Маковія* (Ю. Винничук); * Образно. *Крадуть мій час люди, спільні обіди, вечері* (М. Коцюбинський); // Займатися крадіжками (у 1 знач.). *Ісус відказав: Не вбивай, не чини перелюбу, не кради, не свідкуй неправдиво* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Єлисей:] *Ти вже починаєш сало красти?* [Яків:] *Я взяв шматочок, а не вкрав* (М. Кропивницький); *Він просто краде речі й продає їх* (В. Винниченко); *Вони вчили його змалку скидати шапку перед старшими, любити ближніх, бути чесним, не красти, не вбивати* (І. Багряний); *Євген почав нишком красти* (Б. Антоненко-Давидович); *Поблукав він по Львову — жити нема де, красти нема в кого, і вирішив потрапити назад до тюрми* (Р. Андріяшик).

КРА́СТИСЯ, кра́дуся, кра́дешся, *недок.* 1. Непомітно йти, пробиратися кудись, підходити до кого-, чого-небудь. *Неначе злодій, поза валами В неділю крадуся я в поле* (Т. Шевченко); *Побачивши сплячого Очерета, вона навшпиньки крадеться до столу і, взявши флакон, зникає так само нечутно* (І. Кочерга); *Крався хтось поміж деревами, але не міг натрапити на Максима* (І. Багряний); *Крадучись, попід муром рушило .. кілька чоловік* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Уже було зовсім темно, коли яхта вибрала якір і поволеньки, ніби крадучись, заднім ходом відпливла й зникла в океані* (М. Білкун); // Обережно, безшумно наближатися до здобичі (про тварин). *Вони* [вовки] *неначе змовились: один ліг в ярку догори черевом, а другий, крадучись та присідаючи до землі, обминув теля ззаду і погнав його на ярок* (М. Коцюбинський); *Здається, що назустріч мені крадеться гнучкий, мінливий леопард, він вигинається, припадає до землі білявим черевом, грає всіма відтінками брунатного кольору .. хутра...* (П. Колесник); *Коти перемикнули очі на максимальний режим і, крадучись під акаціями, розігналися і .. стрибонули в мишій* (М. Вінграновський); *Ти вже не людина, а дикий кіт, котрий крадеться по здобич* (Ю. Винничук); // Тихо, безшумно ходити. *Як при небіжчиці на пальцях ходив та говорив шепотом, .. та вже й до смерті своєї крався і шептав* (Марко Вовчок); // Непомітно робити якісь рухи. *Хлоп'я кладе хустину на місце і тихо крадеться до кишені в жилетці* (Панас Мирний); // Приховувати щось, утаємничувати. *Від цієї розмови з колегою в завідувача лабораторії думки кралися одна за одною, але він не хотів їх озвучувати* (із журн.); * Образно. *Сьогодні чомусь береза кралася від неї, не бажала повідати своїх думок* (Є. Гуцало).

2. *перен.* Непомітно наближатися, насуватися (про почуття, настрій і т. ін.). *Як же іноді, крадучись стиха, Уразить тебе смуток який, — Пам'ятай, що бездольному втіха — То блискуча веселка надій* (Я. Щоголів); *"Як вони живуть отута?" — думала Христя, почуваючи страх, що крався до неї з-за спини...* (Панас Мирний); *Втома крадеться тихо, але він Втомі взяти себе не дає!* (В. Бичко); *І холодна осінь кралася в село. І тремтіли в мене пальці задубілі* (В. Симоненко).

КРАСУВА́ННЯ, я, *с.* Стан і дія за знач. **красува́тися** 1. *Перев'язують* [жінки] *хлопця не для шани та красування, міцним рушником тим ув'язано Олексі за спину й величезний хрест* (О. Гончар); *Життя найближче — забава, й гра, і красування, й похвальба серед вас, і змагання у множестві* [кількості] *майна й дітей, подібно до дощу, парості від якого викликають захват у невірних; згодом вони в'януть* (П. Загребельний); *Чого ж варті стьоби і красування за античної можливості посерйозніти на очах глядачів?* (Є. Пашковський); *Красування дівчини має не такий уже й довгий вік* (із журн.); *Небо над землею, повне пташок, таке прозоре й високе, що жодним вудлищем з найвищої тополі ніхто не досяг би, і поле на землі з пшеницями та житами саме у красуванні* (Т. Осьмачка); *Святий хліб — запам'яталися .. таємничі слова. Від того стало святим, світлим, осяйним і все, що зв'язане з працею над хлібом. І сита весняна рілля, по якій поважно ходять ворони, і ніжно-зелені парості озимини, і радісне колосіння нив, і красування жита в літньому мареві* (О. Бердник); * Образно. *Чутки пливли, як хмари.., носились в повітрі, мов пил з квіток в час красування ниви* (М. Коцюбинський).

КРАСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., у чому, чим і без дод.* Те саме, що **красува́тися** 1, 2, 4. *Темний гай вже забув зимування сумне І красує в зеленім наряді* (Леся Українка); *Гетьман глянув на башти розкішного замку, що красували з-за широкого ставу* (М. Старицький); *Вони* [дівчата] *красують, певно, не вінками ж?* (П. Грабовський); *Красує сосонка. Прийшла осінь смутна* (Олена Пчілка); *Красують пшениці налиті, і буде добрий урожай...* (М. Терещенко).

◊ **(1) Красува́ти о́чі (зір)** — вабити, милувати зір. [Олена *(бере намисто):*] *Дороге та блискуче! .. Оця-то блискучість і красує очі, і підкупає розум, і дурить серце* (М. Кропивницький).

КРАСУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Вабити зір, виділятися красою; викрашатися. *Меж горами старий Дніпро, Неначе в молоці дитина, Красується, любується На всю Україну* (Т. Шевченко); *Серед пустих степів красуються, як квітники, веселі хутори, присілки, села* (Панас Мирний); *Серед парку красується тисячолітнє терпентинове дерево...* (Остап Вишня); *Днями було видно, як красувалась і цвіла земля, розливаючись морем квітів* (І. Багряний); // *чим.* Чим-небудь привабливо виділятися. *Хто їде тим селом, Той дивується, Що садами воно Та й красується* (з думи); *Чудова весняна природа красувалася цілою повнотою свіжості, життя й запаху* (І. Франко); *Увесь дах* [будинку] *Плачинди красується рівно виложеними вікнами* (М. Стельмах); // *у чому.* Мати гарний, привабливий вигляд у певному обрамленні, оточенні і т. ін. *Друге* [село] *стоїть на спадистій горі і красується в яблунях та черешнях проти сонця* (І. Нечуй-Левицький); *Ціле літо мазанка красувалася в яскравому .. цвітінні кручених паничів* (Ю. Смолич).

2. *тільки 3 ос.* Бути на видному місці; виділятися (у 2 знач.), видніти́ся. *На зеленій, мов гриб, хатині .. яскраво красувалася вивіска* (П. Козланюк); *Півтора століття .. красувався дуб, символ предковічного права на землю* (В. Барка); *Хоч у нього теж пошматована сорочка і під оком красується помітний синець, але вигляд у нього переможний* (А. Шиян); *В долині я побачив селище — притулки красувалися на схилах гір*

мальовничо й вільно (О. Бердник); *Всі дивувалися, звідки перед вікнами баби Грицихи красується такий дебелий і гарячий соняшник* (Е. Андієвська).

3. *у чому, чим і без дод.* Те саме, що **пиша́тися** 3. *З себе була* [вдова] *огрядна, висока, чорнява, — все було у червоному очіпку красується* (Марко Вовчок); *Довготелесий правофланговий красувався у синьому доломані з .. вилогами* (Ю. Смолич); *А вона так і пострілює на всіх своїми блискучими, як вишня в росі, очима, не всидить на місці, сміється, красується, знаючи й сама, що вона гарна і що їй сьогодні дозволено красуватись* (О. Гончар); * Образно. *Добре, що його поліція не накрила, красувався б і він тоді в газеті* (І. Білик).

4. *тільки 3 ос.* Покриватися цвітом; квітувати (перев. про злакові рослини). *Жито вже красувалось. Жовті палички цвіту тихо гойдались .. вздовж колосків* (М. Коцюбинський); *Красуються ниви, наливають зерно, хилять додолу важкий колос* (В. Підмогильний); *Обабіч понад трасою красуються жита, пнуться в стрілку озимі пшениці, зеленими й зелено-жовтавими килимами стелеться ярина* (Остап Вишня); *Ячмінь красується у полі — І спів стихає солов'я* (М. Стельмах); // Те саме, що **квітнути** 1. — *У нас тепер вишні та черешні цвітуть, а далі й мак красуватиметься...* (Марко Вовчок); *Ранньої весни яблуні та груші все одно відчули, що їх ошукано і вже ніколи не красуватись їм травневим цвітом, відчули і заплакали* (В. Дрозд).

КРАСУ́ЛЯ, і, *ж., діал.* Красуня (у 1 знач.). *Закохався* [Грицько] *в сусідчину наймичку — веселу, моторну й робочу дівчину, хоч і невелику красулю* (Панас Мирний); *Ходи, ходи, красуле* (У. Самчук).

КРАСУ́Н, á, *ч., діал.* Красень (у 1 знач.). [К о р о л ь:] *Чи до вподоби тобі, доню, цей красун?* (М. Кропивницький); *Вона думає про мене. Але чому? Я ж не красун, не першої молодості...* (Г. Хоткевич); *О десятій з половиною рівно він з'явився — високий, з великим чолом, з сивиною на скронях, колишній красун, зразковий представник чоловічої статі* (В. Підмогильний).

КРАСУНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Зменш.-пестл. до **красу́нь.** *Вуса крутить красунець* (А. Малишко); *Снігурець-красунець на калині всівся* (із журн.).

КРАСУ́НЕЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **красу́ня** 1. *Це ж та сама красунечка, що я коло Владимира бачив* (М. Старицький); *Валерій Іванович не міг не обняти й не поцілувати свою красунечку Шурочку* (О. Іваненко); *Самі уже підтоптані, а бач, яких красунечок собі взяли* (Василь Шевчук); *Трирічна янголоподібна, білява красунечка вперто лізла на переднє сидіння* (О. Бердник); — *Вам так у нас сподобалося, що оженилися б на котрійсь із моїх красунечок та жили б укупці, а я онуків бавила б* (Ю. Винничук).

КРАСУ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. або ірон. до **красу́нь.** *Пан Купа кващвився додому, де зостався з його жінкою чепурненький красунчик* (О. Ільченко); *Він красунчик. Трохи підросте, стане справжнім серцеїдом* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Люба кохала красунчика Макса* (Люко Дашвар); // Про людину із завищеною самооцінкою. — *Бачили ми й не таких красунчиків!.* (П. Загребельний).

КРАСУ́НЬ, я́, *ч.* Те саме, що **кра́сень.** *Дівчата .. одкривали обличчя, коли стрічались з красунем-турком* (М. Коцюбинський); *Це був .. красунь на все село: чорнобривий, червоновидий, високий на зріст* (Л. Яновська); *Маленький дубок ростиме вкупі з вами. Років через двадцять-тридцять це буде молодий лісовий красунь* (О. Донченко); *Олені дивилися добрими і смирними .. очима і зовсім не були схожі на тих красунів-оленів, що їх бачив Юра на малюнках* (І. Багмут); *Сходить місяць — красунь дорідний, в заводь неба ясну пливе* (І. Гончаренко).

КРАСУ́НЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **красу́ня** 1. *Підбігає з сміхом до татуся красунька Орися* (М. Старицький); *Бану тільки рукою махнув, сховавши під очима гордість за свою дружину-красуньку* (М. Чабанівський); *Місцева красунька років сімнадцяти викликала в них* [дівчат], *крім настороги, ще й схоже щось на ревнощі* (О. Гончар); *Юрко з красунькою ідуть до хати* (І. Карпа).

КРАСУ́НЯ, і, *ж.* 1. Уродлива дівчина, жінка. *Глухою доріжкою .. ходила в саду доросла дочка учителя, красуня Маруся* (С. Васильченко); *Звівши очі, Андрій побачив у вікні красуню-панночку* (О. Довженко); *Була дівчина удегейка, красуня, мавочка* (І. Багряний); *Брат, усі родичі заздрили — привіз* [Опанас] *жінку-красуню, освічену, виховану* (О. Іваненко); *Білява красуня, сором'язливо схиливши вічі додолу, несла високий коровай, уквітчаний вінком* (І. Білик); *Старий князь Попель, названий батько юної красуні, закликає богатирів усього Свазиленду вирушити на пошуки його названої дочки* (Ю. Андрухович).

2. Про щось гарне (вживається перев. як прикладка). *Сонце сипле золотим промінням додолу, .. немов ніжно-розкішно цілує землю-красуню* (І. Франко); *Тим часом віковий бастіон слов'янства на заході — чеська красуня-столиця вирувала радісною повінню свята* (О. Гончар); *Справжніх лісових красунь везуть і підвозять, жваво торгують у підворіттях, на перонах приміських електричок* (Л. Костенко).

3. *сад.* Уживається як складник термінів, що означають сорти яблунь, груш і т. ін. *Деякі вчені стверджують, що Лісова красуня як сорт була випадково виявлена Шатільйоном на початку XIX ст. у лісі в околицях Алста у східній Фландрії* (з наук.-попул. літ.); *Окремі сорти яблуні, наприклад Боскопська красуня, утворюють у найнижчій частині пагона цілком розвинені бруньки* (з навч. літ.); *Мліївська красуня дає великі плоди на карликових і середньорослих підщепах* (із журн.).

△ **(1) Нічна́ красу́ня** — багаторічна трав'яниста декоративна рослина родини ніктагінових із запашними червоними, жовтими або білими квітками. *Нічна красуня має квітки з приємним запахом, які розкриваються тільки ввечері* (з наук.-попул. літ.); *Особливістю нічної красуні є те, що на рослині можуть бути квітки різних кольорів одночасно, і навіть одна квітка може бути з різними кольорами* (із журн.).

КРАСУ́ХА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **красу́ня** 1. — *В мене донечка красуха* (Л. Глібов).

...КРАТ. Друга частина складних слів, що відповідає значенню "володар", напр.: п л у т о к р á т, т е х н о к р á т.

КРАТ: (1) У сто (ти́сячу) крат, *розм.* — набагато, значно. *Те, що писали ви* [Якуб Колас] *в ті дні* [війни], — *не рими. Не вірші, ні! Це більше у сто крат: Це серця кров* (М. Рильський); *В пущі мовби розпочиналося нове життя, набагато бурхливіше й клекотливіше, аніж удень, головне ж — у сто крат загрозливіше* (П. Загребельний); *Господь сказав: усяк, хто залишить дім чи маєток заради імені Мого, дістане у сто крат більше* (Валерій Шевчук).

КРА́ТА *див.* **кра́ти.**

КРА́ТЕР, а, *ч., геол.* Лійкуватий отвір на вершині вулканічної гори, через який під час виверження вулкана виливається лава, виходять гази, вилітають попіл, каміння і т. ін. *З природних явищ особливо вражають уяву людини виверження вогняних мас з глибин Землі через кратери вулканів* (з наук.-попул. літ.); *Краєвид не мав горизонтів, бо звідусюди .. обмежений був шпилястим обрієм кратера* (Ю. Смолич); * Образно. *Він прагне скупатися в кратерах цього світлого дикого слова, але воно його не приймає* (І. Андрусяк); * У порівн. *Гул і дим, неначе з кратера вулкана, над висотою вирував...* (І. Гончаренко); // Округла западина на поверхні космічного тіла (наприклад, на Землі, Місяці і т. ін.), виникнення якої пов'язане з падінням метеоритів і яка формою нагадує кратер вулкана. *Не все знають люди про гори й долини на Місяці, про кратери й цирки, якими вкрита його видима поверхня* (з наук.-попул. літ.); *Ударний кратер — заглиблення, що з'явилося на поверхні космічного тіла в результаті падіння іншого тіла, меншого розміром* (з навч. літ.); *Космічний птах пролетів над Місяцем і відклав у кратері яйця* (В. Владко); *Малий каже, що на Місяці люди живуть у кратерах і мають довгі ноги* (Л. Костенко); *Замерехтіла сфера планети — пустельна, непривітна, димляча, покрита цирками і кратерами* (Ю. Андрухович).

КРАТЕ́Р, а, *ч.* Антична посудина для змішування вина з водою — велика чаша на ніжці з двома ручками. *Господар дому не підпускав до світлиці жодного раба, доводилося самим наливати вино з чорнолакового кратера* (І. Білик).

КРА́ТЕРНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **кра́тер.** *Кратерні воронки розподілені по поверхні місячної кулі більш-менш рівномірно* (з газ.); // Розташований у кратері. *Вода у кратерній впадині іноді має непридатний для життя хімічний склад* (з навч. літ.).

△ **Кра́терне о́зеро** *див.* **о́зеро.**

КРА́ТИ, крат, *мн. (одн.* **кра́та,** и, *ж.), діал.* 1. Клітки (у 3 знач.) на чомусь. *Тканина в крати.*

2. Ґрати. *Приятелі мої, молоді, гарні, як весна, сердечні, як рідня! За тюремною кратою, серед холоду, вогкості та туги, під час темних, безсонних ночей стають передо мною ваші лиця* (І. Франко); *Раз, другий і третій кинула* [Настя] *оком на крати гарему й дерева в парку — і знов думала* (О. Назарук).

...КРА́ТІЯ. Друга частина складних слів, що відповідає словам **вла́да, панува́ння, си́ла,** напр.: м е р и т о к р а́ т і я, о х л о к р а́ т і я, п л у т о к р а́ т і я, т е х н о к р а́ т і я.

КРА́ТКА *див.* **кра́тки.**

КРА́ТКИ, ток, *мн. (одн.* **кра́тка,** и, *ж.), діал.* Зменш. до **кра́ти.** *Під'їхала темна таксівка, і з неї з поспіхом висіла Лена у своєму чудовому осінньому плащі рудого кольору з великими кратками* (У. Самчук); *Тим часом Карапетова дочка Милексита заглядала з своїх покоїв в залу через віконце з кратками* (І. Нечуй-Левицький); *Сказала я таким непевним і дрижачим голосом, що кількох панів, які також стояли перед кратками, ззирнулися до мене з насмішливими, як мені бачилося, поглядами* (І. Франко).

КРАТКО́ВАНИЙ, а, е, *діал.* Картатий. *Знявши капелюх з голови, кратковано́ю хусткою почав* [о. Нестор] *обтирати піт, що густими краплями повиступав на його лиці, карку і величезній лисині* (І. Франко); *— Бідна душа! Носіть хрестик і надійтесь на Бога: скрізь поможе, — сказала сусідка, що в кратко́ваній хустці* (В. Барка).

...КРА́ТНИЙ, а, е. Друга частина складних прикметників, що означає: який повторюваний ту кількість разів, котра вказана у першій частині, більший у стільки разів, скільки вказано в першій частині, напр.: б а г а т о к р а́ т н и й, о д н о к р а́ т н и й, п' я т и к р а́ т н и й, с е м и к р а́ т н и й.

КРА́ТНИЙ, а, е. 1. *мат.* Який ділиться на яке-небудь число без остачі. *Для спрощення податкових розрахунків застосовують заокруглення показників рівня інфляції до найближчого значення натурального ряду цифр, кратного п'яти* (з наук. літ.); *Будь-яке натуральне число, що ділиться на інше натуральне число, називають кратним цьому числу* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **кра́тне,** ного, *с.* Ціле число, що ділиться на інше без остачі. *Кожне натуральне число має безліч кратних, найменшим із яких є саме це число* (з навч. літ.); *Першокласники мали записати кратні однозначних чисел* (із журн.).

2. Більший у кілька разів; кількаразовий. *Правила користування бібліотечним фондом передбачають кратне покриття шкоди у зв'язку з утратою, знищенням, пошкодженням або розкраданням книг, документів, інших носіїв інформації* (з наук. літ.).

△ **(1) Найме́нше спі́льне кра́тне,** *мат.* — найменше число, що ділиться на всі інші числа без остачі. *Щоб знайти найменше спільне кратне двох чисел, треба кожне з них розкласти на прості множники і розклад одного з чисел помножити на ті множники іншого числа, яких немає в розкладі першого* (з наук.-попул. літ.); *Якщо одне із чисел ділиться на інше, то більше з них є найменшим спільним кратним цих чисел* (з навч. літ.).

КРА́ТНІСТЬ, ності, *ж., мат.* 1. Властивість за знач. **кра́тний** 1. *Кратність чисел та їх властивості, дії над ними починають вивчати в початковій школі* (з навч. літ.).

2. Кількаразовість, повторюваність чого-небудь. *Допомогу виплачують особі, яка займається доглядом за дитиною-інвалідом, як часткову компенсацію втрати джерела доходу сім'ї у зв'язку з необхідністю залишити роботу з названої причини, а не як допомогу на дитину-інваліда, кратність цього виду допомоги не збільшується, якщо в сім'ї двоє або більше дітей-інвалідів* (з наук. літ.).

КРАТО́ВАНИЙ, а, е, *діал.* Ґратований, заґратований. *Вікно кратоване високо, Немов підсліпувате око, Глядiло скоса у тюрму* (І. Франко).

КРА́ТОЧКА *див.* **кра́точки.**

КРА́ТОЧКИ, чок, *мн. (одн.* **кра́точка,** и, *ж.), діал.* Зменш. до **кра́тки.** *Вона повернулась до стіни і почала рахувати пальцем краточки на перському килимі* (Леся Українка).

КРАТЧА́СТИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **кра́тки.** *Тут він зняв свій плащ квітчастий, З голови тюрбан кратчастий* (І. Франко); *Кратчасті вікна.*

КРА́УЧ, у, *ч.* Низька стійка *(див.* **стíйка**[1] 4) або стійка у зігнутому положенні в деяких видах спорту. *Перший раунд. Новачок стояв відкритий, ледве зігнувши руки в ліктях — власне, це була майже стійка крауч* (Ю. Щербак); *Крауч спортсмен займає тоді, коли його суперник є надзвичайно активним у веденні короткого бою* (із журн.); *Боксер активно пішов в атаку, використовуючи крауч* (з газ.); *Лижники на спуску застосовують крауч* (з газ.).

КРАФТ-ЦЕЛЮЛО́ЗА, и, *ж.* Злегка проварена деревна целюлоза з довгими волокнами. *З крафт-целюлози роблять папір, який іде на виготовлення мішків для цементу та ін-*

ших сипких матеріалів (з навч. літ.); *Крафт-целюлозу здебільшого використовують у виробництві особливо міцного паперу* (із журн.).

КРАХ, у, *ч.* 1. Розорення, банкрутство (у 1 знач.). *Галицькі нафтярі* [нафтовики] .. *обмежували продукцію, боячися краху* (І. Франко); *Вони були .. переконані, що герметизація призведе до краху будівництва* (М. Трублаїні); *Не сплять королівські банкіри та фінансисти, вигадують, як відстрочити невідхильний ганебний крах* (З. Тулуб); *Балансувала* [Еллі] *на межі банкрутства, і зрештою, задля уникнення фінансового краху, їй довелось оголосити про закриття кількох філій, зокрема на Октавії* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *перен.* Цілковитий провал чогось; катастрофа (у 2 знач.). *Прийде межа, за якою вже настане тиша, настане спокій, настане блаженство забуття, настане крах і вічна тьма* (І. Багряний); *Марина ще не вірила, що настав крах усім її мріям, усім сподіванням* (Л. Дмитерко); *Ще крок, ще півкроку — і крах* (О. Гончар); *Місцеве населення теж не звертало уваги на ці піски, бо всі спроби оросити їх незмінно кінчалися крахом* (П. Загребельний); *Тікав я — від персональної справи і — відповідно — краху своєї .. кар'єри* (В. Дрозд).

◊ **Терпі́ти крах** *див.* **терпі́ти.**

КРА́ШАНКА, и, *ж.* 1. Пофарбоване яйце, признач. для Великодніх свят. *На Великдень, на соломі Против сонця, діти Грались собі крашанками* (Т. Шевченко); *Святки веселії настали. Дівчата хлопців цілували І віддавали крашанки* (С. Руданський); *Йвашко витяг із кишені папірчики з намальованими на них різнокольоровими крашанками* (В. Винниченко); *Горпина .. роздавала жебракам — кому крашанку, кому шматок проскури* (З. Тулуб); — *Мені ніхто не дарує крашанки* (В. Багірова).

2. *діал.* Яйце (у 1 знач.). — *Тепер клич свою Рівку... — сказав Чорнота. — Нехай спряже нам на похід курку та зварить крашанок* (А. Кащенко); — *На орляче гніздо в одному місці натрапили, — весело розповідали дівчата. — З крашанками* (О. Гончар); * У порівн. *На його видовжене, мов качина крашанка, обличчя лягає тінь самолюбства* (М. Стельмах).

◊ **З варе́ної кра́шанки курча́ ви́сидить** *див.* **виси́джувати.**

КРА́ШЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **краси́ти**[2] 1. *Під .. яблунею була поставлена бесідка з зелено крашеної решітки* (І. Франко); *Колиска була низька, яворова, крашена зелено, з білими вирізами* (К. Гриневичева).

КРАШЕНИ́НА, и, *ж., рідко.* Пофарбована тканина. *Були між стягами й менші, з простої крашенини — голубі, як небо, червоні, як вогонь, жовті, як пшеничне море...* (С. Скляренко).

КРАШЕНИ́ЦІ, и́ць, *мн., діал.* У гуцулів — сукняні штани з крашенини. *Витягалось найкраще лудінє* [одяг], *нові крашениці, писані кептарі, череси* (М. Коцюбинський).

КРАШЕНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Пофарбоване в червоний колір сукно. — *Будеш ти робою* [рабою], *працюватимеш на кухні, їстимеш княжі об'їдки, ну, може, за довгі роки щось і збереш, не вотоляну (вотола — груба доморобна тканина) свитку одягнеш, а з крашениці, може, й вовни* (С. Скляренко).

КРАШ-ТЕ́СТ, у, *ч.* Випробувальний метод безпеки та надійності і знаходження критичних вузлів, конструкцій, деталей і т. ін. шляхом відтворення реальних аварійних ситуацій. *Для краш-тесту в машину поміщають манекен, обладнаний датчиками для замірювання ушкоджень* (з наук.-попул. літ.); *Розробник звертає увагу на кількість подушок безпеки, результати європейських краш-тестів* (із журн.).

КРА́ЩАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати кращим, набувати кращої якості; поліпшуватися (у 1 знач.). *Мріями та розмовами кращало життя Максимові та Марусі* (Б. Грінченко); *Дзвінка дівоча пісня .. лунає десь у зелених горах. Вище — кругозір ширшає, кращає* (М. Коцюбинський); *Очі блиснули зірницею: гра налагоджується, кращає* (С. Васильченко); *В армії він був... — От де, — каже, — годують добре! І проста їжа, а чуєш, як здоров'я від неї кращає* (Д. Бузько); *Як Дніпро і Конка замерзнуть, тоді шляхи кращають* (Ю. Яновський); *При цих думках настрій його все кращав* (Григорій Тютюнник); *Мудрішали звірі в хащах, і кращали люди* (І. Жиленко); // Ставати вродливішим, гарнішим. *Що більш виростав той хлопчик, то він кращав* (Марко Вовчок); — *Не старіється дружина мойого* [мого] *брата, не старіється, а кращає днем і роком* (Б. Лепкий); *Її чорняве обличчя більшає і кращає* (М. Стельмах).

КРА́ЩЕ, *присл.* 1. Вищ. ст. до **га́рно 1, до́бре** 1 і **хо́роше** 1; ліпше. *Ніхто краще за неї не гаптував у п'яльцях* (Панас Мирний); *Вона дівчина бідна, але завжди вбирається краще від господарських дочок* (Леся Українка); *Вона, звичайно, краще за елегантного поручника розуміла ситуацію* (Д. Бузько); *Добре нам мати на світі хорошого друга, Друзів — ще краще* (М. Рильський); *Уночі вона краще роздивилась мене* (Ю. Андрухович); // *у знач. пред.* Про поліпшення стану хворого. *Скляренко трохи відгодується, окріпне, і йому стане краще* (А. Тесленко); *Ми з Андрієм Опанасовичем заберемо вашого батька в лікарню, і йому стане краще* (Б. Левін); *Платонові однозначно стало краще* (Люко Дашвар); // *у знач. пред.* Посилення прохання, переконання. — *Краще в нашій хаті, не на вулиці* (В. Барка); — *Я не зможу жити тут. Нам краще розійтися відразу і не мучити одне одного* (Н. Сняданко).

2. *у знач. част.* Уживається для підкреслення переваги чогось над чимсь; ліпше. — *Ану облиш ворони ганяти! Піди краще подивись, що там біля Глибочицьких воріт діється?* (Ю. Логвин); — *Та нащо тобі той готель? Ходімо краще до Марти* (Ю. Андрухович); [С т е ф а н о *(входить, співаючи, в руці тримає пляшку):*] *Годі морями пливти та й пливти, Краще помер би на березі ти* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра).

Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.)* **сказа́ти** *див.* **сказа́ти; Перемі́нитися на кра́ще** *див.* **перемі́нятися; (1) Тим кра́ще** — тим сприятливіше, тим вдаліше, щасливіше для когось. [Л і к а р:] *Прочитає* [панночка] *останнє слово науки і думає, що вже всю мудрість проглинула. По-моєму, чим менше панночка книжок читає, тим краще* (Леся Українка); *Чим швидше він пропаде — тим легше, тим краще* (О. Бердник); — *В нашій з вами справі, сеньйоре начальник, чим повільніше, тим краще* (І. Білик).

◊ **Іти́ / піти́ на (в) лад (до ла́ду́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)>** *див.* **іти́; Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту** *(рідко* **з гори́) та в во́ду** *див.* **міст.**

КРА́ЩЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **кра́щий.** *Через тиждень в неділю Балабушиха з дочкою сподівались візита од*

Шмідтів: обидві причепурились, наділи кращенькі сукні й все сиділи в залі та виглядали в вікна (І. Нечуй-Левицький); *Мудрує братія — як би це затягти у кущі дубка якого кращенького, поки діда нема* (Г. Хоткевич); *Звикли брати, що їх люблять-голублять, що про них дбають, що їм усе кращеньке, що для них — хоч зірку з неба* (С. Єфремов).

КРА́ЩЕНЬКО. Присл. до **кра́щенький.** *Аби польські яблука на наших прилавках виглядали кращенько, їх дорогою до України обробляють понад 20 разів* (з газ.); // *у знач. пред. Степан один у батьків, це ж, звісно, годять йому, не дають волосинці з голови упасти, то, може, й Катерині кращенько буде* (В. Шкляр); *Нам тут кращенько, бо в дорозі стомилися, ноги збили* (із журн.).

КРА́ЩИЙ, а, е. Вищ. ст. до **га́рний** 1–5, **до́брий** 1–6, 8 і **хоро́ший;** ліпший. *Слова мудрих, почуті в спокої, кращі від крику володаря поміж безглуздими* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Сватай, Карпе, Палажку. Кращої од Палажки нема на всі Семигори* (І. Нечуй-Левицький); *Людська недоля будила не розпач в мені, а бажання Кращої долі, щасливішої* (Леся Українка); *— Людина повинна створити нові рослини, кращі за природу* (О. Довженко); *Вояк про обов'язок свій питає, Гинучи, кращий, ліпший час вітає* (І. Франко); *Вівці були схожими на хмари, з вовни їхньої виходило таке чарівне прядиво, кращого за яке годі було й шукати* (С. Андрухович); *Марійка запитала: — Ви знаєте кращу пісню? — Так, — сказав я* (Р. Андріяшик); *Сьогодні грядка була ще краща, ніж учора* (В. Винниченко); *Одержавши кращу квартиру, він свою кімнатку, точніше, куток у домі.., передав мені* (М. Бажан); *— Ніхто кращого борщу не зварить, як вона: їм — не об'їмся!* (Панас Мирний); // *у знач. ім.* **кра́ще,** щого, *с.* Те, що має переваги над чимось. *Одно тільки скрашало його життя невеселе: надія на краще* (М. Коцюбинський); *За кращим, більшим, за незнаним, що підняло б над світу низом. Два райські птахи — два тюльпани* (Б.-І. Антонич); *Що є кращого в світі, як образ ніжної, як голубка, прекрасної, як сонце, милої й лагідної, як пестливий весняний вітер, жінки?!* (І. Багряний); *Трудно жилось. Уже й не думала ніколи Маруся про краще* (А. Головко); *Це все йде до кращого* (Б. Антоненко-Давидович).

У кра́щому розумі́нні [цьо́го] сло́ва *див.* **розумі́ння.**
◊ **Не в кра́щому сві́тлі** *див.* **сві́тло**[1].

КРАЯ́НИ, я́н, *мн. (одн.* **кpaя́нин,** а, *ч.;* **кpaя́нка,** и, *ж.).* Жителі певного краю (країни) щодо інших мешканців того самого краю (країни); співвітчизники, земляки. *Далекий я вам, мої люди добрі, Мої краяни милі тілом і душею, Та серцем я вам рідний* (Б. Лепкий); *Юра обкладав себе часописами, що їх приносили для нього з долини, читав і товмачив своїм краянам Вільсонові параграфи* (У. Самчук); *Після княгині Ольги другою нашою знаменитою краянкою була Олена. Теж княгиня* (В. Чемерис); *Вперше Мирон побачив, як його краянин із Розвадова священик Михайло Якубів заплакав* (В. Шкляр); *Доручивши нашому невідпорному краянинові свою венеційську адресу на папірчику, вона посміхнулася стерильними зубами* (Ю. Андрухович); *Чеслав залишив столицю і на чолі невеликого війська з вірних йому краян відбув на південний схід* (О. Авраменко).

КРА́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кра́яти.** *Хліб — як золотий, Насичений вітрами степовими І краяний смаглявою рукою Мисливця, риболова, косаря!* (М. Рильський); *На круглому столі головної кімнати, покритому білим настільником, стояло накриття на двоє осіб .. Краяна салата із шматками червоної редьки доповнювала загальну атмосферу цього консервативного натюрморту* (У. Самчук); * Образно. *— Догнав не догнав, а погнатись можна .. Славна приказка, тільки не на мене краяна* (М. Стельмах); *Плакала-ридала* [Миловидка] *й билася, краяна жалями, об берег, як б'ється викинута з моря риба* (Д. Міщенко).

Не до ладу́ кро́єний *(розм.* **кра́яний), та мі́цно зши́тий** *див.* **кро́єний.**

КРАЯ́НИН *див.* **края́ни.**

КРАЯ́НКА *див.* **края́ни.**

КРА́ЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кра́яти.** *Вид у плити був моторошний — мармур у різних напрямах пересікали подряпини, як на дошці для краяння м'яса* (В. Єшкілєв); *Закінчується перший день весілля краянням короваю і обдаруванням молодих* (з наук. літ.); *У краянні тканини для кімоно використовують зазвичай прямокутні форми, що відрізняються від європейських аналогів зі складними заокругленими формами* (з навч. літ.); * Образно. *Іван зрікся рідного батька. І ні жалю, ні каяття, ні краяння душі* (П. Загребельний).

КРАЯ́НСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **края́ни.** *Вокальний ансамбль чехів "Вишеград" з Макарівського району Київщини бере участь у всеукраїнських фольклорних фестивалях чехів України та краянських фестивалях у Празі* (із журн.).

2. Стос. до краю *(див.* **край**[1] 4–6). *Кузнею краянської духовності нині є Ужгородський коледж культури і мистецтва* (з газ.).

КРА́ЯТИ, а́ю, а́єш, *недок., що і без прям. дод.* 1. Різати що-небудь на шматки, на частини; розрізувати, розтинати. *Грицько виніс із хати буханець хліба і краяв на кусні* (Л. Мартович); *Ватаг краяв ножем будзи, дав і Олексі ніж* (Г. Хоткевич); *Крають плуги для нового засіву Землю, від ран живоносних щасливу* (М. Рильський); // Різати що-небудь узагалі; тяти (у 1 знач.). *Поки ніж не крає, дерево не грає, А хто вріже глибоченько, тому заспіває* (Леся Українка); *Степан Аністратович підклав до курки кілька сизих павлоградських цибулин, а тоді поставив посеред столика високу степову паляницю, яку просто гріх було краяти ножем* (П. Загребельний); * Образно. *В слизькій торбині важко схлипнула рибина, і знову тиша така густа, хоч ножем край* (М. Стельмах); *Вогняні ножі крають її тіло на мільярди часток* (О. Бердник); // *перен.* Вриватися, врізуватися в простір, у воду і т. ін. *Повітря .. крає гострий жіночий голос* (М. Коцюбинський); *Ось вже крають воду весла, Хвиля легко плеще в борт* (І. Муратов); *Архип .. спостерігає, як швидкі блискавиці, ламаючись у всіх напрямках, крають чорну пелену неба* (А. Шиян).

2. *розм.* Те саме, що **кро́їти.** *Кравець крає, як йому сукна стає* (Номис); *Пану чоботи він краяв Та купця корив і лаяв* (Я. Щоголів).

◊ **(1) Кра́яти ре́мені зі шкі́ри** — нещадно, жорстоко карати. *І сам він* [отаман] *якось опустився. Вислухав мовчки такі речі, такі слова, за одного з котрих давніше ремені би зі шкіри краяв* (Г. Хоткевич); **(2) Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти** *і т. ін.)* **/ розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти** *і т. ін.)* **се́рце (ду́шу, гру́ди)** *чиє (чию, чиї), кому і без дод.* — завдавати кому-небудь страждань, мук, душевного болю. *— Скрізь бачу вбогих людей, бідаків роботящих. От що мою душу розриває! От що моє серце розшарпує!* (Марко Вовчок); *Брязкіт заліз стогоном краяв груди*

(П. Грабовський); — *От краще помиріться з Олександрою та живіть, як люди, у згоді! Не крайте мого серця на старість* (М. Коцюбинський); — *Не говори так, Андрійку, не ріж мого серця* (Л. Мартович); *Розпач, відчай розривали її груди, хвилинами з'являвся такий жах, що ціпеніло серце* (О. Донченко); *На душу навалилися два безкінечні роки розпачу і безнадійного чекання, і кожна хвилина, з якої складались вони, шматувала серце* (С. Голованівський); *Вона* [Хуррем] .. *ніколи не забувала передовсім визнавати й шанувати в ньому* [Сулеймановi] *володаря й повелителя, жодного натяку на їхню близькість, на почуття, які шматували груди* (П. Загребельний); *Поки Галин батько сидів під хатою зі своїми тяжкими думками, молоді козаки й дівчата на березі лиману пустували й сміялися поміж собою, не згадавши й разу про те, що так розкраяло серце їхнього батька — про скасування Запорозької Січі* (А. Кащенко); *А втім, може, й справді се якась невідома сила розкраяла мені і серце, і душу надвоє* (Леся Українка); **(3) Кра́яти [собі] мо́зок** — думати, болісно, тяжко, скрупульозно розмірковуючи над чимось; тривожитися. *Громоголосно звучить глевка смакота хліба, крає мозок* (У. Самчук); *Я довго краяв собі мозок: ну, а звідки ж цей хамелеон* [Хома Леонтійович] *міг перейняти риси мого рідного брата?* (І. Волошин); *Пекуча дума краяла мозок* (Ю. Мушкетик).

КРА́ЯТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. Страждати, мучитися. *Жалів* [Іван] *Ольгу й краявся своєю безпорадністю, невмінням погамувати печаль, що нуртувала в її зовні спокійних очах* (Микита Чернявський); *Я Господа в молитвах прикликав. Сумний ходив. В жалобі смутком краявсь* (В. Багірова).

2. *тільки 3 ос.* Піддаватися краянню (про предмети); різатися. *Біла крайка чорно крається* (І. Андрусяк).

3. Пас. до **кра́яти.** *Сіли поснідати. Блиснула фінка, краявся хліб. Йосип відкусив хліб і сало* (Б. Харчук); *Ще мить тому незаймана сліпучо-біла цілина краялася двома нерівними смугами безформних слідів, пісок під нашими підошвами плакав, стогнав і зойкав* (П. Загребельний).

◊ **[Аж] кра́ється се́рце (душа́)** *див.* **се́рце.**

КРЕАТИ́В, у, *ч.* Принципово нові ідеї, концепції, нетривіальні творчі рішення, оригінально виконані предмети, які відрізняються від традиційних, загальноприйнятих. *Вони навіщось посипали підлогу (креатив модного куратора, котрий знає, як роздути кошторис!)* (О. Забужко); *Аналітична розробка і соціальний креатив повинні супроводжувати новітні проекти від самого їх зародження* (із журн.); *Сучасні технології дають змогу інтернет-гігантам використовувати креатив користувачів без побоювання отримати позов про порушення авторських прав* (з газ.).

КРЕАТИ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* креати́влять; *недок., розм.* Займатися креативом, творчим процесом і т. ін.; створювати інтелектуальний або художній продукт. *Орися Степанівна, мало того що була найкрасивішою людиною на землі, так вона ще й креативила конкретно. Такої мотивації в навчанні й творчості, якою заряджала нас вона, я більше ніколи не мала* (І. Карпа); *На туризмі можна заробляти, але треба креативити* (із журн.); *Фанати швейцарського тенісиста відразу ж почали активно креативити — подавати власні версії фінального матчу* (з газ.).

КРЕАТИ́ВНИЙ, а, е. Пов'язаний з креативом, творчий. *Поки він мобілізовує свої креативні ресурси для зміни реальності, чоловіча частина його армії кидає зброю і збирається додому* (В. Кожелянко); *Поправка .. здавалася йому* [пану Серм'яжному] *свіжою і креативною* (І. Роздобудько); // *у знач. ім.* **креати́вний,** ного, *ч.;* **креати́вна,** ної, *ж.,* Той (та), хто виявляє творчу, новаторську діяльність. *Вона прийшла на телебачення, не маючи жодного досвіду роботи у засобах масової інформації. Почула з телеекрану оголошення — запрошували амбітних та креативних спробувати себе у ролі телеведучих і тележурналістів* (Г. Вдовиченко).

КРЕАТИ́ВНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **креа́тор.** *Відкритий конкурс проектів емблеми фестивалю має очолити журі з провідних дизайнерів та креативників, які перебувають у контексті світових трендів і досягнень у цьому напрямку* (із журн.); *Найбільші хиби сучасних креативників полягають у тому, що вони намагаються вирішувати завдання традиційно* (із журн.).

КРЕАТИ́ВНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **креати́вник.** *Відома креативниця здивувала містян показом нової колекції моделей верхнього одягу, яка об'єднала в собі різні стилі й епохи* (із журн.).

КРЕАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **креати́вний.** *Постмодерністська креативність має зовсім іншу, ніж раніше, природу* (В. Неборак); *Творче мислення і креативність, безсумнівно, є дуже корисними навичками сучасної людини* (із журн.); *Творці житлових кварталів з повною інфраструктурою цілком об'єктивно сформували в середовищі забудовників особливий клас бізнесменів, які заробляють завдяки своїй креативності, освіченості та самодисциплінованості* (з газ.).

КРЕАТИ́ВНО. Присл. до **креати́вний.** *Мислити креативно — це вміння, котрого навчаються, а не талант, з яким народжуються!* (із журн.); *Сучасне мистецтво змушує думати креативно, бути готовим до нового* (з газ.).

КРЕАТИ́Н, у, *ч., біохім.* Азотиста органічна сполука, що міститься в різних тканинах людини і хребетних тварин. *Кардіологічний ефект анаболічних стероїдів зумовлений підвищенням синтезу глікогену, креатину, окремих кислот, а також підвищенням внутрішньоклітинного вмісту калію* (з навч. літ.).

КРЕАТИНЕМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Уміст креатину в крові. *Показники креатинемії використовують для діагностування м'язових тканин, в окремих випадках — для дослідження функціонування нирок, печінки* (з навч. літ.).

КРЕАТИНІ́Н, у, *ч., біохім.* Кінцевий продукт обміну білків в організмі людини і теплокровних тварин. *Підвищення креатиніну в плазмі спостерігається при будь-яких видах ниркової недостатності* (з наук. літ.); *Креатинін, що утворюється протягом доби, виділяється нирками* (з наук.-попул. літ.); *Концентрація креатиніну в крові залежить від об'єму м'язової маси, тому для чоловіків припустимі вищі показники концентрації креатиніну в плазмі крові, ніж для жінок* (з навч. літ.).

КРЕАТИНІ́НОВИЙ, а, е, *біохім.* Стос. до креатиніну. *Окремі нервово-м'язові захворювання, наприклад міастенія (швидка втомлюваність м'язів), значно змінюють креатиніновий обмін* (з наук.-попул. літ.); *У клініко-діагностичних лабораторіях для визначення креатинінового вмісту в крові та сечі використовують різні кількісні методи* (з навч. літ.).

КРЕАТИНКІНА́ЗА, и, *ж.* Фермент, що каталізує реакцію, яка поставляє енергію для м'язового скорочення. *Підвищення активності креатинкінази в сироватці крові свід-*

чить про ушкодження клітин (з наук.-попул. літ.); *Креатинкіназа міститься в клітинах серцевих м'язів, скелетної мускулатури, головного мозку і т. ін.* (з навч. літ.).

КРЕА́ТОР, а, *ч.* Той, хто спеціалізується на створенні креативних ідей та продукції. *Бренд-менеджер, креатор, шукає роботу у Львові* (з Інтернету).

КРЕАТУ́РА, и, *ж., книжн.* Той, хто робить кар'єру завдяки протекції впливової особи. *Хто вона така, тота зарозуміла креатура?* (О. Кобилянська); *Креатура, що стояла перед ним — злякана, здивована і водночас підбадьорена його сміхом, — була уособленням того світу, з яким він весь час стикався* (Р. Іваничук); *Весь цивілізований світ підозрював, що каспійські пірати — це креатура Атлантиди, але цинічні атлантські вожді лише знущально насміхалися з цих натяків, мовляв, доведіть. Так минали роки, пірати все нахабніше плюндрували узбережжя Каспію* (В. Кожелянко); *На польський трон був посаджений Станіслав Лещинський, у певному значенні слова креатура шведського короля* (з наук. літ.); *Август провів чистку сенату, виключив із нього негідні креатури попередніх цісарів, увів нових людей, добираючи таких, що були відомі чесним життям* (з наук.-попул. літ.); // Слухняний виконавець волі свого покровителя. *Попервах Кадило порахував їх не за Йосьчиних креатур, а за Дмитрикових ґешефтярських* [ґешефтних] *посередників на далекі віддалі, і аж дивувався, чому Дмитрик нехтує ділом, за яке ті троє обіцяють мало не золоті гори* (Е. Андієвська).

КРЕАЦІОНІ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у біології, представники якого вважають виникнення світу результатом Божественного творіння, заперечуючи зміни видів у процесі історичного розвитку. *Креаціонізм як термін був поширений християнськими фундаменталістами, що різко протистояли науковим поглядам філософів* (з наук.-попул. літ.); *Історія креаціонізму є частиною історії релігії* (з навч. літ.).

КРЕАЦІОНІ́СТ, а, *ч.* Прихильник креаціонізму. *Креаціоністи визнають, що Всесвіт і життя на Землі є результатом цілеспрямованого творчого акту, коли окремі види зайняли свої місця відповідно до певного набору генів* (з наук.-попул. літ.); *Креаціоністи істотно впливають не лише на погляди наукової спільноти, але й на масову свідомість* (із журн.).

КРЕАЦІОНІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до креаціоніста і креаціонізму. *Якщо раніше традиційне, ортодоксальне богослов'я підходило до проблем "Бог і людина" з позицій чітко вираженого фаталізму, принижуючи можливості людини, то в сучасному тлумаченні креаціоністських питань людині відводиться вже діяльна роль* (з наук. літ.); *Креаціоністська теорія спирається на концепцію, у якій творцем людини є Бог* (з наук.-попул. літ.); *Папа Римський Франциск заявив, що він визнає правдивість теорії еволюції, оскільки вона не суперечить креаціоністській теорії походження світу* (із журн.); *Креаціоністських поглядів на походження життя і людини дотримуються, згідно з опитуванням за 2009 рік, близько третини корейців* (з газ.).

КРЕА́ЦІЯ, ї, *ж., зах.* Те саме, що **ви́твір.** *Енобарб — се друга чудова креація Шекспірова в оцій драмі* (І. Франко); *Незабутні креації давала вона* [Рубчакова] *в чужих, світової слави операх* (Б. Лепкий).

КРЕВЕ́ТКА *див.* **креве́тки.**

КРЕВЕ́ТКИ, ток, *мн. (одн.* **креве́тка,** и, *ж.).* 1. Підряд безхребетних тварин ряду десятиногих ракоподібних. *Креветки розповсюджені в усіх морях та океанах, трапляються в деяких прісних водоймах, найбільше видове різноманіття спостерігається у тропічних морях* (з наук.-попул. літ.); *Креветки можуть бути прозорими або забарвленими, деякі глибоководні види мають пігменти, що світяться в темряві* (з навч. літ.); *В Україні креветки трапляються в Чорному та Азовському морях* (із журн.).

2. Страва з м'яса цих ракоподібних. *Ковтав* [Джузеппе] *живі креветки, дрібненькі рибки* (М. Коцюбинський); *Де в жовтих глеках подають вино І на тарелях — рибу та креветки, Сиділи ми в компанії французів* (М. Рильський); *Продавщиця .. висипала на папірець купку червоних креветок* (П. Загребельний); *З країв високих салатних фужерів звисали рожеві шийки тигрових креветок* (І. Роздобудько); *У рисі й курятина, і помідори з червоним перцем. І кальмари, і креветки* (Люко Дашвар).

КРЕВЕ́ТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **креве́тки.** *На креветковому черевці п'ять пар ніжок, за допомогою яких креветка зазвичай плаває* (з навч. літ.); // Який містить креветки; вигот. з креветок. *Можна додати трошки креветкового бульйону і потушкувати ще 5 хвилин* (І. Роздобудько); *Креветковий соєвий соус із яскраво вираженим смаком креветок зазвичай використовують як доповнення до морепродуктів і страв японської та китайської кухні* (із журн.).

КРЕ́ВНИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **кро́вний** 1–3; рідний. *І син, його кревная дитина, цурався батьківського духу!* (Панас Мирний); [М а р т і а н:] *Я мушу бути сам. Таким, як я, не можна мати кревної родини* (Леся Українка); *Ногайці .. женуть у неволю двадцять тисяч бранців. А це наші кревні сестри та брати* (З. Тулуб); *— Друзі мої, я свято шаную кревні узи, закони та звичаї наших предків* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Це було тої доби, коли два кревних народи .. вчинили між себе розраду* (М. Старицький); *Василь відчув кревний зв'язок із намальованим на стіні, з кожним його мазком* (Р. Федорів); * Образно. *Ясно було одне — що кревні нитки, які в'язали старих інструкторів з масою, не порвалися* (І. Микитенко).

2. *у знач. ім.* **кре́вний,** ного, *ч.;* **кре́вна,** ної, *ж.;* **кре́вні,** них, *мн.* Те саме, що **ро́дич** 1. *Кобза з Остапом .. попрощались із своїми кревними і потягли з сіромами в гай* (О. Стороженко); [Х у с а:] *Назову тебе сестрою.* [С а б і н а:] *Публій дуже добре знає, що ти сестри не маєш.* [Х у с а:] *Ну, нехай своячкою чи кревною якою* (Леся Українка); *Не знайшли ні друзі, ані кревні Рицарського тіла молодого* (М. Рильський); *Вона вже друге літо в своїх кревних* (І. Білик); * У порівн. *Стецько з усіма вітається, і так же йому приємно дивитися на добрі усміхнені обличчя незнайомих людей, наче це все його кревні й побратими* (Е. Андієвська).

3. *заст.* Родовитий, родовий (у 2 знач.). *Плебей .. — син поштаря і швачки — дозволив собі покохати його дочку, кревну дворянку!..* (Ю. Смолич); *За батьківською лінією він був кревним шляхтичем, мав чим гордитися* (із журн.).

4. *перен.* Гіркий, важкий, кривавий (у 6 знач.) (про сльози, працю і т. ін.). *Дома .. нужда кревна* (І. Манжура); *Не було міри малому горю Івасевому, не було упину кревним сльозам його* (Панас Мирний); *Йому* [сеньйорові] *здавалося, що дно океану від Кардосу до Мільво вимощене його кревними грішми* (М. Білкун).

КРЕ́ВНІСТЬ, ності, *ж., розм.* 1. Абстр. ім. до **кре́вний** 1. — *З заслань і еміграції вернувся мій брат .. Я не здивувався також, коли він розшукав мене, — старі забобони кревності* (В. Підмогильний); *Такий тепер невизначений світ, Що й кревність роду гине поступово* (І. Гнатюк); *Було неймовірно сильне відчуття своєї кревності з Андрієм* (Ю. Мушкетик).

2. Те саме, що **спорі́дненість.** *Монастирські мури .. не порвали між ними... таємної нитки духовної кревності* (Леся Українка); *Серце в кожного українського селянина здригалося від теплого почуття кревності і спільності однієї долі* (Т. Осьмачка).

КРЕ́ВНО, *присл., розм.* 1. Те саме, що **кро́вно.** *З тобою недолі нас кревно з'єднали* (М. Старицький); *Любить і звір свою дитину. Але поріднитися душею, а не кревно може тільки людина* (О. Довженко).

2. Щиро, старанно, пристрасно. *Хто робить кревно, той ходить певно* (прислів'я); *Ми мирні люди, та у нас серця За кожне горе кревно вболівають* (Л. Дмитерко); — *Ти знаєш, як я завжди кревно біля землі робив* (М. Стельмах); *Кревно зацікавлений був великий князь у розвої науки і красних мистецтв* (С. Тельнюк); *Люди уважно стежать за всіма новинами.., їх кревно турбує доля міста, в якому вони живуть* (Б. Левін); *Я кревно зацікавлений у найшвидшому налагодженні зв'язку з Новою Землею* (О. Авраменко); // Дуже гірко. *Припавши до подушки, кревно і голосно заголосила* [Христя] (Панас Мирний); *Вепр пішов од нас лютий і кревно ображений* (Д. Міщенко).

КРЕВНЯ́К, а́, *ч., діал.* Родич (у 1 знач.). *В святковому вбранні .. виходять царські кревняки* (Дніпрова Чайка); *В трипільському житлі жили родичі, кревняки, але для кожної малої родини виділялась окрема камера, окремий покій* (В. Домонтович); — *Не забувай, воєводо: уличі ходили разом із нами на ромеїв, вони — наші кревняки* (Д. Міщенко); * Образно. *У надра крові входять наші кревняки* (П. Мовчан); *Вони* [німецькі шпіони] *були кревняками пітьми, рідними її дітьми; пітьма ними комашилася* (Р. Федорів).

КРЕВНЯ́ЧКА, и, *ж., діал.* Жін. до **кревня́к.** *Коло неї пораються... її кумки та приязні кревнячки* (Марко Черемшина); — *Я мало що з сорому в землю не запалася, що кревнячка мого мужа вдається в розмову з соціалістом!* (О. Кобилянська).

КРЕ́ДЕНЕЦЬ, нця, *ч., заст.* Креденс. *В кінці зали здіймався креденець, важкий і величезний, як вівтар* (З. Тулуб); *У XVII ст. креденці набули того вигляду, до якого звикли сучасні люди. В Україні у XX ст. подібні шафи були чи не в кожній сім'ї, єдиною відмінністю була вартість виробу* (з наук.-попул. літ.).

КРЕ́ДЕНС, а, *ч., заст.* Різновид буфета (у 1 знач.). *Ада таки опинилася в наріжній комірчині, де відразу кинулася до поїджених шашелем старих креденсів* (Ю. Андрухович); *Домницький був сам як палець у просторім покою, де стояв ще величезний креденс* (Г. Пагутяк); *В їдальні був один великий круглий стіл і креденс з начинням* (Т. Прохасько); *У бабусі в креденсі акуратні стосики .. скатертин ручної вишивки білим по білому, перекладені лавандою і ялівцем, займали цілу полицю* (Н. Сняданко).

КРЕДЕНЦІАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Розподіл людей за соціальними позиціями, особливо за місцями зайнятості, на основі свідоцтв про кваліфікацію. *Як свідчить практика, феномен креденціалізму є типовим для суспільств, у яких переважає попит на кваліфікаційний статус особи* (з навч. літ.); // Оцінювання індивіда на основі досягнутого ним рівня освіти. *У сучасних технологічних суспільствах креденціалізм особи важить не менше, ніж її соціальне походження* (з наук.-попул. літ.); *Креденціалізм як критерій при найманні на роботу одержав широке застосування в США* (із журн.).

КРЕ́ДИТ, у, *ч., фін.* Права сторона бухгалтерського рахунку, де записують усі витрачені цінності, а також борги й видатки, зазначені в цьому рахунку; протилежне д е б е т. *Якщо по дебету і кредиту нема ніякого залишку, то в колонках відповідні затрати не закривають* (з наук. літ.); *Журнально-ордерна форма є оптимальною паперовою формою обліку. Журнали відкриваються за кредитом низки бухгалтерських рахунків* (з навч. літ.); *Сама* [непманка] *крам постачала, сама дебети-кредити виписувала, сама прибирала* (М. Рудь); *Карло Іванович .. розгублено закліпав очима, ніби у нього вперше не зійшовся дебет з кредитом* (О. Чорногуз); *Батьки почнуть підраховувати найзриміші фінансові витрати, зводити убогий дебет з кредитом* (С. Процюк).

КРЕДИ́Т, у, *ч.* 1. *фін.* Надання в борг матеріальних цінностей, грошей; позика. *Нарахування податкового кредиту за даними сальдової відомості підтверджується платіжними документами* (з навч. літ.); *Найголовнійша* [найголовніша] *ж притичина, котра зупиняє економічну ходу сільського люду — та, що по селах у нас нема громадського кредиту* (О. Кониський); [С і м о н:] *Ми не знали економії, окрім кредиту у кравця* (І. Франко); *Для нашого дворянства навіть кредит став смертельною отрутою* (М. Стельмах); *Діставши від банку кредит, товариство невдовзі придбало ще й віялку* (О. Гончар); *Я ходив у школу. Після загибелі батька довелося все пустити з молотка, щоб сплатити кредит за котедж* (О. Бердник); *Він не зумів навіть виплатити кредит за заміський будинок* (В. Кожелянко); *Дітей треба навчати, а бізнес ледь дихає, а ще кредит, та й для мами треба відкласти* (Люко Дашвар).

2. *мн., фін.* Бюджетні суми в кошторисі, у межах яких дозволені витрати на щось. — *План озеленення міста виконав! Кредити всі використав!* (Остап Вишня); *Дубл нагадував серові Едварові про справи культурно-побутові, а саме: про потребу якнайшвидшого відкриття кредитів на побудову в кожному з навколишніх сіл великих лікарень* (Ю. Смолич); *Реалізація нового проекту в державі покликана поліпшити використання кредитів на охорону здоров'я* (із журн.).

3. *фін.* Комерційна довіра; платоспроможність. *Через знайомих він дізнався про нового сусіда, якого характеризували як людину з надійним кредитом, фінансово забезпечену* (із журн.); *Для всіх клієнтів була доступна інформація про надійність кредитів банку* (з газ.).

4. *перен.* Довіра, авторитет. *Старе, традиційне світосприймання, вірування, поняття — одійшли, втратили кредит, нові не прищепилися цілком* (М. Зеров); — *Не знаю, чим я це заслужив, але я отримав значно більший кредит довіри, ніж інші* (В. Хрущак); *Слон провів Курочку затуманеним поглядом .. Із ним спілкуватися найпростіше. Для нього в мене кредит довіри завжди відкритий* (Любко Дереш); *Сьогодні більш, ніж будь-коли, втрачає кредит у чи-*

тача романтика риторична, прикрашальна, сентиментальна (з наук. літ.).

Розпоря́дник креди́ту *див.* **розпоря́дник.**

○ **(1) У креди́т,** *у знач. присл.* — з виплатою частинами; на виплат. *Купці .. пропонували .. свої товари "до грошей", тобто в кредит* (Ірина Вільде); *Насамперед слід подбати про гроші. Старенька покоївка не вічно жноситиме бутерброди в кредит* (І. Білик); — *Мені потрібна була довідка для придбання меблів у кредит, а печатку Стратон Стратонович на два тижні забрав із собою* (О. Чорногуз); *Багато виробів у кредит* [Олексій] *роздавав під відсотки* (І. Роздобудько); *Треба купити будинок у кредит* (І. Карпа).

△ **(2) Ава́льний креди́т,** *фін.* — кредит банку, признач. для покриття гарантованого зобов'язання його клієнта. *У разі авального кредиту мова йде не про власне кредит, а лише про гарантії, які надає банк щодо виплати вексельної суми або її частини* (з наук.-попул. літ.); *Авальний кредит оформляється гарантійним надписом аваліста на векселі або на додатковому аркуші чи окремим документом* (з навч. літ.); **(3) Бу́ферний креди́т,** *фін.* — кредит, який надають міжнародні фінансові організації для створення буферних запасів товарів, для стабілізації цін на ці товари. *Буферні кредити часто використовують для стабілізації цін, зниження рівня інфляції* (з навч. літ.); *Чорногорія отримала буферний кредит* (з газ.); **Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію)** *див.* **відкрива́ти; Делегува́ти креди́т** *див.* **делегува́ти; (4) Диско́нтний креди́т,** *фін.* — операція купівлі банком векселя за іменним індосаментом у векселетримача до настання терміну платежу. *Дисконтний кредит має місце тоді, коли банку з вирахуванням відсотка продається ще відтермінована дебіторська заборгованість* (з навч. літ.); *Дисконтний кредит є достроковою грошовою реалізацією векселя, перетворенням комерційного кредиту на банківський* (із журн.); **Забезпе́чення креди́ту** *див.* **забезпе́чення; (5) Іпоте́чний креди́т,** *фін.* — особлива форма кредиту, пов'язана з наданням позик під заставу нерухомого майна на довгостроковій основі. *Іпотечний кредит є договором банківського кредиту, в межах якого права кредитора (банку) забезпечені різними видами нерухомого майна* (із журн.); *Я пояснив панові: векселі, борги, відсотки, іпотечний кредит* (С. Андрухович); **(6) Короткотерміно́вий (короткостроко́вий) креди́т,** *фін.* — кредит на тимчасові фінансові потреби терміном до одного року. *Двома основними формами короткотермінового кредиту є комерційний і банківський* (з наук.-попул. літ.); *Залежно від строків користування кредити класифікуються на короткострокові (до року), середньострокові (до трьох років), довгострокові (понад три роки)* (з навч. літ.); *Станом на початок червня аграрії взяли 1,6 мільярда гривень короткотермінових кредитів* (з газ.); **Надава́ти / нада́ти креди́т** *див.* **надава́ти**[2]**; (7) Облі́ко́вий креди́т,** *фін.* — кредит, наданий банком для платіжного обороту клієнтів. *Надання облікового кредиту здійснюють на підставі поданої підприємством заяви на дисконтування векселів* (з навч. літ.).

КРЕДИТИ́В, а, *ч., фін.* Те саме, що **акредити́в.** *Переказний кредитив може бути переданий для будь-яких розрахунків іншій особі* (з навч. літ.).

КРЕДИТІ́ВКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **Кредито́ва (креди́тна) спі́лка** *(див.* **спі́лка).** *Прості люди, які переконалися, кому можуть довірити свої заощадження, готові відстоювати кооперативи, бо за рядком законопроекту не лише майбутнє українських кредитівок, а й доля сотень тисяч простих українців — підприємців, фермерів* (з газ.).

КРЕДИ́ТКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **Креди́тна ка́ртка** *(див.* **ка́ртка).** *Офіціант зняв з моєї кредитки гроші* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Взяла якусь із кредиток у тій же шухляді* (І. Карпа); *Абсолютно всі й повсюдно послуговуються кредитками* (з газ.).

2. *заст.* Різновид казначейського квитка; паперовий грошовий знак. *Він ткнув .. дядькові кредитку на три карбованці* (Олесь Досвітній); *Мар'яна вийняла з чулка* [з панчохи] *пачку кредиток і з силою кинула їх у куток* (М. Хвильовий); *Він загріб кредитки й сховав їх акуратно в кишеню* (М. Йогансен); *В руці він тримав декілька кредиток* (В. Винниченко); *Дядько Андрій дістав засмальцьовані кредитки* (А. Дімаров).

КРЕДИ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **кредито́вий.** — *Я купувала тобі меблі на свою кредитну довідку* (О. Чорногуз); *В середині дев'яностих нам було по двадцять років .. Був це дивний час неможливих кредитних маніпуляцій та карколомних життєвих доль* (С. Жадан); // Стосується до операцій з надання кредитів (у 2 знач.). *Капітал кредитного товариства формується через купівлі паїв і сплати спеціального внеску* (з навч. літ.).

Кредито́вий (креди́тний) квито́к (біле́т) *див.* **квито́к.**

△ **Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію)** *див.* **відкрива́ти; Креди́тна інфля́ція** *див.* **інфля́ція; Креди́тна ка́ртка** *див.* **ка́ртка; Креди́тна коопера́ція** *див.* **коопера́ція; Креди́тна лі́нія** *див.* **лі́нія; Креди́тна сана́ція** *див.* **сана́ція; Кредито́ва (креди́тна) спі́лка** *див.* **спі́лка.**

КРЕДИТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кредитува́ти.** *Ще й досі ми індустріалізуємось, як мокре горить... Ще й досі ми не всі кооперовані... А ті, що кооперовані, ще й досі не кредитовані* (Остап Вишня); *З погляду потенційних кредиторів кредит Міжнародного валютного фонду є немовби свідченням платоспроможності кредитованої ним країни* (з наук. літ.).

КРЕДИТО́ВИЙ, а, е. Стос. до кредиту (у 1–3 знач.). *Українські кредитові кооперативи користувалися великою популярністю серед українського населення Західної України* (з навч. літ.); *Мені сам Володька розповідав, що... десь на Гуманщині* [Уманщині] *дядьки взяли та й зірвали одне кредитове товариство: позабирали свої паї саме напередодні виплати векселів* (Д. Бузько); *Не треба винаходити колесо, економічна програма проста — зниження податків, економічні пріоритети, створення інвестиційних і кредитових потоків* (з публіц. літ.).

Кредито́вий (креди́тний) квито́к (біле́т) *див.* **квито́к.**

△ **Кредито́ва (креди́тна) спі́лка** *див.* **спі́лка.**

КРЕДИТО́Р, а, *ч.* Громадянин або організація, що надає гроші або продає товари в кредит і має право вимагати від боржника сплати боргу; позикодавець. [П у з и р:] *Опасне діло... А почому Петро Тимофієвич* [Тимофійович] *думає заплатить кредиторам, не чули?* (І. Карпенко-Карий); *Князь сів, щоб на дозвіллі розібрати численні рахунки своїх кредиторів* (Леся Українка); *Така вже звичка була у пана ховатися від своїх кредиторів* (Я. Качура); *Він таки помре тихо і непомітно, залишаючи у невтішному горі своїх кредиторів* (Ю. Винничук); *Посилаючись на якихось міфічних кредиторів, які буцімто переслідували його, він попросив*

Гершка дістати йому нову одежу (В. Лис); *Майно, яким відають державні установи, не може бути повернене на задоволення кредиторів* (з мови документів).

КРЕДИТО́РКА¹, и, *ж.* Жін. до **кредито́р.** *Це була "великодушна" кредиторка широкого гурту вантажників* (Л. Смілянський); *Моя кредиторка виявила бажання спочатку перевірити фінансовий стан справ, а вже потім говорити про виділення коштів для погашення боргів* (з газ.).

КРЕДИТО́РКА², и, *ж., розм.* Те саме, що **Кредито́рська заборго́ваність** *(див.* **заборго́ваність).** *Боржник іноді штучно нарощує кредиторку, щоб зменшити частку банку у своїх зобов'язаннях* (з газ.).

КРЕДИТО́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кредито́р.** *Фіктивне підприємництво використовують для ухилення від сплати податків чи погашення кредиторських боргів* (з наук. літ.); *Кредиторські вимоги пред'являють у формі заяви та направляють на ім'я уповноваженої особи фонду на ліквідацію банку* (з навч. літ.); *Жоден підприємець у своїй діяльності не обходиться без кредиторського обліку* (із журн.).

△ **Кредито́рська заборго́ваність** *див.* **заборго́ваність.**

КРЕДИТОСПРОМО́ЖНИЙ, а, е. Який заслуговує довіри кредиторів; здатний, спроможний повернути борг. *Кредитоспроможних клієнтів у світовій банківській практиці оцінюють за наявними в них фінансами та нерухомим майном* (з навч. літ.); *Кредитоспроможним країнам запропоновано переглянути власну цінову політику* (із журн.); *Банки, за умови дефіциту кредитоспроможних і надійних позичальників, зацікавлені пограти в державні цінні папери, прибутковість яких перевищуватиме ставку Національного банку* (з газ.).

КРЕДИТОСПРОМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кредитоспромо́жний.** *Кредитоспроможність позичальника визначають за показниками, що характеризують його здатність своєчасно розраховуватися за раніше одержаними кредитами* (з наук.-попул. літ.); *Існує спеціально опрацьована методика оцінювання кредитоспроможності будь-якої фізичної особи* (із журн.); *Фахівці провідних рейтингових агенцій здебільшого виставляють свої оцінки таким чином, щоб рейтинг кредитоспроможності окремої компанії не був вищим за суверенний рейтинг держави, в якій її зареєстровано* (з газ.).

КРЕДИТУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **кредитува́ти.** *Менш ніж за тиждень, саме почнеться традиційна звітна перевірка за місяць по кожному відділу, кредитування йде в числі перших, пояснень не уникнути* (А. Кокотюха); *Компанія відпрацьовує організаційні та фінансові механізми довготермінового кредитування житлового будівництва* (з газ.).

2. Те саме, що **креди́т.** *Вільніше тепер узяти кредитування, щоб упорядити на прийдешню зиму* (В. Підмогильний).

КРЕДИТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що і кому.* Надавати кому-небудь кредит, позику. *Адміністрація таки направду не кредитує нікому* (І. Франко); *Пані Стефа від нього грошей не хоче, каже, що це вона його кредитує, а він віддасть, коли зможе* (В. Кожелянко); *Без належного аналізу, зваженого підходу держава не може кредитувати заходи, які є невиправдано ризикованими* (з наук. літ.); *Фінансові проблеми банку виникли у зв'язку з тим, що він кредитував в основному структури концерну, до складу якого він входить* (із журн.); *Банки не хочуть давати гроші в "нікуди", зате приватного власника вони кредитуватимуть* (з газ.).

КРЕДИТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. Користуватися кредитом; брати в кого-небудь у борг, у кредит. *До революції Іванов .. ходив* [обідати] *.. на Бессарабку, в чайну.., де кредитувалися до "получки" робітники* (Ю. Смолич); *Для заміни застарілого обладнання керівництво заводу прийняло рішення кредитуватися* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **кредитува́ти.** *Фінансовою установою кредитуються тільки ті види діяльності позичальника, які передбачені його статутом* (з мови документів); *Криворізький гірничозбагачувальний комбінат тривалий час кредитувався Міжнародним інвестиційним банком* (з газ.).

КРЕДНЕРИ́Т, у, *ч., геол.* Непрозорий мінерал із металевим блиском; оксид міді і марганцю шаруватої будови. *Креднерит знайдено в Україні, в її східній частині* (з навч. літ.).

КРЕ́ДО, *невідм., с.* Головний принцип, яким керується особа або група осіб. *Він* [Бальзак] *поспішив написати статтю, у якій виклав своє політичне кредо* (Н. Рибак); *— Ви давно визначили своє кредо чи ось цієї миті?* (Р. Іваничук); *Кілька .. бабусиних приказок якнайліпше характеризують її життєве кредо* (В. Лис); *Коли Філіп підписав пергамент з текстом кредо, архієпископ взяв пасторальний скіпетр* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Журнал "Наш рідний край" будував свою діяльність на засадах етнопедагогіки і краєзнавства. Основне його педагогічне кредо — формування особистості на загальнолюдських цінностях* (з наук. літ.).

КРЕЗ, а, *ч.* Той, хто володіє величезними багатствами (за ім'ям легендарного царя Лідії). *Та який з нього крез?* (Іван Ле); *Ще більше розбагатівши, стали* [Фальцфейни] *могутніми степовими крезами* (О. Гончар); *Ми відразу розуміли, що поміж нами з'явився якщо не крез, то його брат або кум* (А. Дімаров); *— Схоже на те, що ми крези порівняно з іншими* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

КРЕЗО́Л *див.* **крезо́ли.**

КРЕЗО́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **крезо́л,** у, *ч.), хім.* Органічні сполуки, що містяться в дьогті, кам'яновугільній і торфовій смолах. *Крезоли використовують для виготовлення дезінфекційних засобів, штучних смол і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *На виробництві використовують сирі крезоли (неочищену карболову кислоту)* (з навч. літ.); *Крезоли одержують із кам'яновугільного сланцю* (із журн.).

КРЕЗО́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **крезо́ли.** *Крезолову смолу часто використовують із лікувальною метою* (із журн.).

КРЕ́ЙДА, и, *ж.* 1. М'який білий вапняк, що використовують у хімічній, паперовій та інших галузях промисловості. *Крейда, пісок, червонясте та сіре каміння Скрізь понад шляхом нависло, неплідне та голе* (Леся Українка); *У гумовій промисловості крейда посідає перше місце, тому що вона прискорює процес вулканізації гуми* (з навч. літ.); * У порівн. *Карпо... став непорушно.., білий, як крейда* (І. Нечуй-Левицький); // Порошок з такого вапняку або його розчин, що вживається для білення. *Стеля вибілена крейдою з чорними мережками по краях* (О. Стороженко); *Білий, неначе мірошник, у крейді зі стін, він став посеред вулиці* (І. Багряний); *Білі від борошна й крейди вантажники помалу злазили з воза* (Б. Антоненко-Давидович); *Мати колись хату білила; щітка зсохлася, намочена в розведеній крейді*

(В. Барка); // Фарба з такого вапняку, яку наносять на обличчя. *Він за кулісами готувався повернутись в четвертій дії..: чіпляв собі бороду, намазувався крейдою* (В. Винниченко); // Грудочка такого вапняку, яку використовують для писання на дошці. *В напівпіднятій руці вона все ще тримала грудочку крейди* (Л. Смілянський); *На чорній дошці — крейда дбалих вправ* (М. Бажан); *Так історично склалось, що за допомогою шматочка крейди на шкільній дошці вчителі вже кілька століть доносять свої думки та ідеї* (із журн.).

2. *геол.* Те саме, що **Крейдяни́й (кре́йдовий) періо́д** *(див.* **періо́д).** *У пізній крейді клімат став прохолодніший, саме тоді почали складатися кліматичні зони сучасного типу* (з наук. літ.); *Протягом крейди на нашій планеті продовжувалося "велике розколення" материків* (з наук.-попул. літ.).

Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* *див.* **зблі́днути.**

◊ **Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну** *і т. ін.)* *див.* **обтира́ти.**

КРЕЙДИ́СТИЙ, а, е. Який містить крейду. *Крейдисті породи в Україні розташовані на Поділлі* (із журн.); *Крейдисті гори на березі Сіверського Дінця приваблюють своєю мальовничістю* (з газ.); // Схожий на крейду. *Крейдисті вапняки зовсім не рідкість на Вінниччині, зокрема їх багато в басейні річки Мурашки* (із журн.).

КРЕЙДО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **крейдува́ти.** *Вони* [картини] *відзначаються блідим світлом і нечіткістю кольорів, а причиною є те, що ці картини малювали на крейдованому фоні* (І. Франко); *Для друкування поштових марок застосовують матеріал, крейдований лише з одного боку* (із журн.).

2. Який містить крейду. *Крейдовані ґрунти після дощу мають особливий колір, що поєднує білий і чорний в одну гаму* (із журн.).

Крейдо́ваний папі́р *див.* **папі́р.**

КРЕ́ЙДОВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **крейдяни́й** 1. *Вода в ставу дуже чиста, майже прозора, і дуже добре видно в ній цілі зграї рибок, що пливуть у різних напрямках, а також як повзають по білому, крейдовому дні всілякі рачки* (У. Самчук); *Потужна товща крейдових відкладів Волино-Подільської плити складається переважно з карбонатно-глинистих і карбонатно-піскуватих порід* (з наук. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **крейдяни́й** 2. *Крейдовий тон обличчя досить популярний у різних імітованих виставах* (із журн.).

△ **Крейдяни́й (кре́йдовий) періо́д** *див.* **періо́д.**

КРЕЙДУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для крейдування. *Крейдувальні лекала використовують для нанесення ліній, за якими настрочуються або пришиваються інші деталі, прокладаються оздоблювальні строчки і т. ін.* (з навч. літ.); *Для приготування крейдувальних суспензій застосовують спеціальні технології та обладнання* (з навч. літ.).

КРЕЙДУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто займається крейдуванням, виконує роботу з крейдування. *Крейдувальник упевненими рухами наносив розчин на товстий лист картону* (із журн.).

КРЕЙДУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **крейдува́льник.** *Професія крейдувальниці запитувана на швейних фабриках, де активно використовують різні лекала для моделювання одягу* (з газ.).

КРЕЙДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крейдува́ти.** *Для крейдування використовують папір (основу) з біленої целюлози. Нанесення покриття на папір-основу здійснюють на спеціальних машинах у декілька прийомів* (з навч. літ.); *Остаточне оброблення спідниці передбачає очищення її від виробничого пилу та ліній крейдування* (з навч. літ.).

КРЕЙДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Наносити на щось шар або лінії з крейди. *Учні повинні вміти: підготовляти тканину до розкроювання; раціонально розкладати лекала на тканині; крейдувати деталі розкладки та розкроювати їх на тканині* (з навч. літ.); *Під час гри в більярд доводиться постійно користуватися крейдою: перед кожним ударом слід крейдувати наклейку кия* (із журн.).

2. Наносити на папір, картон спеціальне покриття, до складу якого входять каолін або крейда, казеїн або желатин та інші компоненти, що забезпечують матеріалу ряд спеціальних технічних властивостей. *Крейдують папір з метою надання йому більшої білості, гладкості та інших друкарських особливостей на спеціальних пристроях чи безпосередньо на машинах, які виготовляють папір та картон* (з навч. літ.).

КРЕЙДУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **крейди́стий.** *Крейдуватий ґрунт не затримує довго вологу й вимагає особливого агротехнічного догляду* (із журн.).

КРЕЙДЯНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **кре́йда.** *Ой ти горо крейдяная! Чом не гориш, тільки куришся?* (з народної пісні); *Він сильно стріпнув пальцями, аби стрясти з них .. крейдяний порох* (І. Франко); *Крейдяні громаддя протилежного берега біліли у воді казковим палацом* (Григорій Тютюнник); *З-під крейдяної гори виривалася з горловини чиста холодна вода* (М. Малиновська); *Ми .. нишпоримо по стелажах спільно з павуками, здіймаючи крейдяні хмари під стелею, мов на вершині стрімкої вежі, почуваємося повітряними гімнастами* (Ю. Андрухович); // Зробл. з крейди. *Чітко .. виписував* [професор] *формули на глянцевій таблиці крейдяним олівцем* (Н. Рибак); *Хтось зовсім недавно обшкрябував крейдяну стіну* (В. Петльований).

2. *перен.* Який має колір крейди; білий. — *Я не маю охоти ходити з таким крейдяним лицем, як твоє* (О. Кобилянська); *Анатолеве обличчя біле, майже крейдяне* (Я. Качура); *Обличчя розпливається в темряві, гойдається неясною крейдяною плямою* (О. Донченко); *Навколо мене ріс густий молочай, птахи злякано кружляли в крейдяному небі* (С. Жадан).

△ **Крейдяни́й (кре́йдовий) періо́д** *див.* **періо́д.**

КРЕ́ЙМАХ, а, *ч., діал.* Крем'ях. *Маруся тут же знайшла черепочки та давай у креймахи грати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Металеві лапи самі гребуть з кручі пісок чи креймахи, збризкують якоюсь клейкою речовиною* (М. Циба); * У порівн. *На рухливому дні струмка виднілися дрібненькі, мов креймахи, камінці* (М. Олійник).

КРЕ́ЙСЕР, а, *ч.* Великий швидкохідний військовий корабель з потужним озброєнням. *На рейді диміли крейсери і міноносці* (Ю. Яновський); *В океан випливає крейсер, Хвилі б'ють у залізний борт* (М. Руденко); *Автоматика крейсера вимкнулася* (О. Бердник); *Десь плавають крейсери, перероблені на вишукані яхти* (П. Загребельний); *Від крейсера невдовзі відокремився швидкохідний кур'єр, оснащений потужним резонансним генератором* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КРЕ́ЙСЕРСТВО, а, *с.* 1. Бойові дії одного або декількох суден, підводних човнів та літаків для знищення кораблів ворога та порушення його морських перевезень. *Крейсерство в роки Другої світової війни можна було спостерігати в акваторії Балтійського моря* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **Кре́йсерська слу́жба** *(див.* **слу́жба).** *Для крейсерства вздовж східного берега Чорного моря в середині XIX ст. було сформовано 10 особливих команд із козаків Азовського війська* (з наук. літ.).

КРЕ́ЙСЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кре́йсер.** *Ми спокійно й солідно ставали в чергу між велетенськими машинами, ми йшли своїм крейсерським ходом, ні збавляючи, ні збільшуючи швидкість* (П. Загребельний); *Я розвернув корабель майже під прямим кутом до напрямку руху і різко збільшив тягу з крейсерських шістдесяти одиниць до повних дев'яноста* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Крейсерську форму шиють на замовлення* (з газ.); // Який служить на крейсері. *Охочих погомоніти з Павлом було чимало. І свої, крейсерські, і знайомі моряки з штабу* (В. Кучер).

△ **Кре́йсерська слу́жба** *див.* **слу́жба; Кре́йсерська шви́дкість** *див.* **шви́дкість.**

КРЕЙСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крейсува́ти.** *До кінця умовленого крейсування залишилися хвилини* (М. Трублаїні); *Крейсування підводного човна для вивчення нової інформації про ворога було заплановано проводити вночі* (із журн.).

КРЕЙСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Плавати за певним маршрутом. — *"Сміливий звіробій" крейсує біля берегів нашого острова!* (М. Трублаїні); *"Дункан" крейсуватиме вздовж східного узбережжя* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Здійснювати розвідувальну й охоронну службу в певних водах. *Напередодні Різдвяних свят вони .. всю ніч крейсували біля входу в лагуну* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона); *Шлюпка крейсувала метрів за сто від узбережжя, щоб пильнувати акул* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); *Транспорт очікувався в Кадіксі, але адмірал, довідавшись, що в кадікських водах крейсують англійські судна, вирішив зайти в який-небудь французький порт* (з навч. літ.).

КРЕ́ЙТОН *див.* **кра́йтон.**

КРЕ́ЙЦАР *див.* **кре́йцер**[1]**.**

КРЕЙЦАРИ́ЩЕ, а, *с., діал., зневажл.* Те саме, що **кре́йцар.** — *У біді виріс, з біди й сюди пішов, — коли ж я мав нажитися? А так, гадав, — прироблю деякий крейцарище* (І. Франко); *Куди чоловік не потелепав би за тими крейцарищами* (С. Ковалів).

КРЕ́ЙЦЕР[1]**,** *діал.* **КРЕ́ЙЦАР,** а, *ч., іст.* У колишній Австро-Угорщині, Німеччині та деяких інших західноєвропейських країнах (до кінця XIX ст.) — дрібна розмінна монета (1/100 гульдена — в Австро-Угорщині, 1/60 гульдена — у Німеччині). — *Я за .. пару крейцерів бігав відси аж там, а відтам сюди* (І. Франко); *Четвертини того буханця за чотири крейцери мусило вистачити* [Тарасові] *на вечерю й на сніданок* (С. Ковалів); *Десятки, сотні голів визирають з них* [з вікон], *а більше всього янгольських — дитячих, і капають униз крейцери, дзенькають, вдаряючись об брук* (Р. Іваничук); *Він сумлінно завів сімейство до театру, де йому панок поклав на долоню цілих п'ять крейцарів* (Ю. Винничук); // *тільки мн.* Гроші. *Смоляк каявся в тому, що .. колись .. присвоював криваві бідняцькі крейцари* (П. Козланюк); *Розпач, що крейцера немає, розривав мені зів'ялі від утоми груди* (М. Дочинець); — *За крейцери продавати життя не хочу, та й хлопців за так не покладу* (В. Кожелянко).

КРЕ́ЙЦЕР[2]**,** а, *ч., мисл., заст.* Пристосування для розряджання шомпольних рушниць. *Крейцер виготовляли на спеціальних заводах, де проектували шомпольні рушниці* (з навч. літ.); *Крейцер використовували в тих випадках, коли патрон залишався у стволі* (із журн.).

КРЕЙЦКО́ПФ, а, *ч., техн.* Ланка механізму, яка здійснює обертально-поступальний рух у прямолінійних напрямних або коливний рух у дугових напрямних, пов'язаних із корпусом (стійкою); повзун (у 2 знач.). *У двигунах внутрішнього згоряння, багатьох конструкціях поршневих компресорів функцію крейцкопфа покладено на поршень, і тому в них немає крейцкопфа* (з наук.-попул. літ.); *Крейцкопф є ланкою кривошипно-повзунних, кулісних та деяких інших механізмів* (з навч. літ.); *Другий верстат — поважний і врівноважений. Він з почуттям власної гідності обробляє покришку крейцкопфа, і його різець ходить уперед і назад повільно й діловито* (О. Донченко).

КРЕЙЦКО́ПФНИЙ, а, е, *техн.* Те саме, що **крейцко́пфовий.** *Повзун (крейцкопф) забезпечує сполучення поршня і шатуна у крейцкопфному кривошипно-шатунному механізмі* (з наук.-попул. літ.).

КРЕЙЦКО́ПФОВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **крейцко́пф.** *У крейцкопфовому механізмі поршень жорстко з'єднаний зі штоком, а останній сполучений із крейцкопфом через циліндричний шарнір* (з наук.-попул. літ.).

КРЕЙЦМЕ́ЙСЕЛЬ, я, *ч.* Зубило з вузьким лезом, признач. для вирубування вузьких канавок у металах, шпонкових пазів і т. ін. *Крейцмейсель відрізняється від звичайного зубила списоподібною формою робочої частини і вужчою ріжучою крайкою* (з навч. літ.).

КРЕК, у, *ч.* Сильнодійна наркотична речовина для куріння — суміш кокаїну з харчовою содою. *У середині 1980-х років крек отримували змішуванням кокаїну, харчових лужних розчинів і води, після чого суміш висушували або випарювали* (з наук.-попул. літ.).

КРЕ́КЕР, у, *ч.* Сухе, крихке печиво, вигот. із пшеничного борошна й жиру, на дріжджах. *Хантер просто з пляшки побулькав собі в горло холодної пепсі, розірвав паперову обгортку на крекерах* (П. Загребельний); *Крекери, шоколад, вода, термос із кавою* (О. Забужко); *Розкришуючи крекер, письменник Еціирван визирнув у кухонне вікно* (О. Ірванець); *Стюардеси роздавали пиво з християнською назвою .. і крекери* (І. Карпа); *Крекер здебільшого має пористу структуру* (з навч. літ.).

КРЕ́КІНГ, *ч., техн.* 1. *род.* у. Процес перероблення нафти та важких нафтопродуктів перев. на моторне паливо та сировину для хімічної промисловості. *Крекінг алканів характеризується ланцюговими реакціями* (з наук. літ.); *Основними продуктами крекінгу є компоненти моторних палив* (з наук.-попул. літ.); *Процес хімічного розкладу вуглеводнів нафти на більш леткі речовини називають крекінгом* (з навч. літ.).

2. *род.* а. Установка, завод для такого перероблення. *Перший у світі промисловий крекінг було створено інженером В. Шуховим у 1891 році* (з наук.-попул. літ.).

КРЕКІНГО́ВАНИЙ, а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **крекінгува́ти.** *Фахівці вивчали вплив режиму цементації сталі в*

суміші крекінгованого газу з пропан-бутаном на товщину покриття ванн (з наук. літ.).

КРЕ́КІНГОВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **кре́кінг.** *Крекінгові перегінні куби дають змогу отримувати з нафти зріджений газ, бензин, дизельне пальне, парафінову оливу та парафін* (з наук.-попул. літ.); // Який одержують у процесі крекінгу. *Крекінговий газ.*

КРЕ́КІНГ-ПРОЦЕ́С, у, *ч., техн.* Те саме, що **кре́кінг** 1. *Порівняно малий вихід бензину за прямої перегонки нафти спричинює необхідність розроблення методу одержання легких фракцій із важких з використанням крекінг-процесу* (з наук. літ.); *Високі температури зумовлюють природний крекінг-процес із утворенням газоподібних і легких вуглеводнів* (з навч. літ.).

КРЕКІНГУВА́ННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **крекінгува́ти.** *Тверді й напівтверді нафтові бітуми отримують із залишку після перегонки та крекінгування нафти й нафтових продуктів* (з наук. літ.).

КРЕКІНГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, техн.* Піддавати крекінгу (у 1 знач.). *Коли нафту крекінгують під дією каталізаторів, утворюється ацетилен та водень* (з наук.-техн. літ.); *Якщо нафту крекінгувати каталітично, можна отримати продукти, різко відмінні за складом від продуктів термічного крекінгу та піролізу* (з навч. літ.); *На нафтопереробному підприємстві малої потужності крекінгували сиру нафту* (із журн.).

КРЕ́КІТ, коту, *ч.* Специфічні звуки, що видають птахи, жаби і т. ін. *А з долини, із ставу долинав рівний, невгамовний крекіт жаб* (З. Тулуб); *Ворони з крекотом тягли за острів* (Ю. Мушкетик); *Линуло голосне квакання жаб і крекіт нічного птаства* (І. Білик); *Десь далеко відгукуються цим співам рівномірне гудіння бджіл, крекіт диких качок, шурхіт мишей-полівок* (І. Роздобудько).

КРЕ́КНУТИ[1], ну, неш, *док.* Однокр. до **кректа́ти.** *Спочатку Семен хотів випити маленькими ковточками.., але не втерпів і вихилив цілу* [чарочку] *разом і хрипко-голосно крекнув: "а-а-а"!* (Леся Українка); *Здоровкаючись з Куликом.., Оленчук жартома так здавив йому долоню, що той аж крекнув* (О. Гончар); *Та зітхне* [Панас], *та потилицю почухає, та крекне, та тоді вже й видасть оте своє: "Ну, ото теє..." — та й по всьому* (І. Андрусяк); *Крекнув десь селезень* (О. Донченко); *Жаба плигає з латаття, голосно крекнувши* (Є. Пашковський).

КРЕ́КНУТИ[2], ну, неш, *док., що, інформ., жарг.* Зламати захист ліцензійної комп'ютерної програми. *Я уже крекнув новий софт* (І. Карпа); *Пошукайте назву програми в Інтернеті, там знайдете і як скачати її, і як крекнути* (з Інтернету).

КРЕКОТА́ТИ, о́че, *недок.* Підсил. до **кректа́ти** 2. *По траві йти не можна, колеться, жаби крекочуть на сухоліття* (К. Гордієнко); *І сорока, сидячи на вершку сосонки, на весь ліс крекотала* (Ю. Логвин).

КРЕКТА́ННЯ, *рідко* **КРЕКТІ́ННЯ,** *діал.* **КРЕХТА́ННЯ, КРЕХТІ́ННЯ,** я, *с.* Дія за знач. **кректа́ти, кректі́ти, крехта́ти, крехті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Він купався, зайшовши по груди у річку, і, .. виринаючи знов з пирханням та кректанням, невдоволено кричав до тих, що були на березі* (О. Довженко); *Десь за зачиненими дверима знов чути кректання, тяжкий стогін, падіння* (Іван Ле); *— Готуй мішки. — В сінях почулося кректіння* [Кирика] (Ю. Мушкетик); *Із лук, з ярів назустріч пісні вставали кректіння жаб, спів соловейка, тужливе гудіння бугая* (М. Івченко); *Взяв ще одного дупеля й, повертаючись назад, раптом почув у різаку важке кректання* [крижня] (Б. Антоненко-Давидович).

КРЕКТА́ТИ, крекчу́, кре́кчеш, **КРЕКТІ́ТИ,** кчу́, кти́ш, **КРЕХТА́ТИ,** крехчу́, кре́хчеш, **КРЕХТІ́ТИ,** *рідко* **КРЯХТІ́ТИ,** хчу́, хти́ш, *недок.* 1. Видавати уривчасті горлові звуки під час фізичного напруження, з болю і т. ін. *Грицько .. ходить, мов сплутаний; усе крекче, мов що преважке підіймає* (Ганна Барвінок); *Всю ніч він* [Олаф] *кректів, вставав чогось, чи на картину дивитись, чи води пити, а зранку десь зник і не приходив аж до самого вечора* (В. Винниченко); *Не плаче воно* [дитя]; *здається, взялося за якусь надсильну роботу й аж крекче в напрузі* (М. Стельмах); *Він шкутильгав, стогнав, кряхтів, мов ветхий дід* (Василь Шевчук); *Діди поволі піднімалися з колоди, кректіли, випростовуючи засиджені кості* (І. Чендей); // Видавати звук, схожий на відкритий [е], виражаючи при цьому певні емоції. *Йосипенко тільки кректав та все знай носив грошики* (Панас Мирний); *Пан писар .. голосно крекче на знак, що хоче .. читати* (І. Франко); *Коло самовара стояв червонощокий, веселий дідусь, плутав бороду пальцями, кряхтів та приємно посміхався* (М. Івченко); *Поліцай мовчки бере пляшку.., нюхає й задоволено крекче* (Ю. Яновський); *— Воно то... звичайно... чули-сьмо... баби переказували сеє-теє, але... — крехтав і заїкався Митро Цимусь* (Р. Федорів); *Саксонці .. пили й плямкали од самого Києва, плямкали навіть уві сні, кректали від вдоволення* (П. Загребельний).

2. Видавати уривчасті звуки (про качок, жаб і т. ін.). *В ставку голосно кректали жаби* (М. Коцюбинський); *Кректало* [в очереті] *кілька черників та безугавно .. хрипіли лиски* (Олесь Досвітній); *Вони* [болотні кряки] *.. з подвоєною бадьорістю кумкали та кректали, аж у вухах лящало* (Ю. Логвин).

КРЕКТІ́ННЯ *див.* **кректа́ння.**

КРЕКТІ́ТИ *див.* **кректа́ти.**

КРЕКТУ́Н, а́, *ч., розм.* Той, хто крекче (у 1 знач.). *Малий кректун.*

КРЕКТУ́ХА, и, *ж., розм.* Жін. до **кректу́н.** *Вередлива кректуха.*

КРЕМ, у, *ч.* 1. Густа маса зі збитих вершків, молока, масла, яєць, цукру з додаванням різних спецій, кави, шоколаду, горіхів і т. ін., що вживають у виготовленні тортів, тістечок, а також як десерт. — *Антоша та Ліда зароблять на хліб, вони молоді. А тобі, Мишко, доведеться забути про креми та смачні кісточки...* (М. Коцюбинський); *Я .. випиваю свою* [каву], *подібну до кофейного крему* (Леся Українка); *Талочка тим часом старанно нищила шоколадний крем* (Д. Бузько); *Ви повинні мені замовити: два пиріжки, один з м'ясом і один з капустою, одне тістечко з кремом і склянку кави* (В. Домонтович).

2. Алкогольний напій, схожий на лікер, що містить невелику кількість спирту. *Креми використовують для приготування різних алкогольних коктейлів* (з наук.-попул. літ.); *Ірландський крем дуже популярний у Великій Британії і Сполучених Штатах* (із журн.).

3. Косметична або лікувальна мазь. *На підлогах .. валялось сміття, .. порожні баночки з-під крему для лиця* (І. Микитенко); *Помили ноги — намастіть їх вазеліном, або ланоліном, або кремом "Сніжинка"* (Остап Вишня); *Вона*

спокійно натирала кремом обличчя (У. Самчук); *Я прокинувся в непроглядній темряві .. Відчув на своєму обличчі дихання Марти — подих сплячої дівчинки, суміш дитячого крему і молока* (С. Андрухович).

4. Паста для шкіряного взуття. *Мої думки так заворожили мене, що я замість жовтого крему поклав на жовтий чобіт якогось чоловіка чорний* (Л. Смілянський); — *Ось тобі вдяганка: куртка, штанці, сорочина і споднє. Крем для черевиків у сінях* (П. Запаренко); — *Насмілюсь доповісти, пане обер-лейтенанте, ви втратили кішку. Зжерла крем для черевиків і дозволила собі здохнути* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КРЕМАЛЬЄ́РА, и, *ж., техн.* Пристрій із зубчастого коліщатка та рейки для плавного переміщення частин апаратів, фотокамер і т. ін. на точну відстань. *Кремальєру застосовують для плавного переміщення рухомих частин у верстатах, оптичних і вимірювальних інструментах, наприклад, у теодоліті* (з наук.-попул. літ.).

КРЕМАЛЬЄ́РНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **кремальє́ра.** *Голкотримач Матьє оснащений пружинистими рукоятками та кремальєрним замком, що розмикається в подальшому стисканні рукоятки* (з наук.-попул. літ.); *Кремальєрне переміщення предметів відзначається плавністю* (з навч. літ.).

КРЕМА́НКА, и, *ж.* Глибока вазочка для крему (у 1 знач.), варення, морозива, цукерок і т. ін. *До кімнати ввійшли дві служниці й хутенько розставили на столику вази з фруктами, печивом та тістечками, глечик яблучного соку, кришталеві келихи й фарфорові креманки з морозивом* (О. Авраменко); *Божка повертається з білими кульками морозива, розкладеними у креманки* (Г. Вдовиченко).

КРЕМАТО́РІЙ, ю, *ч.* Приміщення для кремації. *Через кілька днів мені довелося стояти у почесній варті в крематорії біля труни Маяковського* (О. Довженко); — *О, я покажу вам і інші в'язниці!.. Жаль, що вас не познайомили із крематоріями...* (А. Дімаров); *Він цілком виразно побачив спалення свого колишнього тіла в тамтешньому крематорії* (Ю. Андрухович).

КРЕМАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до кремації, признач. для неї. *Скільком старшим сестрам та братам цього наймолодшого покоління так і не судилось вернутись з фашистських каменоломень, .. з концтаборів, овіяних смородом кремаційних печей* (О. Гончар); *Він упав не на землю з в'єтнамського неба, вмер не в кремаційній печі Бухенвальда...* (О. Бердник).

КРЕМА́ЦІЯ, ї, *ж.* Спалювання тіла померлого в спеціальній печі. *Тіло хутенько піддали кремації, наступного дня уже й поховали* (Л. Костенко); — *Кімната підготовки до ритуалу ліворуч, — мляво підказав фотограф, наче мова йшла про кремацію* (Люко Дашвар); * Образно. *Помічники народних депутатів, прочитавши листа, довго думали, що з ним робити. А не придумавши, відклали у товстенні чорні течки.., де чекали кремації послання до панів депутатів від їхніх ворогів та божевільних* (Г. Тарасюк).

КРЕМ-БРЮЛЕ́, *невідм., с.* Десерт із заварного крему з карамельною скоринкою. *Для приготування крем-брюле беруть жовтки, цукор, вершки, молоко й ваніль, але можуть використовувати й інші ароматизатори, наприклад, цедру* (з наук.-попул. літ.); *Класичне крем-брюле подають в окремій посудині, зазвичай керамічному горщику* (із журн.); // Сорт вершкового морозива з додаванням паленого цукру. *І не люблю морозиво, Але Хай з'явиться негайно Пломбір і крем-брюле!* (В. Нестайко); *В кіоску під лазнею заторгували морозивом. Бурдик купив крем-брюле і чекав на зелене світло* (В. Діброва).

КРЕ́МЕЗ, а, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **кре́м'язень.** *Той незнайомий кремез нічого не каже* (Марко Вовчок).

КРЕМЕ́ЗНЕНЬКИЙ, а, е. Досить кремезний. *Середній на зріст* [Митро Хведорович]! *Кремезненький!* (Остап Вишня); *Ідуть студенти — кремезненькі та широкоплечі* (із журн.).

КРЕМЕ́ЗНИ́Й, е́зна́, е́зне́. 1. Міцної будови тіла (про людину); дебелий (у 1 знач.), широкоплечий. *З хати вийшов господар, кремезний просивий чоловік з короткою підстриженою шпичакуватою бородою* (Б. Грінченко); *Кремезна Варвара здивовано підняла .. своє широке, землистого кольору обличчя* (М. Коцюбинський); *Майор П. високий, кремезний, генерал проти нього досить миршавий* (І. Багряний); *Крізь сніг означується кремезний чоловік* (В. Барка); // Гарного здоров'я; міцний, здоровий (про людину або її організм). *Його організм був .. сильний та кремезний* (І. Франко); [Г а л я:] *Чи, не занедужав він?* [І в а н:] *Не думаю, він чоловік ще кремезний* (В. Самійленко); — *О, баба — молодець! Дуже кремезне тіло має* (Д. Бузько); // Сильний, жилавий, міцний (про руки, ноги і т. ін.). *Висока на зріст.., з кремезними ногами, .. вона* [Мотря] *була ніби намальована на білій стіні* (І. Нечуй-Левицький); *Гаряче світло .. блищало на тоненьких золотих волосинках, якими поросли ті кремезні руки* (М. Коцюбинський).

2. *перен., рідко.* Твердий, непіддатливий (про характер людини). *З душі так само чарівний, Але палкий та кремезний, Середній брат мій був би рад — До смерті стати в перший ряд* (П. Грабовський); — *Ви хочете мене залишити? — перелякано промовила Спиридонова .. І він — кремезна людина — відчув себе зараз перед нею таким безпорадним* (М. Хвильовий).

3. Високий, грубий, коренистий (про дерево); могутній (у 3 знач.). *І пеньки твої* [лісу] *кремезні Чагарник позакривав* (Я. Щоголів); *Усміхнуться столітні кремезні дуби, зажебонять лапатим листом* (С. Добровольський); *Пропливали мимо човника піщані кручі,.. кремезні дуби на луках* (О. Бердник); *З обидвох сторін росли кремезні сосни* (Любко Дереш).

КРЕМЕ́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **креме́зни́й.** *При всій своїй вайлуватій кремезності здається* [Степура] .. *якимось дивно беззахисним в цю мить* (О. Гончар); *Вона пригадувала кремезність Тимошевого плеча* (Б. Харчук); *Позбавлений кремезності, .. дядько .. вергатиме на плече оббиті іржавою бляхою ящики* (Є. Пашковський).

КРЕМЕ́ЗНІ́ТИ, е́знію, е́зні́єш, *недок., розм.* Ставати кремезним. *Син кремезніє.*

КРЕМЕ́ЗНІШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати кремезнішим. *Тож хлопчик ріс, кремезнішав на славу* (М. Гірник).

КРЕМЕНА́, и́, *ж.* Багаторічна лікарська рослина родини айстрових (складноцвітих) із широкими листками; білокопитник. *Деякі види кремени використовують у народній медицині* (з наук.-попул. літ.); *Кремена росте у вологих місцях з пухким піщаним або кам'янистим ґрунтом* (з навч. літ.); *Настій листків або відвар кореневищ кремени вживають як відхаркувальний засіб* (із журн.).

КРЕМЕНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кре́мінь.** *Порівняння ефективності роботи сучасних та давніх кременевих серпів свідчить про бездоганність форми останніх та їхню високу продуктивність* (з наук. літ.); *До V тис. до н. е. неолітичне населення України використовувало як наконечники до стріл геометричні мікроліти та наконечники, зроблені з кременевих пластин* (з наук.-попул. літ.); // Те саме, що **кремі́нний** 2. *Вони заповнили увесь передпокій, групуючись коло стендів з усілякими старезними фотками, кременевими пістолями, капелюхами* (Ю. Андрухович).

КРЕМЕНИ́СТИЙ, а, е. Який складається з кременю, містить кремінь. *Вечір наступав тихий та рожевий. І усе порожевіло: кременисті шпилі, .. Дніпро внизу, далекії темнії гаї* (Марко Вовчок); *Встане кремениста скала, перекидається то на той, то на той бік потоку* (Г. Хоткевич); *Прикордонники залягли за довгим кам'яним виступом. Це був наче природний гребінь кременистої траншеї* (О. Донченко); *Земля під руками полонених була сипка, легко кришилася, далі йшов шар кременистого туфу* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Мінерали із класу силікатів трапляються в зоні окиснення мідних родовищ серед кременистих порід* (з наук. літ.); // Укритий, устелений камінням; кам'янистий. *Він справився в гущавину і довгий час дерся ярами .. та кременистими лісовими обломами* (І. Франко); *Брянський маленькими білими руками ввігнався в кременистий бруствер і легко вилетів наверх* (О. Гончар); *Хто б не йшов .. По дорогах кременистих Через прикарпатські села — Всіх вітають словом тут* (Д. Павличко).

Кремени́ста кукуру́дза *див.* **кукуру́дза.**

КРЕМЕНИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кремени́стий.** *Ґрунти можуть мати підвищену кременистість* (з наук. літ.); *У відкладах із дефіцитом кисню спостерігають уміст органічного вуглецю, високу кременистість, значну кількість піриту* (з навч. літ.).

КРЕМЕНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Кремена. *Кремениця, або кремена, цвіте в другій половині березня до першої половини травня* (із журн.).

КРЕМЕНІ́ВКА, и, *ж., заст.* Рушниця, у якій набій запалювався від удару кресала об кремінь. *У кременівці найважливішою деталлю був кремінь* (з наук.-попул. літ.); *Кременівкою мій дід лякав небажаних гостей хутора в громадянську, батько у вітчизняну — мародерів, що блукали селом, а я інколи полюю з нею* (із журн.).

КРЕ́МЕР, а, *ч., заст.* Вид примітивного культиватора; дряпак (у 1 знач.). *А в коваля сьогодні вже завізно: Той борону, той кремера притяг* (М. Рильський).

КРЕ́МЗЛИК *див.* **кре́мзлики.**

КРЕ́МЗЛИКИ, ів, *мн. (одн.* **кре́мзлик,** а, *ч.), діал.* Деруни. *Коли туристи приїжджають на Закарпаття, то замовляють у ресторанах екзотичні кремзлики, а отримують звичайні деруни* (із журн.); *До столу кремзлики подають зі сметаною, ряжанкою, сиром, шкварками* (з газ.).

КРЕМІНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Зменш. до **кре́мінь** 2. *Пісок просівають, щоб у ньому не було кремінців, які не розтоплюються, коли вариться скло* (Д. Бузько); *Тоді здобуто огневий пристрій; до кремінця притулено дрібну матерочку, висушену і вим'яту в попелі* (В. Барка); *Дід Семен .. заходився вибивати огонь з кремінця* (М. Стельмах); *Земля під ногами була суха, червоняста, і нам частенько траплялись кремінці* (В. Близнець).

КРЕМІ́ННИЙ, а, е. 1. Який утворився з кременю внаслідок дії певних природних умов. *Ой там за горою та за кремінною Не по правді жиє чоловік з жоною* (І. Франко).

2. Зробл. з кременю (у 1 знач.). *В неї* [царівни] *зуби міцніші від зубців кремінних в серпочка* (Леся Українка); *Давид виймає з кишені обкусаний кремінний наконечник стріли* (М. Стельмах); *Камінний, кремінний, залізний — мені поставав ти* [Львів] *із замкових круч* (В. Стус); // Який має механізм запалення заряду за допомогою іскор, що висікають кременем при ударі по кресальній пластинці. *Сироватка зі старою кремінною рушницею в руках став до вікна* (Ю. Мушкетик); *У XV–XIX ст. кремінна зброя була у використанні в усіх країнах світу* (з наук.-попул. літ.).

3. Те саме, що **кремени́стий.** *Ой, вихожу* [виходжу] *сам я на дорогу, Шлях кремінний сріблом криє мла* (М. Старицький); — *Це кварцит. Оце й є він та кремінна порода, що має в собі чимало заліза, — проказав Огей* (Олесь Досвітній).

КРЕМІ́ННЯ, я, *с.* Збірн. до **кре́мінь** 2. *З того часу заржавіла січова рушниця, злігся порох, розгубилося креміння* (Панас Мирний); *Всипана кремінням дорога спускалася між двох вигонів* (І. Микитенко); *Камені будуть тобі подушкою, спатимеш на піску й кремінні, житимеш у пітьмі* (П. Загребельний).

КРЕМІ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **кре́мінь** 2. *Дістав дід з кишені кисет і люльку, наклав тютюну і давай кресати. Креснув раз, другий, а той кремінчик візьми й випади в траву* (з легенди); — *І ти дістав кремінчик та кресало Й почав кресати* (П. Воронько).

КРЕ́МІНЬ, *ч.* 1. *род.* меню. Дуже твердий мінерал — кварц чорного, бурого або жовтого кольору. *Сниться мені невідома Італія, Сонце палаюче та кремені гір* (В. Симоненко); *Викопаю криниченьку в степу в кремені. Чи не прийде дівчинонька по воду к мені* (Ю. Мушкетик); *Він довго улазив, перевертаючи каміння, аж поки наткнувся на уламок кременю* (А. Дімаров); *Кремінь особливо поширений в осадових породах* (з наук. літ.); * Образно. *На серці в мене кремінь — хай же спів твій його підточить і в безодню скине* (Леся Українка); * У порівн. *Ти мусиш .. стояти за правду, як кремінь* (О. Гончар); *Тільки серце Твоє твердим хай буде, наче кремінь* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *род.* меня. Шматок такого мінералу. *А коли додому йшли* [діти], *Камінець такий знайшли: І не кремінь, не граніт, Не агат, не малахіт* (Г. Бойко); * Образно. *Серце моє на кремінь обернулося* (Н. Рибак); // Такий камінь, що був знаряддям для викрешування вогню. *Врешті черкнулась криця об кремінь, спалахнула .. іскра* (М. Коцюбинський); *Максим помацав своє кресало й кремінь* (І. Багряний); *На шитому чабанському поясі висить гаман з люлькою, тютюном та кременем* (М. Стельмах); *Грива люто бив кресалом об кремінь, але трут ніяк не займався* (В. Малик); * Образно. *Буду світ свій різьбити, як камінь. Слово своє буду гострити на кремені моєї душі і, намочене в труті-зіллі, пускати буду наліво...* (В. Стефаник).

3. *род.* меня, *перен.* Про тверду характером, уперту людину. *Та й Настуся сумує: батько кремінь, не подається* (Ганна Барвінок); *Відомо, що за людина з Невкипілого — кремінь* (А. Головко); *"Я стою на тому, що командир, справжній командир, якщо лише з його вини програно бій, пускає собі кулю в лоб..." Чуєте, який це кремінь?* (Є. Доломан);

— І він у вас був, кажеш, за головного? — Людина — кремінь. Спробуй десь не послухатися — на стайню зразу ж! (Василь Шевчук); *Зазирнув у татові очі з тривогою. А тато — кремінь* (Люко Дашвар); // Про міцну здоров'ям людину. *Хоч вони майже одного віку з Турбаєм, але Іван Юхимович — це кремінь* (М. Руденко).

КРЕМЛІ́ВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кремль.** *Голова Пугачова закрутилася високо на колесі й зупинилася — очима до золотої бані кремлівської дзвіниці* (Р. Іваничук); *Та, мабуть, не всі гріхи можна було відпустити цареві, то сказано йому було ходити до храму Божого, і збудували йому на кремлівській стіні навпроти входу до Храму Василя Блаженного невеличку "башенку"* (Є. Гуцало); // Стос. до Кремля (у 2 знач.). *Хтось пустив чутку, ніби в Букачачинському таборі перебувають висококваліфіковані кремлівські лікарі* (Б. Антоненко-Давидович); *Пробили вісім гучних і протяжних ударів Кремлівські куранти* (В. Владко); *Мабуть, усю наявну в імперії горілку тепер випивають якісь кремлівські велетні* (Ю. Андрухович).

КРЕМЛЬ, *я́, ч.* 1. Внутрішня фортеця в містах Давньої Русі; дитинець *(див.* **дити́нець**[1]**).** *Він ніколи й не чув, що в Смоленську був свій кремль* (П. Загребельний); *На території кремля розташовувалися церква, княжий палац, арсенал та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Місце для забудови кремля зазвичай обирали на пагорбі, поруч із рікою або іншими природними перешкодами* (з навч. літ.).

2. *(з великої літери).* Центр влади Московії, згодом Російської імперії, Радянського Союзу, нині — Російської Федерації. *Іще на Красній площі попав у вир народу, що тягся в Кремль на головну пасхальну службу Москви-столиці, а може, і всія Русі* (Василь Шевчук); *Найвідомішим столичним укріпленням, що з часом зробилося символом не тільки Москви, а й усієї Росії, став .. Кремль* (В. Чемерис).

КРЕМНЕВО́ДЕНЬ *див.* **кремнево́дні.**

КРЕМНЕВО́ДНІ, ів, *мн. (одн.* **кремнево́день,** дню, *ч.), хім.* Те саме, що **сила́ни.** *За складом і структурою кремневодні аналогічні вуглеводням* (з наук. літ.); *З воднем кремній не реагує, але внаслідок дії кислот на силіциди металів утворюються кремневодні, або силани* (з наук.-попул. літ.); *Кремневодень — безбарвний газ, який самозаймається на повітрі* (з навч. літ.).

КРЕМНЕЗЕ́М, у, *ч.* Застаріла назва діоксиду силіцію, що трапляється в природі у формі кремнію, кварцу, аметисту і т. ін. *За вмістом кремнезему магматичні породи поділяють на кислі, середні, основні та ультраосновні* (з наук. літ.); *Зміна хімічного складу порід відбувається зі збільшенням кількості лугів та кремнезему* (з навч. літ.); *Відомо тільки, що скло — суміш різних хімічних сполук. Найважливіша з них — кремнезем* (Д. Бузько).

КРЕМНЕЗЕ́МИСТИЙ, а, е. Те саме, що **кремнезе́мний.** *Губки, нерухомі водні тварини, мають скелет, утворений з окремих дрібних голок вапнякового або кремнеземистого складу* (із журн.).

КРЕМНЕЗЕ́МНИЙ, а, е. Який складається з кремнезему, містить кремнезем. *У кайнозойських відкладеннях як біологічні інгредієнти домінують органічна й кремнеземна речовини* (з наук. літ.); *За хімічним складом ґрунти підрозділяють на органічні, карбонатні, кремнеземні й змішані* (з навч. літ.).

КРЕМНЕЗЕ́МОВИЙ, а, е. Те саме, що **кремнезе́мний.** *Кремнеземові вапняки розміром від 6 до 40 м заміщуються крейдоподібними вапняками* (з наук. літ.); *У межах континентального шельфу нагромаджуються переважно кремнеземові та глинисті відклади* (з навч. літ.).

КРЕ́МНІЄВИЙ, а, е. Прикм. до **кре́мній.** *1889 року в селі Івахнівці було знайдено кремнієвий камінь, який нині є в колекції Чермінського* (з наук.-попул. літ.); // Який має у своєму складі кремній. *Вона* [обсерваторія] *домінує над обрієм, схожа на космічну цитадель серед кремнієвих скель десь на Юпітері* (Любко Дереш); // Вигот. з кремнію. *На космічних кораблях живлення всіх систем забезпечується здебільшого кремнієвими напівпровідниковими батареями* (з наук. літ.); *Ще за часів неоліту наші предки знали, що бурштин можна різати кремнієвим ножем* (з наук.-попул. літ.).

КРЕМНІЄВМІ́СНИЙ, а, е. Який має у своєму складі кремній. *Кремнієвмісні сполуки використовують як піногасники* (з наук. літ.); *Міська санітарно-епідеміологічна станція погодила з підприємством проектні матеріали щодо перероблення кремнієвмісних відходів* (з газ.).

КРЕМНІЄОРГАНІ́ЧНИЙ, а, е. Який має у своєму складі кремній та вуглець. *Три роки тому Павло Дудник ціною величезної, надлюдської праці створив абсолютно нову, неіснуючу в природі кремнієорганічну сполуку* (М. Дашкієв); *Кремнієорганічні сполуки позитивно впливають на ріст і розвиток рослин* (з наук. літ.); *Основним недоліком кремнієорганічних покриттів є їхня крихкість* (із журн.).

КРЕ́МНІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 14, один з найпоширеніших на Землі, що входить до складу гірських порід, піску і т. ін.; силіцій. *Електричні властивості кремнію сильно залежать від домішок* (з наук. літ.); *За поширеністю на Землі кремній посідає друге місце серед хімічних елементів* (з наук.-попул. літ.); Цікаво*: кварковий резонанс спостерігався лише для вуглецю, кремнію та азоту, тобто для елементів середньої частини другого і третього періодів* (М. Дашкієв); *З ростом кристалів виникають викривлення решітки, коли місце кремнію, скажімо, займе атом алюмінію* (П. Загребельний).

КРЕМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кремува́ти.** *Що він скаже батькам, коли Остапчик мертвий, кремований після страхітливих тортур* (С. Процюк); // **кремо́вано,** *безос. пред. Прощання з відомою актрисою відбувалося в театрі, після чого її тіло було кремовано* (з газ.)

КРЕМОВАРІ́ННЯ, я, *с.* Виробництво крему (у 3 знач.). *Відвідавши наші майстер-класи, ви дізнаєтесь, як зробити якісний косметичний крем, після чого кремоваріння в домашніх умовах стане для вас легким і корисним захопленням!* (з мови реклами).

КРЕ́МОВИЙ, а, е. 1. Блідо-жовтий (про колір); жовтавий. *Блакитна сукня .. зграбненько пошита.., але кремова по свіжішій моді зроблена* (Леся Українка); *Антошка подивився мені в лице гарячими, якимись кривавими очима, круг яких дуже виразно жовтіли кремові вії* (В. Винниченко); *Троянди — білу, кремову й червону, — Я зрізав, не без жалю і вагань* (М. Рильський); *Поряд із цим чоловіком сидить молода жінка в кремовому шовковому платті* (Є. Гуцало); *На ній був шовковий халат кремового кольору* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Вигот. з крему або з кремом (у 1 знач.). *Кошик гепнув додолу, — коржики й порозкочувались, а кремові пирожні* [тістечка] *— ляпнули та й розлізлись квашею по підлозі* (І. Нечуй-Левицький); *Книші їли... торт. Бісквітний городський торт з цукатами й кремовими та шоколадними трояндами* (В. Нестайко); *Алекс взяв зі столу кремове тістечко* (І. Роздобудько).

3. Який має текстуру або запах крему (у 3 знач.). *Кремова текстура пудри допоможе створити макіяж бездоганно* (із журн.); *Дезодорант дарує комфорт і приємний кремовий запах* (з мови реклами).

КРЕМОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має консистенцію крему (у 1 знач.). *Майонез повинен мати кремоподібну густину* (з навч. літ.); *Пропонуємо новий десерт з ніжною кремоподібною консистенцією та ароматом ванілі* (з мови реклами).

КРЕМПУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., діал.* Соромитися, почуватися незручно. *Вибачається* [кандидат] *за .. свій вигляд, не кремпується, виступає, надолужує* (Л. Костенко); *Мартин подивився на Бумблякевича, як дивляться на дідуся, який позбувся розуму, але було в цьому погляді і співчуття. — В порядку... можете зі мною не кремпуватися* (Ю. Винничук).

КРЕ́МСАТИ, аю, аєш, *недок., що і без прям. дод., розм.* Грубо, нерівно розрізувати, рубати. *— Людське тіло надто прекрасне, надто досконале, щоб його кремсати ножем...* (М. Дашкієв); *В руках Кіндрата Дорофійовича сокира люто кремсала кору ще влітку зрубаної верби* (В. Логвиненко); *Гострим чоботарським ножем Василь кремсав на широкім дубовім пні тютюнові кореневища* (Ю. Мушкетик); *Він спробував зайнятися вівісекцією. Розтинав, відрізав, кремсав на шматтє* (Ю. Іздрик).

КРЕМ-СО́ДА, и, *ж.* Безалкогольний сильногазований прохолодний напій. *Таця була заставлена шклянками, пляшками пива, й вина, і крем-соди* (І. Багряний); *Прибувши.., негайно зачиняйте начальника в оту "кабіну". Після цього починайте його повільно споювати. Безумовно, не молоком і не крем-содою* (О. Чорногуз); *Крем-сода — один із перших газованих напоїв, що почали виготовляти на основі содової води* (із журн.).

КРЕМ-СУ́П, у, *ч.* Різновид супу-пюре, який готують перев. з додаванням молока або вершків. *Для приготування крем-супу продукти відварюють, подрібнюють, після чого додають вершки, молоко, підсмажене на маслі борошно для кремової консистенції страви* (із журн.).

КРЕМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* Піддавати кремації. *Із тілом небіжчика австралійські аборигени чинять по-різному: закопують у землю, висушують або муміфікують, кремують, вміщують у порожній стовбур дерева* (з навч. літ.); *Длинний загинув .. Потім його кремували* (Ю. Андрухович); *Після смерті в 1955 році тіло великого вченого А. Ейнштейна кремували, а мозок зберегли для наукових досліджень* (з наук.-попул. літ.).

КРЕ́М'ЯЗЕНЬ, зня, *ч., розм.* Кремезний чоловік; велетень (у 1 знач.), здоровило. *Дебелий, широкоплечий крем'язень .. осміхнувся сліпучо-білими зубами* (Ю. Яновський); *Літній крем'язень теше собі весло* (О. Гончар); *— Куди біжиш? — запитав Настаса крем'язень* (І. Білик); *Якийсь крем'язень зі сплесканим носом переступив поріг — і завмер* (Л. Кононович).

КРЕМ'Я́ЗНИ́Й, я́зна́, я́зне́. Те саме, що **креме́зни́й** 1. *Богун став зовсім уже сивий, хоч був ще крем'язний і досить жвавий* (А. Кащенко); *Дядько .. зліза з воза й .. іде за Козолупом. На возі він здавався вищим, тепер це коротконогий, крем'язний і незграбний чоловік* (В. Винниченко).

КРЕМ'ЯНИ́Й, а́, е́. 1. Те саме, що **крем́інний** 1. *Мехтод вічно в коваля бавиться. Він має на городі дуплаву дичкугрушу і в ній повно крем'яних молотів, сокир, ножів* (У. Самчук); *Машина .. оббігала наїжачені чорними соснами круглі бугри, проскакувала понад крем'яними урвищами* (П. Загребельний).

2. Те саме, що **кремени́стий** 1. *Я на гору круту крем'яную Буду камінь важкий підіймать* (Леся Українка); *Проти гунського клина треба виставити свій клин або таку міцну заслону, об яку гуннський клин розплющиться, як вістря списа об крем'яну скелю!* (В. Малик); *Один з них не дожив до сонця й дня нового, Упав, зневажений, на крем'яну дорогу* (М. Рильський).

3. *перен.* Твердий, непіддатливий (про людину, її характер, вдачу і т. ін.). *У небіжчиці матері спадкувала* [Парася] *натуру, — така була мама крем'яна, що іскри хіба тільки викрешеш!* (Ю. Яновський).

КРЕМ'ЯНИ́СТИЙ, а, е. 1. Те саме, що **кремени́стий.** *Крем'яниста земля роздроблювалась під їх ногами* (О. Кобилянська); *Перед ним круто спадав до міста крем'янистий шлях, яким триста років тому підіймався до замка його прапрадід* (С. Скляренко); *Звенигора прослідкував за своїм загоном — він піднявся на протилежний крем'янистий кряж і вже поволі ховався за обрієм* (В. Малик).

2. *перен.* Важкий, з численними перешкодами (про життєвий шлях). *Легеньких шляхів не шукав* [син], *А завше ішов крем'янистим, За волю боротися звав* (Я. Шпорта).

КРЕМ'ЯНИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **крем'яни́стий** 1. *Темно-сірі опідзолені ґрунти, на відміну від сірих лісових, мають потужний гумусовий горизонт, під яким простежується білувата крем'янистість* (з наук. літ.).

КРЕ́М'ЯХ, а, *ч.* 1. Гладенький (перев. округлий) камінець, який діти використовують для гри. *Йому пригадались дитячі часи, коли він серед прозорих вод, що горять на сонці, шукав крем'яхів у річці* (М. Івченко); * У порівн. *Оббивсь, як крем'ях* (Номис).

2. Те саме, що **камін́е́ць** 1. *Володя згадав про кремінь. Він легко знайшов пару гарних крем'яхів* (О. Донченко); *Залопотів дощ, і між крем'ями по червонястій пилюці заскакали димки* (О. Гончар); * У порівн. *— Твердий ти, мов крем'ях, а якраз такі і розлітаються у прах!* (Г. Колісник).

Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки́) *див.* **гра́ти.**

КРЕ́М'ЯШНИК, а, *ч.* Птах родини бекасових зі строкатим, перев. темно-бурим опеченням. *Сині води, пришліть дерихвоста лучного і сивку золотисту, кречітку і крем'яшника* (Є. Гуцало); *Крем'яшник трапляється на морському узбережжі, влаштовує гнізда між камінням — крем'яхами* (з наук.-попул. літ.).

КРЕ́М'ЯШО́К, кре́м'яшка́, *ч.* Зменш. до **кре́м'ях.** *Івась їй і своїх крем'яшків надає* (Панас Мирний); *Дочка цього куркуля була дуже вредна, дражнилася, показувала мені язика, і я за це кинув у неї крем'яшком* (В. Сосюра); * Образно. *З них* [вусів] *скрапувала вода й спадали дрібні крем'яшки льоду* (Ю. Мушкетик).

Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки́) *див.* **гра́ти.**

КРЕН, у, *ч.* 1. Нахил корабля, човна, літака і т. ін. набік. *Тралер має величезний крен. Уся ліва сторона палуби погрузала в море* (М. Трублаїні); *Від крену катера сходи тепер наближалися до їхнього нормального положення* (Іван Ле); *— Ви, мабуть, помічали, який крен дає пароплав, коли всі пасажири збиваються на одній палубі?* (М. Руденко); *Пронизливо залунав свисток на тривогу, яхта дала жахливий крен* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. *перен.* Зміна напряму, орієнтації; поворот до інших завдань, до іншої мети. *І як нам крен направити з тобою, Коли щодня погроза і удар* (М. Зеров); *Кінематографія* [після появи звукового кіно] *знову вернулася значною мірою до театру. Я б сказав.., навіть занадто різкий крен було зроблено в бік театру* (О. Довженко); *Тоді Хаос зазнав поразки, і виник сильний крен у бік Порядку* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Платон сказав геть не те, чого його вчила матінка, .. і вже це залишало хоч і невеликий, але таки простір для крену під час розмови* (Люко Дашвар).

КРЕ́НГЕЛЬС, а, *ч., мор.* Кільце, яке вставляють в отвір вітрила для пропускання кінців снастей. *Кренгельси можуть заміняти стропи* (з наук.-попул. літ.); *Вітрила ділять на кожній половині на внутрішні, середні та зовнішні й закріплюють кінцями за кренгельси нижніх шкотів* (з навч. літ.).

КРЕНДЕ́ЛИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **кре́ндель** 1. *"З якої це причини вона привезла з Києва свою лютість ніби в цих паперових торбинках з бубличками та кренделиками?" — думав Мишук* (І. Нечуй-Левицький); *Треба буде якогось кренделика купити та передати гостинця* (Г. Тарасюк); *Не маю ні цукру, ні цукатів, ані кренделиків до чаю* (Любко Дереш); // *у знач. присл.* **кренде́ликом.** У формі кренделя. *— Кісनички вплету, кренделиком коси зложу .. — наче намальоване буде! — утішається Марта своєю роботою* (Панас Мирний).

КРЕ́НДЕЛЬ, я, *ч.* 1. Виріб із здобного тіста, за формою схожий на вісімку. *З борошна пекли різні паляниці, булки, кренделі, пампушки* (О. Іваненко); *— Французька булочка смачніша за крендель... — сказала я* (І. Роздобудько); // *у знач. присл.* **кре́нделем.** У вигляді дуги. *Я не обертаюсь, але знаю: пес — той не кинеться одразу наввипередки. Стане під хатою, вуха у нього сторч, хвіст — кренделем* (В. Близнець).

2. *перен., розм.* Про погану, негідну людину, що своїми вчинками, діями викликає обурення. *— Та йди ти к чорту! От крендель!* (В. Винниченко); *Мені мамка .. у місцевій газеті тоді показувала, як один розумний крендель написав про перспективи нашого спорткомплексу* (А. Кокотюха).

◊ **Викида́ти / ви́кинути колі́нця (колі́нце, колі́но, колі́на, кре́нделі)** *див.* **викида́ти; Плести́ (писа́ти, випи́сувати** *і т. ін.)* **/ ви́писати кре́нделі** *(рідко* **кре́нделя) нога́ми** *див.* **плести́.**

КРЕ́НДЕЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **кре́ндель** 1. *Крендельна випічка зберігається довго* (з навч. літ.); // Який формою нагадує крендель. *Замість звичайного вузла на шарфі зробіть кренделъний вузол* (із журн.); // Признач. для виготовлення кренделів. *Кренделъний цех хлібокомбінату.*

КРЕ́НДЕЛЬНИК, а, *ч.* Пекар, що випікає кренделі, а також продавець кренделів. *Місцевий кренделъник.*

КРЕ́НДЕЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кре́ндельник.** *Симпатична кренделъниця.*

КРЕНЕРИ́Т, у, *ч.* Мінерал із класу телуридів, срібно-білого або латунно-жовтого кольору з металевим блиском. *Кренерит трапляється в Трансильванії (Румунія) в асоціації з кварцом і піритом* (з наук. літ.); *При значних скупченнях кренерит є джерелом добування золота* (з навч. літ.).

КРЕНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *недок., що.* Нахиляти набік (корабель, човен, літак і т. ін.). *Вирує хвиля. Падаючи скісно, Вона кренить розхитаний баркас* (Є. Плужник); // *безос. За словами водія, машину раптово почало кренити і вона перекинулася* (з газ.).

КРЕНИ́ТИСЯ, ни́ться, *недок.* Нахилятися набік (про корабель, човен, літак і т. ін.). *Човни кренились і черпали воду* (О. Десняк); *Фелюка поволі почала кренитися на один бік* (В. Малик); * Образно. *Під ударами грози почала* [земля] *злякано кренитись у безвість* (М. Стельмах).

КРЕНО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання кута крену судна. *У стерновій рубці встановлюють прилади для визначення орієнтування судна й спостереження за навколишньою ситуацією та станом судна — кренометр, індикатор пожежної сигналізації та ін.* (з навч. літ.).

КРЕНУВА́ННЯ, я, *с., мор.* Штучне створення крену для експериментального визначення центру ваги корабля за висотою. *За результатами кренування судна водотоннажністю 17 426 т висота центру ваги становила 1,16 м* (з наук.-техн. літ.); *Кренування суден та оформлення документів з кренування здійснюються уповноваженими підприємствами, установами, організаціями* (з мови документів).

КРЕОДО́НТ, а, *ч., палеонт.* Викопний примітивний ссавець, що жив у палеогеновий період і дав початок хижим тваринам. *У креодонтів голова була більша, ніж в інших хижаків такого самого розміру* (з наук. літ.); *Креодонти, подібно до крокодилів, могли перекушувати жертву, але не могли її обгризати* (з наук.-попул. літ.).

КРЕОЗО́Т, у, *ч., хім.* Масляниста жовтувата рідина з їдким запахом; складна суміш органічних сполук, в якій переважають феноли. *Креозот застосовують у медицині й техніці* (з наук. літ.); *Не використовуйте для будівництва житлових приміщень старі шпали: залишки в деревині креозоту зумовлюють тяжкі алергійні захворювання* (з наук.-попул. літ.); *Ліжко було застелене чистим простирадлом, подушка в білій чистій наволочці, .. все — і ковдра, і подушка, й простирадло — пахло креозотом* (І. Багряний); *Дух підземелля — запах відсирілого в тунелях бетону і просичених креозотом шпал — залишався позаду* (Є. Пашковський).

КРЕОЗО́ТОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **креозо́т.** *Креозотовий запах;* // Вигот. із креозоту. *Креозотове мастило — темно-коричнева рідина з різким запахом, є дуже сильним антисептиком* (із журн.).

КРЕО́Л *див.* **крео́ли.**

КРЕО́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **крео́л,** а, *ч.;* **крео́лка,** и, *ж.).* 1. Нащадки іспанських і португальських колонізаторів у країнах Латинської Америки. *На початку минулого століття в республіці перемогла революція, яку очолив Болівар, і до влади прийшли прогресивні креоли* (Ю. Бедзик).

2. Нащадки від шлюбів європейців та індіанців, ескімосів і т. ін. *Лукас опинився в морі людської недолі. Чорні, метиси, мулати, креоли, білі, які вже давно забули про колір своєї шкіри* (П. Загребельний); *Дідусь — мулат, а можливо, креол* (Д. Павличко); *Наполеон узяв собі за дружину Жозефіну*

Боарне, креолку за походженням, удову маркіза Боарне (з навч. літ.).

КРЕОЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Утворення змішаної мови внаслідок контакту двох або більше мов на спільній території. *Під час креолізації розбіжності між мовами нівелюються, збільшується словниковий запас, ускладнюються фонетична та граматична структури* (з наук. літ.).

КРЕОЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. *лінгв.* Який зазнав креолізації (про мову). *Унаслідок близькості данської мови до народної норвезької розвинулася своєрідна креолізована данська мова, уживана переважно освіченою частиною суспільства* (з наук. літ.); *Розрізняють діалекти півдня США, афроамериканську англійську та її креолізовані різновиди* (з навч. літ.).

2. *інформ.* Який поєднує текстову, графічну та звукову інформацію (про комп'ютерний текст). *Через надмірну кількість нетекстової інформації технічний документ легше розмістити у мережі через гіперпосилання на звичайний файл, у якому можна використати всі елементи креолізованого тексту* (з Інтернету).

КРЕОЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., інформ.* Абстр. ім. до **креолізо́ваний** 2. *Креолізованість є однією з конструктивних особливостей сучасного сайту* (з наук. літ.).

КРЕОЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **КРЕОЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що., лінгв.* Піддавати креолізації. *Креолізувати мову.*

КРЕОЛІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **КРЕОЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док., лінгв.* Ставати креолізованим (у 1 знач.). *Після Другої світової війни мови австралійських племен почали креолізовуватися* (з навч. літ.); *Португальська мова креолізувалася в деяких районах Бразилії* (з наук.-попул. літ.).

КРЕОЛІЗУВА́ТИ *див.* **креолізо́вувати.**

КРЕОЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **креолізо́вуватися.**

КРЕОЛІ́Н, у, *ч., хім.* Мильний розчин крезолу, який використовують для боротьби зі шкідниками-комахами і як дезінфекційний засіб. *Креолін — масляниста рідина темно-бурого кольору з запахом дьогтю* (з навч. літ.); *Василь Денисович .. водив їх* [коней] *купати до трьох ставків, вимивав зеленим милом, мазав креоліном і якимись мазями із трав* (М. Стельмах).

КРЕО́ЛКА *див.* **крео́ли.**

КРЕО́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **крео́ли.** *Людність середньої Америки по найбільшій части* [переважно] *креольська, тобто мішана з іспанців, негрів, французів та індіан* (І. Франко); *Лукас .. спробував креольської кухні південних штатів* (П. Загребельний).

△ **Крео́льські мо́ви** *див.* **мо́ва.**

КРЕП, у, *ч.* Прозора шорстка тканина чорного кольору. *Жінка вступила в кімнату, тягнучи за собою .. довгий, вузький кінець чорного крепу* (Леся Українка); *Мати, як і завжди, у довгому чорному плащі, у чорному капелюсі з крепом* (У. Самчук); *За столом сидів горбань у чорному сурдуті, з .. чорною пишною, пов'язаною бантом з крепу краваткою* (В. Домонтович); // Траурна пов'язка з такої тканини. *Городяни піднімали державні знамена з траурним крепом* (із журн.); * Образно. *Село тупо завмерло в скорботі, мов накрите чорним крепом трауру* (Ю. Бедзик).

КРЕПДЕШИ́Н, у, *ч.* Тонка густа шовкова тканина. *І збираються подружки До знайомого двора В легких платтях з крепдешину* (А. Малишко); *Вечірній одяг шиють зі спеціальних тканин — оксамиту, парчі, однотонного крепдешину* (з навч. літ.); // Вироби з такої тканини. *Ідуть дівчата, може й на музики, Бо в крепдешин убрались не дарма* (І. Муратов).

КРЕПДЕШИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **крепдеши́н.** *Крепдешинова тканина;* // Вигот., пошитий із крепдешину. *Та це дівча не з надто скромних — нап'яло крепдешиновий халат* (А. Тесленко); *На зеленій мураві — різнобарвна суцвіть* [різнобарвне суцвіття] *крепдешинових, креп-жоржетових суконь* (В. Бабляк); *Побачив свій чудовий крепдешиновий гарнітур, штани ще були цілі* (Ю. Винничук).

КРЕП-ЖОРЖЕ́Т, у, *ч.* Тонка густа блискуча шовкова тканина. *Вільно і бездумно, пташиним щебетом, плелися дівочі розмови — про сни минулої ночі, про розцвітки привезених у сільмаг .. креп-жоржетів* (І. Волошин).

КРЕП-ЖОРЖЕ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **креп-жорже́т.** *З креп-жоржетової тканини шиють сукні, блузки* (із журн.); // Пошитий із креп-жоржету. *На виставці представлено синю креп-жоржетову сукню з довгими рукавами* (з газ.).

КРЕПІ́ДА, и, *ж., архт.* Муроване укріплення навколо стародавнього могильника. *Кромлехи, крепіди та рови навколо курганів уважають символами солярного культу* (з наук. літ.); *Підніжжя курганів, що покривали склепи, були укріплені кам'яними стінами — крепідами* (з навч. літ.).

КРЕПІДО́МА, и, *ж., архт.* Викладена з каменю східчаста основа давньогрецьких храмів. *Зазвичай для крепідоми використовували дуже великі камені* (з наук.-попул. літ.); *Храми в Греції зводили на крепідомах* (з навч. літ.).

КРЕПІТА́ЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Хруст, який чути в місці перелому кістки, а також шум у грудній клітці при деяких легеневих захворюваннях. *Крепітацію прослуховують стетоскопом під час дихання хворого на запалення легень* (з наук. літ.); *У ділянці перелому визначається крепітація та обмеження рухливості кінцівок* (з навч. літ.).

КРЕ́ПЛИК, а, *ч., діал.* Пиріжок з капустою, сливами або рибою. *У нас печуть .. і креплики з капустою. Й коржі* (Л. Костенко).

КРЕПО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **крепува́ти.** *Крепований картон.*

△ **Кре́повий (крепо́ваний) папі́р** *див.* **папі́р.**

КРЕ́ПОВИЙ, а, е. Зробл., пошитий із крепу. *Ліва* [щока] *темніла під напівспущеним чорним креповим покривалом* (Леся Українка); *Він був з непокритою головою, в чорному ретельно випрасуваному вбранні, на лівому рукаві полискувала крепова стрічка* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Я розпадаюся тоді в чуття і не можу опертися настроєві сумному, мов креповий флер, якого позбутися мені не так легко* (О. Кобилянська).

△ **Кре́повий (крепо́ваний) папі́р** *див.* **папі́р.**

КРЕП-ПАПІ́Р, е́ру, *ч.* Цупкий папір зі зморшкуватою структурою. *Креп-папір призначений для виготовлення декоративних матеріалів, санітарно-гігієнічних виробів, ізоляційних прокладок тощо* (з навч. літ.).

КРЕП-САТИ́Н, у, *ч.* Густа шовкова тканина, лискучий спідній бік якої використовують як оздоблення ошатного вбрання. *Вільно і бездумно, пташиним щебетом, плелися дівочі розмови — .. про розцвітки привезених у сільмаг креп-сатинів та креп-жоржетів, про фасони .. танкеток* (І. Волошин); *Природне шовкове волокно — міцне й красиве.*

З нього виробляють крепдешин, креп-жоржет і креп-сатин (з наук.-попул. літ.).

КРЕПУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крепува́ти.** *Крепування змінює макроструктуру паперу* (з наук.-попул. літ.); *Крепування проводять на папероробних та спеціальних машинах* (з навч. літ.).

КРЕПУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Надавати паперові зморшкуватої структури для збільшення розтяжних властивостей, м'якості та здатності до вбирання вологи. *Паперове полотно крепують до ступеня крепування 9 %, оскільки при цьому рівні досягають оптимального значення властивості паперу* (з навч. літ.).

КРЕП-ШИФО́Н, у, *ч.* Тонка тканина з натурального шовкового волокна. *Креп-шифон відрізняється від звичайного шифону: він важчий і не такий прозорий, має матову й зернисту поверхню* (з наук.-попул. літ.).

КРЕСА́К, а́, *ч., заст.* Те саме, що **кременівка.** — *Де кресак мій, порошниці, піду погуляти* (Ю. Федькович); *Хто ж стоїть то на вершині, Топірцем ся підпирає? Під ногами йому хмари, Він з плечей кресак здіймає* (М. Шеремет).

КРЕСА́ЛО, а, *с.* Залізне або сталеве знаряддя для викрешування вогню з кременя. *За пояс лико одвічало, На йому* [ньому] *висів гаманець; Тютюн і люлька і кресало, Лежали губка, кремінець* (І. Котляревський); *Вдарено кресалом об гострий край і роздмухано іскру!* (В. Барка); *Мар'ян кладе дрівця у піч, виймає з кишені кресало, кремінь і губку* (М. Стельмах); *Карпо Гнилоквас лапає долонею по кишені, шукаючи куриво, але згадує, що й кресало, й тютюн забувся взяти* (Є. Гуцало); * У порівн. *Їх очі стрілись на мент, як кремінь і кресало у злій боротьбі* (М. Коцюбинський).

КРЕСА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для кресання. *Кресальними каменями слугують пірофорні сплави* (з наук. літ.); *Кресальні пластинки виготовляють зі спеціального сталевого сплаву* (з наук.-попул. літ.).

КРЕСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **креса́ти** 1, 2. *Добути вогонь можна насамперед способом кресання* (Ю. Смолич); *У виходів і коло під'їзду .. гуркіт ридванів, кресання копит і гомін, мов у бджолянику...* (Панас Мирний); * Образно. *Іскру таланту пізнати в його* [Левицького] *творах, але ця іскра вимагає ще старанного кресання і роздмухування, аби запалала живим вогнем* (І. Франко).

КРЕСА́НЯ, і, *ж., діал.* Капелюх (у 1 знач.). *Волосся .. спадало з-під чорної повстяної кресані на його* [вугляра] *плечі* (І. Франко); *Ледве помітний в лісовім зелі, збирав* [Іван] *квітки і косичив ними свою кресаню* (М. Коцюбинський); *Кресаню збив* [Павло] *на потилицю, на чолі піт зійшов, очі впер у стіл і мовчить* (У. Самчук); *З-під стелі на неї дивився суворий смальтовий гуцул. На очі насунута кресаня з пером, на плечі — топірець, на грудях кептарик* (Любко Дереш).

КРЕСА́ТИ, крешу́, кре́шеш, *недок.* 1. *що, чим, рідко чого і без дод.* Добувати іскри, вогонь за допомогою кресала, запальнички і т. ін. *Тухольці кресали огонь і розкладали огнища* (І. Франко); *Юхим зараз же почав кресати вогонь* (В. Винниченко); *Тимко задоволено блиснув у темряві зубами і почав кресати вогонь* (З. Тулуб); *Він одяг шапку і став кресати на губку. Іскра потрапила на сухеньке, губка почала затлівати* (Григорій Тютюнник); — *Я... вогню кресати не буду, я лише так.., — кліпав повіками Гнат* (І. Нижник); *Він поклав напівповну амфорку лігма додолу й заходився кресати вогню* (І. Білик); *Персонал салону краси, забувши клієнтів, кинувся навперебій пропонувати кожен свої* [сигарети] *та кресати запальничками* (Г. Тарасюк); // Ударяючись або вдаряючи чимсь об сталь, камінь, викрешувати іскру. *День і ніч стугоніли під вікнами ковані колеса возів, коні кресали копитами іскри* (О. Десняк); *Ось гукнули уже гаківниці, Крешуть іскру дворучні мечі* (Л. Первомайський).

2. *що, у (об) що.* Сильно вдаряти, бити. *Посліпли обоє од хвилі гарячої крові, що заливала їм очі, а все ж кресали бартку об бартку* (М. Коцюбинський); *Миттю кінь почув той тихий посвист — ось він вже на брамі камінь креше* (Леся Українка); *Як іще візьме Михайло дві шаблі в руки, а в зуби кинджал та як почне танцювати, кресати шаблю об шаблю* (Г. Хоткевич); *І пломеніє злотом нива, І крешуть молоти в метал* (П. Усенко); *Кресали каміння ковані чоботи* (О. Гончар).

3. *що, перен., розм.* Пристрасно, із запалом робити, виконувати що-небудь. *В міському саду військовий оркестр охоче кресав .. польку* (П. Козланюк); *З мотокорпусу хлопці-молодці Крешуть "Яблучко" на мостовій* (А. Малишко).

4. *розм.* Те саме, що **бли́скати** 1; спалахувати. *За дідовим тином крешуть блискавиці* (О. Довженко); *Коні. З-під копит у них крешуть іскри* (І. Цюпа).

◊ **Аж вогню́ дава́ти (креса́ти)** *див.* **дава́ти; (1) Креса́ти / креснути (кресону́ти) очи́ма (по́глядом)** — гнівно дивитися. — *Ух, — знов водночас креснули очима Кожух і Сидорін* (Яків Баш); *Павло кресонув очима на Чумачиху, стиснув кулаки під столом* (В. Кучер); — *У нас, знаєте, мова коротка, — креснув офіцера поглядом Баржак* (О. Гончар); *А на сходці в селі Він піднявся, похмурий і грізний. Кресонувши очима, .. хрипло сказав: — Отака моя, хлопці, пісня: Признавайтесь, де хліб* (Б. Олійник); **(2) Креса́ти підко́вами (підкі́вками, чобітьми́** *і т. ін.):* а) танцювати з запалом, з натхненням. *Танцювали вже із добру годину, а Чайченко усе сидів собі та тільки дививсь, як другі підківками крешуть* (Марко Вовчок); б) енергійно, бадьоро йти. *Всі найтяжчі хлоп'ячі речі — на возі; за возом — креше чобітьми сільська ватага* (С. Васильченко); **(3) Креса́ти слова́ми** *на кого, кому* — лаяти кого-небудь, гримати на когось. — *Щось чути, на наймичку головач креше словами* (П. Козланюк).

КРЕСА́ТИСЯ, е́шеться, *недок.* 1. Добуватися кресанням. — *Коли вже з нього* [заліза] *іскри будуть кресатися, тоді й візьмемось за молоти* (В. Чемерис); * Образно. *Дівчино рідна! Ти люба мені Тим, що змагання дівочі Крешуться в серці твоїм, як огні* (М. Вороний).

2. Сильно вдарятися об що-небудь. *Повзли* [піхотинці] .. *все вище і вище між розпеченим камінням, об яке кресались .. кулі* (О. Гончар).

КРЕ́СИ, ів, *мн.* 1. Найвіддаленіші від центру частини якої-небудь місцевості; околиця *(див.* **околиця**[1] 1, 3). — *То дуже мудро, що ви .. козацтво ширите не лиш на східні, а на західні креси країни* (Г. Тарасюк); *Звідкіль мене в цей простір занесло, на креси божевільної Європи* (О. Забужко); *Пасіонарний вибух .. спричинив .. виникнення нового Райху на північних кресах цього згаданого геополітичного масиву* (В. Кожелянко).

2. *іст.* Окраїни Речі Посполитої (звичайно про українські та білоруські землі). *Король пообіцяв козакам вчасно виплачувати утримання за службу на кресах* (З. Тулуб); *Шляхта подуріла від сваволі, живучи на кресах між козацтвом* (Іван Ле); *А самі українські землі інакше не називалися як креса-*

ми Речі Посполитої (І. Цюпа); — *А повернувшись в ойчизну* [вітчизну] *свою Польську, підбурю хлопство проти вельможного панства та й буду гуляти по кресах* (В. Малик).

КРЕСИ́ВО, а, *с., діал.* Кресало. — *Десять днів степом їхав та хіба сирою рибою живився, бо й кресива в мене нема, щоб вогонь розвести* (А. Чайковський); * У порівн. *Вітрець повіне* [повіє], *то колоски так і крешуть, як у кресиво* (Ганна Барвінок).

КРЕ́СЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кре́слити** 1, 3. *До зорі сиділи вдвох. Скільки пригадали! .. Першу хлопцем борозну, креслену в роздоллі, Першу пісню, юнаком співану у полі* (М. Нагнибіда); *Його квадратне, креслене різкими лініями обличчя витягнулося, в очах — відчай* (Ю. Мушкетик); *Йшли вони удвох, Говорячи про битви й перемоги, Про наступ, креслений для дальших перемог* (М. Бажан); * Образно. *Креслене пташками високе небо в скло ішло* (П. Мовчан).

КРЕ́СЛЕНИК, а, *ч., техн.* Те саме, що **кре́слення** 2. *Кресленик передає основну ідею якоїсь машини, приладу тощо за допомогою умовних позначень* (з наук. літ.); * Образно. *Серед порожніх берегів тече оголена ріка. Пласка й безбарвна .. Не ріка, лише труп ріки..Схематизований кресленик з підручника гідрографії* (В. Домонтович).

КРЕ́СЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **кре́слити** 1, 2. *Кімната Панащенка в новому житловому будинку. Етажерка з книгами, на столі аркуші паперу, прилади для креслення* (Л. Дмитерко); *Олд-Бой, одірвавшися від свого креслення, почав раптом нишпорити по численних шухлядах і шафах* (В. Владко); *Тамара зайнялась своїми справами — треба було .. закінчити креслення карти розташування пристаней* (А. Хижняк).

2. *техн.* Умовне графічне зображення якогось об'єкта (машини, споруди і т. ін.), виконане за допомогою креслярських інструментів на папері, кальці і т. ін.; кресленик, креслюнок. *Будівля в риштованні. Носять цеглу, вимірюють, проходять студенти з кресленнями* (І. Микитенко); *Мишуня подумав, що Семен Ларивонович .. покаже креслення вітродвигуна, над яким морочився бригадир цілу зиму* (Ю. Яновський); *Він скрупульозно переглянув витягнуті з архіву креслення* (Б. Антоненко-Давидович); *З допомогою креслення, що склав після всіх розпитів дядько Никифор, легко було знайти свою станцію* (В. Барка); *На могилі Івана Попка було зведено дзвіницю за його кресленнями* (Д. Білий).

3. Навчальний предмет у загальноосвітній школі, завдання якого навчити учнів креслити (у 2 знач.). *Уроки креслення в семикласниць були, ясна річ, найулюбленішими* (В. Нестайко).

КРЕ́СЛИТИ, лю, лиш, *недок.* 1. *що.* Проводити риси, лінії (на папері, землі і т. ін.). *Калашник .. креслив щось на снігу гострим залізним зубком великих вил* (Г. Епік); *Я сідав біля річки й починав креслити на вогкому піску вербовим прутиком химерні фігури* (Валерій Шевчук); *Креслить* [він] *руками в повітрі здоровенне коло* (С. Андрухович); * Образно. *Німецькі ракети креслили небо* (Ю. Яновський); *Сокіл креслить блакить* (І. Нехода).

2. *що і без прям. дод.* Робити, виготовляти креслення (у 2 знач.), схему і т. ін. *За столиком машиніст .. креслить рисунок вагона* (Яків Баш); *Підполковник креслить на класній дошці крейдою план* (Б. Антоненко-Давидович); — *Я таки навчу вас креслити, зроблю своєю помічницею* (Л. Дмитерко); *Два дні я місця собі не знаходив. Спробував креслити діаграми .. і переплутав цифри* (Я. Гримайло); *Замикався* [Григір] *в своїй кімнаті, читав, креслив схеми, щось писав* (О. Бердник); — *Я не вмію креслити, не можу працювати граблями чи лопатою, не знаю математики,* — *казала вона* (І. Роздобудько).

3. *що, перен.* Те саме, що **намі́ча́ти** 2; накреслювати (у 2 знач.). *Для мандрівок зоряних путі Креслив, повний мудрої напруги, Ціолковський в віщій глухоті!..* (М. Рильський); *Вони* [гідрологи] *найперші креслять Новим річкам маршрут* (Яків Баш).

4. *що і без прям. дод., рідко.* Те саме, що **закре́слювати;** перекреслювати. *Таке настирливе безсоння І невідступний слів прибій .. Встав. Закурив. Писав і креслив* (М. Рильський).

КРЕ́СЛИТИСЯ, литься, *недок.* Пас. до **кре́слити.** *Займалася Антоніна й .. гаданням за розташуванням ліній, які довільно креслилися на піску, насипаному на стіл* (Валерій Шевчук); *Кресляться мапи, .. щоб видно було, де ходити і де плавати, і які де гори громадяться* (М. Дочинець); *Під час викладення матеріалу схема креслиться на дошці, учні дублюють її в зошитах* (з навч. літ.); *Але планета все-таки крутилася, сонце вставало й сідало, чергувались дні і ночі, креслились місяці й роки* (У. Самчук).

КРЕСЛЮ́НОК, нка, *ч., техн.* Те саме, що **кре́слення** 2. *Існують певні сумніви щодо висоти щогол знаменитого корабля Британського королівського флоту, оскільки креслюнки, що збереглися, описують тільки корпус судна і нічого не говорять про оснащення* (з наук. літ.); *Хрестоносці верталися хто з чим: хто з вірою, хто із золотом. Траплялися й такі, що везли із собою додому креслюнки веж із вітрилами* (з наук.-попул. літ.).

КРЕСЛЯ́Р, а́, *ч.* Фахівець із креслення. *Татко працював на рудниках більше креслярем, іноді шахтарем, а на селах учителював, був і сільським писарем* (В. Сосюра); *Добрий задум набути фах кресляра* (І. Багряний); *Ірма закінчила курси креслярів і пішла працювати у конструкторське бюро* (Н. Рибак); *Креслярі .. знімали копію з топографічної карти* (О. Гончар).

КРЕСЛЯ́РКА, и, *ж.* Жін. до **кресля́р.** *Вона з фаху креслярка і працює в Проектобуді* (Ю. Смолич).

КРЕСЛЯ́РНЯ, і, *ж.* Приміщення, майстерня, де займаються кресленням, виготовленням креслень (у 2 знач.). *На першому поверсі були майстерні .. та команда чергового офіцера, на другому — .. канцелярія управління, контора, креслярня* (В. Нестайко); *Губернські карти робили взимку, коли не було польової межової роботи, і всі повітові землеміри мали з'їжджатися до губернської креслярні* (з наук. літ.).

КРЕСЛЯ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до креслення (у 1, 2 знач.) і кресляра. *Були ще курси механіків, електриків, тракторобудівельні, шоферські, шевські, кравецькі, куховарські, столярські, агрономічні, креслярські* (І. Багряний); // Признач. для креслення і кресляра. *Безконечні години просиджував* [Денис] *за креслярською дошкою* (І. Сенченко); *Він сидів у куточку передпокою над креслярським столом* (М. Дашкієв); *Він любив свої сигарети, свій кашель і свої креслярські знаряддя* (В. Симоненко); *Витяг* [пан Андрій] .. *звичайний креслярський циркуль* (Любко Дереш).

КРЕ́СНУТИ, не, *недок.* Те саме, що **скреса́ти**[1]. *Крига почала креснути* (Сл. Б. Грінченка).

КРЕСНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* 1. *що, чим, рідко чого і без дод.* Однокр. до **креса́ти** 1. *Дяк креснув вогню, але люлька не запалилася* (Валерій Шевчук); *Натрамбував сухим насінням козячу ніжку, креснув сірничиною* (Є. Пашковський).

2. *що, у (об) що, по чому.* Сильно вдарити, стукнути. *Ось про колеса* [лайнера] *креснуть об бетонні плити, остання пробіжка, і все завмре, може, й назавжди* (П. Загребельний); *Той* [розпорядник] *відповів кулачищем, буцім мантачкою креснув по косі* (Є. Пашковський).

3. *розм.* Спалахнути (про блискавку, полум'я і т. ін.). *Креснула блискавка, торохнув грім* (Григір Тютюнник).

◊ **Креса́ти / креснути (кресону́ти) очи́ма (по́глядом)** *див.* **креса́ти.**

КРЕ́СОВИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **кре́си** 2. *Не питаючись нікого, лише своїх кресових однодумців, загадав* [Потоцький] *на власну руку здавити увесь рух і знищити осине гніздо, Запорозьку Січ* (А. Чайковський); *Шляхта польська взагалі, а кресова особливо, любила позиватися за всяку дрібницю* (Г. Хоткевич).

КРЕСОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, чим і без дод.* 1. Підсил. до **креснути** 1. *Квапливо кресонув* [токар] *сірником і запалив на пляшці вату* (О. Донченко); *Кінь з вершником став дибки, вершник захарчав, наче звір, кресонув огнем і почав розвертатися* (В. Багірова); *Гатило, звеселівши, поплював на руку, замахнувся й кресонув раз і вдруге* (І. Білик).

2. *що, у (об) що, по чому.* Підсил. до **креснути** 2. *Кресонув* [Петро] *по скроні жандарма, що стояв у дверях, прожогом вискочив на сходи* (Н. Рибак).

3. *розм.* Підсил. до **креснути** 3. *Чорна блискавка кресонула* (О. Забужко).

◊ **Креса́ти / креснути (кресону́ти) очи́ма (по́глядом)** *див.* **креса́ти.**

КРЕС-САЛА́Т, у, *ч.* Трав'яниста запашна рослина родини капустяних, з якої готують салати. *У листі крес-салату міститься аскорбінова кислота, каротин, білок, фолієва кислота і мінеральні солі — калію, магнію, заліза, міді, йоду* (з наук.-попул. літ.).

КРЕСЬ, КРЕСЬ-КРЕ́СЬ, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає звук від удару об кремінь, камінь і т. ін. *Кресь, кресь по гострому сколку* [осколку] (Ю. Мушкетик); // *у знач. пред. Витяг запальничку — кресь-кресь!.. Не горить* (А. Головко); *Юрасик .. дістає кресало. Кресь-кресь, кресь-кресь, але ні іскорки від кремінця* (П. Воронько); *Декілька фільтрів на каблук поклади, підпали, терткою добре натисни на голубе полум'я.., сірником кресь* (Є. Пашковський).

2. *розм.* Уживається як присудок за знач. **креса́ти** 2. *— Бувало, ні з сього, ні з того, ти стоїш — а він — кресь тебе по щоці!* (Панас Мирний); *Стане, розмахнеться, кресь! кресь! своєю "шаблею" — і нема, покотилась будякова голова в траву* (О. Гончар).

КРЕСЬ-КРЕ́СЬ *див.* **кресь.**

КРЕТИ́Н, а, *ч.* 1. *мед.* Хворий на кретинізм (у 1 знач.); ідіот (у 1 знач.). *Кретини мають порушення функції щитоподібної залози й затримку фізичного і психічного розвитку* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., лайл.* Дурень, тупа, нікчемна людина; ідіот (у 2 знач.). *В яку безодню моральної гидоти дав йому заглянути той кретин, та попсована мумія!* (І. Франко); *Витяг* [Микита Петрович] .. *бандитську цидульку* [цидулку], *пожмакав її, кинув на землю: — Знайшли кого лякати, кретини* (І. Муратов); *Лють хлюпнула мені в мозок, залила очі. Що він говорить про науку, старий кретин!* (О. Бердник); *Левко — дурень і кретин, не може того бути, щоб він до такого додумався* (І. Білик).

КРЕТИНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *мед.* Хвороба, спричинена порушенням діяльності щитоподібної залози, яка проявляється в різко вираженій фізичній і розумовій недорозвиненості. *Кретинізм характеризується уповільненням росту, відставанням у розумовому і фізичному розвитку (карликовим зростом, короткими кінцівками, широко розставленими очима, напіввідкритим ротом)* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., розм.* Тупоумство, розумова обмеженість. *Маразм. Кретинізм. Київ кишить фіктивними шлюбами і розлученнями* (В. Шкляр).

КРЕТИ́НКА, и, *ж., перен., лайл.* Жін. до **крети́н** 2. *Позіхаючи, попиваю мінералку і дивуюся: деколи Мишка може стати повною кретинкою, починає втомлювати і дратувати, а деколи слухаєш — .. настільки переконливо сперечається і доводить власну думку* (А. Дністровий); *"Я — дурепа! Закохана кретинка!" — сказала собі Марта* (І. Роздобудько).

КРЕТИНО́ЇД, а, *ч., мед.* Розумово нормальна людина із зовнішністю кретина (у 1 знач.). *У наступному розділі підручника розглянуто особливості кретиноїдів* (з навч. літ.).

КРЕТО́Н, у, *ч.* Цупка бавовняна тканина з фарбованої пряжі або з набивним малюнком, яку можуть використовувати для оббивання меблів, стін і т. ін. *Канапка й двоє крісел були оббиті новісіньким, гарним ясним кретоном* (І. Нечуй-Левицький); *Меблі .. обтягнені квітчастим кретоном* (М. Стельмах).

КРЕТО́ННИЙ, а, е. Те саме, що **крето́новий.** *Кретонна накидка для меблів.*

КРЕТО́НОВИЙ, а, е. Вигот. з кретону. *Вона страшно затремтіла, коли чоловік подивився на нову кретонову кофтину однієї своєї донечки* (І. Андрусяк).

КРЕХ, а, *ч.* Водоплавний птах родини качачих із довгим вузьким дзьобом, гострими зубцями на краях щелеп і чубом на потилиці, що живе в прісноводних проточних водоймах; крохаль. *Крехи є водоплавними та полюють на рибу* (з наук. літ.); *Крехи мають типову для водоплавних птахів будову — тіло видовжене, сплюснуте в спинно-черевному напрямку* (з наук.-попул. літ.).

КРЕ́ХОВІ, вих, *мн.* Підродина птахів родини качачих. *У деяких крехових у дорослому віці розвиваються спеціальні залози, які допомагають їм виживати в солоній морській воді* (з наук. літ.); *Крехових називають ще морськими качками* (з наук.-попул. літ.).

КРЕХТА́ННЯ *див.* **кректа́ння.**

КРЕХТА́ТИ *див.* **кректа́ти.**

КРЕХТІ́ННЯ *див.* **кректа́ння.**

КРЕХТІ́ТИ *див.* **кректа́ти.**

КРЕ́ЧЕТ, а, *ч.* Великий хижий птах родини соколових із чорно-сизим оперенням, поширений в арктичній і субарктичній зонах Європи, Азії та Північної Америки. *Для полювання з ловчими птахами використовували яструбів, соколів і кречетів* (В. Чемерис); *Глянув Тарас на небо, а по ньому вже лине низка кречетів* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гого-

ля); * У порівн. *Чого вартий половець без коня? Без коня він — що кречет без крил!..* (В. Малик).

КРЕЧІ́ТКА, и, *ж.* Перелітний птах родини сивкових білого або глинистого забарвлення, що гніздиться у степах і напівпустелях від Волги до Алтаю. *За останні століття на Полтавщині зникли деякі види тварин — бабак степовий, кречітка, стрепет, теteрук та ін.* (з наук.-попул. літ.); *В Україні кречітка — рідкісний перелітний птах* (з навч. літ.).

КРЕ́ШЕР, а, *ч.*, *техн.* 1. Короткий циліндричний стрижень із твердої латуні, за деформацією якого визначають роботу удару, силу вибуху та інші ударні навантаження. *Під час пострілу відбувається усадка крешера: чим вищим був тиск, тим коротшим стає крешер* (з наук. літ.); *Крешер уперше було запропоновано в 1875 році А. Нобелем* (з наук.-попул. літ.).

2. Прилад для подрібнення тютюну, трав і т. ін. *Прозора кришка крешера дозволяє спостерігати за процесом подрібнення сумішей* (із журн.).

КРЕЩЕ́НДО, *муз.* 1. *невідм., с.* Поступове збільшення сили звуку. *Французький композитор і піаніст Моріс Равель називав свій твір "Болеро" крещендо для оркестру* (з навч. літ.); *У вухах озивається розкішним крещендо: скрип-рип, скрип-рип, скрип-скрип-скрип-скрип...* (Г. Тарасюк); * Образно. *І дай симфоній грому, Крещендо туч важких, і клекоту, й жаги* (Л. Забашта); *По всьому небу витанцьовували блискавки під безперервне крещендо громових перекотів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *присл.* Поступово посилюючи силу звучання (голосу або музичного інструмента). * Образно. *Протяг* [собака] *на дроті через двір крещендо таку гучну ноту, що дріт обірвався!* (О. Довженко).

КРИВА́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кров** 1. *Старий циган стиха постогнував і лишив за собою, од порога до лави, криваву стежку* (М. Коцюбинський); *А від плеча і до плеча Кривава борозенка, Убито хлопця сурмача Івана Морозенка!* (А. Малишко); *Весь лівий берег вкривала вода в кривавих плямах* (Е. Андієвська); * Образно. [Р і ч а р д:] *Ні, мрія не завжди бавить. Часом то за мрію річки криваві люди проливають* (Леся Українка); // Змішаний з кров'ю. *Кашель б'є, підкида його* [Івася].., *аж рве, аж кривава слина виступає на опалені смагою уста* (Панас Мирний); *На губах у нього* [диверсанта] *кривава піна: від п'ятиденного бігу лопнули судини в легенях, але він не помічає своєї крові* (О. Довженко); // З якого тече, виступає кров. *Єремія вписався очима в ті страшні криваві виразки .. і не міг одвести очей од тих ран, од тієї запеченої крові* (І. Нечуй-Левицький); *На блідому обличчі кривавe садно на вилиці* (А. Головко); *Як йому хотілося зараз жити! Дихати на повні груди, їсти багато й пожадливо, — хай навіть сире м'ясо, але щоб тепле й криваве* (М. Дашкієв); *Марта розглядала довгі криваві подряпини на литках, слинила палець і розмацькувала* [розмазувала] *кров по нозі* (С. Андрухович).

2. Залитий кров'ю; закривавлений. *Нехай предки сплять без болю На кривавім рідним полю* (П. Куліш); *Високий старець* [з'явився] .. *З сріблистою по пояс бородою І з босими, кривавими ногами* (І. Франко); *На цім полі бою валялись тільки брудні розкидані онучі, криваві бинти, консервні банки* (І. Багряний).

3. *перен.* Який має колір крові; червоний, багряний. *Другого дня вельми рано запалала кривава зоря, звіщаючи світання* (Б. Грінченко); *З правого боку збігала вниз .. течійка кривавих маків, а зліва .. осміхалося море* (М. Коцюбинський); *Велике криваве сонце скочувалося за темно-сині вали хмар* (Б. Лепкий); *Призахідне сонце, пронизуючи пелену диму, било в очі кривавим блиском* (В. Шкляр).

4. Пов'язаний із пролиттям крові, з жертвами; кровопролитний. [Б е к е р:] *У нас тут є кривавий суд, ніхто не чув такого. Кого почнуть судити тут, не випустять живого* (Леся Українка); *Приходили вісті й про геройство Маруська, про деталі його нападів, — і Маруся тепер лиш помітила, як мало поезії в кривавих злочинах молодців* (Г. Хоткевич); *Несли* [мирні люди] *рештки свого добра, гнів і горе, й страшні вісті про криваві розправи* (О. Довженко); *Що зробити для того, щоб перешкодити цьому, щоб запобігти кривавим сутичкам?* (В. Владко); *Через кілька років повернувся з кривавої бойні чоловік* (М. Андрусяк); *І почалися нові криваві війни на Русі* (Д. Білий); // Який здійснив багато вбивств, заплямував себе пролиттям крові. [Н е о ф і т - р а б:] *Може "терпеливість і покора" давно полинули з землі у безвість, якби мара прибитих на хрестах кривавих розбишак нас не лякала погрозою даремного сконання* (Леся Українка); *Топталася краса, честь, кохання, над усім панувала сваволя та культ кривавих брутальних ханів* (О. Гончар); // *перен.* Сповнений страшних подробиць; жахливий (у 1 знач.). *Давніх літ переказом кривавим .. Він* [Дунай] *шумів і серце молодеє Чарував* (М. Рильський); *Хіба ми — нащадки титанів — не робимо того самого щороку, щоднини впродовж усієї кривавої історії людства, кидаючи насіння мрій та дерзновенних задумів у мерзлу, озиму землю реальності?* (О. Бердник).

5. *перен.* Дуже сильно виявлений, до болю нестерпний, пристрасний (про почуття гніву, ненависті і т. ін.). *Чи довго ще будуть нас кривдить на світі Напасті та злоба кривава?* (М. Старицький).

6. *перен.* Нажитий тяжкою працею, добутий потом і кров'ю; кревний (у 4 знач.). *Кривава наша копійка!* (Номис); *Не турбується* [Хапко] *втратою, бо теж гроші не зароблені ручками та пучками, не криваві, а ласкаві* (Марко Вовчок); *Одберімо хліб свій кривавий, для розкошів одірваний од голодного рота* (М. Коцюбинський); *Хто ті витязі, де вони? Серед нас! Духом нашим породжені, працею нашою вирощені, їх ми на наш кривавий гріш озброїмо з ніг до голови!* (Р. Іваничук).

Крива́ва неділя *див.* **неді́ля.**

◊ **Добува́ти / добу́ти [сво́ї́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] по́том)** *див.* **добува́ти; До сьо́много (деся́того, крива́вого** *і т. ін.)* **по́ту** *див.* **піт; Крива́ва ба́ня** *див.* **ба́ня**[1]; **Крива́ва (кро́вна) по́мста (мста)** *див.* **по́мста; Крива́ва о́ргія** *див.* **о́ргія; Крива́ва пра́ця** *див.* **пра́ця; Крива́вий бенке́т** *див.* **бенке́т; Крива́вий ралець** *див.* **рале́ць; Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий** *і т. ін.)***] піт** *див.* **ли́ти; Облива́тися (умива́тися, обмива́тися** *і т. ін.)* **/ обли́тися (вми́тися, обми́тися** *і т. ін.)* **[крива́вим (гірки́м, сьо́мим** *і т. ін.)***] по́том** *див.* **облива́тися; Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими** *і т. ін.)* **слі́зьми́ (сльоза́ми) <Слі́зно пла́кати (рида́ти)>** *див.* **пла́кати; Ступа́ти / ступи́ти на крива́вий шлях** *див.* **ступа́ти.**

КРИВА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* крива́влять; *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Виділяти кров, стікати кров'ю. *На лобі в нього кри-*

вавила подряпина — від скаутської патериці (Ю. Смолич); *Рука кривавила вже й через хустину* (Ірина Вільде); *Шкіра почала при найменшому рухові тріскатись і кривавити* (Ю. Логвин).

2. *кого, нар.-поет., рідко.* Бити до крові, завдавати кривавих ран. *Не забути* [Наталі].., *Як батька сивого взяли І шомполами у коморі Кривавили при жінці хворій* (М. Рильський).

3. *що.* Заливати, покривати, забризкувати кров'ю; закривавлювати. *З гори каміння навалив І мучився весь день, кривавив руки, Аж завалив, забив ним вхід печери* (І. Франко); — *Руками кривавлю землю, а головою хіба розіб'ю я сей мур?..* (О. Кобилянська); *Землю б'є* [кінь] *сиру в коліно під собою, Удила піною кривавлячи густою!* (М. Рильський); *А в неї під пахвою рана Кривавить пов'язку тугу* (В. Бичко).

4. *тільки 3 ос., що, перен.* Забарвлювати в червоний, багряний колір. *Хапливо йде сліпої ночі час, — Вже .. шпилі кривавить меркло пломінь* (М. Старицький); *Промінь останній кривавив білу гречку* (А. Головко); *Зоря, подібна до жоржини, кривавить рваних хмар кінці...* (В. Сосюра).

◊ **(1) Крива́вити се́рце (ду́шу)** — завдавати комусь тяжких душевних мук, страждань. [Р у ф і н:] *Я не можу ніяким словом вимовити страху, тривоги тої злої, що мов яструб кривавить, мучить, роздирає серце* (Леся Українка); *Кривавить серце кволе мого брата лиха негода, роздавлює його до краю кляте ярмо народу...* (Уляна Кравченко); *Хто винен, що маємо одривати вас од серця й кривавити тим зболені серця?* (Д. Міщенко); *Стоїть він на колінах, немов перед іконою, перед своєю дитиною .. й кривавить душу страшними чорними здогадками* (М. Матіос).

КРИВА́ВИТИСЯ, влюся, вишся; *мн.* крива́вляться; *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Виділяти кров, стікати кров'ю; кривавити (у 1 знач.), кров'янитися. *Простору нема. Є лиш указані дороги, якими треба йти, хоч би кривавилися ноги* (Г. Хоткевич); *Від цвяхів на солдатських чоботях кривавляться пальці* (М. Зеров); *У нього, бач, від гарячки порепались губи, попалені внутрішнім вогнем, часто облизувані й обвітрені. Порепались і кривавились* (І. Багряний); *Кров уже цебеніла з розсіченої голови, а на спині кривавилась рана* (А. Дімаров); *Ясна кривавилися; через нестачу кисню доводилось частіше дихати, хапаючи повітря* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Те саме, що **закрива́влюватися.** — *Пане полковнику, — кажу, — я взагалі не розумію, чого нам кривавитися під Львовом, замість взяти Перемишль* (А. Чайковський); *Люди заціпили зуби, що вже кривавились від цинги, і мало не заплакали* (В. Кучер); *На ньому був багряний хітон, на чолі кривавився терновий вінець* (О. Бердник); * Образно. *Забули люди про той час, коли кривавились тут гори. Шал родової помсти згас!* (М. Терещенко).

3. *перен.* Відсвічувати, виділятися червоним, багряним кольором; червоніти. *Останній їхній* [променів] *пил кривавився на шибках і на кудлатій брові хмарини* (М. Стельмах); *На високій білій шиї кривавилося намисто з великих рубінів* (П. Загребельний).

◊ **Крива́виться се́рце (душа́)** *див.* **се́рце.**

КРИВА́ВИЦЯ, і, *ж.* 1. *нар.-поет.* Те саме, що **кров** 1. *Гірка та важка ти, хліборобська доле!.. Дрібними дощами полита, потом та кривавицею примочена!* (Панас Мирний); *І глухо рокотом заколихався низ, І блідли лиця, кривавицею вмиті* (І. Багряний); *Вона мовчки втирає кривавицю з обличчя* (О. Гончар); *Кінь тряс головою від болю, форкав і бризкав на неї кривавицею* (І. Білик).

2. *перен.* Щось нажите, здобуте тяжкою працею. — *Чого ж то так, що краще? — спитав знехотя батько. — Оддати, щоб він узяв та розмантачив працею-кривавицею зароблене добро?* (Б. Грінченко); *Він підходив до обгорілих снопів, що лежали скрізь по подвір'ю й димились, перевертав їх, оглядав. Ось лежить його праця, його кривавиця, його надія* (М. Коцюбинський); *Тася не безпритульна, у неї є, на всякий випадок, дах над головою, придбаний на кривавицю її батьків* (Л. Дмитерко).

◊ **Крива́вицею рида́ти** *див.* **рида́ти.**

КРИВА́ВІТИ, ію, ієш, *недок.* 1. Обагрятися кров'ю (у 1 знач.). * Образно. *У небі тішились хмари, У небі сонце пливло, Під небом кривавіли чвари І лютувало зло* (В. Симоненко).

2. *перен.* Те саме, що **червоні́ти** 2, 3. *В почесну варту край битого шляху вишикувалися осокори і явори, ясени і тополі, .. кривавіла ягодами червона калина* (В. Чемерис); *Гомоніли* [робітники], *ще дужче кривавіючи багряними прожилками на щоках* (Є. Пашковський).

КРИВА́ВНИК, КРОВА́ВНИК, у, *ч., діал.* Деревій. *Жебонять оси на межі, паленіє кущ терену, сохне кривавник* (І. Керницький); *Де ступить* [дівчина] — *з-під ноги порскає ромен, куди кине оком, там з'явиться деревій, або кривавник* (Б. Харчук); *Кров не ставала ані від кровавнику, ані падиволосу* (М. Матіос); *Скиба за скибою пригортає* [жінка] *на канаві суцвіття кривавнику* (Є. Пашковський); *Листки цієї рослини прикладають до ран, тому народ назвав її кровавником* (із журн.).

КРИВА́ВО. Присл. до **крива́вий** 3–6. *Криваво сходило і криваво заходило сонце* (Н. Кобринська); *За вікном криваво, ясно пала пожежа* (В. Винниченко); *Криваво відомстили запорожці за польські кривди* (А. Кащенко); *Офіцерські полки з одчаю билися криваво* (Ю. Яновський); *Важкий спис прошумів і криваво прорвався до самого серця дикового, і звір з повного скоку звалився на бік* (П. Загребельний); *Михайло й Трохим На своїх загонах криваво бідують, Хоч рук собі й ніг від роботи не чують* (І. Франко).

КРИ́ВАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Кульгати, шкутильгати. *Криваючи, він випряг коні, повів до воза та наклав перед них сіна* (В. Стефаник).

КРИ́ВДА, и, *ж.* 1. Несправедливий учинок щодо кого-, чого-небудь, несправедливе ставлення до когось, чогось; несправедливість (у 2 знач.). *Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що чистите зовнішність кухля та миски, а всередині повні вони здирства й кривди!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *В один мент відчув він усі кривди й знущання, які зазнав у покинутому краї* (М. Коцюбинський); [С и л ь в е с т р:] *Смирись, Микито! Скрізь ти кривди бачиш, Які судити ти ще молодий* (І. Кочерга); *Відтоді, як заподіяно йому страшну кривду, минуло вже чотири роки* (Б. Антоненко-Давидович); — *Мені не звикати від клятих запорогів* [запорожців] *кривду терпіти* (Д. Білий); // Те саме, що **обра́за** 2. *Не стільки гірка кривда, як злість налила її очі сльозами* (І. Нечуй-Левицький); *Олена розплакалася .. То не були сльози гіркого жалю чи невигоєної кривди* (Ірина Вільде).

2. Те саме, що **шко́да**[1] 1. *Вона .. без кривди домашньому комфорту могла робити ще більші пожертвування* (Н. Кобринська); *За що вони Юрка ненавиділи? Одним сло-*

вом сказати, за те, що той невмовний .. Яка їм із того кривда, вони не могли сказати (Л. Мартович); *Думаю, що йому не буде кривди, якщо партія дасть йому більшу плату за той час роботи при редакції* (Леся Українка).

3. *нар.-поет.* Те саме, що **непра́вда** 1. *Що мусим робити? Нема правди, не виросла; Кривда повиває...* (Т. Шевченко); *Земле, моя всеплодющая мати, .. дай .. Ясність думкам — в серце кривди влучать* (І. Франко); — *Не вчись, дочко, брехать! Кривдою світ пройдеш, та назад не вернешся* (Грицько Григоренко); *Ми ростемо у височінь і вшир, І правда наша кривду поборола...* (М. Рильський); — *У світі таке чиниться, що правда кривду побиває, а зрада — вірність...* (В. Чемерис).

◊ **Кри́вду ма́ти** *див.* **ма́ти**[2]; **Кри́вду роби́ти (чини́ти, учиня́ти** *і т. ін.) див.* **роби́ти.**

КРИ́ВДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кри́вдити.** [Жандарм:] *Я полюбив отсю бідолаху, Анну, сироту.., кривджену нелюдами-братами* (І. Франко); *Навіть гнані, упосліджені і кривджені Пірат, Полкан та Дзвоник* [собаки] *відчули в цій новій дівчині лагідну та жалісливу натуру* (В. Козаченко); *Волохи оголосили киянам, що Перун — споконвічний полянський бог, лише довгі роки паплюжений і кривджений* (І. Білик); *Був* [Яків] *кривджений — і сам кривдив, був зневажуваний — і сам зневажав* (Г. Пагутяк); // **кри́вджено,** *безос. пред. Нащо ж його стільки кривджено, що вже й терпець увірвався чоловікові? І пограбували, і в тюрму закинули, й по етапу тягали* (Б. Грінченко); *Всяко бувало в житті: було і кривджено її, було й премійовано, але все це тепер кудись відійшло* (О. Гончар).

КРИ́ВДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кри́вдити.** *Чуючи себе безсильною запобігти кривдженню селян (се було 1849 року), небагато звертала* [влада] *уваги й на те, коли селяни потурбували свойого* [свого] *кривдника* (І. Франко); *Людина, засліплена пожадливістю, ніколи не доходить до добробуту, бо Бог не благословить нечесному ремісникові, несумлінному купцеві кривдження ближніх* (з рел.-церк. літ.); *Психологічне насильство — це примушення до дій, що суперечить моральним принципам: висміювання, приниження гідності, дратування, кривдження, залякування* (із журн.).

КРИ́ВДИТИ, джу, диш, *недок., кого і без прям. дод.* Робити кривду (у 1 знач.). *Хто кривдить, той одержить за свою кривду. Бо не дивиться Бог на особу!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Козаки його* [пана] *стереглись як огню і обходили, бо тяжко їх кривдив* (Марко Вовчок); *З білої сорочки сміялися. Кривдили мене і ранили* (В. Стефаник); *Вони* [бійці] *не кривдили старого, і .. кожний закликав Ференца до свого казанка* (О. Гончар); *Хто кривдить убогих, забувши про Бога, сумління у того, як світло, зникає* (П. Мовчан); // Займатися наклепами. *Люди, як почули, що старостів заслав, стали кривдити, що кульгава, та всякі поговірки пустили* (Ганна Барвінок); *Тут ніхто ніколи нікого не обдурював. Нікому не замилювали тут очей, не кривдили* (Р. Андріяшик); *Ти починаєш кривдити, ошукувати, нищити і все повертається проти тебе* (Ю. Іздрик).

КРИ́ВДИТИСЯ, джуся, дишся, *рідко* **КРИВДУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *недок., на кого, рідко чим і без дод., розм.* 1. Те саме, що **обража́тися.** — *Ви, діду, не кривдуйтесь тим, що ми вас не вибрали* (Сл. Б. Грінченка); *Довго стояли, обнявшись, два силачі .. і кожен по-своєму кривдувався за приятеля: Міхал жалів Йосипа за його тяжку працю, а Йосип Міхала — за його вічні поневіряння* (Р. Іваничук).

2. Те саме, що **ска́ржитися** 1. *Командант* [комендант] *обняв панотця поза шию і кривдувався: — Видиш, Ясю, як нас наші ґаздині малюють?* (Марко Черемшина); — *Що сталось? — Знов сусіди? — Не на сусідів сьогодні кривдимось...* (О. Гончар).

КРИ́ВДНИЙ, а, е. Сповнений кривди (у 1 знач.); несправедливий. *Це було .. несправедливе, кривдне спрощення складного по суті явища* (Б.-І. Антонич); *Миронець нікому не прощає кривдних образ* (Д. Бедзик); *Ми в лихий і кривдний час Все мусили терпіти* (С. Воскрекасенко); // Образливий, прикрий. *Не можна нехтувати .. кривдним почуттям національної образи* (Д. Бузько).

КРИ́ВДНИК, а, *ч.* Той, хто робить комусь кривду (у 1 знач.). *Гриць Галабура мав замість покарання свого кривдника задовольнитися кільканадцятьма ринськими* (І. Франко); *У нього* [І. Франка] *.. люди діляться на два табори: на кривдників .. і покривджених* (М. Коцюбинський); *Якби в Сашка був у кишені ніж, він, недовго думаючи, шпигонув би ним свого кривдника* (Б. Антоненко-Давидович); *Марко плакав, кидався на кривдників з кулаками* (Д. Ткач); — *Заспокойся, ясна панно, .. ми козаки чесні, а з твоїми кривдниками за звичаєм вчинили* (Д. Білий).

КРИ́ВДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кри́вдник.** *Перед нею стояла кривдниця, зла розлучниця!* (Ю. Смолич); *Присіла* [Стефа] *.. й вичікувально уп'ялася очима в свою згорьовану кривдницю* (І. Андрусяк); *До поліції звернулася жінка, яка попросила покарати її подругу. Зі слів потерпілої, її кривдниця виманила в неї значну суму грошей* (з газ.).

КРИ́ВДНО. 1. Присл. до **кри́вдний.** *Кривдно посміхнувся в пітьмі Крутояр* (Ю. Бедзик).

2. *у знач. пред.* З відчуттям кривди, досади, жалю. — *Я свого не подарую .. Для мене буде вже надто кривдно.., — говорив Мотуз* (І. Нечуй-Левицький); *Бабі було так кривдно. Не дають молочка...* (М. Коцюбинський); [Ярослав:] *Іриночко .. Було й тобі, напевно, часом кривдно, Терпів і я твої сваволі злі* (І. Кочерга); — *Але ж кривдно, — зітхає Пахуцький, — що знехтувано любов'ю, тим більше, коли ти — воїн, коли ти за таких, як вона, щомиті ризикуєш життям* (Є. Доломан).

КРИВДУВА́ТИСЯ *див.* **кри́вдитися.**

КРИВЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **криви́й** 1, 4, 5. *На одшибі, в кутку кривенький стіл* (Марко Вовчок); *Хлопець вперто доглядав кривеньке деревце* (В. Багірова); *Так вона довіку, дякуючи братові, зосталася кривенькою* (Панас Мирний); *Дідусь пошкандибав до кручі (а ноги кривенькі босі)* (В. Сосюра); *Лабда сама відчинила хвіртку гостям і кожному родичеві поцілувала руку, качечкою похитуючись на кривеньких ногах* (І. Білик).

КРИВЕ́НЬКО. Присл. до **криве́нький.** *Біля Гапки сиділа її невістка, яка добре добачала, що тут коїться, через що кривенько всміхалася* (Валерій Шевчук).

КРИВЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **криве́нький.** *Побачу я лани, оселі, тини, кривесенькі такі* (В. Сосюра).

КРИВИЗНА́, и́, *ж.* Те саме, що **кривина́.** *Це не містика, все відбувалося за законами лінійного мислення: рідина стікала у ділянках із підвищеною кривизною* (Любко Дереш); *Прилад для визначення радіуса кривизни сферичної поверхні та товщини тонких пластинок називають сферометром*

(з навч. літ.); *Виправляє кривизну рейок на стиках самохідна машина, зовні схожа на тепловоз* (з газ.); * Образно. — *Йде сила весни, .. вирівнює всі кривизни, наближає все до ідеальних форм* (О. Гончар).

КРИВИ́Й, á, é. 1. Непрямий, вигнутий, покручений. *Блискають шаблі, миготять криві турецькі ятагани* (І. Нечуй-Левицький); *Він вийняв з піхов криву гостру шаблюку та й лиснув нею перед очима у дівчини* (Б. Грінченко); *Криві стежки вились по каменистій спадині* (М. Коцюбинський); *Чумацький Шлях простягався у вічність двома велетенськими кривими коліями* (О. Довженко); *Довгі дворучні мечі, трофейні сарацинські ятагани і криві шаблі, .. тяжкі арбалети, .. темні шоломи із залишками обірваного павиного пір'я стояли перед нами* (Д. Білий); // *у знач. ім.* **кривá,** вóї, *ж.* Непряма лінія. [А н д р е а:] *Коли наражаєшся на перепони, то найкоротшою відстанню між двома точками буде крива* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта).

2. *у знач. ім.* **кривá,** вóї, *ж., мат.* Будь-яка лінія, положення якої задають через систему координат. *Рівняння кривої можна задавати в параметричній формі* (з наук. літ.); *Курвіметри використовують для вимірювання довжини кривих на картах та кресленнях* (з навч. літ.).

3. *у знач. ім.* **кривá,** вóї, *ж.* Лінія, якою графічно зображують співвідношення кількісних показників якого-небудь процесу. *Чи не перебільшили учені криву фізичної і економічної деградації села?* (М. Стельмах); *Криві середньодобових температур екстраполювали на графіки концентрації пилку деревних рослин* (з наук. літ.); *Епідемічна крива йшла на спад* (із журн.).

4. Який характеризується несиметричністю; перекошений, викривлений. *Глянув же я на себе в дзеркало, так батечки! .. і рот кривий, і щоки позападали* (О. Стороженко); *Криві ворота .. неприязно кинулись у вічі й образили Грицькову хазяйливу натуру...* (Панас Мирний); *Я ж такий сумний і ніяковий, і у мене каблуки криві* (В. Сосюра); *Гусак скваппо задріботів куценькими, кривими ногами* (Б. Антоненко-Давидович).

5. Який має одну ногу пошкоджену або коротшу від другої; кульгавий. *В жалю, в сльозах і гіркім смутку Богиня* [Венера] *сіла в просту будку, На передку сів Купідон; Кобила їх везе кривая* (І. Котляревський); *За ним* [хлопчиною] *щосили гнав старий, кривий на одну ногу садівник* (І. Франко); *Кривий швець приволік дволемішний плуг* (П. Панч); // *у знач. ім.* **криви́й,** вóго, *ч.;* **кривá,** вóї, *ж.* Той (та), що має одну ногу пошкоджену або коротшу від другої. — *А де ваш кривий бігає? — Лука? До ставу повіявся, по лепеху...* (Є. Гуцало).

6. *перен., розм.* Те саме, що **хи́бний;** неправильний (у 2 знач.), помилковий. *Згадаймо, браття, кождий крок кривий, всі помилки, що важко промайнули* (І. Франко); *Маркушевському тяжко давалося життя. На кривих манівцях, якими рясніли сорок п'ять прожитих ним років, йому траплялося всього: і удач, і зривів, і раптових поворотів* (Ю. Бедзик); *Ми лишилися там. Наші долі криві, як дорога на Пістинь* (І. Андрусяк).

Кривé дзéркало *див.* **дзéркало; Криви́й тáнéць** *див.* **тáнéць.**

◊ **Диви́тися кóсо (крúво, бóком) <Поглядáти криви́м óком >** *див.* **диви́тися; Завести́ (потягти́) на криву́ стéжку** *див.* **завóдити**[1]**; Кривá у́смішка (пóсмішка) <Криви́й у́сміх>** *див.* **у́смішка; Кривé слóво** *див.* **слóво; (1) Криви́й на однé óко** — сліпий на одне око; одноокий. *За ним їхали Мартин з своїм братом, кривим на одне око* (П. Панч); *У краєзнавчому музеї вивішено портрет легендарного першопоселенця — кривого на одне око козака на прізвисько Ріг, що дав притулок чумакам, які й прозвали цю місцевість Кривим Рогом* (із журн.); **Криви́й пóгляд** *див.* **пóгляд.**

КРИВИНÁ, и́, *ж.* 1. Властивість за знач. **криви́й** 1, 4. *Викривлення стовбура по довжині — кривина — зустрічається у всіх деревних порід* (з наук. літ.); // *розм.* Викривлене місце, викривлена частина чого-небудь; викривлення. *Струг заходився вистругувати потрібну кривину в буковій глиці* (Ю. Яновський); *Наближався* [Рабах] *по кривині доріжки щораз ближче до Романа* (О. Лисяк).

2. *мат.* Величина, що характеризує ступінь відхилення кривої лінії від прямої. *Радіус кривини, втягнутої в мікрокапіляр частини клітини, дорівнює радіусу капіляра* (з наук. літ.); *Кривину свердловини, як правило, вимірюють через кожні 25 метрів* (з наук.-техн. літ.); *Частиною ока є кришталик — склоподібне тіло, здатне змінювати свою товщину, діаметр і кривину* (з навч. літ.).

КРИВИ́НКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **кривинá** 1. *Не вибереш дубинки без кривинки* (прислів'я).

КРИВИ́ТИ, кривлю́, кри́виш; *мн.* кри́влять; *недок.* 1. *що.* Те саме, що **викривля́ти** 1. *Лице — сухе і чорне — тремтить, .. страх його кривить та корчить...* (Панас Мирний); *Гепнер дивився скоса на Азіка, мовчав і кривив обличчя від презирства й огиди* (І. Багряний); *Дивляться: чоловік криве дерево направляє, а рівне кривить* (А. Калин).

2. *кого, перен., розм.* Те саме, що **передрáжнювати** 1; перекривляти (у 2 знач.). *На Христю — як насіло: не було такого двору, з якого вона, вийшовши, не кривила хазяїв* (Панас Мирний); *Він кидав на дівчат груддям.., кривив їх, висунувши язика* (С. Васильченко).

◊ **(1) Криви́ти очи́ма** — скоса поглядати. *Зсутулюючись, він обережно і пильно кривить очима на склянку* (М. Стельмах); **(2) Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, устá** *і т. ін.)* *на кого — що:* а) виражати незадоволення ким-, чим-небудь або іронічне ставлення до когось, чогось. *Кочубей тримався досить спокійно. Натягнувши маску незворушності, сидів за столом і зрідка кривив губи в іронії* (О. Гончар); *Ярополк ледве торкався до тієї страви, бридливо кривив уста* (І. Білик); — *Овва! — гукнув тут на всю світлицю Кирило Тур, показавшись у дверях. Увійшов у хату, не знімаючи шлика, узявсь у боки да й дивиться на Шрама, покривівши губу* (П. Куліш); б) ставитися до кого-, чого-небудь зневажливо, зверхньо і т. ін. *Дами охали та пищали, кривлячи уста та виставляючи напоказ, які-то вони чулі та м'якого серця* (І. Франко); *Вона ходила змалку на завод І на хліб свій чорний не кривила рот* (Д. Павличко); **(3) Криви́ти / покриви́ти (скриви́ти) душéю (сóвістю)** — бути нещирим; лицемірити. *Дівчина, не звикнувши кривити душею, нічого не відповіла настирливому залицяльникові* (С. Добровольський); *Ніколи я уріднім слові Не кривив душею у житті* (А. Малишко); *Я не приховував своєї біографії, не кривив совістю ні перед людьми, ні перед смертю* (М. Стельмах); *Вони* [батьки] *не покривлять душею, а скажуть чесно свою думку про все* (В. Кучер); *Ми намагалися ні на йоту не покривити душею* (Д. Гуменна).

КРИВИ́ТИСЯ, кривлю́ся, кри́вишся; *мн.* кри́вляться; *недок.* 1. Ставати кривим; викривлятися (у 1 знач.), згинатися. *А ти, дубе, кріпись.., Не хились, не кривись* (С. Руданський); // Утрачати симетричність; схилятися набік, перекошуватися. *Валя підвелася .. Плечі її трохи кривилися* (Г. Епік).

2. *з чого і без дод., перен.* Робити гримаси, виражаючи незадоволення, презирство, а також від болю і т. ін. *Тітка кривилась і потиху нарікала на "дармоїдів"* (І. Франко); *Юзя не кривилась, не хлипала по-дитячому* (Леся Українка); *Начальник стояв ззаду, морщився, кривився, шморгав носом, затуляючись хусточкою* (С. Васильченко); *Кривилася теща, подаючи до столу чужі миски та полумиски* (Ю. Збанацький); *Вікторія кривилася, але терпляче переносила біль* (А. Хижняк); *Я ходив по кімнаті й кривився, ніби проковтнув недокурок* (Р. Андріяшик); *Федір кривився з болю, розтулив рота, хапаючи ротом повітря* (Валерій Шевчук).

3. *з кого, над ким.* Те саме, що **передра́жнювати** 1; перекривляти (у 2 знач.). *Смішно ж було дивитися .. на Остапа: так часто кривиться .. хлопець над своїм дужим товаришем* (Панас Мирний); *Балабуха .. мав таку природну міну в устах, неначе кривився з кого, закопиливши спідню губу* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **(1) Криви́тися / скриви́тися як середа́ на п'я́тницю** — виражати незадоволення, образу і т. ін. *Він не вперше .. намагався приховати перед товаришами свою огиду до горілки. — Не кривись як середа на п'ятницю! — гукали товариші* (М. Ю. Тарновський); — *Михльо собі голову ламати буде, як тебе від лихої дороги уберегти?.. І не кривись мені як середа на п'ятницю...* (І. Нижник); *Раз Олеся наготувала такого борщу, що Балабуха вхопив ложку в рот, скривився як середа на п'ятницю й більше й ложки не вмочив* (І. Нечуй-Левицький); *Сів я на землю і скрививсь як середа на п'ятницю. Якби Яви не було, заплакав би* (В. Нестайко).

КРИ́ВИЧ *див.* **кри́вичі.**

КРИ́ВИЧІ, ів, *мн. (одн.* **кри́вич,** а, *ч.).* Давнє східнослов'янське плем'я, що жило у верхів'ях Дніпра, Західної Двіни та Волги. *В Новгороді .. запанували варяги, вони брали дань з північних слов'янських і фінських племен: новгородських слов'ян, кривичів, мері* (М. Грушевський); *Невдовзі вся сотня кривичів .. напинила коней і почала розсідлувати* (І. Білик); *Кривичі та інші погани .. не відали закону Божого, а самі творили для себе закон* (В. Чемерис).

КРИВІ́ТИ, ію, ієш, *недок., розм.* Ставати кривим (у 1, 4, 5 знач.). *Гнати дощ за дощем, мудріти звечора, з суботи починати жнива.., наставати небаченому, кривим кривіти, глухим глухішати* (Є. Пашковський); *Від води дубові дошки кривіють* (із журн.).

КРИВЛЯ́КА, и, *ч. і ж., зневажл.* Той (та), хто кривляється. *Чудний, милий кривляка, цей Слава* (В. Симоненко); *З виляском, з тюканням застрибала довкола кривляки вдоволена дітвора* (О. Гончар); — *Дуже вона* [Катя] *мені потрібна!* — *пирснула Ліна. — Кривляка!..* (О. Бердник); *Це був один із тих кривляк, які спершу місце собі розчистять, а вже тоді відповідають на запитання* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

КРИВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кривля́тися.** *Вона вплелася в його життя.., даючи .. спізнати в собі жінку, що не розмінюється на дрібні кривляння й не силкується нічого вдавати* (В. Підмогильний); *Та за кривляння те смішне — За хліб шута-гороха — Ніхто тебе не розіпне, — Хто ж судить скомороха!* (І. Багряний); *Вона .. дивилась мимо всіх і зовсім без ламання й кривляння* (О. Іваненко); *Вона .. вже не звертала уваги на заклики подруг і Костеві кривляння* (М. Дашкієв).

КРИВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.* Робити гримаси, неприродно вигинатися, звиватися. *На розмальованих стінах кав'ярні кривлялись різнобарвні арлекіни, нудьгували білі П'єро* (В. Домонтович); *Соломко враз перестав кривлятися, грізно глянув на своїх хлопців і очима показав на домкрат* (М. Чабанівський); *Серед натовпу дітлашні кривлявся у вивернутому кожусі босий, простоволосий олешківський юродивець* (О. Гончар); *Чужинці підтягнули їх* [бранців] *поближче до вогню, стали роздивлятися, про щось перегукуючись та кривляючись* (А. Дімаров); // *перен.* Неприродно, манірно триматися; маніритися. — *Перестань кривлятися, Фред, — спинила його дівчина. — Ти прекрасно знаєш, що тут справа не у взаєминах і не в забороні* (В. Владко).

КРИ́ВО. 1. Присл. до **криви́й** 1, 4, 5. *Кроки криво від стежки проклались* (В. Стус); — *Ну, то вмивайся скоріш. — Н-не хочеться, — криво потягаючись, так само протягла Юзя* (Леся Українка); *Волосся його розпатлалося, капелюх ледве тримався на голові, окуляри криво сиділи на носі* (В. Владко); *Вдався Улас до сільського господарства зовсім непридатним. Заставлять його сіно на гарбу класти, накладе так, що тут же й розсунеться; .. кілок у тин заб'є — обов'язково криво* (Григорій Тютюнник); *Обморожені, ранені.., виснажені голодом, криво шкутильгаючи, байдужі до всього і вся, вони* [італійці] *сунулися щільно збитою, безкраєю отарою* (І. Багряний).

2. *перен., розм.* Лицемірно, нещиро. *Повернувшись із вигнання, ти поклявся, Що захищатимеш бідних, Але, о жах, ти присягнув криво* (І. Франко); — *Ти, рус, говориш криво, хоч і сидимо ми прямо, — сказав він суворо* (П. Загребельний).

◊ **Диви́тися ко́со (кри́во, бо́ком) <Погляда́ти криви́м о́ком >** *див.* **диви́тися; Кри́во всміха́тися (посміха́тися, осміха́тися** *і т. ін.)* **/ всміхну́тися (посміхну́тися, осміхну́тися** *і т. ін.) див.* **усміха́тися.**

КРИВО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **криви́й** у 1 знач., напр.: кр и в о д з ь о́ б и й, к р и в о к л у́ б и й, к р и в о л а́ п и й, к р и в о п л е́ ч и й.

КРИВОБО́КИЙ, а, е. Який має викривлений бік, викривлену постать. — *Ні, мамо, не така краса мені снилась, як в тих поганеньких дочок пашів! Одна губата, друга кирпата, третя чорна, інша кривобока, — сказав Саїб* (І. Нечуй-Левицький); *Кривобокий скрипаль щось пиляє на скрипці* (П. Колесник); *Попереду йшов карлик, кремезний, .. кривобокий, потворний* (В. Єшкілєв); // Викривлений, перекошений на один бік (про неживі предмети, дерева і т. ін.). *А доведеться одиноким В холодній хаті кривобокій Або під тином простягтись* (Т. Шевченко); *Дуб як дуб, а тільки низенький, кривобокий, мов приплюснула його зверху до землі чиясь дужа долоня* (О. Донченко); *Євген повернув до своєї кривобокої оселі* (М. Стельмах); *Біля кухонного столу стояли два кривобоких стільці* (І. Роздобудько); * Образно. *Кривобокий місяць освітлював .. тільки частину річки* (І. Білик); // *у знач. ім.* **кривобо́кий,** кого, *ч.;* **кривобо́ка,** кої, *ж.* Про людину з такою поставою. *Кривобокий немовби відчув, що на нього дивляться. Він хутко зиркнув убік, помітив підозріливий погляд Артема і відразу одвернувся* (В. Владко).

КРИВОБО́КІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **кривобо́кий.** *Від неправильного сидіння за столом викривляється хребет — з'являється кривобокість* (з наук.-попул. літ.).

КРИВОБО́КО. Присл. до **кривобо́кий.** *Парубок .. не міг стримати здивованої усмішки, дивлячись, як лікар кривобоко теліпається на сідлі* (Б. Антоненко-Давидович); *Цікава Пізанська вежа. Все життя стоїть кривобоко і не падає* (О. Чорногуз).

КРИВОВ'Я́ЗИЙ, а, е. Який має викривлені в'язи, шию. *— Давай свої бебехи, — кинув кривов'язий коридорний, перевіривши документи нового в'язня* (М. Сиротюк); * Образно. *Серед білих вербен дрімав старосвітський домик. Кривов'яза ліхтарня блимала сліпуватим оком* (Б. Лепкий).

КРИВОГОЛО́ВКА, и, *ж.* Круглий черв'як — кишковий паразит людини та ссавців. *Зараження організму кривоголовкою спричиняє анкілостомідоз* (з наук. літ.); *Паразит кривоголовка руйнує стінки кишківника, виділяючи ферменти, які перешкоджають згортанню крові хазяїна* (з наук.-попул. літ.); *Кривоголовки досягають статевої зрілості у дванадцятипалій кишці* (з навч. літ.).

КРИВОДУ́ШИТИ, шу, шиш, *недок.* Бути нещирим; лицемірити. *"Хіба ж не в них, не в оцих руках, — думає вона, — вся сила й багатство трудової людини, яка добуває ними не тільки свій хліб, а ще й можливість ні перед ким не запобігати, не криводушити"* (О. Гончар); *В молодості криводушила* [Роксолана], *нещиро запобігала перед султаном заради власного збереження, тепер — заради своїх синів* (П. Загребельний).

КРИВОДУ́ШНИЙ, а, е. Який кривить душею; нещирий, лицемірний, підступний. *Був цей гетьман хитрий, криводушний* (з казки); *Брат мій Марко .. щиро співчував цареві, оточеному такими непевними і криводушними людьми* (П. Загребельний); // Власт. нещирій людині. *Скільки недоброго каламутить стару материнську душу, в якій прірві темряви і зла плавала вона, що так сповнилась ущерть безоглядного криводушного егоїзму* (О. Довженко); *— Коли б ти, Стьопочко, знав чи хоча б догадувався, що таке любов, — не грішив би криводушним словом* (М. Стельмах); *— Жахлива зрада! Чи можлива річ, Щоб у союзі, в дружбі, в клятвах ревних Знайшлась така підступність криводушна!* (І. Драч, пер. з тв. В. Шекспіра).

КРИВОДУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **криводу́шний.** *Іван Петрович знав криводушність міністра і розумів, що саме такі люди добувають кар'єру не своїм благородством і розумом, а умінням пристосовуватися* (І. Пільгук); *— Я ненавиджу його* [Юрка] *за криводушність, за плазування перед кон'юнктурою* (М. Руденко); *Ця криводушність мені мов ніж у серці* (В. Шкляр).

КРИВОДУ́ШНО. Присл. до **криводу́шний.** *Ті, що атом з Прип'яттю вінчали, Криводушно каються в гріхах!* (І. Гнатюк); *Дехто криводушно писав пасквілі на своїх недавніх друзів* (з мемуарної літ.).

КРИВОЛА́ПИЙ, а, е. Який має криві лапи (у 1 знач.). *Він-бо* [песик Кузька] *– справді, як той жучок, що живе на колосках, — рудий та криволапий* (Григір Тютюнник); *Криволапий, німий його цуцик ласував медовими сливами* (Є. Пашковський).

КРИВОЛІНІ́ЙНИЙ, а, е. Який становить, утворює криву лінію. *На початку XX ст. на Близькому Сході найпоширенішим принципом у формуванні житлової забудови міст було проектування вузьких і криволінійних вулиць* (з наук. літ.); *Арки та вікна можуть мати криволінійне зовнішнє обрамлення отвору* (з наук.-попул. літ.); *Неможливо відобразити криволінійну поверхню Землі на плоскій карті без деформації* (з навч. літ.).

△ **Криволінійний рух** *див.* **рух.**

КРИВОЛІНІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **криволіні́йний.** *Обриси русла річки можуть мати криволінійність — чергування лівих і правих його поворотів* (з наук. літ.); *Розглядаючи криволінійність руху тіла, ми бачимо, що його швидкість у різні моменти різна* (з навч. літ.).

КРИВОЛІНІ́ЙНО. Присл. до **криволіні́йний.** *Якщо тіло рухається криволінійно, це означає, що на нього діє сила, яка змінює напрям швидкості* (з наук. літ.); *Під дією сили пружності кулька рухається криволінійно, тобто траєкторія її руху становить криву лінію* (з навч. літ.).

КРИВОЛІ́ССЯ, я, *с.* Ліс із невисоких дерев і чагарників з викривленими, покрученими стовбурами і гіллям. *У високогір'ї подекуди трапляється криволісся сосни гірської, вільхи зеленої та ялівцю сибірського* (з наук. літ.); *Через те, що зарослі вільхи й сосни в Карпатах мають своєрідну життєву форму з сильно переплетеними сланкими стеблами, ці зарості називають ще криволіссям* (з навч. літ.); *Навіть на Закарпатті вирубують столітні дуби й буки, лишаючи для нащадків всюдисуще криволісся й каламутні повені* (з газ.).

КРИВОНІ́ЖКА, и, *ч. і ж., розм.* Кривонога людина. *Хоча його й називали кривоніжкою, Василь пропрацював уже сорок років поштарем* (з газ.).

КРИВОНІ́С, но́са, *ч.* 1. *розм.* Кривоноса людина. *Хоч кривоніс, аби Бог приніс* (Номис); *— Двадцять канчуків з моєї ласки і хай котиться до бісової мамки! А того... кривоноса біля конячого хвоста потримайте ще, зараз я душечку свою відведу!..* (В. Чемерис); *— Я бачила нашого кривоноса! І знаєте де? .. На дачі! Він там живе* (Г. Вдовиченко).

2. Невеличкий лісовий птах родини в'юркових із сильно загнутим на кінці дзьобом. *Всі птахи мостять гнізда і виводять діток навесні, а кривоніс зимою!* (О. Копиленко); *Кінчик дзьоба кривоноса вигнутий убік (завжди вправо)* (з наук.-попул. літ.); *Кривоноси харчуються комахами, хробаками та іншими безхребетними, яких вони знаходять під камінням* (з навч. літ.).

КРИВОНО́ГИЙ, а, е. 1. Який має криві ноги (у 1 знач.). *Борисові очі прикипіли до кривоногого Ярослава* (І. Білик); *Вони скакали цілий тиждень, везли ханську грамоту, молоді зубаті вершники. Кривоногі лучники* (Ю. Андрухович); *Раптом із саду маленьке кривоноге цуценя вибігло* (А. Головко); // *у знач. ім.* **кривоно́гий,** гого, *ч.;* **кривоно́га,** гої, *ж.* Про людину з такими ногами. *Була тут* [у пеклі] *шляхта і міщани, .. Були багаті і убогі, Прямі були і кривоногі* (І. Котляревський); *Понесли його* [покійника], *як мощі.., до соборної церкви, приводячи туди кривоногих, калікуватих, сліпих та інших ґанджовитих чи хворобою якою побитих* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // З кривими ногами (у 2 знач.). *Тут стояло широке ліжко з пухкими подушками, велетенська шафа дуже похмурої барви, нічний столик із часописами.., низенький кривоногий пуфик* (Ю. Винничук).

2. *рідко.* Те саме, що **криви́й** 5; кульгавий. *Як на каліку кривоногого, іде він* [дід] *досить скоро і безпечно* (І. Фран-

ко); *З золота й срібла обабіч при вході собаки стояли, Виробив їх надзвичайно майстерно Гефест кривоногий* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КРИВОНО́СИЙ, а, е. Який має кривий ніс. *— Де ваш син? — грізно гаркнув .. кривоносий жандарм* (П. Козланюк); *В хату увійшов .. кривоносий дядько* (М. Стельмах); *Черговий по комендатурі, кривоносий похмурий капітан, з червоною пов'язкою на рукаві, поставив затриманих у дві шеренги* (П. Загребельний); *— Якщо тобі звернуть набік носа — не з'являйся перед мої очі. Покину. Не тому, що ти будеш кривоносий, а тому, що на твоєму обличчі навічно залишиться печать чийогось тупого кулака* (І. Жиленко); *Кривоносий дивак із розпатланим волоссям розповідає, що на виборах можна добряче заробити* (А. Дністровий).

КРИВОПРИСЯ́ГА, и, *ж.* Фальшива, лицемірна присяга. *Смоляк каявся в тому, що кривоприсягою та обманом він обдер, мов липу, свою рідну сестру* (П. Козланюк); *Ільчиха боїться кривоприсяги, як смерті. Фальшива присяга, кажуть, аж до третього коліна карає* (Ірина Вільде).

КРИВОПРИСЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* Давати кривоприсягу. *Пращури з портретів дивилися на нього, і, здавалось, ті погляди пропікають саме серце. Ну що ви вирячились? Ви ж були такі самі! Не такі? Не кривили душею? Не обманювали? І не кривоприсягали? Ви — погани, що не відали Святого Письма, як смієте дивитись на мене осудливо?* (Ю. Винничук); *Я кривоприсягаю вже давно, Але і ти зламала клятву двічі: Ти і мені брехню говориш в вічі, І честь подружню топчеш у багно* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

КРИВОПРИСЯ́ЖНИЙ, а, е. Який фальшиво присягає; лицемірний. *Невже зрадив хан? Кривоприсяжний пес!* (Я. Качура); *Сусіди з півдня теж кривоприсяжні* (Л. Костенко); // *у знач. ім.* **кривоприся́жний,** ного, *ч.* Той, який обманює кого-небудь. *З нічних лісів неосяжних долинають волання зізнань, розкаянь, гавкіт суддів, доноси кривоприсяжних* (Ю. Андрухович).

КРИВОПРИСЯ́ЖНИК, а, *ч.* Той, хто фальшиво присягає; лицемір, ошуканець. *Закон не покладений для праведного, але для беззаконних та для неслухняних .. розбійників, неправдомовців, кривоприсяжників* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Висватать, підхвалить, підмогоричить, обдурить в торгу — на те здатний* [старий]. *Кривоприсяжник, манисвіт* [дурисвіт] (К. Гордієнко); *— Так, я кривоприсяжник! .. Я багато зробив у житті недоброго й недостойного* (Валерій Шевчук).

КРИВОПРИСЯ́ЖНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кривоприся́жник.** *— Хочеш, не хочеш, а будеш ким накажуть. Та сама кривоприсяжниця накаже, що вулицю сьогодні засмерділа* (Н. Околітенко).

КРИВОП'Я́ТИЙ, а, е. Який має криві п'яти. *У тебе ніс, як кушка, та ще кривоп'ятий* (з народної пісні); *— Ведмідь напав на нього* [чоловіка]. *Ми були там .. Дивимось, а кривоп'ятий йоге* [ведмідь] *на чоловікові, лапами б'є і гризе* (М. Сиротюк).

КРИВОРО́ГИЙ, а, е. Який має криві роги. *Став він* [Еант] *збентежно .. і почав одступати.., тягнучи ледь за коліном коліно. Так наче лева рудого з кошари корів криворогих Зграєю псиі стривожені юрми сільські відганяють* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Орнамент на трипільських вазах мав певне сакральне значення, а ручки посуду у формі криворогих баранів, козлів або корів прямо пов'язують з їх культом* (з наук. літ.).

КРИВОРО́ТИЙ, а, е. Який має кривий рот. *Баба бридка, криворота .. їх стала окликать* (І. Котляревський); *Віктор .. читав криворотій, після операції, дівчинці свої поезії* (Олекса Ізарський); *Паська — носата, мура ще й криворота* (Ю. Мушкетик); *Біля брами двоє криворотих карликів стоять* (В. Нестайко); // *у знач. ім.* **криворо́тий,** того, *ч.;* **криворо́та,** тої, *ж.* Про людину з таким ротом. *Радіон .. проліз вслід за криворотим через парканний пролом* (Б. Харчук).

КРИВОРУ́КИЙ, а, е. 1. Який має криві, покручені руки. *— Ти .. такий, що й криворуким воювати будеш.., — говорив .. безногий інвалід* (А. Іщук); *— Хто це вам таке сказав? — блимнув сердито Балтазар. — Чи не той криворукий Людвіг?* (Г. Пагутяк); // *у знач. ім.* **кривору́кий,** кого, *ч.;* **кривору́ка,** кої, *ж.* Про людину з такими руками. *— Геть.., криворукий! — крикнула вона* (Г. Епік).

2. *перен., розм.* Про невмілу (у 1 знач.), недолугу (у 1 знач.) людину. *— Е-е, — говорить Григорій, посміхаючись, — після твоєї косовиці не треба й молотити — все зерно висипалось. Коса, брат, не слухається криворуких* (М. Сиротюк).

КРИВОРУ́КІСТЬ, кості, *ж.* Якість за знач. **кривору́кий.** *Вроджена криворукість у дітей та підлітків є патологією верхньої кінцівки, яка викликає деформації передпліччя і кисті* (з навч. літ.).

КРИВОСВІ́ДОК, дка, *ч.* Людина, яка дає неправдиві свідчення. *А первосвященики та ввесь синедріон шукали на Ісуса неправдиве свідчення, щоб смерть заподіяти Йому, і не знаходили, хоч кривосвідків багато підходило* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

КРИВОСВІ́ДЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кривосві́дчити.** *Закони XII таблиць у римському праві (V ст. до н. е.) найважчими злочинами, що каралися смертною карою, вважали зраду держави, потраву чужого врожаю, підпал будинку чи поля, злісні наклепи та злісне кривосвідчення* (з наук. літ.); *Суд приговорив посадовця до штрафу за кривосвідчення під присягою* (з газ.).

КРИВОСВІ́ДЧИТИ, чу, чиш, *недок.* Давати неправдиві свідчення під час слідства, на допитах, у суді і т. ін. *Тоді деякі встали, і кривосвідчили супроти Нього* [Ісуса Христа], *й казали: Ми чули, як Він говорив: Я зруйную цей храм рукотворний і за три дні збудую інший, нерукотворний* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Чоловік може творити різні гріхи, .. він може богохульствувати, брехати, кривосвідчити, красти, вбивати, але гріх перелюбства такий великий, що його творити одному не під силу, потрібна ще жінка...* (П. Загребельний).

КРИВОСЛО́ВИТИ, влю, виш; *мн.* кривосло́влять; *недок., кому, розм., рідко.* Образливо комусь заперечувати. *Невістка .. не поспішає свекрусі кривословити* (Іван Ле).

КРИВОСПИ́ННИЙ, а, е. Який має криву спину. *Якщо короп був криворотий, кривошиїй чи кривоспинний — його зразу ж відкидали геть* (І. Багмут).

КРИВОСУ́ДДЯ, я, *с.* Несправедливий суд. *Рука об руку з ним* [Люцієм] *вона* [Ізабелла] *поринає в темних хвилях людського кривосуддя, людського горя й зіпсуття* (І. Франко); *Видають себе* [судді] *за служителів Бога й справедливості, будучи насправді речниками диявола і кривосуддя* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРИВОТЛУМА́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кривотлума́чити.** *Високе патріотичне звучання "Слова"* [поеми М. Рильського "Слово про рідну матір"] *не давало ніяких підстав для кривотлумачення* (С. Крижанівський); *Якісь спотворені й перебільшені чутки .. просочились у світі і стали джерелом багатьох прикрих кривотлумачень* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

КРИВОТЛУМА́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., що.* Неправильно пояснювати, міркувати; перекручувати (у 4 знач.). — *Я приглядаюся до вас і не находжу нічого, що б можна було кривотлумачити* (Валерій Шевчук).

КРИВОТЛУМА́ЧИТИСЯ, читься, *недок.* Пас. до **кривотлума́чити.** *Яке ж нормальне співробітництво можливе межи різними групами літераторів, співробітництво, до якого закликають резолюції, коли з такими порушеннями елементарної етики кривотлумачитиметься кожне слово?* (М. Зеров).

КРИВОШИ́Й, я, є. Який має криву, викривлену шию. — *А щоб тебе кров гаряча спила, брехухо кривошия! Що ж ти ще і відкараскуєшся, що ти моєї курки не припинала..?* (Григорій Тютюнник); [Ш е й л о к:] *Джессіко, чи чуєш? Замкни всі двері, а як вчуєш бубни І кривошиїх пищавок квичання, То не вилазь же на вікно, небого* (І. Франко, пер. з тв. В. Шекспіра).

КРИВОШИ́П, а, *ч., техн.* Частина шарнірного механізму для перетворення обертального руху в поступальний і навпаки. *Як правило, кривошип використовують у важільних і зубчасто-важільних механізмах* (з наук.-попул. літ.); *Кривошип у золотнику розташовують зверху або знизу, а в шатуні — точно горизонтально* (з навч. літ.); *Яма спинився в кутку і дав рух якомусь механізмові. Зарипіли залізні кривошипи, і ціла ця стіна, як штора, звилася догори* (Ю. Смолич).

КРИВОШИ́ПНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **кривоши́п.** *Різальним інструментом у лісопильній рамі служать пилки, закріплені в спеціальній рамці, якій кривошипний механізм надає зворотно-поступального руху* (з наук. літ.); // Який має кривошип. *У передній частині мотоцикла розташована кривошипна камера, у задній — коробка передач* (з наук.-техн. літ.).

КРИВОШИ́Я, ї. 1. *ж., мед.* Неправильне положення голови внаслідок ураження шийних хребців, м'язів і т. ін. *При м'язовій кривошиї голова дитини нахилена в уражений бік* (з наук. літ.); *У випадку кривошиї можуть виникати судоми лицевих та шийних м'язів* (з наук.-попул. літ.); *Кривошия буває вродженою або набутою* (з навч. літ.).

2. *ч. і ж., розм.* Про людину з кривою шиєю. *Знайомий кривошия.*

КРИВУВА́ТИЙ, а, е. Трохи, злегка кривий (у 1, 4, 5 знач.). *Відкрилися кривуваті вулиці, .. здобрені кінськими кім'яхами й помиями, які ґаздині виплескували з вікон і дворів* (М. Дочинець); *Простягнув* [містер Марпл] *йому руку, міцно потис, посміхаючися кривуватою посмішкою* (І. Роздобудько); *Біля вікна стіл із друкарською машинкою й гасовою лампою, поряд .. низенький столик на кривуватих ніжках* (Люко Дашвар).

КРИВУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кривува́тий.** *Деяка кривуватість ліній у роботах народних майстрів не є перешкодою для сприйняття глядачем загального задуму твору* (із журн.).

КРИВУВА́ТО. Присл. до **кривува́тий.** *Сцену могли б змайструвати не так кривувато, зі свого місця я навіть неозброєним оком помітив невеличкий перекіс* (А. Кокотюха); *Якби дзеркал було більше і кожен міг би несподівано наштовхуватися на своє власне обличчя хоча би тричі на день, люди б лякалися самі себе і посміхалися б частіше. Спершу несміливо і кривувато, далі впевненіше, а потім звикли б* (Н. Сняданко).

КРИВУ́ЛИНА, и, *ж., розм.* Те саме, що **криву́ля** 1. *Він поминув кривулину дороги і тоді виразно побачив жінку, звичайну селянську молодицю* (М. Івченко); *Він сидів на камені, де плай робить кривулину* (С. Скляренко); *Зірке око* [Антона] *враз помітило кривулину на Омеляновій ріллі* (В. Минко).

КРИВУ́ЛИНКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **криву́лина.** * Образно. — *У житті, — продовжував батько, взявши в руки олівець зі столу й малюючи риски на клаптику паперу, — рівних шляхів немає. Що не крок — то й кривулинка. Є в мене кривулинки, знаю, але тими кривулинками хочу я вийти на рівне плесо...* (С. Скляренко).

КРИВУ́ЛЬКА, и, *ж., розм.* 1. Зменш. до **криву́ля** 1, 4. *І на глині, намалювавши нігтем кривульку ручая і оболонку сонця, відчув зненацька волю* (П. Мовчан); *Там сосонку, кривульку або човник .. ото як пустить чорним, чорним, чорним до зап'ястку у декілька рядів!* (Л. Костенко); *Цілу ніч сидів начальник, старанно кривульками записуючи Чайчину сповідь* (Д. Бузько); — *Прошу, прошу, з великою охотою... — бубонить він і старанно, з кривулькою на кінці виводить: Гусятинський* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *у знач. присл.* **криву́лькою, криву́льками.** Зиґзаґом (у 2 знач.). *Візок усе котився вузькою, нев'їждженою дорогою, що бігла кривулькою поміж озиминою до села* (М. Коцюбинський); *То тут, то там хатка зчервонена попалом у тумані верб. Осторонь кривулькою потік* (К. Гриневичева); *Кривульками... кривульками й добилася* [Дарка] *до входових дверей вітальні* (Ірина Вільде); *З міст і сіл виходять на стежку, що .. біжить кривульками через озимину до Страдчої долини, людські натовпи* (Р. Федорів).

КРИВУЛЬКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **кривува́тий;** покручений, звивистий. *На підлозі сльози всіх парасоль пливли кривулькуватими, брудними струмочками* (Ірина Вільде); *Сень Дідух .. пошкандибав до своїх коней на той кінець ниви, незграбно переставляючи товсті, як дві необтесані колоди, кривулькуваті ноги* (І. Нижник); *Касир розглядав у кожного квитки, згортав їх прямокутником і робив зверху кривулькуватий скорочений напис* (із журн.).

КРИВУЛЬЧА́СТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **кривуля́стий.** *Знову ж — криниця, журавель і кривульчаста дорога* (І. Микитенко); *Рипить .. візок, немов у темну ніч вгрузає, .. то сюди, то туди вгору видираючись по дорозі кривульчастій* (Н. Королева); *Лізли в очі кривульчасті рядочки з листа* (І. Муратов); *Перепливеш річку — і перед тобою зав'юниться кривульчаста стежка* (М. Сиротюк).

КРИВУ́ЛЯ, і, *ж., розм.* 1. Непряма, покручена лінія; звивина, закрут. *Остання кривуля дороги спускається в яр* (М. Івченко); *Ішов* [хлопчик] .. *дорогою, що робила кривулі* (А. Калин); *Настовбурчені брови, на лобі кривуля* (Л. Костенко); *Кривулі десятків яруг .. зяяли темними плямами, мов той розкопаний майдан* (Г. Колісник); // Крива палка. *З огорожі .. вийшов закаптурений дідусь з довгою сивою бо-*

родою; у правиці висока кривуля, у лівій руці чотки (Б. Лепкий); // Крива шабля. *Блиснули у руках у козачих кривулі, засвірготіли* [заблищали] *леза в повітрі блиском холодним* (М. Старицький).

2. *у знач. присл.* **криву́лями.** Зиґзаґами (у 2 знач.). *Майже з-під ніг зірвався бекас і кривулями помчав над водою до берега* (О. Копиленко); *А якщо б хотіли, бувши такими, як ми є, кривулями йти по світу, тоді зневажили б самі себе* (Р. Іваничук); *Нанду, тікаючи, зажене й коня й мисливця нескінченними кривулями й зиґзаґами* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

3. *ч. і ж., зневажл.* Про криву, кульгаву людину. *Так вона* [Галя] .. *зосталася кривенькою. Василь часто підіймав її на глузд, звучи "кривулею"* (Панас Мирний).

4. Незграбно написана літера. *Я думав про грамоту так колись: "Стулиш ту кривулю, виходить слово"* (Ганна Барвінок); *Поки що* [в колонці] *замітно чорніла пляма закреслених кривуль попереднього депутата...* (Д. Бузько); *Зошит з милими кривулями дорожчий, ніж речі хатні* (В. Барка); *Катерина засиділася біля столу, що на ньому лежали шматки паперу з Антоновими кривулями* (С. Чорнобривець); *Навколо біс виписує кривулі, І смерть на гілці, як сороконуд* (Е. Андієвська); *Розсипане печиво, книжки по всіх усюдах, клапті паперу зі смішними кривулями* (С. Андрухович).

КРИВУЛЯ́СТИЙ, а, е, *розм.* Нерівний, покручений, звивистий. *Кілька .. хаток-фанз .. приліпилось до гори, понад якою простягся кривулястий вузенький шлях...* (Олесь Досвітній); *Шмигнули* [бекаси] *кривулястими лініями у височінь* (Б. Антоненко-Давидович); *Шляхом понад кривулястою річкою їхало шестеро озброєних вершників* (Іван Ле); *Озираючись назад, не нарікайте, що шлях був кривулястий: навіть блискавка не б'є по прямій...* (М. Дашкієв); *Перо шарудить, волочачи за собою кривулясту стрічечку* (М. Сиротюк).

КРИВУЛЯ́СТО, *розм.* Присл. до **кривуля́стий.** — *Щирий голуб'ятник, замічайте, чужого голуба де хоч пізнає. Чужий голуб літає не круга* [кругом], *а от так... кривулясто* (В. Винниченко); *Покликала її* [дівчинку] *до себе та біла стежка, що кривулясто вилася, гублячись і виринаючи в травах* (Валерій Шевчук).

КРИВУЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., розм.* 1. Іти, їхати і т. ін., раз у раз відхиляючись від прямого шляху. *Летить* [голуб] *просто, не кривуляє* (В. Винниченко); *Здалеку п'яний ледар кривуляє по степу* (П. Тичина); *За вибалком машина почала кривуляти, як п'яна, — ми думаємо, що куля вдарила в механізм* (Ю. Яновський); *Рішідева насилу зрушив тачку з місця, вона колихалася на дошці, кривуляла* (О. Бердник).

2. Пролягати кривою, зиґзаґоподібною лінією (про шлях, річку і т. ін.); звиватися (у 3 знач.). *Дорога кривуляла в густому сосновому лісі* (О. Копиленко); *Широка, втоптана стежка кривуляла, кидалася то ліворуч, то праворуч, вигиналася дугою до лісу* (Ю. Мушкетик); *Стежка спускалася вниз і вниз, кривуляючи між кущів і старих берестів* (І. Білик).

3. Те саме, що **кульга́ти** 1; шкутильгати. *Безногий ішов, кривуляв* (П. Чубинський).

КРИ́ГА, и, *ж.* 1. Скупчення замерзлої води (на поверхні річок, озер і т. ін.). *Ставок під кригою в неволі І ополонка — воду брать...* (Т. Шевченко); *Швидка течія невпинно мчала під кригою* (А. Шиян); * Образно. *Задзвеніла вода, забурлила, Рветься крига, скресає ріка* (М. Гірник); // Те саме, що **лід** 1. *Біля ..* [ополонки] *ставили вилитий з криги високий хрест* (Б. Антоненко-Давидович); *Обмерзла кригою озимина ламалась під ногами бійців* (О. Гончар); *Кінь їде навколішках, сунеться по гладенькій кризі. Крига вгинається, похрускує, але нічого...* (В. Близнець); * У порівн. *Рогніда усміхнулася, але її усміх був справді холодний, наче крига* (Юліан Опільський).

2. Те саме, що **крижи́на.** *Бричку нашу треба було .. з осторогою перевезти .. по кригах* (Ганна Барвінок); *Криги здорові пливуть звідусюди* (М. Коцюбинський); *Збила* [Михайла] *крига на Дністрі* (Р. Андріяшик); *З грозового неба падали не градини, а цілі шматки криги завширшки з долоню* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

3. *збірн.* Лід скреслих річок, озер і т. ін.; крижини. *І Нева Тихесенько кудась* [кудись] *несла Тоненьку кригу попід мостом* (Т. Шевченко); *На річці скреготе крига* (М. Коцюбинський); *Розбила щука лід у ріках, і крига пливла в море* (О. Довженко); *Потовчена снарядами крихка крига треться об береги!* (О. Гончар); *Дніпро, щойно звільнившись од криги, був широкий, наче море* (І. Білик).

4. *перен.* Те саме, що **лід** 2. *Крига ніяковості була розтоплена привітною усмішкою гостя* (Н. Рибак); *М'яке поєднання барв і звуків літнього дня заспокоювало, згасло напруження сутички, думка входила в усталене річище. Але холод лишався. Крига в душі* (О. Бердник); *Ніжна блакить його очей невдовзі розтопила кригу в королівських очах* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Бра́тися / взя́тися кри́гою *див.* **бра́тися.**

◊ **[І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш** *див.* **випро́шувати; (1) Кри́га скре́сла (зру́шила)** — почалася якась робота, діяльність; є певні зрушення в якійсь давній справі, роботі і т. ін. *Петро .. дістав наказ пересунути батарею ще далі на південний схід, зайняти позиції. Названо точку... Крига зрушила. Події почали розвиватися швидко* (І. Багряний); *І як крига скресла після його слів — обійми, жарти, сміх...* (М. Малиновська); *З Євгенової душі скресла крига страху* (Ю. Мушкетик); **Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти** *і т. ін.)* **/ злама́ти (пролама́ти, розби́ти** *і т. ін.)* **лід (кри́гу)** *див.* **лама́ти.**

КРИ́ГНАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Стогнати, кректати (у 1 знач.). *Старий дід кригнає* (Сл. Б. Грінченка).

КРИ́ГНУТИ, ну, неш, *недок., діал.* Мерзнути, замерзати. — *Маєш три сини, як соколи, а сама в холодній хаті кригнеш?* (С. Васильченко).

КРИГОЛА́М, а, *ч.* Потужне судно, що, ламаючи кригу, прокладає шлях іншим суднам у замерзлому морі, річці і т. ін. *Потужний криголам .. швидко просувався через кригу* (М. Трублаїні); — *Ми примусимо атом .. рухати криголами і поїзди* (Н. Рибак); *Ведуть на північ моряки могутні криголами* (Н. Забіла); * У порівн. *Гоцик зіп'явся на ноги: він був ще у воді, але уже розумів: врятований... Бив лід, як той криголам, пробивав собі шлях до берега* (Люко Дашвар).

КРИГОЛА́МНИЙ, а, е. Прикм. до **кригола́м.** *Криголамному пароплавові "Сєдову" вдалося підійти крізь кригу до маленького острівця Домашнього* (М. Трублаїні); *Для плавання поблизу Антарктичного півострова потрібно вдаватися до криголамного ескортування* (з наук.-попул. літ.); *Криголамна корма — різновид крейсерської корми, що вико-*

ристовують на швидкохідних суднах (з навч. літ.); // Який складається з криголамів. *Криголамний флот збільшує тривалість навігації на замерзаючих водних басейнах* (з навч. літ.).

КРИГОПЛА́В, у, *ч.* Те саме, що **льодохі́д.** *Під час відлиг, які майже щороку бувають узимку, можливий зимовий кригоплав, що часто спричиняє паводки* (із журн.); * У порівн. *Темна лють образи і обурення впала на Созона бурхливим весняним кригоплавом* (З. Тулуб).

КРИГОРІ́З, а, *ч.* Пристосування, що захищає міст або греблю від ударів крижин під час льодоходу; льодоріз (у 1 знач.). *Кри́горізи відкидали зловіщу тінь на лід* (Іван Ле); *На мостах встановили потужні кригорізи* (з газ.).

КРИГОРІ́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **кригорі́з.** *За досить інтенсивного льодоходу міст облаштовують кригорізним виступом із ухилом різального ребра 45°* (з наук.-техн. літ.); // Признач. для різання криги. *Кригорізна машина.*

КРИГОРУ́Б, а, *ч.* 1. Той, хто заготовляє або розбиває кригу. *Біля кригорубів зібралося чимало дітвори* (А. Шиян); *Давно вже не був кригорубом* [Максим], *а чому той відгук далекий — як б'ють ломи об лід, як співає крига .. — й досі не забувається..?* (Є. Гуцало).

2. Сокирка, якою користуються альпіністи для вирубування заглибин у кризі під час сходження на вершину гори; льодоруб. *Кригоруби мають бути легкі, гострі та міцні* (з навч. літ.); *Подолання вкритих снігом річок слід починати після ретельної розвідки, зондування шляху кригорубом або лижною палицею* (із журн.).

КРИГОХІ́Д, хо́ду, *ч.* Те саме, що **льодохі́д.** *Могутня картина весняного кригоходу, як хмелем, впоїла Яреська* (О. Гончар); *Кригохід у гирлі Дунаю цьогоріч становить близько 90 % площі річки* (з газ.).

КРИЖ[1]**,** а, *ч., заст.* 1. Хрест. *Ой виступила Матір Божая, На крижеві стала* (П. Чубинський); *Серце моє обгоріло і всохло. І стала я, мов сова на руїнах, мов одинока пташина на крижі* (П. Загребельний); *Попереду Головний волхв, а за ним ще одинадцять людей, вбраних у волхвів, несуть хоругви, бунчуки і криж* (В. Рубан); // *у знач. присл.* **кри́жем.** Те саме, що **долі́лиць.** *Крижем, розкинувши руки, печеніг завалився біля багаття* (Ю. Логвин).

2. Хрестоподібна ручка (звичайно меча). *Князь Дмитер перед царем став, На криж свої руки складав* (з легенди); *Зняв* [Добриня] *з голови шолом, поклав руку на криж меча* (С. Скляренко).

◊ **Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем** *див.* **лежа́ти.**

КРИЖ[2]**,** а, *ч.* Те саме, що **кри́жень.** *Ось перед очима заяскріло біле черево здоровенного крижа. Криж плив, щосили гребучи ніжками* (І. Білик).

КРИЖА́К[1]**,** а́, *ч., діал.* Крижень. *Ви* [Остап Вишня] *на вечірнім перельоті — Гроза чирків і крижаків, Ви — приклад всім нам у роботі* (М. Рильський); *На ранок на плесі зблизька Побачив я .. Звичайні наші поліські Крижні, руді крижаки* (П. Дорошко); *Майже черкаючи тиховоду гладінь, брив* [летів] *здоровенний крижак* (Є. Пашковський).

КРИЖА́К[2]**,** а́, *ч., заст.* Хрестоносець (у 1 знач.). *Хрестоносців називали крижаками, бо ті носили одяг із зображенням хреста — крижа* (з наук.-попул. літ.); *Молодий .. коназ* [князь] *.. цієї весни потопив у Чудському озері крижаків-тевтонів* (В. Малик).

КРИЖАНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **кри́га.** *З піддашка густо звисають крижані бурульки* (М. Стельмах); *На крижаному полі він і побачив їхні* [парубка й дівки] *сліди* (Ю. Логвин); // Який утворився з криги. *Дув різкий вітер і ніс сухий крижаний сніг* (В. Домонтович); *Я відкотив комір, але крижану крупу однаково задувало під шинелю* (Р. Андріяшик); * Образно. *Мережає на шибках крижану тканку мороз* (С. Васильченко); // Зробл. з криги. *За кінотеатром на площі зводили крижаний палац* (Є. Пашковський).

2. Надзвичайно холодний. *Не висушать тебе* [джерело] *пекучі літа дні, І втіху нестимуть потоки крижані Волам, що йшли з марудним ралом, Отарам кіз і вівцям* (М. Зеров); *Обливались крижаною водою, а тоді знову майже окропом* (І. Багряний); *Йому не допомагало ніщо: ні щоранковий крижаний душ, ні гімнастика йогів, ні важка атлетика* (М. Дашкієв); *Витримати крижаний холод було неможливо* (С. Андрухович); * Образно. [Б а г а т и й б р а т:] *Як страшно тут! Гаряча кров Стає у жилах крижаною* (О. Олесь).

3. *перен.* Який виражає підкреслену стриманість, відчуженість, приховане роздратування. *З .. крижаною чемністю промовив* [Каргат]: *— Ви повинні .. ліквідувати оцей бруд* (Ю. Шовкопляс); *Цієї крижаної ввічливості не помічала тільки Люка* (В. Владко); *Віра дивилася прямим колючим крижаним поглядом, і очі їй були примружені* (Я. Гримайло).

Крижани́й (льодови́й) па́нцир *див.* **па́нцир.**

△ **Льодовико́вий (крижани́й) пері́од** *див.* **пері́од.**

КРИЖАНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* Те саме, що **замерза́ти** 1, 3. *Голова молодиці нерухомо лежала на підігнутім лікті, і тільки сніжинки, набиваючись під повіки, ворушили її довгі вії, на яких крижаніла сльоза* (М. Стельмах); *На льоту ворони крижаніли, додолу каменем падали* (Ю. Збанацький); *Нутро горіло, крижаніла спина, немов раптово лопнула хвилина і обірвалось уві сні життя...* (П. Мовчан); * Образно. *Братчик мій глянув прямо мені в очі і відповів голосом, у якому вже подих смерті крижанів* (Д. Білий); // Дубіти, костеніти (у 2 знач.). *Мокрий, він* [одяг] *крижанів, дубів, робився цупким, як дерев'яний* (І. Багряний); *Мертвіла приморожена щока, терпли, крижаніючи, руки* (Іван Ле); *Крижаніли й дубіли йому ноги, а язик став неслухняний, бо з голови вилетіли всі слова* (Валерій Шевчук).

◊ **Кров холо́не (крижані́є, застига́є** *і т. ін.)* **/ захоло́ла (засти́гла, заледені́ла** *і т. ін.)* **у жи́лах** *див.* **кров.**

КРИЖА́НО. Присл. до **крижани́й** 2. *А в очах, у синіх вікнах у темних рамцях усе так само гостро і крижано переливався блиск* (В. Винниченко); *Старий злякався, глибоко, крижано поповз йому в серце страх* (Ю. Яновський); *Крижано, тонко дзвенить поземкою цей суворий, ніби арктичний світ* (О. Гончар).

КРИЖА́СТИЙ, а, е. Широкий у крижах (у 1 знач.); кремезний (у 1 знач.). *— У Петра Лукича нова наймичка.., крижаста така...* (Панас Мирний); *Федір Прохорович — середній на зріст, втоптаний, крижастий* (Д. Бедзик); *В хату швидко заходить огрядна крижаста дівка* (І. Вирган); // *перен.* Крислатий (про дерево). *Внизу, в затишку, серед високих яворів та присадкуватих крижастих яблунь, виглядає своїми будівлями Шевченківка* (Є. Кротевич); *Загнуздані крижасті ясени дрижать і рвуть гнуздечки вітру* (П. Мовчан).

КРИЖА́ЦТВО, а, *с., заст.* Збірн. до **крижа́к**[2]. *Руссю взяв ти, ляше, гору над крижацтвом лютим* (Сл. Б. Грінченка).

КРИЖА́ЦЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **крижа́к**[2]. *Круг воза йшли робітники, .. хто з бляшанкою, хто з блискучою .. машинкою — "інжектором", котру можна було б сміливо вважати за меч з часів крижацьких походів* (М. Коцюбинський).

КРИЖАЧО́К, чка́, *ч.* Білоруський народний парний танець у повільному темпі з поступовим прискоренням. *Хореографічний малюнок крижачка будують по лініях хреста* (з наук.-попул. літ.); *Глядачі тепло привітали оплесками колектив, що виконав крижачок* (з газ.).

КРИ́ЖЕНЬ, жня, *ч.* Велика дика качка родини качачих. *Чи крижні то були, чи то були чирята, Про те нам байдуже* (Є. Гребінка); *Крижень на плесі тривожно кахнув* (Олесь Досвітній); *Крижень важко піднісся над водою й подався за Дніпро* (Б. Антоненко-Давидович); *З плюскотом зривається з води і злітає крижень* (В. Нестайко); *Крижень живе переважно на прісних водах, особливо стоячих і зарослих очеретом, травою* (з навч. літ.); * У порівн. *А вечір пролітає, наче крижень, черкнувши місто синіми крильми* (Л. Костенко).

КРИЖЕНЯ́, я́ти, *с.* Пташеня крижня. *Закахкало спросоння криженя...* (Остап Вишня); — *Криженя, зайченя, що хочеш виросте в хаті, а чиря...* (Б. Антоненко-Давидович).

КРИЖИ́НА, и, *ж.* Крижана брила. *Федько стрибнув на лід і, наче пробуючи його, потопав ногами. Крижина добра була, товста, міцна* (В. Винниченко); *Серед крижин, що море вкривали, з'явилося судно* (М. Трублаїні); *Над рікою лунає тріск і гук — одна якась крижина одривається від берега, летить на інші, .. розколюється* (С. Скляренко); *Коли трапиться велика крижина, то на ній можна й покататись* (А. Дімаров); * У порівн. *Був він* [саркофаг] *холодний, важкий, мов крижина з північного моря* (Леся Українка); // Шматок криги (у 1 знач.). *Грицько присів, знайшов крижину й кинувся .. навперейми собаці* (С. Васильченко); * Образно. *Ти кажеш — у тебе крижина В грудях замість серця лежить* (Дніпрова Чайка); * У порівн. *З того менту, як вона побачила їх разом, кров захолола в її жилах, серце стало крижиною і холодне .. б'ється в грудях* (М. Коцюбинський); // Те саме, що **лід** 1. *У хаті було холодно й напівтемно. На вулицю блимотіла одна тільки шибочка. Він прохукав дірочку в крижині й почав спостерігати, що там робиться* (К. Гриб).

КРИЖИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **кри́жень.** *Як перельоту я жадібно дожидав — І табунців чирят, і зграй тяжких крижиних..!* (М. Рильський).

КРИЖИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **крижи́на.** *Де-не-де, ховаючись у воді, пливли за течією по ковбані крижинки* (Олесь Досвітній); *Двірники кололи на асфальті лід, дрібні крижинки вилітали з-під ломів* (Є. Гуцало); *Хтось похитував шклянкою з якимсь напоєм, і чутно було, як дзенькають крижинки об тонкий кришталь* (Л. Компанієць); * Образно. *В її душі розтанула остання крижинка сумніву* (Ю. Збанацький); * У порівн. *Холодні очі сковзнули по всьому, наче крижинки* (М. Коцюбинський).

КРИ́ЖІ, ів, *мн.* 1. Те саме, що **по́пере́к**[1]. *Взяв дід бабу за крижі Та поводив по хижі* (П. Чубинський); *Калинович .. пробував устати, але почув біль у крижах і йойкнув* (І. Франко); *В крижах пече, ніби колесом його* [Павла Максимовича] *переїхали, розтрощивши хребет* (В. Кучер); *Закам'яніла поясниця, задерев'яніли крижі, оніміли руки, під грудьми порожнеча й тоска безмежна* (П. Загребельний); *Беатріче вилазить з постелі, суне до шафи.. Знаходить бавовняну хустку з безліччю дір і обв'язує нею крижі* (Ю. Винничук); *Маріца .. бралася обіруч за крижі, і, наспівуючи почуту мелодію, із заплющеними очима колисалася в такт музики* (М. Матіос).

2. Задня частина тулуба тварини (зазвичай коня). *Та тут Галєну* [кобилу] *як уперезав батіг по крижах, то на ній аж шкіра струсилася* (Л. Мартович); *Вона нервово б'є віжками блискучі крижі коней, і екіпаж стрибає вперед* (В. Винниченко); *Підійшов* [Парцюня] *.. і почав плескати її* [кобилу] *по крижах, добираючися до хвоста* (Т. Осьмачка); *Селянин, хльоскаючи його* [коня] *по гладких крижах віжками, звертав на дорогу* (П. Панч); *Легенько вдарив* [вершник] *коня нагаєм по крижах* (А. Кокотюха).

3. *анат.* Трикутна кістка зі зрослих між собою п'яти хребців, що з'єднує тазові кістки з хребтом. *Крижі сформувалися в людини внаслідок довготривалого перебування її тулуба у вертикальному положенні* (з наук. літ.).

КРИЖІВНИ́ЦЯ[1], і, *ж.* Трав'яниста рослина родини хрестоцвітих. *Крижівницю заготовляють у період цвітіння рослини, зрізуючи верхівки стебел, і використовують свіжою або зв'язують у невеликі пучки й сушать* (з наук.-попул. літ.); *Настій трави крижівниці застосовують як примочки для лікування ран та опіків* (з навч. літ.).

КРИЖІВНИ́ЦЯ[2], і, *ж.* Дошка чи брус, що з'єднує вгорі два полудрабки воза. *Забравшися на гарбу й спершися на крижівницю, він* [голова] *голосно сказав: — Граждани* [громадяни]! *У нашій станиці сьогодні невеличкий празник* (С. Добровольський); *Ззаду на возі, коло самої крижівниці, сидів запорошений .. чоловік* (А. Іщук); *Біля двору, торохтячи, проїхав драбиняк. Економський фурман Євген Колосюк стишує загнуздані коні.., швиденько вискакує на віз, вмощується на крижівницю* (М. Стельмах); *Я .. дибав, наче молодий бичок, якого приланцюговано до крижівниці* (В. Дрозд).

КРИ́ЖКА, и, *ж.* Зменш. до **кри́га** 2. *Малі Семченята .. задубілими пальцями витягали тонку крижку, гризли зубами і бухикали* (С. Чорнобривець).

КРИ́ЖМА, и, *ж., діал.* Крижмо. [М а з е п а:] *Мотроно, в покої там візьми ти крижму* (Л. Старицька-Черняхівська); *Присяжний громадський Янцьо Кшесінський кликав старого Федора Орфенюка в куми, бо сподівався багацької крижми* (Марко Черемшина).

КРИ́ЖМО, а, *с., етн.* 1. Біла тканина, в яку хрещені батьки сповивають дитину після обряду хрещення. *Не справдилось сподівання Марії, що на крижмі біля її сина стануть три лицарі* (Н. Королева); *В колисці спить собі немовля. Дві години перед цим кум із кумою — хрещений батько з хрещеною матір'ю — принесли його з церкви, поклали на простелене крижмо* (І. Багряний); *Прибігла* [Шпачиха] *і заходилась коло породіллі. — Парубок! — вигукнула, радуючись. — Готуй крижмо, та з тонесенького полотна!* (О. Гончар); *Кума тримає на простягнутих руках крижмо, кум кладе на нього дитя, і вона його загортає* (В. Рубан).

2. Полотно або інша тканина як подарунок новонародженому від хрещеної матері. [М а р т и н:] *Кумом візьмемо Лясковського, — чоловік значний і нужний, а кумою буде ге-*

неральша Яловська — вона крижмо хороше дасть... (І. Карпенко-Карий).

КРИ́ЖНЕВИЙ, а, е. Те саме, що **крижи́ний.** *Булькнула вода, й у повітрі дзвенять важкі крижневі крила* (Б. Антоненко-Давидович).

КРИЖО́ВИЙ, а, е, *заст.* Хрестоподібний. *Крижова будівля.*

Крижо́ва доро́га *див.* **доро́га; Крижо́ва це́рква** *див.* **це́рква.**

КРИЖОВИ́Й, а́, е́, *анат.* Прикм. до **кри́жі** 3. *На спинній поверхні крижової кістки вздовж серединної лінії проходить серединний крижовий гребінь, що утворився внаслідок зрощення остистих відростків крижових хребців* (з наук. літ.); *Крижова кістка має трикутну форму* (з навч. літ.); *У давнину з крижових та лопаткових кісток великої рогатої худоби виготовляли землерийні знаряддя* (із журн.).

△ **Крижове́ сплеті́ння** *див.* **сплеті́ння.**

КРИЗ, у, *ч., мед.* Раптове різке загострення хвороби, погіршення стану хворого. *Криз супроводжується тахікардією, вегетативними порушеннями, емоційним збудженням* (з наук. літ.); *Криз спричинюється зловживанням не лише численних препаратів, але й деяких продуктів харчування* (з навч. літ.).

△ **(1) Гіпертоні́чний криз** — раптове різке підвищення артеріального тиску, спричинене гіпертонічною хворобою або деякими іншими захворюваннями. *Для лікування гіпертонічних кризів використовують велику групу синтетичних препаратів* (з наук. літ.); *Вже мені не рекомендується занадто поринати у минуле, вік не той, не те здоров'я. Підвищився тиск, гіпертонічний криз, теє-сеє...* (В. Дрозд); *У ніч після того, як дізнався, що документи готові і можна перебиратися у дім для людей похилого віку, в нього стався гіпертонічний криз* (Г. Вдовиченко).

КРИ́ЗА, и, *ж.* 1. Різке погіршення звичайного стану речей; злам, загострення становища. *Ваша справа ще молода, а вже мусила різні кризи перебувати* (Леся Українка); *В лекціях і диспутах точаться дискусії фахівців театральної справи про кризу театру* (В. Еллан-Блакитний); — *Зараз у тебе, здається, криза. Ти стоїш на роздоріжжі, чого з тобою ще ніколи не було* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Різке погіршення економіки країни — скорочення виробництва, розлад кредитних і грошових відносин, банкрутство фірм, масове безробіття і зубожіння населення. *Світова криза кінця 20-х — поч. 30-х рр. XX ст. була важким випробуванням для великих земельних маєтків Волині* (з наук. літ.); *У першій половині V тис. до н. е. у районах сучасного лівобережного лісостепу екологічна ситуація майже не постраждала від аридизації клімату й залишалася стабільною, господарчої кризи тут не спостерігалося* (з навч. літ.).

3. *мед.* Переломний момент у перебігу хвороби, після якого стан хворого різко поліпшується або погіршується. *При важкій формі хвороби Мінковського-Шоффара в період кризи відзначають анемію* (з наук. літ.); *Чотирнадцятий день минув передучора від часу, як моя мати лягла в постіль.., криза минула щасливо* (О. Кобилянська); *Після страшних годин кризи, коли нарешті в хворого усталилася температура, Микола вперше попросив їсти* (Б. Антоненко-Давидович); *Перед світанком у хворого відбулася криза, йому стало легше* (А. Шиян).

4. Гостра нестача чого-небудь. *В місті була, либонь, житлова криза, — на руїнах колишньої церкви стояли величезні брезентові намети.., і там жили якісь люди; це там, зразу біля Амуру, і це на 50-ступневому* [50-градусному] *морозі...* (І. Багряний); *Під час Першої світової війни транспортна криза, яка наростала, вносила дезорганізацію у виробництво* (із журн.); *Паливна криза зумовила збільшення цін на нафту та скорочення авіаперевезень* (з газ.).

△ **(1) Демографі́чна кри́за** — низький приріст чисельності населення або його повна відсутність. *Якщо вирівнювання доходів у країні не відбудеться, це може призвести до дефіциту трудових ресурсів та спровокувати демографічну кризу* (з наук. літ.); *Демографічна криза подолана. Протягом наступного сторіччя Земля зможе переселити до далеких світів два-три мільярди чоловік* (О. Бердник); **(2) Екологі́чна кри́за** — порушення взаємозв'язку всередині екосистеми та незворотні явища в біосфері, що загрожують існуванню живих організмів. *Антропогенна діяльність може бути причиною екологічних криз* (з наук. літ.); *Державне регулювання здійснюється для ліквідації локальних екологічних криз та створення гідних умов життєдіяльності населення* (з навч. літ.); **(3) Економі́чна кри́за** — різке погіршення економічного стану країни, що виявляється в значному спаді виробництва, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття і т. ін. *Кінець 70-х — початок 80-х рр. XX ст. є періодом початку широкомасштабної, тотальної економічної кризи* (з наук. літ.); *Застосувати винахід на батьківщині, де саме настала страшна економічна криза, виявилося неможливо* (Д. Бузько); *Тамілі через економічну кризу в країні зарплати ніхто не платив* (Г. Тарасюк); **(4) Іде́йна кри́за** — знецінення ідей, що склалися в певному суспільному середовищі, політичній течії і т. ін., яке супроводжується ідейним розладом серед колишніх однодумців, хитаннями, пошуками нових ідей і т. ін. *Протистояння художніх стилів у середині XIX ст. загострилося з появою прихильників сентименталізму, романтизму, реалізму, тому ідейна криза академізму XIX ст. усвідомлювалася все більше* (з навч. літ.); *Секуляризацію нині часто розглядають як одну з причин певної ідейної кризи, занепаду ціннісних орієнтирів серед європейців* (з газ.); **(5) Урядо́ва кри́за** — ситуація, коли уряд утратив підтримку парламенту й змушений піти у відставку. *У тих країнах, де кабінет міністрів формується за участю парламенту й на коаліційній основі, часто виникають урядові кризи* (з навч. літ.); *Грізне напруження вляглось, і коли незабаром виникла нова урядова криза через фінансовий скандал.., спритний і рішучий пан Монті став у новому кабінеті морським міністром* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); **(6) Фіна́нсова кри́за** — глибокий розлад фінансової системи держави, зумовлений економічними та політичними чинниками. *Під час фінансової кризи економічні можливості країни обмежені, тому потреби суспільства не відповідають обсягам наданих коштів* (з наук. літ.); *За часів фінансової кризи в Україні у серпні-грудні 1998 року відбувалася різка девальвація грошової одиниці* (з наук.-попул. літ.); *Розумів* [Бронко], *що при сучасній фінансовій кризі "безробітний жених" — це жалюгідна фігура* (Ірина Вільде); *Бізнес накрився після загальної фінансової кризи, і чоловік насилу знайшов роботу, де платили значно менше, аніж на тій, яку він залишив* (А. Кокотюха).

◊ **(7) Душе́вна (життє́ва) кри́за** — гостре невдоволення собою, своєю діяльністю. *Цілий день, а потім цілу ніч Дмитрію не давав покою образ дівчини в рожевому платті й з голубою парасолькою.., що нарешті в час його душевної кризи явилась до нього такою цікавою співбесідницею* (М. Хвильовий); *Думки про смерть є незаперечною ознакою життєвої кризи* (Ю. Андрухович).

КРИ́ЗОВИЙ, а, е. Стос. до кризи. *Я розкис, .. чомусь занепав духом, знікчемнів так, що й згадати соромно... Мучили кризові явища, адже порядки на судні круті, робота каторжна* (О. Гончар); *Людина швидко зживалася з кризовим станом на фронті, з неугавною загрозою своєму існуванню* (Олекса Ізарський); *В цей кризовий для себе період він зустрічає Гогу* (С. Жадан); *У промисловості створилася кризова ситуація, з якої неможливо вийти без активної маркетингової підготовки виробництва, упровадження новітніх технологій* (з наук. літ.).

КРИ́ЗОВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **кри́зовий.** *Тексти О. Довженка містять змістовність німецької експресіоністичної лірики, концепцію кризовості мистецтва М. Бердяєва* (з наук. літ.); *Економіка може сягати високого рівня кризовості* (з навч. літ.); *Інтенсивну терапію використовують у разі кризовості стану хворого для зниження високої запальної та імунологічної активності та покращання прогнозу захворювання* (з наук. літ.).

КРИЇ́ВКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **за́хисток;** схованка. — *Якщо заховається хто у криївках, то я не побачу його? — говорить Господь* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *З галасом .. та свистом вони* [діти] *повискакували з своїх криївок і обпали Параскіцу* (М. Коцюбинський); *Виходили з криївок люди, дивувалися, проте втішалися тим, що є захист, що вже не треба боятися* (О. Бердник); *У ніч зі суботи на неділю зайнялася копиця з сіном, від якої вогонь перекинувся на дерев'яну криївку для пастухів* (Любко Дереш); // Місце таємного зберігання чогось або перебування когось; потайник, сховок. *Вислідив я ту криївку, Де мій батько скарб сховав* (І. Франко); *Хлопці .. готувалися якнайшвидше повзти до своєї постійної криївки: німецького складу* (Ю. Яновський); *Коли плита впала, грабіжники ахнули — перед ними була криївка, повна золотих речей* (В. Чемерис); *Петро вийшов зо свої* [своєї] *криївки і лиш ступив у хату, зразу на другий день забрили* (І. Андрусяк).

2. *іст.* Підземні військово-оборонні та господарські укриття Української повстанської армії. *Усі вони* [військові], *переховуючись по бункерах та криївках, давно відвикли від десертових* [десертних] *трунків* (Ю. Винничук); *Так я дізнався: криївками називаються підземні бункери, облаштовані та старанно замасковані в лісах* (А. Кокотюха); *Йшов 1950 рік. Але ані систематичні облави, ані хитромудрі засідки на жодну Іванову криївку не виводили* (М. Матіос); *Бойчук знову поліз до криївки і витяг на поверхню декілька дерев'яних ящиків, два автомати, великий моток шнура* (Д. Білий).

КРИ́ЙМА, *присл., діал.* Ущерть, повністю. *По синьому морю, як бджоли, снували* [кораблі], *що аж море собою, наче хмарами тими, крийма укривали* (Сл. Б. Грінченка); *Туман тоді стояв такий густий, що крийма вкрив і землю, і Дніпро* (Григір Тютюнник).

◊ **Кри́ти кри́йма** *див.* **кри́ти.**

КРИК[1], у, *ч.* 1. Сильний різкий звук голосу; зойк. *Там* [у пеклі] *чутні жалобнії крики, Там мука грішним не мала* (І. Котляревський); *Йому важко було слухати дитячий крик, важко було дивитись на гармидер в хаті* (І. Нечуй-Левицький); *Від жіночого крику задрижала корчма* (Г. Хоткевич); *Почула* [породілля] *перший крик народженої дитини* (Б. Антоненко-Давидович); // Вигук (у 1 знач.), вигуки. *А опівночі крик залунав: — Ось молодий, виходьте назустріч!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *В цирку здіймається крик обурення всуміш з оплесками* (Леся Українка); *Один із старшин узяв булаву і підніс її Кирдязі .. Радісний крик розлігся по всій юрбі: — Слава!* (О. Довженко); *Я рвонувся, страх штовхнув мене в плечі, і в душі трепетав крик: мамо... мамо... сюди!* (В. Близнець); // Те саме, що **по́клик** 1. *Трембіта звучала, і чувся призивний крик леґінів: "Ігі-і-і-а-а-а!.."* (Г. Хоткевич); *Помітив: на крик прямували інші — кожен одинцем, не так, як колись гуртками єдналися* (В. Барка); // Про різкі звуки тварин, птахів. *Кололи свиней, і несамовитий крик їх розносився по всьому селу* (Панас Мирний); *Сіріло на день. Долина наповнилась півнячим криком* (Р. Андріяшик); *Хтось умирав від страху, наслухаючи вовче виття і, звісно ж, пташині крики* (Ю. Андрухович).

2. Безладне звучання багатьох голосів; гамір, галас. *А раби тими шляхами Без ґвалту і крику Позіходяться докупи* (Т. Шевченко); *Раптом почувся верескливий крик у супроводі гуркоту коліс, і до воріт батющиного будинку підкотила тарадайка* (М. Старицький); *З діброви навздогін валці вихопилася дюжина комонників і з гиком та криком оточила її* [княгиню] (І. Білик); // Ґвалт, лемент. *Раптом ясний ранок пронизав дитячий розпачливий, обурений лемент. — Тітко, що воно за крик? — турботно прислухалась Оксана, кинувши сапувати* (С. Васильченко); *До школи під'їхали вантажні машини з солдатами. З сьомого класу чувся крик* (О. Довженко); *Саме тоді на шляху .. встала хмара куряви, там земля загула від кінських копит, почувся крик* (С. Скляренко).

3. *розм.* Різка суперечка; сварка (у 1 знач.), лайка *(див.* **ла́йка[1]**). — *Годі вже тобі! Ще мало того крику, — спиняла мати Карпа* (І. Нечуй-Левицький); — *Та не кричи, бо, — гамували його десятники, — криком нічого не вдієш* (М. Коцюбинський); *В цей час з воріт чується крик, у хлів вривається Орися: хустка на плечах, очі горять, граблі так і ходять ходором в руках* (Григорій Тютюнник).

Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* **<Наробити га́ласу (кри́ку, го́мону** *і т. ін.)*> *див.* **роби́ти.**

◊ **Бра́ти / взя́ти кри́ком** *див.* **бра́ти; (1) Вели́кий крик за мали́й пшик** — про сильну реакцію з незначного приводу. — *Ти не хихикай, розуме недоспілий, бо покладу на санки і в повіт завезу! — Великий крик за малий пшик! — ображено заметались вузькі, присмоктані уста. — За що мені така сіпанина? — Не каліч дерево!* (М. Стельмах); **(2) До кри́ку** — дуже сильно. *За тих часів, коли все чогось ждало, коли увага напружена була до крику, всякі чутки хапалися з жадністю й електрично проносились далі* (В. Винниченко); *Стиснулось серце до крику...* (В. Сосюра); *Тепер уже було ясно до болю, до крику, до розпачу* (І. Багряний); *Ти лінива аж до крику* (І. Карпа); **Захо́дитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку)** *див.* **захо́дитися[2]; (3) Крик (зойк, плач** *і т. ін.)* **розпу́ки** — вигук, яким виражають душевний біль, безнадію, відчай. *Не було сумніву: дім Ренбо розвалився. Зойк розпуки*

зірвався у всіх нас (І. Франко); *Застелилося все сірою, безпросвітною імлою, в котрій тоне крик розпуки* (Г. Хоткевич); *Кочубей повернувся від вікна. Очі батька й доньки стрінулися з собою. В її* [очах] *був крик розпуки.., у його — безмовне отупіння* (Б. Лепкий); *Серед потопу сліз, що затопив собою землю і приспав усі звуки, — крик гнітючої розпуки, чужий несподіваний крик* (В. Підмогильний); **(4) Кри́ки (вола́ння) [на] про́бі** — зойки, що сповіщають про небезпеку і прохання допомоги. *Повисли в повітрі крики на пробі, й лемент, і обірваний стогін* (М. Старицький); *— За дітей наших! — мимоволі вирвалося в Арсеня. Голосу свого не впізнав. Це напевне був голос переляку, волання пробі, а не клич до бою* (Іван Ле); **(5) Крик (ле́мент) душі́ (се́рця)** — крайній вияв відчаю, тривоги, сильного душевного переживання і т. ін. *Кляла вона* [Мотря] *свою долю; проклинала людей .. То був болісний лемент душі, глибока враза серця* (Панас Мирний); *— Ой, нема вже мого Василька, нема моєї дитини! — заголосила Олена. Той крик серця .. луною розлігся в серці Якима* (М. Коцюбинський); *На пелюстках троянд роса прозоріша за твої сльози. Вічний спокій, розпачливіший за крик душі* (О. Тесленко); *Розпач, крик серця! Демос зовсім здеморалізований* (Ю. Бедзик); *Лист той був криком душі доведених до відчаю невільників* (М. Андрусяк); **Кри́ком крича́ти** *див.* **крича́ти; (6) [Оста́нній] крик (писк) мо́ди** — новинка в одязі, у взутті і т. ін., що привертає до себе увагу. *Ліда малює собі на зелено (останній крик моди з Бухаресту!) нігті* (Ірина Вільде); *Меблі — останній крик моди. Кращих досі не доводилося бачити* (І. Білик); *Із вбрання — тільки бікіні, але ж останній крик моди! Буцімто від Кевін Кляйн* (В. Чемерис); *Індійські штани — останній писк моди* (з мови реклами); **Подави́тися смі́хом (ка́шлем, кри́ком** *і т. ін.) див.* **подави́тися; (7) У крик** — почати кричати. *Тоді вона* [пані] *в крик. Назбігалися люди* (Марко Вовчок); *Тільки ніч — дитина в плач, у крик і аж синіє* (О. Гончар); *Він знову у крик, вже — де була?* (Г. Тарасюк); *Вранці диякон — у крик: скриня розчахнута і порожня, єдиний ключ — у священика, обох їх дотепер тримають в ув'язненні* (С. Андрухович); *Роззирнувся — таке все остогидле, хоч у крик* (Люко Дашвар); **Хоч [ґвалт (карау́л, про́бі, кри́ком** *і т. ін.)*] **кричи́** *див.* **крича́ти.**

КРИК[2], у, *ч.* В Австралії — водотік, який у посушливу погоду пересихає або розділяється на окремі водойми. *На географічних картах крики позначають синіми пунктирними лініями* (з наук. літ.); *Одні крики в Австралії можуть бути судноплавними, інші в певний період року частково або повністю пересихають* (з навч. літ.).

КРИ́КЕ́Т, у, *ч.* Спортивна гра, під час якої гравці, поділившись на дві групи, намагаються загнати корково-шкіряний м'яч битками до воріт суперника. *Нашим осередком буде Лондон. Ми зможемо висилати дозорців і, коли марсіяни будуть далеко, виходити на свіже повітря і навіть грати в крикет* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); *Крикет найбільш поширений в Австралії, Індії, Англії та ПАР* (з наук.-попул. літ.); *Перший міжнародний матч із крикету між командами Англії та Австралії відбувся в Овалі (Велика Британія) в 1880 р.* (із журн.); *Із будь-якого місця парку ви можете пройти розлогими зеленими луками повз спеціально відведені охайні майданчики для традиційної англійської гри в крикет* (з газ.).

КРИ́КЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **кри́ке́т.** *Крикетний клуб щороку проводить змагання на Кубок графства* (із журн.); *Проведенням міжнародних змагань із крикету опікується Міжнародна крикетна рада, заснована 1909 р.* (з газ.); // Признач. для крикету. *У 1787 р. домашнім полем клубу "Мерілебон" став крикетний майданчик, відкритий у Лондоні* (з наук.-попул. літ.); *Поки м'яч у грі, захисники крикетних воріт зобов'язані пробігти певну відстань, щоб набрати очки* (із журн.).

КРИКЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Те саме, що **крику́н** 1. *Вродливий скоморох у парчі, вуличний крикливець, .. захвалює чужинецьку невидальщину й себе* (К. Гриневичева); *Згинуть крикливці безчесні! — Боян рідної землі мусить воскреснути, щоб співами своїми провіщати відродження* (І. Пільгук); *Були від Адама і Єви — так і звалися: Адаменки, Євенки. Одні були бажані, другі жадані — то й звалися: Бажан, Жадан. Не вміли стишувати своїх голосів.., отож і звано їх шумейками, крикливцями, говорунами* (П. Загребельний).

КРИКЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який багато й часто кричить; схильний часто кричати; галасливий (у 1 знач.). *Катрусі скоро надокучила криклива дитина* (Н. Кобринська); *Я бачу себе маленьким .. хлопчиною посеред цілої юрми .. крикливих, веселих .. хлоп'ят* (І. Франко); *Загуло, загомоніло по всіх дорогах від крикливих чужинців, що сиділи на своїх малих кониках без упряжі* (К. Гриневичева); *Над полем кружляло крикливе гайвороння, збираючись у великі зграї* (І. Цюпа); *Прокинулись пташенята .. Ці жовті крикливі роти ловлять, просять, благають — їсти!* (В. Близнець).

2. Який доходить до крику (про голос, розмову і т. ін.). *Оникій говорив тоненьким крикливим голосом* (І. Нечуй-Левицький); *Цей крикливий тон здався Ганні якимсь таким зневажливим, що її мов у серце що вразило* (Б. Грінченко); *Іноді там-там у натовпі зривався крикливий вигук* (А. Головко); *Семен Іванович поволі розгойдується, й голос йому стає різкий і крикливий* (Б. Антоненко-Давидович); *Раптом різкий, крикливий, голосний вий прорізав кімнату* (В. Домонтович); * Образно. *В уяву мою, під звуки крикливого полкового оркестру, .. пливуть майбутні дні .. чужої весни* (П. Колесник).

3. Схильний до сварок; сварливий, лайливий. *Жінка безглузда криклива, нерозумна, і нічого не знає! Сідає вона на сидінні при вході до дому свого, на височостях міста, щоб кликати тих, хто дорогою йде, хто путтю своєю простує* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Грицько такий сердитий, крикливий* (Панас Мирний); *— Чи не крикливий та не лайливий отой отець Тарасій? — сказав .. стиха Копронідос* (І. Нечуй-Левицький).

4. *перен.* Який впадає в око, привертає до себе увагу; дуже яскравий; претензійний, екстравагантний. *Від Панської вулиці наближалася .. група .. молодих дівчат, повбираних у сукні крикливих .. кольорів* (І. Франко); *В пальті строкатім, як афіша, крикливі модні кеди взув* (Д. Білоус); *Вадим уже не бачив над своєю головою крикливих реклам* (М. Руденко).

5. *перен.* Сповнений нездійсненних обіцянок; галасливий (у 2 знач.). *— Годі з нас крикливих обіцянок, "творчих процесів", ідеалів, непевності й обманів* (В. Винниченко); *Це не була криклива маніфестація, не підкріплена ділом, практикою* (П. Колесник); *Від крикливих заяв до реальних можливостей — дистанція чималого розміру* (з публіц. літ.).

КРИКЛИ́ВИЦІ, виць, **КРИКЛИ́ВЦІ,** ів, *мн., розм.* 1. Хворобливий стан дитини, коли вона безугавно кричить без сліз. — *Люде кажуть, що крикливці напали, а сама я не знаю, що воно за недуг. Кричить дитина, як не перерветься* (О. Кониський); *Позавчора розказав* [Демидовський] *мені за крикливиці. Крикливиці — дитяча болість* (Панас Мирний).

2. Захворювання нервової системи (перев. у жінок), що характеризується сильним збудженням і супроводжується викриками; істерія (у 1 знач.). — *Коли я відьма, то нашлю на тебе усіх чортів, ще й крикливці на ніч* (І. Нечуй-Левицький); *Добре вип'є баба.., сяде й заведе свою музику..: "Я вмію і трясцю насилать, і крикливці"* (Дніпрова Чайка).

КРИКЛИ́ВИЦЯ, і, *ж., розм.* 1. Нервовохвора жінка або дівчинка, що страждає від крикливиць (у 2 знач.); істеричка. *Зараз Тетяна на батька ні з того ні з сього напускається. А там ще й на крикливицю обернеться...* (Ю. Шовкопляс).

2. Дівчинка або жінка, що багато кричить. *Дівчинка народилася нівроку, тільки вельми крикливою. От і тепер вона не давала матері і всій сім'ї спати. Двоє старших братиків і троє сестричок тихо ненавиділи крикливицю* (В. Лис); *Крикливиця враз замовкла, знітилася* (Я. Качура).

КРИКЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **крикли́вий.** — *Нагадує крикливість твоя ті створіння, що напровесні по дахах про своє палке кохання світ повідомляють* (Уляна Кравченко); *Чи завжди ми належним чином оцінюємо уживчивість людську, ненав'язливу тактовність у ставленні до колег, сумлінність у роботі, позбавлену будь-якої крикливості?* (О. Гончар); *Ось як виявляється тілесна гордість: у мові — крикливість, у мовчанні — обурення, у веселощах — гучний і дзвінкий сміх* (з рел.-церк. літ.); *Будьте якомога критичнішими. Старайтеся, щоб фантазії не призвели до крикливості в одязі й непотрібної екстравагантності* (із журн.).

КРИКЛИ́ВО. Присл. до **крикли́вий** 1, 3, 4. *Як можна так галасувати, так некультурно, крикливо поводитись тоді, коли комусь, хто їде в тому самому гурті, так страшенно боляче* (Ірина Вільде); — *Оце, як бачиш, — крикливо почала Параска, — чортова лобурячка трохи не вбила Василя* (Панас Мирний); *Випасений лаявся, крикливо і вчіпливо: — Напхалися в вагон, ніде пройти! Ледарі кляті, робити не хочуть і катаються потягом, через їх* [них] *жити не можна* (В. Барка); *Повз них пройшла .. крикливо нафарбована дівчина* (П. Панч); *Жінки ходили крикливо вдягнені, вічно сердиті й набундючені* (В. Багірова).

КРИКЛИ́ВЦІ *див.* **крикли́виці.**

КРИ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **крича́ти** 1–4. *Ой як крикнув Гамалія: "Брати, будем жити, — Будем жити, вино пити, Яничара бити, А курені килимами, Оксамитом крити!"* (Т. Шевченко); *Зінька крикнула щось і пручнулася з рук. Та не вирватись їй* (А. Головко); *З дупла старої липи крикнула сова* (І. Франко); *Далекий потяг востаннє крикнув, і даленіють залізні гами...* (В. Сосюра); *Йому хотілось гукнути на всі легені словами пісні або хоч крикнути* (М. Коцюбинський); — *Степане! — ще раз крикнула Катерина, і знов той крик повільно котився чужою луною* (В. Шкляр); *Тітонька Іра хитнулась і сплеснула руками. Її підхопили, почали дмухати в обличчя, хтось крикнув: — Води! Води!* (І. Роздобудько); *Явдоха щось уже стала дуже верховодити, за віщось крикнула на Мотрю* (Панас Мирний).

◊ **[Тоді,] як п'я́вка кри́кне** *див.* **п'я́вка.**

КРИ́КНЯВА, и, *ж., розм.* Крик багатьох людей; шум, галас, гамір. *На подвір'ї піднявся галас, шум, крикнява* (І. Нечуй-Левицький); *Крикнява тим часом стихала...* (М. Коцюбинський); *Сивоок .. відвів побратима трохи вбік, далі від крикняви й штовханини* (П. Загребельний).

КРИКОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Підсил. до **кри́кнути.** *А воно, погане, як криконе на мене: "Бо ви, мамо, самі винні!.."* (І. Нечуй-Левицький); *Як криконе* [гість], *мов на муштрі: — Де коні? Де ви коні діли?!* (І. Багряний).

КРИКУ́Н, а́, *ч.* 1. Той, хто часто кричить; горлань. — *Он який крикун вистрибує! — переводила* [Пистина Іванівна] *очі на сина* (Панас Мирний); *Старшина Гаршин — білобровий, кирпатенький крикун, котрого ніхто не боїться, бо всім відомо, що він щедрий і добрий* (Є. Доломан); *Інші двоє .. почали вмовляти крикуна: — Кинь, Андроне, не порушуй тиші, ти на посту!* (К. Гриб); *Кричала якась птаха.., зринав то з одного, то з другого місця божевільний лемент, очевидячки, птаха перелітала з місця на місце. Дмитро Іванович знав цього крикуна* (Ю. Мушкетик); // *розм.* Про сварливу людину. *Мене вразила нахабність цього маніяка. Але, видно, він належав до тих хоробрих крикунів, які самі чутливі до чужого крику* (М. Трублаїні); *За старшого над людьми тут ротмістр Гессен, крикун і грубіян* (О. Гончар); *Він був страшенний гульвіса й крикун* (І. Білик).

2. *перен., зневажл.* Галасливий фразер; базіка. *Буває так між нами: Хто робить — той мовчить, а вірять Крикунам* (Л. Боровиковський); *Крикуни .. кричали: "Вірш, слізьми що напоєний, Є негарний"* (І. Франко); *Те саме мусять зробити оті крикуни про справедливість, правду, що ґвалтували на Андреєва* (В. Винниченко); *Якби в наших вождів було більше глузду, ніж є, подібні крикуни милувалися б небом крізь ґрати* (В. Симоненко); *На жаль, могутня хвиля гласності вихлюпнула на берег і піну. Крикуни, демагоги й випивохи теж почали шукати захисту, співчуття* (з публіц. літ.).

КРИКУ́ХА, и, *ж.* Жін. до **крику́н.** *Жила-була в гаю Сорока. Багато є сорок дурних, Моя ж крикуха білобока Була на погляд краща всіх* (Л. Глібов); — *Де ж ти його* [танкіста] *бачив, татку? — Вгадай... І хто б подумав!.. В сараї у Тесленчихи... — У тої крикухи? — здивувалась тьотя Варя* (О. Гончар); *Нема де правди подіти — вона* [мамуся] *крикуха і скупердяйка, і звикла, щоб усе було тільки так, як їй хочеться* (С. Андрухович).

КРИКУ́ЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **крикли́вий** 1–3. *Він* [туалет] *із тихого, спокійного вихованого члена житлової кооперації робить буйного опозиціонера, крикучого, шипучого, лютого* (Остап Вишня); * Образно. — *Крикучий гонг покличе до сніданку. Назустріч сонце гімн свій ллє...* (П. Тичина).

КРИЛА́Н, а, *ч.* Рід ссавців родини криланових ряду рукокрилих. *Крилани мають широкі крила й зуби, пристосовані до рослинної їжі* (з наук.-попул. літ.); *Не всі кажани живляться комахами. Великі (розмах крил — до 170 см) крилани, які живуть у тропічних країнах, живляться плодами рослин* (з навч. літ.).

КРИЛА́НОВІ, вих, *мн.* Родина ссавців ряду рукокрилих. *Усі криланові є рослиноїдними* (з наук. літ.); *Криланові активні переважно у вечірній і нічний час* (з наук.-попул. літ.).

КРИ́ЛАС, у, *ч., рел.-церк.* Узвишшя по обидва боки вівтаря, місце у християнській церкві для співаків і читців під час богослужіння. *Що то за хлопець ріс! Вже, було, вмів на криласі читати* (А. Свидницький); *Михалчевський .. вчився в церковній школі, читав і співав на криласі* (І. Нечуй-Левицький); *Хор на криласі весь час співав урочистих молитов* (П. Панч); *Церква спорожніла, а Іван і далі стояв незворушно біля криласу* (Р. Іваничук); *Він увесь час .. вистоював службу, співав на криласі, постував і мертвив плоть свою* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРИЛА́ТИЙ, а, е. Який має крила *(див.* **крило́** 1–5). *Наче моторошний сон, врізалась йому в серце назавше ота перша його дитяча зустріч із степовим крилатим розбійником* [орлом] (О. Гончар); *Хваліте, гори й дикий бір, Всі кедри й ліс, і сад плодючий, Скот усілякий й дикий звір, І птах крилатий, й гад повзучий!* (В. Багірова); *Коло порога висів якийсь крилатий купідон* (І. Нечуй-Левицький); *Чому це крилатий янгол узявся ловити те ягня? Хіба ж Авраам, хоч і безкрилий, не зміг би його впіймати сам?* (І. Багряний); *На ній* [іконі] *одинокий вершник вів свою вічну війну з крилатим змієм* (Д. Білий); *Надвечір вони* [тіні] *лягли вже у ввесь свій зріст; лягли по долинах без краю довгі чорні тополі, тонкі крилаті вітряки* (М. Коцюбинський); * Образно. *Пливли синіми морями легкі крилаті каравели до нових, незвіданих земель* (Є. Доломан); // *перен.* Який надихає, підносить. *Весна їм шле гадки крилаті На всяку втіху навісну...* (М. Старицький); *Навзаводи з березневим вітром летять бадьорі, призовні звуки крилатої "Марсельєзи"* (Б. Антоненко-Давидович); *Підстави щодо таких крилатих сподівань і справді існували* (Ю. Андрухович).

Крила́ті бро́ви *див.* **брова́.**

△ **Крила́та раке́та** *див.* **раке́та; Крила́тий ви́слів <Крила́ті сло́ва> <Крила́та фра́за>** *див.* **ви́слів.**

КРИЛА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **крила́тий.** *Відчуття якоїсь неймовірної легкості, крилатості, простору весь час не покидало Данька* (О. Гончар); *Доки шкаралупа лялечки не прогризена, хіба може гусінь щось знати про політ метелика? Хіба що генетичні сни та мрії інколи пропливають в її свідомості — сни про політ, мрії про крилатість...* (О. Бердник); *У грецькій міфології Психея була уособленням душі, дихання; дихання людини зближувало її з подувом, вітром, вихором, крилатістю* (з наук. літ.).

КРИЛА́ТКА, и, *ж.* 1. *іст.* Верхній чоловічий одяг XIX — початку XX ст., подібний до плаща. *У хату ввійшов здоровий пан у сірій киреї, у такій, що то звуть її крилаткою, бо вона немов з крилами* (Грицько Григоренко); *Вітер кучмив моє довге волосся, крилатка надималася за моїми плечима* (Ю. Яновський); *За традицією, поширеною серед митців, він носив тютюнового кольору крилатку* (В. Домонтович); *У номері в Марка Лукича стояв якийсь добродій у широкій романтичній крилатці* (з мемуарної літ.).

2. Сухий нерозкривний плід деяких дерев (ясена, клена, берези і т. ін.) з перетинчастими, схожими на крильця, придатками, завдяки яким його легко переносить вітер. *За крилаткою осінь курличе* (Б. Олійник); *Клени .. не випустили восени своїх звичних крилаток, які завжди опускалися під ноги, конкуруючи із паперовим сміттям* (Н. Сняданко); *Сухі нерозкривні плоди здебільшого розвиваються із зав'язі, у якій формується одна насінина — горіх, жолудь, зернівка, крилатка* (з наук. літ.).

3. Хижа риба родини скорпенових, поширена в Індійському та Тихому океанах. *Крилатка має яскраве забарвлення, отруйні шипи та великі грудні плавці, схожі на крила* (з наук.-попул. літ.); *Крилатки мешкають серед коралових рифів, у лагунах, біля узбережжя на глибині до 50 м* (з навч. літ.).

КРИЛА́ТО, *присл.* 1. У формі крил *(див.* **крило́** 1). *Насилу отченаш вибубню до стіни, де .. крилато під рушниками світав образ заступниці* (Є. Пашковський); * Образно. *Від силуету китайського* [павільйону], *від крилато вигнутих його дахів віє і сивою давниною, і безжурною молодістю* (І. Волошин); *Стояли* [смереки] *тут з розширеними зеленими крилами та шпилями, зверненими догори, і шуміли... Спокійно і тужливо, хвилюючись і крилато* (О. Кобилянська).

2. *перен., поет.* Натхненно, піднесено. *Вітер мандрів завжди приваблював Яновського, крилато вривався в його поезію і прозу* (О. Гончар); *Маруханка танцює легко, сміливо, якось по-своєму крилато* (В. Земляк).

КРИ́ЛАШ, а, *ч., заст.* Помічник рибальського отамана. *Отаман полюбив Миколу й настановив його за крилаша, цебто за свого помічника* (І. Нечуй-Левицький).

КРИ́ЛЕ́ЧКО, а, *с., перев. мн.* Зменш.-пестл. до **крило́** 1, 2. *Ой, літає чорна галочка по полю, А черкає крилечками по йому* [ньому] (з народної пісні); *Як була би я зозуля, Да крилечка мала, То я б тую Україну Щодень облітала* (Б. Лепкий); *Сокіл .. зачепив крилечками виноград* (І. Багряний); *Той, Хто на Небі підняв до вуст долоню, хукнув на неї, і тої ж миті на землю до Метелика стрибнув з неба пухкенький яснеокий хлопчик з крилечками за спиною* (Г. Тарасюк); *Королеву одурив Михайло — Дав їй ліве риб'яче крилечко, Праве — своїй матері дарує* (І. Франко).

КРИЛО́, а́, *с.* 1. *перев. мн.* Органи льоту птахів, більшості комах, кажанів, за допомогою яких вони літають. *Якби-то далися орлинії крила, За синім би морем милого знайшла* (Т. Шевченко); *Мене спиняє біла піна гречок, запашна, легка, наче збита крилами бджіл* (М. Коцюбинський); *Над плесом озера я юність пригадав, Вечірні небеса і посвист крил качиних* (М. Рильський); *Неможливо летіти птахові на одному крилі, так і людство не розів'ється, відкидаючи тисячолітні досягнення древніх* (О. Бердник); *Мирон Данилович вирвав пірце з гусячого крила, що ним колись обмітали свіжоспечений хліб чи пироги* (В. Баранов); * Образно. [Річард:] *Все вище, вище й вище я здіймався на крилах мрій — тепер упав на землю...* (Леся Українка); // Кінцівка, за допомогою якої літають деякі надприродні істоти (ангели, херувими і т. ін.). *Підняли херувими свої крила і знялися з землі на моїх* [пророка Єзекіїля] *очах* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Чорний Янгол лопотом зловісних крил струни душі не перерве* (Б.-І. Антонич).

2. Плавець (у риб і молюсків). *Лежачи .. на м'якім намулі, вона* [щука] *легесенько грає в воді червонуватими крилами і хвостом* (І. Франко); *Крила летючих риб — це широкі грудні плавники, під час плавання вони притиснуті до тіла й розкриваються лише в польоті* (з наук.-попул. літ.).

3. Нерухома відносно корпусу плоска поверхня літака (гелікоптера, планера і т. ін.), що підтримує його в повітрі

під час польоту. *За хвилину Ліна почула, як над її головою засвистіли крила літака. Невидимий літак стартував без мотора!* (Д. Бузько); *Вогонь на крилі літака, що загрожував вибухом пального, паралізував його свідомість* (Іван Ле); *Атлантика під нами і над нами, — На неї сперлось Літака крило* (Л. Дмитерко); *Стіна раптом повисла, ніби небо під крилом літака, що йшов на посадку* (О. Чорногуз); *Коли тебе тримає потік повітря, а до розкинутих рук прикріплені крила дельтаплана, здається, що це твої крила й ти вільний, можеш не тільки летіти, а й управляти польотом* (з газ.).

4. *техн.* Обертальна лопать вітряка. *Ставок, гребелька, і вітряк З-за гаю крилами махає* (Т. Шевченко); *Десь-не-десь розмахують крилами вітряки, в'ються дороги, біліють церкви* (У. Самчук); // Обертальна лопать турбіни, колеса пароплава і т. ін. *Вода ринула з лотоків, загула в крилах турбіни* (В. Кучер).

5. Підводна частина корпусу швидкохідного судна, що утримує його в максимальному надводному положенні під час руху. *Уважно вглядаю з висоти морський простір і помічаю пасажирський лайнер на підводних крилах* (І. Росоховатський); *Біля нього* [причалу] *— кілька величеньких швидкісних катерів на підводних крилах* (О. Бердник); *Особливо небезпечні оті "Ракети" і "Метеори" на підводних крилах* (В. Нестайко).

6. Деталь кузова (бляшаний дашок) над колесом велосипеда, автомобіля і т. ін., признач. для захисту від пилу, болота (у 2 знач.). *Автомобіль щільно під'їздить до солдата, майже зачіпаючи його крилом* (Ю. Яновський); *Автоматники сіли обабіч Максима по два, а двоє стали на крилах машини* (І. Багряний); *Швидко і спритно він вліз у кабіну, потім пройшовся по крилу. Машина навіть не здригнулася* (В. Собко); *Ганна задумливо постукала ручкою нагайки по крилу чорної, зальопаної грязюкою тачанки* (О. Гончар).

7. *техн.* Робоча частина мотовила жниварки, хедера комбайна і т. ін., яка нагинає скошувану масу до різального апарата та відкидає її набік. *Через дорогу жала жито "комунія" .. — Кіньми жнуть, аж бринить косогін, а крила — мах-мах-мах...* (А. Головко); *Крила жниварки нахиляють до зубастого ножа все нові й нові стебла* (М. Руденко).

8. Бокова частина будівлі, споруди, якоїсь площини і т. ін. *О шостій годині сідали гості за довгий стіл обідати .. На однім крилі і на другім розмова ішла тихше* (Панас Мирний); *Шпиталь у львівськім карнім закладі — се невеличке крило просторого будинку* (І. Франко); *В північному крилі* [шахти] *обвал, .. людей лавою привалило* (Д. Ткач); *Через півгодини майдан став наповнятися людьми .. На лівому крилі молодиці та жінки* (Григорій Тютюнник); *Поет Єжевікін .. мешкає у протилежному крилі* [коридору] (Ю. Андрухович).

9. Бокова частина бойового порядку; фланг. *Чорним струменем блиснула з ярка й розлилась по ріллі ворожа кавалерія .. Зненацька на правому крилі замайоріла біла хустка на багнеті* (Б. Антоненко-Давидович); *Залягло все праве крило роти, бо якраз на нього навалився вогнем німець* (Л. Первомайський); *Вже не тікають від Данила татари, а крилом його обхоплюють* (А. Хижняк).

10. Крайнє угруповання якої-небудь політичної організації, напряму і т. ін. *Друкуючись у журналі "Вапліте", ми горнулися до її* [Вільної академії пролетарської літератури], *так би мовити, "лівого крила", до якого належали найближчі нам письменники Юрій Смолич, Петро Панч, Майк Йогансен, Олекса Слісаренко* (М. Бажан); *Тут* [у Києві] *було створено Кирило-Мефодіївське товариство, революційне крило якого очолив .. Тарас Шевченко* (І. Цюпа).

◊ **І му́ха крило́м уб'є** *див.* **му́ха; Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати** *і т. ін.)* **/ обла́мувати (ляма́ти, обтина́ти** *і т. ін.)* **кри́ла** *див.* **обла́мувати[1]; Обпали́ти / обпа́лювати [собі (свої)] кри́ла** *див.* **обпа́лювати; Опусти́ти / опуска́ти кри́ла** *див.* **опуска́ти; Перелеті́ти на кри́лах** *див.* **перелітáти[1]; (1) Під крило́м (кри́льце́м)** *чиїм, кого* — під опікою, під захистом кого-небудь. *Путя .. виросла під крилом гувернанток* (Леся Українка); *Тільки з появою Бжеського йому* [Маєвському] *блимнула надія оселитися під крильцем нового магната* (З. Тулуб); *Молодий тоді Когут навчався під крилом батька бути хижаком* (І. Цюпа); *Він був найкращим студентом, потім обнадійливим аспірантом під крилом відомого професора медицини* (І. Роздобудько); **Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, злама́ти** *і т. ін.)* **/ підрі́зувати (підрізá́ти, підтина́ти, зла́мувати** *і т. ін.)* **кри́ла (кри́льця)** *див.* **підрі́зувати; (2) Під своє́ крило́,** *зі сл.* б р а т и, в з я т и, п р и й м а т и *і т. ін.:* а) під керівництво або командування. *Тоді він зібрав під своє крило розпорошену піхоту, зайняв кругову оборону біля гармат і вів цілу ніч і цілий день нерівний бій з німцями* (В. Кучер); *От уже цей добрий Асланян! Чи міг я хоч трішки дорікнути йому за те, що взяв мене під своє крило, змусив строчити дописи та кореспонденції в дивізіонку?* (О. Шугай); б) для захисту, опікування. *— Не повинні б союзники їх* [фашистів] *під своє крило приймати. Як-не-як союзники* (О. Гончар); *Нас прийняв під своє крило Ростик Гуль, у якого вже був кабінет, телефон, факс і .. комп'ютер* (Ю. Андрухович); **Прибо́ркати / прибо́ркувати кри́ла** *див.* **прибо́ркувати; Пусти́тися / пуска́тися на свої́ кри́ла** *див.* **пуска́тися; Розправля́ти (розгорта́ти, розпро́стувати** *і т. ін.)* **/ розпра́вити (розгорну́ти, розпро́стáти** *і т. ін.)* **кри́ла (кри́льця)** *див.* **розправля́ти[1]; Соро́ка на хвості́ (на крилі́) принесла́** *див.* **соро́ка; Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма** *див.* **чу́ти; (3) [Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] на кри́лах,** *зі сл.* л і т а т и, б і г т и, п о с п і ш а т и *і т. ін.:* а) дуже швидко. *Час летів немов на крилах, І, мов сон, життя минало* (Леся Українка); *Не чуючи сходів під ногами, він наче на крилах спустився на тротуар* (А. Головко); *Я відчув себе щасливим і літав мов на крилах, уявляючи собі майбутнє життя* (Г. Пагутяк); *"Дункан" линув мов на крилах шляхом Веспуччі й Магеллана* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); [К о р о л ь:] *Тобі годиться вибратись відсіль Немов на крилах. Тож лаштуйсь в дорогу* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра); б) у доброму настрої, у стані піднесення. *З міськкому Максим вертався на крилах. Слова Гречаного: "Підемо тобі назустріч" лунали у вухах* (Н. Рибак); *Під шал оплесків сходила Вутанька — сяюча, розпашіла — з трибуни .. Легко мов на крилах ішла поміж рядами* (О. Гончар); *Збирався Івась і справді недовго. Не знати чому, літав мов на крилах* (В. Малик); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **му́ха крило́м зачепи́ла** *див.* **му́ха; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **на кри́лах понесло́** *див.* **понести́; (4) [Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] росту́ть (виростá́ють) / ви́росли кри́ла** *в кого* — хто-небудь перебуває в стані піднесення, відчуває прилив сили, енергії, натхнення і т. ін. *Вдруге ти на світ народилась, на широкий, ясний світ. Не ті в йому* [ньому]

смутки, не ті й радощі, що знала ти змалку. Виростають у тебе щодня крила, більшають, ширшають, дужчають (П. Куліш); *Тремтячими руками він почав відмикати замок, відчуваючи, що його істота перероджується, що в нього ростуть крила* (Олесь Досвітній); *Він почував себе заговореним від смерті .. Тоді командири могли посилати його на які завгодно завдання. В нього ніби крила виростали* (О. Довженко); *Хутко-хутко в мене виростуть крила І покину я позичені вітрила* (М. Семенко); *Князь Святослав міг би з своїми воями дістатись до Константинополя тільки тоді, коли б у них виросли крила* (С. Скляренко).

КРИЛОЗЯ́БРОВІ, вих, *мн.* Клас тварин підтипу первиннохордових; дрібні організми, що живуть колоніями. *Крилозяброві поширені в морях Північної Європи і Східної Азії* (з наук. літ.); *Крилозяброві розмножуються статевим та безстатевим способом* (з наук.-попул. літ.); *Крилозяброві добувають їжу за допомогою щупалець* (з навч. літ.).

КРИЛОНО́ГІ, гих, *мн.* Ряд морських черевоногих молюсків, характерною ознакою яких є пара плавців, так звані крила. *Пошкоджені мушлі прибережних крилоногих потребують вивчення того, як окиснення може впливати на морську екосистему* (з наук. літ.); *Крилоногі виростають до 1,27 см завдовжки й трапляються в океанах по всьому світу* (із журн.).

КРИ́ЛОНЬКО, а, *с., перев. мн., поет.* Пестл. до **крило́** 1. *Прилетіла ластівочка з-за Дунаю Та й загубила крилонько біле, А де — не знає* (з народної пісні); *Чути: кру! кру! кру! В чужині умру, Заки море перелечу, Крилонька зітру* (Б. Лепкий); *З далекого краю Лелеки летіли, Та в одного лелеченьки Крилонька зомліли* (Д. Павличко); — *Хай дорога ваша* [жайворів] *буде легкою, а крилоньки міцними, несіть нам весну хутчіше* (В. Чемерис); * Образно. [Т а н я:] *Буває іноді, Катре, що як налинуть ті думоньки та як підхоплять на крилоньки, та й занесуть-занесуть...* (С. Васильченко); *Якої ще мені журби, Якої кручі над очима? Уже не крилонька ростуть — Сама калина за плечима* (П. Гірник).

КРИЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на крило (у 1 знач.). — *Дівка-а-а-а?* — *вухатий збив шапку на потилицю, і його крилоподібні вуха ворухнулися, як у коня* (В. Шкляр); *Рояль має крилоподібну форму* (з наук.-попул. літ.); *Плід клена розпадається на дві частини, кожна з яких має крилоподібний виріст* (з навч. літ.); *Крилоподібні кістки в змій не стикаються з нижньою щелепою* (із журн.).

КРИ́ЛОС, у, *ч., рел.-церк.* 1. Те саме, що **кри́лас.** *Хорів у церкві не було. Дяк Янчинський стояв у крилосі і співав* (Б. Лепкий); *Співав дід на крилосі тропарі й кондаки натхненно* (І. Калинець).

2. *іст.* Орган управління єпархії. *Крилос складався зі священиків-парохів кафедрального міста і тих підміських духовників, які були в безпосередній залежності від єпископа* (з наук.-попул. літ.); *Ані митрополит, ані єпископи не правили церквою самовладно й одноосібово — при них була постійно церковна інституція, так званий крилос, що .. вирішував усі справи єпархії до єпархіального собору* (І. Огієнко); *Інституція крилосів проіснувала в Українській православній церкві до 1721 р., тобто до встановлення Святійшого Синоду* (із журн.).

КРИЛОША́НИН, а, *ч.* 1. Той, хто співає на крилосі (у 1 знач.). *І мав я стать півчим в владичій палаті, В владичій палаті, та й ще й при соборі, Щоб співати соло і співати в хорі. Бо отець-владика і всі крилошани, Як почули спів мій, не знайшли догани* (І. Франко).

2. *іст.* Член крилосу (у 2 знач.). *Крилошани брали живу участь в управлінні єпархії: засідали в духовному суді, призначали спільно з єпископом священиків і ігуменів, супроводжували єпископа при посвяченні нових церков і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *В кріслах засіли крилошани І цензор Венедикт також* (Б. Лепкий); *За єпископом ішли два крилошани* (Р. Іваничук).

КРИЛОША́НКА, и, *ж.* Жін. до **крилоша́нин** 1. *О. Дмитро Діяковський, як учився в першім класі Київської духовної семінарії.., пішов у червні місяці в Тернівку до церкви. І побачив у церковнім хорі прехорошу крилошанку Марту Посмітюху, яка співала дивним дискантом* (Т. Осьмачка).

КРИЛОША́НСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до крилошанина (у 2 знач.), належний, притаманний йому. — *Я вже не розженюсь, коли раз женат* [жонатий], — *міркує отець Кобилянський.* — *На інших нехай там паде целібат, На мене ж — каптур крилошанський* (І. Франко); — *Мій дядько, пізніше дуже шановний панотець, декан з крилошанськими відзнаками, скінчивши теологію, заїхав до одного дому, де була панночка на відданні, дуже її собі вподобав, але ніяк не зважився сказати, що її любить і що хоче з нею оженитися* (Б. Лепкий).

КРИЛЬ, ю, *ч.* Промислова назва деяких видів планктонних морських ракоподібних. *Перебуваючи на початку харчового ланцюга, криль є основою ряду океанічних екосистем* (з наук. літ.); *Криль є сировиною для отримання кормового борошна, жиру, харчової пасти* (з навч. літ.).

КРИ́ЛЬЦЕ́, кри́льця́, *с., перев. мн.* 1. Зменш.-пестл. до **крило́** 1, 2. *Полетіла б я до тебе, та крилець не маю* (І. Котляревський); *Жайворонок .. крильцями тріпоче в синій вишині* (В. Сосюра); *Хвилин з десять воно* [пташеня] *задовольняло свою пекучу спрагу, потім стрепенуло крильцями і жваво попливло на середину Дніпра* (Б. Антоненко-Давидович); *Верещить* [сорока], *лопотить короткими крильцями* (Р. Андріяшик); *У слоїку затріпотіло кілька метеликів, три бабки, одна невідома зелена комашка з довгими, як у бабки, крильцями* (І. Роздобудько); *Локотков намалював .. вам словесний портрет ангела з крильцями* (А. Кокотюха); *Часом лиш плесне серед тих фаль* [хвиль] *весела риба срібним крильцем* (І. Франко).

2. Боковий виступ нижньої частини носа (у 1 знач.). *Крильця її рівного, з ледь помітною горбинкою носа і досі дихають переляком* (М. Стельмах); *Він .. мовчав, тільки ніздрі його роздималися під ворушкими крильцями носа* (В. Шкляр).

3. Різальна частина лапи культиватора. *Сучасні культиватори оснащують долотоподібними лапами з крильцями* (із журн.).

◊ **Під крило́м (кри́льце́м)** *див.* **крило́; Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, злама́ти** *і т. ін.)* **/ підрі́зувати (підрізá́ти, підтина́ти, злáмувати** *і т. ін.)* **кри́ла (кри́льця)** *див.* **підрі́зувати; Розправля́ти (розгорта́ти, розпро́стувати** *і т. ін.)* **/ розпра́вити (розгорну́ти, розпро́ста́ти** *і т. ін.)* **кри́ла (кри́льця)** *див.* **розправля́ти[1]; Склада́ти / скла́сти (зложи́ти) ла́пки (кри́льця)** *див.* **склада́ти.**

КРИЛЬЦЯ́ТА, я́т, *мн.* Зменш.-пестл. до **кри́льце́** 1. *Метелик полетів .. за тою свічкою.., скільки сили було в його бідних крильцятах* (Леся Українка); *Іван випростав палець.*

Сонечко [жучок] *опинилося на самій пучці, крильцята його розкрилися — і воно спурхнуло* (Є. Гуцало); — *Воїстину воскрес! — сказали ангелики і затріпотіли крихітними золотими крильцятами* (В. Багірова).

КРИЛЬЧА́СТИЙ, а, е, *техн.* Із крилами (у 4, 7 знач.). *Уся сучасна вітроенергетика базується в основному на крильчастих типах вітродвигунів* (з наук.-попул. літ.); *Судно змінює напрямок руху під дією органів керування — стерна, поворотної насадки гребного гвинта або крильчастого рушія* (з навч. літ.).

КРИЛЬЧА́ТКА, и, *ж., техн.* Механізм (деталь механізму), складовою частиною якого є крила (у 4, 7 знач.). *Поршні бензинового двигуна приводять у рух колінчатий вал, на кінцях якого містяться важкі крильчатки* (з наук.-техн. літ.); *Охолодження електродвигуна забезпечує вентилятор, крильчатку якого закріплено на валу* (з навч. літ.); *У ракетному двигуні пальне подається через турбонасос із подвійною крильчаткою* (із журн.).

КРИЛЯ́, я́ти, *с., тільки мн., поет.* Зменш.-пестл. до **крило́** 1. — *Івасик сидить звершечку та співа: "Гуси, гуси-лебедята! візьміть мене на крилята!"* (І. Нечуй-Левицький); *Крилята задубілі не здійма* [джміль] *і тихо й тоскно дивиться на мене* (І. Драч); * Образно. *Розправляє вона* [душа] *свої спраглі польоту крилята* (І. Нижник); * У порівн. *Темні вії дівчини затріпотіли, потім знялися вгору, як пташині крилята* (О. Бердник).

КРИЛЯ́ТКО, а, *с., поет.* Зменш.-пестл. до **криля́.** [Б а б у с я:] *Пасіться, любі каченятка.., Купайте в сонечку крилятка* (О. Олесь).

КРИ́МЕЦЬ *див.* **кри́мці.**

КРИМІНА́Л, у, *ч.* 1. Карний злочин. *Він довів цензорові, що тут немає ніякого криміналу, коли автор вдається до цензури* (Панас Мирний); *Старшина кілька секунд розмірковував, чи не підлягає криміналу безпатентна діяльність георозвідника-аматора* (М. Дашкієв); — *В часи, .. коли мій друг Бурдик жив і творив, зберігання такого архіву вважалося криміналом!* (В. Діброва); // Те, що порушує моральні норми і заслуговує на загальний осуд. — *Надто ганебно це — виправдовуватися, не відчуваючи за собою ніякого криміналу...* (Ю. Шовкопляс); *Криміналу у ваших словах немає анітрохи* (Ю. Андрухович); // *збірн., розм.* Те саме, що **криміналіте́т.** — *Знаєте, скільки на тому базарі крутиться криміналу?* (А. Кокотюха); *Він є учасником війни, і тому з ним не можна, як з рядовим криміналом* (Є. Кононенко).

2. *заст.* В'язниця, тюрма (у 1 знач.). *Тиждень минув від хвилини, коли брати переступили пороги криміналу, а ще не кликано їх до суду* (І. Франко); [Ж у р а к і в с ь к и й:] *Правду кажучи, то він, сірома, і до криміналу попав через свою охоту до науки* (С. Васильченко); [Ч м у р:] *Уночі збиратись заборонено. Ну, чого стоїте? Бо я вас усіх до криміналу* (Ю. Мокрієв); — *Наїде поліція, то й до криміналу запакують!* (М. Малиновська); *П'ятнадцять літ в кримінал відсидів* [хлопець] (Ю. Винничук); *Конгрес накрила польська поліція. Заарештувала всіх учасників, і суд засудив їх до криміналу* (М. Андрусяк).

КРИМІНАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **криміналізува́ти** і стан за знач. **криміналізува́тися.** *Організована злочинна група, залучаючи до скоєння злочину особу, вчиняє криміналізацію особи* (з наук. літ.); *Поглиблення економічної кризи в країні супроводжується процесами криміналізації* (з навч. літ.).

КРИМІНАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **криміналізува́ти.** *Земельні конфлікти здебільшого провокували окремі корумповані чиновники, керівники органів місцевого самоврядування й криміналізований бізнес* (із журн.); // **криміналізо́вано,** *безос. пред. У Кримінальному кодексі необґрунтовано криміналізовано багато аспектів господарської діяльності* (з газ.).

КРИМІНАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **КРИМІНАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Піддавати впливу злочинного світу, кримінальних елементів. *Квотування частки продажів криміналізують споживчий ринок* (з наук. літ.).

2. Визнавати злочином на законодавчому рівні. *Приймаючи рішення криміналізовувати те чи інше діяння, законодавець повинен з'ясувати: яким саме суспільним відносинам завдається шкода* (з наук. літ.); *Журналісти пропонують криміналізувати корупційну діяльність, оскільки за це досі передбачена лише адміністративна відповідальність* (з газ.).

КРИМІНАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **КРИМІНАЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *недок. і док.* 1. Зазнавати впливу злочинного світу, кримінальних елементів. *Як показує досвід роботи економіки, що криміналізується, реальних альтернатив посиленню бюрократичного контролю на сьогодні немає* (з наук. літ.); *Ситуація в місті за останній час суттєво криміналізувалася* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **криміналізо́вувати, криміналізува́ти.** *Ні за яких умов не повинне криміналізовуватися діяння, розкриття й доведення якого неможливе без провокування продовження винною особою злочинних дій* (з мови документів); *У тих випадках, коли без достатнього наукового обґрунтування криміналізуються ті або інші форми протиправного виявлення, знижується загальна ефективність протидії злочинності* (із журн.)

КРИМІНАЛІЗУВА́ТИ *див.* **криміналізо́вувати.**

КРИМІНАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **криміналізо́вуватися.**

КРИМІНАЛІ́СТ, а, *ч.* 1. Фахівець із криміналістики. *Їй доведеться палити наркотичні сигарети .. А цього вистачить для криміналіста, щоб визначити наявність і тип наркотику...* (М. Дашкієв); *Григір Бова, ще зовсім зелений криміналіст, встав з-за столу, де на клаптику паперу вимальовував схему гіпотетичного злочину* (О. Бердник); *Якби ті історії впорядкувати, класифікувати — вийшов би непоганий підручник для криміналістів* (Г. Тарасюк).

2. *розм.* Те саме, що **криміна́льник** 1. — *Бандит* [Салаші], *криміналіст, німецький наймит! — І Ференц, на велику втіху бійцям, лаявся* (О. Гончар); *Хай він колишній криміналіст, дрібний фіскал і п'яничка, однак зараз у ньому говорить, видно, не горілка, а таки справжнє горе* (М. Сиротюк).

КРИМІНАЛІ́СТИКА, и, *ж.* Юридична наука, що вивчає і розробляє методи розкриття карних злочинів. *Криміналістична тактика як розділ криміналістики була предметом дослідження в перших роботах криміналістів* (з наук. літ.); *Вона заявила твердо, що вчитиметься тільки на прокурора. В крайньому випадку — на суддю; заявивши про це, обклалася літературою з криміналістики і правознавства* (І. Волошин); *Юрко почав вивчати історію мис-*

тецтв, архітектуру, країнознавство, криміналістику, логіку, геральдику (Т. Прохасько); — *Знаю всі ваші розробки, вітаю їх як нове слово в криміналістиці і підтримаю чим зможу* (І. Роздобудько).

КРИМІНАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **криміналі́ст** 1. *Він малював собі в думках .. приємні картини..: нагорода, швидке просування на вищий службовий щабель, оцінка його криміналістичних здібностей, які відкриють йому дорогу до дальшої кар'єри* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Стос. до криміналістики. *Основоположник криміналістики Ганс Гросс заснував у 1890-х роках перший криміналістичний журнал* (з навч. літ.).

△ **Криміналісти́чна експерти́за** *див.* **експерти́за.**

КРИМІНАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **криміналі́ст** 1. *Капітан міліції, яку назвали людиною року, — криміналістка та рукодільниця* (з газ.).

КРИМІНАЛІТЕ́Т, у, *ч., збірн.* Особи, пов'язані з кримінальним світом; карні злочинці. *Вони ж там, як тет-з-тетом* [тет-а-тет], *з криміналітетом* (Л. Костенко); *Тутешній криміналітет, стривожений міліцейською активністю, на якийсь час згорнув активну діяльність* (А. Кокотюха); *Туди* [до школи] *здебільшого ходили діти зі "Скотохатки", особливого одноповерхового району, де .. жила "верхівка" місцевого криміналітету* (І. Роздобудько).

КРИМІНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **ка́рний** 1–3. *За кілька хвилин коло автомобіля зібрався цілий натовп, немов допіру тут стався якийсь кримінальний злочин* (Б. Антоненко-Давидович); *Він .. підкрадається в темряві, користуючись цілком кримінальними методами* (Ю. Андрухович); *Політичні в'язні були цілком безправні, навіть порівняно з кримінальними злочинцями* (М. Андрусяк); *Граф .. підлягав кримінальній відповідальності за продаж наркотиків* (М. Дашкієв); *Сотник знав кримінальні закони Речі Посполитої, якими керувалися і воєводства на Україні* (Іван Ле).

2. Такий, у якому описуються карні злочини та їх розслідування (про художній твір). *Модні .. кримінальні романи .. зацікавили його* (І. Франко); *Хлопці, які недавно їздили до Англії, привезли цілу купу кримінальних романів* (В. Собко); *У романі* [І. Багряного "Сад Гетсиманський"] *дві лінії сюжетного розвитку. Перша .. має характер кримінальної новели: Андрія Чумака заарештовують, бо хтось на нього доніс* (О. Шугай).

Кримі́на́льний авторите́т *див.* **авторите́т.**

△ **Криміна́льне (ка́рне) судочи́нство** *див.* **судочи́нство; Криміна́льний (ка́рний) ко́декс** *див.* **ко́декс.**

КРИМІНА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. *розм.* Карний злочинець. — *Ти, злодію, .. кримінальнику, зараз мені забирайся відси!* — *кричав запінений підмайстер* (І. Франко); *Пора нарешті розігнати кримінальників, які присмокталися до нашого руху* (В. Шкляр); — *Хто тут у вас сидить?* — *запитав я. Він відповів вичерпно:* — *На цей момент убивць немає. Є кілька ґвалтівників. Решта — дрібні кримінальники на кшталт крамничних злодюжок* (Ю. Андрухович); *Попеску розповів, що коїться в Чернівцях, як багато розвелося кримінальників і як тяжко йому їх ловити* (В. Кожелянко).

2. *заст.* Арештант, в'язень. *Зараз-таки назвала мене жінка кримінальником: через те, що обстрижений* (Л. Мартович); *Вона .. з огидою почала їсти бурду, принесену двома кримінальниками у брудному відрі* (А. Хижняк).

КРИМІНА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **криміна́льний** 1. *Головну причину кримінальності бізнесу дослідники вбачають не стільки в помилках правлячої еліти, скільки в принциповій неузгодженості цінностей* (з наук. літ.); *Кримінальність розглядають як самостійне соціальне явище* (з навч. літ.).

КРИМІНА́ЛЬНО. Присл. до **криміна́льний** 1. *Кобилиця .. ставив опір усякій власті, кілька разів караний кримінально* (І. Франко); — *Дізнався* [брат], *що мою дружину доправили сюди. А я своєю чергою з'ясував, що її справою опікуєтеся ви. Хоч справа звучить якось так кримінально...* (А. Кокотюха); *Спеціальні навчально-виховні заклади створено для соціальної і особистісної реадаптації та реабілітації кримінально нестійких підлітків* (з навч. літ.).

КРИМІНА́ЛЬСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **криміна́л** 2; в'язничний. *Арештанти увійшли на .. кримінальське подвір'я* (І. Франко); — *Такий каліка, як ти, та не витримає кримінальським мурам* [кримінальських мурів] (Л. Мартович).

КРИМІНА́ЛЬЩИНА, и, *ж., зневажл.* 1. Те саме, що **криміна́л** 1. *Віктор боявся поліцая на вулиці. Й гидував кримінальщиною. Віктор, чистунчик, з великим спокоєм жив на маминому утриманні. Не грішив супроти закону* (Олекса Ізарський).

2. Збірн. до **криміна́льник** 1. *У лютому та березні 1918 р. кримінальщина буквально хитала основи суспільного порядку в багатьох містах: у Катеринославі бандити грабували магазини та кооперативи, силою визволяли арештованих із в'язниць* (з навч. літ.).

КРИМІНОГЕ́ННИЙ, а, е. Який призводить до злочину; здатний спричинити злочин. *Тут все якісь повідомлення — то вібріони холери в Одесі, то лептоспіроз у Миколаєві. То криміногенна обстановка в Криму* (Л. Костенко); *Із темних вулиць цієї криміногенної оази виповз найманий вбивця* (С. Процюк); *Масова амністія навесні 1953 р., з одного боку, збільшила чисельність дорослого населення, з другого — призвела до більшої концентрації злочинного елементу й ускладнення криміногенного становища в країні* (з наук. літ.).

КРИМІНОГЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **криміноге́нний.** *Згідно з прадавнім і дуже хибним уявленням людської спільноти, будь-яка криміногенність виправляється відповідною та співмірною їй правоохоронною машинерією, двигуном якої є репресії, зокрема, фізичне насильство* (Ю. Андрухович); *Безпека банків — одне з актуальних завдань фінансових установ у сучасних умовах підвищеної криміногенності в державі* (з наук. літ.); *Від культури державної служби в управлінні різними сферами життєдіяльності залежить зменшення криміногенності в суспільстві* (з навч. літ.).

КРИМІНО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із кримінології. *Німецький кримінолог А. Фейєрбах зазначав, що основа досягнення авторитету й прозорості служби лежить в основі поліпшення стану службовців, їхнього матеріального забезпечення* (з наук. літ.).

КРИМІНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кримінології. *Кримінологічні дослідження засвідчують, що 40–45 % усіх злочинів учиняють особи в стані алкогольного сп'яніння* (з наук. літ.); *С. показує серії знимок* [знімків], *що стосуються окремих складних замовлень — .. роботи прихованою каме-*

рою, портрети рослин, кримінологічні фоторозслідування (Т. Прохасько).

КРИМІНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наукова дисципліна, що вивчає злочинність як соціальне явище та способи боротьби з нею. *Термін "кримінологія" увів 1879 р. французький антрополог Поль Топінар; до цього часу використовували термін "кримінальна соціологія"* (з наук. літ.); *Кримінальне право як наука є фундаментом інших наук кримінального циклу — кримінології, судової психології, судової психіатрії, судової медицини, криміналістики тощо* (з навч. літ.).

КРИМІНОФО́БІЯ, ї, *ж.* Нав'язливий страх скоїти злочин. *Коли пацієнт боїться нав'язливої ідеї, у нього посилюється страх через побоювання щось скоїти — це кримінофобія* (з наук. літ.).

КРИ́МКА, и, *ж.* 1. *заст.* Сіль, яку добували в Криму. *Несли* [посли Енея] .. *Пиріг завдовжки із аршин, І солі кримки* (І. Котляревський); *Неважко було по селах розвозити кримку і продавати панам кав'яр* (М. Стельмах); *З Криму чумаки возили дрібну сіль — кримку, випарену з соляної ропи* (із журн.).

2. *розм.* Назва сортів деяких культурних рослин (пшениці, яблуні і т. ін.). [К о п а ч:] *Повидумували: ячмінь — голак, а він родить не так; озимий — ріпак, а сівач — дурак; пшениця — кримка, а в штанях дірка* (І. Карпенко-Карий); *Хто ж міг сумніватися, що ці золотаві помаранчі й жовті з сухотними рум'янцями "кримки" призначені зникнути між двома правильними низками перлових зубів Палі Степанівни!* (Б. Антоненко-Давидович); *З твоєї руки піде в ґрунт насіння сильне, зібране з кавуна відбірного, з "туману" чи "кримки"* (О. Гончар).

КРИМПЛЕ́Н, у, *ч.* Синтетична тканина з поліефірного волокна. *Колоніальні товари .. моряк везе на продаж. Усі ті килими, перуки, люрексові хустини, мохер, кримплен, апаратура, джинси і таке інше* (А. Санченко); *Вироби з кримплену не варто носити в спекотні дні* (з газ.).

КРИМПЛЕ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **кримпле́н.** *Кримпленова тканина не мнеться, легко чиститься й переться* (із журн.); // Пошитий з кримплену. *На вилозі кримпленового піджака орденські планки* (В. Яворівський); *Я йду вулицею в новій кримпленовій сукні* (І. Роздобудько).

КРИ́МСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до Криму, кримчан, належний, притаманний їм. — *Моя мама працює в Кримській астрономічній обсерваторії* (В. Владко); *В засмаглому на кримському сонці обличчі з сивими вусиками, в тембрі владного голосу проглядав і вчувався гранітний характер, безстрашна прямота* (Олекса Ізарський); — *"Мускат". Кримський. Непогане вино. — М-м... Нічого... можна пити* (О. Бердник); — *Уявляєш, Сашко: літо, кримське узбережжя коло Фороса, імператорська яхта "Лівадія"* (В. Єшкілєв); *Нінуха вирішила перепочити й потягла .. Раю у кримський степ, де у невеличкому селі жила її мама* (Люко Дашвар); // Характерний для культури й побуту Криму. *Чебурек уважають однією з головних кримських страв* (із журн.).

2. Уживається як складник деяких ботанічних назв. *В урочищі Батилиман трапляються декілька видів унікальних рослин, занесених до Червоної книги України: сосна Станкевича, ялівець високий, суничне дерево, дуб пухнастий, плющ кримський та ін.* (з наук. літ.); *На Південному березі Криму на висоті 900 м ростуть кримська сосна й дуб, а ще вище (до 1 300 м) у лісах переважає бук кримський* (з наук.-попул. літ.); *На мисі Фіолент можна побачити чотири з п'яти видів кримських ялівців* (із журн.).

△ **Кри́мські тата́ри** *див.* **тата́ри.**

КРИМСЬКОТАТА́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до кримських татар *(див.* **тата́ри).** *Перед кримськотатарським народом стоїть завдання поновити чисельність до рівня довоєнної* (Люко Дашвар); *Кримськотатарський прапор — це полотнище блакитного кольору з жовтим гербом у верхньому лівому куті* (з наук.-попул. літ.); *Кримськотатарська мова поширена переважно на території Кримського півострова, а також в Узбекистані та Туреччині* (із журн.).

КРИ́МЦІ, ів, *мн. (одн.* **кри́мець,** мця, *ч.).* 1. *заст.* Те саме, що **Кри́мські тата́ри** *(див.* **тата́ри).** *Стріли київські були на той час дуже вартною річчю. За десять таких стріл, прикрашених орлиними перами, давали кримці один човен солі* (А. Чайковський); *Коли кримці вибрали собі нового хана, Петрик уговорив його таки йти на Москву, а до запорожців знов вислав грамоту* (Г. Хоткевич).

2. Те саме, що **кримча́ни.** *Є кримці, які не знають ані кримськотатарської, ані української мов* (із журн.).

КРИМЧА́К *див.* **кримчаки́.**

КРИМЧАКИ́, ів, *мн. (одн.* **кримча́к,** а́, *ч.;* **кримча́чка,** и, *ж.).* 1. Народність, що сформувалася на основі давнього місцевого населення Криму, представники якої сповідують іудаїзм. *В Україні лише два народи (українці та кримські татари) і три народності (гагаузи, караїми, кримчаки) можуть претендувати на статус корінного народу* (з наук. літ.); *Час появи кримчаків у Криму деякі вчені відносять до VI–IX ст.* (з наук.-попул. літ.); *Під час Другої світової війни майже цілком було винищено самобутню групу — кримчаків* (із журн.).

2. *розм.* Те саме, що **кримча́ни.** *Машина летіла, спритно обминаючи засипані вирви від бомб і снарядів. Видно, шофер був кримчак* (В. Кучер).

3. *заст.* Кримські татари. — *Торгівлю* [козаки] *розпочали з кримчаками, ярлик собі виправили на безмитну торгівлю...* (З. Тулуб); *Надходив вечір, небезпека несподіваного наскоку .. кримчаків зростала з кожною хвилиною* (Іван Ле); *Звідти з татарщини, на оті горби за Самарою, вискакували колись на диких своїх конях ординці-кримчаки з напнутими луками, там десь народжувалась дума "Про трьох братів озівських"...* (О. Гончар); *Року п'ятсот тридцятого дійшли кримчаки аж до Вільно й спалили його* (П. Загребельний).

КРИМЧА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **кримча́нин,** а, *ч.;* **кримча́нка,** и, *ж.).* Мешканці Криму. *Кримчани мають намір осучаснити транспортну систему в горах — побудувати недорогі сучасні канатні дороги* (із журн.); *На п'єдестал пошани корінний кримчанин піднявся з українським прапором* (з газ.); *Кримчанка Джамала представила Україну на пісенному конкурсі "Євробачення–2016" у Стокгольмі* (з Інтернету).

КРИМЧА́НИН *див.* **кримча́ни.**

КРИМЧА́НКА *див.* **кримча́ни.**

КРИМЧА́ЧКА *див.* **кримчаки́.**

КРИН, у, *ч., заст.* Лілея. *Радуйся, земле, не повитая Квітчастим злаком, Розпустись, Рожевим крином процвіти!* (Т. Шевченко); [Т і р ц а:] *І зацвіте Сіон весняним крином, і знов поллється молоком і медом земля обітована* (Леся Українка); * Образно. *Нові часи займали Чигирин, І зацві-*

тав свободи ніжний крин (Д. Павличко); * У порівн. [П а в л о:] *Ну, як же ти ся маєш? Що наробив? Розцвівся, пишаєш красою, як майський крин душистий, прекрасний?* (М. Старицький).

◊ **(1) Се́льний крин,** *заст.:* а) дика польова лілія. *І радо п'є, здригаючись од щастя, Земля краплини свіжі та сріблясті, І хилиться в знемозі сельний крин* (М. Рильський); б) символ чистоти, юності, краси. *О ти, пречистая в женах! Благоуханний сельний крине!* (Т. Шевченко).

КРИНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Викопана глибока яма, захищена цямринами від обвалів, признач. для добування води з водоносних шарів землі; колодязь (у 1 знач.). *Марія встала та й пішла З глеком по воду до криниці* (Т. Шевченко); *Близько забовванів журавель криниці. Ось він зарипів* (Д. Бузько); *Разом штовхали біду поперед себе. Докупили ще поля, викопали криницю, розжилися на нехитрий селянський скарб* (М. Андрусяк); * Образно. — *Я б радив тобі.., любчику, закинь .. нинішню пригоду в криницю забуття* (І. Франко); *Моє любе, зворушливе дитинство, навіщо тривожиш, для чого воскресаєш із бездонної криниці часу?* (О. Бердник); * У порівн. *Матерні сльози, як криниця: не спити її, не вилити* (Ю. Яновський).

2. *рідко.* Те саме, що **джереłó** 1. *Між коренем пробилася Глибока криниця; Дзюрчить з неї .. Холодна водиця* (Я. Щоголів); *Глянь на криницю тиху, що із стін могили Серед степу сльозою тихою журчить* [дзюрчить] (І. Франко).

3. *чого, перен.* Джерело (у 2 знач.), скарбниця чого-небудь. *Наука премудрого — криниця життя, щоб віддалитися від пасток смерті* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Інколи я почуваю втому в мозку, так я вдумуюся в незначні, непомітні, моментальні зустрічі, так я висмоктую з них мед жагучого божевілля. Ці криниці спогадів невичерпані* (Д. Гуменна); *Того, що вони здобували отут* [у Притулку], *вистачало, щоб наповнити глибоку криницю пізнання цілого людського покоління* (Г. Пагутяк).

◊ **Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в кри́ницю** *див.* **плюва́ти.**

КРИНИ́ЧАНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **крини́чний.** *В воді тихо плавала криничана червонобока жабка* (І. Нечуй-Левицький).

КРИНИЧА́СТИЙ, а, е, *рідко.* Багатий на криниці (у 2 знач.). *Заховалось за церквою село, .. у йому* [ньому] .. *криничастий ставок* (Ганна Барвінок).

КРИНИ́ЧЕНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **крини́ця** 1, 2. *Ой, у полі три криниченьки, Любив козак три дівчиноньки* (з народної пісні); [О л е к с і й:] *Чи се ж тая криниченька, що голуб купався? Чи се ж тая дівчинонька, що я женихався?* (Г. Квітка-Основ'яненко); [П а в л о:] *Рубленая криниченько, прийми моє тіло!..* (М. Кропивницький); *Рідна пустка. Цямрина. Цеберце. Півень, що питає куд-куди. Ось тобі цигарка натщесерце. Ось тобі криниченька води* (П. Гірник); * Образно. *Впала зірка в чисту Криниченьку серпня* (Б. Олійник).

КРИНИ́ЧИНА, и, *ж., розм.* Те ж саме, що **крини́ця** 1. *Чекала на нього в яру, на Запоріжжі, біля криничини* (У. Самчук); *Викопав* [Данило] *у передсілку криничину, тут і халабуду собі зліпив* (М. Дочинець).

КРИНИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **крини́ця** 1, 2. *Не плюй в маленьку криничку: пригодиться води напиться* (прислів'я); *Тещі, звичайно, у нас погано. Вона звикла до стежки з порога, до садка, до кринички* (Л. Костенко); *Пишний козак на вороному коні перестрибнув рогатку, в'їхав до двору, загарцював коло кринички, розганяючи .. курей і підсвинків* (В. Єшкілєв); *Балка була .. суха, — тільки погожа вода з холодної кринички протікала по їй* [ній] *дзюркотливим струмочком* (Б. Грінченко); *Вони надибали степову криничку, джерело, що ледве сльозило й виповняло природну западинку* (М. Коцюбинський).

КРИНИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **крини́ця** 1, 2. *Біля криничних жолобів тихо шипить сніг* (М. Стельмах); *Стежка, зрадівши волі, вибігла прямо на криничний зруб* (Ю. Бедзик); *Розквітнуть росини на кущах, павутиння в бур'янах під книгарнею заіскриться. Заскрипить криничний журавель* (В. Дрозд); // Який заповнює криницю (у 1 знач.). *А козак добре дбає, .. Холодною криничною водою коня напуває* (з думи); *Ми їхали на літо до Делятина, бо там був дешевий сир, були ягоди, гриби і яблука, була добра кринична вода* (Т. Прохасько); // Який витікає з криниці (у 2 знач.). *Прив'язав до верби Чалого і приліг сам напитись криничної води* (Г. Косинка).

КРИНИ́ЧОВИНА, и, *ж., рідко.* Джерело (у 1 знач.), сукупність джерел. *Тут липина і горобина, і дуб кучерявий посплітались вітами .. над холодною криничовиною* (Марко Вовчок); *Шукає вона очима тих ярків зелених, де буває криничовина* (І. Нечуй-Левицький); *Він розправляв поводи, слухав, як форкав Чалий до води, і далеко кинув очима до криничовини в левадах: "Напоїть треба..."* (Г. Косинка).

КРИНИ́ЧУВАТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **кринича́стий.** *Улаштував* [лицар] *сажалку, чистий.., прозорий ставок (бо місце було криничувате) і розвів там силу-силенну всякої риби* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРИНОЛІ́Н, а, *ч.* 1. Модна в другій половині XIX ст. широка спідниця на тонких обручах. *Панни .. порозвішували .. на кілочках .. білі спідниці та криноліни, що тоді почали входити в моду* (І. Нечуй-Левицький); *Фіакри і повози збивали клубами куряву не менше, як і .. дами широкими кринолінами* (І. Франко); *Роздивившись якісь старовинні портрети .. дам у кринолінах, Сахно .. знову опинилася в галереї* (Ю. Смолич); — *Скажу вам: я теж за моду. За моду епохи, бо криноліни й шлейфи .. просто небезпечні для жінок, коли в містах вирує шалений вуличний рух* (М. Дашкієв); *Із церкви вийшла в супроводі почту невисока .. дама, вдягнута у звичайну сукню з криноліном* (Р. Іваничук); *У XX ст. криноліни використовували лише у весільних сукнях* (із журн.).

2. *мор.* Огороджена частина палуби річкових суден, що нависає за кормою і закріплена на кронштейнах; признач. для захисту підводної частини стерна при маневруванні. *Кінцева частина корми на судні споряджена криноліном* (з навч. літ.); *Зверху кринолін може мати дерев'яну настилку* (із журн.).

КРИНОЛІ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **кринолі́н** 1. *Деякі різдвяні листівки XIX ст. зображують ностальгічні сценки минулого, наприклад, жінок у кринолінових сукнях на вулицях* (із журн.); // Одягнутий у кринолін. *Кринолінові дами пішли танцювати* (Ю. Смолич).

КРИП, у, *ч., фіз.* Повільна деформація твердого тіла в часі під дією сталого навантаження або механічної напруги. *До геоморфологічних природних процесів відносять зсуви, лінійну ерозію, крип та осідання поверхні* (з наук. літ.); *До*

крипу схильні всі тверді тіла — як кристалічні, так і аморфні (з наук.-техн. літ.).

КРЙПТА, и, *ж.* 1. Підземне склепінчасте приміщення у давніх римлян і греків. *Первісна форма крипти була успадкована від гробниць апостолів у римських базиліках часу правління Костянтина* (із журн.); // У перших християн — підземна галерея, де відбувалися богослужіння й ховали померлих. *Гамір .. наповняє крипту і луною розкочується по темних переходах катакомб* (Леся Українка); *Перед печерою братове вклякли. А далі цілу ніч молилися при мощах. Я поклав їм на поріг воду. Другого дня ми видовбали в горі крипту* (М. Дочинець).

2. Каплиця під храмом для почесних поховань. *В 1070 році згоріла стара кірха Серватіуса, і від неї лишилася тільки крипта* (П. Загребельний); *Залишки древнього храму Санта Репарата можна побачити в крипті собору Санта Марія дель Фйоре* (з наук.-попул. літ.); *Згідно із заповітом, 7 вересня 1992 р. тіло Патріарха Йосифа перепоховане в крипті Львівського кафедрального собору Святого Юра* (з газ.); // Місце давнього поховання знатної особи; підземний склеп. [Куниця:] *При розкопках кожного кургану, при розкритті кожної крипти незмінно фігурує своя "золота чаша"* (І. Кочерга).

3. *анат.* Заглиблення на поверхні органа. *Вивчено топографію, макро- і мікроструктуру вмісту крипт органів клінічно здорових тварин* (з наук. літ.).

КРИПТЙД, а, *ч.* Тварина чи рослина, існування яких можливе, але не доведене академічною наукою. *Криптидами можуть бути міфічні тварини з зоологічною основою, наприклад, грифони, не описані досі тварини з незвичайними особливостями, велетенські анаконди Амазонії або плямисті леви Східної Африки* (із журн.).

КРИПТО... Перша частина складних слів, яка має значення: 1) що не підлягає розголошенню; секретний, напр.: криптоалгори́тм; 2) конспіративний, підпільний, напр.: криптогра́фія.

КРИПТОАЛГОРЙТМ, у, *ч., спец.* Алгоритм для шифрування або розшифрування інформації. *Криптоалгоритм обирається сторонами до початку обміну повідомленнями* (з наук. літ.); *Якщо захист інформації, що забезпечується алгоритмом, засновано на таємності алгоритму, криптоалгоритм називають обмеженим* (з навч. літ.).

КРИПТОАНА́ЛІЗ, у, *ч.* Розділ криптології про методи розшифрування інформації без призначення для такого розшифрування ключа. *Першою відомою письмовою згадкою про криптоаналіз є "Манускрипт про дешифрування криптографічних повідомлень", написаний арабським ученим аль-Кінді ще в IX ст.* (з наук.-попул. літ.); *Розроблено новий метод криптоаналізу, зміст якого полягає у спрощенні та подальшому розв'язанні системи рівнянь* (з навч. літ.).

КРИПТОАНАЛІ́ТИК, а, *ч.* Фахівець із криптоаналізу. *Розкриття криптоалгоритму, що приводить до визначення будь-якого зашифрованого за допомогою даного алгоритму відкритого тексту, — це результат роботи криптоаналітика* (з наук. літ.); *Криптоаналітик повинен бути непоганим математиком і мати досить глибокі знання з теорії алгоритмів* (з наук.-попул. літ.).

КРИПТОАНАЛІТЙЧНИЙ, а, е. Стос. до криптоаналізу. *У криптоаналізі значну роль відіграють суто математичні методи, для реалізації яких використовують спеціалізовані криптоаналітичні комп'ютери* (з наук. літ.); *Криптоаналітичну атаку спрямовано на перетворення шифрованого тексту у відкритий текст без знання ключа* (з наук.-попул. літ.); *Криптоаналітичні вміння не раз виручали військових* (з навч. літ.).

КРИПТОГА́МА *див.* **криптога́ми.**

КРИПТОГА́МИ, а́м, *мн. (одн.* **криптога́ма,** и, *ж.).* Група рослин — папороті, хвощі, плауни та близькі до них рослини (мохи, водорості, гриби і т. ін.), що розмножуються спорами. *Групу криптогам виокремив шведський природознавець Карл Лінней* (з наук.-попул. літ.); *Криптогами порівняно з вищими судинними рослинами мають ширші ареали* (з навч. літ.).

КРИПТОГА́МІЯ, ї, *ж.* Спосіб розмноження безквіткових спорових рослин. *Для спорових рослин — папоротей, хвощів, плаунів — характерна криптогамія* (з навч. літ.).

КРИПТОГА́МНИЙ, а, е. Стос. до криптогам. *Антропогенний прес суттєво відобразився на різноманітті криптогамної біоти Канівського заповідника та призвів до її збіднення і зміни видового складу* (з наук. літ.).

КРИПТОГРА́МА, и, *ж.* Надпис або документ, зробл. із використанням криптографії. *Принцип розв'язання криптограми, надто ще коли шифр простіший, залежить від мовних особливостей тексту* (Р. Доценко, пер. з тв. Е. По); — *За час нашого перебування в таборі .. вже змінилося кілька систем шифрування депеш. Поки ми приїдемо на фронт, туди надішлють нові системи, але, я думаю, на фронті не буде коли бавитися розв'язуванням таких криптограм* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Щоб розгадати криптограму, треба насамперед розгадати ключові слова, що наведені до неї* (з наук.-попул. літ.).

КРИПТО́ГРАФ, а, *ч.* Фахівець із криптографії. *Криптограф у середовищі криптосистем з відкритим ключем ризикує рано чи пізно прийняти підроблений ключ за дійсний* (з наук. літ.); *Одним із перших відомих криптографів уважають Юлія Цезаря, який не довіряв гінцям і, відправляючи листи своїм генералам, вдавався до шифрування своїх текстів* (із журн.).

КРИПТОГРАФІ́СТ, а, *ч.* Те саме, що **крипто́граф.** *Над мовою С++ працювали найкращі криптографісти* (із журн.).

КРИПТОГРАФІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **криптографі́ст.** *Історія знає кількох видатних криптографісток* (із журн.).

КРИПТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до криптографії. *Запропоновано класифікацію алгоритмів криптографічного захисту комп'ютерних файлів від несанкціонованого доступу* (з наук. літ.); *Спробу розкриття конкретного шифру із застосуванням методів криптоаналізу називають криптографічною атакою на цей шифр* (з наук. літ.).

КРИПТОГРАФІ́ЧНО. Присл. до **криптографі́чний.** *Цифровий підпис — дані з криптографічно перетвореними елементами, що дають змогу одержувачеві перевірити їх джерело і захищають від фальсифікації* (з наук. літ.).

КРИПТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Спосіб тайнопису, заснований на вживанні шифру. — *Пане підполковнику, ви криптографію добре знаєте?* (М. Стельмах); *Для зміни кодів (ключів) операційної системи бажано використовувати методи асиметричної криптографії* (з наук. літ.); *Для математичного аналізу криптографія застосовує інструментарій абстрактної алгебри та теорії ймовірностей* (з навч. літ.).

КРИПТОГРАФО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **криптографува́ти.** *Основні дані, що стосуються діагнозу, прогнозу та лікування, мають бути криптографовані* (з наук. літ.); *Вітчизняний таксомат має броньований захищений корпус, криптографований канал зв'язку, принтер для друку чеків та сенсорний дисплей* (із журн.).

КРИПТОГРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Шифрувати текст, документ, файл і т. ін. *Низка спеціальних програм дозволяє зашифровувати інформацію у файлах — криптографувати* (з наук. літ.).

КРИПТОДЕПРЕ́СІЯ, ї, *ж., геогр., геол.* Затоплена водою западина, дно якої нижче від рівня моря, а водна поверхня — вища за нього. *Прикладами криптодепресії є озера Байкал та Ладога* (з навч. літ.).

КРИПТОЗО́Й, ю, *ч.* Те саме, що **доке́мбрій.** *На підставі геохронологічних досліджень розроблено геохронологічну шкалу. Найбільшими її підрозділами є криптозой, що поділяють на архей, протерозой та фанерозой* (з наук. літ.); *Протягом криптозою відбулися значні деформації земної кори: відклади, що сформувалися в цей період, складають фундамент давніх платформ* (з навч. літ.).

КРИПТОЗОО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із криптозоології. *Криптозоологи цікавляться істотами, існування яких можна довести тільки на основі свідчень очевидців та непрямих доказів* (з наук.-попул. літ.).

КРИПТОЗООЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до криптозоології. *Істота, що залишила відбитки, мала величезну стопу з п'ятьма пальцями, один із яких був значно більшим за інші і відходив трохи вбік. І таких випадків спеціалісти з криптозоологічних питань налічують сотні* (з наук.-попул. літ.); *Під час численних експедицій дослідник зібрав чимало матеріалів і речей, які мають безпосередній стосунок до чудовиська. Тому й вирішив створити в шкільному музеї криптозоологічний відділ* (із журн.).

КРИПТОЗООЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Неакадемічний напрям зоології, предметом якого є пошук тварин, що вважають легендарними або такими, що не існують. *Підґрунтям для криптозоології слугує фольклор, а також відомості, почерпнуті в інформаторів* (з наук.-попул. літ.); *Батьком криптозоології вважають зоолога Бернарда Ейвельманса* (із журн.).

КРИПТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до криптології. *У розвитку криптології в симетричних криптологічних системах виокремлюють два напрямки шифрування — блокові й потокові шифри* (з наук.-попул. літ.); *Криптологічний аналіз документа не дав результатів* (з газ.).

КРИПТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про методи шифрування та дешифрування. *Криптологія включає два розділи — криптографію та криптоаналіз* (з наук. літ.); *Створення персональних ЕОМ відкрило нову сторінку в криптології* (з наук.-попул. літ.); *Знання основних понять криптології, володіння криптографічними методами захисту інформації за сучасних умов є вкрай необхідними для будь-якого фахівця, що займається створенням систем захисту інформації* (з навч. літ.).

КРИПТОМЕ́РІЯ, ї, *ж.* Південне хвойне вічнозелене дерево родини кипарисових заввишки до 60 м. *Батьківщина криптомерії — Південна, Східна та Центральна Азія; деякі види культивують як декоративні* (з наук.-попул. літ.); *В ікебанах часто використовують сосну, кедр, криптомерію чи бамбук* (із журн.); *Є кімнатні рослини, які виділяють іони, роблячи повітря свіжим і легким для дихання. Це хвойні — кипарис, туя, криптомерія* (з газ.).

КРИПТОМНЕЗІ́Я, ї, *ж., мед.* Порушення пам'яті, коли хворий втрачає здатність розрізняти спогади про реально пережиті ним події і ті, про які він довідався опосередковано або які йому наснилися. *Криптомнезія є формою "помилкової" атрибуції, коли спогад вважається вигадкою, оскільки відсутній суб'єктивний досвід, що це спогад* (з наук. літ.); *Криптомнезію спостерігають у людей, що пережили стрес* (з навч. літ.); *Віктор намірювався на сторінках своєї майбутньої книги визбирати барви і тони рідного краю, але ні разу не згадував Райгородського. Його образ з'явився вві сні наче заключний акт таємної праці пам'яті. Красномовний приклад криптомнезії* (Олекса Ізарський).

КРИПТО́Н, у, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 36, інертний газ без кольору й запаху. *Криптон виділяють фракційним розділенням рідкого повітря* (з наук. літ.); *До складу повітря входять елементи, відомі під назвою інертних газів: гелій, неон, аргон, криптон і ксенон* (з наук.-попул. літ.); *Криптон використовують для наповнення освітлювальних лампочок, газорозрядних і рентгенівських трубок і т. ін.* (з навч. літ.); У *повітрі Венери не виявилося ніяких особливих домішок порівняно з земним. Ті ж самі, що і в атмосфері Землі, кисень, вуглекислота, азот, дуже незначні домішки аргону, неону, криптону. Нічого нового, все цілком знайоме* (В. Владко).

КРИПТО́НІМ, а, *ч.* Псевдонім із використанням елементів криптограми, перев. ініціалів справжнього імені та прізвища. *Харківське видавництво молоді, що .. гуртувалось біля Г. Хоткевича, позначало свої видання криптонімом: "видано Вс. І. Гуртом" — себто попросту гуртом* (С. Єфремов); *Я став перебирати одну по одній картини, вишикувані рядком, кожне полотно оглядав зі зворотного боку, де часом художники позначають назви, дати, проте Остапчук такої звички не мав, не ставив навіть свого криптоніма в нижньому правому куті картини* (В. Шкляр); *— Отож, добродію .. Тобі судилося відправитись у тил врага. Будеш работати* [працювати] *під прикриттям .. — Під криптонімом! — шепоче він. — .. Під криптонімом, якщо завгодно* (Любко Дереш); *45 публікацій 1921–1922 рр., підписані криптонімом "Е. М.", належать перу Євгена Маланюка* (з наук. літ.).

КРИПТО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **крипто́н.** *Криптонові елементи використовують у деяких ліхтариках* (з навч. літ.); *Криптонові лазери застосовують у наукових дослідженнях, а також у лазерних шоу* (із журн.).

КРИПТОРХІ́ЗМ, у, *ч., вет., мед.* Вада внутрішньоутробного розвитку, за якої одне або обидва яєчка не опускаються в мошонку. *Особливих методів профілактики крипторхізму не існує* (з наук. літ.); *Крипторхізм є наслідком хромосомної патології* (з навч. літ.).

КРИПТОСИСТЕ́МА, и, *ж.* Сукупність засобів криптографічного захисту інформації. *У сучасних криптосистемах використовують комбінації симетричних та асиметричних алгоритмів* (з наук. літ.); *Вибір довжини ключів для криптосистеми слід здійснювати таким чином, щоб зловмисникові було однаково важко атакувати будь-який механізм захисту комбінованої криптосистеми* (з навч. літ.).

КРИПТОФІ́Т *див.* **криптофіти.**

КРИПТОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **криптофі́т,** а, *ч.).* Багаторічні трав'янисті рослини, в яких надземні органи на зиму відмирають, а закладені на кореневищах, цибулинах чи інших органах бруньки відновлення зимують у ґрунті або воді. *У криптофітів бруньки відновлення закладаються на прихованих у ґрунті органах — бульбах, кореневищах, цибулинах тощо* (з наук. літ.); *Лікарська і декоративна рослина ясенець білий, або неопалима купина, належить до криптофітів* (з навч. літ.); *До криптофітів відносять картоплю, конвалію, тюльпан та ін.* (із журн.).

КРИПТОФÓН, а, *ч.* Смартфон з додатковим програмним забезпеченням, яке здійснює оцифрування й кодування голосових сигналів і відправлення їх у мережі стільникового зв'язку в зашифрованому вигляді. *Криптофон робить неможливим для будь-якої третьої сторони, включаючи телефонну компанію і поліцію, прослуховувати дзвінок* (із журн.).

КРИПТОФОНІ́Я, ї, *ж.* Телефонні розмови з використанням шифру. *Криптофонія була популярною за часів СРСР* (з газ.).

КРИС, а, *ч.* Кинджал з асиметричною формою леза, поширений в Індонезії, Малайзії, на Філіппінах. *Якщо клинок криса хвилястий, то кількість вигинів завжди є непарною, найчастіше трапляються клинки з 7 і 13 вигинами* (з наук.-попул. літ.); *Рукоятку криса переважно робили з дерева* (з навч. літ.).

КРИСÁНЕЧКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **крисáня.** *Набік кинена крисанечка відрізувала косу тінь на одній стороні обличчя* [леґеня] (Г. Хоткевич).

КРИСÁНЬКА, и, *ж., діал.* Те саме, що **крисáнечка.** *Ось недавно купив я своєму Петрусеві .. крисаньку з павами* (Л. Мартович); *Недбалим рухом поправляють* [хлопчики] *крисаньки на головах* (Г. Хоткевич).

КРИСÁНЯ, і, *ж., діал.* Капелюх, бриль. *Юра, натискаючи крисаню на чоло, прискореним ходом .. погнав далі* (І. Франко); *Марусяк зняв крисаню і низько кланявся господині* (Г. Хоткевич); *В західноукраїнських гірських районах капелюх із широкими крисами зветься "крисаня"* (Б. Антоненко-Давидович); *Хлопчик у зеленій крисані з квіткою, у вишиваній сорочці безтурботно змахнув коновкою* (І. Волошин); *Іван .. схопив топірця.., накинув киптар та крисаню й миттю вибіг з хати* (І. Пільгук); *Князь, зодягнений у чорну з голубою іскрою опанчу, в чорну крисаню.., возсідав, як на сизій хмарі, на троні* (Г. Тарасюк).

КРИСÁСТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **крисáтий.** *Порозсідалися .. чоловіки у білих сорочках, у картузах святкових .. (Ще парубкували в них: крисасті)* (А. Головко).

КРИСÁТИЙ, а, е. Який має широкі криси (про капелюх, бриль і т. ін.). *Лице* [пані Міхонської] *прихилилося близесенько до Борисового, її капелюх скинув у нього крисатий капелюх з голови* (І. Франко); *— Денисе Васильовичу! — гукає Троянів сусіда з-під крисатого бриля* (С. Добровольський); *Мама у квітчастому модному платті й крисатому білому капелюсі* (В. Нестайко).

КРИ́СИ, ів, *мн.* 1. Відігнуті краї капелюха, бриля і т. ін. *Краньцовська вхопила обома руками криси свого капелюха й бігла в напрямі лісу* (Л. Мартович); *На ній був той самий білий солом'яний бриль з блакитними незабудками і густа смуга серпанку, що вибивався з-під крис* [крисів] *того бриля* (М. Івченко); *Через подвір'я .. йшов гладкий чоловік у білому кітелі і в такому ж білому, з широкими крисами, кашкеті* (М. Сиротюк); *Сухоровський з повагою діткнувся двома пальцями до крисів циліндра* (Р. Іваничук); *На голові у нього гордо сиділо солом'яне сомбреро місцевого виробництва з войовниче загнутими догори крисами* (О. Чорногуз).

2. Краї посуду, човна і т. ін. *Баба Палажка .. взяла в руки веретено, вмочила його в воду і черкнула шпинькою навхрест по крисах миски* (І. Нечуй-Левицький); *Синє полум'я хитнулось, хлюпнуло в чорні криси цистерни* (М. Коцюбинський); *Горлаті дзвони над ним дзвонять, крисами голови доторкають* (В. Стефаник); *Цідилко дрібно цокотіло об криси горщика* (Р. Федорів); * У порівн. *В сінях стояла Любов Федорівна в сукні з важкого зеленого адамашку, .. в сукні долом широкій, як криси дзвону* (Б. Лепкий).

КРИСЛÁТИЙ, а, е. 1. Який має розлоге гілля, розкішну крону (про дерево, кущ); гіллястий. *Параскіца сидить на улюбленому місці, під великим крислатим кущем* (М. Коцюбинський); *Груша тая була висока та крислата, товста, в три обіймища* (О. Ільченко); *На обійсті будинку .. під крислатим горіхом сиділо .. декілька .. добродіїв* (Н. Околітенко); *Їй .. здалося, що в тіні крислатого дерева на лавці згорбилася .. постать дивакуватого старого в довгому чорному плащі...* (І. Роздобудько); * Образно. *Очі з-під крислатих брів дивилися поверх чорних окулярів.., — короткозорі й розгублені* (Ю. Смолич); *Бачила* [княгиня] *не раз здалеку, як гордо ніс він* [олень] *.. свої крислаті роги* (В. Гжицький).

2. Те саме, що **крисáтий.** *Укривши голову крислатим брилем з доброї житньої соломи, Кардаш .. блукав серед пісків* (С. Журахович); *Йшов брат.., найкрасивіший у світі — у модному крислатому капелюсі, якого притримував обома руками* (В. Шкляр).

КРИСЛÁТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **крислáтий** 1. *Зелена крислатість велетенських верб розіп'ялася над солом'яною покрівлею нової Свиридової хати й повівала по двору прохолодою* (Микита Чернявський).

КРИСЛÁТО, *присл.* Розлого, широко (про дерево, кущ). *Минаємо сад, Що віти розкинув крислато* (С. Олійник); *Дідько повільно .. розплющувався; .. просто його очей крислато розпросторювалося яблуневе гілля, обсипане блискотливими лелітними квітками* (В. Дрозд); *Все моє родинне вічне древо гуло в землі крислато, коренево* (І. Драч).

КРИСТÁЛ, *ч.* 1. *род.* а. Тверде тіло, що має природну форму багатогранника. *На окремому столику.., під скляними ковпаками лежали купки великих кристалів, — ромбічних формою, криваво-червоних та яскраво-синіх кольором* (М. Дашкієв); *Його* [мармур] *прикрасили .. кристали піриту, флюориту* (М. Стельмах); *— Погляньте: це коштовний камінь, діамант. Також він називається кристалом* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Живемо в дуже густому розчині хамства, скоро випадемо в кристал* (Л. Костенко).

2. *род.* у, *заст.* Кришталь (у 1 знач.). *Кадарія тим часом гралася перснем, крутила на всі боки, милуючись багряним промінням, що вогненними пучками виривалося із глибини кристалу* (Ю. Логвин); * У порівн. *В кожнім слові чути було щире переконання, чисту, мов кристал, правду* (І. Франко); *Промінь на мудрім обличчі Грав райдужний, наче кристал* (М. Бажан).

△ **(1) Рідкі́ кристáли** — речовини в стані, проміжному між твердим кристалічним та ізотропним рідким. *Рідкі кристали зберігають одну з основних рис рідини — плин-*

ність (з наук. літ.); *Електричні явища в рідких кристалах мають найчастіше нелінійний характер* (з навч. літ.); *Великий і різноманітний світ рідких кристалів. Їх відкрито вже понад 3000* (із журн.).

КРИСТА́ЛИК, а, *ч.* Зменш. до **криста́л** 1. *Деякі з кристалічних тіл, зокрема метали, складаються з великої кількості дуже малих кристаликів, які називають зернами* (з наук. літ.); * Образно. *Її хитрі, хтиві очі відразу перетворюються на два холодних кристалики* (А. Дністровий); * У порівн. — *Пишне марнослів'я не розчиняє гіркоти, що осіла на дно старої душі нерозчинними кристаликами* (І. Волошин).

КРИСТАЛИ́СТИЙ, а, е. Схожий на кристал (у 1 знач.); такий, як у кристала. *Нащо звірині товктися під скалистою брилою? Я підійшов ближче, лизнув кристалистий камінь — і до мене все дійшло. Сіль — от що притягувало кіз!* (М. Дочинець).

КРИСТАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Апарат для кристалізації хімічних сполук. *Один із процесів підвищення якості металів — плазмодуговий переплав у водоохолоджуваному кристалізаторі* (з наук. літ.); *Випробувано технологію індукційної плавки в секційному кристалізаторі губчастого титану з підвищеним умістом хлору* (з наук.-техн. літ.); *Дивуєшся, наскільки оперативно фахівці виготовили дослідний кристалізатор, піддон та інше обладнання* (з газ.).

КРИСТАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до кристалізації (у 1 знач.). *Інститут проводить дослідження гідродинамічних, тепломасообмінних і кристалізаційних процесів під час приготування, оброблення й затвердіння сплавів* (з наук. літ.); *Метакристали мінералів мають високу кристалізаційну здатність* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для кристалізації. *Дослідники можуть використовувати кристалізаційний апарат для кристалізації яких-небудь речовин* (із журн.).

КРИСТАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Перехід речовини з газоподібного, рідкого або твердого (аморфного) стану в кристалічний. — *Будь-яке скло з роками старіє. У ньому розвивається дуже повільний процес кристалізації. І якщо хоча б один кристалик потрапить в зону внутрішньої напруги — скляний виріб розлетиться на друзки...* (Любко Дереш); *За незначного вмісту графіту тверда поверхня дисперсної фази сприяє кристалізації аморфної частини полімеру* (з наук. літ.).

2. *перен.* Становлення, набуття чітких форм (про задум, ідеї, суспільні напрями і т. ін.). *Відбувається кристалізація суспільних світоглядів* (В. Еллан-Блакитний); *Історія текстів "Демона", історія кристалізації останнього варіанта становить .. великий інтерес для літературознавця* (М. Рильський); *Побіжне перестало б бути тоді таким, думка, яка промайнула лише мимохідь, набула б кристалізації* (В. Домонтович); *Що ж вабило до праці над книжкою наступною..? Здається, що це була спрага кристалізації власної особи і також характерів своїх героїв. Ішлося про кристалізацію свого неповторного стилю* (Олекса Ізарський).

КРИСТАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **кристалізува́ти** 1. *Імбирний корінь, кристалізований у цукрі, є природним засобом від багатьох захворювань* (з наук.-попул. літ.); *Цукор після сушіння буде кристалізований* (з навч. літ.); // **кристалізо́вано,** *безос. пред. У технічних умовах кристалізовано кілька десятків мінералів — гірський кришталь, аметист, цитрин, гранат, смарагд, ісландський шпат, опал тощо* (з наук. літ.); * Образно. *Чогось аж страшно, як подумаєш, скільки людської праці кристалізовано у сих виробах* (Леся Українка).

2. *у знач. прикм.* Який кристалізувався, став подібним до кристала. *Я .. вставив у касету пробірку з кристалізованим вірусом. У такому вигляді вірус міг перебувати протягом століть майже в будь-якому середовищі, можливо, навіть у космічному просторі* (І. Росоховатський).

3. *перен.* Який є чітким, завершеним. *О ви, кристалізовані стони* [стогони], *Ви, сльози, перетоплені в алмази, .. Не покидайте ви мене* (І. Франко).

КРИСТАЛІЗУВА́ННЯ, я, *с., перен.* Дія за знач. **кристалізува́ти** 2 і **кристалізува́тися** 2. *В тій хвилі чула* [Хуррем], *що звела першу боротьбу з могутнім падишахом, з десятим і найбільшим султаном Османів — і що тепер наступить кристалізування їх взаємин* (О. Назарук); *1930-ті роки вважають періодом формування і кристалізування концепції національно-визвольної революції, в якій важливе місце посідала повстанська армія* (з наук. літ.).

КРИСТАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Перетворювати в кристали. *Перманганат натрію через його велику розчинність важко кристалізувати* (з наук. літ.); *1931 року було описано структуру вітаміну А, а через 6 років його вдалося кристалізувати* (з наук.-попул. літ.); *Щоб кристалізувати морську сіль, використовують випаровування води* (з навч. літ.).

2. *перен.* Надавати чомусь чіткості, завершеності; виформовувати. *У трудовій діяльності людина розвиває свої таланти, кристалізує характер і виробляє світогляд* (О. Гуреїв); *Упродовж життя В. Стусові вдалося окреслити й кристалізувати власну версію герметичної поетики* (з наук.-попул. літ.); *Стриманість, шляхетність, інтелектуалізм — це важливі складові особистості художника, які дали йому можливість кристалізувати характер непідкореного, зміцнити творчий потенціал* (з газ.).

КРИСТАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Перетворюватися в кристали, набувати форми кристалів. *Підвищений уміст домішкової солі зумовлює зменшення кількості води, що не кристалізується під час охолодження* (з наук.-техн. літ.); *Деякі речовини залежно від умов можуть кристалізуватися в різних кристалічних формах* (з наук.-попул. літ.); *Аморфна речовина може з часом упорядкуватися й кристалізуватися* (з наук. літ.).

2. *перен.* Набувати чіткості, завершеності; виформовуватися. *Хай "Шляхи мистецтва" будуть тою трибуною, де у вільній дискусії кристалізуватиметься єдиний напрям* (В. Еллан-Блакитний); *Аморфна маса, за яку він вважав своїх земляків, почала вже кристалізуватися* (П. Панч); *В руській книжності XI — XVI ст. віддзеркалились .. ідеї .. долі роду. А з пробудженням інтересу до людини вже кристалізується нове уявлення про долю — індивідуальну* (Є. Гуцало); — *Але він чоловік такий, що округ його* [нього] *можуть і душі других кристалізуватися!* (О. Кобилянська).

КРИСТАЛІ́Т *див.* **кристалі́ти.**

КРИСТАЛІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **кристалі́т,** у, *ч.).* 1. *геол.* Найдрібніші зародкові кристалоутворення, характерні для вулканічного скла. *Кристаліти вулканічного походження надзвичайно тверді* (з наук.-попул. літ.).

2. *мет.* Дрібні неправильної форми кристали литого металу або сплаву, міцно зв'язані між собою. *Кристалізація, характерна для металів та їхніх сплавів, відбувається з утворенням кристалітів чи зерен дендритної будови* (з наук. літ.).

КРИСТАЛІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **криста́л** 1; характерний для кристала (у 1 знач.). *Метаморфічні гірські породи мають кристалічну будову й характеризуються сланцюватою чи смугастою текстурою* (з наук. літ.); // Який складається з кристалів. *Є на Україні і титанові руди, .. чимало кристалічних сланців* (І. Цюпа); *Учені виявили, що на захід від ріки виходи кристалічних порід на земну поверхню зникають. Це свідчить про те, що кристалічний фундамент занурюється під потужну товщу осадових порід* (з наук. літ.).

△ **Кристалі́чна ґра́тка (решітка) <Кристалі́чні ґра́ти>** *див.* **ґра́тка; Украї́нський [кристалі́чний] щит** *див.* **щит.**

КРИСТАЛІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кристалі́чний.** *За температури 650 °С виявлено зменшення кристалічності нанокристалів унаслідок поверхневого плавлення* (з наук. літ.); *Кристалічність апатиту кістки подібна до кристалічності дентину, але значно нижча, ніж апатиту емалі* (з навч. літ.).

КРИСТАЛО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **криста́л** у 1 знач., напр.: к р и с т а л о г і д р а́ т, к р и с т а л о о́ п т и к а, к р и с т а л о ф і́ з и к а.

КРИСТАЛОАКУ́СТИКА, и, *ж.* Розділ фізичної акустики, що вивчає закони поширення акустичних хвиль у кристалах і взаємодії хвиль із різними видами збуджень у кристалах. *У кристалоакустиці зазвичай використовують ультразвукові хвилі та хвилі гіперзвукового діапазону* (з навч. літ.).

КРИСТАЛОГІДРА́Т *див.* **кристалогідра́ти.**

КРИСТАЛОГІДРА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **кристалогідра́т,** у, *ч.), фіз., хім.* Кристалічні речовини, до складу яких входить певне число молекул води. *Кристалогідрати, що містять шість молекул води, трапляються дуже часто* (з наук. літ.); *Процес розкладу кристалогідратів на повітрі називають вивітрюванням кристалогідратів* (з навч. літ.).

КРИСТАЛО́ГРАФ, а, *ч.* Фахівець із кристалографії. *Вернадський Володимир Іванович (1863–1945) — видатний природознавець, мінералог і кристалограф, основоположник геохімії, біогеохімії, гідрогеохімії, вчень про ноосферу і біосферу* (з наук.-попул. літ.); *Особливу увагу швейцарські кристалографи приділили синьому кольору — лазурі* (із журн.).

КРИСТАЛОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Власт. кристалографії, характерний для неї. *Нанокристали ростуть уздовж кристалографічної осі й мають видовжену форму* (з наук. літ.); *Переважна більшість зразків бранеритів не має чітко виражених кристалографічних форм* (з навч. літ.).

КРИСТАЛОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Наука про атомно-молекулярну будову, фізичні утворення та ріст кристалів. *Кристалографія пов'язана з мінералогією, фізикою твердого тіла та хімією* (з наук.-попул. літ.); *Завданням кристалографії є вивчення фізичних властивостей кристалів, умов їх утворення* (з навч. літ.).

КРИСТАЛО́ЇД, у, *ч.* Речовина, здатна кристалізуватися й у розчиненому стані легко просочуватися через тваринні й рослинні мембрани клітин. *Багаті на колоїди коацервати були здатні до обміну речовинами з навколишнім середовищем і вибірково нагромаджували різні речовини, особливо кристалоїди* (з наук.-попул. літ.); *Препарати з хвоща польового утримують в сечі рівновагу між колоїдами та кристалоїдами і тим самим перешкоджають утворенню сечових каменів* (з навч. літ.).

КРИСТАЛО́ЇДНИЙ, а, е. Прикм. до **кристало́їд.** *У лікуванні опіків застосовують кристалоїдні розчини* (з навч. літ.).

КРИСТАЛОКЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е. Який складається з уламків кристалів (про гірські породи). *Вулканічні кристалокластичні туфи складаються з кристалів та уламків деяких мінералів* (з навч. літ.).

КРИСТАЛОО́ПТИКА, и, *ж.* Розділ фізики, який вивчає закони поширення світла в кристалах. *Кристалооптика межує з оптикою та кристалографією* (з наук. літ.); *Кристалооптика розглядає такі фізичні явища, як подвійне променезаломлення, поляризація світла, плеохроїзм та ін.* (з наук.-попул. літ.).

КРИСТАЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на кристал (у 1 знач.). *Віск на поверхневому шарі листка має кристалоподібну структуру й зумовлює дзеркальний характер відбиття* (з наук. літ.); *Під час огляду транспортного засобу в спеціальній схованці було виявлено чотири пакети з кристалоподібною речовиною білого кольору загальною вагою близько півкілограма* (з газ.).

КРИСТАЛОТВО́РЕННЯ *див.* **кристалоутво́рення.**

КРИСТАЛОУТВО́РЕННЯ, КРИСТАЛОТВО́РЕННЯ, я, *с.* Процес утворення кристалів. *Кристалотворення може відбуватися в лабораторних і технологічних процесах, а також у земних надрах, солоних озерах тощо* (з наук. літ.); *У промислових пересичених цукрових розчинах механізм кристалоутворення є гетерогенним* (з наук.-попул. літ.).

КРИСТАЛОФІ́ЗИК, а, *ч.* Фахівець із кристалофізики. *За участю українського кристалофізика Остапа Стасіва на початку 1950-х років уперше в Німеччині було зріджено водень та гелій* (із журн.).

КРИСТАЛОФІ́ЗИКА, и, *ж.* Розділ кристалографії, який вивчає фізичні властивості кристалів, зокрема залежність цих властивостей від зовнішніх впливів. *На основі досліджень у галузі кристалофізики синтезовано чисті й домішкові кристали з малою щільністю дислокації* (з наук. літ.); *На основі досягнень кристалофізики розвинулася фізика твердого тіла* (з наук.-попул. літ.).

КРИСТАЛОФІЗИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кристалофізики. *Сучасна металургія включає оброблення металів тиском, кристалофізичні методи рафінування металів і сплавів та ін.* (з навч. літ.).

КРИСТАЛОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кристалохімії. *Між фосфатною плівкою і металом існує тісний кристалохімічний зв'язок* (з наук. літ.).

КРИСТАЛОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Розділ кристалографії, який вивчає закономірності зв'язків між хімічним складом, структурою і властивостями кристалічних речовин, а також процеси й закони їх утворення. *Кристалохімія ґрунтується на даних експериментального вивчення структури кристалів рентгенівськими, хімічними та фізичними методами* (з наук. літ.); *Кристалохімія тісно пов'язана з хімією, кристалофізикою та мінералогією* (з наук.-попул. літ.).

КРИСТА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **кристалі́чний.** *Перший кристальний резонатор було виготовлено в 1917 році* (з наук.-попул. літ.); *Кристальна структура залежить від походження кристалів* (з навч. літ.).

2. *перен., заст.* Те саме, що **кришталéвий** 2. *Пообсідавши групами берег ставу, .. приглядаються собі* [берези та липи] *в його кристальних водах* (І. Франко); *Веселих людей течія .. Сміється, співає, сія .. В кристальних озерах вітрин* (М. Бажан); *Хитрий та спритний політик, у приватному житті Авґуст XII був утіленням кристальної чесності й порядності* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Вони* [очі] *просто сяяли зсередини кристальним блиском* (Любко Дереш).

КРИСТА́ЛЬНО, *перен., заст.* Присл. до **криста́льний** 2. *Ніжна, тиха, кристально чиста мелодія почулася ніби здалека, як світлий спомин з глибини душі* (Леся Українка); *Дзвеніло каміння, зеленава, кристально чиста рідина стрімголов летіла вниз, оздоблена пінними квітами* (У. Самчук).

КРИТЕРІА́ЛЬНИЙ, а, е. Який виступає критерієм; визначальний. *У дисертації розкрито критеріальні показники, що відображають процесуальний характер гуманізації виховання, їхні характеристики* (з наук. літ.); *У навчальних програмах тематичний зміст повинен стати гнучко індивідуалізованим і виходити з конкретної критеріальної концепції, її логічної, психологічної та методологічної складових* (з наук.-попул. літ.).

КРИТЕ́РІЙ, ю, *ч.* Підстава для оцінювання, визначення або класифікації чогось; мірило (у 2 знач.). *Щастя — єдине мірило і критерій. Ради нього ми прагнемо кудись у неоглядну далину, в майбуття* (О. Бердник); *— Мабуть, різні критерії краси... — невпевнено сказав я* (Є. Гуцало); *Справжній науковець .. — це людина високих моральних критеріїв, громадянин і особистість* (О. Тесленко); *А поруч з ним* [греком], *на рівні всіх критеріїв, .. коштовна бронза амфор і лутеріїв в музеї історичному за склом* (Л. Костенко); *Діоніс при доборі кандидатур дотримувався ще й таких критеріїв, як низький рівень честолюбства, підвищена обережність, навіть боязкість* (О. Авраменко, В. Авраменко).

△ **(1) Крите́рій і́стини,** *філос.* — мірило істинності, вірогідності людських знань, їхньої відповідності об'єктивній дійсності. *Лише практика виступає критерієм істини, правильності й обґрунтованості економічної політики* (з наук.-попул. літ.); *Критерієм істини для гностиків було пізнання* (з навч. літ.).

КРИ́ТИ, кри́ю, кри́єш, *недок.* 1. *що чим і без прям. дод.* Укривати, устеляти поверхню чого-небудь. *Оксамити, златоглави Будемо носити, Килимами крити лави, Меди-вина пити* (П. Куліш); *Довгі плакучі трави крили тепер боки гори* (М. Коцюбинський); *Оливи кучеряві сріблом криють всі левади* (Леся Українка); * Образно. *Чи скоро пролісок прокинеться для мене І, рястом криючи утрати глибший слід, Заграє, зацвіте надії тло зелене?* (М. Зеров).

2. *що чим і без прям. дод.* Робити покрівлю, дах, дашо́к над чим-небудь; покривати (у 1 знач.). *Під дощ хати не криють, а коли ясно — і сама не тече* (прислів'я); *Ой як крикнув Гамалія: "Брати, будем жити, .. А курені килимами, Оксамитом крити!"* (Т. Шевченко); *Сильний грудний бас .. вигукнув: — Ріжте мене, але черепицею крити не буду* (М. Руденко); *— То обмолочені кулі, щоб хату крити, — пояснив третій онук* (Ю. Логвин); *11/28/ жовтня закінчили крити хату* (В. Медвідь); *Чужі дядьки крили бляхою піддашок* (Є. Пашковський).

3. *що чим.* Обтягувати, обшивати що-небудь тканиною, шкірою. *— Мені шиють шубу на хутрі з сибірських лисиць, котру криють сукном місцевого виробу* (Н. Рибак); *Стіл у нього в кабінеті тепер стояв солідний, дубовий, хоч більярдним сукном крий* (О. Забужко).

4. *кого, що.* Затуляти кого-, що-небудь, ховати від зору. *Село невеличке та занедбане, криє між лісами та дебрями свої порозкидані нужденні бойківські хатки* (І. Франко); *Дід не підняв голови..: так само схилявся циліндр, криючи бороду до половини* (М. Коцюбинський); *Білий лоб твій криють чорні коси...* (А. Кримський); // Затягувати, окутувати кого-, що-небудь димом, парою і т. ін., роблячи невидимим. *Чорна хмара з-за Лиману Небо, сонце криє* (Т. Шевченко); *Малими руками підкидає* [дітвора] *пил угору і криє себе, мов запоною, від цікавих очей...* (Панас Мирний); *Ніч криє і місто, і табір ворожий* (Леся Українка); *Тихо туман розіслався, Землю всю криє, Промінь злотистий сховався* (М. Рильський); *З Ташані валувала пара, .. криючи дорогу.., міст* (Григорій Тютюнник); *Криє затінком суничним літній ліс, струмує шелест* (П. Мовчан).

5. *кого, що.* Тримати щось у таємниці, приховувати щось, не видавати когось; покривати (у 7 знач.). *Крий, ховай погане, а воно таки гляне!* (прислів'я); *Криє* [Христя] *від матері свою лиху годину, щоб не вразити її серця...* (Панас Мирний); *Дозя недовго по смерті матері крила .. своє правдиве лице під маскою щирості .. і вірності* (І. Франко); *Ні самому втікачеві, ні тим, хто, криючи його, порушує закони, нічого не буде* (А. Кокотюха); * Образно. *Ти йдеш узліссям. Кожен кущ там криє глибокі таємниці* (М. Рильський).

6. *кого, що від кого — чого.* Оберігати, захищати (у 1 знач.). *Розпуджено ґвалтом неволі орлів, Що люд од напасників крили* (М. Старицький); *— Хай тебе криє Мати Божа від усього лихого, — шепче вона. — Спи, сину, може, переспиш* (Панас Мирний).

7. *кого, що і без прям. дод., фам.* Критикувати, картати, лаяти. [Б у л а в а:] *Як почав кричати* [Роман Дмитрович], *аж іскри з очей летять. Я ще ніколи не чув, щоб так крили* (І. Микитенко); *Криє* [учителька] *всіх, хто винен, навіть на особи й посади не зважає* (В. Кучер); *Товариші по бригаді пчихали й шмаркали на обидві ніздрі і несердитою лайкою крили молодого майстра, що забув видати респіратори* (Є. Пашковський); *Голос Васі криє старого на чому тільки світ стоїть* (А. Дністровий).

8. *по кому — чому, розм.* Те саме, що **стріля́ти** 1. *Австрійська артилерія почала крити по них* [москалях] *з гармат* (У. Самчук).

9. *що чим і без прям. дод.* У картярській грі — бити карту партнера старшою картою або козирем. *Цього разу Грак ударив козирним тузом. Сідалковському не було чим крити* (О. Чорногуз); *Крити козирем рекомендується, якщо нема інших карт* (з навч. літ.).

10. *кого, розм.* Те саме, що **заплі́днювати** 1. *— Тарпанів колоністи винищили .. за те, що кобил їхніх крили* (О. Гончар).

(1) Кри́ти в собі — приховувати що-небудь зовні непомітне, але важливе, суттєве; таїтися з чимсь. *Була вона проста та щира; нічого не крила в собі, бо й нічого було* (А. Свидницький); *Малуша, коли стала князевою дружи-*

ною, мусила крити в собі любов до Христової віри (Б. Лепкий); *Згодом уже здавалось, що в усьому лісі немає жодної п'яді землі, яка не крила б у собі смертоносної начинки* (С. Журахович); *В цій клятій сельві кожен листочок, кожна стеблина чи квіточка криє в собі смерть* (Ю. Бедзик); *Ніхто й гадки не мав, що старіші космічні світи криють у собі загрозу людському існуванню* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса).

◊ **(2) Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа** *і т. ін.)* — уживається для вираження застереження від чого-небудь лихого, поганого, небажаного. *У Петра Степановича — сини, у Василя Семеновича — дочки... Та ба! Така ворожнеча піднялася... крий Господи!* (Панас Мирний); *Наше приготування було таке, що крий мати Божа!* (І. Франко); *Замфір сидів і думав .. про жінку слабу, про діток дрібних, що, крий Боже, посиротіють ще...* (М. Коцюбинський); *Мати бачила, що з сином щось коїться незвичайне, і допитувалася, чи не вкрав він чого, крий Боже* (Григорій Тютюнник); *Він довго не віднімав долонь, щоб, крий Боже, ці люди не побачили в його очах глузливої посмішки* (Р. Іваничук); *Від неї чекати можна всього. Ще, крий Боже, почне зухвальством слів своїх колоти* (С. Йовенко); **(3) Кри́ти кри́йма** *кого* — сильно сварити, лаяти. *Сірко крив його крийма, дивився, немов уперше бачив* (Ю. Мушкетик); **(4) Ні́чим (нема́ чим) кри́ти** — нема чого сказати у відповідь; немає аргументів. *Шум знявся в залі, почулися вигуки: .. — Чого ж ти мовчиш, Гудзію? Нічим крити?* (А. Головко); *Павло Михайлович нахилився до Заруби, щось йому шепнув, але той глухо сказав: — Правда. І нема чим крить...* (В. Кучер); *Розмова пішла так, що Чумакові нічим було крити* (В. Речмедін); *— Та що ви кажете? Ну, так. Ну, так, звичайно, через мене, тут нічим крити* (О. Ірванець); **Со́ром їсть (кри́є) о́чі** *див.* **со́ром.**

КРИ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **кри́ти** 1–3. *Критий брезентом "бобик" зривав куряву, бригадири вигицували на конях, агроном диркотів на мотоциклі...* (Б. Харчук); *Біленькі хатки, криті соломою.., потопають у зелених садах* (В. Кучер); *Критий ґонтом дах підтримувало шість дерев'яних стовпів — по три з кожного боку дверей* (Ю. Мушкетик); *Хатина, плетена з лози, глиною обмазана, кураєм крита* (В. Чемерис); *Насторожили навстіж відчинені двері до хатини, критої ґонтою* (В. Шкляр); *Везуть труну мальовану, Китайкою криту* (Т. Шевченко); *Мусій стояв на порозі в кожушку, критому зеленим англійським сукном* (Г. Косинка); *Петро побачив його й згадав — селянське серце — про свій власний кожух, дуже добрий, сукном критий, із справжнім смушковим коміром* (Д. Бузько).

2. *у знач. прикм.* Який має дах, дашок, накриття (у 2 знач.). *Приїхав Хшановський парою чудових коней в критих санках* (І. Нечуй-Левицький); *Пішли на критий турецький базар, де .. зібрано все, чим торгує схід* (М. Коцюбинський); *Під'їхали дві криті санітарні машини* (В. Кучер); *В критий* [вагон] *забиратися небезпечно — нічого не видно, нікуди тікати...* (В. Малик); *Дорогою з боку Щирця поволі котився критий фургон, запряжений цугом* (Р. Іваничук); *Ота кругла кімната, в яку потрапив, була велика, ніби спортзал чи критий каток* (Валерій Шевчук).

КРИ́ТИК, а, *ч.* 1. Той, хто аналізує, оцінює літературні, мистецькі та наукові твори. *Друкарю! Не дрімай... Щоб мокрим нас рядном злий критик не напав* (Л. Боровиковський); *Історія знає трагічні помилки великих митців і критиків* (М. Рильський); *Я не замислювався й не замислююся над питанням про своє місце в українській літературі: це справа критиків, літературознавців і читачів* (Б. Антоненко-Давидович); *Торік Дзвінка вперше приїхала на землю предків, де ми й познайомилися через одного критика* (В. Діброва); *Критики пишуть критичні статті, й треба чесно сказати, що тільки в них це непогано виходить...* (О. Чорногуз); *Якщо кілька відомих критиків зійшлися на думці, що твій партнер грав добре, то, може, так воно й було, а твоя оцінка хибна* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Дж. Селінджера).

2. Той, хто аналізує, розглядає різні життєві явища, дає кому-, чому-небудь оцінку, виявляє вади, хиби і т. ін. — *Я знаю, що писар .. заздріває* [бачить] *в мені свого критика й наглядача* (І. Нечуй-Левицький); *Він придивлявся до неї .. оком естетика й критика* (І. Франко); *— Я критик, се правда; часами навіть і безмилосердний критик, однак більше над собою, як над другими* (О. Кобилянська); [С а г а й д а к:] *Чого йому ще треба?* [Н а с т я:] *Як же? Твій улюблений друг і присяжний критик* (Л. Дмитерко); *Я поглинав той напій мудрості невпинно, невтомно, ігноруючи оцінки критиків чи вчителів* (О. Бердник); *Її влаштовувало бути доброзичливим критиком та порадником у розмовах з подругами* (Г. Вдовиченко).

КРИ́ТИКА, и, *ж.* 1. Літературний жанр, завданням якого є аналіз, коментування та оцінювання літературних, мистецьких або наукових творів. *Коли в критиці говоримо про зміст (в однині), думаємо найчастіше про ідеальний зміст* (Б.-І. Антонич); *Наукова критика відзначила, наприклад, відбиття старогрецького міфа про Едіпа, батьковбивцю і кровозмісника, в християнських житіях св. Григорія і св. Юліана Милостивого* (з наук. літ.); // Сукупність творів цього жанру. *Читав* [Іван] *усе, що потрапляло до рук: художню літературу, критику, публіцистику* (П. Колесник).

2. Аналіз і оцінювання когось, чогось із метою виявлення та усунення вад, хиб і т. ін. *Оперта на тих двох авторитетах* [церковній і мовній традиціях], *мусила література стати кастовою, зректися всякого поступу, всякої критики* (І. Франко); *Напруження минуло, зате знов почалася критика, знов почали пропонувати Юрчикові брати отаманство* (Г. Хоткевич); [М а р т и н е н к о:] *Знаєте, здорова критика мов цілюща вода* (З. Мороз); *Через півроку вони зіграли першу виставу. І відразу не в традиційному стилі .. Це викликало критику, непорозуміння, навіть скарги, але чи може бути цікавим мистецтво, яке не викликає суперечок і бажання говорити про себе?* (В. Хрущак); // *розм.* Вказівка на вади, хиби і т. ін. *О. Василь не допускав жодної критики* (М. Коцюбинський); *Критикували, .. але до неї якось і критика не липне* (О. Гончар); *Поступово я переконувався, що порівняння з віртуальною реальністю не витримує жодної критики* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *розм.* Негативне судження про щось. *Паничі переморгувалися межи собою, але ніякої критики вголос не вимовляли* (Леся Українка); *Тепер Червоний говорив, наче отой засуджений за критику влади інститутський доцент* (А. Кокотюха).

3. Збірн. до **кри́тик** 1. *Обмеження* [селянською тематикою] *сфери творчості не раз підкреслювалось не тільки критикою, але й інтелігентним читачем* (М. Коцюбинський); *Гостро негативна оцінка, що її зазнали від критики*

перші мої .. твори, змусила мене замислитись над подальшими шляхами моєї творчості (О. Донченко).

4. *заст.* Твір критичного жанру. — *Чи ж осли не пишуть критик? Чи комедії не грають мавпи?* (Леся Українка).

(1) Голобе́льна кри́тика — надто груба, нищівна критика. *Журнал систематично виступає лише з голобельною критикою на адресу роботи студії* (з газ.); **Наво́дити / навести́ кри́тику** *див.* **наво́дити; Піддава́ти / підда́ти кри́тиці** *див.* **піддава́ти.**

◊ **Не витри́мувати кри́тики** *див.* **витри́мувати.**

КРИТИКА́Н, а, *ч., зневажл.* Той, хто схильний до критиканства. *Знайдеться критикан — в газету напише* (І. Рябокляч); *Я навіть тішив себе, що дотепер моя особа і моя творчість не привернули увагу критикана* (Р. Федорів); *Коли Бобров прямо сказав про це журналістам, не назвавши лише розмірів самої винагороди, критикани заткнулися* (А. Кокотюха).

КРИТИКА́НКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **критика́н.** *Можна запросто уславитися незадоволеною критиканкою, якщо ти не володієш хоча б основними правилами конструктивної критики* (із журн.); *Виявляється, в очах моїх друзів я примхлива критиканка, якій майже неможливо догодити* (з газ.).

КРИТИКА́НСТВО, а, *с., зневажл.* Дріб'язкова, в'їдлива, упереджена критика (у 1, 2 знач.). — *Це звичайнісіньке критиканство. Однак між критиканством і здоровою критикою є різниця* (Г. Усач); *Чого він вартий з своїм вічним критиканством?* (Ю. Бедзик); *Не займайся голим критиканством, яке не буде на користь ні Терехівці, ні тобі самому* (В. Дрозд); *Мені сказали: твоє критиканство — ось що заважає тобі знайти роботу* (В. Чемерис).

КРИТИКА́НСЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Стос. до критикана і критиканства. *Він усюди виступає з критиканськими промовами та підбурює колгоспників проти правління і тов. Коляди* (М. Зарудний); *Через газетні статті, в більшій своїй частині погані, негативні, критиканські та естетизовані, в маси потрапляє дещо на зразок напівкультури* (О. Шугай); *Саме філософська свідомість спроможна виробити об'єктивний, критичний, а не критиканський погляд на події* (із журн.).

КРИТИКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **критикува́ти.** *Про те, що діялось на Україні 1768 року, розказую* [в поемі "Гайдамаки"] *так, як чув од старих людей; надрукованого і критикованого нічого не читав, бо, здається, і нема нічого* (Т. Шевченко); *Серед імпресіоністів відомий Едвард Мане, найбільше критикований не так за його революційну малярську техніку, як за вибір сюжетів* (з наук.-попул. літ.); // **критико́вано,** *безос. пред. Марусяк не мав уже жодного авторитету. При нім критиковано і його самого, і його діяльність, і критиковано різко, немилостиво* (Г. Хоткевич); *Матері сказав, що нещодавно критиковано одного значного письменника за те, що той любить своє, народ свій і землю свою, а він, Грицько, похвалив книжку того письменника* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **критико́ваний,** ного, *ч.* Той, кого критикують. *Якщо втоптати критикованого в багнюку, силою натерти йому пекучим хроном під носом, то хіба він коли-небудь стане доброзичливцем щодо своїх критиків?* (О. Бердник).

КРИТИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* Розглядати й оцінювати когось, щось, викриваючи вади, хиби і т. ін.; піддавати критиці (у 2 знач.). *Моя мета була презентувати письменників, а не критикувати їх* (Леся Українка); *До батька вона вже звикла, що цей без кінця дирекцію критикує* (О. Гончар); *Була вказівка залякати, провчити журналіста, який критикував президента, та ще й в інтернет-виданні* (Л. Костенко); *Все було ніби й добре, але в довірливих розмовах Світлана завжди критикувала інших* (Ю. Покальчук); *Сарона старанно розповідала про свої враження від страви, хвалила, критикувала, намагалася вловити найменші відтінки смаку* (Н. Сняданко); *Критикувати першокласну майстриню зараз було б украй нерозумно* (Г. Вдовиченко).

КРИТИКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **критикува́ти.** — *Ну, чого ж? Так критикуються імперіалістичні солдати за їхню жорстокість* (І. Жиленко); *У 1608 р. вийшли друком ще два твори Іпатія Потія, в яких не лише обстоювалася ідея унії, а й енергійно критикувалося православ'я, аж до звинувачення його в єресі* (з наук. літ.); *За останні роки в Києві стільки всього набудували й переробили, що такий вигляд міста неодноразово критикувався провідними архітекторами країни* (з газ.).

КРИ́ТИСЯ, и́юся, и́єшся, *недок.* 1. Те саме, що **хова́тися**[1] 1. *Криється в пожарі За костьолом. Хто ж це такий?* (Т. Шевченко); *Сонце крилось в хмарах, вітер на троянду дмухав сильно, Та краси не заховати, і вона сіяла вільно!* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Часто, криючись від ворогів, козаки забиралися до глибоких печер* (із журн.); // Перебуваючи за чимось або в чомусь, бути невидимим для зору. *Що криється там, за горбами та невеликими, розритими струмками видолинками?* (М. Трублаїні); *Лодії князя Святослава, які досі крились у очеретах.., рушили вгору* (С. Скляренко); *Зимою зерно трави криється в ґрунті, щоб навесні покільчитись і вийти до тепла зеленими листочками...* (В. Барка).

2. *перен.* Бути, міститися в чомусь, не проявляючись відкрито. — *Дивись, який! Може, там ще в йому* [ньому] *й нечиста сила криється!* (Ганна Барвінок); *Зародки елементів нового криються в старому, як метелик у коконі* (В. Еллан-Блакитний); *Тут традицій — стільки криється! Лиш торкни ти їх, збуди!* (П. Тичина); *Вже давно усе те пережите, що довго крилося будучиною* (В. Стус).

3. *з чим.* Приховувати що-небудь від інших; таїти (у 1 знач.). *Вона крилася з тим добром від усіх і рада була, що ніхто її не чіпає* (Панас Мирний); *Дивувалися громадяни його знанню в садівництві, тим більше.., що він не кривсь з тим знанням* (І. Франко); *Ні з чим не крилася Галя перед Ураловим, щиросердо розповіла йому все про себе* (О. Гончар); // *без дод.* Те саме, що **таї́тися** 1. *Хвильовий мав мужність сказати ці, здавалося б, прості і зрозумілі речі щиро і не криючись* (М. Зеров); *Критися далі Оксані не було вже чого. Вона розповіла Марійці про чоловіка в гречці* (А. Головко); *Не кривсь перед собою: знав, чий хліб їсть і що з тієї його науки колись вийде* (М. Малиновська); *Тепер бачив, що в поспішливім і раптовім від'їзді Лавріна щось крилося* (Ю. Мушкетик).

4. Ховатися, щоб уникнути якоїсь небезпеки; переховуватися (у 1, 2 знач.). *Тоді вона побачила, від чого Йосип тікав, від чого кривсь у москалях* (Панас Мирний); *От і дочекався*

він того часу, коли навіть вночі мусить критися на своїй Україні від людей (М. Стельмах); *І втікала Ярослава полями, лісами, крилася в пущах і на болотах* (П. Загребельний).

5. *чим.* Те саме, що **укрива́тися** 2; покриватися (у 2 знач.). *Очі у графа Потоцького аж яскріли під запалом хижого екстазу, сині губи крилися білою піною* (М. Старицький); *Припухлі устоньки, мов рожева квітонька, розкриваються, блищать білі та рівні зубенята, щоки криються краскою, а очі горять-палають* (Панас Мирний); *Прив'яла папороть ще зеленіє, Та .. памороззю криється трава Уранці-рано* (М. Рильський); *Снігу меншає, чорними латами криється земля* (У. Самчук); *Він трусився, криючись великими, як дрижжі намистини, краплями поту* (О. Забужко).

(1) Кри́тися з оче́й — зникати з поля зору, ставати для когось невидимим. *Прочанин .. спускається стежкою в яр і криється з очей* (Леся Українка).

КРИТИЦИ́ЗМ, у, *ч.* 1. *книжн.* Критичне ставлення до чогось. *Він виробив собі певний критицизм* (І. Франко); *Захвачені* [захоплені] *легким критицизмом, почали* [співрозмовники] *стрибати з теми на тему* (Дніпрова Чайка); *Тоді, втомлений і роздратований, він впадав у недозволений критицизм* (Н. Королева); *Десь в глибині, невідомо ким посіяні, зерна критицизму .. помалу проростали* (П. Колесник); *Та знов Лукасів критицизм щодо містера Ора розвіявся майже безслідно після того, як вони блискавично пройшли паспортний і митний контроль в аеропорту* (П. Загребельний).

2. *філос.* Методологічний підхід, що стверджує настанову на аналіз власних основ мислення та з'ясування меж застосовності фундаментальних понять і методів. *Кантівський критицизм стримував філософів від вибору шляху метафізики* (з навч. літ.).

КРИТИ́ЧНИЙ[1], а, е. 1. Стос. до критики (у 1, 2 знач.). *Його* [М. Драгоманова] *критичні статті "кидали нове світло на нашу минувшину, відкривали нові горизонти"* (М. Коцюбинський); *Ви знаєте, яка прикрість ота критична шпилька? Потрапити в нашу сатиричну газету "Колючка" — велика біда* (О. Ковінька); *Настроєному скептично читачеві починає вже здаватися, що, всупереч підручникам та критичним оглядам, у нас ніколи не було ні символізму, ні футуризму як певних усталених, підкованих теоретично літературних визнань* (М. Зеров); *Критична література;* // Який містить критику (у 1 знач.). *Думбадзе вже вдруге сьогодні вражав його своїми надто критичними сентенціями про свою спеціальність* (Ю. Смолич); *Сьогодні в газеті надрукували мій фейлетон. Ну, не зовсім фейлетон — критичну замітку, але все ж таки перша публікація!* (Г. Усач); *Треба було йому наодинці порадити Абрамчукові виступити з критичною, самокритичною статтею, все пояснити й вибачитись перед авторами з Інституту фотосинтезу* (Ю. Мушкетик).

2. Який ґрунтується на науковій перевірці правдивості, правильності чого-небудь. *Я дуже багато попрацював над критичним освоєнням емпіричної побудови Мічуріна* (О. Довженко); *Однією з найсуттєвіших особливостей процесу читання наукової літератури є критичний підхід до текстів* (з навч. літ.).

3. Здатний виявляти та оцінювати позитивне й негативне в кому-, чому-небудь; вимогливий. *Він обвів критичним поглядом свій салон, в думці рівняючи його до салону баронеси* (Леся Українка); — *Критичний у вас розум, Олено, — говорив він.., — аналізуючий* (О. Кобилянська); *Урочисті й складні церемонії .. вколисували критичну думку дорослих людей* (З. Тулуб); *Стратон Стратонович востаннє критичним поглядом зміряв свій улюблений кабінет і взявся за опудала, які збирався вивезти додому* (О. Чорногуз).

△ **Крити́чний реалі́зм** *див.* **реалі́зм.**

◊ **Крити́чним о́ком** *див.* **о́ко[1].**

КРИТИ́ЧНИЙ[2], а, е. 1. Стос. до кризи (у 1, 3 знач.); переломний. *Панна .. сьогодні іменинниця, — їй минув 21 рік .. А далі почнуться критичні роки для панни* (Леся Українка); *Вода прибуде ще на два метри! А до вечора підніметься на три! Вище усіх критичних рівнів!* (О. Гончар); *Гра заводила нашу Зізі, здається, вже в критичний вік, але про одруження сестра і не думала, бо хіба ж належала вона до людей щоденних і хіба для того з'явилася на світ?* (П. Загребельний).

2. Винятково складний, тяжкий, небезпечний, скрутний. *Стан був настільки критичний, що я вже думала .. про морфій або, ще й гірше, про нову хірургічну битву...* (Леся Українка); *Наше становище було критичне* (Д. Ткач); *Найголовніше те, що в такій тяжкій, можна сказати, критичній ситуації прапор нашої бригади, її честь і слава, не потрапив до рук ворога!* (Є. Доломан); *Її враз осяяло натхнення, як це буває тільки з людьми геніальними в момент катастрофи, в такі критичні хвилини, коли вирішується їхня доля або навіть життя* (В. Дрозд).

△ **Крити́чна величина́** *див.* **величина́; Крити́чна ма́са** *див.* **ма́са; Крити́чна температу́ра** *див.* **температу́ра.**

КРИТИ́ЧНІСТЬ[1], ності, *ж.* Властивість за знач. **крити́чний[1]** 3. — *Гімназія .. виробляє пам'ять, порядне думання, систематичність і, нарешті, критичність* (І. Франко); *Після першого захоплення рясноденністю поета та його недбайливим ставленням до всесвіту Степан уже почував до нього зародки критичності, бо сам жив без софізмів і світ приймав без фільтра абстрактних категорій* (В. Підмогильний); *Герої тих літ викликали в Баглая почуття пошани і пробуджували в ньому часом гостру критичність до себе* (О. Гончар).

КРИТИ́ЧНІСТЬ[2], ності, *ж.* Властивість за знач. **крити́чний[2].** *Ураховуючи критичність ситуації, я дивувався сам собі* (А. Кокотюха).

КРИТИ́ЧНО. Присл. до **крити́чний[1].** *Я не буду мати найменшої претензії до Вас, коли Ви критично віднесетесь до моїх поправок* (М. Коцюбинський); *Одні з хлопців розпитували, другі критично оглядали її сукенку, маленькі з шнурочками черевики* (С. Васильченко); *Вони, ці молоді інженери, не можуть критично поставитися до себе* (Ю. Шовкопляс); *Сідалковський прикрив руками обличчя, заплющив очі і критично похитав головою* (О. Чорногуз); *Водій не відповів, зробив крок назад, критично оглянув машину* (А. Кокотюха); *Усі вірші, крім своїх власних, здатен оцінювати критично й самостійно* (Н. Сняданко).

КРИТКОМА́, *присл., діал.* Крадькома. — *Не чуже ж я візьму, а своє. Коли не дають самі, треба криткома брати* (Б. Грінченко).

КРИ́ТНИК, а, *ч., діал.* Покрівельник. *А гончара, .. критника чи гарного шевця немає, вивелись дощенту* (О. Довженко).

КРИ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **критя́ни** і Крит. *Чи міг здогадуватись, що скоро для нього відбудеться така ж зміна, яка відбулася для критської цивілізації з приходом греків, чи для вавилонян, яких захопили перси?* (Любко Дереш); *Як і критського царя, Електру також переслідують чорні демони-стерв'ятники* (з навч. літ.); *Ванна кімната, яку прикрашали зображення летючих риб та дельфінів, була копією ванної короля Міноса в його критському палаці* (із журн.).

КРИТЯ́НИ, я́н, *мн. (одн.* **критя́нин,** а, *ч.;* **критя́нка,** и, *ж.).* Жителі острова Крит. *Через рік після моєї втечі кохана .. вийшла заміж за багатого критянина* (М. Дочинець); *Кнос — це місто у критян найбільше. У нім володарив* [володарював] *Дев'ятиліттями Мінос, великого Зевса бесідник* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КРИТЯ́НИН *див.* **критя́ни.**

КРИТЯ́НКА *див.* **критя́ни.**

КРИ́ХА́, кри́хи́, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **кри́хта** 1, 2. *За тую криху — мало гріху!* (прислів'я); *Я навіть чую, як він* [хліб] *дихає, Зеленим зводиться лицем, Щоб серце радувать не крихою, Не перецвілим сухарцем* (А. Малишко).

◊ **Ні (ані, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)>** *див.* **кри́хта.**

КРИ́ХІТКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **кри́хта** 1–3. — *Дуже ти хліба просив. Хоч шматочок, хоч крихітку, хоч пів-крихітки* (Григорій Тютюнник); *В протоці між островом та суходолом не залишилося жодної крихітки криги* (М. Трублаїні); *Новий рік .. нові надії принесе.., а з ними, може, хоч невелику крихітку щастя* (Панас Мирний); *Жодна крихітка житейського бруду не виповзла з двору моїх дідів, недобре слово з їхніх уст не торкнулося жодної людини* (М. Стельмах); *Життя навчило її зовсім нічого не вимагати, задовольнятися крихітками удачі або знахідки* (Олекса Ізарський); *Людина влаштована так, що щире слово розради, малесенька крихітка надії оживляє померклу душу, відроджує віру, без якої неможливо жити далі* (В. Малик); *В його словах я не помітив ані крихітки нарікання на тяжке сьогодення, навпаки, відчувалися оптимізм, віра і завзяття* (О. Шугай); *Хлопець крихітку здригнувся, коли його обвіяв свіжий .. вітерець* (І. Франко); * Образно. *Я краплю дощову губами зняв з морозами гартованої гілки і пережив нову сторінку дня, збираючи по літерах, мов бджілка, нектар життєвий — крихітки знання* (П. Мовчан).

2. *перен., пестл.* Про маленьку дитину або тварину. — *Гу-гу-гу! Крихітко, комашечко! — .. припадає* [мати] *до своєї одиначки* (Л. Яновська); *Ти у Києві — далеко, Ніжна крихітко мала* (Т. Масенко); *Здогадувалась, що, сама гірко скривджена, вона не захоче, аби ці дві крихітки звідали те саме, щоб вони були обділені ласкою, сердечністю, чулістю* (Є. Гуцало); *Настане час, виросте з цієї крихітки людина, погляне збоку на свого батька, на нього, Андрія Хаблака, — що вона подумає?* (В. Дрозд); *Навіть пронизливий, з невеличкою хрипотинкою крик манюпуньої* [манюсінької] *крихітки (а втім, дочка вродилася нічогенька) звучав для матері як прекрасна музика* (В. Лис).

◊ **До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки)** *див.* **кри́хта; (1) Кри́хітка се́рця** — про рідну дитину. *Біля боку лежить її втіха й надія, спочиває її крихітка серця, що вона з таким болем одірвала від свого й пустила на світ окремим життям* (Панас Мирний); **Ні (ані, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)>** *див.* **кри́хта.**

КРИ́ХІТНИЙ, а, е, *розм.* Дуже маленький; малесенький. *Входить* [командир], *хитаючись, в крихітну кімнатку і оглядається навколо* (О. Довженко); *Придорожні берези струшували з крихітних сонних бруньок холодну росу* (М. Стельмах); *Мишеня поблискує крихітними вугликами очиць* (М. Руденко); *Листочки крихітні, несміливі, кожен з них сам по собі це дрібна зелена цяточка, а всі разом уже зелень, оця майже прозора зелень, здалеку схожа на смарагдовий серпанок* (Г. Усач); *Ціла країна з лісами, струмками і крихітними залізничними станціями лежала під нею* (Ю. Андрухович); *Був там і крихітний перстень, подарований Віті на шістнадцять років* (Є. Кононенко); *Білі карлики — крихітні зірки з радіусом у тисячі кілометрів* (з наук.-попул. літ.).

КРИ́ХІТНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **кри́хітний.** *Потім, вже через багато років, син зрозумів, що немає нічого принизливого у відчутті власної малості, крихітності й навіть слабкості* (О. Тесленко); *Можливо, причина такої асоціації* [з країною ельфів] *крилася в крихітності, неправдоподібній охайності, ніби випрасуваності німецьких селищ* (Н. Сняданко); *Сучасна електронна фізика встановила, що атомні ядра, незважаючи на їх важко уявлювану крихітність, є також складними тілами* (з наук.-попул. літ.); *Прогулюючись коридорами театру, важко не помітити крихітність його приміщення* (із журн.).

КРИ́ХІТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кри́хітка.** *Щороку сутужно Хомі .. І так уже з тим хлібом поводилися обережно, так стереглися, щоб і крихіточка не загинула марне, а не стало...* (М. Коцюбинський); [С а б і н а:] *Нехай дозволить владарка покласти крихіточку їй фарби на обличчя* (Леся Українка); *У нас ніхто жодного разу й крихіточки чужої не взяв* (М. Андрусяк); — *А тепер, діти, встаньте і підведіть мене крихіточку!* (І. Франко).

КРИХКИ́Й, а́, е́. 1. Який легко кришиться, розсипається. *По берегах озера розтанули, і дрібні хвилі повільно лизали крихку кригу* (М. Івченко); *Лише у великій гущавині сніг був цілий і крихкий, як пісок* (І. Багряний); *Земля була грудчаста й крихка* (Ю. Смолич); *Горохвяний хліб був крихкий і мав солодкий присмак* (В. Домонтович); * Образно. *Те слово .. було якесь легке, крихке, порожнє* (М. Коцюбинський); *Все виявилося крихким у житті Семена Архиповича Шульги* (Н. Рибак); *Він тримав біля рота металеву підківку, щипав рукою пластинку, і з тієї підківки вилітали крихкі, тендітні звуки, що текли майданом, наче дзюркітливий струмок* (В. Чемерис); *Я ніколи не сподівався, що тут такі меткі люди, я навіть мав дуже крихку надію, що тут є черговий нічний хірург, але він був* (В. Шкляр); // Який не відзначається міцністю; трухлявий (перев. про дерево). *Вітер .. сторуко ухопив дерево за крихкий стовбур* (Г. Епік); *Стара дзвіниця здригалась од їхніх кроків і потріскувала крихким деревом* (М. Стельмах); *Дід вирізає прутика із бузини, підсушує його в кузні. Дротиком виштовхує крихку .. серцевину, пропікає дірочки. Сопілка готова* (М. Руденко).

2. *перен.* Те саме, що **крихкотілий.** *Орест Білинський .. дивувався, що вона, така тендітна, така крихка, вродила аж п'ятеро .. здоровенних істот* (Ірина Вільде); *Виснаж-*

лива хвороба зробила його якимось крихким, тендітним — в обличчі ні кровинки, руки, мов тріски (О. Гончар); *Така крихка і крихітна* [бабця], *уявляєш — метр шістдесят зросту, та й то не цілих!* (Ю. Андрухович); *Уся постать стала якась ніби м'яка, крихка й дуже скинулась на постать викоханого й випещеного пана* (І. Нечуй-Левицький).

△ **Крихки́й мета́л** *див.* **мета́л.**

КРИ́ХКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **крихки́й.** — *Білки або протеїни, — казав він, — вражають дослідника передусім складнотою і крихкістю своєї будови* (В. Підмогильний); *Хлопці вже розгадали, в чому причина крихкості кераміки, проте з висновками не поспішали* (із журн.); *Я не наважилася сказати про бажання поїхати звідси якомога швидше, бо раптом усвідомила, що попри крихкість сухожиль він усе ж таки набагато сильніший за мене* (Н. Сняданко); * Образно. *Молодий голос вабив теплом і крихкістю, аж ставало страшно: ось-ось зламається* (П. Загребельний); *Відчував і незлагодженість, крихкість власної родини й водночас знав, що лише на ньому вона тримається і лише він може її захистити* (Ю. Мушкетик).

КРИ́ХКО. Присл. до **крихки́й** 1. *Попід землею йде далекий зброї гул... І крихко падають од гулу того гори* (В. Сосюра); * Образно. *Крихко і ніжно звучить тема танцю* (із журн.).

КРИХКОТІ́ЛИЙ, а, е. 1. Який має слабке здоров'я, худеньку постать; тендітний, крихкий (у 2 знач.). *Максим сидів на кормі, де вчора тулилася до борту худорлява й крихкотіла Медже* (З. Тулуб); *До нас ішов тонкий, крихкотілий юнак, незручно переступаючи з ноги на ногу* (А. Трипільський); * Образно. *Звідси добре продивлялася кімната, освітлена крихкотілим вогником свічки на журнальнім столику біля крісла* (В. Дрозд).

2. Огрядний, опасистий, із в'ялим, пухким тілом. *Не вірилось, що така крихкотіла людина, як Давид Маркович, може так швидко орудувати лопатою* (Ю. Шовкопляс); *На противагу крихкотілому, хоч і натоптаному Глечикові, він мав м'язисті руки, дебелу загорілу шию, на якій сиділа стесана клином угору голова з кучмою чуба* (В. Малик); *У пустині рідко трапляються жирні, крихкотілі люди* (П. Загребельний).

КРИХКОТІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **крихкоті́лий.** *Крихкотілість часто є наслідком браку вітамінів у організмі* (з навч. літ.); *Гора .. надто баб'ячого м'яса, яке природа ніби помилково наділила чоловічою статтю, і ця виставлена напоказ крихкотілість Халяви .. й розпікала Федора* (Е. Андієвська).

КРИХКУВА́ТИЙ, а, е. Трохи крихкий. *Дядьки проминули, а хлопець принишк до сірої крихкуватої і легко порозколюваної поверхні землі* (В. Барка); *Агроном відзначив для себе крихкувате стебло озимих культур* (із журн.).

КРИ́ХТА, и, *ж.* 1. Дрібненька частинка, шматочок, грудочка чого-небудь (перев. хліба). *Отак вона научала, Болящих лічила* [лікувала]. *А з убогим остатньою Крихтою ділилась* (Т. Шевченко); *Баба мала за пазухою півхліба .. і крихту солі* (І. Франко); *Очі в нього нагадували дві чашки киргизького чаю, в яких посередині плавало по великій крихті білого хліба* (В. Барка); *Зграйка горобців літала понад морським берегом як завжди, живилася тим, що трапиться, — хлібними крихтами, виноградним насінням* (В. Бичко); *Біліє розсипане вапно, крихти цементу...* (О. Гончар); *Тітка Настя торби збирає, струснула крихти для горобців* (Д. Білоус); *А снігу в лісі багато, стрягне по самі коліна, холодні крихти сипалися за онучі й танули* (К. Гриб).

2. *перен.* Про дуже незначну, мізерну кількість чого-небудь. *Приніс я тобі грошенят крихту: п'ять карбованців* (Марко Вовчок); *Скрізь блукають голі-босі, Крихти лану ждуть і досі* (П. Грабовський); *Повірте, що я не стану витрачати дорогоцінної крихти часу на зайве* (Ю. Яновський); *Диво, я не почував на нього за те, колишнє, ані крихти злості чи навіть досади* (Ю. Мушкетик); *Життя у сферах розуму — химерне: На кожне "так" лунає гостре "ні"; Є в благороднім ділі крихта скверни, В найвищій правді — зародок брехні* (Д. Павличко).

3. *у знач. присл.* **кри́хту,** *розм.* Дуже мало; трохи. — *Допоможи він* [батько] *мені крихту, каплю... і я б тепер багач на всю губу був* (Панас Мирний); *Вони впіймали її братів і називають розбишаками їх лиш за те, що ті хотіли відомстити бодай крихту* (П. Загребельний).

4. *перен., пестл., рідко.* Те саме, що **кри́хітка** 2. *Спи, моя крихто, рости крилата, Дітки вже сплять малі* (Я. Шпорта); *Крихто моя кирпата, .. Скоро вже прийде тато, Дасть він тобі гостинця* (Л. Компанієць).

◇ **(1) До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки):** а) повністю, геть усе. *І все до крихти розказала* [княжна], *Мені і Ксенії сестрі* (Т. Шевченко); *Все, що було у торбині, Стеребив* [Іван] *до кришки* (С. Руданський); [С е с т р а М а р х в а:] *Уже, либонь, своїй матері усе розказала, до крихти відкрила* (Панас Мирний); — *Розкажу я все до крихтоньки Завтра матері твоїй...* (О. Олесь); — *Думаєте, наш пан уже й не розбирається, хто навмисно збитки робить, а в кого ненароком худоба вскочила в спаш. Все він знає до найменшої кришечки* (М. Стельмах); *Однієї чудової ночі Жака заарештували й делікатно запропонували передати до скарбниці ордену все золото до останньої крихітки* (М. Білкун); *Ми мовчки доїдаємо все до крихти* (І. Карпа); б) усі до одного. *Тепер тільки розумний та хитрий здолає жити, а дурні мусять геть до крихти вигинути...* (М. Коцюбинський); в) дуже, надзвичайно. — *Чув, як ганьбив* [чоловік] *мене .. на людях? — Бо чесний він до останньої крихти* (М. Стельмах); **[І (ні)] ріски (рі́сочки, кри́хти, роси́нки** *і т. ін.)* **в ро́ті не було́** *див.* **бу́ти; [І] ріски (рі́соньки, рі́сочки, кри́хти) в рот не бра́ти / не взя́ти** *див.* **бра́ти; (2) На кри́хту** — трохи, незначною мірою. *Один Чіпка не спить .. Йому ввижається Галя. Така ж весела, хороша, хоч би на крихту змінилася* (Панас Мирний); **(3) Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, крихи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)>,** *із запереч.* н е — анітрохи, ніскільки, зовсім. *Не міг ні крихти задрімать* (І. Котляревський); *Їдуть* [три брати] *так не день, не три дні, Вже в саквах самії злидні, Що ні хліба ні крихтини, Ані солі порошини!* (І. Манжура); *Одні утрати та утрати виводила перед нею* [Марією] *її споминка, а щастя та втіхи — ані кришечки* (Панас Мирний); *Наймички вже не боялись її ані кришки, сміялись з неї в вічі* (І. Нечуй-Левицький); *За дітей своїх я й крихти не боюсь* (І. Франко); *Барометр уперто показував "дощ".. Старий, непотрібний струмент, він і на крихітку не хоче посунутись на сухеньке* (М. Коцюбинський); *Марта не була на їх* [них] *схожа .. ані крихточки* (Грицько Григоренко); *Даю*

тобі слово, що ти ні на крихту не прив'яжеш до себе Клима тим, що плакатимеш... (В. Винниченко); *В його чесності та порядності вона ні на крихту не сумнівалася* (Григорій Тютюнник); *Без зайвих розмов я допався до їжі з вовчим апетитом людини, яка впродовж останніх трьох днів не мала в роті ані крихи* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КРИХТИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **кри́хта** 1, 2. *Хлопець обачливо їв — так, що стеріг кожну крихтину, з долоні брав її устами* (В. Барка); *Хоч би як безнадійно все стояло, а людина завсігди силкується вдержати в себе хоч крихтину маленьку надії...* (Б. Грінченко); *Вважаю труд свій за крихтину З того, що взяв на борги* (А. Малишко).

◊ **Ні (ані, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)>** *див.* **кри́хта.**

КРИ́ХТОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **кри́хта** 2. *Лиш вона, лиш рідна мати могла не мати й крихтоньки зла* (Д. Білий).

◊ **До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки)** *див.* **кри́хта; Ні (ані, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)>** *див.* **кри́хта.**

КРИ́ХТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кри́хта.** — *Ти знаєш, що в мене в хазяйстві зайва крихточка не пропадає* (І. Нечуй-Левицький); *Лео поскріб пальцями на дні кишені куцини, кинув до них сухеньку крихточку хліба* (Олесь Досвітній); *Якщо ж спокуса візьме гору і відщипнеш бодай крихточку від окрайця, все — цілий день будеш без хліба* (М. Андрусяк); *Тяжко, важко .. Мучитись у горю* [горі], *а не вміти Того горя й крихточку вменшить* (І. Франко); — *Сину! Тільки не сердься... Ну, подумай сам, чим же ця крихточка винна, га?* (В. Винниченко); — *Ну то дай же я поцілую тебе, моя крихточко!..* — *нахиляла* [сусідка] *Надіїну голову до свого упрілого обличчя* (Яків Баш).

◊ **До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки)** *див.* **кри́хта; Ні (ані, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)>** *див.* **кри́хта.**

КРИЦЕ́ВИЙ, а, е. 1. Зробл. з криці (у 1 знач.); сталевий. *Остап стояв біля розпаленої печі. В руках важка крицева жердина...* (М. Хвильовий); *Ще й сідла там були.., — ах, які сідла!.. — і крицеві панцири* (О. Ільченко); *Крутиться довгий гранчастий бур, вгризається в руду крицевим зубом...* (Д. Ткач); *Кожен з них держав напоготові важкий боздуган* [булаву] *з блискучими крицевими гостряками* (В. Малик); * Образно. *Ким підказані співцеві ті слова крицеві?* (М. Упеник).

2. Який має колір криці; світло-сірий. *Сірі, крицеві очі особливо якось пасували до її мужнього і трохи, може, гордовитого обличчя* (Г. Косинка); *Очі* [ворога] *блиснули холодним крицевим блиском* (О. Донченко); *Над усім цим зависло сіре, крицеве небо, яке лежало так низько, що між полем та небом залишився вузький проміжок* (Валерій Шевчук).

3. *перен.* Такий, як криця; твердий, міцний. *Ні, свято розгорне свої груди й виставить на подив невійськовим своє позолочене крицеве серце* (Б. Антоненко-Давидович); *Ведмідь підчепив* [вовка] *своїми крицевими кігтями і розпоров йому живіт* (В. Гжицький); *Ще п'ять днів Остап виходив у дідів сад, із подивом відчуваючи, як швидко затягуються його рани і як його тіло наливається крицевою силою* (Д. Білий); // Незламний, стійкий. *Чернець духу кріпкого, побожності непорушної, волі крицевої...* (Остап Вишня); *Крицеві згуртувалися ряди* (В. Сосюра); *Він знав, які це сили, і вони сповнювали його гордощів, якогось аж побожного внутрішнього трепету й крицевої віри* (Ю. Мушкетик).

КРИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Те саме, що **сталь**[1]. *Слово, чому ти не твердая криця, Що серед бою так ясно іскриться?* (Леся Українка); *Молотом щосили б'є* [коваль]; *Він залізу міць дає, Він тверду гартує крицю* (М. Зеров); *В тому вітанні голос .. сталевара, Що крицю найкращу варить, аж іскор встають стожари* (Я. Шпорта); *Дзвенять дзвони, дзвенить серце, дзвенить криця під молотом коваля* (Г. Колісник); *Дядько, кивнувши на згоду, передав ручки щипців малому і заходився обіруч гатити по криці* (Ю. Логвин); * Образно. *Я довго Фінського заливу Рухливу крицю споглядав* (М. Рильський); * У порівн. *І мова, що в катів під вершлягом була, Міцною зробиться, як криця* (В. Самійленко); *Не зірвуться слова, гартовані, як криця, І у руці перо не зміниться на спис. Бо ми лише жінки. У нас душа криниця, З якої ви п'єте: змагайся і кріпись!* (О. Теліга); // Виріб із сталі. *Блищали міді там і криці, Всі убрані були світлиці* (І. Котляревський); *Козаки налетіли на драгунську хоругву, і заблискотіла криця!* (В. Чемерис).

2. *мет.* Залізо з домішками і шлаковими включеннями, яке здавна одержували в горнах або безпосередньо з руди, не вдаючись до доменного процесу. *Залежно від розмірів горна, криця могла мати вагу до 150 кг* (з наук.-попул. літ.); *Чавун порівняно з крицею має високий вміст вуглецю й характеризується крихкістю* (з навч. літ.); *Криця холола в горні, темнішала, приймала тони бакану і кіноварі* (З. Тулуб); *Після довгих годин гасили вогонь, розбивали домниці, де вже була не руда, а криця* (С. Скляренко); — *Я з батьком та братами копав болотну руду і витоплював з неї крицю, сиріч залізо, і возив до Києва на продаж...* (В. Малик).

3. *заст.* Те саме, що **креса́ло.** *Чумак.. набив люльку.., взяв губку та крицю, креснув — і викресав* [вогонь] (з легенди); *Витяг* [Чіпка] *гаман, люльку, наложив тютюном; налапав у гамані крицю, кремінь* (Панас Мирний); *Врешті черкнулась криця о кремінь... спалахнула на мент іскра, і стіни урвища немов двигнулись* (М. Коцюбинський); *Дивним видався доказ Коцюби про перевагу криці і кременя над сірником для дідів і тих, що їх тепер обступили* (І. Чендей).

КРИЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крича́ти** 1–4. *Та щойно проїздить падишах, затоптані в бруд квіти в'януть, шовки обдираються, юрми, яким обіцяно щедру плату за кричання на честь володаря, як завжди, обдурено* (П. Загребельний); *Давно вимерзла душа, бо це кричала Хеда, яка так довго тамувала в собі це кричання* (В. Шкляр); *Схлинання співу калинового, спливання крові в золоте, кричання зручене з тривогою: щось в святі чиниться не те...* (П. Мовчан).

КРИЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *недок.* 1. Видавати крик; волати, галасувати (у 1 знач.). *У балці стало щось кричать* (Т. Шевченко); *Вічно товчуться* [у заїзді] *оті створіння* [люди], *кричать, метушаться і смітять* (М. Коцюбинський); *Вороги металися в паніці серед соняшників.., кричали, вили* (О. Довженко); *Учителеві стає страшно, йому хочеться кричати, кликати, але голос застряє в горлі* (Є. Гуцало); *Від напруги хотілося кричати. Кричати, поки увесь ляк цього місця не зійде нанівець* (Любко Дереш); * Образно.

Все кричало в ній протестом, і жалем, і розпачем (О. Гончар); // Голосно плакати; ридати, голосити. *Жінки, порозпускавши коси, Розхристані і без свиток, .. По мертвих жалібно кричали* (І. Котляревський); *Воно* [дитя] *сповитеє кричало У холодочку за снопом* (Т. Шевченко); *Дитина, чую, аж із шкури вибивається, кричить...* (Панас Мирний); *І раптом крик: чиїсь діти кричать* (Є. Кротевич); *Дівчинка міцненька й обіцяє бути добрим промовцем — дуже дзвінко кричить* (Д. Гуменна); // Видавати пронизливі звуки (про тварин, птахів). *Кричать сови, спить діброва, Зіроньки сіяють* (Т. Шевченко); *Цілими днями люди й худоба ковтають гарячу степову порохняву. Кричать верблюди* (О. Гончар); *З долини кричав деркач* (М. Вінграновський); *У скверику птиці кричать оглашенно. І сонячні хвилі відносять трамвай, щоб він не теленькав отут, над душею* (І. Жиленко); *Кричали по дворах півні, яких полишали поліщуки в надії, що скоро повернуться* (К. Мотрич); *Вітер свистів у вухах, а над головою кричали ворони* (Ю. Винничук); // *перен.* Гучно, пронизливо густи, свистіти (про гудок, сирену і т. ін.). *Вона* [сирена] *кричала методично, важким ревом пробиваючи пелену туману* (Ю. Яновський); *Кричать гудки, мов сурми бою, і трактор владною ходою у полі чорну ріже путь* (В. Сосюра); *Десь унизу, на Дніпрі, кричали теплоходи* (О. Бердник); *Навіть у вагоні було легше, бо там стукотіли колеса, кричав паровоз, кудись тебе везло, щось змінювалося довкола* (П. Загребельний).

2. *що.* Дуже голосно щось говорити, вигукувати, горланити. — *Слава гетьманові України, слава батькові Хмельницькому! — кричить товпа і приглушує і музику, і гул народу* (А. Чайковський); *Сьогодні парубки .. не кричать своїх пісень на вигоні, бо будень* (Грицько Григоренко); *Кричали друзі незнайомі Слова вітання в темноту* (М. Рильський); *На білому снігу зачорніли постаті бійців, вони бігли і кричали "ура"...* (Григорій Тютюнник); *Парубок іще щось кричав, але його ніхто не слухав* (В. Нестайко); *Вона любить далеко висовуватися з вікна, навіть якщо на вулиці лютий мороз, і кричати в обличчя перехожим якусь абракадабру* (І. Карпа).

3. Дуже голосно звертатися до кого-небудь із закликом, попередженням і т. ін. *А серед базару Стоїть Гонта з Залізняком, Кричать: "Ляхам кари! Кари ляхам, щоб каялись!"* (Т. Шевченко); [Слуга *(кричить до народу):*] *Гей, слухайте, вона нас проклинає!* (Леся Українка); *Шестеро уланів налетіли на Остапа. — Остапе, Остапе, не давайся! — кричав Тарас, врубуючись в гущу ляхів* (О. Довженко).

4. *на кого і без дод.* Із криком лаяти кого-небудь; гримати. *Не той голова, що дуже кричить, а той, що вміє навчить* (прислів'я); *Наум сердиться, кричить на жінку, що йому не помага* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Та чого ж ви, дідусю, злякались? Я ж на вас не кричав, не грозив* (І. Франко); — *Ти чого не на роботі? — Бачиш? Хліб печу, — А робота на полі хай сама робиться? — Не кричи. Ти не в лісі* (Григорій Тютюнник); *Він* [батько] *дуже розгнівався, навіть почав на мене кричати. Я його таким ніколи не бачила* (М. Руденко).

5. *про кого — що, також із спол.* що, *перен.* Настирливо й набридливо говорити, писати, повідомляти про кого-, щонебудь. *Кричите, Що Бог создав* [створив] *вас не на те, Щоб ви неправді поклонились!..* (Т. Шевченко); *Це був він, Марко Баніт, про якого по всьому місту кричали барвисті афіші* (Д. Ткач); *Найбільший в Європі канал, в газетах про нього кричимо, і така неувага до .. людей...* (О. Гончар).

6. *перен.* Виразно виділятися на загальному тлі, привертати чию-небудь увагу. *Я .. не дбав.., щоб вона* [ідеологія] *у мене кричала з творів, вважаючи це за нехудожній .. спосіб пропаганди* (С. Васильченко); // Приваблювати, спокушати покуштувати. *Матрос .. подивився на .. вітрину, звідки кричали смачні пиріжки, ковбаси та інші принадні речі* (І. Микитенко); // Виразно свідчити про щось. — *Та невже? От я ж їй дам!.. І хоч робота аж кричала, а Стручиха так і метнулась із двору* (Б. Грінченко); *Твоя ноша* [одяг] *кричить кождому, що ти мужик* (Л. Мартович); *Вся моя поведінка кричала про безумне захоплення ним* (Ірина Вільде).

◊ **(1) Кри́ком крича́ти** — сильно кричати (від болю, з розпуки і т. ін.). — *Що це, справді, чи я вам наймит, чи що..? — вже криком кричить Яків* (Грицько Григоренко); *У грудях йому горить, криком кричить дитячий розпач* (С. Васильченко); *Он які болі в серці і які жалощі роздирають серце .. Не те що плакати, криком кричати хочеться* (Д. Міщенко); *Ні, не криком кричу, ледве видихну голосом болю: — О розрай і звільни від любові, як від наруги!* (С. Йовенко); **(2) Кричи́, свисти́** — не можна догнати когось, швидко зник хтось. *Оксен блись одного в вухо, блись другого, до дверей і — кричи, свисти!* (Григорій Тютюнник); **Ре́вма реві́ти (ревти́, пла́кати, крича́ти** *і т. ін.) див.* **реві́ти; (3) Хоч [ґвалт (карау́л, про́бі, кри́ком** *і т. ін.)*] **кричи́**— уживається для вираження надзвичайно скрутного або безвихідного становища, відчаю і т. ін. *Часу не вистачає, хоч ґвалт кричи* (з переказу); *Зима, морози, а в його* [нього] *топить нічим... Ну, хоч кричи — нічим* (А. Тесленко); [Бабуся:] *Так її ж тепер до завтра не добудишся, хоч пробі кричи* (І. Кочерга); — *Слова уже ніби знаю, а на голос не втну. — Він спробував заспівати. — Нічого не виходить, хоч караул кричи* (М. Сиротюк); *Як рятувати себе і Лапоню? Що робити? Хоч криком кричи! Але ж це печера, хтозна-яка глибина під землею!* (В. Близнець).

КРИ́ЧНИЙ, а, е, *мет.* Прикм. до **криця** 2. *Хоча якість кричного заліза, з яким працювали слов'янські майстри, не була високою, воно повністю відповідало потребам у виготовленні основних знарядь праці, зброї, предметів побуту і т. ін.* (з наук. літ.); *Вони* [господарі] *всі свої товари до останньої ганчірки та скалки порцеляни обміняли на чудові слонові бивні, бруси кричного заліза та капшуки із золотим африканським піском...* (Ю. Логвин).

КРИЧУ́ЩЕ *див.* **кричу́що.**

КРИЧУ́ЩИЙ, а, е. 1. *рідко.* Дієпр. акт. до **крича́ти** 1. *Я бачу криваві, кричущі роти Катованих і ґвалтованих* (М. Рильський); *Вона квапилася упорати на ніч корови і кричущі поросята* (Т. Осьмачка); *Він одчинив передком черевика двері і бережно, як кричущу, вередливу дитину, несе перед себе самовар* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *у знач. прикм., перен.* Який викликає крайнє незадоволення, обурення; неприпустимий. *Хіба заснеш, коли на десять кварталів такий гармидер і ґвалт? .. Яке кричуще порушення правил додержання громадського супокою і тиші!* (Ю. Смолич); *Борис під час дуже відповідального досліду припустився кричущої необережності* (І. Муратов); *Він говорив з годину, подавав багато прикладів кричущого нехтування, просто аж ніби вказуючи пальцем на таких негідників* (І. Жиленко).

3. *у знач. прикм., перен.* Який впадає в око, привертає до себе увагу; крикливий (у 4 знач.). *Панфутуристичний рух, розпочатий бучними сигналами "Семафора в майбутнє", худенькою газетою "Катафалк мистецтва", кричущими афішами з розсипаними увсебіч знаками оклику, .. анітрохи не налякавши мистецтва своїми катафалками, никнув і розпадався* (М. Бажан); *Їхні* [па́нків] *кричущих кольорів ірокези аж парували у вокзальному теплі* (Ю. Андрухович).

КРИЧУ́ЩО, КРИЧУ́ЩЕ. Присл. до **кричу́щий** 2, 3. *Острозький .. захоплювався його прагненням щось велике зробити для рідного краю, маючи .. кричущо обмежені сили* (Іван Ле); *Реакція і Євросоюзу, й НАТО на війну в Грузії була кричуще слабкою та несерйозною* (з газ.); *Але ввечері, вночі вони* [рекламні пристрої] *бундючно, кричущо горять вогнями, всіма можливими фарбами, мигками, підскоками, електричними феєрверками, рефлекторами* (В. Винниченко); *Аріадна Григорівна зібрала твори, пообіцяла принести наступного разу; справді, принесла, але сказала, що чомусь виявилося творів не тридцять два, а тридцять три, один не підписаний, тобто анонімний і зайвий, кричущо зайвий* (П. Загребельний); *Коли хтось, кого знаєш віддавна, весь час перед очима, то його/її вікові зміни перебігають не так кричуще* (Є. Кононенко).

КРИ́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **криши́ти** 1, 2. *Мотря насипала галушок у миску і поставила на столі коло тарілочок з .. кришеним салом* (М. Коцюбинський); *А на кінець матінка поставила найбільшу миску з тертим медовим маком та кришеними туди пісними пшеничними коржами* (Ю. Логвин); *Тимофій терся спиною об сіно оборогу, і воно, кришене тертям на січку, пахло гостро, як пахне свіжа трава з-під коси* (М. Матіос).

2. *у знач. прикм.* Який кришиться. *Я зашпортався й поїхав тілом по кришеній цеглі* (Любко Дереш).

КРИШЕ́НИК, а, *ч., розм.* Відрізаний шматочок чого-небудь їстівного (перев. сала). — *Сальця ще є трохи: пошила спідницю людям, так дали кришеник* (Ганна Барвінок); *Не бачила* [Одарка], *якими кришениками сала наділив її економ* (Л. Яновська); *Вона взяла кілька кришеників картоплі, покуштувала* (С. Добровольський); *В одній руці несла тарілку з кришениками цибулі і дрібно нарізаним салом, у другій — миску з гарячою, щойно звареною картоплею* (П. Загребельний); *Коли це приходить на ту неділю, простягає руку, дивлюсь — і не вірю своїм очам: на долоні три кришеники сала!* (І. Білик).

КРИ́ШЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **криши́ти** 1, 2 і **криши́тися.** *У науковій праці запропоновано систему модель кришення скиби ґрунту* (з наук. літ.); *На музейній виставці вперше побачив пристрій для кришення тютюну* (із журн.).

КРИШЕНЯ́, я́ти, *с., розм.* Те саме, що **кри́хітка** 1. *Як мало треба — лиш краплинку сонця, лише тоненьке кришеня тепла, для того щоб усе було собою* (З. Мороз).

КРИШЕНЯ́ТКО, а, *с., розм.* Зменш.-пестл. до **кри́хітка** 2. *Дитинка ще не зовсім одужала, — усе ще квиліло кришенятко* (Марко Вовчок); *—Думалось, хоч дітей врятую — не пощастило. В землю загнали* [фашисти] *моїх кришеняток, іроди, упирі кляті!* (Ю. Збанацький).

КРИШЕНЯ́ТОЧКО, а, *с., розм.* Зменш.-пестл. до **кришеня́тко.** *Каліки нещасливі, діти-кришеняточка й ті в неї не гуляли* (Марко Вовчок).

КРИ́ШЕЧКА[1], и, *ж.* Зменш. до **кри́шка**[1]. *Що за чудесна була* [люлька]! *Корінькова, з кришечкою і з мідним ланцюжком* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У мене чайник закляк у руках, — а кришечка у йому* [ньому] *тільки дзень-дзень!* (Панас Мирний); *Дістав годинник, куплений йому Михайлом, незграбно клацнув кришечкою* (Василь Шевчук); *Роман аж уперед хитнувся, але під кришечкою виявилась ще одна кришечка з металевою петелькою* (В. Чемерис); *Люда знову підхопилась, залила заварку окропом, закрила кришечкою* (А. Кокотюха); *Відкрив кришечку* [телефона], *витягнув чіп і кинув його у пластикове смітникове відерце* (І. Роздобудько).

КРИ́ШЕЧКА[2], и, *ж.* Зменш. до **кри́шка**[2] 1. [Є ф р о с и н а:] *Наша мадам їла .. всього по кришечці* (І. Нечуй-Левицький); *Він приніс із кухоньки майстерно вирізьблену з дерева хлібницю і обережно, щоб не впустити жодної кришечки, почав краяти хліб* (М. Олійник).

◊ **До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки)** *див.* **кри́хта; Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)>** *див.* **кри́хта.**

КРИ́ШЕЧКА[3], и, *ж., розм.* Те саме, що **кри́хітка** 2. — *Не говори мені сього, Маню! І не думай об сім, моя кришечко!* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Назар:] *Себе нехай проклинає... Ти змерзла, моя кришечко? Візьми мою кирею* (Т. Шевченко); *Їй жаль було своєї єдиної донечки, кришечки, що так утомилась цілоденною працею в полі...* (Т. Бордуляк).

КРИ́ШЕЧКУ, *присл., розм.* Те саме, що **тро́шечки.** *Давно вже він не бачив свого смішливого приятеля, і хоть би кришечку перемінився Черевань* (П. Куліш); *Посиділа ще кришечку, а далі й пішла собі стиха* (Ганна Барвінок).

КРИ́ШИВО, а, *с.* Подрібнена маса чого-небудь. *Терешко Стародуб утрамбовує силос в траншеї..; ось він набрав повні пригорщі зеленого кришива* (І. Цюпа); *Чоловік закашлявся, провів рукою по обличчю, міцно стиснув зуби, виставив голову вперед і рушив далі, опираючись вітрові, що кидав у нього сухе біле кришиво* (А. Кокотюха); *Баба Катерина старим тесаком на лавці кришила кропиву, змітаючи ребром обзелене免ої долоні кришиво в тазик* (Є. Пашковський).

КРИШИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для кришення чого-небудь. *Кришильні апарати переробляють мармур* (з газ.).

КРИШИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який що-небудь кришить (у 1, 2 знач.). *Кришильники тут працюють коренасті й сильні* (з газ.).

КРИШИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **криши́льник.** *У таких бригадах рідко працюють кришильниці, зазвичай це чоловіча робота* (з газ.).

КРИШИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кри́хта** 1. *Обережно, о дитятко, Стіл щодня змети — І кришини перед хатку Пташці принеси* (Уляна Кравченко); *Грудки землі падають в яму, б'ються об дубову труну і розлітаються на кришини* (О. Шугай).

КРИШИ́НКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **криши́на.** *Був буханець, З'їв баранець; Була кришинка, З'їла дитинка* (з народної пісні); *В хаті хоч вітром перевій, а кришинки нема* (Ю. Винничук).

КРИШИ́ТИ, кришу́, кри́шиш, *недок., що і без дод.* 1. Розколювати, розбивати, подрібнювати щось на шматочки, на крихти. [А н т о с ь:] *Руки в нього ти бачив? Залізо можна*

кришити (І. Микитенко); *Камінь кришить вітер і негода. Дуб столітній хилиться від них* (А. Малишко); *Тала вода з шаленою люттю розмивала, кришила береги та кам'яні скелі* (С. Чорнобривець); // Смітити крихтами чого-небудь. [Гиря:] *Багато не ріж* [хліба]! *Та не криши, чуєш?..* (М. Куліш); *Докійка хліб вкусить обережно, щоб не кришити* (А. Головко).

2. Різати, рубати на дрібні частинки. *У хаті і у кімнаті жінки порались, .. то муку сіяли, то локшину кришили* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Чи так, чи не так, Уродив пастернак. А петрушку Криши в юшку — Буде смак, буде смак* (Т. Шевченко); *Кошовий отаман .. кришив тютюн на низенькому пеньку* (О. Довженко); *Петрана з Даркою із самого досвіту кришили на кухні капусту ножами, щоб наквасити її з яблуками діжку на зиму* (М. Малиновська); *Завинутий у запинало слов'янин кришив сокирою рею* (Ю. Логвин); *Стара готувала сніданок для синової сім'ї. Перемивала пшоно, кришила в горщик картоплю, смажила сало* (К. Мотрич); * Образно. *Ганнуся тихо гребнула веслом, і човник справді пішов по зорях, лякаючи і кришачи їх* (М. Стельмах); *Птахи літають пелехаті і зимну кришать самоту* (В. Стус); *Криши, ламай, трощи стереотипи! Вони кричать, пручаються, — ламай!* (Л. Костенко).

3. *перен., розм.* Нещадно бити, рубати, вбивати (перев. багатьох). *Дід і почне кришить татар..: так голови і валяться, як груші увосени* (О. Стороженко); — *Добре!* — *кричав несамовито Шрам.* — *Так їх, каторжних! Бий, криши дияволів на шматки!* (М. Старицький); *Як зачуєш свист куль, зараз так би й кинувся в битву на ворогів і рубав би їх, і кришив, як черствий хліб* (І. Нечуй-Левицький); // Знищувати, ламаючи, розбиваючи. *Бомби граніт кришили* (М. Нагнибіда); *Він знав, що той танк, якщо його не знищити, згодом вдереться в інший квартал і кришитиме все на своєму шляху* (О. Гончар).

◊ **[Таке́,] що і в борщ не кри́шать** *див.* **таки́й.**

КРИШИ́ТИСЯ, кри́шиться, *недок.* Розпадатися, розсипатися на дрібні частинки; перетворюватися на крихти. *Вони* [калачики] *сухі, кришаться, і скоро вся одежа у мене і волосся моєї сусідки в кришках* (М. Коцюбинський); *Вугілля було доброї якості. Воно не блищало в зламі яскравим сріблястим блиском, як антрацит, але й не кришилося* (З. Тулуб); *Тьмяніє золото, іржавіє булат, кришиться мармур, і граніт розтріскується, смерть витає над усім сущим, тільки дух безсмертний* (П. Загребельний); *Свіжа паляниця мнеться, кришиться, розпадаючись на нерівні дірчасті окрайці* (Г. Вдовиченко); * Образно. *Над ними з лускотом кришилося небо, по ньому скакали у вогняному вихорі казкові вершники, метали довжелезні покручені стріли на землю* (О. Бердник); *В душі щось кришилося й осідало на дні холодним інеєм* (Ю. Мушкетик).

КРИШІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **криши́ти** 1, 2 і **криши́тися.** *Після термічних відпалів у приповерхневих шарах стрічок аморфних сплавів утворюються області, збагачені атомами металоїдів (сегрегації металоїдів), що спричиняє кришіння сплавів* (з наук. літ.); *Під час обробітку ґрунту треба дотримуватися виконання таких основних технологічних процесів: перевертання, розпушування, кришіння, перемішування* (з навч. літ.).

КРИ́ШКА[1], и, *ж.* Верхня частина якого-небудь пристрою, ящика і т. ін, якою закривають отвір; покришка (у 1 знач.), накривка. *Ганущ .. проворно одчинив кришку фортеп'яна, сів і вдарив міцно по клавішах* (І. Нечуй-Левицький); *Вгорі зі стіни виглядала витяжна труба, закрита кришкою* (Ю. Яновський); *У верхній частині автомобіля відкрився невеличкий люк, кришка якого повільно відходила вбік* (В. Владко); *Один з порученців відкоркував термос і налив у кришку гарячого чаю* (М. Бажан); *Учні метушилися, ляскали кришками парт* (О. Бердник); *Під'їжджаючи до станції, він поволі усвідомлював, що, мабуть, таки зірвало кришку реактора, а все ж не вірив, уповаючи на чудо* (В. Яворівський); *Ти оглядаєш асортимент комерційного відділу, у всій повноті представлений на кришці великого холодильника під вікном* (О. Ірванець).

◊ **Не зоста́вити ні кри́шки, ні по́кришки** *див.* **зоставля́ти.**

КРИ́ШКА[2], и, *ж.* 1. Те саме, що **кри́хта** 1. *Рудий Максим мав звичку згортати з столу всі кришки у жменю та кидати в рот* (М. Коцюбинський); *До того вони не одну кришку хліба з собою ділили, не одну дощову годину під тим самим окопом перестояли* (Б. Лепкий); *Поставивши казана, вона дала пташці з долоні кришок хліба, видобутих з кишені* (Б. Харчук); *Обережно надкушує* [Катя] *хліб і жує, боячись згубити хоч кришку* (Є. Гуцало); *Він годував голубів. М'яв суху проскуру й кришки сипав на землю* (Ю. Мушкетик).

2. Те саме, що **кри́шиво.** *М'яка з торф'яною кришкою земля пружинила під колесами* (М. Стельмах); *Для виготовлення кольорового асфальту застосовують різні матеріали — мармурову кришку, вапняк, сірі й червоні гранітні висівки* (з наук.-попул. літ.).

◊ **До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки)** *див.* **кри́хта; Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)>** *див.* **кри́хта.**

КРИ́ШКА[3], и, *ж., розм.* Те саме, що **кри́шечка**[3]. — *То, моя кришко, були дикі бики з золотими рогами* (П. Куліш); — *Ай, бабусечко! Що там розказувати! Нуда така!* — .. *Чого ж вивчили тебе, кришко?* (Марко Вовчок); — *Живи щасливо! Вода, вогонь, повітря і земля Тебе із лона матернього ревом Жахливим кликали, сердешна кришко* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

КРИ́ШКА[4], *пред., невідм., жарг.* Те саме, що **капу́т;** капе́ць. *Я не наважився загадувати на повну ставку: праворуч — зостануся живий і неушкоджений, а ліворуч — кришка* (Є. Доломан); — *Найстрашніше, мабуть, знімати вартового?.. Бо він може вистрелити, і тобі кришка!* (М. Циба); — *Уже й їсти не можу. Не приймає організм їжі. Все! Капець мені! Кришка!* (В. Нестайко).

КРИШНАЇ́ЗМ, у, *ч.* Напрямок в індуїзмі, послідовники якого поклоняються Кришні, дотримуючись вегетаріанства, низки суворих заборон. *Останнім часом через поширення захоплення в Європі йогою, а також кришнаїзмом помітна поява моди на все індійське* (з наук. літ.); *У низці висловів та догматичних творів засновник сучасного кришнаїзму Прабхупада стверджував, що кришнаїзм за своєю сутністю є істинним християнством* (з наук.-попул. літ.); *Кришнаїзм стає дедалі популярнішим у великих містах* (з газ.).

КРИШНАЇ́Т, а, *ч.* Послідовник кришнаїзму. *Раптом почала* [моя сестра] *читати якісь дивні книги, поринула в*

медитації, перейшла на рослинну їжу, вдягла білу одіж і пішла з кришнаїтами (Л. Костенко); *На летовищі тебе зустрічають медитуючі кришнаїти* (С. Процюк); *Психологові, який працює з юнацтвом, не обійтися без знання ідеології кришнаїтів, головних положень конфуціанства, історії буддизму і т. ін.* (з навч. літ.).

КРИШНАЇ́ТКА, и, *ж.* Жін. до **кришнаї́т.** *На півночі Індії свято .. Тисячі паломників збираються на берегах ріки Ґодаварі. Може, десь там і моя сестра, кришнаїтка, а може, й ні, я ж не знаю, які ритуали у кришнаїтів* (Л. Костенко).

КРИШНАЇ́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до кришнаїта і кришнаїзму. — *Чую тужливі східні звуки кришнаїтських співів* (із журн.); *Кришнаїтське вчення.*

КРИШТАЛЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кришта́ль** 1, 2. *Підніжжя кришталевої гори заляпано болотом і кров'ю* (Леся Українка); *Мерехтіла кришталева пишність люстр* (М. Стельмах); // Зробл. із кришталю (у 1 знач.). *Моторні лакеї розносили великі кришталеві чарки з .. шипучим вином* (Панас Мирний); *Сміх сипавсь їй з горла, як лісові горіхи у кришталеву вазу* (М. Коцюбинський); *Вже як почався банкет, привезено на шести верблюдах скляницю кришталеву, в яку налито вина відер п'ятсот і кілька гарнців* (П. Загребельний); *Стояли там повні полиці з німецькими срібними кубками, флорентійськими розписними блюдами, срібними і кришталевими єгипетськими карафками* (Ю. Логвин); * Образно. *Що ти про мене думаєш? Що я лиха, злопам'ятна дівчина з кришталевим серцем у грудях* (Леся Українка); // Характерний для кришталю (у 1 знач.). *Новий рік стрічаємо в поході .. Не було переливчастого кришталевого дзвону, але був пишний тост командира* (В. Логвиненко).

2. *перен.* Який прозорістю, грою барв і т. ін. нагадує кришталь (у 1 знач.); прозорий, ясний, блискотливий. *З височенного перекату скатертю переливається широкий пласт кришталевої лави* (О. Стороженко); *Тільки синє кришталеве небо весело лисніло, та сміялось сонце на веселому небі, неначе воно одно споконвіку не зазнало жодного горя та мук* (І. Нечуй-Левицький); *Стрий не то шумить, не то журчить принадливо, котячи по камінню свої кришталеві води* (І. Франко); *Його очі блищали кришталевими перлинами сліз* (Олесь Досвітній); *День кришталевий, прозорий, а ранок бува попелястий* (Б.-І. Антонич); *Він струшує з пухнастої гілочки сніг, але намерзлі бурульки льоду, наче кришталеві коралики, тримаються міцно* (Є. Доломан); // Те саме, що **високомора́льний.** *Довкола відчувалось .. кришталеве почуття дружби і любові* (Л. Смілянський); *Запам'ятай лише одне, і хай воно тебе провадить, поки прийде кришталева чистота думки й духу: коли не можеш нічим прислужитися вітчизні, намагайся хоч не шкодити їй* (Р. Іваничук); *Прохала Бога дати їй сили перенести це, не завдавши щонайменших прикрощів Сотникові, людині кришталевої чистоти й порядності* (М. Циба); // Бездоганно чистий. *Приємний розкішний затінок, кришталева холодна вода, соковиті солодкі фініки оазису для мандрівника означали закінчення страшної подорожі* (В. Хрущак).

3. *перен.* Мелодійний, дзвінкий, чистий звучанням (про голос, звук і т. ін.). *Крізь біль і сльози у неї виринув в очах на мить знову кришталевий сміх* (С. Васильченко); *Кришталеві звуки рояля скалками розсипалися на темно-сірому оксамиті повітря* (Д. Бузько); *З сонячним променем бризнуло й освітило повітря кришталеве дзюрчання сопілки* (Н. Королева); *Задзвенів у запалій тиші кришталевий Лукашиків голос і вщух* (О. Довженко); *У просторі пролунали кришталеві акорди мелодії* (О. Бердник).

КРИШТАЛЕ́ВО. Присл. до **кришталé́вий** 2, 3. *На центральному майдані, на велетенській клумбі, аж горять тюльпани, довкола клумби гасають діти на велосипедах, гуляють молоді матері з колясками, кришталево міниться великий водограй* (В. Яворівський); *День стояв чистий, кришталево прозорий* (О. Гончар); *Небо було кришталево чисте* (О. Бердник); *Не відстьобуючи з пояса ні лука, ні сагайдака зі стрілами, козак зачерпнув із одного з чотирьох пульсуючих джерел кришталево чистої, крижаної води* (Ю. Логвин).

КРИШТА́ЛИК, а, *ч.* 1. Шматочок кришталю (у 1 знач.). *Світлофільтр міститься перед лінзою, яка заломлює проміння, — кришталиком* (з навч. літ.); *Прикрасу виготовлено з намистин коралу й агату, а також кришталиків* (із журн.); * Образно. *Коли мені стає дуже гірко, коли кладуться мені на очі чарівні кришталики, я бачу крізь них срібну стежку і високу й гарну жінку на тій стежці* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Шумлять гаї березно-тополино, кришталиками світяться травинки* (Д. Луценко).

2. *чого, перен.* Частинка, крижинка інею, льоду і т. ін., яка нагадує такий шматочок. *Береги бралися кришталиками криги* (В. Козаченко); *Сонце боляче б'є його по очах, хоча в пустелі, за мурами, ще не так сліпить, особливо, коли тануть намерзлі за ніч кришталики льоду* (Г. Пагутяк); *На терасі, де пито каву, ґаздують оси в бурих кришталиках цукру на денці чашки* (О. Забужко); *Коли до такого ґрунту наблизити магніт, він одразу вкривається блискучими кришталиками* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

3. *анат.* Частина ока позаду зіниці, що має вигляд двоопуклої прозорої еластичної лінзи. *Основна функція кришталика полягає в заломленні променів світла і фокусуванні зображення на сітківці* (з навч. літ.); *Вибивалися їй на очі сльози, а коли зводила вона обличчя до сонця, воно засвічувало в ясних кришталиках крихітні веселочки* (Валерій Шевчук); *У льотчика хіба лиш сіпнувся кришталик в оці, в усьому ж іншому він був просто пам'ятник індиферентності* (І. Карпа).

КРИШТА́ЛИКОВИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **кришта́лик** 3. *Рогівковий астигматизм більш негативно впливає на зір, ніж кришталиковий* (з наук. літ.); *Кришталикові операції набули широкої популярності* (з газ.).

КРИШТАЛИ́НА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **кришта́лик** 1, 2. *Там, кажуть, є й крижини, й кришталина* (Леся Українка); * Образно. *Від зоряних кришталин не одірвать очей в передсвітній час* (М. Терещенко).

КРИШТА́ЛЬ, ю, *ч.* 1. Дуже прозоре скло високого ґатунку. *Служниці одчинили високі двері з дорогого кришталю* (І. Нечуй-Левицький); *Ходи лиш до мене до замку, З кришталю мій замок ясний* (Леся Українка); * Образно. *Ця натура нічого не може затаїти від мене, це кришталь — дзвінкий і прозорий* (М. Коцюбинський); *Не перетре піском своїм пустеля Моєї мови голубий кришталь* (Д. Павличко); * У порівн. *Кришталем заіскрилася роса по зеленій траві...* (Панас Мирний); *Сміється й Зіна, і зеленкуваті очі її, як дивний кришталь, блискають при поворотах усякими кольорами* (В. Винниченко); *Як одспіває хурделицями зима, як віддзвонить вона ожеледцем — тоненькою і блискучою,*

мов кришталь, кригою на кущах та деревах, і сонечко вгріє землю та води, збирається Данило Коряк до лісу, до своєї сторожки (Григір Тютюнник).

2. *збірн.* Вироби (перев. посуд) із такого скла, а також із гірського кришталю. *З альтанки в саду бряжчав кришталь і срібло. Чувся гомін* (А. Головко); *На столах грав усіма барвами веселки кришталь* (П. Панч); *Вона* [люстра] *і її кришталь ледь-ледь погойдуються* (М. Стельмах); *У квартирі в них немає дорогих меблів, килимів, кришталю абощо* (В. Нестайко).

3. *нар.-поет.* Пестливе звертання до коханої, дорогої людини. *Ой, вийди, вийди, серденько Галю, Серденько, рибонько, дорогий кришталю!* (П. Чубинський); *— Моя матінко, мій дорогий кришталю!* (Ганна Барвінок); [Д о м а х а:] *Василечку, дорогий кришталю! До чого ж ти себе допустив?* (М. Кропивницький).

Чи́стий, як сльоза́ (скло, кришта́ль *і т. ін.) див.* **чи́стий.**

△ **(1) Бого́мський кришта́ль** — кришталь (скло) особливого ґатунку, посуд, художні вироби з такого кришталю. *— Майоре, ти звернув увагу, які келихи в наших королев? Справжній богемський кришталь!* (П. Загребельний); *Увагу відвідувачів виставки може привернути також дорогий посуд, серед якого богемський кришталь XIX століття* (з газ.); **(2) Гі́рський кришта́ль,** *геол.* — прозорий безбарвний різновид кварцу, який використовують у радіотехніці, оптиці та ювелірній справі. *У природі часто зустрічаються великі монокристали гірського кришталю з правильним огранюванням* (з навч. літ.); *У скляній шафі не було жодного посуду, крім трьох важких фужерів зі справжнього гірського кришталю з дивним дрібним візерунком* (І. Роздобудько); *Здавалося, що на них, мов на уламках гірського кришталю, раптом з'являються багатокутні грані і таємничі надщерблення, які так само загадково зникають, варто лише сонцю посвітити з іншого боку* (Н. Сняданко); *Маруся сиділа на шкіряному дивані і стискала в руках намисто з гірського кришталю* (Люко Дашвар).

КРИШТА́ЛЬНИЙ, а, е, *поет.* Те саме, що **кришталéвий.** *Він ішов у криштальному гроті Й зачарування ніс у душі* (Т. Масенко); *Коли наші криштальні чари вина торкалися, наші очі зустрічалися палкою довірливістю і, здавалось, розчинялися у взаємній радості щастя* (У. Самчук); *Грім гримить, криштальні роси ринуть з хмар на персть тверду* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *У сонне, криштальнее море Вдивляється рання зоря* (Дніпрова Чайка); *А мова чиста, криштальна, сам знаєш, — поруч: візьми її, говори нею, вчи дітей тії* [тієї] *мови в школі, щоб вивести їх з панщизняної темряви, пиши нею вірші* (Р. Іваничук).

КРІВ, кро́ві, *ж., діал.* Кров (у 1 знач.). *Голова його ще нижче опустилася; лице налилося крів'ю; очі витріщились... а промінь заграв-застрибав на його нечесаній голові* (Панас Мирний); *Карав він* [пророк] *сміливо порок, Життя осуджував негоже. Та не послухали тих слів, .. І полилась невинна крів* (П. Грабовський); *— Чув єси, щоби крів ставала водою? — Ні* (І. Білик).

◊ **Кро́в'ю (крі́в'ю) й (та) по́том** *див.* **кров.**

КРІ́ВЛЯ[1], і, *ж., діал.* Покрівля (у 1 знач.). *Не хочу дивитися на тебе, я не сяду з тобою до одної миски і не перебуду одної ночі з тобою під одною крівлею* (Б. Лепкий); *В кінці верхнього бульвару біліє стара каплиця з берізками на крівлі* (С. Тудор); *Влітку .. під такою крівлею прохолода, спека крізь очерет не проб'є* (О. Гончар); *Гасити довелося ще й клуню, бо вогонь устиг лизнути її крівлю* (А. Кокотюха).

КРІ́ВЛЯ[2], і, *ж., діал.* Кров (у 1 знач.). *Обкипіло серденько Гарячою крівлею* (з народної пісні); *Тоді стали їх козаки Кіньми доганяти Та крівлею татарською Шаблі обмивати* (С. Руданський); *Чавун і свинець пронизували з шкваром ряди, крушили кістки, обляпували крівлею живих* (М. Старицький).

КРІ́ВЦЯ, і, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **кров** 1. *Людська крівця не водиця, розливати не годиться* (прислів'я); *Клекотить бій, гарячий, червоною крівцею вмитий...* (Г. Косинка); *Рибалка поспішив рознімати чоловіків — тут явно пахло крівцею* (А. Кокотюха); * У порівн. [Р у с а л к а П о л ь о в а:] *Мак мій жаром червонів, а тепер він почорнів, наче крівця пролилася, в борозенці запеклася...* (Леся Українка).

△ **(1) За́яча крі́вця** — багаторічна трав'яниста рослина родини тирличевих, яка використовується в медицині для лікування деяких внутрішніх хвороб та загоювання ран; звіробій. *На узліссі .. стелилася рясно-пухнаста заяча крівця* (І. Муратов); *Найбільше Марина цінує звіробій. Від дев'яноста дев'яти хвороб. Заячою крівцею ще його називають* (Микита Чернявський).

◊ **Кров** *(рідко* **крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється** *і т. ін.)* **/ полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся** *і т. ін.) див.* **кров.**

КРІЗНИ́Й, á, é. Який проходить через щось наскрізь; наскрізний (у 1 знач.). *Виконуючи декоративні функції, вітраж розрахований на крізне освітлення* (Л. Костенко); *З'єднувана з валом деталь має крізний шпонковий паз* (з наук. літ.); *Намистини з крізним отвором нанизують на шовкову або капронову нитку, а намистини без отворів сполучають крізними гачками* (з навч. літ.); * Образно. *Не вимовчать, не висловить, не збути небесної крізної глибини, і треба стати будяком, щоб вчути, як м'якне сніг під сонцем весняним* (П. Мовчан); // Який пронизує когось, щось. *Найбільше дошкуляв подорожувальникам крізний вітер* (із журн.).

КРІЗНІ́ТИ, íє, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **просві́чуватися.** *З неї* [скрині] *не щезав світ Божий, навіть коли в неї, бувало, залізеш і накриєшся зсередини важенним віком, бо й віко те крізніло...* (О. Ільченко); * Образно. *Згадуєш зовсім недавні дні, і бачиш його обличчя, очі, що крізніють душевною приязню* (із журн.).

КРІЗЬ, *прийм., із знах. в.* 1. Уживається при вказівці на предмет, речовину, середовище або отвір, через які хтось або щось проникає, проходить, просвічується і т. ін. *Ордою йшли придани, Співали п'яні; а Мар'яна Крізь тин дивилася на те* (Т. Шевченко); [Р і ч а р д:] *Так, мрія нас вела за океан, до неї ми крізь пущі пробивались* (Леся Українка); *На сто возах весна приїде, мов луки, вигнуться смички. Крізь сито дощ весінній цідить, і дяк запалює свічки* (Б.-І. Антонич); *Крізь густий туман ми помітили неясні ознаки берега* (Ю. Яновський); *Ранені перемовлялися крізь відкриті вікна* (Григорій Тютюнник); *Учора ввечері їй довелося страшенно довго продиратись ялівцевими заростями крізь дивний холодний присмерк, що стрімко переходив у темряву ночі* (Ю. Андрухович); // Уживається при вказівці на певний відрізок часу, протягом якого щось відбувається, здійснюється; через. *В серцях Таке тепло живлюще розливалось, Така глибока шана до народу* [вірменського], *Що крізь віки проніс велику мову* (М. Рильський); *— Гинучи сам, я хотів би,*

щоб моє кохання було, як прапор, підхоплене іншим і чесно пронесене ним далі, крізь усе життя... (О. Гончар); *Насправді нічого не минає — хоч скільки не старайсь наживати потім поверх того, воно однак темнітиме зісподу, крізь шкіру років, як невиводний крововилив...* (О. Забужко); *Може, ти вже в якомусь іншому вимірі, і їдеш зараз крізь роки, роки минулі, забуті й незабутні, крізь їхню твердь, крізь їхню темну масу* (О. Ірванець).

2. Уживається при вказівці на дію (стан), що чергується з іншою, переривається нею, проривається через неї. *Біля дверей при свічці дрімає й стогне крізь сон хазяйка* (М. Коцюбинський); *Шумить водоспад у яру, та й крізь шум його чути .. голоси на тім боці* (А. Головко); *— Бувайте здорові! — .. крізь смуток осміхається чоловік* (М. Стельмах); *Крізь сон почув гуркіт двигуна й прокинувся* (Ю. Винничук); *Мав трохи сивини й зморщок, але його вік крізь них не прозирався* (В. Діброва); *Крізь спокійну мелодію було чути шипіння хвиль у нічному океані* (Г. Вдовиченко).

КРІЙ, крóю, *ч.* 1. Те саме, що **крóєння.** *Жінка в нужді й недостатку утримувалася то шиттям, то даванням лекцій крою* (І. Франко); *Панна Сатурніна дала їй свої сукні на крій, і — закипіла робота* (З. Тулуб); *Тоді ще не мала й шістнадцяти, хоча вчилася вже в містечку на курсах крою та шиття* (В. Шкляр); *Вона викладала крій та шиття в якомусь училищі аж на Кобилісах* (Ю. Андрухович).

2. Модель, форма одягу або взуття; фасон (у 1 знач.). *Який крій, такий стрій* (прислів'я); *На меншій* [дівчинці] *убрання .. трохи коротке .. і якогось дитячого крою* (Леся Українка); *На його лакованих, пошитих по німецькому крою чоботях ворушилися .. сонячні зайчики* (М. Стельмах); *Євка була зодягнена за наймоднішим кроєм містечкової моди: у білій беретці, черепахових туфлях, у довгому, пошитому в талію пальті* (М. Малиновська); *Обидві були в однакового крою плащах з різницею, зрозуміло, лише у розмірах* (Ю. Андрухович); *Зверни увагу на крій суконь: нижче пояса вони тонкі, просторі, спадають складками, у більшості з них поділ нерівний, по боках підіймається майже до колін, а то й вище* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *У "Дон-Кіхоті" ми бачимо перший роман новішого крою; це суспільно-психологічний твір, хоч на його тлі автор виводить ще веселі, іноді карикатурні арабески в старому лицарському дусі* (І. Франко); *Ми з вами — люди реального крою, ми дозволяємо собі мріяти тільки про те, що можна здійснити практично, хоча б для цього і потрібні були найсміливіші спроби* (В. Владко).

КРÍЛИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **кріль.** *— Я скажу вдома, що .. коло кріликів була* (Леся Українка); *Серпокрил спинив свій погляд на білому кріликові, що .. ловив крізь дерев'яну решітку високу зелень і ритмічно, невловимо швидко жував її* (В. Барка); *Найбільш чіткими у спогадах Сарони про батька були клітки з кріликами* (Н. Сняданко).

КРІЛЬ, кроля́, *ч.* Невеликий ссавець родини зайцевих ряду травоїдних гризунів, якого вирощують на м'ясо та для хутра. *Кролі жили в клітках у сараї* (О. Донченко); *В школі були кролі. Та що цікавого — прибирати за ними?* (О. Іваненко); *Ми сікли буряки й гарбузи, чистили хлів, рвали кролям траву* (А. Дімаров); *Якось, правда, вирішили завести сяку-таку живність — крім кози, що в нас уже тоді була, я завів кролів, три качки й селезня* (В. Чемерис); *В часи мого дитинства колгоспники тримали кролів не в клітках, а у великих ямах* (І. Жиленко); *Баба клала бур'ян на мішковину і зносила сусідським кролям* (Є. Пашковський); * У порівн. *Очі, як у кроля, червоні* (Номис); *Зевес моргнув, як кріль, усами* (І. Котляревський); *— Чого б то я мала сміятися? Голос оно хрипкий. І очі, як у кроля, звиняйте, почервоніли* (В. Лис); *Хмара пожував губами, мов кріль* (А. Кокотюха); // Шкурка такої тварини. *— Так у бомазі* [бумазі] *сказано, що землю належить ділити між селянами, — вийшов до столу сивоголовий дідуган з такою ж сивою шапкою з кроля в руках* (М. Циба); *Тоді б вона* [Тетянка] *будь-які Поперекові бажання виконувала, а він би їй за те... У журнал глянула. Та, приміром, шубу попросила б. З кроля. Чи — на курорт. Чи — у шубі з кроля та на курорт* (Люко Дашвар); // Страва з м'яса такої тварини. *— Сорок вісім годин! — крикнув Ковальський навздогін без усякої злості, бо добре пообідав смаженим кролем з дерунами* (М. Малиновська); *— Я переміню страву, візьму собі трохи кроля* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

КРІЛЬЧА́ТНИК, а, *ч.* Те саме, що **кроля́тник.** *Він розчинив двері крільчатника і ступив уперед* (В. Владко); *Обабіч головного входу тяглися численні стійла для коней, рогатої худоби, овець, свиней, а в протилежному кутку розташувалися пташники для всілякої птиці та крільчатник* (М. Дашкієв); *Територію навколо крільчатника засіяли однорічними і багаторічними травами* (із журн.).

КРІЛЬЧИ́ХА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кроли́ця.** *Ангорська крільчиха .. схожа на пухнасту шапку діда Мороза* (О. Донченко); *Затяті кролівники кажуть, що за один лише рік тільки від потомства однієї крільчихи можна отримати до 30 шкурок і 60 кілограмів м'яса* (із журн.).

КРІМ, *прийм., з род. в.* 1. Уживається при виділенні когось із групи людей, чогось із ряду однотипних предметів, понять і т. ін.; за винятком когось, чогось; окрім. *Усі, крім Руфіна, підходять під благословення* (Леся Українка); *— Ви здійснюєте волю Батьківщини. Все відкиньте, все забудьте, крім неї, крім обов'язку* (О. Гончар); *Женя вважав, що ніхто тут не може наказувати, крім оператора* (Є. Гуцало); *Колись він уже ділився своїми знаннями* [термінології] *з Марічиною матір'ю, яка, крім усього іншого, захоплювалася цією наукою* (О. Авраменко); *На вулиці вже господарював пронизливий вітер, але сюди нікого, крім них, не занесло* (Г. Вдовиченко); // Уживається із запереченням наявності чи відсутності когось, чогось серед інших подібних осіб, предметів чи явищ. *Не чути ніякого голосу, крім вівчарської трембіти десь на далекій полонині* (І. Франко); *Панувала велика тиша, немов крім нас нікого не було на світі* (М. Коцюбинський); *Нічого не чути, крім рокотання невидимого потоку десь у глибокості* (П. Воронько); *Там, де, крім молочаю, ніщо не росло, .. тепер рядками зеленіють, викидають листя виногради найкультурніших сортів!* (О. Гончар); *Богдан подивився назад, і, крім верболозу та далеких стріх Дарниці, нічого не побачив* (І. Білик).

2. Уживається при підкресленні наявності, необхідності когось, чогось на додаток до вже відомого чи вказаного. *Почуття, що крім одного лиха є й друге ще, .. застилало думки чорною запоною...* (Панас Мирний); *Крім мене, ще є* [у будиночку] *одна пані приїжджа* (Леся Українка); *Вдосконалювать закони — Справа благородна, Та крім писаних законів Є мораль народна* (П. Глазовий).

КРІО... Перша частина складних слів, що вказує на зв'язок із льодом, низькими температурами, напр.: кріоге́нний, кріомедици́на, кріоста́т, кріотерапі́я.

КРІОБА́НК, у, *ч.* Спеціалізоване місце, де протягом тривалого часу в умовах наднизьких температур можуть зберігатися біологічні рідини, клітини, тканини та органи. *При Інституті проблем кріобіології і кріомедицини НАН України успішно функціонує кріобанк біологічних об'єктів, який у 2002 р. було внесено до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання* (з наук.-попул. літ.); *Використання стовбурових клітин має один цікавий аспект. Ідеться про пуповинну кров, яку одразу після народження дитини можна зібрати й необмежений час зберігати у кріобанку* (з наук.-попул. літ.).

КРІОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає вплив на живі організми низьких і наднизьких температур. *Досягнення сучасної кріобіології допомогли розкрити характер явищ, що відбуваються в біологічних середовищах, клітинах і тканинах при заморожуванні, з'ясувати механізм ушкоджувальної дії холоду* (з наук.-попул. літ.); *Розвитку кріобіології сприяє освоєння космічного простору* (з навч. літ.); *На початок нинішнього століття репродуктивна медицина увібрала в себе досягнення багатьох наук: гінекології і андрології, біології, генетики, кріобіології* (із журн.).

КРІОГЕНЕ́З, у, *ч.* Сукупність процесів перетворення верхнього шару земної кори та гідросфери за від'ємних температур. *Додатковим корелятивним критерієм можуть слугувати особливості прояву кріогенезу над шарами ґрунтів і всередині лесів* (з наук. літ.).

КРІОГЕ́ННИЙ, а, е. Пов'язаний із низькими температурами. *Застосування методів заморожування плодів при низьких температурах та кріогенного подрібнення висушених плодів дозволяє отримати нові продукти харчування з поліпшеною якістю* (з наук. літ.); *У кварцовій трубці підтримуються оптимальні тиск і температура, а на виході газова суміш розділяється за допомогою кріогенної технології* (з навч. літ.).

△ **Кріоге́нна інже́кція** *див.* **інже́кція.**

КРІОГІДРА́Т, у, *ч.* Суміш льоду і кристалів солі, що замерзає при найнижчій температурі, утворюючи тверду масу постійного складу. *Кріогідрат являє собою суміш, при замерзанні якої поєднуються дрібні кристалики льоду і розчинної речовини* (з наук.-попул. літ.); *Замерзаючи, кріогідрат утворює тверду масу постійного складу для даної розчинної речовини і розчинника* (з навч. літ.).

КРІОГІДРА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **кріогідра́т.** *У кріогідратній точці всі три фази льодосоляної суміші (розчин, сіль, лід) перебувають у термодинамічній рівновазі* (з наук. літ.).

КРІОДЕРМІ́Я, ї, *ж.* Косметична терапія, спрямована на омолодження шкіри за допомогою холоду. *Кріодермія з вітаміном С зміцнює природну структуру шкіри, нормалізує діяльність сальних залоз* (з наук.-попул. літ.); *Компанія стала піонером кріодермії в столиці* (з газ.).

КРІОЕЛЕКТРО́НІКА, и, *ж.* Галузь електроніки, пов'язана з дослідженням взаємодії електромагнітного поля з електронами у твердих тілах при наднизьких температурах; кріогенна електроніка. *Кріоелектроніку і її здобутки легко перевірити за Полярним колом* (з навч. літ.); *Кріоелектроніка допомагає створити новітні електронні прилади і пристрої* (із журн.).

КРІОКОНСЕРВА́ЦІЯ, ї, *ж.* Метод заморожування і тривалого зберігання біологічних об'єктів у рідкому азоті. *Дослідження впливу низьких температур на структуру й гідратне оточення ДНК є особливо актуальним у зв'язку з проблемою кріоконсервації генетичного матеріалу* (з наук. літ.).

КРІОЛІ́Т, у, *ч.* Мінерал — сполука алюмінію та фтору. *Фтор, який викидають в атмосферу заводи і підприємства, що виробляють алюміній, кріоліти, фосфорні добрива і т. ін., негативно впливає на розвиток окремих видів рослин* (з наук.-попул. літ.); *Кріоліт використовується в алюмінієвій промисловості* (із журн.).

КРІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із кріології. *Спеціалісти, які вивчали сліди падіння метеоритів, знайшли безліч незрозумілих кратерів різних розмірів. Пояснення цього явища залишили за кріологами* (із журн.).

КРІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає сукупність процесів фізичних, хімічних і мінералогічних змін води на Землі, які відбуваються під впливом від'ємних температур. *Медична кріологія є одним із найбільш перспективних напрямів практичної медицини* (з наук.-попул. літ.); *Кріологія суттєво розвинулася із застосуванням рідкого азоту* (з навч. літ.).

КРІОМЕДИЦИ́НА, и, *ж.* Галузь медичної науки, що займається вивченням та застосуванням холоду як лікувального засобу при різних захворюваннях. *Світовий пріоритет набули дослідження вітчизняних науковців у галузі молекулярної фізіології, а також кріобіології та кріомедицини* (з наук. літ.); *Виявлена при низьких температурах оборотність структурних змін ДНК враховується при встановленні режимів консервації біологічних матеріалів у кріобіології та кріомедицині* (з наук.-попул. літ.).

КРІОМЕДИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кріомедицини. *Розвиток сучасних кріомедичних технологій передбачає попереднє ретельне дослідження препаратів, які мають біологічне походження* (з наук. літ.); *Створено нові технології діагностики й лікування захворювань людей на основі використання кріомедичної та гіпотермічної апаратури* (з наук.-попул. літ.).

КРІО́МЕТР, а, *ч.* Пристрій для вимірювання температури затвердіння чистого розчинника та розчину досліджуваної речовини. *Кріометр працює з розчинами речовин у циклогексані або бензолі* (з наук. літ.); *Кріометри нового покоління дають точні показники* (з газ.).

КРІО́НІКА, и, *ж.* Наука, що вивчає технологію та методи заморожування і тривалого зберігання біологічних об'єктів при низьких температурах. *У кріоніці використовується комплексна технологія, в якій поєднано кріобіологію, кріогенну інженерну практику і практику клінічної медицини* (з наук.-попул. літ.); *У найближчому майбутньому кріоніка може стати рушієм прогресу медицини* (з газ.).

КРІОПРОТЕ́КТОР, а, *ч.* Речовина, що захищає від дії низьких температур. *Різні клітини і тканини вимагають індивідуального підходу, різних технологій заморожування, кріопротекторів визначеного режиму та відповідного обладнання* (з наук. літ.); *До отриманого концентрату стовбурових клітин додають кріопротектор, який перешкоджає руйнуванню клітин в умовах низьких температур* (з навч. літ.).

КРІОПРОТЕ́КТОРНИЙ, а, е. Прикм. до **кріопроте́ктор.** *Розчини цукру мають кріопротекторні властивості, що дозволяє зменшити шкідливу дію кристалів льоду* (з наук. літ.); *Протягом першої фази загартовування за низьких позитивних температур у клітинах накопичуються сполуки, що виконують кріопротекторну функцію* (з навч. літ.); *Кріопротекторні матеріали надійшли до військового госпіталю в повному обсязі* (з газ.).

КРІОСКО́П, а, *ч.* Прилад для вимірювання зниження температури замерзання розчину порівняно з температурою замерзання чистого розчинника. *Електронний кріоскоп складається з охолоджувального агрегату, вимірювальної головки, контрольних приладів вимірювання та управління, блока індикації температури* (з наук. літ.); *Точку замерзання молока визначають ручним кріоскопом* (з навч. літ.); *Кріоскоп німецького виробництва виявився значно точнішим за прилади інших виробників* (з газ.).

КРІОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е, *хім.* Стос. до кріоскопії. *Термометр для кріоскопічних вимірів налагоджують так, щоб при температурі замерзання рівень ртуті знаходився між третім і п'ятим градусами* (з навч. літ.).

КРІОСКОПІ́Я, ї, *ж., хім.* Метод дослідження властивостей розчинів, що ґрунтується на вимірюванні зниження температури замерзання розчину. *Кріоскопію застосовують для вивчення дуже розбавлених бінарних розчинів неізоморфних речовин* (з наук. літ.); *За даними кріоскопії можна розрахувати молярну масу речовини* (з навч. літ.).

КРІОСТА́Т, а, *ч.* Пристрій для підтримування низьких температур у замкненому середовищі за допомогою зріджених газів (азоту, водню, гелію і т. ін.). *Наконечник копра завдає строго дозволених ударів по глибоко охолоджених зразках, що перебувають у кріостаті* (з наук. літ.); *Кріостат є унікальним незамінним обладнанням для точної діагностики поширення пухлини в організмі під час хірургічного втручання* (з навч. літ.); *Сконструйований металевий кріостат вперше дав змогу вести безпосередні низькотемпературні вимірювання дисперсії в широких спектральних межах* (з навч. літ.).

КРІОСФЕ́РА, и, *ж.* Несуцільна, зі змінною конфігурацією оболонка земної кулі в зоні теплової взаємодії атмосфери, гідросфери й літосфери. *При формуванні клімату Землі унікальну роль відіграє кріосфера як невід'ємна частина гідросфери* (з наук. літ.); *Межі кріосфери не є стабільними* (з навч. літ.); *Британські вчені б'ють на сполох і повідомляють про різке зменшення кріосфери — криги в Арктиці на півночі і великої льодовикової поверхні Антарктики на півдні* (із журн.).

КРІОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Лікування патологічних утворень за допомогою кріогенної апаратури. *Кріотерапія застосовується з метою зменшення болю, запальних явищ, набряків, а також для зупинки кровотечі* (з навч. літ.); *Нині кріотерапію використовують і в медицині, і в косметології, що дозволяє швидко й безболісно вирішувати проблеми здоров'я та краси* (із журн.).

КРІОТРО́Н, а, *ч.* Надпровідний прилад, який застосовують у швидкодіючих обчислювальних пристроях. *Елементарним приладом, який використовує властивості надпровідності, є кріотрон* (з навч. літ.); *Він не тільки вимкнув резервний стабілізатор, а навіть підвищив напругу на кріотронах* (М. Дашкієв); *Кріотрони не бояться температурних шумів, перешкод* (із журн.).

КРІОФІ́ЗИКА, и, *ж.* Фізика низьких температур, що їх досягають при використанні скраплених газів. *Кріофізика досліджує різні процеси за температури, близької до абсолютного нуля* (з навч. літ.); *Із кріофізикою Валентин ознайомився на останньому курсі університету* (із журн.).

КРІОХІРУ́РГ, а, *ч.* Лікар, фахівець із кріохірургії. *Кріохірург використовує в локалізованій ділянці тіла дуже низькі температури для заморожування і руйнування тканин* (з навч. літ.).

КРІОХІРУРГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кріохірургії. *Кріохірургічний метод лікування вазомоторного риніту нормалізує фізіологічні функції носа, стабілізує імунологічні процеси в організмі та значно збільшує термін ремісії при цьому захворюванні* (з наук. літ.); *Кріохірургічне обладнання для новоствореної клініки допоміг закупити Євросоюз* (з газ.).

КРІОХІРУРГІ́Я, ї, *ж.* Сукупність хірургічних методів лікування, заснованих на локальному заморожуванні тканин. *За допомогою кріохірургії з максимальною ефективністю здійснюється процес руйнування уражених клітинних структур* (з наук.-попул. літ.); *Важливе значення в кріохірургії має швидкість заморожування* (з навч. літ.).

КРІП, кро́пу, *ч.* Однорічна городня рослина родини зонтичних, яку використовують як ароматичну приправу для страв, а також для консервування й соління овочів. *У казармах подали бурлакам на вечерю куліш з одним кропом без сала* (І. Нечуй-Левицький); *Зелений кріп вихапувався з-поміж повзучих огірків* (І. Франко); *У нас там, на городах, пахне кропом У сизі ранки* (М. Рильський); *Густий аромат юшки, приправленої цибулею, лавровим листом та кропом, не дав мені заснути* (І. Багмут); *З-поміж усіх запахів яскраво пробивається дух кропу, якого насушили і зсипали в торбинку, .. щоб зимою мати зелену страву, яка нагадувала б про літо...* (Є. Гуцало); *Від бабусі пахло кропом, печеним свіжим хлібом і ще чимось смачним-смачним* (О. Сизоненко).

КРІПА́К[1], а́, *ч., іст.* Особисто залежний від поміщика й прикріплений до земельного наділу селянин. *Між кріпаками ходила таємна чутка про жадану волю* (Панас Мирний); *Бжозовський задумав другого дня з сільською поліцією половить своїх кріпаків і вернути додому* (І. Нечуй-Левицький); *Колись поміщик феодал Потоцький даровими кріпаками вергав оці камінні брили* (Іван Ле); *Приходили на Сокіл-гору замучені кріпаки і розлітались з Кармелюком по всьому Поділлю, несучи помсту і смерть лиходіям* (М. Стельмах); *Поміщик, їдучи травити зайців, брав з собою псарів, дворових і кріпаків мужської* [чоловічої] *статі* (П. Загребельний); *Це була колись звичайна сільська дівчинка, дочка кріпаків* (В. Лис).

КРІПА́К[2], а́, *ч., розм., рідко.* 1. Міцний тютюн. *Закурили дядькового кріпака* (А. Головко).

2. Напій з високим вмістом спирту. *Випий кріпака, легеню* (І. Чендей).

КРІПА́ЦТВО, а, *с., іст.* 1. Система суспільних відносин у добу феодалізму, за якою поміщик мав право на особу, працю й майно підлеглих йому селян-кріпаків; кріпосне право. *Він зріс у кріпацтві, знав, що й батько й дід його були кріпаками, і не міг собі уявити, щоб на світі були якісь вільні люди, опріч панів* (А. Кащенко); *Повіки спустились на очі, і*

очі дивляться в себе, в минуле, в кріпацтво, в свого батька-небіжчика, що бачив запорожців (Б. Антоненко-Давидович); *Років двадцять там не буде кріпацтва, а якщо отримаєш козацький наділ, то взагалі будете вільні...* (В. Малик); *Зляканий польський генерал видав прокламацію про ліквідацію кріпацтва* (Р. Іваничук).

2. Збірн. до **кріпа́к**[1]. *Пустіли панські маєтки, руйнувалися великі господарства, а кріпацтво і голе й голодне стояло серед тієї великої руїни і не знало, що йому робити, за що узятися, до чого свої вільні руки приложити* (Панас Мирний); *Лише з вуст простого народу, кріпацтва, доходило до мого слуху співчуття* (з мемуарної літ.).

КРІПА́ЦЬКИЙ, а, е, *іст.* 1. Прикм. до **кріпа́к**[1]. *Навіть ближчі кріпацькі хати були ще добрі, тільки ті, що стояли в далекому кутку довгого двора, вже подались* (І. Нечуй-Левицький); *Повставав .. за бенкетом бенкет З дарової кріпацької праці* (П. Грабовський); *Повернувся з Запорожжя і не захотів оселитись в кріпацькому селі* (М. Івченко); *Виїздить бундючно на майдан Владар кріпацьких душ, їх пан* (М. Бажан); *Варвара Петрівна взяла дівчинку до себе, і дівча тинялось поміж двірнею того жорстокого кріпацького маєтку* (О. Іваненко); *Для Прокопа нічні побачення поступово робилися ще одним кріпацьким обов'язком, таким, як раніше доглядання коней, робота в полі чи конюшні* (В. Лис); // Власт. кріпакові, кріпакам. *Батька її ще замолоду в москалі віддали, щоб знав, як треба коритися кріпацькій долі* (Панас Мирний); *У нього* [ведмедя] *десять пісень і всі про мед, а в мене сто пісень і всі про народну неволю, про долю нашу кріпацьку, горьовану* (В. Чемерис).

2. Стос. до кріпацтва (у 1 знач.). *На раді січова старшина доводила козакам, що не може бути, щоб князь віддав Війську Запорозькому права, коли він сам тримає в кріпацькій неволі кілька сот козаків* (А. Кащенко); *Димитрій .. заклинався зовсім відмінити кріпацькі закони Бориса Годунова* (Іван Ле); *Почав* [Базилевський] *ще тугіше затягувати на Турбаях кріпацьку петлю* (О. Гончар); *— Я не хочу кріпацької системи. Я за те, щоб селяни жили, як їм подобається* (Б. Харчук).

КРІПА́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., іст., розм.* Перебувати в кріпацтві; бути кріпаком, підневільним. *— Ти, сину, кріпацтва, мабуть, не застав? — Не застав, бабо. Дід мій кріпачив* (Ю. Яновський).

КРІПА́ЧКА, и, *ж., іст.* Жін. до **кріпа́к**[1]. *— Ти, дякувати Господові, не кріпачка: твоя праця не загине дурно* (Марко Вовчок); *Жив у окремій, новій хаті і як був нежонатий, то у нього була за прислужницю одна з кріпачок, літня удова* (А. Кащенко); *Моя мати була кріпачка сорочинського дідича Черниша* (В. Самійленко); *Дівчину, просту кріпачку, я візьму за руку. Відкупивши її в пана, віддам у науку* (П. Тичина); *Читав і бачив ниву — всю золоту, під синім, чистим небом, — кріпачку з сином біля грудей...* (Василь Шевчук).

КРІПА́ЧЧИНА, и, *ж., іст.* Те саме, що **кріпа́цтво** 1. *Шевченко виступав за революційне знищення кріпаччини і повалення самодержавства* (П. Колесник); *Щось шепчучи, вона* [бабуся], *немов чари, сипле в картоплю сіль, підводиться, і вогонь вибиває на її зморшках іще сліди кріпаччини* (М. Стельмах); *Він, цей Вовчок, так вражений великим злом кріпаччини, що пише скупо й коротко, немов крізь зуби, зціплені від болю й сліз!..* (Василь Шевчук); *— То це ще за кріпаччини, дідусю? — намагалася уточнити Галина Іванівна, яка заповнювала листки по перепису* (А. Дімаров); *Щоб загнати селян до колгоспів, на них наклали величезні податки (за кріпаччини це називалось оброк), а потім вилучили те, що залишилось* (Г. Пагутяк).

КРІПЕ́ННИЙ, а, е, *діал.* Кремезний (у 1 знач.). *Це дід кріпенний* (Сл. Б. Грінченка).

КРІПЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить міцний, сильний. *Капітан ніжно обіймав діда за плечі, сміявся: — А ви ж як, діду, кріпенькі?* (Ю. Збанацький); *— Він* [дід] *іще кріпенький! — Кріпенький. На баштан дійти не може* (Г. Колісник); *Вставши назавтра рано, побачили в дворі замість своїх здорожених коней трьох здорових, як змії, ступаків і під слуг так само троє свіжих, кріпеньких коненят* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРІПИ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *гірн.* Признач. для кріплення стелі, лави і т. ін. в шахті. *Вугольок* [вугілля] *там, як масло, швидко наженете своє. Тут треба провітрити і кріпильного лісу* (Ю. Яновський); *Беймбет повинен назбирати трісок та всякого ломаччя, що лишилось од кріпильного дерева, й розвести багаття, бо треба грітись конвоїрові й самому собі* (Б. Антоненко-Давидович); *Я оце по рудниках гасав, хотів кріпильного лісу добути для свинарників* (О. Гончар).

2. *техн.* Стос. до кріплення (у 1 знач.). *Кріпильні роботи на пошкодженій шахті продовжувалися* (з газ.); // Признач. для скріплювання, з'єднування частин машин і конструкцій. *До кріпильних виробів належать шурупи, дюбелі, анкери* (з навч. літ.); *Мартін зчудовано розглядав кріпильні гвинти і силовий кабель* (із журн.).

КРІПИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Шахтар, що працює на кріпильних роботах. *Двоє кріпильників звичними рухами ставили раму* (Олесь Досвітній); *Кріпильники встановляли додаткові стояки, зміцнюючи ними стелю* (О. Донченко); *— Посилав же я сюди кріпильників, а в тебе ось порода на голову обвалиться, — сказав десятник* (Ю. Яновський); *Де ж ви тепер, мої хлопці, уже з робітничого класу, Кріпильники, мої гегемони, шахтарі мої Гарбарчуки?* (І. Драч); *Незважаючи на його каліцтво, направили на шахту кріпильником, бо дізналися, що вже колись був шахтарем* (В. Лис).

КРІПИ́ТИ, кріплю́, крі́пиш; *мн.* крі́плять; *недок.* 1. *що, гірн.* Установлювати кріплення (у 2 знач.). *Пішов* [син] *стелі у шахті кріпити* (М. Рудь); *Тато мій працює в шахті, Кріпить лаву він удень* (Г. Бойко); // *гідр.* Устеляючи чимось, захищати від руйнування. *За всіма технічними проектами дно обвідного каналу треба було кріпити каменем* (М. Чабанівський); *І вже він сам кріпив канави, Старались хлопці, як могли* (Я. Шпорта).

2. *що.* Закріплювати, фіксувати. *Вони змагалися, прив'язували себе на мить до залізних рейок, потім перелазили на друге місце, намагалися заховатися від ударів вітру і ще встигали міцно, надійно кріпити швелери* (В. Собко); *Лісовози не встигають вивозити розкрижоване дерево, і його тут же, на лісосіках, вкладають у штабелі, кріплять кіллям або в'яжуть в плоти, готують до майбутньої повені* (О. Гончар); *Щоправда, він* [очерет] *надто крихкий, та й нелегко кріпити до очеретини наконечник стріли* (В. Чемерис).

3. *що, мор.* Міцно прив'язувати, закріплювати. *Андрій і Марко скочили на берег і почали кріпити трос, обмотуючи ним береговий кнехт* (М. Трублаїні); *На палубі .. метушилися матроси. Вони .. кріпили якісь канати* (О. Донченко);

Я ставлю високу щоглу з хрестовиною, шпагатом і клеєм кріплю вітрило, і вітер напинає мій парус (В. Близнець); *Телемах уже наглив супутців* [супутників], *звелівши їм швидше Снасті кріпити* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

4. *кого, що, перен., розм.* Те саме, що **зміцнювати** 2. *Не мордуйся, коню жвавий, Пий холодну воду, Кріпи сили, коню чалий, Не зраджу я роду* (з народної пісні); — *Громадська робота в нас заснована так, щоб вона не збавляла людської сили та здоров'я, а кріпила їх* (Панас Мирний); *Кріпив надію на щасливий вихід з критичного становища, на щасливий, власне, зворот у житті* (Олекса Ізарський); *О Батьківщино, давній біль іржею проступа на шкірі, все заподіяне тобі мене кріпить в щоденній вірі, що непоборні ми, о ні!* (П. Мовчан); *Одні будують і кріплять існуючий лад, інші його розладнують і прагнуть знищити* (Валерій Шевчук); *Дні минали за днями, я кріпив свою душу і виглядав, коли ж мене провідають* (В. Рубан).

5. *що, спец.* Робити міцним (вино, настоянку і т. ін.). — *Добре вино кріпити не треба, — .. сказав Іраклій* (А. Головко).

6. Виявлятися з надзвичайною силою; лютувати (про мороз, холод і т. ін.). *Зима доходила кінця, та холоди ще сильнії кріпили* (Марко Вовчок); *В затінках кріпив мороз, а проти сонця топився воском сніг* (Ю. Збанацький).

КРІПИ́ТИСЯ, кріплю́ся, крі́пишся; *мн.* крі́пляться; *недок.* 1. Твердо, стійко триматися; виявляти витримку в чомусь. *Та, наче явір вглиб, у корінь втятий, Я ще державсь, кріпився* (І. Франко); *Пишу сьогодні коротенько: як не кріплюся, а тягне до ліжка* (М. Коцюбинський); *Коли вийшли на дорогу, уповноважений .. звернувся до Романа. — Кріпися, козаче, отаманом будеш* (П. Панч); *Молодий Семашко теж кріпився і намагався приховати свій смуток, щоб не завдавати ще більшого жалю матері* (В. Малик); — *Кріплюся... Це мої всі плачуть коло мене, а я кріплюся. Вони ще погано мене знають* (В. Шкляр); * Образно. *Нехай гнеться лоза, А ти, дубе, кріпись, Ти рости та рости, Не хились, не кривись* (С. Руданський).

2. *спец.* Пас. до **кріпи́ти** 1–3, 5. *Кронштейн лінзи фотоелемента кріпиться гайками на двох стояках* (з навч. літ.); *Двісті років тому вечірній Львів освітлювався олійними каганцями в ліхтарях, що мали три шибки і кріпилися до мурів будинків* (Ю. Винничук); *Батько змайстрував мені саморобні ковзани: до дерев'яної основи кріпився пруг з коси, в тих колодочках він пропалив по дві дірочки* (О. Бердник); *Кришка прекрасно закривала бочку і міцно кріпилася зсередини сталевим дротом* (В. Нестайко); *Полотно в багатій рамі кріпилося до стіни надійно* (Люко Дашвар); *Відстояне близько року виноградне сусло поетапно кріпиться додаванням 96-процентного виноградного спирту* (з навч. літ.).

КРІПКИ́Й, á, é, *розм.* Те саме, що **міцни́й** 1, 2, 5. *Лід кріпкий, хоч гармати коти* (примовка); *Люди наші кріпкі і високі, як дуби* (Ю. Яновський); *А зима вже морозами кріпкими укріпила* (Марко Вовчок); — *У мене символ — то добра гостра шабля та кріпкий кулак* (А. Чайковський); — *Святий Боже, святий кріпкий, святий безсмертний, — шепоче мій богомільник* (М. Стельмах); *Послух чернечий треба вміти тримати. І віру мати кріпку, а не скакати з православних у католики, а з католиків у лютерани* (Г. Пагутяк); * Образно. *Це скоріше приперчена кріпкими словечками, розбавлена ліричними абзацами хроніка, ніж справжня сконцентрована, зав'язана й розв'язана повість* (М. Зеров); — *Невже це така висока математика приготувати обід? Ні, без кріпкого слова не обійтись* (М. Циба).

КРІ́ПКО, *присл., розм.* 1. Присл. до **кріпки́й;** міцно. *У другому возику сиділи два чоловіки і парубок — усі троє зв'язані кріпко* (Марко Вовчок); *Розставили чати* [Обух із парубками] *і кріпко поснули на сухій траві* (А. Чайковський); *Коли пішла у нас на Вкраїні боротьба за свою віру, друкарні багато допомогли в цій справі — вони постачали десятки тисяч книжок, що бадьорили українців і закликали їх кріпко боронити стару свою віру* (І. Огієнко); *Сам він міцний, спокійний і надзвичайно кріпко збитий* (О. Довженко); *Люди держаться одні за одних, щоб зберегти місця в чотирирядному натовпі, — так бджоли творять пасма, кріпко зчіплені* (В. Барка); *Хоч би яку довгу пісню почула, та коли вже пісня влетіла в її вуха — з пам'яті не вилітає, тримається кріпко* (Є. Гуцало).

2. Дуже; сильно (у 2 знач.). *Кріпко розумна була* [Галочка]: *кожного, хто у неї спитається, навчить і розкаже* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Хоч що ви мені тут кажіть, а вовк — звір кріпко полохливий!* (Остап Вишня); — *Заробиш хліба, грошей — бабуся кріпко подякує* (В. Земляк); *Так вірилось, вірилось кріпко і кріпко хотілося, аби так і було* (В. Чемерис).

КРІ́ПЛЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **кріпи́ти** 1, 2, 5. *Пробував* [Мухтаров] *.. оцінювати коротенькі, навіть не кріплені дерев'яним кріпленням тунельки* (Іван Ле); *На столі — папки, кріплені автоматичними защіпками, апарати внутрішнього телефону, радіо і багато кнопок* (із журн.); *Наливки були не міцні, не кріплені, і Роман покуштував кожної* (В. Минко); *Вони сиділи в барі, пили кріплені вина й слухали музичний автомат* (С. Жадан).

КРІ́ПЛЕННЯ, я, *с., спец.* 1. Дія за знач. **кріпи́ти** 1–3, 5. *За способом кріплення фрези бувають суцільні й насадні* (з навч. літ.); *Отвори для кріплення шпор у "хетезиків" до того розбиті, що крізь них вільно пройде будь-який болт* (М. Циба); *Місце кріплення кабеля вже обвуглилося, контакти потемніли, почала чорніти, втрачаючи лиск, фарбована металева табличка із таємничими позначками* (Ю. Іздрик); — *Ми з Олексієм Анатолійовичем саме закінчили кріплення* [шлюзу] *і поверталися в місто* (І. Росоховатський); *Забороняється в процесі кріплення вин додавати спирт-сирець, технічний чи плодовий спирти або спирти невідомого походження* (з мови документів).

2. Споруда в шахті зі стояків, рам і т. ін., що запобігає обвалам порід. *Тиск, що діє на рудний масив, призводить до руйнування кріплення* (з наук. літ.); *Курбала прослизнув між вагонетками та кріпленням і хутко подався двійчастою колією* (Олесь Досвітній); *Стояки для кріплення самі в лаву біжать, самі на місце становляться, канавки, по яких стікає вода, очищаються, штрек самоприбирається, самопідмітається, скрізь чистота і порядок...* (Остап Вишня); *Там треба довго йти, спотикатись на трапах, минати електровоз, вагонетки з вугіллям, переходити через колії, пригинатись під арочним кріпленням, звідки нависла гострокута брила* (Є. Пашковський).

3. Деталі для скріплювання, з'єднування частин машин і конструкцій. *Рама плуга повинна бути рівною й мати всі болтові кріплення* (з навч. літ.); — *Нічого дивного, — пояснює Медведовський. Машина здригається, кріплення розхи-*

тується, послаблюється (П. Запаренко); *Жодну машину не можна скласти без кріплення — без тих численних болтів, які з'єднують між собою різноманітні вузли* (з газ.).

4. Пристосування для прикріплювання, закріплювання чогось. *Парова машина так гуркотіла й дрижала, що, здавалось, ось-ось вилетить із свого кріплення* (М. Трублаїні); *Хутко перевіривши наостанку кріплення мачти, вони поспішили зі скелі вниз* (В. Владко); *Вже за два дні після того як Шторре перевірив усі креслення, були готові основні деталі двигунів і конструкції кріплення їх до літака* (В. Собко); *Хтось уже бабрався в глибокому снігу, заплутавшись у кріпленні власних лиж* (Ю. Збанацький); *Гейнц труснув ранцем, перевіряючи міцність кріплення, поправив автомат* (П. Загребельний); *Ручки, кріплення та шпінгалети з міді чудово збереглися, місця з'єднань сховалися під ніжною зеленню патини* (Г. Вдовиченко).

КРІ́ПНУТИ, ну, неш, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **міцні́ти.** *В боях серця гартуються лицарські, В боях росте і кріпне дух козацький* (П. Куліш); [О л е с я:] *Як кріпнуть .. мої сили!.. Я знов, знов щаслива!..* (М. Кропивницький); *Мелодія кріпне десь у душі* (Г. Хоткевич); *Шість днів тому ще не було ні такого темпу, ні такого ладу в роботі. Вони наростають і кріпнуть* (Ю. Смолич).

КРІПОСНИ́Й[1], á, é, *іст.* 1. Те саме, що **кріпа́цький** 2. *Посилення кріпосного гніту закріплялось державним законодавством* (з наук.-попул. літ.); *Безбородько і сам співчував землякам, котрі з волі цариці потрапили в кріпосне рабство, якого на Україні не було, але ці співчуття таїв глибоко в душі, щоб не накликати на себе гніву патронеси* (В. Малик); *Мріяв прислужитися* [Петро] *рідній країні, православ'ю та її люду підневільному, що його ляхи гноблять, у кріпосну неволю заганяють, татари шарпають, турки їм допомагають* (В. Чемерис).

2. Належний поміщикові. *Кріпосні театри існували в неймовірно важких умовах поміщицької сваволі* (з наук. літ.); *Спершу я сама була.., а далі .. пані взяла свою кріпосну молодицю з дочкою* (Марко Вовчок); *Тепер і в будень влаштовуються великі театралізовані лицедійства. Грають у них, звісно, кріпосні актори* (Б. Левін).

△ **Кріпосне́ пра́во** *див.* **пра́во.**

КРІПОСНИ́Й[2], á, é, *військ., заст.* Прикм. до **крі́пость.** *На кріпосному мурі стояв ксьондз і кропив уланів кропилом* (О. Довженко); *Будувалася спеціальна залізнична вітка, щоб .. доставляти .. будівельні матеріали, сталеві балки та кріпосну артилерію* (О. Гончар); *У самому кінці міжряддя, на кам'яній кріпосній стіні, лягло велике, каламутне, але все ще нестерпучопекуче сонце* (Валерій Шевчук); *Вікно її* [кімнатки] *виходило на кріпосний вал, за яким видно було красиву рівнину по той бік річки* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

КРІПОСНИ́К, á, *ч., іст.* Поміщик, який жорстоко експлуатував селян. *Шевченко на сторінках своїх захалявних книжечок зводив довгий рахунок з усіма кріпосниками* (З. Тулуб); *Павло не стерпів. — Чому ж запрошує того похмурого кріпосника до себе?* (М. Сиротюк); *Потім звів на стелю очі й пірнув у вік минулий, де ще могли вживатися і пастораль, і диба, і безпросвітний несмак кріпосника...* (Василь Шевчук); // *перен., розм.* Про жорстоку, деспотичну людину. *Нерідко син ворогував з батьком, обзивав його .. "кріпосником-деспотом"* (Панас Мирний).

КРІПОСНИ́ЦТВО, а, *с., іст.* Суспільний лад, основою якого було кріпацтво. *Т. Г. Шевченко .. вів боротьбу проти царизму і кріпосництва* (М. Рильський); *Поклявся* [Іван] *продовжити боротьбу народу проти кріпосництва!* (Іван Ле); *Так зникло кріпосництво, хоч полягла за це не одна буйна голова, так під тиском загальнолюдської сили упаде самодержавство* (М. Олійник); *Польська панщина не була кращою від російського кріпосництва, та все ж мала в собі дещицю європейського духу* (Д. Павличко); *Т. Шевченко став загальнонародним поетом саме тому, що він бачив, у який вузол суперечностей зв'язує кріпосництво всі класи тодішнього суспільства, гальмуючи його рух по шляху прогресу* (В. Русанівський); *Господарський розвиток породжував нові суспільні відносини, які потроху розхитували рутину середньовічного кріпосництва* (І. Дзюба).

КРІПОСНИ́ЦЬКИЙ, а, е, *іст.* 1. Стос. до кріпосництва. *Джамбул! Він ще застав аж ті часи кріпосницької Росії, коли література сидьма сиділа в великосвітських салонах* (П. Тичина); *Колись, мабуть, пани записали його так у свої кріпосницькі реєстри, зрівнявши людину з волом, і так несуть з покоління в покоління це наймення і прадіди його, і діди, і батько, і він сам* (О. Гончар); // Власт. кріпосництву. *Після Люблінської унії кріпосницький гніт в Україні посилився* (з наук. літ.); *Г. Хоткевич часто робить екскурси в історичне минуле, показує кріпосницьку дійсність на західноукраїнських землях* (з навч. літ.).

2. Прикм. до **кріпосни́к.** *Не раз навідала вона* [княгиня] *знаменитого вельможу Дмитра Прокоповича Трощинського в Кибинцях під Миргородом, при дворі якого існував кріпосницький театр* (І. Пільгук); // Який виходить з інтересів кріпосників. *Письменники — революційні демократи сміливо викривали й засуджували кріпосницькі реформи, закликаючи селянство до збройної боротьби* (з навч. літ.).

КРІПОСНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кріпосни́к.** *Кріпосниця з неї була знатна* (Р. Іваничук); — *Воля — радість яка, а ви поводитесь, як стара кріпосниця,* — *умовляла неньку Марія Костянтинівна, приколюючи капелюшок і хвилюючись* (з наук.-попул. літ.); *У творі "Інститутка" душа кріпосниці спустошена, нічого людського, гідного в серці її немає: ні здатності кохати, ні вміння цінувати красу, щастя, життя* (з навч. літ.).

КРІ́ПОСТЬ, і, *ж., військ., заст.* Фортеця. *Троянці, в кріпості заперлись, Енея ждали вороття* (І. Котляревський); *Запорожці так прямо вже відмовилися навіть і присягати царю, поки не будуть знесені всі кріпості на їх землях* (Г. Хоткевич); *З кріпості над містом заграли труби, і вдарили гармати, й шал радості опанував усіх* (О. Назарук); — *Народ у кріпості голодний. Довго вони не видержать* (О. Довженко); *Офіцери та унтери кріпостей і редутів поводились на Запорожжі як окупанти на захопленій території* (В. Чемерис).

КРІ́ПШАТИ, аю, аєш, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **міцні́шати.** *Я чув, що кріпшаю душею, Росту, яснішає мій зір* (І. Франко); *Плачу з незглибимого смутку і кріпшаю. Справді, я кріпшаю, почувши голос музики* (О. Кобилянська); *Зима кріпшала з дня на день. Впали великі сніги, а потім потиснули морози* (Б. Лепкий); *Гамір кріпшав із хвилі на хвилю* (К. Гриневичева).

КРІС, а, *ч., діал.* Рушниця. *В чересі кріс, в руках топір, Буяє легінь* (М. Устиянович); *Ось блищить мій кріс, — ціль*

добра (І. Франко); *Або йому що? Степ — батько, Січ — мати, йому не страшні ні кріси, ні гармати. Такі-то козаки!* (Б. Лепкий); *Кілька вояків витягають з касарень скоростріли й виносять кріси* (У. Самчук); *Стрільці на ходу насаджували на кріси багнети* (В. Шкляр).

КРІСЕ́ЛКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **крі́сло** 1, 2. *Опустивсь Любораченко на кріселко, і сам не знає, що з ним діється* (А. Свидницький); *Скрізь без ладу розставлені старовинні меблі: стільці, кріселка, столи* (С. Васильченко); *Вона присіла на кріселко й у дзеркальних дверях шафи на одяг побачила своє відображення* (Б. Антоненко-Давидович); *Лесь обережно сідає на краєчок тендітного кріселка* (М. Стельмах); *На відміну від настирливих ринкових торговців, чемна дівчина одразу ж знову сіла в своє кріселко* (І. Роздобудько); *Педагогічний люд розбігся по вільних кріселках за великим столом у суміжній із кабінетом кімнаті* (Любко Дереш).

КРІСЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **крі́сло** 1–3. *Редька спробувала невимушено, наскільки то дозволяв вузький кріcельний простір, потягнутися* (І. Карпа); *З горішнього майданчика підвісної канатно-крісельної дороги відкривається широка панорама навколишніх вершин і долин* (із журн.); *У новому сезоні на гірськолижному курорті запустили високошвидкісний крісельний підйомник* (з газ.).

КРІСЕ́ЛЬЦЕ, я, *с.* Зменш.-пестл. до **крі́сло** 1, 2. *Всі ці комодики, .. крісельця, диванчики .. чомусь нагадують мені поперелякуваних овець* (П. Колесник); *Алім не помітив старого крамаря, що стояв за солом'яним крісельцем, на якому розкладені були коштовності* (Р. Іваничук); *На високому залізному стовпі величезне коло, а до того кола на довгих ланцюгах крісельця причеплені* (В. Нестайко); *Андрій швидко збирається на роботу: сорочка, краватка, костюм. Кладе на крісельце поряд із ліжком ключі від квартири* (Люко Дашвар).

КРІ́СЛЕЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **крі́сло** 1, 2. *В кімнатах у нас було гарно: вичищено, вилощено, покрашено, — і крісличко, і столичок, усе як слід, по-панськи* (Марко Вовчок); *Долівка* [світлиці] *вистелена килимами, кругом невеличкі .. кріслечка* (Панас Мирний); *Сиділа б в цьому кріслечку його городська жіночка в завивці та перстенцях* (Г. Тарасюк); *Яка то пекельна мука вмощуватись на вузенькому кріслечку, коли тисяча пар очей спостерігає за цим із прихованою посмішкою* (із журн.).

КРІ́СЛО, а, *с.* 1. Різновид широкого, переважно м'якого стільця з бильцями та зручною спинкою. *Я падаю в крісло, закриваю очі долонею...* (М. Коцюбинський); *Маленький, жвавий Чиж раптом пірнув у глибоке крісло і немов заховався у ньому* (Л. Смілянський); *Секретар наросвіти занадто ввічливо схилився до завідувачевого крісла й поклав на стіл протоколи* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли молоді оселилися в своїй першій квартирі, все їх майно складалося з фібрового чемоданчика, утюга старовинного литва, продавленого плетеного крісла, оберемка нот і скрипки* (П. Загребельний); *У затишній кабіні стояли стіл і кілька крісел* (І. Білик).

2. *зах.* Те саме, що **стіле́ць.** *Целя .. попідливала свої квітки, позмітала пил із столика, з пари крісел* (І. Франко); *Посередині кімнати лежали два крісла.., прикриті стягненою зі столу скатертю* (Н. Кобринська); *Столики й крісла маленького ресторанчика стояли просто на траві, на краю горішньої річкової тераси* (І. Карпа).

3. *тільки мн., заст.* Місця в партері театру. *В театрі в проходах між кріслами вона не ходила, а бігала й ніби пурхала* (І. Нечуй-Левицький); *Катя й Оленька оглядали ложі обох ярусів, крісла* (О. Ільченко); *Пройшовши попід обшитою фанерою стіною через увесь зал до першого ряду й першого-другого крісел у ньому, Зубчук зі Шлоймою зупинилися* (О. Ірванець); *Чийсь безшелесний силует проплив під стінами, один по одному гасячи світильники, ховаючи в темряві білу кучеряву ліпнину з золотими іскрами, крісла й публіку, і залишаючи освітленою лишень напівкруглу сцену, прикриту криваво-червоними складками лаштунків* (С. Андрухович).

4. *з означ., перен.* Про високу адміністративну посаду. *Отак ми схиляємо до себе непомітно цих найчисленніших, що колись приготовлять тут нашим нащадкам розкішне крісло...* (К. Гриневичева); *Ніхто сторонній не сказав би, що людина ця .. чекає міністерського крісла* (Ю. Яновський); *— Чим ви гарантовані, що коли-небудь не вирине десь отака потвора та не засяде в президентське крісло, як засів свого часу Гітлер? — Не вийде, — категорично заперечив Черниш. — Народи порозумнішали* (О. Гончар); *— Всі помисли мої про користь міста, а не крісло в ньому...* (Б. Левін); *Комарова не те що осуджували, а скоріше, знизували плечима і чекали, що воно буде: бачилося, чоловік не в своєму кріслі* (М. Малиновська).

Ві́денські ме́блі <Ві́денське крі́сло> <Ві́денський стіле́ць (дива́н)> *див.* **ме́блі; (1) Вольте́рівське крі́сло** — глибоке, з високою спинкою крісло. *Сіла баронеса на вольтерівське крісло і суворо, мовчки задивилась у вікно* (Леся Українка); *Храпов сидів у широкому вольтерівському кріслі, і трудно було розібрати, спить він чи так сидить, задумавшись* (Григорій Тютюнник); *Князь сидів у зручному вольтерівському кріслі, ноги кутав хутряною повстю* (Б. Левін); **Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска>** *див.* **візо́к; (2) Тро́нне крі́сло** — трон. *Ярослав знову сідає на своє тронне крісло, схиливши голову на руку* (І. Кочерга); *Цариця піднялася з тронного крісла й утомлено, ніби на її плечі поклали великий тягар, вийшла із зали* (із журн.); **Утри́матися в крі́слі** *див.* **утри́муватися[1].**

КРІ́СЛО-ГО́ЙДАЛКА, ~а-~и, *с.* Крісло з вигнутими полозками, на яких воно гойдається. *Соня лежить у кріслі-гойдалці й читає* (В. Винниченко); *Генерал пересів у своє улюблене крісло-гойдалку і попросив Лідію Андріївну заграти йому щось хороше* (З. Тулуб); *Вона усміхається й хитає головою, її похила постать у кріслі-гойдалці поймається туманом...* (Н. Околітенко).

КРІ́СЛО-ЛІ́ЖКО, ~а-~а, *с.* Розкладне крісло, пристосоване для використання його як ліжка. *Тищенко сів у величезне незграбне крісло-ліжко (туди, куди клали спати гостей)* (Ю. Мушкетик); *Капітан сів у перше чорне крісло-ліжко, оббивка якого скидалася за всіма своїми даними на натуральну м'яку шкіру...* (О. Чорногуз).

КРІ́СОВИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **кріс.** *Тут перед містом повисідали, пішли в розстрільну і відкрили крісовий вогонь на Самбір* (А. Чайковський); *Павло скипів і мацнув за пістоля, але проти нього виставлено дві крісові цівки* (У. Самчук); *Сотник Станімір дав команду привітати ворога крісовим і скорострільним вогнем* (В. Шкляр); // Признач. для

кріса. *Густий град крісових куль сипався безпереривно* [безперервно] (О. Кобилянська).

КРІТ, крота́, *ч.* Невеликий комахоїдний незрячий ссавець родини кротових, що живе під землею. *Байдуже кротові, що поверх його .. нори привітно сяє ясне сонечко* (Панас Мирний); *Чепурненька кімната Левкова, мета його заздрощів, здавалась йому тепер норою сліпого крота* (В. Підмогильний); *Кріт риє під землею дуже довгі проходи, такі собі підземні дороги* (О. Копиленко); *За добу кріт з'їдає стільки ж корму, скільки він важить сам; після того, як поїсть, впадає в багатогодинну сплячку* (з навч. літ.); * Образно. *Цього крота ти ніколи не впіймаєш за руку, не виведеш на чисту воду, бо він, вилазячи з нори, міняє на собі не сорочки та дублянки, а шкуру, міняє подобу свою* (В. Шкляр); * У порівн. — *Живемо, як кроти, риючись у землі, і байдуже нам, що світить сонце* (М. Коцюбинський); *Сили наче відновилися, і він знову підкопував і горнув, як кріт, під себе землю* (К. Гриб).

КРОА́Т *див.* **кроа́ти.**

КРОА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **кроа́т,** а, *ч.;* **кроа́тка,** и, *ж.), заст.* Хорвати. *В тім виходять другі слов'яни: кроат, серб, чех і чорногорець і подають вільним русинам руки, і роблять так межи собою союз* (І. Франко); *Найманці вперше з'явилися в Україні ще за часів Б. Хмельницького з іноземців — кроатів, німців, італійців, а також поляків* (з навч. літ.).

КРОАТИ́СТ, а, *ч.* Фахівець із кроатистики. *Філософ, філолог і культуролог Д. Чижевський утвердився у світовій науці як славіст широкого профілю — україніст, русист, полоніст, богеміст, словакіст, кроатист...* (з наук. літ.); *Українські кроатисти регулярно беруть участь у щорічних славістичних конференціях Загребського університету* (з газ.).

КРОАТИ́СТИКА, и, *ж.* Сукупність наук, які вивчають хорватську мову, літературу, культуру, історію і т. ін. *Складником балканістичних студій є наукові дослідження з еллІністики, болгаристики, кроатистики та ін.* (із журн.); *Кроатистика в Київському національному університеті ім.* Тараса Шевченка має давні традиції (з газ.).

КРОАТИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кроати́ст.** *В Україні найвідомішою кроатисткою, яка займалася питаннями зіставної фразеології, є Антица Менац* (з навч. літ.).

КРОА́ТКА *див.* **кроа́ти.**

КРОА́ТСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **кроа́ти.** *В тій кофейні .. [є] різні слов'янські газети.., чеські, сербські, кроатські, болгарські і які хочеш* (Леся Українка).

КРОВ, і, *ж.* 1. Червона рідина, яка, циркулюючи в замкнутій кровоносній системі організму, забезпечує живлення його клітин і обмін речовин у ньому. *Поховайте та вставайте, Кайдани порвіте І вражою злою кров'ю Волю окропіте* (Т. Шевченко); *Вогкий холод зціплював кров у жилах* (М. Коцюбинський); *Дядьки, що враз стали дідами, бухикаючи на все село, кров'ю відхаркували той Хорол, ту гнилу безправну осінь* (О. Гончар); * Образно. *Чорні вишки Баку кров землі посилають У труби* (В. Сосюра); *Ми знаєм крики наших вод, коли вони горіли кров'ю. Ті крики в нас. Бо ми — народ. І води наші — кров з любов'ю!* (М. Вінграновський); * У порівн. *Намагаюсь стримати їх* [сльози] *руками, але вони порскають крізь пальці — рясні і гарячі, і такі густі, як кров* (С. Андрухович).

2. *перен.* Людські жертви під час зіткнення, боротьби, війни і т. ін.; убивства, кровопролиття. *Окопне життя, злигодні, кров, вогонь і рани посіяли в мільйонах сердець тривогу* (О. Довженко); *Треба буде крові та крові, щоб вибити його* [противника] *вдруге...* (О. Гончар).

3. *перев. з означ., перен.* Про рід, походження, національність людини. [Х у с а:] *Його жона царської крові!* (Леся Українка); *В жилах його дітей не текла кров бранок, захоплених в горах і долинах Алтаю або в містах Ірану* (В. Домонтович); — *Козарлюга з тебе хоч куди, справжня чумацька кров* (М. Стельмах); *Усі знають, що герцогський титул мають особи королівської крові* (Люко Дашвар); // *у сполуч. з присв. займ., розм.* Про близьких родичів (перев. нащадків, дітей і т. ін.). *Жалко матері своєї дитини. Уже який .. він не лихий.., а все ж таки своя кров...* (Панас Мирний); — *Щоб мене мій син, моя кров, та прив'язав налигачем..?* — *сичала Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький); — *Вам свідчуся.., що отсей Мошко .. показав мені в .. біді більше серця, .. ніж моя власна кров* (І. Франко); *Хлопець зовсім не при собі, відбився від рук, не слухається рідної неньки, дожила на старість: власна дитина, власна кров іде проти її волі!* (Е. Андієвська).

4. *перев. з означ., перен.* Про вдачу, характер, темперамент людини. *Висока Катря та брава, на лиці, як калина, чорне волосся, наче хміль, кучерями обвиває її голову, карі очі так утішно виглядають з-під довгих вій, загара* [засмага] *на обличчі доводить, що не буряковий квас, а гаряча кров дзюрчить у її жилах* (І. Нечуй-Левицький); [Р і ч а р д:] *Мої всі кревні волі домагались .. Така вже кров* (Леся Українка); *Одних біда до злого пхає, других гаряча кров, помста якась, або прямо нещасливий випадок* (Б. Лепкий); *Така вже кров нашої породи — падка на землю і науку* (М. Стельмах).

5. *перев. з означ., перен.* Про породу, породистість тварин. *Гнат Щербина .. своєю лапатою рукою крізь шкуру безпомилково відчував силу і кров скотини* (М. Стельмах); *Вона* [качка] *іспанської крові, через те така гладка, і, бачите, в неї червоний клаптик на нозі* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

6. *перен., розм.* Про те, що придбане важкою працею, великими зусиллями. *Один бурлака схопив з стола золотий годинник .. — Не зачіпай! Це наша кров! — крикнув Микола* (І. Нечуй-Левицький).

Брати́ по се́рцю й кро́ві *див.* **брат; (1) До кро́ві** — так, що аж виступила, потекла кров. *Одна люба, тиха дівчинка вкусила мене колись до живої крові, як я силоміць піднесла її на руки...* (Марко Вовчок); *Хляпотіли на стертих до крові ногах збучавілі постоли з волової шкіри* (М. Стельмах); *Кусень хліба, молоко в торбині, Босі ніжки, збиті до крові, — Гонить хлопчик гуси по стежині, Прутиком похвиськує в траві* (В. Симоненко); **Замовля́ти / замо́вити кров** *див.* **замовля́ти; Затамо́вувати (зупиня́ти, спиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти, спини́ти) кров** *див.* **затамо́вувати; Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю)** *див.* **захлина́тися; (2) Кров зупиня́ється (спиня́ється) / зупини́лася (спини́лася)** — зупинка кровотечі. *Євгешка .. одірвав трохи червоної матерії й туго перев'язав ногу. Але кров не зупинилась* (О. Донченко); **(3) Неви́нна кров** — про людину або яку-небудь іншу живу істоту, за якою немає ніякої вини. [Ч е т в е р т и й г о л о с:] *Покарає Зевс за кров невинну* (Леся Українка); *Під багрецем останнього проміння і*

земля їм здається скривавленою, — так багато пролито невинної крові у цім краю (П. Воронько); *Праведна помста часто теж проливає невинну кров* (Р. Іваничук); *— Творімо за невинну кров моління, щоб тілом недоторканим воскрес!..* (Ю. Андрухович); **Приплúв (прилúв) крóві** *див.* **приплúв; Пролиттá** *(рідко* **пролúв) крóві** *див.* **пролиттá; Розганя́ти (розгóнити) / розігнáти кров** *див.* **розганя́ти; Схóдити (стікáти) / зійтú (стектú) крóв'ю** *див.* **схóдити; (4) У крóві** — закривавлений. *Двох селян добре вже було вдарено камінням, а третій був у крові після Ярошевого шворня* (Б. Грінченко); *Хіба знати, як швидко живе ніч, коли отак у льоху побитий і весь у крові* (А. Головко); **Цінóю життя́ (крóві, чéсті, щáстя** *і т. ін.) див.* **ціна́; (5) Чóрна кров:** а) про загиблих ворогів. *Притуплялися шаблі від крові чорної* (В. Сосюра); *— Як лев, між нами він стояв, Рукою він меча стискав, І кров лилась, ворожа чорна кров — річками* (М. Рильський); б) венозна кров. *Володимир схилився чолом на руку. Вуса кусає. На скроні жила б'ється, кров'ю чорною наливається* (Н. Королева); в) кров, яка запеклася. *Їхали ми — десятеро запорожців — по вигорілому степу, і відхекували чорну кров із порубаних грудей* (Д. Білий).

△ **Грýпа крóві** *див.* **грýпа; Зарáження крóві** *див.* **зарáження; Переливáти / перелúти кров** *див.* **переливáти; Прилиття́ крóві** *див.* **прилиття́; (6) Чúстої крóві (порóди)** *хто* — чистокровний, не змішаної породи, чистопородний. *Пірка (Пірат) — літній уже, не дуже чистої крові ірландський сетер* (Остап Вишня); * Образно. *О златоглавий мій! Не раз голота татарська пила твою чисту кров, Не раз знущалася з твоєї плоті, Та духу твого варвар не зборов* (Ю. Клен); *Кожне його слово — це була чиста кров, це була правда і обрис майбутнього...* (М. Стельмах).

◊ **(7) [Аж] кров кúнулася до облúччя (в облúччя, в лицé** *і т. ін.) кому* — хто-небудь раптово почервонів. *Настя зірвалася з лави. Кров кинулась їй в лице, залила його аж до хустки* (М. Коцюбинський); *Софія знала добре той дзвінок, він вразив її, аж кров кинулась їй до обличчя* (Леся Українка); **Висисáти (вúсмóктувати, витягáти, випивáти) / вúссати (вúсмоктати, вúтягти, вúпити) [всю] кров (сúлу, [всі] сúли (сóки))** *див.* **висисáти; Вúточити кров** *див.* **витóчувати[2]; Втопúти в крóві** *див.* **втопúти; Вхóдити / ввійтú [в плоть і] в кров <Вхóдити / ввійтú в кров [і в плоть]>** *див.* **вхóдити; (8) Говóрить (обзивáється, озивáється) / заговорúла (обізвáлася, озвáлася) кров** *яка, чия* — виявляються чиїсь приховані погляди, настрої, звички, властиві певному родові, соціальній групі. *Аркадій Петрович уже сміявся над собою: Ха-ха! Заговорила дворянська кров...* (М. Коцюбинський); *А наймолодший* [син] *— мій вогник, .. як він востаннє спалахнув! вся батьківська кров обізвалась!* (Леся Українка); **Говóрить (обзивáється, озивáється) / обізвáвся (озвáвся) гóлос крóві** *див.* **гóлос; (9) Голубá кров** — поширений вираз на позначення аристократичного походження. *Вже не простежиш тепер тої грані, де зіткнулася голуба кров шляхетська і наша кров, чорна, як земля, на якій живемо справіку* (П. Загребельний); *— Вони шпигають, що в мене голуба кров та руки аристократа і я не люблю простого народу...* (В. Дрозд); **(10) Дворя́нська (голубá, блакúтна) кров течé у жúлах** *чиїх, кого* — хто-небудь має аристократичне, родовите походження. *— Іване Юхимовичу, ви ж благородний; у ваших жилах тече дворянська кров* (Панас Мирний); *Прийнявши рапорт, Врангель обернувся до юнкерів, .. вони довірливо вручають нині свою долю йому, обрусілому шведові, в жилах якого тече голуба кров вікінгів* (О. Гончар); *— Ми всі тут однакові, — зауважив Кривошеєв. — У твоїх жилах, Степане, тече не голуба кров* (М. Руденко); **Добувáти (здобувáти) / добýти (здобýти) крóв'ю [та кісткáми]** *див.* **добувáти; До остáнньої крáплі (кáплі, краплúни** *і т. ін.)* **крóві** *див.* **крáпля; Душá обливáється крóв'ю** *див.* **душá; Заливáти / залúти крóв'ю** *див.* **заливáти; Заморóжувати / заморóзити кров [у жúлах]** *див.* **заморóжувати; Здобýтий крóв'ю** *див.* **здобýтий; Змúти крóв'ю ганьбý (сóром)** *див.* **змивáти; Зрóшувати / зросúти (скропúти) [влáсною (своєю)] крóв'ю зéмлю (шлях)** *див.* **зрóшувати; Кúдати / кúнути кров** *див.* **кúдати; Кíстка (кість) від кíстки (від кóсті) <Плоть від плóті> <Кров від крóві>** *див.* **кíстка; (11) Кров грáє (шумýє) / заграла (зашуміла)** *у кому, у кого і без дод.:* а) хто-небудь відчуває приплив сили, енергії і т. ін. [Храпко *(сам):*] *Так кров грає, у голову б'є... І дума чоловік: от-от щастя запопаду, он де воно криється* (Панас Мирний); *— Часом так погано, що й на світ не дивився б, а часом чую, як кров у мені грає* (М. Коцюбинський); *Билося серце і грала кров од передчуття чогось в житті радісного, могучого* (С. Васильченко); *Шумує кров у юнака, б'є в голову завзяттям юнацьким, аж хлюпає* (А. Головко); *У вбранні зеленім ти пройшла повз мене, глянула — шалено зашуміла кров...* (В. Сосюра); *Пан Мартин, відчувши, як знову в жилах заграла кров, непомітно для інших прибрав свого звичайного гоноровитого вигляду* (В. Малик); б) *(чия)* у кого-небудь виявляються натура, характер, звички, погляди і т. ін. (перев. батьків чи інших кровних родичів). [Баба Олена *(перехрестилася):*] *Свят, свят, свят! Ага!.. Ось воно! Ось воно! Заграла й у тобі Петричева кров* (Я. Галан); **(12) Кров за кров** — відплата, помста вбивством за вбивство. *"Уб'єм брата! спалим хату!" — Сказали, і сталось. Все б, здається, ні, на кару Сироти остались. В сльозах росли, та й виросли; Замучені руки Розв'язались — і кров за кров* (Т. Шевченко); *— А що ж, вони наших рубатимуть, на рожни підніматимуть, а ми з ними цяцькатись? — говорили бійці загону. — Ні, зуб за зуб! Кров за кров!* (О. Гончар); **(13) Кров заливáє / залилá облúччя (лицé)** *кому* — хто-небудь червоніє від чогось. *Я чую, як червонію, як кров заливає мені все лице* (Г. Хоткевич); *Гаряча кров заливає обличчя молодиці, вона здатна кинути коромисло з цеберками й утекти геть звідси* (М. Івченко); *Зачує кроки Юхимові до клуні. Тоді кинеться враз, лице їй заливає кров* (А. Головко); **(14) Кров з молокóм** — здоровий, рожевовидий, рум'яний (про людину та її обличчя). *Гриць .. був хлопець незвичайної вроди, кров з молоком* (І. Франко); *— Якраз мені одна підвернулась.., продавцем у крамниці працювала, кров з молоком* (Ю. Збанацький); *Дівка — кров з молоком, тільки чомусь понура й сумна* (М. Малиновська); *Цей практикант — жартівник і веселун, кров з молоком* (С. Процюк); **(15) Кров і плоть:** а) рідна дитина. *Їм так і не дали виплакатися, як .. належить матерям, коли виряджають діточок на самостійне життя .. Без молитви, без хреста благословляли вони кров і плоть свою у страждену життєву путь...* (Ю. Смолич); *Уперше він бачив у ньому свого сина, свою кров і плоть — а також кров і плоть жінки, яку любив понад усе на світі* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) єство, сутність. *Неси в щільник свій мозок, кров і плоть. Таких, як*

ти, кипучі міліони [мільйони] (М. Рильський); *І вперше він синам сказав: — Товариші, Товариші мої, мої великі діти, Моя і кров і плоть, сподіванка моя!* (М. Бажан); **(16) Кров і смерть!** — уживається як заклик до помсти і відплати. [Г е л е н а:] *Ти крикнула до мене: "Кров і смерть!"* (Леся Українка); **(17) Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є** *і т. ін.)* **/ закипи́ть (завиру́є, занурту́є** *і т. ін.)* **[у жи́лах (у скро́нях)]** *у кому, у кого і без дод.* — хто-небудь перебуває в стані сильного збентеження, гніву, обурення і т. ін. *Темної ночі припадали вони до синовніх могил.., кров закипала в благородних бідняцьких жилах* (О. Довженко); *В нащадках їхніх ще кипить кров, хоч як її пускали* (П. Загребельний); *Кров кипіла в моєму серці, я дивився в землю, щоб не виказати себе* (Ю. Мушкетик); *Козак скажено крикнув* [на мене] *і підкинув нагай. Вся кров закипіла в мені* (Ю. Яновський); **(18) Кров повипива́ти** — дуже знесилити, змучити. — *Ляхи були, усе взяли, Кров повипивали!..* (Т. Шевченко); **(19) Кров** *(рідко* **крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється** *і т. ін.)* **/ полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся** *і т. ін.) чия і без дод.* — відбувається кровопролиття, гинуть люди (на війні, у збройній сутичці і т. ін.). — *Не дійде до того, щоб проливалася кров... Ах, Боже! .. певно не дійде* (М. Коцюбинський); — *На фронті кров ріками ллється. Самі подумайте, Варваро Гнатівно...* (В. Кучер); *Знову і знову роблять люди марні спроби побудувати рай на землі, а крівця все ллється і ллється* (І. Жиленко); *Горить Корсунь, горить Канів .. чорним шляхом запалало, І кров полилася* (Т. Шевченко); *Настане — вірю я — година: Загине розбрат на землі... Воскреснуть правда і любов, зберуть докупи всі народи, Не потече вже більше кров* (П. Грабовський); **(20) Кров се́рця** — найдорожче, що може віддати людина заради кого-, чого-небудь. *Я не на те, слова, ховала вас і напоїла кров'ю свого серця, щоб ви лилися, мов отрута млява, і посідали душі, мов іржа* (Леся Українка); *Із воїнами йшов поет* [Якуб Колас], *незримий, Проти фашистських танків і гармат. Те, що писали ви в ті дні, — не рими, Не вірші, ні! Це більше у сто крат: Це серця кров, це благородна рана...* (М. Рильський); **(21) Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́)** *кому і без дод.* — хто-небудь перебуває в стані сильного хвилювання, збудження і т. ін. *Кров бухала йому до голови, як морська хвиля* (М. Коцюбинський); *Відчуваю, як від злоби в голову вдаряє кров, а руки збуджено тремтять, я стискаю кулаки й ледве себе стримую* (А. Дністровий); — *Нічого не перекажеш Мар'янці? — Шибнула тому кров у голову* (П. Куліш); *Петро Федорович устав; кров ударила в голову; потемніло в очах* (Панас Мирний); *Марії в обличчя вдарила кров, зіниці стали великі, як дві чорні пасльонини* (А. Головко); *Остапові вдарила кров до лиця. Несила йому слухати синові речі* (К. Гордієнко); *Серце* [Сеспеля] *переповнилось радістю, в лице вдарила гаряча кров, очі засяяли* (Ю. Збанацький); **(22) Кров холо́не (крижані́є, застига́є** *і т. ін.)* **/ захоло́ла (засти́гла, заледені́ла** *і т. ін.)* **у жи́лах** *у кого, кому і без дод.* — хто-небудь дуже боїться, тривожиться; кому-небудь дуже страшно, моторошно, тривожно і т. ін. [Е д і т а:] *Кров мені холоне в жилах, як я дивлюсь на "іграшки" такі* (Леся Українка); *Не переказати тобі, товаришу, усіх нещасть .. Як згадаю — кров у жилах холоне* (В. Логвиненко); *Юсуп якусь хвилину стояв, немов закляклий. Батуллі, виходить, сам "домовляється" в ДПУ! .. Кров крижаніла в жилах* (Іван Ле); *При тій думці кров заледеніла в його жилах* (І. Франко); *Модель здригнулась у повітрі й клюнула. Серце мов обірвалось, застигла на мить кров у жилах* (О. Донченко); *Згадаймо часи готської експансії на європейському материку — й усі уявлення поміняються місцями, й кров захолоне в жилах* (І. Білик); **(23) Кро́в'ю (крі́в'ю) й (та) по́том,** *зі сл.* з д о б у в а т и, з а р о б л я т и *і т. ін.* — важкими зусиллями, непосильною працею; тяжко. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *То цебто я мушу віддати те, що кров'ю та потом увесь вік здобував?* (М. Кропивницький); [Т і р ц а:] *Чи се ж не та земля, що здобували для нас батьки своєю крів'ю й потом?* (Леся Українка); **(24) Кро́в'ю се́рця,** *зі сл.* п и с а н и й, п р о й н я т и й — щиро, з глибокою проникливістю. *Знаю я: потрібні читачеві Кров'ю серця писані рядки* (Л. Дмитерко); **Купа́тися / скупа́тися в крові́** *див.* **купа́тися; Ли́ти (пролива́ти, розлива́ти) / проли́ти (розли́ти) кров** *див.* **ли́ти; Набира́ти / набра́ти пло́ті і кро́ві** *див.* **набира́ти; Набира́тися / набра́тися кро́ві** *див.* **набира́тися; Налива́тися (набіга́ти) / нали́тися (набі́гти, понали́ватися) кро́в'ю** *див.* **налива́тися; Нали́тий (набі́глий, понали́ваний** *і т. ін.)* **кро́в'ю** *див.* **нали́тий; Насиса́тися / нассáтися кро́ві (по́ту, сліз)** *див.* **насиса́тися; Обагри́ти / обагря́ти [свої́] ру́ки кро́в'ю** *див.* **обагря́ти; Обагри́тися / обагря́тися кро́в'ю** *див.* **обагря́тися; Обкипі́ти / обкипа́ти кро́в'ю** *див.* **обкипа́ти; Облива́тися кро́в'ю** *див.* **облива́тися; Облі́йте кро́в'ю се́рце** *див.* **се́рце; Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в'ю** *див.* **облива́ти; Пи́ти (смокта́ти, сса́ти** *і т. ін.)* **/ попи́ти (посмокта́ти) кров (кро́ві)** *див.* **пи́ти; Покропи́ти кро́в'ю (по́том, слізьми́** *і т. ін.) див.* **покропи́ти; Поли́тий кро́в'ю** *див.* **поли́тий; Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло** *і т. ін.)* **кро́ві** *див.* **попсува́ти; Потопи́ти в кро́ві** *див.* **потопля́ти; Поточи́ти кров** *див.* **поточи́ти**[2]; **Прокля́ття (проклі́н) кро́ві** *див.* **прокля́ття; Псува́ти / попсува́ти (зіпсува́ти) кров** *див.* **псува́ти; Пусти́ти (спусти́ти) /** *рідше* **пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са]** *див.* **пуска́ти; (25) Розігріва́ється / розігрі́ється кров** — настає стан збудження. *Чує* [коваль], *як чортівський напиток ходить по жилах, кров розігрівається, б'є у висках* (Н. Кобринська); **Розігріва́ти / розігрі́ти кров** *див.* **розігріва́ти; Розлило́ся мо́ре кро́ві** *див.* **мо́ре; Розпа́лювати кров** *див.* **розпа́лювати; Розпла́чуватися / розплати́тися кро́в'ю** *див.* **розпла́чуватися; Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є** *і т. ін.)* **/ обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло** *і т. ін.)* **кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром** *і т. ін.) див.* **се́рце; Сиді́ти в крові́** *див.* **сиді́ти; Ска́пувати кро́в'ю** *див.* **ска́пувати; Тону́ти в крові́** *див.* **тону́ти; Точи́ти кров** *див.* **точи́ти**[2]; **Точи́ти кров з се́рця** *див.* **точи́ти**[2]; **Умоча́ти (умо́чувати) / умочи́ти (скупа́ти) ру́ки в крові́** *див.* **умоча́ти**[1]; **Упива́тися / упи́тися кро́в'ю** *чиєю* **(кро́ві** *чиєї) див.* **упива́тися**[1]; **Хвилюва́ти (бенте́жити, бунтува́ти) кров** *див.* **хвилюва́ти; (26) [Хоч] кров з но́са** — незважаючи ні на що, ні на які обставини, за будь-яких умов і т. ін. [Х а л я в а:] *Коли б ми оце були на Подолі, вже б хоч кров з носа, а добули б хоч по невеликій чарчині* (М. Кропивницький); — *Треба нам, кров з носа, командира — в сільраду* (І. Микитенко); — *Кров з носа, а водокачка буде* (А. Головко); *Як пояснити мамі, наскільки необхідно, прямо-таки кров з носа треба було здертися на сосну з гладеньким стовбуром, де перші сучки так високо, що й кашкет упаде з голови, коли на них тільки гля-*

нути? (А. Дімаров); *Я їх розумів: самому доводиться іноді зодягатися не до сезону, коли, кров з носа, потрібні кишені* (В. Шкляр); **Ціди́ти кров (ріки кро́ві)** *див.* **ціди́ти; Шинкува́ти кро́в'ю** *див.* **шинкува́ти**[1]**; Як молоко́ та кров** *див.* **молоко́.**

КРОВА́ВИЙ, а, е, *заст.* Кривавий. — *Роблю, мамо, до кровавого поту, і вже снаги не стає* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На базарі, Як посеред моря Кровавого, стоїть Ґонта* (Т. Шевченко); *Лови на грубого звіра — то .. боротьба тяжка, не раз кровава, не раз на життя і смерть* (І. Франко); *Здається, рідні сосни в тумані збожеволіли б і закричали, обливаючись кровавою смолою* (В. Барка).

КРОВА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* крова́влять; *недок., кого, що і без прям. дод., заст.* Кривавити. *Оті причитання та споминки з дитинячих літ рвали його душу, кровавили серце* (І. Франко).

КРОВА́ВИЦЯ, і, *ж., заст.* Кривавиця (у 2 знач.). [А н д р і й:] *Я не крадене продаю, а свій піт, свою кровавицю!* (М. Кропивницький); — *Моє добро! Моя кровавиця! І вже нетрудний засів, і вже панує, розкошує! І сміється з дурного гуцула, що так легко дав себе одурити* (І. Франко).

КРОВА́ВНИК *див.* **крива́вник.**

КРОВИ́НА, и, *ж.* 1. *поет.* Те саме, що **кров** 1. *Нас мучить з прокиду жага... Але не княжої кровини* (П. Грабовський); *Вижидає* [ворон] *крові-їжі: Де б хатину, де б дитину, Де б кровини на хвилину* (А. Малишко); * Образно. — *Я погодився. Бо хочу, аби твердіше пізнали, що я таке. Щоб щільніше відчули — я в кожній вашій кровині, в кожній жилиці* (Валерій Шевчук).

2. *розм.* Те саме, що **крови́нка** 2. *Я — твій поет, і син, і кметь, Твоя кровина нелукава, Тож дай вернутися — прийти З вогню — з вогнем, з біди — з бідою, Зі смерті — з вічно молодою Жагою правди й доброти!* (Д. Павличко); *Звідси, з найдальшої далини, чи докричатись до тебе, моє серце, рідна кровино, чи впізнаєш по голосу?* (Є. Пашковський).

КРОВИ́НКА, и, *ж., розм.* 1. Крапелька крові. *Я чую, як серце .. б'ється, Як кожда кровинка тремтить* (І. Франко); *Білою хмарою, сонячним променем і переливом іволги стікав тут час, і добрий спокій входив у кожну кровинку чоловіка* (М. Стельмах); *І тут збагнув* [Турбай], *що він — мужик .. Кожною кровинкою, всіма фібрами душі* (М. Руденко); *Вояцька душа — вона в кожній кровинці людській, у кожній жилочці* (О. Бердник).

2. *у сполуч. з присв. займ., перен., пестл.* Про рідну дитину. — *Це ж народиться дитина .. От і доглядай свою кровинку* (М. Стельмах); *Сидір Гордійович мовчав. Невже його дочка, його кровинка, жива?* (М. Малиновська); *Ніби передчував ясновельможний, що рано розлучиться з кровинкою своєю, тому й написав цю книгу* (Г. Пагутяк).

◊ **(1) Ані́ (без, ні, й) [жо́дної] крови́нки (крови́ночки),** *зі сл.* н е м а, н е б у л о *і т. ін.* — що-небудь дуже бліде (перев. про обличчя, губи і т. ін.). *В губах не було ані кровинки, і вони тремтіли* (І. Франко); *Голівка спущена додолу, у лиці ні кровиночки, замість уст лиш чорна смужечка якась* (Г. Хоткевич); *Минулої ночі якось дивно ти снилася мені: уся в білому, обличчя дивно біле, без жодної кровинки, і біля уст дві глибокі хворобливі зморшки* (Л. Смілянський); *Двір наповнився дітьми з блідими лицями, в яких не було й кровинки* (С. Чорнобривець); *Петро стояв серед покою блідий і випитий, здавалося, не лишилось у ньому ні кровинки* (Валерій Шевчук).

КРОВИ́НОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **крови́нка** 1. *Душа, тіло, кожна кровиночка в мені протестували проти смерті* (Р. Федорів); *Ягна ласкавила у своєму синові кожну кровиночку, кожен м'яз, кожну кісточку* (В. Рубан).

2. Зменш.-пестл. до **крови́нка** 2. *Він докоряв сам собі за те, що послухав Забілу, віддавши рідну кровиночку до чужих рук* (О. Бердник); *Ти пам'ятай про це, дитя, В якім би не жило краї, Впродовж всього свого життя, Що ти — кровиночка її* [матері] (О. Білаш); — *Недобре склалося життя в моєї кровиночки, — зітхнула бабця* (Валерій Шевчук); *І щойно знову завовтузилась у мені моя кровиночка* (І. Жиленко).

◊ **Ані́ (без, ні, й) [жо́дної] крови́нки (крови́ночки)** *див.* **крови́нка.**

КРОВИ́СТИЙ, а, е, *розм.* Який має червонястий колір обличчя; здоровий, рожевовидий. *Має* [начальник поліції] *літ з 50, середнього зросту, заживний, кровистий* (Леся Українка); // *перен.* Енергійний, діяльний. *Така любов найбільше мусила подобатись Рифці, малообразованій* [малоосвіченій], *нервовій і кровистій, Рифці, котра в своїм житті ніякої любові не зазнала* (І. Франко).

КРОВИ́ТИ, влю́, ви́ш; *мн.* кровля́ть; *недок., розм., рідко.* Те саме, що **крива́вити** 1. *Говорити* [Юхан] *не міг — губи кровили* (П. Автомонов); *Шкіра на вилицях і на носі в нього тріскалась і кровила, довго не загоювалась* (Ю. Логвин); *Я тільки пам'ятаю, як довго в нього заживали ранки.., як вони кровили і як довго він не міг вилікувати звичайну застуду в тропічній країні* (І. Карпа).

КРОВИ́ЦЯ, і, *ж., поет.* Те саме, що **кров** 1. — *Вже заради цього варто було нам, старим, кровицю вточити* (Яків Баш); — *За нашу, — він з особливим притиском мовив те слово — "нашу", — землю-матінку кровицю пролив...* (В. Дрозд); *Дряпнув пальцем по руці, аж кровиця виступила* (В. Лис); * Образно. *Кущ червоної калини Грони* [грона] *ягід нахиляє В чисту воду й поливає Глиб кровицею своєю...* (Я. Щоголів).

◊ **Пусти́ти (спусти́ти)** / *рідше* **пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са]** *див.* **пуска́ти.**

КРО́ВНИЙ, а, е. 1. Який має спільних предків; рідний по крові. *Як це буває в хорошій сім'ї, яка .. не забуває, що вона — кровна рідня, — стан гострої неприязні* [між братами] *існував недовго* (Григорій Тютюнник); *Кровна сім'я розпадається, кровні брати навіть стають до герцю один супроти одного, а вогняні побратими віддають свою душу й життя за братів* (О. Бердник); *Сонька, не спільна похресниця, а їхня кровна дитина, навпаки, аж світилася від щастя* (Г. Вдовиченко); // Який ґрунтується на походженні від спільних предків. *Узяв він багато від батька, а батько від діда ... і так аж у сиву, бозна-яку давнину тягнеться нить, спільна для всіх кровна жилочка* (В. Шкляр); *Необхідною умовою одруження була відсутність кровного спорідненя* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Який ґрунтується на духовній близькості, спільності інтересів; міцний, нерозривний. *Народність їх* [Пушкіна, Шевченка, Міцкевича] *полягає у кровному зв'язку з народом* (М. Рильський); *Кровна дружба була одним із важливих факторів непереможності скіфів* (із журн.).

3. *перен.* Який глибоко хвилює когось, безпосередньо стосується кого-небудь; близький (у 5 знач.). *З якою пристрастю він сперечався Про діло кровне — про літературу!* (М. Рильський); *Щодо купчихи, то вона б висловилась і трохи міцніше, якби довелося боронити свої кровні інтереси* (Б. Левін).

4. Корінний, природний; з діда-прадіда. *Максим Бортняк, кровний хлібороб.., встає до роботи вдосвіта* (В. Бабляк); — *Скривдила мене твоя мати... Відштовхнула. Іще коли маленькою ти була, хотів повернутися. Не пустила й до двору. А двір же мій, кровний* (Микита Чернявський).

5. Породистий, чистокровний (про тварин). *Вчетверте, як підпалили стайні з кровними орловськими рисаками та комори з пшеницею, то вранці пана одвезли до лікарні* (Л. Смілянський); *На Вавілова його* [Лобанова] *поява впливає, як удар батога на кровного скакуна* (В. Собко).

Кро́вний (смерте́льний) во́рог *див.* **во́рог.**

◊ **Крива́ва (кро́вна) по́мста (мста)** *див.* **по́мста; Кро́вна обра́за** *див.* **обра́за; Кро́вна спра́ва** *див.* **спра́ва**[1].

КРО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Породистість, чистокровність. *Розкрито нові методи підвищення вовнової продуктивності на підставі вибору оптимальної кровності австралійських мериносів* (з наук. літ.).

КРО́ВНО. Присл. до **кро́вний** 1–3. *Усьому люду тиверському не боляче було б, коли б дійшло до наїздів, а то й до справжньої січі з уличами? .. Тим порушили б одвічний мир між кровно спорідненими племенами* (Д. Міщенко); — *Батьку! Всі суспільні зв'язки між нами розірвано, залишаються тільки ті, що пов'язують нас кровно* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Він* [Бродський] *мав багато друзів серед найліпших поетів нашого часу і писав про них так, як завжди писав про літературу: кровно* (О. Забужко).

◊ **Кро́вно обра́жений** *див.* **обра́жений.**

КРОВНОСПОРІ́ДНЕНИЙ, а, е. Те саме, що **кро́вний** 1. *Морган помилково вважав пуналуальне подружжя загальною формою розвитку сім'ї вслід за кровноспорідненою* (І. Франко); *Розпаду племені як етносоціальної спільноти сприяє послаблення кровноспоріднених зв'язків і заміна їх територіальними* (з наук. літ.); *Племена вважають першими формами етнічної спільноти людей, де етнічний елемент злитий і неподільний з іншими характеристиками певної групи — соціальними, кровноспорідненими, релігійними, господарськими, мовними і т. ін.* (з навч. літ.).

КРОВО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **кров** у 1 знач., напр.: к р о в о в т р а́ т а, к р о в о з а м і́ н н и к, к р о в о н о́ с н и й, к р о в о о́ б і г, к р о в о п о с т а ч а́ н н я.

КРОВОВИ́ЛИВ, у, *ч., вет., мед.* Вилив крові з ушкодженої судини в тканини або порожнини організму. *Лікування хворого з крововиливом у мозок спрямоване на нормалізацію вітальних функцій, зупинку кровотечі, боротьбу з набряком мозку і гіпертермією* (з наук. літ.); *Африканська чума свиней проявляється гарячкою, синюшністю шкіри та поширеними крововиливами у внутрішніх органах* (з навч. літ.); — *Місцевий колега правильно визначив діагноз: крововилив у мозок* (Ірина Вільде); *Стомлено, без енергії в голосі мовив: — Крововилив у легенях. Але незначний. Це незабаром минеться* (М. Руденко); — *А що показали аналізи? — Струс мозку. Але обійшлося без крововиливу* (І. Роздобудько); * У порівн. *Цей невидимий образ болісним згустком, немов крововилив, проступав тільки в моєму серці, пришпилений до нього гіркотою та самотністю* (С. Андрухович).

КРОВОВТРА́ТА, и, *ж., вет., мед.* Утрата крові внаслідок ушкодження судин, тканин, органів; обсяг утраченої організмом крові. *Крововтрата супроводжується комплексом взаємопов'язаних порушень функцій організму* (з наук. літ.); *Для зменшення крововтрати на пошкоджене місце накладають пов'язку з тампоном, змоченим розчином адреналіну* (з навч. літ.); *Хворій людині, знесиленій від великої крововтрати, може навіть на якийсь час полегшати, їй раптом починає здаватись, ніби хвороба вичерпала саму себе і ось уже кінець їй, за яким почнеться одужання...* (Б. Антоненко-Давидович); *Кетамін показаний в екстреній хірургії і на етапах евакуації. Зокрема у хворих із травматичним шоком та крововтратою, коли необхідне швидке введення наркозу* (А. Кокотюха).

КРОВОЖЕ́Р, а, *ч., зневажл.* Про жорстоку, люту, жадібну до вбивств людину; кровопивець. *Нам кровожерів нещадно скарати, Не дати пожежу війни роздуть* (П. Дорошко); *Спитай — чия то земля? Не цих же кровожерів, що ладні не тільки землю загарбати, а й сонце пошматувати, коли б до неба дістали своїми пазурами...* (І. Пільгук); *Маорійці, яких він надто страхався, не показувались, і навіть уві сні йому не загрожували ці кровожери* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Борис Грінченко показує, що сільські багатії й "вище начальство" — це одна зграя кровожерів* (з навч. літ.).

КРОВОЖЕ́РЛИВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **кровоже́рний.** *Коли коршак заходився нападати то на одну з них, то на другу, обидві чайки .. накинулись разом на кровожерливого птаха* (С. Скляренко); *Молимо тебе, Боже, захистити нас від злих духів і нечистих сил, від чорного мору і липкої лихоманки-трясовиці, від всілякої напасті і недоброго наговору, а найпаче — від хижого, кровожерливого племені гуннів!* (В. Малик); *Москіти надзвичайно кровожерливі* (із журн.).

2. *перен.* Який вимагає кровопролиття, кривавих жертв, ґрунтується на них. *Деяке уявлення про історичне й доміфологічне існування людей дають страшні, кровожерливі обряди первісних релігій* (з наук.-попул. літ.).

КРОВОЖЕ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **кровоже́рливий.** *У біблейській традиції вовк символізує жорстокість та кровожерливість* (з наук.-попул. літ.); *Після житейського бруду, ненависті, кровожерливості і блуду йому було приємно повертатись до чистої наївної жінки-дитини, що чимось нагадувала юну Віорелію* (Г. Тарасюк); — *Так, так, так! А що ж сталося зі старенькою?* — *Страчена за кровожерливість* (О. Авраменко, В. Авраменко); [А р о н:] *Це правда, я поради їм давав, А мати хтивим духом наділила: Так певна карта ставку виграє. А кровожерливість у них від мене: Так пес хапає ворога за горло* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

КРОВОЖЕ́РЛИВО. Присл. до **кровоже́рливий.** *У відповідь на удар палицею пес кровожерливо ошкірився* (із журн.); *Він кровожерливо глянув на Швейка і сказав: — Не робіть ідіотської міни* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Очі гостя негарно якось виблискували, хижо, кровожерливо* (із журн.).

КРОВОЖЕ́РНИЙ, а, е. 1. Який живиться тваринами, нападає на людей (про тварин); хижий. *Падали* [літаки] *не прямовисно, а трішки похило, як падає з висоти на малих курчат кровожерний шуліка* (Є. Доломан); *Коли нерест ішов, та кровожерна риба поїдала мальків* (М. Малинов-

ська); *Горе тому воїнові, що надумає тікати з бойовища: не врятує він свого тіла від псів та птахів кровожерних* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. *перен.* Жадібний до вбивств, кровопролиття; жорстокий, лютий. *Нове покоління зухвале було й кровожерне* (М. Зеров); *Арештант відразу зрозумів, що з того чорного отвору за ним стежать такі ж кровожерні кати* (Іван Ле); — *На палю його* [Яська]! — *наполягав кровожерний Сашко* (М. Чабанівський); *Казали, що князь тих коней закуповував і в угрів, і в греків царгородських, і навіть в підступних кровожерних печенігів* (Ю. Логвин); *Той, хто був на війні, знає, що вона може зробити з чоловіка кровожерну істоту* (Г. Пагутяк); // Який виражає жорстокість. *Він* [кіт] *дряпав лапами землю і, задравши голову, хижо світив на стріху кровожерними очима* (Григорій Тютюнник).

КРОВОЖЕ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кровоже́рний.** *Він чув багато оповідань про підступність і кровожерність риси* (О. Донченко); *Вперто, невтомно, безсонно переміряли свої клітки дикі звірі на пухнастих пружних лапах, хижо поклацуючи твердими, як сталь, пазурами, з некліпною кровожерністю вистежуючи здобич, ніби закляті душі-упирі* (П. Загребельний); *Насправді за всім цим приховується жорстокість, ненаситність здобичника, кровожерність завойовника* (В. Малик).

КРОВОЖЕ́РНО. Присл. до **кровоже́рний.** *Пес кровожерно облизувався, мовби передбачаючи наслідки сьогоднішньої охоти* (із журн.); *Відомо.., як кровожерно поводилися гітлерівці* (Іван Ле); *Хапає* [Вільгота] *суперників різко, наче аж кровожерно* (Є. Гуцало); * Образно. *Вогонь і справді догорів. Вуглини кровожерно жевріють* (І. Карпа).

КРОВОЖЕ́РСТВО, а, *с.* Те саме, що **кровоже́рність.** *В чоловіків стискалися кулаки, жінки хилили голови, готові благословляти мужів на кровожерство* (Р. Іваничук); *Сулейман-паша .. усе своє довге й каламутне життя провів на Сході, знав підступи, хижість, кровожерство* (П. Загребельний).

КРОВОЗАМІ́НА, и, *ж.* Заміна втраченої або затруєної крові потерпілого (пацієнта) вливанням йому донорської крові або кровозамінника. *Про важкість геморагічного шоку, ступінь крововтрати і необхідність кровозаміни роблять висновок за показниками клінічних обстежень* (з навч. літ.).

КРОВОЗАМІ́ННИЙ, а, е. Який використовується як замінник крові. *Запропонований спосіб лікування тромбозу центральної вени сітківки приводить до зниження коагуляційного потенціалу за рахунок заміни частини крові кровозамінним розчином* (з наук. літ.).

КРОВОЗАМІ́ННИК, а, *ч.* Лікувальна речовина, близька за своїм складом і функціями до людської крові або плазми. *Кровозамінники гемодинамічної протишокової дії призначені для нормалізації обсягу циркулюючої крові, кислотно-лужної рівноваги* (з наук. літ.); *Кровозамінники замінюють тільки рідку частину крові — плазму, а не клітини крові (еритроцити, тромбоцити), тому єдиним джерелом донорської крові є людина* (з навч. літ.).

КРОВОЗМІША́ННЯ, я, *с.* Статеві зносини між найближчими родичами; інцест. — *Не пізно ще церкві оголосити цей шлюб кровозмішанням, розірвати його, я ж іменем Бога прошу і вже зараз прощаю тобі гріх* (С. Скляренко); *Його п'яні друзі ніколи не вели мову про гомосексуалізм, кровозмішання та наростаючі симптоми шизофренії* (С. Процюк); *Страшним є гріх кровозмішання, коли близькі родичі наперекір закону сходяться для подружнього життя* (із журн.).

КРОВОЗМІ́ШЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **кровозміша́ння.** *Сховати ж факт кровозмішення неможливо — генетичний аналіз був вельми досконалий* (М. Руденко); *Було б щонайменше наївно пояснювати це крайньою побожністю Бланки, її святенницькими забобонами і, як наслідок, глибокою огидою, яку вона почувала до кровозмішення* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Українці задовго до християнства розглядали кровозмішення як аномальне явище, яке підриває основи сім'ї* (з наук. літ.).

КРОВОЗМІ́ШНИЙ, а, е. Стос. до кровозмішання. *За легендою, брат та сестра-близнюки перетворилися на одну квітку внаслідок того, що між ними був здійснений кровозмішний шлюб* (із журн.).

КРОВОЗМІ́ШНИК, а, *ч.* Той, хто припустився кровозмішання. *Вмираючий .. спитав напівпритомно: — Де він, цей злодій, цей розбійник, цей проклятий кровозмішник?* (Юліан Опільський).

КРОВОЗМІ́ШНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кровозмі́шник.** *Лукреція Борджа увійшла в історію як кровозмішниця й отруйниця* (з наук.-попул. літ.).

КРОВОЛИТТЯ́, я́, *с.* Те саме, що **кровопроли́ття́.** *Прощавай, мій рідний краю! Вже тебе я покидаю, Розстаюся я з тобою, Ситий кроволиття й бою* (І. Франко); *Тоді* [в давні дикі часи] .. *кроволиття звали .. геройством* (Леся Українка); *Припиниться кроволиття, сотні людей матимуть нормальне життя* (Г. Хоткевич).

КРОВОНО́СНИЙ, а, е. По якому тече кров, відбувається кровообіг. *Кровоносна система людини і багатьох тварин складається з серця і судин, якими кров рухається до тканин і органів, а потім повертається до серця* (з наук. літ.); *Амінокислоти й моносахариди всмоктуються в кровоносні капіляри* (з навч. літ.); *Перший загін мікробів спустився до дрібних кровоносних судин, проник у них...* (І. Росоховатський); *Тремтів, пульсував, болів цілий клубок найтонших кровоносних судинок, з яких він боявся зачепити бодай одну, а хтось грубо, безжально й брутально сік по них ножем* (Ю. Мушкетик); *Моя теорія про кровоносні судини світу діяла і навіть сягала таких класичних глибин, як Бетховен* (І. Роздобудько).

КРОВОО́БІГ, у, *ч., фізл.* Рух крові по замкнутій кровоносній системі людини або тварини. *Система кровообігу людини складається із серця та судин, які утворюють велике і мале кола кровообігу* (з навч. літ.); *Не спить .. Вільям Гарвей, перевіряє кровообіг на хворих* (З. Тулуб); *Мороки випало лікарю, поки він зміг повернути звичний кровообіг* (Г. Колісник); *Після того, як біль відступав і кровообіг заспокоювався, наставала блаженна мить кейфу* (Ю. Логвин); *Йому нестерпно захотілось стати під купол, звідки падав пучок теплого сонячного проміння, підставити йому голову, болючий живіт, вічно змерзлі ноги через те, що мав порушений кровообіг* (Г. Пагутяк); * Образно. *Сьогодні вперше за двадцять п'ять років вам нема листів .. — Порушився кровообіг життя* (О. Довженко); *Це цікава група людей, що важать своє у вуличному кровообігу громадського організму* (Б. Антоненко-Давидович).

△ **Ко́ло кровоо́бігу** *див.* **ко́ло**[1]; **(1) Корона́рний кровоо́біг** — система кровообігу серця. *Нерідко гострі порушен-*

ня мозкового та коронарного кровообігу поєднуються, що зумовлено спільністю чинників ризику інфаркту міокарда та мозку (з наук. літ.); *Підвищений холестерин дуже погано впливає на коронарний кровообіг* (з навч. літ.).

КРОВООЧИСНИ́Й, á, é. Признач. для нормалізації складу, очищення крові. *Препарати з трави золототисячнику діють як знеболювальний, протимікробний та кровоочисний засіб* (з наук.-попул. літ.); *Як кровоочисні засоби рекомендують уживати свіжий березовий сік (до 2–3 склянок на день), плоди та сік калини, журавлини* (з навч. літ.).

КРОВОПАРАЗИ́Т, а, *ч.* Паразит, що живе у крові організму-хазяїна. *Найвідомішими кровопаразитами великої рогатої худоби, коней, овець, свиней, собак є бабезії та анаплазми* (з навч. літ.).

КРОВОПИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., зневажл.* Те саме, що **кровожéр.** [В'язень-лицар:] *Тиран мій зблід би, він почув би вирок, народний вирок: ганьба кровопивцям!* (Леся Українка); *Цілі покоління проливали свою кров у боротьбі проти .. всяких .. п'явок і кровопивців* (В. Еллан-Блакитний); *Хочу лише сказати, що ви і тисячі вам подібних є нічим іншим, як сліпою зброєю в руках тих могутніх кровопивців, які сидять на позолочених тронах* (М. Сиротюк); — *А то, — відказала кволо господиня, — що позбулися турбаївці кровопивців, а тепер до села не пускають ні суддю, ні поліцмейстера* (Р. Іваничук); *Хто ті кровопивці, котрі висмоктали з моєї землі її первісну і стародавню радість?* (С. Процюк).

КРОВОПИ́ВЦЯ, і, *ч. і ж., зневажл.* Те саме, що **кровожéр.** *Так, це .. поганці, кровопивці, людожери, що розлучають подружжя, відривають дітей від батьків* (З. Тулуб); *Цар скипів, почав кричати: Я його не хочу знати! І який він в біса князь? Кровопивця твій Ромась!* (Л. Первомайський); *Микола Гаврилович, бачивши те, частенько говорив Карячисі, що її чоловік — ханжа, бузувір, кровопивця безсоромний* (М. Сиротюк); * У порівн. *Поряд з вербою, немов велетенський кровопивця-павук, розчепірився великий порослий мохом пень* (В. Нестайко).

КРОВОПІ́Й, я, *ч., зневажл., рідко.* Те саме, що **кровожéр.** — *А чого ж ті сімдесят п'ять рублів дали? — спитала Христя. — Щоб ті кровопії не дали! Вони знають, де раки зимують: не на молоці, то на сироватці своє здобудуть!* (Панас Мирний).

КРОВОПОСТАЧА́ННЯ, я, *с.* Постачання кров'ю органів і тканин за допомогою кровоносної системи. *Емболія часто зумовлює закупорювання судини з подальшим порушенням місцевого кровопостачання* (з наук. літ.); *Надмірна маса тіла спричиняє порушення кровопостачання кінцівок* (з навч. літ.); Він [академік] *пояснив, що при такому захворюванні судини в мозку звужуються більше, ніж при звичайній мігрені. Порушується кровопостачання мозку* (І. Росоховатський).

КРОВОПРОЛИ́ТНИЙ, а, е. Пов'язаний із кровопролиттям. *Після тривалих кровопролитних битв військо відходило* (О. Довженко); *Великі й могутні народи з'являлися на історичній арені, воювали з своїми сусідами, перемагали в кровопролитних боях або зазнавали жорстокої поразки...* (В. Владко); *В боях, тяжких, кровопролитних, Дев'ятий втратив на шляхах відступу більшу половину довіреного йому особового складу* (О. Гончар); *Це була маленька безкровна перемога, але вона віщувала майбутні кровопролитні бої* (В. Малик); *Геть усе навкруги свідчило про те, що зовсім недавно, ще якихось кілька годин тому, тут кипів кровопролитний бій* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КРОВОПРОЛИ́ТТЯ́, и́ття́, *с.* Масове знищення людей; масові вбивства, різня (у 2 знач.). *В Німеччині .. зграя злочинців готувалась до нових кровопролить* (Н. Рибак); *При бажанні можна вчасно припинити непотрібне кровопролиття* (П. Кочура); *Єдине, що любив* [Селім], *окрім війни та кровопролиття, — це хіба що грубі вояцькі пісні та темні ісламські мудрування* (П. Загребельний); — *Усе це, панове, добре і навіть романтично, — сказав Завірюха. — Але з кровопролиттям треба припиняти* (В. Шкляр); *Спускався він до пивниці, дещо втішений, адже небесна битва не земне кровопролиття, а палаюча липа, як він упевнився, не становила безпосередньої загрози його обійстю* (Г. Пагутяк).

КРОВОПУСКА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до кровопускання. *Залежно від розміру тварини та кількості крові, яку потрібно відібрати, застосовують різної товщини кровопускальні голки* (з навч. літ.); *Кровопускальні процедури у цьому кабінеті застосовують дуже рідко* (із журн.).

КРОВОПУСКА́ННЯ, я, *с.* 1. Випускання крові з організму з лікувальною метою. *Давньогрецький історик Пліній стверджував, що кровопускання вперше почали застосовувати в Греції* (з наук.-попул. літ.); *З лікувальною метою процедуру кровопускання проводять для зниження в'язкості крові, зниження кров'яного тиску* (з навч. літ.); *У давнину кровопускання було одним з найпопулярніших методів лікування багатьох хвороб* (з газ.).

2. Те саме, що **кровопроли́ття́.** *Уникнути масового кровопускання й знищення національно свідомих мас України, як то обіцяли Єфремову й на що він сподівався, — не вдалося* (Б. Антоненко-Давидович); *Кого й чому навчила тисячолітня вакханалія насилля, кровопускання, братовбивства і зради?* (О. Бердник); *Чорнобородий здоровань, схожий швидше на воїна, ніж на купця, зовсім не хоче колотнечі і кровопускання, а хоче торгувати і нікого не боятись* (Ю. Логвин).

КРОВОСИ́СНИЙ, а, е. Те саме, що **кровосса́льний.** *Урбанізація природних екосистем створює нові місця виплоду кровосисних комарів, що спричиняє зміни їх фауністичного складу* (з наук. літ.); *Членистоногі є переважно паразитами зовнішніми — кровосисними або такими, які живуть на поверхні тіла хазяїна* (з наук.-попул. літ.).

КРОВОСМО́К, а, *ч.* Той, хто смокче кров інших організмів. *Де вдарить рукою, там пляма крові відразу з розчавлених кровосмоків* (І. Багряний); * У порівн. *На тілі в нього кожен волосок — Як гострий спис, як змій, як кровосмок* (М. Бажан).

КРОВОСО́С, а, *ч., розм.* 1. Те саме, що **кровосмо́к.** *Гори, джунглі, хмари кровососів, парко, крики незнайомих тварин і спів екзотичних птахів* (О. Бердник); *Від нудьги, втомившись сидіти в засідці вже після першої години сидіння, почав рахувати, скількох кровососів пощастить прихлопнути* (А. Кокотюха).

2. *перен.* Про того, хто знущається над кимось. *Варто виділи великі очі тих павуків, тих глитаїв, тих кровососів!* (Б. Лепкий); — *Та кровососи ж! Як узнають, що я копу застрахував, будуть із мене гроші тягти* (Люко Дашвар).

КРОВОСПИ́ННИЙ, а, е. Признач. для припинення кровотечі. *У народі кора верби застосовується як в'яжучий, кровоспинний, дезінфікувальний і сечогінний засіб* (з наук.-

попул. літ.); *Для зупинки артеріальної кровотечі використовують кровоспинний джгут* (з навч. літ.); *Внутрішню тканину трутовика можна використовувати як кровоспинний засіб* (із журн.).

КРОВОССА́ЛЬНИЙ, а, е. Який ссе, відсмоктує кров. *Буйволові шпаки харчуються кровоссальними кліщами, скльовуючи їх зі шкіри домашніх і диких тварин, які пасуться в африканських саванах* (з наук.-попул. літ.); *Вибираючи жертву, самиця кровоссального комара орієнтується на вуглекислий газ, що видихається людиною (радіус виявлення до 12 м)* (з навч. літ.); // Признач. для відсмоктування крові. *Для відсмоктування отрути на місце укусу ставлять кровоссальну банку, попередньо зробивши 3–4 проколи товстою голкою* (з навч. літ.).

КРОВОТВІ́РНИЙ *див.* **кровотво́рний.**

КРОВОТВО́РЕННЯ, я, *с., фізл.* Процес утворення, розвитку й дозрівання клітин крові. *Кровотворення проходить у червоному кістковому мозку, печінці, селезінці й регулюється нервовою системою* (з навч. літ.); *Я досяг незвичайних результатів — свідомого керування кожним органом тіла. Міг прискорити функції зростання, регенерації, кровотворення* (О. Бердник).

КРОВОТВО́РНИЙ, КРОВОТВІ́РНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до кровотворення. *Сприятливо діє на кровотворні органи сік подорожника великого* (з навч. літ.); *Ми змушені холодно й розважливо аналізувати роботу серця, мозку, кровотворних органів, в ту мить абстрагуємося од конкретної людини* (Ю. Мушкетик); *Плоди шовковиці — ефективний кровотвірний засіб* (з газ.).

КРОВОТЕ́ЧА, і, *ж.* Витікання крові з кровоносних судин унаслідок порушення цілісності їхніх стінок, що загрожує небезпечними наслідками. *Патологічні зміни в таких органах, як травний канал, м'язова система, мозок найчастіше супроводжуються утворенням у них закупорень, кровотеч, осередків змертвіння* (з наук. літ.); *Для зупинки кровотечі на передпліччі й кисті руку згинають у лікті й фіксують передпліччя разом із плечовою кісткою* (з навч. літ.); *В завзятті бою він не помічав ні болю, ні кровотечі* (О. Довженко); *Хвора поступила до клініки з небезпечною кровотечею* (Ю. Смолич); *— Хворий потребує спокою, щоб не виникло кровотечі. Ви це знаєте незгірше за мене* (Г. Пагутяк); *Стрілу ми вийняли, кровотеча припинилася, легені й серце працювали нормально* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КРОВОТЕ́ЧНИЙ, а, е. Такий, з якого сочиться, витікає кров; схильний до кровотечі. *При кровотечі у вигляді струменя треба перетиснути кровотечну судину джгутом на 5–10 см вище рани, підклавши під нього шматок тканини* (з навч. літ.); *Свіжий, підсушений корінь живокосту можна прикладати до кровотечних ран* (із журн.).

КРОВОТІ́К, то́ку, *ч., фізл.* Безперервний рух крові судинами кровоносної системи. *Швидкість кровотоку, поряд із тиском крові, є основною фізичною величиною, що характеризує стан системи кровообігу* (з наук. літ.); *Рушійною силою кровотоку є різниця тисків між різними відділами судинного русла: кров тече від ділянки високого тиску до ділянки низького тиску* (з навч. літ.); *Сучасні методи діагностики дозволяють з високою точністю встановити причини порушень кровотоку по артеріях і венах організму* (із журн.); *Бджолина отрута розріджує та оновлює кров, покращує кровотік* (з газ.).

КРОВОТОЧИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **кровоте́чний.** *У роті майже завжди є мікротравми. Це може бути й оголена порожнина хворого зуба, й кровоточиві пародонтозні ясна* (з наук.-попул. літ.); *Розчином тромбіну просочують марлеві тампони і прикладають їх до кровоточивих поверхонь* (з навч. літ.); * Образно. *Цей Спартак.., мабуть, і в гадці не має, якої .. кровоточивої рани в серці Богдановім торкнувся* (О. Гончар); *Загибель Сашка лишилася в серці кровоточивою раною...* (Є. Доломан).

КРОВОТОЧИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Властивість за знач. **кровоточи́вий.** *При гострому пародонтиті хворий скаржиться на постійний біль у яснах, кровоточивість* (з навч. літ.); *Сік і відвари подорожника добре лікують кровоточивість ясен* (із журн.).

2. Порушення згортання крові. *Перші прояви кровоточивості у хворих на гемофілію найчастіше з'являються в той період, коли дитина починає ходити і травмується* (з навч. літ.).

КРОВОТОЧИ́ТИ, о́чить, *недок.* Те саме, що **крива́вити** 1. *Рана ятрилася і кровоточила* (З. Тулуб); *Права рука в нього була покусана і кровоточила* (Григорій Тютюнник); *А влітку своє: стерні перед тобою стирчать, наче залізні, ноги весь час кровоточать...* (О. Гончар); *Неглибокий поріз на долоні вже не кровоточив* (М. Руденко); *Пальці ніг пролазили крізь подерту шкіру, а один кровоточив* (Валерій Шевчук); * Образно. *— Але це також не значить, що не треба малювати задумане й не писати вірші, які кровоточать* (Р. Федорів); *Моя пам'ять кровоточить, обрізавшись об гострі краї реальності, на ній лишаються знаки й зарубки* (С. Жадан).

КРОВОХА́РКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кровоха́ркати.** *Застій крові в легенях нерідко супроводиться кровохарканням* (з наук. літ.); *При кровохарканні рекомендують мед із соком моркви* (з навч. літ.).

КРОВОХА́РКАТИ, аю, аєш, *недок.* Виділяти кров з мокротинням під час кашлю. *При ураженні туберкульозом легень пацієнт починає кровохаркати* (з навч. літ.); *Після сильної застуди Яким кровохаркав декілька днів* (із журн.).

КРОВ'ЯНИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **кров** 1. *Ревли гармати, Свистіли кулі .. Красили землю струги* [потоки] *кров'янії* (І. Франко); *Через .. щоку у неї палала кров'яна смуга* (П. Козланюк); *Заглянув випадково за ширму, а там на тумбочці — черствий хліб і недоїдки сніданку, а на цвяшку коло тумбочки висить брудний халат з кров'яними плямами* (Б. Антоненко-Давидович); *Він силкувався надати своєму обличчю виразу зверхності і владності, та блідість, змережана кров'яними жилками, робила його нікчемним, жалюгідним* (Р. Іваничук); // Вигот. із крові забитих свійських тварин. *Він замовив кров'яної ковбаси, галушок із салом і, звичайно ж, горілки та пива* (Ю. Мушкетик); *Доброякісне кров'яне борошно має коричневий колір, дрібнозернисту структуру* (з наук.-попул. літ.).

2. Який має колір крові; червоний, багряний. *Сонце падало на межигірський бір і заглянуло червоним, кров'яним промінням в кабінет* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Він шмагав по серцю словами, як батогами, рубцював душу кров'яними пасмугами* (Микита Чернявський).

△ **Білі кров'яні тільця́** *див.* **тільце́; Кров'яни́й тиск** *див.* **тиск; Кров'яні пласти́нки** *див.* **пласти́нка; Черво́ні кров'яні тільця́** *див.* **тільце́.**

КРОВ'ЯНИ́СТИЙ, а, е. Який містить кров; з домішкою крові. *Він важко дихав, і кров'яниста піна .. пухирилась йому в куточках губів* (О. Гончар); *Кров'янисті бризки упали на руки й одяг Абдурахмана* (В. Малик); // Налитий кров'ю. *На сизуватих білках Шульца набрякала кров'яниста павутинка* (Микита Чернявський); * Образно. *Ревнув* [лось], *кличучи на допомогу, і його очі все густіше набрякали кров'янистим смутком, аж горіли червоним розпачем* (Є. Гуцало); // Здоровий, повнокровний. *Дівчина мило усміхнулася, повнобока, кров'яниста* (К. Гордієнко).

КРОВ'ЯНИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Якість за знач. **кров'яни́стий.** *За незначної кров'янистості ліквору і відносно задовільного стану пацієнта використовують тільки пункційну голку для виведення ліквору з організму* (з навч. літ.); *Кров'янистість виділень з носа свідчить про протікання в носових пазухах запальних процесів, зокрема гаймориту* (із журн.).

КРОВ'ЯНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *недок., кого, що, рідко.* Те саме, що **крива́вити** 3; закривавлювати. *Тупа ворожа сила Отрути повіддю лилась, Маляток білих кров'янила* (М. Рильський).

КРОВ'ЯНИ́ТИСЯ, и́ться, *рідко.* Те саме, що **крива́витися** 1. *В нього* [капітана] *була переламана ключиця, на голові кров'янилася широка рана* (В. Малик).

КРОВ'ЯНІ́ТИ, іє, *недок.* Наливатися кров'ю. *Кров'яніє лице господареві, на чолі надуваються жили* (К. Гордієнко); // *перен.* Ставати червоним, багряним; червоніти, багряніти. *Північне сяйво кров'яніє й висне, Немов ведмедя вбитого нутро* (Л. Дмитерко); *Все це* [коштовності] *промінилось, кров'яніло, виблискувало ніжними тонами* (М. Трублаїні).

КРОВ'Я́НКА, и, *ж.* Ковбаса, начинена гречаними чи пшоняними крупами, вимішаними з кров'ю; кров'яна ковбаса. *На тарілці лежав шматок .. ковбаси-кров'янки* (М. Томчаній); *Чомусь усі переконані, що той* [Кнюх] *найбільше полюбляє холодець і кров'янку з гречаною кашею* (О. Чорногуз); *Чого тут тільки не було! Смажені кури, гуси, карасі в сметані, пироги, холодець, ковбаси, кров'янка, кисіль, яка хоч квашенина... не було тільки рису та ластів'ячих гнізд* (В. Шкляр).

КРО́ЄНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кро́їти.** *Він мав на собі дуже елегантний темно-сірий, прекрасно кроєний з прекрасного матеріялу* [матеріалу] *одяг з білим, як перший сніг, комірцем і розкішною, шовковою, темно-бронзовою краваткою* (У. Самчук); * Образно. *За твої .. Вередливо кроєні вуста — Скільки переграло в мене крові!* (Л. Первомайський).

(1) Не до ладу́ кро́єний *(розм.* **кра́яний), та міцно зши́тий** *хто* — про незграбну, але фізично міцну, сильну людину. *Підходить такий собі чоловік — не старий, не молодий, не великий, не малий. Не так уже до ладу краяний, та міцно зшитий* (С. Журахович).

КРО́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кро́їти.** *І прийнялися вони* [родичі] *за його справу, — за кроєння одягу для нього, за приготування того, що йому потрібно* (з переказу); *Тепер кроєння верху взуття й пошиття заготовок відбувається на головному підприємстві* (з газ.).

КРОЇ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для кроєння. *На спеціальний настил кладуть картонне лекало, яке обводять гострими ножами кроїльного верстата* (з навч. літ.); *Кроїльний килимок.*

КРОЇ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **кро́єння.** *Великі ножиці застосовують для кроїння тканини, а маленькі для відрізання ниток* (з навч. літ.); *Дизайнер поки що працює в невеликій квартирі, де стоїть стіл для кроїння і кілька швейних машин* (з газ.).

КРО́ЇТИ, о́ю, о́їш, *недок., що і без прям. дод.* Різати тканину, шкіру і т. ін. на частини відповідної форми та розміру для пошиття з них одягу, взуття і т. ін. *Стара скрині з комори викочує та оксамити .. кроїть, та приміряє на панночку* (Марко Вовчок); *Мачуха таки дуже скинулась на аристократку й не вчила ні її, ні своєї Мані ні кроїти, ні пекти, ні варить* (І. Нечуй-Левицький); *Варя слухняно стала кроїти матерію* (О. Донченко); *Леночка спала, Костева дружина щось кроїла, а я сидів і мучився* (І. Багмут); *Кроїв і шив* [німий], *як підказувала йому фантазія* (А. Дімаров); // Вирізувати за міркою деталі одягу, взуття і т. ін.; викроювати. *Сорок років випало* [дядькові] *тачати* [розкачувати] *Халявки та кроїть переди* (А. Малишко); *Кроїв, вимугикував, і кожух вийшов хоч і не дуже тямистий, проте одягти можна* (Григорій Тютюнник); *Побачила Олександру Панасівну, яка кроїла із шкіри заготовки для чобіт* (Валерій Шевчук); * Образно. — *Я знаю, які ви великі. Ви іноді вже з мертвої плоті кроїте чоловіка і знову віддаєте йому життя* (Ю. Мушкетик).

КРО́ЇТИСЯ, їться, *недок.* Пас. до **кро́їти.** *Підкладка жилета повинна кроїтися з гладкої, шовковистої тканини, яка не буде чіплятися за бавовняну тканину сорочки* (з навч. літ.); *Викрійки взуття для ляльок можуть кроїтися однією деталлю або складатися з двох* (із журн.); * Образно. *В мене життя кроїлося пасмами, так я й приймати його звик, так і думати навчився* (М. Дочинець).

КРОК, у, *ч.* 1. Рух ногою вперед, убік або назад, що його робить людина або тварина, ідучи або біжучи; сту́пі́нь (у 1 знач.). *Він увесь тремтів. Зробив кілька кроків услід Варварі і став...* (М. Коцюбинський); *Зінька ступила крок.., ще прислухалась* (А. Головко); *Кость уже заносить наперед ногу, щоб твердо ступити перший крок* (Б. Антоненко-Давидович); *Постояло* [цуценя], *розглядаючи мене банькатими вологими оченятами, ступило крок, ще крок і, посміливішавши, лизнуло мені руку* (Р. Андріяшик); // *тільки мн.* Звуки від такого руху. *Прохожих мало; їх кроки цокотять по тротуарі дзвінко та самотньо* (В. Винниченко); *Потім його впевнені чіткі кроки пролунали над головою Алі по дзвінких промаслених дошках палуби* (Ю. Логвин); *Знову почулися обережні кроки. Той, хто підіймався, повернув назад — кроки глухли* (Валерій Шевчук).

2. Відстань від ноги до ноги під час ходіння як міра довжини. *Стоїмо на тій самій землі — ледве десять кроків між нами* (М. Коцюбинський); — *Та яка муха вкусила вас, пане Юрію? — поет переступив ту межу, шириною в крок, яка досі їх розділювала* (О. Кобилянська); *Хвилинка, і кроків за три від того місця, де шаленів на воді ваш шріт, витикається гагаряча голівка* (Остап Вишня); *В Заячій балці кроків за сто попереду .. Марко помітив биків* (Григорій Тютюнник); *До хати Бойчуку залишалося кроків десять* (Д. Білий); // *з означ.* Відстань від ноги до ноги при такому ходінні. *Тато поспішав до клініки, і Гена проводжав його, йшов поруч, радіючи, що в нього такі ж широкі кроки, як у батька...* (Г. Усач).

3. *перев. з означ.* Те саме, що **хода́** 2. *Валентій .. хитким, непевним кроком Ступив наперед* (І. Франко); *З туману по снігу до машини підходив твердим німецьким кроком рій салдатів* [солдатів] *із автоматами на руку* (І. Багряний); *Устина .. пройшлася легким дівочим кроком* (С. Чорнобривець); *Ван Гофф міряв кабінет дрібними старечими кроками, слухав приглушений шепіт* (В. Чемерис).

4. Найповільніший алюр коня. *Де би хоч хвилину сховатися від дощу та заспокоїти коня, що, переполоханий блискавицями та громами, стратив спокійний крок* (О. Кобилянська); // *у знач. присл.* **кро́ком.** Таким алюром. *Повернули* [бедуїни] *коней і кроком поїхали вподовж стін по ладижинських городах* (Ю. Мушкетик); *Хоч коні йшли кроком, корова за ними ніяк не поспівала* (М. Андрусяк).

5. *перев. з означ.* Певний спосіб пересування, руху в танці, ходіння на лижах і т. ін. *Панна Юзя пробігла мазурковим кроком .. до альтанки* (Леся Українка); *Любив* [Ясь] *заходити до готелю "Жорж", звідки танцювальним кроком, голосно приспівуючи, вирушав на Ринок* (Ю. Винничук); *Під час пересування ковзним кроком, тулуб лижника має бути нахиленим уперед* (з наук.-попул. літ.); *Специфічна будова ковзанів дає можливість спортсмену виконувати кроки як обов'язковий елемент фігурного катання, а також різні піруети* (з навч. літ.).

6. *перен.* Етап, стадія розвитку, освоєння і т. ін. чого-небудь; сту́пінь (у 4 знач.). *Заснування товариства "Просвіти" становило дуже важний і рішучий крок в духовому розвою нашої суспільності* (І. Франко); *Кожен крок до перемоги буде важким і суворим* (М. Циба); *Мистецтво робить гігантські кроки, а він не виставляє картин три роки!* (Л. Костенко).

7. *перев. з означ., перен.* Учинок, дія (у 1 знач.). *Їй, видно, подобалося пояснювати й вводити мене в курс справи, а, можливо, усе це чинила лише задля того, щоби .. заздалегідь прорахувати кожен мій крок* (Ю. Винничук); *Вона й вискочила заміж так рано. Власне, думала Марта, із її боку це був крок до свободи й самостійності, котрі згодом перетворилися на звичайну залежність* (І. Роздобудько); *У Мартиному плані залишався останній крок, четвертий, — знайомство Сашка з полковником Бакланом* (Люко Дашвар); // Захід, маневр (у 2 знач.). *Голота .. підозріло стежила за його дипломатичними кроками* (З. Тулуб); *Модернізувати державу, підготувати й провести конституційно-правову реформу можна лише за умови новаторських модерних реформаторських кроків* (з газ.).

8. *спец.* Певна стала відстань або величина чого-небудь при спрямованому русі механізму, деталі і т. ін. *Квантування з постійним кроком називається рівномірним* (з наук. літ.); *Округлення з певною розрядністю миттєвих значень неперервної аналогової величини з рівномірним кроком за аргументом є найпростішим випадком дискретизації і квантування сигналів* (з наук.-попул. літ.); *Перші дні роботи новою фрезою з нерівномірними кінцевими кроками .. показали, що перед фрезою .. лежить широкий шлях у цехи на інші заводи* (П. Автомонов).

Вибива́ти (відбива́ти, руба́ти) крок *див.* **вибива́ти; Збавля́ти / зба́вити крок (кро́ку)** *див.* **збавля́ти; Прискó́рювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспіша́ти, набавля́ти, наддава́ти** *і т. ін.)* **/ приско́рити (приба́вити, приспі́шити, наба́вити, надда́ти** *і т. ін.)* **крок (кро́ки,** *рідше* **кро́ку, хо́ду, ході́, хід)** *див.* **приско́рювати; Рівня́ти крок** *див.* **рівня́ти; Спрямо́вувати / спрямува́ти [свої́] кро́ки ([свою́] путь)** *див.* **спрямо́вувати; Упові́льнювати (укоро́чувати) / упові́льнити (укороти́ти) кро́ки (крок, ходу́** *і т. ін.)* *див.* **упові́льнювати.**

○ **(1) За два кро́ки <За де́сять кро́ків>,** *у знач. присл.* — зовсім близько, на невеликій відстані. *Кінь його .. не пішов до стайні, даром що вона за десять кроків* (Л. Первомайський); — *Темно зробилося, як під кобеняком, за два кроки поперед себе нічого не видно* (Григорій Тютюнник); **(2) З пе́рших кро́ків <З пе́ршого кро́ку>,** *у знач. присл.* — з самого початку. *З першого ж кроку Київ вразив їх своєю метушнею* (А. Головко); *Важливо й те, щоб старший письменник, який взяв "шефство" над молодим талантом з перших кроків, продовжив його й надалі* (з газ.); **(3) Крок за кро́ком <Сту́пінь за сту́пенем (сту́пнем)>,** *у знач. присл.:* а) дуже повільно, помалу. *Посуда* [шаланда] *наближалася до берега неухильно, невідступно, ступінь за ступнем, хвилина за хвилиною* (Ю. Яновський); *Гарячковим поглядом стежить він за "противником", що крок за кроком підповзає до лінії оборони* (І. Багмут); *Витягав* [Данько] *якесь баговиння.., крок за кроком посуваючись далі: потоплених ніде не було* (О. Гончар); б) поступово, у певній послідовності. *П'ядь за п'яддю, ступінь за ступенем переходять татарські землі до рук невірним* (М. Коцюбинський); *Марта почала розповідати. Крок за кроком, слово за словом, нічого не приховуючи* (В. Собко); **(4) На ко́жному кро́ці <На ко́жному сту́пені (сту́пні)>,** *у знач. присл.:* а) скрізь, усюди. *У Києві не було того важкого гніту, фальші й облуди, які на кожному кроці відчуваються у Царгороді* (Б. Лепкий); *Де ви знайдете такий простір, таку могутню розлогість вулиць? І на кожному кроці бачите спогади, ступаєте ногами в сліди предків* (В. Підмогильний); *Хресне знамення та її щире бажання добра й здоров'я панові майорові зможуть оберегти його від усякої напасті, що чигає на людину в цьому світі майже на кожному кроці* (Б. Левін); б) весь час, постійно. — *Ти його просто мало знаєш,* — *заперечив Сагайда.* — *Він лише на вигляд теоретик, а насправді задушевний хлопець. А що любить на кожному кроці світові проблеми вирішувати, то це вже в людини такий характер* (О. Гончар); *Якщо для тебе кожен камінь, кожна трісочка й перце птиці, кожне слово почуте будуть цінністю, то ти на кожному ступні натикатимешся на скарби* (М. Дочинець); *Коли мене щось дратує, я на кожному кроці розповідаю, як це щось мені несамовито до вподоби* (С. Андрухович); **(5) На крок,** *у знач. присл., від чого, зі сл.* б у т и, о п и н я т и с я *і т. ін.* — дуже близько. *Вона була на крок від смерті* (з газ.).

△ **(6) Гіга́нтські кро́ки,** *спорт.* — конструкція для гімнастичної гри у формі стовпа з вістрям зверху, до якого прикріплено довгі мотузки з лямками. *Мій малий тягне мене за руку вперед, поспішаючи до майданчика з гойдалками, гігантськими кроками та іншими дитячими розвагами* (Б. Антоненко-Давидович); — *Ми ось незабаром вкопаємо гігантські кроки. А потім збудуємо справжнє спортивне містечко* (Ю. Мушкетик); **(7) Приставни́й крок** — ходіння, під час якого одна нога приставляється до другої після кожного кроку. *Обережно, приставними кроками, просунувшись через сіни до великої кімнати, він зупинився в дверях і опустив зброю* (А. Кокотюха); **(8) Стройови́й крок** —

військовий крок, при якому ногу піднімають на 10–15 см і ставлять твердо на всю ступню. *Цілком сéрйозно, не припускаючи й тіні посмішки, повернувся* [Перекат] *через ліве плече і пішов стройовим кроком, як звик відходити від командира* (В. Собко); *У піднесеному настрої, таким самим стройовим кроком я намірився пройти через контрольно-пропускний пункт* (О. Шугай); *Він, гучно ляскаючи підошвами по підлозі, пройшов стройовим кроком точно в центр білого кола, намальованого на підлозі, зупинився, приставивши ногу до ноги* (А. Кокотюха).

◊ **[І (ні)] кро́ку не [мо́жна (могти́)] ступи́ти (зроби́ти)** *див.* **ступа́ти; (9) Крок наза́д** — відхід, відступ від досягнутого. *Сьогодні ж доведе* [головний інженер], *що міняти проект недоцільно. Навіщо йому мучитися, ризикувати, підставляти свою чесну голову під небезпеку, коли простіше зробити крок назад і мати спокій* (М. Ю. Тарновський); **Кро́ком руш!** *див.* **руша́ти; (10) Крок (стрибо́к) уперéд** — певний поступ, успіх у чому-небудь. *Це мусив бути блискучий успіх, справжній стрибок уперед* (О. Донченко); *Вранці вона казала собі, що все йде як слід і сьогодні вона зробить ще один, бодай маленький, крок уперед* (Г. Вдовиченко); *За тридцять минулих років спортивна гімнастика зробила велетенський стрибок уперед* (з газ.); **Крок у крок іти́ (ступа́ти)** *див.* **іти́; Міряти (відмíрювати, відміря́ти) кро́ки** *див.* **міряти; Міряти кро́ками** *див.* **міряти; Не дава́ти / не да́ти кро́ку ступи́ти <Ступи́ти не да́ти>** *див.* **дава́ти; (11) Ні (ані́) кро́ку** *чого* — зовсім, нітрохи. *Пані їх* [кріпаків] *держала у якихсь приятелів своїх, бо в неї, окрім свого двору, не було ні садиби, ані кроку землі своєї* (Марко Вовчок); **(12) Ні (і) на [оди́н] крок не... <Ні (і) кро́ку не...>:** а) нікýди. *І кроку від себе не відпускає* [Семен], *все просить співати* (Марко Вовчок); *Слуги її ні на крок не відпускають* (Григорій Тютюнник); — *Бачите, він не насмілюється ні на один крок відійти від своїх воїв, а я ладен стати з ним на герць* (В. Малик); б) нітрохи, ніскільки. *Тінь від старого лежала білувата і ні на один крок не подавалася ні назад, ні вперед* (Панас Мирний); *Взад і вперед показую я шлях, А сам ні кроку поступить не можу* (І. Франко); *Стеха, припавши до луки сідла і вчепившись за неї руками, ні на крок не відставала від козаків, навіть випереджала їх на своєму бистроногому огиреві* (В. Малик); **(13) Ні кро́ку наза́д!** — уживається як наказ, команда, заклик не рухатися з місця, не відступати, не втрачати здобутого. — *Ні кроку назад! Окопуватись!* — *скомандував Бронников* (О. Гончар); *"Вперед! За мною! Бий ворога! На багнети! Ні кроку назад!"* (Ю. Винничук); **(14) Оди́н крок,** *від чого до чого* — зовсім мало, щоб перейти межу чого-небудь. — *Звідки я знаю, що ти в калганівку отрути не підсипав..* — *Що за розмови, Александр?!* — *Від безпринципності в політиці до цього — один крок* (А. Головко); *Ліма, як і все Перу, — місто контрастів. Від неймовірного багатства до неймовірної бідності тут один крок* (із журн.); **(15) Пе́рші кро́ки <Пе́рший крок (сту́пінь)>:** а) самий початок, початковий період чого-небудь. [Химка:] *Довго я не подавалася, — як таки кинути матір та поїхати з паничем? Що люди скажуть..?* [Палажка:] *Звісно, звісно... Перший ступінь завжди страшний!* (Панас Мирний); *Варвара Хведорівна від перших кроків наших переговорів виводить мене з спеціально для цього наготовленого спокійно-ділового тону* (В. Винниченко); *Він з'ясував для себе, що зачарованість дивом природної симетрії є першим дитячим кроком до усвідомленого відтворення краси світового ладу* (Т. Прохасько); б) ранній етап творчої, трудової і т. ін. діяльності кого-небудь. *Вершинцтво післятрипільської епохи ще зв'язано "трипільством" попередньої. В цей період воно перебуває лише на перших етапах свого розвитку. Воно робить лише перші кроки й перші спроби* (В. Домонтович); **Семими́льними кро́ками йти (просува́тися, ступа́ти** *і т. ін.)* *див.* **іти́; (16) Хи́бний крок** — неправильний, необачний вчинок, дія, рішення. *Містер Томазо знав, що в його справі не можна допускатися жодного хибного кроку* (П. Загребельний); *Чим тільки не присмачував збунтований Андрусь свою нестримну балаканину, до яких погроз не вдавався, усіма карами небесними застерігаючи необачливого сина від хибного кроку* (І. Нижник); **(17) Що ні крок** — всюди, скрізь. *І справді це було, що в далях Антарктиди, Де що ні крок — людей стрічають біди* (В. Бичко).

КРО́КВА, и, *ж.* Два бруси, з'єднані в горішній частині під кутом і закріплені долішніми кінцями до стін будівлі, на яких тримається дах. *Я за крокву вчепився і, держачися крокви, по латах, мов по сходах, .. доліз аж до бантини* (І. Франко); *Високо зводилися вгору крокви рублених приміщень* (О. Десняк); *Ось вони закінчили стріху і взялися за гребінь. Старий розібрав прілу солому і став застеляти крокви тоненькими снопиками очерету* (М. Циба); *То був новий, недобудований цегляний будинок, на якому не було ще й даху, тільки біліли голі свіжотесані крокви* (В. Нестайко).

КРОКВИ́НА, и, *ж.* Один із брусів крокви. *Для кріплення лат у карнизній частині даху до кроквин прибивають дошки 40 мм товщиною* (з навч. літ.); *Одна за одною падали палаючі кроквини, розбиваючись на менші бруски, безнадійно дотлівали вже на землі* (із журн.).

КРОКВЯНИ́Й, á, é. Прикм. до **кро́ква.** *Найхарактернішим типом сільської церкви була невелика видовжена будівля з кроквяним дахом і циркульною, рідше еліпсоподібною, апсидою* (з наук. літ.); *З кінця XIX ст. значного поширення та популярності серед населення набули чотирискатні кроквяні дахи* (з наук.-попул. літ.).

КРОКЕ́Т[1], у, *ч.* Спортивна гра, за правилами якої крізь розставлені в певному порядку на майданчику дротяні ворітця проганяють дерев'яними молотками дерев'яні кулі. *Ще в XVII ст. крокет був однією із найулюбленіших ігор французів, хоча згодом став популярним в Англії та інших країнах світу* (з наук.-попул. літ.); *Хоч я і в крокет ніколи ще не грав, однак нехитрі правила його я швидко опанував* (Б. Антоненко-Давидович); *Треба було .. перевірити стайні і рибні господарства, підготуватися до партії в крокет з іноземними гостями* (І. Роздобудько); *Але якось діти гралися на лужку в крокет, і м'яч поцілив цьому Алекові по кумполу* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

КРОКЕ́Т[2] *див.* **кроке́ти.**

КРОКЕ́ТИ, ів, *мн.* *(одн.* **кроке́т,** а, *ч.).* Невеликий кулінарний виріб циліндричної або округлої форми, вигот. із м'ясного чи овочевого фаршу перев. у панірувальних сухарях, який обсмажують у фритюрі. *Батьківщиною крокетів, таких популярних і поширених в усьому світі, вважається Франція* (із журн.); *Часто крокети подають як гарнір до інших страв* (з газ.).

КРОКЕ́ТНИЙ[1], а, е. Прикм. до **кроке́т[1].** *Стандартний крокетний майданчик може бути зі штучним покриттям,*

покриттям із коротко підстриженої трави або дуже утрамбованого піску (з навч. літ.); *Класичний набір для гри в крокет має у своєму складі крокетний молоток довжиною близько 70 см та крокетну кулю діаметром 68 мм* (з мови документів).

КРОКЕ́ТНИЙ², а, е. Прикм. до **кроке́т²**. *Під час промислового виробництва крокетів крокетна маса проходить декілька етапів гідротермооброблення* (з наук. літ.); *Переважна більшість споживачів надає перевагу крокетним виробам з м'ясною начинкою* (з газ.).

КРОКЕТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **крокетува́ти.** *Крокетована куля.*

КРОКЕТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крокетува́ти.** *Крокетування кулі.*

КРОКЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Під час гри в крокет ударяти своєю кулею по кулі іншого гравця. *Крокетувати кулю противника.*

КРОКІ́, *невідм., с., спец.* 1. Нашвидку зроблений малюнок, креслення, що лише в загальних обрисах передає задуману композицію, архітектурну споруду і т. ін.; ескіз. *За годину в руках модельєра вже було декілька крокі* (із журн.).

2. План місцевості, накреслений на око, без попереднього вимірювання. *Готуючись до походу, діти вчаться орієнтуватися на місцевості та креслити крокі* (з газ.).

КРО́КІВКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **кро́ква.** *Кілька порохнавих, напівперегнилих дилин, опертих в кроківки, .. творять яку-таку охорону від непогоди* (І. Франко); * У порівн. *На кожну літеру шукає він порівняння. То як кроківка з низькою бантою. То гачок...* (У. Самчук).

2. *розм.* Те саме, що **косі́нець** 2. — *Я шепну Тимофію Горицвіту, щоб наміряв тобі з пару лишніх кроковок* [кроківок землі] (М. Стельмах).

КРОКІЙО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **крокіюва́ти.** *Крокійована місцевість.*

КРОКІ́С, ко́су, *ч.* Те саме, що **нагі́дки.** *Він* [Роман] *приніс здоровий пучок ласкавцю, гвоздиків та крокосу, котрий вже зацвів жовтогарячими патлатими квітками* (І. Нечуй-Левицький); *Раптом щось рвонулося в мені — захотілося сісти на одного з них* [коня] *і податися... до Мальви в маленьку затишну хатку, де пахне материнкою та крокосом* (Ю. Мушкетик).

КРОКІЮВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **крокіюва́ти.** *Архітекторське крокіювання; Дизайнерське крокіювання.*

КРОКІЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., що, спец.* Робити крокі. *Крокіювати місцевість.*

КРО́КОВИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **крок** 8. *Завдяки імпульсному живленню електричним струмом ротор крокового двигуна не обертається неперервно, а виконує щоразу обертальний рух на заданий кут* (з наук.-попул. літ.).

△ **Кро́кова напру́га** *див.* **напру́га; Кро́ковий шука́ч** *див.* **шука́ч.**

КРОКОДИ́Л, а, *ч.* Великий земноводний хижий плазун родини крокодилових, тіло якого вкрите панциром із рогових щитків. *Підпливши до берега, крокодил виставив з води широку огидну пащу з конусоподібними рідкими, але гострими зубами* (В. Малик); *З темних глибин Африки невпинно пливли в ту землю раби, золото, слонова кістка, шкіри крокодилів* (П. Загребельний); *Лежачи в мулистій засідці або повільно плаваючи біля берега подібно до старої колоди, крокодил вистежує жертву, а потім стрімко її атакує* (з наук.-попул. літ.); *Крокодили поширені в тропічних та субтропічних регіонах, зокрема в спекотних районах Центральної і Південної Америки, Африки, Азії та Австралії* (з навч. літ.).

КРОКОДИ́ЛІВ, лова, лове. 1. Прикм. до **крокоди́л.** *Перед Глобою на лаві замість скрипки лежав невеличкий портфель крокодилової шкіри* (В. Собко); *Крокодилові очі плоскі, мають третю повіку для додаткового захисту, а також слізні залози* (з наук. літ.); *Крокодилові зуби порожнисті й замінюються кожні два роки* (з наук.-попул. літ.); *З-під води зненацька виринула могутня крокодилова щелепа, однак хижак не встиг схопити жертву* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **крокоди́лові**, вих, *мн.* Родина плазунів, що мешкають у тропічних районах Африки, Азії, Америки й Австралії. *Живляться крокодилові здебільшого хребетними тваринами, хоча деякі види також можуть поїдати молюсків та ракоподібних* (з наук.-попул. літ.); *Крокодилові живуть, як правило, у прісноводному середовищі — річках, озерах, болотах* (з навч. літ.).

◇ **Крокоди́лячі** (*рідше* **крокоди́лові) сльо́зи** *див.* **сльоза́; Ли́ти (пролива́ти) крокоди́лячі** (*рідше* **крокоди́лові) сльо́зи** *див.* **ли́ти.**

КРОКОДИ́ЛЬЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **крокоди́л.** *Якщо ж будиночок був на палях над водою, то сюди запливали водяні гадюки та молоді крокодильчики, жадібно хапаючи все, що падало у воду крізь нещільно припасовані дошки підлоги* (І. Росоховатський); *На дні вологих ночовок так зворушливо зібралися докупи жабка, рибка, зелений крокодильчик* (Ю. Мушкетик).

КРОКОДИ́ЛЯЧИЙ, а, е. Те саме, що **крокоди́лів** 1. *Очиці в нового* [доглядача] *справді дуже схожі на крокодилячі* (О. Гончар); *Вам ніхто не продасть і шматка крокодилячої шкіри на ридикюль* (О. Чорногуз); *Ще на сучках висіли голови двох левиць, лева і крокодиляча пащека* (Ю. Логвин); *Марта зупинилася, придивляючись до сумки, яка, певно, була зроблена з крокодилячої шкіри, такі ж босоніжки були й на манекені* (І. Роздобудько); * У порівн. *Позаду них тягнуться розкриті парашути, які вони чомусь не бажають відчепити, тягнучи за собою, ніби довгі й важкі крокодилячі хвости* (С. Жадан); // Признач. для розведення крокодилів. *Найбільший у світі крокодил живе в Таїланді на крокодилячій фермі міста Самутпракан* (із журн.); // Вигот. із шкіри крокодила. *Цього сезону актуальними залишаються тоненькі крокодилячі паски та крокодилячі клатчі* (із журн.).

◇ **Крокоди́лячі** (*рідше* **крокоди́лові) сльо́зи** *див.* **сльоза́; Ли́ти (пролива́ти) крокоди́лячі** (*рідше* **крокоди́лові) сльо́зи** *див.* **ли́ти.**

КРОКОЇ́Т, *ч.* 1. *род.* у. Мінерал із класу хроматів, хромат свинцю острівної будови. *Крокоїт утворюється в зоні окиснення родовищ свинцево-цинкових руд, що залягають в хромовмісних ультраосновних породах* (з наук. літ.); *Пошуковою ознакою свинцевого зруденіння в ультрабазитах є наявність у них крокоїту* (з наук.-попул. літ.).

2. *род.* а. Окремий камінець цього мінералу, що використовується як ювелірна прикраса. *З усіх своїх прикрас Марина найбільше любила срібний кулон із крокоїтом* (із журн.).

КРОКОМІ́Р, а, *ч.* Механічний, електронно-механічний або електронний пристрій для вимірювання пройденого шляху, а також підраховування кількості зроблених кроків; педометр. *Вершомет не дуже покладався на крокомір Запари і сам підраховував свої кроки* (М. Трублаїні); *Крокоміри використовують для контролювання щоденної фізичної активності людей* (із журн.); *У багатьох сучасних гаджетах*

є крокоміри, калькулятори калорій, частоти серцевих скорочень тощо (з мови реклами).

КРОКОМІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **крокомір.** *Крокомірні пристрої стають все популярнішими серед молодих людей, які контролюють свою рухову активність та фізичне навантаження* (із журн.); *Мобільний гаджет також має крокомірну функцію* (з мови реклами).

КРОКУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **крокува́ти** 1. *Вряди-годи скрипіли наслані на шпалах дошки від ритмічного крокування вартових* (Іван Ле); *Їм почувся скрип дверей до мешкання, примарилося котяче крокування* (Олекса Ізарський).

2. *перен.* Дія за знач. **крокува́ти** 2. *Ця газета стала не лише нашим інформатором, а й цінним дорадником. Її мотто — спільне крокування до спільної мети* (О. Шугай).

3. *техн.* Дія за знач. **крокува́ти** 4. *Машини з ексцентриковим механізмом крокування характеризуються малим тиском на ґрунт* (з наук. літ.); *Під час крокування гірнича машина переміщується на величину ходу за рахунок перекочування ходових візків по рейках, прокладених уздовж лиж* (з наук.-техн. літ.).

КРОКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Іти (у 1 знач.), перев. широким, розміреним кроком. *Виснажений, кістлявий, але бадьорий, жвавий, крокував Микула поруч із своїм конем у весняні дні до ниви* (С. Скляренко); *Було так темно, що бійці губили один одного, хоч крокували поруч* (Григорій Тютюнник); *Степ-Степанович крокував перевальцем, покрякуючи, випромінюючи заклопотані посмішки і розгризаючи на ходу живильні горішки-жарти* (І. Росоховатський); *Крокував Лесь непримітними польовими стежками та й стиха насвистував журливу мелодію* (І. Нижник); *Попри чималу грязюку на вулицях Києва новобранці-студенти і гімназисти крокували хвацько і весело, навіть співали, хто знав слова, вояцьких пісень* (Ю. Покальчук); * Образно. *Писалось легко. Ніби то не перо шурхотіло, а думки, ясні й погожі, злагоджено крокували, зручно влягаючись у рядки* (М. Сиротюк); // Проходжуватися, прогулюватися (у 1 знач.). *На палубі у присмерку вечора густо крокували пасажири* (Г. Епік); *Рома .. крокував вузьким коридором, недбало заклавши руки в кишені* (Ю. Збанацький); *Джо крокував холом сюди й туди, то з'являючись у світлому колі ліхтаря, то зникаючи з нього* (В. Чемерис); *Цілими днями я з кутка в куток крокував по її квартирі і думав тільки про неї* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Досягати помітних успіхів у якій-небудь справі, розвиватися в якому-небудь напрямі; іти (у 5 знач.). *А наука крокувала семимильними кроками вперед і вперед* (О. Іваненко); — *Наука має в собі могутні зародки і крокує широко* (Микита Чернявський); *Технології крокують уперед з феноменальною швидкістю* (із журн.).

3. *перен.* Наставати, наближатися (про певний відрізок часу, життя, про якусь подію і т. ін.); іти (у 15 знач.). *Владно крокував новий рік, перекривши снігами все старе* (М. Сиротюк); *Весна крокує по землі!..* (О. Ірванець); *Атипова пневмонія крокує світом. Косить людей в Китаї, Гонконгу, Сінгапурі* (Л. Костенко).

4. *техн.* Пересуватися, послідовно переставляючи опорні частини в напрямі руху (про машини, механізми). *Крокуючи, гірнича машина спирається на базу й одночасно перекидає лижі для нового ходу* (з наук.-техн. літ.); *Він* [екскаватор] *крокував, низько опустивши свою сорокаметрову стрілу* (В. Собко); *Он крокує екскаватор, Він бере пласти завзято. Знизу вверх і зверху вниз Почина новий розріз* (Г. Бойко); *На Оболоні, в самім лоні, Крокують крани буйнотонні* (І. Драч).

◊ **Бу́ти (іти́, крокува́ти, перебува́ти** *і т. ін.)* **в одні́й шере́нзі** *див.* **бу́ти.**

КРО́КУС[1], у, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини півникових з яскравими квітками; шафран. *Ми приносимо з лісу, з поля синьоокі проліски, золоті кульбабки, ніжні фіалки, пахучі конвалії, тендітні .. прозорі крокуси...* (О. Копиленко); *Нані отримала через посильного пишний букет білих крокусів* (Люко Дашвар); *А трохи далі — притрушені опалим листям острівці бузкового кольору. Крокуси! Весняні гірські квіти* (Г. Вдовиченко); *Земля квітучі зростила мурави, Лотоси зрошені, крокус і купи густі гіацинта* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КРО́КУС[2], у, *ч.* Порошок оксиду заліза жовтогарячого (шафранового) кольору, що використовують для полірування металу, скла і т. ін. *Пасту для полірування металу можна приготувати, змішавши п'ять частин віденського вапна з двома частинами крокусу та оксиду хрому* (з наук.-попул. літ.).

КРОКУ́ЮЧИЙ, а, е, *техн.* Який крокує (у 4 знач.), пересувається, послідовно переставляючи опорні частини в напрямку руху (про машини та механізми). *Крокуючий всюдихід може мати дві або більше пересувних ніг-опор* (з наук.-техн. літ.); *Довго дививсь Кравчина на роботу крокуючого екскаватора* (О. Довженко); *Аж ген клубочаться димки — то вже починають працювати відновлені заводи. А онде — в ґрунт врізаються ковші крокуючих екскаваторів* (М. Дашкієв).

КРОЛЕМА́ТКА, и, *ж.* Кролиця, яку тримають для приплоду. *Висока поживність молока кролематки забезпечує швидкий розвиток її малят* (з наук. літ.); *Відсутність води, нестача мінеральних речовин у раціоні, сторонні запахи, поява пацюків та інші причини можуть негативно позначатися на материнському інстинкті та загальному самопочутті кролематки* (з наук.-попул. літ.); *Для харчування кролематок необхідно використовувати спеціальні збалансовані комбікорми* (з навч. літ.).

КРОЛЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля кроля. *На Дориних долонях тремтіло руде кроленя, рухало носиком — пухнасте, капловухе, та таке маленьке і тендітне, що й притулити до себе страшно* (Люко Дашвар); *За один приплід кролиця може народити від шести до дванадцяти кроленят* (з наук.-попул. літ.); *На 5–7-й день життя тіло кроленяти покривається шерстю, а маса подвоюється* (з навч. літ.); * У порівн. *Діти, як кроленята, матір обсіли* (К. Гордієнко).

КРОЛЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **кроленя́.** *В кошику, на дні, — .. пухнасте біленьке кроленятко* (О. Забужко); *Кроленятко охоче хрумкало соковиту морквинку, тулячись до теплого боку кролиці* (із журн.).

КРОЛЕФЕ́РМА, и, *ж.* Ферма, на якій розводять кролів. *Вигодовування молодняку кролів здійснюють на кролефермах у клітках і при надвірному утриманні* (з наук.-попул. літ.); *Сучасне обладнання на кролефермах забезпечує належні санітарно-гігієнічні норми для утримання кролів* (з газ.).

КРО́ЛИК, а, *ч.* Те саме, що **кріль.** *Лопатинський понавозив з Києва картин, на яких були намальовані панни з ко-*

тиками, .. з кроликами і навіть .. з собачками (І. Нечуй-Левицький); *Я ходила в город годувати кроликів. У своїх білих кожушках вони ледве замітні на снігу, і лиш їх червоні лагідні оченята свідчать, що це вони!* (О. Кобилянська); *У світі нараховують близько шістдесяти порід кроликів, які поділяють на хутрові та пухові* (з наук.-попул. літ.); *В Україні дикі кролики зустрічаються у південно-західній частині країни* (з навч. літ.); * У порівн. *Мов кролик на удава, дивився сенатор на роз'ярілого свого вождя* (О. Гончар).

КРО́ЛИКОВИЙ, а, е. Те саме, що **кроля́чий.** *Кроликове м'ясо найчастіше тушкують у сметані, можна також використовувати біле або червоне вино* (з навч. літ.); *За ніч майже всі саджанці яблунь та винограду були обгризені, тільки сліди від сусідських кроликових лап і залишилися в садку* (з газ.); // Зробл. із хутра чи шкури кролика. *Капітан, високенний і широкоплечий, і справді вбраний у плямисту кроликову шубу* (С. Андрухович).

КРОЛИ́ЦЯ, і, *ж.* Самиця кроля. *Від харчування кролиць залежить їхня плодючість і подальший розвиток ембріонів* (з наук. літ.); *Мати-кролиця легко відрізняє своїх малят від чужих* (з наук.-попул. літ.); *У середньому одна кролиця здатна привести до 40 кроленят на рік* (з навч. літ.).

КРОЛІВНИ́К, á, *ч.* Той, хто займається розведенням кролів. *Досвідчені кролівники постійно покращують якість поголів'я, оновлюючи стадо* (із журн.); *На Українському форумі кролівників відбулася міжнародна науково-практична конференція з актуальних питань кролівництва* (з газ.).

КРОЛІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Розведення кролів як галузь тваринництва. *Сучасний розвиток кролівництва характеризується посиленням уваги фахівців до міжпорідного схрещування, метою якого є виведення порід з підвищеною стійкістю до різноманітних захворювань* (з наук. літ.); *У кролівництві застосовують комбінований і сухий типи годівлі* (з наук.-попул. літ.); *Кролівництво забезпечує виробництво дієтичного м'яса, а також хутра, пуху, шкіри* (з навч. літ.).

КРОЛІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до кролівництва. *Переважна більшість вітчизняних кролівницьких племінних комплексів спеціалізується на розведенні каліфорнійських і новозеландських порід кролів* (з наук. літ.); *На території кролівницьких господарств заборонено тримати собак, а також будь-яку худобу та птицю* (з наук.-попул. літ.); *Кролівницьку ферму необхідно поділити на дві ізольовані зони — виробничу й господарську* (з навч. літ.).

КРОЛІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кролівни́к.** *На кролеферму на постійне місце роботи потрібна кролівниця* (з мови реклами).

КРОЛІ́СТ, а, *ч.* Спортсмен, який плаває кролем. *Кролісти застосовують переважно одностороннє дихання, за якого вдих і видих припадає на два гребки руками* (з наук.-попул. літ.); *Після вдиху кроліст повертає голову лицем вниз і робить тривалий видих у воду протягом усього часу до наступного вдиху* (з навч. літ.).

КРОЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кроліст.** *Американська кролістка встановила світовий рекорд на дистанції 800 м і завоювала п'яту золоту медаль* (з газ.).

КРОЛЬ, ю, *ч.* Стиль спортивного плавання на грудях або спині, при якому руки викидаються над водою по черзі. *Кроль уважається одним із найшвидших способів плавання* (з навч. літ.); *Спортсменка показує прекрасний стиль плавання кролем* (В. Собко); *"У басейн покульгали, — знову пхикнув Толя. — В чемпіони пнуться!.. Кроль, брас, батерфляй..."* (В. Нестайко); *Спортсмен проплив 50 м кролем, показавши гарний результат* (з газ.).

КРОЛЯ́, я́ти, *с.* Те саме, що **кроленя́.** *У клітці запищали перелякані кролята* (В. Владко); *На подвір'ї повно малечі, .. повно качат, курчат та кролят* (О. Гончар); *Молоко кролиці має велику поживність і калорійність, чим пояснюється швидкість росту й розвитку кролят* (з навч. літ.).

КРОЛЯ́ТИНА, и, *ж.* Кроляче м'ясо. *Двічі на місяць Микола Галаган постачав пану Троянову на Лупин хутір свіжу кролятину* (Люко Дашвар); *Кролятина характеризується високим вмістом білків та незначною кількістю жирів і холестерину, тому рекомендована дітям дошкільного та підліткового віку, матерям-годувальницям, літнім людям* (з наук.-попул. літ.); // Страва з м'яса кроля. *Кілька разів мати присилала мені в скляних банках кролятину, залиту свинячим жиром, і юшка з кролятиною була для наших шлунків дуже доброю* (В. Рубан); *На столі було ще кілька тарелів: те, що лежало на них, видавалося звичайнісінькою кролятиною по-французькому* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

КРОЛЯ́ТНИК, а, *ч.* Приміщення для утримання кролів. — *Голубі кролики! Я для них сам і кролятник збудував* (Остап Вишня); *За літньою кухнею.., за кролятником сонце край степу сідає* (О. Гончар); *Для дезінфекції кролятники необхідно регулярно білити гашеним вапном* (із журн.).

КРОЛЯ́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кріль.** *Малий Іцик був лінивий і не хотів витягати ніг з теплого ліжка на потертий холодний килимок із кролячих шкурок* (М. Малиновська); *Ми йшли туди крізь густі зарості й раптом почули пронизливий кролячий виск* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Г. Уеллса); *Кролячий пух — цінна сировина для виготовлення високоякісної пряжі* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Місяць примеркав рано, і притемнений сніг видавався попелястим і мовби м'яким і теплим, як кроляче хутро* (П. Загребельний); // Признач. для розведення та утримання кролів. — *Недавно до кролячої клітки заліз тхір: видушив і малечу, і дорослих* (О. Донченко); *За кролячими клітками геть западає сутінь* (Є. Пашковський); // Зробл. із хутра чи шкури кроля. *Нас було з десяток — і всі українські поети. Дехто у кролячих шапках, бо діло було у грудні* (Ю. Андрухович); *В одному кролячому киптарику, без шапки Любко втік зі школи* (М. Андрусяк); *У дверях стояла розгублена жіночка у кролячій шубі і домашніх капцях* (Люко Дашвар); // Пригот. із м'яса кроля (про страву). — *Ваш сніданок, пане, — ввічливо проказала дівчина. — А де ж кроляча печінка в білому вині?* (Ю. Винничук).

2. *перен.* Такий, як у кроля (перев. про очі). *Червоні кролячі очі видавали лукаву душу, єхидні заміри* (Панас Мирний); *Чижик апатично подивився своїми кролячими очима на стурбованого Богиню* (П. Панч).

КРОМАНЬЙО́НЕЦЬ *див.* **кроманьйо́нці.**

КРОМАНЬЙО́НКА *див.* **кроманьйо́нці.**

КРОМАНЬЙО́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кроманьйо́нці.** *Історики вважають, що більш-менш чіткі релігійні уявлення з'явилися вперше в неандертальців або згодом у кроманьйонської людини* (з наук. літ.); *Кроманьйонське житло, що експонується в Палеонтологічному музеї імені В. О. Топачевського в Києві, було знайдене поблизу Межиріча в 1965 р.* (з наук.-попул. літ.); *До складу кроманьйонських общин входило від 20 до 100 осіб* (з навч. літ.).

КРОМАНЬЙО́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **кроманьйо́нець,** нця, *ч.;* **кроманьйо́нка,** и, *ж.).* Люди епохи пізнього палеоліту — безпосередні предки сучасної людини. *Історичні реконструктори зобразили древні символи краси людей кам'яного віку, зокрема зачіски, одяг, головні убори, прикраси чарівних кроманьйонок* (з наук. літ.); *Кроманьйонці жили сім'ями, але самодостатньою соціально-економічною структурою була певна сукупність сімей — родова община* (з наук.-попул. літ.); *Кроманьйонці займалися полюванням на великих звірів — бізонів, мамонтів, оленів, печерного ведмедя й диких коней* (з навч. літ.); *Неандерталець і кроманьйонець, які жили всього лиш кілька десятків тисячоліть тому, мали мозок навіть більший, ніж у сучасної людини* (П. Загребельний).

КРОМІ́ШНІЙ, я, є. Дуже темний (у 1 знач.); непроглядний. *Де я міг подумати тоді, У кромішній камері, що згодом Будемо за чаркою всім родом Споминати роки молоді?* (І. Гнатюк); *Встань! Вийди зі мною в кромішню Ніч, і я відкрию перед тобою могили* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Е. По).

◊ **Кромі́шня тьма (пітьма́, те́мрява, те́мінь** *і т. ін.) див.* **тьма**[1].

КРО́МКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **кра́йка** 1. *Ідуть* [Віктор і Петро] *повз саму кромку сухого берега* (А. Головко); *Кораблі .. ідуть вздовж кромки льоду* (О. Довженко); *Кільком потопаючим пощастило схопитися руками за кромку криги* (В. Малик); *Якесь таке безперервне намацування стежок, вузлів, поворотів, торкання ринв, порогів, трамвайних східців, тротуарної кромки* (Ю. Андрухович).

2. *техн.* Те саме, що **кра́йка** 2. *Щоб отримати потрібну товщину заготовок, використовують рейсмусовий верстат, який після створення базової площини та кромки здійснює фрезування протилежних площин і кромок* (з навч. літ.).

КРО́МКОВИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **кро́мка** 2. *Сучасні кромкові фрезери максимально захищені від пилу, тому характеризуються високою надійністю та довговічністю* (із журн.); *Провідні виробники меблів використовують різноманітні кромкові матеріали залежно від товщини оброблюваної деревини* (з газ.).

КРОМКОЗАГИНА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для загинання кромки (у 2 знач.). *Компанія закупить у виробників продукцію машинобудування, зокрема, верстати накатні та кромкозагинальні* (з мови реклами).

КРОМКОСТРУГА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для стругання кромки (у 2 знач.) металевого листа. *Кромкостругальний верстат може одночасно з двох боків стругати сталевий лист 12×2,5 м підвищеної товщини* (з наук. літ.); *У цеху є ножиці, преси, кромкостругальні верстати, установки газового й повітряно-плазмового різання* (з газ.).

КРОМКОФУГУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для фугування кромки (у 2 знач.). *Леза ножів на кромкофугувальних верстатах мають виступати не більш ніж на 2–3 мм* (з наук.-техн. літ.); *Кромкофугувальні верстати бувають настільні, які встановлюють на верстаку, і стаціонарні — з власним столом* (з навч. літ.).

КРОМКУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для кромкування. *Приклеїти кромку до стільниці можна за допомогою кромкувального станка або спеціальних нагрівних пристроїв* (з навч. літ.); *Кромкувальний верстат є незамінним у виготовленні корпусних меблів* (із журн.).

КРОМКУВА́ННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **кромкува́ти.** *Процедура кромкування деревинно-стружкових плит здійснюється на спеціальному обладнанні, що гарантує якісне розпилювання та обклеювання країв плит* (з навч. літ.); *Компанія надає послуги з різання, кромкування й свердлення матеріалів* (з мови реклами).

КРОМКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., техн., що.* Обробляти кромку (у 2 знач.) яким-небудь способом. *Торці підвіконника можна закрити пластиковими заглушками або кромкувати спеціальною меблевою стрічкою* (з наук.-техн. літ.); *Без спеціального обладнання дуже складно кромкувати заготовки для корпусних меблів* (із журн.).

КРО́МЛЕХ, а, *ч., архл.* Споруда часів неоліту та бронзового віку з великих нетесаних каменів, укладених колом або півколом. *Камені кромлехів лежали в кілька ярусів, а в південно-західному секторі вони мали "ворота", утворені з великих вертикально вкопаних брил* (з наук. літ.); *Усатівські кургани складалися з кромлехів, банеподібних центральних споруд і спеціально встановлених кам'яних стел* (з наук.-попул. літ.); *Кельтські племена ставили менгіри та кромлехи там, де не було природних скель, і ці витвори слугували символами зв'язку неба й землі* (із журн.).

КРОН, у, *ч.* Мінеральна хромова фарба. *Крон може бути різноманітних відтінків — від лимонного до помаранчевого* (із журн.); *Жовтий крон.*

КРО́НА[1], и, *ж.* Верхня частина дерева, сукупність його гілок. *Кальвіль сніговий — добре дерево, але .. не дає правильної крони* (К. Гордієнко); *Шумлять зеленими кронами ялинові ліси* (А. Шиян); *Сонце вже стояло опівдні, і тіні від широких крон лежали на траві* (Григорій Тютюнник); *Гінкі дерева, підтримуючи склепіння крон, немов колони, тяглися стрімко вгору* (Василь Шевчук); *Верхівки крон із густо-зелених змінюються на золото* (Любко Дереш).

КРО́НА[2], и, *ж.* 1. У деяких європейських країнах (Данії, Ісландії, Норвегії, Чехії, Швеції) — грошова одиниця різної вартості, а також монета відповідної вартості. *В мене .. справа була — розбити крони на руські гроші* (Олесь Досвітній); *У 2008 р. внаслідок глобальної фінансової кризи ісландська крона знецінилася щодо євро на 85 %* (з наук.-попул. літ.); *Чеська крона дорівнює 100 гелерам* (з навч. літ.); *За традицією на лицьовому боці монети вартістю одна крона зображується портрет монарха Швеції, а на зворотному — один із гербів Швеції або корона* (із журн.); *У валютному обігу Норвегії є банкноти номіналом 50, 100, 200, 500 і 1000 крон* (з газ.).

2. *іст.* Грошова одиниця деяких європейських країн (Австро-Угорщини, Естонії, Ліхтенштейну, Чехословаччини і т. ін.), а також монета відповідної вартості. *Одна естонська крона дорівнювала 100 сентам і була в обігу до 1 січня 2011 р., доки офіційною валютою Естонії не став євро* (з наук.-попул. літ.); *Проголошена у Львові 1918 р. Західноукраїнська Народна Республіка не мала власної емісії, в обігу перебували австрійські крони та їх розмінні номінали* (з навч. літ.); *Із розпадом Чехословаччини зникла з обігу й чехословацька крона* (із журн.); *У 2008 р. словацьку крону замінив євро* (з газ.).

КРО́НВЕРК, а, *ч., військ., іст.* Зовнішнє фортечне укріплення з кількох бастіонів. *Кронверк мав тактичне призначення: перешкоджав противникові зосереджувати сили під час атакування кріпосної башти, а також був плацдармом для контратак* (з наук. літ.); *Кронверк складався з одного*

бастіону та двох напівбастіонів на флангах, які надавали йому форми корони (з наук.-попул. літ.).

КРОНГЛА́С, у, *ч.* Спеціальне оптичне скло. *На відміну від інших видів скла кронглас, пропускаючи світлові хвилі різної довжини, дає малу різницю в показниках заломлення* (з наук.-попул. літ.).

КРОНГЛА́СОВИЙ, а, е. Прикм. до **кронгла́с.** *Кронгласова оптика.*

КРОНИ́СТИЙ, а, е. Який має велику крону *(див.* **кро́на**[1]). *Густі кроністі шовковиці гублять на землю червоні, аж чорні, ягоди* (І. Цюпа); * Образно. *Людської дружби кронисте гілля, як піснями, перевите* (М. Сингаївський).

КРО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **крон.** *Кронова фарба; Кронове покриття.*

КРОНПРИ́НЦ, а, *ч.* У монархічних країнах — титул наступника престолу (у 1 знач.), а також особа, що має цей титул. *Перша армія мала стримати ворога, щоб не перейшов ріки Ельби, друга мала вдарити на ліве крило австрійців, третя, під проводом кронпринца, мала виконати головну атаку* (І. Крип'якевич); *Виявилося, що старша сестра Горана, принцеса Еріка, свого часу була дружиною кронпринца Тянь-Го* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Як правило, титул кронпринца отримує старший син монарха* (з навч. літ.); *Єдиний син і нащадок Франца Йосифа кронпринц Рудольф відвідав Галичину 1887 року* (з газ.).

КРОНПРИНЦЕ́СА, и, *ж.* 1. Дружина кронпринца. *14 травня 2004 р. кронпринц Фредерік одружився з австралійкою Мері Елізабет Дональдсон, яка в день одруження отримала титул кронпринцеси Мері Данської* (з газ.).

2. Жін. до **кронпри́нц.** *Вікторія, донька короля Швеції Карла XVI Густафа та королеви Сільвії, отримала титул кронпринцеси після конституційної реформи 1980 р., яка змінила порядок престолонаслідування* (з наук.-попул. літ.).

КРОНЦИ́РКУЛЬ, я, *ч.* 1. Прилад, інструмент у формі циркуля із вигнутими ніжками для вимірювання зовнішніх або внутрішніх розмірів предметів; крумциркуль. *Кронциркуль використовують для вимірювання ширини отворів, пазів і заглиблень предметів, які неможливо виміряти за допомогою лінійки* (з навч. літ.); *На скляну площину ліг сталевий кронциркуль, яким вона заміряла зернята* (І. Волошин).

2. Маленький креслярський циркуль для креслення дуг радіусом до 1 мм. *Кут між ніжками кронциркуля встановлюють і фіксують за допомогою мікрометричного гвинта* (з наук.-техн. літ.).

КРО́НШНЕП, а, *ч.* Птах родини бекасових із довгим, загнутим донизу дзьобом. *Десь у далечині почувся мелодійний свист кроншнепа* (Олесь Досвітній); *На березі сидів кроншнеп і встромив кривий ніс у мулку землю надбережжя* (М. Йогансен); *Над дорогою пролітали дрібні кулики і великі кроншнепи з кривими дзьобами* (В. Гжицький); *Живлячись жуками, хробаками та ягодами, кроншнепи полюбляють болота, вологі луки, а також зустрічаються в горах* (з наук.-попул. літ.).

КРОНШТЕ́ЙН, а, *ч.* 1. *техн.* Горизонтальна підпора для деталі, пристрою, полиці і т. ін., прикріплена до вертикальної площини. *Кронштейни для зовнішніх кондиціонерів виготовляють із високоякісної нержавіючої сталі* (з наук.-техн. літ.); *Владислав колись прибив на дубовому стояку дротяний кронштейн для квіткового вазона* (О. Тесленко); *Для відновлення роботи радіоточок, пошкоджених шквальним вітром, необхідно встановити 58 кронштейнів* (з газ.).

2. *архт.* Скісна підпора (перев. кам'яна) балкона, карниза і т. ін.; консоль *(див* **консо́ль**[1] 1). *Підпружними арками на кронштейнах храм поділявся на три нерівні частини, з яких середня, квадратна, завершувалася хрестовим склепінням* (з наук. літ.); *Я загримувався і чекав біля кронштейна на вихід* (Ю. Смолич); *Глиняні непоказні будиночки намагалися затулитися від сонця химерними бляшаними козирочками, прилаштованими над дверима на гарно вигнутих кованих кронштейнах* (П. Загребельний).

3. Пересувна підставка для одягу. *Там, за склом вітрини, на двох довгих елегантних кронштейнах у стилі хай-тек, установлених один проти одного, висіли ексклюзивні вироби — жіночі сукні та чоловічі костюми найвідоміших іноземних фірм* (І. Роздобудько); *Уздовж двох стін у гардеробній стояли кронштейни з вішаками для одягу* (Г. Вдовиченко).

КРОПИВА́, и́, *ж.* Трав'яниста рослина родини кропивових, стебло та листя якої густо вкриті жалкими волосками. *Бур'ян, Будяк колючий з кропивою Коло криниці поросли* (Т. Шевченко); *Петрусь переліз через пліт, зарослий високою кропивою, що відразу вп'ялася в ноги, в руки* (К. Гриб); *Попід парканами густо позаростало кропивою, і той, хто зважився б пролізти через ці хащі, мав би добряче попектись* (Валерій Шевчук); *А який смачний та запашний борщ з молодої кропиви!* (А. Михайленко); *Кропива проростає рано навесні, уже через 15–20 днів після зникнення снігу має велике листя, яке в цей час вирізняється високим умістом вітамінів і може вживатися в їжу* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Водяна́ кропива́** — те саме, що **куши́р.** *Водяна кропива росте на глибині до 9 м у стоячих або повільних водоймах* (з наук.-попул. літ.); *Водяна кропива, хитаючись і сюди і туди, покрива увесь діл річки* (Панас Мирний); *В волоці повно було зеленої водяної кропиви та дрібненької ряски* (І. Нечуй-Левицький); *Водяна кропива намотувалася на весла, я вже ледве гріб, час від часу зупинявся й оббирав її з весел* (Ю. Мушкетик); **(2) Глуха́ кропива́** — багаторічна трав'яниста рослина родини глухокропивових, що формою листя схожа на кропиву, але без жалких волосків. *Спиртовий настій коріння глухої кропиви використовують у народній медицині для тамування зубного болю* (з навч. літ.); *Садок теж запустів, заглух, нечищені доровжки* [доріжки] *позаростали бур'яном, глухою кропивою* (Панас Мирний); *Бур'яном, глухою кропивою стежки позаростали, завелися сичі, плакали ночами* (С. Васильченко); *Доцвітала гірчиця, і бджоли несли з глухої кропиви мед* (Є. Пашковський); **(3) Соба́ча кропива́** — багаторічна медоносна та лікарська рослина родини глухокропивових. *Відвари та настої собачої кропиви мають виражений кардіопротекторний ефект* (з наук. літ.); *Оля дивилась на всі ці мертві руїни, що густо поросли собачою кропивою* (Л. Юхвід); *А мені все за товариша й помічника — хай перстач і звіробій, хай живокіст і собача кропива* (Є. Гуцало).

◊ **Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю** *і т. ін.)* **поросла́ (заросла́)** *див.* **доро́га.**

КРОПИ́ВКА, и, *ж.* Зменш. до **кропива́.** *Швидше б уже на тепло поверталo. Кропивка під тином випнеться, а там — і щавель* (В. Дрозд); *Підліток під вікном чухмарив нажалену кропивкою ногу* (Є. Пашковський).

КРОПИ́ВНИК, *ч.* 1. *род.* а. Те саме, що **Воло́ве о́ко** *(див.* **о́ко**[1]*)*. *Кропивник вважається одним із найменших птахів, які трапляються в Україні, маса його тіла коливається від 9 до 11 г* (з наук.-попул. літ.); *У чагарнику чулося стривожене тріскотливе щебетання кропивника* (із журн.).

2. *род.* у, *рідко.* Зарості кропиви. *Зоставшись надворі, господар стежить обшукувачів .. Вони раз у раз вганяють у землю "шпики" .. Перекочують каміння і збродожують кропивники* (В. Барка).

КРОПИВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до міста Кропивницького і кропивничан. *Кропивницькі волонтери закликають навести порядок у двох скверах біля університету* (з газ.).

КРОПИ́ВНИЦЯ, і, *ж., мед.* Те саме, що **кропи́в'янка** 3. *Найчастіше кропивниця супроводжується загальною слабістю, головним болем, нерідко підвищенням температури тіла до 38–39 °С* (з наук.-попул. літ.); *Дерматози вагітних найчастіше проявляються свербінням шкіри, рідше екземою, кропивницею, еритемою* (з навч. літ.).

КРОПИВНИЧА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **кропивнича́нин,** а, *ч.,* **кропивнича́нка,** и, *ж.).* 1. Жителі міста Кропивницького. *До 25-ї річниці незалежності України кропивничани організували врочисту ходу містом у вишиванках* (з газ.); *На Паралімпійських іграх кропивничанка виборола бронзову медаль* (з газ.).

2. Режисери й актори театру ім. М. Л. Кропивницького. *Цього року кропивничани брали активну участь у проведенні XXXV Всеукраїнського свята театрального мистецтва "Вересневі самоцвіти"* (із журн.); *Останнім часом у репертуарі кропивничан переважає українська класика: "Сорочинський ярмарок", "Хазяїн", "Назар Стодоля"* (з газ.).

КРОПИВНИЧА́НИН *див.* **кропивнича́ни.**

КРОПИВНИЧА́НКА *див.* **кропивнича́ни.**

КРОПИ́ВО́ВІ, вих, *мн.* Родина двосім'ядольних рослин, до якої належать різні види кропиви та деякі інші рослини. *Серед кропивових переважають чагарники, ліани й дуже рідко дерева, одно- або багаторічні трави, рідше — напівчагарники* (з наук. літ.); *Кропивові поширені переважно в тропіках, хоча ростуть і в інших широтах* (з наук.-попул. літ.); *Найвідомішими з кропивових є кропиви, що мають яскраво виражені жалячі властивості, сильно подразнюють шкіру людини* (із журн.).

КРОПИ́В'ЯНИЙ, а, е. Прикм. до **кропива́.** *Примчали* [хлопці] *до кущів і почали нещадно рубати зелені стебла кропиви .. Кілька разів рубнув* [Василь] *— так і повалилися голови кропив'яні* (О. Копиленко); *Тільки тепер у тіні, де пахло кропив'яним духом, я помітив, що він дуже стомлений* (Р. Федорів); *І поки голчасто-зубчасте кропив'яне листя проходило по волоссю, я його не відчував. Та коли воно торкалося шиї, мене всього пересмикувало — наче хто лив мені на шию окріп* (В. Нестайко); // Стос. до кропиви. *А ліс ніби навмисне завертав їхні стежки, розсипав гриби .. у папоротниках, на галявках, обіч кропив'яної стежки* (М. Малиновська); *Любив зашитися в кропив'яну шалину й награвати самому собі на скрипочці або ж, заплющивши очі, мріяти про те, що вичитав з книг, а також щиро та віддано молитися Богу* (Ю. Мушкетик); *Малі й веселі, вони* [перелесники] *гайсали по землі, забивались у глухі забіччя, вишуковували яри й темні ями, чагарі й кропив'яні нетрі* (Валерій Шевчук); // Пошитий з тканини, вигот. із волокон деяких видів кропиви. *Через дорогу од колодязя пройшла з повними відрами боса, у кропив'яній, з мішків, спідниці дівчина і хлюпнула коло воріт водою...* (Г. Косинка); *Сидіння було із свіжовкошеного пирію і застелене рядниною із великого кропив'яного лантуха* (Т. Осьмачка); *Затріпотіли в повітрі .. кропив'яні вітрила* (С. Скляренко); *Похапцем витирав* [Байбал] *шапкою чоло, стягував з себе кропив'яний налигач, котрим був підперезаний* (М. Сиротюк); // Який містить жалку, пекучу речовину. *Усе тіло гідри, особливо її щупальця, вкрите великою кількістю кропив'яних клітин* (з навч. літ.).

◊ **Засипати кропи́в'яним сім'ям** *див.* **засипа́ти**[1]; **Кропи́в'яне сі́м'я** *див.* **сі́м'я.**

КРОПИ́В'ЯНКА, и, *ж.* 1. Невелика співоча пташка родини кропив'янкових; славка. *Щебече соловейко і своїм голосом криє цьомкання кропив'янки* (Панас Мирний); *Сонце .. так нестерпно пекло, що навіть галасливі кропив'янки поховались у кущах* (Л. Юхвід); *Коротко проспівала кропив'янка, і її свист підхопив повзик* (Г. Усач); *Кропив'янка — вона з пташок найменша — й та пташенят в гнізді від сов боронить* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Невеличкий строкато забарвлений метелик, гусінь якого живе на кропиві. *Лялечка кропив'янки незграбна, червоно-бура або чорна з золотими крапочками, іноді вся золотава* (з наук. літ.); *У народі кропив'янку вважають надійним провісником погоди, бо за дві години до дощу цей метелик ховається під дах і сидить нерухомо, склавши крила листочком* (із журн.).

3. *мед.* Захворювання, що супроводжується червоним висипом на шкірі та свербінням; кропивниця. *Кропив'янка, як і будь-які дерматози, може неодноразово повторюватися* (з наук.-попул. літ.); *Іноді кропив'янка буває результатом побічної дії лікарських препаратів* (з навч. літ.).

КРОПИ́В'ЯНКОВІ, вих, *мн.* Родина птахів ряду горобцеподібних з тонким, гострим, дещо загнутим донизу дзьобом. *Живлячись дрібними безхребетними, кропив'янкові збирають їх у кронах дерев та кущів, серед трави* (з наук. літ.); *Більшість видів кропив'янкових, хоча й дуже подібні зовнішнім виглядом, суттєво відрізняються своїм співом* (з наук.-попул. літ.); *Забарвлення тіла кропив'янкових неяскраве, з переважанням бурих, сірих, зеленувато-оливкових та рудуватих тонів* (з навч. літ.).

КРОПИ́В'ЯНОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кропи́в'янка** 1. *Тихесенько, як кропив'яночка закінча* [закінчує] *свою пісеньку, так вона* [Галочка] *закінчила* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У старому малиннику, що вже давно заріс хмелем і кропивою, хлопці натрапили на гніздечко кропив'яночки* (із журн.).

КРОПИ́ЛО, а, *с.* Зв'язаний докупи жмуток трави, кінського волосу і т. ін. для кроплення свяченою водою під час християнських обрядів. *Поміж возами Попи з кропилами пішли* (Т. Шевченко); *Слідом за гетьманом ходили понад військом попи з кропилом і благословляли козаків на славну смерть за святу віру* (А. Кащенко); *На кріпосному мурі стояв ксьондз і кропив уланів кропилом* (О. Довженко); *У кутку рясніли образи, королівськими рушниками прибрані, кропило з васильків за Миколою Чудотворцем* (І. Багря-

ний); *Хочеться матері, щоб дитину її таки було в купелі скупано, кропилом покроплено* (О. Гончар).

КРОПИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Посудина для свяченої води, в яку вмочають кропило. *Серед млина стояв стіл, застелений білою скатеркою; на столі стояла здорова кропильниця з водою з чотирма приліпленими навхрест свічками, лежав хрест та чорніло кропило* (І. Нечуй-Левицький); *Черниці взяли за вушка велику металеву кропильницю* (І. Микитенко); *Він* [священик] *узяв із собою кропило, а фотографу дав у руки кропильницю, аби багато не говорив* (Г. Пагутяк); *Коли Жульєн виходив, йому здалося, що біля кропильниці кров: це була розлита свячена вода, але від червоних завіс на вікнах вона здавалась кров'ю* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

КРОПИ́ТИ, кроплю́, кро́пиш; *мн.* кро́плять; *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Обливати дрібними краплями, бризками; оббризкувати (у 1 знач.). *Осінній дощ кропить дзвінко шибки* (М. Старицький); *Ухопив* [дід] *казанок з водою і, вирвавши жмут трави, почав кропити* [бджіл] (Панас Мирний); *Бризки від хвиль долітали навіть до капітанського містка і рясно кропили палубу* (О. Донченко); *Йшли дощі, вряди-годи в суміші із снігом, щедро кропили пожухлі трави на майданах і під парканами, дощаті тротуари* (Б. Левін); // *перен.* Стріляти з якої-небудь зброї. [Б о г у н:] *Вже починають* [вороги] *кропити нас .. Треба б і нам з гармат почати* (О. Корнійчук); *Німецький кулеметник, мабуть, прилаштувався десь на горищі, ото й кропить з висоти всю вулицю...* (Є. Доломан); *Він уловив лише голос Петра Гультайчука, який поруч із ним кропив з кулемета* (В. Шкляр); // *перен., розм.* Бити, завдавати ударів кому-небудь. — *Це ти тут свекор над усіма! — почала вона віником кропити Макара* (С. Васильченко); // *перен., жарт.* Дошкульно лаяти, шпетити. *Вона йому вичитувала, .. вона кропила його* (М. Коцюбинський).

2. Оббризкувати свяченою водою (перев. під час певних релігійних обрядів). *Піп відчитав молитву й кропив козаків свяченою водою* (А. Чайковський); *Романиха голосила над коровою. Кропила .. свяченою водою* (В. Стефаник); *Катехит Соневицький з дванадцяткою щонайкращих співаків починає обходити мешкання директора, професорів, станції учнів і доми своїх знайомих та кропити їх йорданською водою* (Б. Лепкий); *На торзі Перунові жерці своєю наговореною водою нові овочі кроплять* (Н. Королева); *Витягають* [ченці] .. *воду. Почали нею кропити прочан* (З. Тулуб).

3. *тільки 3 ос.* Падати дрібними краплями (про дощ); накрапати. *Поволі стемнілося, холодний дощ почав кропити в лице Германа* (І. Франко); *Тоненький, холодний дощик кропить, пронизує до кості* (О. Лисяк); *То січе* [дощ], *мов батогами, то кропить дрібно-дрібнесенько* (М. Олійник).

КРОПИ́ТИСЯ, кроплю́ся, кро́пишся; *мн.* кро́пляться; *недок.* 1. Обливатися дрібними краплями; оббризкуватися. *Обрав* [Перун-Сварожич] *собі житло-оселю в дуплиську дуба, а люду-обранцю подарував джерело живої води, аби кропився нею і зцілювавсь* (Д. Міщенко); *Люсьчина мама чомусь кропиться духами, коли їде до Ярослава* (Ю. Мушкетик).

2. Пас. до **кропи́ти** 1, 2. *Квіти .. почали раптом на очах оживати, струшували й вирівнювали пелюстя, яке одразу ж кропилося росою — в ній заграло сонячне проміння* (Валерій Шевчук); *У кімнаті пахло ладаном, горіли свічки й кропилися стіни та кутки* (з газ.); * Образно. *Бо зненавистю вічність кропиться* (В. Стус).

КРОПІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **кро́плення.** *У п'янких пахощах меліси, м'яти, чебрецю та щойно розквітлої липи з нетерпінням чекають віряни кропіння клечання* (із журн.); *Для кропіння батюшка використовував кропило із духмяних трав, тому й свята вода завжди пахла чебрецем і м'ятою* (з газ.).

КРОПІТКИ́Й, á, é, *рідко.* Те саме, що **клопітни́й** 2. *Уже кілька днів він переглядав європейську пресу .. Робота кропітка, марудна* (П. Колесник); *Ви коли-небудь ліпили сніговика?.. Ну, тоді ви, звичайно, знаєте, яка це весела й разом з тим кропітка справа* (В. Нестайко); *Для неї зовсім не важило, що вона виконала цілком звичайну, хоч і дуже кропітку роботу* (О. Авраменко).

КРО́ПІТКО, *рідко.* Присл. до **кропітки́й.** *Стефаник кропітко відтворює людський труд* (К. Гордієнко); *Аж коли й ці ящики було повантажено до літака і Лужинський, кропітко перевіривши накладну, урочисто розписався в ній кілька разів, капітан голосно запропонував йому пообідати не в порту, а в найближчому міському ресторані* (Іван Ле); *Нагадував він .. лагідного вчителя, який кропітко .. перевіряє зошити* (А. Шиян).

КРО́ПКА, и, *ж., діал.* Крапля, бризка; пляма від бризки. *Він показав йому .. криваві кропки по стіні* (І. Франко).

КРО́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **кропи́ти** 1, 3. *Земле Полтавщини, кроплена моєю кров'ю, благословенна будь в житті!* (Ю. Яновський); *Бачу я тебе, немов ромашку, На світанні кроплену в росі* (А. Малишко); *Той бідний виквіт рідної землі, що, кроплений дніпровою водою, своєю присягався головою — що розпізнав рахманний біль землі* (В. Стус); *Князі та бояри хапали один одного за окуплені бороди .. Те не від добра: їхнє життя також не медами кроплене* (Ю. Мушкетик); *Була* [Роксоляна] *така одушевлено гарна в перлистих слезах* [сльозах] *своїх, як весна, кроплена дощиком* (О. Назарук).

КРО́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кропи́ти** 2. *Для кроплення худоби в народі найчастіше використовують воду, освячену на Юрія, відтак після цього свята починаються випасання корів* (з публіц. літ.); *Завершується свято Маковія традиційним кропленням святкових кошиків із медом, маком і всілякими цілющими травами* (з газ.).

КРО́ПЛЯ, і, *ж., діал.* Крапля. *Кроплі роси, як розсипані перли, скрізь по траві* (О. Стороженко); *Наймичка підгледіла.., як сипав* [Мошко] .. *якісь кроплі* (І. Франко).

КРО́ПОВИЙ, а, е. Прикм. до **кріп.** *Кропу поміж буряків назбирала* [Горпина], *і долоні її густо дихнули міцним духом кроповим* (Є. Гуцало); // Вигот. із кропу. *Ефірна кропова олія лікує гіпертонію, порушення серцевого ритму, а також захворювання шлунково-кишкового тракту* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше для отримання кропової олії використовують стигле висушене насіння кропу* (з навч. літ.); // Вигот. із додаванням кропу. *Кроповий відвар знімає кишкові коліки, лікує цистит, метеоризм, стенокардію* (із журн.); *Для покращання травлення та зняття колік немовлятам перед їжею дають кропову воду* (з газ.).

КРОС[1], у, *ч.* 1. Вид спортивних змагань — біг, ходіння або перегони на лижах, велосипедах, мотоциклах, автомобілях і т. ін. по пересіченій місцевості. [В е р н и д у б:] *А тебе все ж таки дожену. Зрозуміло, не на сто метрів, а*

на великому кросі (І. Кочерга); *У Чебоксарах перед війною брав призові місця на кросах. Але так бігати, як нині, — не доводилося* (Є. Доломан); *Звідки нині в молодого візьметься та сила? .. Як щодня гасає, біга, робить фізкультуру? Всякі кроси там, та бокси, та змагання різні* (П. Глазовий).

2. У боксі — зустрічний удар, коли рука боксера перехрещує руку супротивника. *Крос належить до сильних ударів, ефективність якого залежить від вкладання маси тіла в удар* (з наук.-попул. літ.); — *Є в боксі .. удар, зветься "штопор", .. він схожий на крос з поворотом кулака долонею вниз* (В. Собко).

КРОС[2], *ч., техн.* 1. *род.* а. Зібрані в джгут дроти, прокладені й закріплені на шасі радіоапаратури, пультах керування і т. ін. *Часто для полегшення ремонтних робіт у кросах використовують дроти кількох кольорів* (з навч. літ.); *Для правильного облаштування кросів краще використовувати спеціальні затискачі та інші інструменти* (із журн.).

2. *род.* у. Приміщення телефонної станції або телеграфного підприємства, де встановлюється щит перемикання — місце з'єднання зовнішніх абонентських ліній із дротами абонентських приладів телефонної станції. *Кроси захищають порти телефонної мережі від постійних напруг* (з наук.-техн. літ.); *Для убезпечення підключеної апаратури в кросах може встановлюватися грозозахист* (з навч. літ.).

КРОСБРА́УЗЕРНИЙ, а, е, *інформ.* Здатний відображатися й працювати ідентично в різних браузерах. *Кросбраузерні параметри дуже важливі для ефективної індексації текстів у пошукових системах* (з наук.-попул. літ.); *Якщо ви створили певний шрифт, його необхідно конвертувати в різні формати, щоб забезпечити кросбраузерну сумісність* (з навч. літ.).

КРОСБРА́УЗЕРНІСТЬ, ності, *ж., інформ.* Властивість за знач. **кросбра́узерний.** *Кросбраузерність є однією з головних умов ефективного функціонування вашого ресурсу та його популярності серед користувачів* (з навч. літ.); *Під час створення веб-сайту особливої уваги вимагає його кросбраузерність* (з Інтернету).

КРОСБРИ́ДИНГ, у, *ч.* 1. *зоол.* Система розведення тварин міжпородним схрещуванням. *Кросбридинг дозволяє отримати бажані генотипи овець з високими м'ясо-вовняними показниками* (з наук. літ.); *Породи тварин, виведені за допомогою кросбридингу, для подальшого розведення не використовують* (з навч. літ.).

2. *бот.* Система розведення рослин міжсортовим схрещуванням. *Деякі фертильні лінії кормових буряків зберігають задовільну здатність до кросбридингу, що дозволяє використовувати їх у подальшій гетерозисній селекції* (з наук. літ.); *Для отримання гібридного насіння кукурудзи, озимої та ярової пшениці, зернобобових та інших культур може використовуватися кросбридинг* (з наук.-попул. літ.).

КРОСВО́РД, а, *ч.* Гра-задача, яка полягає у вписуванні літер у клітинки накресленої фігури так, щоб по горизонталі та вертикалі вийшли загадані слова. *Розважалися* [таборяни] *різними іграми, а особливо розв'язуванням шарад, кросвордів та різних задач і загадок* (М. Трублаїні); *Люба сиділа біля столу і розв'язувала кросворда* [кросворд] (В. Собко); *Пронченко і професор .. сушили голову над журнальним кросвордом* (П. Загребельний); *Гога сидів у себе в кабінеті й нервово розгадував кросворди* (С. Жадан); * Образно. *Яка пройшла по землях цих біда! Мечем і кров'ю писані кросворди ніхто уже повік не розгада* (Л. Костенко).

КРОСВО́РДИК, а, *ч.* Зменш. до **кросво́рд.** *Мріяла я після роботи зручно вмоститися в кріслі, взяти журнальчик, почитати щось цікаве, розгадати кросвордик* (із журн.); *На останній сторінці дитячої книжки були розміщені простенькі ребуси, кросвордики, загадки* (з газ.).

КРОСВОРДИ́СТ, а, *ч.* Той, хто складає або розв'язує кросворди. *Кросвордисти завжди можуть знайти ключі до кросворда на останніх сторінках газети* (з газ.).

КРОСВОРДИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кросворди́ст.** *У газеті Ірина працювала кросвордисткою, хоча ребуси та кросворди ніколи не були її хобі* (із журн.).

КРОСВО́РДНИЙ, а, е. Прикм. до **кросво́рд.** *Учасникам шкільної олімпіади пропонувалися не тільки тести, а й кросвордні завдання* (із журн.); *У кожному випуску журналу для дітей друкуються кросвордні відгадки до попередніх завдань* (з газ.).

КРОСВО́РДОВИЙ, а, е. Те саме, що **кросво́рдний.** *Формулювання кросвордового запитання має наштовхувати учнів на правильну відповідь* (з навч. літ.).

КРО́СЕ́НЦЕ, я, *с.* Зменш. до **кро́сно.** *Брат Матій витесав обстанову, скриню і малі кленові кросенця. Бо це перше, що просила сестра. Якось це само до неї приліпилося — ткання й вишивка* (М. Дочинець); *Чи не в кожному українському селі був майстер, який виготовляв ткацькі дощечки, кросенця, верстати для плетіння рукавиць* (з наук.-попул. літ.); — *Що ти робила?* — *Кросенце ткала* (з народної пісні); *Молодим господиням — кросенця ткати* (П. Чубинський).

КРО́СИНГ[1], а, *ч., гірн.* Підземна вентиляційна установка в шахті, признач. для розділення повітряних струменів, які перетинаються. *Пошкодження або повне руйнування кросинга порушує вентиляційний режим шахти* (з наук.-попул. літ.); *Напрям повітряних потоків у шахті можна регулювати за допомогою кросинга* (з навч. літ.).

КРО́СИНГ[2], у, *ч.* Заборонений прийом у спорті — положення, коли один із учасників бігу, перегонів і т. ін. різко перетинає шлях супернику відразу після обгону. *Якщо карт, який їде попереду, перешкоджає обгону, навмисно змінюючи траєкторію свого руху, це може розцінюватися суддями як кросинг* (з навч. літ.); *За кросинг спортсмена дискваліфікують* (із журн.).

КРО́СИНГ[3], у, *ч.* Обмін чим-небудь між людьми (книгами, речами, листівками і т. ін.). *За правилами кросингу одяг має бути новим або в ідеальному стані, без дефектів* (із журн.); *У багатьох парках столиці з'являються спеціальні скриньки з книжками для кросингу, де всі бажаючі можуть залишити прочитану книгу, обравши собі іншу* (з газ.).

КРОСИНГО́ВЕР, у, *ч., біол.* Взаємний обмін ідентичними частинами між хроматидами гомологічних хромосом на стадії їхнього подвоєння. *Під час кросинговеру гени з однієї гомологічної хромосоми переміщуються в іншу, в результаті чого виникають нові комбінації генів* (з наук. літ.); *Сьогодні особлива увага фахівців із генетики зосереджується на молекулярному механізмі кросинговеру* (з наук.-попул. літ.); *Кросинговер є одним із механізмів спадкової мінливості* (з навч. літ.).

КРОСІ́ВКА *див.* **кросівки.**

КРОСІ́ВКИ, вок, *мн. (одн.* **кросівка**, и, *ж.).* Вид легкого спортивного взуття, що спочатку призначалося для кросу. *Лукас зиркнув на свої не дуже нові кросівки, потерті джин-*

си, легку спортивну сорочку (П. Загребельний); *На Вітькові кросівки горять — три пари за сезон, і росте як з води* (Г. Тарасюк); *Під ребристими підошвами кросівок захрупостіла мерзла трава* (Л. Кононович); *Вона покопирсалася носком своєї кросівки в піску, як це роблять діти* (І. Роздобудько); *Обираючи кросівки для бігу чи інших спортивних тренувань, варто враховувати вагу тіла та особливості стопи* (із журн.).

КРОСКУЛЬТУ́РА, и, *ж.* Процес і результат взаємодії представників різних культур. *Одним із феноменів XXI століття можна вважати кроскультуру, що постійно розвивається в умовах міжкультурних зв'язків і взаємодій* (із журн.).

КРОСКУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. Стос. до кроскультури. *Фундаментом зваженої й реалістичної гуманітарної політики мають бути принципи людиноцентризму, відкритості до загальноцивілізаційних надбань, толерантності, налаштованості на взаєморозуміння й кроскультурну взаємодію* (з наук. літ.); *Через стрімке зростання міграційних процесів у світі особливо актуальними стають дослідження особливостей кроскультурної адаптації* (з наук.-попул. літ.); *Кроскультурні бізнес-школи мають значні переваги, оскільки орієнтуються на досвід багатьох країн* (з публіц. літ.); *У провідних міжнародних компаніях особливу увагу приділяють кроскультурній підготовці персоналу* (із журн.).

КРОСКУЛЬТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кроскульту́рний.** *Кроскультурність варто розглядати як елемент сучасної мовної освіти та мовної політики* (з наук.-попул. літ.); *Кроскультурність мистецтва є однією з провідних характеристик постмодернізму* (з навч. літ.).

КРОС-КУ́РС, у, *ч., фін.* Курсове співвідношення двох валют, яке визначається зіставленням їх із курсом третьої валюти. *Різниця між валютним курсом і крос-курсом нівелюється валютним арбітражем* (з навч. літ.); *У більшості країн світу для визначення крос-курсу за основу беруть курс долара США* (з газ.).

КРОСМЕ́Н, а, *ч.* Учасник кросу *(див.* **крос**[1] 1). *Як же я тепер розмовлятиму з Миколою? Звичайно, за двадцять п'ять років .. він тричі забув про той крос і, мабуть, зняв з дистанції тисячі отаких-от невдатних кросменів...* (Ю. Мушкетик); *Подолавши значну частину велотраси, три кросмени достроково зійшли з дистанції з технічних причин* (з газ.).

КРО́СНА, сен, *мн. (одн.* **кро́сно,** а, *с.).* 1. Ручний ткацький верстат. *Господарям — поле орати, А господиням — на кроснах ткати* (І. Нечуй-Левицький); *Любила* [Мір'єм] *свої кросна, з-під яких снувались довгі рушники з чудними візерунками* (М. Коцюбинський); *Туточки кросна стояли, Параска молодша була — лляні скатерті ткала* (В. Дрозд); *Ми ходили по людях і чинили дереводільну роботу — кому кросна, кому скриню, кому стіл чи лавицю* (М. Дочинець); *Із-під лілейної руки Із кросен сходили шовки* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Спеціальна рама, на яку натягують тканину для вишивання; п'яльці. *Щоб тонка тканина не рвалася і не деформувалася в кроснах, їх слід обмотати стрічкою* (з навч. літ.); *Вишиваючи стрічками або бісером, можна використовувати кросна, оскільки вони підтримують тканину натягнутою* (із журн.).

3. Рама в деяких знаряддях. *Кросна в жорнах розхиталися — треба їх тугіше задовбати* (Л. Смілянський); *Як хвиля спирту у чані, Синіє днина морозна. Стоїть лісовоз біля чайної — З колодами залізні кросна* (Д. Павличко).

4. *діал.* Полотно, тканина. *Ой хоч я невеличка, та ще й недоросла. Поставила і виткала шовкової кросна* (Ганна Барвінок); * Образно. *Високий південь звівся наді мною, Під мною кросна тче Десна* (М. Стельмах).

КРО́СНО *див.* **кро́сна.**

КРОСО́ВЕР, *ч.* 1. *род.* а. Автомобіль підвищеної прохідності, який поєднує в собі характеристики легкового автомобіля та позашляховика. *Переважна більшість кросоверів призначена не для серйозних позашляхових випробувань, а для комфортного й безпечного пересування дорогами з удосконаленим покриттям* (з наук.-попул. літ.); *Перший кросовер сучасного покоління був виготовлений в Японії у 1994 році* (з публіц. літ.).

2. *род.* у. Художній твір (книга, фільм і т. ін.) або окремий його сюжет, у якому використовують персонажі, місця їх перебування і т. ін. з інших творів. *Кросовер — знакове явище постмодернізму* (з публіц. літ.); *Останнім часом кросовери все частіше зустрічаються в кіноіндустрії та відеоіграх* (із журн.); *Яскравим сучасним прикладом кросоверу може бути серія фільмів про Гаррі Поттера* (з газ.).

3. *род.* у. Музичний жанр, що утворюється внаслідок поєднання ознак кількох музичних жанрів. *У творчості чи не кожної сучасної музичної групи є кросовери, зокрема особливо популярним стало поєднання фольклорних ритмів із роком* (із журн.).

КРО́СОВИЙ, а, е. Прикм. до **крос**[1] 1. *Розділи навчальної програми включають гімнастику, легку атлетику, лижну підготовку, плавання, рухливі ігри, баскетбол, ковзани, кросову підготовку й марш-кидок* (з навч. літ.); *Літо в розпалі. Не марнуйте жодного дня — виходьте на траси кросового бігу* (з газ.); // Признач. для кросу. *Ленс Армстронг вдало проїхав на кросовому велосипеді найпопулярнішу гонку США* (із журн.); *Сучасні кросові мотоцикли дозволяють гонщикам змагатися не лише у швидкості, але й у майстерності виконання найрізноманітніших трюків* (з мови реклами).

КРОТ: ◊ **Сто (сто сот, ти́сячу) крот [боля́чок] у печінки́** *див.* **сто.**

КРО́ТА, и, *ж.* Старовинний струнно-смичковий інструмент з чотирикутним дерев'яним корпусом, шийкою з грифом та чотирма струнами над грифом і двома збоку. *Крота належить до струнних музичних інструментів, що походять від ліри* (з навч. літ.); *Крота була поширена до кінця XVIII ст.* (з публіц. літ.).

КРОТА́ЛИ, ів, *мн.* Старогрецький ударний музичний інструмент; тарілки (у 2 знач.). *Вона мала під пахвою пакунок із танцювальним приладдям: прозорими, "скляними", як їх називали, шатами, мідяними дисками — кроталами* (Н. Королева); *Найпоширенішими ударними інструментами були тимпани й кротали, грою на яких звичайно супроводжували різноманітні танці, а також релігійні процесії на честь Діоніса й Кібели* (з наук. літ.); *Кротали викарбувані на ольвійських монетах 190 р. до н. е.* (з наук.-попул. літ.).

КРОТАЛЯ́РІЯ, ї, *ж.* Південна трав'яниста або кущова рослина родини бобових, з волокна якої виготовляють грубі тканини, папір, рибальські снасті і т. ін. *Сухі стебла кроталярії містять 10–12 відсотків волокна* (з наук.-попул. літ.);

Основні регіони, де вирощують кроталярію, зосереджені в Індії, Австралії та США (з навч. літ.).

КРОТЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля крота. *Маленьке кротеня (боялася* [Марія] *й гидувала цим створінням ціле життя, а тепер байдуже) ворохобиться в кутку* (В. Яворівський); *Народжуються кротенята сліпими, голими й безпорадними, з вагою тіла 2–3 г* (з наук.-попул. літ.); *У дорослої самиці зазвичай народжується від трьох до дев'яти кротенят* (з навч. літ.); * У порівн. *Дядько повагом виймає з кишені чорну, як кротеня, калитку* (М. Стельмах).

КРОТИ́ЦЯ, і, *ж.* Самиця крота. *Могла зима забрати і мале вороненя, але його врятувала стара кротиця, яка мешкала в норі під деревом* (з казки).

КРО́ТКИЙ, а, е, *заст.* Добрий, сердечний, лагідний. *Господь послав Тебе нам, кроткого пророка* (Т. Шевченко); *Ти вже чудо сотворила Між чудес велике: Несподівано зробила Кротким серце дике* (П. Куліш); *Тут же вбили Володимира Давидовича, князя чернігівського, доброго і кроткого* (В. Чемерис); // Який виражає доброту, лагідність, сумирність (про зовнішність). *Ваші риси — милі, кроткі — Довіку в пам'ять залягли!* (П. Грабовський); *Иноді* [іноді] *вона неначе зневажливо й гордо приплющує очі й підводить голову. Але в той же час легенько всім лицем, навіть кротким чолом своїм, червоніє* (В. Винниченко); *На хвилину перед очима зачервонів пурпуровий плащ, змучене, кротке, Божеське обличчя. Зв'язані руки, терновий, закривавлений вінок* (Н. Королева).

КРОТО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **кротя́чий.** *По-новому глянув* [Річинський] *на толоку, всіяну .. кротовими купинами* (Ірина Вільде); *Кротові нори є системою багатоярусних галерей діаметром 5–5,5 см* (з навч. літ.); * У порівн. *Після ясного денного світла в номері здавалося темно, ніби в кротовій норі* (С. Добровольський).

КРОТОВИ́НА, и, *ж.* 1. Купка землі, вигорнута кротом на виході з нори на поверхню. *Кротовини перетинають лісову дорогу — свіжі, лискучі купки чорноземлі, які зникають за густою в низинах травою, прибитою дощем до землі* (Ю. Яновський); *Машина вибігла на лужок, .. легко застрибала по кротовинах* (В. Земляк); *Духовий оркестр .. догримів до мене і в мою схованку: торсонув возом, а возові колеса, що досі стояли поміж кротячими кротовинами непорушно, від його маршової бадьорості мало не зрушили з місця* (М. Вінграновський); * У порівн. *Шлях був захаращений розбитими машинами, возами й укритий чорними вирвами та горами свіжої землі, як кротовинами* (І. Багряний); // Земля з такої купки. *Помастила .. кротовиною долівку, помила вікна* (В. Кучер).

2. Кротяча нора. *Трави не витоптувалися до кореня, тож були густіші, ситіші, одначе приземкуваті, бур'ян ріс рідко, й менше траплялося тут кротовин, байбачих та ховрашиних нір* (Ю. Мушкетик).

3. *техн.* Підземний водопровідний канал, що його прокладають під час гідромеліоративних робіт. *Зазвичай кротовини закладають спеціальними дренажними машинами під певним кутом до канави чи якоїсь водойми залежно від ступеня вологості та типу ґрунтів* (з наук.-техн. літ.); *На осушувальних землях надлишкова волога стікає кротовинами в спеціально відведені канави* (з навч. літ.).

КРОТОВИ́ННЯ, я, *с.* 1. Те саме, що **кротови́на** 1, 2. *Христина .. з досади почала вминати ногою підрізану шапку кротовиння* (М. Стельмах); *Провалювався* [Мокій] *ногами в кротовиння, натикався на купиння, плив У травах, наче в хвилях ріки* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Розпорпана глина й пов'яле листя метушилися довкола нерівними горбками, наче кротовиння* (Б.-І. Антонич).

2. Збірн. до **кротови́на** 2. * Образно. *Берлін стоїть немов на кротовинні: ціла сітка підземних труб каналізаційних, поштових, електричних проводів і т. п.* (Леся Українка).

КРОТО́ВИЩЕ, а, *с.* Те саме, що **кротови́на** 1, 2. *Пройшовши кілька кроків, Мірошниченко нахиляється над гніздом сліду, втиснутого в чорну куповину кротовища* (М. Стельмах); *Своїми безкінечними ходами та безліччю ярусів підземні катакомби нагадували кротовище, куди, здавалося, ніколи не заглядав сонячний промінь* (із журн.).

КРОТО́Н, у, *ч.* Тропічна рослина родини молочаєвих, з насіння якої одержують олію, що має лікувальні властивості. *У малих дозах олія кротону має сильну проносну дію, а у великих спричиняє отруєння* (з наук.-попул. літ.); *У природі можна знайти кротони заввишки до 3 м, але в домашніх умовах ця рослина не перевищує 1,5 м* (із журн.); *Кротони, як і більшість видів кактусів, мають отруйний сік, тому їх не слід використовувати для озеленення дитячих садків та шкіл* (з газ.).

КРОТО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **крото́н.** *Кротонова олія має синюватий або жовтуватий відтінок* (з навч. літ.); *Кротоновий сік отруйний, тому пересаджувати цю рослину необхідно в рукавицях* (із журн.); *Кротонові екстракти не можна приймати людям із серцево-судинними захворюваннями* (з газ.).

КРОТУВА́ННЯ, я, *с., техн.* Прокладання підземних каналів дренажними машинами під час гідромеліоративних робіт. *До спеціальних видів обробітку ґрунту відносять фрезерування, ярусну й плантажну оранку, оранку дисковими плугами, кротування* (з навч. літ.); *Кротування покращує аерацію землі, контролює її вологість* (із журн.).

КРОТЯ́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кріт.** *Прозорий перший туман злегка засивівся по вибалках, рясно всипаних горбиками підземних кротячих поселень* (О. Гончар); *— Дивіться, скільки тут всякої степової братії оселилося! Оно Їжак зіщулився, он Павучисько гасає з переляку, нора оно свіжа кротяча* (Григір Тютюнник); * У порівн. *Висока щось кричала.., аж її роток манячив здалеки, неначе кротяча нора* (І. Нечуй-Левицький); // Пошитий із хутра крота. *На відміну від інших хутряних виробів, кротячі шуби характеризуються не лише високою теплоізоляцією, але й вологостійкістю навіть у дощову та сніжну погоду* (із журн.).

2. *перен.* Такий, як у крота. *Маленькі кротячі очиці Матейка нишпорили по підлозі, по стінах, по стелі: усе вже вивезено* (К. Гриб); *Ці люди роками із маніакальною і кротячою нехитрою вправністю риються у землі — і що мають? Гроші, славу?* (С. Процюк).

КРО́У, *невідм.* 1. *мн., одн., ч. і ж.* Плем'я північноамериканських індіанців, які живуть на півдні штату Монтана в США, а також представник або представниця цього племені. *Традиційне житло кроу будується з дерев'яних палиць і шкур бізона* (з наук.-попул. літ.); *Кроу завжди мали багато коней, тому були заможнішими серед інших індійських племен* (з публіц. літ.); *Перша зустріч кроу з європейцями відбулася 1743 року* (із журн.); *Його батько — європеєць, а мати — кроу* (з газ.).

2. *ж.* Мова однойменного племені. *Мова кроу перебуває під загрозою зникнення* (з наук. літ.); *В основу власних та загальних назв мови кроу покладено специфічні метафори,*

які відображають національний колорит цього племені, спосіб життя та світогляд його представників (з наук.-попул. літ.).

КРОХА́ЛЬ, я́, *ч.* Те саме, що **крех.** *Вже ходять в болотах біля Полтави ходуличник, крохаль і турухтан* (Л. Костенко); *Всюди біля води селиться птаство: сині птахи й гірські плиски, найрізноманітніші кулики, сірі чаплі, крижні, лиски, баклани та крохалі* (з наук.-попул. літ.).

КРОХМА́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **крохма́лити.** *Носили достатні* [жінки] .. *пару крохмалених спідниць і хустку на плечах, а також коралі* (І. Крип'якевич); *Крохмалені полотняні речі легше прасуються й мають кращий вигляд* (з газ.).

КРОХМА́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крохма́лити.** *Для крохмалення використовують картопляне, кукурудзяне або рисове борошно* (з навч. літ.); *Після крохмалення треба, щоб речі висохли, але не пересохли, краще прасувати їх злегка вологими* (з газ.).

КРОХМАЛЕСУША́РКА, и, *ж.* Сушильна камера для висушування вологого крохмалю. *Із крохмалесушарки крохмаль з температурою 55–60 °С надходить у спеціальний охолоджувач* (з наук.-техн. літ.); *У крохмалесушарці крохмаль висушується до вологості 13 %* (з навч. літ.).

КРОХМА́ЛИСТИЙ, а, е. Який містить крохмаль; багатий на крохмаль. *За вигоном бовванів ліс, звідки ріка гнала по течії вузлакуваті корчаки, гіркоту глиці, обламані стебла приворож-зілля з дівочих рук, що мили в струмках крохмалисте туге коріння* (Є. Пашковський); *Мені навіть дієту приписали: якомога більше крохмалистих продуктів* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

КРОХМА́ЛИСТІСТЬ, тості, *ж.* Якість за знач. **крохма́листий.** *Урожайність, крохмалистість та інші характеристики бульб залежать від їх стійкості до фітофторозу* (з наук. літ.); *У високоврожайних сортах картоплі крохмалистість становить 14–17 %* (з наук.-попул. літ.); *Умовна крохмалистість зерна — загальна кількість вуглеводів, яку за допомогою технологічних прийомів можна перетворити в цукри, що зброджуються дріжджами в спирт* (з навч. літ.).

КРОХМА́ЛИТИ, лю, лиш, *недок., що.* Намочувати білизну, тканину в розчині крохмалю, щоб зробити її цупкою та глянсовою. *Над берегом лежав камінь, де молодиці прали плаття й крохмалили його в березі в крохмалі з висівок* (І. Нечуй-Левицький); *Одні дівчата витискають гострою машинкою листя та пелюсточки, другі вправляють дроти в те листя, треті фарбують, четверті крохмалять, завивають та розправляють* (Леся Українка); *Загалом прання займало увесь тиждень: кип'ятили в понеділок, крохмалили у вівторок, сушили в середу, церували в четвер, а прасували в п'ятницю* (Ю. Винничук); *Не я натирала воском підлоги, не я прала ці важенні портьєри, крохмалила обрус і прасувала його залізком* (С. Андрухович).

КРОХМА́ЛИТИСЯ, иться, *недок.* Пас. до **крохма́лити.** *Зазвичай білизна крохмалиться переважно картопляним крохмалем* (з газ.).

КРОХМА́ЛЬ, ю, *ч.* Вуглевод, що утворюється в листі та стеблах рослин і відкладається у вигляді зерен у насінні, бульбах, коренях. *Крохмаль використовують у харчовій, текстильній, фармацевтичній та інших промисловостях* (з навч. літ.); *Джомо натрапив на стебла дикого таро, багатолітню тропічну рослину, бульби якої містять багато крохмалю* (В. Малик); *Крохмаль накопичується в результаті фотосинтезу у плодах, зерні, коренях і бульбах деяких рослин як запасна форма вуглеводів* (С. Пиркало); *Селера майже така ж універсальна, як і картопля. Вона дуже корисна — там є калій, цинк, залізо, магній, вітамін С і менше крохмалю, ніж у картоплі* (із журн.); // Білий порошок, який добувають із бульб картоплі, зерен рису, пшениці і т. ін. *Вона ночами носила з колгоспних кагатів чорний глей і вимивала з нього та виварювала крохмаль, а вдень ішла в колгосп на роботу* (Ю. Мушкетик); *Сергієві було трохи ніяково лежати у м'якій постелі на слизьких, аж рипучих від крохмалю простирадлах* (І. Білик).

КРОХМА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який складається з крохмалю, містить у собі крохмаль. *Амілази полегшують видалення плям від продуктів, які містять крохмальні речовини, наприклад від макаронних виробів, картоплі, шоколаду, дитячих сумішей* (з наук. літ.); // Вигот. із крохмалю. *Під час ремонтних робіт за допомогою амілаз знімають зі стін шпалери, приклеєні крохмальним клейстером* (з навч. літ.); // Який виробляє крохмаль. *Після багаторічної перерви відновив свою роботу крохмальний завод* (з газ.).

2. Просякнутий розчином крохмалю; накрохмалений. *Вчора зробили мені пов'язку .. з крохмального бинта* (Леся Українка); *Він був убраний у форменний, але дорогого сукна костюм з крохмальним білим комірцем під сірою блузою* (Б. Антоненко-Давидович); *Бронзова шевелюра Геннадія .. гарно вимальовується на крохмальній подушці* (І. Волошин); *При вході автоматник перевіряв перепустки, люди в цивільному ловко одягали крохмальні халати, лунав наказ шикуватися* (Є. Пашковський).

КРОХМА́ЛЬНЯ, і, *ж., заст.* Крохмальний завод. *А проте на бенкети чимало ще зоставалося .. — крохмальня, цегельня, .. броварня* (Марко Вовчок); *У Коршеві на початку XX ст. був млин, спиртозавод, дві крамниці, одна з яких горілчана, крохмальня, олійня, цегельний завод, пекарня* (з газ.).

КРО́ЧОК, чку, *ч.* Зменш.-пестл. до **крок** 1–3. *Але не встиг Кузька зробити й двох своїх крочків, як зупинився, вкрай здивований* (Григір Тютюнник); *Лицар встав із кута і .. підійшов дрібненьким крочком до столу* (Юліан Опільський); *А тим часом до нас м'якими крочками наблизився сам мулла* (М. Дочинець); *Вона ще хотіла щось сказати, виходячи з твоєї хибарки боягузливими крочками, але ти уже не слухав* (С. Процюк).

КРОШЕ́, *невідм., с.* 1. Міцні кручені бавовняні нитки. *Кроше виготовляють з бавовни, при цьому волокна скручуються в чотири нитки* (з навч. літ.).

2. Мереживо з таких ниток. *Цього сезону вінтаж знову в моді, тому сміливо можете діставати з шухляд бабусине кроше* (із журн.); *Більш затишною вітальню роблять мереживні серветки, скатертини, накидки, будь-яке інше кроше* (з газ.).

КРУ, КРУ-КРУ́, КРЮ, КРЮ-КРЮ́, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає пташиний крик (перев. журавлиний). *Діти з жалем глядітимуть на небо, прощаючи відлітаючих журавлів: кру, кру, кру!* (Б. Лепкий); *Аж раптом за вікном крук на все горло: "Кру!.."* (Люко Дашвар); *На тину стояв крук і кричав від холоду: "Кру! Кру!"* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); * У порівн. *Офіцерам переда-*

ють коротку, тривожну, мов журавлине "кру" перед бурею, звістку (Г. Косинка).

2. Уживається як присудок за знач. **кру́кати, крю́кати.** *А журавлі все — кру, кру...* (А. Головко).

3. *у знач. ім., невідм., с.* Те саме, що **кру́кання, крю́кання.** *Журавлі за море літають, а свого крю-крю не забувають* (приказка); *Кру, кру, кру... — протяжне, тривожно падало на ліси і гущавини чагарів по обочах* [обочинах], *никло в глибоких нетрях і глухло по хвилях натуженої талими водами прудкої ріки* (І. Чендей); *Реве повесіння в оглухлім яру, це вербне чадіння, оце розгоміння, оце мерехтіння й журавликів кру* (В. Стус); *О, це осіннє журавлине "кру!" — Листя вмира і на брук осипається* (Б. Олійник).

КРУАСА́Н, а, *ч.* Невеликий кондитерський виріб з листкового тіста з різноманітними солодкими начинками, що має перев. фо́рму півмісяця. *Паризька осінь мала запах кави та круасанів* (І. Роздобудько); *Банк відкривався о восьмій. Якраз допити каву, доїсти засушений навіки круасан* (І. Карпа); *Ростик заспокійливо поплескав хлопців по плечу і замовив три крихкі круасани* (Любко Дереш); *Дівчата у студії пили ранкову каву. Приєдналася до них, виклавши на стіл пакет зі свіжими круасанами* (Г. Вдовиченко).

КРУГ^{1}, а, *ч.* 1. *мат.* Частина площини, обмежена колом *(див.* **ко́ло^{1}** 1). *Периметром круга називають довжину кола, що його обмежує* (з наук. літ.); *Центр, радіус, хорда й діаметр кола є центром, радіусом, хордою та діаметром відповідного круга* (з наук.-попул. літ.).

2. Така площина, утворена з різних предметів; коло *(див.* **ко́ло^{1}** 2). *Він стояв у крузі розлогих груш серед площі круглої, ніби соняшне око, й писав ціпком на піскові гладкі, як живі, кривульки* (К. Гриневичева); *Човни поволі виринали з рожевої імли і ставали на широкому плесі в тісний круг* (В. Малик); *Зібрався великий круг козаків, а посередині поставали самі зубаті та гострі на язик козаки із різних станиць* (Д. Білий).

3. Ділянка поверхні, що має форму такої площини. *Серед цього амфітеатру гір в середині круга стоїть невисока гора* (І. Нечуй-Левицький); *Мама продирається над сам круг кола, де танцюють, і щось хоче пояснити, спростувати* (Ірина Вільде); *Терентій покружляв-покружляв навколо випалених кругів згарища, які то темніли, то світилися волокнами ватри* (М. Стельмах); *Коли Вільгота впорувався* [впорювався] *зі своїм супротивником, тоді на круг випихали діда Катеринку* (Є. Гуцало); // *перев. мн.* Концентричні кола, що розходяться від місця порушення водної гладіні. *Серед тиші часом поверх води виплескувала риба, лишаючи по собі на тихому лоні розпливчаті круги* (С. Васильченко); *Ось уже шубовснула котрась із дівчат — круги пішли по воді* (А. Головко); *Каміння котилося згори, з вилясками шубовськало* [шубовскало] *у воду, розцвиркуючи бризки й розганяючи круги хвиль* (Ю. Винничук); // *заст.* Ділянка поля. *В сьому крузі луччі* [кращі] *буряки, аніж на низу* (Сл. Б. Грінченка).

4. Предмет, що має округлу, овальну або кільцеподібну форму; коло *(див.* **ко́ло^{1}** 6). *Місяця круг защербиться і знову пливе повновидий* (М. Зеров); *З-поза кругів веселок ясніє світло вічної волі, спокою* (М. Яцків); *Уже два дні суцільний круг неба без перерви держав корабель в синіх обценьках* (М. Йогансен); *Як тільки, бувало, червоний круг ранкового сонця викочується з-за левад, що зеленіють аж ген за річкою, будить мене мати від солодкого сну* (К. Гриб).

5. *перен., розм.* Те саме, що **ко́ло^{1}** 10. *Інтереси української новелістики в особі Коцюбинського входять до круга світових ідей, образів, сюжетів, тем і дають одразу ж наслідки неабиякі* (С. Єфремов); *Круги наших зацікавлень весь час зростали і втягали нас у свій концентричний вир* (У. Самчук).

6. *заст.* Одиниця обліку готової продукції в деяких народних ремеслах і заняттях. *Він і в Глухів часті присилки тестю робив, то пару огарів та журавлів, то діжечку патоки, то яблук ранніх, то воску кілька кругів, то гарнець вина полинного* (Ю. Мушкетик).

Зато́чувати ко́ло (півко́ло, *рідше* **круг)** *див.* **зато́чувати^{2}; (1) Круг колі́с** — комплект коліс для воза. — *За найкращий ясеновий круг коліс .. ти мені платив десять карбованців і морщився* (М. Стельмах); **(2) Круг пря́дива** — певна кількість прядива (2–3 пуди), намотаного на дерев'яний обруч. — *На тобі круг прядива, щоб ти його й пом'яла, і потіпала, і спряла* (з казки); **Рятува́льне (рятівне́) ко́ло <Рятува́льний (рятівни́й) круг>** *див.* **ко́ло^{1}; Синці́ (кругі́, ко́ла, кружкі́) під (попі́д) очи́ма** *див.* **сине́ць.**

○ **(3) На круг,** *у знач. присл., розм.* — у середньому; приблизно. *Урожайність ячменю в холдингу — 29 центнерів з гектара на круг* (з газ.).

△ **(4) Гонча́рний (гонча́рський) круг** — знаряддя для формування посуду та інших виробів із глини. *Уважається, що гончарський круг винайдено в Месопотамії наприкінці IV ст. до н. е.* (з наук.-попул. літ.); *Співала ж вона — і гончарний круг обертаючи, і снопи в'яжучи, і городину полючи* (О. Ільченко); *Елліни давно навчились у єгиптян користуватися гончарним кругом: однією рукою треба було крутити той круг, а другою — виводити з глини амфору чи іншу посудину* (І. Білик); **Квадрату́ра кру́га** *див.* **квадрату́ра; (5) Присто́вбурний круг** — ділянка землі навколо стовбура дерева у формі кола. *Осіннє перекопування пристовбурних кругів частково знищує личинки* (з наук. літ.); *Дуже корисне мульчування пристовбурних кругів перегноєм або торфом, бо в такий спосіб ми захищаємо коріння від пересихання й вимерзання* (з навч. літ.).

◊ **Дава́ти / да́ти кру́га (круг)** *див.* **дава́ти; Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг>** *див.* **ко́ло^{1}; З кру́га (з путтято) спи́тися** *див.* **спива́тися; (6) Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х)** *у кого і без дод.* — кому-небудь стає млосно від чогось (болю, втоми, хвилювання і т. ін.). *Змерз* [Іван] *одразу, безсило опустив бартку і посунувся далі .. Червоні круги літали перед його очима* (М. Коцюбинський); *Ваша голова закрутилася; заходили зелені кружала перед закритими очима* (Панас Мирний); — *Чую вже, що й руки мліють, і в очах круги пішли* (Г. Хоткевич); **Пуска́ти / пусти́ти ша́пку по кру́гу (по ко́лу)** *див.* **пуска́ти; Со́нце в кру́зі** *див.* **со́нце.**

КРУГ^{2}, *прийм., з род. в.* Те саме, що **навко́ло** 2. *Мов ті валькірії, круг неї Танцюють, граються дівчата* (Т. Шевченко); *Де-не-де стояли по Подолу кам'яниці: а то все було дерев'яне: і стіни з баштами круг Подолу, і замок на горі Киселівці* (П. Куліш); *Вітри вже холодні ї Сумно круг хати гудуть* (Б. Грінченко); *Сонце пече .. Де не станеш, здаєть-*

ся, круг тебе і згори і знизу пала якась велетенська піч і шугає безперестанку пекельним полум'ям (В. Винниченко); *Вогняна куля плинла круг кімнати, підхоплена повітряною течією* (В. Владко).

КРУГЛЕ́НЬКИЙ, а, е. Досить круглий (у 1, 4 знач.). *Хазяйка вишива кругленьку квітку на очіпку* (Марко Вовчок); *Сіяла баба квасолю кругленьку й невелику, білу* (Є. Гуцало); *Нашим сторожам забаглося купити кругленьких, надто смачних горішків з Малатьї* (П. Загребельний); *Нервово, хоча й без злості, куйовдив* [Андрійко] *корону Андреїних грубезних кіс, навхрест закладених довкіл кругленької дитячої голівки* (М. Матіос); *До нас увійшов кругленький, .. статечний літній чоловік з привітним поглядом* (Олесь Досвітній).

◊ **Кру́гла (кругле́нька, кругле́сенька) су́ма** *див.* **су́ма; Кру́гла (кругле́нька) ци́фра** *див.* **ци́фра.**

КРУГЛЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **кругле́нький.** [Я к и м :] *Ой у мене жінка Неабияка, Круглесенька, білесенька, Та ще й чорнявая!..* (М. Кропивницький); *Такий* [Миколка] *чорнобривенький, носик невеличкий, щічки круглесенькі* (А. Тесленко); *Враз здалося йому, що у стелі має бути дірочка, круглесенький отвір з півдолоні, а в ту дірочку, коли сходить повний місяць, як зараз, крізь щілину в даху ллється місячне світло* (Ю. Покальчук).

◊ **Кру́гла (кругле́нька, кругле́сенька) су́ма** *див.* **су́ма.**

КРУ́ГЛИЙ, а, е. 1. Який має форму круга, кулі, циліндра і т. ін.; округлий. *Виступає круглий місяць З сестрою зорею, Виступають із-за хмари* (Т. Шевченко); *Білий .. цвіт гойдавсь поверх води між круглим широким листям* (Панас Мирний); *Ось бубон ранку — кругле сонце — до маршу будить вояків* (Б.-І. Антонич); *Вікна круглі, як ілюмінатори* (Ю. Яновський); *Перед Романом опинився високий, червонопикий чоловік з круглою, як гарбуз, бритою головою* (Л. Письменна); // Який своєю формою нагадує круг, кулю, циліндр і т. ін. (перев. про очі). *Мала* [Рахіра] *не лише його круглі чорні жадібні очі, але і вдача його відбилася у неї* [ній], *немов у дзеркалі* (О. Кобилянська); *Хлопчинка, відразу затихнувши, з ляком і непорозумінням дивиться на мене круглими, чорненькими оченятками* (В. Винниченко); *Прокинулися в дуплах нічні сови, присвічуючи вогниками круглих очей* (О. Бердник); // Гладкий, опасистий. *Прокуда, маленький, пузатенький, круглий, як діжечка, білявий чоловік з по-жіночому ніжною шкірою, куцорукий і куценогий* (І. Багряний).

2. *перен., розм.* Те саме, що **цілкови́тий.** — *Запам'ятайте.., що проти помилок людей воюють кулями лише круглі ідіоти або ж мерзотники* (М. М. Тарновський); — *Могли тоді межувати землю, як пану хотілося, і "полюбовна казка" ставала круглим обманом* (М. Стельмах); — *Бурда, а не ліки, даруйте, якісь помиї. Тільки круглий дурень або негідник міг порадити вживати таку погань* (М. Сиротюк).

3. *розм.* Те саме, що **весь**[1] 1; цілий (про відрізок часу). *Є місця — чувати: Круглий рік весна...* (П. Грабовський); *Мало не круглу добу крутилася на ногах* (С. Чорнобривець); — *Поїдем, де вічне літо, орхідеї цвітуть круглий рік* (О. Гончар).

4. *розм.* Який не має одиниць, дробових чисел; рівний, заокруглений, цілий (про число, рахунок і т. ін.). *Назначили ліцитацію, отаксували все моє добро на круглих шістдесят ринських* (І. Франко); *В геологічному управлінні працювали люди, яким стукнуло вже півсотні з гаком, а то й круглих шістдесят* (С. Журахович).

[Зу́стріч (нара́да, розмо́ва *і т. ін.)*] **за кру́глим столо́м** *див.* **стіл**[1]**; Кру́гла відмі́нниця** *див.* **відмі́нниця; Кру́гла (кру́глий) сирота́** *див.* **сирота́; Кру́гле сирі́тство** *див.* **сирі́тство; Кру́глий відмі́нник** *див.* **відмі́нник; Кру́глий стіл** *див.* **стіл**[1]**; Кру́глим (сере́днім) число́м** *див.* **число́; Ювіле́йна (кру́гла) да́та** *див.* **да́та.**

△ **Кру́глі дужки́** *див.* **ду́жка; Кру́глі че́рви** *див.* **че́рви.**

◊ **Кру́гла (кругле́нька, кругле́сенька) су́ма** *див.* **су́ма; Кру́гла (кругле́нька) ци́фра** *див.* **ци́фра; Кру́гле сло́во <Кру́глий баво́рот>** *див.* **сло́во.**

КРУГЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *недок., що.* Те саме, що **заокру́глювати** 1. *Це були якісь знаки .. Тоді дід став загинати пальці в підкови, круглити в кільця, прикладати до очей, затуляти ними рот* (М. Дочинець); * Образно. *Нуртує думка, що круглила лоб І сторожила успіхи й поразки* (Яр Славутич).

КРУГЛИ́ТИСЯ, ли́ться, *недок.* 1. Те саме, що **заокру́глюватися** 1. *Червоні очі кругляться між повіками, мов на рожні* (В. Стус); *В дзеркальце заднього вигляду на мене сумно й ошелешено кругляться наївні очі мого безіменного героя...* (І. Карпа).

2. Мати форму круга, кулі, циліндра і т. ін. або формою нагадувати їх. *Голі плеченята з-під сорочинки ніжно-ніжно круглилися* (В. Винниченко); *Її не дратував навіть його ніс, на кінці якого круглилася добра бараболя* (Б. Харчук); *Я штрикав такою знайомою мені ще з довоєнних часів залізною виделочкою квашену капусту і білі щокасті яблука, що звабливо круглилися на ній* (П. Загребельний).

КРУГЛІ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Цілком круглий (у 1 знач.). *В пана Стецька все було круглісіньке: і мислі, і діла, і черево* (О. Ільченко); *А степ уже вгортався у прозелень, сонно зітхав утомлений за день вітрисько, і з-за стовпів на шляху сходив круглісінький червоний місяць* (Григір Тютюнник).

КРУГЛІ́СІНЬКО, *розм.* Присл. до **круглі́сінький.** *А проте як вона* [нірка] *гарно зроблена: стіни гладенькі, круглісінько обчовгані, тонко-тонко обкладені ватою* (В. Близнець).

КРУ́ГЛІСТЬ, лості, *ж.* Якість за знач. **кру́глий** 1. *Захоплено повіривши у круглість земної поверхні, Колумб надумав скористатися нею для знівелювання досягнень Марко* (Ю. Андрухович); *Мовби вперше зауважив* [Генріх], *які вони в нього довгі й тонкі. Ніби й не імператорські ноги, а конячі чи оленячі. Бо в імператора повинні мати належну повноту, круглість, стійкість. А в нього ніби в хлопчиська* (П. Загребельний); * Образно. *Котяться яблука вниз по щоці — їх круглість червона горить в кулаці* (П. Мовчан).

КРУГЛІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* 1. Ставати круглим (у 1 знач.), округлим. *Блажсій узяв нове кружальце й вирішив виточити з нього салотовку. Рука скучила за роботою і вправно тримала різець, берестовий цурпалок поволі круглів і починав блищати рівними пасмугами — поясок до пояска, різочка до різочки* (І. Білик).

2. *тільки 3 ос.* Виднітися, виділятися (у 2 знач.) своєю круглою (у 1 знач.), округлою формою. *Прорізався промінь і даль розпечатав: кругліють на пагорбі сірі ягнята* (П. Мовчан); *Скіфська могила й сама кругліла на баштані, як незнайдена в бур'янах диня-дубівка...* (М. Вінграновський); *Він проспав схід сонця, коли встав, воно вже круг-*

ліло височенько над лісом по той бік річки (Ю. Мушкетик); *З-над сукні круглілі повнющі перса, тонка талія переходила у круті стегна* (Ю. Винничук).

КРУГЛІ́ТИСЯ, іється, *недок.* Те саме, що **кругліти** 2. *В вибої жайворон змостив собі гніздечко, У нім крапчастеє кругліється яєчко* (І. Вирган).

КРУГЛІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати круглішим *(див.* **кру́глий** 1). *Він бачив, як круглішають її очі, і в них стигне страшна невимовна догадка* (О. Донченко); *— Ти в своєму розумі, чоловіче!? — круглішають очі Окуня* (М. Стельмах); *Читала* [пані Джегужевська] *мені цікаві книжки, показувала богів, схожих на людей, і пригощала такими смачними тістечками, що я почав катастрофічно круглішати* (О. Чорногуз).

КРУ́ГЛО. Присл. до **кру́глий** 1, 4. *Кінець місточка стояв замок, збудований кругло на спосіб місяця-молодика* (І. Нечуй-Левицький); *Вони* [музики] *дмуть в дудки, вирячивши очі й кругло, по-жаб'ячи роздувши щоки* (В. Домонтович); *Ліва брова Михайлова легко підскочила вгору, від чого одне око кругло розплющилося, а друге звузилося до щілини* (Валерій Шевчук); *— Чи не два мільйони кругло буде в нашім краю таких душ, що одягаються по-мужицьки?* (Л. Мартович); *Закінчили жнива, підрахували — й вийшло, що дід Євмен виробив кругло на 142 проценти й опинився на першому місці* (Остап Вишня).

КРУГЛО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **кру́глий** у 1 знач., напр.: к р у г л о б о́ к и й, к р у г л о л и́ с т и й, к р у г л о л и́ ц и й, к р у г л о щ о́ к и й.

КРУГЛОБО́КИЙ, а, е. Який має круглий, округлий бік або боки (у 1, 2 знач.). *Редька ж туманно пам'ятала татового похресника наче кучерявим, золотоволосим, круглобоким, із масним ротиком і пальцями-сосисками* (І. Карпа); *Перед ним так і стелилася асфальтована алея з круглобоких деревець* (Олекса Ізарський); *Забравши жалюгідний букетик, на його місце поставив* [господар] *круглобоку бочечку* (С. Андрухович).

КРУГЛОВИ́ДЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **кругловидий.** *Була* [Маруся] *кругловиденька, ясноока, уста рум'яні, як вишня* (Марко Вовчок); *Маленька, кругловиденька, з терновими мрійними очима, .. вона зразу прихиляла до себе серце всякої людини* (С. Васильченко); *Дивлюся на неї* [Зіну], *на таке кругловиденьке, симпатичне, славне, і мимоволі... й сам посміхаюсь* (О. Гончар).

КРУГЛОВИ́ДИЙ, а, е. Те саме, що **круглоли́ций.** *Іван Тупотун був чоловік середніх літ.., рум'яний, кругловидий* (Ганна Барвінок); *— А ви чого прийшли так пізно? — обертає* [молодиця] *до нас кругловиде з кирпатеньким носиком обличчя* (Є. Доломан); *На воротах стоїть Матейків син, товстий, кругловидий Карпо* (К. Гриб); *Судячи з виразу кругловидої фізіономії, Карло Іванович належав до тих милих добряків, які поступаються місцем у трамваї чи тролейбусі навіть молодшим за себе* (О. Чорногуз); * Образно. *Ясна світовая зірка — височенько; Гасне кругловидий блідий місяченько* (І. Манжура); // *у знач. ім.* **кругловидий,** дого, *ч.*; **кругловида,** доі, *ж.* Людина з круглим обличчям. *Я аж зрадів, коли дізнався, і вже був певен, що серед тих царів ми обов'язково відшукаємо свого кругловидого, з лисиною* (В. Нестайко).

КРУГЛОГОЛО́ВИЙ, а, е. Який має круглу голову (у 1 знач.). [Д е в і:] *Се, бачиш, Годвінсон, він довгополий, круглоголовий, з книжкою в руках* (Леся Українка); *Байда* [цуценя] *— круглоголове, товстолапе, з вилискуватою шкурою й сонно-добрими очима створіннячко* (В. Винниченко); *Поруч з Славиком сидить її, Мар'янин, батько — круглоголовий кремезний вусань з густими, ще зовсім чорними бровами* (О. Гончар); *Воєвода Ольстин Олексич, круглоголовий, чорний, з бистрими, трохи розкосими очима, .. гаркавив* (В. Малик); *З того* [автомобіля], *що зупинився ліворуч від мене, вискочив круглоголовий гевал у чорному костюмі .. і кинувся до мене* (В. Шкляр).

КРУГЛОГОЛО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **круглоголо́вий.** *З наукових досліджень відомо, що корінні мешканці північних схилів Карпат і Закарпаття характеризуються круглоголовістю та темною пігментацією* (з наук. літ.).

КРУГЛОГОЛО́ВКА, и, *ж.* Ящірка родини агамових зі специфічним забарвленням й округлою головою. *Хвіст у круглоголовки округлий, дещо сплющений біля основи, здатний закручуватися на спину* (з наук. літ.); *У круглоголовок верхня частина голови називається "капелюшком", оскільки вкрита лусками, які відрізняються своїм розміром від потиличних та скроневих* (з наук.-попул. літ.); *Круглоголовки водяться в глинястих, піщаних і кам'янистих пустелях, напівпустелях з чагарниковою або напівдеревною рослинністю* (з навч. літ.).

КРУГЛОГУ́БЦІ, ів, *мн.* Щипці з круглими кінцями (губками). *Учні вчаться розмічати та робити різні заготовки з дроту, працювати з плоскогубцями та круглогубцями* (з навч. літ.).

КРУГЛОЛИ́СТИЙ, а, е. Який має кругле листя. *А ось тобі і латаття круглолисте, знаєш, це той білий цвіт на ціпких билинах-товстунах, що на воді горілиць лежить, ніби вигрівається до сонця* (Б. Лепкий); *На місцях, де треба було відтворити в уяві можливість ґазону* [газону].., *росли дрібні круглолисті низькі калачики й великі пишні сіро-зелені лопухи* (В. Домонтович).

КРУГЛОЛИ́ЦИЙ, я, е. Який має кругле обличчя; кругловидий. *Микита був схожий на батька, круглолиций, з великими сірими очима* (Ю. Збанацький); *Малій три з половиною роки, вона пухкенька, круглолиця, схожа на ангела* (Ю. Мушкетик); *Круглолиця, запнута білою хустиною, з-під якої світлі кучері вибивалися, у крапчастій ситцевій суконці, Настя зупинилася і здивовано тонкі брови звела* (І. Нижник); *Трималися попід руки зі своїми супутниками круглолиці жінки у кумедних капелюшках та широких пальтах* (Г. Вдовиченко); * Образно. *Із-за лісу, з-за туману, Місяць випливає, Червоніє, круглолиций, Горить, а не сяє* (Т. Шевченко); // *у знач. ім.* **круглоли́ций,** цього, *ч.* Людина з круглим обличчям. *Старий єгер похмуро глянув на круглолицього* (О. Бердник).

КРУГЛОО́КИЙ, а, е. Який має круглі очі. *Собор послався тінню на землі. Під ним коти снують, немов примари, І круглоокий сичик на шпилі їм посилає безнадійні чари* (М. Рильський).

КРУГЛОО́КІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **кругло́кий.** *Не збагну, звідки в тебе та круглоокість і круглоголовість. Наче й не син ти мені* (П. Загребельний).

КРУГЛОПИ́ЛКОВИЙ, а, е. Який має круглу пилку. *Верстати круглопилкові призначені для поздовжнього та поперечного розпилювання пиломатеріалів, а також обрізання крайок* (з наук.-техн. літ.); *Круглопилковий пристрій для різання металу називають болгаркою* (з навч. літ.).

КРУГЛОРО́ТІ, тих, *мн.* Клас хребетних тварин з вугроподібним тілом і головою без щелеп. *Разом із рибами круглороті утворюють іхтіофауну* (з наук. літ.); *Парних кін-*

цівок у круглоротих немає, а хорда наявна протягом усього життя (з наук.-попул. літ.); *Із круглоротих, які поширені в Україні й занесені до Червоної книги, є тільки дві тварини — мінога українська та мінога угорська* (з навч. літ.).

КРУГЛОТА́, и́, *ж.* Те саме, що **кру́глість.** *Круглота орнаменту на весільних рушниках символізує подружню пару як одне ціле* (з навч. літ.).

КРУГЛОШЛІФУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для шліфування круглих поверхонь. *Круглошліфувальне оброблення поверхонь певних виробів потребує спеціального обладнання* (з наук.-техн. літ.); *Шліфування циліндричних виробів виконують на круглошліфувальних верстатах* (з навч. літ.).

КРУГЛОЩО́КИЙ, а, е. Який має круглі повні щоки. *Круглощоке личко дівчини просіяло, великі очі .. глянули весело і вдячно* (О. Донченко); *У променях того сонця з'являється рум'яна круглощока фізіономія Бена* (В. Близнець); *Сергій Голобородько на ту годину сидів напроти круглощокого міліцейського майора* (Люко Дашвар).

КРУГЛУВА́ТИЙ, а, е. Трохи заокруглений, наближений до круглої (у 1 знач.) форми. *Дно скрізь видно; воно закидане круглуватим камінням* (І. Нечуй-Левицький); *Дмитро Холод помітив на круглуватому Логвиновому обличчі легке хвилювання* (Г. Епік); *На позір він був сорока років, зросту середнього, обличчям смаглявий і блідий, очі його виблискували, ніс мав круглуватий, волосся, пригадується, чорне і невелику борідку клином* (В. Чемерис); *Пан Микола, жвавий, круглуватий, трохи молодший за пана Володимира, але вочевидь з гарячим, неспокійним характером, озвався одразу ж бурхливо* (Ю. Покальчук).

КРУГЛЯ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **круглува́тий;** круглястий. *Юхим повертав на всі боки своє кругляве бородате обличчя, пильно вдивлявся в сірий обрій* (Д. Бузько); *На столі лежав шматок обгортки від шоколаду. На ньому круглявим виразним почерком було написано: Діана* (В. Єшкілєв); *Он — наче келихи на дорогий шампан, Гриби, що лійками їх звуть серед селян; Високі ковпаки — як кубків дно кругляве* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

КРУГЛЯ́ВКА, и, *ж., розм.* Про кругловиду дівчину, жінку. — *А пізніше.., як зірвете фрукти в саду і позвозите збіжжя, що тоді робите? — спитала Софійка в чорноокої круглявки* (Ірина Вільде).

КРУГЛЯ́К, *ч.* 1. *род.* а́. Колода, стовбур зрубаного дерева. *По кругляках тягли гужем широкогорлу гармату* (М. Старицький); *Парубок дужим плечем налягає на необтесаний кругляк* (М. Стельмах); *Помітивши, що перед лівим переднім колесом трактора темніє пеньок — залишок старого мосту, скинув* [Сотник] *чоботи і взяв у руки кругляк. Вставив дрючок між колесом і пеньком* (М. Циба); // Оцупок колоди. *Сокира вправно подзенькує в міцних руках, сухі кругляки колються легко* (М. Чабанівський); *Віктор обережно сів на кругляк з дерева, який правив за стілець* (Ю. Збанацький); *Прикотив* [Ілько] *липовий кругляк до призьби. Сів на призьбу, а кругляк охопив ногами* (Ю. Логвин).

2. *род.* у́, *збірн.* Лісовий матеріал (про колоди). *Кволе проміння освітило поруб, складені з дубових кругляків, вкриті білою плісенню стіни* (С. Скляренко); *Он обдерлася хатина, опала глина і визирають погнилі кругляки* (У. Самчук); *Повз двір йшли машини з причепами, на машинах лежав червонокорий сосновий кругляк, свіжі дошки* (Л. Первомайський); *У трипільському житлі перекриття робили з колод або кругляку* (з наук.-попул. літ.).

3. *род.* а́. Круглястий камінь. *Каменем вислані улиці .. вилискувались на сонці широкими сірими кругляками* (Панас Мирний); *Великі кам'яні кругляки, щербате каміння .. — усе те валило в збиту громаду монголів* (І. Франко); *Ми пройшли проз одну велику цегляну арку — тунель, проз другу, потім спустилися вузькою вибрукованою нерівними кругляками вуличкою* (В. Нестайко); *Дордже почав копирсатись посеред каміняччя і випорпав незабаром ще якийсь кругляк* (І. Карпа).

4. *род.* а́, *перен.* Про будь-який предмет, споруду і т. ін. круглої, кулястої або циліндричної форми. *Але враз жовтогарячий кругляк сонця зірвався з габи, ковзнув униз і тихо пішов за горизонт, його довгі вузькі промені підплигнули з хвиль* (Ю. Смолич); *Артилеристи .. котили на руках протитанкові гармати, встановлюючи їх .. в кругляку, виритому німцями для своєї зенітки* (О. Гончар); *Керівник загону, відкликавши мене вбік, простягнув руку й висипав у жменю кілька дивних кругляків — чи то телефонних жетонів, чи то якихось фішок* (Ю. Іздрик).

КРУГЛЯ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **кругля́вий.** *На долівці, під лампадкою саме, тремтить пляма кругляста, від неї довгими смужками розбігаються тіні* (М. Старицький); *Часті озера, чорні хати й темний колір зелені, кругласте каміння, що розкидане скрізь по полях і лісах, — це все було для Жанни нове й небачене* (Гео Шкурупій); *Обличчя у Мишуні було кругласте, як у немовляти* (Ю. Яновський); *У віконці пропливло кругласте біле личко під шапкою-бояркою, кокетливо зиркнуло з-під тонких бровенят і щезло* (Б. Левін); *Вона мовчки поклала йому на ліжко аркушик з кількома словами, написаними правильним круглястим почерком, і так само тихо вийшла* (І. Білик).

КРУГЛЯ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кругля́стий.** *Обоє близнюків своєю круглястістю і рожевощокістю нагадували гномів у садку. У момент моєї появи вони принишкли* (Н. Сняданко).

КРУГЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., діал.* 1. Кружляти (у 4 знач.). *Граки вже кругляли побіля своїх гнізд* (Л. Яновська).

2. *що.* Кружати (у 1 знач.). *Нам, братику, не все парубкувать .. І тютюнкову день і ніч в шинку круглять!* (П. Гулак-Артемовський); *Була неділя, і чимало людей гуляло біля шинку; музика гуділа, дівчата і парубки вибивали тропака, а деякі постарше сиділи на призьбі і кругляли горілку* (О. Стороженко).

КРУГЛЯЧО́К, чка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **кругля́к.** *Під розлогим каштаном в один ряд стояло декілька круглячків, на яких, зручно вмостившись, про щось лепетали діти* (із журн.); *Глинястий ґрунт, відкритий вітрам, являв собою гладесеньку рівну поверхню; жодного каменя, жодного круглячка* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Петро гребнув полову долонею, .. і Степановим очам відкрились білі круглячки ретельно вкладених одне біля одного курячих яєць* (П. Загребельний); *Оно Вітько Таранців їздив, казав, заготовляти круглячки солодкі, як то вони, мандарики, чи що* (В. Лис); *Спішно учинив* [інквізитор] *йому суворий позов, .. щоб собі золотих круглячків залучити* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРУГЛЯ́ЧЧЯ, я, *с., збірн.* Те саме, що **кругля́к** 2. *Таки се кругляччя пополи, — з їх дров сила* (Сл. Б. Грінченка).

КРУГОВЕ́РТЬ, і, *ж.* Те саме, що **колово́рот**[1]. — *Лоцман, пантруй! Бистрина. Круговерть* (М. Шеремет); *Шалена круговерть корабля у хвилях при ясному небі повідби-*

вала у всіх всякий глузд, і вони лише молились (Ю. Логвин); *З кожною секундою круговерть води ставала стрімкішою, а вир глибшав і ширшав...* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Обертом пішла голова в Євгена, далекого від усякої політики, і перший час він стояв осторонь, збоку спостерігаючи цю запаморочливу політичну круговерть, а потім його зацікавила українська громада* (Б. Антоненко-Давидович); *Натовпи людей з валізками в руках, з рюкзаками чи клумаками за плечима кидалися з одного кінця причалу в інший, шукали якого-небудь суденця, щоб вирватися з оцієї круговерті* (Є. Доломан); *Давно воєнна стихла круговерть І світ стоїть у сонці, наче пава...* (Д. Павличко).

КРУГОВИ́Д, у, *ч.* 1. Те саме, що **виднокóло** 1. *Круговид морський, пустельний, синій, голий Заклинився в огні* (М. Зеров); *Відомий світ давно обрид. Навколо гори заступили Широкий, дальній круговид* (Ю. Клен); *Стрийна тим часом вилізла вже на дах, бо зі стриху мала обмежений круговид* (Ю. Винничук); * Образно. *Немало пішло їх* [людей] *за синю межу круговиду* (Б. Олійник).

2. Те саме, що **кругозíр** 1. *Се .. жінки з дуже затісненим круговидом життєвих інтересів, симпатій і антипатій* (І. Франко); *Бути політичним діячем — бути провидцем. Мати в собі щось з пророка. Він же був лише емпірик. Він не мав потрібної широти круговиду* (В. Домонтович).

КРУГОВИ́Й, á, é. Який відбувається, здійснюється, розташовується, переміщується і т. ін. по кругу, по колу. *Двері я замкну. Цезар обійде покій круговим хідником* (Н. Королева); *Екрани кругового огляду замерехтіли, відкрилися в безодню зоряного безміру* (О. Бердник); *На медалі був зображений бородатий, носатий чоловік .. Перед ним стояв озброєний чоловік у супроводі слуг і подавав йому коштовну посудину з круговим написом: "Володарі, що збирають данину з народів, приносять данину своєму слузі"* (П. Загребельний); — *Ми думаємо, що найкраще навчатися за круговою системою. Сьогодні викладає уроки один, завтра другий, післязавтра третій* (В. Нестайко); *Вадим не ображається, тільки коньяк у келиху збовтує непотрібно часто — коротким, дещо нервовим круговим рухом* (О. Забужко); // *у знач. ім.* **кругова́,** вóї, *ж., заст.* Чарка, з якої по черзі п'ють усі, хто сидить за столом, у крузі. — *Правильно каже Юхим .. Сидиш у кругу* [у крузі], *так кругову й пий! А хитрувати нічого* (А. Головко).

△ **Кругова́ оборóна** *див.* **оборóна; Кругова́ порýка** *див.* **порýка; Кругови́й процéс** *див.* **процéс.**

КРУГОВИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **круг**[1] 2. *Біліє пісок на круговині, що вирівняно перед верандою* (С. Васильченко); *На початку травня в степу можна бачити круговини півника кримського* (із журн.).

КРУГОВОРО́Т, у, *ч., рідко.* Те саме, що **коловорот**[1]. *Є щось .. невимовно ніжне .. в цих бризах, .. що мовби єднають у вічнім круговороті і море, й степи...* (О. Гончар); *Настрій танцю передавався глядачам, захоплюючи їх у свій круговорот* (Я. Галан); *В цьому саду я виросла, і він мене впізнав, хоч довго придивлявся. В круговороті нефатальних змін він був старий і ще раз обновлявся* (Л. Костенко); *Це була дуель на думках, двобій розумів у вируючому круговороті емоцій...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КРУГОГЛЯ́Д, у, *ч., рідко.* Те саме, що **кругозíр.** *Сучасна література є літературою світового кругогляду* (з наук.-попул. літ.); *Я зір будив — обводив кругогляд* (М. Зеров).

КРУГОЗÍР, зóру, *ч.* 1. Обсяг, широта уявлень, знань, інтересів. *Були між нашими критиками також люди .. обмеженого кругозору, яким здається, приміром, що німецька поезія скінчилася зі смертю Гете* (І. Франко); *Дашина мати була звичайною хатньою господинею, кругозір якої сягав не дуже широко* (С. Журахович); — *В тобі сидить дух бунту, дух гайдамаччини, — сердито сказав Куліш. — А тут — державне діло, де треба мати досвід та кругозір...* (Василь Шевчук); *Соля неодноразово повторювала, що Банзай дуже обмежений. Що його кругозір надто вузький* (Любко Дереш).

2. Те саме, що **виднокóло** 1. *Дзвінка дівоча пісня .. лунає десь у .. горах. Вище — кругозір ширшає, кращає* (М. Коцюбинський); *Який чудовий кругозір І даль яка барвиста!* (М. Шеремет); *Раз вночі я мчав над морем. Мрів садами кругозір, — В тих садах виднiло місто на відногах дальніх гір* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

КРУГОЙДУ́ЧИЙ, а, е, *поет.* Який рухається або розташований по кругу, по колу. *Найбільше любив він машиновий відділ — широкий, кругойдучий коридор, де низкою стояли присадкуваті верстати* (В. Підмогильний); *Жовте павутиння доріг навіяне кругойдучими вітрами. Шляхи невідомо звідкіля й невідомо докіл* (Б.-І. Антонич); *А вже степовий кругойдучий берег Вчуває вогнистого моря прибій...* (І. Вирган); *За покаліченими незібраними полями, як велетенський хліб, лежала кругойдуча оболонь, навпіл розкраяна неширокою річкою* (М. Стельмах); *Вже вересневі кругойдучі Вітри дощем повіють скоро* (Микита Чернявський).

КРУГОЙДУ́ЧІСТЬ, чості, *ж., поет.* Абстр. ім. до **кругойду́чий.** *І розвертається движима та страшна, Безмежна й вічна кругойдучість циклу* (М. Бажан); *А навколо люд пив меди, сміявся, плакав, народжував, помирав.., і все те в якійсь заведеній з давніх передвіків кругойдучості* (П. Загребельний).

КРУ́ГОМ, *присл.* Рухаючись або розташовуючись по кругу, по колу, описуючи круг, коло; колом *(див.* **коло**[1] 3). *Побравшись у боки, вибивають під бандуру гопака веселії злидні; а коло їх, повитягувавши шиї, стоять кругом та дивляться, чудуючись, наче на вертеп абощо* (П. Куліш); *На майдані збирався народ. Старші на колодах сиділи, пихкаючи люльки, молодші стояли кругом* (Б. Лепкий); *Мій напилок кругом летить через двір і глухо вдаряється в прут решітки, падає під стіну* (М. Дочинець).

◊ **Голова́ [йде́ (хóдить)] / [пішла́ (заходи́ла)] óбертом (кру́гом, хóдором** *і т. ін.) див.* **голова́.**

КРУГО́М. 1. *присл.* Рухаючись по колу, описуючи коло. *На ніжці курячій стояла* [хатка] .. *І вся вертілася кругом* (І. Котляревський); *Нахилившись, він обходить кругом колиску* (М. Стельмах).

2. *присл.* Звідусіль, з усіх боків. *В'їхали в панський двір. Всі нас кругом озирають та переморгуються* (Марко Вовчок); *Дрібний спориш укрив і самий шлях, по йому* [ньому] *невеличким рівцем пробігають тільки дві колії, а кругом поля, степи* (Панас Мирний); *Шумлять кругом і вороги, і друзі, І в душу лізуть рідні і чужі* (М. Рильський); *Коли ревли кругом гармати, ішов він сміло на багнет* (В. Сосюра).

3. *присл.* Скрізь, усюди. *Латин, так дома спорядивши, Кругом все в хатах оглядав* (І. Котляревський); *І над водою, і над гаєм, Кругом, як в усі, все мовчить* (Т. Шевченко); *Смерклось добре, кругом темно* (С. Руданський); *Скелі тут кругом стрімкі. Вихід — лише один, і той вузенький* (А. Кокотюха); *Кругом терни й шипшина, над якими здіймаються деревця дикого глоду* (Г. Пагутяк).

4. *присл., розм.* Повністю, цілком. *Білолиця, кароока* [вдова] *І станом висока, У жупані; кругом пані, І спереду й збоку* (Т. Шевченко); *Кругом щаслива ти людина: Не залякаєшся грози* (П. Грабовський); *Кругом сирота, Сашко був на вихованні й утриманні бездітного соборного диякона Іванченка* (Б. Антоненко-Давидович); *Земля кругом була порожня й чорна, ялова земля: тієї осені ніхто не вкинув у борозну ані зернинки жита* (І. Білик).

5. *прийм., з род. в.* Уживається на позначення предмета, особи, навколо яких щось відбувається, розташовується і т. ін.; навколо (у 2 знач.). *А парубоцтво ж, вирядившися по-свойому* [по-своєму], *шапки набакир, люльки позатягують, та купами ходять кругом дівчат* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Кругом ставка .. біліє смуга з вишневих та черешневих садків* (І. Нечуй-Левицький); *Як той артист, що дожидав, поки все кругом нього стихне, на все село защебетав десь поблизу соловей* (С. Васильченко); *А кругом нього* [села], *на пагорбах, дотлівали багаття* (К. Гриб); *Сонячне марево заливало всіх, дрижало, переливалось між жіночими та дитячими головами, .. неначе якась основа з тонких золотих ниточок снувалась по двору кругом людей, кругом хат, навкруги садка* (І. Білик).

6. *у знач. виг.* Уживається як військова команда повернутися на 180°. — *Назад! — скомандував йому чорнобородий, і він одступив. — Кругом!* (М. Трублаїні); — *Оркестр, встати! — крикнув Гавриченко .. — Оркестр піднявся. — Кругом! — Оркестр повернувся* (О. Довженко); *Матраци роздали прямо в колоні. Ткнули кожному довжелезну полотняну ковбасу, скомандували: "Кругом!"* (А. Дімаров).

КРУГОО́БІГ, у, *ч.* Процес, що в якомусь моменті завершується поверненням до вихідного стану й початкової форми. *Цей кругообіг, ця закономірність в існуванні життя вразили його в ці хвилини як ніколи* (Н. Рибак); *Плащ Юліана був тяжким від тієї небесної вологи, що спершу була цілком земною, а тепер знову повернулась на грішну землю. Цей кругообіг викликав асоціації з багатьма важливими речами, наприклад, кругообіг життя, кругообіг ідей, що ніби спадають з неба і далі зазнають всіляких компрометацій та принижень* (Г. Пагутяк); *Я не противлюся грошам, я прислухаюся до їх непримітного руху, як до кругообігу крові в своїх жилах* (М. Дочинець); *Екологічний напрям аграрного природокористування має забезпечувати досягнення збалансованого гармонійного обміну речовин та їх кругообігу в природі* (з наук.-попул. літ.); *Найважливіша функція бактерій в екосистемах — це участь у кругообігу речовин, який відбувається в природі безперервно й забезпечує життя на Землі* (з навч. літ.).

КРУГОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний, схожий формою на круг *(див.* **круг**[1] 1–3). *Кругоподібний козацький хрест з пшеничними колосками — це своєрідний солярний знак з широким обсягом позитивної символіки* (з наук.-попул. літ.); *При обмежених формах кругоподібного облисіння в осередки ураження втирають лосьйони, розчини, креми, до складу яких входять активні компоненти, що покращують кровообіг цих ділянок* (із журн.).

КРУГОСВІ́ТНІЙ, я, є. Те саме, що **навколосвітній.** *Оглядає* [Тарас] *свою хату — не впізнає, ніби після довгої кругосвітньої мандрівки* (С. Васильченко); *На краю естради з'явився штурман .. з негритянським банджо, вивезеним з кругосвітнього плавання* (З. Тулуб); *Перед його внутрішнім зором пропливало все його життя: війни, безконечні дуелі, що найчастіше закінчувалися примиренням, кругосвітнє плавання, під час якого на острові Таїті він мало не загинув* (В. Малик); *Напишемо книгу, заробимо торбу грошей і поїдемо у кругосвітню подорож* (В. Нестайко).

КРУЖА́ЛЕЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **кружа́лко.** *Це кружалечко срібла було колись ногатою* (І. Білик).

КРУЖА́ЛКО, а, *с.* Зменш. до **кружа́ло** 1. *На сукупних городах зацвіли соняшники, неначе на зелену бутвину* [ботвину] *посипались з неба невеличкі сонечка й засипали городи жовтими кружалками, схожими на сонце* (І. Нечуй-Левицький); *Уста ворушаться, і ворушиться на підборідді руде кружалко .. борідки* (М. Стельмах); *Подавав* [парубчак] *дві заткнуті газетним чопом пляшки хлібної горілки, коровай на тарілці, жменю печива, пару стопок, салатницю з олів'є, біле від смальцю кружалко ковбаси* (Є. Пашковський).

КРУЖА́ЛО, а, *с.* 1. Те саме, що **круг**[1] 2–4. *Знов почав* [Антосьо] *танцювать; аж кружало витоптав, танцюючи, на .. долівці* (А. Свидницький); — *Л-л-ясь! Так кружала по воді й побігли...* (Остап Вишня); *Біля сцени в пахучих стружках тонули розкидані кружала дроту* (І. Микитенко); *Навколо світлішало. З'явилися якісь яскраві цятки. Заграло оранжево-срібними барвами велике кружало* (О. Бердник); *Пригадалася Людмила, коли з вікна пологового будинку показувала йому Олесю в сповитку, маленьке, рожеве кружало дитячого обличчя* (В. Яворівський).

2. *у знач. присл.* **кружа́лом.** Те саме, що **ко́лом** *(див.* **ко́ло**[1] 3). *Олеся .. одчиняє віконце, дивиться: парубки обсіли кружалом її хату* (Марко Вовчок); *Улани кружалом ішли навколо нього* (О. Кундзич); *Вишата ніяково пошкріб чуба, стриженого кружалом* (І. Білик).

3. Дерев'яна або металева дуга, на якій зводять круглі частини будівлі (арку, склепіння і т. ін.). *Для зведення арок використовують кружала та опалубки, які тимчасово фіксують необхідну округлу форму споруди, доки не застигне будівельний розчин* (з навч. літ.).

4. Деталь машини, механізму і т. ін., яка має форму круга, кільця; диск. — *Отакенна .. залізяка у ній* [машині] *застряла! .. Кружало так і тріснуло* (Панас Мирний); *Козак Мамай, .. ухопивши кусень готової глини, кинув на кружало, торкнув ногою станок* (О. Ільченко); *Рука моториста весь час на залізному кружалі.., колія залізниці надто звивиста, покручена* (Т. Масенко); *Перед ними бовваніла громіздка прямокутна сталева махіна* [махина], *котру навряд чи зрушило б із місця й вдвічі більше людей. Ручкою тут служило металеве кружало* (А. Кокотюха); *Його руки судомно стиснули кружало керма* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда).

5. *іст.* Шинок, корчма. [С и л ь в е с т р :] *Пробач.., княже, ледве розшукали Цього ми грека в ближньому кружалі, Де чаші він зі смаком вихиляв* (І. Кочерга); *Виходив він на вулицю, тугий лук натягував, став стріляти по церковних маківках і кричав городянам київським: — Позбирайте срібні-золоті церковні маківки, несіть у кружало — корчму мужицькую* (В. Рубан).

◊ **Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х)** *див.* **круг**[1].

КРУЖА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **кружа́ло** 1. *Весь горо́д красувався в кружальному танку білозерих беріз* (О. Ільченко); // Пов'язаний з гончарним кругом, із гончарством. *Горщики та миски були не лише кружальними, а й ліпними. Останні знайдені в усіх античних містах і поселеннях* (з наук. літ.); *Під час археологічних розкопок було виявлено*

фрагменти кераміки епохи пізньої бронзи та ліпний і кружальний посуд III–IV ст. (з газ.).

КРУЖА́ЛЬЦЕ, я, *с.* 1. Зменш. до **кружа́ло** 1. *На стіні висіла карта, на якій було багато синіх кружалець, зроблених олівцем* (О. Донченко); *У кутку тлів вогонь, червонувате його проміння осявало піл, темні стіни, кадь, у якій світилось кружальце води, порожні, перевернуті догори денцями корчаги, горнці* (С. Скляренко); *В шухляді він знайшов лимон і ножиком вправно порізав на тоненькі кружальця* (С. Чорнобривець); *Оранжеве кружальце світла шарахкалося по долівці, кидаючи на неї довжелезну тінь від стовпа* (Григорій Тютюнник); *Капітан ткнув дистанційною указкою в центр екрана, і там засяяло яскраве жовтогаряче кружальце* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *у знач. присл.* **кружа́льцем.** Те саме, що **ко́лом** *(див.* **ко́ло**[1] 3). *Лице суворо витягнулось, під очима лягла кружальцем холодна мертва тінь* (В. Винниченко); *Враз зі свистом налітає на втікачів аркан, падає кружальцем на буйну голову коня* (Р. Іваничук).

КРУЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., заст.* 1. *що і без прям. дод.* Пити хмільні напої. *Зевес тогді* [тоді] *кружав сивуху І оселедцем заїдав* (І. Котляревський); *Вона уточила і унесла чого треба було. Стали кружати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Там наші два діди спіткалися знайомі .. Сидять, кружають мед* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); * Образно. *Було колись — в Україні Лихо танцьовало* [танцювало], *Журба в шинку мед-горілку Поставцем кружала* (Т. Шевченко).

2. Те саме, що **кружля́ти** 1, 3, 4, 6. *Він бачив цілу юрбу .. гімназистів, що, кружаючи біля учителя, весело щебетали* (Панас Мирний); *Ми тихісінько кружали, .. Тільки руки нам дрожали* [дрижали], *Тільки шовки шелестіли* (В. Пачовський); *Тут злетіли ворон тучі, Лобами схитали, Тіло дзьобали Калини, Очі випивали. А Жулина не торкнулись, Здалека кружали* (І. Вагилевич); *Стрикізки* [бабки] *кружали невтомно над водою* (О. Кобилянська); *Марно тільки молодець По степу кружав* (І. Манжура).

КРУЖҐА́НОК, нку, *ч., діал.* Галерея (у 1 знач.), веранда, звичайно навколо будівлі. *З обох боків старої будівлі прибудував* [Єремія] *ще по крилу покоїв і з'єднав їх кружґанками* (О. Стороженко); *Дзвіниця... ні, друга: ця на стовпах, А та була з кружґанками, висока* (М. Старицький); *В куті кружґанку вхід до середини будинку* (О. Лисяк); *Старого палацу не було, натомість стояв невеликий новий, без колон, без кружґанку — чотири довгі стіни з маленькими віконцями-бійницями та цегляна башточка на два поверхи* (Ю. Мушкетик); *Тоді посідали — одпочити б то трохи — на кружґанку, заклечаному віттям і потрушеному всілякими квітами, що цвіли на ту пору; звідси добре було видно всю околицю* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРУЖЕЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., розм.* Те саме, що **кружля́ти** 1–6. *У них* [хлопців] *широкі темно-зелені й сині шаровари, ніби вихор, кружеляють вони перед очима. Чоботи дружно трамбують точок. Але ось скрипаль подає знак — і коло спинилось* (Б. Левін); *Молоді лелеки вже сиділи ген на лузі, старі кружеляли вгорі й радісно та тривожно клекотіли* (Ю. Мушкетик); *Він був у чистій полотняній сорочці, і джмелі, принаджені білим, довго кружеляли довкола нього з густим протяглим дзвоном* (В. Дрозд); *Сніжини кружеляли, танцювали, покривали землю, і не було їм кінця* (Валерій Шевчук); *Табором дедалі частіше кружеляли осінні вітри, вони зривали хмари піщаної куряви, яка скрипіла на зубах і виїдала очі* (В. Шкляр); *Легка заметіль першого дня нового року кружеляє за вікнами* (І. Роздобудько); *Спробувати дійти, куди прагне Капора, видавалося Сивооку загадково-вабливим і бентежним. А коли купець справді задурив собі голову медом і кружеляє в пущах з дурного жиру?* (П. Загребельний).

КРУЖЕНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., рідко.* Те саме, що **кружля́ти** 1–5. *Коршак літає, літає, — чого він так круженяє?* (Сл. Б. Грінченка); *Там віється пара, дим клубками, Там жар у мареві горить, То ллється тонко, мов нитками, То водоспадом аж яскрить, То по долині круженяє* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * Образно. *Вітай все нове, що в житті круженяє* (П. Тичина).

КРУЖЕ́ЧОК, чка, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **кружо́к** 1, 3. *Спокійно, пристойно попоїсти б, погомоніти, почитати газету чи книжку, піти перейтися десь сквериком, де так чисто, акуратно, різнобарвними кружечками ростуть квіти* (В. Винниченко); *Вода в зеленому плесі стояла спокійно. Іноді скидалась рибка, залишаючи на воді кружечок, який ріс, розпливався і зникав* (М. Томчаній); *Скляні, з пінявими шапками кухлі на круглих паперових кружечках, одначе, довго не стояли* (О. Шугай); *Бора налила собі велике горня чаю, відрізала кружечок лимона й обережно опустила на паруючу поверхню* (Г. Вдовиченко); *Усе було, як і раніш, — образи, стіл, лава, ліжко, відро з водою, накрите дерев'яним кружечком, горщик на припічку* (М. Сиротюк).

2. Накреслене колечко (у 1 знач.); коло *(див.* **ко́ло**[1] 1). *Надокучило йому писати палички та кружечки: він перекинув сторінку й став малювати коня* (С. Васильченко); *Одразу ж газети публікують фото, де цей майор стоїть в охороні за плечем президента. Ще й кружечком обвели, щоб краще було роздивитись* (Л. Костенко); *Наташа розглядала відбиток чиєїсь підошви на підлозі, намагаючись з'ясувати, чого на ньому більше: ромбиків чи кружечків* (С. Андрухович); *Завданням учнів було позначити кружечками обласні центри на контурній карті України* (з навч. літ.).

3. *у знач. присл.* **круже́чком.** Те саме, що **ко́лом** *(див.* **ко́ло**[1] 3). *Над його кружечком обстриженою головою, немов привішені промінням, крутились два ґедзи* (М. Стельмах); *Він мовчки склав великий і вказівний пальці кружечком (його улюблений жест!) мовляв, все "ОК"* (І. Роздобудько); *— Сидять* [місцеві жителі] *кружечком гарно коло грубки, дивляться зацікавлено, як рис із часником їм смажиться* (І. Карпа).

КРУЖИНА́, и́, *ж., розм.* 1. Навколишній простір; околиця *(див.* **око́лиця**[1] 1, 2). *Зелений гай, пахуче поле В тюрмі приснилися мені, — І луг широкий, наче море, І тихий сум на кружині* (П. Грабовський); *"Пісочкове", — сумно подумав Гаврило, оглядаючи широку лугову кружину* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Я зіркою безсонною зацвів на кружині, Світив у вікна соняхом, а ти своєї: "Ні"* (Б. Олійник).

2. Обвід, окружність. *Кружини в ній* [долині] *було трохи більше, як півмилі* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРУЖИ́ТИ, кружу́, кру́жиш, *недок., розм.* Те саме, що **кружля́ти** 1–4, 7, 8. *Кружив* [конюх] *навколо Півня і намагався застигнути його зненацька і щосили вдарити. Та дядько був прудкіший* (Ю. Логвин); *Перед паном стояла гальба пива; між селянами кружили дві квартові фляшки горілки; чарки і фляшки йшли з рук до рук* (І. Франко); *Не*

дурно, що вість про приготування нового повстання незвичайно жваво кружила між людом (М. Грушевський); *Вгорі тепер шум збільшився, зривались гострі й дужі хвилі, зачіпали верхів'я і з усіх сил кружили ними, вириваючи глибокі ями в зелі корон* (М. Івченко); *Цілий вечір Цвітанка почувала себе щасливою. Міцні гарячі руки Києві легко кружили її в танці* (В. Малик); *Гайворони метушаться, то осторонь присядуть, то зірвуться кружити, як вихрова мряковина, пронизливо крячучи* (В. Барка); *Мені здається, що в моїх жилах кружить кров швидше, а думки стали гнучкіші* (О. Кобилянська).

КРУЖИ́ТИСЯ, кружу́ся, кру́жишся, *недок., розм.* Те саме, що **кружля́ти** 1, 2, 4. *Кинулись до води — тільки вінок маковий плаває — кружиться* (Марко Вовчок); *Гафійка сиділа на призьбі за хатою. Біля ніг її кружились кури і сокотали, допоминаючись їжі* (М. Коцюбинський); *Перед очима в них похитувались, кружились: земля, туман і дерева* (В. Козаченко); * Образно. *Д. Вартовий сам кружиться навколо думок, подібних нашим, та тільки якось не може договоритись до чогось ясного* (М. Драгоманов).

КРУЖІ́ВКА, и, *ж., діал.* Кужівка. *Буде мати бити щіткою, гребінкою і веретеном, кружівкою* (Сл. Б. Грінченка).

КРУЖІ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **кружи́ти** і **кружи́тися.** *Скінчилась довга, як безвість, дорога в тряских поштових каретах, стомлююче висиджування на станціях, кружіння перед очима сумних краєвидів* (Б. Левін); *Ридає скрипка десь, як серце в самотині; меланхолійний вальс, кружіння й млості дивні* (М. Драй-Хмара); *В щілину собачого ящика вривались уривки свисту, наче незримі смоки нагнітали туди морок. І в ньому густішали стук чотирьох сердець, давління атмосфер і нечутне кружіння вуглевих порошин* (І. Микитенко); *Нікого так я не люблю, як вітра вітровіння .. Він замахнеться раз — рев! свист! кружіння!* (П. Тичина); * Образно. *В п'янливому, сповільненому смерку Кружіння серця. О солодка млость! Пурпурні снігурі, як змахи феєрверку, Пронизують сріблисту високость* (М. Бажан).

КРУЖКОМА́, *присл., розм.* Те саме, що **ко́лом** *(див.* **ко́ло**[1] 3). *Мануйло підійшов до гуртка підлітків, що, розсівшись кружкома, перебирали відходи* (О. Гончар); *За погожих вечорів, поскубши з ясел привезеної Шепталом отави, коні кружкома лягали неподалік стайні* (В. Дрозд); *Вона дістала з-під прилавка бляшане мишеня, завела його й пустила на прилавок. І, ледь попискуючи, воно забігало кружкома* (О. Завгородній, пер. з тв. Е. Рауда); *Усі вони* [дами] *.. посідали кружкома, позітхали трохи, а потім .. давай говорити про всячину* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КРУЖЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кружля́ти.** *Від невпинного кружляння навколо жорна тьмарилося йому в голові* (З. Тулуб); *Побачивши, що чарки починають чимраз, то скорше кружляти, і що тому кружлянню й кінця не видно, висунувся* [Чуйкевич] *непомітно з мисливського круга, взяв за поводи свого коня і побрів на узлісся* (Б. Лепкий); *Музика гула, від шаленого кружляння паморочилася голова, один раз Орися заточилася, але Тимко підтримав її рукою* (Григорій Тютюнник); *Він кидав оком .. на ластівку в кружлянні, в доторку до поверхні води* (В. Барка); *Що пороблює вона зараз? Спить? Чи, може, теж блукає по Києву, сумовито поглядаючи на карнавальне кружляння сніжинок?* (М. Дашкієв); *Машини кружляли, перехнаблювались, петляли десь. Зупинялися. Знову їхали. Нарешті, по довгому такому кружлянні, машини стали* (І. Багряний); *Раз сталося так, що після дводенного кружляння по пущі вони опинилися на березі тої самої річки, навіть коло того самого броду, через який переходили* (П. Загребельний); *Вже збагнула* [людина], *що вона — тільки невелика .. частка неосяжної матерії, вічне кружляння енергії* (Ю. Мушкетик).

КРУЖЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.* 1. Рухатися навколо кого-, чого-небудь, описуючи кола. *Знов рушив* [Скиба] *навколо скирт кружляти* (А. Головко); *Фобос кружляє навколо планети втричі швидше, ніж сама планета навколо осі* (О. Бердник); *Хоч я давно вже вивчив, що земля кружляє навколо сонця, однак підсвідомо ще вірю в те, що весь видимий світ обертається довкола мами* (А. Дімаров); *Хазяйські пси наче показилися. Кружляють навколо — й кроку не ступити* (Люко Дашвар); * Образно. *Нудно, важко .. жити без любові до чогось або до когось .. Чи не вона — той центр, що довкола нього кружляє життя людини?* (Ю. Шовкопляс); // *по чому, чим.* Ходити, походжати, їздити і т. ін., описуючи кола. *Поїзд кружляв по схилах Карпат* (Д. Бузько); *Тодосій кружляв по камері важкими поривчастими кроками нервово розладженої людини* (Р. Андріяшик); // *перен.* Постійно перебувати біля когось, чогось. *Коло неї* [річки] *кружляють рибалки з вудками й приманками* (І. Франко); // *перен.* Переміщатися, передаватися по колу (про чарку, келих і т. ін.). *Чарка пішла кружляти, і дедалі в хаті робилося голосніше* (С. Васильченко); *Кружляли чарки з горілкою, лунали сміхи* (Мирослав Ірчан); // *перен.* Поширюватися (про чутки, поголоски і т. ін.). *Найприкріше йому було через плітки, що кружляли по інституту. Про його нібито неморальні вчинки* (Ю. Мушкетик); *Особа Целіни Зигмунтовської цікавила багатьох. Навколо Франка почали кружляти, як казав Микола Вороний, "глухі чутки"* (Р. Горак); *Хтось нагадав тії поголоски, що кружляли довкола Маньки уже віддавна* (Ю. Винничук).

2. *кого, що і без прям. дод.* Рухати по колу; крутити (у 1 знач.). *Тимко глибше насунув шапку на голову, схопив Коростильова, як дитину, на руки і почав кружляти його навколо себе, аж у того вітер свистів у вухах* (Григорій Тютюнник); *Джавала повільно підніс до носа келиха і почав легенько ним кружляти так, аби вино розливалося по склу, виявляючи свій букет* (Ю. Винничук); // *чим.* Швидко крутити; завихрювати (про вітер, віхолу і т. ін.). *Вітер скаженів, кружляв сніжними вихорами, засипав тундру...* (М. Трублаїні); // *безос., ким, чим і кого, що. Потім він опустився на воду, і ним почало кружляти з неймовірною швидкістю* (О. Довженко); *Наче в якомусь штормі, кружляло матроса всю дорогу* (В. Кучер).

3. *з ким і без дод.* Танцювати (у 1 знач.), описуючи кола. [Годвінсон:] *Ой, що я чую? .. Недоліток в танку несамовитім Кружляє перед постаттю Молоха!* (Леся Українка); *Зал в огнях. Кружляють пари, Хвилі музики пливуть* (В. Сосюра); *Я все-таки відшукав очима Оленку, яка під мелодійні звуки вальсу .. кружляла із своїм підполковником* (Я. Гримайло); *Пари — а було їх десь так чотири — рухалися маєстатично, сходилися й розходилися, кружляли довкола власних осей, робили по два кроки вбік, тоді навзаєм поверталися спинами і знову починали все від початку* (Ю. Андрухович).

4. *над чим і без дод.* Плавно літати, описуючи кола. *Птахи кружляли над плавнями цілими хмарами* (М. Коцюбинський); *Дев'ять літаків летіли над нами, потім почали*

кружляти над узліссям (Л. Смілянський); *Лелеки довго кружляли над вербою* (С. Скляренко); *До кімнати .. залетіла бджілка і весело загула, кружляючи над мискою* (П. Кочура); *Вони* [апельсини] *бризкали соком, і оси відразу ж почали кружляти наді мною* (С. Жадан); // Опадати додолу, описуючи кола. *І враз вітер заскакав круг нас, і, кружляючи, спадало листячко із клену* [клена] (П. Тичина); *Кружляло осіннє листя, з неба долинало курликання журавлів* (М. Руденко); // Витися, зависати в повітрі (про пил, сніг і т. ін.). *Вже перший сніг кружляє над землею І тихо падає* (М. Рильський); *Дощу нема й тепер. Чорні стовпи* [пилу] *кружляють у степу* (В. Кучер); — *Та де там той хліб! Молотиш, молотиш, а намолоту ніякого — сама полова кружляє* (М. Стельмах); *Над ближчими кварталами — запах толу, кружляє сажа* (О. Гончар).

5. Мести, віяти (про вітер, хуртовину і т. ін.). *Один поза одним несеться* [вихор], *кружляє* (І. Манжура); *Вітер на просторі рвав, кружляв кущами, хвиля за хвилею ганялась навперейми* (М. Івченко); *Запахло дужче осінню: листя пожовкле, як із кульбаби пух, вітер рвав і кружляв ним по голих городах* (А. Головко); *Невдовзі смерч наблизився, кружляючи з дивовижною швидкістю* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

6. Їздити, ходити кружни́м шляхом. — *Хоч-не-хоч, а доведеться тепер .. кружляти об'їздами до самісінької ночі* (М. Стельмах); *Ми їхали прямо, щоб не кружляти Рівниною без крайньої потреби* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Пересуватися, час від часу змінюючи напрям руху; петляти (у 1 знач.). [Д о в б у ш:] *Ми теж уже в дорогу. Мусимо кружляти, щоб не зустріти погоні* (Б.-І. Антонич); *Старезний .. дідів човен поплив .. по квітучому садку, кружляючи поміж кущів порічки, аґрусу* (О. Довженко); *Вони ж так довго їхали-їхали, кружляли, повертали, часом гнали чимдуж, а заїхали — всього лише на другий кінець міста* (І. Багряний); // Ходити манівцями, збившись із шляху; блукати (у 1 знач.). *Цілу ніч він кружляв у якихось бескеттях, кам'яних лабіринтах* (О. Гончар); * Образно. *А потім знов хотіла написати, та от і тепер кружляю, кружляю, а все вертаюсь до того самого* (Леся Українка).

7. *перен.* Здійснювати кругообіг чого-небудь у живому організмі; текти (перев. про кров). *Кров, що бухала їй до лиця, мов уся зледеніла й перестала кружляти* (Н. Кобринська); *Се так гріється хлоп'ятко — вірить в кров палермітанську* [жителя Палермо], *що кружляє в нього в жилах, більш, ніж в той чужий вогонь* (Леся Українка); *Повітря було чисте й свіже та здорове. Це дуже корисно вплинуло на здоров'я Олексія. Кров кружляла живіше* (А. Чайковський); *Чує* [Мотря], *як б'ється її серце, як кров кружляє по жилах, пальці дрижать* (Б. Лепкий).

8. *що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **кружа́ти** 1. *Всі раділи, веселились, гуляли, мед-вино кружляли* (з казки); *Вони ж усе їздять до нас, сватами звуться, кружляють* (Ганна Барвінок); *Після закуски вони почали кружлять пиво* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́** *див.* **ду́мка.**

КРУЖЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок., безос.* Мати бажання, настрій, можливість кружляти (у 3 знач.). *Вертихвістки можуть бути й прегарні, вони як метелики, котрі кружляють, доки кружляється і танцюється* (Валерій Шевчук).

КРУ́ЖНИЙ, а, е. Те саме, що **кругови́й.** *І бачить* [мати] *крізь стелю, крізь дах і літа, як троє синів у блакить лійкувату у вихорі кружнім летить-відліта...* (П. Мовчан); *Від безнастанного кружного ходіння голова йде обертом і тріщить* (М. Дочинець); *Вони любили походити вздовж старовинної кружної галереї, що зубчастим кільцем обгороджувала замок* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КРУЖНИ́Й, а́, е́. Об'їзний, обхідний (про шлях, стежку і т. ін.). *Вевеллі поїхав кружними шляхами і дістався до турецького табору мало не через місяць* (З. Тулуб); *Дивлюсь: і в церкву старістю пішла* [мати] *дорогою кружною через гору* (Л. Костенко); *Одного разу син посадив стару в кабіну, кружними лісовими шляхами, поза міліцейськими постами і дозиметричним контролем, лиш йому відомими путівцями поїхав у село* (А. Михайленко); *Про короткий шлях через ліс забули* [місцеві], *об'їжджаючи хащі кружними гостинцями* (В. Єшкілєв).

КРУ́ЖНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **кружни́й.** *Хотіла я дуже заїхати в Прагу, та не випало через негоду і через кружність* (Леся Українка).

КРУ́ЖНО. 1. Присл. до **кру́жний.** *Прийшовши до ґанку, кружно обступили вони його* (Панас Мирний); *Дививсь* [тренер], *як заголені по пояс, бородаті і стрижені, вузькоокі й оскалені чоловіки гамселять стовбури сосон, лівим плечем захищаючи лице, один супроти одного січуть повітря, навприсядки кружно оббігають акацію і ляскають комарів на спітнілих лопатках* (Є. Пашковський).

2. *у знач. пред.* В обхід, у об'їзд. *Ну, не зовсім то воно по дорозі, трохи кружно!..* (Олена Пчілка).

КРУЖО́К, жка́, *ч.* 1. Зменш. до **круг**[1] 2, 3, 4. *На вкритій червоною травою галявині граційно танцювали, сходячись у кружок і розсипаючись на пари, юнаки і дівчата* (Валерій Шевчук); *Семен шубовснув у воду, і вода широкими кружками побігла від нього* (М. Коцюбинський); *Приносять інколи йому з бідняцьких дворів то кисляку гладишку, то кружок сиру* (М. Стельмах).

2. *у знач. присл.* **кружка́, кружко́м.** Те саме, що **ко́лом** *(див.* **ко́ло**[1] 3). *Музики загули, а циган так і пішов кружка по мальованому помосту* (П. Куліш); *Всі сполошилися й оточили діда кружком* (М. Старицький); *Сон покинув його, і він ходив кружка по кімнаті, шукаючи .. виходу з свого становища* (В. Земляк); *Бувало, всі зберуться кружка і Петрусь розказує: — Як був я запорізьким козаком, то зі списом і кривою гострою шаблюкою вихором налітав на ворога* (К. Гриб); *Сторо́жа всілася кружка й почала пекти м'ясо на вогні* (І. Білик).

3. Верхня частина діжки, бочки і т. ін., якою накривають їх або придавлюють засолені овочі. *Він .. потрапив на діжку з водою, скинув кружок і шубовснув у воду обома руками* (І. Нечуй-Левицький); *На .. долівці лежали кружки від кадоба* (М. Коцюбинський); *Що ж, частуватися так частуватися! З бербениці, що, накрита дерев'яним кружком, стояла в кутку, вівчар набрав і поставив дві чашки жентиці* (М. Олійник).

4. *перен.* Те саме, що **ко́ло**[1] 10. *Серед нових кружків людей, в котрі так напруго ввело її багатство мужа, вона чулась зовсім чужою, не вміла повернутися, не знала, що говорити, не розуміла ані їх компліментів, ані їдких притиків, а своїми грубими дотепами та простими замітками будила тільки сміх* (І. Франко); *Заложив* [Смотрицький] *в Острозі*

так званий учений кружок, де згуртував найкращі українські сили (А. Чайковський).

Обертáтися в кóлі (сфéрі, кружкý *і т. ін.)* *див.* **обертáтися; Синці́ (кругú, кóла, кружкú) під (попі́д) очúма** *див.* **синéць.**

КРУЗА́ДО, *невідм., с., іст.* 1. Грошова одиниця Бразилії в 1986–1989 рр., що дорівнювала 100 сентаво. *1988 року до 100-річчя скасування рабства в Бразилії випустили три пам'ятні монети в 100 крузадо* (з наук.-попул. літ.).

2. Старовинна португальська монета, що була в обігу в XV–XIX ст. *Перші крузадо відчеканили в 1457 році, коли завдяки морським експедиціям Енріке Мореплавця до Португалії почало надходити золото* (з наук.-попул. літ.).

КРУЗЕ́ЙРО, *невідм., с., іст.* Грошова одиниця Бразилії в 1942–1967, 1970–1986 і 1990–1993 рр., що дорівнювала 100 сентаво. *З 1961 до 1964 р. національна грошова одиниця Бразилії крузейро "схудла" у 5 разів* (з навч. літ.); *Утік до Ріо-де-Жанейро Ти від голодних лихоліть, Щоб загорьованим крузейро Життя хоч трошки підживить* (М. Рильський); *13 лютого 1967 року в Бразилії було введено в грошовий обіг нове крузейро, яке замінило крузейро у співвідношенні 1000 крузейро за 1 нове крузейро* (з газ.).

КРУЇ́З, у, *ч.* Подорож по воді (перев. морська) за певним маршрутом. *Пасажири тихоокеанського круїзу втішалися елегійними танцями, кавою і екзотичними міцними напоями* (О. Бердник); *Якщо душа бажає і прохає вражень і ви не проти полоскотати свої нерви — круїз на яхті для вас!* (В. Чемерис); *В Одесі ми завантажились (а по-морському кажучи, затарились) — і надовго, бо наших запасів мало стати аж до кінця круїзу, себто аж до Афін* (Ю. Андрухович); *Ми попливемо в дводенний круїз до Стокгольма й назад — ти побачиш, які там красиві береги* (І. Роздобудько).

КРУЇ́З-КОНТРО́ЛЬ, ю, *ч.* Пристрій, що підтримує постійну швидкість автомобіля без участі водія. *Круїз-контроль регулює швидкість руху автомобіля, автоматично додаючи її при зниженні швидкості руху та зменшуючи швидкість при її збільшенні* (з наук.-попул. літ.); *Особливо зручним круїз-контроль є під час довготривалих поїздок, коли важко утримувати педаль газу в одному положенні* (з газ.); *Круїз-контролем можуть бути оснащені автомобілі з автоматичною та механічною коробками передач* (з мови реклами).

КРУЇ́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **круї́з.** *Уся географія круїзної подорожі була б не точною, якщо не звернути увагу на берег* (І. Роздобудько); *У розвитку круїзного туризму можна відзначити декілька позитивних тенденцій* (із журн.); *Протягом семи круїзних днів артисти даватимуть різноманітні концерти в салоні теплохода* (з газ.); // Признач. для круїзу. *Уявіть собі величезний грецький корабель, круїзний лайнер аж із шістьома палубами* (Ю. Андрухович); *Надшвидкохідний і стовідсотково надійний в експлуатації крейсер тимчасово використовували як круїзне судно для найвисокопоставленіших пасажирів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КРУК, *діал.* **КРЮК,** а, *ч.* Великий хижий птах родини воронових із блискучим чорно-синім пір'ям, що живе подалі від осель (перев. у лісі); ворон *(див.* **вóрон**¹ 1). *Не штука вбити крука: злови-но живого* (Номис); *Закрякали чорні крюки, Виймаючи очі; Заспівали козаченьки Пісню тії* [тієї] *ночі* (Т. Шевченко); *Позад війська довгими гадюками тяглися обози з харчами та військовим знаряддям, а понад військом темними хмарами крутилися чорні крюки, чуючи собі велику здобич* (А. Кащенко); *За садком, за городом одразу ж — гай .. Зозулі, іволги, вудвуди, дятли, синиці і навіть мовчливі* [мовчазні] *круки скрипіли, пищали, вистукували, кували...* (М. Олійник); *Великі гнізда з чималих сучків і гілок круки мостять у затишних куточках старого лісу або в парках, на високих старих деревах* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Польська шляхта і татари налітали із заходу і сходу, мов ті круки* (І. Цюпа).

КРУ́КАННЯ *див.* **крю́кання.**

КРУ́КАТИ *див.* **крю́кати.**

КРУ́КІВ, кова, кове. Прикм. до **крук.** *Джус присів навпочіпки і тицьнув пальцем у крукового дзьоба, однак той і не глянув на нього* (В. Шкляр); *Уляна примружила очі, намагалася роздивитися посеред голих грушевих гілок крукове гніздо* (Люко Дашвар); * У порівн. *Майорша обійшла округ чорну, мов крукове крило, ріллю* (Ганна Барвінок).

КРУ-КРУ́ *див.* **кру.**

КРУМК, *виг.* Звуконаслідування, що означає крик жаби, крука і т. ін. *Ворон стривожився: чи не загрожує небезпека рідному гнізду? — Крумк, крумк! Стережися! — гукнув він* (О. Донченко).

КРУ́МКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крýмкати** і звуки, утворювані цією дією. *Про бурю спогад — жовті складки піни, Туман їдкий, де був потоп і грім, Де грала повідь — крумкання жабине* (М. Рильський); *— Ти дивись, наш сорокопуд розкаркався нині, як ворона, бодай тобі з твоїм крумканням! — звіркувато блимнув Грищенко* (Є. Доломан).

КРУ́МКАТИ, ає, *недок.* Видавати звук "крумк" (про жабу, крука і т. ін.). *Зараз тільки замети біліли навколо, в тиші крумкав ворон, наче скаржився на свою самітність* (О. Донченко); *На озері крумкають жаби* (В. Кучер).

КРУ́МКНУТИ, не, *док.* Однокр. до **крýмкати.** *Ворон крумкнув удруге* (О. Донченко); *Великий річковий гайворон хрипло крумкнув* (Ю. Мушкетик).

КРУМЦИ́РКУЛЬ, я, *ч.* Те саме, що **кронци́ркуль.** *Крумциркуль складається із двох дугоподібних ніжок, які з'єднані шарнірно* (з наук.-попул. літ.); *У кресленні часто використовують крумциркулі з гвинтовим з'єднанням ніжок та з вертикально встановленою опорною ніжкою* (з навч. літ.).

КРУП¹, а, *ч., розм.* Те саме, що **кри́жі** 2. *Жанна відпустила віжки і періщила коней по крупах* (Ю. Смолич); *Чоловіки обступають коня, вкоськують, мацають за ноги, заглядають у зуби, сіпають за гриву, гладять по шиї, по боках, плещуть долонями по крупові* (Григорій Тютюнник); *Гніда кобилка прищулила вуха, завертіла крупом* (Б. Харчук); *Вигнувши дугою спину, лоскотав* [Олексій] *обличчя буйною гривою, навис над крупом коня широкими плечима, наче крила розгорнув* (М. Малиновська); *Кінь тільки дрібно тремтів — і аж наче хрипів. Ран було чимало: і на спині, і на крупові, і на грудях, і на задніх ногах* (Ю. Логвин).

КРУП², у, *ч., мед.* Гостре запалення гортані й трахеї, що супроводжується спазмами горла та утрудненим диханням. *Круп можуть викликати бактерії та віруси, які проникають в епітелій гортані та інших дихальних шляхів і спричиняють їх запалення* (з наук.-попул. літ.); *— Нещастя в неї, — єдина дочка вмирає від крупу* (Іван Ле); *У народній медицині плоди малини вживають від грипу, крупу, простуди, хронічного ревматизму* (з газ.).

КРУПÁ, и́, *ж.* 1. Те саме, що **крупи́** 1. *Коли я почав їсти, мені здалося, що ніколи в житті ще не їв такого смачного супу з вівсяної крупи і такого доброго ячного хліба, від якого аж шелестіло в роті* (І. Кирій); *Василеві пощастило заробити борошна, вершків, крупи* (О. Бердник); *Вона підігріє рештки вчорашнього відвару з липи й ромашки, а потім зварить суп з решток ячмінної крупи* (Г. Пагутяк); *Маю кілька пачок вермішелі швидкого приготування, а ще кілограм гречаної крупи* (Любко Дереш).

2. Те саме, що **крупи́на.** *Крупа крупу гонить, а крупу і чорт не догонить* (прислів'я); *Є місця, де деревини — як крупа від крупи в московськім куліші* [кулеші] (М. Коцюбинський).

3. *перен.* Атмосферні опади, схожі на дрібні кулясті зернята. *Насунулись хмари, посипалася крупа пополовині з холодним дощем* (І. Нечуй-Левицький); *З неба, затягнутого важкою пеленою хмар, сіялася дрібна крижана крупа* (В. Собко); *З неба сипалася дрібненька мряка з крупою* (С. Тельнюк); *Над Січчю гуляла віхола. Стріхи курілися білим димом, колюча крупа сікла обличчя й руки* (Ю. Мушкетик); *Вчора зранку сипала вогка снігова крупа* (Ю. Логвин); *За вікном падав сніг і стукотів крупою по вікнах, шибки від того сухо потріскували* (Валерій Шевчук).

Де́рти (дра́ти) крупу́ (про́со, зе́рно́ *і т. ін.) див.* **де́рти.**

КРУП'Є́, *невідм., ч. і ж.* Розпорядник у казино, який стежить за грою, видає виграші та забирає програні ставки. *Колесо рулетки зупинилося, й круп'є підсунув до Ронні іще десяток жетонів* (Л. Кононович); *— Давайте все на ноль* [нуль]! *— Марла віддала пригоршню фішок круп'є* (І. Карпа); *Спочатку вона працювала круп'є в підпільному казино "Монте-Карло", а потім .. пішла працювати офіціанткою* (Любко Дереш).

КРУПИ́, крупів *і рідко* круп, *мн.* 1. Цілі або подрібнені очищені зерна злакових рослин, що їх використовують як продукт харчування. *Мати подає капусту. Капуста добра, з салом, ще й крупами засипана* (І. Франко); *На санях — зброя, кольчуги, щити, сухарі, крупи, солонина, заморожене м'ясо, овес...* (В. Малик); *Кароліна увімкнула електрочайник, знайшла каву у верхній шафці, помилувалась строкатою картинкою — макарони та крупи в прозорих прямокутних банках з червоними кришками, яскраві пачки кави та чаю, приправи в плетеному з лози кошичку* (Г. Вдовиченко); *Здорове харчування передбачає наявність у раціоні людини достатньої кількості овочів, фруктів, а також різноманітних крупів — гречаних, вівсяних, рисових, ячних, перлових тощо* (з навч. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **крупа́** 3. *І не раз, було, як гуде холодний вітер, порощить крупами, замітає дорогу снігом і дзвін сумно гуде понад селом* (І. Нечуй-Левицький); *Засвистів, заплакав у холодній грубі вітер. Заторохтіли крупи в биті вікна* (С. Васильченко); *Крупами сипав у шибки сердитий вітер-сніговій* (А. Іщук).

КРУПИ́НА, и, *ж.* 1. Окреме зернятко крупів. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною* (Номис); *В одну мить казаночок уже спорожнено й ретельно вимазано зсередини до останньої крупини* (В. Підмогильний); *Коли ви одного вівсяного зерна не потрапите зберегти, не шануватимете крупини, щупка* [щіпки] *муки, сорочки, чобота, не вшануєте ви й худобини, ані себе самих* (У. Самчук); *Мати з оглядкою варила пісний борщ, а про кашу й не згадували, не мали в хаті ні крупини* (І. Кирій).

2. Маленька частинка чого-небудь. *Поніс на нього* [Іоана] *той вітер пісок. Крупини билися об його тіло і сікли обличчя* (Валерій Шевчук); *Іскри направду цвіркали в мої долоні, гарячі крупини сипалися на трут, але губка не тліла* (М. Дочинець).

КРУПИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **крупи́на.** *Був я в дворі Касяненка: там діти грудні, а ці прилізли, риються в колисках... дітей викидають просто додолу і дошукуються під пелюшками, чи нема крупинок, бережених на кашку; все чисто забирають* (В. Барка); *Крупинки сажі засмічували пісок* (В. Домонтович); *Перший сніг порошив у очі колючими крупинками* (Р. Іваничук); *Зігнувшись, на колінах вона поповзла в холодній воді по гострих крупинках піску, яким вода за довгі роки щільно покрила дно тунелю* (П. Загребельний); * Образно. *Кожна крупинка нашого досвіду коштує здоров'я, навіть років життя* (Р. Андріяшик).

КРУ́ПКА, и, *ж.* 1. *рідко.* Зменш.-пестл. до **крупа́.** *Не клюй, курка* [курко], *крупку* (Номис); *У сухому вигляді желатин є крупкою або пластинами з вологістю до 16 %* (з навч. літ.); *Стоїть Іван. Над валом крупка сіє* (Л. Костенко); *Сагайдачний стояв мовчазний, смутний. Морозяна крупка ціпенила йому щоки: він зірко переціджував очима ряди братства* (Г. Колісник).

2. *спец.* Перше грубе мливо зерна пшениці під час перероблення її на сортове борошно. *— От що, Артеме, .. візьми крупки та відвезеш завтра до Домки* (П. Панч); // Будь-яка подрібнена речовина. *Згодом чорна дрібна крупка з кавових зерен пирскає під струменем окропу* (із журн.).

3. Трав'яниста рослина родини хрестоцвітих. *Зараз тут тільки васильки й безсмертники. Весною — і вероніка, і козельці, і вівсяна крупка, і голубі, жовті та оранжеві півники, й червоногарячі тюльпани* (Ю. Мушкетик); *Поміж жовтими кошиками підбілу біліють дрібненькі квітки крупки* (з наук.-попул. літ.).

4. *діал.* Трихіна. *Крупка, потрапляючи в організм людини чи тварини, починає активно розмножуватися* (з газ.).

КРУПКИ́Й, á, é. Який складається з крупинок. *Якщо розпушувач тіста зберігати у вологому місці, він стає крупким та втрачає свої властивості* (із журн.); *Щоб розкласти крупкий мед у менший посуд, його спочатку треба трохи розігріти на водяній бані* (з газ.).

КРУПКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на крупи; зернистий. *Коли Марко Григорович уніс нову діжку крупкуватого меду, Варчук допитливо подивився на нього* (М. Стельмах); *Після відлиги сніг став крупкуватий і взявся кіркою* (з газ.).

КРУ́ПНИЙ, а, е. Який складається з великих крупин, частинок і т. ін., грубий (у 1 знач.); протилежне д р і б н и й (у 3 знач.). *Вони йшли поруч, сіра крупна галька рипіла під ногами* (В. Владко); *Володя поволі брів вузьким темним проходом, спотикаючись на шпалах і на крупному щебені* (В. Малик); *Сторожі озброєні берданами — старенькими рушницями, що заряджаються прямо із дула порохом і крупною сіллю* (А. Дімаров); // Великий, великих розмірів (перев. про тіло та його частини). *Вона аж повернулась всею крупною, гарно одягненою постаттю до мене* (В. Винниченко); *У нього було крупне, з правильними рисами, сказати б, навіть гарне обличчя, тільки брезкле* (В. Козаченко).

КРУПНИ́К, у́, *ч.* Густа юшка з крупів (у 1 знач.). *Крупник кулешеві брат* (Номис); *Очі їй зайшли сльозою, а руки затремтіли, що аж ледве крупнику з рук не випустила, несучи до стола* (Леся Українка); *Вечеряють надворі, мати насипає крупник до мисок* (У. Самчук); *— Мамо, що ми будемо вечеряти? .. — Щось-таки будем. — А що саме? Крупник? — Ні, козацький куліш. — Козацький? — дивується Миколка, бо звичайний він знає. — Який же це? — Із димом і шкварками* (М. Стельмах).

КРУПНИ́СТИЙ, а, е. Який складається з крупинок; крупчастий. *Крупнистий сніг порощив об шибки* (Іван Ле); *Для догляду за електрочайниками існують спеціальні крупнисті порошки, до складу яких може входити лимонна кислота* (з газ.).

КРУПНИ́СТІСТЬ, тості, ж. Властивість за знач. **крупни́стий.** *Ознаками неякісного сиру є гіркість, крупнистість* (з навч. літ.).

КРУПНИЧО́К, чку́, *ч.* Пестл. до **крупни́к.** *— Хотяй на годинку — на крупничок та на солодкий медок, та, може, де роздобудем якого талярця...* (М. Шашкевич); [Граф:] *Коли змолотять по півкопи — даси увечері ти їм ріденький крупничок* (І. Карпенко-Карий).

КРУПОВІ́ЙКА, и, *ж.* Машина для очищання крупів від лузги. *Відокремлення очищених крупинок від крупинок з оболонками здійснюють частково на розсійниках, круповійках та шліфувальних системах* (з навч. літ.).

КРУПОДЕ́РНИК, а, *ч.* Те саме, що **круп'я́р.** *Оттам, мамо, мельник, оттам круподерник* (Сл. Б. Грінченка).

КРУПОДЕ́РНЯ, і, *ж.* 1. Невелике підприємство, на якому виготовляють крупи. *Млин і круподерня працювали справно, переробляли не лише своє, а й збіжжя інших помольців* (П. Кочура); *Спрямував* [Чарниш] *у свій ярок річечку, й вона перестала крутити громадські млини, що стояли на ній, а крутила тільки його, Чарнишеві, й тепер селяни везли збіжжя в Чарнишеві млини та круподерні* (Ю. Мушкетик); *Біля круподерні стояли мішки із збіжжям* (В. Шкляр).

2. Пристрій у млині, на якому деруть зерно на крупи. *Є й вальці, і питель, два разовики, круподерня, валюша на сукно. Все, одним словом... Хай би, думаю, вже не знаю, який був той млин, то на одного мельника та помічника вистачило б...* (У. Самчук).

КРУПО́ЗНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до крупу *(див.* **круп²**). *Крупозний кашель і ядуха можуть виникати поступово або раптово в будь-який час дня чи ночі* (з навч. літ.); *Крупозна пневмонія для Степана минула порівняно легко, проте запалення суглоба плеча завдавало юнакові дедалі більших страждань і дуже непокоїло лікарів* (М. Дашкієв).

△ **Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів)** *див.* **запа́лення.**

КРУПОРУ́ШКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **круподе́рня.** *Повітове містечко Глобине, де мешкала сестра пана генерала Параскева Іванівна, власниця парового млина з крупорушкою, розташоване на притоці Псла* (І. Роздобудько); *Чого тільки не вмів мій дідусь! Треба десь зробити січкарню, драча, крупорушку чи керата, — співаючи, зробить, дайте тільки заліза, дерева і ввечері добру чарку монопольки* (М. Стельмах); *Біля млина сьогодні людно. Працюють не лише обидва камені, але й крупорушка* (Ю. Мушкетик).

КРУПЦІ́, пе́ць, *мн.* Зменш.-пестл. до **крупи́.** *Ой ви, миші, мишенята, Сивенькії шкурки, Нащо бабу зграбували, наче тії турки? Ви ж буханчика із'їли, Поточили крупці, І маківки всі погризли Бабусі-голубці!* (з народної пісні).

КРУПЧА́СТИЙ, а, е. Те саме, що **крупни́стий.** *Михводій відсипав у капшук може з півфунта чорного, крупчастого, ніби гарматний порох, порошку* (Ю. Логвин); *Часто замість масла привозили з маслозаводу рідку крупчасту кашу, яка не хотіла застигати і братись грудкою* (В. Рубан).

КРУПЧА́СТІСТЬ, тості, ж. Властивість за знач. **крупча́стий.** *Консистенція сметани повинна бути однорідною, хоча допускається незначна крупчастість і наявність повітряних бульбашок* (з навч. літ.).

КРУПЧА́ТКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **питльо́ванка.** *— Може, дехто вже й паляниць з крупчатки понапікав* (А. Головко); *— Треба повезти додому крупчатки на пиріжки* (П. Автомонов); *В багатьох сім'ях пироги пекли з білішого борошна. Іноді навіть з крупчатки. Але все одно наші були найсмачніші* (А. Дімаров).

КРУП'Я́НИЙ, а́, е́. Прикм. до **крупи́** 1. *Круп'яні якості ячменю хороші, сорт пивоварний* (з газ.); *На ярмарку споживачам запропонують різноманітні продукти харчування майже з усіх регіонів України: овочі, фрукти, м'ясні та рибні продукти, найрізноманітніші круп'яні вироби* (із журн.); // На якому виготовляють крупи. *Круп'яний завод;* // Пригот. із крупів, з крупами. *У печі збігає щойно підбитий молоком борщ круп'яний* (П. Козланюк); *Господиня готує сім страв, щоб туди входила м'ясна, з риби, крашанки, молочна страва і круп'яна, а також мед* (В. Рубан); *Для дієтичного харчування соуси готують на воді, овочевих і круп'яних відварах* (з навч. літ.); // Який дає зерно, що йде на виробництво крупів. *Круп'яні культури сильно виснажують ґрунт, тому необхідно приділяти особливу увагу сівозміні* (з наук. літ.).

КРУП'Я́Р, а́, *ч.* Той, хто займається виробництвом крупів; круподерник. *У круп'яра в місті побачив я був корбові жорна, що ними крупи меле* (І. Франко); *У 1850 р. круп'яр Парада поставив при фігурі на Личаківській вулиці чотири філяри (стовпи) й накрив їх дахом* (з наук.-попул. літ.); *Посада круп'яра І категорії потребує базової або неповної вищої освіти відповідного напряму підготовки* (з мови документів).

КРУСЕ́ЙД, у, *ч., рел.* У протестантизмі — місіонерська поїздка. *Протестанти часто практикують місіонерські поїздки, або крусейди, в інші країни, де організовують масові євангелізаційні зібрання, які звичайно проводять відомі служителі* (із журн.).

КРУТАНИ́НА, и, *ж., розм.* 1. Поспішний, безладний рух; метушня. *Як зробивсь під той час галас і крутанина в таборі, то я улучив щасливу годину та на коня та драла* (П. Куліш); *В домі почалось ворушіння, крутанина та біганина* (І. Нечуй-Левицький); *Він наліг на салати й паштети, бо в цілоденній крутанині нічого не їв* (О. Бердник).

2. *рідко.* Те саме, що **круті́йство.** *Треба .. терпіти багато крутанини і брехень* (М. Драгоманов); *— При тім же я міркую, що ми свої люди, так і говорімо ж без непотрібної крутанини* (І. Франко).

КРУТА́Р, я́, *ч., діал.* Крутій (у 1, 2 знач.). [Жандарм:] *Але все одно тобі скажу, небоже: ти на крутаря не вродився* (І. Франко); *— Ой, з вас великий крутар! — додала* [пані Марко] *ніби серйозно і, всміхаючись, погрозила пальцем* (О. Кобилянська).

КРУТА́РСТВО, а, *с., діал.* Крутійство. *Не так був зложений і не так шитий Борислав в тім часі, щоб європейський підприємець .. без вічних брудних крутарств .. міг удержатися в Бориславі* (І. Франко); *Карав* [професор], *мов сталлю, зимними словами одного з слухачів, котрого спіймав на брехні і крутарстві* (О. Кобилянська).

КРУТЕ́ЛИК, а, *ч., жарг.* 1. Людина, яка швидко розбагатіла перев. сумнівним, незаконним способом. *В церкві паломництво з цілої області, крутелики на джипах з'їжджа-*

ються, своїх дітей везуть... (О. Забужко); *— Лілька приїхала. Уже якийсь крутелик їй номер в "Інтерконтиненталі" зняв, дав тачку, щоби розсікала...* (Люко Дашвар); *Пішли замовлення: заможні крутелики пропонували майстрові грубі гроші, аби мати на своїх віллах ексклюзивне крісло-трон господаря дому* (Г. Вдовиченко).

2. Нахабна, зухвала, агресивно налаштована людина. *Неприємність зустрічі з місцевим крутеликом, який минулого разу мене вдарив, відразу пригнічує, і я непокоюся* (А. Дністровий).

КРУ́ТЕНЬ, тня, **КРУ́ТІНЬ,** теня, *ч.* 1. Скручений жмут соломи, яким розпалюють або підтримують вогонь у печі. *Спали соломи три крутні під челюстями* (П. Чубинський); *Вона .. то рогачем розгортала на черені жар, то сунула туди нового крутеня* (А. Іщук); *Хліб уже мати посадовила в піч. Стояла з лопатою в руках і кидала крутені на загнітку* (Ю. Мушкетик); // Скручений жмут соломи, сіна, що залишається на шляху перетягання копиць. *На полі уже все було зібрано й звезено, лише де-не-де на стерні виднілися крутні* (із журн.).

2. *діал.* Вихор *(див.* **ви́хор**[1] 1). *Все .. стоїть* [взимку] *тихо-тихо, поки .. не прилетить .. холод з вітром .. і стане з долу вгору крутити білі крутені* (Грицько Григоренко); *— Не видать і не чуть ані пари. Тільки крутень крутить...* (І. Микитенко); // *у знач. присл.* **кру́тнем.** Надзвичайно швидко; вихором. *В голові її крутнем пронеслися думки* (І. Микитенко).

КРУТЕ́НЬКИЙ, а, е. Досить крутий; крутуватий. *— Низом, долиною в провалля є дорога. Крутенька, правда* (К. Гордієнко); *— Марина жінка добра... Мирон трошки крутенький* (Панас Мирний); *— Ще була .. після того бумага та ще й крутенька* (І. Нечуй-Левицький); *— Я організовую різноманітні гульбища. Цілими днями тільки й думаю, що б то іще такого крутенького вигадати!* (Ю. Винничук).

КРУТЕ́НЬКО. Присл. до **круте́нький.** *Стежина, по якій ми йшли, то бігла по рівнинній місцевості, то крутенько піднімалася вгору, звиваючись по узбіччях горбів* (із журн.); *— Звари, будь ласка, крутенько яйця, остуди і дрібно посічи* (із журн.); *У нас тепер крутенько приходиться* (І. Франко).

КРУТИ́ВУ́С, а, *ч., розм.* Франт, чепурун із хвацько закрученими вусами; прудивус. *На підкасканих губах молодиці, які так і надили до себе крутивусів, з'являються глузи* (М. Стельмах).

КРУТИ́ВУ́СИК, а, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **крути́ву́с.** *— Плати, плати, крутивусику, а він певно порахується — хіба що рак не свисне...* (Марко Вовчок).

КРУТИ́ГОЛОВА, и, *ч. і ж., розм.* Той (та), хто крутить іншим голови, морочить інших. *Лукія, нахилившись до капітана, стишено-інтимно пояснює йому, що то дочка Горпищенка-чабана. — Ох, крутиголова, натанцюється хтось від неї...* (О. Гончар).

КРУТИГОЛО́ВКА, и, *ж.* Невеликий птах з рухливою шиєю родини дятлових. *Всім лісовим мешканцям відомо, що крутиголовка хоч трохи й франт, але зовсім не піжон, що походить він з трудової сім'ї і сам теж великий трудар* (Ю. Мушкетик); *Крутиголовка — єдиний перелітний вид серед дятлоподібних Європи* (з наук.-попул. літ.); *Крутиголовка легко впізнавана за зовнішнім виглядом. Застигнутий зненацька птах розправляє хвіст, піднімає пір'я, опускає крила, при цьому крутить шиєю та видає шиплячі звуки, роблячи випади* (із журн.); *Основна їжа крутиголовок — різні види мурашок, їхні личинки та лялечки, інші дрібні комахи, яких вони добувають, розриваючи мурашники та руйнуючи гнилі пеньки* (із журн.).

КРУТИ́ЗНА, и, *ж.* 1. Якість за знач. **крути́й** 1–4. *Крута гора забиває дух. Але розвідники наче й не відчувають тієї крутизни* (В. Кучер); *Поглядаю на круту петлю шосейки, яка оперізує скелю, — та ж крутизна повороту, і скеля та ж сама, вона схожа на спину двогорбого верблюда* (Є. Доломан); *Учора ураганний вітер продемонстрував свою силу і крутизну, зруйнувавши багато будівель, обірвавши дроти, зламавши або вирвавши з корінням дерева* (з газ.).

2. *перен., розм.* Якість за знач. **крути́й** 8. *Великий життєвий шлях в тяжкій крутизні піднімався перед ним* (М. Стельмах); *Хіба дійдуть твої думки до цієї перестражданої жінки, яку саме горе вчило, як ходити по крутизнах життя* (О. Гончар).

3. Те саме, що **кру́ча** 1. *Ще не здіймалися іти* [Івась і Карпо], *мов роздумували, як то по такій крутизні карабкатися* (Панас Мирний); *Рут перша вишмигнула із кам'яного отвору і, тримаючись за низькі кущі, які росли серед каміння, сторожко пройшлась понад прямовисною крутизною* (М. Руденко); *Він спостерігав за тим, як Лукас спускається з дикої крутизни, несвідомо хапався за Абдаллаха, що догідливо стояв поруч* (П. Загребельний); // Крутий узвіз. *На крутизні коні, напружуючись, захропіли, і всім довелося встати* (О. Гончар); *Машина заскакала по нерівній дорозі. Виючи, вибиралася на крутизну. Потім спускалася вниз* (О. Бердник).

КРУТИЗНА́, и́, *ж., розм.* Якість за знач. **крути́й** 10. *Коли всі дізналися, що Скелет лише стояв на шухері, та й то втік і сховався в дитячому будиночку на майданчику, всю крутизну з нього збили* (А. Кокотюха); *Чесно кажучи, я й сам був трохи здивований собою, своєю крутизною. Це я не плачу? Я, котрого років до дванадцяти дражнили плаксою?* (Любко Дереш).

КРУТИ́Й, á, é. 1. Майже прямовисний; стрімкий; протилежне п о л о г и й, п о л о ж и с т и й. *Хмарочки стали розходитись .. і покотились геть-геть за крутії гори* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Максим Колиберда натрапив таки каменюку і пошпурив на Данила. Камінь виписав круту траєкторію в чистому небі* (Ю. Смолич); *Знову були сходи, круті сходи кудись униз, майже нічим не освітлені* (Ю. Андрухович); // Обривистий, урвистий, прямовисний (про берег, схил урвища і т. ін.). *Круті глинясті стіни урвища жовтіли* (М. Коцюбинський); *Є на Дніпрі крутий і шпилястий берег* (Яків Баш); *Він знову їде побачити круті терикони Донбасу, ласкаві гаї Полтавщини* (М. Бажан); // Високо піднятий, бурхливий (про хвилю, морський прибій). *Грає море, Хвилю підіймаючи круту* (А. Малишко); *Восени воно* [море] *як розшториться, то добиває крутою хвилею аж до цього пагорба* (О. Гончар); // *перен.* Дуже сильний, відчутний (про підвищення рівня розвитку чогось). *— От здорово! — ще раз підскочила дружина. — Як прекрасно придумано — і круте піднесення сільського господарства, і зміцнення сім'ї! Одночасно!* (Остап Вишня).

2. Дуже загнутий, вигнутий, сильно закручений. *Корови поважно несли в обори своє голе рожеве вим'я та круті роги* (М. Коцюбинський); *— Ходімо, ходімо, — охоче обізвав-*

ся славнозвісний кошовий, закидаючи за вухо крутого вуса (Остап Вишня); // Чітко окреслений, опуклий, рельєфний (про чоло, ніс і т. ін.). *В цього* [парубка] *невеличка борода.., крутий високий лоб* (Б. Грінченко); *Оцей .. кремезний, вилицюватий юнак з крутим підборіддям завжди .. нагонить на інших настрій діловитості і серйозності* (О. Гончар).

3. З різкою, раптовою зміною напрямку (про поворот шляху, річки і т. ін.). *Далі крутими завертнями повертала вона* [річка] *до гори* (Панас Мирний); *Інко́ли над берегом Прута проскакував вершник і зникав за крутим поворотом річки* (М. Коцюбинський); *Проїхали і цей кілометр, а дорозі ще не кінець, це тільки крутий поворот* (О. Гончар); // *перен.* Несподіваний, раптовий (про зміну в поведінці, суспільних явищах, подіях і т. ін.). *Сталась з людиною зміна крута* (С. Олійник); — *Бачу, що ворог ви нашій владі, прихований до пори ворог. А з ворогами не церемоняться. Готуйтеся до великих і крутих неприємностей* (Ю. Андрухович); // *перен.* З відчутними, помітними переходами (про мелодію). *Пісня його була крута в колінах, то стрімких, то журливих, то радісних, то уривчастих* (О. Ільченко).

4. Суворий, твердий, непіддатливий (про характер, вдачу людини й про людину з таким характером); протилежне л а г і д н и й. *При його гордому й крутому характері це був великий іспит* (І. Багряний); *Виказувала .. характер тільки Варвара; сувора, крута і справедлива дівчина* (І. Волошин); // *перен.* Рвучкий, сильний, лютий (про вітер, мороз і т. ін.). *Од вітру крутого закрившись полою, .. Черкнув* [партизан] *сірника* (Л. Первомайський); — *А хто з нас забуде.., Як бив із крутими вітрами у тіло .. Нещадний, колючий пісок?* (М. Гірник).

5. *розм.* Міцний, твердий. *На крутеє дерево треба крутого клина* (Номис); — *Бачте, яка буйна* [картопля]! *А вгризніте* [вгризніть], *яка крута!* (Ганна Барвінок); * Образно. *Сокира рубала Японські дроти на льоту, Так, мовби сто років збирала Для помсти цю силу круту* (М. Нагнибіда); // Туго зав'язаний, сплетений. *Разом із цим ще одне так різко випливало з давнини: нагай на батьківській червоножилавій руці — крутий, ушестеро переплетений* (Є. Кротевич); * Образно. *Я почав марити, як-то осього крутого вузлика, що лихе життя його зав'язало, добродій становий буде розв'язувати?* (Панас Мирний).

6. Дуже насичений, міцний (про настій, навар, тютюн і т. ін.). *В хаті повно людей. Намоклі сіряки, крутий тютюн, .. кашель...* (І. Микитенко); — *Скажи, ласкав будь, Федорові, щоб зготував мені крутого чаю* (Василь Шевчук); // Важкий для вдихання. *Крутий запах кожуха й мужеського тіла різав їй ніздрі* (Г. Хоткевич); *Круте повітря на морозі не продихнеш* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Люблю клопоти, й землю, й цвіт, Своїм горбом, як кажуть, чую Його* [життя] *крутий солоний піт* (А. Малишко).

7. Дуже густий, щільний внаслідок тривалого варіння (про їжу). *І ласощі все тільки їли* [праведники], .. *Крутії яйця з сирівцем* (І. Котляревський); *Каша у нас пшоняна, крута, увариста* (Ю. Яновський); // Густо замішаний (про тісто). *Хляпала діжа, Параска місила круте тісто* (К. Гордієнко); *Разом з дітьми їв* [капітан] *картоплю в мундирах та крутий яшниковий хліб* (О. Гончар); // В'язкий, тягучий (про мокрий ґрунт). *Здавалося — йди хоч століття, все буде під ногами цмокати крута земля, сіятиме .. дощ* (О. Гончар); — *Почнемо! Замішуй круту грязюку і подавай. Мул попався тужавий, з глиною* (В. Близнець); // *перен.* Низький, сильний (про голос); густий (у 4 знач.). *Цибатий Невкипілий .. дзьобав крутим басом Муху Івана* (А. Головко).

8. *перен., розм.* Дуже складний для розуміння. [Л і к а р:] *Говориш ти загадками крутими!* (І. Франко); *В дитячих головах тиснуться не дитячі круті мислі* (А. Головко); // Який важко сприймається, засвоюється (про слово, мелодію і т. ін.). *Не круте ймення, та забула* (Сл. Б. Грінченка); *Килигей неквапом розгорнув списаний крутими закарлючками папір* (О. Гончар); // Сповнений труднощів; важкий, складний. *Хвилина була крута* (Панас Мирний); *І куте слово теж не зле-бо В горнилі душ нести сюди, Де мудрість віку в дні круті Стоїть в величній простоті* (А. Малишко).

9. *перен., розм.* Гострий, різкий, дошкульний (про вислів, розмову і т. ін.). *Зразу став* [Барабаш] *коня оглядати: заглянув у рот, похмурився ще дужче і крізь зуби, може, й слово круте якесь* (А. Головко); *Крутою була розмова* (О. Гончар); *Зчинилася між ними сварка: спершу словами крутими зчепилися, а тоді .. на ножі пішли* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Грубий, брутальний (про лайку). *Скиба похмурий дивиться на них якийсь час і стиха, без слів, самими губами, вивернув із себе круту лайку* (А. Головко); *Крута лайка супроводжувала їх* [козаків] *з двору* (Іван Ле); // Непристойний, масний (про жарт, анекдот і т. ін.). *Серед грізних вигуків та нахвалок на козаків почулися раптом веселі жарти та круті дотепи* (А. Головко); *Мов мурашня, копошиться людська маса, вигукуючи круті слова, гогоче* (М. Чабанівський).

10. *перен., розм.* Особливий, рішучий, неординарний і т. ін., який має певні специфічні якості. — *Знаєш, я не такий уже й крутий програміст...* (Ю. Винничук); *Суто механічний прийом: робиш круту підмальовочку, два-три, рукою майстра, мазки авангарду в прикиді, з викликом виходиш на вулицю* (О. Забужко); *Їхня єдина донька підросла.., генерал купив їй прикольну двокімнатну квартиру в крутому будинку на площі, з видом на муніципалітет* (С. Жадан); // *у знач. ім.* **крути́й,** то́го, *ч.;* **крута́,** то́ї, *ж.* Особлива, рішуча, неординарна і т. ін. людина. *Я блефував, коли корчив із себе крутого* (Любко Дереш).

Крути́й но́ров *див.* **но́ров; Крути́й тано́к (та́не́ць, ряд** *і т. ін.)* *див.* **тано́к; Круті́ за́ходи** *див.* **за́хід**[1].

◊ **Крути́й (корінни́й, вели́кий** *і т. ін.)* **перело́м** *див.* **перело́м; Круті́ поворо́ти** *див.* **поворо́т.**

КРУТИ́ЛКА, и, *ж., розм.* Саморобна зимова карусель на льоду. *Крутилка крутиться, хлопці, дівчата стоять,* — *грає шарманка* (А. Тесленко); *А як парубки з дівчатами крутилку було зроблять! .. Санчата по колу вихором літають* (Остап Вишня); — *Добрику, братику, зроби на озері крутилку! Хай усеньке село зійдеться на гулі та побачить, який гарний у мене брат!* (В. Малик).

КРУТИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до крутіння. *Крутильний маятник як тверде тіло, закріплене на жорсткій підвісці, здійснює крутильні коливання під дією сил пружності* (з навч. літ.); // У якому скручують волокно, дріт і т. ін. *В ізбі* [хаті] *крутильній .. молодого черкаса щиро вітала московська сірома* (О. Ільченко); *Крутильний цех;* // Признач. для крутіння, скручування чогось. *У виробництві мідних жил використовують таке технологічне обладнання: багатониткові лінії тонкого волочіння, рамкові крутильні машини, жорсткорамну крутильну лінію* (із журн.).

КРУТИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який працює на скручуванні волокон, пряжі, дроту і т. ін. *Крутильник повинен добре знати обладнання для крутіння пряжі, прийоми роботи на них, номінальну щільність пряжі* (з наук.-техн. літ.).

КРУТИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **крути́льник.** *Крутильниця замінює відпрацьовані бобіни на повні, ліквідує обриви пряжі, спостерігає за роботою машини та якістю пряжі* (з наук.-техн. літ.).

КРУТИ́ТИ, кручу́, кру́тиш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Надавати чомусь обертового руху; обертати (у 2 знач.). *Один щосили різкими рухами крутив ручку, щоб завести мотор, а другий порався за піднятим капотом* (К. Гриб); *Раптово підіймався вітер, крутив високий стовп чорного пилу* (Д. Білий); * У порівн. *Стіни .. закрутилися, заходили ходором, мов хто навсправжки крутив їх перед його .. очима* (Панас Мирний); // Рухаючи корбою, колесом і т. ін., приводити в дію знаряддя, механізм і т. ін. *Василь узявся допомагати батькові крутити січкарню* (С. Чорнобривець); *Спрямував у свій ярок річечку, й вона перестала крутити громадські млини, що стояли на ній, а крутила тільки його, Чарнишеві* (Ю. Мушкетик); // Тримаючи що-небудь, приводити його в круговий, обертовий рух. *Сидить* [поет] *за столом, крутить в руках перо над білим аркушем паперу; крутить довго, але папір все зостається білим* (Леся Українка); *Вона вчепилась худорлявими пальцями в його ґудзика на сорочці і почала нещадно крутити: — Де ж ви загаялись? Мені конче треба з вами поговорити* (Б. Антоненко-Давидович); *Погасян крутив ложку, не знав, що робити: захищати Чумаченка чи чекати, що буде далі* (Григорій Тютюнник); // *чим.* Швидко повертати з одного боку в інший. *Іван витріщав на Соломію очі і крутив .. цапиною борідкою* (М. Коцюбинський); *Пес охоче біг за ними, схвально крутив хвостом* (О. Бердник); *Артур Пепа сказав їй, що він її дуже кохає, але дівчина лише заперечно крутила головою* (Ю. Андрухович).

2. Утворювати коловерть, вир; вирувати (про воду, течію). *Розвісила* [верба] *.. віти над темною кручею, де вода, мов кип'яток у горшку, крутила* (Панас Мирний); — *Течія тут крутить, як циган решетом, — озвався дід Коваль* (С. Голованівський); *Наздогнали човен вже на самих рифах! Течія тягне, крутить, хитає з боку на бік, з корми на носа* (Ю. Логвин); // *безос. Водою чортзна-як крутило, Що трохи всіх не потопило* (І. Котляревський); *Його несло* [Максима] *далі й далі, крутило, штовхало об пеньки, об шматки криги, він захлинався...* (І. Багряний); // Здіймати сніг, пил і т. ін.; курити, сильно дути (про вітер, заметіль і т. ін.). *Із повислих хмар сипле сніг, та вітер рве його і крутить у скаженім танці* (І. Франко); *У полі знову гуде сніг .. Крутить хурделиця* (І. Микитенко); // *безос. На третій* [день] *.. як почало крутити, .. то й пса жалко було вигнати з хати, не те, що пускатися .. в дорогу* (М. Коцюбинський); *Схилялися трави на березі. Пилом крутило* (Л. Первомайський).

3. *що.* Туго звивати, скручувати що-небудь; сукати (у 1 знач.). *Хто жне, хто перевесла крутить, .. хто носить снопи* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Жінки й діти крутили ужви* (І. Франко); *Півста кремезних .. заробітчан м'яли .. коноплі й крутили мотузки* (Ю. Смолич); // Вивертати, заламувати, завдаючи болю. *Цькують його собаками, Крутять назад руки І завдають козакові Смертельнії муки* (Т. Шевченко); *Учитель не стільки вчив, скільки крутив за вуха та бив по плечах* (М. Коцюбинський); * Образно. *Серце у бідолахи билося сильно, голод крутив кишки* (І. Франко); // Туго завивати, обгортаючи чимось (переважно про цигарку). *Олена, мати Василька, крутила голубці на вечерю* (М. Коцюбинський); *Вийняв* [Славко] *тютюн, крутив папіроси* (Л. Мартович); *Сіли в кімнаті на крісла й лутки, Крутять* [переселенці] *махорочні самокрутки* (А. Малишко); // Підкручувати, підгинати (волосся, вуса). — *О, ми розворушимо ваш Богуслав! — гукнув Казанцев, крутячи вуса* (І. Нечуй-Левицький); *Здається, тільки й жде* [Тоня] *атестата зрілості, щоб уже ні від кого не залежати і вільно крутити собі зачіски, які захоче* (О. Гончар).

4. *перен., розм.* Хитрувати, лицемірити, обманювати, ухилятися від прямої відповіді, розмови, дії. *Не крути, бо перекрутиш* (Номис); [С и д і р:] *Так, так, голубчику. Нічого тут крутить і сюди, і туди: у нас є свідки, що ти коней віддав злодіям!* (І. Карпенко-Карий); — *Слухайте, пане економе, — перебив його сердито Андрон, — коли хочете говорити, то говоріть діло, а не крутіть!* (В. Винниченко); *Баби заворушилися й посунулися наперед. Хтось із них уже задзвенів дзвоном: — Та що ви там крутите? Ви ж знаєте, про що йде мова...* (Д. Бузько).

5. *ким, перен., розм.* Розпоряджатися ким-небудь на власний розсуд; верховодити. — *На шахти йду! — гукав Карпо й дружині. — Годі мною крутити, як циган сонцем!* (Ю. Яновський); *Хоч жменька старшини ніби й танула в морі голоти, але крутила вона нетягами, як хотіла* (З. Тулуб); // Знущатися над кимось. [Я в д о х а :] *Іноді живий жаль бере, як почнуть отими людьми крутити* (Панас Мирний).

6. Чинити щось на свій лад, часто для власної вигоди. *Я кручу по-своєму, а вона* [кума] *розкручує по-своєму* (І. Нечуй-Левицький); *Писарчук та староста крутять так, щоб ік своїй вигоді повернути* (Грицько Григоренко); // Чинити щось не по правді, кривдячи когось. — *В своїй калитці тримав* [пан] *.. і суддю, і засідателів, і землеміра .. А ті вже крутили, як пан хотів* (М. Стельмах).

7. *тільки 3 ос., перен.* Виклика́ти тривале відчуття болю, який періодично то посилюється, то послаблюється. *У бабусі сильно зуби крутили* (Остап Вишня); — *Копав* [Мефодій] *колись* [колодязі], *а тепер уже у відставку вийшов: ноги дуже крутять...* (О. Гончар); // *безос. Навесні білила* [Горпина] *полотно — почало у неї руки крутити* (Грицько Григоренко); *Ледве допленталася* [Марина] *з базару. Крутило в кістках* (Р. Іваничук); // *кого, розм.* Хвилювати, турбувати (про думки, почуття і т. ін.). *Він усе її .. сватає. Вона й не дивиться. Журиться, тужить! Усякі думи її крутять* (Ганна Барвінок).

(1) Крути́ти / покрути́ти па́льцем ко́ло чола́ (голови́, скро́ні *і т. ін.)* — певним жестом пальця коло лоба показувати чию-небудь психічну неповноцінність або нерозумну поведінку. — *Як він там у вас... Чи в нього всі дома? — покрутив пальцем становий коло чола. — Зайця, часом, в голові немає?.. Га?* (М. Коцюбинський); *Брати-ченці крутили пальцем біля голови, насміхались* (Г. Пагутяк); *Стефа висунулася з-за куща терену, витріщилась на сестричку й крутить пальцем коло скроні* (І. Андрусяк); **Хапа́ють (напада́ють, кру́тять** *і т. ін.)* **/ вхопи́ли (напа́ли, скрути́ли** *і т. ін.)* **ко́рчі** *див.* **ко́рчі; (2) Ю́ра крути́ти** — не говорити правди, не давати прямої відповіді. — *Ну?.. Щось ти сказати хо-*

тів? — Та ні, тобі здалося. — Ей, Мар'яне, крутиш юра (І. Нижник); *Всі її репліки були надто театралізовані, нещирі, а за кілька хвилин я був уже майже певен, що вона мені крутить юра* (Ю. Винничук).

◊ **(3) Вола́м (бика́м) хвости́ крути́ти,** *зневажл.* — виконувати примітивну, часто брудну, непрестижну роботу. *"Оце до весни повчиться* [Гришко] *та й все. Та й буде тоді волам хвости крутити"* (А. Головко); *— Думав хоч тебе вивести в люди. Ну, раз не хочеш* [вчитися] *— іди волам хвости крутити* (П. Панч); *Не розуміючи того, що це втома і що ця втома ослабила пам'ять, він .. закидав книжки, брав у руки вила і обіцяв сам собі, що краще буде крутити бикам хвости, чим поїде .. поступати* [вчитися] (Григорій Тютюнник); **Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в)** *див.* **закру́чувати; (4) Крути́, Гаври́ло,** *фам.* — уживається для спонукання, заохочення і т. ін. до дії. *А поїзд мчить на всіх парах прямісінько на Київ. З уклону пішов поїзд* [лопнули гальма], *тільки ніхто поки що про це не знає, — ні в ешелоні, ні на паровозі. — Крути, Гаврило!* (О. Довженко); **(5) Крути́ти аму́ри** *з ким і без дод.* — мати любовні стосунки з ким-небудь. *Амури крутить комендант з німкенею, вона на станції в жандармерії працює* (П. Автомонов); *— Що за шум? — Та ось хлопці тут амури крутять* (В. Шкляр); **(6) Крути́ти (верті́ти) на всі бо́ки** — довго роздумувати, міркувати над чим-небудь, змінюючи щось. *Увесь вечір складав розклад лекцій, крутив, вертів на всі боки — нічого не виходе* [виходить] (С. Васильченко); **(7) Крути́ти (верті́ти) хвосто́м:** а) хитрувати, лукавити, лицемірити. *Любить* [Оксен] *хвостом крутити. І перед районною владою хоче бути хороший, і перед людьми* (Григорій Тютюнник); б) говорити неправду, ухиляючись від прямої відповіді, уникаючи чогось. — *Не крутіть хвостом, дядьку! — загорлав Гречка. — Раз ви власть — давайте мені відповідь* (Ю. Смолич); *— А ти хвостом не крути.., — засвітив на нього оком Латочка. — Як Оксена не було — до гурту підпрягався* [підтримував розмову], *а побачив — зараз тобі язик у петлю скрутило* (Григорій Тютюнник); в) поводити себе легковажно. — *Ото приходимо ми в один чималий дім та й дзвонимо. Вибігає якась вертка горнична, крутить хвостом, показала нам квартири в домі* (І. Нечуй-Левицький); [П л а т о н Г а в р и л о в и ч:] *Дівчина вона гарненька, гудить не буду. Тільки .. хвостом дуже крутить* (С. Васильченко); г) *(від кого)* бути невірним у подружньому житті. — *В нашому роду такого не було, щоб чоловік крутив хвостом од жінки. І не буде, чуєш, сину?* (В. Кучер); **(8) Крути́ти в но́сі** *кому і без дод.* — кому-небудь дуже не подобається щось, надовго запам'ятовується комусь або що-небудь неприємно вражає когось. *Годувалася вона* [Оришка] *тим, що у місяць видавали .. Спершу все те крутило у носі.., а як не стало чого збувати, .. почала і не таке їсти* (Панас Мирний); *Всім колективом скажемо .. таке слово, від якого б їм до самого скону в носі крутило* (М. Ю. Тарновський); **(9) Крути́ти голово́ю (ро́зумом, мо́зком, мі́зками** *і т. ін.)* — добре думати про що-небудь, обдумувати, обмірковувати щось. — *Тут треба багато міркування, треба добре головою крутить!* (І. Нечуй-Левицький); *Виходить, ще краще треба крутити мізками, щоб когось перехитрити* (М. Стельмах); **(10) Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я)** — здіймати колотнечу, спричиняти неспокій; галасувати, вередувати, навмисне шукати причину для сварки, скандалу і т. ін. *Марта Кирилівна просто крутила веремія: вона не хотіла розлучатись з дочкою* (І. Нечуй-Левицький); *— Учепився він: дайте та дайте* [жому] *.. Не дай — це ж Мамій!.. Таку веремію закрутить, що хоч з хати тікай* (С. Добровольський); **(11) Крути́ти / закрути́ти харама́на** *кому* — обманювати кого-небудь. [П е т р о:] *Крутили вони людям харамана довгі роки* (П. Козланюк); **(12) Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову** *кому:* а) закохувати в себе. *Їй одне задоволення — крутити голови хлопцям* (О. Гончар); б) поводити себе нечесно відносно кого-небудь; дурити, обдурювати. *Адже правда, що він уже чимало часу крутить голову дівчині, все село знає про це, але весілля він не влаштовує* (М. Чабанівський); *Треба поговорити з Христею, щоб не дозволяла всякому крутити собі голову* (М. Ю. Тарновський); [І в а н:] *Дивлюсь на тебе та й думаю: закрутиш ти комусь так голову, що аж занудить* (С. Васильченко); **(13) Крути́ти мі́зки** *кому і без дод.* — морочити, дурити кого-небудь чимсь. *Думав* [Остап], *що це завжди так: коли збираються піднести гарбуза і не мають сміливості зробити це відверто .. — тоді шукають якусь приключку, крутять мізки всякими вигадками* (М. Ю. Тарновський); **(14) Крути́ти / покрути́ти но́сом** — виражати незадоволення ким-, чим-небудь, відмовлятися від когось, чогось; вередувати. — *Так от, сину .. Ліпшої дівки, як у Тупала, тобі не знайти. Завтра їдьте, і не думай крутити носом* (Є. Кравченко); *Тадик схопився на ноги і пішов до поліцаїв. — Щось староста носом крутить. Може, ми службу погано несемо? — засумнівався Гошка* (Григорій Тютюнник); *Леся виринула й сказала: — Знаєте що — давайте гратися. Ніби я людина-амфібія, а ви мене ловите. Як у кіно. Дівчата покрутили носами: ич яка! — кожному хочеться бути людиною-амфібією!* (В. Нестайко); **(15) Крути́ти (пуска́ти) фільм (кінокарти́ну, кіно́)** — демонструвати кінофільм. *Він сьогодні вперше крутитиме кінокартину в Зворині* (М. Томчаній); *Все він з машинами та з машинами: то оре, то молотить, то кіно пускає, то іще щось вигадує...* (М. Стельмах); *Я живу недалеко від їдальні і червоного кутка, де вже і кіно пускають* (А. Хорунжий); *Як розправляються з вільним часом студенти? Біжать у кіно, де ще й досі крутять так звані трофейні фільми про розкішне зарубіжне життя* (П. Загребельний); *По сільських клубах мого дитинства крутили кіно про Штрауса, його віденський вальс і віденське кохання* (Г. Тарасюк); **(16) Крути́ти рома́н** *з ким* — перебувати в інтимних стосунках з ким-небудь або фліртувати з кимсь. — *В полтавській гімназії вчилася* [Нонна], *з офіцерами романи крутила* (О. Гончар); *Лейтенант через тиждень крутив роман із студенткою-другокурсницею* (Б. Харчук); **(17) Крути́ти слова́ми** — говорити неправду, не те, що треба, ухилятися від прямої відповіді. — *Ей, дівчино, щось ти крутиш словами, — гірко заговорив Корній* (Леся Українка); — *Не крути отут словами переді мною, як стриптизерша на жердині. Відповідай!* (Люко Дашвар); **(18) Крути́ти (сука́ти) мотузки́ (моту́ззя)** *з кого* — повністю підпорядковувати кого-небудь своїй волі, змушувати виконувати все відповідно до своїх бажань. *Гнат Сторожук не з тих покірних і хлипких людей, з яких можна мотуззя сукати* (П. Колесник); **(19) Хоч мотузки́ (моту́ззя) крути́** *з кого* — хто-небудь дуже, надто податливий, розчулений; піддається будь-якому впливу, будь-яким вимогам. *І почала Хівря Наталю розважати й голубити. Розумна дитина зараз розібрала, що те-*

пер з матері хоч мотузки крути (Грицько Григоренко); *І така вона була.., що хоч мотуззя з неї крути* (Є. Гуцало); **(20) Цу́цика крути́ти** — упиратися, ламатися. — *Та кинь ти цуцика крутити... Ex, який ти!* (М. Рудь); **(21) Як не круті́ (крутись) [, як не верти́ (верти́сь)], а...** — що не роби, як не хитруй, нічого не вдієш. [К о в а л ь:] *Не раз подякує Січ-мати старому Ковалеві, що вигодував такого молодця... Як не крути, як не верти, а не вдержиш дома* (М. Кропивницький); — *Що ж, братенику рідненький, як не крутися, а, видно, нам удвох в одній упряжці не йти — доведеться ділитися* [майном] (М. Стельмах); *Отже, як не крути, а головою муру не проб'єш* (В. Козаченко); *Як не крутилися і пан, і Прехтель, його дворецький, а мусили нові* [чоботи] *купити: соромно, щоб козачок був схожий на жебрака* (Василь Шевчук).

КРУТИ́ТИСЯ, кручу́ся, кру́тишся, *недок.* 1. Робити обертові, колові рухи; обертатися. *Рано-вранці я вставала, Мичку микала та пряла; А серденько занудилось, Веретенце не крутилось* (Я. Щоголів); *Їй здавалося, що земля крутилася під нею і її хитала* (Панас Мирний); *Край столу, де крутиться чорний диск на патефоні, сидять троє людей* (Ю. Яновський); // *з ким і без дод.* Танцюючи, робити колові рухи; кружляти (у 3 знач.). *На пісню обізвався парубок, що танцював з двома дівчатами, .. крутячись по черзі то з одною, то з другою* (Леся Українка); *Грізнії стіни стоять мовчазливо, Крутяться привиди в дикім танку...* (М. Рильський); *Танець робиться все швидшим. Дівчата крутяться то в один бік, то в другий* (Ю. Андрухович); // Часто змінювати положення тіла лежачи або сидячи; вертітися (у 1 знач.). *Крайнюк крутився на своїй постелі, зітхав і кашляв, а заснути ніяк не міг* (В. Кучер); *Виноградський крутився на стільці, видно, хотів щось сказати Тамарі* (А. Хижняк); // Швидко, хапливо рухатися, метушитися. *Крутиться, як посолений в'юн* (приказка); *Гість і Безбородько сіли за стіл, а Марія крутилася по світлиці, як метелик біля світла* (М. Стельмах); — *Уяви собі, що ти безконечно крутишся на кухні, вариш борщ, бігаєш в інститут, мрієш про машину, а як придбаєш — тоді про щось інше!* (О. Бердник); // *перен., розм.* Постійно займатися різними справами, клопотатися чимось, шукаючи виходу з біди, труднощів. *Трудне життя, як не крутись... А ще й крутитись не завжди є на чім та біля чого* (А. Головко); — *Відкіль ті й борги взялися?.. Кручуся, силкуюся, а воно не до ліпшого йде — до ще гіршого* (М. Олійник); *"Треба вміти крутитися", — згадав він слова Карапет* (О. Чорногуз).

2. Вирувати, утворювати коловерть, вир (про воду, течію). *Між скелями та по камінні ревла Рось, крутилась вода, мов на лотоках* (І. Нечуй-Левицький); *Од швидкого руху вона* [вода] *пінилась і крутилась* (М. Трублаїні); // *рідко.* Здіймати сніг, пил і т. ін.; курити, сильно дути (про заметіль, вітер і т. ін.). *Крутилась, віяла метелиця, намітала високу кучугуру* (О. Донченко); *Вітер крутиться у полі, у стовпах, дротах гуде...* (П. Тичина).

3. *розм.* Постійно знаходитися де-небудь, біля кого-, чогонебудь. *Підійшли* [звірі] *до того місця, де все ще крутився Лис Микита* (І. Франко); *Коло Дружиніна крутилась Славіна* (Б. Антоненко-Давидович); *Тоня знову крутиться біля нього. — Ну, давай уже розшифруємо* [листа], — *каже брат* (О. Гончар); // Блукати, тинятися. *З острова вийти не можна було, ще вешталисъ та крутились по степах татари і ногайці* (О. Стороженко).

4. *над чим і без дод., рідко.* Те саме, що **кружляти** 4. *В небі крутились білі мартини й чайки* (І. Нечуй-Левицький); *З далекого берега прилітали кусючі .. ґедзі й крутились над головою* (О. Донченко); * Образно. *На веранді, як тая нетля, крутилася жвава розмова .. молоді* (Дніпрова Чайка); // Витися, зависати в повітрі (про пил, сніг і т. ін.). *В венеціанське вікно лилося сонце широким потоком, в сизій муті його крутились пилинки* (М. Коцюбинський); *Ніч іде. Як серце терпко стука, і сніжинки крутяться в вікні* (В. Сосюра); *Струмені диму перетворилися на скажені вихори, що безнастанно крутилися* (В. Владко).

5. Різко змінювати напрям, робити вигини; звиватися (про шлях, річку і т. ін.). *Яр крутився гадюкою на всі боки* (І. Нечуй-Левицький); *Степова .. річка крутилася туди й сюди серед рівної площини* (Б. Грінченко); *Як повів Славка тими стежками, то він аж язик вивалив із утоми, бо ті стежки крутилися дебрями й горбами* (Л. Мартович); *Часом шлях крутився вище хмар .. над ущелинами та безоднями* (С. Скляренко).

6. Скручуватися, звиватися в кільце, у спіраль. — *Ох ви, люди-небораки, — промовляв Василь до різця, з-під якого бігла, крутилася красива стружка* (Ю. Яновський); *На деревах уже жовкло, крутилося сухе листя* (Ю. Збанацький); *Хлопці .. йдуть обережно, переступаючи кожну розсадинку, що вже почала крутитися в головки* (К. Гриб).

7. *перен.* Багаторазово повертатися до одного й того ж предмета, однієї й тієї ж теми (про розмови, думки і т. ін.). *Найбільше розмова крутилась навколо подій останнього часу на Лебединому острові* (М. Трублаїні); *Найфантастичніші Порфирові думки все крутяться довкола одного: як випорснути звідси?* (О. Гончар); — *В мене крутиться одна ідея...* (А. Кокотюха).

◊ **[Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється** *і т. ін.)* **<[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася** *і т. ін.)***> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)>** *див.* **голова́; [Аж** *(рідко* **білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором** *і т. ін.)* **[в оча́х (пе́ред очи́ма)]** *див.* **світ**[2]**; Верти́ться (кру́титься) в голові́** *див.* **верті́тися; Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці)** *див.* **верті́тися; Верти́ться (кру́титься) на язиці́ (на язику́)** *див.* **верті́тися; Верті́тися (крути́тися) на ноѓах** *див.* **верті́тися; Верті́тися (крути́тися) пе́ред очи́ма (на оча́х)** *див.* **верті́тися; Верті́тися (крути́тися) як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **му́ха в окро́пі** *див.* **верті́тися; Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися** *і т. ін.)* **в'юно́м (ли́сом)** *див.* **ви́тися; Ду́мка верти́ться (кру́титься) в голові́** *див.* **ду́мка; (1) Крути́тися / покрути́тися на слизько́му** — перебувати в скрутному становищі, зазнавати труднощів. — *Торгових людей татарських за Перекоп не пускати. Нехай покрутяться на слизькому, гаспиди* (Н. Рибак); **(2) Крути́тися (сі́патися, со́ватися, сиді́ти** *і т. ін.)* **[як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] на ши́лі <На ши́ло сі́сти>** — неспокійно поводити себе, часто змінюючи положення тіла. *Ви озираєтесь, крутитесь, щоб хоч одним оком позирнути на бухту, на набереж-*

ну, а мадам .. пояснює вам: І що цікавого? Крутиться як на шилі. І штовхається! (Остап Вишня); *Гриць неспокійно зайорзав на призьбі. — На шило сів? — буркнув батько. — Чого глину шароварами витираєш?* (В. Чемерис); **(3) Крути́тися як (мов, ніби** *і т. ін.)* **білка в ко́лесі** — бути весь час заклопотаним; мати багато роботи, турбот і т. ін. — *Лемех крутиться наче білка в колесі, незважаючи на погане здоров'я* (В. Москалець); — *Від самого рання крутитесь мов білка в колесі .. Просто заздрю вашій працьовитості...* (О. Тесленко); *Не ті літа, щоб крутитися як білка в колесі* (А. Дністровий); **Розмо́ва кру́титься (крути́лася** *і т. ін.)* *див.* **розмо́ва; Світ кру́титься пе́ред очи́ма (в оча́х)** *див.* **світ**[2]**; Сльо́зи кру́тяться (сльоза́ кру́титься) в оча́х** *див.* **сльоза́; Як не крути́ (крути́сь) [, як не верти́ (верти́сь)], а...** *див.* **крути́ти.**

КРУТИ́ХВІСТ, воста, *ч., розм.* Те саме, що **крутíй** 1; хитрун. — *Побачимо, хто кому! — Побачимо. — Крутихвіст!* (М. Стельмах); *"От крутихвіст", — подумала Дарка* (М. Малиновська).

КРУТИ́ХВІСТКА, и, *ж., розм.* 1. Жін. до **крути́хвіст.** — *Я тобі покажу, крутихвістко, опозицію! Я тебе навчу, як зустрічати нові кадри!* (М. Чабанівський).

2. Легковажна жінка, дівчина. — *Я Галину .. краще знаю, ніж ти... Вона не яка-небудь крутихвістка* (О. Копиленко); — *Що це ми завели з тобою! Сідаймо до столу. Та Інка така ж крутихвістка, як і колись. Може й зовсім не прийти* (Ю. Мушкетик).

КРУТІ́Ж, тежу́, *ч.* 1. Те саме, що **вир** 1. *Великий жаль вхопив Івана за серце .. Його тягло скочити з скелі у крутіж* (М. Коцюбинський); *Кругом одної верби зробився вир-крутіж. Що попаде туди, крутиться, як колесо в млині* (Б. Лепкий); *Розсікав* [Тимофій] *тугі підводні течії, могутніми плечима з розгону кришив крутежі* (М. Стельмах); *Тут ось нічого, а трохи далі — місце підступне, крутіж, течія з потайним чорторием* (О. Гончар).

2. *перен.* Те саме, що **вир** 2. *Закрутилась віхола тіней, шалений крутіж чорних, синіх, фіалкових, сизих плям* (І. Багряний); *У загальній метушні, крутежі й шумі Троян несподівано натрапив на самого господаря* (У. Самчук); *Він почувався бадьоро в інститутському крутежі, там його думка зблискувала, як гостра шабля* (Ю. Мушкетик).

КРУТІ́Й, я́, *ч.* 1. Хитра та спритна у своїх учинках людина; шахрай, ошуканець. *Не заздри насильникові, і ні однієї з доріг його не вибирай, бо бридить Господь крутіями, а з праведними в Нього дружба* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Треба вибрати в свати доброго крутія, щоб викрутив* [у Терлецьких] .. *зайву сотню карбованців* (І. Нечуй-Левицький); *Надаремне Роман .. упевняв пана, що Семен не має грошей, що він крутій і т. ін.* (М. Коцюбинський); // Нещира у своїх стосунках з іншими людьми особа; лицемір. — *А мої ж невільники де? Третій день сиджу сидьком у тебе, старий крутію!* (К. Гриневичева); — *Ти думаєш, я люблю отих крутіїв, боягузів, пристосовників?* (Н. Рибак).

2. Той, хто схильний до крутійства (у 3 знач.) (про чиновника, канцеляриста і т. ін.); бюрократ (у 1 знач.). *Ніхто не вміє краще за Нестора намолоти при відповідних обставинах сім мішків гречаної вовни, — а це могло мати неабияке значення для переговорів з крутіями-прикажчиками* (О. Гончар).

3. *розм.* Той, хто крутить що-небудь. *Динамку* [під час демонстрування фільму] *крутили руками .. Денис кидав ручку, світло гасло і збуджені глядачі кричали: — Давайте крутія!* (Григорій Тютюнник).

КРУТІ́ЙКА, и, *ж.* Жін. до **крутíй** 1, 2. — *Хіба .. в цієї порожньої крутійки є серце?! Хіба їй шкода чоловіка та дітей?!* (З. Тулуб); *Дівчина ця — вередлива крутійка, яка сама не тямить, чого їй треба* (В. Підмогильний).

КРУТІЙКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Схильний до крутійства. — *Крутійкуватий ти, Давиде, чоловік, як я бачу. То дає, то не дає...* (С. Добровольський).

КРУТІ́ЙСТВО, а, *с.* 1. Нечесне поводження; шахрайство, ошуканство. *Над усе, що лише стережеться, серце своє стережи, бо з нього походить життя. Відкинь ти від себе лукавство уст, віддали ти від себе крутійство* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *За кількох письменних Рябченко розписався, мов за неписьменних. Зінько бачив, що це вже якесь крутійство, але навіщо його зроблено, — спершу не зрозумів* (Б. Грінченко); *Мені так збридло усяке крутійство і замилювання очей своїм та чужим* (Леся Українка); // Брехливість, лицемірство. *Завжди такий непримиренний до брехні і крутійства, він сам тепер викручується брехнею, наче хлопчак* (Ірина Вільде); — *Крутійство! — вигукнула Олена Калістратівна. — Він водить нас за ніс!* (В. Малик).

2. Ухиляння від прямої відповіді, відкритих дій, учинків. *Цей кремезний фермер ставить питання руба і жадає відповіді без крутійства* (І. Кулик); *Ніхто не міг розібратися в крутійстві польського владці* (П. Загребельний); — *Діду, кажіть вашу ціну. — Та воно, якщо в добрі руки... — Скільки? Старий ізнов починав крутійство* (Г. Колісник).

3. Навмисне використання дрібниць, формальностей і т. ін. для затягування чи заплутування судових та адміністративних справ із корисливою метою або щоб зняти з себе відповідальність. [Ш е р с т ю к:] *Скільки ти біди наробиш! Скільки переплутаєш державного плану! Розведеш бюрократизм, підлабузництво, крутійство* (О. Довженко); *Дорога тут* [на металургійному комбінаті] *від людини до людини здається коротша.., менше крутійства та тяганини* (О. Гончар).

КРУТІ́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. Власт. крутієві (у 1 знач.). *Передавав* [Держеля] *крутійську манеру .. Харлана* (І. Волошин); *Моя дорога слухавко! Ти ще даєш мені ілюзію спілкування з людьми .. Мені ліпше і легше говорити з ними через посередництво твого холодного тіла, .. щоб не чути хитрих вібрацій їхнього крутійського голосу* (С. Процюк).

2. Лицемірний, нечесний, брехливий. *Він* [Бог] *розвіює задуми хитрих, і не виконують пла́ну їх руки, Він мудрих лукавством їх ловить, і рада крутійська марною стає* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ми всі цілком зневірились у щирість* [щирості] *крутійського уряду* (М. Коцюбинський); *Знов посли звідусюди з листами від володарів то заспокійливими, то невздержливими, то крутійськими* (П. Загребельний).

КРУТІ́ЛЬ, те́лі, *ж.* 1. Пристрій для сукання мотузків. *Мотузки з крутелі не такі міцні, як фабричні канати* (з навч. літ.).

2. *діал.* Вир (у 1 знач.). *Данилко .. булькнув у вируючу крутіль* (І. Чендей).

КРУТІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **крути́ти** 1–3 і **крути́тися** 1–4, 6. — *Та годі вже вам вихрити! Аж куряву збили! Ще запорошу собі очі од вашого крутіння, — гомоніла Софія*

Леонівна (І. Нечуй-Левицький); *Зрештою, не витримала плівка, стерлася. Від багаторічного крутіння* (Ю. Яновський); *Хлопець крутився-вертівся, проте не міг заснути. Від його крутіння у бабці розболілася голова, і вона покликала діда* (Г. Пагутяк).

2. *перен.* Дія за знач. **крути́ти** 4. *Ніяких інших наслідків, крім згубного крутіння голів, від театрів не жди. Невідомо звідки з'являється обурлива вільність у відносинах до старших по чину і званню, щезає повага і доброзвичайність* (Б. Левін).

КРУ́ТІНЬ *див.* **кру́тень.**

КРУ́ТІСТЬ, тості, *ж.* 1. Якість за знач. **крути́й** 1–7. *Місцевість навколо спуску через стрімучу крутість ніколи і ніким не оброблялася* (Т. Осьмачка); *Крутість схилу, на якому розміщується гірський ліс, значно впливає на умови розвитку лісових рослинних угруповань* (з наук. літ.); *Крутість повороту залежить від кута відведення п'яти лижі, кута кантування лижі, стану сніжного покриву й величини переносу маси тіла* (з навч. літ.); — *Послухай мене, я вже давно переконалась, що шлях до серця чоловіка в наші дні лежить не через красу, шлунок або крутість характеру, а просто через уміння робити вигляд, ніби ти ним зовсім не цікавишся* (із журн.).

2. *перен., розм.* Якість за знач. **крути́й** 8–10. *Він таки ще почував силу. Вона грала в м'язах, бо завжди щось м'яв, ламав у руках, йому хотілося ламати, хотілося крутості, змаги, а це свідчило, що старість ще не настала* (Ю. Мушкетик); — *Мені треба відповідати чи це риторичне запитання? — Це тест на твою крутість, — сказав він і склав руки на грудях* (Любко Дереш).

КРУТІЯ́, ї́, *ж.* Те саме, що **завірю́ха** 1. *Налітає раз у десять років Отака скажена крутія* (Л. Первомайський); *Радощі. Болі. Тривоги. Піднесення. Вранці хурделі шумлива крутія. Білі квіти по білому снігу розплескані* (М. Бажан); *Дати безликі пішли в снігову крутію, Крики погроз відповзли за хиткі виднокола, Тільки єдина, що кулю спинила мою, — Світить мені рятівною свічею тополя* (Б. Олійник); * У порівн. *Крутією зірвалась згадка, .. Мов живий пригадався батько* (Л. Забашта).

КРУТЛИ́ВИЙ, а, е. Який крутиться, швидко переміщується. *Ось буря Господня, лютість виходить, а вихор крутливий на голову безбожних упаде* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Дуже, занадто рухливий, метушливий; непосидючий, вертлявий. *Він сидів отам, У барвнім колі повнотілих дам, Панів півсонних, паничів крутливих Та панночок .. примхливих* (М. Рильський); *Ще в березні прилетів омелюх, великий, крутливий .. птах* (А. Турчинська).

КРУТНИ́Й, а́, е́: △ **Крутни́й моме́нт** *див.* **моме́нт.**

КРУТНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що і без прям. дод.* 1. Однокр. до **крути́ти** 1–3. *Художник крутнув вмикача, і кімнату залило море світла* (В. Гжицький); *Хлопець крутнув головою, очі злісно блиснули* (С. Васильченко); *Пліт захитався й пропустив воду. Прудка течія крутнула ним і понесла вниз* (М. Коцюбинський); *Тут би цокнути острогами, крутнути вуса і сказати щось... ну... більш-менш* (Г. Хоткевич); *Кир .. схопив Северина за руку і крутнув так, що вона хруснула* (Григорій Тютюнник).

2. Змінити напрям руху чогось; повернути *(див.* **поверта́ти**[1] 1). *Він крутнув яструбка* [літак] *різким поворотом на німця* (О. Кундзич); *Грек .. згріб Коростильова за карк, крутнув до себе* (Григорій Тютюнник); // Повернутися (у 1 знач.). *Кінь схарапудився і крутнув набік* (А. Головко); *Василик біг якраз навстріч Орлюкові. Але, почувши крик учительки, він крутнув назад* (О. Довженко).

КРУТНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* 1. Однокр. до **крути́тися** 1. *Настя крутнулась на одній нозі й вибігла з зали* (І. Нечуй-Левицький); *Гарасько нетерпляче крутнувся на ослоні, миттю схопився й почав кашляти* (Панас Мирний); *Начальник міліції крутнувся на підборах і вернувся до столика* (І. Багряний); *Одне колесо повільно крутнулося на півоберта в повітрі і знову спинилось* (В. Владко).

2. *розм.* Те саме, що **поверну́тися** *(див.* **поверта́тися**[1] 1). *Як тільки пообідали.., я мерщій крутнулася й побігла до нього* [до тата] (Панас Мирний); *Санчата .. несамовито крутнулися вбік* (М. Стельмах); *Богданові забракло сил, він крутнувся й побіг за ворота* (І. Білик).

3. *розм.* Кинутися, метнутися куди-небудь. *Крутнулася* [баба] *туди-сюди, та бачить, що треба лізти вгору* (Я. Щоголів); *Поправивши хустку, вона крутнулася до комори, засунула її на замок .. і вибігла на вулицю* (М. Стельмах); *Вирядили вони до гетьмана посланця, а щоби той хутше крутнувся туди й назад, дали йому коня* (Ю. Винничук).

КРУТНЯ́, і́, *ж., розм.* Те саме, що **крутíйство** 1. *Одрадяни одкинулися, думаючи, що то німецькі крутні, щоб ціну збивати* (Панас Мирний); — *Казав* [піп], *що мужик крутнею живе* (Л. Мартович); *Зрозуміла* [Хівря]: *Ляна знає про їхні крутні* (Микита Чернявський).

КРУ́ТО. 1. Присл. до **крути́й** 1–7. *Дорога .. спускалася дуже круто в глибокий вузький яр* (І. Нечуй-Левицький); *Фіолетові, круто округлені підтьоки* [синці] *під його очима ще глибше втиснулися в обличчя* (М. Стельмах); *Темніли круто заплетені високі тини* (С. Журахович); *За Вишгородом Дніпро круто повертав ліворуч* (С. Скляренко); — *З жінками треба круто держатися, — навчав .. Стальський* (І. Франко); *Коли він з ким обійшовся круто, то це, щоб у інших острашка була* (Ю. Мушкетик); *Круто пахли високі буйні ромашки* (С. Васильченко); *Ідучи в похід, брали* [запорожці] *з собою кілька горщиків тетері, толокна (круто звареної каші), пастерми (висушена та вив'ялена баранина) і цим вдовільнялися* (В. Чемерис).

2. *перен.* Присл. до **крути́й** 8–10. *Саньці приходилось круто з гарматами* (Ю. Яновський); *Хтось щось говорив, хтось лаявся круто* (Панас Мирний); — *Наш майбутній палац і нова урядова резиденція. Подобається? — Круто! сказав я* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **Кру́то заміс місíти** *див.* **місíти.**

КРУТО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **крути́й** у 1 знач., напр.: к р у т о г о́р б и й, к р у т о д а́ х и й; у 2 знач., напр.: к р у т о б р о́ в и й, к р у т о г р у́ д и й.

КРУТОБЕРЕ́ГИЙ, а, е. Який має круті береги. *Ти, і Украйна, І Дніпро крутоберегий, І надія, брате, Не даєте мені Бога О смерті благати* (Т. Шевченко); *Ой уже Сула та крутоберега Свої срібні хвилі в Переяслав не посилає* (Панас Мирний); *Дуже вони любили свою рідну крутоберегу Рось та свої кучеряві садки й зелені левади, що широким килимом стелилися до Росі* (А. Кащенко).

КРУТОБЕРЕ́ЖЖЯ, я, *с.* Крутий берег; круча (у 1 знач.). *В тім місці берег крутий — крутобережжя* (Сл. Б. Грінченка); *Позаду в нього лежали безкраї простори Херсонщи-*

ни, .. оспіваний у піснях і легендах Дніпро з Тарасовою могилою на крутобережжі (М. Олійник).

КРУТОБЕРЕ́ЖНИЙ, а, е. Те саме, що **крутобере́гий.** *Так багато їх* [гарних місць] *було! І на Дунаї, і на крутобережному Рейні, і на тихій галльській річці Сені, і в теплій сонячній Італії...* (В. Малик).

КРУТОБО́КИЙ, а, е. 1. Який має круті схили; майже прямовисний. *Сниться їй десь край розкішний, Синє небо, берег пишний, .. І на скелі крутобокій З мур* [мурів] *кріпких палац високий* (Я. Щоголів); *Скеля спадиста з півдня, сторчова з півночі й крутобока зі сходу й заходу* (А. Кащенко); *Глянь сюди — як сягає око, Підвелись пасма гір крутобокі* (П. Дорошко).

2. З дуже опуклими боками. *Він влаштувався .. на носі крутобокого козацького човна* (О. Полторацький); *На низеньких полицях лисніли бронзою крутобокі пудові гарбузи* (С. Журахович); *Поряд з бочкою, на очеретяних матах, лежали купи в'яленої риби: лящ, судак, окунь, крутобокий короп* (В. Малик).

КРУТОВЕ́РТЬ, і, *ж.* Те саме, що **вир.** *Пором заносило помалу На крутоверть* (А. Малишко); *— Віддалятися від берега не рекомендується, бо там .. такі крутоверті, що легко можуть засмоктати* (М. Чабанівський); *Абрамов зітхнув: — Тоді, знаєте, така крутоверть скрізь пішла, що я й досі нічого не розумію...* (Б. Антоненко-Давидович).

КРУТО́ВИНА, и, *ж.* Крутий схил; крути́зна (у 1 знач.). *Жниварками на крутовинах чи у звивистих вибалках не розженешся* (Л. Юхвід).

КРУТОВИ́Р'Я, я, *с.* Те саме, що **вир** 1. *Вільшина переборює неспокійне крутовир'я, спрямовує човен до своєї пристані* (І. Цюпа).

КРУТОГО́РИЙ, а, е, *поет.* Який має стрімкі схили, береги (про річку). *І тут .. невесело було, Та все-таки якось жилось. Принаймні вкупі сумували, Згадавши той веселий край, І Дніпр той дужий, крутогорий* (Т. Шевченко); // Зі стрімкими горами (про місцевість). [П р о м е т е й:] *Коли прийшла ти до землі Молоської, Додони недалеко крутогорої, Де храм пророчий Зевса Феспротійського, Там — диво невимовне! — віщим шелестом Дуби пророчі мовили без загадок, Що ти дружина славна будеш Зевсові* (Борис Тен, пер. з тв. Есхіла).

КРУТОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що і без прям. дод., розм.* Підсил. до **крутну́ти.** *Русевич з силою крутонув ручку телефона і .. наказав з'єднати його з лабораторіями* (Ю. Шовкопляс); *Михводій перехопив руку ворога лівою і крутонув щосили* (Ю. Логвин); *Крутонувши кермо ліворуч-праворуч, Шлойма пригальмував навпроти останнього під'їзду й заглушив двигуна* (О. Ірванець); *Від болю й гордої образи так крутонули* [коні] *вбік, що ледве не скинули вершника* (М. Стельмах).

КРУТОНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., розм.* Підсил. до **крутну́тися.** *Шмалько, крутонувшись, мов дзига, ледве не гепнувся на землю* (С. Добровольський); *Сокира, крутонувшись кілька разів, із дзвоном вп'ялась у щоглу* (Ю. Логвин); *Інтурист, не добігши навіть до середини бруківки, так і присів, смішно розчепіривши руки. Потім крутонувся і підтюпцем побіг назад* (В. Нестайко); * Образно. *Їдете й кінець... Далі безодня .. А вона* [дорога] *крутонулась ліворуч і посунулася далі трохи...* (Остап Вишня).

КРУТОПЛЕ́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **широкопле́чий.** *Крутоплечі постаті коло третього під'їзду вже потрохи рушили в їхній бік* (О. Іваненко); *Біда з цими кураївськими пацієнтами: зовсім недбало ставляться до її приписів, надто ж оті крутоплечі, гартовані механізатори, вони не вважають хворобу серйозною, нежить, мовляв, завжди був на світі* (О. Гончар); *За довгою і високою, мов барикада, конторкою стовбичили два крутоплечі, схожі на перевдягнених у лівреї гангстерів, охоронці* (П. Загребельний).

КРУТОРО́ГИЙ, а, е. 1. Який має дуже загнуті, сильно вигнуті, закручені роги. *Дивимось, а се чумаки з гори йдуть. Воли все сиві-полові ї та круторогі, а ярма мережані* (Марко Вовчок); *Попереду бігли, хапаючись, свині, потім — вівці, а потім поважно йшли круторогі воли й корови* (І. Нечуй-Левицький); *Ясь грав, і раптом круторогий баранець-ватажок почав вибрикувати ногами* (О. Іваненко); *Той стояв трохи далі і тримав за налигач круторогих сірих волів* (І. Білик); * Образно. *І з неба місяць круторогий туманно дивиться в вікно* (В. Сосюра).

2. *у знач. ім.* **круторо́гі,** гих, *мн., нар.-поет.* Воли *(див.* **віл**[1]). *Отак вона вишивала, У віконце поглядала, Чи не ревуть круторогі, Чи не йде чумак з дороги* (Т. Шевченко); *Широким .. шляхом тягнеться валка чумацьких маж. Круторогі ступають поважно* (В. Самійленко); *Заскрипіли вози, замотали головами круторогі, здержуючи з гори високі, мов хати, хури, наладновані золотими снопами. Почалась возовиця* (М. Коцюбинський); *Щодень меншало в гуртах круторогих, щодень більшало волячих шкур на возах* (О. Гончар).

КРУТОСПА́ДНИЙ, а, е. Який має стрімкі спади *(див.* **спад**[2]). *Підступити до Путивля можна було тільки від поля, з півночі, бо з інших трьох боків його оточували крутоспадні урвища* (В. Малик); *Широке впровадження на гірничозбагачувальних комбінатах технології внутрішнього відвалоутворення при розробленні крутоспадних родовищ на сьогодні стримується відсутністю єдиного методологічного підходу* (з наук. літ.).

КРУТОСХИ́Л, у, *ч.* Крутий, стрімкий схил гори, берега і т. ін. *Вузька дорога потяглася вгору між глинястими крутосхилами, вкритими чагарником* (О. Гончар); *За пагорбом — неширока долина, її протилежний бік переходить у крутосхил* (Є. Доломан); *Ще довго дивився* [Сахно] *на самотню постать Ліди, що повільно підіймалася на крутосхил* (М. Руденко); *Я стрімголов покотився крутосхилом і отямився в доверху наповненій каламутною водою ямі* (Р. Андріяшик).

КРУТОСХИ́ЛИЙ, а, е. Який має круті, стрімкі схили. *Величний Дніпро спокійно плив у крутосхилих берегах* (Н. Рибак); *— Якщо "тигри" й "пантери" перегризуть наших у Вишняках, тоді й до нас завітають. Адже з Вишняків сюди пряма дорога — ні болота, ні крутосхилої яруги, ні танконепрохідного лісу* (Є. Доломан); *Будинок він мав гарний, .. із крутосхилим дахом* (Р. Федорів).

КРУТОЧО́ЛИЙ, а, е. Який має круте чоло. *Університет і задуманий Тарас коло нього, круточолий геній з доброю посмішкою під широкими вусами* (П. Загребельний).

КРУТОЯЗИ́КИЙ, а, е, *розм.* Нестриманий, гострий у висловах. *Вручивши записку, Петров раптом уявив, як її розгорне властолюбний, крутоязикий Гаркуша* (І. Рябокляч); *— По правді сказати, гарна дівка Катря й працьовита, але крутоязика, з норовом, не кожний хлопець до неї підійде* (із журн.).

КРУТОЯ́Р, у, *ч.* 1. Глибокий яр, балка з крутими схилами. *Крутояром, ліском .. до самісінького Жежериного обійстя вони підійшли незримі й нечутні* (В. Речмедін); *Він зірвався*

цієї ночі по камінню в якийсь крутояр і пошкодив ногу (О. Гончар); *Дика стежина вела їх крутояром все нижче й нижче, до Ведмежої Долини* (О. Бердник).

2. Те саме, що **у́рвище;** круча (у 1 знач.). *Як меч, блищав у тьмі чорних крутоярів Потік Дніпра* (М. Бажан); *Вітер кине курай з крутояру І закрутить із пилом в полях* (М. Руденко); *Над теракотовими дахами нависали сірі, порослі кущами крутояри* (Люко Дашвар).

КРУТОЯ́РИЙ, а, е. З глибокими, крутими ярами, балками (про місцевість, рельєф). *Тільки й краси було в Києві, що церкви Божії, да городи з червоними маками, да ще тії гори крутоярі, з зеленими покотами* (П. Куліш); *У крутоярих міжгір'ях дерева хитають високі — Буки міцні, стрункі ясени і кизил тонкокорий* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

КРУТУВА́ТИЙ, а, е. Досить крутий (у 1–9 знач.). *Спереду в нього море, ззаду в нього невеличкі гори, колишній крутуватий берег моря* (Остап Вишня); *Кілька будиночків, таких, як у Криворівні чи Жаб'єму, — необмазаних, складених у зруб, — розбрелися крутуватим підгір'ям* (М. Олійник); *Крутуваті .. були ці дядьки-капітани* (О. Гончар); *Якщо тісто рідкувате, то при черговому вимішуванні слід додати борошна, якщо крутувате — склянку теплої води* (з наук.-попул. літ.); *Оця життєрадісність.., оцей дошкульний, часом крутуватий гумор скрашували важку, .. жахливу дійсність* (В. Кучер).

КРУТУВА́ТО. Присл. до **крутува́тий.** *На горі Бона — залишки фортеці. Туди можна заїхати на авто, правда, трохи крутувато, але це того варто* (із журн.); — *Ви не ображайтесь на мене, старого, може, я трохи крутувато сказав* (М. Чабанівський).

КРУТЬ, *розм.* Уживається як присудок за знач. **крутну́ти** і **крутну́тися.** *Повибігали якісь панночки..; повертілись перед очима, та й круть за двері!* (Марко Вовчок); *От вони зараз підуть у хату, а він — круть! — як вітер...* (Б. Антоненко-Давидович); — *Побачила нас* [хазяйська дочка] *і — круть у хату* (Григорій Тютюнник).

◊ **Хоч (чи, ні, ані) верть [а] хоч (чи, ні, ані) круть <Хоч (чи, ні, ані) круть хоч (чи, ні, ані) верть>** *див.* **верть.**

КРУТЬ-ВЕ́РТЬ, *розм.* Уживається як присудок за знач. **крути́тися, крутну́тися** і **верті́тися** на позначення швидких, рвучких рухів, раптових поворотів у різні боки. *Комар круть-верть — на ніс присів, — Лев клацнув, не вловив* (Л. Глібов); *Човен як закрутиться на місці, як завертиться, а потім стриб уперед, а потім знову круть-верть на місці* (Остап Вишня); — *Стривайте, а що, як я спробую дзьобом, — підбіг журавлик до замка, дзьоб свій у щілину для замка встромив, туди-сюди круть-верть* (В. Нестайко); // *перен.* Спритно діючи, досягати чогось. *Хапко — круть-верть і вже в нашому повіті, під Маківцями* (Марко Вовчок).

КРУТЬКО́, а́, *ч., розм.* 1. Непосидюча, вертлява, занадто рухлива людина; вертун (у 1, 2 знач.). *Кожна дитина має свій особливий характер. Одна може годинами сидіти та перегортати сторінки дитячих книг, друга розбирає іграшки, і це приносить їй задоволення, ну а третя — непосида, крутько — зі швидкістю світла руйнує все на своєму шляху* (із журн.).

2. Те саме, що **круті́й** 1. — *Ну й вужака ти, Печеруне, ну й крутько ти!..* — *А ти гадав, що я дарма хліб царський їм? Ха-ха-ха!* (О. Бердник).

КРУ́ЧА, і, *ж.* 1. Високий стрімкий берег; урвище. *Сонце саме сходить з-за Дніпрової кручі* (Марко Вовчок); *Круча сажнів у два заввишки круто уривалася згори і спадала у воду* (Б. Грінченко); *На високій кручі над Дністром догоряло Тарасове вогнище* (О. Довженко); // Крута, майже прямовисна гора. *Тисячі тронів упало.., але титанова* [Прометея] *круча стоїть* (Леся Українка); *Віра Павлівна пішла до парку, що колись звався Царським садом і видовжився понад Дніпровими кручами геть аж до Печерська* (Б. Антоненко-Давидович); *Бульдозери зрізали кручу, розрівнюючи майбутнє подвір'я* (М. Руденко).

2. Глибоке місце в річці. *Попав у кручу та й утоп* (Сл. Б. Грінченка); *Кругом вода, — кругом .. чорніють безодні кручі...* (Панас Мирний); *Схилився* [Сергійко] *над кручею, де вода була аж чорна від глибизни, і почав притоплювати відро, щоб набрати води* (А. Дімаров).

КРУ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **крути́ти** 1. *Вони гойдалися — гнані вітром війни, як висохле перекотиполе. Крок уперед, крок назад... Ішли й не йшли. Коливалися, кручені тим вітром то сюди, то туди* (І. Багряний).

2. Виготовлений крутінням; скручений, зсуканий. *На Романові була синя .. сорочка.., кручений пояс з .. барвистими китицями на кінцях* (Д. Ткач); *Над троном під склепінчастою, в чудернацьких арабесках, стелею був червоно-золотий балдахін, з-під якого звішувався на крученому золотому шнурку величезний криваво-червоний рубін* (П. Загребельний); *Алі видобув з пояса смужку крученого свинцю* (Ю. Логвин).

3. Викривлений, звивистий. *Молода пара .. проходжувалася .. по кручених стежках городу* (Н. Кобринська); *Старий вівчар нагадував крученого сучкуватого граба* (М. Томчаній); *Йому і в голову не приходило, що то ляскають біля нього розривні кулі. Все повз і робив у глибокому снігу кручений слід* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Жінки .. задумалися над крученою дівочою долею* (К. Гордієнко).

4. Те саме, що **витки́й** 1. *Через річечки .. були перекинуті .. легенькі місточки, обвиті повійкою та усяким крученим зіллям* (І. Нечуй-Левицький); *Руфін .. поспішно виходить .. у садок, становиться проти оплетеного гліциною та крученою рожею вікна* (Леся Українка).

5. Спіралеподібний, гвинтоподібний. *На чотирикутнім дубовім столі з крученими ногами .. лежало декілька рукописних зшитків* (Б. Лепкий); *Вирізьблені дубові книжкові полиці, з крученими колонками.., займають всю задню стіну кімнати* (І. Кочерга); *Волька мовчки йшов за хлопцями по кручених сходах* (О. Ільченко).

6. Те саме, що **кучеря́вий.** *Ой у мого миленького кучері кручені* (з народної пісні); *Волосся в неї* [Марини] *було густе, кручене, хоч і коротке* (Ірина Вільде); *Дяємелик .. зайшов у хату в коротенькій кавалерійській куртці, обшитій сивим смушечком, наваксованих чобітках і шапці-кубанці, з-під якої крученим прядивом ліз чуб* (Григорій Тютюнник).

7. *зневажл., лайл.* Дурний, придуркуватий. [С т е п а н:] *Ти, мабуть, і справді кручений; я тобі кажу: .. не бий ти даремно чобіт, бо тільки підметки почовгаєш* (М. Кропивницький); [П е р ш и й с т а р и й т к а ч:] *От кручені! Де тут глузд? де тут розум? Се ж чорт зна до чого дійде* (Леся Українка).

8. Несерйозний, легковажний, пустотливий, із вдачею шибеника. *А що вже кручений той Яків, сама Жалійка ска-*

же: вулицею йде — по нозі лясь, верть, круть, вищить, кахика (К. Гордієнко); *Курникав якусь веселу пісеньку шибеної* [легковажної] *вдачі Максим. Йому, крученому, .. легше живеться на світі, ніж серйозній людині* (М. Стельмах); *— Він хоч і... кручений якийсь, але ж дбатиме про тебе... Захист буде тобі* (О. Гончар); *Якийсь кручений усе-таки був той Агашкін, нещирий, лукавий* (В. Нестайко).

△ **Кру́чений бара́н <Кру́чена вівця́>** *див.* **бара́н; Кру́чений м'яч** *див.* **м'яч; Кру́чені паничі́** *див.* **пани́ч.**

КРУЧЕ́НИК *див.* **круче́ники.**

КРУЧЕ́НИКИ, ів, *мн. (одн.* **круче́ник,** а, *ч.).* Смажена страва, переважно з овочів (рідше з крупів, грибів і т. ін.), туго обгорнених тонким шаром м'яса або риби. *В печі на великих сковородах смажилися карасі в сметані, .. крученики з щупака і в'юни до хріну* (П. Панч); *Він поважав також крученики і смажені лисички* (О. Чорногуз); *В ресторанчику готельному тобі на вибір: і юшка грибна, і борщ справжній, і вареники, і крученики, і налисники, і голубці* (Люко Дашвар).

КРУ́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. *тільки одн., рідко.* Те саме, що **крутíння** 1. *Початкове положення при крученні обруча: ноги разом, руки в сторони або за головою, спина строго пряма* (із журн.).

2. *мат., фіз.* Характеристика різних математичних та фізичних об'єктів, пов'язана з певними їх відхиленнями від лінійності. *Англійський математик В. Кліффорд стверджував, що в світі немає нічого, крім простору з його кривизною і крученням* (з наук.-попул. літ.).

3. *техн.* Вид деформації матеріалів, під час якої окремі точки деталі нерівномірно зміщуються від її поздовжньої осі. *На основі вивчення найпростіших деформацій розтягування-стиснення, кручення, вигину в опорі матеріалів виводяться формули, що дозволяють для кожного з цих видів деформацій визначати напруги, переміщення й деформації в окремих точках тіла* (з наук. літ.); *При деформації кручення зміщення кожної точки тіла перпендикулярне до її віддалі від осі прикладених сил і пропорційне цій віддалі* (з наук.-попул. літ.).

КРУЧУВА́ТИЙ, а, е. Із досить крутими схилами, прямовисний. *Ти ідеш, сіяючи в промінні, Кручуватим берегом ріки* (І. Вирган); // Стрімчастий. *У цьому яру пан бив колись камінь на свою кам'яницю та й вибив оту глибоку яму з кручуватими стінами* (Б. Грінченко); *Над кручуватим урвищем .. завмер у думній думі вершник...* (О. Ільченко).

КРУШИ́НА, и, *ж.* 1. Рослина (кущ або невеличке дерево) родини жостерових із темно-червоними ягодами. *Тут і там до землі придавлена крушина .. вродила безліч червоних ягід* (О. Кобилянська); *Красувалися й дозрівали на вітах ламкої крушини темно-червоні ягоди* (А. Шиян); *Хлопчик обережно петляв між кущами вільхи, крушини і заростями болотяної трави* (М. Стельмах); *В Україні крушина росте повсюдно на узліссях і галявинах, по берегах водойм, серед чагарників, на болотах і вологих луках, дуже часто разом із вільхою* (з наук.-попул. літ.).

2. *збірн.* Ягоди цієї рослини. *Ягоди крушини — відмінний антигельмінтний засіб. Проте зелена незріла крушина дуже отруйна, тому ягоди мають бути стиглими* (із журн.); *Крушина дозріває в серпні-вересні* (із журн.).

КРУШИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **круши́на.** *Мигає блискавка, і молодиця бачить той самий крушиновий кущ* (А. Шиян); *Крім антраглікозидів, у крушиновій корі є сапоніни, деяка кількість леткої олії, цукри, яблучна кислота й багато дубильних речовин* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з ягід крушини. *Спиртову крушинову настоянку застосовують для розтирань при ревматизмі й радикуліті, а водний відвар — при захворюваннях шкіри* (із журн.).

КРУШИ́ТИ, крушу́, кру́шиш, *недок., що.* 1. *розм.* Те саме, що **трощи́ти** 1; розбивати вщент. *Чавун і свинець пронизували з шкваром ряди, крушили кістки* (М. Старицький); *Кинулись* [козаки] *крушити на дрізки три шибениці* (О. Ільченко); *Він забув про небезпеку. Йшов напролом, кришачи і крушачи все на своєму шляху, і поривав за собою своїх воїв* (В. Малик).

2. *також без дод., заст., нар.-поет.* Журити, завдавати страждань. *Та не ся, ще гірша думка Мені серце крушить* (П. Куліш); *Смутно, страх як смутно було, .. і хоч смуток крушить, а таки скарб .. маємо* (Марко Вовчок); *Не діло мене крушило, а туга насердна...* (Ганна Барвінок).

КРУШИ́ТИСЯ, крушу́ся, кру́шишся, *недок.* 1. *тільки 3 ос., розм.* Те саме, що **трощи́тися** 1. *Мірошник боком, боком, попід стіною підкотився до закрутки і в останню мить підняв верхній камінь, бо жорна вже почали зі скреготом крушитись* (Ю. Логвин).

2. *розм.* Пас. до **круши́ти** 1. *Сонце пекло не по-весняному. Поблякли тополі біля північної кафської стіни, вмирало на пустирях зблякле будяччя, крушились під ногами курай і сухі віники тамариску* (Р. Іваничук).

3. *заст., нар.-поет.* Журитися, страждати. *Чи ще довго, нещасливий, Буду так журиться? Пора б уже перестати Плакать та крушиться* (з народної пісні); *Кепкують над краєм твоїм сиротливим, Ти крушишся серцем сама...* (М. Старицький); [А н т о н і й:] *Та Не плач і не крушися над сумним Кінцем моїм, потіш себе думками Про той щасливий час, коли я був Між владарями світу найславніший* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

КРЮ *див.* **кру.**

КРЮ́ЇНГ, у, *ч.* Діяльність з набору моряків на морські (рідше річкові) судна. *Ми безумовний лідер серед крюїнгових компаній України в сегменті постачання екіпажів на сухогрузи й наливні судна. Досвід наших крюїнг-менеджерів, база даних найбільш кваліфікованих моряків забезпечують високу ефективність і надійність роботи агентства* (з мови реклами).

КРЮ́ЇНГОВИЙ, а, е. Стос. до крюїнгу. *Основне завдання крюїнгової компанії — забезпечення посередницьких послуг між судновласником і моряком, причому оплачує ці послуги переважно судновласник* (з наук.-попул. літ.).

КРЮЙС-ПЕ́ЛЕНГ, а, *ч., мор.* Метод визначення місцеперебування судна за двома пеленгами того самого предмета, здійсненими через певний проміжок часу. *Визначення місця судна за крюйс-пеленгом відбувається таким чином: якщо здійснити пеленгування одного предмета в різні моменти часу й відкласти за курсом пройдену судном відстань за проміжок між пеленгами, то графічною побудовою можна отримати місце судна на карті* (з наук.-попул. літ.).

КРЮЙТ-КА́МЕРА, и, *ж., іст.* У часи парусного флоту — приміщення на військовому кораблі для зберігання вибухових речовин. *Крюйт-камера розташовувалася звичайно в носі або на кормі корабля нижче ватерлінії* (з наук. літ.).

КРЮК[1], á, *ч.* 1. Те саме, що **гак**[1] 1–3. *Деякі, зачеплені крюком за ребро, мотались на шибеницях* (О. Стороженко); *Біля Луки, що саме крюком розхитував крокву, став* [Скиба] *і .. дивився на вогонь* (А. Головко); *У нього удка з здоро-*

венним крюком (Г. Квітка-Основ'яненко); *На крюк замикав хатні двері старий* (І. Нехода).

2. *перен., заст., зневажл.* Крутій (у 2 знач.). *І у Турна був сутяга, Брехун, юриста, крюк, підтяга* (І. Котляревський); *Літ сорок назад .. вибрали мене в засідателі .. Не хотілось мені зробитися тим крюком* (О. Стороженко).

3. *перев. мн., іст.* Знаки старого руського та давньоукраїнського безлінійного нотного письма. *Нотні знаки, що ставилися над текстом, називалися крюками або "знаменами"* (з навч. літ.); *Невдовзі я навчився записувати музику крюками. Такі були тоді позначки замість нот* (Г. Пагутяк).

КРЮК² *див.* **крук.**

КРЮ́КАННЯ, КРУ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **крю́кати, кру́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Пташки розцвірінчалися — за різноголосим галасом крукання не розчути* (Люко Дашвар); *Понад хребтами лісистих Карпат тягнуться ключі журавлів, прощаючись жалібним крюканням з українськими землями, що годували їх весною та літом* (із журн.).

КРЮ́КАТИ, КРУ́КАТИ, ає, *недок.* Видавати звуки "крю-крю", "кру-кру" (про птахів). *Угорі десь крюкають журавлі* (з переказу); *В очеретах бугай реве. На берестині ворон крюка* (Я. Щоголів); *Показується перелітна птиця. Крюкають журавлі, лопотять та погегують дикі гуси* (А. Чайковський); *Крукали все ті ж ключі журавлині* (І. Багряний); *Все тес птаство в степу .. дуже туркотіло, крюкало, щебетало* (О. Ільченко).

КРЮ́КОВИЙ, а, е, *іст.* Стос. до крюків *(див.* **крюк¹** 3). *Хтось міг підсунути Мирону картку, бо лиш він добре розумівся на крюковій грамоті* (Г. Пагутяк); *Знаменна (або крюкова) нотація — це інтерпретований варіант візантійської нотації. Для неї характерні відсутність лінійок, орієнтовна визначеність висоти й тривалості звуків* (з наук. літ.).

КРЮ-КРЮ́ *див.* **кру.**

КРЮЧЕ́ЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **крючо́к** 1. *Вибрала Мотря якийсь крючечок, принесла* (Дніпрова Чайка).

КРЮЧКОДЕ́Р, а, *ч., заст., зневажл.* Крутій (у 2 знач.). *Він* [Потоцький] *ішов з .. відомим крючкодером, що не раз виплутував грізного феодала від різних відповідальностей перед королівським судом* (З. Тулуб); — *Цей крючкодер вигадав дуже хитрий план, як виправити ситуацію. Та годі й уявити, як швидко ця невеличка авантюра перетворилася на справжню велику халепу!* (із журн.).

КРЮЧКОДЕ́РСТВО, а, *с., заст., зневажл.* Крутійство (у 3 знач.). — *Чому шляхта завжди виграє свої позви? Та тільки тому, що вона на крючкодерстві собаку з'їла* (З. Тулуб); *Ідея твору — нищівне висміювання й засудження моральних вад тогочасного суспільного життя (спосіб життя, інтереси і прагнення поміщиків та купців; тлумачення чиновниками законів з вигодою для себе, їхнє крючкодерство)* (з навч. літ.).

КРЮЧКУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **гачкува́тий;** карлючкуватий. *Над головою* [миші] *стоїть смерть, ряба та люта, .. з крючкуватими гострими лапами* (Панас Мирний); *Він* [Моссаковський] *.. бачив мохнаті руки з довгими крючкуватими пазурами* (І. Нечуй-Левицький); *Далі по хаті піде — чих-пух! — сопіння з великого, крючкуватого носа* (Г. Колісник).

КРЮЧО́К, чка́, *ч.* 1. Зменш. до **крюк¹** 1. *Батько ніс приладдя в мішку і тягнув лопату; синові доручив відро і дротяний крючок* (В. Барка); *Ми ловили* [рибу] *неводом, вудкою, на крючки* (М. Коцюбинський); *Кирило Іванович .. тікав чимдужче у свою хату, запираючи її на крючок* (Панас Мирний).

2. *перен., заст., зневажл.* Крутій (у 2 знач.). *Наїхали гості .. Прийшов столоначальник з сім'єю; дрібні крючки з правління .. збіглися і без запросин* (І. Нечуй-Левицький); *Тепер уже без ніяких діло викрутять судові крючки* (М. Стельмах); *Приказні чиновники — відомі крючки* (Б. Левін); *Мій дід був крючком із крючків і справді хотів одружитися на гарній простачці Наталці* (Валерій Шевчук).

3. *заст.* Міра горілки — приблизно 0,325 літра. — *Не виканючимо сьогодні собі й на крючок горілки* (І. Нечуй-Левицький); — *От колись були парубки. Бувало, ми з Арсентієм вип'ємо по крючку, візьмемо шворіняки за халяви та як підемо до дівок — усі хлопці, як шушвалки, тікають від нас* (М. Стельмах).

(1) **Прика́зний крючо́к,** *заст., зневажл.* — чиновник, писар приказу. *Приказні крючки поперваx дуже охоче хапали Омелькові грошики* (О. Ільченко); *Не біда, що грошей приказні крючки не дали* (Б. Левін).

КРЮ́ЧЧЯ, я, *с.* Збірн. до **крюк¹** 1 і **крючо́к** 1. *Крюччя для підвішування м'яса та риби, штанги та інша металева фурнітура в провізійних коморах повинні бути виготовлені з антикорозійних матеріалів* (з мови документів).

КРЮШО́Н, у, *ч.* 1. Суміш білого вина і рому, лікеру, коньяку із фруктами. — *Ананаси в крюшон! .. Веселіться!* (М. Рильський); — *Ангеліночка приготує нам легкі закуски, десерти, крюшон* (Люко Дашвар).

2. Прохолоджувальний фруктовий напій. *Для них там .. балони з водою й сиропом "крюшон" за чотири копійки* (В. Діброва).

КРЯ, КРЯ-КРЯ́, *виг.* Звуконаслідування, що означає крик птаха родини воронових, качки, жаби. *Тихо, лиш ворон: кря! кря!* (П. Тичина); *Як тільки гуцул розспівувався, сонна, надута ворона на його плечі враз оживала, розправляла обстріпані крила й підкрякувала своєму господареві: — Кря-а-а-а!!* (В. Шкляр).

КРЯЖ, а́, *ч.* 1. Пасмо невисоких гір, горбів; гірська гряда. *Дорогою через кряж ми виїдемо в долину* (Ю. Смолич); *Сонце зникло, навіть не помітила куди — чи то сіло за довгий блакитний кряж, чи сховалося за далеким лісом* (Г. Вдовиченко); // Гірський хребет. *Перед ними знову вставала панорама гір, нижчі і вищі кряжі* (О. Гончар); *Щось каламутно-біле розливалося над лісом, і від того стрімкі контури берега й далекі гірські кряжі чіткіше виступали з темряви* (Ю. Бедзик); // *рідко.* Пагорб, узвишшя. *Він бачив по степових кряжах могили і по тих могилах розпізнавав, куди треба простувати* (А. Кащенко); *Нижній* [Новгород] *давно зник, і за крутими лісистими кряжами берега .. лисніли його .. церкви* (Г. Епік).

2. *перев. мн., розм.* Те саме, що **кри́жі** 1, 2. *Ще в наймах почала вона боятись холоду.., в кряжах заболіло, а там колючки в грудях поробилися* (Грицько Григоренко); *Це кінь з їхньої батареї, що йому перебило кряж, — він несамовито іржав* (І. Багряний); *Шарапа .. навідліт стьобнув вороного .. віжками впоперек кряжа* (Іван Ле).

3. *діал.* Кругляк (у 1 знач.). *Близнята спритно вклали на сани кленові кряжі* (М. Стельмах); *Чиргикнули коричневий накип кори. — Кряж довгий буде, це тобі в'яз, а не сосна* (В. Дрозд).

КРЯЖИ́СТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **креме́зни́й** 1, 3. *З хати, смачно позіхаючи, вийшов кряжистий лісник* (М. Стельмах); *День віддо дня руйнується йому ширококосте кряжисте тіло* (О. Гончар); *Був він сорокарічний, кряжистий, у повній чоловічій силі, і таким він себе почував — мав гордовитий, незалежний вигляд* (Р. Федорів); *Кряжисті дуби скидали літнє вбрання, засинали* (О. Бердник); *Над верхів'ями старих кряжистих ясенів та лип, на голубому тлі глибокого й чистого неба чорнів церковний хрест* (І. Нижник).

КРЯЖИ́ТИ, жу́, жи́ш, *недок., діал.* 1. Працювати, не розгинаючи спини. *Важко доводилось їй кряжити в полі за трудодні. А за мізерну заробітну плату не могла придбати взуття ні собі, ні трьом діточкам* (із журн.).

2. Дбати, турбуватися про когось. *Стара, було, так і кряжить за дітьми, щоб ніхто не зобідив* [зобидив] (Сл. Б. Грінченка).

КРЯЖОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **кряж** 1; пасмовий. *У Донецькому північностеповому краю кряжова частина поверхні має висоти 280–300 м і більше* (з наук. літ.).

КРЯК, *ч.* 1. *род.* у, *розм.* Те саме, що **кря́кання.** *Це* [сміх] *у нього більше скидалось на кашель та воронячий кряк* (Ю. Яновський).

2. *род.* а, *рідко.* Те саме, що **крячо́к.** *Сполошені кряки й кулики тоскно кричали й били крилами* (С. Скляренко); *Півник почав спускатись униз. Тихо, обережно, зупиняючись та прислухаючись. Та нічого не міг розібрати крізь кумкання болотних кряків* (Ю. Логвин).

КРЯ́КАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **кря́кати** 1, 3, 5, 6 і звуки, утворювані цією дією. *Птаство почало злітатися: .. крик, гамір, крякання* (І. Франко); *Зграї воронів із кряканням кружляли у темному небі* (Д. Білий); *Крякання качок І голос лиски чуть між комишами...* (М. Рильський); *Сонну водь очеретища збуджувало меланхолійне крякання і тихий плеск жаб* (С. Добровольський); *Він .. позіхав з смаком і з кряканням* (М. Коцюбинський); *Дід тільки крякнув, дивлячись на те. Але я на дідове крякання не зважив* (В. Нестайко).

2. *перен.* Дія за знач. **кря́кати** 2, 4 і звуки, утворювані цією дією. — *Тепер он ноги порепались, а там і душа репне... .. — Чого ви крячете, дядьку? — з досадою глянула на його* [нього] *Катря і знов зиркнула на Василя. — Еге! — радісно засміявся дядько. — "Крячете". Хіба це крякання? Це не крякання. Підожди ще* (В. Винниченко); *На величезній швидкості, з мигалками й характерним кряканням сигналу, мчав президентський кортеж* (з газ.).

КРЯ́КАТИ, кря́каю, кря́каєш *і* кря́чу, кря́чеш, *недок.* 1. Видавати звуки "кря-кря" (про птаха родини воронових); каркати. *Убрався між ворони і крякай, як вони* (приказка); *На стрісі .. Сів ворон та й кряче, недолю віщує* (І. Франко); *Стало чуть, як гайвороння кряче, Ворушачи .. гілля дібров* (М. Бажан); *Декілька чорних галок піднялися з могили і, крякаючи, полетіли степом* (Д. Білий).

2. *перен., розм.* Віщувати, накликати нещастя, невдачу і т. ін. — *Що нам тим журитися? Куди коні, туди й віз. — Поки сядем без коліс. — Не крякай* (Б. Лепкий); — *Журно! — промовила* [мати], — *все думається .. Та ще й сон такий бачила сю ніч .. Поганий сон, сину! — Ат, не крякайте, мамо!* (А. Головко); [Вадим:] *Немов Манфред, із привидами б'юсь і партію свою закінчу...* [Механтроп:] *Крахом.* [Вадим:] *Не крякай* (О. Левада).

3. Видавати звуки "кря-кря" (про качок). *За городом качки пливуть, Каченята крячуть* (з народної пісні); *Там лиски чорніють, Там крижні крякають у ситняках, — І так щодня* (М. Рильський); *Крякають качки в очеретах на сазі* (О. Гончар); *Селезень помітив суперника й помчав до качки, погрозливо крякаючи, погнав суперника по озерцю* (Ю. Мушкетик).

4. *перен.* Утворювати звуки, схожі на крякання. *Глухо крякали в житах кулемети* (Г. Косинка); *Попереду, десь біля острівця лісу, противно крякали міномети, а потім осторонь вибухали міни* (М. Стельмах); *Артпідготовка стихає, рідше крякають міни* (Є. Доломан); *Гітлерівці одразу ж відповідали мінометними залпами, вибухи чавкали, крякали, ухкали на городах, в подвір'ях* (О. Бердник).

5. *рідко.* Те саме, що **ква́кати** 1; кректати (у 2 знач.). *Сова З-під стріхи в поле вилітає, А жаби крякають, гудуть* (Т. Шевченко); *Десь за Россю на болоті крякали жаби* (І. Нечуй-Левицький).

6. *тільки* кря́каю, кря́каєш *і т. ін.* Те саме, що **кректа́ти** 1. *Демид Пампушка, слухаючи* [Оврама], *аж підстрибував од нетерплячки, аж крякав басом* (О. Ільченко); *Дзвеніли чарки, .. захмелілі друзі, випиваючи ще по одній, крякали* (П. Колесник); *Довго вони тупцювалися один біля одного, крякали, сопіли, але ні батько синову руку не зігнув, ні син батькову* (В. Чемерис).

КРЯ́КІТ, коту, *ч.* Те саме, що **кря́кання.** *З півночі суне чорним клоччям гайвороння, сіючи, розсипаючи зляканий крякіт* (Н. Рибак); *По вікна в очеретах слухає* [Комишанка] *музику їхніх шумів осінніх .. та крякіт птахів* (О. Гончар); *Часом вітер із лісового озера донесе півсонний качиний крякіт* (М. Стельмах); *Раз, два! Крякіт брички, тріск ресор* (В. Винниченко).

КРЯ́КНУТИ, ну, неш, *док.* 1. Однокр. до **кря́кати** 1, 3, 5, 6. *Крякнула ворона на весь рот та й упустила рака в море* (О. Стороженко); *А у степу ж ні гаю, ні ліщинки. То крякне крук, то коник заірже. Спеклося літо. Спека. Ні дощинки. Ген скіфська баба обрій стереже* (Л. Костенко); *Починало вже зоріти, Качка крякнула* (Я. Щоголів); — *Ондечки по других городах в калюжах крякає дві або три жаби, а в твоєму городі неначе горохом сиплють, аж ґвалтують* (І. Нечуй-Левицький); *В кабінеті зразу стало шумно, задвигтіли крісла, хтось крякнув, встаючи* (Б. Левін).

2. *перен.* Однокр. до **кря́кати** 2, 4. *Щось крякнуло, хряснуло, почувся стогін, далі тупіт ніг. Я також кинувся навтьоки* (Ю. Мушкетик).

КРЯ-КРЯ́ *див.* **кря.**

КРЯХТІ́ТИ *див.* **кректа́ти.**

КРЯЧА́, а́ти, *с., розм.* Те саме, що **кача́.** *Трапляється, батьку, що кряча малеє ловить рибку краще, ніж стареє* (Сл. Б. Грінченка).

КРЯЧА́ЧИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **кря́чка.** *На озерах уже встановлювалась осінь, зробилося холодним повітря, віяли, усе посилюючись, північні вітри, і крячача зграйка почала лаштуватися у вирій* (із журн.).

КРЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **ка́чка**[1]. *Далі ішов я: озера блищали; Крилами крячки об воду черкали* (Я. Щого-

лів); *За олійним заводом Маслотресту болото було з осокою, з очеретом, з крячками й з крижнями* (Остап Вишня); *Над торішнім комишем уже звиваються білими табунцями крячки* (О. Гончар).

◊ **Сидíти кáменем (пенькóм, кря́чкою** *і т. ін.) див.* **сидíти.**

КРЯЧÓК, чкá, *ч.* Водяний птах родини мартинових. *Ой що ж то за крячок, Що по морю літає?* (з думи); *Крячки стрілами падали на воду і хапали рибу* (І. Нечуй-Левицький); *Над чагарником, ніби переступаючи крилами, промаяв білий крячок на Лиман* (М. Йогансен); *Грудочки води, здиблені навколо човна ворожими кулями, на диво були схожі на .. блакитнокрилих крячків, що з квилінням падали на ріку* (М. Стельмах).

КСАНТЕЛÁЗМА, и, *ж., мед.* Новоутворення у вигляді плоскої бляшки жовтого кольору, розташоване звичайно біля внутрішнього кута верхньої повіки. *Появі ксантелазми сприяє порушення жирового обміну. Дуже часто у хворих на ксантелазму діагностують цукровий діабет, ожиріння або гіпертонію* (з наук. літ.); *Ксантелазми повік — це доброякісні нарости, які не перетворюються на злоякісні* (із журн.).

КСАНТОПСÍЯ, ї, *ж., мед.* Один із видів порушення колірного зору, коли людина бачить усі предмети в жовтому кольорі. *Ксантопсія спостерігається при жовтяниці, отруєнні пікриновою кислотою й сантоніном* (з навч. літ.).

КСАНТОФÍЛ *див.* **ксантофіли.**

КСАНТОФÍЛИ, ів, *мн., біол. (одн.* **ксантофіл,** у, *ч.).* Кисневмісні каротиноїди. *Ксантофіли є головною складовою частиною жовтих пігментів у листках, квітках, плодах і бруньках вищих рослин, а також у багатьох водоростях і мікроорганізмах. У тваринному світі ксантофіли зустрічаються рідше (у курячому жовтку, печінці й жировій тканині ссавців)* (з наук. літ.); *Біологічне значення ксантофілів пов'язане з їх здатністю поглинати енергію сонячного світла в короткохвильовій частині видимого спектра* (з наук. літ.); *Ксантофіли в поєднанні з флавоноїдами утворюють осіннє забарвлення листя* (з наук.-попул. літ.).

КСАНТОФÓБІЯ, ї, *ж., мед.* Страх жовтого кольору. *Ксантофобія є різновидом хроматофобії* (з навч. літ.); *За підрахунками вчених, на сьогодні близько 5 % людей страждають на ксантофобію* (із журн.).

КСЕНОБІÓТИК *див.* **ксенобіотики.**

КСЕНОБІÓТИКИ, ів, *мн., хім. (одн.* **ксенобіóтик,** у, *ч.).* Чужорідні для організмів речовини штучного походження. *До ксенобіотиків відносять промислові забруднення, пестициди, препарати побутової хімії, радіонукліди і т. ін.* (з наук. літ.); *Потрапляючи в навколишнє середовище в значних кількостях, ксенобіотики можуть бути причиною багатьох захворювань, впливати на генетичний апарат організмів, викликати їх загибель* (з наук.-попул. літ.).

КСЕНОГÁМІЯ, ї, *ж.* Перехресне запилення квіток однієї рослини пилком іншої того ж виду. *Ксеногамія сприяє зростанню можливостей рекомбінацій генетичного матеріалу рослини, що приводить до збільшення внутрішньовидової різноманітності та подальшої пристосувальної еволюції* (з навч. літ.); *Ксеногамія властива більшості рослин* (із журн.).

КСЕНОГÁМНИЙ, а, е. Стос. до ксеногамії. *До перехреснозапильних (ксеногамних) належить більшість овочевих рослин, які формують насіння в результаті запилення пилком з інших рослин* (з наук.-попул. літ.).

КСЕНОЛÍТ, а, *ч.* Уламок гірської породи в магматичній породі з відмінним від неї мінералогічним складом. *Дуже поширені ксеноліти мантійної речовини в базальтах і кімберлітах, які були винесені магмою в процесі її руху до земної поверхні* (з наук.-попул. літ.); *Ксеноліти є важливим джерелом інформації про будову надр Землі, тому що можуть бути доставлені магматичними розплавами з глибин, недоступних для безпосереднього вивчення* (із журн.).

КСЕНÓН, у, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 54, інертний газ, належить до благородних газів. *Безбарвний, без запаху ксенон використовують в електричних лампах, лазерах і дугових лампах для кінопроекторів* (з наук. літ.).

КСЕНÓНОВИЙ, а, е. Прикм. до **ксенóн.** *Світло, випромінюване ксеноновими фарами, має порівняно зі звичайним в 2,5 раза більшу інтенсивність, значно поліпшуючи видимість дороги* (із журн.).

△ **Ксенóнова лáмпа** *див.* **лáмпа.**

КСЕНОФÓБ, а, *ч.* Той, хто виявляє ксенофобію. *У ксенофобів можуть виникати панічні атаки при контактах з незнайомими людьми, які супроводжуються тахікардією і стрибком артеріального тиску* (з наук.-попул. літ.); *Ксенофоб болісно сприймає все нове й незвичне. Він постійно порівнює нововведення з традиціями, прийнятими в його зоні комфорту* (із журн.).

КСЕНОФÓБІЯ, ї, *ж.* 1. *мед.* Нав'язливий страх перед незнайомими особами. *Ксенофобія виявляється у прихованій та відкритій, агресивній формі* (із журн.); *Ксенофобія, як і багато інших фобічних розладів, досить добре піддається лікуванню за допомогою психотерапії* (із журн.).

2. Вороже ставлення до чужого, незнайомого, іноземного. *При звільненні з фільтраційних таборів колишнім в'язням* [у колишніх в'язнів] *відбирають довідки на першому ж блокпості і затримують на другому як підозрілих осіб. Тих, кому вдалося покинути це пекло й перейти кордон, чекає не співчуття, а байдужість, ксенофобія* (Г. Пагутяк); *Розрізняють дві основні форми ксенофобії. Перша спрямована на групу всередині суспільства, що вважається чужою та шкідливою для суспільства, наприклад, нові іммігранти, біженці, трудові мігранти, євреї, цигани, гомосексуали. Об'єктом другої форми ксенофобії є головним чином культурні елементи, що вважаються чужими* (із журн.).

КСЕНОФÓБКА, и, *ж.* Жін. до **ксенофóб.** — *Я не ксенофобка, люблю все нове, закордонне, але це вже занадто* (з Інтернету).

КСЕНОФÓБНИЙ, а, е. Те саме, що **ксенофóбський.** *Національне та міжнародне право має забезпечувати адекватну правову реакцію на пропаганду расистського та ксенофобного характеру, яка здійснюється через комп'ютерні системи* (з мови документів).

КСЕНОФÓБСЬКИЙ, а, е. Стос. до ксенофобії, ксенофоба. *Цілісність нації — це її розвиток, відкритість усьому новому, а не ксенофобське вихваляння своєю винятковістю і страх перед іншими народами* (Г. Пагутяк).

КСÉРИТИ, рю, риш, *недок., що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **ксерокопіювáти.** *Ви можете скористатися послугами бізнес-центру в ділових цілях. Ми допомагаємо всім необхідним: роздруковуємо, скануємо, ксеримо, ламінуємо документи та ін.* (з мови реклами).

КСЕРОГРАФÍЧНИЙ, а, е. Стос. до ксерографії. *Перший автоматичний ксерографічний копіювальний апарат офісного призначення був випущений у 1960 р.* (з наук. літ.).

КСЕРОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Спосіб фотографічного відтворення зображень за рахунок перетворення променистої енергії в електричну. *Честер Карлсон 22 жовтня 1938 р. отримав перший у світі ксерографічний відбиток і тим самим відкрив нову еру поліграфії — еру ксерографії* (з наук.-попул. літ.); *Сьогодні принципи ксерографії лежать в основі створення всіх апаратів, які ми називаємо ксероксами, телефаксами та лазерними принтерами, тобто всього того різноманіття розмножувальної техніки, яке складає основу "настільних" друкарень* (із журн.).

КСЕРОДЕРМІ́Я, ї, *ж., мед.* Те саме, що **ксеро́з.** *Ксеродермія буває спадковим захворюванням — різновидом іхтіозу, а може виникати, наприклад, при нестачі вітаміну А в організмі, гіпофункції сальних і потових залоз, частому знежирюванні шкіри лужними, миючими засобами, а також при неправильному догляді за шкірою* (з наук.-попул. літ.).

КСЕРО́З, у, *ч., мед.* Захворювання, яке характеризується значною сухістю шкіри й утворенням на ній лусочок. *Ксероз спричиняє зниження секреції сальних і потових залоз, порушення гідроліпідного балансу, нестачу в роговому шарі шкіри амінокислот* (з наук. літ.); *При ксерозі шкіра має такі характерні ознаки: жорсткість і сухість, лущення, нееластичність уражених ділянок, схильних до утворення тріщин* (з навч. літ.).

КСЕРОКОПІЙО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ксерокопіюва́ти.** *Для участі в конкурсі приймаються рукописні або друковані роботи у вигляді книги, альбому або аркушів, з'єднаних швидкозшивачем, в основу яких покладено відсканований (ксерокопійований) упорядкований сімейний архів* (з газ.).

КСЕРОКОПІЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ксерокопіюва́ти.** *Електрофотографічний процес знайшов застосування у ксерокопіюванні в лазерних принтерах* (з наук.-техн. літ.); *Ксерокопіювання — найбільш оперативний і надійний метод зняття копій для малотиражної продукції* (з наук.-попул. літ.).

КСЕРОКОПІЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок. і док., що і без прям. дод.* Одержувати ксерокопії чого-небудь на ксероксі (у 1 знач.). *Користувачі бібліотеки мають право ксерокопіювати документи. Копіювання видань здійснюється з дотриманням ст. 22, 23 Закону України "Про авторське право і суміжні права"* (з мови документів).

КСЕРОКОПІЮВА́ТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **ксерокопіюва́ти.** *На зворотному боці бланка для видання свідоцтва ксерокопіюється сторінка обов'язкового додатка до свідоцтва й завіряється печаткою підприємства* (з мови документів).

КСЕРОКО́ПІЯ, ї, *ж.* Копія, отримана способом ксерографії. *Не знаєте, куди звернутися, щоб зробити ксерокопії? Наша фірма готова забезпечити вам повний спектр послуг, пов'язаних із ксероксом* (з мови реклами).

КСЕ́РОКС, а, *ч.* 1. Різновид розмножувального апарата, що використовує метод ксерографії. *Були тут .. якісь комп'ютери, ксерокси з факсами, принтери, симулятори й синтезатори* (Ю. Андрухович); *Євка вирішила розмножити на ксероксі цей листок* (І. Карпа).

2. *розм.* Те саме, що **ксероко́пія.** *Ромка кинувся роздивлятися свій портрет. І в захопленні вигукнув: — Супер! Мене ще в житті ніхто не малював. Зробите мені ксерокс?* (В. Нестайко); *Ксерокси ні в чому не винного чорновика, передавані з рук у руки, розлізлися межи людьми, мов мишенята* (О. Забужко).

КСЕ́РОКСНИЙ, а, е. Стос. до ксерокса. *На столі стояв ксерокс, на нижніх полицях знаходились якісь типографські апарати для брошурування та гори важкого ксероксного паперу* (С. Жадан); *У разі зміни вступником прізвища додається завірений ксероксний відбиток документа про зміну прізвища* (з мови документів).

КСЕРОМОРФІ́ЗМ, у, *ч., біол.* Сукупність морфолого-анатомічних особливостей, властивих ксерофітам. *Ознаками ксероморфізму є дрібнолистість або редукція листя, дрібноклітинність, густа мережа жилок, опушення та восковий наліт на листках і стеблах, велике число продихів та ін.* (з наук. літ.); *У листків верхніх ярусів у зв'язку з утрудненим водопостачанням ксероморфізм виражений більшою мірою, ніж на нижніх ярусах* (з наук.-попул. літ.).

КСЕРОМО́РФНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до ксероморфізму. *Посухостійким рослинам властива своєрідна ксероморфна структура, що перешкоджає надмірному випаровуванню води та перегріванню рослин* (із журн.).

КСЕРОСТОМІ́Я, ї, *ж., мед.* Недостатнє слиновиділення, що супроводжується підвищеною сухістю слизової оболонки порожнини рота. *Ксеростомія проявляється відчуттям сухості в роті й горлі, печінням язика, утрудненням жування, ковтання, мовлення, порушенням смаку й відчуттям металевого присмаку в роті* (з навч. літ.); *Ксеростомія звичайно буває проявом основного захворювання (цукрового діабету, хвороби Паркінсона, ВІЛ та ін.), побічною дією ліків, хіміотерапії* (із журн.).

КСЕРОФІ́Т *див.* **ксерофі́ти.**

КСЕРОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **ксерофі́т,** а, *ч.).* Рослини посушливих місцевостей, пристосовані до умов тривалої посухи; сухолюби. *Ксерофіти складають типову флору пустель і напівпустель, вони звичайні на морському узбережжі і в піщаних дюнах* (з наук.-попул. літ.); *Ксерофіти здатні переживати посушливі періоди у вигляді спор і насіння, які при випаданні опадів проростають. Ці рослини за короткий проміжок часу в сезон дощів устигають цвісти й плодоносити* (з наук.-попул. літ.); *Ксерофіти, що ростуть у пустелях, мають пристосування для зменшення втрати води та для її запасання (наприклад, м'ясисте соковите листя каланхое та товсті стебла кактусів)* (із журн.).

КСЕРОФІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до ксерофітів. *У гірських районах Кавказу з сухим континентальним кліматом розповсюджена нагірно-ксерофітна рослинність на сухих скелетних ґрунтах* (з наук. літ.).

КСЕРОФО́РМ, у, *ч., фарм.* Жовтий порошок — сполука вісмуту та брому, що виявляє в'яжучу, підсушувальну та антисептичну дію. *Ксероформ застосовують зовнішньо в порошках, присипках і мазях для лікування виразок, запалень слизових оболонок, опіків, попрілостей та ін.* (з наук.-попул. літ.).

КСЕРОФО́РМНИЙ, а, е, *фарм.* Прикм. до **ксерофо́рм.** *При лікуванні хронічних піодермій поряд з іншими препаратами застосовують ксероформну мазь* (з навч. літ.).

КСЕРОФТАЛЬМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Сухість рогівки та кон'юнктиви ока, що виникає через порушення їх живлення. *Причинами ксерофтальмії можуть бути авітаміноз, трахома, хімічні опіки очей* (з навч. літ.); *Ксерофтальмія*

супроводжується відчуттям чужорідного тіла і печіння в оці, світлобоязню, погіршенням зору (із журн.).

КСИ́ВА, и, *ж., жарг.* Документ, посвідчення особи, перепустка і т. ін. — *Якого ти... плачеш? — запитав невідомого старший патруля. — Ану покажи ксиву* (В. Чемерис); — *Та вже сама ксива чого варта, з нею ти ногою відчинятимеш двері міністра внутрішніх справ* (В. Шкляр); — *Ксиви змайструють — не підкопаєшся. Далі — воля, зведу тебе з людьми* (А. Кокотюха).

КСИЛЕ́МА, и, *ж., бот.* Те саме, що **деревина́** 1. *По ксилемі від кореневої системи рухається вода та розчинені в ній мінеральні солі* (з наук.-попул. літ.); *Найбільш важливі клітини, довгі й тонкі, називаються судинами ксилеми* (із журн.).

КСИЛІ́Т, у, *ч.* Речовина у вигляді безбарвних кристалів, яку використовують як замінник цукру при цукровому діабеті та ожирінні. *Сировиною для ксиліту служать рослинні відходи сільського господарства (наприклад, кукурудзяні качани, соняшникове лушпиння та ін.), а також деревина листяних порід* (з наук. літ.); *Ксиліт засвоюється повільно, практично не впливаючи на рівень цукру в крові* (із журн.).

КСИЛО́ГРАФ, а, *ч.* Гравер, різьбяр по дереву; фахівець із ксилографії (у 1 знач.). *Неперевершеними майстрами кольорової гравюри були японські ксилографи* (із журн.).

КСИЛОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до ксилографії. *У середньовіччі ксилографія була єдиним способом створення графічного зображення, придатного для тиражування* (із журн.).

КСИЛОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Гравіювання на дереві. *Ксилографія виникла в Китаї не пізніше VI ст.* (з наук. літ.); *Винахід ксилографії дозволив випускати друковані книги. Для цього всі букви та ілюстрації для кожної сторінки вирізали на одній дощці* (з наук.-попул. літ.); *Визначним майстром ксилографії був А. Дюрер (Німеччина)* (із журн.).

2. Гравюра на дереві й відбиток такої гравюри. *Близько 1430 р. з'являються так звані блокові книги, де текст та ілюстрацію вирізали і друкували на одній дощці, а з 1461 р. ксилографії почали використовувати як самостійні ілюстрації для друкованих книг* (з наук.-попул. літ.); *На перший погляд така велика кількість ксилографій могла зробити виставку одноманітною, але цього не сталося, оскільки автор виявився справжнім віртуозом в обраній ним техніці* (з газ.).

КСИЛО́Л *див.* **ксило́ли.**

КСИЛО́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **ксило́л,** у, *ч.), хім.* Вуглеводні ароматичного ряду, що складаються з бензольного кільця й двох метильних груп. *Ксилоли містяться в кам'яновугільній смолі та в продуктах нафтопереробки* (з наук. літ.); *Ксилоли знайшли застосування в синтезі фталевих кислот, а також як розчинники й високооктанові добавки до авіаційних бензинів* (з наук. літ.).

КСИЛОЛІ́Т, у, *ч.* Штучний будівельний матеріал із суміші цементу, тирси, азбесту і т. ін. *Ксилоліт застосовують головним чином для виготовлення безшовних підлог у житлових і громадських будівлях, а також у виробничих приміщеннях із сухим режимом експлуатації* (із журн.).

КСИЛОЛІ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до ксилоліту. *Ксилолітове покриття укладають смугами шириною до 2,5 м* (з наук.-техн. літ.); *Як основу для ксилолітової підлоги використовують цеглу, бетон і залізобетон, дерево, плити з природних каменів* (із журн.).

КСИЛО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення об'єму тіл неправильної форми. *Дія ксилометра базується на вимірі об'єму рідини, що витісняється в посудині зануреним у неї тілом* (з навч. літ.); *Ксилометр — це бочка або стальний циліндр певного діаметра з краном або мензуркою, заповнений рідиною* (із журн.).

КСИЛОФО́Н, а, *ч.* Ударний музичний інструмент, що складається з низки дібраних у певному порядку дерев'яних пластинок, по яких ударяють дерев'яними молоточками. *Хтось швидко пробіг, наче вдарили по клавішах ксилофона* (В. Собко); *Ксилофон мені таки дістався. Доста великий, сантиметрів п'ятдесят завдовжки, в світло-коричневому пластмасовому футлярі* (І. Карпа); *На сучасному ксилофоні бруски розташовані у два ряди на зразок клавіш фортепіано, забезпечені резонаторами у формі жерстяних трубок і розміщені на спеціальному столику-стенді для зручності пересування* (з наук.-попул. літ.).

КСИЛОФОНІ́СТ, а, *ч.* Музикант, який грає на ксилофоні. *Першими ксилофоністами-віртуозами, які запровадили ксилофон у професійну європейську музику, були Самсон Якубовський та Міхай Йозеф Гузіков* (із журн.).

КСЬОНДЗ, ксьо́ндза́, *ч.* Священик римсько-католицької церкви в Польщі. *Дідич збудував костьол.., знайшов ксьондза* (І. Нечуй-Левицький); — *А церква у вас така, як у нас? І ксьондз є?* (В. Стефаник); *На кріпосному мурі стояв ксьондз і кропив уланів кропилом* (О. Довженко); *Ксьондз Станіслав Добровлянський сповідував міщанок рогатинських* (П. Загребельний); *З Голоб запрошували ксьондза Лешика, який і правив службу Божу в каплиці* (В. Лис).

КСЬО́НДЗІВ, ксьо́ндзо́ва, ксьо́ндзо́ве. Прикм. до **ксьондз.** *Ксьондз міг би напевно розтлумачити сей сон, на свій, ксьондзів, лад, але то було б надто просте тлумачення* (Г. Пагутяк); *Спинив їх Робаків поважний вік і сан, Ще й сила ксьондзова злякала* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

КСЬОНДЗІ́ВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ксьондз.** *Мало того, що продається таткова одежа, але хтось ще й гидує носити її .. "Ксьондзівські недоноски" — згоріти можна від образи* (Ірина Вільде); *Фельдфебель-рахівник Ванек звідкись приніс в'язку сіна, підстелив його собі в ксьондзівській їдальні* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КТЕНОФО́Р *див.* **ктенофо́ри.**

КТЕНОФО́РИ, ів, *мн. (одн.* **ктенофо́р,** а, *ч.).* Те саме, що **реброплáви.** *Ктенофори — це морські, переважно вільноплавні організми* (з наук.-попул. літ.); *Тіло ктенофорів найчастіше мішкоподібне, радіально-симетричне, двопроменеве, драглисте й прозоре* (з навч. літ.); *Пересуваються ктенофори за допомогою восьми рядів меридіально розташованих гребних пластинок, що містяться на потовщеннях тіла — так званих ребрах (звідси і їхня назва)* (із журн.).

КТИР *див.* **ктирі́.**

КТИРІ́, ів, *мн. (одн.* **ктир,** я́, *ч.).* Родина хижих комах ряду двокрилих із великими очима і коротко опушеним тілом. *Ктир — це досить велика (довжина тіла звичайно 3–5 см) довгаста комаха з прозорими крилами* (з наук.-попул. літ.); *Дорослі ктирі полюють удень на різноманітних, зокрема шкідливих, комах — саранових, хрущів та ін.* (із журн.).

КТИ́ТОР, а, *ч.* 1. Особа, на кошти якої побудований або прикрашений (іконами, фресками, предметами прикладно-

го мистецтва) православний храм або монастир. *Не його річ туди пальці пхати. Його діло церква. Але Кочубея послухав, бо він відомий ктитор і благодитель* [благодійник] *святих Божих церков* (Б. Лепкий); *Вона .. з дзвінким сміхом підняла високо на простертих руках княжого первенця, Данила: — Ти будівничий міст, ктитор церков, трисвітле сонечко народу!* (К. Гриневичева).

2. Церковний староста; титар. *Гетьман .. підступив до владики, поцілував хрест, прийняв від старого ктитора хліб-сіль і передав старшині* (А. Чайковський); *Зі свічкою у церкві ктитор* (Е. Андієвська).

КТИ́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кти́тор.** *На українських землях часів Київської Русі портрети ктиторів поміщали в інтер'єри храмів. У розписах Успенського собору Києво-Печерської лаври є галерея ктиторських зображень* (з наук.-попул. літ.); *Характерним складником храмового живопису став ктиторський портрет* (з навч. літ.); *За свідченням численних документів про обрання церковних старост, клірових відомостей південноукраїнських церков останньої чверті XVIII — середини XIX ст. особи на ктиторські посади найчастіше обиралися серед парафіян-купців* (із журн.).

КУАФЕ́Р, а, *ч., заст.* Перукар. *Перед великим венеціанським свічадом у різьбленій рамі домашній куафер-француз уклав княгині зачіску — волосок до волоска, створив справді мистецьки витончену споруду з її ще досить пишного, попелясто-каштанового волосся* (Б. Левін).

КУАФЮ́Р, у, *ч.*, **КУАФЮ́РА,** и, *ж., заст.* Зачіска (перев. жіноча). *Стояла* [Софія], *обертаючи голову перед свічадом, аби краще бачити красу куафюри* (Леся Українка); *Модний цирульник мосьє Очінь поміж панянками снує, на куафюр запрошує, ціну знизив до десяти карбованців — записує охочих* (І. Роздобудько).

КУАФЮ́РА *див.* **куафю́р.**

КУБ[1], а, *ч.* 1. *мат.* Правильний шестигранник, усі грані якого — квадрати. *Чотири перерізи куба у формі правильних шестикутників проходять через центр куба перпендикулярно чотирьом його головним діагоналям* (з наук. літ.); *Фан Савич мовчки діставав чи то конуса, чи куба, .. ставив перед класом на .. підставку* (Ю. Збанацький); // Який-небудь предмет, споруда, що мають форму такої фігури. *Коло порога стояла піч .. Це був куб, складений з каміння* (І. Нечуй-Левицький); *Десь з-за обрію, через нагромаджені куби кам'яниць кинуло сонце свого першого променя* (Б. Антоненко-Давидович); *На завод він іти боявся. Довго здалеку дивився на сірий куб головної контори, вдихав знайомий дим печей* (П. Загребельний).

2. *мат.* Добуток трьох однакових співмножників, третій степінь будь-якої величини. *Куб від'ємного числа є числом від'ємним* (з навч. літ.).

3. *розм.* Те саме, що **кубоме́тр.** *Навчивсь Русанов працювать, міг ловко, за хвилиночку, ковшем чотири куби взять* (М. Шеремет); *— Ось тобі й зближення, ось тобі й ліквідація протилежності між містом та селом. Як ми для рудників, так і п'яте, і десяте, а вони хоч би шефство над нами взяли та лісу кубів скільки відпустили* (О. Гончар).

КУБ[2], а, *ч.* Великий казан, бак і т. ін. для переганяння або кип'ятіння рідини. *В уяві постав брудноватий барак, .. в кутку величезний "куб" з окропом* (В. Собко); *Звичайно перегінний куб — це циліндричний котел з опуклим, плоским або увігнутим дном і куполоподібною кришкою з паровідвідною трубкою* (з наук.-попул. літ.).

КУБА́НЕЦЬ *див.* **куба́нці.**

КУБА́НКА[1] *див.* **куба́нці.**

КУБА́НКА[2], и, *ж.* 1. Невисока смушева шапка з плоским верхом із тканини або шкіри. *На голові Савченка була кубанка* (П. Панч); *Збивши набакир свою кубанку, всівся* [Сагайда] *біля термоса* (О. Гончар); *Найдьонов скинув кожушок, кубанку і пройшов до світлиці* (М. Циба).

2. Сорт ярої пшениці; пшениця цього сорту. *Зерно кубанки світло-жовте, довге, склоподібне* (з наук.-попул. літ.); *Кубанка належить до твердих пшениць* (із журн.).

КУБА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **куба́нці** й Кубань. *У Харкові .. написав* [Кухаренко] *драму "Чорноморський побит", в котрій зобразив життя та звичаї кубанських козаків межи 1794–1796 роками* (М. Коцюбинський); *Він у бінокль розглядав синіючий вдалині за протокою кубанський берег* (О. Гончар); *Все було, немов як завжди, — густі сади, серед яких виднілися очеретяні дахи куренів, духмяні пахощі відцвілих садів, дружний хор цикад, пряне тепло неповторної кубанської ночі* (Д. Білий).

КУБА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **куба́нець,** нця, *ч.;* **куба́нка,** и, *ж.).* Населення Кубані. *Кияни, полтавчани, кубанці, херсонці... — діти іншої, сонячної землі і іншого, сонячного моря* (І. Багряний); *Найстаршим серед них був полковник Здобудь-Воля, сорокасемирічний кубанець із чепурними козацькими вусами* (В. Шкляр); *Кубанці зберігають .. пам'ять про Тараса Шевченка, який був у чорноморців найулюбленішим поетом* (Д. Білий).

КУБАТУ́РА, и, *ж.* Об'єм чогось у кубічних мірах. *"Маджестік" віз на собі 1400 пасажирів і триста чоловік команди та прислуги: сто пасажирів першого класу в кубатурі 2000 кубометрів, триста пасажирів другого класу в кубатурі 1800 кубометрів і тисячу пасажирів третього класу в кубатурі 1500 кубометрів* (Ю. Смолич); *Щоб обчислити кубатуру приміщення, перемножте його довжину, ширину й висоту* (з навч. літ.).

КУ́БАХ, а, *ч.* 1. *діал.* Ямка для садіння городньої культури. *Ти кубахи роби, а я капусту садитиму* (Сл. Б. Грінченка).

2. Викопане коріння рослини разом із землею. *Поле було нерівне, зрите мінами й снарядами, але він бачив на ньому прив'яле бадилля й викопані кубахи* (В. Кучер); *— Давайте пересадимо її* [топольку] *поближче до нас! — запропонувала Ксеня. — Серед літа не прийметься, — зауважив Славчук. — А ми з землею перенесем, з усім кубахом* (С. Голованівський); *Я ввійду в духмяну глушину, Собі зелену стежку прогорну, Бо там сиріє кубах ліофіла: В однім гнізді грибів несвітська сила* (І. Качуровський).

КУБАЧИ́НЕЦЬ *див.* **кубачи́нці.**

КУБАЧИ́НКА *див.* **кубачи́нці.**

КУБАЧИ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кубачи́нці.** *Кубачинська майстерність роботи з металом відома на весь світ, а місце виникнення ремесла — дагестанський аул Кубачі* (із журн.).

КУБАЧИ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **кубачи́нець,** нця, *ч.;* **кубачи́нка,** и, *ж.).* Етнографічна група даргинців у Дагестані. *Кубачинці говорять кубачинським діалектом даргинської мови* (з наук. літ.); *Основне заняття кубачинців з найдавніших часів — металооброблення: виробництво мідних посудин,*

кольчуг і шоломів, холодної та вогнепальної зброї, ювелірних мистецьких виробів та ін. (з наук.-попул. літ.).

КУБЕ́БА, и, *ж.* 1. Витка кущова рослина родини перцевих, поширена в Індонезії. *Кубеба є витким кущем до шести метрів заввишки, який має вузлувато потовщені стебла, темно-зелене листя й квітки, зібрані в суцвіття* (з наук. літ.).

2. Плід цієї рослини. *У медицині застосовують незрілу кубебу, що росте у формі грон* (з наук. літ.); *Перець кубеба є чудовою приправою до страв із рису, овочів, м'яса, риби, птиці* (із журн.).

КУБЕ́ЛЕЧКО, а, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **кубло́** 1. *Весела* [княжна] *гуляла, Мов ласочка з кубелечка, На світ виглядала З того Києва* (Т. Шевченко); *Місточок не гуляв, хоч він і зруйнований: трясогузочка там кубелечко звила...* (Остап Вишня); *Все навколо було, як і вчора вночі, коли я сюди приїхав: акацієва лісосмуга і сороче кубелечко над головою* (М. Вінграновський).

2. *перен.* Зменш.-пестл. до **кубло́** 2. — *Мені тепер не буде свого кубелечка, не почую я співу подружжя й не діждусь своїх діточок* (А. Кащенко); *Чайка відчув себе у теплому родинному кубелечкові й забув на цей вечір і про генерала Грекова* (Д. Бузько).

◊ **Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце)** *див.* **звива́ти.**

КУБЕ́ЛЬЦЕ, я, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **кубло́** 1. *Часто можна було побачити пташку, яка, схопивши черв'яка, зникала з ним десь у хащі, де в затишному кубельці чекали жовтопухі пуцьверінки* (О. Донченко); *Одарка .. намостила кубельце на полу, куди баба й положила дитину* (Панас Мирний); * У порівн. *Як ластівчине кубельце, притулилася сакля Нур'ялі до скелі над морем* (З. Тулуб).

2. *перен.* Зменш.-пестл. до **кубло́** 2. *Гюлле правила за господарку не лише свого кубельця, але й допомагала невістці* (Олекса Ізарський); *Аїда .. висловила сто одну пораду про те, як слід робити ремонт, куди переставити меблі й таким чином перетворити хату на затишне родинне кубельце* (Ю. Винничук).

◊ **Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце)** *див.* **звива́ти.**

КУ́БИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **куб**[1] 1. *Мартіан .. виносить звідти календар — мармуровий кубик з написаним на ньому календарним текстом* (Леся Українка); *На столі в зразковому порядку було розкладено порізані шматки м'яса і рівні кубики картоплі* (В. Владко); * У порівн. *Кипариси* [відтіняли] *.. білизну будинків із плескатими дахами, що розсипалися крейдяними кубиками по схилах гір* (З. Тулуб).

2. *розм.* Кубічний сантиметр як міра об'єму (переважно рідини). *Посунський стежив за манометром на апараті, що показував кількість узятих кубиків* [крові] (Г. Коцюба); — *Чи то напис на ампулах стерся, чи я поспішав дуже кудись,* — *коротше кажучи, вгатив одному бухгалтерові, замість магнезіум сульфурикум, десять кубиків хлористого кальцію* (Б. Антоненко-Давидович); — *У Віри Михайлівни в операційній є синтетична плазма .. Принесіть кубиків сімсот* (Ю. Шовкопляс).

3. *перев. мн.* Дитяча забавка — дерев'яні бруски у формі куба з наклеєними на них картинками, літерами і т. ін. *В квартирі тихо, як завсіди. В передній кімнаті Костя долі будує ворота з кубиків* (В. Винниченко); *Він поводився з колонками цифр, як трирічний малюк з кубиками: то складав їх, то розкидав, то знову згортав докупи* (М. Білкун).

4. *перев. мн.* Знаки розрізнення середнього командного складу в армії СРСР до 1943 р. *Середульший Федот добився двох кубиків, і його портрет висить на покуті поміж рушниками* (Григорій Тютюнник); — *Сьогодні він курсант, а завтра, дивись, йому вже кубики почепили, і вже він командир* (О. Гончар); *Минуло два роки. На петлицях Солода з'явилося по третьому кубику* (М. Руденко).

(1) Бульйо́нні ку́бики — спресований у формі кубиків концентрат м'ясного чи овочевого бульйону. *На поличках за спиною продавщиці стояли товари першої необхідності: чіпси, солоні горішки, бульйонні кубики, "Мівіна", жуйка, льодяники-шипучки* (А. Кокотюха).

КУБИ́НЕЦЬ *див.* **куби́нці.**

КУБИ́НКА *див.* **куби́нці.**

КУБИ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **куби́нці** і Куба. *Вона, така ставна, ефектна, звернула на нього увагу і навіть побажала зазнайомитися з ним, дарма що був того вечора навіть неголений, одягнутий з видимим недбальством, прокурений міцними кубинськими сигаретами* (О. Гончар); *Ідіть вулицею і дивіться в чорні очі кубинських дівчат. Ви побачите в них гаряче проміння сонця* (Д. Павличко); *Основною галуззю кубинської економіки є цукрова промисловість* (з наук. літ.).

КУБИ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **куби́нець,** нця, *ч.;* **куби́нка,** и, *ж.).* Населення Куби. *З нього, з цього струмочка, вони й пили разом з молодими кубинцями — студентами Каховського технікуму механізації сільського господарства...* (О. Гончар); *Я вийшов на балкон нашої з парторгом-коньякоробом кімнати. Внизу лежала неосяжно темна — кубинці економили на освітленні — Гавана* (В. Дрозд); *Кубинці — народ змішаного походження. До моменту появи іспанців Кубу населяли племена сибонеїв, індіанців аравакської групи, гуанаханабеїв та індіанців, що переселилися з Гаїті* (з наук. літ.).

КУБІ́ЗМ, у, *ч.* Різновид абстракціонізму: модерністична течія в мистецтві та літературі першої чверті XX ст., представники якої показують зображуване через геометричну структуру об'єму, розклавши предмет на плоскі грані або уподібнюючи його кулі, конусу, кубу і т. ін. *Мистецькою ідеєю футуризму є рух, кубізму — первісні спрощені, отже, геометричні обриси реальних предметів* (Б.-І. Антонич); — *Я в живопису* [живописі] *апломбно називав Курбе родоначальником кубізму* (Іван Ле); *В українському поетичному авангардизмі кубізм не мав особливого поширення, хоч твори деяких поетів виповнювалися кубічними елементами* (з наук. літ.); *Не без впливу науково-технічного прогресу виникли такі течії в мистецтві, як футуризм і кубізм* (із журн.).

КУБІ́СТ, а, *ч.* Послідовник, прихильник кубізму. *Почуваєш, що в них* [озерах] *усе ж таки не вода.., а колір її не небо, а анілін, і що все це зробили невтомні кубісти для епатації американських мільйонерів* (М. Йогансен); — *Найкращі художники Відродження — тільки ремісники, — така моя суб'єктивна думка. — Імпресіоністи — теж ремісники. Вони перемальовували, як машини, як фотоапарати. Абстракціоністи, кубісти — уже жвавіше* (Любко Дереш); *Олександра Архипенка вважали кубістом, визнаючи його основоположником кубізму в скульптурі* (з наук.-попул. літ.);

Завдяки Олександрі Екстер у Києві початку XX століття було стільки кубістів, як ніде у світі (із журн.).

КУБІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кубізму. *Гайто Газданов пройшов шлях від фрагментарно-роздрібнених кубістичних творів 1920-х років до містично-таємничих романів 1940-х років* (з наук. літ.); *Вдалими елементами міського пейзажу є ландшафтні скульптури. Вони оригінальні й різноманітні — кубістичні, модерні* (з навч. літ.); // Створений кубістом. *У супрематичних композиціях К. Малевича, кубістичній пластиці О. Архипенка особливого значення набуває форма* (із журн.); // Який має геометричний малюнок; з елементами кубізму. *Вона сиділа не коло вікна, а оддалік під стіною, розмальованою в міру пристойності кубістичним візерунком* (М. Йогансен); *Воно* [невловиме] *розгортає переді мною нетривку кубістичну мозаїку* (І. Калинець).

КУБІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кубіст.** *Олександра Екстер оновила сценографію цілого світу. Вона, кубістка, обіграла весь куб сцени, і масові мізансцени набули грандіозного масштабу* (з наук.-попул. літ.).

КУБІ́СТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кубіст** і **кубізм.** *Усі речі ніби потонули й розтанули в тім світлі, і тільки обриси їх, як кістяки, як абстрактні геометричні тіла, виступали густими лініями, лягаючи обрис на обрис, створюючи якусь дику одноплощинну футо-кубістську мішанину* (М. Івченко); *Кубістський жіночий портрет "Погруддя жінки" ("Жінка в сіточці для волосся") Пабло Пікассо написав 1938 р.* (з наук.-попул. літ.); *Жодне інше місто світу не може зрівнятися з Прагою за кількістю і якістю кубістських будинків* (з наук.-попул. літ.); *Кубістськими формами африканської скульптури пройнялися художники найбільш авангардистських угруповань, і кубізм увійшов до історії світової культури як один з найцікавіших напрямів* (з навч. літ.).

КУБІ́Т, К'ЮБІ́Т, а, *ч., інформ.* Квантовий розряд, одиниця вимірювання та зберігання інформації у квантовому комп'ютері. *Так само як і біт, кубіт допускає два власні стани, але при цьому він може перебувати і в їхній суперпозиції* (з наук. літ.); *При будь-якому вимірюванні стану к'юбіта він у випадковий спосіб переходить в один зі своїх власних станів* (з наук.-попул. літ.); *Квантовий біт (кубіт) реалізує будь-яку можливу суперпозицію з базисних станів 0 та 1* (із журн.).

КУБІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який має форму куба *(див.* **куб**[1] 1). *Камінь великий, майже кубічної форми, і стоїть на гостряку* (Г. Хоткевич); *Його очі прикипіли до великої кубічної скляної посудини* (Ю. Смолич); *Відчинилися в скелі овальні двері, і дівчина опинилася в невеликій кубічній кімнаті, розділеній непрозорою рожевою запоною* (О. Бердник); *Поряд були такі ж будиночки, а позаду стриміла величезна кубічна споруда* (А. Дімаров).

2. *мат.* Стос. до куба *(див.* **куб**[1] 2). *Дорога Тихоню, живу так і так, ходжу в школу, протираю на парті піфагорові штани та гризу квадратні й кубічні корені з алгебри...* (В. Земляк).

3. *спец.* Який має три виміри (про міри об'єму). *Дослідження розподілу газу і пилу свідчить, що в середньому приблизно на один кубічний сантиметр міжзоряного простору припадає один атом газу* (з наук. літ.); *Нефрит надзвичайно міцний: один кубічний сантиметр його витримує тиск майже в 5 тонн* (з наук.-попул. літ.); *— Краще ти розкажи прекрасній дамі про свою останню мандрівку, а я тобі за це дам, скажімо, три кубічні дециметри сала, бо хліб у тебе, очевидно, є* (М. Йогансен); *Люді легко було обчислити кубічний об'єм цих приміщень* (М. Трублаїні); *Майже сім тисяч каналів для вторгнення, розкиданих серед кількох секстильйонів кубічних кілометрів космічного простору* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Гоцик скрутився у куті фури, у мізерному — метр кубічний — просторі, з усіх боків обкладений тюками з футболками, як хворий компресами* (Люко Дашвар).

△ **Складови́й кубі́чний метр** *див.* **метр**[1].

КУ́БКОВИЙ, а, е. Стос. до кубка (у 2 знач.). *— Що ти на це скажеш? — розмахувала Мацеста Єлізарівна під самим Бубоновим носом фотографіями, як футбольні болільники національними прапорами під час кубкових матчів, де нічиїх не буває* (О. Чорногуз); *Футбольна команда вийшла до кубкового фіналу й здобула право грати в Лізі Європи* (з газ.).

КУ́БЛИТИСЯ, люся, лишся; *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Порпатися в м'якому ґрунті, соломі і т. ін., звичайно роблячи заглиблення (про птахів, плазунів і т. ін.). *Квочка з курчатами .. кублилась в моркві* (І. Нечуй-Левицький); *Горобці кублилися в стрісі* (Григорій Тютюнник); *В листі .. шаруділи, звиваючись, гадюки, кублились їжаки* (О. Гончар); * Образно. *Люди мов ошаліли — кублилися серед каміння і піску, видираючи один в одного шматочки холодного жовтого металу* (В. Малик); // Сідати, вмощуватися в гнізді (про птахів). *Почувся .. воронячий лемент на старих ясенах парку. — Без вечері кубляться на ніч, — подумав Шайба* (В. Земляк); // *перен.* Влаштовувати собі місце для ночівлі. *— Соломи внесу в'язку, та й спіть собі .. Тут щоночі кубляться такі квартиранти, як ви!* (О. Гончар).

2. *тільки 3 ос.* Влаштовувати кубло, гніздо; гніздитися (у 1 знач.). *На горищі, перетвореному на голубник, кублилися .. голуби* (Ю. Смолич); *На ставу .. нашому колись лебеді кублились, а тому і село так звуть* (У. Самчук); *Я чую птиць, що кубляться на кручах* (М. Бажан); *Вкотре просинаєшся, а чорна птиця все кублиться, все гнівається, аж хата від її гніву труситься, мабуть, ніколи й не відлетить* (Є. Гуцало).

3. *перен., розм.* Розміщуватися купкою. *Вона .. встигала давати раду всім дітям, що кублилися на гарячій печі* (В. Кучер); *Хата теж наповнюється холодними тінями. Вони спершу кубляться під лавкою, столом, ліжком, сизуваті й непевні* (А. Дімаров); // *безос. Господь і посилав дітей. І яких тільки їх улітку на вулиці не кублилося: і білявих, і чорнявих, і русявих, і в ластовинні* (Остап Вишня); // Про щільний ріст рослин, густоту рослинного покриву. *Озеро шкірилося очеретяними ножами, кублилося водоростями, перепиняло корчами* (М. Малиновська).

4. *тільки 3 ос., перен., розм.* Те саме, що **гнізди́тися** 3. *Чи ти вбачав оті хати подерті, .. Де кублиться з віків неволя й мла?* (М. Старицький); [С т е п а н:] *Там, де кривда, диявол кублиться!* (М. Кропивницький).

5. *тільки 3 ос.* Те саме, що **клубочи́тися.** *Важкі хмари пливли низько, вони .. кублилися, звивалися* (Ю. Смолич); *Кублився в заметах вогкий дим* (П. Панч); *Ридають коні, кублиться імла* (М. Вінграновський); // *перен.* Хаотично збиратися докупи, накопичуватися (про думки, переживання і т. ін.). *Як просто, по-людському просто, він розв'язав*

тоді в Чернишова проклятий моток підозр і недовір'я, що потай кублились над його, Костевою, головою (Б. Антоненко-Давидович); *Дика лють кублилася у Зіни під горлом* (Ю. Смолич); *Довкола цієї рядової, на перший погляд, і не найстрашнішої в світі дорожньо-транспортної пригоди вже кубляться якісь дрібні непорозуміння* (А. Кокотюха).

6. *розм.* Те саме, що **по́ратися** 1. *Дім їхній спав ще найсолодшим сном. Тільки бабуся давно вже кублилася на кухні* (Олекса Ізарський).

КУ́БЛИЩЕ, а, *с.* Збільш. до **кубло́.** *Адже кругом бунтівні села та гайдамацькі розбійницькі кублища по непролазних пущах, байраках* (М. Старицький); *Як Прометей, прикута до скали, біліла жінка в кублищах імли* (Д. Павличко); * Образно. *Мене в цім кублищі буття давно вже не цікавить — ми спасенні чи пропащі?* (В. Неборак); *Ти ж недарма облітав кублища єресей, вгадував тіні двох гілляк розрубаного властолюбством древа, по насінинах здогадувавсь, чому саме тут доспіли плоди зла і отруєні, напівживі, перебувають кару байдуже, як сліпі довічну темницю* (Є. Пашковський); // Зручне, затишне місце, оформлене у вигляді гнізда. *Горщик із кутею ставлять на покуті в кублище, яке роблять з найзапашнішого сіна* (з наук.-попул. літ.).

КУБЛО́, а́, *с.* 1. Заглиблення в землі, часто під коренями дерев, де живуть і розмножуються звірі, плазуни; лігво. *Під коренем дуба зробив собі старий вовк кубло* (О. Копиленко); *Гади збиралися на зиму в спільне кубло!* (О. Донченко); // Місце, житло птахів, комах, признач. для відкладання яєць, висиджування й виведення пташенят; гніздо (у 1 знач.). *Беркут кубло в'є на скелі, Як зачує дитинят* (Я. Щоголів); *Одвічний інстинкт гнав їх* [журавлів] *з пекучого півдня на болотисті низовини, де щороку вили вони свої кубла* (З. Тулуб); *Все норовила* [Настя] *мене або твого тата, своїх братиків дубчиком хльоснути, за чуба скубнути, кота за хвіст потягти чи .. квочку з кубла зігнати* (В. Малик); *Осине кубло висіло над входом до старого хліву* (з газ.); // *перен., розм.* Місце, що нагадує лігво, в якому можна тимчасово відпочити, поспати. *Аврум .. злякано став приглядатися до якогось кубла з брудного ганчір'я, що було накидане на ліжку коло хворої* (С. Васильченко); *Він* [Тедзик] *таки справді задрімав, і не хотілося вилазити з свого кубла* (О. Іваненко); *В спорожнілих солом'яних кублах, в похапцем виритих .. стрілецьких ячейках ще, здавалось, не вивітрились рештки людського тепла* (О. Гончар); *Той день Сидір просидів на горищі в прілому солом'яному кублі* (М. Малиновська).

2. *перен., розм.* Людське житло; оселя, дім (у 2 знач.); затишне місце. *Козачі кубла обгорнуло тихе хліборобське щастя* (Панас Мирний); *Все те — родюча нива, віз, коні, кубло — все те своє, рідне, з серцем зрослося* (М. Коцюбинський); *Впадали в очі .. затишні панські кубла, що мостилися серед густих дерев* (К. Гордієнко); *— Станути пулями по вашому кублу, то й моє обійстя димом піде* (Є. Доломан); *Якщо не вишпортатися з кубла до одинадцятої, доведеться киснути в ньому до годинки четвертої-п'ятої* (І. Карпа); * Образно. *Якийсь біль, незрозумілий біль проліз йому в душу і звив собі там кубло* (Ю. Винничук).

3. Звірята одного приплоду; виводок. * У порівн. *На Каялі хмара світло вкрила й по Русі, мов барсове кубло, розметнулась половецька сила* (Н. Забіла); // *перен., розм.* Про родину, рід. *Через тиждень вертається Андрій: привіз із собою ціле кубло — матір, дівчинку-сестру і школяра-брата* (С. Васильченко); *Родове кубло Шамраїв стало множитися і обживати степовий край віддавна* (Григорій Тютюнник).

4. *перен.* Пристановище антигромадських або аморальних, злочинних елементів; притон. *Варка — це була господиня таємного кубла, де в усяку годину можна було б дістати горілку* (Л. Смілянський); *Рома була цілком упевнена, що, гуляючи з ранку до ночі по всіх можливих у їхньому місті кнайпах та кублах, цей чоловік не може не зраджувати їй з якимись принагідними спідницями та сідницями* (Ю. Андрухович); // *збірн., зневажл.* Група людей, що займається антигромадською або злочинною діяльністю; зграя (у 3 знач.). [Н а р т а л:] *Кубло гадюче! перед ворогами під ноги стеляться, .. а перед братом сторчака стають і раді закусати!* (Леся Українка); *На бригаді кубло завелося, він знає. Давно треба розігнати* (К. Гордієнко); *— Схоже на бандитське кубло? — Для повноти картини не вистачає Веселого Роджера* (А. Кокотюха).

(1) Кубло́ розпу́сти — місце, де панує розпуста. [Е д г а р:] *Не допускай, щоб рипіння черевичків чи шелест шовку віддали твоє бідне серце жінці, не дозволяй нозі твоїй наближатись до кубел розпусти, руці — до спідничок, перу твоєму — до рахункових книг лихваря і стережись нечистого* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра); *Стародавні римські лазні в середньовічній Європі деградували, перетворившись на кубла розпусти* (з навч. літ.).

◊ **Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце)** *див.* **звива́ти; Наси́джене гніздо́ (кубло́)** *див.* **гніздо́; Оси́не (о́сяче, во́вче** *і т. ін.)* **гніздо́ (кубло́)** *див.* **гніздо́.**

КУ́БОВИЙ, а, е. Яскраво-синій; індиговий. [1 - й ч о л о в і к:] *Я в тебе купив жінці на спідницю кубового ситцю* (М. Кропивницький); *Кубова, синя спідниця .. клалася рівними рясними фалдами* (Л. Яновська); *Синій кубовий колір одержували шляхом поєднання настою сірки, лугу та покупної синьої фарби* (з навч. літ.).

△ **Ку́бова фа́рба** *див.* **фа́рба.**

КУБОВИ́Й, а́, е́. Стос. до куба *(див.* **куб²**). *Для зменшення об'єму кубових залишків їх повторно випарюють і отримують так званий сольовий плав* (з наук. літ.).

...КУБО́ВИЙ, а, е. Друга частина складних слів, що відповідає слову **куб¹** у 3 знач., напр.: д в а н а д ц я т и к у б о́ в и й, д е с я т и к у б о́ в и й.

КУ́БОК, бка, *ч.* 1. Великий келих (у 1 знач.); чара. *Юпітер, все допивши з кубка, Погладив свій рукою чуб* (І. Котляревський); *Бульба добивав посуд — сулії, пляшки.., карбовані срібні кубки і турецькі чарки* (О. Довженко); *Вважалося, що коли з пазура грифона зробити кубок, то досить ворогу підмішати в напій отрути, як кубок відразу змінить свій колір* (Ю. Винничук); *На довгому столі стояв тільки один кубок із людського черепа і ніж на порожній тарелі* (Д. Білий); * Образно. *Яке це щастя — в радощах земних Трудів і днів спивати кубок повний!* (М. Рильський); // Порція напою, що вміщується в такому келиху. *Гості випили по кубкові вина й стали трохи сміливіші* (І. Нечуй-Левицький); *Кубок огнистого вина відразу освіжив його* (І. Франко); *Випити б кубок з порога на ранній зорі* (К. Гриневичева).

2. Приз переможцям спортивних змагань у вигляді вази. *Всюди знаки спортивної слави Ольги Аніканової — .. великі і маленькі медалі, статуетки, кубки* (В. Собко); *Українським волейболістам вручили перехідний кубок, диплом*

першого ступеня і золоті медалі (з газ.); // Змагання на здобуття такого призу. *Після канікул буде зимовий кубок міста з важкої атлетики серед юнаків. Коли пощастить — піду на кубок Київської області* (А. Кокотюха).

КУБОМЕ́ТР, а, *ч.* Кубічний метр. *З одного кубометра деревини можна виробити півтори тисячі метрів віскозної тканини* (М. Чабанівський); *Брянський уважно вислухує рапорт .. Записує, скільки кубометрів викопано* (О. Гончар); *Я ковтав повітря одразу цілими кубометрами, жадібно, ненаситно, ковтав і не міг наковтатись* (В. Нестайко); *Було вийнято біля 20 тисяч кубометрів ґрунту і покладено 10 тисяч кубометрів бетону* (В. Чемерис).

КУБОМЕ́ТРОВИЙ, а, е. Стос. до кубометра. *Кубометровий реактор був уведений у роботу в 1961 році* (з наук.-попул. літ.); *Наші чорноземи — найурожайніші в усьому світі. Свідченням цього є кубометровий еталон українського чорнозему* (із журн.); *У цій споруді дуже зручно складати шарами органічні відходи, з яких, зрештою, виходить кубометровий компостний торт* (з газ.); // Об'ємом в один кубометр. *Невеличкий кубометровий резервуар збирає опади, які використовують для поливу городу* (з газ.).

КУБОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до куба *(див.* **куб**[1] 1). *Продукція підприємства — кубоподібний щебінь, сертифікований в Україні, Польщі та Росії* (з навч. літ.); *Селекціонери не перестають дивувати споживачів новими колекціями, одна з яких — кубоподібний кольоровий перець* (із журн.).

КУБОФУТУРИ́ЗМ, у, *ч.* Авангардистська течія в мистецтві, характерною рисою якої є поєднання не пов'язаних між собою різноманітних об'єктів, мотивів і т. ін. *Глибокі національні корені мали кубофутуризм О. Богомазова, супрематизм К. Малевича, кубізм О. Архипенка та інших представників українського авангарду* (з наук. літ.); *Кубофутуризм став одним із найбільш яскравих і самобутніх явищ українського художнього авангарду* (з навч. літ.); *Казимир Северинович Малевич — всесвітньовідомий художник, засновник таких напрямів, як супрематизм і кубофутуризм в абстрактному мистецтві* (із журн.).

КУБОФУТУРИ́СТ, а, *ч.* Послідовник, прихильник кубофутуризму. *Відомий український кубофутурист Олександр Богомазов розумів мистецтво як довершений ритм елементів, що його складають* (з наук.-попул. літ.).

КУБОФУТУРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **кубофутури́ст.** *У селі Вербівка працювала кубофутуристка Олександра Екстер та кубофутурист Казимир Малевич* (з наук.-попул. літ.).

КУБОФУТУРИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до кубофутуризму. *До кубофутуристичного напрямку тяжіє художнє оформлення книги поета-футуриста Гео Шкурупія "Барабан"* (з наук. літ.).

КУ́БОЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **ку́бок** 1. *Підперся* [Микола] *мечем під праве плече, а в лівій ручці кубочок держав, а з того кубочка сльоза капнула* (з народної пісні); [Т е т я н а:] *Випийте кубочок меду, то горло і прочиститься* (І. Котляревський); *Були в мене друзі, та все лицеміри, Що правди в них менше, ніж в кубочку піни* (П. Куліш).

КУ́БРИК, у, *ч.* Житлове приміщення на судні для команди. *Глуха перегородка .. відокремлювала на кормі каюти для начальства, залишаючи багато місця для команди на палубі й в кубрику* (Ю. Яновський); *Незайнята частина моряків в кубриках почала впадати в тугу* (О. Довженко); *Мак-Наббс кивнув головою на знак згоди, і ввесь гурт увійшов униз до кубрику* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КУБРЯ́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., діал.* Пиячити. *Вечорами .. "кубрячать" і ріжуться в стукалку вибрані драбівські типи* (С. Васильченко); *По теплих хатах .. гнали з буряків самогон, кубрячили, нудилися* (Григорій Тютюнник); *— Це вікове, Стратоне Стратоновичу. Воно минеться... — Кубрячили, мабуть, а зараз, напевно, канудить?* (О. Чорногуз).

КУВА́ДА, и, *ж., етн.* Переживання батьком симптомів вагітності та родового акту або їх імітація. *Вадим по-справжньому усвідомив, що він от-от стане батьком, у нього почалася кувада, і він став боятися за немовля ще більше, ніж вона* (В. Хрущак); *Суть кувади полягає в тому, що батько символічно приймає на себе функції своєї дружини, яка народжує* (з наук.-попул. літ.).

КУВА́ДЛО, а, *с., розм.* Те саме, що **кова́дло** 1. *Все тіло сіпалося й колотилось, а груди працювали, мов продерті ковальські міхи, й у голові стугоніло, наче великим молотом били в порожнє кувадло* (І. Білик); *Після батька успадкував* [Процик] *невелику кузню, й хоча й валив молотом об кувадло від світу до пізньої ночі, та вічно родина його бідувала* (Ю. Винничук).

КУВА́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **кувікати** 2. *Хлоп'ятко Простягає рученятка Та кувака істихенька* [стихенька] (І. Манжура).

КУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до кування *(див.* **кува́ння**[1]**).** *Для кожного металу є своя кувальна температура, що залежить від його фізичних і хімічних властивостей* (з навч. літ.); // Признач. для кування. *О пів на четверту кувальна машина вже стояла .. готовою до проби* (В. Собко); *Кувальні преси за видом енергоносія і способом приведення їх у дію поділяються на гідравлічні, парогідравлічні та механічні* (з наук. літ.); // Пов'язаний із процесом кування. *Кувальні тріщини в підківках виникають унаслідок великих напружень у внутрішніх шарах металу* (з наук. літ.).

КУВА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **кува́ти**[1]. *Не чув* [Андрій] *того кування заліза в залізо, пекельної кузні, що все перекувати хотіла в ніщо* (М. Коцюбинський); *Прикинув* [Іванко] *оком — добре залізо, у куванні тягуче* (А. Хижняк); *Беруть три смуги — одну залізну, дві сталеві. Розжарюють до білого в горні, а тоді куванням зварюють в одну полоску* (Ю. Логвин); *Копита маленькі й дуже тверді — звичайно для гуцульських коней не потрібне кування* (з наук.-попул. літ.); *Коваль повинен уміти виконувати ручне кування простих деталей невеликої маси з додержанням розмірів та припусків на оброблення* (з навч. літ.).

КУВА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **кува́ти**[2] і звуки, утворювані цією дією. *Може, чую сьогодні востаннє у тополях кування зозулі* (І. Гончаренко); *Сивий поет стоїть на ґанку будиночка в Голосієві. Прислухається до кування зозулі* (Ю. Мартич); *Сонце надворі стоїть велике, а ти у темряві корчишся. Забув про голоси солов'їні і про ніжне кування зозулі в травневий вечір* (Валерій Шевчук).

КУВА́ННЯЧКО, а, *с., нар.-поет.* Пестл. до **кува́ння**[2]**.** *Нехай тобі зозуленька для куванням, нехай мені соловейко для щебетаннячка* (з народної пісні).

КУ́ВАС, а, *ч.* 1. Порода собак підгрупи угорських білих пастуших, яких використовують при випасанні худоби. *У XVI ст. кувас став популярний як вівчарський собака, що охороняє череди овець від нападу вовків* (з наук.-попул. літ.); *Гармонійна будова тіла й біле забарвлення шерсті створюють ошатний королівський образ куваса* (із журн.).

2. Собака такої породи. *Після Другої світової війни у світі залишилося приблизно 30 угорських кувасів. І лише завдяки шанувальникам цієї породи чисельність кувасів було знову відновлено* (з наук.-попул. літ.).

КУВА́ТИ[1], кую́, кує́ш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Б'ючи молотом по металу (перев. розжареному) або натискаючи пресом, надавати йому потрібної форми. *За річкою коваль кує...* (Марко Вовчок); *Дід Захарко був коваль, хоч я ніколи не бачив, аби він щось кував* (О. Довженко); *Великі жилаві руки спокійно лежали на столі — цими руками можна добре кувати в кузні й рубатися в бою* (С. Тельнюк); // Обробляючи метал молотом або пресом, виготовляти що-небудь; виковувати (у 1 знач.). *Палили багаття вони цілу ніч, Все ясную зброю кували* (Леся Українка); *Вони мовчки кують у два молоти червоні лемеші та чересла* (О. Гончар); *Потрібна криця, щоб кувати мечі, наконечники для стріл та списів, пластини для лат, дріт для кольчуг* (В. Малик); *Інші думи схилили його* [Хюсама] *сиву голову над точилом, на якому кував жіночі каблучки, браслети, серги* (Р. Іваничук); *Двері кували ювеліри. Глянь, які тендітні пелюстки, грона, зірки. Це історична пам'ятка* (Р. Андріяшик); * Образно. *В мистецтві кують ключ до дверей, що між двома світами* (В. Барка); — *Гарно, пане отамане, куєш слова, а чи ж так чиниш?* (Ю. Мушкетик).

2. *кого.* Прибивати підкови (коневі); підковувати. *На те коня кують, щоб не спотикався* (прислів'я); *Збоку при смолоскипі двоє бійців кували коня* (О. Гончар); — *А ви чого тут? — Бачу: коня кують; дай, думаю, й собі підставлю ногу* (Василь Шевчук); *Батьків батько — дід Трохим — був славетним ковалем, до нього йшли з багатьох сусідніх сіл кувати коней або замовляти сокири, чересла до плугів, сапи, кочерги, рогачі, шини до коліс та інше причандалля* (О. Бердник).

3. *що, перен.* Створювати що-небудь, досягати чогось наполегливою працею, зусиллями. *Сиджу на чужині, Кую свою долю* (С. Руданський); — *Долі своєї і конем не об'їдеш. — Авжеж, що не об'їду, але ж не даром кажуть, що кожний сам собі долю кує* (Б. Лепкий); *У перервах між боями споминаєм своїх подруг бойових, які в умовах тилу кують разом з нами перемогу* (В. Дрозд).

4. *кого і без прям. дод., перен.* Навчати, розвивати, загартовувати кого-небудь. — *Передав усіх* [новачків] *у перший взвод. Чернишеві. Хай кує* (О. Гончар); *Нащо вже військові преси могутні, але виглядає, що їм далебі важче кувати солдатиків, ніж у цьому біологічному горні виплавляти рабів* (Р. Андріяшик).

5. *у що, чим і без дод.* Те саме, що **зако́вувати** 1. *Сироту Степана.., Отамана молодого, Турки-яничари ловили.., В кайдани кували* (Т. Шевченко); *Ми не кували других кайданами, Чужої не нищили волі!* (М. Старицький); *Беруть коваля, кують та ведуть до темниці* (Н. Кобринська); *Тільки пани .. можуть міряти землю залізними ланцюгами .. Це все одно, що матір в кайдани кувати* (М. Стельмах); * Образно. *Ще чулися дівчині пахощі моря і шум хвилі, а вже реальність владно кувала її в незримі кайдани* (О. Бердник).

6. *рідко.* Те саме, що **обко́вувати.** *У кузні — хлопці-ковалі Вози обковують-кують...* (М. Гірник); *Кувати залізом скриню;* * Образно. *Душе, навіщо прикрашати прах, Де ти знайшла притулок на хвилину, Кувати золотом на хаті дах І зовні розмальовувати глину?!* (Д. Павличко).

◊ **(1) [Аж] вухналі кува́ти зуба́ми,** *жарт.* — дуже тремтіти (від холоду, переляку і т. ін.). — *А чого ж ти зубами ухналі куєш? — Бо холодно* (Б. Грінченко); *Тільки змерз чомусь, хоч і була ніч тепла, — аж вухналі кував зубами ковалисько* (О. Ільченко); — *Ти чого, сякий, а не такий, на холоді вухналі куєш зубами?* (М. Стельмах); **(2) Ні (не) кува́ти, ні (не) моло́ти** — нічого не робити, не вживати ніяких заходів. — *А ти знаєш, що твій чоловік і досі не додав мені за вінчання три рублі .. А ось восьме літо йде, а він ні кує, ні меле* (Панас Мирний); — *Звечора домовилися: удосвіта за карасями. На світ благословилося, давай я свою рибалку будити. Еге, куди там! Не кує, не меле. Муркоче собі щось під ніс, а вставати й не думає* (В. Москалець); *Вже давно й строки минули, наше холопство пішло на одинадцятий рік, а вона* [прабаба Ольга] *ні кує, ні меле* (І. Білик).

КУВА́ТИ[2], кує́, *недок.* Видавати звуки "куку" (про зозулю). *Дзвенить птахів співами ліс І зозуля кує коло кладки* (І. Франко); *Кує зозуля, подає голос одуд* (Ю. Яновський); — *Він ту зозулю примусив кувати, — відповідала баба Устина. — Стільки літ мовчала, а це, як бачите...* (В. Земляк); // *що і без прям. дод., перен., нар.-поет.* Віщувати (довгі роки, щастя і т. ін.). *Ой зозуле, зозуленько, Нащо ти кувала, Нащо ти їй довгі літа, Сто літ накувала?* (Т. Шевченко); *Десь кувала ще людям щастя пізня зозуля* (П. Козланюк); *Ще не встигла* [зозулька] *струсити із крилець втому, а вже кує: роздає здоров'я древній поліській землі й віщує довгий вік поліщукам* (К. Мотрич).

КУВА́ТИСЯ, кує́ться, *недок.* 1. Піддаватися куванню, бути придатним для кування *(див.* **кува́ння[1]***).* *Сталь розлито правильно. Злиток куватиметься, як масло* (В. Собко); *Отак було та й, мабуть, буде: залізо легше кується, чим людський норов* (М. Стельмах); *Що ж таке металевий титан? .. Добре кується, зварюється і вальцюється* (із журн.).

2. Пас. до **кува́ти[1]** 1. *Не знаю я, де взять на них* [кайдани] *заліза, і на якім вогні вони куються* (Леся Українка); *Заграви у небі — то варять метал!.. То зброя кується!.. То — наш арсенал!* (І. Нехода); *Ніхто із них* [мужів] *не пам'ятав, як мечі куються* (Р. Федорів).

3. *перен.* Створюватися, формуватися великими зусиллями, наполегливою працею. *Доля кується У боротьбі. Дужий не гнеться, Гнуться слабі* (М. Вороний); *Серед страждань, серед проклять Кувались дух його і воля...* (Л. Забашта); — *За щастя та горя кувалася доля, — сказав я в манері хутірної молодиці* (Р. Андріяшик); *Перемога кується жертвами* (І. Білик); *Кувалася руками своїх же її* [Русі] *поразка* (В. Чемерис).

◊ **(1) Не куе́ться й не ме́леться** — зовсім нічого не робиться. — *А як у вас справи з школою? — Та як... — зам'явся Василь .. — Не кується й не мелеться!..* (А. Дімаров).

КУВЕ́З, а, *ч.* Ліжечко-грілка або закритий інкубатор зі штучним мікрокліматом для виходжування недоношеної дитини. *У перші дні життя дитини з синдромом дихальної недостатності створюється режим кувеза з поданням до нього зволоженого кисню. Усі маніпуляції доцільно проводити в кувезі* (з навч. літ.); *Трьох братів, які з'явилися на світ слабенькими, помістили у спеціальні кувези* (з газ.).

КУВЕ́ЙТЕЦЬ *див.* **куве́йтці.**

КУВЕ́ЙТКА *див.* **куве́йтці.**

КУВЕ́ЙТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **куве́йтці** і Кувейт. *Національною валютою грошової системи Кувейту є ку-*

вейтський динар (з наук.-попул. літ.); *Сомалійські пірати нарешті відпустили кувейтський танкер із двома українцями* (з газ.).

КУВЕ́ЙТЦІ, ів, *мн. (одн.* **куве́йтець,** тця, *ч.;* **куве́йтка, кувейтя́нка,** и, *ж.).* Корінне населення Кувейту. *Світогляд кувейтців, їх уявлення про відносини в суспільстві та сім'ї формувалися в суворих умовах пустелі, де була велика залежність людей від сил природи* (з наук. літ.); *Етнічний склад населення Кувейту: кувейтці — 45 %, інші араби — 35, перси — 4, інші — 16 %* (з наук.-попул. літ.); *За Кораном, жінка-кувейтянка обов'язково має годувати дитину груддю хоча б до двох років* (із журн.); *Кожен кувейтець має іменний рахунок, на який капають долари з доходів від нафти* (з газ.).

КУВЕЙТЯ́НКА *див.* **куве́йтці.**

КУВЕ́РТ, у, *ч., заст.* Комплект столового посуду для однієї особи. *На столі, сервірованому лише на чотири куверти, стояли різні закуски* (Ю. Смолич); *В кінці довгого столу було чимало вільних кувертів* (О. Полторацький); *— Місяць тому, — включився меланхолійний юнак з пальцями піаніста, — я дав банкет на дванадцять кувертів у сухумському ресторані* (А. Крижанівський).

КУВИ́ЦЯ, і, *ж.* Старовинний духовий дерев'яний інструмент. *Духові інструменти (сопілки, дерев'яні труби, сурми, ріжки, кувиці, трембіти, окарини) виготовлялися багатьма різними майстрами, що спричинювало різні конструктивні рішення музичних інструментів* (з наук. літ.); *Найпростішим різновидом багатоствольної флейти, що має дві-п'ять флейт (трубок), є кувиця* (з наук.-попул. літ.).

КУВІ́, КУВІ́-КУВІ́, *виг.* Звуконаслідування, що означає крик поросяти. *А поросята собі — куві-куві!* (Ганна Барвінок).

КУВІ́КАЛО, а, *с., розм.* Те саме, що **свиня́.** *Кувікало на всіх похрюкало* (приказка); *Він же не до коней, а тільки до свиней заглядає, щоб вивезти собі якесь кувікало* (М. Стельмах); // *зневажл.* Про живу істоту (тварину або людину), що видає звуки, схожі на кувікання. *— Комизитися?.. Кпинити?.. Капризуля! Каргава курка! — крикнув колько Климко. — Каятимешся, Килино, каятимешся!.. — .. Кривоплече квікало-кувікало!* (із журн.).

КУВІ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кувíкати** і звуки, утворювані цією дією. *— Я не чую скрипку тую. От що рохкання свиняче Та кувікання... — се чую* (А. Кримський); *Знадвору почулося пронизливе кувікання свині* (Б. Харчук); *З дворів долинало кувікання поросят, кудкудакання курей* (Ю. Бедзик); *І справді — з вискотінням, кувіканням і дурним хихотінням з-за кам'яної стіни з'явились із десяток гієн* (Ю. Логвин).

КУВІ́КАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Видавати звуки "куві" (перев. про свиню, кнура, порося). *Вранці, поки Гафійка готувала їм* [свиням] *їжу, все це вищало, кувікало, хрюкало* (М. Коцюбинський); *В хліві кувікало на весь голос порося* (А. Головко); *Поросята в усіх пручаються, верещать, кувікають, вусаті пики аж сіяють од того концерту* (В. Барка); *Служниця годує поросят, і ті захоплено кувікають* (Валерій Шевчук); * Образно. *Навколо темнішало, праворуч з-за Брянського бору насувалася ніч, дужчав мороз, і під ногами кувікав, як порося, мерзлий сніг* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен., розм.* Плакати, пхикати. *Зачувши про смерть сина, — кричала, ґедзалась, качалась, кувікала, як порося* (М. Зеров); *Колись, може, ще наші бабуні й у колисках не кувікали — був у нашому ж таки селі, в Арагоні, один падре* (Н. Королева); *В білих матер'яних заметах щось кувікало — червоне, крихітне, але роздивлятись його Андрієві довго не дозволялось, не те що на руки брати* (В. Дрозд).

КУВІ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **кувíкати.** *Десь скотина ревнула, порося кувікнуло* (Панас Мирний); *Жінка вдарила кноруса* [кнура] *хлудиною, той з переляку зробив пару карколомних стрибків, осів на задні ноги, кувікнув* (М. Стельмах); *Порося кувікнуло і кинулося подвір'ям бігати і нюхтити* [нюхати] *землю, поки віднайшло місце схованки* (Ю. Логвин); *Він* [кнур] *залупав червоними поросячими очицями, розтулив рило, але не кувікнув* (В. Шкляр).

КУВІ́-КУВІ́ *див.* **куві́.**

КУГА́, и́, *ж.* 1. Водяна та болотяна рослина родини осокових із круглим безлистим стеблом. *Хлоп'якам заважали кудлаті очеретинки, що стирчали з-під криги, гострячки безлистої куги* (О. Ільченко); *Коло куги реве хвиля і, поминувши її, бурчить сердито свою старечу скаргу* (Б. Антоненко-Давидович); *І раптом — зелена донецька сага, дихання вологи, холодна куга...* (М. Бажан); *Нараз щось зашеберхало вгорі, наче здоровенний короп між кугою* (Є. Доломан).

2. *діал.* Рогіз. *В глибині кону .. берег річки, подекуди порослий очеретом, кугою .. і терном* (М. Кропивницький); *З куги плете собі Васюта бриль* (Б. Грінченко); // Верх будівельної споруди, покритий кугою (рогозом). *За тим законом жив він, жила синиця на в'язові за його кугою, і рись за балкою, і сокіл-боривітер у небі, і змії-жовтобрюхи за могилою* (Ю. Мушкетик).

3. Дерев'яний поплавок до невода чи сітки у вигляді невеличкої бочки. *На березі лежали нові куги, ліхтарі, на воді хитався, прип'ятий до верби, пошарпаний моторний човен з допотопним двигуном* (О. Бердник).

КУГИ́, КУГИ́-КУГИ́, *виг.* Звуконаслідування, що означає крик сови, голуба. *Фольклорна традиція в Україні ще багата архаїчними та рідкісними регіональними обрядово-звичаєвими явищами. До них належить і звичай виконання різдвяно-новорічних пісень, що іноді містили вигуки: Куги, куги!* (із журн.).

КУГИ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кугíкати.** *Гуцульське кугикання — це вібрація голосом, яку чутно далеко в горах* (із журн.); *Співачка Руслана освоїла нову вокальну техніку — кугикання, яку нещодавно представила на концерті в Києві* (з газ.).

КУГИ́КАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Видавати звуки "куги" (про сову, голуба). *Маленькі голубенята на балконі починають кугикати з четвертої ранку* (з газ.).

2. *перен., розм.* Видавати звуки, схожі на совині або голубині. *Щось кликало за нами, кугикало, мов сова, пугало, мов пугач, стугоніло, наче порожня бочка, а свистало, наче попсована флейта* (Б.-І. Антонич); *Співачка поскаржилася, що на конкурсі Євробачення їй не дозволяють розводити вогонь на сцені, кугикати й кричати* (з газ.).

КУГИ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **куги́кати.** *Птахи прощалися з людьми, бо по третьому дні льоту вони, перетнувши океан, сядуть на зимівку десь у скелях безлюдних і тихих островів; .. ватаг, голосно кугикнувши, полишив за лівим крилом місто із гостроверхими вежами* (О. Ульяненко).

КУГИ́-КУГИ́ *див.* **куги́.**

КУГУА́Р, а, *ч.* Те саме, що **пу́ма.** *Краще вже наразитися* [в пампі] *на одного кугуара чи ягуара, з яким можна битись сам на сам* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

КУ́ГУ́Т¹ *див.* **ко́гу́т¹**.

КУГУ́Т² *див.* **когу́т²**.

КУГУ́ТИК *див.* **когу́тик.**

КУГУ́ТКА *див.* **когу́тка.**

КУГУТНЯ́ *див.* **когутня́.**

КУГУ́ТСТВО *див.* **когу́тство.**

КУГУ́ТСЬКИЙ *див.* **когу́тський.**

КУГУТУВА́ТИЙ, а, е, *зневажл.* Який має риси, схильності кугута *(див.* **кугу́т²**). *Крутуваті, кугутуваті були ці дядьки-капітани, і хоч без великої освіти, але в кашу собі наплювати не давали* (О. Гончар); *Напівбожевільний і виразно кугутуватий дописувач може довічно битися у віршованих істериках* (з Інтернету).

КУГУТЯ́РА¹ *див.* **когутя́ра¹.**

КУГУТЯ́РА² *див.* **когутя́ра².**

КУГУ́ТЯЧИЙ *див.* **когу́тячий.**

КУДА́ХКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **куда́хкати** і звуки, утворювані цією дією. *Китаянки з'єднали в своєму ролику звуки кудахкання курок і людське наслідування цих звуків* (з Інтернету).

КУДА́ХКАТИ, куда́хчу, куда́хчеш *і* куда́хкаю, куда́хкаєш, *недок.* Те саме, що **кудкуда́кати.** *Курка кудахче в однім місці, а яйця кладе в другім* (прислів'я); *Лящали перелякані свині, кудахкали кури, протяжно ревла корова, і серед того ревища почулося моторошне, нутряне іржання коней* (В. Шкляр); *На обійсті тяжко затрембітала трембіта — й за нею здійнявся гамір на весь хутір. З обори кудахкали кури, в толоці іржав кінь, з-поза стайні рикав бичок і цяхкотів пес* (М. Матіос); *Охоцька зі сміхом почала розповідати про витівку її хлопців зі мною і як утішно я покотився зі сходів. Ковнірчук при цьому відкинувся на спинку крісла і кудахкав так, що я почав побоюватися, чи не дістане він апоплексичного удару* (Валерій Шевчук).

КУДЕ́ЛИЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **кужі́ль.** *Як погнала бабусенька куріпочку пасти, Сама сіла під тиночком куделицю прясти* (з народної пісні); [К у к с а:] *А ви б розчесали свою куштрію, а то горобці подумають, що куделиця,. і обсмикають на гнізда!* (М. Кропивницький); *Вона прийде, випроводить хазяїна, замкне і захрестить вікна й двері, сяде на припічку або серед полу з куделицею або з пір'ячком* (Дніпрова Чайка); *Біля стовпа, що підпирає стелю, прив'язана куделиця* (Є. Кравченко); * Образно. *Осідаючи.., затягав* [присмерк] *сивою куделицею темні водянисті марева дібров та лісів* (М. Стельмах); * У порівн. *Батько, трясучи сивою густою, як куделиця, бородою, тільки примовляв: — От і добре, що заїхав до батькового двору. От і добре, сину. Сідай до столу* (І. Пільгук).

КУДЕ́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **куде́ля.** *Була б куделька, прясельце зробимо* (приказка); *Прибули сюди ґазди з сусідніх сіл Русько-Кимполунзької округи. У всіх заклопотаний, збуджений вигляд. Розбурханими хвилями гойдався натовп, рябötіли крисані, густоволосі кудельці на головах чоловіків* (І. Пільгук); *Домка не йде, а мовби в повітрі летить, бо її вгору підносить біла хмаринка, й та хмаринка — розпущена куделька її сивого волоссячка, схожого на пучок бабиного літа* (Є. Гуцало); *Схитнув* [Вельямінов] *головою, і світла, в кудельках, перука скинулася двома хвостами на зеленому мундирі. Мовляв, ви — самі по собі, ми — самі по собі, що буде потрібно — стребуємо* (Ю. Мушкетик); *Щоб побачити самотню постать за ґратами, Ганні доводиться підстрибувати і крутити головою. "Ще п'ять хвилин!", — каже сувора чергова у фірмовій пілотці, з-під якої стирчать кудельки перепаленої "хімії"* (І. Роздобудько).

КУДЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до куделі (у 1 знач.). *У післявоєнні роки в Куликівці розгорнулося промислове будівництво. Зокрема, було завершено реконструкцію кудельного цеху* (з наук.-попул. літ.); *Увечері, напередодні дня Святого Андрія, дівчата сходяться в кудельній хижі на вечорниці, де й виконують дівочі ворожіння* (із журн.).

КУДЕ́ЛЯ, і, *ж.* 1. Те саме, що **кужі́ль.** *Кине мати прядку і куделю, Теж підсяде до казок* (М. Шпак); *Ось там приперта до лавиці куделя, веретено пряде, крутиться* (Н. Кобринська); *Стала собі* [Грициха] *в сінях.., куделю встромила за окрайку й почала прясти* (Л. Мартович); *Отак у мого Антона було: я забудуся під куделею, аж гульк — гейби нема чоловіка в хаті* (Р. Андріяшик); *Чоловік подався за океан, а мама влітку зрошували потом людську ниву, а взимку ночі просиджували за куделею в чужій хаті* (М. Андрусяк).

2. *розм.* Про щось скуйовджене, заплутане, кошлате. *Якіїсь мучились там* [у пеклі] *птахи З куделями на головах* (І. Котляревський); *Нищий тряс гостро білою куделею волосся, жагуче блискав очима без брів* (К. Гриневичева); *На куделі верховіття сиве павутиння* (Б.-І. Антонич); *По-бандитському стрижена* [Ганна] *— замість кіс чорна куделя вибивається з-під кубанки* (О. Гончар); *Росиця поверх кожушанки натягла материну білу сорочку, на голову причепила куделю зеленої омели, підв'язалася житнім перевеслом — стала ніби польова русалка-мавка, і тепер її справді ніхто не міг пізнати* (В. Малик); *Замовк* [Мортхо], *звично шкрябнувши кривим пальцем куделю бороди* (І. Чендей); * Образно. *Місячне сяйво ллє сиву куделю мрій* (В. Стус); *Через вузький коридор повільно, неначе з кузні, виповзали на ґанок синюваті куделі ядучого тютюнового диму* (І. Нижник).

3. Недоброякісне волокно льону. *Лляне волокно нижче сьомого номера — коротке, плутане, воно називається куделею* (з наук. літ.); *З куделі виготовляють грубі тканини: мішковину, пакувальні матеріали тощо* (з навч. літ.).

КУДИ́, *присл.* 1. *пит.* Уживається в питальних реченнях зі знач.: у яке місце?, в якому напрямку? *Все йде, все минає — і краю немає. Куди ж воно ділось? відкіля взялось?* (Т. Шевченко); *— Кого вибрали? куди? — почувши останнє слово, питає Мотря, висунувшись у вікно. — Мене вибрали, мамо, в управу!* (Панас Мирний); [П р о ч а н и н:] *Скажи, де ти береш тут воду? Я піду та й наберу собі й тобі. Куди тут по воду йти?* (Леся Українка); *— Ти куди? — запитав він, наздогнавши Уласа. — Провалився* [на екзаменах]. *Додому їду* (Григорій Тютюнник); *Я проходжу повз Ніну і чомусь питаю: — Куди це Олька побігла? А вона відводить від мене свій глибокий погляд і раптом рече: — Не кажи на неї Олька, треба казати Олечка або ж Олюнька!* (Ю. Покальчук); // Уживається в питально-окличних реченнях, коли намагаються затримати, спинити когось, щось де-небудь. *— А куди, руда? — кричить Грицько на овечку, що одрізнилась од отари* (Панас Мирний); *Він пожбурнув ціпком у корову, що паслась на межі. — А-а, ти, бісова худоба, бодай тебе вовки з'їли!.. А куди!..* (М. Коцюбинський); *Мінометники в радісному запалі ринули до воріт, на ходу заряджаючи протитанкові гранати. — Куди? — перепинив бійців старший лейтенант* (О. Гончар); *— Куди це? — дід роззявився і дивився на мене порожнім поглядом*

(С. Андрухович); // *у сполуч. з част.* н е. Указує на те, що дія, рух, виражені відповідним дієсловом, спрямовані на будь-яке місце, у будь-якому напрямку. *Ого! гроші такий крам, що куди не поткнись, скрізь до них ласих повно* (М. Коцюбинський); — *Куди шматок хліба не пожене чоловіка, — вслід переселенцям, ні до кого не звертаючись, промовив Лесь Якубенко, думаючи і про чужі, і про свої шляхи строкаря* (М. Стельмах).

2. *у знач. сполучн. сл.* Приєднує підрядні речення місця (нерідко в поєднанні зі словом-відповідником т у д и в головному реченні). *Куди голова задумала, то туди й ноги несуть* (Номис); *Пливуть собі* [запорожці] *та співають; Рибалка літає, А попереду отаман Веде, куди знає* (Т. Шевченко); *Здалека чути переплеск весла, Падуть листки пожовклі і червоні І тихо плинуть по холоднім лоні Туди, куди і молодість пішла* (М. Рильський).

3. *у знач. сполучн. сл.* Приєднує підрядні додаткові речення. *Він знав, куди Варка прати ходила, туди він саме прийшов і сів над водою, на березі, на камені* (Марко Вовчок); *Чоловік дав завдаток, розказав, куди завезти ялинку, і пішов* (М. Коцюбинський); *Насамкінець скромно поцікавився* [старий Йонеску], *звідки подорожує і куди держить путь поважна іноземка* (Ю. Смолич); *Зникали сили, тижні і вокзали, ніхто не знав, куди нас завезуть* (І. Гнатюк).

4. *у знач. сполучн. сл.* Приєднує підрядні означальні речення. *На другий день голосила по селу чутка, що прошлої* [минулої] *ночі якісь страшидла .. убрались до голови в хатину, де він спав і куди ніколи нікого не пускав* (Панас Мирний); *Соломія й сама думала про ті сторони, куди закликав Іван* (М. Коцюбинський); *Боплан дивився .. в бік лісу, куди подалися запорожці* (О. Довженко).

5. *неознач., розм.* У якесь місце, у якомусь напрямку; куди-небудь. *Пішли під землю темнотою, Еней все щупався рукою, Щоб не ввалитися куди* (І. Котляревський); — *Може, ти хочеш зо мною куди полетіти? — спитала у Павлуся Лелія* (Леся Українка); *Треба скриню забрати, а тоді вже чи в суд, чи куди* (А. Головко); *Збудився від того, що заболіло йому у вусі раптом, і так заболіло, що аж свічки в очах засвітилися, і хміль увесь не знати куди й дівся* (І. Андрусяк).

6. *у сполуч. з част.* о т, о н, *розм.* Саме в цьому напрямку; туди. — *От би куди стрілу пустити! — подумав він* (Панас Мирний); — *Я піду межи ті нещасні люди, працею котрих всі живуть .. От куди я піду* (М. Коцюбинський); *Еге, он куди воно зайшло!.. Співчувають не йому, а душогубцеві* (М. Стельмах).

7. *у знач. част., розм.* У сполуч. з прикметниками або прислівниками вищого ступеня порівняння означає: з н а ч н о, н а б а г а т о, н е з р і в н я н н о, д а л е к о. *Чоловік мій куди далі, то все хмурніший ходить, аж мені серце болить* (Марко Вовчок); *В науці Матвій куди за неї сильніший...* (С. Васильченко); *Терикон стояв зовсім близько, ніби ще одна трибуна, куди вища і грандіозніша за споруди стадіону* (В. Собко); *Вона була непоказна собою, маленька, чорнява, зодягнута простенько, .. молодички одягались куди вишуканіше* (В. Земляк); *Куди цікавіше натягнути гетри і гуляти топлес разом з іншими Оподельдоками* (Любко Дереш).

8. *у знач. част., розм.* Уживається нерідко в сполуч. з підсил. частками у ж е, ж, т а м, т у т, щоб висловити сумнів у можливості чогось. *Стара пані була не що, сумирна собі, — може, тому, що вже благенька була, .. так куди вже бійка! не на умі* (Марко Вовчок); // Уживається, щоб висловити сумнів у чиїхось силах, здібностях, красі і т. ін. *Кирило почав оборонятися, тільки куди ж йому проти сили* (Панас Мирний); // *кому до кого.* Не можна й порівнювати когось із кимось. — *Куди мені старій до вас молодих? — одказує Параска* (Панас Мирний).

Бігвість куди́ (де) *див.* **бігвість; Куди́ [не] слід** *див.* **слід**[2]**; Куди́ при́йде́ться** *див.* **прихо́дитися; Куди́ хо́чу (хо́чеш, хо́че** *і т. ін.)* *див.* **хотіти.**

◊ **Де (куди́) діва́ти / ді́ти (поді́ти) себе́** *див.* **діва́ти; Де (куди́) діва́тися / ді́тися (поді́тися)** *див.* **діва́тися; Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́сь, не оберни́сь, не пове́рнешся, не поверну́сь, не поверни́сь** *і т. ін.)* *див.* **оберта́тися; [І] куди́ о́чі диви́лися** *див.* **о́ко**[1]**; Кат зна що (як, куди́** *і т. ін.)* *див.* **кат; (1) Куди́ [вже] тобі (йому́, їй** *і т. ін.)* — уживається для підкреслення неможливості здійснення, виконання чого-небудь кимсь. *Куди йому уже до Риму? Хіба як здохне чорт в рові! Як вернеться пан Хан до Криму, Як жениться сич на сові* (І. Котляревський); *Прокіп блідий, аж зчорнілий, од вітру валиться .. Куди вже йому женитися* (М. Коцюбинський); [К а с с а н д р а:] *Не врятував нас Гектор богорівний, куди ж сьому лідійцеві!* (Леся Українка); *Стара ото сичить і нахваляється, а я думаю: гай-гай, куди вже тобі тягатися з царями та королями, якщо в тебе за плечима вже сімдесят і один рік!* (І. Білик); **Куди́ вітер віє (дме)** *див.* **вітер; Куди́ воно́ йде́ться** *див.* **воно́; Куди́ ди́виться** *див.* **диви́тися; (2) Куди́ ж пак** — уживається як категоричне заперечення висловленого. — *Чого ти скубешся? — з плачем вимовив Чіпка. — Постій, я бабусі скажу — вона тобі дасть! — Боюсь я твоєї бабусі, — куди ж пак!* (Панас Мирний); — *Змалечку не вчились, бо не до наук було, а виросли, уже б і вчитись — так куди ж пак* (Ю. Збанацький); **(3) Куди́ [ж] тобі,** *ірон.* — уживається для вираження подиву, захоплення або роздратування і т. ін. — *Шкода з тобою розмовляти, Даремно час теряти, — Ти — Жук, а я — Бджола, Прощай! — і загула. — Куди тобі! Яке казання вдрала, — Промовив Жук: — розумна дуже стала!* (Л. Глібов); **Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті,** *рідко* **косте́й) не зано́сить / не занесе́** *див.* **во́рон**[1]**; Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в** *(рідше* **не ганя́є, не го́нить** *і т. ін.)* **<Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)>** *див.* **ганя́ти; Куди́ метну́в!** *див.* **метну́ти; Куди́ [на́ше] не йшло** *див.* **іти́; Куди́ не глянь (не кинь)** *див.* **гля́нути; Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш** *і т. ін.)* **о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко>** *див.* **о́ко**[1]**; Куди́ не ки́нься** *див.* **ки́датися; Куди́ не пода́йся** *див.* **подава́тися; Куди́ о́чі [ба́чать (ди́вляться, спа́ли** *і т. ін.)*] *див.* **о́ко**[1]**; Куди́ о́чі поведу́ть (пока́жуть)** *див.* **о́ко**[1]**; Куди́ о́чі стоя́ть** *див.* **о́ко**[1]**; Куди́ попа́ло** *див.* **попада́ти; Куди́** *(рідше* **де) о́ко (зір) сяга́є (діста́є, сягне́** *і т. ін.)* **<Куди́ о́ко не сягне́> <Як дале́ко о́ко сяга́є>** *див.* **о́ко**[1]**; (4) Куди́ там:** а) уживається для вираження захоплення ким-, чим-небудь. — *Ну, Харитоне Макаровичу, як наші дошки? Пригодилися? — Ого, ще й як! Такі двері поробили! Куди там!* (Ю. Мокрієв); *Заїхав* [Михайло] *якось до матері. І не впізнала. Куди ж там — у кожанці, в кашкеті шкіряному, в чоботях* (Ю. Збанацький); б) уживається для вираження незрівнянності, високої оцінки кого-, чого-небудь. *Та сама прикарпатська погода, яка вельми багата на різні сюрпризи, а що вже норовлива — куди там найхимернішій жінці*

(М. Ю. Тарновський); **Куди́ твоє́** *(рідше* **ва́ше) ді́ло** *див.* **ді́ло; Куди́ [тільки] душа́ забажа́є (захо́че)** *див.* **душа́; Куди́ чорт (біс, нечи́стий** *і т. ін.)* **поніс** *див.* **чорт; Куди́ чорти́ [не] носи́ли!** *див.* **чорт; Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?>** *див.* **чорт; Не зна́ти, де (куди́) посади́ти (посадови́ти)** *див.* **зна́ти; Не зна́ти, куди́ (де) поді́ти ру́ки** *див.* **зна́ти; Не зна́ти, куди́ ді́вати / ді́ти (поді́ти) о́чі [від сорому]** *див.* **зна́ти; Нема́ куди́ пода́тися** *див.* **нема́; Ні́де (нема́є куди́, ні́куди** *і т. ін.)* **ді́ва́тися / ді́тися** *див.* **ді́ва́тися; Ні́де (ні́куди, нема́ куди́** *і т. ін.)* **пра́вди ді́ва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти)** *див.* **ді́ва́ти; Ні́де (ні́куди, нема́ куди́) поді́тися** *див.* **поді́нутися; Пливти́ (плисти́, іти́** *і т. ін.)* **/ попливти́ (поплисти́, піти́** *і т. ін.)* **за течі́єю** *(рідше* **по течі́ї, куди́ вода́ несе́)** *див.* **плисти́; Скільки (куди́) о́ко обхо́плює** *див.* **о́ко[1]; Ста́рший, куди́ пошлю́ть** *див.* **ста́рший; Так куди́ [ж пак]** *див.* **так; (5) Хоч куди́** — гарний, чудовий, прекрасний. *Івась парубок — хоч куди!* (Панас Мирний); *Однак дійшла* [Бондариха] *до думки, що вона ще молодиця хоч куди* (М. Стельмах); **Хто куди́ [ба́чив (попа́в)]** *див.* **хто[1]; Що куди́ й до чо́го** *див.* **що[1]; Як (куди́, коли́** *і т. ін.)* **[сам (сама́, самі́** *і т. ін.)]* **зна́єш (зна́єте)** *див.* **зна́ти.**

КУДИ́-БУДЬ, *присл.* У будь-яке місце, у будь-якому напрямку. *Вони не миряться з вічним притиском нужди і чужого панування, .. тікають на Запоріжжя, або в гайдамаки, або просто в ліс, куди-будь шукати нових шляхів життя* (І. Франко); *І врадили москалі, що треба для постраху вивезти куди-будь старого Тригуба, а тоді оповістити, що як лише город заспокоїться, то військо зараз відійде* (Б. Лепкий).

КУДИ́-І́НДЕ, *присл.* Куди-небудь в інше місце. *"А бий тебе сила Божа! — думає Максим. — Хоч би вже повели куди-інде... або ворог де вирискався!.. А то — муштра та й муштра!"* (Панас Мирний); *Розумний чоловік, та ще й козак, куди-інде мірить, а поцілить там, де ніхто того не сподівався* (А. Чайковський); *Як не ховався Дорош, а про хутір знали. Спродатися б та виїхати куди-інде* (Ю. Мушкетик); *Чому вона не переїхала куди-інде, не знаю* (Г. Пагутяк).

КУДИ́-НЕ́БУДЬ, *присл.* У яке-небудь місце. *Тепер він усе править куди-небудь од усіх заховатись* (Марко Вовчок); [Р о м а н:] *Покинула б ти Самрося, абощо; чи куди-небудь втекла б від нього?..* (М. Кропивницький); *— Скажи, чи ти хоч куди-небудь ходиш у гості?* (О. Гончар); *Ухопить те, що цікавить, і втікає куди-небудь подумати і повкладати в доброму ладі* (Р. Андріяшик); *Ми остаточно побігли. Куди? Це добре запитання. Куди-небудь. Головне — щоб ми бігали* (Ю. Андрухович).

КУДИ́СЬ, *присл.* 1. У невизначеному напрямку; невідомо куди. *А дні тим часом йшли кудись, І круг тебе давно не стало Багато з того, що колись Жило, росло і розцвітало...* (Я. Щоголів); *Життя кудись іде, хвилюється, як море* (М. Рильський); *Дівчина зажуреними очима задумано дивилася кудись* (А. Головко); *Він* [вітер] *розвіяв мені волосся, і воно тепер стирчало кудись убік, від чого тінь моєї голови скидалася на буряк з гичкою* (Ю. Винничук); // Байдуже куди, куди завгодно. *Приємно було .. підставляти лице під сонце і вітер і йти кудись без цілі* (М. Коцюбинський); *І пішла* [Гоца] *кудись у порожнє місто* (Любко Дереш).

2. У певне місце (не важливо в яке). *І запалить — не запалила* [Синиця моря], *А тільки слави наробила Та з сорому й сховалася кудись* (Л. Глібов); [О л е к с а:] *А де ж се мати?* [М а р ' я н а:] *Вони незабаром вернуться — на часиночку пішли кудись* (С. Васильченко); *Ти, я знаю, думаєш, що я говорю це для того, щоб тебе кудись тим перетягнути* (В. Винниченко); *Він хотів уже кудись бігти, але задерчав телефон* (Б. Антоненко-Давидович); *— Не женіть мене звідси в санзвод .. Тут усі наші... А там вилікують і потім зашлють кудись...* (О. Гончар).

КУДКУДА́К, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає крик курки. — *Кудкудак! кудкудак! — обертається Антін здалеки до баби Марти й неначебто кидає під ноги жменю проса* (І. Нечуй-Левицький).

2. *у знач. ім., невідм., с.* Те саме, що **кудкуда́кання.** *Кудкудак за п'ятак, кукуріку за копійку* (Номис);

КУДКУДА́КАННЯ, *рідко* **КУДКУДА́ХКАННЯ,** *я, с.* Дія за знач. **кудкуда́кати, кудкуда́хкати** і звуки, утворювані цією дією. — *А то що таке? Чути шум, але не чути ні кудкудакання курей, ні кевкання кані* (І. Франко); *Розсипаючи дрібне кудкудакання, повагом пройшла через дорогу квочка* (Н. Рибак); *Курка моститься на гнізді, щоб ізнестись* [знестись], *та, потривожена, з сердитим кудкудаканням вибігає за поріг* (Є. Гуцало); *Десь несучка на все горло кудкудахканням сповіщала Голодівку, що яйце знесла* (І. Нижник).

КУДКУДА́КАТИ, кудкуда́каю, кудкуда́каєш *і* кудкуда́чу, кудкуда́чеш, *рідко* **КУДКУДА́ХКАТИ,** кудкуда́хкаю, кудкуда́хкаєш *і* кудкуда́хчу, кудкуда́хчеш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Видавати звуки "кудкудак" (про курку). *Чіпка слухає* [казочку] *— й дума: "І чого отой дід з бабою плаче? чого тая курочка кудкудаче?.."* (Панас Мирний); *Вона* [квочка] *стурбовано й перелякано кудкудакала, скликаючи своїх жовтих пухнастих курчат* (В. Владко); *Кудкудакали кури, шукаючи гнізд, щоб знестися...* (О. Гончар); *Десь на городі кудкудахкають кури, а в дворі скиглить собака* (М. Циба); *На вулиці вили сусідські собаки, налякано кудкудакали кури, ґелґали гуси, мурашки хапали свої подушечки і запорпувалися в глибини землі* (Ю. Винничук).

2. *перен.* Видавати звуки, схожі за тембром чи темпом на курячі (про людину). *Охоцька зі сміхом почала розповідати про витівку її хлопців зі мною .. Ковнірчук при цьому відкинувся на спинку крісла і кудкудахкав так, що я почав побоюватися, чи не дістане він апоплексичного удару* (Валерій Шевчук); *Тролейбус гудить, як вулик, жіночки кліпають очима і, наче кури, кудкудакають "що це таке?", "викиньте цього хама"* (А. Дністровий); // Про відчуття стривоженості, метушні. *Врешті той плач переходить у вереск, і всі — мама, бабуня, Гафія — навіть забувають про Дарку, і всі кудкудакають коло Славочки* (Ірина Вільде); *Але нічого ти не бачиш, ти відвертаєшся, тим паче, що шпарить скрипка, рибка скаче і серце в грудях кудкудаче* (І. Малкович).

КУДКУДА́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **кудкуда́кати.** *Розтаборилася вона* [курка] *в подертім сідженні, знесла кільканадцять яєць і вже думала курята виводити, як раз якось кудкудакнула заголосно і в той спосіб сама себе зрадила* (Б. Лепкий); *— Ромку, перестань! — сполохано кудкудакнула пані Мирося* (Ю. Винничук).

КУДКУДА́ХКАННЯ *див.* **кудкуда́кання.**

КУДКУДА́ХКАТИ *див.* **кудкуда́кати.**

КУДЛА́Й, *я́, ч., розм.* 1. Кудлата тварина (перев. про собаку). *Він* [Турута] *постеріг мене тільки тоді, коли я увійшов у дворище і два кудлаї кинулись з лютим гавканням мені назустріч* (Л. Старицька-Черняхівська); *Він мерщій під-*

хопив цуценя на руки, притис до грудей і почав пестити кошлату, всю в будяках, шерсть маленького кудлая (Ю. Смолич); *Назустріч їм розгонно мчить здоровенний кудлай Боско, що цілий день сидить прив'язаний і тільки на ніч відпускається* (У. Самчук); *Ми з матір'ю вийшли і стали на чати. Десь постріл ударив. Зайшлись кудлаї* (Л. Первомайський).

2. Про людину з кудлатим волоссям; патлань. [П о д о р о ж н і й *(стиха до шинкаря):*] *Чи можна того кудлая пивом почастувати?* (Леся Українка); *— Згадав, як ми пошили в дурні німця... — Ну й дременув кудлай напудрений! — гукнув Ничипір* (Василь Шевчук).

КУДЛА́НЬ, я́, *ч., розм.* Те саме, що **кудла́й.** *Кудлань підняв голову, лупнув зеленкуватими очима на гурт хлопчаків за ворітьми і ліниво махнув хвостом* (М. Сиротюк); *З-під повітки кидається до мене кудлань, і ми стоїмо якийсь час один перед одним, аж поки з-за хати не виходить господар* (М. Олійник); *— Був чоловік як чоловік, а тепер звівся на якогось кудланя* (І. Нечуй-Левицький).

КУДЛА́СТИЙ, а, е. Те саме, що **кудла́тий.** *Великі білі вівчарки, наче ведмеді, скачуть на задніх лапах, і скаче на них довга кудласта вовна* (М. Коцюбинський); *Я думаю, це походило з його кудластих сірих брів і настовбурчених вусів* (В. Винниченко); *Він вигулькнув з того мосту на греблю і йому стало шкода, що .. гребля пообвалювана, і старі верби — колись кудласті, тепер — як обчухрані віники-драпачі* (Б. Харчук); *Повітря навколо було синювате, а коли дивилася вона в долину, пливав там кудластий туманець* (Валерій Шевчук).

КУ́ДЛАТИ, аю, аєш, *недок., що, розм.* Те саме, що **кошла́тити;** куйовдити (у 1 знач.), патлати. *Жінка лежала поряд холодна, як крига, тільки недбало кудлала його запорошеного пилом Константинополя чуба* (П. Загребельний); *Що він нового їм розкаже?.. Отож і кудлав поруділі на кінчиках від кабінетного диму брови* (Ю. Мушкетик); *Кумасі тягнуть його попід руки на простелений поролон, кудлають чуба і потім, поглядаючи на гостя від стола, підстьобують одна одну жалкими й жалісними відвертостями* (Є. Пашковський).

КУДЛА́ТИЙ, а, е. 1. Який має довгу скуйовджену шерсть, вовну; кошлатий (у 2 знач.), патлатий. *Чіпка вступив у двір. Велика чорна кудлата собака кинулась на його* [нього] *з-під загороди* (Панас Мирний); *Дітям сняться Кудлаті білі ведмеді* (І. Нехода); *З ними було четверо .. короткохвостих кудлатих собак темної масті* (Ю. Мушкетик); *Нічна зміна — дворові кудлаті волоцюги, — давно вже вибрехавшись на місяць.., саме укладаються спати на теплі каналізаційні люки* (Ю. Іздрик); // З довгою скуйовдженою шерстю, вовною. *Він* [Вовк] *до Огню то рило підведе, То лапу коло жару сушить, То біля полум'я кудлатий хвіст обтрусить* (Є. Гребінка); *Здоровий сам* [Лев], *кудлата грива, На пиці широченний ніс* (Л. Глібов); // Зробл. зі шкури з такою шерстю, вовною (про одяг, головні убори). *Оце він пішов од ставу берегами в кудлатій баранячій шапці* (І. Микитенко); *Ноги блаженствують в ·кудлатих унтах* (Л. Первомайський); *Від Купецького саду до Хрещатика промчав загін терських козаків у чорних кудлатих шапках* (В. Шкляр); // З довгим нерівним ворсом; волохатий (про тканини та вироби з них). *І кепі кудлата зимова* [кудлате зимове], *і пальто, перелицьоване з якогось непоганого колись краму, і штани в смужку — все носило слід чийогось .. догляду* (Іван Ле); *Оленка садовила кудлатого ведмедика* [іграшку] *в автомобіль* (С. Журахович); * Образно. *Клочилися* [клубочилися] *хмари, кудлатою брудною ковдрою сунулись-сунулись над містечком* (А. Головко); // *у знач. ім.* **кудла́тий,** того, *ч.* Про тварину з довгою скуйовдженою вовною, шерстю. *На річ таку Собаці Кінь сказав: "..Коли б я не хотів у полі працювати, Коли б я хліба не возив, То що б стеріг тоді кудлатий І що б він їв?"* (Л. Глібов).

2. Який має густе розпатлане волосся на голові або обличчі; патлатий (у 1 знач.). *Отець Степан був невеликий на зріст, присадкуватий, товстенький та кудлатий: волосся на голові, на короткій бороді стирчало, неначе розпатлане вітром* (І. Нечуй-Левицький); [Х л о п е ц ь:] *Вона була тоді таким смішним, завжди кудлатим дівчатком* (Леся Українка); *Ще донедавна з уявою про письменника, поета зв'язувався образ .. кудлатої, босякуватого вигляду особи* (В. Еллан-Блакитний); // З густим розпатланим волоссям. *До нас з усіх боків тиснуться страшні, кудлаті обличчя, блискотять ножі, револьвери...* (І. Франко); *Коли я увійшов, мій приятель сидів біля столу. Він кивнув своєю кудлатою головою на канапу біля вікна* (Олесь Досвітній); *— Дуже гарний острівець. — Еге ж, — згодився дід, чухаючи п'ятірнею кудлату голову* (О. Бердник); // Розпатланий, скуйовджений. *З-за верби висунулась кінська голова, а за нею зачорніла висока шапка, зачервоніло повне лице з довгими чорними кудлатими вусами* (І. Нечуй-Левицький); *Зніяковівши, він сердито понурився, кудлаті брови лягли ще нижче* (О. Ільченко); *Андреуччо задер голову до того вікна і ледве добачив у темряві здоровенного гевала з чорною кудлатою бородою* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // *у знач. ім.* **кудла́тий,** того, *ч.* Про людину з густим розпатланим волоссям. *— Параско, та хіба Варка Лоботрясиха вже розписалась із отим кудлатим?..* (Є. Кравченко); *Малий приплівся десь аж по другій, до того ж не сам, а ще з якимось кудлатим, казав, що то великий поет* (Ю. Андрухович).

3. *перен.* З густими гілками, густим листям і т. ін., що нерівно стирчать. *Ой березка зелененька, та трошки кудлата; Одчинялась у моєї дівчиноньки хата* (з народної пісні); *Сонце світило на їх* [них] *з-за Росі й пронизувало .. високий кущ очерету з кудлатими китицями* (І. Нечуй-Левицький); *Гілка вишні рясна і кудлата Нову схованку закрива* (Т. Масенко); * У порівн. *Тепер Озимок сидів унизу драбини, приставленої до горища, де кудлатою шапкою темніло сіно* (М. Малиновська); // Який має вигляд пасма або клаптів (про хмари, туман і т. ін.). *Хмара потрохи розпухає й заповнює все небо в вікні. Важка, кудлата маса погрозливо суне на місто* (В. Винниченко); *За колесами закрутився кудлатий пил* (М. Стельмах); *Потужно димують заводи, зробили небо кудлатим* (О. Гончар).

КУ́ДЛАТИСЯ, ається, *недок., розм.* Те саме, що **куйо́вдитися** 1; кошлатитися (у 2 знач.). *Светри виготовлені з високоякісних ниток, що призначені спеціально для в'язання дитячих речей! Не кудлаються, не викликають алергії!* (з мови реклами).

КУДЛА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кудла́тий.** *Дорогу перетнув місцевий авторитет Рекс, прозваний за пишну-розкішну кудлатість Кучмиком* (із журн.); *Якість реміцня можна визначити з огляду на здатність до утворення кудлатості* (із журн.); *Стріляли* [мисливці], *бо з яру*

виглядала лише моя голова, яка за кольором і кудлатістю нагадувала якусь частину Рудькового тіла (Т. Прохасько); *Деякі психологи вірять в особливу силу кудлатості на обличчі* (з газ.) .

КУДЛА́Ч, á, *ч., розм.* Те саме, що **кудла́й.** *Надходить ведмідь: одчини! — Утікай, пане кудлач, бо вже пана Козовського імо* (з казки); *Був дуже злий тиран: лиш раз в рік він стригся й підголився, в довгих патлах і кудлах пишався, мов кудлач-баран* (І. Франко); *Тільки Малків кудлач, низько звісивши голову, дослухався болю в пораненому вусі* (І. Білик).

КУ́ДЛИ, ів, *мн., розм.* Скуйовджені пасма волосся, шерсті або вовни. *От дурна псина .. Рве пазурями траву, відкидає від себе, і летять навздогін за нею збиті на задку кудли* (М. Коцюбинський); *— Ти на чоботи не лягай, бо й так гаряче, — сказав Артем, висмикуючи носки чобіт з-під кудлів пса* (В. Гжицький); *Безбородько не так прислухається до лісника, як до шарудіння у ваньку́рі, а роздягнувшись, мало не вліз у дзеркало, поправляючи свої кудли* (М. Стельмах); *Вона* [Лариса] *.. навшпиньки пнулася, тягнучись усім тілом до амбразури, втопивши в ній своє худе, обвите кудлами лице* (О. Гончар); * Образно. *Ніч сідає на рогах вулиць і тулить сірі кудли в цемент стін* (Б.-І. Антонич); // *перен.* Про щось заплутане. *Та будь воно прокляте, все ваше кодло, всі ваші кубла і всі ваші кудли!* (Л. Костенко).

КУ́ДЛИТИ, лю, лиш, *недок., що, розм.* Те саме, що **ку́длати;** куйовдити (у 1 знач.). [Ж а л і в н и ц ь к и й:] *А за себе боялись? А-а! (Кудлить волосся)* (М. Старицький).

КУ́ДЛИТИСЯ, иться, *недок., розм.* Бути кудлатим, стирчати в різні боки (про волосся). *Він ступав ногами швидко і дженджуристо, так, ніби граючись. На палиці — торба з харчами, з-під солом'яного бриля сиве волосся кудлиться, як у попа-розстриги* (Григорій Тютюнник).

КУДО́, *невідм., с.* Вид східного бойового мистецтва. *Засновником кудо, японського виду єдиноборств, є знаменитий японський майстер бойових мистецтв Адзума Такасі* (із журн.).

КУДО́ВЧИТИ, чу, чиш, *недок., що, розм.* Те саме, що **кошла́тити;** куйовдити (у 1 знач.), патлати. *Я кудовчу від радості волосся, мну руками лице й, нарешті, голосно, з полегшенням сміюся* (В. Винниченко); *Нервово кудовчить* [Микита] *шевелюру, обсмикується* (Я. Мамонтов); *Сердито кудовчив* [Марко Іванович] *у жмені свої розпатлані вуса* (Яків Баш); // Товкти, бити когось. *За якусь мить вони кудовчили один одного на чийомусь картоплинні, аж воно бризкало зеленим соком* (Микита Чернявський).

КУДО́ВЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок., розм.* 1. Те саме, що **вовту́зитися** 1. *Дядько Марко ще кудовчився у постелі, коли Надія вскочила до його конторки* (Яків Баш); *Завелася сварка. Взагалі тепер Микитка та Наталка зробилися жваві, гострі, як горобці, що на вулиці в смітті кудовчаться* (Грицько Григоренко).

2. Те саме, що **куйо́вдитися** 1. *Чорний чуб його, рівно підстрижений на лобі, тоді кудовчився* (В. Винниченко).

КУДО́Ю, *присл., розм.* 1. Яким шляхом, якою вулицею, стежкою і т. ін. *І не то що дорогу в Київ — знала вона навіть кудою в Херсон братись* (Марко Вовчок); *— Ти ж кудою подасися, Остапе? — Та мені аби на Чорний шлях, а там уже якось воно буде...* (М. Коцюбинський); [П а л а ж к а:] *І кудою він уліз, шибеник, вікна всі ніби позачинені були...* (С. Васильченко); *І знов чкурнули ми, відбігли трохи далі й знов безпорадно пристанули. Кудою?* (Б.-І. Антонич).

2. *у знач. сполучн. сл.* Приєднує підрядні додаткові речення. *Напевне ніхто не знав, кудою вона побралася, ані де вона пристала на життя* (Марко Вовчок); *Високий же озирався і, очевидно, теж шукав, кудою краще й ближче вийти в поле* (В. Винниченко); *Зійшов* [Кола] *з горба, хазяйновито міркуючи, кудою краще буде вивезти машину* (О. Кундзич); *Редька все одно не змогла роздивитися, кудою звідти щезли дітлахи і куди саме носилася вода* (І. Карпа).

3. *у знач. сполучн. сл.* Приєднує підрядні означальні речення. *З Бієвець до Семигор була простіша дорога, але Лаврін поїхав назад тим самим шляхом, кудою йшла Мелашка* (І. Нечуй-Левицький); *— Рист! рист!.. — підбадьорюють* [овець] *вівчарі та одхиляють коліна од дірки, кудою скаче у струнку вівця* (М. Коцюбинський); *Продерлися дикими пламами, високими горами, кудою в зимову пору не ходить ні одна людська нога* (У. Самчук).

4. *у знач. сполучн. сл.* Приєднує підрядні речення місця (звичайно в поєднанні зі словом т у д о ю в головному реченні). *Якби-то кудою схотів, тудою й полетів!* (Марко Вовчок); *Кудою йшла вона, тудою йшов і він* (І. Нечуй-Левицький).

КУ́ДРІ, ів, *мн., фольк., рідко.* Те саме, що **ку́чері** 1. *Від розкоші кудрі (кучері) в'ються, від журби січуться* (Номис); *Ішов, ішов, аж з русих кудрів В три ряди капав піт на ніс* (І. Котляревський); *Його русяве волосся спадало густими кудрями на плечі* (І. Франко); *Тоді орли сизопері налітали, На кудрі наступали, З лоба очі висмикали* (А. Кащенко).

КУ́ДУ, *невідм., ч.* Ссавець роду парнокопитих родини порожнисторогих, близький до гвинторогих антилоп; поширений у Південній та Південно-Східній Африці. *Куду дуже полохливий, тому більшу частину дня проводить в укритті* (з наук.-попул. літ.); *У кінці XIX — на початку XX ст. Ф. Е. Фальц-Фейн завіз в Асканію-Нову різних антилоп — куду, канну, бейзу, гну* (з наук.-попул. літ.).

КУЖЕ́ЛИНА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кужі́ль.** *Ой поїхав мій миленький по сіно у степ, А я свою кужелину та й на землю — геп!* (з народної пісні).

КУЖЕ́ЛИТИ, ить, *недок., що і без прям. дод., розм.* Вихрити, мести (про вітер, завірюху і т. ін.). *Хлопець уже вирнув з перших хвиль і оглянувся. Ледве помітив, як вітер кужелив біляві кіски Ніночки над люком* (Іван Ле); // *безос. Віхола не втихала. Ліс шумів, зверху кужелило* (А. Хорунжий).

КУЖЕ́ЛИТИСЯ, иться, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **клубочи́тися** 1. *Чад і дим з нори кужелиться* (Сл. Б. Грінченка); *З-під коліс автомашини на стовповому шляху кужелилася пилюга* (Іван Ле).

КУЖЕ́ЛИЦЯ, і, *ж., розм.* 1. Те саме, що **кужі́ль.** *Спитає мати з-за прядки: — Що, цівок немає? Ану, Докійко, кинь свою кужелицю, насучи* (А. Головко).

2. Те саме, що **ку́дли.** *Стах поклав снопа на свіжу стерню, підступив до Марти й .. тріпнув над нею рудуватою кужелицею патлів* (І. Нижник).

КУЖІ́ВКА, КУЖІ́ЛКА, и, *ж.* Частина прядки у вигляді кілка, на який намотують пряжу. *Вломила си* [вломилася] *Марiччина писана кужівка* (з народної пісні); *Нижню частину кужілки вкладають у спеціально висвердлений отвір у лавці, на якій сидить пряля* (І. Франко); *Гелена сидить на*

низькому різьбленому стільці і пряде пурпурну вовну на золотій кужілці (Леся Українка); *Коли дорослих не виявлялося поблизу, підлізала старшій попідруч, мишкуючи, яку б устругнути капость, — звісно, невеличку, собі під стать: чи скубнути кужілку, якщо та вчилася прясти, чи потягти за клубка, щоб розмотався по цілій світлиці* (О. Забужко).

КУЖІ́ВОЧКА, КУЖІ́ЛОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кужі́вка, кужі́лка.** *Кужівочка шумить, веретенце дрижить, киньмо її* [качечці] *по пір'ячкові, най з нами летить* (з казки); *Нехай вона ранесенько не встає, Кужілочки густесенько не в'є* (П. Чубинський).

КУЖІ́ЛКА *див.* **кужі́вка.**

КУЖІ́ЛОЧКА *див.* **кужі́вочка.**

КУ́ЖІЛЬ, желя, *ч.*, **КУЖІ́ЛЬ,** жéлі, *ж.* 1. Прядиво або вовна, намотані на кужілку (кужівку). *Ой піду я за ворота білу кужіль прясти, Там мій милий, чорнобривий жене воли пасти* (П. Чубинський); *А в зимі* [взимі], *то мами прядуть кужіль та й співають свої дівоцькі співанки* (В. Стефаник); *Порожньою бічною вуличкою пробігли дівчата з пухнастими кужелями* (М. Стельмах); * Образно. *Осінь .. вишивала шовковою мережкою зелень трави, пряла довгі нитки на кужелі лип* (Б.-І. Антонич); *Кужелі золотавого пилу Піднімав суховій на соші* [на шосе]... (Т. Масенко).

2. *рідко.* Те саме, що **кужі́вка, кужі́лка.** *А мати Сидить на призьбі коло хати Та вовну з кужеля пряде* (Т. Шевченко); *Баба подарувала жінці золотий кужіль із золотим веретеном* (А. Калин); * Образно. *День сонячний, яснонебий, тільки де-не-де пухнаті сиві кужелі випинаються з-за обрію* (В. Винниченко).

КУЖІ́ЛЬ *див.* **ку́жіль.**

КУ́ЖІЛЬНИЙ, а, е. Зробл. з кужеля, кужелі. *Кужільний мотузок.*

КУЗЕ́Н, а, *ч.* Двоюрідний брат, а також кровний родич в одному коліні родоводу. *Поздорови від мене тіток і кузенів* (Леся Українка); *— Це мій двоюрідний брат, — вперто повторив Коваленко. — Кузен, зрозуміло? Ми з ним з одного села* (П. Загребельний); *Так і завмерли на хвильку, один навпроти одного, не кузени, не напівродичі, а два рідні брати* (С. Процюк); *Мені було три роки, коли дзядзьо* [дідусь] *навчив мене і мого делятинського кузена кількох козацьких пісень* (Т. Прохасько).

КУ́ЗЕНЬКА, и, *ж.* Зменш. до **ку́зня.** *І хоч той гуркіт у розвої Мене глушив зі всіх сторін, Я в ньому кузеньки сільської Відчув далекий рідний дзвін* (А. Малишко).

КУЗИ́НА, и, *ж.* Жін. до **кузе́н.** *Чи ти стрічаєш там коли кузину?* (Леся Українка); *Братанич покійного батька вважає себе останнім спадкоємцем їх родового імені. Він прогуляв свій маєток .. і не без того, щоб він не чекав на спадок по своїй кузині, себто по Христині* (Б. Лепкий); *М-р Лейстон жестом покликав до себе нафарбовану імператорову кузину й увічливо запропонував їй розділити з ним вечерю* (М. Йогансен); *Дівчина мовби прислухалась до чогось. Не очутилась навіть, коли кузина шепотом позвала її на ім'я* (А. Головко).

КУЗИ́НКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кузи́на.** *Купували для неї ляльки й цяцьки і тітки й дядини, .. і усякі кузинки і дарували їй на іменини* (І. Нечуй-Левицький); *Дора, кузинка моя, познайомилась з Манею і вже разів кілька відвідувала її* (О. Кобилянська); *Вчора відвезли її малу кузинку до бабусі, дядькової матері, й вона зітхнула з полегшенням, бо мала була дуже прикрою* (Г. Пагутяк); *Відійшла у Всесвіт.., залишивши невимовний смуток і жаль.., наша найдорожча, незабутня, улюблена дружина, тета, кузинка і братова* (О. Забужко).

КУЗНЬ, і, *ж., збірн., заст.* Ковані речі. *А мені, браття, дайте різну кузнь. Там у клітях чимало її лежить — криця.., ковадла та молоти* (С. Скляренко); *На хліб і мед, на віск і спокусливу для заморських гостей пушнину хотіли б брати дещо і в сусідів: залізо, паволоку, кузнь і вироби майстрів заморських* (Д. Міщенко); *Підоспіла в горні кузнь, коваль Стоян витяг її щипцями й поклав на ковадло, тоді заходився цюкати молотком* (І. Білик).

КУ́ЗНЯ, і, *ж.* Майстерня (або цех), де обробляють метал куванням. *Інші збились біля кузень, лагодили броню, гострили шаблі, насаджували на списи ратища і виливали кулі* (О. Стороженко); *З великої кузні було чути сопіння ковальського міха і стук коваля* (Н. Кобринська); *З правого боку посадки чорніла зачинена на обід кузня* (Т. Осьмачка); *У кузні ще раз-вдруге ударив молотком коваль на ковадлі* (А. Головко); *І кузню в тій далечі бачив Микита, Де б'є електричний, швидкий молоток* (П. Воронько); *Стояла його непоказна кузня на околиці села над крутим берегом Очеретянки* (Є. Доломан); *Лицар, сумно зітхаючи, покидав кузню, а ковалі знову бралися до роботи* (Ю. Винничук); * Образно. *Школа — це кузня знань* (з публіц. літ.); *Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого по праву можна назвати кузнею мистецьких талантів* (із журн.).

КУ́ЗОВ, а, *ч.* Частина автомашини, автобуса і т. ін., признач. для перевезення вантажу або людей. *За кілька хвилин вантажники навантажили машину, посідали самі в кузов, і машина швидко рушила* (Л. Смілянський); *Відчув, що сидить у кузові відкритої тритонки, яка, завиваючи, долала вибоїни піщаної дороги поміж густими лозами та вільхами* (О. Бердник); *Гудуть машини по шляхах, і мішки з зерном .. лежать у кузовах сито, заколисано* (Є. Гуцало); *У тій калюжі вже два епілептики втопились .. Машина, бува, заїде, так ніс трактором вирвуть, а кузов там залишається* (О. Чорногуз); *У кузові сиділи конвоїри, а гайдамаків не видно було за бортами* (В. Шкляр); *Відсутність жорсткого механічного контакту кузова локомотива з корпусом датчика, розміщеного на рамі візка, дозволила значно підвищити надійність і ресурс датчика* (з наук.-техн. літ.).

КУЗОВНИ́Й, á, é. Прикм. до **ку́зов.** *Кузовний ремонт автомобіля — це відновлення кузова транспортного засобу до його первісного стану* (з навч. літ.); *Кузовний клапан паливного бака можна відкрити вручну* (із журн.); // Який виготовляє, ремонтує кузови або надає сервісні послуги з їх обслуговування. *Головним принципом роботи кузовного сервісу є якісне обслуговування клієнтів* (з мови реклами).

КУ́ЗЬКА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **кома́шка.** *Тихо, не сюрчать коники, не деренчать усякі кузьки* (Панас Мирний); *Тільки покінчили з ховрахом, а тут уже треба йти в наступ на довгоносика, що страшенно шкодить цукровим бурякам .. Деякі школярі наловили по кілька кілограмів цієї шкідливої кузьки* (О. Копиленко); *Хлопець шарпнув гілку і струсив на себе цілу колонію кузьок* (Ю. Бедзик); * У порівн. *Мати стояла супроти мене спокійна, випростувана .. і*

пильно розглядала мене, ніби якусь кузьку рогату, від чого я не міг не зніяковіти (Валерій Шевчук); // *перен.* Людина, що нічого не вирішує в певній ситуації. *І знай: ти мені нічого не казав... Цур дурня... Забудь... То вищії помисли. Ми й справді кузьки* (Ю. Мушкетик).

2. Небезпечний шкідник зернових культур; хлібний жук. *Зграї ворон та шпаків кружляють над стернами, визбирують кузьок та хробаків* (У. Самчук); *Мигтять* [чайки], *віражують, на льоту хапають, здзьобують кузьку з колосків* (О. Гончар); *Кузьку — рудого жука з чорно-зеленими грудьми та з квадратною чорною плямою коло основи надкрил — знає кожний, кому доводилося бувати влітку на хлібному полі* (з наук. літ.).

3. *перев. збірн., розм., рідко.* Те саме, що **вошва́**. *Фашисти прудилися вечорами коло розпеченої .. пічки, ловили навпомацки під фуфайкою кузьку і потім кидали її просто на підлогу* (Ю. Яновський); *— Дуже ти розумним став! — злостиво і чітко відрубав голова. — Гляди, щоб на твоєму тілі не викохувалась тюремна кузька!* (М. Стельмах).

КУ́ЗЬМІРКИ, рок *і* рків, *мн., розм.* Те саме, що **жму́рки**[1]. *—Дядьку! ну зав'яжемо очі та в кузьмірки будемо гратись* (Панас Мирний); * Образно. *А вона* [дорога] *крутонула праворуч, пробігла десять сажень* [сажнів] *і знов за скелею, і знов за кам'яним муром... Ховається, дратує, у кузьмірки грається* (Остап Вишня).

КУЙО́ВДА, и, *ч. і ж., розм.* Кудлата людина або тварина; кудлай. *Тато .. не догадується, куди занесло його дзиґу, баламутку, його куйовду* (О. Гончар); *На позначення жінки образливими є номінанти, що фіксують відхилення від еталона жіночності: нечупара, хвойда, нечоса, куйовда, замазура* (з наук. літ.); * У порівн. *Ніч, як куйовда, стояла надворі; мела страшенна хуґа* (Панас Мирний).

КУЙО́ВДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **куйо́вдити** 1 і **куйо́вдитися** 1. *Молодий, веселий, я любив поїсти, поспати і пропонувати свої кучері кожній красивій дівчині узбережжя для розчісування, куйовдження й інших дурниць* (Ю. Яновський); *Ніщо не здатне так заворожувати людину, як повільне урочисте згасання обрію. Ні дзюрчання срібної води у гірській річці, ні куйовдження вітром густих трав на гірських схилах* (Г. Вдовиченко).

КУЙО́ВДИТИ, джу, диш, *недок.* 1. *що.* Те саме, що **кошла́тити;** кудлати; патлати. *Ніжна дівоча рука куйовдить милі кучері* (Ю. Яновський); *Матвій п'ятірнею куйовдив чорну бороду* (С. Чорнобривець); *Вона ліниво куйовдила моє волосся, а я млів від насолоди* (О. Авраменко, В. Авраменко); *У Макаровому волоссі завівся вітер. Куйовдив, підштовхував — стільки чистого повітря* (Люко Дашвар); *Ранковий осінній вітрик куйовдив і пелехатив ялини на межі довкола цвинтаря* (І. Чендей); *Вітер помчав до стайні, куйовдив стріху, а стукіт лишився в хаті* (В. Дрозд); *Серед плавнів коло хатки лишилась на хазяйстві лише коза і жалібно мекала, коли осінній вітер куйовдив її білу шерсть* (М. Коцюбинський).

2. *що і без прям. дод.* Крутити, мести (про завірюху, вітер). *Надворі завірюха куйовдила, буря сумно вила у димар, холод у хату перся* (Панас Мирний); *Поривний вітер задирав сніг проти шерсті, куйовдив, вихрив, перекидав у порожні підворітні* (Ю. Збанацький).

КУЙО́ВДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок.* 1. Ставати, бути кошлатим (у 1 знач.) (про волосся). *Він нахмурився тими місцями, де в людей ростуть брови, а в нього куйовдився легкий пух* (Ю. Смолич); *Міцно зашнурувала* [Тоня] *тапочки, підв'язала стрічкою кучері, щоб не куйовдились на вітрі* (В. Собко); *Волосся, завжди прилизане, рівненько розділене на проділ, куйовдилось і падало на очі, що шмигляли, як мишенята* (В. Нестайко); *На голові куйовдилася запорізька чуприна* (Д. Білий); // Невпорядковано, густо рости (про дерева, кущі і т. ін.). *Будинок був оточений старим, ще родючим садом, уздовж парканів куйовдилися кущі .. агресу* [аґрусу], *червоних, жовтих і чорних порічок* (Ю. Винничук); // Бути неохайним, невпорядкованим (про речі). *Ліжка майже в буквальному значенні — зруйновані, широкі ковдри куйовдяться на підлозі* (І. Роздобудько).

2. *розм.* Порпатися (у 1 знач.), ритися (у 1 знач.). *Бувало, смерклося, — то ми і до хропка. Тепер .. Він тільки збитень смокче, Куйовдиться, не їсть і спать не хоче* (П. Гулак-Артемовський); *В багні куйовдилась* [Свиня], *ще й на квітник прийшла Між квітами поритись* (Л. Глібов).

3. *розм., рідко.* Те саме, що **по́ратися** 1. *Вона ще чогось там куйовдилась коло печі, щось наказувала Іваньці, коли двері відчинились і на порозі з'явились чоловіки* (Грицько Григоренко); *Ніби чорти в пеклі, куйовдилися в диму палаючих гамазеїв козаки* (С. Добровольський).

4. *розм., рідко.* Те саме, що **вовту́зитися** 1. *Аж до світу куйовдилася перезва на .. вулиці* (Б. Грінченко); *— Годі вам там куйовдитись .. Пора за роботу* (О. Гончар).

5. *перен., рідко.* Те саме, що **ви́хоритися**[1]. *Хтось роздирав плахту неба на дрібне шмаття хмарин. Метушилися, куйовдилися, сум'ятилися, заходили одна на одну, ударяли об себе, перегиналися, звивалися й розвивалися, розколювалися й зливалися, роздроблювали й єднали водно* (Б.-І. Антонич); * Образно. *Думки* [Чіпки] *помутилися, куйовдились у голові без порядку, як завірюха зимою...* (Панас Мирний); *Всі ті спостереження, почуття і уваги куйовдилися в капітановій голові, майже пригнітаючи його ум і тільки поступенно* [поступово], *по черзі доходили до повної його свідомості* (І. Франко).

КУ́КА, и, *ж., діал., дит.* Воша. *Шукати куку.*

◊ **(1) Ку́ку в ру́ку,** *фам., заст., зі сл.* д а т и, п і д н о с и т и, т и к а т и *і т. ін.* — хабар. *Бакшиш треба дати... ви не знаєте, що то бакшиш? Куку в руку... хабар... як не дамо, одвезуть раба Божого* [Остапа] *у Рені* (М. Коцюбинський); *Треба буде і вчителям ткнути куку в руку, щоб краще з хлопцями поводилися. Хто мастить, той і їде* (А. Чайковський).

КУКАБА́РА, и, *ж.* 1. Птах родини зимородків, що живе в Австралії та на острові Тасманія. *Зазвичай кукабара сидить на гілці дерева й терпляче чекає, коли внизу з'явиться якийсь-небудь маленький звір* (з наук.-попул. літ.); *Кукабара виказує свою присутність криками, що нагадують регіт, тому її також називають зимородком, що сміється* (із журн.).

2. Австралійський народний музичний інструмент, що відтворює звуки птаха кукабари. *У мене є кукабара, така австралійська свистулька, ось на ній граю* (з Інтернету).

КУКА́Н, а, *ч.* Рибальське пристосування для збереження спійманої риби живою у воді. *Іде* [Олеся] *з-за баркана з вудками і скільки рибин на кукані* (М. Кропивницький); *В кожного з нас біля боку шворка теліпається. На кінці шворки — корок. На ту шворку нанизують зловлену рибу, а зветься*

вся та штуковина куканом (Ю. Збанацький); *Оддалік підтюпцем котився третій Пузирів онук. З двома вудочками і двома вербовими куканами* (Ю. Логвин); *Кукани бувають різних типів та конструкцій — це може бути шнур, мотузка, трос, загострена сучкувата палиця. Кукани використовують здебільшого для великої риби, дрібну саджають у садок* (з наук.-попул. літ.).

КУ́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ку́кати.** *Невеличка полонина .. вітала їх таємничим куканням зозулі в гущавині* (І. Франко); *В лісі роздавалося кукання зозулі* (Я. Галан); *В Гамбурзі висів годинник із зозулею, що вибивала години. І коли .. я чую десь кукання тієї зозулі — я здригаюсь* (У. Самчук); *Зозулі, які, замість вибивати з серця черв'яків, вдалися рахувати, скільки років залишилося жити тому серцю. Кукання те було одноманітне й безжальне, і від того хотілося хоч раз злетіти* (Валерій Шевчук); *Зранку — на Київ, майже весь день у потязі, у Києві ще цілий вечір, десь біля півночі — трансфер в аеропорт і там ще кукання і кукання — виліт о четвертій ранку* (із журн.).

КУКАРА́ЧА, і, *ж.* Мексиканський танець. *А танці, бачили б ви, як вони танцюють! Не вальс, не танго, а кукарачу!* (із журн.).

КУ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. *що і без прям. дод.* Те саме, що **кува́ти**². *Росистий, свіжий ранок, зозуля кукає на Мартиновому, сонце зійшло бистро, яскраво, тріпотливо, мов живе* (У. Самчук); // Видавати звуки, схожі на крик зозулі. *Було, вночі Сидить* [Оксана] *під тином, мов зозуля, Та кукає; або кричить, Або тихесенько співає Та ніби коси розплітає* (Т. Шевченко); — *Навчусь зозулею кричать, бо щось я стала примічать — прийдеться мені кукать* (П. Тичина); // Висловлювати радість. — *Ти хотіла мати гостя, кукай-но! .. Ти видиш, хто завітав до нас? — вона вимовила це таким тоном, немов Сагайда їм доводився близьким родичем, якого обидві давно чекали* (О. Гончар); // Про відлік часу. *Раненько піп збудив Івана і каже: — Уставай, Іване, бо зозуля кукає* (А. Калин); — *А коли у вас починається сполох? — Звичайно кукає вже коло 11-ої* (О. Лисяк).

2. *перен.* Не знаходячи іншого виходу, перебувати, сидіти де-небудь, очікуючи кращих обставин, умов. *Та... батальйон і досі сидить у землі, а Дем'янова рота кукає під огнем — без огнеприпасу, без їжі й води, навіть без санітарів* (Ю. Смолич); *Про дорогу годі було й думати. За вікном біліло, а дядько Баран люто чухмарив потилицю: — Будемо тепер кукати в цих проклятих Броварах...* (Ю. Збанацький).

3. *перен.* Нічим не займатися або робити щось дуже довго. — *Ну, як ви тут? — спитав з порога, ніби прийшов у гості. — Кукаємо, — сказав Тарас* (Василь Шевчук); *Він* [Грушевич] *довго кукав біля Живецького, щось бурмотів, повертав його то боком, то горілиць, нарешті вже в сутінках світанку втомлено звівся і сказав: — Нервовий шок* (Р. Андріяшик).

КУКЕРСИ́Т, у, *ч.* Гірська порода — різновид горючих сланців, що використовується для одержання деяких хімічних продуктів. *Кукерсит використовують для одержання горючого газу, а його золу — для виготовлення будівельних матеріалів і вапнування ґрунту* (з наук.-попул. літ.); *Назва кукерситу походить від села Кукерс в Естонії* (із журн.).

КУКІ́БЛИВИЙ, а, е, *діал.* Бережливий, дбайливий, охайний. *Я похвалила кукібливу і працьовиту мою гостю, що .. так повела господарство* (Ганна Барвінок); *Більшість* [сі-човиків] *була кукібливою, дбайливою і бережливою, вона вміла й любила трудитися* (В. Чемерис); * Образно. *Кавчить кирпоносий, кукібливий крук, довбаючи дзьобом дебелого дуба* (із журн.).

КУКІ́БНИЙ, а, е, *діал.* Те саме, що **кукібливий.** *Таке було* [дівча] *кукібне, таке було охайне!* (Ганна Барвінок); — *Кукібна дівонька, — похвалила баба* (О. Забужко).

КУКІ́БНИК, а, *ч., діал.* Дбайливий чоловік; добрий господар. *До людей він був .. не лиходій, в хазяйстві — дбаха невсипущий, кукібник мозолистий* (О. Кониський).

КУКІ́БНИЦЯ, і, *ж., діал.* Жін. до **кукібник.** *До нашого діла — не кукібниця, до нашого роду не привітниця* (з народної пісні); *У нас невістка не робітниця, Нашому добру не кукібниця* (П. Чубинський); *От дівка, так дівка!.. там така кукібниця!* (Ганна Барвінок); *Потрібна мені не любка для втіхи, а вірна, статечна дружина, добра господиня на господарстві, кукібниця та гарна мати дітям* (із журн.).

КУКІ́БНИЧКА, и, *ж., діал.* Пестл. до **кукібниця.** *До всього здатна* [дочка], *прядочка у її* [неї] *грає, веретенце шумить і дзижчить, до господарства перша кукібничка* (Ганна Барвінок); *Позитивними рисами жінки є працьовитість: кукібниця, кукібничка, рукодійниця, рукодільниця, семидільниця* (з наук. літ.).

КУКІ́ЛЬ, ко́лю, *ч.* 1. Трав'яниста рослина родини гвоздикових із темно-рожевими, зрідка білими квітками. *Хома журився, Що .. кукіль у просі зародився* (Л. Боровиковський); *Як вона любить тепер оте жито, ті блаватки та цвітки куколю, що де-де блискають, мов сині та рожеві зірки серед лісу золотистих стебел!..* (І. Франко); — *Оцей жовтий — осот, а червонуватий — кукіль. Найлихіші вороги наших ланів* (О. Донченко); * У порівн. *Хай буде в велелюднім тлумі тому Вілль, мов кукіль серед поживних зіль* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра); // *перен.* Щось непотрібне, те, що заважає. *Душа його була жорном накарбованим, жорном невпинним, що меле разом з добірним зерном кукіль і вівсюг життя* (В. Підмогильний); — *Одним словом, .. вам доведеться виполоти у своїх поглядах, а можливо, й уподобаннях немало куколю* (Н. Рибак); *Будь сіячем, і хай життя твоє Насущний хліб, а не кукіль дає* (Л. Забашта).

2. Головний убір церковнослужителя або християнина-ченця. *Згадав я і сльози моєї матері, котра ревно плакала, коли вдягав я на голову кукіль, і подумав, що мені тоді не було її жаль* (Валерій Шевчук); *Після постригу у велику схиму монаху вручають ще кукіль* (з наук.-попул. літ.); *У патріарха всі ті самі елементи одягу, що й у єпископа, тільки відмінність у тому, що він носить кукіль — головний убір із зображенням серафимів* (з наук.-попул. літ.).

КУКІ́ЛЬВА́Н, КУКО́ЛЬВА́Н, у, *ч.* 1. Велика ліаноподібна рослина з вічнозеленими великими листками, дрібними квітами та гіркими отруйними плодами. *У давнину кукольван використовували як отруту для риби, оскільки він приголомшує рибу, і тому її можна без зусиль витягнути руками з води* (з наук.-попул. літ.); *Чагарники кукільвану поширені в Східній Індії, на острові Ява, південній частині Малабарського берега та в Амбоїні* (із журн.).

2. Плоди цієї рослини. *Як от рибалка, їздячи човном, кукольван розсипає, так той потайний зрадця Вуяхевич розсипав гіркі слова в козацькії душі* (П. Куліш); *Із зерен кукіль-*

вану, що росте на о. Яві та має галюциногенні властивості, виробляють, зокрема, проносні ліки (з наук.-попул. літ.).

◊ **[Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] кукі́львáну (кукóльвáну) об'ї́вся (наї́вся)** *див.* **об'їда́тися.**

КУКІ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **кукіль** 1. *Основою трієрних машин є кукільний і вівсюжний трієрні циліндри, розміщені один над одним ярусами і блоками* (з навч. літ.); *Кукільні зерна.*

КУ́КЛА, и, *ж.* 1. *розм., заст.* Ганчірка з загорненим у неї жованим хлібом, м'якушем і т. ін., що її використовували замість соски. *Вона не своя, коли .. хрещениці не побачить, не почукикає на руках, не погодує з кукли* (Панас Мирний); *Знаходить* [Катря] *житнього хліба жовану куклу, нашвидку підживує її, пхає дитині в рот* (С. Васильченко); *Він і панькався з нею понад міру, .. навіть і в поле брав із собою, сам набиваючи їй куклу жованим хлібом, ніби власною слиною прагнув перелляти в дитину всю свою снагу* (О. Забужко).

2. *прост.* Те саме, що **лялька** 1, 2. *— Ця-ця... — одказала Маринка, граючи очима, і, вхопивши на оберемок завбільшки з себе куклу, почала її колихати* (Панас Мирний); *Глиняні і фарфорові кукли по кутках на столиках нагадували про статуї* (І. Нечуй-Левицький); *Витягнув з ящика одну куклу і так уміло порушував нею, що була, ніби справжня людина* (Б. Лепкий); *З своїх женишків, чортові кукли, насміхайтесь* (М. Стельмах); * У порівн. *Люди були забандажені* [забандажовані] *й завинуті в бинти й простирадла, вмуровані в гіпс, підвішені на рушниках і ремінних пасах. Вони висіли, як речі в шафі, стояли, як кукли в упаковці* (Ю. Смолич); // Те саме, що **опу́дало.** *Онацький зв'язував скоро віхті соломи і робив з них велику куклу, котру передягав в Хмельницького одежу* (А. Чайковський); *Серед Глухова, не маючи живого, повісив* [цар] *на шибеницю хоч куклу Мазепи* (Г. Хоткевич); // Те саме, що **маріоне́тка.** *Натомість силкувалася* [жінка] *бути розважливою: слухай, я ж не кукла на шнурку, що ж ти так* (О. Забужко).

3. *прост.* Про людину, яка не може рухатися (найчастіше через хворобу), потребує догляду. *Випорожнюється Гончаренко, коли хоче, Аліна вперто прибирає за ним, пере, перевдягає людину-куклу, розмовляє з нею* (А. Кокотюха).

4. *діал.* Згорнуте повісмо льону. *Кукла льону, зачепившись за мисник, повисла там, мов русалчине волосся* (М. Коцюбинський).

5. *жарг.* Пакунок, що імітує повноцінний товар (тканину, консерви), пачку грошей. *З чужим, задрипаним чемоданом — бридко його й нести. Та ще ж і важенний... Цікаво, що в ньому? — Кукла, — одказує сержант. — На злодійському жаргоні так називається обманка* (В. Чемерис).

КУ-КЛУКС-КЛА́Н, у, *ч.* Таємна расистська організація в США, яка застосовує терор у боротьбі з чорношкірим населенням та борцями за його права. *Може, д-р Ріпс не збирається його арештувати й віддавати під суд, а хоче розправитися з ним по способу Ку-клукс-клану, тобто наймоднішим культурним американсько-капіталістичним самосудом* (М. Йогансен); *Коли ку-клукс-клан знову почав коїти безчинства і насильства в жовтні 1871 року, президент оголосив про стан облоги в дев'яти округах Кароліни і провів численні арешти* (з наук. літ.); *Ку-клукс-клан — організація давня. У грудні 1865 року група офіцерів-расистів заклала її фундамент* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Вогонь лісових пожеж перекидається на кладовища, горять хрести — наче йде по тих покинутих селах якийсь невидимий ку-клукс-клан* (Л. Костенко).

КУКЛУКСКЛА́НІВЕЦЬ, вця, *ч.* Член ку-клукс-клану. *Англійські консерватори відстежують інформацію про те, що в ряди їхніх прихильників вступив відомий куклукскланівець* (з газ.).

КУ-КЛУКС-КЛА́НІВСЬКИЙ, а, е. Стос. до ку-клукс-клану. *Містична поведінка, таємничі марші — обов'язковий атрибут ку-клукс-кланівської організації* (з наук.-попул. літ.); // Подібний до ку-клукс-клану, расистський. *Ніка кинулась навперейми ку-клукс-кланівській процесії, перегороджуючи їй шлях розкинутими руками* (І. Роздобудько); *Маю лиш одне занепокоєння: коли вже цей ку-клукс-кланівський вірус щезне з поверхні землі* (із журн.).

КУ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **ку́кати** 1. *Почув солдат зозулю — кукнула раз вона* (Л. Первомайський); *— Я до Асканії взагалі солов'я не чув, — зізнався Валерик. — У школі весна було зійде і не то соловей — зозуля не кукне...* (О. Гончар); *На комоді сиділо .. сіреньке мале зозуленятко. Воно два рази кукнуло і стихло, на більше у нього не хватило голосу* (В. Близнець); *Із того туману кукнула тільки раз зозуля, кукнула і поперхнулася, наче щось гостре у горло їй потрапило* (Валерій Шевчук); *Вже не було куди відступати. Кукнув — не задкуй* (В. Чемерис).

КУКÓБИТИ, блю, биш; *мн.* кукóблять; *недок., кого, що, діал.* Доглядати, дбати про когось, причепурювати. *Крамні комори та шинки кукоблять, А в Божому дому вітри гудуть!...* (П. Куліш); *Зовсім знемігся* [батько] *на силах; не мав снаги й себе самого кукобити* (Ганна Барвінок).

КУКÓЛЬВА́Н *див.* **кукі́льва́н.**

КУ́КСА, и, *ж.* Залишок покаліченої або ампутованої руки, ноги, пальця. *Каліки повистромлювали свої кукси, цебто руки й ноги без пальців* (І. Нечуй-Левицький); *Мусій простяг на світло каганця свою ліву руку, де випиналися дві маленькі кукси з пальців* (Г. Косинка); *Хоч він і наковтався в птахольоті біостимуляторів, та кукса нила, нудота накочувалась неприємними, млосними хвилями* (В. Чемерис); *На поминках буяла чернь і мандрівні каліки, і гупав куксами о брук увесь калічий рід* (Ю. Андрухович).

КУ́КУ́, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає крик зозулі. *Між листям десь Зозуля закувала: — Куку!* (Л. Глібов); *Куку! куку! Чути в ліску* (С. Воробкевич); *А по бурі, шумі, гуку залунало: куку! куку!* (Уляна Кравченко); *Од ставків зозуля десь на осиці ранковій зрадила: — куку!.. куку!..* (А. Головко); // *у знач. пред. В саду зозуленька — куку, куку, — А я молода терплю муку* (П. Чубинський).

2. Уживається, коли треба привернути чиюсь увагу або відгукнутися на чийсь заклик. *"А куку!" (каже дитина, бавлячись)* (Номис); *Але весела й жвавенька була І щебетала дівчинка мала: "Куку́, куку́! а де ти? тут, татусю? Візьми на руці, поцілуй Марусю!"* (Леся Українка); // Вітальне слово; висловлення радості (найчастіше через несподівану зустріч і т. ін.). *Тонка дівоча рука махнула так привітно і мило. Невже йому? І звідки їй взятися? Куку!* (П. Загребельний).

3. *у знач. прикм., розм.* Нерозсудливий (про людину), дурний. *Бачиш, він трохи куку останнім часом* (із журн.).

◊ **(1) Куку́ на му́ню,** *діал., ірон.* — щось зайве, дивне, несподіване. *— Мій Боже, ліжко з шовковою ковдрою і подушками, ха-ха-ха! — Маєш куку на муню? — ліниво відзи-*

вається Темак .. — Вже тебе нападає? Виграв на льотереї [у лотерею] *чи що?* (О. Лисяк); *Надміру прогресивні видавці поставилися до трактату в повній відповідності зі своїм позитивістським світоглядом: як до курйозного завихрення в не зовсім тверезій Федьковичевій голові (те, що прийнято було називати куку на муню)* (Ю. Андрухович).

КУКУВА́ТИ, куку́ю, куку́єш, *недок., що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **кува́ти**[2]. *На дубі сидячи, Зозуля кукувала* (Є. Гребінка); *Тоді сиві зозулі налітали, у головках сідали і так, як рідні сестри, кукували* (А. Кащенко); *Літо зустрічалося з осінню. У гаях уже не кукували зозулі* (П. Автомонов); *Зозуля тільки весною починає кукувати довгі літа* (із журн.).

КУКУ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **кува́ти**[2]. *Он чорний шпак співа вгорі, Зозуля голосно кукука* (Я. Щоголів); *Все літечко кукукала, гуляла — Тепер сиди, очицями моргай* (Л. Глібов); *Сусідів не вибирають. Як і батьків. Кому на яких поталанить, з тими й вікуй, хоч зозулею кукукай, хоч сіроманцем вий* (В. Чемерис); // *перен., зневажл.* Говорити, розказувати. — *То що ви там за якихось зозульок кукукали?* (О. Чорногуз).

КУКУ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **куку́кати.** *Як явор* [явір] *зелену голівоньку склонить, зозуля кукукне, діброва застогне, і кінь під тобою спіткнеться, зітхне!* (з легенди); *Тихо-тихо сидить у куточку папаша і навіть "ку-ку" діточкам не кукукне* (Остап Вишня).

КУКУРІ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кукурі́кати** 1 і звуки, утворювані цією дією. *Кукурікання дивного когута спудило курей і розбудило попадю* (з казки); *Тишу сплячого села до решти сполохало безладне кукурікання півнів* (М. Коцюбинський); *І кукурікання, і квокання, і кудкудакання, і пищання курчат здавалося криком соняшного* [сонячного] *світла* (Т. Осьмачка); *Здаля почулося нерішуче кукурікання перших півнів* (В. Речмедін); *Данило сам вчув півневе кукурікання, правда, уже коли обізвався сусідський, Бугаїв, півень, а Бугаїв півень прокидається останнім* (В. Дрозд); *Пролунало кукурікання перших півнів* (Ю. Винничук).

КУКУРІ́КАТИ, кукурі́каю, кукурі́каєш *і рідко* кукурі́чу, кукурі́чеш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Видавати звуки "кукуріку" (про півня). *Ану вставай, чоловіче, третій півень кукуріче* (прислів'я); *Вражий півень, як живий — тільки не дзюбне! Прокинусь — в уха кукурікає* (Марко Вовчок); *А з-за села, із-за Тясмину розголосо кукурікали півні* (Т. Осьмачка); *Кукурікає півень, злетівши на паркан, нагадуючи людям, що пора вставати* (В. Минко); *В Філаретовім пташнику витягує шию, тріпоче крильми і голосисто кукурікає півень* (В. Дрозд); // *перен.* Імітувати ці звуки; видавати звуки, схожі на кукурікання. — *Хочеш, і ця жменя талярів буде твоєю? — Кирпа аж кинувся до Кикошенка. — За так? — Ні, за так тільки комарі гризуть. А ти лізь під стіл і кукурікай там* (В. Чемерис); * Образно. *Довкола мене кружляла паніка, схожа на пігмея в масці, махала руками й дико кукурікала* (Любко Дереш).

2. *перен.. зневажл.* Говорити, казати (перев. що-небудь нерозумне, недоречне). — *А ми тобі не заздримо, — відрубав Назарій. — Налетять твої мародери — не будеш стріляти? — Облиш. Не кукурікай* (Р. Андріяшик).

3. *перен., фам.* Не маючи іншого виходу, перебувати десь, очікуючи кращих обставин, умов. *Одного разу вівчарками зацькував* [Густав Софію], *на кам'яну бабу загнав — мусила з годину там кукурікати...* (О. Гончар); *Рольф за давньою звичкою мерщій поставив носок чобота у щілинку між две-рима й порогом. А то ще роздумає й хряпне дверима перед самісіньким носом. Кукурікай тоді* (П. Загребельний); — *Дякуйте моїй м'якосердечності, Грак, що взяв я вас на поруки. Кукурікали б ви там...* (О. Чорногуз).

КУКУРІ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **кукурі́кати** 1. *Північ: тричі під вікном Півень кукурікнув* (Л. Боровиковський); *Десь недалеко хрипливим голосом, як відрубав, кукурікнув півень* (М. Коцюбинський); *Бабин півень .. злетів на тин і кукурікнув* (О. Донченко); *Десь ліниво перебріхувалися собаки, десь не знати чого кукурікнув півень, у стрісі комірчини вовтузилися горобці* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Не витримавши напруги, я зірвався з голосу, різко кукурікнув, як молодий, недосвідчений півник, і теж замовк* (Б. Антоненко-Давидович).

КУКУРІКУ́, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає крик півня. — *Кукуріку! — заспівав півень, злітаючи на паркан* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. *розм.* Уживається як присудок за знач. **кукурі́кати** 1. *Довго, довго дивувались* [русалки] *На її уроду... Треті півні: кукуріку! — Шелеснули в воду* (Т. Шевченко); *Злітає з сідала котра* [курка], *або оце доріжкою йде, зупиниться, витягне шию і, неначе півник який молоденький: кукуріку!* (А. Тесленко).

3. *у знач. ім.* Те саме, що **кукурі́кання.** *Протягли своє "ку-ку-рі-ку!" горлаті півні...* (Панас Мирний); *Не тільки на приходстві, але й у селі майже не чути було ніякого ґеґу, кваку, ні кукуріку* (Б. Лепкий); *Найдовше він імітував півня, і його "кукуріку" переможно лунало з карети* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

◊ **Ні (ані) бе ні (ані) ме [ні кукурі́ку]** *див.* **бе**[1]; **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **чорт від ла́дану (від кукурі́ку́)** *див.* **чорт.**

КУКУРУ́ДЗА, и, *ж.* 1. Рослина родини злакових, що має грубе високе стебло та їстівні зерна, зібрані в качан; маїс. *Скрізь по обидва боки Роставиці на покаті стеляться чудові городи, жовтіють тисячі соняшників, що ніби поспинались та заглядають поверх бадилля кукурудзи на річку* (І. Нечуй-Левицький); *Настали жнива .. Висока й міцна, як дубина, стояла по горах кукурудза, вип'явши напоказ грубі качани* (М. Коцюбинський); *Вітер шелестів соняшниками, вилискував листям кукурудзи* (О. Гончар).

2. *збірн.* Зерна цієї рослини. *На гарячому черені мати насипали сушитись лущену кукурудзу* (О. Донченко); *Це була їжа, якої в жодному довіднику кулінарії немає: квасоля, пшениця, кукурудза, капуста, горох, шматки гарбуза й навіть шматки якогось м'яса* (І. Багряний); *Молдавські страви характерні широким використанням кукурудзи, кукурудзяного борошна та крупів* (з наук.-попул. літ.); // Зерно в качанах. *У великому довгому покої лежала висока купа кукурудзи, коло якої двоє робітників вибирали більші качани й вкидали до другого, меншого покою* (Н. Кобринська); *В Ревеки забрали сплетені вогнисто-золоті качани кукурудзи, яка береглась на насіння* (Р. Андріяшик); *Марта повністю роззброїла наші наміри — то винесе картопляних пляцків, то цукерок, то вареної кукурудзи* (Ю. Винничук); * Образно. *Над вікнами сміялися разки зубастої кукурудзи* (М. Стельмах).

(1) Кремени́ста кукуру́дза — сорт кукурудзи з твердим зерном. *Уже виділено лінії кременистої кукурудзи з підвищеною холодостійкістю* (з наук. літ.); **(2) Повітря́на кукуру́дза** — ласощі з зерен кукурудзи, розірваних ізсередини в процесі нагрівання, звичайно підсолених або підсолоджених; попкорн. *Рентабельність продажу повітряної кукурудзи, як визнають оператори, досягає 300 %* (з газ.); **(3) Рі-**

сова кукуру́дза — сорт кукурудзи, зерна якої формою схожі на рис. *Як вихідний матеріал у селекційній роботі для створення високоврожайних гібридів з якісною зеленою масою слід широко використати .. багатопасинкові зразки кременистої, цукрової та рисової кукурудзи* (з наук. літ.); **(4) Цукро́ва кукуру́дза** — сорт кукурудзи, зерно якої використовується в молочній стиглості у свіжому, замороженому, консервованому та сушеному вигляді. *В умовах дрібнотоварного виробництва цукрова кукурудза — одна з найбільш дохідних культур* (з наук.-попул. літ.); *За поживністю та смаковими властивостями цукрова кукурудза посідає одне з перших місць серед продовольчих культур* (з навч. літ.).

КУКУРУДЗИ́ННЯ, я, *с., збірн.* Стебла кукурудзи. *По хаті пройшов тихий шелест голосів. Ніби легенький вітерець заборсався в лапатому кукурудзинні* (І. Кириленко); *Розсипаємося увсібіч по стерні .. Падаємо. Дехто чкурнув аж за цілі гони, до кукурудзиння* (Є. Доломан); *Стоїть біля кузні величезна гарба-платформа, призначена для перевезення соковитого кукурудзиння до силосних траншей* (М. Руденко); *Сергійко озивається аж із городу. Забився в кукурудзиння і там щось майструє* (А. Дімаров).

КУКУРУ́ДЗИЩЕ, а, *с.* Поле, на якому росла кукурудза. *У підмерзлу землю — на старому кукурудзищі — забивали пакілець* (М. Рудь); *Ліва стежка через грудкувате кукурудзище (яка там кукурудза на торфі!) і крізь густі кущі ліщини .. виводила до розбитого в 41 році бетонного доту* (П. Загребельний); *Кукурудзище зашерхотіло під ногами, проте корови ніде не було* (В. Дрозд).

КУКУРУДЗІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець із кукурудзівництва. *Це ж твоя мати кукурудзівник. А моя мати доярка* (В. Нестайко); *Більшість агрономів і кукурудзівників знає, скільки труднощів доводиться долати при внесенні в ґрунт аміачної води й гербіцидів* (з наук.-попул. літ.).

КУКУРУДЗІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Вирощування кукурудзи як галузь сільського господарства. *Про відродження кукурудзівництва свідчить те, що у світі за площами посіву кукурудза перебуває на третьому місці серед зернових культур після пшениці та рису* (з наук. літ.).

КУКУРУ́ДЗНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **кукуру́дзяник.** *"Кукурудзник" знизився до самої землі* (В. Минко); *Десь над головами спокійно, впевнено ходили "кукурудзники"* (О. Гончар); *Саверій згадав випадок, який йому переповів молоденький лейтенант, пілот "кукурудзника"* (М. Малиновська); *Грак обганяв моторні човни з такою легкістю, як повітряні реактивні лайнери кукурудзників* (О. Чорногуз).

КУКУРУДЗОДРОБА́РКА, и, *ж.* Машина для подрібнювання кукурудзи. *На сільськогосподарській виставці можна оглянути зерноочисні машини, бурякорізки, кукурудзодробарки і т. ін.* (з газ.).

КУКУРУДЗОЗБИРА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для збирання кукурудзи. *Комбайн кукурудзозбиральний самохідний виконує за один прохід збирання врожаю з очищенням качанів від обгорток, з подрібненням листостеблової маси* (із журн.); *Кукурудзозбиральний комбайн, причіпний двохрядний, призначений для збору насіннєвої і товарної кукурудзи в качанах* (із журн.).

КУКУРУДЗОСАДЖА́ЛКА, и, *ж.* Машина для садіння кукурудзи. *Цікавий експонат музею — кукурудзосаджалка, винайдена місцевим умільцем* (із журн.); *Нинішньої весни на полях господарства були задіяні п'ять тракторів, три сівалки, картопле- і кукурудзосаджалка, а ще — бурякова* (з газ.); *Машинобудівний завод запланував виконання важливого замовлення для сільського господарства — виробництва кукурудзосаджалок* (з газ.).

КУКУРУДЗОСАДИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для механізованого садіння кукурудзи. *Кукурудзосадильна машина.*

КУКУРУДЗОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Приміщення для зберігання зерна кукурудзи. *У кукурудзосховищах кукурудза деякий час після збирання, як правило, зберігається в качанах* (з навч. літ.); *Протягом року у фермерських господарствах району було побудовано п'ять телятників, критий тік, кукурудзосховище, кормоцех та інші виробничі приміщення* (з газ.).

КУКУРУ́ДЗЯНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кукуру́дза.** *Між лопушшям лежала ціла купа наламаних кукурудзяних шульок* (І. Франко); *Русяве волосся, мов золотиста кукурудзяна волоть, спадало на крутий лоб* (А. Шиян); *Гаврило ліниво шкутильгав, .. пощипуючи вуса, схожі на припечені сонцем кукурудзяні чубики* (Григорій Тютюнник); *Стих, не шелестить уже пожовклим листям кукурудзяний лан* (В. Козаченко); *Приклала* [Меланка] *до вуглика кукурудзяний листок, а коли спалахнув, то вже й каганця засвітила* (Є. Гуцало); *Ми все одно ще встигли побачити, як у полях за Ужгородом, плавно перестрибуючи від кукурудзяних заростей до картопель, орудує кілька розрізнених ватаг* (Ю. Андрухович); *Навкруги поміж зелених клаптиків кукурудзяних насаджень, городів, виноградників і апельсинових садів де-не-де виднілися фермерські садиби* (Люко Дашвар); // Зробл. із зелених стебел кукурудзи. *Кукурудзяний силос поряд з сіном і сінажем є основою зимового раціону худоби* (з навч. літ.); // Вигот. із зерна кукурудзи. *У млині стояв теплий, приємно-солодкуватий запах кукурудзяної муки* (М. Коцюбинський); // Спечений, зварений і т. ін. із кукурудзяного борошна. *Мати поклала йому в тайстрину грудку сиру і окраєць кукурудзяного хліба* (М. Томчаній); *Дід його рішуче вважав за турка і наказав жінці свинячого м'яса і сала не давати, а краще дати молока з кукурудзяною кашею* (Григорій Тютюнник); *Дівчатка підсували Марині золотаві кукурудзяні коржики, кухлик з водою* (Микита Чернявський); *Опівдні полоненим принесли обід: кукурудзяних коржів, шматок цупкого м'яса і холодної води з гірського джерела* (В. Малик); *Банош — страва з кукурудзяного борошна і сметани, заправлена шкварками, грибами та бринзою* (С. Андрухович).

2. Який має колір стиглої кукурудзи; золотисто-жовтий. *В хустині кукурудзяного кольору, в червоних відблисках сонячного проміння .. Мариня справді виглядала надзвичайно* (Ирина Вільде); // Схожий на зерна кукурудзи. *За духовенством виступило купецтво. Обідраний старець із лупатими очима і зайшлий грек з міцними кукурудзяними зубами* (Григорій Тютюнник).

КУКУРУ́ДЗЯНИК, а, *ч., розм.* Жартівлива назва легкого навчально-тренувального літака, який під час Другої світової війни використовували для бойових завдань. — *Ти літав на винищувачах? — запитав його один з приятелів. — Та яке там! Я перед самісінькою війною закінчив училище і возив пошту на кукурудзянику!* (М. Циба); *Небом рухався дивний предмет. Рухався він у наш бік, і незабаром я зрозумів, що це кукурудзяник, АН-2* (С. Жадан).

КУКУРУ́ДЗЯНКА, и, *жс.* 1. Крупи з кукурудзи. — *Зараз буде все добре, — потішав Олекса Копач Якима. — Мама прийде з комори, принесе бульб, кукурудзянки, будемо варити обід* (С. Ковалів); — *Куди нам! Аби кукурудзянки заробити* (В. Барка); *У чавунному банячку кип'ятимо воду, додаємо ложку масла, солимо і всипаємо промиту кукурудзянку* (з наук.-попул. літ.).

2. Страва або напій із таких крупів. — *Беріть кулешу. — Кулешу? А, кукурудзянку..* (І. Карпа); *Кукурудзянка з яйцями — одна з найпоширеніших закарпатських страв* (із журн.).

3. Сухе листя і стебла кукурудзи. *На горищах стодол господарі часто зберігають дуже багато легкозаймистих матеріалів: солому, сіно, кукурудзянку* (з газ.); *Якщо снігу не буде, то прикидаю лозу трохи кукурудзянкою. Весною кукурудзянка піде на мульчу під малину* (з Інтернету).

4. Те саме, що **кукуру́дзище.** *Якраз вліті .. на стернищах, .. а згодом на всіх покосах і кукурудзянках восени, коли небо прихиляється ближче до землі, .. я пройшов, маючи книжку в руках, свої гімназії та університети* (Р. Федорів).

КУ́КША, і, *ж.* Невеличкий рудохвостий птах родини воронових, схожий на сойку. *Кукша водиться в тайзі, переважно у хвойних лісах* (з наук.-попул. літ.).

КУЛА́ГА, и, *ж., діал.* Пісна страва у вигляді густого киселю з борошна (іноді з ягодами або фруктами). *Борщ йому обрид, Капуста і рулі, та ще кулага тая; Скоромного сердега забажав* (Л. Глібов); *Справжня кулага вважалася ліками від усіх хвороб* (з наук.-попул. літ.); *Учасники фестивалю могли поласувати купальськими стравами, серед яких кулага, сита, вареники* (з газ.); // Напій з ягід. *Улюбленим напоєм на Поліссі є кулага з лісових ягід* (з наук.-попул. літ.).

КУЛА́К, á, *ч.* 1. Кисть руки із зігнутими і притиснутими до долоні пальцями. — *Отаким нам треба бути, — стисне й покаже тугий, як вилитий, ковальський кулак, — а ми поки що он які, — розіжме кулак зовсім* (А. Головко); *Калина ловить у клітці гарненького чижика і питає, скільки у хлопця грошей. Той розтулив кулак і показав карбованця* (О. Копиленко); *Зціпив* [Максим] *зуби й так само зціпив кулаки до хрусту, опановуючи нерви* (І. Багряний); *Кость Горобенко незадоволено пустив долу газету й протер кулаком натомлені від напруження, почервонілі очі* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона вмостилася калачиком, підперла кулаком підборіддя і загляділася на золоті леза на ріці* (Р. Андріяшик); *Полісун відкашлявся в кулак, бо побоявся висловити свої підозри вголос, щоби, боронь Боже, не накликати біди* (Любко Дереш); * У порівн. *Гливи такі, як кулак* (Номис); *Попенко, запихаючись булкою на увесь рот, так що за обома щоками його наче два кулаки стриміло, усміхнувся очима* (Панас Мирний); // Про кисть руки, стиснену для удару. *Я мав нечоловічу силу; кулаком, як довбнею, вбивав вола, здержував у млині шестірню* (О. Стороженко); *У хід були пущені не лише кулаки, але й каміння, шматки металевої огорожі тощо* (з газ.); * Образно. — *Вчора більше кулаки говорили .. А в кулаці небагато розуму* (М. Стельмах); // *перен.* Про удар стиснутою кистю руки. *Він не давав наплювати собі в кашу, сам себе обстоював і за кожний кулак віддавав з процентом* (М. Коцюбинський); — *І кулаки твої два роки зношу тільки так?* (В. Винниченко); — *Ну, давай навкулачки, — сказав Тарас, засукавши рукави. — Подивлюся я, що за митець у кулаці* (О. Довженко); *Він усвідомив, що найкращими методами керівництва є диктаторські, тому тримав усі свої жертви .. за допомогою щипків, кулаків і невідь з якої зони привезених наручників* (Ю. Андрухович); // *перен.* Про фізичну силу. *Навіть в сні його* [наймита] *лякає Ґаздівський кулак!* (І. Франко); *На противагу чоловікові, вона огряднішала в міру того, як пила, і кулаки її все важчали* (Е. Андієвська).

2. *перен.* Зосереджене ударне угруповання військ. *На півдні передбачалось створити міцний кулак і розбити ворога, прорвавши його фронт за допомогою механізованих і моторизованих частин вкупі з кількома кінними полками* (М. Трублаїні); *Збираючись в ударний кулак, ущільнюючись, полки готувалися до ударного штурму* (О. Гончар); *Дмитро зі своїми відчайдухами .. з боями йдуть на з'єднання з бронетанковою україно-німецькою бригадою, яка залізним кулаком має прорвати "сємь колєц защіти"* [захисну смугу] *з півночі* (В. Кожелянко); *Другий ударний кулак Троцький сформував у районі Мозиря (Білорусь), тоді це була Чернігівська губернія* (з наук. літ.).

3. *спец.* Деталь машини у формі виступу, що поштовхами приводить механізми в рух. [К у к с а:] *Ну, як ти даси їм ради? Це ж не те, що там, як бува у млині, що-небудь поламається, кулак чи порплиця: цюк раз, цюк удруге — і полагодив!* (М. Кропивницький).

4. *діал.* Те саме, що **жме́ня** 2. *Він зупиняє коняку, кидає їй кулак сіна* (І. Франко).

Виклика́ти на кулаки́ *див.* **виклика́ти; Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к)** *див.* **затиска́ти; Кулака́ми сльози утира́ти** *див.* **утира́ти**[1]**; Скру́чувати / скрути́ти кула́к (кулаки́)** *див.* **скру́чувати; Со́ватися з кулака́ми (кулако́м)** *див.* **со́ватися; Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути кула́к (кулаки́, кулачки́)** *див.* **стиска́ти; Стиска́ються (сти́скуються) / сти́снулися (сти́слися) кулаки́ (ру́ки [в кулаки́], па́льці [в кулаки́])** *див.* **стиска́тися.**

◊ **Би́ти в кулаки́** *див.* **би́ти; Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в** (*рідко* **об) гру́ди** *див.* **би́ти; (1) В кула́к,** *зі сл.* хлипати, сміятися, пхикати *і т. ін.* — нишком, крадькома, потай. *І сльози рукавом втирала* [Ганна], *І хлипала собі в кулак* (І. Котляревський); *Михайло сміявся в кулак, одвернувшись назад* (Олесь Досвітній); — *Чудні ви, дядьку, — пхикала в кулак Галя* (М. Циба); **Зати́снути в кула́к** *див.* **затиска́ти; Збира́ти в кула́к** *див.* **збира́ти; Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к** *див.* **збира́тися; Ки́датися (со́ватися) / ки́нутися (су́нутися) з кулака́ми (кулако́м)** *див.* **ки́датися; Кулако́м вола́ вб'є** *див.* **убива́ти**[1]**; Позіха́ти в кула́к** *див.* **позіха́ти; Пока́зувати / показа́ти кула́к <Сука́ти кулаки́>** *див.* **пока́зувати; Розма́хувати кулака́ми [після бійки]** *див.* **розма́хувати; Схопи́тися на кулаки́** *див.* **схо́плюватися; Трима́ти (держа́ти) в кулаку́ (в кулаці́)** *див.* **трима́ти; Труби́ти в кула́к (кулаки́)** *див.* **труби́ти; Хоч у кула́к труби́ (труби́ти)** *див.* **труби́ти.**

КУЛАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, **КУЛА́ЧИТИ,** чу, чиш, *недок., кого, розм.* Бити кулаками (у 1 знач.). *Як прозрів* [Турн], *кулачив Рутулян* (І. Котляревський); *Лемко, почувшись свобідним, піймав близько стоячого Сука, повалив на землю і ну ж колінами толочити, кулакувати попід ребра* (С. Ковалів); *Семен доки кричав на жінку, доки кулакував дочку, а далі сів на ослін та й став чупер на голові микати* (Л. Мартович); *По тих словах кинулася* [Ганна] *на дівчину, стала її кулакувати, сіпати за волосся і витрутила на двір* (А. Чай-

ковський); — *Згадай-но, батьку, як ти кулачив старосту!* (Василь Шевчук).

КУЛА́Н, а́, *ч.* Ссавець родини конячих, що має схожі зовнішні ознаки коня та африканського віслюка і водиться в степах і пустелях Євразії. *Мчать кулани, дикі коні, понад річкою Херлен* (Д. Павличко); *Кулани, хай навіть умирають від спраги, нізащо не наблизяться до води, якщо там пастухи обладнали стійбище* (з наук.-попул. літ.); *Кулани — одні з найшвидших копитних у світі* (із журн.).

КУЛАЦЮ́ГА, и, *ч.* Збільш. до **кула́к** 1. *Здоровезний Кайтів кулацюга пробив повільний еліпс навколо Геббельсового носа* (П. Колесник); *За порушення тиші й порядку в нічний час блокфюрер* [наглядач у бараку], .. *якщо захоче розправитися на місці, то просто затопить кулацюгою в зуби* (В. Малик); *Милі нічого не варто ввігнати мене своїм кулацюгою в болотяну твань по саму маківку голови* (Ю. Мушкетик).

КУЛАЧА́, а́ти, *с., перев. мн.* Зменш.-пестл. до **кула́к** 1. *Одарочка з розкудланою головкою, з червоним личком, тручи кулачатами очиці, пхикала* (Панас Мирний); *Настовбурчився* [Порфир] *весь, у погляді ненависть, кулачата стиснулись* (О. Гончар).

КУЛАЧИ́СЬКО, а, *ч. і с.* Збільш. до **кула́к** 1. *Павло, червоний з вилупленими палаючими очима, розмахував своїми здоровенними кулачиськами й репетував* (У. Самчук); *Михайло витягнувся на ліжку. На додаток до подушки він заклав за голову свого кулачиська* (І. Чендей); *Горват-Гернот здивовано нахилився до небожа, малий замахнувсь і щосили вдарив його кулачиськом по носі* (І. Білик); *Я підніс йому до самих окулярів, аби він таки побачив, мій добрячий кулачисько* (Ю. Андрухович).

КУЛА́ЧИТИ *див.* **кулакува́ти.**

КУЛАЧИ́ЩЕ, а, *ч. і с.* Збільш. до **кула́к** 1. — *Як телепне* [Тарасій] *по голові кулачищем* (І. Нечуй-Левицький); *Гей, як Біда теє вчула, Кулачищем замахнула* (І. Франко); *Два бандити навалились на нього, наносячи удари здоровенними кулачищами* (І. Цюпа); *Пан Мартин уперіщив кулачищами по траві так, що аж берег здригнувся* (В. Малик); *Бардадим підніс мені до носа свій кулачище. Але я спокійно одвів його від свого носа. Чого мені боятися?* (В. Нестайко).

КУЛА́ЧКИ, чок, *мн., заст.* Кулачні бої. — *Ніхто в кулачки не мішайтесь, Кінця од самих дожидайтесь, — Побачим, — візьметь-то чия?* (І. Котляревський); *Там колись, кажуть, кулачки були, та такі страшні, що як розпаляться, то й кийками б'ються і чим хто запопаде* (Панас Мирний); *Спорт тепер — всенародне явище. Колишні кулачки одійшли в минуле* (Остап Вишня); *Вони насувалися один на одного, роздратовані, червоні, розмахуючи руками, ладні кинутися на кулачки* (С. Добровольський); *Опісля кулачків* [кула́чок] *вони з Іллею зробилися приятелями* (Г. Колісник).

Би́тися навкула́чки *(рідко* **на кула́чки)** *див.* **би́тися.**

◊ **(1) На кула́чках** — у кулачному бою. *Не один парубок або чоловік, покуштувавши на кулачках Махамедового "безміна", похиріє-похиріє та через півроку й на той світ переступить...* (Панас Мирний); *Чи, бува, на кулачках, чи там підлізти під бугая й підняти його на собі, — то було дідові раз плюнуть* (Остап Вишня).

КУЛАЧКО́ВИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **кулачо́к** 2. *Феня з подругою Галею везла з-за Волги .. диск ферадо* [феродо], *кулачкові шестерні і все інше, без чого цей трактор міг ще сто років стояти в ярку, іржавіти й уростати в землю* (М. Циба); — *У-у-у, звєрі* [звірі], — *протягнув Сава, огрівши крайнього* [офіціанта] *кулачковим трактором по щелепі* (Є. Пашковський); // Який має кулачки. *За допомогою перехідника до вантажонесучої муфти під'єднана верхня кулачкова півмуфта вузла аварійного роз'єднувача* (з наук. літ.); *За допомогою кулачкових механізмів можна забезпечити майже будь-який закон руху вихідної ланки. Це основна позитивна якість цих механізмів* (з наук.-техн. літ.); *Наведено основні аналіз та синтез кулачкових, зубчастих, важільних та крокових механізмів, їхнє зрівноваження, теорію машин* (з навч. літ.); — *Давиде Демидовичу, — сказав я, — ви, мабуть, вважаєте, що я той десятикласник, якому ви втовкмачували десять років тому, що таке шатун, поршень і кулачковий вал* (П. Загребельний).

КУЛА́ЧНИЙ, а, е. У якому застосовують силу кулака (у 1 знач.). *Один із силачів чотирьох переміг В Олімпії, над Пізою-рікою, .. Або в кулачній бійці, що, бува, Кінчиться смертю або раною тяжкою* (І. Франко); *Бачачи, що кошовому загрожує велика небезпека, група тверезих кинулась навперейми п'яним. Почався кулачний бій* (О. Довженко); *Якийсь прикажчик, мабуть, великий аматор кулачних розваг, вдерся й собі в гущу тих, що бились* (С. Добровольський); *Хитнувся казан, вилилася юшка, почали збігатися в коло козаки, хто обставав за одним, хто за другим — і розпалився на базарі кулачний бій* (Р. Іваничук); // Який застосовує силу кулака (у 1 знач.). *Виходили з печер полки, одні в подобі воїнів-списоносців, інші в подобі кулачних бійців, з великими каменюками ... в руках* (В. Близнець); *Ті княжі конюхи, що були з кулачним бійцем, загорлали* (Ю. Логвин).

Кула́чне пра́во *див.* **пра́во.**

КУЛА́ЧНИК, а, *ч.* 1. *заст.* Учасник кулачних боїв. *Боєць, .. задирака, Стрілець, кулачник і рубака І дужий був з його* [нього] *хлопак* (І. Котляревський); // Той, хто полюбляє битися кулаками (у 1 знач.). *Світлійший князь виявляв первісні інстинкти підмосковського громила-кулачника* (Б. Лепкий).

2. *діал.* Удар кулаком. *На його плечі посипалися прелютенні кулачники* (І. Франко).

КУЛАЧО́К, чка́, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **кула́к** 1. *Мелашка .. неначе боролася з здоровою діжею, тикаючи в тісто маленькими кулачками та тонкими руками* (І. Нечуй-Левицький); *Подоївши вівці, зайшла* [Катря] *в хату малому вечеряти дати. А він спить уже: приткнувся на голому полу, кулачок під голову* (А. Головко); * Образно. *Затисла груша в жовтих кулачках смачного сонця лагідні жовточки* (М. Вінграновський); * У порівн. *У тому мороці, їй здається, стоїть біля неї невеличка дівчинка, личенько як кулачок, а очі як зірочки* (Панас Мирний); *Я її навіть трохи злякався: мордочка з кулачок і сиза, як печене яблуко* (О. Довженко).

2. *спец.* Те саме, що **кула́к** 3. *Дослідно-експериментальним шляхом і аналітичними дослідженнями розкрито закономірності і причини інтенсивного зношування пазових кулачків циклових механізмів* (з наук. літ.); *Для програмного навантажування профільний кулачок має ділянки сталого радіуса, що забезпечує міцність при постійному навантаженні* (з навч. літ.).

Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к) *див.* **затиска́ти; Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути кула́к (кулаки́, кулачки́)** *див.* **стиска́ти.**

КУЛА́ЧЧЯ, я, *с.* Збірн. до **кула́к** 1. *Вже вона його і лаяла, і кулаччям у спину товкмачила, так нічого і не зробила* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він бачив, як її голова наче пливла побіля других, рвонувся, пробиваючи собі дорогу кулаччям* (Г. Хоткевич); *М'язи дихають крізь рукава, Стугонить у кулаччях кров* (І. Вирган); *Вони пам'ятають звичку твого батька, Що мислити вмів навіть мозолями, Стискати кулаччя при зустрічі з кривдою...* (Д. Павличко).

КУЛЕБ'Я́КА, и, *ж.* Довгий великий пиріг із кислого тіста з начинкою — м'ясом, рибою, кашею, капустою і т. ін. (страва традиційної російської кухні). *Кулеб'яка .. мала надзвичайний успіх. Сиділи довго, самовар подавали двічі* (О. Іваненко); *На прилавку аж пашить жаром щойно винесена випічка: пиріжки зі сливами і з яблуками, кулеб'яка з капустою, плачинда з гарбузом* (з газ.).

КУЛЕЛІ́ЙКА, и, *ж., іст.* Пристрій для самостійного виготовлення куль зі шматків свинцю, якими забезпечували козацьке військо. *На поясі українського піхотинця під час бою були порохівниця із запасом пороху для набоїв, натруска з дрібним запалювальним порохом, торбинка з кулелійкою та кулями, шомпол та крейцер* (з наук. літ.); *Серед рядових козаків була поширена практика виготовлення ґудзиків за допомогою кулелійок* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЕМЕ́Т, а, *ч.* Автоматична скорострільна зброя малого калібру. — *Та-та-та!.. — залопотів крилами смерті кулемет* (Г. Косинка); *З хутора, з-під ожередів соломи часто й зле гавкали кулемети* (А. Головко); *Останні кулі вистрелюємо... тільки дві ленти коло кулемета... половину роти порубано* (Б. Антоненко-Давидович); *В окопчику .. стояло троє людей, двоє з гвинтівками, третій — з кулеметом* (Григорій Тютюнник); — *Кулемети взяли з собою? — У повному бойовому* (Р. Андріяшик).

Полива́ти / полі́ти з автома́та (з кулеме́та, з мінометá *і т. ін.) див.* **полива́ти; (1) Станко́вий кулеме́т** — скорострільна автоматична зброя, укріплена на триногому або колісному станку. *У партизанів з'явились автомати, але не було станкового кулемета* (М. Шеремет); *Десь там, де недавно чувся гомін людей і гуркіт машин, розливався морем клекіт скорострілів — станкових кулеметів і ручних автоматів* (І. Багряний); *Забравши з собою трофеї, а серед них і станковий кулемет, вийшли* [партизани] *з комендатури* (Д. Бедзик).

КУЛЕМЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **кулеме́т.** *Тоді трипала кулеметна траса потягнеться вогнем до літака* (П. Воронько); *По найвидніших гребенях ворог виставив поодинокі кулеметні гнізда* (О. Гончар); *З палаючих хатин із зойками вибігали і падали під кулеметним дощем жінки й діти* (Р. Андріяшик); *Кулеметні черги краяли степове безгоміння* (Ю. Бедзик); *Камінь розлетівся на крупу, дерево задрижало від кулеметного бою* (М. Дочинець); * Образно. *Кулеметную юність нашу поховаємо в пшеницях* (М. Вінграновський); // Озброєний кулеметом (кулеметами). *Її прозивали Жабі. Вона пішла в кулеметний загін* (Олесь Досвітній); — *На фронті батько мій. Боєць. У кулеметнім взводі* (Л. Первомайський); // *перен.* Схожий за звучанням до черги кулемета. *Розстріляй кулеметним сміхом в самому собі всі інтелігентські упередження, що виплекав був колись* (Б. Антоненко-Давидович).

КУЛЕМЕ́ТНИК, а, *ч.* Боєць кулеметного підрозділу; стрілець із кулемета. — *Я знаю не тільки бухгалтерію, — кажу, — я знаю ще й радіосправу, а раніше був непоганим кулеметником* (Ю. Яновський); *Мости через Дніпро — Ланцюговий і залізний* [залізничний] *— стояли цілісінькі, лиш з обох кінців їх залягли кулеметники, що безугавно стріляли одне в одного* (Б. Антоненко-Давидович); *Вже надвечір з степової могили перебрались до села кулеметники* (О. Гончар); *Поцейбіч у гніздах сиділи кулеметники* (М. Циба).

КУЛЕМЕ́ТНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **кулеме́тник.** *Так і звали в полку всі: Докія, Докієчка. Кулеметниця наша врятує від скрухи!* (А. Малишко); *Сотні мужніх захисників Одеси, і серед них кулеметниця Ніна Онілова, .. — навіки прославили свої імена* (І. Цюпа); *Кулеметниця трохи ніяково стенає щупленькими, які, либонь, просять захисту, плечима* (Є. Доломан).

КУЛЕНЕПРОБИВНИ́Й, á, é. Такий, що не може бути пробитий кулею; такий, що захищає від кулі (у 3 знач.). *Ми опинилися з різних боків невидимої, непроникної, куленепробивної стіни* (Ю. Мушкетик); *Згори вниз посунулась броньована штора — тонка, але куленепробивна* (В. Чемерис); *Закутані в чорні куленепробивні плащі, в капелюхах, насунутих на темні окуляри, ми під'їздили улюбленим крайслером під стіни всіляких письменницьких закладів* (Ю. Андрухович).

КУЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на кулю (у 1 знач.). *Люда згадала, що в підручниках географії розповідається про те, як на морі можна пересвідчитись, що форма Землі — кулеподібна* (М. Трублаїні); *І я справді побачив будинки. З гострокутними і пласкими дахами, з півсферами і навіть кулеподібні* (А. Михайленко); *Гарбузи бувають різної форми (кулеподібні, сплюснуті, циліндричні)* (з наук.-попул. літ.).

КУ́ЛЕР, а, *ч., техн.* 1. Мініатюрний пластиковий вентилятор, признач. для охолодження процесора комп'ютера. *У системі охолодження будь-якого комп'ютера, хоч стаціонарного, хоч портативного, величезну роль відіграють кулери* (з навч. літ.); *Термоакустичний двигун планують застосовувати не лише в радарах, але й на великих виробництвах і навіть замість кулера в комп'ютерах* (із журн.).

2. Пристрій для охолодження, нагрівання та подачі питної води. *Налити склянку охолодженої води влітку, зігрітися чашкою запашної кави або чаю взимку можна саме за допомогою кулера* (із журн.); *Фірми-постачальники нехтують необхідністю регулярно дезінфікувати самі кулери, що теж може вплинути на їхній уміст, навіть якщо туди залити ідеально чисту воду* (з газ.); *Настільний кулер — улюбленець маленьких затишних офісів з невеликим колективом, хоча інколи використовується і вдома* (з мови реклами).

КУ́ЛЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **ку́лер** 2. *Корпорація "Оболонь" виходить на ринок кулерної води: розпочато налив нової питної води* (з газ.); *Регулярне технічне обслуговування вашого кулерного обладнання — запорука вашого спокою і гарного настрою* (з мови реклами).

КУЛЕ́ША, і, *ж., діал.* Страва з кукурудзяного борошна. *Пора варить кулешу. В киплячий казан він сипле муку, крає її навхрест, і скоро запашна пара мішається з запахом диму* (М. Коцюбинський); *Семен і Семениха прийшли з церкви та й обідали — мачали студену кулешу у сметану* (В. Стефаник); *Гуцул віддасть останнюю сорочку, Останній шмат кулеші із казана* (П. Воронько); *Пустельник саме кулешу варив* (Ю. Винничук).

КУЛЕ́ШИК, у, *ч.* Пестл. до **кулі́ш.** *Поодаль був малий Телешик, Він плакав і лигав кулешик* (І. Котляревський); *Ось сонечко зайде, пан пустить маму додому кулешику варити, Тарасика годувати* (С. Васильченко); *Кулешик — як амброзія. Хоч би й самому цезареві* (Н. Королева); *— А пшінце розкипіло та й добреньке. Коли б ще дав Бог курятинку, а ще краще перепелятинку, то вже б справжнісінький чумацький був кулешик* (Григорій Тютюнник); *— Дядьку Миколо, може, ви хліба з'їсте? — підніс йому шматок. — А завтра я кулешику зварю* (К. Гриб).

КУЛЕ́ШКА, и, *ж., діал.* Пестл. до **куле́ша.** *Десь дитина занеможе, десь жінка у злогах, а я йду з горнєтком* [горнятком] *та й несу молочка. Та й сирця* [сирцю] *я роздавала людям до кулешки* (В. Стефаник); *— Я так люблю... кулешку... — перебив нараз протяжно, ніби потішав мовчаливу* [мовчазну] *матір* (О. Кобилянська); *В більшості діти їли несолену кулешку* (П. Козланюк); *Повечерявши рідкою кулешкою, почали лаштуватись до сну, бо були струджені* (І. Муратов).

КУ́ЛИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **куль.** *На покрівлі дома* [дому] *чорніли дірки, стриміли розкудлані кулики, підняті вітром* (І. Нечуй-Левицький); *Косять очерет здебільшого взимку, коли заплаву скують морози; накосивши, в'яжуть у тюки, в кулики* (О. Гончар); *— Полола і копати помагала* [Галина Петрівна]. *А недавно кулики на полі розставляла* (П. Автомонов); *А вікно — як осліпло. Наче його знадвору куликом затулили* (Григір Тютюнник).

2. Маленький мішечок; невеликий паперовий або поліетиленовий згорток, мішечок. *У своїх далеких родичів по материній лінії дістав* [Сергій] *кулик тютюнового бадилля, змішав його із сухим потертим листям та й поставив в коритчатку біля дверей* (Григорій Тютюнник); *На вітряку її чекав кулик заробленого зерна, і він мав сильнішу владу над нею, аніж уся передвесняна краса* (М. Стельмах); *Петро сидів на лавці і тримав поліетиленовий кулик з молоком* (із журн.).

КУЛИ́К, á, *ч.* Невеликий птах родини сивкоподібних з довгими ногами та довгим дзьобом, що живе на морських узбережжях та в заболочених місцевостях. *Усякий кулик до свого озера привик* (прислів'я); *В цей буденний робочий день на Дінці було безлюдно, і на піщаних плесах тепер гуляли, пересвистуючись, маленькі сірі кулики* (В. Собко); *Обоє не спали. Слухали, як хлюпотіла ріка, як квилив кулик на далекім озері* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Чого так сильно зажурився.., Зовсім охляв і занудився, Мов по болотові кулик?* (І. Котляревський); *— Що се, — кажу, — пане Якове, надувсь, мов кулик на вітер?* (Марко Вовчок).

△ **(1) Лісови́й кули́к** — те саме, що **ва́льдшнеп.** *Вальдшнеп, — або лісовий кулик, — благородна птиця, трохи менша як наш голуб, темно-рудуватого кольору, з довгим, як у всіх куликів, дзьобом і довгими ногами* (Остап Вишня).

КУЛИКА́ТИ, áю, áєш, *недок., діал.* 1. *що і без прям. дод.* Пити (горілку, вино і т. ін.). *Правда, лучалось ярмаркувати, — Із ляхами кожухи на жупани міняти Та й горілочку добре куликати* (Д. Мордовець).

2. Говорити за чаркою; вести розмову в нетверезому стані. *А от як вип'є баба з кумою по чарці, так отоді послухайте! Сидять собі, куликають* (Дніпрова Чайка).

КУЛИКНУ́ТИ, нý, нéш, *док., що і без прям. дод., діал.* Однокр. до **кулика́ти** 1. [Б о б:] *Ото бояться, щоб, чого доброго, без них не куликнув* (Я. Галан).

КУЛИКОПОДІ́БНІ, них, *мн.* Ряд дрібних і середніх птахів з перев. довгим, тонким дзьобом, іноді загнутим донизу або вгору. *Куликоподібні поширені по всьому світу, ведуть навколоводне життя, звичайно селяться колоніями* (з наук.-попул. літ.).

КУЛИ́К-СОРО́КА, ~á-~и, *ч.* Прибережний птах родини сивкоподібних із чорно-білим оперенням й оранжевим дзьобом. *Найчастіше кулики-сороки водяться на піщаних та кам'янистих пляжах, але нерідко їх можна зустріти і в гирлах річок* (з наук.-попул. літ.); *В Україні кулик-сорока гніздиться на Азово-Чорноморському узбережжі, а також у долинах Дніпра, Десни та Прип'яті* (з навч. літ.).

КУЛИ́К-ЧА́ЙКА, ~á-~и, *ч.* Птах родини сивкових із зеленувато-чорним з металевим блиском оперенням, короткими ногами, широкими великими крильми та довгим, оберненим назад, чубком на голові. *На відкритих полянах селяться одуд, перепел та сіра куріпка, а біля водоймищ — деркач, довгохвоста біла плиска, кулик-чайка* (з навч. літ.); *Надзвичайно красиве видовище, коли кулики-чайки під час весняної повені літають над водою, сідаючи на острівці та наповнюючи повітря гучним криком* (із журн.).

КУ́ЛИТИСЯ, люся, лишся, *недок.* Сутулячись, щулитися (звичайно від холоду, вітру, страху і т. ін.). *На вид бідного Йонки, скуленого, тремтячого і заслиненого зо страху, весь клас голосно зареготався, хоч усякий і собі тремтів та кулився* (І. Франко); *Під вікном, на скрині, кулилась з холоду найстарша десятилітня дівчинка* (М. Коцюбинський); *Переможці, зовсім на переможців не скидаючись, кулилися в окопі, ховали голови від вітру і мовчки чекали* (Мирослав Ірчан); *Він* [Сивоок] *уже не мав де й лягти на піч і кулився як попало* (П. Загребельний); * Образно. *Він цілий вік внутрішньо кулилвсь, боячись почути од неї вголос те, чим виїдав собі думки, — що занапастив їй життя* (О. Забужко).

КУЛИЧО́К, чкá, *ч.* Зменш.-пестл. до **кули́к.** *Замічай, куличок, куди чайка летить* (Номис); *По берегах метушаться кулички* (І. Багряний); * У порівн. *Випливуть* [хмари] *світлою тінню на луг, Як кулички, як качки легкокрилі, Що так і пурхають в травах навкруг* (П. Дорошко); *Він* [професор] *теж підбіг, — дрібненько, мов куличок, — обняв Тараса й тричі поцілував* (Василь Шевчук).

КУ́ЛІ, *невідм., ч.* У деяких країнах Південно-Східної Азії, Африки та Америки — чорнороб, вантажник (у 1 знач.). *Балаган був майже порожній: кілька китайців-ремісників, вантажники-кулі в синіх робах* (О. Донченко); *Покірним кулі він не хоче буть, а хоче .. собі до щастя вибороти путь* (І. Гончаренко); *По обох боках шосе брели або зупинялись для відпочинку гурти пішоходів. І кого тут тільки не було. Ось китайські кулі, транспортовані сюди зі сходу для земляних робіт. Ось група калмиків, козаків з Дону* (з мемуарної літ.).

КУЛІНА́Р, а, *ч.* Фахівець із кулінарії; кухар. *Приз і золоту пальмову віть за смакові якості юшки вручили, на жаль, іншому кулінару* (О. Чорногуз); *Кулінар з мене теж ніякий, та й лінькн гріти навіть напівфабрикати* (А. Кокотюха); *Коли б хто послухав їхню розмову, то подумав би, що опинився в товаристві кулінарів вищої куховарської школи* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КУЛІНА́РІЯ, ї, *ж.* 1. Мистецтво приготування їжі; куховарство. *В цьому південному місті Китаю своєрідна кулінарія* (П. Козланюк); *Подані на стіл золотаві, з шагреневою*

шкіркою, продовгасті соковиті чебуреки були бездоганні. Це був неперевершений шедевр кулінарії (В. Домонтович); *Видно, Хлипало непогано розбирався в кулінарії* (Ю. Збанацький).

2. Приготовлена їжа. — *Уклінно прошу покуштувати моєї кулінарії* (О. Донченко); *Магазин кулінарії.*

3. Крамниця чи частина крамниці, в якій готується і продається приготовлена їжа. *Приношу з кулінарії смажених шніцелів, сирників, їмо їх уже холодними* (Ю. Мушкетик); *Оресту довелося .. розігріти вчорашні котлети, які він придбав у кулінарії* (І. Роздобудько).

КУЛІНА́РКА, и, *ж.* 1. Жін. до **кулінар.** *Кулінарка вона була надзвичайна, тому всякі тонкі закуски, фарші, здоби, печиво для почесних гостей були на її руках* (О. Іваненко); *У повсякденному житті артистка була великою хлібосолкою і чудовою кулінаркою* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **кулінарія** 3. *П'яні, в київській "Кулінарці" дудлите десяту каву і вважаєте себе "інтелектуальною опозицією"* (С. Процюк); *Друзі запросто пили каву в "трубі", кулінарці, "трьох сходинках". Обідали, вечеряли і говорили на численні теми* (із журн.).

КУЛІНА́РНИЙ, а, е. Стос. до кулінарії (у 1 знач.). *Він їв небагато і мало звертав уваги на кулінарні заходи господині* (Леся Українка); *Паніматка приготувала для гостей виключно угорські страви за рецептами кулінарної книги* (С. Скляренко); *Лідка .. могла довго обговорювати зі мною кулінарні секрети, сперечатися про ту чи іншу страву* (Ю. Винничук); *Я сиділа за столом у салоні і зосереджено записувала кулінарні ідеї на аркуш* (С. Андрухович).

КУЛІНА́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до кулінара, пов'язаний з ним. *Вона, ця Каміла, добре зналася не лише на кулінарських таємницях* (В. Шкляр); *Коли все добро із садів та городів зібрано, час зібратися на великий осінній ярмарок, щоб продемонструвати свої кулінарські вміння* (з газ.); *Я чекаю того стану, коли вже немає сил стримувати свої кулінарські таланти, скликаю друзів — і ми співаємо-їмо-п'ємо аж до ранку* (з газ.).

КУЛІ́СА[1], и, *ж., звичайно мн.* 1. Частини театральної декорації, що розміщуються з боків сцени; лаштунки (у 1 знач.). *Справа, з задньої куліси, виходе* [виходить] *Гнат* (І. Карпенко-Карий); *В глибині сцени дорога, обсаджена деревами, між котрими близько правої куліси видно кам'яну фігуру* (І. Франко); *Здавалося, що все довкола — лише куліси якоїсь вистави: і недуга його, і остраxи, й клопоти* (О. Бердник); *Він ходить по сцені туди-сюди, щось там бурмоче сам до себе .. Кілька разів рішуче наближається до куліси, потім повертається* (Ю. Іздрик); *Куліси здригаються і починають роз'їжджатися у протилежні боки, відкриваючи сцену* (С. Андрухович); * У порівн. *І горобці, неначе з-за куліс, Упали табуном на просо* (В. Симоненко); // *тільки мн., перен.* Частина театральної сцени, розташована за декораціями. *Прийшли, Розмотуючи мокрі шарфи з шиї, Перукарі, музики, лицедії, Крикливий люд лаштунків і куліс* (М. Бажан); *Почесний завсідник куліс, Онєгін наш уже в театрі* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

2. *с. г.* Смуги високостеблових рослин (соняшнику, кукурудзи, сорго і т. ін.), висаджені, щоб запобігти вимерзанню та засиханню ґрунту. *У південних областях України на ріст і розвиток капусти добре впливають куліси з високостеблових рослин* (з наук. літ.); *У місцевостях, де часто бувають великі вітри, баштанні культури вирощують у кулісах з кукурудзи, соняшнику й сорго* (з наук.-попул. літ.).

(1) За кулісами: а) за сценою. *Богдан і Настя частують дружок і гостей. За кулісами чуть музики, потім співи* (І. Нечуй-Левицький); *Жукова притулилась до якогось стовпа за кулісами* (О. Донченко); б) поза звичним життєвим середовищем; про незвичну життєву ситуацію. *Там, нагорі, Яків міг би так думати, але потворний світ за кулісами пристойного, публічного життя, не викликав у нього відрази, лише розпач* (Г. Пагутяк); *Коли Гоца сама побачить цю велетенську хвилю Буття, що піднялася відразу тут, за кулісами маразму, сама ж попроситься в компанію* (Любко Дереш); **(2) За куліси:** а) за сцену. *В перший же антракт я викликала його за куліси* (Леся Українка); *Ми з Левицьким з захватом ринулись за куліси* (з мемуарної літ.); б) за межі прихованого. *Уряд генерала Батіса не любить надто пронозливих іноземців, які намагаються зазирнути за куліси його домашньої політики* (Ю. Бедзик); *Відвідувачі палацу зможуть заглянути за куліси того, як і з чого формується повсякденний календар життя Єлизавети II* (з газ.).

КУЛІ́СА[2], и, *ж., техн.* Важіль або система важелів, що служать для зміни ходу механізму. *Граблини навісного механізованого копичника мають дерев'яні підшипники, насаджені на шийку вала, і важелі, які з'єднані з кулісами* (з наук. літ.); *Куліса використовується в різноманітних кулісних механізмах* (з наук.-попул. літ.).

КУЛІ́СА[3], и, *ж., фін.* Неофіційна біржа, на якій укладаються угоди без посередництва офіційних біржових маклерів. *До 1961 року на Паризькій біржі існувало два ринки: офіційний (ринок маклерів) і неофіційний — куліса* (з наук.-попул. літ.); *Куліса організовується приватними маклерами і функціонує за вільними правилами* (із журн.); *Маклери починали купувати потрібні папери, за ними слідувала куліса, щоб, купуючи папери, продати їх, коли ціни підвищаться* (з газ.).

КУЛІ́СКА, и, *ж., крав.* 1. Деталь одягу, вигот. з підігнутого зрізу або настрочених смужок, яка утворює зборки по краях виробу (в куртках, капюшонах і т. ін.) або по лінії талії. *Комбінезон має по лінії талії куліску з еластичною тасьмою і п'ять хомутиків для паска* (із журн.).

2. Зменш. до **куліса**[1]. *Тут куліси, знаєте, хороші... Да, куліски славні... Невеликі, не на шикарному полотні, но* [але]*... намальовані порядочно* [добре]... (В. Винниченко).

КУЛІ́СНИЙ[1], а, е, *с. г.* Прикм. до **куліса**[1] 2. *Ефективним засобом проти пилових бур є вузькі дев'ятиметрові полезахисні лісові смуги у поєднанні з кулісними посівами високостеблових рослин* (з наук. літ.); *Кулісні культури висівають одночасно з культивацією* (з навч. літ.); // Признач. для куліс. *На парах доцільно висівати кукурудзу як кулісну культуру* (з навч. літ.).

КУЛІ́СНИЙ[2], а, е, *техн.* Прикм. до **куліса**[2]. *При побудові швидкостей і прискорень кулісних механізмів можна вибрати інструментом перенесення не тільки кулісу, але й камінь* (з наук. літ.); *У зміщених (нецентральних) кулісних механізмах відносна швидкість і відносне прискорення спрямовані вздовж осі куліси* (з наук. літ.).

КУЛІСЬЄ́, *невідм., ч., фін.* Неофіційний біржовий посередник, який укладає угоди без участі офіційних маклерів. *Угоди, укладені кулісьє на неофіційній фондовій біржі, часто мають спекулятивний характер* (з газ.).

КУЛІШ, лешу́, *ч.* Густа юшка (перев. з пшона). *Іваниха не відповіла, — не хотіла вже заводитись, — і почала розпалювати в печі та приставляти куліш* (Леся Українка); *В перший вечір сів* [Олексій] *з нами всіма за стіл вечеряти, не погребував пшоняним кулешем, який зварила в печі мати* (І. Цюпа); *Біля печі гнулася молодиця — варила куліш на вечерю* (Ю. Мушкетик); *Знятий уже з вогнища, парував у великому казані куліш* (В. Нестайко); *— Диви, що воно виходить — чи то куліш, чи то із риби шарпанина... Нічого, смачно* (Ю. Логвин); * У порівн. *Спів був такий же рідкий, як той куліш, що нам варили, але се їх не спиняло* (В. Винниченко).

КУЛІШІВКА, и, *ж.* Український фонетичний правопис XIX ст., запроваджений П. Кулішем. *Принаймні в 1856 р. ніхто не думав плакати на ту кулішівку* (М. Драгоманов); *Цим алфавітом, який удячні нащадки назвали на честь укладача кулішівкою, користуємось ми тепер* (Б. Антоненко-Давидович).

КУЛІШНИ́ЦЯ, і, *ж., заст.* Патронташ. *Пластуни... на поясі ремінному носять: кинджал з ножем, жарівницю .. і кулішницю* (Сл. Б. Грінченка).

КУ́ЛКО, а, *с., діал.* Кільце (у 1, 2, 4 знач.). *За мідне кулко ляду підняв і задихнувся від липового медвяного духу* (Є. Пашковський); *Ззаду заплетена одна косичка була скручена в кулко* (із журн.); // Колесо. *А Місько тікав на ровері, німака* [німець] *йіму* [йому] *кулко пробив* (Ю. Покальчук); *Під час одного з роз'їздів на вузькій дорозі праве переднє кулко провалилося в канаву, яка була притрушена снігом* (із журн.).

КУЛО́Н[1], а, *ч.* Жіноча прикраса з коштовного каменю або іншого матеріалу на ланцюжку, яку носять на шиї. *На віддарунок греки всім потрошку — тій амулетик, тій боспорську брошку .. Браслет з пружинки. Пригорщу кулонів із клешнів краба й кримських халцедонів* (Л. Костенко); *Ірюся прийшла в тугих джинсах і чорному светрі. На грудях — десяток кулонів і амулетів на срібних ланцюжках* (Є. Кононенко); *Бурштин з оцінкою "вищий клас" іде на виготовлення браслетів, кулонів, намиста, різних вставок до ювелірних виробів* (з наук.-попул. літ.).

КУЛО́Н[2], а, *ч., фіз.* Одиниця виміру кількості електрики, а також потоку електричної індукції. *Один кулон дорівнює кількості електричного заряду, який проходить через поперечний перетин провідника при силі струму один ампер за одну секунду* (з наук. літ.); *Коли ми говоримо про кулон як одиницю кількості електрики, то не обов'язково згадуємо французького фізика Шарля Огюстена Кулона, з прізвищем якого пов'язане виникнення цього терміна* (з наук.-попул. літ.).

КУЛОНОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., фіз.* Електрохімічний метод кількісного аналізу, який базується на вимірюванні кількості електричного струму, що витрачається на електролітичне відновлення або окислення. *Кулонометрія має низку суттєвих переваг порівняно з іншими фізико-хімічними методами* (з наук. літ.).

КУЛУА́РИ, ів, *мн.* 1. Приміщення (бокова зала, коридор) у громадських будівлях (парламенті, театрі і т. ін.) для відпочинку, а також для неофіційних зустрічей, обміну думками і т. ін. *В кулуарах, залах і кімнатах райхстагу* [рейхстагу] *терпляче, героїчно мерзне вартовий батальйону* (Д. Гуменна); *Не варто вірити жодному з них* [спогадів], *особливо тим, які походять з університетських кулуарів та аудиторій* (Ю. Андрухович); *Черговий письменницький форум ішов на завершення .. Усе більше письменників затримується в коридорах, у кулуарах* (з мемуарної літ.); *У центрі будинку Верховної Ради — сесійний зал, до якого прилягають просторі кулуари* (із журн.); *Вестибюль, кулуари театру опоряджено туфом, мармуром, гранітом* (з газ.).

2. Середовище або місце, в якому відбуваються неофіційні, непублічні обговорення політичної, громадської чи наукової сфери діяльності. — *Новонароджена легенда політичних кулуарів. Вчинок! Людина ледь без руки не лишилася, захищаючи власне майно від рейдерів* (Любко Дереш); *За визнанням завсідників адміністративних кулуарів, політик умів майстерно розставляти перепони на шляху до президентського кабінету* (з газ.); *У кулуарах ходять розмови про відновлення колишньої Держслужби заповідної справи* (з газ.).

(1) З кулуа́рів — неофіційно. *З кулуарів влади надходять серйозні сигнали про дострокові вибори, які, звісно, можна інтерпретувати по-різному* (з газ.); **(2) У кулуа́рах** — поза межами публічності. [В і р а:] *Невже вас міг збентежити кепський настрій двох чи трьох рецензентів, які почули в кулуарах, що можна вас вилаяти* (І. Кочерга); *Дебати не вщухали і в кулуарах, навпаки, розгорялися ще дужче, стрічалися старі й нові друзі* (О. Іваненко).

КУЛУА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **кулуа́ри** 2. *Купка втікачів, кулуарних борців узурпувала владу й передала її одному кулуарному герою* (В. Винниченко); *Якщо навіть в кулуарних плітках називаються різні імена власників, то прямих вказівок від засновника журналісти не отримують* (Н. Сняданко); // Неофіційний, прихований. *Кулуарна зустріч лідерів опозиційних фракцій не має сенсу та не вирішить жодної проблеми* (з газ.); *Посаду голови обласної ради визначили під час кулуарних домовленостей* (з газ.).

КУЛУА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **кулуа́рний.** *Кулуарність підготовки та прийняття закону не дозволила експертам і депутатам повноцінно перевірити виборчі процедури на чутливість до фальсифікацій* (із журн.); *У письменницькому середовищі також має місце протекціонізм і кулуарність* (із журн.); *Старі функціонери партії незадоволені кулуарністю прийняття стратегічних і тактичних рішень* (з газ.).

КУЛУА́РНО. Присл. до **кулуа́рний.** *Багато важливих питань вирішуються кулуарно в партійних канцеляріях, фракціях* (з навч. літ.); *Узгодження питань із владою про висунення кандидатів, як правило, відбувається кулуарно, але, як видно, не завжди з бажаним результатом* (з газ.).

КУЛУА́РЩИНА, и, *ж., зневажл.* Приховані, непрозорі дії в публічній, перев. політичній, сфері діяльності. *Ми звикли працювати на принципах прозорості та відкритості. Жодна кулуарщина не пройде* (з газ.).

КУЛЬ, я́, *ч.* Обмолочений і обтрушений від уламків сніп жита або пшениці, що використовують для покрівлі. *По всій улиці коло кожного двора лежали купи соломи та стриміли кулі* (І. Нечуй-Левицький); *Йому треба .. збити на кулі сорок кіп пшениці, — він помолотив би й машиною — діло невелике, — але йому до зарізу треба кулів: клуні й нові хати синам укривати* (Г. Косинка); — *Збудували ми хліва* [хлів].., *своїх кулів натрусили, сніпків з них накрутили і ними вшили* (В. Кучер); *На долівці в хатині він розтрусив два кулі соломи, вони полягали там покотом й відразу провали-*

лися в сон (В. Шкляр); * У порівн. *Він зразу заплющив очі — і, як куль соломи, упав знову на ліжко...* (Панас Мирний).

(1) Куль около́ту — сніп жита або пшениці, обмолочений нерозв'язаним. *З рудого попілу* [попелу] *вихопився вогняний язичок, спритно побіг по очеретині, перестрибнув на куль околоту, й той спалахнув* (Ю. Мушкетик).

◊ **Натруси́ти кулі́в** *див.* **натру́шувати.**

КУЛЬБА́БА, и, *ж.* Трав'яниста рослина родини складноцвітих із жовтими квітками і стеблом, з якого виділяється молочний сік, а пухнасте насіння розноситься вітром. *Зелений острів заквітчався рясними жовтими квітками кульбаби, неначе хто посіяв по траві зорі* (І. Нечуй-Левицький); *Коли квітнуть сади, і тополі стоять у білому пусі, немов обліплені ватою, і кульбаби світять під хатою жовтими сонечками, — ось тоді Вишневі Пушинки живуть у саду, на волі* (В. Близнець); *Обабіч степової дороги вітер оббивав пухнасті голівки кульбаби, розкидав невагоме насіння, мов білий лебединий пух* (М. Руденко); *Між лопушиння й кульбаби височіла гонорова шляхта будяків, розливаючи медовий дух* (Ю. Винничук); // Квітка цієї рослини. *А там, по луках, світила жовта кульбаба* (М. Коцюбинський); *Одцвілись кульбаби у гаю, Облітають, мов пороша біла* (І. Нехода); * Образно. *Все пнеться у стовбур, випускає листя, а тоді — глип! — і всі бачать, що ти — не троянда, а кульбаба* (В. Діброва).

КУЛЬБА́БИН, а, е. Прикм. до **кульба́ба.** *Хлопчик побачив, що тепер уже розцвіли всі кульбабині подружки і навколо немов постелився ніжний золотий килим* (О. Донченко); *Улька була в ситцевому квітчастому платті, сама легенька, ніби кульбабина парасолька: тільки дмухни, вона й полетить* (С. Добровольський); *Професор Варсава .. саме зараз вивчає складні і до безтями заплутані траєкторії польоту кульбабиних парашутиків* (В. Близнець); *Хтось вищий за нього просто дмухнув — кульбабин пух снігом закружляв над старим Львовом* (Ю. Андрухович).

КУЛЬБА́БКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **кульба́ба.** *При дорозі затаїлася в траві кульбабка. Вона вже одцвіла. Голівка її в біленькій прозорій шапочці* (О. Копиленко); *Лучка у плавнях вже зеленіла, перші кульбабки вже розкрили свої сонячні личка у цьому південному краю* (Ю. Смолич); *Наслідили золотом кульбабки від паркану й далі, до Дніпра* (І. Жиленко); * У порівн. *Він буде няньчити внуків — цілу гирилицю* [купу] *внуків, біляве́ньких і пухнастих, голівки, як кульбабки* (О. Забужко).

КУЛЬБА́БКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кульба́бка.** * Образно. *Нехай моє серце засне поміж твоїх пальців .. мов кульбабкове молоко на дитячій долоні* (С. Жадан); // Отриманий із кульбабок. *У травні вже можна скуштувати свіжий акацієвий або кульбабковий мед* (із журн.).

2. Уживається як складова частина деяких біологічних назв. *Вона* [Терезка] *була завбільшки з лилика, .. з бровами, що нагадували вуса шовкопряда кульбабкового* (Любко Дереш).

КУЛЬБА́БОВИЙ, а, е. Прикм. до **кульба́ба.** *Мені аби свобода друку була. А їсти я можу й жаб із кульбабовим листям* (Ю. Винничук); *Кульбабовий цвіт;* * Образно. *Хто ж ти, хлопче раненький, що без тата і без неньки, чи ти кульбабовий, чи ти лебединий, чи ти цукряний? — Е, ні, я мамин* (І. Калинець); // Зробл. з кульбаби. *Кульбабовий сироп проварюють, помішуючи 20 хвилин. Виходить літр густого і прозорого варення, схожого на мед* (із журн.); *Кульбабовий салат.*

КУЛЬБА́КА, и, *ж., заст.* Сідло. *Який кінь, така й кульбака* (Номис); *За тиждень вернувся* [батько] *і привіз хлопчика на кульбаці, літ дев'яти* (М. Старицький); *Слуги виносять із сусідньої кімнати оружжя, мечі, кульбаки, ратища і подають Гостомислові* (І. Франко); *Ніби Діоген, Уміє він із долею миритися: Пропив кульбаку, то не жаль стремен!* (М. Рильський); *Скрута під Крутами, а в Конотопі хто і коня стеряв. Лишилася кульбака* (І. Калинець).

◊ **Ви́бити (ви́садити) з сідла́** *(заст.* **з кульба́ки)** *див.* **вибива́ти.**

КУЛЬБА́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., кого, заст.* Сідлати. *Жрець міг його годувати, напувати, чистити, але кульбачити золотим сідлом міг тільки сам Святовид* (з легенди); *Кульбач, хлопче, коня собі* (Сл. Б. Грінченка); *Варили пшоняну кашу, кульбачили коні, справно збиралися в десятки й сотні* (Б. Лепкий); *Заходились кульбачити й своїх* [коней] — *Мамай з товаришами* (О. Ільченко); *Стефан із темної стайні На волю коня виводить І синім сідлом кульбачить* (Л. Первомайський).

КУЛЬБА́ЧНИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **кульба́ка.** *Пару волів запрягали в нашийне ярмо двох видів: кульбачне (без підшийної планки) і загальноукраїнське (зі снозами і прямою суцільною підшийною планкою)* (з наук.-попул. літ.); // Який сидить у сідлі. *Кульбачні воїни.*

КУЛЬБА́ЧНИК, а, *ч., заст.* Реміснник, що виготовляє сідла; сідляр. — *Без шкіри вам не прожити. Проте вона потрібна й іншим цехам.* — *А звісно: і кульбачникам, і лимарям, і кожум'якам* (З. Тулуб).

КУЛЬБІ́Т, у, *ч., спорт.* 1. В акробатиці — поворот-перекат уперед з опорою на руки. *Була шалена погоня — колами, неймовірними зигзагами, кульбітами й стрибками з обох боків* (В. Лис); *Усі п'ятеро наших співрозмовників втупилися в нього з таким виглядом, ніби цей дев'яносторічний дідуган щойно виконав на їхніх очах кілька запаморочливих кульбітів* (О. Авраменко); // У цирку — переворот акробата вперед, назад або вбік. *Кожний хватав її* [дівчину] *на руки, як рожеву податливу сирену, мчав по арені, роблячи кульбіти й сальто* (Ю. Яновський); *Біля ліжка Анатолій раптом втратив рівновагу, виконав дивний клоунський кульбіт і сів* (А. Кокотюха).

2. *перен.* Про несподівані, різкі повороти в політиці, суспільному житті і т. ін. *Я ж не знаю, хто їм замовив музику, хто на який здатен кульбіт. Може, для них це шоу, акробатичний трамплін до влади* (Л. Костенко); *В політиці спостерігаються і не такі кульбіти, на те вона й політика* (В. Чемерис).

КУЛЬВЕ́РТ, а, *ч.* Водопропускна труба, яку використовують для дренажу або яка є складовою ланкою дренажної системи. *У подвійних стінках, що оточують водяну сорочку охолодження, розміщений один внутрішній кульверт, а в крищі — один зовнішній кульверт* (з навч. літ.); *Біля пункту, зазначеного на карті як Глибоке, було знайдено залишки чи то залізничного моста (дуже маленького), чи то кульверта* (з газ.); *Ми підійшли по снігу до кульверта* (з газ.).

КУЛЬГА́, и́, *ч. і ж., розм.* Людина або тварина з укороченою, ушкодженою чи хворою ногою. *Ярослав Мудрий — напрочуд жива, складна натура, загартований нещастями кульга і книжник* (з наук.-попул. літ.); // Нога з протезом.

Кирило глузував з неї [ноги], *коли напивався і сміливішав: на милиці зіпнеться, дерев'яною кульгою дриґає* (В. Дрозд).

КУЛЬГА́ВИЙ, а, е. З укороченою, ушкодженою чи хворою ногою; кривий (у 5 знач.). *Я допоміг Жабі та кульгавому Іванові влізти у вагон і стрибнув слідом за ними* (Олесь Досвітній); *Промовчала* [Галина], *жаліючи ще більше кульгавого літнього чоловіка* (Б. Антоненко-Давидович); *Браму відчинив .. кульгавий челядник з насупленим поглядом з-під важких брів* (Ю. Винничук); *З передсвітанної* [передсвітанкової] *мли на тебе випливе якась дивна кульгава постать, і ти ледве впізнаєш Гриця* (Ю. Андрухович); // *у знач. ім.* **кульга́вий,** вого, *ч.;* **кульга́ва,** вої, *ж.* Те саме, що **кульга́.** *Почали сходитися вовки, а ззаду них старий вовк .. Вовк перепитав усіх, ніхто не знав. Тоді став питати кульгавого* (А. Калин); *Усі чоловіки від неї божеволіли, а вона кульгавого та шаблею порубаного любила* (Люко Дашвар); *Діставали подарунки і кульгаві, і каліки* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); // *перен.* Такий, що має певні недоліки (про почуття, душу, ставлення до чогось і т. ін). *Ваші душі жіноцькі, кульгаві* (О. Кониський); *— Але чи ж можна таку дерев'яну скриньку порівнювати з провидінням. — Усі порівняння кульгаві, еміненціє* (І. Франко).

КУЛЬГА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **кульга́вий.** *До всього призвичаюється людина. Кульгавість — а втім, часом її зовсім не помітно — та кийок ні в чому немовби не перешкоджають нині Сергієві Антоновичу* (Ю. Шовкопляс); *Вона була вродлива, та на її обличчі лежав відбиток суму і болю, спричинених потворною кульгавістю* (Л. Дмитерко); *Через кульгавість не взяли Стратона ні в яничари, ні на галери, купив його на базарі багатий баринський бей до коней* (Р. Іваничук); *Коли згадувано про кульгавість Ярославову, то не для приниження єства, а лиш для зайвого й недвозначного нагадування про те, що князь сей кульгавий був єством, але не духом* (П. Загребельний).

КУЛЬГА́ВІТИ, ію, ієш, *недок.* Ставати кульгавим унаслідок ушкодження ноги або хвороби. *Унаслідок крововиливів тварини можуть кульгавіти* (з наук. літ.); *З роками король почав кульгавіти. Прижиттєвих портретів Карла не збереглося, і багато художників зображували його згідно зі своєю фантазією* (із журн.); * Образно. *Столик, що здивував своєю мармуровою стільницею й куплений колись випадково за смішні гроші, ніби почав кульгавіти на одну ніжку* (із журн.); // *перен.* Утрачати духовність, знання і т. ін. *Тут десь та наша віра починає кульгавіти, і та любов до Ісуса замінюється на пронизливий страх* (із журн.).

КУЛЬГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кульга́ти.** *При артрозі спочатку з'являється хрускіт у суглобах, потім спостерігаються незначне кульгання (наслідок болючості), типова короткочасна скутість* (з навч. літ.); *Причиною кульгання також може бути незручне взуття* (із журн.).

КУЛЬГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. Нерівно ходити через укорочену, ушкоджену або хвору ногу. *Біла візникова кобила помітно кульгала* (М. Коцюбинський); *Ходжу я без апарата добре, однак все з палкою, інакше кульгаю дуже* (Леся Українка); *Ондечки заєць повертається з озимини в ці кущі і все кульгає* (О. Копиленко); *Вибігла мати, городом кульгав дід Рятушняк, здаля щось кричав і собі плакав* (М. Вінграновський); *Потім з Дніпра виходить дівчинка. Вона кульгає й плаче* (І. Білик).

2. Ледве йти; плестися; шкандибати. *Вечоріє. Тільки що сунуться по шляху дві довгі-довгі тіні, третя, коротка, кульгає далеко позаду* (С. Васильченко); *Я звернула увагу, що переді мною повільно, мов у сні, кульгає якась бабця .. На ногах стоптані закриті туфлі* (І. Роздобудько); * Образно. *Минув день, другий. І третій доходив свого кінця. Якийсь марудний, засмучений, звільна кульгав до червонястого беськеття, що палало над далеким західним небокраєм* (М. Сиротюк).

3. *перен., розм.* Бути в незадовільному стані, мати вади. *Дарма, що наука на кафедрах тоді* [у старому університеті] *кульгала або дрімала. Між молоддю бували невеличкі, сказати б, братства, що кохались у їй* [ній] *щирим серцем* (І. Нечуй-Левицький); *Та з ними* [людьми] *весело, і сором перед ними. Коли у віршеві кульгають бідні рими* (М. Рильський); *Завод кульгає не тому, що має якусь органічну хибу, а просто тут не знають усіх його можливостей, не дають йому стати на ноги, випростатися, вільно йти вперед* (Ю. Шовкопляс).

◊ **Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри)** *див.* **шкутильга́ти.**

КУ́ЛЬКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **ку́ля**[1] 2; маленька куля. *Більша частина товариства сиділа мовчки з похиленими головами або, крутячи кульки з хліба, трохи нетерпеливо поглядала на промовця* (І. Франко); *Розплющив* [Матюха] *очі заспані — над головою кульки блискучі ліжка, від стіни килим і черевичок голубий із жовтим, гарусний, — Лізина робота* (А. Головко); *Дівчинка враз тривожно глянула навкруги, чи не бачив хто її, стисла паперову кульку в кулаці й побігла додому* (К. Гриб); *Льодова бурулька, танучи на слизькому вітті, капнула йому за шию пекучою дрібною кулькою* (Є. Гуцало); *Під ялинами стояв стіл для пінг-понгу, хлопці й дівчата ганяли у вільний час пластмасову кульку* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Біжить Айше, як золота кулька, й червоні кіски женуться за нею, немов проміння* (М. Коцюбинський).

2. Зменш. до **ку́ля**[1] 3. *Ой свиснула кулька, Не злилася, А ґаздиня кров'ю Залилася* (І. Франко); *Прокіпчук зупинився серед загону і свої .. очі здержав* [затримав] *на непомітній могилці із низьким хрестиком. — Спиш, братчику, а ми по тобі сіємо жита .. Бацнула кулька в голову — і впав* (Мирослав Ірчан); *Раніше йшли навкулачки, пускали стріли і рубалися сокирами, пізніше вигадали кульки і бомби, а тепер мають оті непритомні, себто атомні* (Б. Харчук).

КУЛЬКОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **ку́лька.** *Божий подих захищав дівчинку, як водяна кулькова плівка захищала рибку* (В. Багірова); *По шибках колись стріляли з кулькового пістолета, і зараз в них свистів зимовий вітер з моря* (А. Санченко).

2. Який має у своїй будові кульку або ку́льки (у 1 знач). *Сила тертя кочення при однаковому навантаженні значно менша за силу тертя ковзання. На цьому явищі ґрунтується застосування кулькових і роликових підшипників* (з навч. літ.).

Кулькова́ ру́чка *див.* **ру́чка.**

КУЛЬКОПІДШИ́ПНИК, а, *ч., техн.* Підшипник, у якому між поверхнею деталі, що обертається, і поверхнею опори містяться кульки; кульковий підшипник. *Швидкорізальні сталі використовують у машинобудуванні для деталей, що нагріваються до 500–650 °C, особливо для так званих теплотривких кулькопідшипників* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬКОПІДШИ́ПНИКОВИЙ, а, е, *техн.* Стос. до кулькопідшипника. *Позапічному обробленню піддають насамперед сталі спеціального призначення, зокрема конструкційні, нержавіючі і кулькопідшипникові* (з наук.-попул. літ.).

КУ́ЛЬМАН, а, *ч.* Прилад (здвоєний шарнірний паралелограм із зрівноважувальними пружинами), признач. для креслення. *Робота не йшла до рук — ні за столом, ні біля кульмана* (В. Лис); *Деякі конструктори навіть удома мають ще такий старомодний кульман, хоча давно вже користуються комп'ютерними програмами* (із журн.); *За кульманом кипіла напружена робота — закінчували креслення* (з газ.); *Думка архітекторів зійшла з площин кульманів і втілилася в бетон, скло і синтетику* (з газ.).

КУЛЬМІНАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **кульміна́ція** 2. *Він* [Черемшина] *став прив'язувати свої ліричні рецитації та приспіви до окремих етапних або кульмінаційних точок в своїх оповіданнях і тут досягнув великої своєрідності* (М. Зеров); *Це був кульмінаційний пункт Константинової терпеливості* (Н. Королева); *Кожен танцювальний рух складається з кількох частин: вихідного положення, затакту, основного, прохідного (прохідних) та кульмінаційного елементів* (з навч. літ.); // Який є кульмінацією. *Голос Владка не дійшов іще до кульмінаційного пункту своєї шкали* (І. Франко); *Зламаний олівець, певно, був тією кульмінаційною точкою, з якої одразу почало спадати його гостре нервове збудження* (В. Кучер); *Скупими мазками подає письменник кульмінаційний момент мініатюри, створюючи колоритний, суворо правдивий епізод з дитячого життя* (з наук. літ.); // Основний, найважливіший, центральний. *Будуть серед вас і такі, хто, читаючи* [книгу].., *зауважать виразно диспропорційне скупчення кульмінаційних міст (Нью-Йорк, Київ, Москва, Мюнхен, Львів, Прага) .. ближче до середини* (Ю. Андрухович).

КУЛЬМІНА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *астр.* Проходження світила через небесний меридіан. *Момент верхньої кульмінації центра Сонця називається справжнім полуднем, а момент нижньої кульмінації — справжньою північчю* (з навч. літ.).

2. *перен.* Найвище напруження, піднесення в розвитку чого-небудь. *Прудкість моєї мислі доходить кульмінацій* (М. Хвильовий); *Коли мелодія досягла найвищого свого зльоту, кульмінації, здалося, ніби мене хтось схопив за руку і сказав: "Ходім!"* (Ю. Збанацький); *Наречена сиділа невесела й розчарована, бо знала заздалегідь, чим ця комедія кінчиться, хоч і не розумілася на зав'язці й кульмінації* (О. Чорногуз); *Нарешті бідолахи сплели кострубатий вінок й настала кульмінація дійства* (Г. Пагутяк); *Світлове шоу стало кульмінацією урочистостей, які розпочалися військовим парадом* (з газ.); // *літ.* Елемент композиції твору, момент вирішального зіткнення характерів, мить перелому в сюжеті, з якої починається розв'язка. *У невеликих за обсягом творах (новела, оповідання, часом повість) кульмінація, як правило, зсунута ближче до фіналу* (з навч. літ.).

КУЛЬМІНУВА́ТИ, у́є, *недок. і док.* 1. *астр.* Проходити через небесний меридіан (про світило). *Спостерігаючи якунебудь зорю щовечора, ми упевнимося.., що в певній місцевості кожна зоря кульмінує завжди на тій самій кутовій висоті над горизонтом* (з навч. літ.); *За допомогою рухомої карти зоряного неба можна встановити, які світила в цей момент сходять, заходять або кульмінують* (з навч. літ.); *У Нью-Йорку Місяць кульмінував на 6 годин 39 хвилин пізніше, ніж в Ужгороді* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Досягати найвищого напруження, піднесення в розвитку чого-небудь. *Страшний образ* [у творах Т. Шевченка], *в якому кульмінує панування катів на цім світі* (І. Дзюба); *Генна інженерія, яка кульмінувала клонуванням живих істот, стала однією з характерних історій, де творення радикально нового майбутнього відбувалося шляхом "зламування" кодів минулого* (із журн.).

3. Переважати, мати найбільш виражені властивості і т. ін. *У новому парфумі кульмінують солодко-пряний кардамон та витончена фрезія, що довершуються сильними акордами кедрового дерева, пачулів та мускусу* (з мови реклами).

КУЛЬОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **ку́ля**[1] 1. *Сферичне дзеркало — це старанно відполірована поверхня кульового сегмента* (з навч. літ.).

2. Який має у своїй будові кулі *(див.* **ку́ля**[1] 2), діє за їх допомогою. *Сировиною для порошкової металургії, або металокераміки, є металевий порошок. Існує кілька способів його одержання. Найпростіший — це розмел крихкого металу в кульових млинах* (з наук.-попул. літ.).

3. Прикм. до **ку́ля**[1] 3. *Він* [Ходя] *ті стріли оперив, наладнав кульові наконечники, так що в землянці всі аж роти порозкривали, як побачили цього могола зі справдешнім луком* (В. Шкляр); *Дружно і тихо заляскали постріли, кульовий дощик заляпотів по стіні, за якою причаївся сищик* (А. Кокотюха); *Кульова траєкторія;* // Утворений кулею, спричинений влученням кулі. *Ухопив* [замполіт] *гвинтівку в бійця, який перев'язував кульову рану на руці* (Іван Ле); *Будинки .. з попсованою штукатуркою, в деяких шибках кульові дірочки* (Ф. Бурлака); *Черниша... дуже? — В голову... В бік... Кульові* (О. Гончар); — *Вас привезли з кульовими пораненнями, ви перенесли кілька складних операцій* (Люко Дашвар).

△ **Кульова́ стрільба́** *див.* **стрільба́**[1].

КУЛЬО́К, лька́, *ч., розм.* 1. Те саме, що **ку́лик** 1. *До часу мужиків ледачий пан мордує, — Колись до їх усіх смерть в гості примандрує, .. Не гляне, чи то їх кульками хата вшита, Чи, може, дереном земляночка накрита* (П. Гулак-Артемовський).

2. Те саме, що **ку́лик** 2. *Видалася* [капуста] *смачнішою від десертів! — сховав запас її в торбу, обмотаний поверх кулька також половиною .. газети* (В. Барка); *Заруба глухо кашлянув, одразу уявивши собі, як сотні жінок бредуть ланом кукурудзи, струшують у паперові кульки пилок* (В. Кучер); *Після закінчення учбового кварталу Андрій приніс кулька з цукерками і печивом* (М. Стельмах); *Зачепившись об одну з гілляк, на вітрі шелестів блакитний кульок* (Любко Дереш).

КУЛЬО́Н, а, *ч.* Великий та середнього розміру болотяний птах родини баранцевих із довгим, сильно загнутим донизу дзьобом; кроншнеп. — *Атож,* — *відповів приятель і стиха прогомонів сам собі:* — *Звідки тут візьметься кульон? .. Цей довгоносий птах водиться тільки на сухому або на мілких болотах* (Олесь Досвітній); *Кульони живляться жуками, хробаками та ягодами, лише один вид — таїтянський кульон — ящірками, дрібними ссавцями, яйцями інших птахів* (з наук. літ.); *В окремих видів спостерігається значна індивідуальна мінливість у розмірах, і нерідко*

малий кульон буває більшим, ніж кульон середній (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬÓЧОК, чка, *ч., розм.* Зменш. до **кульóк** 2. *Біля тюрми жінки з передачами накинулись на колону, і котрась, відпихаючись від конвоїрів, таки встигла ткнути Шамілеві паперовий кульочок* (О. Гончар); *Я .. дякую гарненькій аптекарці, даю їй гроші й притискаю до серця целофановий кульочок з фармацевтичним добром* (І. Карпа).

КУЛЬТ, у, *ч.* 1. Сукупність обрядів та ритуалів певної релігії. [А в р е л і я:] *Я тільки безборонно бачу в вікна на вулицях весь ідолянський* [ідольський] *культ: веселі сатурналії, .. похід весталок* (Леся Українка); *Я читав про дивні речі. В основному книжки різних заборонених авторів, які були або єресіархами, або прихильниками різних забутих культів* (Любко Дереш); *Яворницький збирав усе. Між тисячами музейних речей можна було побачити .. предмети різних релігійних культів* (з наук.-попул. літ.); // Поклоніння, служіння кому-, чому-небудь як божеству. *Тут сповідають люди на Дніпрі .. культ Місяця, культ Сонця, культ Зорі* (Л. Костенко); *Пережитком глибокої давнини є ведмежий культ, що процвітав у багатьох районах Русі аж до християнізації і навіть пізніше* (з наук. літ.); *З-поміж слов'янських народів українці чи не найбільше зберегли вірність культу предків та обрядовим поминальним дням* (з наук.-попул. літ.).

2. *кого, чого, перен.* Поклоніння кому-, чому-небудь, ушанування, обожнювання когось, чогось. *В першій курильні культ Бахуса й Помони .. переміг карти* (І. Франко); *Такого полум'яного культу материнства, такого апофеозу жіночого кохання і жіночої муки* [як у Т. Шевченка] *не знайти, мабуть, ні в одного з поетів світу* (М. Рильський); *Ходячи щодня на Федину могилу, сама того не розуміючи, творила з мертвого Феді культ* (Б. Антоненко-Давидович); *Семпльований належить до субкультури т. зв. синтетиків, котрі слухають виключно електронну синтетичну музику, сповідують культ катання на роликових ковзанах і харчуються у МакДональдсах* (Любко Дереш).

(1) Культ осóби — сліпе поклоніння комусь, безмірне звеличення, обожнювання кого-небудь. — *У вашій сім'ї, оскільки я встиг помітити, про Марію Іванівну Басову як про бога говорять. Справжній культ особи, — весело поглядаючи на господаря, сказав Зуб* (В. Собко); *Передумови культу особи політичних керівників на соціально-психологічному рівні починаються з їх сакралізації, обожнювання влади* (з наук.-попул. літ.); *Нині критикується культ особи вождя, зате особа власного начальника продовжує культивуватися* (з публіц. літ.); *Треба назавжди покінчити з формальним, часто парадним становищем найвищого органу влади, що йде з часів культу особи Сталіна і застою* (з публіц. літ.); **Роби́ти (ствóрювати) / зроби́ти (створи́ти) культ** *див.* **роби́ти.**

△ **Служи́тель кýльту** *див.* **служи́тель.**

КУЛЬТ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **культýрний;** вживається у знач.: 1) культурно-освітній, пов'язаний з культурно-освітньою роботою, напр.: к у л ь т а к т и в í с т, к у л ь т б р и г á д а, к у л ь т о б с л у г ó в у в а н н я, к у л ь т с é к т о р; 2) який задовольняє культурні потреби, напр.: к у л ь т м а г а з и́ н, к у л ь т т ó р г.

КУЛЬТИВÁР, у, *ч.* Сукупність культивованих рослин із певними біологічними та господарськими ознаками, що передаються в спадок при статевому або вегетативному розмноженні; сорт (у 2 знач.). *У 50-х роках XX ст. у Коннектикуті (США) був виведений культивар базиліку, що має листя та стебла темно-пурпурного кольору* (з наук.-попул. літ.); *В озелененні Києва трапляються рослини п'яти культиварів* (з газ.).

КУЛЬТИВÁТОР, а, *ч.* Сільськогосподарське знаряддя для розпушування зораного ґрунту, знищення бур'янів і т. ін. *Заволочивши пшеницю, Галя із подругами Катериною і Марією висівали під культиватор перегній, послід, попіл, що збирали зимою по дворах* (К. Гордієнко); *Перевіряли* [селяни] *.. аж надто ревниво, пристрасно. Шукали дефектів у сівалках, плугах, записали, що один культиватор був не змащений, а в трьох боронах не вистачало зубків* (В. Минко); *Дали їм воли, могучі, як паровики, і плуги дали, борони, культиватори, корморізки, точила і всячину, все дали* (В. Барка); *З гущавини бур'янищ виглядали то колесо сівалки, то крило поламаної лобогрійки, он важіль плуга чи, може, культиватора* (М. Циба).

△ **(1) Чи́зельний культивáтор** — те саме, що **чи́зель.** *Передпосівну підготовку ґрунту під бавовник у поливних районах провадять чизельними культиваторами, які глибоко (до 25–30 см) розпушують ґрунт* (з наук. літ.).

КУЛЬТИВÁТОРНИЙ, а, е. Прикм. до **культивáтор.** *Культиваторний зуб для рами, призначеної для навішування ґрунтообробних зубів, включає стояк та ґрунтообробну знімну деталь* (з наук.-техн. літ.); *Дискова культиваторна сівалка ідеально підходить для висіву в умовах мінімальної та традиційної технологій обробітку* (з наук.-попул. літ.); // Який виготовляє культиватори. *Просто неба на території культиваторного заводу автомеханіки демонструють, на що здатний броньовик* (з газ.).

КУЛЬТИВАЦÍЙНИЙ, а, е. Стос. до культивації (у 1 знач.). *Удосконалюються збруя тяглових тварин, плуг, культиваційне знаряддя, зерно- й овочесховища, виробництво кормів, млини і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Культиваційні приміщення (парники і теплиці) дають можливість створювати штучний мікроклімат відповідно до вимог вирощуваних рослин* (з навч. літ.).

КУЛЬТИВÁЦІЯ, ї, *ж.* 1. Обробіток ґрунту культиватором. *Садили кукурудзу квадратно-гніздовим способом. По зябі* [зябу]. *Вчасно вологу закрили, провели як слід культивацію, старанно на квадрати розмаркірували* (Остап Вишня); *Перед останньою культивацією на кожний гектар висіяли по два центнери суперфосфату, центнер селітри і сімдесят п'ять кілограмів калійної солі* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **культивувáння.** *Чому ви .. смиренно мовчали, поки той* [М. Стефанцев] *не випустив у видавництві .. аж шість тиражів цієї культивації суржика в нашій школі?* (Б. Антоненко-Давидович); *Олімпійський день зібрав у Полтаві сотні дітей. Культивація любові до спорту — основна мета таких заходів* (з газ.).

КУЛЬТИВÓВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **культивувáти.** *Добре культивовані німецькі луки відмінні від поліських пасовиськ, по кущах не блукають корови, і зрегульований Дунай виглядає інакше від нашої Случі* (О. Шугай); *За півгодини опинились на землі, обробленій людськими руками. Перехід од голої рівнини до культивованих полів був разючий* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Релігійні вірування українських горян становили складну суміш залишків тради-*

ційного язичницького світогляду з культивованим церквою християнським віровченням (з наук. літ.); *Реалізації політики приведення до загальноімперських порядків приєднаних українських земель від другої пол. XVIII ст. сприяв і культивований в імперії освічений абсолютизм з його нехтуванням історичними традиціями* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Штучно розведений, вирощений. *Звичайно, там і пальми, і всяке інше. Але все це культивоване, посаджене в шаховому порядку, як, скажімо, в Майямі* (В. Владко); *Походження первісного землеробства у східній Європі .. ще не з'ясоване. Поки що невідомі найперші види культивованих рослин* (з наук. літ.).

КУЛЬТИВУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **культивува́ти** 1, 3. *Він обіцяв показати інтересні досліди над щепленням рослин і культивуванням різноманітних тварин* (Ю. Смолич); *Так чому б таких тапірів не розвести в нас? Чому не почати культивування?* (О. Чорногуз); *В ній* [народній поезії] *простежується культивування, підтримання в активному стані традиційних варіантних форм, що втрачені в побутовому мовленні* (В. Русанівський).

КУЛЬТИВУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Розводити, вирощувати (рослини, тварин). *Вона* [кукурудза] *росла й дожидала.., чей з'явиться* [іноземець] *та випробує її придатність і зачне культивувати її хоч на пашу для худоби на цих землях* (Л. Мартович); *Використання середовища, на якому культивували опромінені клітини, для утримання неопромінених клітин викликало появу в останніх двониткових розривів ДНК* (з наук. літ.); *Етруски культивували пшеницю, виноград, оливки, льон, відгодовували стада свиней* (з навч. літ.).

2. *що і без прям. дод.* Здійснювати культивацію. *Він уже в четвертому класі, а тепер от вийшов на поле землю культивувати* (Остап Вишня); *— Бачите, — показала вона рукою вдалину, — наш Іван як по струнці веде трактора. Це для того, щоб зручно було йому культивувати* (П. Автомонов).

3. *що.* Розвивати що-небудь, сприяти розвиткові чогось. *Водевілі Артемовського культивували народну пісню, що за тих часів було і сміливо і важливо* (М. Рильський); *— Здається непристойним так аж надто культивувати ідею відпочинку* (Іван Ле); *Отава помітив у Бориса іронічність ще змалечку і свідомо культивував, вважаючи її першою ознакою гострого розуму* (П. Загребельний); *Поет Микола Бажан культивує класичні форми вірша* (з наук. літ.); // Підтримувати щось, надавати перевагу чомусь. *Той сміх, котрий ви культивуєте, в основному — лушпайки, огризки, покидьки гумору* (Остап Вишня).

КУЛЬТИВУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **культивува́ти.** *Сандал — вічнозелене дерево з ароматною деревиною. В Індії від давніх часів культивується заради експорту деревини в інші країни* (Ю. Логвин); *Серпневі персики в умовах Києва успішно культивуються в кущових формах* (з наук.-попул. літ.); *Поволі попрямував* [агроном] *до трактористів глянути, як культивується пар* (М. Рудь); *Марія в ті дні ще перебуває в полоні теорій, які сповідувалися в студії Жульєна, і мистецьких рецептів, що там культивувалися* (М. Слабошпицький).

КУЛЬТИГЕ́Н, у, *ч.* Вид рослин або тварин, який існує тільки в культурному стані. *Виникнення культигену може відбутися з двох причин: або якщо природний вид вимер, або якщо організм змінився в культурних умовах достатньо, щоб класифікуватися до іншого виду чи підвиду* (з наук.-попул. літ.); *Прикладами культигенів є квасоля звичайна, пес свійський, кукурудза* (з навч. літ.).

КУЛЬТИГЕ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **культиге́н.** *Спостерігається інтенсивне збільшення кількості видів регіональної флори за рахунок адвентивних та культигенних видів* (з наук. літ.); *Більшість культурних сортів яблуні, відомих у світовому асортименті, об'єднують у збірний культигенний вид* (з наук.-попул. літ.).

КУ́ЛЬТІВСЬКИЙ, а, е, *розм.* Стос. до культу особи *(див.* **культ).** *Чи багато письменників .. не піддалися масовому культівському психозу..?* (О. Довженко); *— Це звичайний собі динозавр культівської доби, їжа його невибаглива — він споживає тільки цитати* (О. Гончар); *Остап Вишня змушений був зосередити основні зусилля на гумористичному обробленні тем, що не могли навернути на гнів стражників культівської ідеології* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬТМА́СОВИЙ, а, е. Те саме, що **культу́рно-ма́совий.** *— Ну, культмасовий сектор, — усміхаючись, кивнула вона Марійці, — доповідай* (О. Донченко); *Культмасові заходи раніше зводилися в основному до поїздок в Умань, у Софіївку, та в кіно* (О. Чорногуз); *— Дівчатами у нас займається пані Ольга. Крім того, вона відповідає, хе-хе, за культмасову роботу* (Ю. Винничук); *Він збирав внески, редагував стіннівку відділу, .. відповідав за культмасовий сектор, розповсюджував пресу та їздив збирати овочі* (В. Діброва).

КУ́ЛЬТОВИЙ, а, е. 1. Стос. до культу (у 1 знач.). *Дискусії з релігійних питань точилися не тільки в культовому середовищі, а захоплювали ширші кола* (Валерій Шевчук); *Успенська церква, .. як і, напевно, ще з десяток усіляких культових споруд, виявилися позбавленими своїх верхніх частин — ні, не тільки хрестів, але й веж та куполів* (Ю. Андрухович); *На території лаври протягом сотень років було зведено понад 80 різних кам'яних культових і цивільних споруд* (з наук.-попул. літ.); *Культова практика православ'я вирізняється багатством ритуальних дійств* (із журн.).

2. *розм.* Який відзначається загальною увагою до себе, викликає загальний інтерес; модний. *Останній* [Яків Щоголів] *через багато років дізнався, що деякі його романси поклав на музику культовий Глінка* (С. Процюк); *Під музику цієї культової рок-групи 70-х усе в їх поколінні ставалося вперше: поцілунки, екзамени, дискотеки, посиденьки у гуртожитку, перші кохання по-дорослому, перші розлучення* (Г. Вдовиченко); *Справді модні (чи культові, якщо хочете) естрадні групи поєднують сучасний звук і непогані тексти з особливою особистою, людською чарівливістю своїх учасників* (з газ.).

КУЛЬТОСВІ́ТНІЙ, я, є. Те саме, що **культу́рно-осві́тній.** *Гарячково розпочинались культосвітні, клубні й театральні сезони* (В. Підмогильний); *— А що ж робить Комітет у справах культосвітніх установ? Чому він до нас із таким холодочком?* (Остап Вишня); *Одну культосвітню установу Льока зумів переконати, що він знає народну творчість, і його призначили редактором* (Ю. Мокрієв).

КУЛЬТПОХІ́Д, хо́ду, *ч.* Колективне відвідування культурно-освітнього закладу (театру, музею і т. ін). *Все перекриває Кольчин голос: — Друзі! Культпохід! Є дві пропозиції: на ковзанку .. або в кіно* (М. Дашкієв); *Перебуваючи в контакті з театральними адміністраторами, розповсю-*

джує [Михайло Штепа] *у вільний час квитки по підприємствах, організовує культпоходи* (О. Гончар); * Образно. *Пригадуєш маторженики? І борщі з лободою? Культпоходи по колоски, хованки від об'їздчиків?* (В. Стус); *Щодо зоопарку в кожного з нас виникали зовсім інші паралелі, та активно відмовлятися від цього культпоходу нікому не хотілося* (А. Кокотюха).

КУЛЬТПРАЦІВНИ́К, á, *ч.* Той, хто відає культурно-масовою роботою (в якій-небудь організації, установі і т. ін.). — *А як ліпше робити, — безжально запитала Варвара, виводячи культпрацівника на слизьке, — чи випоювати теля з вимені, чи годувати його молоком з рук?!* (І. Волошин); *Незабаром культпрацівники на роботу будуть влаштовуватися на конкурсній основі та за контрактом* (з газ.).

КУЛЬТПРАЦІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **культпрацівни́к.** *Міжгірська культпрацівниця мріяла про обрану професію з дитинства* (з газ.).

КУЛЬТПРО́П, а, *ч., заст., розм.* Той, хто відає справами агітації та пропаганди і культурно-освітньою роботою (в організації, установі і т. ін.). *І ось я, культпроп окружкому, чи, як тоді звалося, завполітос, зустрівся з чорнооким юнаком, моїм ровесником* (О. Донченко).

КУЛЬТРОБО́ТА, и, *ж.* Культурно-масова робота. *Щирий привіт їй і моє гаряче побажання успіху в культроботі на селі* (С. Васильченко); *Першими роками революції вони* [танці] *були гнані, мов релігійні обряди, а тепер їх практикують по клубах як один із засобів культроботи* (В. Підмогильний); — *Зрештою, нам на культроботу гроші належать .. Радіоприймача обіцяли й не даєте* (М. Трублаїні); *Андрій Кекало вважав це* [зустріч із кінематографістами] *за пункт номер один у плані культроботи на травень місяць* (В. Нестайко).

КУЛЬТТОВА́РИ, ів, *мн.* 1. Товари, признач. для задоволення культурних потреб населення (канцелярське приладдя, музичні інструменти і т. ін.). *Поля влаштувала матір у магазин культтоварів продавцем* (П. Автомонов); *Культтовари — від кольорового плоского телевізора майже на всю стіну до електронного годинника найновішої марки* (В. Нестайко); *Айстра також була продавцем — продавцем культтоварів, які зовсім не гармонували з її зовнішністю* (О. Чорногуз).

2. *розм.* Крамниця, в якій продають такі товари. *Покупці розчаровано нипають з поверху на поверх, продавці позіхають і точать ляси. Лише у культтоварах дають туалетний папір, по п'ять рулонів в одні руки* (В. Яворівський).

КУЛЬТУ́РА, и, *ж.* 1. Сукупність матеріальних і духовних цінностей людства, що нагромаджена, закріплена та впроваджена упродовж різних історичних періодів і передається з покоління в покоління. *Він, купець, що раз у раз мав діло з різним народом, їздив по чужих землях, .. захопився блиском та багатством європейської культури, правда, більше зовнішньої* (М. Коцюбинський); *Мрію я про той близький час, коли щезне різниця між селом та містом, коли всі висоти культури будуть і в селянина напохваті* (Ю. Яновський); // *з означ.* Сукупність матеріальних пам'яток, що характеризують рівень і стадію розвитку суспільства в певну епоху. *В часах же новійшої* [новішої] *кам'яної культури він* [чоловік] *уже мав домашню худобу і міг годуватися м'ясом і молоком від свого стада* (М. Грушевський); *Ми змогли простежити, як змінювалися археологічні культури на етапі переходу від кінця бронзового до початку залізного віку* (із журн.); // Сукупність досягнень нації чи народу в певну епоху. *Хіба найкраща частина творчої спадщини письменника не варта того, щоб заслужено і достойно ввійти до надбань вітчизняної культури, якій вона належить за історичним правом?* (В. Винниченко); *Українська культура й наука будуть далі розвиватись, але без вас* (Б. Антоненко-Давидович); *Ми заповзялися ліквідовувати хоч деякі порожнини у тому роздертому на шмаття і розрідженому просторі, котрий іменується українською культурою* (Ю. Андрухович); // Те, що створюється для задоволення духовних потреб людини. *Тепер Франко .. всі сили свої оддає українській літературі й науці і ще немало може зробити для рідної культури* (М. Коцюбинський); *Дійсно — ні тобі культури, ні тобі газет, ні театрів. Що ви там робите святами та вечорами?* (І. Багряний); *Щоб зберегти Будапешт, врятувати від загибелі його історичні цінності, пам'ятки культури і мистецтва, щоб уникнути численних жертв серед мирного населення, .. командування пропонувало оточеним гуманні умови капітуляції* (О. Гончар); *Слід мати на увазі, що національний характер, як і вся національна специфіка культури, — категорія, якій у головних рисах властива значна стійкість* (з наук. літ.); // Сукупність цінностей певних соціально-культурних груп. *Бурдик, ми чули, був представником неформальної культури* (В. Діброва); *У вільний час його* [Кобри] *дідо захоплювався культурою ніндзя* (Любко Дереш).

2. Рівень освіченості, вихованості. — *Вона дуже відрізняється від своїх ровесниць. Здається мені, що вона має культуру і в серці* (О. Кобилянська); — *Культури йому бракує. Ой як бракує!* — *вирішив зять, обмацуючи руками лиснючу під оком ґулю* (А. Шиян); *З сучасних рис життя важко судити про рівень культури народу* (Р. Андріяшик); *Награна ця, бравадна культура помітно блідла на тлі справжньої освіченості* (В. Дрозд).

3. *чого.* Рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності. *Культура мови і слова в деяких театрах перебуває в загрозливому стані, у чому винні передусім керівники театрів і його майстри* (з мемуарної літ.); *Оволодіти високою культурою праці можна за умови, коли всі її елементи ввійшли у звичку* (з газ.).

4. *спец.* Розведення, вирощування якої-небудь рослини або тварини; культивування. *Дика у тебе, волошко, натура, Що не злама її людська культура* (М. Рильський); *Іван Володимирович Мічурін перший в історії плодівництва став працювати над горобиною і домігся того, що ввів цю досі дику рослину в культуру* (з наук.-попул. літ.); // Рослина, що розводиться, вирощується. *У пресі іноді з'являлися скупі замітки про певні успіхи вчених-селекціонерів, які працювали на тій станції над виведенням нових, перспективних сортів озимої пшениці та інших колоскових культур* (В. Домонтович); *Бригади переключилися на підготовку ґрунту для пізніх культур* (П. Панч); *Вговорила подруг Леся. Ланку їй дали-таки. Дві взяли собі культури — Кукурудзу й буряки* (С. Воскрекасенко); *Культура винограду з давніх часів відома в тих місцях земної кулі, де є для неї сприятливі кліматичні умови* (з наук.-попул. літ.).

5. *чого, біол.* Група організмів, вирощених у лабораторних умовах у живильному середовищі. [Н і н а:] *Не чіпайте цього флакончика. В ньому культура менінгококів* (І. Кочер-

га); *Для боротьби з гризунами виготовляють на бульйоні в спеціальних лабораторіях культуру бактерій, яку зберігають у герметично закритих банках* (з наук. літ.).

6. *чого.* Зразки біологічних тканин, які зберігаються в живильному середовищі. *Експерименти, нещодавно завершені вченими медичного факультету університету Калгарі, наочно продемонстрували на прикладі дослідження культури тканини головного мозку, як ртуть видозмінює структуру клітинних мембран нейронів* (з наук. літ.).

Буди́нок (Пала́ц) культу́ри *див.* **буди́нок.**

(1) Ма́сова культу́ра — культура, популярна серед широких верств населення в певному суспільстві та перев. комерційно успішна, елементи якої знаходяться повсюди: в кулінарії, одязі, розвагах і т. ін. — *В масовій культурі дедалі менше серйозних тем, люди використовують дозвілля як засіб втечі від життя, людина менше творить, ніж споживає* (П. Загребельний); *У музичному просторі України популярна здебільшого масова культура* (з газ.).

△ **(2) Екологі́чна культу́ра** — частина загальнолюдської культури, система соціальних відносин, суспільних та індивідуальних морально-етичних норм, поглядів, цінностей і т. ін., пов'язаних із взаємодією людини й довкілля. *Екологічна культура — це особливий світоглядний "образ світу", в якому відображено стан соціально-природних залежностей у їхній гармонійній єдності, раціональне освоєння людиною природної та соціальної дійсності й утвердження своєї власної самобутності* (з наук. літ.); *Формування екологічної культури є одним із першочергових завдань українського державотворення* (з навч. літ.); **(3) Зарубине́цька культу́ра,** *архл.* — культура, яку залишило осіле хліборобське населення кінця III ст. до н. е. — II ст. н. е., що проживало в лісостеповій зоні України. *Центр зарубинецької культури (назва походить від с. Зарубинці на Переяславщині) містився на Середній Наддніпрянщині — території майбутніх полян* (з наук. літ.); *Фундаментом, від якого на території України в післяскіфську добу почалося вже більш-менш виразне слов'янське виокремлення, вважається зарубинецька культура* (з наук. літ.); **(4) Зернові́ культу́ри,** *с. г.* — рослини, що дають зерно як основний продукт харчування людини й сировину для багатьох галузей промисловості. *Генетично модифіковані сорти зернових культур більш стійкі проти хвороб та засух* (із журн.); **(5) Кормові́ культу́ри,** *с. г.* — рослини (одно- й багаторічні), які вирощують на корм для сільськогосподарських тварин. *Серед кормових культур є значна кількість таких, що не набули поширення* (з наук. літ.); **(6) Матеріа́льна культу́ра** — сукупність засобів виробництва та інших матеріальних цінностей суспільства на кожному історичному ступені його розвитку. *Який кошмарно низький рівень життя! Який убогий рівень матеріальної культури народних мас!* (О. Довженко); *Певні зв'язки має історична діалектологія з археологією, яка вивчає історію народу за пам'ятками матеріальної культури* (з наук. літ.); **(7) Мусте́рська культу́ра,** *архл.* — культура останнього етапу раннього палеоліту. *Виявлена кістка належала людині неандертальського типу, яка залишила після себе артефакти мустьєрської культури, які часто зустрічаються в алтайських печерах* (із журн.); **(8) Ози́мі культу́ри,** *с. г.* — однорічні сільськогосподарські культури, нормальний розвиток яких пов'язаний з умовами перезимівлі — дією низької температури (від 0 до 10 °С) протягом 30–70 діб і більше. *Строки осінньої сівби озимих культур встановлюють з урахуванням середньої дати настання в певному районі середньодобових температур нижче 5 °С, за якої фактично припиняється вегетація рослин* (з навч. літ.); **(9) Техні́чні культу́ри,** *с. г.* — рослини, що дають сировину (насіння, стебла, корені, листя) для промислового перероблення (олійні, каучуконосні, прядивні, лікарські). *Активізувалося впровадження більш урожайних районованих сортів зернових і технічних культур* (з наук. літ.); **(10) Трипі́льська культу́ра,** *архл.* — культура ранніх землеробсько-скотарських племен Південно-Східної Європи епохи переходу від неоліту до бронзи; залишки її були знайдені, зокрема, під час розкопок в Україні, у селі Трипіллі Київської області. *Особливе місце серед археологічних пам'яток України кінця неоліту і раннього періоду епохи міді-бронзи належить пам'яткам трипільської культури* (з наук. літ.); *Трипільська культура залишила глибокий слід в історії племінних утворень не лише на території України* (з наук. літ.); **(11) Фізи́чна культу́ра,** *спорт.* — усебічне вдосконалення й загартування людського тіла за допомогою фізичних вправ при дотриманні правильного режиму. *Величезне місце в житті нашого суспільства зайняла фізична культура й спорт як джерело бадьорості, життєрадісності, працездатності й довголіття* (з публіц. літ.); **(12) Черняхі́вська культу́ра,** *архл.* — археологічна культура II–V ст., поширена в лісостеповій і степовій смугах Правобережної, частково Лівобережної України, що сформувалася на основі зарубинецької культури фракійського населення даків та сарматів. *Із середовища племен черняхівської культури в VI ст. виділилися ранньослов'янські племена, які утворили культури: київську, пеньківську між Дністром і Дніпром, на заході — дулібів, хорватів* (з наук.-попул. літ.); **(13) Чи́ста культу́ра,** *біол.* — популяція генетично споріднених клітин, одержаних від однієї батьківської клітини. *Маючи альгологічно чисті культури ґрунтових водоростей, ми спробували з'ясувати, які види водоростей і в якому стані здатні зберігати свою життєздатність* (з наук. літ.); **(14) Чорнолі́ська культу́ра,** *архл.* — археологічна культура перехідного від бронзового до залізного віку періоду (IX–VII ст. до н. е.), поширена в лісостеповій смузі Правобережної України. *Дослідження Чорноліського городища дало змогу визначити в Середньому Подністров'ї культуру передскіфського часу (VII ст. до н. е.), що була названа чорноліською* (з наук.-попул. літ.); **(15) Ше́льська культу́ра,** *архл.* — культура раннього палеоліту. *Пам'ятки шельської культури поширені в південних районах Європи* (з наук.-попул. літ.); **(16) Я́мна культу́ра,** *архл.* — культура часів міді-бронзи, поширена в Східній Європі в середині III — на початку II тис. до н. е. *Перші кургани на території нашої країни з'явилися приблизно в той час, коли в Єгипті почали зводити піраміди. Кургани насипали племена так званої ямної культури* (з наук.-попул. літ.); **(17) Я́рі культу́ри,** *с. г.* — сільськогосподарські рослини, що дають урожай у рік посіву. *До ярих культур належать зернові весняного посіву (ярі пшениця і ячмінь, овес, кукурудза, просо, рис тощо), майже всі бобові, овочеві, баштанні та багато кормових культур* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬТУРА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *зах., книжн.* Стос. до культури (у 1, 3 знач.). *Він був чужинцем у цьому краї, що в географічному відношенні належав до Європи, а в культуральному — відставав від неї на кілька віків* (Г. Пагутяк); *Папа*

Іван Павло II жодним словом не вийшов поза ту культуральну сферу, в якій живе його спільнота (з газ.).

2. *біол.* Стос. до культури (у 5 знач.). *Дослідження культурального середовища синьо-зелених водоростей показало, що вони виділяють у навколишнє середовище продукти вторинного метаболізму, серед яких знайдено фітогормони* (з наук. літ.); *Через добу закінчується синтез молочної кислоти. Відходи — мікробна біомаса та культуральна рідина* (з наук.-попул. літ.); *Культуральний метод діагностики на сьогодні є одним із основних при постановці діагнозу туберкульозу* (з навч. літ.).

КУЛЬТУРИ́ЗМ, у, *ч., спорт.* Система формування рельєфних м'язів за допомогою силових навантажень, спеціального харчування і режиму відпочинку, а також спортивні змагання з демонстрації досконалої мускулатури; бодибілдинг. *Наприкінці XIX — початку XX ст. у Німеччині, Франції та інших країнах виникає рух, що дістав назву культуризму, або тілобудови* (з наук.-попул. літ.); *Фітнес може стати наступником того культуризму, в якому на першому місці стоять важкі тренування і правильне харчування* (із журн.); *Культуризм без стероїдів — складне, але реальне завдання* (з газ.).

КУЛЬТУРИ́СТ, а, *ч.* Людина, яка займається культуризмом. *Легка спортивна куртка була розстебнута, з-під неї виднілась майка з яскравими іноземними написами, що облягала широченні груди культуриста* (В. Нестайко); *До вершини дістатися — просто неможливо! Крутизна — наче гола стіна, більше того, вона обсипалася, тому культуристи не могли подолати її* (В. Багірова).

КУЛЬТУРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **культури́ст.** *Знаменита культуристка Лорен Пауерс заявила про своє бажання танцювати бальні танці* (із журн.); *35-річна американка шокувала громадськість своїми світлинами у спортзалі. Культуристка качається і працює з залізом на тренуваннях на восьмому місяці вагітності* (з газ.).

КУЛЬТУРИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до культуризму і культуристів. *Одного разу, коли Майкові було 11 років, у крамниці він побачив культуристський часопис і, за його словами, просто закохався в культуризм* (з наук.-попул. літ.); *Під час шоу силачів Франко Коломбо пошкодив коліно, але зміг відновитися та брати участь у культуристських змаганнях* (із журн.).

КУЛЬТУ́РКА, и, *ж.* Зневажл. або ірон. до **культу́ра.** *Ніби от є культурка, а є політика. Але так не виходить, не буває культури без політики* (із журн.); *Настав час визнати, що рідненька наша культурка складається із суміші двох підкультурок* (з газ.); *Продається зелена овочева культурка з великим, ніжним листям та приємним насиченим ароматом* (з мови реклами).

КУЛЬТУРНЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм., ірон.* Пестл. до **культу́рний** 2. *На подругу, бачите, комарики напали. Дак чемненький, культурненький Сьома таку здоровенну гілляку відчахнув, що нею, отією гіллякою, не тільки комара — тигра можна вбити* (О. Ковінька).

КУЛЬТУРНЕ́НЬКО, *розм., ірон.* Присл. до **культурне́нький.** *Красти я не піду, а культурненько брати можна* (М. Стельмах); *Притирка закінчилася тим, що вірменин купив восьмитомник Драйзера за 140 грн і перейшов у кафе культурненько все обмити* (Любко Дереш).

КУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. 1. Стос. до культури (у 1 знач.). *Може, кому вона* [робота] *нагадає про .. те, як кляті культурні питання не дають спромоги милуватися світовою красою* (Панас Мирний); *Я запропонував вести в газеті постійний одділ* [відділ] *хроніки галицького життя — політичного, громадського, культурного* (М. Коцюбинський); *Здається мені, що з кожним кроком я відходжу все далі від "культурного" життя* (М. Грушевський); *Ось все, що можна найти на всіх виставках, всіх, так званих культурних, центрів* (В. Винниченко); *Країна .. в силу свого геополітичного становища впродовж тисячоліття перебувала на розхресті протилеглих* [протилежних] *культурних впливів* (О. Забужко); // Стос. до поширення культури. *Мало єсть таких, що проводять культурну роботу в народі безпосередньо* (Леся Українка); *В Україні саме XIX ст. стало тим часом, коли .. культурний процес набув змісту власне українського* (з наук. літ.); *У 1861 році Україну охоплює просвітянсько-культурний рух* (з наук.-попул. літ.); // *ірон.* Далекий від культури. *Над дверима прибили вивіску "Пиво-води". Усі з зацікавленням спостерігали за впровадженням в дію цього культурного закладу* (Ю. Винничук).

2. Освічений, вихований, з високим рівнем культури. *Друге* [оповідання] *— невеличкі нариси, як однакові враження відбиваються у душах культурної людини і простого чоловіка* (Панас Мирний); *А ще культурна людина, педагог, якому довірили виховувати підростаюче покоління!* (Б. Антоненко-Давидович); *— Треба стояти лицем до мас, бути чуйним, культурним, діловим, — говорив він, проводжаючи обох аж до дверей* (А. Шиян); *Він .. ішов по садках полохати закоханих, а культурний Борька, хоч і стояв "вище цього", а все-таки супроводжував свого друга* (О. Гончар); // Відповідний до вимог культури. *Культурних розваг .. було тоді небагато. Приміщення під клуб ще не було відремонтоване* (І. Микитенко); *Фабрика була досить солідна, та культурний рівень її був низький* (О. Довженко); *— Запевняю вас, що нічого з вашим старим не станеться .. І за себе теж не турбуйтесь: ви не в лісі, ви в культурній, цивілізованій Полтаві* (О. Гончар); *Грушевич дивився з докором, ніби ми навмисне уникали тюрми, щоб не відчути туги за культурним ставленням* (Р. Андріяшик).

3. Який має високорозвинені, досконалі засоби виробництва. *— Анархія у прифронтовій смузі продовжується. Поділля, Волинь руйнуються. Цукрові та винокурні заводи, великі маєтки, культурні господарства — знищуються селянами та солдатами* (А. Головко); // Який здійснюється такими засобами. *Зразу ж впадала в око культурна обробка землі* (Ю. Смолич).

4. Який розводиться, вирощується (про рослину); протилежне д и к и й. *— Чув, що .. гречка єдина з культурних рослин на планеті, яка не має диких своїх попередників* (О. Гончар); *Машини нездатні приймати енергію Сонця, її приймають тільки злаки та інші культурні рослини* (М. Руденко); *Археологічні розкопки свідчать про те, що доісторичні форми кукурудзи порівняно з сучасними були значно примітивнішими, проте це були вже культурні рослини* (з наук. літ.); *Товсті листки, великі круглі бруньки, опушені й гранчасті кінці гонів подовження свідчать про те, що сіянці культурні* (з наук.-попул. літ.).

△ **Культу́рний шар** *див.* **шар**[1].

КУЛЬТУ́РНИК, а, *ч.* 1. *іст.* Прихильник культурництва. — *Треба б нам поговорити про .. національні й просвітні справи, щоб негайно ставать до праці, коли вже нас продражнили "культурниками"* (І. Нечуй-Левицький); *Молодіж українська* [у 80-х роках XIX ст.] *ділилася на "політиків" і "культурників"* (В. Самійленко); *Сільський культурник, що з марксівської науки твердо засвоїв конечність економічних передумов, прокинувся в ньому цілком* (В. Підмогильний); *Наші культурники до Німеччини їздять* (М. Хвильовий).

2. *розм.* Те саме, що **культпрацівни́к.** *Читав він про історію землі та про зорі; читав довго й нудно, й багато робітників до кінця лекції встигало добре подрімати. За кілька день* [днів] *культурник од'їздив додому, й Векша заохотився його одвезти* (М. Івченко); *Санаторний культурник влаштував екскурсію до Железноводська* (О. Десняк); *Культурник беззвучно розкривав і закривав рота, ніби витягнена з води риба, щось намагався відповісти, але слова не йшли з його вуст* (І. Волошин).

КУЛЬТУ́РНИЦТВО, а, *с., іст.* Течія в середовищі інтелігенції XIX — поч. XX ст., спрямована на просвітительську роботу серед народу. *Соціяльна* [соціальна] *ж струна хоч і виразно була якийсь час забриніла, але не знайшла підготованої й політично вихованої авдиторії на периферіях і незабаром замовкла, виродившись наприкінці 70-х років у так зване безполітичне культурництво* (С. Єфремов); *Я люблю Слобожанщину як свою батьківщину, але ненавиджу її в цілому за традиційне "споконвічне" культурництво хуторянського масштабу* (Б. Антоненко-Давидович).

КУЛЬТУ́РНИЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до культурництва. *Полтавське середовище не лише поступово навертало юнака до культурницької діяльності, а й пробуджувало почуття патріотизму, національної свідомості* (М. Івченко); *Говорив Суворий .. Він розкривав перед аудиторією минуле культурницьких і культурних процесів, по ниточці розкладав течії* (Олесь Досвітній); *Уряд і польська шляхта цілком слушно вбачали навіть у невинній культурницькій роботі серед українського населення загрозу своєму безроздільному пануванню, оскільки вона підігрівала національні почуття й визвольні прагнення народу* (з публіц. літ.).

КУЛЬТУ́РНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **культу́рник** 2. *А пригадуєш море, ми на смузі прибою збирали яшму, ти підібрала уламок магми.., ти дивувалась, моя культурнице, червивий камінь, кругляк історії, свідоцтво віків* (Є. Пашковський).

КУЛЬТУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Рівень, ступінь культурного розвитку кого-, чого-небудь; освіченість, вихованість, цивілізованість. — *Європа вийшла з темряви й дійшла до високої культурности через науки* (І. Нечуй-Левицький); *Це свідчило .. про меншу їхню культурність, коли вважати культурність за звичку стримувати природні поруxи* (В. Підмогильний); *Тимон витер спітніле чоло хустинкою, — до цієї ознаки культурності він звик ще у "визволенському" таборі полонених* (Д. Бузько); *Минаючи вже обсяг талантів названих поетів та широку їх культурність, слід пам'ятати, що то ж був період значного зросту української літературної мови* (М. Рильський).

КУЛЬТУ́РНО, *присл.* 1. Відповідно до культури (у 1 знач.). *Хоч завдання фургона — передусім культурно обслуговувати віддалені кошари, ферми та відділки, проте господареві його доводиться виконувати ще й безліч інших доручень* (О. Гончар); *Націю можемо вважати культурно притомною тоді, коли її культура, бувши водночас цілісною й динамічною, є на додачу .. наскрізь протята світлом рефлексії над змінною дійсністю історії* (О. Забужко).

2. Відповідно до вимог культури (у 1, 2 знач.); відповідно до запитів культурної людини. — *Слухай, ти, зятику дорогий!.. Якщо я засидівся в тебе, так ти скажи просто. У порядних людей це робиться інакше, культурно* (А. Головко); *А одного разу вирішили* [втікачі] *навіть культурно розважитись, скориставшись тим, що в директора .. пилюкою припадає .. телевізор* (О. Гончар); *У парку .. культурно відпочивають: ігри, атракціони, лотереї* (В. Дрозд); — *Було б добре, щоб усе культурно пройшло, ну, ви розумієте,* — *і Славік кинув стурбований погляд на Санича* (С. Жадан).

КУЛЬТУ́РНО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **культу́рний,** напр.: к у л ь т у́ р н о - г о с п о д а́ р с ь к и й, к у л ь т у́ р н о - г р о м а́ д с ь к и й, к у л ь т у́ р н о - ш е́ ф с ь к и й.

КУЛЬТУ́РНО-ВИХОВНИ́Й, а́, е́. Стос. до поширення культури, виховання. *В кінці подвір'я височів двоповерховий цегляний будинок, в якому на верхньому поверсі був клуб з багатьма кімнатами, призначеними для культурно-виховної роботи* (Ю. Збанацький).

КУЛЬТУ́РНО-ІСТОРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до історії культури. *Староісландське оповідання, якого переклад я розпочав ще 1908 р., а докінчив тільки тепер, крім своєї літературної вартості, має для нас також немалу культурно-історичну вартість* (І. Франко); *Треба виразно відокремити лінію культурно-історичних традицій і етнічних зв'язків* (В. Домонтович); *Яскравий представник культурно-історичної школи літературознавства, зокрема її київського відгалуження, О. Дорошкевич володів осяжним знанням літературних фактів* (з наук. літ.); *Унікальність культури полягає в тому, що, увібравши в себе властивості попередніх культурно-історичних періодів, вона не відкидає, не замінює їх повністю, а стає спадкоємцем та партнером* (з наук.-попул. літ.).

△ **Зру́бна культу́рно-істори́чна спі́льність** *див.* **зру́бний.**

КУЛЬТУ́РНО-МА́СОВИЙ, а, е. Пов'язаний з обслуговуванням культурних потреб мас. *Добрі люди .. що роблять? Добудовують клуб, добре його обладновують, урочисто потім його відкривають, і починається на селі культурно-масова робота: лекції, гуртки художньої самодіяльності, кіно, вистави...* (Остап Вишня); *Звісно, я ходив до музеїв, де зберігалося чимало реліквій минувшини. Здебільшого під час таких собі культурно-масових заходів у школі* (І. Роздобудько); *Хто ще має стільки можливостей для проведення політико-виховної і культурно-масової роботи.., як профспілки?* (з публіц. літ.); *У всіх районах міста відбудуться різноманітні культурно-масові та мистецькі заходи* (із журн.).

КУЛЬТУ́РНО-ОСВІ́ТНІЙ, я, є. Стос. до поширення культури, освіти. *Умови .. примушували так чи інакше пристосовувати працю культурно-освітню до гострих завдань політичного й економічного менту* (В. Еллан-Блакитний); *Українське політичне, релігійне й культурно-освітнє життя з початку XVII ст. складалося під впливом Берестейської унії* (В. Русанівський).

КУЛЬТУ́РНО-ПОБУТО́ВИЙ, а, е. Стос. до культури побуту. *Наприкінці полковник Дубл нагадував серові Едварові про справи культурно-побутові, а саме: про потребу якнайшвидшого відкриття кредитів на побудову в кожному з навколишніх сіл великих лікарень .. для поранених солдатів та шкіл .. для новобранців* (Ю. Смолич); *Будівельні конструкції, меблі, предмети господарського вжитку, культурно-побутового призначення та інші вироби тисяч найменувань випускають наші підприємства* (з газ.).

КУЛЬТУРОВІДПОВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Органічний зв'язок особи чи соціальних процесів з історією народу, його мовою, культурними традиціями, з народним мистецтвом, ремеслами і промислами. *Важливою є природо- і культуровідповідність власного розвитку, що опирається на духовно-історичні, інтелектуальні, морально-етичні національні здобутки* (з навч. літ.); // Принцип виховання, що ґрунтується на нерозривному зв'язку з культурними надбаннями людства і свого народу. *В українській етнопедагогіці чітко простежуються головні принципи, або засадничі ідеї, виховання: природовідповідність, культуровідповідність тощо* (з наук. літ.); *Принцип культуровідповідності в педагогіці був уведений німецьким ученим А. Дістервегом* (з навч. літ.).

КУЛЬТУРОГЕНЕ́З, у, *ч.* Процес виникнення і становлення культури; виникнення і розвиток культури певного народу, народності чи етнографічної групи. *Процес зародження культури — культурогенез — охоплює одночасно обидві сторони життєдіяльності людини — її матеріальну й духовну діяльність, її здатність до праці, її здібності до мислення* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬТУРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із культурології. *Історикам, соціологам, психологам, культурологам вистачить роботи на довгі роки, а що вже письменникам, то просто пощастило понад усяку міру — такий надпотужний вибух людського матеріалу випадає раз на сторіччя* (О. Забужко); *Виявляється, що його кандидатуру запропонував культуролог зі Львова Орест Рожнятківський, який нині викладає україністику у Сорбонні* (В. Терещук); *Фізики і парапсихологи, біологи і теологи, медики і культурологи об'єднали зусилля для того, щоб виробити комплексний підхід до феномена смерті* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬТУРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до культурології. *Поезія Семенка цього періоду сповнена культурологічними, філософськими образами* (С. Жадан); *Виходу не існувало в принципі. Із цим убивчим переконанням почав* [Ілія] *голитися, закінчив школу і влаштувався літературним редактором-фрилансером до культурологічного журналу* (Люко Дашвар); *"Смерть у Венеції" Томаса Манна — це розгорнута культурологічна метафора* (з наук. літ.); *Банк вивільняє певні кошти для культурологічних планів* (з газ.).

КУЛЬТУРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про духовну культуру народу. *При виконанні роботи було використано дослідження з літературознавства, культурології та філософії* (С. Жадан); *Тему Едіпа М. Драгоманов дослідив задовго до того, як вона стала такою модною в культурології* (з наук.-попул. літ.); *Відомі представники культурології XX ст. поставили проблему формування національного характеру* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬТУРОМО́ВНИЙ, а, е. Стос. до культури мови. *Проблема застосування стилістичного й культуромовного інструментарію до аналізу гіпертексту актуалізувалася в умовах функціонування Інтернету* (з наук. літ.); *Завданнями освітньої галузі в старшій школі є подальший розвиток базових лексичних, граматичних, культуромовних, стилістичних, орфоепічних, правописних умінь і навичок* (з навч. літ.); *Підпорою в оволодінні літературною мовою стане культуромовний бестселер Б. Антоненка-Давидовича "Як ми говоримо"* (з газ.).

КУЛЬТУРОМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Рівень культури мови, мовлення. *Культуромовність є показником загальної культури* (із журн.).

КУЛЬТУРОСПЕЦИФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до специфічних рис, ознак, понять чи одиниць культури. *Культуроспецифічні одиниці конотативного рівня часто означають загальні для різних культур предмети й поняття* (з наук. літ.); *Чимало людей стикається з проблемами міжкультурного нерозуміння, зумовленого розбіжностями в культуроспецифічних нормах комунікації* (з наук.-попул. літ.); *Юридичний переклад — мовно-юридична процедура відтворення правового змісту юридичного тексту вихідної культуроспецифічної правової системи засобами фахової мови правової системи-реципієнта задля збереження відповідних юридичних функцій* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬТУРОСФЕ́РА, и, *ж.* Сфера, що відтворює ціннісні (матеріальні й духовні), якісні властивості суспільного життя. *Культуросфера певного етносу містить ряд елементів стереотипного характеру, які зазвичай не сприймаються носіями іншої культури* (з наук.-попул. літ.).

КУЛЬТУРТРЕ́ГЕР, а, *ч., книжн.* Особа, яка працює для поширення освіти та взаємопроникнення і взаємозбагачення культур. *Гімназист Гервасій, — відчуваючи себе культуртрегером, — читав Васильковi і "Вершника без голови", і "Останнього з могікан"* (Ю. Смолич); *Культуртрегер вбачає своє завдання в поширенні культури* (з газ.); // *ірон.* Той, хто непрофесійно займається освітньою та культурною діяльністю. *Раз Тодос "Енеїду" читав, В колі друзів розкочувавсь регіт. "Так оце той шкільний культуртрегер?" — несподіваний голос спитав* (Т. Масенко).

КУЛЬТУРТРЕ́ГЕРСТВО, а, *с., книжн.* Спосіб дій, поведінка культуртрегера. — *Тут хата горить, а ви показуєте клоунські штучки, щоб людей відтягнути від пожежі. Це таке культуртрегерство?* (Ірина Вільде).

КУЛЬТУРТРЕ́ГЕРСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **культуртре́гер** і **культуртре́герство.** *Водночас підносив* [Куліш] *культуртрегерську місію польської та української шляхти, міщанства* (І. Франко).

КУЛЬТФО́НД, у, *ч.* Грошовий фонд, признач. для культурно-освітніх потреб. — *Де я візьму грошей? Та ще ж я мушу й соцстрах, і культфонд. Що ви хочете?* (М. Івченко); — *Правління зарезервує в культфонді певну суму і закуплятиме на неї кіносеанси, концерти й вистави* (В. Кучер).

КУ́ЛЬЧИК, а, *ч., діал.* Сережка. *Ой я пасла коні, коні у чужій стороні, За кульчики, за перстені, за ябка* [яблука] *червоні* (з народної пісні); *Вони обмили її від ніг до голови запашною водою, старанно підрізали їй нігті на руках і ногах і пофарбували їх рудою хною, підмазали очі, простромили в уші розкішні перлові кульчики* (З. Тулуб); *Там і справді був цей ніби Антонич — якийсь довготелесий старигань у капелюсі та плащі і з кульчиками у вухах, такий собі урбаністичний фантом* (Ю. Андрухович); *Іван перебирав її металеві й пластмасові намиста, відчував, як до ранку охоло-*

джується срібло її кульчиків і перснів, спостерігав, як лущиться лак на її нігтях (С. Жадан).

КУ́ЛЬША, і, *ж., розм.* Те саме, що **стегно́.** — *Не бійсь! не ляжу спати голодна, — обізвалась Масючка і взяла, при тих словах, качину кульшу в руки* (І. Нечуй-Левицький); *Ходжу ледве-ледве, їздити можу з великою бідою, а навіть сидіти дуже тяжко, бо ся поза найгірша для такого пацієнта, що має не всі кості в кульші* (Леся Українка); *Олесь почув, як почали холонути ноги. Спершу пальці на ногах, потім литки, кульша, живіт, груди* (В. Підмогильний); *Смикнула* [Одарка] *плечем до підборіддя, двигнула під рясною спідницею повними кульшами і відвернулась* (П. Панч); *Тільки він нахилився, а товкач вискочив із ступи та лусь по кульші* (Григорій Тютюнник).

КУЛЬШОВИ́Й, á, é, *розм.* Прикм. до **ку́льша.** *Віктор сьогодні зранку відчував біль, тупе ниття у кульшовому суглобі* (М. Руденко).

КУ́ЛЯ[1], і, *ж.* 1. Геометричне тіло, утворене обертанням кола навколо свого діаметра. *Центром кулі називають центр круга, обертанням якого її утворено* (з наук. літ.); *Маючи можливість знайти об'єм кулі, радіус сфери можна розрахувати за допомогою води й мензурки* (з наук.-попул. літ.); *Відрізок, що з'єднує центр кулі з точкою, в якій куля дотикається до площини, перпендикулярний до цієї площини* (з навч. літ.); *Об'єм кулі в півтора рази менший від обсягу описаного навколо неї циліндра, а поверхня кулі в півтора рази менша повної поверхні того ж циліндра* (з навч. літ.).

2. Предмет, що має таку форму. *Дві блакитні бані зіллялись в одну величезну кулю, оперезану чудовим поясом темно-зелених дерев, білих хат, чорних тинів* (М. Коцюбинський); *Гастрономічні крамниці спокушали зір бляшанками різних консервів, .. кулями чудового сиру* (О. Донченко); *Надщерблена куля місяця, випливши з-за лісів, викочується на зоряні простори неба* (В. Козаченко); * Образно. *Ці навісні згадки, як краплі живого срібла, чіплялись одна одної й виростали у велику кулю, що підступала ближче й ближче* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *У діда з очей аж дві сльози викотились, як дві срібні кулі, аж брязнули, ударившись об кам'яний поміст* (О. Стороженко).

3. Маленький свинцевий або сталевий набій для стрільби з ручної вогнепальної зброї і кулеметів, що є передньою частиною бойового патрона. *Сміливого і куля не бере* (прислів'я); *Чорнота подався далі з полком, не встояв проти густих куль з шляхетських рушниць* (І. Нечуй-Левицький); *Не кулі підтинають стебло, а перехитує ним перепел, співаючи в радості* (М. Стельмах); *Навіть при місяці видно у кам'яному хресті дірки від куль* (М. Вінграновський); *Тут убивали кулею в потилицю, причому це могло вважатися виявом найвищого милосердя після всіх попередніх циклів з колючими дротами* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Гули хрущі та літали, як кулі* (М. Коцюбинський).

4. *заст.* Бомба. *До половини підкопала* [дівчина] *стіну, Підклала кулю розривну під неї, А потім добула вогню і запалила* (Леся Українка).

5. *у знач. присл.* **ку́лею.** Дуже швидко. *Дехто з колобродівчан, побачивши перед носом тацю для пожертвувань, кулею падав ниць і починав самозабутньо хреститися* (Р. Андріяшик); *Аліска, виючи, кулею метнулась до кімнати, з розмаху пробуючи захлопнути двері* (Любко Дереш).

(1) Випадко́ва (заблу́кана, сліпа́) ку́ля — куля, що влучила в кого-, що-небудь без попереднього прицілювання. *Випадкова куля .. розбила йому ногу* (Ю. Яновський); *Від переправи долітала вже густа стрілянина, і якась заблукана куля пролетіла над його головою* (П. Панч); *В одному з вікон виднілася кругла дірочка — слід випадкової кулі* (А. Шиян); *Кілька хвилин тому впав, скошений сліпою кулею, його давній приятель* (Ю. Бедзик); **Випуска́ти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни** *і т. ін.) див.* **випуска́ти; Обсипа́ти / обси́пати ку́лями** *див.* **обсипа́ти.**

△ **(2) Земна́ ку́ля** — планета Земля. *Земна куля оберталася в порожнечі* (О. Довженко); *Світ змінив своє обличчя, космічні бурі пронеслись над земною кулею* (В. Домонтович); *Не раз .. огинав* [Дорошенко] *планету, та хоч де б він був, чи з цього, чи з протилежного боку земної кулі, він і звідти линув думками .. в це село степове* (О. Гончар); **(3) Ку́ля дум-ду́м** — розривна куля зі зміщеним центром, що завдає тяжких поранень. *На Монті Гропі в Альпах куля дум-дум розторощила кістку моєї правої ноги* (У. Самчук); **(4) Пові́тряна ку́ля** — Те саме, що **аероста́т.** *Якщо люди й підіймалися досі в повітря, то тільки на повітряних кулях. І мрії лишалися мріями...* (Б. Антоненко-Давидович); *Не крила Ікара підняли перших хоробрих у небо, а незнані в природі повітряні кулі* (М. Дашкієв); *Для вивчення атмосфери дослідники піднімаються на повітряних кулях, літаках, стратостатах* (з навч. літ.).

◇ **Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на** *і т. ін.) див.* **бра́ти; Під ку́лі йти / піти́** *див.* **іти́; Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба** *і т. ін.)* **під ку́лю** *див.* **підставля́ти; Пусти́ти собі ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню)** *див.* **пуска́ти; (5) Хоч ку́лю в лоб** — уживається для вираження скрутного або безвихідного становища, відчаю і т. ін. — *Нічого мені тепер не соромно, — з серцем мовила Ганна. — .. Погуляла, а на похмілля тепер хоч і кулю в лоб!* (О. Гончар).

КУ́ЛЯ[2], і, *ж., діал.* Милиця. *Кілька день* [днів] *по тім старий Дан, почувши про мудрощі свого сина, прийшов, штильгукаючи* [шкутильгаючи] *на кулях, на те поле, де Біль орав* (І. Франко); — *Ну, нехай подужаю* [подужчаю]! *Як відріжуть лікарі ногу, то ще б якось на кулі ходив* (Л. Мартович).

КУЛЯ́ВИЙ, а, е, *діал.* Кульгавий. *Довбуша не велів брати* [пан], *бо Довбуш був кулявий* (з переказу); *В тім селі жив Іван Медвідь, такий собі хлоп, як інші, тільки що кулявий на одну ногу* (Б. Лепкий); *Довгі місяці в Римі панував сум. Італьянську* [італійську] *фашистську армію били скрізь, мов кулявого собаку* (П. Козланюк); — *Йо, в сам раз їм тепер кулявий каліка потрібний! Сидиш, їдеш, тішся, що живеш!* (О. Лисяк).

КУЛЯ́СТИЙ, а, е. Який має форму кулі *(див.* **ку́ля**[1] 1); круглий (у 1 знач.). *На тлі свіжого, як повесні, лісу показується біла мурована брама, з-за якої визирають кулясті чорні баньки церкви з золотими зірками* (М. Коцюбинський); *Мусій Горбань був жилавий, з кулястою лисою головою* (Л. Первомайський); *Кожна така черепиця-дощечка мала кольоровий напис із кулястих незнайомих літер, які однак Стецько зовсім добре розумів* (Е. Андієвська); *Тільки лоб, високий, кулястий, мов у поета Гете, і гордий красивий ніс робили це змертвіле обличчя привабливим* (П. Загребельний); *Крізь кулястий шолом дивилося зацікавлене ху-*

дорляве обличчя (О. Тесленко); *За формою бактерії можуть бути кулясті, паличкоподібні і звивисті* (з наук. літ.).

КУЛЯ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **куля́стий.** *Довгий час точилася жорстока боротьба проти визнання геліоцентричної системи й наводилися аргументи проти кулястості Землі та її обертання навколо Сонця* (з наук.-попул. літ.); *Фернан Магеллан своєю кругосвітньою подорожжю остаточно підтвердив кулястість Землі* (з навч. літ.).

КУЛЯ́ТИ, яю, яєш, *недок., діал.* Кульгати (у 1, 2 знач.). *Вона мала звихнену ногу і ходячи куляла* (О. Кобилянська).

КУМ[1], а, *ч. (мн.* **куми́,** ів). 1. Хрещений батько щодо батьків хрещеника й хрещеної матері; батько дитини щодо хрещеного батька і хрещеної матері. *Був у нього .. приятель, цилюрик, та ще й Марусин кум, вона в нього аж трьох діточок хрестила* (Г. Квітка-Основ'яненко); [К о в ш и к:] *Опишіть, будь ласка, мого кума. Коли хочете, я вам про нього таке розкажу...* (О. Корнійчук); *Жили в лугах та ярах віками. Кого не візьми — рідня: кум, сват, брат, племінник* (Григорій Тютюнник); *Олелько, скінчивши снідати, вийшов на вулицю і відразу ж лоб у лоб зустрівся з кумом своїм Андрушком, що був боярським челядником* (Ю. Винничук); // *мн.* **куми́,** ів. Кум і кума разом. — *Неси ж* [дитину] *в хату, а я верхи Кинусь за кумами в Городище...* (Т. Шевченко); *Ніяка вона не Маргарита, а Марта — то брехня, начебто куми чи священик наплутали й через те в метриці написано — Марта* (Б. Антоненко-Давидович); *І вся решта близьких, своїх, рідних людей — дядьки, тітки, куми, всі разом, один біля одного, з'єднані одним підсвідомим чуттям спільної долі й недолі* (У. Самчук).

2. *розм.* Приятель (у звертанні). — *В цій чарці твоє щастя, Максиме! Пий, куме! Пий, брате мій!..* (І. Багряний); — *Гей, куме! — гукає Хома до Романа Блаженка. — Ходіть-но до мене персиків їсти* (О. Гончар); — *Був .. один міліціонер, молодий хлопець на газику. Каже: "Куме, поміряй мені радіацію"* (Ю. Щербак).

3. *нар.-поет.* Назва вовка в казках, байках. *Тоді Господиня іде шукати своїх гусей і заходить до Вовка.* [Г о с п о д и н я:] *Здоров, кум* [куме]! [В о в к:] *Здрастуй* (з казки); *Ніхто не бачив, тільки зорі, Як ласий кум і шустрая кума Через садок попхались крадькома* (Л. Глібов).

Проси́ти (кли́кати) в куми́ *див.* **проси́ти; (1) Стрі́чні куми́** — перші зустрічні, яких запрошують бути кумами. — *Ви б, Олексію Івановичу, стрічних кумів узяли, — радять йому добрі приятелі* (Панас Мирний).

◊ **(2) Кум королю́,** *зі сл.* б у т и — у виграшному становищі. — *Це ж сім десятин. Тоді я кум королю, — вголос міркує Євдоким Юренко* (М. Стельмах); *Так Дем'ян узяв дурну бабу на шпуги: "За п'ятірку золоту — корову оддам, і будете з молоком і кум королю"* (В. Дрозд); **(3) Кум королю́ і сват міні́стру** — людина, що поводиться підкреслено незалежно, бундючно. *Тоді він був кум королю і сват міністру. І не було на нього ні управ, ні законів* (Г. Тарасюк); *Приїхав сюди злидень злиднем.., а повернешся — кум королю і сват міністру* (О. Шугай).

КУМ[2], **КУМ-КУ́М,** *виг.* Звуконаслідування, що означає крик жаби. *В трясовині рахкає, кумкає. Це жаба. Рябе, мокре брязкальце. Кум, кум... Хто твій кум, пані ропухо?* (Б.-І. Антонич); *Наловили* [жаби] *комарів, почали веселий спів: — Квок-квок! Кум-кум!* (Н. Забіла); * Образно. — *Кум-кум! Кум-кум! — запопадливо озвалося болото* (В. Дрозд).

КУМА́, и́, *ж.* 1. Хрещена мати щодо батьків хрещеника й хрещеного батька; мати дитини щодо хрещеного батька і хрещеної матері. — *Я знаю її, вона кума моя* (Панас Мирний); *У нас тепер в гостях Марія Михайлівна, вона ж була і за куму* (Леся Українка); *Кума Тетяна, піднісши чарку, розповідає весело цілому родові, як її хрещениця прибула на цей світ* (І. Багряний); — *Тамо, глаголю вам, у кожній шостій хаті у мене — кум, і через кожну хату — кума* (Яків Баш); *Феофано, як мати хрещених ним дітей, його кума, не може стати дружиною Никифора* (С. Скляренко); *Чиїй тільки дитині не стригла вона ножицями голівку на річницю з дня народження, отоді, як, зібравши до столу всю рідню, роблять дитині постижени і кума першою цілує дитину в теплу стрижену голівку?* (Григорій Тютюнник).

2. *заст.* Приятелька (у звертанні). *Прокинься, кумо, пробудись Та кругом себе подивись* (Т. Шевченко); *Маланка обіймала вже ковалиху: — Кумочко, кумо...* (М. Коцюбинський); — *Тітонько, то ж типерка* [тепер] *мій Гартем вернеться. Чуєте, тіточко, чуєте, кумо Соломко? І твій Павло* (В. Лис); *Та що це ви, кумо, — зацитькали на жінку сусідки. — Негоже так про покійника* (І. Андрусяк).

3. *нар.-поет.* Назва лисиці в казках, байках. *Коли вовк схопить куму за ногу, лисиця говорить: — Тягни, дурню!* (з казки); *Прокракала роззява, огляділась. — Чортма куми і снідання нема...* (Л. Глібов).

КУМА́Н[1], а́, *ч.* Вид металевого або глиняного глечика. *Візьмем гроші, намисто, кунтуші хороші, ложки та срібні кумани* (Сл. Б. Грінченка).

КУМА́Н[2] *див.* **кума́ни.**

КУМАНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Керамічний, перев. полив'яний і оздоблений посуд, що має форму диска або кільця з вигнутими ручкою та носиком, горловиною та ніжкою-підставкою. *На нижніх полицях стояли тісними рядками книжки, на горішніх — безліч різних череп'яних виробів: кухлики, карафки, глечики, ведмедики та куманці* (Ю. Смолич); *Яснопільський дячок Діонісій, вихиливши, щоправда, перед тим куманець медку, присягався, що на власні вуха чув, як у ніч під Новий рік півень тричі заспівав...* (Н. Рибак); *Увійшла мати — принесла квасу свіжого куманець* (Б. Левін); *Служник і служниця внесли вечерю: м'яса тушкованого та судака вареного, хліба з тмином та пирогів з капустою, куманець солодкої сити медяної та жбан холодного сирівцю* (В. Малик); *Перед ним стояв куманець з горілкою, він повільно, щось спогадуючи, налив у чималий глиняний кухлик* (Ю. Мушкетик).

КУМА́НИ, ів, *мн. (одн.* **кума́н,** а, *ч.;* **кума́нка,** и, *ж.), заст.* Половці. *Куманам легше тікати.., оскільки вони, кочуючи в шатрах, можливо, і в змозі тікати* (В. Малик); — *За тебе й проста куманка не хоче йти — не маєш ти навіть воза свого* (В. Чемерис); *Я пішов із князем у далекий степ бити куманів* (Ю. Логвин); *Військова дружина Володимира Глібовича взяла 1187 р. участь у поході проти агресивних степовиків — куманів* (з наук. літ.).

КУМА́НКА *див.* **кума́ни.**

КУМА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **кума́тися.** *Кумання, щоправда, — вигідна річ на світі, але... Не кожному воно на здоровля* [здоров'я] *виходить* (П. Козланюк); — *Пропала ж*

я тепер! Зараз чоловік догадається, яке між нами кумання! (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КУМА́НЧИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **куманéць.** *Значне місце серед опішнянських гончарних виробів посідають куманчики* (з газ.).

КУМАРИ́Н, у, *ч.* Речовина з приємним запахом (свіжоскошеного сіна, ванілі), яка міститься в багатьох рослинах. *Кумарин знайдено в таких рослинах, як бобові, лаванда, суниця, абрикос, вишня, кориця й солодка конюшина* (з наук.-попул. літ.); *Одержаний синтетично кумарин використовують для кондитерських виробів, у парфумерії, медицині і т. ін.* (із журн.).

КУМА́РИТИ, рю, риш, *недок., кого, жарг.* Запаморочувати кого-небудь, діяти набридливо. *Шахи починають мене кумарити, зумисне віддаю фігури, непродумано і навмання наражаюся на небезпеку* (А. Дністровий).

КУМА́СЕНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **кума́.** *Ой сиділа кумасенька за скалою, Ой тримала чашу вина за собою* (з народної пісні); *Згадаємо, кумасенько, згадаєм .. А тим часом нам, діду, заспівай* (Л. Старицька-Черняхівська); *Ой піду я до куми, Наговоримось сами* [самі]*: Гей, кумасенько моя, А чи любиш гультяя?* (Микола Чернявський); — *Куди це ти, кумасенько, біжиш? Даєш неначе з ляку драла,* — *Гука Ховрах* (Л. Глібов).

КУМА́СІВ, сева, севе. Прикм. до **кума́сь.** *Сьогодні ввечері він питиме в кума самогон-первак і їстиме кумасеві пундики* (Б. Антоненко-Давидович).

КУМА́СЬ, я, *ч.* Пестл. до **кум**[1]. — *Здоров, кумасю мій Кіндрате!* (Л. Глібов); *Не обирай, кумась* [кумасю], *собі куми, Для котрої кулінарія — мука* (А. Крижанівський); — *Тебе, кумасю мій, вік слухать я готова.* — *А, ти, красуне .. Вовк підхоплюється, шкутильгає до непорушної Лисиці* (з казки).

КУМА́СЯ, і, *ж.* 1. Пестл. до **кума́.** — *Ну, і зглянетеся, людоньковe* [людоньки], *скільки ті шельми наробили мені шкоди!* — *бідкався господар, перериваючи безцільні падькання кумів і кумась* (І. Франко); *В його* [нього] *шестеро ж дітей, в його* [нього] *шість кумів, шість кумась* (Остап Вишня); — *А кого це ти з собою привела?* — *Та це моя кумася зі Самбора прителіпалася* (Ю. Винничук); *А ти, кумасю, спала, спала, Пишалася, та дівувала, Та ждала, ждала жениха* (Т. Шевченко); — *Віднеси, кумасю,* — *відповів вовк. Лисиця взяла рибу* — *та до своєї хати!* (з казки); *Не сходились побазікати за чашкою кави біленькі кумасі-лисички* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. *перен., зневажл.* Про жінку, яка любить пліткувати. *Кумасі плескали язиками, аж одляски по всіх улицях пішли* (Б. Грінченко); *Це було таке дивне видовисько, що про нього потім кілька днів охоче говорили місцеві кумасі й вуличні хлопчиська* (Б. Антоненко-Давидович); *Марно плещуть язиками інститутські кумасі* (М. Дашкієв); — *Ну, а в любові щось він тямить чи теж глухуватий?* — *випитували безсоромні кумасі* (М. Стельмах).

КУМА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., розм.* 1. Бути кумами. *Шинкар та Мірошник у пеклі спіткались, Вони на цім світі колись-то кумались. Зраділи друг дружці* (І. Манжура); *Ганна з Марією подружилися ще дівчатами, майже дітьми, їхні батьки нібито кумалися чи то були далекими родичами* (М. Руденко).

2. Те саме, що **приятелюва́ти.** — *Ой чом же ти, пане Саво, тоді не кумався, Як у Січі з отаманом у вічі видався* (з думи); — *Піду до попа, висповідаюсь .. та й дам зарік до смерті не пити й з відьмами не куматись* (І. Нечуй-Левицький); *Люди казали: він колись з опришками кумався, добра в них насотав, самого Довбуша знав* (Б.-І. Антонич).

КУМА́Ч, у́, *ч.* Бавовняна тканина яскраво-червоного кольору. *Продавщиця засміялась і розгорнула перед хлопцем червоний кумач* (О. Донченко); *І ось зараз сидить він* [учитель] *за широким столом, накритим кумачем* (Є. Кравченко); *Коні в червоних стрічках та в квітках, червоний кумач над валкою, мішки на возах, я ще ніколи не бачила такої червоної валки* (Є. Гуцало); * Образно. *За горою небо одягло кумач* (І. Гончаренко); * У порівн. *Вона довго переломлювала себе й нарешті вийшла, червона, як кумач* (Ю. Яновський).

КУМАЧЕ́ВИЙ, а, е. Зробл. із кумачу. *Просторий зал .. з довгим столом під кумачевою скатертиною, з книжковими шафами, шаховим і патефонним столиками займав другу половину будинку* (І. Волошин); *В степу мчить група вершників. Кумачевий значок, розвіваючись, майорить над ними* (О. Гончар); // Кольору кумачу; яскраво-червоний. *Тепер у неї тільки й думки, котрий очіпок до лиця: чи гурочковий* [зелений], *чи кумачевий, чи квітчастий* (Ганна Барвінок); *Майнула зграйка снігурів і накрила розлогу калину. Завзято бенкетують пташки на кумачевих кетягах* (із журн.).

КУМА́ШНЯ *див.* **кома́шня.**

КУМГА́Н, а, *ч.* Глечик з довгим і вузьким горлом та ручкою. *Батий повів пальцем, і бакаул, прислужник хана, налив із шкіряної саби в срібний кумган якоїсь каламутної рідини* (В. Малик); *В руках у дівчини був бронзовий кумган з водою для вмивання* (П. Загребельний); *Алі тицьнув у закуток кумган і побіг нагору* (Ю. Логвин).

КУМЕДІА́НТ *див.* **комедіа́нт.**

КУМЕДІА́НТКА *див.* **комедіа́нтка.**

КУМЕДІА́НТСЬКИЙ *див.* **комедіа́нтський.**

КУМЕ́ДІЯ *див.* **коме́дія.**

КУМЕ́ДНИЙ, а, е, *розм.* 1. Смішний, потішний, забавний. *Дівчата аж за боки беруться та регочуть від кумедних Горпининих вигадок* (Панас Мирний); *Поміж дорослими бігали, грались діти в куценьких штанцях і кумедних бриликах* (С. Черкасенко); *Річ у тім, що Кость ніколи не плакав. Не плакав та й годі, такий кумедний!* (В. Винниченко); *Все це набирало трохи кумедного відтінку, і та тривожна напруженість, що опанувала було сходом, спала* (І. Багмут); *Серед них був і пан Буслик. Вигляд мав дуже кумедний* — *мало не вдвічі нижчий від своєї жінки* (Ю. Винничук); *Далеко внизу, на межі ялівцевих заростей і початків лісу, він побачив оту кумедну пару* (Ю. Андрухович).

2. Те саме, що **дивови́жний** 1. — *Мамо, я це продам між своїми товаришками,* — *сказала Гінда, оглядаючи кумедні гребені, криві шпильки* (Н. Кобринська).

3. *ірон.* Нерозумний, нерозважливий. *Василь мовчить. Уперше на своєму віку зустрів він такого кумедного чоловіка: усі, пам'ятає, із сміхом і глумом говорили про його крадіжку* (Г. Косинка).

КУМЕ́ДНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **жартівни́к.** *Де вже там на такого кумедника ображатись. Цей Семен розсмішить хоч кого!* (О. Ільченко); *Народився Гнатко Копитович таки в моєму рідному селі Пакулі роботящим і майстровитим колгоспним ковалем, а що кумедником та*

баляндрасником, то не було ще такого в світі (В. Дрозд); *Се були такі собі кумедники, що .. усяким кривлянням та штучним приставлянням глядачів звеселяли* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); // Те саме, що **дива́к.** *Учні лісової школи зрідка кидають вкрадливі погляди. Що, мовляв, надумав оцей кумедник? Звичайну сосну висаджує з кримською* (М. Рудь).

КУМЕ́ДНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **куме́дник.** — *Ха-хаха! Ну й кумедниця... Кулеметами відхрещуються. Скільки їх, тих кулеметів?* (Іван Ле); *Після всіх років я з ніжністю згадую їх обох: руду кумедницю та кучерявого веселуна* (із журн.).

КУМЕ́ДНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **куме́дний.** *Професор хрипко засміявся. — Пригадуєте, які вони були до кумедності обережні?* (О. Тесленко); *Всі ці фантастичні краєвиди, гарні ракурси міських вуличок, подорожні кумедності мають сенс лише тоді, коли можеш із кимось поділитися ними* (Н. Сняданко); *Будь-яка халепа сприймається здебільшого як кумедний випадок. А втім, кумедність ця — доволі сумнівна* (з газ.).

КУМЕ́ДНО, *розм.* Присл. до **куме́дний.** *Всі вибухнули голосним реготом, так кумедно вертівся та перекривлювався дротар* [артист цирку] (І. Франко); *Тихо пішов* [Остап] *обніжком, як чорногуз, кумедно широко ступаючи* (А. Головко); *Він стояв і дивився мені в очі, кумедно посміхаючись* (М. Чабанівський); *Павло на ходу щось палко говорив і розмахував руками, Олекса ж наздоганяв його широкими кроками, і збоку вони досить кумедно виглядали: один — високий, розмашистий, другий — куций, прудкий і напружений, як тятива* (Р. Андріяшик); // *у знач. пред. Радченко має стати за рефлектора, що освітлюватиме його, Костеву, національну сторону. Це кумедно, дивно й смішно, але це — так* (Б. Антоненко-Давидович).

КУМЕ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Розбиратися в чому-небудь; розуміти (у 1, 4, 6 знач.), тямити (у 1 знач.). — *Треба, мій пане, кумекати щось у політиці, коли у вас голова, не гарбуз* (П. Козланюк); *Купріян кумекав, що машини приносять більше користі, ніж живі руки* (Григорій Тютюнник); *Я сам торговець, .. через що трохи в тому ділі кумекаю* (Валерій Шевчук); // Міркувати про що-небудь. *Він .. купить* [Сидорці] *підручники за п'ятий клас і багато зошитів. Нехай кумекає над ними та добре вчиться* (О. Гуреїв); — *Раз є кому читати, значить треба, щоб було що читати. Правильно я кумекаю?* (П. Загребельний); *Малий кумекав. Несправедлива насмішка — мінус. Синець — мінус .. Бився — плюс* (Люко Дашвар); *Видрукували* [маніфест] *без його відома, бо він уже зовсім не годний кумекати* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *що, по-якому.* Розуміти, знати яку-небудь мову. *В Чурук-Су ніхто не знає ніякої іншої мови, крім своєї, хіба Гасан, що метикує по-арабському, та Ахмет, що трохи кумекає по-китайському* (Олесь Досвітній); *Обійдемося без терджумана* [перекладача]. *Він уже кумекає по-нашому* (В. Малик); *А ще ті книжки — сидить, шось там поіспанськи кумекає, все про якихось індіянців* [індіанців] (Любко Дереш).

КУМЕ́ЦЬ, мця́, *ч.* Пестл. до **кум**[1]. — *Прийде кумець на обідець, а ложки не буде* (Номис); — *Пора їхать! пора! — каже гість, як проспівали і сльози обтерли. — Пождіть, кумцю! Ще хвилиночку, — просить паніматка* (А. Свидницький); [Б и ч о к:] *Ну, ти вже почав щось таке плескати, що й купи не держиться!..* [М а р т и н:] *А які-бо ви палкі, вже й розгнівались?.. Гей, кумцю, кумцю!..* (М. Кропивницький).

КУ́МЖА, і, *ж.* Морська і прісноводна риба родини лососевих від світло-сріблястого до темного забарвлення з ледь помітними цятками. *В деяких місцях, особливо на західному узбережжі Ірландії, популяція кумжі була на межі зникнення* (з наук. літ.); *Кумжа поширена в морях, але утворює напівпрохідні форми в прісних великих водоймах* (з наук.-попул. літ.); *На тілі кумжі багато маленьких темних цяток, живиться вона ракоподібними та дрібною рибою* (з навч. літ.); *Обмеження на риболовлю в деяких річках пояснюють нерестом у них сьомги й кумжі — найдорожчих лососів* (із журн.).

КУМИ́К *див.* **куми́ки.**

КУМИ́КИ, ів, *мн. (одн.* **куми́к,** а, *ч.;* **куми́чка,** и, *ж.).* Тюркська народність, що населяє Кумицьку рівнину на півночі Дагестану. *Дагестанські племена (аварці, кумики, лаки, лезгини, тати, даргинці та ін.) були аборигенами Кавказу і жили там ще кілька тисячоліть тому* (І. Дзюба); *Здійснюючи набіги на турків, татар, кумиків, черкесів тощо, донці забирали в полон велику кількість жінок* (з наук. літ.); *Кумики сповідують "народний" іслам, що містить обряди з доісламських часів* (з наук.-попул. літ.); *У золотоординський період частина предків кумиків і кримців проживала поряд у місцевості Татартуп* (з навч. літ.).

КУМИ́Н, а́, е́. Прикм. до **кума́.** *Федір і Марина приложилися вустами до тії куминої руки* (Панас Мирний); *Ще день пішов на кумині розпитування й розохкування* (П. Загребельний); // Який належить кумі. *Кумина хата горіла, а твоя тітка руки нагріла — от ми й родичі* (приказка); *Не додому вночі йдучи З куминої хати І не спати лягаючи, Згадай мене, брате* (Т. Шевченко); *Через дорогу під куминими Уляниними ворітьми — кілька колодок лежить* (Остап Вишня); *Він так щиро заходився обробляти пухкеньку кумину грядочку, що з тих трудів аж занедужав* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КУМИ́Р, а, *ч.* 1. Статуя, якій язичники поклоняються як божеству; ідол (у 1 знач.). *Суворі, німі, незрозумілі стояли ці кумири, навкруг них на високих кілках біліли черепи тварин, у повітрі над требищем, чуючи поживу, літало вороння* (С. Скляренко); *Головний кумир Світовид .. зображувався так: із стовбура дерева вимальовуються фігури тварин, птахів і риб, над ними — чоловік і жінка.., а ще вище — чотириликий Дайбог і зображення сфери Сонця-Ярила* (О. Бердник); // *заст.* Статуя взагалі. [К е м б л ь:] *Бачиш, портрети лиш мальовані бувають, все ж ліплене і різьблене — кумир, а не портрет* (Леся Українка).

2. *перен.* Той, хто служить предметом захоплення, поклоніння; ідол (у 2 знач.). *Юрба і побожно, радісно, з ентузіазмом слухає свого новоутвореного кумира* (В. Винниченко); [Ш а л і м о в:] *Я бачу, ти тут не нудьгуєш без мене. Швидко знайшла собі кумира. Поряд, під самим боком* (І. Кочерга); *Невдячні глядачі на час його й забули, як те й буває подекoли з черговим кумиром юрби* (О. Ільченко); *Були палкі та пристрасні шанувальники, ладні відстоювати честь свого кумира будь-якими засобами* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Тазін того дня кудись запропастився .. Оплакував десь, видно, свого кумира* (М. Андрусяк); *Дмитро саме тому й носив коротенькі вусики і зачісувався навскіс, аби бути схо-*

жим на свого неперевершеного кумира (В. Кожелянко); *У всякого молодого актора чи актриси звичайно є свій кумир, якому вони беззастережно віддаються всім серцем і таємно чи явно схиляються перед ним. Таким кумиром для мене був видатний актор українського театру Василь Юрчак* (з мемуарної літ.).

◊ **Зроби́ти (створи́ти) / роби́ти (ство́рювати, твори́ти) [собі] куми́ра (куми́ром)** *див.* **зробити.**

КУМИ́РНЯ, і, *ж.* Язичницька молитовня з кумирами. *Царі Самі собі побудували Храми, кумирні, олтарі* (Т. Шевченко); *І хвилею гнаний, він плив навпаки: до требищ, до капищ, до храмів, кумирень, до всіх Святовидів, Хорсів, Берегинь* (П. Мовчан); *У кожній общині існувала своя кумирня, де влаштовувалися різні обрядові церемонії* (з наук. літ.); // Буддійська молитовня. *Історія цього бога, — каже Професор, — починається з останньої китайської війни. До того часу Будда спокійно спостерігав життя в кумирні* (Ю. Яновський); * У порівн. *Тіні коротшають. Туляться вони під виступи водограїв, заповзають під дахи, низько напущені над стінами, наче в китайських кумирнях* (З. Тулуб); // *перен., зневажл.* Про будь-яке релігійне приміщення. *Подумав* [Бразд], *що це, либонь, Перун почув їхню розмову, бачив, як він дає гроші на християнську кумирню* (С. Скляренко); *Собори оці — це не що інше, як кумирні, де тільки чад та фіміам, .. й дзвони з них треба стягати.., а з самою кумирнею що робити, хай це батько скаже* (О. Гончар).

КУМИ́С, у, *ч.* Напій із кобилячого (рідше верблюдячого й коров'ячого) молока, що перебродило або заквашене спеціальними молочнокислими бактеріями. *Вона спитала: — А куди ж поїдем? — В моє село, в Самарську губернію. Там на степах я, може, поправлюсь, питиму кумис* (Леся Українка); *Знову зможе повернутись* [Беймбет] *у свій степовий аул, спати не на верхніх нарах, а в юрті, на кошмі, пасти коні, пити кумис, відкочовувати влітку на свіжі пасовиська в гірський район Алатаю* (Б. Антоненко-Давидович); *Друзі казали нам, що, мабуть, завдяки кумису дід Джаке залишається міцним і в дев'яносто років* (Т. Масенко); *Значну частину раціону сарматів складали молочні продукти: кумис, молоко, сир* (з наук. літ.); *Тибетські лікарі широко використовували ревінь, валеріану, м'яту, солодку, мед, кумис, вино* (з навч. літ.).

КУМИ́СНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **куми́с.** *Під час бродіння клітини кумисних дріжджів утворюють антибіотики* (з наук.-попул. літ.); *Кумисний продукт містить сире кобиляче молоко* (із журн.); *Освоєно технологію виробництва кумисного функціонального напою* (з газ.); // Те саме, що **кумисолікува́льний.** *Здоров'я хлопця не виправилось, і того відправили в туберкульозний санаторій у Фінляндію, а потім у кумисний санаторій в Бугуруслані* (з мемуарної літ.); *Кумисна здравниця розташувалась над річкою Горинню в запашних соснових лісах* (з газ.).

2. Який виробляє кумис або продукти з нього. *Добираючи кобил для кумисних ферм, треба враховувати валову їх молочність, індекс молочності, конституцію та екстер'єр, походження й типовість* (з навч. літ.); *Бригадир запросила дітей до кумисного цеху, де вони мали змогу побачити, як виготовляється кумис* (з газ.).

3. *у знач. ім.* **куми́сне,** ного, *с., іст.* Податок у вигляді кумису. *Хан Куремса робить зі своїми баскаками ординський вихід — збирає податки. .. І авариз — податок з урожаю, і капчур — зі скоту, і ямне — на утримання ямщиків, і кумисне та торосунне — на вино, і дорожнє, і поплужне* (В. Малик).

КУМИ́СОВИЙ, а, е. Те саме, що **куми́сний** 1, 2. *На підприємстві виготовляють кумисовий напій з коров'ячого молока, збагачений йодом та інуліном* (з мови реклами); *Славутський лікувальний кумисовий заклад засновано в 1879 році* (з газ.).

КУМИСОЛІКА́РНЯ, і, *ж.* Медичний заклад, в якому використовують методи лікування кумисом. *Перша кумисолікарня була організована під Самарою ще в 1858 р.* (з наук.-попул. літ.).

КУМИСОЛІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до кумисолікування. *Лікувальними факторами для заснування кумисолікувального курорту є степовий, лісостеповий клімат та кумис* (з наук.-попул. літ.); *На базі башкирського степового конярства виникло одне з найбільших кумисолікувальних курортних господарств* (з навч. літ.); *У великому хвойному лісі поблизу річки Горині 1877 року відкрито приватний кумисолікувальний заклад* (з газ.).

КУМИСОЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Лікування кумисом. *Увагу в доповіді акцентовано на рідкісних та нетрадиційних методах оздоровлення: кумисолікуванні, апітерапії і т. ін.* (з наук. літ.); *При захворюванні нирок кумисолікування категорично протипоказане* (з наук.-попул. літ.); *До поширених методів дієтотерапії при туберкульозі належить кумисолікування* (з навч. літ.).

КУМИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **куми́ки.** *Кумицька мова входить до переліку шести літературних мов Дагестану* (з наук.-попул. літ.); *9 листопада 1990 року на другому з'їзді кумицького народу була проголошена Кумицька республіка* (з газ.).

КУМИ́ЧКА *див.* **куми́ки.**

КУ́МІВ, мова, мове. Прикм. до **кум**[1]. *Родина — кумового наймита дитина* (приказка); *Перед репродуктором стоїть кумова мама (сімдесят три їй), .. держиться за стільця і підскакує* (Остап Вишня); // Який належить кумові. *Невтямки, мабуть, їй, яке то з кумового пива буде диво, а не озивається і не пита* (Марко Вовчок); *Прийшов Химчек у потік, підходить до кумового оседку* [житла] (Г. Хоткевич); *Кролятник кумів оминув* [Реп'ях], *до власної хати додибав* (Люко Дашвар).

КУМІ́ВСТВО, а, *с.* 1. Стосунки між кумами. *Пізніше, правда, це кумівство стало лихим для Никифора Фоки* (С. Скляренко); *У греків Приазов'я, як і серед українського населення південних, північних, центральних і східних областей, побутувало індивідуальне кумівство — одна пара хрещених батьків* (з наук. літ.); *У деяких регіонах України необхідною умовою одруження була відсутність близької кровної спорідненості, а також кумівства* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., зневажл.* Потурання по службі своїм друзям або родичам на шкоду справі. *На кухні панувало звичайне армійське кумівство: той, хто стояв близько до керівної банди, користувався привілеями* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Хабарництво, корупція, телефонне право, кумівство, шахрайство, обман нівечать наше сучасне суспільство* (з мемуарної літ.).

КУМІ́ВСЬКИЙ, а, е, *розм.* 1. Прикм. до **кум**[1], **кума́.** *І свати у третіх, і куми мої, і куми братові, і свояки кумівські!.. Налізло такого, що й не перелічиш* (М. Кропивниць-

кий); *Кумівські брехні не так відскакують від неї, як горох від стіни* (Г. Хоткевич); *За довгий кумівський вік героїні розповіді трапилося чимало пригод* (з газ.).

2. *перен., зневажл.* Стос. до кумівства (у 2 знач.). *Кумівські політичні зв'язки негативно впливають на державу в цілому* (з газ.); *Гість студії відверто, прямолінійно, гостро, але справедливо говорив про те, чи вдасться зруйнувати кумівські корупційні схеми* (з газ.); *Вичерпний перелік причин і цілей використання кумівських зв'язків скласти просто неможливо* (з Інтернету).

КУ́МКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ку́мкати** і звуки, утворювані цією дією. *Де колись човни плавали, там лопушина розпустила свої широкі листи, і хіба тільки уночі кумкання жаб нагадувало, що там колись була вода* (Панас Мирний); *Щебетання солов'їне та тихе кумкання жаб долітає в розчинене вікно* (А. Головко); *На ставу повільно і голосно закумкали жаби, і Павло Михайлович, наче колись у дитинстві, почув у їхньому кумканні: "Кум, кума"* (В. Кучер); *Серед монотонного кумкання жаб зрідка чувся глухий рик ягуара* (Ю. Бедзик); *Це поле звучало невидимими комашиними оркестриками: стрекотали коники, гули бджоли, навіть звідкись у цю музику час від часу втручалося жаб'яче кумкання* (І. Роздобудько).

КУ́МКАТИ, аю, аєш, *недок.* Видавати звуки "кум-кум" (про жабу). *Посеред нього* [болота] *в калюжах кумкали жаби* (І. Франко); *Вже сутінь залягла між берегами, кумкало десь жабеня, вода була спокійна, з глянсом* (В. Близнець); *Вона від куща плиг, плиг! .. Застрибнула в калюжу, роздула пухирі і почала кумкати і кректати* (Ю. Логвин); // Видавати звуки, схожі на кумкання жаби. *Вони негайно ж охрестили його* [француза] *жабником, стали кумкати й плигати по-жаб'ячому* (Ю. Яновський); *Самі ж вони — потерчатка, кумкають тужно свої зітхання чи, може, свій нескладний спів* (Н. Королева).

КУМКВА́Т, а, *ч.* 1. *род.* а. Цитрусове дерево родини рутових, що дає їстівні плоди, походить з півдня Китаю; кінкан (у 1 знач.). *У Європі кумкват росте лише у двох місцях: на сонячній Сицилії і на Корфу* (з наук. літ.); *У період плодоношення кумкват покривається дрібними золотисто-жовтими або яскраво-помаранчевими плодами, що мають витягнуто-овальну форму* (з наук.-попул. літ.); *Кумкват досить просто виростити в домашніх умовах — догляд за ним нескладний* (із журн.).

2. *род.* а. Плід цього дерева. *Незважаючи на свої мініатюрні розміри, кумкват є джерелом корисних для людини речовин і мікроелементів* (з наук. літ.); *Кумкват схожий на маленький довгастий апельсин* (з наук.-попул. літ.); *Смачний, корисний, екзотичний — ось як можна коротко охарактеризувати кумкват, корисні властивості якого відомі людям з давніх часів* (із журн.).

3. *род.* у. Алкогольний напій, виготовлений із цих плодів. *Кумкват містить 22–25 % алкоголю, його вживають у чистому вигляді, з льодом або розбавляють соком* (з наук.-попул. літ.); *Серед традиційних напоїв, що привозять із Греції, — вино, рецина, кумкват, метакса* (із журн.).

КУМ-КУ́М *див.* **кум**[2].

КУ́МОНЬКА, и, *ж.* 1. Пестл. до **кума́.** *Поставив козак Нечай Три сторожі в місті, А сам пішов до кумоньки Щуку-рибу з'їсти* (з народної пісні); — *Чула я, кумонько, чула теє все; та що ж? — думаю* (Леся Українка); — *Пісню, кумонько! Пісню! .. Кума Марина охоче поклала ложку і почала виводити високим дзвінким голосом* (О. Бердник); — *Я тобі, кумонько, так скажу... От ти б, якби тільки Петра любила... Голою б хутором швендяла?* (Люко Дашвар); — *Що там лисячий хвіст проти шуби з нейлону! Ой, зажене вона скоро, ця хімія, хвостатих кумоньок знову до лісу* (з газ.).

2. *перен., зневажл.* Те саме, що **кума́ся** 2. *Стільки завидющих очей стежило за ним, стільки безглуздих інтриг плели кумоньки довкола його особи* (Ірина Вільде); *Запроси кумоньок пообідати разом і послухай — не дуже прислухаючись — їхні поради* (із журн.).

КУ́МОЧКА, и, *ж.* Те саме, що **ку́монька.** — *Ні, — каже* [Ївга], — *кумочко, голубочко, ні, моя рідна тітусю! Вже мені не до знахурки! Ходім до волості* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Усі змішались. Маланка обіймала вже ковалиху. — Кумочко, кумо...* (М. Коцюбинський); — *То, кумочко, чорт заволодів, не мав би моці, над Іваном та орудував, доки ним не потішився* (І. Чендей); *А молоденькі медсестри, які на дозвіллі обмінюються глянцевими журналами і не пропускають світську хроніку, саме такими цікавими кумочками і є* (А. Кокотюха).

КУМПА́Н, а, *ч.; діал.* Компаньйон, товариш. *Камінь скрізь зчорнів від крові, Та не знають цеї мови Незагоєної рани Папа та його кумпани* (І. Франко); — *На вулиці маму перестрів бандит Крючок з своїми кумпанами* (Ю. Мельничук); — *Ну, нарешті маю кумпанів до война* [війни]! — *підбадьорився Василь* (О. Лисяк); *Один віл для пана, другий віл для хана, третій для гетьмана, а один для кумпана* (П. Загребельний); *Одного разу ми його* [Хуст] *проїхали — у цілоденній автобусній подорожі від нашого кумпана Майора назад до Ужгорода* (Ю. Андрухович).

КУМПА́НІЯ, ї, *ж., розм.* Те саме, шо **компа́нія** 1. *Вся кумпанія неодмінно кожного разу весело й добродушно сміялась* (В. Винниченко); *Семенко витратив не багато аргументів, щоб переконати тебе приєднатися до його футуристичної кумпанії, почати працю в редакції, друкуватися в газеті* (М. Бажан); *Всі закохалися в новеньку — і Віктор, і Йван, і вся зоряна кумпанія* (О. Бердник); *Гладкий Хіппі розповів справді несамовиті речі. Про кумпанію, яка складалась із п'яти панків* (Любко Дереш).

◊ **Те́пла компа́нія (кумпа́нія)** *див.* **компа́нія; Че́сна компа́нія (кумпа́нія)** *див.* **компа́нія.**

КУ́МПОЛ, а, *ч., розм.* 1. Те саме, що **ку́пол.** — *Це, граждани* [громадяни], *не чудо, що кумполи обновилися, а ось я вам розкажу про настояще* [справжнє] *чудо* (Б. Антоненко-Давидович); *Він вчив хлопців іншої науки: як відрізнити несправжню покрівлю від справжньої, як розпізнати загрозливий кумпол, як визначити без газоміра концентрацію газу* (Ю. Мушкетик); *Я тоді повертаюся лицем до небесного кумпола й устромляю свій зір у лагідну заокругленість його синіх крисів* (із журн.).

2. *вульг., зневажл.* Те саме, що **голова́** 1. — *Так його! — під'юдив Фіалек. — По кумполу його, Василю! Його, бач, ні п'ятий рік не навчив, ні кров, що проливав з нами у Політехніці!* (Ю. Смолич); — *А розбіжаться! Він няньчитись не любить. Що не так — лапою по кумполу* (Ю. Збанацький); — *Та ще куди тікав — до маминої пазухи, — презирливо скривився Бугор. — Першу втікацьку заповідь порушив... Підійди, я тобі за це по кумполу дам* (О. Гончар); — *Стукни його як слід! — ліниво порадив прогонистому гладкий.*

— *Колодочкою нагана по кумполу!* (П. Загребельний); *Фібі сягнула рукою до моєї кишені, дістала червону мисливську шапку й натягла мені на кумпол!* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

КУМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Брати участь в обряді хрещення дитини, стаючи кумом або кумою її батьків. — *Що тепер на тобі та на твоїй дочці — я вам дарую, щоб ви пам'ятали той день, коли в мене кумували* (Панас Мирний); *Цимбаленко позавчора кумував у Катрі* (Л. Яновська); *Ішов він і тримав на обличчі зневагу до кожного, хто відмовився йому кумувати* (Валерій Шевчук); *Слуга з Добромиля був кумом на хрестинах в Терновій. Я теж там кумував* (Г. Пагутяк).

КУМУЛЯТИ́ВНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до кумуляції. *Річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта* (з наук. літ.); *Та ось уже забряжчали гусениці, сивину похмурого ранку прошили вогняні хвости кумулятивних снарядів* (В. Шкляр); *Деякі отрутохімікати дуже стійкі в зовнішньому середовищі, мають великі кумулятивні властивості — у ґрунті зберігаються роками, нагромаджуються в рослинах* (з газ.).

КУМУЛЯТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **кумуляти́вний.** *До основних рис науки відносять її кумулятивність, тобто здатність накопичувати знання* (з наук. літ.); *Кумулятивність психічного розвитку означає, що результат розвитку кожної попередньої стадії включається в наступну* (з наук.-попул. літ.); *Кумулятивність привілейованих акцій слід розуміти так, що при невиплаті дивідендів у поточному році їх виплата не відміняється, а переноситься на наступний* (із журн.).

КУМУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* 1. Нагромадження матеріальних та нематеріальних ресурсів. *Кейнсіанська політика з часом призводить до кумуляції державного боргу й руйнує необхідні для її втілення очікування* (з наук. літ.); *Концептуальне осмислення категорій культури знаходить своє втілення в системі образів, які є своєрідною нішею для кумуляції світогляду народу* (з навч. літ.); *Слід забезпечити кумуляцію і постійне збереження всієї наявної електронної наукової інформації* (із журн.); // Поєднання певних ознак, рис і т. ін. *Закінченню притаманна також кумуляція, або поєднання в одній морфемі-закінченні кількох грамем* (з наук. літ.).

2. Нагромадження в організмі людини, тварин і в навколишньому середовищі різних речовин. *Екологічну загрозу може становити кумуляція хімічних речовин* (з наук.-попул. літ.); *Такі препарати повинні мати високу біодоступність, достатнє проникнення в клітини, відсутність кумуляції в організмі, що дозволятиме їх використання протягом тривалого періоду* (з навч. літ.).

3. *фіз.* Концентрація енергії спрямованого вибуху. *Кумуляція досягається наданням спеціальної форми зарядам вибухових речовин* (з навч. літ.).

4. *юр.* Поєднання дипломатичним представником своїх функцій у кількох державах. *Часто практику кумуляції держави використовують і щодо міжнародних організацій. Наприклад, керівник дипломатичного представництва у Франції одночасно призначається офіційним представником своєї держави при ЮНЕСКО, оскільки місцеперебування цієї організації — Париж* (з навч. літ.).

КУ́МЦІВ, цьова, цьове. Належний куму. *На кумцьовім дворі явір зелененький, тото* [то вже] *нам ся удав* [сподобався] *кумцьо молодейкий* [молоденький] (з народної пісні).

КУ́МЦЬО, мця, *ч.* Пестл. до **кум**[1]. — *Робіть що, кумцю, бо не дочекаю! Щось мені той день раком лізе* (Б. Лепкий); — *Так що вибачай, кумцю, але доведеться й тобі видобувати гроші з гамана — перед ринком усі рівні* (В. Чемерис).

КУ́МЦЯ, і, *ж.* Пестл. до **кума́.** *Ой, кумцю моя, принесу ти* [тобі] *жита* (з народної пісні); *Кумця кумці до вуха, а від кумці увесь світ слуха* (приказка); *Вони, кумцю* [Мотре], *дуже любляться, Гнат із Настею!* (М. Коцюбинський); * У порівн. *Кушум помирає, а російський лікар, мов кумця-плетуха, позирає, що діється на вулиці* (М. Дашкієв).

КУ́НА[1], и, *ж.* Національна грошова одиниця Хорватії, що дорівнює 100 липам. *Назва хорватської валюти — куна — походить від куниці* (з наук.-попул. літ.); *План випустити в обіг куну з'явився ще в 1939 р., коли Хорватія отримала автономію в складі Югославії* (з наук.-попул. літ.).

КУНА́[2], и́, *ж.* 1. *заст.* Куниця (у 1 знач.). — *Да поїдем, братці, у чистеє поле. У чистеє поле куну ловити* (П. Чубинський); *Лисиці, куни і дівчата вранці виходять мити очі в буйнолозих плавнях* (Б. Антоненко-Давидович); *На польському цвинтарі у Білому Хуторі жили потаємно в біломармурових і цементованих гробівницях маленькі хитрі куни, виводили весною куненят* (М. Малиновська); *Одягаються* [пани] *у легкі дорогі шовки у літі, а як зима — беруть на себе м'якенькі оксамити, обгортаються теплими кунами та бобрами* (Марко Вовчок); *Кий держав переправу на Залозній путі через Почайну й Дніпро, де збиралися гості з усіх чотирьох вітрів і звозили всякі добра, й скіт* [худобу], *і куни з усіх язик* [народів] (І. Білик); * У порівн. *Хильцем шморгнули* [брати], *мов куни, гущавиною* (І. Франко).

2. *іст.* Те саме, що **куни́ця** 4. *Гривня поділялася на дрібніші грошові одиниці і дорівнювала 20 ногатам, або 25 кунам* (з наук.-попул. літ.).

КУ́НА́[3], ку́ни́, *ж., заст.* 1. Пробій (у 1 знач.) у дверях, воротах і т. ін. *По сій мові замки пудові у дверей забряжчали, І засови у кунах залізні важкі завищали* (П. Куліш); *Угорі залізна куна скворником пропущена через мур без жодної скоби, з дерев'яними засувами* (з мемуарної літ.); *При в'їзді до замку від міста через вал — міст із колод, у поганому стані. З нього — ворота в мурі прості на дерев'яних бігунах, із залізною куною і скобами до замикання* (з наук.-попул. літ.).

2. Залізна скоба, прибита в церкві, в яку вкладали руку жінки, караючи її за порушення правил пристойності. — *Не розглядай, чи вона Олена, чи не Олена, а тільки бери ту, що стоїть на рундуку, біля куни, та у руках червону маківку держить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Перше була куна... в бабинці, до которої припинался покритки, поки вся служба одійде* (П. Чубинський); *Старі люди гомоніли, що треба її.., по давньому звичаю, забити на ніч у церкву в куну, замкнувши руку залізною дужкою* (І. Нечуй-Левицький).

3. В'язниця. *Тільки що стало на світ займатись, заскрипіли залізні ворота під баштою, і з куни вивели Кобзу, Остапа, Барила і ще двох січовиків* (О. Стороженко); [О л е с я:] *Хто кинувся обороняти своє добро, того велено було у кайдани забити та в куну вкинути* (М. Кропивницький).

КУНА́К, а́, *ч.* У кавказьких горців — людина, пов'язана з іншою зобов'язанням взаємної дружби, захисту, гостинності; приятель. *Він відчував, що ті люди недоброзичливо на-*

строєні до його кунака, але не знав, як захистити його (Григорій Тютюнник); *Ахмет був кунаком Кожуха. Що тепер міг Кожух для нього зробити?* (Д. Білий); // *жарт., рідко.* Друг, товариш. *Видно, міцно ви потоваришували, — відзначає не без шпильки керівник делегації. — Просто кунаки, нерозлийвода* (О. Гончар); — *Ми кровні кунаки. На курорті познайомилися* (А. Крижанівський).

КУНА́ЦТВО, а, *с.* Звичай, який пов'язує кунаків зобов'язанням взаємної дружби, захисту, гостинності. *Укладання угод про кругову поруку, про взаємні шлюби між певними племенами, кунацтво, звичай кровної помсти не вносили стабільності через нестабільність самих родоплемінних одиниць, які часто розпадалися або, навпаки, розросталися* (з наук. літ.); *В етнографічній літературі поширений погляд учених на гостинність і кунацтво як ідентичні поняття* (з наук. літ.); *Деякі вчені зіставляють кавказьке кунацтво зі слов'янським побратимством* (з навч. літ.); // Дружба, приятельство, взаємодопомога. *Аліханов познайомився з життям Мервської оази, завів кунацтво з багатьма старійшинами* (з наук.-попул. літ.).

КУНА́ЦЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **куна́к.** *Кунацькі стосунки часто тривали століттями, бо передавалися з покоління в покоління* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **куна́цька,** кої, *ж.* Спеціальне приміщення в будинках господарів на Північному Кавказі, де приймали гостей і спілкувалися. *Черім велів привести матір у кунацьку і негайно з'їздити за сестрою* (з казки); *Кабардинці тримали для гостей у кунацькій піднос із м'ясом, пастою і сиром* (з наук.-попул. літ.); *Двері кунацької відчинені в будь-який час дня і ночі, будь-хто може зайти й розміститися там, не питаючи дозволу в господаря* (з наук.-попул. літ.).

КУНГА́Н, а, *ч.* У тюркських народів та кавказьких горців — високий глек з носиком. *Наповнивши вузькошиї глеки-кунгани дзвінкою холодною цівкою, спритно ставили* [жінки] *глеки на плечі* (З. Тулуб); *Він ставить кунган з зеленим чаєм на вогонь* (Л. Первомайський).

КУНГА́С, а, *ч.* Великий човен без палуби (гребний або вітрильний), поширений перев. на Далекому Сході. *Гребці на .. кунгасі, що пропливав близько нас, береговий матрос, що привітально махав нам рукою, .. навіть вода в бухті — все це було милим і рідним, чого я давно вже не бачив* (М. Трублаїні); *Поволі кунгас наш суне Між круч від коси до коси. Вези ж ти нас, Лено-красуне, На хвилі високій неси* (П. Дорошко); *Ми випадково помітили кунгас, який хвилями несло кудись на південний схід* (з газ.).

КУНГ-ФУ́, *невідм., с.* Вид східних єдиноборств, китайське древнє бойове мистецтво фізичного та духовного розвитку людини. *Мистецтво кунг-фу було започатковано приблизно в IV–III тис. до н. е.* (з наук.-попул. літ.); *Статус майстра кунг-фу надається після 20 років тренувань* (з газ.).

КУ́НДЕЛЬ, я, *ч., розм.* Собака з кудлатою шерстю, перев. вівчарський. *Вівчарики прехорошенько Найкращого баранчика взяли Та й патрають гуртом, а кунделі Мовчать* (Л. Глібов); *Стрічають нас веселим гавкотінням кудлаті кунделі* (О. Ільченко); *А кундель і тут сатаніє од злості і так орудує лапами, що аж пліт ходором ходить* (М. Стельмах); *Спущений з ланцюга здоровенний кундель, захлинаючись гавкотом, кинувся до воріт* (В. Нестайко); *По бруку котився, підплигуючи, обруч у сліпучих спалахах надвечірнього сонця, а за ним із гавкотом гнався рудий кундель* (О. Забужко).

КУНДО́СИТИ, óшу, óсиш, *недок., кого, що, діал.* Смикати (у 1 знач.), шарпати. *Було не савити, не варварити, ані амбросити* [порушувати заборону на деякі види робіт у дні відповідних святих], *але куделю було кундосити* (Номис); *Нехай мою русу косу да й Дунай-вода носить, нехай же той нелюбонько в рученьках не кундосить* (Сл. Б. Грінченка).

КУНЖУ́Т, у, *ч.* 1. Трав'яниста однорічна олійна рослина родини кунжутових. [Р о м а н ю к:] *Кунжут — культура пропашна* (О. Корнійчук); *Кунжут дуже вимогливий до вологи повітря й ґрунту в період до цвітіння* (з наук.-попул. літ.); *Обробіток ґрунту під кунжут такий самий, як і під інші технічні культури, які вирощують після озимих зернових* (з навч. літ.); *На українському Півдні робили спроби вирощувати екзотичні культури: кок-сагиз, арахіс, кунжут* (із журн.).

2. Насіння цієї рослини, яке використовують у харчовій промисловості, кулінарії, косметології і т. ін. *Ми зробили все, як я спланував: купили в супермаркеті філе мінтая, купили хліба з кунжутом, пакет молока і пачку панірувальних сухарів* (Любко Дереш); — *Свіжі млинці з чорною ікрою, .. королівський омлет з беконом і розплавленим сиром, посипаний кунжутом, мюслі з фруктами і без... Дядькові в голові заплуталося. Руками замахав — досить, досить!* (Люко Дашвар); *Для випічки вам знадобиться маргарин, сік із половини лимона, білок, кунжут для посипання й борошно* (з газ.).

КУНЖУ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **кунжу́товий** 1. *Вигадував* [Микоша] *ще й інші прізвиська* [Михайлові]: *граф Кунжут — натяк на кунжутне виробництво в маєтку його батька* (О. Полторацький); *На кожному кроці в очі кидаються великі чотирикутні лаковані підноси.., наповнені маленькими коржиками, .. різноманітними цукерками, кунжутною халвою, горіховими пряниками, мигдалем* (П. Загребельний); *Прокинувся* [Омелько] *тільки тоді, коли вся кімната сповнилась духом смаженої риби та кунжутної олії* (Ю. Логвин).

КУНЖУ́ТОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кунжу́т.** *Вони* [пекарі] *наготували величезні короваї завбільшки з куполи мечетей, обсипали їх зверху кунжутовим насінням і солодким кропом* (П. Загребельний); // Добутий з насіння кунжуту. *Кунжутова олія нейтралізує кислотність крові й підвищену кислотність шлункового соку* (з наук. літ.); *Кунжутова олія використовується зовнішньо при захворюваннях шкіри* (з наук.-попул. літ.); // Пригот. з кунжутом. *Для приготування кунжутового напою використовують насіння кунжуту східного* (із журн.); *Серед фірмових страв шеф-кухаря — курчата табака, кримські рапани в кунжутовій скоринці* (з мови реклами).

2. *у знач. ім.* **кунжу́тові,** вих, *мн.* Родина однорічних трав'янистих рослин. *Кунжут східний — це однорічна трав'яниста олійна рослина родини кунжутових* (з наук. літ.).

КУНИ́ЦЕВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **куни́ця** 1. *Кунцева шкурка дешевша за соболину* (із журн.); // Зробл., пошитий із хутра куниці. *По сухій, безлюдній толоці .. ходили стежкою два касієри* [касири] *в шабасових бекешах і куницевих штрамеле* [головних уборах] (І. Франко).

2. *у знач. ім.* **куни́цеві,** вих, *мн.* Родина ссавців ряду хижих, до якої належать куниця, видра, борсук, тхір і т. ін. *Куницеві вміють добре пристосовуватися до різних умов, то-*

му вони представлені в усіх частинах світу (з наук.-попул. літ.); *Представники родини куницевих легко проникають у нори гризунів і знищують їх безпосередньо в сховищах* (з навч. літ.); *На звірофермах Полтавщини почали розводити невеликого хутрового звірка — норку, з родини куницевих* (з газ.).

КУНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Дрібний хижий ссавець родини куницевих із цінним пухнастим хутром. *То брат-птахівник не доглядить, що в курнику продрали куниці дірку й одної ночі — чи то вони, чи тхори — передушили мало не всі несучі кури* (Н. Королева); *Найстрашніший для неї* [білки] *ворог — куниця. Хижа звірина, що й по деревах лазить, і в вузеньке дупло прослизне* (О. Копиленко); *Чого так багато мишей плодиться? Та того, що їх усяке їсть — і тхір, і колонок, і куниця, і горностай, і сова, і лисиця — всі живляться ними* (І. Багряний); *Курять болотні вогні на торфах і бродах, все до нас тікає — птахи, білки, куниці* (В. Близнець); // Хутро цієї тварини. *Душно* [Горленкові] *в .. кунтуші, облямованому куницею* (З. Тулуб); *Згодом інший, місцевий купець майже силоміць упхав йому пальто, підбите куницями* (Ірина Вільде); *Ледве позаносили до братського будинку дари московського царя: п'ять сороків соболів, п'ять сороків куниць, ікону Ісуса шириною в півтора ліктя* (Р. Іваничук); *Загін сердюків на чолі з державцем, вбраним в адамашки, в кармазини, оксамити, в чорні лисиці, горностаї, соболі, куниці, у золото й срібло, спішить навскоки* (В. Дрозд); *Вельможі .. виступають рядком, убрані в своє найрозкішніше вбрання, — білі гуні, криті шовком і паволоками, торочені на рукавах і подолі бурими куницями* (І. Білик).

2. *перен., нар.-поет.* Уживається в обряді сватання. *Постукали і раз, і вдруге, і утретє, і ввійшли старости, і подали хліб, і говорили старости законні речі про куницю, як і поперед сього було* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А вони, ті діточки, таки й дрібнесенькі: сина цієї осені оженив, та й до дочки вже ті, що куниць шукають, рипаються* (Б. Грінченко); *Побачили ми слід до вашого двору, аж тепер бачимо, що то не куниця, а красна дівиця* (М. Грушевський); *Вони ж, старости, так доладно говорять: — Звір наш та пішов у двір ваш, а з двору у хату та й сів у кімнату, тут мусимо його піймати. Тут сховалася наша куниця* (О. Іваненко); *За Ганнусю, то годі й казати: вона миттю шурхнула повз них у сіни і звідтам, з-за дверей, .. наслухала балачку дорослих дядьків про мисливців і куницю, не ймучи віри: невже це про неї?* (О. Забужко).

3. Те саме, що **куни́чне** *(див.* **куни́чний** 2). *Стануть розказувати, .. як ніхто ні женився, ні заміж не йшов, не заплативши куниці..* (Панас Мирний); *— Приміром, наш сотник, прийдеш до нього з проханням, поклін клади, аж два червоних, та ще й курку, та ще й качку, а весільну куницю, аж п'ять злотих* (П. Панч).

4. *іст.* Шкурка лісової куниці, що використовувалася як грошова одиниця; куна́. *Захар Беркут, прийшовши до нього, обіцяв йому десять куниць плати, щоб навчив його своєї примови* (І. Франко); *Тоді роль засобів обігу виконували хутра звірів, насамперед, куниці та білки* (з наук. літ.); *Пошли, господине, до нас хліб свій продавать, а ми радо купимо. Чого ти захочеш — чи воску, чи білі, чи бобрів, чи чорних куниць, чи серебра, — ми радо дамо* (з наук.-попул. літ.).

5. *рідко.* Волоть очерету. *По той бік очерет стояв чорною стіною, стиха похитуючи червонуватою куницею, злегка шелестячи пожовклим листом* (Панас Мирний); *Дніпрові плавні. Позолота сонця на стиглих куницях очерету* (Г. Епік).

КУНИЧА́, а́ти, *с.* Те саме, що **куничення́**. *Під час годівлі куничат самиці настільки хижі, що нападають навіть на зайців* (з наук.-попул. літ.); *Куничата швидко звикають до рук людини і стають надзвичайно ласкавими й поступливими* (з навч. літ.).

КУНИЧЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля куниці. *Мурка виявилась ревною матір'ю куниченяти, стала щедро підгодовувати звірятко молоком. Кішка й підозри не має, що то підкидьок* (із журн.); *Маленьке, сліпе, мокре і безпомічне куниченя приніс Василько додому* (із журн.).

КУНИ́ЧИЙ, а, е. Прикм. до **куни́ця;** куничний. *Старці вирішили сплатити житом — по ходовій ціні: півпуда за куничий смушок, півберківця за дві овечки* (І. Білик); *Найбравіші з-поміж них носять .. сукняний халат, підбитий лисячим або благородним куничим хутром, шапку з такого ж хутра та чоботи з червоного сап'яну без острогів* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. з хутра куниці (у 1 знач.). *Граф Ганелон наляканий був дуже, У гніві скинув він куничу шубу, Зоставсь на ньому лиш каптан шовковий* (В. Пащенко, пер. з фр. епосу "Пісня про Роланда").

КУНИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **куни́чий.** *Він головно хотів якнайскоріше виміняти боброві та куничні шкірки на метал чи сукно* (Юліан Опільський).

2. *у знач. ім.* **куни́чне,** ного, *с., іст.* Шлюбний податок. *Куничне платили ті, хто видавали дочок заміж* (з наук.-попул. літ.).

КУНИ́ЧНИК, у, *ч.* Трав'яниста багаторічна кормова рослина родини злакових з повзучим кореневищем і розлогим волотевим суцвіттям. *У рослинному покриві мілководної ділянки річки можна побачити митлицю повзучу та куничник* (з наук. літ.); *У правобережній частині Києва найпоширенішими є дубово-соснові та соснові ліси, у трав'яному покриві яких трапляються такі рослини, як гориця, конвалія, куничник* (з наук. літ.); *Ось ще одна група рослин з українських степів — кореневищні злаки: пирій, куничник, чаполоть, стоколос безостий* (з наук.-попул. літ.).

КУНІЛІ́НГУС, у, *ч., фізл.* Різновид орального сексу: інтимні ласки ротом жіночих статевих органів. *Однокласниці з тринадцяти років як не про кунілінгус, так про фалоімітатор .. А Майка тільки й того, що цілувалася із сусідським Олегом рік тому* (Люко Дашвар).

КУНКТА́ТОР, а, *ч., книжн.* Повільна, обережна, схильна до вичікування людина. *Творилися самостійні повстансько-козацькі відділи, виростали в багатотисячні корпуси й нетерпеливо оглядалися на кунктатора гетьмана* (з наук.-попул. літ.); *Пруст, цей великий літературний кунктатор, — не курйоз, не анахронізм, не історико-літературний болід, що потрапив у чужу атмосферу. Пруст відповідає тому психологічному самовідштовхуванню, що насамперед виявляється в художньому слові* (із журн.).

КУНКТА́ТОРСТВО, а, *с., книжн.* Характер, поведінка, властиві кунктаторові; повільність, обережність, схильність до вичікування. *Кунктаторство було явне, і ним, мабуть, треба пояснити, що знову відновлено переговори з Хмельницьким про комісію і мирне полагодженнє* [владнання] *справи* (М. Грушевський); *Сучасники критикували фельд-*

маршала за так зване кунктаторство, тобто повільність (з газ.).

КУНКТÁТОРСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **кунктáтор.** *Вони, схоже, не довіряють кунктаторській політиці уряду* (з газ.).

КУ́ННЯ, я, *с., діал.* Збірн. до **куня́.** *В комишах гуляє осінь, Куння хилиться шовкове* (Л. Первомайський).

КУНСТКÁМЕРА, и, *ж., іст.* Зібрання і місце зберігання різноманітних (художніх, природничо-наукових, історичних та ін.) рідкісних речей. *Нінина квартира нагадувала скоріше кунсткамеру петровських часів, ніж покої молодої дівчини* (С. Добровольський); *Не було покладено в основу їх експозиції нічого, окрім власних уподобань самого Директора. Була кунсткамера й поза тим більше нічого* (В. Домонтович); *Боже, в яку дику країну я потрапив! Церкви, палаци, перуки, кунсткамера, книжки іноземні... Й голод, злидні, безправ'я* (Ю. Мушкетик); *За задумом, Форум Гумбольдта, який будують у Берліні, має поєднати музей, виставку, кунсткамеру, науковий театр та лабораторію культури* (з газ.); *Медичну кунсткамеру добре знають. Тут завжди багато відвідувачів* (з газ.); * Образно. *Пам'ять — безстрокова кунсткамера прекрасних і жахливих монстрів* (О. Ульяненко).

КУ́НТУ́Ш, ку́нтушá, *діал.* **КÓНТУШ,** а, *ч., іст.* Верхній розпашний чоловічий і жіночий одяг заможного українського і польського населення XVI–XVIII ст. *Взяла* [Венера] *очіпок грезетовий І кунтуш з усами люстровий, Пішла к Зевесу на ралець* (І. Котляревський); *На другій стіні висів портрет якогось давнього Сухобруса в кунтуші, з прорізаними рукавами* (І. Нечуй-Левицький); *В своїм срібнім панцирі на чорнім оксамитовім контуші з татарським шкіряним поясом і в чоботях зі срібними острогами являв* [князь] *собою певну непогану фігуру* (І. Франко); *Мужики, переодягнувшись в панські контуші, ходили поміж панів і частували їх горілкою* (А. Чайковський); *Юнак в кунтуші польського селянського строю підвівся з полика, щоб дати місце хворій жінці* (Олесь Досвітній); *Вогневик ще раз ковтнув води, витер уста рукавом кунтуша* (О. Бердник).

КУНЦИ́Т, у, *ч.* Мінерал, різновид сподумену зеленого, смарагдово-зеленого, рожево-бузкового, бурого забарвлення. *Кунцит при тривалому рентгенівському або радієвому опроміненні набуває нестійкого смарагдово-зеленого забарвлення* (з наук.-попул. літ.); *Літотерапевти припускають, що кунцит сприятливо впливає на серцеву діяльність* (із журн.).

КУНШТ, а, *ч., заст.* Малюнок, картинка. *А що ж то у його будинках Добра й худобоньки було!.. А скільки образків версальських, Малярських кунштів і божків* (П. Гулак-Артемовський); *Опріч образів висіли ще на стінах деякі куншти: два козаки тягаються за чуби, а внизу підписано: "Два дурні б'ються, а третій дивиться"* (О. Стороженко); *Скрізь люблять оздобу і розуміються на кунштах* (Б. Лепкий); *Після свят я подався до своєї цехової майстерні — закінчував дві мистецькі роботи, сідло і сагайдак, не для продажу, а самого куншта ради* (Р. Іваничук).

КУНШТÁЦІЯ, ї, *ж., заст.* Декорація, сценічна обстановка. *Дія третя. Кунштація та ж* (Сл. Б. Грінченка).

КУ́НШТИК, а, *ч., заст.* Зменш.-пестл. до **куншт.** *І книжечок з кунштиками В Ромні накупила* [княгиня].., *І азбуку по кунштиках Заходилась вчити* (Т. Шевченко); *Він їй кунштики для заполочі, для вишивання малює* (О. Ільченко); *Господи, яка красива книжка! Із кунштиками! Це буде за мої три рублі!* (І. Андрусяк).

КУ́НШТЮК, а, *ч.* Те саме, що **фóкус²**. *Траплялись і такі кунштюки: коли я уперше зограв з великим поспіхом роль Виборного, то актор Б-ов .. захотів, як кажуть, потягатись зо мною* (М. Кропивницький); *Замість очікуваного гаркавлення приголомшував* [Шипр] *займенниками та іншими цікавими мені лексичними кунштюками* (Ю. Іздрик); *Вона* [Г. П. Затиркевич-Карпинська] *застерігала від .. різних сценічних "кунштюків"* (з мемуарної літ.).

КУНЯ́, í, *ж., діал.* Волоть очерету; куниця (у 5 знач.). *В плавнях було тихо, як у лісі, лиш горою шелестіла куня, раз в той бік схиляючись, раз в інший* (М. Коцюбинський).

КУНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., розм.* Те саме, що **дрімáти.** *— Певно, що Одарка не гаптує: або спить, або так куняє* (Марко Вовчок); *Шкода, що часом я на лекціях куняв* (М. Рильський); *На них сиділи дядьки, одні з них бадьорилися, перемовляючись між собою, інші, обіпершись ногами об війя, куняли, зморені сном* (Григорій Тютюнник); *— А це що за проява? — і кинув на Мотрю з Торбою, що вже не куняла, а сиділа рівно, дивлячись на прибульців* (Є. Гуцало); * Образно. *Місто заснуло; скелі стояли над водою, неначе тяжку думу думали; куняв ліс на горі, сумували зелені верби* (І. Нечуй-Левицький); *На кручі куняли гармати з позатиканими горлянками* (А. Головко).

КУ́НЯЧИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **куни́цевий** 1. *Куняча шапочка на голові та багатий, коралами прикрашений ніж у піхвах .. доповнювали одяг* (Юліан Опільський); *— Добре, пане. Візьміть мою кунячу шубу з бобровою облямівкою та коміром* (З. Тулуб); *Осмогруд пішов до свого заширмленого* [прикритого ширмою] *ложа й випростався на кунячому покривалі в чоботях* (І. Білик); *Війт мав у дарунок зелену оксамитову шапку з кунячою опушкою* (Ю. Логвин).

КУ́ПА, и, *ж.* 1. Велика кількість чого-небудь складеного, зсипаного горою в одному місці; гора (у 2 знач.). *Сніжинки .. крутилися, збивалися в купу, і та купа росла, більшала і, наче стовп, піднімалася вгору* (Панас Мирний); *Тут була невеличка площа, де зупинялися дядьки, їдучи на базар. Через те тут раз у раз були купи гною та кізяків* (В. Винниченко); *На ніч отаборювались просто на снігу, намету не хотіли розв'язувати і ночували так, нагрібши в один бік з-під вітру велику купу снігу* (І. Багряний); // Велика кількість яких-небудь предметів, складених один на один. *Зверху, на високій купі* [дров], *лежала біля самої стіни здоровенна вербова колода* (Б. Грінченко); *На дощаних помостах .. були навалені купи набоїв, стоси шабель, зсипища гранат* (Р. Андріяшик); *Він* [батько] *звелів стягати в купи палі дерева та сухий хмиз* (І. Білик); *Смітника знайшов швидко: на вільному від могил місці — купа зужитих вінків та квітів* (Валерій Шевчук); *Мені вже не зимно, дихаю ротом, бо ніс закладений, поруч росте купа використаних серветок* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Те саме, що **гру́па** 1. *Перед коршмою стояла досить велика купа селян* (І. Франко); *В кінці, серед чорної купи піхотинців, їхали вози з тяжко раненими, що повертали до гнізд* (К. Гриневичева); *Біля них збилася жаркою купою отара* (О. Гончар).

3. *перен., розм.* Велика кількість кого- або чого-небудь. [П а в л о:] *Один ляпне, другий не розчолопа, а третій не второпа, і стане така купа брехні, що й в оберемок не забереш* (М. Кропивницький); *В сім'ї була купа дітей, батько*

цілісінький день на роботі, а мати за піччю та безнастанним пранням і шиттям на дітей не мала просвітку (Б. Антоненко-Давидович); *Повернулися* [Сердюки] *незабаром* [з міста] *з купою практичних новин, пожвавілі* (О. Гончар); *— Кириле, я тобі за півгодини подзвоню, гаразд? — О'кей, добре! Але не пізніше, прошу. Є купа справ* (Ю. Андрухович); *Маючи таку купу грошей, я зможу без проблем утекти, змінити ім'я, зовнішність,.. — і шукай вітру в полі* (О. Авраменко, В. Авраменко).

(1) Димові ку́пи — купи бадилля з перегноєм і т. ін., які спалюють для захисту рослин від приморозків. *Робота за роботу заходить. Ті гній возять, інші дерева білять та обрізують, а ті вже й димові купи заготовляють на випадок заморозків* (О. Гончар); **Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами)** *див.* **лежа́ти; (2) Ло́вчі ку́пи** — купи бур'яну для приманювання й виловлювання сільськогосподарських шкідників. *Ловчі купи розміщують ранньою весною по краях бавовникового поля на відстані не менше як 20 м одну від одної* (з наук. літ.).

◊ **Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи)** *див.* **вали́ти**[1]**; (3) До ку́пи** — в одне місце, усіх разом. — *Видно, чорт сім пар лаптів стоптав, поки вас* [дівчат] *до купи зібрав!* (Панас Мирний); **Змі́шувати / зміша́ти в одну́ ку́пу** *див.* **змі́шувати; [І] ку́пи не трима́ється (не де́ржиться)** *див.* **трима́тися; Іти́ / піти́ ку́пою** (*рідко* **при ку́пі)** *див.* **іти́; (4) Ку́па (ку́пою) на ку́пі** — у великій кількості. *Скрізь по селах шибениці; Навішано трупу — Тілько старших, а так шляхта — Купою на купі* (Т. Шевченко); *Не сумуйте, що купа на купі Всі поляжем за діло святе* (П. Грабовський); *Ми клали фашистів купою на купи. Мене поранило в руку, і я стріляв однією рукою* (Б. Харчук); **Ле́две трима́тися ку́пи** *див.* **трима́тися; (5) Мала́ ку́па** — вигук у дитячій та інших забавах, після якого влаштовується загальна сутичка і всі валяться одне на одного, а також назва цієї забави. *Позскакували* [молодиці] *з санчат та й собі туди — пхаються, падають... А чоловіки: — Мала купа! мала купа! на купу! на купу!..* (Панас Мирний); *Учні скористалися з вільних хвилин і почали гратися в "малої купи"* (Л. Смілянський); **Трима́тися (держа́тися) ку́пи** *див.* **трима́тися.**

КУПА́ВА, и, *ж., діал.* Латаття. *Здавалось — цілий світ у водах, між купав, Тремтів і майорів, одбившися яскраво* (М. Рильський); *Захочу я — русалкою плистиму Між білосніжних лілій і купав* (Л. Забашта); *Заказано зривати купави з твого мертвого і живого плеса* (І. Калинець).

КУПА́Ж, у́, *ч., спец.* 1. Те саме, що **купажува́ння.** *Гарячий купаж провадиться кип'ятінням плодоягідного півфабрикату з цукром* (з наук.-попул. літ.); *Купаж — останній етап виробництва, після якого можна нарешті вимовити довгоочікуване слово "коньяк"* (із журн.); *Головним бажанням було завоювати репутацію майстра купажу віскі вищого класу* (з газ.).

2. Результат купажування. *Мати свій унікально підібраний купаж кави чи чаю — це гарантовано смачний ранок* (із журн.).

КУПА́ЖНИЙ, а, е, *спец.* 1. Прикм. до **купа́ж.** *В Україні запатентовано спосіб виробництва та купажний склад десертного вина "Мускатне фестивальне"* (із журн.).

2. Те саме, що **купажо́ваний.** *Інноваційний яблучний купажний сидр виготовлено з додаванням соку вишні та бузини, винного настою гвоздики та кориці, що надає йому неповторного смаку* (з мови реклами).

КУПАЖО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **купажува́ти.** *Соки з ягід переважно купажовані з глюкозо-фруктозним сиропом* (з навч. літ.); *Купажоване шотландське віскі має статус національного напою* (із журн.); *Купажовані олії призначені для вживання в їжу та для приготування соусів, майонезів тощо* (із журн.).

КУПАЖУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **купажува́ти.** *Недоліком гарячого способу купажування є часткова втрата ароматичних властивостей плодово-ягідної сировини* (з наук. літ.); *Купажування соку аронії та інших плодів і ягід дозволяє отримати продукт більш високої поживної якості* (з наук.-попул. літ.); *Винахід використовують для виробництва різних сумішей сипких продуктів, зокрема в купажуванні багатокомпонентної чайної суміші* (з наук.-попул. літ.); *Обліпиховий сік добре піддається купажуванню з іншими соками, тому ви щоразу матимете новий коктейль* (із журн.); *Купажування вина можна робити в домашніх умовах* (з газ.).

КУПАЖУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, спец.* Змішувати в певному співвідношенні продукти одного типу різних ґатунків чи сортів для надання їм особливих якостей. *Малокислотне вино необхідно купажувати з висококислотним, наприклад з чорної смородини або червоних порічок* (з наук. літ.); *Під час другого переливання до вина додають цукор, щоб надати вину напівсолодкого смаку; при потребі його, крім того, купажують* (з наук.-попул. літ.); *Купажують різні партії яблучного пюре залежно від їх показників якості* (з навч. літ.).

КУПАЖУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., спец.* Пас. до **купажува́ти.** *Зібрані з різних плантацій чаї надходять до чайної фабрики, де вони додатково очищуються, сортуються, а потім купажуються — певні сорти змішуються в затверджених пропорціях для створення неповторного букету* (з наук.-попул. літ.).

КУПА́ЙЛО, КУПА́ЛО, *нар.-поет. (з великої літери).* 1. *ч. і рідше с.* У дохристиянських віруваннях — божество родючості, земних плодів, радості, згоди та кохання. *— Купайло, Купайло! Де ти зимувало?* (з народної пісні); *Десь там по селах бігли дівчата понад воду топити Купайла* (К. Гриневичева); *Основними дійовими особами на магічному святі були опудала Купайла та Марени* (з наук.-попул. літ.).

2. *с., перев. у род. і знах. в. з прийм.* н а. Народне свято з танцями, співами, стрибанням через вогонь і т. ін., що первісно відзначалося на честь цього божества. *А от вже на ігрищах, на Купала, весною у хороводі, у ворона, у хрещика, — тут вона рада була грати з подругами* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я з них* [волошок], *та барвінку, та з чорнобривців вінки на Купала плела* (І. Багряний); *Пригадую, як ми, діти, зламували на Івана Купала гільце, прикрашали його стрічками, стружками, паперовими квітами* (Є. Гуцало); *Уже в Карпатах на Купала той, мовляв, роздягнувся біля ватри до трусів і взявся танцювати на жаринах* (Любко Дереш); *З Сонцем пов'язані обряди періоду від свята Купала до Петрівки* (з наук. літ.); // Час, коли справляють свято. *Під самого Купала .. Ми папороть шукати Ходимо по лісах* (Дніпрова Чайка); *Іван стояв заквітчаний, як гільце на Купайла* (М. Коцюбинський); *Постривайте, та завтра ж,*

здається, день літнього сонцестояння, сьогодні Купайла, купальські вогні (Д. Гуменна); *Годилося очищатися водою, причому воду слід було брати з криниці, викопаної саме в переддень Купайла* (з наук.-попул. літ.).

КУПА́ЛО *див.* **купа́йло.**

КУПА́ЛЬНИЙ[1], а, е. Прикм. до **купа́ння.** *Я, бачте, виїхала з Євпаторії раніше, ніж думала, бо ще далеко до кінця купального сезону мене напав тиф* (Леся Українка); // Признач. для купання. *Журба стоїть біля машини. Журба, певне, вагається, бо жінки тільки в купальних костюмах* (Г. Епік); *Сахно .. мусила дозволити* [лакею] *роздягти себе й напнути на плечі купальний халат* (Ю. Смолич); *Коли погляд мій пробігався її купальними приналежностями* [речами] *— шампунями, кремами, екзотичними бальзамами — на душі здіймалося солодке хвилювання* (Любко Дереш).

Купа́льний сезо́н *див.* **сезо́н.**

КУПА́ЛЬНИЙ[2], а, е. Те саме, що **купа́льський.** *По городах залунали Купальні пісні, І не чуть пісень весільних — Вже нема весни* (Дніпрова Чайка); *— Чи я тобі коза, щоб заходилася стрибати оце з доброго дива?.. — Ніхто з "доброго дива" й не плигає: на те й купальний вечір* (Л. Яновська); *Душу поймало тепло й радість, і не хотілося думати про таємничі холодні зорі й про те, що буде взавтра, коли кінчиться коротка, найкоротша в літі купальна ніч* (І. Білик).

КУПА́ЛЬНИК[1], а, *ч.* Той, хто купається. *Хтось на дорозі, але досить далеко від купальників, — кричав щосили: — Діти, геть із води* (І. Франко); *Великий став аж кипів від купальників. Багато їх було і на березі, і в купальнях* (В. Минко); *До Джалапіти прийшли скаржитися купальники* (Е. Андієвська); *Тепер за мостом ліворуч, сотню метрів пройти — і ось тобі Жабулятник. А на ньому якраз — жодного купальника. Тільки жаби* (І. Андрусяк).

КУПА́ЛЬНИК[2], а, *ч.* Костюм для купання. *Терезка помила посуд, взяла ковдру, купальник і пішла через городи на річку* (М. Томчаній); *Тішить око веселе різнобарв'я плавок, купальників, .. брилів та панамок на прилавках магазинів* (А. Крижанівський); *Вона сходить зі стежки і йде просто до води, я намагаюсь не відставати, йду слідом і розглядаю її чорний блискучий купальник* (С. Жадан).

КУПА́ЛЬНИЦЯ[1], і, *ж.* Жін. до **купа́льник**[1]. *Ген-ген на тім боці ставу ледь майорять серед ночі купальниці, Як качки на воді* (А. Головко); *Оддаль, метрів за триста, була дівоча вишка. На неї якраз вилізла купальниця* (В. Минко); *Здавалося, все заслухалося: замовк шелест листя і перестали перегукуватися купальниці серед річки* (Валерій Шевчук).

КУПА́ЛЬНИЦЯ[2], і, *ж.* Трав'яниста рослина родини жовтцевих з яскравими жовтими або жовтогарячими великими квітками, що росте переважно на луках. *— Знаєш, що таке купальниця? Квітку таку знаєш? — Знаю, — сказала Кароліна. — У нас у Висічі квітне в улоговинах. На початку літа. — І яка вона? — Красива .. Ніби маленька жовта троянда, тільки з лугу* (Г. Вдовиченко); *Купальниця європейська — багаторічна рослина, в насінні якої міститься понад 20 % олії* (з наук. літ.); *Квітка купальниці — це чудова прикраса для будь-якого саду* (із журн.).

КУПА́ЛЬНИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **купа́льник**[2]. *Безсоромно випинаючи груди через купальничок, тинялася* [Юля] *на дніпровських пляжах* (Григорій Тютюнник); *Над самою водою на пружинявій вербовій гілці сидить білява дівчина в ситцевому купальничку* (Микита Чернявський); *Ганнуся хутенько скинула спідничку, сорочку, залишилася в голубенькому ситцевому купальничку* (О. Бердник).

КУПА́ЛЬНЯ, і, *ж.* Споруда на воді або біля води, пристосована для переодягання і купання. *З купальні стрибає у воду Наталя, бовтається, плаває, полощеться* (С. Васильченко); *Швидко роздягнувшись, Прохор кинувся у воду. На дощані стіни купальні полетіли теплі бризки* (А. Шиян); *— До ваших послуг, ласкаві панове, купальня з водогоном* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Думки пропливали дедалі рідше, розвіювались, мов пара над термальними купальнями в Будапешті* (С. Андрухович).

КУПА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Стос. до свята Купайла, до обряду, що справляється в ніч на Купайла. *Пригадайте, що тільки птиця хутко гору перелітає, риба бистро ріку перепливає і тільки купальський огонь можна у мет перестрибувати* (Марко Вовчок); *При моїх купальських піснях (й інших обрядових) маю записані мотиви, отже, хотіла б просити п. Лисенка прородагувати мені ті мотиви* (Леся Українка); *А з берега, немов вінок купальський, Пливе водою пісня* (М. Рильський); *То він* [Максим] *ішов з одчайдушними друзями-школярами шукати папороті купальської ночі, наслухавшись легенд про чудесну квітку та неймовірні скарби* (І. Багряний).

КУ́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **купа́ти.** *У молоці купана, росою мальована, панська чічка* (Б.-І. Антонич); *— Ще не купаний? А Нептун таких купати велить!* (О. Гончар); *Мальва була бадьорою, з задоволенням дивилася на неї Марія — загартовувалося дитя, ніби тут і вродилося. Засмагла й витривала, як оте татарча, що в солі купане* (Р. Іваничук); * Образно. *Летять у ніч безжальну і глуху Лапаті іскри, купані у поросі Холодного Чумацького Шляху* (П. Гірник); * У порівн. *Тоді пані, Лідчина мама, каже своїм білим, якби щохвилиночки купаним, обличчям: — Панна Даруся має таке гарне волоссячко, гріх був би псувати його руркою* (Ирина Вільде).

◊ **(1) Ку́паний в окро́пі** — дуже запальний, невитриманий. *Хіба він не знає тих шибайголів, купаних в окропі!..* (М. Коцюбинський); **(2) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **ку́паний у барві́нку (у любистку)** — дуже вродлива людина. *І той Чайченко! Чи він у барвінку купаний, що так дівчат чарує?* (Марко Вовчок); *В хату вскочила Маруся. Струнка, вродлива, мов купана в любистку, вона внесла з собою запах осіннього бадьорого вітру* (П. Панч); *— Поглянь, Цоро, який він гарний, наче в барвінку купаний* (І. Пільгук).

КУ́ПАНКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **купа́ння.** *Пурхали через дорогу задрипані в ранковій росі маленькі пташки з жовтими черевцями і пищали так радісно, неначе тішилися з несподіваної купанки* (Т. Осьмачка).

2. Місце для купання. *Здається, багно в очеретах, а не став. Але що мені варт розсунути його очеретяні береги, посипати дно грубим шаром піску, щоб вода була чиста й прозора, та ще розвести на березі рясну вербу й верболіз? От вам і купанка буде хоч куди* (Д. Бузько).

КУПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **купа́ти** і **купа́тися.** *Турн осушивсь після купання і ганусною* [ганусівкою] *підкрепивсь* [підкріпивсь] (І. Котляревський); *Я буду брати морські ванни раз на день; думаю, що то буде добре для ноги, бо морське купання, я завважала, завжди для неї було добре* (Леся Українка); *Дід із Наталкою теж після купання по-*

свіжілі і в доброму настрої чекали їх (І. Багряний); *Мальовничості цій картині додавали ще зграї сизих голубів, що зліталися сюди з монастиря для купання* (Ірина Вільде); *Оселилися у крутому пансіонаті. Людей небагато. Свій пляж. Купання прекрасне* (В. Нестайко).

КУПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., кого, що.* Занурювати у воду для миття, освіження, загартування і т. ін. *І княгиня з дитиною Не тією стала .. І купала, й колихала, Сама й годувала* (Т. Шевченко); *Глафіра в дерев'яних ночвах купала свого ненаглядного сина* (С. Чорнобривець); *Помпами накачували воду в нерестові ставочки, з розсадних виловлювали коропів, ще раз купали в солоній ванні* (І. Багмут); *Загалом придністрянці — витівники, але після війни змінилися, якось розм'якли, немов довго їх купали в теплих водах із тавертинових печер* (Р. Андріяшик); *Двоє купають біля річки своїх коней* (В. Лис); *Купали їх* [учениць] *в басейні, вчили їздити верхи на конях, доглядати за квітами і таке інше* (І. Роздобудько); // Занурювати що-небудь у щось рідке, сипуче і т. ін. * Образно. *Вже сонце котилось до темного бору І в теплім промінні купало І ярі лани, і веселую гору, — Навколо все барвами грало* (Леся Українка); *Ростуть дуби, купають в небі віти, А навкруги, немов веселі діти, Дубки та липки зводяться рясні* (М. Рильський); *Іще пташки в дзвінких піснях блакитний день купають* (П. Тичина).

(1) Купа́ти в барві́нку (у любúстку) — мити відваром трав дитину, що, за народним повір'ям, приносить вроду і щасливу долю. *До схід сонця воду брала, В барвінку купала* [дитину] (Т. Шевченко); — *Тебе, Чіпко, мабуть, у любистку купали, що так усі жінки липнуть до тебе* (Панас Мирний); *Ти співала мені в сині ночі люлійних* [колискових] *пісень, ти в любистку мене у хатині похилій купала, коли вперше я крикнув і глянув із ночі на день...* (В. Сосюра).

◊ **(2) Купа́ти в окро́пі** — строго виховувати заповзяту, запальну, енергійну дитину. *Чубенко за свого й голови не пошкодує, але ж і допече, бо в'їдливий і завзятий, такого мати в окропі купала, а батько кропивою пестив* (Ю. Яновський).

КУПА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* Занурюватися у воду для миття, освіження, загартування і т. ін. *Пере Ганна сорочки, а син купається, пірнає, брьохається, хлюпається, грає, як та риба, в чистій воді* (І. Нечуй-Левицький); *Не могла ж вона позбавляти Женчика радості піти з Толиком та його батьком на річку купатися* (Б. Антоненко-Давидович); *Пішов* [Джалапіта] *до фонтану, де купалися горобці, пити воду* (Е. Андієвська); *Захотів — купаєшся в річці, пішов до лісу, поблукав між соснами, подихав* (Ю. Андрухович); *Краще я піду купатися, поки ще не похолодало* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Струмки полощуть срібло тиші, в росі купається трава* (Б.-І. Антонич); // Занурюватися в що-небудь рідке, сипуче і т. ін. *Тепер біля кожної хати ростуть троянди, і на майдані, де раніше дітлашня купалася в поросі, я з дівчатами розвела квітник* (О. Іваненко); *Я сиділа на підвіконні, спостерігала за тим, як двоє горобців купаються в пилюці* (Н. Сняданко); * Образно. *В лісі було тепер зовсім тихо; внизу яром клубилася мряка, але вершки дерев уже купалися в рум'яній заграві* (І. Франко); *Вже ближчими ставали і хати, і вулиці, і завулки цього села, що купалось у теплих пахощах снопів, соняшників та яблук* (М. Стельмах); *Львівські передмістя купалися у незайманій тиші, занурившись із головою, як у теплій ванні* (Ю. Винничук); // *перен.* Заглиблюватися, поринати в думки, почуття і т. ін. *Неллі знову хилиться і пришиває ґудзики і купається в солодких мріях* (Мирослав Ірчан); — *Цілий гуртожиток купався, як то кажуть, у романтиці* (Ю. Яновський); *Отак і жив: любив — як пив од джерела, купався в щасті* (В. Стус).

◊ **(1) Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в розко́шах, в сріблі́-зо́лоті)** — жити в багатстві, щасливо, мати всього вдосталь. *І підеш тоді, Милий синочку, І з панами сам Порівняєшся, В сріблі-золоті Закупаєшся* (С. Руданський); *Явдоха* [в офіцера] *з півроку .. в розкошах купалася* (Панас Мирний); *Купались далі в золоті князі, А закуті смерди, як до того, В землі греблись* (Д. Павличко); *Зараз така біда всім, а вона... в розкошах купається, як сир у маслі, і шукає собі .. пригод* (Г. Тарасюк); **(2) Купа́тися / скупа́тися в крові́** — нищити ворогів, проливати багато крові. *І водив* [Кочубей] *козацтво наше Під орду в улуси, І в крові купавсь, мовляли, По самії вуси* (П. Куліш); *Знайшлися рицарі і князі, що за ціну провансальських скарбів і багатств готові були купатися в крові єретиків* (І. Франко); *Ті, що життя прогуляли без діла, Що у народній купались крові, В землю лягли і безслідно зотліли — Ми ж і понині живі!* (В. Симоненко); [Голос покликача:] *Відпущеник Нартал сказав, що він не хоче знати Риму, що він би хотів скупатись в римській крові, за теє суд його позбавив слова* (Леся Українка); **(3) Хоч купа́йся** — досхочу, доволі чого-небудь (про напої). *Цілий тиждень музики грали, .. варена та запікана річкою лилася, а що вже простої* [горілки], *то хоч купайся...* (Панас Мирний).

КУПЕ́, *невідм., с.* 1. Окреме відділення в залізничному пасажирському вагоні на два або чотири спальних місця. *Ми поспускали стори* [штори] *в купе і їхали мовчки* (І. Франко); *Вагони просторі, купе широкі — в першому класі на дві і на чотири особи* (Л. Дмитерко); *У кожному купе сиділи якісь неприємні пасажири, кожному з яких чогось баглося* [кортіло] *до Мюнхена* (Ю. Андрухович); *Заходжу у вагон, кладу в купе речі* (А. Дністровий).

2. Тип кузова легкового автомобіля з двома дверима та двома чи чотирма сидіннями. *Купе — спортивніший варіант кузова седан* (з газ.); *Нова версія компактного спортивного купе відрізняється елегантним профілем, футуристичним динамічним стилем та вишуканим дизайном* (з мови реклами).

3. *розм.* Те саме, що **ша́фа-купе́.** *Дизайнери протягом дня зроблять заміри, накреслять дизайн-проект та прорахують вартість купе* (із журн.); *У сучасних корпусних меблях купе поступово витісняють звичні для нас розстібні шафи* (з газ.).

КУПЕ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **купе́** 1. *Максима дратував ... гуркіт потяга, смердюче купейне повітря, запобігливий погляд Інни, невмотивована обставинами бадьорість вчорашнього попутника* (С. Процюк); *Пробратися до найближчої залізничної станції, купити купейний квиток на потяг .. і — на Вкраїну!* (В. Кожелянко).

Купе́йний ваго́н *див.* **ваго́н.**

КУПЕЛЮВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **купелюва́ти.** *Процес купелювання передбачає окиснювальне плавлення сплаву свинцю з дорогоцінними металами* (з наук. літ.); *Сьогодні немає більш точного методу визначення вмісту золота, ніж купелювання* (з наук.-попул. літ.).

КУПЕЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., що, спец.* Відокремлювати, очищати благородні метали від свинцю та інших домішок. *При визначенні вмісту срібла у виробах і сплавах муфельним методом беруть наважку вагою близько 250 мг і купелюють* (з наук. літ.).

КУ́ПЕР, пра, *ч., розм.* Те саме, що **ку́прик.** *Нащо мені женитися, нащо мені панство: коло куприв ременяки — то все господарство* (Номис).

КУПЕРВА́С, у, *ч., заст.* Купорос. *Вибирай, дівчино, перс-ник, А хоч стьожку чи корали .. Та хоч трішки куперваcу В свято брови насурмити* (Я. Щоголів); *Бризки скла й куперваcу посипались на присутніх* (Н. Королева); *Роман пустив коня риссю, ще й закурникав пісеньку про ту Гандзю милу, що куперваcом брови накрасила* (М. Стельмах); *Молодша золотоволоса дочка Льонця має великі голубі очі, а брови — ніби куперваcом вифарбувані, губи кармінові й наче навмисно віддуті* (Р. Іваничук).

КУПЕ́ЦТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **Купе́цький стан** *(див.* **стан³).** *Блокада в першу чергу вдарила по інтересах купецтва і по казні* (П. Кочура); *Починаючи з XIII ст., у Європі набувають розмаху дії іспанського, англійського, німецького дворянства та верхніх прошарків купецтва й міщанства щодо поступового обмеження королівської влади* (з навч. літ.).

2. Збірн. до **купе́ць** 1. — *Треба як личить стрінути дорогих гостей! Це тобі не ярмаркове купецтво та крамарство, що в одну хату по п'ять душ влазить* (Панас Мирний); *Батько Гожієнка був дрібний крамар, що пнувся в пани і терся між купецтвом, через те й сини його з усіх сил тягнулися до синків земського начальства, протоієрея і начальника пошти* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *заст.* Заняття купця (у 1 знач.); торгівля. *Сухобрус усе ходив до магазину, не кидаючи купецтва* (І. Нечуй-Левицький); — *Я покинув купецтво, яким займалися мої батьки, і переселився з Корсуня в Царгород* (Юліан Опільський); *Міщило мав батька-купця десь у Києві. По смерті батьковій не взявся до купецтва, а мерщій кинувся прогулювати батьків набуток* (П. Загребельний).

КУПЕ́ЦЬ, пця́, *ч.* 1. Власник торговельного підприємства; особа, що займається приватною торгівлею. *Почався ярмарок. Купці порозкладували свій товар, повідчиняли лавки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Там під горою, під бором їхали купці з набором* (І. Франко); *Купець хотів захопити погоду для повороту з товаром і квапив* (К. Гриневичева); *На українських торгах купці та інші торговці відмовлялися брати ці гроші* (О. Апанович); // *іст.* Особа, що належала до купецького стану. *Кожний вишукував товариша по своєму пір'ю: пани віталися тільки до панів, купці — до купців* (Панас Мирний); *Старому хотілось .. показати йому всі дірки свого убозтва, довести.., що він тепер уже не купець, а такий самий пролетарій, як і всі* (Б. Антоненко-Давидович); *З часів Ярослава Мудрого збиралися тут* [коло Софії Київської] *князь і боярин, ієрей і купець, воїн і смерд* (П. Загребельний).

2. *розм.* Покупець, купувальник. *Він з жінкою своєю ходить-походжає та спродає, та гроші лічить, та балакає й жартує з купцями своїми, та погукує на наймита свого* (Марко Вовчок); *Не зараз угадав крамар, на який товар я купець* (Л. Мартович); *Продайте кобзи, флейти, ліри, Як знайдуться на них купці* (В. Еллан-Блакитний); *Корній доказав, що він не гірший. Зібрав, що мав, — яблук, слив, посортував і знайшов купця* (У. Самчук).

КУПЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **купе́ць** 1. *Був товар усякий купецький, що і для панів, і їх жінок, було дечого і для простого народу* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Грек знав своє купецьке ремесло* (Л. Костенко); *Сюди пристали і купецькі судна, з яких одно було під португальським прапором* (із журн.); // Власт. побуту, звичаям купців. *Купецьку фальш, що світ, мов змій, Здавила в золота окрут, Захланність і обман гидкий Забудь, забудь, забудь!* (І. Франко); *Богдан у свою чергу дививсь на Чорноту, і стали обидва сердечно сміятися із своїх купецьких одягів* (А. Чайковський); *Душевна пустеля не може накладатися на міщанські халати та олів'є, купецькі пантофлі і лубково-крамарські картинки на стінах, бо ми теж, мовляв, любимо прекрасне* (С. Процюк); *Цю ґречність можемо купецькою назвати, А старопольською не назовемо, ні!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

Купе́цький стан *див.* **стан³.**

КУПИ́ЛО, а, *с., фам.* Те, на що купують; гроші. — *Нехай хлопи купують* [маєток]. — *Хлопи, певно, купили би, але у них купила нема* (І. Франко); — *То чого ж не купили* [гармонію]? — *Із-за дрібниці: купила в кишенях не хватило* (О. Гончар).

◊ **(1) Купи́ло притупи́ло** — немає грошей. *Купив би, та купило притупило* (Номис); [Полікарп Іванович:] *Купи .. пиріжків, тільки парочка й зосталась.* [Єфрем:] *Купило притупило* (М. Кропивницький); — *Чого босоніж стоїш? — А то ви не знаєте чого? Купило притупило* (М. Стельмах).

КУ́ПИНА́¹, ку́пини́, *ж.* Горбик на луці чи болоті, порослий травою або мохом. *На старих очеретинах гойдались покинуті гнізда, по рудих, аж червоних, ослизлих од туману купинах валялись пір'я й гадючі линовища* (М. Коцюбинський); *Я щасливо перестрибував з купини на купину, з горбка на горбик* (П. Козланюк); *Я переступаю з купини на купину, але з кожним кроком це стає важче* (Б. Антоненко-Давидович); *По болоту бродив: знайшов на купині гніздо плиски і сполохав чаплю* (Ю. Мушкетик).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.*) **жа́ба на ку́пині** *див.* **жа́ба¹.**

КУПИНА́², и́, *ж.* Трав'яна багаторічна рослина родини лілійних зі схиленими квітками та довгим м'ясистим кореневищем. *Скрізь, вподовж берега, заяскравіли весняні купини* (О. Гончар); *Де-не-де зеленіли вже купини* (К. Гриб); [Верба:] *Ой у лузі під горою цвіте купина. Не питай мене, козаче, чого я смутна* (П. Гірник).

КУПИНА́³, и́, *ж., заст.* Кущ (у 2 знач.). *Загрузаючи по черево, сопучи і чвакаючи; вона* [корова] *потяглася до купин зеленої осоки* (І. Волошин).

◊ **(1) Неопали́ма купина́:** а) за Біблією — терновий кущ, який горить і якимось чудом не згоряє. * У порівн. *Марта Кирилівна .. розчервонілась, розгорілась. З червоним лицем, з червоними руками, .. в червоних зигзагах взорця своєї сукні, вона вся ніби палала, наче неопалима купина* (І. Нечуй-Левицький); *Мов неопалима купина, встала з вогню, руїн, попелу наша рідна Україна* (І. Цюпа); б) *(з великої літери)* назва ікони із зображенням Богородиці, яка, згідно з віруванням, рятує від пожежі. *Святійший Патріарх Філарет освятив хрест і місце, де постане храм Божої Матері на честь Її ікони "Неопалима Купина"* (з рел.-церк. літ.).

КУПИ́НА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **ку́па** 1. *Каминецький соломинкою допомагає мурашці видобутись з-під купини тирси* (Ірина Вільде); *Правий захисник .. затамував подих над свіжим кротовинням, що якраз вивергалося — наче закипала купина чорної масної землиці* (Г. Колісник); * Образно. *Вітер прогортатиме купини хмар, пориті небесним кротом* (І. Андрусяк).

КУПИНИ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **купиня́стий**. *Зібрали у вузлики убогі пожитки, з'їли по невеликій скибці вже зацвілого хліба і обережно пішли купинистим болотом до Майданів* (М. Стельмах); *Машина, сіпнувшись, немов норовистий кінь, покотилась по купинистих луках* (Ю. Бедзик); *Вітер* [кінь] *звернув із рівного, витоптаного подорожніми шляху, і мажара покотила по купинистім лузі* (В. Дрозд); *Вогни* [западини] *мають округлу форму, заболочені й купинисті* (з навч. літ.).

КУ́ПИНКА, и, *ж., рідко.* Зменш.-пестл. до **ку́пина́**[1]. *На луках між купинками ще не зійшла роса, і Васильковi довелося закотити холоші* (Григір Тютюнник); *На зарослій зозулиним льоном купинці стоїть отакенне красноголовище!* (М. Стельмах); *Його довга мохова борода була для сіроманців наче приємною купинкою, вкритою мохом* (О. Завгородній); *В кущах, що темними купинками підступали до стежки, застогнав пугач* (М. Олійник).

КУПИ́НКА, и, *ж., чого, рідко.* Пестл. до **купи́на**. *На купинці трави, широко розкидавшись, спала під свиткою людина, а біля неї лежала коса, мантачка й торбина* (М. Стельмах).

КУПИ́ННЯ[1], я, *с.* 1. Збірн. до **ку́пина́**[1]. *Машини з розгону вскочили поміж купиння й тепер захлиналися моторами в багнюці* (П. Загребельний); *Коні раз у раз перепинались об купиння або чвакали по розкислому дерні, й земля пружно вгиналася під ними* (І. Білик).

2. Місце, покрите купинами. *Коли прибули на заплаву геологи під керуванням П. і вирубали у плавнях посеред купиння якусь вербу чи кілок, правління .. хотіло притягати їх до суду* (О. Довженко); *З розгону напливає берег .. Данило вискакує на хистке купиння, оглядається довкола, водячи браунінгом* (М. Стельмах); *Родим вдарив коня в здухвини, женучи вперед, просто на отруйно-зелене купиння болота* (П. Загребельний).

КУПИ́ННЯ[2], я, *с.* Збірн. до **купина́**[2]. *Дуби ще червоніли могутніми кронами і були схожі на червоне купиння на синьому плесі озера* (Ю. Смолич); *Плавні, відбившись у воді глиняною стіною, стояли непорушне* [непорушно], *як древній китайський мур, тільки верхів'я їхнє кивало гнідим купинням і вітер здмухував із нього легкий пух* (Григорій Тютюнник); *Болото це велике: широке і довге, густо вкрите зеленим купинням* (Ю. Збанацький).

КУПИ́ННЯ[3], я, *с., чого, рідко.* Збірн. до **купи́на**. *На розлогому полі зразу за насипом, поміж купинням прив'ялої бурякової гички, майоріло кілька веселих барвистих хустинок* (Ю. Смолич); *Повільно, але вперто плив ворон у високості, .. жадібно вбираючи село з його до тремкого болю знайомими вуличками, тинами, глинищами, купинням хаток* (В. Дрозд).

КУПИНОРІ́З, а, *ч., с. г.* Вид плуга для зрізування купин *(див.* **ку́пина́**[1]) і вирівнювання ґрунту. *Для вирівнювання ґрунтів застосовують купинорізи та багатовідвальні планувальники-вирівнювачі* (з навч. літ.).

КУПИНЯ́СТИЙ, а, е. Укритий купинами *(див.* **ку́пина́**[1]); нерівний, горбастий. *Вистрибнувши з човна, негайно попрямував* [косар] *до купинястої ділянки луків, де росла цупка, міцна трава* (О. Копиленко); *Ми йшли очеретами, чагарниками, через заболочені, купинясті вибалки* (Ю. Збанацький); *Стріллянини не чути, зате видно, як від узлісся по купинястій жовтій рівнині, помережаній рідкими кущами, біжать темні постаті* (В. Малик).

КУПИ́ТИ *див.* **купува́ти**.

КУ́ПИТИСЯ, иться; *мн.* ку́пляться; *недок., діал.* Купчитися. — *До мене хлопці з усіх кутків так і купляться* (Ганна Барвінок); *Піаніно мовчало, тільки по кімнаті гасав якийсь студент-дирижер* [студент-диригент] — *і щось несамовито кричав парам, що купились в одному кутку* (В. Винниченко).

КУПИ́ТИСЯ *див.* **купува́тися**.

КУПІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із можливістю купувати. — *А де людей мало, там земля дешевша від грибів .. У нас орендна ціна, скажу вам, вища, ніж там купівельна* (М. Стельмах); *За час прогулянки я мав можливість оцінити купівельну спроможність ютландської валюти* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КУПІ́ВЛЯ, і, *ж.* Дія за знач. **купува́ти** 1; купування. — *Чогось у мене од тієї купівлі аж голова заморочується* (І. Нечуй-Левицький); *Багато розмов було при купівлі* [хат], *а ще більше буде при перепродажу* (М. Стельмах); *Фіш вимагав від мене, щоб я.., харчуючись виключно сендвічами, заощаджував гроші з кожної стипендії та складав їх на купівлю в Україні квартири* (Ю. Андрухович); *Від її слів почуваюся зовсім незручно, бо про такі речі говорить настільки невимушено, наче про вечерю чи купівлю продуктів у магазині* (А. Дністровий); *Щоб укласти угоду про купівлю або продаж приватного будинку, необхідно знати, які документи мають бути на руках* (з газ.).

КУПІ́ВЛЯ-ПРО́ДАЖ, ~і-~у, *ж.* Торговельна операція, що базується на взаємних зобов'язаннях і діях продавця та покупця. *Ідіот Никола влаштував акт купівлі-продажу на самій що не є видноті — серед білого дня на автостанції* (Ю. Андрухович); *Якби любов, гідність, дружба могли стати товаром, їх би теж виставили на продаж. Що ж робить їх непридатними до купівлі-продажу?* (Г. Пагутяк); *Нотаріус швидко перевірив документи, підготував свої — договір купівлі-продажу на квартиру, свідчення про передання акцій.., відклав папери* (Люко Дашвар).

КУПІДО́Н, а, *ч.* 1. *(з великої літери).* У римській міфології — бог кохання в образі крилатого хлопчика з луком і стрілами; Амур. *В жалю, в сльозах і в гіркім смутку Богиня сіла в просту будку, На передку сів Купідон* (І. Котляревський); *Цвіту ніжного троянди не сплітав їм у гірлянди Купідон-пустун* (М. Лукаш, пер. з тв. Ф. Шиллера); *Якщо мені В розвазі легкокрилий Купідон Заплющить очі і затьмарить розум.., — Тоді нехай баби з мого шолома Собі для кухні горщик зроблять* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Статуя або зображення цього бога. *Коло порога висів якийсь крилатий купідон, прив'язаний червоними стрічками до дерева, а коло груби, на гравюрі невеликої вартості Геркулес .. замірявся на страшного лева* (І. Нечуй-Левицький); *У тебе неодмінно має бути альбом — із незабудками, із сердечками, з крилатими купідонами* (Н. Околітенко); *Пам'ятаю, як ми зайшли до помешкання його батьків у старому будинку з усякими купідонами на Франка* (Ю. Андрухович); *Надзвичайно розкішна ложа .. прибрана знаменами, на яких замість традиційних геральдичних символів*

були зображені купідони, пронизані золотими стрілами серця та інші емблеми (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *перен., ірон.* Дуже гарний самозакоханий юнак. *Фуркне з купідонів потеруха, коли свисне куля біля вуха* (Л. Костенко); // Про закоханого юнака, підлітка. — *Ах ти ж .. шмаркатий купідон, амур ти сопливий!.. — Потім .. різко кинув: — До вечора в курник!.. Там скоро прохолонеш од любощів* (С. Васильченко).

◊ **Стрілá Амýра (Купідóна) <Амýрова (Купідóнова) стрілá>** *див.* **стрілá.**

КУПІДÓНІВ, нова, нове (з великої літери). Прикм. до **купідóн** 1. *Жахлива Купідонова війна, Бо їх усіх поглинула вона* (Ю. Лісняк, пер. з тв. В. Шекспіра).

◊ **Стрілá Амýра (Купідóна) <Амýрова (Купідóнова) стрілá>** *див.* **стрілá.**

КУПІДÓНЧИК, а, *ч.* Пестл. до **купідóн.** *Венери серце засвербіло Од жалю, що Еней стогнав; Підтикавшись — ану за діло; І купідончик не гуляв* (І. Котляревський); *Червоні сердечка і маленькі крилаті купідончики з дитячими усмішками у вітринах магазинів можна побачити на день Святого Валентина* (з газ.).

КУПІЙÓВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **купіювáти.** *За бобтейлів не стягувався податок, і купійований хвіст свідчив про такий привілей* (з наук.-попул. літ.); *Собака має всі щеплення, міжнародний ветеринарний паспорт, хвіст купійований* (з газ.).

КУ́ПІЛЬ, ку́пелі, *ж. і* ку́пелю, *ч.* 1. Вода для купання. *Ще діточки сповиті спали, Ще купіль гріли матері, Намарне гріли: не купали Маленьких діточок своїх!* (Т. Шевченко); *Князь-отець .. зустрів мене в зільнику, як брала я ласкавець на купіль князькам* (К. Гриневичева); *Я не пам'ятаю випадку, щоб хтось після гицеля ліз і собі в ту крижану купіль* (Б. Антоненко-Давидович); *Малюки обсіли ночви, руками хлюпались у теплому купелі і бризкали на рожеве тільце найменшого братика* (С. Чорнобривець); * У порівн. *Сонце пекло так, що трава була тепла і люди бродили в ній, мов у купелі* (Григорій Тютюнник); *Зате на мілководді, на сірій кам'яній підошві, течія світла, весела і тепла-тепла, як купіль у ночвах* (В. Близнець); // *тільки мн.* **купéлі,** ів. Мінеральні джерела; вóди. *Подамся сього літа вже не на теплі купелі, а на вільне море* (Леся Українка); *Тепер я пробув місяць на купелях в Уграх* (В. Стефаник); // Посудина або кімната для купання; ванна. — *Чи бажаєте зараз іти до купелі? — спитала вона баронесу* (Леся Українка); * Образно. *Часто хмарка, народившися в синій купелі неба, розтає без сліду, несучися в невідому далечінь* (Ю. Яновський).

2. Те саме, що **купáння.** *Вона спала смачно, твердо, спокійно, мов дитина по купелі* (І. Франко); *Вийшовши на берег, Максим струснувся, як вовк після купелі, й озирнувся назад* (І. Багряний); *Максимова купіль у Сріблянці зробила їхню сердечну розмову якоюсь особливою, легкою, схожою на веселу і втішну гру* (І. Цюпа); *Ані слова не розбереш із цього напівпташиного повискування — так, ніби дівчата під час купелі здобувають якусь іншу мову, тільки їм відому* (Ю. Андрухович); * Образно. *Він .. пройшов через вогненну купіль, і його душа вже стукає в ворота раю!..* (М. Дашкієв).

3. *церк.* Посудина з водою, в яку опускають дитину під час церковного обряду хрещення. *Він почуває, що це не чужа йому дитина, а є в ньому частина чогось рідного, свого; на те він держить його на руках перед купелем, на те у хрест його вводить!..* (Панас Мирний); * Образно. *Полтавщина була його* [Олеся Гончара] *благословенною купіллю, його вербовою колискою на сонячних вервечках* (з газ.).

◊ **Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [рáзом] з ку́пелем (з водóю) [і] дити́ну** *див.* **ви́хлюпнути.**

КУПІ́РУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **купі́рувати.** *Продам цуценя англійського кокер-спаніеля. Цуценя активне, добре їсть, грається, гавкає. Хвостик купірований* (з газ.).

КУПІ́РУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **купі́рувати.** *Для купірування нападу бронхіальної астми рекомендують вводити адреналін підшкірно в різних дозах залежно від маси тіла хворого* (з навч. літ.); *Історія процесу купірування бере свій початок ще з часів Стародавнього Риму* (з наук.-попул. літ.); *Купірування вух — це операція, яку проводять з косметичною метою деяким породам собак* (з наук.-попул. літ.).

КУПІ́РУВАТИ, ýю, ýєш, *недок. і док., що, спец.* 1. Усувати симптоми чи вияви захворювання, патологічного стану і т. ін.; купіювати. *Якщо вдасться купірувати запальний процес, найімовірніше, знадобиться ще одне нейрохірургічне втручання* (з навч. літ.).

2. Відрізати, вкорочувати хвіст або вуха собаки. *Звичай купірувати собакам вуха і хвіст був спочатку необхідним заходом обережності* (з наук.-попул. літ.); *Хвіст собаки грифона прийнято купірувати на дві третини довжини, він високо посаджений* (із журн.).

КУПІЮВÁННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **купіювáти.** *Важливим є застосування фінлепсину в стаціонарі в період після купіювання постінтоксикаційних порушень* (з навч. літ.); *З профілактичною метою роблять стерилізацію і кастрацію тварин, а також купіювання хвостів, видалення зайвих пальців* (з наук.-попул. літ.).

КУПІЮВÁТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і док., що, спец.* Те саме, що **купі́рувати.** *Застосування методів лазерної терапії дозволяє ефективно купіювати невідкладні стани в клініці алкоголізму і наркоманії* (з наук. літ.); *Розроблено комплекс диференційованих психотерапевтичних тактик та лікувальних засобів, які дозволяють ефективно купіювати нервову анорексію* (з наук. літ.); *Мета лікування: купіювати больовий та диспептичний синдроми* (з навч. літ.); *Собакам купіюють хвіст для збереження традиційного зовнішнього вигляду певних порід* (із журн.).

КУ́ПКА, и, *ж.* Зменш. до **кýпа.** *Як віддаю йому гроші, так назирцем бачу, що чимала-таки купка є* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Округи мене то жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте; то ячмінь колоситься* (Марко Вовчок); *Коли Черниш підійшов до Ясногорської, вона саме перевзувалася, сидячи на купці насмиканої соломи* (О. Гончар); *У підземеллі Грушевич подав мені купку списаного паперу* (Р. Андріяшик); *На одному* [столі] *височіла купка білого паперу, на іншому — самотньо білів списаний лист* (М. Матіос); *Погляд вхопився за дві купки недопалків — білих і рудих* (Любко Дереш); — *Одарко, Одарко-о! Біжи швидше-швидше! — гукала купка дівчаток до білявої дівчини* (Дніпрова Чайка); *Найкоротшою стежкою, поміж осокорами та карагачем, Мухтаров збоку підійшов до спантеличеної купки людей* (Іван Ле); *Вдалині, на сході, маячила купка дерев, мабуть, там був полустанок* (Є. Доломан).

◊ **Збивáтися / зби́тися (позбивáтися) в ку́пку (в ку́пки)** *див.* **збивáтися; (1) Ку́пкáми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступáти, лежáти, збирáтися, громáдитися)** — іти або перебувати десь невеликими групами (групою). *Надходили лю-*

ди.., випливали чорні постаті і нечутно ступали по гарячій землі. Купками й поодинці (М. Коцюбинський); *Під високим плотом, що відгороджував двірський сад від вулиці, стояли купкою хлопчики й радилися* (Л. Мартович); *Надто мовчазні стояли дядьки на дворі, не збиралися купками, не розмовляли жваво проміж себе* (Д. Бузько); *Вона вмостилася калачиком, підперла кулаком підборіддя і загляділася на золоті леза на ріці, що купками громадилися до протилежного берега* (Р. Андріяшик); *Гридні лежали на валу поодинці й купками* (І. Білик).

КУ́ПКИ, *незм., дит.* Уживається як присудок або інфінітив за знач. **купа́тися.** *Біжить Рось, Купки хтось. Реве вода турбіною* (Б. Антоненко-Давидович); *Чистенько умивалися, .. У тазику купалися — Ой, купки та ще й хлюпки!* (В. Бичко).

КУПКУВА́ТИСЯ, у́ється, у́ємося, у́єтеся, *недок., розм.* Збиратися купками. *Молодь починає купкуватися неподалік клубу задовго до концерту* (з газ.).

КУ́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **купи́ти** 1, 2. *Колись давно, ще не за нашої пам'яті, приїхав .. один польський пан-дідич в свій куплений на Волині маєток* (І. Нечуй-Левицький); *Тим часом новий господар порядкував собі в купленому маєтку* (Олена Пчілка); *Закрий суворий вид плащем своїм широким І далі — від гріха та куплених утіх!* (М. Рильський); *Дерев'яні меблі, куплені минулого року, протягом зими покололися* (М. Руденко); *Та й городик маємо, цибулька, картопелька, садовина — усе своє, не куплене* (В. Дрозд); *У гетьмана палало обличчя, він задихався: — Вас куплять. Вас намовлять... — Ти — вже куплений* (Ю. Мушкетик); // **ку́плено,** *безос. пред. Обидві вони убирались перед дзеркалом, приміряли, оглядали й знаходили, що все те було куплено й недорого, і було дуже гарне, і до лиця їм обом* (І. Нечуй-Левицький); *Олекса Бас невпевнено заперечив: "Все дерево куплено за гроші, праведно кажу"* (Ю. Мушкетик); *Три пари джинсів різних розмірів і кольорів було вже куплено* (О. Ірванець).

2. *у знач. ім.* **ку́плене,** ного, *с.* Що-небудь придбане за гроші; покупка. *Як хто продає жалкуючи, не піде куплене в руку* (Номис); *Склавши в торбу куплене, задумався: де шукати того Михайла?* (М. Сиротюк); *Вона не взяла більше сала, до ковбаси й не доторкнулася, бо то ж куплене, їла свої огірки* (Б. Харчук).

КУПЛЕ́Т, у, *ч.* 1. Строфа пісні. *Вона підхоплювала останні куплети пісні, і її дужий дзвінкий альт дзвенів і розливався, як чиста струна дорогого рояля* (І. Нечуй-Левицький); *Бранець сухим скрипучим голосом натужно проспівав йому рідною мовою якийсь фривольний куплет, щось на зразок коломийки* (О. Гончар); *Дванадцятеро втікачів дружно проспівали останній куплет і приспів* (О. Бердник); // *розм.* Строфа вірша. *При найщирішій волі ніхто не в силі дочитати більше як один куплет* [віршів] (І. Франко).

2. *тільки мн.* Пісенька з кількох строф на побутову або політичну тему, приспів якої звичайно повторюється. *Марко Баніт легко й дотепно складав комічні сценки, фейлетони, куплети, майстерно поєднував текст з акробатичними номерами* (Д. Ткач); *Крилаті епіграми, сатиричні куплети, які Іван, жартуючи, називав "осами", розліталися в списках і усно по Львову* (П. Колесник); *Рутецький виявився першорядним кавалером і бавив дам підльвівськими куплетами так, що сміх переливався по всіх кімнатах* (О. Лисяк); *Перший з них* [поетів] *начебто писав сюрреалістичні поезії в прозі, другий — римовані сороміцькі куплети* (Ю. Андрухович).

КУПЛЕТИ́СТ, а, *ч.* Естрадний артист, який виконує куплети (у 2 знач.). *Вона забувала про все й тільки бачила перед собою на сцені .. веселого куплетиста* (Л. Смілянський); *Я безпорадний, розгублений, залишений, на язиці весь час декадентський мотив якогось забутого куплетиста* (У. Самчук); *— Хіба це якась розвага? Навіть .. куплетист не з'являється. А молодші офіцери і пити порядно не вміють* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КУПЛЕТИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **куплети́ст.** *Діляться, як новиною, Його друзі звісткою: Час проводить з провідною Миша куплетисткою* (П. Дорошко); *Майстерно, яскравою веселкою заграли співуча куплетистка, вокальний дует подружжя Дячуків, вокальні ансамблі, постійні учасники святкових заходів* (з газ.).

КУПЛЕ́ТНИЙ, а, е, *літ.* Прикм. до **купле́т.** *У пісенній творчості сучасних композиторів відчутне прагнення подолати певну обмеженість куплетної форми* (з наук. літ.); *Не менше знаний він і як творець сатиричного куплета, .. представник злободенної версифікації, як акліматизатор куплетної манери старого Беранже* (М. Зеров); // Який складається з куплетів. *Історична пісня являє собою особливий жанр .. Її характеризують такі риси: куплетна побудова; рими* (М. Рильський); *Керуючи хором, П. Стельмащук написав багато мелодій на різні тексти, в тому числі й на слова Т. Шевченка. Як правило, це пісні куплетної будови* (з наук. літ.).

КУПЛЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж., літ.* Властивість за знач. **купле́тний.** *Відсутність сюжетної побудови пісні веде до злоякісної аморфної куплетності і сірого текстування* (А. Малишко); *У сучасних думах спостерігається відхід від імпровізаційності, вільної речитації в бік квадратності форми, пісенної куплетності* (з наук. літ.).

КУПЛЕ́ТНО, *літ.* Присл. до **купле́тний.** *Народна пісня будується переважно куплетно* (з наук. літ.).

КУ́ПЛЯ, і, *ж.* 1. *розм., рідко.* Те саме, що **купі́вля.** *Що дар, то дар, а що купля, то купля* (прислів'я); *Сей Іваненко напропале закохався у ярмарках, у куплі та в продажі* (Марко Вовчок); *Треба, щоб купля була найвигіднішою* (М. Стельмах).

2. *заст.* Покупка. *Хіба поїде у місто за куплями для празника великого або вже по якому-небудь дуже гарячому ділу* (Панас Мирний); *Вино, .. прикраси та всяка грецька купля не займали багато місця* [на суднах] (Юліан Опільський).

КУПЛЯ́ТИ *див.* **купува́ти.**

КУПЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок., розм.* 1. Пас. до **купля́ти.** *Останнім часом постійно говорять про земельну реформу, коли сільськогосподарські угіддя почнуть офіційно продаватися і куплятися* (із журн.).

2. *перен.* Піддаватися на хитрощі, обман. *Мешканці області продовжують куплятися на приманки аферистів: один перерахував гроші за міфічний автомобіль, інший повірив брехливій СМС і також віддав певну суму коштів* (з газ.)

КУПНА́, и́, *ж., діал.* Купівля. — *Сама рада, і дякувати Богу, що діждалася тих грошенят, а щодо купни коня, то кінська мати ще не згинула* (О. Кобилянська); *Позатим "Руська Правда" нормувала справи позички й кредиту, купни й продажу та власності й спадщини* (із журн.).

КУ́ПНИЙ, а, е, *заст.* Повний; зібраний разом, докупи; спільний. *Врешті вся увага хлопчика обернулася на боярів* [бояр], *що окружили вінцем домовину й торкали себе серед німої, купної молитви* (К. Гриневичева); *Людвік не хотів*

ризикувати: всі сотні мали зібратися завтра ввечері в Березових лісах .. Від села Козятичів повинні вже йти купним полком, відіславши повні вози в Київ (І. Білик).

КУПНИ́Й, á, é, *діал.* Купівельний. *Ціна купна була дивно низька, ледве сто корон за морг* (Л. Мартович); // Куплений. *Купне — щупне* (Номис); *Крук домашній був, не кýпний, їй товариш невідступний* (І. Франко); *Перші три лави спереду займали статечні ґазди .. в купних штанах* (Ірина Вільде).

КУ́ПНО, *присл., заст.* Разом, спільно. *Івась понаносе* [понаносить] *невеличких черепочків з битої полив'яної посуди, Грицько наструже кописточок, купно нарвуть калачиків, почистять, порозкладають на черепочках* (Панас Мирний); *Спочатку йшли юрбою, купно, потім малі рвонули.., за ними — бабця з матір'ю* (Василь Шевчук); *— Може, сядемо купно та якесь заперечення напишемо, бо ж уже видно, для чого збирають ту Комісію* (Р. Іваничук); *Люди згадають, що колись вони приходили до Козацької та до стрілецьких могил на прощу, з корогвами, з співами, щоб тут купно помолитися за Україну* (Р. Федорів); *Станьмо купно супроти угрів і поженемо їх* (І. Білик).

КУПНÓ, á, *с., заст.* Купівля. *— Я купив землю у Рильському повіті. Скажеш, що приїхав допильнувати купна* (Б. Лепкий); *"Калим" у монгольських народів був властиво ціною купна дівчини* (О. Назарук); *Той того .. через губу накупився і ласувати йому на клапоть того поля не годилося б, коли стільки інших покупців найшло, яким, либонь, потрібніше, ніж Мартинові, те купно* (У. Самчук).

КУПÓВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **купувáти.** *Чого не докушало* [доїло] *їх високоблагородіє .. і що куповане на п'ятницю, усе зосталось голові* (І. Нечуй-Левицький); *Сам* [Славко] *купував ті пачки* [тютюну], *що виходили йому на звиш купованих матір'ю* (Л. Мартович); *В числі купованих речей були й сірники, по кілька коробочок* (І. Багряний).

2. *у знач. прикм.* Не з власного господарства, придбаний за гроші. *— Твої коні? — Вже-ж не чиї більш, мої. — Куповані? — Солову купив, а чалий питомий* (О. Кониський); *— А тютюн маєте купований? — В мене на городі росте* (В. Стефаник); *Одні* [румуни], *в чорних сукняних безрукавках, виглядали ще сяк-так, а інші, у купованих піджаках, були облатані, як старці* (Ірина Вільде); * Образно. *— Може ж, ти хоч слово промовиш, — починає гніватись Гервасій, — чи воно в тебе куповане?* (М. Стельмах).

(1) Не купóваний — за який не плачено грошей; власний. *— Скажи їм ще, що чоловіки в них не куповані. Хочуть, живуть з ними, а не хочуть — живуть із ким хочуть* (Д. Бузько); *— І ти оце усі закутки оббігала? — А чого ж, ноги не куповані* (М. Стельмах); *Після пильних підрахунків помирилися всі на тому, щоб іти пішки: — Підошви свої, не куповані!* (О. Гончар).

КУ́ПОЛ, а, *ч.* 1. Опуклий дах, що має форму півкулі; баня *(див.* **бáня**[2] 1). *За якийсь час перед подорожніми заблищав купол монастирської церкви* (І. Микитенко); *Люстру під куполом закріпили, щоб не впала депутатам на голову, бо це завдало б невідшкодовних збитків національному інтелекту* (Л. Костенко); *Біля високої катедри, що ясніла у сонячному промінні золотими куполами, сів* [Вольфґанґ] *на сходи й заплакав* (В. Багірова); *Купол Домініканського собору один до одного повторює купол римського Святого Петра, щоправда, удвічі з половиною зменшений* (Ю. Андрухович); *Коли під куполом цирку акробат виконує якийсь карколомний номер, оркестр раптово замовкає* (з газ.); * Образно. *Індивідуальна творчість письменників .. об'єднана під одним куполом Спілки* (П. Тичина); * У порівн. *Самітно стояла грубезна липа на горбі, наче величезний купол над лісовим храмом* (Юліан Опільський); // Горішній поверх будівлі. *Якщо дозволиш, я заночую в бібліотеці, в куполі* (Василь Шевчук).

2. Куляста поверхня або предмет такої форми. *Кущі в одному місці зовсім сплелися верховіттям, утворивши просторий купол* (Ю. Смолич); *Поблизу Ромен, коло соляного купола гори Золотухи, .. геологи відкрили нафту* (І. Цюпа); *То просто була система парашута така: купол не суцільний, а смужками-стрічками* (О. Гончар); * Образно. *По голубому куполу неба ширяють якісь вузькі, чорні птахи* (Ірина Вільде); *Зупиніться під гнівним і натхненним куполом громохкого неба — це гуркоче простір вашої душі* (О. Бердник).

КУПОЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму купола, схожий на нього. *На вершині куполоподібного пагорба, на віддалі до двох годин ходу, виднівся силует вершника* (Я. Галан); *Ничипір з матросом Васьком напинали якусь дощату халабуду, а поруч стояло щось куполоподібне, закутане брезентом* (С. Добровольський); *Дослідники обережно поклали яйця в пласкому заглибленні з південного боку куполоподібної бази* (В. Владко); *Коридор, спершу вузький і низький, з кожним метром ширшав і вищав, аж поки переріс у величезну залу з куполоподібною стелею* (А. Дімаров).

КУ́ПОЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **кýпол.** *У Мікенах заховалися дев'ять королівських гробниць, що мають вигляд купольних будов* (І. Крип'якевич); *Обгорілі бервена, що, певно, служили колись за платви, на яких спирався купольний дах, лежали на камінні, немов почорнілі на спеці мерці* (Р. Федорів); *Храм купольними хрестами дивився в небо* (із журн.); *У залі для глядачів — фантастичної краси ліпнина, аркові лоджії та пілястри. Розмальована купольна стеля* (із журн.).

КУПÓН, а, *ч.* 1. Відрізна частина цінних паперів, при поданні якої у встановлений термін мають сплачуватися проценти або дивіденди. *— Книжечки щадничі, імперіали, дукати, купони .. Усе життя моє було ними заповнене!* (І. Франко); *Раптом прибіг Глянцер і зразу спитав за непродані купони* (П. Козланюк); // Паперова пропозиція на знижки, купівлю акційних товарів і т. ін. *Вимушені* [люди] *щодня працювати, іноді навіть на двох роботах, щоб хоч трохи підняти бюджет сім'ї, вирізати з газет купони, щоб купити щось із скидкою* (П. Загребельний); *Заповніть доданий купон і надішліть не пізніше жовтня .. Щиро дякуємо за замовлення* (Любко Дереш).

2. Замінник грошових знаків. *І в Америці побував, і ніби з хати не виходив, усе між своїми, — тільки замість купонів, спасибі, доляри* [долари] (О. Забужко); // *іст.* Те саме, що **купонокарбóванець.** *Він таки вирушив у бік перукарні, але, згадавши, що грошей у нього ані купона, зупинився* (В. Кожелянко); *Найчастіше піддослідна тварюка відвідувала: .. бляшаний фургон, де за двісті купонів можна подивитися "Еммануель"* (Любко Дереш); // *іст.* Тимчасовий платіжний засіб, що використовувався разом з грошима в Українській РСР у 1990–1991 роках. *Купони, як би до них не ставитись, також захист реального суверенітету. Ми захистили республіку, споживача* (з публіц. літ.).

3. *заст.* Квиток на місце в театральній ложі. *Купон на наступну прем'єру.*

4. Відріз тканини на плаття, блузку і т. ін. з наміченими лініями для розкрою. *Мимоволі згадуються ті розкроєні купони на плаття, сарафани, халати, дитячі костюмчики, що були колись у продажу* (з газ.).

◊ **Стри́гти купо́ни** *див.* **стри́гти.**

КУПО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **купо́н** 1, 2, 4. *До об'єктів інвестування з попередньо передбаченою фіксованою ставкою дохідності належать купонні облігації, ощадні сертифікати, привілейовані акції* (з наук. літ.); *До акції може додаватися купонний лист на виплату дивідендів* (з навч. літ.); *Купонна система сповільнила спорожнення магазинів* (з газ.); *У подальшому весь готівковий обіг було переведено на купонне обслуговування* (з газ.); *Пошиття одягу з купонної тканини вимагає ретельного продумування фасону й правильного крою, аби малюнок був розташований у потрібному місці* (із журн.).

△ **Купо́нна ста́вка** *див.* **ста́вка.**

КУПОНОКАРБО́ВАНЕЦЬ, нця, *ч., іст.* Тимчасова національна валюта України (український карбованець), яка була в обігу з 1992 до 1996 року. *На початку 1992 р. були введені купонокарбованці багаторазового користування як попередники повноцінної національної валюти — гривні* (з наук. літ.); *З уведенням купонів деякий період у готівковому обігу в Україні одночасно діяли дві валюти — радянські рублі та українські купонокарбованці* (із журн.).

КУ́ПОНЬКА, и, *ж.* 1. Пестл. до **ку́пка.** *Подивитись на берег — так увижається, що купонька невеличка тих гір Кримських* (Остап Вишня); * Образно. *І так далі, і ще ціла купонька примітивних тактичних ходиків* (із журн.).

2. *у знач. присл.* **ку́поньками.** Невеликими групами. *Нещасная та баталія Під Солобківцями, Лежать ляхи з козаками Та все купоньками!* (з думи); *Всюди люди купоньками, А я самотою* (Я. Головацький).

КУ́ПОНЬКИ, *незм., дит.* Пестл. до **ку́пки.** *Бовтається* [Явдоха] *зв'язаними руками та ногами .. і приговорює: ".. купочки-купоньки!"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Дитиняточко* [дитяточко] *маленьке... купоньки треба... теплого ліжечка* (Г. Хоткевич).

КУПОРО́С, у, *ч., хім.* Сірчанокисла сіль деяких важких металів. *Білий фосфор, що горить на повітрі, рекомендують гасити розчином мідного купоросу* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Всі ми — яблуні, облиті купоросом* (Л. Костенко); *Добрий колір. Я ще раз глянув на свої* [очі]. *Товчений лід із дрібкою мідного купоросу* (Любко Дереш); * У порівн. *Під припухлими віями блищали сині, як мідний купорос, очі* (Григорій Тютюнник); *Шотландське віскі тьмяне і їдке, ніби купорос, а ірландське просвітлене і запашне* (Ю. Андрухович).

КУПОРО́СНИЙ, а, е, *хім.* Те саме, що **купоро́совий.** *Через маслянистість сірчану кислоту називають іноді купоросною олією* (з навч. літ.); *— Попечене сприснемо купоросною ацидою* [кислотою] (О. Стороженко); *Я проходив у сільськогосподарській школі.., що коли купоросну олію або азотну кислоту розводити водою, то її сила слабшає* (В. Сосюра); * Образно. *Сава встиг зміркувати, що білогривець відчув погибель, як блискавка жахнула в стовбур і на купоросній стіні дощу криваво розбрунькувалося верхов'я* (Є. Пашковський).

КУПОРО́СОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **купоро́с.** *Хірург Лінд провів цікавий дослід: дванадцять осіб з явними ознаками цинги він розділив на шість пар. Першій парі він щодня давав літр яблучного соку, другій — купоросовий еліксир, ще одній — лимон і два апельсини на день. Люди з останньої групи одужали за шість днів* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Купоросові очі, побачивши Джмелика, зледеніли* (Григорій Тютюнник).

КУ́ПОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **ку́пка.** *Та й та купка зернят часом зменшувалась, робилась, як купочка крихітних прозорих мушок, і нарешті зовсім зникала з очей* (В. Винниченко); *На купочці хмелиння сиділа Марія й обрізувала буряки* (Б. Харчук); *Не дав йому Господь діточок купочки, уродилась дівчинка одна-одним, як сонечко в небі* (Марко Вовчок); *Чи вже ніхто із вас не здужа помогти Тій купочці старих борців, що до мети Помимо перешкід* [перешкод] *змагається невпинно?* (П. Грабовський).

КУ́ПОЧКИ, *незм., дит.* Пестл. до **ку́пки.** *— Господи помилуй, Господи помилуй! — приговорювала Олена Іванівна, не перестаючи хлюпати. — Ой, Боже мій, Боже мій, як же ми любимо купочки...* (В. Винниченко).

КУ́ПРИК, а, *ч.* Нижня кінцева частина хребта у людини, деяких ссавців і птахів. *А в твоєї Олі на попереку, біля куприка — родимка!* (Б. Антоненко-Давидович); *Юра з Ванею припустили ще дужче. Вони майже не торкалися землі, і п'яти цокали їм нижче куприка* (Ю. Смолич); *Холодна крапля поту скотилася моєю спиною аж до куприка* (В. Шкляр); // Страва з цієї частини хребта тварин, птахів. [Химка:] *Куприк? Що ж тут їсти? Сама кістка!* [Іван:] *Лакомий кусочок!* (Панас Мирний).

КУ́ПРИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ку́прик.** *У хребті людини розрізняють шийний, грудний, поперековий, крижовий і куприковий відділи* (з навч. літ.).

КУПРИ́Т, у, *ч.* Окис міді — мінерал із класу окисів і гідроокисів; червона мідна руда. *Куприт зустрічається у верхніх горизонтах мідних родовищ як продукт вивітрювання мідних сульфідів* (з наук. літ.); *Куприти дуже нестійкі й при розведенні лужних розчинів водою цілком розкладаються, знову виділяючи гідрат окису міді в осад* (з навч. літ.).

КУПУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **покупе́ць.** *Купувальники виробів нашої суднобудівної та судноремонтної промисловості знаходяться на всіх континентах земної кулі* (із журн.); *Купувальники поволі заповнювали простір між ящиками, лавами, столами* (з газ.); *Купуючи ковбасу, необачний купувальник може заплатити і за мотузки та металеві скоби, які є на ковбасі* (з Інтернету).

КУПУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **купува́льник.** *О сотні похітливих купувальниць! І кожна пальцями помацує будь-де* (І. Малкович); *Купувальниця дякує і бере з собою дбайливо загорнуту покупку* (із журн.).

КУПУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **купува́ти.** *Цілий рік турботи та клопоти, купування та перепродування, сварка та згоди* (Панас Мирний); *В Ніцці наші дами так зайнялись .. купуванням всякої "дешевизни", що навіть не мали часу подивитись на могилу Герцена* (Леся Українка); *— Елізо! Ви ж подумайте: ніяких шлюбів, контрактів, ніякого купування й продавання себе за гроші, за "становище в світі", за титули* (В. Винниченко).

КУПУВА́ТИ, у́ю, у́єш *і розм.* **КУПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **КУПИ́ТИ,** куплю́, ку́пиш; *мн.* ку́плять; *док., кого, що.* 1. Придбавати за гроші. *— От, коли б таких та спродувати чи купляти, — були б торги* (Марко Вовчок); *Гей, Івашку, поспішай гривуна* [коня] *купувати, бо перехоплять* (В. Вин-

ниченко); *Ранком, як він ішов у Бориню купувати коня, то мороз пощипував за обличчя і вітер гнав поземку* (С. Чорнобривець); — *Купець купляє для прибутку, на те він і купець! — вужчають очі Терентія* (М. Стельмах); *Він раптом почав купляти оберемками явно безнадійні акції, і вже через годину вони підстрибували на кілька пунктів* (М. Білкун); *Тепер мерщій купувати корову та бігом додому* (М. Вінграновський); *Діти, котрі не мали біля хати квітника, мусили купляти букети на базарі* (Любко Дереш); *В учителя-дяка Гарненько вкраду п'ятака — .. та й куплю Паперу аркуш* (Т. Шевченко); *Отримавши свій перший гонорар, актор насамперед купив новий мотоцикл* (А. Кокотюха).

2. *перен., розм.* Привертати на свій бік підкупом, хабарем; підкуповувати. *Золото купує душі, залізо охороняє життя* (Ю. Мушкетик); *Скарбів тих нема, щоб купить нас могли, А смертю лякати нас годі!* (М. Старицький); *Воєвода ж не мріяв, лиш грошима повіяв — І зумів твоє серце купити* (С. Голованівський); “Він що — купляє мене?!” — мигнула в Кларнеса розпачлива думка (В. Чемерис); // *перев. чим.* Виклика́ти прихильність якими-небудь діями, поведінкою, словами і т. ін. [Є в г е н і я:] *Я була більше бійцем, ніж жінкою... Ось чому я так боялася, щоб він не пішов до Любовицької... Вона могла б купити його ласкою...* (І. Кочерга); — *Я не думав вас купувати таким словом і в такий час* (О. Довженко); *Купувала його любов, як тільки могла* (Є. Гуцало).

3. *перев. на чому, перен., фам.* Обдурювати, ошукувати. — *Хочеться випити, а тут нема доброго товариша. Ось і гроші .. Ходімо. — Купуєш?.. — Та як же інакше? — запевняю його. Але в ту ж мить відкривається мені глибший зміст його запитання, цебто: дуриш?* (І. Микитенко); *Кузьма Осадчий заперечливо крутить головою, розпливається над мискою в усмішці: — Ви мене, дядьку бригадире, на цьому не купите* (О. Гончар).

◊ **(1) За що купи́в, за те [й] прода́в,** *фам.* — про передачу почутого без доповнення, коментарів і т. ін. *І лише слухаючи Дригожилу, що, повернувшись до барака, розповідав, як рознесло перегатки й затопило на дні якогось вченого, Канушевич не стерпів. — Брехня усе це, — відрубав різко. — За що купив, за те й продав, — зауважив Дригожила* (Г. Коцюба); *Можете не питати мене про значення половини слів з попереднього абзацу, за що купив, за те продав* (А. Санченко); **(2) Ку́пить і прода́сть,** *зі словоспол.* т а к и й, щ о — підступний, ненадійний, лицемірний. *Лушня такий чоловік, що купить і продасть* (Панас Мирний); **(3) Купува́ти / купи́ти кота́ в мішку́** — діставати у власність невідомо що, не бачачи й не знаючи його суті, властивостей і т. ін. [Ш р а м е к:] *Кожний, хто чує її гру.., каже: панно Шрамек, ви своєю скрипкою королів покорите .. Ходив я до імпресаріїв* [імпресаріо], *але ця наволоч тільки посміхається... Ми не дурні кота в мішку купувати, — відповіли мені* (Я. Галан); *Увіп'ялася поглядом у власне майно — чи файного кота в мішку купила? — серце впало* (Люко Дашвар); *Виявляється, що книжка оформлена без смаку. От і виходить: купили, як то кажуть, кота в мішку* (з газ.); **(4) Купува́ти / купи́ти (роздобу́тися) за три о́гляди,** *жарт.* — красти. *Деякі штучки є дуже дорогі — кожну з них колись я за три огляди купував* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо); *Тут посел* [посол] *аж ось вернувся, На кобилу роздобувся, І не набір, не за гроші, За огляди три хороші* (І. Манжура); **Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ві́трішки** *див.* **продава́ти.**

КУПУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.,* **КУПИ́ТИСЯ,** куплю́ся, ку́пишся; *мн.* ку́пляться, *док.* 1. *тільки недок.* Пас. до **купува́ти** 1, 2. *Коли б удалося експортувати Ваші видання до нас, вони купувалися би охоче і книжки, може б, розходились швидше, ніж у Вас* (М. Коцюбинський); — *Я не буду гудити чужу землю. Може, на ній і готові паляниці ростуть, може, там щастя купується за копійки, може, там і долар легше заробляється* (М. Стельмах); *Чоботи купувалися для матері молодої, але матері не було* (У. Самчук); — *Ще раз перепрошую, добродію, але все на світі продається й купується, — навіть людське життя* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Всі ми тут живемо в честолюбній Бідності та грошохватстві. Усе тут купується в Римі, все продається...* (М. Зеров, пер. з тв. Ювенала).

2. *на що, перен., розм.* Бути обдуреним. — *Він заробляє на цьому гроші, а ми їдемо, як дешеві хлопчики, купуємось на це, — обурився Гриць* (Ю. Андрухович); *Ні, звичайно, ти не купувався на різні потойбічні голоси, чи крики за стіною, чи скрип засувів і завіс* (Ю. Іздрик); — *Будемо сподіватися, що злочинець купиться на твій капелюх. В актори ти явно не годишся* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КУПФЕРШТЕ́ЙН, у, *ч.* Сплав сірчистого заліза та сірчистої міді — проміжний продукт, одержуваний при плавленні мідних руд, які містять залізо й сірку; використовують як сировину міді й мідного купоросу. *Основний продукт плавлення — рідкий купферштейн, в якому міститься весь купрум, — подають у конвертер* (з наук. літ.).

КУПЦІ́ВНА, и, *ж, іст.* Дівчина купецького стану; дочка купця (у 1 знач.). *Молоді професорівни й купцівни не схотіли навіть пити чаю та все ждали, щоб музики швидше заграли до танців* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. *У білому з голубими квіточками платті вона виглядала купцівною* (Панас Мирний).

КУПЧА́К *див.* **купчаки́.**

КУПЧАКИ́, і́в, *мн. (одн.* **купча́к,** а́, *ч.), діал.* Повняки. *Настя повішала на стінах два ряди гарних образів від жердки аж до мисника, ще й позаквітчувала їх купчаками та кучерявою м'ятою* (М. Коцюбинський); *І ось непомітна зайшла ніч, купчаки гостро запахли на грядці* (Ю. Яновський); *Раптом вона побачила під стіною темний отвір, а від нього, через весь квітник, — зім'яті, схилені жовтоголові купчаки* (К. Гриб).

КУПЧА́СТИЙ, а, е. 1. Який має вигляд густо, щільно розміщених купок. *Тихо шепотілося під подувом легковійного вітерця широке поле, вкрите гострим запахом крислатого, купчастого базиліку* (Я. Качура); *Першим опустився на стілець огрядний брюнет з купчастими бровами* (М. Ю. Тарновський); *У прозорій весняній блакиті неба спалахують купчасті білі хмаринки* (Є. Доломан).

2. Згрупований навколо точки влучення (про стрільбу). *Купчаста стрільба, стабільна протягом 2–3 занять, дозволяє переходити до наступної теми* (з навч. літ.).

3. Те саме, що **по́вний** 1. *Вона витягує банку розчинної кави .. й насипає нам по купчастій ложці до горнят* (Любко Дереш).

Купча́сті хма́ри *див.* **хма́ра.**

КУПЧА́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **купча́стий** 1, 2. *Купчастість висаджування полуниць дозволяє економити час на обприскуванні рослин і збиранні врожаю* (з наук.-попул. літ.); *Купчастість стрільби визначається при однакових установках прицілу на одній і тій самій дистанції* (з наук. літ.); *Обробка мішені після виконання стрільби починається з перевірки купчастості бою габа-*

ритом (з навч. літ.); *Дотримання техніки при стрільбі з лука зменшує кількість помилок, покращує купчастість влучань* (з навч. літ.).

КУПЧА́СТО. Присл. до **купча́стий.** *Треба зробити пікірування, якщо розсада помідорів посаджена купчасто* (з наук.-попул. літ.); *Розриви снарядів лягали купчасто, сліпили так, що не видно було дошки приладів* (із журн.).

КУ́ПЧИЙ, а, е. 1. Стос. до документів про купівлю (будинку, землі, машини і т. ін.). *Відтак по весні втрапив на .. поруйнований повінню острівець, .. половина хат* [там] *пустувала, то з купчими паперами сільрадівського порога оббив, про все домовився* (Є. Пашковський); // *у знач. ім.* **ку́пча,** чої, *ж.* Документ про придбання майна у власність. *Ми на початку сімдесятих, придбавши хату, оформляли у сільській раді купчу на неї* (В. Дрозд).

2. *у знач. ім.* **ку́пча,** чої, *ж., іст.* Те саме, що **Ку́пча гра́мота** *(див.* **гра́мота**[2]). [Г е р а с и м:] *Ху! Слава Богу, справився з ділами: совершив* [здійснив] *купчу, і земельки прибавилось* (І. Карпенко-Карий); *Вона від нього має скарб: .. Штук три з коронами серветки й фальшиву купчу на маєтки* (В. Еллан-Блакитний); *Новиков повідомляв, що сьогодні ранком надійшла купча на ім'я .. князя Рєпніна* (Б. Левін); * Образно. *Рвонув чорт сорочку Плачинді, подивився .. і вже купчу виймає на продаж душі* (М. Стельмах).

△ **Ку́пча гра́мота** *див.* **гра́мота**[2].

КУ́ПЧИК, а, *ч., зневажл.* Купець (у 1 знач.), перев. хитрий, нечесний. *Були там купчики проворні, Що їздили по ярмаркам* [ярмарках] *І на аршинець на підборний Поганий продавали крам* (І. Котляревський); *Панок каже: "Я звусь Лукич. Я не купчик, підрядчик"* (І. Франко); *Там у кутку, коло піяніна* [піаніно], *що на ньому грала гладка і вже не молода дівчина, за столиком з пляшками сидів п'яний купчик і щось собі підспівував* (Гео Шкурупій); *В партері старого .. провінціального театру сиділи чопорні чиновники, хвацькі купчики та напиндючені "аристократи"* (Ю. Смолич); *Якийсь дебелий купчик поцілувався .. з худим обдертим жебраком і дав йому карбованця* (Василь Шевчук).

КУПЧИ́НА, и, *ч., розм.* Те саме, що **купе́ць** 1. — *Вип'єм, брат! — підскочивши до пристава, загукав височенного росту бородатий купчина* (Панас Мирний); *Розхвильований московськими купчинами, розпалений сласними мріями чорних безробітних лицарів, бідний генерал занадто похопився* (В. Винниченко); — *А чому поруч із паном війтом сидить католик пан Себастьян Браччі?! А далі Готліб Шульц лютеранської віри з Арабаджі-заде, татарським купчиною?* (З. Тулуб); *Півня цей молодий купчина запримітив зразу і сам підніс йому чашу меду* (Ю. Логвин).

КУ́ПЧИТИ, чу, чиш, *недок., кого, що, розм.* Збирати докупи; скупчувати. *Цього не було б, якби були які осередки, що купчили коло себе інтелігенцію* (Б. Грінченко); *Троян сидів у своєму барачку, за столиком, над картою-генералкою, але нічого на ній не бачив. Купчив думки* (У. Самчук); *Навесні степові вітри купчили молочно-сизі хмари* (Н. Рибак).

КУ́ПЧИТИСЯ, иться, имося, итеся, *недок.* 1. Розташовуватися густо, щільно. *Тільки .. будяки, колючки стримлять на просторі, та глуха кропива купчиться...* (Марко Вовчок); *В темряві я відчував, як купчилися коло її очей та рота ніжні, дрібні зморшки, і нам обом ставало весело, як дітям* (Б. Антоненко-Давидович); *Над самою водою лиману понад шляхом купчилися рівні сірі будівлі* (Ю. Смолич).

2. Збиратися купками; товпитися, юрмитися (про людей). *Тут .. більш усього купчиться молодиць коло сковород* [сковорід], *мисок та глечиків* (Марко Вовчок); *По доріжках саду, регочучись і голосно балакаючи.., купчилась публіка і збиралась додому* (В. Винниченко); *Молодь галасливим натовпом вийшла на перон. Коло неї .. купчились цікаві пасажири* (П. Колесник); // Збиратися докупи в якесь одне місце (про рухомі предмети). *Купчаться хмари, звисають низько над землею* (О. Довженко); *Машини купчилися на плацу перед школою* (П. Загребельний); *Сонце нещадно пекло, у небі тривожно купчилася грозова просинь* (О. Бердник); *Стояла хмарна погода, над заходом купчилися сріблясто-сині хмари дивовижних об'ємів* (Любко Дереш); * Образно. *Образи купчилися в його мислях, як мультиплікат кінокартини* (Олесь Досвітній); *Злипаються губи, і в грудях купчиться щем* (О. Забужко).

КУПЧИ́ХА, и, *ж.* 1. Жін. до **купе́ць** 1. *Пидоря, не дивлячись на її тридцять літ, підхопила собі двадцятилітнього молодця з міських міщан, одкупилася, крамницю завела і незабаром купчихою стала* (Панас Мирний); *Тут чекала її ще немила несподіванка, бо хоч знала, що кошичок коштує десять крейцерів, то купчиха зацінила п'ятнадцять* (Н. Кобринська); *Це ширило між перекупками, колишніми купчихами й казначейшею всякі непевні чутки й підпирало їхні гадки щодо антихриста* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Дружина купця. *До вікон влипши, наставляють вуха купці й купчихи, панни й паничі* (М. Бажан); *Поважно простували до церковних храмів багато вбрані бояри́ні і купчихи в супроводі дочок, дітей, онуків, челяді* (В. Малик).

КУПЮ́РА[1], и, *ж.* Скорочення в тексті літературного або музичного твору. *Якщо моя драма не вийде з цензури або вийде з великими купюрами, то я Вам надішлю її до "Зорі"* (В. Самійленко); *Потім міністр кудись бігав з нею* [кінокартиною] *і кожного разу вимагав все нових і нових купюр* (О. Довженко).

(1) Без купю́р: а) повністю, без вилучень. *Я б дуже хотіла.., щоб усе мудре, совісне, гарне, сильне могло вільно створюватися і вільно доходити до нації. Без купюр. Ретуші. Обрізувань* (М. Матіос); б) правдиво, нічого не приховуючи. *Оцінюючи рівень чемпіонату країни, тренер відповів без купюр: "Немає на що дивитися"* (з газ.).

КУПЮ́РА[2], и, *ж.* Окрема одиниця цінного папера (облігації, грошового знака і т. ін.) визначеної номінальної вартості. *Він* [сержант] *хотів виписати мені штраф, я автоматично ткнув йому купюру, він автоматично взяв і раптом потис мені руку* (Л. Костенко); *Зігнувши вдвоє тридцять стодоларових купюр, я недбало запхнув їх у джинси* (В. Шкляр); *Одна п'ятидоларова купюра дорівнювала сотням заяложених папірців у різних, а проте однаково гидких барвах* (Ю. Андрухович); *Туди втрапляли тільки паперові купюри, а монети й далі опинялись у гіпсових копилках* (І. Андрусяк); *Йостек витяг із внутрішньої кишені свого клерківського піджака портмоне, не дивлячись, витягнув звідти всі купюри, які були, і поклав переді мною* (Любко Дереш).

КУП'Я́, я́, *с.* Збірн. до **ку́пина́.** *Сидухи та перепічайки з бубликами, з варивом, сидять на горбиках, мов ті жаби на маленьких болотяних острівцях та куп'ї* (І. Нечуй-Левицький); *Коли він пасся часом у болоті, ноги в нього заклякали і він падав між куп'ям у багно і мусив там лежати до ранку,*

бо коні ж не просять допомоги (О. Довженко); *Довгоноса чапля вартувала між куп'ям* (Іван Ле).

КУП'ЯНИ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **купиня́стий.** *Утикана пеньками, порослими зеленкуватим мохом, ця долина здавалася куп'янистим дном висхлого озера* (І. Муратов).

КУ́РА, и, *ж., діал.* Курка. *А та кура-шабатура По садочку ходить та й ходить, куряточок водить та й водить* (з народної пісні); *Бо там кура лежить і не дише уже, ручками-ніжками не колише уже* (з казки); *На Юра сховається в житі кура* (Номис).

КУРА́, и́, *ж., заст.* 1. Курява. *Їде чумак заморений, Курою покритий* (Я. Щоголів); *Скочила я на віз; Михайло погнав коня так, що тільки кура по дорозі курить* (Б. Грінченко).

2. Завірюха (у 1 знач.). *Десь на півдні білий кужіль пряде метелиця-кура* (М. Драй-Хмара); *Вітер .. підіймає Олю вгору І несе на білу гору, Де живе його сестра, Снігокрутниця кура* (П. Воронько); *Кура надворі не вщухала, а ніби ще дужче розбурхалася на вечір* (Григір Тютюнник).

КУРАГА́, и́, *ж.* Сушені абрикоси без кісточок. *Кавказець, прицмакуючи, одважує черпачок кураги* (Є. Пашковський); *Омлет з курагою та горіхами (за моєї пам'яті не замовляли ні разу)* (Любко Дереш); *Найбільшу кількість заліза містять курага, сушена диня, шипшина, айва, шовковиця* (з наук.-попул. літ.).

КУРАЄ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **кура́й**[1]. *Стерня під ногами чи трава тонконіг, виноградник чи полиневі та кураєві зарості, а ти крок за кроком .. відміряєш цю землю* (О. Гончар).

КУРА́Ж, у́, *ч., розм.* За́пал, збудженість, готовність долати перешкоди або небезпеки. *Тереза .. в цирк не повернулася. Виступати під куполом уже не могла. Втратила кураж, як кажуть циркачі* (В. Нестайко); *А це раптом відчув холодок сумніву, і то не в тому, чи стане сили на стрибок, а — чи вистачить куражу й відчайдушності, як у тих хлопців і дівчат?* (Л. Костенко); *Зробив для куражу загадковий пас рукою і розчинився в натовпі студентів, уявляючи себе котримось із містичних персонажів Девіда Лінча* (Любко Дереш).

КУРА́ЖИТИСЯ, а́жуся, а́жишся, *недок.; розм.* 1. Поводитися з удаваною хоробрістю, збуджено, розв'язно. *Куражиться, як голий на їжакові* (прислів'я); *— Неси ще!.. — куражився Кажан. — Та гляди — найкращого. Ми звикли гарний самогон пити* (М. Хвильовий); *Цей моторошний гомін накочувався хвилями й змушував стискатись людські серця, тільки Камбіс так само куражився й ходив од одного гуртика царедворців до іншого, хлюпаючи на білу кам'яну підлогу червоним вином* (І. Білик).

2. *над ким.* Знущатися, збиткуватися над ким-небудь. *"Чоловік" називається: вдома над жінкою куражиться, в зборні горло дере: "Я хазяїн"* (Грицько Григоренко).

КУРАЇ́НА, и, *ж.* Одна стеблина кураю *(див.* **кура́й**[1]*). Он серед сивого відкритого простору темніє якась стеблина, мабуть, водорость, занесена під час припливу з Азова, або кураїна, закочена вітром зі степу* (О. Гончар); * У порівн. *Ганяє вітер долі, мов кураїну* (Василь Шевчук); *Затужила моя душа за Мартохою, мов кураїна в степу за благодатним дощиком* (Є. Гуцало); *Щастя для людини зовсім не в тому, щоб носитись по світу, немов та суха кураїна* (П. Загребельний).

КУРАЇ́СТ, а, *ч.* Музикант, що грає на кураї *(див.* **кура́й**[2]*). Ще за юнацтва свого поет уперше почув гру кураїста* (П. Тичина).

КУРА́Й[1], ю́, *ч.* Трав'яниста степова рослина родини амарантових із жорстким колючим стеблом, поширена на чорноземних і піщаних ґрунтах. *Вітер гнав із поля мокрий курай* (В. Близнець); *І бачив жовтий степ безлюдний, сухий курай, щетини трав* (П. Мовчан); *Хатина, плетена з лози, глиною обмазана, кураєм крита* (В. Чемерис); *Взимку топили хати очеретом, соломою, бур'яном, кураєм, кизяком* (Д. Білий); *Курай росте в посівах різних культур* (з наук. літ.); * У порівн. *Вирвали свій корінь — і по світі Котимось, неначе кураї* (І. Гнатюк).

△ **(1) Поташе́вий кура́й** — трав'яниста рослина групи перекотиполе, яку використовували для виробництва мила. *В Іспанії спалювали поташевий курай і так отримували лужний попіл, який називали барилою* (з наук.-попул. літ.).

КУРА́Й[2], я, *ч.* Старовинний народний башкирський музичний інструмент; різновид сопілки. *Ти кобзу любиш ніжнодзвонную, а я — співаючий курай* (П. Тичина).

КУРА́НТ, а, *ч.* Камінь для розтирання фарби вручну. *Пропонуємо готові стекла, є куранти, сухі пігменти* (з мови реклами).

КУРА́НТА, и, *ж.* Французький салонний танець XVI–XVII ст. *У першій половині XVI століття на зміну танцям епохи Ренесансу приходить павана, а пізніше — куранта* (з наук. літ.); *Куранта прийшла з Італії у Францію через Катерину Медичі і з XVI ст. виконувалася при французькому дворі* (з наук.-попул. літ.).

КУРА́НТИ, ів, *мн.* Старовинний баштовий або кімнатний годинник, бій якого супроводжується музикою, а також музичний механізм такого годинника. *Здалеку щочверть години дзвонили на Лаврі куранти* (В. Підмогильний); *На вежі куранти б'ють дванадцять годин* (Я. Мамонтов); *Стінні куранти мірно відраховують хвилини* (Я. Качура); *Приміщення було просторе, світле і добре обставлене: .. коштовні меблі палісандрового дерева під темним штофом, .. бронзові куранти* (Ю. Смолич); * Образно. *Мідне кружало сонця десь глухо одбиває вечірні куранти* (Б. Антоненко-Давидович).

КУРА́НТОВИЙ, а, е. Прикм. до **кура́нти.** *На шафках голландські курантові годинники, що по черзі вигравали години* (Б. Лепкий); *Кілька зразків годинників з граючими механізмами є у Львові. Серед них — ефектний курантовий прилад чеського майстра Й. Граффа* (із журн.).

КУРА́РЕ, *невідм., с.* Отруйний рослинний екстракт, який містить стрихнін. *— Боюсь, сеньйоре професор, що їхні стріли змащені отрутою кураре* (Ю. Бедзик); *Нужденні пістолети, які висять на боці в Сергія та в Ернесто, — дитячі іграшки порівняно з індіянськими* [індіанськими] *стрілами, жала яких змащені смертельною отрутою кураре* (І. Білик); *Кураре одержують з кори різних видів південноамериканських рослин* (з наук.-попул. літ.); *Кураре використовують у медицині як знеболювальний засіб* (з наук.-попул. літ.).

КУРАРЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Який впливає на організм подібно до кураре. *Кураре і курареподібні препарати застосовують у медицині для розслаблення скелетної мускулатури, головним чином при хірургічних втручаннях* (з наук. літ.).

КУРА́ТОР, а, *ч.* Особа, якій доручено наглядати за якою-небудь роботою, процесом, процедурами і т. ін. *Лише Даргель не спішить, .. він обідає у своєму гарно обставлено-*

му, затишному мешканні, кроків за п'ятдесят від свого уряду, що належало колись кураторові волинської шкільної кураторії (У. Самчук); *Величезна туша куратора Праскіна ледве вміщалась у кріслі. З-під низького лоба дивилися невеликі осоловілі очі* (О. Іваненко); *Нині в кожного сектора є свій куратор, що має його схему та доступ до сусідніх секторів* (О. Авраменко, В. Авраменко); *До Майки приставили куратора, що він мав увести дівчину в курс справ, навчити всього, без чого людину з вулиці й на поріг би не пустили* (Люко Дашвар); *Процедура актуалізації даних повинна проводитися куратором проекту не рідше одного разу на місяць* (з навч. літ.); // Вихователь, керівник групи в деяких навчальних закладах. *Конус був чимось середнім між наглядачем, куратором і наставником* (Любко Дереш); *Доцільно щомісяця проводити психологічно-педагогічні семінари за участю вчителів, кураторів класів, завуча школи* (з навч. літ.); *Робота куратора має починатися ще до 1 вересня* (із журн.); // *заст.* Опікун. — *Най йому куратора нададуть, бо він марнотратник. Або най перепише ґрунт на тебе, бо його ще не один ошукає* (Л. Мартович); // Член церковної ради. — *А церковна рада вашої парафії працює? І чи визначено обов'язки кураторів?* (С. Скляренко).

КУРАТО́РІЯ, ї, *ж., заст.* Кураторство (у 2 знач.). *Адвокат, якому уряд доручив кураторію спадщини, .. довідався про існування братів* (І. Франко); *Під чию ж кураторію буде відданий цей шпиталь; ради повітової чи виділу* [установи] *краєвого* [крайового]*?* (Б. Лепкий).

КУРА́ТОРСТВО, а, *с.* 1. Заняття куратора. *Кураторство — це одна з основних форм виховної роботи зі студентами університету, важлива складова навчально-виховного процесу* (з наук. літ.); *Новий вид журналістської діяльності — кураторство контенту — потрібен Україні як ніколи раніше* (з навч. літ.).

2. Орган, створений для контролю, нагляду або опіки над ким-, чим-небудь. *Як сурогат дрібних органів самодіяльності населення земська медицина висунула санітарні кураторства* (з наук. літ.); *Уведення інституту кураторства банків на постійній основі пов'язане не тільки з можливими махінаціями з рефінансуванням, а й з необхідністю оперативного реагування на проблему різкого відтоку депозитів* (з навч. літ.).

КУРА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кура́тор.** *Кураторам академічних груп пропонують перелік тем (напрямів, завдань) кураторських годин: знайомство з групою, проведення гри "Знайомство" та ін.* (з навч. літ.); *Виставка є першим кураторським проектом у мистецькому просторі Міністерства закордонних справ* (з газ.).

КУРБА́Н-БАЙРА́М, у, *ч. (з великої літери).* Головне щорічне свято жертвоприношення у мусульман. *Коли починається .. Курбан-Байрам, од мінарету до мінарету на мотузках чіпляють ліхтарики, у які вставляються аркуші кольорового паперу з вирізаними фігурками: місяць, зорі, вівці, коні...* (С. Тельнюк); *А поки ми тут святкуємо День Валентина, у мусульман їхнє велике свято Курбан-Байрам. Мільйони прочан з'їхалися на Великий Хадж* (Л. Костенко); *Центральною ритуальною дією Курбан-Байраму є приношення кривавої жертви (переважно барана чи верблюда)* (з навч. літ.).

КУРБЕ́Т, у, *ч.* Стрибок верхового коня із зігнутими передніми ногами. *Після кількох вольтів і курбетів благородної тварини Араміс відчув такий нестерпний біль, що зблід і похитнувся* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); // Вид акробатичного стрибка. *Спершу робили найпростіше — стойки, курбети, сальто: Але навіть під час виконання цих нескладних акробатичних вправ Марко Баніт ретельно стежив за кожним рухом юнака* (Д. Ткач).

КУ́РВА, и, *ж., вульг.* 1. Жінка легкої поведінки; повія. *Кликати хоть би й курву, аби до данцу* [танцю]? (І. Андрусяк); *Або хай виявиться жінкою, дамою, хвойдою, відьмою, старезною гачкодзьобою курвою, що здатна перетворюватись у дивно-звабливу панночку, а та у вовчицю, ворону, змію, мрію?* (Ю. Андрухович); // Коханка. — *Рахую, скільки у мене за жисть* [життя] *курв було* (В. Дрозд).

2. Уживається як лайливе слово. *А весна, взагалі, вже по нишпорках, курва, пішла* (О. Ільченко); *І тут, курва, до нас доходить, що діафільм абсолютно лягає на музику — один до одного!* (Любко Дереш).

КУРВІ́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання довжини кривих ліній на планах і картах. *Найбільш ефективний для вимірювання відстаней на карті (як прямих, так і кривих ліній) спеціальний інструмент — курвіметр* (з навч. літ.); *Курвіметр складається з зубчастого ролика певного діаметра на ручці й лічильника пройденої кількості зубців* (із журн.).

КУРГА́Н, у, *ч.* Високий насип у формі конуса над стародавньою могилою. *Минаючи багато міст і сіл, старих багатостолітніх курганів, перенесімося в Дубно на Волині* (О. Довженко); *Три десятки братчиків теж лягли у землю, і козаки довго насипали над ними курган* (Г. Колісник); *Археологи розрізали курган, як святковий торт* (І. Андрусяк); *Цілі армії зникали без сліду у цьому Степу, і цілі армії виникали, немов виростали із гарячої землі поміж древніми могилами і курганами* (Д. Білий); * У порівн. *У дворі кучугури снігу до двох метрів заввишки здіймаються, наче скіфські кургани* (В. Чемерис); // У старі часи — високий земляний насип при дорозі, на кордоні і т. ін. *Смеркає вже; нігде ні шляху, ні кургану; Шукаю шляхових на небі я зірок* (Л. Боровиковський); *За курганами, що височать над селом і полями, дорога круто спускається вниз* (К. Гриб); *На обох берегах Обської губи Овцин збудував знаки — земляні кургани* (з наук.-попул. літ.); // Пагорб, гірка, що нагадують насип. *Хуртовина всю ніч розстилала по стріхах білі хутрові ковдри, нагромаджувала під стінами і парканами пухкі кургани* (З. Тулуб).

КУРГА́ННИЙ, а, е. Прикм. до **курга́н.** *Автентичний грецький посуд ми знаходимо і в курганних похованнях багатих скитів* (В. Домонтович); *Один навіть у травах знаходить спільника людству, в народних переказах, у скарбах курганних відкриває силу мудрості, краси, взірець для життя* (О. Гончар); *Розкопані могильники епохи бронзи мають вигляд курганних груп* (з наук. літ.); *В одному з курганних поховань на правому березі Салгіру поблизу Сімферополя знайдено навершник із пісковику, схожий на стилізовану голову бика* (з наук.-попул. літ.).

КУРГАНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на курган. *На південь від розораного насипу помітні два курганоподібні пагорби* (з наук. літ.); *На деяких сабатинівських поселеннях група жител та побутових споруд утворювали окремі садиби. Їх залишки знаходять під невисокими курганоподібними узвишшями* (з наук. літ.); *Поряд помітний незначний, ду-*

же розораний курганоподібний насип (з наук.-попул. літ.); *Штучно було створено курганоподібний земляний насип, на якому встановили великий постамент — пам'ятник князю Ярославу Мудрому* (з газ.).

КУРГА́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **курга́н.** *Степова миша збирає насіння різних трав і зверху насипає земляний курганчик* (з наук.-попул. літ.).

КУРГА́НЧИКОВИЙ, а, е : △ **Курга́нчикова ми́ша** *див.* **ми́ша.**

КУРГИ́КАТИ, и́чу, и́чеш, *недок., діал.* 1. Стиха попискувати (перев. про свиней). *Кургиче, як свиня в дощ* (Номис).

2. *перен.* Тихо наспівувати; мугикати (у 1 знач.). *Гребці і весла положили, Та сидя люлечки курили і кургикáли пісеньок* (І. Котляревський).

КУРГУ́ЗИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **ку́ций.** *У воротях разом із кургузим, білим від пороху чоботом .. з'являється шматок рудої, аж червоної бороди, .. і в двір вступає високий, огрядний мужик* (В. Винниченко); *Вся в жужелиці, поросі, вугіллі, вся сіра й чорна, і брудна й кургуза .. мені наснилась вуличка моя* (В. Стус); *Кімнатні двері відчинилися, на порозі стояв... Фроленко в картузі й кургузому піджачку майстрового* (Ю. Хорунжий); *Жметься, гнеться, — як кургузий дідько* (Номис); *Він хіба що не підстрибує, цей коротенький, кургузий Гуля* (В. Домонтович).

КУРД *див.* **ку́рди.**

КУ́РДИ, ів, *мн. (одн.* **курд,** а, *ч.;* **ку́рдка** *і* **курдя́нка,** и, *ж.).* Народ іранської мовної групи, що живе в Іраку, Ірані, Туреччині та деяких інших країнах Близького Сходу і частково на Закавказзі. *Таджицький поет і мовознавець Бозор Собір мене запевняв, що таджик, іранець, осетин, курд чи пуштун чудово розуміють одні одних без перекладача* (І. Білик); *Сьогодні ми відправляємо збройну поміч повсталим курдам, і я мушу бути при цьому* (Ю. Винничук); *Поліція була налаштована цілком мирно. Курди також — хоч і танцювали в колі свій чоловічий танець протесту* (Ю. Андрухович); *У Харкові відбувся конкурс краси серед дівчат різних національностей, серед них були грузинка, курдянка і казашка* (з газ.).

КУРДИМО́Н, у, *ч., заст.* Кардамон. *Вродилось ренське з курдимоном. І пиво чорнеє з лимоном* (І. Котляревський).

КУ́РДКА *див.* **ку́рди.**

КУРДОНЕ́Р, у, *ч.* Парадний внутрішній двір; простір між композиційно об'єднаними архітектурними спорудами. *Головний будинок садиби і розташовані по боках колонади утворювали парадний двір-курдонер напівкруглої або прямокутної форми* (з наук. літ.); *Станційний будинок, готель і ямщицька, вирішені в стилі класицизму, утворюють курдонер* (з наук.-попул. літ.); *Колись відкритий курдонер став замкнутим двором з арковими проїздами, котрі охороняються чотирма левами* (із журн.).

КУ́РДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ку́рди.** *Різнобарвні загони яничарів, спагіїв, арабських і курдських вершників хвилями перекочувалися через Тясмин* (В. Малик); *Моя книга перекладена у нас і курдською. Тут і видрукувана* (Ю. Винничук); *Ми повернули праворуч на Зюдтиролер Плятц і врешті побачили, що відбувається: і демонстрантів, і курдські прапори та гасла, і портрети Абдулли Оджалана, і поліцію* (Ю. Андрухович).

КУРДУ́ПЕЛЬ, я, *ч., фам.* Низькоросла людина. — *Ніколи по такім курдупелі, як ти, я не сподівався стільки хитрощів* (І. Франко); *Цього разу Стратон Стратонович не імітував французького курдупеля, а йшов широким кроком стройового офіцера, віддаючи честь своєму двійникові у сірій папасі* (В. Чемерис); *Якийсь міцненький курдупель підбіг до Онисі* (В. Шкляр); *Між столиками з діловим виглядом снує якийсь курдупель* (Ю. Винничук); * У порівн. — *А ти от Явдохала, низька, як курдупель, а Оксана — така поворотниця, як ведмідь* (А. Кримський).

КУРДУ́ПЕЛЬКА, и, *ж., фам.* Жін. до **курду́пель.** — *Одна дівчина, невірненька така курдупелька, не хотіла з нами гуляти, так я її набив добре* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КУРДУ́ПЕЛЬНИЙ, а, е, *фам.* Низькорослий, малий. *Для курдупельних ніг — має бути поріг* (народний жарт); *Пам'ятаю його непривабливе лице, курдупельну постать* (із журн.).

КУРДЮ́К, á, *ч.* Жирове відкладення біля хвоста у деяких порід овець. *От це повновісне зерно, а то така паскудна полова, що й худобі курдюк наб'є* (М. Стельмах); * Образно. — *Якщо не зачерствів, Інко, якщо душа не перетворилась у курдюк овечий, то це більша заслуга знаєш чия?* (О. Гончар); * У порівн. *Чорна, збита, як баранячий курдюк, борода вся в рудих лишаях* (Григорій Тютюнник); // Уживається як лайливе слово. — *Ти куди прешся, баранячий курдюк? — закричав він та накинувся на Тимка* (Григорій Тютюнник).

КУРДЮ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **курдю́к.** *В другому сидорі урюк, кишмиш, фісташки, пшеничні перепічки, курдючне сало* (П. Загребельний); *У стравах казахської кухні широко застосовують курдючне сало* (з наук.-попул. літ.); // Який має курдюк; з курдюком. *Зникло вночі з отари два курдючних барани* (З. Тулуб).

△ **Курдю́чна вівця́** *див.* **вівця́.**

КУРДЯ́НКА *див.* **ку́рди.**

КУРЕ́ЦЬ, рця́, *ч.* Той, хто курить *(див.* **кури́ти^1** 1), має звичку курити. *Брати тим часом устаткували в своїй спальні все, що було потрібне, щоб хвильово перетворити її на елегантну курильню, де приготовано все, що розвеселяє серце пристрасного курця* (І. Франко); *Єдина запальничка, що була на господарстві, була в кишені в курця — в господаря* (І. Багряний); *Дехкани по черзі смоктали чилім* [люльку], *старанно видмухуючи дим, втягнутий в очеретину попереднім курцем* (Іван Ле).

КУР'Є́Р, а, *ч.* 1. Особа, яку посилають куди-небудь з якимсь дорученням; співробітник установи, який розносить ділові папери і т. ін.; посланець; посильний *(див.* **пос́ильний^2**). *Кур'єр від пана капітана приніс нам три квитки до театру* (Олесь Досвітній); *Хоч він прийшов на чверть години раніше призначеного часу, кур'єр зараз же запросив його до ректора* (Д. Бузько); *Були в моїм віданні папки, папери Та дід і бабуся — конторські кур'єри* (С. Олійник); *З вікна райкому тебе, довгоногого, завжди нагледить хтось, кому неохота бігти кудись у справі і він шукає для себе надійного кур'єра, отого старшого куди пошлють* (О. Гончар).

2. Службова особа для роз'їздів зі спішним дорученням. *Тоді С. Мазуренко за особливою допомогою російського Уряду посилає в Київ свого кур'єра з докладом про успішність переговорів* (В. Винниченко).

3. *заст.* Те саме, що **Кур'є́рський по́їзд** *(див.* **по́їзд**). *Коли скрізь буду їхати кур'єром, то завтра о 7 вечора буду у Від-*

ні (М. Коцюбинський); *З доктором Зінгером ми зазнайомилися в м'якому купе шепетівського кур'єра, на перегоні Харків — Київ* (Ю. Смолич).

(1) Дипломати́чний кур'є́р — особа для доставки секретної, дипломатичної пошти. *Він* [міністр] *усе ж прийняв Чайку — дипломатичного кур'єра Копенгазької місії, як йому доповіли* (Д. Бузько); *Наркомзакsправ, в розпорядженні якого я ще перебував, запропонував мені виїхати дипломатичним кур'єром в Кабул* (О. Довженко).

КУР'Є́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кур'є́р.** *З кур'єрських донесень довідалася, що чоловік займає високий пост коменданта міста Рівного* (М. Андрусяк); *Сучасний транспорт дозволяє виконувати кур'єрські обов'язки з максимально можливою швидкістю* (з газ.); // Признач. для швидкої доставки кого-, чого-небудь. *Все ж за гетьмана краще було. Тоді можна було кур'єрським другим класом, а тепер от доводиться на ґанках товарових моститися* (Д. Бузько); *Все частіше траплялись гуртівники, гнали в столицю величезні табуни худоби, мчали кур'єрські прольотки, погойдувались на вибоїнах запряжені четвериками розкішні карети* (Б. Левін); // *у знач. ім.* **кур'є́рський,** кого, *ч.* Те саме, що **Кур'є́рський по́їзд** *(див.* **по́їзд).** *До Уралу вона буде їхати почасти кур'єрським, почасти пасажирським, а коли перевалить через гірський хребет, вона пересяде в звичайну теплушку* (М. Хвильовий); *Наступного дня кур'єрський Варшава — Бухарест мчав її до Чернівців* (М. Олійник).

Кур'є́рський по́їзд *див.* **по́їзд; Кур'є́рські ко́ні** *див.* **кінь.**

КУРЗА́Л, у, *ч.* Приміщення на курорті для концертів, зборів, розваг і т. ін. *Софія встала і пішла стежкою, прямуючи до курзалу* (Леся Українка); *Неподалечку .. був курзал, де вечорами грала музика, інколи заходили туди і Марія з Митею* (О. Іваненко); *Курзал і всі літні майданчики ще тільки лагодилися для справжнього сезону* (П. Загребельний).

КУ́РИ, е́й, *мн.* Загальна назва свійських птахів родини курячих; курки й півні. *Гафійка сиділа на призьбі за хатою. Біля ніг її кружились кури* (М. Коцюбинський); — *Почекай, курей погодую та проведу тебе трошки* (А. Шиян); *Стрів я її з мішком, а подейкували, що Ревека охоча до чужих курей* (Р. Андріяшик); *Ваші напівсонні вуха лоскотатимуть грайливий щебіт пташок, дзижчання бджіл і ліниве сокотіння курей* (Ю. Винничук); // М'ясо цих птахів; курятина. *Баранів тьма була варених, Курей, гусей, качок печених* (І. Котляревський); — *Ой, коли б молодиці не пересмажили печені та курей* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **(1) [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́>** *кого і без прям. дод.* — хто-небудь може пропасти або опинитися в скрутному становищі. *"Мене тут і кури заклюють", — подумав Балабуха* (І. Нечуй-Левицький); *Комірник Гнат вболіває душею, взиває до людей: — Без Радивона кури загребуть нас!* (К. Гордієнко); — *А як ти дивишся, Саїд Алі, на те, щоб Мацієвського, Карімбая і ще кількох чоловік прийняти .. Мухтаров пожвавішав: — О, така розмова мені подобається! Бо нас тут і кури загребуть з тобою* (Іван Ле); — *А чи не високо ти, Андрію, літаєш? Бо можна сісти низько-низько, що й курка лапою загребе* (М. Стельмах); — *Кури б тебе на попелищі загребли в післявоєнний період, якби не виручив робітничий клас* (О. Гончар); **(2) [І] ку́ри не клюю́ть** *у кого, зі сл.* г р о ш е й, а також *зі словоспол.* т а к, щ о — дуже багато, велика кількість. *У нього оце тепер — несподівано й тимчасово — так багато грошей, що їх і кури не клюють...* (Т. Масенко); *В нього* [Созоненка] *грошей — кури не клюють* (М. Стельмах); — *Голова сільради аж п'ять квитків узяв! — А Павло Степанович три... — Їм то можна. У них грошей — кури не клюють!* (А. Дімаров); **(3) Ку́ри засмію́ть** *кого* — хто-небудь своїми діями, вчинками і т. ін. викликає осуд, обурення, зневагу тощо. — *Треба відступати геть .. — Та краще втопитися в Дністрі, ніж відступати з такою "перемогою"... Нас же кури засміють* (С. Добровольський); **Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться>** *див.* **сміх; (4) Хи́мині ку́ри** — що-небудь безглузде, пусте, не варте уваги. — *Ти мені, Бреус, не кажи, — вигукнув тоненьким голоском Тягнирядно — .. Йому правду кажуть, а він химині кури розводить* (С. Добровольський); — *Ти б їй якусь пісеньку проспівав, кумедію розказав, з віршиком, значить, підсипався, сеє-теє на вухо шепнув, щоб якась кумерція була. А то плів-плів про химині кури. Один сміх і гріх* (М. Стельмах); *Всі жовті картки були показані справедливо, як тим, так і іншим. І офсайдів ніяких не було, не вигадуйте химині кури* (з Інтернету); **[Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] мо́кра ку́рка (змо́клі ку́ри)** *див.* **ку́рка**.

КУ́РИВО, а, *с.* 1. Те, що курять; курильний тютюн. — *Ченцям не можна вживать курива, — сказав отець Тарасій* (І. Нечуй-Левицький); *Ілько сів на ступі близько біля Зіньчиної терниці, витяг з кишені куриво й почав цигарку крутити* (А. Головко); *Місцеві гуцульські діти з раннього дитинства традиційно добре почувалися на гірських лижах, іноді заробляючи своїми трюками на жигулівське* [пиво] *і куриво в усіляких приїжджих роззяв* (Ю. Андрухович); *Протерла* [Луїза] *нутро файки коньяком, набила її запашним куривом, неспішно розпалила, затягнулася і з задоволенням випустила дим* (Г. Вдовиченко); // Те саме, що **кури́ння** 1. *Лист пожмакано, але нічого — на куриво годиться* (Ю. Смолич); *Брянський .. потерпає без курива, але стоїчно зносить свої муки* (О. Гончар); *Я знав, правда, одного, що не курив, але він замість курива жував тютюн* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *У мене нервова робота, я без курива не можу* (з Інтернету).

2. Те, чим обкурюють, курять *(див.* **кури́ти**[1] 2); речовина, що дає при горінні ароматичний дим. [С і н о н:] *Дружинонька твоя золотокудра либонь тепер багаття розпалила і пахощів насипала солодких, димок від курива, мов легка мрія, над сніжно-білим чолом ніжно в'ється* (Леся Українка); *Пахне м'ятою і якимсь приємним куривом, привезеним патріархом зі сходу* (З. Тулуб); // Дим від обку́рювання. *Обкурював* [Іван] *ладаном хату й кошари.., червона од метушні Палагна серед курива того ознаймляла нарешті, що готові усі дванадцять страв* (М. Коцюбинський).

3. Те, що куриться *(див.* **кури́тися**[1] 2, 3): випари, мла, туман, дим. — *Так! — голоси з просторів летіли чимраз виразніше, разом з куривом вогкої мряки з-над Дністра* (К. Гриневичева); *На березі отава Лила солодке куриво міцне* (М. Рильський); * Образно. [П е ч а р и ц я:] *Звісно, молода баришня... недавно з тії* [тієї] *школи... ще куриво науки не вивітрилось...* (Панас Мирний); * У порівн. *Через гребінь скель .. перекидалась хвиля і котилась з гори по каменюках, а до неба підіймалась хмара пари, як куриво од великого пожарища* (О. Стороженко).

4. *рідко.* Димне багаття. *Кругом стола йшов угору дим, неначе хто на столі розіклав курево* [куриво] *од комарів та мошки* (І. Нечуй-Левицький).

КУРИ́КУЛУМ, у, *ч.* Пакет курсів, навчальних програм та їх зміст, запропонований і затверджений освітніми інституціями. *Міжнародний характер та полікультурність є ключовими характеристиками інтернаціоналізованого курикулуму* (з наук. літ.); *У курикулум галузі входять рамкові програми навчальних предметів, що у своїй сукупності системно відображають зміст суспільствознавчої освіти* (з навч. літ.); *Коли ж поставлена мета практично забезпечити освітній курикулум, то всі вчителі або дають однаково високу якість навчання, або просто не допускаються до дітей* (із журн.); *У планах — розроблення та запровадження упродовж 2015–2017 років національного курикулуму для 12-річної школи* (з газ.).

КУРИ́ЛКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **кури́льня.** *Гамір, як той димок синій, снував по фойє. Човгання ніг і сміх.., розмови у кріслах попід стінами й біля курилки* (П. Тичина); *В курилці було зовсім порожньо* (Ю. Смолич); *Зранку, відразу після пари, я пішов за ріг факультету — в дівчачу курилку, де, як правило, тусувався П'явка* (Любко Дереш).

КУРИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для куріння (у 1 знач.). *В театрах, у курильній залі міг* [Степан] *уже вільно пристати до гурту, де обговорено виставу, виконавців та враження* (В. Підмогильний); *Вагилевич сидів у курильній кімнаті тестя до пізньої ночі* (Р. Іваничук); *На грипсах* [секретних записках] *з курильного папірця переказали з окружкому: той, хто втече, поїде воювати до Іспанії* (М. Малиновська).

КУРИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Посудина, в якій спалюють ароматичні речовини для обкурювання чого-небудь. *До курильниць додавали нових ароматних смол* (Н. Королева); *Бронзові курильниці дихали ніжними ароматами* (З. Тулуб); *Яничар відверто глузливими очима подивився в протилежний бік намету, де з срібної, у вигляді пави з розпущеним хвостом, курильниці струменів тонкий аромат* (Ю. Мушкетик); *Посудини типу курильниці зустрічаються у формі циліндричній або прямокутній, а також у формі зрізаного конуса* (з наук. літ.); * У порівн. *Він сидів і щось робив з дивним глеком, який мав отвори по боках, мов курильниця для благовоння* [пахощів] (Ю. Логвин).

КУРИ́ЛЬНЯ, і, *ж.* Кімната для куріння (у 1 знач.). *Хоч і була окрема курильня, обидві кімнати й салоник тонули в клубах диму* (І. Франко); *Переходячи з кімнати до кімнати .. — тут була і вітальня, і зала, і спочивальня, і курильня, і більярдна, і спортивна кімната, — Сахно непомітно обійшла весь правий корпус* (Ю. Смолич); *Я хочу повідомити, що час обмінів думками у коридорі й курильні закінчився* (О. Чорногуз); *Курильня мала таку саму високу стелю, як і той кабінет, звідки вони щойно вийшли, але була багато просторіша* (Ю. Лісняк, пер. з тв. Р. Стівенсона).

КУРИ́НИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кýри.** *А Брисько не дрімає, не марнує часу — стереже. Тільки табун куриний у город, Брисько — стрілою* (В. Дрозд).

2. *у знач. ім.* **кури́ні,** них, *мн.* Те саме, що **кýрячі** *(див.* **кýрячий** 2). *Курині мають сильні, міцні ноги, у самців наявні шпори* (з навч. літ.).

КУРИ́РУВАТИ, ую, уєш, *недок., кого, що.* Те саме, що **курува́ти** 2. *Я вже виконав необхідну формальність, представився панові герцогу, як і належало, оскільки я буду курирувати ортезьку єпархію* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Новопризначений перший заступник голови Державної фіскальної служби буде курирувати податкову службу* (з Інтернету).

КУРИ́ТИ[1], курю́, кýриш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Утягувати через рот і видихати дим якої-небудь речовини, перев. тютюну. *Ми — шваби, куримо табак* (П. Грабовський); *І за вечерею, і повечерявши, — обсівшись біля припічка, щоб курити в піч, гомоніли допізна чоловіки про се, про те* (А. Головко); *— Ти дай мені, синок* [синку], *закурити... Зроду таких не курив* (Григорій Тютюнник); *Криж жадібно курив, висунувшись з вікна і струшуючи мізинцем попіл з цигарки* (Р. Андріяшик); * Образно. *Із Лисянки Кругом засвітило: Ото Ґонта з Залізняком, Люльки закурили. Страшно, страшно закурили. І в пеклі не вміють Отак курить* (Т. Шевченко).

2. *чим і без дод.* Диміти, спалюючи певні речовини. *Снують бійці, під'їжджають сюди машини з боєприпасами, з продуктами, курять димом кілька польових кухонь* (Є. Доломан); // Наповнювати приміщення димом, ароматом. *І діти навколо шумлять, і пічка курить — мені вже до того всього байдуже* (О. Іваненко); *Курить* [мати] *ладаном перед образом Божої Матері* (О. Воропай).

3. *що.* Добувати, одержувати способом перегонки (горілку, смолу, дьоготь і т. ін.). — *Пан втік, а панича Льольо на насіння лишили. Нехай курить .. горілку* (М. Коцюбинський); — *Вас дьоготь бентежить? — хвилюється і сердиться Лісовський. — Але чому ж ви тоді курите його у ваших лісах?* (М. Стельмах).

4. *розм., заст.* Гуляти п'ючи; пиячити. *Троянці добре там курили, Дали приманку всім жінкам, По вечорницям* [вечорницях] *всі ходили, Просвітку не було дівкам* (І. Котляревський).

(1) Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.)* **лю́льку (кальЯ́н, наргілé** *і т. ін.)* — користуватися для куріння (у 1 знач.) люлькою, кальяном і т. ін. *Мій Кирило — золото не чумак! .. Все люльку курив* (Марко Вовчок); *В затінку густої верби .. сиділи селяни, палили люльки й так собі розмовляли, перебираючи старі, давно всім відомі думки* (М. Івченко); *Троє козаків стояли біля своїх коней, а четвертий сидів на снопі й смоктав люльку* (П. Панч); *Він ступав у садок з граблями через плече, курив люльку, дивлячись просто себе* (Р. Андріяшик); *І хан, як виліплений з воску, в кольчугу вбраний і в шишак, курив кальян, чи спав потрошку, чи стежив битву, мов коршак* (Л. Костенко); *Професор Конрад Алі-заде курив кальян і пив каву* (В. Кожелянко); *Уже з самого ранку в традиційних східних кафе можна спостерігати, як чоловіки неквапливо палять наргіле та грають у нарди* (із журн.).

◊ **Кади́ти (пали́ти, кури́ти** *і т. ін.)* **фіміа́м** *див.* **кади́ти.**

КУРИ́ТИ[2], рю́, ри́ш, *недок.* Роблячи що-небудь, здіймати куряву, пил; пилити. *Галя вимітала долівку. Йому* [Василеві] *на заваді і тихе шуршання притертого деркача по долівці. — Не кури! — кричить він на сестру* (Панас Мирний); // Їхати, бігти, здіймаючи куряву. *Кýрить щось по дорозі. Що воно біжить так прудко?* (М. Коцюбинський); *На шляху курить десь парою коней фаетон* (С. Васильченко); // *чим і без дод.* Здіймаючи вгору дрібні часточки чого-небудь, крутити ними в повітрі. *У місті була відлига, але за містом тяг холодний вітер і курив дрібним снігом* (І. Фран-

ко); *Навіть вітер затих. Не курить* (М. Хвильовий); // Виділяти в повітря дрібні часточки чого-небудь. *Шумить, наллята буйним соком, Курить пилком озимина* (Я. Шпорта).

КУРИ́ТИСЯ[1], и́ться, *недок.* 1. Те саме, що **курі́ти[1]**. *Кинулись люди додому, а дома Діло вже здіяв огонь та солома. Тільки одно там небоги й застали: Попіл курився та печі стирчали...* (Я. Щоголів); *Його очі блищали, і у високо піднесеній руці ледве курилася забута цигарка в мундштуці* (Л. Смілянський); *Вони помовчали рівно стільки, скільки курилась його волога сигарета* (Ю. Андрухович); * Образно. *Запалив Чіпка рай тихого щастя в Грицьковій хаті та й покинув куритися...* (Панас Мирний); // Тліючи, виділяти пахощі (про ароматичні речовини). *Нате й мій гріш на ладан, Щоб і моє перед Богом курилось* (Номис); *Куривсь для духу яловець* [ялівець] (І. Котляревський).

2. *над чим, з чого, безос.* Підніматися клубками вгору (про дим). *Призирається* [Симеон] *на двір старого Кирика, .. чи не куриться в нього з труби, що, може, вже й обід варють* [варять] (Г. Квітка-Основ'яненко); *З коминів над хатами не курилося: в цю пору обід вже зварили, а до вечері ще не бралися* (Ю. Смолич).

3. Виділяти випари, пар; оповиватися туманом; парувати. *Шпилі і спуски рудих глиняних гір чорніли, а долина і глибокі западини курилися туманом* (Панас Мирний); *Набубнявілі мокрі гіллячки верб злегка курились* (М. Коцюбинський); *Гори курилися, сиві тумани здіймалися з темних ущелин і розпливались в морі небесної блакиті* (М. Томчаній); *Туман не рухався в певному напрямку, ні — він стояв, і в той же час ворушився. Він ніби курився, виходячи десь із землі* (І. Багряний).

4. Укриватися вихорами куряви, снігу і т. ін. *Поглядала* [Гафійка] *в бік Ходоркова: чи не куриться вже на шляху від Петрового воза?* (Д. Бузько); *Куриться довгий шлях, і вершник мчить* (В. Сосюра); *Гребені барханів майже не курилися* (З. Тулуб).

Дим (димо́к, тума́н *і т. ін.)* **кури́ться** *див.* **дим.**

◊ **Кури́ться ку́рява (пісо́к, сніг** *і т. ін.)* *див.* **ку́рява.**

КУРИ́ТИСЯ[2], ку́риться, *недок., безос.* Про наявність бажання або можливість курити *(див.* **кури́ти[1]** 1). *Люлька не куриться, мабуть, дівчина журиться* (Номис); *Давайте, мабуть, закуримо, аби дома не журилися, — потирає долоні Байрачний. — Адже скоро знову на броню, а на тій гарячій пательні і куриться не так смачно, як на прохолодній землі* (Є. Доломан); *Мій друг .. полюбляє казати мені: давай покуримо разом, бо так, як з тобою, не куриться більше ні з ким* (С. Андрухович).

◊ **Не горі́ти і не кури́тися** *див.* **горі́ти.**

КУ́РИЩЕ, а, *с.* Вогнище, розкладене для обкурювання чого-небудь. *Декілька ночей усією бригадою рятували буряки від дальших ушкоджень. Розводили .. курища з кізяка, що впередсвіт* [удосвіта] *густим димом обволікали плантації* (Є. Кротевич); *— Давай-но сядьмо, Силантію, он там біля залишеного козаками курища від комарів, бо кляте зілля заїдає зовсім* (Іван Ле); // Місце, де був вогонь. *Огонь погас, грань меркотіла — курище ся лишило* [залишилося] (М. Шашкевич).

КУРИ́ЩЕ, а, *с.* 1. Велика курява. *— Не бачиш — ніхто не їде? — Я бачу, — відповіла сестра Анна, — курище, що сунеться аж ген з того боку* (з казки); *Спершу в курищі, видно було, маячило щось чорне, а чимдалі, то все більше і більше скривався віз з очей Свиридових* (Панас Мирний); *Сонце спивало не зронену вітром росу на шибках, і курище, по-осінньому мляве, легко звітрювалось за машинами* (Є. Пашковський).

2. Те саме, що **імла́.** *Сонце почало пробиватись крізь густе курище туману* (Панас Мирний).

КУРІА́Л, а, *ч., іст.* Член курії (у 2 знач.) у містах Італії за часів Стародавнього Риму; декуріон (у 2 знач.). *За регулярне надходження податків відповідали міські ради й персонально куріали, а також власники земель* (з навч. літ.); *У кінці IV — на початку V ст. міські землевласники й куріали позбавлялися права на продаж маєтків і права виїзду з міста* (з навч. літ.).

КУРІА́ЛЬНИЙ, а, е, *іст.* Стос. до курії. *Патриції збиралися також на куріальні збори. В них міг брати участь кожний батько родини* (І. Крип'якевич); *Центуріальні збори з часом перейняли компетенції куріальних зборів* (з наук. літ.); *Після встановлення куріального виборчого права в Австрійській імперії XIX століття місцевий сейм, що перебував у Львові, обирався за куріальною системою* (з наук. літ.); *І. Франко, очевидно, має на увазі політичні події в Австро-Угорщині, пов'язані з прийняттям нової конституції, яка вводила в країні двопалатну парламентську систему з куріальними виборами тощо* (з наук.-попул. літ.); *Проповідь виголосив куріальний єпископ Києво-Галицького архієпископства* (з газ.).

КУРІВНИ́К, а́, *ч.* Людина, яка займається розведенням курей. [Л у н д и ш е в:] *Треба вам сказати, що я завзятий курівник. В моєму маєтку, в Лундишевці, ціле куряче містечко* (І. Кочерга).

КУРІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Розведення курей як галузь птахівництва. *— В табун завжди треба збирати птиць з однаковим пір'ям. Це кажу вам я, спеціаліст курівництва й птахівництва взагалі* (П. Загребельний); *У яєчному курівництві селекція спрямована на несучість молодих курей* (з навч. літ.).

КУРІ́Й[1], я́, *ч., розм.* Те саме, що **куре́ць.** *Прийшли з сусіднього села славні стрільці й курії, брати Гаркавенки* (С. Васильченко); *— Тут від свого курія ніяк не видихаємо, так ще й від вас нюхай* (Григорій Тютюнник); *Курії недовго пахкали димом, бо Олесь дав знак, що востаннє вивітрює приміщення, і кіптюжники, погасивши недопалки, .. поховали цінні рештки до кишені* (Е. Андієвська); * У порівн. *Блакитом неба прагну оповитись, Неначе димом тютюну — курій* (Д. Павличко).

КУРІ́Й[2], я́, *ч.* Курка-гермафродит. *— Нема-нема — та з якогось яйця проклюнеться ні се ні те. Аж під осінь його розпізнаєш: курій .. Це не курка. І не півень* (М. Рудь).

КУРІНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Зменш.-пестл. до **кури́нь** 1, 2, 4. *Рибалки розташувалися і курінець собі нап'яли. Вночі невід кидають* (О. Копиленко); *Повний місяць зійшов, покотивсь по сухій кукурудзі, В курінець зазирнув і у діда спитав: — Стережеш?* (П. Воронько); *Мене .. розбудив якийсь галас. Виліз з курінця, протер заспані очі й побачив, що на леваду валом валить скотина* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Попереду ще треба знати, Які там в біса хати — Неначе курінець, Такі, що ледве можна влізти, Лягти або присісти* (Л. Глібов).

КУРІННИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **курі́нь** 1. *Командири під шнур розплановували майданчики для майбутніх палаток.*

Було наказано будувати легкі тимчасові палатки курінного типу (О. Гончар).

2. *іст.* Стос. до куреня (у 3, 5 знач.). *Свердельця вкинути в Гальмасарову кручу і вранці присипати землею, а пана курінного писаря підняти і покласти на гілляки отого крислатого дуба* (Т. Осьмачка); *Зібралися .. братчики відвідати колишнього "курінного товариша", а нині зимівчака* [зимівника] (із журн.); // *у знач. ім.* **курінни́й,** нóго, *ч.* Те саме, що **Курінни́й ота́ман** *(див.* **ота́ман).** *Прокіп Іванович був тоді нашим курінним. І що то за козак з його* [нього] *був!.. Розумний, чулий, правдива, щира козацька душа, без помсти й користі* (О. Стороженко); *Козаки вертаються з Царгорода. Курінний везе з собою бранку Зарему* (М. Зеров); *Старшини сміялись, а їх курінний австрійську курив сигарету* (В. Сосюра); *До вибору курінного братчики ставились особливо уважно* (С. Добровольський); — *Панове товариство! — озвався до них, мов кошовий до курінних, натхненний Стасик* (Б. Антоненко-Давидович).

Курінни́й ота́ман *див.* **ота́ман.**

КУРІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **кури́ти**[1] 1. *У Сольготелі товариство розташувалося в залі для куріння* (Ю. Смолич); — *На верхній палубі є місце для куріння* (Д. Ткач); — *Він мені, доню, віку вкоротив на тридцять літ отим курінням* (Ю. Збанацький); *Він страшенно не терпів цигаркового диму, а фіндіпошивці навмисне допікали йому курінням* (О. Чорногуз); *Куріння вважалося серед нас немодним, але під білі сухі вина ми часом курили* (Ю. Андрухович).

2. Те саме, що **кýриво** 2. *Запашний та білий стовп куріння підіймався вище й вище* (О. Ільченко); *Опинившись у костьолі, він мимоволі замилувався .. з розкішних ікон, .. корогов, що танули в хмарах ароматичного куріння* (З. Тулуб).

КУРІ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **курінь** 1, 2, 4. — *Ось і курінчик, в якому ви починали жить* (В. Дрозд); *От дивлюсь: виліз турок із благенького курінчика, подивився просто на моїх кобилок, за якими я стояв* (Ю. Логвин).

КУРІ́НЬ, реня́, *ч.* 1. Легка будівля, сторожка (на городах, баштанах і т. ін.). *Кругом мовчки подивилась* [Катерина]; *Бачить — ліс чорніє, А під лісом, край дороги, Либонь, курінь мріє* (Т. Шевченко); — *Адже тепер, опівдні, душно, — усі діди на баштанах по куренях сплять* (Б. Грінченко); *Семен Гедзь одсуває череду далі від баштану й сам сідає під куренем* (В. Винниченко); *Сидів на березі ріки в зеленому курені, зробленому із свіжого гілля, дивився на роботи, мовчав, думав* (П. Загребельний).

2. Убоге житло. *І занесе піском, снігом Курінь — мою хату. Отак мені доведеться Свято зострічати* (Т. Шевченко); — *Ну, знаєш, Лесю, з милим, як казали наші батьки й діди, рай і в курені* (Є. Кротевич); *Так і живемо: я в своїм курені, а син поки що окремо* (І. Муратов).

3. *іст.* Військова одиниця запорізького козацького війська, що складається з кількох сотень козаків на чолі з курінним отаманом. — *Напирайте всіма куренями! Татарівський курінь, нападай збоку!* (О. Довженко); — *Від козаків ми походимо. Як погромила Катерина Січ Запорозьку, одному з куренів було визначено оці місця під поселення* (О. Гончар); *Січове військо поділялось на курені, на чолі яких стояли курінні отамани* (з наук. літ.); // Одиниця адміністративно-територіального поділу на Січі в межах паланки (у 2 знач.). *Запорізька Січ ділилася на 38 куренів. Кожний курінь мав своє господарство й назву* (з наук.-попул. літ.); // Найменша військова одиниця у війську Б. Хмельницького, що налічувала 10–15 осіб. *Сотні у свою чергу поділено на курені. Усе козацьке військо очолював гетьман (з часів Б. Хмельницького), а запорожців — кошовий отаман* (з навч. літ.).

4. *іст.* Житло козаків, що складали таку частину війська. *У перші часи існування Січі запорожці жили по куренях. Ті курені були довгі, щоб у всякому можливо було міститися кільком сотням товариства, і вкривалися вони очеретом, а зверху ще й звіриними шкурами* (А. Кащенко); *Минули передмістя. Показалися запорозькі січові курені, вкриті дерниною або повстю* (О. Довженко).

5. *іст.* Основний тактичний підрозділ українського війська в першій половині XX ст. *В салон-вагоні було душ п'ять офіцерів куреня і двоє цивільних* (А. Головко); *Курінь за складом своїм виявився із стріляних хлопців: з фронтовиків, з полонених* (О. Гончар); *20 січня з допомогою Гуцульського куреня .. ми залізницю взяли* (Р. Іваничук); *Легіон Українських січових стрільців був поділений на курені, сотні й чети* (з навч. літ.); // Військова одиниця Української повстанської армії, що входила до складу однієї з воєнних округ УПА. *Відповідати Грім не поспішав. Левченко розумів: командир куреня УПА зараз теж не вирішив для себе, що робити з офіцером радянської міліції* (А. Кокотюха).

6. Структурна одиниця української скаутської організації "Пласт". *Восени 1926 р. курінь розрісся настільки, що його було поділено на самостійні гуртки* (з мемуарної літ.).

КУРІ́ПКА, и, *ж.* 1. Наземний птах ряду куроподібних; заселяє поля і степи Європи та Західної Азії. *Куріпки несподіваним шумом сотень своїх крил примушували коня кидатись убік* (А. Кащенко); *Знялася зграя куріпок. Чудові маленькі курочки. Пролетівши трохи, вони сіли в бур'яні* (О. Копиленко); *У лісах, гущавах і пролісках жили дрофи, тетереви, куріпки, фазани* (Д. Білий); * У порівн. *Бабуся, кругленька та кріпка, дюбає на ніженьках, наче та куріпка* (П. Тичина); *Якщо татари нападуть зимою, то по наших слідах у снігу швидко знайдуть нас і переловлять, мов куріпок* (В. Малик); // М'ясо цих птахів як їжа. *Терпеливо, мов дитині, заходився* [полісовщик] *пояснювати, як треба пряжити куріпку в сметані, бо ж батюшка чоловік делікатний і не гоже йому пекти птицю в землі* (М. Стельмах); *Дивиться* [пес], *собача душа, відгодований на зайцях та на куріпках* (М. Вінграновський).

2. *перен.* Про полохливу, невпевнену, слабку людину. *Ми повинні стати сторожовими псами! Лютими і відважними. Досі ж ми були декоративними куріпками* (Ю. Винничук); // Про жінку. *Павло насмішкуватими очима спостерігав за дідом, а той у свою чергу дивувався, як це ставний молодик може триматися за спідницю своєї куріпки* (М. Ціба); *Олена .. відскочила в куток під захист образів. — До Бога поближче? — захрипів ротмістр. — Ге-ге! Ти і за пазухою в Бога від мене не заховаєшся, куріпко!* (В. Чемерис).

КУРІ́ПКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **курі́пка.** *Курка має невеликий гребінь і скромне куріпкове пір'я буруватого тону з неясним малюнком на спині та червонуватим малюнком на шиї* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **курі́пкові,** вих, *мн.* Дикі та свійські куроподібні птахи родини фазанових з неопереною цівкою і ніздрями. *Куріпкові ведуть переважно наземний спосіб життя, харчуються рослинною їжею* (з наук. літ.).

КУРІ́ПОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **курі́пка** 1. *Було мені .. покаже* [дідусь], *де на небі стоїть Віз, Волосожар, Квочка. Я було й питаю: "Яка ж то Квочка? чи рябенька собі куріпочка, чи біленька?"* (Ганна Барвінок); *Все це* [птаство] *було тоді таке плодюче, що яка-небудь куріпочка за місяць вилуплювала зо три десятки пташенят* (О. Ільченко); *Та все біжать по двієчко, по двієчко куріпочок рябеньких в траві* (Л. Костенко).

2. *жарт.* Про гарненьку жінку, дівчину. — *Та піди до клубу! Там такі пампушечки, такі куріпочки, що очі розбігаються!* (М. Циба); *Мушу в Лисиничі поспішати — там одна куріпочка в сильце попала. Ха-ха-ха!* (Ю. Винничук).

КУРІПЧЕНЯ́, я́ти, *с.* Пташеня куріпки. *У той момент, коли я легенько опускав куріпченя на землю, куріпка підлетіла і добряче клюнула мене в руку* (із журн.).

КУРІ́ПЧИН, а, е. Прикм. до **курі́пка.** *Запитав звірів їжак: — Може, зробимо отак: для куріпчиних дітей Змелем лантух гречки цей?* (М. Стельмах); *Собака якийсь час непорушно дивився вслід куріпці, .. а потім повільно і винувато повернув до Миколки свою голову з двома пір'їнами від куріпчиного хвоста в зубах* (М. Вінграновський).

КУРІП'Я́, я́ти, *с.* Пташа куріпки. *Ой погнала бабусенька куріп'ята пасти* (з народної пісні); *Качок, лебедів, дрохв, хохітви, гусей, диких голубів, лелек, журавлів, тетеруків, куріп'ят — так хо-хо-хо! І що то за сила тієї птиці була!* (А. Кащенко); *Легкою зграйкою спурхнули куріп'ята* (М. Рильський); *Вона спала й була схожа на куріпку, що за день набігалася з своїми куріп'ятами, приткнула голову під кущ і заснула* (С. Чорнобривець).

КУРІ́ТИ[1], ри́ть, *рідко* ріє, *недок.* Горіти слабо, виділяючи при цьому дим. *Вкине* [Чіпка] *у піч гнилої соломи, — тліє вона там собі та курить* (Панас Мирний); *Тільки перед завісою .. горіло кілька ламп; одна з них, проти капітана, просто куріла* (Олесь Досвітній); *У руках ще куріла цигарка — підніс* [Тихін] *до вусів, затягся жадібно нею раз, удруге* (А. Головко); *Куріє таганчик. Дим кучерявиться* (В. Барка); *Ту ніч провели під голим небом, тулячись навколо багаття, яке більше куріло, ніж давало тепло, бо пішов тоскний набридливий дощ* (І. Білик); * Образно. *Що виражає твоя вже давно не пряма, а колись схожа на арбалет постава? Або твій розбухлий образ? Чому він курить, а не сяє?* (В. Діброва); // Сповнювати повітря димом. *Черевата піч потріскалась, — диміла, куріла* (Панас Мирний); *Куріли чорні, обгорілі сволоки, балки* (В. Винниченко); *Пронь похилився спиною до стіни і, випустивши з руки зброю, з якої курів дим, схилився на бік, на підлогу* (Т. Осьмачка); *Залізні цеглини вже давно почорніли, а горна перестали куріти* (Н. Королева); // Бути вкритим димом, задимленим. *Куріє садок, укритий жовтим димом* (І. Пільгук).

КУРІ́ТИ[2], ри́ть, *недок.* Підіймати куряву вгору; виділяти пил. *Каменем вислані улиці, зранку политі, щоб не куріли, вилискувались на сонці широкими сірими кругляками* (Панас Мирний); *Виліз я на горб — під горбом нові будівлі й молотарка курить* (Д. Бузько); *Ідуть полки. Курять шляхи походні* [похідні] (М. Бажан); // *безос. Вона вже лопотіла стежкою, аж куріло, і в устах їй горів чудний, солонуватий посмак* (О. Забужко); // Здійматися вгору (про пил, сніг, туман і т. ін.). *Ззаду .. дим курить, Степ кругом синіє* (Л. Боровиковський); *Тільки сніг із-під копит курить* (В. Барка); *Над землею курів парок, хвилями гойдалося легке сріблясте марево* (Я. Гримайло); *З шинелі летять клапті сукна і курить пилюка* (Григорій Тютюнник); *Осінній степ .. лежав тепер у чорних ранах, і тільки над ними ледь-ледь курів туманець відпару* (М. Стельмах); // *чим.* Наповнювати повітря випарами. *Роти курять парою у вирипаному залі, пахне одеколоном і кожухами* (Р. Андріяшик).

◊ **(1) Аж кури́ть:** а) бути в розпалі, у стані найвищого напруження. *Вітром майнула* [Катерина] *до гурту, де аж куріла гульня* (С. Васильченко); б) дуже завзято, уперто. *Ото вискакує з води проклятий ірод, і що розженеться проти Кожум'яки, то він його булавою луп та луп, аж луна йде. Бились-бились — аж курить* (з казки); **Аж пил (пилю́ка) кури́ть** *див.* **пил.**

КУРІ́ТИСЯ, ри́ться, *рідко* ріється, *недок.* 1. Те саме, що **курі́ти**[1]. *Чимале дворище, ще вчора застроєне, по-господарськи впорядковане, тепер, все покрите попелом, курілось* (Панас Мирний); *Бійці встигли вже витягти екіпаж, на якому курілася одежа* (П. Панч); *Підняв недопалок. Він ще курівся* (Ю. Збанацький); *Скрізь, на всіх схилах і пагорбах, у всіх долинах і видолках курілися вогні* (І. Білик).

2. *над чим, з чого, безос.* Те саме, що **кури́тися**[1] 2. *Над хатою ледь курілось* (Ю. Збанацький); *Гадар не міг померти, поки курилося з димаря Улофа* (із журн.).

3. *чим і без дод.* Те саме, що **кури́тися**[1] 3, 4. *Тихо курілися луки, переливаючись барвами* (Яків Баш); *Із верб, що обступали Морозенкове подвір'я, накрапало місячне проміння і роса, а за подвір'ям легеньким відпаром курілося озерце* (М. Стельмах); *Став курівся каламутною поземкою, сніговий вихор тоскно завивав на льоду* (В. Кучер); // *безос. На невеличкому подвір'ї .. грався холодний, гострий, як бритва, вітер, не снігом курілося, а піском і сажею* (Ю. Збанацький).

КУ́РІЯ, ї, *ж., іст.* 1. У Стародавньому Римі — одиниця родової організації суспільства, що складалася з 10 родів. *У період утворення держави курії стали найважливішим військово-політичним осередком римського суспільства* (з наук. літ.); *Кожна курія мала свого вождя, збиралася на збори, що вирішували внутрішні справи, і з єдиною думкою виступала на загальних зборах усіх 30 курій* (з навч. літ.).

2. У Стародавньому Римі — міський сенат, а також будинок, де сенат збирався. *Курія далі чекала .. Не до снаги-бо мені був той почесний тягар: Тіло незвичне було, та й душа не лежала до праці* (М. Зеров, пер. з тв. Овідія).

3. У деяких країнах — розряд виборців за якоюсь ознакою (майно, стан, національність і т. ін.). *Недавно у соймі д. Романчук поклав внесок тільки на безпосередні вибори по селах на основі теперішної ординації виборчої з поділами на курії* (М. Драгоманов); *Отже, початок історії був таким, що для недалеких сеймових виборів із сільської курії ми мали трьох кандидатів* (І. Франко); *Мій батько стояв на тому, що мандат з сільської курії належиться вам як кандидатові від селянства* (Б. Лепкий); *Повітові земства, що були створені в 1864 р. в більшості українських губерній, обиралися населенням, яке розділялося на три курії: повітові поміщики, міська курія і селянська курія* (з навч. літ.).

(1) Ри́мська (па́пська) ку́рія — сукупність центральних інституцій та установ, через які під керівництвом Папи Римського здійснюється внутрішнє й зовнішнє управління справами католицької церкви. *Курія (папська, або римська) — папська установа для керування цілою католицькою церк-*

вою (І. Франко); *Зростання прибутків пана Бжеського обіцяло пану пробощу з римською курією чималу користь* (З. Тулуб); *У XIV столітті канонізація святих не була ще передана папській курії та, як показує Боккаччо у своїй новелі, була досить простим, буденним обрядом* (з наук.-попул. літ.); *Перед тим, як стати на чолі римської курії, Климент тривалий час був нунцієм у Польщі* (з публіц. літ.); **(2) Феода́льна ку́рія** — у часи середньовіччя рада і суд при сеньйорі з його найближчих васалів. *Феодальна курія з посиленням королівської влади перетворилася на більш вузьку раду наближених короля* (з наук. літ.).

КУРЙО́З, у, *ч.* 1. Дивний, недоладний або безглуздий випадок, подія, ситуація. *Я навіть знав і такий курйоз, що автор був перше "нашим відомим", а потім спустився до "починаючого"* (Леся Українка); *— Я .. дедалі більше переконуюсь: життя наше побудовано на суцільних курйозах* (В. Канівець); *Наявність в одному барі за шинквасом дзеркала, в котре вона мимохіть поглядала, закономірно призвела до курйозу: .. ти вилив каву, змахнув тарілку і вивернув цукерничку* (Ю. Іздрик); // Неймовірна, пригодницька історія; *жарт. Це виходило наївно, але по-дитячому мило й утішно і додавало ще одного анекдота до багатої скарбниці курйозів із "Нечуєвої сучасності"* (С. Єфремов); *В своїх політичних блуканнях він довгий час пробув у Азії і там, очевидно, для курйозу придбав собі цю банку з наркотиком* (В. Підмогильний); *Якщо доля підсовує .. несподіванку, варто прийняти її з радістю, як курйоз* (І. Роздобудько).

2. Суперечлива інформація, рідкісний неоднозначний предмет, явище і т. ін. *Друкований той курйоз в формі листа .. і розісланий до всіх греко-католицьких священиків* (І. Франко); *Ева не пояснювала їй усього, що залишалося між рядками — натяків на минулорічні чи позаторішні події, гучні скандали, законодавчі курйози, політичні особливості* (Н. Сняданко); *Курйозом виглядають на шпальтах діаспорних газет банальні русизми, записані відповідно до харківського правопису* (з наук. літ.); *Вживання маскулізмів на позначення жінки часом призводить до мовних курйозів* (з наук. літ.).

КУРЙО́ЗНИЙ, а, е. Який виглядає як курйоз; дивний (у 1 знач.), кумедний. *Знайомість з доктором і його жінкою — курйозні.., бо вони поклонники моїх оповідань, які читали в польському перекладі* (М. Коцюбинський); *Талановитий і справжній, інколи курйозний, завжди експансивний і щирий, Володимир Сосюра належить до поетів, за якими ходить популярність* (М. Зеров); *Вона ніяк не могла зібрати думки й оговтатися в несподіваних і курйозних — коли не сказати більше — обставинах* (Ю. Смолич); *Я думав про інспектора гімназії Ленсаля, відомого тим, що хотів стати поліцейським, але через курйозну випадковість змушений був задовольнитися місцем інспектора* (Валерій Шевчук); *Особливо курйозними були стосунки між колишніми товаришами-студентами* (Ю. Андрухович).

КУРЙО́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **курйо́зний.** *Курйозність моменту полягала в тому, що ніщо нічому не відповідало* (Ю. Андрухович); *Я весь час забувала про курйозність свого становища* (І. Роздобудько).

КУРЙО́ЗНО. Присл. до **курйо́зний.** *Льотчиком Заболотний, на його думку, став майже випадково, трохи, як він каже, навіть курйозно* (О. Гончар); *Я збагнув причину дивних інтонацій у голосі міністра Новака і відразу відчув, як капітанські погони перестали тиснути мені на плечі .. Курйозно, трохи кумедно, але не більше того* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. пред. Хоч як це курйозно, штурм телецентру став свідченням початку доби постмодерних війн, які фокусуються на боротьбі за публічну інформацію* (із журн.).

КУ́РКА, и, *ж.* 1. Свійська птиця, яку розводять на м'ясо і для одержання яєць; самиця півня. *В баби було на хазяйстві четверо овець, три курки та півень* (І. Нечуй-Левицький); *Курка рябенька, мов знести хотіла, бочком заглядала в шапку* (П. Тичина); *Курка моститься на гнізді, щоб ізнестись, та, потривожена, з сердитим кудкудаканням вибігає за поріг* (Є. Гуцало); *З яйцями саме були перебої — одразу три курки .. заквоктали й висиджували курчат* (І. Андрусяк); // М'ясо цієї птиці. *Мати постаралася наїдками: вона зготувала юшку з куркою* (Панас Мирний); *Коли поїдять доброго борщу з куркою, то кавуни смакують на ґаночку, під хаткою* (Т. Масенко).

2. Страва з курячого м'яса. *От Маруся узяла й мисочку, щоб і своїх пом'янути. Положила курку варену, три в'язки бубликів, буханець* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сіли за полудень... Печена курка й пироги пощезали з тарілок* (І. Нечуй-Левицький); *Андрій .. взяв невеличкий клуночок. — Там десяток пиріжків і курка, — додала Мотря* (В. Винниченко).

3. Вид птахів родини курячих з наростами на голові (гребенем) та під дзьобом (сережками). *Санки міцно прив'язали до спини однієї з білих курок, яка полетіла за великими саньми* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); *Домашні породи курей походять від дикої банківської курки, що зустрічається і тепер у лісах Південно-Східної Азії* (з наук. літ.); *1830 року ядро яйцеклітини курки описав чеський дослідник Ян Пуркінє* (з навч. літ.).

Пощу́пати ку́рку *див.* **пощу́пати.**

△ **(1) Султа́нська ку́рка** — південний болотяний птах родини пастушкових з яскравим забарвленням. *Переважну частину життя султанська курка проводить у густих заростях, по яких може пересуватися з винятковою спритністю* (з наук.-попул. літ.); *Звертає на себе увагу своїм чудовим синьо-фіолетовим забарвленням характерний птах Нової Зеландії султанська курка, що належить до нелітаючих птахів* (з навч. літ.).

◇ **[І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́>** *див.* **ку́ри; [І] ку́рки ні́де (ні́куди) ви́пустити** *див.* **випуска́ти; [І] ку́рці ні́де клю́нути (ступи́ти)** *див.* **клю́нути; Ку́рці ні́де (нема́є де) голови́ простроми́ти** *див.* **простро́млювати; Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на смі́х <Ку́ри смію́ться>** *див.* **смі́х; Носи́тися (бі́гати) як (мов, на́че** *і т. ін.)* **ку́рка з яйце́м** *див.* **носи́тися; (2) Сліпа́ ку́рка** — про людину, яка погано бачить. *Мотор затих .. — Сліпа курка! — пробурмотів він* [Крутояр], *вдивляючись у морок. — Невже налетіли на якусь посудину?* (Ю. Бедзик); *Сліпою куркою не прикидайся, а читай уважно* (з газ.); **Щоб (бода́й, хай би** *і т. ін.)* **тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **му́ха (ка́чка, ґу́ска, ку́рка** *і т. ін.)* **вбрикну́ла (брикну́ла)** *див.* **му́ха; (3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ку́рка (соро́ка) ла́пою <Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **соро́ка по ти́ну>**, *перев. зі сл.* п и с а т и — недбало, неохайно, неакуратно і т. ін. *Пише, як сорока лапою* (прислів'я); *Пише, як сорока по тину* (Номис); *Оце книжки, а оце я так пишу — дивіться, гарно? Як курка лапою* (Ю. Яновський); **(4) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] мо́кра ку́рка (змо́клі ку́ри)** — безволь-

на, нерішуча, жалюгідна на вигляд людина. [Веселовський:] *Товариші, ви пробачте мені, але сьогодні всі ви як змоклі кури. Що наступила тяжка хвиля, це так, але що саме тепер треба доказати витривалість, це тричі так* (Мирослав Ірчан); [Катерина:] *Така дівчина була* [Джульєтта], *а ти мокра курка* (О. Корнійчук).

КУРКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **куро́к.** *Ударно-спускові механізми з окремою бойовою пружиною поділяються на ударникові та куркові* (з навч. літ.); // Який має курок. *Сергій Голубицький підняв над головою справжню куркову рушницю з одним стволом* (В. Кучер); // Подібний до курка. *Усередині корпусу куркового перемикача міститься перемикальний механізм* (з навч. літ.); *Курковий розпилювач до літрового флакона засобу має перемикач на три позиції: блокування та два режими розпилення* (із журн.).

2. Те саме, що **стріле́цький.** *На початку свого існування львівське куркове товариство користувалося не ручною вогнепальною зброєю, яка тоді була хіба в зародку, а метальною, тобто луками й арбалетами* (з публіц. літ.).

КУРКУЛЕ́НКО, а, *ч., розм.* Син куркуля. *Вона ж певна була, що досить віддати дочку за куркуленка, щоб стати господинею...* (О. Кундзич); *Куркуленки й привели мені Станіслава, злі, ладні вбити його в оточеному вартою дворищі* (Іван Ле); — *Я тобі дерев'яні шаблі робив, а ти промінював їх у куркуленків за сало та гречані оладки* (Григорій Тютюнник); *На хуру саме виліз куркуленко Матвій Тур, вклонився громаді, перехрестився* (Ю. Щербак).

КУРКУЛЕ́НЧИХА, и, *ж., розм.* Дружина куркуленка. * У порівн. — *Справді розігнало тебе, — покосилась на неї Вутанька, — мов куркуленчиху яку-небудь з хуторів* (О. Гончар).

КУРКУ́ЛИК, а, *ч.* 1. Зневажл. до **курку́ль** 1. — *Куркулики наші посміхалися вже, раділи, а зараз ось які набожні стоять та тільки очима стріляють...* (Мирослав Ірчан); *Ну, тут ясно, куркулики підтримали, і за рік виросла церква* (Остап Вишня); *З далеких річок прикочували верхи на оленях чоловіки. Це були переважно середняки і дрібні куркулики* (І. Багмут).

2. *розм.* Ірон. або зневажл. до **курку́ль** 2. *Іч, куркулик! Усе йому мало. Навіть на коні без діла не всидить. Мотузку суче* (І. Білик).

КУРКУ́ЛИТИ, лю, лиш, *недок., кого, що, розм.* Те саме, що **розкуркулювати.** — *Де Прокіп Хвиля живе? Куркулити його підемо* (Григорій Тютюнник).

КУРКУЛИ́ХА, и, *ж., розм.* Дружина куркуля. *Коло сільради сідали на старі колоди, а хто просто на землю. Між чоловіками квітли святкові керсетки молодих куркулих* (І. Микитенко); *Раптом згадалося* [Вадиму], *що десь .. живе в селі його тітка .. Ніколи в неї не був, бо не родичалася вона, куркулихою рідну сестру звала* (Іван Ле); *Я стояв ні живий ні мертвий. Ще хвилина — і я кинувся б на цю куркулиху, що зраділа приходу німців, і задушив* (О. Довженко).

КУРКУЛИ́ЩЕ, а, *ч., зневажл.* Збільш. до **курку́ль.** *Як злетілася вовками до хати вся Смолякова фамілійка: і сердитий, як звір, куркулище — брат з Вербівця* (П. Козланюк).

КУРКУЛІ́ВНА, и, *ж., розм.* Дочка куркуля. *Її компаньйонка, молода куркулівна, кінчила, згідно з своїми планами, курси машинопису й уже півроку шукала собі посади без наслідків і відповідної партії з певними досягненнями* (В. Підмогильний); *Сказала вона, що йде до своєї матері, і вказала рукою на похилу хату. От тобі й куркулівна!* (І. Цюпа); *Григорій догадується, що вони йдуть від куркулівни Олени Заятчук, до якої останнім часом почав залицятися Карпо* (М. Стельмах).

КУРКУ́ЛЬ, я́, *ч.* 1. *іст.* Багатий селянин-власник, у господарстві якого працюють наймити. *Проявлено всі можливі спроби переконання — глум, дотеп, знущання, ревізія предків письменника з метою виявити серед них куркуля чи буржуя* (В. Підмогильний); — *Мене з вишу за куркулівство викинули — ідіотизм якийсь! Дев'ять років на гімназію витратила, і прошу — дочка куркуля* (Г. Косинка); *Сірко запевняв, що виноградарі нічим не відрізняються від звичайних куркулів і що .. їх треба краще притиснути* (М. Хвильовий); — *Тепер ми всіх, що водяться з куркулями, поправимо на ту дорогу, з якої додому ніхто вже не вертається* (Т. Осьмачка); *Кремезний дядько Силаєв, засуджений за економічну контрреволюцію: не інакше як колишній куркуль, що завчасу втік з села й приховувався в місті* (Б. Антоненко-Давидович); *Майже кожна газетна шпальта криком кричала про новий наступ на куркуля* (А. Дімаров).

2. *розм., ірон.* Дбайливий, заможний господар. *Щоб вберегти дерева, Михайло обгородив садок пакільцями, натягнув на них дріт, і балконні коментатори одразу ж прозвали його куркулем і хазяйчиком* (із журн.); — *Де ті куркулі гроші беруть? У старого машина, у малого машина* (із журн.); // Хитрий, скупуватий чоловік. — *Щось у тебе очі наче маргарином помазані! Не інакше, взяв на абордаж діваху! Ну ж куркуль! Хоч би раз познайомив* (П. Загребельний); *Непомітним чином із мене втекла маска такого собі хитрого куркуля, який щось знає, але нікому не скаже* (Любко Дереш).

КУРКУ́ЛЬКА, и, *ж., розм.* Жін. до **курку́ль.** *Куркульня не виконує твердих завдань і закопує хліб. Наприклад, знайдено 50 центнерів хліба в куркульки Анищенкової, який вона закопала на цвинтарі* (з мови документів); *Ось вона переді мною — колишня веренчанська багатійка, що мала аж п'ять гектарів землі. На сьогоднішні мірки — це, певна річ, куркулька, п'ять полів і кожне, як людина, — з найменням* (М. Матіос); *Ота Василина — тож новітня куркулька, перекупка з торжка, хитра і облудна, як блекота* (М. Чабанівський).

КУРКУЛЬНЯ́, і, *ж., зневажл.* Збірн. до **курку́ль.** — *Одержимо машини, батьку, так відберем у куркульні всю землю, всю чисто!* (О. Довженко); — *Знову-таки за тяглом до куркульні не одному прийдеться на поклін іти* (М. Стельмах); *Вважалося, що на хуторах — всуціль куркульня* (П. Загребельний).

КУРКУ́ЛЬСТВО, а, *с., іст.* 1. Клас куркулів; куркулі. *Це він, Бруханда, куркуль... Життя не жалів, на кожному кроці ризикував; куркульство як клас — з лиця...* (В. Дрозд); *Так зване куркульство, як більшовики називали заможне селянство, не було єдиною і вирішальною силою повстанства* (з наук. літ.); *Під виглядом боротьби з куркульством було розгромлено економіку села, брутально зневажено права сумлінного трударя* (з наук.-попул. літ.); *Ліберальні народники хотіли не революції, а реформ для дрібної буржуазії, для куркульства* (з газ.).

2. Збірн. до **курку́ль** 1. *Німою й похмурою стіною як стояло, так і стоїть до мене тільки міщанство та кур-*

кульство, — проте я добре знаю, що ховається за цією мовчанкою (С. Васильченко).

КУРКУ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **курку́ль.** *Під ногами горіла земля від куркульських повстань* (П. Панч); // Належний куркулеві, куркулям. *Його* [Батюка] *фігура була така безпорадна і нуждениа, ніби це не до читальні прийшли поцікавитись три комуністи, а до куркульської хати вдерлись реквізувати літами надбані скрині та трусити засіки* (Б. Антоненко-Давидович); *— А ви, хлопці, кидайте на сани куркульське майно та повеземо його бідноті!* (Григорій Тютюнник); // Який складається з куркулів. *— Спіймали кого? — Цілий куркульський кагал* (М. Стельмах); // Власт. куркулеві, такий, як у куркуля. *Він збивав їх* [гроші] *з усією куркульською хитрістю, винахідливістю і скаредністю* (М. Стельмах).

КУРКУЛЯ́КА, и, *ч., зневажл.* Збільш. до **курку́ль.** *Заговорив* [парубок] *згодом, підвівши очі: — Ти от повіриш, мій хазяїн — куркуляка ж який: мав сімдесят десятин землі* (А. Головко); *На зріст куркуляка був такий високий, що Василь перед ним здавався підлітком* (О. Довженко); *— Я не просив у нього хлібця, а Микола попросив, так той Миколі каже: "Попід партами через увесь клас, то дам шматочок". А Микола його тоді куркулякою обізвав* (В. Дрозд).

КУРКУ́МА, и, *ж.* Багаторічна трав'яниста рослина родини імбирових, з коріння якої добувають жовту фарбу і пряну приправу для їжі, використовують для хімічних аналізів у медицині. *З пам'яті виринають незрозумілі південні слівця на кшталт фенхелю, кервелю, .. куркуми — Дзвінка не скупилась ні на спеції, ні на інше добро* (Любко Дереш); *Головний виробник й експортер куркуми на світовому ринку — Індія* (з наук. літ.); *Завдяки своїм численним цілющим властивостям куркума незамінна як корисний інгредієнт для приготування різноманітних дієтичних страв* (із журн.).

КУРКУ́МОВИЙ, а, е. Прикм. до **курку́ма.** *Куркуму круглу використовують для виготовлення куркумового крохмалю* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з використанням куркуми. *Високоефективна освітлювальна маска містить куркумовий екстракт для протизапальної дії та насичення шкіри антиоксидантами* (із журн.).

КУРЛИ́, КУРЛИ́-КУРЛИ́, *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає крик журавля. *Не раз над Вітровою Балкою — курли, курли — пролітали ключі журавлині й верталися знов* (А. Головко); *Це хто курличе уночі І на самім світанку? Летять журавликів ключі, Виспівують веснянку: Курли-курли, курли-курли!* (М. Познанська); *От пташки й летять зиму лютую зимувати в урії. Курли... Курли... Журавлі...* (В. Чемерис); *Прислухаюсь. Курли-курли... журавлі в небі* (П. Запаренко).

2. *розм.* Уживається як присудок за знач. **курли́кати.** * Образно. *Над скелями, над гаями оливковими летить, розправивши крила, убитий невільник, за ним у повітрі криваві сліди і пір'я смугасте, а він летить і так сумно — "курли-курли", а за ним ключем тисячі замучених в'язнів, і кожен — "курли-курли"* (Ю. Винничук).

3. *у знач. ім., невідм., с.* Те саме, що **курли́кання.** *На болоті кричали журавлі .. Зухвало й призивно відлунювалось в лісі їх голосне "курли"* (Ю. Збанацький); *У дворі .. провела* [Мотя] *затуманеним поглядом чорний журавлиний ключ, .. почула прощальне "курли" й пожаліла їх — небесних мандрівників: куди летять, навіщо?* (Б. Левін).

КУРЛИ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **курли́кати** 1 і звуки, утворювані цією дією. *Летіли під весняними хмарами дикі гуси, курликали журавлі, і те призивне курликання довго бриніло в теплому й тихому повітрі* (О. Донченко); *Споловіла кукурудза по городах та курликання журавлів все ще чимось нагадували Павлині ту першу осінь* (Ірина Вільде); *І стогін, і сміх, і курликання журавлів — все злилося в єдину симфонію щастя* (О. Бердник); *Десь у піднебессі за млою летіли з вирію журавлі — чутливе вухо Домовика вгадувало їхнє курликання і шелест крил* (В. Дрозд); // *перен.* Звуки, схожі на крик журавлів. *А курява підіймалась і застеляла шлях. Стихало курликання копит, і влягався пил* (М. Стельмах).

КУРЛИ́КАТИ, курли́каю, курли́каєш *і* курли́чу, курли́чеш, *недок.* 1. Видавати звук "курли" (перев. про журавля). *Здалека під небом, В вирій летючи, Голосно курличуть Журавлів ключі* (Я. Щоголів); *І тільки б слухати тонкий синиці свист, І журавлиний ключ, що тепло так курличе* (М. Рильський); *Знов десь високо під синім склепінням тягнуться довгим ключем дикі гуси, що звучно і лагідно курличуть* (У. Самчук); *Бузьки, курликаючи, один за одним здіймалися в повітря* (Любко Дереш); // Видавати, утворювати звуки, що нагадують крик журавля. *Курличуть колеса. Ось шина ударила в корінь, забряжчали орчики* (М. Стельмах); * Образно. *Листи, листи курличуть в піднебессі, Листи, листи, до наших днів мости* (В. Багірова); // *безос. Вдалині ледве чутно тужно курликало: чи то поскрипувала незмащена гарба, чи, може, справді пролітали .. журавлі* (Ю. Збанацький).

2. *перен., розм.* Говорити, співати. *Гурт змагається в співах з гуртом, село з селом. А хто відбився від своїх, сидить собі сам під рядном, щоб тепліше, і теж курличе своєї — годинами одної* (Л. Смілянський); *— Вино тут сьогодні надзвичайно добре, — говорив далі Ванек, навіть не слухаючи, що курликає собі під ніс штабний фельдфебель* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

КУРЛИ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **курли́кати.** *Журавлик захотів курликнути, але з горла вирвався тільки слабкий писк* (із журн.); *І знову курликнули колеса* (М. Стельмах); * У порівн. *З горба на прощання ще оглянуться* [заробітчани] *— крикне, мов курликне, котрийсь та й пропадуть з очей за горбом* (А. Головко); // *безос. Курликнуло чи нам тільки вчулося, витворилось із вітру?* (О. Гончар).

КУРЛИ́-КУРЛИ́ *див.* **курли́.**

КУРЛЮ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **курлю́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Спів той нагадав Томові курлюкання осінніх журавлів* (О. Слісаренко).

КУРЛЮ́КАТИ, ає, *недок.* Те саме, що **курли́кати** 1. *Оце набере* [Катря] *в пазуху невеличких індичат та й майне з ними по степу. Старі індики курлюкають, женуться за нею* (Панас Мирний); *Кури кудкудакали, гуси ґеґали, качки квакали, журавлі курлюкали, бузьки клекотіли, дрібне птаство пищало* (І. Франко); *Довгими ключами пливуть журавлі .. Ніжно курлюкають: стомились за зиму* (М. Івченко); *Летіли під весняними хмарами дикі гуси, курлюкали журавлі* (О. Донченко).

КУРЛЮ́КНУТИ, не, *док.* Однокр. до **курлю́кати.** *Як котрий* [журавель] *курлюкне, похитнувшись, То раптом .. Махне крилами й в небо полетить!..* (І. Вирган).

КУРНИ́Й, а́, е́. 1. З курявою. *Перед ним лежить дорога, .. Повна крем'яха, курна, І далека, і страшна* (Я. Щоголів); *Вулиця, якою йшла Ольга, була курна. Праворуч їхали вози, тягнулась за возами худоба* (Ірина Вільде); — *Так, так, пане, нам набридає ганятися за злочинцями по курних шляхах та завулках* (О. Бердник); * Образно. *Ще за сонця, як по улицях гнали череди, над містечком густою хмарою стала курна темрява* (С. Васильченко).

2. Який димить; димний (у 1 знач.). *Курні смолоскипи освічували широко всю охресність* [околицю], *запнуту синявою ночі* (К. Гриневичева); *Теплі й запашні воскові свічі, зв'язані шворкою в товстий пучок, горіли курним факелом* (О. Ільченко); *По тамбурі чорніє курне вугілля* (Є. Пашковський); // Який сповнює повітря димом. *У гірських селах ще в 1945–1947 рр. зустрічались курні печі* (з наук. літ.); *Могутні тепловози майже повністю витіснили курні паровози* (з газ.); // Сповнений диму. *Після курної кузні морозне осіннє повітря залило лице Давидові рум'янцем* (А. Головко); *Донбас попереду ввижався курний і рідний* (Ю. Яновський).

3. Який опалюється піччю без димаря. *Горішню часть* [частину] *хати наповняв дим, — як звичайно буває в курних хатах* (І. Франко); *Дід мій ходив на заробітки, панам палаци мурував, а сам у курній хатині жив* (В. Кучер); *Троє або четверо підлітків .. перетнуть йому шлях, вибігши зі своєї курної халабуди трохи вище над Річкою* (Ю. Андрухович).

КУРНИ́К, а́, *ч.* Приміщення для курей. — *Коли бувало влізу до курника, то не душу одну Курку або дві, щоб наїстися, .. але видушу десять, двадцять* (І. Франко); *Ні сарайчиків, ні курників і хлівів, клунь і комор! — все розібране і спалене* (В. Барка); *Йонька говорив, що треба зробити курник із глини, Уляна .. знала, що в тому немає необхідності: клуня он пуста, держи курей хоч тисячу* (Григорій Тютюнник); *Я знову іду до курника і лізу на сіно, може, ще засну хоч годину* (А. Дімаров); *А лисичка пішла на край села до курника* (В. Багірова); *Дзюньо відразу пригадав, що колись із нашого курника півня поцупив* (Ю. Винничук); // *перен.* Про маленьке й незручне для проживання людей приміщення. *Він* [виселок] *складався всього-на-всього з трьох халупок, властиво курників, низеньких, кривих, зліплених з глини, як ластівчані гнізда* (М. Коцюбинський); — *Зайшов у її курник попрощатися, як уже на часник дихала — одвернулася, стерва* (В. Дрозд).

КУРНИ́КАТИ, аю, аєш, *недок., що і без прям. дод., розм.* Тихенько наспівувати, говорити; мугикати. *А за ними Сліпий Волох знову .. Шкандибає, курникає* (Т. Шевченко); *На піску сидить Іван, Рибу кита жде із моря Та під ніс курника з горя* (М. Рильський); *Старий поклав граблі на плече й повернув услід за возом, на якому курникав якусь веселу пісеньку .. Максим* (М. Стельмах); *Бо хто б там що про волю не курникав, свою темноту називавши сном, бува народ маленький, а — великий* (Л. Костенко).

КУРНИЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **курни́к.** *Баба полюбила молодого козака, а той її піддурив, а вона й показала йому гроші "у курничку під сішкою з панчішкою"* (Дніпрова Чайка); *Відчиняє* [Кіндратович] *дверцята в малюсінькому курничку: — Тю-тю-тю... Дістав з кишені жменю золотавих зерен кукурудзи, сипнув* (Микита Чернявський); *І було літо .. з кудкудаканням курей у домашньому курничку, із свіжими яйцями на сніданок* (Н. Околітенко).

КУ́РНО, *присл.* З курявою, здіймаючи куряву. *Курилася дороженька* [доріженька], *Курилася курно* (П. Чубинський); *Ішли люди попід тинами вулицею курно* (А. Головко); *Ой, дарма шляхи курили курно* (І. Муратов); *Стояла Марія, як колись давно, при дорозі, що курно в'ється з Бахчисарая до Ак-мечеті* (Р. Іваничук); // *у знач. пред. Ой з-за гори курно та димно, За туманом світа не видно* (з народної пісні); *Гнали череду, було курно* (С. Васильченко).

КУРНО́СЕНЬКИЙ, а, е, *рідко.* Пестл. до **курно́сий.** *Венера білолика* [білолиця], *красна, Курносенька, очима ясна І вся, як з кров'ю молоко* (І. Котляревський).

КУРНО́СИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **кирпа́тий.** *На щоці* [у Солохи] *огник; зубів недолік, горбатенька, курноса* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вечерю подала хазяйська дочка. Се було те "ай!", сполохане вранці, молоденьке, біляве, з ніжною лінією тіла, курносе і синьооке* (М. Коцюбинський); *Він був курносий, до того ж його коротенький, задраний угору ніс був червоний і потрісканий* (І. Микитенко).

КУРНУ́ТИ[1], ну́, не́ш, *док., що і без прям. дод., розм.* Однокр. до **кури́ти**[1] 1. [Панас Захарович:] *Тепер і курнути можна. (Крутить з газети здоровенну цигарку й дивиться на Дніпро)* (Яків Баш); — *Піду курну пару разів, однак спати не даєш* (А. Михайленко); *Зайняв чергу, трохи потовкся і вийшов на ріг курнути* (В. Діброва); *Хочеться зараз курнути, хоча Геньо доходяга .. каже, що куріння всілякої мури дуже конкретно садить пам'ять і руйнує кору головного мозку* (А. Дністровий).

КУРНУ́ТИ[2], ну́, не́ш, *док., фам.* Несподівано виїхати, швидко вирушити куди-небудь; утекти, чкурнути. *Завтра ранісінько повстаємо і курнемо в село так, аж закуриться* (І. Франко); *Переконавшись, що .. спереду більше нікого не було, курнув доріжкою, скільки сили* (І. Багряний); *Роман натягнув на голову шапку й курнув до дверей* (Б. Харчук).

КУРО́К, рка́, *ч.* Частина ударного механізму в ручній вогнепальній зброї. *Кармелюк виймає пістолет, оглядає його, цокає курком* (С. Васильченко); *Якась сила поза його волею сильно, владно штовхнула в руки, руки самі хапливо піднесли рушницю до плеча, націлились і потягли за курок* (В. Винниченко); *Він прив'язував військову гільзу до дерев'яного держака і пристроював до неї курок на резинці* (М. Йогансен); *Від напруги палець сильніше, ніж треба, натиснув на курок, гримнуло просто в землю* (А. Кокотюха); *Курок вогнепальної зброї залишає на денці гільзи неповторний слід* (із журн.).

Зво́дити / звести́ куро́к *див.* **зво́дити; Спуска́ти / спусти́ти куро́к** *див.* **спуска́ти.**

КУРОКРА́Д, а, *ч., розм.* Той, хто краде курей. — *Та стійте, діждемо набору* [в солдати]; *хоч отих курокрадів заправторимо* [запроторимо] (Панас Мирний); — *Ну, а останній раз у тої самогонщиці здибалась мені ота поліцейська шкура, отой курокрад Гунька* (Д. Бедзик); *Пес-бо відомий по шкоді — злодій і курокрад* (І. Жиленко); *Із курокрада Мацько став простирадлокрадом* (Г. Пагутяк).

КУРОПА́ТВА, и, *ж., діал.* 1. Те саме, що **курі́пка.** *Ти-то спритний, як Матвій до куропатв* (Номис); *А куропатва або горлиця й перелетіти попри нас не сміє* (І. Франко); *У траві куропатви та всякі птиці проживали, Дикії коні по степу табунами гуляли* (М. Зеров).

2. *збірн.* Птахи, які ведуть наземний або деревний спосіб життя, значна частина видів — об'єкт полювання: глухарі, рябчики, куріпки, перепілки і т. ін. — *Глянь-но на куропатву, що по ямках та щілинах тулиться* (А. Кримський).

КУРОПІ́ННЯ, я, *с., діал.* Спів півнів. *Учора я довго сиділа, аж до куропіння сиділа, все ждала, та ні, — не діждала* (Сл. Б. Грінченка).

КУРОПОДІ́БНИЙ, а, е. 1. Схожий на курку. *По берегах південноамериканських річок трапляються рожева колпиця і гоацин — куроподібний птах, який харчується квітками орхідеї* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **куроподібні,** них, *мн.* Один із найчисленніших рядів кільових птахів, поширений у всьому світі. *Представники куроподібних — кури, фазани, тетерева, індики* (з наук.-попул. літ.); *У світі існує близько 250–270 видів куроподібних* (з наук.-попул. літ.); *Лапи в куроподібних мають чотири сильні пальці з товстими та вигнутими кігтями, якими птахи розгрібають ґрунт у пошуках їжі* (з навч. літ.).

КУРО́РТ, у, *ч.* Місцевість із природними цілющими властивостями, пристосована для лікування й відпочинку. *В таких цілющих курортах, як Ворохта, Яремче, Трускавець, Моршин гуцулові не можна було й мріяти про лікування* (П. Козланюк); *Незабаром евакуйована Віра Павлівна опинилась у далекому сибірському селищі, де перед війною був невеликий бальнеологічний курорт* (Б. Антоненко-Давидович); *Я відпочиваю тільки на кавказьких курортах* (Ю. Андрухович); // *перен.* Про місце, де добре жити, відпочивати. *Ми зруйнуємо к чорту ці страшні кам'яні скрині, ці вулиці без сонця й світла. Вся земля буде величезний курорт із палаців і вілл!* (В. Винниченко); — *Погостюєте у нас...* — *З охотою,* — *відгукується зв'язковий, кришачи хліб до тарілки з молоком,* — *це ж справжній курорт!* (Ю. Яновський); *Ціле літо у дворі в нього лунає радіола, гомін та сміх.., бо тут добре, тут курорт, тут в усьому достаток* (О. Гончар); *Щедре сонце, гірське повітря, чиста вода — чим не курорт?!* (Є. Доломан); * У порівн. — *Де там, хазяєчко. У них тюрмою і не пахне. Наче якийсь курорт* (В. Кучер).

КУРО́РТНИЙ, а, е. Стос. до курорту. *Курортна комісія заборонила на цілий місяць і мені, і Груберові думати про скляне виробництво, щоб мозок зовсім звільнився від скла* (Д. Бузько); *У курортній книжці з'явились нові записи: бурова номер один, п'ятнадцятихвилинні нарзанні ванни, замість дванадцятихвилинних* (Л. Дмитерко); *Чи то скороминуща курортна любов, чи, може, справжнє кохання, яке не хоче ждати, не розбирає, де світло, де темрява* (П. Загребельний); — *Однак чув, що у вас чудовий курортний комплекс* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який лікується і відпочиває на курорті. *Се ж була курортна публіка. Вона прибула сюди, щоб залишити морю і горам свої болі, щоб визволитись від своїх недугів* (Леся Українка); // Який є курортом. *В кількох курортних місцях йому казали: справді, тут недавно лікувалася вродлива чужинка, що приїжджала з матір'ю* (В. Барка); *Госпіталь базувався в угорському курортному містечку* (О. Гончар); *Курортна зона Одеси прикрасилася ще однією оздоровницею* (з газ.); // Такий, як на курорті. *Обстановка привітна і не больнична* [лікарняна] *та й не курортна* (Леся Українка).

КУРО́РТНИК, а, *ч.* Людина, що відпочиває або лікується чи оздоровлюється на курорті. *Стояв серпень, купальний та виноградний сезон, і місто було набите курортниками* (Ю. Смолич); *Видно було, що він уже не відчував спеки, йому було приємно у воді так само, як і усім курортникам, що прибули сюди за тисячі кілометрів* (В. Бичко); *Усім тут одна турбота: влітку копійку з курортників вицідити, узимку до наступного сезону облуплені квартири підготувати* (Люко Дашвар).

КУРО́РТНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **куро́ртник.** *Для стороннього ока, для когось місцевого, хто я? Проїжджа курортниця, екстравагантна особа в джинсах* (О. Гончар); *Але на тих пляжах курортниць! Черепашечок з-за них не видно* (В. Чемерис).

КУРОРТО́ЛОГ, а, ч. Фахівець із курортології. *На конференції курортологів були обговорені питання санаторного етапу відновлювального лікування гострих та хронічних неспецифічних захворювань легенів* (із журн.); *Учені-курортологи вважають, що мінеральні води Закарпаття є чудовою базою для організації курортного лікування* (з газ.).

КУРОРТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до курортології. *Рекреація включає в себе не тільки оздоровчий, курортологічний і спортивний, але й пізнавальний відпочинок* (з наук. літ.); *Арабатську стрілку позиціонують як унікальну курортологічну зону (морський клімат, мінеральна вода, лікувальні грязі)* (з наук.-попул. літ.); *На сьогодні курортологічний потенціал санаторію дозволяє одночасне цілорічне лікування 405 відпочивальників у затишних кімнатах з усіма зручностями* (з газ.).

КУРОРТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає лікувальні фактори природи, механізм їх впливу на організм і методи їх використання з лікувально-профілактичною метою. *Курортологія знаходиться на стику різних наук: фізіології, гігієни, географії, медичної кліматології* (з наук. літ.); *Виявлення природних лікувальних ресурсів здійснюється шляхом проведення комплексних медико-біологічних, кліматологічних, геолого-гідрологічних, курортологічних та інших дослідницьких робіт* (з наук. літ.); *Це було повідомлення про науково-медичну конференцію з питань курортології, яка мала відбутися .. перед розгортанням курортного сезону* (Л. Дмитерко).

КУРОРТОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до курортотерапії. *Про курортотерапевтичний ефект мінеральних джерел було відомо давно* (з газ.).

КУРОРТОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Комплекс лікувальних заходів на курорті, які ґрунтуються на використанні природних чинників. *Лікування псоріазу термальними водами має здійснюватися, по-перше, під контролем фахівця, по-друге, курортотерапія завжди має проводитися спільно з консервативною терапією* (з навч. літ.); *Курортотерапія — це завершальний етап боротьби з хронічною хворобою* (з наук.-попул. літ.).

КУ́РОС, а, *ч., мист.* Статуя юнака-атлета в мистецтві давньогрецької архаїки; чоловічий аналог ко́ри. *Найбільш ранні куроси виготовлялися з деревини, а тому не збереглися* (з наук. літ.); *Куроси ставили у святилищах і на гробницях; вони мали переважно меморіальне значення, але могли бути й культовими образами* (з наук.-попул. літ.); *Куроси демонструють практично ідеальну симетрію в усіх анатомічних частинах тіла, зведених до простих геометричних форм* (з наук.-попул. літ.).

КУРОСЛІ́П, у, *ч., діал.* Калюжниця. *Згадався давній сонячний ранок на жовтій від куросліпу і червоній від бузького вогню леваді* (М. Стельмах); *За раннє цвітіння і білий колір квіток анемону лісову називають ще куросліпом, курячою сліпотою білою, овечим рунечком, пролісконм білим і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

КУРОХВА́Т, а, *ч., розм.* Дрібний злодій. *Острозькі міщани величалися своєю школою і дуже любили хлопців. Це діялося навпаки іншим бурсам, наприклад, в Києві, де бурсаки дуже людям пакостили і тягли з возів, що попало. За то звали їх курохватами і дуже їх боялися* (А. Чайковський); *Дід знову визирнув у вікно — тепер курохват був уже не сам, біля нього стояло ще два — мабуть, ті, що підпалювали, — і всі дивилися сюди, на дідову хату* (Є. Гуцало).

КУ́РОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **ку́рка.** *До нас звик бігати під вікно чорний собака і приходила рябенька курочка* (Марко Вовчок); *Розсокоталась на все подвір'я зозуляста курочка, запишалася таким червоним гребенем, що, здавалось, то їй хтось калинового соку бризнув на сіру голову* (Ю. Збанацький); *Де-не-де попереду нас із хуркотом перебігали по лататтю сполохані курочки та в очеретах лякливо кахкали лиски* (Олесь Досвітній); *У тих потаємних зарічках в очеретах до своїх півників сокотіли червонодзьобі водяні курочки* (М. Вінграновський); * У порівн. *Вчительки англійської перелякано тулилися одна до одної, неначе полохливі курочки* (Любко Дереш).

2. *перен., розм.* Про нерозважливу дівчину, молоду жінку. *Там на вокзалах пасуться й різні збоченці, які лише чекають на довірливу курочку* (Ю. Винничук); — *От так, ціплятко* [курчатко]! *Так помирають курочки! — злісно вигукнув Корій, притуливши до Дарці палець* (Любко Дереш).

КУРС, у, *ч.* 1. Напрям руху, шлях (судна, літака і т. ін.). *Бомбардувальники летять тим же курсом, яким приходили розвідники* (Ю. Яновський); *Вирівнявши курс, машина йшла далі, крізь ніч, крізь замрячену снігову пустелю* (І. Багряний); *Яхти розійшлися своїми курсами* (А. Хижняк); * Образно. *Життя гребе то лівою, то правою .. Краще пильнувати курсу, ніж робити прогнози по малих хвилях* (Р. Андріяшик).

2. *перен.* Основна настанова, напрям (в економіці, політиці і т. ін.). *Чайка зрозумів, що хтось могутній стоїть за спиною цього видання, потрібного для переведення якогось нового політичного курсу* (Д. Бузько); — *Вітаю, пане Франко, з новим політичним курсом!.. — Іван озирнувся — перед ним стояв Степан Лабаш* (П. Колесник); *Єдино правильний курс полягає в тому, щоб будувати державу не якогось прошарку, а всіх громадян України* (з газ.).

3. Систематичний виклад основ якої-небудь науки або її частини у вищій школі, а також підручник, що є таким викладом. *На столі перед професором лежала купа друкарських гранок-шпальт: професор готував для перевидання скорочений курс своєї наукової праці* (Ю. Смолич); *Вихованці, назвавши себе староруськими іменами.., прослухали курс історії краю й пізнали, звідки пішли* (Р. Іваничук); *Я, скажімо, не можу збагнути, що викладають на курсі "Психоаналіз в літературі" в моєму університеті* (І. Карпа); *Мені не складає труднощів вивчити весь річний курс за кілька днів* (Любко Дереш).

4. Закінчений цикл навчання, його обсяг і час, за який цей цикл навчання відбувається. *За цілий університетський курс така думка не приходила йому в голову* (І. Нечуй-Левицький); *Незабаром він знов займає перше місце і вже не кидає його за весь гімназіальний курс* (М. Коцюбинський); *Довелося прочитати цілий курс лекцій із гендерної проблематики* (Н. Сняданко).

5. Рік, ступінь навчання (у вищому і середньому спеціальному навчальному закладі). *Богдан був тоді ще дуже молодим студентом першого курсу* (Леся Українка); *На другому курсі Євген зовсім занехаяв лекції в університеті, двічі зрізався на заліку з латини* (Б. Антоненко-Давидович); *Улас перездав* [пересклав] *російську мову і був зарахований на історичний факультет. Провчився два курси, а на третьому змушений був припинити навчання* (Григорій Тютюнник); *На четвертому курсі мого навчання на іноземних мовах, на факультеті, де на цілий потік аж семеро хлопців, я зустріла Йостека* (Любко Дереш); // Студенти, слухачі одного року навчання. *Антон Никандрович лежав дома. Студенти цілими курсами навідувались до нього* (В. Барка); *Наш курс нарешті розбудили, і він заворушився, ожив* (Є. Гуцало); *Сьогодні наш курс зустрічається. В інституті. Я пообіцяла бути* (Люко Дашвар).

6. Закінчений цикл лікувальних процедур. *Відбувши курс лікування в саратовському госпіталі, я відвідав село Кінтенталь* (О. Гуреїв); — *Панна Нонна серйозно радить мені прийняти цілий курс лікування дубовим наваром* (Ю. Збанацький); — *Хто бачив Стахівську? Вона якийсь курс омолодження пройшла. Виглядає супер, десять років мінус* (Г. Вдовиченко).

7. Ринкова вартість цінних паперів. *Колінз дочитав телеграми про курси акцій на біржі* (Н. Рибак); * Образно. *Кокетним, навиклим рухом поправив він бороду й волосся, осміхаючись до думки, що не понизився ще курс його в жінок* (М. Коцюбинський); // Офіційно встановлене співвідношення між валютами різних країн. — *А на скільки, пане голова, потяг Левко? Ви й не спитались. — Пиши більш. Напиши, .. на двісті рублів... по курсу* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Матеріальний стан мого героя нижче нормального, коли взяти до уваги .. курс червінця* (М. Хвильовий); *На .. борту дзвеніло золота на три мільярди франків, як на теперішній курс* (М. Білкун); *Вони сіли за столик, і далі між ними заточилась ненав'язлива розмова: про курси валют, про обвали на біржах, про енергоносії та корупцію в органах влади* (С. Жадан).

Іти́ (ру́хатися) / піти́ парале́льним ку́рсом (на парале́льних ку́рсах) *див.* **іти́; Прово́дити курс** *див.* **прово́дити.**

△ **(1) Біржови́й курс,** *фін.* — ціна, за якою продаються цінні папери, що обертаються на біржі. *У період підвищення біржових курсів ризики в маклерів зростають* (з навч. літ.); *Ринкову вартість визначають за біржовим курсом — для цінних паперів, які включені до біржового списку фондової біржі* (з газ.); **(2) Валю́тний курс,** *фін.* — ціна грошової одиниці однієї країни, визначеної в грошових одиницях інших країн. *Практика визначення ефективності облігацій внутрішньої державної позики пов'язувала відповідну оцінку зі зміною валютного курсу* (з наук. літ.); **(3) Ве́ксельний курс,** *фін.* — ціна іноземного векселя в місцевій валюті. *За допомогою міжнародних угод можна здійснювати значно більший вплив на валютний вексельний курс, аніж ізольованими зусиллями окремої держави* (з наук.-попул. літ.);

(4) Електи́вний курс, *пед.* — додаткові навчальні заняття за вибором. *Метою вивчення елективних курсів є орієнтація учнів на індивідуалізацію навчання й соціалізацію* (з наук. літ.); *Елективний курс спонукає учня до подальшого вивчення предмета в класі відповідного профілю* (з навч. літ.); **(5) Обмі́нний курс валю́т,** *фін.* — курс, за яким одну валюту обмінюють на іншу. *Уряд запровадив низку заходів підтримки економіки, що мають забезпечити доступ до кредитних коштів на міжнародних ринках на випадок погіршення ситуації та зберегти прийнятний обмінний курс валют* (із журн.); **(6) Пропедевти́чний курс** — вступний курс, викладений у стислій, елементарній формі для наступного поглибленого вивчення. *Для формування міжпредметних компетенцій у рамках пропедевтичного курсу програмою передбачено вивчення питань, пов'язаних з алгоритмами* (з навч. літ.); *Дослідження може бути здійснене в межах пропедевтичних курсів дизайн-освіти* (із журн.); **(7) Спеціа́льний курс** — курс лекцій у виші, який є поглибленою розробкою спеціальної, окремої теми за програмою, запропонованою лектором. *З 1915 р. М. К. Гудзій став приват-доцентом Київського університету, вів там практичні заняття й читав спеціальні курси* (з наук. літ.).

◊ **Бра́ти / взя́ти курс** *див.* **бра́ти; Бу́ти в ку́рсі** *див.* **бу́ти; Вво́дити / ввести́ в курс** *див.* **вво́дити; (8) В ку́рсі (справ)** *чого* — добре обізнаний з чим-небудь, поінформований про щось і т. ін. *На Капрі збираюся, аж настануть морози .. Ще не раз до того часу напишу до Вас, тож будете все в курсі справ* (М. Коцюбинський); *Келембет знову став такий, як і був, припинивши цим співчутливі балачки й порадувавши тих, які не були в курсі справи* (Ю. Яновський); *Медсестра в курсі складного родинного життя головного хірурга* (Л. Дмитерко); — *Обгородив* [Борейко] *себе такими ж, як сам, обивателями, вони його хвалять, а він їм усе прощає. Одним словом, тобі розжовувати не треба, ти й так у курсі справи* (М. Ю. Тарновський); **Вхо́дити / ввійти́ в курс** *див.* **вхо́дити; Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу** *і т. ін.) див.* **збива́ти; Іти́ / піти́ ку́рсом** *див.* **іти́; Ляга́ти / лягти́ на курс (ку́рсом)** *див.* **ляга́ти; Трима́ти в ку́рсі** *див.* **трима́ти; Трима́ти курс <Трима́тися ку́рсу>** *див.* **трима́ти.**

КУРСА́НТ, а, *ч.* 1. Слухач курсів. *То виспівували хлопці — високо ж та весело! .. Що, курсантів не впізнала! — Ми в Попівку, у село* (П. Тичина); *Поїду, — твердо сказала Катря. — А жити де? Там гуртожиток тільки для курсантів* (В. Кучер); *Знизу, від поля, підтягується рота курсантів-пожежників* (С. Жадан).

2. Вихованець військового училища. — *Це я аж у тому порту був, де морські курсанти свій парусник швартують* (О. Гончар); *Курсанти на танковому полігоні відпрацьовують свою майстерність. Містом їздять вантажівки з піском без номерних знаків* (Л. Костенко); *Бурдик вискочив з пастки і біг обома ескалаторами, доки під арсенальською гарматою його не зупинив патруль, майор з двома курсантами* (В. Діброва); * У порівн. *У два ряди, мов військові курсанти під час святкового параду, вишикувалися молоді липи, тополі і клени* (П. Автомонов).

КУРСА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **курса́нт.** *Пише ваша курсантка Любов Дробот, яка вже твердо вирішила жити на периферії, щоб вивести в майбутньому свій новий сорт* (О. Гончар); [Ш т о л ь ц:] *Начальник льотної частини затвердив порядок іспитів. Починає друга ланка. Учльоти на місці?* [Б о г а т е н к о:] *Так. Але курсантки Василенко до цього часу нема* (І. Микитенко); // Вихованка навчально-виховного закладу спеціального типу. *Всі ми — курсантки передостаннього одинадцятого класу* (І. Роздобудько).

КУРСА́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **курса́нт.** *Побачивши його в довгій темно-сірій шинелі з курсантськими петлицями, вона сплеснула руками: — Боже, який ви красивий! Андрій почервонів* (П. Загребельний); *Решту речей, включно з моєю колишньою курсантською формою, я склала в невеликий контейнер* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Курсантський полк;* // Такий, як у курсанта. *Він .. залишився вдоволений ідеальною курсантською виправкою молодого офіцера* (О. Гончар).

КУ́РСИ, ів, *мн.* Одна з форм прискореної підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації працівників певного вузького фаху. *Не сьогодні — завтра виїздить до Львова панна Ольга Андрієвська, яка вже була колись у Львові на курсах* (М. Коцюбинський); *Лекція на вчительських курсах мала початись о десятій, а зараз була тільки дев'ята* (Б. Антоненко-Давидович); — *Стріляв колись. По мішенях. На курсах офіцерів запасу* (Ю. Андрухович); *Саша закінчив курси водіїв, має справжнє водійське посвідчення і хоче з часом відкрити яку-небудь контору з перевезення вантажів* (С. Жадан).

△ **Інститу́т (ку́рси) удоскона́лення (підви́щення)** *див.* **інститу́т.**

КУРСИ́В, у, *ч.* 1. Друкарський шрифт із літерами, подібними до рукописних. *Підкресливши для курсиву коротку присвяту "Пам'яті Сергія Загірного", він, забравши рукопис в портфель, пішов його здати* (В. Підмогильний); *Вихідного дня в безлюдній друкарні ми взялись самі набирати свої вірші найкращими шрифтами — світлим цицеро та дефіцитним у нас курсивом* (О. Гончар); *В її* [газети] *назві слово "неймовірні" писали курсивом і навскоси, аби в очі кидалося слово ФАКТИ, яке було виділено великими літерами* (А. Кокотюха); *Дотримуючись послідовно буквалізму, слово "вечорниці" в українському тексті теж виділили курсивом* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **скоро́пис.** *Був ще й третій тип письма — "скоропис", або курсив, що з відповідними змінами дійшов до наших днів* (з наук. літ.); *Уже в XVI ст. півустав поступово переходить у скоропис (курсив), що в XVII ст. стає найбільш поширеним* (з наук. літ.).

(1) Курси́в мі́й (наш) — вказівка при цитуванні, що надруковані курсивом слова виділені не в оригіналі. *Можливо, йдеться про сінокіс у мокрій (болотистій) долині якоїсь річки (потоку) (курсив наш. — С. В.)* (з наук. літ.).

КУРСИ́ВНИЙ, а, е. Прикм. до **курси́в.** *Щодо нахилу шрифти поділяють на прямі, курсивні й похилі* (з наук. літ.); *В алфавітному покажчику пряма цифра вказує на сторінку тексту, курсивна — на сторінку приміток* (з наук. літ.); *За допомогою курсивних абревіатур зазначено говірку й джерело фіксації* (з наук. літ.).

КУРСИ́СТ, а, *ч.* Слухач яких-небудь курсів. *Для отримання доступу до пакетів навчальних модулів курсист повинен відвідати очно перше заняття та прослухати інструктаж* (з навч. літ.); *Кожен із курсистів після закінчення навчання здає іспити та отримує свідоцтво* (з навч. літ.); *Курсисти отримують всі необхідні навчальні мате-*

ріали: лекції в друкованому вигляді, методичні посібники, відеоуроки на дисках (з мови реклами).

КУРСИ́СТКА, и, *ж.* 1. *іст.* Студентка, слухачка Вищих жіночих курсів (у Російській імперії). *Чхенкелі .. справді бачив мене.., — я проводжала ту курсистку, що жила зо мною* (Леся Українка); *Десь студенти, курсистки вертаються з театру, з вечірки* (В. Винниченко); *В Росії сентиментальні пані й екзальтовані курсистки дивились на письменника як на людину "не от мира сего"* [не з цього світу] (Б. Антоненко-Давидович); *То грала Лія Штерн — курсистка, студентка консерваторії. На життя вона заробляла, працюючи в аптеці напроти фармацевтом* (Ю. Смолич); *Дякуючи посередництву Людмилиної подруги, курсистки, що читала книжки на соціяльні* [соціальні] *теми, пощастило закоханим зустрітися на поляні підгороднього лісу* (В. Барка); *Синя ситцева блузка на ній пошита так, як колись носили курсистки* (М. Руденко); *На цій же вулиці розміщувалися Одеські вищі жіночі курси, де сформувалася українська жіноча громада курсисток* (з газ.).

2. Жін. до **курси́ст.** *Повернеться твій Оксен із служби та візьме собі в подруги курсистку стрижену, а тебе покине* (Григорій Тютюнник); *Склали з першого разу іспит на отримання водійських прав з цілої групи тільки дві курсистки і чотири хлопці* (з Інтернету).

КУРСІ́ВКА, и, *ж.* Документ на право лікування й харчування в санаторії без надання житла. *Додаткова неоплачувана відпустка надається працівникам, які мають путівку (курсівку) для санаторно-курортного (амбулаторно-курортного) лікування* (з мови документів).

КУРСОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **курс** 1, 5. *Мабуть, нудьгував на капітанському містку вартовий штурман, і автоматично звіряв стерновий курсову риску ходового компаса під скляним ковпаком з завданим йому курсом* (М. Трублаїні); *Доповідь "Значення меліорації" .. Мара мусить прочитати на курсових зборах інституту* (Б. Антоненко-Давидович); *Він, не шкодуючи сил, таки складав іспити, креслив "аркуші" обов'язкових курсових креслень* (Іван Ле).

2. *у знач. ім.* **курсова́,** во́ї, *ж.* Те саме, що **Курсова́ робо́та** (див. **робо́та).** *Я написав за цими книгами дві курсові, говорив цитатами з них, ідентифікував за ними поетів довкола себе* (Ю. Андрухович); *Гоцик уже встиг скачати курсову з Інтернету* (Люко Дашвар).

3. Прикм. до **курс** 7. *Досліджено курсовий канал фінансово-монетарної трансмісії в економіці України* (з наук. літ.); *Нацбанк щодня вказуватиме курсовий орієнтир для міжбанку* (із журн.); *Банкіри поділилися своїми прогнозами щодо курсових ризиків для гривні* (з газ.).

4. Прикм. до **ку́рси.** *Навіть найдосконаліші плани курсової перепідготовки не вичерпують запитів учителів* (з газ.); *Курсові заняття з польської мови почнуться з жовтня* (з мови реклами).

Курсова́ робо́та *див.* **робо́та.**

△ **Курсова́ різни́ця** *див.* **різни́ця**[1]; **Курсови́й ма́клер** *див.* **ма́клер.**

КУРСО́ГРАФ, а, *ч.* Навігаційний прилад для безперервного й автоматичного записування курсу корабля (літака) та його змін у часі. *Після обстрілу глибинними бомбами у підводному човні зіпсувались лаг і курсограф* (М. Трублаїні); *Вражає кількість морехідних приладів .. Один із найвідоміших — самозаписуючий компас. Нині його модифікація називається курсографом* (з наук.-попул. літ.); *Перші курсографи робили запис поточного курсу судна у вигляді курсограми на паперову стрічку, що протягалася за допомогою спеціального механізму* (з наук.-попул. літ.).

КУРСОПРОКЛАДА́Ч, а́, *ч.* Прилад для безперервного автоматичного вироблення прямокутних координат положення рухомого об'єкта і креслення на топографічній карті пройденого об'єктом шляху. *Курсопрокладач входить у комплект навігаційної апаратури, що встановлюється на рухомих об'єктах* (з навч. літ.).

КУРСО́Р, а, *ч.* Візуальна позначка на екрані монітора, телевізора і т. ін., яка вказує користувачеві, де буде розміщений наступний символ, що вводиться (звичайно з клавіатури). *Не все так просто. Зараз драйвер миші не завантажений. Хіба не бачиш, що на екрані нема її курсора?* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Текстовий курсор може бути встановлений клацанням миші в будь-якій точці тексту* (з навч. літ.); *Дослідники з Японського агентства науки і технологій запропонували при наборі пароля збільшувати кількість курсорів на екрані* (із журн.).

КУРСО́РНИЙ, а, е. 1. Вільний, швидкий (про читання текстів іноземними мовами без докладного аналізу). *Курсорне читання полягає в підсвідомому засвоєнні конструкцій мови* (з наук. літ.); *При вивченні іноземної мови в школі варто звернути головну увагу не на граматику, а на курсорне читання певних навчальних текстів* (з навч. літ.).

2. Прикм. до **курсо́р.** *Крім переміщення текстового курсора, курсорні клавіші також часто використовують для перемикання між елементами, переміщення всіляких виділень і підсвічувань* (з наук.-попул. літ.); *Для перейменування файлу (каталогу) курсорну рамку встановлюють на ім'я файлу* (з навч. літ.); *Найчастіше для роботи використовують курсорний принцип вибору команд управління системою* (з навч. літ.).

КУРСОУТВО́РЕННЯ, я, *с., фін.* Установлення курсу національної грошової одиниці щодо обраної базової валюти. *Дисертацію присвячено дослідженню сучасних процесів курсоутворення на валютному ринку України* (з наук. літ.); *Система курсоутворення формується з урахуванням ступеня економічної стійкості курсу національної валюти* (з навч. літ.); *Існують адміністративний та ринковий режими курсоутворення* (з навч. літ.).

КУРСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **курсува́ти.** *Укрзалізниця продовжила термін курсування п'яти додаткових поїздів у найбільш популярних напрямках* (із журн.); *Додаткову інформацію щодо курсування поїздів пасажири можуть отримати за телефоном довідкової служби залізниці* (з газ.); *Виконавчий комітет міської ради продовжив курсування екскурсійних електромобілів до 1 листопада* (з газ.).

КУРСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Здійснювати регулярні рейси у визначеному напрямку, за певним курсом, маршрутом. *Під час бою мінові вози мусять курсувати весь час з боєприпасами на вогневу* (О. Гончар); *Невдовзі Терезка з Михасиком були пасажирами автобуса, що курсує між вокзалом і Доманинцями* (М. Томчаній); *Обидва* [трамваї] *курсували правим берегом уздовж річки* (Ю. Андрухович); *І автобуси курсують, і потяги мчать, і літаки розсікають* (Люко Дашвар); // *розм.* Ходити, їздити туди-сюди (про людину). *Хлопці .. трималися іншої думки щодо хутірської велосипедистки, ніяка вона, мовляв, не зрадниця, скорше всього наша вона, бо навмисне ото курсувала стежкою на видноті* (О. Гончар); *За сталевими спинами прокурора й судді та*

головного міліціонера курсували інші районні достойники (М. Вінграновський); *Друкарка курсувала між редакторським кабінетом та своєю кімнатою і поспіхом цокотіла* (В. Дрозд).

КУРТА́Ж, у́, *ч., фін.* Комісійна винагорода, яку одержують біржові маклери та інші посередники за комерційні операції. *Ставки куртажу залежать від виду товарів і обсягу угоди, їхні розміри визначаються статутами бірж або письмовою чи усною угодою між учасником угоди і маклером* (з навч. літ.); *Та тільки то моя біда, що перше я купував, продавав і мав добрі куртажі, варт було побиватись; а тепер держить при собі* (І. Карпенко-Карий); — *Тільки в мене є конкретна вимога... комісійний куртаж...* (Іван Ле).

КУРТА́ЖНИЙ, а, е, *фін.* Прикм. до **курта́ж.** *Так званий куртажний аналіз застосовують при оцінюванні розподілу очікуваних результатів* (з наук. літ.); *Конкретні розміри куртажної винагороди визначаються брокером та брокерською конторою* (із журн.).

КУ́РТЕЛЬ, ю, *ч.* Різновид синтетичного волокна. *До хімічних волокон належать нітрон, орлон, акрил, куртель* (з наук.-попул. літ.); *Акрилові волокна — куртель, орлон, акрилан — на вигляд і на дотик найбільш схожі на шерсть* (із журн.).

КУРТИЗА́Н, а, *ч., іст.* Спритний, лестивий царедворець. *Вмирає кожен на цім світі, Який значний не мав би сан. Архієпископ, куртизан. Вельможі вельми гордовиті* (М. Терещенко, пер. з тв. Вольтера); *Краще вічний партизан, ніж вічний куртизан* (з Інтернету).

КУРТИЗА́НКА, и, *ж.* Жінка легковажної поведінки та авантюрного способу життя, яка обертається у вищому світі. *Бігають огники — такі химерні, мов фіолетово-рожеві ліхтарики в ресторані японських куртизанок* (М. Хвильовий); *Почувала й почуває* [Софія] *себе куртизанкою, потайно хтивою навіть і зараз, у своєму солідному віці* (О. Гончар); *Пані Аліна належала до куртизанок високого польоту — була начитана, могла декламувати вірші Лепкого, Олеся, Чупринки, Філянського, Антонича* (Ю. Винничук); *У Генуї й Венеції куртизанки вбиралися в мужеські* [чоловічі] *строї, студіювали астрологію та знахарство й писали мемуари про свої любосні* [любовні] *пригоди* (О. Забужко).

КУРТИ́НА, и, *ж.* 1. Грядка для квітів та інших декоративних рослин; клумба. *Малярство, статуї, і садові куртини, І шафи книжкові — все свідчить тут мені, Що спілка з музами твої скрашає дні* (М. Зеров); *Як стрільчасті ватри, розцвітають канни На каймі блакитних городських куртин* (М. Бажан); *Вулиці перед ним не було, а там, де вона мала бути, зеленіли галяви, чергуючись із куртинами квітів, кущами чи купами декоративного каміння* (В. Чемерис).

2. *спец.* Ділянка, засаджена однією породою дерев чи кущів, а також група рослин однієї породи. *Ліси тут представлені кленово-липовими дібровами. Граб трапляється лише невеликими куртинами* (з наук. літ.); *У затоках траплялися куртини куги озерної й сусака зонтикового* (з наук.-попул. літ.).

3. *військ., заст.* Частина фортечного валу між двома бастіонами. *Головний вал має прямі куртини і 7 тур-бастіонів з казематованим нижнім ярусом* (з наук. літ.); *Будівельники фортець Криму прагнули максимально використати важкодоступність окремих гірських масивів, узбережних скельних виступів, пристосувавши їх до умов оборони, влаштовуючи куртини, бойові майданчики, вежі тощо* (з навч. літ.); *На козаків із сусідніх куртин сипався густий свинцевий дощ* (С. Добровольський).

4. *зах.* Завіса, штора. *Довгий час куртина не піднімалася, артисти не знали, що діяти* (І. Франко); *Перед цим будинком, на вільній сцені, актори відігравали свої ролі. Спеціальних декорацій і куртин не було* (І. Крип'якевич); *У дуже-дуже вельможних французів на бенкетах за куртинами стоять слуги із срібними глечиками* (Ю. Логвин); *Ради бога, купіть картину! Спустіть куртину і шапку по колу пустіть!* (О. Забужко); — *Куртина спущена, я тобі постелю.., та й спочивай* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

5. Вид українського народного вбрання. *Співаки були всі в своїх денисівських одягах, в куртинах бронзової краски, багато нашиваних червоною та жовтою волічкою, і в гарно вишиваних сорочках* (Б. Лепкий).

6. Те саме, що **ку́ртка** 1. *На хрусткому пирійці простелив Петро куртину. Гостро запахтіло перестояним сіном* (Микита Чернявський).

КУ́РТКА, и, *ж.* 1. Короткий верхній одяг спортивного крою на застібці. *Я була в зеленій стрілецькій куртці* (І. Франко); *Не переодягшись, у високих, за коліна, мисливських чоботях, у жовтій шкіряній куртці, граф з'явився несподівано в залі серед танцюючих гостей* (О. Донченко); *Скинув* [Дон] *куртку, закатав рукав светра, продовбав ополонку, ліхтарика до неї приставив і затаївся* (Люко Дашвар).

2. Те саме, що **курти́на** 5. *На дівчині червоніла, аж горіла, як жар, суконна куртка* (І. Нечуй-Левицький); *На ньому була сріблиста смушева шапка, коричнева куртка, вовняні про свято штани і високі чоботи з попротираними халявами* (Р. Андріяшик).

КУ́РТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ку́ртка** 1. *Водонепроникна морозотривка курткова тканина призначена для представницького одягу за різних погодних умов* (із журн.); *У цьому сезоні популярні речі, пошиті не з екошкіри, а з курткового матеріалу* (із журн.); *Не забудьте оновити свій куртковий гардероб, яка зима — без теплої куртки?* (з мови реклами).

КУ́РТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ку́ртка** 1. *Наливши нам чаю, пані взяла шитво — дитячу курточку* (Леся Українка); *Огей відчув енергійний дотик до ліктя і, озирнувшись, побачив перед собою засмалене обличчя жінки в короткій робітничій курточці* (Олесь Досвітній); *Веснянка зв'язав у маленький клуночок всі свої речі: стоптані черевики, курточку, .. пару білизни та ще поламаний складаний ножик* (В. Нестайко); *Мою увагу привернула худенька світловолоса дівчинка років дванадцяти в легкій квітчастій курточці й штанях темно-синього кольору* (О. Авраменко, В. Авраменко).

КУРТУА́ЗІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **куртуа́зність.** *Ще виразніше виступають християнські елементи .. у романах про круглий стіл короля Артура..; куртуазія і культ дам стикаються тут з культом діви Марії* (І. Франко); *Куртуазія як спосіб життя та поведінки була кроком уперед у процесі розвитку моральної самосвідомості лицаря, адже в палітру його почуттів включалося почуття кохання* (з наук. літ.).

КУРТУА́ЗНИЙ, а, е. Вишукано люб'язний, ввічливий. *"Дуже пгошу, дуже пгошу", — відповідав їй на вияви вдячності замість того, щоб хвацько махнути рукою і закрутити що-небудь пародійне та куртуазне, для чого бракло знання українських слів* (Ю. Андрухович); *Як той куртуазний лицар, що лягає, встає і чинить славні діла з думкою про свою Прекрасну Даму, .. він намагався упіймати недосяжне, а досяжного просто не помічав* (Г. Пагутяк).

Куртуа́зна літерату́ра *див.* **літерату́ра.**

КУРТУА́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **куртуа́зний.** *Важливу роль у культурному житті зрілого феодального суспільства відіграла рицарська культура. Разом з куртуазністю, що була досить складним комплексом звичаїв, ритуалів, манер, придворних, військових розваг (наприклад, рицарських турнірів), їй притаманна своєрідна*

література: рицарська поезія та роман (з наук. літ.); *Урочистості на Різдво починалися зранку. Допущені до гетьманського двору старшини являлися віддавати вітання й поклони — дарунки, як того вимагала тогочасна куртуазність* (із журн.).

КУРТУА́ЗНО. Присл. до **куртуа́зний.** *Філіпп Сганарель, куртуазно вклонившись, поспішив з архієрейського саду* (О. Ільченко); *Пепа, щоб не втрачати ініціативи, куртуазно попросив дозволу одягнути мештик* [туфельку] *на ніжку.., звичайно ж, малася на увазі її ніжка* (Ю. Андрухович).

КУРТЬЄ́, *невідм., ч.* Те саме, що **ма́клер.** *Посередників такого виду в різних країнах називають по-різному: у Франції — куртьє, у Німеччині і Швейцарії — маклерами, а в Англії — брокерами* (з наук.-попул. літ.); *Страховий куртьє представляє і захищає інтереси клієнтів перед страховою компанією* (із журн.).

КУРУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *заст.* Дія за знач. **курува́ти** 1. *Тихе родинне щастя .. доля небавом скаламутила, тяжку наславши слабість на дружину. Довелося вислати її на курування до чужого міста* (С. Єфремов).

2. Дія за знач. **курува́ти** 2. *Досягнути мети можна завдяки навчанню, консультуванню й куруванню бізнес-аналітиків та членів проектних команд* (із журн.).

КУРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що і без прям. дод.* 1. *заст.* Лікувати. *Пішла баба і куди! Як свята курує; Пройшло уже кілька літ, Ба, і ксьондз хорує* (С. Руданський); *Припало лікареві курувати одного хворого, що слабував на ногу* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

2. Наглядати, керувати проектом, групою виконавців і т. ін.; курирувати. *Він* [Кел Пенн] *курує два напрямки — мистецтво та проблеми американців азійського походження* (А. Котюха); *Планети, що їх курував дядько Аді Гада, знаходилися кількома планетними ярусами нижче Патали, докладно в тому місці, де закінчувалися гарячі пекла й починалися пекла холодні* (Любко Дереш); *Районна влада продовжує курувати роботу з працевлаштування безробітних* (з газ.); *Координація цієї діяльності повинна здійснюватися з більш високого організаційного рівня — мінімум окремим департаментом із прямим виходом на заступника міністра, що курує міжнародні фінанси* (з газ.).

КУРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. *заст.* Лікуватися. *Поставила* [Леся Українка] *мені щиро питання, чи не могла б в мене бути зо 4–6 тижнів, але під тим варунком, щоб могла тут водою куруватись* (О. Кобилянська).

2. Пас. до **курува́ти** 2. *У період військової агресії система мовлення України на закордон має належати державі або куруватися з її боку* (з газ.).

КУРУЛТА́Й, ю, *ч.* 1. У тюркських та монгольських народів — орган народного представництва, загальнонаціональний з'їзд, під час якого вирішують найважливіші проблеми нації. *Шанобливо завмерли найближчі сподвижники Саїн-хана.., що прибули на курултай* (В. Малик); *У 1206 р. на раді монгольської знаті (курултаї) всемонгольським ханом був проголошений Темучин* (з наук. літ.); *Курултай кримськотатарського народу таємним голосуванням призначає меджліс* (з газ.).

2. Загальнонаціональне свято — у башкирів, алтайців та деяких інших народів. *Алтайський курултай завершується феєрверками й салютами* (з наук.-попул. літ.).

КУРУ́М *див.* **куру́ми.**

КУРУ́МИ, ів, *мн. (одн.* **куру́м,** у, *ч.).* Скупчення брил гірських порід на схилі. *Куруми є невід'ємною частиною типового ландшафту Горган, трапляються в масивах Чорногори, Свидівця, Мармарошу, Полонинського хребта* (з наук. літ.).

КУРУ́Ш, а, *ч.* 1. Розмінна монета в Туреччині та Саудівській Аравії. *Який же простак повірить тобі, що у втікача-невільника чистокровний кінь до його послуг, добра зброя, чудове вбрання та, на додачу, гаманець із динарами й курушами?* (В. Малик); *В обігу трапляються монети номіналом в 1, 2, 5, 10 курушів* (із журн.).

2. *іст.* Турецька назва срібних монет європейського походження. *Платитимеш динарами — по-турецьки стріну, платитимеш курушами — по-християнськи* (С. Тельнюк); *У давнину курушем турки називали срібні європейські монети* (з наук.-попул. літ.).

КУРФЮ́РСТ, а, *ч., іст.* У феодальній Німеччині — можновладний князь, що мав право брати участь у виборах імператора. *Турецька навала затопить Австрію раніше, ніж їй на допомогу прийдуть король польський та німецькі курфюрсти* (В. Малик); *Гетьман здійснював активну та пасивну дипломатію з чужоземними державами, укладав договори міжнародного характеру, брав міжнародні зобов'язання, зокрема з Фрідріхом-Вільгельмом, курфюрстом бранденбурзьким* (О. Апанович); *Для ведення війни Росія уклала союз з Данією і саксонським курфюрстом (князем) Августом II, який був одночасно і польським королем* (з наук. літ.).

КУРФЮ́РСТВО, а, *с., іст.* Князівство у складі Священної Римської імперії, яке очолював курфюрст. *Восени 1706 р. Карл XII потужно атакував Саксонське курфюрство і змусив Августа II до сепаратного миру* (з наук. літ.); *У XVIII ст. виникає нова держава на чолі з династією Гогенцоллернів, до якої увійшли курфюрство Бранденбург зі столицею в Берліні та герцогство Пруссія зі столицею в Кенігсберзі* (з наук.-попул. літ.); *Лютер перебував в опалі до самої своєї смерті 18 лютого 1546 р., через що вже не міг покинути курфюрство Саксонію* (із журн.).

КУРФЮ́РСТСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до курфюрства. *При наданні курфюрстського права Ганноверу в 1692 році була заснована нова придворна посада* (з наук. літ.); // Належний курфюрсту. *В Боппарді залишилися руїни оборонних споруд і курфюрстський замок* (із журн.).

КУ́РЦГААР, а, *ч.* 1. Порода німецьких лягавих собак різноманітних мастей з короткою жорсткою шерстю. *Порода курцгаар виведена в Німеччині, предками цієї породи є німецькі лягаві* (з наук.-попул. літ.); *Порода собак курцгаар дуже популярна в Європі* (із журн.).

2. Собака такої породи. *Постала перед моїм зором якась собача вакханалія, собаче вавилонське стовпотворіння — .. курцгаари і пойнтери, колі і гончаки* (Є. Гуцало).

КУРЧА́, а́ти, *с.* 1. Пташеня курки. *Він підняв пучку вгору й ніби сипав просо, як сиплють його курчатам* (І. Нечуй-Левицький); *Курча, що відбилося від квочки, десь під лопухом жалісно пищить...* (М. Томчаній); *Квочка, яку Улянка підсипала, давно вилупила курчат* (О. Донченко); *Ви б сіяли хліб, годували свиней, курчат* (І. Багряний); * У порівн. *Сини твої тебе уб'ють Оперені, а злозачаті Во чреві згинуть, пропадуть, Мов недолежані курчата!..* (Т. Шевченко); *Такому під гарячу руку ліпше не попадай. Скрутить голову, як*

курчаті (Є. Доломан); // Страва з м'яса такого пташеняти. — *А нуте, хлоп'ята, Мерщій на стіл курчата!* (П. Гулак-Артемовський); *Обідали у Княжевичів .. Обід: борщ з кашею, голубці, курчата й солодке* (М. Коцюбинський); *На обід — підсмажене курча, таке, як ото в телерекламах: золотаво зашкруміле, мерехке од спілих соків, із грайливо підібганими ніжками вмощене на лапатих листках салати* (О. Забужко).

2. *перен., розм.* Про наївне, недосвідчене дівча. *Споглядає набілене обличчя дівчатка з нафарбованими губами й віями .. "Ще юне курча", міркує Огей, потупивши зір у чорну течу філіжанки* (Олесь Досвітній); *Дідусь Харитон вірно говорить. Ну яка вона випускниця? Ну яка з неї студентка? Курча жовтороте...* (А. Хижняк).

3. *тільки мн., розм.* Дрібненькі тріщинки на обвітреній шкірі ніг, рук і обличчя. *Ніс зовсім обліз, на ногах вже курчата, плечі й спина від сонця аж чорні* (І. Сенченко); *Навпроти них Данько мовби освітився сам собі, став почувати усі свої невивідні курчата на ногах* (О. Гончар).

◊ **З варе́ної кра́шанки курча́ ви́сидить** *див.* **виси́джувати; Курча́т рахува́ти (лічи́ти)** *див.* **лічи́ти**[1]; **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **курча́т погуби́в** *див.* **погубля́ти.**

КУРЧА́ТИНА, и, *ж.* М'ясо курчати. *Основними продуктами мексиканської національної кухні є рис із чорною квасолею, свинина і курчатина* (із журн.); *Попит на курчатину зазвичай залежить від ціни на яловичину* (з газ.).

КУРЧА́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **курча́.** *Гребе квочка на сміттячку, Курчаток скликає* (П. Гулак-Артемовський); *Петрусь .. почав ловити курчатко, щоб подержати його в теплих долонях* (О. Донченко); *Курчатко відтоді саменьке дибцяло по кухні й гасало за ногами кожного, хто туди заходив* (І. Андрусяк); * У порівн. *Бачив* [Лазар] *.. всю її постать, малу, м'якеньку, наче курчатко з жовтим пушком* (М. Коцюбинський); *На руках жінка тримала біленьке, пухнасте, мов курчатко, немовля* (М. Сиротюк).

КУРЧА́ТНИК, а, *ч.* Приміщення для курчат. *До комплексу ферми увійшли широкогабаритний пташник на 12 тисяч курей-несучок.., курчатник для вирощування курчат від 45- до 90-денного віку* (з наук. літ.); *Коли курчата оперяться, їх можна сміливо переселяти в окремий будиночок — курчатник* (з наук.-попул. літ.).

КУРЧА́ТНИЦЯ, і, *ж.* Працівниця, що вирощує і доглядає курчат. *Курчат повинні добирати курчатниці, які вирощуватимуть їх, і зоотехнік* (з наук. літ.).

КУРЧА́ТОВІЙ, ю, *ч., заст.* Резерфордій. *Атом курчатовію живе 0,3 секунди. За цей час потрібно не тільки зафіксувати його появу, але й зробити висновки щодо хімічних властивостей елемента* (з наук.-попул. літ.).

КУРЧАТОВІ́Т, у, *ч.* Мінерал із класу боратів, що має вигляд прозорих або напівпрозорих зерен зі скляним блиском. *Курчатовіт знайдено в скарнових залізорудних родовищах Сибіру* (з наук. літ.).

КУРЧА́ТОЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **курча́тко.** *Цюррр! цюру, цюру, цюрр! ціп-ціп-ціп! мої курчаточка! — дзвенить в повітрі цей курячий пронизуватий викрик* (І. Нечуй-Левицький).

КУРЧА́ЧИЙ, а, е. Прикм. до **курча́.** *Ми прикладали вуха і справді чули якесь квоктання, схоже на курчаче* (Ю. Винничук); *Треба бачити, як переможець смачно перегризе м'якеньке курчаче горло!* (А. Кокотюха); *Жінка винесла якось їжу улюбленому Тузику й почула з темного кута будки курчачий писк* (з газ.); // Такий, як у курчати. *Козурін знову ждав нас на в'їзді коло вартового, але не кричав і не корчив із себе велике цебе* [цабе], *а тільки видовжував свою курчачу шийку* (П. Загребельний); // Признач. для курчат. *З 20-го дня життя курчатам починають згодовувати спеціальний курчачий комбікорм* (із журн.).

КУ́РЧИН, а, е, *розм.* Прикм. до **ку́рка.** *Рід курячий на те репетування Із бур'янів Збирається, щоб курчине придбання Побачити, сокоче й сокотить* (Б. Грінченко); *Курчине кудкудакання;* // Належний курці. *Вже в роті в нього* [Джека] *весь курчин хвіст, а курка сидить зверху на хліві й одчайдушно всіх запитує: — Куда-куда-куда?!* (Остап Вишня).

КУРШ *див.* **ку́рші.**

КУ́РШІ, ів, *мн. (одн.* **курш,** а, *ч.).* Прибалтійська народність, що жила в V–XVI ст. на південно-східному узбережжі Балтійського моря. *Курші поступово змішалися з іншими балтійськими народами, беручи участь в етногенезі латишів та литовців* (з наук. літ.); *В ономастиконі можна знайти такі нагадування про куршів, як Куршська коса та Куршська затока* (з наук.-попул. літ.).

КУ́РШСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ку́рші.** *Куршські землі були завойовані Лівонським орденом у 1267 р.* (з наук. літ.).

КУРЯ́, я́ти, *с., діал.* Курча. *Курка Куряті тихенько кудкудачить* [кудкудаче] (Л. Боровиковський); *Малий хлопчик засинає на призьбі поміж курятами, які дзьобають йому сорочку на грудях* (В. Стефаник); *Вона, заохочена прикладом старшого брата, що смачно заїдав своє куря, і собі взялася до булки з шинкою* (із журн.); * У порівн. *Мов курята, сполохані шулікою, люди подались до церкви* (І. Франко); *Коли Іваниця вернувся з мискою теплої води й полотном, .. то побачив, що дітиська обступили панича, як курята квочку* (Г. Пагутяк).

КУ́РЯВА, и, *ж.* Дрібні тверді частинки, що зависають у повітрі або осідають на поверхні чого-небудь. *Берлин рушив, а Івася курява покрила...* (Т. Шевченко); *Я одітхнув вільніше, протер очі від куряви і оглянувся навкруги* (М. Коцюбинський); *Але в цей момент підвода перегнала б бабу, зап'явши її завісою куряви* (М. Йогансен); *Шлейф куряви ліг упоперек вулиці* (В. Дрозд); *З-під копит Трохимового скакуна в обличчя хлопця вдарила курява і вирвана з корінням трава* (Д. Білий); * Образно. *Лежить Німеччина внизу, у легкій блакитній куряві туману, як наречена в вінчальному серпанку* (В. Винниченко); // Такі частинки, що вихором крутяться в повітрі. *Дивлюся — з поля щось біжить, Неначе бісова отара, Шумить, гуде і торохтить, А курява така, як хмара* (Л. Глібов); *Над вулицею стояла така густа курява, що, здавалося, порох знімався, але осідати на землю вже не встигав* (Ірина Вільде); *Тоді я ліг на живіт, погляд згубився в зморшках вибалка, над яким стелилася золотиста курява диму* (Р. Андріяшик); // Дуже дрібні частинки снігу, що носяться в повітрі. *Гострий вітер зарум'янив її лиця, очі спустила вона вниз, захищаючи їх від дрібної снігової куряви* (І. Франко); *І він поспішав, підіймаючи сипучі снігові скиби, аж біла курява вставала на його шляху* (М. Руденко).

◊ **(1) Аж ку́рява встає́,** *з дієсл.* — дуже, надто. [К о п и с т к а *(до Ганни, до Васі):*] *От же брешуть* [черниці], *аж курява встає* (М. Куліш); **(2) Кури́ться ку́рява (пісо́к, сніг** *і т. ін.)* — порох, пісок, сніг і т. ін. крутиться в повітрі. *В небі курява курилась, по землі трава стелилась* (Н. Забіла); *Раїса задивилась, як курився над землею, немов дим, білий*

пісок (М. Коцюбинський); *За хатою темно спухали, курилися сніги, а у вікнах метушився рій сніжинок* (М. Стельмах); *Стогнуть снігові́ї, куриться поземка, меркне місяць в чорно-каламутному хмаровинні...* (Д. Бедзик).

КУ́РЯВИЙ, а, е. З курявою; курний (у 1 знач.). *Осінній вітер продув .. курявий пил* (С. Васильченко); *Подались люди з села курявими шляхами* (О. Копиленко).

КУ́РЯНИЙ, а, е. Те саме, що **ку́рявий.** *Рвуться виспіви під небо, топчуть мужицькі ноги куряні дороги, іржуть коні, й виблискують на сонці багнети* (У. Самчук); *Шумлять дуби, спадають теплі роси На свіжі ниви, куряні путі* (Я. Шпорта); *Стугоніли по курявій дорозі колеса* (І. Цюпа).

КУ́РЯТИНА, и, *ж.* М'ясо курки. *У великих чавунах, горщиках, каструлях шкварчала свинина, телятина і курятина* (М. Томчаній); *Губи в лиса подерті, А усе за курятину* (М. Стельмах); * У порівн. — *А їстівні* [індики] — *тьху, тьху, щоб не наврочити, м'ясо біле та ніжне, як курятина, саме на старі зуби* (О. Донченко); // Страва з м'яса курки. *Пан справник, після доброго мирського обіду, ліг спочивати, бо дуже втомився, трощивши курятину та яєшню* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Посеред столу в тарелі здіймалась гора смаженої курятини, засушеної в дрібному цукрі* (Олесь Досвітній); *Я частенько навідувався до лабораторії і, з'ївши шматок курятини чи котлету, співав їй* [Аделаїді Семенівні] *свою улюблену пісеньку* (І. Багмут).

КУ́РЯТИНКА, и, *ж.* Пестл. до **ку́рятина.** *Лисиця сімох вовків проведе: як не пильнуй собака від неї двір, а все курятинки добуде* (з казки); — *Що там сьогодні, жіночко? Борщ з молодою курятинкою?* (О. Гончар); — *І не тільки борщик, — заспівала Ядоха, — а ще галушечки з курятинкою, а ще стегенце, а ще холодник, а ще карасики у сметані* (Валерій Шевчук).

КУРЯ́ТКО, а, *с., діал.* Курчатко. *Розповідав* [Микола] *Славкові, .. яке в них дома є пещене курятко, що само лізе до рук* (Л. Мартович); — *Ах, прости, — звернувся до неї доктор. — Все забуваю, що ти того хрупоту не любиш. А я і живе курятко роздер би, ха-ха!* (Б. Лепкий); *Та й кличе рибок, мов господиня куряток: — Малі, малі, маленькі! Мої, мої дрібненькі!* (Н. Королева); * У порівн. *Вуйни досягали його* [Петрика] *руками й гладили, як біле курятко* (Марко Черемшина).

КУРЯ́ТНИК, а, *ч.* Те саме, що **курни́к.** *Там в стіні діра пробита, Стають дядьки звечора з ґирлиґами на причілку і годинами ждуть, доки звір наблизиться, пробираючись до кошари чи до курятника* (О. Гончар); *Вона* [будівля] *була розділена загорожами на стайню і хлів, і саж і курятник!* (Ю. Логвин); *Увечері, закриваючи курятник, Анастасія недорахувалася однієї курочки* (В. Кожелянко); * Образно. — *Вже. Вже закудкудакали! Чортів курятник! — сердився Тарас, шугаючи .. мимо жіночої челяді* (О. Довженко).

КУ́РЯЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ку́рка** і **ку́ри.** *Іду я та й угляділа під лопухом дванадцятеро курячих яєць* (І. Нечуй-Левицький); *Увійдуть в спустіле село — підіймається курячий гам — солдати ловлять курей, гусей...* (С. Васильченко); *Спокій, сон та курячий бульйон — головні ліки від будь-якої хвороби* (А. Кокотюха); *А скільки було потруєно* [довгоносиків] *та поклювано курячими дзьобами!* (М. Руденко); *Обрізала жир із курячих сердець, наварила їх і насмажила* (І. Карпа); // Такий, як у курки. *Ображений Гунька, підводячись, курячим фальцетом заверещав* (Д. Бедзик); * Образно. — *Ми сусіди, — кротко каже Ленця, склавши свої мулатські губенята курячою гузкою, мов дражнячись* (О. Забужко).

2. *у знач. ім.* **ку́рячі,** чих, *мн.* Ряд птахів, до якого належать кури, індики, цесарки, павичі і т. ін. *Глухарі — найбільші птахи ряду курячих* (з газ.).

Ку́рячі гру́ди *див.* **гру́ди; Сліпи́й (ку́рячий, свиня́чий, цига́нський) дощ** *див.* **дощ.**

△ **Ку́ряча сліпота́** *див.* **сліпота́; Ку́ряче про́со** *див.* **про́со; Ку́рячі о́чка** *див.* **о́чко.**

◊ **Капу́стяна (ку́ряча, дубо́ва) голова́** *див.* **голова́; Коро́тка (закоро́тка, ку́ряча) па́м'ять** *див.* **па́м'ять; Ку́рячий (коро́ткий) ро́зум** *див.* **ро́зум; Ку́рячий мо́зок** *див.* **мо́зок; На ку́рячій ні́жці <На ку́рячих ні́жках>** *див.* **ні́жка; Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці)** *див.* **ха́тка; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ку́рячим зу́бом обче́ркнутий** *див.* **обче́ркнутий.**

КУС, а, *ч., розм.* Частина чогось їстівного, шматок (у 1 знач.). *Хороший вус Знайде собі кус* (прислів'я); *Коли дивимось — несе Сенька на блюді здоровенний кус м'яса* (О. Стороженко); *Настя вже краяла на полумисок кус вареного сала* (У. Самчук).

КУСА́К, а́, *ч., діал.* Кусок (у 1, 2 знач.), кусень (у 1 знач.). *Можна було подумати, що сей чоловік страшенно голоден* [голодний], — *з такою ненажерливою захланністю теребив він свій хліб, так швидко щезали в його роті величезні кусаки хліба* (І. Франко); *Невістка вложила в бесаги три книші, кусак солонини, вузлик бринзи* (Марко Черемшина).

КУСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **куса́ти** 1–4. *Думок ніяких, безмежне знесилля й тупість та біль од кусання й ударів об край канапи лобом* (В. Винниченко); — *Розшматуйте ж тепер моє тіло, Члени злочинні мої пожеріте жорстоким кусанням* (М. Зеров, пер. з тв. Овідія); *В особистому контракті Луїса Суареса передбачений мільйонний штраф за ймовірне кусання суперників* (з газ.); *Але за ваші шакалячі зрадницькі кусання ми відміримо повною мірою* (В. Еллан-Блакитний); *Льоля бачила, що Лялині кусання, Лялине ворогування було наскрізь театральним* (Олекса Ізарський); *Щодо кусання нігтів: вважається, що ті, хто це робить, перфекціоністи, нервові й напружені* (із журн.); *Відучувати дорослого кота від кусання дуже непросто* (з Інтернету).

КУСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *кого, що.* Ранити, встромляючи зуби, захоплюючи дзьобом і т. ін. *Котрий пес багато бреше, той мало кусає* (прислів'я); *Хоч би тобі лихе слово Почув хто од його* [нього] .. *І собаки не кусали Москаля Максима* (Т. Шевченко); *Він вигинається і кусає матір за руку. Та, скрикнувши, відсмикує руку* (І. Багмут); * Образно. [Г о р н о в:] *А терпкою я здався їй кислицею: вже вона пробувала кусати мене з усіх боків, та тільки оскому набила* (М. Кропивницький); // Здавлювати, захоплюючи зубами. *Байда, коли його кусають, цілують і щипають, тільки заплющує очі з філософічно-добрим виглядом* (В. Винниченко); *Параска Тихонівна, давлячись слізьми, кусала подушку* (Ю. Яновський); *Мужики хмуро кусали вуса* (А. Головко); *Каштанчик фецає задньою ногою й удавано кусає Марусю за руку* (Б. Антоненко-Давидович); *В збентезі, кусаючи в зубах зірваний листок, дивився* [Данько] *кудись угору на місяць* (О. Гончар); // Ранити жалом або хоботком (про комах). *Грошей вчора він проциндрив щось не трохи, .. Паню через те всю ніч кусали блохи* (П. Гулак-Артемовський); — *Чи то*

мало кого комарі кусають... (Леся Українка); *Мабуть, досі немовля спало, та мурахи почали кусати — й прокинулося* (Є. Гуцало); // *перен.* Завдавати болю, образи; уражати. — *Так ви гадаєте, що ваша жінка свята? — з масною усмішкою кусає його Погиба* (М. Стельмах); *У голові гули злі бджоли, кусали безвільні думки* (Люко Дашвар).

2. *що.* Відокремлювати невеликі частинки чого-небудь, захоплюючи, здавлюючи зубами. *Йому було приємно, що всі дивились, як він кусав пиріг і виколупував пальцем з середини сливи* (М. Коцюбинський); *На яблуках ще були стружки, та ми обтирали їх руками й кусали так люто, що сік розлітався на боки* (Ю. Яновський); *Ліда Пєтушкова кусає нігті, стримуючи ридання* (Є. Доломан); *Ми заходжувались бенкетувати: кусали, скільки могли, запашний м'який хліб і потрошку халви* (А. Дімаров); *Я обережно перекусив цукерку пополам. Але невдало — одна половинка вийшла більша, друга — менша. А ще кусати — тільки покришиш* (В. Нестайко); // Роздавлювати зубами. *Василина взяла горіхи й почала їх навіщось кусати* (І. Нечуй-Левицький).

3. Те саме, що **куса́тися** 1. *Мухи та комарі кусають до пори* (прислів'я); * Образно. *Правда, не варт усього переймати, що по воді пливе. Люди — божі собаки: і брешуть, і кусають* (М. Коцюбинський); *Берія не виходив з пітьми. Він діяв звичними методами: кусати мовчки, тихцем, потайки* (П. Загребельний).

4. *перен., розм.* Подразнювати шкіру; пекти (у 4 знач.). *Спіткнулась* [Маріка], *голими рученятами в сніг, а він — кусать, а він — колоть. Насилу втекла* (С. Васильченко); *І баба вже розповідала про горіхи .. Про осінні, сині від інею, лісові стежки, які кусали за п'яти, коли ходила збирати усе те* (Є. Гуцало).

5. *що, розм.* Те саме, що **ї́сти.** *Не тільки нічим содержуватися* [утримуватися] *з діточками, та глядіть лишень, чи є що кусати!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *За годинки поспішали люди з роботою, щоб було що і самому кусати і вивезти лишнє на продаж* (Панас Мирний).

◊ **(1) Куса́ти (гри́зти) собі́** *(рідко* **свої́)** **ліќті** *(рідко* **па́льці)** — досадувати на непоправність чого-небудь, шкодувати за чимось втраченим, нездійсненим і т. ін. — *Ех, Зіньку, Зіньку, — зітхнув сторож. —Допарубкуєтесь ви, що проґавите Тетяну. Будете кусати лікті* (С. Добровольський); *Катря йому законна дружина, все старе давно минулося й більше не повернеться. Хай шаленіє Соломія та кусає собі лікті* (В. Кучер); *Багатії вже й лікті кусають, що мене обрали* [головою сільради], *та пізно* (Ю. Збанацький); *Біснуйтеся, яничари, лікті свої гризіть. Зустрінуть вас кулі гарячі та шабельки блискучі* (В. Чемерис); **(2) Куса́ти гу́би** — виявляти почуття досади, заздрощів, хвилювання і т. ін. [П у з и р:] *Восени поїдемо .. в земський банк — нехай всі ті, що сміялися з мого кожуха, губи кусають!* (І. Карпенко-Карий); *Піти ще по двору проходитись, хай дивляться та губи кусають!* (М. Старицький); *Він* [Онисим] *крутився довго, кусав губи, спльовував, тоді йшов до стайні чи до комори і тихо скиглив у сутінках* (Р. Андріяшик); **(3) Куса́ти за п'я́ти** *кого і без дод.* — таємно чинити зло, робити комусь підлість і т. ін. *Пан обозний — псяюха з тих псяюх, які в ноги не тільки панам і гетьманам, а й простому людові кланяються, щоб кусати за п'яти...* (О. Ільченко); **(4) Куса́ти за се́рце** — дошкуляти, завдавати страждань (про печаль, образу і т. ін.). *Гірка образа давила її за душу, кусала за серце* (Панас Мирний).

КУСА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. Мати звичку (схильність) кусати, ранити зубами, дзьобом і т. ін. — *Ото, дурню, не лови. Знай, що шмелі кусаються* (Панас Мирний); — *Оце так! — вихопилось у Мар'яна Поляруша. — Гадюки в усьому світі кусаються* (М. Стельмах); *Боялася псів. Вони такі злющі, так кусаються* (М. Сиротюк); *Так і цілиться вчепитись зубами в руку. В нього звичка така: кусатися* (А. Дімаров); *Він дикий, наче звірятко. Спить у кублі, кусається і дряпається* (С. Андрухович); — *Я ніколи не чула, щоб котів і павуків тримали в клітках, — зауважила Доня. — Вони ж не кусаються* (Г. Пагутяк).

2. Кусати одне одного. *Там вороги всі так змішались, Стіснились, що уже кусались* (І. Котляревський); *Він* [хлопець] *забився в кут, .. ощерився, мов вовченя або переляканий кіт перед псами, наїжачився всім своїм єством і нікого не підпускав, шипів і був готовий кусатися* (І. Багряний); *Ну, хай би ці дядьки теж кричали! Хай би дряпались, кусались, бились, тікали!* (Б. Антоненко-Давидович); *Дівчина борсалася з останніх сил, намагалася кусатися і дряпатись, але божевільний страх позбавив її останніх сил* (Д. Білий); // *перен.* Завдавати болю, образи; уражати. *Днями сиділи в нетопленій хаті і не варили страви. Світили ненависним оком, кусались кривавим словом. Як звірі* (М. Коцюбинський).

3. *перен., розм.* Те саме, що **куса́ти** 4. *Людмила Сошенко поправила на плечі шлейку сумочки, щільніше запахнула комір — мороз кусався, і рушила за вказаним напрямом* (А. Кокотюха); *Відьма обережно торкнулася долонею рук'я, а впевнившись, що воно не кусається, вже рішучіше обхопила його пальцями і розвернула меч вертикально* (О. Авраменко).

4. *тільки 3 ос., перен., жарт.* Коштувати надто дорого. — *Ой хліб тепер кусається! Повіриш, у нас було колись стоги стоять, а сей год — три засторонки в клуні: хоч їж, хоч дивись!..* (Г. Косинка); *Краму на ярмарку мало, і він кусається — дуже дорогий* (М. Стельмах); — *Засіки пусті, і дуже нині кусається дармовиця, довго буде небо тобі в клітинку* (В. Дрозд); // Бути недосяжним (про гроші). *Та щоб купити корову, не вистачало ще добрих сорок карбованців, а то й більше. Такі гроші кусалися* (О. Донченко).

◊ **Ціни куса́ються** *див.* **ціна́.**

КУСА́ЧКИ, чок, *мн.* 1. Те саме, що **гострогу́бці.** *На столику біля саморобного дерев'яного верстата різні інструменти: пилка, молотки, кусачки* (О. Донченко); *Біля івчанського берега Карпо кусачками розгриз ланцюг, відштовхнувся веслом, і дубок тривожно заклекотів на густій смолистій хвилі* (М. Стельмах); *Алессандро хутко запрацював кусачками. Одна дротина, друга, третя* (О. Бердник); *Закрути кінці дротини і стягни кусачками до межі* (С. Жадан); * У порівн. *Метелик сидів зовсім нерухомо, однак, коли пальчики Люди, занесені над ним, — як ті кусачки, зімкнулися — він несподівано вихнувся вбік* (І. Рябокляч).

2. *перен., розм.* Те саме, що **зу́би** *(див.* **зуб** 1). *Посміхнешся ти — посміхнуться тобі. Або ж... Пророхкають: — Чйо шкіриш кусачки?* (Є. Дудар).

КУ́СЕНЬ, сня, *ч., розм.* 1. Те саме, що **кусо́к** 1, 2. *Щохвилі кусень грубий глини й вапна із стелі спадає* (Уляна Кравченко); *Волоцюга поклав на стіл кусень іржавого дроту, з півжмені пшениці і три цвяхи* (Ю. Винничук); — *Огірок*

дай, та не жовтяк, а тверденький, і хліба кусень вріж (А. Шиян); *Січкар .. впаковував у мішки з зерном кусні добре просоленого сала і, посвистуючи, спокійно їхав широким шляхом* (М. Стельмах); *Коля присіла до столика перед вікном і, відламуючи кусень по кусневі від сирника, вмачала їх просто в медовий слоїк* (Ю. Андрухович); *Він жив аж геть на другім кінці нашого села, що все-таки становило добрий кусень дороги, бо село наше велике та довге* (І. Франко); *Василь купив у нього прадідівську хатину та ще й кусень городу біля хати* (П. Козланюк); *Давно минули ті часи, коли він був ватажком зграї. Тоді він завжди мав найкращий кусень* (О. Донченко); * Образно. *Най доля дасть у щасті кращий кусень* (П. Воронько).

2. Одиниця чого-небудь, порізаного на частини. *За плечима клунок солі, в руках плетена рогозяна валізка, в якій кусень мила, трохи синьки та інші дрібні покупки* (М. Олійник); * Образно. *Хто стовк, мов дзбан скляний, блакитне небо, хто сипле листя — кусні скла на тебе?* (Б.-І. Антонич); * У порівн. *Лопасті люто вдаряли об воду, і білясті вали крутилися в зеленій глибині, немов кусень густого полотна на валку ткацького верстата* (Олесь Досвітній).

◊ **Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к** *і т. ін.)* **хлі́ба** *див.* **ма́ти**[2]**; Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник,** *рідко* **кава́лок) хлі́ба [насу́щного]** *див.* **шмато́к.**

КУСКОВИ́Й, а́, е́. Порізаний на куски, у кусках. *Великі шматки м'яса .. шпигують кусковим салом і обсмажують* (з наук.-попул. літ.); *На місці виробництва кусковий торф коштує дуже дешево* (з газ.); *Кусковий цукор.*

КУСКО́ВО-НЕПЕРЕ́РВНИЙ, а, е, *мат.* Стос. до вимірювання певними частинами, що пов'язані між собою. *Більшість нелінійних елементів реальних систем мають кусково-неперервну залежність* (з наук. літ.); *Теорема стверджує існування визначеного інтеграла від кусково-неперервної функції, яка має скінченне число точок розриву першого роду* (з наук. літ.).

КУСКУ́С, у, *ч.* 1. Крупа, яку виготовляють із зерен твердої пшениці або проса. *Кускус використовують для приготування значної кількості страв у Північній Африці* (з наук.-попул. літ.); *Кускус — крупа, добре відома в Африці та на Сході, але ще не досить популярна в Україні* (із журн.).

2. Арабська страва з такої крупи з додаванням баранини, м'яса птиці і т. ін., а також паприки, помідорів, часнику, жиру і приправ. *У прибережних регіонах Магрибу та на острові Джерба кускус готують із рибою та морепродуктами* (з наук.-попул. літ.); *Кускус допомагає долати безсоння, втомлюваність та депресію* (із журн.).

КУСЛИ́ВИЙ, а, е. Який кусається; кусючий. — *Такий у нього якийсь вид, мов у тої кусливої собаки, що лащиться, на животі повзає, але так і чуєш, що вона може загарчати і кинутись на тебе* (І. Франко); *Маленькою Петрана сиділа в кусливому малиннику в кінці свого садка, що на нього спиралося картоплище Євчуків* (М. Малиновська); *Сергій укрився зверху травою, та кусливі комахи швидко надибали його й там* (І. Білик); *Думка про неї* [нивку] *вже не виходить з Матвієвої голови, хоча ціна її, мабуть, куслива* (У. Самчук); * Образно. *Столичні панії кусливі, як мухи в спасівку* (І. Нечуй-Левицький); *Дві хмари стріл зустрілися. Стріли гострі, їдкі та кусливі, як ті змії* (Б. Лепкий); // *перен.* Дошкульний, їдкий. *Я говорив їм кусливі фрази, бавив такими ж дотепами* (О. Кобилянська).

КУ́СНИК, а, *ч.* Зменш. до **ку́сень.** *Спокійно повів бровою Павло й поклав їй на тарілку маленький кусник риби* (В. Кучер); *Жовті крихкі маторженики лежали на столі перед його очима, ніби учора був дитиною і ламав од них по куснику, примчавши виголоднілий з вулиці* (В. Дрозд); *Я слідив* [стежив] *за кождим куснем вугля, як він, зразу чорний, облитий синявим огником, поволі червонів, а далі білів, розпадався на кусники* (І. Франко); *Іван мав хатчину та кусник городця, жінку, корову та п'ятеро дітей* (Л. Мартович); *Діти сумно дивилися на труну, покриту кусником домашнього полотна* (Н. Кобринська).

◊ **Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник,** *рідко* **кава́лок) хлі́ба [насу́щного]** *див.* **шмато́к; Щоб тебе́ (його́, вас** *і т. ін.)* **на ку́сники порва́ло** *див.* **порва́ти**[1]**.**

КУ́СНИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **ку́сник.** *Була хвиля, коли хотіла* [пані] *зараз же розірвати письмо, прочитати, пошарпати на кусннчки* (І. Франко); *Дайте мені кусничок паперу, я напишу мамі* (У. Самчук); *Мати гримала, а таки діставала з верхньої полиці мисника кусничок хліба з висівок і акацієвого цвіту* (В. Дрозд); *Циборовський повів руками, показуючи навколо: хіба це не земля? — Хай ти подавишся, окаянний люципере, тими кусничками!* (Ю. Хорунжий).

КУСНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Однокр. до **куса́ти** 1, 2, 4, 5. *Обідали .. Ніяких розмов: лусне десь по лобу ложка, хтось із малих кусне сусіда за вухо* (С. Васильченко); *Людина ж, як вона сидить на однім місці, так набирає якоїсь, знаєте, гадючої отрути й любить милого брата свого куснути і запустити йому крапельку тої отрути* (М. Івченко); *Він, Патресов, ще не склав зброї. О, в нього ще гострі зуби, і він доходить часом до божевільного стану від думки, що не має сили й змоги куснути* (О. Донченко); *Сагайдак подякував, узяв помідор, розрізав пополам. Запахло сонцем, городом. Посоливши половинку, з насолодою куснув* (О. Бердник); *Мухобій згріб у жменю шматяру рибини, .. куснув білого, розвареного риб'ячого м'яса* (П. Загребельний); * Образно. *Залізний ніс, а хвіст вербовий, У рот їй пальці не кладіть: у лісі дуб який здоровий, А як кусне — і той кричить* (Л. Глібов).

КУСО́К, ска́, *ч.* 1. Частина, відділена, відбита, відрізана і т. ін. від чого-небудь; шматок. *Григорій Михайлович перегинається, мов ножик, викидає з-під ліжка затягнуті на колодки дівочі чобітки, кусок смоли і різне шевське начиння* (М. Стельмах); *Там не було нічого цілого — все куски якісь, уламки, череп'я бите* (В. Нестайко); * У порівн. *На серце мов кусок льоду впав* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Частина чогось їстівного. *Недовго посиділа дітвора у хаті: ухопивши по куску хліба та по шматочку тарані, дьорнули надвір* (Панас Мирний); *Свекор ламає калач, бере куски з нього й мед і частує гостей* (Б.-І. Антонич); *Почало з'являтися на столі .. і печене, і смажене, і варене, і парене, і терте, і так кусками* (М. Стельмах); *Віка теж киває. Вона пхає у себе кусок усіма пальцями враз* (Любко Дереш); // *перен., розм.* Про їжу як засіб існування. *Прошу Енею поклонятись І хліба-солі не цуратись, Кусок останній розділю* (І. Котляревський); — *Спиться мені погано. І кусок у горлянку не лізе* (О. Ульяненко); // *перен., розм.* Частина доходу або чогось здобутого. *Еге ж, правдолюб!.. Він, мабуть, сам собі подобається за свою чесність, .. і тут ухитряються урвати кусок для себе!..* (Є. Гуцало).

2. Узагалі частина чого-небудь. *А тут же й наймичка в мене така трапилась, що не жаль її кусок города поступити* (Ганна Барвінок); — *Про нарізку тут балачка йде на поля, так от по скільки воно в якому куску?* (А. Головко).

3. Відріз певного розміру (про тканину, картон, папір і т. ін.). — *Витчеш сукна .. кусків зо два* (А. Тесленко); *Оксана Сергіївна .. застелила стіл куском найбільшої марлі* (Ю. Яновський); *До древка прапора хтось прив'язав кусок картону* (М. Малиновська).

◊ **Відрива́ти [шмато́к** *(рідше* **кусо́к)] [хлі́ба] від ро́та** *див.* **відрива́ти**[1]; **Ділі́тися** *(рідко* **розділя́тися) / поділи́тися оста́ннім** *(заст.* **послі́днім) [шматко́м (куско́м) хлі́ба]** *див.* **ділитися; Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к** *і т. ін.)* *див.* **шмато́к; Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к** *і т. ін.)* **хлі́ба** *див.* **ма́ти**[2]; **(1) Сла́сний кусо́к** — те саме, що **Ла́сий (ла́комий) шмато́к (кусо́к)** *(див.* **шмато́к).** *На сласний кусок найдеться куток* (Номис); **Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник,** *рідко* **кава́лок) хлі́ба [насу́щного]** *див.* **шмато́к; Шмато́к** *(рідше* **кусо́к) не йде (не лі́зе) / не піде́ (не полі́зе) в го́рло** *див.* **шмато́к.**

КУСОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Підсил. до **кусну́ти.** *Артем мовчав. Він .. кусонув хліба наскільки рота хватило* (А. Головко); * Образно. — *Іваненко, що з тобою? — В плече кусонула* [куля], — *обізвався червоноармієць, що, люто відстрілюючись, лежав у борозенці* (М. Стельмах); *"Мабуть, нічого особливого", — подумав він, і щось боляче, тупо кусонуло його за серце* (Григорій Тютюнник).

КУСО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **кусо́к.** *Далі їли ковбасу, сала кусочками нарізали* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дістала* [Маруся] *з-за припічка гребінку й кусочок одбитого дзеркальця* (Грицько Григоренко); *Михайло гризнув кусочок цукру, сьорбнув паруючої рідини, одставив чашку вбік* (О. Бердник); *По краплі клею витиснула* [Галя] *на шурупи, по краплі — в отвори ручки, запхала маленькі кусочки паперу у стики й спробувала обережно прикрутити* (Г. Вдовиченко); *Дід ще по шматочку та по кусочку відкладав, батько, він — всі працювали на одно гніздо* (Панас Мирний).

◊ **Розрива́ти (рва́ти) / розірва́ти на шматки́ (на маню́сінькі кусо́чки)** *див.* **розрива́ти**[1].

КУСТА́Р, я́, *ч.* 1. Дрібний товаровиробник, який працює на ринок; ремісник (у 1 знач.). *Літом якраз вони ганяють по селах, один — кустарів описує, а другий — здається, над оцінкою землі працює* (Панас Мирний); *Восени я викрив фінінспекторові махінації його татуся, кустаря-одинака* (Я. Качура); // Те саме, що **ама́тор** 2. *Всіх військових музикантів, а з ними й різних кустарів, які мали музичні інструменти, послали грати на дорогах, вулицях і майданах* (М. Малиновська).

2. *перен.* Той, хто працює без колективної організації; індивідуаліст. *Пастух печеніжинський — це убогий кустар у порівнянні з ватагом, директором великого виробничого заводу на полонинах* (Г. Хоткевич).

КУСТА́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **куста́р** 1. *Місцева кустарна промисловість ще не почала виробляти чогось хоч трохи пристойного* (Б. Антоненко-Давидович); *Велике значення в Прикарпатті, Буковині і на Закарпатті має кустарний народний промисел, зокрема різьбярство* (І. Цюпа); // Вироблений вручну, самотужки. *Вмебльовані покої були зовсім просто, виключно речами місцевого кустарного виробу — з дерева й соломи* (Ю. Смолич); *Стигне темний, кустарної роботи з-під Вану спорожнілий кавник* (В. Домонтович); *Смагляві обличчя знову ворухнулись усміхами, коли вони, понахилявшись, стали розглядати Віталіїв передавач, змонтований із хаосу шурупів, кустарну штуку в грубій коробці* (О. Гончар).

2. *перен.* Примітивний, недосконалий. *Квітень у Львові ознаменований першими надбаннями в приготуванні "плазми" у кустарних умовах* (Любко Дереш); *Кустарна техніка; // рідко.* Те саме, що **ама́торський.** *У нас всі здорові. Папа на сей час в Колодяжному, мама в Полтаві на кустарній виставі, читатиме там реферата* (Леся Українка).

Куста́рним спо́собом *див.* **спо́сіб.**

△ **Куста́рне виробни́цтво** *див.* **виробни́цтво.**

КУСТА́РНИЦТВО, а, *с.* 1. Кустарний промисел, заняття кустаря. *Робітники змушені були займатися кустарництвом, виробленням запальничок* (Ю. Яновський); *Він мовби інтуїтивно почував, де безкриле кустарництво, а де можна видобути з бука справжні художні речі* (О. Гончар); *Для порівняно незначної частини населення Правобережжя джерелом прибутку слугувало кустарництво* (з наук. літ.).

2. *перен.* Робота, що ведеться неорганізовано, примітивно. *У регіонах процвітає кустарництво: на сторінках інтернет-видань не знайдеш вихідних даних — ані телефону, ані місцезнаходження, ані електронної адреси* (з Інтернету).

КУСТА́РНО, *присл.* Те саме, що **Куста́рним спо́собом** *(див.* **спо́сіб).** *Інші міста на Україні ще більш кустарно ставили тоді видавничу справу* (С. Єфремов); — *Завод не тільки не в силі виконати замовлення німецької армії на панцир, але й біжучий* [поточний] *ремонт німецької воєнної техніки провадить кустарно...* (Ю. Яновський).

КУСТА́РЩИНА, и, *ж., зневажл.* Те саме, що **куста́рництво.** — *Так от, виступає, значить, інженер і зводить до того, що держава дає передову техніку, але на цю техніку, мовляв, в наших МТС налипла кустарщина і відсталість* (С. Журахович); — *Це кустарщина, а не сад .. Це треба ставити на державні рейки. Зрозуміло? Ось добув для вас* [І. В. Мічуріна] *субсидію..!* (О. Довженко); *Місцеві починають пропонувати відпочивальникам свої послуги й тикати під носа китайські сувеніри, відверту кустарщину* (із журн.).

КУСТАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Бути кустарем (у 1 знач.). *Ми почали займатися ремеслами та кустарювати, не проявляючи особливого завзяття до хліборобської справи* (з газ.); *Навіть справжні майстри слова іноді змушені кустарювати в мас-медіа* (з Інтернету).

КУСТО́ДА, и, *ж., поліграф.* Перше слово або склад наступної сторінки, поставлене внизу попередньої або у верхній частині наступної сторінки енциклопедії, словника, довідника. *Майже всі картки рукопису зотліли по всіх краях і не державалися купи, то не вважаючи на кустоди, покладені внизу кожної сторінки, не всюди було можливо впорядкувати картки як слід* (з наук.-попул. літ.).

КУСТО́Ш, а, *ч.* У мистецтві, бібліотекарстві, архівній справі — працівник, який опікується збірками творів мистецтва, книг, документів. *Непересічною людиною, що зробила неоціненний внесок у дослідження історії Славутчини став один з найталановитіших учнів професора К. Ліске кустош-консерватор архіву князів Сангушків у Славуті — Броніслав Горчак* (з наук. літ.); *Серед авторів збірника —*

Буздиган Дорота, дипломований кустош, заступник директора бібліотеки Краківської політехніки, координатор загальнопольського проекту наукових досліджень (із журн.).

КУСТРА́ТИЙ, КУШТРА́ТИЙ, а, е, *діал.* Кудлатий. *Йому вчувається пісня голодного люду; .. чорні коряві руки, попечене обличчя, їх нечесані кустраті голови...* (Панас Мирний); *Із-за каменя спочатку показалась велика, куштрата голова, а потім з'явився високий хлопчина* (Ю. Збанацький); *Маленькі лелеки, почувши рух, підводились над кустратими краями гнізда* (М. Стельмах).

КУ́СТРІ, ів, *мн., діал.* Кудли. — *Я тільки через поріг, а мене сіп за рукав: "Куди лізеш? Піди в хижу, розчеши свої кустрі та аж тоді увіходь до людей..."* (Л. Яновська).

КУСЬ, *виг.* Уживається як присудок за знач. **куса́ти** 1, 2. *Кусь мене, вовче, бо я тебе не можу* (прислів'я); *Дуб: прусь! Гілка: хрусь! Киця Дуба ніжно: кусь!* (І. Андрусяк); * Образно. *Він* [Лука Лукавий] *мурличе бува, Ходить кішечкою. Кусь — і зубки схова За усмішечкою...* (Д. Білоус); *Слідом влізла контрольна процесія. "Ваш білет!.. Ваш... Ваш... — і тілько: кусь! — кусь! — кусь!"* (І. Багряний).

КУСЮ́ЧИЙ, а, е. 1. Те саме, що **кусли́вий.** *З далекого берега прилітали кусючі з смарагдовими очима ґедзі і крутились над головою* (О. Донченко); *Сідалковський ліз на горище.., щоб помститися цим жовтим кусючим тварюкам* [осам] (О. Чорногуз); * Образно. *Жінки загули. Стали кусючі, як роздратовані оси* (Яків Баш); *Тоді й пішов* [Крамаренко] *до Бориса. Ну, той і порадив .. Прочитав мораль. Молоде щеня, а кусюче* (І. Муратов); // Такий, що щипає (у 2 знач.). *Бабаїха миє голови неслухняним діткам. Із кусючим милом і щипучим шампунем* (І. Андрусяк).

2. *перен.* Те саме, що **колю́чий** 2. *Щетина в кожного на обличчі кусюча. Найбільше щетини в Магерама. Не щоки — дротяна щітка* (О. Донченко); *Негайно був принесений здоровенний кусючий мішок* (В. Нестайко).

3. *перен., розм.* Занадто дорогий, недоступний для кого-небудь. *Завсідниками "Срібної вежі" були наш Серж Лифар, Шарль де Голль, "Бітлз", Клінтон... Проте більшість парижан навряд чи може собі дозволити тут вечерю: ціни кусючі* (із журн.).

КУТ, á, *ч.* 1. Геометрична фігура, утворена двома лініями, що виходять із однієї точки. *Кут розбиває площину на дві частини* (з навч. літ.); // Така фігура, утворена лініями яких-небудь предметів, контурами чого-небудь. *Біля столу сиділа худенька дівчинка і пальцем, складеним кутом, витирала очі* (В. Винниченко); *В небі пролітали журавлі, спрямовуючи вістря кутів на південь, Закарпаття, Дунай...* (С. Чорнобривець).

2. Те саме, що **куто́к** 1. *З тяжким стогоном кинулася* [Марина] *в кут хати й затулила вуха* (Н. Кобринська); *Мати задержала зошит у руках і, усівши спокійно в кут старенької софи, гляділа мовчки на .. обличчя сина* (О. Кобилянська); *Це були переважно молоді хлопці, .. учні технікумів та ремісничих бурс у куцуватих шинельках і з незграбними, оббитими по кутах бляхою валізами* (Ю. Андрухович); *У куті кімнати, там, де стіна йшла під ухил, лежав її наплечник* (Любко Дереш).

3. *розм.* Те саме, що **куто́к** 2. [П р е д с л а в а:] *Ми жебраки. Нещасні, без кута, без кусня хліба!* (І. Франко); // Частина житлового приміщення (будинку, квартири чи кімнати), признач. для кого-, чого-небудь. *Пан Адам молотив на току, пані Констанція не вилазила з свого кута* (М. Коцюбинський); *Його донька була за куховарку в господаря, і старий мав із нею кут у кухні* (Олесь Досвітній); *Кут меншої кімнати, відокремлений перегородкою з дикту й матового скла, мав служити завідувачеві лабораторій кабінетом* (Ю. Шовкопляс).

4. Те саме, що **куто́к** 3. *В найдальшім куті острова висока гора шпилем подралась до неба* (О. Стороженко); *Як тільки з далекого кута села .. розлягалось його глухе дудніння, вона вискакувала надвір* (М. Коцюбинський); *Сходяться надвечір дівчата з верхнього кута по воду* (С. Тудор); *Петрана носила модистці Рифці молоко на глухий кут села, де білів той шлях на гору* (М. Малиновська).

Зрі́зувати (зрiза́ти) / зрі́зати кут (поворо́т, шлях *і т. ін.)* *див.* **зрі́зувати.**

○ **(1) Під куто́м,** *у знач. присл.* — утворюючи по відношенню до чого-небудь таку фігуру. *Дорога враз повернула, зламавшись майже під прямим кутом* (Ю. Смолич); *Дві сірувато-зелені скелі стояли під кутом одна до одної* (В. Владко); —*Дивіться, під яким кутом ця траншея стояла до нас...* (О. Гончар).

△ **Верши́на кута́** *див.* **верши́на; (2) Го́стрий кут,** *мат.* — кут, менший від прямого кута. *Вид згори Кведлінбургові дійсно личить: гострі кути черепичних дахів, фахверкові поверхні стін, усіяні квітниками тераси підзамча* (Ю. Андрухович); *П'ять різних крісел були між собою чимось все-таки схожі — плавністю вигнутих ліній, приємними на дотик формами без гострих кутів* (Г. Вдовиченко); **(3) Зо́внішній кут,** *мат.* — кут, утворений однією із сторін трикутника (многокутника) і продовженням суміжної сторони. *Зовнішній кут трикутника має свої властивості* (з навч. літ.); **(4) Кут зало́млення,** *фіз.* — показник зміни напряму світлового променя при проходженні через лінзу, скло і т. ін. *Кожний кольоровий промінь має свій кут заломлення* (з наук. літ.); *Лінзи з рівним кутом заломлення дають неоднакові кольори спектра* (з наук.-попул. літ.); **(5) Многогра́нний (багатогра́нний) кут,** *мат.* — частина простору, обмежена кількома площинами, що перетинаються в одній точці (вершині кута). *Многогранний кут називається опуклим, якщо він весь розміщений по один бік від площини кожної з його граней* (з навч. літ.); **(6) Прями́й кут,** *мат.* — кут, рівний своєму суміжному. *Кут у 90°, який становить половину розгорнутого кута або чверть повного кута, називається прямим кутом* (з навч. літ.); *Машина, .. дійшовши до центру міста, зробила прямий кут і повз будинок купця Боброва .. та повз Спаську церкву .. вийшла на Старокиївську вулицю* (І. Багряний); *Стежечка вривається коло самих моїх ніг, майже прямим кутом спадає вниз і біжить ген-ген долиною, аж до лісів, що на обрії* (П. Колесник); *Річки Західних Карпат нагадують річки рівнинних територій: русла їх орієнтовані то паралельно простяганню гірських хребтів, то прорізають їх під кутами, близькими до прямих* (з наук.-попул. літ.); **(7) Сумі́жні куті́,** *мат.* — два кути, в яких одна сторона спільна, а дві інші є продовженням одна одної. *Суміжні кути доповнюють один одного до 180°* (з навч. літ.); *У задачі потрібно віднайти косинус одного із суміжних кутів* (з навч. літ.); **(8) Ті́лесний кут,** *мат.* — частина простору, обмежена конічною поверхнею. *Усі напрямки руху молекул, які проходять через ділянку, будуть знаходитися всередині тілесного кута* (з навч. літ.); **(9) Тупи́й кут,**

мат. — кут, більший від прямого. *Бісектриса тупого кута паралелограма ділить його сторону на відрізки* (з навч. літ.); *Зігнуті злегка ноги творили тупий кут* (Б.-І. Антонич); **(10) Центра́льний кут,** *мат.* — кут, утворений двома радіусами якого-небудь кола. *Градусна міра дуги кола дорівнює градусній мірі відповідного їй центрального кута* (з навч. літ.).

◊ **(11) Ведме́жий кут (за́куток)** — віддалене, глухе місце. *Іще ввижалась ніч велика, Матронівки ведмежий кут* (А. Малишко); **Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́** *див.* **загла́джувати; Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь** *і т. ін.) див.* **заганя́ти**[1]**; Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток** *і т. ін.) див.* **захо́дити; Із кутка́ в куто́к <Із кута́ в кут> <Од кутка́ до кутка́>** *див.* **куто́к; (12) Кут зо́ру** — певний погляд на ті чи інші явища, певне розуміння чогось, певна позиція в чомусь. *У кращих творах першої збірки В. Симоненка вже є вагома поетична думка, певна позиція, свій кут зору на описуване* (із журн.); *Світову філософію художник засвоює для того, щоб розглядати явища дійсності під іншим кутом зору* (із журн.); **(13) Ні в кут ні в две́рі** *кому:* а) хто-небудь опинився у безвихідному становищі. *Послухав цар Лев тої мови* [звірів].., *то й каже: — Що ж, мої вірні піддані, правда ваша! Сам бачу, що вам ні в кут ні в двері, коли кождий Вовк і кождий Шуліка схоче над вами збиткуватися* (І. Франко); б) щось безглузде, нісенітниця. — *Кажи, але не бреши, знаєш що про Кочубея? — Моя хата скраю, я нічого не знаю. — А чому ж щось таке верзеш, ні в кут ні в двері?* (Б. Лепкий); **Обмина́ти го́стрі кути́** *див.* **обмина́ти**[1]**; Трима́ти три ку́ти ха́ти** *див.* **трима́ти.**

КУ́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ку́тати.** *У неї малий дуже кутаний, але часто хворіє* (з газ.); * Образно. *В неї — горло громом кутане, в нього ж — яблука на совісті* (І. Драч).

КУ́ТАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ку́тати.** *Важливо не допускати надмірного кутання дітей, особливо в перші три роки життя, оскільки спітніння сприяє розмноженню мікрогрибків на шкірі* (з наук.-попул. літ.); *Достатня кількість гарячих напоїв, краще трав'яних чаїв, допоможе уникнути обморожування не гірше, ніж кутання в теплі вовняні речі* (із журн.); *Зробився день, чоловік устав, пішов до кутання. Обкутав худобу, обкутав свині, зварив сніданок* (з казки); *Правда, що у нас у горах навесні нема вже тілько кутання, як у поляниць чи, як то в нас кажуть, гречкосіїв, але робота все-таки є* (Ю. Федькович).

КУ́ТА́С, а, *ч., діал.* Прикраса з ниток або тканини на одязі, шторах і т. ін.; китиця (у 1 знач.). — *Вмирати, братці, козакам не диковина, — сказав сотник і надів на голову високу смушеву шапку з червоним верхом і кутасом* (М. Старицький); *Мала* [Парасинка] *на собі .. багато вишитий кожух із звисаючими кутасами* (О. Кобилянська); *Нежонаті* [хлопці], *а це багато значить. Вони носять ще капелюхи з кутасами* (Мирослав Ірчан); *Сторгував для матері вовняну хустку на зиму та червоні, з кутасами, не вельми дорогі чобітки для Марти* (І. Нижник); *Нареченому з червоних і зелених ниток зсукали шнура з кутасами, підпоясали сорочку* (Є. Пашковський); * У порівн. *Похмурий звіробій викидав купи зірок, яскраво-жовтих, проте сумних, як золоті кутаси на чорних боках домовини* (М. Коцюбинський).

КУТА́СИК, а, *ч., діал.* Зменш. до **ку́та́с.** *Хлопець причіпливо його* [одяг] *оглядає .. — Цей кутасик у них, здається, вже не тут?* (Ю. Яновський); *По святкових днях на його могутніх грудях яріла різнобарв'ям широка маніжка з голубими кутасиками* (М. Сиротюк); *Збоку капелюха звисали вовняні кутасики* (з наук.-попул. літ.).

КУТА́СТИЙ, а, е. 1. Який має кути (у 1 знач.), виступи. *На пісках у Біляях і поблизу Крутого Яру помітні ознаки стародавнього житла або військового стану: печища, череп'я та маслаки, кутасті кінці стріл, кулі, креміння, а часом і гроші* (А. Кащенко); *Кутаста величезна торбега не завжди плавно вписувалася у ширину сходової клітки* (Ю. Андрухович); // Схожий на кут. *Лискучий рудий вогонь перебіг через картоплю, скочив через городьбу* [огорожу], *яка щирилась кутастим камінням, залізом та кістками* (Є. Гуцало); *Вночі я прокинувся й побачив силует самотньої сутулої фігури з важкою кутастою ношею в руках* (Любко Дереш).

2. З гостро випнутими кістками. *Він схуд, пожовтів, маслаки повипинались на обличчі, і воно з круглого стало кутастим і безкровним* (С. Добровольський); *Чоловік ішов повагом; голова широко похитувалася, ніби на стеблині, — велика і кутаста* (В. Барка).

3. *перен., розм.* Незграбний, вайлуватий. *Він був якийсь незграбний, кутастий у своєму новому необношеному костюмі, і це надавало йому ще більшої простоти* (О. Гуреїв).

КУТА́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кута́стий** 1, 3. *Ламаність і кутастість ліній — неначе ламаність і вразливість доль* (із журн.); *У відносинах з людьми в нього на кожному кроці виявлялась душевна незграбність і кутастість вдачі* (В. Барка); *Кутастість його характеру наполовину вже потонула в гарячій повені несусвітньої доброзичливості, у святковому зворушенні* (Олекса Ізарський).

КУ́ТАТИ, аю, аєш, *недок., кого, що.* 1. Старанно загортати, одягати в що-небудь тепле. *Я садовлю її в сани, наче пакую дороге скло, кутаю ноги* (М. Коцюбинський); *Знайомий стукіт у двері. — Ввійдіть, — гукає вчителька, щільно кутаючи плечі в пухову хустку* (О. Донченко); *Чоловік кутав її плечі сірячком* (В. Дрозд); *Баба мерзла, і одним із завдань мого догляду за нею було постійно кутати її в теплі хустини і кожухи* (Любко Дереш); // Надто тепло одягати. *Батько й мати цілий день на роботі, бабця теж, а глуха тітка тільки те й робить, що заставляє їсти та кутає його немилосердно і тягне на вулицю* (В. Кучер); *Плечі покриті сірою пуховою хустиною — здоров'я в неї слабеньке, мати її завжди кутала* (М. Руденко); * Образно. *Гасне день, злітає вечір, Вечір озеро цілує, Кута землю в темні шати І тумани розстила* (О. Олесь); *Насувалася ніч. Вона кутала далеке місто й бадьорила нас новими надіями* (Г. Епік); // *перен.* Щільно, густо вкривати (туманом, імлою і т. ін). *Туман кутав очерети й річку, ледве її було знати* (М. Грушевський); *Все кутав туман* (І. Нехода); *А можливо, зимові сніги їх* [зайців] *кутають і гріють* (В. Багірова); *Все густіше кутають небо хмари* (з газ.).

2. *діал.* Доглядати, піклуватися (найчастіше про свійських тварин, господарство). *В той же момент чує* [Олекса], *що вже не міг би так мирно осісти, маржинку кутати* (Г. Хоткевич); *Як Михайло піде до рекрутів, і він побачить, що нема кому все кутати, він поправиться* (О. Кобилянська).

КУ́ТАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* Старанно загортатися, одягатися в що-небудь тепле. *Все тіло безжурно, сміхотливо кутається в шубку* (В. Винниченко); *Інга сама сидить в кріслі, кутаючись в хутряну душогрійку* (І. Кочерга); *Там офіцери кутаються в ковдри граційними, аристократичними жестами, як колись їхні предки — римські патриції — куталися в тоги* (І. Багряний); *— Гляньте, уже й сніг пролітає, —* сказала [Ясногорська] *замислено, кутаючись у плащ-палатку* (О. Гончар); *— Дивина! Чудо! — шепотів хворий, кутаючись у квітчастий плед* (О. Бердник); *П'ю чорний чай із вермутом зеленим і кутаюсь в старий червоний шарф* (І. Жиленко); * Образно. *Потепліло, закапало з дерев, і з імли виглянув жовтий диск сонця, кутаючись у бліде хутро* (М. Стельмах); // Тепло одягатися. *Осінь була на диво тепла, Марія кутатись не любила, зодягнулась у мережану українською вишивкою блузку з довгими рукавами* (М. Руденко); // *перен.* Щільно, густо вкриватися (туманом, імлою і т. ін.). *На сході лягали вже рожеві пасма, а Дніпро кутався в густий туман* (Г. Епік); *Туманом кутається брід* (М. Стельмах); *Вздовж дороги тітки торгували кавунами, кутавсь у синьому димку мангал, грузин-шашличник нанизував м'ясо на шампури, вугілля спалахувало від капок розсолу* (Є. Пашковський).

КУ́ТЕР¹, а, *ч.* Прилад, признач. для перероблення м'яса (подрібнення, виготовлення фаршу, ковбас і т. ін.). *Розроблено експериментальний стенд на базі промислового кутера для подрібнення м'ясної сировини* (з мови реклами).

КУ́ТЕР², а, *ч.* Однощоглове судно з двома косими вітрилами. *Корабель наближався, обриси його чіткішали. Він був оснащений, як шхуна, з одною щоглою, бушприт лежав майже горизонтально. То був кутер* (із журн.).

КУ́ТИ, кую́, куєш, *недок., кого, що, діал.* Кувати *(див.* **кува́ти¹**). *Сьогодні ранесенько я бачила, хтось до вас строкатого коника приводив кути* (Марко Вовчок); * Образно. *Ниці почування, Продажність та зради Не кули більше пут* (П. Грабовський).

КУ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **ку́ти;** кований. *Але знайшлись і куті з криці груди, З яких біда кресала лиш вогонь* (М. Старицький); *Іди ж, незабутній, в майбутню даль, щоб нащадкам, немов заповітну дідизну, куту тобою троянду залізну передати, як добрий і щедрий коваль* (М. Бажан); *Я бачу шаблю, сріблом куту* (Л. Забашта); *Видзвонює кінь копитами, сталлю кутими та підбитими* (С. Голованівський).

2. Зробл. із металу куванням *(див.* **кува́ння¹**). *Царям, всесвітнім шинкарям, І дукачі, і таляри, І пута кутії пошли* (Т. Шевченко); *Наші кулі й шаблі куті ворога сікли* (І. Гончаренко); * Образно. *І куте слово теж не зле-бо В горнилі душ нести сюди* (А. Малишко).

3. *у знач. прикм.* Оббитий листами металу (про двері, віз, скриню і т. ін.). *В Копичинцях, браття, стріляють людей За те, що .. в арешт ся наперли, Немовбито всі ми без кутих дверей, Без замків рабами не вмерли* (І. Франко); *Роман намацав у півтемряві важкі, куті двері і з силою рвонув їх* (О. Гончар); *Любо дивитися на них* [перли] *архімандритові Ієроніму, а тому він щодня виймає їх з кутих скринь, засвічує канделябри і споглядає* (Р. Іваничук).

Ку́те (ко́ване) срі́бло *див.* **срі́бло́.**

◊ **Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та))** *див.* **ко́ваний.**

КУ́ТИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **кут.** *Обережно, щоб не забруднити папірця, Надя взяла його за кутики й почала читати* (Д. Ткач); *Це була звичайна носова хусточка, обшита по краях червоною заполоччю, в кутику два кетяги червоної калини* (Григорій Тютюнник); *Коли гнівався, починав посмикуватися кутик лівої губи* (Ю. Мушкетик); *Очі її нарешті зблиснули, голос цілком вирівнявся й у кутиках вуст означилася гірка складка* (І. Роздобудько); *Лилик сидів тихо в своєму кутику, ні за чим він не жалкував, та нічого й не бажав* (Леся Українка); *— А я мушу заздалегідь шукати собі теплого кутика на зиму* (І. Франко); *Завтра їду оглядати Помпею і кращі кутики Неаполя* (М. Коцюбинський).

2. *спец.* Металевий, дерев'яний або пластиковий виріб, який використовують у будівництві та ремонтних роботах для оброблення кутів. *Ущільнювальні кутики застосовують для захисту від проникнення води й вологи* (із журн.); *Декоративні дерев'яні кутики можна оздобити різьбою* (із журн.).

КУ́ТИКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **ку́тик.** *Кутиковий лазерний відбивач практично вийшов з ладу* (із журн.).

КУТИ́КУЛА, и, *ж., біол.* 1. У рослин — тонка зовнішня плівка, що вкриває покривну тканину листків і стебел, захищаючи рослину від несприятливих зовнішніх чинників. *Молоді пагони вкриті епідермою, яка має кутикулу з сольовими трихомами* (з наук. літ.); *Потрапивши на поверхню рослини, радіонукліди можуть поглинатися її тканинами й проникати у внутрішню частину через клітини кутикули* (з наук. літ.).

2. У людини і тварин — шар щільної речовини на вільній поверхні клітин епітелію, який перев. виконує захисну функцію. *Більшість ракоподібних мають добре розвинуту кутикулу* (з наук. літ.); *Лусочки кутикули на волосинах людини щільно прилягають одна до одної* (з наук.-попул. літ.).

КУТИ́Н, у, *ч., біол.* Суміш воскоподібних речовин рослинного походження, що захищає рослинний організм від негативних зовнішніх впливів та механічних пошкоджень. *Наліт на шкірочці багатьох фруктів і овочів складається з воску, кутину та урсолової кислоти* (з наук.-попул. літ.); *Кутин, який просочує зовнішній шар епідермісу листя й молодих бруньок, утворює кутикули* (з навч. літ.).

КУ́ТИС, у, *ч., анат.* Те саме, що **де́рма.** *У кутисі формуються скостеніння, подібні до луски риб або покривних кісток* (з наук.-попул. літ.).

КУТКОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **куто́к** 1, 3. *Від самісінького ранку до вечора кипить робота .. в найдальшій кутковій кімнаті, куди нікому чужому не дозволяється входити* (В. Винниченко); *Зберуться часом куткові молодиці та баби, посідають на призьбі, почнуть гомоніти* (С. Васильченко); *Увечері кутковий верховода Мусій Ступак незадоволений вийшов на вулицю* (Л. Смілянський); *Вони всі гуртом напустилися на Андреучча, як куткові собаки на приблудного пса* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

КУ́ТНИК, а, *ч.* 1. Інструмент для вимірювання й розмічування кутів. *До найпростіших вимірювальних інструментів належать: масштабна лінійка, кронциркуль, нутромір, кутники* (з навч. літ.); *Розмітку деталей слід проводити за допомогою лінійки, кутника, кернера, розмічального штангенциркуля* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **ку́тик** 2. *Сталевий кутник використовують у будівництві для зміцнення залізобетонних та мета-*

левих конструкцій, як жорстку арматуру при створенні різних конструкцій (з навч. літ.); *Клієнт за поставлену продукцію розрахувався металевим кутником. Щоб накрити дах на м'ясокомбінаті, Рибченко виміняв його на покрівельне залізо* (з газ.).

КУ́ТНІЙ, я, є. Розташований у кутку (у 1 знач.). *Я кинувся в кутню кімнату, де з початку навчального року жив у нас на квартирі восьмикласник Федя Горбач* (Б. Антоненко-Давидович); *Кутні вежі з тихим рипінням оберталися і мацали довгим промінням у гущавині саду* (Ю. Смолич); // *заст.* Те саме, що **покýтній.** *В кутньому вуглі стояв кіот з образами в срібних позолочених шатах* (О. Стороженко).

△ **Ку́тні зу́би** *див.* **зуб.**

◊ **Смія́тися / засмія́тися на ку́тні** *див.* **смія́тися.**

КУТОВИ́Й, á, é. 1. Стос. до кута (у 1 знач.), його вимірювання, розмічування. *Тільки впродовж достатньо довгого інтервалу можна сподіватися виявити кутове зміщення* (з наук. літ.); *Кутові лінійки застосовують для перевірки внутрішніх двогранних гострих кутів* (з навч. літ.); // Розміщений у куті; на означення місця в певному просторі. *Теща мешкає в кутовій, з балконом у парк, кімнаті* (В. Дрозд); *А страж вів Алі до іншої, кутової башти* (Ю. Логвин); *Кутовий балкон тримали, порівну розділивши свій тягар, заклавши руки за голову, подібні між собою атлант і каріатида* (Г. Вдовиченко); // *у знач. ім.* **кутови́й,** вóго, *ч.* Те саме, що **Кутови́й уда́р** *(див.* **уда́р).** *Хтось із газовиків в останню мить перевів м'яч на кутовий* (С. Жадан).

2. Який має форму кута, зігнутий під кутом. *Поставив* [Максим] *шестерню. Перевірив циліндричну фрезу, кутову, фасонну* (Д. Ткач); *Коли головний зодчий Сулеймана-хана Сінан-ага ібн Абдульменнан-ага будував цю фортецю, .. він спорудив такі продумані бастіони, хитромудрі кутові башти й стіни, що в описі їхніх якостей мова безсила* (П. Загребельний); *Видно кутик кухонного столу, протерту церату з діркою на кутовому згині, масивний, помальований синьою фарбою табурет* (Г. Вдовиченко).

△ **Кутова́ сталь** *див.* **сталь**[1]**; Кутове́ залі́зо** *див.* **залі́зо; Кутови́й уда́р** *див.* **уда́р.**

КУТОВИМІ́РНИЙ, á, é. Те саме, що **кутовимі́рювальний.** *У минулому кутовимірний прилад використовували для визначення широт і довгот з метою спостереження світил поза меридіаном* (з наук. літ.); *Досить примітивним, але зручним може виявитися кутовимірний спосіб визначення відстані за допомогою підручних засобів* (із журн.).

КУТОВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для вимірювання кутів, нахилу і т. ін. *Кутовимірювальний інструмент для астрономічних і геодезичних спостережень, який складається з дуги, що дорівнює одній шостій частині окружності, і двох дзеркал, називається секстан* (з наук.-попул. літ.); *Гарматна панорама — оптичний кутовимірювальний прилад з механізмами відбивача й кутоміра, що є складовою частиною механічного прицілу* (з навч. літ.); *Пристрій для визначення кута нахилу зуба містить кутовимірювальний механізм і рухомий вказівник кутів* (із журн.).

КУТОВИМІ́РЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій або прилад для вимірювання кутів. *У сучасні цифрові кутоміри вбудовано зносостійкий і незалежний від температури точний кутовимірювач* (із журн.).

КУТО́К, тка́, *ч.* 1. Місце, де сходяться сторони предмета. — *Сир — у кутку, накритий блюдцем .. — знову почувся за ширмою тихий материн голос* (Б. Антоненко-Давидович); // Частина приміщення, простір між двома стінками, що сходяться. *Переполохані панянки тулились по кутках, як овечата розігнаної вовком отари* (О. Стороженко); *Вона вже не зважилась більше потикатись у натовп, а пішла в куток межи хлівом і стайнею* (Леся Українка); *В кімнаті всі речі були на виду: в кутку стояв рояль з нотами на пульті* (П. Панч); // Умовно виділена частина якого-небудь місця, якоїсь площі. *На ласий кусок найдеться куток* (Номис); *Знай, неборак, ганя то в той, то в сей куток* [двору]: *То зазирне в курник, то дейко до свинок* (П. Гулак-Артемовський); *Не вірилось, що на тихому, впорядкованому заводі може бути такий шумний .. куток* (Ю. Шовкопляс); *Тримаючись стіни, провів дівчину в найдальший куток* (Р. Андріяшик).

2. *розм.* Місце проживання; житло, притулок. *Знов він бачив свій давній куток, Знов дивись на дружину свою, Обіймав своїх любих діток* (П. Грабовський); *Танцювали гуляки, що не мали ні рідні, ні кутка, ні родини, нічого, крім вільного неба і вічного бенкетування душі своєї* (О. Довженко); *Вона ще не стала кресляркою, не знайшла роботи, не має постійного кутка* (Л. Дмитерко).

3. Частина якої-небудь території, місцевості, країни і т. ін. *В світі Божому нема кутка без горя Не тільки тут, а і по той бік моря* (Л. Глібов); *Звенигородщина — співучий куток України, в ньому Кирилівка не останнє в цьому село* (С. Васильченко); *Стоячи на березі Тихого океану і дивлячись на захід, я згадував Україну, і вона постала перед моїми очима у своєму справжньому розмірі, десь там далеко на заході в лівому кутку, і це помножило мою гордість громадянина* (О. Довженко); // Певна частина (кінець) села. [В а с и л ь:] *Чого на наш куток по воду прийшла?* (М. Кропивницький); *Ні, не можу далі за лихими сусідами вдержатись на кутку. Хоч зараз спродуйся, пакуйся та й на кубанські степи* (В. Самійленко); *Тиша. Лиш на кутку і дзвязк* [дзвякання] *і стук. Проїде вулицею хтось* (П. Тичина); *Та й не близько ж йому, аж на другому кутку живе* (Є. Гуцало); // Невелика складова чого-небудь. *Лихий і обважнілий, він заглядав у кожний куток господарства, добирався навіть до мисника і печі* (М. Стельмах); // Сховане від очей, недоступне для спостережень місце; тайник. *Це було весни тієї, Що один про неї спомин Освітляє нам істоту, Огріває нам істоту До найглибшого кутка* (М. Рильський).

4. Приміщення, місце (в школі, установі і т. ін.), спеціально відведене для яких-небудь занять і відпочинку. *Один хлопчик сказав, що чорногузика в живому кутку вона, коли чергує, не годує, бо їй страшно* (О. Іваненко).

(1) Глухи́й куто́к — віддалена місцевість. *Сталося дивне диво: занехаяний та похований наш спів .. перейшов з глухих кутків та широких степів у ясні палати* (Панас Мирний); *Тарас притих. Ніколи не сподівався, що слово його доходитиме і до таких глухих кутків, в чернечі келії* (Василь Шевчук); **За́гнаний у [те́мний] куто́к** *див.* **за́гнаний; (2) Куто́к (кутки́) о́ка (оче́й, ро́та, уст)** — місце, де сходяться повіки або губи. *Іншим думи нахилили обважнілі голови, а в декого й скупа сльоза тремтить, .. перекочується з одного кутка очей до другого* (М. Стельмах); *Біля кутків рота в нього з'явились малопомітні борозни* (С. Чорнобривець); **(3) Сіме́йний куто́к** — місце проживання сім'ї. — *Буду радий, коли ви, що й говорити, неприємну камеру заміняєте*

на тихий сімейний куток (Ю. Збанацький); **(4) Черво́ний куто́к (куто́чок),** *заст.* — приміщення на підприємстві, у гуртожитку і т. ін., відведене для культурно-освітньої роботи. *Надійка, показуючи Маркові колгоспне господарство, завела його в червоний куток. Думка була показати найкраще своє досягнення* (М. Куліш); *Це — досить-таки симпатична декоративна кімната. Кожний її закуток нагадує глядачам, що він не просто закуток, а головним чином "червоний куточок". Тут висять на стіні мало не всі вожді революції* (М. Хвильовий); *Просторий зал червоного кутка з довгим столом під кумачевою скатертиною, з книжковими шафами, шаховим і патефонним столиками займав другу половину Будинку* [тваринників] (І. Волошин); **(5) Чужи́й (свій) куто́к** — чуже (своє) місце проживання. *Бодай ніхто не діждав в чужім кутку сидіти* (прислів'я); *— Хіба мислимо .. отак, як ви тут, вовкулаками?.. Кожний у свій куток глипає...* (О. Гончар).

◊ **(6) З усіх кутків [і за́кутків]** — звідусіль. *"Ой Морозе-Морозенку, Ти славний козаче..." З усіх кутків так і гунули всі до гурту* (С. Васильченко); *З усіх кутків і закутків діти кинулися до казана, обсіли довкола* (С. Чорнобривець); **(7) Із кутка́ в куто́к <Із кута́ в кут> <Од кутка́ до кутка́>**, *зі сл.* т и н я т и с я, х о д и т и, б і г а т и *і т. ін.:* а) у різних напрямках. *Чіпка сидів на триніжку. Порох тинявся з кутка в куток. Обидва мовчали* (Панас Мирний); *Він почав ходити по світлиці .. од кутка до кутка* (І. Нечуй-Левицький); *Кремезний та рвучкий юнак то сідав на табурет, то бігав з кутка в куток* (О. Ільченко); *Він ходив по кімнаті із кута в кут, про щось пильно думаючи* (В. Гжицький); *Була* [Христина] *сама в хаті — чи сиділа, чи напівлежала, чи тинялася з кутка в куток, бо ніяка робота не бралась її рук* (Є. Гуцало); б) усюди, скрізь. *То був мовчущий, сердитий чоловік, якийсь невдачник, котрого доля весь вік гонила з кута в кут* (І. Франко); **Обтира́ти (отира́ти, витира́ти** *і т. ін.)* **кутки́** *(рідше* **вуглі́)** *див.* **обтира́ти; (8) По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках)** — скрізь. *Стара мати сливе що стратила розум з горенька та з жаху, з ляку, — ходить, шукає його* [сина], *наче голку, по всіх кутках і закуточках* (Марко Вовчок); *Метався він по всіх кутках В Европі* [Європі] *знаменитій, Не знав, добути де шматка, Де голову схилити* (І. Багряний); *Незабаром після дощу прибігли в ліс діти збирати гриби. По всіх закутках нишпорили вони, і кожен з них набрав повен кошик* (О. Іваненко); **Поста́вити в (у) куто́к** *див.* **поста́вити**[1].

КУТОМІ́Р, а, *ч.* 1. Прилад для визначення кутових розмірів. *Для вимірювання кутів між двома площинами застосовують кутомір. Він складається з двох лінійок, шарнірно з'єднаних між собою* (з навч. літ.); *Батьку .. ти ж забув закріпити відводку від кутоміра. Навіть здалеку видно, як вібрує шкала* (І. Росоховатський).

2. Пристрій для стріляння з гармат по закритих цілях. *— По пілоті* [пілоту] *гранатою! — гукнув Геннадій, і зв'язківець на батареї голосно повторив його команду. — Кутомір двадцять чотири тридцять п'ять* (Л. Смілянський).

КУТОМІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **кутомір.** *Точки перетину осей знаходять при значних відстанях за допомогою кутомірних геодезичних інструментів* (з наук. літ.); *Квадрант — кутомірний інструмент для вимірювання висот небесних світил і Сонця; застосовувався в старовину, до винаходу досконаліших приладів* (П. Мовчан, пер. з тв. Р. Сабатіні).

КУТО́РА, и, *ж.* Ссавець родини бурозубок, який веде земноводний спосіб життя. *Кутора мала відрізняється від кутори великої меншими загальними розмірами, меншим розвитком кіля на нижньому боці хвоста та менш розвиненими плавальними оторочками на лапах* (з наук. літ.); *Звичайна, або водяна, кутора добре почуває себе як на суші, так і у воді* (з наук.-попул. літ.); *Зовнішність кутори малої дещо нагадує мишей з помірно видовженим тулубом та досить короткими кінцівками* (з наук.-попул. літ.).

КУТО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **куто́к.** *У куточку коло дверей стояла бабуся, боса, в керсетині порваній* (А. Тесленко); *Сизокрилими голубками У куточках на вустах їй спурхнуло щось усмішками* (П. Тичина); *У куточку Миколиних губ осіла тінь* (Р. Андріяшик); *Він висунувся зі свого куточка і повагом рушив до шаф із реквізитом* (Ю. Андрухович); *І знову на небо* [думка], *бо на землі горе, Бо на їй* [ній], *широкій, куточка нема Тому, хто все знає* (Т. Шевченко); *Маленька цяточка на землі, далеко не райський куточок, чорні весняні бурі, овечі кошари та молочай, а душа його* [Дорошенка] *звідусіль поривалася саме сюди* (О. Гончар); *Мене тато привіз, щоб я сиділа тихенько в куточку і чекала, поки визволять* (Ю. Винничук); *Інша думка вже зринає, народжується в куточку серця: "А що коли Павлик і справді не винуватий?"* (О. Донченко); *Правда, і в сій новій науці життя все ще зоставався якийсь таємний куточок* (Леся Українка); *З шкури тюленя він обов'язково зробить чучело і віддасть його до шкільного куточка живої природи* (І. Багмут).

Черво́ний куто́к (куто́чок) *див.* **куто́к.**

КУТРИГУ́Р *див.* **кутригу́ри.**

КУТРИГУ́РИ, ів, *мн. (одн.* **кутригу́р,** а, *ч.;* **кутригу́рка,** и, *ж.).* Племінна група болгар, що мешкала в V–VI ст. у степах між Доном і пониззям Дунаю. *То хтось там — ромеї, анти можуть стинатися і так, і сяк, кутригури — вої комонні і тільки комонні* (Д. Міщенко); *Перейшли Ітиль-річку унугундури, котраги, кутригури та інші булгарські язики* (І. Білик).

КУТРИГУ́РКА *див.* **кутригу́ри.**

КУТРИГУ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кутригу́ри.** *Найбільше вогню вкладають вони у танок, так злагоджений і до солодкого щему гожий кутригурський танок* (Д. Міщенко).

КУТРИ́Т, а, *ч., інформ.* Одиниця вимірювання та зберігання інформації у квантовому комп'ютері, яка має три можливі стани. *Згідно з деякими дослідженнями, використання кутритів замість кубітів дозволить дещо спростити реалізацію квантових алгоритмів* (з наук.-попул. літ.).

КУ́ТРОВІ, вих, *мн.* Родина покритонасінних рослин порядку тирличецвітих. *Деякі представники родини кутрових мають цінне господарське значення. З них одержують каучук, волокно, цінну деревину, дубильні речовини, барвники, ефірні олії, їстівні плоди* (з наук.-попул. літ.).

КУТТЯ́, я́, *с., діал.* Кування *(див.* **кува́ння**[1]*). Школа куття коней з 1883 р. функціонувала при "Академії ветеринарній" у Львові* (з наук.-попул. літ.).

2. Кований (у 2 знач.) виріб. *А оце робота свічника: він куття золоте аж до підстави його, аж до квіток його куття він* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

КУТУЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., що, розм.* 1. Жувати (у 1 знач.). *Дід одійшов, узяв клунок і приніс до куреня. Вийняв пиріг, дав малому, а недоїдений сам почав кутуляти* (Панас Мирний); *Артем мовчав. Він передбачливо, зарані*

ще, посеред батькового запитання, кусонув хліба, наскільки рота хватило, і, кутуляючи зараз, природна річ, не міг же відповідати (А. Головко); *Вдоволений цар сів за стіл і кутуляв ковбасу з капустою* (Ю. Мушкетик); *Степан кутуляв мляво, наче не мав зубів, але потроху добирався до денця* (В. Шкляр).

2. Незручно, повільно пересуватися. *Ну так, видно, жінка перевзувається на роботі, щоб не кутуляти на високих підборах* (О. Ірванець).

КУТЮ́МА, и, *ж.* У середньовічній Франції – різновид місцевого звичаєвого права, що регулювало здебільшого майнові та родинні відносини. *Кутюма була остаточно скасована в 1804 р.* (з навч. літ.); *У XV ст. у Франції було близько 60 провінційних і понад 300 місцевих кутюм* (з навч. літ.).

КУТЮР'Є́, *невідм., ч. і ж.* Автор колекцій одягу, що відповідає вимогам сучасної моди; модельєр. *В усіх "світських хроніках" й досі з'являлися фривольні розповіді "про підстаркуватого кутюр'є та його молоду пасію"* (І. Роздобудько); *Москва, горопашна, все чіпляє і чіпляє на себе дорогі прикраси і шикарне шмаття від провідних кутюр'є* (І. Карпа); *За лекалами відомих кутюр'є багато фабрик шиють одяг уже не в 1–2 екземплярах, а в 50–100* (із журн.).

КУТЯ́, і, *ж., етн.* 1. Обрядова каша з ячмінних або пшеничних зерен, уживана з солодкою підливою напередодні Різдва чи Водохреща. *Стоїть кутя на покуті, А в запічку діти* (Т. Шевченко); *По селі, по якій годині тиші, коли йшла рокова, церемоніальна вечеря з примівками і обрядами по старому звичаю, з дідухом і кутею, почалися веселі колядкові співи* (І. Франко); *У кутку на сіні, там, де блимає старезна лампадка, стоїть наша самотня кутя* (Б. Антоненко-Давидович); // Святковий вечір, коли споживають таку обрядову кашу. *А віщування смерти у княж-дворі ще від тогідної* [торішньої] *куті появлялися* (К. Гриневичева); *Після цього наші ловці вирушили додому, щоб встигнути на кутю* (І. Багряний); *— Завтра кутя. І все в нас буде, як на батьківщині: і кутя, і узвар, і сіно постелимо за звичаєм...* (З. Тулуб).

2. Те саме, що **ко́ливо.** *На проводи наносять сюди на гроби чимало чого: чи куті, чи буханців, чи крашанок* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Поминальної куті з торішньої пшениці дві мисочки наварив* (О. Ковінька).

(1) Бага́та кутя́ — переддень Різдва; Святий вечір. *Батько подарував Лаврінові ту грушу на Багату кутю тоді, як Лаврін чхнув за вечерею* (І. Нечуй-Левицький); *На Багату кутю приїхав увечері 24 грудня до Чигирина* (П. Загребельний); **(2) Голо́дна кутя́** — переддень Водохреща. [П а в л о:] *Сьогодні ж Святий вечір, то, здається, кличуть мороза вечеряти?* [Я в д о х а:] *Мороза кличуть вечерять на Голодну кутю, а це Багатий вечір* (І. Карпенко-Карий); *Решта свят — Новий рік, Щедрий вечір, Голодна кутя і Водохрещі минають, як би не були* (У. Самчук).

◇ **Додава́ти / дода́ти куті́ ме́ду** *див.* **додава́ти; Ні мед ні кутя́** *див.* **мед; Передава́ти / переда́ти куті́ ме́ду** *див.* **передава́ти**[1].

КУ́ФА *див.* **ку́хва.**

КУФА́ЄЧКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **куфа́йка.** *— Моя престарезна бабуся все сидить та плете вовняні куфаєчки для підкинутих знайд в "Яслах"* (І. Нечуй-Левицький); *Як їх та куфаєчка гріла в холодному краї, то вона їм рідніша за все на світі* (В. Медвідь).

КУФА́ЙКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **фуфа́йка** 1. *Синя китаєва молдавська куфайка на ньому вся попроривалась, неначе він біг через терен* (І. Нечуй-Левицький).

2. Те саме, що **фуфа́йка** 2. *Вперше після зими скидаю свою ватяну куфайку* (О. Гончар); *Старші, правда, і ввечері займали полиці: шапку під вухо, куфайку на голову, і хропи до своєї зупинки* (А. Дімаров); *Виявляється, там* [на горищі] *зберігалися не тільки старі куфайки та драні ковдри* (А. Кокотюха); *Іноземець перед походом в гори іде у магазин, купує весь необхідний одяг, навіть спідня білизна призначена для гір. Наш же турист бере стару куфайку, старі черевики* (з газ.); * Образно. *І сонний гриб в смарагдовій куфайці дощу напився і за день підріс* (Л. Костенко).

КУФАЙЧИ́НА, и, *ж., розм.* Стара, поношена куфайка (у 2 знач.). *На підпал вати насмикав із куфайчини, хоч та куфайчина й так вітром давно вже підбита* (Є. Гуцало); *Міцно спало хлоп'я. Зібгавшись на куфайчині, затиснувши в руці батіжок, сном юного праведника спало* (В. Шкляр).

КУ́ФЕР, а, *ч., зах.* Те саме, що **кофр** 1. *Татко згодився їхати зо мною, і я сам напакую йому куфер* (І. Франко); *Орядин виходить з дому, то все забирає з собою ключ від своєї кімнати, .. а його куфер подорожній запертий завсігди обережно* (О. Кобилянська); *Молода пані .. відчинила свій куфер і шукала чогось* (Б. Лепкий); *Коли я увійшов до свого покою, то завмер: моя одежа вкупі з книжками була спакована в куфер* (Г. Пагутяк).

КУ́ФЕРОК, рка, *ч., зах.* Зменш. до **ку́фер.** *Постать похилилась, Куферок підняла, на пальці помахала І знов на панича, сміючись, поглядала* (І. Франко); *На козлі* [козлах] *коло візника лежав куферок подорожній* (О. Кобилянська).

КУФІ́, *невідм., с.* Один із найдавніших стилів арабського письма, запозичений арабами від сирійських християн. *Письмо куфі отримало назву від невеликого міста на півдні нинішнього Іраку* (з наук.-попул. літ.); *За формою куфі прямолінійне, кутасте, з видовженим вертикальним штрихом* (з наук.-попул. літ.); *Куфі широко використовували для написів на фризах будівель, які облицьовували глазурованими кахлями* (із журн.).

КУ́ФІЇ, ій, *мн., зоол.* Рід отруйних плазунів родини ямкоголових. *Довжина тіла куфій може сягати від 60 см до 2,5 м* (з наук. літ.); *Дуже отруйні куфії належать до групи списоголових змій* (з наук.-попул. літ.).

КУФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до куфі. *Сталева кольчуга в'їдалася кільцями в тіло, а позолочений, з куфічними написами шолом стискав голову каральним обручем* (Ю. Мушкетик); *Наприкінці VIII ст. на сучасних українських землях поширюється арабська срібна монета — куфічний дирхем (написи на ньому зроблено стилізованим арабським шрифтом — куфі)* (з навч. літ.).

△ **Куфі́чні письмена́** *див.* **письмена́.**

КУ́ФІЯ, ї, *ж.* Чоловіча головна хустка, популярна в арабських країнах, яку використовують для захисту від сонця, піску й холоду. *Основним матеріалом для виготовлення куфій служить бавовна, рідше можна побачити шерстяні куфії або куфії з синтетичних тканин* (з наук.-попул. літ.); *Палестинці роблять гігантську куфію на згадку про першого голову Палестинської автономії* (з газ.).

КУ́ХАР, я, *ч.* Те саме, що **кухова́р.** *Кухар зварив куліш* (І. Нечуй-Левицький); *Ну, звичайно, треба добре їсти, добре вино мати, добрих кухарів, слуг, не турбуватись, не хви-*

люватись, любити красу й усіх ближніх, як самого себе (В. Винниченко); *Гусенята росли швидко .. Я ходив з ними до їдальні, і кухар завжди давав їм рисової каші з компотом* (І. Багмут); *Досвідчені кухарі приготують для вас безліч смачних національних страв* (Ю. Андрухович).

КУХА́РКА, и, *ж.* Жін. до **ку́хар.** *Тут же все присилають з базару самі продавці, а кухарка тільки ходить вибирати* (Леся Українка); *Стара кухарка порається мовчки коло обіду, й тільки блискучі миски та каструлі дзвонять їй дрібно під руками* (П. Козланюк); *Дядько, вдоволений, що знайшов помилку, відкладав зошити і брався до юшки. – Ай добра ж, – хвалив, ледь відсьорбнувши з ложки. – У-у-у, такої не всяка й кухарка зварить* (Григір Тютюнник); *Кухарка Наталка, яка порядкувала і на моєму весіллі, солила холодець* (М. Матіос).

КУХА́РОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **куха́рка.** *Перший раз побачив мене — і здивувався. — А, кухарочка! — сказав весело* (І. Франко); *— Бачу що ви — кавалір* [кавалер], *то прошу не водити сюди кухарочок та різних курв* (Н. Околітенко).

КУ́ХАРСТВО, а, *с.* Готування їжі; робота кухаря або кухарки. *Нездатний був Тарас до кухарства так само, як не погодився він потім і за лакея у свого пана* (Панас Мирний); *Жалував* [Славко] *дуже тих людей, що доля змусила їх займатися кухарством* (Л. Мартович); *Тепліла в його голові й така думка — сподобатися комишникам кухарством* (Ю. Мушкетик).

КУ́ХАРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ку́хар** і **ку́харство.** *То було диво з чуд кухарського майстерства* (Панас Мирний); *Бумблякевич потрапив до царства кухарського начиння* (Ю. Винничук); *Ми, до того ж, були цілком байдужі до кухарської справи, нас цікавив лише результат* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Належний кухареві. *За мить десь із-за кущів вийшов .. паруб'яга у білому кухарському ковпаку на голові* (О. Гончар); *До кімнати зайшов двометрового зросту сержант з великим кухарським тесаком* (І. Роздобудько); *Він детально розповідав рецепт і свої кухарські таємниці, демонстрував ідеально наточені ножі, сушений базилік власного приготування* (Н. Сняданко); // Такий, як у кухаря; вигот. кухарем. *В його* [нього] *таки була думка смачно пообідати у батюшки, бо його сестра готувала зовсім-таки не кухарський обід: борщ та кашу з салом* (І. Нечуй-Левицький).

КУХАРЧА́, а́ти, *с., розм.* Те саме, що **кухарчу́к.** *Кожне кухарча та конюх, які коли-небудь служили моєму батьку, рано чи пізно чують цю історію* (з казки).

КУХА́РЧИН, а, е. Прикм. до **куха́рка.** *Карасик не встиг навіть огризнутися на безглузді кухарчині поради* (Б. Антоненко-Давидович); // Належний кухарці. *Колись усі годинники озивались одночасно, окрім кухарчиного, до якого нікому діла не було* (Г. Пагутяк); // Такий, як у кухарки. *Іноді попадались на вулицях* [гарненькі милі дамочки] *у кухарчиних хустках і з висхлими від хронічного жаху очима* (В. Винниченко).

КУХАРЧУ́К, а́, *ч., розм.* Хлопчик, який допомагає кухареві. *Лікар вийшов, а натомість прийшов кухарчук у високому білому ковпаку і приніс сніданок* (П. Панч); *В їхньому віці він, капітан, уже плавав кухарчуком на байді, возив кавуни на Одесу, рано проходив школу життєвого гарту* (О. Гончар); *Сусідні курені вже поснідали, кухарчуки скрипіли колодязними журавлями, мили казани, видзвонювали у них, мов у тулумбаси* (Ю. Мушкетик); *Управитель вчитися не дозволив і забрав Шевченка на панську кухню кухарчуком* (з наук.-попул. літ.).

КУХАРЮВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **кухарюва́ти.** *— Хочеш вівсянки з молоком? — нарешті запитала вона. Кухарювання зайняло якусь хвильку, після чого вона поманила його рукою* (із журн.).

КУХАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., розм.* Те саме, що **кухова́рити.** *Вдерлись* [козаки] *до архирейської* [архієрейської] *господи та й заходились кухарювати* (О. Ільченко); *Дружині Левка Івановича, яка кухарює на котлопункті, батько Лінин сподобався своєю розсудливістю* (О. Гончар); *Одарка — вона й досі кухарює — уклін вам шле окремо* (Б. Левін).

КУ́ХВА, КУ́ФА, и, *ж., заст.* 1. Бочка *(див.* **бо́чка**[1]*). От в кухві тій, що з борошном стояла, Уся громада* [мишей і пацюків] *посідала — Розслухать, що і як* (Л. Глібов); *В кутку за кухвою драбина стоїть, і по ній на горище полізла стара* (А. Головко); *Рипіла гарба, на якій стояла куфа горілки* (П. Панч); *Весна прийшла, а в куфі ні зернини, ні пилини* (С. Чорнобривець); *Рвали руками, різали ножами, відтинали шаблями, з кухов було вибито днища, і слуги з черпаками відмірювали питво в дерев'яні чаші* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Я поглядав на цього грубезного, як куфа, пикатого чоловіка* (Олесь Досвітній).

2. Глек (у 1 знач.). *Ось збігла на берег дівчина, прихапцем зачерпнула мідяними кухвами жовтої води і знов подалась на прикрий берег* (М. Коцюбинський); *Кинувши чималий кавалок на верхняк, гончар закрутив, і стала під його руками виникати з глини — кухва не кухва, preздорова кубушка з вузьким горлечком* (О. Ільченко).

КУ́ХЛИК, а, *ч.* Зменш. до **ку́холь** 1. *Писар, кахикаючи над останньою молошною* [молочною] *кашею, що доїдав, та поглядаючи на кухлик терновки, знай усами підморгує* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Сів на лавці та й попросив напиться. Принесли кухлик, ледве проковтнув, — так мені горло здавило* (О. Стороженко); *Він поїхав по вина, брав щонайдорожчі, щонайстаріші і горілки усякої .. у пляшках і ведмедях, у кухликах і графинах* (Панас Мирний); *Сам господар.., звільнившись з варти біля казарми, змерзлий сидів біля грубки, сьорбав із кухлика чай* (А. Головко); *Оксана спорожнила тарілку, швидко схрумала один за одним три солоних огірки, відсьорбнула з кухлика ще тепле пійло, що мало запах розчинної кави* (А. Кокотюха); *Трохи з кухлика хлопцеві до рота влила* [баба], *що лишилося — на рушник* (Люко Дашвар).

КУ́ХЛИЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **ку́хлик.** *Кухличок мідненький Водиці повненький* (з народної пісні); *Забрали ми порожні пляшки, кухлички та чарки, та давай дякувати Богу* (І. Нечуй-Левицький); *Люба йде з хати, Шкуратиха зливає їй надворі з кухличка біля порога* (Олена Пчілка); *А Омелько неквапно, дуючи на пальці, перелив із горщечка в кухличок темну, пахучу рідину* (Ю. Логвин).

КУХЛЯ́, я́ти, *с., розм.* Зменш. до **ку́холь** 1. *Ой, у сінях, на полиці кухля із водою...* (П. Чубинський).

КУХЛЯ́ТКО, а, *с., розм.* Пестл. до **кухля́.** *Вип'єм, добра паніматко, Ну, по одній наливай! Вип'єм з горя! Де ж кухлятко? З веретеном не дрімай!* (Л. Боровиковський); *— Що, тепер водять з глечиками жінок по селу за те, що, може,*

яка для своєї дитини узяла кухлятко молока? — спитався спокійно Кирило (Панас Мирний).

КУХМІ́СТЕР, а, *ч., заст.* 1. Власник невеликого ресторану, кухмістерської. *Ставши власністю литовського кухмістера П. Олехновича, селище дістало назву Кухмістерівщина* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **ку́хар.** *Відповідь на це питання в ту мить знали лишень три персони: найясніший цісар, пані Шепарович та граф Кінський, особистий кухмістер Франца Йосифа* (з переказу); *Куховарка Палажка, що її осавул під настрій любив величати: "Мій кухмістер у спідниці!", подала — аж крекчучи! — чавунище золотистого борщу з перепілками* (В. Чемерис).

КУХМІ́СТЕРСЬКИЙ, а, е, *заст.* 1. Прикм. до **кухмі́стер;** кухарський. *Кухмістерські столи.*

2. *у знач. ім.* **кухмістерська,** кої, *ж.* Невеликий ресторан або їдальня. *Обідаєм ми дома, у нас своя кухарка, і се дуже добре, а то по тих кухмістерських люди вічні катари наживають* (Леся Українка); *Все одно майже всі сімейні не їли в їдальні, а брали їжу до кімнати, як ото з кухмістерської* (Д. Бузько); *Не ходив навіть обідать, бо нічим було заплатити в кухмістерській* (О. Ільченко); *Дома він не їв, він годувався виключно по харчівнях і кухмістерських* (В. Домонтович).

КУ́ХНЯ, і, *ж.* 1. Спеціально пристосоване приміщення з піччю, плитою і т. ін. для готування їжі. *Вона пройшла кухню, де куховарка кришила зілля на страву* (Панас Мирний); *З одчинених дверей кухні лопотів дрібний ритмічний стукіт — сікли м'ясо* (В. Винниченко); *Коли Ніна Олександрівна принесла з кухні накриту тарілкою сковороду.., він почував уже себе цілком удома, в своїй сім'ї* (Б. Антоненко-Давидович); *З кухні долинає тихе шипіння примуса і ледве вловимий запах чогось смачного* (Ю. Шовкопляс); *На одвірок літньої кухні держаком спиралася сапа* (Є. Пашковський); // *чого, перен., ірон.* Про прихований, закулісний бік якої-небудь негативної діяльності. — *Сидіти на кафедрі з докторським титулом, може, й краще, ніж варитися в отій деканатській кухні* (Ю. Бедзик).

2. Комплект меблів для такого приміщення. *В офісі снувало кілька юних жінок, за ними виднівся бар, маленька вмонтована кухня з мікрохвильовою піччю* (С. Жадан).

3. Готування їжі. *У північній частині міста вона* [вода] *мала надто великий процент кальцію і через це була майже непридатна для кухні* (Ірина Вільде); *На мене лягала вся різницька робота, а на маму — кухня* (Ю. Винничук).

4. Набір страв, характер харчування. *А на столику вся холодна кухня. І яблука, і помаранчі, і фіги* (І. Франко); *Американська цивілізація тут недалеко відбігла від російської, масово редукуючи іммігрантське розмаїття культур — до розмаїття кухонь* (О. Забужко); *Китайську кухню я не любив, тому брав собі кілька банок пива й дивився на трасу, що була поруч* (С. Жадан); *Українська кухня з давніх часів відзначалася великою різноманітністю страв і їх високими смаковими й поживними якостями* (з наук.-попул. літ.).

(1) Моло́чна ку́хня — заклад, що готує для немовлят їжу (молочні суміші, киселі, каші і т. ін.). *Лесик побачив на тротуарі цілий автопарк дитячих візочків. Тут була молочна кухня* (В. Нестайко); *Місто збагатиться новими дитячими молочними кухнями, пунктами невідкладної медичної допомоги та іншими закладами охорони здоров'я* (з газ.); **(2) Похі́дна (польова́, солда́тська) ку́хня** — обладнана для готування їжі повозка або машина, що їде за військом у поході. *Усі колії забиті заметеними снігом составами — порожняки, військові ешелони з двоколками, похідними кухнями* (А. Головко); *Смачно пахнучи, тряслися за своїми підрозділами солдатські кухні* (О. Гончар); *Їдуть батарейці з гарматами на причепах, далі — машини господарчого взводу з боєприпасами, з продуктами, з польовими кухнями, над котрими стирчать у небо димарі, наче стволи мінометів* (Є. Доломан); *Посеред подвір'я ще стояла, запряжена парою коней, похідна кухня, і Адам звалював у котли начиння* (Р. Андріяшик).

КУХНЯ́НИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **кухо́нний.** *В кутку Хома старанно трощив ще простий кухняний ослончик* [ослінчик] (М. Коцюбинський); *Він може жити або в захмарному ефірі, або в кухняному чаду* (О. Іваненко); *Вона забачила здоровенний кухняний ніж на столі...* (Панас Мирний); *Він з хвилюванням думав про всі наступні дні, коли доведеться розшукувати те чи інше кухняне приладдя* (Ю. Винничук).

КУ́ХНЯ-СТУ́ДІЯ, ~і-~ї, *ж.* Житлове приміщення, в якому поєднано функціональні можливості кухні та вітальні. *Зазвичай перепланування кухні під кухню-студію виконують у невеликих квартирах — однокімнатних і двокімнатних* (із журн.); *Після звичної маленької кухні, яка ховалася десь у затишному куточку в домашніх умовах, простора кухня-студія — просто мрія для будь-якої господині* (з газ.); *Кухня-студія, дизайн якої розробили наші майстри, відповідатиме вашим побажанням* (з мови реклами).

КУХОВА́Р, а, *ч.* Спеціаліст із приготування їжі. *Згодили якось москаля з міста за куховара* (Марко Вовчок); *Забували, що не спали вже дві доби й майже не їли, тому що ніколи було їсти, і їжа стигла в куховарів* (О. Довженко); — *А навіщо вони тобі, зуби? — казав спокійно куховар, накладаючи .. якоїсь саламахи* (У. Самчук); *Партизани сідають колом, витягають хліб. Куховар ділить варене м'ясо* (П. Воронько).

КУХОВА́РИТИ, рю, риш, *недок.* 1. Готувати їжу. *Вона вміла дуже добре куховарить, і ще й тепер її брали до панів та до попів за куховарку на весілля, на хрестини та на храми* (І. Нечуй-Левицький); [К о в ш и к:] *А я думала тебе, куме, сьогодні ввечері в гості покликати. Цілий день куховарила, так старалася...* (О. Корнійчук); *Левадиха в оточенні сусідок заходилась куховарити* (Р. Андріяшик); *Чому чоловіків переважно не вчать куховарити, а жінок — тримати молоток у руках?* (Н. Сняданко).

2. Бути куховаром або куховаркою. *Навчилася добре варити їсти, вже десять літ куховарила в панському домі* (Г. Пагутяк); *Може, я й знайду ще п'ятдесят гривень, як ви будете куховарити для мене* (Є. Кононенко); *Я в лісі куховарив, а курінь був Вістуна* (Д. Білий).

КУХОВА́РКА, и, *ж.* Жін. до **кухова́р.** [Л у к е р і я С т е п а н о в н а:] *Підіть, мамо, .. до нашої куховарки та покажіть їй, як пшоном заминають борщ* (М. Кропивницький); *Куховарка .. подалась мерщій до примуса доглядати, щоб не збігло молоко* (Б. Антоненко-Давидович); *Потрібна була йому: навернена душа на істинну віру, монастирська куховарка і наложниця* (Р. Іваничук); * У порівн. — *Я тут у сій .. Ялті одягаюсь, мов куховарка — нізащо не пішла б так по Москві!* (Леся Українка).

КУХОВА́РНЯ, і, *ж., заст.* Кухня (у 1 знач.). *Тоді взяв теля й обережно відніс його до куховарні* (М. Івченко); *Господині не було — певне, десь поралась на куховарні, щоб наготувати їжі на таку сімейку* (Олесь Досвітній); *Проходячи мимо куховарні гетьмана Гордія Пихатого, коли челядники десь одвернулися, вкрав* [Петро] *там .. шматок житнього хліба* (О. Ільченко); *Монахи снували біля куховарні й квасоварні, обпиваючись та об'їдаючись* (Р. Іваничук).

КУХОВА́РОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **кухова́рка.** — *Взяв недавно я русяву Куховарочку з Ельзасу* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне); — *Маленька куховарочко! — сказав камергер. — Я дам тобі постійне місце на кухні і дозволю дивитися, як імператор обідає* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

КУХОВА́РСТВО, а, *с.* Те саме, що **ку́харство.** *В тюрмі Гапка хоч стратила свою красу, перебувши тяжку віспу, та зате навчилася куховарства* (І. Франко); *Його прозвали Герміною за те, що виконує жіночі роботи: варить, пече, пере білизну, порядок наводить в хаті .. А в куховарстві, як вже казала тітка Павлина, він король* (М. Томчаній); *Одним словом, до куховарства у неї був дар Божий* (Ю. Логвин); *Її куховарство нагадувало гру на якомусь музичному інструменті, коли виконавцеві набридає розучувати один і той же твір і він починає імпровізувати на його основі* (Н. Сняданко).

КУХОВА́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **кухова́р.** *Явдоха, неня, похапцем пакувала харчі й куховарський припас* (О. Ільченко); *Він не покладався на куховарську точність Антона Никандровича, що здебільшого пив уже холодний чай* (В. Барка); *Руки в тебе не куховарські, спекою не попалені* (Д. Білий); // Належний кухареві. *Двері відчинилися, і з'явився високий чоловік у білому, вже добре пом'ятому, халаті і такій самій полотняній, схожій на куховарський ковпак, шапці* (В. Собко).

2. Стос. до куховарства. *Сусанна Уласівна була добра господиня і розуміла куховарську справу незгірше доброго кухаря* (І. Нечуй-Левицький); *Дама мала якісь свої куховарські тайни, досить, що таких добрих пляцків я вже ніколи не їв* (Б. Лепкий); *Не було кросвордів, гороскопів.., куховарських рецептів та ужиткової інформації на зразок календаря городника чи розкладу приміських електричок* (Н. Сняданко).

КУХОВА́РЧИН, а, е. Прикм. до **кухова́рка.** *Вона не лаяла куховарки, навіть не вмикувалась в куховарчині справи* (Панас Мирний); *Він .. попрямував до кухні, зачувши звідти куховарчин сміх* (О. Гончар); // Належний куховарці. *Петрик — се син куховарчин, що бавиться часом із паничем* (М. Коцюбинський); *Пальці встромили голку прямо в куховарчин черевик — на ньому тріснула шкіра, і дірку треба було зашити* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

КУ́ХОВКА, и, *ж., заст.* Зменш.-пестл. до **ку́хва.** *Скиба взяв мішок і розкрив куховку, що тут же біля полу стояла, накрита ряденцем. Наставив мішок — сип* (А. Головко); *Засіли вони в наметі в генерального писаря, поставили чималу куховку та й почали* [пити] (О. Ільченко).

КУ́ХОЛЬ, хля, *ч.* 1. Велика череп'яна, скляна або металева посудина для пиття з ручкою у формі вушка. *Ой, візьмемо, панібрате, Старі кухлі полив'яні, Горілкою наливані* (Я. Щоголів); *Праворуч, в глибині камін..; на каміні оригінальні кухлі і чималий старосвітський дзиґар* (Леся Українка); *Неосудний налив йому в кухоль окропу, вкинув туди маленький дрібочок сахарину* (І. Микитенко); *Сидять, курять, п'ють пиво, до речі, з кухлів, мають для різноманітності й почату пляшку білої* (Ю. Андрухович); // *чого.* Кількість чого-небудь, що вміщується в такій посудині. *Неважко було вгадати, що суддя навіть хильнув собі десь у шинку кухоль-другий з приятелем* (П. Козланюк); *Гостинні гуцули завжди ладні поділитися шматком хліба і кухлем квасного молока* (С. Журахович); *Помітивши нового клієнта, до нього крізь лабіринт столиків продирався кельнер. — Прошу, сеньйоре? — запитально вклонився він. — Два віскі й кухоль імбирного пива* (І. Білик).

2. *рідко.* Висока округла посудина з вузьким верхом і ручкою. *Рядок струнких дівчат, .. з високими кухлями на плечах, оживляв кам'яну пустелю* (М. Коцюбинський); *І ви* [прощайте], *запінені потоки, Картвельські зорі уночі, І ти, горянко чорноока, Із повним кухлем на плечі!* (А. Малишко).

◊ **Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти** *і т. ін.)* / **підня́ти (підійня́ти, здійня́ти** *і т. ін.)* **ке́лих (ке́лех, ку́холь, ча́рку** *і т. ін.)* *див.* **підніма́ти.**

КУХО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **ку́хня** 1. *Через хвилину все стихло, а через другу — вона побачила, як валка москалів бігом промелькнула повз кухонні вікна* (Панас Мирний); — *Прошу пробачити, товаришу Яремченку, — виправдовувався Біляєв, показуючи на кухонний безпорядок* (Д. Бедзик); // Признач. для кухні, який використовують на кухні. *Вона підійшла з кухонним ножем до розквітлої черешні* (О. Донченко); *Раптом у суміжній кімнаті, де Лариса складала хатнє та кухонне начиння, щось загуркотіло* (М. Руденко); *Двері ззовні були підперті. Довелося їх виважувати кухонним гаком* (Р. Андріяшик); *Чути лишень якесь рівномірне шипіння, але то, можливо, шипить, топлячись, маргарин на вибуховій кухонній плиті* (Ю. Андрухович); // Який працює на кухні. *Степанові Гуровичу .. допомагали по кухні його помічниця тьотя Поля .. та низенька кухонна робітниця* (В. Козаченко).

Кухо́нна лати́нь *див.* **лати́нь.**

△ **Кухо́нна сіль** *див.* **сіль.**

КУ́ХОНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ку́хня** 1. — *Поки до чаю, то служниця кілька раз викликала пані в малу кухоньку* (Леся Українка); *Спав Максим у тісній кухоньці, в закутку між грубкою і глухою стіною* (В. Козаченко); *Солдати поки що оселилися в коморі, приробивши в ній широку піч і маленьку кухоньку* (Р. Андріяшик); *Велика в'язка цибулі й турецького перцю висять над входом у тісну кухоньку* (В. Яворівський); *Добре, що я вибрала номер з невеличкою кухонькою, де можна приготувати каву таку, як люблю* (І. Роздобудько).

КУ́ХТА, и, *ч., діал.* Кухарчук. *А в кухні жар і вар, і кухар кухтів штурка, Щоб, Боже борони, не припалилась курка!* (І. Франко); *Ішла ціла хмара панських слуг, кухарів, кухтів, цукорників, голярів і переодягнених за хлопців дівчат* (А. Чайковський); — *Та що ти йому такими речами голову завертаєш? — противився доктор, — куди кухті до патини, а йому до мистецтва!* (Б. Лепкий).

КУ́ХТИК, а, *ч., діал.* Зменш. до **ку́хта.** *У його* [нього] *в руці була здорова вареха, котрою він своїх кухтиків на куховарське діло пильно наставляє* (Б. Лепкий); *Кухарі там Картали кухтиків, і голосом розбитим Кричала ключниця сердита на дівчат* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

КУЦА́К, а́, *ч., розм.* 1. Хтось нижчий або щось коротше за звичайне (про людину низького росту, короткий одяг і т. ін.). *Хай ті куцаки нічого не чують. Бо ще молоді й дурні, вони можуть нас неправильно зрозуміти* (О. Тесленко); *Виходять чаклуни, відуни, ворожбити — ставні і горбаті, граційні й криві, за ними дибуляють карлики, куцаки, кордуплі* [курдупелі] (В. Шкляр); // Те саме, що **куци́на.** *Серед найпомітніших етнографічних матеріалів маємо .. речі щоденного вжитку, селянський одяг — гунька, куцак, свита, пояси, запаски XIX ст.* (з наук. літ.); // Обрубок чого-небудь. *Смереки, як свічі. Кожний куцак горить і кожна гілочка тон виводить* (У. Самчук); *Прив'язав кісся до куцака лівої руки і так вимахує, ніби вона й справді зайвою була б, ота рука* (Микита Чернявський).

2. Те саме, що **чорт.** *Куцим, або куцаком, звуть у нас того, що в пеклі грішників припікає* (Ганна Барвінок); * У порівн. — *А ще до того вигадлива, весела* [Тодоська], *до того зуби шкірить, тому моргне, цьому загадку загадає, прямо тобі, як куцак, .. крутиться* (Дніпрова Чайка).

3. Те саме, що **обріз**^{2}. *Нещодавно шумів ліс шумом зловісним, ляскав куцаками, нагаями та бомбами бандитськими...* (Остап Вишня); *Куцак сильною віддачею мало не виривав чоловіка із землі* (М. Стельмах).

КУЦА́Н, а́, *ч., розм.* 1. Низькоросла людина. — *Я прошу у всіх вас вибачення за мою гарячкуватість, а найбільше — у цього куцана, безневинний він чоловік* (В. Бойченко, пер. з тв. Р. Стівенсона).

2. Те саме, що **куци́на.** *Новий куцан, з сивого сукна домашнього виробу, щільно обтягнув широкі Матвієві барки* (У. Самчук).

КУЦА́НЧИК, а, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **куца́н** 1. *Чорнявий моторний куцанчик, склавши долоні, щось кричав йому знизу* (О. Ільченко); *А оскільки наш староста низенький на зріст, досить стабільний куцанчик, то аж до восьмого класу ходив у вітальниках-дітлахах* (Г. Усач).

КУЦЕ́НЬКИЙ, а, е. Досить куций. *От вона виступає, вбрана за фею-царицю, в фантастичному білому куценькому вбранні* (І. Нечуй-Левицький); *Сей том розійшовся досить швидко і зробився тепер майже бібліографічною рідкістю, хоча видання, невважаючи на старанність, вийшло непоказне (дешевенький папір, дрібний друк у дві шпальти, куценька передмова)* (І. Франко); *Ось цей школяр в куценькій сорочині, у тапочках, у штанях до колін* (С. Голованівський); *Леңя стоїть там у своїй куценькій формі, на виду в цілого класу, злегка розгойдуючись на золотих оленячих ногах* (О. Забужко); *Може б, ще більше всипали небораку, так на його щастя схопився зайчик; от Потоцький покинув Кондратовича і чкурнув за куценьким* (О. Стороженко).

КУ́ЦИЙ, а, е. 1. Недостатньої довжини; короткий (про одяг, частини тіла і т. ін.). *Вгляділа* [Олеся] *його куций ніс і смуглявий вид і зітхнула* (І. Нечуй-Левицький); *Ой ти козаче чорноусий! Чого в тебе жупан куций?* (В. Самійленко); *Була куца, як робити, Була довга, як просити, У нього рука* (І. Нехода); *Просто з роботи зайшов Пузанов — в мазуті, в куцій обтріпаній своїй шинелі* (О. Гончар); *Психолог був лисим старим чоловічком з молочною куцою борідкою* (Любко Дереш).

2. Короткий або обрубаний (про хвіст). *Зачепившися за дріт куцим хвостом, колисався* [чорт] *на йому* [ньому] (В. Самійленко); *У всьому корова як корова — і ноги на місці, і роги круті, а ось хвіст — куций* (О. Донченко); *Коник, запряжений у лінійку, тюпав собі потиху, відганяючись куцим хвостом від набридливих мух* (Григорій Тютюнник).

3. Те саме, що **куцохво́стий.** *Приймакові так, як тому куцому собаці* (Ганна Барвінок); *Куце й нещасне мале зайченя В кожному вірші танцює щодня* (С. Олійник); // *у знач. ім.* **ку́ций,** цого, *ч.* Тварина з коротким або обрубаним хвостом. *Далеко куцому до зайця! Заєць стрибає, куций бігає, та не поймає* (Номис); — *А щоб була доладна рада, — Пускать на раду всіх хвостатих, А куцих не пускать* (Л. Глібов); — *Збирався куций іти на ведмедя, та з переляку подох, — сказав Берник* (І. Муратов); // Чорт. [С е с т р а С е р а х в и м а:] *В садку, як рвонеться вона* [Юліана], *видно куций їй силу придав таку, що ми так і розскочилися з сестрою Мархвою* (Панас Мирний); — *Ти де, дівчисько, так свою пику засмальцювала? — пожартував Гнат. — У самісінькому пеклі, бігала до куцих, щоб вони прийняли тебе в свою компанію, — зі сміхом відскакує від нього наймичка* (М. Стельмах).

4. *розм.* Який триває недовго; короткочасний. *Звичайно, Євфросинія Лук'янівна розуміла Євгенію Кузьмівну з її куцим вдовиним щастям* (І. Сенченко); — *Вже вечір, — схаменулася Леся з почуттям страху в серці. — День тепер куций, мов заячий хвіст* (М. Стельмах).

5. *розм.* Низького зросту; малий (у 1 знач.). *Нема ні пекла, ані раю, Немає й Бога, тільки я! Та куций німець узловатий* [узлуватий] (Т. Шевченко); *Найбільше уподобався їй Пищимуха. Чи, може, через те, що вона була куца, а він — саженного росту* (Панас Мирний); *З куцої Тоськи виявився неабиякий гребець, навіть проти води* (Ю. Смолич).

6. *перен., розм.* Надто обмежений; недостатній. *Нині ми дістали врешті закон про волю друку. Хоч який він там поганенький та куций (відноситься лише до періодичних видань), а все ж для нас він має велике значення* (М. Коцюбинський); *Наші уявлення про щастя... про гріх... Боже, які вони куці* (Ю. Іздрик); *Куца демократія.*

◊ **Дале́ко [, як] ку́цому до за́йця** *див.* **дале́ко; Ма́ти коро́тку (ку́цу) па́м'ять** *див.* **ма́ти**^{2}**; Тягти́ (тягну́ти) сірка́ (кота́, ку́цого) за хвіст (за хвоста́)** *див.* **тягти́; (1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ку́цому до за́йця** — дуже далеко, зовсім недоступно. *Недогодованим колгоспним коровам так само далеко до волохатих мамонтів, як куцому до зайця* (П. Загребельний); *Бач, який цупкий папір. Десь у Польщі на папірні зроблено. До венеційського паперу ляхам ще, як куцому до зайця* (Ю. Логвин).

КУ́ЦИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **куци́на.** *Рудий писар, у парусиновому куцику та в вишиваній сорочці, стояв коло нього* (М. Коцюбинський).

КУЦИ́НА, и, *ж.* Короткий верхній одяг. *У одного довга одежа спускалася до самих ніг; широкі рукави майталали сюди й туди, — тоді як на других були якісь коротенькі куцини* (Панас Мирний); *В малім гурті, в куцині риболова, На лоні приязнім живлющої води Він одмінявся враз* (М. Рильський); *Гришка витирав об свою нужденну куцину руку й ховав за пояс ножа* (Б. Антоненко-Давидович); *Йшли* [діти] *в різноманітній одежі: у власних кожушках, у материних кофтах і батьківських куцинах* (В. Гжицький); *На ньому була якась чудернацька бурячкова куцина.., а через плече звисала незмінна брезентова торбина* (В. Шкляр).

КУЦИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **куци́на.** *Крім троянівців, .. були приземкуваті, шустрі і говіркі манилівці в своїх куцинках із дерев'яними закрутками замість ґудзиків* (Григорій Тютюнник).

КУ́ЦО. 1. Присл. до **ку́ций** 1, 2. *Що було довге, по кістку, — зробить куцо, ледве до колін, і тішиться: ото в мене модна сукня* (Г. Хоткевич); *Ісаак .. рвучко підняв валізу, востаннє охоплюючи зором їх — сухенького, метушливого батька в круглій шапочці на довгастій голові, і розповнілу, куцо підстрижену мачуху* (М. Малиновська).

2. *перен.* Присл. до **ку́ций** 6. *Всі складні проблеми людських стосунків, проблеми культури й мистецтва Кушнір намагався увібгати в кілька відомих партійних істин, які він затвердив на зубок, але розумів їх куцо й примітивно* (М. Руденко); *— Куцо мислите, легіонери! І не так, як належало б мислити* (Д. Міщенко).

КУЦО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ку́ций,** напр.: к у ц о к р и́ л и й, к у ц о р о́ г и й, к у ц о х в о́ с т и й і т. ін.

КУЦОЗО́РИЙ, а, е, *зневажл.* Те саме, що **короткозо́рий** 2. *Радіють куцозорі реставратори історії, тріумфує міщанство* (О. Довженко).

КУЦОНІ́ЖКА, и, *ж.* 1. *розм.* Людина або тварина з короткими ногами. *В курки були зовсім маленькі, куці ніжки, і тому її звали курочка-куцоніжка* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

2. Трав'яниста рослина родини дернових. *У трав'яному покриві заказника широко розповсюджені яглиця звичайна, копитняк європейський, зеленчук жовтий, куцоніжка лісова, фіалка дивна* (з наук. літ.).

КУЦОНО́ГИЙ, а, е. З короткими ногами. *Поруч з ним* [Андрієм] *сидів агроном .. Прокуда, маленький, пузатенький, круглий, як діжечка, білявий чоловік з по-жіночому ніжною шкірою, куцорукий і куцоногий* (І. Багряний); *Куцоногий, кривоносий, З патлів сиплеться лупа, Доходяга безголосий Мікрофоном теліпа* (П. Глазовий).

КУЦОПА́ЛИЙ, а, е. З короткими пальцями. *Хлопця називали куцопалим через те, що від народження мав коротенькі пальці на руках і ногах* (з газ.).

КУЦОРИ́ЛИЙ, а, е, *зневажл.* З коротким, сплюснутим обличчям. *— Я — сатирик-реаліст, борець! — продовжував куцорилий мудрагель* (із журн.); // *лайл.* Недалекоглядний, примітивний (про людину). *— Котись під три чорти, свинота куцорила, — осердився він. — Доскочиш четвертого класу, тоді й питатимеш* (М. Сиротюк); // Який має сплюснуту форму. *Упізнаєш німецькі широколобі машини, куцорилі, майже квадратні танки* (із журн.); // *у знач. ім.* **куцори́лий,** лого, *ч.* Той, хто має коротке, сплюснуте обличчя. *Куцорилий, бачите, просить не нервувати прокурора* (з газ.).

КУЦОРУ́КИЙ, а, е. З короткими руками. *Але вони також не байдикуватимуть, і хай куцорукий геній прокладає свій шлях від А до Б без них* (О. Тесленко).

КУЦОХВО́СТИЙ, а, е. З коротким або обрубаним хвостом. *— Но, но, розтріскоталася, сороко куцохвоста! — скрикнула мати* (І. Франко); *Куцохвості миші-нориці зовсім розгубилися — їх, мабуть, ошелешив раптовий простір і сонце* (О. Донченко); *Зайшов у двір з куцохвостим, поміському делікатним, підстриженим цуценям* (Є. Пашковський); *Курка була куцохвоста, підморгувала одним оком, і здавалося, що вона дуже гладка* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); // *у знач. ім.* **куцохво́стий,** того, *ч.* Тварина з коротким або обрубаним хвостом (перев. про зайця). *Ось зараз вискочить куцохвостий з-за куща, бухне з дула білий клуб диму, і заєць покотиться під гору* (Ю. Мушкетик).

КУЦЬ[1], я, *ч., рідко.* Про нечисту силу. *Куць стрибає за купину і зникає* (Леся Українка); *Ухопив куць дівку та й носиться* (В. Малик); *Враз довкола куща папороті зібрались найдивніші лісові створіння, ті, кого Волин досі ніколи не бачив, а лише чув про їхнє існування — .. русалки і змії, вовкулаки й упирі, куці .. та багато інших* (Ю. Покальчук).

КУЦЬ[2], *спол. розділовий, діал.*: **(1) Куць... куць** — або... або. *— Уже ж вона мені отут сидить в печінках, Ся річка! — рибалка став казать. — Куць виграв, куць програв, ось слухай лишень, жінко: Піду я до Сули скажену позивать!* (Є. Гребінка).

КУ́ЧА[1], і, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **ку́па** 1. *Тут ворохи солодких пряників-медовиків, в'язки бубликів, гора .. сухих грушок, .. кучі сластьонів...* (Марко Вовчок); *Майже напередодні війни ув'язнений інженер вентиляції .. натрапив на свіжу кучу породи, з усього видно, насипаної людьми* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Те саме, що **ку́па** 2. *Їм хоч цілий день, зібравшись у кучу, теревені травити* (Г. Квітка-Основ'яненко); [М о л о д и ц я 2-г а:] *Йшла я за водою до невольницької криниці — бачу: біля Кардашевої хати зібралась куча людей* (С. Васильченко); *Андрій сів на ослоні, через вікно бачив, як качки перевальцем чалапають від води, збиваються в кучу круг тазика* (Є. Пашковський).

КУ́ЧА[2], і, *ж.* Місце для утримання птахів і тварин. *Вони .. впіймали чорного півня й принесли матері. Мотря вкинула його в кучу* (І. Нечуй-Левицький); *Не менше старанно оглянув* [Трацький] *стайні, хліви і кучі* (І. Франко); *Старий дідусь, босий, простоволосий, вганяв за годованими підсвинками і насилу старався їх намовити, або зневолити, щоб зайшли до кучі* (Б. Лепкий); *Паця просуває рило понад дверці кучі й вітається з сусідами* (Г. Пагутяк).

КУЧА́НИН, а, *ч., рідко.* Сусід (по кутку на селі). *Я підвів голову. Це був мій товариш — кучанин Івась* (Б. Грінченко); *— Казав Денисенко, що прийде увечері до Гната... Зберіться, кучани, та побалакаєм* (І. Микитенко).

КУ́ЧЕР[1], а, *ч., іст.* Те саме, що **візни́к** 1. *Він прямо поступив у двір, і новий пан зробив його кучером* (Панас Мирний); *Сержант сів зліва, міліціонер справа, другий міліціонер — за кучера, а валізку Андрієву поклали посередині* (І. Багряний); *Геннадій провів гостя в будинок і наказав кучерові готувати тарантас* (П. Кочура); *Гнат ніколи не ходить пішки, він або їздить із кучером Кузьмою лінійкою, або верхи на сільрадівському жеребці Дунаї* (Григорій Тютюнник).

КУ́ЧЕР[2] *див.* **ку́чері.**

КУ́ЧЕРИК *див.* **ку́черики.**

КУ́ЧЕРИКИ, ів, *мн. (одн.* **ку́черик,** а, *ч.).* Зменш.-пестл. до **ку́чері** 1. *— Пам'ятаєш, серце Іванку, як ми сходились тут, у сему* [сьому] *лісі: .. я закладала свої руки тобі за шию та й цілувала кучерики любі?* (М. Коцюбинський); *Людмилі Степанівні ще немає тридцяти років, та в неї вже блищить сивий кучерик, якраз над лобом* (О. Донченко); *Лиш неслухняний кучерик на маківці, що завжди здіймався вгору, надавав усій маминій постаті трохи веселого, мало не хлоп'ячого вигляду* (Б. Антоненко-Давидович); *Дрібно-дрібно закручені кучерики з мідними переливами й*

невеликі блакитні усміхнені очі пасували саме до такої рожевої шкіри, яка була в Сташки (Ірина Вільде); [М а в к а:] *В гаю я зривала кучерики з хмелю...* (Леся Українка); * Образно. *Багровим стало ще ось недавно таке веселе сонце, блакитне небо зробилось сірим, а біле, все в зелених кучериках село — похмурим, чорним* (Василь Шевчук).

КУ́ЧЕРІ, ів, *мн. (одн.* **ку́чер,** я, *ч.).* 1. Кучеряве або завите волосся. *Вернувся з Києва Петрусь Уже Петром і паничем, І кучері аж по плече, і висипався чорний ус* (Т. Шевченко); *На другий день нам уже обстригли кучері. Ми були вояками* (І. Франко); *Почала мені на пальці Мила злотий кучер вить* (Леся Українка); *Сивувате волосся опадало кучерями на опуклий лоб* (О. Ільченко); *І лише фарбована дама лежала на підлозі, й недопалки заплутувались у її фарбованих кучерях, ніби зірки в траві* (С. Жадан); *Колись у дитинстві у Ілії були розкішні чорні кучері* (Люко Дашвар); * У порівн. *Летить .. петарда в повітрі, тріскає над головою і, окружившись вогнем, наче золотими кучерями, падає на землю* (М. Коцюбинський); // Про густе, розкішне листя дерев. *Вікна його кімнати затіняли густі віти каштана, що підвівся над низенькими вишневими кучерями дерев* (Олесь Досвітній); *Знов на клені кучері зелені* (Д. Луценко); // *перен.* Закручений вусик, пагін або інший орган рослини. *Рясніють краплинки крові на кучерях гороху* (М. Стельмах).

2. Хвостове оперення у качура (селезня), яке традиційно служить як прикраса для головних уборів чи одягу. *За вуха вона позатикала пучки дрібненького барвінку, качурині кучері та павині пера і потім розстелила по спині двадцять довгих кінців стрічок до самого пояса* (І. Нечуй-Левицький).

3. Вид національного орнаменту із завитками, використовуваного у вишивках, нашивках на одязі, різьбі. *В українській вишивці використані різноманітні мотиви: кучері, гребінчики тощо* (з наук.-попул. літ.); *Кучері в ясінських кептариках продовгуватої форми* (із журн.).

КУ́ЧЕРСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **ку́чер**[1]. *Під'їжджає до того готелю якийсь металевий контейнер на колесах. Сам! Без жодного оленя! Тільки кермо за склом на кучерському передньому сидінні стирчить* (І. Роздобудько); // Належний кучерові. *Біля нього сидів напочіпки, ніби шукаючи компанії, якийсь молодий парубок у кучерській шляпі* (О. Ільченко); *А там — справжнє стовписько, людський вир, у якому мелькали сіряки, кучерські каптани, купецькі кожухи й навіть боярські шуби, триухи, гостроверхі горностаєві шапки й облізлі овечі* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **ку́черська,** кої, *ж.* Приміщення для кучерів у поміщицькому маєтку. *Постукав у віконце кучерської І наказав — наказ в житті останній! — Щоб коней потихеньку запрягли В родинну бричку...* (М. Рильський).

КУЧЕРЯ́ВЕНЬКИЙ, а, е. 1. Пестл. до **кучеря́вий** 1, 2. *Відчинилися двері, на порозі уявилася дівчинка — сама красочка: кучерявенька, плечички голі* (Марко Вовчок); *Юдчине лице, вкрите рудим, кучерявеньким пухом, подібне до жовтенької буруньки з дерева, привітно посміхнулось* (В. Винниченко); *Ось до Волі підбігла дівчинка маленька, кучерявенька і з голосним плачем стала питати, де її мама* (Ю. Яновський); // *у знач. ім.* **кучеря́венький,** кого, *ч.;* **кучеря́венька,** кої, *ж., пестл. Нарешті кучерявенький урочисто приніс на таці три шашлики, зняті з шампурів на тарілочки, политі соусом, притрушені молоденькою цибулькою* (В. Шкляр).

2. *перен.* Зменш. до **кучеря́вий** 3. *Сказав їм Петро Іванович кучерявеньке словечко, поладнав, що треба, сів, стьобнув кобильчину батіжком, і візок побіг* (О. Ковінька).

КУЧЕРЯ́ВЕЦЬ, *ч.* 1. *род.* вця, *розм.* Кучерявий чоловік, хлопець. *Малий кучерявець .. затиснув губи, і його ноги забігали ще швидшим ритмом, поки він не почув знову приспішеного віддиху суперників на своїх плечах* (О. Лисяк); *Поруч Сергія, мов двійко котенят, попритулювались одне до одного Чередниччині Валя і кучерявець Шурко* (Ю. Мушкетик).

2. *род.* вцю, *біол.* Хвороба рослин, що супроводиться виснаженням стебел і деформуванням листя. *Розповсюджений кучерявець скрізь. Найбільш уражуються ним сорти картоплі: Рання рожева, Народна, Вольтман* (з наук. літ.).

КУЧЕРЯ́ВИЙ, а, е. 1. Який закручується (про волосся, шерсть і т. ін.). *Мар'я .. вимивалася в милі, розчісувала свої кучеряві коси і пов'язувала голову* (Панас Мирний); *Кучеряве посічене волосся стирчало на голові, як пух, і блищало сивиною* (І. Нечуй-Левицький); *Біле ягнятко було заблукалося межи волів. Воно бігало .. з таким страхом, що кучерявий волос на нім дрожав* [дрижав] (В. Стефаник); *Спалахнув Рябов і люто трусонув кучерявим чубом* (О. Довженко); *Під кучерявою, старанно підстриженою борідкою чорнів зав'язаний метеликом широкий бант* (Ю. Винничук); *Я мала тоді довге кучеряве волосся і була вбрана в рожеву сукню* (С. Андрухович).

2. Який має кучері; з кучерями. *Молодець був жвавий, Товстий, високий, кучерявий, Обточений, як огірок* (І. Котляревський); *Вона ласкаво погладила його кучеряву головку* (І. Франко); *Уяви собі, що мій батько, дворянин, .. обклався тепер українськими граматиками й читанками, найняв собі якогось кучерявого студентика і старанно студіює українську мову* (Б. Антоненко-Давидович); // *у знач. ім.* **кучеря́вий,** вого, *ч.;* **кучеря́ва,** вої, *ж.* Людина з волоссям, що в'ється. — *Розумієш, кучерява, чого ми хочемо? — підійшов Козаков до худорлявенької дівчинки* (О. Гончар); // *перен.* З густим, розкішним листям (про дерева). *І горобина, і дуб кучерявий посплітались вітами зеленими* (Марко Вовчок); *У закутку базарного майдану Росли берези кучеряві колом* (М. Рильський); // *перен.* Про місця, вкриті буйною зеленню. *Далекосхідна тайга проноситься під літаком тисячами кучерявих сопок* (О. Довженко); // *перен.* З хвилястою поверхнею, схожою на завитки (про хмари, дим і т. ін.). *Сонце вже спускалося за гору і горіло променистим огнем, золотячи сумні кучеряві хмари* (Панас Мирний); * Образно. *Над гірськими вершинами одинокий заводський димар .. виводив якийсь кучерявий малюнок* (С. Чорнобривець).

3. *перен.* Вигадливий, надмірно прикрашений (про мову, мовлення і т. ін.). *Не для людей, тієї слави Мережані та кучеряві Оці вірші віршую я* (Т. Шевченко); *Боже, як я ненавиджу .. мої кучеряві слова. Словесна патока* (В. Дрозд).

Кучеря́ві лі́тери *див.* **лі́тера.**

△ **Кучеря́ва м'я́та** *див.* **м'я́та.**

◊ **Кучеря́ва фра́за (промо́ва)** *див.* **фра́за.**

КУЧЕРЯ́ВИСТИЙ, а, е, *розм.* 1. З кучерями; хвилястий. *У хлопця звисав аж до плечей чорний, трохи кучерявистий чуб* (із журн.).

2. Те саме, що **кучеря́вий** 2. — *Знаю я ті заводи! — відрубав рукою кучерявистий сухопарий начальник з приємним обличчям* (із журн.).

КУЧЕРЯ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* кучеря́влять; *недок., кого, що.* 1. Завивати кучері. *Дядя Ваня .. тепер вечорами клопотався в голярні, стриг парубкам чуби, кучерявив соромливих дівчат* (В. Земляк); * Образно. *Сама весна .. грала й трепетала.., Воронки застилаючи травою, Зелені кучерявлячи поля* (М. Рильський); // Утворювати хвилясту поверхню. *В далині чорніє плавучий маяк Маас та свіжий вітер кучерявить дрібні баранці на морі* (М. Трублаїні).

2. *перен.* Говорити або писати кучеряво, вигадливо. *Кучерявити думки.*

КУЧЕРЯ́ВИТИСЯ, виться; *мн.* кучеря́вляться; *недок.* Витися, завиватися кучерями (про волосся). *Звела очі, аж проти мене, на липовій лавці, старий, старий дід .. Борода біла нижче пояса кучерявиться* (Марко Вовчок); *На голові у нього кучерявиться коротке русяве волосся* (С. Васильченко); *На голові набакир кепка, а з-під неї буйний чуб кучерявиться* (І. Багряний); *З-під берета її вибивалося пофарбоване рудувате волосся, що кучерявилося після завивки* (П. Автомонов); // *перен.* Виділятися густим, розкішним листям (про дерева). *У передсвітанковій імлі кучерявилась велика дика груша* (О. Десняк); *За широкою амбразурою кучерявилися верхів'я паркової гущавини* (Ю. Смолич); *Лісовод говорив стиха, але здавалося, що навколо вже кучерявилися й шуміли молоді діброви* (С. Журахович); // *перен.* Утворювати хвилясту поверхню, схожу на завитки (про хмари, дим і т. ін.). *Звільнилась від снігу земля, і легкий димок кучерявиться понад нею* (Є. Кротевич); *Куріє таганчик. Дим кучерявиться. В рефлексах від скляної поверхні звивається в змійки* (В. Барка); *Вилискуючи на сонці, вороні коні швидко помчали по укатаній широкій дорозі на північний захід. Тільки позаду кучерявилася хмарка пилюки* (П. Кочура).

КУЧЕРЯ́ВІСТЬ, вості, *ж.* 1. Властивість за знач. **кучеря́вий** 1, 2. *Кучерявість твого волосся, чорнява кучерявість, .. і твоє смагляве обличчя скрізь і завжди виказуватимуть усім твоє первородство, що ти не хто інший, а Мотл — єврей, з діда-прадіда* (Б. Харчук); *Виділяючи токсичні речовини, шкідливі для рослин, нематоди затримують розвиток останніх, спричиняють кучерявість листя і викривлення стебел* (з наук. літ.).

2. *перен.* Властивість за знач. **кучеря́вий** 3. *Насправді пращури були далекі від кучерявості слова, їхнє мислення уподібнювалося блискавиці* (О. Бердник); *Олесь Гончар воліє створювати ліричний настрій не прямими висловлюваннями, а самою суттю: лірична кучерявість і водявість йому цілковито чужі* (з наук. літ.); *Праця над формою ще не є формалізмом, доки вона не переходить в саме словесне гаптування, кучерявість, манірність* (з наук.-попул. літ.).

КУЧЕРЯ́ВКА, и, *ж.* 1. *розм.* Кучерява жінка, дівчина. *Піком акторської кар'єри Елісен Портер стала її дитяча роль у фільмі "Кучерявка Сью"* (із журн.).

2. Назва деяких рослин родини гречкових. *Кучерявка відігнута та кучерявка кущова входять до Червоної книги України* (з наук.-попул. літ.).

КУЧЕРЯ́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кучеря́вити** і **кучеря́витися.** *Неллі .. знає всі таємниці штучної краси обличчя, починаючи червоною фарбою і кінчаючи небезпечним кучерявленням гарячою шпилькою вій* (Мирослав Ірчан); *У продажу є препарати для кучерявлення волосся* (з мови реклами); *У розмовах з молодими поетами П. Тичина радив їм бути ясними й зичив, щоб швидше в них миналося надмірне кучерявлення вірша* (з наук. літ.).

КУЧЕРЯ́ВО. 1. Присл. до **кучеря́вий** 1, 2. *Волосся кучеряво спадає на плечі* (із журн.); *Сизий димок вихривається з чорного димаря і кучеряво розвивається в прозорчатому* [прозорому] *повітрі...* (Панас Мирний).

2. *перен.* Присл. до **кучеря́вий** 3. [Лукерія Степанівна:] *Як забалакаєш отак кучеряво, то зараз мені голова почина морочитись* (М. Кропивницький); *Взагалі дід Матвій говорить дуже "кучеряво"* (Остап Вишня).

КУЧЕРЯ́ВЧИК[1], а, *ч., розм.* Пестл. до **кучеря́вець** 1. *Як їдять та п'ють — то й кучерявчиком звуть, а як поп'ють, поїдять — прощай, шолудяй!* (примовка); — *Мій цвіркунчику, — шепотіла над парубком мати, — моє зозулятко! Кучерявчику мій, постривунчику!* (О. Ільченко); *Ех, довго би довелося над двома останніми словами пихтіти тому недоумкуватому кучерявчику* (І. Карпа).

КУЧЕРЯ́ВЧИК[2] *див.* **кучеря́вчики.**

КУЧЕРЯ́ВЧИКИ, ів, *мн.* (*одн.* **кучеря́вчик,** а, *ч.*), *рідко.* Те саме, що **ку́черики.** *У Марусі горіли матові щоки, на які дражливо спадали чорненькі кучерявчики* (П. Панч); *Ориська, яка давно вже оперувала сумами, де нулів значно більше, ніж у тій, яку я попросив, махнула кучерявчиками на знак згоди* (із журн.); * Образно. *Річка — наче дуже намерзле скло. Кучерявчиками хвиль .. вмурувалася* (Г. Колісник); // Щось хвилясте; схоже на кучері. *Справжній спорищець-кучерявчик стелиться в нас біля ніг — пробивсь, проріс крізь усю планету!* (О. Гончар).

КУ́ЧКА[1], и, *ж., рідко.* 1. Зменш. до **ку́ча**[1] 1. *Вже скільки він не потрощив* [поїв] *корінців* [хріну], *а кучка нітрошки не позначилась* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Задер той син до батька личко, яке було під геть білявою кучкою волосся і на сонечко скидалося* (Валерій Шевчук); *Зітхнув Іван і взявся далі гребти листя до кучки* (В. Лис).

2. *перен.* Зменш. до **ку́ча**[1] 2. *Парубки зібрались у кучку і впівголоса співають якоїсь пісні* (М. Кропивницький); *Одійшовши на видноту, Мазепа, втім, звертався тільки до кучки полонених петриківців* [вояків Петрика] (Г. Колісник).

КУ́ЧКА[2], и, *ж.* Зменш. до **ку́ча**[2]. *Хата, до котрої ми зайшли, то була напіврозвалена стара кучка, житло старого діда-жебрака* (І. Франко); *А мале теля, що було в малій із різок сплетеній кучці в одному куті стайні, скочило при його приближенні на рівні ноги* (О. Кобилянська); *Ідуть кіньми, волами, на возах кучки з курми й качками* (С. Добровольський); *В челядницькій під усіма лавами сиділи в кучках на яйцях кури, качки та гуси* (Ю. Мушкетик); *Були ще різні* [на Лемківщині] .. *кучки при стайні для свині, шопи з дощок для овець* (з наук. літ.).

КУ́ЧКИ́, ку́чо́к, *мн.* Народна назва єврейського свята Суккот (Свято кущів), що починається на 15-й день нового року і триває сім днів. — *О, кучки в євреїв — то скоро добрі дощі будуть,* — *казали у Білому Хуторі. Кучки, — зрозуміла малим розумом Петрана, — то ці моління в будках* (М. Малиновська); — *Ну й завели, — всміхнувся криво Каліграф. — Немов жиди на кучки* (Василь Шевчук); *Кучки — це час, коли, за традицією, слід жити в сукке (шатрі, кущі), згадуючи про блукання євреїв у пустелі* (з наук.-попул. літ.).

КУЧКИ́СТ, а, *ч., іст.* Член "Могутньої кучки", групи російських композиторів другої половини XIX ст., які обстоювали національні традиції в музичній культурі. *В діяльності художників-передвижників, що мала багато спільного з діяльністю композиторів-кучкистів, брали наші* [українські] *художники активну участь* (М. Рильський); *Кучкисти ставили перед собою завдання продовжувати справу Глін-*

ки, прокладаючи нові шляхи для розвитку російської оперної, симфонічної та камерної музики (з наук.-попул. літ.).

КУЧКУВА́ТИСЯ, у́ється, у́ємося, у́єтеся, *недок., розм.* Збиратися в купу, в кучу *(див.* **ку́ча**[1]). *Хмари часто кучкуються над островами і повторюють їх контури* (з наук.-попул. літ.); *Чому сніжинки кучкуються та випадають грудками?* (із журн.); // Те саме, що **групува́тися.** *Туристи мусили кучкуватися групками по шість осіб* (І. Карпа); *На майдані кучкуються хлопці в масках, шарфах і банданах на обличчях* (з газ.).

КУ́ЧМА, и, *ж., розм.* 1. Висока баранячa шапка. *Татарська кучма насунулась йому на очі, ніс закандзюбився* (О. Стороженко); *Микула одягнув довгу одежу, неначе рясу, насунув на голову кучму* (О. Маковей); *Там стояв Куліш. За ним видно було присадкувату фігурку Бурлаківського, зодягненого в кучму й кобеняк* (О. Ільченко); * У порівн. *Вид у нього засмажений, полуплений од спеки, чуб кучмою, нестрижений* (С. Васильченко); *Попелясте волосся кучмою сиділо на голові* (Ю. Бедзик); // Те, що має форму високої кудлатої шапки. *Ґанок з білими колонами був закутаний виноградом, вочевидь здичавілим, а окремі його батоги вигналися аж на дах і творили густу кошлату кучму* (Ю. Винничук); *Від густої кучми рудих чорнобривців на підвіконні йшов гіркуватий аромат клумби з дитинства* (Г. Вдовиченко); * Образно. *Щезла з Хребта-гори вже сніговая блискучая кучма* (І. Франко); *Безладно розкидані хати .. дрімали, попритулявшись до крутих схилів яруги, насунувши на вікна завалені снігом кучми солом'яних дахів* (В. Речмедін).

2. *чого, перен.* Густе волосся, що нагадує шапку. *Голову його вже вкривала буйними сріблястими хвилями кучма сивого волосся* (Ю. Смолич); *Буває, що набреде тут на їхню екскурсію табірний баяніст, в якого на голові ціла кучма густої вовни, аж дивно, чому його не стрижуть у таку спеку* (О. Гончар); // Скуйовджене волосся. *Вигляд справді був у Тараса не жениховський: нестрижена біла кучма, чорна сорочка, латані білі штани* (С. Васильченко); *Він довго морщить лоба, трясе кучмою і бородою, вилічуючи, скільки буде верст до Медвина* (М. Стельмах); *І вже позираю підозріло на парубійка, який напирає на мене. У засмальцьованій робі, руки в мазуті, кепочка ледь тримається на кучмі волосся* (А. Дімаров); *Поскидали* [скіфи] *з голів смушеві шапки й підставляли свої нечесані кучми дощеві* (І. Білик).

◊ **Да́ти ку́чму** *див.* **дава́ти.**

КУЧМА́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **кошла́тий.** *Денис, повернувши кучмату голову до тепла, спить на кожусі* (Григорій Тютюнник); *Вмить кучматі русяві пасма розпались, і з їхніх свавільних хвиль постало миловидне й блискуче, наче обкатана морська галька, обличчя дівчинки* (Є. Гуцало); *Лице його здалось Тарасові багровим круглим місяцем, на якому вмостилася кучмата хмара волосся* (Василь Шевчук); *Їх* [верби] *восени пообрубували, і тепер із їх кучматих голів виростали нові тонкі паростки* (В. Гжицький); *Макова хмара ластівок всмоктується кучматим верховіттям ясена* (Є. Пашковський); *Густий, кучматий туман перекочується понад селом білими і м'якими, як вистигла кульбаба, хвилями* (Є. Доломан); *Ми впливли в білі кучматі хмари, і кожна хмара була наче яблуня в цвіту* (В. Дрозд); *Білий кучматий жеребець лащиться до нього, чухає йому губою щоку й дозволяє сідати верхи* (І. Білик); *З-за рогу, заступаючи кучматою шапкою сріблясту підківку місяця, показується чоловіча постать у кожусі* (В. Бабляк); // З кошлатим волоссям на голові. *Щербина, бувало, обдурював .. і кучматих румунських циган-переводчиків, які нерідко з крадеными кіньми перебиралися з королівства на Поділля* (М. Стельмах).

КУ́ЧМИТИ, млю, миш; *мн.* ку́чмлять; *недок., кого, що, розм.* Те саме, що **кошла́тити.** *Вітер кучмив моє довге волосся* (Ю. Яновський).

КУЧУГУ́РА, и, *ж.* 1. Невелика полога гора; горб. *За містом впевненою рукою Михайло Михайлович скерував човна до берега, і вони швидко зійшли на високу, зарослу травою, піскову кучугуру* (Л. Смілянський); *Береги далеко. Правий — гори, кучугури і переярки в лісах. Лівий — мілини, пісок, верболози* (Ю. Смолич); * Образно. *Небом жене кучугури жовтобілих хмар, перевертає ними, як перинами, сіє хмаряним борошном по небесній блакиті* (В. Винниченко); *В кучугурах хмар заплескалась сіра світанкова смуга* (Н. Рибак).

2. *розм.* Те саме, що **ку́па** 1. *Вітер вив, мов дикий звір, і, змітаючи цілі кучугури снігу, підіймав їх догори, до білих хмар, що низько повисли над землею* (М. Коцюбинський); *Оглядав* [Молокан] *пожвавлені чайхани, розкриті від рясяних циновок кучугури динь та кавунів* (Іван Ле); *Вутанька внесла знадвору в'язку свіжої соломи .. Хлопець, здається, цього тільки й ждав! стрибнув десь згори просто в золоту кучугуру* (О. Гончар); *Цей обгорілий килим і кучугура пропаленого брезенту .. загромадили віз на третину* (М. Вінграновський); * Образно. *Бритва доторкнулася до горла і поволі поповзла догори, згрібаючи кучугури снігу разом із чорними цятками щетини* (Ю. Винничук).

КУЧУГУ́РИСТИЙ, а, е, *розм.* Укритий кучугурами; з кучугурами. *Поїзд, вирвавшись з-за кучугуристих, піщаних, порослих високими соснами горбів, радісно протрубив* (В. Козаченко); — *Звідки оці кучугуристі пустирі перед нами, де ото ярмаркові своїми возами тирлуються?* (О. Гончар).

КУЧУГУ́РИТИСЯ, иться, *недок., розм.* Здійматися, виднітися кучугурами. *Море кучугурилося.., мінилося на сонці срібними лезами* (З. Тулуб); *Перелiски в бік до Сойму та очерети понад Вірським ставом кучугурилися над білою гладінню, наче випушка білого смушку на білому ж кожусі* (Ю. Смолич); *Синьо кучугуриться й сивіє поземкою рання зима* (Є. Пашковський); // Те саме, що **грома́дитися** 2. *Біля них* [шкільних парт] *кучугурилась величезна купа викинутих після перев'язок брудних закривавлених бинтів* (О. Гончар).

КУЧУГУ́РИЩЕ, а, *с.* Збільш. до **кучугу́ра** 1. *Тисячотонні кучугурища гірських порід насунуло на полотно доріг, перегородило, позабивало туристські маршрути* (О. Гончар); *Мілкі переброди, теплі кучугурища піщуги; їхав понад Дніпром — гарно козакові* (Ю. Мушкетик).

КУШ[1], а́, *ч., розм.* 1. Ставка (виграш) в азартних іграх. *В карти грав* [поручик Шлітер], *не програваючи, мав терпіння сидіти годинами біля столу, вираховуючи, ставив карту, брав куш і вставав від столу* (Л. Старицька-Черняхівська).

2. Певна сума грошей як винагорода за що-небудь. *Великі діла вершать біржові акули, — і хіба хтось докоряє їм за це? Тільки потім заздрять великому кушу й захоплюються їхньою спритністю* (В. Владко); *Тараса так і підмивало забрать ті гроші собі .. Але було незручно перехопити куш у відчайдуха* (Василь Шевчук); *Хай лічить купчина куші-бариші* (М. Лукаш і В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса); *Критики*

зазнають у сатирі й судді, які за добрий куш виправдовують злочинців і засуджують невинних людей (з наук. літ.).

◊ **Зрива́ти / зірва́ти куш** *див.* **зрива́ти**[1].

КУШ², *виг.* Вигук, який спонукає собаку лягти, мовчати, сидіти сумирно, тихо. — *Трезор, — мовив я тихо і глянув на нього пильно: — Куш тут і чекай, поки ми не вернемося* (Л. Старицька-Черняхівська); *Свисток... Сетер підбігає. — Лягай! Куш! Піль! Візьми! Тубо! Не руш! — Сетера вчили, як полювати птицю* (Остап Вишня); *Нелі скочила із ліжка, стала коло дверей і люто почала гавкати. І тільки тоді, як селянин зник за тинком школи, хазяїн повернувся до дверей і гукнув: — Куш назад!* (Т. Осьмачка).

КУША́, і, *ж., іст.* Ручна метальна зброя, використовувана у XII–XVI ст. *Зачіпна зброя була: лук і куша — вид поліпшеного лука* (з наук.-попул. літ.).

КУША́К, а́, *ч.* Довгий і перев. широкий пояс з матерії або мотуззя, яким обмотують лінію талії. *Новий пояс, хуражку* [фуражку] *він не носив уже, це — правда, і чоботи не ваксив, не закладав лівої руки за кушак* (В. Винниченко); *У класичному козацькому одязі кушак був коротким, аби, присідаючи під час бою, козак часом не перечепився через нього* (з наук.-попул. літ.); *Привабливою альтернативою та кольоровим акцентом образу може бути й шовковий кушак чорного кольору* (із журн.).

КУША́НИ, ів, *мн. (одн.* **куша́нин**, а, *ч.;* **куша́нка**, и, *ж.).* Населення Кушанської імперії — стародавньої держави, що існувала в I–III ст. в Індії та Центральній Азії. *Хронологія та історія кушанів відновлені переважно за збереженими монетами, китайськими літописами та індійськими й грецькими свідченнями* (з наук. літ.); *Фахівці вважають, що кушани внесли в буддизм Махаяни есхатологію зороастризму* (з наук.-попул. літ.); *Етнічно різнорідні кушани спілкувалися різними східноіранськими мовами* (з наук.-попул. літ.); *Кушани любили зображувати озброєних вершників* (з навч. літ.).

КУША́НИН *див.* **куша́ни.**

КУША́НКА *див.* **куша́ни.**

КУША́НСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до кушанів. *Спочатку кушани займали області Бактрії в Середній Азії, поступово кушанські царі значно розширили територію своєї держави* (з наук. літ.); *Імперія була утворена кушанською гілкою конфедерації юечжі, імовірно, протоіндоєвропейського народу зі східної частини Таримського басейну* (з навч. літ.).

КУ́ШАТИ, аю, аєш, *недок., що, рідко.* Куштувати. *А хмільного — свідок Бог — Не кушаю зроду* (С. Руданський); *Не кушав плоду з дерева живого* (І. Франко).

КУШЕ́ТКА, и, *ж.* Невеликий диван з узголів'ям і без спинки. *Скрізь попід стінами тулились канапки, кушетки, м'які фотелі з подушками й подушечками* (М. Коцюбинський); *Алла Михайлівна лежала ще, але не в ліжку, а на кушетці* (Леся Українка); *Віра готує вечерю, а він у той час читає газету на кушетці* (Р. Іваничук); *Сірим суконцем порохів укриті стіл і кушетка біля ліжка* (Р. Андріяшик).

КУШИ́Р, у́, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина з довгим тонким стеблом, у верхній частині — гіллястим з маленьким голкоподібним листям, що росте у воді; водяна кропива. *Сам Дашкович .. обіруч вибирав раки й рибу з жабуриння та куширу* (І. Нечуй-Левицький); *Воду занесло мулом, товстий шар куширу та ряски вкрив її теплою ковдрою зверху* (М. Чабанівський); *Для періоду заповнення водоймища й першого року його існування характерний буйний розвиток рослин, що вільно плавають на воді — ряски, куширу* (з наук. літ.).

КУШИРИ́ЩЕ, а, *с.* Збільш. до **куши́р.** *Повезуть його з співом та гуком до саги, до улюблених своїх вод, вивалять просто в одежі в літепло, в кушириша, аж розполохавши зорі саги та поснулих замулених карасів! Повезуть, покатають господаря, а він і не відпручуватиметься, бо ж так зачіплянський звичай велить* (О. Гончар); *Лише незмигно з глибини, де ледве мріли кушириша, дивилось поглядом ясним веселе сонячне очище* (П. Мовчан).

КУШИ́Т *див.* **куши́ти.**

КУШИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **куши́т**, а, *ч.;* **кушитя́нка**, и, *ж.).* Група народів, які проживають у Східній Африці; представники цих народів. *І сказав Йоав до кушита: Іди, донеси цареві, що ти бачив. А кушит уклонився Йоавові, та й побіг* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Найдавніші сліди культури кушитів датовані IX–VII ст. до н. е.* (з наук. літ.); *Аарон та Маріям заздрять своєму братові (дорікають Мойсею за жінку кушитянку)* (з рел.-церк. літ.); *Населення Ефіопії складає 58,6 млн осіб і розділено на дві великі етнічні групи — семітів і кушитів* (із журн.).

КУШИ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **куши́ти.** *Кушити розмовляють 47-ма мовами кушитської групи семіто-хамітської мовної сім'ї* (з наук. літ.); *Сомалійці — давній кушитський народ зі значним досвідом державності й високим рівнем національної свідомості* (із журн.).

КУШИТЯ́НКА *див.* **куши́ти.**

КУ́ШКА, и, *ж.* Дерев'яний кухоль, у якому косарі тримають гострильний брусок. *Авило виклепав косу .. А Федір уже біля колодязя в кушку піску, води набрав* (А. Головко); *Стежкою іде Мирон; за плечима збита коса, при поясі кушка з мантачкою, в роті люлька* (М. Стельмах); *Дзвонить літо далиною, І зітха зозуля в гаї, А потік пересихає, В кушки виношений мною* (Д. Павличко); * У порівн. *Щелепи понабрякали, ніс роздуло, як кушку* (І. Багряний).

КУШНІ́Р, а́, *ч.* Ремісник, що вичиняє хутро і шиє з нього одяг, головні убори і т. ін. *Взяв мене батько од череди й почав вчити кравцювать. Він, бач, був кравцем і кушніром* (І. Нечуй-Левицький); *Зажила собі великої слави дивовижно гарна робота гуцульських кушнірів. Це вони шиють напрочуд гарне вбрання — кептари* [кептарі] (Т. Масенко); *Серед горе-колег вже лунали хмільні пропозиції щодо куштування тюленячого м'яса та продажу місцевим кушнірам цінної шкіри* (І. Роздобудько).

КУШНІ́РСТВО, а, *с.* Ремесло кушніра. *Коли дійшли* [сини] *до 11 літ, батьки хотіли їх дати до ремесла — одного до кушнірства, другого — до столярства* (І. Франко); — *Не кушнірство винне, що Франц розпився.., — обізвався нараз знов Павло* (О. Кобилянська); *Кушнірство в середні віки перетворилося на одне з найпоширеніших ремесел* (з наук.-попул. літ.); // Галузь виробництва. *Кушнірством, тобто вичинкою шкір і пошиттям з них одягу, у містечку Тисмениця займаються вже понад 300 років* (із журн.).

КУШНІ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до кушнірства. *Цехи: різницький, коновальський, Кушнірський, ткацький, шаповальський Кипіли в пеклі всі в смолі* (І. Котляревський); *Прокіп купив собі документи, які засвідчували, що він є майстром червонодеревником, а його товариші — підмайстрами в різних ремісничих цехах — ювелірному, кушнірському, ма-*

лярному (В. Лис); *Судячи з величезної кількості хутра й великого поширення хутряної одежі, слід гадати, що на Русі була розвинута також кушнірська справа* (з наук. літ.).

КУШНІРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок:* Бути кушніром, займатися кушнірством. — *Чого тільки я не вчився, за що я не брався на своєму віку! Я й кравцював, й кушнірував* (І. Нечуй-Левицький); *Оселився* [Олексій] *неподалік од Мирослава, .. жив там собі, кушніруючи та шевцюючи* (О. Ільченко).

КУШПЕЛА́, и́, *ж., діал.* 1. Стовп, клуби пилу, піску, снігу і т. ін. *Ось з-за села піднялася страшенна кушпела. Вихор підхопив її високо-високо і мчав прямо на село...* (Панас Мирний); *Інші командири повели вже своїх на обід, вже тільки кушпела влягається за ними по плацу* (О. Гончар); *Валка йшла важко, волокла за собою хвіст сірої кушпели* (Ю. Мушкетик); *Здіймало військо сніжну кушпелу* (Л. Костенко).

2. Завірюха. *Була тоді кушпела велика, — сніг так зараз слід і замете* (Сл. Б. Грінченка).

КУШПЕ́ЛЕННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **кушпе́лити** 3. *Дяк був цілком задоволений, отож вечір зустрів із миром у душі, а коли це траплялося, сідав, як звично, на ґанку та й поринав у екстатичного акта* [в екстатичний акт] *кушпелення* (Валерій Шевчук).

КУШПЕ́ЛИТИ, лю, лиш, *недок., діал.* 1. *тільки 3 ос., чим.* Крутити, здіймаючи в повітря сніг, пил, пісок і т. ін. (про вітер). *Гуде, висвистує оскаженілий вітер, жене вулицею шматтям порваних газет, жбурляє почорніле листя, кушпелить порохнявою, розмітає на тротуарах сміття* (А. Хижняк); *Пронизливий холодний вітер люто шмагав їх по обличчях колючим снігом, сліпив очі, танцював і кушпелив навколо, .. застилаючи виднокруг густою білястою пеленою* (В. Малик); *Все знялося з місця, вихор кушпелив листям по осінніх дорогах* (О. Забужко); // Бушувати, лютувати (про завірюху). *Валить сніг, кушпелить завірюха* (О. Гончар); // Крутитися, кружляти в повітрі. *З повітчини йому добре видно, як кушпелить над лісом сніг і закидає дерева по саме черево* (Г. Епік).

2. Іти, їхати і т. ін., здіймаючи куряву. *Довго я кушпелила босими ногами по шляху* (М. Чабанівський); *Цей агітфургон .. цілими днями гасає по відділках або кушпелить грейдером аж у райцентр за новою кінострічкою чи в якихось інших справах* (О. Гончар); *Кушпелить* [Марко Прудкий] *босими ногами по піску* (Ю. Хорунжий).

3. Пускати дим, димити (про піч, куріння люльки і т. ін.). *Наші печі хай куріли, але ж по-Божому, а після нашого кисневого дуття вдвічі більше кушпелити стали* (О. Гончар); *Це таки був Іван, який спокійно кушпелив люлечку і, як усі, був урочистий* (Валерій Шевчук).

КУШПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок., діал.* Підсил. до **кушпе́лити.** *То не кушпела кушпотить, то татарва мчиться на наших!..* (Панас Мирний).

КУ́ШТРА, и, **КУ́ШТРЯ,** і, *ж., діал.* Скуйовджене волосся; куделя (у 2 знач.). — *А ви б розчесали свою куштрю, а то горобці подумають, що куделиця, і обсмикають на гнізда!* (М. Кропивницький).

КУШТРА́ТИЙ *див.* **кустра́тий.**

КУ́ШТРЯ *див.* **ку́штра.**

КУШТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **куштува́ти** 1. — *Скільки літ на білому світі прожив, а ще не випив ніде нічого, саме куштування та лизькання* (П. Загребельний); *Самі застілля перетворювалися на гурманські оргії куштування страв із дефіцитних продуктів* (Н. Сняданко).

КУШТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* З'їдати або випивати трохи чого-небудь для проби; пробувати. — *Еге, брати мої, здається, хтось наш обід куштував, — каже він* (з казки); *Усякого товару, якого тільки подумаєш, — усе є .. З якої хоч купи* [груш] *і скільки хоч куштуй, ніхто тобі не поборонить* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Скажи, — каже, — йому, щоб він напік з пшениці буханців і, крий Боже, щоб не їв і не куштував, які вони* (О. Стороженко); *Хліба шмат, водою повний глек Були мені смачніші, ніж вино, Хоч я його й не куштував давно* (С. Крижанівський); *Такого доброго молочка давно не куштував* (Р. Андріяшик); *Я гадала, що буду зголоднілою, але від нервів чомусь перехотілося навіть щось куштувати* (Любко Дереш).

2. *чого, що, перен.* Здобувати досвід, зазнавати труднощів, проходити через які-небудь випробування і т. ін. *Правда, що тягла ти* [бурса] *добре оковиту, Іноді харцизтвом обридала світу; Тільки вже за теє куштувала й ліки — З свіжої берези віники великі* (Я. Щоголів); *Інші чоловіки жили палкішим життям, куштували світу, його втіх і смутків, женилися і віддавали заміж, вступали в службу і покидали службу, а Джок усе пастушив, байдужий на зміну часу і обставин* (І. Франко); *Потім як пішла* [Параска] *поневірятися по наймах, панської ласки куштувати* (В. Еллан-Блакитний); *Вісім років я поневірявся, куштуючи заробітчанської долі в кубанських станицях, в Новоросійську, Єйську* (Іван Ле); *Ще ж бо ніхто її, тієї цариці, не знає, справ не бачив, суду не куштував* (Р. Іваничук).

КУШТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* 1. Пас. до **куштува́ти** 1. *У неділю, 18 травня, ми відзначали Міжнародний день музеїв. В особняку Ханенків гуляли привиди, загадувалися загадки, відкривалися таємниці, куштувалася кава* (з газ.).

2. *безос., розм.* Про умови, обставини і т. ін., за яких щось куштують. *У нашому ресторані в кожного є свій улюблений столик, де куштується якось по-особливому. Вишукана кухня приємно здивує найвимогливіших і найрозпещеніших гурманів* (з мови реклами).

КУЩ, а́, *ч.* 1. Багаторічна низькоросла дерев'яниста рослина, гілки якої ростуть майже від кореня. *Міцні дуби стоять, не шумлять і не шелестять, а поміж ними проквітають калинові кущі* (Марко Вовчок); *Раз, лежачи знічев'я на травиці, У холодочку під кущем, Він* [Собака] *розбалакався з Конем* (Л. Глібов); *З землі куряться у прозору блакить пахощі засоромлено білих черешень, ніжно-рожевих яблунь, молодих кущів із дитячими щічками листочків* (В. Винниченко); *В садку отця Йосипа на кущах аґрусу вже стали зеленіти бруньки* (Б. Антоненко-Давидович); *На полі Антон повирубував, з корінням повикорчовував кущі ялівнику та ліщини* (С. Чорнобривець); *Ми покружляли навколо урвища і сіли під крислатим кущем ліщини* (Р. Андріяшик); * Образно. *Вони сиділи одне насупроти одного за золотим кущем багаття* (М. Стельмах); * У порівн. *Фатьма йшла попереду — зелена, як весняний кущ* (М. Коцюбинський); // *тільки мн.* Скупчення таких рослин на певній ділянці, а також ділянка з такими рослинами; чагарник. *Кам'яна печера була в густих кущах під високими дубами, в скелі* (І. Нечуй-Левицький); *Із кущів хутко вибігають козаки і парубки, зодягнені по-козацькому* (С. Васильченко); *Тривожна ніч .. Здається, вискочить кіннота з кущів і кинеться на нас...*

(В. Сосюра); *Андрій, крадучись, добрався кущами з секретарем сільради до нього додому* (І. Багряний); // *перен.* Скупчення або пучки чого-небудь. *На генералі — камергерський мундир .. і шапка з іншого генерала — уся в золоті з кущем білого, чудернацького пір'я* (Ю. Яновський); *Тільки по лукавих іскорках очей, що проблискують під кущами брів, Дорошенко впізнає свого давнього приятеля* (О. Гончар).

2. Трав'яниста рослина, стебла якої ростуть від поверхні ґрунту пучком. *Сонце світило на їх* [них] *з-за Росі й пронизувало зелені верби, кущі високої осоки коло самого каменя в воді* (І. Нечуй-Левицький); *Кирило нагнув до себе кущ зілля й припав до нього гарячим обличчям* (М. Коцюбинський); *Павутиння літало в повітрі, чіплялося за кущі хризантем* (М. Томчаній); *Залишилася тільки глиця зі своїм гострим ароматом, велетенські розложисті кущі папороті й паруюча волога лісу* (Любко Дереш); *Помідори чекали, поки їх помиють, на кущах у городі* (Люко Дашвар); * У порівн. *Зірвалася* [Одарочка] *і побігла до хати. Мов кущ квіточок котився двором — то вона бігла* (Панас Мирний).

3. *перен.* Об'єднання невеликих підприємств, шкіл, організацій і т. ін. *Кущ поліції під його* [Тихона] *рукою — Яків Квочка, Панько Смик, Хведь Мачула...* (К. Гордієнко); *У класі на задніх партах з блокнотами і зошитами усілися всі мовники куща, директор і завуч* (М. Стельмах).

◊ **(1) В кущі <По кущах>** — подалі від відповідальності, безпосередньої участі у справі. — *Цілий рік трубили про ту кукурудзу, а як до діла прийшлося, то всі по кущах!..* (В. Кучер); — *Хто, як не ти, перед районом .. розпинався, що Троянівська сільрада виконає й перевиконає* [заготівлю зерна]? *Тепер сам у кущі, а на мені хочеш виїхати?* (Григорій Тютюнник); **Хова́тися / схова́тися в кущі (по куща́х)** *див.* **хова́тися**[1].

КУ́ЩА, і, *ж., заст.* Шатро, намет, хатинка. *Ходімо в кущу, опочий, Та повечеряємо вкупі З веселим гостем молодим* (Т. Шевченко); *Народ жив у кущах, чи наметах, змайстрованих із зелених віт* (з наук.-попул. літ.).

КУЩА́ВИЙ, а, е. Те саме, що **кущи́стий**. *Узгір'я поросло кущавим вересом* (із журн.); *Шульга глянув з-під кущавих брів на усміхнене обличчя президента* (Н. Рибак); *Він сідає. Краплі поту Хова кущава борода* (А. Малишко); *Вона здогадалась: він переклав її підписи до якоїсь із картин на стелі. З латини. Вузьке обличчя, кущаві брови. Узяв кілька книжок, сів гортати* (Г. Вдовиченко); * Образно. *Лиш сопки, сланці і сніги, лише хрести кущаві своєї не діждуть черги в своїй ганьбі і славі* (В. Стус).

КУЩА́СТИЙ, а, е. 1. Те саме, що **кущи́стий** 1. *Височіли буйні кущі жоржини, зарості якихось кущастих жовтих і фіолетових квітів* (І. Сенченко); *У вогкому трав'янистому пониззі сумовито бовваніли старезні крислаті верби і кущаста лоза* (Є. Доломан).

2. *перен.* Те саме, що **кущи́стий** 2. *Решта слів десь загубилась у кущастій сивій бороді старого* (Леся Українка); *Дядько Зозуля смішно поворушив кущастими бровами* (В. Винниченко).

КУ́ЩЕННЯ, КУЩІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кущи́тися**. — *В період кущіння волога потрібна посіву.., як маляті молоко* (І. Рябокляч); *Для кращого кущення маточних рослин пагони, які утворилися в перший рік, зрізують* (з наук. літ.); *Кущення триває з моменту появи першого бічного пагона (в однорічних рослин) або з початку вегетації (у багаторічних) до початку викидання стрілки* (з навч. літ.); // *біол.* Процес утворення бічних пагонів (про злакові та інші трав'янисті рослини). *Кущення починається після утворення рослиною 3–4 листків* (з наук. літ.); *У кукурудзи енергія кущення звичайно не перевищує двох стебел* (з наук.-попул. літ.).

КУ́ЩИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **кущ** 1, 2. *Читаю й бачу неначе: гора, травичка, кущики* (А. Тесленко); *Спереду невеликий старосвітський полковницький будинок, соломою вкритий. На стрісі мох і навіть кущик жита* (О. Довженко); *Максим знав кожен горбок, кожен кущик, кожну балку й переярок* (І. Багряний); *Дуня й цього року посадила віниччя і кілька кущиків чорнобривців* (Б. Антоненко-Давидович); *Мишей .. жбуряю через огорожу на сусідський город, стежу, як .. падають між рядками сухих кущиків картоплі* (А. Дністровий).

2. *перен.* Пучок волосся. *Чудний той був князь Ратієв, — низенький, .. оброслий волоссям, як звір, воно у його* [нього] *не тільки на щоках і під очима поп'ялося, а й на самому кінці носа, мов бородавка, чорнів кущик* (Панас Мирний); *З-під капелюха вибивалося повісмо білого волосся, під гострим хрящуватим носом кущики таких же білих вусів* (Ю. Збанацький).

КУЩИ́СТИЙ, а, е. 1. Який росте кущем, кущами. *Ряд за рядом у борозни ставали, як по шнурку, молоді деревця. Од поля кущиста жовта акація, далі — кленки та бересточки* (П. Оровецький); *Месопотамці, вочевидь, мали справу з кущистою пшеницею. Не інакше. Над її вирощенням б'ються і наші селекціонери, та й над гіллястою також* (Є. Доломан); *Біля хутора росте сиза блекіть, сонна кущиста трава* (В. Лис); *Насіння, висіяне по одній насінині, дає міцні кущисті сходи й добрий урожай* (з наук. літ.); * Образно. *Тріпоче небо голубом в кущистім лісовім надбрів'ї* (В. Стус).

2. *перен.* Який росте пучками (про волосся). *Очі його карі .. двома хижими кібчиками линули з дубленого обличчя — й не могли зірватися з-під кущистого надбрів'я* (Є. Гуцало); *Маленькі очі з-під кущистих брів дивилися насторожено і холодно* (В. Дрозд).

КУЩИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **кущи́стий** 1. — *Треба закріпити в ній* [пшениці] *кущистість і добірне зерно, щоб це спадкувалося в звичайних умовах, розумієш?* (О. Донченко); *Більшість однорічних трав і зернофуражних культур, які вирощують на зелену масу, мають добре виражену кущистість* (з навч. літ.).

△ **(1) Зага́льна кущи́стість**, *біол.* — показник, що визначається середньою кількістю пагонів, які розвиваються на рослині. *Чим кращі умови для росту рослин, тим більша загальна кущистість* (з наук. літ.); **(2) Продукти́вна кущи́стість**, *біол.* — показник, що визначається за кількістю стебел, які дають урожай. *Продуктивна кущистість рослин пшениці змінюється залежно від сорту та дози азотного добрива* (з наук. літ.).

КУЩИ́ТИСЯ, и́ться, *недок.* 1. Рости кущем, кущами. *Кучерява бузина кущилася аж під дах* (З. Тулуб); *Ліщина густо кущилася під високими деревами* (О. Десняк); *Посеред луки розкішно кущився верболіз* (Григорій Тютюнник); *На подвір'ї лікарні кущився глід* (Є. Пашковський).

2. Утворювати кущі (про злакові та інші трав'янисті рослини). *В полі густо кущилась ярина, буйно зеленіли озимі* (П. Панч); *Сивий полин і листатий подорожник кущилися обабіч дороги* (Григорій Тютюнник); *Навіть у негоду кущаться під мокрими снігами, густо зеленіють добре закорінені пшениці* (О. Гончар); * Образно. *Бомбами кущилася земля у неба під ногами* (М. Вінграновський).

3. *перен.* Рости пучками (про волосся). *На округлому обличчі з гострим підборіддям і тонкими, міцно затиснутими вустами кущилися густо чорні брови, що зрослися на переніссі* (В. Кучер); *— Ану, замовкніть там! — задер* [управитель] *тупе підборіддя з глибокою вм'ятиною, в якій густо кущилась щетина* (М. Стельмах); *З волоссям ціла купа проблем, бо якщо воно вилазить, тобто зникає з голови, то чомусь вилазить, тобто кущиться із носа* (Ю. Іздрик).

КУЩІННЯ *див.* **кýщення.**

КУЩОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **кущ** 1, 2. *Припала пилом зелень кущова* (І. Гончаренко); // Для якого характерне утворення куща, кущів. *На дні ярів доцільно висаджувати кущові породи для затримання мулу, який може замулювати луки* (з наук.-попул. літ.); *Ліс — це сукупність землі, деревної, кущової та трав'яної рослинності, тварин, мікроорганізмів та інших компонентів навколишнього середовища, які біологічно пов'язані між собою і впливають одне на одного* (з наук. літ.); // Який має форму куща. *Фікус рідко сам утворює красиву кущову крону* (з газ.).

2. Стос. до куща (у 3 знач.). *Марченко раніш зустрічався з Спиридоновою тільки на кущових зборах партії* (М. Хвильовий); *— Варвара Іванівна беззмінний і чудовий керівник предметної комісії в школі і кущового методоб'єднання...* (О. Копиленко); *Йтимуть жінки з своїми задавненими хворобами, каверзливі пенсіонери вимагатимуть безсмертя, муситимеш вибивати кожне місце в кущовій лікарні* (О. Гончар); *Біля хати, де містилася кущова поліція, стояла невелика комірчина для дров* (К. Гриб).

КУЩОВИ́ННЯ, я, *с.* Збірн. до **кущ** 1, 2. *Мирон Данилович минав кущовиння, переярки, пагорби, сподіваючися набачити якусь поживу* (В. Барка).

КУЩОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму куща, подібний до нього. *Колонії моховаток утворюють безліч форм: одні покривають різні поверхні у формі скориночок і грудок, інші мають віяловий, дерево- або кущоподібний вигляд* (з наук. літ.); *Зависнувши на кущоподібному деревці посеред прямовисного муру, хлопець наспівував пісеньку* (із журн.).

КУЩОРІ́З, а, *ч., с. г.* 1. Інструмент для зрізування або обрізання кущів і невеликих дерев, признач. для садово-паркових та ландшафтних робіт. *Кущорізи використовують для облаштування ландшафтних місцевостей, парків, для швидкого й чистого підстригання здичавілих огорож тощо* (з наук.-попул. літ.); *Наш магазин пропонує великий вибір електричних кущорізів з низьким рівнем шуму й вібрації* (з мови реклами).

2. Машина, признач. для розчищування будівельних майданчиків від кущів і заростей молодих дерев. *Для розчищування місцевості від кущів і невеликих дерев з діаметром стовбурів до 20 см, а також для зрізування купин застосовують кущорізи* (з наук. літ.).

КУЩОРІ́ЗНИЙ, а, е. Стос. до кущоріза. *Дачникові в нагоді стануть кущорізні ножиці* (із журн.); *Кущорізні ножі приводяться в рух за допомогою двигуна* (із журн.); *Кущоріз складається з базового гусеничного трактора Т-100 МЗГП і навісного кущорізного устаткування* (з мови реклами).

КУЩУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **кущувáти** і **кущувáтися.** *Через 50–60 днів, коли у фазі кущування озимої пшениці утвориться кілька наземних стебел, рослина має бути покрита снігом* (з наук. літ.).

КУЩУВА́ТИ, ýє, *недок.* Те саме, що **кущи́тися.** *У літературний обіг української мови міцно увійшла назва місяця — травень. Справді-бо: під цю пору буйно кущують і цвітуть різноманітні трави* (з навч. літ.).

КУЩУВА́ТИЙ, а, е. 1. Те саме, що **кущи́стий** 1. *Це було кущувате й добре укріплене узвишшя, що панувало над шляхом, замикаючи його вогневою заслоною* (І. Багряний); *Нелегко було вчорашнім хліборобам загонити великі саперні лопати в кущуватий, рутвяно-зелений, вкритий тумановою росою посів...* (О. Гончар); *Дротяні загорожі навколо садиб були майже непомітні в густих заростях кущуватої жовтої акації* (М. Руденко).

2. *перен.* Те саме, що **кущи́стий** 2. *Никанор зовсім заріс чорною кущуватою бородою* (І. Микитенко); *Важкі думки примушують його кущуваті брови ще нижче насунутися на очі* (М. Чабанівський).

КУЩУВА́ТИСЯ, ýється, *недок.* Рости кущем. *Там, де падають з калини димчасто-рожеві краплини, густіше кущується і підводиться трава* (М. Стельмах); *Молоді рослини мирту треба прищипувати, щоб вони краще кущувалися* (із журн.).

КХМЕР *див.* **кхмéри.**

КХМЕ́РИ, ів, *мн. (одн.* **кхмер,** а, *ч.,* **кхмéрка,** и, *ж.).* Народ, який становить основне населення Камбоджі. *За віруванням кхмери — буддисти південної гілки* (з наук.-попул. літ.); *Основне заняття кхмерів — рільництво (вирощують рис та кукурудзу); важливу роль відіграють розведення великої рогатої худоби та рибальство* (із журн.); *Кхмери — спокійні і стримані люди, які полюбляють відпочинок та дозвілля, поважають короля і свою країну* (із журн.).

(1) Червóні кхмéри, *іст.* — екстремістська фракція в камбоджійському комуністичному русі, що захопила владу в 1975 р. *Червоні кхмери були розбиті В'єтнамом у 1979 р., але продовжували партизанську війну, а після смерті в 1998 р. Пол Пота схильні до компромісу з урядом Камбоджі* (з наук.-попул. літ.); *Чотири вцілілі лідери режиму червоних кхмерів стали перед трибуналом у власній країні* (з газ.).

КХМЕ́РКА *див.* **кхмéри.**

КХМЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **кхмéри.** *Кхмерська народність утворилася на початку нашої ери в процесі консолідації численних кхмерських племен, імовірно, одвічних жителів Південного Індокитаю, з сусідніми індонезійськими племенами* (з наук. літ.); *Найдовшою вважається абетка кхмерської мови* (з наук.-попул. літ.); *Знаєте, як перекладається з кхмерської Дара Чан? Зірка і місяць: кхмери здавна полюбляли давати дітям поетичні імена* (із журн.).

КША́ТРІЙ, я, *ч.* Представник однієї з чотирьох варн в індуїзмі, другої за значенням після брахманів, — шляхетної касти воїнів. *— Ти брамін, — сказав гуру, — але в твоєму серці живе кшатрій, воїн. Іди за серцем. Не молитва твоя справа, а бій* (О. Бердник); *Закони встановлювали поділ суспільства на чотири касти (варни): брахманів, кшатріїв,*

вайшіїв і шудр (з наук.-попул. літ.); *— А сам ти з якої касти? — питаю я. Тут плечі Раджі розправляються, в погляді з'являється величний блиск, і наступна фраза кидається з погордою: — Я кшатрій — воїн, як і наш король!* (із журн.); *Із варни кшатріїв у Стародавній Індії зазвичай обирали царів* (із журн.).

КШТАЛТ, у, *ч.* Зовнішній вигляд чого-небудь. *Головка* [Солохи] *зрослася, тілько прийняла якийсь чудовий кшталт: високо-високо угору тяглася, а там, де свиня ухопила зубами, схилилася набік* (Панас Мирний); *Перший побачив* [Сивоок] *унизу під валом озеро в кшталті кривого серпа* (П. Загребельний); // *перен.* Про особливості вдачі, характеру людини. *Завзятого Троянці кшталту, .. І носа хоть кому утруть* (І. Котляревський).

[Збиті] на один кшталт (копил) *див.* **збитий.**

○ **(1) На кшталт** *чого, який* — подібний до чого-небудь, схожий на щось; за зразком. *Господиня розбила грядки та клумби на паризький кшталт* (Р. Горак); *Вона поїхала чи то до Штатів, чи то до Канади, бо отримала грант для вивчення чогось на кшталт специфіки ментальності жінок-трудівниць посттоталітарної доби* (Є. Кононенко); *Щілина між грубою і стіною, коли з боків завісити ряднами, виглядала на кшталт кімнатки* (із журн.).

◊ **(2) На один кшталт,** *перев. з дієсл.* — за тим самим зразком; однаково. *Пан розглядає на один кшталт змайстрованих близнят, його темне обличчя веселіє* (М. Стельмах); **(3) На свій кшталт,** *перев. з дієсл.* — по-своєму. *Марію він полюбив теж на свій кшталт. Жадібним оком назирив її, як бездоглядний самородок, по-гендлярському визначив йому справжню ціну* (І. Волошин).

КЮ́БЕЛЬ, я, *ч.* Пристрій для захоплювання й механізованого переміщення сипких вантажів. *Кюбель розвантажують за допомогою будь-якого вантажопідіймального механізму, наприклад, вантажопідіймального крана* (з наук.-техн. літ.); *Розрізняють три види кюбелів: перекидні, такі, що розкриваються, і такі, що розвантажуються через бокові стінки та дно* (із журн.).

К'ЮБІ́Т *див.* **кубіт.**

КЮВЕ́, *невідм., с., спец.* Сік, отриманий в процесі перших трьох віджимів винограду пресом і признач. для виробництва шампанських вин. *Проведено дослідження впливу терміну витримки на якість рожевого купажного кюве* (з наук. літ.); *З нагоди свого сторіччя дім Піпер-Гайдзик у 1885 році створив особливе, рідкісне кюве* (із журн.).

КЮВЕЛЯ́Ж, у, *ч., гірн.* 1. Проходка в шахті підземних пливунів за допомогою кільцевих металевих ланок, скріплених в одну трубу. *Роботи з кювеляжу шахти виконано за планом* (з наук.-техн. літ.).

2. Водонепроникне кріплення у формі суцільного металевого циліндра. *Покрівельний кювеляж.*

КЮВЕ́Т, у, *ч.* 1. Водостічна канава для відведення поверхневих вод від автомобільної дороги або залізничного полотна. *Солдати порозлягались у кюветах, у холодку, сиділи навпочіпки на схилах у затінку, купчились на полотні невеличкими гуртками* (Ю. Смолич); *Артьомов крізь віконце вдивлявся у потоки, що обабіч шляху клекотали в кюветах* (С. Чорнобривець); *З гуркотом, з деренчанням, петляючи від кювету до кювету, мчала машина по шосе, і її було чути дуже далеко* (М. Дашкієв); *Автомобіль, наче живий, здригався і під натиском величезної сили поволі сунувся в кювет* (В. Малик); * Образно. *Я впишуся у поворот, у кювет не потраплю: мені подано руку підтримки — з розумінням та вдячністю потискаю її* (Г. Вдовиченко).

2. *іст.* Заповнений водою рів біля фортечної стіни. *Замок складався із чотирьох бастіонів та рову, імовірно, із заводненим кюветом* (з наук. літ.).

КЮВЕ́ТА, и, *ж.* 1. Посудина для оброблення й промивання фотографічних та інших пластинок і відбитків, а також для травлення кліше. *Кювета з розчином кислоти, в якій лежала мідна дошка, погойдувалася в міцних руках* (О. Ільченко); *Під час проявлення слід ритмічно, але не швидко погойдувати кювету або пінцетом пересувати фотопапір у проявнику* (з навч. літ.).

2. Посудина для набирання й рівномірного розподілу фарби на валику. *Пропонуємо малярські кювети* (з мови реклами).

КЮВЕ́ТКА, и, *ж.* Зменш. до **кюве́та.** *Кюветку для розкочування валика застосовують для рівномірного розподілу фарби по поверхні валика, віджимання її надлишків* (з навч. літ.).

КЮРАСО́, *невідм., с.* Апельсиновий лікер. *На столі парує кава, лежить домашній пиріг з вершковим кремом і стоїть пляшка кюрасо* (із журн.); *Кюрасо може бути жовтогарячим, блакитним, зеленим або безбарвним* (із журн.); *З лікером кюрасо готують різноманітні коктейлі* (з газ.).

КЮРЕ́, *невідм., ч.* Католицький парафіяльний священик у Франції, Бельгії та інших франкомовних країнах. *Вісімдесятирічний вер'єрський кюре .. мав право повсякчасно відвідувати в'язницю, лікарню і навіть притулки для бідних* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Праворуч .. сидів абат єзуїтського монастиря, а ліворуч — кюре з Мондідьє* (Р. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

КЮРІ́, *невідм., с., фіз.* Одиниця виміру радіоактивності. *Кюрі — одиниця виміру радіоактивних речовин, що дорівнює кількості випромінювань одного грама радію за секунду* (з наук.-попул. літ.); *Мова йшла про нейтрони і фотони, про альфа-, бета- і гамма-частинки, про одиниці виміру радіоактивності, які називалися кюрі і рентгенами* (В. Владко); * Образно. *У нас тепер усе життя в кюрі і в бекерелях* (Л. Костенко).

КЮ́РІЙ, ю, *ч.* Штучно створений радіоактивний хімічний елемент із атомним номером 96, що належить до актиноїдів; схожий на сріблястий метал. *Кюрій отримують при бомбардуванні плутонію альфа-частинками* (з наук. літ.); *За допомогою ядерних реакцій добуто америцій, кюрій, берилій, каліфорній* (з навч. літ.).

КЮРІТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Метод лікування за допомогою природних або штучних радіоактивних речовин; різновид променевої терапії. *Раніше радій широко застосовували в кюрітерапії* (з наук.-попул. літ.); *Якщо пухлина повністю не регресувала, то показана внутрішньотканинна кюрітерапія* (з навч. літ.).

КЮСТЕЛІ́Т, у, *ч.* Мінерал, багатий золотом різновид самородного срібла. *Кюстеліт містить до 10 % золота і має вигляд дрібних зерен* (з наук.-попул. літ.).

К'Я́НТІ, *невідм., с.* Італійське червоне сухе вино рубінового кольору. *Класичне к'янті виробляється тільки з винограду сорту санджовезе, в інших варіаціях можливе купажування з каберне, мерло, колорино та іншими сортами, але частка санджовезе має бути не менше 75 %* (з навч.

літ.); *Виробництво к'янті згадується в джерелах XIII–XIV ст.* (із журн.); *Щороку в Тоскані відбувається традиційний фестиваль к'янті* (з газ.); *К'янті — червоне сухе вино з Тоскани міцністю 11,5–12,5 %, названо на честь гір на південь від Флоренції, це візитна картка італійського виноробства* (з мови реклами).

КЯРИ́З, а, *ч., гідр.* Підземна споруда для збирання ґрунтових вод і виведення їх на поверхню землі. *Кяризи досить широко використовують у напівпустелях, передгірних районах Середньої Азії, Південного Кавказу та ін.* (з наук.-попул. літ.); — *Колесо потрапило в отвір оглядального колодязя якогось кяриза, що йде звідси в пустиню* (П. Загребельний); *Кяризи служать для одержання води та її виведення самопливом на поверхню землі з порівняно глибоких водоносних пластів* (із журн.).

К'ЯТ, а, *ч.* Грошова одиниця М'янми (Бірми); дорівнює 100 п'я. *К'ят у 1952 р. замінив в обігу бірманську рупію* (з наук.-попул. літ.); *Під час подорожі Бірмою можна було взяти велосипеди напрокат за 1 тисячу к'ятів* (з Інтернету).

КЯФІ́Р, а, *ч.* В ісламі — той, хто не вірить в єдиного Бога і посланницьку місію пророків ісламу; немусульманин. *Товмач махнув рукою: ті гроші — все одно, що в зубах у шайтана. Та й, мабуть, бреше клятий кяфір* (Ю. Мушкетик); — *Звідки тільки цей кяфір, що видавав себе за його дідуся, міг усе це знати?* (Любко Дереш).

КЯ́ХТИНСЬКИЙ, а, е: △ **Кя́хтинська мо́ва** *див.* **мо́ва.**

ПОКАЖЧИК СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

АБІССИ́НСЬКИЙ
абісси́нська
△ Абісси́нський коло́дязь <Абісси́нська свердлови́на> *див.* коло́дязь (1)
абісси́нський
△ Абісси́нський коло́дязь <Абісси́нська свердлови́на> *див.* коло́дязь (1)
АВА́ЛЬНИЙ
ава́льний
△ Ава́льний креди́т *див.* креди́т (2)
А́ВГІЇВ
а́вгієві
◊ А́вгієві ста́йні (коню́шні) *див.* ста́йня
АВТОМА́Т
автома́та
Полива́ти / поли́ти з автома́та (з кулеме́та, з міноме́та *і т. ін.) див.* полива́ти
АВТО́МАТИЗО́ВАНИЙ
автоматизо́вана
△ Автоматизо́вана систе́ма керува́ння *див.* систе́ма
АВТОРИТЕ́Т
авторите́т
Криміна́льний авторите́т *див.* авторите́т (1)
А́ВТОРСЬКИЙ
а́вторський
А́вторський (тво́рчий) конце́рт (ве́чір) *див.* конце́рт (1)
АГРОПРОМИСЛО́ВИЙ
агропромисло́вий
△ Агропромисло́вий ко́мплекс *див.* ко́мплекс (1)
АЗО́ТИСТИЙ
азо́тиста
△ Азо́тиста кислота́ *див.* кислота́ (1)
АЗО́ТНИЙ
азо́тна
△ Азо́тна кислота́ *див.* кислота́ (2)
АКРИ́ЛОВИЙ
акри́лова
△ Акри́лова кислота́ *див.* кислота́ (3)
АКУ́ЛА
аку́ла
△ Колю́ча аку́ла *див.* аку́ла (2)
АКЦІОНЕ́РНИЙ
акціоне́рна
△ Акціоне́рна страхова́ компа́нія *див.* компа́нія (2)
А́КЦІЯ[1]
а́кцій
△ Контро́льний паке́т а́кцій *див.* паке́т
АЛФА́ВІТ
алфа́віт
△ Кири́лівський алфа́віт *див.* алфа́віт (2)

АЛЬПІ́ЙСЬКИЙ
альпі́йська
△ Альпі́йська (ке́льтська) ра́са *див.* ра́са[1]
АМІ́ДИ
амі́ди
△ Амі́ди кисло́т *див.* амі́ди (1)
АМУ́Р
аму́ра
◊ Стріла́ Аму́ра (Купідо́на) <Аму́рова (Купідо́нова) стріла́> *див.* стріла́
аму́ри
◊ Крути́ти аму́ри *див.* крути́ти (5)
АНА́ЛІЗ
ана́ліз
△ Кі́лькісний ана́ліз *див.* ана́ліз (6)
△ Кла́стерний ана́ліз *див.* ана́ліз (7)
△ Компоне́нтний ана́ліз *див.* ана́ліз (8)
△ Крапли́нний ана́ліз *див.* ана́ліз (9)
АНГЛІ́ЙСЬКИЙ
англі́йська
Англі́йський костю́м <Англі́йська ко́фточка (соро́чка)> *див.* костю́м (1)
англі́йський
Англі́йський костю́м <Англі́йська ко́фточка (соро́чка)> *див.* костю́м (1)
АННІБА́ЛІВ
анніба́лова
◊ Анніба́лова кля́тва *див.* кля́тва (1)
АПАРА́Т
апара́т
Кома́ндно-адміністрати́вний апара́т *див.* апара́т (1)
АРА́БСЬКИЙ
ара́бський
△ Ара́бський кінь (скаку́н) *див.* кінь (6)
АРМОКАМ'Я́НИЙ
армокам'яні́
△ Армокам'яні́ констру́кції *див.* констру́кція (1)
АРТЕЗІА́НСЬКИЙ
артезіа́нська
△ Артезіа́нський коло́дязь <Артезіа́нська свердлови́на> *див.* коло́дязь (2)
артезіа́нський
△ Артезіа́нський коло́дязь <Артезіа́нська свердлови́на> *див.* коло́дязь (2)
АРШИ́Н
арши́н
◊ На оди́н арши́н (копи́л) *див.* арши́н (2)
АСЕ́СОР
асе́сор
Колезький асе́сор *див.* асе́сор (1)
АСКОРБІ́НОВИЙ
аскорбі́нова
△ Аскорбі́нова кислота́ *див.* кислота́ (4)

АТА́КА
ата́ку
Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.) /* піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.)* в ата́ку *див.* іти́ (11)
АТЕСТАЦІ́ЙНИЙ
атестаці́йна
Ви́ща атестаці́йна комі́сія *див.* комі́сія (1)
АЦЕТИЛСАЛІЦИ́ЛОВИЙ
ацетилсаліци́лова
△ Ацетилсаліци́лова кислота́ *див.* кислота́ (5)
БА́БА[1]
ба́ба
Кля́та ба́ба *див.* ба́ба[1] (2)
◊ Як (коли́) ба́ба була́ ді́вкою *див.* ба́ба[1] (9)
БА́БИН
ба́биної
◊ Сміш́ки з ба́биної кі́шки *див.* сміш́ки
БАГА́ТИЙ
бага́та
Бага́та кутя́ *див.* кутя́ (1)
БАГА́ТО
бага́то
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)
◊ Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло *і т. ін.)* кро́ві *див.* попсува́ти
БАГАТОГРА́ННИЙ
багатогра́нний
△ Многогра́нний (багатогра́нний) кут *див.* кут (5)
БАГА́ТТЯ
бага́ття
Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру) *див.* кла́сти (2)
БА́ЗА
ба́за
Китобі́йна ба́за *див.* ба́за (1)
Кормова́ ба́за *див.* ба́за (2)
БАЗА́РНИЙ
база́рний
◊ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
БАЛ[1]
бал
◊ З корабля́ [та] на бал *див.* кора́бель (5)
Костюмо́ваний бал *див.* бал[1] (1)

БАЛА́НС[1]
бала́нс
△ Бала́нс обіго́вих ко́штів *див.* бала́нс[1] (7)
БАНК[1]
банк
△ Комуна́льний банк *див.* банк[1] (4)
БА́НЯ[1]
ба́ня
◊ Крива́ва ба́ня *див.* ба́ня[1] (1)
БАРА́Н
бара́н
△ Кру́чений бара́н <Кру́чена вівця́> *див.* бара́н (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.*) на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)
БАРБІТУ́РОВИЙ
барбіту́рова
△ Барбіту́рова кислота́ *див.* кислота́ (6)
БА́РВА
ба́рвами
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
БАРВІ́НОК
барві́нку
Купа́ти в барві́нку (у люби́стку) *див.* купа́ти (1)
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.*)] ку́паний у барві́нку (у люби́стку) *див.* ку́паний (2)
БАР'Є́Р
бар'є́р
△ Комунікати́вний бар'є́р *див.* бар'є́р (2)
БАРО́КО
баро́ко
Коза́цьке баро́ко *див.* баро́ко (1)
БАТАЛЬЙО́ННИЙ
батальйо́нний
Батальйо́нний (дивізі́йний, полкови́й *і т. ін.*) коміса́р *див.* коміса́р (1)
БАТІ́Г
баті́г
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) з кло́ччя баті́г *див.* баті́г (4)
БА́ТЬКІВСЬКИЙ
ба́тьківська
Ба́тьківський коміте́т <Ба́тьківська ра́да> *див.* коміте́т (1)
ба́тьківський
Ба́тьківський коміте́т <Ба́тьківська ра́да> *див.* коміте́т (1)
БА́ТЬКО
ба́тька
◊ Клясти́ в ба́тька, в ма́тір *див.* клясти́ (1)
БА́ЧИТИ
ба́чать
◊ Куди́ о́чі [ба́чать (ди́вляться, спа́ли *і т. ін.*)] *див.* о́ко[1]
ба́чив
◊ Хто куди́ [ба́чив (попа́в)] *див.* хто[1]
БА́ШТОВИЙ
ба́штовий
△ Ба́штовий кран *див.* кран[2] (1)
БГА́ТИ
бгай
◊ Хоч у ву́хо бгай (клади́) *див.* бга́ти (1)

БЕ[1]
бе
◊ Ні (ані́) бе ні (ані́) ме [ні кукурі́ку] *див.* бе[1] (1)
БЕЗВИ́ХІДЬ
безви́хідь
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (8)
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.*) *див.* захо́дити (6)
БЕЗО́ДНЯ
безо́днею
◊ Стоя́ти над безо́днею (край безо́дні) *див.* стоя́ти
безо́дні
◊ Привести́ на край безо́дні *див.* приво́дити
◊ Стоя́ти над безо́днею (край безо́дні) *див.* стоя́ти
безо́дню
◊ Ки́датися / ки́нутися в безо́дню *див.* ки́датися (3)
БЕНЗО́ЙНИЙ
бензо́йна
△ Бензо́йна кислота́ *див.* кислота́ (7)
БЕНКЕ́Т
бенке́т
◊ Крива́вий бенке́т *див.* бенке́т (2)
БЕНТЕ́ЖИТИ
бенте́жити
◊ Хвилюва́ти (бенте́жити, бунтува́ти) кров *див.* хвилюва́ти
БЕ́РЕГ
берега́ми
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) ріки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́
береги́
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) ріки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́
БИК[1]
бика́м
◊ Вола́м (бика́м) хвости́ крути́ти *див.* крути́ти (3)
БИ́ТИ
бий
◊ Хоч пацюки́ (цуценя́т, кошеня́т) бий *див.* би́ти (46)
би́ти
◊ Би́ти / вда́рити по кише́ні *див.* би́ти (22)
◊ Би́ти в кулаки́ *див.* би́ти (27)
◊ Би́ти клинці́ *див.* би́ти (34)
◊ Би́ти ключе́м (джерело́м, фонта́ном *і т. ін.*) *див.* би́ти (35)
Би́ти коло́дязь *див.* би́ти (7)
Би́ти коно́плі (льон) *див.* би́ти (8)
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в (*рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◊ Би́ти че́рез край *див.* би́ти (44)
БИ́ТИЙ
би́тий
◊ Би́тий ко́зир *див.* ко́зир (1)

би́тим
◊ Гра́ти би́тим ко́зирем *див.* гра́ти (10)
БИ́ТИСЯ
би́тися
Би́тися навкула́чки (*рідко* на кула́чки) *див.* би́тися (1)
◊ Би́тися, як (мов, ніби *і т. ін.*) птах у клітці *див.* би́тися (6)
БІ́ГАТИ
бігають
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки
◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.*)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)
БІ́ГВІСТЬ
бігвість
Бі́гвість куди́ (де) *див.* бі́гвість (1)
БІДА́[1]
біди́
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.*) *див.* ли́хо[1]
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.*) *див.* напи́тувати
◊ Не оббере́шся (не обере́шся, не обібра́тися *і т. ін.*) ли́ха (біди́, кло́поту *і т. ін.*) *див.* оббира́тися
біду́
◊ Стягти́ (стягну́ти) біду́ (кло́піт) *див.* стяга́ти
БІДНОТА́[1]
бідноти́
Коміте́ти бідноти́ *див.* коміте́т (3)
БІ́ЙКА
бі́йки
◊ Розма́хувати кулака́ми [пі́сля бі́йки] *див.* розма́хувати
БІК
бік
Кла́сти на бік (на борт) *див.* кла́сти (1)
◊ Схиля́тися / схили́тися на бік (*рідко* на руч, на ко́ристь) *див.* схиля́тися
бо́ки
◊ Ки́датися на всі бо́ки *див.* ки́датися (5)
◊ Крути́ти (верті́ти) на всі бо́ки *див.* крути́ти (6)
БІЛЕ́Т
біле́т
Кредито́вий (креди́тний) квито́к (біле́т) *див.* квито́к (2)
БІ́ЛИЙ
бі́ла
◊ Бі́ла кі́сть *див.* кі́сть (3)
бі́лий
◊ [Аж (*рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ У бі́лий світ, як у копі́йку (у копі́єчку) *див.* світ[2]

білі
◊ Білі комірці *див.* комірéць (1)
△ Білі кров'яні тільця́ *див.* тільцé
БІ́ЛКА
білка
◊ Крути́тися як (мов, ніби *і т. ін.)* білка в кóлесі *див.* крути́тися (3)
БІОЛОГІ́ЧНИЙ
біологічна
△ Біологічна класифікáція *див.* класифікáція (1)
БІПОЛЯ́РНИЙ
біполя́рні
△ Біполя́рні координáти *див.* координáти (1)
БІРЖОВИ́Й
біржови́й
Біржови́й комітéт *див.* комітéт (2)
△ Біржови́й курс *див.* курс (1)
БІС[1]
біс
◊ Куди́ чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.)* поніс *див.* чорт
◊ Яки́й *(рідко* кий) біс! *див.* біс[1] (15)
бісові
◊ Мáтері (бісові, *рідше* тітці) його́ (її, їхній *і т. ін.)* ковінька (кóрінь) *див.* ковінька (1)
БІ́СЕР
бісер
◊ Метáти (ки́дати, розкидáти, розсипáти *і т. ін.)* бісер (пéрли) [свиня́м (пéред свиньми́, пéред сви́нями)] *див.* метáти
БЛА́ЗЕНЬ
блáзня
◊ Кóрчити [з сéбе] ду́рня (ду́рника, блáзня *і т. ін.)* *див.* кóрчити (1)
БЛАКИ́ТНИЙ
блаки́тна
◊ Дворя́нська (голубá, блаки́тна) кров течé у жи́лах *див.* кров (10)
БЛИЗЬКИ́Й
близьку́
◊ Стáти на близьку́ (корóтку) нóгу *див.* ставáти
БЛИ́МАТИ
бли́мати
◊ Клíпати (бли́мати) очи́ма *див.* клíпати (1)
БЛОХА́
блохá
△ Конóпляна блохá *див.* блохá (1)
БОГ
Бог
◊ Бог зна (знáє) коли́ (відкóли, пóки) *див.* бог (10)
◊ Дай / давáй Бóже (Бог) нóги [, а чорт колéса] *див.* давáти (127)
Бóгові
◊ Ні Бóгу (Бóгові) свíчка, ні чóрту (чóртові) кочергá (коцюбá, лáдан, нáдовбень *і т. ін.)* *див.* свíчка
Бóгом
Присягáтися (кля́сти́ся, присягáти) / присягну́тися (покля́сти́ся, присягну́ти, присягти́) Бóгом (Христóм, Христóм-Бóгом, хрестóм *і т. ін.)* *див.* присягáтися

Бóгу
◊ Ні Бóгу (Бóгові) свíчка, ні чóрту (чóртові) кочергá (коцюбá, лáдан, нáдовбень *і т. ін.)* *див.* свíчка
Бóже
◊ Дай / давáй Бóже (Бог) нóги [, а чорт колéса] *див.* давáти (127)
◊ Крий Бóже (Гóсподи, Мáтір Бóжа, Мáти Бóжа *і т. ін.)* *див.* кри́ти (2)
БОГЕ́МСЬКИЙ
богéмський
△ Богéмський криштáль *див.* криштáль (1)
БÓЖИЙ
бóжа
◊ Крий Бóже (Гóсподи, Мáтір Бóжа, Мáти Бóжа *і т. ін.)* *див.* кри́ти (2)
БÓКОМ
бóком
◊ Диви́тися кóсо (кри́во, бóком) <Поглядáти криви́м óком > *див.* диви́тися (16)
БОЛІ́ТИ[1]
боли́ть
◊ [Аж] кишки́ болять <[Аж] ки́шка боли́ть> *див.* ки́шка (9)
болять
◊ [Аж] кишки́ болять <[Аж] ки́шка боли́ть> *див.* ки́шка (9)
БОЛÓТО
болóто
◊ Ки́дати / ки́нути болóтом (болóто, гря́ззю *і т. ін.)* *див.* ки́дати (7)
болóтом
◊ Ки́дати / ки́нути болóтом (болóто, гря́ззю *і т. ін.)* *див.* ки́дати (7)
БОЛЯ́ЧКА
боля́чки
◊ Хоч до рáни (до боля́чки, до зубíв *і т. ін.)* клади́ (приклáдáй, притуля́й *і т. ін.)* / приклади́ (притули́) *див.* клáсти (26)
боля́чок
◊ Сто (сто сот, ти́сячу) крот [боля́чок] у печінки́ *див.* сто
БÓРНИЙ
бóрна
△ Бóрна кислотá *див.* кислотá (8)
БОРÓТИСЯ
борóтися
Борóтися до кінця́ *див.* борóтися (1)
БОРОТЬБА́
боротьбá
△ Класи́чна (грéко-ри́мська) боротьбá *див.* боротьбá (2)
БÓРОШНО
бóрошно
△ Кісткóве бóрошно *див.* бóрошно (1)
БОРТ
борт
Клáсти на бік (на борт) *див.* клáсти (1)
борту́
На борту́ корабля́ (літакá, ракéти *і т. ін.)* *див.* борт (2)
БОРЩ
борщ
◊ [Такé,] що і в борщ не кри́шать *див.* таки́й

БÓЧКА[1]
бóчку
◊ Коти́ти / покоти́ти бóчку *див.* коти́ти (1)
БРАКУВА́ТИ[1]
бракýє
◊ Немá (немáє, бракýє, не стáло) кебéти (кéби) *див.* немá
◊ Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє *і т. ін.)* [однієї (трéтьої, десятої *і т. ін.)*] клéпки у головí *див.* немá
БРАТ
брати́
Брати́ по сéрцю й крóві *див.* брат (1)
БРА́ТИ
берé
◊ [Аж] на кóльки берé *див.* брáти (54)
◊ Не берé (не вíзьме) ніщó (ворóжа ку́ля, лихá годи́на *і т. ін.)* *див.* брáти (142)
брáти
◊ Брáти / взя́ти в клíщі *див.* брáти (62)
◊ Брáти / взя́ти з копи́та *див.* брáти (82)
◊ Брáти / взя́ти кри́ком *див.* брáти (84)
◊ Брáти / взя́ти курс *див.* брáти (85)
Брáти / взя́ти під кози́рóк *див.* брáти (25)
◊ Брáти (піднімáти, здіймáти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* брáти (128)
Брáти (приймáти) / взя́ти (прийня́ти) в комíрне *див.* брáти (42)
Брáти (приймáти) / взя́ти (прийня́ти) на комíсію *див.* брáти (45)
◊ [І] рíски (рíсоньки, рíсочки, кри́хти) в рот не брáти / не взя́ти *див.* брáти (141)
БРА́ТИСЯ
брáтися
◊ Брáтися / взя́тися за кни́жку (за книжки́) *див.* брáтися (8)
Брáтися / взя́тися кри́гою *див.* брáтися (4)
БРИКНУ́ТИ
брикну́ла
◊ Щоб (бодáй, хай би *і т. ін.)* тебé (йогó, її *і т. ін.)* му́ха (кáчка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
БРИНІ́ТИ
брини́ть
◊ Кóжна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (грáє, говóрить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижáла (загрáла, заговори́ла, забринíла, затремтíла *і т. ін.)* *див.* жи́лка (1)
БРОВА́
брóви
Крилáті брóви *див.* бровá (5)
БРУДНИ́Й
брудни́х
△ Відмивáння [брудни́х] грóшей (кóштів) *див.* відмивáння (1)
брудні́
△ Відмивáти / відми́ти [брудні́] грóші (кóшти) *див.* відмивáти (1)

БРЯЖЧА́ТИ
бряжчи́ть
◊ Бряжчи́ть у кише́ні *див.* бряжча́ти (1)
БУ́БЛИК
бу́блика
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.)* *див.* ва́ртий (4)
бу́блики
◊ Діста́неться на горі́хи (на кисли́чки, на бу́блики) *див.* дістава́тися (3)
БУДИ́НОК
буди́нок
Буди́нок (Пала́ц) культу́ри *див.* буди́нок (2)
БУКМЕ́КЕРСЬКИЙ
букме́керська
Букме́керська конто́ра *див.* конто́ра (1)
БУЛАВА́
булаву́
Прийма́ти / прийня́ти коро́ну (булаву́) *див.* прийма́ти
БУЛЬЙО́ННИЙ
бульйо́нні
Бульйо́нні ку́бики *див.* ку́бик (1)
БУНТУВА́ТИ
бунтува́ти
◊ Хвилюва́ти (бенте́жити, бунтува́ти) кров *див.* хвилюва́ти
БУРЯ́К
буря́к
Кормови́й буря́к *див.* буря́к (1)
БУ́ТИ
була́
◊ Як (коли́) ба́ба була́ ді́вкою *див.* ба́ба[1] (9)
було́
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ [І (ні)] рі́ски (рі́сочки, кри́хти, роси́нки *і т. ін.)* в ро́ті не було́ *див.* бу́ти (96)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю) *див.* нема́
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́
◊ Що б там (то) не було́ (не ко́штувало) *див.* що[1]
бу́ти
◊ Бу́ти в кі́гтях (в па́зурах) *див.* бу́ти (50)
◊ Бу́ти в ку́рсі *див.* бу́ти (51)
◊ Бу́ти (іти́, крокува́ти, перебува́ти *і т. ін.)* в одні́й шере́нзі *див.* бу́ти (65)
є
Є коли́ *див.* бу́ти (30)
БУ́ФЕРНИЙ
бу́ферний
△ Бу́ферний креди́т *див.* креди́т (3)
БУ́ХАТИ
бу́хає
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

БЮДЖЕ́ТНИЙ
бюдже́тна
△ Бюдже́тна класифіка́ція *див.* класифіка́ція (2)
ВАГА́[1]
ваги́
◊ Кла́сти / покла́сти на ча́шу ваги́ *див.* кла́сти (18)
ВАГО́Н
ваго́н
Кла́сний ваго́н *див.* ваго́н (4)
Купе́йний ваго́н *див.* ваго́н (5)
ВАЖКИ́Й
важка́
△ Важка́ кінно́та *див.* кінно́та (1)
ВАЛ[3]
вал
△ Колі́нчастий вал *див.* вал[3] (2)
ВАЛИ́ТИ[1]
вали́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
ВАЛЮ́ТА
валю́т
△ Обмі́нний курс валю́т *див.* курс (5)
валю́та
△ Конверто́вана валю́та *див.* валю́та (3)
ВАЛЮ́ТНИЙ
валю́тний
△ Валю́тний клі́ринг *див.* клі́ринг (1)
△ Валю́тний коефіціє́нт *див.* коефіціє́нт (1)
△ Валю́тний коридо́р *див.* коридо́р (3)
△ Валю́тний курс *див.* курс (2)
ВАЛЯ́ТИ
валя́ти
◊ Валя́ти (кле́їти, стро́їти *і т. ін.)* ду́рня (*рідко* дурака́) *див.* валя́ти (1)
ВАЛЯ́ТИСЯ
валя́вся
◊ І (ще й) кіт не валя́вся *див.* кіт (2)
валя́тися
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.)* *див.* ла́зити
ВАР
ва́ром
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце
ВАРЕ́НИЙ
варе́ної
◊ З варе́ної кра́шанки курча́ ви́сидить *див.* виси́джувати (1)
ВАРИ́ТИСЯ
вари́тися
◊ Вари́тися в котлі́ *див.* вари́тися (1)
ВА́РТА
ва́ртою
Під ва́ртою (під конво́єм) *див.* ва́рта (2)
ВА́РТИЙ
ва́ртий
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.)* *див.* ва́ртий (4)

◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
ВА́ТРА
ва́тру
Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру) *див.* кла́сти (2)
ВАШ
ваш
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.)* кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт (4)
ва́ша
◊ Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска (*рідко* ми́лість) *див.* ла́ска[1]
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.)* кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт (4)
ва́ше
◊ Куди́ твоє́ (*рідше* ва́ше) ді́ло *див.* ді́ло (20)
ВБИВА́ТИ[1]
вбива́ти
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбива́ти[1] (3)
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
ВБИВА́ТИСЯ[1]
вбива́тися
◊ Вбива́тися (*рідко* вбира́тися) / вби́тися (*рідко* вбра́тися) в колодочки́ (в пі́р'я) *див.* вбива́тися[1] (1)
ВБИРА́ТИСЯ[1]
вбира́тися
◊ Вбива́тися (*рідко* вбира́тися) / вби́тися (*рідко* вбра́тися) в колодочки́ (в пі́р'я) *див.* вбива́тися[1] (1)
ВБРИКНУ́ТИ
вбрикну́ла
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.)* тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
ВВО́ДИТИ
вво́дити
◊ Вво́дити / ввести́ в курс *див.* вво́дити (7)
ВГАНЯ́ТИ[1]
вганя́ти
◊ Вганя́ти / ввігна́ти в кра́ску *див.* вганя́ти[1] (1)
ВГО́РУ
вго́ру
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.)* *див.* гля́нути (4)
◊ Ки́рпа вго́ру *див.* ки́рпа (1)
ВЕДМЕ́ЖИЙ
ведме́жий
◊ Ведме́жий кут (за́куток) *див.* кут (11)
ВЕ́КСЕЛЬНИЙ
ве́ксельний
△ Ве́ксельний курс *див.* курс (3)
ВЕЛИ́КИЙ
вели́ка
△ Вели́ка голі́нко́ва (томі́лко́ва) кі́стка *див.* кі́стка (1)

Вели́кий князь <Вели́ка княги́ня (княжна́)> *див.* князь (1)
вели́ке
Вели́ке князі́вство *див.* князі́вство (1)
вели́кий
Вели́кий князь <Вели́ка княги́ня (княжна́)> *див.* князь (1)
◊ Вели́кий крик за мали́й пшик *див.* крик[1] (1)
◊ Крути́й (корінни́й, вели́кий *і т. ін.)* перело́м *див.* перело́м
вели́ких
△ Кора́ вели́ких півку́ль [головно́го мо́зку] *див.* кора́ (2)
вели́кого
◊ Вели́кого (висо́кого) колі́на *див.* колі́но (2)
ВЕЛИЧИНА́
величина́
△ Крити́чна величина́ *див.* величина́ (4)
ВЕРБА́ЛЬНИЙ
верба́льна
△ Верба́льний контра́кт <Верба́льна уго́да> *див.* контра́кт (1)
верба́льний
△ Верба́льний контра́кт <Верба́льна уго́да> *див.* контра́кт (1)
ВЕРБЛЮ́ЖИЙ
верблю́жа
Верблю́жа колю́чка *див.* колю́чка (1)
ВЕ́РБНИЙ
ве́рбна
Ве́рбна (Квітна́, Шутко́ва) неді́ля *див.* неді́ля
ВЕ́РГА́ТИ
ве́рга́ти
◊ Ве́рга́ти (ки́дати) громи́ *див.* ве́рга́ти (1)
ВЕРЕМІ́Й
веремі́я
◊ Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я) *див.* крути́ти (10)
ВЕРЕМІ́Я
веремі́ю
◊ Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я) *див.* крути́ти (10)
ВЕРНУ́ТИСЯ[1]
ве́рнеться
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
ВЕРСТА́
верст
◊ За сім верст киселю́ ї́сти *див.* ї́сти (2)
◊ Сім верст пі́шки за шмат *(рі́дше* за шматко́м) ки́шки *див.* сім
ВЕРСТВА́[1]
верства́
◊ Верства́ келеберд́янська (пиря́тинська, чугу́ївська, мальо́вана *і т. ін.) див.* верства́[1] (2)
ВЕ́РСТКА
ве́рстка
△ Комп'ю́терна ве́рстка *див.* ве́рстка (1)
ВЕРТІ́ТИ
верти́
◊ Як не крути́ (крути́сь) [, як не верти́ (верти́сь)], а... *див.* крути́ти (21)
верті́ти
◊ Крути́ти (верті́ти) на всі бо́ки *див.* крути́ти (6)
◊ Крути́ти (верті́ти) хвосто́м *див.* крути́ти (7)
ВЕРТІ́ТИСЯ
верти́сь
◊ Як не крути́ (крути́сь) [, як не верти́ (верти́сь)], а... *див.* крути́ти (21)
верти́ться
◊ Верти́ться (кру́титься) в голові́ *див.* верті́тися (1)
◊ Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці) *див.* верті́тися (2)
◊ Верти́ться (кру́титься) на язиці́ (на язику́) *див.* верті́тися (3)
◊ Ду́мка верти́ться (кру́титься) в голові́ *див.* ду́мка (5)
верті́тися
◊ Верті́тися (крути́тися) на нога́х *див.* верті́тися (4)
◊ Верті́тися (крути́тися) пе́ред очи́ма (на оча́х) *див.* верті́тися (5)
◊ Верті́тися (крути́тися) як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́ха в окро́пі *див.* верті́тися (6)
ВЕРТЬ
верть
◊ Хоч (чи, ні, ані́) верть [а] хоч (чи, ні, ані́) круть <Хоч (чи, ні, ані́) круть хоч (чи, ні, ані́) верть> *див.* верть (1)
ВЕРХОВИ́Й
верхови́й
Верхови́й кінь *див.* кінь (1)
ВЕРШИ́НА
верши́на
△ Верши́на кута́ *див.* верши́на (1)
ВЕСЕ́ЛКА
весе́лки
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
ВЕСІ́ЛЛЯ
весі́лля
◊ Кра́дене весі́лля *див.* весі́лля (2)
ВЕСЬ[1]
все
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◊ Все кипи́ть усере́дині *див.* весь[1] (9)
всі
◊ Вимо́тувати (мота́ти, тягну́ти, тягти́) / ви́мотати (ви́тягти) [всі] кишки́ *див.* вимо́тувати (3)
◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)
◊ [Всі] ко́зи в зо́лоті *див.* коза́ (1)
◊ Ки́датися на всі бо́ки *див.* ки́датися (5)
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Крути́ти (верті́ти) на всі бо́ки *див.* крути́ти (6)
◊ Ма́ти [всі] клепки́ в голові́ *див.* ма́ти[2]
○ На (у) всі (рі́зні) кінці́ *див.* кіне́ць[1] (7)
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рі́дко* на всі чоти́ри) *див.* па́дати
◊ Поста́вити (розста́вити) / ста́вити кра́пку ([всі] крапки́) над "і" *див.* поста́вити[1]
◊ Сім мішкі́в (кі́п, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
всіма́
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
всіх
◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к (8)
всю
◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)
◊ На всю (по́вну) коту́шку *див.* коту́шка (1)
ВЕ́ЧІР
ве́чір
А́вторський (тво́рчий) конце́рт (ве́чір) *див.* конце́рт (1)
Костюмо́ваний ве́чір *див.* ве́чір (3)
ВИ
вас
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* на ку́сники порва́ло *див.* порва́ти[1]
ВИБИВА́ТИ
вибива́ти
Вибива́ти (відбива́ти, руба́ти) крок *див.* вибива́ти (5)
◊ Коло́ти (випіка́ти, пекти́, вибива́ти *і т. ін.)* о́чі *див.* коло́ти (1)
ВИБИВА́ТИСЯ
вибива́тися
◊ Вибива́тися (схо́дити) / ви́битися (зійти́) з ко́лії *див.* вибива́тися (7)
ВИ́БИТИ
ви́бити
◊ Вибива́ти / ви́бити з ко́лії *див.* вибива́ти (11)
◊ Вибива́ти / ви́бити ко́зирі (ко́зир) з рук *див.* вибива́ти (13)
◊ Вибива́ти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) клин кли́ном *див.* вибива́ти (15)
◊ Ви́бити (ви́садити) з сідла́ *(заст.* з кульба́ки) *див.* вибива́ти (17)
ВИ́БИТИЙ
ви́битий
◊ Ви́битий з ко́лії *див.* ви́битий (1)
ВИ́БИТИСЯ
ви́битися
◊ Вибива́тися (схо́дити) / ви́битися (зійти́) з ко́лії *див.* вибива́тися (7)

ВИ́БОРНИЙ[1]
ви́борні
Ви́борні козаки́ *див.* коза́к (1)
ВИ́БОРЧИЙ
ви́борча
△ Ви́борча кво́та *див.* кво́та (1)
ВИВЕРТА́ТИ
виверта́ти
◊ Вивертáти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́) *див.* вивертáти (3)
◊ Вивертáти / ви́вернути [старо́го] кожу́ха *див.* вивертáти (6)
◊ Вивертáти (витру́шувати) / ви́вернути (ви́трусити) кишéні *див.* вивертáти (7)
ВИ́ВЕСТИ
ви́вести
◊ Ви́вести (знайти́, віднайти́) кінці́ (*рідше* кіне́ць) *див.* виво́дити[1] (6)
ВИГАНЯ́ТИ
виганя́ти
◊ Вибивáти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) клин кли́ном *див.* вибивáти (15)
ВИГОЛО́ШУВАТИ
виголо́шувати
Говори́ти (мо́вити, виголо́шувати *і т. ін.*) крáсно *див.* говори́ти (3)
ВИ́ГРАТИ
ви́грати
◊ Ви́грати ко́зиря *див.* вигравáти (4)
ВИ́ДЕРЖАТИ
ви́держати
Держáти / ви́держати (продержáти) коректу́ру *див.* держáти (1)
ВИ́ДНИЙ
ви́дна
◊ Не остáння (*рідко* ви́дна) спи́ця (шпи́ця) в ко́лесі *див.* спи́ця
ВИ́ДНО
ви́дно
◊ Немá (немáє, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю) *див.* немá
ВИ́ЇДЕНИЙ
ви́їденого
◊ Не вáртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.*) *див.* вáртий (4)
ВИКИДА́ТИ
викидáти
◊ Викидáти / ви́кинути ко́зиря *див.* викидáти (3)
◊ Викидáти / ви́кинути колі́нця (колі́нце, колі́но, колі́на, кре́нделі) *див.* викидáти (4)
◊ Викидáти / ви́кинути ко́ника (ко́ники) *див.* викидáти (5)
ВИ́КЛИК
ви́клик
◊ Ки́дати / ки́нути ви́клик *див.* ки́дати (9)
ВИКЛИКА́ТИ
викликáти
Викликáти на кулаки́ *див.* викликáти (3)
ВИКОРЧО́ВУВАТИ
викорчо́вувати
◊ Виривáти (викорчо́вувати) / ви́рвати (ви́корчувати) з ко́ренем (з корі́нням) *див.* виривáти[1] (2)

ВИКРУ́ЧУВАТИСЯ
викру́чуватися
◊ Ви́тися (звивáтися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ВИ́ЛУПИТИ
ви́лупити
◊ [Хоч] із колі́на ви́лупити *див.* вилу́плювати (1)
ВИМО́ТУВАТИ
вимо́тувати
◊ Вимо́тувати (мотáти, тягну́ти, тягти́) / ви́мотати (ви́тягти) [всі] кишки́ *див.* вимо́тувати (3)
ВИ́ННИЙ[2]
ви́нна
△ Ви́нна (виннокáм'яна) кислотá *див.* кислотá (9)
ВИННОКА́М'ЯНИЙ
виннокáм'яна
△ Ви́нна (виннокáм'яна) кислотá *див.* кислотá (9)
ВИПАДКО́ВИЙ
випадко́ва
Випадко́ва (заблу́кана, сліпá) ку́ля *див.* ку́ля[1] (1)
ВИ́ПАДОК
ви́падок
◊ На кра́йній ви́падок *див.* ви́падок (6)
ВИПИВА́ТИ
випивáти
◊ Ви́пити / випивáти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [чá шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́ньця)] *див.* випивáти (1)
◊ Висисáти (висмо́ктувати, витягáти, випивáти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висисáти (1)
ВИПИСНИ́Й
виписні́
Виписні́ козаки́ *див.* коза́к (2)
ВИПИ́СУВАТИ
випи́сувати
◊ Плести́ (писáти, випи́сувати *і т. ін.*) / ви́писати кре́нделі (*рідко* кре́нделя) ногáми *див.* плести́
ВИ́ПИТИ
ви́пити
◊ Ви́пити / випивáти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [чá шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́ньця)] *див.* випивáти (1)
◊ Висисáти (висмо́ктувати, витягáти, випивáти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висисáти (1)
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [багáто, чимáло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.*) *див.* випивáти (2)
ВИПІКА́ТИ
випікáти
◊ Коло́ти (випікáти, пекти́, вибивáти *і т. ін.*) о́чі *див.* коло́ти (1)

ВИ́ПЛАТА
ви́плати
△ Компенсаці́йні ви́плати *див.* ви́плата (1)
ВИПРОМІ́НЮВАННЯ
випромі́нювання
△ Космі́чне випромі́нювання *див.* випромі́нювання (5)
ВИ́ПРОСИТИ
ви́просити
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
ВИПУСКА́ТИ
випускáти
Випускáти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни *і т. ін.*) *див.* випускáти (3)
◊ Випускáти (розпускáти) / ви́пустити (розпусти́ти) пáзури (пáзурі, кі́гті) *див.* випускáти (11)
◊ Ви́пустити / випускáти кишки́ (*рідко* те́льбухи) *див.* випускáти (13)
◊ Ки́дати (випускáти) / ки́нути (ви́пустити) словá на ві́тер *див.* ки́дати (5)
ВИ́ПУСТИТИ
ви́пустити
Випускáти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни *і т. ін.*) *див.* випускáти (3)
◊ Випускáти (розпускáти) / ви́пустити (розпусти́ти) пáзури (пáзурі, кі́гті) *див.* випускáти (11)
◊ Ви́пустити / випускáти кишки́ (*рідко* те́льбухи) *див.* випускáти (13)
◊ [І] ку́рки ні́де (ні́куди) ви́пустити *див.* випускáти (16)
◊ Ки́дати (випускáти) / ки́нути (ви́пустити) словá на ві́тер *див.* ки́дати (5)
ВИ́РАЗКА
ви́разка
△ Ви́разка дванадцятипáлої ки́шки *див.* ви́разка (1)
ВИРИВА́ТИ[1]
виривáти
◊ Виривáти (викорчо́вувати) / ви́рвати (ви́корчувати) з ко́ренем (з корі́нням) *див.* виривáти[1] (2)
ВИ́РІБ
ви́роби
Конди́терські ви́роби *див.* ви́ріб (2)
ВИРОБНИ́ЦТВО
виробни́цтво
△ Кустáрне виробни́цтво *див.* виробни́цтво (2)
ВИРОСТА́ТИ
вирóстають
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] росту́ть (виростáють) / ви́росли кри́ла *див.* крило́ (4)
ВИРУВА́ТИ
виру́є
◊ Кров кипи́ть (закипáє, виру́є *і т. ін.*) / закипи́ть (завиру́є, зануртýє *і т. ін.*) [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров (17)
ВИ́САДИТИ
ви́садити
◊ Ви́бити (ви́садити) з сідлá (*заст.* з кульбáки) *див.* вибивáти (17)

ВИ́СИДІТИ

ви́сидіти

◊ З варе́ної кра́шанки курча́ ви́сидить *див.* виси́джувати (1)

ВИСИСА́ТИ

висиса́ти

◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)

ВИ́СІТИ

ви́сіти

◊ Ви́сіти на язиці́ (на язику́, на кінчику язика́) *див.* ви́сіти (6)

ВИ́СКОЧИТИ

ви́скочити

◊ Ви́скочити (ви́стрибнути, ви́хопитися) як (мов, ніби *і т. ін.)* Пили́п *(рідко* Кузьма́) з конопе́ль *див.* виска́кувати (2)

ВИ́СЛІВ

ви́слів

△ Крила́тий ви́слів <Крила́ті сло́ва> <Крила́та фра́за> *див.* ви́слів (2)

ВИСМО́КТУВАТИ

висмо́ктувати

◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)

ВИСО́КИЙ

висо́кого

◊ Вели́кого (висо́кого) колі́на *див.* колі́но (2)

ВИСОТА́

висота́

△ Кома́ндна висота́ (пози́ція) *див.* висота́ (4)

ВИСТАЧА́ТИ

вистача́є

◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́

ВИ́СТАЧИТИ

ви́стачить

◊ [І] кото́ві на сльо́зи нема́ (нема́є, не ви́стачить *і т. ін.) див.* нема́

ВИ́СТРИБНУТИ

ви́стрибнути

◊ Ви́скочити (ви́стрибнути, ви́хопитися) як (мов, ніби *і т. ін.)* Пили́п *(рідко* Кузьма́) з конопе́ль *див.* виска́кувати (2)

ВИСТУПА́ТИ

виступа́ти

◊ Ходи́ти (стоя́ти, виступа́ти *і т. ін.)* ко́зирем (короле́м, ту́зом) *див.* ходи́ти

ВИТАНЦЬО́ВУВАТИ

витанцьо́вують

◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.)*] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло^{1} (7)

ВИ́ТИ^{2}

ви́ти

◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)

ВИТИРА́ТИ

витира́ти

◊ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.)* кутки́ *(рідше* вугли́) *див.* обтира́ти

ВИ́ТИСЯ

ви́тися

◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)

ВИ́ТОЧЕНИЙ^{1}

ви́точений

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ви́точений [із слоно́вої ко́сті (кі́стки)] *див.* ви́точений^{1} (1)

ВИ́ТОЧИТИ^{2}

ви́точити

◊ Ви́точити кров *див.* вито́чувати^{2} (1)

ВИ́ТРАТА

ви́трат

△ Кошто́рис ви́трат *див.* кошто́рис (1)

ВИ́ТРАТИ

ви́трати

Кишенько́ві ви́трати *див.* ви́трати (1)

ВИ́ТРИМАТИ

ви́тримає

◊ Не ви́тримає (не ви́держить) кише́ня *див.* кише́ня (4)

ВИТРИ́МУВАТИ

витри́мувати

◊ Не витри́мувати кри́тики *див.* витри́мувати (5)

ВИ́ТРІШКИ

ви́трішки

◊ Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продава́ти

ВИТРУ́ШУВАТИ

витру́шувати

◊ Виверта́ти (витру́шувати) / ви́вернути (ви́трусити) кише́ні *див.* виверта́ти (7)

ВИТЯГА́ТИ

витяга́ти

◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)

Витяга́ти (витя́гувати) / ви́тягти (ви́тягнути) ко́рис476ть *див.* витяга́ти (2)

ВИ́ТЯГНУТИ

ви́тягнеш

◊ Не ви́тягнеш і копі́йки *див.* витяга́ти (9)

ВИ́ТЯГТИ

ви́тягти

◊ Вимо́тувати (мота́ти, тягну́ти, тягти́) / ви́мотати (ви́тягти) [всі] кишки́ *див.* вимо́тувати (3)

◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)

Витяга́ти (витя́гувати) / ви́тягти (ви́тягнути) ко́рисгь *див.* витяга́ти (2)

ВИ́ХЛЮПНУТИ

ви́хлюпнути

◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)

ВИХЛЮ́ПУВАТИ

вихлю́пувати

◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)

ВИ́ХОПИТИСЯ

ви́хопитися

◊ Ви́скочити (ви́стрибнути, ви́хопитися) як (мов, ніби *і т. ін.)* Пили́п *(рідко* Кузьма́) з конопе́ль *див.* виска́кувати (2)

ВИЧИ́ТУВАТИ

вичи́тувати

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* з кни́жки (по Псалтирю́) чита́ти (вичи́тувати) *див.* чита́ти

ВИ́ШКВАРКИ

ви́шкварки

◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.) див.* ва́ртий (4)

ВИ́ЩИЙ

ви́ща

Ви́ща атестаці́йна комі́сія *див.* комі́сія (1)

ВІВТА́Р

вівта́р

◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.)* / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)

ВІВЦЯ́

вівця́

△ Кру́чений бара́н <Кру́чена вівця́> *див.* бара́н (1)

△ Курдю́чна вівця́ *див.* вівця́ (2)

ВІДБИВА́ТИ

відбива́ти

Вибива́ти (відбива́ти, руба́ти) крок *див.* вибива́ти (5)

ВІДБИ́ТОК

відби́ток

◊ Наклада́ти (кла́сти) / накла́сти (покла́сти) тавро́ (клеймо́, печа́ть, знак, відби́ток) *див.* наклада́ти

ВІДВА́ЖУВАТИ

відва́жувати

◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)

ВІДДАВА́ТИ

віддава́ти

◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)

△ Віддава́ти / відда́ти кінці́ *див.* віддава́ти (24)

Віддава́ти / відда́ти кома́нду (нака́з, розпоря́дження *і т. ін.) див.* віддава́ти (5)

ВІДЕНСЬКИЙ
віденська
Віденська коляска *див.* коляска (1)
віденське
Віденські меблі <Віденське крісло> <Віденський стілець (диван)> *див.* меблі
віденський
Віденські меблі <Віденське крісло> <Віденський стілець (диван)> *див.* меблі
віденські
Віденські ковбаски *див.* ковбаска (1)
Віденські меблі <Віденське крісло> <Віденський стілець (диван)> *див.* меблі
ВІДКИДАТИ
відкидати
◊ Відкинути / відкидати ноги *(вульг., жарт.* копита, ратиці *і т. ін.) див.* відкидати (2)
ВІДКОЛИ
відколи
◊ Бог зна (знає) коли (відколи, поки) *див.* бог (10)
ВІДКРИВАТИ
відкривати
Відкривати / відкрити засідання (збори, конференцію *і т. ін.) див.* відкривати (2)
△ Відкривати / відкрити кредит (кредитну лінію) *див.* відкривати (5)
ВІДКРИТИЙ
відкритий
△ Відкритий космос *див.* космос (1)
відкритими
◊ Гра з відкритими козирями (картами) *див.* гра (8)
ВІДМИВАННЯ
відмивання
△ Відмивання [брудних] грошей (коштів) *див.* відмивання (1)
ВІДМИВАТИ
відмивати
△ Відмивати / відмити [брудні] гроші (кошти) *див.* відмивати (1)
ВІДМІННИК
відмінник
Круглий відмінник *див.* відмінник (1)
ВІДМІННИЦЯ
відмінниця
Кругла відмінниця *див.* відмінниця (1)
ВІДМІНОК
відмінок
△ Кличний відмінок *див.* відмінок (3)
ВІДМІРЮВАТИ
відмірювати
◊ Міряти (відмірювати, відміряти) кроки *див.* міряти
ВІДНАЙТИ
віднайти
◊ Вивести (знайти, віднайти) кінці *(рідше* кінець) *див.* виводити[1] (6)
ВІДНОСИТИ
відносити
◊ Відносити *(рідше* класти) на (за) рахунок *див.* відносити (1)

ВІДОБРАЖЕННЯ
відображення
△ Конформне відображення *див.* відображення (1)
ВІДПОЧИНОК
відпочинку
Кімната відпочинку (спочинку) *див.* кімната (1)
ВІДПУЩЕННЯ
відпущення
◊ Козел відпущення <*рідше* Офірний козел (цап)> *див.* козел (1)
ВІДРИВАТИ[1]
відривати
◊ Відривати [шматок *(рідше* кусок)] [хліба] від рота *див.* відривати[1] (5)
ВІДРУБАТИ
відрубати
◊ Обламати (відрубати, урізати *і т. ін.)* кігті *див.* обламувати[1]
ВІДЧУВАТИ
відчувати
◊ Чути (відчувати) / відчути крила за плечима *див.* чути
ВІДЬОМСЬКИЙ
відьомське
Відьомське (дідькове, іродове *і т. ін.)* кодло *див.* кодло (1)
ВІЗ
воза
◊ П'яте колесо до воза (у возі, біля воза *і т. ін.) див.* колесо (8)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* п'яте колесо до воза (у возі) *див.* колесо (9)
возі
◊ П'яте колесо до воза (у возі, біля воза *і т. ін.) див.* колесо (8)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* п'яте колесо до воза (у возі) *див.* колесо (9)
возом
◊ [І] конем (на коні, *рідко* возом) не об'їдеш *див.* об'їжджати[1]
ВІЗОК
візок
Інвалідний візок <Інвалідне крісло><Інвалідна коляска> *див.* візок (1)
ВІЙНА
війна
△ Колоніальна війна *див.* війна (11)
ВІЙСЬКО
військо
Кварцяне військо *див.* військо (3)
Чорноморське козацьке військо *див.* військо (6)
ВІЙСЬКОВИЙ
військовий
Військовий комісар *див.* комісар (2)
Військовий комісаріат *див.* комісаріат (1)
ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВИЙ
військово-промисловий
△ Військово-промисловий комплекс *див.* комплекс (2)
ВІК
вік
◊ Кінчати / кінчити вік (життя) *див.* кінчати (1)
◊ Коротати вік (літа) *див.* коротати (1)

віків
◊ Сягати [своїм корінням] в давнину (в минуле, в глибину віків) *див.* сягати
ВІЛ[1]
вола
◊ Кулаком вола вб'є *див.* убивати[1]
волам
◊ Волам (бикам) хвости крутити *див.* крутити (3)
ВІЛЬНИЙ
вільне
Вільне козацтво *див.* козацтво (1)
вільний
Вільний козак *див.* козак (3)
ВІН
його
◊ Їдять його (її, тебе *і т. ін.)* мухи [з комарами] *див.* муха
◊ Матері (бісові, *рідше* тітці) його (її, їхній *і т. ін.)* ковінька (корінь) *див.* ковінька (1)
◊ Не твій (його, ваш *і т. ін.)* клопіт <Не твоя (його, ваша *і т. ін.)* хвороба (печаль)> *див.* клопіт (4)
◊ Щоб (бодай, хай би *і т. ін.)* тебе (його, її *і т. ін.)* муха (качка, гуска, курка *і т. ін.)* вбрикнула (брикнула) *див.* муха
◊ Щоб тебе (його, вас *і т. ін.)* на кусники порвало *див.* порвати[1]
йому
◊ Куди [вже] тобі (йому, їй *і т. ін.) див.* куди (1)
◊ Щоб (бодай, хай *і т. ін.)* йому (тобі, їй *і т. ін.)* кістка в горло (поперек горла стала) *див.* кістка (26)
ним
◊ Хто з ним (з нею, з ними *і т. ін.)* зрівняється силою (в силі, красою, в красі *і т. ін.) див.* хто[1]
ВІНЕЦЬ
вінець
◊ Взяти царський (королівський, князівський *і т. ін.)* вінець *див.* узяти
ВІНИК
віник
◊ Обламати / обламувати кий (палицю, віник *і т. ін.) див.* обламувати[1]
віника
◊ Скуштувати (покуштувати) віника (кия, лозини, різок, нагаїв *і т. ін.) див.* скуштувати
ВІНЦЯ
вінця
◊ Переливати / перелити [чашу] через край (через вінця) *див.* переливати
◊ Переливатися / перелитися через край (через вінця) *див.* переливатися
ВІСЬ
вісь
△ Вісь координат *див.* вісь (1)
ВІТЕР
вітер
◊ Вітер у кишенях (у кишені, по кишенях) [свистить (гуляє, віє *і т. ін.)*] *див.* вітер (10)
◊ Кидати (випускати) / кинути (випустити) слова на вітер *див.* кидати (5)

◊ Ки́дати (розкида́ти) / ки́нути (розки́нути) на ві́тер *див.* ки́дати (34)
◊ Куди́ ві́тер віє (дме) *див.* ві́тер (13)

ВІТРИ́ЛО[1]
вітри́л
◊ Без керма́ і [без] вітри́л *див.* кермо́ (1)
◊ Ні керма́, ні вітри́л *див.* кермо́ (3)

ВІ́ХОТЬ
ві́хоть
◊ Ки́нути ві́хоть *див.* ки́дати (39)

ВІ́ЧНИЙ
ві́чний
◊ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити (4)

ВІ́ШАТИ
ві́шати
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)

ВІ́ШАТИСЯ
ві́шатися
◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)

ВІ́ЯТИ
віє
◊ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, віє *і т. ін.*)] *див.* ві́тер (10)
◊ Куди́ ві́тер віє (дме) *див.* ві́тер (13)

ВКИДА́ТИ
вкида́ти
◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар (*рідко* в пал) *див.* ки́дати (6)

ВКИДА́ТИСЯ
вкида́тися
Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* вкида́тися (1)

ВКИ́НУТИ
вки́нути
◊ Всипа́ти (ки́нути, вки́нути *і т. ін.*) при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)
◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар (*рідко* в пал) *див.* ки́дати (6)
◊ Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґе́дзя (ґе́дза, ґе́дзика) *див.* ки́дати (10)

ВКЛАДА́ТИ[1]
вклада́ти
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.*) *див.* кла́сти (6)

ВЛА́ДА
вла́ди
Вла́дні структу́ри (ко́ла) <Структу́ри вла́ди> *див.* структу́ра
◊ Кермо́ вла́ди *див.* кермо́ (2)

ВЛА́ДНИЙ
вла́дні
Вла́дні структу́ри (ко́ла) <Структу́ри вла́ди> *див.* структу́ра

ВЛА́СНИЙ
вла́сним
Вла́сним (своїм) ко́штом *див.* ко́шти (1)
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́ (97)
вла́сній
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
вла́сною
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати (2)
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́ (97)

ВЛА́СНІСТЬ
вла́сність
△ Колекти́вна вла́сність *див.* вла́сність (2)

ВЛЕТІ́ТИ
влеті́ти
◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку) *див.* влі́тати (1)

ВОВК
вовк
◊ Вовк кишки́ догриза́є *див.* вовк (5)
вовкі́в
◊ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця (1)

ВО́ВНА
во́вни
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

ВО́ВЧИЙ
во́вче
◊ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.*) гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)

ВОГНЕ́ННИЙ
вогне́нні
◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.*)] ко́ла біга́ють (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забіга́ли (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)

ВОГО́НЬ
вогню́
◊ Аж вогню́ дава́ти (креса́ти) *див.* дава́ти (43)
вого́нь
△ Кинджа́льний вого́нь *див.* вого́нь (11)
Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру) *див.* кла́сти (2)

ВОДА́
вода́
◊ Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́ *див.* вода́ (52)
Коло́нська вода́ *див.* вода́ (8)
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течіє́ю (*рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
води́
△ Коагуля́ція (коагулюва́ння) води́ *див.* коагуля́ція (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) дві кра́плі (краплі́ни) [води́] <Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кра́пля (краплі́на) води́> *див.* кра́пля (7)
водо́ю
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)
во́ду
◊ І кінці́ в во́ду *див.* кіне́ць[1] (13)
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися
◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.*) кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту (*рідко* з гори́) та в во́ду *див.* міст

ВОДИ́ТИ
води́ти
Води́ти козу́ *див.* води́ти (2)
◊ Води́ти компа́нію *див.* води́ти (4)
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)

ВОДОНАЛИВНИ́Й
водоналивне́
△ Водоналивне́ ко́лесо *див.* ко́лесо (2)

ВОДОРОЗБІ́РНИЙ
водорозбі́рна
Водорозбі́рна коло́нка *див.* коло́нка (1)

ВОДЯНИ́Й
водяна́
△ Водяна́ кропива́ *див.* кропива́ (1)
водяни́й
△ Водяни́й клоп *див.* клоп (1)

ВОЄ́ННИЙ
воє́нний
△ Воє́нний комуні́зм *див.* комуні́зм (1)

ВОЗИ́ТИСЯ
вози́тися
Як кіт з оселе́дцем па́нькатися (вози́тися) *див.* па́нькатися

ВОЛА́ННЯ
вола́ння
◊ Кри́ки (вола́ння) [на] про́бі *див.* крик[1] (4)

ВОЛО́ДА́РСТВО
волода́рство
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (волода́рство, *рідше* королі́вство) *див.* ца́рство

ВОЛО́ССЯ
воло́сся
Уклада́ти воло́сся (ко́си) *див.* уклада́ти[1]

ВОЛЬТЕ́РІВСЬКИЙ
вольте́рівське
Вольте́рівське крі́сло *див.* крі́сло (1)

ВОНА́
її
◊ Їдя́ть його́ (її, тебе́ *і т. ін.*) му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її, ї́хній *і т. ін.*) ковіі́нька (ко́рінь) *див.* ковіі́нька (1)
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.*) тебе́ (його́, її *і т. ін.*) му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.*) вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха

їй

◊ Куди́ [вже] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) *див.* куди́ (1)

◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.*) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка (26)

не́ю

◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.*) зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.*) *див.* хто[1]

ВОНИ́

ни́ми

◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.*) зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.*) *див.* хто[1]

ВОНО́

воно́

◊ Куди́ воно́ йде́ться *див.* воно́ (1)

ВО́РОГ

во́рог

Кро́вний (смерте́льний) во́рог *див.* во́рог (4)

ВОРО́ЖИЙ

воро́жа

◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)

ВО́РОН[1]

во́рон

◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)

ВОРОНИ́Й

вороно́ї

◊ Сон рябо́ї (*рідко* вороно́ї) коби́ли *див.* сон[1]

ВОРО́ТА

воро́та

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.*) на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)

ВОРУХНУ́ТИ

ворухну́ти

◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворухну́ти, не поворуши́ти *і т. ін.*) <Поліну-ва́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти (1)

ВО́ША

во́ша

△ Книжко́ва во́ша *див.* во́ша (2)

◊ Як во́ша за кожу́х ([за] кожу́ха) *див.* во́ша (3)

ВПАДА́ТИ[1]

впада́ти

◊ Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (ді́йти) до кра́йнощів (до кра́йності)> *див.* впада́ти[1] (3)

ВПО́ПЕРЕК

впо́перек

◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к (*рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

ВПРА́ВИТИ[1]

вправ

◊ Хоч у ра́мці (*рідко* у ря́мця) вправ (кла-ди́) *див.* вправля́ти[1] (2)

ВРА́ЖЕННЯ[1]

вра́жень

Кни́га вра́жень *див.* кни́га (1)

ВРО́ЗТІЧ

вро́зтіч

◊ Уда́ритися (ки́нутися) вро́зтіч *див.* уда-ря́тися

ВСИ́ПАТИ[1]

вси́пати

◊ Вси́пати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.*) при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)

ВСМІХА́ТИСЯ

всміха́тися

◊ Кри́во всміха́тися (посміха́тися, осміха́тися *і т. ін.*) / всміхну́тися (посміхну́тися, осміхну́тися *і т. ін.*) *див.* усміха́тися

ВСМІХНУ́ТИСЯ

всміхну́тися

◊ Кри́во всміха́тися (посміха́тися, осміха́тися *і т. ін.*) / всміхну́тися (посміхну́тися, осміхну́тися *і т. ін.*) *див.* усміха́тися

ВСТА́ВИТИ[1]

вста́вити

◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (своі́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)

◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] клёпку (клёпки́) *див.* вставля́ти[1] (2)

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́ли-цю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

ВСТАВЛЯ́ТИ[1]

вставля́ти

◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (своі́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)

◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] клёпку (клёпки́) *див.* вставля́ти[1] (2)

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

ВСТИГА́ТИ

встига́ти

◊ Встига́ти (поспіва́ти) / всти́гнути (по-спі́ти) з ко́зами на торг *див.* устига́ти

ВСТИ́ГНУТИ

всти́гнути

◊ Встига́ти (поспіва́ти) / всти́гнути (по-спі́ти) з ко́зами на торг *див.* устига́ти

ВСТРОМИ́ТИ

встроми́ти

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́ли-цю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ВСТРОМЛЯ́ТИ

встромля́ти

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́ли-цю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

ВСЯ́КИЙ

вся́кий

◊ Ко́жний (ко́жен, вся́кий *і т. ін.*) раз *див.* раз[1]

вся́кою

◊ По́за [вся́кою] конкуре́нцією *див.* кон-куре́нція (1)

ВТОПИ́ТИ

втопи́ти

◊ Втопи́ти в кро́ві *див.* втопи́ти (1)

ВУГІ́ЛЛЯ

вугі́лля

△ Кісткове́ вугі́лля *див.* вугі́лля (6)

△ Коксівне́ вугі́лля *див.* вугі́лля (7)

ВУ́ГІЛЬНИЙ

ву́гільна

△ Ву́гільна кислота́ *див.* кислота́ (10)

ВУ́ГОЛ

вугли́

◊ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.*) кутки́ (*рідше* вугли́) *див.* обтира́ти

ВУ́ЗОЛ[1]

вузло́м

◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати (6)

ву́зол

Ву́зол комуніка́цій *див.* ву́зол[1] (1)

ВУЗЬКИ́Й

вузьке́

Вузьке́ ко́ло *див.* ко́ло[1] (1)

ВУ́СА

вус

Кито́вий вус *див.* ву́са (1)

ВУХНА́ЛЬ

вухналі́

◊ [Аж] вухналі́ кува́ти зуба́ми *див.* кува́ти[1] (1)

ВУ́ХО

ву́ха

◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́си-ти (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)

◊ Кра́єм (кра́єчком) ву́ха *див.* край[1] (9)

ву́хо

◊ Хоч у ву́хо бгай (клади́) *див.* бга́ти (1)

ВХІДНИ́Й

вхідни́й

Вхідни́й квито́к *див.* квито́к (1)

ВХО́ДИТИ

вхо́дити

◊ Вхо́дити / ввійти́ в курс *див.* вхо́дити (13)

◊ Вхо́дити / ввійти́ [в плоть і] в кров <Вхо́дити / ввійти́ в кров [і в плоть]> *див.* вхо́дити (15)

◊ Вхо́дити / ввійти́ в [свою́] ко́лію *див.* вхо́дити (20)

В'ЮН

в'юно́м

◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́-чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)

В'ЯЗА́ТИСЯ

в'я́жеться

◊ Не в'я́жеться (не кле́їться) *див.* в'я-за́тися (1)

ГА́ДКА
га́дці
◊ Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці) *див.* верті́тися (2)
ГАЗ[1]
газ
△ Ко́ксовий газ *див.* газ[1] (6)
ГА́ЛАС
га́лас
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* <Наробити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти
га́ласу
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* <Наробити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти
ГА́ЛОВИЙ
га́лові
△ Га́лові кліщі́ *див.* кліщ (1)
ГАЛО́ЇДНИЙ
галої́дні
△ Галої́дні кисло́ти *див.* кислота́ (11)
ГА́ЛСТУК
га́лстук
Піоне́рський га́лстук <Піоне́рська кра-ва́тка> *див.* га́лстук (1)
ГАЛУ́ШКОВИЙ
галу́шковий
◊ Квасни́й (галу́шковий) патріоти́зм *див.* патріоти́зм
ГАМА́ЗОВИЙ
гама́зові
△ Гама́зові кліщі́ *див.* кліщ (2)
ГАНЬБА́
ганьбу́
◊ Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром) *див.* змива́ти (1)
ГАНЯ́ТИ
ганя́в
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в *(рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.)* <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
ганя́є
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в *(рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.)* <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
ГАРМА́ТА
гарма́та
△ Ко́бальтова гарма́та *див.* гарма́та (2)
гарма́ти
◊ Хоч гарма́ти коти́ *див.* коти́ти (2)
ГАРЯ́ЧИЙ
гаря́чого
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску *див.* хто[1]
ГА́СЛО
га́сло
◊ Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во *і т. ін.)* *див.* ки́дати (16)
ГА́СПИД
га́спид
◊ Яки́й *(рідше* кий) чорт (га́спид, хрін)! *див.* чорт

ГВИНТІ́ВКА
гвинті́вки
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ГЕНЕАЛОГІ́ЧНИЙ
генеалогі́чна
△ Генеалогі́чна класифіка́ція мов *див.* класифіка́ція (3)
ГЕНЕТИ́ЧНИЙ
генети́чний
△ Генети́чний код *див.* код (1)
ГЕТЬ[1]
геть
◊ [Аж (хоч, геть)] на край сві́ту (сві́та, *рідко* землі́) *див.* край[1] (7)
ГЕ́ТЬМАН
ге́тьман
Коро́нний ге́тьман *див.* ге́тьман (1)
По́льний [коро́нний] ге́тьман *див.* ге́тьман (3)
ГІГА́НТСЬКИЙ
гіга́нтські
△ Гіга́нтські кро́ки *див.* крок (6)
ГІМНА́ЗІЯ
гімна́зія
Класи́чна гімна́зія *див.* гімна́зія (1)
ГІПЕРТОНІ́ЧНИЙ
гіпертоні́чний
△ Гіпертоні́чний криз *див.* криз (1)
ГІРКИ́Й
гірки́м
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
гірки́ми
◊ Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* слізьми́ (сльоза́ми) <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
гірку́
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
ГІРОМАГНІ́ТНИЙ
гіромагні́тний
△ Гіромагні́тний ко́мпас *див.* ко́мпас (1)
ГІ́РСЬКИЙ
гірськи́й
△ Гірськи́й кришта́ль *див.* кришта́ль (2)
ГЛИБИНА́
глибину́
◊ Сяга́ти [свої́м280 корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків) *див.* сяга́ти
ГЛИ́НА
гли́ну
◊ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.)* *див.* обтира́ти
ГЛИ́НЯНИЙ
гли́няних
◊ Коло́с на гли́няних нога́х *див.* коло́с (2)
ГЛИТА́ТИ
глита́ти
◊ Ковта́ти (глита́ти) сльо́зи (слі́зоньки) *див.* ковта́ти (2)

ГЛУ́ЗИ
глуз
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
глу́зи
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
ГЛУМ
глум
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
ГЛУХИ́Й
глуха́
△ Глуха́ кропива́ *див.* кропива́ (2)
глухи́й
Глухи́й куто́к *див.* куто́к (1)
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (8)
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.)* *див.* захо́дити (6)
ГЛЮТАМІ́НОВИЙ
глютамі́нова
△ Глютамі́нова кислота́ *див.* кислота́ (12)
ГЛЯ́НУТИ
гля́не
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
гля́неш
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
гля́нув
◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.),* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.)* *див.* гля́нути (1)
гля́нути
◊ Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь *див.* диви́тися (22)
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.) див.* гля́нути (4)
глянь
◊ Куди́ не глянь (не кинь) *див.* гля́нути (6)
ГНА́ТИСЯ
гна́тися
◊ Гна́тися за копі́йкою *див.* гна́тися (1)
ГНІВ
гнів
◊ Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів *і т. ін.)* *див.* ки́дати (4)
ГНІЗДЕ́ЧКО
гнізде́чко
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)

ГНІЗДО́

гніздо́

◊ Зви́ти / звивáти (ви́ти) гніздо́ (гніздéчко, кубло́, кубéлечко, кубéльце) *див.* звивáти (1)

◊ Наси́джене гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (1)

◊ Оси́не (óсяче, вóвче *і т. ін.)* гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)

ГНУ́ТИ

гну́ти

◊ Гну́ти (дéрти, задирáти) / загну́ти (задéрти) ки́рпу (нóса, ніс) *див.* гну́ти (3)

◊ Гну́ти (згинáти) колíна *див.* гну́ти (5)

◊ Гну́ти кóзиря *див.* гну́ти (8)

ГОВОРИ́ТИ

говори́ти

Говори́ти (мóвити, виголóшувати *і т. ін.)* крáсно *див.* говори́ти (3)

◊ Говори́ти на кóристь *див.* говори́ти (5)

говóрить

◊ Говóрить (обзивáється, озивáється) / заговори́ла (обізвáлася, озвáлася) кров *див.* кров (8)

◊ Говóрить (обзивáється, озивáється) / обізвáвся (озвáвся) гóлос крóві *див.* гóлос (10)

◊ Кóжна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (грáє, говóрить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижáла (загрáла, заговори́ла, забринíла, затремтíла *і т. ін.)* *див.* жи́лка (1)

ГОДИ́НА[1]

годи́на

Комендáнтська годи́на *див.* годи́на[1] (3)

◊ Не берé (не вíзьме) ніщó (ворóжа ку́ля, лихá годи́на *і т. ін.)* *див.* брáти (142)

ГОДУВА́ТИ

годувáти

◊ І кíшки немá чим (нíчим) годувáти *див.* годувáти (11)

◊ Поїти, годувáти (корми́ти, зодягáти *і т. ін.)* *див.* поїти

ГОЙДА́ТИ

гойдáє

◊ Сам чорт коли́ску гойдáє *див.* чорт

ГОЛЕНДЕ́РСЬКИЙ

голендéрська

Голендéрська корóва *див.* корóва (1)

ГО́ЛИЙ

гóлий

◊ Ви́скочити як гóлий (козáк, Кузьмá) з мáку *див.* вискáкувати (4)

гóлого

◊ До гóлого тíла <До гóлої кóсті> *див.* тíло

гóлої

◊ До гóлого тíла <До гóлої кóсті> *див.* тíло

гóлу

◊ Як сорóка в (на) гóлу кíстку *див.* сорóка

ГОЛІ́ВОНЬКА

голíвоньку

◊ Покривáти / покри́ти гóлову (голíвоньку, кóсу́ [ху́сткою]) *див.* покривáти

ГОЛІ́НКО́ВИЙ

голíнкóва

△ Вели́ка голíнкóва (гомíлкóва) кíстка *див.* кíстка (1)

ГО́ЛКА

голкáх

◊ [Як] (мов, нíби *і т. ін.)* на голкáх (на шпилькáх, на колючкáх, на тéрню *і т. ін.)* *див.* гóлка (5)

гóлки

◊ Нíде (немáє де, нíкуди, *заст.* нíгде) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромляти (3)

гóлкою

◊ Нíде (немáє де, нíкуди, *заст.* нíгде) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ГОЛОБЕ́ЛЬНИЙ

голобéльна

Голобéльна кри́тика *див.* кри́тика (1)

ГОЛОВА́

головá

◊ [Аж] головá (в головí) кру́титься (мóрочиться, пáморочиться, макíтриться, замакíтрюється *і т. ін.)* <[Аж] головá закрути́лася (заморóчилася, запáморочилася, замакíтрилася *і т. ін.)*> <[Аж] у головí закрути́лося (заморóчилося, запáморочилося, замакíтрилося)> *див.* головá (7)

◊ Головá [йдé (хóдить)] / [пішлá (заходи́ла)] óбертом (кру́гом, хóдором *і т. ін.)* *див.* головá (17)

◊ Головá не полóвою (не солóмою, не клóччям *і т. ін.)* наби́та *див.* головá (20)

◊ Капу́стяна (ку́ряча, дубóва) головá *див.* головá (33)

гóлови

◊ Кóтяться гóлови *див.* головá (34)

голови́

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шибáє) / удáрила (забу́хала, шибну́ла) в гóлову (в лицé, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

Крути́ти / покрути́ти пáльцем кóло чолá (голови́, скрóні *і т. ін.)* *див.* крути́ти (1)

◊ Ку́рці нíде (немáє де) голови́ простроми́ти *див.* простромлювати

головí

◊ [Аж] головá (в головí) кру́титься (мóрочиться, пáморочиться, макíтриться, замакíтрюється *і т. ін.)* <[Аж] головá закрути́лася (заморóчилася, запáморочилася, замакíтрилася *і т. ін.)*> <[Аж] у головí закрути́лося (заморóчилося, запáморочилося, замакíтрилося)> *див.* головá (7)

◊ Без [трéтьої (сьомóї)] клéпки [в головí (в тíм'ї)] <Без клéпок [у головí (в тíм'ї)]> *див.* клéпка (1)

◊ В головí кебéта догори́ дри́ґом стáла *див.* кебéта (1)

◊ Верти́ться (кру́титься) в головí *див.* вертíтися (1)

◊ Ду́мка верти́ться (кру́титься) в головí *див.* ду́мка (5)

◊ Думки́ (ду́ми) кóлесом (хóдором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в головí] *див.* ду́мка (17)

◊ Думки́ стрибáють (кружля́ють) / застрибáли (закружля́ли) у головí *див.* ду́мка (20)

◊ Мáти [всі] клéпки́ в головí *див.* мáти[2]

◊ Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє *і т. ін.)* [однієї (трéтьої, деся́тої *і т. ін.)*] клéпки у головí *див.* немá

◊ Тесáти кíлля (кілки́) на головí *(рíдко* на тíмені) *див.* тесáти

◊ [Хоч] кіл (кілóк, кілкá, колá *і т. ін.)* на головí теши́ *(рíдше* тешíть) *див.* тесáти

головóю

◊ Кивáти / покивáти головóю *див.* кивáти (3)

◊ Комíть головóю *див.* комíть (1)

◊ Крути́ти головóю (рóзумом, мóзком, мíзками *і т. ін.)* *див.* крути́ти (9)

гóлову

◊ Заби́ти клин у гóлову (у тíм'я) *див.* забивáти (9)

◊ Зложи́ти (положи́ти, поклáсти, склáсти) / покладáти (клáсти, складáти) гóлову (життя́, *рíдше* ду́шу) *див.* зложи́ти (1)

◊ [І] в гóлову (в ду́мку, в ду́мці, в думкáх) [собí] не клáсти (не покладáти) *див.* клáсти (5)

◊ [І] в гóлову не кладéться *див.* клáстися (2)

◊ Ки́нутися в гóлову *див.* ки́датися (8)

◊ Клáсти / поклáсти гóлову на плáху *див.* клáсти (11)

◊ Клопотáти / заклопотáти гóлову *див.* клопотáти (1)

◊ Клопотáти собí (своЮ) гóлову *див.* клопотáти (3)

◊ Кров ударя́є (бу́хає, шибáє) / удáрила (забу́хала, шибну́ла) в гóлову (в лицé, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти гóлову *див.* крути́ти (12)

◊ Набивáти / наби́ти гóлову (в гóлову) <Набивáти гóлову клóччям> *див.* набивáти

◊ Підставля́ти / підстáвити гóлову (лоб, лóба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти

◊ Підсу́нути (підклáсти) гóлову під кóлесо *див.* підсувáти

◊ Покривáти / покри́ти гóлову (голíвоньку, кóсу́ [ху́сткою]) *див.* покривáти

◊ Пусти́ти собí ку́лю в лоб (в лóба, в гóлову, в скрóню) *див.* пускáти

◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) гóлову (чолó) *див.* схиля́ти

ГОЛОВНИ́Й

головнóго

△ Корá вели́ких півку́ль [головнóго мóзку] *див.* корá (2)

ГОЛО́ДНИЙ
голо́дна
Голо́дна кутя́ *див.* кутя́ (2)
голо́дного
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] з голо́дного кра́ю *див.* край^1 (18)
ГОЛОДУВА́ННЯ
голодува́ння
△ Кисне́ве голодува́ння *див.* голодува́ння (1)
ГО́ЛОС
го́лос
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
ГОЛУБИ́Й
голуба́
◊ Голуба́ кров *див.* кров (9)
◊ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров (10)
ГОМЕОПОЛЯ́РНИЙ
гомеополя́рний
△ Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к *див.* зв'язо́к (8)
ГОМІ́ЛКО́ВИЙ
гомілко́ва
△ Вели́ка голі́нкова (гомі́лко́ва) кі́стка *див.* кі́стка (1)
ГО́МІН
го́мін
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.*) <Наро́бити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.*)> *див.* роби́ти
го́мону
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.*) <Наро́бити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.*)> *див.* роби́ти
ГОНИ́ТИ
го́нить
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в (*рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.*) <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
ГО́НОР
го́нор
◊ Схова́ти го́нор до кишені *див.* схова́ти
ГОНЧА́РНИЙ
гонча́рний
△ Гонча́рський (гонча́рний) круг *див.* круг^1 (4)
ГОНЧА́РСЬКИЙ
гонча́рський
△ Гонча́рський (гонча́рний) круг *див.* круг^1 (4)
ГОРА́
гори́
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту (*рідко* з гори́) та в во́ду *див.* міст
ГОРБ
горбо́м
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] по́том) *див.* добува́ти (2)
ГО́РЕ
го́ря
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.*) *див.* випива́ти (2)
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.*) *див.* ли́хо^1
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.*) *див.* напи́тувати
ГО́РЕНЬКО
го́ренька
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.*) *див.* випива́ти (2)
ГОРІ́ЛКА^1
горі́лці
◊ Ки́снути в горі́лці *див.* ки́снути (1)
ГОРІ́ТИ
гори́ть
◊ [Аж] гори́ть (кипи́ть) у рука́х (під рука́ми) *див.* горі́ти (1)
горі́ти
◊ Не горі́ти і не кури́тися *див.* горі́ти (4)
ГОРІ́Х
горі́х
Земляни́й (кита́йський) горі́х *див.* горі́х (2)
горі́хи
◊ Діста́неться на горі́хи (на кисли́чки, на бу́блики) *див.* дістава́тися (3)
горі́хів
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
ГОРІ́ШОК
горі́шки
Ке́дро́ві горі́шки *див.* горі́шок (1)
ГО́РЛО
го́рла
◊ Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла *див.* клубо́к (2)
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к (*рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти
◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.*) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка (26)
го́рлі
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к (*рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі *див.* стоя́ти
го́рло
◊ Шмато́к (*рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.*) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка (26)
ГОРОБЕ́ЦЬ
горобце́ві
◊ [Старі́й] жа́бі (горобце́ві, горобцю́) по колі́на *див.* колі́но (6)
горобцю́
◊ [Старі́й] жа́бі (горобце́ві, горобцю́) по колі́на *див.* колі́но (6)
горобця́
◊ Як у горобця́ (у комара́) *див.* горобе́ць (5)
ГОРО́Д
горо́д
◊ [Ки́дати / ки́нути] камі́нчики у горо́д *див.* камі́нчик (1)
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.*) в горо́д *див.* ки́дати (38)
ГОРОДОВИ́Й^1
городові́
Городові́ козаки́ *див.* коза́к (4)
ГОРО́Х
горо́ху
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт
ГОСПОДА́РСТВО
господа́рство
△ Комуна́льне господа́рство *див.* господа́рство (2)
ГОСПО́ДЬ
Го́споди
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.*) *див.* кри́ти (2)
ГО́СТРИЙ
го́стрий
△ Го́стрий кут *див.* кут (2)
го́стрим
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к (*рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
го́стрі
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати (2)
◊ Обмина́ти го́стрі кути́ *див.* обмина́ти^1
го́стру
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
ГОСТРИ́ТИ
гостри́ти
◊ Гостри́ти кі́гті (кі́гтики) *див.* гостри́ти (2)
ГОТО́ВО
гото́во
◊ Раз-два́ (раз-ра́з) – [вже] і гото́во (і кіне́ць) *див.* раз^1
ГРА
гра
◊ Гра з відкри́тими ко́зирями (ка́ртами) *див.* гра (8)
ГРАБКИ́
грабки́
Коси́ти на грабки́ *див.* коси́ти^1 (1)
ГРАД^1
гра́дом
◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.*) сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
ГРА́МОТА^1
гра́мота
◊ Кита́йська гра́мота *див.* гра́мота^1 (1)
ГРА́МОТА^2
гра́мота
△ Ку́пча гра́мота *див.* гра́мота^2 (7)

ГРАНИ́ЦЯ
грани́цю
○ За кордо́н *(заст.* за грани́цю) *див.* кордо́н (1)
ГРА́ТИ
гра́є
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.)* *див.* жи́лка (1)
◊ Кров гра́є (шуму́є) / загра́ла (зашумі́ла) *див.* кров (11)
грай
◊ Хоч коне́м грай *див.* гра́ти (26)
гра́ти
◊ Гра́ти би́тим ко́зирем *див.* гра́ти (10)
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки́) *див.* гра́ти (6)
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
Гра́ти / погра́ти коне́м (на коні́) *див.* гра́ти (8)
◊ Гра́ти *(рідше* розі́грувати, ламá́ти *і т. ін.)* коме́дію *(рідко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
гра́ють
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка (11)
ГРА́ТИСЯ
гра́тися
Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки́) *див.* гра́ти (6)
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
ГРА́ФІКА
гра́фіка
△ Кири́лична гра́фіка *див.* гра́фіка (2)
△ Комп'ю́терна гра́фіка *див.* гра́фіка (3)
ГРЕ́КО-РИ́МСЬКИЙ
гре́ко-ри́мська
△ Класи́чна (гре́ко-ри́мська) боротьба́ *див.* боротьба́ (2)
ГРЕНЛА́НДСЬКИЙ
гренла́ндський
△ Гренла́ндський кит *див.* кит[1] (1)
ГРЕЧА́НИЙ
грепа́ної
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
ГРИ́ЗТИ
гри́зти
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ *(рідко* свої́) лі́кті *(рідко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
ГРІБ
гріб
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* кладі́сь) *див.* лі́зти

ГРІМ
громи́
◊ Ве́рга́ти (ки́дати) громи́ *див.* ве́рга́ти (1)
ГРІ́ТИ
грі́ти
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)
ГРІШ
гріш
◊ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
гроша́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
ГРОМА́ДИТИСЯ
грома́дитися
◊ Ку́пками (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
ГРО́ШИК
гро́шика
◊ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся
◊ [Усе́] гро́шика [і] з ко́шика *див.* гро́шик (1)
ГРО́ШІ
гро́шей
△ Відмива́ння [брудни́х] гро́шей (ко́штів) *див.* відмива́ння (1)
гро́ші
△ Відмива́ти / відми́ти [брудні́] гро́ші (ко́шти) *див.* відмива́ти (1)
Кишенько́ві гро́ші *див.* гро́ші (3)
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
ГРУ́БИЙ
гру́бі
Гру́бі корми́ *див.* корм (1)
ГРУ́ДИ
гру́ди
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в *(рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди) *див.* ки́дати (13)
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)
Ку́рячі гру́ди *див.* гру́ди (2)
ГРУ́ДКА
гру́дкою
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (каміне́ць, камі́нця, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати (38)
ГРУДНИ́Й
грудна́
△ Грудна́ клі́тка *див.* клі́тка (1)

ГРУ́ПА
гру́па
△ Гру́па кро́ві *див.* гру́па (9)
ГРЯЗЬ
гря́ззю
◊ Ки́дати / ки́нути боло́том (боло́то, гря́ззю *і т. ін.)* *див.* ки́дати (7)
ГУБА́[1]
губа́х
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.)* *див.* сли́на
гу́би
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити (1)
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́ *і т. ін.)* *див.* криви́ти (2)
◊ Куса́ти гу́би *див.* куса́ти (2)
◊ Розква́сити / ква́сити гу́би *див.* розква́шувати
гу́бу
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити (1)
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́ *і т. ін.)* *див.* криви́ти (2)
ГУДІ́ТИ
гуде́
◊ [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях) *див.* свисті́ти
ГУЛЯ́ТИ
гуля́є
◊ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, ві́є *і т. ін.)*] *див.* ві́тер (10)
ГУ́МОВИЙ
гу́мовий
△ Гу́мовий клей *див.* клей (1)
ГУРТ[1]
гу́рту
Пристава́ти / приста́ти до гу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.)* *див.* пристава́ти
ГУ́СКА
гу́ска
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.)* тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
ҐВАЛТ
ґвалт
◊ Хоч [ґвалт (карау́л, про́бі, кри́ком *і т. ін.)*] кричи́ *див.* крича́ти (3)
ҐЕ́ДЗИК
ґе́дзика
◊ Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґе́дзя (ґе́дза, ґе́дзика) *див.* ки́дати (10)
ҐЕДЗЬ
ґе́дзя
◊ Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґе́дзя (ґе́дза, ґе́дзика) *див.* ки́дати (10)
ҐРА́ТИ
ґра́ти
△ Кристалі́чна ґра́тка (решí́тка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)

ҐРА́ТКА
ґра́тка
△ Кристалі́чна ґра́тка (реші́тка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
ҐРУНТ
ґрунти́
△ Ки́слі (квасні́) ґрунти́ *див.* ґрунт (3)
ДАВА́ТИ
дава́й
◇ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са] *див.* дава́ти (127)
дава́ти
◇ Аж вогню́ дава́ти (креса́ти) *див.* дава́ти (43)
◇ Дава́ти / да́ти ключ [у ру́ки] *див.* дава́ти (76)
○ Дава́ти / да́ти кля́тву *див.* дава́ти (41)
◇ Дава́ти / да́ти конце́рти (конце́рт) *див.* дава́ти (77)
◇ Дава́ти / да́ти кру́га (круг) *див.* дава́ти (78)
◇ Не дава́ти / не да́ти кро́ку ступи́ти <Ступи́ти не да́ти> *див.* дава́ти (175)
ДАВНИНА́
давнину́
◇ Сяга́ти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти
ДА́ТИ
дав
◇ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.*), на́че (нена́че *і т. ін.*) п’ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.*) *див.* гля́нути (1)
дай
◇ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са] *див.* дава́ти (127)
да́ти
◇ Дава́ти / да́ти ключ [у ру́ки] *див.* дава́ти (76)
○ Дава́ти / да́ти кля́тву *див.* дава́ти (41)
◇ Дава́ти / да́ти конце́рти (конце́рт) *див.* дава́ти (77)
◇ Дава́ти / да́ти кру́га (круг) *див.* дава́ти (78)
◇ Да́ти киселю́ *див.* дава́ти (141)
Да́ти коне́ві (коню́) остро́ги *див.* дава́ти (27)
◇ Да́ти ку́чму *див.* дава́ти (142)
◇ Да́ти че́рез край *див.* дава́ти (162)
◇ Не дава́ти / не да́ти кро́ку ступи́ти <Ступи́ти не да́ти> *див.* дава́ти (175)
ДАЛЕ́КИЙ
дале́ка
Кра́йня (Дале́ка) Пі́вніч *див.* пі́вніч[2]
ДАЛЕ́КО
дале́ко
◇ Дале́ко [, як] ку́цому до за́йця *див.* дале́ко (3)
◇ Куди́ (*рідше* де) о́ко (зір) сяга́є (діста́є, сягне́ *і т. ін.*) <Куди́ о́ко не сягне́> <Як дале́ко о́ко сяга́є> *див.* о́ко[1]
ДА́МА
да́ма
Кла́сна да́ма *див.* да́ма (1)
ДА́ТА
да́та
Ювіле́йна (кру́гла) да́та *див.* да́та (1)

ДВА
два
○ За два кро́ки <За де́сять кро́ків> *див.* крок (1)
◇ Па́лиця (па́лка) з двома́ кінця́ми (на два кінці́) *див.* па́лиця
◇ Раз-два́ (раз-ра́з) – [вже] і гото́во (і кіне́ць) *див.* раз[1]
дві
◇ На дві коцюби́ *див.* коцюба́ (1)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) дві кра́плі (крапли́ни) [води́] <Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кра́пля (крапли́на) води́> *див.* кра́пля (7)
двома́
◇ Па́лиця (па́лка) з двома́ кінця́ми (на два кінці́) *див.* па́лиця
двох
◇ Стоя́ти на двох кла́дках *див.* стоя́ти
ДВАНАДЦЯТИПА́ЛИЙ
дванадцятипа́ла
△ Дванадцятипа́ла ки́шка *див.* ки́шка (1)
дванадцятипа́лої
△ Ви́разка дванадцятипа́лої ки́шки *див.* ви́разка (1)
ДВЕ́РІ
две́рі
◇ Ні в кут ні в две́рі *див.* кут (13)
ДВІР[1]
двір
Кі́нський двір *див.* двір[1] (3)
двора́
◇ Ні кола́ ні двора́ *див.* кіл (2)
ДВОРЯ́НСЬКИЙ
дворя́нська
◇ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров (10)
ДЕ[1]
де
Бі́гвість куди́ (де) *див.* бі́гвість (1)
◇ Де (куди́) діва́ти / ді́ти (поді́ти) себе́ *див.* діва́ти (1)
◇ Де (куди́) діва́тися / ді́тися (поді́тися) *див.* діва́тися (1)
◇ Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́сь, не оберни́сь, не пове́рнешся, не поверну́сь, не поверни́сь *і т. ін.*) *див.* оберта́тися
◇ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в (*рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.*) <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
◇ Куди́ (*рідше* де) о́ко (зір) сяга́є (діста́є, сягне́ *і т. ін.*) <Куди́ о́ко не сягне́> <Як дале́ко о́ко сяга́є> *див.* о́ко[1]
◇ Ку́рці ні́де (нема́є де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати
◇ Не зна́ти, де (куди́) посади́ти (посадови́ти) *див.* зна́ти (31)
◇ Не зна́ти, куди́ (де) поді́ти ру́ки *див.* зна́ти (33)
◇ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◇ Показа́ти, де ко́зам ро́ги пра́влять *див.* пока́зувати

◇ [Там (туди́),] де ко́зам ро́ги пра́влять <Там, де Си́дір ко́зам ро́ги пра́вить> *див.* пра́вити[3]
ДЕЗОКСИРИБОНУКЛЕЇ́НОВИЙ
дезоксирибонуклеї́нова
△ Дезоксирибонуклеї́нова кислота́ *див.* кислота́ (13)
ДЕКА́РТІВ
дека́ртові
△ Дека́ртові координа́ти *див.* координа́ти (2)
ДЕЛЕГУВА́ТИ
делегува́ти
△ Делегува́ти креди́т *див.* делегува́ти (1)
ДЕМОГРАФІ́ЧНИЙ
демографі́чна
△ Демографі́чна кри́за *див.* кри́за (1)
ДЕ́НЦЕ
де́нця
◇ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
ДЕНЬ
день
◇ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
День конститу́ції *див.* день (3)
День Конститу́ції Украї́ни *див.* день (4)
◇ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п’ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
ДЕ́РЕВО
де́рево
△ Конвалі́йне де́рево *див.* де́рево (13)
△ Кори́чне де́рево *див.* де́рево (14)
△ Ко́ркове де́рево *див.* де́рево (15)
ДЕРЖА́ТИ
держа́ти
Держа́ти / ви́держати (продержа́ти) коректу́ру *див.* держа́ти (1)
◇ Держа́ти компа́нію *див.* держа́ти (5)
◇ Трима́ти (держа́ти) в кулаку́ (в кула́ці) *див.* трима́ти
◇ Трима́ти (держа́ти) в свої́й кише́ні *див.* трима́ти
◇ Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому нали́гачі) *див.* трима́ти
ДЕРЖА́ТИСЯ
держа́тися
◇ Трима́тися (держа́тися) ку́пи *див.* трима́тися
де́ржиться
◇ [І] ку́пи не трима́ється (не де́ржиться) *див.* трима́тися
ДЕ́РТИ
де́рти
◇ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
Де́рти (дра́ти) крупу́ (про́со, зе́рно́ *і т. ін.*) *див.* де́рти (2)
◇ Де́рти косяка́ *див.* де́рти (8)
ДЕСЯ́ТИЙ
деся́та
◇ Деся́та спи́ця в ко́лесі *див.* спи́ця

◊ Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́ *див.* вода́ (52)
деся́того
◊ В деся́тому колі́ні <З деся́того колі́на> *див.* колі́но (1)
◊ До сьо́мого (деся́того, крива́вого *і т. ін.)* по́ту *див.* піт
◊ До сьо́мого (деся́того, тре́тього *і т. ін.)* колі́на *див.* колі́но (3)
деся́тої
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] клёпки у голові́ *див.* нема́
деся́тому
◊ В деся́тому колі́ні <З деся́того колі́на> *див.* колі́но (1)
деся́ту
◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] клёпку (клёпки́) *див.* вставля́ти[1] (2)
ДЕ́СЯТЬ
де́сять
○ За два кро́ки <За де́сять кро́ків> *див.* крок (1)
ДЖЕРЕЛО́
джерело́м
◊ Би́ти ключе́м (джерело́м, фонта́ном *і т. ін.)* *див.* би́ти (35)
ДЗЕ́РКАЛО
дзе́ркало
Криве́ дзе́ркало *див.* дзе́ркало (1)
ДЗЕРКА́ЛЬНИЙ
дзерка́льний
△ Дзерка́льний ко́роп *див.* ко́роп (1)
ДИВА́Н[1]
дива́н
Ві́денські ме́блі <Ві́денське крі́сло> <Ві́денський стіле́ць (дива́н)> *див.* ме́блі
ДИВИ́ТИСЯ
диви́лися
◊ [І] куди́ о́чі диви́лися *див.* о́ко[1]
диви́тися
◊ Диви́тися ко́зирем *див.* диви́тися (15)
◊ Диви́тися ко́со (кри́во, бо́ком) <Поглядáти криви́м о́ком > *див.* диви́тися (16)
◊ Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь *див.* диви́тися (22)
ди́виться
◊ Куди́ ди́виться *див.* диви́тися (28)
ди́вляться
◊ Куди́ о́чі [ба́чать (ди́вляться, спа́ли *і т. ін.)*] *див.* о́ко[1]
ДИВІЗІ́ЙНИЙ
дивізі́йний
Батальйо́нний (дивізі́йний, полкови́й *і т. ін.)* коміса́р *див.* коміса́р (1)
ДИМ
дим
Дим (димо́к, тума́н *і т. ін.)* кури́ться *див.* дим (1)
◊ Дим [стої́ть] коро́мислом (стовпо́м) *див.* дим (4)
ДИМОВИ́Й
димові́
Димові́ ку́пи *див.* ку́па (1)
ДИМОГА́РНИЙ
димога́рний
△ Димога́рний коте́л *див.* коте́л (1)
ДИМО́К
димо́к
Дим (димо́к, тума́н *і т. ін.)* кури́ться *див.* дим (1)
ДИМЧА́СТИЙ
димча́стий
△ Димча́стий топа́з (кварц) *див.* топа́з
ДИПЛОМАТИ́ЧНИЙ
дипломати́чний
△ Дипломати́чний ко́рпус *див.* ко́рпус (4)
Дипломати́чний кур'є́р *див.* кур'є́р (1)
ДИРЕ́КТОР[1]
дире́ктор
Комерці́йний дире́ктор *див.* дире́ктор[1] (1)
ДИСКО́НТНИЙ
диско́нтний
△ Диско́нтний креди́т *див.* креди́т (4)
ДИТИ́НА
дити́ни
Кімна́та ма́тері й дити́ни *див.* кімна́та (2)
дити́ну
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)
ДИТЯ́ЧИЙ
дитя́ча
△ Дитя́ча консульта́ція *див.* консульта́ція (1)
ДИХНУ́ТИ
дихну́ти
◊ [І] дихну́ти ні́коли (нема́є коли́) *див.* дихну́ти (1)
ДІВА́ТИ
діва́ти
◊ Де (куди́) діва́ти / ді́ти (поді́ти) себе́ *див.* діва́ти (1)
◊ Не зна́ти, куди́ діва́ти / ді́ти (поді́ти) о́чі [від со́рому] *див.* зна́ти (34)
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.)* пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
ДІВА́ТИСЯ
діва́тися
◊ Де (куди́) діва́тися / ді́тися (поді́тися) *див.* діва́тися (1)
◊ Ні́де (нема́є куди́, ні́куди *і т. ін.)* діва́тися / ді́тися *див.* діва́тися (2)
ДІ́ВКА
ді́вкою
◊ Як (коли́) ба́ба була́ ді́вкою *див.* ба́ба[1] (9)
ДІ́ДЬКІВ
ді́дькове
Відьо́мське (ді́building, і́родове *і т. ін.)* ко́дло *див.* ко́дло (1)
ДІ́ЙНА
ді́йна
◊ Ді́йна коро́ва *див.* коро́ва (4)
ДІЛИ́ТИСЯ
діли́тися
◊ Діли́тися *(рідко* розділя́тися) / поділи́тися оста́ннім *(заст.* послі́днім) [шматко́м (куско́м) хлі́ба] *див.* діли́тися (3)
ДІ́ЛО
ді́ла
◊ Як (коли́) прихо́диться / прийшло́ся до чо́го (до ді́ла) *див.* прихо́дитися
ді́ло
◊ Куди́ твоє́ *(рідше* ва́ше) ді́ло *див.* ді́ло (20)
ДІ́РКА
ді́рки
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.)* *див.* ва́ртий (4)
ДІСТАВА́ТИ
дістає́
◊ Куди́ *(рідше* де) о́ко (зір) сяга́є (дістає́, сягне́ *і т. ін.)* <Куди́ о́ко не сягне́> <Як дале́ко о́ко сяга́є> *див.* о́ко[1]
ДІСТА́ТИ
діста́ти
◊ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не діста́ти *див.* дістава́ти (14)
ДІСТА́ТИСЯ
діста́лося
◊ Діста́лося пе́рцю з ква́сом *див.* дістава́тися (2)
ДІ́Я
ді́ї
△ Коефіціє́нт кори́сної ді́ї *див.* коефіціє́нт (2)
ДНО
дна
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
ДОБА́
доба́
Космі́чна доба́ (е́ра) *див.* доба́ (2)
ДОБИРА́ТИ
добира́ти
◊ Підбира́ти (добира́ти) / підібра́ти (добра́ти) ключ до душі́ (до се́рця) *див.* підбира́ти
ДОБІГА́ТИ
добіга́ти
Добіга́ти / добі́гти [до] кінця́ *див.* добіга́ти (1)
ДО́БРЕ
до́бре
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ла́ду) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
ДО́БРИЙ
до́бру
◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копіє́чку) *див.* влі́тати (1)
ДОБУВА́ННЯ
добува́ння
△ Добува́ння ко́реня *див.* добува́ння (1)
ДОБУВА́ТИ
добува́ти
△ Добува́ти / добу́ти ко́рінь *див.* добува́ти (1)
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] по́том) *див.* добува́ти (2)

◊ Добува́ти (здобува́ти) / добу́ти (здобу́ти) кро́в'ю [та кістка́ми] *див.* добува́ти (3)
ДОВГО́ТНИЙ
довго́тний
△ Кількісний (довго́тний, квантитати́вний) на́голос *див.* на́голос
ДОВІ́ДНИК
дові́дник
Телефо́нний дові́дник <Телефо́нна кни́жка> *див.* дові́дник (1)
ДОВО́ДИТИ
дово́дити
◊ Довести́ / дово́дити до кра́ю (до кінця́) *див.* дово́дити (5)
◊ Дово́дити / довести́ до кра́йнощів (до кра́йності) *див.* дово́дити (7)
ДОГНА́ТИ[1]
догна́ти
◊ [І] коне́м не доженé́ш (не догна́ти) *див.* догана́ти[1] (1)
ДО́ГОВІ́Р
до́говір
△ Колекти́вний до́говір *див.* до́говір (3)
ДОГОРИ́
догори́
◊ В голові кебе́та догори́ дри́гом ста́ла *див.* кебе́та (1)
ДОГРИЗА́ТИ
догриза́є
◊ Вовк кишки́ догриза́є *див.* вовк (5)
ДОДАВА́ТИ
додава́ти
◊ Додава́ти / дода́ти куті́ ме́ду *див.* додава́ти (5)
ДО́ЗА
до́за
◊ Коня́ча до́за *див.* до́за (1)
ДОЇ́ХАТИ
доі́хати
◊ Доі́хати кінця́ *див.* доїжджа́ти (1)
ДОКИ́НУТИ
доки́неш
◊ Скільки о́ком ки́неш (кинь, доки́неш, згля́неш *і т. ін.*) *див.* ки́дати (44)
ДОКО́ПУВАТИСЯ
доко́пуватися
◊ Доко́пуватися / докопа́тися до ко́реня (до корі́ння) *див.* доко́пуватися (1)
ДОКУ́ПИ
доку́пи
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до однієї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◊ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)
ДОМО́ВИЙ
домо́ва
△ Домо́ва кни́га *див.* кни́га (9)
ДОМОВИ́НА
домови́ну
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.*) *див.* кла́сти (6)
ДОРІ́ЖКА
дорі́жка
Килимо́ва дорі́жка *див.* дорі́жка (1)
ДОРО́ГА
доро́га
◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.*) поросла́ (заросла́) *див.* доро́га (7)
Крижова доро́га *див.* доро́га (2)
доро́ги
◊ Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу *і т. ін.*) *див.* збива́ти (11)
ДОРОГОЦІ́ННИЙ
дорогоці́нне
△ Кошто́вне (дорогоці́нне) камі́ння *див.* камі́ння (1)
ДОХО́ДИТИ
дохо́дити
◊ Впада́ти (вдаря́тися) / впасти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (дійти́) до кра́йнощів (до кра́йності)> *див.* впада́ти[1] (3)
◊ Дохо́дити / дійти́ до клубо́чка *див.* дохо́дити (10)
◊ Дохо́дити / дійти́ [до] кра́ю (кінця́) *див.* дохо́дити (11)
ДОЩ
дощ
Сліпи́й (ку́рячий, свиня́чий, цига́нський) дощ *див.* дощ (1)
ДРИ́ҐОМ
дри́ґом
◊ В голові кебе́та догори́ дри́ґом ста́ла *див.* кебе́та (1)
ДРИЖА́ТИ
дрижи́ть
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, говóрить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)
ДРІБНИ́Й
дрібни́ми
◊ Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.*) слізьми́ (сльоза́ми) <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
дрібні́
◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.*) сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
ДРІ́ЖДЖІ
дрі́жджі
△ Кормові́ (сухі́) дрі́жджі *див.* дрі́жджі (1)
ДРІЖДЖО́ВАНИЙ
дріжджо́вані
Дріжджо́вані корми́ *див.* корм (2)
ДРІК[1]
дрік
△ Дрік краси́льний *див.* дрік[1] (1)
ДРОЖ
дрож
◊ Ки́дати / ки́нути в дрож (в тря́сцю) *див.* ки́дати (8)
ДРУ́ГИЙ
дру́ге
◊ Одне́ кінча́ти, дру́ге почина́ти *див.* кінча́ти (4)
ДРУ́ЖНІЙ
дру́жній
◊ На коро́ткій (дру́жній) нозі́ *див.* нога́
ДРЮЧО́К
дрючка́
○ Ні кілка́ ні дрючка́ *див.* кіло́к (1)
ДУБ
дуб
△ Ко́рковий (про́бковий) дуб *див.* дуб (3)
ДУБО́ВИЙ
дубо́ва
◊ Капу́стя́на (ку́ряча, дубо́ва) голова́ *див.* голова́ (33)
ДУДНІ́ТИ
дудни́ть
◊ Аж ко́рчма́ дудні́ла (дудни́ть) *див.* ко́рчма́ (1)
дудні́ла
◊ Аж ко́рчма́ дудні́ла (дудни́ть) *див.* ко́рчма́ (1)
ДУ́ЖКА
дужки́
△ Кру́глі дужки́ *див.* ду́жка (2)
ДУ́МА
ду́ми
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові] *див.* ду́мка (17)
ДУМ-ДУ́М
дум-ду́м
△ Ку́ля дум-ду́м *див.* ку́ля[1] (3)
ДУ́МКА
ду́мка
◊ Ду́мка верти́ться (кру́титься) в голові *див.* ду́мка (5)
думка́х
◊ [І] в го́лову (в ду́мку, в ду́мці, в думка́х) [собі] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти (5)
думки́
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові] *див.* ду́мка (17)
◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові *див.* ду́мка (20)
ду́мку
◊ [І] в го́лову (в ду́мку, в ду́мці, в думка́х) [собі] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти (5)
ду́мці
◊ Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці) *див.* верті́тися (2)
◊ [І] в го́лову (в ду́мку, в ду́мці, в думка́х) [собі] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти (5)
ДУРА́К
дурака́
◊ Валя́ти (кле́їти, стро́їти *і т. ін.*) ду́рня (*рі́дко* дурака́) *див.* валя́ти (1)
ДУ́РЕНЬ
ду́рня
◊ Валя́ти (кле́їти, стро́їти *і т. ін.*) ду́рня (*рі́дко* дурака́) *див.* валя́ти (1)
◊ Ко́рчити [з се́бе] ду́рня (ду́рника, бла́зня *і т. ін.*) *див.* ко́рчити (1)

ДУ́РНИК
ду́рника
◊ Ко́рчити [з се́бе] ду́рня (ду́рника, бла́зня *і т. ін.) див.* ко́рчити (1)
ДУ́ТИ
дме
◊ Куди́ ві́тер віє (дме) *див.* ві́тер (13)
ДУША́
душа́
◊ [Аж] кра́ється се́рце (душа́) *див.* се́рце
◊ Душа́ облива́ється кро́в'ю *див.* душа́ (30)
◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
◊ Крива́виться се́рце (душа́) *див.* се́рце
◊ Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че) *див.* душа́ (62)
душе́ю
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ Криви́ти / покриви́ти (скриви́ти) душе́ю (со́вістю) *див.* криви́ти (3)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
душі́
◊ Кілко́м стримі́ти у душі́ *див.* стримі́ти
◊ Кі́шки (коти́) шкребу́ть (скребу́ть, скубу́ться, шкребу́ться) в (по) душі́ (на (в) се́рці) *див.* кі́шка (2)
◊ Крик (ле́мент) душі́ (се́рця) *див.* крик[1] (5)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
◊ Підбира́ти (добира́ти) / підібра́ти (добра́ти) ключ до душі́ (до се́рця) *див.* підбира́ти
ду́шу
◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, склада́ти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти (1)
◊ Колоти́ти ду́шу *див.* колоти́ти (1)
◊ Колупа́ти ду́шу *див.* колупа́ти (1)
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)
◊ Крива́вити се́рце (ду́шу) *див.* крива́вити (1)
ДУШЕ́ВНИЙ
душе́вна
◊ Душе́вна (життє́ва) кри́за *див.* кри́за (9)
ДЬО́ГОТЬ
дьо́гтем
◊Ква́цати (ква́цяти) дьо́гтем *див.* ква́цати (1)
ЕДІ́ПІВ
еді́пів
△ Еді́пів ко́мплекс *див.* ко́мплекс (3)

ЕКОЛОГІ́ЧНИЙ
екологі́чна
△ Екологі́чна кри́за *див.* кри́за (2)
△ Екологі́чна культу́ра *див.* культу́ра (2)
екологі́чний
△ Екологі́чний коридо́р *див.* коридо́р (4)
ЕКОНО́МІКА
еконо́міка
△ Кома́ндна (пла́нова) еконо́міка *див.* еконо́міка (4)
ЕКОНОМІ́ЧНИЙ
економі́чна
△ Економі́чна кри́за *див.* кри́за (3)
ЕКСПЕРТИ́ЗА
експерти́за
△ Криміналісти́чна експерти́за *див.* експерти́за (5)
Е́КСПОРТНИЙ
е́кспортна
△ Е́кспортна кво́та *див.* кво́та (2)
ЕЛЕКТИ́ВНИЙ
електи́вний
△ Електи́вний курс *див.* курс (4)
ЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ
електри́чне
△ Електри́чне ко́ло *див.* ко́ло[1] (3)
△ За́мкнене (за́мкнуте) [електри́чне] ко́ло *див.* за́мкнений (1)
ЕЛЕМЕ́НТ
елеме́нтів
△ Кла́рки елеме́нтів *див.* кларк (1)
ЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ
енергети́чна
△ Енергети́чна компа́нія *див.* компа́нія (3)
ЕНЕ́РГІЯ
ене́ргія
△ Кінети́чна ене́ргія *див.* ене́ргія (1)
ЕНЕРГОПРОМИСЛО́ВИЙ
енергопромисло́вий
△ Енергопромисло́вий ко́мплекс *див.* ко́мплекс (4)
ЕНЦЕФАЛІ́ТНИЙ
енцефалі́тний
△ Енцефалі́тний кліщ *див.* кліщ (3)
ЕПОКСИ́ДНИЙ
епокси́дний
△ Епокси́дний клей *див.* клей (2)
Е́РА
е́ра
Космі́чна доба́ (е́ра) *див.* доба́ (2)
ЕСКАЛАЦІ́ЙНИЙ
ескалаці́йна
△ Ескалаці́йна кла́узула *див.* кла́узула (1)
ЖА́БА[1]
жа́ба
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* жа́ба на ку́пині *див.* жа́ба[1] (3)
жа́бі
◊ [Ста́рій] жа́бі (горобце́ві, горобцю́) по колі́на *див.* колі́но (6)
ЖА́Б'ЯЧИЙ
жа́б'ячий
◊ Жа́б'ячий конце́рт *див.* конце́рт (2)
ЖАНДА́РМСЬКИЙ
жанда́рмський
Жанда́рмський ко́рпус *див.* ко́рпус (1)

ЖАР
жар
◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар *(рідко* в пал) *див.* ки́дати (6)
◊ Ки́дати / ки́нути то в жар, то в хо́лод (в жар і [в] хо́лод) *див.* ки́дати (28)
ЖАРИ́НА
жари́ну
◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди) *див.* ки́дати (13)
ЖАРОТРУ́БНИЙ
жаротру́бний
△ Жаротру́бний коте́л *див.* коте́л (2)
ЖАРТ
жа́рти
◊ Жа́рти пога́ні (коро́ткі) *див.* жарт (4)
ЖА́ТИ[1]
жа́ти
Заробля́ти (жа́ти, коси́ти *і т. ін.)* за сніп *див.* заробля́ти (3)
ЖБУРЛЯ́ТИ
жбурля́ти
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камін́ець, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати (38)
ЖБУРНУ́ТИ
жбурну́ти
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камін́ець, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати (38)
ЖЕ́РЕБ[1]
же́реб
◊ Ки́дати / ки́нути же́реб (жеребо́к) *див.* ки́дати (14)
ЖЕРЕБО́К
жеребо́к
◊ Ки́дати / ки́нути же́реб (жеребо́к) *див.* ки́дати (14)
ЖИВИ́Й
жива́
◊ Сві́жа (жива́) копі́йка *див.* копі́йка (9)
живи́м
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
живі́
Живі́ кві́ти *див.* кві́ти (1)
живо́ї
◊ [І] кістки́ живо́ї (ці́лої) не оста́вити *див.* оставля́ти
живо́му
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
ЖИВЦЕ́М
живце́м
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
ЖИ́ЛА[1]
жи́лах
◊ Двоя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров (10)
◊ Заморо́жувати / заморо́зити кров [у жи́лах] *див.* заморо́жувати (1)

◇ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.*) / закипи́ть (завиру́є, зануртує *і т. ін.*) [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров (17)
◇ Кров холо́не (крижаніє, застигає *і т. ін.*) / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.*) у жи́лах *див.* кров (22)
жи́ли
◇ Сота́ти кишки́ (жи́ли) *див.* сота́ти
ЖИ́ЛКА
жи́лка
◇ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)
жи́лкою
◇ Ко́жною жи́лкою *див.* жи́лка (2)
ЖИ́ЛОЧКА
жи́лочка
◇ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)
жи́лочки
◇ Перебира́ти (розбира́ти) / перебра́ти (розібра́ти) по кісточка́х ([усі́] кісточки́, [усі́] жи́лочки) *див.* перебира́ти
ЖИ́РНИЙ
жи́рні
△ Жи́рні кисло́ти *див.* кислота́ (14)
ЖИТТЄ́ВИЙ
життє́ва
◇ Душе́вна (життє́ва) кри́за *див.* кри́за (9)
ЖИТТЯ́
життя́
◇ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, склада́ти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти (1)
◇ Кінча́ти / кінчи́ти вік (життя́) *див.* кінча́ти (1)
◇ Кінча́ти / кінчи́ти [життя́] на ши́бениці *див.* кінча́ти (2)
Кни́га життя́ *див.* кни́га (2)
Ціно́ю життя́ (кро́ві, че́сті, ща́стя *і т. ін.*) *див.* ціна́
ЖМЕ́НЯ
жме́ні
◇ Наставля́й кише́ню (оби́дві жме́ні) *див.* наставля́ти[1]
ЖО́ДНИЙ
жо́дної
◇ Ані́ (без, ні, й) [жо́дної] крови́нки (крови́ночки) *див.* крови́нка (1)
◇ [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової крапли́ни *і т. ін.*) в ро́ті не ма́ти *див.* ма́ти[2]
ЖО́РНА
жо́рно
Корбове́ жо́рно *див.* жо́рна (1)
ЖУВА́ТИ
жува́ти
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] кло́ччя жува́ти *див.* жува́ти (2)

ЖУК
жук
△ Колора́дський [картопля́ний] жук *див.* жук (2)
ЖУРНА́Л
журна́ли
◇ Пожира́ти кни́ги (книжки́, журна́ли *і т. ін.*) *див.* пожира́ти
ЗАБАЖА́ТИ
забажа́є
◇ Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че) *див.* душа́ (62)
ЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
забезпе́чення
△ Забезпе́чення креди́ту *див.* забезпе́чення (4)
ЗАБИВА́ТИ
забива́ти
◇ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбива́ти[1] (3)
◇ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
Забива́ти / заби́ти козла́ *див.* забива́ти (3)
ЗАБИ́ТИ
заби́ти
◇ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбива́ти[1] (3)
◇ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
Забива́ти / заби́ти козла́ *див.* забива́ти (3)
◇ Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку) *див.* забива́ти (8)
◇ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти (9)
ЗАБІ́ГАТИ
забі́гали
◇ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки
◇ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.*)] ко́ла бі́гають (стрибають, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)
ЗАБІРНИ́Й
забірна́
Забірна́ кни́жка *див.* кни́жка (1)
ЗАБЛУ́КАНИЙ
заблу́кана
Випадко́ва (заблу́кана, сліпа́) ку́ля *див.* ку́ля[1] (1)
ЗАБОРГО́ВАНІСТЬ
заборго́ваність
△ Кредито́рська заборго́ваність *див.* заборго́ваність (4)
ЗАБРИНІ́ТИ
забриніла
◇ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)

ЗАБУ́ХАТИ
забу́хала
◇ Кров удäря́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
ЗАВВИ́ШКИ
заввишки
◇ На корх заввишки *див.* заввишки (1)
ЗАВДАВА́ТИ
завдава́ти
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* завдава́ти (6)
ЗАВИРУВА́ТИ
завиру́є
◇ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.*) / закипи́ть (завиру́є, зануртує *і т. ін.*) [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров (17)
ЗАВЕРТІ́ТИСЯ
завертівся
◇ [Аж (*рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
ЗАВЕ́СТИ
завести́
◇ Завести́ (потягти́) на криву́ сте́жку *див.* заво́дити[1] (2)
ЗАВІ́СА[1]
завіси
◇ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) завісу (край завіси) *див.* підніма́ти
завісу
◇ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) завісу (край завіси) *див.* підніма́ти
ЗАВО́ДИТИ[1]
заво́дити
◇ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (8)
ЗАВОРО́ЖЕНИЙ
заворо́жене
◇ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1] (8)
заворо́жений
◇ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1] (8)
ЗА́ВОРО́Т
за́воро́т
△ За́воро́т кишо́к *див.* за́воро́т (1)
ЗАВ'ЯЗА́ТИ
зав'яза́ти
◇ Зав'яза́ти ко́су (ху́стку) *див.* зав'язува́ти (5)
ЗАГА́ЛЬНИЙ
зага́льна
△ Зага́льна кущи́стість *див.* кущи́стість (1)

ЗАГАНЯ́ТИ[1]

заганя́ти

◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (8)

ЗАГНУ́ТИ

загну́ти

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

ЗАГЛА́ДЖУВАТИ

загла́джувати

◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати (2)

ЗАГЛЯДА́ТИ

загляда́ти

◊ Загляда́ти (зазира́ти) в кише́ню *див.* загляда́ти (4)

ЗА́ГНАНИЙ

за́гнаний

За́гнаний у [те́мний] куто́к *див.* за́гнаний (2)

ЗАГОВОРИ́ТИ

заговори́ла

◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров (8)

ЗАГРАВА́ТИ[2]

загра́ють

◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка (11)

ЗАГРА́ТИ

загра́ла

◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)

◊ Кров гра́є (шуму́є) / загра́ла (зашуміла) *див.* кров (11)

ЗАГРЕБТИ́

загребу́ть

◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри (1)

ЗАДАВА́ТИ

задава́ти

Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* завдава́ти (6)

ЗАДИРА́ТИ[1]

задира́ти

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

ЗА́ДНІЙ

за́дні

◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися

ЗАДРИЖА́ТИ

задрижа́ла

◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)

ЗАДУШИ́ТИ

задуши́ти

◊ Задуши́ти [в пу́зі] комара́ *див.* заду́шувати (1)

ЗА́ЄЦЬ

за́йця

◊ Дале́ко [, як] ку́цому до за́йця *див.* дале́ко (3)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́цому до за́йця *див.* ку́ций (1)

ЗАЗИРА́ТИ

зазира́ти

◊ Загляда́ти (зазира́ти) в кише́ню *див.* загляда́ти (4)

ЗА́ЙВИЙ

за́йві

Без коментарів <Коментарі за́йві> *див.* комента́р (1)

ЗАКИВА́ТИ

закива́ти

◊ Накива́ти *(рідше* закива́ти) / кива́ти п'ятами *див.* накива́ти

ЗАКИПА́ТИ

закипа́є

◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипіла (скипіла, скипілася) душа́ <Закипіло (скипіло, скипілося) се́рце> *див.* душа́ (61)

◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.)* / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.)* [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров (17)

◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипіло (закипіло, окипіло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.) див.* се́рце

ЗАКЛОПОТА́ТИ

заклопота́ти

◊ Клопота́ти / заклопота́ти го́лову *див.* клопота́ти (1)

ЗАКЛЮВА́ТИ

заклюю́ть

◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри (1)

ЗАКЛЯ́ТИЙ

закля́те

◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1] (8)

закля́тий

◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1] (8)

ЗАКОЛИХА́ТИСЯ

заколиха́вся

◊ [Аж *(рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макітриться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакітрився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ЗАКОМПОСТУВА́ТИ[2]

закомпостува́ти

◊ Компостува́ти / закомпостува́ти мізки (мо́зок) *див.* компостува́ти[2] (1)

ЗАКОПИ́ЛЮВАТИ

закопи́лювати

◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)

ЗАКОРО́ТКИЙ

закоро́тка

◊ Коро́тка (закоро́тка, ку́ряча) па́м'ять *див.* па́м'ять

ЗАКРУЖЛЯ́ТИ

закружля́ли

◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)

ЗАКРУТИ́ТИ[2]

закрути́ти

◊ Крути́ти / закрути́ти веремію (веремія) *див.* крути́ти (10)

◊ Крути́ти / закрути́ти харама́на *див.* крути́ти (11)

◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти (12)

ЗАКРУТИ́ТИСЯ[2]

закрути́вся

◊ [Аж *(рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макітриться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакітрився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

закрути́лася

◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макітриться, замакітрюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакітрилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакітрилося)> *див.* голова́ (7)

закрути́лися

◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)

закрути́лося

◊ Закрути́лося ко́лесо *див.* ко́лесо (4)

ЗАКРУ́ЧУВАТИ

закру́чувати

◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)

◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти (12)

ЗАКУВА́ТИ

закува́ти

◊ Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку) *див.* забива́ти (8)

ЗАКУПА́ТИСЯ[2]

закупа́тися

◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в розко́шах, в сріблі́-зо́лоті) *див.* купа́тися (1)

ЗА́КУТОК

за́кутках

◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к (8)

за́кутків

◊ З усіх кутків [і за́кутків] *див.* куто́к (6)

за́куток
◊ Ведме́жий кут (за́куток) *див.* кут (11)
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (8)
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.) див.* захо́дити (6)
ЗА́КУТОЧОК
за́куточках
◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к (8)
ЗАЛЕДЕНІ́ТИ
заледені́ла
◊ Кров холо́не (крижаніє, застигає *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров (22)
ЗАЛИВА́ТИ
залива́є
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
залива́ти
◊ Залива́ти / зали́ти за ко́мір *див.* залива́ти (2)
◊ Залива́ти / зали́ти кро́в'ю *див.* залива́ти (4)
ЗАЛІ́ЗНИЙ
залі́зний
◊ Залі́зний (стале́вий, стальни́й) кінь *див.* кінь (8)
ЗАЛІ́ЗО
залі́зо
△ Кутове́ залі́зо *див.* залі́зо (1)
ЗАЛІКО́ВИЙ
залі́ко́ва
Залі́ко́ва кни́жка *див.* кни́жка (2)
ЗАЛІТА́ТИ[2]
залітáли
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залітáли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
ЗАЛО́МЛЕННЯ
зало́млення
△ Кут зало́млення *див.* кут (4)
ЗАЛУЩА́ТИ
залуща́ли
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (лу́щать) / затріща́ли (залуща́ли) *див.* кі́стка (14)
ЗАМИКА́ННЯ
замика́ння
△ Коро́тке замика́ння *див.* замика́ння (1)
ЗАМКНУ́ТИСЯ
замкну́лися
◊ Зімкну́лися (замкну́лися) клі́щі *див.* клі́щі (1)
ЗАМІ́С
замі́с
◊ Кру́то замі́с міси́ти *див.* міси́ти
ЗА́МКНЕНИЙ
за́мкнене
△ За́мкнене (за́мкнуте) [електри́чне] ко́ло *див.* за́мкнений (1)
ЗАМОВЛЯ́ТИ
замовля́ти
Замовля́ти / замо́вити кров *див.* замовля́ти (1)
ЗАМО́К
замо́к
Під замо́к хова́ти (кла́сти) *див.* хова́ти[1]

ЗАМОРО́ЖУВАТИ
заморо́жувати
◊ Заморо́жувати / заморо́зити кров [у жи́лах] *див.* заморо́жувати (1)
ЗАМОРО́ЧИТИСЯ
заморо́чилася
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗАНО́СИТИ
зано́сить
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
ЗАНУРТУВА́ТИ
занурту́є
◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.)* / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.)* [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров (17)
ЗАПА́ЛЕННЯ
запа́лення
△ Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів) *див.* запа́лення (1)
ЗАПА́МОРОЧИТИСЯ
запа́морочилася
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗАПИСНИ́Й
записна́
Записна́ кни́жка *див.* кни́жка (3)
ЗАПЛА́КАТИ
запла́кати
◊ Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* слізьми́ (сльоза́ми) <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
ЗАПОРО́ЗЬКИЙ
запоро́зькі
Запоро́зькі (запорі́зькі) козаки́ *див.* коза́к (5)
запоро́зької
Кіш Запоро́зької (Запорі́зької) Січі *див.* кіш[2] (1)
ЗАПРОСИ́ТИ
запроси́ти
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти
ЗАРА́ЖЕННЯ
зара́ження
△ Зара́ження кро́ві *див.* зара́ження (1)
ЗАРИДА́ТИ \
зарида́ти
◊ Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* слізьми́ (сльоза́ми) <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати

ЗАРОБЛЯ́ТИ
заробля́ти
Заробля́ти (жа́ти, коси́ти *і т. ін.)* за сніп *див.* заробля́ти (3)
ЗАРОСТИ́
заросла́
◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.)* поросла́ (заросла́) *див.* доро́га (7)
ЗАРУБИНЕ́ЦЬКИЙ
зарубине́цька
△ Зарубине́цька культу́ра *див.* культу́ра (3)
ЗАСВИСТА́ТИ
засви́ще
◊ Як (коли́) рак сви́сне (*рідко* засви́ще) *див.* рак[1]
ЗАСИ́ПАТИ[1]
заси́пати
◊ Заси́пати кропи́в'яним сі́м'ям *див.* засипа́ти[1] (1)
ЗАСІВА́ТИ
засіва́ти
◊ Засіва́ти / засі́яти зе́млю кістка́ми *див.* засіва́ти (1)
ЗАСІ́ДАННЯ
засі́дання
Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* відкрива́ти (2)
Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* склика́ти
ЗАСМІЯ́ТИ
засмію́ть
◊ Ку́ри засмію́ть *див.* ку́ри (3)
ЗАСМІЯ́ТИСЯ
засмія́тися
◊ Смія́тися / засмія́тися на ку́тні *див.* смія́тися
ЗАСТА́ТИ
заста́ти
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.)* кота́ над са́лом> *див.* спійма́ти
ЗАСТИГА́ТИ[1]
застига́є
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров (22)
ЗАСТРИБА́ТИ
застриба́ли
◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)
ЗАТАМО́ВУВАТИ
затамо́вувати
Затамо́вувати (зупиня́ти, спиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти, спини́ти) кров *див.* затамо́вувати (1)
ЗАТИСКА́ТИ
затиска́ти
Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к) *див.* затиска́ти (1)
ЗАТИ́СНУТИ
зати́снути
◊ Зати́снути в кула́к *див.* затиска́ти (3)

ЗАТО́ЧУВАТИ[2]
зато́чувати
Зато́чувати ко́ло (півко́ло, *рідше* круг) *див.* зато́чувати[2] (1)
ЗАТРЕМТІ́ТИ
затремті́ла
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла; забриніла, затремті́ла *і т. ін.)* *див.* жи́лка (1)
ЗАТРІЩА́ТИ
затріща́ли
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (луща́ть) / затріща́ли (залуща́ли) *див.* кістка (14)
ЗА́ХІД[1]
за́ходи
Кра́йні за́ходи *див.* за́хід[1] (2)
Круті́ за́ходи *див.* за́хід[1] (3)
ЗАХЛИНА́ТИСЯ
захлина́тися
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
ЗАХОВА́ТИ
захова́ти
◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.)* кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
ЗАХО́ДИТИ
захо́дити
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.)* *див.* захо́дити (6)
ЗАХОДИ́ТИ
заходи́ла
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.)* *див.* голова́ (17)
заходи́ли
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
◊ Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
ЗАХО́ДИТИСЯ[2]
захо́дитися
◊ Захо́дитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку) *див.* захо́дитися[2] (3)
ЗАХОЛО́НУТИ
захоло́ла
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров (22)
ЗАХОТІ́ТИ
захо́че
◊ Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че) *див.* душа́ (62)
ЗАЧАКЛО́ВАНИЙ
зачакло́ване
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1] (8)
зачакло́ваний
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1] (8)
ЗАЧАРО́ВАНИЙ
зачаро́ване
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1] (8)
зачаро́ваний
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1] (8)
ЗАЧЕПИ́ТИ
зачепи́ла
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́ха крило́м зачепи́ла *див.* му́ха
ЗАШПИГА́ТИ
зашпига́ла
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька (2)
зашпига́ли
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька (2)
ЗАШПИ́ЛЮВАТИ
зашпи́лювати
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити (1)
ЗАШУМІ́ТИ
зашумі́ла
◊ Кров гра́є (шуму́є) / загра́ла (зашумі́ла) *див.* кров (11)
ЗА́ЯЧИЙ
за́яча
△ За́яча конюши́на *див.* конюши́на (1)
△ За́яча крі́вця *див.* крі́вця (1)
ЗБАВЛЯ́ТИ
збавля́ти
Збавля́ти / зба́вити крок (кро́ку) *див.* збавля́ти (2)
ЗБИВА́ТИ
збива́ти
◊ Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу *і т. ін.)* *див.* збива́ти (11)
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
ЗБИВА́ТИСЯ
збива́тися
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
◊ Збива́тися / зби́тися (позбива́тися) в ку́пку (в ку́пки) *див.* збива́тися (6)
ЗБИРА́ТИ
збира́ти
◊ Збира́ти в кула́к *див.* збира́ти (5)
ЗБИРА́ТИСЯ
збира́тися
◊ Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к *див.* збира́тися (5)
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
ЗБИ́ТИ
зби́ти
◊ Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу *і т. ін.)* *див.* збива́ти (11)
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
◊ Зби́ти коня́ (ко́ней) *див.* збива́ти (16)
ЗБИ́ТИЙ
зби́ті
[Зби́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
ЗБІР
збір
△ Комісі́йний збір *див.* збір (3)
ЗБІ́РНИЙ
збі́рна
Збі́рна кома́нда *див.* кома́нда (1)
ЗБЛІ́ДНУТИ
зблі́днути
Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* *див.* зблі́днути (1)
ЗБО́РИ[1]
збо́ри
Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.)* *див.* відкрива́ти (2)
Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.)* *див.* склика́ти
ЗБРО́Я
збро́ю
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ЗВА́ЛЮВАТИ
зва́лювати
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
ЗВЕСТИ́
звести́
◊ Поча́ти за (во) здоро́в'я *(ц.-с.* здра́віє), а кінчи́ти (звести́) за упокі́й *див.* почина́ти
ЗВИВА́ТИ
звива́ти
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
ЗВИВА́ТИСЯ
звива́тися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ЗВО́ДИТИ
зво́дити
Зво́дити / звести́ куро́к *див.* зво́дити (2)
◊ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)

ЗВО́ДИТИСЯ
зво́дитися
Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.)* в ата́ку *див.* іти́ (11)
ЗВОРО́Т
зворо́т
◊ Кру́гле сло́во <Кру́глий зворо́т> *див.* сло́во
ЗВУ́ЖУВАТИ
зву́жувати
Зву́жувати / зву́зити ко́ло (кільце́) *див.* зву́жувати (1)
ЗВ'ЯЗО́К
зв'язо́к
△ Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к *див.* зв'язо́к (8)
ЗГИНА́ТИ
згина́ти
◊ Гну́ти (згина́ти) колі́на *див.* гну́ти (5)
ЗГЛА́ДЖУВАТИ
згла́джувати
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати (2)
ЗГЛЯ́НУТИ
зглянеш
◊ Скільки о́ком ки́неш (кинь, доки́неш, згля́неш *і т. ін.)* *див.* ки́дати (44)
ЗДАВА́ТИ
здава́ти
Здава́ти / зда́ти на комі́сію *див.* здава́ти (3)
ЗДІЙМА́ТИ
здійма́ти
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти *і т. ін.)* ке́лих (ке́лех, ку́холь, ча́рку *і т. ін.)* *див.* підніма́ти
ЗДОБУВА́ТИ
здобува́ти
◊ Добува́ти (здобува́ти) / добу́ти (здобу́ти) кро́в'ю [та кістка́ми] *див.* добува́ти (3)
ЗДОБУ́ТИЙ
здобу́тий
◊ Здобу́тий кро́в'ю *див.* здобу́тий (1)
ЗДОРО́В'Я
здоро́в'я
◊ Поча́ти за (во) здоро́в'я *(ц.-с.* здра́віє), а кінчи́ти (звести́) за упокі́й *див.* почина́ти
ЗДРА́ВІЄ
здра́віє
◊ Поча́ти за (во) здоро́в'я *(ц.-с.* здра́віє), а кінчи́ти (звести́) за упокі́й *див.* почина́ти
ЗЕЛЕ́НИЙ
зеле́на
Зеле́ний корм <Зеле́на ма́са> *див.* корм (3)
зеле́ний
△ Зеле́ний конве́єр *див.* конве́єр (1)
Зеле́ний коридо́р *див.* коридо́р (1)
Зеле́ний корм <Зеле́на ма́са> *див.* корм (3)
ЗЕМЕ́ЛЬНИЙ
земе́льний
△ Земе́льний ко́декс *див.* ко́декс (1)
ЗЕМЛЯ́
землі́
◊ [Аж (хоч, геть)] на край сві́ту (сві́та, *рідко* землі́) *див.* край[1] (7)
зе́млю
◊ [Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю *див.* рва́ти
◊ Засіва́ти / засі́яти зе́млю кістка́ми *див.* засіва́ти (1)
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати (2)
◊ Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю *див.* ударя́ти
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
земля́
◊ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)
ЗЕМЛЯНИ́Й
земляни́й
Земляни́й (кита́йський) горі́х *див.* горі́х (2)
ЗЕМНИ́Й
земна́
△ Земна́ кора́ *див.* кора́ (1)
△ Земна́ ку́ля *див.* ку́ля[1] (2)
земни́й
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* покла́дати, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
земно́ї
△ Колива́льні ру́хи земно́ї кори́ *див.* рух
ЗЕ́МНО
зе́мно
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.)* *див.* кла́нятися (1)
ЗЕ́РНО́
зе́рно́
Де́рти (дра́ти) крупу́ (про́со, зе́рно́ *і т. ін.)* *див.* де́рти (2)
ЗЕРНОВИ́Й
зернові́
△ Зернові́ культу́ри *див.* культу́ра (4)
ЗИМА́
зими́
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
ЗИМУВА́ТИ
зимува́ти
◊ Зимува́ти на ко́жному (ко́жнім) сло́ві *див.* зимува́ти (2)
ЗІ́РКНУТИ
зі́ркнув
◊ Гля́нув (подиви́вся, зі́ркнув *і т. ін.),* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.)* *див.* гля́нути (1)
ЗІБРА́ТИ
зібра́ти
◊ [І] кісточо́к *чиї́х* не зібра́ти (позбира́ти) *див.* збира́ти (6)
ЗІЙТИ́СЯ
зійшо́вся
◊ Світ [не] кли́ном зійшо́вся *див.* світ[2]
ЗІМКНУ́ТИСЯ
зімкну́лися
◊ Зімкну́лися (замкну́лися) клі́щі *див.* клі́щі (1)
ЗІПСУВА́ТИ
зіпсува́ти
◊ Псува́ти / попсува́ти (зіпсува́ти) кров *див.* псува́ти
ЗІР
зір
◊ Ки́дати / ки́нути о́ком (очи́ма, по́гляд, зір *і т. ін.)* *див.* ки́дати (21)
△ Ко́лірний зір *див.* зір (1)
◊ Красува́ти о́чі (зір) *див.* красува́ти (1)
◊ Куди́ *(рідше* де) о́ко (зір) сяга́є (діста́є, сягне́ *і т. ін.)* <Куди́ о́ко не сягне́> <Як дале́ко о́ко сяга́є> *див.* о́ко[1]
зо́ру
◊ Кут зо́ру *див.* кут (12)
ЗІСТА́ВИТИ
зіста́вити
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
З'Ї́СТИ
з'ї́в
◊ Зна́є кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'ї́ла <Зна́є кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'ї́в> *див.* кі́шка (1)
з'ї́ла
◊ Зна́є кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'ї́ла <Зна́є кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'ї́в> *див.* кі́шка (1)
ЗЛА́ЗИТИ[1]
зла́зити
◊ Зла́зити зі свого́ ко́ника *див.* зла́зити[1] (3)
ЗЛА́МАНИЙ
зла́маного
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
зла́маної
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ Щерба́тої (зла́маної, ла́маної *і т. ін.)* копі́йки *див.* копі́йка (11)
ЗЛАМА́ТИ
злама́ти
◊ Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти *і т. ін.)* / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.)* лід (кри́гу) *див.* лама́ти

◊ Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, злама́ти *і т. ін.)* / підрі́зувати (підрізáти, підтина́ти, зла́мувати *і т. ін.)* кри́ла (кри́льця) *див.* підрі́зувати

ЗЛА́МУВАТИ

зла́мувати

◊ Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, злама́ти *і т. ін.)* / підрі́зувати (підріза́ти, підтина́ти, зла́мувати *і т. ін.)* кри́ла (кри́льця) *див.* підрі́зувати

ЗЛИЗА́ТИ

злиза́ла

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* коро́ва язико́м злиза́ла *див.* коро́ва (5)

ЗЛІСТЬ

злість

◊ Ковта́ти / ковтну́ти злість (лоть, обра́зу *і т. ін.) див.* ковта́ти (3)

ЗЛОВИ́ТИ

злови́ти

◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.)* кота́ над са́лом> *див.* спійма́ти

ЗЛО́ДІЙ

зло́дій

Кишенько́вий зло́дій *див.* зло́дій (2)

ЗЛОЖИ́ТИ

зложи́ти

◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, склада́ти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти (1)

◊ Склада́ти / скла́сти (зложи́ти) ла́пки (кри́льця) *див.* склада́ти

ЗЛОМИ́ТИ

зломи́в

◊ Сон хи́лить (кло́нить, змо́рює *і т. ін.)* / змори́в (зломи́в, поборо́в *і т. ін.) див.* сон[1]

ЗЛО́ЧИН

зло́чину

◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.)* кота́ над са́лом> *див.* спійма́ти

ЗМЕ́РЗНУТИ

зме́рзнути

◊ Зме́рзнути (зме́рзти) на кі́стку (на кість) *див.* змерза́ти (1)

ЗМЕ́РЗТИ

зме́рзти

◊ Зме́рзнути (зме́рзти) на кі́стку (на кість) *див.* змерза́ти (1)

ЗМИ́ТИ

зми́ти

◊ Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром) *див.* змива́ти (1)

ЗМИКА́ТИ

змика́ти

Змика́ти / зімкну́ти ко́ло (кільце́) *див.* змика́ти (1)

ЗМИКА́ТИСЯ

змика́ється

Змика́ється / зімкне́ться ко́ло (кільце́) *див.* змика́тися (2)

ЗМІСТ

зміст

Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати

ЗМІ́ШУВАТИ

змі́шувати

◊ Змі́шувати / зміша́ти в одну́ ку́пу *див.* змі́шувати (1)

ЗМО́КЛИЙ

змо́клі

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] мо́кра ку́рка (змо́клі ку́ри) *див.* ку́рка (4)

ЗМОЛОТИ́ТИ

змолоти́в

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт

ЗМО́РЮВАТИ

змо́рює

◊ Сон хи́лить (кло́нить, змо́рює *і т. ін.)* / змори́в (зломи́в, поборо́в *і т. ін.) див.* сон[1]

ЗМОЧИ́ТИ

змочи́ти

Змочи́ти до ни́тки (кісто́к) *див.* змо́чувати (1)

ЗНАЙТИ́

знайти́

◊ Ви́вести (знайти́, віднайти́) кінці́ *(рідше* кіне́ць) *див.* виво́дити[1] (6)

◊ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити (4)

◊ Підбира́ти (знахо́дити) / підібра́ти (знайти́) ключ (ключа́, клю́чика) *див.* підбира́ти

ЗНАК

знак

Книжко́вий знак *див.* знак (2)

◊ Наклада́ти (кла́сти) / накла́сти (покла́сти) тавро́ (клеймо́, печа́ть, знак, відби́ток) *див.* наклада́ти

зна́ки

△ Колі́йні зна́ки *див.* знак (18)

ЗНА́ТИ

зна

◊ Бог зна (зна́є) коли́ (відко́ли, по́ки) *див.* бог (10)

◊ Кат зна що (як, куди́ *і т. ін.) див.* кат (2)

зна́є

◊ Бог зна (зна́є) коли́ (відко́ли, по́ки) *див.* бог (10)

◊ Зна́є кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'ї́ла <Зна́є кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'ї́в> *див.* кі́шка (1)

зна́єте

◊ Як (куди́, коли́ *і т. ін.)* [сам (сама́, самі́ *і т. ін.)*] зна́єш (зна́єте) *див.* зна́ти (45)

зна́єш

◊ Як (куди́, коли́ *і т. ін.)* [сам (сама́, самі́ *і т. ін.)*] зна́єш (зна́єте) *див.* зна́ти (45)

зна́ти

◊ Не зна́ти, де (куди́) посади́ти (посадови́ти) *див.* зна́ти (31)

◊ Не зна́ти, куди́ (де) поді́ти ру́ки *див.* зна́ти (33)

◊ Не зна́ти, куди́ діва́ти / ді́ти (поді́ти) о́чі [від со́рому] *див.* зна́ти (34)

ЗНАХО́ДИТИ

знахо́дити

◊ Підбира́ти (знахо́дити) / підібра́ти (знайти́) ключ (ключа́, клю́чика) *див.* підбира́ти

ЗНІМА́ННЯ

зніма́ння

△ Космі́чне зніма́ння *див.* зніма́ння (1)

ЗО́ВНІШНІЙ

зо́внішній

△ Зо́внішній кут *див.* кут (3)

ЗОДЯГА́ТИ

зодяга́ти

◊ Пої́ти, годува́ти (корми́ти, зодяга́ти *і т. ін.) див.* пої́ти

ЗОЙК

зойк

◊ Крик (зойк, плач *і т. ін.)* розпу́ки *див.* крик[1] (3)

ЗО́ЛОТО

зо́лоті

◊ [Всі] ко́зи в зо́лоті *див.* коза́ (1)

ЗОСТА́ВИТИ

зоста́вити

◊ Не зоста́вити ні кри́шки, ні по́кришки *див.* зоставля́ти (1)

ЗРИВА́ТИ[1]

зрива́ти

◊ Зрива́ти / зі́рва́ти куш *див.* зрива́ти[1] (5)

ЗРІВНЯ́ТИСЯ[1]

зрівня́ється

◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.) див.* хто[1]

ЗРІ́ЗУВАТИ

зрі́зувати

Зрі́зувати (зріза́ти) / зрі́зати кут (поворо́т, шлях *і т. ін.) див.* зрі́зувати (1)

ЗРОБИ́ТИ

зроби́ти

Зроби́ти кіне́ць *див.* зроби́ти (4)

◊ Зроби́ти / роби́ти кра́йнім (кра́йніми) *див.* зроби́ти (14)

◊ Зроби́ти (створи́ти) / роби́ти (ство́рювати, твори́ти) [собі́] куми́ра (куми́ром) *див.* зроби́ти (16)

◊ [І (ні)] кро́ку не [мо́жна (могти́)] ступи́ти (зроби́ти) *див.* ступа́ти

◊ Скриви́ти (склеї́ти, зроби́ти *і т. ін.)* ки́слу мі́ну *див.* скри́влювати

ЗРО́ШУВАТИ

зро́шувати

◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати (2)

ЗРУ́БНИЙ

зру́бна

△ Зру́бна культу́рно-істори́чна спі́льність *див.* зру́бний (1)

ЗРУ́ШИТИ

зру́шила

◊ Кри́га скре́сла (зру́шила) *див.* кри́га (1)

ЗУБ

зуб

◊ Ки́дати (кла́сти) / ки́нути (покла́сти) на зуб (на зу́би) *див.* ки́дати (30)

зуба́ми

◊ [Аж] вухналі́ кува́ти зуба́ми *див.* кува́ти[1] (1)

◊ Кла́цати зуба́ми *див.* кла́цати (1)
зу́би
◊ Ки́дати (кла́сти) / ки́нути (покла́сти) на зуб (на зу́би) *див.* ки́дати (30)
◊ Кла́сти / покла́сти зу́би на поли́цю *див.* кла́сти (14)
△ Ку́тні зу́би *див.* зуб (2)
◊ Па́льця в рот [на зу́би] не клади́ *див.* кла́сти (24)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чо́ртові (чо́рту) в зу́би ки́нути *див.* ки́дати (47)
зу́бів
◊ Хоч до ра́ни (до болячки, до зубів *і т. ін.)* клади́ (приклада́й, притуля́й *і т. ін.)* / приклади́ (притули́) *див.* кла́сти (26)
зу́бом
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́рячим зу́бом обче́ркнутий *див.* обче́ркнутий
ЗУПИНИ́ТИ
зупини́ти
Затамо́вувати (зупиня́ти, спиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти, спини́ти) кров *див.* затамо́вувати (1)
◊ Зупини́ти (спини́ти, поверну́ти наза́д) ко́лесо істо́рії *див.* зупиня́ти (4)
ЗУПИНЯ́ТИ
зупиня́ти
Затамо́вувати (зупиня́ти, спиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти, спини́ти) кров *див.* затамо́вувати (1)
ЗУПИНЯ́ТИСЯ
зупиня́ється
Кров зупиня́ється (спиня́ється) / зупини́лася (спини́лася) *див.* кров (2)
ЗУ́СТРІЧ
зу́стріч
[Зу́стріч (нара́да, розмо́ва *і т. ін.)*] за кру́глим сто́лом *див.* стіл[1]
Зу́стріч (розмо́ва, перегово́ри *і т. ін.)* без крава́ток *див.* зу́стріч (2)
ЗЧИНЯ́ТИ
зчиня́ти
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* <Нароби́ти га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти
ЗШИ́ТИЙ
зши́тий
Не до ладу́ кро́єний *(розм.* кра́яний), та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)
І[1]
і
◊ Поста́вити (розста́вити) / ста́вити кра́пку ([всі] крапки́) над "і" *див.* поста́вити[1]
ІДЕ́ЙНИЙ
іде́йна
△ Іде́йна кри́за *див.* кри́за (4)
ІДЕНТИФІКАЦІ́ЙНИЙ
ідентифікаці́йний
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер
ІДЕНТИФІКА́ЦІЯ
ідентифіка́ція
△ Ідентифіка́ція користувача́ *див.* ідентифіка́ція (2)
ІКСО́ДОВИЙ
іксо́довий
△ Іксо́довий кліщ *див.* кліщ (4)
ІМПЕ́РІЯ
імпе́рія
△ Колоніа́льна імпе́рія *див.* імпе́рія (1)
ІМУНІТЕ́Т
імуніте́т
△ Клі́тинний імуніте́т *див.* імуніте́т (2)
ІНВАЛІ́ДНИЙ
інвалі́дна
Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска> *див.* візо́к (1)
інвалі́дне
Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска> *див.* візо́к (1)
інвалі́дний
Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска> *див.* візо́к (1)
ІНВЕСТИЦІ́ЙНИЙ
інвестиці́йний
△ Інвестиці́йний клі́мат *див.* клі́мат (1)
ІНЖЕ́КЦІЯ
інже́кція
△ Кріоге́нна інже́кція *див.* інже́кція (1)
ІНЖЕНЕ́РІЯ
інжене́рія
△ Клі́тинна інжене́рія *див.* інжене́рія (2)
ІНСТИТУ́Т
інститу́т
△ Інститу́т (ку́рси) удоскона́лення (підви́щення) *див.* інститу́т (2)
ІНСТРУМЕ́НТ
інструме́нти
△ Кла́вішні [музи́чні] інструме́нти *див.* інструме́нт (3)
ІНТЕРНАЦІОНА́Л
інтернаціона́л
Комуністи́чний інтернаціона́л *див.* інтернаціона́л (1)
ІНТЕРСТИЦІА́ЛЬНИЙ
інтерстиціа́льні
△ Інтерстиціа́льні клі́тини *див.* клі́тина (1)
ІНТЕРФЕ́ЙС
інтерфе́йс
△ Інтерфе́йс користувача́ *див.* інтерфе́йс (1)
ІНФЕ́КЦІЯ
інфе́кція
△ Крапли́нна інфе́кція *див.* інфе́кція (2)
ІНФЛЯ́ЦІЯ
інфля́ція
△ Креди́тна інфля́ція *див.* інфля́ція (1)
ІНФОРМА́ЦІЯ
інформа́ція
△ Конфіденці́йна інформа́ція *див.* інформа́ція (2)
І́НШИЙ
і́нший
◊ І́нший (не той) коленко́р *див.* коленко́р (1)
ІПОТЕ́ЧНИЙ
іпоте́чний
△ Іпоте́чний креди́т *див.* креди́т (5)
І́РОДІВ
і́родове
Відьо́мське (ді́дькове, і́родове *і т. ін.)* ко́дло *див.* ко́дло (1)
І́СТИНА
і́стини
△ Крите́рій і́стини *див.* крите́рій (1)
ІСТО́РІЯ
істо́рії
◊ Зупини́ти (спини́ти, поверну́ти наза́д) ко́лесо істо́рії *див.* зупиня́ти (4)
◊ Поверну́лося ко́лесо істо́рії *див.* ко́лесо (7)
ІТИ́
іде́
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Аж (ті́льки) пил [іде́ (клубочи́ться)] хма́рою *див.* пил
іду́ть
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
іти́
◊ Бу́ти (іти́, крокува́ти, перебува́ти *і т. ін.)* в одні́й шере́нзі *див.* бу́ти (65)
Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.)* в ата́ку *див.* іти́ (11)
Іти́ / піти́ в комі́рне *див.* іти́ (20)
Іти́ / піти́ в комі́рники *див.* іти́ (21)
◊ Іти́ / піти́ ко́лесом *див.* іти́ (89)
◊ Іти́ / піти́ ку́пою *(рідко* при ку́пі) *див.* іти́ (90)
◊ Іти́ / піти́ ку́рсом *див.* іти́ (91)
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ла́ду) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́ (97)
◊ Іти́ / піти́ на ко́ри́сть *див.* іти́ (98)
◊ Іти́ / піти́ на підні́жний корм *див.* іти́ (104)
Іти́ (ру́хатися) / піти́ парале́льним ку́рсом (на парале́льних ку́рсах) *див.* іти́ (33)
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиї́х* (че́рез тру́пи *чиї́) див.* ки́датися (2)
◊ Крок у крок іти́ (ступа́ти) *див.* іти́ (145)
На при́ступ іти́ (ки́датися) / піти́ (ки́нутися) <При́ступом іти́ / піти́> *див.* іти́ (40)
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течі́єю *(рідше* по течі́ї, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◊ Ходи́ти (іти́, ки́датися) / піти́ (ки́нутися) в штики́ *див.* ходи́ти
ІУ́ДИН
іу́дине
◊ Іу́дине (ю́дине) пле́м'я (margin) (порі́ддя, ко́ріння *і т. ін.) див.* пле́м'я
Ї́ЗДИТИ
ї́здити
Ї́здити на ко́лесах *див.* ї́здити (1)

Ходи́ти (ї́здити, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (побі́гти, ки́нутися *і т. ін.)* по сусі́дах *див.* ходи́ти

ЇСТИ

їдя́ть

◊ Їдя́ть його́ (її́, тебе́ *і т. ін.)* му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха

ї́сти

◊ За сім верст киселю́ ї́сти *див.* ї́сти (2)

їсть

◊ Со́ром їсть (кри́є) о́чі *див.* со́ром

ЇХНІЙ

ї́хній

◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* ковíнька (ко́рінь) *див.* ковíнька (1)

ЙТИ

йде́

◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (захо́дила)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.)* *див.* голова́ (17)

◊ Шмато́к *(рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де́ (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к

йти

◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)

◊ Під ку́лі йти / піти́ *див.* іти́ (152)

◊ Семими́льними кро́ками йти (просува́тися, ступа́ти *і т. ін.)* *див.* іти́ (154)

йшло

◊ Куди́ [на́ше] не йшло *див.* іти́ (146)

ЙТИ́СЯ

йде́ться

◊ Куди́ воно́ йде́ться *див.* воно́ (1)

КАБА́ЛЬНИЙ

каба́льні

△ Каба́льні кни́ги *див.* кни́га (10)

КА́БЕЛЬ

ка́бель

△ Коаксіа́льний ка́бель *див.* ка́бель (1)

КА́ВА[1]

ка́ви

Ко́льору ка́ви [з молоко́м] *див.* ко́лір (1)

КАВА́ЛОК

кава́лок

◊ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к

КАДЕ́ТСЬКИЙ[1]

каде́тський

Каде́тський ко́рпус *див.* ко́рпус (2)

КАДИ́ТИ

кади́ти

◊ Кади́ти (пали́ти, кури́ти *і т. ін.)* фімі́а́м *див.* кади́ти (1)

КАЗА́Н

каза́н

△ Опа́лювальний коте́л (каза́н) *див.* коте́л (3)

△ Парови́й коте́л (каза́н) *див.* коте́л (4)

казані́

◊ Кипи́ть як (мов, ні́би *і т. ін.)* у казані́ *див.* кипі́ти (2)

КАЗА́РМА

каза́рму

Ми́ти / поми́ти ха́ту (кі́мна́ту, каза́рму *і т. ін.)* *див.* ми́ти

КАЗА́ТИ

ка́жучи

○ Ко́ротко ка́жучи *див.* каза́ти (3)

КАЙДА́НИ

кайда́ни

◊ Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку) *див.* забива́ти (8)

◊ Позабива́ти в кайда́ни (в коло́дки) *див.* позабива́ти

КАЛИ́ТКА

кали́тка

◊ По́вна (непоро́жня, наби́та *і т. ін.)* кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (7)

◊ Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (8)

◊ Товста́ кали́тка (кише́ня) *див.* кали́тка (1)

кали́ткою

◊ Потруси́ти кали́тку (кали́ткою, кише́ні *і т. ін.)* *див.* потруси́ти

кали́тку

◊ Потруси́ти кали́тку (кали́ткою, кише́ні *і т. ін.)* *див.* потруси́ти

КАЛЬЯ́Н

калья́н

Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.)* лю́льку (калья́н, наргіле́ *і т. ін.)* *див.* кури́ти[1] (1)

КАМІНЕ́ЦЬ

камінe̋ць

◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (каміне́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати (38)

камінця́

◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (каміне́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати (38)

КАМІ́ННЯ

камі́ння

△ Коштóвне (дорогоці́нне) камі́ння *див.* камі́ння (1)

КАМІ́НЧИК

камі́нчики

◊ [Ки́дати / ки́нути] камі́нчики у горо́д *див.* камі́нчик (1)

КА́МІНЬ

ка́менем

◊ Ки́дати / ки́нути ка́мінь (ка́менем, ка́меня) *див.* ки́дати (15)

◊ Сиді́ти ка́менем (пенько́м, кря́чкою *і т. ін.)* *див.* сиді́ти

ка́меня

◊ Ки́дати / ки́нути ка́мінь (ка́менем, ка́меня) *див.* ки́дати (15)

ка́мінь

◊ Ки́дати / ки́нути ка́мінь (ка́менем, ка́меня) *див.* ки́дати (15)

◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (каміне́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати (38)

◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.)* коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати[2]

КА́ПАТИ

ка́пає

◊ За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір *і т. ін.)* не ллє (не ка́пає) *див.* ли́ти

КА́ПЕЛЬКА

ка́пельки

◊ Ні (ані́) кра́плі (крапли́ни, ка́плі, кра́пельки, ка́пельки *і т. ін.)* *див.* кра́пля (6)

КА́ПЛЯ

ка́плі

◊ До [оста́нньої] кра́плі (ка́плі, крапли́ни *і т. ін.)* *див.* кра́пля (1)

◊ До оста́нньої кра́плі (ка́плі, крапли́ни *і т. ін.)* кро́ві *див.* кра́пля (2)

◊ Ні (ані́) кра́плі (крапли́ни, ка́плі, кра́пельки, ка́пельки *і т. ін.)* *див.* кра́пля (6)

ка́плю

◊ Кра́пля (ка́пля, крапли́на, кра́пелька *і т. ін.)* в кра́плю (в ка́плю, в крапли́ну, в кра́пельку *і т. ін.)* *див.* кра́пля (4)

ка́пля

◊ Кра́пля (ка́пля, крапли́на *і т. ін.)* в мо́рі *див.* кра́пля (5)

◊ Кра́пля (ка́пля, крапли́на, кра́пелька *і т. ін.)* в кра́плю (в ка́плю, в крапли́ну, в кра́пельку *і т. ін.)* *див.* кра́пля (4)

КАПУ́СТЯНИЙ

капу́стяна

◊ Капу́стяна (ку́ряча, дубо́ва) голова́ *див.* голова́ (33)

КАРАУ́Л

карау́л

◊ Хоч [ґвалт (карау́л, про́бі, кри́ком *і т. ін.)*] кричи́ *див.* крича́ти (3)

КАРБ

карб

◊ Ста́вити (кла́сти) / поста́вити (покла́сти) на карб *див.* ста́вити

КАРБО́ВАНЕЦЬ

карбо́ванця

◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)

КАРБО́ЛОВИЙ

карбо́лова

△ Карбо́лова кислота́ *див.* кислота́ (15)

КАРБО́НОВИЙ[1]

карбо́нові

△ Карбо́нові кисло́ти *див.* кислота́ (16)

КА́РНИЙ

ка́рне

△ Криміна́льне (ка́рне) судочи́нство *див.* судочи́нство

ка́рний

△ Криміна́льний (ка́рний) ко́декс *див.* ко́декс (3)

КА́РТА

ка́рта

◊ Ко́зирна ка́рта <Кози́рний туз> *див.* ка́рта (15)

△ Ко́нтурна ка́рта *див.* ка́рта (4)

ка́ртами
◊ Гра з відкри́тими ко́зирями (ка́ртами) *див.* гра (8)
ка́рти
◊ Ки́нути на ка́рти *див.* ки́дати (41)
КА́РТКА
ка́ртка
△ Креди́тна ка́ртка *див.* ка́ртка (8)
КАРТО́ПЛЯ
карто́пля
Карто́пля в кожу́шках (в мунди́рах) *див.* карто́пля (1)
КАРТОПЛЯ́НИЙ
картопля́ний
△ Колора́дський [картопля́ний] жук *див.* жук (2)
КАТ
кат
◊ Кат зна що (як, куди́ *і т. ін.)* *див.* кат (2)
КАТА́ННЯ
ката́ння
△ Фігу́рне ко́взання (ката́ння) *див.* ко́взання (1)
КА́ЧКА[1]
ка́чка
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.)* тебе́ (його́, її *і т. ін.)* му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
КА́ШЕЛЬ
ка́шлем
◊ Подави́тися сміхом (ка́шлем, кри́ком *і т. ін.)* *див.* подави́тися
КАШТА́Н
кашта́н
△ Кі́нський кашта́н *див.* кашта́н (1)
КВАДРАТУ́РА
квадрату́ра
△ Квадрату́ра кру́га *див.* квадрату́ра (1)
КВАНТИТАТИ́ВНИЙ
квантитати́вний
△ Кі́лькісний (довго́тний, квантитати́вний) на́голос *див.* на́голос
КВА́НТОВИЙ
ква́нтовий
△ Ква́нтовий комп'ю́тер *див.* комп'ю́тер (1)
КВАРТИ́РА
кварти́ра
Комуна́льна кварти́ра *див.* кварти́ра (1)
кварти́ру
Става́ти / ста́ти на кварти́ру *див.* става́ти
КВАРТИ́РНИЙ
кварти́рна
△ Кварти́рна пла́та (платня́) *див.* пла́та[1]
КВАРЦ
кварц
△ Димча́стий топа́з (кварц) *див.* топа́з
КВА́РЦОВИЙ
ква́рцова
△ Ква́рцова ла́мпа *див.* ла́мпа
ква́рцове
△ Ква́рцове скло *див.* скло
КВАРЦЯ́НИЙ
кварця́не
Кварця́не ві́йсько *див.* ві́йсько (3)

КВАС
квас
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися
Хлі́бний квас *див.* квас (1)
Ча́йний квас *див.* квас (2)
△ Ше́вський (чинба́рський) квас (квасо́к) *див.* квас (3)
ква́сом
◊ Діста́лося пе́рцю з ква́сом *див.* дістава́тися (2)
КВА́СИТИ
ква́сити
◊ Розква́сити / ква́сити гу́би *див.* розква́шувати
КВАСНИ́Й
квасни́й
◊ Квасни́й (галу́шковий) патріоти́зм *див.* патріоти́зм
◊ Квасни́й патріо́т *див.* патріо́т
квасні́
△ Ки́слі (квасні́) ґрунти́ *див.* ґрунт (3)
КВАСО́К
квасо́к
△ Ше́вський (чинба́рський) квас (квасо́к) *див.* квас (3)
КВА́ЦАТИ
ква́цати
◊ Ква́цати (ква́цяти) дьо́гтем *див.* ква́цати (1)
КВАЧ
квач
◊ П'я́ний як (мов, ні́би *і т. ін.)* квач (хлющ, хлю́ща) *див.* п'я́ний
КВА́ША
ква́ші
◊ Показа́ти, почо́му лі́коть ква́ші *див.* пока́зувати
КВИТ
квит
◊ І (та й) квит *див.* квит (1)
◊ Квит за квит *див.* квит (2)
КВИТАНЦІ́ЙНИЙ
квитанці́йна
Квитанці́йна кни́жка *див.* кни́жка (4)
КВИТА́НЦІЯ
квита́нція
Хлі́бна квита́нція *див.* квита́нція (1)
КВИТО́К
квито́к
Вхідни́й квито́к *див.* квито́к (1)
Кредито́вий (креди́тний) квито́к (біле́т) *див.* квито́к (2)
Перо́нний квито́к *див.* квито́к (3)
Пробива́ти / проби́ти квито́к *див.* пробива́ти
КВІ́НТА
кві́нту
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
КВІТ
квіт
Цвіт (квіт, кві́тка) па́пороті *див.* цвіт[1]
кві́ті
◊ У квіту́ <У [са́мому] кві́ті> *див.* квіт (1)
кві́том
◊ Кві́том розцвіта́ти *див.* розцвіта́ти

◊ Пи́шним цві́том (кві́том) розквіта́ти (цвісти́, процвіта́ти *і т. ін.)* *див.* розквіта́ти
квіту́
◊ У квіту́ <У [са́мому] кві́ті> *див.* квіт (1)
КВІ́ТИ
кві́тами
◊ Шлях, усте́лений кві́тами *див.* шлях
кві́ти
Живі́ кві́ти *див.* кві́ти (1)
У кві́тку (у квітки́, у кві́точку, у кві́ти) *див.* кві́тка (1)
КВІ́ТКА
кві́тка
Цвіт (квіт, кві́тка) па́пороті *див.* цвіт[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] кві́точка (кві́тка) *див.* кві́точка (1)
квітки́
◊ Пришива́ти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку) *див.* пришива́ти
У кві́тку (у квітки́, у кві́точку, у кві́ти) *див.* кві́тка (1)
кві́тку
◊ Пришива́ти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку) *див.* пришива́ти
У кві́тку (у квітки́, у кві́точку, у кві́ти) *див.* кві́тка (1)
КВІТНИ́Й
квітна́
Ве́рбна (Квітна́, Шутко́ва) неді́ля *див.* неді́ля
Квітна́ субо́та *див.* субо́та
КВІ́ТОЧКА
кві́точка
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] кві́точка (кві́тка) *див.* кві́точка (1)
кві́точки́
◊ Це [ще] – кві́точки́ *див.* кві́точка (2)
кві́точку
У кві́тку (у квітки́, у кві́точку, у кві́ти) *див.* кві́тка (1)
КВО́ЛИЙ
кво́лий
◊ На ро́зум кво́лий *див.* кво́лий (1)
КВО́ТА
кво́та
△ Ви́борча кво́та *див.* кво́та (1)
△ Е́кспортна кво́та *див.* кво́та (2)
КВО́ЧКА
кво́чка
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кво́чка в обича́йці *див.* кво́чка (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кво́чка на я́йцях *див.* кво́чка (2)
кво́чку
Сади́ти / посади́ти кво́чку *див.* сади́ти
КЕ́БА
ке́би
◊ Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* нема́
КЕБЕ́ТА
кебе́та
◊ В голові́ кебе́та догори́ дри́гом ста́ла *див.* кебе́та (1)

кебéти
◊ [І] рóзуму (кебéти) не стаé / не стáло (не стáне) *див.* ставáти
◊ Немá (немáє, бракýє, не стáло) кебéти (кéби) *див.* немá
кебéту
◊ Мáти кебéту *див.* мáти[2]
КЕДР
кедр
△ Сибíрський кедр *див.* кедр (1)
КÉДРÓВИЙ
кéдрóва
△ Кéдрóва сóсна́ *див.* сóсна́
кéдрóвий
△ Кéдрóвий слáнець *див.* слáнець
кéдрóві
Кéдрóві горíшки *див.* горíшок (1)
КЕЛЕБЕРДЯ́НСЬКИЙ
келебердя́нська
◊ Верствá келебердя́нська (пирятинська, чугýївська, мальóвана *і т. ін.) див.* верствá[1] (2)
КÉЛИХ
кéлих
◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти *і т. ін.)* кéлих (кéлех, кýхоль, чáрку *і т. ін.) див.* піднімáти
КÉЛЬТСЬКИЙ
кéльтська
△ Альпíйська (кéльтська) рáса *див.* рáса[1]
КЕМБРÍЙСЬКИЙ
кембрíйський
△ Кембрíйський перíод *див.* перíод
КЕНГУРÓВИЙ
кенгурóвий
△ Кенгурóвий щур (пацíок) *див.* щур[1]
КÉНДЮХ
кéндюх
◊ Набивáти (напихáти) / наби́ти (напхáти) пéльку (кéндюх, чéрево *і т. ін.) див.* набивáти
КÉПСЬКИЙ
кéпська
Кéпська спрáва <Кéпські спрáви> *див.* спрáва[1]
кéпські
Кéпська спрáва <Кéпські спрáви> *див.* спрáва[1]
кéпську
◊ Роби́ти погáну (кéпську) пóслугу *див.* роби́ти
КЕРІВНИ́К
керівни́к
Клáсний керівни́к <Клáсна керівни́ця *(розм.* керівни́чка)> *див.* керівни́к (1)
КЕРІВНИ́ЦЯ
керівни́ця
Клáсний керівни́к <Клáсна керівни́ця *(розм.* керівни́чка)> *див.* керівни́к (1)
КЕРІВНИ́ЧКА
керівни́чка
Клáсний керівни́к <Клáсна керівни́ця *(розм.* керівни́чка)> *див.* керівни́к (1)
КЕРМÓ
кермá
◊ Без кермá і [без] вітри́л *див.* кермó (1)
◊ Ні кермá, ні вітри́л *див.* кермó (3)
◊ Стоя́ти бíля кермá *див.* стоя́ти
кермó
◊ Кермó влáди *див.* кермó (2)
КЕРÓВАНИЙ
керóвана
△ Керóвана ракéта *див.* ракéта
керóваний
△ Керóваний снаря́д *див.* снаря́д
КЕРУВÁННЯ
керувáння
△ Автоматизóвана систéма керувáння *див.* систéма
△ Пульт керувáння *див.* пульт
△ Си́льне керувáння *див.* керувáння (1)
△ Слабкé керувáння *див.* керувáння (2)
△ Утрачáти / утрáтити керувáння *див.* утрачáти
КÉСАРІВ
кéсарів
△ Кéсарів (кéсарський) рóзтин *див.* рóзтин
КÉСАРСЬКИЙ
кéсарський
△ Кéсарів (кéсарський) рóзтин *див.* рóзтин
КЕСÓННИЙ
кесóнна
△ Кесóнна хворóба *див.* хворóба
КИВ
ки́вах
◊ На ки́вах і (та) на ми́гах *див.* кив (1)
КИВÁТИ
ки́вáти
◊ Кивáти (мани́ти) / кивнýти (покивáти, помани́ти) пáльцем *див.* кивáти (1)
◊ Кивáти пáльцем у чóботі *див.* кивáти (2)
◊ Кивáти / покивáти головóю *див.* кивáти (3)
◊ Накивáти *(рідше* закивáти) / кивáти п'ятами *див.* накивáти
КИВНУ́ТИ
кивнýти
◊ [І (нáвіть)] пáльцем не кивнýти (не ворухнýти, не рýшити, не поворухнýти, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінувáтися нáвіть пáльцем поворухнýти> *див.* кивнýти (1)
◊ Кивáти (мани́ти) / кивнýти (покивáти, помани́ти) пáльцем *див.* кивáти (1)
КИ́ДАТИ
ки́дає
◊ Ки́дає / ки́нуло в крáску *див.* ки́дати (2)
◊ Ки́дає / ки́нуло в сльóзи (сльозý) *див.* ки́дати (3)
◊ Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів *і т. ін.) див.* ки́дати (4)
ки́дати
◊ [Аж] у піт ки́дати (вдаря́ти) / ки́нути (вдáрити) *див.* ки́дати (1)
◊ Вéргáти (ки́дати) громи́ *див.* вéргáти (1)
◊ Ки́дати (випускáти) / ки́нути (ви́пустити) словá на вíтер *див.* ки́дати (5)
◊ Ки́дати (вкидáти) / ки́нути (вки́нути) в жар *(рідко* в пал) *див.* ки́дати (6)
◊ Ки́дати / ки́нути болóтом (болóто, гря́ззю *і т. ін.) див.* ки́дати (7)
◊ Ки́дати / ки́нути в дрож (в тря́сцю) *див.* ки́дати (8)
◊ Ки́дати / ки́нути ви́клик *див.* ки́дати (9)
◊ Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґéдзя (ґéдза, ґéдзика) *див.* ки́дати (10)
◊ Ки́дати / ки́нути в óчі (у вíчі, в обли́ччя) *див.* ки́дати (11)
◊ Ки́дати / ки́нути в сказ *див.* ки́дати (12)
◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в сéрце (в грýди) *див.* ки́дати (13)
◊ Ки́дати / ки́нути жéреб (жеребóк) *див.* ки́дати (14)
◊ [Ки́дати / ки́нути] камíнчики у горóд *див.* камíнчик (1)
◊ Ки́дати / ки́нути кáмінь (кáменем, кáменя) *див.* ки́дати (15)
◊ Ки́дати / ки́нути клич (гáсло, слóво *і т. ін.) див.* ки́дати (16)
◊ Ки́дати / ки́нути кров *див.* ки́дати (17)
◊ Ки́дати / ки́нути на чáшу терезíв *див.* ки́дати (18)
◊ Ки́дати / ки́нути недóбрим óком *див.* ки́дати (19)
◊ Ки́дати / ки́нути обвинувáчення [в óчі (у вíчі, в обли́ччя *і т. ін.)*] *див.* ки́дати (20)
◊ Ки́дати / ки́нути óком (очи́ма, пóгляд, зір *і т. ін.) див.* ки́дати (21)
◊ Ки́дати / ки́нути остáннього кóзиря *див.* ки́дати (22)
◊ Ки́дати / ки́нути пля́му *див.* ки́дати (23)
◊ Ки́дати / ки́нути (поки́нути) лóском *див.* ки́дати (24)
◊ Ки́дати / ки́нути рукави́чку (рукави́цю) *див.* ки́дати (25)
◊ Ки́дати / ки́нути свíтло *див.* ки́дати (26)
◊ Ки́дати / ки́нути словá [чéрез плечé] *див.* ки́дати (27)
◊ Ки́дати / ки́нути то в жар, то в хóлод (в жар і [в] хóлод) *див.* ки́дати (28)
◊ Ки́дати / ки́нути я́кір (я́коря) *див.* ки́дати (29)
◊ Ки́дати (клáсти) / ки́нути (поклáсти) на зуб (на зýби) *див.* ки́дати (30)
◊ Ки́дати косяки́ *див.* ки́дати (31)
◊ Ки́дати (накидáти, клáсти) / ки́нути (наки́нути, наклáсти) тінь *див.* ки́дати (32)
◊ Ки́дати підозрíння *див.* ки́дати (33)
◊ Ки́дати (розкидáти) / ки́нути (розки́нути) на вíтер *див.* ки́дати (34)
◊ Ки́дати (розкидáти, си́пати *і т. ін.)* компліментí (компліментáми) *див.* ки́дати (35)
◊ Ки́дати (скидáти) / ки́нути (ски́нути) в прíрву *див.* ки́дати (36)
◊ Ки́дати стіг *див.* ки́дати (37)
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурнýти, жбурнýти) кáмінь (камінéць, камíнця́, грýдкою *і т. ін.)* в горóд *див.* ки́дати (38)
◊ Метáти (ки́дати, розкидáти, розсипáти *і т. ін.)* бíсер (пéрли) [свиня́м (пéред свинья́ми́, пéред сви́нями)] *див.* метáти
◊ Удáрити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зéмлю *див.* ударя́ти

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* за се́бе ки́дати / ки́нути *див.* ки́дати (46)

КИ́ДАТИСЯ

ки́датися

◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / повісити́ся (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)

Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.)* в ата́ку *див.* іти́ (11)

◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиї́х* (че́рез тру́пи *чиї́) див.* ки́датися (2)

◊ Ки́датися / ки́нутися в безо́дню *див.* ки́датися (3)

◊ Ки́датися / ки́нутися в сльо́зи *див.* ки́датися (4)

◊ Ки́датися на всі бо́ки *див.* ки́датися (5)

◊ Ки́датися слова́ми (сло́вом, фра́зами *і т. ін.) див.* ки́датися (6)

◊ Ки́датися (со́ватися) / ки́нутися (су́нутися) з кулака́ми (кулако́м) *див.* ки́датися (7)

На при́ступ іти́ (ки́датися) / піти́ (ки́нутися) <При́ступом іти́ / піти́> *див.* іти́ (40)

Не ки́датися *див.* ки́датися (1)

◊ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.) див.* па́дати

Припада́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.)* до ніг *див.* припада́ти

◊ Ходи́ти (іти́, ки́датися) / піти́ (ки́нутися) в штики́ *див.* ходи́ти

Ходи́ти (ї́здити, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (побі́гти, ки́нутися *і т. ін.)* по сусі́дах *див.* ходи́ти

◊ Шулі́кою (як (мов, ніби *і т. ін.)* шулі́ка (шуля́к)) наліта́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.)* / налеті́ти (ки́нутися, впа́сти *і т. ін.) див.* наліта́ти[1]

КИДО́К

кидо́к

△ Штрафни́й уда́р (кидо́к) *див.* уда́р

КИЙ[1]

кі́єм

◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, кі́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.) див.* грі́ти (4)

◊ Не кі́єм (не кийко́м), то па́лицею *див.* кий[1] (1)

◊ Па́льцем (кі́єм) не проткну́ти (не проткне́ш) <Проткну́ти па́льцем не мо́жна> *див.* протика́ти

кий

◊ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.) див.* обла́мувати[1]

кі́я

◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кі́я, лози́ни, рі́зок, нагаї́в *і т. ін.) див.* скуштува́ти

КИЙ[2]

кий

◊ На яки́й (кий) чорт *див.* чорт

◊ Яки́й *(рі́дко* кий) біс! *див.* біс[1] (15)

◊ Яки́й *(рі́дше* кий) чорт (га́спид, хрін)! *див.* чорт

КИЙО́К

кийко́м

◊ Не кі́єм (не кийко́м), то па́лицею *див.* кий[1] (1)

КИ́ЛИМ

ки́лим

Ла́маний ки́лим *див.* ки́лим (1)

Туре́цький ки́лим *див.* ки́лим (2)

КИЛИ́МНИЙ

кили́мні

△ Кили́мніросли́ни *див.* росли́на

КИЛИМО́ВИЙ

килимо́ва

Килимо́ва torі́жка *див.* дорі́жка (1)

килимо́вий

Килимо́вий стиль *див.* стиль[1]

КИНДЖА́Л

кинджа́лом

Опері́зувати / опереза́ти мече́м (кинджа́лом, ша́блею *і т. ін.) див.* опері́зувати

КИНДЖА́ЛЬНИЙ

кинджа́льний

△ Кинджа́льний вого́нь *див.* вого́нь (11)

КИ́НУТИ

ки́нув

◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.),* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.) див.* гля́нути (1)

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску *див.* хто[1]

ки́нути

◊ Всипа́ти (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)

◊ Ки́нути ві́хоть *див.* ки́дати (39)

◊ Ки́нути в небуття́ *див.* ки́дати (40)

◊ Ки́нути на ка́рти *див.* ки́дати (41)

◊ Ки́нути під ла́ву *див.* ки́дати (42)

◊ Ні́де (немає де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

◊ Па́лицею (па́лкою) ки́нути *див.* ки́дати (43)

◊ Щу́ку ки́нути у рі́чку *див.* ки́дати (45)

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* чо́ртові (чо́рту) в зу́би ки́нути *див.* ки́дати (47)

кинь

◊ Куди́ не глянь (не кинь) *див.* гля́нути (6)

◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]

◊ Скі́льки о́ком ки́неш (кинь, доки́неш, згля́неш *і т. ін.) див.* ки́дати (44)

КИ́НУТИСЯ

ки́нулася

◊ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́ *і т. ін.) див.* кров (7)

◊ Ки́нутися в го́лову *див.* ки́датися (8)

◊ Уда́ритися (ки́нутися) вро́зтіч *див.* уда́рятися

ки́нься

◊ Куди́ не ки́нься *див.* ки́датися (9)

КИПІ́ННЯ

кипі́ння

△ То́чка кипі́ння *див.* то́чка

КИ́ПІНЬ

ки́пенем

◊ Ки́пнем (ки́пенем) кипі́ти *див.* кипі́ти (4)

КИПІ́ТИ

кипи́ть

◊ [Аж] гори́ть (кипи́ть) у рука́х (під рука́ми) *див.* горі́ти (1)

◊ Аж кипи́ть *див.* кипі́ти (1)

◊ Все кипи́ть усере́дині *див.* весь[1] (9)

◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)

◊ Кипи́ть як (мов, ніби *і т. ін.)* у каза́ні *див.* кипі́ти (2)

◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.)* / закипи́ть (завиру́є, зануртує *і т. ін.)* [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров (17)

◊ На се́рці кипи́ть *див.* кипі́ти (5)

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* в окро́пі кипи́ть *див.* кипі́ти (6)

кипі́ти

◊ Кипі́ти в ключ (ключе́м) *див.* кипі́ти (3)

◊ Ки́пнем (ки́пенем) кипі́ти *див.* кипі́ти (4)

кипля́ть

◊ Кипля́ть сльо́зи в (на) оча́х *див.* сльоза́

◊ При́страсті спала́хують (розпа́люються, кипля́ть *і т. ін.) див.* при́страсть

КИПЛЯ́ЧИЙ

кипля́чий

△ Кипля́чий реа́ктор *див.* реа́ктор

КИП'ЯТО́К

кип'ятко́м

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́) *див.* лину́ти

кип'ятку́

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́) *див.* лину́ти

КИП'Я́Ч

кип'яче́м

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* кип'яче́м обпа́рено *див.* обпа́рений

КИРИ́ЛИЧНИЙ

кири́лична

△ Кири́лична гра́фіка *див.* гра́фіка (2)

КИРИ́ЛІВСЬКИЙ

кири́лівський

△ Кири́лівський алфа́віт *див.* алфа́віт (2)

КИ́РПА

ки́рпа

◊ Ки́рпа вго́ру *див.* ки́рпа (1)

ки́рпу

◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рі́дко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

КИРПА́ТИЙ

кирпа́та

◊ Кирпа́та сва́шка *див.* сва́шка

КИСЕЛЕ́ВИЙ
киселе́вими
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) ріки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́
киселе́ві
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) ріки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́
КИСІ́ЛЬ
киселі́
◊ Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́ *див.* вода́ (52)
киселю́
◊ Да́ти киселю́ *див.* дава́ти (141)
◊ За сім верст киселю́ ї́сти *див.* ї́сти (2)
кисі́ль
◊ Натяга́ння шку́рки на кисі́ль *див.* натяга́ння
КИ́СЛИЙ
ки́сла
◊ Ки́сла міна *див.* міна[1]
△ Ки́сла сіль *див.* сіль
ки́сле
◊ Поверта́ти на ки́сле *див.* поверта́ти[1]
ки́слі
△ Ки́слі (квасні́) ґрунти́ *див.* ґрунт (3)
ки́слу
◊ Скриви́ти (склеї́ти, зроби́ти *і т. ін.)* ки́слу міну *див.* скри́влювати
КИСЛИ́ЦЯ
кисли́ці
◊ Розво́дити (розсипа́ти, ква́сити) / розвести́ (розси́пати) кисли́ці *див.* розво́дити
◊ Ти́кати [під ніс] кисли́ці *див.* ти́кати[1]
кисли́ць
◊ Насни́ти кисли́ць *див.* насни́ти
◊ Про́бувати кисли́ць *див.* про́бувати
кисли́цю
◊ Мов кисли́цю з'їв *див.* з'їда́ти (8)
КИСЛИ́ЧКА
кисли́чки
◊ Діста́неться на горі́хи (на кисли́чки, на бу́блики) *див.* дістава́тися (3)
КИСЛОТА́
кисло́т
△ Амі́ди кисло́т *див.* амі́ди (1)
кислота́
△ Азо́тиста кислота́ *див.* кислота́ (1)
△ Азо́тна кислота́ *див.* кислота́ (2)
△ Акри́лова кислота́ *див.* кислота́ (3)
△ Аскорбі́нова кислота́ *див.* кислота́ (4)
△ Ацетилсаліци́лова кислота́ *див.* кислота́ (5)
△ Барбіту́рова кислота́ *див.* кислота́ (6)
△ Бензо́йна кислота́ *див.* кислота́ (7)
△ Бо́рна кислота́ *див.* кислота́ (8)
△ Ви́нна (виннока́м'яна) кислота́ *див.* кислота́ (9)
△ Ву́гільна кислота́ *див.* кислота́ (10)
△ Глютамі́нова кислота́ *див.* кислота́ (12)
△ Дезоксирибонукле́їнова кислота́ *див.* кислота́ (13)
△ Карбо́лова кислота́ *див.* кислота́ (15)
△ Лимо́нна (цитри́нова) кислота́ *див.* кислота́ (17)
△ Малона́тна (мало́нова) кислота́ *див.* кислота́ (18)
△ Масляна́ кислота́ *див.* кислота́ (19)
△ Моло́чна кислота́ *див.* кислота́ (20)
△ Мураши́на кислота́ *див.* кислота́ (21)
△ Оле́їнова кислота́ *див.* кислота́ (23)
△ О́цтова кислота́ *див.* кислота́ (24)
△ Пальміти́нова кислота́ *див.* кислота́ (25)
△ Пікри́нова кислота́ *див.* кислота́ (26)
△ Плавико́ва кислота́ *див.* кислота́ (27)
△ Рибонукле́їнова кислота́ *див.* кислота́ (28)
△ Саліци́лова кислота́ *див.* кислота́ (29)
△ Сечова́ кислота́ *див.* кислота́ (30)
△ Сини́льна (ціа́ниста, ціановодне́ва) кислота́ *див.* кислота́ (31)
△ Сірча́на кислота́ *див.* кислота́ (32)
△ Сірчи́ста кислота́ *див.* кислота́ (33)
△ Соля́на (хлори́дна) кислота́ *див.* кислота́ (34)
△ Фо́лієва кислота́ *див.* кислота́ (35)
△ Хі́нна кислота́ *див.* кислота́ (37)
△ Хло́рна кислота́ *див.* кислота́ (38)
△ Щавле́ва кислота́ *див.* кислота́ (39)
△ Я́блучна кислота́ *див.* кислота́ (40)
кисло́ти
△ Галої́дні кисло́ти *див.* кислота́ (11)
△ Жи́рні кисло́ти *див.* кислота́ (14)
△ Карбо́нові кисло́ти *див.* кислота́ (16)
△ Нукле́їнові кисло́ти *див.* кислота́ (22)
△ Фта́леві кисло́ти *див.* кислота́ (36)
КИСНЕ́ВИЙ
кисне́ва
△ Кисне́ва поду́шка *див.* поду́шка
△ Кисне́ва терапі́я *див.* терапі́я
кисне́ве
△ Кисне́ве голодува́ння *див.* голодува́ння (1)
кисне́вий
△ Кисне́вий кокте́йль *див.* кокте́йль (1)
КИ́СНУТИ
ки́сне
◊ [Аж] молоко́ ки́сне *див.* молоко́
ки́снути
◊ Ки́снути в горі́лці *див.* ки́снути (1)
◊ Ки́снути в чорни́лі *див.* ки́снути (2)
КИТ[1]
кит
△ Гренла́ндський кит *див.* кит[1] (1)
△ Си́ній кит *див.* кит[1] (2)
КИТА́ЙСЬКИЙ
кита́йська
◊ Кита́йська гра́мота *див.* гра́мота[1] (1)
◊ Кита́йська стіна́ <Кита́йський мур> *див.* стіна́
кита́йський
Земляни́й (кита́йський) горі́х *див.* горі́х (2)
◊ Кита́йська стіна́ <Кита́йський мур> *див.* стіна́
Кита́йський ліхта́рик (ліхта́р) *див.* ліхта́рик
кита́йські
◊ Кита́йські церемо́нії *див.* церемо́нія
кита́йської
◊ [І] до кита́йської Па́ски *див.* па́ска
КИТОБІ́ЙНИЙ
китобі́йна
Китобі́йна ба́за *див.* ба́за (1)
КИТО́ВИЙ
кито́вий
Кито́вий вус *див.* ву́са (1)
КИ́ЦЯ
ки́ця
◊ Знає кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'ї́ла <Знає кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'їв> *див.* кі́шка (1)
КИШЕНЬКО́ВИЙ
кишенько́ва
Кишенько́ва спра́ва *див.* спра́ва[1]
кишенько́вий
Кишенько́вий зло́дій *див.* зло́дій (2)
△ Кишенько́вий комп'ю́тер *див.* комп'ю́тер (2)
Кишенько́вий ліхта́рик (ліхта́р) *див.* ліхта́рик
кишенько́ві
Кишенько́ві ви́трати *див.* ви́трати (1)
Кишенько́ві гро́ші *див.* гро́ші (3)
КИШЕ́НЯ
кише́нею
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою *і т. ін.)* кише́нею *див.* кише́ня (5)
кише́ні
◊ [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях) *див.* свисті́ти
◊ Би́ти / вда́рити по кише́ні *див.* би́ти (22)
◊ Бряжчи́ть у кише́ні *див.* бряжча́ти (1)
◊ Виверта́ти (витру́шувати) / ви́вернути (ви́трусити) кише́ні *див.* виверта́ти (7)
◊ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, віє *і т. ін.)*] *див.* ві́тер (10)
◊ За сло́вом *(рі́дше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рі́дше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти
◊ Кла́сти / покла́сти до [своє́ї] кише́ні ([собі́] в кише́ню) *див.* кла́сти (12)
◊ Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) [собі́] кише́ні *див.* набива́ти
◊ Не по кише́ні *див.* кише́ня (6)
◊ Перевіря́ти / переві́рити кише́ні *див.* перевіря́ти
◊ Попливти́ / пливти́ у кише́ню (до кише́ні, у ру́ки *і т. ін.) див.* попливти́
◊ Потруси́ти кали́тку (кали́ткою, кише́ні *і т. ін.) див.* потруси́ти
◊ Сиді́ти в кише́ні *див.* сиді́ти
◊ Схова́ти го́нор до кише́ні *див.* схова́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) в свої́й кише́ні *див.* трима́ти
◊ Труси́ти кише́ні *див.* труси́ти
◊ [Уже́] в кише́ні *див.* кише́ня (9)
◊ У [чужі́] кише́ні ла́зити *див.* ла́зити
кише́ню
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в кише́ню *див.* загляда́ти (4)
◊ За сло́вом *(рі́дше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рі́дше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти

◇ Кла́сти / покла́сти до [своє́ї] кише́ні ([собі́] в кише́ню) *див.* кла́сти (12)
◇ Копі́йка в кише́ню пливе́ *див.* копі́йка (8)
◇ Наставля́й кише́ню (оби́два жме́ні) *див.* наставля́ти[1]
◇ Перепада́ти / перепа́сти у кише́ню *див.* перепада́ти
◇ Попливти́ / пливти́ у кише́ню (до кише́ні, у ру́ки *і т. ін.*) *див.* попливти́
кише́ня
◇ Кише́ня не схо́диться *див.* кише́ня (3)
◇ Не ви́тримає (не ви́держить) кише́ня *див.* кише́ня (4)
◇ По́вна (непоро́жня, наби́та *і т. ін.*) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (7)
◇ Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (8)
Спі́дня кише́ня *див.* кише́ня (1)
◇ Товста́ кали́тка (кише́ня) *див.* кали́тка (1)
кише́нями
○ Не з поро́жніми кише́нями *див.* кише́ня (2)
кише́нях
◇ [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях) *див.* свисті́ти
◇ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, ві́є *і т. ін.*)] *див.* ві́тер (10)
КИШІ́ТИ
киши́ть
◇ Аж (так і) киши́ть *див.* киші́ти (1)
КИ́ШКА
ки́шка
◇ [Аж] кишки́ боля́ть <[Аж] ки́шка боли́ть> *див.* ки́шка (9)
△ Дванадцятипа́ла ки́шка *див.* ки́шка (1)
◇ Ки́шка тонка́ (коро́тка, слабка́ *і т. ін.*) *див.* ки́шка (10)
△ Клу́бова ки́шка *див.* ки́шка (2)
△ Ободо́ва ки́шка *див.* ки́шка (3)
△ Поро́жня ки́шка *див.* ки́шка (4)
△ Пряма́ ки́шка *див.* ки́шка (5)
△ Сліпа́ ки́шка *див.* ки́шка (6)
△ Товста́ ки́шка *див.* ки́шка (7)
△ Тонка́ ки́шка *див.* ки́шка (8)
ки́шки
△ Ви́разка дванадцятипа́лої ки́шки *див.* ви́разка (1)
◇ Сім верст пі́шки за шмат (*рі́дше* за шматко́м) ки́шки *див.* сім
кишки́
◇ [Аж] кишки́ боля́ть <[Аж] ки́шка боли́ть> *див.* ки́шка (9)
◇ Вивертáти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́) *див.* вивертáти (3)
◇ Вимо́тувати (мота́ти, тягну́ти, тягти́) / ви́мотати (ви́тягти) [всі] кишки́ *див.* вимо́тувати (3)
◇ Ви́пустити / випуска́ти кишки́ (*рі́дко* те́льбухи) *див.* випуска́ти (13)
◇ Вовк кишки́ догриза́є *див.* вовк (5)
◇ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка (11)
◇ Повимо́тувати кишки́ *див.* повимо́тувати
◇ Рва́ти / порва́ти кишки́ [зо (від) смі́ху (від ре́готу)] *див.* рва́ти
◇ Сота́ти кишки́ (жи́ли) *див.* сота́ти
кишо́к
△ За́воро́т кишо́к *див.* за́воро́т (1)
КИШКОВИ́Й
кишкова́
△ Кишкова́ па́личка *див.* па́личка
кишкови́й
△ Кишкови́й сік *див.* сік
КІВШ
ківш
◇ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◇ Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць *і т. ін.*) ли́ха *див.* ківш (1)
ковше́м
◇ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
КІ́ГОТЬ
кі́гті
◇ Випуска́ти (розпуска́ти) / ви́пустити (розпусти́ти) па́зури (па́зурі, кі́гті) *див.* випуска́ти (11)
◇ Гостри́ти кі́гті (кі́гтики) *див.* гостри́ти (2)
◇ Обламá́ти (відруба́ти, урі́зати *і т. ін.*) кі́гті *див.* обла́мувати[1]
◇ Пока́зувати / показа́ти [свої́] кі́гті *див.* пока́зувати
◇ Потра́пити в кі́гті *див.* потрапля́ти
кі́гтях
◇ Бу́ти в кі́гтях (в па́зурах) *див.* бу́ти (50)
КІ́ГТИК
кі́гтики
◇ Гостри́ти кі́гті (кі́гтики) *див.* гостри́ти (2)
КІЛ
кіл
◇ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
◇ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.*) / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.*) на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти
◇ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.*) на голові́ теши́ (*рі́дше* теші́ть) *див.* теса́ти
кола́
○ До кола́ *див.* кіл (1)
◇ Ні кола́ ні двора́ *див.* кіл (2)
◇ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.*) на голові́ теши́ (*рі́дше* теші́ть) *див.* теса́ти
коло́м
◇ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі *див.* стоя́ти
◇ Щоб (бода́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) став <Хай (неха́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) ста́не> *див.* язи́к
◇ Язи́к стає́ / став ру́ба (коло́м) [у ро́ті] *див.* язи́к
КІ́ЛЛЯ
кілля
◇ Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові́ (*рі́дко* на ті́мені) *див.* теса́ти
КІЛО́К
кілка́
◇ До оси́кового кілка́ *див.* кіло́к (3)
◇ З пе́ршого кілка́ *див.* кіло́к (4)
○ Ні кілка́ ні дрю́чка́ *див.* кіло́к (1)
◇ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.*) на голові́ теши́ (*рі́дше* теші́ть) *див.* теса́ти
кілки́
◇ Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові́ (*рі́дко* на ті́мені) *див.* теса́ти
кілко́м
◇ Кілко́м стоя́ти / ста́ти *див.* стоя́ти
◇ Кілко́м стримі́ти у душі́ *див.* стримі́ти
◇ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі *див.* стоя́ти
кілку́
◇ Як (мов, нена́че *і т. ін.*) на кілку́ *див.* кіло́к (5)
◇ Як соро́ка на тину́ (на кілку́, *рі́дше* на терни́ні) *див.* соро́ка
кіло́к
◇ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
◇ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.*) на голові́ теши́ (*рі́дше* теші́ть) *див.* теса́ти
○ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кіло́к у тин *див.* кіло́к (2)
КІЛОМЕ́ТР
кіломе́тр
△ Нульови́й кіломе́тр *див.* кіломе́тр (1)
КІЛО́ЧОК
кіло́чка
○ Як з кіло́чка *див.* кіло́чок (1)
кіло́чках
○ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) на кіло́чках *див.* кіло́чок (2)
КІЛЬ
кі́лем
◇ Сім фу́тів під кі́лем *див.* сім
КІЛЬВА́ТЕР
кільва́тері
У кільва́тері *див.* кільва́тер (1)
КІЛЬВА́ТЕРНИЙ
кільва́терна
△ Кільва́терна коло́на *див.* коло́на (2)
КІ́ЛЬКА[2]
кі́лька
◇ За кі́лька хвили́н *див.* хвили́на
кількома́
[За] кількома́ на́падами *див.* на́пад
◇ Кількома́ (небагатьма́) слова́ми *див.* сло́во
◇ Перекида́тися / переки́нутися слова́ми (сло́вом, слівце́м, кількома́ слова́ми) *див.* перекида́тися[2]
КІ́ЛЬКІСНИЙ
кі́лькісний
△ Кі́лькісний ана́ліз *див.* ана́ліз (6)
△ Кі́лькісний (довго́тний, квантитати́вний) на́голос *див.* на́голос
△ Кі́лькісний числі́вник *див.* числі́вник

КІЛЬЦЕ́
кільце́
Звýжувати / звýзити кóло (кільце́) *див.* звýжувати (1)
Змикáється / зíмкнéться кóло (кільце́) *див.* змикáтися (2)
Змикáти / зімкнýти кóло (кільце́) *див.* змикáти (1)
◊ Кільце́ в ланцюгý *див.* кільце́ (2)
кільце́м
◊ Щíльним кóлом (кільце́м) обступáти (отóчувати, охóплювати *і т. ін.)* / обступи́ти (оточи́ти, охопи́ти *і т. ін.) див.* обступáти
кíльця
△ Рíчні кíльця *див.* кільце́ (1)
КІМБЕРЛІ́ТОВИЙ
кімберлíтова
△ Кімберлíтова трýбка *див.* трýбка
КІМНА́ТА
кімнáта
Кімнáта відпочи́нку (спочи́нку) *див.* кімнáта (1)
Кімнáта мáтері й дити́ни *див.* кімнáта (2)
Перéдня кімнáта *див.* кімнáта (4)
кімнáти
Мебльóвані кімнáти *див.* кімнáта (3)
кімнáту
Ми́ти / поми́ти хáту (кімнáту, казáрму *і т. ін.) див.* ми́ти
КІМНА́ТНИЙ
кімнáтна
Кімнáтна температýра *див.* температýра
КІН
кін
◊ Стáвити / постáвити на кін *див.* стáвити
КІНЕМАТОГРАФІ́ЧНИЙ
кінематографíчний
Кінематографíчний трюк *див.* трюк
КІНЕТИ́ЧНИЙ
кінети́чна
△ Кінети́чна енéргія *див.* енéргія (1)
кінети́чне
Кінети́чне мистéцтво *див.* мистéцтво
КІНЕ́ЦЬ[1]
кінéць
◊ Ви́вести (знайти́, віднайти́) кінці́ *(рíдше* кінéць) *див.* вивóдити[1] (6)
◊ З кінця́ в кінéць <Від кінця́ до кінця́> *див.* кінéць[1] (12)
◊ Знайти́ кінéць (моги́лу, вíчний спочи́нок) *див.* знахóдити (4)
Зроби́ти кінéць *див.* зроби́ти (4)
○ Кінéць кінцéм *див.* кінéць[1] (6)
◊ Кінéць свíту *див.* кінéць[1] (14)
Летáльний (фатáльний) кінéць *див.* кінéць[1] (1)
◊ На які́й кінéць *див.* кінéць[1] (16)
○ Під кінéць *див.* кінéць[1] (8)
◊ Погуби́ти кінці́ (кінéць) *див.* погубля́ти
◊ Поклáсти (положи́ти) край (кінéць) *див.* поклáсти[1]
◊ Почáток і кінéць *див.* почáток[1]
◊ Прихóдить (настає́) / прийшóв (настáв) край (кінéць) *див.* край[1] (16)
◊ Раз-двá (раз-рáз) – [вже] і готóво (і кінéць) *див.* раз[1]
◊ Смéртний час (кінéць) <Смéртна мить> *див.* час
кінцéм
○ Кінéць кінцéм *див.* кінéць[1] (6)
кінці́
◊ Ви́вести (знайти́, віднайти́) кінці́ *(рíдше* кінéць) *див.* вивóдити[1] (6)
△ Віддавáти / віддáти кінці́ *див.* віддавáти (24)
◊ В обíдва кінці́ *див.* кінéць[1] (9)
◊ Звóдити / звести́ (позвóдити) кінці́ [з кінця́ми] [докýпи] *див.* звóдити (15)
◊ І кінці́ в вóду *див.* кінéць[1] (13)
◊ Кінці́ [з кінця́ми] не схóдяться / не зійшли́ся *див.* кінéць[1] (15)
○ На (у) всі (рíзні) кінці́ *див.* кінéць[1] (7)
◊ Пáлиця (пáлка) з двомá кінця́ми (на два кінці́) *див.* пáлиця
◊ Погуби́ти кінці́ (кінéць) *див.* погубля́ти
◊ Сверби́ть на кінці́ (на кíнчику) язикá *див.* свербíти
◊ Ховáти / сховáти (заховáти, поховáти *і т. ін.)* кінці́ в вóду *див.* ховáти[1]
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* на кінці́ свíту (свíта) *див.* кінéць[1] (19)
кінцíв
○ З рíзних (усíх) кінцíв *див.* кінéць[1] (5)
кінця́
○ Без кінця́ *див.* кінéць[1] (2)
○ Без кінця́ і [без] крáю <Без кінця́-крáю> *див.* кінéць[1] (3)
◊ Без почáтку й кінця́ *див.* почáток[1]
Борóтися до кінця́ *див.* борóтися (1)
◊ Від (з) почáтку до кінця́ *див.* почáток[1]
Добігáти / добігти [до] кінця́ *див.* добігáти (1)
◊ Довести́ / довóдити до крáю (до кінця́) *див.* довóдити (5)
◊ Доїхати кінця́ *див.* доїжджáти (1)
○ До кінця́ *див.* кінéць[1] (4)
◊ До перемóжного кінця́ *див.* кінéць[1] (11)
◊ Дохóдити / дійти́ [до] крáю (кінця́) *див.* дохóдити (11)
◊ З кінця́ в кінéць <Від кінця́ до кінця́> *див.* кінéць[1] (12)
◊ Не з тогó кінця́ *див.* кінéць[1] (17)
◊ Немá (немáє, не булó, не ви́дно) [і] кінця́-крáю (ні кінця́ ні крáю, кінця́, крáю) *див.* немá
◊ Не мáти ні кінця́ ні крáю (кінця́-крáю) *див.* мáти[2]
◊ Ні кінця́ ні крáю *див.* кінéць[1] (18)
◊ Почáтком кінця́ ставáти / стáти *див.* ставáти
Привóдити / привести́ до кінця́ *див.* привóдити
кінця́ми
◊ Звóдити / звести́ (позвóдити) кінці́ [з кінця́ми] [докýпи] *див.* звóдити (15)
◊ Кінці́ [з кінця́ми] не схóдяться / не зійшли́ся *див.* кінéць[1] (15)
◊ Пáлиця (пáлка) з двомá кінця́ми (на два кінці́) *див.* пáлиця
кінця́х
◊ В усíх кінця́х *див.* кінéць[1] (10)
КІ́ННИЙ
кíнний
△ Кíнний спорт *див.* спорт
КІННО́ТА
кіннóта
△ Важкá кіннóта *див.* кіннóта (1)
△ Легкá кіннóта *див.* кіннóта (2)
КІНО́
кінó
◊ Крути́ти (пускáти) фільм (кінокарти́ну, кінó) *див.* крути́ти (15)
Німé кінó <Німи́й фільм> *див.* кінó (1)
Широкоекрáнне кінó *див.* кінó (2)
КІНОКАРТИ́НА
кінокарти́ну
◊ Крути́ти (пускáти) фільм (кінокарти́ну, кінó) *див.* крути́ти (15)
КІНОТЕА́ТР
кінотеáтр
Панорáмний кінотеáтр *див.* кінотеáтр (1)
КІ́НСЬКИЙ
кíнська
△ Кíнська си́ла *див.* си́ла
△ Кíнська стопá *див.* стопá[1]
Кíнська торгóвиця *див.* торгóвиця
кíнський
Кíнський двір *див.* двір[1] (3)
△ Кíнський каштáн *див.* каштáн (1)
КІНЧА́ТИ
кінчáти
◊ Кінчáти / кінчи́ти вік (життя́) *див.* кінчáти (1)
◊ Кінчáти / кінчи́ти [життя́] на ши́бениці *див.* кінчáти (2)
◊ Кінчáти / кінчи́ти (покінчи́ти) рахýнки *див.* кінчáти (3)
◊ Однé кінчáти, дрýге починáти *див.* кінчáти (4)
КІ́НЧИК
кíнчику
◊ Ви́сіти на язиці́ (на язикý, на кíнчику язикá) *див.* ви́сіти (6)
◊ Сверби́ть на кінці́ (на кíнчику) язикá *див.* свербíти
КІНЬ
кінь
△ Арáбський кінь (скакýн) *див.* кінь (6)
Верховий кінь *див.* кінь (1)
◊ Залíзний (сталéвий, стальни́й) кінь *див.* кінь (8)
△ Кінь Пржевáльського *див.* кінь (7)
Корінни́й кінь *див.* кінь (2)
Спíнений кінь *див.* кінь (5)
◊ Троя́нський кінь *див.* кінь (11)
кíньми
◊ Пограти конéм (кíньми, на коні́, на кóнях) *див.* пограти
конéві
Дáти конéві (конió) острóги *див.* давáти (27)
кóней
◊ Зби́ти коня́ (кóней) *див.* збивáти (16)
◊ Спасти на коня́ (на кóней, на кóника) *див.* спадáти
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* хто на сто кóней ви́садив *див.* хто[1]

конéм
Грáти / погрáти конéм (на коні) *див.* грáти (8)
◊ [І] конéм (на коні, *рідко* вóзом) не об'їдеш *див.* об'їжджáти[1]
◊ [І] конéм не доженéш (не догнáти) *див.* доганяти[1] (1)
◊ Погрáти конéм (кіньми, на коні, на кóнях) *див.* погрáти
◊ Хід конéм *див.* хід
◊ Хоч конéм грай *див.* грáти (26)
кóні
Кур'єрські кóні *див.* кінь (3)
Поштóві кóні *див.* кінь (4)
коні
Грáти / погрáти конéм (на коні) *див.* грáти (8)
◊ [І] конéм (на коні, *рідко* вóзом) не об'їдеш *див.* об'їжджáти[1]
◊ На коні *див.* кінь (9)
◊ На коні (на козі) не під'їдеш *див.* під'їжджáти
◊ Погрáти конéм (кіньми, на коні, на кóнях) *див.* погрáти
коню́
Дáти конéві (коню́) острóги *див.* давáти (27)
◊ І коню́ я́сно *див.* я́сно
коня́
◊ Збúти коня́ (кóней) *див.* збивáти (16)
◊ На коня́ *див.* кінь (10)
Припустúти коня́ *див.* припускáти[2]
◊ Сідлáти / осідлáти свогó коня́ (кóника) *див.* сідлáти
◊ Спасти на коня́ (на кóней, на кóника) *див.* спадáти
Стискáти (стúскувати) / стúснути острóгами [коня́] *див.* стискáти
◊ Схóжий (похóжий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пирогú, макогін на нóчви *і т. ін.*) *див.* схóжий[1]
кóнях
◊ Погрáти конéм (кіньми, на коні, на кóнях) *див.* погрáти
Удáрити по коня́х *див.* ударя́ти
КІÓСК
кіóск
Комерційна крамнúця <Комерційний кіóск (магазúн, *розм.* ларьóк *і т. ін.*)> *див.* крамнúця (1)
КÍСТКА
кістка
△ Велика гомілкóва (гомілкóва) кістка *див.* кістка (1)
◊ Кістка (кість) від кістки (від кóсті) <Плоть від плóті> <Кров від крóві> *див.* кістка (17)
△ Клу́бова кістка *див.* кістка (2)
◊ Козáцька кістка *див.* кістка (19)
△ Лобкóва кістка *див.* кістка (3)
△ Малогомілкóва кістка *див.* кістка (4)
△ Мáмонтова (мáмутова) кістка *див.* кістка (5)
△ Променéва кістка *див.* кістка (6)
△ Путовá кістка *див.* кістка (7)
◊ Своя́ кістка *див.* кістка (23)
△ Сіднúчна кістка *див.* кістка (8)
Слонóва кість (кістка) *див.* кість (1)
◊ Стáти / стоя́ти [кісткою (як кістка, *рідко* гóстрим ножéм)] поперéк (*рідко* впóперек) гóрла (у гóрлі) *див.* стоя́ти
△ Стегновá кістка *див.* кістка (9)
△ Тáзова кістка *див.* кістка (10)
△ Тарáнна кістка *див.* кістка (11)
△ Цукрóва кістка *див.* кістка (13)
◊ Чóрна кістка *див.* кістка (25)
◊ Чужá кістка *див.* кістка (24)
△ Чукóтська різьблена кістка *див.* кістка (12)
◊ Щоб (бодáй, хай *і т. ін.*) йому́ (тобі, їй *і т. ін.*) кістка в гóрло (поперéк гóрла стáла) *див.* кістка (26)
кісткáми
◊ Добувáти (здобувáти) / добу́ти (здобу́ти) крóв'ю [та кісткáми] *див.* добувáти (3)
◊ Засівáти / засія́ти зéмлю кісткáми *див.* засівáти (1)
◊ Кістьмú (костьмú, кісткáми) лягáти / лягтú (полягтú) *див.* лягáти
◊ Лáнтух (мішóк) із кісткáми (з маслакáми) *див.* лáнтух
◊ Укривáти / укрúти кісткáми шлях *див.* укривáти
кісткáх
◊ На (по) кісткáх *див.* кістка (21)
кістки
◊ [І] кістки живóї (цілої) не остáвити *див.* оставля́ти
◊ Кістка (кість) від кістки (від кóсті) <Плоть від плóті> <Кров від крóві> *див.* кістка (17)
Слонóвої кóсті (кістки) *див.* кість (2)
◊ Шукáти кістки в молоці *див.* шукáти
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) вúточений [із слонóвої кóсті (кістки)] *див.* вúточений[1] (1)
кісткú
◊ Аж кісткú (кóсті) тріщáть (лущáть) / затріщáли (залущáли) *див.* кістка (14)
◊ Аж кісткú торохтя́ть *див.* кістка (15)
◊ Кісткú переломúти *див.* перелóмлювати
◊ Кісткú травóю пороступ́ть *див.* кістка (18)
◊ Перемивáти (мúти, перемéлювати, перетирáти *і т. ін.*) / перемúти (перемолóти, перетéрти *і т. ін.*) [усі] кісточкú (кісткú) *див.* перемивáти
◊ Поламáти (переломúти) / ламáти рéбра (кісткú) *див.* поламáти
◊ Розминáти / розім'я́ти кóсті (кісткú, кісточкú) *див.* розминáти
Розпáрювати / розпáрити кісткú *див.* розпáрювати
◊ [Самі (тільки)] кісткú та шкіра (шку́ра) *див.* кістка (22)
кісткою
◊ Стáти / стоя́ти [кісткою (як кістка, *рідко* гóстрим ножéм)] поперéк (*рідко* впóперек) гóрла (у гóрлі) *див.* стоя́ти
кістку
◊ Змéрзнути (змéрзти) на кістку (на кість) *див.* змерзáти (1)
◊ На кістку (на кість) *див.* кістка (20)
◊ Як собáка за обгрúзену кістку *див.* собáка
◊ Як сорóка в (на) гóлу кістку *див.* сорóка
кістóк
◊ До мізку (до мóзку) кістóк *див.* кістка (16)
◊ До [сáмих] кістóк промокáти (промерзáти, проймáти *і т. ін.*) *див.* промокáти[1]
Змочúти до нúтки (кістóк) *див.* змóчувати (1)
◊ І кістóк [своїх] не позбирáти *див.* позбирáти
◊ Кудú [і] вóрон [і] кістóк (кóсті, *рідко* костéй) не занóсить / не занесé *див.* вóрон[1] (1)
◊ Морóз (хóлод) пробирáється / пробрáвся до тіла (до [сáмих] кістóк, за плéчі *і т. ін.*) *див.* морóз
◊ Óчі пропікáють [нáскрізь (до кістóк)] *див.* óко[1]
◊ Перемóкнути до кістóк (до нúтки, на хлющ *і т. ін.*) *див.* перемокáти
◊ Пробирáти / пробрáти [аж] до кістóк *див.* пробирáти
◊ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до нúтки, до нúточки) *див.* промóклий
Промочúти до нúтки (до кістóк, до сорóчки, до тіла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промóчувати
◊ Пронúзувати до кістóк *див.* пронúзувати
◊ Хóлод пробирáє (проймáє) / пробрáв (пройня́в) [аж] [до кістóк] *див.* хóлод
◊ Язúк без кістóк *див.* язúк
КІСТКОВИ́Й
кістковá
△ Кістковá тканúна *див.* тканúна
кістковé
△ Кістковé бóрошно *див.* бóрошно (1)
△ Кістковé вугілля *див.* вугілля (6)
кістковúй
△ Кістковúй мóзок *див.* мóзок
КÍСТОЧКА
кісточкáх
◊ Перебирáти (розбирáти) / перебрáти (розібрáти) по кісточкáх ([усі] кісточкú, [усі] жúлочки) *див.* перебирáти
кісточкú
◊ Перебирáти (розбирáти) / перебрáти (розібрáти) по кісточкáх ([усі] кісточкú, [усі] жúлочки) *див.* перебирáти
◊ Перемивáти (мúти, перемéлювати, перетирáти *і т. ін.*) / перемúти (перемолóти, перетéрти *і т. ін.*) [усі] кісточкú (кісткú) *див.* перемивáти
◊ Розминáти / розім'я́ти кóсті (кісткú, кісточкú) *див.* розминáти
◊ [Трóхи не] по кісточкú *див.* кісточка (1)
кісточóк
◊ [І] кісточóк *чиїх* не зібрáти (позбирáти) *див.* збирáти (6)
◊ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до нúтки, до нúточки) *див.* промóклий

КІСТЬ
кість
◊ Біла кість *див.* кість (3)
◊ Змéрзнути (змéрзти) на кістку (на кість) *див.* змерзáти (1)
◊ Кістка (кість) від кістки (від кóсті) <Плоть від плóті> <Кров від крóві> *див.* кістка (17)
◊ На кістку (на кість) *див.* кістка (20)
Слонóва кість (кістка) *див.* кість (1)
◊ Широ́ка кість <Широ́кий у кóсті> *див.* кість (5)
кістьми́
◊ Кістьми́ (костьми́, кісткáми) лягáти / лягти́ (полягти́) *див.* лягáти
костéй
◊ Куди́ [і] вóрон [і] кістóк (кóсті, *рідко* костéй) не занóсить / не занесé *див.* вóрон[1] (1)
кóсті
◊ Аж кістки́ (кóсті) тріщáть (лущáть) / затріщáли (залущáли) *див.* кістка (14)
◊ До гóлого тíла <До гóлої кóсті> *див.* тíло
◊ Кістка (кість) від кістки (від кóсті) <Плоть від плóті> <Кров від крóві> *див.* кістка (17)
◊ Куди́ [і] вóрон [і] кістóк (кóсті, *рідко* костéй) не занóсить / не занесé *див.* вóрон[1] (1)
◊ Пóки кóсті цілі *див.* кість (4)
◊ Почи́слити кóсті *див.* почи́слити
◊ Розминáти / розім'я́ти кóсті (кістки́, кісточки́) *див.* розминáти
Слонóвої кóсті (кістки) *див.* кість (2)
◊ Широ́ка кість <Широ́кий у кóсті> *див.* кість (5)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ви́точений [із слонóвої кóсті (кістки)] *див.* ви́точений[1] (1)
костьми́
◊ Кістьми́ (костьми́, кісткáми) лягáти / лягти́ (полягти́) *див.* лягáти
КІТ
кіт
◊ Знáє кішка (ки́ця), чиє́ сáло з'íла <Знáє кіт (котя́ра), чиє́ сáло з'їв> *див.* кішка (1)
◊ І (ще й) кіт не валя́вся *див.* кіт (2)
△ Морськи́й кіт *див.* кіт (1)
◊ [Чóрна] кішка пробíгла <[Чóрний] кіт пробíг> поміж (між) *див.* кішка (3)
Як кіт з оселéдцем пáнькатися (вози́тися) *див.* пáнькатися
◊ Як кіт табáку *див.* кіт (3)
◊ Як кіт у сáло *див.* кіт (4)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* кіт до ми́ші (сáла) / на сáло *див.* кіт (5)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* кіт наплáкав *див.* кіт (6)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* кішка (кіт) з собáкою *див.* кішка (4)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ци́ган (кіт, кішка) до сáла (на сáло, до сальця́) *див.* ци́гани

котá
Грáтися (грáти) в котá й ми́шку (ми́шки) (в котá-ми́шку (-ми́шки)) <Грáтися (грáти) в котá, в ми́шку (ми́шки)> *див.* грáтися (1)
◊ Купувáти / купи́ти котá в мішку́ *див.* купувáти (3)
◊ На міс́ці злóчину спіймáти (злови́ти, застáти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, ніби *і т. ін.)* котá над сáлом> *див.* спіймáти
◊ Тягти́ (тягну́ти) сіркá (котá, ку́цого) за хвіст (за хвостá) *див.* тягти́
◊ Як у котá сліз *див.* сльозá
коти́
◊ Кішки (коти́) шкребу́ть (скребу́ть, скубу́ться, шкребу́ться) в (по) душі́ (на (в) сéрці) *див.* кішка (2)
котóві
◊ Зав'язáти котóві (коту́, кішці) хвостá [вузлóм] *див.* зав'я́зувати (6)
◊ [І] котóві на сльози немá (немáє, не ви́стачить *і т. ін.)* *див.* немá
коту́
◊ Зав'язáти котóві (коту́, кішці) хвостá [вузлóм] *див.* зав'я́зувати (6)
КІФÓЗ
кіфóз
△ Компресíйний кіфóз *див.* кіфóз (1)
КІШ[1]
кошíв
◊ Наплести́ кошíв *див.* наплітáти
КІШ[2]
кіш
Кіш Запорóзької (Запорíзької) Сíчі *див.* кіш[2] (1)
кóшем
Тáбором (кóшем) стоя́ти (ставáти, розташóвуватися *і т. ін.)* / стáти (розташувáтися) *див.* стоя́ти
КÍШКА
кішка
◊ Знáє кішка (ки́ця), чиє́ сáло з'íла <Знáє кіт (котя́ра), чиє́ сáло з'їв> *див.* кішка (1)
◊ [Чóрна] кішка пробíгла <[Чóрний] кіт пробíг> поміж (між) *див.* кішка (3)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* кішка (кіт) з собáкою *див.* кішка (4)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ци́ган (кіт, кішка) до сáла (на сáло, до сальця́) *див.* ци́гани
кішки
◊ І кішки немá чим (нíчим) годувáти *див.* годувáти (11)
◊ Кішки (коти́) шкребу́ть (скребу́ть, скубу́ться, шкребу́ться) в (по) душі́ (на (в) сéрці) *див.* кішка (2)
◊ Смíшки з бáбиної кішки *див.* смíшки
кішці
◊ Зав'язáти котóві (коту́, кішці) хвостá [вузлóм] *див.* зав'я́зувати (6)
КЛÁВІШНИЙ
клáвішні
△ Клáвішні [музи́чні] інструмéнти *див.* інструмéнт (3)

КЛÁДКА
клáдка
△ Полігонáльна клáдка *див.* клáдка (1)
клáдках
◊ Стоя́ти на двох клáдках *див.* стоя́ти
клáдку
◊ Ступáти / ступи́ти на хистку́ (хитку́) клáдку (на похи́лу стéжку) *див.* ступáти
КЛÁНЯТИСЯ
клáнятися
◊ Зéмно (ни́зько, низéнько, у пóяс) клáнятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.)* *див.* клáнятися (1)
КЛÁПАН
клáпан
△ Клáпан легенéвого стóвбура *див.* клáпан (1)
△ Мітрáльний клáпан *див.* клáпан (2)
КЛАРК
клáрки
△ Клáрки елемéнтів *див.* кларк (1)
КЛАС
клас
◊ Показáти клас *див.* покáзувати
КЛАСИФІКÁЦІЯ
класифікáція
△ Біологíчна класифікáція *див.* класифікáція (1)
△ Бюджéтна класифікáція *див.* класифікáція (2)
△ Генеалогíчна класифікáція мов *див.* класифікáція (3)
КЛАСИ́ЧНИЙ
класи́чна
Класи́чна гімнáзія *див.* гімнáзія (1)
△ Класи́чна (грéко-ри́мська) боротьбá *див.* боротьбá (2)
△ Класи́чна механíка *див.* механíка
Класи́чна нау́ка *див.* нау́ка
Класи́чна освíта *див.* освíта
класи́чний
△ Класи́чний перíод *див.* перíод
класи́чні
△ Класи́чні мóви *див.* мóва
КЛÁСНИЙ
клáсна
Клáсна дáма *див.* дáма (1)
Клáсний керівни́к <Клáсна керівни́ця (*розм.* керівни́чка)> *див.* керівни́к (1)
клáсний
Клáсний вагóн *див.* вагóн (4)
Клáсний керівни́к <Клáсна керівни́ця (*розм.* керівни́чка)> *див.* керівни́к (1)
Клáсний худóжник *див.* худóжник
КЛÁСТЕРНИЙ
клáстерний
△ Клáстерний аналíз *див.* аналíз (7)
КЛÁСТИ
кладé
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* у рот кладé (покладé) *див.* клáсти (28)
клади́
◊ Пáльця в рот [на зу́би] не клади́ *див.* клáсти (24)

◊ Хоч до ра́ни (доболя́чки, до зубі́в *і т. ін.)* клади́ (приклада́й, притуля́й *і т. ін.)* / приклади́ (притули́) *див.* кла́сти (26)
◊ Хоч у ву́хо бгай (клади́) *див.* бга́ти (1)
◊ Хоч у ра́мці *(рідко* у ря́мця) вправ (клади́) *див.* вправля́ти[1] (2)
кла́сти
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (укло́н) *див.* віддава́ти (25)
◊ Відно́сити *(рідше* кла́сти) на (за) раху́нок *див.* відно́сити (1)
◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, склада́ти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти (1)
◊ [І] в го́лову (в ду́мку, в ду́мці, в дума́х) [собі] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти (5)
◊ Ки́дати (кла́сти) / ки́нути (покла́сти) на зуб (на зу́би) *див.* ки́дати (30)
◊ Ки́дати (накида́ти, кла́сти) / ки́нути (наки́нути, накла́сти) тінь *див.* ки́дати (32)
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.) див.* кла́сти (6)
◊ Кла́сти межу́ язику́ (язико́ві) *див.* кла́сти (7)
Кла́сти на бік (на борт) *див.* кла́сти (1)
◊ Кла́сти надію *див.* кла́сти (8)
◊ Кла́сти на ум *див.* кла́сти (9)
◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.)* / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)
Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру) *див.* кла́сти (2)
◊ Кла́сти / покла́сти в осно́ву *див.* кла́сти (10)
◊ Кла́сти / покла́сти го́лову на пла́ху *див.* кла́сти (11)
◊ Кла́сти / покла́сти до [своє́ї] кише́ні ([собі] в кише́ню) *див.* кла́сти (12)
◊ Кла́сти / покла́сти зу́би на полі́цю *див.* кла́сти (14)
◊ Кла́сти / покла́сти на папір (на папе́рі) *див.* кла́сти (15)
◊ Кла́сти / покла́сти на се́бе хрест (хреста́, хрести́) *див.* кла́сти (16)
◊ Кла́сти / покла́сти на собі честь *див.* кла́сти (17)
◊ Кла́сти / покла́сти на ча́шу ваги́ *див.* кла́сти (18)
◊ Кла́сти / покла́сти під соки́ру *див.* кла́сти (19)
◊ Кла́сти / покла́сти під сукно́ *див.* кла́сти (20)
◊ Кла́сти / покла́сти поко́си (покі́с) *див.* кла́сти (21)
◊ Кла́сти / покла́сти (положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти) *див.* кла́сти (22)
Кла́сти / покла́сти спа́ти *див.* кла́сти (3)
◊ Кла́сти / покла́сти тру́пом *див.* кла́сти (23)
△ Кла́сти я́йця *див.* кла́сти (4)
◊ Наклада́ти (кла́сти) / накла́сти (покла́сти) тавро́ (клеймо́, печа́ть, знак, відби́ток) *див.* наклада́ти
Під замо́к хова́ти (кла́сти) *див.* хова́ти[1]
◊ Покла́сти (кла́сти) в лі́жко *див.* кла́сти (25)
◊ Розжо́вувати / розжува́ти і в рот (до ро́та, в ро́та) кла́сти / покла́сти (положи́ти) *див.* розжо́вувати
◊ Ста́вити (кла́сти) / поста́вити (покла́сти) на карб *див.* ста́вити
◊ Як лопа́тою кла́сти *див.* кла́сти (27)
КЛА́СТИСЯ
кладе́ться
◊ [І] в го́лову не кладе́ться *див.* кла́стися (2)
клади́сь
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
кла́стися
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ла́ду) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
◊ Кла́стися в прови́ну *див.* кла́стися (3)
◊ Кла́стися до спі́ву *див.* кла́стися (4)
◊ Кла́стися на му́зику (на но́ти) *див.* кла́стися (5)
◊ Кла́стися на папе́рі *див.* кла́стися (6)
Кла́стися / покла́стися спа́ти *див.* кла́стися (1)
КЛА́УЗУЛА
кла́узула
△ Ескалаці́йна кла́узула *див.* кла́узула (1)
КЛА́ЦАТИ
кла́цати
◊ Кла́цати зуба́ми *див.* кла́цати (1)
◊ Кла́цати на рахівни́ці *див.* кла́цати (2)
КЛЕ́ЇТИ
кле́їти
◊ Валя́ти (кле́їти, стро́їти *і т. ін.)* ду́рня *(рідко* дурака́) *див.* валя́ти (1)
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
КЛЕ́ЇТИСЯ
кле́їться
◊ Не в'я́жеться (не кле́їться) *див.* в'яза́тися (1)
кле́яться
◊ О́чі (пові́ки) [аж (самі́)] кле́яться *див.* о́ко[1]
КЛЕЙ
клей
△ Гу́мовий клей *див.* клей (1)
△ Епокси́дний клей *див.* клей (2)
△ Столя́рний клей *див.* клей (3)
КЛЕЙМО́
клеймо́
◊ Наклада́ти (кла́сти) / накла́сти (покла́сти) тавро́ (клеймо́, печа́ть, знак, відби́ток) *див.* наклада́ти
КЛЕНО́ВИЙ
клено́вий
Клено́вий сиро́п *див.* сиро́п
КЛЕ́ПАНИЙ
кле́паний
◊ Кле́паний на язи́к *див.* кле́паний (1)
КЛЕПА́ТИ
клепа́ти
◊ Клепа́ти язико́м (язика́ми) *див.* клепа́ти (1)
КЛЕ́ПКА
кле́пки
◊ Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові (в ті́м'ї)]> *див.* кле́пка (1)
◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (кле́пки́) *див.* вставля́ти[1] (2)
◊ Кле́пки́ (обручі́) розсо́хлися / розсиха́ються *див.* кле́пка (2)
◊ Ма́ти [всі] кле́пки́ в голові *див.* ма́ти[2]
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові *див.* нема́
◊ Позбу́тися кле́пки *див.* позбува́тися[1]
кле́пку
◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (кле́пки́) *див.* вставля́ти[1] (2)
кле́пок
◊ Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові (в ті́м'ї)]> *див.* кле́пка (1)
КЛЕЧА́ЛЬНИЙ
клеча́льна
Кле́чана (клеча́льна) неді́ля <Кле́чані свя́та́> *див.* неді́ля
КЛЕ́ЧАНИЙ
кле́чана
Кле́чана (клеча́льна) неді́ля <Кле́чані свя́та́> *див.* неді́ля
кле́чані
Кле́чана (клеча́льна) неді́ля <Кле́чані свя́та́> *див.* неді́ля
КЛИ́КАТИ
кли́кати
Кли́кати / покли́кати на суд (до су́ду) *див.* кли́кати (1)
Проси́ти (кли́кати) в куми́ *див.* проси́ти
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти
кли́че
◊ Руб ру́ба позива́є (кли́че) *див.* руб[1]
КЛИН
клин
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбива́ти[1] (3)
◊ Вибива́ти (вигáня́ти) / ви́бити (ви́гнати) клин кли́ном *див.* вибива́ти (15)
◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти (9)
кли́на
◊ Підбива́ти / підби́ти кли́нці (кли́на, колодочки́ *і т. ін.) див.* підбива́ти
кли́ном
◊ Вибива́ти (вигáня́ти) / ви́бити (ви́гнати) клин кли́ном *див.* вибива́ти (15)
◊ Світ [не] кли́ном зійшо́вся *див.* світ[2]
КЛИ́НЕ́ЦЬ
кли́нці
◊ Би́ти кли́нці *див.* би́ти (34)

◊ Підбива́ти / підби́ти кли́нці (кли́на, колодочки́ *і т. ін.*) *див.* підбива́ти

КЛИЧ

клич

◊ Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во *і т. ін.*) *див.* ки́дати (16)

КЛИ́ЧНИЙ

кли́чний

△ Кли́чний відмі́нок *див.* відмі́нок (3)

КЛІ́МАТ

клі́мат

△ Інвестиці́йний клі́мат *див.* клі́мат (1)

△ Континента́льний (материко́вий) клі́мат *див.* клі́мат (2)

△ Морськи́й (океані́чний) клі́мат *див.* клі́мат (3)

КЛІМАТОЛО́ГІЯ

кліматоло́гія

△ Меди́чна кліматоло́гія *див.* кліматоло́гія (1)

КЛІНІ́ЧНИЙ

кліні́чна

△ Кліні́чна смерть *див.* смерть

КЛІ́ПАТИ

клі́пати

◊ Клі́пати (бли́мати) очи́ма *див.* клі́пати (1)

КЛІ́ПНУТИ

клі́пнути

◊ Як (*рі́дше* тільки) о́ком моргну́ти (мигну́ти, клі́пнути *і т. ін.*) *див.* моргну́ти

КЛІ́РИНГ

клі́ринг

△ Валю́тний клі́ринг *див.* клі́ринг (1)

△ Міжба́нківський клі́ринг *див.* клі́ринг (2)

КЛІТИ́НА

кліти́на

Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (кліти́на)> *див.* майда́нчик

кліти́ни

△ Інтерстиціа́льні кліти́ни *див.* кліти́на (1)

△ Стовбуро́ві кліти́ни *див.* кліти́на (2)

кліти́ну

◊ Не́бо в кліти́ну (в кліти́нку) *див.* не́бо

КЛІТИ́НКА

кліти́нку

◊ Не́бо в кліти́ну (в кліти́нку) *див.* не́бо

КЛІТИ́ННИЙ

кліти́нна

△ Кліти́нна інжене́рія *див.* інжене́рія (2)

△ Кліти́нна тео́рія *див.* тео́рія

кліти́нний

△ Кліти́нний імуніте́т *див.* імуніте́т (2)

КЛІ́ТКА

клі́тка

△ Грудна́ клі́тка *див.* клі́тка (1)

Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (кліти́на)> *див.* майда́нчик

клі́тці

◊ Би́тися, як (мов, ні́би *і т. ін.*) птах у клі́тці *див.* би́тися (6)

КЛІШЕ́

кліше́

Штрихове́ кліше́ *див.* кліше́ (1)

КЛІЩ

кліщ

△ Енцефалі́тний кліщ *див.* кліщ (3)

△ Іксо́довий кліщ *див.* кліщ (4)

△ Коро́стяний кліщ *див.* кліщ (5)

кліщі́

△ Га́лові кліщі́ *див.* кліщ (1)

△ Гама́зові кліщі́ *див.* кліщ (2)

КЛІ́ЩИК

клі́щик

△ Павути́нний клі́щик *див.* клі́щик (1)

КЛІЩІ́

кліща́х

◊ Трима́ти в кліща́х *див.* трима́ти

кліщі́

◊ Бра́ти / взя́ти в кліщі́ *див.* бра́ти (62)

◊ Зімкну́лися (замкну́лися) кліщі́ *див.* кліщі́ (1)

КЛОБУ́К

клобуки́

Чо́рні клобуки́ *див.* клобу́к (1)

КЛОНИ́ТИ

клони́ти

◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиля́ти

кло́нить

◊ Сон хи́лить (кло́нить, змо́рює *і т. ін.*) / змори́в (зломи́в, поборо́в *і т. ін.*) *див.* сон[1]

◊ Хи́лить (кло́нить) на (в) сон (до сну) *див.* хили́ти

КЛОП

клоп

△ Водяни́й клоп *див.* клоп (1)

КЛО́ПІТ

кло́піт

Ма́ти кло́піт *див.* ма́ти[2]

○ На кло́піт *див.* кло́піт (3)

◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.*) кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.*) хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт (4)

◊ Стягти́ (стягну́ти) біду́ (кло́піт) *див.* стяга́ти

◊ Яки́й кло́піт? *див.* кло́піт (6)

кло́потами

○ За кло́потами *див.* кло́піт (2)

◊ Клопота́ти кло́потами *див.* клопота́ти (2)

кло́поти

◊ Обсіда́ють / обсі́ли кло́поти *див.* кло́піт (5)

кло́поту

○ Без кло́поту *див.* кло́піт (1)

Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* завдава́ти (6)

Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.*) *див.* напи́тувати

◊ Нароби́ти кло́поту *див.* наро́блювати

◊ Не оббере́шся (не обере́шся, не обібра́тися *і т. ін.*) ли́ха (біди́, кло́поту *і т. ін.*) *див.* оббира́тися

КЛОПОТА́ННЯ

клопота́ння

○ За клопота́нням <На клопота́ння> *див.* клопота́ння (1)

Пору́шувати / пору́шити клопота́ння *див.* пору́шувати

клопота́нням

○ За клопота́нням <На клопота́ння> *див.* клопота́ння (1)

КЛОПОТА́ТИ

клопота́ти

◊ Клопота́ти / заклопота́ти го́лову *див.* клопота́ти (1)

◊ Клопота́ти кло́потами *див.* клопота́ти (2)

◊ Клопота́ти собі́ (свою́) го́лову *див.* клопота́ти (3)

КЛО́ЧЧЯ

кло́ччя

◊ На кло́ччя *див.* кло́ччя (1)

◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.*) *див.* ва́ртий (4)

◊ Не з кло́ччя *див.* кло́ччя (2)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з кло́ччя баті́г *див.* баті́г (4)

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] кло́ччя жува́ти *див.* жува́ти (2)

кло́ччям

◊ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не кло́ччям *і т. ін.*) наби́та *див.* голова́ (20)

◊ Набива́ти / наби́ти го́лову (в го́лову) <Набива́ти го́лову кло́ччям> *див.* набива́ти

КЛУБ[1]

клуб

Книжко́вий клуб *див.* клуб[1] (1)

Ри́мський клуб *див.* клуб[1] (2)

Я́дерний клуб *див.* клуб[1] (3)

Якобі́нський клуб *див.* клуб[1] (4)

КЛУ́БОВИЙ[2]

клу́бова

△ Клу́бова ки́шка *див.* ки́шка (2)

△ Клу́бова кі́стка *див.* кі́стка (2)

КЛУБО́К

клубка́

◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплу́тувати

клубка́ми

◊ [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть *і т. ін.*) *див.* ми́ло[1]

клубки́

Язи́к (язики́, клубки́, хви́лі *і т. ін.*) по́лум'я *див.* язи́к

клубко́м

◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти

клубо́к

◊ Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла *див.* клубо́к (2)

◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплу́тувати

У клубо́к (у клубо́чок) *див.* клубо́к (1)

КЛУБОЧИ́ТИСЯ

клубочи́ться

◊ Аж (тільки) пил [іде́ (клубочи́ться)] хма́рою *див.* пил

КЛУБО́ЧОК

клубо́чка

◊ Дохо́дити / дійти́ до клубо́чка *див.* дохо́дити (10)

клубо́чок
У клубо́к (у клубо́чок) *див.* клубо́к (1)
КЛУС
клу́сом
Труси́ти клу́сом (ри́ссю, ри́стю) *див.* труси́ти
КЛЮВА́ТИ
клюва́ти
◊ Клюва́ти (клю́кати, покльо́вувати) но́сом *див.* клюва́ти (1)
клюю́ть
◊ [І] ку́ри не клюю́ть *див.* ку́ри (2)
КЛЮ́КАТИ
клю́кати
◊ Клюва́ти (клю́кати, покльо́вувати) но́сом *див.* клюва́ти (1)
КЛЮ́НУТИ
клю́нути
◊ [І] ку́рці ні́де клю́нути (ступи́ти) *див.* клю́нути (1)
◊ Клю́нути на прима́нку *див.* клю́нути (2)
◊ Клю́нути но́сом *див.* клю́нути (3)
КЛЮЧ[1]
ключ
◊ Дава́ти / да́ти ключ [у ру́ки] *див.* дава́ти (76)
Не́бовий ключ *див.* ключ[1] (1)
◊ Підбира́ти (добира́ти) / підібра́ти (добра́ти) ключ до душі́ (до се́рця) *див.* підбира́ти
◊ Підбира́ти (знахо́дити) / підібра́ти (знайти́) ключ (ключа́, клю́чика) *див.* підбира́ти
○ Під ключ *див.* ключ[1] (3)
Середо́вий ключ *див.* ключ[1] (2)
ключа́
◊ Підбира́ти (знахо́дити) / підібра́ти (знайти́) ключ (ключа́, клю́чика) *див.* підбира́ти
КЛЮЧ[2]
ключ
◊ Кипі́ти в ключ (ключе́м) *див.* кипі́ти (3)
ключе́м
◊ Би́ти ключе́м (джерело́м, фонта́ном *і т. ін.) див.* би́ти (35)
◊ Кипі́ти в ключ (ключе́м) *див.* кипі́ти (3)
КЛЮ́ЧЕЧКА
клю́чечки
Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* вкида́тися (1)
КЛЮ́ЧИК
клю́чика
◊ Підбира́ти (знахо́дити) / підібра́ти (знайти́) ключ (ключа́, клю́чика) *див.* підбира́ти
КЛЮ́ЧКА
ключки́
Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* вкида́тися (1)
КЛЮЧОВИ́Й[1]
ключові́
△ Ключові́ слова́ *див.* сло́во
КЛЯ́СТИ́
кля́сти́
◊ Кля́сти́ в ба́тька, в ма́тір *див.* кля́сти́ (1)
◊ Кля́сти́ на чім (на чо́му) світ стої́ть *див.* кля́сти́ (2)
КЛЯ́СТИ́СЯ
кля́сти́ся
Присяга́тися (кля́сти́ся, присяга́ти) / присягну́тися (покля́сти́ся, присягну́ти, присягти́) Бо́гом (Христо́м, Христо́м-Бо́гом, хресто́м *і т. ін.) див.* присяга́тися
КЛЯ́ТВА
кля́тва
◊ Аннібá́лова кля́тва *див.* кля́тва (1)
◊ Сме́ртна прися́га (кля́тва) *див.* прися́га
кля́тву
○ Дава́ти / да́ти кля́тву *див.* дава́ти (41)
КЛЯ́ТИЙ
кля́та
Кля́та ба́ба *див.* ба́ба[1] (2)
КНИ́ГА
книг
Кни́га Книг *див.* кни́га (3)
кни́га
△ Домо́ва кни́га *див.* кни́га (9)
Кни́га вра́жень *див.* кни́га (1)
Кни́га життя́ *див.* кни́га (2)
◊ [Кни́га] за сімома́ печа́тками (печа́тями) *див.* печа́тка
Кни́га Книг *див.* кни́га (3)
Кни́га скарг [і пропози́цій] *див.* кни́га (4)
Ко́рмча кни́га *див.* кни́га (5)
△ Метри́чна кни́га *див.* кни́га (11)
△ Подві́рна кни́га *див.* кни́га (13)
Родові́дна кни́га *див.* кни́га (6)
Свяще́нна кни́га *див.* кни́га (7)
Черво́на кни́га *див.* кни́га (8)
кни́ги
◊ [І] кни́ги в ру́ки *див.* кни́га (14)
△ Каба́льні кни́ги *див.* кни́га (10)
△ Переписні́ кни́ги *див.* кни́га (12)
◊ Пожира́ти кни́ги (книжки́, журна́ли *і т. ін.) див.* пожира́ти
КНИ́ЖКА
кни́жка
Забірна́ кни́жка *див.* кни́жка (1)
Залі́ко́ва кни́жка *див.* кни́жка (2)
Записна́ кни́жка *див.* кни́жка (3)
Квитанці́йна кни́жка *див.* кни́жка (4)
Речова́ кни́жка *див.* кни́жка (5)
Службо́ва кни́жка *див.* кни́жка (6)
Телефо́нний довідник <Телефо́нна кни́жка> *див.* довідник (1)
Трудова́ кни́жка *див.* кни́жка (7)
△ Че́кова кни́жка *див.* кни́жка (8)
книжка́ми
◊ Над кни́жкою (над книжка́ми) сиді́ти *див.* сиді́ти
кни́жки
◊ Хапа́тися до кни́жки (книжо́к) *див.* хапа́тися
книжки́
◊ Бра́тися / взя́тися за кни́жку (за книжки́) *див.* бра́тися (8)
◊ Пожира́ти кни́ги (книжки́, журна́ли *і т. ін.) див.* пожира́ти
◊ Хапа́тися до кни́жки (книжо́к) *див.* хапа́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з кни́жки (по Псалтирю́) чита́ти (вичи́тувати) *див.* чита́ти
кни́жкою
◊ Над кни́жкою (над книжка́ми) сиді́ти *див.* сиді́ти
кни́жку
◊ Бра́тися / взя́тися за кни́жку (за книжки́) *див.* бра́тися (8)
◊ Посади́ти за кни́жку *див.* посади́ти
книжо́к
◊ Хапа́тися до кни́жки (книжо́к) *див.* хапа́тися
КНИЖКО́ВИЙ
книжко́ва
△ Книжко́ва во́ша *див.* во́ша (2)
книжко́вий
Книжко́вий знак *див.* знак (2)
Книжко́вий клуб *див.* клуб[1] (1)
КНИШ
книш
◊ Не з тако́го [того́] ті́ста [книш] *див.* ті́сто
книші́в
Надава́ти книші́в (поти́личників, *діал.* плескачі́в) *див.* надава́ти[1]
КНО́ПКА
кно́пку
◊ Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути кно́пку *див.* натиска́ти
КНЯГИ́НЯ
княги́ня
Вели́кий князь <Вели́ка княги́ня (княжна́)> *див.* князь (1)
КНЯЖНА́
княжна́
Вели́кий князь <Вели́ка княги́ня (княжна́)> *див.* князь (1)
КНЯЗІ́ВСТВО
князі́вство
Вели́ке князі́вство *див.* князі́вство (1)
КНЯЗІ́ВСЬКИЙ
князі́вський
◊ Взя́ти ца́рський (королі́вський, князі́вський *і т. ін.)* віне́ць *див.* узя́ти
КНЯЗЬ
князь
Вели́кий князь <Вели́ка княги́ня (княжна́)> *див.* князь (1)
◊ Цар (князь) тьми *див.* цар
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* уді́льний князь *див.* князь (2)
КОАГУЛЮВА́ННЯ
коагулюва́ння
△ Коагуля́ція (коагулюва́ння) води́ *див.* коагуля́ція (1)
КОАГУЛЯ́ЦІЯ
коагуля́ція
△ Коагуля́ція (коагулюва́ння) води́ *див.* коагуля́ція (1)
КОАКСІА́ЛЬНИЙ
коаксіа́льний
△ Коаксіа́льний ка́бель *див.* ка́бель (1)
КО́БАЛЬТОВИЙ
ко́бальтова
△ Ко́бальтова гарма́та *див.* гарма́та (2)

КОБИ́ЛА
кобили
◊ Сон рябої (*рідко* вороно́ї) кобили *див.* сон[1]
кобилі
◊ [Піти́] кобилі (псу, соба́ці *і т. ін.*) під хвіст *див.* піти́
◊ Приши́й кобилі хвіст *див.* пришива́ти
КОВАЛЕ́НТНИЙ
ковале́нтний
△ Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к *див.* зв'язо́к (8)
КОВА́ЛЬ
кова́ль
Холо́дний кова́ль *див.* кова́ль (1)
КОВА́ЛЬСЬКИЙ
кова́льський
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) кова́льський міх (три міхи́) *див.* міх[2]
КО́ВАНИЙ
ко́ване
◊ Ко́ване сло́во *див.* сло́во
Ку́те (ко́ване) срі́бло *див.* срі́бло́
ко́ваний
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
КОВБАСА́
ковбаса́
Лі́верна ковбаса́ *див.* ковбаса́ (1)
Напівкопче́на ковбаса́ *див.* ковбаса́ (2)
◊ Не для пса ковбаса́ *див.* ковбаса́ (6)
Сирокопче́на ковбаса́ *див.* ковбаса́ (3)
Суха́ ковбаса́ *див.* ковбаса́ (4)
Ча́йна ковбаса́ *див.* ковбаса́ (5)
ковбасо́ю
◊ Коти́ся ковбасо́ю (ковба́скою) *див.* коти́тися[1] (1)
КОВБА́СКА
ковба́ски
Ві́денські ковба́ски *див.* ковба́ска (1)
ковба́скою
◊ Коти́ся ковбасо́ю (ковба́скою) *див.* коти́тися[1] (1)
КОВБА́СНИЙ
ковба́сний
Ковба́сний сир *див.* сир
КО́ВДРА
ко́вдру
◊ Тягти́ (тягну́ти, перетяга́ти *і т. ін.*) / перетягну́ти (перетягти́) ко́вдру на се́бе *див.* тягти́
КОВЗАНИ́
ковзани́
Става́ти / ста́ти на ковзани́ (лід) *див.* става́ти
КО́ВЗАННЯ
ко́взання
△ Фігу́рне ко́взання (ката́ння) *див.* ко́взання (1)
КОВЗАНЯ́РСЬКИЙ
ковзаня́рський
△ Ковзаня́рський спорт *див.* спорт
△ Ковзаня́рський хід *див.* хід
КО́ВЗАТИ
ко́взати
◊ Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком) *див.* ко́взати (1)
◊ Ко́взати (ко́взатися) по пове́рхні *див.* ко́взати (2)

КО́ВЗАТИСЯ
ко́взатися
◊ Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком) *див.* ко́взати (1)
◊ Ко́взати (ко́взатися) по пове́рхні *див.* ко́взати (2)
КОВЗНУ́ТИ
ковзну́ти
◊ Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком) *див.* ко́взати (1)
◊ Ті́нню (ті́нями) ковзну́ти *див.* ковзну́ти (1)
КОВІ́НЬКА
ковінька
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, їхній *і т. ін.*) ковінька (корі́нь) *див.* ковінька (1)
◊ На ру́ку ковінька *див.* ковінька (2)
КОВКИ́Й
ковки́й
△ Ковки́й чаву́н *див.* чаву́н
КОВПА́К
ковпа́к
△ Фригі́йський ковпа́к <Фригі́йська ша́пка> *див.* ковпа́к (1)
ковпако́м
◊ Під ковпако́м *див.* ковпа́к (2)
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.*)] під [скляни́м] ковпако́м *див.* ковпа́к (3)
КОВТА́ТИ
ковта́ти
◊ Ковта́ти (глита́ти) сльо́зи (слі́зоньки) *див.* ковта́ти (2)
◊ Ковта́ти / ковтну́ти злі́сть (лю́ть, обра́зу *і т. ін.*) *див.* ковта́ти (3)
Ковта́ти / ковтну́ти пові́тря *див.* ковта́ти (1)
◊ Ковта́ти пілю́лі *див.* ковта́ти (4)
◊ Ковта́ти сли́ну (сли́нку, сли́нки, сли́ночку) *див.* ковта́ти (5)
◊ Ковта́ти слова́ *див.* ковта́ти (6)
КОВТНУ́ТИ
ковтну́в
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ми́ла ковтну́в (з'ї́в) *див.* ковтну́ти (2)
ковтну́ти
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.*) *див.* випива́ти (2)
Ковта́ти / ковтну́ти пові́тря *див.* ковта́ти (1)
◊ Ча́рку ковтну́ти *див.* ковтну́ти (1)
КОГЕРЕ́НТНІСТЬ
когере́нтність
△ Когере́нтність хвиль *див.* когере́нтність (1)
КОГНІТИ́ВНИЙ
когніти́вна
△ Когніти́вна психоло́гія *див.* психоло́гія
КОД
код
△ Генети́чний код *див.* код (1)
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер

△ Код бухга́лтерського раху́нку *див.* код (2)
△ Маши́нний код *див.* код (3)
△ Початко́вий (програ́мний) код *див.* код (4)
△ Телегра́фний код *див.* код (5)
△ Цифрови́й код *див.* код (6)
△ Штрихови́й код *див.* код (7)
КО́ДЕКС
ко́декс
△ Земе́льний ко́декс *див.* ко́декс (1)
△ Ко́декс зако́нів про пра́цю *див.* ко́декс (2)
△ Криміна́льний (ка́рний) ко́декс *див.* ко́декс (3)
△ Ми́тний ко́декс *див.* ко́декс (4)
△ Податко́вий ко́декс *див.* ко́декс (5)
△ Сіме́йний ко́декс *див.* ко́декс (6)
△ Циві́льний ко́декс *див.* ко́декс (7)
КО́ДЛО
ко́дло
Відьо́мське (ді́дькове, і́родове *і т. ін.*) ко́дло *див.* ко́дло (1)
КОЕРЦИТИ́ВНИЙ
коерцити́вна
△ Коерцити́вна си́ла *див.* си́ла
КОЕФІЦІЄ́НТ
коефіціє́нт
△ Валю́тний коефіціє́нт *див.* коефіціє́нт (1)
△ Коефіціє́нт кори́сної ді́ї *див.* коефіціє́нт (2)
КО́ЖНИЙ
ко́жна
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, говори́ть, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)
◊ Ко́жна хвили́на порахо́вана *див.* хвили́на
◊ Ко́жна ця́тка (ця́точка) *див.* ця́тка
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
ко́жне
◊ Лови́ти (хапа́ти) ко́жне сло́во *див.* лови́ти
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (змі́ст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати
ко́жний
◊ Ко́жний (ко́жен, вся́кий *і т. ін.*) раз *див.* раз[1]
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
ко́жнім
◊ Зимува́ти на ко́жному (ко́жнім) сло́ві *див.* зимува́ти (2)
◊ На ко́жному (ко́жнім) по́ступі *див.* по́ступ
◊ У ко́жному (у ко́жнім) ра́зі *див.* раз[1]
ко́жного
◊ Бі́ля ко́жного стовпа́ *див.* стовп
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (змі́ст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати
Присі́куватися до ко́жного сло́ва *див.* присі́куватися

ко́жної
◊ Ко́жної хвили́ни <Ко́жну (в уся́ку) хвили́ну> *див.* хвили́на
ко́жному
◊ Зимува́ти на ко́жному (ко́жнім) сло́ві *див.* зимува́ти (2)
◊ На ко́жному (ко́жнім) по́ступі *див.* по́ступ
○ На ко́жному кро́ці <На ко́жному сту́пені (сту́пні)> *див.* крок (4)
◊ У ко́жному (у ко́жнім) ра́зі *див.* раз^{1}
ко́жною
◊ З ко́жною хвили́ною *див.* хвили́на
◊ Ко́жною жи́лкою *див.* жи́лка (2)
ко́жну
◊ Ко́жної хвили́ни <Ко́жну (в уся́ку) хвили́ну> *див.* хвили́на
КОЖУ́Х
кожу́х
◊ Як во́ша за кожу́х ([за] кожу́ха) *див.* во́ша (3)
кожу́ха
◊ Вивертáти / ви́вернути [старо́го] кожу́ха *див.* вивертáти (6)
◊ Реп'ях́о́м (як (мов, ні́би *і т. ін.*) реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до штані́в, у соба́чий хвіст *і т. ін.*)] *див.* реп'я́х
◊ Як во́ша за кожу́х ([за] кожу́ха) *див.* во́ша (3)
КОЖУ́ШО́К
кожу́шка́х
Карто́пля в кожу́шка́х (в мунди́рах) *див.* карто́пля (1)
КОЗА́
коза́
Ше́вська ла́па (коза́) *див.* ла́па
ко́зам
◊ Показа́ти, де ко́зам ро́ги пра́влять *див.* пока́зувати
◊ [Там (туди́),] де ко́зам ро́ги пра́влять <Там, де Си́дір ко́зам ро́ги пра́вить> *див.* пра́вити^{3}
ко́зами
◊ Встига́ти (поспіва́ти) / встиѓнути (поспі́ти) з ко́зами на торг *див.* устига́ти
◊ Су́нутися зі сво́ї́ми ко́зами на торг *див.* су́нутися
ко́зи
◊ [Всі] ко́зи в зо́лоті *див.* коза́ (1)
◊ І ко́зи си́ті, і сі́но ці́ле *див.* коза́ (2)
кozí
◊ Нагада́ти козі́ смерть *див.* нага́дувати
◊ На коні́ (на козі́) не під'ї́деш *див.* під'їжджа́ти
◊ Не на ті́й козі́ під'їжджа́ти / під'ї́хати *див.* під'їжджа́ти
козу́
Води́ти козу́ *див.* води́ти (2)
◊ Як си́дорову козу́ *див.* коза́ (3)
КОЗА́К
коза́к
◊ Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку *див.* виска́кувати (4)
Ві́льний коза́к *див.* коза́к (3)
козаки́
Ви́борні козаки́ *див.* коза́к (1)
Ви́писні козаки́ *див.* коза́к (2)
Городові́ козаки́ *див.* коза́к (4)
Запоро́зькі (запорі́зькі) козаки́ *див.* коза́к (5)
Реєстро́ві (*діал.* лейстро́ві́) козаки́ *див.* коза́к (6)
Черво́ні козаки́ *див.* коза́к (7)
КОЗА́ЦТВО
коза́цтво
Ві́льне коза́цтво *див.* коза́цтво (1)
Низове́ коза́цтво *див.* коза́цтво (2)
Реєстро́ве коза́цтво *див.* коза́цтво (3)
Черво́не коза́цтво [Украї́ни] *див.* коза́цтво (4)
КОЗА́ЦЬКИЙ
коза́цька
◊ Коза́цька кі́стка *див.* кі́стка (19)
Коза́цька ра́да *див.* ра́да
Коза́цька старши́на *див.* старши́на
коза́цьке
Коза́цьке баро́ко *див.* баро́ко (1)
◊ Коза́цьке (цига́нське) со́нце *див.* со́нце
Чорномо́рське коза́цьке ві́йсько *див.* ві́йсько (6)
КОЗЕ́Л
козе́л
◊ Козе́л відпу́щення <*рі́дше* Офі́рний козе́л (цап)> *див.* козе́л (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.*) на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)
козла́
Забива́ти / заби́ти козла́ *див.* забива́ти (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з ца́па (з козла́) молока́ *див.* цап^{1}
КОЗИ́НИЙ
кози́на
◊ Козя́ча (кози́на) ні́жка *див.* ні́жка
КО́ЗИР
ко́зир
◊ Би́тий ко́зир *див.* ко́зир (1)
◊ Вибива́ти / ви́бити ко́зирі (ко́зир) з рук *див.* вибива́ти (13)
◊ Ко́зир (усі́ ко́зирі) у ру́ки (до рук, у рука́х) *див.* ко́зир (2)
ко́зирем
◊ Гра́ти би́тим ко́зирем *див.* гра́ти (10)
◊ Диви́тися ко́зирем *див.* диви́тися (15)
◊ Ходи́ти (стоя́ти, виступа́ти *і т. ін.*) ко́зирем (королє́м, ту́зом) *див.* ходи́ти
ко́зирі
◊ Вибива́ти / ви́бити ко́зирі (ко́зир) з рук *див.* вибива́ти (13)
◊ Ко́зир (усі́ ко́зирі) у ру́ки (до рук, у рука́х) *див.* ко́зир (2)
ко́зиря
◊ Ви́грати ко́зиря *див.* вигрaва́ти (4)
◊ Викида́ти / ви́кинути ко́зиря *див.* викида́ти (3)
◊ Гну́ти ко́зиря *див.* гну́ти (8)
◊ Ки́дати / ки́нути оста́ннього ко́зиря *див.* ки́дати (22)
Світи́ти ко́зиря *див.* світи́ти
ко́зирями
◊ Гра з відкри́тими ко́зирями (ка́ртами) *див.* гра (8)
КОЗИ́РНИЙ
кози́рна
◊ Кози́рна ка́рта <Кози́рний туз> *див.* ка́рта (15)
кози́рний
◊ Кози́рна ка́рта <Кози́рний туз> *див.* ка́рта (15)
КОЗИРО́К
козиро́к
Бра́ти / взя́ти під козиро́к *див.* бра́ти (25)
КО́ЗЛА
ко́зла
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.*) збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ко́зли
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.*) збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
КОЗЛОВИ́Й
козлови́й
△ Козлови́й кран *див.* кран^{2} (2)
КО́ЗУБ
ко́зубом
◊ Ко́зубом ста́ти *див.* става́ти
КОЗЯ́ЧИЙ
козя́ча
◊ Козя́ча (кози́на) ні́жка *див.* ні́жка
КОКО́СОВИЙ
коко́сова
△ Коко́сова па́льма *див.* па́льма
КОКСІВНИ́Й
коксівне́
△ Коксівне́ вугі́лля *див.* вугі́лля (7)
КО́КСОВИЙ
ко́ксовий
△ Ко́ксовий газ *див.* газ^{1} (6)
КОКТЕ́ЙЛЬ
кокте́йль
△ Киснéвий кокте́йль *див.* кокте́йль (1)
КОЛЕ́ЗЬКИЙ
коле́зький
Коле́зький асе́сор *див.* асе́сор (1)
Коле́зький секрета́р *див.* секрета́р^{1}
КОЛЕКТИ́ВНИЙ
колекти́вна
△ Колекти́вна вла́сність *див.* вла́сність (2)
колекти́вний
△ Колекти́вний до́говір *див.* до́говір (3)
КОЛЕНКО́Р
коленко́р
◊ І́нший (не той) коленко́р *див.* коленко́р (1)
КО́ЛЕСО
коле́са
◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти^{1} (3)
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са] *див.* дава́ти (127)
◊ Наляга́ти / налягти́ на коле́са (ко́лесо) *див.* наляга́ти
◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися
◊ Поста́вити на коле́са *див.* поста́вити^{1}
коле́сах
Ї́здити на коле́сах *див.* ї́здити (1)

◊ На колéсах *див.* кóлесо (6)
Фортéця на колéсах *див.* фортéця
кóлесі
◊ Десята спи́ця в кóлесі *див.* спи́ця
◊ Крути́тися як (мов, нíби *і т. ін.)* бíлка в кóлесі *див.* крути́тися (3)
◊ Не остáння *(рідко* ви́дна) спи́ця (шпи́ця) в кóлесі *див.* спи́ця
кóлесо
△ Водоналивнé кóлесо *див.* кóлесо (2)
◊ Закрути́лося кóлесо *див.* кóлесо (4)
◊ Зупини́ти (спини́ти, поверну́ти назáд) кóлесо істóрії *див.* зупиня́ти (4)
◊ Кóлесо щáстя (фортýни) *див.* кóлесо (5)
△ Маховé кóлесо (кóло) *див.* кóлесо (3)
◊ Налягáти / налягти́ на колéса (кóлесо) *див.* налягáти
Обтягáти (обтя́гувати) / обтягти́ (обтягну́ти) кóлесо *див.* обтягáти
◊ Підсýнути (підклáсти) гóлову під кóлесо *див.* підсувáти
◊ Поверну́лося кóлесо істóрії *див.* кóлесо (7)
◊ П'я́те кóлесо до вóза (у вóзі, бíля вóза *і т. ін.) див.* кóлесо (8)
Чóртове кóлесо *див.* кóлесо (1)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* п'я́те кóлесо до вóза (у вóзі) *див.* кóлесо (9)
кóлесом
◊ Думки́ (ду́ми) кóлесом (хóдором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в головí] *див.* ду́мка (17)
◊ Іти́ / піти́ кóлесом *див.* іти́ (89)
колíс
Круг колíс *див.* круг[1] (1)
КОЛИ́[1]
коли́
◊ Бог зна (знáє) коли́ (відкóли, пóки) *див.* бог (10)
Є коли́ *див.* бу́ти (30)
◊ [І] вгóру гля́нути нíколи (немá коли́, немáє чáсу *і т. ін.) див.* гля́нути (4)
◊ [І] дихну́ти нíколи (немáє коли́) *див.* дихну́ти (1)
◊ [І] хоч би (хочá б, коли́ б *і т. ін.)* на сміх *див.* сміх
◊ Коли́ [б] (мóже) твоя́ (вáша) лáска *(рідко* ми́лість) *див.* лáска[1]
◊ Коли́ б (якби́) тíльки й ли́ха (гóря, біди́ *і т. ін.) див.* ли́хо[1]
◊ Коли́ попáло *див.* попадáти
◊ Коли́ хóчеш (хоч, хóчете) *див.* хотíти
○ Мáло коли́ *див.* мáло
Немá коли́ *див.* немá
○ Як коли́ *див.* коли́[1] (1)
◊ Як (коли́) бáба булá дíвкою *див.* бáба[1] (9)
◊ Як (коли́) мед, то й лóжкою *див.* мед
◊ Як (коли́) покладу́ть на лáву *див.* поклáсти[1]
◊ Як (коли́) прихóдиться / прийшлóся до чóго (до дíла) *див.* прихóдитися
◊ Як (коли́) рак сви́сне *(рідко* засви́ще) *див.* рак[1]
◊ [Як (коли́, хоч)] не тепéр, то (а) в четвéр *див.* тепéр

КОЛИ́[2]
коли́
Коли́ що..., [то...] *див.* коли́[2] (1)
КОЛИВÁЛЬНИЙ
коливáльні
△ Коливáльні ру́хи земнóї кори́ *див.* рух
△ Коливáльні систéми *див.* систéма
КОЛИСÁТИ
колисáти
Колисáти (колихáти, лю́ляти *і т. ін.)* до сну *див.* колисáти (1)
КОЛИ́СКА
коли́ски
◊ З (від) коли́ски *див.* коли́ска (1)
◊ Стоя́ти бíля коли́ски *див.* стоя́ти
коли́ску
◊ Сам чорт коли́ску гойдáє *див.* чорт
коли́сці
◊ У коли́сці *див.* коли́ска (2)
КОЛИСКÓВИЙ
колискóва
Колискóва пíсня (пíсенька, співáнка) *див.* пíсня
КОЛИХÁТИ
колихáти
Колисáти (колихáти, лю́ляти *і т. ін.)* до сну *див.* колисáти (1)
КОЛИХÁТИСЯ
колихáється
◊ [Аж *(рідко* бíлий)] світ кру́титься (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрути́вся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]
КОЛІ́ЙНИЙ
колíйні
△ Колíйні знáки *див.* знак (18)
КОЛІ́ННИЙ
колíнна
△ Колíнна чáшечка *див.* чáшечка
колíнний
△ Колíнний суглóб *див.* суглóб
КОЛІ́НО
колíн
◊ Вставáти (підні́мáтися) / встáти (підня́тися) з колíн *див.* уставáти
колíна
◊ В деся́тому колíні <З деся́того колíна> *див.* колíно (1)
◊ Вели́кого (висóкого) колíна *див.* колíно (2)
◊ Викидáти / ви́кинути колíнця (колíнце, колíно, колíна, крéнделі) *див.* викидáти (4)
◊ Гну́ти (згинáти) колíна *див.* гну́ти (5)
◊ До сьóмого (деся́того, трéтього *і т. ін.)* колíна *див.* колíно (3)
◊ [І] мóре по колíна *(рідше* по колíно) *див.* мóре
Опускáтися (пáдати, ставáти, схиля́тися, уставáти *і т. ін.)* / опусти́тися (упáсти, стáти, схили́тися, устáти *і т. ін.)* на колíна (навкóлішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колíна> *див.* опускáтися

◊ Пáдати / впáсти на колíна (навкóлішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) *див.* пáдати
◊ По колíна <В колíно> *див.* колíно (5)
◊ Стáвити / постáвити на колíна *див.* стáвити
◊ [Старíй] жáбі (горобцéві, горобцю́) по колíна *див.* колíно (6)
Узя́ти на ру́ки (плéчі, колíна) *див.* узя́ти
◊ [Хоч] із колíна ви́лупити *див.* вилу́плювати (1)
колíнах
Плазувáти на колíнах (навкóлішках, *рідше* навкóлюшках) *див.* плазувáти
Повзти́ на колíнах (рáчки) *див.* повзти́
◊ У ногáх (на колíнах) лáзити (пóвзати, валя́тися *і т. ін.) див.* лáзити
колíні
◊ В деся́тому колíні <З деся́того колíна> *див.* колíно (1)
колíно
◊ Викидáти / ви́кинути колíнця (колíнце, колíно, колíна, крéнделі) *див.* викидáти (4)
◊ [І] мóре по колíна *(рідше* по колíно) *див.* мóре
◊ Колíно в колíно *див.* колíно (4)
◊ По колíна <В колíно> *див.* колíно (5)
◊ Роби́ти колíно *див.* роби́ти
КОЛÍНЦЕ
колíнце
◊ Викидáти / ви́кинути колíнця (колíнце, колíно, колíна, крéнделі) *див.* викидáти (4)
колíнця
◊ Викидáти / ви́кинути колíнця (колíнце, колíно, колíна, крéнделі) *див.* викидáти (4)
КОЛÍНЧАСТИЙ
колíнчастий
△ Колíнчастий вал *див.* вал[3] (2)
КÓЛІР
кóлір
Фарбувáти в (на) кóлір *див.* фарбувáти
кольорáми
Грáти (переливáтися) всімá кольорáми (бáрвами) весéлки (рáйдуги) *див.* грáти (4)
кóльору
Кóльору кáви [з молокóм] *див.* кóлір (1)
КÓЛІРНИЙ
кóлірна
△ Кóлірна сліпотá *див.* сліпотá
кóлірний
△ Кóлірний зір *див.* зір (1)
КОЛÍСНИЙ
колíсна
△ Колíсна лíра *див.* лíра[1]
△ Колíсна пáра *див.* пáра[1]
КÓЛІЯ
кóлії
◊ Вибивáти / ви́бити з кóлії *див.* вибивáти (11)
◊ Вибивáтися (схóдити) / ви́битися (зійти́) з кóлії *див.* вибивáтися (7)
◊ Ви́битий з кóлії *див.* ви́битий (1)

кóлію
◊ Вхóдити / ввійти́ в [свою́] кóлію *див.* вхóдити (20)
КО́ЛО[1]
кóла
Влáдні структу́ри (кóла) <Структу́ри влáди> *див.* структу́ра
Синці́ (круги́, кóла, кружки́) під (попі́д) очи́ма *див.* синéць
кóлі
Обертáтися в кóлі (сфéрі, кружку́ *і т. ін.)* *див.* обертáтися
кóло
Вузьке́ кóло *див.* кóло[1] (1)
△ Електри́чне кóло *див.* кóло[1] (3)
△ Зáмкнене (зáмкнуте) [електри́чне] кóло *див.* зáмкнений (1)
Затóчувати кóло (півкóло, *рідше* круг) *див.* затóчувати[2] (1)
◊ Зачарóване (заворóжене, закля́те, зачаклóване) кóло <Зачарóваний (заворóжений, закля́тий, зачаклóваний) круг> *див.* кóло[1] (8)
Зву́жувати / зву́зити кóло (кільцé) *див.* зву́жувати (1)
Змикáється / зімкнéться кóло (кільцé) *див.* змикáтися (2)
Змикáти / зімкну́ти кóло (кільцé) *див.* змикáти (1)
△ Кóло кровообі́гу *див.* кóло[1] (4)
△ Кóло схи́лення світи́ла *див.* кóло[1] (5)
△ Маховé кóлесо (кóло) *див.* кóлесо (3)
△ Поля́рне кóло *див.* кóло[1] (6)
Ряту́вáльне (рятівнé) кóло <Рятувáльний (рятівни́й) круг> *див.* кóло[1] (2)
кóлом
◊ Щі́льним кóлом (кільцéм) обступáти (отóчувати, охóплювати *і т. ін.)* / обступи́ти (оточи́ти, охопи́ти *і т. ін.)* *див.* обступáти
кóлу
◊ Пускáти / пусти́ти по кóлу *див.* пускáти
◊ Пускáти / пусти́ти шáпку по кру́гу (по кóлу) *див.* пускáти
КОЛО́ДА[1]
колóда
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* колóда *див.* колóда[1] (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* колóда (сту́па) *див.* колóда[1] (2)
колóдою
◊ Лежáти колóдою *див.* лежáти
колóду
◊ Чéрез пень-колóду *див.* пень
КОЛО́ДКА
колóдки
◊ Заби́ти (закувáти) в кайдáни (в колóдки, в колóдку) *див.* забивáти (8)
◊ Позабивáти в кайдáни (в колóдки) *див.* позабивáти
колóдку
◊ Заби́ти (закувáти) в кайдáни (в колóдки, в колóдку) *див.* забивáти (8)

КОЛО́ДОЧКА
колодочки́
◊ Вбивáтися (*рідко* вбирáтися) / вби́тися (*рідко* вбрáтися) в колодочки́ (в пі́р'я) *див.* вбивáтися[1] (1)
◊ Підбивáти / підби́ти кли́нці (кли́на, колодочки́ *і т. ін.)* *див.* підбивáти
КОЛО́ДЯЗЬ
колóдязь
△ Абісси́нський колóдязь <Абісси́нська свердлови́на> *див.* колóдязь (1)
△ Артезіáнський колóдязь <Артезіáнська свердлови́на> *див.* колóдязь (2)
Би́ти колóдязь *див.* би́ти (7)
△ Шáхтний (шáхтовий) колóдязь *див.* колóдязь (3)
КОЛО́ЇДНИЙ
колóїдна
△ Колóїдна систéма *див.* систéма
△ Колóїдна хі́мія *див.* хі́мія
колóїдний
△ Колóїдний рóзчин *див.* рóзчин[1]
КОЛО́НА
колóна
△ Кільвáтерна колóна *див.* колóна (2)
◊ П'я́та колóна *див.* колóна (3)
Острáльна колóна *див.* колóна (1)
КОЛОНІА́ЛЬНИЙ
колоніáльна
△ Колоніáльна війнá *див.* війнá (11)
△ Колоніáльна імпéрія *див.* імпéрія (1)
△ Колоніáльна полі́тика *див.* полі́тика
△ Колоніáльна систéма *див.* систéма
КОЛО́НКА
колóнка
Водорозбі́рна колóнка *див.* колóнка (1)
КОЛО́НСЬКИЙ
колóнська
Колóнська водá *див.* водá (8)
КОЛОРА́ДСЬКИЙ
колорáдський
△ Колорáдський [картопля́ний] жук *див.* жук (2)
КОЛОРАТУ́РНИЙ
колорату́рне
△ Колорату́рне сопрáно *див.* сопрáно
КОЛОРИ́Т
колори́т
Мі́сцéвий колори́т *див.* колори́т (1)
КО́ЛОС
кóлос
Кóлос у кóлос *див.* кóлос (1)
КОЛО́С
колóс
◊ Колóс на гли́няних ногáх *див.* колóс (2)
Колóс Родóський *див.* колóс (1)
КОЛО́ТИ
кóле
◊ [Аж] кóльки кóлють (спирáють) <[Аж] кóлька кóле (спирáє)> *див.* кóлька (1)
◊ Прáвда óчі кóле *див.* прáвда
◊ У ні́с кóле *див.* колóти (3)
колóти
◊ Колóти (випікáти, пекти́, вибивáти *і т. ін.)* óчі *див.* колóти (1)
◊ Колóти очи́ма *див.* колóти (2)

кóлють
◊ [Аж] кóльки кóлють (спирáють) <[Аж] кóлька кóле (спирáє)> *див.* кóлька (1)
КОЛО́ТИСЯ
кóлеться
◊ [І] хóчеться, і [й] кóлеться *див.* хоті́тися
КОЛОТИ́ТИ
колоти́ти
◊ Колоти́ти ду́шу *див.* колоти́ти (1)
КОЛУПА́ТИ
колупáй
◊ Хоч пáльцями колупáй *див.* колупáти (3)
колупáти
◊ Колупáти ду́шу *див.* колупáти (1)
◊ Колупáти пі́ч (кóмин) *див.* колупáти (2)
КОЛЧЕДА́НОВИЙ
колчедáновий
△ Пі́ри́тний (колчедáновий) недóгарок *див.* недóгарок
КО́ЛЬКА
кóлька
◊ [Аж] кóльки кóлють (спирáють) <[Аж] кóлька кóле (спирáє)> *див.* кóлька (1)
◊ Кóлька шпигáє (хапáє, штрикáє) / зашпигáла (схопи́ла, шпигну́ла) <Кóльки шпигáють (хапáють) / зашпигáли (схопи́ли)> <На кóльки схопи́ло> *див.* кóлька (2)
кóльки
◊ [Аж] кóльки кóлють (спирáють) <[Аж] кóлька кóле (спирáє)> *див.* кóлька (1)
◊ [Аж] на кóльки берé *див.* брáти (54)
◊ Кóлька шпигáє (хапáє, штрикáє) / зашпигáла (схопи́ла, шпигну́ла) <Кóльки шпигáють (хапáють) / зашпигáли (схопи́ли)> <На кóльки схопи́ло> *див.* кóлька (2)
КОЛЬНУ́ТИ
кольну́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ножéм (серпóм)] [у сéрце (по сéрцю)] *див.* хто[1]
КОЛЬОРО́ВИЙ
кольорóві
△ Кольорóві метáли *див.* метáл
КОЛЮ́ЧИЙ
колю́ча
△ Колю́ча аку́ла *див.* аку́ла (2)
КОЛЮ́ЧКА
колю́чка
Верблю́жа колю́чка *див.* колю́чка (1)
колючкáх
◊ [Як] (мов, ні́би *і т. ін.)* на голкáх (на шпилькáх, на колючкáх, на тéрню *і т. ін.)* *див.* гóлка (5)
КОЛЯ́СКА
коля́ска
Ві́денська коля́ска *див.* коля́ска (1)
Інвалі́дний візóк <Інвалі́дне крісло><Інвалі́дна коля́ска> *див.* візóк (1)
КО́МА[1]
кóми
◊ До ти́тли й кóми *див.* ти́тла

ко́мою
△ Кра́пка з ко́мою *див.* кра́пка[1] (1)
КОМА́НДА
кома́нда
Збі́рна кома́нда *див.* кома́нда (1)
кома́нді
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за кома́ндою (по кома́нді, на кома́нду) *див.* кома́нда (2)
кома́ндою
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за кома́ндою (по кома́нді, на кома́нду) *див.* кома́нда (2)
кома́нду
Віддава́ти / відда́ти кома́нду (нака́з, розпоря́дження *і т. ін.)* *див.* віддава́ти (5)
Слу́хати (слу́хай [мою́]) кома́нду! *див.* слу́хати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за кома́ндою (по кома́нді, на кома́нду) *див.* кома́нда (2)
КОМАНДИ́ТНИЙ
командú́тне
△ Команди́тне товари́ство *див.* товари́ство
КОМА́НДНИЙ
кома́ндна
△ Кома́ндна висота́ (пози́ція) *див.* висота́ (4)
△ Кома́ндна (пла́нова) еконо́міка *див.* еконо́міка (4)
кома́ндний
△ Кома́ндний пункт *див.* пункт
Кома́ндний склад *див.* склад[1]
КОМА́НДНО-АДМІНІСТРАТИ́ВНИЙ
кома́ндно-адміністрати́вний
Кома́ндно-адміністрати́вний апара́т *див.* апара́т (1)
КОМА́НДУВАННЯ
кома́ндування
Прийма́ти / прийня́ти кома́ндування *див.* прийма́ти
КОМА́Р
кома́р
◊ [І] кома́р но́са не підто́чить *див.* кома́р (1)
комара́
◊ Задуши́ти [в пу́зі] комара́ *див.* заду́шувати (1)
◊ Придави́ти (придуши́ти) комара́ (кома́рика) *див.* прида́влювати
◊ Як у горобця́ (у комара́) *див.* горобе́ць (5)
комара́ми
◊ Їдя́ть його́ (її́, тебе́ *і т. ін.)* му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха
КОМА́РИК
кома́рика
◊ Придави́ти (придуши́ти) комара́ (кома́рика) *див.* прида́влювати
КОМАРИ́НИЙ
комари́ний
Комари́ний уку́с *див.* уку́с
◊ На комари́ний ніс *див.* ніс
комари́ного
◊ Коро́тший [від] комари́ного хвоста́ *див.* хвіст
комари́ному
◊ На комари́ному са́лі *див.* са́ло
КОМАРІ́В
комаро́ві
△ Комаро́ві но́сики *див.* но́сик
комаро́ву
◊ З комаро́ву ні́жечку *див.* ні́жечка
КОМА́ШКА
кома́шки
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) біга́ють (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* *див.* мура́шки
КОМБІНА́ЦІЯ
комбіна́ція
◊ Комбіна́ція з трьох па́льців *див.* комбіна́ція (1)
КОМЕ́ДІЯ
коме́дію
◊ Гра́ти *(рі́дше* розі́грувати, ламати *і т. ін.)* коме́дію *(рі́дко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
◊ Погра́ти коме́дію *див.* погра́ти
коме́дія
△ Коме́дія ма́сок <Коме́дія дель а́рте> *див.* коме́дія (1)
△ Коме́дія хара́ктерів *див.* коме́дія (2)
△ Музи́чна коме́дія *див.* коме́дія (3)
КОМЕНДА́НТСЬКИЙ
коменда́нтська
Коменда́нтська годи́на *див.* годи́на[1] (3)
КОМЕНТА́Р
коментарі́
Без коментарі́в <Коментарі́ за́йві> *див.* комента́р (1)
коментарі́в
Без коментарі́в <Коментарі́ за́йві> *див.* комента́р (1)
КОМЕРЦІ́ЙНИЙ
комерці́йна
△ Комерці́йна кореспонде́нція *див.* кореспонде́нція (1)
Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* ларьо́к *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)
Комерці́йна таємни́ця *див.* таємни́ця
комерці́йне
△ Комерці́йне учи́лище *див.* учи́лище
комерці́йний
Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* ларьо́к *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)
Комерці́йний дире́ктор *див.* дире́ктор[1] (1)
△ Комерці́йний суд *див.* суд
КОМИЗА́
комизу́
◊ Стро́їти комизу́ *див.* стро́їти[1]
КО́МИН
ко́мин
◊ Колупа́ти піч (ко́мин) *див.* колупа́ти (2)
Труси́ти са́жу (ко́мин) *див.* труси́ти
КО́МІР
ко́мір
◊ За ко́мір (за ши́ю, за спи́ну *і т. ін.)* ллє́ться *див.* ли́тися
◊ Залива́ти / зали́ти за ко́мір *див.* залива́ти (2)
◊ За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір *і т. ін.)* не ллє (не ка́пає) *див.* ли́ти
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти
◊ На́че (немо́в *і т. ін.)* сні́гом сипоне́ (сипону́в) за ко́мір (по́за шкі́рою *і т. ін.)* *див.* сипону́ти
КОМІРЕ́ЦЬ
комірці́
◊ Бі́лі комірці́ *див.* коміре́ць (1)
КОМІ́РКА
комі́рка
△ Комі́рка па́м'яті *див.* комі́рка (1)
КОМІ́РНИЙ
комі́рне
Бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) в комі́рне *див.* бра́ти (42)
Іти́ / піти́ в комі́рне *див.* іти́ (20)
комі́рному
Сиді́ти в комі́рному *див.* сиді́ти
КОМІ́РНИК
комі́рники
Іти́ / піти́ в комі́рники *див.* іти́ (21)
КОМІСА́Р
коміса́р
Батальйо́нний (дивізі́йний, полкови́й *і т. ін.)* коміса́р *див.* коміса́р (1)
Військо́вий коміса́р *див.* коміса́р (2)
Наро́дний коміса́р *див.* коміса́р (3)
коміса́рів
Ра́да Наро́дних Коміса́рів УРСР *див.* ра́да
КОМІСАРІА́Т
комісаріа́т
Військо́вий комісаріа́т *див.* комісаріа́т (1)
Наро́дний комісаріа́т *див.* комісаріа́т (2)
КОМІСІ́ЙНИЙ
комісі́йний
△ Комісі́йний збір *див.* збір (3)
КОМІ́СІЯ
комі́сію
Бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) на комі́сію *див.* бра́ти (45)
Здава́ти / зда́ти на комі́сію *див.* здава́ти (3)
комі́сія
Ви́ща атестаці́йна комі́сія *див.* комі́сія (1)
Манда́тна комі́сія *див.* комі́сія (2)
Ревізі́йна комі́сія *див.* комі́сія (3)
КОМІТЕ́Т
коміте́т
Батькі́вський коміте́т <Батькі́вська ра́да> *див.* коміте́т (1)
Біржови́й коміте́т *див.* коміте́т (2)
Місцеви́й коміте́т *див.* коміте́т (5)
коміте́ти
Коміте́ти бідноти́ *див.* коміте́т (3)
Коміте́ти незамо́жних селя́н *див.* коміте́т (4)
КОМІ́ТЬ
комі́ть
◊ Комі́ть голово́ю *див.* комі́ть (1)
КОМПА́КТНИЙ
компа́ктний
△ Компа́ктний шрифт *див.* шрифт

КОМПА́НІЯ
компа́нії
Пристава́ти / приста́ти до ґу́рту (това́риства, компа́нії *і т. ін.) див.* пристава́ти
компа́нію
◊ Води́ти компа́нію *див.* води́ти (4)
◊ Держа́ти компа́нію *див.* держа́ти (5)
○ За компа́нію *див.* компа́нія (1)
◊ Підтри́мувати / підтри́мати компа́нію *див.* підтри́мувати
компа́нія
△ Акціоне́рна страхова́ компа́нія *див.* компа́нія (2)
△ Енергети́чна компа́нія *див.* компа́нія (3)
△ Лі́зингова компа́нія *див.* компа́нія (4)
◊ Те́пла компа́нія (кумпа́нія) *див.* компа́нія (5)
◊ Че́сна компа́нія (кумпа́нія) *див.* компа́нія (6)
КО́МПАС
ко́мпас
△ Гіромагні́тний ко́мпас *див.* ко́мпас (1)
КОМПЕНСАТО́РНИЙ
компенсато́рний
Компенсато́рний проце́с *див.* проце́с
КОМПЕНСАЦІ́ЙНИЙ
компенсаці́йні
△ Компенсаці́йні ви́плати *див.* ви́плата (1)
КОМПЕТЕ́НТНІСНИЙ
компете́нтнісний
△ Компете́нтнісний підхі́д *див.* підхі́д
КО́МПЛЕКС
ко́мплекс
△ Агропромисло́вий ко́мплекс *див.* ко́мплекс (1)
△ Військо́во-промисло́вий ко́мплекс *див.* ко́мплекс (2)
△ Еді́пів ко́мплекс *див.* ко́мплекс (3)
△ Енергопромисло́вий ко́мплекс *див.* ко́мплекс (4)
△ Ко́мплекс неповноці́нності (меншова́ртості) *див.* ко́мплекс (5)
△ Науко́во-техні́чний ко́мплекс *див.* ко́мплекс (6)
ко́мплексами
◊ З ко́мплексами *див.* ко́мплекс (8)
ко́мплексів
◊ Без ко́мплексів *див.* ко́мплекс (7)
КО́МПЛЕКСНИЙ
ко́мплексна
Ко́мплексна механіза́ція *див.* механіза́ція
ко́мплексне
△ Ко́мплексне число́ *див.* число́
ко́мплексні
△ Ко́мплексні сполу́ки *див.* сполу́ка
КОМПЛІМЕ́НТ
компліме́нтами
◊ Ки́дати (розкида́ти, си́пати *і т. ін.)* компліме́нти (компліме́нтами) *див.* ки́дати (35)
компліме́нти
◊ Ки́дати (розкида́ти, си́пати *і т. ін.)* компліме́нти (компліме́нтами) *див.* ки́дати (35)

КОМПОЗИЦІ́ЙНИЙ
композиці́йні
Композиці́йні матеріа́ли *див.* матеріа́л
КОМПОЗИ́ЦІЯ
компози́ція
△ Ша́хова компози́ція *див.* компози́ція (1)
КОМПОНЕ́НТНИЙ
компоне́нтний
△ Компоне́нтний ана́ліз *див.* ана́ліз (8)
КОМПОСТУВА́ТИ[2]
компостува́ти
◊ Компостува́ти / закомпостува́ти мі́зки (мо́зок) *див.* компостува́ти[2] (1)
КОМПРЕСІ́ЙНИЙ
компресі́йний
△ Компресі́йний кіфо́з *див.* кіфо́з (1)
КОМПРОМІ́С
компромі́с
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́ (97)
КОМП'Ю́ТЕР
комп'ю́тер
△ Ква́нтовий комп'ю́тер *див.* комп'ю́тер (1)
△ Кишенько́вий комп'ю́тер *див.* комп'ю́тер (2)
△ Персона́льний комп'ю́тер *див.* комп'ю́тер (3)
△ Планше́тний комп'ю́тер *див.* комп'ю́тер (4)
КОМП'Ю́ТЕРНИЙ
комп'ю́терна
△ Комп'ю́терна ве́рстка *див.* ве́рстка (1)
△ Комп'ю́терна гра́фіка *див.* гра́фіка (3)
КОМУ́НА
кому́на
Пари́зька кому́на *див.* кому́на (1)
КОМУНА́ЛЬНИЙ
комуна́льна
Комуна́льна кварти́ра *див.* кварти́ра (1)
комуна́льне
△ Комуна́льне господа́рство *див.* господа́рство (2)
комуна́льний
△ Комуна́льний банк *див.* банк[1] (4)
комуна́льні
Комуна́льні по́слуги *див.* по́слуга
КОМУНІ́ЗМ
комуні́зм
△ Вое́нний комуні́зм *див.* комуні́зм (1)
△ Науко́вий комуні́зм *див.* комуні́зм (2)
△ Пе́рвісний комуні́зм *див.* комуні́зм (3)
△ Утопі́чний комуні́зм *див.* комуні́зм (4)
КОМУНІКАТИ́ВНИЙ
комунікати́вний
△ Комунікати́вний бар'є́р *див.* бар'є́р (2)
△ Комунікати́вний си́нтаксис *див.* си́нтаксис
△ Комунікати́вний форма́т *див.* форма́т[2]
КОМУНІКА́ЦІЯ
комуніка́цій
Ву́зол комуніка́цій *див.* ву́зол[1] (1)
КОМУНІСТИ́ЧНИЙ
комуністи́чний
Комуністи́чний інтернаціона́л *див.* інтернаціона́л (1)
Комуністи́чний субо́тник *див.* субо́тник[1]

комуністи́чної
Уда́рник комуністи́чної пра́ці *див.* уда́рник[2]
КОНВАЛІ́ЙНИЙ
конвалі́йне
△ Конвалі́йне де́рево *див.* де́рево (13)
КОНВЕ́ЄР
конве́єр
△ Зеле́ний конве́єр *див.* конве́єр (1)
конве́єра
◊ Схо́дити / зійти́ з конве́єра *див.* схо́дити
КОНВЕКЦІ́ЙНИЙ
конвекці́йний
△ Конвекці́йний струм *див.* струм
КОНВЕ́НТ
конве́нт
Націона́льний *(з великої літери)* конве́нт *див.* конве́нт (1)
КОНВЕРТАЦІ́ЙНИЙ
конвертаці́йний
Конвертаці́йний центр *див.* центр
КОНВЕРТО́ВАНИЙ
конверто́вана
△ Конверто́вана валю́та *див.* валю́та (3)
КОНВО́Й
конво́єм
Під ва́ртою (під конво́єм) *див.* ва́рта (2)
КОНДАКА́РНИЙ
кондака́рна
△ Кондака́рна нота́ція *див.* нота́ція[2]
кондака́рний
△ Кондака́рний спів *див.* спів
КОНДЕНСА́ТОР
конденса́тор
△ Холоди́льний конденса́тор *див.* конденса́тор (1)
КОНДИ́ТЕРСЬКИЙ
конди́терські
Конди́терські ви́роби *див.* ви́ріб (2)
КОНДУКТИ́ВНИЙ
кондукти́вна
△ Кондукти́вна тугову́хість *див.* тугову́хість
кондукти́вний
△ Кондукти́вний теплоо́бмін *див.* теплоо́бмін
КОНЕ́ЧНИЙ
коне́чна
Коне́чна потре́ба *див.* потре́ба
КО́НИК
ко́ник
△ Морськи́й ко́ник *див.* ко́ник (1)
ко́ника
◊ Викида́ти / ви́кинути ко́ника (ко́ники) *див.* викида́ти (5)
◊ Зла́зити зі свого́ ко́ника *див.* зла́зити[1] (3)
◊ Сіда́ти / сі́сти на свого́ ко́ника *(рідко* конька́) *див.* сіда́ти
◊ Сідла́ти / осідла́ти свого́ коня́ (ко́ника) *див.* сідла́ти
◊ Спа́сти на коня́ (на ко́ней, на ко́ника) *див.* спада́ти
ко́ники
◊ Викида́ти / ви́кинути ко́ника (ко́ники) *див.* викида́ти (5)
◊ Хоч ко́ники ліпи́ *див.* ліпи́ти

КОНКУРЕ́НЦІЯ
конкуре́нцією
◊ По́за [вся́кою] конкуре́нцією *див.* конкуре́нція (1)
КО́НКУРС
ко́нкурсом
[Не] пройти́ за ко́нкурсом *див.* прохо́дити
◊ По́за ко́нкурсом *див.* ко́нкурс (1)
КОНО́ПЛІ
коноп́ель
◊ Ви́скочити (ви́стрибнути, ви́хопитися) як (мов, ніби *і т. ін.)* Пили́п *(рідко* Кузьма́) з коноп́ель *див.* виска́кувати (2)
◊ Натіпати коноп́ель *див.* натіпувати
коно́плі
Би́ти коно́плі (льон) *див.* би́ти (8)
КОНО́ПЛЯ́НИЙ
коно́пля́на
△ Коно́пля́на блоха́ *див.* блоха́ (1)
КОНСОНА́НТНИЙ
консона́нтна
△ Консона́нтна писе́мність *див.* писе́мність
КОНСТИТУЦІ́ЙНИЙ[1]
конституці́йна
△ Конституці́йна мона́рхія *див.* мона́рхія
конституці́йне
△ Конституці́йне пра́во *див.* пра́во
конституці́йний
△ Конституці́йний суд Украї́ни *див.* суд
КОНСТИТУ́ЦІЯ[1]
конститу́ції
День конститу́ції *див.* день (3)
День Конститу́ції Украї́ни *див.* день (4)
КОНСТРУ́КЦІЯ
констру́кції
△ Армокам'я́ні констру́кції *див.* констру́кція (1)
△ Приє́днувальні констру́кції *див.* констру́кція (2)
КО́НСУЛ
ко́нсул
△ Поче́сний (нешта́тний) ко́нсул *див.* ко́нсул (1)
КОНСУЛЬТА́ЦІЯ
консульта́ція
△ Дитя́ча консульта́ція *див.* консульта́ція (1)
△ Юриди́чна консульта́ція *див.* консульта́ція (2)
КОНТА́КТНИЙ
конта́ктний
Конта́ктний телефо́н *див.* телефо́н
конта́ктні
Конта́ктні лі́нзи *див.* лі́нза
КОНТИНГЕ́НТ
континге́нт
△ Тари́фний континге́нт *див.* континге́нт (1)
КОНТИНЕНТА́ЛЬНИЙ
континента́льний
△ Континента́льний (материко́вий) клі́мат *див.* клі́мат (2)
КОНТИ́НУУМ
конти́нуум
△ Просторо́во-часови́й конти́нуум

КОНТОКОРЕ́НТНИЙ
контокоре́нтний
△ Контокоре́нтний раху́нок *див.* раху́нок
КОНТО́РА
конто́ра
Букме́керська конто́ра *див.* конто́ра (1)
КОНТРА́КТ
контра́кт
△ Верба́льний контра́кт <Верба́льна уго́да> *див.* контра́кт (1)
△ Лі́зинговий контра́кт *див.* контра́кт (2)
△ Ф'ю́черсний контра́кт *див.* контра́кт (3)
КОНТРА́КТНИЙ
контра́ктна
△ Контра́ктна ціна́ *див.* ціна́
КОНТРАКТО́ВИЙ
контракто́вий
Контракто́вий я́рмарок *див.* я́рмарок
КО́НТРИ
ко́нтри
◊ Ма́ти ко́нтри *див.* ма́ти[2]
КОНТРО́ЛЬ
контро́ль
△ Ми́тний контро́ль *див.* контро́ль (1)
△ Техні́чний контро́ль *див.* контро́ль (2)
КОНТРО́ЛЬНИЙ
контро́льний
△ Контро́льний паке́т а́кцій *див.* паке́т
контро́льні
Контро́льні ци́фри *див.* ци́фра
КОНТРО́ЛЬНО-ВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ
контро́льно-вимі́рювальний
Контро́льно-вимі́рювальний при́лад *див.* при́лад
КО́НТУРНИЙ
ко́нтурна
△ Ко́нтурна ка́рта *див.* ка́рта (4)
△ Ко́нтурна лі́нія *див.* лі́нія
КОНФЕРЕ́НЦІЯ
конфере́нцію
Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* відкрива́ти (2)
Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* склика́ти
КОНФЕСІ́ЙНИЙ
конфесі́йний
△ Конфесі́йний стиль мо́влення *див.* стиль[1]
КОНФЕСІОНА́ЛЬНИЙ
конфесіона́льні
Конфесіона́льні шко́ли *див.* шко́ла
КОНФІГУРА́ЦІЯ
конфігура́ція
Конфігура́ція плане́т *див.* конфігура́ція (1)
КОНФІДЕНЦІ́ЙНИЙ
конфіденці́йна
△ Конфіденці́йна інформа́ція *див.* інформа́ція (2)
КОНФО́РМНИЙ
конфо́рмне
△ Конфо́рмне відобра́ження *див.* відобра́ження (1)

КОНЦЕНТРАЦІ́ЙНИЙ
концентраці́йний
△ Концентраці́йний та́бір *див.* та́бір
КОНЦЕПТУА́ЛЬНИЙ
концептуа́льна
△ Концептуа́льна моде́ль *див.* моде́ль
КОНЦЕ́РТ
конце́рт
А́вторський (тво́рчий) конце́рт (ве́чір) *див.* конце́рт (1)
◊ Дава́ти / да́ти конце́рти (конце́рт) *див.* дава́ти (77)
◊ Жаб'я́чий конце́рт *див.* конце́рт (2)
◊ Котя́чий конце́рт *див.* конце́рт (3)
конце́рти
◊ Дава́ти / да́ти конце́рти (конце́рт) *див.* дава́ти (77)
КОНЦЕ́РТНИЙ
конце́ртний
Конце́ртний роя́ль *див.* роя́ль
КОНЮШИ́НА
конюши́на
△ За́яча конюши́на *див.* конюши́на (1)
КОНЮ́ШНЯ
конюшні
◊ А́вгієві ста́йні (коню́шні) *див.* ста́йня
КОНЯ́ЧИЙ
коня́ча
◊ Коня́ча до́за *див.* до́за (1)
КООПЕРА́ЦІЯ
коопера́ція
△ Креди́тна коопера́ція *див.* коопера́ція (1)
△ Спожи́вча коопера́ція *див.* коопера́ція (2)
КООПЕРО́ВАНИЙ
коопоро́вані
Коопоро́вані поста́вки *див.* поста́вка
КООРДИНА́ТИ
координа́т
△ Вісь координа́т *див.* вісь (1)
координа́ти
△ Біпо́лярні координа́ти *див.* координа́ти (1)
△ Дека́ртові координа́ти *див.* координа́ти (2)
△ Поля́рні координа́ти *див.* координа́ти (3)
КОПА́
кіп
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт
копа́
◊ Не твоя́ копа́ моло́титься *див.* копа́ (1)
ко́пи
◊ Уклада́ти / укла́сти в ко́пи *див.* уклада́ти[1]
◊ Уложи́ти в ко́пи *див.* уложи́ти[1]
копу́
Поста́вити копу́ *див.* поста́вити[1]
КОПА́ЛИНИ
копа́лини
△ Кори́сні копа́лини *див.* копа́лини (1)
КОПА́ТИ
копа́ти
◊ Копа́ти я́му *див.* копа́ти (1)

КОПИ́Л[1]
копи́л
[Збі́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* збі́тий (1)
◊ На оди́н арши́н (копи́л) *див.* арши́н (2)
○ На свій копи́л *див.* копи́л[1] (2)
копила́
○ До копила́ *див.* копи́л[1] (1)
КОПИ́ЛИТИ
копи́лити
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити (1)
КОПИ́ТО
копи́т
◊ З копи́та́ (з копи́т) *див.* копи́то (1)
○ З копи́та (з копи́т, *рідко* з копита́) *див.* копи́то (1)
копи́та
◊ Бра́ти / взя́ти з копи́та *див.* бра́ти (82)
◊ Відки́нути / відкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* відкида́ти (2)
◊ З копи́та́ (з копи́т) *див.* копи́то (1)
○ З копи́та (з копи́т, *рідко* з копита́) *див.* копи́то (1)
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Повідкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* повідкида́ти
◊ Уда́рити з копи́та *див.* ударя́ти
копи́та́ми
◊ [Аж] рва́ти [нога́ми (копи́та́ми)] зе́млю *див.* рва́ти
КОПИ́ЦЯ
копи́ця
◊ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця (1)
КОПІ́ЄЧКА
копі́єчки
○ До копі́йки (копі́єчки) *див.* копі́йка (2)
○ Ні копі́йки (ні копі́єчки) *див.* копі́йка (5)
копі́єчку
◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку) *див.* влі́та́ти (1)
◊ У бі́лий світ, як у копі́йку (у копі́єчку) *див.* світ[2]
КОПІ́ЙКА
копі́йка
◊ Аби́ сві́жа копі́йка *див.* копі́йка (7)
◊ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
◊ Копі́йка в кише́ню пливе́ *див.* копі́йка (8)
◊ Сві́жа (жива́) копі́йка *див.* копі́йка (9)
◊ Щерба́та копі́йка *див.* копі́йка (10)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* нова́ копі́йка (копі́єчка) *див.* копі́йка (12)
копі́йки
○ Без копі́йки *див.* копі́йка (1)
○ До копі́йки (копі́єчки) *див.* копі́йка (2)
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не ви́тягнеш і копі́йки *див.* витяга́ти (9)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
○ Ні копі́йки (ні копі́єчки) *див.* копі́йка (5)
◊ Перебива́тися з копі́йки на копі́йку *див.* перебива́тися
◊ Щерба́тої (зла́маної, ла́маної *і т. ін.)* копі́йки *див.* копі́йка (11)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ци́ган копі́йки *див.* ци́гани
копі́йкою
◊ Гна́тися за копі́йкою *див.* гна́тися (1)
◊ [І] над копі́йкою тру́ситься *див.* тру́ситися
копі́йку
◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку) *див.* влі́та́ти (1)
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
○ [І] на копі́йку *див.* копі́йка (3)
○ Ні за копі́йку *див.* копі́йка (4)
○ Ні на копі́йку *див.* копі́йка (6)
◊ Перебива́тися з копі́йки на копі́йку *див.* перебива́тися
◊ У бі́лий світ, як у копі́йку (у копі́єчку) *див.* світ[2]
копі́йок
◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)
КОПІЙЧИ́НА
копійчи́ни
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
копійчи́ну
◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку) *див.* влі́та́ти (1)
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
КОПІ́РКА
копі́рку
○ Під копі́рку *див.* копі́рка (1)
КО́ПНИЙ
ко́пний
Ко́пний суд *див.* суд
КОПТИ́ТИ
копти́ти
◊ Копти́ти не́бо *див.* копти́ти (1)
КОПУЛЯТИ́ВНИЙ
копуляти́вний
△ Копуляти́вний цикл *див.* цикл
КОРА́
кора́
△ Земна́ кора́ *див.* кора́ (1)
△ Кора́ вели́ких півку́ль [головно́го мо́зку] *див.* кора́ (2)
кори́
△ Колива́льні ру́хи земно́ї кори́ *див.* рух
КОРАБЕ́ЛЬ
корабе́ль
△ Космі́чний (міжплане́тний) корабе́ль *див.* корабе́ль (2)
△ Ліні́йний корабе́ль *див.* корабе́ль (3)
Степови́й корабе́ль *див.* корабе́ль (1)
△ Фла́гманський корабе́ль *див.* корабе́ль (4)
кораблі́
◊ Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́) *див.* пали́ти[1]
корабля́
◊ З корабля́ [та] на бал *див.* корабе́ль (5)
На борту́ корабля́ (літака́, раке́ти *і т. ін.) див.* борт (2)
КОРАБЕ́ЛЬНИЙ
корабе́льний
Корабе́льний ліс *див.* ліс
КОРА́ЛОВИЙ
кора́лові
△ Кора́лові ри́фи *див.* риф[1]
КОРБОВИ́Й
корбове́
Корбове́ жо́рно *див.* жо́рна (1)
КОРДО́Н
кордо́н
○ За кордо́н *(заст.* за грани́цю) *див.* кордо́н (1)
Пору́шувати / пору́шити кордо́н *див.* пору́шувати
кордо́ном
○ За кордо́ном *див.* кордо́н (2)
кордо́ну
○ З-за кордо́ну *див.* кордо́н (3)
Пору́шник кордо́ну *див.* пору́шник
КОРЕКТУ́РА
коректу́ру
Держа́ти / ви́держати (продержа́ти) коректу́ру *див.* держа́ти (1)
КОРЕСПОНДЕ́НТ
кореспонде́нт
Робітни́чий кореспонде́нт *див.* кореспонде́нт (1)
Сільськи́й кореспонде́нт *див.* кореспонде́нт (2)
Спеціа́льний кореспонде́нт *див.* кореспонде́нт (3)
КОРЕСПОНДЕ́НТСЬКИЙ
кореспонде́нтський
Кореспонде́нтський пункт *див.* пункт
△ Кореспонде́нтський раху́нок *див.* раху́нок
КОРЕСПОНДЕ́НЦІЯ
кореспонде́нція
△ Комерці́йна кореспонде́нція *див.* кореспонде́нція (1)
△ Кореспонде́нція раху́нків *див.* кореспонде́нція (2)
КОРЕ́ЦЬ
коре́ць
◊ Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць *і т. ін.)* ли́ха *див.* ківш (1)
КОРИДО́Р
коридо́р
△ Валю́тний коридо́р *див.* коридо́р (3)

△ Екологі́чний коридо́р *див.* коридо́р (4)
Зеле́ний коридо́р *див.* коридо́р (1)
△ Повітря́ний коридо́р *див.* коридо́р (5)
△ Транзи́тний коридо́р *див.* коридо́р (6)
△ Тра́нспортний коридо́р *див.* коридо́р (7)
Черво́ний коридо́р *див.* коридо́р (2)
КОРИДО́РНИЙ
коридо́рна
△ Коридо́рна систе́ма *див.* систе́ма
КОРИ́НФСЬКИЙ
кори́нфський
△ Кори́нфський о́рдер *див.* о́рдер[2]
КОРИ́СНИЙ
кори́сні
△ Кори́сні копа́лини *див.* копа́лини (1)
кори́сної
△ Коефіціє́нт кори́сної ді́ї *див.* коефіціє́нт (2)
КОРИ́СТУВА́ТИСЯ
кори́стува́тися
Кори́стува́тися (користа́тися) / скориста́тися *(рідко* скори́стува́тися) по́слугами (по́слугою) *див.* кори́стува́тися (1)
КОРИ́СТУВА́Ч
кори́стувача́
△ Ідентифіка́ція кори́стувача́ *див.* ідентифіка́ція (2)
△ Інтерфе́йс кори́стувача́ *див.* інтерфе́йс (1)
КО́РИ́СТЬ
ко́ри́сть
Витяга́ти (витя́гувати) / ви́тягти (ви́тягнути) ко́ристь *див.* витяга́ти (2)
◇ Говори́ти на ко́ри́сть *див.* говори́ти (5)
◇ Іти́ / піти́ на ко́ри́сть *див.* іти́ (98)
○ На ко́ри́сть *див.* ко́ри́сть (1)
◇ Схиля́тися / схили́тися на бік *(рідко* на руч, на ко́ри́сть) *див.* схиля́тися
КОРИ́ТО
кори́та
◇ Ко́ло (бі́ля) розби́того кори́та *див.* кори́то (1)
кори́то
◇ Підверну́ти під кори́то *див.* підверта́ти
КОРИ́ЧНЕВИЙ
кори́чнева
Кори́чнева чума́ *див.* чума́
КОРИ́ЧНИЙ
кори́чне
△ Кори́чне де́рево *див.* де́рево (14)
КОРІННИ́Й
корінни́й
Корінни́й кінь *див.* кінь (2)
◇ Крути́й (корінни́й, вели́кий *і т. ін.)* перело́м *див.* перело́м
КОРІ́ННЯ
корі́ння
◇ Доко́пуватися / докопа́тися до ко́реня (до корі́ння) *див.* доко́пуватися (1)
◇ Іу́дине (ю́дине) пле́м'я (порі́ддя, корі́ння *і т. ін.)* *див.* пле́м'я
◇ Пуска́ти / пусти́ти корі́ння (ко́рінь) *див.* пуска́ти
корі́нням
◇ Вирива́ти (викорчо́вувати) / ви́рвати (ви́корчувати) з ко́ренем (з корі́нням) *див.* вирива́ти[1] (2)
◇ Сяга́ти [своїм корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків) *див.* сяга́ти
КО́РІНЬ
ко́ренем
◇ Вирива́ти (викорчо́вувати) / ви́рвати (ви́корчувати) з ко́ренем (з корі́нням) *див.* вирива́ти[1] (2)
ко́рені
○ На ко́рені *див.* ко́рінь (6)
○ У ко́рені *див.* ко́рінь (8)
ко́реня
△ Добува́ння ко́реня *див.* добува́ння (1)
◇ Доко́пуватися / докопа́тися до ко́реня (до корі́ння) *див.* доко́пуватися (1)
○ До ко́реня *див.* ко́рінь (5)
ко́рінь
◇ Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь *див.* диви́тися (22)
△ Добува́ти / добу́ти ко́рінь *див.* добува́ти (1)
Ко́рінь рівня́ння *див.* ко́рінь (1)
◇ Ко́рінь спра́ви *(заст.* спра́ві) *див.* ко́рінь (9)
◇ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, і́хній *і т. ін.)* кові́нька (ко́рінь) *див.* кові́нька (1)
Ми́льний ко́рінь *див.* ко́рінь (2)
○ Під ко́рінь *див.* ко́рінь (7)
◇ Пуска́ти / пусти́ти корі́ння (ко́рінь) *див.* пуска́ти
◇ Руба́ти (рі́зати) під ко́рінь *див.* руба́ти
Соло́дкий ко́рінь *див.* ко́рінь (3)
Фіа́лковий ко́рінь *див.* ко́рінь (4)
КО́РКО́ВИЙ
ко́рко́ве
△ Ко́ркове де́рево *див.* де́рево (15)
ко́рко́вий
△ Ко́рковий (про́бковий) дуб *див.* дуб (3)
КОРМ
корм
Зеле́ний корм <Зеле́на ма́са> *див.* корм (3)
◇ Іти́ / піти́ на підні́жний корм *див.* іти́ (104)
Підні́жний корм *див.* корм (4)
корми́
Гру́бі корми́ *див.* корм (1)
Дріжджо́вані корми́ *див.* корм (2)
Сокови́ті корми́ *див.* корм (5)
Токові корми́ *див.* корм (6)
КОРМИ́ТИ
корми́ти
◇ Пої́ти, годува́ти (корми́ти, зодяга́ти *і т. ін.)* *див.* пої́ти
КОРМОВИ́Й[1]
кормова́
Кормова́ ба́за *див.* ба́за (2)
кормови́й
Кормови́й буря́к *див.* буря́к (1)
кормові́
△ Кормові́ культу́ри *див.* культу́ра (5)
△ Кормові́ (сухі́) дрі́жджі *див.* дрі́жджі (1)
КО́РМЧИЙ
ко́рмча
Ко́рмча кни́га *див.* кни́га (5)
КОРНЕА́ЛЬНИЙ
корнеа́льний
△ Корнеа́льний (рогівко́вий) рефле́кс *див.* рефле́кс
КОРО́БКА
коро́бка
△ Коро́бка шви́дкостей (переда́ч) *див.* коро́бка (1)
△ Черепна́ (мозкова́) коро́бка *див.* коро́бка (2)
коро́бки
З коро́бки (за коро́бку) молоти́ти *див.* молоти́ти
коро́бку
З коро́бки (за коро́бку) молоти́ти *див.* молоти́ти
КОРО́ВА
коро́ва
Голенде́рська коро́ва *див.* коро́ва (1)
◇ Ді́йна коро́ва *див.* коро́ва (4)
△ Морська́ коро́ва *див.* коро́ва (2)
△ Фура́жна коро́ва *див.* коро́ва (3)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* коро́ва язико́м злиза́ла *див.* коро́ва (5)
коро́ві
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* коро́ві сідло́ *див.* сідло́
КО́РОК
ко́рка
◇ Наступа́ти / наступи́ти на про́бку (ко́рок, ко́рка) *див.* наступа́ти
ко́рок
◇ Наступа́ти / наступи́ти на про́бку (ко́рок, ко́рка) *див.* наступа́ти
КОРОЛЕ́ВИЙ
короле́вий
△ Короле́вий (королі́в) цвіт *див.* цвіт[1]
КОРОЛІ́В
королі́в
△ Короле́вий (королі́в) цвіт *див.* цвіт[1]
КОРОЛІ́ВСТВО
королі́вство
◇ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (волода́рство, *рідше* королі́вство) *див.* ца́рство
КОРОЛІ́ВСЬКИЙ
королі́вський
◇ Взя́ти ца́рський (королі́вський, князі́вський *і т. ін.)* віне́ць *див.* узя́ти
△ Королі́вський фланг *див.* фланг
КОРО́ЛЬ
короле́м
◇ Ходи́ти (стоя́ти, виступа́ти *і т. ін.)* ко́зирем (короле́м, ту́зом) *див.* ходи́ти
коро́ль
Некороно́ваний коро́ль (мона́рх, принц *і т. ін.)* *див.* коро́ль (1)
королю́
◇ Кум королю́ *див.* кум[1] (2)
◇ Кум королю́ і сват міні́стру *див.* кум[1] (3)
КОРО́МИСЛО
коро́мислом
◇ Дим [стої́ть] коро́мислом (стовпо́м) *див.* дим (4)

КОРÓНА[1]
корóна
△ Сóнячна корóна *див.* корóна[1] (1)
корóну
Приймáти / прийня́ти корóну (булаву́) *див.* приймáти
КОРОНÁРНИЙ
коронáрна
△ Коронáрна недостáтність *див.* недостáтність
коронáрний
△ Коронáрний кровообіг *див.* кровообіг (1)
КÓРОНЕРСЬКИЙ
кóронерський
кóронерський суд *див.* суд
КОРÓННИЙ
корóнна
◊ Корóнна фрáза *див.* фрáза
корóнний
Корóнний гéтьман *див.* гéтьман (1)
Корóнний суд *див.* суд
Пóльний [корóнний] гéтьман *див.* гéтьман (3)
КÓРОП
кóроп
△ Дзеркáльний кóроп *див.* кóроп (1)
КОРÓСТЯНИЙ
корóстяний
△ Корóстяний кліщ *див.* кліщ (5)
КОРОТÁТИ
коротáти
◊ Коротáти вік (літá) *див.* коротáти (1)
КОРÓТКИЙ
корóтка
◊ Ки́шка тонкá (корóтка, слабкá *і т. ін.) див.* ки́шка (10)
◊ Корóтка (закорóтка, ку́ряча) пáм'ять *див.* пáм'ять
△ Корóтка (нечлéнна) фóрма прикмéтника *див.* фóрма
◊ Мóва (розмóва) корóтка *див.* мóва
◊ Спрáва корóтка *див.* спрáва[1]
корóтке
△ Корóтке замикáння *див.* замикáння (1)
корóткий
◊ Ку́рячий (корóткий) рóзум *див.* рóзум
○ На корóткий час *див.* час
корóткі
◊ Жáрти погáні (корóткі) *див.* жарт (4)
△ Корóткі хви́лі *див.* хви́ля[1]
◊ Ру́ки корóткі *див.* рукá
корóткій
◊ На корóткій (дру́жній) нозі *див.* ногá
корóткому
◊ Тримáти (держáти) [як (ніби)] на цепу́ (на ланцюгу́, на корóткому нали́гачі) *див.* тримáти
корóтку
◊ За [яку́сь (однý, корóтку *і т. ін.)*] мить *див.* мить
◊ Мáти корóтку (ку́цу) пáм'ять *див.* мáти[2]
◊ Стáти на бли́зьку (корóтку) нóгу *див.* ставáти
КÓРОТКО
кóротко
○ Кóротко кáжучи *див.* казáти (3)

КОРОТКОДÉННИЙ
короткодéнні
△ Короткодéнні росли́ни *див.* росли́на
КОРОТКОСТРОКÓВИЙ
короткостроковий
△ Короткотермінóвий (короткостроковий) креди́т *див.* креди́т (6)
КОРОТКОТЕРМІНÓВИЙ
короткотермінóвий
△ Короткотермінóвий (короткострокóвий) креди́т *див.* креди́т (6)
КÓРПАТИ
кóрпати
◊ Кóрпати óчі *див.* кóрпати (1)
КОРПОРАТИ́ВНИЙ
корпорати́вне
△ Корпорати́вне управлíння *див.* управлíння
корпорати́вний
△ Корпорати́вний сéктор *див.* сéктор
корпорати́вні
△ Корпорати́вні оперáції *див.* оперáція
△ Корпорати́вні правá *див.* прáво
КÓРПУС
кóрпус
△ Дипломати́чний кóрпус *див.* кóрпус (4)
Жандáрмський кóрпус *див.* кóрпус (1)
Кадéтський кóрпус *див.* кóрпус (2)
△ Лінгвісти́чний кóрпус *див.* кóрпус (5)
Пáжеський кóрпус *див.* кóрпус (3)
КОРПУСКУЛЯ́РНИЙ
корпускуля́рна
△ Корпускуля́рна теóрія світла *див.* теóрія
△ Корпускуля́рна терапíя *див.* терапíя
КОРТИКÁЛЬНИЙ
кортикáльний
△ Кортикáльний шар *див.* шар[1]
КÓРТІЇВ
кóртіїв
Кóртіїв óрган *див.* óрган
КОРХ
корх
◊ На корх завви́шки *див.* завви́шки (1)
КÓРЧИТИ
кóрчити
◊ Кóрчити [з сéбе] ду́рня (ду́рника, блáзня *і т. ін.) див.* кóрчити (1)
◊ Лéдаря кóрчити (справля́ти, святкувáти, прáзнувати) *див.* кóрчити (2)
КÓРЧІ
кóрчі
Хапáють (нападáють, кру́тять *і т. ін.)* / вхопи́ли (напáли, скрути́ли *і т. ін.)* кóрчі *див.* кóрчі (1)
КÓРЧМÁ
кóрчмá
◊ Аж кóрчмá дудніла (дудни́ть) *див.* кóрчмá (1)
кóрчмáх
◊ Тиня́тися по шинкáх (по кóрчмáх, з ши́нку до ши́нку, з кóрчмí в кóрчму́) *див.* тиня́тися
кóрчмí
◊ Тиня́тися по шинкáх (по кóрчмáх, з ши́нку до ши́нку, з кóрчмí в кóрчму́) *див.* тиня́тися

кóрчму́
◊ Тиня́тися по шинкáх (по кóрчмáх, з ши́нку до ши́нку, з кóрчмí в кóрчму́) *див.* тиня́тися
КОСÁ[1]
коси́
◊ До си́вої (сідóї) коси́ *див.* косá[1] (1)
Розпускáти / розпусти́ти кóсу (кóси) *див.* розпускáти
Укладáти волóсся (кóси) *див.* укладáти[1]
косóю
◊ Світи́ти / посвіти́ти косóю *див.* світи́ти
кóсу
◊ Зав'язáти кóсу (ху́стку) *див.* зав'я́зувати (5)
◊ Покривáти / покри́ти гóлову (голíвоньку, кóсу [ху́сткою]) *див.* покривáти
Розпускáти / розпусти́ти кóсу (кóси) *див.* розпускáти
КОСÁ[2]
косá
◊ Наскóчила (найшлá, натрáпила *і т. ін.)* косá на кáмінь *див.* наскáкувати[2]
коси́
Коси́ не потягну́ти (не потягти́) *див.* потягну́ти
косóю
◊ Мов з косóю пройшлá смерть *див.* смерть
◊ Смерть [з косóю] за плечи́ма <Смерть трясé / потряслá косóю> *див.* смерть
косу́
◊ Смерть занеслá [своЮ] гóстру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
КÓСИЙ
кóсий
Кóсий стіл (стóлик) *див.* стіл[1]
КОСИ́ТИ[1]
коси́ти
Заробля́ти (жáти, коси́ти *і т. ін.)* за сніп *див.* заробля́ти (3)
Коси́ти на грабкí *див.* коси́ти[1] (1)
КОСИ́ЦЯ
коси́ця
△ Шовкóва коси́ця *див.* коси́ця (1)
КОСМЕТИ́ЧНИЙ
космети́чна
Космети́чна мáска *див.* мáска
космети́чний
Космети́чний ремóнт *див.* ремóнт
КОСМÍЧНИЙ
космíчна
Космíчна добá (éра) *див.* добá (2)
△ Космíчна шви́дкість *див.* шви́дкість
космíчне
△ Космíчне випромíнювання *див.* випромíнювання (5)
△ Космíчне знімáння *див.* знімáння (1)
△ Космíчне промíння <Космíчні прóмені> *див.* промíння
космíчний
△ Космíчний (міжпланéтний) корабéль *див.* корабéль (2)
△ Космíчний пил *див.* пил
космíчні
△ Космíчне промíння <Космíчні прóмені> *див.* промíння

КО́СМОС
ко́смос
△ Відкри́тий ко́смос *див.* ко́смос (1)
КО́СО
ко́со
◊ Диви́тися ко́со (кри́во, бо́ком) <Погляда́ти криви́м о́ком> *див.* диви́тися (16)
Позира́ти ско́са (ко́со) *див.* позира́ти
КОСОВИ́Й[3]
косови́й
Косови́й са́жень *див.* са́жень
КОСТРИ́ЦЯ
костри́цю
Пересо́хнути на костри́цю *див.* пересиха́ти
КОСТЮ́М
костю́м
Англі́йський костю́м <Англі́йська ко́фточка (соро́чка)> *див.* костю́м (1)
Піджа́чний костю́м <Піджа́чна па́ра> *див.* костю́м (2)
КОСТЮМО́ВАНИЙ
костюмо́ваний
Костюмо́ваний бал *див.* бал[1] (1)
Костюмо́ваний ве́чір *див.* ве́чір (3)
КОСЯ́К[3]
косяка́
◊ Де́рти косяка́ *див.* де́рти (8)
косяки́
◊ Ки́дати косяки́ *див.* ки́дати (31)
КОТЕ́Л
коте́л
△ Димога́рний коте́л *див.* коте́л (1)
△ Жаротру́бний коте́л *див.* коте́л (2)
△ Опа́лювальний коте́л (каза́н) *див.* коте́л (3)
△ Парови́й коте́л (каза́н) *див.* коте́л (4)
котлі́
◊ Вари́тися в котлі́ *див.* вари́тися (1)
◊ Повари́тися в котлі́ *див.* повари́тися
КОТИ́ТИ
коти́
◊ Хоч гарма́ти коти́ *див.* коти́ти (2)
коти́ти
◊ Коти́ти / покоти́ти бо́чку *див.* коти́ти (1)
КОТИ́ТИСЯ[1]
коти́ся
◊ Коти́ся ковбасо́ю (ковба́скою) *див.* коти́тися[1] (1)
◊ Хоч коти́ся *див.* коти́тися[1] (3)
коти́тися
◊ Коти́тися / покоти́тися униз *див.* коти́тися[1] (2)
ко́титься
◊ [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть *і т. ін.)* *див.* ми́ло[1]
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / поко́тилася (потекла́, набі́гла *і т. ін.)* *див.* сли́на
ко́тяться
◊ Ко́тяться го́лови *див.* голова́ (34)
◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.)* сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
КОТЛЕ́ТА
котле́та
Котле́та по-ки́ївськи *див.* котле́та (1)

КОТРИ́Й
котри́й
Котри́й хо́чеш *див.* хоті́ти
○ У котри́й раз *див.* раз[1]
КОТУ́РНИ
коту́рни
◊ Підніма́ти / підня́ти на коту́рни *див.* підніма́ти
◊ Спина́ння на коту́рни *див.* спина́ння
◊ Става́ти (п'ясти́ся, лі́зти *і т. ін.)* на коту́рни *див.* става́ти
КОТУ́ШКА
коту́шку
◊ На всю (по́вну) коту́шку *див.* коту́шка (1)
КОТЯ́РА
котя́ра
◊ Зна́є кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'ї́ла <Зна́є кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'ї́в> *див.* кі́шка (1)
КОТЯ́ЧИЙ
котя́ча
△ Котя́ча ла́пка (ла́почка) *див.* ла́пка
△ Котя́ча м'я́та *див.* м'я́та
котя́чий
◊ Котя́чий конце́рт *див.* конце́рт (3)
△ Котя́чий лему́р *див.* лему́р[1]
КО́ФТОЧКА
ко́фточка
Англі́йський костю́м <Англі́йська ко́фточка (соро́чка)> *див.* костю́м (1)
КОХА́ННЯ
коха́ння
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
Неща́сне коха́ння *див.* коха́ння (1)
◊ Ча́ри коха́ння (любо́ві) *див.* коха́ння (2)
КОЦЮБА́
коцюба́
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.)* *див.* сві́чка
коцюби́
◊ На дві коцюби́ *див.* коцюба́ (1)
коцюбо́ю
◊ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не ді́стати *див.* дістава́ти (14)
КОЧЕРГА́
кочерга́
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.)* *див.* сві́чка
кочерго́ю
◊ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не ді́стати *див.* дістава́ти (14)
КОШЕНЯ́
кошеня́т
◊ Хоч пацюки́ (цуценя́т, кошеня́т) бий *див.* би́ти (46)
КО́ШИК
ко́шик
△ Спожи́вчий ко́шик <Ко́шик споживача́> *див.* ко́шик (1)
ко́шика
◊ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся

◊ [Усе́] гро́шика [і] з ко́шика *див.* гро́шик (1)
КО́ШІЛЬ
ко́шелі
◊ Ко́шелі носи́ти *див.* носи́ти
КОШОВИ́Й
кошови́й
Кошови́й ота́ман *див.* ота́ман
Кошови́й суддя́ *див.* суддя́
КО́ШТИ
кошт
○ На ко́шти (на кошт) *див.* ко́шти (2)
ко́шти
△ Відмива́ти / відми́ти [брудні́] гро́ші (ко́шти) *див.* відмива́ти (1)
○ На ко́шти (на кошт) *див.* ко́шти (2)
ко́штів
△ Бала́нс обіго́вих ко́штів *див.* бала́нс[1] (7)
△ Відмива́ння [брудни́х] гро́шей (ко́штів) *див.* відмива́ння (1)
ко́штом
Вла́сним (свої́м) ко́штом *див.* ко́шти (1)
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недороги́м) ко́штом *див.* хи́тро
КОШТО́ВНИЙ
кошто́вне
△ Кошто́вне (дорогоці́нне) камі́ння *див.* камі́ння (1)
КОШТО́РИС
кошто́рис
△ Кошто́рис ви́трат *див.* кошто́рис (1)
△ Лока́льний кошто́рис *див.* кошто́рис (2)
КО́ШТУВАТИ
ко́штувало
◊ Що б там (то) не було́ (не ко́штувало) *див.* що[1]
КПИ
кпи
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
КПИ́НИ
кпин
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
кпи́ни
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
КРА́БОВИЙ
кра́бові
Кра́бові па́лички *див.* па́личка
КРАБОПОДІ́БНИЙ
крабоподі́бна
△ Крабоподі́бна тума́нність *див.* тума́нність
КРАВА́ТКА
крава́тка
Піоне́рський га́лстук <Піоне́рська крава́тка> *див.* га́лстук (1)

крава́ток
Зу́стріч (розмо́ва, перегово́ри *і т. ін.)* без крава́ток *див.* зу́стріч (2)
КРАВЕ́ЦЬКИЙ
краве́цький
△ Краве́цький м’яз *див.* м’яз
КРА́ДЕНИЙ
кра́дене
◇ Кра́дене весі́лля *див.* весі́лля (2)
КРАЄ́ЧОК
крає́чком
◇ Кра́єм (крає́чком) ву́ха *див.* край[1] (9)
◇ Кра́єм (крає́чком) о́ка *див.* край[1] (10)
КРАЇ́НА
краї́на
Краї́на Рад *див.* краї́на (1)
◇ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
краї́ни
Те́плі краї́ (краї́ни) *див.* край[1] (2)
КРАЙ[1]
кра́єм
◇ Кра́єм (крає́чком) ву́ха *див.* край[1] (9)
◇ Кра́єм (крає́чком) о́ка *див.* край[1] (10)
краї́
◇ На пере́дньому краї́ *див.* край[1] (13)
Те́плі краї́ (краї́ни) *див.* край[1] (2)
край
◇ [Аж (хоч, геть)] на край сві́ту (сві́та, *рідко* землі́) *див.* край[1] (7)
◇ Би́ти че́рез край *див.* би́ти (44)
◇ Взя́ти (перехопи́ти) ли́шку (че́рез край) *див.* узя́ти
○ Від (з) кра́ю [і] до кра́ю (в край) *див.* край[1] (4)
◇ Да́ти че́рез край *див.* дава́ти (162)
◇ [І] на краю́ (на край) сві́ту *див.* край[1] (8)
○ І (та й) край *див.* край[1] (6)
Край не́ба *див.* край[1] (1)
◇ На краю́ (на край) моги́ли *див.* край[1] (11)
◇ На краю́ (на край) прі́рви *див.* край[1] (12)
◇ Непоча́тий край *див.* край[1] (14)
◇ Обітова́на (обі́тна) земля́ (краї́на) <Обітова́ний (обі́тний) край> *див.* земля́ (28)
◇ Перебра́ти / перебира́ти че́рез мі́ру (че́рез край) *див.* перебира́ти
◇ Пере́дній край *див.* край[1] (15)
◇ Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́ти
◇ Перелива́тися / перели́тися че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́тися
◇ Перехо́дити / перейти́ межу́ (мі́ру, че́рез край *і т. ін.)* *див.* перехо́дити
◇ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) заві́су (край заві́си) *див.* підніма́ти
◇ Покла́сти (положи́ти) край (кіне́ць) *див.* покла́сти[1]
◇ Привести́ на край безо́дні *див.* приво́дити
◇ Прихо́дить (настає́) / прийшо́в (наста́в) край (кіне́ць) *див.* край[1] (16)
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
◇ Стоя́ти над безо́днею (край безо́дні) *див.* стоя́ти
◇ Сяга́ти че́рез край *див.* сяга́ти
◇ Хоч з ха́ти (на край сві́ту) ті́кай *див.* ті́кати
◇ Че́рез край *див.* край[1] (17)
кра́ю
○ Без кінця́ і [без] кра́ю <Без кінця́-кра́ю> *див.* кіне́ць[1] (3)
○ Без кра́ю *див.* край[1] (3)
◇ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
○ Від (з) кра́ю [і] до кра́ю (в край) *див.* край[1] (4)
◇ Довести́ / дово́дити до кра́ю (до кінця́) *див.* дово́дити (5)
○ До кра́ю *див.* край[1] (5)
◇ Дохо́дити / дійти́ [до] кра́ю (кінця́) *див.* дохо́дити (11)
◇ [І] на краю́ (на край) сві́ту *див.* край[1] (8)
◇ На краю́ (на край) моги́ли *див.* край[1] (11)
◇ На краю́ (на край) прі́рви *див.* край[1] (12)
◇ Нема́ (нема́є, не було́, не ви́дно) [і] кінця́-кра́ю (ні кінця́ ні кра́ю, кінця́, кра́ю) *див.* нема́
◇ Не ма́ти ні кінця́ ні кра́ю (кінця́-кра́ю) *див.* ма́ти[2]
◇ Ні кінця́ ні кра́ю *див.* кіне́ць[1] (18)
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з голо́дного кра́ю *див.* край[1] (18)
КРА́ЙНІЙ
кра́йні
Кра́йні за́ходи *див.* за́хід[1] (2)
кра́йній
Лі́вий кра́йній *див.* кра́йній (1)
◇ На кра́йній ви́падок *див.* ви́падок (6)
Пра́вий кра́йній *див.* кра́йній (2)
кра́йнім
◇ Зроби́ти / роби́ти кра́йнім (кра́йніми) *див.* зроби́ти (14)
◇ У кра́йньому (у кра́йнім) ра́зі *див.* раз[1]
кра́йніми
◇ Зроби́ти / роби́ти кра́йнім (кра́йніми) *див.* зроби́ти (14)
кра́йньому
◇ У кра́йньому (у кра́йнім) ра́зі *див.* раз[1]
кра́йня
Кра́йня (Дале́ка) Пі́вніч *див.* пі́вніч[2]
△ Кра́йня плоть *див.* плоть
Кра́йня потре́ба *див.* потре́ба
КРА́ЙНІСТЬ
кра́йність
◇ Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (дійти́) до кра́йнощів (до кра́йності)> *див.* впада́ти[1] (3)
кра́йності
◇ Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (дійти́) до кра́йнощів (до кра́йності)> *див.* впада́ти[1] (3)
◇ Дово́дити / довести́ до кра́йнощів (до кра́йності) *див.* дово́дити (7)
○ До кра́йності *див.* кра́йність (1)
КРА́ЙНОЩІ
кра́йнощі
◇ Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (дійти́) до кра́йнощів (до кра́йності)> *див.* впада́ти[1] (3)
кра́йнощів
◇ Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (дійти́) до кра́йнощів (до кра́йності)> *див.* впада́ти[1] (3)
◇ Дово́дити / довести́ до кра́йнощів (до кра́йності) *див.* дово́дити (7)
КРАМ
крам
◇ Показа́ти това́р (крам) лице́м *див.* пока́зувати
КРАМНИ́ЦЯ
крамни́ця
Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* ларьо́к *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)
КРАН[2]
кран
△ Ба́штовий кран *див.* кран[2] (1)
△ Козлови́й кран *див.* кран[2] (2)
△ Підйо́мний (підійма́льний, підніма́льний) кран *див.* кран[2] (3)
КРА́ПЕЛЬКА
кра́пелька
◇ Кра́пля (ка́пля, крапли́на, кра́пелька *і т. ін.)* в кра́плю (в ка́плю, в крапли́ну, в кра́пельку *і т. ін.)* *див.* кра́пля (4)
кра́пельки
◇ Ні (ані́) кра́плі (крапли́ни, ка́плі, кра́пельки, ка́пельки *і т. ін.)* *див.* кра́пля (6)
кра́пельку
◇ Кра́пля (ка́пля, крапли́на, кра́пелька *і т. ін.)* в кра́плю (в ка́плю, в крапли́ну, в кра́пельку *і т. ін.)* *див.* кра́пля (4)
КРА́ПКА[1]
кра́пка
△ Кра́пка з ко́мою *див.* кра́пка[1] (1)
◇ На цьо́му кра́пка *див.* кра́пка[1] (4)
кра́пки
◇ До оста́нньої кра́пки *див.* кра́пка[1] (3)
◇ Поста́вити (розста́вити) / ста́вити кра́пку ([всі] крапки́) над “і” *див.* поста́вити[1]
△ Три кра́пки *див.* кра́пка[1] (2)
кра́пку
◇ Поста́вити (розста́вити) / ста́вити кра́пку ([всі] крапки́) над “і” *див.* поста́вити[1]

◊ Ста́вити / поста́вити кра́пку *див.* ста́вити
КРАПЛИ́НА
краплі́на
◊ Кра́пля (ка́пля, краплі́на *і т. ін.)* в мо́рі *див.* кра́пля (5)
◊ Кра́пля (ка́пля, краплі́на, кра́пелька *і т. ін.)* в кра́плю (в ка́плю, в краплі́ну, в кра́пельку *і т. ін.)* *див.* кра́пля (4)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* дві кра́плі (краплі́ни) [води́] <Як (мов, ніби *і т. ін.)* кра́пля (краплі́на) води́> *див.* кра́пля (7)
краплі́ни
◊ До [оста́нньої] кра́плі (ка́плі, краплі́ни *і т. ін.)* *див.* кра́пля (1)
◊ До оста́нньої кра́плі (ка́плі, краплі́ни *і т. ін.)* кро́ві *див.* кра́пля (2)
◊ [І (ні, жо́дної)] ріски (рі́сочки, ма́кової краплі́ни *і т. ін.)* в ро́ті не ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ Ні (ані́) кра́плі (краплі́ни, ка́плі, кра́пельки, ка́пельки *і т. ін.)* *див.* кра́пля (6)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* дві кра́плі (краплі́ни) [води́] <Як (мов, ніби *і т. ін.)* кра́пля (краплі́на) води́> *див.* кра́пля (7)
краплі́ну
◊ Кра́пля (ка́пля, краплі́на, кра́пелька *і т. ін.)* в кра́плю (в ка́плю, в краплі́ну, в кра́пельку *і т. ін.)* *див.* кра́пля (4)
◊ На краплі́ну (на краплі́нку) *див.* краплі́на (1)
◊ Ні на краплі́ну (на краплі́нку) *див.* краплі́на (2)
КРАПЛИ́НКА
краплі́нку
◊ На краплі́ну (на краплі́нку) *див.* краплі́на (1)
◊ Ні на краплі́ну (на краплі́нку) *див.* краплі́на (2)
КРАПЛИ́ННИЙ
краплі́нна
△ Краплі́нна інфе́кція *див.* інфе́кція (2)
краплі́нний
△ Краплі́нний ана́ліз *див.* ана́ліз (9)
КРА́ПЛЯ
кра́плею
◊ Кра́пля за кра́плею <Кра́пля по кра́плі> *див.* кра́пля (3)
кра́плі
◊ До [оста́нньої] кра́плі (ка́плі, краплі́ни *і т. ін.)* *див.* кра́пля (1)
◊ До оста́нньої кра́плі (ка́плі, краплі́ни *і т. ін.)* кро́ві *див.* кра́пля (2)
◊ Кра́пля за кра́плею <Кра́пля по кра́плі> *див.* кра́пля (3)
◊ Ні (ані́) кра́плі (краплі́ни, ка́плі, кра́пельки, ка́пельки *і т. ін.)* *див.* кра́пля (6)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* дві кра́плі (краплі́ни) [води́] <Як (мов, ніби *і т. ін.)* кра́пля (краплі́на) води́> *див.* кра́пля (7)
кра́плю
◊ Кра́пля (ка́пля, краплі́на, кра́пелька *і т. ін.)* в кра́плю (в ка́плю, в краплі́ну, в кра́пельку *і т. ін.)* *див.* кра́пля (4)
кра́пля
◊ Кра́пля за кра́плею <Кра́пля по кра́плі> *див.* кра́пля (3)
◊ Кра́пля (ка́пля, краплі́на *і т. ін.)* в мо́рі *див.* кра́пля (5)
◊ Кра́пля (ка́пля, краплі́на, кра́пелька *і т. ін.)* в кра́плю (в ка́плю, в краплі́ну, в кра́пельку *і т. ін.)* *див.* кра́пля (4)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* дві кра́плі (краплі́ни) [води́] <Як (мов, ніби *і т. ін.)* кра́пля (краплі́на) води́> *див.* кра́пля (7)
КРА́ПОЧКА
кра́почку
У кра́почку *див.* кра́почка (1)
КРАПЧА́СТИЙ
крапча́стий
△ Крапча́стий ховра́х *див.* ховра́х
КРАСА́
краси́
◊ Набира́тися / набра́тися краси́ *див.* набира́тися
красі́
В усі́й (по́вній) красі́ *див.* краса́ (1)
◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.)* *див.* хто[1]
красо́ю
◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.)* *див.* хто[1]
красу́
◊ Наво́дити / навести́ красу́ *див.* наво́дити
КРАСИ́ВИЙ
краси́ві
◊ За краси́ві (прекра́сні, прега́рні *і т. ін.)* о́чі *див.* о́ко[1]
КРАСИ́ЛЬНИЙ
краси́льна
△ Краси́льна речовина́ *див.* речовина́
краси́льний
△ Дрік краси́льний *див.* дрік[1] (1)
краси́льні
△ Краси́льні росли́ни *див.* росли́на
КРА́СКА
кра́ска
Кра́ска со́рому *див.* кра́ска (1)
кра́ску
◊ Вганя́ти / ввігна́ти в кра́ску *див.* вганя́ти[1] (1)
◊ Ки́дає / ки́нуло в кра́ску *див.* ки́дати (2)
КРА́СНИЙ
кра́сна
Кра́сна мо́ва *див.* мо́ва
Кра́сна ри́ба *див.* ри́ба
◊ Кра́сна то́ня *див.* то́ня
◊ Кра́сна ціна́ (платня́) *див.* ціна́
кра́сне
Кра́сне мі́сце *див.* мі́сце
Кра́сне писа́ння *див.* писа́ння
◊ Кра́сне письме́нство *див.* письме́нство
◊ Кра́сне слівце́ *див.* слівце́
Кра́сне сло́во <Кра́сні слова́> *див.* сло́во
◊ Кра́сне со́нце *див.* со́нце
кра́сний
◊ Кра́сний торг *див.* торг[1]
кра́сні
Кра́сне сло́во <Кра́сні слова́> *див.* сло́во
кра́сного
◊ Для (за́для, ра́ди *і т. ін.)* кра́сного сло́ва (слівця́) *див.* сло́во
КРА́СНО
кра́сно
Говори́ти (мо́вити, виголо́шувати *і т. ін.)* кра́сно *див.* говори́ти (3)
КРАСУВА́ТИ
красува́ти
◊ Красува́ти о́чі (зір) *див.* красува́ти (1)
КРАСУ́НЯ
красу́ня
△ Нічна́ красу́ня *див.* красу́ня (1)
КРАТ
крат
У сто (ти́сячу) крат *див.* крат (1)
КРА́ТЕРНИЙ
кра́терне
△ Кра́терне о́зеро *див.* о́зеро
КРА́ТНИЙ
кра́тне
△ Найме́нше спі́льне кра́тне *див.* кра́тний (1)
КРАХ
крах
◊ Терпі́ти крах *див.* терпі́ти
КРА́ШАНКА
кра́шанки
◊ З варе́ної кра́шанки курча́ ви́сидить *див.* виси́джувати (1)
КРА́ЩЕ
кра́ще
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ла́ду́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.)* сказа́ти *див.* сказа́ти
Перемені́тися на кра́ще *див.* переміня́тися
Тим кра́ще *див.* кра́ще (1)
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту *(рі́дко* з гори́) та в во́ду *див.* міст
КРА́ЩИЙ
кра́щому
◊ Не в кра́щому сві́тлі *див.* сві́тло[1]
У кра́щому розумі́нні [цьо́го] сло́ва *див.* розумі́ння
КРА́ЯНИЙ
кра́яний
Не до ладу́ кро́єний *(розм.* кра́яний), та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)
КРА́ЯТИ
кра́яти
◊ Кра́яти ре́мені зі шкі́ри *див.* кра́яти (1)
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)
◊ Кра́яти [собі́] мо́зок *див.* кра́яти (3)

КРА́ЯТИСЯ
кра́ється
◊ [Аж] кра́ється се́рце (душа́) *див.* се́рце
КРЕДИ́Т
креди́т
△ Ава́льний креди́т *див.* креди́т (2)
△ Бу́ферний креди́т *див.* креди́т (3)
△ Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію) *див.* відкрива́ти (5)
△ Делегува́ти креди́т *див.* делегува́ти (1)
△ Диско́нтний креди́т *див.* креди́т (4)
△ Іпоте́чний креди́т *див.* креди́т (5)
△ Короткотерміно́вий (короткостроко́вий) креди́т *див.* креди́т (6)
△ Надава́ти / нада́ти креди́т *див.* надава́ти[2]
△ Обліко́вий креди́т *див.* креди́т (7)
○ У креди́т *див.* креди́т (1)
креди́ту
△ Забезпе́чення креди́ту *див.* забезпе́чення (4)
Розпоря́дник креди́ту *див.* розпоря́дник
КРЕДИ́ТНИЙ
креди́тна
△ Креди́тна інфля́ція *див.* інфля́ція (1)
△ Креди́тна ка́ртка *див.* ка́ртка (8)
△ Креди́тна коопера́ція *див.* коопера́ція (1)
△ Креди́тна лі́нія *див.* лі́нія
△ Креди́тна сана́ція *див.* сана́ція
△ Кредито́ва (креди́тна) спі́лка *див.* спі́лка
креди́тний
Кредито́вий (креди́тний) квито́к (біле́т) *див.* квито́к (2)
креди́тну
△ Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію) *див.* відкрива́ти (5)
КРЕДИТО́ВИЙ
кредито́ва
△ Кредито́ва (креди́тна) спі́лка *див.* спі́лка
кредито́вий
Кредито́вий (креди́тний) квито́к (біле́т) *див.* квито́к (2)
КРЕДИТО́РСЬКИЙ
кредито́рська
△ Кредито́рська заборго́ваність *див.* заборго́ваність (4)
КРЕ́ЙДА
кре́йда
Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як поло́тно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* *див.* зблі́днути (1)
кре́йду
◊ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.)* *див.* обтира́ти
КРЕЙДО́ВАНИЙ
крейдо́ваний
Крейдо́ваний папі́р *див.* папі́р
КРЕ́ЙДОВИЙ
кре́йдовий
△ Крейдяни́й (кре́йдовий) пері́од *див.* пері́од
КРЕЙДЯНИ́Й
крейдяни́й
△ Крейдяни́й (кре́йдовий) пері́од *див.* пері́од

КРЕ́ЙСЕРСЬКИЙ
кре́йсерська
△ Кре́йсерська слу́жба *див.* слу́жба
△ Кре́йсерська шви́дкість *див.* шви́дкість
КРЕМЕНИ́СТИЙ
кремени́ста
Кремени́ста кукуру́дза *див.* кукуру́дза (1)
КРЕ́М'ЯХ
кре́м'яхи
Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки́) *див.* гра́ти (6)
КРЕ́М'ЯШО́К
кре́м'яшки́
Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки́) *див.* гра́ти (6)
КРЕ́НДЕЛЬ
кре́нделі
◊ Викида́ти / ви́кинути колі́нця (колі́нце, колі́но, колі́на, кре́нделі) *див.* викида́ти (4)
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рі́дко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
кре́нделя
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рі́дко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
КРЕПО́ВАНИЙ
крепо́ваний
△ Кре́повий (крепо́ваний) папі́р *див.* папі́р
КРЕ́ПОВИЙ
кре́повий
△ Кре́повий (крепо́ваний) папі́р *див.* папі́р
КРЕСА́ТИ
креса́ти
◊ Аж вогню́ дава́ти (креса́ти) *див.* дава́ти (43)
◊ Креса́ти / креснýти (кресону́ти) очи́ма (по́глядом) *див.* креса́ти (1)
◊ Креса́ти підко́вами (підкі́вками, чобі́тьми́ *і т. ін.)* *див.* креса́ти (2)
◊ Креса́ти слова́ми *див.* креса́ти (3)
КРЕСНУ́ТИ
креснýти
◊ Креса́ти / креснýти (кресону́ти) очи́ма (по́глядом) *див.* креса́ти (1)
КРЕСОНУ́ТИ
кресону́ти
◊ Креса́ти / креснýти (кресону́ти) очи́ма (по́глядом) *див.* креса́ти (1)
КРИВА́ВИЙ
крива́ва
◊ Крива́ва ба́ня *див.* ба́ня[1] (1)
◊ Крива́ва (кро́вна) по́мста (мста) *див.* по́мста
Крива́ва неді́ля *див.* неді́ля
◊ Крива́ва о́ргія *див.* о́ргія
◊ Крива́ва пра́ця *див.* пра́ця
крива́вий
◊ Крива́вий бенке́т *див.* бенке́т (2)
◊ Крива́вий рале́ць *див.* рале́ць
◊ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий *і т. ін.)*] піт *див.* ли́ти
◊ Ступа́ти / ступи́ти на крива́вий шлях *див.* ступа́ти

крива́вим
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] по́том) *див.* добува́ти (2)
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
крива́вими
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] по́том) *див.* добува́ти (2)
◊ Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* слізьми́ (сльоза́ми) <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
крива́вого
◊ До сьо́мого (деся́того, крива́вого *і т. ін.)* по́ту *див.* піт
КРИВА́ВИТИ
крива́вити
◊ Крива́вити се́рце (ду́шу) *див.* крива́вити (1)
КРИВА́ВИТИСЯ
крива́виться
◊ Крива́виться се́рце (душа́) *див.* се́рце
КРИВА́ВИЦЯ
крива́вицею
◊ Крива́вицею рида́ти *див.* рида́ти
КРИ́ВДА
кри́вду
◊ Кри́вду ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ Кри́вду роби́ти (чини́ти, учиня́ти *і т. ін.)* *див.* роби́ти
КРИВИ́Й
крива́
◊ Крива́ у́смішка (по́смішка) <Криви́й у́сміх> *див.* у́смішка
криве́
Криве́ дзе́ркало *див.* дзе́ркало (1)
◊ Криве́ сло́во *див.* сло́во
криви́й
◊ Крива́ у́смішка (по́смішка) <Криви́й у́сміх> *див.* у́смішка
◊ Криви́й на одне́ о́ко *див.* криви́й (1)
◊ Криви́й по́гляд *див.* по́гляд
Криви́й та́нець *див.* та́не́ць
криви́м
◊ Диви́тися ко́со (кри́во, бо́ком) <Погляда́ти криви́м о́ком> *див.* диви́тися (16)
криву́
◊ Завести́ (потягти́) на криву́ сте́жку *див.* заво́дити[1] (2)
КРИВИ́ТИ
криви́ти
◊ Криви́ти очи́ма *див.* криви́ти (1)
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́ *і т. ін.)* *див.* криви́ти (2)
◊ Криви́ти / покриви́ти (скриви́ти) душе́ю (со́вістю) *див.* криви́ти (3)
КРИВИ́ТИСЯ
криви́тися
◊ Криви́тися / скриви́тися як середа́ на п'я́тницю *див.* криви́тися (1)
КРИ́ВО
кри́во
◊ Диви́тися ко́со (кри́во, бо́ком) <Погляда́ти криви́м о́ком> *див.* диви́тися (16)

◊ Кри́во всміха́тися (посміха́тися, осміха́тися *і т. ін.*) / всміхну́тися (посміхну́тися, осміхну́тися *і т. ін.*) *див.* усміха́тися
КРИВОЛІНІ́ЙНИЙ
криволіні́йний
△ Криволіні́йний рух *див.* рух
КРИ́ГА
кри́га
◊ Кри́га скре́сла (зру́шила) *див.* кри́га (1)
кри́ги
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
кри́гою
Бра́тися / взя́тися кри́гою *див.* бра́тися (4)
кри́гу
◊ Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти *і т. ін.*) / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.*) лід (кри́гу) *див.* лама́ти
КРИЖ[1]
кри́жем
◊ Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем *див.* лежа́ти
КРИЖАНИ́Й
крижани́й
Крижани́й (льодови́й) па́нцир *див.* па́нцир
△ Льодовико́вий (крижани́й) пері́од *див.* пері́од
КРИЖАНІ́ТИ
крижані́є
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.*) / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.*) у жи́лах *див.* кров (22)
КРИЖО́ВИЙ
крижо́ва
Крижо́ва доро́га *див.* доро́га (2)
Крижо́ва це́рква *див.* це́рква
КРИЖОВИ́Й
крижове́
△ Крижове́ сплеті́ння *див.* сплеті́ння
КРИЗ
криз
△ Гіпертоні́чний криз *див.* криз (1)
КРИ́ЗА
кри́за
△ Демографі́чна кри́за *див.* кри́за (1)
◊ Душе́вна (життє́ва) кри́за *див.* кри́за (9)
△ Екологі́чна кри́за *див.* кри́за (2)
△ Економі́чна кри́за *див.* кри́за (3)
△ Іде́йна кри́за *див.* кри́за (4)
△ Парла́ментська кри́за *див.* кри́за (5)
△ Політи́чна кри́за *див.* кри́за (6)
△ Урядо́ва кри́за *див.* кри́за (7)
△ Фіна́нсова кри́за *див.* кри́за (8)
КРИ́ЙМА
кри́йма
◊ Кри́ти кри́йма *див.* кри́ти (3)
КРИК[1]
крик
◊ Вели́кий крик за мали́й пшик *див.* крик[1] (1)
◊ Крик (зойк, плач *і т. ін.*) розпу́ки *див.* крик[1] (3)
◊ Крик (ле́мент) душі́ (се́рця) *див.* крик[1] (5)
◊ [Оста́нній] крик (писк) мо́ди *див.* крик[1] (6)
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.*) <Наро́би́ти га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.*)> *див.* роби́ти
◊ У крик *див.* крик[1] (7)
кри́ки
◊ Кри́ки (вола́ння) [на] про́бі *див.* крик[1] (4)
кри́ком
◊ Бра́ти / взя́ти кри́ком *див.* бра́ти (84)
◊ Захо́дитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку) *див.* захо́дитися[2] (3)
◊ Кри́ком крича́ти *див.* крича́ти (2)
◊ Подави́тися smі́хом (ка́шлем, кри́ком *і т. ін.*) *див.* подави́тися
◊ Хоч [ґвалт (карау́л, про́бі, кри́ком *і т. ін.*)] кричи́ *див.* крича́ти (3)
кри́ку
◊ До кри́ку *див.* крик[1] (2)
◊ Захо́дитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку) *див.* захо́дитися[2] (3)
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.*) <Наро́би́ти га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.*)> *див.* роби́ти
КРИ́КНУТИ
кри́кне
◊ [Тоді́,] як п'я́вка кри́кне *див.* п'я́вка
КРИЛА́ТИЙ
крила́та
△ Крила́та раке́та *див.* раке́та
△ Крила́тий ви́слів <Крила́ті сло́ва> <Крила́та фра́за> *див.* ви́слів (2)
крила́тий
△ Крила́тий ви́слів <Крила́ті сло́ва> <Крила́та фра́за> *див.* ви́слів (2)
крила́ті
△ Крила́тий ви́слів <Крила́ті сло́ва> <Крила́та фра́за> *див.* ви́слів (2)
Крила́ті бро́ви *див.* брова́ (5)
КРИЛО́
кри́ла
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.*) / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.*) кри́ла *див.* обла́мувати[1]
◊ Обпали́ти / обпа́лювати [собі́ (свої́)] кри́ла *див.* обпа́лювати
◊ Опусти́ти / опуска́ти кри́ла *див.* опуска́ти
◊ Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, злама́ти *і т. ін.*) / підрі́зувати (підрі́за́ти, підтина́ти, зла́мувати *і т. ін.*) кри́ла (кри́льця) *див.* підрі́зувати
◊ Прибо́ркати / прибо́ркувати кри́ла *див.* прибо́ркувати
◊ Пусти́тися / пуска́тися на свої́ кри́ла *див.* пуска́тися
◊ Розправля́ти (розгорта́ти, розпро́стувати *і т. ін.*) / розпра́вити (розгорну́ти, розпро́стати *і т. ін.*) кри́ла (кри́льця) *див.* розправля́ти[1]
◊ Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма *див.* чу́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] росту́ть (виростá́ють) / ви́росли кри́ла *див.* крило́ (4)
кри́лах
◊ Перелеті́ти на кри́лах *див.* переліта́ти[1]
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] на кри́лах *див.* крило́ (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) на кри́лах понесло́ *див.* понести́
крилі́
◊ Соро́ка на хвості́ (на крилі́) принесла́ *див.* соро́ка
крило́
◊ Під своє́ крило́ *див.* крило́ (2)
крило́м
◊ І му́ха крило́м уб'є́ *див.* му́ха
◊ Під крило́м (кри́льце́м) *див.* крило́ (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) му́ха крило́м зачепи́ла *див.* му́ха
КРИ́ЛЬЦЕ́
кри́льце́м
◊ Під крило́м (кри́льце́м) *див.* крило́ (1)
кри́льця
◊ Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, злама́ти *і т. ін.*) / підрі́зувати (підрі́за́ти, підтина́ти, зла́мувати *і т. ін.*) кри́ла (кри́льця) *див.* підрі́зувати
◊ Розправля́ти (розгорта́ти, розпро́стувати *і т. ін.*) / розпра́вити (розгорну́ти, розпро́стати *і т. ін.*) кри́ла (кри́льця) *див.* розправля́ти[1]
◊ Склада́ти / скла́сти (зложи́ти) ла́пки (кри́льця) *див.* склада́ти
КРИМІНАЛІСТИ́ЧНИЙ
криміналісти́чна
△ Криміналісти́чна експерти́за *див.* експерти́за (5)
КРИМІНА́ЛЬНИЙ
криміна́льне
△ Криміна́льне (ка́рне) судочи́нство *див.* судочи́нство
криміна́льний
Криміна́льний авторите́т *див.* авторите́т (1)
△ Криміна́льний (ка́рний) ко́декс *див.* ко́декс (3)
КРИ́МСЬКИЙ
кри́мські
△ Кри́мські тата́ри *див.* тата́ри
КРИН
крин
◊ Се́льний крин *див.* крин (1)
КРИНИ́ЦЯ
крини́цю
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в крини́цю *див.* плюва́ти
КРИСТА́Л
криста́ли
△ Рі́дкі криста́ли *див.* криста́л (1)
КРИСТАЛІ́ЧНИЙ
кристалі́чна
△ Кристалі́чна ґра́тка (ре́шітка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
кристалі́чний
△ Украї́нський [кристалі́чний] щит *див.* щит

кристалі́чні
△ Кристалі́чна ґра́тка (решітка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
КРИТЕ́РІЙ
крите́рій
△ Крите́рій і́стини *див.* крите́рій (1)
КРИ́ТИ
кри́є
◊ Со́ром ї́сть (кри́є) о́чі *див.* со́ром
крий
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.*) *див.* кри́ти (2)
кри́ти
Кри́ти в собі́ *див.* кри́ти (1)
◊ Кри́ти кри́йма *див.* кри́ти (3)
◊ Ні́чим (нема́ чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)
КРИ́ТИКА
кри́тика
Голобе́льна кри́тика *див.* кри́тика (1)
кри́тики
◊ Не витри́мувати кри́тики *див.* витри́мувати (5)
кри́тику
Наво́дити / навести́ кри́тику *див.* наво́дити
кри́тиці
Піддава́ти / підда́ти кри́тиці *див.* піддава́ти
КРИ́ТИСЯ
кри́тися
Кри́тися з оче́й *див.* кри́тися (1)
КРИТИ́ЧНИЙ[1]
крити́чний
△ Крити́чний реалі́зм *див.* реалі́зм
крити́чним
◊ Крити́чним о́ком *див.* о́ко[1]
КРИТИ́ЧНИЙ[2]
крити́чна
△ Крити́чна величина́ *див.* величина́ (4)
△ Крити́чна ма́са *див.* ма́са
△ Крити́чна температу́ра *див.* температу́ра
КРИ́ХА́
кри́хи́
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
КРИ́ХІТКА
кри́хітка
◊ Кри́хітка се́рця *див.* кри́хітка (1)
кри́хітки
◊ До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки) *див.* кри́хта (1)
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
кри́хітку
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
КРИХКИ́Й
крихки́й
△ Крихки́й мета́л *див.* мета́л

КРИ́ХТА
кри́хти
◊ До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки) *див.* кри́хта (1)
◊ [І (ні)] рі́ски (рі́сочки, кри́хти, роси́нки *і т. ін.*) в ро́ті не було́ *див.* бу́ти (96)
◊ [І] рі́ски (рі́соньки, рі́сочки, кри́хти) в рот не бра́ти / не взя́ти *див.* бра́ти (141)
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
кри́хту
◊ На кри́хту *див.* кри́хта (2)
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
КРИХТИ́НА
крихти́ни
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
КРИ́ХТОНЬКА
кри́хтоньки
◊ До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки) *див.* кри́хта (1)
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
КРИ́ХТОЧКА
кри́хточки
◊ До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки) *див.* кри́хта (1)
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
КРИЧА́ТИ
крича́ти
◊ Кри́ком крича́ти *див.* крича́ти (2)
◊ Ре́вма реві́ти (ревти́, пла́кати, крича́ти *і т. ін.*) *див.* реві́ти
кричи́
Кричи́, свисти́ *див.* крича́ти (1)
◊ Хоч [ґвалт (карау́л, про́бі, кри́ком *і т. ін.*)] кричи́ *див.* крича́ти (3)
КРИ́ШЕЧКА[2]
кри́шечки
◊ До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки) *див.* кри́хта (1)
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
КРИШИ́ТИ
кри́шать
◊ [Таке́,] що і в борщ не кри́шать *див.* таки́й

КРИ́ШКА[1]
кри́шки
◊ Не зоста́вити ні кри́шки, ні по́кришки *див.* зоставля́ти (1)
КРИ́ШКА[2]
кри́шки
◊ До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки) *див.* кри́хта (1)
◊ Ні (ані́, і) кри́хти (кри́шки, кри́хи́, крихти́ни, кри́хітки, кри́хточки, кри́хтоньки, кри́шечки) <Ні (і) на кри́хту (на кри́хітку)> *див.* кри́хта (3)
КРИШТА́ЛЬ
кришта́ль
△ Бо́гемський кришта́ль *див.* кришта́ль (1)
△ Гі́рський кришта́ль *див.* кришта́ль (2)
Чи́стий, як сльоза́ (скло, кришта́ль *і т. ін.*) *див.* чи́стий
КРІ́ВЦЯ
крі́вця
△ За́яча крі́вця *див.* крі́вця (1)
◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.*) / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.*) *див.* кров (19)
КРІОГЕ́ННИЙ
кріоге́нна
△ Кріоге́нна інже́кція *див.* інже́кція (1)
КРІПОСНИ́Й[1]
кріпосне́
△ Кріпосне́ пра́во *див.* пра́во
КРІ́СЛО
крі́слі
Утри́матися в крі́слі *див.* утри́муватися[1]
крі́сло
Ві́денські ме́блі <Ві́денське крі́сло> <Ві́денський стіле́ць (дива́н)> *див.* ме́блі
Вольте́рівське крі́сло *див.* крі́сло (1)
Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска> *див.* візо́к (1)
Тро́нне крі́сло *див.* крі́сло (2)
КРОВ
кров
◊ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́ *і т. ін.*) *див.* кров (7)
◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)
◊ Ви́точити кров *див.* вито́чувати[2] (1)
◊ Вхо́дити / ввійти́ [в плоть і] в кров <Вхо́дити / ввійти́ в кров [і в плоть]> *див.* вхо́дити (15)
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров (8)
◊ Голуба́ кров *див.* кров (9)
◊ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров (10)
Замовля́ти / замо́вити кров *див.* замовля́ти (1)
◊ Заморо́жувати / заморо́зити кров [у жи́лах] *див.* заморо́жувати (1)

Затамо́вувати (зупиня́ти, спиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти, спини́ти) кров *див.* затамо́вувати (1)
◊ Ки́дати / ки́нути кров *див.* ки́дати (17)
◊ Кі́стка (кість) від кі́стки (від ко́сті) <Плоть від пло́ті> <Кров від кро́ві> *див.* кі́стка (17)
◊ Кров гра́є (шуму́є) / загра́ла (зашумі́ла) *див.* кров (11)
◊ Кров за кров *див.* кров (12)
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
◊ Кров з молоко́м *див.* кров (14)
Кров зупиня́ється (спиня́ється) / зупини́лася (спини́лася) *див.* кров (2)
◊ Кров і плоть *див.* кров (15)
◊ Кров і смерть! *див.* кров (16)
◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.*) / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.*) [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров (17)
◊ Кров повинипива́ти *див.* кров (18)
◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.*) / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.*) *див.* кров (19)
◊ Кров се́рця *див.* кров (20)
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.*) / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.*) у жи́лах *див.* кров (22)
◊ Ли́ти (прoлива́ти, розлива́ти) / проли́ти (розли́ти) кров *див.* ли́ти
Неви́нна кров *див.* кров (3)
△ Перелива́ти / перели́ти кров *див.* перелива́ти
◊ Пи́ти (смокта́ти, сса́ти *і т. ін.*) / попи́ти (посмокта́ти) кров (кро́ві) *див.* пи́ти
◊ Поточи́ти кров *див.* поточи́ти[2]
◊ Псува́ти / попсува́ти (зіпсува́ти) кров *див.* псува́ти
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
Розганя́ти (розго́нити) / розігна́ти кров *див.* розганя́ти
◊ Розігріва́ється / розігрі́ється кров *див.* кров (25)
◊ Розігріва́ти / розігрі́ти кров *див.* розігріва́ти
◊ Розпа́лювати кров *див.* розпа́лювати
◊ Точи́ти кров *див.* точи́ти[2]
◊ Точи́ти кров з се́рця *див.* точи́ти[2]
◊ Хвилюва́ти (бенте́жити, бунтува́ти) кров *див.* хвилюва́ти
◊ [Хоч] кров з но́са *див.* кров (26)
◊ Ціди́ти кров (рі́ки кро́ві) *див.* ціди́ти
Чо́рна кров *див.* кров (5)
◊ Як молоко́ та кров *див.* молоко́

кро́ві

Брати́ по се́рцю й кро́ві *див.* брат (1)
◊ Втопи́ти в кро́ві *див.* втопи́ти (1)
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
△ Гру́па кро́ві *див.* гру́па (9)
До кро́ві *див.* кров (1)
◊ До оста́нньої кра́плі (ка́плі, крапли́ни *і т. ін.*) кро́ві *див.* кра́пля (2)
△ Зара́ження кро́ві *див.* зара́ження (1)
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
◊ Кі́стка (кість) від кі́стки (від ко́сті) <Плоть від пло́ті> <Кров від кро́ві> *див.* кі́стка (17)
◊ Купа́тися / скупа́тися в крові́ *див.* купа́тися (2)
◊ Набира́ти / набра́ти пло́ті і кро́ві *див.* набира́ти
◊ Набира́тися / набра́тися кро́ві *див.* набира́тися
◊ Насиса́тися / нацса́тися кро́ві (по́ту, сліз) *див.* насиса́тися
◊ Пи́ти (смокта́ти, сса́ти *і т. ін.*) / попи́ти (посмокта́ти) кров (кро́ві) *див.* пи́ти
◊ Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло *і т. ін.*) кро́ві *див.* попсува́ти
◊ Потопи́ти в кро́ві *див.* потопля́ти
△ Прилиття́ кро́ві *див.* прилиття́
Припли́в (прили́в) кро́ві *див.* припли́в
◊ Проклятття (проклі́н) кро́ві *див.* прокля́ття
Пролиття́ (*рідко* проли́в) кро́ві *див.* пролиття́
◊ Розлило́ся мо́ре кро́ві *див.* мо́ре
◊ Сиді́ти в крові́ *див.* сиді́ти
◊ Тону́ти в крові́ *див.* тону́ти
У кро́ві *див.* кров (4)
◊ Умоча́ти (умо́чувати) / умочи́ти (скупа́ти) ру́ки в крові́ *див.* умоча́ти[1]
◊ Упива́тися / упи́тися кро́в'ю *чиєю* (кро́ві *чиєї*) *див.* упива́тися[1]
◊ Ціди́ти кров (рі́ки кро́ві) *див.* ціди́ти
Ціно́ю життя́ (кро́ві, че́сті, ща́стя *і т. ін.*) *див.* ціна́
△ Чи́стої кро́ві (поро́ди) *див.* кров (6)

кро́в'ю

◊ Добува́ти (здобува́ти) / добу́ти (здобу́ти) кро́в'ю [та кістка́ми] *див.* добува́ти (3)
◊ Душа́ облива́ється кро́в'ю *див.* душа́ (30)
◊ Залива́ти / зали́ти кро́в'ю *див.* залива́ти (4)
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
◊ Здобу́тий кро́в'ю *див.* здобу́тий (1)
◊ Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром) *див.* змива́ти (1)
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (свое́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати (2)
◊ Кро́в'ю й (та) по́том *див.* кров (23)
◊ Кро́в'ю се́рця *див.* кров (24)
◊ Налива́тися (набіга́ти) / нали́тися (набі́гти, понали́ватися) кро́в'ю *див.* налива́тися
◊ Нали́тий (набі́глий, понали́ваний *і т. ін.*) кро́в'ю *див.* нали́тий
◊ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] ру́ки кро́в'ю *див.* обагря́ти
◊ Обагри́тися / обагря́тися кро́в'ю *див.* обагря́тися
◊ Обкипі́ти / обкипа́ти кро́в'ю *див.* обкипа́ти
◊ Облива́тися кро́в'ю *див.* облива́тися
◊ Обли́те кро́в'ю се́рце *див.* се́рце
◊ Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в'ю *див.* облива́ти
◊ Покропи́ти кро́в'ю (по́том, слізьми́ *і т. ін.*) *див.* покропи́ти
◊ Полі́тий кро́в'ю *див.* полі́тий
◊ Розпла́чуватися / розплати́тися кро́в'ю *див.* розпла́чуватися
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.*) / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.*) кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.*) *див.* се́рце
◊ Ска́пувати кро́в'ю *див.* ска́пувати
Схо́дити (стіка́ти) / зійти́ (стекти́) кро́в'ю *див.* схо́дити
◊ Упива́тися / упи́тися кро́в'ю *чиєю* (кро́ві *чиєї*) *див.* упива́тися[1]
◊ Шинкува́ти кро́в'ю *див.* шинкува́ти[1]

КРОВИ́НКА

крови́нки

◊ Ані́ (без, ні, й) [жо́дної] крови́нки (крови́ночки) *див.* крови́нка (1)

КРОВИ́НОЧКА

крови́ночки

◊ Ані́ (без, ні, й) [жо́дної] крови́нки (крови́ночки) *див.* крови́нка (1)

КРОВИ́ЦЯ

крови́цю

◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти

КРО́ВНИЙ

кро́вна

◊ Крива́ва (кро́вна) по́мста (мста) *див.* по́мста
◊ Кро́вна обра́за *див.* обра́за
◊ Кро́вна спра́ва *див.* спра́ва[1]

кро́вний

Кро́вний (смерте́льний) во́рог *див.* во́рог (4)

КРО́ВНО

кро́вно

◊ Кро́вно обра́жений *див.* обра́жений

КРОВОО́БІГ

кровоо́біг

△ Корона́рний кровоо́біг *див.* кровоо́біг (1)

кровоо́бігу

△ Ко́ло кровоо́бігу *див.* ко́ло[1] (4)

КРОВ'ЯНИ́Й

кров'яни́й

△ Кров'яни́й тиск *див.* тиск

кров'яні́

△ Бі́лі кров'яні́ ті́льця́ *див.* ті́льце́
△ Кров'яні́ пласти́нки *див.* пласти́нка
△ Черво́ні кров'яні́ тільця́ *див.* тільце́

КРО́ЄНИЙ

кро́єний

Не до ладу́ кро́єний (*розм.* кра́яний), та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)

КРОК

крок

Вибивáти (відбивáти, рубáти) крок *див.* вибивáти (5)

Збавля́ти / збáвити крок (крóку) *див.* збавля́ти (2)

○ Крок за крóком <Сту́пінь за сту́пенем (сту́пнем)> *див.* крок (3)

◊ Крок назáд *див.* крок (9)

◊ Крок (стрибóк) уперéд *див.* крок (10)

◊ Крок у крок іти́ (ступáти) *див.* іти́ (145)

○ На крок *див.* крок (5)

◊ Ні (і) на [оди́н] крок не... <Ні (і) крóку не...> *див.* крок (12)

◊ Оди́н крок *див.* крок (14)

◊ Пéрші крóки <Пéрший крок (сту́пінь)> *див.* крок (15)

Прискóрювати (прибавля́ти, приспíшувати, приспішáти, набавля́ти, наддавáти *і т. ін.)* / прискóрити (прибáвити, приспíшити, набáвити, наддáти *і т. ін.)* крок (крóки, *рíдше* крóку, хóду, ходи́, хід) *див.* прискóрювати

△ Приставни́й крок *див.* крок (7)

Рівня́ти крок *див.* рівня́ти

△ Стройови́й крок *див.* крок (8)

Уповíльнювати (укорóчувати) / уповíльнити (укороти́ти) крóки (крок, хóду *і т. ін.)* *див.* уповíльнювати

◊ Хи́бний крок *див.* крок (16)

◊ Що ні крок *див.* крок (17)

крóками

◊ Мíряти крóками, ногáми *див.* мíряти

◊ Семими́льними крóками йти (просувáтися, ступáти *і т. ін.)* *див.* іти́ (154)

крóки

△ Гігáнтські крóки *див.* крок (6)

○ За два крóки <За дéсять крóків> *див.* крок (1)

◊ Мíряти (відмíрювати, відміря́ти) крóки *див.* мíряти

◊ Пéрші крóки <Пéрший крок (сту́пінь)> *див.* крок (15)

Прискóрювати (прибавля́ти, приспíшувати, приспішáти, набавля́ти, наддавáти *і т. ін.)* / прискóрити (прибáвити, приспíшити, набáвити, наддáти *і т. ін.)* крок (крóки, *рíдше* крóку, хóду, ходи́, хід) *див.* прискóрювати

Спрямóвувати / спрямувáти [свої́] крóки ([своїó] путь) *див.* спрямóвувати

Уповíльнювати (укорóчувати) / уповíльнити (укороти́ти) крóки (крок, хóду *і т. ін.)* *див.* уповíльнювати

крóків

○ За два крóки <За дéсять крóків> *див.* крок (1)

○ З пéрших крóків <З пéршого крóку> *див.* крок (2)

крóком

○ Крок за крóком <Сту́пінь за сту́пенем (сту́пнем)> *див.* крок (3)

◊ Крóком руш! *див.* рушáти

крóку

Збавля́ти / збáвити крок (крóку) *див.* збавля́ти (2)

○ З пéрших крóків <З пéршого крóку> *див.* крок (2)

◊ [І (ні)] крóку не [мóжна (могти́)] ступи́ти (зроби́ти) *див.* ступáти

◊ Не давáти / не дáти крóку ступи́ти <Ступи́ти не дáти> *див.* давáти (175)

◊ Ні (ані́) крóку *див.* крок (11)

◊ Ні (і) на [оди́н] крок не... <Ні (і) крóку не...> *див.* крок (12)

◊ Ні крóку назáд! *див.* крок (13)

Прискóрювати (прибавля́ти, приспíшувати, приспішáти, набавля́ти, наддавáти *і т. ін.)* / прискóрити (прибáвити, приспíшити, набáвити, наддáти *і т. ін.)* крок (крóки, *рíдше* крóку, хóду, ходи́, хід) *див.* прискóрювати

крóці

○ На кóжному крóці <На кóжному сту́пені (сту́пні)> *див.* крок (4)

КРÓКОВИЙ

крóкова

△ Крóкова напру́га *див.* напру́га

крóковий

△ Крóковий шукáч *див.* шукáч

КРОКОДИ́ЛІВ

крокоди́лові

◊ Крокоди́лячі (крокоди́лові) сльóзи *див.* сльозá

КРОКОДИ́ЛЯЧИЙ

крокоди́лячі

◊ Крокоди́лячі (крокоди́лові) сльóзи *див.* сльозá

◊ Ли́ти (проливáти) крокоди́лячі сльóзи *див.* ли́ти

КРОКУВÁТИ

крокувáти

◊ Бу́ти (іти́, крокувáти, перебувáти *і т. ін.)* в однíй шерéнзі *див.* бу́ти (65)

КРОМÍШНІЙ

кромíшня

◊ Кромíшня тьма (пíтьмá, тéмрява, тéмінь *і т. ін.)* *див.* тьма[1]

КРОПИВÁ

кропивá

△ Водянá кропивá *див.* кропивá (1)

△ Глухá кропивá *див.* кропивá (2)

△ Собáча кропивá *див.* кропивá (3)

кропивóю

◊ Дорóга (стéжка) тéрном (ожи́ною, кропивóю *і т. ін.)* порослá (зарослá) *див.* дорóга (7)

КРОПИ́В'ЯНИЙ

кропи́в'яне

◊ Кропи́в'яне сíм'я *див.* сíм'я

кропи́в'яним

◊ Засипáти кропи́в'яним сíм'ям *див.* засипáти[1] (1)

КРОТ

крот

◊ Сто (сто сот, ти́сячу) крот [болячóк] у печінкáх *див.* сто

КРУГ[1]

круг

△ Гончáрський (гончáрний) круг *див.* круг[1] (4)

◊ Давáти / дáти кру́га (круг) *див.* давáти (78)

Затóчувати кóло (півкóло, *рíдше* круг) *див.* затóчувати[2] (1)

◊ Зачарóване (заворóжене, закля́те, зачаклóване) кóло <Зачарóваний (заворóжений, закля́тий, зачаклóваний) круг> *див.* кóло[1] (8)

Круг колíс *див.* круг[1] (1)

Круг пря́дива *див.* круг[1] (2)

○ На круг *див.* круг[1] (3)

△ Пристóвбурний круг *див.* круг[1] (5)

Рятувáльне (ря́тівнé) кóло <Рятувáльний (рятівни́й) круг> *див.* кóло[1] (2)

кру́га

◊ Давáти / дáти кру́га (круг) *див.* давáти (78)

◊ З кру́га (з путтяя́) спи́тися *див.* спивáтися

△ Квадрату́ра кру́га *див.* квадрату́ра (1)

круги́

◊ Круги́ (кружáла) літáють (іду́ть) / залітáли (пішли́, заходи́ли) пéред очи́ма (в очáх) *див.* круг[1] (6)

Синцí (круги́, кóла, кружки́) під (попíд) очи́ма *див.* синéць

кру́гу

◊ Пускáти / пусти́ти шáпку по кру́гу (по кóлу) *див.* пускáти

кру́зі

◊ Сóнце в кру́зі *див.* сóнце

КРУГЛÉНЬКИЙ

круглéнька

◊ Кру́гла (круглéнька, круглéсенька) су́ма *див.* су́ма

◊ Кру́гла (круглéнька) ци́фра *див.* ци́фра

КРУГЛÉСЕНЬКИЙ

круглéсенька

◊ Кру́гла (круглéнька, круглéсенька) су́ма *див.* су́ма

КРУ́ГЛИЙ

кру́гла

Кру́гла відмíнниця *див.* відмíнниця (1)

◊ Кру́гла (круглéнька, круглéсенька) су́ма *див.* су́ма

◊ Кру́гла (круглéнька) ци́фра *див.* ци́фра

Кру́гла (кру́глий) сиротá *див.* сиротá

Ювілéйна (кру́гла) дáта *див.* дáта (1)

кру́гле

Кру́гле сирíтство *див.* сирíтство

◊ Кру́гле слóво <Кру́глий зворóт> *див.* слóво

кру́глий

Кру́гла (кру́глий) сиротá *див.* сиротá

◊ Кру́гле слóво <Кру́глий зворóт> *див.* слóво

Кру́глий відмíнник *див.* відмíнник (1)

Кру́глий стіл *див.* стіл[1]

кру́глим

[Зу́стріч (нарáда, розмóва *і т. ін.)*] за кру́глим столóм *див.* стіл[1]

Кру́глим (серéднім) числóм *див.* числó

кру́глі

△ Кру́глі дужки́ *див.* ду́жка (2)

△ Кру́глі чéрви *див.* чéрви

КРУГОВИ́Й

кругов́á

△ Круговá оборóна *див.* оборóна

△ Круговá пору́ка *див.* пору́ка

круговий
△ Круговий процес *див.* процес
КРУ́ГОМ
кру́гом
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)
КРУЖА́ЛО
кружа́ла
◊ Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
КРУЖЛЯ́ТИ
кружля́ють
◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)
КРУЖО́К
кружки́
Синці́ (кругі́, ко́ла, кружки́) під (попі́д) очи́ма *див.* сине́ць
кружку́
Оберта́тися в ко́лі (сфе́рі, кружку́ *і т. ін.*) *див.* оберта́тися
КРУПА́
крупу́
Де́рти (дра́ти) крупу́ (про́со, зе́рно́ *і т. ін.*) *див.* де́рти (2)
КРУПО́ЗНИЙ
крупо́зне
△ Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів) *див.* запа́лення (1)
КРУТИ́Й
крути́й
◊ Крути́й (корі́нний, вели́кий *і т. ін.*) перело́м *див.* перело́м
Крути́й но́ров *див.* но́ров
Крути́й тано́к (та́не́ць, ряд *і т. ін.*) *див.* тано́к
круті́
Круті́ за́ходи *див.* за́хід[1] (3)
◊ Круті́ поворо́ти *див.* поворо́т
КРУТИ́ТИ
крути́
◊ Крути́, Гаври́ло *див.* крути́ти (4)
◊ Хоч мотузки́ (мотý́ззя) крути́ *див.* крути́ти (19)
◊ Як не крути́ (крути́сь) [, як не верти́ (верти́сь)], а... *див.* крути́ти (21)
крути́ти
◊ Вола́м (бика́м) хвости́ крути́ти *див.* крути́ти (3)
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
◊ Крути́ти аму́ри *див.* крути́ти (5)
◊ Крути́ти (верті́ти) на всі бо́ки *див.* крути́ти (6)
◊ Крути́ти (верті́ти) хвосто́м *див.* крути́ти (7)
◊ Крути́ти в но́сі *див.* крути́ти (8)
◊ Крути́ти голово́ю (ро́зумом, мо́зком, мі́зками *і т. ін.*) *див.* крути́ти (9)
◊ Крути́ти / закрути́ти вереміо (веремі́я) *див.* крути́ти (10)
◊ Крути́ти / закрути́ти харама́на *див.* крути́ти (11)
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти (12)
◊ Крути́ти мі́зки *див.* крути́ти (13)
◊ Крути́ти / покрути́ти но́сом *див.* крути́ти (14)
Крути́ти / покрути́ти па́льцем ко́ло чола́ (голови́, скро́ні *і т. ін.*) *див.* крути́ти (1)
◊ Крути́ти (пуска́ти) фільм (кінокарти́ну, кіно́) *див.* крути́ти (15)
◊ Крути́ти рома́н *див.* крути́ти (16)
◊ Крути́ти слова́ми *див.* крути́ти (17)
◊ Крути́ти (сука́ти) мотузки́ (мотý́ззя) *див.* крути́ти (18)
◊ Цу́цика крути́ти *див.* крути́ти (20)
Ю́ра крути́ти *див.* крути́ти (2)
кру́тять
Хапа́ють (напада́ють, кру́тять *і т. ін.*) / вхопи́ли (напа́ли, скрути́ли *і т. ін.*) ко́рчі *див.* ко́рчі (1)
КРУТИ́ТИСЯ
крути́лася
◊ Розмо́ва кру́титься (крути́лася *і т. ін.*) *див.* розмо́ва
крути́сь
◊ Як не крути́ (крути́сь) [, як не верти́ (верти́сь)], а... *див.* крути́ти (21)
крути́тися
◊ Верті́тися (крути́тися) на нога́х *див.* верті́тися (4)
◊ Верті́тися (крути́тися) пе́ред очи́ма (на оча́х) *див.* верті́тися (5)
◊ Верті́тися (крути́тися) як (мов, ні́би *і т. ін.*) му́ха в окро́пі *див.* верті́тися (6)
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
◊ Крути́тися / покрути́тися на слизько́му *див.* крути́тися (1)
◊ Крути́тися (сі́патися, со́ватися, сиді́ти *і т. ін.*) [як (мов, ні́би *і т. ін.*)] на ши́лі <На ши́ло сі́сти> *див.* крути́тися (2)
◊ Крути́тися як (мов, ні́би *і т. ін.*) бі́лка в ко́лесі *див.* крути́тися (3)
кру́титься
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.*)> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
◊ [Аж (рі́дко бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пе́рекидом, пе́рекидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Верти́ться (кру́титься) в голові́ *див.* верті́тися (1)
◊ Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці) *див.* верті́тися (2)
◊ Верти́ться (кру́титься) на язиці́ (на язику́) *див.* верті́тися (3)
◊ Ду́мка верти́ться (кру́титься) в голові́ *див.* ду́мка (5)
◊ Розмо́ва кру́титься (крути́лася *і т. ін.*) *див.* розмо́ва
◊ Світ кру́титься пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* світ[2]
◊ Сльо́зи кру́тяться (сльоза́ кру́титься) в оча́х *див.* сльоза́
кру́тяться
◊ Сльо́зи кру́тяться (сльоза́ кру́титься) в оча́х *див.* сльоза́
КРУТНИ́Й
крутни́й
△ Крутни́й моме́нт *див.* моме́нт
КРУ́ТО
кру́то
◊ Кру́то замі́сть мі́сити *див.* мі́сити
КРУТЬ
круть
◊ Хоч (чи, ні, ані́) верть [а] хоч (чи, ні, ані́) круть <Хоч (чи, ні, ані́) круть хоч (чи, ні, ані́) верть> *див.* верть (1)
КРУ́ЧЕНИЙ
кру́чена
△ Кру́чений бара́н <Кру́чена вівця́> *див.* бара́н (1)
кру́чений
△ Кру́чений бара́н <Кру́чена вівця́> *див.* бара́н (1)
△ Кру́чений м'яч *див.* м'яч
кру́чені
△ Кру́чені паничі́ *див.* пани́ч
КРЮЧО́К
крючо́к
Прика́зний крючо́к *див.* крючо́к (1)
КРЯ́ЧКА
кря́чкою
◊ Сиді́ти ка́менем (пенько́м, кря́чкою *і т. ін.*) *див.* сиді́ти
КСЕНО́НОВИЙ
ксено́нова
△ Ксено́нова ла́мпа *див.* ла́мпа
КУБЕ́ЛЕЧКО
кубе́лечко
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гніздéчко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
КУБЕ́ЛЬЦЕ
кубе́льце
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гніздéчко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
КУ́БИК
ку́бики
Бульйо́нні ку́бики *див.* ку́бик (1)
КУБІ́ЧНИЙ
кубі́чний
△ Складови́й кубі́чний метр *див.* метр[1]
КУБЛО́
кубло́
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гніздéчко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
Кубло́ розпу́сти *див.* кубло́ (1)
◊ Насиджене гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (1)
◊ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.*) гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)

КУ́БОВИЙ
ку́бова
△ Ку́бова фа́рба *див.* фа́рба
КУВА́ТИ[1]
кува́ти
◇ [Аж] вухналі́ кува́ти зуба́ми *див.* кува́ти[1] (1)
◇ Ні (не) кува́ти, ні (не) моло́ти *див.* кува́ти[1] (2)
КУВА́ТИСЯ
кує́ться
◇ Не кує́ться й не ме́леться *див.* кува́тися (1)
КУДИ́
куди́
Бі́гвість куди́ (де) *див.* бі́гвість (1)
◇ Де (куди́) діва́ти / ді́ти (поді́ти) себе́ *див.* діва́ти (1)
◇ Де (куди́) діва́тися / ді́тися (поді́тися) *див.* діва́тися (1)
◇ Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́сь, не оберни́сь, не пове́рнешся, не поверну́сь, не поверни́сь *і т. ін.)* *див.* оберта́тися
◇ [І] куди́ о́чі диви́лися *див.* о́ко[1]
◇ Кат зна що (як, куди́ *і т. ін.)* *див.* кат (2)
◇ Куди́ [вже] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* *див.* куди́ (1)
◇ Куди́ ві́тер ві́є (дме) *див.* ві́тер (13)
◇ Куди́ воно́ йде́ться *див.* воно́ (1)
◇ Куди́ ди́виться *див.* диви́тися (28)
◇ Куди́ ж пак *див.* куди́ (2)
◇ Куди́ [ж] тобі́ *див.* куди́ (3)
◇ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
◇ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в (*рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.)* <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
◇ Куди́ метну́в! *див.* метну́ти
◇ Куди́ [на́ше] не йшло *див.* іти́ (146)
◇ Куди́ не глянь (не кинь) *див.* гля́нути (6)
◇ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
◇ Куди́ не ки́нься *див.* ки́датися (9)
◇ Куди́ не пода́йся *див.* подава́тися
Куди́ [не] слід *див.* слід[2]
◇ Куди́ о́чі [ба́чать (ди́вляться, спа́ли *і т. ін.)*] *див.* о́ко[1]
◇ Куди́ о́чі поведу́ть (пока́жуть) *див.* о́ко[1]
◇ Куди́ о́чі стоя́ть *див.* о́ко[1]
◇ Куди́ попа́ло *див.* попада́ти
Куди́ прийде́ться *див.* прихо́дитися
◇ Куди́ (*рідше* де) о́ко (зір) сяга́є (діста́є, сягне́ *і т. ін.)* <Куди́ о́ко не сягне́> <Як дале́ко о́ко сяга́є> *див.* о́ко[1]
◇ Куди́ там *див.* куди́ (4)
◇ Куди́ твоє́ (*рідше* ва́ше) ді́ло *див.* ді́ло (20)
◇ Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че) *див.* душа́ (62)
Куди́ хо́чу (хо́чеш, хо́че *і т. ін.)* *див.* хоті́ти
◇ Куди́ чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.)* поні́с *див.* чорт
◇ Куди́ чорті́ [не] носи́ли! *див.* чорт
◇ Куди́ чорті́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?> *див.* чорт
◇ Не зна́ти, де (куди́) посади́ти (посадови́ти) *див.* зна́ти (31)
◇ Не зна́ти, куди́ (де) поді́ти ру́ки *див.* зна́ти (33)
◇ Не зна́ти, куди́ діва́ти / ді́ти (поді́ти) о́чі [від со́рому] *див.* зна́ти (34)
◇ Нема́ куди́ пода́тися *див.* нема́
◇ Ні́де (нема́є куди́, ні́куди *і т. ін.)* діва́тися / ді́тися *див.* діва́тися (2)
◇ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.)* пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
◇ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́) поді́тися *див.* поді́нутися
◇ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю (*рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◇ Скі́льки (куди́) о́ко обхо́плює *див.* о́ко[1]
◇ Ста́рший, куди́ пошлю́ть *див.* ста́рший
◇ Так куди́ [ж пак] *див.* так
◇ Хоч куди́ *див.* куди́ (5)
◇ Хто куди́ [ба́чив (попа́в)] *див.* хто[1]
◇ Що куди́ й до чо́го *див.* що[1]
◇ Як (куди́, коли́ *і т. ін.)* [сам (сама́, самі́ *і т. ін.)*] зна́єш (зна́єте) *див.* зна́ти (45)
КУ́КА
ку́ку
◇ Ку́ку в ру́ку *див.* ку́ка (1)
КУКІ́ЛЬВА́Н
кукі́льва́ну
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] кукі́льва́ну (куко́льва́ну) об'ї́вся (наї́вся) *див.* об'їда́тися
КУ́КУ́
куку́
◇ Куку́ на му́ню *див.* ку́ку́ (1)
КУКУРІ́КУ́
кукурі́ку
◇ Ні (ані́) бе ні (ані́) ме [ні кукурі́ку] *див.* бе[1] (1)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт від ла́дану (від кукурі́ку́) *див.* чорт
КУКУРУ́ДЗА
кукуру́дза
Кремени́ста кукуру́дза *див.* кукуру́дза (1)
Ри́сова кукуру́дза *див.* кукуру́дза (2)
Цукро́ва кукуру́дза *див.* кукуру́дза (3)
КУЛА́К
кула́к
◇ В кула́к *див.* кула́к (1)
Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к) *див.* затиска́ти (1)
◇ Зати́снути в кула́к *див.* затиска́ти (3)
◇ Збира́ти в кула́к *див.* збира́ти (5)
◇ Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к *див.* збира́тися (5)
◇ Позіха́ти в кула́к *див.* позіха́ти
◇ Пока́зувати / показа́ти кула́к <Сука́ти кулаки́> *див.* пока́зувати
Скру́чувати / скрути́ти кула́к (кулаки́) *див.* скру́чувати
Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути кула́к (кулаки́, кулачки́) *див.* стиска́ти
◇ Труби́ти в кула́к (кулаки́) *див.* труби́ти
◇ Хли́пати в кула́к *див.* хли́пати
◇ Хоч у кула́к труби́ (труби́ти) *див.* труби́ти
кулака́ми
◇ Ки́датися (со́ватися) / ки́нутися (су́нутися) з кулака́ми (кулако́м) *див.* ки́датися (7)
Кулака́ми сльо́зи утира́ти *див.* утира́ти[1]
◇ Розма́хувати кулака́ми [пі́сля бі́йки] *див.* розма́хувати
Со́ватися з кулака́ми (кулако́м) *див.* со́ватися
кулаки́
◇ Би́ти в кулаки́ *див.* би́ти (27)
Виклика́ти на кулаки́ *див.* виклика́ти (3)
◇ Пока́зувати / показа́ти кула́к <Сука́ти кулаки́> *див.* пока́зувати
Скру́чувати / скрути́ти кула́к (кулаки́) *див.* скру́чувати
Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути кула́к (кулаки́, кулачки́) *див.* стиска́ти
Стиска́ються (сти́скуються) / сти́снулися (сти́слися) кулаки́ (ру́ки [в кулаки́], па́льці [в кулаки́]) *див.* стиска́тися
◇ Схопи́тися на кулаки́ *див.* схо́плюватися
◇ Труби́ти в кула́к (кулаки́) *див.* труби́ти
кулако́м
◇ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в (*рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◇ Ки́датися (со́ватися) / ки́нутися (су́нутися) з кулака́ми (кулако́м) *див.* ки́датися (7)
◇ Кулако́м вола́ вб'є *див.* убива́ти[1]
Со́ватися з кулака́ми (кулако́м) *див.* со́ватися
кулаку́
◇ Трима́ти (держа́ти) в кулаку́ (в кулаці́) *див.* трима́ти
кулаці́
◇ Трима́ти (держа́ти) в кулаку́ (в кулаці́) *див.* трима́ти
КУЛА́ЧКИ
кула́чках
◇ На кула́чках *див.* кула́чки (1)
кула́чки
Би́тися навкула́чки (*рідко* на кула́чки) *див.* би́тися (1)
КУЛА́ЧНИЙ
кула́чне
Кула́чне пра́во *див.* пра́во
КУЛАЧО́К
кулачки́
Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути кула́к (кулаки́, кулачки́) *див.* стиска́ти
кулачо́к
Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к) *див.* затиска́ти (1)
КУЛЕМЕ́Т
кулеме́т
Станко́вий кулеме́т *див.* кулеме́т (1)
кулеме́та
Полива́ти / поли́ти з автома́та (з кулеме́та, з міноме́та *і т. ін.)* *див.* полива́ти
КУЛИ́К
кули́к
△ Лісови́й кули́к *див.* кули́к (1)

КУЛІ́СА[1]
кулі́сами
За кулі́сами *див.* куліса[1] (1)
кулі́си
За кулі́си *див.* куліса[1] (2)
КУЛУА́РИ
кулуа́рах
У кулуа́рах *див.* кулуа́ри (2)
кулуа́рів
З кулуа́рів *див.* кулуа́ри (1)
КУЛЬ
кулі́в
◊ Натруси́ти кулі́в *див.* натру́шувати
куль
Куль около́ту *див.* куль (1)
КУЛЬБА́КА
кульба́ки
◊ Ви́бити (ви́садити) з сідла́ *(заст.* з кульба́ки) *див.* вибива́ти (17)
КУЛЬГА́ТИ
кульга́ти
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
КУЛЬКОВИ́Й
кулькова́
Кулькова́ ру́чка *див.* ру́чка
КУЛЬОВИ́Й
кульова́
△ Кульова́ стрільба́ *див.* стрільба́[1]
КУЛЬТ
культ
Культ осо́би *див.* культ (1)
Роби́ти (ство́рювати) / зроби́ти (створи́ти) культ *див.* роби́ти
ку́льту
△ Служи́тель ку́льту *див.* служи́тель
КУЛЬТИВА́ТОР
культива́тор
△ Чи́зельний культива́тор *див.* культива́тор (1)
КУЛЬТУ́РА
культу́ра
△ Екологі́чна культу́ра *див.* культу́ра (2)
△ Зарубіне́цька культу́ра *див.* культу́ра (3)
Ма́сова культу́ра *див.* культу́ра (1)
△ Матеріа́льна культу́ра *див.* культу́ра (6)
△ Мустье́рська культу́ра *див.* культу́ра (7)
△ Трипі́льська культу́ра *див.* культу́ра (10)
△ Фізи́чна культу́ра *див.* культу́ра (11)
△ Черняхі́вська культу́ра *див.* культу́ра (12)
△ Чи́ста культу́ра *див.* культу́ра (13)
△ Чорнолі́ська культу́ра *див.* культу́ра (14)
△ Ше́льська культу́ра *див.* культу́ра (15)
△ Я́мна культу́ра *див.* культу́ра (16)
культу́ри
Буди́нок (Пала́ц) культу́ри *див.* буди́нок (2)
△ Зернові́ культу́ри *див.* культу́ра (4)
△ Кормові́ культу́ри *див.* культу́ра (5)
△ Озимі́ культу́ри *див.* культу́ра (8)
△ Техні́чні культу́ри *див.* культу́ра (9)
△ Я́рі культу́ри *див.* культу́ра (17)
КУЛЬТУ́РНИЙ
культу́рний
△ Культу́рний шар *див.* шар[1]
КУЛЬТУ́РНО-ІСТОРИ́ЧНИЙ
культу́рно-істори́чна
△ Зру́бна культу́рно-істори́чна спі́льність *див.* зру́бний (1)
КУ́ЛЯ[1]
ку́лі
Випуска́ти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни *і т. ін.) див.* випуска́ти (3)
◊ Під ку́лі йти / піти́ *див.* іти́ (152)
ку́лю
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
◊ Хоч ку́лю в лоб *див.* ку́ля[1] (5)
ку́ля
Випадко́ва (заблу́кана, сліпа́) ку́ля *див.* ку́ля[1] (1)
△ Земна́ ку́ля *див.* ку́ля[1] (2)
△ Ку́ля дум-ду́м *див.* ку́ля[1] (3)
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти[1] (142)
△ Пові́тря́на ку́ля *див.* ку́ля[1] (4)
ку́лями
Обсипа́ти / обси́пати ку́лями *див.* обсипа́ти
КУМ[1]
кум
◊ Кум королю́ *див.* кум[1] (2)
◊ Кум королю́ і сват міні́стру *див.* кум[1] (3)
куми́
Проси́ти (кли́кати) в куми́ *див.* проси́ти
Стрі́чні куми́ *див.* кум[1] (1)
КУМИ́Р
куми́ра
◊ Зроби́ти (створи́ти) / роби́ти (ство́рювати, твори́ти) [собі] куми́ра (куми́ром) *див.* зроби́ти (16)
куми́ром
◊ Зроби́ти (створи́ти) / роби́ти (ство́рювати, твори́ти) [собі] куми́ра (куми́ром) *див.* зроби́ти (16)
КУМПА́НІЯ
кумпа́нія
◊ Те́пла компа́нія (кумпа́нія) *див.* компа́нія (5)
◊ Че́сна компа́нія (кумпа́нія) *див.* компа́нія (6)
КУ́ПА
ку́па
◊ Ку́па (ку́пою) на ку́пі *див.* ку́па (4)
◊ Мала́ ку́па *див.* ку́па (5)
ку́пами
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти
ку́пи
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
Димові́ ку́пи *див.* ку́па (1)
◊ До ку́пи *див.* ку́па (3)
◊ [І] ку́пи не трима́ється (не де́ржиться) *див.* трима́тися
◊ Ле́две трима́тися ку́пи *див.* трима́тися
Ло́вчі ку́пи *див.* ку́па (2)
◊ Трима́тися (держа́тися) ку́пи *див.* трима́тися
ку́пі
◊ Іти́ / піти́ ку́пою *(рідко* при ку́пі) *див.* іти́ (90)
◊ Ку́па (ку́пою) на ку́пі *див.* ку́па (4)
ку́пою
◊ Іти́ / піти́ ку́пою *(рідко* при ку́пі) *див.* іти́ (90)
◊ Ку́па (ку́пою) на ку́пі *див.* ку́па (4)
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти
ку́пу
◊ Змі́шувати / зміша́ти в одну́ ку́пу *див.* змі́шувати (1)
КУПА́ЛЬНИЙ[1]
купа́льний
Купа́льний сезо́н *див.* сезо́н
КУ́ПАНИЙ
ку́паний
◊ Ку́паний в окро́пі *див.* ку́паний (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ку́паний у барві́нку (у любистку) *див.* ку́паний (2)
КУПА́ТИ
купа́ти
Купа́ти в барві́нку (у люби́стку) *див.* купа́ти (1)
◊ Купа́ти в окро́пі *див.* купа́ти (2)
КУПА́ТИСЯ
купа́йся
◊ Хоч купа́йся *див.* купа́тися (3)
купа́тися
◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в розко́шах, в срі́блі-зо́лоті) *див.* купа́тися (1)
◊ Купа́тися / скупа́тися в крові́ *див.* купа́тися (2)
КУПЕ́ЙНИЙ
купе́йний
Купе́йний ваго́н *див.* ваго́н (5)
КУПЕ́ЦЬКИЙ
купе́цький
Купе́цький стан *див.* стан[3]
КУПИ́ЛО
купи́ло
◊ Купи́ло притупи́ло *див.* купи́ло (1)
КУ́ПИНА́[1]
ку́пині
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* жа́ба на ку́пині *див.* жа́ба[1] (3)
КУПИНА́[2]
купина́
◊ Неопали́ма купина́ *див.* купина́[2] (1)
КУПИ́ТИ
купи́в
◊ За що купи́в, за те [й] прода́в *див.* купува́ти (1)
ку́пить
◊ Ку́пить і прода́сть *див.* купува́ти (2)
КУПІДО́Н
купідо́на
◊ Стріла́ Аму́ра (Купідо́на) <Аму́рова (Купідо́нова) стріла́> *див.* стріла́

КУ́ПІЛЬ
ку́пелем
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)
КУ́ПКА
купка́ми
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
ку́пки́
◊ Збива́тися / зби́тися (позбива́тися) в ку́пку (в ку́пки́) *див.* збива́тися (6)
ку́пкою
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
ку́пку
◊ Збива́тися / зби́тися (позбива́тися) в ку́пку (в ку́пки́) *див.* збива́тися (6)
КУПО́ВАНИЙ
купо́ваний
Не купо́ваний *див.* купо́ваний (1)
КУПО́Н
купо́ни
◊ Стри́гти купо́ни *див.* стри́гти
КУПО́ННИЙ
купо́нна
△ Купо́нна ста́вка *див.* ста́вка
КУПУВА́ТИ
купува́ти
◊ Купува́ти / купи́ти кота́ в мішку́ *див.* купува́ти (3)
◊ Купува́ти / купи́ти (роздобу́тися) за три о́гляди *див.* купува́ти (4)
◊ Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продава́ти
КУПЧА́СТИЙ
купча́сті
Купча́сті хма́ри *див.* хма́ра
КУ́ПЧИЙ
ку́пча
△ Ку́пча гра́мота *див.* гра́мота[2] (7)
КУПЮ́РА[1]
купю́р
Без купю́р *див.* купю́ра[1] (1)
КУРА́Й[1]
кура́й
△ Поташе́вий кура́й *див.* кура́й[1] (1)
КУРГА́НЧИКОВИЙ
курга́нчикова
△ Курга́нчикова ми́ша *див.* ми́ша
КУРДЮ́ЧНИЙ
курдю́чна
△ Курдю́чна вівця́ *див.* вівця́ (2)
КУР'Є́Р
кур'є́р
Дипломати́чний кур'є́р *див.* кур'є́р (1)
КУР'Є́РСЬКИЙ
кур'є́рський
Кур'є́рський по́їзд *див.* по́їзд
кур'є́рські
Кур'є́рські ко́ні *див.* кінь (3)
КУ́РИ
ку́ри
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри (1)
◊ [І] ку́ри не клюю́ть *див.* ку́ри (2)
◊ Ку́ри засмію́ть *див.* ку́ри (3)
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
◊ Хи́мині ку́ри *див.* ку́ри (4)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] мо́кра ку́рка (змо́клі ку́ри) *див.* ку́рка (4)
ку́рям
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
КУРИ́ТИ[1]
кури́ти
◊ Кади́ти (пали́ти, кури́ти *і т. ін.*) фіміа́м *див.* кади́ти (1)
Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.*) лю́льку (кальян, наргіле́ *і т. ін.*) *див.* кури́ти[1] (1)
КУРИ́ТИСЯ[1]
кури́ться
Дим (димо́к, тума́н *і т. ін.*) кури́ться *див.* дим (1)
◊ Кури́ться ку́рява (пісо́к, сніг *і т. ін.*) *див.* ку́рява (2)
КУРИ́ТИСЯ[2]
кури́тися
◊ Не горі́ти і не кури́тися *див.* горі́ти (4)
КУРІ́ННИЙ
курі́нни́й
Курі́нни́й ота́ман *див.* ота́ман
КУРІ́ТИ[2]
кури́ть
◊ Аж кури́ть *див.* курі́ти[2] (1)
◊ Аж пил (пилю́ка) кури́ть *див.* пил
КУ́РІЯ
ку́рія
Ри́мська (па́пська) ку́рія *див.* ку́рія (1)
Феода́льна ку́рія *див.* ку́рія (2)
КУ́РКА
ку́рка
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри (1)
◊ Носи́тися (бі́гати) як (мов, на́че *і т. ін.*) ку́рка з яйце́м *див.* носи́тися
◊ Сліпа́ ку́рка *див.* ку́рка (2)
△ Султа́нська ку́рка *див.* ку́рка (1)
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.*) тебе́ (його́, її *і т. ін.*) му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.*) вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ку́рка (соро́ка) ла́пою <Як (мов, ні́би *і т. ін.*) соро́ка по ти́ну> *див.* ку́рка (3)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] мо́кра ку́рка (змо́клі ку́ри) *див.* ку́рка (4)
ку́рки
◊ [І] ку́рки ні́де (ні́куди) ви́пустити *див.* випуска́ти (16)
ку́рку
Пощу́пати ку́рку *див.* пощу́пати
ку́рці
◊ [І] ку́рці ні́де клю́нути (ступи́ти) *див.* клю́нути (1)
◊ Ку́рці ні́де (нема́є де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
КУРО́К
куро́к
Зво́дити / звести́ куро́к *див.* зво́дити (2)
Спуска́ти / спусти́ти куро́к *див.* спуска́ти
КУРС
курс
△ Біржови́й курс *див.* курс (1)
◊ Бра́ти / взя́ти курс *див.* бра́ти (85)
△ Валю́тний курс *див.* курс (2)
◊ Вво́дити / ввести́ в курс *див.* вво́дити (7)
△ Ве́ксельний курс *див.* курс (3)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в курс *див.* вхо́дити (13)
△ Елективний курс *див.* курс (4)
◊ Ляга́ти / лягти́ на курс (ку́рсом) *див.* ляга́ти
△ Обмі́нний курс валю́т *див.* курс (5)
Прово́дити курс *див.* прово́дити
△ Пропедевти́чний курс *див.* курс (6)
△ Спеціа́льний курс *див.* курс (7)
◊ Трима́ти курс <Трима́тися ку́рсу> *див.* трима́ти
ку́рсах
Іти́ (ру́хатися) / піти́ парале́льним ку́рсом (на парале́льних ку́рсах) *див.* іти́ (33)
ку́рсі
◊ Бу́ти в ку́рсі *див.* бу́ти (51)
◊ В ку́рсі (справ) *див.* курс (8)
◊ Трима́ти в ку́рсі *див.* трима́ти
ку́рсом
◊ Іти́ / піти́ ку́рсом *див.* іти́ (91)
Іти́ (ру́хатися) / піти́ парале́льним ку́рсом (на парале́льних ку́рсах) *див.* іти́ (33)
◊ Ляга́ти / лягти́ на курс (ку́рсом) *див.* ляга́ти
ку́рсу
◊ Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу *і т. ін.*) *див.* збива́ти (11)
◊ Трима́ти курс <Трима́тися ку́рсу> *див.* трима́ти
КУ́РСИ
ку́рси
△ Інститу́т (ку́рси) удоскона́лення (підви́щення) *див.* інститу́т (2)
КУРСИ́В
курси́в
Курси́в мій (наш) *див.* курси́в (1)
КУРСОВИ́Й
курсова́
△ Курсова́ різни́ця *див.* різни́ця[1]
Курсова́ робо́та *див.* робо́та
курсови́й
△ Курсови́й ма́клер *див.* ма́клер
КУРТУА́ЗНИЙ
куртуа́зна
Куртуа́зна літерату́ра *див.* літерату́ра
КУРЧА́
курча́
◊ З варе́ної кра́шанки курча́ ви́сидить *див.* виси́джувати (1)
курча́т
◊ Курча́т рахува́ти (лічи́ти) *див.* лічи́ти[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) курча́т погуби́в *див.* погубля́ти
КУ́РЯВА
ку́рява
◊ Аж ку́рява встає́ *див.* ку́рява (1)
◊ Кури́ться ку́рява (пісо́к, сніг *і т. ін.*) *див.* ку́рява (2)

КУ́РЯЧИЙ

ку́ряча

◇ Капу́стя́на (ку́ряча, дубо́ва) голова́ *див.* голова́ (33)

◇ Коро́тка (закоро́тка, ку́ряча) па́м'ять *див.* па́м'ять

△ Ку́ряча сліпота́ *див.* сліпота́

ку́ряче

△ Ку́ряче про́со *див.* про́со

ку́рячий

◇ Ку́рячий (коро́ткий) ро́зум *див.* ро́зум

◇ Ку́рячий мо́зок *див.* мо́зок

Сліпи́й (ку́рячий, свиня́чий, цига́нський) дощ *див.* дощ (1)

ку́рячим

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́рячим зу́бом обче́ркнутий *див.* обче́ркнутий

ку́рячих

◇ На ку́рячій ні́жці <На ку́рячих ні́жках> *див.* ні́жка

ку́рячі

Ку́рячі гру́ди *див.* гру́ди (2)

△ Ку́рячі о́чка *див.* о́чко

ку́рячій

◇ На ку́рячій ні́жці <На ку́рячих ні́жках> *див.* ні́жка

◇ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка

КУСА́ТИ

куса́ти

◇ Куса́ти (гри́зти) собі́ *(рі́дко* свої́) лі́кті *(рі́дко* па́льці) *див.* куса́ти (1)

◇ Куса́ти гу́би *див.* куса́ти (2)

◇ Куса́ти за п'я́ти *див.* куса́ти (3)

◇ Куса́ти за се́рце *див.* куса́ти (4)

КУСА́ТИСЯ

куса́ються

◇ Ці́ни куса́ються *див.* ціна́

КУ́СЕНЬ

ку́сень

◇ Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к *і т. ін.)* хлі́ба *див.* ма́ти[2]

◇ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рі́дко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к

КУ́СНИК

ку́сник

◇ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рі́дко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к

ку́сники

◇ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* на ку́сники порва́ло *див.* порва́ти[1]

КУСО́К

куско́м

◇ Діли́тися *(рі́дко* розділя́тися) / поділи́тися оста́ннім *(заст.* послі́днім) [шматко́м (куско́м) хлі́ба] *див.* діли́тися (3)

кусо́к

◇ Відрива́ти [шмато́к *(рі́дше* кусо́к)] [хлі́ба] від ро́та *див.* відрива́ти[1] (5)

◇ Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к *і т. ін.)* *див.* шмато́к

◇ Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к *і т. ін.)* хлі́ба *див.* ма́ти[2]

◇ Сла́сний кусо́к *див.* кусо́к (1)

◇ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рі́дко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к

◇ Шмато́к *(рі́дше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к

КУСО́ЧОК

кусо́чки

◇ Розрива́ти (рва́ти) / розірва́ти на шматки́ (на маню́сінькі кусо́чки) *див.* розрива́ти[1]

КУСТА́РНИЙ

куста́рне

△ Куста́рне виробни́цтво *див.* виробни́цтво (2)

куста́рним

Куста́рним спо́собом *див.* спо́сіб

КУТ

кут

◇ Ведме́жий кут (за́куток) *див.* кут (11)

△ Го́стрий кут *див.* кут (2)

◇ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1] (8)

◇ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.)* *див.* захо́дити (6)

△ Зо́внішній кут *див.* кут (3)

Зрі́зувати (зрі́за́ти) / зрі́зати кут (поворо́т, шлях *і т. ін.)* *див.* зрі́зувати (1)

◇ Із кутка́ в куто́к <Із кута́ в кут> <Од кутка́ до кутка́> *див.* куто́к (7)

△ Кут зало́млення *див.* кут (4)

◇ Кут зо́ру *див.* кут (12)

△ Многогра́нний (багатогра́нний) кут *див.* кут (5)

◇ Ні в кут ні в две́рі *див.* кут (13)

△ Прями́й кут *див.* кут (6)

△ Ті́лесний кут *див.* кут (8)

△ Тупи́й кут *див.* кут (9)

△ Центра́льний кут *див.* кут (10)

кута́

△ Верши́на кута́ *див.* верши́на (1)

◇ Із кутка́ в куто́к <Із кута́ в кут> <Од кутка́ до кутка́> *див.* куто́к (7)

кути́

◇ Загла́джувати (зглаа́джувати) / загла́дити (зглаа́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати (2)

◇ Обмина́ти го́стрі кути́ *див.* обмина́ти[1]

△ Despite Суммі́жні кути́ *див.* кут (7)

◇ Трима́ти три ку́ти ха́ти *див.* трима́ти

куто́м

○ Під куто́м *див.* кут (1)

КУ́ТИЙ

ку́те

Ку́те (ко́ване) сpі́бло *див.* срі́бло́

ку́тий

◇ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)

КУ́ТНІЙ

ку́тні

△ Ку́тні зу́би *див.* зуб (2)

◇ Смія́тися / засмія́тися на ку́тні *див.* смія́тися

КУТОВИ́Й

кутова́

△ Кутова́ сталь *див.* сталь[1]

кутове́

△ Кутове́ залі́зо *див.* залі́зо (1)

кутови́й

△ Кутови́й уда́р *див.* уда́р

КУТО́К

кутка́

◇ Із кутка́ в куто́к <Із кута́ в кут> <Од кутка́ до кутка́> *див.* куто́к (7)

кутка́х

◇ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к (8)

кутки́

Куто́к (кутки́) о́ка (очей́, ро́та, уст) *див.* куто́к (2)

◇ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.)* кутки́ *(рі́дше* вуглú) *див.* обтира́ти

кутків

◇ З усі́х кутків [і за́кутків] *див.* куто́к (6)

куто́к

Глухи́й куто́к *див.* куто́к (1)

За́гнаний у [те́мний] куто́к *див.* за́гнаний (2)

◇ Із кутка́ в куто́к <Із кута́ в кут> <Од кутка́ до кутка́> *див.* куто́к (7)

Куто́к (кутки́) о́ка (очей́, ро́та, уст) *див.* куто́к (2)

◇ Поста́вити в (у) куто́к *див.* поста́вити[1]

Сімéйний куто́к *див.* куто́к (3)

Черво́ний куто́к (куто́чок) *див.* куто́к (4)

Чужи́й (свій) куто́к *див.* куто́к (5)

КУТО́ЧОК

куто́чок

Черво́ний куто́к (куто́чок) *див.* куто́к (4)

КУТЯ́

куті́

◇ Додава́ти / дода́ти куті́ ме́ду *див.* додава́ти (5)

◇ Передава́ти / переда́ти куті́ ме́ду *див.* передава́ти[1]

кутя́

Бага́та кутя́ *див.* кутя́ (1)

Голо́дна кутя́ *див.* кутя́ (2)

◇ Ні мед ні кутя́ *див.* мед

КУФІ́ЧНИЙ

куфі́чні

△ Куфі́чні письмена́ *див.* письмена́

КУ́ХНЯ

ку́хня

Моло́чна ку́хня *див.* ку́хня (1)

Похі́дна (польова́, солда́тська) ку́хня *див.* ку́хня (2)

КУ́ХОЛЬ

ку́холь

◇ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти *і т. ін.)* ке́лих (ке́лех, ку́холь, ча́рку *і т. ін.)* *див.* підніма́ти

КУХО́ННИЙ

кухо́нна

Кухо́нна лати́нь *див.* лати́нь

△ Кухо́нна сіль *див.* сіль

КУ́ЦИЙ

ку́цого

◇ Тягти́ (тягну́ти) сі́рка (кота́, ку́цого) за хвіст (за хвоста́) *див.* тягти́

ку́цому

◇ Дале́ко [, як] ку́цому до за́йця *див.* дале́ко (3)

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ку́цому до за́йця *див.* ку́ций (1)
ку́цу
◊ Ма́ти коро́тку (ку́цу) па́м'ять *див.* ма́ти[2]
КУЦЬ[2]
куць
Куць... куць *див.* куць[2] (1)
КУЧЕРЯ́ВИЙ
кучеря́ва
△ Кучеря́ва м'я́та *див.* м'я́та
◊ Кучеря́ва фра́за (промо́ва) *див.* фра́за
кучеря́ві
Кучеря́ві лі́тери *див.* лі́тера
КУ́ЧМА
ку́чму
◊ Да́ти ку́чму *див.* дава́ти (142)
КУШ[1]
куш
◊ Зрива́ти / зірва́ти куш *див.* зрива́ти[1] (5)
КУЩ
кущах́
◊ В кущі́ <По кущах́> *див.* кущ (1)
◊ Хова́тися / схова́тися в кущі́ (по кущах́) *див.* хова́тися[1]
кущі́
◊ В кущі́ <По кущах́> *див.* кущ (1)
◊ Хова́тися / схова́тися в кущі́ (по кущах́) *див.* хова́тися[1]
КУЩИ́СТІСТЬ
кущи́стість
△ Зага́льна кущи́стість *див.* кущи́стість (1)
△ Продукти́вна кущи́стість *див.* кущи́стість (2)
КХМЕ́РИ
кхме́ри
Черво́ні кхме́ри *див.* кхме́ри (1)
КШТАЛТ
кшталт
[Збі́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
○ На кшталт *див.* кшталт (1)
◊ На оди́н кшталт *див.* кшталт (2)
◊ На свій кшталт *див.* кшталт (3)
ЛА́ВА[1]
ла́ву
◊ Ки́нути під ла́ву *див.* ки́дати (42)
◊ Як (коли́) покладу́ть на ла́ву *див.* покла́сти[1]
ЛАД
лад
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ла́ду́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
ла́ду́
◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до ла́ду́) <Іти́ (кла́стися) на до́бре (на кра́ще)> *див.* іти́ (92)
Не до ладу́ кро́єний (*розм.* кра́яний), та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)
ЛА́ДАН
ла́дан
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, надовбе́нь *і т. ін.) див.* сві́чка
ла́дану
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт від ла́дану (від кукурі́ку́) *див.* чорт

ЛА́ЗИТИ
ла́зити
◊ За сло́вом *(рі́дше* за слова́ми, по сло́во) до кишені́ (у кише́ню, *рі́дше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.) див.* ла́зити
◊ У [чужі́] кишені́ ла́зити *див.* ла́зити
ЛА́КОМИЙ
ла́комий
◊ Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к *і т. ін.) див.* шмато́к
ЛА́МАНИЙ
ла́маний
Ла́маний ки́лим *див.* ки́лим (1)
ла́маного
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рі́дко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рі́дко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
ла́маної
◊ Щерба́тої (зла́маної, ла́маної *і т. ін.)* копі́йки *див.* копі́йка (11)
ЛАМА́ТИ
лама́ти
◊ Гра́ти *(рі́дше* розі́грувати, лама́ти *і т. ін.)* комедію *(рі́дко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
◊ Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти *і т. ін.)* / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.)* лід (кри́гу) *див.* лама́ти
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати[1]
◊ Полама́ти (переломи́ти) / лама́ти ре́бра (кістки́) *див.* полама́ти
ЛА́МПА
ла́мпа
△ Ква́рцова ла́мпа *див.* ла́мпа
△ Ксено́нова ла́мпа *див.* ла́мпа
ЛА́НТУХ
ла́нтух
◊ Ла́нтух (мішо́к) із кістка́ми (з масла́ка́ми) *див.* ла́нтух
ЛАНЦЮ́Г
ланцюгу́
◊ Кільце́ в ланцюгу́ *див.* кільце́ (2)
◊ Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому налигачі́) *див.* трима́ти
ЛА́ПА
ла́па
Ше́вська ла́па (коза́) *див.* ла́па
ла́пою
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́рка (соро́ка) ла́пою <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* соро́ка по ти́ну> *див.* ку́рка (3)
ЛА́ПКА
ла́пка
△ Котя́ча ла́пка (ла́почка) *див.* ла́пка

ла́пки
◊ Склада́ти / скла́сти (зложи́ти) ла́пки (кри́льця) *див.* склада́ти
ла́пці
◊ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка
ЛА́ПОЧКА
ла́почка
△ Котя́ча ла́пка (ла́почка) *див.* ла́пка
ЛАРЬО́К
ларьо́к
Комерці́йна крамни́ця <Комерці́йний кіо́ск (магази́н, *розм.* ларьо́к *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)
ЛА́СИЙ
ла́сий
◊ Ла́сий (ла́комий) шмато́к (шмато́чок, кусо́к *і т. ін.) див.* шмато́к
ЛА́СКА[1]
ла́ска
◊ Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска *(рі́дко* ми́лість) *див.* ла́ска[1]
ЛАТИ́НЬ
лати́нь
Кухо́нна лати́нь *див.* лати́нь
ЛЕГЕНЕ́ВИЙ
легене́вого
△ Кла́пан легене́вого сто́вбура *див.* кла́пан (1)
ЛЕГЕ́НІ
леге́нів
△ Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів) *див.* запа́лення (1)
леге́нь
△ Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів) *див.* запа́лення (1)
ЛЕГКИ́Й
легка́
△ Легка́ кінно́та *див.* кінно́та (2)
◊ Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (8)
ЛЕ́ДАР
ле́даря
◊ Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати) *див.* ко́рчити (2)
ЛЕ́ДВЕ
ле́две
◊ Ле́две трима́тися ку́пи *див.* трима́тися
ЛЕЖА́ТИ
лежа́ти
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
◊ Лежа́ти коло́дою *див.* лежа́ти
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти
◊ Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем *див.* лежа́ти
ЛЕЙСТРО́ВИЙ
лейстро́ві
Реєстро́ві *(діал.* лейстро́ві) козаки́ *див.* коза́к (6)
ЛЕ́МЕНТ
ле́мент
◊ Крик (ле́мент) душі́ (се́рця) *див.* крик[1] (5)
ЛЕМУ́Р[1]
лему́р
△ Котя́чий лему́р *див.* лему́р[1]

ЛЕТА́ЛЬНИЙ
лета́льний
Лета́льний (фата́льний) кіне́ць *див.* кіне́ць[1] (1)
ЛЕТІ́ТИ
лети́ть
◊ [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть *і т. ін.*) *див.* ми́ло[1]
ЛИМО́ННИЙ
лимо́нна
△ Лимо́нна (цитри́нова) кислота́ *див.* кислота́ (17)
ЛИНУ́ТИ
лину́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́) *див.* лину́ти
лину́ли
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́) *див.* лину́ти
ЛИС
ли́сом
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ЛИ́ТИ
ли́ти
◊ Ли́ти (пролива́ти) крокоди́лячі сльо́зи *див.* ли́ти
◊ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий *і т. ін.*)] піт *див.* ли́ти
◊ Ли́ти (пролива́ти, розлива́ти) / проли́ти (розли́ти) кров *див.* ли́ти
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти
ллє
◊ За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір *і т. ін.*) не ллє (не ка́пає) *див.* ли́ти
ЛИ́ТИСЯ
лле́ться
◊ За ко́мір (за ши́ю, за спи́ну *і т. ін.*) лле́ться *див.* ли́тися
◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] лле́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.*) / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.*) *див.* кров (19)
ЛИХИ́Й[1]
лиха́
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)
ЛИ́ХО[1]
ли́ха
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.*) *див.* випива́ти (2)
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.*) *див.* ли́хо[1]
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.*) *див.* напи́тувати
◊ Не оббере́шся (не обере́шся, не обі́бра́тися *і т. ін.*) ли́ха (біди́, кло́поту *і т. ін.*) *див.* оббира́тися
◊ Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць *і т. ін.*) ли́ха *див.* ківш (1)
ли́хом
◊ Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю *див.* ударя́ти
ЛИЦЕ́
лице́
◊ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лице́ *і т. ін.*) *див.* кров (7)
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров (13)
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
лице́м
◊ Показа́ти това́р (крам) лице́м *див.* пока́зувати
лиця́
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
ЛИШ[2]
лиш
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.*) о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
ЛИ́ШОК
ли́шку
◊ Взя́ти (перехопи́ти) ли́шку (че́рез край) *див.* узя́ти
ЛІ́ВЕРНИЙ
лі́верна
Лі́верна ковбаса́ *див.* ковбаса́ (1)
ЛІ́ВИЙ
лі́вий
Лі́вий кра́йній *див.* кра́йній (1)
ЛІД
лід
◊ Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти *і т. ін.*) / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.*) лід (кри́гу) *див.* лама́ти
Става́ти / ста́ти на ковзани́ (лід) *див.* става́ти
льо́ду
◊ [П] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
ЛІ́ЖКО
лі́жко
◊ Покла́сти (кла́сти) в лі́жко *див.* кла́сти (25)
ЛІ́ЗИНГОВИЙ
лі́зингова
△ Лі́зингова компа́нія *див.* компа́нія (4)
лі́зинговий
△ Лі́зинговий контра́кт *див.* контра́кт (2)
ЛІ́ЗТИ
лі́зе
◊ Шмато́к (*рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
лі́зти
◊ За сло́вом (*рідше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рідше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиї́х* (че́рез тру́пи *чиї́*) *див.* ки́датися (2)
◊ Става́ти (п'ясти́ся, лі́зти *і т. ін.*) на коту́рни *див.* става́ти
лі́зуть
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробі́га́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки
лізь
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.*) лізь (*рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
ЛІ́КОТЬ
лі́коть
◊ Показа́ти, почо́му лі́коть ква́ші *див.* пока́зувати
лі́кті
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ (*рідко* свої́) лі́кті (*рідко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
ЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ
лінгвісти́чний
△ Лінгвісти́чний ко́рпус *див.* ко́рпус (5)
ЛІ́НЗА
лі́нзи
Конта́ктні лі́нзи *див.* лі́нза
ЛІНІ́ЙНИЙ
ліні́йний
△ Ліні́йний корабе́ль *див.* корабе́ль (3)
ЛІ́НІЯ
лі́нію
△ Відкрива́ти / відкри́ти креди́т (креди́тну лі́нію) *див.* відкрива́ти (5)
лі́нія
△ Ко́нтурна лі́нія *див.* лі́нія
△ Креди́тна лі́нія *див.* лі́нія
ЛІПИ́ТИ
ліпи́
◊ Хоч ко́ники ліпи́ *див.* ліпи́ти
ЛІ́ПШЕ
лі́пше
Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.*) сказа́ти *див.* сказа́ти
ЛІ́РА[1]
лі́ра
△ Колі́сна лі́ра *див.* лі́ра[1]
ЛІС
ліс
Корабе́льний ліс *див.* ліс
ЛІСОВИ́Й
лісови́й
△ Лісови́й кули́к *див.* кули́к (1)
ЛІТА́
літа́
◊ Корота́ти вік (літа́) *див.* корота́ти (1)
ЛІТА́К
літака́
На борту́ корабля́ (літака́, раке́ти *і т. ін.*) *див.* борт (2)
ЛІТА́ТИ
літа́ють
◊ Кру́ги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
ЛІ́ТЕРА
лі́тери
Кучеря́ві лі́тери *див.* лі́тера

ЛІТЕРАТУ́РА
літерату́ра
Куртуа́зна літерату́ра *див.* літерату́ра
ЛІХТА́Р
ліхта́р
Китáйський ліхтáрик (ліхтáр) *див.* ліхтáрик
Кишеньќовий ліхтáрик (ліхтáр) *див.* ліхтáрик
ЛІХТА́РИК
ліхта́рик
Китáйський ліхтáрик (ліхтáр) *див.* ліхтáрик
Кишенькóвий ліхтáрик (ліхтáр) *див.* ліхтáрик
ЛІЧИ́ТИ[1]
лічи́ти
◊ Курчáт рахувáти (лічи́ти) *див.* лічи́ти[1]
ЛОБ
лоб
◊ Підставля́ти / підстáвити гóлову (лоб, лóба *і т. ін.)* під кýлю *див.* підставля́ти
◊ Пусти́ти собі кýлю в лоб (в лóба, в гóлову, в скрóню) *див.* пускáти
◊ Хоч кýлю в лоб *див.* кýля[1] (5)
лóба
◊ Підставля́ти / підстáвити гóлову (лоб, лóба *і т. ін.)* під кýлю *див.* підставля́ти
◊ Пусти́ти собі кýлю в лоб (в лóба, в гóлову, в скрóню) *див.* пускáти
ЛОБКО́ВИЙ
лобкóва
△ Лобкóва кíстка *див.* кíстка (3)
ЛОВИ́ТИ
лови́ти
◊ Лови́ти (хапáти) кóжне слóво *див.* лови́ти
◊ Продавáти (купувáти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продавáти
ЛО́ВЧИЙ
лóвчі
Лóвчі кýпи *див.* кýпа (2)
ЛО́ЖКА
лóжкою
◊ Як (коли́) мед, то й лóжкою *див.* мед
ЛОЗИ́НА
лози́ни
◊ Скуштувáти (покуштувáти) вíника (кия́, лози́ни, рíзóк, нагаїв *і т. ін.) див.* скуштувáти
ЛОКА́ЛЬНИЙ
локáльний
△ Локáльний кошторис *див.* кошторис (2)
ЛОМА́КА
ломáкою
◊ Грíти / погрíти [ломáкою, кийем *і т. ін.*] спи́ну (плéчі, рéбра *і т. ін.) див.* грíти (4)
ЛОПА́ТА
лопáтою
◊ Як лопáтою клáсти *див.* клáсти (27)
ЛО́СКОМ
лóском
◊ Ки́дати / ки́нути (поки́нути) лóском *див.* ки́дати (24)
ЛУЩА́ТИ
лущáть
◊ Аж кістки́ (кóсті) тріщáть (лущáть) / затріщáли (залущáли) *див.* кíстка (14)
ЛЬОДОВИ́Й
льодови́й
Крижани́й (льодови́й) пáнцир *див.* пáнцир
ЛЬОДОВИКО́ВИЙ
льодовикóвий
△ Льодовикóвий (крижани́й) перíод *див.* перíод
ЛЬОН
льон
Би́ти конóплі (льон) *див.* би́ти (8)
ЛЮБИ́СТОК
люби́стку
Купáти в барвíнку (у люби́стку) *див.* купáти (1)
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] кýпаний у барвíнку (у люби́стку) *див.* кýпаний (2)
ЛЮБО́В
любóв
◊ Закрýчувати (крути́ти) / закрути́ти кохáння (любóв) *див.* закрýчувати (2)
любóві
◊ Чáри кохáння (любóві) *див.* кохáння (2)
ЛЮДИ́НА
лю́дям
◊ Кýрям (кýрці, лю́дям) на сміх <Кýри смію́ться> *див.* сміх
ЛЮ́ЛЬКА[1]
лю́льку
Кури́ти (пали́ти, смоктáти *і т. ін.)* лю́льку (калья́н, наргілé *і т. ін.) див.* кури́ти[1] (1)
ЛЮЛЯ́ТИ
люля́ти
Колисáти (колихáти, люля́ти *і т. ін.)* до сну *див.* колисáти (1)
ЛЮТЬ
лють
◊ Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів *і т. ін.) див.* ки́дати (4)
◊ Ковтáти / ковтну́ти злість (лють, óбрáзу *і т. ін.) див.* ковтáти (3)
ЛЯГА́ТИ
лягáти
◊ Кістьми́ (костьми́, кісткáми) лягáти / лягти́ (полягти́) *див.* лягáти
◊ Лягáти / лягти́ на курс (кýрсом) *див.* лягáти
ЛЯГТИ́
лягти́
◊ Лежáти (пáдати) / лягти́ (впáсти) кри́жем *див.* лежáти
МАГАЗИ́Н
магази́н
Комерцíйна крамни́ця <Комерцíйний кіóск (магази́н, *розм.* ларьóк *і т. ін.)*> *див.* крамни́ця (1)
МАЗКА́
мазкý
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пускáти (спускáти) ю́шку (кров, крови́цю, мазкý) [з нóса] *див.* пускáти
МАЙДА́НЧИК
майдáнчик
Сходови́й майдáнчик <Сходовá клíтка (клíти́на)> *див.* майдáнчик
МАК
мáку
◊ Ви́скочити як гóлий (козáк, Кузьмá) з мáку *див.* вискáкувати (4)
МАКІ́ТРИТИСЯ
макíтриться
◊ [Аж] головá (в головí) крýтиться (морóчиться, пáморочиться, макíтриться, замакíтрюється *і т. ін.)* <[Аж] головá закрути́лася (заморóчилася, запáморочилася, замакíтрилася *і т. ін.)*> <[Аж] у головí закрути́лося (заморóчилося, запáморочилося, замакíтрилося)> *див.* головá (7)
◊ [Аж *(рідко* бíлий)] світ крýтиться (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрути́вся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]
МА́КЛЕР
мáклер
△ Курсови́й мáклер *див.* мáклер
МА́КОВИЙ
мáкової
◊ [І (ні, жóдної)] рíски (рíсочки, мáкової краплúни *і т. ін.)* в рóті не мáти *див.* мáти[2]
МАКОГІ́Н
макогíн
◊ Схóжий (похóжий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогíн на нóчви *і т. ін.) див.* схóжий[1]
МАЛИ́Й
малá
◊ Малá кýпа *див.* кýпа (5)
мали́й
◊ Вели́кий крик за мали́й пшик *див.* крик[1] (1)
МА́ЛО
мáло
○ Мáло коли́ *див.* мáло
МАЛОГОМІ́ЛКО́ВИЙ
малогомíлкóва
△ Малогомíлкóва кíстка *див.* кíстка (4)
МАЛОНА́ТНИЙ
малонáтна
△ Малонáтна (малóнова) кислотá *див.* кислотá (18)
МАЛО́НОВИЙ
малóнова
△ Малонáтна (малóнова) кислотá *див.* кислотá (18)
МАЛЬО́ВАНИЙ
мальóвана
◊ Верствá келебердя́нська (пиря́тинська, чугýївська, мальóвана *і т. ін.) див.* верствá[1] (2)
МА́МОНТОВИЙ
мáмонтова
△ Мáмонтова (мáмутова) кíстка *див.* кíстка (5)

МА́МУТОВИЙ
ма́мутова
△ Ма́монтова (ма́мутова) кі́стка *див.* кі́стка (5)
МАНДА́ТНИЙ
манда́тна
Манда́тна комі́сія *див.* комі́сія (2)
МАНИ́ТИ
мани́ти
◊ Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем *див.* кива́ти (1)
МАНЮ́СІНЬКИЙ
манюсі́нькі
◊ Розрива́ти (рва́ти) / розі́рва́ти на шматки́ (на манюсі́нькі кусо́чки) *див.* розрива́ти[1]
МАРШ[1]
марш
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка (11)
МА́СА
ма́са
Зеле́ний корм <Зеле́на ма́са> *див.* корм (3)
△ Крити́чна ма́са *див.* ма́са
МА́СКА
ма́ска
Космети́чна ма́ска *див.* ма́ска
ма́сок
△ Коме́дія ма́сок <Коме́дія дель а́рте> *див.* коме́дія (1)
МАСЛА́К
маслака́ми
◊ Ла́нтух (мішо́к) із кістка́ми (з маслака́ми) *див.* ла́нтух
МА́СЛЯНИЙ
ма́сляна
△ Ма́сляна кислота́ *див.* кислота́ (19)
ма́сляними
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́
ма́сляні
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́
МА́СОВИЙ
ма́сова
Ма́сова культу́ра *див.* культу́ра (1)
МАТЕРИКО́ВИЙ
материко́вий
△ Континента́льний (материко́вий) клі́мат *див.* клі́мат (2)
МАТЕРІА́Л
матеріа́ли
Композиці́йні матеріа́ли *див.* матеріа́л
МАТЕРІА́ЛЬНИЙ
матеріа́льна
△ Матеріа́льна культу́ра *див.* культу́ра (6)
МА́ТИ[1]
ма́тері
Кімна́та ма́тері й дити́ни *див.* кімна́та (2)
◊ Ма́тері (бі́сові, *рі́дше* ті́тці) його́ (її́, і́хній *і т. ін.*) ковінька (ко́рінь) *див.* ковінька (1)
ма́ти
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.*) *див.* кри́ти (2)

МА́ТИ[2]
ма́ти
◊ [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової кра́плини *і т. ін.*) в ро́ті не ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ Кри́вду ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ Ма́ти [всі] клепки́ в голові́ *див.* ма́ти[2]
◊ Ма́ти кебе́ту *див.* ма́ти[2]
Ма́ти кло́піт *див.* ма́ти[2]
◊ Ма́ти ко́нтри *див.* ма́ти[2]
◊ Ма́ти коро́тку (ку́цу) пам'ять *див.* ма́ти[2]
◊ Ма́ти шмато́к (ку́сень, кусо́к *і т. ін.*) хлі́ба *див.* ма́ти[2]
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного (*рі́дко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю (*рі́дко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
◊ Не ма́ти ні кінця́ ні кра́ю (кінця́-кра́ю) *див.* ма́ти[2]
МА́ТІР
ма́тір
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.*) *див.* кри́ти (2)
МАХОВИ́Й
махове́
△ Махове́ ко́лесо (ко́ло) *див.* ко́лесо (3)
МАШИ́ННИЙ
маши́нний
△ Маши́нний код *див.* код (3)
МЕ
ме
◊ Ні (ані́) бе ні (ані́) ме [ні кукурі́ку] *див.* бе[1] (1)
МЕ́БЛІ
ме́блі
Віде́нські ме́блі <Віде́нське крі́сло> <Віде́нський стіле́ць (дива́н)> *див.* ме́блі
МЕБЛЬО́ВАНИЙ
мебльо́вані
Мебльо́вані кімна́ти *див.* кімна́та (3)
МЕД
мед
◊ Ні мед ні кутя́ *див.* мед
◊ Як (коли́) мед, то й ло́жкою *див.* мед
ме́ду
◊ Додава́ти / дода́ти куті́ ме́ду *див.* додава́ти (5)
◊ Передава́ти / переда́ти куті́ ме́ду *див.* передава́ти[1]
МЕДИ́ЧНИЙ
меди́чна
△ Меди́чна кліматоло́гія *див.* кліматоло́гія (1)
МЕДО́ВИЙ
медо́ві
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́
МЕЖА́
межу́
◊ Кла́сти межу́ язику́ (язико́ві) *див.* кла́сти (7)
◊ Перехо́дити / перейти́ межу́ (мі́ру, че́рез край *і т. ін.*) *див.* перехо́дити

МЕНШОВА́РТІСТЬ
меншова́ртості
△ Ко́мплекс неповноці́нності (меншова́ртості) *див.* ко́мплекс (5)
МЕТА́Л
мета́л
△ Крихки́й мета́л *див.* мета́л
мета́ли
△ Кольоро́ві мета́ли *див.* мета́л
МЕТА́ТИ
мета́ти
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.*) бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти
МЕТНУ́ТИ
метну́в
◊ Куди́ метну́в! *див.* метну́ти
МЕТР[1]
метр
△ Складови́й кубі́чний метр *див.* метр[1]
МЕТРИ́ЧНИЙ[3]
метри́чна
△ Метри́чна кни́га *див.* кни́га (11)
МЕХАНІЗА́ЦІЯ
механіза́ція
Ко́мплексна механіза́ція *див.* механіза́ція
МЕХА́НІКА
меха́ніка
△ Класи́чна меха́ніка *див.* меха́ніка
МЕЧ
мече́м
Operі́зувати / опереза́ти мече́м (кинджа́лом, ша́блею *і т. ін.*) *див.* опері́зувати
МИ́ГИ
ми́гах
◊ На ки́вах і (та) на ми́гах *див.* кив (1)
МИГНУ́ТИ
мигну́ти
◊ Як (*рі́дше* ті́льки) о́ком моргну́ти (мигну́ти, клі́пнути *і т. ін.*) *див.* моргну́ти
МИ́ЛІСТЬ
ми́лість
◊ Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска (*рі́дко* ми́лість) *див.* ла́ска[1]
МИ́ЛО[1]
ми́ла
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ла ковтну́в (з'ї́в) *див.* ковтну́ти (2)
ми́ло
◊ [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть *і т. ін.*) *див.* ми́ло[1]
МИ́ЛЬНИЙ
ми́льний
Ми́льний ко́рінь *див.* ко́рінь (2)
МИНУ́ЛИЙ
мину́ле
◊ Сяга́ти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків) *див.* сяга́ти
МИСТЕ́ЦТВО
мисте́цтво
Кінети́чне мисте́цтво *див.* мисте́цтво
МИ́ТИ
ми́ти
Ми́ти / поми́ти ха́ту (кімна́ту, каза́рму *і т. ін.*) *див.* ми́ти
◊ Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти *і т. ін.*) / перемити́ (перемоло́ти, перете́рти *і т. ін.*) [усі́] кі́сточки́ (кістки́) *див.* перемива́ти

МИ́ТНИЙ
ми́тний
△ Ми́тний ко́декс *див.* ко́декс (4)
△ Ми́тний контро́ль *див.* контро́ль (1)
МИТЬ
мить
◊ За [яку́сь (одну́, коро́тку *і т. ін.*)] мить *див.* мить
◊ Сме́ртний час (кіне́ць) <Сме́ртна мить> *див.* час
МИ́ША
ми́ша
△ Курга́нчикова ми́ша *див.* ми́ша
ми́ші
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) кіт до ми́ші (са́ла) / на са́ло *див.* кіт (5)
МИ́ШКА
ми́шки
Гра́тися (гра́ти) в котá й ми́шку (ми́шки) (в котá-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в котá, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
ми́шку
Гра́тися (гра́ти) в котá й ми́шку (ми́шки) (в котá-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в котá, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
МІ́ДНИЙ
мі́дного
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
мі́дної
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) немá (немáє, не було́) за душе́ю *див.* немá
МІЖБА́НКІВСЬКИЙ
міжба́нківський
△ Міжба́нківський клі́ринг *див.* клі́ринг (2)
МІЖПЛАНЕ́ТНИЙ
міжплане́тний
△ Космі́чний (міжплане́тний) корабе́ль *див.* корабе́ль (2)
МІ́ЗОК
мі́зку
◊ До мі́зку (до мо́зку) кісто́к *див.* кі́стка (16)
МІЙ
мій
Курси́в мій (наш) *див.* курси́в (1)
моє́ю
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою *і т. ін.*) кише́нею *див.* кише́ня (5)
мою́
Слу́хати (слу́хай [мою́]) комáнду! *див.* слу́хати
моя́
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.*) краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторонá> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
МІ́НА[1]
мі́на
◊ Ки́сла мі́на *див.* мі́на[1]
мі́ну
◊ Скриви́ти (склеї́ти, зроби́ти *і т. ін.*) ки́слу мі́ну *див.* скри́влювати

МІ́НА[2]
мі́ни
Випуска́ти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни *і т. ін.*) *див.* випуска́ти (3)
МІНІ́СТР
міні́стру
◊ Кум королю́ і сват міні́стру *див.* кум[1] (3)
МІ́РА
мі́ру
◊ Перебра́ти / перебира́ти че́рез мі́ру (че́рез край) *див.* перебира́ти
◊ Перехо́дити / перейти́ межу́ (мі́ру, че́рез край *і т. ін.*) *див.* перехо́дити
МІ́РКА
мі́рками
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
мі́ркою
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
МІ́РЯТИ
мі́ряти
◊ Мі́ряти (відмі́рювати, відміря́ти) кро́ки *див.* мі́ряти
◊ Мі́ряти кро́ками, ногáми *див.* мі́ряти
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
МІСИ́ТИ
міси́ти
◊ Кру́то замі́с міси́ти *див.* міси́ти
МІСТ
мости́
◊ Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́) *див.* пали́ти[1]
мо́сту
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту (*рі́дко* з гори́) та в во́ду *див.* міст
МІ́СЦЕ
мі́сце
Кра́сне мі́сце *див.* мі́сце
мі́сці
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.*) <Злови́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.*) котá над са́лом> *див.* спійма́ти
МІСЦЕ́ВИЙ
місце́вий
Місце́вий колори́т *див.* колори́т (1)
Місце́вий комíте́т *див.* комíте́т (5)
МІТРА́ЛЬНИЙ
мітра́льний
△ Мітра́льний кла́пан *див.* кла́пан (2)
МІХ[2]
міх
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кова́льський міх (три міхи́) *див.* міх[2]
міхи́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кова́льський міх (три міхи́) *див.* міх[2]
МІ́ЦНО
мі́цно
Не до ладу́ кро́єний (*розм.* кра́яний), та мі́цно зши́тий *див.* кро́єний (1)

МІШО́К
мішки́
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
мішкі́в
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
мішку́
◊ Купува́ти / купи́ти котá в мішку́ *див.* купува́ти (3)
мішо́к
◊ Ла́нтух (мішо́к) із кістка́ми (з масла-ка́ми) *див.* ла́нтух
МНОГОГРА́ННИЙ
многогра́нний
△ Многогра́нний (багатогра́нний) кут *див.* кут (5)
МО́ВА
мов
△ Генеалогі́чна класифіка́ція мов *див.* класифіка́ція (3)
мо́ва
Кра́сна мо́ва *див.* мо́ва
◊ Мо́ва (розмо́ва) коро́тка *див.* мо́ва
мо́ви
△ Класи́чні мо́ви *див.* мо́ва
МО́ВИТИ
мо́вити
Говори́ти (мо́вити, виголо́шувати *і т. ін.*) кра́сно *див.* говори́ти (3)
МОГИ́ЛА
моги́ли
◊ На краю́ (на край) моги́ли *див.* край[1] (11)
моги́лу
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
◊ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити (4)
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.*) *див.* кла́сти (6)
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.*) лізь (*рі́дко* кладі́сь) *див.* лі́зти
МОГТИ́
могти́
◊ [І (ні)] кро́ку не [мо́жна (могти́)] ступи́ти (зроби́ти) *див.* ступа́ти
мо́же
◊ Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска (*рі́дко* ми́лість) *див.* ла́ска[1]
МО́ДА
мо́ди
◊ [Оста́нній] крик (писк) мо́ди *див.* крик[1] (6)
МОДЕ́ЛЬ
моде́ль
△ Концептуа́льна моде́ль *див.* моде́ль
МО́ЖНА
мо́жна
◊ [І (ні)] кро́ку не [мо́жна (могти́)] ступи́ти (зроби́ти) *див.* ступа́ти

◊ Пáльцем (кíєм) не проткнýти (не проткнéш) <Проткнýти пáльцем не мóжна> *див.* протикáти
МОЗКОВИ́Й
мозковá
△ Черепнá (мозковá) корóбка *див.* корóбка (2)
МÓЗОК
мíзками
◊ Крути́ти головóю (рóзумом, мóзком, мíзками *і т. ін.)* *див.* крути́ти (9)
мíзки
◊ Компостувáти / закомпостувáти мíзки (мóзок) *див.* компостувáти[2] (1)
◊ Крути́ти мíзки *див.* крути́ти (13)
мóзком
◊ Крути́ти головóю (рóзумом, мóзком, мíзками *і т. ін.)* *див.* крути́ти (9)
мóзку
◊ До мíзку (до мóзку) кістóк *див.* кíстка (16)
△ Корá вели́ких півкýль [головнóго мóзку] *див.* корá (2)
мóзок
△ Кістковий мóзок *див.* мóзок
◊ Компостувáти / закомпостувáти мíзки (мóзок) *див.* компостувáти[2] (1)
◊ Крáяти [собí] мóзок *див.* крáяти (3)
◊ Кýрячий мóзок *див.* мóзок
МОЗÓЛЯ
мозоля́ми
◊ Добувáти / добýти [своїм] горбóм ([кривáвими] мозоля́ми, [кривáвим] пóтом) *див.* добувáти (2)
МÓКРИЙ
мóкра
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] мóкра кýрка (змóклі кýри) *див.* кýрка (4)
МОЛОКÓ
молокá
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* з цáпа (з козлá) молокá *див.* цап[1]
молокó
◊ [Аж] молокó ки́сне *див.* молокó
◊ Як молокó та кров *див.* молокó
молокóм
Кóльору кáви [з молокóм] *див.* кóлір (1)
◊ Кров з молокóм *див.* кров (14)
молоцí
◊ Шукáти кíстки в молоцí *див.* шукáти
МОЛÓТИ
молóти
◊ Ні (не) кувáти, ні (не) молóти *див.* кувáти[1] (2)
МОЛÓТИСЯ
мéлеться
◊ Не кýється й не мéлеться *див.* кувáтися (1)
МОЛОТИ́ТИ
молоти́ти
З корóбки (за корóбку) молоти́ти *див.* молоти́ти
МОЛОТИ́ТИСЯ
молóтиться
◊ Не твоя́ копá молóтиться *див.* копá (1)
МОЛÓЧНИЙ
молóчна
△ Молóчна кислотá *див.* кислотá (20)
Молóчна кýхня *див.* кýхня (1)
молóчні
◊ Молóчні [та] (медóві) рíки [й мáсляні (киселéві) береги́ (з мáсляними (киселéвими) берегáми)] *див.* рікá
МОМÉНТ
момéнт
△ Крутни́й момéнт *див.* момéнт
МОНÁРХ
монáрх
Некоронóваний корóль (монáрх, принц *і т. ін.)* *див.* корóль (1)
МОНÁРХІЯ
монáрхія
△ Конституційна монáрхія *див.* монáрхія
МОРГНУ́ТИ
моргнýти
◊ Як (*рíдше* тíльки) óком моргнýти (мигнýти, клíпнути *і т. ін.)* *див.* моргнýти
МÓРЕ
мóре
◊ [І] мóре по колíна (*рíдше* по колíно) *див.* мóре
◊ Розлилóся мóре крóві *див.* мóре
мóрі
◊ Крáпля (кáпля, крапли́на *і т. ін.)* в мóрі *див.* крáпля (5)
МОРÓЗ
морóз
◊ Морóз (хóлод) пробирáється / пробрáвся до тíла (до [сáмих] кістóк, за плéчі *і т. ін.)* *див.* морóз
МОРÓЧИТИСЯ
морóчиться
◊ [Аж] головá (в головí) крýтиться (морóчиться, пáморочиться, макíтриться, замакíтрюється *і т. ін.)* <[Аж] головá закрути́лася (заморóчилася, запáморочилася, замакíтрилася *і т. ін.)*> <[Аж] у головí закрути́лося (заморóчилося, запáморочилося, замакíтрилося)> *див.* головá (7)
МОРСЬКИ́Й
морськá
△ Морськá корóва *див.* корóва (2)
морськи́й
△ Морськи́й кіт *див.* кіт (1)
△ Морськи́й кóник *див.* кóник (1)
△ Морськи́й (океанíчний) клíмат *див.* клíмат (3)
МОТÁТИ
мотáти
◊ Вимóтувати (мотáти, тягнýти, тягти́) / ви́мотати (ви́тягти) [всі] кишки́ *див.* вимóтувати (3)
МОТУ́ЗЗЯ
мотýззя
◊ Крути́ти (сукáти) мотузки́ (мотýззя) *див.* крути́ти (18)
◊ Хоч мотузки́ (мотýззя) крути́ *див.* крути́ти (19)
МОТУ́ЗКА
мотузки́
◊ Крути́ти (сукáти) мотузки́ (мотýззя) *див.* крути́ти (18)
◊ Хоч мотузки́ (мотýззя) крути́ *див.* крути́ти (19)
МСТА
мста
◊ Кривáва (крóвна) пóмста (мста) *див.* пóмста
МУ́ДРО
мýдро
◊ Хи́тро-мýдро та невели́ким (недороги́м) кóштом *див.* хи́тро
МУ́ЗИКА
мýзику
◊ Клáсти / поклáсти (положи́ти, розклáсти) на мýзику (на нóти) *див.* клáсти (22)
◊ Клáстися на мýзику (на нóти) *див.* клáстися (5)
МУЗИ́ЧНИЙ
музи́чна
△ Музи́чна комéдія *див.* комéдія (3)
музи́чні
△ Клáвішні [музи́чні] інструмéнти *див.* інструмéнт (3)
МУ́КА
мýки
◊ Ви́пити / випивáти (пи́ти) [гіркý (пóвну)] [чáшу] ([пóвний] ківш) [ли́ха, мýки *і т. ін.*] [до крáю (до дна, до дéнця́)] *див.* випивáти (1)
МУНДИ́Р
мунди́рах
Картóпля в кожýшкáх (в мунди́рах) *див.* картóпля (1)
МУР
мур
◊ Китáйська стінá <Китáйський мур> *див.* стінá
МУРАШИ́НИЙ
мураши́на
△ Мураши́на кислотá *див.* кислотá (21)
МУРÁШКИ
мурáшки
◊ [Аж] мурáшки (комáшки) бíгають (пробігáють, лíзуть *і т. ін.)* / побíгли (пробíгли, забíгали, полíзли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по тíлу, за плечи́ма, за спи́ною, пóза спи́ною *і т. ін.)* *див.* мурáшки
МУСТЬЄ́РСЬКИЙ
мустьéрська
△ Мустьéрська культýра *див.* культýра (7)
МУ́ХА
мýха
◊ Вертíтися (крути́тися) як (мов, нíби *і т. ін.)* мýха в окрóпі *див.* вертíтися (6)
◊ І мýха крилóм уб’є́ *див.* мýха
◊ Щоб (бодáй, хай би *і т. ін.)* тебé (йогó, її *і т. ін.)* мýха (кáчка, гýска, кýрка *і т. ін.)* вбрикнýла (брикнýла) *див.* мýха
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мýха крилóм зачепи́ла *див.* мýха
мýхи
◊ Їдя́ть йогó (її, тебé *і т. ін.)* мýхи [з комарáми] *див.* мýха
М’ЯЗ
м’яз
△ Кравéцький м’яз *див.* м’яз

М’Я́ТА
м’я́та
△ Котя́ча м’я́та *див.* м’я́та
△ Кучеря́ва м’я́та *див.* м’я́та
М’ЯЧ
м’яч
△ Кру́чений м’яч *див.* м’яч
НАБАВЛЯ́ТИ
набавля́ти
Приско́рювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспіша́ти, набавля́ти, наддава́ти *і т. ін.*) / приско́рити (приба́вити, приспі́шити, наба́вити, надда́ти *і т. ін.*) крок (кро́ки, *рідше* кро́ку, хо́ду, ході́, хід) *див.* приско́рювати
НАБИВА́ТИ
набива́ти
◊ Набива́ти / наби́ти го́лову (в го́лову) <Набива́ти го́лову кло́ччям> *див.* набива́ти
◊ Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) пе́льку (ке́ндюх, че́рево *і т. ін.*) *див.* набива́ти
◊ Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) [собі] кише́ні *див.* набива́ти
НАБИРА́ТИ
набира́ти
◊ Набира́ти / набра́ти пло́ті і кро́ві *див.* набира́ти
НАБИРА́ТИСЯ
набира́тися
◊ Набира́тися / набра́тися краси́ *див.* набира́тися
◊ Набира́тися / набра́тися кро́ві *див.* набира́тися
НАБИ́ТИЙ
наби́та
◊ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не кло́ччям *і т. ін.*) наби́та *див.* голова́ (20)
◊ По́вна (непоро́жня, наби́та *і т. ін.*) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (7)
НАБІГА́ТИ
набіга́є
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.*) / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.*) *див.* сли́на
набіга́ти
◊ Налива́тися (набіга́ти) / нали́тися (набі́гти, понаплива́тися) кро́в’ю *див.* налива́тися
НАБІ́ГЛИЙ
набі́глий
◊ Нали́тий (набі́глий, понали́ваний *і т. ін.*) кро́в’ю *див.* нали́тий
НА́ВІТЬ
на́віть
◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворухну́ти, не поворуши́ти *і т. ін.*) <Поліну-ва́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти (1)
НАВІ́СИТИ[1]
наві́сити
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)

НАВКО́ЛІШКАХ
навко́лішках
Плазува́ти на колі́нах (навко́лішках, *рідше* навко́люшках) *див.* плазува́ти
НАВКО́ЛІШКИ
навко́лішки
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колі́на> *див.* опуска́тися
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) *див.* па́дати
НАВКУЛА́ЧКИ
навкула́чки
Би́тися навкула́чки (*рідко* на кула́чки) *див.* би́тися (1)
НАВО́ДИТИ
наво́дити
◊ Наво́дити / навести́ красу́ *див.* наво́дити
Наво́дити / навести́ кри́тику *див.* наво́дити
НАГАДА́ТИ
нагада́ти
◊ Нагада́ти козі́ смерть *див.* нага́дувати
НАГА́Й
нагаї́в
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (ки́я, лози́ни, рі́зок, нагаї́в *і т. ін.*) *див.* скуштува́ти
НА́ГОЛОС
на́голос
△ Кі́лькісний (довго́тний, квантитати́вний) на́голос *див.* на́голос
НАДАВА́ТИ[1]
надава́ти
Надава́ти книшів (поти́личників, *діал.* плескачі́в) *див.* надава́ти[1]
НАДАВА́ТИ[2]
надава́ти
△ Надава́ти / нада́ти креди́т *див.* надава́ти[2]
НАДДАВА́ТИ
наддава́ти
Приско́рювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспіша́ти, набавля́ти, наддава́ти *і т. ін.*) / приско́рити (приба́вити, приспі́шити, наба́вити, надда́ти *і т. ін.*) крок (кро́ки, *рідше* кро́ку, хо́ду, ході́, хід) *див.* приско́рювати
НАДІ́Я
наді́ю
◊ Кла́сти наді́ю *див.* кла́сти (8)
НА́ДОВБЕНЬ
на́довбень
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.*) *див.* сві́чка
НАЗА́Д
наза́д
◊ Зупини́ти (спини́ти, поверну́ти наза́д) ко́лесо істо́рії *див.* зупиня́ти (4)
◊ Крок наза́д *див.* крок (9)
◊ Ні кро́ку наза́д! *див.* крок (13)

НАЇ́СТИСЯ
наї́вся
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] кукі́львану (кукі́льва́ну) об’ї́вся (наї́вся) *див.* об’їда́тися
НАЙМЕ́НШИЙ
наймéнше
△ Найме́нше спі́льне кра́тне *див.* кра́тний (1)
найме́ншої
◊ До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки) *див.* кри́хта (1)
НАЙТИ́[2]
найшла́
◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.*) коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати[2]
НАКА́З
нака́з
Віддава́ти / відда́ти кома́нду (нака́з, розпоря́дження *і т. ін.*) *див.* віддава́ти (5)
НАКИВА́ТИ
накива́ти
◊ Накива́ти (*рідше* закива́ти) / кива́ти п’я́тами *див.* накива́ти
НАКИДА́ТИ[2]
накида́ти
◊ Ки́дати (накида́ти, кла́сти) / ки́нути (наки́нути, накла́сти) тінь *див.* ки́дати (32)
НАКЛАДА́ТИ
наклада́ти
◊ Наклада́ти (кла́сти) / накла́сти (покла́сти) тавро́ (клеймо́, печа́ть, знак, відби́ток) *див.* наклада́ти
НАКЛА́СТИ
накла́сти
◊ Ки́дати (накида́ти, кла́сти) / ки́нути (наки́нути, накла́сти) тінь *див.* ки́дати (32)
НАКЛЕ́ЇТИ
накле́їти
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
НАЛИВА́ТИСЯ
налива́тися
◊ Налива́тися (набіга́ти) / нали́тися (набі́гти, понаплива́тися) кро́в’ю *див.* налива́тися
НАЛИ́ГАЧ
нали́гачі
◊ Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому нали́гачі) *див.* трима́ти
НАЛИ́ТИЙ
нали́тий
◊ Нали́тий (набі́глий, понали́ваний *і т. ін.*) кро́в’ю *див.* нали́тий
НАЛІТА́ТИ[1]
наліта́ти
◊ Шулі́кою (як (мов, ні́би *і т. ін.*) шулі́ка (шуля́к)) наліта́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.*) / налеті́ти (ки́нутися, впа́сти *і т. ін.*) *див.* наліта́ти[1]
НАЛЯГА́ТИ
наляга́ти
◊ Наляга́ти / налягти́ на коле́са (ко́лесо) *див.* наляга́ти

НА́ПАД
на́падами
[За] кількома́ на́падами *див.* на́пад
НАПАДА́ТИ
напада́ють
Хапа́ють (напада́ють, кру́тять *і т. ін.)* / вхопи́ли (напа́ли, скрути́ли *і т. ін.)* ко́рчі *див.* ко́рчі (1)
НАПИ́ТУВАТИ
напи́тувати
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.) див.* напи́тувати
НАПИХА́ТИ
напиха́ти
◊ Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) пе́льку (ке́ндюх, че́рево *і т. ін.) див.* набива́ти
◊ Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) [собі] кишені́ *див.* набива́ти
НАПІВКОПЧЕ́НИЙ
напівкопче́на
Напівкопче́на ковбаса́ *див.* ковбаса́ (2)
НАПЛА́КАТИ
напла́кав
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кіт напла́кав *див.* кіт (6)
НАПЛЕСТИ́
наплести́
◊ Наплести́ кошів *див.* наплі́та́ти
НАПЛЮВА́ТИ
наплюва́ти
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в крини́цю *див.* плюва́ти
НАПРУ́ГА
напру́га
△ Кро́кова напру́га *див.* напру́га
НАРА́ДА
нара́да
[Зу́стріч (нара́да, розмо́ва *і т. ін.)*] за кру́глим столо́м *див.* стіл[1]
НАРГІЛЕ́
наргіле́
Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.)* лю́льку (кальян, наргіле́ *і т. ін.) див.* кури́ти[1] (1)
НАРОБИ́ТИ
наро́бити
◊ Наро́бити кло́поту *див.* наро́блювати
НАРО́ДНИЙ
наро́дний
Наро́дний коміса́р *див.* коміса́р (3)
Наро́дний комісаріа́т *див.* комісаріа́т (2)
наро́дних
Ра́да Наро́дних Коміса́рів УРСР *див.* ра́да
НАСАДИ́ТИ[2]
насади́ти
◊ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.)* / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.)* на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти
НАСИ́ДЖЕНИЙ
наси́джене
◊ Наси́джене гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (1)
НАСИСА́ТИСЯ
насиса́тися
◊ Насиса́тися / насса́тися кро́ві (по́ту, сліз) *див.* насиса́тися

НАСКО́ЧИТИ[2]
наско́чила
◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.)* коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати[2]
НА́СКРІЗЬ
на́скрізь
◊ О́чі пропіка́ють [на́скрізь (до кісто́к)] *див.* о́ко[1]
НАСНИ́ТИ
насни́ти
◊ Насни́ти кисли́ць *див.* насни́ти
НАСТАВА́ТИ
наста́є
◊ Прихо́дить (наста́є) / прийшо́в (наста́в) край (кіне́ць) *див.* край[1] (16)
НАСТАВЛЯ́ТИ[1]
наставля́й
◊ Наставля́й кише́ню (оби́дві жме́ні) *див.* наставля́ти[1]
НАСТРОМЛЯ́ТИ
настромля́ти
◊ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.)* / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.)* на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти
НАСТУПА́ТИ
наступа́ти
◊ Наступа́ти / наступи́ти на про́бку (ко́рок, ко́рка) *див.* наступа́ти
НАСУ́ЩНИЙ
насу́щного
◊ Шмато́к (кусо́к, ку́сень, ку́сник, *рідко* кава́лок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шмато́к
НАТИСКА́ТИ
натиска́ти
◊ Натиска́ти (нати́скувати) / нати́снути кно́пку *див.* натиска́ти
НАТІ́ПАТИ
наті́пати
◊ Наті́пати конопе́ль *див.* наті́пувати
НАТРА́ПИТИ
натра́пила
◊ Наско́чила (найшла́, натра́пила *і т. ін.)* коса́ на ка́мінь *див.* наска́кувати[2]
НАТРУСИ́ТИ
натруси́ти
◊ Натруси́ти кулі́в *див.* натру́шувати
НАТЯГА́ННЯ
натяга́ння
◊ Натяга́ння шку́рки на кисі́ль *див.* натяга́ння
НАУ́КА
нау́ка
Класи́чна нау́ка *див.* нау́ка
НАУКО́ВИЙ
науко́вий
△ Науко́вий комуні́зм *див.* комуні́зм (2)
НАУКО́ВО-ТЕХНІ́ЧНИЙ
науко́во-техні́чний
△ Науко́во-техні́чний ко́мплекс *див.* ко́мплекс (6)
НАЦІОНА́ЛЬНИЙ
націона́льний
Націона́льний *(з великої літери)* конве́нт *див.* конве́нт (1)
НАШ
наш
Курси́в мій (наш) *див.* курси́в (1)

на́ше
◊ Куди́ [на́ше] не йшло *див.* іти́ (146)
на́шою
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою *і т. ін.)* кише́нею *див.* кише́ня (5)
НЕБАГА́ТО
небагатьма́
◊ Кількома́ (небагатьма́) слова́ми *див.* сло́во
НЕ́БО
не́ба
Край не́ба *див.* край[1] (1)
не́бо
◊ Копти́ти не́бо *див.* копти́ти (1)
◊ Не́бо в клі́тину (в клі́ти́нку) *див.* не́бо
НЕ́БОВИЙ
не́бовий
Не́бовий ключ *див.* ключ[1] (1)
НЕБУТТЯ́
небуття́
◊ Ки́нути в небуття́ *див.* ки́дати (40)
НЕВЕЛИ́КИЙ
невели́ким
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недороги́м) ко́штом *див.* хи́тро
НЕВИ́ННИЙ
неви́нна
Неви́нна кров *див.* кров (3)
НЕДІ́ЛЯ
неді́ля
Ве́рбна (Квітна́, Шутко́ва) неді́ля *див.* неді́ля
Кле́чана (клеча́льна) неді́ля <Кле́чані свя́та> *див.* неді́ля
Крива́ва неді́ля *див.* неді́ля
НЕДО́БРИЙ
недо́брим
◊ Ки́дати / ки́нути недо́брим о́ком *див.* ки́дати (19)
НЕДО́ГАРОК
недо́гарок
△ Пірі́тний (колчеда́новий) недо́гарок *див.* недо́гарок
НЕДОРОГИ́Й
недороги́м
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недороги́м) ко́штом *див.* хи́тро
НЕДОСТА́ТНІСТЬ
недоста́тність
△ Корона́рна недоста́тність *див.* недоста́тність
НЕЗАМО́ЖНИЙ
незамо́жних
Коміте́ти незамо́жних селя́н *див.* коміте́т (4)
НЕКОРОНО́ВАНИЙ
некороно́ваний
Некороно́ваний коро́ль (мона́рх, принц *і т. ін.) див.* коро́ль (1)
НЕМА́
нема́
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.) див.* гля́нути (4)
◊ І кі́шки нема́ чим (ні́чим) годува́ти *див.* годува́ти (11)
◊ [І] кото́ві на сльо́зи нема́ (нема́є, не ви́стачить *і т. ін.) див.* нема́

◇ [І (ні, ані́)] копі́йки [злáманої (мі́дної, щербáтої)] (ше́ляга) немá (немáє, не булó) за душе́ю *див.* немá
Немá колú *див.* немá
◇ Немá кудú подáтися *див.* немá
◇ Немá (немáє, бракýє, не стáло) кебе́ти (ке́би) *див.* немá
◇ Немá (немáє, не булó, не ви́дно) [і] кінця́-крáю (ні кінця́ ні крáю, кінця́, крáю) *див.* немá
◇ Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє *і т. ін.*) [однієї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] клéпки у голові́ *див.* немá
◇ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копі́йки (копійчи́ни, [лáманого *(рідко* злáманого)] грошá) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* мáти[2]
◇ Ні́де (ні́куди, немá кудú *і т. ін.*) прáвди дівáти (ховáти) / ді́ти (сховáти) *див.* дівáти (3)
◇ Ні́де (ні́куди, немá кудú) поді́тися *див.* поді́нутися
◇ Ні́чим (немá чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)

НЕМÁЄ
немáє
◇ [І] вгóру гля́нути ні́коли (немá колú, немáє чáсу *і т. ін.*) *див.* гля́нути (4)
◇ [І] дихнýти ні́коли (немáє колú) *див.* дихнýти (1)
◇ [І] котóві на сльóзи немá (немáє, не ви́стачить *і т. ін.*) *див.* немá
◇ [І (ні, ані́)] копі́йки [злáманої (мі́дної, щербáтої)] (ше́ляга) немá (немáє, не булó) за душе́ю *див.* немá
◇ Кýрці ні́де (немáє де) головú простроми́ти *див.* простро́млювати
◇ Немá (немáє, бракýє, не стáло) кебе́ти (ке́би) *див.* немá
◇ Немá (немáє, не булó, не ви́дно) [і] кінця́-крáю (ні кінця́ ні крáю, кінця́, крáю) *див.* немá
◇ Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє *і т. ін.*) [однієї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] клéпки у голові́ *див.* немá
◇ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копі́йки (копійчи́ни, [лáманого *(рідко* злáманого)] грошá) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* мáти[2]
◇ Ні́де (немáє де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просýнути, штрикнýти, ткнýти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◇ Ні́де (немáє кудú, ні́куди *і т. ін.*) дівáтися / ді́тися *див.* дівáтися (2)

НЕМÁЛО
немáло
◇ Попсувáти багáто (немáло, чимáло *і т. ін.*) крóві *див.* попсувáти

НЕОПАЛИ́МИЙ
неопали́ма
◇ Неопали́ма купинá *див.* купинá[2] (1)

НЕПÓВНИЙ
непóвні
◇ Сім мішкі́в (кі́п, три мішкú) гречáної вóвни (горі́хів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім

НЕПОВНОЦІ́ННІСТЬ
неповноці́нності
△ Кóмплекс неповноці́нності (меншовáртості) *див.* кóмплекс (5)

НЕПОРÓЖНІЙ
непорóжня
◇ Пóвна (непорóжня, наби́та *і т. ін.*) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (7)

НЕПОЧÁТИЙ
непочáтий
◇ Непочáтий край *див.* край[1] (14)

НЕСТИ́
несé
◇ Кудú чортú несýть? <Кудú чорт несé?> *див.* чорт
◇ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течі́єю *(рідше* по течі́ї, кудú водá несé) *див.* плисти́

нести́
◇ Клáсти (нести́, принóсити, складáти *і т. ін.*) / поклáсти (принести́, склáсти *і т. ін.*) на вівтáр (на олтáр) *див.* клáсти (13)

несýть
◇ Кудú чортú несýть? <Кудú чорт несé?> *див.* чорт

НЕХÁЙ[2]
нехáй
◇ Щоб (бодáй) язи́к [у рóті] рýба (колóм, кілкóм) став <Хай (нехáй) язи́к [у рóті] рýба (колóм, кілкóм) стáне> *див.* язи́к

НЕЧИ́СТИЙ
нечи́стий
◇ Кудú чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.*) поні́с *див.* чорт

НЕЧЛЕ́ННИЙ
нечле́нна
△ Корóтка (нечле́нна) фóрма прикмéтника *див.* фóрма

НЕШТÁТНИЙ
нештáтний
△ Почéсний (нештáтний) кóнсул *див.* кóнсул (1)

НЕЩÁСНИЙ
нещáсне
Нещáсне кохáння *див.* кохáння (1)

НИЗЕ́НЬКО
низе́нько
◇ Зéмно (ни́зько, низе́нько, у пóяс) клáнятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* клáнятися (1)

НИЗОВИ́Й
низовé
Низовé козáцтво *див.* козáцтво (2)

НИЗЬКИ́Й
низьки́й
◇ Віддавáти (відвáжувати, клáсти, *заст.* покладáти, складáти) / віддáти (відвáжити, склáсти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддавáти (25)

НИ́ЗЬКО
ни́зько
◇ Зéмно (ни́зько, низе́нько, у пóяс) клáнятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* клáнятися (1)

НИ́ТКА
ни́тки
Змочи́ти до ни́тки (кістóк) *див.* змóчувати (1)
◇ Перемóкнути до кістóк (до ни́тки, на хлющ *і т. ін.*) *див.* перемокáти
◇ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до ни́тки, до ни́точки) *див.* промóклий
Промочи́ти до ни́тки (до кістóк, до сорóчки, до ті́ла, до рубця́, до рýбчика) *див.* промóчувати

НИ́ТОЧКА
ни́точки
◇ Промóклий до кістóк (до кісточóк, до ни́тки, до ни́точки) *див.* промóклий

ни́точку
◇ Розплýтувати (розмóтувати) / розплýтати (розмотáти) клубóк (клубкá, ни́точку *і т. ін.*) *див.* розплýтувати

НИЦЬ
ниць
◇ Пáдати / впáсти на колі́на (навкóлішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) *див.* пáдати

НІ́ДЕ
ні́де
◇ [І] кýрки ні́де (ні́куди) ви́пустити *див.* випускáти (16)
◇ [І] кýрці ні́де клю́нути (ступи́ти) *див.* клю́нути (1)
◇ Кýрці ні́де (немáє де) головú простроми́ти *див.* простро́млювати
◇ Ні́де (немáє де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просýнути, штрикнýти, ткнýти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◇ Ні́де (немáє кудú, ні́куди *і т. ін.*) дівáтися / ді́тися *див.* дівáтися (2)
◇ Ні́де (ні́куди, немá кудú *і т. ін.*) прáвди дівáти (ховáти) / ді́ти (сховáти) *див.* дівáти (3)
◇ Ні́де (ні́куди, немá кудú) поді́тися *див.* поді́нутися

НІЖ[1]
ножéм
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто різнýв (різонýв, кольнýв, шпигонýв *і т. ін.*) [ножéм (серпóм)] [у сéрце (по сéрцю)] *див.* хто[1]

НІ́ЖЕЧКА
ні́жечку
◇ З комарóву ні́жечку *див.* ні́жечка

НІ́ЖКА
ні́жка
◇ Козя́ча (кози́на) ні́жка *див.* ні́жка

ні́жках
◇ На кýрячій ні́жці <На кýрячих ні́жках> *див.* ні́жка

ні́жці
◊ На ку́рячій ні́жці <На ку́рячих ні́жках> *див.* ні́жка
◊ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка
НІ́КОЛИ
ні́коли
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ колі́, немає ча́су *і т. ін.)* *див.* гля́нути (4)
◊ [І] дихну́ти ні́коли (немає колі́) *див.* дихну́ти (1)
НІ́КУДИ
ні́куди
◊ [І] ку́рки ні́де (ні́куди) ви́пустити *див.* випуска́ти (16)
◊ Ні́де (немає де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Ні́де (немає куди́, ні́куди *і т. ін.)* діва́тися / ді́тися *див.* діва́тися (2)
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.)* пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́) поді́тися *див.* поді́нутися
НІМИ́Й
німе́
Німе́ кіно́ <Німи́й фільм> *див.* кіно́ (1)
німи́й
Німе́ кіно́ <Німи́й фільм> *див.* кіно́ (1)
НІС
ніс
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на квінту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити (1)
◊ На комари́ний ніс *див.* ніс
◊ Ти́кати [під ніс] кисли́ці *див.* ти́кати[1]
◊ У ніс ко́ле *див.* коло́ти (3)
но́са
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на квінту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не ді́стати *див.* дістава́ти (14)
◊ [І] кома́р но́са не підто́чить *див.* кома́р (1)
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити (1)
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
◊ [Хоч] кров з но́са *див.* кров (26)
но́сі
◊ Крути́ти в но́сі *див.* крути́ти (8)
но́сом
◊ Клюва́ти (клю́кати, покльо́вувати) но́сом *див.* клюва́ти (1)
◊ Клю́нути но́сом *див.* клю́нути (3)
◊ Крути́ти / покрути́ти но́сом *див.* крути́ти (14)
НІЧНИ́Й
нічна́
△ Нічна́ красу́ня *див.* красу́ня (1)
НІЩО́
ні́чим
◊ Ні́чим (нема́ чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)
нішо́
◊ Не бере́ (не ві́зьме) нішо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.)* *див.* бра́ти (142)
НОВИ́Й
нова́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* нова́ копі́йка (копі́єчка) *див.* копі́йка (12)
но́ві
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.)* на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)
НОГА́
ніг
◊ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.)* *див.* па́дати
Припада́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.)* до ніг *див.* припада́ти
нога́ми
◊ [Аж] рва́ти [нога́ми (копи́тами)] зе́млю *див.* рва́ти
◊ Мі́ряти кро́ками, нога́ми *див.* мі́ряти
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рідко* кре́ндели) нога́ми *див.* плести́
нога́х
◊ Верті́тися (крути́тися) на нога́х *див.* верті́тися (4)
◊ Коло́с на гли́няних нога́х *див.* коло́с (2)
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.)* *див.* ла́зити
но́ги
◊ Відки́нути / відкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.)* *див.* відкида́ти (2)
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт коле́са] *див.* дава́ти (127)
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.)* *див.* па́дати
◊ Повідкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.)* *див.* повідкида́ти
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві но́ги (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти
но́гу
◊ Ста́ти на близьку́ (коро́тку) но́гу *див.* istaváти
нозі́
◊ На коро́ткій (дру́жній) нозі́ *див.* нога́
НО́МЕР
но́мер
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер
НО́РОВ
но́ров
Крути́й но́ров *див.* но́ров
НО́СИК
но́сики
△ Комаро́ві но́сики *див.* но́сик
НОСИ́ТИ
носи́ли
◊ Куди́ чорти́ [не] носи́ли! *див.* чорт
носи́ти
◊ Ко́шелі носи́ти *див.* носи́ти
НОСИ́ТИСЯ
носи́тися
◊ Носи́тися (бі́гати) як (мов, на́че *і т. ін.)* ку́рка з яйце́м *див.* носи́тися
НОСО́ЧОК
носо́чка
◊ [До] но́са (носо́чка) [й] коцюбо́ю (кочерго́ю) не ді́стати *див.* дістава́ти (14)
НО́ТА[1]
но́ти
◊ Кла́сти / покла́сти (положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти) *див.* кла́сти (22)
◊ Кла́стися на му́зику (на но́ти) *див.* кла́стися (5)
НОТА́ЦІЯ[2]
нота́ція
△ Кондака́рна нота́ція *див.* нота́ція[2]
НО́ЧВИ
но́чви
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
НУКЛЕЇ́НОВИЙ
нуклеї́нові
△ Нуклеї́нові кисло́ти *див.* кислота́ (22)
НУЛЬОВИ́Й
нульови́й
△ Нульови́й кіломе́тр *див.* кіломе́тр (1)
НУТРО́
нутро́
◊ Виверта́ти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́) *див.* виверта́ти (3)
НУ́ТРОЩІ
ну́трощі
◊ Виверта́ти / ви́вернути ну́трощі (нутро́, кишки́) *див.* виверта́ти (3)
ОБАГРЯ́ТИ
обагря́ти
◊ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] ру́ки кро́в'ю *див.* обагря́ти
ОБАГРЯ́ТИСЯ
обагря́тися
◊ Обагри́тися / обагря́тися кро́в'ю *див.* обагря́тися
ОБВИНУВА́ЧЕННЯ
обвинува́чення
◊ Ки́дати / ки́нути обвинува́чення [в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя *і т. ін.)*] *див.* ки́дати (20)

ОБГРИ́ЗЕНИЙ
обгри́зену
◇ Як собáка за обгри́зену кíстку *див.* собáка
ОБДУ́МУВАТИ
обду́мувати
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) кóжне слóво (зміст кóжного слóва) *див.* обду́мувати
ОБЕРНУ́ТИСЯ
обéрнешся
◇ Де (куди́) не обéрнешся (не оберну́сь, не оберни́сь, не повéрнешся, не поверну́сь, не поверни́сь *і т. ін.*) *див.* обертáтися
оберну́тися
◇ Оглядáтися (обертáтися) / огля́нутися (оберну́тися) на зáдні колéса *див.* оглядáтися
ОБЕРТА́ТИСЯ
обертáтися
Обертáтися в кóлі (сфéрі, кружку́ *і т. ін.*) *див.* обертáтися
◇ Оглядáтися (обертáтися) / огля́нутися (оберну́тися) на зáдні колéса *див.* оглядáтися
О́БЕРТОМ
óбертом
◇ [Аж *(рідко* бíлий)] світ кру́титься (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрути́вся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.*) [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]
◇ Головá [йдé (хóдить)] / [пішлá (заходи́ла)] óбертом (кру́гом, хóдором *і т. ін.*) *див.* головá (17)
ОБЗИВА́ТИСЯ
обзивáється
◇ Говóрить (обзивáється, озивáється) / заговори́ла (обізвáлася, озвáлася) кров *див.* кров (8)
◇ Говóрить (обзивáється, озивáється) / обізвáвся (озвáвся) гóлос крóві *див.* гóлос (10)
ОБИ́ДВА
оби́два
◇ В оби́два кінці́ *див.* кінéць[1] (9)
оби́дві
◇ Наставля́й кишéню (оби́дві жмéні) *див.* наставля́ти[1]
◇ Шкутильгáти (кульгáти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильгáти
ОБИЧА́ЙКА
обичáйці
◇ Як (мов, нíби *і т. ін.*) квóчка в обичáйці *див.* квóчка (1)
ОБІБРА́ТИСЯ
обберéшся
◇ Не обберéшся (не оберéшся, не обібрáтися *і т. ін.*) ли́ха (біди́, клóпоту *і т. ін.*) *див.* оббирáтися
ОБІГО́ВИЙ
обігóвих
△ Балáнс обігóвих кóштів *див.* балáнс[1] (7)

ОБІ́ТНИЙ
обíтна
◇ Обітовáна (обíтна) земля́ (краї́на) <Обітовáний (обíтний) край> *див.* земля́ (28)
обíтний
◇ Обітовáна (обíтна) земля́ (краї́на) <Обітовáний (обíтний) край> *див.* земля́ (28)
ОБІТОВА́НИЙ
обітовáна
◇ Обітовáна (обíтна) земля́ (краї́на) <Обітовáний (обíтний) край> *див.* земля́ (28)
обітовáний
◇ Обітовáна (обíтна) земля́ (краї́на) <Обітовáний (обíтний) край> *див.* земля́ (28)
ОБ'Ї́СТИСЯ
об'ї́вся
◇ [Як (мов, нíби *і т. ін.)]* кукíльвáну (кукóльвáну) об'ї́вся (наї́вся) *див.* об'їдáтися
ОБ'Ї́ХАТИ
об'ї́деш
◇ [І] конéм (на коні́, *рідко* вóзом) не об'ї́деш *див.* об'їжджáти[1]
ОБКИПА́ТИ
обкипáє
◇ Сéрце обкипáє (закипáє, окипáє *і т. ін.*) / обкипíло (закипíло, окипíло *і т. ін.*) крóв'ю (сукровáтою, смолóю, вáром *і т. ін.*) *див.* сéрце
обкипáти
◇ Обкипíти / обкипáти крóв'ю *див.* обкипáти
ОБЛАМА́ТИ
обламáти
◇ Обламáти (відрубáти, урíзати *і т. ін.*) кíгті *див.* облáмувати[1]
◇ Обламáти / облáмувати кий (пáлицю, вíник *і т. ін.*) *див.* облáмувати[1]
◇ Обламáти (обтя́ти, обрíзати *і т. ін.*) / облáмувати (ламáти, обтинáти *і т. ін.*) кри́ла *див.* облáмувати[1]
ОБЛА́МУВАТИ[1]
облáмувати
◇ Обламáти / облáмувати кий (пáлицю, вíник *і т. ін.*) *див.* облáмувати[1]
◇ Обламáти (обтя́ти, обрíзати *і т. ін.*) / облáмувати (ламáти, обтинáти *і т. ін.*) кри́ла *див.* облáмувати[1]
ОБЛИВА́ТИ
обливáти
◇ Обли́ти / обливáти [своє́] сéрце крóв'ю *див.* обливáти
ОБЛИВА́ТИСЯ
обливáється
◇ Душá обливáється крóв'ю *див.* душá (30)
обливáтися
◇ Обливáтися крóв'ю *див.* обливáтися
◇ Обливáтися (умивáтися, обмивáтися *і т. ін.*) / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.*) [кривáвим (гíрки́м, сьóмим *і т. ін.*)] пóтом *див.* обливáтися

ОБЛИ́ТИЙ
обли́те
◇ Обли́те крóв'ю сéрце *див.* сéрце
ОБЛИ́ЧЧЯ
обли́ччя
◇ [Аж] кров ки́нулася до обли́ччя (в обли́ччя, в лицé *і т. ін.*) *див.* кров (7)
◇ Ки́дати / ки́нути в óчі (у ві́чі, в обли́ччя) *див.* ки́дати (11)
◇ Ки́дати / ки́нути обвинувáчення [в óчі (у ві́чі, в обли́ччя *і т. ін.*)] *див.* ки́дати (20)
◇ Кров заливáє / залилá обли́ччя (лицé) *див.* кров (13)
◇ Кров ударя́є (бу́хає, шибáє) / удáрила (забу́хала, шибну́ла) в гóлову (в лицé, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
ОБЛІКО́ВИЙ
облікóвий
△ Облікóвий креди́т *див.* креди́т (7)
ОБМИВА́ТИСЯ
обмивáтися
◇ Обливáтися (умивáтися, обмивáтися *і т. ін.*) / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.*) [кривáвим (гíрки́м, сьóмим *і т. ін.*)] пóтом *див.* обливáтися
ОБМИНА́ТИ[1]
обминáти
◇ Обминáти гóстрі кути́ *див.* обминáти[1]
ОБМІ́ННИЙ
обмíнний
△ Обмíнний курс валю́т *див.* курс (5)
ОБОДО́ВИЙ
ободóва
△ Ободóва ки́шка *див.* ки́шка (3)
ОБОРО́НА
оборóна
△ Круговá оборóна *див.* оборóна
ОБПА́ЛЮВАТИ
обпáлювати
◇ Обпали́ти / обпáлювати [собí (свої́)] кри́ла *див.* обпáлювати
ОБПА́РЕНИЙ
обпáрено
◇ Як (мов, нíби *і т. ін.*) кип'ячéм обпáрено *див.* обпáрений
ОБРА́ЖЕНИЙ
ображений
◇ Крóвно ображений *див.* ображений
ОБРА́ЗА
обрáза
◇ Крóвна обрáза *див.* обрáза
обрáзу
◇ Ковтáти / ковтну́ти злість (лють, обрáзу *і т. ін.*) *див.* ковтáти (3)
ОБРА́ТИСЯ
оберéшся
◇ Не обберéшся (не оберéшся, не обібрáтися *і т. ін.*) ли́ха (біди́, клóпоту *і т. ін.*) *див.* оббирáтися
ОБРІ́ЗАТИ
обрíзати
◇ Обламáти (обтя́ти, обрíзати *і т. ін.*) / облáмувати (ламáти, обтинáти *і т. ін.*) кри́ла *див.* облáмувати[1]

ОБРУ́Ч
обручі́
◊ Кле́пки́ (обручі́) розсо́хлися / розсиха́ються *див.* кле́пка (2)
ОБСИПА́ТИ
обсипа́ти
Обсипа́ти / обси́пати ку́лями *див.* обсипа́ти
ОБСІДА́ТИ
обсіда́ють
◊ Обсіда́ють / обсі́ли кло́поти *див.* кло́піт (5)
ОБСТУПА́ТИ
обступа́ти
◊ Щі́льним ко́лом (кільце́м) обступа́ти (ото́чувати, охо́плювати *і т. ін.)* / обступи́ти (оточи́ти, охопи́ти *і т. ін.)* *див.* обступа́ти
ОБТИНА́ТИ
обтина́ти
◊ Облама́ти (обтя́ти, обрі́зати *і т. ін.)* / обла́мувати (лама́ти, обтина́ти *і т. ін.)* кри́ла *див.* обла́мувати[1]
ОБТИРА́ТИ
обтира́ти
◊ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.)* кутки́ *(рідше* вуглú) *див.* обтира́ти
◊ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.)* *див.* обтира́ти
ОБТЯГА́ТИ
обтяга́ти
Обтяга́ти (обтя́гувати) / обтягти́ (обтягну́ти) ко́лесо *див.* обтяга́ти
ОБХО́ПЛЮВАТИ
обхо́плює
◊ Скі́льки (куди́) о́ко обхо́плює *див.* о́ко[1]
ОБЧЕ́РКНУТИЙ
обче́ркнутий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́рячим зу́бом обче́ркнутий *див.* обче́ркнутий
О́ГЛЯД
о́гляди
◊ Купува́ти / купи́ти (роздобу́тися) за три о́гляди *див.* купува́ти (4)
ОГЛЯДА́ТИСЯ
огляда́тися
◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися
ОДИ́Н
оди́н
[Збúті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
◊ На оди́н арши́н (копи́л) *див.* арши́н (2)
◊ На оди́н кшталт *див.* кшталт (2)
◊ Ні (і) на [оди́н] крок не... <Ні (і) кро́ку не...> *див.* крок (12)
◊ Оди́н крок *див.* крок (14)
одне́
◊ Криви́й на одне́ о́ко *див.* криви́й (1)
◊ Одне́ кінча́ти, дру́ге почина́ти *див.* кінча́ти (4)
одніє́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́
одні́й
◊ Бу́ти (іти́, крокува́ти, перебува́ти *і т. ін.)* в одні́й шере́нзі *див.* бу́ти (65)
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
одно́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одну́
◊ За [яку́сь (одну́, коро́тку *і т. ін.)*] мить *див.* мить
◊ Змі́шувати / зміша́ти в одну́ ку́пу *див.* змі́шувати (1)
ОЖИ́НА
ожи́ною
◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.)* поросла́ (заросла́) *див.* доро́га (7)
О́ЗЕРО
о́зеро
△ Кра́терне о́зеро *див.* о́зеро
ОЗИВА́ТИСЯ
озива́ється
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров (8)
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
ОЗИ́МИЙ
ози́мі
△ Ози́мі культу́ри *див.* культу́ра (8)
ОКЕАНІ́ЧНИЙ
океані́чний
△ Морськи́й (океані́чний) клі́мат *див.* клі́мат (3)
ОКИ́НУТИ
оки́неш
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
ОКИПА́ТИ
окипа́є
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце
О́КО[1]
ві́чі
◊ Ки́дати / ки́нути в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя) *див.* ки́дати (11)
◊ Ки́дати / ки́нути обвинува́чення [в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя *і т. ін.)*] *див.* ки́дати (20)
о́ка
◊ Кра́єм (кра́є́чком) о́ка *див.* край[1] (10)
Куто́к (кутки́) о́ка (оче́й, ро́та, уст) *див.* куто́к (2)
о́ко
◊ Криви́й на одне́ о́ко *див.* криви́й (1)
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
◊ Куди́ *(рідше* де) о́ко (зір) сяга́є (діста́є, сягне́ *і т. ін.)* <Куди́ о́ко не сягне́> <Як дале́ко о́ко сяга́є> *див.* о́ко[1]
◊ Скі́льки (куди́) о́ко обхо́плює *див.* о́ко[1]
о́ком
◊ Диви́тися ко́со (кри́во, бо́ком) <Погляда́ти криви́м о́ком > *див.* диви́тися (16)
◊ Ки́дати / ки́нути недо́брим о́ком *див.* ки́дати (19)
◊ Ки́дати / ки́нути о́ком (очи́ма, по́гляд, зір *і т. ін.)* *див.* ки́дати (21)
◊ Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком) *див.* ко́взати (1)
◊ Крити́чним о́ком *див.* о́ко[1]
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
◊ Скі́льки о́ком ки́неш (кинь, доки́неш, згля́неш *і т. ін.)* *див.* ки́дати (44)
◊ Як *(рідше* ті́льки) о́ком моргну́ти (мигну́ти, клі́пнути *і т. ін.)* *див.* моргну́ти
оча́х
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертí́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Верті́тися (крути́тися) пе́ред очи́ма (на оча́х) *див.* верті́тися (5)
◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.)*] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)
◊ Киплять сльо́зи в (на) оча́х *див.* сльоза́
◊ Кру́ги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
◊ Світ кру́титься пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* світ[2]
◊ Сльо́зи кру́тяться (сльоза́ кру́титься) в оча́х *див.* сльоза́
оче́й
Кри́тися з оче́й *див.* кри́тися (1)
Куто́к (кутки́) о́ка (оче́й, ро́та, уст) *див.* куто́к (2)
очи́ма
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Верті́тися (крути́тися) пе́ред очи́ма (на оча́х) *див.* верті́тися (5)
◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.)*] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)
◊ Ки́дати / ки́нути о́ком (очи́ма, по́гляд, зір *і т. ін.)* *див.* ки́дати (21)
◊ Клі́пати (бли́мати) очи́ма *див.* клі́пати (1)

◊ Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком) *див.* ко́взати (1)
◊ Коло́ти очи́ма *див.* коло́ти (2)
◊ Креса́ти / кресну́ти (кресону́ти) очи́ма (по́глядом) *див.* креса́ти (1)
◊ Криви́ти очи́ма *див.* криви́ти (1)
◊ Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1] (6)
◊ Світ кру́титься пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* світ[2]
Синці́ (кругі́, ко́ла, кружки́) під (попі́д) очи́ма *див.* сине́ць
о́чі
◊ За краси́ві (прекра́сні, прега́рні *і т. ін.)* о́чі *див.* о́ко[1]
◊ [І] куди́ о́чі диви́лися *див.* о́ко[1]
◊ Ки́дати / ки́нути в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя) *див.* ки́дати (11)
◊ Ки́дати / ки́нути обвинува́чення [в о́чі (у ві́чі, в обли́ччя *і т. ін.)*] *див.* ки́дати (20)
◊ Коло́ти (випіка́ти, пекти́, вибива́ти *і т. ін.)* о́чі *див.* коло́ти (1)
◊ Ко́рпати о́чі *див.* ко́рпати (1)
◊ Красува́ти о́чі (зір) *див.* красува́ти (1)
◊ Куди́ о́чі [ба́чать (ди́вляться, спа́ли *і т. ін.)*] *див.* о́ко[1]
◊ Куди́ о́чі поведу́ть (пока́жуть) *див.* о́ко[1]
◊ Куди́ о́чі стоя́ть *див.* о́ко[1]
◊ Не зна́ти, куди́ діва́ти / ді́ти (поді́ти) о́чі [від со́рому] *див.* зна́ти (34)
◊ О́чі (пові́ки) [аж (самі́)] клею́ться *див.* о́ко[1]
◊ О́чі пропіка́ють [на́скрізь (до кісто́к)] *див.* о́ко[1]
◊ Пра́вда о́чі ко́ле *див.* пра́вда
◊ Со́ром їсть (кри́є) о́чі *див.* со́ром
ОКОЛО́Т
около́ту
Куль около́ту *див.* куль (1)
ОКРІ́П[1]
окро́пі
◊ Верті́тися (крути́тися) як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́ха в окро́пі *див.* верті́тися (6)
◊ Ку́паний в окро́пі *див.* ку́паний (1)
◊ Купа́ти в окро́пі *див.* купа́ти (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* в окро́пі кипи́ть *див.* кипі́ти (6)
ОЛЕЇ́НОВИЙ
олеї́нова
△ Олеї́нова кислота́ *див.* кислота́ (23)
ОЛТА́Р
олта́р
◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.)* / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)
ОПА́ЛЮВАЛЬНИЙ
опа́лювальний
△ Опа́лювальний коте́л (каза́н) *див.* коте́л (3)
ОПЕРА́ЦІЯ
опера́ції
△ Корпорати́вні опера́ції *див.* опера́ція
ОПЕРІ́ЗУВАТИ
оперíзувати
Опері́зувати / опереза́ти мече́м (кинджа́лом, ша́блею *і т. ін.)* *див.* опері́зувати
ОПУСКА́ТИ
опуска́ти
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рі́дко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
◊ Опусти́ти / опуска́ти кри́ла *див.* опуска́ти
ОПУСКА́ТИСЯ
опуска́тися
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колі́на> *див.* опуска́тися
О́РГАН
о́рган
Ко́ртіїв о́рган *див.* о́рган
О́РГІЯ
о́ргія
◊ Крива́ва о́ргія *див.* о́ргія
О́РДЕР[2]
о́рдер
△ Кори́нфський о́рдер *див.* о́рдер[2]
ОСВІ́ТА
осві́та
Класи́чна осві́та *див.* осві́та
ОСЕЛЕ́ДЕЦЬ
оселе́дцем
Як кіт з оселе́дцем па́нькатися (вози́тися) *див.* па́нькатися
ОСИ́КОВИЙ
оси́ковий
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
оси́кового
◊ До оси́кового кілка́ *див.* кіло́к (3)
ОСИ́НИЙ
оси́не
◊ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.)* гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)
ОСІДЛА́ТИ
осідла́ти
◊ Сідла́ти / осідла́ти свого́ коня́ (ко́ника) *див.* сідла́ти
ОСМІХА́ТИСЯ
осміха́тися
◊ Кри́во всміха́тися (посміха́тися, осміха́тися *і т. ін.)* / всміхну́тися (посміхну́тися, осміхну́тися *і т. ін.)* *див.* усміха́тися
ОСМІХНУ́ТИСЯ
осміхну́тися
◊ Кри́во всміха́тися (посміха́тися, осміха́тися *і т. ін.)* / всміхну́тися (посміхну́тися, осміхну́тися *і т. ін.)* *див.* усміха́тися
ОСНО́ВА
осно́ву
◊ Кла́сти / покла́сти в осно́ву *див.* кла́сти (10)
ОСО́БА
осо́би
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер
Культ осо́би *див.* культ (1)
ОСТА́ВИТИ
оста́вити
◊ [І] кі́стки живо́ї (ці́лої) не оста́вити *див.* оставля́ти
ОСТА́ННІЙ
оста́нній
◊ [Оста́нній] крик (писк) мо́ди *див.* крик[1] (6)
оста́ннім
◊ Діли́тися (*рі́дко* розділя́тися) / поділи́тися оста́ннім (*заст.* після́днім) [шматко́м (куско́м) хлі́ба] *див.* діли́тися (3)
оста́ннього
◊ Ки́дати / ки́нути оста́ннього ко́зиря *див.* ки́дати (22)
◊ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся
оста́нньої
◊ До оста́нньої кра́пки *див.* кра́пка[1] (3)
◊ До [оста́нньої] кра́плі (ка́плі, крапли́ни *і т. ін.)* *див.* кра́пля (1)
◊ До оста́нньої кра́плі (ка́плі, крапли́ни *і т. ін.)* кро́ві *див.* кра́пля (2)
◊ До [оста́нньої (найме́ншої)] кри́хти (кри́шки, кри́хточки, кри́хітки, кри́хтоньки, кри́шечки) *див.* кри́хта (1)
оста́ння
◊ Не оста́ння (*рі́дко* ви́дна) спи́ця (шпи́ця) в ко́лесі *див.* спи́ця
ОСТРО́ГА
остро́гами
Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути остро́гами [коня́] *див.* стиска́ти
остро́ги
Да́ти коне́ві (коню́) остро́ги *див.* дава́ти (27)
О́СЯЧИЙ
о́сяче
◊ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.)* гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)
ОТА́МАН
ота́ман
Коши́й ота́ман *див.* ота́ман
Курі́нни́й ота́ман *див.* ота́ман
ОТИРА́ТИ
отира́ти
◊ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.)* кутки́ (*рі́дше* вуглі́) *див.* обтира́ти
ОТО́ЧУВАТИ
ото́чувати
◊ Щі́льним ко́лом (кільце́м) обступа́ти (ото́чувати, охо́плювати *і т. ін.)* / обступи́ти (оточи́ти, охопи́ти *і т. ін.)* *див.* обступа́ти
ОФІ́РНИЙ
офі́рний
◊ Козе́л відпу́щення <*рі́дше* Офі́рний козе́л (цап)> *див.* козе́л (1)

ОХО́ПЛЮВАТИ
охо́плювати
◊ Щі́льним ко́лом (кільце́м) обступа́ти (ото́чувати, охо́плювати *і т. ін.)* / обступи́ти (оточи́ти, охопи́ти *і т. ін.)* *див.* обступа́ти
О́ЦТОВИЙ
о́цтова
△ О́цтова кислота́ *див.* кислота́ (24)
О́ЧКО
о́чка
△ Ку́рячі о́чка *див.* о́чко
ОЧКУ́Р
очку́р
◊ Вси́пати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)
ПАВУТИ́ННИЙ
павути́нний
△ Павути́нний клі́щик *див.* клі́щик (1)
ПА́ДАТИ
па́дає
◊ [Аж] ми́ло па́дає ([клубка́ми] ко́титься, лети́ть *і т. ін.)* *див.* ми́ло[1]
па́дати
◊ Лежа́ти (па́дати) / лягти́ (впа́сти) кри́жем *див.* лежа́ти
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колі́на> *див.* опуска́тися
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рі́дко* на всі чоти́ри) *див.* па́дати
◊ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.)* *див.* па́дати
Припада́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.)* до ніг *див.* припада́ти
◊ Шулі́кою (як (мов, ні́би *і т. ін.)* шулі́ка (шуля́к)) налі́тати (ки́датися, па́дати *і т. ін.)* / налеті́ти (ки́нутися, впа́сти *і т. ін.)* *див.* налі́тати[1]
ПА́ЖЕСЬКИЙ
па́жеський
Па́жеський ко́рпус *див.* ко́рпус (3)
ПА́ЗУР
па́зурах
◊ Бу́ти в кі́гтях (в па́зурах) *див.* бу́ти (50)
па́зури
◊ Випуска́ти (розпуска́ти) / ви́пустити (розпусти́ти) па́зури (па́зурі, кі́гті) *див.* випуска́ти (11)
па́зурі
◊ Випуска́ти (розпуска́ти) / ви́пустити (розпусти́ти) па́зури (па́зурі, кі́гті) *див.* випуска́ти (11)
ПА́ЗУХА
па́зуху
◊ Вси́пати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)
◊ За сло́вом *(рі́дше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рі́дше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти

ПАК[1]
пак
◊ Куди́ ж пак *див.* куди́ (2)
◊ Так куди́ [ж пак] *див.* так
ПАКЕ́Т
паке́т
△ Контро́льний паке́т а́кцій *див.* паке́т
ПАЛ[1]
пал
◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар *(рі́дко* в пал) *див.* ки́дати (6)
ПАЛА́Ц
пала́ц
Буди́нок (Пала́ц) культу́ри *див.* буди́нок (2)
ПА́ЛЕЦЬ
па́льцем
◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворухну́ти, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти (1)
◊ Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем *див.* кива́ти (1)
◊ Кива́ти па́льцем у чо́боті *див.* кива́ти (2)
Крути́ти / покрути́ти па́льцем ко́ло чола́ (голови́, скро́ні *і т. ін.)* *див.* крути́ти (1)
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Па́льцем (ки́єм) не проткну́ти (не проткне́ш) <Проткну́ти па́льцем не мо́жна> *див.* протика́ти
па́льці
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ *(рі́дко* свої́) лі́кті *(рі́дко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
Стиска́ються (сти́скуються) / сти́снулися (сти́слися) кулаки́ (ру́ки [в кулаки́], па́льці [в кулаки́]) *див.* стиска́тися
па́льців
◊ Комбіна́ція з трьох па́льців *див.* комбіна́ція (1)
па́льця
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Па́льця в рот [на зу́би] не клади́ *див.* кла́сти (24)
па́льцями
◊ Хоч па́льцями колупа́й *див.* колупа́ти (3)
ПАЛИ́ТИ[1]
пали́ти
◊ Кади́ти (пали́ти, кури́ти *і т. ін.)* фіmіа́м *див.* кади́ти (1)
Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.)* лю́льку (калья́н, нарґіле́ *і т. ін.)* *див.* кури́ти[1] (1)
◊ Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́) *див.* пали́ти[1]

ПА́ЛИЦЯ
па́лицею
◊ Не ки́єм (не кийко́м), то па́лицею *див.* кий[1] (1)
◊ Па́лицею (па́лкою) ки́нути *див.* ки́дати (43)
па́лиці
◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, палки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)
па́лицю
◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, палки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)
◊ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.)* *див.* обла́мувати[1]
па́лиця
◊ Па́лиця (па́лка) з двома́ кінця́ми (на два кінці́) *див.* па́лиця
ПА́ЛИЧКА
па́личка
△ Кишкова́ па́личка *див.* па́личка
па́лички
Кра́бові па́лички *див.* па́личка
ПА́ЛКА
па́лка
◊ Па́лиця (па́лка) з двома́ кінця́ми (на два кінці́) *див.* па́лиця
палки́
◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, палки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)
па́лкою
◊ Па́лицею (па́лкою) ки́нути *див.* ки́дати (43)
ПАЛЬ[1]
паль
◊ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.)* / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.)* на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти
ПА́ЛЬМА
па́льма
△ Коко́сова па́льма *див.* па́льма
ПАЛЬМІТИ́НОВИЙ
пальміти́нова
△ Пальміти́нова кислота́ *див.* кислота́ (25)
ПА́ЛЯ
па́лю
◊ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.)* / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.)* на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти
ПА́МОРОЧИТИСЯ
па́морочиться
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ПА́М'ЯТЬ
па́м'яті
△ Комі́рка па́м'яті *див.* комі́рка (1)

пáм'ять
◊ Корóтка (закорóтка, кýряча) пáм'ять *див.* пáм'ять
◊ Мáти корóтку (кýцу) пáм'ять *див.* мáти[2]

ПАНИ́Ч
паничí
△ Крýчені паничí *див.* пани́ч

ПАНОРÁМНИЙ
панорáмний
Панорáмний кінотеáтр *див.* кінотеáтр (1)

ПÁНЦИР
пáнцир
Крижани́й (льодови́й) пáнцир *див.* пáнцир

ПÁНЬКАТИСЯ
пáнькатися
Як кіт з оселéдцем пáнькатися (вози́тися) *див.* пáнькатися

ПАПІ́Р
папéрі
◊ Клáсти / поклáсти на папір (на папéрі) *див.* клáсти (15)
◊ Клáстися на папéрі *див.* клáстися (6)
папір
◊ Клáсти / поклáсти на папір (на папéрі) *див.* клáсти (15)
Крейдóваний папір *див.* папір
△ Крéповий (крепóваний) папір *див.* папір

ПÁПОРОТЬ
пáпороті
Цвіт (квіт, квíтка) пáпороті *див.* цвіт[1]

ПÁПСЬКИЙ
пáпська
Ри́мська (пáпська) кýрія *див.* кýрія (1)

ПÁРА[1]
пáра
△ Колíсна пáра *див.* пáра[1]
Піджáчний костю́м <Піджáчна пáра> *див.* костю́м (2)

ПАРАЛÉЛЬНИЙ
паралéльним
Іти́ (рýхатися) / піти́ паралéльним кýрсом (на паралéльних кýрсах) *див.* іти́ (33)
паралéльних
Іти́ (рýхатися) / піти́ паралéльним кýрсом (на паралéльних кýрсах) *див.* іти́ (33)

ПАРИ́ЗЬКИЙ
пари́зька
Пари́зька комýна *див.* комýна (1)

ПАРЛÁМЕНТСЬКИЙ
парлáментська
△ Парлáментська кри́за *див.* кри́за (5)

ПАРОВИ́Й[1]
парови́й
△ Парови́й котéл (казáн) *див.* котéл (4)

ПÁСКА
пáски
◊ [І] до китáйської Пáски *див.* пáска

ПÁСТИ[1]
пас
◊ Куди́ Макáр теля́т не ганя́в (*рідше* не ганя́є, не гóнить *і т. ін.*) <Де Макáр теля́т пасé (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
пасé
◊ Куди́ Макáр теля́т не ганя́в (*рідше* не ганя́є, не гóнить *і т. ін.*) <Де Макáр теля́т пасé (не пас)> *див.* ганя́ти (5)

ПАТРІÓТ
патріóт
◊ Квасни́й патріóт *див.* патріóт

ПАТРІОТИ́ЗМ
патріоти́зм
◊ Квасни́й (галýшковий) патріоти́зм *див.* патріоти́зм

ПАЦЮ́К[1]
пацюки́
◊ Хоч пацюки́ (цуценя́т, кошеня́т) бий *див.* би́ти (46)

ПЕКТИ́
пекти́
◊ Колóти (випікáти, пекти́, вибивáти *і т. ін.*) óчі *див.* колóти (1)

ПЕКУ́ЧИЙ
пекýчі
◊ Кóтяться / покоти́лися дрібні (рясні, пекýчі *і т. ін.*) сльóзи [грáдом] *див.* сльозá

ПÉЛЬКА
пéльку
◊ Набивáти (напихáти) / наби́ти (напхáти) пéльку (кéндюх, чéрево *і т. ін.*) *див.* набивáти

ПЕНЬ
пень
◊ Чéрез пень-колóду *див.* пень

ПЕНЬÓК
пенькóм
◊ Сидíти кáменем (пенькóм, кря́чкою *і т. ін.*) *див.* сидíти

ПÉРВІСНИЙ
пéрвісний
△ Пéрвісний комунíзм *див.* комунíзм (3)

ПЕРЕБИВÁТИСЯ
перебивáтися
◊ Перебивáтися з копíйки на копíйку *див.* перебивáтися
◊ Перебивáтися з хлíба (з ю́шки) на вóду (на сіль, на квас) *див.* перебивáтися

ПЕРЕБИРÁТИ
перебирáти
◊ Перебирáти (розбирáти) / перебрáти (розібрáти) по кісточкáх ([усí] кісточки́, [усí] жи́лочки) *див.* перебирáти
◊ Перебрáти / перебирáти чéрез мíру (чéрез край) *див.* перебирáти

ПЕРЕБУВÁТИ[1]
перебувáти
◊ Бýти (іти́, крокувáти, перебувáти *і т. ін.*) в одні́й шерéнзі *див.* бýти (65)

ПЕРЕВІРЯ́ТИ
перевіря́ти
◊ Перевіря́ти / перевíрити кишéні *див.* перевіря́ти

ПЕРЕГОВÓРИ
переговóри
Зýстріч (розмóва, переговóри *і т. ін.*) без кравáток *див.* зýстріч (2)

ПЕРЕДАВÁТИ[1]
передавáти
◊ Передавáти / передáти кутí мéду *див.* передавáти[1]

ПЕРЕДÁЧА
передáч
△ Корóбка шви́дкостей (передáч) *див.* корóбка (1)

ПЕРÉДНІЙ
перéдній
◊ Перéдній край *див.* край[1] (15)
перéдньому
◊ На перéдньому краї́ *див.* край[1] (13)
перéдня
Перéдня кімнáта *див.* кімнáта (4)

ПЕРЕКИДÁТИСЯ[2]
перекидáтися
◊ Перекидáтися / переки́нутися словáми (слóвом, слівцéм, кількомá словáми) *див.* перекидáтися[2]

ПЕРÉКИДОМ
перéкидом
◊ [Аж (*рідко* бíлий)] світ крýтиться (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрути́вся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.*) [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]

ПЕРЕЛИВÁТИ
переливáти
△ Переливáти / перели́ти кров *див.* переливáти
◊ Переливáти / перели́ти [чáшу] чéрез край (чéрез вíнця) *див.* переливáти

ПЕРЕЛИВÁТИСЯ
переливáтися
Грáти (переливáтися) всімá кольорáми (бáрвами) весéлки (рáйдуги) *див.* грáти (4)
◊ Переливáтися / перели́тися чéрез край (чéрез вíнця) *див.* переливáтися

ПЕРЕЛЕТÍТИ[1]
перелетíти
◊ Перелетíти на кри́лах *див.* перелітáти[1]

ПЕРЕЛÓМ
перелóм
◊ Крути́й (корінни́й, вели́кий *і т. ін.*) перелóм *див.* перелóм

ПЕРЕЛОМИ́ТИ
переломи́ти
◊ Кістки́ переломи́ти *див.* перелóмлювати

ПЕРЕМÉЛЮВАТИ
перемéлювати
◊ Перемивáти (ми́ти, перемéлювати, перетирáти *і т. ін.*) / переми́ти (перемолóти, перетéрти *і т. ін.*) [усí] кісточки́ (кістки́) *див.* перемивáти

ПЕРЕМИВÁТИ
перемивáти
◊ Перемивáти (ми́ти, перемéлювати, перетирáти *і т. ін.*) / переми́ти (перемолóти, перетéрти *і т. ін.*) [усí] кісточки́ (кістки́) *див.* перемивáти

ПЕРЕМІНИ́ТИСЯ
перемінй́тися
Перемінй́тися на крáще *див.* переміня́тися

ПЕРЕМО́ЖНИЙ
перемо́жного
◊ До перемо́жного кінця́ *див.* кіне́ць[1] (11)
ПЕРЕМО́КНУТИ
перемо́кнути
◊ Перемо́кнути до кісто́к (до ни́тки, на хлющ *і т. ін.) див.* перемока́ти
ПЕРЕПАДА́ТИ
перепада́ти
◊ Перепада́ти / перепа́сти у кишеню *див.* перепада́ти
ПЕРЕПИСНИ́Й
переписні́
△ Переписні́ кни́ги *див.* кни́га (12)
ПЕРЕСО́ХНУТИ
пересо́хнути
Пересо́хнути на костри́цю *див.* пересиха́ти
ПЕРЕТИРА́ТИ
перетира́ти
◊ Перемива́ти (ми́ти, переме́лювати, перетира́ти *і т. ін.)* / перемити (перемоло́ти, перете́рти *і т. ін.)* [усі́] кісточки́ (кістки́) *див.* перемива́ти
ПЕРЕТЯГА́ТИ
перетяга́ти
◊ Тягти́ (тягну́ти, перетяга́ти *і т. ін.)* / перетягну́ти (перетягти́) ко́вдру на се́бе *див.* тягти́
ПЕРЕХО́ДИТИ
перехо́дити
◊ Перехо́дити / перейти́ межу́ (мі́ру, че́рез край *і т. ін.) див.* перехо́дити
ПЕРЕХОПИ́ТИ
перехопи́ти
◊ Взя́ти (перехопи́ти) ли́шку (че́рез край) *див.* узя́ти
ПЕ́РЕЦЬ
пе́рцю
◊ Діста́лося пе́рцю з ква́сом *див.* дістава́тися (2)
ПЕРІ́ОД
пері́од
△ Кембрі́йський пері́од *див.* пері́од
△ Класи́чний пері́од *див.* пері́од
△ Крейдяни́й (кре́йдовий) пері́од *див.* пері́од
△ Льодовико́вий (крижани́й) пері́од *див.* пері́од
ПЕ́РЛИ
пе́рли
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти
ПЕРО́ННИЙ
перо́нний
Перо́нний квито́к *див.* квито́к (3)
ПЕРСОНА́ЛЬНИЙ
персона́льний
△ Персона́льний комп'ю́тер *див.* комп'ю́тер (3)
ПЕ́РШИЙ
пе́рший
◊ Пе́рші кро́ки <Пе́рший крок (сту́пінь)> *див.* крок (15)
пе́рших
○ З пе́рших кро́ків <З пе́ршого кро́ку> *див.* крок (2)
пе́рші
◊ Пе́рші кро́ки <Пе́рший крок (сту́пінь)> *див.* крок (15)
пе́ршого
○ З пе́рших кро́ків <З пе́ршого кро́ку> *див.* крок (2)
◊ З пе́ршого кілка́ *див.* кіло́к (4)
ПЕС
пса
◊ Не для пса ковбаса́ *див.* ковбаса́ (6)
псу
◊ [Піти́] кобилі (псу, соба́ці *і т. ін.)* під хвіст *див.* піти́
ПЕЧА́ЛЬ
печа́ль
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.)* кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт (4)
ПЕЧА́ТКА
печа́тками
◊ [Кни́га] за сімома́ печа́тками (печа́тями) *див.* печа́тка
ПЕЧА́ТЬ
печа́ть
◊ Наклада́ти (кла́сти) / накла́сти (покла́сти) тавро́ (клеймо́, печа́ть, знак, відби́ток) *див.* наклада́ти
печа́тями
◊ [Кни́га] за сімома́ печа́тками (печа́тями) *див.* печа́тка
ПЕЧІ́НКА
печінки́
◊ Сто (сто сот, ти́сячу) крот [боля́чок] у печінки́ *див.* сто
ПИЛ
пил
◊ Аж пил (пилю́ка) кури́ть *див.* пил
◊ Аж (ті́льки) пил [іде́ (клубочи́ться)] хма́рою *див.* пил
△ Космі́чний пил *див.* пил
ПИЛЮ́КА
пилю́ка
◊ Аж пил (пилю́ка) кури́ть *див.* пил
ПИ́РІГ
пироги́
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.) див.* схо́жий[1]
ПИРЯ́ТИНСЬКИЙ
пиря́тинська
◊ Верства́ келеберд́янська (пиря́тинська, чугу́ївська, мальо́вана *і т. ін.) див.* верства́[1] (2)
ПИСА́ННЯ
писа́ння
Кра́сне писа́ння *див.* писа́ння
ПИСА́ТИ
писа́ти
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рі́дко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
ПИСЕ́МНІСТЬ
писе́мність
△ Консона́нтна писе́мність *див.* писе́мність
ПИСК
писк
◊ [Оста́нній] крик (писк) мо́ди *див.* крик[1] (6)
ПИСЬМЕНА́
письмена́
△ Куфі́чні письмена́ *див.* письмена́
ПИСЬМЕ́НСТВО
письме́нство
◊ Кра́сне письме́нство *див.* письме́нство
ПИ́ТИ
пи́ти
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◊ Пи́ти (смокта́ти, сса́ти *і т. ін.)* / попи́ти (посмокта́ти) кров (кро́ві) *див.* пи́ти
ПИ́ШНИЙ
пи́шним
◊ Пи́шним цві́том (кві́том) розквіта́ти (цвісти́, процвіта́ти *і т. ін.) див.* розквіта́ти
ПІВКО́ЛО
півко́ло
Зато́чувати ко́ло (півко́ло, *рі́дше* круг) *див.* зато́чувати[2] (1)
ПІВКУ́ЛЯ
півку́ль
△ Кора́ вели́ких півку́ль [головно́го мо́зку] *див.* кора́ (2)
ПІ́ВНІЧ[2]
пі́вніч
Кра́йня (Дале́ка) Пі́вніч *див.* пі́вніч[2]
ПІДБИВА́ТИ
підбива́ти
◊ Підбива́ти / підби́ти кли́нці (кли́на, колодочки́ *і т. ін.) див.* підбива́ти
ПІДБИРА́ТИ
підбира́ти
◊ Підбира́ти (добира́ти) / підібра́ти (добра́ти) ключ до душі́ (до се́рця) *див.* підбира́ти
◊ Підбира́ти (знахо́дити) / підібра́ти (знайти́) ключ (ключа́, клю́чика) *див.* підбира́ти
ПІДВЕРНУ́ТИ
підверну́ти
◊ Підверну́ти під кори́то *див.* підверта́ти
ПІДВИ́ЩЕННЯ
підви́щення
△ Інститу́т (ку́рси) удоскона́лення (підви́щення) *див.* інститу́т (2)
ПІДДАВА́ТИ
піддава́ти
Піддава́ти / підда́ти кри́тиці *див.* піддава́ти
ПІДЖА́ЧНИЙ
піджа́чна
Піджа́чний костю́м <Піджа́чна па́ра> *див.* костю́м (2)
піджа́чний
Піджа́чний костю́м <Піджа́чна па́ра> *див.* костю́м (2)
ПІД'ЇЖДЖА́ТИ
під'їжджа́ти
◊ Не на тій козі́ під'їжджа́ти / під'ї́хати *див.* під'їжджа́ти
ПІД'Ї́ХАТИ
під'ї́деш
◊ На коні́ (на козі́) не під'ї́деш *див.* під'їжджа́ти

під'їхати

◊ Не на тій козі під'їжджáти / під'їхати *див.* під'їжджáти

ПІДЙÓМНИЙ

підйóмний

△ Підйóмний (підіймáльний, піднімáльний) кран *див.* кран[2] (3)

ПІДКІ́ВКА

підкі́вками

◊ Кресáти підкóвами (підкі́вками, чобітьми́ *і т. ін.) див.* кресáти (2)

ПІДКЛÁСТИ

підклáсти

◊ Підсу́нути (підклáсти) гóлову під кóлесо *див.* підсувáти

ПІДКÓВА

підкóвами

◊ Кресáти підкóвами (підкі́вками, чобітьми́ *і т. ін.) див.* кресáти (2)

ПІДКÓЧУВАТИСЯ[1]

підкóчується

◊ Клубóк підкóчується (підступáє) / підкоти́вся (підступи́в) до гóрла *див.* клубóк (2)

ПІДНІ́ЖНИЙ

підні́жний

◊ Іти́ / піти́ на підні́жний корм *див.* іти́ (104)

Підні́жний корм *див.* корм (4)

ПІДНІМÁЛЬНИЙ

піднімáльний

△ Підйóмний (підіймáльний, піднімáльний) кран *див.* кран[2] (3)

ПІДНІМÁТИ

піднімáти

◊ Брáти (піднімáти, здіймáти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* брáти (128)

◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти *і т. ін.)* кéлих (кéлех, ку́холь, чáрку *і т. ін.) див.* піднімáти

◊ Піднімáти (підіймáти) / підня́ти (підійня́ти) заві́су (край заві́си) *див.* піднімáти

◊ Піднімáти / підня́ти на коту́рни *див.* піднімáти

ПІДНІМÁТИСЯ

піднімáтися

◊ Вставáти (піднімáтися) / встáти (підня́тися) з колі́н *див.* уставáти

ПІДОЗРІ́ННЯ

підозрі́ння

◊ Ки́дати підозрі́ння *див.* ки́дати (33)

ПІДРІ́ЗУВАТИ

підрі́зувати

◊ Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, зламáти *і т. ін.)* / підрі́зувати (підрізáти, підтинáти, злáмувати *і т. ін.)* кри́ла (кри́льця) *див.* підрі́зувати

ПІДСТАВЛЯ́ТИ

підставля́ти

◊ Підставля́ти / підстáвити гóлову (лоб, лóба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти

ПІДСТУПÁТИ

підступáє

◊ Клубóк підкóчується (підступáє) / підкоти́вся (підступи́в) до гóрла *див.* клубóк (2)

підступáти

◊ Стоя́ти (ставáти) / стáти клубкóм в гóрлі <Підступáти / підступи́ти клубкóм до гóрла> *див.* стоя́ти

ПІДСУ́НУТИ

підсу́нути

◊ Підсу́нути (підклáсти) гóлову під кóлесо *див.* підсувáти

ПІДТИНÁТИ

підтинáти

◊ Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, зламáти *і т. ін.)* / підрі́зувати (підрізáти, підтинáти, злáмувати *і т. ін.)* кри́ла (кри́льця) *див.* підрі́зувати

ПІДТÓЧИТИ[1]

підтóчить

◊ [І] комáр нóса не підтóчить *див.* комáр (1)

ПІДТРИ́МУВАТИ

підтри́мувати

◊ Підтри́мувати / підтри́мати компáнію *див.* підтри́мувати

ПІДХІ́Д

підхі́д

△ Компетéнтнісний підхі́д *див.* підхі́д

ПІКРИ́НОВИЙ

пікри́нова

△ Пікри́нова кислотá *див.* кислотá (26)

ПІЛЮ́ЛЯ

пілю́лі

◊ Ковтáти пілю́лі *див.* ковтáти (4)

ПІОНÉРСЬКИЙ

піонéрська

Піонéрський гáлстук <Піонéрська кравáтка> *див.* гáлстук (1)

піонéрський

Піонéрський гáлстук <Піонéрська кравáтка> *див.* гáлстук (1)

ПІРИ́ТНИЙ

піри́тний

△ Піри́тний (колчедáновий) недóгарок *див.* недóгарок

ПІ́Р'Я

пі́р'я

◊ Вбивáтися *(рі́дко* вбирáтися) / вби́тися *(рі́дко* вбрáтися) в колодочки́ (в пі́р'я) *див.* вбивáтися[1] (1)

ПІ́СЕНЬКА

пі́сенька

Колискóва пі́сня (пі́сенька, спі́ванка) *див.* пі́сня

ПІ́СНЯ

пі́сня

Колискóва пі́сня (пі́сенька, спі́ванка) *див.* пі́сня

ПІСÓК

пісóк

◊ Кури́ться ку́рява (пісóк, сніг *і т. ін.) див.* ку́рява (2)

ПІТ

піт

◊ [Аж] у піт ки́дати (вдаря́ти) / ки́нути (вдáрити) *когó див.* ки́дати (1)

◊ Ли́ти (проливáти) / проли́ти [кривáвий (солóний, сьóмий *і т. ін.)*] піт *див.* ли́ти

пóтом

◊ Добувáти / добу́ти [своі́м] горбóм ([кривáвими] мозоля́ми, [кривáвим] пóтом) *див.* добувáти (2)

◊ Крóв'ю й (та) пóтом *див.* кров (23)

◊ Обливáтися (умивáтися, обмивáтися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [кривáвим (гіркúм, сьóмим *і т. ін.)*] пóтом *див.* обливáтися

◊ Покропи́ти крóв'ю (пóтом, слізьми́ *і т. ін.) див.* покропи́ти

пóту

◊ До сьóмого (деся́того, кривáвого *і т. ін.)* пóту *див.* піт

◊ Насисáтися / нассáтися крóві (пóту, сліз) *див.* насисáтися

ПІТИ́

піде́

◊ Шматóк *(рі́дше* кусóк) не йде (не лі́зе) / не пíдé (не полі́зе) в гóрло *див.* шматóк

піти́

Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.)* в атáку *див.* іти́ (11)

Іти́ / піти́ в комі́рне *див.* іти́ (20)

Іти́ / піти́ в комі́рники *див.* іти́ (21)

◊ Іти́ / піти́ кóлесом *див.* іти́ (89)

◊ Іти́ / піти́ ку́пою *(рі́дко* при ку́пі) *див.* іти́ (90)

◊ Іти́ / піти́ ку́рсом *див.* іти́ (91)

◊ Іти́ / піти́ на (в) лад (до лáду) <Іти́ (клáстися) на дóбре (на крáще)> *див.* іти́ (92)

◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із влáсним сумлі́нням (влáсною сóвістю) *див.* іти́ (97)

◊ Іти́ / піти́ на кóрисτь *див.* іти́ (98)

◊ Іти́ / піти́ на підні́жний корм *див.* іти́ (104)

Іти́ (ру́хатися) / піти́ паралéльним ку́рсом (на паралéльних ку́рсах) *див.* іти́ (33)

На при́ступ іти́ (ки́датися) / піти́ (ки́нутися) <При́ступом іти́ / піти́> *див.* іти́ (40)

◊ Під ку́лі йти / піти́ *див.* іти́ (152)

◊ [Піти́] кобúлі (псу, собáці *і т. ін.)* під хвіст *див.* піти́

◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рі́дше* по течі́ї, куди́ водá несé) *див.* плисти́

◊ Ходи́ти (іти́, ки́датися) / піти́ (ки́нутися) в штики́ *див.* ходи́ти

Ходи́ти (ї́здити, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (побі́гти, ки́нутися *і т. ін.)* по сусі́дах *див.* ходи́ти

пішлá

◊ Головá [йде́ (хóдить)] / [пішлá (заходи́ла)] óбертом (кру́гом, хóдором *і т. ін.) див.* головá (17)

пішли́
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* *див.* мура́шки
◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.)*] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в очах) *див.* круг[1] (6)
пішо́в
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пе́рекидом, пе́рекидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в очах (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
ПІТЬМА́
пі́тьма́
◊ Кромі́шня тьма (пі́тьма́, те́мрява, те́мінь *і т. ін.)* *див.* тьма[1]
ПІЧ
піч
◊ Колупа́ти піч (ко́мин) *див.* колупа́ти (2)
ПІ́ШКИ
пі́шки
◊ Сім верст пі́шки за шмат *(рідше* за шматко́м) ки́шки *див.* сім
ПЛАВИКО́ВИЙ
плавико́ва
△ Плавико́ва кислота́ *див.* кислота́ (27)
ПЛАЗУВА́ТИ
плазува́ти
Плазува́ти на колі́нах (навко́лішках, *рідше* навко́люшках) *див.* плазува́ти
ПЛА́КАТИ
пла́кати
◊ Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* слізьми́ (сльоза́ми) <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
◊ Ре́вма реві́ти (ревти́, пла́кати, крича́ти *і т. ін.)* *див.* реві́ти
ПЛАНЕ́ТА
плане́т
Конфігура́ція плане́т *див.* конфігура́ція (1)
ПЛА́НОВИЙ
пла́нова
△ Кома́ндна (пла́нова) еконо́міка *див.* еконо́міка (4)
ПЛАНШЕ́ТНИЙ
планше́тний
△ Планше́тний комп'ю́тер *див.* комп'ю́тер (4)
ПЛАСТИ́НКА
пласти́нки
△ Кров'яні́ пласти́нки *див.* пласти́нка
ПЛА́ТА[1]
пла́та
△ Кварти́рна пла́та (платня́) *див.* пла́та[1]
ПЛАТНЯ́
платня́
◊ Кра́сна ціна́ (платня́) *див.* ціна́
ПЛА́ХА
пла́ху
◊ Кла́сти / покла́сти го́лову на пла́ху *див.* кла́сти (11)
ПЛАЧ
плач
◊ Крик (зойк, плач *і т. ін.)* розпу́ки *див.* крик[1] (3)
ПЛЕ́М'Я
пле́м'я
◊ Іу́дине (Ю́дине) пле́м'я (порі́ддя, корі́ння *і т. ін.)* *див.* пле́м'я
ПЛЕСКА́Ч
плескачі́в
Надава́ти книші́в (поти́личників, *діал.* плескачі́в) *див.* надава́ти[1]
ПЛЕСТИ́
плести́
◊ Плести́ (писа́ти, випи́сувати *і т. ін.)* / ви́писати кре́нделі *(рідко* кре́нделя) нога́ми *див.* плести́
ПЛЕЧЕ́
плече́
◊ Ки́дати / ки́нути слова́ [че́рез плече́] *див.* ки́дати (27)
плечи́ма
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* *див.* мура́шки
◊ Смерть [з косо́ю] за плечи́ма <Смерть трясе́ / потрясла́ косо́ю> *див.* смерть
◊ Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма *див.* чу́ти
пле́чі
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, кі́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)
◊ Моро́з (хо́лод) пробира́ється / пробра́вся до ті́ла (до [са́мих] кісто́к, за пле́чі *і т. ін.)* *див.* моро́з
Узя́ти на ру́ки (пле́чі, колі́на) *див.* узя́ти
ПЛИВТИ́
пливти́
◊ Попливти́ / пливти́ у кише́ню (до кише́ні, у ру́ки *і т. ін.)* *див.* попливти́
ПЛИСТИ́
пливе́
◊ Копі́йка в кише́ню пливе́ *див.* копі́йка (8)
плисти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
ПЛОТЬ
пло́ті
◊ Кі́стка (кість) від кі́стки (від ко́сті) <Плоть від пло́ті> <Кров від кро́ві> *див.* кі́стка (17)
◊ Набира́ти / набра́ти пло́ті і кро́ві *див.* набира́ти
плоть
◊ Вхо́дити / ввійти́ [в плоть і] в кров <Вхо́дити / ввійти́ в кров [і в плоть]> *див.* вхо́дити (15)
◊ Кі́стка (кість) від кі́стки (від ко́сті) <Плоть від пло́ті> <Кров від кро́ві> *див.* кі́стка (17)
△ Кра́йня плоть *див.* плоть
◊ Кров і плоть *див.* кров (15)
ПЛЮВА́ТИ
плюва́ти
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в крини́цю *див.* плюва́ти
ПЛЮ́НУТИ
плю́нути
◊ Плюва́ти / плю́нути (наплюва́ти) в крини́цю *див.* плюва́ти
ПЛЯ́МА
пля́му
◊ Ки́дати / ки́нути пля́му *див.* ки́дати (23)
ПОБІ́ГТИ
побі́гли
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* *див.* мура́шки
побі́гти
Ходи́ти (ї́здити, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (побі́гти, ки́нутися *і т. ін.)* по сусі́дах *див.* ходи́ти
ПОБІЛІ́ТИ
побілі́ти
Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* *див.* зблі́днути (1)
ПОБЛІ́ДНУТИ
поблі́днути
Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* *див.* зблі́днути (1)
ПОБОРО́ТИ
поборо́в
◊ Сон хи́лить (кло́нить, змо́рює *і т. ін.)* / змори́в (злóми́в, поборо́в *і т. ін.)* *див.* сон[1]
ПОВАРИ́ТИСЯ
повари́тися
◊ Повари́тися в котлі́ *див.* повари́тися
ПОВЕРНУ́ТИ
поверну́ти
◊ Зупини́ти (спини́ти, поверну́ти наза́д) ко́лесо істо́рії *див.* зупиня́ти (4)
ПОВЕРНУ́ТИСЯ
пове́рнешся
◊ Де (куди́) не обе́рнешся (не оберну́сь, не оберни́сь, не пове́рнешся, не поверну́сь, не поверни́сь *і т. ін.)* *див.* оберта́тися
ПОВЕРТА́ТИ[1]
поверта́ти
◊ Поверта́ти на ки́сле *див.* поверта́ти[1]

ПОВЕ́РХНЯ
пове́рхні
◊ Ко́взати (ко́взатися) по пове́рхні *див.* ко́взати (2)
ПОВЕСТИ́[1]
поведу́ть
◊ Куди́ о́чі поведу́ть (пока́жуть) *див.* о́ко[1]
ПО́ВЗАТИ
по́взати
◊ У нога́х (на колі́нах) ла́зити (по́взати, валя́тися *і т. ін.) див.* ла́зити
ПОВЗТИ́
повзти́
Повзти́ на колі́нах (ра́чки) *див.* повзти́
ПОВИМО́ТУВАТИ
повимо́тувати
◊ Повимо́тувати кишки́ *див.* повимо́тувати
ПОВИПИВА́ТИ
повипива́ти
◊ Кров повипива́ти *див.* кров (18)
ПОВІДКИДА́ТИ
повідкида́ти
◊ Повідкида́ти но́ги *(вульг., жарт.* копи́та, ра́тиці *і т. ін.) див.* повідкида́ти
ПОВІ́КИ[2]
пові́ки
◊ О́чі (пові́ки) [аж (самі́)] кле́яться *див.* о́ко[1]
ПОВІ́СИТИ
пові́сити
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
ПОВІ́СИТИСЯ
пові́ситися
◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
ПОВІ́ТРЯ
пові́тря
Ковта́ти / ковтну́ти пові́тря *див.* ковта́ти (1)
ПОВІ́ТРЯ́НИЙ
пові́тря́на
△ Пові́тря́на ку́ля *див.* ку́ля[1] (4)
пові́тря́ний
△ Пові́тря́ний коридо́р *див.* коридо́р (5)
ПО́ВНИЙ
по́вна
◊ По́вна (непоро́жня, наби́та *і т. ін.)* кише́ня (камі́тка) *див.* кише́ня (7)
по́вний
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́ньця́)] *див.* випива́ти (1)
по́вній
В усі́й (по́вній) красі́ *див.* краса́ (1)
по́вну
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́ньця́)] *див.* випива́ти (1)
◊ На всю (по́вну) коту́шку *див.* коту́шка (1)

ПОВОДИ́ТИ
поводи́ти
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
ПОВОРО́Т
поворо́т
Зрі́зувати (зрі́за́ти) / зрі́зати кут (поворо́т, шлях *і т. ін.) див.* зрі́зувати (1)
поворо́ти
◊ Круті́ поворо́ти *див.* поворо́т
ПОВОРУХНУ́ТИ
поворухну́ти
◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворухну́ти, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти (1)
ПОВОРУШИ́ТИ
поворуши́ти
◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворухну́ти, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти (1)
ПОГА́НИЙ
пога́ні
◊ Жа́рти пога́ні (коро́ткі) *див.* жарт (4)
пога́ну
◊ Роби́ти пога́ну (ке́пську) по́слугу *див.* роби́ти
ПО́ГЛЯД
по́гляд
◊ Ки́дати / ки́нути о́ком (очи́ма, по́гляд, зір *і т. ін.) див.* ки́дати (21)
◊ Криви́й по́гляд *див.* по́гляд
по́глядом
◊ Ко́взати (ко́взатися) / ковзну́ти по́глядом (очи́ма, о́ком) *див.* ко́взати (1)
◊ Креса́ти / кресну́ти (кресону́ти) очи́ма (по́глядом) *див.* креса́ти (1)
ПОГЛЯДА́ТИ
погляда́ти
◊ Диви́тися ко́со (кри́во, бо́ком) <Погляда́ти криви́м о́ком > *див.* диви́тися (16)
ПОГРА́ТИ
погра́ти
Гра́ти / погра́ти коне́м (на коні́) *див.* гра́ти (8)
◊ Погра́ти коме́дію *див.* погра́ти
◊ Погра́ти коне́м (кі́ньми, на коні́, на ко́нях) *див.* погра́ти
ПОГРІ́ТИ
погрі́ти
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, кíєм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.) див.* грі́ти (4)
ПОГУБИ́ТИ
погуби́ти
◊ Погуби́ти кінці́ (кіне́ць) *див.* погубля́ти
ПОДАВИ́ТИСЯ
подави́тися
◊ Подави́тися смі́хом (ка́шлем, кри́ком *і т. ін.) див.* подави́тися

ПОДАРУВА́ТИ
подарува́в
◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.),* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.) див.* гля́нути (1)
ПОДА́ТИСЯ
пода́йся
◊ Куди́ не пода́йся *див.* подава́тися
ПОДАТКО́ВИЙ
податко́вий
△ Податко́вий ко́декс *див.* ко́декс (5)
ПОДВІ́РНИЙ
подві́рна
△ Подві́рна кни́га *див.* кни́га (13)
ПОДИВИ́ТИСЯ
подиви́вся
◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.),* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.) див.* гля́нути (1)
подиви́тися
◊ Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь *див.* диви́тися (22)
ПОДІЛИ́ТИСЯ
поділи́тися
◊ Ділы́тися *(рідко* розділя́тися) / поділи́тися оста́ннім *(заст.* послі́днім) [шматко́м (куско́м) хлі́ба] *див.* діли́тися (3)
ПОДІ́ТИ
поді́ти
◊ Де (куди́) діва́ти / ді́ти (поді́ти) себе́ *див.* діва́ти (1)
ПОДІ́ТИСЯ
поді́тися
◊ Де (куди́) діва́тися / ді́тися (поді́тися) *див.* діва́тися (1)
ПОДУ́ШКА
поду́шка
△ Кисне́ва поду́шка *див.* поду́шка
ПОЖИРА́ТИ
пожира́ти
◊ Пожира́ти кни́ги (книжки́, журна́ли *і т. ін.) див.* пожира́ти
ПОЗАБИВА́ТИ
позабива́ти
◊ Позабива́ти в кайда́ни (в коло́дки) *див.* позабива́ти
ПОЗБИВА́ТИСЯ
позбива́тися
◊ Збива́тися / зби́тися (позбива́тися) в ку́пку (в ку́пки) *див.* збива́тися (6)
ПОЗБИРА́ТИ
позбира́ти
◊ І кісто́к [свої́х] не позбира́ти *див.* позбира́ти
◊ [І] кісточо́к *чиї́х* не зібра́ти (позбира́ти) *див.* збира́ти (6)
ПОЗБУ́ТИСЯ[1]
позбу́тися
◊ Позбу́тися клі́пки *див.* позбува́тися[1]
ПОЗВО́ДИТИ
позво́дити
◊ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)
ПОЗИВА́ТИ
позива́є
◊ Руб ру́ба позива́є (кли́че) *див.* руб[1]

ПОЗИРÁТИ

позирáти

Позирáти скóса (кóсо) *див.* позирáти

ПОЗИ́ЦІЯ

пози́ція

△ Комáндна висотá (пози́ція) *див.* висотá (4)

ПОЗІХÁТИ

позіхáти

◇ Позіхáти в кулáк *див.* позіхáти

ПÓЇЗД

пóїзд

Кур'є́рський пóїзд *див.* пóїзд

ПОЇ́ТИ

поїти

◇ Поїти, годувáти (корми́ти, зодягáти *і т. ін.)* *див.* поїти

ПОКАЗÁТИ

покáжуть

◇ Куди́ óчі поведýть (покáжуть) *див.* óко[1]

показáти

◇ Показáти, де кóзам рóги прáвлять *див.* покáзувати

◇ Показáти клас *див.* покáзувати

◇ Показáти, почóму лі́коть квáші *див.* покáзувати

◇ Показáти товáр (крам) лицéм *див.* покáзувати

◇ Покáзувати / показáти кулáк <Сукáти кулаки́> *див.* покáзувати

◇ Покáзувати / показáти [свої́] кі́гті *див.* покáзувати

ПОКАЗÁТИСЯ

показáлася

◇ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показáлася *див.* копи́ця (1)

ПОКÁЗУВАТИ

покáзувати

◇ Покáзувати / показáти кулáк <Сукáти кулаки́> *див.* покáзувати

◇ Покáзувати / показáти [свої́] кі́гті *див.* покáзувати

ПÓКИ

пóки

◇ Бог зна (знáє) коли́ (відкóли, пóки) *див.* бог (10)

◇ Пóки кóсті ці́лі *див.* кість (4)

ПОКИВÁТИ

покивáти

◇ Кивáти (мани́ти) / кивну́ти (покивáти, помани́ти) пáльцем *див.* кивáти (1)

◇ Кивáти / покивáти головóю *див.* кивáти (3)

ПОКИ́НУТИ

поки́нути

◇ Ки́дати / ки́нути (поки́нути) лóском *див.* ки́дати (24)

ПО-КИЇ́ВСЬКИ

по-киї́вськи

Котлéта по-киї́вськи *див.* котлéта (1)

ПОКІНЧИ́ТИ

покінчи́ти

◇ Кінчáти / кінчи́ти (покінчи́ти) рахýнки *див.* кінчáти (3)

ПОКІ́С

покі́с

◇ Клáсти / поклáсти покóси (покі́с) *див.* клáсти (21)

покóси

◇ Клáсти / поклáсти покóси (покі́с) *див.* клáсти (21)

ПОКЛАДÁТИ

покладáти

◇ Віддавáти (відвáжувати, клáсти, *заст.* покладáти, складáти) / віддáти (відвáжити, склáсти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддавáти (25)

◇ [І] в гóлову (в ду́мку, в ду́мці, в думкáх) [собі́] не клáсти (не покладáти) *див.* клáсти (5)

ПОКЛÁСТИ[1]

покладé

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у рот кладé (покладé) *див.* клáсти (28)

покладу́ть

◇ Як (коли́) покладу́ть на лáву *див.* поклáсти[1]

поклáсти

◇ Ки́дати (клáсти) / ки́нути (поклáсти) на зуб (на зу́би) *див.* ки́дати (30)

◇ Клáсти (вкладáти) / поклáсти (вклáсти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.)* *див.* клáсти (6)

◇ Клáсти (нести́, принóсити, складáти *і т. ін.)* / поклáсти (принести́, склáсти *і т. ін.)* на вівтáр (на олтáр) *див.* клáсти (13)

Клáсти / поклáсти багáття (вогóнь, вáтру) *див.* клáсти (2)

◇ Клáсти / поклáсти в оснóву *див.* клáсти (10)

◇ Клáсти / поклáсти гóлову на плáху *див.* клáсти (11)

◇ Клáсти / поклáсти до [своє́ї] кишéні ([собі́] в кишéню) *див.* клáсти (12)

◇ Клáсти / поклáсти зу́би на поли́цю *див.* клáсти (14)

◇ Клáсти / поклáсти на папі́р (на папéрі) *див.* клáсти (15)

◇ Клáсти / поклáсти на сéбе хрест (хрестá, хрести́) *див.* клáсти (16)

◇ Клáсти / поклáсти під соки́ру *див.* клáсти (19)

◇ Клáсти / поклáсти під сукнó *див.* клáсти (20)

◇ Клáсти / поклáсти покóси (покі́с) *див.* клáсти (21)

◇ Клáсти / поклáсти (положи́ти, розклáсти) на му́зику (на нóти) *див.* клáсти (22)

Клáсти / поклáсти спáти *див.* клáсти (3)

◇ Клáсти / поклáсти тру́пом *див.* клáсти (23)

◇ Накладáти (клáсти) / наклáсти (поклáсти) таврó (клеймó, печáть, знак, відби́ток) *див.* накладáти

◇ Поклáсти (клáсти) в лі́жко *див.* клáсти (25)

◇ Поклáсти (положи́ти) край (кінéць) *див.* поклáсти[1]

◇ Розжóвувати / розжувáти і в рот (до рóта, в рóта) клáсти / поклáсти (положи́ти) *див.* розжóвувати

ПОКЛÁСТИ[2]

поклáсти

◇ Зложи́ти (положи́ти, поклáсти, склáсти) / покладáти (клáсти, складáти) гóлову (життя́, *рі́дше* ду́шу) *див.* зложи́ти (1)

◇ Клáсти / поклáсти на собі́ честь *див.* клáсти (17)

◇ Клáсти / поклáсти на чáшу ваги́ *див.* клáсти (18)

◇ Стáвити (клáсти) / постáвити (поклáсти) на карб *див.* стáвити

ПОКЛÁСТИСЯ

поклáстися

Клáстися / поклáстися спáти *див.* клáстися (1)

ПОКЛИ́КАТИ

покли́кати

Кли́кати / покли́кати на суд (до су́ду) *див.* кли́кати (1)

Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до стóлу (за стіл) *див.* проси́ти

ПОКЛІ́Н

поклі́н

◇ Віддавáти (відвáжувати, клáсти, *заст.* покладáти, складáти) / віддáти (відвáжити, склáсти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддавáти (25)

ПОКЛОНЯ́ТИСЯ

поклоня́тися

◇ Зéмно (ни́зько, низéнько, у пóяс) клáнятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.)* *див.* клáнятися (1)

ПОКЛЬÓВУВАТИ

поклькóвувати

◇ Клювáти (клю́кати, поклькóвувати) нóсом *див.* клювáти (1)

ПОКЛЯ́СТИ́СЯ

покля́сти́ся

Присягáтися (кля́сти́ся, присягáти) / присягну́тися (покля́сти́ся, присягну́ти, присягти́) Бóгом (Христóм, Христóм-Бóгом, хрестóм *і т. ін.)* *див.* присягáтися

ПОКОТИ́ТИ

покоти́ти

◇ Коти́ти / покоти́ти бóчку *див.* коти́ти (1)

ПОКОТИ́ТИСЯ[1]

покоти́лася

◇ [Аж] сли́на (сли́нка) [з рóта (по губáх)] кóтиться (течé, набігáє *і т. ін.)* / покоти́лася (потеклá, набі́гла *і т. ін.)* *див.* сли́на

покоти́лися

◇ Кóтяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пекучі́ *і т. ін.)* сльóзи [грáдом] *див.* сльозá

покоти́тися

◇ Коти́тися / покоти́тися уни́з *див.* коти́тися[1] (2)

ПОКРИВÁТИ

покривáти

◇ Покривáти / покри́ти гóлову (голі́воньку, кóсу [ху́сткою]) *див.* покривáти

ПОКРИВИ́ТИ
покриви́ти
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́ *і т. ін.*) *див.* криви́ти (2)
◊ Криви́ти / покриви́ти (скриви́ти) душе́ю (со́вістю) *див.* криви́ти (3)
ПО́КРИШКА
по́кришки
◊ Не зоста́вити ні кри́шки, ні по́кришки *див.* зоставля́ти (1)
ПОКРОПИ́ТИ
покропи́ти
◊ Покропи́ти кро́в'ю (по́том, слізьми́ *і т. ін.*) *див.* покропи́ти
ПОКРУТИ́ТИ
покрути́ти
◊ Крути́ти / покрути́ти но́сом *див.* крути́ти (14)
Крути́ти / покрути́ти па́льцем ко́ло чола́ (голови́, скро́ні *і т. ін.*) *див.* крути́ти (1)
ПОКРУТИ́ТИСЯ
покрути́тися
◊ Крути́тися / покрути́тися на слизько́му *див.* крути́тися (1)
ПОКУШТУВА́ТИ
покуштува́ти
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, рі́зок, нагаї́в *і т. ін.*) *див.* скуштува́ти
ПОЛАМА́ТИ
полама́ти
◊ Полама́ти (переломи́ти) / лама́ти ре́бра (кістки́) *див.* полама́ти
ПОЛИВА́ТИ
полива́ти
Полива́ти / поли́ти з автома́та (з кулеме́та, з міноме́та *і т. ін.*) *див.* полива́ти
ПОЛИ́ТИЙ
поли́тий
◊ Поли́тий кро́в'ю *див.* поли́тий
ПОЛИ́ТИСЯ
полила́ся
◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.*) / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.*) *див.* кров (19)
ПОЛИ́ЦЯ
поли́цю
◊ Кла́сти / покла́сти зу́би на поли́цю *див.* кла́сти (14)
ПОЛІГОНА́ЛЬНИЙ
полігона́льна
△ Полігона́льна кла́дка *див.* кла́дка (1)
ПОЛІ́ЗТИ
полі́зе
◊ Шмато́к (*рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
полі́зли
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки

полі́зти
◊ За сло́вом (*рідше* за слова́ми, по сло́во) до кише́ні (у кише́ню, *рідше* у па́зуху) не лі́зти (не ла́зити) / не полі́зти *див.* лі́зти
ПОЛІНУВА́ТИСЯ
поліну́ватися
◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворухну́ти, не поворуши́ти *і т. ін.*) <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти (1)
ПОЛІ́ТИКА
полі́тика
△ Колоніа́льна полі́тика *див.* полі́тика
ПОЛКОВИ́Й
полкови́й
Батальйо́нний (дивізі́йний, полкови́й *і т. ін.*) коміса́р *див.* коміса́р (1)
ПОЛІТИ́ЧНИЙ
політи́чна
△ Політи́чна кри́за *див.* кри́за (6)
ПОЛО́ВА
поло́вою
◊ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не кло́ччям *і т. ін.*) наби́та *див.* голова́ (20)
ПОЛОЖИ́ТИ
положи́ти
◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, склада́ти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти (1)
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.*) *див.* кла́сти (6)
◊ Кла́сти / покла́сти (положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти) *див.* кла́сти (22)
◊ Покла́сти (положи́ти) край (кіне́ць) *див.* покла́сти[1]
◊ Розжо́вувати / розжува́ти і в рот (до ро́та, в ро́та) кла́сти / покла́сти (положи́ти) *див.* розжо́вувати
ПОЛОТНО́
полотно́
Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.*) *див.* зблі́днути (1)
ПО́ЛУМ'Я
по́лум'я
Язи́к (язики́, клубки́, хви́лі *і т. ін.*) по́лум'я *див.* язи́к
ПО́ЛЬНИЙ
по́льний
По́льний [коро́нний] ге́тьман *див.* ге́тьман (3)
ПОЛЬОВИ́Й
польова́
Похі́дна (польова́, солда́тська) ку́хня *див.* ку́хня (2)
ПОЛЯГТИ́[1]
полягти́
◊ Кістьми́ (костьми́, кістка́ми) ляга́ти / лягти́ (полягти́) *див.* ляга́ти
ПОЛЯ́РНИЙ
поля́рне
△ Поля́рне ко́ло *див.* ко́ло[1] (6)

поля́рні
△ Поля́рні координа́ти *див.* координа́ти (3)
ПОМАНИ́ТИ
помани́ти
◊ Кива́ти (мани́ти) / кивну́ти (покива́ти, помани́ти) па́льцем *див.* кива́ти (1)
ПОМИ́ТИ
поми́ти
Ми́ти / поми́ти ха́ту (кі́мна́ту, каза́рму *і т. ін.*) *див.* ми́ти
ПО́МСТА
по́мста
◊ Крива́ва (кро́вна) по́мста (мста) *див.* по́мста
ПОНАЛИ́ВАНИЙ
понали́ваний
◊ Нали́тий (набі́глий, понали́ваний *і т. ін.*) кро́в'ю *див.* нали́тий
ПОНАЛИВА́ТИСЯ
понალива́тися
◊ Налива́тися (набіга́ти) / нали́тися (набі́гти, поналива́тися) кро́в'ю *див.* налива́тися
ПОНАСИПА́ТИ
понасипа́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску *див.* хто[1]
ПОНЕСТИ́
понесло́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) на кри́лах понесло́ *див.* понести́
поні́с
◊ Куди́ чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.*) поні́с *див.* чорт
ПООБТИРА́ТИ
пообтира́ти
◊ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.*) *див.* обтира́ти
ПОПА́СТИ[1]
попа́ло
◊ Коли́ попа́ло *див.* попада́ти
ПОПЕРЕ́К[2]
попере́к
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к (*рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.*) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка (26)
ПОПИ́ТИ
попи́ти
◊ Пи́ти (смокта́ти, сса́ти *і т. ін.*) / попи́ти (посмокта́ти) кров (кро́ві) *див.* пи́ти
ПОПЛИВТИ́
попливти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течіє́ю (*рідше* по течі́ї, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◊ Попливти́ / пливти́ у кише́ню (до кише́ні, у ру́ки *і т. ін.*) *див.* попливти́
ПОПСУВА́ТИ
попсува́ти
◊ Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло *і т. ін.*) кро́ві *див.* попсува́ти

◊ Псува́ти / попсува́ти (зіпсува́ти) кров *див.* псува́ти

ПОРАХО́ВАНИЙ

порахо́вана

◊ Ко́жна хвили́на порахо́вана *див.* хвили́на

ПОРВА́ТИ[1]

порва́ло

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) на ку́сники порва́ло *див.* порва́ти[1]

порва́ти

◊ Рва́ти / порва́ти кишки́ [зо (від) сміху (від ре́готу)] *див.* рва́ти

ПОРІ́ДДЯ

порі́ддя

◊ Іу́дине (ю́дине) пле́м'я (порі́ддя, корі́ння *і т. ін.*) *див.* пле́м'я

ПОРО́ДА

поро́ди

△ Чи́стої кро́ві (поро́ди) *див.* кров (6)

ПОРО́ЖНІЙ

поро́жніми

○ Не з поро́жніми кише́нями *див.* кише́ня (2)

поро́жня

△ Поро́жня ки́шка *див.* ки́шка (4)

◊ Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (8)

ПОРОСТИ́

поросла́

◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.*) поросла́ (заросла́) *див.* доро́га (7)

ПОРУ́КА

пору́ка

△ Кругова́ пору́ка *див.* пору́ка

ПОРУ́ШНИК

пору́шник

Пору́шник кордо́ну *див.* пору́шник

ПОРУ́ШУВАТИ

пору́шувати

Пору́шувати / пору́шити клопота́ння *див.* пору́шувати

Пору́шувати / пору́шити кордо́н *див.* пору́шувати

ПОСАДИ́ТИ

посади́ти

◊ Не зна́ти, де (куди́) посади́ти (посадови́ти) *див.* зна́ти (31)

◊ Посади́ти за кни́жку *див.* посади́ти

◊ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.*) / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.*) на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти

Сади́ти / посади́ти квочку *див.* сади́ти

ПОСАДОВИ́ТИ

посадови́ти

◊ Не зна́ти, де (куди́) посади́ти (посадови́ти) *див.* зна́ти (31)

ПОСВІТИ́ТИ

посвіти́ти

◊ Світи́ти / посвіти́ти косо́ю *див.* світи́ти

ПОСЛА́ТИ[2]

пошлю́ть

◊ Ста́рший, куди́ пошлю́ть *див.* ста́рший

ПОСЛІ́ДНІЙ

послі́днім

◊ Діли́тися (*рідко* розділя́тися) / поділи́тися оста́ннім (*заст.* послі́днім) [шматко́м (куско́м) хлі́ба] *див.* діли́тися (3)

ПО́СЛУГА

по́слугами

Кори́стува́тися (користа́тися) / скориста́тися (*рідко* скори́стува́тися) по́слугами (по́слугою) *див.* кори́стува́тися (1)

по́слуги

Комуна́льні по́слуги *див.* по́слуга

по́слугою

Кори́стува́тися (користа́тися) / скориста́тися (*рідко* скори́стува́тися) по́слугами (по́слугою) *див.* кори́стува́тися (1)

по́слугу

◊ Роби́ти пога́ну (ке́пську) по́слугу *див.* роби́ти

ПОСМІХА́ТИСЯ

посміха́тися

◊ Кри́во всміха́тися (посміха́тися, осміха́тися *і т. ін.*) / всміхну́тися (посміхну́тися, осміхну́тися *і т. ін.*) *див.* усміха́тися

ПО́СМІШКА

по́смішка

◊ Крива́ у́смішка (по́смішка) <Криви́й у́сміх> *див.* у́смішка

ПОСМОКТА́ТИ

посмокта́ти

◊ Пи́ти (смокта́ти, сса́ти *і т. ін.*) / попи́ти (посмокта́ти) кров (кро́ві) *див.* пи́ти

ПОСПІВА́ТИ[3]

поспіва́ти

◊ Встига́ти (поспіва́ти) / встигнути (поспі́ти) з ко́зами на торг *див.* устига́ти

ПОСТА́ВИТИ[1]

поста́вити

◊ Поста́вити в (у) куто́к *див.* поста́вити[1]

Поста́вити копу́ *див.* поста́вити[1]

◊ Поста́вити на колеса *див.* поста́вити[1]

◊ Поста́вити (розста́вити) / ста́вити кра́пку ([всі] крапки́) над "і" *див.* поста́вити[1]

◊ Ста́вити (кла́сти) / поста́вити (покла́сти) на карб *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.*) збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити кра́пку *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити на кін *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити на колі́на *див.* ста́вити

ПОСТА́ВКА

поста́вки

Кооперо́вані поста́вки *див.* поста́вка

ПО́СТУП

по́ступі

◊ На ко́жному (ко́жнім) по́ступі *див.* по́ступ

ПОТАШЕ́ВИЙ

поташе́вий

△ Поташе́вий кура́й *див.* кура́й[1] (1)

ПОТЕКТИ́

потекла́

◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.*) / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.*) *див.* сли́на

◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.*) / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.*) *див.* кров (19)

ПОТИ́ЛИЧНИК

поти́личників

Надава́ти книшів (поти́личників, *діал.* плескачів) *див.* надава́ти[1]

ПОТОПИ́ТИ[2]

потопи́ти

◊ Потопи́ти в кро́ві *див.* потопля́ти

ПОТОЧИ́ТИ[2]

поточи́ти

◊ Поточи́ти кров *див.* поточи́ти[2]

ПОТРА́ПИТИ

потра́пити

◊ Потра́пити в кі́гті *див.* потрапля́ти

ПОТРЕ́БА

потре́ба

Коне́чна потре́ба *див.* потре́ба

Кра́йня потре́ба *див.* потре́ба

ПОТРУСИ́ТИ

потруси́ти

◊ Потруси́ти кали́тку (кали́ткою, кише́ні *і т. ін.*) *див.* потруси́ти

ПОТРЯСТИ́

потрясла́

◊ Смерть [з косо́ю] за плечи́ма <Смерть трясе́ / потрясла́ косо́ю> *див.* смерть

ПОТЯГНУ́ТИ

потягну́ти

Коси́ не потягну́ти (не потягти́) *див.* потягну́ти

ПОТЯГТИ́

потягти́

◊ Завести́ (потягти́) на криву́ сте́жку *див.* заво́дити[1] (2)

ПОХИ́ЛИЙ

похи́лу

◊ Ступа́ти / ступи́ти на хистку́ (хитку́) кла́дку (на похи́лу сте́жку) *див.* ступа́ти

ПОХІ́ДНИЙ

похі́дна

Похі́дна (польова́, солда́тська) ку́хня *див.* ку́хня (2)

ПОХНЮ́ПИТИ

похню́пити

◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на квінту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)

ПОХОВА́ТИ

похова́ти

◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.*) кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]

ПОХО́ЖИЙ

похо́жий

◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.*) *див.* схо́жий[1]

ПОЧА́ТИ
поча́ти
◊ Поча́ти за (во) здоро́в'я (*ц.-с.* здра́віє), а кінчи́ти (звести́) за упокі́й *див.* почина́ти
ПОЧАТКО́ВИЙ
початко́вий
△ Початко́вий (програ́мний) код *див.* код (4)
ПОЧА́ТОК[1]
поча́тком
◊ Поча́тком кінця́ става́ти / ста́ти *див.* става́ти
поча́тку
◊ Без поча́тку й кінця́ *див.* поча́ток[1]
◊ Від (з) поча́тку до кінця́ *див.* поча́ток[1]
поча́ток
◊ Поча́ток і кіне́ць *див.* поча́ток[1]
ПОЧЕПИ́ТИСЯ
почепи́тися
◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / повісити́ся (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
ПОЧЕ́СНИЙ
поче́сний
△ Поче́сний (нешта́тний) ко́нсул *див.* ко́нсул (1)
ПОЧИНА́ТИ
почина́ти
◊ Одне́ кінча́ти, дру́ге почина́ти *див.* кінча́ти (4)
ПОЧИ́СЛИТИ
почи́слити
◊ Почи́слити ко́сті *див.* почи́слити
ПОЧО́МУ
почо́му
◊ Показа́ти, почо́му лі́коть ква́ші *див.* пока́зувати
◊ Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць *і т. ін.*) ли́ха *див.* ківш (1)
ПОШТО́ВИЙ
пошто́ві
Пошто́ві ко́ні *див.* кінь (4)
ПОЩУ́ПАТИ
пощу́пати
Пощу́пати ку́рку *див.* пощу́пати
ПО́ЯС
по́яс
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.*) / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.*) *див.* кла́нятися (1)
ПОЯСНИ́Й
поясни́й
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] поклі́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
ПРА́ВДА
пра́вда
◊ Пра́вда о́чі ко́ле *див.* пра́вда
пра́вди
◊ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.*) пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)

ПРА́ВИЙ[1]
пра́вий
Пра́вий кра́йній *див.* кра́йній (2)
ПРА́ВИТИ[3]
пра́вить
◊ [Там (туди́),] де ко́зам ро́ги пра́влять <Там, де Си́дір ко́зам ро́ги пра́вить> *див.* пра́вити[3]
пра́влять
◊ Показа́ти, де ко́зам ро́ги пра́влять *див.* пока́зувати
◊ [Там (туди́),] де ко́зам ро́ги пра́влять <Там, де Си́дір ко́зам ро́ги пра́вить> *див.* пра́вити[3]
ПРА́ВО
права́
△ Корпорати́вні права́ *див.* пра́во
пра́во
△ Конституці́йне пра́во *див.* пра́во
△ Кріпосне́ пра́во *див.* пра́во
Кула́чне пра́во *див.* пра́во
ПРА́ЗНУВАТИ
пра́знувати
◊ Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати) *див.* ко́рчити (2)
ПРА́ЦЯ
пра́ці
Уда́рник комуністи́чної пра́ці *див.* уда́рник[2]
пра́цю
△ Ко́декс зако́нів про пра́цю *див.* ко́декс (2)
пра́ця
◊ Крива́ва пра́ця *див.* пра́ця
ПРЕГА́РНИЙ
прега́рні
◊ За краси́ві (прекра́сні, прега́рні *і т. ін.*) о́чі *див.* о́ко[1]
ПРЕКЛОНЯ́ТИ
преклоня́ти
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.*) / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.*) на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.*) <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колі́на> *див.* опуска́тися
ПРЕКРА́СНИЙ
прекра́сні
◊ За краси́ві (прекра́сні, прега́рні *і т. ін.*) о́чі *див.* о́ко[1]
ПРИБАВЛЯ́ТИ
прибавля́ти
Прискóрювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспіша́ти, набавля́ти, наддава́ти *і т. ін.*) / приско́рити (приба́вити, приспі́шити, наба́вити, надда́ти *і т. ін.*) крок (кро́ки, *рідше* кро́ку, хо́ду, ході́, хід) *див.* приско́рювати
ПРИБО́РКУВАТИ
прибо́ркувати
◊ Прибо́ркати / прибо́ркувати кри́ла *див.* прибо́ркувати
ПРИВЕСТИ́
привести́
◊ Привести́ на край безо́дні *див.* приво́дити

ПРИВО́ДИТИ
приво́дити
Приво́дити / привести́ до кінця́ *див.* приво́дити
ПРИДАВИ́ТИ
придави́ти
◊ Придави́ти (придуши́ти) комара́ (ко́марика) *див.* прида́влювати
ПРИДУШИ́ТИ
придуши́ти
◊ Придави́ти (придуши́ти) комара́ (ко́марика) *див.* прида́влювати
ПРИЄ́ДНУВАЛЬНИЙ
прие́днувальні
△ Прие́днувальні констру́кції *див.* констру́кція (2)
ПРИЙМА́ТИ
прийма́ти
Бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) в комі́рне *див.* бра́ти (42)
Бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) на комі́сію *див.* бра́ти (45)
Прийма́ти / прийня́ти кома́ндування *див.* прийма́ти
Прийма́ти / прийня́ти коро́ну (булаву́) *див.* прийма́ти
ПРИЙТИ́СЯ
при́йде́ться
Куди́ при́йде́ться *див.* прихо́дитися
ПРИКА́ЗНИЙ
прика́зний
Прика́зний крючо́к *див.* крючо́к (1)
ПРИКЛАДА́ТИ
приклада́й
◊ Хоч до ра́ни (до болячки, до зубі́в *і т. ін.*) клади́ (приклада́й, притуля́й *і т. ін.*) / приклади́ (притули́) *див.* кла́сти (26)
ПРИКМЕ́ТНИК
прикме́тника
△ Коро́тка (нечле́нна) фо́рма прикме́тника *див.* фо́рма
ПРИ́ЛАД
при́лад
Контро́льно-вимі́рювальний при́лад *див.* при́лад
ПРИЛИ́В
прили́в
Припли́в (прили́в) кро́ві *див.* припли́в
ПРИЛИТТЯ́
прилиття́
△ Прилиття́ кро́ві *див.* прилиття́
ПРИМА́НКА
прима́нку
◊ Клю́нути на прима́нку *див.* клю́нути (2)
ПРИНЕСТИ́
принесла́
◊ Соро́ка на хвості́ (на крилі́) принесла́ *див.* соро́ка
принести́
◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.*) / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.*) на ві́втар (на олта́р) *див.* кла́сти (13)

ПРИНО́СИТИ

прино́сити

◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.)* / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.)* на ві́втар (на олта́р) *див.* кла́сти (13)

ПРИНЦ

принц

Некороно́ваний коро́ль (мона́рх, принц *і т. ін.)* *див.* коро́ль (1)

ПРИПАДА́ТИ

припада́ти

Припада́ти (ки́датися, па́дати *і т. ін.)* до ніг *див.* припада́ти

ПРИПЛИ́В

припли́в

Припли́в (прили́в) кро́ві *див.* припли́в

ПРИПУСТИ́ТИ[2]

припусти́ти

припусти́ти коня́ *див.* припуска́ти[2]

ПРИСІ́КУВАТИСЯ

присі́куватися

Присі́куватися до ко́жного сло́ва *див.* присі́куватися

ПРИСКО́РЮВАТИ

приско́рювати

Приско́рювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспіша́ти, набавля́ти, наддава́ти *і т. ін.)* / приско́рити (приба́вити, приспі́шити, наба́вити, надда́ти *і т. ін.)* крок (кро́ки, *рідше* кро́ку, хо́ду, ходи́, хід) *див.* приско́рювати

ПРИ́СОК

при́ску

◊ Всипати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску *див.* хто[1]

ПРИСПІ́ШУВАТИ

приспі́шувати

Приско́рювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспіша́ти, набавля́ти, наддава́ти *і т. ін.)* / приско́рити (приба́вити, приспі́шити, наба́вити, надда́ти *і т. ін.)* крок (кро́ки, *рідше* кро́ку, хо́ду, ходи́, хід) *див.* приско́рювати

ПРИСТАВА́ТИ

пристава́ти

Пристава́ти / приста́ти до ґу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.)* *див.* пристава́ти

ПРИСТАВНИ́Й

приставни́й

△ Приставни́й крок *див.* крок (7)

ПРИСТО́ВБУРНИЙ

присто́вбурний

△ Присто́вбурний круг *див.* круг[1] (5)

ПРИ́СТРАСТЬ

при́страсті

◊ При́страсті спала́хують (розпа́люються, кипля́ть *і т. ін.)* *див.* при́страсть

ПРИ́СТУП

при́ступ

На при́ступ іти́ (ки́датися) / піти́ (ки́нутися) <При́ступом іти́ / піти́> *див.* іти́ (40)

при́ступом

На при́ступ іти́ (ки́датися) / піти́ (ки́нутися) <При́ступом іти́ / піти́> *див.* іти́ (40)

ПРИСЯ́ГА

прися́га

◊ Сме́ртна прися́га (кля́тва) *див.* прися́га

ПРИСЯГА́ТИ

присяга́ти

Присяга́тися (кля́сти́ся, присяга́ти) / присягну́тися (покля́сти́ся, присягну́ти, присягти́) Бо́гом (Христо́м, Христо́м-Бо́гом, хресто́м *і т. ін.)* *див.* присяга́тися

ПРИСЯГА́ТИСЯ

присяга́тися

Присяга́тися (кля́сти́ся, присяга́ти) / присягну́тися (покля́сти́ся, присягну́ти, присягти́) Бо́гом (Христо́м, Христо́м-Бо́гом, хресто́м *і т. ін.)* *див.* присяга́тися

ПРИТУЛЯ́ТИ

притуля́й

◊ Хоч до ра́ни (до боля́чки, до зубі́в *і т. ін.)* клади́ (приклада́й, притуля́й *і т. ін.)* / приклади́ (притули́) *див.* кла́сти (26)

ПРИТУПИ́ТИ

притупи́ло

◊ Купи́ло притупи́ло *див.* купи́ло (1)

ПРИТЯ́ТИ

притя́ти

◊ Підрі́зати (підтя́ти, підітну́ти, притя́ти, злама́ти *і т. ін.)* / підрі́зувати (підрі́за́ти, підтина́ти, зла́мувати *і т. ін.)* кри́ла (кри́льця) *див.* підрі́зувати

ПРИХО́ДИТИ

прихо́дить

◊ Прихо́дить (настає́) / прийшо́в (наста́в) край (кіне́ць) *див.* край[1] (16)

ПРИХО́ДИТИСЯ

прихо́диться

◊ Як (коли́) прихо́диться / прийшло́ся до чо́го (до ді́ла) *див.* прихо́дитися

ПРИШИВА́ТИ

пришива́ти

◊ Пришива́ти (пришпи́лювати) / пришити (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку) *див.* пришива́ти

ПРИШИ́ТИ

приши́й

◊ Приши́й кобилі хвіст *див.* пришива́ти

ПРИШПИ́ЛЮВАТИ

пришпи́лювати

◊ Пришива́ти (пришпи́лювати) / приши́ти (пришпили́ти) квітки́ (кві́тку, ла́тку) *див.* пришива́ти

ПРІ́РВА

прі́рви

◊ На краю́ (на край) прі́рви *див.* край[1] (12)

прі́рву

◊ Ки́дати (скида́ти) / ки́нути (ски́нути) в прі́рву *див.* ки́дати (36)

ПРОБИВА́ТИ

пробива́ти

Пробива́ти / проби́ти квито́к *див.* пробива́ти

ПРОБИРА́ТИ

пробира́є

◊ Хо́лод пробира́є (пройма́є) / пробра́в (пройня́в) [аж] [до кісто́к] *див.* хо́лод

пробира́ти

◊ Пробира́ти / пробра́ти [аж] до кісто́к *див.* пробира́ти

ПРОБИРА́ТИСЯ

пробира́ється

◊ Моро́з (хо́лод) пробира́ється / пробра́вся до ті́ла (до [са́мих] кісто́к, за пле́чі *і т. ін.)* *див.* моро́з

ПРО́БІ

про́бі

◊ Кри́ки (вола́ння) [на] про́бі *див.* крик[1] (4)

◊ Хоч [ґвалт (карау́л, про́бі, кри́ком *і т. ін.)*] кричи́ *див.* крича́ти (3)

ПРОБІГА́ТИ

пробіга́ють

◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* *див.* мура́шки

ПРОБІ́ГТИ

пробі́гла

◊ [Чо́рна] кі́шка пробі́гла <[Чо́рний] кіт пробі́г> помі́ж (між) *див.* кі́шка (3)

ПРО́БКА

про́бку

◊ Наступа́ти / наступи́ти на про́бку (ко́рок, ко́рка) *див.* наступа́ти

ПРО́БКОВИЙ

про́бковий

△ Ко́рко́вий (про́бковий) дуб *див.* дуб (3)

ПРО́БУВАТИ

про́бувати

◊ Про́бувати кисли́ць *див.* про́бувати

ПРОВИ́НА

прови́ну

◊ Кла́стися в прови́ну *див.* кла́стися (3)

ПРОВО́ДИТИ

прово́дити

Прово́дити курс *див.* прово́дити

ПРОГРА́МНИЙ

програ́мний

△ Початко́вий (програ́мний) код *див.* код (4)

ПРОДАВА́ТИ

продава́ти

◊ Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продава́ти

ПРОДА́ТИ

прода́в

◊ За що купи́в, за те [й] прода́в *див.* купува́ти (1)

прода́сть

◊ Ку́пить і прода́сть *див.* купува́ти (2)

ПРОДЕ́РЖАТИ

проде́ржати

Держа́ти / ви́держати (проде́ржати) коректу́ру *див.* держа́ти (1)

ПРОДУКТИ́ВНИЙ
продукти́вна
△ Продукти́вна кущи́стість *див.* кущи́стість (2)
ПРОДУ́МУВАТИ
проду́мувати
Обду́мувати (проду́мувати) / обду́мати (проду́мати) ко́жне сло́во (зміст ко́жного сло́ва) *див.* обду́мувати
ПРОЙМА́ТИ
пройма́є
◊ Хо́лод пробира́є (пройма́є) / пробра́в (пройня́в) [аж] [до кісто́к] *див.* хо́лод
пройма́ти
◊ До [са́мих] кісто́к промока́ти (промерза́ти, пройма́ти *і т. ін.) див.* промока́ти[1]
ПРОКЛІ́Н
проклі́н
◊ Прокля́ття (проклі́н) кро́ві *див.* прокля́ття
ПРОКЛЯ́ТТЯ
прокля́ття
◊ Прокля́ття (проклі́н) кро́ві *див.* прокля́ття
ПРОЛА́МУВАТИ
прола́мувати
◊ Лама́ти (прола́мувати, розбива́ти *і т. ін.)* / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.)* лід (кри́гу) *див.* лама́ти
ПРОЛИ́В
проли́в
Пролиття́ (*рідко* проли́в) кро́ві *див.* пролиття́
ПРОЛИВА́ТИ
пролива́ти
◊ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий *і т. ін.)*] піт *див.* ли́ти
◊ Ли́ти (пролива́ти, розлива́ти) / проли́ти (розли́ти) кров *див.* ли́ти
ПРОЛИВА́ТИСЯ
пролива́ється
◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.)* / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.) див.* кров (19)
ПРОЛИТТЯ́
пролиття́
Пролиття́ (*рідко* проли́в) кро́ві *див.* пролиття́
ПРОМЕНЕ́ВИЙ
промене́ва
△ Промене́ва кістка *див.* кістка (6)
ПРОМЕРЗА́ТИ
промерза́ти
◊ До [са́мих] кісто́к промока́ти (промерза́ти, пройма́ти *і т. ін.) див.* промока́ти[1]
ПРОМІ́ННЯ
промі́ння
△ Космі́чне промі́ння <Космі́чні про́мені> *див.* промі́ння
ПРО́МІНЬ
про́мені
△ Космі́чне промі́ння <Космі́чні про́мені> *див.* промі́ння
ПРОМО́ВА
промо́ва
◊ Кучеря́ва фра́за (промо́ва) *див.* фра́за

ПРОМОКА́ТИ[1]
промока́ти
◊ До [са́мих] кісто́к промока́ти (промерза́ти, пройма́ти *і т. ін.) див.* промока́ти[1]
ПРОМО́КЛИЙ
промо́клий
◊ Промо́клий до кісто́к (до кісточо́к, до ни́тки, до ни́точки) *див.* промо́клий
ПРОМОЧИ́ТИ
промочи́ти
Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати
ПРОНИ́ЗУВАТИ
прони́зувати
◊ Прони́зувати до кісто́к *див.* прони́зувати
ПРОПЕДЕВТИ́ЧНИЙ
пропедевти́чний
△ Пропедевти́чний курс *див.* курс (6)
ПРОПІКА́ТИ
пропіка́ють
◊ Очі пропіка́ють [на́скрізь (до кісто́к)] *див.* о́ко[1]
ПРОПОЗИ́ЦІЯ
пропози́цій
Кни́га скарг [і пропози́цій] *див.* кни́га (4)
ПРОСИ́ТИ
проси́ти
Проси́ти (кли́кати) в кумú *див.* проси́ти
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти
ПРО́СО
про́со
Де́рти (дра́ти) крупу́ (про́со, зе́рно́ *і т. ін.) див.* де́рти (2)
△ Ку́ряче про́со *див.* про́со
ПРОСУВА́ТИСЯ
просува́тися
◊ Семими́льними кро́ками йти (просува́тися, ступа́ти *і т. ін.) див.* іти́ (154)
ПРОСУ́НУТИ
(просу́нути
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
ПРО́СТО
про́сто
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту (*рідко* з гори́) та в во́ду *див.* міст
ПРОСТОРО́ВО-ЧАСОВИ́Й
просторо́во-часови́й
△ Просторо́во-часови́й конти́нуум
ПРОСТРОМИ́ТИ
простроми́ти
◊ Ку́рці ні́де (нема́є де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати
ПРОТКНУ́ТИ
проткну́ти
◊ Па́льцем (ки́єм) не проткну́ти (не проткне́ш) <Проткну́ти па́льцем не мо́жна> *див.* протика́ти
ПРОЙТИ́
пройшла́
◊ Мов з косо́ю пройшла́ смерть *див.* смерть

ПРОЦВІТА́ТИ
процвіта́ти
◊ Пи́шним цві́том (кві́том) розквіта́ти (цвісти́, процвіта́ти *і т. ін.) див.* розквіта́ти
ПРОЦЕ́С
проце́с
Компенсато́рний проце́с *див.* проце́с
△ Кругови́й проце́с *див.* проце́с
ПРЯ́ДИВО
пря́дива
Круг пря́дива *див.* круг[1] (2)
ПРЯМИ́Й
пряма́
△ Пряма́ ки́шка *див.* ки́шка (5)
прями́й
△ Прями́й кут *див.* кут (6)
ПСАЛТИ́Р
псалтирю́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з кни́жки (по Псалтирю́) чита́ти (вичи́тувати) *див.* чита́ти
ПСИХОЛО́ГІЯ
психоло́гія
△ Когніти́вна психоло́гія *див.* психоло́гія
ПСУВА́ТИ
псува́ти
◊ Псува́ти / попсува́ти (зіпсува́ти) кров *див.* псува́ти
ПТАХ
птах
◊ Би́тися, як (мов, ні́би *і т. ін.)* птах у клі́тці *див.* би́тися (6)
ПУ́ЗО
пу́зі
◊ Задуши́ти [в пу́зі] комара́ *див.* заду́шувати (1)
ПУЛЬТ
пульт
△ Пульт керува́ння *див.* пульт
ПУНКТ
пункт
△ Кома́ндний пункт *див.* пункт
Кореспонде́нтський пункт *див.* пункт
ПУСКА́ТИ
пуска́ти
◊ Крути́ти (пуска́ти) фільм (кінокарти́ну, кіно́) *див.* крути́ти (15)
◊ Пуска́ти / пусти́ти корі́ння (ко́рінь) *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти по ко́лу *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти ша́пку по кру́гу (по ко́лу) *див.* пуска́ти
ПУСКА́ТИСЯ
пуска́тися
◊ Пусти́тися / пуска́тися на свої́ кри́ла *див.* пуска́тися
ПУСТИ́Й
пуста́
◊ Поро́жня (легка́, пуста́) кише́ня (кали́тка) *див.* кише́ня (8)
ПУСТИ́ТИ
пусти́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти корі́ння (ко́рінь) *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти по ко́лу *див.* пуска́ти

◊ Пускáти / пусти́ти шáпку по крýгу (по кóлу) *див.* пускáти
◊ Пусти́ти собі кýлю в лоб (в лóба, в гóлову, в скрóню) *див.* пускáти
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пускáти (спускáти) юшку (кров, крови́цю, мазкý) [з нóса] *див.* пускáти

ПУТОВИ́Й
путовá
△ Путовá кíстка *див.* кíстка (7)

ПУТТЯ́
путтяʹ
◊ З крýга (з путтяʹ) спи́тися *див.* спивáтися

ПУТЬ[1]
путь
Спрямóвувати / спрямувáти [своï крóки ([своюʹ] путь) *див.* спрямóвувати

ПШИК
пшик
◊ Вели́кий крик за мали́й пшик *див.* крик[1] (1)

П'Я́ВКА
п'я́вка
◊ Реп'яхóм (як (мов, ні́би *і т. ін.*) реп'я́х (п'я́вка, [шéвська] смолá), смолóю) [до кожýха (до штанíв, у собáчий хвіст *і т. ін.*)] *див.* реп'я́х
◊ [Тоді́,] як п'я́вка кри́кне *див.* п'я́вка

П'Я́НИЙ
п'я́ний
◊ П'я́ний як (мов, ні́би *і т. ін.*) квач (хлющ, хлю́ща) *див.* п'я́ний

П'ЯСТИ́СЯ
п'ясти́ся
◊ Ставáти (п'ясти́ся, лíзти *і т. ін.*) на котýрни *див.* ставáти

П'ЯТÁ
п'я́тами
◊ Накивáти (*рідше* закивáти) / кивáти п'я́тами *див.* накивáти
п'я́ти
◊ Кусáти за п'я́ти *див.* кусáти (3)

П'ЯТÁК
п'ятакá
◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.*), нáче (ненáче *і т. ін.*) п'ятакá дав (подарувáв, ки́нув *і т. ін.*) *див.* гля́нути (1)
◊ Не вáртий (не варт) [і] [лáманого] грошá (карбóванця, [щербáтої] копíйки, шагá, шéляга, [мі́дного] п'ятакá) [в базáрний день] *див.* вáртий (5)

П'Я́ТИЙ
п'я́та
◊ П'я́та колóна *див.* колóна (3)
п'я́те
◊ П'я́те кóлесо до вóза (у вóзі, бíля вóза *і т. ін.*) *див.* кóлесо (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) п'я́те кóлесо до вóза (у вóзі) *див.* кóлесо (9)

П'Я́ТНИЦЯ
п'я́тницю
◊ Криви́тися / скриви́тися як середá на п'я́тницю *див.* криви́тися (1)

П'ЯТЬ
п'ять
◊ Встáвити / вставля́ти [і] своï (своïх) п'ять копíйок *див.* вставля́ти[1] (4)

РÁДА
рад
Краïна Рад *див.* краïна (1)
рáда
Бáтьківський комітéт <Бáтьківська рáда> *див.* комітéт (1)
Козáцька рáда *див.* рáда
Рáда Нарóдних Комісáрів УРСР *див.* рáда

РАЗ[1]
раз
◊ Кóжний (кóжен, вся́кий *і т. ін.*) раз *див.* раз[1]
◊ Раз-двá (раз-рáз) – [вже] і готóво (і кінéць) *див.* раз[1]
○ У котри́й раз *див.* раз[1]
рáзі
◊ У кóжному (у кóжнім) рáзі *див.* раз[1]
◊ У крáйньому (у крáйнім) рáзі *див.* раз[1]

РÁЗОМ
рáзом
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [рáзом] з кýпелем (з водóю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)

РÁЙДУГА
рáйдуги
Грáти (переливáтися) всімá кольорáми (бáрвами) весéлки (рáйдуги) *див.* грáти (4)

РАК[1]
рак
◊ Як (коли́) рак сви́сне (*рідко* засви́ще) *див.* рак[1]

РАКÉТА
ракéта
△ Керóвана ракéта *див.* ракéта
△ Крилáта ракéта *див.* ракéта
ракéти
На бортý корабля́ (літакá, ракéти *і т. ін.*) *див.* борт (2)

РАЛÉЦЬ
ралéць
◊ Кривáвий ралéць *див.* ралéць

РÁМКА
рáмці
◊ Хоч у рáмці (*рідко* у ря́мця) вправ (клади́) *див.* вправля́ти[1] (2)

РÁНА
рáни
◊ Хоч до рáни (до боля́чки, до зубíв *і т. ін.*) клади́ (прикладáй, притуля́й *і т. ін.*) / приклади́ (притули́) *див.* клáсти (26)

РÁСА[1]
рáса
△ Альпíйська (кéльтська) рáса *див.* рáса[1]

РÁТИЦЯ
рáтиці
◊ Відки́нути / відкидáти нóги (*вульг., жарт.* копи́та, рáтиці *і т. ін.*) *див.* відкидáти (2)
◊ Повідкидáти нóги (*вульг., жарт.* копи́та, рáтиці *і т. ін.*) *див.* повідкидáти

РАХІВНИ́ЦЯ
рахівни́ці
◊ Клáцати на рахівни́ці *див.* клáцати (2)

РАХУВÁТИ
рахувáти
◊ Курчáт рахувáти (лічи́ти) *див.* лічи́ти[1]

РАХУ́НОК
рахýнки
◊ Кінчáти / кінчи́ти (покінчи́ти) рахýнки *див.* кінчáти (3)
рахýнків
△ Кореспондéнція рахýнків *див.* кореспондéнція (2)
рахýнку
△ Код бухгáлтерського рахýнку *див.* код (2)
рахýнок
◊ Віднóсити (*рідше* клáсти) на (за) рахýнок *див.* віднóсити (1)
△ Контокорéнтний рахýнок *див.* рахýнок
△ Кореспондéнтський рахýнок *див.* рахýнок

РÁЧКИ
рáчки
Повзти́ на колíнах (рáчки) *див.* повзти́

РВÁТИ
рвáти
◊ [Аж] рвáти [ногáми (копи́тáми)] зéмлю *див.* рвáти
◊ Рвáти / порвáти кишки́ [зо (від) смíху (від рéготу)] *див.* рвáти
◊ Розривáти (рвáти) / розірвáти на шматки́ (на манюсíнькі кусóчки) *див.* розривáти[1]

РЕÁКТОР
реáктор
△ Киплячий реáктор *див.* реáктор

РЕАЛІ́ЗМ
реалíзм
△ Крити́чний реалíзм *див.* реалíзм

РЕБРÓ
рéбра
◊ Грíти / погрíти [ломáкою, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (плéчі, рéбра *і т. ін.*) *див.* грíти (4)
◊ Поламáти (переломи́ти) / ламáти рéбра (кістки́) *див.* поламáти

РЕВІЗІ́ЙНИЙ
ревізíйна
Ревізíйна комíсія *див.* комíсія (3)

РЕВІ́ТИ
ревíти
◊ Рéвма ревíти (ревти́, плáкати, кричáти *і т. ін.*) *див.* ревíти

РÉВМА
рéвма
◊ Рéвма ревíти (ревти́, плáкати, кричáти *і т. ін.*) *див.* ревíти

РÉГІТ
рéготу
◊ Рвáти / порвáти кишки́ [зо (від) смíху (від рéготу)] *див.* рвáти

РЕЄСТРÓВИЙ
реєстрóве
Реєстрóве козáцтво *див.* козáцтво (3)
реєстрóві
Реєстрóві (*діал.* лейстрóві) козаки́ *див.* козáк (6)

РЕ́МІНЬ
ре́мені
◊ Кра́яти ре́мені зі шкі́ри *див.* кра́яти (1)
РЕМО́НТ
ремо́нт
Космети́чний ремо́нт *див.* ремо́нт
РЕП'Я́Х
реп'я́х
◊ Реп'ядо́м (як (мов, ні́би *і т. ін.)* реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до штані́в, у соба́чий хвіст *і т. ін.)*] *див.* реп'я́х
реп'ядо́м
◊ Реп'ядо́м (як (мов, ні́би *і т. ін.)* реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до штані́в, у соба́чий хвіст *і т. ін.)*] *див.* реп'я́х
РЕФЛЕ́КС
рефле́кс
△ Корнеа́льний (рогівко́вий) рефле́кс *див.* рефле́кс
РЕЧОВИ́Й
речова́
Речова́ кни́жка *див.* кни́жка (5)
РЕЧОВИНА́
речовина́
△ Краси́льна речовина́ *див.* речовина́
РЕШІ́ТКА
реші́тка
△ Кристалі́чна ґра́тка (реші́тка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
РИ́БА
ри́ба
Кра́сна ри́ба *див.* ри́ба
РИБОНУКЛЕЇ́НОВИЙ
рибонуклеї́нова
△ Рибонуклеї́нова кислота́ *див.* кислота́ (28)
РИДА́ТИ
рида́ти
◊ Крива́вицею рида́ти *див.* рида́ти
◊ Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* слізьми́ (сльоза́ми) <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
РИ́МСЬКИЙ
ри́мська
Ри́мська (па́пська) ку́рія *див.* ку́рія (1)
ри́мський
Ри́мський клуб *див.* клуб[1] (2)
РИ́СОВИЙ
ри́сова
Ри́сова кукуру́дза *див.* кукуру́дза (2)
РИ́ССЮ
ри́ссю
Труси́ти клу́сом (ри́ссю, ри́стю) *див.* труси́ти
РИ́СТЮ
ри́стю
Труси́ти клу́сом (ри́ссю, ри́стю) *див.* труси́ти
РИФ[1]
ри́фи
△ Кора́лові ри́фи *див.* риф[1]
РІВНЯ́ННЯ
рівня́ння
Ко́рінь рівня́ння *див.* ко́рінь (1)

РІВНЯ́ТИ
рівня́ти
Рівня́ти крок *див.* рівня́ти
РІГ
ро́ги
◊ Показа́ти, де ко́зам ро́ги пра́влять *див.* пока́зувати
◊ [Там (туди́),] де ко́зам ро́ги пра́влять <Там, де Си́дір ко́зам ро́ги пра́вить> *див.* пра́вити[3]
РІДКИ́Й
рідкі́
△ Рідкі́ криста́ли *див.* криста́л (1)
РІ́ДНИЙ
рі́дна
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
рі́дний
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
РІ́ЗАТИ
рі́зати
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)
◊ Руба́ти (рі́зати) під ко́рінь *див.* руба́ти
РІ́ЗКА
різо́к
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (ки́я, лози́ни, різо́к, нагаї́в *і т. ін.)* *див.* скуштува́ти
РІ́ЗНИЙ
рі́зних
○ З рі́зних (усі́х) кінці́в *див.* кіне́ць[1] (5)
рі́зні
○ На (у) всі (рі́зні) кінці́ *див.* кіне́ць[1] (7)
РІЗНИ́ЦЯ[1]
різни́ця
△ Курсова́ різни́ця *див.* різни́ця[1]
РІЗНУ́ТИ
різну́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
РІЗОНУ́ТИ
різону́в
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
РІ́ЗЬБЛЕНИЙ
рі́зьблена
△ Чуко́тська рі́зьблена кі́стка *див.* кі́стка (12)
РІКА́
рі́ками
◊ Кров (*рі́дко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.)* / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.)* *див.* кров (19)
рі́ки
◊ Моло́чні [та] (медо́ві) рі́ки [й ма́сляні (киселе́ві) береги́ (з ма́сляними (киселе́вими) берега́ми)] *див.* ріка́

◊ Ціди́ти кров (рі́ки кро́ві) *див.* ціди́ти
РІ́СКА
рі́ски
◊ [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової краплі́ни *і т. ін.)* в ро́ті не ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ [І (ні)] рі́ски (рі́сочки, кри́хти, роси́нки *і т. ін.)* в ро́ті не було́ *див.* бу́ти (96)
◊ [І] рі́ски (рі́соньки, рі́сочки, кри́хти) в рот не бра́ти / не взя́ти *див.* бра́ти (141)
РІ́СОНЬКА
рі́соньки
◊ [І] рі́ски (рі́соньки, рі́сочки, кри́хти) в рот не бра́ти / не взя́ти *див.* бра́ти (141)
РІ́СОЧКА
рі́сочки
◊ [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової краплі́ни *і т. ін.)* в ро́ті не ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ [І (ні)] рі́ски (рі́сочки, кри́хти, роси́нки *і т. ін.)* в ро́ті не було́ *див.* бу́ти (96)
◊ [І] рі́ски (рі́соньки, рі́сочки, кри́хти) в рот не бра́ти / не взя́ти *див.* бра́ти (141)
РІ́ЧКА
рі́чку
◊ Щу́ку ки́нути у рі́чку *див.* ки́дати (45)
РІ́ЧНИЙ[1]
рі́чні
△ Рі́чні кі́льця *див.* кільце́ (1)
РОБИ́ТИ
роби́ти
◊ Зроби́ти / роби́ти кра́йнім (кра́йніми) *див.* зроби́ти (14)
◊ Зроби́ти (створи́ти) / роби́ти (ство́рювати, твори́ти) [собі́] куми́ра (куми́ром) *див.* зроби́ти (16)
◊ Кри́вду роби́ти (чини́ти, учиня́ти *і т. ін.)* *див.* роби́ти
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* <Нароби́ти га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти
◊ Роби́ти колі́но *див.* роби́ти
◊ Роби́ти пога́ну (ке́пську) по́слугу *див.* роби́ти
Роби́ти (ство́рювати) / зроби́ти (створи́ти) культ *див.* роби́ти
РОБІТНИ́ЧИЙ
робітни́чий
Робітни́чий кореспонде́нт *див.* кореспонде́нт (1)
РОБО́ТА
робо́та
Курсова́ робо́та *див.* робо́та
РОГІВКО́ВИЙ
рогівко́вий
△ Корнеа́льний (рогівко́вий) рефле́кс *див.* рефле́кс
РОДИ́МИЙ
роди́ма
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
роди́мий
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)

РОДОВІ́ДНИЙ
родові́дна
Родові́дна кни́га *див.* кни́га (6)
РОЗБИВА́ТИ
розбива́ти
◊ Лама́ти (пролáмувати, розбива́ти *і т. ін.)* / злама́ти (пролама́ти, розби́ти *і т. ін.)* лід (кри́гу) *див.* лама́ти
РОЗБИРА́ТИ
розбира́ти
◊ Перебира́ти (розбира́ти) / перебра́ти (розібра́ти) по кісточка́х ([усі́] кісточки́, [усі́] жи́лочки) *див.* перебира́ти
РОЗБИ́ТИЙ
розби́того
◊ Ко́ло (бі́ля) розби́того кори́та *див.* кори́то (1)
РОЗВО́ДИТИ
розво́дити
◊ Розво́дити (розсипа́ти, ква́сити) / розвести́ (розси́пати) кислиці *див.* розво́дити
РОЗГАНЯ́ТИ
розганя́ти
Розганя́ти (розго́нити) / розігна́ти кров *див.* розганя́ти
РОЗГОРТА́ТИ
розгорта́ти
◊ Розправля́ти (розгорта́ти, розпро́стувати *і т. ін.)* / розпра́вити (розгорну́ти, розпро́стати *і т. ін.)* кри́ла (кри́льця) *див.* розправля́ти[1]
РОЗДІЛЯ́ТИСЯ
розділя́тися
◊ Ділитися *(рідко* розділя́тися) / поділи́тися оста́ннім *(заст.* послі́днім) [шматко́м (куско́м) хлі́ба] *див.* ділитися (3)
РОЗДОБУ́ТИСЯ
роздобу́тися
◊ Купува́ти / купи́ти (роздобу́тися) за три о́гляди *див.* купува́ти (4)
РОЗЖО́ВУВАТИ
розжо́вувати
◊ Розжо́вувати / розжува́ти і в рот (до ро́та, в ро́та) кла́сти / покла́сти (положи́ти) *див.* розжо́вувати
РОЗІГРІВА́ТИ
розігріва́ти
◊ Розігріва́ти / розігрі́ти кров *див.* розігріва́ти
РОЗІГРІВА́ТИСЯ
розігріва́ється
◊ Розігріва́ється / розігрі́ється кров *див.* кров (25)
РОЗІ́ГРУВАТИ
розі́грувати
◊ Гра́ти *(рідше* розі́грувати, лама́ти *і т. ін.)* комéдію *(рідко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
РОЗКВА́СИТИ
розква́сити
◊ Розква́сити / ква́сити гу́би *див.* розква́шувати
РОЗКВІТА́ТИ
розквіта́ти
◊ Пи́шним цві́том (кві́том) розквіта́ти (цвісти́, процвіта́ти *і т. ін.)* *див.* розквіта́ти

РОЗКИДА́ТИ[1]
розкида́ти
◊ Ки́дати (розкида́ти) / ки́нути (розки́нути) на ві́тер *див.* ки́дати (34)
◊ Ки́дати (розкида́ти, си́пати *і т. ін.)* компліме́нти (компліме́нтами) *див.* ки́дати (35)
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [свиня́м (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти
РО́ЗКІШ
розко́шах
◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в розко́шах, в срі́блі-зо́лоті) *див.* купа́тися (1)
ро́зкоші
◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в розко́шах, в срі́блі-зо́лоті) *див.* купа́тися (1)
РОЗКЛА́СТИ
розкла́сти
◊ Кла́сти / покла́сти (положи́ти, розкла́сти) на му́зику (на но́ти) *див.* кла́сти (22)
РОЗКРА́ЯТИ
розкра́яти
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)
РОЗЛИВА́ТИ
розлива́ти
◊ Ли́ти (пролива́ти, розлива́ти) / проли́ти (розли́ти) кров *див.* ли́ти
РОЗЛИВА́ТИСЯ
розлива́ється
◊ Кров *(рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.)* / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.)* *див.* кров (19)
РОЗЛИ́ТИСЯ
розлило́ся
◊ Розлило́ся мо́ре кро́ві *див.* мо́ре
РОЗМА́ХУВАТИ
розма́хувати
◊ Розма́хувати кулака́ми [пі́сля бі́йки] *див.* розма́хувати
РОЗМИНА́ТИ
розмина́ти
◊ Розмина́ти / розі́м'яти ко́сті (кістки́, кісточки́) *див.* розмина́ти
РОЗМО́ВА
розмо́ва
[Зу́стріч (нара́да, розмо́ва *і т. ін.)*] за кру́глим столо́м *див.* стіл[1]
Зу́стріч (розмо́ва, перегово́ри *і т. ін.)* без крава́ток *див.* зу́стріч (2)
◊ Мо́ва (розмо́ва) коро́тка *див.* мо́ва
◊ Розмо́ва кру́титься (крути́лася *і т. ін.)* *див.* розмо́ва
РОЗМО́ТУВАТИ
розмо́тувати
◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку *і т. ін.)* *див.* розплу́тувати
РОЗПА́ЛЮВАТИ
розпа́лювати
◊ Розпа́лювати кров *див.* розпа́лювати

РОЗПА́ЛЮВАТИСЯ
розпа́люються
◊ При́страсті спала́хують (розпа́люються, киплять *і т. ін.)* *див.* при́страсть
РОЗПА́РЮВАТИ
розпа́рювати
Розпа́рювати / розпа́рити кістки́ *див.* розпа́рювати
РОЗПЛА́ЧУВАТИСЯ
розпла́чуватися
◊ Розпла́чуватися / розплати́тися кро́в'ю *див.* розпла́чуватися
РОЗПЛУ́ТУВАТИ
розплу́тувати
◊ Розплу́тувати (розмо́тувати) / розплу́тати (розмота́ти) клубо́к (клубка́, ни́точку *і т. ін.)* *див.* розплу́тувати
РОЗПОРЯ́ДЖЕННЯ
розпоря́дження
Віддава́ти / відда́ти кома́нду (нака́з, розпоря́дження *і т. ін.)* *див.* віддава́ти (5)
РОЗПОРЯ́ДНИК
розпоря́дник
Розпоря́дник креди́ту *див.* розпоря́дник
РОЗПРАВЛЯ́ТИ[1]
розправля́ти
◊ Розправля́ти (розгорта́ти, розпро́стувати *і т. ін.)* / розпра́вити (розгорну́ти, розпро́стати *і т. ін.)* кри́ла (кри́льця) *див.* розправля́ти[1]
РОЗПРО́СТУВАТИ
розпро́стувати
◊ Розправля́ти (розгорта́ти, розпро́стувати *і т. ін.)* / розпра́вити (розгорну́ти, розпро́стати *і т. ін.)* кри́ла (кри́льця) *див.* розправля́ти[1]
РОЗПУ́КА
розпу́ки
◊ Крик (зойк, плач *і т. ін.)* розпу́ки *див.* крик[1] (3)
РОЗПУСКА́ТИ
розпуска́ти
◊ Випуска́ти (розпуска́ти) / ви́пустити (розпусти́ти) па́зури (па́зурі, кі́гті) *див.* випуска́ти (11)
Розпуска́ти / розпусти́ти ко́су (ко́си) *див.* розпуска́ти
РОЗПУ́СТА
розпу́сти
Кубло́ розпу́сти *див.* кубло́ (1)
РОЗРИВА́ТИ[1]
розрива́ти
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)
◊ Розрива́ти (рва́ти) / розірва́ти на шматки́ (на манюсі́нькі кусо́чки) *див.* розрива́ти[1]
РОЗРІ́ЗАТИ
розрі́зати
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)

РОЗСИПА́ТИ
розсипа́ти
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.*) бісер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти
◊ Розво́дити (розсипа́ти, ква́сити) / розвести́ (розси́пати) кисли́ці *див.* розво́дити
РОЗСИХА́ТИСЯ
розсиха́ються
◊ Кле́пки́ (обручі́) розсо́хлися / розсиха́ються *див.* кле́пка (2)
РОЗСТА́ВИТИ
розста́вити
◊ Поста́вити (розста́вити) / ста́вити кра́пку ([всі] крапки́) над "і" *див.* поста́вити[1]
РОЗТАШО́ВУВАТИСЯ
розташо́вуватися
Та́бором (ко́шем) стоя́ти (става́ти, розташо́вуватися *і т. ін.*) / ста́ти (розташува́тися) *див.* стоя́ти
РО́ЗТИН
ро́зтин
△ Ке́сарів (ке́сарський) ро́зтин *див.* ро́зтин
РО́ЗУМ
ро́зум
◊ Ку́рячий (коро́ткий) ро́зум *див.* ро́зум
◊ На ро́зум кво́лий *див.* кво́лий (1)
ро́зумом
◊ Крути́ти голово́ю (ро́зумом, мо́зком, мі́зками *і т. ін.*) *див.* крути́ти (9)
ро́зуму
◊ [І] ро́зуму (кебе́ти) не стає́ / не ста́ло (не ста́не) *див.* става́ти
РОЗУМІ́ННЯ
розумі́нні
У кра́щому розумі́нні [цього́] сло́ва *див.* розумі́ння
РОЗЦВІТА́ТИ
розцвіта́ти
◊ Кві́том розцвіта́ти *див.* розцвіта́ти
РО́ЗЧИН[1]
ро́зчин
△ Колоїдний ро́зчин *див.* ро́зчин[1]
РОЗШМАТУВА́ТИ
розшматува́ти
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.*) / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.*) се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)
РОМА́Н[1]
рома́н
◊ Крути́ти рома́н *див.* крути́ти (16)
РОСИ́НКА
роси́нки
◊ [І (ні)] рі́ски (рі́сочки, кри́хти, роси́нки *і т. ін.*) в ро́ті не було́ *див.* бу́ти (96)
РОСЛИ́НА
росли́ни
△ Кили́мні росли́ни *див.* росли́на
△ Короткоде́нні росли́ни *див.* росли́на
△ Краси́льні росли́ни *див.* росли́на
РОСТИ́
росту́ть
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] росту́ть (виростаю́ть) / ви́росли кри́ла *див.* крило́ (4)

РОСТРА́ЛЬНИЙ
ростра́льна
Ростра́льна коло́на *див.* коло́на (1)
РОТ
рот
◊ [І] рі́ски (рі́соньки, рі́сочки, кри́хти) в рот не бра́ти / не взя́ти *див.* бра́ти (141)
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́ *і т. ін.*) *див.* криви́ти (2)
◊ Па́льця в рот [на зу́би] не клади́ *див.* кла́сти (24)
◊ Розжо́вувати / розжува́ти і в рот (до ро́та, в ро́та) кла́сти / покла́сти (поло́жи́ти) *див.* розжо́вувати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) у рот кладе́ (покладе́) *див.* кла́сти (28)
ро́та
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.*) / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.*) *див.* сли́на
◊ Відрива́ти [шмато́к (*рідше* кусо́к)] [хлі́ба] від ро́та *див.* відрива́ти[1] (5)
Куто́к (кутки́) о́ка (оче́й, ро́та, уст) *див.* куто́к (2)
◊ Розжо́вувати / розжува́ти і в рот (до ро́та, в ро́та) кла́сти / покла́сти (поло́жи́ти) *див.* розжо́вувати
ро́ті
◊ [І (ні, жо́дної)] рі́ски (рі́сочки, ма́кової крапли́ни *і т. ін.*) в ро́ті не ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ [І (ні)] рі́ски (рі́сочки, кри́хти, роси́нки *і т. ін.*) в ро́ті не було́ *див.* бу́ти (96)
◊ Щоб (бода́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) став <Хай (неха́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) ста́не> *див.* язи́к
◊ Язи́к стає́ / став ру́ба (коло́м) [у ро́ті] *див.* язи́к
РОЯ́ЛЬ
роя́ль
Конце́ртний роя́ль *див.* роя́ль
РУБ[1]
руб
◊ Руб ру́ба позива́є (кли́че) *див.* руб[1]
ру́ба
◊ Руб ру́ба позива́є (кли́че) *див.* руб[1]
РУ́БА
ру́ба
◊ Щоб (бода́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) став <Хай (неха́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) ста́не> *див.* язи́к
◊ Язи́к стає́ / став ру́ба (коло́м) [у ро́ті] *див.* язи́к
РУБА́ТИ
руба́ти
Вибива́ти (відбива́ти, руба́ти) крок *див.* вибива́ти (5)
◊ Руба́ти (рі́зати) під ко́рінь *див.* руба́ти
РУБЕ́ЦЬ
рубця́
Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати

РУ́БЧИК
ру́бчика
Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати
РУКА́
рук
◊ Вибива́ти / ви́бити ко́зирі (ко́зир) з рук *див.* вибива́ти (13)
◊ Ко́зир (усі́ ко́зирі) у ру́ки (до рук, у рука́х) *див.* ко́зир (2)
рука́ми
◊ [Аж] гори́ть (кипи́ть) у рука́х (під рука́ми) *див.* горі́ти (1)
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в (*рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
рука́х
◊ [Аж] гори́ть (кипи́ть) у рука́х (під рука́ми) *див.* горі́ти (1)
◊ Ко́зир (усі́ ко́зирі) у ру́ки (до рук, у рука́х) *див.* ко́зир (2)
ру́ки
◊ Дава́ти / да́ти ключ [у ру́ки] *див.* дава́ти (76)
◊ [І] кни́ги в ру́ки *див.* кни́га (14)
◊ Ко́зир (усі́ ко́зирі) у ру́ки (до рук, у рука́х) *див.* ко́зир (2)
◊ Не зна́ти, куди́ (де) поді́ти ру́ки *див.* зна́ти (33)
◊ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] ру́ки кро́в'ю *див.* обагря́ти
◊ Попливти́ / пливти́ у кише́ню (до кише́ні, у ру́ки *і т. ін.*) *див.* попливти́
◊ Ру́ки коро́ткі *див.* рука́
Стиска́ються (сти́скуються) / сти́снулися (сти́слися) кулаки́ (ру́ки [в кулаки́], па́льці [в кулаки́]) *див.* стиска́тися
Узя́ти на ру́ки (пле́чі, колі́на) *див.* узя́ти
◊ Умоча́ти (умо́чувати) / умочи́ти (скупа́ти) ру́ки в крові́ *див.* умоча́ти[1]
ру́ку
◊ Ку́ку в ру́ку *див.* ку́ка (1)
◊ На ру́ку ковí́нька *див.* ковí́нька (2)
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
РУКАВИ́ЦЯ
рукави́цю
◊ Ки́дати / ки́нути рукави́чку (рукави́цю) *див.* ки́дати (25)
РУКАВИ́ЧКА
рукави́чку
◊ Ки́дати / ки́нути рукави́чку (рукави́цю) *див.* ки́дати (25)
РУХ
рух
△ Криволіні́йний рух *див.* рух
ру́хи
△ Колива́льні ру́хи земно́ї кори́ *див.* рух
РУ́ХАТИСЯ
ру́хатися
Іти́ (ру́хатися) / піти́ парале́льним ку́рсом (на парале́льних ку́рсах) *див.* іти́ (33)
РУЧ
руч
◊ Схиля́тися / схили́тися на бік (*рідко* на руч, на ко́ристь) *див.* схиля́тися

РУ́ЧКА
ру́чка
Кулькова́ ру́чка *див.* ру́чка
РУ́ШИТИ[2]
ру́шити
◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворухну́ти, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти (1)
РУШНИ́ЦЯ
рушни́ці
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
РЯБИ́Й
рябо́ї
◊ Сон рябо́ї *(рідко* воронó́ї) коби́ли *див.* сон[1]
РЯД
ряд
Крути́й тано́к (та́не́ць, ряд *і т. ін.)* *див.* тано́к
РЯ́МЦЯ
ря́мця
◊ Хоч у ра́мці *(рідко* у ря́мця) вправ (клади́) *див.* вправля́ти[1] (2)
РЯСНИ́Й
рясні́
◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.)* сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
РЯТІВНИ́Й
рятівне́
Рятува́льне (рятівне́) ко́ло <Рятува́льний (рятівни́й) круг> *див.* ко́ло[1] (2)
рятівни́й
Рятува́льне (рятівне́) ко́ло <Рятува́льний (рятівни́й) круг> *див.* ко́ло[1] (2)
РЯТУВА́ЛЬНИЙ
рятува́льне
Рятува́льне (рятівне́) ко́ло <Рятува́льний (рятівни́й) круг> *див.* ко́ло[1] (2)
рятува́льний
Рятува́льне (рятівне́) ко́ло <Рятува́льний (рятівни́й) круг> *див.* ко́ло[1] (2)
САДЖА́ТИ
саджа́ти
◊ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.)* / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.)* на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти
САДИ́ТИ
сади́ти
◊ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.)* / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.)* на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти
Сади́ти / посади́ти квочку *див.* сади́ти
САДОВИ́ТИ
садови́ти
◊ Саджа́ти (садови́ти, сади́ти, настромля́ти *і т. ін.)* / посади́ти (настроми́ти, насади́ти *і т. ін.)* на па́лю (на паль, на кіл) *див.* саджа́ти
СА́ЖА
са́жу
Труси́ти са́жу (ко́мин) *див.* труси́ти

СА́ЖЕНЬ
са́жень
Косови́й са́жень *див.* са́жень
САЛІЦИ́ЛОВИЙ
саліци́лова
△ Саліци́лова кислота́ *див.* кислота́ (29)
СА́ЛО
са́ла
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кіт до ми́ші (са́ла) / на са́ло *див.* кіт (5)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ци́ган (кіт, кі́шка) до са́ла (на са́ло, до сальця́) *див.* ціга́ни
са́лі
◊ На комари́ному са́лі *див.* са́ло
са́ло
◊ Зна́є кі́шка (ки́ця), чиє́ са́ло з'ї́ла <Зна́є кіт (котя́ра), чиє́ са́ло з'їв> *див.* кі́шка (1)
◊ Як кіт у са́ло *див.* кіт (4)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кіт до ми́ші (са́ла) / на са́ло *див.* кіт (5)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ци́ган (кіт, кі́шка) до са́ла (на са́ло, до сальця́) *див.* ціга́ни
са́лом
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.)* кота́ над са́лом> *див.* спійма́ти
САМ
сам
◊ Сам чорт коли́ску гойда́є *див.* чорт
◊ Як (куди́, коли́ *і т. ін.)* [сам (сама́, самі́ *і т. ін.)*] зна́єш (зна́єте) *див.* зна́ти (45)
сама́
◊ Як (куди́, коли́ *і т. ін.)* [сам (сама́, самі́ *і т. ін.)*] зна́єш (зна́єте) *див.* зна́ти (45)
са́мих
◊ Моро́з (хо́лод) пробира́ється / пробра́вся до ті́ла (до [са́мих] кісто́к, за пле́чі *і т. ін.)* *див.* моро́з
самі́
◊ О́чі (пові́ки) [аж (самі́)] кле́яться *див.* о́ко[1]
◊ [Самі́ (ті́льки)] кістки́ та шкі́ра (шку́ра) *див.* кі́стка (22)
◊ Як (куди́, коли́ *і т. ін.)* [сам (сама́, самі́ *і т. ін.)*] зна́єш (зна́єте) *див.* зна́ти (45)
СА́МИЙ
са́мих
◊ До [са́мих] кісто́к промока́ти (промерза́ти, пройма́ти *і т. ін.)* *див.* промока́ти[1]
са́мому
◊ У квіту́ <У [са́мому] кві́ті> *див.* квіт (1)
САНА́ЦІЯ
сана́ція
△ Креди́тна сана́ція *див.* сана́ція
СВАТ[1]
сват
◊ Кум королю́ і сват міні́стру *див.* кум[1] (3)
СВА́ШКА
сва́шка
◊ Кирпа́та сва́шка *див.* сва́шка

СВЕРБІ́ТИ
сверби́ть
◊ Сверби́ть на кінці́ (на кі́нчику) язика́ *див.* свербі́ти
СВЕРДЛОВИ́НА
свердлови́на
△ Абісси́нський коло́дязь <Абісси́нська свердлови́на> *див.* коло́дязь (1)
△ Артезіа́нський коло́дязь <Артезіа́нська свердлови́на> *див.* коло́дязь (2)
СВИНЯ́
свиньми́
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти
свиня́
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
сви́ням
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти
сви́нями
◊ Мета́ти (ки́дати, розкида́ти, розсипа́ти *і т. ін.)* бі́сер (пе́рли) [сви́ням (пе́ред свиньми́, пе́ред сви́нями)] *див.* мета́ти
СВИНЯ́ЧИЙ
свиня́чий
Сліпи́й (ку́рячий, свиня́чий, ціга́нський) дощ *див.* дощ (1)
СВИ́СНУТИ
сви́сне
◊ Як (коли́) рак сви́сне *(рідко* засви́ще) *див.* рак[1]
СВИСТІ́ТИ
свисти́
Кричи́, свисти́ *див.* крича́ти (1)
свисти́ть
◊ [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях) *див.* свисті́ти
◊ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, віє *і т. ін.)*] *див.* ві́тер (10)
СВІ́ЖИЙ
сві́жа
◊ Аби́ сві́жа копі́йка *див.* копі́йка (7)
◊ Сві́жа (жива́) копі́йка *див.* копі́йка (9)
СВІЙ
свій
○ На свій копи́л *див.* копи́л[1] (2)
◊ На свій кшталт *див.* кшталт (3)
Чужи́й (свій) куто́к *див.* куто́к (5)
свого́
◊ Зла́зити зі свого́ ко́ника *див.* зла́зити[1] (3)
◊ Сіда́ти / сі́сти на свого́ ко́ника *(рідко* конька́) *див.* сіда́ти
◊ Сідла́ти / осідла́ти свого́ коня́ (ко́ника) *див.* сідла́ти
своє́
◊ Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в'ю *див.* облива́ти
◊ Під своє́ крило́ *див.* крило́ (2)
своє́ї
◊ Кла́сти / покла́сти до [своє́ї] кише́ні ([собі́] в кише́ню) *див.* кла́сти (12)

своє́ю
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати (2)
свої́
◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ (*рі́дко* свої́) лі́кті (*рі́дко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
◊ Обагри́ти / обагря́ти [свої́] ру́ки кро́в'ю *див.* обагря́ти
◊ Обпали́ти / обпа́лювати [собі́ (свої́)] кри́ла *див.* обпа́лювати
◊ Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́) *див.* пали́ти[1]
◊ Пока́зувати / показа́ти [свої́] кі́гті *див.* пока́зувати
◊ Пусти́тися / пуска́тися на свої́ кри́ла *див.* пуска́тися
Спрямо́вувати / спрямува́ти [свої́] кро́ки ([свою́] путь) *див.* спрямо́вувати
свої́й
◊ Трима́ти (держа́ти) в свої́й кише́ні *див.* трима́ти
свої́м
Вла́сним (свої́м) ко́штом *див.* ко́шти (1)
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] по́том) *див.* добува́ти (2)
◊ Сяга́ти [свої́м despite корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків) *див.* сяга́ти
свої́ми
◊ Су́нутися зі свої́ми ко́зами на торг *див.* су́нутися
свої́х
◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)
◊ І кісто́к [свої́х] не позбира́ти *див.* позбира́ти
свою́
◊ Вхо́дити / ввійти́ в [свою́] ко́лію *див.* вхо́дити (20)
◊ Клопота́ти собі́ (свою́) го́лову *див.* клопота́ти (3)
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
Спрямо́вувати / спрямува́ти [свої́] кро́ки ([свою́] путь) *див.* спрямо́вувати
своя́
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.*) краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
◊ Своя́ кі́стка *див.* кі́стка (23)
СВІТ[2]
світ
◊ [Аж (*рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Кля́сти́ на чім (на чо́му) світ стої́ть *див.* кля́сти́ (2)
◊ Світ кру́титься пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* світ[2]
◊ Світ [не] кли́ном зійшо́вся *див.* світ[2]
◊ У бі́лий світ, як у копі́йку (у копі́єчку) *див.* світ[2]
сві́та
◊ [Аж (хоч, геть)] на край сві́ту (сві́та, *рі́дко* землі́) *див.* край[1] (7)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) на кінці́ сві́ту (сві́та) *див.* кіне́ць[1] (19)
сві́ту
◊ [Аж (хоч, геть)] на край сві́ту (сві́та, *рі́дко* землі́) *див.* край[1] (7)
◊ [І] на краю́ (на край) сві́ту *див.* край[1] (8)
◊ Кіне́ць сві́ту *див.* кіне́ць[1] (14)
◊ Хоч з ха́ти (на край сві́ту) тіка́й *див.* тіка́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) на кінці́ сві́ту (сві́та) *див.* кіне́ць[1] (19)
СВІТИ́ЛО
світи́ла
△ Ко́ло схи́лення світи́ла *див.* ко́ло[1] (5)
СВІТИ́ТИ
світи́ти
Світи́ти ко́зиря *див.* світи́ти
◊ Світи́ти / посвіти́ти косо́ю *див.* світи́ти
СВІ́ТЛО[1]
сві́тла
△ Корпускуля́рна тео́рія сві́тла *див.* тео́рія
сві́тлі
◊ Не в кра́щому сві́тлі *див.* сві́тло[1]
сві́тло
◊ Ки́дати / ки́нути сві́тло *див.* ки́дати (26)
СВІ́ЧКА
сві́чка
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) сві́чка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.*) *див.* сві́чка
СВЯТКУВА́ТИ
святкува́ти
◊ Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати) *див.* ко́рчити (2)
СВЯ́ТО[1]
свята́
Кле́чана (клеча́льна) неді́ля <Кле́чані свята́> *див.* неді́ля
СВЯЩЕ́ННИЙ
свяще́нна
Свяще́нна кни́га *див.* кни́га (7)
СЕБЕ́
себе́
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в (*рі́дко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◊ Де (куди́) ді́вати / ді́ти (поді́ти) себе́ *див.* ді́вати (1)
◊ Кла́сти / покла́сти на се́бе хрест (хреста́, хрести́) *див.* кла́сти (16)
◊ Ко́рчити [з се́бе] ду́рня (ду́рника, бла́зня *і т. ін.*) *див.* ко́рчити (1)
◊ Тягти́ (тягну́ти, перетяга́ти *і т. ін.*) / перетягну́ти (перетягти́) ко́вдру на се́бе *див.* тягти́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) за се́бе ки́дати / ки́нути *див.* ки́дати (46)
собі́
◊ Зроби́ти (створи́ти) / роби́ти (ство́рювати, твори́ти) [собі́] куми́ра (куми́ром) *див.* зроби́ти (16)
◊ [І] в го́лову (в ду́мку, в ду́мці, в дума́х) [собі́] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти (5)
◊ Кла́сти / покла́сти на собі́ честь *див.* кла́сти (17)
◊ Клопота́ти собі́ (свою́) го́лову *див.* клопота́ти (3)
◊ Кра́яти [собі́] мо́зок *див.* кра́яти (3)
Кри́ти в собі́ *див.* кри́ти (1)
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ (*рі́дко* свої́) лі́кті (*рі́дко* па́льці) *див.* куса́ти (1)
◊ Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) [собі́] кише́ні *див.* набива́ти
◊ Обпали́ти / обпа́лювати [собі́ (свої́)] кри́ла *див.* обпа́лювати
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
собо́ю
◊ Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́) *див.* пали́ти[1]
СЕЗО́Н
сезо́н
Купа́льний сезо́н *див.* сезо́н
СЕКРЕТА́Р[1]
секрета́р
Коле́зький секрета́р *див.* секрета́р[1]
СЕ́КТОР
се́ктор
△ Корпорати́вний се́ктор *див.* се́ктор
СЕ́ЛЬНИЙ
се́льний
◊ Се́льний крин *див.* крин (1)
СЕЛЯНИ́Н
селя́н
Комі́те́ти незамо́жних селя́н *див.* комі́те́т (4)
СЕМИМИ́ЛЬНИЙ
семими́льними
◊ Семими́льними кро́ками йти (просува́тися, ступа́ти *і т. ін.*) *див.* іти́ (154)
СЕРЕДА́
середа́
◊ Криви́тися / скриви́тися як середа́ на п'ятницю *див.* криви́тися (1)
СЕРЕ́ДНІЙ
сере́днім
Кру́глим (сере́днім) число́м *див.* число́
СЕРЕДО́ВИЙ
середо́вий
Середо́вий ключ *див.* ключ[1] (2)
СЕРП
серпо́м
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.*) [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
СЕ́РЦЕ
се́рце
◊ [Аж] кра́ється се́рце (душа́) *див.* се́рце
◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди) *див.* ки́дати (13)

◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти (2)
◊ Крива́вити се́рце (ду́шу) *див.* крива́вити (1)
◊ Крива́виться се́рце (душа́) *див.* се́рце
◊ Куса́ти за се́рце *див.* куса́ти (4)
◊ Обли́те кро́в'ю се́рце *див.* се́рце
◊ Обли́ти / облива́ти [своє́] се́рце кро́в'ю *див.* облива́ти
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]

се́рці
◊ Кі́шки (коти́) шкребу́ть (скребу́ть, скубу́ться, шкребу́ться) в (по) душі́ (на (в) се́рці) *див.* кі́шка (2)
◊ На се́рці кипи́ть *див.* кипі́ти (5)

се́рцю
Брати́ по се́рцю й кро́ві *див.* брат (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.)* [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]

се́рця
◊ Крик (ле́мент) душі́ (се́рця) *див.* крик[1] (5)
◊ Кри́хітка се́рця *див.* кри́хітка (1)
◊ Кров се́рця *див.* кров (20)
◊ Кро́в'ю се́рця *див.* кров (24)
◊ Підбира́ти (добира́ти) / підібра́ти (добра́ти) ключ до душі́ (до се́рця) *див.* підбира́ти
◊ Точи́ти кров з се́рця *див.* точи́ти[2]

СЕЧОВИ́Й
сечова́
△ Сечова́ кислота́ *див.* кислота́ (30)

СИБІ́РСЬКИЙ
сибі́рський
△ Сибі́рський кедр *див.* кедр (1)

СИ́ВИЙ
си́вої
◊ До си́вої (сідо́ї) коси́ *див.* коса́[1] (1)

СИДІ́ТИ
сиді́ти
◊ Крути́тися (сі́патися, со́ватися, сиді́ти *і т. ін.)* [як (мов, ні́би *і т. ін.)*] на ши́лі <На ши́ло сі́сти> *див.* крути́тися (2)
◊ Над кни́жкою (над книжка́ми) сиді́ти *див.* сиді́ти
◊ Сиді́ти в кишені́ *див.* сиді́ти
Сиді́ти в комі́рному *див.* сиді́ти
◊ Сиді́ти в крові́ *див.* сиді́ти
◊ Сиді́ти ка́менем (пенько́м, кря́чкою *і т. ін.)* *див.* сиді́ти

СИ́ДОРІВ
си́дорову
◊ Як си́дорову козу́ *див.* коза́ (3)

СИ́ЛА
си́ла
△ Кі́нська си́ла *див.* си́ла
△ Коерцити́вна си́ла *див.* си́ла

си́ли
◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)

си́лі
◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.)* *див.* хто[1]

си́лою
◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.)* *див.* хто[1]

си́лу
◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)

СИ́ЛЬНИЙ
си́льне
△ Си́льне керува́ння *див.* керува́ння (1)

СИНЕ́ЦЬ
синці́
Синці́ (круги́, ко́ла, кружки́) під (попі́д) очи́ма *див.* сине́ць

СИНИ́ЛЬНИЙ[2]
сини́льна
△ Сини́льна (ціа́ниста, ціановодне́ва) кислота́ *див.* кислота́ (31)

СИ́НІЙ
си́ній
△ Си́ній кит *див.* кит[1] (2)

СИ́НТАКСИС
си́нтаксис
△ Комунікати́вний си́нтаксис *див.* си́нтаксис

СИ́ПАТИ
си́пати
◊ Ки́дати (розкида́ти, си́пати *і т. ін.)* компліме́нти (компліме́нтами) *див.* ки́дати (35)

СИПОНУ́ТИ
сипоне́
◊ На́че (немо́в *і т. ін.)* сні́гом сипоне́ (сипону́в) за ко́мір (по́за шкі́рою *і т. ін.)* *див.* сипону́ти

сипону́в
◊ На́че (немо́в *і т. ін.)* сні́гом сипоне́ (сипону́в) за ко́мір (по́за шкі́рою *і т. ін.)* *див.* сипону́ти

СИР
сир
Ковба́сний сир *див.* сир

СИРІ́ТСТВО
сирі́тство
Кру́гле сирі́тство *див.* сирі́тство

СИРОКОПЧЕ́НИЙ
сирокопче́на
Сирокопче́на ковбаса́ *див.* ковбаса́ (3)

СИРО́П
сиро́п
Клено́вий сиро́п *див.* сиро́п

СИРОТА́
сирота́
Кру́гла (кру́глий) сирота́ *див.* сирота́

СИСТЕ́МА
систе́ма
△ Автоматизо́вана систе́ма керува́ння *див.* систе́ма
△ Колоі́дна систе́ма *див.* систе́ма
△ Колоніа́льна систе́ма *див.* систе́ма
△ Коридо́рна систе́ма *див.* систе́ма

систе́ми
△ Колива́льні систе́ми *див.* систе́ма

СИ́ТИЙ
си́ті
◊ І ко́зи си́ті, і сі́но ці́ле *див.* коза́ (2)

СІДА́ТИ
сіда́ти
◊ Сіда́ти / сі́сти на свого́ ко́ника *(рі́дко* конька́) *див.* сіда́ти

СІДИ́Й
сідо́ї
◊ До си́вої (сідо́ї) коси́ *див.* коса́[1] (1)

СІДЛА́ТИ
сідла́ти
◊ Сідла́ти / осідла́ти свого́ коня́ (ко́ника) *див.* сідла́ти

СІДЛО́
сідла́
◊ Ви́бити (ви́садити) з сідла́ *(заст.* з кульба́ки) *див.* вибива́ти (17)

сідло́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* коро́ві сідло́ *див.* сідло́

СІДНИ́ЧНИЙ
сідни́чна
△ Сідни́чна кі́стка *див.* кі́стка (8)

СІК
сік
△ Кишко́вий сік *див.* сік

со́ки
◊ Висиса́ти (висмо́ктувати, витяга́ти, випива́ти) / ви́ссати (ви́смоктати, ви́тягти, ви́пити) [всю] кров (си́лу, [всі] си́ли (со́ки)) *див.* висиса́ти (1)

СІЛЬ
сіль
△ Ки́сла сіль *див.* сіль
△ Кухо́нна сіль *див.* сіль
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися

СІЛЬСЬКИ́Й
сільськи́й
Сільськи́й кореспонде́нт *див.* кореспонде́нт (2)

СІМ
сім
◊ За сім верст киселю́ ї́сти *див.* ї́сти (2)
◊ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця (1)
◊ Сім верст пі́шки за шмат *(рі́дше* за шматко́м) ки́шки *див.* сім
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ Сім фу́тів під кі́лем *див.* сім
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт

сімома́
◊ [Кни́га] за сімома́ печа́тками (печа́тями) *див.* печа́тка

СІМЕ́ЙНИЙ

сіме́йний

△ Сіме́йний ко́декс *див.* ко́декс (6)

Сіме́йний куто́к *див.* куто́к (3)

СІМ'Я

сім'я

◊ Кропи́в'яне сім'я *див.* сім'я

сім'ям

◊ Заси́пати кропи́в'яним сім'ям *див.* засипа́ти[1] (1)

СІ́НО

сі́на

◊ За сім вовків копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця (1)

сі́но

◊ І ко́зи си́ті, і сі́но ці́ле *див.* коза́ (2)

СІ́ПАТИСЯ

сі́патися

◊ Крути́тися (сі́патися, со́ватися, сиді́ти *і т. ін.*) [як (мов, ніби *і т. ін.*)] на ши́лі <На ши́ло сі́сти> *див.* крути́тися (2)

СІРКО́

сірка́

◊ Тягти́ (тягну́ти) сірка́ (кота́, ку́цого) за хвіст (за хвоста́) *див.* тягти́

СІРЧА́НИЙ

сірча́на

△ Сірча́на кислота́ *див.* кислота́ (32)

СІРЧИ́СТИЙ

сірчи́ста

△ Сірчи́ста кислота́ *див.* кислота́ (33)

СІЧ[1]

сі́чі

Кіш Запоро́зької (Запорі́зької) Сі́чі *див.* кіш[2] (1)

СІ́ЧКА

сі́чки

◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.*) *див.* ва́ртий (4)

СКАЗ

сказ

◊ Ки́дати / ки́нути в сказ *див.* ки́дати (12)

СКАЗА́ТИ

сказа́ти

Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.*) сказа́ти *див.* сказа́ти

СКАКУ́Н

скаку́н

△ Ара́бський кінь (скаку́н) *див.* кінь (6)

СКА́ПУВАТИ

ска́пувати

◊ Ска́пувати кро́в'ю *див.* ска́пувати

СКА́РГА

скарг

Кни́га скарг [і пропози́цій] *див.* кни́га (4)

СКИДА́ТИ

скида́ти

◊ Ки́дати (скида́ти) / ки́нути (ски́нути) в при́рву *див.* ки́дати (36)

СКИ́НУТИ

скинь

◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.*) о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]

СКИПА́ТИ

скипа́є

◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)

СКИПА́ТИСЯ[1]

скипа́ється

◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)

СКІ́ЛЬКИ

скі́льки

◊ Скі́льки (куди́) о́ко обхо́плює *див.* о́ко[1]

◊ Скі́льки о́ком ки́неш (кинь, доки́неш, згля́неш *і т. ін.*) *див.* ки́дати (44)

СКЛАД[1]

склад

Кома́ндний склад *див.* склад[1]

СКЛАДА́ТИ

склада́ти

◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (укло́н) *див.* віддава́ти (25)

◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, склада́ти) го́лову (життя́, *рі́дше* ду́шу) *див.* зложи́ти (1)

◊ Кла́сти (нести́, прино́сити, склада́ти *і т. ін.*) / покла́сти (принести́, скла́сти *і т. ін.*) на вівта́р (на олта́р) *див.* кла́сти (13)

◊ Склада́ти / скла́сти (зложи́ти) ла́пки (кри́льця) *див.* склада́ти

СКЛАДА́ТИСЯ

склада́тися

◊ Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к *див.* збира́тися (5)

СКЛАДОВИ́Й

складови́й

△ Складови́й кубі́чний метр *див.* метр[1]

СКЛЕ́ЇТИ

скле́їти

◊ Скриви́ти (скле́їти, зроби́ти *і т. ін.*) ки́слу мі́ну *див.* скри́влювати

СКЛИКА́ТИ

склика́ти

Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.*) *див.* склика́ти

СКЛО

скло

△ Ква́рцове скло *див.* скло

Чи́стий, як сльоза́ (скло, кришта́ль *і т. ін.*) *див.* чи́стий

СКЛЯНИ́Й

скляни́м

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] під [скляни́м] ковпако́м *див.* ковпа́к (3)

СКОПИ́ЛИТИ

скопи́лити

◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.*) *див.* копи́лити (1)

СКОРИ́СТУВА́ТИСЯ

скори́стува́тися

Кори́стува́тися (користа́тися) / скориста́тися (*рі́дко* скори́стува́тися) по́слугами (по́слугою) *див.* кори́стува́тися (1)

СКО́СА

ско́са

Позира́ти ско́са (ко́со) *див.* позира́ти

СКРЕБТИ́

скребу́ть

◊ Кі́шки (коти́) шкребу́ть (скребу́ть, ску́буться, шкребу́ться) в (по) душі́ (на (в) се́рці) *див.* кі́шка (2)

СКРЕСНУ́ТИ

скре́сла

◊ Кри́га скре́сла (зру́шила) *див.* кри́га (1)

СКРИВИ́ТИ

скриви́ти

◊ Криви́ти / покриви́ти (скриви́ти) душе́ю (со́вістю) *див.* криви́ти (3)

СКРИВИ́ТИСЯ

скриви́тися

◊ Криви́тися / скриви́тися як середа́ на п'я́тницю *див.* криви́тися (1)

СКРО́НЯ

скро́ні

Крути́ти / покрути́ти па́льцем ко́ло чола́ (голови́, скро́ні *і т. ін.*) *див.* крути́ти (1)

скро́ню

◊ Пусти́ти собі ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти

скро́нях

◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.*) / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.*) [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров (17)

СКРОПИ́ТИ

скропи́ти

◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (свое́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати (2)

СКРУТИ́ТИ

скрути́ти

Скру́чувати / скрути́ти кула́к (кулаки́) *див.* скру́чувати

Хапа́ють (напада́ють, кру́тять *і т. ін.*) / вхопи́ли (напа́ли, скрути́ли *і т. ін.*) ко́рчі *див.* ко́рчі (1)

СКРУ́ЧУВАТИ

скру́чувати

Скру́чувати / скрути́ти кула́к (кулаки́) *див.* скру́чувати

СКУ́БТИСЯ

ску́буться

◊ Кі́шки (коти́) шкребу́ть (скребу́ть, ску́буться, шкребу́ться) в (по) душі́ (на (в) се́рці) *див.* кі́шка (2)

СКУПА́ТИ

скупа́ти

◊ Умоча́ти (умо́чувати) / умочи́ти (скупа́ти) ру́ки в крові́ *див.* умоча́ти[1]

СКУПА́ТИСЯ

скупа́тися

◊ Купа́тися / скупа́тися в крові́ *див.* купа́тися (2)

СКУШТУВÁТИ
скуштувáти
◊ Скуштувáти (покуштувáти) віника (кúя, лозúни, рíзок, нагаїв *і т. ін.)* *див.* скуштувáти
СЛАБКÚЙ
слабкá
◊ Кúшка тонкá (корóтка, слабкá *і т. ін.)* *див.* кúшка (10)
слабкé
△ Слабкé керувáння *див.* керувáння (2)
СЛÁНЕЦЬ
слáнець
△ Кéдрóвий слáнець *див.* слáнець
СЛÁСНИЙ
слáсний
◊ Слáсний кусóк *див.* кусóк (1)
СЛИЗЬКÚЙ
слизькóму
◊ Крутúтися / покрутúтися на слизькóму *див.* крутúтися (1)
СЛÚНА
слúна
◊ [Аж] слúна (слúнка) [з рóта (по губáх)] кóтиться (течé, набігáє *і т. ін.)* / покотúлася (потеклá, набíгла *і т. ін.)* *див.* слúна
слúну
◊ Ковтáти слúну (слúнку, слúнки, слúночку) *див.* ковтáти (5)
СЛÚНКА
слúнка
◊ [Аж] слúна (слúнка) [з рóта (по губáх)] кóтиться (течé, набігáє *і т. ін.)* / покотúлася (потеклá, набíгла *і т. ін.)* *див.* слúна
слúнки
◊ Ковтáти слúну (слúнку, слúнки, слúночку) *див.* ковтáти (5)
слúнку
◊ Ковтáти слúну (слúнку, слúнки, слúночку) *див.* ковтáти (5)
СЛÚНОЧКА
слúночку
◊ Ковтáти слúну (слúнку, слúнки, слúночку) *див.* ковтáти (5)
СЛІВЦÉ
слівцé
◊ Крáсне слівцé *див.* слівцé
слівцéм
◊ Перекидáтися / перекúнутися словáми (слóвом, слівцéм, кількомá словáми) *див.* перекидáтися[2]
СЛІД[2]
слід
Кудú [не] слід *див.* слід[2]
СЛÍЗНО
слíзно
◊ Плáкати (ридáти) / заплáкати (заридáти) гіркúми (дрібнúми, кривáвими *і т. ін.)* слíзьмú (сльозáми) <Слíзно плáкати (ридáти)> *див.* плáкати
СЛÍЗОНЬКА
слíзоньки
◊ Ковтáти (глитáти) сльóзи (слíзоньки) *див.* ковтáти (2)
СЛІПÚЙ
сліпá
Випадкóва (заблýкана, сліпá) кýля *див.* кýля[1] (1)
△ Сліпá кúшка *див.* кúшка (6)
◊ Сліпá кýрка *див.* кýрка (2)
сліпúй
Сліпúй (кýрячий, свинячий, циганський) дощ *див.* дощ (1)
СЛІПОТÁ
сліпотá
△ Кóлірна сліпотá *див.* сліпотá
△ Кýряча сліпотá *див.* сліпотá
СЛÓВО
слóва
◊ Для (зáдля, рáди *і т. ін.)* крáсного слóва (слівцá) *див.* слóво
Обдýмувати (продýмувати) / обдýмати (продýмати) кóжне слóво (зміст кóжного слóва) *див.* обдýмувати
Присíкуватися до кóжного слóва *див.* присíкуватися
У крáщому розумíнні [цьогó] слóва *див.* розумíння
словá
◊ Кúдати (випускáти) / кúнути (вúпустити) словá на вíтер *див.* кúдати (5)
◊ Кúдати / кúнути словá [чéрез плечé] *див.* кúдати (27)
△ Ключовí словá *див.* слóво
◊ Ковтáти словá *див.* ковтáти (6)
Крáсне слóво <Крáсні словá> *див.* слóво
△ Крилáтий вúслів <Крилáті слóва> <Крилáта фрáза> *див.* вúслів (2)
словáми
◊ За слóвом *(рідше* за словáми, по слóво) до кишéні (у кишéню, *рідше* у пáзуху) не лíзти (не лáзити) / не полíзти *див.* лíзти
◊ Кúдатися словáми (слóвом, фрáзами *і т. ін.)* *див.* кúдатися (6)
◊ Кількомá (небагатьмá) словáми *див.* слóво
◊ Кресáти словáми *див.* кресáти (3)
◊ Крутúти словáми *див.* крутúти (17)
◊ Перекидáтися / перекúнутися словáми (слóвом, слівцéм, кількомá словáми) *див.* перекидáтися[2]
слóві
◊ Зимувáти на кóжному (кóжнім) слóві *див.* зимувáти (2)
слóво
◊ За слóвом *(рідше* за словáми, по слóво) до кишéні (у кишéню, *рідше* у пáзуху) не лíзти (не лáзити) / не полíзти *див.* лíзти
◊ Кúдати / кúнути клич (гáсло, слóво *і т. ін.)* *див.* кúдати (16)
◊ Кóване слóво *див.* слóво
Крáсне слóво <Крáсні словá> *див.* слóво
◊ Кривé слóво *див.* слóво
◊ Крýгле слóво <Крýглий зворóт> *див.* слóво
◊ Ловúти (хапáти) кóжне слóво *див.* ловúти
Обдýмувати (продýмувати) / обдýмати (продýмати) кóжне слóво (зміст кóжного слóва) *див.* обдýмувати
слóвом
◊ За слóвом *(рідше* за словáми, по слóво) до кишéні (у кишéню, *рідше* у пáзуху) не лíзти (не лáзити) / не полíзти *див.* лíзти
◊ Кúдатися словáми (слóвом, фрáзами *і т. ін.)* *див.* кúдатися (6)
◊ Перекидáтися / перекúнутися словáми (слóвом, слівцéм, кількомá словáми) *див.* перекидáтися[2]
СЛОНÓВИЙ
слонóва
Слонóва кість (кíстка) *див.* кість (1)
слонóвої
Слонóвої кóсті (кíстки) *див.* кість (2)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* вúточений [із слонóвої кóсті (кíстки)] *див.* вúточений[1] (1)
СЛУЖБА
слýжба
△ Крéйсерська слýжба *див.* слýжба
СЛУЖБÓВИЙ
службóва
Службóва кнúжка *див.* кнúжка (6)
СЛУЖÚТЕЛЬ
служúтель
△ Служúтель кýльту *див.* служúтель
СЛÝХАТИ
слýхай
Слýхати (слýхай [мою]) комáнду! *див.* слýхати
слýхати
Слýхати (слýхай [мою]) комáнду! *див.* слýхати
СЛЬОЗÁ
сліз
◊ Насисáтися / нассáтися крóві (пóту, сліз) *див.* насисáтися
◊ Як у котá сліз *див.* сльозá
слізьмú
◊ Плáкати (ридáти) / заплáкати (заридáти) гіркúми (дрібнúми, кривáвими *і т. ін.)* слíзьмú (сльозáми) <Слíзно плáкати (ридáти)> *див.* плáкати
◊ Покропúти крóв'ю (пóтом, слізьмú *і т. ін.)* *див.* покропúти
сльозá
◊ Сльóзи крýтяться (сльозá крýтиться) в очáх *див.* сльозá
Чúстий, як сльозá (скло, криштáль *і т. ін.)* *див.* чúстий
сльозáми
◊ Плáкати (ридáти) / заплáкати (заридáти) гіркúми (дрібнúми, кривáвими *і т. ін.)* слíзьмú (сльозáми) <Слíзно плáкати (ридáти)> *див.* плáкати
сльóзи
◊ [І] котóві на сльóзи немá (немáє, не вистачить *і т. ін.)* *див.* немá
◊ Кидáє / кúнуло в сльóзи (сльозý) *див.* кúдати (3)
◊ Кúдатися / кúнутися в сльóзи *див.* кúдатися (4)
◊ Киплять сльóзи в (на) очáх *див.* сльозá
◊ Ковтáти (глитáти) сльóзи (слíзоньки) *див.* ковтáти (2)

◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.*) сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
◊ Крокоди́лячі (крокоди́лові) сльо́зи *див.* сльоза́
Кулака́ми сльо́зи утира́ти *див.* утира́ти[1]
◊ Ли́ти (пролива́ти) крокоди́лячі сльо́зи *див.* ли́ти
◊ Сльо́зи кру́тяться (сльоза́ кру́титься) в оча́х *див.* сльоза́
сльозу́
◊ Ки́дає / ки́нуло в сльо́зи (сльозу́) *див.* ки́дати (3)
СМЕРТЕ́ЛЬНИЙ
смерте́льний
Кро́вний (смерте́льний) во́рог *див.* во́рог (4)
СМЕ́РТНИЙ
сме́ртна
◊ Сме́ртна прися́га (кля́тва) *див.* прися́га
◊ Сме́ртний час (кіне́ць) <Сме́ртна мить> *див.* час
сме́ртний
◊ Сме́ртний час (кіне́ць) <Сме́ртна мить> *див.* час
СМЕРТЬ
смерть
Збліднути (побіліти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.*) *див.* збліднути (1)
△ Клі́нічна смерть *див.* смерть
◊ Кров і смерть! *див.* кров (16)
◊ Мов з косо́ю пройшла́ смерть *див.* смерть
◊ Нагада́ти козі́ смерть *див.* нага́дувати
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
◊ Смерть [з косо́ю] за плечи́ма <Смерть трясе́ / потрясла́ косо́ю> *див.* смерть
СМІХ
сміх
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
◊ [І] хоч би (хоча́ б, коли́ б *і т. ін.*) на сміх *див.* сміх
◊ Ки́дає / ки́нуло в сміх (у лють, у гнів *і т. ін.*) *див.* ки́дати (4)
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
смі́хом
◊ Подави́тися смі́хом (ка́шлем, кри́ком *і т. ін.*) *див.* подави́тися
смі́ху
◊ Рва́ти / порва́ти кишки́ [зо (від) смі́ху (від ре́готу)] *див.* рва́ти
СМІ́ШКИ
смі́шки
◊ Смі́шки з ба́биної кі́шки *див.* смі́шки
СМІЯ́ТИСЯ
смію́ться
◊ Ку́рям (ку́рці, лю́дям) на сміх <Ку́ри смію́ться> *див.* сміх
смія́тися
◊ Смія́тися / засмія́тися на ку́тні *див.* смія́тися
СМОКТА́ТИ
смокта́ти
Кури́ти (пали́ти, смокта́ти *і т. ін.*) лю́льку (калья́н, наргіле́ *і т. ін.*) *див.* кури́ти[1] (1)
◊ Пи́ти (смокта́ти, сса́ти *і т. ін.*) / попи́ти (посмокта́ти) кров (кро́ві) *див.* пи́ти
СМОЛА́
смола́
◊ Реп'ях́ом (як (мов, ні́би *і т. ін.*) реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до шта́нів, у соба́чий хвіст *і т. ін.*)] *див.* реп'я́х
смоло́ю
◊ Реп'ях́ом (як (мов, ні́би *і т. ін.*) реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до шта́нів, у соба́чий хвіст *і т. ін.*)] *див.* реп'я́х
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.*) / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.*) кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.*) *див.* се́рце
СНАРЯ́Д
снаря́д
△ Серо́ваний снаря́д *див.* снаря́д
снаря́ди
Випуска́ти / ви́пустити ку́лі (снаря́ди, мі́ни *і т. ін.*) *див.* випуска́ти (3)
СНІГ
сніг
◊ Кури́ться ку́рява (пісо́к, сніг *і т. ін.*) *див.* ку́рява (2)
сні́гом
◊ На́че (немо́в *і т. ін.*) сні́гом сипоне́ (сипону́в) за ко́мір (по́за шкі́рою *і т. ін.*) *див.* сипону́ти
сні́гу
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ред) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
СНІП
сніп
Зароблі́ти (жа́ти, коси́ти *і т. ін.*) за сніп *див.* зароблі́ти (3)
СОБА́КА
соба́ка
◊ Усі́кий (усі́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
◊ Як соба́ка за обгри́зену кі́стку *див.* соба́ка
соба́кою
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кі́шка (кіт) з соба́кою *див.* кі́шка (4)
соба́ці
◊ [Пі́ти] кобилі (псу, соба́ці *і т. ін.*) під хвіст *див.* пі́ти
СОБА́ЧИЙ
соба́ча
△ Соба́ча кропива́ *див.* кропива́ (3)
соба́чий
◊ Реп'ях́ом (як (мов, ні́би *і т. ін.*) реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до шта́нів, у соба́чий хвіст *і т. ін.*)] *див.* реп'я́х
СОБІ́
собі́
◊ Кла́сти / покла́сти до [своє́ї] кише́ні ([собі́] в кише́ню) *див.* кла́сти (12)
СО́ВАТИСЯ
со́ватися
◊ Ки́датися (со́ватися) / ки́нутися (су́нутися) з кула́ками (кулако́м) *див.* ки́датися (7)
◊ Крути́тися (сі́патися, со́ватися, сиді́ти *і т. ін.*) [як (мов, ні́би *і т. ін.*)] на ши́лі <На ши́ло сі́сти> *див.* крути́тися (2)
Со́ватися з кула́ками (кулако́м) *див.* со́ватися
СО́ВІСТЬ
со́вістю
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́ (97)
◊ Криви́ти / покриви́ти (скриви́ти) душе́ю (со́вістю) *див.* криви́ти (3)
СОКИ́РА
соки́ру
◊ Кла́сти / покла́сти під соки́ру *див.* кла́сти (19)
СОКОВИ́ТИЙ
сокови́ті
Сокови́ті корми́ *див.* корм (5)
СОЛДА́ТСЬКИЙ
солда́тська
Похі́дна (польова́, солда́тська) ку́хня *див.* ку́хня (2)
СОЛО́ДКИЙ
соло́дкий
Соло́дкий ко́рінь *див.* ко́рінь (3)
СОЛО́МА
соло́мою
◊ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не кло́ччям *і т. ін.*) наби́та *див.* голова́ (20)
СОЛО́НИЙ
соло́ний
◊ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий *і т. ін.*)] піт *див.* ли́ти
СОЛЯ́НИЙ
соля́на
△ Соля́на (хлори́дна) кислота́ *див.* кислота́ (34)
СОН[1]
сну
Колиса́ти (колиха́ти, лю́ляти *і т. ін.*) до сну *див.* колиса́ти (1)
◊ Хи́лить (кло́нить) на (в) сон (до сну) *див.* хили́ти
сон
◊ Сон рябо́ї (*рідко* вороно́ї) кобили *див.* сон[1]
◊ Сон хи́лить (кло́нить, змо́рює *і т. ін.*) / змори́в (злами́в, поборо́в *і т. ін.*) *див.* сон[1]
◊ Хи́лить (кло́нить) на (в) сон (до сну) *див.* хили́ти
СО́НЦЕ
со́нце
◊ Коза́цьке (цига́нське) со́нце *див.* со́нце
◊ Кра́сне со́нце *див.* со́нце
◊ Со́нце в кру́зі *див.* со́нце
СО́НЯЧНИЙ
со́нячна
△ Со́нячна коро́на *див.* коро́на[1] (1)

СОПРА́НО
сопра́но
△ Колорату́рне сопра́но *див.* сопра́но
СОРО́КА
соро́ка
◇ Соро́ка на хвості́ (на крилі́) принесла́ *див.* соро́ка
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ку́рка (соро́ка) ла́пою <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* соро́ка по ти́ну> *див.* ку́рка (3)
◇ Як соро́ка в (на) го́лу кі́стку *див.* соро́ка
◇ Як соро́ка на тину́ (на кілку́, *рідше* на терни́ні) *див.* соро́ка
СО́РОМ
со́ром
◇ Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром) *див.* змива́ти (1)
◇ Со́ром ї́сть (кри́є) о́чі *див.* со́ром
со́рому
Кра́ска со́рому *див.* кра́ска (1)
◇ Не зна́ти, куди́ діва́ти / ді́ти (поді́ти) о́чі [від со́рому] *див.* зна́ти (34)
СОРО́ЧКА
соро́чка
Англі́йський костю́м <Англі́йська ко́фточка (соро́чка)> *див.* костю́м (1)
соро́чки
Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати
СО́СНА́
со́сна́
△ Ке́дро́ва со́сна́ *див.* со́сна́
СОТА́ТИ
сота́ти
◇ Сота́ти кишки́ (жи́ли) *див.* сота́ти
СПА́СТИ[1]
спа́ли
◇ Куди́ о́чі [ба́чать (ди́вляться, спа́ли *і т. ін.)*] *див.* о́ко[1]
СПАЛА́ХУВАТИ
спала́хують
◇ При́страсті спала́хують (розпа́люються, киплять *і т. ін.)* *див.* при́страсть
СПА́ЛЮВАТИ
спа́лювати
◇ Пали́ти (спа́лювати) / спали́ти [за собо́ю (свої́)] мости́ (кораблі́) *див.* пали́ти[1]
СПА́ТИ
спа́ти
Кла́сти / покла́сти спа́ти *див.* кла́сти (3)
Кла́стися / покла́стися спа́ти *див.* кла́стися (1)
СПЕЦІА́ЛЬНИЙ
спеціа́льний
Спеціа́льний кореспонде́нт *див.* кореспонде́нт (3)
△ Спеціа́льний курс *див.* курс (7)
СПИ́НА
спи́ні
◇ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* *див.* мура́шки
спи́ною
◇ [Аж] мура́шки (кома́шки) бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* *див.* мура́шки
◇ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.)* *див.* обтира́ти
спи́ну
◇ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, кі́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)
◇ За ко́мір (за ши́ю, за спи́ну *і т. ін.)* ллє́ться *див.* ли́тися
◇ За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір *і т. ін.)* не ллє (не ка́пає) *див.* ли́ти
СПИНА́ННЯ
спина́ння
◇ Спина́ння на коту́рни *див.* спина́ння
СПИНИ́ТИ
спини́ти
◇ Зупини́ти (спини́ти, поверну́ти наза́д) ко́лесо істо́рії *див.* зупиня́ти (4)
СПИНЯ́ТИ
спиня́ти
Затамо́вувати (зупиня́ти, спиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти, спини́ти) кров *див.* затамо́вувати (1)
СПИНЯ́ТИСЯ
спиня́ється
Кров зупиня́ється (спиня́ється) / зупини́лася (спини́лася) *див.* кров (2)
СПИРА́ТИ
спира́є
◇ [Аж] ко́льки ко́лють (спира́ють) <[Аж] ко́лька ко́ле (спира́є)> *див.* ко́лька (1)
спира́ють
◇ [Аж] ко́льки ко́лють (спира́ють) <[Аж] ко́лька ко́ле (спира́є)> *див.* ко́лька (1)
СПИ́ТИСЯ
спи́тися
◇ З кру́га (з путтям) спи́тися *див.* спива́тися
СПИ́ЦЯ
спи́ця
◇ Деся́та спи́ця в ко́лесі *див.* спи́ця
◇ Не оста́ння *(рідко* ви́дна) спи́ця (шпи́ця) в ко́лесі *див.* спи́ця
СПІВ
спів
△ Кондака́рний спів *див.* спів
спі́ву
◇ Кла́стися до спі́ву *див.* кла́стися (4)
СПІ́ВАНКА
спі́ва́нка
Колиско́ва пі́сня (пі́сенька, спі́ва́нка) *див.* пі́сня
СПІ́ДНІЙ
спі́дня
Спі́дня кише́ня *див.* кише́ня (1)
СПІЙМА́ТИ
спійма́ти
◇ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.)* <Злови́ти, як (мов, ні́би *і т. ін.)* кота́ над са́лом> *див.* спійма́ти
СПІ́ЛКА
спі́лка
△ Кредито́ва (креди́тна) спі́лка *див.* спі́лка
СПІ́ЛЬНИЙ
спі́льне
△ Найме́нше спі́льне кра́тне *див.* кра́тний (1)
СПІ́ЛЬНІСТЬ
спі́льність
△ Зру́бна культу́рно-істори́чна спі́льність *див.* зру́бний (1)
СПІ́НЕНИЙ
спі́нений
Спі́нений кінь *див.* кінь (5)
СПЛЕТІ́ННЯ
сплеті́ння
△ Крижове́ сплеті́ння *див.* сплеті́ння
СПОЖИВА́Ч
споживача́
△ Спожи́вчий ко́шик <Ко́шик споживача́> *див.* ко́шик (1)
СПОЖИ́ВЧИЙ
спожи́вча
△ Спожи́вча коопера́ція *див.* коопера́ція (2)
спожи́вчий
△ Спожи́вчий ко́шик <Ко́шик споживача́> *див.* ко́шик (1)
СПОЛУ́КА
сполу́ки
△ Ко́мплексні сполу́ки *див.* сполу́ка
СПОРТ
спорт
△ Кі́нний спорт *див.* спорт
△ Ковзаня́рський спорт *див.* спорт
СПО́СІБ
спо́собом
Куста́рним спо́собом *див.* спо́сіб
СПОЧИ́НОК
спочи́нку
Кімна́та відпочи́нку (спочи́нку) *див.* кімна́та (1)
спочи́нок
◇ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити (4)
СПРА́ВА[1]
справ
◇ В ку́рсі (справ) *див.* курс (8)
спра́ва
Ке́пська спра́ва <Ке́пські спра́ви> *див.* спра́ва[1]
Кишенько́ва спра́ва *див.* спра́ва[1]
◇ Кро́вна спра́ва *див.* спра́ва[1]
◇ Спра́ва коро́тка *див.* спра́ва[1]
спра́ви
Ке́пська спра́ва <Ке́пські спра́ви> *див.* спра́ва[1]
◇ Ко́рінь спра́ви *(заст.* спра́ві) *див.* ко́рінь (9)
спра́ві
◇ Ко́рінь спра́ви *(заст.* спра́ві) *див.* ко́рінь (9)
СПРАВЛЯ́ТИ
справля́ти
◇ Ле́даря ко́рчити (справля́ти, святкува́ти, пра́знувати) *див.* ко́рчити (2)
◇ Продава́ти (купува́ти, справля́ти, лови́ти) ви́трішки *див.* продава́ти

Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* <Наро́бити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти

СПРЯМÓВУВАТИ

спрямо́вувати

Спрямо́вувати / спрямува́ти [свої́] кро́ки ([свою́] путь) *див.* спрямо́вувати

СПУСКА́ТИ

спуска́ти

◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рідше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти

Спуска́ти / спусти́ти куро́к *див.* спуска́ти

СРІБЛО́

срі́бло

Ку́те (ко́ване) срі́бло *див.* срібло́

СРІБЛО́-ЗО́ЛОТО

сріблі́-зо́лоті

◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в розко́шах, в сріблі́-зо́лоті) *див.* купа́тися (1)

ССА́ТИ

сса́ти

◊ Пи́ти (смокта́ти, сса́ти *і т. ін.)* / попи́ти (посмокта́ти) кров (кро́ві) *див.* пи́ти

СТАВА́ТИ

става́ти

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Поча́тком кінця́ става́ти / ста́ти *див.* става́ти

◊ Става́ти (п'ясти́ся, лі́зти *і т. ін.)* на коту́рни *див.* става́ти

Става́ти / ста́ти на кварти́ру *див.* става́ти

Става́ти / ста́ти на ковзани́ (лід) *див.* става́ти

◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти

Та́бором (ко́шем) стоя́ти (става́ти, розташо́вуватися *і т. ін.)* / ста́ти (розташува́тися) *див.* стоя́ти

стає́

◊ [І] ро́зуму (кебе́ти) не стає́ / не ста́ло (не ста́не) *див.* става́ти

◊ Язи́к стає́ / став ру́ба (коло́м) [у ро́ті] *див.* язи́к

СТА́ВИТИ

ста́вити

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в колеса *див.* вставля́ти[1] (3)

◊ Поста́вити (розста́вити) / ста́вити кра́пку ([всі] крапки́) над "і" *див.* поста́вити[1]

◊ Ста́вити (кла́сти) / поста́вити (покла́сти) на карб *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити кра́пку *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити на кін *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити на колі́на *див.* ста́вити

СТА́ВКА

ста́вка

△ Купо́нна ста́вка *див.* ста́вка

СТА́ЙНЯ

ста́йні

◊ А́вгієві ста́йні (конюшні) *див.* ста́йня

СТАЛЕ́ВИЙ

стале́вий

◊ Залі́зний (стале́вий, стальни́й) кінь *див.* кінь (8)

СТАЛЬ[1]

сталь

△ Кутова́ сталь *див.* сталь[1]

СТАЛЬНИ́Й

стальни́й

◊ Залі́зний (стале́вий, стальни́й) кінь *див.* кінь (8)

СТАН[3]

стан

Купе́цький стан *див.* стан[3]

СТАНКО́ВИЙ

станко́вий

Станко́вий кулеме́т *див.* кулеме́т (1)

СТАРИ́Й

старі́й

◊ [Старі́й] жа́бі (горобце́ві, горобцю́) по колі́на *див.* колі́но (6)

старо́го

◊ Виверта́ти / ви́вернути [старо́го] кожу́ха *див.* виверта́ти (6)

СТА́РШИЙ

ста́рший

◊ Ста́рший, куди́ пошлю́ть *див.* ста́рший

СТАРШИ́НА

старши́на

Коза́цька старши́на *див.* старши́на

СТА́ТИ

став

◊ Щоб (бода́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) став <Хай (неха́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) ста́не> *див.* язи́к

ста́ла

◊ В голові́ кебе́та догори́ дри́гом ста́ла *див.* кебе́та (1)

◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.)* йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка (26)

ста́ло

◊ Нема́ (нема́є, браку́є, не ста́ло) кебе́ти (ке́би) *див.* нема́

ста́ти

◊ Кілко́м стоя́ти / ста́ти *див.* стоя́ти

◊ Ко́зубом ста́ти *див.* става́ти

Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колі́на> *див.* опуска́тися

◊ Поча́тком кінця́ става́ти / ста́ти *див.* става́ти

Става́ти / ста́ти на кварти́ру *див.* става́ти

Става́ти / ста́ти на ковзани́ (лід) *див.* става́ти

◊ Ста́ти на близьку́ (коро́тку) но́гу *див.* става́ти

◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к (*рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти

◊ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі *див.* стоя́ти

Та́бором (ко́шем) стоя́ти (става́ти, розташо́вуватися *і т. ін.)* / ста́ти (розташува́тися) *див.* стоя́ти

СТВО́РЮВАТИ

ство́рювати

◊ Зроби́ти (створи́ти) / роби́ти (ство́рювати, твори́ти) [собі́] кумира (куми́ром) *див.* зроби́ти (16)

Роби́ти (ство́рювати) / зроби́ти (створи́ти) культ *див.* роби́ти

СТЕГНОВИ́Й

стегнова́

△ Стегнова́ кі́стка *див.* кі́стка (9)

СТЕ́ЖКА

сте́жка

◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.)* поросла́ (зарosла́) *див.* доро́га (7)

сте́жку

◊ Завести́ (потягти́) на криву́ сте́жку *див.* заво́дити[1] (2)

◊ Ступа́ти / ступи́ти на хистку́ (хитку́) кла́дку (на похи́лу сте́жку) *див.* ступа́ти

СТЕПОВИ́Й

степови́й

Степови́й кора́бе́ль *див.* корабе́ль (1)

СТИЛЬ[1]

стиль

Килимо́вий стиль *див.* стиль[1]

△ Конфесі́йний стиль мо́влення *див.* стиль[1]

СТИСКА́ТИ

стиска́ти

Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути кула́к (кулаки́, кулачки́) *див.* стиска́ти

Стиска́ти (сти́скувати) / сти́снути остро́гами [коня́] *див.* стиска́ти

СТИСКА́ТИСЯ

стиска́ються

Стиска́ються (сти́скуються) / сти́снулися (сти́слися) кулаки́ (ру́ки [в кулаки́], па́льці [в кулаки́]) *див.* стиска́тися

СТІГ

стіг

◊ Ки́дати стіг *див.* ки́дати (37)

СТІКА́ТИ

стіка́ти

Схо́дити (стіка́ти) / зійти́ (стекти́) кро́в'ю *див.* схо́дити

СТІЛ[1]

стіл

Ко́сий стіл (сто́лик) *див.* стіл[1]

Кру́глий стіл *див.* стіл[1]

Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти

столо́м
[Зу́стріч (нара́да, розмо́ва *і т. ін.)*] за кру́глим столо́м *див.* стіл[1]
сто́лу
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти
СТІЛЕ́ЦЬ
стіле́ць
Віде́нські ме́блі <Віде́нське крі́сло> <Віде́нський стіле́ць (дива́н)> *див.* ме́блі
СТІНА́
стіна́
Збліднути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* *див.* збліднути (1)
◊ Кита́йська стіна́ <Кита́йський мур> *див.* стіна́
сті́ни
◊ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.)* *див.* обтира́ти
СТІС
сто́сами
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти
сто́сом
Лежа́ти ку́пою (ку́пами, сто́сом, сто́сами) *див.* лежа́ти
СТО
сто
◊ Сто (сто сот, ти́сячу) крот [боля́чок] у печінки́ *див.* сто
У сто (ти́сячу) крат *див.* крат (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто на сто ко́ней ви́садив *див.* хто[1]
СТО́ВБУР
сто́вбура
△ Кла́пан легене́вого сто́вбура *див.* кла́пан (1)
СТОВБУРО́ВИЙ
стовбуро́ві
△ Стовбуро́ві кліти́ни *див.* кліти́на (2)
СТОВП
стовпа́
◊ Бі́ля ко́жного стовпа́ *див.* стовп
стовпо́м
◊ Дим [стої́ть] коро́мислом (стовпо́м) *див.* дим (4)
СТО́ЛИК
сто́лик
Ко́сий стіл (сто́лик) *див.* стіл[1]
СТОЛЯ́РНИЙ
столя́рний
△ Столя́рний клей *див.* клей (3)
СТОПА́[1]
стопа́
△ Кі́нська стопа́ *див.* стопа́[1]
СТОРОНА́
сторона́
Рі́дна (моя́, своя́ *і т. ін.)* краї́на <Роди́ма (рі́дна) сторона́> <Рі́дний (роди́мий) край> *див.* краї́на (2)
СТОЯ́ТИ
стої́ть
◊ Дим [стої́ть] коро́мислом (стовпо́м) *див.* дим (4)
◊ Кля́сти́ на чім (на чо́му) світ стої́ть *див.* кля́сти́ (2)
стоя́ти
◊ Кілко́м стоя́ти / ста́ти *див.* стоя́ти
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рі́дко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рі́дко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти бі́ля керма́ *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти бі́ля коли́ски *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти над безо́днею (край безо́дні) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти на двох кла́дках *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі *див.* стоя́ти
Та́бором (ко́шем) стоя́ти (става́ти, розташо́вуватися *і т. ін.)* / ста́ти (розташува́тися) *див.* стоя́ти
◊ Ходи́ти (стоя́ти, виступа́ти *і т. ін.)* ко́зирем (короле́м, ту́зом) *див.* ходи́ти
стоя́ть
◊ Куди́ о́чі стоя́ть *див.* о́ко[1]
СТРАХОВИ́Й
страхова́
△ Акціоне́рна страхова́ компа́нія *див.* компа́нія (2)
СТРИБА́ТИ
стриба́ють
◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.)*] ко́ла біга́ють (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забіга́ли (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)
◊ Ду́мки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)
СТРИБО́К
стрибо́к
◊ Крок (стрибо́к) упере́д *див.* крок (10)
СТРИ́ГТИ
стри́гти
◊ Стри́гти купо́ни *див.* стри́гти
СТРИМІ́ТИ
стримі́ти
◊ Кілко́м стримі́ти у душі́ *див.* стримі́ти
СТРІЛА́
стріла́
◊ Стріла́ Аму́ра (Купідо́на) <Аму́рова (Купідо́нова) стріла́> *див.* стріла́
СТРІЛЬБА́[1]
стрільба́
△ Кульова́ стрільба́ *див.* стрільба́[1]
СТРІ́ЧНИЙ
стрі́чні
Стрі́чні куми́ *див.* кум[1] (1)
СТРО́ЇТИ[1]
стро́їти
◊ Валя́ти (кле́їти, стро́їти *і т. ін.)* ду́рня *(рі́дко* дурака́) *див.* валя́ти (1)
◊ Стро́їти комизу́ *див.* стро́їти[1]
СТРОЙОВИ́Й
стройови́й
△ Стройови́й крок *див.* крок (8)
СТРУКТУ́РА
структу́ри
Вла́дні структу́ри (ко́ла) <Структу́ри вла́ди> *див.* структу́ра
СТРУМ
струм
△ Конвекці́йний струм *див.* струм
СТУ́ПА
сту́па
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* коло́да (сту́па) *див.* коло́да[1] (2)
СТУПА́ТИ
ступа́ти
◊ Крок у крок іти́ (ступа́ти) *див.* іти́ (145)
◊ Ку́пка́ми (ку́пкою) йти (стоя́ти, ступа́ти, лежа́ти, збира́тися, грома́дитися) *див.* ку́пка (1)
◊ Семими́льними кро́ками йти (просува́тися, ступа́ти *і т. ін.)* *див.* іти́ (154)
◊ Ступа́ти / ступи́ти на крива́вий шлях *див.* ступа́ти
◊ Ступа́ти / ступи́ти на хистку́ (хитку́) кла́дку (на похи́лу сте́жку) *див.* ступа́ти
СТУПИ́ТИ[1]
ступи́ти
◊ [І] ку́рці ні́де клю́нути (ступи́ти) *див.* клю́нути (1)
◊ [І (ні)] кро́ку не [мо́жна (могти́)] ступи́ти (зроби́ти) *див.* ступа́ти
◊ Не дава́ти / не да́ти кро́ку ступи́ти <Ступи́ти не да́ти> *див.* дава́ти (175)
◊ Ступа́ти / ступи́ти на крива́вий шлях *див.* ступа́ти
◊ Ступа́ти / ступи́ти на хистку́ (хитку́) кла́дку (на похи́лу сте́жку) *див.* ступа́ти
СТУ́ПІНЬ[2]
сту́пенем
○ Крок за кро́ком <Сту́пінь за сту́пенем (сту́пнем)> *див.* крок (3)
сту́пені
○ На ко́жному кро́ці <На ко́жному сту́пені (сту́пні)> *див.* крок (4)
сту́пінь
○ Крок за кро́ком <Сту́пінь за сту́пенем (сту́пнем)> *див.* крок (3)
◊ Пе́рші кро́ки <Пе́рший крок (сту́пінь)> *див.* крок (15)
сту́пнем
○ Крок за кро́ком <Сту́пінь за сту́пенем (сту́пнем)> *див.* крок (3)
сту́пні
○ На ко́жному кро́ці <На ко́жному сту́пені (сту́пні)> *див.* крок (4)
СТЯГТИ́
стягти́
◊ Стягти́ (стягну́ти) біду́ (кло́піт) *див.* стяга́ти
СТЯГТИ́СЯ
стягти́ся
◊ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся
СУБО́ТА
субо́та
Квітна́ субо́та *див.* субо́та
СУБО́ТНИК[1]
субо́тник
Комуністи́чний субо́тник *див.* субо́тник[1]

СУГЛО́Б
сугло́б
△ Колінний сугло́б *див.* сугло́б
СУД
суд
Кли́кати / покли́кати на суд (до су́ду) *див.* кли́кати (1)
△ Комерційний суд *див.* суд
△ Конституційний суд України *див.* суд
Ко́пний суд *див.* суд
Ко́ронерський суд *див.* суд
Коро́нний суд *див.* суд
су́ду
Кли́кати / покли́кати на суд (до су́ду) *див.* кли́кати (1)
СУДДЯ́
суддя́
Кошови́й суддя́ *див.* суддя́
СУДОЧИ́НСТВО
судочи́нство
△ Криміна́льне (ка́рне) судочи́нство *див.* судочи́нство
СУКА́ТИ
сука́ти
◇ Крути́ти (сука́ти) мотузки́ (моту́ззя) *див.* крути́ти (18)
◇ Пока́зувати / показа́ти кула́к <Сука́ти кулаки́> *див.* пока́зувати
СУКНО́
сукно́
◇ Кла́сти / покла́сти під сукно́ *див.* кла́сти (20)
СУКРОВА́ТИЙ
сукрова́тою
◇ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце
СУЛТА́НСЬКИЙ
султа́нська
△ Султа́нська ку́рка *див.* ку́рка (1)
СУ́МА
су́ма
◇ Кру́гла (кругле́нька, кругле́сенька) су́ма *див.* су́ма
СУМІ́ЖНИЙ
сумі́жні
△ Сумі́жні кути́ *див.* кут (7)
СУМЛІ́ННЯ
сумлі́нням
◇ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́ (97)
СУ́НУТИСЯ
су́нутися
◇ Ки́датися (со́ватися) / ки́нутися (су́нутися) з кулака́ми (кулако́м) *див.* ки́датися (7)
◇ Су́нутися зі свої́ми ко́зами на торг *див.* су́нутися
СУСІ́Д
сусі́дах
Ходи́ти (ї́здити, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (побі́гти, ки́нутися *і т. ін.)* по сусі́дах *див.* ходи́ти
СУХИ́Й
суха́
Суха́ ковбаса́ *див.* ковбаса́ (4)
сухі́
△ Кормові́ (сухі́) дрі́жджі *див.* дрі́жджі (1)
СФЕ́РА
сфе́рі
Оберта́тися в ко́лі (сфе́рі, кружку́ *і т. ін.)* *див.* оберта́тися
СХИ́ЛЕННЯ
схи́лення
△ Ко́ло схи́лення світи́ла *див.* ко́ло[1] (5)
СХИЛЯ́ТИ
схиля́ти
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колі́на> *див.* опуска́тися
◇ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиля́ти
СХИЛЯ́ТИСЯ
схиля́тися
◇ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.)* *див.* кла́нятися (1)
Опуска́тися (па́дати, става́ти, схиля́тися, устава́ти *і т. ін.)* / опусти́тися (упа́сти, ста́ти, схили́тися, уста́ти *і т. ін.)* на колі́на (навко́лішки, ниць *і т. ін.)* <Схиля́ти, преклоня́ти / схили́ти, преклони́ти колі́на> *див.* опуска́тися
◇ Схиля́тися / схили́тися на бік *(рі́дко* на руч, на ко́ри́сть) *див.* схиля́тися
СХОВА́ТИ
схова́ти
◇ Ні́де (ні́куди, нема́ куди́ *і т. ін.)* пра́вди діва́ти (хова́ти) / ді́ти (схова́ти) *див.* діва́ти (3)
◇ Схова́ти го́нор до кише́ні *див.* схова́ти
◇ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.)* кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
СХОВА́ТИСЯ
схова́тися
◇ Хова́тися / схова́тися в кущі́ (по кущა́х) *див.* хова́тися[1]
СХО́ДИТИ
схо́дити
◇ Вибива́тися (схо́дити) / ви́битися (зійти́) з ко́лії *див.* вибива́тися (7)
◇ Схо́дити / зійти́ з конве́єра *див.* схо́дити
Схо́дити (стіка́ти) / зійти́ (стекти́) кро́в'ю *див.* схо́дити
СХО́ДИТИСЯ
схо́диться
◇ Кише́ня не схо́диться *див.* кише́ня (3)
схо́дяться
◇ Кінці́ [з кінця́ми] не схо́дяться / не зійшли́ся *див.* кіне́ць[1] (15)
СХОДОВИ́Й
сходова́
Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (клі́ти́на)> *див.* майда́нчик
сходови́й
Сходови́й майда́нчик <Сходова́ клі́тка (клі́ти́на)> *див.* майда́нчик
СХО́ЖИЙ[1]
схо́жий
◇ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.)* *див.* схо́жий[1]
СХОПИ́ТИ
схопи́ла
◇ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька (2)
СХОПИ́ТИСЯ
схопи́тися
◇ Схопи́тися на кулаки́ *див.* схо́плюватися
СЬО́МИЙ
сьо́ма
◇ Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́ *див.* вода́ (52)
сьо́мий
◇ Ли́ти (пролива́ти) / проли́ти [крива́вий (соло́ний, сьо́мий *і т. ін.)*] піт *див.* ли́ти
сьо́мим
◇ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
сьо́мого
◇ До сьо́мого (деся́того, крива́вого *і т. ін.)* по́ту *див.* піт
◇ До сьо́мого (деся́того, тре́тього *і т. ін.)* колі́на *див.* колі́но (3)
сьо́мої
◇ Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]> *див.* кле́пка (1)
СЬОРБНУ́ТИ
сьорбну́ти
◇ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.)* *див.* випива́ти (2)
СЯГА́ТИ
сяга́є
◇ Куди́ *(рі́дше* де) о́ко (зір) сяга́є (діста́є, сягне́ *і т. ін.)* <Куди́ о́ко не сягне́> <Як дале́ко о́ко сяга́є> *див.* о́ко[1]
сяга́ти
◇ Сяга́ти [свої́м despre корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків) *див.* сяга́ти
◇ Сяга́ти че́рез край *див.* сяга́ти
ТАБА́КА
таба́ку
◇ Як кіт таба́ку *див.* кіт (3)
ТА́БІР
та́бір
△ Концентраці́йний та́бір *див.* та́бір
та́бором
Та́бором (коше́м) стоя́ти (става́ти, розташо́вуватися *і т. ін.)* / ста́ти (розташува́тися) *див.* стоя́ти
ТАВРО́
тавро́
◇ Наклада́ти (кла́сти) / накла́сти (покла́сти) тавро́ (клеймо́, печа́ть, знак, ві́дбиток) *див.* наклада́ти

ТАЄМНИ́ЦЯ
таємни́ця
Комерці́йна таємни́ця *див.* таємни́ця
ТА́ЗОВИЙ[2]
та́зова
△ Та́зова кі́стка *див.* кі́стка (10)
ТАК
так
◊ Аж (так і) киши́ть *див.* киші́ти (1)
◊ Так куди́ [ж пак] *див.* так
ТАКИ́Й
таке́
◊ [Таке́,] що і в борщ не кри́шать *див.* таки́й
тако́го
◊ Не з тако́го [того́] ті́ста [книш] *див.* ті́сто
ТАМ
там
◊ Куди́ там *див.* куди́ (4)
◊ [Там (туди́),] де ко́зам ро́ги пра́влять <Там, де Си́дір ко́зам ро́ги пра́вить> *див.* пра́вити[3]
◊ Що б там (то) не було́ (не ко́штувало) *див.* що[1]
ТА́НЕ́ЦЬ
та́не́ць
Криви́й та́не́ць *див.* та́не́ць
Крути́й тано́к (та́не́ць, ряд *і т. ін.*) *див.* тано́к
ТАНО́К
тано́к
Крути́й тано́к (та́не́ць, ряд *і т. ін.*) *див.* тано́к
ТАРА́ННИЙ
тара́нна
△ Тара́нна кі́стка *див.* кі́стка (11)
ТАРИ́ФНИЙ
тари́фний
△ Тари́фний континге́нт *див.* континге́нт (1)
ТАТА́РИ
тата́ри
△ Кри́мські тата́ри *див.* тата́ри
ТВІЙ
твій
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.*) кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.*) хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт (4)
твоє́
◊ Куди́ твоє́ (*рідше* ва́ше) ді́ло *див.* ді́ло (20)
твоє́ю
◊ Не з моє́ю (твоє́ю, на́шою *і т. ін.*) кише́нею *див.* кише́ня (5)
твоя́
◊ Коли́ [б] (мо́же) твоя́ (ва́ша) ла́ска (*рідко* ми́лість) *див.* ла́ска[1]
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.*) кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.*) хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт (4)
◊ Не твоя́ копа́ моло́титься *див.* копа́ (1)
ТВОРИ́ТИ
твори́ти
◊ Зроби́ти (створи́ти) / роби́ти (створю́вати, твори́ти) [собі] куми́ра (куми́ром) *див.* зроби́ти (16)

ТВО́РЧИЙ
тво́рчий
А́вторський (тво́рчий) конце́рт (ве́чір) *див.* конце́рт (1)
ТЕКТИ́
тече́
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.*) / поко́тилася (потекла́, набі́гла *і т. ін.*) *див.* сли́на
◊ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров (10)
◊ Кров (*рідко* крі́вця) [рі́ками] ллє́ться (тече́, розлива́ється, пролива́ється *і т. ін.*) / полила́ся (потекла́, розлила́ся, пролила́ся *і т. ін.*) *див.* кров (19)
ТЕЛЕГРА́ФНИЙ
телегра́фний
△ Телегра́фний код *див.* код (5)
ТЕЛЕФО́Н
телефо́н
Конта́ктний телефо́н *див.* телефо́н
ТЕЛЕФО́ННИЙ
телефо́нна
Телефо́нний довідник <Телефо́нна кни́жка> *див.* довідник (1)
телефо́нний
Телефо́нний довідник <Телефо́нна кни́жка> *див.* довідник (1)
ТЕ́ЛЬБУХИ
те́льбухи
◊ Ви́пустити / випуска́ти кишки́ (*рідко* те́льбухи) *див.* випуска́ти (13)
ТЕЛЯ́
теля́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.*) на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)
теля́т
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в (*рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.*) <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
ТЕ́МІНЬ
те́мінь
◊ Кромі́шня тьма (пітьма́, те́мрява, те́мінь *і т. ін.*) *див.* тьма[1]
ТЕ́МНИЙ
те́мний
За́гнаний у [те́мний] куто́к *див.* за́гнаний (2)
те́мні
◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.*)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)
ТЕМПЕРАТУ́РА
температу́ра
Кімна́тна температу́ра *див.* температу́ра
△ Крити́чна температу́ра *див.* температу́ра
ТЕ́МРЯВА
те́мрява
◊ Кромі́шня тьма (пітьма́, те́мрява, те́мінь *і т. ін.*) *див.* тьма[1]
ТЕО́РІЯ
тео́рія
△ Клiти́нна тео́рія *див.* тео́рія
△ Корпускуля́рна тео́рія сві́тла *див.* тео́рія

ТЕПЕ́Р
тепе́р
◊ [Як (коли́, хоч)] не тепе́р, то (а) в четве́р *див.* тепе́р
ТЕ́ПЛИЙ
те́пла
◊ Те́пла компа́нія (кумпа́нія) *див.* компа́нія (5)
те́плі
Те́плі краї́ (краї́ни) *див.* край[1] (2)
ТЕПЛООБМІ́Н
теплоо́бмін
△ Кондукти́вний теплоо́бмін *див.* теплоо́бмін
ТЕРАПІ́Я
терапі́я
△ Кисне́ва терапі́я *див.* терапі́я
△ Корпускуля́рна терапі́я *див.* терапі́я
ТЕРЕЗИ́
терезі́в
◊ Ки́дати / ки́нути на ча́шу терезі́в *див.* ки́дати (18)
ТЕРН
те́рном
◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.*) поросла́ (заросла́) *див.* доро́га (7)
ТЕРНИ́НА
терни́ні
◊ Як соро́ка на тину́ (на кілку́, *рідше* на терни́ні) *див.* соро́ка
ТЕ́РНЯ
те́рню
◊ [Як] (мов, ні́би *і т. ін.*) на голка́х (на шпилька́х, на колючка́х, на те́рню *і т. ін.*) *див.* го́лка (5)
ТЕРПІ́ТИ
терпі́ти
◊ Терпі́ти крах *див.* терпі́ти
ТЕСА́ТИ
теса́ти
◊ Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові́ (*рідко* на ті́мені) *див.* теса́ти
теши́
◊ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.*) на голові́ теши́ (*рідше* теші́ть) *див.* теса́ти
теші́ть
◊ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.*) на голові́ теши́ (*рідше* теші́ть) *див.* теса́ти
ТЕХНІ́ЧНИЙ
техні́чний
△ Техні́чний контро́ль *див.* контро́ль (2)
техні́чні
△ Техні́чні культу́ри *див.* культу́ра (9)
ТЕЧІЯ́
течіє́ю
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течіє́ю (*рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
течії́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течіє́ю (*рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
ТИ
тебе́
◊ Їдя́ть його́ (її́, тебе́ *і т. ін.*) му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха

◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.)* тебе́ (його́, її *і т. ін.)* му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* на ку́сники порва́ло *див.* порва́ти[1]
тобі
◊ Куди́ [вже] тобі (йому́, їй *і т. ін.) див.* куди́ (1)
◊ Куди́ [ж] тобі *див.* куди́ (3)
◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.)* йому́ (тобі, їй *і т. ін.)* кістка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кістка (26)

ТИ́КАТИ[1]
ти́кати
◊ Ти́кати [під ніс] кисли́ці *див.* ти́кати[1]

ТИМ
тим
Тим кра́ще *див.* кра́ще (1)

ТИН
тин
○ Як (мов, ніби *і т. ін.)* кіло́к у тин *див.* кіло́к (2)
ти́ну
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ку́рка (соро́ка) ла́пою <Як (мов, ніби *і т. ін.)* соро́ка по ти́ну> *див.* ку́рка (3)
◊ Як сорока на тину́ (на кілку́, *рідше* на терни́ні) *див.* соро́ка

ТИНЯ́ТИСЯ
тиня́тися
◊ Тиня́тися по шинка́х (по ко́рчма́х, з ши́нку до ши́нку, з ко́рчми́ в ко́рчму́) *див.* тиня́тися

ТИСК
тиск
△ Кров'яни́й тиск *див.* тиск

ТИ́СЯЧА
ти́сячу
◊ Сто (сто сот, ти́сячу) крот [болячо́к] у печінки́ *див.* сто
У сто (ти́сячу) крат *див.* крат (1)

ТИ́ТЛА
ти́тли
◊ До ти́тли й ко́ми *див.* ти́тла

ТІКА́ТИ
тіка́й
◊ Хоч з ха́ти (на край сві́ту) тіка́й *див.* тіка́ти

ТІЛЕ́СНИЙ
тіле́сний
△ Тіле́сний кут *див.* кут (8)

ТІ́ЛО
ті́ла
◊ До го́лого ті́ла <До го́лої ко́сті> *див.* ті́ло
◊ Моро́з (хо́лод) пробира́ється / пробра́вся до ті́ла (до [са́мих] кісто́к, за плечі *і т. ін.) див.* моро́з
Промочи́ти до ни́тки (до кісто́к, до соро́чки, до ті́ла, до рубця́, до ру́бчика) *див.* промо́чувати
ті́лу
◊ [Аж] мура́шки (кома́шки) бігають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побігли (пробігли, забігали, полізли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.) див.* мура́шки

ТІ́ЛЬКИ
ті́льки
◊ Аж (ті́льки) пил [іде́ (клубочи́ться)] хма́рою *див.* пил
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.) див.* ли́хо[1]
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
◊ Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че) *див.* душа́ (62)
◊ [Самі́ (ті́льки)] кістки́ та шкі́ра (шку́ра) *див.* кістка (22)
◊ Як *(рідше* ті́льки) о́ком моргну́ти (мигну́ти, клі́пнути *і т. ін.) див.* моргну́ти

ТІЛЬЦЕ́
тільця́
△ Бі́лі кров'яні́ тільця́ *див.* тільце́
△ Черво́ні кров'яні́ тільця́ *див.* тільце́

ТІ́М'Я
ті́мені
◊ Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові́ *(рідко* на ті́мені) *див.* теса́ти
ті́м'ї
◊ Без [тре́тьої (сьо́мої)] клі́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без клі́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]> *див.* клі́пка (1)
ті́м'я
◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти (9)

ТІНЬ
ті́нню
◊ Ті́нню (ті́нями) ковзну́ти *див.* ковзну́ти (1)
тінь
◊ Ки́дати (накида́ти, кла́сти) / ки́нути (наки́нути, накла́сти) тінь *див.* ки́дати (32)
ті́нями
◊ Ті́нню (ті́нями) ковзну́ти *див.* ковзну́ти (1)

ТІСНИ́Й
тісни́й
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (8)

ТІ́СТО
ті́ста
◊ Не з тако́го [того́] ті́ста [книш] *див.* ті́сто

ТІ́ТКА
ті́тці
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її, ї́хній *і т. ін.)* ковіні́ька (ко́рінь) *див.* ковіні́ька (1)

ТКАНИ́НА
ткани́на
△ Кісткова́ ткани́на *див.* ткани́на

ТКНУ́ТИ
ткну́ти
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ТОВА́Р[1]
това́р
◊ Показа́ти това́р (крам) лице́м *див.* пока́зувати

ТОВАРИ́СТВО
товари́ства
Пристава́ти / приста́ти до гу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.) див.* пристава́ти
товари́ство
△ Команди́тне товари́ство *див.* товари́ство

ТОВСТИ́Й
товста́
◊ Товста́ кали́тка (кише́ня) *див.* кали́тка (1)
△ Товста́ ки́шка *див.* ки́шка (7)

ТОДІ́
тоді́
◊ [Тоді́,] як п'я́вка кри́кне *див.* п'я́вка

ТОЙ
те
◊ За що купи́в, за те [й] прода́в *див.* купува́ти (1)
тій
◊ Не на тій козі під'їжджа́ти / під'ї́хати *див.* під'їжджа́ти
того́
◊ Не з того́ кінця́ *див.* кіне́ць[1] (17)
той
◊ І́нший (не той) коленко́р *див.* коленко́р (1)

ТОКОВИ́Й
токові́
Токові́ корми́ *див.* корм (6)

ТОНКИ́Й
тонка́
◊ Ки́шка тонка́ (коро́тка, слабка́ *і т. ін.) див.* ки́шка (10)
△ Тонка́ ки́шка *див.* ки́шка (8)

ТОНУ́ТИ
тону́ти
◊ Тону́ти в крові́ *див.* тону́ти

ТО́НЯ
то́ня
◊ Кра́сна то́ня *див.* то́ня

ТОПА́З
топа́з
△ Димча́стий топа́з (кварц) *див.* топа́з

ТО́РБА
то́рби
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.) див.* ва́ртий (4)

ТОРГ[1]
торг
◊ Встига́ти (поспіва́ти) / всти́гнути (поспі́ти) з ко́зами на торг *див.* устига́ти
◊ Кра́сний торг *див.* торг[1]
◊ Су́нутися зі свої́ми ко́зами на торг *див.* су́нутися

ТОРГО́ВИЦЯ
торго́виця
Кі́нська торго́виця *див.* торго́виця

ТОРІ́ШНІЙ
торі́шнього
◊ [І] льо́ду (сні́гу [торі́шнього], кри́ги) се́ред (посе́ре́д) зими́ не ви́просиш *див.* випро́шувати (1)
ТОРОХТІ́ТИ
торохтя́ть
◊ Аж кістки́ торохтя́ть *див.* кістка (15)
ТОЧИ́ТИ[2]
точи́ти
◊ Точи́ти кров *див.* точи́ти[2]
◊ Точи́ти кров з се́рця *див.* точи́ти[2]
ТО́ЧКА
то́чка
△ То́чка кипі́ння *див.* то́чка
ТО́ЧНО
точні́ше
Кра́ще (точні́ше, лі́пше *і т. ін.*) сказа́ти *див.* сказа́ти
ТРАВА́
траво́ю
◊ Кістки́ траво́ю пороступ́ть *див.* кі́стка (18)
ТРАНЗИ́ТНИЙ
транзи́тний
△ Транзи́тний коридо́р *див.* коридо́р (6)
ТРА́НСПОРТНИЙ
тра́нспортний
△ Тра́нспортний коридо́р *див.* коридо́р (7)
ТРЕМТІ́ТИ
тремти́ть
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)
ТРЕ́ТІЙ
тре́тього
◊ До сьо́мого (деся́того, тре́тього *і т. ін.*) колі́на *див.* колі́но (3)
тре́тьої
◊ Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]> *див.* кле́пка (1)
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бра-ку́є *і т. ін.*) [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] кле́пки у голові́ *див.* нема́
ТРИ
три
◊ Купува́ти / купи́ти (роздобу́тися) за три о́гляди *див.* купува́ти (4)
◊ Сім мішкі́в (кі́п, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
△ Три кра́пки *див.* кра́пка[1] (2)
◊ Трима́ти три ку́ти ха́ти *див.* трима́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) кова́льський міх (три мі́хи) *див.* міх[2]
ТРИДЕВ'Я́ТИЙ
тридев'я́те
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (володáрство, *рі́дше* королі́вство) *див.* ца́рство

ТРИДЕСЯ́ТИЙ
тридеся́те
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (володáрство, *рі́дше* королі́вство) *див.* ца́рство
ТРИМА́ТИ
трима́ти
◊ Трима́ти в клі́щах *див.* трима́ти
◊ Трима́ти в ку́рсі *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) в кулаку́ (в кулаці́) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) в свої́й кише́ні *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому нали́гачі) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти курс <Трима́тися ку́рсу> *див.* трима́ти
◊ Трима́ти три ку́ти ха́ти *див.* трима́ти
ТРИМА́ТИСЯ
трима́ється
◊ [І] ку́пи не трима́ється (не де́ржиться) *див.* трима́тися
трима́тися
◊ Ле́две трима́тися ку́пи *див.* трима́тися
◊ Трима́ти курс <Трима́тися ку́рсу> *див.* трима́ти
◊ Трима́тися (держа́тися) ку́пи *див.* трима́тися
ТРИПІ́ЛЬСЬКИЙ
трипі́льська
△ Трипі́льська культу́ра *див.* культу́ра (10)
ТРІЩА́ТИ
тріща́ть
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (луща́ть) / затрі́щали (залу́щали) *див.* кі́стка (14)
ТРО́Є
трьох
◊ Комбіна́ція з трьох па́льців *див.* комбіна́ція (1)
ТРО́ННИЙ
тро́нне
Тро́нне крі́сло *див.* крі́сло (2)
ТРО́ХИ
тро́хи
◊ [Тро́хи не] по кі́сточки́ *див.* кі́сточка (1)
ТРОЯ́НСЬКИЙ
троя́нський
◊ Троя́нський кі́нь *див.* кі́нь (11)
ТРУБИ́ТИ
труби́
◊ Хоч у кула́к труби́ (труби́ти) *див.* труби́ти
труби́ти
◊ Труби́ти в кула́к (кулаки́) *див.* труби́ти
◊ Хоч у кула́к труби́ (труби́ти) *див.* труби́ти
ТРУ́БКА
тру́бка
△ Кімберлі́това тру́бка *див.* тру́бка
ТРУДОВИ́Й
трудова́
Трудова́ кни́жка *див.* кни́жка (7)

ТРУНА́
труну́
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.*) *див.* кла́сти (6)
ТРУП[1]
тру́пах
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиї́х* (че́рез тру́пи *чиї́*) *див.* ки́датися (2)
тру́пи
◊ Ки́датися (іти́, лі́зти) по тру́пах *чиї́х* (че́рез тру́пи *чиї́*) *див.* ки́датися (2)
тру́пом
◊ Кла́сти / покла́сти тру́пом *див.* кла́сти (23)
ТРУСИ́ТИ
труси́ти
◊ Труси́ти кише́ні *див.* труси́ти
Труси́ти клу́сом (ри́ссю, ри́стю) *див.* труси́ти
Труси́ти са́жу (ко́мин) *див.* труси́ти
ТРУСИ́ТИСЯ
тру́ситься
◊ [І] над копі́йкою тру́ситься *див.* труси́тися
ТРЮК
трюк
Кінематографі́чний трюк *див.* трюк
ТРЯСТИ́
трясе́
◊ Смерть [з косо́ю] за плечи́ма <Смерть трясе́ / потрясла́ косо́ю> *див.* смерть
ТРЯ́СЦЯ
тря́сцю
◊ Ки́дати / ки́нути в дрож (в тря́сцю) *див.* ки́дати (8)
ТУГОВУ́ХІСТЬ
тугову́хість
△ Кондукти́вна тугову́хість *див.* тугову́хість
ТУДИ́
туди́
◊ [Там (туди́),] де ко́зам ро́ги пра́влять <Там, де Си́дір ко́зам ро́ги пра́вить> *див.* пра́вити[3]
ТУЗ[1]
туз
◊ Кози́рна ка́рта <Кози́рний туз> *див.* ка́рта (15)
ту́зом
◊ Ходи́ти (стоя́ти, виступа́ти *і т. ін.*) ко́зирем (короле́м, ту́зом) *див.* ходи́ти
ТУМА́Н[1]
тума́н
Дим (димо́к, тума́н *і т. ін.*) кури́ться *див.* дим (1)
ТУМА́ННІСТЬ
тума́нність
△ Крабоподі́бна тума́нність *див.* тума́нність
ТУПИ́Й
тупи́й
△ Тупи́й кут *див.* кут (9)
ТУРЕ́ЦЬКИЙ
туре́цький
Туре́цький ки́лим *див.* ки́лим (2)

ТЬМА^1
тьма
◊ Кромі́шня тьма (пітьма́, те́мрява, те́мінь *і т. ін.) див.* тьма^1
тьми
◊ Цар (князь) тьми *див.* цар
ТЯГТИ́
тягти́
◊ Вимо́тувати (мота́ти, тягну́ти, тягти́) / ви́мотати (ви́тягти) [всі] кишки́ *див.* вимо́тувати (3)
◊ Тягти́ (тягну́ти, перетяга́ти *і т. ін.)* / перетягну́ти (перетягти́) ко́вдру на се́бе *див.* тягти́
◊ Тягти́ (тягну́ти) сірка́ (кота́, ку́цого) за хвіст (за хвоста́) *див.* тягти́
ТЯГТИ́СЯ
тягти́ся
◊ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся
УБИ́ТИ
уб'є́
◊ І му́ха крило́м уб'є́ *див.* му́ха
УГО́ДА
уго́да
△ Верба́льний контра́кт <Верба́льна уго́да> *див.* контра́кт (1)
УДА́Р
уда́р
△ Кутови́й уда́р *див.* уда́р
△ Штрафни́й уда́р (кидо́к) *див.* уда́р
УДА́РИТИ
уда́рила
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
уда́рити
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в *(рі́дко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◊ Уда́рити з копи́та *див.* ударя́ти
◊ Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю *див.* ударя́ти
Уда́рити по коня́х *див.* ударя́ти
УДА́РНИК^2
уда́рник
Уда́рник комуністи́чної пра́ці *див.* уда́рник^2
УДАРЯ́ТИ
ударя́є
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)
ударя́ти
◊ Уда́рити (ки́нути) / ударя́ти (ки́дати) ли́хом об зе́млю *див.* ударя́ти
УДІ́ЛЬНИЙ
уді́льний
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* уді́льний князь *див.* князь (2)
УДОСКОНА́ЛЕННЯ
удоскона́лення
△ Інститу́т (ку́рси) удоскона́лення (підви́щення) *див.* інститу́т (2)

УЖЕ́
уже́
◊ [Уже́] в кише́ні *див.* кише́ня (9)
УЗЯ́ТИ
узя́ти
Узя́ти на ру́ки (пле́чі, колі́на) *див.* узя́ти
УКЛАДА́ТИ^1
уклада́ти
Уклада́ти воло́сся (ко́си) *див.* уклада́ти^1
◊ Уклада́ти / укла́сти в ко́пи *див.* уклада́ти^1
УКЛІ́Н
уклі́н
◊ Віддава́ти (відва́жувати, кла́сти, *заст.* поклада́ти, склада́ти) / відда́ти (відва́жити, скла́сти) [земни́й (низьки́й, поясни́й)] покло́н (уклі́н) *див.* віддава́ти (25)
УКЛОНЯ́ТИСЯ
уклоня́тися
◊ Зе́мно (ни́зько, низе́нько, у по́яс) кла́нятися (уклоня́тися, поклоня́тися, схиля́тися *і т. ін.)* / уклони́тися (поклони́тися, схили́тися *і т. ін.) див.* кла́нятися (1)
УКОРО́ЧУВАТИ
укоро́чувати
Упові́льнювати (укоро́чувати) / упові́льнити (укороти́ти) кро́ки (крок, ходу́ *і т. ін.) див.* упові́льнювати
УКРАЇ́НСЬКИЙ
украї́нський
△ Украї́нський [кристалі́чний] щит *див.* щит
УКРИВА́ТИ
укрива́ти
◊ Укрива́ти / укри́ти кістка́ми шлях *див.* укрива́ти
УКУ́С
уку́с
Комари́ний уку́с *див.* уку́с
УЛОЖИ́ТИ^1
уложи́ти
◊ Уложи́ти в ко́пи *див.* уложи́ти^1
УМ
ум
◊ Кла́сти на ум *див.* кла́сти (9)
умі́
◊ Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці) *див.* верті́тися (2)
УМИВА́ТИСЯ
умива́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
УМОЧА́ТИ^1
умоча́ти
◊ Умоча́ти (умо́чувати) / умочи́ти (скупа́ти) ру́ки в крові́ *див.* умоча́ти^1
УНИ́З
уни́з
◊ Коти́тися / покоти́тися уни́з *див.* коти́тися^1 (2)
УПА́СТИ^1
упа́сти
◊ Па́дати (ки́датися) / упа́сти (ки́нутися) в но́ги (під но́ги, до ніг *і т. ін.) див.* па́дати

УПЕРЕ́Д
упере́д
◊ Крок (стрибо́к) упере́д *див.* крок (10)
УПИВА́ТИСЯ^1
упива́тися
◊ Упива́тися / упи́тися кро́в'ю *чиєю* (кро́ві *чиєї) див.* упива́тися^1
УПОВІ́ЛЬНЮВАТИ
упові́льнювати
Упові́льнювати (укоро́чувати) / упові́льнити (укороти́ти) кро́ки (крок, ходу́ *і т. ін.) див.* упові́льнювати
УПОКІ́Й
упокі́й
◊ Поча́ти за (во) здоро́в'я *(ц.-с.* здра́віє), а кінчи́ти (звести́) за упокі́й *див.* почина́ти
УПРАВЛІ́ННЯ
управлі́ння
△ Корпорати́вне управлі́ння *див.* управлі́ння
УРІ́ЗАТИ^1
урі́зати
◊ Облама́ти (відруба́ти, урі́зати *і т. ін.)* кі́гті *див.* обла́мувати^1
УРЯДО́ВИЙ
урядо́ва
△ Урядо́ва кри́за *див.* кри́за (7)
УСЕРЕ́ДИНІ
усере́дині
◊ Все кипи́ть усере́дині *див.* весь^1 (9)
У́СМІХ
у́сміх
◊ Крива́ у́смішка (по́смішка) <Криви́й у́сміх> *див.* у́смішка
У́СМІШКА
у́смішка
◊ Крива́ у́смішка (по́смішка) <Криви́й у́сміх> *див.* у́смішка
УСТА́
уст
Куто́к (кутки́) о́ка (очей, ро́та, уст) *див.* куто́к (2)
уста́
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́ *і т. ін.) див.* криви́ти (2)
УСТЕ́ЛЕНИЙ
усте́лений
◊ Шлях, усте́лений кві́тами *див.* шлях
УСЯ́КИЙ
уся́кий
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
УТИРА́ТИ^1
утира́ти
Кулака́ми сльо́зи утира́ти *див.* утира́ти^1
УТОПІ́ЧНИЙ
утопі́чний
△ Утопі́чний комуні́зм *див.* комуні́зм (4)
УТРАЧА́ТИ
утрача́ти
△ Утрача́ти / утра́тити керува́ння *див.* утрача́ти
УТРИ́МАТИСЯ^1
утри́матися
Утри́матися в крі́слі *див.* утри́муватися^1
УЧИ́ЛИЩЕ
учи́лище
△ Комерці́йне учи́лище *див.* учи́лище

УЧИНЯ́ТИ
учиня́ти
◊ Кри́вду роби́ти (чини́ти, учиня́ти *і т. ін.) див.* роби́ти
ФА́РБА
фа́рба
△ Ку́бова фа́рба *див.* фа́рба
ФАРБУВА́ТИ
фарбува́ти
Фарбува́ти в (на) ко́лір *див.* фарбува́ти
ФАТА́ЛЬНИЙ
фата́льний
Лета́льний (фата́льний) кіне́ць *див.* кіне́ць[1] (1)
ФЕОДА́ЛЬНИЙ
феода́льна
Феода́льна ку́рія *див.* ку́рія (2)
ФІА́ЛКОВИЙ
фіа́лковий
Фіа́лковий ко́рінь *див.* ко́рінь (4)
ФІГУ́РНИЙ
фігу́рне
△ Фігу́рне ко́взання (ката́ння) *див.* ко́взання (1)
ФІЗИ́ЧНИЙ
фізи́чна
△ Фізи́чна культу́ра *див.* культу́ра (11)
фізи́чної
△ Ідентифікаці́йний но́мер фізи́чної осо́би <Ідентифікаці́йний код> *див.* но́мер
ФІЛЬМ
фі́льм
◊ Крути́ти (пуска́ти) фі́льм (кінокарти́ну, кіно́) *див.* крути́ти (15)
Німе́ кіно́ <Німи́й фі́льм> *див.* кіно́ (1)
ФІМІА́М
фіміа́м
◊ Кади́ти (пали́ти, кури́ти *і т. ін.)* фіміа́м *див.* кади́ти (1)
ФІНА́НСОВИЙ
фіна́нсова
△ Фіна́нсова кри́за *див.* кри́за (8)
ФЛА́ГМАНСЬКИЙ
фла́гманський
△ Фла́гманський корабе́ль *див.* корабе́ль (4)
ФЛАНГ
фланг
△ Королі́вський фланг *див.* фланг
ФО́ЛІЄВИЙ
фо́лієва
△ Фо́лієва кислота́ *див.* кислота́ (35)
ФОНТА́Н
фонта́ном
◊ Би́ти ключе́м (джерело́м, фонта́ном *і т. ін.) див.* би́ти (35)
ФО́РМА
фо́рма
△ Коро́тка (нечле́нна) фо́рма прикме́тника *див.* фо́рма
ФОРМА́Т[2]
форма́т
△ Комунікати́вний форма́т *див.* форма́т[2]
ФОРТЕ́ЦЯ
форте́ця
Форте́ця на коле́сах *див.* форте́ця

ФОРТУ́НА
форту́ни
◊ Ко́лесо ща́стя (форту́ни) *див.* ко́лесо (5)
ФРА́ЗА
фра́за
◊ Коро́нна фра́за *див.* фра́за
△ Крила́тий ви́слів <Крила́ті сло́ва> <Крила́та фра́за> *див.* ви́слів (2)
◊ Кучеря́ва фра́за (промо́ва) *див.* фра́за
фра́зами
◊ Ки́датися слова́ми (сло́вом, фра́зами *і т. ін.) див.* ки́датися (6)
ФРІГІ́ЙСЬКИЙ
фрігі́йська
△ Фрігі́йський ковпа́к <Фрігі́йська ша́пка> *див.* ковпа́к (1)
фрігі́йський
△ Фрігі́йський ковпа́к <Фрігі́йська ша́пка> *див.* ковпа́к (1)
ФТА́ЛЕВИЙ
фта́леві
△ Фта́леві кисло́ти *див.* кислота́ (36)
ФУНТ[1]
фунт
◊ Почо́му (почі́м) ківш (фунт, коре́ць *і т. ін.)* ли́ха *див.* ківш (1)
фу́нта
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.) див.* ва́ртий (4)
ФУРА́ЖНИЙ
фура́жна
△ Фура́жна коро́ва *див.* коро́ва (3)
ФУТ
фу́тів
◊ Сім фу́тів під кі́лем *див.* сім
Ф'Ю́ЧЕРСНИЙ
ф'ю́черсний
△ Ф'ю́черсний контра́кт *див.* контра́кт (3)
ХАЙ[2]
хай
◊ Щоб (бода́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) став <Хай (неха́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) ста́не> *див.* язи́к
ХАПА́ТИ[1]
хапа́є
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька (2)
хапа́ти
◊ Лови́ти (хапа́ти) ко́жне сло́во *див.* лови́ти
хапа́ють
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька (2)
Хапа́ють (напада́ють, кру́тять *і т. ін.)* / вхопи́ли (напа́ли, скрути́ли *і т. ін.)* ко́рчі *див.* ко́рчі (1)

ХАПА́ТИСЯ
хапа́тися
◊ Хапа́тися до кни́жки (книжо́к) *див.* хапа́тися
ХАРА́КТЕР
хара́ктерів
△ Коме́дія хара́ктерів *див.* коме́дія (2)
ХАРАМА́Н
харама́на
◊ Крути́ти / закрути́ти харама́на *див.* крути́ти (11)
ХА́ТА
ха́ти
◊ Трима́ти три ку́ти ха́ти *див.* трима́ти
◊ Хоч з ха́ти (на край сві́ту) тіка́й *див.* тіка́ти
ха́ту
Ми́ти / поми́ти ха́ту (кімна́ту, каза́рму *і т. ін.) див.* ми́ти
ХА́ТКА
ха́тка
◊ Ха́тка на ку́рячій ні́жці (ла́пці) *див.* ха́тка
ХВИЛИ́НА
хвили́н
◊ За кі́лька хвили́н *див.* хвили́на
хвили́на
◊ Ко́жна хвили́на порахо́вана *див.* хвили́на
хвили́ни
◊ Ко́жної хвили́ни <Ко́жну (в уся́ку) хвили́ну> *див.* хвили́на
хвили́ною
◊ З ко́жною хвили́ною *див.* хвили́на
хвили́ну
◊ Ко́жної хвили́ни <Ко́жну (в уся́ку) хвили́ну> *див.* хвили́на
ХВИЛЮВА́ТИ
хвилюва́ти
◊ Хвилюва́ти (бенте́жити, бунтува́ти) кров *див.* хвилюва́ти
ХВИ́ЛЯ[1]
хви́лі
△ Коро́ткі хви́лі *див.* хви́ля[1]
Язи́к (язики́, клубки́, хви́лі *і т. ін.)* по́лум'я *див.* язи́к
хвиль
△ Когере́нтність хвиль *див.* когере́нтність (1)
ХВІСТ
хвіст
◊ [Пі́ти] кобі́лі (псу, соба́ці *і т. ін.)* під хвіст *див.* пі́ти
◊ Приши́й кобі́лі хвіст *див.* пришива́ти
◊ Реп'я́хо́м (як (мов, ні́би *і т. ін.)* реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до штані́в, у соба́чий хвіст *і т. ін.)*] *див.* реп'я́х
◊ Тягти́ (тягну́ти) сі́рка (кота́, ку́цого) за хвіст (за хвоста́) *див.* тягти́
хвоста́
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати (6)
◊ Коро́тший [від] комари́ного хвоста́ *див.* хвіст
◊ Тягти́ (тягну́ти) сі́рка (кота́, ку́цого) за хвіст (за хвоста́) *див.* тягти́

хвости́
◊ Волáм (бикáм) хвости́ крути́ти *див.* крути́ти (3)
хвості́
◊ Сорóка на хвості́ (на крилі́) принеслá *див.* сорóка
хвостóм
◊ Крути́ти (вертí́ти) хвостóм *див.* крути́ти (7)
ХВОРÓБА
хворóба
△ Кесóнна хворóба *див.* хворóба
◊ Не твій (йогó, ваш *і т. ін.*) клóпіт <Не твоя́ (йогó, вáша *і т. ін.*) хворóба (печáль)> *див.* клóпіт (4)
ХИ́БНИЙ
хи́бний
◊ Хи́бний крок *див.* крок (16)
ХИЛИ́ТИ
хили́ти
◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) гóлову (чолó) *див.* схиля́ти
хи́лить
◊ Сон хи́лить (клóнить, змóрює *і т. ін.*) / змори́в (злами́в, поборóв *і т. ін.*) *див.* сон[1]
◊ Хи́лить (клóнить) на (в) сон (до сну) *див.* хили́ти
ХИЛЬНУ́ТИ
хильну́ти
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [багáто, чимáло *і т. ін.*] ли́ха (гóря, гóренька *і т. ін.*) *див.* випивáти (2)
ХИ́МИНІ
хи́мині
◊ Хи́мині ку́ри *див.* ку́ри (4)
ХИСТКИ́Й[1]
хистку́
◊ Ступáти / ступи́ти на хистку́ (хитку́) клáдку (на похи́лу стéжку) *див.* ступáти
ХИТКИ́Й
хитку́
◊ Ступáти / ступи́ти на хистку́ (хитку́) клáдку (на похи́лу стéжку) *див.* ступáти
ХИ́ТРО
хи́тро
◊ Хи́тро-му́дро та невели́ким (недороги́м) кóштом *див.* хи́тро
ХІД
хід
△ Ковзаня́рський хід *див.* хід
Прискóрювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспішáти, набавля́ти, наддавáти *і т. ін.*) / прискóрити (прибáвити, приспі́шити, набáвити, наддáти *і т. ін.*) крок (крóки, *рі́дше* крóку, хóду, ходи́, хід) *див.* прискóрювати
◊ Хід конéм *див.* хід
ходи́
Прискóрювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспішáти, набавля́ти, наддавáти *і т. ін.*) / прискóрити (прибáвити, приспі́шити, набáвити, наддáти *і т. ін.*) крок (крóки, *рі́дше* крóку, хóду, ходи́, хід) *див.* прискóрювати
хóду
Прискóрювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспішáти, набавля́ти, наддавáти *і т. ін.*) / прискóрити (прибáвити, приспі́шити, набáвити, наддáти *і т. ін.*) крок (крóки, *рі́дше* крóку, хóду, ходи́, хід) *див.* прискóрювати
ХІ́МІЯ
хі́мія
△ Колоїдна хі́мія *див.* хі́мія
ХІ́ННИЙ
хі́нна
△ Хі́нна кислотá *див.* кислотá (37)
ХЛИ́ПАТИ
хли́пати
◊ Хли́пати в кулáк *див.* хли́пати
ХЛІБ
хлі́ба
◊ Відривáти [шматóк (*рі́дше* кусóк)] [хлі́ба] від рóта *див.* відривáти[1] (5)
◊ Діли́тися (*рі́дко* розділя́тися) / поділи́тися остáннім (*заст.* послі́днім) [шматкóм (кускóм) хлі́ба] *див.* діли́тися (3)
◊ Мáти шматóк (ку́сень, кусóк *і т. ін.*) хлі́ба *див.* мáти[2]
◊ Перебивáтися з хлі́ба (з ю́шки) на вóду (на сіль, на квас) *див.* перебивáтися
◊ Шматóк (кусóк, ку́сень, ку́сник, *рі́дко* кавáлок) хлі́ба [насу́щного] *див.* шматóк
ХЛІ́БНИЙ
хлі́бна
Хлі́бна квитáнція *див.* квитáнція (1)
хлі́бний
Хлі́бний квас *див.* квас (1)
ХЛОРИ́ДНИЙ
хлори́дна
△ Соля́на (хлори́дна) кислотá *див.* кислотá (34)
ХЛÓРНИЙ
хлóрна
△ Хлóрна кислотá *див.* кислотá (38)
ХЛЮЩ
хлющ
◊ Перемóкнути до кістóк (до ни́тки, на хлющ *і т. ін.*) *див.* перемокáти
◊ П'я́ний як (мов, ні́би *і т. ін.*) квач (хлющ, хлю́ща) *див.* п'я́ний
ХЛЮ́ЩА
хлю́ща
◊ П'я́ний як (мов, ні́би *і т. ін.*) квач (хлющ, хлю́ща) *див.* п'я́ний
ХМÁРА
хмáри
Купчáсті хмáри *див.* хмáра
хмáрою
◊ Аж (ті́льки) пил [іде́ (клубочи́ться)] хмáрою *див.* пил
ХНЮ́ПИТИ
хню́пити
◊ Ві́шати (хню́пити, опускáти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) нóса (ніс [на кві́нту], *рі́дко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
ХОВÁТИ[1]
ховáти
◊ Ні́де (ні́куди, немá куди́ *і т. ін.*) прáвди ді́вати (ховáти) / ді́ти (сховáти) *див.* ді́вати (3)
Під замóк ховáти (клáсти) *див.* ховáти[1]
◊ Ховáти / сховáти (заховáти, поховáти *і т. ін.*) кінці́ в вóду *див.* ховáти[1]
ХОВÁТИСЯ[1]
ховáтися
◊ Ховáтися / сховáтися в кущí (по кущáх) *див.* ховáтися[1]
ХОВРÁХ
ховрáх
△ Крапчáстий ховрáх *див.* ховрáх
ХОДÁ
ходи́
Прискóрювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспішáти, набавля́ти, наддавáти *і т. ін.*) / прискóрити (прибáвити, приспі́шити, набáвити, наддáти *і т. ін.*) крок (крóки, *рі́дше* крóку, хóду, ходи́, хід) *див.* прискóрювати
хóду
Прискóрювати (прибавля́ти, приспі́шувати, приспішáти, набавля́ти, наддавáти *і т. ін.*) / прискóрити (прибáвити, приспі́шити, набáвити, наддáти *і т. ін.*) крок (крóки, *рі́дше* крóку, хóду, ходи́, хід) *див.* прискóрювати
Упові́льнювати (укорóчувати) / упові́льнити (укороти́ти) крóки (крок, хóду *і т. ін.*) *див.* упові́льнювати
ХОДИ́ТИ
ходи́ти
◊ Ходи́ти (іти́, ки́датися) / піти́ (ки́нутися) в штики́ *див.* ходи́ти
Ходи́ти (ї́здити, ки́датися *і т. ін.*) / піти́ (побі́гти, ки́нутися *і т. ін.*) по сусі́дах *див.* ходи́ти
◊ Ходи́ти (стоя́ти, виступáти *і т. ін.*) кóзирем (королéм, ту́зом) *див.* ходи́ти
хóдить
◊ Головá [йде́ (хóдить)] / [пішлá (заходи́ла)] óбертом (кру́гом, хóдором *і т. ін.*) *див.* головá (17)
ХÓДОРОМ
хóдором
◊ [Аж (*рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (вéрнеться, макі́триться, колихáється, іде́) / закрути́вся (завертí́вся, замакі́трився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.*) [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Головá [йде́ (хóдить)] / [пішлá (заходи́ла)] óбертом (кру́гом, хóдором *і т. ін.*) *див.* головá (17)
◊ Думки́ (ду́ми) кóлесом (хóдором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
ХÓЛОД
хóлод
◊ Ки́дати / ки́нути то в жар, то в хóлод (в жар і [в] хóлод) *див.* ки́дати (28)
◊ Морóз (хóлод) пробирáється / пробрáвся до ті́ла (до [сáмих] кістóк, за плéчі *і т. ін.*) *див.* морóз
◊ Хóлод пробирáє (проймáє) / пробрáв (пройня́в) [аж] [до кістóк] *див.* хóлод
ХОЛОДИ́ЛЬНИЙ
холоди́льний
△ Холоди́льний конденсáтор *див.* конденсáтор (1)

ХОЛО́ДНИЙ
холо́дний
Холо́дний кова́ль *див.* кова́ль (1)
холо́дну
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти
ХОЛО́НУТИ
холо́не
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.*) / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.*) у жи́лах *див.* кров (22)
ХОТІ́ТИ
хо́че
Куди́ хо́чу (хо́чеш, хо́че *і т. ін.*) *див.* хоті́ти
хо́чете
◊ Коли́ хо́чеш (хоч, хо́чете) *див.* хоті́ти
хо́чеш
◊ Коли́ хо́чеш (хоч, хо́чете) *див.* хоті́ти
Котри́й хо́чеш *див.* хоті́ти
Куди́ хо́чу (хо́чеш, хо́че *і т. ін.*) *див.* хоті́ти
хо́чу
Куди́ хо́чу (хо́чеш, хо́че *і т. ін.*) *див.* хоті́ти
ХОТІ́ТИСЯ
хо́четься
◊ [І] хо́четься, і [й] ко́леться *див.* хоті́тися
ХОЧ[1]
хоч
◊ Коли́ хо́чеш (хоч, хо́чете) *див.* хоті́ти
хо́чете
◊ Коли́ хо́чеш (хоч, хо́чете) *див.* хоті́ти
хо́чеш
◊ Коли́ хо́чеш (хоч, хо́чете) *див.* хоті́ти
ХРЕСТ
хрест
◊ Кла́сти / покла́сти на се́бе хрест (хреста́, хрести́) *див.* кла́сти (16)
хреста́
◊ Кла́сти / покла́сти на се́бе хрест (хреста́, хрести́) *див.* кла́сти (16)
хрести́
◊ Кла́сти / покла́сти на се́бе хрест (хреста́, хрести́) *див.* кла́сти (16)
хресто́м
Присяга́тися (кля́сти́ся, присяга́ти) / присягну́тися (покля́сти́ся, присягну́ти, присягти́) Бо́гом (Христо́м, Христо́м-Бо́гом, хресто́м *і т. ін.*) *див.* присяга́тися
ХРИСТО́С
христо́м
Присяга́тися (кля́сти́ся, присяга́ти) / присягну́тися (покля́сти́ся, присягну́ти, присягти́) Бо́гом (Христо́м, Христо́м-Бо́гом, хресто́м *і т. ін.*) *див.* присяга́тися
ХРІН
хрін
◊ Яки́й (*рідше* кий) чорт (га́спид, хрін)! *див.* чорт
ХТО[1]
хто
◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.*) зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.*) *див.* хто[1]
◊ Хто куди́ [ба́чив (попа́в)] *див.* хто[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) лину́ли (хто лину́в) кип'ятко́м (кип'ятку́) *див.* лину́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску *див.* хто[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто на сто ко́ней ви́садив *див.* хто[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) хто різну́в (різону́в, кольну́в, шпигону́в *і т. ін.*) [ноже́м (серпо́м)] [у се́рце (по се́рцю)] *див.* хто[1]
ХУДО́ЖНИК
худо́жник
Кла́сний худо́жник *див.* худо́жник
ХУ́СТКА
ху́сткою
◊ Покрива́ти / покри́ти го́лову (голі́воньку, ко́су́ [ху́сткою]) *див.* покрива́ти
ху́стку
◊ Зав'яза́ти ко́су́ (ху́стку) *див.* зав'язува́ти (5)
ЦАП[1]
цап
◊ Козе́л відпу́щення <*рідше* Офі́рний козе́л (цап)> *див.* козе́л (1)
ця́па
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з ця́па (з козла́) молока́ *див.* цап[1]
ЦАР
цар
◊ Цар (князь) тьми *див.* цар
ЦА́РСТВО
ца́рство
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (волода́рство, *рідше* королі́вство) *див.* ца́рство
ЦА́РСЬКИЙ
ца́рський
◊ Взя́ти ца́рський (королі́вський, князі́вський *і т. ін.*) віне́ць *див.* узя́ти
ЦВІСТИ́
цвісти́
◊ Пи́шним цві́том (кві́том) розквіта́ти (цвісти́, процвіта́ти *і т. ін.*) *див.* розквіта́ти
ЦВІТ[1]
цвіт
△ Короле́вий (королі́в) цвіт *див.* цвіт[1]
Цвіт (кві́т, кві́тка) па́пороті *див.* цвіт[1]
цві́том
◊ Пи́шним цві́том (кві́том) розквіта́ти (цвісти́, процвіта́ти *і т. ін.*) *див.* розквіта́ти
ЦЕ[1]
це
◊ Це [ще] – кві́точки́ *див.* кві́точка (2)
ЦЕЙ
цього́
У кра́щому розумі́нні [цього́] сло́ва *див.* розумі́ння
цьо́му
◊ На цьо́му кра́пка *див.* кра́пка[1] (4)
ЦЕНТР
центр
Конвертаці́йний центр *див.* центр
ЦЕНТРА́ЛЬНИЙ
центра́льний
△ Центра́льний кут *див.* кут (10)
ЦЕП
цепу́
◊ Трима́ти (держа́ти) [як (ні́би)] на цепу́ (на ланцюгу́, на коро́ткому нали́гачі) *див.* трима́ти
ЦЕРЕМО́НІЯ
церемо́нії
◊ Кита́йські церемо́нії *див.* церемо́нія
ЦЕ́РКВА
це́рква
Крижо́ва це́рква *див.* це́рква
ЦИВІ́ЛЬНИЙ
циві́льний
△ Циві́льний ко́декс *див.* ко́декс (7)
ЦИГА́НИ
ци́ган
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ци́ган (кіт, кі́шка) до са́ла (на са́ло, до сальця́) *див.* цига́ни
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ци́ган копі́йки *див.* цига́ни
ЦИГА́НСЬКИЙ
цига́нське
◊ Коза́цьке (цига́нське) со́нце *див.* со́нце
цига́нський
Сліпи́й (ку́рячий, свиня́чий, цига́нський) дощ *див.* дощ (1)
ЦИКЛ
цикл
△ Копуляти́вний цикл *див.* цикл
ЦИТРИ́НОВИЙ
цитри́нова
△ Лимо́нна (цитри́нова) кислота́ *див.* кислота́ (17)
ЦИ́ФРА
ци́фра
◊ Кру́гла (кругле́нька) ци́фра *див.* ци́фра
ци́фри
Контро́льні ци́фри *див.* ци́фра
ЦИФРОВИ́Й
цифрови́й
△ Цифрови́й код *див.* код (6)
ЦІА́НИСТИЙ
ціа́ниста
△ Сини́льна (ціа́ниста, ціановодне́ва) кислота́ *див.* кислота́ (31)
ЦІАНОВОДНЕ́ВИЙ
ціановодне́ва
△ Сини́льна (ціа́ниста, ціановодне́ва) кислота́ *див.* кислота́ (31)
ЦІДИ́ТИ
ціди́ти
◊ Ціди́ти кров (ріки кро́ві) *див.* ціди́ти
ЦІ́ЛИЙ
ці́ле
◊ І ко́зи си́ті, і сі́но ці́ле *див.* коза́ (2)
ці́лі
◊ По́ки ко́сті ці́лі *див.* кість (4)
ці́лої
◊ [І] кі́стки живо́ї (ці́лої) не оста́вити *див.* оставля́ти
ЦІНА́
ціна́
◊ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
△ Контра́ктна ціна́ *див.* ціна́
◊ Кра́сна ціна́ (платня́) *див.* ціна́
ці́ни
◊ Ці́ни куса́ються *див.* ціна́

ціно́ю
Ціно́ю життя́ (кро́ві, че́сті, ща́стя *і т. ін.*) *див.* ціна́
ЦУКРО́ВИЙ
цукро́ва
△ Цукро́ва кі́стка *див.* кі́стка (13)
Цукро́ва кукуру́дза *див.* кукуру́дза (3)
ЦУЦЕНЯ́
цуценя́
◊ Схо́жий (похо́жий) як свиня́ на коня́ (цуценя́ на пироги́, макогі́н на но́чви *і т. ін.*) *див.* схо́жий[1]
цуценя́т
◊ Хоч пацюки́ (цуценя́т, кошеня́т) бий *див.* би́ти (46)
ЦУ́ЦИК
цу́цика
◊ Цу́цика крути́ти *див.* крути́ти (20)
ЦЯ́ТКА
ця́тка
◊ Ко́жна ця́тка (ця́точка) *див.* ця́тка
ЦЯ́ТОЧКА
ця́точка
◊ Ко́жна ця́тка (ця́точка) *див.* ця́тка
ЧАВУ́Н
чаву́н
△ Ковки́й чаву́н *див.* чаву́н
ЧА́ЙНИЙ
ча́йна
Ча́йна ковбаса́ *див.* ковбаса́ (5)
ча́йний
Ча́йний квас *див.* квас (2)
ЧА́РИ
ча́ри
◊ Ча́ри коха́ння (любо́ві) *див.* коха́ння (2)
ЧА́РКА
ча́рку
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти *і т. ін.*) ке́лих (ке́лех, ку́холь, ча́рку *і т. ін.*) *див.* підніма́ти
◊ Ча́рку ковтну́ти *див.* ковтну́ти (1)
ЧАС
час
○ На коро́ткий час *див.* час
◊ Сме́ртний час (кіне́ць) <Сме́ртна мить> *див.* час
ча́су
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.*) *див.* гля́нути (4)
ЧА́ША
ча́шу
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◊ Ки́дати / ки́нути на ча́шу терезі́в *див.* ки́дати (18)
◊ Кла́сти / покла́сти на ча́шу ваги́ *див.* кла́сти (18)
◊ Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́ти
ЧА́ШЕЧКА
ча́шечка
△ Колі́нна ча́шечка *див.* ча́шечка
ЧЕ́КОВИЙ[1]
че́кова
△ Че́кова кни́жка *див.* кни́жка (8)

ЧЕ́РВИ
че́рви
△ Кру́глі че́рви *див.* че́рви
ЧЕРВО́НИЙ
черво́на
Черво́на кни́га *див.* кни́га (8)
черво́не
Черво́не коза́цтво [Украї́ни] *див.* коза́цтво (4)
черво́ний
Черво́ний коридо́р *див.* коридо́р (2)
Черво́ний куто́к (куто́чок) *див.* куто́к (4)
черво́ні
◊ [Вогне́нні (те́мні, черво́ні *і т. ін.*)] ко́ла біга́ють (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забі́гали (пішли́) в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1] (7)
Черво́ні козаки́ *див.* коза́к (7)
△ Черво́ні кров'яні́ тільця́ *див.* тільце́
Черво́ні кхме́ри *див.* кхме́ри (1)
ЧЕ́РЕВО
че́рево
◊ Набива́ти (напиха́ти) / наби́ти (напха́ти) пе́льку (ке́ндюх, че́рево *і т. ін.*) *див.* набива́ти
ЧЕРЕПНИ́Й
черепна́
△ Черепна́ (мозкова́) коро́бка *див.* коро́бка (2)
ЧЕРНЯХІ́ВСЬКИЙ
черняхі́вська
△ Черняхі́вська культу́ра *див.* культу́ра (12)
ЧЕ́СНИЙ
че́сна
◊ Че́сна компа́нія (кумпа́нія) *див.* компа́нія (6)
ЧЕСТЬ
че́сті
Ціно́ю життя́ (кро́ві, че́сті, ща́стя *і т. ін.*) *див.* ціна́
честь
◊ Кла́сти / покла́сти на собі́ честь *див.* кла́сти (17)
ЧЕТВЕ́Р
четве́р
◊ [Як (коли́, хоч)] не тепе́р, то (а) в четве́р *див.* тепе́р
ЧИ́ЗЕЛЬНИЙ
чи́зельний
△ Чи́зельний культива́тор *див.* культива́тор (1)
ЧИМА́ЛО
чима́ло
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.*) *див.* випива́ти (2)
◊ Попсува́ти бага́то (нема́ло, чима́ло *і т. ін.*) кро́ві *див.* попсува́ти
ЧИНБА́РСЬКИЙ
чинба́рський
△ Ше́вський (чинба́рський) квас (квасо́к) *див.* квас (3)
ЧИНИ́ТИ[1]
чини́ти
◊ Кри́вду роби́ти (чини́ти, учиня́ти *і т. ін.*) *див.* роби́ти

ЧИСЛІ́ВНИК
числі́вник
△ Кі́лькісний числі́вник *див.* числі́вник
ЧИСЛО́
число́
△ Ко́мплексне число́ *див.* число́
число́м
Кру́глим (сере́днім) число́м *див.* число́
ЧИ́СТИЙ
чи́ста
△ Чи́ста культу́ра *див.* культу́ра (13)
чи́стий
Чи́стий, як сльоза́ (скло, кришта́ль *і т. ін.*) *див.* чи́стий
чи́стої
△ Чи́стої кро́ві (поро́ди) *див.* кров (6)
ЧИТА́ТИ
чита́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з кни́жки (по Псалтирю́) чита́ти (вичи́тувати) *див.* чита́ти
ЧІПЛЯ́ТИСЯ
чіпля́тися
◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
ЧО́БОТИ
чобітьми́
◊ Креса́ти підко́вами (підкі́вками, чобітьми́ *і т. ін.*) *див.* креса́ти (2)
чо́боті
◊ Кива́ти па́льцем у чо́боті *див.* кива́ти (2)
ЧОЛО́
чола́
Крути́ти / покрути́ти па́льцем ко́ло чола́ (голови́, скро́ні *і т. ін.*) *див.* крути́ти (1)
чоло́
◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиля́ти
ЧО́РНИЙ
чо́рна
◊ Чо́рна кі́стка *див.* кі́стка (25)
◊ [Чо́рна] кі́шка пробі́гла <[Чо́рний] кіт пробі́г> помі́ж (між) *див.* кі́шка (3)
Чо́рна кров *див.* кров (5)
чо́рний
◊ [Чо́рна] кі́шка пробі́гла <[Чо́рний] кіт пробі́г> помі́ж (між) *див.* кі́шка (3)
чо́рні
Чо́рні клобуки́ *див.* клобу́к (1)
ЧОРНИ́ЛО
чорни́лі
◊ Ки́снути в чорни́лі *див.* ки́снути (2)
ЧОРНОЛІ́СЬКИЙ
чорнолі́ська
△ Чорнолі́ська культу́ра *див.* культу́ра (14)
ЧОРНОМО́РСЬКИЙ
чорномо́рське
Чорномо́рське коза́цьке ві́йсько *див.* ві́йсько (6)
ЧОРТ
чорт
◊ Дай / дава́й Бо́же (Бог) но́ги [, а чорт колє́са] *див.* дава́ти (127)
◊ Куди́ чорт (біс, нечи́стий *і т. ін.*) поні́с *див.* чорт

◊ Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?> *див.* чорт
◊ На яки́й (кий) чорт *див.* чорт
◊ Сам чорт коли́ску гойдає *див.* чорт
◊ Яки́й *(рідше* кий) чорт (га́спид, хрін)! *див.* чорт
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* чорт від ла́дану (від кукурі́ку) *див.* чорт
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт

чорти́
◊ Куди́ чорти́ [не] носи́ли! *див.* чорт
◊ Куди́ чорти́ несу́ть? <Куди́ чорт несе́?> *див.* чорт

чо́ртові
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) свічка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.)* *див.* свічка
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* чо́ртові (чо́рту) в зу́би ки́нути *див.* ки́дати (47)

чо́рту
◊ Ні Бо́гу (Бо́гові) свічка, ні чо́рту (чо́ртові) кочерга́ (коцюба́, ла́дан, на́довбень *і т. ін.)* *див.* свічка
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* чо́ртові (чо́рту) в зу́би ки́нути *див.* ки́дати (47)

ЧО́РТІВ
чо́ртове
Чо́ртове ко́лесо *див.* ко́лесо (1)

ЧОТИ́РИ
чоти́ри
◊ Ко́ваний (ку́тий) на всі но́ги (чоти́ри ноги́ (копи́та)) *див.* ко́ваний (1)
◊ Па́дати / впа́сти на колі́на (навко́лішки, ниць, *рідко* на всі чоти́ри) *див.* па́дати
◊ Шкутильга́ти (кульга́ти) на оби́дві ноги́ (на всі чоти́ри) *див.* шкутильга́ти

ЧУЖИ́Й
чужа́
◊ Чужа́ кістка *див.* кістка (24)
чужи́й
Чужи́й (свій) куто́к *див.* куто́к (5)
чужі́
◊ У [чужі́] кише́ні ла́зити *див.* ла́зити

ЧУКО́ТСЬКИЙ
чуко́тська
△ Чуко́тська рі́зьблена кі́стка *див.* кі́стка (12)

ЧУМА́
чума́
Кори́чнева чума́ *див.* чума́

ЧУ́ТИ
чу́ти
◊ Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма *див.* чу́ти

ША́БЛЯ
ша́блею
Опері́зувати / опереза́ти мече́м (кинджа́лом, ша́блею *і т. ін.) див.* опері́зувати

ШАГ
шаг
◊ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́

шага́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)

ША́ПКА
ша́пка
△ Фрігі́йський ковпа́к <Фрігі́йська ша́пка> *див.* ковпа́к (1)
ша́пку
◊ Пуска́ти / пусти́ти ша́пку по кру́гу (по ко́лу) *див.* пуска́ти

ШАР[1]
шар
△ Кортика́льний шар *див.* шар[1]
△ Культу́рний шар *див.* шар[1]

ША́ХОВИЙ
ша́хова
△ Ша́хова компози́ція *див.* компози́ція (1)

ША́ХТНИЙ
ша́хтний
△ Ша́хтний (ша́хтовий) коло́дязь *див.* коло́дязь (3)

ША́ХТОВИЙ
ша́хтовий
△ Ша́хтний (ша́хтовий) коло́дязь *див.* коло́дязь (3)

ШВИ́ДКІСТЬ
шви́дкість
△ Космі́чна шви́дкість *див.* шви́дкість
△ Кре́йсерська шви́дкість *див.* шви́дкість
шви́дкостей
△ Коро́бка шви́дкостей (переда́ч) *див.* коро́бка (1)

ШЕ́ВСЬКИЙ
ше́вська
◊ Реп'ях́о́м (як (мов, ніби *і т. ін.)* реп'я́х (п'я́вка, [ше́вська] смола́), смоло́ю) [до кожу́ха (до штанів, у соба́чий хвіст *і т. ін.)*] *див.* реп'я́х
Ше́вська ла́па (коза́) *див.* ла́па
ше́вський
△ Ше́вський (чинба́рський) квас (кваco͡к) *див.* квас (3)

ШЕ́ЛЬСЬКИЙ
ше́льська
△ Ше́льська культу́ра *див.* культу́ра (15)

ШЕ́ЛЯГ
ше́ляга
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)

ШЕРЕ́НГА
шере́нзі
◊ Бу́ти (іти́, крокува́ти, перебува́ти *і т. ін.)* в одні́й шере́нзі *див.* бу́ти (65)

ШИБА́ТИ[1]
шиба́є
◊ Кров уда́ряє (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

ШИ́БЕНИЦЯ
ши́бениці
◊ Кінча́ти / кінчи́ти [життя́] на ши́бениці *див.* кінча́ти (2)

ШИБНУ́ТИ
шибну́ла
◊ Кров уда́ряє (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала, шибну́ла) в го́лову (в лице́, в обли́ччя, до голови́, до лиця́) *див.* кров (21)

ШИ́ЛО
ши́лі
◊ Крути́тися (сі́патися, со́ватися, сиді́ти *і т. ін.)* [як (мов, ніби *і т. ін.)*] на ши́лі <На ши́ло сі́сти> *див.* крути́тися (2)
ши́ло
◊ Крути́тися (сі́патися, со́ватися, сиді́ти *і т. ін.)* [як (мов, ніби *і т. ін.)*] на ши́лі <На ши́ло сі́сти> *див.* крути́тися (2)
ши́лом
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ШИНКУВА́ТИ[1]
шинкува́ти
◊ Шинкува́ти кро́в'ю *див.* шинкува́ти[1]

ШИНО́К
шинка́х
◊ Тиня́тися по шинка́х (по ко́рчма́х, з ши́нку до ши́нку, з ко́рчми́ в ко́рчму́) *див.* тиня́тися
ши́нку
◊ Тиня́тися по шинка́х (по ко́рчма́х, з ши́нку до ши́нку, з ко́рчми́ в ко́рчму́) *див.* тиня́тися

ШИРО́КИЙ
широ́ка
◊ Широ́ка кість <Широ́кий у ко́сті> *див.* кість (5)
широ́кий
◊ Широ́ка кість <Широ́кий у ко́сті> *див.* кість (5)

ШИРОКОЕКРА́ННИЙ
широкоекра́нне
Широкоекра́нне кіно́ *див.* кіно́ (2)

ШИ́Я
ши́ю
◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
◊ За ко́мір (за ши́ю, за спи́ну *і т. ін.)* ллє́ться *див.* ли́тися
◊ За ши́ю (за спи́ну, за ко́мір *і т. ін.)* не ллє (не ка́пає) *див.* ли́ти

ШКІ́РА
шкі́ра
◊ [Самі́ (ті́льки)] кістки́ та шкі́ра (шку́ра) *див.* кістка (22)
шкі́ри
◊ Кра́яти ре́мені зі шкі́ри *див.* кра́яти (1)
шкі́рою
◊ На́че (немо́в *і т. ін.)* сні́гом сипоне́ (сипону́в) за ко́мір (по́за шкі́рою *і т. ін.) див.* сипону́ти

ШКÓЛА
шкóли
Конфесіонáльні шкóли *див.* шкóла
ШКРЕБТИ́
шкребýть
◊ Кíшки (коти́) шкребýть (скребýть, скубýться, шкребýться) в (по) душí (на (в) сéрці) *див.* кíшка (2)
ШКРЕБТИ́СЯ
шкребýться
◊ Кíшки (коти́) шкребýть (скребýть, скубýться, шкребýться) в (по) душí (на (в) сéрці) *див.* кíшка (2)
ШКÝРА
шкýра
◊ [Самí (тíльки)] кістки́ та шкíра (шкýра) *див.* кíстка (22)
ШКÝРКА
шкýрки
◊ Натягáння шкýрки на кисíль *див.* натягáння
ШКУТИЛЬГÁТИ
шкутильгáти
◊ Шкутильгáти (кульгáти) на обидві ногú (на всі чоти́ри) *див.* шкутильгáти
ШЛЯХ
шлях
Зрíзувати (зрізáти) / зрíзати кут (поворóт, шлях *і т. ін.*) *див.* зрíзувати (1)
◊ Зрóшувати / зроси́ти (скропи́ти) [влáсною (своéю)] крóв'ю зéмлю (шлях) *див.* зрóшувати (2)
◊ Ступáти / ступи́ти на кривáвий шлях *див.* ступáти
◊ Укривáти / укри́ти кісткáми шлях *див.* укривáти
◊ Шлях, устéлений квíтами *див.* шлях
шля́ху
◊ Збивáти / зби́ти зі шля́ху (з дорóги, з кýрсу *і т. ін.*) *див.* збивáти (11)
ШМАТ[1]
шмат
◊ Сім верст пíшки за шмат *(рíдше* за шматкóм) ки́шки *див.* сім
ШМАТÓК
шматки́
◊ Розривáти (рвáти) / розірвáти на шматки́ (на манюсíнькі кусóчки) *див.* розривáти[1]
шматкóм
◊ Ділúтися *(рíдко* розділя́тися) / поділи́тися остáннім *(заст.* послíднім) [шматкóм (кускóм) хлíба] *див.* діли́тися (3)
◊ Сім верст пíшки за шмат *(рíдше* за шматкóм) ки́шки *див.* сім
шматóк
◊ Відривáти [шматóк *(рíдше* кусóк)] [хлíба] від рóта *див.* відривáти[1] (5)
◊ Лáсий (лáкомий) шматóк (шматóчок, кусóк *і т. ін.*) *див.* шматóк
◊ Мáти шматóк (кýсень, кусóк *і т. ін.*) хлíба *див.* мáти[2]
◊ Шматóк (кусóк, кýсень, кýсник, *рíдко* кавáлок) хлíба [насýщного] *див.* шматóк
◊ Шматóк *(рíдше* кусóк) не йде (не лíзе) / не пíдé (не полíзе) в гóрло *див.* шматóк

ШМАТÓЧОК
шматóчок
◊ Лáсий (лáкомий) шматóк (шматóчок, кусóк *і т. ін.*) *див.* шматóк
ШМАТУВÁТИ
шматувáти
◊ Крáяти (рíзати, розривáти, шматувáти *і т. ін.*) / розкрáяти (розрíзати, розірвáти, розшматувáти *і т. ін.*) сéрце (дýшу, грýди) *див.* крáяти (2)
ШОВКÓВИЙ
шовкóва
△ Шовкóва коси́ця *див.* коси́ця (1)
ШПИГÁТИ
шпигáє
◊ Кóлька шпигáє (хапáє, штрикáє) / зашпигáла (схопи́ла, шпигнýла) <Кóльки шпигáють (хапáють) / зашпигáли (схопи́ли)> <На кóльки схопи́ло> *див.* кóлька (2)
шпигáють
◊ Кóлька шпигáє (хапáє, штрикáє) / зашпигáла (схопи́ла, шпигнýла) <Кóльки шпигáють (хапáють) / зашпигáли (схопи́ли)> <На кóльки схопи́ло> *див.* кóлька (2)
ШПИГНÝТИ
шпигнýла
◊ Кóлька шпигáє (хапáє, штрикáє) / зашпигáла (схопи́ла, шпигнýла) <Кóльки шпигáють (хапáють) / зашпигáли (схопи́ли)> <На кóльки схопи́ло> *див.* кóлька (2)
ШПИГОНÝТИ
шпигонýв
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) хто різнýв (різонýв, кольнýв, шпигонýв *і т. ін.*) [ножéм (серпóм)] [у сéрце (по сéрцю)] *див.* хто[1]
ШПИЛИ́ТИ
шпили́ти
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гýбу (гýби, нóса, ніс *і т. ін.*) *див.* копи́лити (1)
ШПИ́ЛЬКА
шпилькáх
◊ [Як] (мов, нíби *і т. ін.*) на голкáх (на шпилькáх, на колючкáх, на тéрню *і т. ін.*) *див.* гóлка (5)
ШПИ́ЦЯ
шпи́ця
◊ Не остáння *(рíдко* ви́дна) спи́ця (шпи́ця) в колесí *див.* спи́ця
ШПУРЛЯ́ТИ
шпурля́ти
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурнýти, жбурнýти) кáмінь (камінéць, камінця́, грýдкою *і т. ін.*) в горóд *див.* ки́дати (38)
ШПУРНÝТИ
шпурнýти
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурнýти, жбурнýти) кáмінь (камінéць, камінця́, грýдкою *і т. ін.*) в горóд *див.* ки́дати (38)

ШРИФТ
шрифт
△ Компáктний шрифт *див.* шрифт
ШТАНИ́
штанíв
◊ Реп'яхóм (як (мов, нíби *і т. ін.*) реп'я́х (п'я́вка, [шéвська] смолá), смолóю) [до кожýха (до штанíв, у собáчий хвіст *і т. ін.*)] *див.* реп'я́х
ШТИК[1]
штики́
◊ Ходи́ти (іти́, ки́датися) / піти́ (ки́нутися) в штики́ *див.* ходи́ти
ШТРАФНИ́Й
штрафни́й
△ Штрафни́й удáр (кидóк) *див.* удáр
ШТРИКÁТИ
штрикáє
◊ Кóлька шпигáє (хапáє, штрикáє) / зашпигáла (схопи́ла, шпигнýла) <Кóльки шпигáють (хапáють) / зашпигáли (схопи́ли)> <На кóльки схопи́ло> *див.* кóлька (2)
ШТРИКНÝТИ
штрикнýти
◊ Нíде (немáє де, нíкуди, *заст.* нíгде) [й] гóлки (гóлкою, пáльця, пáльцем, ши́лом) встроми́ти (просýнути, штрикнýти, ткнýти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
ШТРИХОВИ́Й
штриховé
Штриховé клішé *див.* клішé (1)
штрихови́й
△ Штрихови́й код *див.* код (7)
ШУКÁТИ
шукáти
◊ Шукáти кістки в молоцí *див.* шукáти
ШУКÁЧ
шукáч
△ Крóковий шукáч *див.* шукáч
ШУЛÍКА
шулíка
◊ Шулíкою (як (мов, нíби *і т. ін.*) шулíка (шуля́к)) налітáти (ки́датися, пáдати *і т. ін.*) / налетíти (ки́нутися, впáсти *і т. ін.*) *див.* налітáти[1]
шулíкою
◊ Шулíкою (як (мов, нíби *і т. ін.*) шулíка (шуля́к)) налітáти (ки́датися, пáдати *і т. ін.*) / налетíти (ки́нутися, впáсти *і т. ін.*) *див.* налітáти[1]
ШУЛЯ́К
шуля́к
◊ Шулíкою (як (мов, нíби *і т. ін.*) шулíка (шуля́к)) налітáти (ки́датися, пáдати *і т. ін.*) / налетíти (ки́нутися, впáсти *і т. ін.*) *див.* налітáти[1]
ШУМУВÁТИ[1]
шумýє
◊ Кров грáє (шумýє) / загрáла (зашумíла) *див.* кров (11)
ШУТКÓВИЙ
шуткóва
Вéрбна (Квітнá, Шуткóва) недíля *див.* недíля
ЩАВЛÉВИЙ
щавлéва
△ Щавлéва кислотá *див.* кислотá (39)

ЩА́СТЯ
ща́стя
◊ Ко́лесо ща́стя (форту́ни) *див.* ко́лесо (5)
Ціно́ю життя́ (кро́ві, че́сті, ща́стя *і т. ін.)* *див.* ціна́
ЩЕ
ще
◊ І (ще й) кіт не валя́вся *див.* кіт (2)
ЩЕРБА́ТИЙ
щерба́та
◊ Щерба́та копі́йка *див.* копі́йка (10)
щерба́тої
◊ [І (ні, ані́)] копі́йки [зла́маної (мі́дної, щерба́тої)] (ше́ляга) нема́ (нема́є, не було́) за душе́ю *див.* нема́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Щерба́тої (зла́маної, ла́маної *і т. ін.)* копі́йки *див.* копі́йка (11)
ЩИТ
щит
△ Украї́нський [кристалі́чний] щит *див.* щит
ЩІ́ЛЬНИЙ
щі́льним
◊ Щі́льним ко́лом (кільце́м) обступа́ти (ото́чувати, охо́плювати *і т. ін.)* / обступи́ти (оточи́ти, охопи́ти *і т. ін.)* *див.* обступа́ти
ЩО[1]
чим
◊ І кі́шки нема́ чим (ні́чим) годува́ти *див.* годува́ти (11)
◊ Ні́чим (нема́ чим) кри́ти *див.* кри́ти (4)
чім
◊ Кля́сти́ на чім (на чо́му) світ стої́ть *див.* кля́сти́ (2)
чо́го
◊ Що куди́ й до чо́го *див.* що[1]
◊ Як (коли́) прихо́диться / прийшло́ся до чо́го (до ді́ла) *див.* прихо́дитися
чо́му
◊ Кля́сти́ на чім (на чо́му) світ стої́ть *див.* кля́сти́ (2)
що
◊ Кат зна що (як, куди́ *і т. ін.)* *див.* кат (2)
◊ Що б там (то) не було́ (не ко́штувало) *див.* що[1]
◊ Що куди́ й до чо́го *див.* що[1]
◊ Що ні крок *див.* крок (17)
ЩУ́КА
щу́ку
◊ Щу́ку ки́нути у рі́чку *див.* ки́дати (45)
ЩУР[1]
щур
△ Кенгуро́вий щур (пацю́к) *див.* щур[1]
ЮВІЛЕ́ЙНИЙ
ювіле́йна
Ювіле́йна (кру́гла) да́та *див.* да́та (1)

Ю́РА
ю́ра
Ю́ра крути́ти *див.* крути́ти (2)
ЮРИДИ́ЧНИЙ
юриди́чна
△ Юриди́чна консульта́ція *див.* консульта́ція (2)
Ю́ШКА
ю́шки
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися
ю́шку
◊ Пусти́ти (спусти́ти) / *рі́дше* пуска́ти (спуска́ти) ю́шку (кров, крови́цю, мазку́) [з но́са] *див.* пуска́ти
Я́БЛУЧНИЙ
я́блучна
△ Я́блучна кислота́ *див.* кислота́ (40)
Я́ДЕРНИЙ
я́дерний
Я́дерний клуб *див.* клуб[1] (3)
ЯЗИ́К
язи́к
◊ Кле́паний на язи́к *див.* кле́паний (1)
◊ Щоб (бода́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) став <Хай (неха́й) язи́к [у ро́ті] ру́ба (коло́м, кілко́м) ста́не> *див.* язи́к
◊ Язи́к без кісто́к *див.* язи́к
◊ Язи́к стає́ / став ру́ба (коло́м) [у ро́ті] *див.* язи́к
Язи́к (язики́, клубки́, хви́лі *і т. ін.)* по́лум'я *див.* язи́к
язика́
◊ Ви́сіти на язиці́ (на язику́, на кі́нчику язика́) *див.* ви́сіти (6)
◊ Сверби́ть на кінці́ (на кі́нчику) язика́ *див.* свербі́ти
язика́ми
◊ Клепа́ти язико́м (язика́ми) *див.* клепа́ти (1)
язики́
Язи́к (язики́, клубки́, хви́лі *і т. ін.)* по́лум'я *див.* язи́к
язико́ві
◊ Кла́сти межу́ язику́ (язико́ві) *див.* кла́сти (7)
язико́м
◊ Клепа́ти язико́м (язика́ми) *див.* клепа́ти (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* коро́ва язико́м злиза́ла *див.* коро́ва (5)
язику́
◊ Верти́ться (кру́титься) на язиці́ (на язику́) *див.* верті́тися (3)
◊ Ви́сіти на язиці́ (на язику́, на кі́нчику язика́) *див.* ви́сіти (6)
◊ Кла́сти межу́ язику́ (язико́ві) *див.* кла́сти (7)
язиці́
◊ Верти́ться (кру́титься) на язиці́ (на язику́) *див.* верті́тися (3)
◊ Ви́сіти на язиці́ (на язику́, на кі́нчику язика́) *див.* ви́сіти (6)
ЯЙЦЕ́
яйце́м
◊ Носи́тися (бі́гати) як (мов, на́че *і т. ін.)* ку́рка з яйце́м *див.* носи́тися
я́йця
△ Кла́сти я́йця *див.* кла́сти (4)
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] ви́їденого яйця́ (ви́шкварки, ді́рки з бу́блика, фу́нта кло́ччя, то́рби сі́чки *і т. ін.)* *див.* ва́ртий (4)
я́йцях
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кво́чка на я́йцях *див.* кво́чка (2)
ЯКИ́Й
яки́й
◊ На яки́й кіне́ць *див.* кіне́ць[1] (16)
◊ Яки́й кло́піт? *див.* кло́піт (6)
◊ Яки́й *(рі́дко* кий) біс! *див.* біс[1] (15)
◊ Яки́й *(рі́дше* кий) чорт (га́спид, хрін)! *див.* чорт
ЯКИ́ЙСЬ
яку́сь
◊ За [яку́сь (одну́, коро́тку *і т. ін.)*] мить *див.* мить
Я́КІР
я́кір
◊ Ки́дати / ки́нути я́кір (я́коря) *див.* ки́дати (29)
я́коря
◊ Ки́дати / ки́нути я́кір (я́коря) *див.* ки́дати (29)
ЯКОБІ́НСЬКИЙ
якобі́нський
Якобі́нський клуб *див.* клуб[1] (4)
Я́МА
я́му
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.)* *див.* кла́сти (6)
◊ Копа́ти я́му *див.* копа́ти (1)
Я́МНИЙ
я́мна
△ Я́мна культу́ра *див.* культу́ра (16)
Я́РИЙ[1]
я́рі
△ Я́рі культу́ри *див.* культу́ра (17)
ЯРЛИ́К
ярли́к
◊ Ві́шати (клеї́ти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
Я́РМАРОК
я́рмарок
Контракто́вий я́рмарок *див.* я́рмарок
Я́СНО
я́сно
◊ І коню́ я́сно *див.* я́сно

СПИСОК РЕЄСТРОВИХ СЛІВ

КВАРТÁЛ
КВАРТÁЛЬНИЙ
КВАРТÁЛЬНИК
КВАРТЕРДÉК
КВАРТЕРÓН *див.* квартерóни
КВАРТЕРÓНИ
КВАРТЕРÓНКА *див.* квартерóни
КВАРТÉТ
КВАРТÉТНИЙ
КВАРТИ́НА
КВАРТИ́НКА
КВАРТИ́РА
КВАРТИРÁНТ
КВАРТИРÁНТКА
КВАРТИРÁНТСЬКИЙ
КВАРТИР'ÉР
КВАРТИР'ÉРСЬКИЙ
КВАРТИ́РКА
КВАРТИРМÉЙСТЕР
КВАРТИРМÉЙСТЕРСЬКИЙ
КВАРТИ́РНИЙ
КВАРТИРОВЛÁСНИК
КВАРТИРОВЛÁСНИЦЯ
КВАРТИРОНАЙМÁЧ
КВАРТИРОНАЙМÁЧКА
КВАРТИ́РОНЬКА
КВАРТИРУВÁННЯ
КВАРТИРУВÁТИ
КВАРТИРУВÁТИСЯ
КВАРТИ́РЯ
КВÁРТОВИЙ
КВÁРТОЧКА
КВАРТПЛÁТА
КВАРТПЛАТНЯ́
КВАРТСЕКСТАКÓРД
КВАРТУПОВНОВÁЖЕНИЙ
КВАРЦ
КВАРЦ-ВОЛОСÁТИК
КВАРЦИ́Т
КВАРЦИ́ТНИЙ
КВАРЦИ́ТОВИЙ
КВÁРЦОВИЙ
КВАРЦУВÁННЯ
КВАРЦУВÁТИ
КВАРЦЮВÁННЯ
КВАРЦЮВÁТИ *див.* кварцувáти
КВАРЦЯ́НИЙ
КВАС
КВАСЕНИ́ЦЕВІ
КВАСЕНИ́ЦЯ
КВАСÉЦЬ
КВÁСИ
КВÁСИВО
КВАСИ́ЛО
КВÁСИТИ
КВÁСИТИСЯ
КВАСÍННЯ
КВАСНИ́Й
КВАСНИ́К
КВАСНИ́НА
КВАСНИ́ЦЯ[1]
КВАСНИ́ЦЯ[2]
КВÁСНІСТЬ
КВАСНÍТИ
КВÁСНО
КВÁСНУТИ
КВАСОВÁР
КВАСОВАРÍННЯ
КВАСОВÁРНИЙ
КВАСОВÁРНЯ
КВАСОВИ́Й
КВАСÓК
КВАСОЛÉВИЙ
КВАСОЛИ́НА
КВАСОЛИ́НКА
КВАСОЛИ́ННЯ
КВАСÓЛЬКА
КВАСÓЛЯ
КВАСОЛЯ́НИЙ
КВАТИ́РА
КВАТИРÁНТ
КВАТИРÁНТКА
КВАТИ́РКА
КВАТИ́РКОВИЙ
КВАТИ́РНИЙ
КВАТИ́РОЧКА
КВАТИРУВÁТИ
КВÁЦАТИ
КВÁЦНУТИ
КВÁЦЬНУТИ *див.* квáцнути
КВАЦЬОНУ́ТИ
КВÁЦЯТИ *див.* квáцати
КВАЧ
КВÁЧА
КВÁЧИК
КВÁША
КВÁШЕНИЙ
КВАШЕНИ́НА
КВÁШЕННЯ
КВÁШИЦЯ
КВÁШКА
КВЕБРÁХО
КВЕБРÁХОВИЙ
КВЕРШЛÁГ
КВЕСТ
КВÉСТІЯ
КВÉСТОР
КВЕСТУ́РА
КВÉЦЯТИ
КВИЛИ́ТИ
КВИЛÍННЯ
КВИ́СНУТИ
КВИТ
КВИТÁНЦІЙКА
КВИТАНЦÍЙНИЙ
КВИТÁНЦІЯ
КВИТÁТИСЯ
КВИТКÓВИЙ
КВИТКОДРУКУВÁЛЬНИЙ
КВИТÓК
КВИТÓЧОК
КВИЧÁННЯ
КВИЧÁТИ
КВІЄТИ́ЗМ
КВІЄТИ́СТ
КВІЄТИ́ЧНИЙ
КВІКСТÉП
КВÍЛІНГ
КВІЛТ
КВÍНТА
КВІНТАКÓРД
КВІНТÁЛ
КВІНТДÉЦИМА
КВІНТЕСÉНЦІЯ
КВІНТÉТ
КВІНТИЛЬЙÓН
КВÍНТОВИЙ
КВІНТСЕКСТАКÓРД
КВІРИ́Т
КВІРИ́ТСЬКИЙ
КВÍСЛІНГ
КВІТ
КВІТÁСТИЙ
КВÍТЕНЬ
КВÍТИ
КВІТИ́НКА
КВІТИ́СТИЙ
КВІТИ́СТО
КВІТÍННЯ
КВÍТКА
КВІТКÁР
КВІТКÁРКА
КВІТКÁРСТВО
КВІТКÁРСЬКИЙ
КВІТКÓВИ́Й
КВІТКОГРИ́З

КВІТКОЛО́ЖЕ
КВІТКОНІ́ЖКА
КВІТКОНО́С
КВІТКОНО́СНИЙ
КВІТНЕ́ВИЙ
КВІ́ТНЕННЯ
КВІТНИ́Й
КВІТНИ́К
КВІТНИКА́Р
КВІТНИКА́РКА
КВІТНИКА́РСТВО
КВІТНИКА́РСЬКИЙ
КВІТНИКО́ВИЙ
КВІТНИ́ЦТВО
КВІТНИ́ЦЬКИЙ
КВІТНИ́ЦЯ
КВІТНИЧО́К
КВІ́ТНУТИ
КВІТОГРИ́З
КВІТОНІ́ЖКА
КВІ́ТОНЬКА
КВІ́ТОЧКА
КВІТО́ЧНИК
КВІ́ТТЯ
КВІТУВА́ННЯ
КВІТУВА́ТИ
КВІТУ́ЧИЙ
КВІТУ́ЧІСТЬ
КВІ́ТЧАНИЙ
КВІТЧА́НИЙ
КВІТЧА́ННЯ
КВІТЧА́СТИЙ
КВІТЧА́СТІСТЬ
КВІТЧА́СТО
КВІТЧА́ТИ
КВІТЧА́ТИЙ
КВІТЧА́ТИСЯ
КВОК *див.* кво-кво́
КВО-КВО́
КВОК-КВО́К *див.* кво-кво́
КВОКТА́ННЯ
КВОКТА́ТИ
КВОКТУ́ХА
КВО́ЛЕ́НЬКИЙ
КВО́ЛЕ́НЬКО
КВО́ЛИЙ
КВО́ЛИТИСЯ
КВОЛІ́ННЯ
КВО́ЛІСТЬ
КВОЛІ́ТИ
КВОЛІ́ШАТИ
КВО́ЛО
КВО́РУМ
КВО́РУМНИЙ
КВО́ТА
КВО́ТНИЙ
КВОТО́ВАНИЙ
КВОТУВА́ННЯ
КВОТУВА́ТИ
КВОТУВА́ТИСЯ
КВО́ЧЕЧКА
КВО́ЧКА
КЕ
КЕБ
КЕ́БА
КЕБА́Б
КЕБЕ́ТА
КЕБЕ́ТЛИВИЙ
КЕБЕ́ТЛИВІСТЬ
КЕБЕ́ТНИЙ
КЕ́БМЕН
КЕВ
КЕ́ВКАННЯ
КЕ́ВКАТИ
КЕВ-КЕ́В *див.* кев
КЕ́ВКНУТИ
КЕВЛА́Р
КЕВЛА́РОВИЙ
КЕГ
КЕ́ГЕЛЬ *див.* кегль
КЕГЕЛЬБА́Н
КЕ́ГЕЛЬНИЙ[1]
КЕ́ГЕЛЬНИЙ[2]
КЕ́ГЛІ
КЕГЛЬ
КЕ́ГЛЯ *див.* ке́глі
КЕ́ГОВИЙ
КЕД *див.* ке́ди
КЕ́ДИ
КЕДР
КЕДРИ́НА
КЕДРИ́НОНЬКА
КЕДРИ́НОЧКА
КЕ́ДРІ́ВКА
КЕДРІВНИ́К
КЕ́ДРО́ВИЙ
КЕ́ЙРИН
КЕЙС
КЕ́ЙТЕРИНГ
КЕ́ЙТЕРИНГОВИЙ
КЕЙФ *див.* кайф
КЕЙФО́ВИЙ *див.* кайфо́вий
КЕЙФО́ВО *див.* кайфо́во
КЕЙФУВА́ННЯ *див.* кайфува́ння
КЕЙФУВА́ТИ *див.* кайфува́ти
КЕКС
КЕ́КСИК
КЕ́КСОВИЙ
КЕ́ЛАР
КЕЛА́РНЯ
КЕЛЕБЕРДЯ́НСЬКИЙ
КЕ́ЛЕП
КЕЛЕ́РІЯ
КЕ́ЛЕХ *див.* ке́лих
КЕЛЕХОПОДІ́БНИЙ *див.* келихоподі́бний
КЕ́ЛЕШО́К *див.* ке́лишо́к
КЕ́ЛИХ
КЕЛИХОПОДІ́БНИЙ
КЕ́ЛИШО́К
КЕ́ЛІЙКА
КЕЛІ́ЙНИЙ
КЕЛІ́ЙНИК
КЕЛІ́ЙНИЦЯ
КЕЛІ́ЙНІСТЬ
КЕЛІ́ЙНО
КЕ́ЛІ́ШОК
КЕ́ЛІЯ
КЕЛО́ЇД
КЕЛО́ЇДНИЙ
КЕ́ЛЬВІН
КЕ́ЛЬМА
КЕ́ЛЬНЕР
КЕ́ЛЬНЕРКА
КЕ́ЛЬНЕРСЬКИЙ
КЕ́ЛЬНЯ
КЕЛЬТ *див.* ке́льти
КЕ́ЛЬТИ
КЕ́ЛЬТКА *див.* ке́льти
КЕЛЬТО́ЛОГ
КЕЛЬТОЛОГІ́ЧНИЙ
КЕЛЬТОЛО́ГІЯ
КЕЛЬТОФІ́Л
КЕЛЬТОФІ́ЛЬСТВО
КЕЛЬТОФІ́ЛЬСЬКИЙ
КЕЛЬТОФО́Б
КЕЛЬТОФО́БІЯ
КЕЛЬТОФО́БСЬКИЙ
КЕ́ЛЬТСЬКИЙ
КЕ́МБРІЙ
КЕМБРІ́ЙСЬКИЙ
КЕ́МПІНГ
КЕ́МПІНГОВИЙ
КЕН
КЕНА́СА
КЕНА́Ф
КЕНГУРЕНЯ́
КЕНГУРИ́НИЙ
КЕНГУРОВИ́ДІ
КЕНГУРО́ВИЙ
КЕНГУРУ́
КЕНГУРЯ́
КЕНГУРЯ́ТКО
КЕНДЕРИ́ЦЯ
КЕНДИ́Р
КЕ́НДІ
КЕ́НДЮХ
КЕ́НДЯ *див.* ке́нді
КЕНІ́ЄЦЬ *див.* кені́йці
КЕНІ́ЙКА *див.* кені́йці
КЕНІ́ЙСЬКИЙ
КЕНІ́ЙЦІ
КЕНОТА́Ф
КЕНОТРО́Н
КЕНОТРО́ННИЙ
КЕНТА́ВР
КЕНТРА́НТУС
КЕП[1]
КЕП[2]
КЕ́ПА
КЕ́ПІ
КЕ́ПКА
КЕПКО́ВИЙ
КЕПКУВА́ННЯ
КЕПКУВА́ТИ
КЕПКУ́Н
КЕПКУ́ЮЧИЙ
КЕ́ПОЧКА
КЕ́ПСЬКИЙ
КЕ́ПСЬКО
КЕПТА́Р
КЕПТА́РИК
КЕРАМЗИ́Т
КЕРАМЗИТОБЕТО́Н
КЕРАМЗИТОБЕТО́ННИЙ

КЕРАМЗИТОБЛО́К
КЕРАМЗИ́ТОВИЙ
КЕРА́МІК
КЕРА́МІКА
КЕРАМІ́СТ
КЕРАМІ́СТКА
КЕРАМІ́Т
КЕРАМІ́ЧНИЙ
КЕРАМОГРАНІ́Т
КЕРАМОГРАНІ́ТНИЙ
КЕРАМО́ЛОГ
КЕРАМОЛОГІ́ЧНИЙ
КЕРАМОЛО́ГІЯ
КЕРАРГІРИ́Т
КЕРАТИ́Н
КЕРАТИНІЗА́ЦІЯ
КЕРАТИ́НОВИЙ
КЕРАТИ́Т
КЕРАТОДЕРМІ́ЧНИЙ
КЕРАТОДЕРМІ́Я
КЕРАТО́З
КЕРАТО́ЗНИЙ
КЕРАТО́МА
КЕРАТОПЛА́СТИКА
КЕРАТОПЛАСТИ́ЧНИЙ
КЕРАТОТОМІ́Я
КЕРАТОФІ́Р
КЕРБУ́Д
КЕРВА́ВИЙ
КЕРВА́ВИТИ
КЕРВА́ВИЦЯ
КЕ́РВЕЛЬ
КЕ́РЕ́НКА
КЕ́РЕ́НЩИНА
КЕРЕ́Я *див.* кире́я
КЕРІВНИ́Й
КЕРІВНИ́К
КЕРІВНИ́ЦТВО
КЕРІВНИ́ЦЬКИЙ
КЕРІВНИ́ЦЯ
КЕРІВНИ́ЧИЙ
КЕРІВНИ́ЧКА
КЕ́РКНУТИ
КЕ́РЛІНГ
КЕРЛІНГІ́СТ
КЕРЛІНГІ́СТКА
КЕ́РЛІНГОВИЙ
КЕ́РМА
КЕРМА́НИЧ
КЕРМЕ́К
КЕРМЕ́КОВИЙ
КЕРМЕ́Т *див.* керме́ти
КЕРМЕ́ТИ
КЕРМЕ́ЦЬКИЙ
КЕРМО́
КЕРМОВИ́Й
КЕРМУВА́ННЯ
КЕРМУВА́ТИ
КЕРМУВА́ТИСЯ
КЕРН
КЕ́РНЕР
КЕРНИ́ЦЯ
КЕРНИ́ЧКА
КЕ́РНІНГ
КЕРНУВА́ННЯ
КЕРНУВА́ТИ
КЕРО́ВАНИЙ
КЕРО́ВАНІСТЬ
КЕРОГА́З
КЕРОГА́ЗНИЙ
КЕРОГА́ЗОВИЙ
КЕРОСИ́Н
КЕРОСИ́НКА
КЕРОСИ́ННИЙ
КЕРОСИ́ННИК
КЕРОСИ́НОВИЙ
КЕРСЕ́Т *див.* корсе́т
КЕРСЕТИ́НА *див.* корсети́на
КЕРСЕ́ТКА *див.* корсе́тка
КЕРСЕ́ТНИЙ *див.* корсе́тний
КЕРСЕ́ТНИК *див.* корсе́тник
КЕРСЕ́ТНИЦЯ *див.* корсе́тниця
КЕРСЕ́ТОВИЙ *див.* корсе́товий
КЕРТИ́НА
КЕРТИ́ЦЯ
КЕРТОВИ́ННЯ
КЕРУВА́ЛЬНИЙ
КЕРУВА́ЛЬНИК
КЕРУВА́ННЯ
КЕРУВА́ТИ
КЕРУВА́ТИСЯ
КЕРУ́НОК
КЕРУ́ЮЧИЙ
КЕРШ
КЕ́САР
КЕ́САРІВ
КЕ́САРСЬКИЙ
КЕСО́Н
КЕСО́ННИЙ
КЕСО́ННИК
КЕСО́НОВИЙ
КЕТ *див.* ке́ти
КЕ́ТА
КЕТАМІ́Н
КЕТГУ́Т
КЕТГУ́ТОВИЙ
КЕ́ТЕ
КЕ́ТИ
КЕ́ТІ
КЕ́ТКА *див.* ке́ти
КЕТМЕ́НЬ
КЕТОАЦИДО́З
КЕ́ТОВИЙ
КЕТО́З
КЕТО́ЗА *див.* кето́зи
КЕТО́ЗИ
КЕТО́Н *див.* кето́ни
КЕТО́НИ
КЕТО́ННИЙ
КЕТО́НОВИЙ
КЕТСА́ЛЬ
КЕ́ТСЬКИЙ
КЕТЧ
КЕТЧИ́СТ
КЕТЧИ́СТКА
КЕ́ТЧУП
КЕ́ТЯГ
КЕТЯЖИ́СТИЙ
КЕТЯЖО́К
КЕТЯШИ́НА
КЕФА́ЛЕВИЙ
КЕФАЛОГРА́ФІЯ
КЕФАЛОМЕ́ТРІЯ
КЕФА́ЛЬ
КЕФІ́Р
КЕФІ́РНИЙ
КЕЧ
КЕ́ЧУА
КЕЧУА́НСЬКИЙ
КЕШ[1]
КЕШ[2]
КЕШО́ВАНИЙ
КЕШУВА́ННЯ
КЕШУВА́ТИ
КЕ́Ш'Ю
КИБА́ЛКА
КИБА́ЛОЧКА
КИ́БЕЛЬ
КИБИ́ТКА
КИВ
КИВА́ННЯ
КИВА́ТИ
КИВА́ТИСЯ
КИВНУ́ТИ
КИВО́К
КИВО́Т
КИГИ́
КИГИ́К
КИГИ́КАННЯ
КИГИ́КАТИ
КИГИ́-КИГИ́ *див.* кигú
КИГИ́КНУТИ
КИГИ́ТКА
КИГУ́ЧИЙ
КИДА́ЙЛО
КИ́ДАЛЬНИЙ
КИ́ДАЛЬНИК
КИ́ДАНИЙ
КИ́ДАННЯ
КИ́ДАТИ
КИ́ДАТИСЯ
КИДІ́Й
КИДКО́М
КИДО́К
КИДЬ[1]
КИДЬ[2]
КИДЬКОМА́
КИДЬМА́
КИДЬО́К
КИЄВОРУ́СЬКИЙ
КИЄВОЦЕНТРИ́ЗМ
КИЗИ́Л
КИЗИЛО́ВИЙ
КИЗИЛОВОЦВІ́ТІ
КИЗИ́ЛЬНИК
КИЗЛЯ́Р-АГА́
КИЗЯ́К *див.* кізя́к
КИЗЯКО́ВИЙ *див.* кізяко́вий
КИЗЯЧО́К *див.* кізячо́к
КИ́ЇВСЬКИЙ
КИЙ[1]
КИЙ[2]
КИЙОВИ́Й
КИЙО́К
КИЙО́ЧОК

КИ́КА
КИЛ
КИ́ЛА́
КИ́ЛИМ
КИЛИМА́Р
КИЛИМА́РКА
КИЛИМА́РНИК
КИЛИМА́РНИЦЯ
КИЛИМА́РСТВО
КИЛИМА́РСЬКИЙ
КИЛИМЕ́ЦЬ
КИЛИМКО́ВИЙ
КИ́ЛИМ-ЛІТА́К
КИЛИ́МНИЙ
КИЛИ́МНИК
КИЛИ́МНИЦЯ
КИЛИМО́ВИЙ
КИЛИМО́К
КИЛИМОТКА́ЦТВО
КИЛИМОТКА́ЦЬКИЙ
КИЛИМО́ЧОК
КИ́ЛИМ-САМОЛІ́Т
КИЛИ́МЧИК
КИМВА́Л
КИМВА́ЛЬНИЙ
КИНДЖА́Л
КИНДЖА́ЛЬНИЙ
КИ́НДІ *див.* ке́нді
КИ́НДЯ *див.* ке́нді
КИ́НЕНИЙ
КИ́НУТИ *див.* ки́дати
КИ́НУТИЙ *див.* ки́нений
КИ́НУТИСЯ *див.* ки́датися
КИ́ПА
КИПАРИ́С
КИПАРИ́СКА
КИПАРИ́СНИЙ
КИПАРИ́СОВИЙ
КИПАРИ́СОВИК
КИ́ПЕНЬ *див.* ки́пінь
КИПЕ́ЦЬ
КИПІ́ННЯ
КИ́ПІНЬ
КИПІ́ТИ
КИПЛЯ́ЧИЙ
КИПТА́Р *див.* кепта́р
КИПТА́РИК *див.* кепта́рик
КИПУ́ЧИЙ
КИПУ́ЧІСТЬ
КИПЧА́К *див.* кипчаки́
КИПЧАКИ́
КИПЧА́ЦЬКИЙ
КИП'ЯТИ́ЛЬНИЙ
КИП'ЯТИ́ЛЬНИК
КИП'ЯТИ́ЛЬНЯ
КИП'ЯТІ́ННЯ
КИП'ЯТИ́ТИ
КИП'ЯТИ́ТИСЯ
КИП'ЯТІ́ННЯ
КИП'ЯТО́К
КИП'ЯТО́ЧОК
КИП'Я́Ч
КИП'ЯЧЕ́НИЙ
КИП'Я́ЧИЙ *див.* кипля́чий
КИП'Я́ЧКА

КИР
КИ́РА́Т
КИРАТО́ВИЙ
КИРВА́ВИЦЯ *див.* крва́виця
КИРГИ́З *див.* кирги́зи
КИРГИ́ЗИ
КИРГИ́ЗКА *див.* кирги́зи
КИРГИ́ЗЬКИЙ
КИРГИ́К
КИРЕ́Я
КИ́РЗА
КИРЗА́К *див.* кирзаки́
КИРЗАКИ́
КИ́РЗО́ВИЙ
КИРЗОВИ́К *див.* кирзовики́
КИРЗОВИКИ́
КИРЗЯ́К *див.* кирзаки́
КИРЗЯКИ́ *див.* кирзаки́
КИРИ́ЛИЦЯ
КИРИ́ЛИЧНИЙ
КИРИ́ЛІВСЬКИЙ
КИ́РКА
КИРКАЗО́Н
КИРКАЗО́НОВИЙ
КИ́РКАТИ
КИР-КИ́Р *див.* кир
КИ́РКНУТИ
КИ́РКОВИЙ
КИРНИ́ЦЯ *див.* керни́ця
КИРНИ́ЧКА *див.* керни́чка
КИ́РПА
КИРПА́НЬ
КИРПА́ТЕНЬКИЙ
КИРПА́ТИЙ
КИРПОНО́СИЙ
КИСА́
КИСЕЛЕ́ВИЙ
КИСЕЛЕПОДІ́БНИЙ
КИСЕ́ЛИК
КИСЕЛИ́ЦЯ
КИ́СЕНЬ
КИСЕ́Т
КИСЕТИ́НА
КИСЕ́ТКА
КИСЕ́ТОК
КИСІ́ЛЬ
КИСЛЕ́НЬКИЙ
КИ́СЛИЙ
КИСЛИ́ТИ
КИСЛИ́ЦЯ
КИСЛИ́ЧКА
КИСЛИ́ЧНИЙ
КИСЛІ́ТИ
КИСЛІ́ШАТИ
КИ́СЛО
КИСЛОМОЛО́ЧНИЙ
КИСЛОО́КИЙ
КИ́СЛО-СОЛО́ДКИЙ
КИСЛОСТІЙКИ́Й
КИСЛОТА́
КИСЛО́ТНИЙ
КИСЛО́ТНІСТЬ
КИСЛОТОСТІЙКИ́Й
КИСЛОТОСТІ́ЙКІСТЬ
КИСЛОТОТРИВКИ́Й

КИСЛОТОТРИ́ВКІСТЬ
КИСЛОТОУТВО́РЕННЯ
КИСЛОТУВА́ННЯ
КИСЛУВА́ТИЙ
КИСЛУВА́ТІСТЬ
КИСЛУВА́ТО
КИСЛЮ́ЧИЙ
КИСЛЯ́К
КИСЛЯ́ТИНА
КИСЛЯЧО́К
КИСНЕ́ВИЙ
КИСНЕВМІ́СНИЙ
КИ́СНУТИ
КИСТЕПЕ́РИЙ
КИ́СТИ *див.* ки́снути
КИСТЬ
КИСТЬОВИ́Й
КИТ[1]
КИТ[2]
КИ́ТА
КИТАЄ́ВИЙ
КИТАЄЗНА́ВЕЦЬ
КИТАЄЗНА́ВСТВО
КИТАЄЗНА́ВЧИЙ
КИТА́ЄЦЬ *див.* кита́йці
КИТА́ЄЧКА
КИТАЇ́СТ
КИТАЇ́СТИКА
КИТА́ЙКА[1]
КИТА́ЙКА[2]
КИТА́ЙКОВИЙ
КИТА́ЙСЬКИЙ
КИТА́ЙСЬКІСТЬ
КИТАЙСЬКОМО́ВНИЙ
КИТА́ЙЦІ
КИТАЙЧА́
КИТАЙЧА́НИЙ
КИТАЙЧА́СТИЙ *див.* китайча́тий
КИТАЙЧА́ТИЙ
КИТАЙЧЕНЯ́
КИТАЙЧУ́К
КИТАЯ́НКА *див.* кита́йці
КИТАЯ́НОЧКА
КИТЕНЯ́
КИТИЦЕПОДІ́БНИЙ
КИ́ТИЦЯ
КИ́ТИЧКА
КИ́ТИЧНИЙ
КИ́ТНИК
КИТОБА́ЗА
КИТОБІ́Й
КИТОБІ́ЙНИЙ
КИТОБІ́ЙНИК
КИТОБО́ЄЦЬ
КИТО́ВИЙ
КИТОЛО́В
КИТОЛО́ВНИЙ
КИТОЛО́ВСТВО
КИТОПОДІ́БНИЙ
КИТЧА́СТИЙ
КИ́ТЯГ *див.* ке́тяг
КИТЯЖИ́СТИЙ *див.* кетяжи́стий
КИТЯЖО́К *див.* кетяжо́к
КИТЯ́ТКИ
КИТЯ́ТКОВІ

КИХ
КИ́ХКАТИ
КИХ-КИ́Х *див.* ких
КИХКОТІ́ННЯ
КИХКОТІ́ТИ
КИ́ЦЕНЬКА
КИ́ЦИН
КИ́ЦІ-БА́БА
КИ́ЦЬКА
КИЦЬ-КИ́ЦЬ
КИ́ЦЮ-КИ́ЦЮ *див.* киць-ки́ць
КИЦЮ́НЯ
КИ́ЦЯ
КИ́ЧЕРА
КИ́ЧКА
КИШ
КИШЕ́НЬКА
КИШЕНЬКО́ВИЙ
КИШЕ́НЯ
КИ́ШЕЧКА
КИШЕ́ЧНИК
КИШІ́ТИ
КИ́ШКА
КИ́ШКАТИ
КИШКІВНИ́К
КИШКОВИ́Й
КИШКОВИ́К
КИШКОВО...
КИШКОВОДИ́ШНІ
КИШКОВОКОНТА́КТНИЙ
КИШКОВОПОРОЖНИ́ННІ
КИШКОПОДІ́БНИЙ
КИШКУВА́ТИЙ
КИШЛА́К
КИШЛАКО́ВИЙ
КИШЛА́ЧНИЙ
КИ́ШЛО
КИШМИ́Ш
КИ́ШНУТИ
КИЮ́РА
КИЯ́КА
КИЯ́НИ
КИЯ́НИН *див.* кия́ни
КИЯ́НКА[1] *див.* кия́ни
КИЯ́НКА[2]
КИЯ́С
КИЯ́Х
КИЯШИ́ННЯ
КИЯШО́К
КІ́БЕР
КІБЕР...
КІБЕРАТА́КА
КІБЕРБЕЗПЕ́КА
КІБЕРВІЙНА́
КІБЕРВІ́ЙСЬКО
КІБЕРДЖЕ́К
КІБЕРЗАГРО́ЗА
КІБЕРЗА́ХИСТ
КІБЕРЗАХИ́ЩЕНИЙ
КІБЕРЗБРО́Я
КІБЕРЗЛО́ЧИН
КІБЕРЗЛОЧИ́НЕЦЬ
КІБЕРЗЛОЧИ́ННІСТЬ
КІБЕРКУЛЬТУ́РА
КІБЕРМО́ЗОК
КІБЕРНА́ПАД
КІБЕРНЕТИЗА́ЦІЯ
КІБЕРНЕТИЗО́ВАНИЙ
КІБЕРНЕТИЗУВА́ТИ
КІБЕРНЕ́ТИК
КІБЕРНЕ́ТИКА
КІБЕРНЕТИ́ЧКА
КІБЕРНЕТИ́ЧНИЙ
КІБЕРПОЛІ́ЦІЯ
КІБЕРПРО́СТІР
КІБЕРСПО́РТ
КІБЕРСПОРТСМЕ́Н
КІБЕРШАХРА́Й
КІБЕРШАХРА́ЙСТВО
КІ́БЕЦЬ
КІ́БОРГ
КІБУ́Ц
КІБУ́ЦНИЙ
КІ́БЦЕВИЙ
КІБЧЕНЯ́
КІ́БЧИК
КІ́БЧИКІВ
КІ́ВЕР
КІ́ВІ[1]
КІ́ВІ[2]
КІ́ВІ-КІ́ВІ
КІВІПОДІ́БНІ
КІВО́РІЙ
КІВО́Т *див.* киво́т
КІВШ
КІВШЕ́ВИЙ *див.*ківшови́й
КІ́ВШИК
КІВШОВИ́Й
КІ́ГОТЬ
КІ́ГТИК
КІГТИ́СТИЙ
КІГТЬОВИ́Й
КІГТЯ́СТИЙ
КІДЗАЛА́МО
КІДНА́П
КІДНЕ́ПІНГ
КІЗ
КІЗАРА́МО *див.* кідзала́мо
КІЗЕЛЬГУ́Р
КІЗЕРИ́Т
КІ́ЗКА
КІ́ЗОНЬКА
КІ́ЗОЧКА
КІЗЯ́К
КІЗЯКО́ВИЙ
КІЗЯЧО́К
КІ́ЙЛО
КІКБОКСЕ́Р
КІКБОКСЕ́РКА
КІКБО́КСИНГ
КІКЛО́П
КІКС
КІЛ
КІЛЕГРУ́ДІ
КІЛЕ́КТОР
КІЛЕПОДІ́БНИЙ
КІ́ЛЕР
КІ́ЛЕРКА
КІ́ЛЕРСТВО
КІ́ЛЕРСЬКИЙ
КІЛЕ́ЧКО
КІ́ЛІК
КІЛКИ́Й
КІ́ЛЛЯ
КІЛО́
КІЛО...
КІЛОБА́ЙТ
КІЛОВА́Т
КІЛОВА́Т-ГОДИ́НА
КІЛОВА́ТНИЙ
КІЛОВО́ЛЬТ
КІЛОГРА́М
КІЛОГРА́МО́ВИЙ
КІЛОГРАМОМЕ́ТР
КІЛО́К
КІЛОКАЛО́РІЯ
КІЛОЛІ́ТР
КІЛОМЕ́ТР
КІЛОМЕТРА́Ж
КІЛОМЕТРА́ЖНИЙ
КІЛОМЕТРО́ВИЙ
КІЛОТО́ННА
КІЛО́ЧКОВИЙ
КІЛО́ЧОК
КІЛЬ
КІЛЬВА́ТЕР
КІЛЬВА́ТЕРНИЙ
КІ́ЛЬКА[1]
КІ́ЛЬКА[2]
КІЛЬКА...
КІЛЬКАВІКОВИ́Й
КІЛЬКАГОДИ́ННИЙ
КІЛЬКАДЕ́ННИЙ
КІЛЬКАДЕСЯ́Т
КІЛЬКАДЕ́СЯТЕРО
КІЛЬКАЛІ́ТНІЙ
КІЛЬКАМЕТРО́ВИЙ
КІЛЬКАМІ́СЯЧНИЙ
КІЛЬКАНА́ДЦЯТЕРО
КІЛЬКАНА́ДЦЯТЬ
КІЛЬКАПОВЕРХО́ВИЙ
КІЛЬКАРАЗО́ВИЙ
КІЛЬКАРАЗО́ВІСТЬ
КІЛЬКАРАЗО́ВО
КІЛЬКАРІВНЕ́ВИЙ
КІЛЬКАРІВНЕ́ВІСТЬ
КІЛЬКАРІ́ЧНИЙ
КІЛЬКАСЕКУ́НДНИЙ
КІЛЬКАСКЛАДО́ВИЙ
КІЛЬКАСО́Т
КІЛЬКАСОТЛІ́ТНІЙ
КІЛЬКАСОТРІ́ЧНИЙ
КІЛЬКАТИЖНЕ́ВИЙ
КІЛЬКАХВИЛИ́ННИЙ
КІЛЬКАЯ́РУСНИЙ
КІ́ЛЬКИ
КІ́ЛЬКІСНИЙ
КІ́ЛЬКІСНІСТЬ
КІ́ЛЬКІСНО
КІ́ЛЬКІСТЬ
КІ́ЛЬКО
КІ́ЛЬКОВИЙ
КІЛЬКО́ВИЙ
КІ́ЛЬКО́РО
КІЛЬОВИ́Й

КІЛЬЦЕ́
КІЛЬЦЕ́ВИЙ
КІЛЬЦЕПОДІ́БНИЙ
КІЛЬЦЮВА́ННЯ
КІЛЬЦЮВА́ТИ
КІЛЬЦЮВА́ТИЙ
КІЛЬЦЮВА́ТИСЯ
КІЛЬЧА́СТИЙ
КІЛЬЧА́СТІСТЬ
КІЛЬЧА́ТИЙ
КІ́ЛЬЧЕННЯ
КІ́ЛЬЧИК
КІ́ЛЬЧИКОВИЙ
КІ́ЛЬЧИТИСЯ
КІЛЮВА́ННЯ
КІЛЮВА́ТИ
КІМБЕРЛІ́Т
КІМБЕРЛІ́ТОВИЙ
КІМВА́Л *див.* кимва́л
КІМВА́ЛЬНИЙ *див.* кимва́льний
КІМЛЯ́
КІММЕРІ́ЄЦЬ *див.* кіммері́йці
КІММЕРІ́ЙКА *див.* кіммері́йці
КІММЕРІ́ЙСЬКИЙ
КІММЕРІ́ЙЦІ
КІМНА́ТА
КІМНАТИ́НА
КІМНАТИ́НКА
КІМНА́ТКА
КІМНА́ТНИЙ
КІМНА́ТОНЬКА
КІМНА́ТОЧКА
КІМНАТЧИ́НА
КІМО́ГРАФ
КІМОГРАФІ́ЧНИЙ
КІМОГРА́ФІЯ
КІМОНО́
КІМ'Я́Х
КІН
КІНА́ЗА *див.* кіна́зи
КІНА́ЗИ
КІ́НВА
КІНВА́
КІНГ
КІНГСТО́Н
КІНГСТО́ННИЙ
КІНДА́РК
КІНДЗА́ *див.* кінза́
КІНЕГРА́МА
КІНЕ́МА
КІНЕМА́ТИКА
КІНЕМАТИ́ЧНИЙ
КІНЕМАТО́ГРАФ
КІНЕМАТОГРАФІ́СТ
КІНЕМАТОГРАФІ́СТКА
КІНЕМАТОГРАФІ́ЧНИЙ
КІНЕМАТОГРАФІ́ЧНО
КІНЕМАТОГРА́ФІЯ
КІНЕ́СИКА
КІНЕСКО́П
КІНЕСКО́ПНИЙ
КІНЕСТЕЗІ́Я
КІНЕСТЕТИ́ЧНИЙ
КІНЕТИ́ЗМ
КІНЕ́ТИКА
КІНЕТИ́ЧНИЙ
КІНЕТОГРА́ФІЯ
КІНЕТОСКО́П
КІНЕТОСКОПІ́ЧНИЙ
КІНЕТОТЕРАПІ́Я
КІНЕТОХО́Р
КІНЕ́ЦЬ[1]
КІНЕ́ЦЬ[2]
КІНЕ́ЧНИЙ
КІНЗА́
КІ́НІК
КІНІКЛОКАРДІ́Я
КІНІ́Н *див.* кіні́ни
КІНІ́НИ
КІНКА́Н
КІ́ННИЙ
КІ́ННИК
КІННИ́ЧИЙ
КІ́ННО
КІННОЗАВО́ДСТВО
КІННОЗАВОДСЬКИ́Й
КІННОСПОРТИ́ВНИЙ
КІННО́ТА
КІННО́ТНИЙ
КІННО́ТНИК
КІНО́
КІНО...
КІНОАКАДЕ́МІК
КІНОАКАДЕ́МІЯ
КІНОАКТО́Р
КІНОАКТО́РКА
КІНОАКТО́РСЬКИЙ
КІНОАКТРИ́СА
КІНОАЛЬМАНА́Х
КІНОАМА́ТОР
КІНОАМА́ТОРСТВО
КІНОАМА́ТОРСЬКИЙ
КІНОАПАРА́Т
КІНОАПАРАТУ́РА
КІНОАРТИ́СТ
КІНОАРТИ́СТКА
КІНОАРХІ́В
КІНОАФІ́ША
КІНОБІ́ЗНЕС
КІНОБІОГРА́ФІЯ
КІНОБОЙОВИ́К
КІНОБУ́ДКА
КІНОВА́Р
КІНОВА́РНИЙ
КІНОВИРОБНИ́К
КІНОВИРОБНИ́ЦТВО
КІНОГЕНІ́ЧНИЙ
КІНОГЕНІ́ЧНІСТЬ
КІНОГЕРОЇ́НЯ
КІНОГЕРО́Й
КІНОГЛЯДА́Ч
КІНОГРА́МА
КІНОДЕБЮ́Т
КІНОДИЛО́ГІЯ
КІНОДОКУМЕ́НТ
КІНОДОКУМЕНТАЛІ́СТ
КІНОДОКУМЕНТАЛІ́СТИКА
КІНОДОКУМЕНТАЛІ́СТКА
КІНОДРА́МА
КІНОДРАМАТУ́РГ
КІНОДРАМАТУРГІ́Я
КІНОЕКРА́Н
КІНОЕПОПЕ́Я
КІНОЖА́НР
КІНОЖУРНА́Л
КІНОЗА́Л
КІНОЗБІ́РНИК
КІНОЗІ́РКА
КІНОЗЙО́МКА
КІНОЗНА́ВЕЦЬ
КІНОЗНА́ВСТВО
КІНОЗНА́ВЧИЙ
КІНОЗНІМА́ЛЬНИЙ
КІНОЗНІМА́ННЯ
КІНОЗОБРА́ЖЕННЯ
КІНОІНДУ́СТРІЯ
КІНОКА́ДР
КІНОКА́МЕРА
КІНОКАРТИ́НА
КІНОКЛА́СИКА
КІНОКЛУ́Б
КІНОКОМЕ́ДІЯ
КІНОКОМПА́НІЯ
КІНОКО́НКУРС
КІНОКОНЦЕ́РТНИЙ
КІНОКРИ́ТИК
КІНОКРИ́ТИКА
КІНОЛЕКТО́РІЙ
КІНОЛЕКЦІ́ЙНИЙ
КІНОЛІТО́ПИС
КІНОЛІТОПИ́СЕЦЬ
КІНОЛІТОПИ́СНИЙ
КІНО́ЛОГ
КІНОЛОГІ́ЧНИЙ
КІНОЛО́ГІЯ
КІНОМА́Н
КІНОМА́НІЯ
КІНОМА́НКА
КІНОМЕРЕ́ЖА
КІНОМЕТА́ФОРА
КІНОМЕХА́НІК
КІНОМИСТЕ́ЦТВО
КІНОМИСТЕ́ЦЬ
КІНОМИСТЕ́ЦЬКИЙ
КІНОМИСТКИ́НЯ
КІНОМИТЕ́ЦЬ
КІНОМОНТА́Ж
КІНОМОНТАЖЕ́Р
КІНОМОНТАЖИ́СТ
КІНОМОНТАЖИ́СТКА
КІНОМОНТА́ЖНИЙ
КІНОМУ́ЗИКА
КІНОМУЗИ́ЧНИЙ
КІНОНОВЕ́ЛА
КІНООБ'ЄКТИ́В
КІНОО́ГЛЯД
КІНООПЕРА́ТОР
КІНООПОВІДА́ННЯ
КІНООСВІ́ТА
КІНООСВІ́ТНІЙ
КІНОПАНОРА́МА
КІНОПЕРЕ́ГЛЯД
КІНОПЕРЕ́КЛАД
КІНОПЕРЕСУ́ВКА
КІНОПЕРІО́ДИКА

КІНОПЛАКА́Т
КІНОПЛІ́ВКА
КІНОПО́ВІСТЬ
КІНОПОЕ́МА
КІНОПОЛОТНО́
КІНОПОРТРЕ́Т
КІНОПРЕМ'Є́РА
КІНОПРО́БА
КІНОПРОДЮ́СЕР
КІНОПРОЕ́КТ
КІНОПРОЕ́КТОР
КІНОПРОЕКЦІ́ЙНИЙ
КІНОПРОЕ́КЦІЯ
КІНОПРОКА́Т
КІНОПРОКА́ТНИЙ
КІНОПРОКА́ТНИК
КІНОПРОМИСЛО́ВІСТЬ
КІНОПРОЦЕ́С
КІНОРЕДА́КТОР
КІНОРЕЖИСЕ́Р
КІНОРЕЖИСЕ́РСЬКИЙ
КІНОРЕЖИСУ́РА
КІНОРИ́НОК
КІНОРО́ЛЬ
КІНОРОМА́Н
КІНОСЕА́НС
КІНОСЕРІА́Л
КІНОСТРІ́ЧКА
КІНОСТУ́ДІЯ
КІНОСЦЕНАРИ́СТ
КІНОСЦЕНА́РІЙ
КІНОСЦЕНА́РНИЙ
КІНОСЮЖЕ́Т
КІНОТВІ́Р
КІНОТЕА́ТР
КІНОТЕ́КА
КІНОТЕ́ХНІКА
КІНОТЕХНОЛО́ГІЯ
КІНОТРИЛО́ГІЯ
КІНОТУСІ́ВКА
КІНОТУСО́ВКА *див.* кінотусівка
КІНОУСТАНО́ВКА
КІНОФА́БРИКА
КІНОФЕСТИВА́ЛЬ
КІНОФІКА́ЦІЯ
КІНОФІКУВА́ТИ
КІНОФІКУВА́ТИСЯ
КІНОФІ́ЛЬМ
КІНОФІ́РМА
КІНОФОТОАРХІ́В
КІНОХРО́НІКА
КІНОХРОНІКЕ́Р
КІНОШЛЯ́ГЕР
КІНО́ШНИЙ
КІНО́ШНИК
КІНО́ШНИЦЯ
КІ́НСЬКИЙ
КІНСЬКОКАШТА́НОВІ
КІНЦЕ́ВИЙ
КІНЦЕ́ВІСТЬ
КІНЦІ́ВКА
КІНЦЬОВИ́Й
КІНЧА́СТИЙ
КІНЧА́ТИ
КІНЧА́ТИСЯ
КІ́НЧЕНИЙ
КІ́НЧИК
КІНЧИ́ТИ *див.* кінча́ти
КІНЧИ́ТИСЯ *див.* кінча́тися
КІНЬ
КІНЬЯРУА́НДА
КІОКУШИНКА́Й
КІО́СК
КІОСКЕ́Р
КІОСКЕ́РКА
КІО́Т
КІП
КІ́ПА
КІ́ПЕР
КІПЕ́ЦЬ
КІ́ПКА
КІ́ПОТЬ
КІ́ПОЧКА
КІПРЕ́ГЕЛЬ
КІПРІО́Т *див.* кіпріо́ти
КІПРІО́ТИ
КІПРІО́ТКА *див.* кіпріо́ти
КІПРІО́ТСЬКИЙ
КІ́ПРСЬКИЙ
КІПТЮГА́
КІПТЮ́ЖИТИ
КІПТЮ́ЖИТИСЯ
КІ́ПТЯВА
КІ́ПТЯВИЙ
КІ́ПТЯВИТИ
КІПТЯГА́
КІ́ПУ
КІ́ПЧИК
КІР[1]
КІР[2]
КІРА́СА
КІРАСИ́Р
КІРАСИ́РСЬКИЙ
КІРЕНА́ЇК
КІРЕ́ЦЬ *див.* коре́ць
КІРИБАТІ́ЄЦЬ *див.* кірибаті́йці
КІРИБАТІ́ЙКА *див.* кірибаті́йці
КІРИБАТІ́ЙСЬКИЙ
КІРИБАТІ́ЙЦІ
КІ́РКА
КІРКАЗО́Н
КІ́РКО́ВИЙ
КІРОВОГРА́ДЕЦЬ *див.* кіровогра́дці
КІРОВОГРА́ДКА *див.* кіровогра́дці
КІРОВОГРА́ДСЬКИЙ
КІРОВОГРА́ДЦІ
КІ́РОЧКА
КІРУ́НДІ
КІРХ
КІ́РХА
КІ́СКА[1]
КІ́СКА[2]
КІ́СКА[3]
КІСНИ́Й[1]
КІСНИ́Й[2]
КІСНИ́К
КІСНИЧО́К
КІ́СОНЬКА
КІ́СОЧКА
КІССЯ́
КІСТА́
КІ́СТКА
КІСТКОВИ́Й
КІСТКОПОДІ́БНИЙ
КІСТКОУТВО́РЕННЯ
КІСТЛЯ́ВИЙ
КІСТЛЯ́ВІСТЬ
КІСТОГРА́ФІЯ
КІСТО́З
КІСТО́ЗНИЙ
КІСТО́ЗНО
КІ́СТОЧКА
КІСТОЧКО́ВИЙ
КІСТРИ́ЦЯ *див.* костри́ця
КІСТЬ
КІСТЯ́К
КІСТЯКО́ВИЙ
КІСТЯНИ́Й
КІСТЯ́НКА
КІСТЯ́Р
КІТ
КІТА́РА *див.* кіфа́ра
КІТВА́
КІТВИ́ЦЯ
КІТ-ВОРКІ́Т
КІ́ТЕЛЬ
КІ́ТКА
КІ́ТЛИК
КІТЛИ́НА
КІТЛОВИ́НА *див.* котлови́на
КІТЛЯ́Р
КІТЛЯ́РКА
КІТЛЯ́РОЧКА
КІ́ТНА
КІ́ТОЧКА
КІТЧ
КІ́ТЧЕВИЙ
КІТЬ
КІТЬ-КІ́ТЬ *див.* кіть
КІФА́РА
КІФО́З
КІЧ *див.* кітч
КІЧЕ́
КІ́ЧЕВИЙ *див.* кі́тчевий
КІШ[1]
КІШ[2]
КІ́ШЕЧКА
КІ́ШКА
КЛА́ВА
КЛАВЕСИ́Н
КЛАВЕСИНІ́СТ
КЛАВЕСИНІ́СТКА
КЛАВЕСИ́ННИЙ
КЛАВЕСИ́НОВИЙ
КЛАВІАТУ́РА
КЛАВІАТУ́РНИЙ
КЛАВІКО́РД
КЛАВІКО́РДИ
КЛАВІКО́РДНИЙ
КЛАВІ́Р
КЛАВІРА́БЕНД
КЛАВІРА́УСЦУГ
КЛАВІ́РНИЙ
КЛАВЦИТЕ́РІУМ
КЛА́ВІШ

КЛА́ВІША
КЛА́ВІШНИЙ
КЛА́ВІШНИК
КЛА́ВІШНИЦЯ
КЛАД
КЛА́ДЕНИЙ
КЛА́ДЕННЯ
КЛАДІ́Й
КЛАДІ́ЛЬНИК
КЛА́ДКА
КЛАДКОВИ́Й
КЛА́ДОВИ́ЩЕ
КЛАДОВИ́ЩЕНСЬКИЙ
КЛАДОВИ́ЩНИЙ
КЛАДОГЕНЕ́З
КЛАДО́ДІЙ
КЛАДО́НІЄВІ
КЛАДО́НІЯ
КЛАДОСПОРІО́З
КЛА́ДОЧКА
КЛАДЬ
КЛА́КА
КЛА́КЕР
КЛА́КИ
КЛА́КСО́Н
КЛАКСО́НИТИ
КЛАКСО́ННИЙ
КЛАН
КЛА́НДАТИ
КЛА́НОВИЙ
КЛА́НОВІСТЬ
КЛА́НЦАТИ
КЛАНЦА́ТИЙ
КЛА́НЯТИСЯ
КЛА́ПАН
КЛА́ПАННИЙ
КЛАПАНО́ВИЙ
КЛАПА́НЯ
КЛА́ПАТИ
КЛАПОВУ́ХИЙ
КЛА́ПОТЬ
КЛАПТЕ́ВИЙ
КЛА́ПТИК
КЛА́ПТИКОВИЙ
КЛА́ПТИЧОК
КЛАРЕ́Н
КЛАРИ́ЗМ
КЛАРК
КЛАРНЕ́Т
КЛАРНЕТИ́СТ
КЛАРНЕТИ́СТКА
КЛАС
КЛА́СИК
КЛА́СИКА
КЛА́СИКИ
КЛАСИФІКА́ТОР
КЛАСИФІКА́ТОРНИК
КЛАСИФІКАЦІ́ЙНИЙ
КЛАСИФІКА́ЦІЯ
КЛАСИФІКО́ВАНИЙ
КЛАСИФІКУВА́ЛЬНИЙ
КЛАСИФІКУВА́ННЯ
КЛАСИФІКУВА́ТИ
КЛАСИФІКУВА́ТИСЯ
КЛАСИЦИ́ЗМ
КЛАСИЦИ́СТ
КЛАСИЦИСТИ́ЧНИЙ
КЛАСИ́ЧНИЙ
КЛАСИ́ЧНІСТЬ
КЛАСИ́ЧНО
КЛАСІОЛО́ГІЯ
КЛА́СНИЙ
КЛА́СНІСТЬ
КЛА́СНО
КЛА́СОВИЙ
КЛА́СОВІСТЬ
КЛА́СОВО
КЛАСОКРА́ТІЯ
КЛАСТ
КЛА́СТЕР
КЛАСТЕРИЗА́ЦІЯ
КЛАСТЕРИЗО́ВАНИЙ
КЛАСТЕРИЗУВА́ТИ
КЛАСТЕРИЗУВА́ТИСЯ
КЛА́СТЕРНИЙ
КЛАСТЕРО́ВАНИЙ
КЛАСТЕРУВА́ННЯ
КЛАСТЕРУВА́ТИ
КЛА́СТИ
КЛА́СТИСЯ
КЛАСТИ́ЧНИЙ
КЛАСТОГЕ́ННИЙ
КЛАТРА́Т
КЛАТРА́ТНИЙ
КЛАТРАТОУТВО́РЕННЯ
КЛАТЧ
КЛА́УЗУЛА
КЛАУСТРОФО́Б
КЛАУСТРОФО́БІЯ
КЛАУСТРОФО́БКА
КЛАЦ
КЛА́ЦАННЯ
КЛА́ЦАТИ
КЛА́ЦНУТИ
КЛЕВЕЇ́Т
КЛЕВЕ́ЦЬ
КЛЕВРЕ́Т
КЛЕВРЕ́ТКА
КЛЕЄВА́Р
КЛЕЄВАРИ́ЛЬНИЙ
КЛЕЄВАРІ́ННЯ
КЛЕЄВА́РКА
КЛЕЄВА́РНИЙ
КЛЕЄВА́РНЯ
КЛЕ́ЄНИЙ
КЛЕ́ЄННЯ
КЛЕЄПОДІ́БНИЙ
КЛЕ́ЗМЕР
КЛЕ́ЗМЕРСЬКИЙ
КЛЕЇ́ЛЬНИЙ
КЛЕЇ́ЛЬНИК
КЛЕЇ́ЛЬНИЦЯ
КЛЕ́ЇТИ
КЛЕ́ЇТИСЯ
КЛЕЙ
КЛЕЙКИ́Й
КЛЕ́ЙКІСТЬ
КЛЕЙКОВИ́НА
КЛЕЙКУВА́ТИЙ
КЛЕЙМО́
КЛЕЙМО́ВАНИЙ
КЛЕЙМУВА́ЛЬНИЙ
КЛЕЙМУВА́ЛЬНИК
КЛЕЙМУВА́ЛЬНИЦЯ
КЛЕЙМУВА́ННЯ
КЛЕЙМУВА́ТИ
КЛЕЙМУВА́ТИСЯ
КЛЕЙНО́Д *див.* клейно́ди
КЛЕЙНО́ДИ
КЛЕЙОВИ́Й
КЛЕЙО́НКА
КЛЕЙО́НКОВИЙ
КЛЕЙО́НЧАСТИЙ
КЛЕЙО́НЧАТИЙ
КЛЕЙОФА́Н
КЛЕ́ЙСТЕР
КЛЕ́ЙСТЕРНИЙ
КЛЕЙСТОГА́МІЯ
КЛЕЙСТОГА́МНИЙ
КЛЕЙСТОКА́РПІЙ
КЛЕЙСТОТЕ́ЦІЙ
КЛЕ́ЙТУХ
КЛЕ́КІТ
КЛЕКІТЛИ́ВИЙ
КЛЕКІ́ТНИЙ
КЛЕКОТА́ННЯ
КЛЕКОТА́ТИ
КЛЕКОТІ́ННЯ
КЛЕКОТІ́ТИ *див.* клекота́ти
КЛЕКОТЛИ́ВИЙ *див.* клекітли́вий
КЛЕКТ
КЛЕКТА́ННЯ
КЛЕКТА́ТИ
КЛЕ́МА
КЛЕМА́ТИС
КЛЕМЕНТИ́Н
КЛЕ́МНИЙ
КЛЕН
КЛЕНИ́НА
КЛЕНИ́ТИ
КЛЕНО́ВИЙ
КЛЕНО́К
КЛЕНО́ЧОК
КЛЕНЬ
КЛЕП
КЛЕПА́ЛО
КЛЕПА́ЛЬНИЙ
КЛЕПА́ЛЬНИК
КЛЕ́ПАНИЙ
КЛЕПА́ННЯ
КЛЕПА́НЯ *див.* клапа́ня
КЛЕПА́ТИ
КЛЕПА́ТИСЯ
КЛЕПА́Ч
КЛЕПА́ЧКА
КЛЕПЕ́ЦЬ
КЛЕ́ПКА
КЛЕПКОВИ́Й
КЛЕПСИ́ДРА
КЛЕПТОКРА́Т
КЛЕПТОКРАТИ́ЧНИЙ
КЛЕПТОКРА́ТІЯ
КЛЕПТОМА́Н
КЛЕПТОМА́НІЯ
КЛЕПТОМА́НКА

КЛЕПТОФÓБІЯ
КЛЕРИКÁЛ
КЛЕРИКАЛІ́ЗМ
КЛЕРИКÁЛЬНИЙ
КЛЕРК
КЛЕРОДЕ́НДРОН
КЛЕРУВÁЛЬНИЙ
КЛЕРУВÁЛЬНИК
КЛЕРУВÁННЯ
КЛЕРУВÁТИ
КЛЕСÁЧКА
КЛЕСТ
КЛЕ́СТОВИЙ
КЛЕФТ
КЛЕЧÁЛЬНИЙ
КЛЕ́ЧАНИЙ
КЛЕ́ЧÁННЯ
КЛЕЧÁТИ
КЛЕШНЕПОДІ́БНИЙ
КЛЕ́ШНЯ́
КЛЕШНЯ́СТИЙ
КЛИ́ГАТИ
КЛИК[1]
КЛИК[2]
КЛИ́КАНИЙ
КЛИ́КАННЯ
КЛИ́КАТИ
КЛИ́КАТИСЯ
КЛИ́КНУТИ
КЛИКУ́Н
КЛИН
КЛИ́НЕ́ЦЬ
КЛИНКÓВИЙ
КЛИНКУВÁТИЙ
КЛИ́ННЯ
КЛИНОВИ́Й
КЛИНÓК
КЛИНОЛИ́СТИЙ
КЛИНÓПИС
КЛИНОПИ́СНИЙ
КЛИНОПОДІ́БНИЙ
КЛИНОПОДІ́БНІСТЬ
КЛИНÓЧОК
КЛИНУВÁТИЙ
КЛИНЦЬÓВАНИЙ
КЛИНЦЮВÁННЯ
КЛИНЦЮВÁТИ
КЛИНЦЮВÁТИЙ
КЛИНЦЮВÁТО
КЛИНЧÁСТИЙ
КЛИ́НЧИК
КЛИЧ
КЛИ́ЧКА
КЛИ́ЧНИЙ
КЛИ́ЧНО
КЛИ́ШАВИЙ
КЛИ́ШАВІСТЬ
КЛИ́ШАВО
КЛИШОНÓГИЙ
КЛИШОНÓГІСТЬ
КЛИШОНÓГО
КЛІВÁЖ
КЛІВÁЖНИЙ
КЛІ́ВЕР
КЛІЄ́НТ
КЛІЄНТÁРНИЙ
КЛІЄНТЕ́ЛА
КЛІЄ́НТКА
КЛІЄНТООРІЄНТÓВАНИЙ
КЛІЄНТООРІЄНТÓВАНІСТЬ
КЛІЄ́НТ-СЕ́РВЕР
КЛІЄ́НТ-СЕ́РВЕРНИЙ
КЛІЄ́НТСЬКИЙ
КЛІЄНТУ́РА
КЛІЄНТУ́РНИЙ
КЛІ́ЗМА
КЛІ́ЗМОВИЙ
КЛІК
КЛІ́КА
КЛІ́КАННЯ
КЛІ́КАТИ
КЛІ́КНУТИ
КЛІ́МАКС
КЛІМАКТЕРИ́ЧНИЙ
КЛІМАКТЕ́РІЙ
КЛІ́МАТ
КЛІМАТИЗÁТОР
КЛІМАТИЗÁЦІЯ
КЛІМАТИ́ЧНИЙ
КЛІМАТИ́ЧНО
КЛІМАТОГРАФІ́ЧНИЙ
КЛІМАТОГРÁФІЯ
КЛІМАТОЛІКУВÁЛЬНИЙ
КЛІМАТОЛІКУВÁННЯ
КЛІМАТОЛІ́Т
КЛІМАТÓЛОГ
КЛІМАТОЛОГІ́ЧНИЙ
КЛІМАТОЛÓГІЯ
КЛІМАТОТВІ́РНИЙ
КЛІМАТОТЕРАПІ́Я
КЛІМАТОУТВÓРЕННЯ
КЛІМАТРÓН
КЛІ́НГЕР
КЛІ́НІКА
КЛІНІЦИ́СТ
КЛІНІ́ЧНИЙ
КЛІНІ́ЧНО
КЛІ́НКЕР[1]
КЛІ́НКЕР[2]
КЛІ́НКЕРНИЙ[1]
КЛІ́НКЕРНИЙ[2]
КЛІНКЕРУВÁННЯ
КЛІНКЕРУВÁТИ
КЛІНКЕ́Т
КЛІ́ННО
КЛІНОХЛÓР
КЛІНЧ
КЛІОДИНÁМІКА
КЛІОДИНАМІ́ЧНИЙ
КЛІОМЕ́ТРИКА
КЛІОМЕТРИ́ЧНИЙ
КЛІОМЕ́ТРІЯ
КЛІП[1]
КЛІП[2]
КЛІ́ПА
КЛІ́ПАВКА
КЛІ́ПАННЯ
КЛІ́ПАТИ
КЛІ́ПЕР
КЛІПЕРБÓТ
КЛІ́ПЕРНИЙ
КЛІП-КЛІ́П *див.* кліп[1]
КЛІПМЕ́ЙКЕР
КЛІПМЕ́ЙКЕРСТВО
КЛІ́ПНУТИ
КЛІ́ПОВИЙ
КЛІПС *див.* клі́пси
КЛІ́ПСИ
КЛІР
КЛІ́РЕНС
КЛІ́РЕНСОВИЙ
КЛІ́РИК
КЛІ́РИНГ
КЛІ́РИНГОВИЙ
КЛІ́РОВИЙ
КЛІ́РОС
КЛІСТИ́Р
КЛІСТИ́РНИЙ
КЛІСТРÓН
КЛІСТРÓННИЙ
КЛІТИ́НА
КЛІТИ́НКА
КЛІТИ́НКОВИЙ
КЛІТИ́ННИЙ
КЛІ́ТКА
КЛІТКОВИ́Й
КЛІТКОВИ́НА
КЛІТКОВИ́ННИЙ
КЛІ́ТОР
КЛІТОРÁЛЬНИЙ
КЛІ́ТОРНИЙ
КЛІ́ТОЧКА
КЛІТЧÁСТИЙ
КЛІТЬ
КЛІТЬОВИ́Й
КЛІФ
КЛІ́ФОВИЙ
КЛІШЕ́
КЛІШНЕПОДІ́БНИЙ *див.* клешнеподі́бний
КЛІШНЯ́ *див.* кле́шня́
КЛІШÓВАНИЙ
КЛІШÓВАНІСТЬ
КЛІШÓГРАФ
КЛІШУВÁННЯ
КЛІШУВÁТИ
КЛІЩ
КЛІ́ЩИК
КЛІ́ЩИКИ
КЛІ́ЩИТИ
КЛІ́ЩІ
КЛІЩОВИ́Й[1]
КЛІЩОВИ́Й[2]
КЛОÁКА
КЛОАКÁЛЬНИЙ
КЛОÁКОВИЙ
КЛОБУ́К
КЛÓВНЯ
КЛОЗЕ́Т
КЛОЗЕ́ТНИЙ
КЛОЗЕ́ТОВИЙ
КЛÓКАТИ
КЛОКИ́ЧКА[1]
КЛОКИ́ЧКА[2]
КЛОКИ́ЧКОВИЙ

КЛО́КНУТИ
КЛОН
КЛОНИ́ТИ
КЛОНИ́ТИСЯ
КЛОНО́ВАНИЙ
КЛО́НОВИЙ
КЛОНУВА́ННЯ
КЛОНУВА́ТИ
КЛОНУВА́ТИСЯ
КЛО́НУС
КЛОП
КЛО́ПІТ
КЛОПІТКИ́Й
КЛОПІТЛИ́ВИЙ
КЛОПІТЛИ́ВІСТЬ
КЛОПІТЛИ́ВО
КЛОПІТНИ́Й
КЛО́ПІТНІСТЬ
КЛО́ПІТНО
КЛОПІТНЯ́
КЛОПОТА́ННЯ
КЛОПОТА́ТИ
КЛОПОТА́ТИСЯ
КЛОПОТНЕ́ЧА
КЛОПОТУ́Н
КЛОПОТУ́ХА
КЛО́ПФЕР
КЛО́ТИК
КЛО́УН
КЛОУНА́ДА
КЛОУНА́ДНИЙ
КЛОУНЕ́СА
КЛО́УНСЬКИЙ
КЛОФЕЛІ́Н
КЛОЧЧА́СТИЙ
КЛО́ЧЧЯ
КЛОЧЧЯНИ́Й
КЛО́ЧЧЯЧКО
КЛОША́Р
КЛУА́ТР
...КЛУ́Б
КЛУБ[1]
КЛУБ[2]
КЛУБ[3]
КЛУБА́ТИЙ
КЛУБИ́ТИСЯ
КЛУ́БИЩЕ
КЛУБКУВА́ТИЙ
КЛУБЛИ́ВИЙ
КЛУ́БНИЙ
КЛУ́БОВИЙ[1]
КЛУ́БОВИЙ[2]
КЛУБОВИ́ННЯ
КЛУБО́К
КЛУБОТА́ННЯ
КЛУБОТА́ТИ
КЛУБОТА́ТИСЯ
КЛУБОТІ́ТИ *див.* клубота́ти
КЛУБОТІ́ТИСЯ *див.* клубота́тися
КЛУБОЧИ́ТИСЯ
КЛУБОЧІ́ТИ
КЛУБО́ЧОК
КЛУБУВА́ТИСЯ
КЛУБЧА́СТИЙ
КЛУ́Б'Я
КЛУМА́К
КЛУМАЧО́К
КЛУ́МБА
КЛУ́МБОВИЙ
КЛУ́МБОЧКА
КЛУ́НИЩЕ
КЛУ́НОК
КЛУ́НОЧОК
КЛУ́НЬКА
КЛУ́НЯ
КЛУП
КЛУС
КЛУСУВА́ТИ
КЛЬОК
КЛЬОН
КЛЬОЦ
КЛЬО́ЧЕННЯ
КЛЬО́ЧИТИ
КЛЬОШ
КЛЬО́ШНИК
КЛЬО́ШОВИЙ
КЛЮВА́К
КЛЮВА́ННЯ
КЛЮВА́ТИ
КЛЮВА́ТИСЯ
КЛЮВО́К
КЛЮГА́
КЛЮЗ
КЛЮ́ЙДЕРЕВО
КЛЮ́КА
КЛЮКА́СТИЙ
КЛЮ́КАТИ
КЛЮ́КВА
КЛЮ́КВОВИЙ
КЛЮ́КНУТИ
КЛЮ́НУТИ
КЛЮФТ
КЛЮЧ[1]
КЛЮЧ[2]
КЛЮЧА́Р
КЛЮ́ЧЕЧКА
КЛЮ́ЧИК
КЛЮЧИ́НА
КЛЮЧИ́ТИСЯ
КЛЮЧИ́ЦЯ
КЛЮЧИ́ЧНИЙ
КЛЮ́ЧКА
КЛЮЧКУВА́ТИ
КЛЮ́ЧНИК
КЛЮ́ЧНИЦЯ
КЛЮЧОВИ́Й[1]
КЛЮЧОВИ́Й[2]
КЛЯКА́ННЯ
КЛЯКА́ТИ
КЛЯ́КНЕННЯ
КЛЯ́КНУТИ
КЛЯКНУ́ТИ *див.* кляка́ти
КЛЯ́МБРА *див.* кля́мра
КЛЯ́МКА
КЛЯМКОВИ́Й
КЛЯ́МОЧКА
КЛЯ́МРА
КЛЯ́НЧИТИ
КЛЯП
КЛЯ́СЕР
КЛЯ́СКАТИ
КЛЯ́СНУТИ
КЛЯСТИ́
КЛЯСТИ́СЯ
КЛЯ́ТВА
КЛЯ́ТВЕНИЙ
КЛЯ́ТВЕНО
КЛЯТВОВІДСТУ́ПНИК
КЛЯТВОПОРУ́ШЕННЯ
КЛЯТВОПОРУ́ШНИЙ
КЛЯТВОПОРУ́ШНИК
КЛЯТВОПОРУ́ШНИЦЯ
КЛЯ́ТИЙ
КЛЯТТЯ́
КЛЯТЬБА́
КЛЯ́УЗА
КЛЯ́УЗНИЙ
КЛЯ́УЗНИК
КЛЯ́УЗНИЦЬКИЙ
КЛЯ́УЗНИЦЯ
КЛЯ́УЗНИЧАТИ
КЛЯЧА́ТИ
КЛЯЧИ́ТИ *див.* кляча́ти
КЛЯ́ШТОР
КЛЯ́ШТОРНИЙ
КМЕТ
КМЕТИ́ТИ *див.* кміти́ти
КМЕТУВА́ТИ *див.* кміти́ти
КМЕТЬ *див.* кмет
КМИН
КМИ́ННИЙ
КМИ́НОВИЙ
КМІТИ́ТИ
КМІТЛИ́ВИЙ
КМІТЛИ́ВІСТЬ
КМІТЛИ́ВО
КМІТУВА́ТИ *див.* кміти́ти
КНА́ЙПА
КНЕ́ДЕЛЬ *див.* кни́длі
КНЕ́ДЛИК *див.* кни́длики
КНЕ́ДЛИКИ *див.* кни́длики
КНЕ́ДЛІ *див.* кни́длі
КНЕ́ЛІ
КНЕЛЬ *див.* кне́лі
КНЕ́СЕТ
КНЕХТ[1] *див.* кне́хти
КНЕХТ[2]
КНЕ́ХТИ
КНИ́ГА
КНИГА́Р
КНИГА́РКА
КНИГА́РНЯ
КНИГО...
КНИГОВЕ́ДЕННЯ
КНИГОВИДАВЕ́ЦЬ
КНИГОВИДАВНИ́ЦТВО
КНИГОВИДАВНИ́ЧИЙ
КНИГОВИДА́ННЯ
КНИГОГРИ́З
КНИГОДРУКА́РСТВО
КНИГОДРУКА́РСЬКИЙ
КНИГОДРУКУВА́ЛЬНИЙ
КНИГОДРУКУВА́ННЯ
КНИГОЗБІ́Р
КНИГОЗБІ́РНЯ

КНИГОЗНА́ВЕЦЬ
КНИГОЗНА́ВСТВО
КНИГОЗНА́ВЧИЙ
КНИГОЇ́Д
КНИГОЛІКУВА́ННЯ
КНИГОЛЮ́Б
КНИГОЛЮ́БНИЙ
КНИГОЛЮ́БСТВО
КНИГОНО́ША
КНИГОО́БМІН
КНИГООБМІ́ННИЙ
КНИГОПОШИ́РЕННЯ
КНИГОПРОДАВЕ́ЦЬ
КНИГОРОЗПОВСЮ́ДЖЕННЯ
КНИГОРОЗПОВСЮ́ДЖУВАЛЬНИЙ
КНИГОРОЗПОВСЮ́ДЖУВАЧ
КНИГОСХО́ВИЩЕ
КНИГОТОРГІ́ВЛЯ
КНИГОТОРГОВЕ́ЛЬНИЙ
КНИГОТОРГО́ВИЙ
КНИ́ДЕЛЬ *див.* кни́длі
КНИ́ДЛИК *див.* кни́длики
КНИ́ДЛИКИ
КНИ́ДЛІ
КНИ́ЖЕЧКА
КНИ́ЖКА
КНИЖКО́ВИЙ
КНИ́ЖНИЙ
КНИ́ЖНИК
КНИ́ЖНИЦЯ
КНИ́ЖНІСТЬ
КНИ́ЖНО
КНИЖЧИ́НА
КНИШ
КНИ́ШИК
КНІКС
КНІ́КСЕН
КНОП
КНО́ПКА
КНО́ПКОВИЙ
КНОПКОДА́В
КНОПКОДА́ВСТВО
КНО́ПОЧКА
КНУР
КНУРЕ́ЦЬ
КНУРЯ́ЧИЙ
КНЯГИ́НИН
КНЯГИ́НЬКА
КНЯГИ́НЯ
КНЯЖА́
КНЯЖА́ТА
КНЯ́ЖЕННЯ
КНЯ́ЖИЙ
КНЯ́ЖИТИ
КНЯ́ЖИЧ
КНЯЖІ́ННЯ
КНЯЖНА́
КНЯЗЕ́НКО
КНЯ́ЗИК
КНЯ́ЗІВ
КНЯЗІ́ВНА
КНЯЗІ́ВНИН
КНЯЗІ́ВСТВО
КНЯЗІ́ВСЬКИЙ
КНЯЗЬ
КНЯЗЬКИ́Й
КНЯЗЬО́К
КНЯЗЮВА́ННЯ
КНЯЗЮВА́ТИ
КОАГУЛОГРА́МА
КОАГУЛО́ГРАФ
КОАГУЛОГРА́ФІЯ
КОАГУЛОЛО́ГІЯ
КОАГУЛОПА́ТІЯ
КОАГУЛЬО́ВАНИЙ
КОАГУЛЮВА́ННЯ
КОАГУЛЮВА́ТИ
КОАГУЛЮВА́ТИСЯ
КОАГУЛЯ́НТ
КОАГУЛЯ́Т
КОАГУЛЯ́ТОР
КОАГУЛЯЦІ́ЙНИЙ
КОАГУЛЯ́ЦІЯ
КОАДАПТА́ЦІЯ
КОАДАПТИ́ВНИЙ
КОАДАПТИ́ВНІСТЬ
КОАДАПТО́ВАНИЙ
КОАДАПТО́ВАНІСТЬ
КОАДАПТУВА́ТИ
КОАД'Ю́ТОР
КОАКСІА́ЛЬНИЙ
КОАКТИВАЦІ́ЙНИЙ
КОАКТИВА́ЦІЯ
КОА́ЛА
КОАЛЕСЦЕ́НТНИЙ
КОАЛЕСЦЕ́НЦІЯ
КОАЛІЦІА́ДА
КОАЛІЦІА́НТ
КОАЛІЦІ́ЙНИЙ
КОАЛІЦІ́ЙНІСТЬ
КОАЛІЦІ́ЙНО
КОАЛІЦІОНЕ́Р
КОАЛІ́ЦІЯ
КОАРТИКУЛЯТО́РНИЙ
КОАРТИКУЛЯТО́РНО
КОАРТИКУЛЯ́ЦІЯ
КОА́ТА
КОА́ТОВІ
КОАЦЕРВА́Т
КОАЦЕРВА́ТНИЙ
КОАЦЕРВА́ЦІЯ
КОБ[1]
КОБ[2]
КО́БА
КО́БАЛЬТ
КОБАЛЬТИ́Н
КОБАЛЬТИ́НОВИЙ
КОБАЛЬТИ́Т
КО́БАЛЬТОВИЙ
КОБА́Н[1]
КОБА́Н[2]
КОБЕ́ЛЯ
КОБЕНИ́ТИ
КОБЕНИ́ТИСЯ
КОБЕНЯ́К
КОБЕНЯЧО́К
КОБЕ́РЕЦЬ
КО́БЗА
КОБЗА́Р
КОБЗАРІ́В
КОБЗА́РСТВО
КОБЗА́РСЬКИЙ
КОБЗАРЮВА́ННЯ
КОБЗАРЮВА́ТИ
КОБЗИ́НА
КО́БЗОНЬКА
КОБИ́[1] *див.* коб[1]
КОБИ́[2] *див.* коб[2]
КОБИ́З
КОБИ́ЛА
КОБИ́ЛИНА
КОБИ́ЛИЦЯ
КОБИ́ЛКА
КОБИ́ЛОЧКА
КОБИ́ЛЬНИЦІ
КОБИ́ЛЬНИЦЯ
КОБИЛЬЧИ́НА
КОБИЛЯ́ТИНА
КОБИ́ЛЯЧИЙ
КОБІ́ТА
КОБІ́ТИН
КОБІ́ТКА
КО́БКА
КО́БЛИК
КО́БО
КОБО́ЛЬД
КО́БРА
КОБУ́З
КОБУРА́
КОВА́ДЕЛКО
КОВА́ДЛО
КОВАЛЕ́НКО
КОВАЛЕ́НТНИЙ
КОВАЛЕ́НТНІСТЬ
КОВАЛЕ́НТНО
КОВА́ЛИК
КОВА́ЛИКОВІ
КОВАЛИ́ХА
КОВАЛІ́В
КОВАЛІ́ВНА
КОВА́ЛЬ
КОВА́ЛЬНЯ
КОВА́ЛЬСТВО
КОВА́ЛЬСЬКИЙ
КОВАЛЬЧУ́К
КОВАЛЬЧУКІ́В
КОВАЛЮВА́ННЯ
КОВАЛЮВА́ТИ
КО́ВАНИЙ
КОВАРІА́НТ
КОВАРІА́НТНИЙ
КОВАРІА́НТНІСТЬ
КОВАРІА́НТНО
КОВАРІАЦІ́ЙНИЙ
КОВАРІА́ЦІЯ
КОВА́Ч
КОВБА́Н
КОВБАНЕ́ЦЬ
КОВБА́НИТИСЯ
КОВБА́НЬКА
КОВБА́НЯ
КОВБАСА́
КОВБА́СИТИ
КОВБА́СКА
КОВБА́СНИЙ

КОВБА́СНИК
КОВБА́СНИЦЯ
КОВБА́СНЯ
КОВБАСУВА́ТИЙ
КО́ВБИК
КО́ВБИЦЯ
КО́ВБИЧКА
КО́ВБЛИК *див.* ко́блик
КОВБО́Й
КОВБО́ЙКА
КОВБО́ЙСЬКИЙ
КО́ВБОК
КОВБО́ТА
КО́ВБОЧОК
КОВБУ́Р
КО́ВБЧИК
КОВГА́Н
КОВГАНИ́
КО́ВГА́НКА
КОВДО́БА
КОВДО́БИНА
КО́ВДРА
КО́ВДРОНЬКА
КО́ВДРОЧКА
КОВДРЯНИ́Й
КОВЕЛІ́Н
КОВЕ́Р
КОВЕ́РЕЦЬ
КОВЕРЗА́
КОВЕРЗНУ́ТИ
КОВЕРЗУВА́ННЯ
КОВЕРЗУВА́ТИ
КОВЕРЗУ́ЛЯ
КОВЕРЗУ́Н
КОВЕРЗУ́ХА
КОВЕРКО́Т
КОВЕРКО́ТОВИЙ
КОВЕ́РТ
КОВЕ́РТА *див.* кове́рт
КО́ВЗАЛКА
КО́ВЗАЛЬНИЙ
КОВЗА́Н *див.* ковзани́
КОВЗАНЕ́ЦЬ *див.* ковзанці́
КОВЗАНИ́
КОВЗАНИ́ЦЯ
КО́ВЗАНКА
КО́ВЗАННЯ
КОВЗАНЦІ́
КОВЗАНЯ́Р
КОВЗАНЯ́РКА
КОВЗАНЯ́РСТВО
КОВЗАНЯ́РСЬКИЙ
КО́ВЗАТИ
КО́ВЗАТИСЯ
КОВЗЕ́ЛИЦЯ
КОВЗКИ́Й
КО́ВЗКІСТЬ
КО́ВЗКО
КОВЗКУВА́ТИЙ
КОВЗНИ́Й
КОВЗНУ́ТИ
КОВЗНУ́ТИСЯ
КОВЗЬ
КОВЗЬ-КО́ВЗЬ *див.* ковзь
КОВИ́Л
КОВИЛА́
КОВИЛО́ВИЙ
КОВІ́НЬКА
КОВКИ́Й
КО́ВКІСТЬ
КО́ВМО
КО́ВНІР
КОВНІРЕ́ЦЬ
КОВНІ́РЧИК
КО́ВОРОТ[1]
КО́ВОРОТ[2]
КОВПА́К
КОВПАКУВА́ТИЙ
КОВПАЧКО́ВИЙ
КОВПАЧКОПОДІ́БНИЙ
КОВПАЧО́К
КОВРОЛІ́Н
КОВРОЛІ́НОВИЙ
КОВТ
КОВТА́ЛЬНИЙ
КОВТА́ННЯ
КО́ВТАТИ
КОВТА́ТИ
КОВТА́ТИСЯ
КОВТКИ́
КО́ВТНУТИ
КОВТНУ́ТИ
КОВТО́К[1]
КОВТО́К[2]
КОВТО́К[3] *див.* ковтки́
КОВТОНУ́ТИ
КОВТО́ЧОК
КОВТУ́Н
КОВТУНУВА́ТИЙ
КОВТЬ
КОВТЬО́БА
КОВТЯ́К
КОВТЯ́Х *див.* ковтя́к
КОВУ́Ї
КОВЧ
КОВЧЕ́Г
КОВЧЕ́ЖЕЦЬ
КОГЕЗІ́ЙНИЙ
КОГЕ́ЗІЯ
КОГЕНЕРАЦІ́ЙНИЙ
КОГЕНЕРА́ЦІЯ
КОГЕРЕ́НТНИЙ
КОГЕРЕ́НТНІСТЬ
КОГЕРЕ́НТНО
КОГЕРЕ́НЦІЯ
КОГЕ́РЕР
КОГІТА́ЛЬНИЙ
КОГНА́Т *див.* когна́ти
КОГНА́ТИ
КОГНА́ЦІЯ
КОГНЕ́ТИКА
КОГНІТИВІ́ЗМ
КОГНІТИВІ́СТ
КОГНІТИВІ́СТИКА
КОГНІТИВІ́СТСЬКИЙ
КОГНІТИ́ВНИЙ
КОГНІТИ́ВНІСТЬ
КОГНІТИ́ВНО
КОГНІТО́ЛОГ
КОГНІТОЛОГІ́ЧНИЙ
КОГНІТОЛО́ГІЯ
КОГНІ́ЦІЯ
КОГО́РТА
КОГО́РТНИЙ
КО́ГУ́Т[1]
КОГУ́Т[2]
КОГУ́ТИК
КОГУ́ТКА
КОГУТНЯ́
КОГУ́ТСТВО
КОГУ́ТСЬКИЙ
КОГУТЯ́РА[1]
КОГУТЯ́РА[2]
КОГУ́ТЯЧИЙ
КОД
КО́ДА
КОДЕЇ́Н
КО́ДЕК
КО́ДЕКС
КО́ДЕР
КОДЕРИВА́Т *див.* кодерива́ти
КОДЕРИВА́ТИ
КОДЕРИВА́ЦІЯ
КОДИКОГРАФІ́ЧНИЙ
КОДИКОГРА́ФІЯ
КОДИКО́ЛОГ
КОДИКОЛОГІ́ЧНИЙ
КОДИКОЛОГІ́ЧНО
КОДИКОЛО́ГІЯ
КОДИФІКА́ТОР
КОДИФІКА́ТОРСЬКИЙ
КОДИФІКАЦІ́ЙНИЙ
КОДИФІКА́ЦІЯ
КОДИФІКО́ВАНИЙ
КОДИФІКО́ВАНІСТЬ
КОДИФІКУВА́ННЯ
КОДИФІКУВА́ТИ
КОДИФІКУВА́ТИСЯ
КОДІ́ЛЬНИК
КОДІ́ЛЬНЯ
КО́ДЛО
КОДО́ВАНИЙ
КОДО́ВАНІСТЬ
КО́ДОВИЙ
КОДО́ЛА
КОДО́ЛОВИЙ
КОДО́Н
КОДОПЕРЕТВО́РЮВАЧ
КОДУВА́ЛЬНИЙ
КОДУВА́ЛЬНИК
КОДУВА́ННЯ
КОДУВА́ТИ
КОДУВА́ТИСЯ
КОЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ
КОЕВОЛЮ́ЦІЯ
КОЕНЗИ́М *див.* коензи́ми
КОЕНЗИ́МИ
КОЕНЗИ́МНИЙ
КОЕРЦИТИ́ВНИЙ
КОЕРЦИТИ́МЕТР
КОЕФІЦІЄ́НТ
КОЕФІЦІЄ́НТНИЙ
КО́ЄЦЬ
КО́ЖА
КО́ЖАНКА

КОЖАНО́К
КО́ЖДИЙ
КОЖДІ́СІНЬКИЙ
КОЖДІ́СЬКИЙ
КО́ЖЕН *див.* ко́жний
КО́ЖНИЙ
КОЖНІ́СІНЬКИЙ
КОЖНІ́СЬКИЙ
КОЖНОДЕ́ННИЙ
КОЖНОДЕ́ННО
КОЖУМ'Я́КА
КОЖУМ'Я́ЦЬКИЙ
КОЖУ́Х
КОЖУХА́Р
КОЖУХА́РСЬКИЙ
КОЖУХО́ВИЙ
КОЖУША́НИЙ
КОЖУША́НКА
КОЖУША́НОЧКА
КОЖУШИ́НА
КОЖУШИ́НКА
КОЖУШИ́СЬКО
КОЖУШИ́ЩЕ
КОЖУ́ШНИЙ
КОЖУ́ШНИК
КОЖУ́ШО́К
КОЗА́
КОЗА́-ДЕРЕЗА́
КОЗА́К
КОЗАКИ́Н
КОЗАКІ́В
КОЗАКУВА́ННЯ
КОЗАКУВА́ТИ
КОЗАКУВА́ТИЙ
КОЗАКУВА́ТИСЯ
КОЗАКУВА́ТО
КОЗА́Р[1]
КОЗА́Р[2]
КОЗА́РИК
КОЗА́РКА *див.* каза́рка[1]
КОЗАРЛЮ́ГА
КОЗА́ЦТВО
КОЗА́ЦЬКИЙ
КОЗАЦЮ́РА
КОЗАЧА́
КОЗАЧЕ́НКО
КОЗА́ЧЕ́НЬКО
КОЗА́ЧИЙ
КОЗАЧИ́НА[1]
КОЗАЧИ́НА[2]
КОЗАЧИ́СЬКО
КОЗАЧИ́ЩЕ
КОЗА́ЧКА[1]
КОЗА́ЧКА[2]
КОЗАЧКО́ВИЙ
КОЗАЧКУВА́ННЯ
КОЗАЧКУВА́ТИ
КОЗАЧНЯ́
КОЗАЧО́К[1]
КОЗАЧО́К[2]
КОЗА́ЧЧИНА
КОЗЕ́Л
КОЗЕ́ЛЕЦЬ *див.* козе́льці
КОЗЕ́ЛЬКИ
КОЗЕ́ЛЬОК *див.* козе́льки
КОЗЕ́ЛЬЦІ
КОЗЕНЯ́
КОЗЕНЯ́ТКО
КОЗЕНЯ́ТОЧКО
КОЗЕРІ́Г
КОЗЕ́ТКА
КОЗИНА́КИ
КОЗИ́НЕЦЬ
КОЗИ́НИЙ
КОЗИ́НЯЧИЙ
КО́ЗИР
КОЗИРИ́ТИСЯ
КОЗИ́РКА
КОЗИРКИ́
КОЗИ́РНИЙ
КОЗИРНУ́ТИ[1]
КОЗИРНУ́ТИ[2]
КОЗИРО́К
КОЗИРО́ЧОК
КОЗИРЯ́ННЯ[1]
КОЗИРЯ́ННЯ[2]
КОЗИРЯ́ТИ[1]
КОЗИРЯ́ТИ[2]
КОЗИ́ЦЯ
КОЗІВНИ́К
КОЗІВНИ́ЦТВО
КОЗІВНИ́ЦЬКИЙ
КОЗІ́Й
КО́ЗЛА
КОЗЛЕТО́Н
КО́ЗЛИ *див.* ко́зла
КО́ЗЛИК
КО́ЗЛИКИ
КОЗЛИ́НА
КОЗЛИ́НИЙ
КОЗЛИ́ЦЯ
КОЗЛО́ВИЙ
КОЗЛОВИ́Й
КОЗЛОНО́ГИЙ
КОЗЛОНО́ГІСТЬ
КОЗЛЯ́
КОЗЛЯ́ТИНА
КОЗЛЯ́ТКО
КОЗЛЯ́ТНИК
КОЗЛЯ́ЧИЙ
КОЗОБА́С
КОЗОДІ́Й
КОЗОЛИ́СТ
КОЗОЛУ́П
КОЗОПА́С
КОЗОРІ́Г *див.* козері́г
КО́ЗУБ
КО́ЗУБЕНЬ
КОЗУБЕ́НЬКА
КОЗУБЕ́ЦЬ
КОЗУ́БКА
КОЗУБНЯ́
КОЗУБО́К
КОЗУБО́ЧОК
КОЗУ́ЛЬКА
КОЗУ́ЛЯ
КОЗУЛЯ́ТИНА
КОЗУ́ЛЯЧИЙ
КОЗУ́НЯ
КОЗЯ́Р
КОЗЯ́ТКО
КОЗЯ́ТОЧКО
КО́ЗЯЧИЙ
КОЇТА́ЛЬНИЙ
КО́ЇТИ
КО́ЇТИСЯ
КО́ЇТУС
КО́ЙКА
КОЙНЕ́
КОЙО́Т
КОЙСА́Н *див.* койса́ни
КОЙСА́НИ
КОЙСА́НКА *див.* койса́ни
КОЙСА́НСЬКИЙ
КОК[1]
КОК[2] *див.* ко́ки
КОК[3]
КО́КА
КОКАЇ́Н
КОКАЇНІ́ЗМ
КОКАЇНІ́СТ
КОКАЇНІ́СТКА
КОКАЇ́НОВИЙ
КО́КА-КО́ЛА
КО́КА-КО́ЛОВИЙ
КОКА́РДА
КОКА́РДОВИЙ
КО́КЕР
КО́КЕР-СПАНІЄ́ЛЬ
КОКЕТЕ́РІЯ
КОКЕ́ТКА
КОКЕ́ТЛИВИЙ
КОКЕ́ТЛИВІСТЬ
КОКЕ́ТЛИВО
КОКЕ́ТНИЙ
КОКЕ́ТНІСТЬ
КОКЕ́ТНО
КОКЕ́ТОЧКА
КОКЕ́ТСТВО
КОКЕТУВА́ННЯ
КОКЕТУВА́ТИ
КОКЕТУ́Н
КОКЕТУ́ХА
КО́КИ
КОКІ́ЛЬ
КОКІ́ЛЬНИЙ
КОКІ́ЛЬНИК
КО́КЛЕ
КО́КЛЮШ
КОКЛЮ́ШКА
КОКЛЮШКО́ВИЙ
КО́КЛЮШНИЙ
КО́КНУТИ
КО́КО
КО-КО́
КО́КОВИЙ
КО-КО-КО́ *див.* ко-ко́
КО́КОН
КО́КОННИЙ
КОКОНО...
КО́КОНО́ВИЙ
КОКОНОМОТА́ЛЬНИЙ
КОКОНОМОТА́ЛЬНИК
КОКОНОМОТА́ЛЬНИЦЯ
КОКОНОМОТА́ННЯ

КОКОНОПОДІ́БНИЙ
КОКОНОПРЯ́ДОВІ
КОКОПОДІ́БНИЙ
КОКО́РА
КОКО́С
КОКО́СОВИЙ
КОКО́ТКА
КОКО́ТНИЦЯ
КО́КОШ
КОКО́ШИТИСЯ
КОКО́ШКА
КОКО́ШНИЙ
КОКО́ШНИК
КОКО́ШНИЦЯ
КО́КПІТ
КОКС
КОК-САГИ́З
КОКСИ́Т
КОКСІВНИ́Й
КОКСІ́ВНІСТЬ
КОКСО...
КОКСО́ВАНИЙ
КО́КСОВИЙ
КОКСОХІ́МІК
КОКСОХІМІ́ЧНИЙ
КОКСОХІ́МІЯ
КОКСУВА́ЛЬНИЙ
КОКСУВА́ЛЬНИК
КОКСУВА́ННЯ
КОКСУВА́ТИ
КОКСУВА́ТИСЯ
КОКТЕ́ЙЛЬ
КОКТЕ́ЙЛЬНИЙ
КО́КУС
КОКЦИ́ДА *див.* кокци́ди
КОКЦИ́ДИ
КОКЦИ́ДІЇ
КОКЦИДІО́З
КОКЦИ́ДІЯ *див.* кокци́дії
КО́ЛА
КОЛАБОРА́НТ
КОЛАБОРА́НТКА
КОЛАБОРА́НТСТВО
КОЛАБОРА́НТСЬКИЙ
КОЛАБОРАЦІОНІ́ЗМ
КОЛАБОРАЦІОНІ́СТ
КОЛАБОРАЦІОНІ́СТКА
КОЛАБОРАЦІОНІ́СТСЬКИЙ
КОЛАБОРА́ЦІЯ
КОЛАБОРУВА́ННЯ
КОЛАБОРУВА́ТИ
КОЛАГЕ́Н
КОЛАГЕ́НОВИЙ
КОЛА́Ж
КОЛА́ЖНИЙ
КОЛА́ЖНІСТЬ
КОЛА́ЙДЕР
КОЛА́ЙДЕРНИЙ
КОЛА́ПС
КОЛАПСА́Р
КОЛАПСУВА́ННЯ
КОЛАПСУВА́ТИ
КОЛАТЕРА́ЛЬ
КОЛАТЕРА́ЛЬНИЙ
КОЛА́ЦІЯ
КО́ЛБА
КО́ЛБОВИЙ
КО́ЛБОЧКА
КОЛБУ́Д
КОЛГО́СП
КОЛГО́СПІВСЬКИЙ
КОЛГО́СПНИЙ
КОЛГО́СПНИК
КОЛГО́СПНИЦЯ
КОЛГО́ТИ
КОЛГО́ТКИ
КОЛГО́ТКОВИЙ
КОЛДО́ГОВІ́Р
КОЛДОГОВІ́РНИЙ
КОЛЕ́ГА
КОЛЕГІА́ЛЬНИЙ
КОЛЕГІА́ЛЬНІСТЬ
КОЛЕГІА́ЛЬНО
КОЛЕ́ГІУМ
КОЛЕ́ГІУМНИЙ
КОЛЕ́ГІЯ
КО́ЛЕДЖ
КОЛЕ́Ж
КОЛЕЖА́НКА
КОЛЕЖА́НСЬКИЙ
КОЛЕ́ЗЬКИЙ
КОЛЕКТИ́В
КОЛЕКТИВІЗА́ЦІЯ
КОЛЕКТИВІ́ЗМ
КОЛЕКТИВІЗО́ВАНИЙ
КОЛЕКТИВІЗУВА́ТИ
КОЛЕКТИВІЗУВА́ТИСЯ
КОЛЕКТИВІ́СТ
КОЛЕКТИВІСТИ́ЧНИЙ
КОЛЕКТИВІ́СТКА
КОЛЕКТИВІ́СТСЬКИЙ
КОЛЕКТИ́ВНИЙ
КОЛЕКТИ́ВНІСТЬ
КОЛЕКТИ́ВНО
КОЛЕ́КТОР
КОЛЕ́КТОРНИЙ
КОЛЕ́КТОРСЬКИЙ
КОЛЕКЦІ́ЙНИЙ
КОЛЕКЦІОНЕ́Р
КОЛЕКЦІОНЕ́РСТВО
КОЛЕКЦІОНЕ́РСЬКИЙ
КОЛЕКЦІОНУВА́ННЯ
КОЛЕКЦІОНУВА́ТИ
КОЛЕКЦІОНУВА́ТИСЯ
КОЛЕ́КЦІЯ
КО́ЛЕНИЙ
КОЛЕНКО́Р
КОЛЕНКО́РОВИЙ
КО́ЛЕННЯ
КОЛЕНХІ́МА
КОЛЕНХІ́МНИЙ
КОЛЕОІДЕ́Ї
КОЛЕО́ПТИЛЕ *див.* колео́птиль
КОЛЕО́ПТИЛЬ
КОЛЕОРИ́ЗА
КОЛЕСИ́ТИ
КОЛЕСИ́ЩЕ
КО́ЛЕСО
КОЛЕСО́ВАНИЙ
КОЛЕСОПРОКА́ТНИЙ
КОЛЕСОПРОКА́ТНИК
КОЛЕСУВА́ННЯ
КОЛЕСУВА́ТИ[1] *див.* колеси́ти
КОЛЕСУВА́ТИ[2]
КОЛЕ́Т
КО́ЛЕУС
КО́ЛЕЧКО
КОЛЕ́ЧКО *див.* кіле́чко
КОЛЕ́ШНЯ
КОЛИ́[1]
КОЛИ́[2]
КОЛИ́БА
КОЛИ́-БУДЬ
КОЛИВА́ЛЬНИЙ
КОЛИВА́ННЯ
КОЛИВА́ТИ
КОЛИВА́ТИСЯ
КОЛИВНИ́Й
КОЛИВНУ́ТИ
КОЛИВНУ́ТИСЯ
КО́ЛИВО
КО́ЛИК
КОЛИМА́ГА
КОЛИ-НЕ́БУДЬ
КОЛИ́-НЕ-КОЛИ́
КОЛИ́САНИЙ
КОЛИСА́НКА
КОЛИСА́НКОВИЙ
КОЛИСА́ННЯ
КОЛИСА́ТИ
КОЛИСА́ТИСЯ
КОЛИ́СКА
КОЛИСКА́Р
КОЛИСКО́ВИЙ
КОЛИ́СОНЬКА
КОЛИ́СОЧКА
КОЛИ́СЬ
КОЛИ́СЬ-НЕ-КОЛИ́СЬ
КОЛИ́ХАНИЙ
КОЛИХА́НКА
КОЛИХА́ННЯ
КОЛИХА́НОЧКА
КОЛИХА́ТИ
КОЛИХА́ТИСЯ
КОЛИХЛИ́ВИЙ
КОЛИХНУ́ТИ
КОЛИХНУ́ТИСЯ
КОЛИ́ШНІЙ
КО́ЛІ
КОЛІБАКТЕРІО́З
КОЛІ́БРІ
КО́ЛІЄВИЙ
КОЛІЄПІДІЙМА́Ч
КОЛІЄРЕМО́НТНИЙ
КОЛІЄУКЛАДА́ЛЬНИЙ
КОЛІЄУКЛАДА́Ч
КОЛІЖА́НКА *див.* колежа́нка
КОЛІЖА́НСЬКИЙ
КОЛІЗІ́ЙНИЙ
КОЛІЗІ́ЙНІСТЬ
КОЛІЗІОГЕ́ННИЙ
КОЛІЗІОГЕ́ННІСТЬ
КОЛІ́ЗІЯ
КОЛІЇ́ВСЬКИЙ
КОЛІЇ́ВЩИНА

КОЛІ́Й[1]
КОЛІ́Й[2]
КО́ЛІЙКА
КОЛІ́ЙНИЙ
КОЛІ́ЙНИК
КОЛІЙО́ВИЙ
КО́ЛІКА
КОЛІМА́ТОР
КОЛІМА́ТОРНИЙ
КОЛІМАЦІ́ЙНИЙ
КОЛІМА́ЦІЯ
КОЛІНЕА́РНИЙ
КОЛІНЕА́РНІСТЬ
КОЛІ́НКО
КОЛІНКУВА́ННЯ
КОЛІНКУВА́ТИ
КОЛІНКУВА́ТИЙ
КОЛІ́ННИЙ
КОЛІ́ННЯ
КОЛІ́НО
КОЛІНОПРЕКЛО́НЕНИЙ
КОЛІНОПРЕКЛОНІ́ННЯ
КОЛІНОПРЕКЛО́ННИЙ
КОЛІ́НЦЕ
КОЛІ́НЧАСТИЙ
КОЛІ́НЧАТИЙ
КОЛІ́НЧИТИ
КО́ЛІР
КО́ЛІРНИЙ
КОЛІ́СНИЙ
КОЛІСНИ́К
КОЛІСНИ́ЦТВО
КОЛІСНИ́ЦЯ
КОЛІСНИ́ЧИЙ
КОЛІСНИ́ЧНИЙ
КОЛІСНЯ́ *див.* колішня́
КОЛІСЦЕ́
КОЛІ́Т
КОЛІ́ТИ
КОЛІШЕ́ННИЙ
КОЛІШНЯ́
КОЛІЩА́
КОЛІЩА́ТКО
КО́ЛІЯ
КО́ЛО[1]
КО́ЛО[2]
КОЛО́БІГ
КОЛОБО́К
КОЛОБО́МА
КОЛОБО́ЧОК
КОЛОБРО́ДИТИ
КОЛОБРО́ДІННЯ
КОЛО́ВЕРТЕНЬ
КОЛО́ВЕРТКА *див.* коло́вертки
КОЛО́ВЕРТКИ
КОЛО́ВЕРТЬ
КОЛОВИ́Й
КОЛО́ВОРОТ[1]
КОЛО́ВОРО́Т[2]
КОЛО́ВОРОТ[3]
КОЛОВОРО́ТИТИ
КОЛОВОРО́ТИТИСЯ
КОЛОВОРО́ТНИЙ
КОЛО́ДА[1]
КОЛО́ДА[2]
КОЛОДА́Ч
КОЛОДА́ЧИК
КОЛО́ДДЯ́
КОЛО́ДІЙ
КОЛОДІ́Й[1]
КОЛОДІ́Й[2]
КОЛОДІ́Й[3]
КОЛО́ДІУМ
КОЛО́ДКА
КОЛО́ДКО́ВИЙ
КОЛО́ДНИЙ
КОЛО́ДНИК
КОЛО́ДНИЦЯ
КОЛОДОТЯГА́Ч
КОЛО́ДОЧКА
КОЛО́ДОЧКО́ВИЙ
КОЛОДОШТОВХА́Ч
КОЛО́ДЯЗНИЙ
КОЛО́ДЯЗНИК
КОЛО́ДЯЗЬ
КОЛОДЯ́ЧЧЯ
КОЛО́ЇД
КОЛОЇДА́ЛЬНИЙ
КОЛОЇДА́ЛЬНІСТЬ
КОЛО́ЇДНИЙ
КОЛОКА́ЦІЯ[1]
КОЛОКА́ЦІЯ[2]
КОЛОКВІ́НТ
КОЛО́КВІУМ
КОЛОКСИЛІ́Н
КОЛОЛІТЕРАТУ́РНИЙ
КОЛО́МАЗЬ
КОЛОМБІ́НА
КОЛОМИ́ЙКА
КОЛОМИЙКА́Р
КОЛОМИЙКА́РКА
КОЛОМИ́ЙКОВИЙ
КО́ЛОН
КОЛО́Н[1]
КОЛО́Н[2]
КОЛО́НА
КОЛОНА́ДА
КОЛОНА́ДНИЙ
КОЛОНА́Т
КОЛОНІАЛІ́ЗМ
КОЛОНІАЛІ́СТСЬКИЙ
КОЛОНІА́ЛЬНИЙ
КОЛОНІА́ЛЬНІСТЬ
КОЛОНІЗА́ТОР
КОЛОНІЗА́ТОРСЬКИЙ
КОЛОНІЗАЦІ́ЙНИЙ
КОЛОНІЗА́ЦІЯ
КОЛОНІЗО́ВАНИЙ
КОЛОНІЗУВА́ТИ
КОЛОНІЗУВА́ТИСЯ
КОЛОНІ́СТ
КОЛОНІ́СТКА
КОЛОНІ́СТСЬКИЙ
КОЛО́НІЯ
КОЛО́НКА
КОЛО́НКОВИЙ
КОЛОНКО́ВИЙ
КОЛО́ННИЙ
КОЛОНОВОЖА́ТИЙ
КОЛОНО́К
КОЛОНОПОДІ́БНИЙ
КОЛОНОСКО́П
КОЛОНОСКОПІ́ЧНИЙ
КОЛОНОСКОПІ́Я
КОЛО́НСЬКИЙ
КОЛОНТИ́ТУЛ
КОЛОНЦИ́ФРА
КОЛОПОДІ́БНИЙ
КОЛОПОДІ́БНО
КОЛОПО́ЛЮСНИЙ
КОЛОПОЛЯ́РНИЙ
КОЛОРА́Д
КОЛОРА́ДСЬКИЙ
КОЛОРАТУ́РА
КОЛОРАТУ́РНИЙ
КОЛОРИЗА́ЦІЯ
КОЛОРИ́МЕТР
КОЛОРИМЕТРИ́ЧНИЙ
КОЛОРИМЕ́ТРІЯ
КОЛОРИ́СТ
КОЛОРИ́СТИКА
КОЛОРИСТИ́ЧНИЙ
КОЛОРИ́СТКА
КОЛОРИ́Т
КОЛОРИ́ТНИЙ
КОЛОРИ́ТНІСТЬ
КОЛОРИ́ТНО
КО́ЛОС
КОЛО́С
КОЛОСА́ЛЬНИЙ
КОЛОСА́ЛЬНІСТЬ
КОЛОСА́ЛЬНО
КОЛОСА́ТИЙ
КОЛОСИ́НА
КОЛОСИ́НКА
КОЛОСИ́СТИЙ
КОЛОСИ́СТІСТЬ
КОЛОСИ́СТО
КОЛОСИ́ТИ
КОЛОСИ́ТИСЯ
КОЛОСІ́ННЯ
КОЛОСІ́ТИ
КОЛОСКО́ВИЙ
КОЛОСКОПІДІЙМА́Ч
КОЛОСНИ́К *див.* колосники́
КОЛОСНИКИ́
КОЛОСНИКО́ВИЙ
КОЛОСНЯ́К
КОЛОСОВИ́ДНИЙ
КОЛОСОВИ́Й
КОЛОСО́К
КОЛОСОПІДІЙМА́Ч
КОЛОСОПОДІ́БНИЙ
КОЛОСО́ЧОК
КОЛО́ССЯ
КО́ЛОТ
КОЛО́ТИ
КО́ЛОТИЙ *див.* ко́лений
КОЛО́ТИСЯ
КОЛОТИ́ТИ
КОЛОТИ́ТИСЯ
КОЛОТІ́ВКА
КОЛОТІ́ННЯ
КОЛОТНЕ́ЧА
КОЛО́ТНИК

КОЛО́ТНИЦЯ
КОЛОТНУ́ТИ
КОЛОТНЯ́
КОЛОТОМІ́Я
КОЛОТТЯ́
КОЛОТУ́ХА
КО́ЛОТЬ
КОЛОФО́Н
КОЛОЦИ́НТ
КОЛО́ЧЕНИЙ
КОЛО́ША[1]
КОЛО́ША[2]
КОЛО́ШКАТИ
КОЛОШМА́ТИТИ
КОЛОШНИ́К
КОЛОШНИКО́ВИЙ
КОЛТ
КОЛУВА́ННЯ
КОЛУВА́ТИ
КОЛУМБА́РІЙ
КОЛУМБІ́ЄЦЬ *див.* колумбійці
КОЛУМБІ́ЙКА *див.* колумбійці
КОЛУМБІ́ЙСЬКИЙ
КОЛУМБІ́ЙЦІ
КОЛУМБІ́Т
КОЛУМНІ́СТ
КОЛУМНІ́СТИКА
КОЛУМНІ́СТКА
КОЛУ́Н
КОЛУПА́ЛОЧКА
КОЛУПА́ННЯ
КОЛУПА́ТИ
КОЛУПА́ТИСЯ
КОЛУПНУ́ТИ
КОЛЧА́КІВЕЦЬ
КОЛЧА́КІВСЬКИЙ
КОЛЧА́КІВЩИНА
КОЛЧА́Н
КОЛЧА́ННИЙ
КОЛЧЕДА́Н
КОЛЧЕДА́ННИЙ
КОЛЧЕДА́НОВИЙ
КО́ЛЬБА
КОЛЬБЕРТИ́ЗМ
КОЛЬДКРЕ́М
КОЛЬЄ́
КО́ЛЬЗА
КО́ЛЬЗОВИ́ЩЕ
КО́ЛЬКА
КОЛЬКИ́Й
КО́ЛЬКО
КОЛЬМАТА́Ж
КОЛЬНУ́ТИ
КОЛЬОРАТИ́В
КОЛЬОРИ́СТИЙ
КОЛЬОРИ́СТІСТЬ
КОЛЬОРИ́СТО
КОЛЬОРО́ВИЙ
КОЛЬОРОВІДЧУТТЯ́
КОЛЬОРО́ВІСТЬ
КОЛЬОРОЗНА́ВСТВО
КОЛЬОРОМУ́ЗИКА
КОЛЬОРОМУЗИ́ЧНИЙ
КОЛЬОРОПО́ДІЛ
КОЛЬОРОТЕРАПІ́Я
КОЛЬОРОЧУТЛИ́ВІСТЬ
КОЛЬРА́БІ
КОЛЬТ
КОЛЬЧУ́ГА
КОЛЬЧУГАЛЮМІ́НІЄВИЙ
КОЛЬЧУГАЛЮМІ́НІЙ
КОЛЬЧУ́ЖНИЙ
КОЛЬЧУ́ЖНИК
КОЛЮ́ЧЕ
КОЛЮ́ЧЕЧКА
КО́ЛЮЧИЙ
КОЛЮ́ЧИЙ
КОЛЮ́ЧІСТЬ
КОЛЮ́ЧКА
КОЛЮ́ЧКО́ВИЙ
КОЛЮЧКОПОДІ́БНИЙ
КОЛЮ́ЧЧЯ
КОЛЯДА́
КОЛЯ́ДКА
КОЛЯ́ДКО́ВИЙ
КОЛЯ́ДНИЙ
КОЛЯ́ДНИК
КОЛЯ́ДНИЦЬКИЙ
КОЛЯ́ДНИЦЯ
КОЛЯДУВА́ННЯ
КОЛЯДУВА́ТИ
КОЛЯ́КА
КОЛЯ́НДРА
КОЛЯ́СА
КОЛЯ́СКА
КОЛЯ́СОЧКА
КОЛЯ́СОЧНИК
КО́МА[1]
КО́МА[2]
КОМА́НДА
КОМАНДА́НТЕ
КОМАНДА́РМ
КОМАНДИ́Р
КОМАНДИ́РИХА
КОМАНДИ́РІВ
КОМАНДИ́РКА
КОМАНДИРО́ВАНИЙ
КОМАНДИРО́ВКА
КОМАНДИРО́ВОЧНИЙ
КОМАНДИ́РСЬКИЙ
КОМАНДИРУВА́ННЯ
КОМАНДИРУВА́ТИ
КОМАНДИТИ́СТ
КОМАНДИ́ТНИЙ
КОМА́НДНИЙ
КОМА́НДНО-АДМІНІСТРАТИ́ВНИЙ
КОМАНДО́Р
КОМАНДО́РСЬКИЙ
КОМА́НДОС
КОМА́НДУВАННЯ
КОМА́НДУВАТИ
КОМА́НДУВАЧ
КОМА́НДУЮЧИЙ
КОМАНИ́ЦЯ
КОМА́НЧІ
КОМА́Р
КОМА́РИК
КОМАРИ́НИЙ
КОМАРИ́ЩЕ
КОМАРІ́В
КОМАРНЯ́
КОМАТО́ЗНИЙ
КОМА́ХА *див.* кома́хи
КОМА́ХИ
КОМАХОЗАПИ́ЛЕННЯ
КОМАХОЗАПИ́ЛЬНИЙ
КОМАХОЇ́ДНИЙ
КОМА́ШЕЧКА
КОМАШИ́НА
КОМАШИ́НИЙ
КОМАШИ́НКА
КОМАШИ́ТИСЯ
КОМА́ШКА
КОМА́ШНИ́К
КОМА́ШНЯ
КОМАШНЯ́
КОМБА́ЙН
КОМБА́ЙНЕ́Р
КОМБА́ЙНЕ́РКА
КОМБА́ЙНЕ́РСЬКИЙ
КОМБАЙНОБУДІВНИ́Й
КОМБАЙНОБУДІВНИ́К
КОМБАЙНОБУДУВА́ННЯ
КОМБА́ЙНОВИЙ
КОМБАЙНУВА́ННЯ
КОМБАЙНУВА́ТИ
КОМБА́Т
КОМБАТА́НТ *див.* комбата́нти
КОМБАТА́НТИ
КОМБАТА́НТСТВО
КОМБАТА́НТСЬКИЙ
КОМБІ́Д
КОМБІ́ДІВЕЦЬ
КОМБІ́ДІВСЬКИЙ
КОМБІЖИ́Р
КОМБІКО́РМ
КОМБІКО́РМОВИЙ
КОМБІНА́Т
КОМБІНА́ТІВЕЦЬ
КОМБІНА́ТОР
КОМБІНАТО́РИКА
КОМБІНАТО́РНИЙ
КОМБІНА́ТСЬКИЙ
КОМБІНАЦІ́ЙНИЙ
КОМБІНАЦІ́ЙНО
КОМБІНА́ЦІЯ
КОМБІНА́ШКА
КОМБІНЕЗО́Н
КОМБІНЕЗО́НЧИК
КОМБІНО́ВАНИЙ
КОМБІНО́ВАНІСТЬ
КОМБІНО́ВАНО
КОМБІНУВА́ННЯ
КОМБІНУВА́ТИ
КОМБІНУВА́ТИСЯ
КОМБРИ́Г
КОМБУСТІО́ЛОГ
КОМБУСТІОЛОГІ́ЧНИЙ
КОМБУСТІОЛО́ГІЯ
КОМВЗВО́ДУ
КОМГО́СП
КОМДИ́В
КОМЕДІА́НТ
КОМЕДІА́НТКА
КОМЕДІА́НТСТВО

КОМЕДІА́НТСЬКИЙ
КОМЕДІ́ЙНИЙ
КОМЕДІ́ЙНІСТЬ
КОМЕДІ́ЙНО
КОМЕДІО́ГРАФ
КОМЕДІОГРАФІ́ЧНИЙ
КОМЕДІОГРА́ФІЯ
КОМЕ́ДІЯ
КОМЕ́ДІЯ-БАЛЕ́Т
КОМЕНДА́НТ
КОМЕНДА́НТІВ
КОМЕНДА́НТСЬКИЙ
КОМЕНДА́НТША
КОМЕНДАТУ́РА
КОМЕНДА́ЦІЯ
КОМЕНДЕРУВА́ТИ
КОМЕНДО́Р
КОМЕНСА́Л
КОМЕНСАЛІ́ЗМ
КОМЕНСА́ЛЬНИЙ
КОМЕНТА́Р
КОМЕНТА́РІЙ
КОМЕНТА́ТОР
КОМЕНТА́ТОРКА
КОМЕНТА́ТОРСТВО
КОМЕНТА́ТОРСЬКИЙ
КОМЕНТО́ВАНИЙ
КОМЕНТУВА́ЛЬНИЙ
КОМЕНТУВА́ННЯ
КОМЕНТУВА́ТИ
КОМЕНТУВА́ТИСЯ
КОМЕРСА́НТ
КОМЕРСА́НТКА
КОМЕРСА́НТСЬКИЙ
КОМЕРЦІАЛІЗА́ЦІЯ
КОМЕРЦІАЛІЗО́ВАНИЙ
КОМЕРЦІАЛІЗУВА́ТИ
КОМЕРЦІАЛІЗУВА́ТИСЯ
КОМЕРЦІ́ЙНИЙ
КОМЕРЦІ́ЙНІСТЬ
КОМЕ́РЦІЯ
КОМЕ́СК
КОМЕ́ТА
КОМЕ́ТНИЙ
КОМЕТО́ЛОГ
КОМЕТОЛО́ГІЯ
КОМЕТОПОДІ́БНИЙ
КОМИ́З
КОМИЗА́
КОМИЗИ́ТИСЯ
КОМИ́ЗЛИВИЙ
КОМИ́ЗЛИВІСТЬ
КОМИЗУВА́ТИ
КО́МИН
КОМИНА́Р
КОМИНА́РСЬКИЙ
КОМИНАРЧУ́К
КОМИНКО́ВИЙ
КОМИННИ́Й
КОМИНО́К
КОМИНЯ́Р *див.* коминáр
КОМИНЯ́РСЬКИЙ *див.* коминáрський
КОМИНЯРЧУ́К *див.* коминарчу́к
КОМИ́Ш
КОМИШЕ́ВИЙ
КОМИШИ́НА
КОМИШИ́ННЯ
КОМИШИ́Т
КОМИШИ́ТОВИЙ
КОМИ́ШНИК
КО́МІ
КОМІВОЯЖЕ́Р
КОМІВОЯЖЕ́РСТВО
КОМІВОЯЖЕ́РСЬКИЙ
КОМІ́ЗМ
КО́МІК
КО́МІКС *див.* ко́мікси
КО́МІКСИ
КОМІКУВА́ННЯ
КОМІКУВА́ТИ
КОМІЛЬФО́
КОМІЛЬФО́ТНИЙ
КО́МІНГС
КОМІНТЕ́РН
КОМІНТЕ́РНІВЕЦЬ
КОМІНТЕ́РНІВСЬКИЙ
КО́МІ-ПЕРМ'Я́К *див.* ко́мі-перм'якѝ
КО́МІ-ПЕРМ'ЯКИ́
КО́МІ-ПЕРМ'Я́ЦЬКИЙ
КО́МІ-ПЕРМ'Я́ЧКА *див.* ко́мі-перм'якѝ
КО́МІР
КОМІРЕ́ЦЬ
КОМІ́РКА
КОМІРКО́ВИЙ
КОМІ́РНИЙ
КОМІРНИ́Й
КОМІ́РНИК
КОМІРНИ́К
КОМІ́РНИЦЬКИЙ
КОМІРНИ́ЦЬКИЙ
КОМІ́РНИЦЯ
КОМІРНИ́ЦЯ
КОМІ́РЧАСТИЙ
КОМІ́РЧАСТІСТЬ
КОМІ́РЧИК
КОМІРЧИ́НА
КОМІРЧИ́НКА
КОМІСА́Р
КОМІСАРІА́Т
КОМІСАРІА́ТСЬКИЙ
КОМІСА́РІВ
КОМІСА́РКА
КОМІСА́РСЬКИЙ
КОМІСІ́ЙНИЙ
КОМІСІОНЕ́Р
КОМІСІОНЕ́РСЬКИЙ
КОМІСІО́НКА
КОМІ́СІЯ
КОМІСО́ВАНИЙ
КОМІСУВА́ННЯ
КОМІСУВА́ТИ
КОМІСУВА́ТИСЯ
КОМІСУ́РА
КОМІСУРА́ЛЬНИЙ
КОМІСУРОТОМІ́Я
КОМІТА́Т
КОМІТЕ́НТ
КОМІТЕ́НТСЬКИЙ
КОМІТЕ́Т
КОМІТЕ́ТНИК
КОМІТЕ́ТСЬКИЙ
КОМІ́ТЬ
КОМІ́ЧНИЙ
КОМІ́ЧНІСТЬ
КОМІ́ЧНО
КОМКО́Р
КОМНЕЗА́М
КОМНЕЗА́МІВЕЦЬ
КОМНЕЗА́МІВСЬКИЙ
КОМО́Д
КОМО́ДА
КОМО́ДИК
КОМО́ДКА
КОМО́ЛИЙ
КОМО́ЛІСТЬ
КОМОНДО́Р
КОМО́ННИЙ
КОМО́ННИК[1]
КОМО́ННИК[2]
КОМО́ННО
КОМО́НЬ
КОМО́РА
КОМО́РЕЦЬ *див.* комо́рці
КОМО́РИТИ
КОМО́РКА[1]
КОМО́РКА[2] *див.* комо́рці
КОМО́РНИЙ
КОМО́РСЬКИЙ
КОМОРУВА́ТИ *див.* комо́рити
КОМО́РЦІ
КОМОСЕРЕ́ДОК
КОМПА́КТ
КОМПА́КТ-ДИ́СК
КОМПА́КТНИЙ
КОМПА́КТНІСТЬ
КОМПА́КТНО
КОМПА́НДЕР
КОМПАНІ́ЄЦЬ
КОМПА́НІЙКА
КОМПАНІ́ЙНИЙ
КОМПАНІ́ЙСЬКИЙ
КОМПАНІ́ЙЩИНА
КОМПА́НІЯ
КОМПАНУВА́ТИ
КОМПАНЬЙО́Н
КОМПАНЬЙО́НКА
КОМПАРАТИ́В
КОМПАРАТИВІ́ЗМ
КОМПАРАТИВІ́СТ
КОМПАРАТИВІ́СТИКА
КОМПАРАТИВІСТИ́ЧНИЙ
КОМПАРАТИВІ́СТКА
КОМПАРАТИВІ́СТСЬКИЙ
КОМПАРАТИ́ВНИЙ
КОМПАРАТИ́ВНІСТЬ
КОМПАРАТИ́ВНО
КОМПАРА́ТОР
КОМПАРА́ТОРНИЙ
КОМПАРТІ́ЄЦЬ
КОМПАРТІ́ЙНИЙ
КОМПА́РТІЯ
КОМПА́РТМЕНТ
КОМПАРТМЕНТАЛІЗА́ЦІЯ
КОМПАРТМЕНТА́ЦІЯ
КО́МПАС

КО́МПАСНИЙ
КОМПАТРІО́Т
КОМПАТРІО́ТКА
КОМПА́УНД
КОМПА́УНДНИЙ
КОМПАУНДУВА́ННЯ
КОМПАУНДУВА́ТИ
КОМПЕ́НДІЙ
КОМПЕ́НДІУМ
КОМПЕНСА́ТОР
КОМПЕНСА́ТОРНИЙ
КОМПЕНСАТО́РНИЙ
КОМПЕНСА́ТОРНО
КОМПЕНСАТО́РНО
КОМПЕНСАЦІ́ЙНИЙ
КОМПЕНСАЦІ́ЙНО
КОМПЕНСА́ЦІЯ
КОМПЕНСО́ВАНИЙ
КОМПЕНСО́ВАНІСТЬ
КОМПЕНСУВА́ЛЬНИЙ
КОМПЕНСУВА́ННЯ
КОМПЕНСУВА́ТИ
КОМПЕНСУВА́ТИСЯ
КОМПЕТЕ́НТНИЙ
КОМПЕТЕ́НТНІСНИЙ
КОМПЕТЕ́НТНІСТЬ
КОМПЕТЕ́НТНО
КОМПЕТЕ́НЦІЯ
КОМПІЛЬО́ВАНИЙ
КОМПІЛЮВА́ЛЬНИЙ
КОМПІЛЮВА́ННЯ
КОМПІЛЮВА́ТИ
КОМПІЛЮВА́ТИСЯ
КОМПІЛЯТИ́ВНИЙ
КОМПІЛЯТИ́ВНІСТЬ
КОМПІЛЯ́ТОР
КОМПІЛЯЦІ́ЙНИЙ
КОМПІЛЯ́ЦІЯ
КОМПЛАНА́РНИЙ
КОМПЛАНА́РНІСТЬ
КО́МПЛЕКС
КОМПЛЕКСА́ТОР
КО́МПЛЕКСНИЙ
КО́МПЛЕКСНІСТЬ
КО́МПЛЕКСНО
КОМПЛЕКСОМЕТРИ́ЧНИЙ
КОМПЛЕКСОМЕ́ТРІЯ
КОМПЛЕКСО́Н
КОМПЛЕКСОНОМЕ́ТРІЯ
КОМПЛЕКСОТВІРНИ́Й
КОМПЛЕКСОУТВО́РЕННЯ
КОМПЛЕКСОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ
КОМПЛЕКСОУТВО́РЮВАННЯ
КОМПЛЕКСОУТВО́РЮВАЧ
КОМПЛЕКСУВА́ННЯ[1]
КОМПЛЕКСУВА́ННЯ[2]
КОМПЛЕКСУВА́ТИ[1]
КОМПЛЕКСУВА́ТИ[2]
КОМПЛЕ́КТ
КОМПЛЕКТА́ЦІЯ
КОМПЛЕ́КТНИЙ
КОМПЛЕ́КТНІСТЬ
КОМПЛЕКТО́ВАНИЙ
КОМПЛЕКТУВА́ЛЬНИЙ
КОМПЛЕКТУВА́ЛЬНИК
КОМПЛЕКТУВА́ЛЬНИЦЯ
КОМПЛЕКТУВА́ННЯ
КОМПЛЕКТУВА́ТИ
КОМПЛЕКТУВА́ТИСЯ
КОМПЛЕКТУ́ЮЧИЙ
КОМПЛЕ́КЦІЯ
КОМПЛЕМЕ́НТ
КОМПЛЕМЕНТА́РІЙ
КОМПЛЕМЕНТА́РНИЙ
КОМПЛЕМЕНТА́РНІСТЬ
КОМПЛЕМЕНТА́ЦІЯ
КОМПЛІКА́ЦІЯ
КОМПЛІМЕ́НТ
КОМПЛІМЕНТА́РНИЙ
КОМПЛІМЕНТА́РНІСТЬ
КОМПЛІМЕНТА́РНО
КОМПЛІМЕ́НТНИК
КОМПЛО́Т
КОМПО́ЗИТ
КОМПОЗИ́Т
КОМПО́ЗИТНИЙ
КОМПОЗИ́ТНИЙ
КОМПОЗИ́ТОР
КОМПОЗИ́ТОРІВ
КОМПОЗИ́ТОРКА
КОМПОЗИ́ТОРСТВО
КОМПОЗИ́ТОРСЬКИЙ
КОМПОЗИЦІ́ЙНИЙ
КОМПОЗИЦІ́ЙНІСТЬ
КОМПОЗИЦІ́ЙНО
КОМПОЗИ́ЦІЯ
КОМПО́ЛКУ
КОМПОНЕ́НТ
КОМПОНЕ́НТА
КОМПОНЕ́НТНИЙ
КОМПОНЕ́НТНІСТЬ
КОМПОНО́ВАНИЙ
КОМПОНУВА́ЛЬНИЙ
КОМПОНУВА́ЛЬНИК
КОМПОНУВА́ННЯ
КОМПОНУВА́ТИ
КОМПОНУВА́ТИСЯ
КОМПО́СТ
КОМПО́СТЕР
КОМПО́СТЕРНИЙ
КОМПО́СТНИЙ
КОМПОСТО́ВАНИЙ[1]
КОМПОСТО́ВАНИЙ[2]
КОМПО́СТОВИЙ
КОМПОСТУВА́ННЯ[1]
КОМПОСТУВА́ННЯ[2]
КОМПОСТУВА́ТИ[1]
КОМПОСТУВА́ТИ[2]
КОМПОСТУВА́ТИСЯ[1]
КОМПОСТУВА́ТИСЯ[2]
КОМПО́Т
КОМПО́ТИК
КОМПО́ТНИЦЯ
КОМПРАДО́Р
КОМПРАДО́РСЬКИЙ
КОМПРЕ́С
КОМПРЕСІ́ЙНИЙ
КОМПРЕ́СІЯ
КОМПРЕ́СНИЙ
КОМПРЕСО́ВАНИЙ
КОМПРЕ́СОР
КОМПРЕ́СОРНИЙ
КОМПРЕ́СОРНИК
КОМПРЕ́СОРНИЦЯ
КОМПРЕСОРОБУДУВА́ННЯ
КОМПРЕСУВА́ННЯ
КОМПРЕСУВА́ТИ
КОМПРИНЦИПА́Л
КОМПРОМА́Т
КОМПРОМА́ТНИЙ
КОМПРОМЕТА́ЦІЯ
КОМПРОМЕТО́ВАНИЙ
КОМПРОМЕТУВА́ЛЬНИЙ
КОМПРОМЕТУВА́ННЯ
КОМПРОМЕТУВА́ТИ
КОМПРОМЕТУВА́ТИСЯ
КОМПРОМІ́С
КОМПРОМІ́СНИЙ
КОМПРОМІ́СНІСТЬ
КОМПРОМІ́СНО
КОМПТО́МЕТР
КОМПУЛЬСИ́ВНИЙ
КОМПУЛЬСИ́ВНІСТЬ
КОМПУ́ЛЬСІЯ
КОМПУ́Т
КОМП'Ю́ТЕР
КОМП'ЮТЕРИЗА́ЦІЯ
КОМП'ЮТЕРИЗО́ВАНИЙ
КОМП'ЮТЕРИЗУВА́ТИ
КОМП'ЮТЕРИЗУВА́ТИСЯ
КОМП'Ю́ТЕРНИЙ
КОМП'Ю́ТЕРНИК
КОМП'ЮТЕРОЗНА́ВСТВО
КОМП'ЮТЕРОФО́БІЯ
КОМРО́ТИ
КОМСКЛА́Д
КОМСОМО́Л
КОМСОМО́ЛЕЦЬ
КОМСОМО́ЛІЯ
КОМСОМО́ЛКА
КОМСОМО́ЛЬСЬКИЙ
КОМСОМОЛЯ́ТА
КОМСО́РГ
КОМУ́З
КОМУ́НА
КОМУНАЛІ́ЗМ
КОМУНА́ЛКА
КОМУНА́ЛЬНИЙ
КОМУНА́ЛЬНИК
КОМУНА́ЛЬНИЦЯ
КОМУНА́Р
КОМУНА́РКА
КОМУНА́РСЬКИЙ
КОМУНГО́СП
КОМУНГО́СПІВСЬКИЙ
КОМУ́НІВСЬКИЙ
КОМУНІ́ЗМ
КОМУНІКА́БЕЛЬНИЙ
КОМУНІКА́БЕЛЬНІСТЬ
КОМУНІКА́НТ
КОМУНІКА́НТНИЙ
КОМУНІКА́Т
КОМУНІКАТИВІ́СТИКА
КОМУНІКАТИ́ВНИЙ
КОМУНІКАТИ́ВНІСТЬ

КОМУНІКÁТОР
КОМУНІКАЦІЙНИЙ
КОМУНІКÁЦІЯ
КОМУНІКОЛÓГІЯ
КОМУНІКУВÁННЯ
КОМУНІКУВÁТИ
КОМУНІКУВÁТИСЯ
КОМУНÍСТ
КОМУНІСТИЧНИЙ
КОМУНÍСТКА
КОМУНІТАРИЗМ
КОМУНІТАРИСТ
КОМÝНІЯ
КОМУНЯ́КА
КОМУНЯ́ЦЬКИЙ
КОМУТАТИВНИЙ
КОМУТАТИВНІСТЬ
КОМУТАТИВНО
КОМУТÁТОР
КОМУТÁТОРНИЙ
КОМУТАЦІЙНИЙ
КОМУТÁЦІЯ
КОМУТÓВАНИЙ
КОМУТУВÁННЯ
КОМУТУВÁТИ
КОМФÓРТ
КОМФОРТÁБЕЛЬНИЙ
КОМФОРТÁБЕЛЬНІСТЬ
КОМФОРТÁБЕЛЬНО
КОМФÓРТНИЙ
КОМФÓРТНІСТЬ
КОМФÓРТНО
КОМФРÓНТУ
КОМЮНІКÉ
КОНÁК
КОНÁННЯ
КОНÁР *див.* конáри
КОНÁРИ
КОНАРИСТИЙ
КОНÁРІ *див.* конáри
КОНÁТИ
КОНÁЮЧИЙ
КОНВÁЛІЄВИЙ
КОНВÁЛІЙКА
КОНВАЛІЙНИЙ
КОНВÁЛІЯ
КОНВÉЄР
КОНВЕЄРИЗÁЦІЯ
КОНВЕЄРИЗÓВАНИЙ
КОНВЕЄРИЗУВÁТИ
КОНВÉЄРНИЙ
КОНВÉЄРНИК
КОНВÉЄРНИЦЯ
КОНВЕКСБÓРД
КОНВЕКСИТÁЛЬНИЙ
КОНВÉКСНИЙ
КОНВÉКСНІСТЬ
КОНВЕКТИВНИЙ
КОНВЕКТИВНІСТЬ
КОНВЕКТИВНО
КОНВÉКТОР
КОНВÉКТОРНИЙ
КОНВЕКЦІЙНИЙ
КОНВЕКЦІЙНО
КОНВÉКЦІЯ
КОНВÉНТ
КОНВЕНЦІЙНИЙ
КОНВЕНЦІЙНІСТЬ
КОНВЕНЦІЙНО
КОНВЕНЦІОНАЛІЗМ
КОНВЕНЦІОНÁЛЬНИЙ
КОНВЕНЦІОНÁЛЬНІСТЬ
КОНВЕНЦІОНÁЛЬНО
КОНВÉНЦІЯ
КОНВЕРГÉНТИ
КОНВЕРГÉНТНИЙ
КОНВЕРГÉНТНІСТЬ
КОНВЕРГÉНЦІЯ
КОНВЕРЗАЦІЙНИЙ *див.* конверсаційний
КОНВЕРЗÁЦІЯ *див.* конверсáція
КОНВЕРСАЦІЙНИЙ
КОНВЕРСÁЦІЯ
КОНВЕРСІЙНИЙ
КОНВÉРСІЯ
КОНВÉРТ
КОНВЕРТАЦІЙНИЙ
КОНВЕРТАЦІЙНІСТЬ
КОНВЕРТÁЦІЯ
КОНВÉРТЕР
КОНВÉРТЕРНИЙ
КОНВÉРТЕРНИК
КОНВÉРТИК
КОНВЕРТИН
КОНВÉРТНИЙ
КОНВЕРТÓВАНИЙ
КОНВЕРТÓВАНІСТЬ
КОНВÉРТОВИЙ
КОНВЕРТÓВНИЙ
КОНВЕРТОПЛÁН
КОНВÉРТОР *див.* конвéртер
КОНВÉРТОРНИЙ *див.* конвéртерний
КОНВÉРТОРНИК *див.* конвéртерник
КОНВЕРТУВÁННЯ
КОНВЕРТУВÁТИ
КОНВЕРТУВÁТИСЯ
КОНВІСÁР
КОНВІСÁРСТВО
КОНВОЇР
КОНВÓЙ
КОНВÓЙНИЙ
КОНВÓЙНИК
КОНВОЙÓВАНИЙ
КОНВОЮВÁННЯ
КОНВОЮВÁТИ
КОНВОЮВÁТИСЯ
КОНВУЛЬСÁНТ
КОНВУЛЬСИВНИЙ
КОНВУЛЬСИВНІСТЬ
КОНВУЛЬСИВНО
КОНВУЛЬСІЙНИЙ
КОНВУЛЬСІЙНІСТЬ
КОНВУЛЬСІЙНО
КОНВÝЛЬСІЯ
КОНВУЛЬСУВÁТИ
КÓНГА
КОНГЕНІÁЛЬНИЙ
КОНГЕНІÁЛЬНІСТЬ
КОНГЕНІÁЛЬНО
КОНГÉРО
КОНГЕСТИВНИЙ
КОНГÉСТІЯ
КОНГЛОМЕРÁТ
КОНГЛОМЕРАТИВНИЙ
КОНГЛОМЕРÁТНИЙ
КОНГЛОМЕРÁТОВИЙ
КОНГЛОМЕРÁЦІЯ
КОНГЛЮТИНÁЦІЯ
КОНГОЛÉЗЕЦЬ *див.* конголéзці
КОНГОЛÉЗКА *див.* конголéзці
КОНГОЛÉЗЦІ
КОНГОЛÉЗЬКИЙ
КОНГРÉВ
КОНГРÉВНИЙ
КОНГРЕГАЦІЙНИЙ
КОНГРЕГАЦІОНАЛІЗМ
КОНГРЕГАЦІОНАЛІСТ
КОНГРЕГÁЦІЯ
КОНГРÉС
КОНГРЕСВÝМЕН
КОНГРЕСИСТ
КОНГРЕСМÉН
КОНГРÉСÓВИЙ
КОНГРУÉНТНИЙ
КОНГРУÉНТНІСТЬ
КОНГРУÉНЦІЯ
КОНДÁК
КОНДАКÁР
КОНДАКÁРНИЙ
КОНДВИРОБИ
КОНДЕНСÁТ
КОНДЕНСÁТНИЙ
КОНДЕНСАТОПРОВІД
КОНДЕНСÁТОР
КОНДЕНСÁТОРНИЙ
КОНДЕНСАЦІЙНИЙ
КОНДЕНСÁЦІЯ
КОНДЕНСÓВАНИЙ
КОНДЕНСÓВАНІСТЬ
КОНДЕНСÓВАНО
КОНДÉНСОР
КОНДÉНСОРНИЙ
КОНДЕНСУВÁННЯ
КОНДЕНСУВÁТИ
КОНДЕНСУВÁТИСЯ
КОНДИКЦІЙНИЙ
КОНДИКЦІЯ
КОНДИЛÓМА
КОНДИТЕР
КОНДИТЕРКА
КОНДИТЕРСЬКИЙ
КОНДИЦІЙНИЙ
КОНДИЦІЙНІСТЬ
КОНДИЦІЙÓВАНИЙ
КОНДИЦІОНÁЛ[1]
КОНДИЦІОНÁЛ[2]
КОНДИЦІОНАЛІЗМ
КОНДИЦІОНÁЛЬНИЙ
КОНДИЦІОНÉР
КОНДИЦІОНÓВАНИЙ
КОНДИЦІОНУВÁЛЬНИЙ
КОНДИЦІОНУВÁННЯ
КОНДИЦІОНУВÁТИ
КОНДИЦІОНУВÁТИСЯ
КОНДИЦІЮВÁННЯ

КОНДИЦІОВА́ТИ
КОНДИЦІОВА́ТИСЯ
КОНДИ́ЦІЯ
КОНДОВИ́Й
КОНДОЛЕНЦІ́ЙНИЙ
КОНДОЛЕ́НЦІЯ
КОНДО́М
КОНДОМА́Т
КОНДОМІ́НІУМ
КО́НДОР
КОНДОТЬЄ́Р
КОНДУЇ́Т
КОНДУЇ́ТНИЙ
КОНДУЇ́ТОВИЙ
КОНДУ́КТ
КОНДУКТИ́ВНИЙ
КОНДУКТИ́ВНІСТЬ
КОНДУКТО́МЕТР
КОНДУКТОМЕТРИ́ЧНИЙ
КОНДУКТОМЕ́ТРІЯ
КОНДУ́КТОР[1]
КОНДУ́КТОР[2]
КОНДУ́КТОРКА
КОНДУ́КТОРНИЙ
КОНДУ́КТОРСЬКИЙ
КОНДУКЦІ́ЙНИЙ
КОНДУ́КЦІЯ
КОНЕЗАВО́Д
КОНЕЗНА́ВЕЦЬ
КОНЕЗНА́ВСТВО
КОНЕ́КТ
КОНЕКТИ́В
КОНЕ́КТИТИ
КОНЕ́КТИТИСЯ
КОНЕ́КТОР
КОНЕМА́ТКА
КОНЕНЯ́
КОНЕПОГОЛІ́В'Я
КОНЕФЕ́РМА
КОНЕ́ЧНЕ
КОНЕ́ЧНИЙ
КОНЕ́ЧНІСТЬ
КОНЕ́ЧНО *див.* коне́чне
КОН'ЄКТУ́РА
КО́НИК
КО́НИК-СТРИБУНЕ́ЦЬ
КОНИ́НА
КОНИ́СЬКО
КОНИЧЕ́НЬКО
КО́НИЧОК
КОНИ́ЩЕ
КОНІ́ВКА *див.* коно́вка
КОНІДІЄНО́СЕЦЬ
КОНІ́ДІЇ
КОНІ́ДІЯ *див.* коні́дії
КОНІ́Н
КОНІКОПУ́НКЦІЯ
КОНІКОТОМІ́Я
КОНІО́З
КОНІХАЛЬЦИ́Т
КОНІ́ЧНИЙ
КОНІ́ЧНІСТЬ
КО́НКА
КОНКАТЕНАТИ́ВНИЙ
КОНКАТЕНА́ЦІЯ
КОНКАТЕНО́ВАНИЙ
КОНКАТЕНУВА́ТИ
КОНКАТЕНУВА́ТИСЯ
КОНКВІ́СТА *див.* конкі́ста
КОНКВІСТАДО́Р *див.* конкістадо́р
КОНКІ́СТА
КОНКІСТАДО́Р
КОНКЛА́В
КОНКЛЮДЕ́НТНИЙ
КОНКЛЮ́ЗІЯ
КОНКОРДА́НС
КОНКОРДА́НСНИЙ
КОНКОРДА́НТНИЙ
КОНКОРДА́НТНІСТЬ
КОНКОРДА́Т
КОНКОРДА́ТНИЙ
КОНКОРДА́ЦІЯ
КОНКРЕМЕ́НТ *див.* конкреме́нти
КОНКРЕМЕ́НТИ
КОНКРЕТИЗА́ТОР
КОНКРЕТИЗА́ЦІЯ
КОНКРЕТИЗО́ВАНИЙ
КОНКРЕТИЗО́ВАНІСТЬ
КОНКРЕТИЗО́ВУВАТИ
КОНКРЕТИЗО́ВУВАТИСЯ
КОНКРЕТИЗУВА́ЛЬНИЙ
КОНКРЕТИЗУВА́ННЯ
КОНКРЕТИЗУВА́ТИ *див.* конкретизо́вувати
КОНКРЕТИЗУВА́ТИСЯ
КОНКРЕ́ТИКА
КОНКРЕ́ТНИЙ
КОНКРЕ́ТНІСТЬ
КОНКРЕ́ТНО
КОНКРЕЦІ́ЙНИЙ
КОНКРЕЦІОЛО́ГІЯ
КОНКРЕ́ЦІЯ
КОНКУБІ́НА
КОНКУБІНА́Т
КОНКУБІНА́ТНИЙ
КОНКУ́Р
КОНКУРЕ́НТ
КОНКУРЕ́НТКА
КОНКУРЕ́НТНИЙ
КОНКУРЕ́НТНІСТЬ
КОНКУРЕ́НТНО
КОНКУРЕНТОЗДА́ТНИЙ
КОНКУРЕНТОЗДА́ТНІСТЬ
КОНКУРЕНТОСПРОМО́ЖНИЙ
КОНКУРЕНТОСПРОМО́ЖНІСТЬ
КОНКУРЕ́НЦІЯ
КОНКУРИ́СТ
КОНКУРИ́СТКА
КОНКУ́РНИЙ
КО́НКУРС
КОНКУРСА́НТ
КОНКУРСА́НТКА
КО́НКУРСНИЙ
КО́НКУРСНИК
КОНКУРУВА́ННЯ
КОНКУРУВА́ТИ
КОНКУРУ́ЮЧИЙ
КОНОВА́Л
КОНОВА́ЛЬСТВО
КОНОВА́ЛЬСЬКИЙ
КО́НОВИЙ
КОНО́ВКА
КОНОВКА́Р
КОНОВО́Д
КОНО́ВОНЬКА
КОНО́ВОЧКА
КОНО́В'ЯЗЬ
КОНОГІ́Н
КОНОГО́НИТИ
КОНОГО́НКА
КОНОКРА́Д
КОНОКРА́ДСТВО
КОНОКРА́ДСЬКИЙ
КОНОПА́ТИТИ
КОНОПА́ТКА
КОНОПА́ТНИК
КОНОПА́ЧЕННЯ
КОНОПЕ́ЛЬКИ
КОНОПЕ́ЛЬНИЙ
КОНОПЕ́ЛЬНИК
КОНО́ПЛЕВІ
КОНОПЛЕВОЛОКНО́
КОНОПЛЕЗАВО́Д
КОНОПЛЕЗБИРА́ЛЬНИЙ
КОНОПЛЕПРЯДИ́ЛЬНИЙ
КОНОПЛЕПРЯДИ́ЛЬНИК
КОНОПЛЕПРЯДИ́ЛЬНИЦЯ
КОНОПЛЕПРЯДІ́ННЯ
КОНОПЛЕТІПА́ЛЬНИЙ
КОНОПЛЕТІПА́ННЯ
КОНОПЛИ́НА
КОНОПЛИ́НКА
КОНО́ПЛИСЬКО
КОНО́ПЛИЩЕ
КОНО́ПЛІ
КОНО́ПЛЯ́НИЙ
КОНОПЛЯ́НКА
КОНОПЛЯ́Р
КОНОПЛЯ́РКА
КОНОПЛЯ́РСТВО
КОНОПЛЯ́РСЬКИЙ
КОНОПЛЯ́СТИЙ
КОНОСАМЕ́НТ
КОНОТАТИ́ВНИЙ
КОНОТАТИ́ВНІСТЬ
КОНОТАЦІ́ЙНИЙ
КОНОТА́ЦІЯ
КОНСА́ЛТИНГ
КОНСА́ЛТИНГОВИЙ
КОНСЕКВЕ́НТ
КОНСЕКВЕ́НТНИЙ
КОНСЕКВЕ́НТНІСТЬ
КОНСЕКВЕ́НТНО
КОНСЕ́НСУС
КОНСЕ́НСУСНИЙ
КОНСЕ́РВА *див.* консе́рви
КОНСЕРВА́НТ
КОНСЕРВАТИ́ВНИЙ
КОНСЕРВАТИ́ВНІСТЬ
КОНСЕРВАТИ́ВНО
КОНСЕРВАТИ́ЗМ
КОНСЕРВАТИ́СТ
КОНСЕРВАТИ́СТКА
КОНСЕРВА́ТОР
КОНСЕРВАТО́РЕЦЬ

КОНСЕРВАТОРИ́СТКА
КОНСЕРВАТО́РІЯ
КОНСЕРВА́ТОРКА
КОНСЕРВАТО́РКА
КОНСЕРВАТО́РНИЙ
КОНСЕРВА́ТОРСЬКИЙ
КОНСЕРВАТО́РСЬКИЙ
КОНСЕРВА́ЦІЯ
КОНСЕ́РВИ
КОНСЕ́РВНИЙ
КОНСЕ́РВНИК
КОНСЕ́РВНИЦЯ
КОНСЕРВО́ВАНИЙ
КОНСЕРВУВА́ЛЬНИЙ
КОНСЕРВУВА́ННЯ
КОНСЕРВУВА́ТИ
КОНСЕРВУВА́ТИСЯ
КОНСИГНА́НТ
КОНСИГНА́ТОР
КОНСИГНАЦІ́ЙНИЙ
КОНСИГНА́ЦІЯ
КОНСИ́ЛІУМ
КОНСИСТЕ́НТНИЙ
КОНСИСТЕ́НЦІЯ
КОНСИСТО́МЕТР
КОНСИСТО́РІЯ
КОНСИСТО́РСЬКИЙ
КОНСКРИПЦІ́ЙНИЙ
КОНСКРИ́ПЦІЯ
КОНСОЛІДАЦІ́ЙНИЙ
КОНСОЛІДА́ЦІЯ
КОНСОЛІДО́ВАНИЙ
КОНСОЛІДО́ВУВАТИ
КОНСОЛІДО́ВУВАТИСЯ
КОНСОЛІДУВА́ЛЬНИЙ
КОНСОЛІДУВА́ННЯ
КОНСОЛІДУВА́ТИ *див.* консолідо́вувати
КОНСОЛІДУВА́ТИСЯ *див.* консолідо́вуватися
КОНСО́ЛЬ[1]
КОНСО́ЛЬ[2]
КОНСО́ЛЬ[3]
КОНСО́ЛЬНИЙ[1]
КОНСО́ЛЬНИЙ[2]
КОНСОМЕ́
КОНСОНА́НС
КОНСОНА́НСНИЙ
КОНСОНА́НТ
КОНСОНАНТИ́ЗМ
КОНСОНА́НТНИЙ
КОНСО́РТ[1]
КОНСО́РТ[2]
КОНСОРТИ́ВНИЙ
КОНСОРЦІ́ЙНИЙ
КОНСО́РЦІУМ
КОНСО́РЦІУМНИЙ
КОНСО́РЦІЯ
КОНСПЕ́КТ
КОНСПЕКТИ́ВНИЙ
КОНСПЕКТИ́ВНІСТЬ
КОНСПЕКТИ́ВНО
КОНСПЕКТУВА́ННЯ
КОНСПЕКТУВА́ТИ
КОНСПЕКТУВА́ТИСЯ
КОНСПІРАТИ́ВНИЙ
КОНСПІРАТИ́ВНІСТЬ
КОНСПІРАТИ́ВНО
КОНСПІРА́ТОР
КОНСПІРА́ТОРКА
КОНСПІРА́ТОРСЬКИЙ
КОНСПІРАЦІ́ЙНИЙ
КОНСПІРА́ЦІЯ
КОНСПІРО́ЛОГ
КОНСПІРОЛОГІ́ЧНИЙ
КОНСПІРОЛО́ГІЯ
КОНСПІРУВА́ННЯ
КОНСПІРУВА́ТИ
КОНСПІРУВА́ТИСЯ
КОНСТА́НТА
КОНСТАНТА́Н
КОНСТАНТА́НОВИЙ
КОНСТА́НТНИЙ
КОНСТА́НТНІСТЬ
КОНСТАТА́ЦІЯ
КОНСТАТИ́В
КОНСТАТИ́ВНИЙ
КОНСТАТО́ВАНИЙ
КОНСТАТУВА́ЛЬНИЙ
КОНСТАТУВА́ННЯ
КОНСТАТУВА́ТИ
КОНСТАТУВА́ТИСЯ
КОНСТЕ́БЛЬ
КОНСТЕЛЯ́ЦІЯ
КОНСТИТУА́НТА
КОНСТИТУЙО́ВАНИЙ
КОНСТИТУТИ́ВНИЙ
КОНСТИТУЦІ́ЙНИЙ[1]
КОНСТИТУЦІ́ЙНИЙ[2]
КОНСТИТУЦІ́ЙНІСТЬ
КОНСТИТУЦІ́ЙНО
КОНСТИТУЦІОНАЛІ́ЗМ
КОНСТИТУЦІОНАЛІ́СТ
КОНСТИТУЦІОНАЛІ́СТСЬКИЙ
КОНСТИТУЦІОНА́ЛЬНИЙ
КОНСТИТУ́ЦІЯ[1]
КОНСТИТУ́ЦІЯ[2]
КОНСТИТУЮВА́ННЯ
КОНСТИТУЮВА́ТИ
КОНСТИТУЮВА́ТИСЯ
КОНСТРУЙО́ВАНИЙ
КОНСТРУ́КТ
КОНСТРУКТИ́В
КОНСТРУКТИВІ́ЗМ
КОНСТРУКТИВІ́СТ
КОНСТРУКТИВІ́СТСЬКИЙ
КОНСТРУКТИ́ВНИЙ
КОНСТРУКТИ́ВНІСТЬ
КОНСТРУКТИ́ВНО
КОНСТРУ́КТОР
КОНСТРУ́КТОРСЬКИЙ
КОНСТРУКЦІ́ЙНИЙ
КОНСТРУ́КЦІЯ
КОНСТРУЮВА́ННЯ
КОНСТРУЮВА́ТИ
КОНСТРУЮВА́ТИСЯ
КО́НСУЛ
КОНСУЛА́Т
КО́НСУЛЬСТВО
КО́НСУЛЬСЬКИЙ
КОНСУЛЬТА́НТ
КОНСУЛЬТА́НТКА
КОНСУЛЬТА́НТСЬКИЙ
КОНСУЛЬТАТИ́ВНИЙ
КОНСУЛЬТАЦІ́ЙНИЙ
КОНСУЛЬТА́ЦІЯ
КОНСУЛЬТУВА́ННЯ
КОНСУЛЬТУВА́ТИ
КОНСУЛЬТУВА́ТИСЯ
КОНСУМЕ́НТ *див.* консуме́нти
КОНСУМЕ́НТИ
КОНСЬЄ́РЖ
КОНСЬЄ́РЖКА
КОНТА́ГІЙ
КОНТАГІО́ЗНИЙ
КОНТА́КТ
КОНТАКТЕ́Р
КОНТАКТЕ́РКА
КОНТА́КТНИЙ
КОНТА́КТНІСТЬ
КОНТА́КТОВИЙ
КОНТА́КТОР
КОНТАКТУВА́ННЯ
КОНТАКТУВА́ТИ
КОНТАКТУВА́ТИСЯ
КОНТАМІНА́НТ *див.* контаміна́нти
КОНТАМІНА́НТИ
КОНТАМІНАЦІ́ЙНИЙ
КОНТАМІНА́ЦІЯ
КОНТАМІНО́ВАНИЙ
КОНТАМІНУВА́ННЯ
КОНТАМІНУВА́ТИ
КОНТАМІНУВА́ТИСЯ
КОНТА́НГО
КОНТА́ЧИТИ
КОНТЕ́ЙНЕР
КОНТЕЙНЕРИЗА́ЦІЯ
КОНТЕ́ЙНЕРНИЙ
КОНТЕЙНЕРОВО́З
КОНТЕ́КСТ
КОНТЕ́КСТНИЙ
КОНТЕ́КСТОВИЙ
КОНТЕКСТУАЛІЗА́ЦІЯ
КОНТЕКСТУА́ЛЬНИЙ
КОНТЕ́МПОРАРІ
КОНТЕ́МПОРАРІ-АРТ
КОНТЕ́НТ
КОНТЕ́НТ-АНА́ЛІЗ
КОНТЕ́НТНИЙ
КОНТЕ́НТ-ПРОВА́ЙДЕР
КОНТЕНТУВА́ТИ
КОНТЕНТУВА́ТИСЯ
КОНТЕРФЕ́КТ
КОНТИНГЕ́НТ
КОНТИНГЕ́НТНИЙ
КОНТИНЕ́НТ
КОНТИНЕНТА́ЛЬНИЙ
КОНТИНЕНТА́ЛЬНІСТЬ
КОНТИНУА́ЛЬНИЙ
КОНТИНУА́ЛЬНІСТЬ
КОНТИНУА́ЛЬНО
КОНТИНУЇТЕ́Т
КОНТИ́НУУМ
КОНТИ́НУУМНИЙ
КО́НТО
КОНТОКОРЕ́НТ

КОНТОКОРЕ́НТНИЙ
КОНТО́РА
КОНТО́РКА
КОНТО́РНИК
КОНТО́РНИЦЯ
КОНТО́РСЬКИЙ
КОНТР...
КО́НТРА
КОНТРА... *див.* контр...
КОНТРАБА́НДА
КОНТРАБАНДИ́СТ
КОНТРАБАНДИ́СТКА
КОНТРАБАНДИ́СТСЬКИЙ
КОНТРАБА́НДНИЙ
КОНТРАБА́НДНО
КОНТРАБА́С
КОНТРАБАСИ́СТ
КОНТРАБАСИ́СТКА
КОНТРАБА́СНИЙ
КОНТРАБА́СО́ВИЙ
КОНТРАГА́ЛС
КОНТРАГЕ́НТ
КОНТРАГЕ́НТСЬКИЙ
КОНТРАДИКТО́РНИЙ
КОНТРАДИКТО́РНІСТЬ
КОНТРАДИ́КЦІЯ
КОНТР-АДМІРА́Л
КОНТР-АДМІРА́ЛЬСЬКИЙ
КОНТРА́КТ
КОНТРАКТА́НТ
КОНТРАКТАЦІ́ЙНИЙ
КОНТРАКТА́ЦІЯ
КОНТРА́КТНИЙ
КОНТРА́КТНИК
КОНТРА́КТНИЦЯ
КОНТРАКТО́ВАНИЙ
КОНТРАКТО́ВИЙ
КОНТРАКТУВА́ННЯ
КОНТРАКТУВА́ТИ
КОНТРАКТУВА́ТИСЯ
КОНТРАКТУ́РА
КОНТРАКТУ́РНИЙ
КОНТРАКЦІ́ЙНИЙ
КОНТРА́КЦІЯ
КОНТРА́ЛЬТО
КОНТРА́ЛЬТОВИЙ
КОНТРАМА́РКА
КОНТРАМА́РКОВИЙ
КОНТРАПО́СТ
КОНТРАПУ́НКТ
КОНТРАПУНКТИ́ЧНИЙ
КОНТРАПУ́НКТНИЙ
КОНТРАРГУМЕ́НТ
КОНТРА́РНИЙ
КОНТРА́РНІСТЬ
КОНТРАСИГНА́ЦІЯ
КОНТРАСИГНУВА́ТИ
КОНТРА́СТ
КОНТРАСТИ́ВНИЙ
КОНТРА́СТНИЙ
КОНТРА́СТНІСТЬ
КОНТРА́СТНО
КОНТРА́СТОВИЙ
КОНТРАСТУВА́ННЯ
КОНТРАСТУВА́ТИ
КОНТРАТА́КА
КОНТРАТАКУВА́ЛЬНИЙ
КОНТРАТАКУВА́ТИ
КОНТРАТЕ́НОР
КОНТРАТИ́П
КОНТРАФАГО́Т
КОНТРАФА́КТ
КОНТРАФА́КТНИЙ
КОНТРАФА́КЦІЯ
КОНТРАФО́БІЯ
КОНТРАЦЕПТИ́В
КОНТРАЦЕПТИ́ВНИЙ
КОНТРАЦЕ́ПЦІЯ
КОНТРБАЛА́НС
КОНТРВАНТА́Ж
КОНТРГА́ЙКА
КОНТРГАМБІ́Т
КОНТРГРА́
КОНТРДА́НС
КОНТРЕ́ЙЛЕР
КОНТРЕ́ЙЛЕРНИЙ
КОНТРЕСКА́РП
КОНТРЗА́ХІД
КО́НТРИ
КОНТРИБУ́ТОР
КОНТРИБУЦІ́ЙНИЙ
КОНТРИБУ́ЦІЯ
КО́НТРИК
КОНТРКУЛЬТУ́РА
КОНТРКУЛЬТУ́РНИЙ
КОНТРМАНЕ́ВР
КОНТРМА́РШ
КОНТРМІ́НА
КОНТРМІНОНО́СЕЦЬ
КОНТРНА́СТУП
КОНТРНАСТУПА́ЛЬНИЙ
КОНТРОВЕ́РЗА
КОНТРОВЕРЗІ́ЙНИЙ
КОНТРОВЕРЗІ́ЙНІСТЬ
КОНТРОВЕ́РС
КОНТРОВЕРСІ́ЙНИЙ
КОНТРОВЕРСІ́ЙНІСТЬ
КОНТРОВЕ́РСІЯ
КОНТРОВЕ́РСНИЙ
КОНТРО́ЛЕР
КОНТРОЛЕ́Р
КОНТРОЛЕ́РКА
КОНТРОЛЕ́РСЬКИЙ
КОНТРО́ЛІНГ
КОНТРО́ЛЬ
КОНТРО́ЛЬНИЙ
КОНТРО́ЛЬНО-ВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ
КОНТРОЛЬО́ВАНИЙ
КОНТРОЛЬО́ВАНІСТЬ
КОНТРОЛЬО́ВАНО
КОНТРОЛЮВА́ННЯ
КОНТРОЛЮВА́ТИ
КОНТРОЛЮВА́ТИСЯ
КОНТРОФЕ́РТА
КОНТРПА́РА
КОНТРПРИЙО́М
КОНТРПРОДУКТИ́ВНИЙ
КОНТРПРОДУКТИ́ВНІСТЬ
КОНТРПРОДУКТИ́ВНО
КОНТРПРОПАГА́НДА
КОНТРПРОПАГАНДИ́СТ
КОНТРПРОПАГАНДИ́СТСЬКИЙ
КОНТРПРОПОЗИ́ЦІЯ
КОНТРРЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ
КОНТРРЕВОЛЮЦІ́ЙНІСТЬ
КОНТРРЕВОЛЮЦІОНЕ́Р
КОНТРРЕВОЛЮЦІОНЕ́РКА
КОНТРРЕВОЛЮ́ЦІЯ
КОНТРРЕ́ЙКА
КОНТРРЕЛЬЄ́Ф
КОНТРРО́ЗВІДКА
КОНТРРОЗВІ́ДНИК
КОНТРРОЗВІ́ДНИЦЯ
КОНТРРОЗВІ́ДУВАЛЬНИЙ
КОНТРТЕРОРИСТИ́ЧНИЙ
КОНТРТИ́ТУЛ
КОНТРУДА́Р
КОНТРФО́РС
КОНТРФО́РСНИЙ
КОНТРХІ́Д
КОНТУ́ЖЕНИЙ
КОНТУ́ЗИТИ
КОНТУ́ЗІЯ
КО́НТУР
КО́НТУРНИЙ
КО́НТУ́Ш *див.* ку́нту́ш
КО́НУНГ
КО́НУНГСЬКИЙ
КОНУ́РА
КОНУ́РКА
КО́НУС
КО́НУСНИЙ
КО́НУСНІСТЬ
КОНУСО́ВИЙ
КОНУСОПОДІ́БНИЙ
КОНУСОПОДІ́БНІСТЬ
КОНФА́ЙНМЕНТ
КОНФЕДЕРА́Т
КОНФЕДЕРАТИ́ВНИЙ
КОНФЕДЕРА́ТКА
КОНФЕДЕРАЦІ́ЙНИЙ
КОНФЕДЕРА́ЦІЯ
КОНФЕКЦІ́ЙНИЙ
КОНФЕКЦІО́Н
КОНФЕ́КЦІЯ
КОНФЕРА́НС
КОНФЕРАНСЬЄ́
КОНФЕРЕ́НЦ-ЗАЛ
КОНФЕРЕ́НЦ-ЗА́ЛА *див.* конфере́нц-зал
КОНФЕРЕНЦІ́ЙНИЙ
КОНФЕРЕ́НЦІЯ
КОНФЕРУВА́ТИ
КОНФЕСІ́ЙНИЙ
КОНФЕСІ́ЙНІСТЬ
КОНФЕСІ́ЙНО
КОНФЕСІОНАЛІ́ЗМ
КОНФЕСІОНА́ЛЬНИЙ
КОНФЕСІОНА́ЛЬНО
КОНФЕ́СІЯ
КОНФЕ́ТА
КОНФЕТІ́
КОНФЕ́ТНИЙ
КОНФІГУРА́ТОР
КОНФІГУРАЦІ́ЙНИЙ
КОНФІГУРАЦІ́ЙНО

КОНФІГУРА́ЦІЯ
КОНФІГУРО́ВАНИЙ
КОНФІГУРО́ВНИЙ
КОНФІГУРО́ВНІСТЬ
КОНФІГУРУВА́ННЯ
КОНФІГУРУВА́ТИ
КОНФІГУРУВА́ТИСЯ
КОНФІДЕ́НТ
КОНФІДЕ́НТКА
КОНФІДЕНЦІА́ЛЬНИЙ
КОНФІДЕНЦІА́ЛЬНО
КОНФІДЕНЦІ́ЙНИЙ
КОНФІДЕНЦІ́ЙНІСТЬ
КОНФІДЕНЦІ́ЙНО
КО́НФІКС
КОНФІКСА́ЛЬНИЙ
КОНФІРМАЦІ́ЙНИЙ
КОНФІРМА́ЦІЯ
КОНФІРМО́ВАНИЙ
КОНФІРМУВА́ТИ
КОНФІРМУВА́ТИСЯ
КОНФІСКА́Т
КОНФІСКА́ТА
КОНФІСКАЦІ́ЙНИЙ
КОНФІСКА́ЦІЯ
КОНФІСКО́ВАНИЙ
КОНФІСКО́ВУВАТИ
КОНФІСКО́ВУВАТИСЯ
КОНФІСКУВА́ННЯ
КОНФІСКУВА́ТИ *див.* конфіско́вувати
КОНФІСКУВА́ТИСЯ *див.* конфіско́вуватися
КОНФІТУ́РА *див.* конфіту́ри
КОНФІТУ́РИ
КОНФІТУ́РНИЙ *див.* конфітю́рний
КОНФІТЮ́Р
КОНФІТЮ́РНИЙ
КОНФЛІ́КТ
КОНФЛІ́КТНИЙ
КОНФЛІ́КТНІСТЬ
КОНФЛІ́КТНО
КОНФЛІКТОГЕ́Н
КОНФЛІКТОГЕ́ННИЙ
КОНФЛІКТОГЕ́ННІСТЬ
КОНФЛІКТО́ЛОГ
КОНФЛІКТОЛОГІ́ЧНИЙ
КОНФЛІКТОЛО́ГІЯ
КОНФЛІКТОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
КОНФЛІКТОСТІ́ЙКИЙ
КОНФЛІКТОСТІ́ЙКІСТЬ
КОНФЛІКТУВА́ННЯ
КОНФЛІКТУВА́ТИ
КОНФЛЮЕ́НЦІЯ
КОНФОКА́ЛЬНИЙ
КОНФОКА́ЛЬНО
КОНФО́РКА
КОНФО́РКОВИЙ
КОНФОРМАЦІ́ЙНИЙ
КОНФОРМАЦІ́ЙНО
КОНФОРМА́ЦІЯ
КОНФО́РМЕР
КОНФОРМІ́ЗМ
КОНФОРМІ́СТ
КОНФОРМІ́СТКА
КОНФОРМІ́СТСЬКИЙ
КОНФО́РМНИЙ
КОНФО́РМНІСТЬ
КОНФО́РМНО
КОНФРОНТАЦІ́ЙНИЙ
КОНФРОНТАЦІ́ЙНІСТЬ
КОНФРОНТАЦІ́ЙНО
КОНФРОНТА́ЦІЯ
КОНФРОНТУВА́ТИ
КОНФУ́З
КОНФУ́ЗИТИ
КОНФУ́ЗИТИСЯ
КОНФУ́ЗІЯ
КОНФУ́ЗЛИВИЙ
КОНФУ́ЗЛИВІСТЬ
КОНФУ́ЗЛИВО
КОНФУ́ЗНИЙ
КОНФУЦІА́НЕЦЬ
КОНФУЦІА́НСТВО
КОНФУЦІА́НСЬКИЙ
КО́НХА
КОНХІОЛОГІ́ЧНИЙ
КОНХІОЛО́ГІЯ
КОНЦЕ́НТР
КОНЦЕНТРА́Т
КОНЦЕНТРА́ТНИЙ
КОНЦЕНТРА́ТОР
КОНЦЕНТРАЦІ́ЙНИЙ
КОНЦЕНТРА́ЦІЯ
КОНЦЕНТРИ́ЗМ
КОНЦЕНТРИ́ЧНИЙ
КОНЦЕНТРИ́ЧНІСТЬ
КОНЦЕНТРИ́ЧНО
КОНЦЕНТРО́ВАНИЙ
КОНЦЕНТРО́ВАНІСТЬ
КОНЦЕНТРО́ВАНО
КОНЦЕНТРУВА́ННЯ
КОНЦЕНТРУВА́ТИ
КОНЦЕНТРУВА́ТИСЯ
КОНЦЕ́ПТ
КОНЦЕПТИ́ЗМ
КОНЦЕ́ПТ-КАР
КОНЦЕ́ПТНИЙ
КОНЦЕПТОГРАФІ́ЧНИЙ
КОНЦЕПТОГРА́ФІЯ
КОНЦЕПТОЛОГІ́ЧНИЙ
КОНЦЕПТОЛО́ГІЯ
КОНЦЕПТОСФЕ́РА
КОНЦЕПТУАЛІЗА́ЦІЯ
КОНЦЕПТУАЛІ́ЗМ
КОНЦЕПТУАЛІЗО́ВАНИЙ
КОНЦЕПТУАЛІЗО́ВУВАТИ
КОНЦЕПТУАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
КОНЦЕПТУАЛІЗУВА́ТИ *див.* концептуалізо́вувати
КОНЦЕПТУАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* концептуалізо́вуватися
КОНЦЕПТУАЛІ́СТ
КОНЦЕПТУАЛІ́СТСЬКИЙ
КОНЦЕПТУА́ЛЬНИЙ
КОНЦЕПТУА́ЛЬНІСТЬ
КОНЦЕПТУА́ЛЬНО
КОНЦЕ́ПЦІЯ
КОНЦЕ́РН
КОНЦЕ́РТ
КОНЦЕРТА́НТ
КОНЦЕРТА́НТКА
КОНЦЕРТИ́НА
КОНЦЕРТИ́НО
КОНЦЕРТМЕ́ЙСТЕР
КОНЦЕРТМЕ́ЙСТЕРСЬКИЙ
КОНЦЕ́РТНИЙ
КОНЦЕРТО́ВИЙ
КОНЦЕРТУВА́ННЯ
КОНЦЕРТУВА́ТИ
КОНЦЕСІЄДА́ВЕЦЬ
КОНЦЕСІ́ЙНИЙ
КОНЦЕСІОНЕ́Р
КОНЦЕСІОНЕ́РСЬКИЙ
КОНЦЕ́СІЯ
КОНЦЕ́СОР
КОНЦТА́БІР
КОНЦТА́БІРНИЙ
КОНЦТА́БІРНИК
КО́НЧЕ
КОНЧИ́НА
КОНЬЯ́К
КОНЬЯКО́ВИЙ
КОНЬЯ́ЧНИЙ
КОН'ЮГА́Т
КОН'ЮГА́ТИ
КОН'ЮГАЦІ́ЙНИЙ
КОН'ЮГА́ЦІЯ
КОН'ЮНКТИ́В
КОН'ЮНКТИ́ВА
КОН'ЮНКТИВА́ЛЬНИЙ
КОН'ЮНКТИВІ́Т
КОН'ЮНКТИ́ВНИЙ
КОН'ЮНКТИ́ВНО
КОН'ЮНКТУ́РА
КОН'ЮНКТУ́РНИЙ
КОН'ЮНКТУ́РНИК
КОН'ЮНКТУ́РНИЦТВО
КОН'ЮНКТУ́РНИЦЯ
КОН'ЮНКТУ́РНІСТЬ
КОН'ЮНКТУ́РНО
КОН'ЮНКТУ́РЩИНА
КОН'ЮНКЦІ́ЙНИЙ
КОН'Ю́НКЦІЯ
КО́НЮХ
КОНЮ́ШИЙ
КОНЮШИ́НА
КОНЮШИ́НИСЬКО
КОНЮШИ́НИЩЕ
КОНЮШИ́ННИЙ
КОНЮШИ́НОВИЙ
КОНЮ́ШНЯ
КОНЯ́
КОНЯ́ГА
КОНЯ́КА
КОНЯ́Р
КОНЯ́РСТВО
КОНЯ́РСЬКИЙ
КОНЯ́ТИНА
КОНЯ́ЧИЙ
КОНЯЧИ́НА
КОНЯЧИ́НКА
КОНЯ́ЧКА
КООПЕРАТИ́В
КООПЕРАТИ́ВНИЙ
КООПЕРА́ТОР

КООПЕРА́ТОРКА
КООПЕРАЦІ́ЙНИЙ
КООПЕРА́ЦІЯ
КООПЕРО́ВАНИЙ
КООПЕРУВА́ННЯ
КООПЕРУВА́ТИ
КООПЕРУВА́ТИСЯ
КООПТАЦІ́ЙНИЙ
КООПТА́ЦІЯ
КООПТО́ВАНИЙ
КООПТУВА́ННЯ
КООПТУВА́ТИ
КООПТУВА́ТИСЯ
КООРДИНА́ТА *див.* координа́ти
КООРДИНА́ТИ
КООРДИНА́ТНИЙ
КООРДИНА́ТОР
КООРДИНА́ТОРКА
КООРДИНАЦІ́ЙНИЙ
КООРДИНА́ЦІЯ
КООРДИНО́ВАНИЙ
КООРДИНО́ВАНІСТЬ
КООРДИНО́ВАНО
КООРДИНУВА́ННЯ
КООРДИНУВА́ТИ
КООРДИНУВА́ТИСЯ
КОПА́
КОПА́Л
КОПА́ЛИНА *див.* копа́лини
КОПА́ЛИНИ
КОПА́ЛОВИЙ
КОПАЛЬНЕ́ВИЙ
КОПА́ЛЬНИЙ
КОПА́ЛЬНИК
КОПА́ЛЬНИЦЯ
КОПА́ЛЬНЯ
КО́ПАНИЙ
КОПАНИ́ЦЯ
КОПАНИ́ЧКА
КО́ПАНКА[1]
КО́ПАНКА[2]
КО́ПАННЯ
КОПА́ННЯ
КО́ПАНОЧКА
КО́ПАНЬ
КО́ПАТИ
КОПА́ТИ
КОПА́ТИСЯ
КОПА́Ч
КОПА́ЧКА
КОПЕНГА́ГЕНЕЦЬ *див.* копенга́генці
КОПЕНГА́ГЕНКА *див.* копенга́генці
КОПЕНГА́ГЕНСЬКИЙ
КОПЕНГА́ГЕНЦІ
КОПЕ́Р
КОПЕ́РТ *див.* копе́рта
КОПЕ́РТА
КОПЕ́ЦЬ
КОПИ́Л[1]
КОПИ́Л[2]
КОПИЛЕ́ЦЬ[1]
КОПИЛЕ́ЦЬ[2]
КОПИ́ЛИТИ
КОПИ́ЛЛЯ
КОПИЛО́ВИЙ
КОПИ́ЛЬНИК
КОПИЛЬЧАКИ́
КОПИРСА́ННЯ
КОПИРСА́ТИ
КОПИРСА́ТИСЯ
КОПИРСНУ́ТИ
КОПИ́СТКА
КОПИ́СТОЧКА
КОПИ́Т
КОПИ́ТЕНЬ
КОПИ́ТЕЧКО
КОПИ́ТИЩЕ
КОПИ́ТКА
КОПИ́ТКО
КОПИ́ТНИЙ
КОПИ́ТНИК
КОПИТНЯ́К
КОПИ́ТО
КОПИТО́ *див.* копи́то
КОПИТО́ВИЙ
КОПИТОПОДІ́БНИЙ
КОПИ́ТЦЕ
КОПИТЦЕ́
КОПИ́ЦЯ
КОПИ́ЧЕННЯ
КОПИ́ЧИТИ
КОПИ́ЧИТИСЯ
КОПИ́ЧКА
КОПИ́ЧНИК
КОПІГО́ЛЬД
КОПІГО́ЛЬДЕР
КОПІ́ЄЧКА
КОПІ́ЗМ
КОПІ́СТ
КОПІ́ЙКА
КОПІ́ЙКОВИЙ
КОПІЙО́ВАНИЙ
КОПІЙЧА́НИЙ
КОПІЙЧИ́НА
КОПІ́Р
КОПІРА́ЙТ
КОПІРА́ЙТЕР
КОПІРА́ЙТЕРСТВО
КОПІРА́ЙТЕРСЬКИЙ
КОПІРА́ЙТИНГ
КОПІРА́ЙТНИЙ
КОПІРЕФЕ́КТ
КОПІ́РКА
КО́ПІТ
КОПІТКИ́Й
КО́ПІТКО
КОПІЮВА́ЛЬНИЙ
КОПІЮВА́ЛЬНИК
КОПІЮВА́ЛЬНИЦЯ
КОПІЮВА́ННЯ
КОПІЮВА́ТИ
КОПІЮВА́ТИСЯ
КО́ПІЯ
КОПКИ́Й
КО́ПНИЙ
КОПНИ́Й
КОПНИ́СТИЙ
КО́ПНУТИ
КОПНУ́ТИ
КОПНЯ́К
КОПОВИ́К
КОПОВИ́ЦЯ
КОПОВІ́З
КОПОВО́ЗИЦЯ
КОПОТІ́ТИ
КОПОШИ́ТИСЯ
КОПОШІ́ННЯ
КОПР
КО́ПРА[1]
КО́ПРА[2]
КОПРА́ВИЙ
КОПРІ́Й
КОПРО́ВИЙ
КОПРОВИ́К
КОПРОЛІ́Т
КОПРОСТА́З
КОПРОФА́Г
КОПРОФА́ГІЯ
КОПРОФЕМІ́Я
КОПРОФІ́Л
КОПРОФІЛІ́Я
КОПРОФІ́ЛЬНИЙ
КОПРОЦИТОГРА́МА
КОПТ *див.* ко́пти
КО́ПТИ
КОПТИ́ЛЬНИЙ
КОПТИ́ЛЬНИК
КОПТИ́ЛЬНЯ
КОПТИ́ТИ
КОПТИ́ТИСЯ
КОПТІ́ЙСЬКИЙ
КОПТІ́ННЯ[1]
КОПТІ́ННЯ[2]
КОПТІ́ТИ
КО́ПТСЬКИЙ
КО́ПУЛА[1]
КО́ПУЛА[2]
КО́ПУЛЬНИЙ
КОПУЛЬО́ВАНИЙ
КОПУЛЮВА́ЛЬНИЙ
КОПУЛЮВА́ННЯ
КОПУЛЮВА́ТИ
КОПУЛЯТИ́ВНИЙ
КОПУЛЯЦІ́ЙНИЙ
КОПУЛЯ́ЦІЯ
КО́ПЧЕНИЙ
КОПЧЕ́НИЙ
КОПЧЕНИ́НА
КО́ПЧЕННЯ
КОПЧЕ́ННЯ
КОПЧЕ́НОСТІ
КОПЧЕ́НЯ
КОП'Я́К
КОП'ЯЧО́К
КО́РА
КОРА́
КОРАБЕ́Л
КОРАБЕ́ЛЬ
КОРАБЕ́ЛЬНИЙ
КОРАБЕ́ЛЬНИК
КОРАБЕ́ЛЬНЯ
КОРАБЛЕБУДІВНИ́Й
КОРАБЛЕБУДІВНИ́К
КОРАБЛЕБУДУВА́ННЯ
КОРАБЛЕ́ВИЙ

КОРАБЛЕВОДІ́ННЯ
КОРА́БЛИК[1]
КОРА́БЛИК[2]
КОРА́ЗІЯ
КОРА́Л *див.* кора́ли
КОРА́ЛЕВИЙ
КОРА́ЛИ
КОРА́ЛИК *див.* кора́лики
КОРА́ЛИКИ
КОРАЛИ́НА[1]
КОРАЛИ́НА[2]
КОРА́ЛІ
КОРА́ЛОВИЙ
КОРАЛОПОДІ́БНИЙ
КОРА́ЛЬ
КОРА́Н
КОРАНІ́ЧНИЙ
КО́РБА
КОРБА́Р
КОРБОВИ́Й
КОРВАЛО́Л
КОРВЕ́Т
КОРВЕ́ТНИЙ
КОРД[1]
КОРД[2]
КО́РДА
КОРДЕБАЛЕ́Т
КОРДЕБАЛЕ́ТНИЙ
КОРДЕГА́РДІЯ
КОРДЕЛЬЄ́Р
КОРДЕЛЯ́С
КОРДІЄРИ́Т
КО́РДНИЙ
КО́РДОБА
КО́РДОВИЙ[1]
КО́РДОВИЙ[2]
КОРДОДРО́М
КОРДО́Н
КОРДО́ННИЙ
КОРДОЦЕНТРИ́ЗМ
КОРДОЦЕНТРИ́ЧНИЙ
КОРДОЦЕНТРИ́ЧНІСТЬ
КОРДОЦЕНТРИ́ЧНО
КОРДУБА́СТИЙ
КОРДУБА́ТИЙ
КОРЕГО́ВАНИЙ *див.* кориго́ваний
КОРЕГУВА́ЛЬНИЙ *див.* коригува́льний
КОРЕГУВА́ЛЬНИК *див.* коригува́льник
КОРЕГУВА́ННЯ *див.* коригува́ння
КОРЕГУВА́ТИ *див.* коригува́ти
КОРЕГУВА́ТИСЯ *див.* коригува́тися
КОРЕ́ЄЦЬ *див.* коре́йці
КОРЕЇ́СТ
КОРЕЇ́СТИКА
КОРЕ́ЙКА
КОРЕ́ЙСЬКИЙ
КОРЕ́ЙЦІ
КОРЕ́КТА
КОРЕКТИ́В
КОРЕ́КТНИЙ
КОРЕ́КТНІСТЬ
КОРЕ́КТНО
КОРЕКТО́ВАНИЙ
КОРЕ́КТОР
КОРЕ́КТОРКА
КОРЕ́КТОРСЬКИЙ
КОРЕКТУВА́ЛЬНИЙ
КОРЕКТУВА́ЛЬНИК
КОРЕКТУВА́ННЯ
КОРЕКТУВА́ТИ
КОРЕКТУВА́ТИСЯ
КОРЕКТУ́РА
КОРЕКТУ́РНИЙ
КОРЕКЦІ́ЙНИЙ
КОРЕ́КЦІЯ
КОРЕЛО́ГРАФ
КОРЕЛО́МЕТР
КОРЕЛЬО́ВАНИЙ
КОРЕЛЬО́ВАНІСТЬ
КОРЕЛЬО́ВАНО
КОРЕЛЮВА́ТИ
КОРЕЛЮВА́ТИСЯ
КОРЕЛЯ́Т
КОРЕЛЯТИ́В
КОРЕЛЯТИ́ВНИЙ
КОРЕЛЯТИ́ВНІСТЬ
КОРЕЛЯТИ́ВНО
КОРЕЛЯ́ТОР
КОРЕЛЯЦІ́ЙНИЙ
КОРЕЛЯ́ЦІЯ
КОРЕНА́СТИЙ
КОРЕНЕБУЛЬБОПЛІ́Д *див.* коренебульбопло́ди
КОРЕНЕБУЛЬБОПЛІ́ДНИЙ
КОРЕНЕБУЛЬБОПЛО́ДИ
КОРЕНЕ́ВИЙ
КОРЕНЕВИ́ЩЕ
КОРЕНЕВИ́ЩНИЙ
КОРЕНЕВЛА́СНИЙ
КОРЕНЕВМІ́СНИЙ
КОРЕНЕДРОБА́РКА
КОРЕНЕЗБИРА́ЛЬНИЙ
КОРЕНЕЇ́Д
КОРЕНЕНІ́ЖКА *див.* кореneні́жки
КОРЕНЕНІ́ЖКИ
КОРЕНЕПА́РОСТКОВИЙ
КОРЕНЕПЛІ́Д *див.* коренепло́ди
КОРЕНЕПЛІ́ДНИЙ
КОРЕНЕПЛО́ДИ
КОРЕНЕПОДІ́БНИЙ
КОРЕНЕРІ́ЗКА
КОРЕНЕРО́Т
КОРЕНЕУТВО́РЕННЯ
КОРЕНИ́СТИЙ
КОРЕНИ́ТИ
КОРЕНИ́ТИСЯ
КОРЕНИ́ЩЕ
КОРЕНЮ́КА
КОРЕО́ПСИС
КОРЕПЕТИ́ТОР
КОРЕСПОНДЕ́НТ
КОРЕСПОНДЕ́НТКА
КОРЕСПОНДЕ́НТСЬКИЙ
КОРЕСПОНДЕНЦІ́ЙНИЙ
КОРЕСПОНДЕ́НЦІЯ
КОРЕСПОНДО́ВАНИЙ
КОРЕСПОНДУВА́ННЯ
КОРЕСПОНДУВА́ТИ
КОРЕСПОНДУВА́ТИСЯ
КОРЕФЕРЕ́НТ
КОРЕФЕРЕ́НТНИЙ
КОРЕФЕРЕ́НТНІСТЬ
КОРЕФЕРЕ́НЦІЯ
КОРЕХІДО́Р
КОРЕ́ЦЬ
КОРЕЯ́НКА *див.* коре́йці
КОРЖ
КО́РЖИК
КО́РЖИКИ
КОРЗИ́НА
КОРЗИ́НКА
КОРЗИ́НКОВИЙ
КОРЗИ́ННИК
КОРЗИ́ННИЦЯ
КОРЗИ́НОВИЙ
КОРЗИ́НОЧКА
КО́РЗНО
КОРИГО́ВАНИЙ
КОРИГУВА́ЛЬНИЙ
КОРИГУВА́ЛЬНИК
КОРИГУВА́ННЯ
КОРИГУВА́ТИ
КОРИГУВА́ТИСЯ
КОРИ́ДА
КОРИ́ДО
КОРИДО́Р
КОРИДО́РНИЙ
КОРИДО́РЧИК
КОРИ́НА
КОРИ́НКА
КОРИ́НОНЬКА
КОРИ́НФСЬКИЙ
КОРИНФЯ́НИ
КОРИНФЯ́НИН *див.* коринфя́ни
КОРИНФЯ́НКА *див.* коринфя́ни
КОРИ́СЛИВЕЦЬ
КОРИ́СЛИВИЙ
КОРИ́СЛИВІСТЬ
КОРИ́СЛИВО
КОРИ́СНИЙ
КОРИ́СНІСТЬ
КОРИ́СНО
КОРИСТА́ННЯ
КОРИСТА́ТИ *див.* кори́стува́ти
КОРИСТА́ТИСЯ *див.* кори́стува́тися
КОРИСТОЛЮ́БЕЦЬ
КОРИСТОЛЮ́БКА
КОРИСТОЛЮ́БНИЙ
КОРИСТОЛЮ́БНІСТЬ
КОРИСТОЛЮ́БНО
КОРИСТОЛЮ́БСТВО
КОРИСТУВА́ЛЬНИЙ
КОРИ́СТУВА́ННЯ
КОРИ́СТУВА́ТИ
КОРИ́СТУВА́ТИСЯ
КОРИСТУВА́ЦЬКИЙ
КОРИ́СТУВА́Ч
КО́РИ́СТЬ
КОРИТА́Р
КОРИ́ТЕЧКО
КОРИ́ТИ
КОРИ́ТИСЯ
КОРИ́ТО
КОРИТОПОДІ́БНИЙ
КОРИ́ТЦЕ

КОРИФЕ́Й
КОРИ́ЦЕ́ВИЙ
КОРИ́ЦЯ[1]
КОРИ́ЦЯ[2]
КОРИ́ЧНЕВИЙ
КОРИ́ЧНИЙ
КОРИ́ЧНИК
КОРИЧНЮВА́ТИЙ
КОРІА́НДР
КОРІА́НДРОВИЙ
КОРІ́ВКА
КОРІ́ВНИК
КОРІВНИ́К
КОРІВНИ́ЦЯ
КОРІ́ВНЯ
КОРІ́ВОНЬКА
КОРІВЧИ́НА
КОРІНЕ́ЦЬ
КОРІНИ́ТИСЯ
КОРІННИ́Й
КОРІННИ́К
КОРІ́ННЯ
КОРІ́ННЯЧКО
КОРІННЯ́ЧЧЯ
КОРІНЦЕ́ВИЙ
КОРІ́НЧАСТИЙ
КОРІ́НЧИК
КО́РІНЬ
КОРІНЬКО́ВИЙ
КОРІНЯ́КА
КОРІНЯ́СТИЙ
КО́РҐУМ
КО́РКО́ВИЙ
КОРКОТЯ́Г
КОРКО́Ш
КОРМ
КОРМА́
КОРМИ́ГА
КОРМИ́ЛО
КОРМИ́ТЕЛЬ
КОРМИ́ТЕЛЬКА
КОРМИ́ТИ
КОРМИ́ТИСЯ
КОРМЛІ́ННИК
КОРМЛІ́ННЯ
КОРМО...
КОРМОВИ́Й[1]
КОРМОВИ́Й[2]
КОРМОВИРОБНИ́ЦТВО
КОРМОВИРОБНИ́ЧИЙ
КОРМОДОБУВА́ННЯ
КОРМОДОБУВНИ́Й
КОРМОДОБУВНИ́К
КОРМОДРОБА́РКА
КОРМОЗАГОТІВЕ́ЛЬНИЙ
КОРМОЗАГОТІВЕ́ЛЬНИК
КОРМОЗАГОТІ́ВЛЯ
КОРМОЗАПА́РНИЙ
КОРМОЗАПА́РНИК
КОРМОЗБИРА́ЛЬНИЙ
КОРМОЗМІ́ШУВАЧ
КОРМОКОМБА́ЙН
КОРМОКУ́ХНЯ
КОРМОНАВАНТА́ЖУВАЧ
КОРМОПЕРЕРО́БНИЙ
КОРМОПОДРІ́БНЮВАЧ
КОРМОПРИГОТУВА́ЛЬНИЙ
КОРМОПРИГОТУВА́ННЯ
КОРМОРІ́ЗКА
КОРМОРОЗДАВА́ЛЬНИЙ
КОРМОРОЗДАВА́Ч
КОРМОСХО́ВИЩЕ
КОРМОТРАНСПОРТЕ́Р
КОРМОФІ́Т *див.* кормофіти
КОРМОФІ́ТИ
КОРМОЦЕ́Х
КО́РМУС
КО́РМЧИЙ
КОРН
КОРНЕА́ЛЬНИЙ
КОРНЕМЮ́З
КО́РНЕР[1]
КО́РНЕР[2]
КОРНЕ́Т[1]
КОРНЕ́Т[2]
КОРНЕ́Т-А-ПІСТО́Н
КОРНЕТИ́СТ
КОРНЕ́ТСЬКИЙ
КОРНІ́ЛОВЕЦЬ
КОРНІ́ЛОВСЬКИЙ
КОРНІ́ЛОВЩИНА
КО́РНІШ
КОРНІШО́Н
КОРНПАПІ́Р
КО́РНЦАНГ
КОРО...
КО́РОБ
КОРОБЕ́ЙНИК
КОРОБЕ́ЦЬ
КОРО́БИТИ
КОРО́БКА
КОРОБКА́Р
КОРО́БКОВИЙ
КОРО́БОЧКА
КОРО́БЧАСТИЙ
КОРО́БЧАТИЙ *див.* коро́бчастий
КОРО́ВА
КОРОВА́Й
КОРОВА́ЙКА
КОРОВА́ЙНИЙ
КОРОВА́ЙНИЦЯ
КОРОВА́ЙНИЧКА
КОРОВА́ЙЧИК
КОРОВА́РНЯ
КО́РОВИЙ
КОРОВИ́Й
КОРОВИ́НА
КОРО́ВИЦЯ
КОРОВ'Я́К
КОРОВ'ЯКО́ВИЙ
КОРО́В'ЯЧИЙ
КОРОГВА́
КОРОГВОНО́СЕЦЬ
КОРОГО́В
КОРОГО́ВКА
КОРО́ДИ́ТИСЯ
КОРОДО́ВАНИЙ
КОРОДУВА́ЛЬНИЙ
КОРОДУВА́ННЯ
КОРОДУВА́ТИ
КОРОЗІЄСТІ́ЙКИ́Й
КОРОЗІЄСТІ́ЙКІСТЬ
КОРОЗІ́ЙНИЙ
КОРОЗІЙНОСТІ́ЙКИ́Й
КОРОЗІЙНОСТІ́ЙКІСТЬ
КОРО́ЗІЯ
КОРОЇ́Д
КО́РОК
КОРОЛЕ́ВА
КОРОЛЕ́ВИЙ
КОРОЛЕ́ВИН
КОРОЛЕ́ВИЧ
КОРОЛЕ́НКО
КОРО́ЛИК
КОРО́ЛИКОВІ
КОРОЛИ́ХА
КОРОЛИ́ЦЯ[1]
КОРОЛИ́ЦЯ[2]
КОРОЛІ́В
КОРОЛІ́ВНА
КОРОЛІ́ВСТВО
КОРОЛІ́ВСЬКИЙ
КОРО́ЛЬ
КОРОЛЬКО́ВІ
КОРОЛЬО́К
КОРОЛЮВА́ННЯ
КОРОЛЮВА́ТИ
КОРО́МИСЛО
КОРО́МИСЛОВИЙ
КОРОМО́ЛА
КОРОМО́ЛЬНИЙ
КОРО́НА[1]
КОРО́НА[2]
КОРОНА́ЛЬНИЙ
КОРОНА́РІЯ
КОРОНА́РНИЙ
КОРОНАРОГРА́МА
КОРОНАРОГРАФІ́ЧНИЙ
КОРОНАРОГРА́ФІЯ
КОРОНАРОСКЛЕРО́З
КОРОНАРОСПА́ЗМ
КОРОНАЦІ́ЙНИЙ
КОРОНА́ЦІЯ
КО́РОНЕР
КО́РОНЕРСЬКИЙ
КОРО́НКА
КОРО́НКОВИЙ
КОРОНКУВА́ТИЙ
КОРО́ННИЙ
КОРОНО́ВАНИЙ
КОРОНО́ГРАФ
КОРОНУВА́ННЯ
КОРОНУВА́ТИ
КОРОНУВА́ТИСЯ
КОРООБДИРА́ЛЬНИЙ
КОРООЧИСНИ́Й
КО́РОП
КОРОПА́НЯ
КОРОПЕНЯ́
КОРОПЕ́ЦЬ
КОРОПИ́НИЙ
КОРОПИ́СЬКО
КОРОПИ́ХА
КОРОПИ́ЩЕ
КО́РОПІВ

КОРОПЛА́СТ
КОРОПЛА́СТИКА
КО́РОПО́ВИЙ
КОРОПОПОДІ́БНИЙ
КОРОПЧА́К
КОРО́ПЧИК
КОРОПЧУ́К
КОРО́СТА
КОРО́СТЯВИЙ
КОРО́СТЯНИЙ
КОРОТА́Й
КОРОТА́ТИ
КОРОТЕ́НЬКИЙ
КОРОТЕ́НЬКО
КОРОТЕ́СЕНЬКИЙ
КОРОТЕ́СЕНЬКО
КОРОТИ́ТИ
КОРО́ТКИЙ
КОРО́ТКІСТЬ
КО́РОТКО
КОРОТКО...
КОРОТКОВОЛОКНИ́СТИЙ
КОРОТКОВОЛО́СИЙ
КОРОТКОВУ́СИЙ
КОРОТКОГОЛО́ВИЙ
КОРОТКОГОЛО́ВІСТЬ
КОРОТКОГО́ЛЧАСТИЙ
КОРОТКОГРИ́ВИЙ
КОРОТКОДЕ́ННИЙ
КОРОТКОДІ́ЙНИЙ
КОРОТКОДІ́ЮЧИЙ
КОРОТКОДІ́Я
КОРОТКОЖИВУ́ЧИЙ
КОРОТКОЗАМИКА́Ч
КОРОТКОЗА́МКНЕНИЙ *див.* коротко-за́мкнутий
КОРОТКОЗА́МКНУТИЙ
КОРОТКОЗО́РИЙ
КОРОТКОЗО́РІСТЬ
КОРОТКОЗО́РО
КОРОТКОМЕТРА́ЖКА
КОРОТКОМЕТРА́ЖНИЙ
КОРОТКОМО́ВНИЙ
КОРОТКОНАДКРИ́ЛІ
КОРОТКОНО́ГИЙ
КОРОТКОНО́ГІСТЬ
КОРОТКОПА́ЛИЙ
КОРОТКОПА́ЛІСТЬ
КОРОТКОПО́ЛИЙ
КОРОТКОРУ́КИЙ
КОРОТКОСТВО́ЛЬНИЙ
КОРОТКОСТЕ́БЛИЙ
КОРОТКОСТЕ́БЛІСТЬ
КОРОТКОСТРОКО́ВИЙ
КОРОТКОСТРУМЕНЕ́ВИЙ
КОРОТКОСТРУМИ́ННИЙ
КОРОТКОТЕРМІНО́ВИЙ
КОРОТКОТЕРМІНО́ВІСТЬ
КОРОТКОТРИВА́ЛИЙ
КОРОТКОТРИВА́ЛІСТЬ
КОРОТКОФО́КУСНИЙ
КОРОТКОФО́КУСНІСТЬ
КОРОТКОХВИЛЬОВИ́Й
КОРОТКОХВИЛЬОВИ́К
КОРОТКОХВО́СТИЙ
КОРОТКОХВО́СТІСТЬ
КОРОТКОЧА́СНИЙ
КОРОТКОЧА́СНІСТЬ
КОРОТКОЧА́СНО
КОРОТКОШЕ́РСТИЙ
КОРОТКОШИ́ЇЙ
КОРОТКУВА́ТИЙ
КОРОТКУВА́ТІСТЬ
КОРОТУ́Н
КОРОТУ́НКА
КОРОТУ́НЧИК
КОРОТУ́ХА
КОРОТУ́ШЕЧКА
КОРО́ТШАННЯ
КОРО́ТШАТИ
КО́РОЧОК
КО́РПАТИ
КО́РПАТИСЯ
КО́РПІЯ
КОРПОРА́ЛЬНИЙ
КОРПОРАТИ́В
КОРПОРАТИВІ́ЗМ
КОРПОРАТИ́ВНИЙ
КОРПОРАТИ́ВНІСТЬ
КОРПОРАТИЗА́ЦІЯ
КОРПОРАТИ́ЗМ
КОРПОРАТИЗО́ВАНИЙ
КОРПОРАТИЗУВА́ТИ
КОРПОРАТОКРА́ТІЯ
КОРПОРА́ЦІЯ
КОРПУЛЕ́НТНИЙ
КОРПУЛЕ́НТНІСТЬ
КОРПУЛЕ́НЦІЯ
КОРПУ́НКТ
КО́РПУС
КОРПУ́СКУЛА
КОРПУСКУЛЯ́РНИЙ
КО́РПУСНИЙ
КО́РПУСНИК
КОРРАХУ́НОК
КО́РСА
КОРСА́Ж
КОРСА́ЖНИЙ
КОРСА́ЖНИЦЯ
КОРСА́К
КОРСА́Р
КОРСА́РСТВО
КОРСА́РСЬКИЙ
КОРСАРУВА́ТИ
КОРСЕ́Т
КОРСЕТИ́НА
КОРСЕ́ТКА
КОРСЕ́ТНИЙ
КОРСЕ́ТНИК
КОРСЕ́ТНИЦЯ
КОРСЕ́ТОВИЙ
КОРСИКА́НЕЦЬ *див.* корсика́нці
КОРСИКА́НКА *див.* корсика́нці
КОРСИКА́НСЬКИЙ
КОРСИКА́НЦІ
КО́РСТА
КОРТ[1]
КОРТ[2]
КОРТЕ́Ж
КОРТЕ́ЖНИЙ
КОРТЕ́СИ
КОРТИЗО́Н
КО́РТИК
КОРТИКА́ЛЬНИЙ
КО́РТИКОВИЙ
КОРТИКОСТЕРО́ЇД *див.* кортикостеро́їди
КОРТИКОСТЕРО́ЇДИ
КОРТИКОСТЕРО́ЇДНИЙ
КОРТИКОСТЕРО́МА
КОРТИ́Н
КОРТИНА́РІЄВІ
КО́РТІЇВ
КОРТІ́ТИ
КОРТО́ВИЙ
КОРТЯ́ЧКА
КОРУВА́ЛЬНИЙ
КОРУВА́ЛЬНИК
КОРУВА́ННЯ[1]
КОРУВА́ННЯ[2]
КОРУВА́ТИ[1]
КОРУВА́ТИ[2]
КОРУВА́ТИСЯ
КОРУ́ГВА
КОРУМПО́ВАНИЙ
КОРУМПО́ВАНІСТЬ
КОРУМПУВА́ТИ
КОРУМПУВА́ТИСЯ
КОРУ́НА[1]
КОРУ́НА[2]
КОРУ́НД
КОРУ́НДОВИЙ
КОРУПТИ́ВНИЙ
КОРУПЦІ́ЙНИЙ
КОРУПЦІ́ЙНО
КОРУПЦІОГЕ́ННИЙ
КОРУПЦІОГЕ́ННІСТЬ
КОРУПЦІОНЕ́Р
КОРУПЦІОНЕ́РКА
КОРУ́ПЦІЯ
КОРУ́ЧКА
КОРФБО́Л
КОРХ *див.* кірх
КОРЧ[1]
КОРЧ[2]
КОРЧА́ГА
КОРЧА́ЖКА
КОРЧА́КА
КОРЧА́СТИЙ
КОРЧЕ́МНИЙ
КО́РЧИК
КО́РЧИТИ
КО́РЧИТИСЯ
КО́РЧІ
КОРЧІ́ВКА
КО́РЧМА́
КОРЧМА́Р
КОРЧМАРІ́ВНА
КОРЧМА́РКА
КОРЧМА́РСТВО
КОРЧМА́РСЬКИЙ
КОРЧМАРЧУ́К
КОРЧМУВА́ННЯ
КОРЧО́ВАНИЙ
КОРЧОВИ́Й

КОРЧОМА́ХА
КОРЧО́МКА
КОРЧУВА́ЛЬНИЙ
КОРЧУВА́ЛЬНИК
КОРЧУВА́ННЯ
КОРЧУВА́ТИ
КОРЧУВА́ТИЙ
КОРЧУВА́ТИСЯ
КОРЧУВА́Ч
КО́РШАК
КО́РШМА́ *див.* ко́рчма́
КОРШМА́Р *див.* корчма́р
КОРШМА́РКА *див.* корчма́рка
КОРШМА́РСЬКИЙ *див.* корчма́рський
КОРШО́МКА *див.* корчо́мка
КО́РЮШКА
КО́РЮШКОВІ
КОРЮШКОПОДІ́БНІ
КОРЯ́ВИЙ
КОРЯ́К[1]
КОРЯ́К[2] *див.* коряки́
КОРЯКИ́
КОРЯ́ЦЬКИЙ
КОРЯ́ЧКА *див.* коряки́
КОРЯЧКУВА́ТИЙ
КОРЯЧО́К
КОС
КО́СА
КОСА́[1]
КОСА́[2]
КОСА́[3]
КОСА́[4]
КОСА́Р[1]
КОСА́Р[2]
КОСА́Р[3]
КОСА́РИК[1]
КОСА́РИК[2]
КОСА́РИК[3] *див.* коса́рики
КОСА́РИКИ
КОСА́РКА
КОСА́РСЬКИЙ
КОСАРЮВА́ТИ
КОСА́ТИЙ
КОСА́ТКА
КОСА́ТКОВИЙ
КОСА́Ч
КОСЕ́КАНС
КОСЕ́НЬКИЙ
КОСЕНЯ́ТА
КО́СИЙ
КОСИ́ЛЬНИЙ
КОСИ́НА
КОСИНА́
КОСИ́НЕЦЬ
КОСИ́НКА
КОСИ́НОЧКА
КО́СИНУС
КО́СИНУСНИЙ
КОСИНУСО́ЇДА
КОСИ́НЧИК
КОСИ́ТЕНЬ
КОСИ́ТИ[1]
КОСИ́ТИ[2]
КОСИ́ТИСЯ[1]
КОСИ́ТИСЯ[2]
КОСИ́ЦЯ
КОСИ́ЧЕНИЙ
КОСИ́ЧИТИ
КОСИ́ЧИТИСЯ
КОСИ́ЧКА
КОСИ́ЩЕ[1]
КОСИ́ЩЕ[2]
КОСІ́ННЯ
КОСМАКИ́
КОСМА́ТИЙ
КОСМЕ́ТИКА
КОСМЕТИ́ЧКА
КОСМЕТИ́ЧНИЙ
КОСМЕТИ́ЧНО
КОСМЕТО́ЛОГ
КОСМЕТОЛОГІ́ЧНИЙ
КОСМЕТОЛО́ГІЯ
КОСМЕ́Я
КО́СМИ
КОСМІ́ЗМ
КОСМІ́ЧНИЙ
КОСМІ́ЧНІСТЬ
КОСМІ́ЧНО
КОСМО...
КОСМОБІО́ЛОГ
КОСМОБІОЛО́ГІЯ
КОСМОБОТА́НІК
КОСМОБОТА́НІКА
КОСМОГЕ́ННИЙ
КОСМОГЕ́ННІСТЬ
КОСМОГОНІ́ЧНИЙ
КОСМОГО́НІЯ
КОСМОГРАФІ́ЧНИЙ
КОСМОГРА́ФІЯ
КОСМОДИНА́МІКА
КОСМОДИНАМІ́ЧНИЙ
КОСМОДРО́М
КОСМОДРО́МНИЙ
КОСМОЕКОЛОГІ́ЧНИЙ
КОСМОЕКОЛО́ГІЯ
КОСМОЗНІ́МОК
КОСМО́ЛОГ
КОСМОЛОГІ́ЧНИЙ
КОСМОЛО́ГІЯ
КОСМОМІНЕРАЛО́Г
КОСМОМІНЕРАЛОГІ́ЧНИЙ
КОСМОМІНЕРАЛО́ГІЯ
КОСМОНА́ВТ
КОСМОНА́ВТИКА
КОСМОНА́ВТКА
КОСМОНА́ВТСЬКИЙ
КОСМО́НІМ
КОСМОПЛА́ВАННЯ
КОСМОПО́ЛІС
КОСМОПОЛІ́Т
КОСМОПОЛІТИЗА́ЦІЯ
КОСМОПОЛІТИ́ЗМ
КОСМОПОЛІТИ́ЧНИЙ
КОСМОПОЛІТИ́ЧНІСТЬ
КОСМОПОЛІ́ТКА
КОСМОПОЛІ́ТСЬКИЙ
КО́СМОС
КОСМОФІ́ЗИК
КОСМОФІ́ЗИКА
КОСМОФІЗИ́ЧНИЙ
КОСМОХІ́МІК
КОСМОХІМІ́ЧНИЙ
КОСМОХІ́МІЯ
КОСМОЦЕ́НТР
КОСМОЦЕНТРИ́ЗМ
КОСМОЦЕНТРИ́СТ
КОСМОЦЕНТРИ́ЧНИЙ
КО́СО
КОСОБО́КИЙ
КОСОБО́КО
КОСОБО́ЧИТИ
КОСОБО́ЧИТИСЯ
КОСОВА́Р *див.* косова́ри
КОСОВА́РИ
КОСОВА́РКА *див.* косова́ри
КОСОВА́РСЬКИЙ
КОСОВИ́Й[1]
КОСОВИ́Й[2]
КОСОВИ́Й[3]
КОСОВИ́ЦЯ
КОСОВИ́ЩЕ
КОСОВОРО́ТКА
КО́СОВСЬКИЙ
КОСОГІ́Н
КОСОГІ́Р
КОСОДЕРЕВИ́НА
КОСОКУ́ТНИЙ
КОСОКУ́ТНИК
КОСОО́КИЙ
КОСОО́КІСТЬ
КОСОПРИЦІ́ЛЬНИЙ
КОСОША́РИЙ
КОСОША́РІСТЬ
КОСТАРИКА́НЕЦЬ *див.* костарика́нці
КОСТАРИКА́НКА *див.* костарика́нці
КО́СТА-РИКА́НСЬКИЙ
КОСТАРИКА́НЦІ
КОСТЕ́Л
КОСТЕ́ЛЬНИЙ
КОСТЕНІ́ННЯ
КОСТЕНІ́ТИ
КОСТЕ́Р
КОСТЕ́РНИК
КОСТИ́ЛЬ
КОСТИ́ЛЬНИЙ
КОСТИ́РНИК
КОСТИ́РСТВО
КОСТИ́СТИЙ
КОСТИ́СТІСТЬ
КОСТИ́ТИ
КО́СТНИЦЯ
КОСТОГРИ́З
КОСТОГРИ́ЗА *див.* костогри́з
КОСТОКРИ́ЛИЙ
КОСТОЛО́М[1]
КОСТОЛО́М[2]
КОСТОЛУ́ЗА
КОСТОМА́ХА
КОСТОПА́ЛЬНЯ
КОСТОПРА́В
КОСТОПРА́ВКА
КОСТОРІ́З
КОСТОРІ́ЗАЛЬНИЙ
КОСТОРІ́ЗНИЙ
КО́СТРА

КОСТРИ́ЦЯ
КОСТРИ́ЧИТИСЯ
КОСТРИ́ЧНИЙ
КОСТРИ́ЩЕ
КОСТРОБЕТО́Н
КОСТРОБЕТО́ННИЙ
КОСТРОБЕТО́НОВИЙ
КО́СТРОВИЙ
КОСТРО́ВИЙ
КО́СТРУБ
КОСТРУБА́ТЕНЬКИЙ
КОСТРУБА́ТИЙ
КОСТРУБА́ТІСТЬ
КОСТРУБА́ТО
КОСТРУБА́ЧИТИ
КОСТРУ́БОНЬКО
КОСТЮМБРИ́ЗМ
КОСТЮМБРИ́СТ
КО́СТУР
КОСТУРЕ́ЦЬ
КОСТУРЯ́КА
КОСТЬО́Л *див.* косте́л
КОСТЬО́ЛЬНИЙ *див.* косте́льний
КОСТЮ́М
КОСТЮ́М-ДВІ́ЙКА
КОСТЮМЕ́Р
КОСТЮМЕ́РКА
КОСТЮМЕ́РНИЙ
КОСТЮ́МНИЙ
КОСТЮМО́ВАНИЙ
КОСТЮ́М-ТРІ́ЙКА
КОСТЮМУВА́ННЯ
КОСТЮМУВА́ТИ
КОСТЮМУВА́ТИСЯ
КОСТЮ́МЧИК
КОСТЯНИ́ЦЯ
КОСТЯНИ́ЧНИЙ
КОСТЯ́НКА
КОСУВА́ТИ
КОСУВА́ТИЙ
КОСУ́ЛЬКА
КОСУ́ЛЯ[1]
КОСУ́ЛЯ[2] *див.* козу́ля
КОСЬ-КО́СЬ
КО́СЯ
КОСЯ́К[1]
КОСЯ́К[2]
КОСЯ́К[3]
КОСЯ́К[4]
КОСЯКА́
КОСЯЧО́К[1]
КОСЯЧО́К[2]
КОСЯЧО́К[3]
КОТА́НГЕНС
КОТА́Р
КОТЕ́ДЖ
КОТЕ́ДЖИК
КОТЕ́ДЖНИЙ
КОТЕ́Л
КОТЕЛО́К
КОТЕ́ЛЬНИЙ
КОТЕ́ЛЬНИК
КОТЕ́ЛЬНЯ
КОТЕНЯ́
КОТЕНЯ́ТКО
КОТЕРІ́Я
КОТЕ́ЦЬ
КОТИ́
КОТИ́ГОРО́ШКО *див.* коти́горо́шок
КОТИ́ГОРО́ШОК
КО́ТИК
КО́ТИКОВИЙ
КОТИЛОЗА́ВР *див.* котилоза́ври
КОТИЛОЗА́ВРИ
КОТИЛЬЙО́Н
КОТИ́НГА
КОТИ́НГОВИЙ
КОТИРУВА́ЛЬНИЙ
КОТИ́РУВАНИЙ
КОТИ́РУВАННЯ
КОТИ́РУВАТИ
КОТИ́РУВАТИСЯ
КОТИ́СЬКО
КОТИ́ТИ
КОТИ́ТИСЯ[1]
КОТИ́ТИСЯ[2]
КО́ТИЧОК
КОТИ́ЩЕ
КОТІ́ННЯ
КОТКИ́Й
КОТКО́
КОТКО́ВАНИЙ
КОТКО́ВИЙ
КОТКУВА́ННЯ
КОТКУВА́ТИ
КОТКУВА́ТИСЯ
КОТЛА́СІЯ
КОТЛЕ́ТА
КОТЛЕ́ТКА
КОТЛЕ́ТНИЙ
КОТЛОАГРЕГА́Т
КОТЛОБУДІВЕ́ЛЬНИЙ
КОТЛОБУДІВНИ́Й
КОТЛОБУДІВНИ́К
КОТЛОБУДУВА́ННЯ
КОТЛОВА́Н
КОТЛОВАНОКОПА́Ч
КОТЛОВИ́Й
КОТЛОВИ́НА
КОТЛОВИ́ННИЙ
КОТЛОНА́ГЛЯД
КОТЛОПОДІ́БНИЙ
КОТЛОПУ́НКТ
КОТЛЯ́Р
КОТЛЯРЕ́ВЩИНА
КО́ТО
КОТО́К[1]
КОТО́К[2]
КОТОЛУ́П
КОТО́Н
КОТОНІЗАЦІ́ЙНИЙ
КОТОНІЗА́ЦІЯ
КОТОНІЗУВА́ТИ
КОТОНІЗУВА́ТИСЯ
КОТОНІ́Н
КОТО́НОВИЙ
КОТОПОДІ́БНІ
КОТО́ЧОК[1]
КОТО́ЧОК[2]
КОТРИ́Й
КОТРИ́Й-БУДЬ
КОТРИ́Й-НЕ́БУДЬ
КОТРИ́ЙСЬ
КОТУ́РНИ
КОТУ́СЬ
КОТУ́ШКА
КОТУ́ШКОВИЙ
КОТЮ́ГА[1]
КОТЮ́ГА[2]
КОТЮ́ЧИЙ
КОТЯ́
КОТЯ́РА
КОТЯ́ТИНА
КОТЯ́ТКО
КОТЯ́ЧИЙ
КО́УШ
КО́ФЕ
КОФЕЇ́Н
КОФЕЇНІ́ЗМ
КОФЕЇ́НОВИЙ
КОФЕ́ЙНИЙ
КОФЕ́ЙНИК
КОФЕ́ЙНИЦЯ
КОФЕ́ЙНЯ
КОФЕРДА́М[1]
КОФЕРДА́М[2]
КОФЕРМЕ́НТ
КОФЕРМЕ́НТНИЙ
КО́ФІЙ
КОФІШО́П
КОФР
КО́ФТА
КОФТИ́НА
КОФТИ́НКА
КОФТИ́НОЧКА
КО́ФТОЧКА
КОХА́НЕЦЬ
КО́ХАНИЙ
КОХА́НИЙ
КОХА́НКА
КОХА́ННЯ
КОХА́ННЯЧКО
КОХА́НО
КОХА́НОК
КОХА́НОЧКА
КОХА́НОЧОК
КОХА́НЧИК
КОХА́ТИ
КОХА́ТИСЯ
КОХІНХІ́НА *див.* кохінхі́ни
КОХІНХІ́НИ
КОХІНХІ́НКА *див.* кохінхі́ни
КОХІНХІ́НСЬКИЙ
КО́ХІЯ
КОЦ
КО́ЦИК
КО́ЦНУТИ
КО́ЦУР
КОЦЬ *див.* коц
КОЦЮБА́
КОЦЮ́БИТИ
КОЦЮ́БИТИСЯ
КОЦЮ́БКА
КОЦЮ́БНИК
КОЦЮ́БНУТИ

КОЦЮ́РБИТИ
КОЦЮ́РБИТИСЯ
КОЧ
КОЧЕГА́Р
КОЧЕГА́РИТИ
КОЧЕГА́РКА
КОЧЕГА́РНИЙ
КОЧЕГА́РНЯ
КО́ЧЕННЯ
КОЧЕРГА́
КОЧЕРЕ́ЖКА
КОЧЕРЕ́ЖНИК
КОЧЕРЖИ́ЛНО
КО́ЧЕТ
КОЧЕТО́К
КОЧІ́ВЛЯ
КОЧІВНИ́Й
КОЧІВНИ́К *див.* кочівники́
КОЧІВНИКИ́
КОЧІВНИ́ЦТВО
КОЧІВНИ́ЦЬКИЙ
КОЧІВНИ́ЦЯ *див.* кочівники́
КОЧІ́В'Я
КОЧОВИ́Й
КОЧОВИ́К *див.* кочовики́
КОЧОВИКИ́
КОЧОВИ́ЧКА *див.* кочовики́
КОЧОВИ́ЩЕ
КОЧУВА́ННЯ
КОЧУВА́ТИ
КОШАНИ́ЦЯ *див.* кошени́ця
КОША́РА
КОША́РНИЙ
КОША́ЧИЙ
КОШЕ́ЛИК
КО́ШЕНИЙ
КОШЕНИ́ЦЯ
КОШЕНІ́ЛЕВИЙ
КОШЕНІ́ЛЬ
КОШЕНІ́ЛЬНИЙ
КОШЕНЯ́
КОШЕНЯ́ТКО
КОШЕНЯ́ТОЧКО
КОШЕ́РНИЙ
КОШЕ́РНІСТЬ
КО́ШИК
КОШИКА́Р
КОШИКА́РКА
КОШИКА́РСТВО
КОШИКА́РСЬКИЙ
КОШИКІ́ВКА
КО́ШИКОВИЙ
КОШИКОПОДІ́БНИЙ
КОШИКОЦВІ́ТІ
КО́ШИЧОК
КОШІ́ВКА
КОШІ́ВОЧКА
КО́ШІ́ЛЬ
КО́ШЛАННЯ
КО́ШЛАТИ *див.* кошла́тити
КОШЛА́ТИЙ
КО́ШЛАТИСЯ *див.* кошла́титися
КОШЛА́ТИТИ
КОШЛА́ТИТИСЯ
КОШЛА́ТІСТЬ
КОШЛА́ТО
КОШЛАТОБРО́ВИЙ
КОШМА́
КОШМА́Р
КОШМА́РНИЙ
КОШМА́РНО
КО́ШНИЦЯ
КОШОВИ́Й
КОШТ *див.* ко́шти
КО́ШТИ
КОШТОВИ́ТИЙ
КОШТО́ВНИЙ
КОШТО́ВНІСТЬ
КОШТО́ВНО
КОШТО́РИС
КОШТО́РИСНИЙ
КОШТО́РИСНИК
КО́ШТУВАТИ
КОШТУВА́ТИ *див.* ко́штувати
КОШУ́ЛЕНЬКА
КОШУ́ЛЬКА
КОШУ́ЛЯ
КОЩА́ВИЙ
КОЩА́ВІСТЬ
КОЩІ́Й
КПИ
КПИ́НИ
КПИ́НИТИ
КПИ́ТИ *див.* кпи́нити
КПИ́ТИСЯ
КПРС
КПУ
КРАА́ЛЬ
КРАБЕНЯ́
КРА́БИК
КРА́БОВИЙ
КРАБОЗАВО́Д
КРАБОЛО́В
КРАБОЛОВЕ́ЦЬКИЙ
КРАБОЛО́ВНИЙ
КРАБОПОДІ́БНИЙ
КРАБОПОДІ́БНІСТЬ
КРАБЧА́
КРАБЧА́ТКО
КРАВА́ТКА
КРАВА́ТКА-МЕТЕ́ЛИК
КРАВА́ТКОВИЙ
КРАВЕ́ЦТВО
КРАВЕ́ЦЬ
КРАВЕ́ЦЬКИЙ
КРАВЦІ́ВНА
КРАВЦЮВА́ННЯ
КРАВЦЮВА́ТИ
КРАВЧЕ́НКО
КРА́ВЧИК[1]
КРА́ВЧИК[2]
КРАВЧИ́НА[1]
КРАВЧИ́НА[2]
КРАВЧИ́НЯ
КРАВЧИ́ХА
КРАВЧУ́К
КРА́ГА *див.* кра́ги
КРА́ГИ
КРАГУ́ЛЕЦЬ
КРА́ДЕНИЙ
КРАДІ́Ж
КРАДІ́ЖКА
КРАДІ́Й
КРАДІ́ЙКА
КРАДІ́ЙСТВО
КРАДІ́ЙСЬКИЙ
КРА́ДЬКИ
КРАДЬКОМА́
КРАЄВИ́Д
КРАЄВИ́ДНИЙ
КРАЄВИДОЗНА́ВСТВО
КРАЄВИДОЗНА́ВЧИЙ
КРАЄЗНА́ВЕЦЬ
КРАЄЗНА́ВСТВО
КРАЄЗНА́ВЧИЙ
КРАЄ́ЧОК
КРА́ЖА
КРАЇ́НА
КРАЇНОЗНА́ВЕЦЬ
КРАЇНОЗНА́ВСТВО
КРАЇНОЗНА́ВЧИЙ
КРАЙ[1]
КРАЙ[2]
КРАЙВИКОНКО́М
КРАЙГОРО́ДДЯ
КРА́ЙКА
КРА́ЙКОВИЙ
КРАЙКО́М
КРАЙКУВА́ЛЬНИЙ
КРАЙКУВА́ННЯ
КРАЙКУВА́ТИ
КРАЙНЕ́БО
КРА́ЙНІЙ
КРА́ЙНІСТЬ
КРА́ЙНОЩІ
КРА́ЙНЬО
КРАЙОВИ́Й
КРАЙО́К
КРА́ЙСЛЕР
КРА́ЙСЛЕРОВИЙ
КРАЙСЛЯ́ЙТЕР
КРА́ЙТОН
КРА́ЙЧИК
КРАК[1]
КРАК[2]
КРАКЕЛЮ́Р
КРАКЕЛЮ́РНИЙ
КРА́КІВСЬКИЙ
КРАКІВ'Я́НИ
КРАКІВ'Я́НИН *див.* краків'я́ни
КРАКІВ'Я́НКА *див.* краків'я́ни
КРАКЛЕ́
КРАКОВ'Я́К[1]
КРАКОВ'Я́К[2]
КРА́ЛЕЧКА
КРА́ЛЯ
КРАМ
КРА́МА́Р
КРАМАРЕ́НКІВ
КРАМАРЕ́НКО
КРАМАРИ́ХА
КРА́МАРІВ
КРАМАРІ́ВНА
КРА́МА́РКА
КРАМА́РНЯ

КРА́МА́РОЧКА
КРА́МА́РСТВО
КРА́МА́РСЬКИЙ
КРАМАРУ́К
КРАМАРЧУ́К
КРАМАРЮВА́ТИ
КРА́МБОЛ
КРАМНИ́Й
КРАМНИ́К
КРАМНИ́НА
КРАМНИ́ЦЯ
КРАМНИЧИ́НА
КРАМНИ́ЧКА
КРАМНИ́ЧНИЙ
КРАМО́ЛА
КРАМО́ЛЬНИЙ
КРАМО́ЛЬНИК
КРАМО́ЛЬНИЦЬКИЙ
КРАМО́ЛЬНО
КРАМУВА́ТИ
КРАН[1]
КРАН[2]
КРА́НЕЦЬ
КРА́НИК
КРАНІА́ЛЬНИЙ
КРАНІА́ЛЬНО
КРАНІВНИ́К
КРАНІВНИ́ЦЯ
КРАНІОГРАФІ́ЧНИЙ
КРАНІОГРА́ФІЯ
КРАНІОДИСПЛАЗІ́Я
КРАНІОЛОГІ́ЧНИЙ
КРАНІОЛО́ГІЯ
КРАНІО́МЕТР
КРАНІОМЕТРИ́ЧНИЙ
КРАНІОМЕ́ТРІЯ
КРАНІОПА́Г *див.* краніопа́ги
КРАНІОПА́ГИ
КРАНІОСАКРА́ЛЬНИЙ
КРАНІОСКОПІ́ЧНИЙ
КРАНІОСКОПІ́Я
КРАНІОСПІНА́ЛЬНИЙ
КРАНІОСТЕНО́З
КРА́НІУМ
КРАНОВА́
КРА́НОВИЙ[1]
КРА́НОВИЙ[2]
КРАНОВИ́Й
КРАНТ
КРАНТИ́
КРАП[1]
КРАП[2]
КРАП[3]
КРА́ПАНКА
КРА́ПАННЯ
КРА́ПАТИ
КРАПЕЛИ́НА
КРАПЕЛИ́НКА
КРАПЕЛИ́НОЧКА
КРА́ПЕЛЬКА
КРА́ПЕЛЬНИЙ
КРА́ПЕЛЬНИЦЯ
КРАПИ́НКА
КРА́ПКА[1]
КРА́ПКА[2]
КРАПКО́ВИЙ
КРАП-КРА́П *див.* крап[3]
КРАПЛА́К
КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ *див.* краплеуло́влювальний
КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАННЯ *див.* краплеуло́влювання
КРАПЛЕВЛО́ВЛЮВАЧ *див.* краплеуло́влювач
КРАПЛЕМІ́Р
КРА́ПЛЕНИЙ
КРАПЛЕПОДІ́БНИЙ
КРАПЛЕПРИЙМА́Ч
КРАПЛЕУЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ
КРАПЛЕУЛО́ВЛЮВАННЯ
КРАПЛЕУЛО́ВЛЮВАЧ
КРАПЛЕУТВО́РЕННЯ
КРАПЛЕУТВО́РЮВАЧ
КРА́ПЛИКИ
КРАПЛИ́НА
КРАПЛИ́НКА
КРАПЛИ́ННИЙ
КРАПЛИ́ННО
КРАПЛИ́НОНЬКА
КРАПЛИ́НОЧКА
КРАПЛИ́СТИЙ
КРАПЛИ́СТО
КРА́ПЛЯ
КРАПЛЯ́СТИЙ
КРА́ПНУТИ
КРАПО́ВИЙ[1]
КРАПО́ВИЙ[2]
КРАПОТІ́ТИ
КРА́ПОЧКА
КРАПЧА́СТИЙ
КРАПЧА́СТІСТЬ
КРАСА́
КРАСА́ВКА
КРА́СЕН *див.* кра́сний
КРА́СЕНЬ
КРАСИ́ВИЙ
КРАСИ́ВІСТЬ
КРАСИВІ́ШАТИ
КРАСИ́ВО
КРА́СИЙ
КРАСИ́ЛО
КРАСИ́ЛЬНИЙ
КРАСИ́ЛЬНИК
КРАСИ́ЛЬНИЦЯ
КРАСИ́ЛЬНЯ
КРА́СИТИ[1]
КРАСИ́ТИ[2]
КРА́СИТИСЯ[1]
КРАСИ́ТИСЯ[2]
КРАСІ́ТИ
КРА́СКА
КРАСНЕ́НЬКИЙ
КРАСНЕ́НЬКО
КРА́СНИЙ
КРА́СНО
КРАСНОГОЛО́ВЕЦЬ
КРАСНОМО́ВЕЦЬ
КРАСНОМО́ВНИЙ
КРАСНОМО́ВНІСТЬ
КРАСНОМО́ВНО
КРАСНОМО́ВСТВО
КРАСНО́ПИС
КРАСНОПИ́СЕЦЬ
КРАСНОПИ́СНИЙ
КРАСНО́ПІР
КРАСНОПІ́РКА
КРАСНОТА́ЛЬ
КРАСНУ́ХА
КРАСНЮ́К
КРАСОВИ́ТИЙ
КРАСОВИ́ТО
КРАСОВИ́ЦЯ
КРАСОВУ́ЛЯ
КРАСО́ЛЕВИЙ
КРАСО́ЛЬКА
КРАСО́ЛЯ
КРАСОТА́
КРАСОТІ́Л
КРА́СОЧКА
КРА́СТИ
КРА́СТИСЯ
КРАСУВА́ННЯ
КРАСУВА́ТИ
КРАСУВА́ТИСЯ
КРАСУ́ЛЯ
КРАСУ́Н
КРАСУНЕ́ЦЬ
КРАСУ́НЕЧКА
КРАСУ́НЧИК
КРАСУ́НЬ
КРАСУ́НЬКА
КРАСУ́НЯ
КРАСУ́ХА
КРАТ
...КРАТ
КРА́ТА *див.* кра́ти
КРА́ТЕР
КРАТЕ́Р
КРА́ТЕРНИЙ
КРА́ТИ
...КРА́ТІЯ
КРА́ТКА *див.* кра́тки
КРА́ТКИ
КРАТКО́ВАНИЙ
КРА́ТНИЙ
...КРА́ТНИЙ
КРА́ТНІСТЬ
КРАТО́ВАНИЙ
КРА́ТОЧКА *див.* кра́точки
КРА́ТОЧКИ
КРАТЧА́СТИЙ
КРА́УЧ
КРАФТ-ЦЕЛЮЛО́ЗА
КРАХ
КРА́ШАНКА
КРА́ШЕНИЙ
КРАШЕНИ́НА
КРАШЕНИ́ЦІ
КРАШЕНИ́ЦЯ
КРАШ-ТЕ́СТ
КРА́ЩАТИ
КРА́ЩЕ
КРА́ЩЕНЬКИЙ
КРА́ЩЕНЬКО
КРА́ЩИЙ

КРАЯ́НИ
КРА́ЯНИЙ
КРАЯ́НИН *див.* края́ни
КРАЯ́НКА *див.* края́ни
КРА́ЯННЯ
КРАЯ́НСЬКИЙ
КРА́ЯТИ
КРА́ЯТИСЯ
КРЕАТИ́В
КРЕАТИ́ВИТИ
КРЕАТИ́ВНИЙ
КРЕАТИ́ВНИК
КРЕАТИ́ВНИЦЯ
КРЕАТИ́ВНІСТЬ
КРЕАТИ́ВНО
КРЕАТИ́Н
КРЕАТИНЕМІ́Я
КРЕАТИНІ́Н
КРЕАТИНІ́НОВИЙ
КРЕАТИНКІНА́ЗА
КРЕА́ТОР
КРЕАТУ́РА
КРЕАЦІОНІ́ЗМ
КРЕАЦІОНІ́СТ
КРЕАЦІОНІ́СТСЬКИЙ
КРЕА́ЦІЯ
КРЕВЕ́ТКА *див.* креве́тки
КРЕВЕ́ТКИ
КРЕВЕ́ТКОВИЙ
КРЕ́ВНИЙ
КРЕ́ВНІСТЬ
КРЕ́ВНО
КРЕВНЯ́К
КРЕВНЯ́ЧКА
КРЕ́ДЕНЕЦЬ
КРЕ́ДЕНС
КРЕДЕНЦІАЛІ́ЗМ
КРЕ́ДИТ
КРЕДИ́Т
КРЕДИТИ́В
КРЕДИТІ́ВКА
КРЕДИ́ТКА
КРЕДИ́ТНИЙ
КРЕДИТО́ВАНИЙ
КРЕДИТО́ВИЙ
КРЕДИТО́Р
КРЕДИТО́РКА[1]
КРЕДИТО́РКА[2]
КРЕДИТО́РСЬКИЙ
КРЕДИТОСПРОМО́ЖНИЙ
КРЕДИТОСПРОМО́ЖНІСТЬ
КРЕДИТУВА́ННЯ
КРЕДИТУВА́ТИ
КРЕДИТУВА́ТИСЯ
КРЕДНЕРИ́Т
КРЕ́ДО
КРЕЗ
КРЕЗО́Л *див.* крезо́ли
КРЕЗО́ЛИ
КРЕЗО́ЛОВИЙ
КРЕ́ЙДА
КРЕЙДИ́СТИЙ
КРЕЙДО́ВАНИЙ
КРЕ́ЙДОВИЙ
КРЕЙДУВА́ЛЬНИЙ
КРЕЙДУВА́ЛЬНИК
КРЕЙДУВА́ЛЬНИЦЯ
КРЕЙДУВА́ННЯ
КРЕЙДУВА́ТИ
КРЕЙДУВА́ТИЙ
КРЕЙДЯНИ́Й
КРЕ́ЙМАХ
КРЕ́ЙСЕР
КРЕ́ЙСЕРСТВО
КРЕ́ЙСЕРСЬКИЙ
КРЕЙСУВА́ННЯ
КРЕЙСУВА́ТИ
КРЕ́ЙТОН *див.* кра́йтон
КРЕ́ЙЦАР *див.* кре́йцер[1]
КРЕЙЦАРИ́ЩЕ
КРЕ́ЙЦЕР[1]
КРЕ́ЙЦЕР[2]
КРЕЙЦКО́ПФ
КРЕЙЦКО́ПФНИЙ
КРЕЙЦКО́ПФОВИЙ
КРЕЙЦМЕ́ЙСЕЛЬ
КРЕК
КРЕ́КЕР
КРЕ́КІНГ
КРЕКІНГО́ВАНИЙ
КРЕ́КІНГОВИЙ
КРЕ́КІНГ-ПРОЦЕ́С
КРЕКІНГУВА́ННЯ
КРЕКІНГУВА́ТИ
КРЕ́КІТ
КРЕ́КНУТИ[1]
КРЕ́КНУТИ[2]
КРЕКОТА́ТИ
КРЕКТА́ННЯ
КРЕКТА́ТИ
КРЕКТІ́ННЯ *див.* кректа́ння
КРЕКТІ́ТИ *див.* кректа́ти
КРЕКТУ́Н
КРЕКТУ́ХА
КРЕМ
КРЕМАЛЬЄ́РА
КРЕМАЛЬЄ́РНИЙ
КРЕМА́НКА
КРЕМАТО́РІЙ
КРЕМАЦІ́ЙНИЙ
КРЕМА́ЦІЯ
КРЕМ-БРЮЛЕ́
КРЕ́МЕЗ
КРЕМЕ́ЗНЕНЬКИЙ
КРЕМЕ́ЗНИЙ
КРЕМЕ́ЗНІСТЬ
КРЕМЕ́ЗНІТИ
КРЕМЕ́ЗНІШАТИ
КРЕМЕНА́
КРЕМЕНЕ́ВИЙ
КРЕМЕНИ́СТИЙ
КРЕМЕНИ́СТІСТЬ
КРЕМЕНИ́ЦЯ
КРЕМЕНІ́ВКА
КРЕ́МЕР
КРЕ́МЗЛИК *див.* кре́мзлики
КРЕ́МЗЛИКИ
КРЕМІНЕ́ЦЬ
КРЕМІ́ННИЙ
КРЕМІ́ННЯ
КРЕМІ́НЧИК
КРЕ́МІНЬ
КРЕМЛІ́ВСЬКИЙ
КРЕМЛЬ
КРЕМНЕВО́ДЕНЬ *див.* кремнево́дні
КРЕМНЕВО́ДНІ
КРЕМНЕЗЕ́М
КРЕМНЕЗЕ́МИСТИЙ
КРЕМНЕЗЕ́МНИЙ
КРЕМНЕЗЕ́МОВИЙ
КРЕ́МНІЄВИЙ
КРЕМНІЄВМІ́СНИЙ
КРЕМНІЄОРГАНІ́ЧНИЙ
КРЕ́МНІЙ
КРЕМО́ВАНИЙ
КРЕМОВАРІ́ННЯ
КРЕ́МОВИЙ
КРЕМОПОДІ́БНИЙ
КРЕМПУВА́ТИСЯ
КРЕ́МСАТИ
КРЕМ-СО́ДА
КРЕМ-СУ́П
КРЕМУВА́ТИ
КРЕ́М'ЯЗЕНЬ
КРЕМ'Я́ЗНИЙ
КРЕМ'ЯНИ́Й
КРЕМ'ЯНИ́СТИЙ
КРЕМ'ЯНИ́СТІСТЬ
КРЕ́М'ЯХ
КРЕ́М'ЯШНИК
КРЕ́М'ЯШО́К
КРЕН
КРЕ́НГЕ́ЛЬС
КРЕНДЕ́ЛИК
КРЕ́НДЕЛЬ
КРЕ́НДЕЛЬНИЙ
КРЕ́НДЕЛЬНИК
КРЕ́НДЕЛЬНИЦЯ
КРЕНЕРИ́Т
КРЕНИ́ТИ
КРЕНИ́ТИСЯ
КРЕНО́МЕТР
КРЕНУВА́ННЯ
КРЕОДО́НТ
КРЕОЗО́Т
КРЕОЗО́ТОВИЙ
КРЕО́Л *див.* крео́ли
КРЕО́ЛИ
КРЕОЛІЗА́ЦІЯ
КРЕОЛІЗО́ВАНИЙ
КРЕОЛІЗО́ВАНІСТЬ
КРЕОЛІЗО́ВУВАТИ
КРЕОЛІЗО́ВУВАТИСЯ
КРЕОЛІЗУВА́ТИ *див.* креолізо́вувати
КРЕОЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* креолізо́вуватися
КРЕОЛІ́Н
КРЕО́ЛКА *див.* крео́ли
КРЕО́ЛЬСЬКИЙ
КРЕП
КРЕПДЕШИ́Н
КРЕПДЕШИ́НОВИЙ
КРЕП-ЖОРЖЕ́Т
КРЕП-ЖОРЖЕ́ТОВИЙ
КРЕПІ́ДА

КРЕПДО́МА
КРЕПІТА́ЦІЯ
КРЕ́ПЛИК
КРЕПО́ВАНИЙ
КРЕ́ПОВИЙ
КРЕП-ПАПІ́Р
КРЕП-САТИ́Н
КРЕПУВА́ННЯ
КРЕПУВА́ТИ
КРЕП-ШИФО́Н
КРЕСА́К
КРЕСА́ЛО
КРЕСА́ЛЬНИЙ
КРЕСА́ННЯ
КРЕСА́НЯ
КРЕСА́ТИ
КРЕСА́ТИСЯ
КРЕ́СИ
КРЕСИ́ВО
КРЕ́СЛЕНИЙ
КРЕ́СЛЕНИК
КРЕ́СЛЕННЯ
КРЕ́СЛИТИ
КРЕ́СЛИТИСЯ
КРЕСЛЮ́НОК
КРЕСЛЯ́Р
КРЕСЛЯ́РКА
КРЕСЛЯ́РНЯ
КРЕСЛЯ́РСЬКИЙ
КРЕ́СНУТИ
КРЕСНУ́ТИ
КРЕ́СОВИЙ
КРЕСОНУ́ТИ
КРЕС-САЛА́Т
КРЕСЬ
КРЕСЬ-КРЕ́СЬ *див.* кресь
КРЕТИ́Н
КРЕТИНІ́ЗМ
КРЕТИ́НКА
КРЕТИНО́ЇД
КРЕТО́Н
КРЕТО́ННИЙ
КРЕТО́НОВИЙ
КРЕХ
КРЕ́ХОВІ
КРЕХТА́ННЯ *див.* кректа́ння
КРЕХТА́ТИ *див.* кректа́ти
КРЕХТІ́ННЯ *див.* кректа́ння
КРЕХТІ́ТИ *див.* кректа́ти
КРЕ́ЧЕТ
КРЕЧІ́ТКА
КРЕ́ШЕР
КРЕЩЕ́НДО
КРИВА́ВИЙ
КРИВА́ВИТИ
КРИВА́ВИТИСЯ
КРИВА́ВИЦЯ
КРИВА́ВІТИ
КРИВА́ВНИК
КРИВА́ВО
КРИ́ВАТИ
КРИ́ВДА
КРИ́ВДЖЕНИЙ
КРИ́ВДЖЕННЯ
КРИ́ВДИТИ
КРИ́ВДИТИСЯ
КРИ́ВДНИЙ
КРИ́ВДНИК
КРИ́ВДНИЦЯ
КРИ́ВДНО
КРИВДУВА́ТИСЯ *див.* кри́вдитися
КРИВЕ́НЬКИЙ
КРИВЕ́НЬКО
КРИВЕ́СЕНЬКИЙ
КРИВИЗНА́
КРИВИ́Й
КРИВИНА́
КРИВИ́НКА
КРИВИ́ТИ
КРИВИ́ТИСЯ
КРИ́ВИЧ *див.* кри́вичі
КРИВИЧА́НКА *див.* кри́вичі
КРИ́ВИЧІ
КРИВІ́ТИ
КРИВЛЯ́КА
КРИВЛЯ́ННЯ
КРИВЛЯ́ТИСЯ
КРИ́ВО
КРИВО...
КРИВОБО́КИЙ
КРИВОБО́КІСТЬ
КРИВОБО́КО
КРИВОВ'Я́ЗИЙ
КРИВОГОЛО́ВКА
КРИВОДУ́ШИТИ
КРИВОДУ́ШНИЙ
КРИВОДУ́ШНІСТЬ
КРИВОДУ́ШНО
КРИВОЛА́ПИЙ
КРИВОЛІНІ́ЙНИЙ
КРИВОЛІНІ́ЙНІСТЬ
КРИВОЛІНІ́ЙНО
КРИВОЛІ́ССЯ
КРИВОНІ́ЖКА
КРИВОНІ́С
КРИВОНО́ГИЙ
КРИВОНО́СИЙ
КРИВОПРИСЯ́ГА
КРИВОПРИСЯГА́ТИ
КРИВОПРИСЯ́ЖНИЙ
КРИВОПРИСЯ́ЖНИК
КРИВОПРИСЯ́ЖНИЦЯ
КРИВОП'Я́ТИЙ
КРИВОРО́ГИЙ
КРИВОРО́ТИЙ
КРИВОРУ́КИЙ
КРИВОРУ́КІСТЬ
КРИВОСВІ́ДОК
КРИВОСВІ́ДЧЕННЯ
КРИВОСВІ́ДЧИТИ
КРИВОСЛО́ВИТИ
КРИВОСПИ́ННИЙ
КРИВОСУ́ДДЯ
КРИВОТЛУМА́ЧЕННЯ
КРИВОТЛУМА́ЧИТИ
КРИВОТЛУМА́ЧИТИСЯ
КРИВОШИ́ЇЙ
КРИВОШИ́П
КРИВОШИ́ПНИЙ
КРИВОШИ́Я
КРИВУВА́ТИЙ
КРИВУВА́ТІСТЬ
КРИВУВА́ТО
КРИВУ́ЛИНА
КРИВУ́ЛИНКА
КРИВУ́ЛЬКА
КРИВУЛЬКУВА́ТИЙ
КРИВУЛЬЧА́СТИЙ
КРИВУ́ЛЯ
КРИВУЛЯ́СТИЙ
КРИВУЛЯ́СТО
КРИВУЛЯ́ТИ
КРИ́ГЛ
КРИ́ГНАТИ
КРИ́ГНУТИ
КРИГОЛА́М
КРИГОЛА́МНИЙ
КРИГОПЛА́В
КРИГОРІ́З
КРИГОРІ́ЗНИЙ
КРИГОРУ́Б
КРИГОХІ́Д
КРИЖ[1]
КРИЖ[2]
КРИЖА́К[1]
КРИЖА́К[2]
КРИЖАНИ́Й
КРИЖАНІ́ТИ
КРИЖА́НО
КРИЖА́СТИЙ
КРИЖА́ЦТВО
КРИЖА́ЦЬКИЙ
КРИЖАЧО́К
КРИ́ЖЕНЬ
КРИЖЕНЯ́
КРИЖИ́НА
КРИЖИ́НИЙ
КРИЖИ́НКА
КРИ́ЖІ
КРИЖІВНИ́ЦЯ[1]
КРИЖІВНИ́ЦЯ[2]
КРИ́ЖКА
КРИ́ЖМА
КРИ́ЖМО
КРИ́ЖНЕВИЙ
КРИЖО́ВИЙ
КРИЖОВИ́Й
КРИЗ
КРИ́ЗА
КРИ́ЗОВИЙ
КРИ́ЗОВІСТЬ
КРИЇ́ВКА
КРИ́ЙМА
КРИК[1]
КРИК[2]
КРИ́КЕ́Т
КРИ́КЕ́ТНИЙ
КРИКЛИ́ВЕЦЬ
КРИКЛИ́ВИЙ
КРИКЛИ́ВИЦІ
КРИКЛИ́ВИЦЯ
КРИКЛИ́ВІСТЬ
КРИКЛИ́ВО
КРИКЛИ́ВЦІ *див.* крикли́виці
КРИ́КНУТИ

КРИ́КНЯВА
КРИКОНУ́ТИ
КРИКУ́Н
КРИКУ́ХА
КРИКУ́ЧИЙ
КРИЛА́Н
КРИЛА́НОВІ
КРИ́ЛАС
КРИЛА́ТИЙ
КРИЛА́ТІСТЬ
КРИЛА́ТКА
КРИЛА́ТО
КРИ́ЛАШ
КРИ́ЛЕ́ЧКО
КРИЛО́
КРИЛОЗЯ́БРОВІ
КРИЛОНО́ГІ
КРИ́ЛОНЬКО
КРИЛОПОДІ́БНИЙ
КРИ́ЛОС
КРИЛОША́НИН
КРИЛОША́НКА
КРИЛОША́НСЬКИЙ
КРИЛЬ
КРИ́ЛЬЦЕ́
КРИЛЬЦЯ́ТА
КРИЛЬЧА́СТИЙ
КРИЛЬЧА́ТКА
КРИЛЯ́
КРИЛЯ́ТКО
КРИ́МЕЦЬ *див.* кри́мці
КРИМІНА́Л
КРИМІНАЛІЗА́ЦІЯ
КРИМІНАЛІЗО́ВАНИЙ
КРИМІНАЛІЗО́ВУВАТИ
КРИМІНАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
КРИМІНАЛІЗУВА́ТИ *див.* криміналізо́вувати
КРИМІНАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* криміналізо́вуватися
КРИМІНАЛІ́СТ
КРИМІНАЛІ́СТИКА
КРИМІНАЛІСТИ́ЧНИЙ
КРИМІНАЛІ́СТКА
КРИМІНАЛІТЕ́Т
КРИМІНА́ЛЬНИЙ
КРИМІНА́ЛЬНИК
КРИМІНА́ЛЬНІСТЬ
КРИМІНА́ЛЬНО
КРИМІНА́ЛЬСЬКИЙ
КРИМІНА́ЛЬЩИНА
КРИМІНОГЕ́ННИЙ
КРИМІНОГЕ́ННІСТЬ
КРИМІНО́ЛОГ
КРИМІНОЛОГІ́ЧНИЙ
КРИМІНОЛО́ГІЯ
КРИМІНОФО́БІЯ
КРИ́МКА
КРИМПЛЕ́Н
КРИМПЛЕ́НОВИЙ
КРИ́МСЬКИЙ
КРИМСЬКОТАТА́РСЬКИЙ
КРИ́МЦІ
КРИМЧА́К *див.* кримчаки́
КРИМЧАКИ́
КРИМЧА́НИ
КРИМЧА́НИН *див.* кримча́ни
КРИМЧА́НКА *див.* кримча́ни
КРИМЧА́ЧКА *див.* кримчаки́
КРИН
КРИНИ́ЦЯ
КРИНИ́ЧАНИЙ
КРИНИЧА́СТИЙ
КРИНИ́ЧЕНЬКА
КРИНИ́ЧИНА
КРИНИ́ЧКА
КРИНИ́ЧНИЙ
КРИНИ́ЧОВИНА
КРИНИ́ЧУВАТИЙ
КРИНОЛІ́Н
КРИНОЛІ́НОВИЙ
КРИП
КРИ́ПТА
КРИПТИ́Д
КРИПТО...
КРИПТОАЛГОРИ́ТМ
КРИПТОАНА́ЛІЗ
КРИПТОАНАЛІ́ТИК
КРИПТОАНАЛІТИ́ЧНИЙ
КРИПТОВАЛЮ́ТА
КРИПТОВАЛЮ́ТНИЙ
КРИПТОГА́МА *див.* криптога́ми
КРИПТОГА́МИ
КРИПТОГА́МІЯ
КРИПТОГА́МНИЙ
КРИПТОГРА́МА
КРИПТО́ГРАФ
КРИПТОГРАФІ́СТ
КРИПТОГРАФІ́СТКА
КРИПТОГРАФІ́ЧНИЙ
КРИПТОГРАФІ́ЧНО
КРИПТОГРА́ФІЯ
КРИПТОГРАФО́ВАНИЙ
КРИПТОГРАФУВА́ТИ
КРИПТОДЕПРЕ́СІЯ
КРИПТОЗО́Й
КРИПТОЗОО́ЛОГ
КРИПТОЗООЛОГІ́ЧНИЙ
КРИПТОЗООЛО́ГІЯ
КРИПТОЛОГІ́ЧНИЙ
КРИПТОЛО́ГІЯ
КРИПТОМЕ́РІЯ
КРИПТОМНЕЗІ́Я
КРИПТО́Н
КРИПТО́НІМ
КРИПТО́НОВИЙ
КРИПТОРХІ́ЗМ
КРИПТОСИСТЕ́МА
КРИПТОФІ́Т *див.* криптофі́ти
КРИПТОФІ́ТИ
КРИПТОФО́Н
КРИПТОФОНІ́Я
КРИС
КРИСА́НЕЧКА
КРИСА́НЬКА
КРИСА́НЯ
КРИСА́СТИЙ
КРИСА́ТИЙ
КРИ́СИ
КРИСЛА́ТИЙ
КРИСЛА́ТІСТЬ
КРИСЛА́ТО
КРИСТА́Л
КРИСТА́ЛИК
КРИСТАЛИ́СТИЙ
КРИСТАЛІЗА́ТОР
КРИСТАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ
КРИСТАЛІЗА́ЦІЯ
КРИСТАЛІЗО́ВАНИЙ
КРИСТАЛІЗУВА́ННЯ
КРИСТАЛІЗУВА́ТИ
КРИСТАЛІЗУВА́ТИСЯ
КРИСТАЛІ́Т *див.* кристалі́ти
КРИСТАЛІ́ТИ
КРИСТАЛІ́ЧНИЙ
КРИСТАЛІ́ЧНІСТЬ
КРИСТАЛО...
КРИСТАЛОАКУ́СТИКА
КРИСТАЛОГІДРА́Т *див.* кристалогідра́ти
КРИСТАЛОГІДРА́ТИ
КРИСТАЛО́ГРАФ
КРИСТАЛОГРАФІ́ЧНИЙ
КРИСТАЛОГРА́ФІЯ
КРИСТАЛО́ЇД
КРИСТАЛО́ЇДНИЙ
КРИСТАЛОКЛАСТИ́ЧНИЙ
КРИСТАЛОО́ПТИКА
КРИСТАЛООПТИ́ЧНИЙ
КРИСТАЛОПОДІ́БНИЙ
КРИСТАЛОТВО́РЕННЯ *див.* кристалоутво́рення
КРИСТАЛОУТВО́РЕННЯ
КРИСТАЛОФІ́ЗИК
КРИСТАЛОФІ́ЗИКА
КРИСТАЛОФІЗИ́ЧНИЙ
КРИСТАЛОХІМІ́ЧНИЙ
КРИСТАЛОХІ́МІЯ
КРИСТА́ЛЬНИЙ
КРИСТА́ЛЬНО
КРИТЕРІА́ЛЬНИЙ
КРИТЕ́РІЙ
КРИ́ТИ
КРИ́ТИЙ
КРИ́ТИК
КРИ́ТИКА
КРИТИКА́Н
КРИТИКА́НКА
КРИТИКА́НСТВО
КРИТИКА́НСЬКИЙ
КРИТИКО́ВАНИЙ
КРИТИКУВА́ТИ
КРИТИКУВА́ТИСЯ
КРИ́ТИСЯ
КРИТИЦИ́ЗМ
КРИТИ́ЧНИЙ[1]
КРИТИ́ЧНИЙ[2]
КРИТИ́ЧНІСТЬ[1]
КРИТИ́ЧНІСТЬ[2]
КРИТИ́ЧНО
КРИТКОМА́
КРИ́ТНИК
КРИ́ТСЬКИЙ
КРИТЯ́НИ
КРИТЯ́НИН *див.* критя́ни

КРИТЯ́НКА *див.* критя́ни
КРИ́ХА́
КРИ́ХІТКА
КРИ́ХІТНИЙ
КРИ́ХІТНІСТЬ
КРИ́ХІТОЧКА
КРИХКИ́Й
КРИ́ХКІСТЬ
КРИ́ХКО
КРИХКОТІ́ЛИЙ
КРИХКОТІ́ЛІСТЬ
КРИХКУВА́ТИЙ
КРИ́ХТА
КРИХТИ́НА
КРИ́ХТОНЬКА
КРИ́ХТОЧКА
КРИЦЕ́ВИЙ
КРИ́ЦЯ
КРИЧА́ННЯ
КРИЧА́ТИ
КРИ́ЧНИЙ
КРИЧУ́ЩЕ *див.* кричу́що
КРИЧУ́ЩИЙ
КРИЧУ́ЩО
КРИ́ШЕНИЙ
КРИШЕ́НИК
КРИ́ШЕННЯ
КРИШЕНЯ́
КРИШЕНЯ́ТКО
КРИШЕНЯ́ТОЧКО
КРИ́ШЕЧКА[1]
КРИ́ШЕЧКА[2]
КРИ́ШЕЧКА[3]
КРИ́ШЕЧКУ
КРИ́ШИВО
КРИШИ́ЛЬНИЙ
КРИШИ́ЛЬНИК
КРИШИ́ЛЬНИЦЯ
КРИШИ́НА
КРИШИ́НКА
КРИШИ́ТИ
КРИШИ́ТИСЯ
КРИШІ́ННЯ
КРИ́ШКА[1]
КРИ́ШКА[2]
КРИ́ШКА[3]
КРИ́ШКА[4]
КРИШНАЇ́ЗМ
КРИШНАЇ́Т
КРИШНАЇ́ТКА
КРИШНАЇ́ТСЬКИЙ
КРИШТАЛЕ́ВИЙ
КРИШТАЛЕ́ВО
КРИШТА́ЛИК
КРИШТА́ЛИКОВИЙ
КРИШТАЛИ́НА
КРИШТА́ЛЬ
КРИШТА́ЛЬНИЙ
КРІВ
КРІ́ВЛЯ[1]
КРІ́ВЛЯ[2]
КРІ́ВЦЯ
КРІЗНИ́Й
КРІЗНІ́ТИ
КРІЗЬ
КРІЙ
КРІ́ЛИК
КРІЛЬ
КРІЛЬЧА́ТНИК
КРІЛЬЧИ́ХА
КРІМ
КРІО...
КРІОБА́НК
КРІОБІОЛО́ГІЯ
КРІОГЕНЕ́З
КРІОГЕ́НІКА
КРІОГЕ́ННИЙ
КРІОГІДРА́Т
КРІОГІДРА́ТНИЙ
КРІОДЕРМІ́Я
КРІОЕЛЕКТРО́НІКА
КРІОКОНСЕРВА́ЦІЯ
КРІОЛІ́Т
КРІО́ЛОГ
КРІОЛО́ГІЯ
КРІОМЕДИЦИ́НА
КРІОМЕДИ́ЧНИЙ
КРІО́МЕТР
КРІО́НІКА
КРІОПРОТЕ́КТОР
КРІОПРОТЕ́КТОРНИЙ
КРІОСКО́П
КРІОСКОПІ́ЧНИЙ
КРІОСКОПІ́Я
КРІОСТА́Т
КРІОСФЕ́РА
КРІОТЕРАПІ́Я
КРІОТРО́Н
КРІОФІ́ЗИКА
КРІОХІРУ́РГ
КРІОХІРУРГІ́ЧНИЙ
КРІОХІРУРГІ́Я
КРІП
КРІПА́К[1]
КРІПА́К[2]
КРІПА́ЦТВО
КРІПА́ЦЬКИЙ
КРІПА́ЧИТИ
КРІПА́ЧКА
КРІПА́ЧЧИНА
КРІПЕ́ННИЙ
КРІПЕ́НЬКИЙ
КРІПИ́ЛЬНИЙ
КРІПИ́ЛЬНИК
КРІПИ́ТИ
КРІПИ́ТИСЯ
КРІПКИ́Й
КРІ́ПКО
КРІ́ПЛЕНИЙ
КРІ́ПЛЕННЯ
КРІ́ПНУТИ
КРІПОСНИ́Й[1]
КРІПОСНИ́Й[2]
КРІПОСНИ́К
КРІПОСНИ́ЦТВО
КРІПОСНИ́ЦЬКИЙ
КРІПОСНИ́ЦЯ
КРІ́ПОСТЬ
КРІ́ПШАТИ
КРІС
КРІСЕ́ЛКО
КРІСЕ́ЛЬНИЙ
КРІСЕ́ЛЬЦЕ
КРІ́СЛЕЧКО
КРІ́СЛО
КРІ́СЛО-ГО́ЙДАЛКА
КРІ́СЛО-ЛІ́ЖКО
КРІ́СОВИЙ
КРІТ
КРОА́Т *див.* кроа́ти
КРОА́ТИ
КРОАТИ́СТ
КРОАТИ́СТИКА
КРОАТИ́СТКА
КРОА́ТКА *див.* кроа́ти
КРОА́ТСЬКИЙ
КРОВ
КРОВА́ВИЙ
КРОВА́ВИТИ
КРОВА́ВИЦЯ
КРОВА́ВНИК *див.* крива́вник
КРОВИ́НА
КРОВИ́НКА
КРОВИ́НОЧКА
КРОВИ́СТИЙ
КРОВИ́ТИ
КРОВИ́ЦЯ
КРО́ВНИЙ
КРО́ВНІСТЬ
КРО́ВНО
КРОВНОСПОРІ́ДНЕНИЙ
КРОВО...
КРОВОВИ́ЛИВ
КРОВОВТРА́ТА
КРОВОЖЕ́Р
КРОВОЖЕ́РЛИВИЙ
КРОВОЖЕ́РЛИВІСТЬ
КРОВОЖЕ́РЛИВО
КРОВОЖЕ́РНИЙ
КРОВОЖЕ́РНІСТЬ
КРОВОЖЕ́РНО
КРОВОЖЕ́РСТВО
КРОВОЗАМІ́НА
КРОВОЗАМІ́ННИЙ
КРОВОЗАМІ́ННИК
КРОВОЗМІША́ННЯ
КРОВОЗМІ́ШЕННЯ
КРОВОЗМІ́ШНИЙ
КРОВОЗМІ́ШНИК
КРОВОЗМІ́ШНИЦЯ
КРОВОЛИТТЯ́
КРОВОНО́СНИЙ
КРОВОО́БІГ
КРОВООЧИСНИ́Й
КРОВОПАРАЗИ́Т
КРОВОПИ́ВЕЦЬ
КРОВОПИ́ВЦЯ
КРОВОПІ́Й
КРОВОПОСТАЧА́ННЯ
КРОВОПРОЛИ́ТНИЙ
КРОВОПРОЛИТТЯ́
КРОВОПУСКА́ЛЬНИЙ
КРОВОПУСКА́ННЯ
КРОВОСИ́СНИЙ
КРОВОСМО́К

КРОВОСО́С
КРОВОСПИ́ННИЙ
КРОВОССА́ЛЬНИЙ
КРОВОТВІ́РНИЙ *див.* кровотво́рний
КРОВОТВО́РЕННЯ
КРОВОТВО́РНИЙ
КРОВОТЕ́ЧА
КРОВОТЕ́ЧНИЙ
КРОВОТІ́К
КРОВОТОЧИ́ВИЙ
КРОВОТОЧИ́ВІСТЬ
КРОВОТОЧИ́ТИ
КРОВОХА́РКАННЯ
КРОВОХА́РКАТИ
КРОВ'ЯНИ́Й
КРОВ'ЯНИ́СТИЙ
КРОВ'ЯНИ́СТІСТЬ
КРОВ'ЯНИ́ТИ
КРОВ'ЯНИ́ТИСЯ
КРОВ'ЯНІ́ТИ
КРОВ'Я́НКА
КРО́ЄНИЙ
КРО́ЄННЯ
КРОЇ́ЛЬНИЙ
КРОЇ́ННЯ
КРО́ЇТИ
КРО́ЇТИСЯ
КРОК
КРО́КВА
КРОКВИ́НА
КРОКВЯНИ́Й
КРОКЕ́Т[1]
КРОКЕ́Т[2] *див.* кроке́ти
КРОКЕ́ТИ
КРОКЕ́ТНИЙ[1]
КРОКЕ́ТНИЙ[2]
КРОКЕТО́ВАНИЙ
КРОКЕТУВА́ННЯ
КРОКЕТУВА́ТИ
КРОКІ́
КРО́КІВКА
КРОКІЙО́ВАНИЙ
КРОКІ́С
КРОКІЮВА́ННЯ
КРОКІЮВА́ТИ
КРО́КОВИЙ
КРОКОДИ́Л
КРОКОДИ́ЛІВ
КРОКОДИ́ЛЬЧИК
КРОКОДИ́ЛЯЧИЙ
КРОКОЇ́Т
КРОКОМІ́Р
КРОКОМІ́РНИЙ
КРОКУВА́ННЯ
КРОКУВА́ТИ
КРО́КУС[1]
КРО́КУС[2]
КРОКУ́ЮЧИЙ
КРОЛЕМА́ТКА
КРОЛЕНЯ́
КРОЛЕНЯ́ТКО
КРОЛЕФЕ́РМА
КРО́ЛИК
КРО́ЛИКОВИЙ
КРОЛИ́ЦЯ
КРОЛІВНИ́К
КРОЛІВНИ́ЦТВО
КРОЛІВНИ́ЦЬКИЙ
КРОЛІВНИ́ЦЯ
КРОЛІ́СТ
КРОЛІ́СТКА
КРОЛЬ
КРОЛЯ́
КРОЛЯ́ТИНА
КРОЛЯ́ТНИК
КРОЛЯ́ЧИЙ
КРОМАНЬЙО́НЕЦЬ *див.* кроманьйо́нці
КРОМАНЬЙО́НКА *див.* кроманьйо́нці
КРОМАНЬЙО́НСЬКИЙ
КРОМАНЬЙО́НЦІ
КРОМІ́ШНІЙ
КРО́МКА
КРО́МКОВИЙ
КРОМКОЗАГИНА́ЛЬНИЙ
КРОМКОСТРУГА́ЛЬНИЙ
КРОМКОФУГУВА́ЛЬНИЙ
КРОМКУВА́ЛЬНИЙ
КРОМКУВА́ННЯ
КРОМКУВА́ТИ
КРО́МЛЕХ
КРОН
КРО́НА[1]
КРО́НА[2]
КРО́НВЕРК
КРОНГЛА́С
КРОНГЛА́СОВИЙ
КРОНИ́СТИЙ
КРО́НОВИЙ
КРОНПРИ́НЦ
КРОНПРИНЦЕ́СА
КРОНЦИ́РКУЛЬ
КРО́НШНЕП
КРОНШТЕ́ЙН
КРОПИВА́
КРОПИ́ВКА
КРОПИ́ВНИК
КРОПИВНИ́ЦЬКИЙ
КРОПИ́ВНИЦЯ
КРОПИВНИЧА́НИ
КРОПИВНИЧА́НИН *див.* кропивнича́ни
КРОПИВНИЧА́НКА *див.* кропивнича́ни
КРОПИ́ВО́ВІ
КРОПИ́В'ЯНИЙ
КРОПИ́В'ЯНКА
КРОПИ́В'ЯНКОВІ
КРОПИ́В'ЯНОЧКА
КРОПИ́ЛО
КРОПИ́ЛЬНИЦЯ
КРОПИ́ТИ
КРОПИ́ТИСЯ
КРОПІ́ННЯ
КРОПІТКИ́Й
КРО́ПІТКО
КРО́ПКА
КРО́ПЛЕНИЙ
КРО́ПЛЕННЯ
КРО́ПЛЯ
КРО́ПОВИЙ
КРОС[1]
КРОС[2]
КРОСБРА́УЗЕРНИЙ
КРОСБРА́УЗЕРНІСТЬ
КРОСБРИ́ДИНГ
КРОСВО́РД
КРОСВО́РДИК
КРОСВОРДИ́СТ
КРОСВОРДИ́СТКА
КРОСВО́РДНИЙ
КРОСВО́РДОВИЙ
КРО́СЕ́НЦЕ
КРО́СИНГ[1]
КРО́СИНГ[2]
КРО́СИНГ[3]
КРОСИНГО́ВЕР
КРОСІ́ВКА *див.* кросі́вки
КРОСІ́ВКИ
КРОСКУЛЬТУ́РА
КРОСКУЛЬТУ́РНИЙ
КРОСКУЛЬТУ́РНІСТЬ
КРОС-КУ́РС
КРОСМЕ́Н
КРО́СНА
КРО́СНО *див.* кро́сна
КРОСО́ВЕР
КРО́СОВИЙ
КРОТ
КРО́ТА
КРОТА́ЛИ
КРОТАЛЯ́РІЯ
КРОТЕНЯ́
КРОТИ́ЦЯ
КРО́ТКИЙ
КРОТО́ВИЙ
КРОТОВИ́НА
КРОТОВИ́ННЯ
КРОТО́ВИЩЕ
КРОТО́Н
КРОТО́НОВИЙ
КРОТУВА́ННЯ
КРОТЯ́ЧИЙ
КРО́У
КРОХА́ЛЬ
КРОХМА́ЛЕНИЙ
КРОХМА́ЛЕННЯ
КРОХМАЛЕСУША́РКА
КРОХМА́ЛИСТИЙ
КРОХМА́ЛИСТІСТЬ
КРОХМА́ЛИТИ
КРОХМА́ЛИТИСЯ
КРОХМА́ЛЬ
КРОХМА́ЛЬНИЙ
КРОХМА́ЛЬНЯ
КРО́ЧОК
КРОШЕ́
КРУ
КРУАСА́Н
КРУГ[1]
КРУГ[2]
КРУГЛЕ́НЬКИЙ
КРУГЛЕ́СЕНЬКИЙ
КРУ́ГЛИЙ
КРУГЛИ́ТИ
КРУГЛИ́ТИСЯ
КРУГЛІ́СІНЬКИЙ
КРУГЛІ́СІНЬКО

КРУ́ГЛІСТЬ
КРУГЛІ́ТИ
КРУГЛІ́ТИСЯ
КРУГЛІ́ШАТИ
КРУ́ГЛО
КРУГЛО...
КРУГЛОБО́КИЙ
КРУГЛОВИ́ДЕНЬКИЙ
КРУГЛОВИ́ДИЙ
КРУГЛОГОЛО́ВИЙ
КРУГЛОГОЛО́ВІСТЬ
КРУГЛОГОЛО́ВКА
КРУГЛОГУ́БЦІ
КРУГЛОЛИ́СТИЙ
КРУГЛОЛИ́ЦИЙ
КРУГЛОО́КИЙ
КРУГЛОО́КІСТЬ
КРУГЛОПИ́ЛКОВИЙ
КРУГЛОРО́ТІ
КРУГЛОТА́
КРУГЛОШЛІФУВА́ЛЬНИЙ
КРУГЛОЩО́КИЙ
КРУГЛУВА́ТИЙ
КРУГЛЯ́ВИЙ
КРУГЛЯ́ВКА
КРУГЛЯ́К
КРУГЛЯ́СТИЙ
КРУГЛЯ́СТІСТЬ
КРУГЛЯ́ТИ
КРУГЛЯЧО́К
КРУГЛЯ́ЧЧЯ
КРУГОВЕ́РТЬ
КРУГОВИ́Д
КРУГОВИ́Й
КРУГОВИ́НА
КРУГОВОРО́Т
КРУГОГЛЯ́Д
КРУГОЗІ́Р
КРУГОЙДУ́ЧИЙ
КРУГОЙДУ́ЧІСТЬ
КРУ́ГОМ
КРУГО́М
КРУГОО́БІГ
КРУГОПОДІ́БНИЙ
КРУГОСВІ́ТНІЙ
КРУЖА́ЛЕЧКО
КРУЖА́ЛКО
КРУЖА́ЛО
КРУЖА́ЛЬНИЙ
КРУЖА́ЛЬЦЕ
КРУЖА́ТИ
КРУЖҐА́НОК
КРУЖЕЛЯ́ТИ
КРУЖЕНЯ́ТИ
КРУЖЕ́ЧОК
КРУЖИНА́
КРУЖИ́ТИ
КРУЖИ́ТИСЯ
КРУЖІ́ВКА
КРУЖІ́ННЯ
КРУЖКОМА́
КРУЖЛЯ́ННЯ
КРУЖЛЯ́ТИ
КРУЖЛЯ́ТИСЯ
КРУ́ЖНИЙ
КРУЖНИ́Й
КРУ́ЖНІСТЬ
КРУ́ЖНО
КРУЖО́К
КРУЗА́ДО
КРУЗЕ́ЙРО
КРУЇ́З
КРУЇ́З-КОНТРО́ЛЬ
КРУЇ́ЗНИЙ
КРУК
КРУ́КАННЯ *див.* крю́кання
КРУ́КАТИ *див.* крю́кати
КРУ́КІВ
КРУ-КРУ́ *див.* кру
КРУМК
КРУ́МКАННЯ
КРУ́МКАТИ
КРУ́МКНУТИ
КРУМЦИ́РКУЛЬ
КРУП[1]
КРУП[2]
КРУПА́
КРУП'Є́
КРУПИ́Й
КРУПИ́НА
КРУПИ́НКА
КРУ́ПКА
КРУПКИ́Й
КРУПКУВА́ТИЙ
КРУ́ПНИЙ
КРУПНИ́К
КРУПНИ́СТИЙ
КРУПНИ́СТІСТЬ
КРУПНИЧО́К
КРУПОВІ́ЙКА
КРУПОДЕ́РНИК
КРУПОДЕ́РНЯ
КРУПО́ЗНИЙ
КРУПОРУ́ШКА
КРУПЦІ́
КРУПЧА́СТИЙ
КРУПЧА́СТІСТЬ
КРУПЧА́ТКА
КРУП'ЯНИ́Й
КРУП'Я́Р
КРУСЕ́ЙД
КРУТАНИ́НА
КРУТА́Р
КРУТА́РСТВО
КРУТЕ́ЛИК
КРУ́ТЕНЬ
КРУТЕ́НЬКИЙ
КРУТЕ́НЬКО
КРУТИ́ВУ́С
КРУТИ́ВУ́СИК
КРУТИ́ГОЛОВА
КРУТИГОЛО́ВКА
КРУТИ́ЗНА
КРУТИЗНА́
КРУТИ́Й
КРУТИ́ЛКА
КРУТИ́ЛЬНИЙ
КРУТИ́ЛЬНИК
КРУТИ́ЛЬНИЦЯ
КРУТИ́ТИ
КРУТИ́ТИСЯ
КРУТИ́ХВІСТ
КРУТИ́ХВІСТКА
КРУТІ́Ж
КРУТІ́Й
КРУТІ́ЙКА
КРУТІЙКУВА́ТИЙ
КРУТІ́ЙСТВО
КРУТІ́ЙСЬКИЙ
КРУТІ́ЛЬ
КРУТІ́ННЯ
КРУ́ТІНЬ *див.* кру́тень
КРУ́ТІСТЬ
КРУТІЯ́
КРУТЛИ́ВИЙ
КРУТНИ́Й
КРУТНУ́ТИ
КРУТНУ́ТИСЯ
КРУТНЯ́
КРУ́ТО
КРУТО...
КРУТОБЕРЕ́ГИЙ
КРУТОБЕРЕ́ЖЖЯ
КРУТОБЕРЕ́ЖНИЙ
КРУТОБО́КИЙ
КРУТОВЕ́РТЬ
КРУТО́ВИНА
КРУТОВИ́Р'Я
КРУТОГО́РИЙ
КРУТОНУ́ТИ
КРУТОНУ́ТИСЯ
КРУТОПЛЕ́ЧИЙ
КРУТОРО́ГИЙ
КРУТОСПА́ДНИЙ
КРУТОСХИ́Л
КРУТОСХИ́ЛИЙ
КРУТОЧО́ЛИЙ
КРУТОЯЗИ́КИЙ
КРУТОЯ́Р
КРУТОЯ́РИЙ
КРУТУВА́ТИЙ
КРУТУВА́ТО
КРУТЬ
КРУТЬ-ВЕ́РТЬ
КРУТЬКО́
КРУ́ЧА
КРУ́ЧЕНИЙ
КРУЧЕ́НИК *див.* круче́ники
КРУЧЕ́НИКИ
КРУ́ЧЕННЯ
КРУЧУВА́ТИЙ
КРУШИ́НА
КРУШИ́НОВИЙ
КРУШИ́ТИ
КРУШИ́ТИСЯ
КРЮ *див.* кру
КРЮЇ́НГ
КРЮЇ́НГОВИЙ
КРЮЙС-ПЕ́ЛЕНГ
КРЮЙТ-КА́МЕРА
КРЮК[1]
КРЮК[2] *див.* крук
КРЮ́КАННЯ
КРЮ́КАТИ
КРЮ́КОВИЙ

КРЮ-КРЮ́ *див.* кру
КРЮЧЕ́ЧОК
КРЮЧКОДЕ́Р
КРЮЧКОДЕ́РСТВО
КРЮЧКУВА́ТИЙ
КРЮЧО́К
КРЮ́ЧЧЯ
КРЮШО́Н
КРЯ
КРЯЖ
КРЯЖИ́СТИЙ
КРЯЖИ́ТИ
КРЯЖОВИ́Й
КРЯК
КРЯ́КАННЯ
КРЯ́КАТИ
КРЯ́КІТ
КРЯ́КНУТИ
КРЯ-КРЯ́ *див.* кря
КРЯХТІ́ТИ *див.* кректа́ти
КРЯЧА́
КРЯЧА́ЧИЙ
КРЯ́ЧКА
КРЯЧО́К
КСАНТЕЛА́ЗМА
КСАНТОПСІ́Я
КСАНТОФІ́Л *див.* ксантофі́ли
КСАНТОФІ́ЛИ
КСАНТОФО́БІЯ
КСЕНОБІО́ТИК *див.* ксенобіо́тики
КСЕНОБІО́ТИКИ
КСЕНОГА́МІЯ
КСЕНОГА́МНИЙ
КСЕНОЛІ́Т
КСЕНО́Н
КСЕНО́НОВИЙ
КСЕНОФО́Б
КСЕНОФО́БІЯ
КСЕНОФО́БКА
КСЕНОФО́БНИЙ
КСЕНОФО́БСЬКИЙ
КСЕ́РИТИ
КСЕРОГРАФІ́ЧНИЙ
КСЕРОГРА́ФІЯ
КСЕРОДЕРМІ́Я
КСЕРО́З
КСЕРОКОПІЙО́ВАНИЙ
КСЕРОКОПІЮВА́ННЯ
КСЕРОКОПІЮВА́ТИ
КСЕРОКОПІЮВА́ТИСЯ
КСЕРОКО́ПІЯ
КСЕ́РОКС
КСЕ́РОКСНИЙ
КСЕРОМОРФІ́ЗМ
КСЕРОМО́РФНИЙ
КСЕРОСТОМІ́Я
КСЕРОФІ́Т *див.* ксерофі́ти
КСЕРОФІ́ТИ
КСЕРОФІ́ТНИЙ
КСЕРОФО́РМ
КСЕРОФО́РМНИЙ
КСЕРОФТАЛЬМІ́Я
КСИ́ВА
КСИЛЕ́МА
КСИЛІ́Т
КСИЛО́ГРАФ
КСИЛОГРАФІ́ЧНИЙ
КСИЛОГРА́ФІЯ
КСИЛО́Л *див.* ксило́ли
КСИЛО́ЛИ
КСИЛОЛІ́Т
КСИЛОЛІ́ТОВИЙ
КСИЛО́МЕТР
КСИЛОФО́Н
КСИЛОФОНІ́СТ
КСЬОНДЗ
КСЬО́НДЗІВ
КСЬОНДЗІ́ВСЬКИЙ
КТЕНОФО́Р *див.* ктенофо́ри
КТЕНОФО́РИ
КТИР *див.* ктирі́
КТИРІ́
КТИ́ТОР
КТИ́ТОРСЬКИЙ
КУАФЕ́Р
КУАФЮ́Р
КУАФЮ́РА *див.* куафюр
КУБ[1]
КУБ[2]
КУБА́НЕЦЬ *див.* куба́нці
КУБА́НКА[1] *див.* куба́нці
КУБА́НКА[2]
КУБА́НСЬКИЙ
КУБА́НЦІ
КУБАТУ́РА
КУ́БАХ
КУБАЧИ́НЕЦЬ *див.* кубачи́нці
КУБАЧИ́НКА *див.* кубачи́нці
КУБАЧИ́НСЬКИЙ
КУБАЧИ́НЦІ
КУБЕ́БА
КУБЕ́ЛЕЧКО
КУБЕ́ЛЬЦЕ
КУ́БИК
КУБИ́НЕЦЬ *див.* куби́нці
КУБИ́НКА *див.* куби́нці
КУБИ́НСЬКИЙ
КУБИ́НЦІ
КУБІ́ЗМ
КУБІ́СТ
КУБІСТИ́ЧНИЙ
КУБІ́СТКА
КУБІ́СТСЬКИЙ
КУБІ́Т
КУБІ́ЧНИЙ
КУ́БКОВИЙ
КУ́БЛИТИСЯ
КУ́БЛИЩЕ
КУБЛО́
КУ́БОВИЙ
КУБОВИ́Й
...КУБО́ВИЙ
КУ́БОК
КУБОМЕ́ТР
КУБОМЕ́ТРОВИЙ
КУБОПОДІ́БНИЙ
КУБОФУТУРИ́ЗМ
КУБОФУТУРИ́СТ
КУБОФУТУРИ́СТКА
КУБОФУТУРИСТИ́ЧНИЙ
КУ́БОЧОК
КУ́БРИК
КУБРЯ́ЧИТИ
КУВА́ДА
КУВА́ДЛО
КУВА́КАТИ
КУВА́ЛЬНИЙ
КУВА́ННЯ[1]
КУВА́ННЯ[2]
КУВА́ННЯЧКО
КУ́ВАС
КУВА́ТИ[1]
КУВА́ТИ[2]
КУВА́ТИСЯ
КУВЕ́З
КУВЕ́ЙТЕЦЬ *див.* куве́йтці
КУВЕ́ЙТКА *див.* куве́йтці
КУВЕ́ЙТСЬКИЙ
КУВЕ́ЙТЦІ
КУВЕЙТЯ́НКА *див.* куве́йтці
КУВЕ́РТ
КУВИ́ЦЯ
КУВІ́
КУВІ́КАЛО
КУВІ́КАННЯ
КУВІ́КАТИ
КУВІ́КНУТИ
КУВІ́-КУВІ́ *див.* куві́
КУГА́
КУГИ́
КУГИ́КАННЯ
КУГИ́КАТИ
КУГИ́КНУТИ
КУГИ́-КУГИ́ *див.* куги́
КУГУА́Р
КУ́ГУ́Т[1]
КУГУ́Т[2]
КУГУ́ТИК *див.* когу́тик
КУГУ́ТКА
КУГУТНЯ́
КУГУ́ТСТВО
КУГУ́ТСЬКИЙ
КУГУТУВА́ТИЙ
КУГУТЯ́РА[1]
КУГУТЯ́РА[2]
КУГУ́ТЯЧИЙ *див.* когу́тячий
КУДА́ХКАННЯ
КУДА́ХКАТИ
КУДЕ́ЛИЦЯ
КУДЕ́ЛЬКА
КУДЕ́ЛЬНИЙ
КУДЕ́ЛЯ
КУДИ́
КУДИ́-БУДЬ
КУДИ́-І́НДЕ
КУДИ́-НЕ́БУДЬ
КУДИ́СЬ
КУДКУДА́К
КУДКУДА́КАННЯ
КУДКУДА́КАТИ
КУДКУДА́КНУТИ
КУДКУДА́ХКАННЯ *див.* кудкуда́кання
КУДКУДА́ХКАТИ *див.* кудкуда́кати
КУДЛА́Й
КУДЛА́НЬ

КУДЛА́СТИЙ
КУ́ДЛАТИ
КУДЛА́ТИЙ
КУ́ДЛАТИСЯ
КУДЛА́ТІСТЬ
КУДЛА́Ч
КУ́ДЛИ
КУ́ДЛИТИ
КУ́ДЛИТИСЯ
КУДО́
КУДО́ВЧИТИ
КУДО́ВЧИТИСЯ
КУДО́Ю
КУ́ДРІ
КУ́ДУ
КУЖЕ́ЛИНА
КУЖЕ́ЛИТИ
КУЖЕ́ЛИТИСЯ
КУЖЕ́ЛИЦЯ
КУЖІ́ВКА
КУЖІ́ВОЧКА
КУЖІ́ЛКА *див.* кужі́вка
КУЖІ́ЛОЧКА *див.* кужі́вочка
КУ́ЖІЛЬ
КУЖІ́ЛЬ *див.* ку́жіль
КУ́ЖІЛЬНИЙ
КУЗЕ́Н
КУ́ЗЕНЬКА
КУЗИ́НА
КУЗИ́НКА
КУЗНЬ
КУ́ЗНЯ
КУ́ЗОВ
КУЗОВНИ́Й
КУ́ЗЬКА
КУ́ЗЬМІРКИ
КУЙО́ВДА
КУЙО́ВДЖЕННЯ
КУЙО́ВДИТИ
КУЙО́ВДИТИСЯ
КУ́КА
КУКАБА́РА
КУКА́Н
КУ́КАННЯ
КУКАРА́ЧА
КУ́КАТИ
КУКЕРСИ́Т
КУКІ́БЛИВИЙ
КУКІ́БНИЙ
КУКІ́БНИК
КУКІ́БНИЦЯ
КУКІ́БНИЧКА
КУКІ́ЛЬ
КУКІ́ЛЬВА́Н
КУКІ́ЛЬНИЙ
КУ́КЛА
КУ-КЛУКС-КЛА́Н
КУКЛУКСКЛА́НІВЕЦЬ
КУ-КЛУКС-КЛА́НІВСЬКИЙ
КУ́КНУТИ
КУКО́БИТИ
КУКО́ЛЬВА́Н *див.* кукі́льва́н
КУ́КСА
КУ́КУ́
КУКУВА́ТИ
КУКУ́КАТИ
КУКУ́КНУТИ
КУКУРІ́КАННЯ
КУКУРІ́КАТИ
КУКУРІ́КНУТИ
КУКУРІ́КУ́
КУКУРУ́ДЗА
КУКУРУДЗИ́ННЯ
КУКУРУ́ДЗИЩЕ
КУКУРУДЗІВНИ́К
КУКУРУДЗІВНИ́ЦТВО
КУКУРУ́ДЗНИК
КУКУРУДЗОДРОБА́РКА
КУКУРУДЗОЗБИРА́ЛЬНИЙ
КУКУРУДЗОСАДЖА́ЛКА
КУКУРУДЗОСАДИ́ЛЬНИЙ
КУКУРУДЗОСХО́ВИЩЕ
КУКУРУ́ДЗЯНИЙ
КУКУРУ́ДЗЯНИК
КУКУРУ́ДЗЯНКА
КУ́КША
КУЛА́ГА
КУЛА́К
КУЛАКУВА́ТИ
КУЛА́Н
КУЛАЦЮ́ГА
КУЛАЧА́
КУЛАЧИ́СЬКО
КУЛА́ЧИТИ *див.* кулакува́ти
КУЛАЧИ́ЩЕ
КУЛА́ЧКИ
КУЛАЧКО́ВИЙ
КУЛА́ЧНИЙ
КУЛА́ЧНИК
КУЛАЧО́К
КУЛА́ЧЧЯ
КУЛЕБ'Я́КА
КУЛЕЛІ́ЙКА
КУЛЕМЕ́Т
КУЛЕМЕ́ТНИЙ
КУЛЕМЕ́ТНИК
КУЛЕМЕ́ТНИЦЯ
КУЛЕНЕПРОБИВНИ́Й
КУЛЕПОДІ́БНИЙ
КУ́ЛЕР
КУ́ЛЕРНИЙ
КУЛЕ́ША
КУЛЕ́ШИК
КУЛЕ́ШКА
КУ́ЛИК
КУЛИ́К
КУЛИКА́ТИ
КУЛИКНУ́ТИ
КУЛИКОПОДІ́БНІ
КУЛИ́К-СОРО́КА
КУЛИ́К-ЧА́ЙКА
КУ́ЛИТИСЯ
КУЛИЧО́К
КУ́ЛІ
КУЛІНА́Р
КУЛІНА́РІЯ
КУЛІНА́РКА
КУЛІНА́РНИЙ
КУЛІНА́РСЬКИЙ
КУЛІ́СА[1]
КУЛІ́СА[2]
КУЛІ́СА[3]
КУЛІ́СКА
КУЛІ́СНИЙ[1]
КУЛІ́СНИЙ[2]
КУЛІСЬЄ́
КУЛІ́Ш
КУЛІШІ́ВКА
КУЛІШНИ́ЦЯ
КУ́ЛКО
КУЛО́Н[1]
КУЛО́Н[2]
КУЛОНОМЕ́ТРІЯ
КУЛУА́РИ
КУЛУА́РНИЙ
КУЛУА́РНІСТЬ
КУЛУА́РНО
КУЛУА́РЩИНА
КУЛЬ
КУЛЬБА́БА
КУЛЬБА́БИН
КУЛЬБА́БКА
КУЛЬБА́БКОВИЙ
КУЛЬБА́БОВИЙ
КУЛЬБА́КА
КУЛЬБА́ЧИТИ
КУЛЬБА́ЧНИЙ
КУЛЬБА́ЧНИК
КУЛЬБІ́Т
КУЛЬВЕ́РТ
КУЛЬГА́
КУЛЬГА́ВИЙ
КУЛЬГА́ВІСТЬ
КУЛЬГА́ВІТИ
КУЛЬГА́ННЯ
КУЛЬГА́ТИ
КУ́ЛЬКА
КУЛЬКОВИ́Й
КУЛЬКОПІДШИ́ПНИК
КУЛЬКОПІДШИ́ПНИКОВИЙ
КУ́ЛЬМАН
КУЛЬМІНАЦІ́ЙНИЙ
КУЛЬМІНА́ЦІЯ
КУЛЬМІНУВА́ТИ
КУЛЬОВИ́Й
КУЛЬО́К
КУЛЬО́Н
КУЛЬО́ЧОК
КУЛЬТ
КУЛЬТ...
КУЛЬТИВА́Р
КУЛЬТИВА́ТОР
КУЛЬТИВА́ТОРНИЙ
КУЛЬТИВАЦІ́ЙНИЙ
КУЛЬТИВА́ЦІЯ
КУЛЬТИВО́ВАНИЙ
КУЛЬТИВУВА́ННЯ
КУЛЬТИВУВА́ТИ
КУЛЬТИВУВА́ТИСЯ
КУЛЬТИГЕ́Н
КУЛЬТИГЕ́ННИЙ
КУ́ЛЬТІВСЬКИЙ
КУЛЬТМА́СОВИЙ
КУ́ЛЬТОВИЙ
КУЛЬТОСВІ́ТНІЙ

КУЛЬТПОХІ́Д
КУЛЬТПРАЦІВНИ́К
КУЛЬТПРАЦІВНИ́ЦЯ
КУЛЬТПРО́П
КУЛЬТРОБО́ТА
КУЛЬТТОВА́РИ
КУЛЬТУ́РА
КУЛЬТУРА́ЛЬНИЙ
КУЛЬТУРИ́ЗМ
КУЛЬТУРИ́СТ
КУЛЬТУРИ́СТКА
КУЛЬТУРИ́СТСЬКИЙ
КУЛЬТУ́РКА
КУЛЬТУРНЕ́НЬКИЙ
КУЛЬТУРНЕ́НЬКО
КУЛЬТУ́РНИЙ
КУЛЬТУ́РНИК
КУЛЬТУ́РНИЦТВО
КУЛЬТУ́РНИЦЬКИЙ
КУЛЬТУ́РНИЦЯ
КУЛЬТУ́РНІСТЬ
КУЛЬТУ́РНО
КУЛЬТУ́РНО-...
КУЛЬТУ́РНО-ВИХОВНИ́Й
КУЛЬТУ́РНО-ІСТОРИ́ЧНИЙ
КУЛЬТУ́РНО-МА́СОВИЙ
КУЛЬТУ́РНО-ОСВІ́ТНІЙ
КУЛЬТУ́РНО-ПОБУТО́ВИЙ
КУЛЬТУРОВІДПОВІ́ДНІСТЬ
КУЛЬТУРОГЕНЕ́З
КУЛЬТУРО́ЛОГ
КУЛЬТУРОЛОГІ́ЧНИЙ
КУЛЬТУРОЛО́ГІЯ
КУЛЬТУРОМО́ВНИЙ
КУЛЬТУРОМО́ВНІСТЬ
КУЛЬТУРОСПЕЦИФІ́ЧНИЙ
КУЛЬТУРОСФЕ́РА
КУЛЬТУРТРЕ́ГЕР
КУЛЬТУРТРЕ́ГЕРСТВО
КУЛЬТУРТРЕ́ГЕРСЬКИЙ
КУЛЬТФО́НД
КУ́ЛЬЧИК
КУ́ЛЬША
КУЛЬШОВИ́Й
КУ́ЛЯ[1]
КУ́ЛЯ[2]
КУЛЯ́ВИЙ
КУЛЯ́СТИЙ
КУЛЯ́СТІСТЬ
КУЛЯ́ТИ
КУМ[1]
КУМ[2]
КУМА́
КУМА́Н[1]
КУМА́Н[2] *див.* кума́ни
КУМАНЕ́ЦЬ
КУМА́НИ
КУМА́НКА *див.* кума́ни
КУМА́ННЯ
КУМА́НЧИК
КУМАРИ́Н
КУМА́РИТИ
КУМА́СЕНЬКА
КУМА́СІВ
КУМА́СЬ
КУМА́СЯ
КУМА́ТИСЯ
КУМА́Ч
КУМАЧЕ́ВИЙ
КУМА́ШНЯ *див.* кома́шня
КУМГА́Н
КУМЕДІА́НТ *див.* комедіа́нт
КУМЕДІА́НТКА *див.* комедіа́нтка
КУМЕДІА́НТСЬКИЙ *див.* комедіа́нтський
КУМЕ́ДІЯ *див.* коме́дія
КУМЕ́ДНИЙ
КУМЕ́ДНИК
КУМЕ́ДНИЦЯ
КУМЕ́ДНІСТЬ
КУМЕ́ДНО
КУМЕ́КАТИ
КУМЕ́ЦЬ
КУ́МЖА
КУМИ́К *див.* куми́ки
КУМИ́КИ
КУМИ́Н
КУМИ́Р
КУМИ́РНЯ
КУМИ́С
КУМИ́СНИЙ
КУМИ́СОВИЙ
КУМИСОЛІКА́РНЯ
КУМИСОЛІКУВА́ЛЬНИЙ
КУМИСОЛІКУВА́ННЯ
КУМИ́ЦЬКИЙ
КУМИ́ЧКА *див.* куми́ки
КУ́МІВ
КУМІ́ВСТВО
КУМІ́ВСЬКИЙ
КУ́МКАННЯ
КУ́МКАТИ
КУМКВА́Т
КУМ-КУ́М *див.* кум[2]
КУ́МОНЬКА
КУ́МОЧКА
КУМПА́Н
КУМПА́НІЯ
КУ́МПОЛ
КУМУВА́ТИ
КУМУЛЯТИ́ВНИЙ
КУМУЛЯТИ́ВНІСТЬ
КУМУЛЯ́ЦІЯ
КУ́МЦІВ
КУ́МЦЬО
КУ́МЦЯ
КУ́НА[1]
КУНА́[2]
КУ́НА́[3]
КУНА́К
КУНА́ЦТВО
КУНА́ЦЬКИЙ
КУНГА́Н
КУНГА́С
КУНГ-ФУ́
КУ́НДЕЛЬ
КУНДО́СИТИ
КУНЖУ́Т
КУНЖУ́ТНИЙ
КУНЖУ́ТОВИЙ
КУНИ́ЦЕВИЙ
КУНИ́ЦЯ
КУНИЧА́
КУНИЧЕНЯ́
КУНИ́ЧИЙ
КУНИ́ЧНИЙ
КУНИ́ЧНИК
КУНІЛІ́НГУС
КУНКТА́ТОР
КУНКТА́ТОРСТВО
КУНКТА́ТОРСЬКИЙ
КУ́ННЯ
КУНСТКА́МЕРА
КУ́НТУ́Ш
КУНЦИ́Т
КУНШТ
КУНШТА́ЦІЯ
КУ́НШТИК
КУ́НШТЮК
КУНЯ́
КУНЯ́ТИ
КУ́НЯЧИЙ
КУ́ПА
КУПА́ВА
КУПА́Ж
КУПА́ЖНИЙ
КУПАЖО́ВАНИЙ
КУПАЖУВА́ННЯ
КУПАЖУВА́ТИ
КУПАЖУВА́ТИСЯ
КУПА́ЙЛО
КУПА́ЛО *див.* купа́йло
КУПА́ЛЬНИЙ[1]
КУПА́ЛЬНИЙ[2]
КУПА́ЛЬНИК[1]
КУПА́ЛЬНИК[2]
КУПА́ЛЬНИЦЯ[1]
КУПА́ЛЬНИЦЯ[2]
КУПА́ЛЬНИЧОК
КУПА́ЛЬНЯ
КУПА́ЛЬСЬКИЙ
КУ́ПАНИЙ
КУ́ПАНКА
КУПА́ННЯ
КУПА́ТИ
КУПА́ТИСЯ
КУПЕ́
КУПЕ́ЙНИЙ
КУПЕЛЮВА́ННЯ
КУПЕЛЮВА́ТИ
КУ́ПЕР
КУПЕРВА́С
КУПЕ́ЦТВО
КУПЕ́ЦЬ
КУПЕ́ЦЬКИЙ
КУПИ́ЛО
КУ́ПИНА́[1]
КУПИНА́[2]
КУ́ПИНА́[3]
КУПИ́НА
КУПИНИ́СТИЙ
КУ́ПИНКА
КУПИ́НКА
КУПИ́ННЯ[1]
КУПИ́ННЯ[2]

КУПИ́ННЯ[3]
КУПИНОРІ́З
КУПИНЯ́СТИЙ
КУПИ́ТИ *див.* купува́ти
КУ́ПИТИСЯ
КУПИ́ТИСЯ *див.* купува́тися
КУПІВЕ́ЛЬНИЙ
КУПІ́ВЛЯ
КУПІ́ВЛЯ-ПРО́ДАЖ
КУПІДО́Н
КУПІДО́НІВ
КУПІДО́НЧИК
КУПІЙО́ВАНИЙ
КУ́ПІЛЬ
КУПІ́РУВАНИЙ
КУПІ́РУВАННЯ
КУПІ́РУВАТИ
КУПЛЮВА́ННЯ
КУПЛЮВА́ТИ
КУ́ПКА
КУ́ПКИ
КУПКУВА́ТИСЯ
КУ́ПЛЕНИЙ
КУПЛЕ́Т
КУПЛЕТИ́СТ
КУПЛЕТИ́СТКА
КУПЛЕ́ТНИЙ
КУПЛЕ́ТНІСТЬ
КУПЛЕ́ТНО
КУ́ПЛЯ
КУПЛЯ́ТИ *див.* купува́ти
КУПЛЯ́ТИСЯ
КУПНА́
КУ́ПНИЙ
КУПНИ́Й
КУ́ПНО
КУПНО́
КУПО́ВАНИЙ
КУ́ПОЛ
КУПОЛОПОДІ́БНИЙ
КУ́ПОЛЬНИЙ
КУПО́Н
КУПО́ННИЙ
КУПОНОКАРБО́ВАНЕЦЬ
КУ́ПОНЬКА
КУ́ПОНЬКИ
КУПОРО́С
КУПОРО́СНИЙ
КУПОРО́СОВИЙ
КУ́ПОЧКА
КУ́ПОЧКИ
КУ́ПРИК
КУ́ПРИКОВИЙ
КУПРИ́Т
КУПУВА́ЛЬНИК
КУПУВА́ЛЬНИЦЯ
КУПУВА́ННЯ
КУПУВА́ТИ
КУПУВА́ТИСЯ
КУПФЕРШТЕ́ЙН
КУПЦІ́ВНА
КУПЧА́К *див.* купчаки́
КУПЧАКИ́
КУПЧА́СТИЙ
КУПЧА́СТІСТЬ
КУПЧА́СТО
КУ́ПЧИЙ
КУ́ПЧИК
КУПЧИ́НА
КУ́ПЧИТИ
КУ́ПЧИТИСЯ
КУПЧИ́ХА
КУПЮ́РА[1]
КУПЮ́РА[2]
КУП'Я́
КУП'ЯНИ́СТИЙ
КУ́РА
КУРА́
КУРАГА́
КУРАЄ́ВИЙ
КУРА́Ж
КУРА́ЖИТИСЯ
КУРАЇ́НА
КУРАЇ́СТ
КУРА́Й[1]
КУРА́Й[2]
КУРА́НТ
КУРА́НТА
КУРА́НТИ
КУРА́НТОВИЙ
КУРА́РЕ
КУРАРЕПОДІ́БНИЙ
КУРА́ТОР
КУРАТО́РІЯ
КУРА́ТОРСТВО
КУРА́ТОРСЬКИЙ
КУРБА́Н-БАЙРА́М
КУРБЕ́Т
КУ́РВА
КУРВІ́МЕТР
КУРГА́Н
КУРГА́ННИЙ
КУРГАНОПОДІ́БНИЙ
КУРГА́НЧИК
КУРГА́НЧИКОВИЙ
КУРГИ́КАТИ
КУРГУ́ЗИЙ
КУРД *див.* ку́рди
КУ́РДИ
КУРДИМО́Н
КУ́РДКА *див.* ку́рди
КУРДОНЕ́Р
КУ́РДСЬКИЙ
КУРДУ́ПЕЛЬ
КУРДУ́ПЕЛЬКА
КУРДУ́ПЕЛЬНИЙ
КУРДЮ́К
КУРДЮ́ЧНИЙ
КУРДЯ́НКА *див.* ку́рди
КУРЕ́ЦЬ
КУР'Є́Р
КУР'Є́РСЬКИЙ
КУРЗА́Л
КУ́РИ
КУ́РИВО
КУРИ́КУЛУМ
КУРИ́ЛКА
КУРИ́ЛЬНИЙ
КУРИ́ЛЬНИЦЯ
КУРИ́ЛЬНЯ
КУРИ́НИЙ
КУРИ́РУВАТИ
КУРИ́ТИ[1]
КУРИ́ТИ[2]
КУРИ́ТИСЯ[1]
КУРИ́ТИСЯ[2]
КУ́РИЩЕ
КУРИ́ЩЕ
КУРІА́Л
КУРІА́ЛЬНИЙ
КУРІВНИ́К
КУРІВНИ́ЦТВО
КУРІ́Й[1]
КУРІ́Й[2]
КУРІНЕ́ЦЬ
КУРІННИ́Й
КУРІ́ННЯ
КУРІ́НЧИК
КУРІ́НЬ
КУРІ́ПКА
КУРІ́ПКОВИЙ
КУРІ́ПОЧКА
КУРІПЧЕНЯ́
КУРІ́ПЧИН
КУРІП'Я́
КУРІ́ТИ[1]
КУРІ́ТИ[2]
КУРІ́ТИСЯ
КУ́РІЯ
КУРЙО́З
КУРЙО́ЗНИЙ
КУРЙО́ЗНІСТЬ
КУРЙО́ЗНО
КУ́РКА
КУРКО́ВИЙ
КУРКУЛЕ́НКО
КУРКУЛЕ́НЧИХА
КУРКУ́ЛИК
КУРКУ́ЛИТИ
КУРКУЛИ́ХА
КУРКУЛИ́ЩЕ
КУРКУЛІ́ВНА
КУРКУ́ЛЬ
КУРКУ́ЛЬКА
КУРКУЛЬНЯ́
КУРКУ́ЛЬСТВО
КУРКУ́ЛЬСЬКИЙ
КУРКУЛЯ́КА
КУРКУ́МА
КУРКУ́МОВИЙ
КУРЛИ́
КУРЛИ́КАННЯ
КУРЛИ́КАТИ
КУРЛИ́КНУТИ
КУРЛИ́-КУРЛИ́ *див.* курли́
КУРЛЮ́КАННЯ
КУРЛЮ́КАТИ
КУРЛЮ́КНУТИ
КУРНИ́Й
КУРНИ́К
КУРНИ́КАТИ
КУРНИЧО́К
КУ́РНО
КУРНО́СЕНЬКИЙ
КУРНО́СИЙ

КУРНУ́ТИ[1]
КУРНУ́ТИ[2]
КУРО́К
КУРОКРА́Д
КУРОПА́ТВА
КУРОПІ́ННЯ
КУРОПОДІ́БНИЙ
КУРО́РТ
КУРО́РТНИЙ
КУРО́РТНИК
КУРО́РТНИЦЯ
КУРОРТО́ЛОГ
КУРОРТОЛОГІ́ЧНИЙ
КУРОРТОЛО́ГІЯ
КУРОРТОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ
КУРОРТОТЕРАПІ́Я
КУ́РОС
КУРОСЛІ́П
КУРОХВА́Т
КУ́РОЧКА
КУРС
КУРСА́НТ
КУРСА́НТКА
КУРСА́НТСЬКИЙ
КУ́РСИ
КУРСИ́В
КУРСИ́ВНИЙ
КУРСИ́СТ
КУРСИ́СТКА
КУРСІ́ВКА
КУРСОВИ́Й
КУРСО́ГРАФ
КУРСОПРОКЛАДА́Ч
КУРСО́Р
КУРСО́РНИЙ
КУРСОУТВО́РЕННЯ
КУРСУВА́ННЯ
КУРСУВА́ТИ
КУРТА́Ж
КУРТА́ЖНИЙ
КУ́РТЕЛЬ
КУРТИЗА́Н
КУРТИЗА́НКА
КУРТИ́НА
КУ́РТКА
КУ́РТКОВИЙ
КУ́РТОЧКА
КУРТУА́ЗІЯ
КУРТУА́ЗНИЙ
КУРТУА́ЗНІСТЬ
КУРТУА́ЗНО
КУРТЬЄ́
КУРУВА́ННЯ
КУРУВА́ТИ
КУРУВА́ТИСЯ
КУРУЛТА́Й
КУРУ́М *див.* куру́ми
КУРУ́МИ
КУРУ́Ш
КУРФЮ́РСТ
КУРФЮ́РСТВО
КУРФЮ́РСТСЬКИЙ
КУ́РЦГААР
КУРЧА́
КУРЧА́ТИНА
КУРЧА́ТКО
КУРЧА́ТНИК
КУРЧА́ТНИЦЯ
КУРЧА́ТОВІЙ
КУРЧАТОВІ́Т
КУРЧА́ТОЧКО
КУРЧА́ЧИЙ
КУ́РЧИН
КУРШ *див.* ку́рші
КУ́РШІ
КУ́РШСЬКИЙ
КУРЯ́
КУ́РЯВА
КУ́РЯВИЙ
КУ́РЯНИЙ
КУ́РЯТИНА
КУ́РЯТИНКА
КУРЯ́ТКО
КУРЯ́ТНИК
КУ́РЯЧИЙ
КУС
КУСА́К
КУСА́ННЯ
КУСА́ТИ
КУСА́ТИСЯ
КУСА́ЧКИ
КУ́СЕНЬ
КУСКОВИ́Й
КУСКО́ВО-НЕПЕРЕ́РВНИЙ
КУСКУ́С
КУСЛИ́ВИЙ
КУ́СНИК
КУ́СНИЧОК
КУСНУ́ТИ
КУСО́К
КУСОНУ́ТИ
КУСО́ЧОК
КУСТА́Р
КУСТА́РНИЙ
КУСТА́РНИЦТВО
КУСТА́РНО
КУСТА́РЩИНА
КУСТАРЮВА́ТИ
КУСТО́ДА
КУСТО́Ш
КУСТРА́ТИЙ
КУ́СТРІ
КУСЬ
КУСЮ́ЧИЙ
КУТ
КУ́ТАНИЙ
КУ́ТАННЯ
КУ́ТА́С
КУТА́СИК
КУТА́СТИЙ
КУТА́СТІСТЬ
КУ́ТАТИ
КУ́ТАТИСЯ
КУ́ТЕР[1]
КУ́ТЕР[2]
КУ́ТИ
КУ́ТИЙ
КУ́ТИК
КУ́ТИКО́ВИЙ
КУТИ́КУЛА
КУТИ́Н
КУ́ТИС
КУТКОВИ́Й
КУ́ТНИК
КУ́ТНІЙ
КУТОВИ́Й
КУТОВИМІ́РНИЙ
КУТОВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ
КУТОВИМІ́РЮВАЧ
КУТО́К
КУТОМІ́Р
КУТОМІ́РНИЙ
КУТО́РА
КУТО́ЧОК
КУТРИГУ́Р *див.* кутригу́ри
КУТРИГУ́РИ
КУТРИГУ́РКА *див.* кутригу́ри
КУТРИГУ́РСЬКИЙ
КУТРИ́Т
КУ́ТРОВІ
КУТТЯ́
КУТУЛЯ́ТИ
КУТЮ́МА
КУТЮР'Є́
КУТЯ́
КУ́ФА *див.* ку́хва
КУФА́ЄЧКА
КУФА́ЙКА
КУФАЙЧИ́НА
КУ́ФЕР
КУ́ФЕ́РОК
КУФІ́
КУ́ФІЇ
КУФІ́ЧНИЙ
КУ́ФІЯ
КУ́ХАР
КУХА́РКА
КУХА́РОЧКА
КУ́ХАРСТВО
КУ́ХАРСЬКИЙ
КУХАРЧА́
КУХА́РЧИН
КУХАРЧУ́К
КУХАРЮВА́ННЯ
КУХАРЮВА́ТИ
КУ́ХВА
КУ́ХЛИК
КУ́ХЛИЧОК
КУХЛЯ́
КУХЛЯ́ТКО
КУХМІ́СТЕР
КУХМІ́СТЕРСЬКИЙ
КУ́ХНЯ
КУХНЯ́НИЙ
КУ́ХНЯ-СТУ́ДІЯ
КУХОВА́Р
КУХОВА́РИТИ
КУХОВА́РКА
КУХОВА́РНЯ
КУХОВА́РОЧКА
КУХОВА́РСТВО
КУХОВА́РСЬКИЙ
КУХОВА́РЧИН
КУ́ХОВКА
КУ́ХОЛЬ

КУХО́ННИЙ
КУ́ХОНЬКА
КУ́ХТА
КУ́ХТИК
КУЦА́К
КУЦА́Н
КУЦА́НЧИК
КУЦЕ́НЬКИЙ
КУ́ЦИЙ
КУ́ЦИК
КУЦИ́НА
КУЦИ́НКА
КУ́ЦО
КУ́ЦО...
КУЦОЗО́РИЙ
КУЦОНІ́ЖКА
КУЦОНО́ГИЙ
КУЦОПА́ЛИЙ
КУЦОРИ́ЛИЙ
КУЦОРУ́КИЙ
КУЦОХВО́СТИЙ
КУЦЬ[1]
КУЦЬ[2]
КУ́ЧА[1]
КУ́ЧА[2]
КУЧА́НИН
КУ́ЧЕР[1]
КУ́ЧЕР[2] *див.* ку́чері
КУ́ЧЕРИК *див.* ку́черики
КУ́ЧЕРИКИ
КУ́ЧЕРІ
КУ́ЧЕРСЬКИЙ
КУЧЕРЯ́ВЕНЬКИЙ
КУЧЕРЯ́ВЕЦЬ
КУЧЕРЯ́ВИЙ
КУЧЕРЯ́ВИСТИЙ
КУЧЕРЯ́ВИТИ
КУЧЕРЯ́ВИТИСЯ
КУЧЕРЯ́ВІСТЬ
КУЧЕРЯ́ВКА
КУЧЕРЯ́ВЛЕННЯ
КУЧЕРЯ́ВО
КУЧЕРЯ́ВЧИК[1]
КУЧЕРЯ́ВЧИК[2] *див.* кучеря́вчики
КУЧЕРЯ́ВЧИКИ
КУ́ЧКА[1]
КУ́ЧКА[2]
КУ́ЧКИ́
КУЧКИ́СТ
КУЧКУВА́ТИСЯ
КУ́ЧМА
КУЧМА́ТИЙ
КУ́ЧМИТИ
КУЧУГУ́РА
КУЧУГУ́РИСТИЙ
КУЧУГУ́РИТИСЯ
КУЧУГУ́РИЩЕ
КУШ[1]
КУШ[2]
КУША́
КУША́К
КУША́НИ
КУША́НИН *див.* куша́ни
КУША́НКА *див.* куша́ни
КУША́НСЬКИЙ
КУ́ШАТИ
КУШЕ́ТКА
КУШИ́Р
КУШИРИ́ЩЕ
КУШИ́Т *див.* куши́ти
КУШИ́ТИ
КУШИ́ТСЬКИЙ
КУШИТЯ́НКА *див.* куши́ти
КУ́ШКА
КУШНІ́Р
КУШНІ́РСТВО
КУШНІ́РСЬКИЙ
КУШНІРУВА́ТИ
КУШПЕЛА́
КУШПЕ́ЛЕННЯ
КУШПЕ́ЛИТИ
КУШПОТІ́ТИ
КУ́ШТРА
КУШТРА́ТИЙ *див.* кустра́тий
КУ́ШТРЯ *див.* ку́штра
КУШТУВА́ННЯ
КУШТУВА́ТИ
КУШТУВА́ТИСЯ
КУЩ
КУ́ЩА
КУЩА́ВИЙ
КУЩА́СТИЙ
КУ́ЩЕННЯ
КУ́ЩИК
КУЩИ́СТИЙ
КУЩИ́СТІСТЬ
КУЩИ́ТИСЯ
КУЩІ́ННЯ *див.* ку́щення
КУЩОВИ́Й
КУЩОВИ́ННЯ
КУЩОПОДІ́БНИЙ
КУЩОРІ́З
КУЩОРІ́ЗНИЙ
КУЩУВА́ННЯ
КУЩУВА́ТИ
КУЩУВА́ТИЙ
КУЩУВА́ТИСЯ
КХМЕР *див.* кхме́ри
КХМЕ́РИ
КХМЕ́РКА *див.* кхме́ри
КХМЕ́РСЬКИЙ
КША́ТРІЙ
КШТАЛТ
КЮ́БЕЛЬ
К'ЮБІ́Т *див.* кубі́т
КЮВЕ́
КЮВЕЛЯ́Ж
КЮВЕ́Т
КЮВЕ́ТА
КЮВЕ́ТКА
КЮРАСО́
КЮРЕ́
КЮРІ́
КЮ́РІЙ
КЮРІТЕРАПІ́Я
КЮСТЕЛІ́Т
К'Я́НТІ
КЯРИ́З
К'ЯТ
КЯФІ́Р
КЯ́ХТИНСЬКИЙ

Наукове видання

СЛОВНИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНІ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

Том сьомий

КВАРТАЛ — КЯХТИНСЬКИЙ

УКЛАДАЧІ

ШЕВЧЕНКО Ігор Вікторович
БІЛОНОЖЕНКО Віра Максимівна
ВИННИК Василь Олексійович
ЗАГНІТКО Анатолій Панасович
ЗАЇКА Наталія Михайлівна
КАРНАУХ Ганна Володимирівна
МИХАЛЬЧУК Оксана Іванівна
ОЛІФІРЕНКО Леся Вадимівна
СИВОКОЗОВА Вікторія Василівна
СИМОНЕНКО Людмила Олександрівна
ТОМІЛЕНКО Людмила Миколаївна
ЧУМАК Володимир Васильович
ШЕВЧЕНКО Лариса Леонідівна
ЯРУН Галина Михайлівна

Оформлення художника *І. Р. Сільман*
Художній редактор *Р. І. Калиш*
Коректура *К. В. Брітікової, Л. М. Кудрявкіної, Н. В. Щербакової*
Комп'ютерна верстка *І. М. Кондрачук, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової*

Підп. до друку 14.12.2016. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарн. Таймс. Друк офс. Ум. друк. арк. 95,76.
Ум. фарбо-відб. 95,76. Обл.-вид. арк. 156,16. Наклад 1000 прим. Зам. № П-134

Український мовно-інформаційний фонд НАН України
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4652 від 07.11.2013 р.
03039, м. Київ 39, Голосіївський проспект, 3

Віддруковано Видавничо-поліграфічним відділом
Державного підприємства МВС України «Розвиток»
04050, м. Київ, вул. Дегтярівська, 15-б